Universidad de Deusto
Biblioteca

CODICIS
D. N.
IUSTINIANI

Imm. Concept. DS.S.I.
ABI
CAOUSOU
Universidad de Deusto
Biblioteca

AB

CODICIS

DN. IVSTINIANI

SACRATISSIMI PRINCIPIS

PP. AVGVSTI, REPETITÆ

prælectionis libri XII.

ACCVRSII *Commentariis, & multorum veterum ac recentiorum Iurisprudẽtum, maximè* ANTONII CONTII, I.C. *& in schola Biturigum Iuris professoris ordinarij, annotationibus tã ad textum quàm ad glossas, recens illustrati, mendisq; quamplurimis passim repurgati: additis & restitutis plus septuaginta Græcis constitutionibus, vel earum argumentis & epitomis, quæ antea in omnibus tam impressis quàm manuscriptis desiderabantur: quas si non suis locis insertas inueneris, ex Prætermissorum classibus seorsum à nobis impressis repetere, lector studiose, non grauaberis.*

Accesserunt his CHRONICI CANONES *ab vniuerso Orbe condito vsq; ad Vrbem conditam, ex veteribus legis Mosaicæ editionibus Græcis Hebraicisq; certissima ratione demõstrati: ab Vrbe v.r.ẽ condita, Fasti Regij & Consulares vsque ad Iustiniani mortem, ex optimis & authenticis tabulis, libris, & monumentis collecti & digesti, eodem* ANTONIO CONTIO *auctore.*

Notæ porrò literarum prout per totum Codicem legendæ sunt, statim post indices collocantur.

Omnia fideliter & accuratè recognita & emendata.

B. N.
CATAL. INFORM.
13990
Bibliotheca Facultatis Philosophiae Lugd. Bat.

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum,
Architypographum Regium.
M. D. LXXV.

M.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IMPERATORVM NOMINA,

QVORVM CONSTITVTIONES
duodecim libris Codicis sunt insertæ.

Hadrianus.
Antoninus Pius.
Diui fratres, siue M. Antoninus & Ver⁹.
M. Ælius Antoninus solus.
Ælius Pertinax.
Seuerus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla solus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Volusianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus iunior.
Gallienus solus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculi⁹.
Constantius & Maximianus Galerius.
Constantinus Magnus.
Constantinus Iun. Constantius & Constans.
Constantius & Constans.
Constantius solus.
Iulianus.
Iouinianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens Gratianus & Valentinianus. II.
Gratianus & Valentinianus. II.
Iidem & Theodosius.
Valetinianus. II. Theodos. & Arcadius.
Theodosius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodosius iunior.
Honorius & Theodosius iunior.
Theodosius iunior solus.
Idem & Valentinianus. III.
Valentinianus. III. solus.
Idem & Martianus.
Martianus solus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo iunior & Zeno.
Zeno.
Anastasius.
Iustinus.
Iustinus & Iustinianus.
Iustinianus solus.

Rubricæ Codicis.

CODICIS IVSTINIANI RVBRIcæ ferme omnes nouem subiectis versibus comprehenduntur.

Primi libri rubricæ.

PArs prior officio, leges & sacra docebit.
Officia. De offi. præfec. præto. orien. Offi. præfec. præto. Afri, Offi præfec. vrbis. Offi. magi. militum. Offi. quæstoris. Offi. magi. officiorum. Officio comi. sacra. largiti. Offi. comi re. priuatarum. Offi. co. sacri pala. Offi. procon. & lega. Officio. comi sac. patrimo. Offi. co. orien. Offi. præfec. Augusta. Offi. vicarij. Offi. recto. Offi. præto. prouin. Offi. præfec. vigil. Offi. ciuilium iudi. Offi. mili. iudi. Offi. diuerso. iudi. Offi. eius qui vi. alicuius iudi. vel præsi. obtinet. Offi. iudi. Alexan.

Leges. De legibus & constitu. princi. Manda princi. Senatusc̃ofult. Veter. iure enucle. Iuris & fact. igno. &c. Nouo codi. compo. Iusti. codi. confir. Emendat. Iusti. codi. &c.

Sacra. De summa trini. & fide catho. Sacrosanct. eccle. Episc. & cler. Episcopali audien. Ne sanc. bap. ite. His iungantur. ille qui faciunt contra sacra: vt est titu. De hæreti. Apostа. Nemini licе sig. sal. Iudæ. & cæli. Ne Christianum man. Paga: & sacri. His qui ad eccle. confugi. His qui in eccle. ma. Statu. & ima. His qui ad sta. confugi. Si quos titulos & hic & in sequentibus omiserimus: illos pro tuo arbitrio, sub quo voles verbo collocabis: aut alia (si mauis) contexito carmina, quæ tibi huic rei aptiora videantur: neque nos qui tum breuitati, tum vtilitati studuimus, dente camino laceres.

Secundi libri rubricæ.

Transigo, restituo, gero, postulo parte secunda.

Transigo. De transactio. Pactis. Et quia talia fiunt quandoque mediantibus arbitris: ideo de recep. arbi. in fine libri ponitur, & de iureiur. propter calum. dando.

Restituo. De in integrum restit. Filio fa. mino. Fideiuss. mino. Si tutor vel cura. inter. Si in communi eademque causa in integ. resti. postule. Si aduersus rem iudi. Si aduersus venditio. Si aduersus dona. Si aduersus libertis. Si aduersus transactio. Si aduersus solutio. Si aduersus dotem. Si aduersus delic. Si aduersus vsucap. Si aduersus fiscum. Si aduersus credito. Si minor ab hæred. se abst. Si vt omiss. hæred. In quibus causis restit. Qui & aduersus quos. Si minor se maio. dixe. Si sæpius in integr. restit. His qui ve. æta. impetra. Si maior fac. Vbi & apud quem cog. resti. agend. sit. Reputatio. quæ si. Etiam per procuratorem causam resti. In integ. resti. postu. Resti. mili. Vxo. mili. Temp. in integ. resti. Quibus ex causis maio.

Gero. De negotiis gestis. Procura. His quæ vi metusve causa gesta sunt. Dolo malo. Edendo. In ius vocādo.

Postulo. Id est aduoco. De postulando. Aduoca. diuer. iudicio. Aduoc. diuerso. iudicum. Aduo. fisci. Errore aduocato. Vt quæ desunt aduoca. Et quia postulare non possunt qui infames sunt, ideo, ex quibus causa infa. irro.

Tertij libri rubricæ.

.i. conqueritur. .i. diuidit.

Tertia ius dicens, queritur, seruit, petit, occat.

Ius dicens. De iudiciis. Sportu. & simp. in diuer. iudi. fa. Peda. iudi. Qui pro sua iurisd. iudi. da. Ne quis in sua causa iudi. Qui legi. perso. stan. in iudi. ha. Vt nemo inui. agere. Ordine iudicio. Litis contesta. Plus peti. Dilatio. Feriis. Iurisdi. omni. iudi. Quando imperat inter pupil. Vbi de cri. agi oportet. Vbi de poss. agi oportet. Vbi fideicom. pe. opor. Vbi conue. qui cer. lo. Vbi in rem actio. Vbi de hæred. agitur. Vbi de ratiocinii. Vbi causa status agi debeat. Vbi quis de curia. Vbi senatores vel clariss. In quibus causis mili. fori præscript. vti non poss. Vbi causæ fisci. quando li. vni cuique sine iudice se vindicare.

Queritur. De inofficioso testamento. Inofficio. donatio. Inoffi. dotibus.

Seruit. De seruituti. & aqua. Vsufructu & habitatione, & ministerio seruorum.

Petit. De peti. heredi. Rei vindicatione.

Occat. Familiæ erciscundæ, id est hæreditatis diuidundæ. Communi diuidundo. Communia viri. iudi. Finiregundo. Consor. eiusdem lit.

Quarti libri rubricæ.

Actio, contractus, testes quarta referantur.

Actio. De actionibus, & obligationib. Vt actio. ab hæred. & contra hære. inci. Ne vxor pro ma. Ne filius pro patre. An seruus ex suo fac. Quādo fiscus vel priua. Hæred. actio. Ex delict. defun. Constit. pecu. Rebus cre. & iureiur. Si certū pet. Suffra. Prohibi. seque. pecu. Condic. indebi. Condict. ob causam. Condic. ob turpem causam. Condic. furti. Condic. ex lege. Pignora. actio. Instit. & exerci. Quod cum eo qui in alie. po. Per quas personas nobis adquir. Ad senatusc̃on. Maced. Ad senatusc̃on. Velleia. Non numerab. pecun. Compensa. Hæred. vel actio. ven. Actio. empt. & vendi. Aedil. actio.

Contractus. De commodato. Vsuris. Nauti. fœno. Depositi. Mandati. si ser. extero se emi māda. Pro socio. Contrahen. emptio. & venditio. Quæres vendi non poss. Quæres expor. nō deb. Eunuchis. Patribus qui fil. distra. Rescin. venditio quando li. ab emptio. disce. Si propter publi. pensita. Sine censu. vel reliq. Peri. & cōmo. rei venditæ. Si quis alteri vel sibi. Rebus alie. non alie. Commu. re. alie. Rem alienā gere. Pactis inter empto. & vendi. Si ser. expor. vene. Si emancipatus veneat ne prosti. Si manci. ita fuc. alie. vt manu. Monopoliis. Nundi. & merca. Vectiga. & com. Noua. vectiga. instit. non posse. Commer. & merca. Rerum permut. Locatio. Iure emphyteutico.

Testes. De testibus, & aliis speciebus probationū, videlicet de probatio. Fide instrumen. cui adhæret titu. Plus valere quod agitur.

Quinti libri rubricæ.

Quinta dabit nuptas, tutelarumque figuras.

Nuptas. De sponsalibus. Si rector prouinciæ, vel ad eum pertinentes sponsalitias dederint arras. Donati ante nup. Nuptiis. Incestis & inuti. nupt. interdicto matri. inter pu. & tuto. Si quacunque prædi. pote. Si nupt. ex rescrip. pe. Secun. nupt. Si secundo nupse. mulier. Dotis promissio. Iure dotium. Rei vxo. actio. Pactis conuen. tam super dote, quām super dona. ante nup. Dote cauta non nume. Dona. inter vi. & vxor. Repud. Soluto matrim. quemadmodum dos petatur. Si dos const. ma so. fue. Ne fideiuss. vel manda. do. dentur. Rerum amo. Ne pro dote mulier bona quondam ma. addicantur. Fundo dot. Diuor. facto apud quem liberi mora. vel edu. debe. Alen. libe. Concubinis. Natu. liberis.

Turelarum. De testamen. tute. Confirman. tuto. Legis tute. Qui pe. tuto. Et breuiter prosequere vsque ad finem huiusce libri: & omnes ferme titulos huic verbo accommodatos iudicabis.

Sexti libri rubricæ.

Sexta libertos, & testamenta notabo.

Libertos. De seruis fugi. & libertis. Furtis, & ser. corrup. Ope. liberto. Bonis liber. Si in fraudem patro. alib. alie. fac. sit. Obseq. patro. præstan. Libertis & eo libe. Iure aureo. annulo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rubricæ Codicis.

Testamẽta.De testam.militis.Qui testa.facere poss. A
Testament. Hered.instit. inst.& substit. & rest.it.sub
cõdit.fac.Impu.& aliis substit.Necessa.scr.hæred.in-
stituen.Libe.præte.postbu. hæred.instituen.iure.delib.
Repudian.& absti.hæred.Quemadmodũ testa.aperian.
Edi.di.Hadria.Siquis aliquem testa.prohibue. His qui-
bus ut indig.hæred.ause.Codicillis.Legatis. Et quia in
his frequẽtis quandoque verba ponuntur obscura: ideo
est hic titul.de verb.& re significa. Si omis.sit causa te
sta. iunge hic materiam bonorum possessionum: alioq;
huius libri titulos pro arbitrio accipias.

Septimi libri rubricæ.

.i.septima. .i.appellat.non ter.
Hepta manumittit,ꝑscribit,prouocat:haud.ter.

Manumittit.De vindicta lib.& apud consilium ma
numissione.Testa.manumiss.Le.Fu. Ca.tol.Fideicom. li-
berta.Dediti.liberta.tol.Lati.lib.tollen. Communi ser-
uo manumisso.Ser.pig.da.ma.Ser. reipub.manu.His qui B
à non domino manu.Qui manumit.non possunt.Qui nõ
poss.ad liber.perue.Quibus ex caus.ser.pro præ.liberta
acci.Inge.manumiss. Communia de manumis. Liberali
causa.Adser.tol.Quibus ad liberta. procla.non li. Or-
di.cognitio.Collu.dei egen.Ne de sta.defun. post quin-
que.quæra.

Præscribit.De long.temp.præscript. Pecu.eius qui
liber.me.Senatusconsul.Claudia.Nudo iure. Qurit.V-
sucapione pro empto. Vsucap.pro donat. Vsucap.pro
dote.Vsucap.pro hæred. Communia de vsucap.Vsucap.
transfor.Acquir.& reti.poss.Præscript.long. temp.in
quibus causis cess. long.temp. præscript. Quibus non
obiicitur long.temp.præscript.Si aduersus credit.Qua-
drien.præscript.Ne rei.do.vel templo. vindi.temp.præ
script.submo.Præscrip.xxx.vel xl.annorum. Anna.ex-
cep.Alluuio.& paludi.

Prouocat haud ter.Ne licet.in vna eademque cau- C
sa tertiò prouocare. Appellatio Tempo.& repara.ap.
Quando prouo.non est necesse. Quorum appel.non re-
cipi.Si penden.appel.mors interue. His qui per me. iu-
dic.non appel.Si vnus ex plu.appel. Si de mo.poss.fu.
appel.Et quia appellationes emittuntur à sentẽtiis:ideo
præsupponendi sunt tituli de ipsis sententiis loquentes:
& sunt hi.De sentent.præfecto. præto. Quomodo &
quando iudex sentent.profer.debet. Senten. ex breui.
recitan.Sententiis & interlocutio.omnium iudi. Sen-
tentia quæ sine cer.quanti.prolata est. Sententiis quæ
pro eo quod interest profe. Si à non compe.iudi.iudica
tum esse di.Pœna iudi.qui male iudi. Sententiam rescin-
di non posse.Fructi.& litiũ expensis.Re iudica.Execu.
rei iudi.Vsuris rei iudi. Si plures vna sentẽt. condemna.
sunt. Quibus res iudi.non nocet.Commina.epistο.Si ex
fal.instru.vel testimo.iudi.sit.Paucos qui restãt titulos
pro arbitrio applicabis.

Octaui libri rubricæ.

Pignorat octauo,interdicit,dat,stipulatur.
Pignorat.De pignd.& hypothe. In quibus causis pi-
gnus ta contra.Si alie res pigno.da.sit. Quæ res pign.
obli.pos.Qui potio,in pign.ha.His qui prio.credito.lo.
fuc.Si anti.cre.pignus vendi. Si res com. pign. dat sit.
Præto.pigno. Si in causa iudi. pignus cap.sit. Si pig.
pign.dat.sit.Partu pign.& omni causa.Remis.pig.Etiã
ab chiro.pecuniam pignus tene.Distractio pig.Debito.
vendi pig.impe.nõ poss.Si vend.pign.aga.Luitio.pign.
Si vnus ex plu.hæred.Si pign.conuen.iure do.impetrã.
Past.pig.Credito.euictio.pign.non ha.Et huiusmodi ru
bricæ concernunt ius quod quis habet in rebus. Adda-
mus per quandam similitudinem rubricas concernentes
ius quod in personis habemus, vt sunt: De patria pote-
state.Adoptio.Eman.liber.Ingra.liber.Posthumi.reuer.
Insan.exposi.Infir.pe.cœliba.Iure liberorum.

Interdicit.De interdictis.Quorum bonorum.Quorũ
legatorum.Vnde vi.Si per vim vel alio modo absen.per
turba.sit poss.Vti possi.Tab.exhibend.Liber.exhibẽd.
Preca.& Sal.interdict.Aedifi.prina. No.ope.nuncia.
Ope.publi.Rationcin.ope.publi.

Dat. Pro dona.De donatio. Donat.quæ sub modo.
Reuocan.dona.Dona.causa mortis.

Stipulatur.De contrahen.& commit.stipula Duo.
reis stipulan.& promitten.Fideiuss.Nouatio.& dele-
ga.Solu.& liber. Euictio.Si quid omissum sit : tu illud
conformitate perspecta pro arbitrio ad aliquod supra-
dictorum reducere poteris.

Noni libri rubricæ.

.i.punit.
Vltima multiplici pars crimina lege flagellat.

Nonus liber Codicis re vera crimina varia punit, in-
cipiens per rubricam, De his qui accusa. non possunt.
Accusatio.& inscriptio.Exhiben.& intro.reis.Custo.
reorum. Istos & reliquos sequentes titulos per ordi-
nem carmini superiori aptissimos iudicabis,nisi distorto
traharis iudicio.

Rubricarum omnium colligationes & continuationes ex
Azonis summa excerptæ, & hic nunc primùm impressæ,ma-
guam lectoribus afferent eruditionem.

Et si nouem illa superius explicata,tibi forsitan pro-
lixiora videntur : materiam ipsam totius Codicis qua-
tuor suppositi versiculi enodare poterunt : quos vete-
rem castigantes impressionẽ,sic imprimendo curauimus.

Materia nouem librorum Codicis.

Sacra prima.Secunda parat.Ius tertia dicit.
Contrahit & quarta.Nubere quinta docet.
Testatur sexta.Libertos septima ponit.
Pignorat octaua.Crimina nona premit.

Finis titulorum Codicis.

Codicis

Index titulorum.ix. priorum librorum Codicis.

CODICIS DN. IVSTI-
niani librorum. IX. tituli ordine
alphabetico dispositi.

A

Abigeis li.9.tit. 37 col. 2098.B
Abolitionibuss li.9.tit. 41.co.1108.D
Acceptilationibus li.8. tit.44.col.1921.C
Accusationibus & inscriptionibus lib.9.ti.2.co.2001.C
Acquirenda & retinenda possessione. li. 7.ti.32.co.1591.A
Actionibus empti. li.4.ti.49.co.849.C
Actionibus hæreditaris. li.4.tit.16.co. 675.B
Actionibus & obligationibus li.4.tit.10. co.658.C
Actore à tutore seu curatore dando.li.5. tit.61.co.1143.D
Ad exhibendum. li.3.tit.42.co.611.C
Ad legem Corneliam de falsis.li.9.ti.22. co.2068.C
Ad legem Corneliam de sicariis.li.9.tit. 16.co.2054.B
Ad legem Fabiam de plagiariis. li.9.tit. 20.co.2063.C
Ad legem Falcidiam. li.6.tit.49.co. 1432.A
Ad legem Iuliam de adulteriis. li.9.ti.9. co.2013.C
Ad legem Iuliam de ambitu.li.9.ti.26.c. 208.B
Ad legem Iuliam de vi publica.li.9.ti.12. co.2045.A
Ad legem Iuliam maiestatis.li.9.tit.8.co. 2019.B
Ad legem Iuliam repetundarum. li.9.tit. 27.co.2083.C
Ad legem Visselliam. lib.9.titu.21.col. 2067.C
Administratione tutorum. lib.5.tit.37. co.1093.A
Adoptionibus. li.8.tit.48.co.1939.D
Ad senatusconsultum Macedonianum. li.4.tit.28.co.744.B
Ad senatusconsultum Orficianum.lib.6. ti.56.co.1471.B
Ad senatusconsultum Tertullianũ. li.6. tit.55.col.1466.A
Ad senatusconsultum Trebellianum.lib. 6.tit.48.col.1424.A
Ad senatusconsultum Turpillianum.lib. 9.tit.45.co.2113.A
Ad senatusconsultum Velleianum. li.4. ti.29.co.718.C
Adsertione tollenda. li.7.ti.17.col. 1566.B
Adsessoribus,& domesticis,& cancellariis iudicum. li.1.ti.49.co.204.D
Ad Syllanianum. li.6.tit.35.co.1352.B
Aduocatis diuersorum iudiciorum. li.2. ti.7.col.274.C
Aduocatis diuersorum iudicum.li.2.ti.8. col.281.A
Aduocatis fisci. li.2.ti.9.col.287.C
Aedificiis priuatis. li.8.tit.10.col. 1797.C
Aedilitiis actionib. li.4.tit.58.col.878.A
Alendis liberis. li.5.ti.25.co.1056.C
Alienatione mutandi iudicij causa facta. li.2.ti.55.co.407.A
Alimentis pupillo præstandis.li.5.tit.50. co.1124.A
Alluuionibus & paludibus. li.7.tit.41.c. 16040.A
Annali exceptione. li.7.ti.40.co. 1634.C
Annonis. li.1.ti.50.co.208.B
An seruus ex suo facto. li.4.ti.14.co. 671.B
Apostatis. li.1.ti.7.co 113.D
Appellationibus. li.7.tit.62.co.1700.B
Arbitris. li.2.ti.56.co.408.A
Arbitrium tutelæ. li.5.ti.51.co.1125.A
Assertione tollenda.li.7.ti.17.co.1566.B
Assessoribus. li.1.ti.49.co.204.D
Auctoritate præstanda. li.5.ti.59.co. 1141.A

B

Bonis aucto.iudi possidendis. li.7.ti 72.co.1752.C
Bonis eorum qui ibi mortem conscierunt. li.9.ti.50.co.2129.B
Bonis libertorum. li.6.ti.4.co.1206.B
Bonis paternis. li.6.ti.59.co.1487.A
Bonis præscriptorum. li.9.ti.49.co. 2124.B
Bonis quæ liberis. li.6.ti.60.co,1491.C
Bonorum possessione secũdum tabulas. li.6.ti.11.co.1221.B
Bonorum possessione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur. li.9.ti. 11.co.1223.A
Bonorum possessione contra tãbulas liberti. li.6.ti.13.co.1224.B

C

CAducis tollendis. li.9.ti.50.colum. 1442.A
Calumniatoribus. li.9.ti.46.co.2114.D
Captiuis post postliminium reuersis.li.8. ti.51.co.1951.A
Carboniano edicto. li.6.ti.17.co. 1231.A
Cessione bonorum.li.7.ti.71.co.1748.A
Codicillis. li.6.ti.36.co.1361.A
Collationibus. li.6.ti.20.co.1134.C
Collusione detegenda. li.7.ti.20.co. 1574.D
Commerciis & mercatoribus. li.4.ti.63. co.886.D
Comminationes,epistolas &c.li.7.ti.57. co.1692.B
Commodati. li.4.ti.23.co.724.C
Communi diuidundo li.3.ti.23.co.596.B
Communi seruo manumisso. li.7.ti.7.c. 1531.D
Communia de legatis. li.6.ti.43.co. 1405.B
Communia de successionibus. li.6.ti.58. co.1482.D
Communi de manumissionibus. li 7.ti. 15.co.1550.B
Communia de vsucapionibus.li.7.ti.30. co.1587.C
Communia vtriusque iudicij.li.3.ti.37.c. 599.C
Communium rerum alienatione. li.4.ti. 52.co.864.B
Compensationibus.li.4.ti.31.co. 774.B
Concubinis. li.5.ti.26.co.1057.C
Condictione ex lege. li.4.ti.9.co.656.C
Condictione furtiua. li.4.ti.8.co.656.A
Condictione indebiti.li.4.ti.5.co.642.B
Condictione ob causam. li.4.ti.6.co. 647.B
Condictione ob turpem causam. li.4.ti. 7.co.653.A
Conditionibus insertis. li.6.ti.46.col. 1418.B
Confessis. li.7.ti.59.co.1696.A
Confirmando tutore.l.25.tit.9.c.1073.C
Consortibus eiusdem litis.li.3.tit.40.co. 608.B
Constituta pecunia.li.4.ti.18.co. 679.B
Contractibus iudicum. li.1.tit.51.co. 208.C
Contrahenda emptione. li.4.ti.38.co. 818.B
Contrahenda & committenda stipulatione. li.8.ti.38.co.1881.A
Contrario iudicio tutelæ. li.5.ti.58.co. 1139.C
Creditorem euictionem pig. nõ debere. li.8.ti.46.co 1935.A
Crimine peculatus.li.9.ti.28.co. 2086.D
Crimine sacrilegij. 2087.B
Crimine expilatæ hæreditatis.li.9.ti.31. co.2090.B
Crimine stellionatus. li.9.ti.34.co. 2093.B
Curatore furiosi. li.5.ti.70.co.1155.A
Custodia reorum. li.9.ti.4.co.[illegible].A

2014

D

DEbitorem venditionem pig. li.8.ti. 29.co.1862.C
Dedititia libertate tollenda.li.7.tit.5.co. 1524.C
Defensoribus ciuitatum. li.1.tit.53.co. 211.A
Depositi. li.4.ti.34.co.796.B
Dilationibus. li.3.ti.11.co.469.C
Distractione pignorum. li.8.titu.28.co. 1856.B
Diuersis rescriptis. li.1.ti.23.co.175.C
Diuidenda tutela. li.5.ti.52.co.1130.D
Diuortio facto. li.5.ti.24.co.1055.C
Dolo malo. li.2.ti.21.co.339.C
Donationibus. li.8.ti.54.co.1963.B
Donationibus ante nuptias,li.5.tit.3.co. 918.B
Donationibus inter virum & vxorem.li. 5.ti.16.co.1024.A
Donationibus causa mortis.li.8.ti.57.co. 1990.B
Donationibus quæ sub modo. li.6.ti.55. co.1983.D.
Dote cauta non numerata. li.5.tit 15.co. 1021.C
Dotis promissione. li.5.ti.11.co.978.D
Duobus reis stipulandi. li.8.ti.40.co. 1892.C

E

EDendo. li.2.ti.1 co.214.C
Edicto diui Hadriani tollendo. li.6. ti.33.co.1346.D
Emancipationibus liberorum.li.8 ti.49. co.1947.B
Emendatione Iustin.Codicis. co.9.B
Emendationem seruorum. li.9.ti.14.co. 2053.B
Emendatione propinquorum. li.9.ti.15. co.eadem.D
Eo qui pro tutore vel curatore negotia gessit. lib.5.ti.45.co.1120.C
Eo quod certo loco dari oportet. li.3.ti. 18.co.487.B
Episcopis & clericis. li.1.ti.5.co.52.A
Episcopali audientia. lib.1.ti.4.c.100.A
Errore aduocatorum. li.2.ti.10.co. 288.C
Errore calculi. lib.2.ti.5.co.268.B
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse. li.8.ti.27.co. 1855.A
Etiã per procura.causam in integr. resti. lib.2.ti.39.co.391.A
Euictionibus. li.8.ti.45.co.1922.C
Eunuchis. li.4.ti.42.co.831.D
Exceptionibus & præscriptionibus.li.8. ti.36.co.1872.B
Excusationibus tutorum & curatorum. li 5.ti.62.co 1144.B
Excusationibus veteranorum.lib.5.ti.65. co.1153.A
Ex delictis defunctorum.lib.4.titu.17.c. 678.C
Executione rei iudicatæ. lib.7.titu.53.c. 1683.D
Exercitoria & institoria actione. li.4.ti. 25.col.731.B
Exhibendis & transmittendis reis. li.9. ti.3.col.2010.B
Ex quibus causis infamia irrogatur.li.2. ti.12.co.260.A

F

FAlsa causa adiecta. li.6.ti.44.co. 1414.B
Falsa monetæ. li.9.ti.24.co.1080.C
Familiæ erciscundæ. li.3.ti.36.co.581.B
Famosis libellis. li.9.ti.36.co.2097.C
Feriis. li.3.ti.12.co.474.B
Fideicommissis. li.6.ti.42.co.1387.C
Fideicommissariis libertatibus. li.7.tit. 4.col.1516.C
Fideiussoribus minorum. lib.2.ti.24.co. 350.B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index titulorum

Fideiussoribus & mandatoribus.li.8.tit.41.co.1896 B
Fideiussoribus tutorum. li.5.ti.57.col. 1138 C
Fide instrumentorum. li.4.ti.21.colum. 708 B
Filiosamilias minore. li.2.ti.23.columm. 349 A
Finium regundorum. li.3.ti.39.colum. 1695 B
Formulis & impetrationibus. li.2.ti.58. co.426 B
Fructibus & litium expensis.li.7.ti.51.c. 1678 C
Fundo dotali. li.5.ti.23.co.1055 B
Furtis & seruo corrupto.li.6.ti.2.colum. 1184 C

G

GEnerali abolitione. li.9.ti.43.col. 2110 D

H

HAereditate vel actione vendita.li.4. ti.39.co.825 B
Hæreditariis actionibus. li.4.ti.16.co. 675 B
Hæreditatibus decurionum. li.6.ti.61.c. 1507 B
Hæredibus tutorum. li.5.ti.54.colum. 1135 A
Hæredibus instituendis. li.6.tit.24.col. 1285 B
Hæreticis & Manichæis. li.1.ti.5.colum. 113 A
His quæ pœnæ nomine in testamẽto vel codicillis relinquuntur. li.4.ti.41.co. 1386 C
His quæ sub modo legati vel fideicommissi relinquuntur. li.6.ti.45.colum. 1416 B
His quæ vi metúsve causa fiunt. li.2.ti. 20.co.333 A
His qui accusare non possunt. li.9.ti.1.c. 1993 C
His qui ad ecclesiam confugiunt. li.1.ti. 12.co.122 C
His qui ad statuas confugiunt. li.1.ti.25. co.180 C
His qui à non dominis manumissi sunt. li.7.ti.10.co.1539 A
His qui ante apertas tabulas hæreditatẽ transmittunt. li.6.ti.51.co.1455 B
His qui in ecclesiis manumittuntur. li.1. ti.13.co.137 B
His qui in priorum creditorum locum succedunt. li.8.ti.19.co.1844 C
His qui latrones vel aliis criminalibus reos occultant. li.9.ti.39.co.2098 D
His qui non possunt ad liber.peruc. li.7. ti.11.co.1543 C
His qui notantur infamia. li.2.tit.11.co. 290 A
His qui parentes vel liberos occiderũt. li.9.ti.17.co.2056 C
His qui per metum iudicis non appellauerunt. li.7.ti.67.co.1744 B
His qui potentiorum nomine.li.2.ti.15.c. 316 A
His qui sibi adscri. li.9.tit.23.columm. 2078 B
His qui veniam ætatis impetrauerunt.li. 2.ti.45.co.384 B
His quibus vt indignis. li.6.ti.35.colum. 1352 B

I

IMpuberum & aliis substitutionibus. li.6.ti.26.co.1298 B
Incestis nuptiis. li.5.ti.5.co.946 C
Indicta viduitate. li.6.ti.40.co.1383 C
Infantibus expositis. li.8.ti.52.colum. 1959 B
Infirmandis pœnis cœlibatus. li.8.ti.58. co.1992 B
Ingenuis manumissis. li.7.ti.14.column. 1546 B
Ingratis liberis. li.8.ti.50.co.1950 D
In integrum restitutione minorum xxv. annis. li.2.ti.22.co.344 B
In integ. restitutione postulata ne quid &c. li.2.ti.54.co.394 B
Iniuriis. li.9.ti.45.co.2094 C
In ius vocando. li.2.ti.2.co.221 A
In litem dando tutore. li.5.ti.44.co. 1118 C
In litem iurando. li.5.ti.53.co.1132 C
Inofficioso testamento. li.3.ti.28.co. 503 D
Inofficiosis donationibus. li.3.ti.29.col. 531 A
Inofficiosis dotibus. li.3.ti.30.colum. 537 A
In quibus casibus tutorem habenti. li.5. ti.36.co.1091 A
In quibus causis in integrum restitutio non est necessaria. li.2.ti.41.co.375 B
In quibus causis militantes. li.3.ti.25.co. 498 D
In quibus causis cessat longi tempo. prescriptio. li.7.ti.34.co.1606 D
In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur. li.8.ti.15.column. 1826 C
In quibus causis serui pro præ. li. accip. li.7.ti.13.co.1544 D
Institoria actione. li.4.ti 25.colum. 731 B
Institutionibus & substitutionibus. li.6. ti.25.co.1291 B
Inter alios actas vel iudicatas res aliis nõ nocere. li.7.ti.60.co.1697 A
Interdicto matrimonio. li.5.ti.6.colum. 952 C
Interdictis. li.8.ti.1.co.1771 C
Inutilibus stipulationibus. li.8.ti.39.co. 1890 B
Iudæis & cœlicolis. li.1.ti.9.colum. 126 B
Iudiciis. li.3.ti.1.co.429 A
Iuris formulis.vide formul.iur.
Iure aureorum anulorum. li.6.ti.8.co. 1215 B
Iure codicillorum. li.6.ti.36.co. 1361 A
Iure deliberandi. li.6.ti.30.colum 1321 A
Iure dominij impetrando. li.8.ti.34.co. 1867 D
Iure dotium. li.5.ti.12.co.982 C
Iure emphyteutico. li.4.ti.66.columna. 908 D
Iureiurando. li.4.ti.1.co.620.A
Iureiurando propter calumniam. li.2.ti. 59.co.417 B
Iure liberorum. li.8.ti.59.co.1992 D
Iuris & facti ignorantia. li.1.ti.18.col. 158 D
Iurisdictione omnium iudicum.li.3.ti.13. co.478 C
Iustinianeo Codice confirmando. co.5.B

L

LAtina libertate tollenda. li.7.titu.6. co.1514 D
Legatis. li.6.ti.37.co.1366 B
Lege Aquilia. li.3.ti.35.co.579 B
Lege commissoria in pignoribus rescindenda. li.8.ti.35.co 1870 D
Lege Fusia Caninia tollenda. li.7.ti.3.c. 1516 B
Lege Iulia miscella tollenda.li.6.ti.40.c. 1383 C
Legibus & constitutionibus principum. li.1.ti.14.co.138 C
Legitima tutela. li.5.ti.30.co.1075 B
Legitimis hæredibus. li.6.ti.37.column. 1473 C
Libellis famosis. li.9.ti.36.co.2097 C
Liberali causa. lib.7.tit.19.columna. 1553 A
Liberis exhibendis. li.8.ti.8.co.1795 B
Liberis præteritis. li.6.tit.28.column. 1311 D
Libertis & eorum liberis. li.6.ti.7.col. 1212 D
Litigiosis. li.8.ti.37.co.1878 B
Litis contestatione. li.3.ti.9.colum. 466 B
Locato & conducto. li.4.ti.65.columa. 893 A
Longi temporis præscriptione.li.7.ti.12. co.1578 C
Luitione pignoris. li.8.ti.31.co.1865 C

M

MAgistratus municipalibus. li.1.ti. 54.co.113 C
Magistratibus conueniendis.li.5.ti.75.c. 1175 B
Maleficiis & mathematicis.li.9.ti.18.co. 2058 A
Mandati. li.4.ti.35.co.802 C
Mandatis principum. li.1.ti.35.colum. 147 A
Modo multarum. li.1.ti.52.co.209 B
Monopoliis. li.4.ti.59.co.881 A
Mortis causa donationibus.li.8.ti.57.co. 1990 B
Mulieribus quæ serui spropriis se iunxerunt. li.9.ti.11.co.2044 B
Mutatione nominis. li.9.ti.25.col. 2082 D

N

NAturalibus liberis. li.5.ti.27.co. 1057 D
Nautico fœnore. li.4.ti.33.co.794 C
Necessariis seruis hæredibus instituen. li.6.ti.27.co.1306 B
Ne Christianum mancipium &c. li.1.ti. 10.co.130 A
Ne de statu defunctorum. li.9.ti.21.co. 1575 C
Ne ex delictis defunctorũ hære. cõuen. li.4.ti.17.co.678 C
Ne fideiussores vel mandatores dotium dentur. li.5.ti.2.co.105 C
Ne filius pro patre. li.4.ti.13.colum. 668 A
Ne fiscus vel respublica. li.2.ti.18.co. 319 B
Negotiis gestis. li.2.ti.19.co.320 B
Ne liceat potentioribus. li.2.ti.14.col. 314 A
Ne liceat in vna eadémque causa. li.7.ti. 70.co.1747 A
Nemini licere signum saluatoris &c.li.1. ti.8.co.125 D
Ne pro dote mulieris bona quoniam mariti addicantur. li.5.tit.22.column. 1054 C
Ne quis in sua causa iudi. li.3.ti.5.col. 461 A
Ne rei militaris comitibus. li.1.ti.45. co.201 C
Ne rei dominicæ vel templorum.li.7.ti. 38.co.1616 D
Ne sanctum baptisma iteretur. li.1.ti.6. co.122 D
Ne sine iussu principis. li.9.ti.48.co. 2124 A
Ne tutor vel curator vectigalia cõducat. li.5.ti.41.co.1113 B
Ne vxor pro marito. li.4.ti.12.col. 665 C
Nili aggeribus non rumpendis. li.9.ti. 38.co.2098 B
Non numerata pecunia. li.4.ti.30.col. 761 B
Noua vectigalia. li.4.ti.62.co.886 A
Nouationibus & delegationibus. li.8.ti. 42.co.1909 B
Noui operi nunciatione. li.8.ti.11.co. 1808 D
Nouo Codice faciendo. co.1.B
Nouo iure Quiritum tollendo. li.7.ti. 25.co.1581 C
Noxalibus actionibus. li.2.ti.41.colum. 609 A

Nundinis

Nouem priorum librorum Codicis.

Nundinis & Mercationibus. li.4.ti.60. co.382 B
Nuptiis. li.5.ti.4.co.931 D

O

OBligationibus & actionibus.li.4.ti. 10.co.658 C
Obsequiis patrono præstandis. li.9.ti.6. co.1110 B
Officio ciuilium iudicum. li.1.ti.43 co. 200 B
Officio comitis Orientis. li.1.ti.37.co. 196 B
Officio comitis sacrarum largitionum. li 1.ti.32.co.194 D
Officio comitis sacri palatij. li.1.ti.34.c. 195 C
Officio comitis sacri patrimonij. li.1.ti. 36.co.196 A
Officio comitis rerum priuatarum. li.1. 33.co.195 B
Officio diuersorum iudicum. li.1.ti.46. co.201 D
Officio eius qui vicem alicuius iudicis obtinet. li.1.ti.48.co.204 C
Officio iuridici Alexandriæ. li.1.ti.55.co. 214 A
Officio magistri militum. li.1.ti.29.co. 192 A
Officio magistri officiorum.li.1.ti.31.co. 194 A
Officio militarium iudicum. li.1.ti.44.c. 200 C
Officio præfecti Augustalis li.1.ti.38.co. 196 C
Officio præfecti vrbi. li.1.ti.28.colum. 190 C
Officio præfecti vigilum. li.1.ti.42.co. 200 B
Officio prætoris. li.1.ti.40.columm. 197 A
Officio præfecti prætorio Africæ.li.1.ti. 27.co.181 D
Officio prefecti prętorio Orientis & Illyrici. li.1.ti.26.co.180 D
Officio proconsulis & legati.li.1.ti.35.c. 195 D
Officio quæstoris. li.1.ti.30.co.193 B
Officio rectoris prouinciæ.li.1.ti.41.co. 197 D
Officio vicarij. li.1.ti.39.co.196 D
Operis libertorum. li.6.ti.3.colum. 1200 B
Operis noui nunciatione. li.8.ti.11.co. 1808 D
Operibus publicis. li.8.ti.12.co.1809 D
Ordine cognitionum. li.6.ti.19.colum. 1571 A
Ordine iudiciorum. li.3.ti.8.co.463 B

P

PActis. li.1.ti.3.co.122 C
Pactis conuentis tam super dote.li.5. ti.14.co.1014 D
Pactis inter emptorem & venditorem.li. 4.ti.54.co.866 D
Pactis pignorum. li.8.ti.35.columm. 1870 D
Paganis & sacrificiis & templis eorum.li. 1.ti.11.co.130 B
Partu pignoris, & omni causa. li.8.ti.25. co.1850 C
Patria potestate. li.8.ti.47.co.1937 A
Patribus qui filios suos distraxerunt. li. 4.ti.43.co.832 C
Peculio. li.4.ti.26.co.733 C
Peculio eius qui libertatem meruit. li.7. ti.23.co.1579 C
Pedaneis iudicibus. li.3.ti.3.co.456 C
Per quas personas nobis acquiritur.li.4. ti.27.co.741 B
Periculo & commodo rei venditæ. li.4. ti.48.co.846 C
Periculo tutorum. li.5.ti.38.co.1109 B
Petitione hæreditatis. li.3.ti.31.columm. 538 A
Pignoratitia actione.li.4.tit.24.columm. 726 A
Pignoribus & hypothecis. li.8.ti.14.co. 1815 C
Plus petitionibus. li.3.ti.10.colum. 468 B
Plus valere quod agitur. li.4.ti.22.co. 723 B
Pœna iudicis qui malè iudicauit. li.7.ti. 49.co.1675 A
Fœnis. li.9.ti.47.co.2117 C
Posthumis hæredibus instituendis. li.6. ti.29.co.1318 A
Postliminio reuersis. li.8.ti.51.columna 1951 A
Postulando. li.2.ti.6.co.269 B
Prædiis & aliis rebus minorum. li.5.ti. 71.co.1162 D
Præscriptione longi temporis quæ pro libertate,&c. li.7.ti.22.co.1578 C
Præscriptione longi temporis x. vel xx. annorum. li.7.ti.33.co.1600 B
Præscriptione xxx. vel lx.annorum li.7. ti.39 co.1618 B
Præscriptis verbis. li.4.ti.64.columna 889 A
Prætorio pignore. li.8.ti.22 co.1847 C
Precario & Saluiano interdicto.li 8.ti.9. co.1797 A
Precibus imperatori offerendis. li.1.ti. 18.co.165 A
Priuatis careeribus. li.9.ti.5.columna 2015 C
Priuilegio dotis. li.7.ti.74.co.1762 B
Priuilegio fisci. li.7.ti.73.co.1759 D
Probationibus. li.4.ti.19.co.683 B
Procuratoribus. li.2.ti.13.co.298 C
Pro donato. li.7.ti.27.co.1585 B
Pro dote eodem lib.& titul.sequent. col. 1586 B
Pro emptore. li.7.ti.26.co.1582 B
Pro hærede. li.7.ti.29.co.1586 C
Prohibita sequestratione pecuniæ.li.4.ti. 4.co.641 B
Pro quibus cau.serui pro præ.liber.acci. li.7.ti.13.co.1544 D
Pro socio. li.4.ti.37.co.815 B

Q

QVadriennij præscriptione. li.7.ti. 37.co.1612 C
Quæ res exportari non debeant. li.4.ti. 41.co.831 A
Quæ res pignori obligari possunt, vel non. li.8.ti.17.co.1831 A
Quæ res vendi non possunt. li.4.ti.40.c. 829 C
Quæ sit longa consuetudo. li.8.ti.53.co. 1961 A
Quæstionibus. li.9.ti.41.co.2102 A
Quando ciuilis actio criminali præiudicet. li.9.ti.31.co.2088 B
Quando decreto opus non est. li.5.ti.72. co.1169 B
Quando dies legati vel fideicommissi cedit. li.6.ti.52.co.1456 B
Quando ex facto tutoris. li.5.ti.39.co. 1111 A
Quando fiscus vel priuatus. li.4.ti.15.co. 673 C
Quando imperator inter pupillos & viduas. li.3.ti.14.ti.co.482 B
Quando libellus principi datus faciat litis contestationem. li.1.ti.20.colum. 169 C
Quando liceat ab emptione discedere. li.4.ti.45.co.841 B
Quando liceat vnicuique sine iudice se vindicare. li.3.ti.27.co.501 D
Quãdo mulier tutelæ officio fungatur. li.5.ti.35.co.1087 B
Quando non petentium partes.li.6.ti.10. co.1220 C
Quando prouocare non est necesse.li.7. ti.64.co.1732 C
Quando tutores vel curatores esse desinunt. li.5.ti.60.co.1143 A
Quæ in fraudem creditorum.li.7.ti.75.c. 1762 C
Quemadmodum testamenta aperiantur. li.6.ti.32.co.1345 C
Qui accusare non possunt. li.9.ti.1.co. 1993 C
Qui admitti ad bonorum pos.possunt.li. 6.ti.9.co.1216 B
Qui ætate se excusant. li.6.ti.68.colum. 1154 B
Qui bonis cedere possunt. li.7.ti 71.co. 1748 A
Qui dare tutores vel curatores possunt. li.5.ti.34.co.1082 B
Qui & aduersus quos in integrum restitui non possunt. li.2.ti.41.co.378 B
Qui legitimam personam habent standi in iudicio vel non. li.3.titu.6.columa. 461 B
Qui manumittere non possunt.li.7.ti.11. co.1542 C
Qui morbo se excusant. li.5.ti.67.col. 1154 A
Qui non possunt ad libertatẽ peruenire. li.7.ti.11.co.1543 C
Qui numero liberorum se excusant.li.5. ti.65.co.1153 C
Qui numero tutelarum. li.5.ti.69.co. 1154 C
Qui petant tutores vel curatores. li.5.ti. 31.co.1077 C
Qui potiores in pignore habeantur, li.8. ti.18.co.1834 C
Qui pro sua iurisdictione iudices dare darive possunt. li.3.ti.4.co.460 B
Qui testamẽta facere possunt. li.6.ti.22. co.1257 A
Quibus ad libertatem proclamare non licet. li.7.ti.18.co.1569 A
Quibus causis in integ.restit.li.2.ti.41.c. 375 A
Quibus causis pig.ta.con. li.8.ti.15.co. 1826 B
Quibus ex causis maiores. li.2.ti.54.co. 404 B
Quibus ex causis serui pro præmio liber tatem accipiunt. li.7.ti.13.columna 1544 D
Quibus non obiicitur longi temporis præscriptio. li.6.ti 34.co.1608 C
Quibus res iudicata non nocet. li.7.ti. 56.co.1691 A
Quibus vt indignis. li.6.ti.35.columa. 1352 B
Quod cum eo qui in aliena potestate. li. 4.ti.26.co.733 C
Quod iussu. ibidem.
Quod metus causa. li.2.tit.20.columm. 333 A
Quomodo & quando iudex. li.7.ti.43.c. 1643 A
Quorum appellationes nõ recipiuntur. li.7.ti.65.co.1737 B
Quorum bonorum. li.8.tit.2.columm. 1775 B
Quorum legatorum.li.8.ti.3.col.1777 C

R

RAptu virginum seu viduarum. li.9. tit.13.co.2050 B
Ratiociniis operum publicorum, & patribus ciuitatum. li.8.tit.13.columm. 1814 C
Rebus alienis non alienandis.li.4.ti.51.c. 860 C
Rebus creditis. li.4.ti.1.co.620 A
Receptis arbitris. li.2.ti.56.co.408 A
Rei vindicatione. li.3.ti 32.co.548 B
Rei vxoriæ actione. li.5.ti.13.columm. 1002 D
Reiudicata. li.7.ti.52.co.1682 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index titulorum.

Relationibus. li.7.ti.61.co.1698 A
Religiosis & sumptibus funerum.li.3.ti.43.co.615 B
Rem alienam gerentibus. li.4.ti.53.co.866 B
Remissione pignoris. li.8.tit.26.colum.1851 A
Repudianda bonorum possessione.li.6.ti.9.co.1234 A
Repudiãda vel abstinenda hæreditate, li.6.ti.31.co.1342 B
Repudiis. li.5.ti.15.co.1037 B
Reputationibus. li.2.ti.48 co 390 B
Requirendis reis. li.9.ti.40.co.2100 D
Rerum amotarum. li.5.ti.21.co.1053 B
Rerum permutatione. li.4.ti.64.colum.889 A
Rescindenda venditione. li.4.ti.44.co.833 A
Res inter alios actas. li.7.tit.60.colum.1697 A
Restitutionibus in integrum. li.2.ti.5.c.392 A
Restitutionibus militum. li.2.tit.51.co.392 A
Reuocandis donationibus. li.8.ti.56.co.1985 C
Reuocandis his quæ in fraudem creditorum alienata sunt. li.7.ti.75.colum.1762 C

S

Sacrosanctis ecclesiis. li.1.ti.2.colum.22 B
Satisdando. li.2.ti.57.co.415 B
Secundis nuptiis. li.5.ti 9.co.977 D
Seditiosis. li.9.ti.30.co.2088 A
Senatusconsultis. li.1.ti.16.co.147 B
Senatusconsulto Claudiano tollendo. li.7.ti.24.co.1580 B
Sententia quæ sine certa quantitate prolata est. li.7.ti.46.co.1661 B
Sententiis præfectorum prætorio.li.7.ti.42.co.1642 B
Sententiis ex periculo recitandis.li.7.ti.44.co.1651 A
Sententiis & interlocutionibus omnium iudicum. li.7.ti.45.co.1653 C
Sentẽtiis quæ pro eo quod interest, proferuntur. li.7.ti.47.co.1669 D
Sententiam passis & restitutis. li.9.ti.51.co.2119 D
Sententiam rescindi non posse.li.7.ti.50.co.2677 B
Separationibus. li.7.ti.72.co.1752 C
Sepulchro violato. li.9.ti.19.column.2060 A
Seruitutibus & aqua. li.3.tit.34 colum.572 B
Seruis fugitiuis.. li.6.ti.1.co.1178 B
Seruis reipublicæ manumittendis.li.7.ti.co.1537 C
Seruo com.man.supr.com.manumiss.
Seruo pignori dato manumisso.li.7.ti.8.co.1536 A
Si aduersus creditorem. li.2.ti.38.col.371 C
Si aduersus creditorem. li.7.tit.36 co.1611 C
Si aduersus delictum. li.2.ti.35.columna 368 A
Si aduersus donationem. li.2.ti.30.co.361 C
Si aduersus dotem. li.2.ti.34.co.367 A
Si aduersus fiscum. li.2 ti.37.co.369 C
Si aduersus libertatem li.2.ti 31.column.363 A
Si aduersus rem iudicatam restitutio postuletur. li.2.ti 27 co 355 A
Si aduersus solutionem li 2.ti.33.colum.366 A
Si aduersus transactionem. li.2.ti.33.co.365 A
Si aduersus venditionem. li.2.tit.28.col.358 B
Si aduersus venditionem pignorum.li.2.ti.22.co 360 A
Si aduersus vsucapionem. li.2.ti.36.co.369 B
Si aliena res pignori data sit. li.8.ti.16.c.1828 C
Si à non competente iudice li.7.ti.48.c.1673 B
Si antiquior creditor pignus vendiderit. li.8 ti.20.co.1846 B
Si certum petatur. lib.4.tit.2.column.630 D
Si communis res pignori data sit.li.8.ti.21.co.1847 B
Si contra ius vel vtilitatem publicam. li.1.ti.22.co.172 B
Si contra matris voluntatem tutor datus sit. li.5.ti.47.co.1122 C
Si de momentanea possessione fuerit appellatum. li.7.ti.69.co.1746 B
Si dos constante matrimonio. li.5.ti.19.co.1052 A
Si ex falsis instrumentis. li.7.titu.58.co.1694 A
Si ex pluribus tutoribus. li.5.tit.40.co.1112 B
Si in causa iudicati pignus captum sit. li.8.ti.23.co.1848 C
Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur. li.2.ti.26.co.354 B
Si in fraudem patroni. li.6.ti.5.colum.1209 A
Si maior factus alienationem ratam habuerit. li.5.ti.74.co.1172 B
Si maior factus ratum habuerit. li.2.tit.46.co.387 C
Si mancipium ita fuerit alienatum. li.4.ti.57.co.874 C
Si mancipium ita veneat. li.4.ti.56.co.872 C
Si mater indemnitatem promisit. li.5.ti.46.co.1111 B
Si minor ab hæreditate se abstineat.li.2.ti.39.co.372 C
Si minor se maiorem dixerit, vel maior probatus fuerit. lib.2.titu.43.colum.380 B
Sine censu vel reliquis fundum comparati non posse. li.4.ti.47.co.844 B
Si nuptiæ ex rescripto petantur.li.5.ti.8.co.956 A
Si omissa sit causa testamenti. li.6.ti.39.co.1382 A
Si pendente appella. mors interuenerit. li.7.ti.66.co 1742 A
Si per vim vel alio modo absentis possessio turbata sit. lib.8.titu.5.columna 1790 A
Si pignus pignori datum sit. li.8.ti.24.c.1849 C
Si pignoris cõuentionem numeratio pecuniæ secuta non sit. li.8.ti.33.colum.1867 A
Si plures vna sententia condemnati sunt li.9.ti.55.co.1690 A
Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata. li.4.tit.46.co.842 B
Si quacunque præditus potestate. li.5.ti.7.co.955 A
Si quis aliquem testari prohibuerit. li.6.ti.34.co.1351 B
Si quis alteri vel sibi. li.4 ti.50.column.856 A
Si quis eã cuius tutor fuerit, corruperit. li.9 ti.10.co.243 D
Si quis ignorans rem minoris esse.li.5.ti.73 co.1170 C
Si quis imperatori maledixerit. li.9.ti.7.co.2018 C
Si rector prouinciæ. li 5.ti.2.co.917 B
Si reus vel accusator mortuus fuerit. li.9 ti.6.co.2016 C
Si sæpius in integrum restitutio postulerit. li.2.ti.44.co.383 B
Si secundo nupserit mulier. li.5.ti.10.co.977 D
Si seruus extero. li.4 ti.36.co.814 B
Si seruus exportandus veneat. li.4.ti.55.co.870 C
Si tutor contra voluntatem matris datus sit. li.5.ti.74.co 1122 C
Si tutor vel curator non gesserit. li.5.ti.55.co.1136 B
Si tutor vel curator causa reipubli. abfuerit. li.5.ti.64.co.1152 D
Si tutor vel curator interuenerit. li.2.ti.25.co.351 C
Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit. li.5.ti.63.co.1151 C
Si vendito pignore agatur. li.8.ti.30.co.1685 B
Si vnus ex pluribus appellauerit. li.7.ti.68.co.1745 B
Si vnus ex pluribus hæredibus. li.8.ti.32.co.1866 B
Si vt omissam hæreditatem.li.2.ti.40.co.374 B
Soluto matrimonio. li.5.ti.18.column.1047 B
Solutionibus & liberationibus. li.8.ti.43.co.1912 D
Sponsalibus. li.5.ti.1.co.914 B
Sportulis. li.3.ti.2.co.455 A
Statuis & imaginibus. li.1 ti.24.colum.179 B
Successorio edicto. li.6.ti.16.column.1229 A
Suffragio. li.4.ti.3.co.639 B
Suis & legitimis liberis.li.6.ti.54.colum.1461 B
Summa trinitate & fide catholica. li.1.ti.1.co.12
Suspectis tutoribus. li.5.ti.43.co.1116 A

T

Tabulis exhibendis. li.8.titu.7.col.1795 A
Temporibus & reparationibus. li.7.ti.63.co.1722 D
Temporibus in integrum restitutionis. li.2.ti.53.co.397 B
Testamentaria manumissione.li.7.ti.2.c.1509 B
Testamentaria tutela. li.5.ti.28.colum.1070 D
Testamento militis. li.6.ti.21.columna 1248 D
Testamentis , & quemadmodum testamenta ordinentur. li.6.titu.23.colum.1263 B
Testibus. li.4.ti.20.co.696 B
Transactionibus. li.2.ti.4.co.242 B
Tutoribus vel curatoribus illustrium.li.5.ti.33.co.1080 C
Tutore vel curatore qui satis non dedit. li.5.ti.42.co.1113 D

V

Vbi causa status agi debeat. li.3.ti.22.co.491 C
Vbi causæ fiscales. lib.3.ti.26.column.499 B
Vbi cõueniatur qui certo loco dare promisit. li.3.ti.18.co.487 B
Vbi de criminibus agi oportet. li.3.ti.15.co.483 B
Vbi de hæreditate agatur. li.3.ti.20.co.490 B
Vbi de possessione agi oportet. li.3.titu.16.co.486 B
Vbi de ratiociniis tam publicis quàm priuatis agi oportet. li.3.ti.21.colum.490 C
Vbi & apud quam cognitio in integ.restitutionis agitanda sit. li.2.titu.47 col.388 A
Vbi fideicommissum peti oporteat. li.3.ti.17.co.487 B
Vbi in rem actio exerceri debeat. li.3.titul.19.

Authenticarum Index.

lut.19.co.487 C
Vbi petantur tutores vel curatores. li.5.ti.31.co.1080 B
Vbi pupilli educari debeant. li.5.ti.49.c.1123 B
Vbi quis de curiali aliáve conditione cõuenitur. li.3.ti.23.co.493 D
Vbi senatores vel clarissimi.li.3.ti.24.co.495 C
Vectigalia noua institui non posse. li.4.ti.62.co.836 A
Vectigalibus & commissis. li.4.ti.61.co.882 D
Verborum & rerum significatione. li.6.ti.38.co.1378 A
Vetere iure enucleando. li.1.ti.17.co.147 D
Vi bonorum raptorum. li.9.ti.33.colum.2092
Vindicta libertate. li.7.ti.1 co.1508 C
Vnde legitimi. li.6.ti.15.co.1227 A
Vnde liberi. li.6.tit.14.co.1225 B
Vnde vir & vxor. li.6.ti.18.co.1233 A
Vnde vi. li.8.ti.4.co.1778 C
Vsucapione pro emptore. li.7.ti.26.co.1582 B
Vsucapione pro donato. lib.7.tit.27.co.1585 B
Vsucapione pro dote. li.7.tit.28.colum.1586 B
Vsucapione pro hærede. li.7.ti.29.co.1586 C
Vsucapione transformanda.li.7.ti.31.co.1589 A
Vsufructu & habitatione &c. li.3.ti.33.c.561 A
Vsuris. li.4.ti.32.co.789 A
Vsuris rei iudicatæ. li.7.ti.54.co.1687 A
Vsuris pupillaribus. li.5.ti.56.col.1137 A
Vsuris & fructibus legatorum.li.6.ti.47.co.1422 C
Vt actiones & ab hæredibus & contra hæredes incipiant. li.4.ti.11.co.665 A
Vt cautæ post pubertatem.adsit tutor. li.5.tit.42.co.1122 C
Vt intra certum tẽpus criminalis quæstio terminetur. li.9.ti.44.co.2112 B
Vt lite pendente. li.1.ti.21.co.170 C
Vt nemo inuitus agere vel accusare cogatur. li.3.tit.7.co.463 A
Vt nemo priuatus titulos prædiis suis &c. li.2.ti.16.co.317 B
Vt nemini liceat sine iudicis auctoritate. li.2.ti.17.co.318 C
Vti possidetis. li.8.ti.6.co.1792 B
Vt in possessionem legatorum.li.6.ti.53.co.1458 C
Vt omnes iudices tam ciuiles quàm militares. li.1.ti.47.co 202 C
Vt quæ desit aduocatis li 2.ti.11.c.289 B
Vxoribus militum. li.2.ti 52.co.396 B

Finis titulorum.

NOVELLARVM CONSTITVTIONVM, QVAS AVTHENticas vulgus appellat, ab Irnerio, Alberto, Bulgaro, & aliis, Iustinianeo Codici suis locis insertarum, Index ordine alphabetico collectus.

Ad eos.de secun.nup.li.5.co.976 C
Ad hæc,ex hit. de fide instru li.4.co.720 B
Ad hæc qui fructus.de vsuris li.4.co.786 C
Ad hæc, quando muliere.offi.suo.po. li.5.co.1089 C
Ad hæc si.de.iu.li. li.3.co.432 C
Ad hoc qui suam.de.Iti.lib.tol. li.7.co.1529 D
Aequalitas.de pac.conuen. li.5.colum.1012 C
Agrii tulcores.quæ res pig.oblig.poss.li.8.co 1833 D
Antiqui de infantib.expo. li.8.colum.1961 C
Apud eloquentissimum.de fide instru.li.4.co.716 C
Adscriptitios.de episco & cleri. li.1.co.88 C
At qui semel.de probationib.li.4.colum.693 A
At si contractus.de fide instru. li.4.col.721 A

B

Bona damnatorum. de bon. proscrip. li.9.co.2128 D

C

Causa quæ sit.de epis.& cleri. li.1.co.82 C
Cessante.de legiti.hære. li.6 co.1475 A
Clericus quoque.de epis.& cleri. li.col.83 C
Contra qui propriam.de non nume. pec. li.4.co.764 A
Contra cum rogatus. ad senatusc. Treb. li.6.co.1429 A
Cui relictum.de indic.vidui.tol. li.6.co.1385 A

D

Decernit ius nouũ. de receptis arbi. li.2.co.411 B
Defuncto.ad senatusco.Tertul. lib.6.c.1470 D
Diaconissam.de episco.& cleri. li.1.co.59 C
Donationem.de iure dor. li.5.co.996 C
Dos data.de donat.ante nupt.li.5.colum.930 B

E

Contra.de repu. li.5.co.1039 C
Ei qui appellat. de temp. & reparat. appel. li.7.co.1725 C
Eiusdem pœnis.de secun.nupt. li.5.col.958 C
Eo decursum.de dona ante nup. li.5.co.931 B
Episcopo nullam.de episco.& cleri. li 1.co.65 D
Episcopalis ordo.de epis.& cleri.li.1 col.89 D
Et consequenter.de senten. & interlo. li.7.co.1660 A
Et cum solis.ad senat.Tertul.li.6.colum.1470 B
Et non obseruato.de testamen. li.6.col.1283 A
Et qui iurat.de bo.auct.iud.pos.lib.7.co.1756 B
Ex causa.de lib.præt. li.6.col.1317 B
Excipitur. de bonis quæ liberis in pote. &c. li.6.col.1496 C
Ex complexu.de incest.nupt.li.5.colum.951 B
Ex testamento.de secun.nupt. li.5.col.951 B
Ex testamento.de col. lib.6.co.1235 B

G

Gazaros.de hæret.& Mani. li.1.col.121 B
Generaliter autem.de epis.& cleri. li.1.co.71 C

H

Hanc autem querelã. de non numer. pecu. li.4.co.773 A
Hæc vsus.de sacrosan.eccle. li.1.colum.44 B
Hæres lucro.de secun.nup. li.5.colum.966 B
Hoc amplius.de fideicom. lib.6.colum.1404 A
Hoc inter.de testamen. li.6.co.1274 C
Hoc ita.de pigno & hypo. li.8.colum.1821 A
Hoc ita.de duob.reis stip. lib.8.column.1863 B
Hoc ius porrectum.de sacrosanct.eccle. li.1.co.37 B
Hoc sacramentum.de iureiur.propter calum.dan. li.2.co 418 C
Hoc nisi.de solut.& liberat. li.8.colum.1919 D
Hoc jus stabit.de procu. li.2.col.312 A
Hoc si debitor.de pigno.& hypo.li.6.co.1824 B
Hoc locum.si secundo nupse.mul. li.5.c.978 C
Hodie autem.de appel. li.7.co.1705 A
Hodie iuram.de iudi. li.3.col.428 C
Hodie nono.de custo.reo. lib.9.colum.2014 B
Hodie qualiscunque.de repud. li.5.col.1040 C

I

Idem est in his.de bonis quæ libe. &c. li.6.co.1497 B
Idem est de Nestorianis.de hæreti.& Mani. li.1.co.129 D
Imò à debito.de obliga.& actio. li.4.co.664 C
Incestas nuptias.de incest.nupt. li.5.col.950 C
In donatione.de secun.nupt. li.5.colum.961 C
Ingressi.de sacrosan.eccl. li.1.co.30 C
In isto iuramento.de iureiur.propter calum.dan. li.2.co.421 B
In successione.de suis & legi.libe. li.6.c.1465 C
Interdicimus.de epi.& cle. li.1.co.63 D
In testamento.ad sena.Tertul. li.6.col.1470 C
Itaque mortuo.commu.de succes. li.6.c.1486 D
Item & à priuatis.de donationib.li.8.co.1976 C
Item hæreditas.de bonis quę lib.&c.li.6.co.1497 A
Item qui domum.de sepul.vio. li.9.co.2063 B
Item sibi inuicem.de sacrosan.eccl.li.1.c.43 B
Item possessor.qui pot.in pign.ha.li.8.c.1837 B
Item prædium.de sacrosan.eccl. li.1.co.43 B
Item sine.de naturalib. lib.5.columna.1069 A
Item priuilegium.de hæret.& Mani. li.1.co.113 B
Iubemus in titu.de iudiciis. li.3.colum.435 B

L

Libellum vero.de lit.contest. li.3.co.408 B
Liberi furiosi.de episc.aud. lib.1.colum.112 B
Licentiam habeat.de episc.& cleri. li.1.c.86 A
Licet patri.de naturalib.libe. li.5.colum.1064 D
Licet testator.de episcop.& cleri.li.1.col.76 B
Litigiosa.in tit.de litigio. li.8.columna.1878 C
Lucrum hoc.de secundis nupt. li.5.col.662 A

Mala

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index Authenticarum Codicis.

M

Malæ fidei possessore. de præscri.lon gi temp. li.7.co.1601 B
Matri & auiæ.quando Mulier tute. offi. fun.po. li.5.co.1088 D
Maximis.de nup. li.5.co.942 D
Minoris debitor.qui dare tuto. vel cura. poss. li.5.co.1084 C
Multo magis.de sacrosan.eccle. li.1.co. 49 A
Multo magis.de episc.& cleri. li.1.co. 65 C

N

Nauigia. 1192 C
Nisi rogati.ad senatusco. Trebel. li.6.co.1428 C
Nisi tricennale.de bonis mater. li.6.co. 1488 C
Nisi breues.de sent.ex peric.reci. li.7.c. 1653 B
Non licet parenti.de lib.præte. li.6.co. 1317 A
Nouissime.de admini tut. li.5.column. 1093 B
Nouissima.de inof.test. li.3.co.506 C
Noua alia.de naturalib.libe. li.5.colum. 1068 D
Noua iure.de pœna iud.qui.li.7.colum. 1676 A
Nouo iure.in titu.de relat. li.7.colum. 1699 A
Nullus episcopus.de epis.& cleri. li.1.c. 68 B
Nunc autem.de episc.& cle. li.1.colum. 66 D
Nunc soli.de naturalibus liber. li.5.co. 1059 D
Nunc autem de secun.nup. li.5.colum. 974 A
Nunc inhibetur.de donatione ante nup. li.5. co.931 D
Nunc si hæres.de litig. li.8.co.1881 C

O

Offeratur ei.de litis conte. li.3.co. 467 B
Omnes peregrini.commu.de succeſſ.li. 6.col.1485 B

P

Perpetua de sacrosan.eccle. li.1.col. 42 A
Permissa est.de dona.ante nupt. li.5.col. 929 A
Post fratres.de legiti.hæredib. li.6.col. 1475 C
Post fratres ij. ibidem.
Post iusiurandum.de iudi. li.3.column. 450 C
Præsente tamen.de fideiussorib. & mād. li.8.co.1898 A
Præsides.de epis.audien. li.1.co.108 B
Præterea.de sacrosan.eccle. li.1.colum. 47 C
Præterea si matrimonium.vnde vir & vxor. li.6.co.1233 D
Præterea qui.de naturalib.libe. li.5.co. 1069 D
Presbyteri seu diaconi. de episco. & cle. li.1 co.58 C
Presbyterum.de episco.& cleri. li.1.co. 59 C
Presbyteros.de episco.& cleri. li.1.co. 86 C
Presbyteros diaconos.de episc. & cleri. li.1.co.95 B
Principalis.de iureiur.propter calū. dan. li.2.co.421 C

Q

Quas actiones.de sacrosan.eccle. li. 1.co.51 B
Qua in prouincia.vbi de cri.agi.opor. li. 3.co.484 C
Quæ tertiæ.de collationib. li.6.col. 1146 C
Quæ supplicatio. de precib.imp.off.li.1. co.167 C
Quibuscūque modis. de sacrosan. eccle. li.1.co.40 A
Qui res.de sacrosan.eccle. li.1.co.40 B
Qui rem.de sacrosan.eccle. li.1.co.43 C
Qui semel.quomodo & quan. li.7.co. 1648 C
Quid eis permittitur.de nup. li.5.col. 941 B
Quod fieri non debet.de dilationib.li.3. co.471 C
Quod hodie.de repu. li.5.co.1044 C
Quod ius.de naturalib.libe. li.5.colum. 1068 C
Quod locum.de colla. li.6.columnn. 1238 A
Quod locum.de dot.cau.non nume. li.5. co.1023 C
Quod mater.de reuocan.do. li.8.co. 1988 C
Quod nunc generale.de cura.furio. li.5. co.1160 C
Quod obtinet.de pig.& hyp.li.8.colum. 1826 B
Quod obtinet.de proba. li.4.co.685 C
Quod pro hac causa.de epis.& cle. li.1.c. 77 C
Quod si quis.de præscrip.long.temp. li. 7.co.1601 C
Quod sine.de testa. li.6.co.1174 B
Quo iure.qui pot.in pigno.hab. li.8.co. 1844 B

R

Res quæ subiacent. commu. de lega. li.6.co.1412.D
Rogati.de testib. li.4.co.704 C

S

Sacramentum.quando mulier tute. of fic.fun.po. li.5.co.1089 B
Sed cum testator.ad leg.Falci. li.6.co. 1435 B
Sed episcopalis.de epis.& cleri. li.1.co. 85 C
Sed & in ea.ad leg.Fal. li.6.co.1436 B
Sed & periculum.sine cen.vel reliq.fun. cum pa.non posse. li.4.co.846 A
Sed & si quis.de testib. li.4.co.706 C
Sed & permutare.de sacrosan.eccl.li.1.c. 43 A
Sed & lis.de temp.& repar.appel.li.7.co. 1726 C
Sed & si quis.de secun.nup. li.5.columnn. 962 D
Sed hodie.de dona.inter vir.& vxo.l.5.c. 1035 B
Sed hodie.qui manumit.non pos.li.7.co. 1542 C
Sed hodie.de repu. li.5.co.1045 B
Sed hodie nouo.de obliga.& act. li.4.co. 664 D
Sed hodie.ad leg.Iul.de adul.li.9.colum. 2039 B
Sed hodie.de epis.& cle. li.1.co.70 C
Sed hodie nouo.de of.diuer.iud.lib.4.c. 202 A
Sed hodie.de iur.au.an. li.6.co.1216 B
Sed iam cautum.de pos.vel con. li.4.co. 801 B
Sed iam necesse.de dona.ante nup. li.5. co.927 B
Sed & in ea re.ad le.Fal. li.6.co.1456 B
Sed iudex.de epis.& cle. li.1.co.57 C
Sed neque.de sepul.vio. li.9.co.263 C
Sed neque curialem.de epis.& cleri. li.1. co.56 A
Sed nouo iure.de episco.& cle. li.1.col. 60 C
Sed noua.de naturalib.lib. li.5.colum. 1088 C
Sed nouo iure ad leg.Iul.de adul.li.9.co. 2029 A
Sed nouo iure.si certum pet.li.4.colum. 639 A
Sed nouo iure.de nup. li.5.co.936 C
Sed nouo iure.de repud. li.5.column. 1042 A
Sed nouo iure.de natura.libe. li.5.co. 1059 A
Sed nouo iure.de seruis fugi.li.6.colum. 1180 B
Sed omnino.ne vxor pro ma. lib.4.col. 667 C
Sed quamuis.de rei vxo. act. li.5.colum. 1013 B
Sed quæ nihil.de pactis conuen. li.5.co. 1019 D
Sed si aurum.de secun.nupt. li.5.colum. 970 D
Sed si post.de inoffi.testa. li.3.co.513 A
Si appellatione. de temp. & repar. appel. li.7.co.1726 D
Si captiui.de epi.& cle. li.1.co.92 D
Similiter falcidia.ad leg.Falci. li.6.col. 1436 C
Si minor.xxv.annis.de temp.in integ.re. li.2.co.401 A
Si modo subiiciatur.famil.erci. li.3.col. 596 B
Sicut alienatio.de sacrosan.eccle.lib.1.c. 39 B
Sicut hæreditas.de legit.tut. li.5.colum. 1075 D
Si omnes creditores.si minor se ab hære. se abst. li.2.co.373 B
Si pater diuor.fac.apud quem.&c. li.5.c. 1056 B
Si qua mulier.de sacrosan.ecc.li.1.columnn. 31 B
Si qua mulier.ad senatusco.Velle.li.4.c. 758 B
Si quando quis.de consti.pecu. li.4.co. 680 B
Si quas ruinas.de sacrosan.eccle. li.1.co. 41 B
Si quid ex rebus.qui pot.in pig.ha. li.8. co.1844 B
Si quis episcopus.de epis.& cle. li.1.col. 62 B
Si quis vult.qui pot.in pig.hab. li.8.co. 1840 A
Si quis litigantium.de episc. audien. li.1. co.104 C
Si quis liberos.de naturalib.libe. li.5.co. 1069 B
Si quis in aliquo.de edendo. lib.2.col. 219 B
Si quis episcopus.de episc.& cle.lib.1.co. 62 B
Si quis ei.ad leg.Iul.de adult.li.9.colum. 2039 D
Si seruus sciente.de episco.& cleri.li.1.c. 89 A
Si tamen abstineat.de secun.nup. lib.5.c. 967 B
Si tamē in medio.de temp.& repar.appe. li.7.co.1726 B
Si testis productus.de testib. lib.4.col. 701 B
Siue à me.ad senatusco.Vell. lib.4.co. 756 D
Si vero contingerit.de iudi.lib.3.colum. 453 A
Si vero antequam. vt omnes iudi.tam ci uil. li.1.col.204 B
Si vero Dominus. li.1.co.115 A
Si vero criminis.ad le.Iul.de adul.li.9.c. 2030 B
Statuimus vt nullus. li.1.co.84 B

V

Verum & si legitimo.de episc.& cler. li.1.co.90 A
Vnde & si parens.de inof.test.li.3.colum 507 B
Vxore mortua.de secun.nupt. li.5.col. 967 A

Finis tabulæ Authenticarum.

Index legum.ix, priorum librorum Codicis.

CODICIS DN. IVSTI-niani librorum. IX priorum constitutionum, seu (vt vocant) legum, elenchus, ordine liberario digestus.

A

Abacti animalis. de abigeis. li.9.co.2098 B
Ab administratione. de lega. li.6.co.1369 B
Ab anastagio.māda.vel contra. li.4.co.812 B
Abdicatio, quæ Græco.de pat.potest.li.8. co.1938 C
Abducti plagio ad leg.Fab.de plag. li.9. co.2066 B
Ab eo iudicato. quomodo & quan. iud. li.7.co.1644 C
Ab eo qui bona sua. de seruo pign. dat. ma. li.7.co.1536 C
Ab eo qui neque.de fideicommis. li.6.c. 1391 A
Ab executione.quorum appel. non reci. li.7.co.1759 C
Abhorret a seculo.ne fiscus vel resp. li. 2.co.320 A
Ab hostibus capti.de postli.reuer.li.8.c. 1955 C
Ab hostibus captis.de postli.reuer. li.8. co.1957 C
Ab hostibus captus. quib. non obiici. longi temp.præscrip. li.7.co.1610 C
Ab hostibus redempti.de postli.reuer.li. 8.co.1951 D
Ab incestis.de incestis nup. li.5.colum. 952 B
Abolitionem adulterij. ad legem. Iul. de adult. li.9.co.2032 A
Abolitio præsentibus.de abolit. li.9.co. 2109 B
Absentem capitali de accus.& inscript.li. 9.co.2004 A
Abstinendum prorsus.quorū appel.non recipi. li.7.co.1739 B
Ab vno hærede.de neg.gest li.2.colum. 329 B
Ab vno si ex plurib.tutorib. li.5.colum. 1112 C
A caligato milite.de nuptiis. li.5.colum. 938 D
Acceptam mutuo.de vsuris. li.4.col. 788 B
Accusationem à qua. de his qui accu. nō poss. li.9.co.1996 C
Accusationis.de his quæ vi metúsve cau. li.2.co.338 B
Accusationis ordiné de accus.& inscrip. li.9.co.2007 B
A cohæredibus.ad leg Falcid. li.6.co. 1440 C
Acta simulata. plus valere quod agi. &c. li.4.co.723 C
Actio quidem personalis.si vnus ex plurib. li.2.co.1866 D
Actione adminiſtratæ.de transact.li.2.co. 244 C
Actionem ei.de procuratorib. li.2.col. 301 C
Acteri delato.de reb.credi. li.4.colum. 623 B
Actor quod adseuerat. de probationib. li.4.co.695 A
Actor rei.vbi in rem act.exer.debeat. li. 3.co.490 A
Actus omnes.de feriis. li.3.colum. 477 B
Ad agnatos.de legitima tute. lib.5.col. 1076 A
Ad auunculos.de legitima tute. li.5.col. 1075 C
Ad Barbaricum.quæ res expor.non poss. li.4.co.831 A
Ad bonorum possessionem. si vt omiss. hæred. li.2.co.374 C
Ad commentariensem.de custo.reo.li.9. co.2014 D
Ad comparandas.manda.vel con.lib.4.c. 808 A
Addictos supplicio.de episco.aud.li.1.c. 102 C
Addictos supplicio.de appellat. li.7.co. 1713 D
Ad eos qui.de peri.tuto.& cura. li.5.co. 1109 D
Ad eum cui.ad senatusco.Trebel.li.6.c. 1424 C
Ad exactionem.de dot.promis. li.5.co. 980 C
Ad exhibendum actione. ad exhiben.li. 3.co.613 B
Adfinitatis iure.commu.de succes. li.6. co 1484 B
Ad fiscum pertinentes,vbi causæ fisca.agan. li.1.co.503 A
Ad fraudem.ne fiscus vel respu. li.2.co. 320 B
Adi præsidem.de libe.exhib. li.8.colum. 1796 C
Ad instructiones.de sacrosan.eccle. li.1. co.25 C
Ad intestati successionem. de legiti.hæredi. li.6.co.1476 B
Ad inuidiam.de his qui vi metúsve cau. li.2.co.337 A
Adite præsidem.de ordi.iudi. li.3.col. 464 A
Aditus competens.ne de statu defun. li. 7.co.1575 D
Ad litem datus. de in lit. dan. tut. vel cura. li.5.co.1120 A
Admone adolescentem. qui per. tut. vel cu. li.5.co.1077 D
Admone eam.qui per.tuto. vel cura.li.5. co.1078 D
Ad mutandum.de inge.ma. li.7.colum. 1549 D
Ad officium.communi diuidun. li.3.co. 598 B
Adolescentiæ tempus.in quib.cau.in integ.rest. li.2.co.375 C
Adoptio non tabulis.de adoptionib.li.8. co.1941 C
Adoptatum licet.de adoptionib. li.8.co. 1942 D
Ad palatinorum.de off.com.sacri.pal. li. 1.co.195 C
Ad portus & aquæduct. de operib. pub. li.8.co.1810 D
Ad probationem.de lib.cau. li.7.co. 1558 D
Ad probationem.de loca.& condu. li.4. co.902 B
Ad probationem j.de probationib. li.4. co.694 A
Ad probationem ij.de probationb. li.4. co.694 C
An protegendum. de in litem dand. tut. vel cura. li.5.co.1119 C
Ad recognoscēdos singulos.de in ge.ma. li.7.co.1549 B
Ad rescindendam.de resciu.vend. li.4. co.835 B
Adseueratio debitū.de non nume. pecu. li.4.co.767 B
Ad siduis adition^{e}.qui pot.in pig.hab. li.8.co.1840 C
Ad similitudinem.de episc.& cleri. li.1. co.67 A
Ad similitudinem.de aduoca.diuer.iudicio. li.2.co.280 B
Ad solutionem dilationem.de re iudi. li. 7.co.1683 B
Ad tempus ex quib.cau.insa.irrog.li.2.c. 293 B
Aduersus cohæredes.famil.ercis.li.3.co. 582 B
Aduersus creditorem.de vsuris. li.4.co. 782 A
Aduersus curatorem.de admini.tu. li.5. co.1094 B
Aduersus debitorē.de oblig.& actionib. li.4.co.663 B
Aduersus eos.de neg.gest. li.2.colum. 323 C
Aduersus eos.de rei vin. li.3.colum. 551 A
Aduersus eos.& loca.& condu. li.4.co. 894 A
Aduersus eos.de vsur.& fructib.li.6.co. 1425 A
Aduersus eum.mandati vel con. li.4.co. 802 C
Aduersus eum.de actionib. empti.& vē. li.4.co.849 C
Aduersus eum.de fur.& ser.cor. li.6.co. 1186 B
Aduersus fratrem.de excep.seu præscrip. li.8.co.1873 C
Aduersus hæredes. de hær. tut. vel cu rat. li.5.co.1135 G
Aduersus hæredes.de in litem iuran.li.5. c.1132 C
Aduersus nominatorem.de magistratib. conue. li.5.co.1176 G
Aduersus petitiones.de non numera.pecu. li.4.co.705 B
Aduersus sententiam.si aduersꝰ rem iudi. li.2.co.356 B
Aduersus vxorem.de cri.expi.hær. li.9. co.2091 C
Aduster post quinquennium.ad leg. Iul. de adul. li.9.co.2026 A
Adulteram, si postea ad leg. Iul.de adult. li.9.co.2029 C
Adulterij accusatiõe.ad leg Iul.de adult. li.9.co.2041 B
Aduocati qui dirimunt.de aduoca.diuer. iudicio. li.2.co.279 G
Aduocationis causa. de condic. ob. cau. li.4.co.653 A
Aduocatos amplissimæ tuæ. de aduoca. diuer.iudicum. li.2.co.281 D
Aede quam.de loca.& condu. li.4.col. 894 B
Aedificia quæ vulgo.de operib.pub. li. 8.co.1812 C
Aeris alieni.de donatio. li.8.colum. 1968 B
Aes alienum.de hære.ven. li.4.colum. 825 C
Age cum Geminiano.de transact.li.2.co. 243 C
Agricultores circa. quæ res pig. oblig. poss. li.8.co.1833 D
Agrum pluribus.quando dies leg.ced.li. 6.co.1456 D
A iudice.de iudiciis. li.3.colum. 432 A
Alearum vsus.de religio.& sumptib. fune. li.3.co.618 C
A legatis.de vectiga.& commiss. li.4.co. 884 C
Alia causa.de his quib.vt indig. li.6.co. 1357 C
Alienam sectæ.ad leg.Iul.ma. li.9.col. 2019 C
Alienam suscipere.de procuratoribus.li. 2.co.309 A
Alienum seruum.de fur.& ser.corr. li.6. co.1197 B
Alij desponsata.de sponsalib. li.5.colum. 914 C
Alimenta quidem.de neg.gest. li.2.col. 324 D
Alio iure.de in litem iuran. li.5.columnn. 1134 A
Altius quidem.de serui.& aqua. li.3.col. 576 B
Alumnos tuos.quæ res pigo.obliga.poss. li.8.co.1831
A marito.de dona.inter vir.& vxor.li.5. co.1032 B
Ambiguitatem.de vsuf.& habita. li.3.co. 565 B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Ambiguitates.de testa. li.6.co.1177.B
Ambiguitates.de iudi.vidui.tol. li.6.co. 1384.A
Amita tutores.qui pet.tut.vel cura.li.5.c. 1078.C
Amitæ,cui. cõmunia de succesionibus. li.6.co.1483.D
Ampliorem prouidẽtiam. de appellatio. li.6.co.1711.B
Amplissimi ordinis.de excusationi.tuto. li.5.co.1145.B
Ancilla,quæ.si ser.expor. ven. li.4.co. 871.C
Ancillæ dominus. communia de succes. li.6.co.1484.D
Ancillæ subtractæ.de fur. & ser. corrup. li.6.co.1190.A
Ancillam siue.de fideicom. li.7.co. 1522.A
Animaduertimus. de his qui poten. nomi. li.2.co.316.B
An in totum ex ruina.de ædif.priua.li.8. co 1798.C
Ante diuisionem.de iure dot. li.5.co. 989.C
Ante obligationem.de condic.furti. li. 4.co.656.C
Antequam scriptus. cõmunia de succes. li.6.co.1484.C
Ante sententiæ tempus. quorum appel. non reci. li.7.co.1741.B
An tibi patris.de in litẽ dan.tut.vel cura. li.5.co.1119.A
Antiqua lex.de infan.exposi. li.8.co. 1961.C
Antiquæ iurisdictionis.ad senatus. Velleia. li.4.co.759.A
Antiquæ subtilitatis,de nudo iur.Quirit. li.7.co.1581.D
Antiquitas dubitabat.de vsufru.& habita. li.3.co.567.C
Antistitem.ne sanct.bapt.ite. li.1.co. 122.D
A nullo,de feriis. li.3.co.475.C
A parte verbis.de collat. li.6.co.1240.B
Apertissimi iuris est.de iudi. li.3.co. 451.A
A plerisque.quan.ciui.act.crimina. li.9. co.289.A
A possidentibus.de rei vind.li.3.c.558.C
Apostatarum.de aposta. li.1.co 124.D
Apparitores per.de off.magi.mil. li.1.co. 192.B
Appellatione interposita.de appel. li.7.c. 1701.B
A procedente.de dilationib.li.3.c.472.B
A proconsulibus.de appellat. li.7.co. 1710.C
A procuratore.manda.vel con. li.4.co. 807.B
Apud antiquos.de fur.& ser.corru. li.6. co.1194.C
Apud concilium.de vind.li.7.co.1509.A
Apud eos.de fide instrumen. li.4.co. 712.C
Apud hostes.de suis.& legi.lib. li.6.col. 1463.B
Aquam quæ.de serui.& aqua. li.3.co. 574.C
Arbitri nulla.de senten.ex peric.recu. li. 7.co.1651.B
Arbitrorum ex cõpromisso. de receptis arbi. li.2.co.409.B
Archigerontes.de episcop.audien.li.1.c. 102.B
Ariani & Macedoniani.de hæret.& Manich.li.1.co 115.D
Arianus si mota,de libe.cau.li.7.c.1561.C
Arris sponsaliorum.de sponsalib. li.5.co. 915.A
Arrogationes eorum.de adoptioni. li.8. co.1942.A
Artem geometriæ. de malef. & mathemat. li 9.co.2057.B
Atrocem sine dubio.de iniur. li.9.co. 2095.B
Assiduis aditionib. qui pot. in pigno. hab. li.8.co.1480.C
Auctore laudato.de euictio. li.8.co. 1925.C
Auctoritatem vobis.vnde vi. li.8.co. 1779.B
Auia tua.de iure dot. li.5.co.986.A
Aui paterni magistratu.de lib.cau.li.7.c. 1562.A
Aureorum vsus de.de iur.aureo.anu. li. 6.co.1216.A
Auunculo priori. cõmu. de succesioni. li.6.co.1484.B

B

BAsilicam inauratam.de oper.publ.li. 8.co.1814.B
Bene à Zenone diuæ. de quadrien. præscri. li.7.co.1614.D
Binos.de aduoca.diuer.iudic. li.2.co. 278.A
Blanditus tibi est,de fideiussorib.& mandat. li.8.co.1901.A
Bona quæcunque.famil.erciscun.li.3.co. 584.C
Bona quondam.de donat.inter vi.&vxo. li.5.co.1734.C
Bona mariti tui.de priu.si. li.7.c.1760.A
Bonam fidem.de oblig.& actionib. li.4. co.660.A
Bonorum possessio. qui admitti ad bono.poss. li.6.co.1217.A
Bonorum quidem.de bon.poss. secundũ tab. li.6.co.1222.B
Bonorum quidem. qui admit. ad bono. poss. li.6.co.1219.B

C

CAlumnia eo tempore de calumniatoribus. li.9.co.2114.D
Calumniæ pœna.de calum. li.9.col. 2115.D
Captatorias.de testamen.milit. li.6.co. 1254.B
Captum ab hostibus.de postli.reue. li.8. co.1954.D
Carbonianum.de carbo.edic. li.6.co. 1232.B
Cassa.& irrita.de sacrosanct.eccle.li.1.c. 28.A
Castitati temporum. ad leg. Iul.de adul. li.9.co 2028.A
Casus maioris.de testamen. li.6.co. 1265.C
Casus eius.de sen.pass. li.9.co.2133.A
Causa iureiurãdo.de reb.credi.& iureiu. li.4.co.620.A
Causam in integrum.etiam per procuratoo.causam in integ.rest.agi posse. li.2. co.391.B
Causas vel lites.de transact. li.2.co. 251.B
Cautio ratihabitionis,de procurat.li.2.c. 299.A
Celebrandis.de nup. li.5.co.937.D
Censemus vt.de litig. li.8.co.1880.B
Censualis quidem.de donat. li.8.co. 1966.B
Certa est forma,vt in poss.le.&c.li.6.co. 1460.C
Certa ratione. quando prouoc. non est necess. li.7.co.1734.C
Certi & indubitati.de hæred.vend. li.4. co.829.B
Certi iuris est.de iudi. li.3.co.453.B
Certi iuris est.de locat.& conduct. li.4. co.895.C
Certi iuris est.de testamen.milit.li.6.co. 1253.B
Certum est.de rei vin. li.3.co.559.A
Certum est.fimil.erciscun.li.3.co.586.B
Certum est eos.si tutor vel cur. reipu. cau.abierit. li.5.co.1153.A
Certum est,si tutor vel curator non gesserit.li.5.co.1136.B
Certum est eius.in quib.cau.pign. li.8.c. 1826.C
Certum ius est.qui manumit.non pos.li. co.1541.C
Certum quidem.vnde legit. li.6.co. 1228.C
Cessante omni.de commer.& mercat. li. 4.co.888.C
Cessante quoque. quomodo & quando iudex. li.7.co.1644.B
Christianus qui.de paga.& sacrifi. li.1.c. 131.C
Christianos proximorũ.de episc.audien. li.1.co.106.A
Circa locationes.de loca.& condu. li.4. co.901.B
Ciues & incolæ.de appellat. li.7.co. 1707.B
Ciuile est.de fur.& ser.corru. li.6.col. 1186.C
Ciuili disceptationi.si quis aliquem testa. prohi. li.6.co.1351.B
Ciuitas Rhodiorum.de offi.rect.prouin. li.1.co.198.C
Clari & aperti.de fideicommiss. li.6.co. 1397.B
Clarum posteritati.de aucto,præstan.li.5. co.1141.C
Codicillos,seu.quemadmo.testam. aper. li.6.co.1346.C
Cœlicolarum nomen.de Iud.& cœlicol. li.1.co.128.B
Cogi possessorem.de petit.hæredi. li.3. co.544.B
Cognouimus.de hæret.& Manich.li.1.c. 120.B
Cohæredibus.fami.erciscu. li.3.co.589.B
Collegium si.de hæredi.instituen.li.6.c. 1288.B
Coloni,id est conductores. de excu. tut. li.5.co.1146.C
Cõmercio redemptæ. de postlim.reuer. li.8.co.1956.C
Commissoriæ venditionis. de pac. inter emp.& ven.compo. li.4.co.868.B
Commissum antea,ad legẽ Iul. de adult. li.9.co.2036.A
Commune negotium. de consorti. eiusdem litis. li.3.co.608.C
Communium rerum.de naturalib.lib. li. 5.co.1065.A
Comparandi serici.quæ res venũ poss. li.4.co.830.B
Comparentem ab eo,ad leg.Fab.de plag. li.9.co.2068.A
Comparationes.de fide instrumen. li.4. co.718.B
Compensationes.de compensa. li.4.co. 779.A
Compensationis.re.amota. li.5.co. 1053.B
Competit nostra.de præscript. xxx. vel xl.annorum. li.7.co.1624.C
Competens iudex.ne tut.vel cura.vecti. condu. li.5.co.1113.A
Competens iudex.de alend.libe. lib.5.c. 1057.A
Conditionis incertum.de pac. li.2.co. 223.B
Conditioni.de institut.& substitut. li.6. co.1292.A
Conductores alienarũ.de loca.& condu. li.4.co.907.B
Confessos in iure.de confess. li.7.co. 1696.B
Congruentius quidem.de pat.pot.li.8.c. 1938.A
Consanguinitatis.de legiti.hered.li.6.c. 1474.B
Consentaneum iuri.quomo.& quan. li. 7.co.1647.B
Consensu licita.de rep. li.5.co.1041.A
Consiliarios iudicum. de assessorib.& dome. li.1.co.205.B
Consobrinorum.vnde leg. li.6.colum. 1227.B
Constante matrimonio,de donatio. li.8. co.1969.D
Constat virum,quo.bono.li.8.c. 1777.B

Constitit

Nouem priorum librorum Codicis.

Constitit in quacũque.de pœna iud. qui male. li.7.co.1675.B
Constitutione diuç,de legit.tute.li.5.co. 1076.
Constitutiones.de iur.& fac.igno. li.1.c. 164.A
Constitutionem.de adminis.tuto. li.5.c. 1105.D
Constitutionis nouæ. de bonis quæ lib. in potest.&c. li.6.co.1492.A
Constitutionibus.de vsuris. lib.4.co. 789.B
Consuetudinis.quæ sit longa conf.li.8.c. 1962.C
Consulta diualia.de testamen. li.6.co. 1276.B
Contractus.de fide instrumen. li.4.co. 713.C
Contractus locationis.de loca.& condu. li.4.co.902.D
Contra eos.si aduer.vsucap. li.2.colum. 369.C
Contra eos.vt in possess.lega.&c. li.6.c. 1461.A
Contra impuberes.de nego.gest.li.2.co. 321.B
Contra maiores.de inoffi.testa. li.3.co. 511.C
Contra negantem.de leg.Aqui. li.3.co. 580.C
Contra patronum. de obseq.patro. præstan. li.6.co.1210.B
Contra voluntatem.de testamen.man.li. 7.co.1511.B
Conuenticula illicita. de episco. & cleri. li.1.co.62.C
Cordi nobis.de emend.Cod.iust.li.1.co. 9.A
Corruptionem.de vsufr.& habita. li.3.c. 569.C
Credentes.de hæreti.& Manichæ.li.1.c. 115.B
Creditor ad petitionem.de pigno.& hypoth. li.8.col. 1822.C
Creditor debito.de dona.inter virum & vxo. li.5.co. 1033.A
Creditor instrumentis.de vsuris.li.4.co. 782.C
Creditor.de pign.act. li.4.co. 726.C
Creditor hypothecas. de distract. pign. li.8.co.1867.C
Creditor si.de lega. li.6.co. 1372.B
Creditor qui fundos.de pigno.act. li.4. co.728.B
Creditor qui hypothecæ.de distra. pig. li.8.co.1857.A
Creditor prohiberi.de duob.reis stip.li. 8.co.1892.D
Creditorem.qui dare tuto.vel cura.poss. li.5.co.1084.B
Creditores.de hæredi.actio. li.4.co. 678.B
Creditores qui non reddita. de pig. & hypo. li.8.co.1816.C
Creditoris falso.de condict.indebi. li.4. co.645.A
Creditoribus tuis.an ser.pro suo fa. li.4. co.671.B
Creditori qui.de fideiussorib. & mandatorib. li.8.co.1896.D
Creditori tuo.de pactis. li.2.co. 225.B
Creditricem patrui.de remiss.pign. li.8. co.1853.A
Cretionum.de iure delib. li.6.co. 1326.C
Crimen adulterij.ad legem Iul. de adul. li.9.co.2028.C
Crimen non dissimile. ad leg. Iul. de vi pub. li.9.co.2049.C
Crimen lonocinij.ad leg.Iul.de adul. li. 9.co.2024.A
Criminales causas. vt intra cer. tem. cri. quæst.termi. li.9.co. 2112.C
Criminis accusationem.de his qui accen. non pos. li.9.co. 1999.B
Cum relictum.de indict.vidui. li.6.col. 1365.A
Cuidam qui.de naturalib. libe. li.6.col. 1069.D
Culpa similis,de malefic.& mathemat.li. 9.co.2159.C
Cum à matre.de rei vindica. li.3.colum. 555.B
Cum à matribus.qui per.tut.vel cura. li. 5.co.1079.B
Cum à nobis.de dilationib. li.3.colum. 473.B
Cum à perfecto.de postulan.li.2.colum. 269.B
Cum à sacero.de iure do. li.5.co.986.B
Cum absenti reo.de requiren.reis.li.9.c. 2100.D
Cum acutissimi.de fideicom. li.6.col. 1400.B
Cum ad eas.ad senatusconf.Velleia. li.4. co.755.B
Cum adfirmes.de libe.cau. li.7.co. 1555.C
Cum adfeueres te.de præscrip. xxx. vel xl.anni.li.7.co.1618.C
Cum aduocatio.de aduoc.diuer. iudicio. 2.co.277.B
Cum allegas.ne fiscus vel resp. li.2.col. 319.C
Cum allegas.de vsur. li.4.co.785.C
Cum alienam.de lega. li.6.co. 1370.C
Cum aliis.de cura.fur.vel prodig. li.5.c. 1157.B
Cum aliis sanctionib.de secun.nup. li.5. co.963.C
Cum aliquid colonus.vbi cau.fisca. agã. li.3.co.501.C
Cum aliquis.de iure de libe. li.6.co. 1332.A
Cum aliter ex fideiussorib.de fideiuss.& manda. li.8.co.1900.B
Cum ancilla.quod cum eo &c. li.4.co. 739.C
Cum ancillam.de condic.ob causam. li. 4.co.650.B
Cum ancillis.de incest.nup. li.5.colum. 947.B
Cum antea sancitum.de recep.arbi. li.2. co.412.D
Cum anterioribus.de temp.& repa. app. li.7.co.1729.B
Cum antiquis.de inoffi.testa.li.3.colum. 529.B
Cum antiquitas.de vsufr.& habita.li.3.c. 566.C
Cum antiquitas.de testamen.li.6.colum. 1279.D
Cum appellatio interposita.de appellationib. li.7.co.1712.A
Cum apertissimè.de secund.nupt. li.5.c. 976.D
Cum apud omnes. de communi seruo manumisso. li.7.co.1535.B
Cum apud.de testib. li.4.co. 707.B
Cum apud.qui & aduer.quos. li.2.col. 379.B
Cum apud veteres. de bo. auct.iud.poss. li.7.co.1757.B
Cum Artemidoram.vt in possess.leg.&c. li.6.co.1459.D
Cum auum.de institut.& substitut. li.6. co.1291.D
Cum certum sit.ad leg.Falcid. li.6.col. 1441.C
Cum circa probãdum.si minor se maio. dixe. li.2.co.382.C
Cum citra fidem.de iure dot. li.5.colum. 989.C
Cum ciuili. de ordi. iudi. li.3.column. 465.B
Cum clericis.de episco.& cler. li.1.co. 69.B
Cum cognatos.de postlimi.reuer. li.8.c. 1952.B
Cum cognatum.de ingenuis. li.7.co. 1547.B
Cum cognitionaliter.de quæst. li.9.co. 2103.B
Cum conductorem.de loca. & conduct. li.4.co.905.B
Cum constet pignus.quæ res pign. obli. poss. li.8.co.1831.B
Cum constitutio diui.de testam.ma.li.7. co.1513.C
Cum contra bonam.si vendi.pign.aga.li. 8.co.1864.C
Cum conuenit.de peric.& cõmo.rei ven. li.4.co.847.B
Cum creditor pignus.de litig. li.8.co. 1878.B
Cum de bonis tuis.de donationib. li.8. co.1967.B
Cum debitoris.de iudi. li.3.co. 435.C
Cum debitum.de iure delibe. li.6.co. 1321.C
Cum de nuptiis.de nuptiis. li.5.co. 932.A
Cum dedititij.de Latina libert.tol. li.7. c.1525.A
Cum de inofficioso.de inoffi.testa li.3. co.504.A
Cum de mortis.de donat.cau.mo.li.8.co. 1991.D
Cum de nouo.de legib.& constitu.li.1.c. 145.C
Cum de possessione.si de moment. possess. li.7.co.1746.C
Cum dicas te.de nautico fœ. lib.4.co. 795.A
Cum diuus.qui non poss.ad libert. li.7. co.1543.D
Cum dominam.de pig.& hypoth.li.8.c. 1820.C
Cum donationis.de transact. li.2.co. 262.B
Cum donationib.de inoffic.dona. li.3.c. 535.B
Cum dotem.de iure dot. lib. 5.columna 987.C
Cum dubitabatur.de iure emphyt.li.4.c. 911.A
Cum dubitabatur.de ædifi.priuat. li.8.c. 1807.D
Cum duobus.de inoffi.testa.lib.3.colum. 510.
Cum ea quæ.de transaction. li.2.colum. 255.B
Cum emancipatis. de præd. & aliis reb. mino. li.5.co. 1163.D
Cum eo tempore.de gener.abolit.li.9.c. 2111.A
Cum eorum qui.de senten. & interlocu. li.7.co.1655.B
Cum etiam.de reb.credit. li.4.columna 622.A
Cum & filiifamilias.qui bon.ced.pos. li. 7.co.1750.D
Cum & ipse.si aduersus credi.li.2.colum. 372.A
Cum & ipse.de ordi.cognit. li.7.colum. 1571.B
Cum & iudices.de iureiur.proter calum. dan. li.2.co. 419.B
Cum & minores.si aduersus rem iudic. li.2.co.357.B
Cum & postliminij.de postlim.reuer. li. 8.co.1953.C
Cum & soluta.de condict.indebi. li.4.c. 643.C
Cum eum.de commoda. li.4.co. 725.B

Cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Cum eum quem.de adoptio. lib.3.co. 1941.B
Cum ex causa.de inoffi.testamen.li.3.co. 505.B
Cum ex causa.manda.vel contra.li.4.co. 803.A
Cum ex causa.de remiss.pig.li.8.colum. 1853.C
Cum falsa demonstratione. de iuris & fac.igno. lib.1.co. 160.B
Cum fidem.de non nume.pecu.lib.4.co. 763.A
Cum filiusfa.quod cum eo &c. li.4.co. 734.A
Cum filium tuum.de inoffi.testa.li.3.co. 512.A
Cum fratrem tuum.de his quib.vt indig. li.6.co.1358.A
Cum furiosus.de cura.fu.vel prod.li.5.c. 1158.B
Cum hæredes instituuntur.qui testa.fac. poss. li.6.co. 1258.D
Cum hæredes.de impube. & aliis substi. li.6.co.1298.C
Cum hæreditas.depositi vel con.li.4.co. 799.B
Cum hæreditatis.de petitio.hered. li.3. co.545.A
Cum hi qui legatis.commu.de leg. li.6. co.1405.B
Cum ignorantia.de iur.& fact.igno.li.1. co.159.A
Cum antiquiorib.de iure delibe. li.6.co. 1329.B
Cum in causa iudicati.si in cau.iudi.pig. cap. li.8.co. 1849.B
Cum in adoptiuis.de adoptio. lib.8.co. 1943.B
Cum indulgentia.de sen.pass. li.9.co. 2131.D
Cum in liberis.de hæred.instituen. li.6. co.1290.B
Cum in longi temporis.de prescri.long. temp. li.7.co. 1605.B
Cum in nostris.de senatusconf. Claudia. li.7.co.1580.C
Cum in rē.de aliena.iudi. mutan. cau.fa. li.2.co.407.B
Cum in societatis.pro socio. li.4.colum. 816.C
Cum inspeximus.de emancip.libe. li.8. co.1950.B
Cum inter institutum.de edict.diui Hadria.tol. li.6.co. 1347.A
Cum in integrum.si aduersus transactionem. li.2.co. 363.B
Cum instrumentis.de fide instrum. li.4. co.711.C
Cum in te simplicem.de dona.ante nup. li.5.co.920.C
Cum inter.de fideicommiss.lib. li.7.co. 1521.C
Cum inter. de peric. & commo. rei ven. li.4.co.848.B
Cum interdictx.arbit.tute.li.5.columna. 1127.B
Cum ipse tutor. de contrahen. emp. & vend. li.4.co.820.A
Cum iure.qui per.tut.vel cura. li.5.colū. 1079.C
Cum iure creditoris.credit.euict.pig. li. 8,co.1935.B
Cum iudicem. de senten. quæ sine. li.7. co.1661.B
Cum iudex.de senten.& interloc.l.7.co. 1637.C
Cum lege Leonica.de episc.& cle. li.1. co 93.C
Cum libertatem.de fideicom.lib.li.7.co. 1517.B
Cum magistratus. quando prouoc. non est necess. li.7,co.1734.B
Cum mandati.manda.vel con. li.4,co, 807.A
Cum maritum.de solut.& liberat.li.8,co. 1916.C
Cum nota inofficiosi.de trāsact. li.2,co. 246.A
Cum multa priuilegia,de bon.quæ lib.in potest. li.6,co.1499.D
Cum multæ.de donat.ante nupt. li.5,co. 927.C
Cum nec patronus.de iniur. li.9,colum. 2095.D
Cum necessitatem.de fideicom. li.6,co. 1397.A
Cum nemo causam.de acquir.& retinen. poss. li.7,co. 1594.B
Cum nondum.de except.seu.prescrip.li. 8,co.1874.B
Cum non eo die.quando prouo. non est necess. li.7,co.1735.B
Cum non frumentum.de vsur. li.4,co. 786.B
Cum nostri animi. de vsucap. transformanda. li.7,co. 1589.B
Cum non solum.de bon.quæ libe.in po test. li.6,co. 1500.C
Cum nō redemptum.de postlimi. reuer. li.8,co.1053.B
Cum non voluntatis.quomodo & quando. li.7,co.1650.B
Cum notissimi iuris.de præscrip. trigin. vel quadra.an. li.7.co. 1625.B
Cum ob augmentum. in quib. casib.tut. vel cura.habenti &c. li.5,co. 1092.C
Cum omnia bona.de inoffi.dot. li.3,co. 537.B
Cum oportet. de bonis quæ libe. in potest.&c. li.6,co.1495.C
Cum Papinianus. de sentent. & interlo. li.7,co.1659.B
Cum patrem.de iur.do. li.5,co.990.C
Cum patremfamilias.de condi.inser.&c. li.6,co.1418.C
Cum patrem tuum.de priuile.fisci. li.7, co.1761.C
Cum patrem tuum,de sen.pas. li.9,co. 2130.B
Cum per absentiam tuam. qui.nō obiic. long.temp.præscrip. li.7,co. 1609.
Cum per eos.si quis alteri vel sibi sub al. &c. li.4,co.859.A
Cum per liberam.per quas person.no,ac qui. li.4,co.742.B
Cum per prouocatorem.manda.vel con. li.4,co.805.B
Cum pignoris.de partu.pig. li.8,colum. 1850.D
Cum posteaquam.de pac. li.2, columna 228.A
Cum post omnes.de libe.præte, li.6,co. 1312.A
Cum post motā.de præscrip. long.temp. li.7,co.1600.C
Cum post sententiam.de appellatio. li.7, co.1712.D
Cum præsentibus.quomodo & quando. li.7,co.1650.C
Cum precibus.de probationib. li.4,col. 691.B
Cum precibus.de rerum permuta. li.4, co.891.B
Cum precum.de libera.cau.li.7,columna 1555.D
Cum pro eo quod.de senten.quæ pro eo quod. li.7,co.1671.A
Cum profitearis.de reuocand.do. li.8, co 1986.B
Cum pro hærede.de vsucap.pro hērede. li.7,co.1586.C
Cum pro patre.de his qui in pri.cred. li. 8,co.1845.B
Cum pro pecunia.de solu.& libera.li.8, co.1921.B
Cum propitia.de officio magi.mili. li.1, co.192.D
Cum proponas.de transact.li.2,columna 252.A
Cum proponas filios.de pac.li.2, colum. 232.A
Cum proponas.de dolo malo. li.2,col. 341.B
Cum proponas inter.de pact.li.2,colum. 234.C
Cum proponas.de nauti.fœn. li.4,col. 795.B
Cum proponas.pro soc. li.4,co. 816.A
Cum proponas seruum.de ædilitiis actionib. li.4,co.878.C
Cum proponas.de reb.credi.li.4,colum. 622.B
Cum proponas.de interdic.matri. li.5,c. 953.B
Cum proponas.si maior fac.aliena.factā &c. li.5,co.1172.C
Cum proponas.de hæred.instituen.li.6, co.1286.B
Cum proponas. de fideicommiss.libertatib. li.7,co. 1516.D
Cum proponas eum.de bo. auct. in pos. li.7,co.1755.A
Cum proponas fideic.de fideicom.libertatib. li.7,co. 1519.B
Cum proponas radicibus.de interdic.li. 8,co.1772.C
Cum proponatis.de codicillis. li.6,col. 1362.B
Cum propriorem.vnde legiti. li.6,col. 1227.C
Cum propria. si quis alteri vel sibi sub. al.&c. li.4,co.857.C
Cum quædam.de adminiſtra.tuto. li.5,c. 1104.C
Cum quærebatur.vnde vi. li.8,columna 1788.C
Cum quæritur.de inoffi.testamen. li,3,c. 506.B
Cum quæstio.de lega. li.6,co. 1374.A
Cum quidam.de duob.re,stipulandi.li.8, co.1895.B
Cum quidam.de fide instrumento. li.4, co.721.B
Cum quidam.de iure dot. li.5,co. 1000.A
Cum quidam de necess.ser.hæred.instī.li. 6,co.1307.D
Cum quidam.de verbo,& re.signi. li.6. co.1379.C
Cum quidam.de impub.&aliis substitut. li.6,co.1304.B
Cum quidam.de conditioni.inser.li.6,c. 1421.B
Cum quidam.de institu.& substitu. li.6, co.1297.C
Cum quidam.de lega. li.6,co. 1376.A
Cum quidam per leges. de fruct. & lit. expen. li.7,co.1681.B
Cum quidam.de fideicommiss.lib. li.7.c. 1523.C
Cum quidam reip.de duo.reis stip. li.8, co.1895.B
Cum quis à muliere.de naturalib.lib. li. 5,co,1066.D
Cum quis ius.de iuris & fac.igno.li.1,co. 163.B
Cum quis legatum.de rebus credit. li.4, co.630.B
Cum rationibus iuris.de his qui accu.nō pos. li.9,co.1999.C
Cum reis manifesta.de pœ.li.9,c.2121.C

Cum

Nouem priorum librorum Codicis.

Cum rem pecuniariam.de procura. li.2. co.199 B
Cum remp.qui potio.in pign.hab.li.8.c. 1835 B
Cum repudiāte.de curato.fur.vel prodi. li.5.co.1156 B
Cum res tibi.de contrahen.empt.& vēdi. li.4.co.819 B
Cum res.de probationibus.li.4.columna. 688 A
Cum res filio tuo.de donatio. li.8.col. 1970 A
Cum res.si aliena res pig.da. li.8.colum. 1829 C
Cum responso.de leg. lib.6.colum. 1371 B
Cum salutatus esset.de sen.pass. li.9.co. 2130 A
Cum scimus. vbi & apud quem cog. in integ.rest. libr. 2. columna 389 A
Cum secundum.de fideicommiss. li.6.c. 1389 A
Cum sententiam.de senten.& interlo.li. 7.co.1655 C
Cum serui.de necessa.ser.hered.insti. li. 6,co.1307 B
Cum seruum.de seruis fugit.li.6.colum. 1183 B
Cum seruum matris.de collu.deteg.li.7. co.1575 A
Cum Silanianum.de his quib.vt indig.li. 6.co.1359 A
Cum sit adiecta.de magistratib.conue.li. 5.co.1177 B
Cum sit iniustum.de sepul.viol. li.9.co. 2062 B
Cum sit nobis.nemi.li.signum sal.li.1.co. 126 A
Cū sit probatū. de vsucap. pro emptore. li.7.co.1584 B
Cum solito more.qui bo.ced.poss.li.7.c. 1751 C
Cum solitum est.de senten.& interlocut. li.7.co.1660 C
Cum speciem.de peric.& commo.rei vē. li.4.co.849 A
Cum specialis.de iudi. lib.3.columna 454 A
Cum status quæstionem.de ordi.cog. li. 7.co.1573 A
Cum stipulationes.vt actio.& ab. hered. & con.he.inci. libr.4.columna 665 B
Cum successores.de euictio.li.8.colum. 1932 B
Cum super.de rei vin. lib.3.columna. 553 C
Cum suppositi.ad leg.Corn.de fal.li.9.c. 2072 A
Cum talis quæstio.de serui.& aqua. li.3. co.578 A
Cum te à debitore.de remiss.pign.li.8.c. 1852 B
Cum te domus. de his quæ vi metūsve cau. li.2.co.338 A
Cum te fisci.de aduoca.fisci. li.2.colum. 287 C
Cum te fundum. de pac. inter empt. & vend.compo. libr.4. columna 869 A
Cum te ideo.ne vxor pro ma. lib.4.col. 667 A
Cum te in Gallia,si cer.peta. li.4.colum. 635 C
Cum te minorem.de probationib.li.4.c. 686 C
Cum te non.de his quæ vi metūsve cau. li.2.co.333 B
Cum te non ex senatore.de nup. li.5.co. 935 A
Cum te pecuniam.de pignorib.& hypo. li.8.co.1816 D
Cum te pietatis.de inoffi.testa. lib.3.co. 512 B
Cum te possessiōes.ne vxor pro marito. li.4.co.667 A
Cum te proponas.de transact. lib.2.co. 243 A
Cum te propter.de condic.ob turp. cau. li.4.co.654 A
Cum te sponsæ.de dona.ante nup. li.5.c. 921 C
Cum te transegisse.de transact. li.2.co. 245 B
Cum testamento directam.de testa.ma. li.7.co.1510 B
Cum testamentum.de iuris & facti igno. li.1.co.162 A
Cum testamentum.de quæst.li.9.colum. 2105 C
Cum testator libertatem.de testa.ma. li. 7.co.1511 C
Cum testatorem. de condi. inser.tam lega.quàm fideic. libr.6.columna 1418 B
Cum tibi in ea. qui dare tut. vel curat. pos. li.5.co.1082 B
Cum tibi pro dote.qui pot. in pign. hab. li.8.co.1838 B
Cum tibi liberum.de euictio.li.8.colum. 1931 D
Cum tutelæ.arbi.tute. lib.5.columna. 1125 B
Cum tutores.de negotiis gest. lib.2.co. 320 C
Cum vendente.vbi cau.fisca.agan.li.3.c. 500 C
Cum venditorē.de actionib.emp.& ven. li.4.co.853 C
Cum venerandæ.de bo. quæ libe. in potest.&c. lib.6.columna 1491 C
Cum veterū sententia.de donat.ante nup. li.5.co.923 C
Cum vir nubit.ad leg.Iul.de adult.li.9.c. 2040.C
Cum virum de fideicommiss.li.6.colum. 1395 C
Cum vltra.de non nume.pecu. li.4.co. 766 C
Cum vxori.quando dies leg.ced.li.6.co. 1457 B
Cuncti hæretici.de hæreti.& Mani. li.1. co.113 D
Cunctis molitionib.finium regun.li.3.c. 608 A
Cunctos populos.de summa trinit.li.1.c. 13 A
Curabit præses.de actionib.emp.& ven. li.4.co.851 B
Curator adulti.si aliena res pig.da.li.8.c. 1829 B
Curator reip.de modo mult. li.1.colum. 209 D
Curator adultis.de excusatio.tuto.li.5.c. 1150 B
Curator adolescenti. qui dare tut. vel cura pos. lib.5.columna 1087 A
Curatoris etiam.de nego.gest. li.2.co. 328 A
Curatorem habenti.qui dare tut,vel curā poss. lib.5.columna 1086 A
Curatorem tibi.de nego.gest. lib.2.co. 323 A
Curatorem,de interdi.matri. li.5.colum. 953 D
Curatores impleta. de curato. furio. vel prodi. li.5.columna 1155 B
Curatores quidem.de suspec.tut. lib.5.c. 1116 C
Curatoris etiam.de nego.gest. li.2.co. 328 A
Curæ tui culminis.de offi.magi.offi.li.1. co.194 C
Curiales omnium.de hære.& Manich.li. 1.co.116 D
Curialis neque,de locat.& condu. li.4.c. 905 B

D

DAmnato protentosæ, de hæret. & Manich. li.1.co.116 C
Damnum per iniuriam. libr.3.columna 579 B
Damnum quod.de loca.& condu. li.4.c. 898 B
Damus licentiam.ad leg.Corne.de fal li. 9.co.2077 B
Data certæ.de obligat.& actionib.li.4.c. 658 C
Da iampridem.de donationib. lib.8.co. 1972 A
Datum legatum.de leg. lib.6.columna. 1372 C
Data opera. de his qui accusa. non poss. li.9.co.1998 B
De alimentis præteritis.de transactio. li. 2.co.247 A
De ancilla matre.de libe.cau.li.7.colum. 1561 B
Deberi etiam.de fideicom.lib. li.7.col. 1518 C
Debitorem neque.de pig.& hypo.li.8.c. 1821 B
Debitor qui.de pigno.& hypoth.li.8.co. 1815 C
Debitores qui.ex quib.cau.infa. irro. li. 2.co.294 B
Debitores.de fide inst. lib.4.colum. 708 C
Debitores præsentes.de pigno.& hypo. li.8.co.1819
Debitores quidem hereditarij. de excep.seu præscript. lib.8.columna 1872 C
Debitori tuo.de pac. lib.2.columna 226 B
Debitoris denunciatio. debi. vendi. pigno.impe.non pos. lib.8.columna. 1862 D
Debitoribus pupillæ.de administra. tut. li.5.co.1099 B
Debitorum pactionibus.de pactis, li.2.c. 236 B
Debitum cuius.de remiss.pig. li.8.co. 1852 B
De bonis matris.de bonis proscripto.li. 9.co.2125 B
Decernim⁹ vt posthac.de episco.& cleri. li.1 co.72 C
Decernimus vt antiquitatis.de sacrosan. eccle. li.1.co.44 B
Decernimus vt quicunque.de episc. audien. li.1.co.106 B
Decisione nostra.de necess.ser.hered.instit. li.6.co.1311 B
De cōstitutione.de aduoca.diuer.iudicū. li.2.co.287 A
De contractu.de rescinden.vendit. li.4. co.834 B
De creationibus.de episco.audien.li.1.c. 110 C
Decreto amplissimi.ex qui. cau. infa.irro. li.2.co.296 A
De crimine adulterij.ad legem Iul. de adul. li.9.co.2028 B
De crimine quod. de his qui accus. non pos. li.9.co.1998 B
Decriones ad magistratū.de magistrat. municip. li.1.co.213 C
Decuriones quidem. lib.2.columna. 292 B
Decuriones siue.de quæstio.li.9.colum. 2107 C
Decurionem in opus.de pœ. lib.9.co. 2118 B
Decurionum filij.de pœnis. li.9.colum. 2120 A
Dedititia.de dedit.libertā.tol. li.7.col. 1524 C
De dolo actio.de dolo malo.li.2.colum. 340 B
De mancipatis.de legit.heredib.li.6.co. 1478 B

Deco

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum.

De eo qui precio. de pœna iudi.qui malc. li.6.co.1677 A
De fi.de testamenti.ad leg.Cornel.de fal. li.9.co.2078
De fideicommisso.de transactioni.li.2.c. 248 C
Defensores ciuitatum.de defen.ciuita.li. 1.co.211 C
Defensores ciuitatum. de defen. ciuita. li.1.co.212 B
Defensores nihil.de defen.ciui. li.1.col. 212 A
Defensores ita.de defen.ciui.li.1.colum. 212 C
Defessiones siue.de except.seu præscrip. li.8.co.1877 B
Defunctis reis.si reus vel accu.mor.fuerit. li.9.co.2017 D
Defunctis suis.de legi.here. li.6.colum. 1476 B
Defuncto quidem. si in frau. pa. à liber. alie.fa.fit. li.6.co.1209 B
De hereditate.de peti.hered. lib.3 col. 541 B
De his clericis.de episcop.& eleri.li.1.c. 54 C
De his quæ.de lege Aquil. li.3.colum. 581 B
De his quæ.de admini.tuto.lib.5.colum. 1097 B
De his quæ extra.de dona.inter vi. & vxo. li.5.co.1032 A
De his quæ.de iure dot. li.5.co.988 B
De his quæ.de furt.& fer.corrup. li.6.c. 2189 B
De his quæ.vi bono.rapto. lib.9.colum. 2093 A
De his quos tenet.de custo.reo.libr.9.c. 5015 B
De inofficioso.de inoffi.testa. lib.3.co. 509 A
De instrumentis.commu.vtriusque iudi. li.3.co.601 B
Delata conditione.de rub.cred. li.4.co. 623 C
De latronũ familia.quib.pro nõ.lic.li.7. co.1569 C
Delegatio debiti.de noua.& deleg. li.8. co.1909 B
Denunciamus vobis.de his qui ad eccle. confu. li.1.co.133 B
De operis noui nuntiatio. de noui ope. nunc. li.8.co.1809 A
De ordinario.de offic.præfe.præto.Orie. & Illyr. li.1.co.181 C
De pecoribus.de lege.Aquil. lib.3.co. 581 A
De auctore.de vete.iure euuclean.li.1.c. 147 D
De o nobis.de episco.& cleri. li.1.col. 97 B
Deportati.de bon.proscrip.lib.9.colum. 2124 D
Deportatorum.de pœ. li.9.co.2119 B
De quæstione.de pact. lib.2.column. 240 A
De rebus in sponsam.de dona.ante nupt. li.5.co.922 C
De rebus quas.re.amo. lib.5.columna 1054 B
De restituendis.de commod.li.4.colum. 725 C
Desiderium tuum.depositi.vel com.lib.4. co.798 C
De societate.pro soc. lib.4.column. 817 C
De successione.de administra.tuto. li.5. co.1039 A
De tormentis.de quæstion.lib.9.colum. 2108 C
De tutela.de in integr.restitu. li.2.col. 348 A
De vsuris quarum.de vsur. lib.4.colum. 791 C
Dictam legem.de condic.ob cau.li.4.co. 651 B
Dictantibus testamenta.de testamen. li. 6.co.1276 A
Die sabbato.de Iud.& cœlico. lib.1.col. 128 C
Dies festos.de feriis. li.3.co.477 D
Diffamari.de ingenuis ma. lib.7.colum. 1547 C
Digna vox.de legib.& consti. lib.1.co. 140 C
Directas libertates.de testamen.ma.li.7. co.1513 B
Directis verbis.de testamen.ma. lib.7.c. 1512 B
Discretis surdo.qui.testa.fac.poss. li.6.c. 1261 C
Dispar causa.quib. ad liber.pro. non lic. li.7.co.1569 B
Disputare.de crimi.facr. lib.9.columna 2087 C
Dissentientis.de repudiis.li.5.co.1039 A
Dissolutæ.de condic.ex lege. li.4.col. 657 B
Distrahente marito.de reb.alie.nõ alien. li.4.co.861 B
Distractis à debitore.de pigno. & hypo. li.8.col.1820 D
Diuersarum homines.de postli.reuer. li. 8.co.1958 B
Diuersis reporib.qui pot.in pigno. hab. li.8.co.1837 C
Diui Constantini.de naturalib.libe. li.5. co.1062 A
Diui Hadriani.de consti.pecu. lib.4.co. 683 B
Diuinam nostrã.de hęred.& Manichęis. li.1.co.122 C
Diuinę admodum.ne liceat poten. li.2. co.314 B
Diuisionem prediorũ.communia vtriusque iud. li.3.co.600 A
Diuo Marco.qui manumit.non poss.lib. 7.co.1542 B
Diuo Marco.de quæstionib. li.9.colum. 2106 A
Diuortij causa.rerum amota. li.5.colum. 154 A
Diutina possessio. li.7.co.1602 B
Diuturnum silentiũ. si aduer. creditorẽ. li.7.co.1611 C
Doce ancillam.de rei vindi. lib.3.colum. 553 B
Dolo vel metu.de inutilib.stipula.li.8.c. 1892 B
Dolum ex indiciis.de dolo malo.li.2.co. 343 A
Dolum auctoris.de peri.& cõmo.rei vẽ. li.4.co.848 B
Dolus emptoris.de rescin.ven. li.4.col. 838 A
Domesticus iudicis.de adsessorib. & dome, li.1.co.205 C
Dominicis colonis.vbi cau.fisca.agan.li. 3.col.501 B
Dominij iure.de iure domi.impe. li.8.c. 1867 D
Dominis seruorum.de calum. li.9.col. 2116 B
Dominos ita.quod cum eo &c. li.4.co. 740 B
Dominum per iniuriam.de leg.Aquil.li. 3.col.579 B
Dominum per seruum.quod cum eo &c. li.4.co.740 A
Dominum pro atroci.de iniur. li.9.co. 2096 B
Dominus horreorum.de loca.& conduc. li.4.co.893 A
Dominus litis.de appellation. li.7.co. 1706 C
Domum quam.de rei vindi. li.3.colum. 551 B
Donãtem ancillã.de vsucap.pro donato. li.7.co.1585 C
Donatarum rerum.de acquiren. & retinen.poss. li.7.co.1592 B
Donatio mancipiorum. de dona. inter vi. & vxorem. li.5.co.1014 D
Donatio siue directa.de donationi. li.8. co.1970 D
Donationes quas.j.de donat.inter vir. & vxo. lib.5.co.1035 C
Donationes quas.ij.de donat.inter vir.& vxo. li.5.co.1036 C
Donationes circa filium.de reuoc.dona. li.8.co.1989 B
Dos à patre.sol matri.quemad.dos peta. li.5.co.1048 C
Dotẽ numeratio.de dote cau.non nume. li.5.co.1022 A
Dotis actione solut. matri. quemad. dos per. li.5.co.1051 A
Dotis tuæ.de iure do. lib.5.column. 987 C
Dotis quidem.de collationib. li.6.co. 1237 B
Dubium non est.quando.libel.prin.dat. li.1.co.170 A
Dubium non est.de repu. lib.5.colum. 1038 B
Dubium non est.solu.mat. quemad.dos. per. li.5.co.1047 B
Duces militum.de offic.milit.iud. li.1.c. 201 A
Dudum proximis..de contrahen. empt. & vend. li.4.co.823 C

E

EA conditione.de rescin.vendi.li.4.c. 839 B
Ea demum.de collationibus.li.6.colum. 1238 B
Ea lege.de re.permu. lib.4.column. 892 C
Ea lege.de condic.ob causam. li.4.co. 648 C
Ea quæ à patre.de restit.militum.li.2.co. 390 B
Ea quæ à te.vbi cau.sta.agi deb.lib.3.co. 492 A
Ea quæ aduocati.de errore aduoc.li.2.c. 288 C
Ea quæ causa cognita.commina.epist. li. 7.col.1693 A
Ea quæ de.de temp.in integ.restitu. li.2. co.399 C
Ea quæ in nominib.famil.ercis. lib.3.co. 584 B
Ea quæ pater.ex quib.caus.iusta.irrog. li. 2.co.295 A
Ea quæ per.de condict.indeb. li.4.co. 644 A
Ea quæ per alluuionem.de alluuio. li.7. co.1641 B
Ea quæ statuuntur.quomo.& quan. li.7. co.1646 C
Ea quæ tibi.de donat.ante nup. li.5.co. 920 A
Ea quidem.de accusa.& inscript. li.9.co. 2004 C
Ea quidem.de commodato.li.4.colunn. 725 A
Ea quidẽ.si mancip.ita fue.alie. vt manu. lib.4.co.876 D
Eam quæ in possessione.de lib.cau. li.7. co.1560 A
Eam quæ ita.si mancip. ita veni.ne posti, li.4.co.874 B
Eam quam.de fideicommis.lib.6.colum. 1392 A
Edicto diui Hadriani.de edict.diui Had. tollen. li.6.co.1348 B
Edicto quidem.si aduersus fiscum li.2.c. 371 B
Edita actio.de eden. lib.2.column. 216 B
Educatio pupillorũ.vbi pup.educa.deb. li.5.co.1123 B
Ei quæ.de vxorib.milit. lib.2.column. 396 C
Et qui seruo.quod cum eo &c. li.4.co. 736 C

Nouem priorum librorum Codicis.

squantitatis.de solut.& liberat. li.8. co.1915 B
Eius qui requirendus.si penden.appella. li.7.co.1742 C
Eius qui per contumaciam. quorum appell.non recip. li.7.co.1737 C
Eius quod.de compensat. li.4.co.777 B
Eius quod.de vsur.pupil. li.5.co.1137 B
Eius quod.quemadmo.testa.aper.li.6.co. 1346 B
Eius quod.de patr.potest. li.8.co.1937 B
Eius rei.quod cum eo.&c. li.4.co.734 B
Eligere debes. de fideiussori. tutor. vel cura. li.5.co.1138 D
Emãcipata. qui admit. ad bonorũ possess. li.6.co.1218 A
Emancipatione facta.de fide instru. li.4. co.712 A
Emancipatos liberos.de collationi. li.6. co.1234 D
Emancipatus. de repudian. bono. posse. li.6.co.1234 B
Empti fides.de contrahen. empt. & ven. li.4.co.821 C
Empti actio.de euict. li.8.co.1931 B
Emptionem & venditionem.de contrah. emp.& ven. li.4.co.818 C
Emptionem rebus.de rerum permut. li. 4.co.892 B
Emptionem pignoris. plus valere quod agi. li.4.co.724 A
Emptionũ mancipiorum.de donationib. li.8.co.1964 A
Emptor fundi.de euictionib.li.8.colum. 1926 B
Emptor hæreditatis.de hæred.ven. li.4. co.827 B
Emptor seruorum.de actioni.emp.& vẽ. li.4.co.855 A
Emptor bona fide.de præscrip.long.tẽp. li.7.co.1604 A
Emptor hæreditatis.de euictionib. li.8. co.1922 C
Emptorem quidem.de loca.& condu. li. 4.co.897 B
Emptori etiam.de euict. li.8.colum. 1933 C
Eo casu quo.de appellationi.li.7.colum. 1717 D
Eo quod.si certum petatur.li.4.columnn. 636 B
Eo tempore.de integ.rest. lib.2.columnn. 345 A
Eorum qui.de vindicta lib. li.7.columnn. 1508 D
Eorum demum.de bo. eor.qui mor. sibi consci. li.9.co.2129 C
Eorũ est scientia. de malef.& mathemat. li.9.co.2057 D
Eorum qui in reatu. de bo.eo. qui mor. sibi consci. li.9.co.2129 D
Eos etiam.de appellationibus. li.7.co. 1709 B
Eos qui ordinario.de modo multa.li.1.c. 210 B
Eos qui catholicarum.de aposta. li.1.co. 125 C
Eos qui vltra.de off.magist.mil. li.1.co. 192 B
Eos qui veniam. j. de his qui venią ætat. impet. li.2.co.384 C
Eos qui veniam.ij.de his qui venią ætat. impe. li.2.co.386 C
Eos qui officia.si certum petatur. li.4.c. 632 A
Eos qui.de vsuris. li.4.co.791 B
Eos qui ne.si quis aliquem testa.prohi.li. 6.co.1352 A
Eos qui à seruo.de furt. & fer.corrup. li. 6.co.1191 A
Eos qui de appellationib. de appellationib. li.7.co.1702 C
Eos qui condemnati.de vsur.rei iudi. li. 7.co.1687 C
Eos qui acceperunt.qui pot. in pig. hab. li.8.co.1838 A
Eos qui secum.de his qui lat.occul. li.9. co.2099 A
Eos qui terminos.de accu.& inscri. li.9. co.2001 C
Eos quos debitores.de excu.rei iudic.li. 7.co.1686 D
Eos testes.de testibus. li.4.co.698 A
Episcopale iudicium.de episc.audien. li. 1.co.104 A
Errorem calculi.de erro.calc.li.2.colum. 268 B
Errore scribentis.de testamen. li.6.co. 1265 C
Errores eorum.de errore aduoca. li.2.c. 288 D
Error facti.de iur.& fac.igno.li.1.colum. 161 B
Error facti.ad leg.Falci. li.6.co.1437 B
Est in arbitrio.de obliga.& actio. li.4.c. 664 C
Est iurisdictionis.de bon.auct.iu.poss.li. 7.co.1753 A
Et ab antiquis.de testament. li.6.colum. 1284 A
Et balneum.de ædif.priua. lib.8.colum. 1797 D
Et in epistola.de fideic. lib.6.columnn. 1398 A
Et in prouinciali.de serui.& aqua. li.3.c. 574 A
Et in legatis.ad legem Facid.li.6.colum. 1433 B
Et in maioribus.de appellationibus.li.7. co.1711 A
Et litibus.de ædifi.priua. li.8.co.1805 B
Et militibus.de testamen.milit. li.6.co. 1255 A
Et in multis.de appellationibus. li.7.co. 1712 C
Et in priuatorum.si à non competen. li. 7.co.1674 C
Et nomen.de cadu.tollen. li.6.columnn. 1442 B
Et publicarum.quorum appell. nõ recip. li.7.co.1741 C
Et quæ à diuo.de edendo. li.2.columnn. 220 B
Et qui notitiæ.de peri.tutor.& cura.li.5. co.1109 B
Et qui nõ prouocauerit. si ex fal.instru. li.7.co.1694 D
Et qui sub imagine.de distract.pig. li.8. co.1859 C
Et senatus.de compensationibus.li.4.co. 774 B
Etsi seuerior.ex quib.cau.iusta.irrog. li. 2.co.291 B
Etsi ad te.ad leg.Cornel.de fal.lib.9.co. 2074 C
Etsi à muliere.de instito.& exercit. li.4. co.732 C
Etsi à parte.de testament.tute. lib.5.co. 1071 B
Etsi contra.de nupt. li.5.co.933 B
Etsi crimine.ad leg.Iul.de adul. li.9.co. 2027 B
Etsi de tua.de donat.inter vir.& vxor.li. 5.co.1027 A
Etsi dotis.de iure dot. lib.5.column. 984 B
Etsi excepta.de malef.& mathema.li.9.c. 2058 D
Etsi frater tuus.de pig.& hypo. li.8.co. 1821 C
Etsi inuiliter. de fideicommis. li.9.co. 1388 C
Etsi is quem. de prædiis, & aliis reb. mi. li.5.co.1165 D
Etsi legib.si contra ius vel vtil.pub.lib.1. co.175 A
Etsi libidine.ad leg.Iul.de adult. li.9.co. 2034 D
Etsi Marcellus.si reus vel accusato .li.9. co.2016 D
Etsi minor.si aduersus l bertatem. li.2.c. 363 C
Etsi non adscripta.de fideic.libert.li.7.c. 1519 C
Etsi non.si contra ius vel vtil. li.1.co. 174 A
Et sine interpositione. quando decreto opus non est. li.5.co.1170 B
Et sine scriptura.ad senatusc.Treb.li.6.c. 1425 C
Etsi perfectis.de reuocan.donat. li.8.co. 1985 D
Etsi præses.de prædiis & aliis reb.mi. li. 5.co.1164 C
Et si seuerior. 291
Et si scisse.de admi.tuto. lib.5.columnn. 1096 B
Et si tutores,quando ex fac.tut.vel cura. &c. li.5.co.1111 C
Et virtutum.de stat.& imag. li.1.columnn. 180 B
Etiam à pupillorum.de fideicommiss. li. 6.co.1397 B
Etiam aduersus.si aduer.vendi.pig. li.2. co.360 B
Etiam constante.ad senatusc.on. Velleia. li.4.co.753 A
Etiam ex aliis.ad legem Iul.maiest.li.9.c. 2019 C
Etiam furti.de fur.& ser.corrup. li.6.co. 1188 A
Etiam in his quæ.si tutor vel cura. inter. li.2.co.353 B
Etiam liberis.de obseq patro.præstan.li. 6.co.1211 D
Etiam id quod.si pignus pignor.da.sit.li. 8.co.1849 D
Etiam in opus.de pœnis. lib.9.colum. 2117 D
Etiam iure.de testib. li.4.co.697 A
Etiã mulieres.de eo qui pro tutore neg. gesit. li.5.co.1120 C
Etiam nomen.de excu.rei iudi. li.7.co. 1685 C
Etiam per alienam.de rei vin. lib.3.co. 548 C
Etiam post mortem.si penden.appel.li.7. co.1742 B
Etiam qui.de obsequiis patro.præstan.li. 6.co.1211 B
Etiam si contrariam.manda.vel con.li.4. co.803 C
Etiam si.de compensa. li.4.co.775 C
Etiam si de iure.de fideiussoribus & mandatorib. li.8.co.1899 C
Etiam si is.commu.vtriusque iudi. li.3.c. 600 B
Etiam si non.quod cum eo &c. lib.4.co. 735 A
Etiam si non.de iure dot. lib.5.columnn. 987 A
Etiam si tacitum.ad legem Falc. li.6.co. 1433 A
Etiã si vxoris.de donat.inter vir.& vxor. li.5.co.1025 C
Etiam testamento.de suspect.tuto.li.5.c. 1117 A
Etiam tutoribus. si tutor vel curator interue. li.2.co.354 A
Etiam vectigale.de prædiis & aliis rebus mi. li.5.co.1167 B
Euicta re.de iure dot. li.5.co.982 D
Eum ad quem.de vsufru.& habita. li.3.c. 563 C
Eum à quo.de solut.& liberat. li.8.co. 1918 B
Eum cui.de obliga.& actio.lib.4.colum. 664 B
Eum quem.de suspec.tuto. li.5.columnn. 1118 A
Eum qui aliena. vbi de ratioci. agi opor. li.3.co.491 C
Eum qui probabilem. de episco. & cleri. li.1.co.65 A
Eum qui res.de procuratoribus. li.2.co. 300 B
Eum qui seruum.de aposta. li.1.co.125 B
Eum qui.de inoffi.testa. li.3.co.511 B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Eum qui de condi.ob.tur.cau.lib.4.co. 615 D
Eum qui mutuam.si certum pet. li.4.co. 637 B
Eum qui à pupillo.de aucto.præstan.li.5. co.1141 C
Eum qui bonis aſſb.tutel. lib.5.columna 1126 B
Eum qui cum.ſi omiſ.ſit cau.teſta. li.6.c. 1382 C
Eum qui de his qui à non do.li.7.colum. 1539 A
Eũ qui à pupillo.de vſucap.pro emptore. li.7.co 1585 A
Eum qui celauit.ad leg.Cor.de fal. li.9. co.2073 A
Eum qui adſeuerat.ad leg.Cor.de fica.li. 9.co.2055 C
Eum qui duas.ad leg.Iul.de adult.li.9.c. 2032 A
Eum qui mancipiũ.ad legem Fab.de pla. li.9.co.2066 A
Eum qui ob. li.4.co 655 D
Eum tutorem.de tuto.&cura.qui ſatis nõ deder. li 5.co.1114 B
Eunuchis liceat.qui teſta.fac.poſſ li.6.c. 1258 C
Exactores tributorum.de excuſationib' tuto. li 5.co.1147 B
Ex arrali pacto de actionibus emp.&vẽ. li.4.co.850 C
Ex cauſa donationis.famil.erciſc. li.3.co. 595 B
Ex cauſa.de compenſationibus. li.4.co. 774 C
Ex cauſa tranſactionis.de vſucap.pro em ptore. li 7.co.1584 C
Excepta poſſeſsionis, per quas perſonas no.acqui. li.4.co.741 C
Exceptione doli.de euic. lib.8.columm. 1927 C
Exceptionem.de probationibus. li.4.c. 692 B
Exceptis his.de vectigal.&commiſſ.li.4. co.885 D
Excepto tempore.de loca.& conduct. li. 4.co.900 C
Ex contractib.de inſtito.& exercito.act. li.4.co.732 B
Ex contractu.de bonis aucto.iud.poſſ.li. 7.co.1753 C
Ex contractu pecuniæ. de noua. & dele- gat. li.8.co.1909 C
Ex conuentione.de pac. li.2.column. 229 A
Ex conuentione. ſine cenſi. vel reliquis fundum compa.non poſſe. lib.4.col. 844 C
Excuſationem nauicullariis.de excuſa.tu to. li.5.co 1151 B
Excuſationis quidem.de excuſationibus tuto. li 5.co 1144 D
Ex diui Antonini.de loca.& condu. li.4. co.895 A
Ex duobus captiuis.de poſtli.reuer. li.8. co.1951 B
Executores à quocunque.quæ res pign. obliga.poſſ. li.8.co.1833 A
Exemplo cæterorum.ſi aduerſus ſolutio nem. li.2.co.366 B
Exemplo.de probationibus. li.4.colum. 686 A
Ex eo inſtrumento.de inutilib.ſtip. li 8. co.1891 D
Executorem eum.de execu.rei iudic. li. 7.co 1686 C
Ex fideicommiſſo.de fideicommiſ. li.6. co.1399 C
Exhibitionis.ad exhiben. lib.3.column. 614 A
Ex his prædiis.de euictionib.li 8.colum. 1925 B
Ex his verbis.de his quæ ſub modo leg. vel fideicom.relinq. li.6.co.1417 A
Ex his verbis.de teſta.mẽ.milita. li 6.c. 1251 C
Ex his verbis.quando dies leg.ced. li.6. co.1457 C
Ex imperfecto.de teſtamen. li.6.colum. 1264 B
Exigendi à filio.de procuratoribus.li.2. co.304 C
Ex illo tempore.de appellationibus.li.7. co.1708 A
Ex initio falſi.ad legem Corne.de fal.li. 9.co.2074 C
Ex legato nominis.de lega. li.6.colum. 1372 D
Ex libera conceptus.de ſuis & legi.libe. li.6.co.1462 C
Ex libris Sabiniani. de acquiren. & reti- nen.poſſeſſ. li.7.co.1599 A
Ex libris.de vſufru.& habita.li.3.colum. 571 B
Ex morte.de leg.Aquil. li.3.colum. 580 B
Ex morte cuiuſcunque.de pactis cõuen. li.5.co.1018 C
Ex nominis.de hæred.vend. li.4.colum. 829 A
Ex patroni.ne filius pro pat. li.4,colum 669 C
Ex pecunia.de iure dot. lib.5.column. 988 B
Expeditam ante.de adſer.tol.li.7.colum. 1568 B
Ex perſona.de temp.in integr.reſti. li.2. co.399 B
Ex perſona de probationib.li.4.columm. 684 B
Expilatæ quidem hæreditatis. de cri.ex- pila.hæred. li.9.co.2090 B
Expilatæ hæreditatis.de cri. expi.hære. li.9.co.2091 B
Expilatæ hereditatis.de cri.expi.hære.li. 9.co.2092 A
Ex placito.de rerum permutatio. li.4.c. 890 B
Exploſis.de conſortibus eiuſdem.lit.li.3. co.608 B
Ex præcepto.de Iuſtinia.Cod.confirmã. li.1.co.5 C
Ex præſtatione.de vectigal. & commiſſ. li.4.co.884 B
Ex prædiis.de vſuris. libr.4.columna 784 B
Exprimere debueras.de duobus reis ſtipul. li.8.co.1894 B
Expulſos vos.de actionibus emp.& ven. li.4.co.855 C
Ex repudiatione.de fideicom. lib.6.co. 1399 B
Ex ſententia arbitri.de receptis arbitr.li. 2.co.408 A
Ex ſtipulatione.de ſenten.& interloc. li. 7.co 1656 A
Ex ſtipulatione.de inutilibus.ſtip. li.8.c. 1890 C
Ex teſtamento.de fideicom.li.6.columm. 1400 B
Ex teſtamento.de teſtamen.milit. li.6.c. 1251 A
Ex teſtamento vnde liberi.li.6.columm. 1226 A
Ex teſtamento defuncti. de teſtamẽ.ma. li.7.co.1509 C
Extraneum etiam.j.de hæredib.inſtit. li. 6.co.1288 C
Extraneum etiam.ij. eodem. columna 1289 B
Ex tribus vnciis.de inoffic.teſtamen. li. 4.co.515 B
Ex verbis quæ.de dona.inter vi. & vxo. li.5.co.1019 C
Ex verbo.de fideicommiſſ.lib. li.7.co. 1521 A

F

FActum ſponte. de accuſa. & inſcript. li.7,co.2207 B
Falcidiæ rationem.ad legem Falcid.li.6. co.1432 B
Fallaciter.de abolit. lib.9.columna 2109 D
Fallaciter incuſantibus.de calum. li.9.c. 2117 B
Falſam quidem.ſi ex fal.inſtru. li.7.co. 1695 A
Falſa ſuaſione.de excuſationibus tut. li. 4.co.1144 B
Falſi quidem crimen, ad legem Cornel. li.9.co.2070 A
Falſo adſeueratur.de diuer.reſcrip. li.1. co.176 C
Falſo tibi.de commu.rer.aliena. li.4.co. 865 C
Falſus procurator.de fur.& ſer.corrup.li. 6.co.1193 A
Familiæ erciſc.commu.vtriuſque.iud. li. 3.co.602 C
Felicisſima.de his qui à non do,ma. li.7. co.1539 B
Fideicommiſſaria quidem .de fideicom. li.7.co.1520 A
Fideicommiſſum.vbi fideicõ. peti.epor. li.3.co.487 B
Fideicommiſſum.de condict.indebi.li.4. co.645 A
Fideicommiſſum eius.de fideicom. li.6 co.1399 C
Fidem rumpẽs.ex quibus cau. infa.irro. li.2.co.298 B
Fideiuſſor ſeu mandator. de fideiuſſori- bus & manda. li.8.co.1900 B
Fideiuſſorib.quidem. de fideiuſſorib. & man. li.8.co.1905 B
Fideli deuotáq;. de his qui ad eccl.cõſu. li.1.co.131 D
Filia in orbitate.de inoff.teſta. li.3.co. 513 B
Filia legatorum.de lega. lib.6.colum. 1371 A
Filia tua non ſolum.de patria poteſta. li. 8.co.1938 B
Filiæ cuius.fami.erciſcun .lib.3.colum. 589 D
Filiæ diuortium,de repudiis.li 5.colum. 1038 D
Filiæ pecuniam. ſoluto matri. quemad. dos pet. li.5.co.1050 B
Filiæ licet.de collationibus. li.6.colum. 1241 C
Filiæ dotem.de collationibus. lib.6.co. 1236 C
Filiam cum fratribus.de collationib.li.6. co.1243 B
Filiam præteritam.de inofficio.teſta. li. 3.co.511 B
Filiam teſtamento.de collationibus.li.6. co.1238 C
Filij patris.famil.erciſcund. li.3.columm. 588 B
Filiis matrem.de inoffic.teſta.li.3.colum. 514 D
Filiofamilias.de iure deliberan. li.6.co. 1322 C
Filio delatam.de repudian.bono.poſſ.li. 6.co.1234 B
Filio debitoris de reuocan.his quæ. li.7. co.1764 B
Filios & filias.de ingrat.libe. li.8.colum. 1950 D
Filium quem famil.erciſcund. lib.3.co. 594 A
Filium habere.de ſuis & legi.libe.li.6.c. 1462 D
Filius paciſcendo.de pactis.li.2.column. 235 C
Filius familias.de filiofamilias mi. li.2.c. 249 B
Filius familias qui pro.de fideiuſſoribus & mandatorib. li.8.co.1999 B
Fiſci aduocatus.de aduoc.fiſci. li.2.col. 288 A
Fœdiſsimæ mulieris.de poſtli.reuer. li. 8.co.913 D
Fœdiſsimarũ earũ.ad legem Iul.de adul. li.9.

Nouem priorum librorum Codicis.

li.9.co.2033 B
Fœminæ quæ.de ſecun.nup.li.5.colum 959 D
Fœminis.ad ſenatuſcon.Velleia.li.4.co 755 A
Fori tui culminus.de aduo.diuer.iudi.li. 2.co.276 A
Formam à præſecto. de offic. præfect. præt.Orientis & Illy. li.1.co.181 A
Frater tuus.communi diui.li.3.co.597 A
Frater emancipatus.de legitima tute.lib. 5.co.1076 C
Frater tuus.de excuſationibus tuto. li.5. co.1147 A
Frater tuus.de teſtament.milita. li.6.co. 1248 D
Frater veſter.ſi com.res pig.da.ſit.li.8.c. 1847 C
Frater veſter.ad legem Cornel.de ſica.li. 9.co.254 C
Fratres vel ſorores.de inofficio.teſtamẽ. li.3.co.515 C
Fratris tui filiis.de tranſactionibus. li.2. co.248 B
Fratris vel ſororis.de inofficio.teſtamen to. li.3.co.513 C
Fratris vxorem.de inceſt.nupt. lib.5.co. 949 B
Fructus prædiorum.de pactis conuen.li. 5.co.1015 B
Fructus poſt.de actionibus empt.& ven. li.4.co.854 C
Frumenti de vſuris. li.4.co.784 C
Fruſtra adhuc.de ſen.paſ.li.9.co. 2132 A
Fruſtra diſputas.ne vxor pro ma. li.4.co. 666 A
Fruſtra exiſtimas.de dot.promiſ.li.5.co. 978 D
Fruſtra opinaris.de non numera.pec.lib. 4.co.765 C
Fruſtra ſenatuſconſulti. ad ſenatuſcon. Velleia. li.4.co.749 A
Fruſtra times.de admini.tut. li.5.colum. 1094 A
Fruſtra tutores.de adminiſtr.tuto. li.5.c. 1095 B
Fruſtra veremini.de probatio. li.4.co. 686 B
Fucandæ.quæ res vendi non poſſ.li.4.c. 830 A
Fundo ſicut.de verbo.& rer.ſigni.li.6.c. 1378 C
Fundum pignori obligatum.de diſtract. pignor. li.8.co.1856 C
Furioſum in ſuis.qui teſta.fa.poſſ li.6.c. 1261 A
Furti actione.de fur.& ſer.& corrup. li. 6.co.1191 B
Fuſtibus cæſum.ex quibus cau.infa.irro. li.2.co.296 B

G

GEnerali definitione. ne fideiuſ. vel manda.dot.den. li.5.co.1053 A
Generali lege.de ſacroſ.eccleſ. li.1.co. 29 B
Generali lege. ne quis in ſua cauſa iud. vel ius ſibi dicat. li 3.co.461 A
Generali lege.detuto.vel curato.illuſtriũ perſo. li.5.co.1082 A
Generalis indulgentia.de ſen.paſ.li.9.co. 2131 D
Generaliter ſancimus.de epiſco.& cleri. li.1.co.94 C
Generaliter de omnibus.de rebus credi. li.4.co.625 B
Generaliter ſancimus. de non numera. pecu. li.4.co.768 B
Generaliter ſancimus. ad ſenatuſc. Vell. li.4.co.760 D
Generaliter cenſemus.de ſecun.nupt. li. 5.co.963 A
Generaliter ſancimus.de inſtit.& ſubſti- tut. li.6.co.1294 B
Generaliter ſancimus.de reuoc.do. li.8. co.1989 C
Generaliter ſancimus. de fideiuſſoribus & manda. li.8.co.1988 C
Geſta quæ ſunt. li.7.co.1683 C
Gracchus quem.ad.l.Iul.de adul.li.9.co. 2015 B

H

HAbeat vnuſquiſq;. de ſumma. trinit. li.1.co.22 B
Habita quidem.ne filius pro pa. li.4.co. 669 D
Habitatio morte.de vſufr.& habita.li.3. co.565 A
Habitantis precario.de preca. lib.8.co. 1797 C
Habito ſemel.de ædilitiis actionib. li.4. co.880 C
Hac edictali.de ſecun.nupt. li.5.colum. 1967 D
Hac conſultiſsima.de teſtamen.lib.6.co. 1272 C
Hac conſultiſsima.qui teſta.fa.poſſ.li.6. co.1259 B
Hac lege decernimus.de pac.conuen.li. 5.co.1017 D
Hac lege perpetuo.de ſentent. ex pericu lo recit. li.7.co.1652 A
Hac lege ſancimus.vbi cau.fiſca.agan. li. 3.co.1502 C
Hac perpetua lege. vbi quis de curiali condi conue. li.3.co.494 C
Hac valitura de Iudæ. & Cœlico.li.1.co. 129 C
Hæc quæ.de nouo cod.fa. li.1.co.1 B
Hæc ſententia.j.de ſentent.quæ ſine.li.7. co.1662 C
Hæc ſententia.ij.de ſentent.quæ ſine.lib. 7.co.1664 A
Hæredem mariti.de hæredi.actio. li.4.c. 676 B
Hæredem ſideiuſſoris.de euict. li.8.co. 1934 C
Hæredes eorũ.de hæredib.tuto.vel cura. li.5.co.1136 A
Hæredes tutorũ.de hæredib.tuto.vel cur. li.5.co.1135 A
Hæredes quoque.ad ſenatuſcon.Velleia. li.4.co.755 C
Hæredes quos.de his quibus vt indig.li. 6.co.1352 C
Hæredi ſcripto.quorum legatorum.li.8. co.1778 B
Hæreditatem quidem.de impug.& aliis ſubſti. li.6.co.1298 D
Hæreditatem quidem.de codicillis. li.6. co.1361 C
Hæreditatem quidem. in quibus cauſ. ceſſ.long.temp.præſcript. li.7.colum. 1608 B
Hæreditatem eius.quorum bonorum.li. 8.co.1776 B
Hæreditas extrancis. de pactis conuen. li.5.co.1016 C
Hæreditas in teſtament. de his quib. vt indig. li.6.co.1355 B
Hæreditatis.de hæred.inſtituen.li.6.co. 1289 C
Hæreditatis matertereę.de peti.hære.li.3. co.540 B
Hæreditatis petitionem. de peti. hæred. li.3.co.542 B
Hæredum etiam.de fideicom. lib.6.co. 1399 A
Hæres inſtituta.de impu.& aliis ſubſti.li. 6.co.1299 C
Hæres qui poſt.de reuocan.his quæ.lib. 7.co.1763 A
Hi quibus.de fideicom.lib.li.7.columm. 1519 A
Hi qui ad ciuilia.de appella. li.7.colum. 1705 C
Hi qui impoſita.de reſcin.ven. lib.4.co. 840 C
Hi qui in aliena.de adoptionib. li.8.co. 1940 A
Hi qui ad ſanctam.de apoſta. li.1.colum. 124 B
Hi quos inundatio.de alluuionib. li.7.c. 1640 D
Hiſdem priuilegiis. de aduo.diuer. iudi. li.2.co.277 A
His qui conficiendi.de pœnis. li.9.co. 2123 D
His qui tempore. de his qui per metum iudi. li.7.co.1744 D
His ſolis matrib.de reuo.do. li.8.colum. 1987 C
Hoc fructuum nomine.de fructib.li.7.c. 1678 C
Hoc quod placet.de quæſt. li.9.colum. 2106 C
Hoc ſi debitor.de pig.& hypo. li.8.co. 1824 B
Honor veteranis.de pœnis.li.9.columm. 2118 C
Honorati qui.de offi.ciuilium iud. li.1.c. 200 B
Humanitatis intuitu.de naturalibus. lib. li.5.co.1064 B
Humanitatis religio. de excuſatio. tuto. li.5.co.1150 D
Humanitatis.de impu.& aliis ſubſtit.li.6. co.1303 B
Humanum eſſe.de legibus & conſtitu. li. 1.co.144 A
Humilem vel abiectam. de inceſt. nupt. li.5.co.951 B
Hypothecis vel.de diſtract.pign.li.8.co. 1857 B

I

IAm tibi.de accept. li.8.co.1921 C
Iamdudum placuit. de his qui in eccl. manu. li.1.co.137 B
Iamdudum à nobis.vbi cau.ſtat.agi deb. li.3.co.493 A
Iampridem quidem.cõmunia.de vſucap. li.7.co.1588 B
Id quod pau peribus.de epiſco.& cle.li.1. co.68 D
Ignorare non debes. de reſtitutionibus milit. li.2.co.394 A
Ignorantia creditoris.de cri.ſtel.li.9.co. 2094 B
Ignoti iuris.de reuocan.his quæ.li.7.co. 1764 C
Illam iniuriam. de iure liber.li.8.colum. 1993 B
Illam merito.de collationibus. lib.6.co. 1245 B
Illam ſubtilem.de donationibus. li.8.co. 1975 A
Illatæ diſpenſatori.de fide inſtru.li.4.co. 709 C
Illic.vbi de hæred.aga. li 3 co.490 B
Illud æquitatis.commu.vtriuſque iudi.li. 3.co.603 D
Illud inſpiciendum.de in integ.reſtit. li. 2.co.344 B
Illud quod.de lega. li.6.co.1377 C
Illud quod ex veterib' de ſacroſan. eccl. li.1.co.45 D
Illud requirendum.quãdo decreto opus non eſt. li.5.co.1169 D
Illud ſine.de collationibus. li 6.column. 1247 A
Illuſtres viros.de modo multa. li.1.col. 209 D
Illuſtribus præfectus.de tuto.vel curato rib.illuſtrium &c. li.5.co.1081 A
Imperialis benevolentiæ.de nupt.li.5.co. 939 B
Impetrata reſcripta.ſentẽ.reſcin. nõ poſſ. li.7.co.1678 B
Improba poſſeſsio. de acquiren. & reti- nend.poſſeſſ. li.7.co 1595 B
Improbũ fœnus.ex quib.cau.infa.irrog. li.2.co.298 A
Improbum quidem.de cri.ſtel. li.9.co. 2093 C
Impuberum quem.de adoptionibus.lib. 8.co 1940 C
Impunitas delicti.de pœnis. li.9.colum. 2119 A
In actione etiã.de reb.cred.li.4.c.624 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

In adoptionem.i.de adoptionibus li.8.c. 1941 B
In adoptionem. ij. de adopti. libr.8. ibid C
In adulterij.ad leg. Iul.de adult. li.9.co. 2041 A
In annalibus de lega. li.6.co 1373 D
In aream.de inoff. testa. li.3.co.509 C
In bonæ fidei.de pactis. li.2.co.330 B
In bonæ fidei.de reb.credit. li.3.colum. 621 A
In bonæ fidei.de vsuris. li.4.co.685 A
In bonis mortui.de bo.auct.iu.poss. li.7. co 1752 D
In causa quæ.de off.eius qui vicem. li.1. co.264 C
In causa iudicati.si in cau.iu.pig.cap. li. 8.co.1849 C
In causarum. qui pro sua iurisdict. iud. da pos. li.3.co.466 B
In cautis de repu. li.5.co.1041 A
In cautis criminal&. de accus.& inscrip. li.9.co.2008 C
Incendium si certum per. li.4.co.636 C
Incerti iurisd.famil.erciscun. li.3.c.590 B
Incerti iuris non est.de interdict.li.8.co. 1774 B
Inciuile atque.de rei vindic.li.3.columm. 554 C
Inciuile est quod.de bon.auct.iu.pos. li. 7.co.1753 C
Inciuilem rem.de fur.& ser.cor. li.6.co. 1185 A
In ciuilibus causis.de inofficio vicar. li. 1.co.196 D
In coniunctione.de nuptiis. li.5.c.938 B
In communione.com.diui. li 3.columm. 599 C
In communes seruos.de communi seruo manumisso. li.7.co.1532 B
In consiliarijs. de adsessoribus & dome. li.1.co.206 C
In consilio.qui & aduer.quos. li.2.co. 378 B
In contractibus. quib. ex cau. ma. in integ.resti. li.2.co.405 B
In contractibus.de non numera pecu.li. 4.co.759 B
In cõtractibus.plus valere quod agi. &c. li.4.co.723 C
In copulandis.de nup. li.5.co.934 A
In corrigendis minoribus. de emenda. propin. li.9.co.1054 A
Incredibile est.de pœnis. li.9.columm. 2118 D
In criminali.de iurisd.ict.om.iud.li.3.co. 480 C
In criminibus quidē.si aduersus delicti. li 2.co.368 B
Indebitas vsuras.de vsuris.li.4.co.787 B
Indebito legato.si aduersus solutionem. li.2.co.366 C
Indebitum solutum.de condi.inde. li.4. co.645 B
Inde coram obseruationem. quando tutor vel cura.esse desi. li.5.co.1143 C
In def nsoribus.de defen.ciui. li.1.co. 211 D
Indicia certa.de rei vin. li 3.co.558 B
In donationib.ad leg.Falci. li.6.columm. 1438 C
In donationibus.de donationibus.li.8.c. 1974 A
In dotibus quas. de dot. cau. non nume. li.5.co 1023 A
Indubitati iuris est. de non nume. pecu. li.4.co.774 A
In dubium.de tuto. vel cura qui satis nõ de. li.5.co.1115 A
Inductum id est.de solut.& liberat. li.8. co.1920 D
In dulgentia patres.de generali abol.li 9. co.2111 B
In ea quæ de compensationib. li.4 co. 774 D
In ecclesiis.de epis.& cle. li.1.co.60 D
In emancipationibus.de emancip.li.8.c. 1948 B
In emphyteuticariis.de iu.emphyteu. li. 4.co.910 B
In eum qui.de furi.& ser.corrup.li.6.co. 1191 A
In executionibus.ad senacon.Turpil. li. 9.co.2114 B
In exercendis.de fide instru. li.4.colum. 713 B
In extraneos.de donationibus. li.8.co. 1973 A
Infamię detrimentum.ex quib.cau.infa. irrogatur. li.2.co.290 B
In familiæ erci.famil.erc. lib.3.columm. 590 C
In funris nomine.qui admit.ad bono. pos sef.pos. li.6.co.1217 C
In fraudem creditorum.de testamen.ma. li.7.co.1510 C
In fuga seruum.ad leg.Fab.de pla.li.9.c. 2065 A
Ingenuam natam.de ingenuis ma.li.7.c. 1546 C
Ingenui nascuntur.de ingenuis ma. li.7. co.1548 A
Ingenuum de inge.ma. li 7.co.1550 A
In hac sacratissima.de donationib. li.8. co.1973 B
In hæredes.de magistratibus conue.li.8. co.1976 A
In his in quibus.de temp in integ.restit. li.2.co.397 B
In integrum restitutione. si aduers. vendit.&c. li.2.co.359 B
Initio venditionis.de pact. inter empto. & vend. li.4.co.868 B
In imponenda.ad le.Fal. li.6 co.1434 B
In insulam deportatę.de sen pal.li.9.co. 2131 C
In ipsius matris.fami.ercis. li.3.co.583 C
Iniquũ & longe.de his qui accu.nõ poss. li.9.co.1999 D
In iudicio de liberali. si aduersus libertatem. li.2.co 364 C
In iudicio.de loca.& condu. li.4.colum. 905 A
Iniuriarum actio.de iniuriis. li.9.colum. 2094 D
Iniuriarum causa.de iniur. li.9.columm. 2096 A
Iniuriarum ex persona. ex qui. cau. infa. irrog. li.2.co.294 B
In legatis.de lega. li.6.co.1373 C
In legatis & fideic6.de vsur. & fructib⁹. li.6.co.1423 C
In legatis quidem. de his quæ sub mo. leg.vel fidei relinq. li.6.co.1416 C
In litibus.vbi cau.sta.agi deb. lib.3.co. 493 B
In locum tutoris.qui.pet.tut.vel cur.li.5. co.1178 B
In magistratus de magistratib.conue. li. 5.co.1177 A
In metallum damnatus.de bo.pos.li.9.c. 2125 A
In minorum persona, in quib. cau. in integ.resti. li.2.co.376 B
In nomine.de offi. præfect.prato. Africæ. li 1.co.185 C
In nostre de stat.& imag. li.1.co.180 A
In nul is locis.de seditiosis.li.9.columm. 2088 C
In officiales de offic.recto.prouin. li.2. co.158 B
In offerendis pronocationibus. de appel lationibus. li.7.co.1719 C
In omnibus causis.de iureiuran. propter calum dan. li.2.co.417 C
In omni cessione,qui bonis cede.poss.li. 7.co.1750 C
In pecuniarijs causis.de requiren.reis,li. 9 co.2101 C
In pecuniarijs.de probationib. li.2.co. 333 B
In possessionem fundi.ad leg. Iul.de vi. pub. li.9 co.1046 B
In possessionem rei.de bo. auct.iud.pos. li.7.co.1754 D
In postulandis.de suspect.tuto. li.5.co. 1117 B
In potestate eius.de solut.& liberat. li.8. co.1913 A
In quacunque causa.de custo.reo.li 9.co. 2011 C
In quæstione testamenti.de sen pass.li 9. co.2133 C
In quibus casibus.de secun.nup. li.5.co. 973 D
Inquisitio veritatis.de solut.& liberat. li. 8.co.1919 B
In re mandata.manda.vel con. li.4.co. 809 C
In rebus dotalibus.de iure dot. lib.5.co. 997 C
In rebus.qui legit.perso.stan.in iud.hab. li.3.co.462 B
In redhibitione.de oper.lib. li.6.colum. 1206 B
In rem actio.vbi in rem act.exer.debeat. li.3 co.488 B
In rem pupilli.si aduersus rem iudi. li 2. co.358 A
In restituenda.de peti.hære. li.3.colum. 541 A
In seruili conditione.qui dare tut.vel cu ra.poss. li.5.co.1084 B
In seruorum.in quib.cau.cess.long.tempo.præscrip. li.7.co.1607 B
Insolitum est.de quæst. li.9.co.2102 C
In solutũ nomine.quãdo fitcus vel priua. li.4.co.675 A
Institoria de instito.& exercito. li.4.co. 732 B
Instrumenta ad ius.ad exhiben. li.3.co. 613 B
Instrumẽta domestica.de probationib⁹. li.4.co.685 A
Instrumenta prędiorum.de fideicommis. li.6.co.1398 C
Instrumentis etiam.de fide instru. li.4.c. 711 C
Instrumentorum. de precib. impe. offe. li.1 co.169 B
In successione.j.de legiti.hære. li 6.co. 1473 C
In successione ij.de legiti.hæred. li 6.c. 1476 D
In successione filij.ad senatusc. Tertul.li. 6.co.1466 C
In summa debiti. de pignorib. & hypothe. li.8.co.1818 A
In synagogam.de Iud.& Cœli. li.1.co. 124 C
Intelligere debes.de luit.pig. li.8.co. 1865 C
Inter æquitatem.de legib.& constitutionibus. li.1.co.138 C
Inter alios factam.res inter alios act.li 7. co.1697 B
Inter alios.res inter alios act. lib.7.co. 1697 A
Inter antiquam.de vsufruct.& habita. li. 3.co.1568 C
Inter claras.de summa trinita.li.1.colum. 16 C
Inter filios.fami.ercis. li.5.co.586 A
Interlocutio præsidis. ex quibus causis infa.irrog. li.2.co.297 C
Interlocutio præsidis. communia. epis. li.7 co.1693 B
Interest.de vsuf.& habit. li.3.co.563 B
Interest multum.de solut.& libera.li.8.c. 1910 B
Inter omnes.fami.erc. li.3.co 595 B
Inter omnes. de prædiis & aliis reb. minor. li.5 co.1168 D
Interpositas metus.de transac. li.2.co. 249 C
Inter priuatos.de dilat. li.1 co.473 C
Interrogati seruos.de quæst. li.9.colum. 2107 B

Nouem priorum librorum Codicis.

Interrogatam.de lib.cau.li 7.co. 1560 D
Inter virum.de instrmand.pœn.cœlib. li. 8.co.1992 D
In testamento.j.de testamen.milit.li.6.co. 1251 C
In testamento.ij.de testamen.milit. li.6.c. 1254 C
In testamento.ad legẽ Falci li.6.c.1234 C
In testamentis.de testamen. li.6.c.1278 B
Intestata mortua.de dona.cau.mor.li.8.c. 1991 A
Intestato quidem.de suis & legi.libe.li.6. co.1462 B
Intestatorum curialium.de hereditatibus decurio. li.6.co.1508 A
Intra vrbem Romam.de operibus pub.li. 8.co.1810 C
Inuasor locorum.vnde vi. li.8.co.1780 C
In vendentis.de contrahen.empt.& ven. li.4.co.823 B
Inuicem debiti.de compensa.li.4.colum. 778 B
In vniuersis.qui dare tut.vel cura.pos.li.5. co.1086 B
Inuito vel.de religios.& sumptibus fu. li. 3.co.615 C
Inuito vel.de solut.& libe. li.8.co.1917 B
Inuitos conductores.de loca.& con.lu. li. 4.co.898 A
Inuitum comparare. de contrahen.empt. & ven. li.4.co.822 B
Inuitus procurationem.de procuratorib⁹. li.2.co.303 B
Inuitus agere.vt nemo inuit.age.cog.li 3. co.463 B
In vna eademque. si sæpius in integ resti. postu. li.2.co.384 B
Inustratam rem.de excusat.tuto. lib.5.co. 1150 A
Ipse dispice.de edendo. li.2.co.214 C
Ipse significas.ad leg. Corn.de fal.li.9.co. 2070 C
Iptis rerum.vt in possess.lega &c.li.6.co. 1459 C
Irritam facere,de vsucap.pro damnato. li. 7.co.1586 A
Irritum quidem ad leg.Falc li.6.columm. 1437 A
Is apud quem.de edendo. li.2.co.115 B
Is demum.ad sen.con Turpil. li.9.colum. 2113 A
Is penes quem.depos. vel con. li.4.co. 798 B
Is qui aggressorem. ad leg. Corn. de sica. li.9.co.2054 D
In qui bona.de vsu.rei iudi. li.7.columm. 1687 B
Is qui cum telo.ad leg.Cor.de sica li.9.c. 2056 A
Is quidem.qui non poss.ad liber. li.7.co. 1544 B
Is qui soluēdo.de necessa.ser hæred insti. li.6.co.1306 C
Is qui liber.de postli.reuer. li.8.columm. 1956 B
Is qui rationem.de in litem.iuran. li.5.co. 1133 B
Ita demum.de procuratoribus. lib.2.co. 305 B
Ita nobis cordi.ad leg.Iul.de adult. li.9.c. 2036 C
Item nulla.de episcop.& cleric. lib.1.co. 54 B
Item quæcunque.de episco.& cleri. li.1. co.61 C
Iubemus adscriptitior ũ.de episco &cleri. li.1.co.87 D
Iubemus aduocationē. de aduoca. diuer. iudicio. li.2.co.280 C
Iubemus apud.de offic.iuri.Alex. li 1.co. 214 A
Iubemus atque.ad leg.Iul.repet. li.9.co. 2085 A
Iubemus cura.de defen.ciui li 1.columm. 212 D
Iubemus eos.de episc.audien.li.1.c.107 D
Iubemus eos.de naturalibus.libe. li.5.co. 1062 D
Iubemus eum.de offi.magi.off. li.1.co. 194 C
Iubemus in omnibus.de transact. li.2.co. 267 B
Iubemus licere.ad senatusc.on. Velleia. li. 4.co.756 A
Iubemus licere.de emancip. li.8.columm. 1949 B
Iubemus nemini.de priua.car. li.9.col. 2015 D
Iubemus nequis.de monopoliis. li.4.co. 881 B
Iubemus nullam.de sacrosan.eccle. li.1.c. 27 A
Iubemus nulli.de sacrosan eccl. lib.1.co. 33 A
Iubemus omnes.de probationibus. li.4. co.695 B
Iubemus omnes.de lib.cau. li.7.columm. 1565 B
Iubemus omnino.de testamen. li.6.co. 1241 D
Iubemus pro tempore. de aduoca.diuer. iudicum. li.2.co.282 A
Iubemus prouinciarum. de rationibus operum. li.8.co 1814 C
Iubemus quoties. ad senatusc.on. Trebel. li.6.co.1426 C
Iubemus si qua.de appellationibus.li.7.c. 1718 B
Iubemus vt quicunque.de rep. li.5.co. 1615 C
Iudaei communi.de Iul.& Cœli. li.1.co. 127 B
Iudaei & bonorum.de Iudæ.& Cœlico. li. 1.co.129 A
Iudei qui reatu.de his qui ad eccle.confu. li.1.co.112 C
Iudæis & Cœlicolis.de Iud.& Cœlico. li. 1 co.126 B
Iud.eorum primates.de Iudæ. & Cœlico. li.1.co.129 B
Iudæos quosdam.de Iud.& Cœli. li.1.co. 128 A
Iudæus seruum.ne Christia.man. li.1.co. 130 A
Iudex ad certam rem.si à non comp. li.7. co.1673 C
Iudex qui disceptationi.commina. epist. li.7.co.1593 C
Iudicari.executio.si ex fal.instru. li.7.co. 1636 A
Iud.ces absentium.si per vim. lib.8.co. 1790 B
Iudices dominicis.de episc.audien.li.1.c. 205 A
Iudices oportet.de iudi. li.3 co.434 C
Iudices qui tempore.de cri.pecu. li.6.co. 2087 A
Iudices siue.de fide instru. li.4 columm. 716 A
Iudices tam Latina.de senten. & interlo. li.7.co.1658 B
Iudicio certa.de rei vin. li.3.co.558 B
Iudicibus non solum.de appellationibus. li.7.co.1712 B
Iudicio cœpto.de iudiciis. li.3.co.430 A
Iudicium vxoris. si quis aliquem. testa. prohi. li.6.co.1352 D
Iuliana.cuius.quando ex facto tut.vel cura.&c. li.5.co.1115 B
Iure mariti.ad leg.Iul.de adult. li.9.co. 2016 B
Iure nostro. de fideiussorib. & mandatoribus. li.8.co.1898 C
Iuri formulæ. de formulis & impetrationib.act.subla. li.2.co.416 C
Iuris ignorantiam. qui admitti. ad bono. pos. li.6.co.1218 C
Iuris manifestissimi.quibus res iudi. non no. li.7.co.1691 D
Iuris ordinem.de iurisdi.om.iud. li.3.co. 479 B
Iurisiurandi.de reb.credit. li.3.co.620 B
Iurisiurandi.de testib. li.4.co.699 B
Ius emphyteuticarium.de iure emphy.li. 4 co.908 D
Ius familiarium.de religio.& sumptib.fu. li.3.co.617 B
Ius postliminij.de postli.reuer. lib.9.co. 1956 A
Ius sepulchri.de religio.& sumptib. fune. li 3.co.618 B
Iusiio nua.de iud.& Cœli. li.1.columm. 126 C
Iustissimos & vigilātiss.de off.recto prouin. li.1.co.198 B
Iustum est.de edendo. li.2.co 218 A
Iuxta edicti.de lib.cau. li.7.co.1565 A
Iuxta sanctionem.de episco.& cleri.li.1.c. 52 B
EXISTAS. de ædif.priua. li.8.co.1801 B

L

LAram sententiam.quando proue non est necef. li 7.co.1731 D
Lata sententia.de appellationibus.li.7.co. 1711 D
Laudabile.de aduoca.diuer.iudicum.li.2. co.282 D
Legati non solū.de off.proconsulis & leg. li.1 co 196 A
Legatorum seu.de vsur.& fructib. li.6.c. 1422 C
Legatum à defuncto.de religiosis.& sumptib.fune. li.3.co.615 D
Legatum alij de indi.vidui.rol. li.6.co. 1383 C
Legatum sine.de conditionib.inser.&c.li. co.1419 C
Lege duodecim.de legi.hæredib. li.6.co. 1481 B
Lege leonis diuæ.de pac.conuen. li.5.co. 1020 B
Legem Anastasij.de naturab.libe. li.5.co. 1063 B
Legem Iuliam.de indi.vidui.tol. li.6.co. 1385 C
Legem quam.de pactis. li.2.co 228 B
Legem quam.de pactis.conuen. li.5.co. 1015 A
Legem quam de donationib.li 8.columm. 1966 C
Legem quidem.de loca.& condu. li.4.co. 900 A
Leges & constitutiones. de legibus & cõstitut. li.1.co.143 C
Leges quoque.quæ sit longa consue. li.8. co.1963 B
Leges sacratissimæ.de legib.& constitut. li.1.co.145 B
Leges vt generales.de legib.& cõstiturio nib. li.1.co.140 A
Lege venditionis.si seruus expor.ven. li. 4.co.870 D
Leges Iuliæ.qui bon.ced.poss. li.7.co. 1749 D
Lex quæ.de admini.tuto. li 5.co.1100 B
Lex Visellia.ad leg.Viselliam. li.9.co. 2067 D
Libellus præfecto.de off.præf.præt.orientis & Illy. li 1.co.180 D
Libera concubinatus.de lib cau. li.7.co. 1563 C
Libera quidem.de senten.& interlo. li.7. co.1656 C
Libera matrimonia.de inutilib.stip.li.8.c. 1890 D
Liberam resistendi. quando licc. vnicui. sine iud.se vin. li.3.co.502 D
Liberari fideiussores. de solut. & liberat. li 8.co.1913 B
Liber captus.de postli.reuer.li.8.columm. 1956 D
Liber necne de peti.hæred. li.3.co.543 B
Liber concubinas.de nuptiis. li.5.colum. 932 C
Liberi contra. de bono. poss. contra tab. quam præter &c. li 6 co.1223 B
Liberi de in officioso.de inoff.testa.li.3.c. 516 D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Liberos à parentibus. de patribus qui fil. suos distra. li.4.co.832 C
Libertos priuatis.de lib.cau.li.7.co.1556 B
Libertos qui de collationib.li.6.c 1244 C
Libertos vsuf.de lib.cau. li.7.co.1564 C
Liberta eadémque.de incest.nup. li.5.co. 946 D
Libertæ tuæ.de oper.liber.li.6.co.1204 B
Libertæ quæ.de obsequiis patro. præstan. li.6.co.1211 A
Libertatem seruorum.ad leg.Iul.de adul. li.9.co.2043 A
Libertas à debitore. de seruo pig. de ma. li.7.co.1536 B
Libertas testamento.de testamen.ma.li.7. co.1509 C
Libertati à maioribus.de pat.pote. li.8.c. 1939 C
Liberti libertæque.de ope.liber. li.6.co. 1205 A
Liberuna matrem.de ingenuis.ma. li.7.c. 1548 D
Libertinæ cõditionis. de collusione detegen. li.7.co.1575 B
Liberti non modo.de liber.& cor.liber.li. 6.co.1214 B
Libertinum.de interdic.matri. li.5.co. 953 C
Libertorum.de testib. li.4.co.701 D
Libertos à tutelæ.de excusationib.tuto.li. 5.co.1145 C
Libertos exemplo.de pat.potest. li.8.co. 1938 D
Libertos siue.de obseq.patro.præstan. li. 6.co.1212 A
Libertum tuum.de suspec.tuto. li.5.co. 1116 B
Liberum est filiæ.de repudiis. li.5.colum. 1038 A
Libertum qui patronam.de nupt. li.5.co. 932 C
Liberum fuit.de fideiussorib.& man.li.8. co.1902 C
Liberum sciens.ad leg.Fab.de pla. li.9.c. 2067 A
Liceat omnib⁹.de adsessorib.& de dome. li.1.co.207 A
Licet accepta.de lib.cau. li.7.co.1563 B
Licet adieris.ad leg.Fal. li.6.co.1439 C
Licet aduersus.de in litem iuran. li.5.co. 1134 C
Licet ante.de condic.ex lege. li.4.colum. 656 D
Licet antiquis.de testamen.milit. li.6.co. 1256 C
Licet certis.de loca.& condu.li.4.colum. 896 C
Licet dos.de iure dot. li.5.co.994 B
Licet dotale mancipium.de seruo pig.dat. ma. li.7.co.1536 B
Licet epistolæ.de contrahen.stip. li.8.co. 1882 A
Licet ex causa. de bono. possess. contra tab.liberti. li.6.co.1224 B
Licet ex tabulis.ad leg.Cor.de fal. li.9.c. 2069 B
Licet iisdem pignorib. qui pot.in pig.ha. li.8.co.1836 C
Licet incontinenti.de iure delibe.li.6.co. 1323 D
Licet in delictis.si aduersus delictum. li. 2.co.369 A
Licet inter priuatos.de pactis.li.2.colum. 133 B
Licet in principio.de procuratorib. li.2. co.312 A
Licet iudice.de iudiciis. li.3.co.430 B
Licet liberi.ad senatusco.Tertullia. li.6. co.1466 B
Licet neque.diuortio fact.apud quem liberi &c. li.5.co.1056 A
Licet orationis.de excusat.tuto. li.5.co. 1149 B
Lice pacto.famil.erci. li.3.co.592 B
Licet possessio. de acquiren. & retinen. poss. li.7.co.1593 B
Lice postquam.vt lit.pen. li.1.co.170 C
Licet quidam.de iuoest.nup. li.5.co. 951 D
Licet repudij.de repu. li.5.co.1039 D
Licet retro.de loca & condu. li.4.co. 907 C
Licet seruilis.de precib.imp.offer. li.1.co. 165 B
Licet seruitutis.an seru.pro sua fa.li.4.co. 672 B
Licet tutorem.in quib.casib. tutorem vel cura.habenti &c. li.5.co.1092 B
Licet tutorum.de diuiden.tute. li.5.co. 1132 B
Licet vnde vi.de except.seu præscrip.li.8. co.1874 B
Liquet igitur.de summa trini. lib.1.co. 10 B
Litem te redemisse.de procuratorib. li.2. co.307 A
Lite ordinata.de lib.cau. li.7.columna 1517 B
Lite pendente.de litig. li.8.co.5879 A
Lites super seruili.de adser.tol. li.7.co. 1566 C
Litigantibus in amplissimo.de senten.pre fect.præ. li.7.co.1642 C
Litigatoribus copia.de appellat. li.7.co. 1708 C
Litigator victus.de fructib. li.7.columna. 1679 B
Litigiosa res.de litig. li.8.co.1878 C
Locum quidem.de religio.& sump.fu. li. 3.co.617 C
Longe diuersam.de peculio. li.7.colum. 1580 A
Longi temporis possessionē.de præscrip. longi temp. li.7.co.1602 A
Longi temporis præscriptio. de præscriptio.longi.tem. li.7.co.1603 B
Luminibus captum.qui dare tut.vel cura. poss. li.5.co.1082 D
Luminibus captus.qui morbo se excu. li. 5.co.1054 B

M

Macedoniani.ad senatusco. Macedo. li.4.co.746 B
Magisteriæ potestatis.de iurisd. om. iud. li.3.481 B
Magistratus cõficiendorum.de magistra. muni. li.1.co.213 D
Magistratus eius.vbi petan.tuto.vel cura. li.5.co.1080 B
Magnam legum.de contrahen.stip.li.8.c. 1886 D
Maior annis.de pig.& hypo.li.8.columna. 1823 B
Maioribus etiam.com vtriusque iud. li.3. co.600 C
Maiorem seueritatem.ad leg. Cor.de fal. li.9.co.2069 C
Mala fide.de condictione.ex lege. li.4.c. 657 C
Malæ fidei.de long.temp.præscrip.li.7.c. 1601 B
Malè agitur.de præscrip. trigin. vel quadragin.an. li.7.co.1619 B
Mancipia diuersis.de seruis fugi. li.6.co. 1182 C
Mancipia patris.de reb.alie.non alie.li.4. co.862 B
Mancipia quorum. si quis alteri vel sibi sub al.&c. li.4.co.857 A
Mancipia tua. de vsucap.pro empt. li.7.c. 1582 C
Mandati actio,de fideiussorib. & mandatorib. li.8.co.1901 C
Mandatum re.manda.vel con. li.4.co. 808 A
Manichæos.de hæret.& Manich. li.1.co. 114 B
Manifesti & indubitati.si vnus ex plurib. li.8.co.1866 C
Manifesti iuris est.de solut.& liberat.li.8. co.1919 B
Manifestissimi.de fur.& ser.corrup. li.6. co.1196 C
Manumissionis causa.de ope.liber.li.6.c. 1201
Maritus citra.de procuratorib. li.2.co. 310 B
Maritus etsi.qui dare tut.vel cura.poss.li. 5.co.1082 C
Maritus & vxor.vnde vir.& vxor. li.6.c. 1233 B
Maritus manumissionis. de dona. inter vir.& vxo. li.5.co.1033 C
Mariti qui.de fundo dot. li.5.co.1055 C
Mater inter.de calum. li.9.co.2115 B
Mater pupillæ.de interdic.matri. li.5.co. 953 A
Mater quæ.ad senatusco.Tertul.li.6.co. 1468 A
Mater testamento.de testamen.tute. li.5. co.1072 A
Mater tua.de rei vin. li.3.co.550 B
Mater tua.de operis libertorum. li.6.co. 1203 B
Mathematicos.de epis.audien. lib.1.co. 105 C
Matrem tuam.de probationib. li.4.co. 691 B
Matres naturalibus.qui pet. tut. vel cura. li.5.co.1020 A
Matres quæ.ad senatusco.Tertul. li.6.c. 1466 C
Matres quę.quãdo mulier tute.offi.fung. potest. li.5.co.1087 D
Matre vel legitimis.de natura.lib. li.5.co. 1059 C
Matrimoniũ quidé.de repudiis & iud.&c. li.5.co.1037 C
Matri intestatò.ad senatusco.Orfi. li.6. co.1471 D
Matris pietas.qui pet.tut.vel curat. li.5.c. 1078 C
Maximum vitium.de libe.præt. li.6.co. 1314 C
Meminerint cuncti.vnde vi.li.8.column. 1781 C
Meminisse oportebit.ad leg.Iul.ma. li.9. co.2022 D
Meminimus antea.de legiti.hæred.li.6.c. 1481 B
Meniana.de ædif.priua. li.8.co.1800 D
Mercalem.de condic.ob tur.cau. li.4.co. 655 B
Mercatores tam.de commer.& merca. li. 4.co.887 D
Metalli supplicium.de pœnis. lib.9.co. 2119 C
Metum non iactationi.de his quæ vi metúsve cau. li.2.co.138 B
Miles si castrensium.de testamen.mili.li. 6.co.1149 B
Militem nec.de procu atorib. li.2.co. 302 B
Milites de locis.de off.magist.milit.li.1.c. 192 C
Milites in expeditione.de testamen.mili. li.6.co.1255 C
Milites neque.de quæst. li.9.column. 2104 C
Milites nostros.de loca.& condu.li.4.co. 905 C
Militiq armatę.qui dare tut.vel cura.poss. li 5.co.1083 A
Militis voluntatē.de religiosi.& sumptib. fun. li.3.co.616 C
Mimæ & quæ.de episco.audientia. li.1.c. 102 A
Minime fas est.de appellationib. li.7.co. 1707 A
Minor annis.de fideicom. li.7.co.1518 B
Minorem pecuniam.de non nume.pec.li. 4.co.762 B
Minores viginti.si vt omis.hæred.li.2.co. 374 C

Minoribus

Nouem priorum librorum Codicis.

Minorib⁹ ætate.de donationib.ante nup. li.5.co.924 D
Minoribus annis. si tutor vel curator inter. li.2.co.352 C
Minoribus in integrũ.de in integ.restitu. li.2.co.347 A
Minori in his.de in integ.restit. li.2.co. 348 B
Minoribus vigintiquinque. in quib.caus. in integ.resti. li.2.co.375 B
Minoribus vigintiquinque. de his quib. vt indig. li.6.co.1356 B
Minorum possessionis.de prædiis & aliis reb.mi. li.5.co.1164 D
Minus ex tutelæ.si aduersus rem iudi. li. 2.co.355 B
Minus instructus est.de acquirẽ.& retinẽ. poss. li.7.co.1592 A
Moderatores prouinciarum. de offi. recto prouin. li.1.co.199 C
Momentaneę qui legiti. perso. standi in iudi.hab.vel non. li.3.co.462 B
Momentariæ possessionis.vnde vi. li.8.c. 1785 A
Monumenta.de lega. li.6.co.1371 D
Monumentorum.de religios. & sumptib. fu. li.3.co.617 A
More litis.de rei vin. li.3.co.560 B
Mortis casus.de peri.& commo.rei.vẽdi. li.4.co.849 B
Mortuorũ reliquias.de religio.& sumpt. fune. li.3.co.618 A
Moueor quòd.si ser.expor.ven. li.4.co. 872 A
Mulierem contra.ad senatusconſ.Velleia. li.4.co.754 A
Mulierem quã. si man. ita veni. ne prosti. li.4.co.873 C
Mulierem quidem.de adoptionib.li.8.co. 1941 D
Mulier licet.de distra.pig. lib.8.column. 1860 B
Mulieribus quidem.ad senatusc. Velleia. li 4.co.748 C
Mulier in minori.de iure dot.li.5.colum. 994 C
Mulier iuris.de sponsalib. li.5.co.916 A
Multa damnum.de modo mult. li.1.co. 209 C
Multarum seuera.de modo multa. li.1.co. 210 A
Multi magicis artib. de malef. & mathema. li.9.co.2058 C
Multum interest.de cõmunium rer. alie. li.4.co.865 B
Multis rationibus.de lib.cau.li.7.c.1558 B
Multum interest.si quis alteri vel sibi sub al.&c. li.4.co.858 C
Multum interest de donationib.ante nup. li.5.co.918 C
Multum interest.de bonis liber. li.6.co. 1206 C
Mutuæ pecuniæ.si certum pet. lib.4.co. 637 C

N

Natales antiquos.de iure aureo. ann. li.6.co.1215 C
Naturalibus liberis.de confirman.tut. li. 5.co.1075 A
Nauigia.de fur.& ser.corru.li.6.column. 1192 C
Ne cui liceat.de loca.& condu. li.4.co. 906 B
Ne frumentum.quæ res ven.non pos. li. 4.co.830 C
Ne in arbitris.de receptis arbi. li.2.co. 409 C
Ne lucrum.de curato.fur.vel prodi. li.5. co.1156 C
Ne magistratum.qui dare tut.vel cur.pos. li.5.co.1087 B
Nec ambitio oportet.de donationib. li.8. co.1965 C
Nec apud de hæred institu. li.6.colum. 1288 A
Nec anus neptem.de eman. li.8.column. 1948 C
Nec bona fide. de præscript. longi temp. li.7.co.1604 B
Nec cæterorum.de postulan. li.2.colum. 270 A
Ne causas.de appellationib. li.7.column. 1708 D
Ne codicillos.de codicillis. li.7.column. 1362 C
Ne contra iuris.ne filius pro pa.lib.4.co. 669 A
Nec creditores.de pig.act. li.4.co.730 A
Nec creditoris.de nouat.& delegat.li.8.c. 1911 C
Nec damnosa.de precib.imp.offer. li.1.c. 166 B
Nec de statu.de dilationib. li.3.colum. 474 A
Ne diu apparitorum.de pœnis. li.9.co. 2122 C
Ne emancipati.de collationib. li.6.co. 1243 A
Nec emere.de iure delibe.li.6.co.1326 C
Nec exemplum ad leg.Corn.de fal. li. 9.co.2075 B
Nec ex vera venditione. de acquiren. & retinen.poss. li.7.co.1596 B
Nec fideicommissariam.qui ma.non pos. li.7.co.1343 B
Nec filius de reb.creditis. li.4.column. 623 A
Nec filium quidem.de nup. li.5.co.935 B
Nec filium.de pat.potest. li.8.co.1939 B
Nec fratris de donat.cau.mor. li.8.co. 1991 C
Nec honore.de episc.& cleri. li.1.c.57 B
Nec imperiale.si per vim vel.li.8.c.792 B
Nec ignorans.de donationib. li.8.colum. 1967 A
Nec inuentio.de transactioni. li.2.co. 256 B
Nec inter eas.de donat. inter vir. & vxo. li.5.co.1025 B
Nec in simili negotio. quib. res iudicata non no. li.7.c.1692 A
Nec maritus.solut.mat. quemad dos pet. li.5.co.1050 C
Nec mulierem.de vindict. li.7.column. 1508 D
Nec nos præteriit.de posth.reuer. li.8.c. 1952 C
Nec omissa.de lib.cau. li.7.co.1557 C
Nec patronis.de oper.liber.li.6.column. 1203 C
Nec petentem.de præscript. longi temp. li.7.co.1602 C
Nec seruis quidem.de iniuriis. li.9.co. 2094 C
Nec si maior.si in cõmuni eadémque cau. li.2.co.354 C
Nec si maior annis.si alie.res pign.da. li. 8.co.1819 B
Nec si mors.de quæst. li.9.co.2103 D
Nec si volens de lib.cau. li.7.co.1555 A
Nec vim stipulationis. communia. epist. li.7.co.1692 C
Nefandissimum scelus. si nuptiæ ex rescrip.per. li.5.co.956 D
Neganda est accusatis.de his qui accu.nõ poss. li.9.co.2090 C
Negãtes debitores.de obliga.&actionib. li.4.co.663 A
Negotiandi causa.de ædif.priua. li.8.co. 1798 A
Negotiatores.de episc.audien. li.1.co. 100 B
Negotiatores si.de commer.& merca. li. 4.co.886 D
Negotiis gestis.de neg.gest. li.2.colum. 331 C
Negotium.de neg.gest. li.2.co.331 B
Neminem ab angriis.de sacrosan.eccl. li. 1.co.27 C
Neminem in iudicio.de exhiben.& transmitt. li.9.co.2011 B
Neminem qui.de incest.nup. li.5.colum. 946 D
Neminẽ sequitur.ex quib. can.infa.irro. li.2.co.294 A
Nemini columnas.de ædif.priua. li.8.co. 1799 D
Nemini iudicum.de operib.pub. li.8.co. 1814 B
Nemini liceat.de nup. li.5.co 937 A
Nemini licentia.de concubi.li.5.column. 1057 C
Nemini licere.de episco.audien. li.1.co. 110 A
Nemini licere.de aduoca. diuer. iudicio. li.2.co.278 B
Nemo agentium.de off.magist.off. li.1.c. 194 B
Nemo alienigenis.quæ res expor.nõ pos. li.4.co.831 B
Nemo ambigit.de acquirend. & retinen. poss. li.7.co.1597 B
Nemo apostolorum.de sacrosan.eccle.li. 1.co.22 D
Nemo arbitretur.de remp.& repara. app. li.7.co.1727 B
Nemo aruspicem.de malef.& mathe.li.9. co.2058 B
Nemo clericus.de summa trini. li.1.co. 15 C
Nemo de domesticis. de adsessorib.& dome. li.1.co.206 A
Nemo de his.de off.milit.iud. lib.1.co. 200 D
Nemo deinceps.de episco.audien.li.1.co. 101 A
Nemo eaquæ.de paga.& sacrif. lib.1.co. 132 B
Nemo excepta, de aduo. diuer. iudicum. li.2.co.286 D
Nemo.ex his.de adsessorib.& dome. li.1. co.207 B
Nemo ex lege.qui testa.fa.pos. lib.6.co. 1262 C
Nemo exteros.de Iudæ.& Cœlico.li.1.c. 127 C
Nemo ex viris.vt omnes ind.tam ciuil.li. 1.co.102 C
Nemo humanum.de religio.& sumpti.fu. li.3.co.618 B
Nemo in prouinciis.de adsessorib. & dome. li.1.co.205 D
Nemo Iudæorum.de Iud.& Cœlico. li.1. co.117 A
Nemo iudex aliquem. de offi. diuer. iud. li.1.co.201 D
Nemo iudex vel arbiter. de sentent. & interlo. li.7.co.1658 B
Nemo iudicum.de operib.pub. li.8.co. 1812 B
Nemo martyres.de sacrosan.eccle. li.1.c. 22 D
Nemo neque frater.de legi.tute. li.5.co. 1076 D
Nemo ob id.ex quib.cau.infa.irrog. li.2. co.293 B
Nemo post.de iurisdict.om.iu. lib.3.co. 480 B
Nemo posthac.de iur.libero. li.8.colum. 1993 A
Nemo post.vbi de ratioci.agi.opor. li.3. co.451 B
Nemo prohibetur.de loca & condu. li.4. co.896 A
Nemo res.de reb.alie.non alie. li.4.co. 863 A
Nemo vel in foro.de episco.audien. li.1. co.106 D
Nemo vel in foro.de postulan. li.2.co. 274 A
Nemo venerandi.de paga & sacrif. li.1.c. 131 D
Ne passim liceat.de iur.& fac.igno li.1.c. 164 B
Nepotes ex diuersis.de suis & legi.liber. li.6.co.1461 C
Nepotibus aui.vnde legitimi.li.6.colum. 1228 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Neptem defuncti.de inoff.testa. li.3.co.508 A
Nepotibus fratris.qui pet.tu.vel cura. li.5.co.1079 D
Neque ab initio.de nupt. lib.5.column.936 A
Neque æquam.si certum petatur, li.4.co.631 A
Neque à præside.qui dare tu.vel cur.poss. li.5.co.1083 B
Neque actiones.de auctо.præstan. li.5.c.1141 B
Neque ad exhibendum.ad exhiben. li.3.co.612 C
Neque à tutela.de excusationib.tut. li.5.co.1146 C
Neque cõmissum.de vectiga.& commiss. li.4.co.882 D
Neque ex eius.ne filius pro pa. li.4.co.668 B
Neque filia. qui numero libero. se excu. li.5.co.1154 A
Neque fructuarium. de vsufru. & habita. li.3.co.564 A
Neque furti.ex quib.cau.infa.irrog. li.2.co.290 C
Neque libertis.de obseq.patro.præstan.li.6.co.1212 A
Neque mater.de iure dot. lib.5.column.989 B
Neque mutui.quib. nõ obst. longi temp. præscrip. li.7.co.1610 B
Neque natales.de probationib. li.4.co.687 A
Neque pactio.de transactioni.li.2.colum.242 B
Neque patronæ.de obseq.patro.præstan.li.6.co.1212 C
Neque.per epistolam. de confirman. tut. li.5.co.1074 B
Neque per se.de hæred.instit. libr.6.co.1289 A
Neque professio.de testamen.li.6.colum.1265 A
Neque reipub.de restitutionib.milit.li.2.co.394 B
Neque sine.de nupt. li.5.co.935 C
Neque scriptura.de compensa. li.4.co.776 B
Neque suam.senten.rescin.non pos. li.7.co.1677 B
Neque tutores.de procuratorib. li.2.co.304 A
Neque tutoris.de auctori.præstan.li.5.co.1141 B
Neque tutoris.de contrahen.stip. li.8.c.1885 B
Ne quidam putarent.de testamen.mil. li.6.co.1216 B
Nequis ex corpore. de aduo. diuer. iudicio. li.2.co.275 C
Nequis Christianam.de Iud.& Cœli. li.1.co.126 D
Ne quis iudicum.de off.recto.prouin. li.1.co.198 D
Ne quis mortalium. de paganis & sacrif. li.1.co.130 C
Ne quis pro coërcitione.ne pœnis.li.9.c.2121 D
Ne quis sine.de crimine sacrilegij. li.9.c.2087 D
Ne quis vela.vt nemo priua.titu.lib.1.co.318 A
Ne senatorum.de excusa.tuto. li.5.co.1148 A
Ne splendidissimæ.de operib.pub. li.8.co.1812 A
Nexum non facit.si alien. res pign.da. li.8.co.1830 C
Nihil arbitramur.de procuratorib. li.2.c.309 B
Nihil ciuitati.de vindi. li.7.co.1508 D
Nihil interest.de solut.& liberat. li.8.co.1914 B
Nihil pro hærede.de vsucap.pro hærede. li.7.co.1587 A
Nihil prohibet. si quis alteri vel sibi sub al.&c. li.4.co.860 B
Nihil sibi deflectens.de quæst. li.9.co.2108 A
Nimia credulitate.de obliga.& actio. li.4.co.663 C
Nimis graue.de testib. li.4.co.698 C
Nimis properè.de execu.rei iudi. li.7.co.1684 A
Nisi eam pecuniam.de admini.tuto. li.5.co.1095 B
Nobiliores naturalib.de cõmer.& merca. li.4.co.887 B
Nolumus conuelli.de testamen.lib.6.co.1272 A
Nomẽ quoque.quæ res pign. oblig.poss. li.8.co.1832 A
Nomina paternorum.arbi.tute. lib.5.co.1125 C
Nominationes.de appellationib. li.7.co.1713 A
Nominatori pignori.de pignorib.& hyp. li.8.co.1820 A
Nominib.in dotem.de obliga.& actio. li.4.co.659 B
Nominis venditio.de hæred.ven. li.4.co.827 A
Non ab re.vnde vi. li.8.co.1787 C
Non abstulit tibi.de nouat.& delegat. li.8.co.1911 A
Non aduersus.si certum pet. li.4.colum.637 C
Non animaduertimus.vbi cau.fisca.agan. li.3.co.500 A
Non codicillum.de testa. lib.6.column.1267 D
Non conuenit.de inoff.dona. li.3.colum.536 D
Non damnatos.ex quib.cau.infa.irro. li.2.co.297 B
Non defensæ.vbi causæ fisca.agan. li.3.c.499 B
Non dubitandum est. vt quæ desunt aduoca. li.2.co.289 C
Non dubitatur.de euictionib. lib.8.co.1925 C
Non dubium.de testamen.lib.6.column.1268 D
Non dubium.est de legib.& constitut. li.1.co.141 B
Non eo minus.de procuratorib. li.2.co.306 B
Non epistolis.de probationib.li.4.colum.688 B
Non est ambigui. de fideiussorib. tuto. vel cura. li.5.co.1139 B
Non est ambiguum.famil.ercisc. li.3.co.585 A
Non est dubium.de iure deliber. li.6.co.1326 B
Non est dubium.de lega. lib.6.column.1368 B
Non est ignotum.de admini.tuto. li.5.co.1095 C
Non est ignotum.de liber.& eor.libe. li.6.co.1212 D
Non est incerti.de satisdando. lib.2.co.416 C
Non est incognitũ.quib.non obii. longi. tempt.præscrip. li.7.co.1609 D
Non est interdictum.rem.alie.geren. non inter.re.sua.alie. li.4.co.866 C
Non est nouum.de edendo. li.2.column.217 B
Non est probabilis.de rescin.ven. li.4.c.836 A
Nõ est vobis.de prædiis & aliis reb.mino. li.5.co.1163 C
Nõ exceptionib.de except.seu.præscrip. li.8.co.1877 B
Non ex eo quod.de euict. lib.8.column.1934 B
Non hoc.vnde legitimi. lib.6.columna 1228 B
Non idcirco.si contra ius vel vtil.pub. li.1.co.172 B
Non idcirco.de inr.& fac.ign. li.2.cõ.163 A
Non idcirco.de contrahen. empt. & ven. li.4.co.822 C
Non idcirco.minus.de rescin.ven. li.4.c.838 C
Non idcirco.de fide instru. li.4.columna 712 B
Non idcirco.de codicillis. li.6.column.1362 C
Non idcirco.de testamen. li.6.column.1266 C
Non idcirco.minus.j.de lib.cau. li.7.co.1563 C
Non idcirco minus.ij.de lib.cau. li.7.co.1464 C
Non ideo.famil.ercisc. li.3.co.586 B
Non ideo minus.de hæredib.instituen.li.6.co.1287 B
Non ideo minus.de lib.cau.li.7.column.1554 B
Non ideo accus.& inscrip. li.9.columna 2003 B
Non ignorabit.ad exhiben. li.3.column.613 A
Non ignorat.de his qui accu.non poss.li.9.co.1997 C
Non ignoretis.de fructib.& lit.expen.li.7.co.1980 C
Non interest. de his quæ vi metúsve cau. li.2.co.336 B
Non iustam.ad senatus.Treb. li.6.colum.1425 A
Non minorem.de transactionib. li.2.co.255 A
Non minus adsessoribus.de adsessorib.& dome. li.1.co.206 D
Non modus.de serui.& aqua. li.3.colum.577 C
Non morituram.de contrahen.stip. li.8.co.188 C
Non mutant.serui.de lib.cau.li.7.colum.1556 B
Non nudo consensu.de emancip. li.8.co.1948 B
Non nudis.de probationibus. li.4.co.989 B
Non omni.de admini.tuto. li.5.column.1098 C
Non omnimodo.qui pot.in pign.hab. li.8.co.1844 D
Non omnium. de tuto. vel cura.qui satis non de. li.5.co.1115 B
Non oportet.de his quib.vt indig. li.6.c.1355 B
Non plures.de sacrosan.eccle.li.1.colum.23 B
Non possunt.de dolo malo. li.2.column.340 C
Non prius.quando fiscus vel prius.li.4.c.674 C
Non prius quenquam.de calumn. li.9.co.2116 B
Non prohibẽtur.de his qui accu. nõ pos. li.9.co.1997 A
Non pro numero.ad senatusco.Orfi. li.6.co.1471 C
Non quidem.de iurisdictione om.iu.li.5.co.478 D
Non quidem.vectiga.no. insti. non poss. li.4.co.886 B
Non rectè.de fideiussorib.& mãdatorib. li.8.co.1897 B
Non semper compelleris. quomodo & quando iu. li.7.co.1643 B
Non seruus.de rei vin. libr.3.columna.558 B
Non sine.de bonis quæ liberis in potest. &c. li.6.co.1494 C
Non solent noua.vectiga.noua. instit. nõ poss. li.4.co.886 C
Non solũ barbaris.de commer. & merca. li.4.co.887 A
Non solum per.de prædiis &aliis reb.mi. li.5.co.1164 A
Non solum verba.ad legem Iul.de adule. 9.co.

Nouem priorum librorum Codicis.

9.co.2014 A
Non tantum duorum.de legã. lib.6.co.1373 A
Non valet.ad le.Fab.de pla. li.9.columu.2064 D
Non videtur.de in integ.resti.li.2.colum.348 C
Non videtur nobis.de sen.& interloc. li.7.co.1655 C
Non vade.si certum pe. li.4.co.634 B
Non vtiliter. de eo qui pro tutore neg. gesit. li.5.co.1121 B
Nos reddentes.de summatrini. li.1.co.18 A
Nostram prouisionem.de testamen. li.6.co.1283 B
Nostris & parentum.de calum. li.9.co.2116 C
Notum est à fisco. de quadrien. præscrip. li.7.co.1612 C
Nouatione legitimè. de fideiussorib. & mandatoribus. li.8.co.1898 B
Nouationum nocentia.de nouat. & delegat. li.8.co.1912 B
Nouerint iudices.vt intra cert.temp.crimi.quæst.term. li.9.co.2112 A
Nouũ quod postulas.de appellationibus: li.7.co.1700 C
Nuda pollicitatione. de contrahen. stip. li.8.co.1884 C
Nulla dubitatio.de procuratorib. li.2.co.311 B
Nulla lege.de iure dot. li.5.co.985 A
Nullam existimationis.ex quib.cau.infa.irrog. li.1.co.295 B
Nulla misi.de epis.& cler. li.1.co.59 B
Nulla res.quod eum eo.&c.li.4.co.735 C
Nulla tibi.de solut.& liberat. li.8.colum.1914 C
Nulli defensorum.de defen.ciuit. li.1.co.213 B
Nulli hæreticorum.ne san.baptis.ite. li.1.co.123 B
Nulli iudicum.de off.rect.pro.li.1.colum.200 A
Nulli iudicum.ne sine iuf.prin.cer. iu.lice.confis. li.9.co.2124 B
Nulli licere.de epis.& cleri. li.1.co.74 B
Nulli officialium.quorũ appel.nõ recipi. li.7.co.1738 C
Nulli patriæ suæ.de offi.rect.pro. li.1.co.200 B
Nulli prorsus.de formulis & impetra.act. sublatis. li.2.co.417 A
Nulli prorsus.de iudi. li.3.co.436 B
Nulli qui.de senten.& interlo. li.3.co.1657 C
Nullo iusto.de rei vin. li.3.co.559 C
Nullum ex officio.vbi cau. fiscales agan. li.3.co.502 B
Nullum palatinis.de off.rect.pro. lib.1.c.199 B
Nullum penitus.de testib. li.4.co.702 B
Nullus aruspex.de malefi.& mathema.li.9.co.2057 C
Nullus hæreticis.de sum.tri. li.1.co.14 B
Nullus in carcerem.de exhiben.& transmitt. li.9.co.2031 B
Nullus iudicum.de adsessorib.& domest. li.1.co.206 A
Nullus omnino.ad leg.Iul.de amb.li.9.c.2083 B
Nullus omnino.ad legem Iul.maiest. li.9.co.2029 C
Nullus prouinciæ.de off.rect.prouin.li.1.co.199 A
Nullus tanquam.de Iud.& Cœlico. li.1.c.128 D
Nunquam omnino.offic.milita.iudi. li.1.co.200 C
Nuper legem.de nat.lib. lib.5.co.1067 D
Nutritoribus.communia.de succes.li.6.c.1484 D

O

OBæs alienum.de prædiis & aliis reb. mino. li.5.co.1167 A
Ob æs.de oblig.& actio. li.4.co.663 C
Ob causam proprij.de oblig.& actio.li.4.co.659 C
Ob cõmissa.ad leg.Iul.de adulte. li.9.co.2033 C
Ob debitum viri.ad leg.Iul.de vi pub. li.9.co.2045 A
Obligata pignoris iure.si antiquior credi. pig.ven. li.8.co.1847 A
Obligatis pignori.de distract.pig. li.8.c.1861 B
Ob matitorum.ne vxor pro ma. li.4.co.666 C
Ob negocium alienum.de nego.gest.li.2.co.328 B
Obnoxios criminum.de religio. & sumpti.fune. li.3.co.617 D
Ob restituenda.de condic.ob turpem cau. li.4.co.655 C
Obseruare curabis.quorum appel.non recipi. li.7.co.1738 A
Obligatione.de solut.& liberat. li.8.co.1916 C
Obtentu expilatæ.de cri.expi.hære. li.9.co.2091 D
Ob tutorem.si mater indemni.pro. li.5.c.1122 B
Odiosas.de plus petitionibus.li.3.colum.469 A
Officia & conditiones.de off. quæstoris. li.1.co.193 D
Officiales rationales.de episco.& cleri.li.1.co.55 B
Offeratur ei.de lit.contest. li.3.column.467 B
Officio nec minus.de neg.gest. li.2.co.322 B
Officiũ Hellesponti. de offi. comit. sacri patrimo. li.1.co.196 A
Oleo quidem.de vsuris. li.4.co.790 B
Omissis quoque pignoribus. de fideiuss. & man. li.8.co.1903 B
Omnem ambiguitatis.de bonis mater. & mater gene. li.6.co.1491 A
Omnem honorem. quando prouoc. non est necef. li.7.co.1736 C
Omnem inquietudinẽ.ne rei milit.comit. li.1.co.201 C
Omnem matri.ad senatusco.Tertul.lib.6.co.1468 C
Omnes adolescentes. de his qui ven.ætа. impe. li.2.co.385 B
Omnes cognitores.ad leg.Iul.repe.li.9.c.2084 B
Omnes cuiuscunque.si cõtra ius vel vtil. publi. li.1.co.175 A
Omnes dies.de feriis. li.3.co 476 B
Omnes iudices.de feriis. li.3 co.475 B
Omnes minoris.de off.quæstoris. li.1.co.193 C
Omnes nocendi.de præscript.triginta vel quadra.an. li.7.co.1623 A
Omnes omnino.qui testa.fac.pof.li.6.co.1263 A
Omnes omnino.in quibus cauf.milit.fori præscri.vti poss. li.3.co.498 D
Omnes pro his.sine cen.& reliq.fund.cõpa.non posse. li.4.co.846 B
Omnes prouinciarum.de offic.recto.prouin. li.1.co.199 C
Omnes prouinciarum.de operib.pub. li.8.co.1812 A
Omnes quibus.de operib.pub. li.8.co.1811 A
Omnes qui vbique.de epis.& cler.li.1.co.78 D
Omnes qui quascunque. de quadrien. præscrip. li.7.co.1613 B
Omnes quos.de pœnis. li.9.co.2123 B
Omnes stipulationes. de contrahen. stip. li.8.co.1886 A
Omnes tutores.arbi.tute. li.5.co.1126 D
Omnes vetitę.de hæreticis.& Manich.li.1.co.113 C
Omnes verbum commu.de lega. li.6.co.1408 B
Omni innouatione.de sacrosanc.eccle.& l.1.co.25 B
Omni modo.de inoffi.testa.li.3.columu.518 A
Omnia corporatorum.de offi.prefect.vrbis. li.1.co.191 C
Omnia loca.de paga.& sacrif. li.1.colum.131 A
Omnia priuilegia.de episc.& clc. li.1.co.87 A
Omnia tributa.de offic.præfec.Augu. li.1.co.196 C
Omnibus in re.de testib. li.4.co.700 B
Omnibus iudicibus.de sportulis. li.3.co.456 A
Omnibus militibus.de vectiga..& cõmis. li.4.co.883 A
Omnes per ciuitates. ad legem Iuli.de vi pup. li.9.co.2049 C
Omnibus tam viris. de annonis & capit. li.1.co.208 C
Omnis à clericis. de episc.& cle.li.1.c.53 A
Omnium rerum. de vectiga. & commiss. li.4.co.884 A
Omnium testamentorum.de testamen.li.6.co.1270 B
Opinione falsa.de vsucap.pro hærede. li.7.co.1587 B
Opprimendorum.quando licc.vnicu. sine ind.se vin. li.3.co.503 B
Optimam quæstionem.de cõtrahen. stip. li.8.co.1888 B
Optimum diximus.de dolo malo. li.2.co.343 C
Orationes diui. de cura furiosi vel prodi. li.5.co.1155 B
Ordinarij iuris.de rei vin. li.3.co.555 A
Ordo rei gestæ.de execu.rei iudi.li.7.co.1684 D
Orphanotrophos.de epis.& cleri. li.lib.1.co.77 D

P

PActa nouissima.de pact. li.2.column.229 B
Pacta quæ contra.de pact. lib.2.column.226 B
Pactum curatoris.de pactis. li.2.column.235 B
Pactum dotale.de pac.conuen. li.5.co.1016 B
Pactum dotali.de collationib. li.6.co.1236 A
Pactum quod bona de pactis. li.2.c.232 B
Pactum quod dotali.de pactis li.2.colum.231 B
Pacto successorum.de pactis. li.2.colum.237 A
Pactum vulgare.de pig.act. li.4.co.727 A
Palatinis hæc cura.de off.comit.sacra.lar. li.1.co.195 A
Parabolani.de epis.& cler. li.1.co.64 B
Parentes & liberi.de testi. li.4.co.698 B
Parentes natales.de liberali causa. li.7.co.1560 B
Parentibus arbitrium.de inoffi.testa.li.3.co.508 B
Parentum necessitatib.de alen.libe. li.5.co.1057 A
Partum ancillæ.de rei vin. li.3.co.552 B
Partus pignoratæ.de partu pignoris. li.8.co.1850 D
Pater pro filia.de pactis conuen. li.5.co.1017 C
Pater tuus.qui ætate se excusant. li.5.co.1154 C
Pater titus.de hæredib.instituen. li.6.co.1283 C
Pater tuus.ad le.Fab.de pla.li.9.c.2063 D
Pater vester.de hæredib.tuto.vel cura. li.5.co.1135 B
Patrem qui.de nup. li.5.co.936 C
Patroni tui.qui pet.tuto.vel cura. li.5.co.1077 D
Patronus liberti.de bono. poss. cõtra tabliberti. li.6.co.1225 A
Patris nomine.ne filij pro pa.li.4.c.669 B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Patruo ac.de legi.hæred. li.6.co.1476 C
Pecuniæ indebitæ.de condict.indeb.li.4. co.642 B
Pecuniæ solutæ.de solut.& liberat. li.8.c. 1917 D
Pecuniam ærte.de condic.ob cau. li.4.co. 652 C
Pecuniam quam.de hæred.actio. li.4.co. 675 B
Pecuniam quam.de condict.ob cau. li.4. co.647 C
Pecuniã quam.de priuil.fisci.li.7.column. 1761 B
Pendente appellatione. de bono. poſ. secun.tab. li.6.co.1222 A
Penes illum.de vectiga.& commiſſ. li.4. co.883 C
Per agrum.de ſerui & aqua. li.3.co.577 B
Per Aquilianam.de accep. li.8.co.1922 B
Per diuerſas.manda.vel con.li.4.co.810 B
Peremptorias exceptiones.ſenten.reſcin. non poſſ. li.7.co.1677 B
Perfecta donatio. de donat. quæ ſub modo. li.8.co.1985 B
Perfectam emptionem. quando licet. ab empt.diſce. li.4.co.842 B
Pergit audacia.de ſepul.viol. li.9.colum. 2061 C
Per hanc diuinam.de temporib.& repara tionib.app. li.7.co.1728 B
Per hanc iubemus. de his qui ante aper. tab.hæred.tranſmit. li.6.co.1455 B
Per hanc legem.de aduoca.diuer.iudic.li. 2.co.285 D
Per iniquum.de iuriſdict.om.iud. li.3.co. 481 C
Per liberam perſonam.de acquiren. & re tinen.poſſ. li.7.co.1591 A
Permutationem.de rer.permuta. li.4.co. 890 B
Per omnes regiones.de defen.ciui.li.1.c. 212 B
Per procuratorem.de acquiren. & retinẽ. poſſ. li.7.co.1596 A
Per prouincias.de ædif.priua. li.8.colum. 1800 D
Per retentionem.de vſuris. li.4.co.781 B
Perſecutionẽ.de his quæ vi metúſve. cau. li.2.co.333 A
Perſecutione pignoris.de pigno.& hypo. li.8.co.1823 C
Per tutorem quando ex fac.tuto.vel cura. li.5.co.1112 B
Petendæ in integrum. de temp. in integ. reſti. li.2.co.402 A
Petens ex ſtipulatione.de pactis. li.2.co. 237 B
Petitionem virorum.de aduoca. diuer. iu dicio. li.2.co.278 D
Petitiones virorum.de aduoca. diuer. iu dic. li.2.co.283 D
Pietatis fungeris.de ſuſpec.tutori.li.5.co. 1117 C
Pignoris cauſæ.de pig.act. li.4.co.730 C
Pignoribus datis.de fideiuſſorib.& man. li.8.co.1905 C
Pignoribus quidem.de vſuris. lib.4.co. 790 A
Pignoris vel hypothecæ.de pig.& hypot. li.8.co.1822 A
Pignorum gratia.quæ res pig.obli.poſ. li. 8.co.1833 C
Pignus in bonis.de pig.act. li.4.column. 729 B
Pignus intercidit.etiam ob chirogr. pec. li.8.co.1855 B
Placet nobis.de pedan.iudi. li.3.co.458 A
Placet noſtræ.de epiſc.& cleri. li.1.c.63 B
Placet rationabiles.de ſacroſan.eccle. li.1. co.24 A
Placet vt iudicibus.de pedan.iudic. li.3.c. 456 A
Placuit eos qui de lib.cau.li.7.co. 1566 A
Placuit in omnibus.de iudi. li.3.co.434 B
Placuit in omnibus. de paganis & ſacrif. li.1.co.130 D
Placuit quoties.de pedan.iud. li.3.colum. 459 C
Plagij criminis.j.ad.le.Fab.de pla.li.9.co. 2066 D
Plagi criminis.ij. ibidem.
Plagiarij qui.ad leg.Fab.de pla. li.9.co. 2067 B
Plures apochis.de fide inſtru. li.4.colum. 717 A
Plurimi imminitates.de operib.pub. li.8. co.1809 D
Plus eſt hominem.de malef.& mathe. li. 9.co.2057 B
Pœnam ſuam dictam.de pœnis. li.9.co. 2120 C
Polla quidem.de his quib.vt indi. li.6.co. 1353 B
Pollicitatione.de donationi.ante nup.li.5. co.919 B
Portionem propriam.de donationib.li.8. co.1967 D
Portionem quidem.de commu.rer.alie.li. 4.co.866 A
Poſſeſſionem quam in vos.de reuo.do. li. 8.co.1986 C
Poſſeſſiones quas.de probationib.li.4.co. 684 A
Poſſeſſiones tuæ. ſi quis ignorans rẽ mi no.&c. li.5.co.1171 B
Poſſeſſionum diuiſiones.commu.vtriuſ que iud. li.3.co.603 B
Poſt aditam.de impu.& aliis ſubſti. li.6.c. 1300 B
Poſt certi temporis.de lib.cau. lib.7.co. 1564 A
Poſt deciſionem.de fur.& ſer.corrup.li.6. co.1190 B
Poſt diui Marci.ad legem Iul.ma. li.9.co. 2022 B
Poſt duos.de aduoca.diue.iudicio.li.2.co. 279 D
Poſthumo nato.de bono. poſſ. contra tabu.quam prætor &c. li.6.co.1223 C
Poſthumo præterito.de collationib. li.6. co.1241 A
Poſt litis.ex delict.defunct. il.4.c.679 A
Poſt mortem.de fideicom. li.6.co.1392 A
Poſt perfectam.de actionib. emp. & ven. li.4.co.855 B
Poſt perfectam.de peric.& comm. rei vẽ. li.4.co.847 A
Poſtquam eo.de hæred.ven.li.4.co.828 B
Poſtquã in integrum. de fideiuſſorib.mi. li.2.co.350 B
Poſtquam liti.de pactis. li.2.co.225 B
Poſt ſententiam quę.de ſenten.& interlo. li.7.co.1657 B
Poſt ſolutionem.manda.vel con. li.4.co. 808 D
Poſt venditionem.de pactis. li.2.colum. 224 A
Poſtulata in integrum reſtit. poſtula. ne quid noui fiat. li.2.co.391 C
Potes auctoribus.de aduo.fiſci. li.2.co. 287 D
Poteſt de falſo.de off.rectoris prouin.li.1. co.197 D
Potioris gradus.de off.rect.prouin.li.1.c. 198 C
Potuit pupillus.de iure delib. li.6.colum. 1323 A
Potuit quidem.in quib.caſib.tutorem vel cura.habenti &c. li.5.co.1091 C
Præbemus licentiam.ad leg.Cor.de fal.li. 9.co.2078 A
Præcipimus ne.de off.milit.iud. li.1.co. 200 D
Præcipimus ex appellationib.de appella tionib. li.7.co.1716 A
Prædia obligata.de fideicommiſſ.li.6.co. 1390 A
Prædia ruſtica.de prædiis & aliis reb.mi. li.5.co.1165 C
Prædiis inſtructis.de verbo.& re ſigni.li. 6.co.1378 B
Prædiorũ quæ.de prædiis & aliis reb.mi. no. li.5.co.1166 B
Prædium ruſticum.quando decreto opus non eſt. li.5.co.1170 A
Præfecti vigilum.de officio præfe.vig.li. 1.co.200 B
Præfectura vrbis.de off.præf.vrbis. li.1.c. 191 B
Præfectus prætorio.de off.præf.Aug.li.1. co.196 C
Præfectus vrbi.ſi man.ita veni. ne proſti. li.4.co.873 A
Præpoſteri.de teſtamen. li.6.co.1277 C
Præſcriptione bona. quib. non obuciuntur long.temp.præſcrip. li.7.co.1610 D
Præſcriptione mendaciorum.ſi contra ius vel vtil.pub. li.1.co.172 C
Præſcriptionem quadraginta.de præſcrip. trigin.vel quadra.an. li.7.co.1614 A
Præſcriptione bona. quib. non obuciuntur long.temp.præſcrip. li.7.co.1610 D
Præſcriptionem peremptoriam.de excep. ſeu præſcrip. li.8.co.1875 B
Præſcriptiones fori. de excep. ſeu præ ſcrip. li.8.co.1878 A
Præſcriptio temporis.de operib.pub.li.8. co.1810 D
Præſenti lege. de his qui ad eccle. confu. li.1.co.134 B
Præſes prouinciæ.de tranſactionib. li.2.c. 249 B
Præſes prouinciæ.de ſerui.& aqua. li.3.c. 575 B
Præſes prouinciæ.de condic.furtiua.li.4. co.656 B
Præſes prouinciæ.de loca.& condu. li.4. co.900 B
Præſes prouin.de pig.& hyp. li.8.colum. 1817 B
Præſes prouinciæ.de ſuſpec.tuto. li.5.co. 1116 D
Præſes prouinciæ non.de ſent. & interlo. li.7.co.1654 C
Præſes prouinciæ.ad quem.de appel.li.7. co.1702 A
Præſes prouinciæ probatis. quæ ſit longa conſue. li.8.co.1629 B
Præſes prouinciæ.de poſtli.reuer.li.8.co. 1954 B
Præſes prouinciæ aditus.ſi vendito pign. li.8.co.1863 B
Præſes prouinciæ.in eum.de interdict. li. 8.co.1773 A
Præſes prouinciæ.ad leg.Fab.de pla.li.9. co.2065 D
Præſes prouinciæ.de abolit.li.9.column. 2109 A
Præſes prouinciæ.de off.recto.prouin.li. 1.co.198 A
Præſides non per.de adſeſſorib.& dome. li.1.co.205 A
Præſtat firmam.de long.temp.præſcrip.li. 7.co.1579 B
Prætextu debiti.de commodato. li.4.co. 726 A
Prætori defertur.de off.præto.li.1.colum. 197 A
Prætoria iudicum.de ope.pub. lib.8.co. 1810 B
Precibus quidem.de inoff.don. li.5.co. 533 B
Precibus tuis.de impu.& aliis ſubſti. li.6. co.1301 B
Precij cauſa.de reſcin.ven. li.4.columu. 837 C
Precij rerum.man.vel con. li.4.co.809 A
Presbyteri citra.de epiſco.& cleri.li.1.co. 58 A
Presbyteros diaconos. de epiſc.& cleri. li.1.co.57 B
Pridem placuit.de quæſt. li.9.co.2104 A
Primicerius adiutor.de off.præf.vrbis. li. 1.co.191 D
Principaliter.j.de li.cau. li.7.15557 A
Principaliter ij.de li.cau. li.7 co.1559 B
Prior quidem.qui pot.in pig.hab. li.8.co. 1836 A
Priuatorum conſenſus.de iuriſd.om. iud. li.3.co.479 C

Priuilegia

Nouem priorum librorum Codicis.

Priuilegia quæ.de ſacroſanct.eccle.li.1.c. 28 A
Priuilegia quæ.de hæreticis & manich.li. 1.co.113 A
Priuilegiis dudum.de off.magiſtri off. li. 1.co.194 A
Prius de poſſeſſione.de appellationib. li. 7.co 1700 C
Prius eſt.de his qui accu.non poſ. li.9.co. 1994 A
Pro auro.de vſuris. lib. 4. column. 791 A
Procurator citra.ſi aliena res pign.da. li. 8.co.1828 C
Procurator meus.vbi cau.fiſca.agan. li.3. co.500 B
Procurator meus.de pœnis. li.9.column. 2118 A
Procurator priuatæ.de edendo. li.2.co. 218 B
Procuratorem.de procuratorib. li.2.co. 307 B
Procuratorem non.manda.vel con.li.4.c. 806 B
Procuratores meos.de modo mult. li.1.c. 209 C
Procuratores noſtros.vbi cau.ſta.agi.deb. li.3.co.492 B
Procuratori noſtro.de peda.iu. li.3.co. 437 A
Procuratoribus inſtitutis. de procurato ribus. li.2.co.311 A
Pro debito creditores. de bon. auct. iu. poſſ. li.7.co.1754 B
Pro dubietate.de condict.indebi. li.4.co. 646 C
Programma ſi quod communia.epiſt. li. 7.co.1693 D
Pro hereditariis.de hæredi.actio. li.4.co. 676 B
Prolatum à præſide.de ſent.& interlo.li. 7.co.1654 C
Promiſſæ tibi.an ſeru.pro ſuo ſa. li.4.co. 672 B
Promiſsis tranſactionis. de tranſactionib. li.2.co.263 C
Pro officio.de admini.tuto. li.5.columna 1099 C
Pro oneribus.de iure dot. li.5.column. 991 B
Propter inſtrumenta.depoſiti vel con. li. 4.co.798 A
Properandum.de iudi. lib.3.column. 436 C
Pro portione tua.de excep.ſeu præſcript. li.8.co.1873 A
Proprietatis.de probationib. li.4.colum. 684 C
Proprias tuas.de legat. lib.6.column. 1371 C
Propter æs alienum.quando fiſcus vel pri uat.&c. li.4.co.673 C
Propter honorem.qui bon.ced.poſ.li.7.c. 1750 B
Propter inſidias.de his qui accu.non poſ. li.9.co.1999 A
Propter latè. in quib, caſib.tutorem vel cura.habenti.&c. li.5.co.1092 A
Propter mutuam.de duob.reis.ſtip.li.8.c. 1895 A
Propter violatam.ad leg.Iul.de adult.li.9. co.2027 B
Prouidendum eſt.de poſtulan.li.2.colum. 273 C
Prouinciarum præſides.de feriis. li.3.co. 477 C
Puberem agnoſcentem.de iure delibe. li. 6.co.1325 B
Publicas ac fiſcales.de feriis.li.3.column. 476 A
Publicati ſemel.de teſta. li.6.column. 1263 C
Publico iudicio.ad legem Iul.de adult.li. 9.co.2023 C
Puniri iubemus. ſi cõtra ius vel vtil.pub. li.1.co.173 B
Pupillorum repudiatio.de repu.vel.abſti. hære. li.6.co.1344 B
Pupillorum ſeu.de admini.tut. li.5.co. 1100 A
Pupillus agere.de vſur.pupil.li.5.column. 1138 B
Pupillus ſi ei.de alimen. pupillo præſtan. li.5.co.1124 A

Q

Quadraginta diebus.de feriis.li.3.co. 476 B
Quæ adulterium.ad leg.Iul.de adult. li.9. co.2037 A
Quę ex relationib.de legib.& conſtit.li.1. co.138 A
Quæ fortuitis.de pignora.act. li.4.co. 727 C
Quæ in teſtaméto.de his qui ſibi adſcrib. m teſt. li.9.co.2079 C
Quæ nuper.de inofficſ.teſta. li.3.column. 519 D
Quæ operibus.de operib.pub. li.8.co. 1810 A
Quæ prædium.ſi alie.res pig.da.lib.8.co. 1830 A
Quæ ſpecialiter.de diſtract.pign. li.8.co. 1859 B
Quæcunque res. de bonis quæ liberis in poteſt.&c. li.6.co.1493 C
Quædã pupillorũ. ſi mater indemni pro. li.5.co.1121 C
Quædam ſunt.de peda.iud. li.3.column. 460 A
Quęſtionem.de fideicommiſſ.li.6.colum. 1402 A
Quæſtionem.de quæſt. li.9.column. 2102 B
Quæſtiones eorum.vbi de cri.agi opor.li. 3.co.485 B
Quandiu non eſt.de diſtract.pig. li.8.co. 1858 B
Quandiu per.qui admit.ad bono.poſſeſſ. poſ. li.6.co.1218 A
Quando quis.de bon.proſcrip. li.9.co. 2128 B
Quanquam curatores. ſi ſæpius in integ. reſti.poſt. li.2.co.384 A
Quanquam in tutela.de excuſa.tut. li.5.c. 1148 C
Quanquam ita. de his qui ſibi adſcrib. in teſt. li.9.co.2078 C
Quanquam militum.de teſtamen.mili. li. 6.co.1249 C
Quanquam omnium.qui teſta.fa.poſſ. li. 6.co.1257 B
Quanquam pater.ad leg.Fal.li.6.column. 1437 C
Quanquam pecuniæ.de ſen.quæ ſine.li.7. co.1662 B
Quanuis adulterij.ad leg.Iul.de adult. li. 9.co.2038 A
Quanuis ancilla.ſi penden.appel. li.7.co. 1743 C
Quanuis Baſſa.de vſuris. lib.4.columna 783 A
Quanuis codicilli.de fideicommiſſ.lib. li. 7.co.1517 A
Quanuis conſtet.de pignor.& hyp.li.8.c. 1816 A
Quanuis cùm.de iuris & facti igno.li.1.c. 158 D
Quanuis cum.an ſeruus pro ſuo fact.li.4. co.671 B
Quanuis.de inof.teſta. lib.3.column. 504 B
Quanuis defunctus. ne de ſtatu defunct. li.7.co.1576 C
Quanuis ea.de pign.& hypo. li.8.colum. 1821 D
Quanuis etiam.de fur.& ſer.corru. li.6.c. 1192 C
Quanuis cum.de tranſact. li.2.column. 264 B
Quamuis eum.ad ſena.Turpil. li.9.co. 2113 D
Quanuis ex cauſa.de priuil.fiſci. li.7.co. 1760 B
Quanuis fluminis.de alluuionib. li.7.co. 1640 C
Quanuis fructus.in quib.cauſ.pig.ta.con. li.8.co.1826 D
Quanuis hæres.de legatis. li.6.column. 1367 B
Quanuis indubitati. ad leg. Iul. de adult. li.9.co.2032 C
Quanuis in lucro.de iur.& fac.igno. li.1. co.163 C
Quanuis inſtrumento.ſi quis alteri vel ſi bi ſub al.&c. li.4.co.857 B
Quanuis mulier.ad ſenatuſconſ. Velleia. li.4.co.752 B
Quanuis pater.de pactis conuen. li.5.co. 2015 C
Quanuis pecuniam.ſi certum petatur. li. 4.co.631 C
Quanuis perſonali.de pignorib. & hypo. li.8.co.1819 A
Quanuis placuerit.de impu.& aliis ſubſti. li.6.co.1300 A
Quanuis quis.de edict.diui.Hadria.tollẽ. li.9.co.1347 B
Quanuis ſenatuſconſultũ.de ſenatuſconſ. li.1.co.147 C
Quanuis ſimpliciter.de fideicommiſſ. li. 6.co.1395 A
Quanuis verbis.de legatis. li.6.column. 1366 C
Quanuis vſuræ.de vſuris. li.4.column. 781 A
Quas gratias.de off. præfect.præto. Afri. li.1.co.181 D
Quem dicis vbi. de teſtament.tute.li.5.c. 1070 D
Querela falſi.ad leg.Corn.de fal. li.9.co. 2072 B
Qui abſente.de procuratori. li.2.columu. 301 B
Qui accuſare.de edendo. li.2.columna 217 B
Qui à creditore.de diſtract.pig. li.8.co. 1861 C
Qui ad ſtatuas.de his qui ad ſtat. confug. li.1.co.180 C
Qui ad tutelam.qui nume.lib. li.5.colum. 1153 D
Qui aliena pecunia ſi quis alteri vel ſibi. ſub al.&c. li.4.co.859 C
Quia nonnunquam.quæ res ven.nõ poſſ. li.4.co.830 C
Qui plurimæ.de operib.pub. li.8.colum. 1813 D
Qui bonis ceſſerit.qui bo.ced.poſ.li.7.c. 1748 B
Qui calumniatores.de calum. li.9.colum. 2116 A
Qui cauſaria.de excuſationib.vetera.li.5. co.1153 B
Qui certo.vbi conue.qui certo loco dare promi. li.3.co.487 C
Qui contra legum.de inceſt.nup. li.5.co. 948 C
Qui crimen publicum.de his qui accu.nõ poſſ. li.9.co.1995 B
Quicquid animi. de aduo. diuer. iudicio. li.2.co.276 B
Quicquid auus.de bonis mater. & mater gen. li.6.co.1489 A
Quicquid contra. de vectiga. & commiſ. li.4.co.835 C
Quicquid tutoris.arbi.tute. li.5.columna 1128 A
Quicunque adminiſtrationem.de contra ctib.iudi. li.1.co.208 D
Quicunque ex eo de requireo.reis. li.9. co.2101 B
Quicunque ex ludæis.de ludæ.& Cœl.li. 1.co.127 D
Quicunque fugitiuum.de ſeruis fugi.lib. 6.colum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

6.co.1182 B
Quicunque in hac.de hæret.&Manich.li.1.co.117 B
Quicunque locus.de operib.pub. li.8.co.1813 B
Quicunque maleficiorum. de malef. & mathe. li.9.co.2059 C
Quicunq; non.vbi senat.vel clarisſ. cõue. li.3.co.495 C
Quicunque prætorianę.de procuratorib. li.2.co.312 B
Quicunque rem.de litig. lib.8.columna 1879 B
Quicunque res. qui admit. an bono poſſeſſ.poſ. li.6.co.1119 C
Quicunq; reſidentibus.de epiſco.& cleri. li.1.co.62 A
Quidam ancillæ.ad ſena.Orfi.li.6.colum. 1473 A
Quidam cum teſtamentum. de neceſſ. ſer.hæredib.inſti. libr.6.columna 1308 D
Quidam cum teſtamentum. de poſthu. hæredib. inſti. libr. 6. columna 1320 B
Qui deportantur.de heredib.inſtituen.li.6.co.1285 C
Qui depoſitum.depoſiti vel contra. li.4.co.799 C
Quidam elogio de iure delibe. li.6.co.1330 C
Quidam filium.de fideicom. li.6.colum. 1401 B
Quidam teſtamento ad ſenatuſc.Trebel. li.6.co.1231 B
Qui ad tutelam.qui numero libero.ſe excuſ. li.5.co.1153 D
Quidã vetuſti.ſi nuptię ex reſcript.petan. li.5.co.956 B
Qui de crimine.de accuſ.& inſcrip.li.9.c. 2005 B
Qui diuinæ.de cri.ſacr. libr.9.column. 2087 B
Qui ea lege prædium. de pact. inter emp. & ven.compo. libr.4.columna 867 C
Qui ex conducto.communia de vſucap. li.7.co.1188 A
Qui exercendorum.de nundinis & mercationib. li.4.co.882 C
Qui explicandi.de accuſ.& inſcrip.li.9.c. 2006 A
Qui exportandus.ſi ſer.expor.ven.li.4.c. 872 C
Qui falſas tabulas.ad leg.Corn.de fal. li. 9.co.2070 B
Qui fideicommiſſariam. de fideicommiſ. li.6.co.1390 C
Qui filios veſtros.quæ res pig.obli.poſ.li. 8.co.1832 C
Qui in poteſtate.de in ius vo. li.2.colum. 211 B
Qui iure veteri.de inſti.man. pœn.cœlib. li.8.co.1992 B
Qui legati.vt in poſſeſſ.lega.&c. li.6.co. 1460 B
Qui liberos.de iniur. libr.9.column. 2096 B
Qui licitam.vt lit.pen. lib.1.columna 171 C
Qui manumittuntur.de oper.libe.li.6.co. 1205 C
Qui neceſſario.de aduo.diuer.iudicio. li. 2.co.275 B
Qui nummis acceptis.de ope.liber.li.6.c. 1202 A
Qui nondum certus.de hæred.ven.li.4.c. 827 B
Qui non probaſſe.de calum. li.9.colum. 2115 C
Quinquaginta dies.de excuſationib.tuto. li.5.co.1146 A
Quinque pedum.finium regun. li.3.co. 607 C
Qui ordinariam.de offi.recto.prouin.li.1. co.198 D
Qui pactus eſt.de pact.pig. li.8.colum. 1871 A
Qui pignus.qui potio.in pig.hab.lib.8.c. 1834 D
Qui poſt teſtamentum.de lega. li.6.co. 1367 C
Qui poſt viceſimum.ſi maior fact.rat.hab. li.2.co.388 A
Qui potentatus.de generali abelit. li.9.c. 2110 D
Qui prædium obligatum.de diſtract.pig. li.8.co.1860 D
Qui pro parte heres.de luit.pig. li.8.co. 1865 C
Qui pupillæ negotia.de nego.geſt. li.2.c. 322 B
Qui religioſa mente. de his qui in eccle. manu. li.1.co.138 A
Qui rem emit.de euictionib. li.8.colum. 1924 A
Qui rem propriam.de loca.& condu.li.4. co.901 C
Qui reſtituitur.de reputationib. quæ ſi.in iudi. li.2.co.390 C
Qui ſecutus.de inſtito.& exercito.act. li. 4.co.733 B
Qui ſe non immiſcuerunt.ſi tutor.vel cura non geſ. li.5.co.1136 D
Qui ſententiam.de pœnis. li.9.column. 2120 D
Qui ſe patris.vnde liberi. li.6.column. 1226 B
Qui ſepulchra.de ſepulch.vio. li.9.co. 2061 B
Qui ſine auctoritate.de operib.pub. li.8. co.1814 A
Qui ſtipendia.de procuratorib. li.2.co. 302 C
Qui ſub prætextu.de ſacroſan.eccl. li.1.c. 26 B
Quiſquis accuſator. vt intra cer. temp. cri.quæſt.termi. libr.9.columna 2111 C
Quibus cenſibus. de epiſco. & cleric. li. 1.co.61 D
Quiſquis crimen.de calum. li.9.column. 2117 C
Quiſquis cũ militibus. ad legem Iul. ma. li.9.co.2010 D
Quiſquis ementis.de epiſc.& cleri. li.1.c. 73 B
Quiſquis fuerit.de ſportulis.li.3.column. 455 B
Quiſquis iudici.ſi certum pet.li.4.colum. 638 A
Quiſquis maior.de reſcin.ven. li.4.col. 839 C
Quiſquis ne voluutas.quorum appel.non reci. li.7.co.1740 C
Quiſquis rem.de donationib. li.3.colum. 1972 C
Quiſquis vult.de poſtulan. li.2.column. 271 A
Qui tibi hæreditatem.de hæred.ven.li.4. co.828 A
Qui tibi hæreditatem.de his qui à nõ do. li.7.co.1539 C
Qui tutores. ſi tutor vel cura. reip. cauſa aberit. li.5.co.1152 C
Qui veluti præſentẽ.ad leg.Cor.de falſis. li.9.co.2072 C
Quo minꝰ creditor.ſi antiquior cred.pig. ven. li.8.co.1847 B
Quo minus fructuum.de pigno.act. li.4. co.731 A
Quod adhibitus. de his qui ſibi adſcrib. in teſtam. li.9.co.2080 A
Quod certatum.de poſthu.hæred.inſti.li. 6.co.1319 B
Quod Cornelia.de iud. & Cœlicc.li.1.co. 126 B
Quod debitori.de ſolut.& liberat. li.8.c. 1918 A
Quod de ſuo.de dote cau.non nume.li.5. co.1022 B
Quod dicis matrem.qui dare tuto.vel cura.poſſ. li.5.co.1023 C
Quod eſt conſtitutũ. ne de ſtatu defunct. li.7.co.1577 B
Quod cuitandi.de condic.ob tur.cau.lib. 4.co.654 B
Quod ex liberta.de oper. lib.6.column. 1205 B
Quod ex operis.de pigno.act.li.4.colum. 716 B
Quod fauore.de legib.& conſtitut. li.1.c. 143 B
Quod in vxorem.de neg.geſt.li.2.colum. 326 A
Quod magno conflictu.cõmunia. epiſto. li.7 co.1694 A
Quod placuit.de excuſationib. vetera. li. 5.co.1153 C
Quod plerumque.de alimen pupillo præſtan. li.5.co.1114 C
Quod promulgatis.de off.præſ.vrb.li.1.c. 191 A
Quod quis.de procuratorib.li.2.column. 302 C
Quod res.de excuſa.tuto. li.5.columna 1150 B
Quod ſcitis.de bonis quæ lib. in poteſt. &c. li.6.co.1492 D
Quod ſponſæ.de donationib. ante nupt. li.5.co.919 C
Quod tempore militiæ. de reſtitutionib. militum. li.2.co.393 B
Quoniam adſeuerat.de rerum permu. li. 4.co.891 C
Quoniam Alexandrum.ad l. Iul.de adult. li.9.co.2035 B
Quoniam aduerſus. ſi quis ignorans rem mino.&c. li.5 co.1171 C
Quoniam auus.de euictionib.li.8.colum. 1913 B
Quoniam ciuili.de ordi.iudi. li.3.colum. 466 A
Quidam circunuentam. ſi aduerſus dotẽ, li.2.co.367 B
Quoniam conſulis.ſi de feriis. li.3.col, 474 B
Quoniam deſideria.de naturalib. li.5.co. 1061 B
Quoniam ea. vbi & apud quem cogu. in integ.reſt. li.2.co.588 C
Quoniam indignum.de teſtamen.li.6.co. 1268 A
Quoniam in prioribus.de inoffi.teſta. li. 3.co.520 B
Quoniam inter alias.de pact.pig. li.8.co. 1872 A
Quoniam iudices ordinarij. de appellationib. li.7.co.1711 C
Quoniam liberi.de teſtib. li.4.column. 700 B
Quoniam liberum.de compenſa. li.4.co. 777 C
Quoniam multa. ad legem Iul. de vi pub. li.9 co.2046 C
Quoniam multi.de hæret. & mani. li.1.c. 121 D
Quoniam nihil.vt in poſſeſſ.legato.&c.li. 6.co.1459 A
Quoniam nonnulli.de appellationib.li.7. co.1709 D
Quoniam nonnulli.de falſa mo. li.9.co. 2080 D
Quoniam nouella.de inoffi.teſta. li.3.co. 517 B
Quoniam plerunque.de dilationib. li.3.c. 470 A
Quoniam præteritæ.de ſecun.nupt.li.5.c. 975 D
Quoniã religioſa.quib.ex cauſ.ſerui pro. li.7.co.1545 A
Quoniam ſeruos.ad leg.Fab.de pla li.9.c. 2061 B
Quoniam ſororem.de iure delibe. li.6.c. 1223 C
Quoniam venerabilis. de epiſco. & cleri. li.1.co.68 C
Quoniam vnum.de cuſt.reo. li.9.colum. 2013 D

Nouem priorum librorum Codicis.

Quos retrahi.ſi aduerſus libertatem. li. 2.co.363 B
Quoties ab omnibus. de fideicommiſ. li.6.co.1391 C
Quoties accipientis. de condic. ob turp. cau. li.4.co.655 A
Quoties aliquis.de ſuis & legiti.libe.&c. li.6.col.1465 B
Quoties à tutorib. ſi plures vna ſenten. li.7.co.1690 D
Quoties certi.de hæredib.inſti. li.6.co. 1289 D
Quoties de.ad ſenatuſcon. Orfi. li.6.co. 1472 A
Quoties de.de quæſt. li.9.co.2106 B
Quoties donatio.de donat.quæ ſub modo: li.8.co.1984 D
Quoties duobus.rei vin. li.3.column. 556 B
Quoties ex quolibet. de prohib. ſeque. pecu. li 4.co.641 B
Quoties inter.famil.erci. li.3 co.585 B
Quoties pluribus. quando non peten. partes petentiadereſ. li.6.co.1221 A
Quoties principali.de fideicommiſſ.li 6. co.1392 A
Quoties quæſtio.de iudiciis.li.3.colum. 432 B
Quoties reſcripto.de precib.imp.offe.li. 1.co.166 A
Quoties res.de iure dot. li.5.co.985 B
Quoties viro.vbi ſenat.vel clariſſ.conue nian. li.3.co.496 C

R

Raptores virginum.de epiſc.& cleri. li.1.co.95 D
Raptores virginum.de rapt.virg.li.9.co. 2050 C
Ratas manere.de reſcin.ven. li.4.colum. 836 B
Rationales priuatæ.de aduo.fiſci.li.2.co. 288 B
Ratione defuncti.de probationi.li.4.co. 685 B
Rationes curæ.de admini.tuto. lib.5.co. 1098 A
Ratio iuris.de hære.ven. li.4.co.816 B
Rebus certa.de rerum permu. li.4.co. 892 A
Rebus quas.vt nemini liceat ſine iud. li. 2.co.319 A
Rebus quidem.de re iudi.lib.7.column. 1682 B
Receptitia.de conſtitu.pecu.li.4.colum. 681 B
Rectè poſſidenti.vnde vi. li.8.colum. 1778 C
Rectores prouinciarum.de pœ.lib.9.co. 2123 C
Refert largiter.de fal.cau.adiec.lega.lib. 6.co.1416 B
Regię maieſtatis.vt nemo priuatus titul. li.2.co.317 C
Regionem.finium regun. lib.3.column. 605 C
Rei ammoniæ.ſine cen.vel relig. fundũ compara.non poſſe. li.4.co.845 B
Rei creditor obligatæ. de diſtract. pign. li.8.co.1861 D
Rei iudicatæ effectum.communia epiſt. li.7.co.1692 D
Reipublicæ iuribus.ne fiſcus vel.reſp.li. 2.co.319 B
Relationes vicariorum.de offi.vicar. li. 1.co.196 D
Rem maioris.de reſcin.ven. li.4.colum. 834 A
Rem non nouam.de iudi. lib.3.column. 447 B
Rem in præſenti.de rei vxo.act. li.5.co. 1002 D
Rem quam.ſi aduerſ.vendi.pig. li.2.co. 361 B
Rem quam.de iure dot. li.5.co.992 B
Rem quidem.de liberali cauſa. li.7.co. 1553 B
Retinente te.de iure delibe. li.6.colum. 1325 A
Reos adulterij.ad leg.Iul.de adult.li.9.c. 2027 C
Reos capitalium.de accu.& inſcri.li.9.c. 2002 C
Reos principales.de fideiuſſorib.& mã. li.8.co.1905 A
Repetita promulgatione. de epiſco. & cleri. li.1.co.90 B
Repetitio peculij.ne de ſtatu.defun. li.1. co.1578 B
Reprehendenda.de inſtit.& ſubſti.li.6.c. 1293 C
Re quidem.quando licc.ab emp.diſce.li. 4.co.841 B
Requirendi fugitiuos.de ſeruis fugi. li. 6.co.1179 B
Res alienas.de rei vin. li 3.co.560 C
Reſcripta contra.de precib.imp.offe.li.1. co.168 C
Res in iudicium.de litis conteſt. li.3.co. 466 C
Res inter alios.quib.res iudi.non no.lib. 7.co.1691 C
Res iudicatæ.de re iud. lib.7.columna. 1682 C
Res mobiles in dotẽ.de vſucap.pro dote, li.7.co.1586 B
Res ob cauſam.ſi in cau.iudi.pig.li.8.co. 1848 D
Res obligatas.de pigo.& hypot. li.8.co. 1822 D
Res obligatas.vi bon.rap. li.9.column. 2092 D
Res pignoris.de remiſſ.pigu.li.8.colum. 1854 A
Reſpublica minorum. quib. ex cauſ ma, in integ.reſti. li.2.co.406 A
Res quæ.de bonis mater.& mater. gene. li.6.co.1487 B
Res quas.de iure dot. li.5.co.990 A
Res religioni.de ſepulchro viol.li.9.co. 2060 B
Reſtituendæ ſunt clariſſimis.de aduoca, diuer.iudicum: li.2.co.284 D
Res vxoris.de donat.inter vir.& vxo.li. 5.co.1034 B
Re tua apud.de rei vin. li.3.co.558 A
Reum criminis.de procuratorib.li.2.co. 302 A
Romanæ gentis.de eunuch. li.4.colum. 831 A
Reputo quidem.de codicillis. lib.6.co. 1361 A

S

Sacramenta puberum. ſi aduerſus ven ditio. li.2.co.359 A
Sacri adfatus.de diuer.reſcript. li.1.co. 178 A
Sacrilegij inſtar.de diuer.reſcript.li.1.c. 177 C
Sacroſancta Theſſalonicen. de ſacroſan. eccle. li.1.co.26 A
Sacroſanctæ.de epiſco.& cleri. lib.1.co. 84 C
Sæpenumero præceptũ.ne rei dominicę. li.7.co.1637 A
Sæpe quidam.de præſcript.trigin.vel qua dra.an. li.7.co.1623 C
Sæpe reſcriptũ.vt nemini liceat ſine iud. li.2.co.318 C
Salarium incerta.manda.vel con.li.4.co. 808 B
Sancimus cautionis.de verbo. & rer.ſig. li.6.co.1379 B
Sancimus creatione.de admi.tuto. li.5.c. 1103 C
Sancimus de inuectis.in quib.cau. pign. li.8.co.1828 B
Sancimus eiuſmodi.ad leg.Iul.repe.li.9. co.2086 A
Sancimus fauore.in quib. cau. in integr. reſti. li.2.co.377 B
Sancimus his ſolis.de reſtitutionib. militum. li.2.co.395 C
Sancimus his ſolis.quib.non obſtet longi temp præſcript. li.7.co.1611 B
Sancimus ibi.de pœnis. li 9.2122 D
Sancimus licentiam.ad ſenatuſc.Trebel. li.6.co.1429 C
Sancimus mulieres.de recepris.arbi.li.2. co.415 A
Sancimus neminem.de admi.tuto.li.5.c. 1106 B
Sancimus nemi.de ſacroſan.eccle.li.1.co. 46 C
Sancimus nemini.de infan.expo.li.8.co. 1960 B
Sancimus nuptias.de nupt.lib.5.column. 945 C
Sancimus omnem.de donationib. li.8.c. 1976 A
Sancimus omnes.de iudi. li.3.co.450 A
Sancimus patronum. de aduo. diuer. iudicio. li.2.co.278 C
Sancimus quemadmodum.communia de ſucceſ. li.6.co.1485 D
Sancimus res.de ſacroſan.eccl. lib.1.co. 48 B
Sancimus ſi quis.de nupt. li.5.co.943 C
Sancimus ſi quis.de teſtamen. li.6.co. 1278 C
Sancimus ſi.communia de manu li.7.co. 1550 B
Sancimus ſi quis.de vſur.rei iudi. li.7.c. 1688 B
Sancimus ſi quis pro.de fideiuſſorib. & man. li.8.co.1906 B
Sancimus ſiue.de reb.alie.non alie. li.4. co.863 B
Sancimus veterum.pro ſocio. li.4.col. 818 A
Sancimus vt aduocatis.de aduo.diuer.iudicio. li.2.co.276 C
Sancimus vt authẽtica. de diuer.reſcrip. li.1.co.177 B
Sancimus vt ſi quando.de ep.au.lib.1.co. 112 C
Sanum mente.de tranſactionib.lib.2.co. 257 C
Satis aperte.ad leg.Corne.de fal. li.9.co. 2069 A
Satis notum eſt.in quib.cauſ.pig.li.8.co. 1827 A
Scholarium noſtrorũ. de off. magiſt. off. li.1.co.194 B
Sciant cuncti.de probationib. lib.4.co. 696 A
Sciant iudices.ad leg.Iul.repet. lib.9.co. 2084 B
Sciant qui.de legiti.hæredib.li.6.colum. 1477 A
Sciant principes.de off.diuerſ.iud. li.1.c. 202 B
Sciens liberum.vbi de cri.agi opor.li.3.c. 483 C
Sciens ſeruum. de vſucap. pro emptore. li.7.co.1584 C
Scientis conditionem.de ingenuis ma.li. 7.co.1548 A
Scimus antea.de inoffi.teſta. li.3.colum. 526 B
Scimus iam.de iure delibe.lib.6.columna. 1333 B
Scire debes ad legem Fal. li.6.column. 1432 B
Scire debes.de priuileg.dot. li.7.colum. 1762 C
Scire debetis.vt in poſſeſſ.lega.&c. li.6. co.1460 D
Scire debuiſti.communia.de ſucceſ. li.6. co.1482 D
Scire debuiſti.de contrahen.ſtip. li.8.co. 1885 A
Seriniatios.de teſtamen.milit. li.6.co. 1256 A
Scripturã teſtamenti. commu. vtr uſque iud. li.3 co.603 A

Scri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum

Scripturæ diuersæ.de fide instru.li.4.co. 712 C
Scripturas quæ sæpe.qui pot.in pig.hab. li.8.co.1838 C
Scrupulosam veterum. de contrah. stip. li.8.co.1886 B
Secundum diui Leonis.de donationib.li. 8.co.1947 C
Secundum placiti.de distract.pig.li.8.co. 1861 B
Secundum rationem.solu. matri.quēad. dos pet. li.5.co.1048 A
Secundum responsum. de contrah. stip. li.8.co.1883 B
Secundus creditor.de pig.& hypo.li.8.c. 1823 A
Senatores.vbi sena.vel clarisc.conue.li.3. co.496 B
Senatores seu. de natura.lib.li.5.colum. 1058 A
Senatusconsulti.de interdic.ma. li.5.co. 952 D
Senatusconsulto & edicto.de his qui sibi adsec.intest. li.9.co.2079 B
Senatusconsulto permissum. de his qui accu.non p̄ss. li.9.co.1999 B
Senatusconsultum.de peti.hære. li.3.co. 538 B
Senatusconsulti.ad senatuscon. Velleia. li.4.co.749 C
Senectus ad donationem.de donationib. li.8.co.1968 C
Senium quidem.qui testa.fa.poss. li.6.c. 1157 D
Sententia bonorū.de fideiussorib.& mā. li.8.co.1904 A
Sententiis finita.de errore aduoca.li.2.c. 289 A
Serui ob violatum.ad leg.Iul.de adult.li. 9.co.2034 B
Serui qui monetarios.quib.ex caus. serui pro. li.7.co.1545 C
Seruis si dominorum.de episco.& cleric. li.1.co.89 C
Seruis testamento.de lega. li.6.column. 1398 A
Seruo ex sententia.de pœnis.li.9.column. 1120 B
Seruo qui fuerat.de pig.& hypo.li.8.co. 1824 B
Seruo tuo.de testamen.ma.lib.7.colum. 1511 D
Seruorum capitis.de bo.proscript.li.9.c. 2124 C
Seruorū libertates.de lege Fu. Cani.tol. li.7 co.1516 C
Seruos meos. qui manumitter. non poss li.7.co.1542 A
Seruos non solum.de quæst. li.9.colum. 2107 B
Seruos pro domino.de testi. li.4.colum. 699 B
Seruos qui feciss.ad leg. Iul.de vi. pub. li.9.co.2248 C
Seruos qui proprij.de quæst.li.9.colum. 2104 B
Seruos quos nullo.si vendito.pign. li.8. co.1864 A
Seruum communem.famil.ercisc. li.3.c. 592 A
Seruum emptor.de rei vin. li.3.column. 560 C
Seruum fugitiuum.de seruis.fugl. li.6. co.1178 C
Seruus creditoris.de pactis. li.2.colum. 224 B
Seruus in iudicio.de iudi. li.3.column. 433 B
Seruus sub pœna.de pœnis.li.9.column. 2119 C
Seruus successores. communia de succes sionib. li.6.co.1483 C
Seruus tuus.de instito.& exercito.act li. 4.co.731 C
Seueriter præses.de excusa.tuto. li.5.co. 1148 A
Si ab Aeliano.ad leg.Fab.de pla. li.9.co. 2064 A
Si abducta mancipia.de fur.& ser.cor.li. 6.co.1188 C
Si ab eo cuius.de lib.cau. lib.7.colum. 1555 B
Si ab eo qui.de neg.gest. li.2.co.323 B
Si ab eo qui.de legiti.hæredib. li.6.co. 1477 B
Si ab hostibus.quib.ex cau.ma.in integ. resti. li.2.co.406 B
Si absentis.si certum petatur. lib.4.co. 632 B
Si absentibus. si tutor vel cura. falsis alleg.excu.sit. li.5.co.1151 D
Si accusatoribus. de accusationib. & inscrip. li.9.co.2002 C
Si à creditore.de obliga.& actio.li.4.co. 661 C
Si à creditrice.credit.euict.pigno.li.8.c. 1936 B
Si actionem legati.de pactis. li.2.colum. 236 A
Si actor à curatore.de appellationi. li.7. co.1706 C
Si actore seruo.de solut.& libera.li.8.co. 1919 C
Si actu solenni.de reuocan.his quæ.li.7. co.1766 A
Si ademptis bonis.de sent.pas. lib.9.co. 2131 B
Si ad excludendam de reb.credit. li.4.c. 621 B
Si ad instar.de lib.exhiben. li.8.column. 1796 C
Si ad resoluendam.de prędiis & aliis reb. mi. li.5.co.1165 B
Si ad scribarum.de appellationib. li.7.c. 1701 C
Si æstimata.de fundo dotali.li.5.column. 1055 B
Si à fratre.de testamen.milit.li.6.colum. 1255
Si à matre.de iure dot. li.5.co.988 D
Si à non dominis.de his qui à non do. li. 7.co.1540 C
Si aduersarius.de fide instru. lib.4.col. 705 B
Si aduersarius.ad senatuscon.Velleia. li. 4.co.752 C
Si aduersus priuatos. si aduersus fiscum. li.2.co.370 B
Si adulta. de hæredi. actio. li.columna 677 C
Si alienam reo.de fideiussori. & mādato. li.8.co.1903 D
Si aliquando.de operib.pub. li.8.colum. 1812 D
Si aliquid per epistolam.de donationi.li. 8.co.1967 D
Si alterius.si minor se maiorem dix.lib.2. co.381 B
Si ancillam.de contrahen.empt.& ven.li. 4.co.821 A
Si ancillam tibi.de actionib.empt.&ven. li.4.co.853 C
Si ancillam nummis.de dona.inter vir.& vxo. li.5.co.1024 B
Si ante conceptus.de pœnis. li.9.colum. 2118 B
Si ante matrimonium.de donationib.ante nupt. li.5.co.921 B
Si à patre.de condic.indebi.li.4.c.644 B
Si à patre.de iure deliberan.li.6.column. 1321 B
Si appellationem.de appellationib. li.7. co.1715 B
Si apud priorem.de ædilitiis actionib. li. 4.co.879 B
Si apud prouinciæ.de reuocan.do. li.8.c. 1986 B
Si apud vtrumque.de appellationib. li.7. co.1709 C
Si aquam per.de serui.& aqua. lib.3.co. 573 B
Si arbiter datus.de senten. & interlocut. li.7.co.1654 B
Si à sponso rebus. de donationib. ante nupt. li.5.co.924 B
Si à te comparauit.de pac. inter empt. & ven.compo. li.4.co.869 C
Si auia tua.de iure delibe. lib.6.column. 1323 B
Si auia vestra.de inutilib.stip.li.8.colum. 1895 B
Si auia vestra.de donationib. li.8.colum. 1969 C
Si auiæ.de successorio edicto. li.6.co. 1230 A
Si auiam tuam.de ingenuis man. li.7.co. 1547 A
Si aut tui.de cri.expil.hæred. lib.9.co. 2091 B
Si auus tuus.vnde liberi.li.6.co. 1285 B
Si auus tuus.de libe.prætc. li.6.column. 1312 C
Si aut nullum.de legiti.hæredib. li.6.co. 1476 A
Si Barsatorem.de fideiuss.& manda.li.8.c. 1001 B
Si bona debitoris.de bo.auc.iu.pos̄.li.7. co.1753 D
Si bonam causam.de adminis.tuto.lib.5. co.1907 B
Si bonorum.qui admit.ad bono.pos̄.lib. 6.co.1217 B
Si causa cognita.de transactionib. li.2.c. 261 A
Si causam iudicati.de execu.rei iud. li.7. co.1684 C
Si cautione.de his qui accu.non pos̄.li.9. co.1994 C
Si certis annis.de pact. li.2.co.238 B
Si cessante solut.de distract.pigno.li.8.c. 1858 C
Si circunscripta.solu. matri.quēad.dos peta. li.5.co.1049 B
Si citra.de condict.indebi. li.4.column. 643 B
Si clericus ante.de episco.audien.li.1.co. 100 C
Si codicillos.de testamen.ma. lib.7.co. 1509 B
Si cogitatione.famil.ercisc. li.3.colum. 591 A
Si cognati.de neg.gest. li.2.co.331 A
Si compensandi.de hæredib.institu.li.6. co.1287 C
Si competenti.de alend.libe. li.5.colum. 1057 B
Si competenti.quando dies leg.ced.li.6. co.1456 B
Si conductionis.de loc.& condu. li.4.c. 904 A
Si confidis spōsam.ad leg. Iul.de vi pub. li.9.co.2045 C
Si cōsentiente matre.de dona.ante nupt. li.5.co.923
Si constāte matrimonio.de dona.an.nup. li.5.co.925 C
Si constante matrimonio. de don. inter vir.& vxo. li.5.co.1032 C
Si constante.de repu. li.5.co.1044 B
Si constante matrimonio.solu. mat.quē ad.dos pe. li.5.co.1051 C
Si constante matrimonio.si dos constan. matri.solu.fue. li.5.co.1052 B
Si constat.de compensa. li.4.co.775 B
Si constiterit.finium regund. li.3.col. 607 B
Si coostiterit.de fide instru. li.4.colum. 711 B
Si contra cōpromissum.de recept. arbit. li.2.co.408 B
Si contra matris. si contra mat. volunt. tut.dat.sit. li.5.co.1122 C
Si contra amplissimi. si quis ignorans rē mi.&c. li.5.co.1171 A
Si cōtra defuncti.de vsucap.pro emptor. li.7.co.1582 D
Si contra licitum.manda.vel con. li.4.c. 809 B

Si contra

Nouem priorum librorum Codicis.

Si contra maiorem.de appella. li.7.co. 1706 B
Si contra pupillum. quando impe. inter. pup.&c. li.3.co.482 C
Si contra te.de his qui per metum iud.li. 7.co.1744 C
Si controuersia.de euictionib. lib.8.co. 1926 C
Si conuenit.de pactis conuen. lib.5.col. 101 B
Si creditor.si tut.vel curat.interue.li.2.c. 353 C
Si creditor.de pigno.actio.li.4 co.727 B
Si creditor colludēs.ad leg. Corn.de fal. li.9.co.2073 B
Si creditor conditioni.de fideiuss.& man datorib. li.8.co.1899 D
Si creditor pignus.de iu.domi.imp. li.8. co.1868 B
Si creditor possessionem. si pignus pignor.da.ut. li.8.co.1850 B
Si creditor pignus.si vend.pign.aga.li.8. co.1865 B
Si creditores vestros.de pact.li.2.colum. 232 C
Si creditoribus.de seruo pign.dat.ma.li. 7.co.1536 D
Si creditoris.de fideicom.li.6.co.1369 B
Si creditrici.de vsur. li.4.co.782 B
Si crimen aliquod.de ordi.cogni. li.7.c. 1572 A
Si crimen ad tuā.de his qui.accu.nō pos̄. li.9.co.1997 C
Si criminis accusationem. ad l. Iul. de vi. pub. li.9.co.2046 A
Si criminis alicuius.ad exhiben.lib.3.co. 612 B
Si cuidam.de accu.& inscrip. lib.9.co. 2002 A
Si cui loci proprietas.de ædifi.priua.li.8. co.1800 C
Si cui non numeratę.de non nume.pecu. li.4.co.773 B
Si cuiuscunque.ne liceat poten. li.2.co. 315 B
Si cum ante.de donatio.ante nupt.li.5.c. 921 A
Si cum aui tui.si minor ab hæred.se absti. li.2.co.374 A
Si cum de.de dor.promis. li.5.co.979 B
Si cum esses.qui legit.perso.stan. in iud. hab.vel non. li 3.co.461 B
Si cum exiguam.de condic.ob cau.li.4.c. 649 B
Si cum fratre tuo.res inter alios act.li.7. co.1697 C
Si cum Hermes.de loca.& conduc.li.4.c. 896 B
Si cum inter te. quando prouo. non est necess. li.7.co.1733 B
Si cum ipse.ad senatusconsul.Velleia. li. 4.co.749 C
Si cū militaribus.de restitutionib.militū. li.2.co.395 A
Si cum minor.si minor se maio.dixe.li.2. co.380 B
Si cum pater.si aduer.rem iudi. li.2.co. 356 A
Si cum pater.ad senatuscon.Velleia.li.4. co.754 C
Si cum patruo.commu.vtriusc.iudi.li.3.c. 601 C
Si cum patruus.de rerum permuta. li.4. co.889 A
Si cum pecuniam.de priuileg fisci.li.7.c. 1760 C
Si cum pecuniam.de contrahen.stip.li.8. co.1881 A
Si cū quæstio.de euictionib.li.8.c.1929 C
Si cum tibi.de iudiciis. li.3.co.431 C
Si cum seruus.de solut.& liberat.li.8.co. 1913 C
Si cū vel.de testamen.milit.li.6.c.1254 A
Si curator.arbi.tute. li.5.co.1125 D
Si curatorem.de in integr.restitut.li.2.c. 345 C
Si curatores habes.de admini.tuto.li.5.c. 1096 C
Si curatores.quādo tut.vel cura.esse desi. li.5.co.1143 A
Si curatores.de excusationib.tuto.li.5.c. 1144 C
Si curatoris.de iure deliberan. lib.6.co. 1324 B
Sicut bonis.de in ius vo. li.2.co.221 B
Sicut certi.de testamen.milit. lib.6.co. 1253 C
Sicut cessat.de donatio.inter vir.& vxo- rem. li.5.co.1028 A
Sicut datam.de libe.cau. li.7.co.1561 B
Sicut eligendi.de fideiuss.& manda li.8.c. 1904 B
Sicut falsi testamenti.ad leg.Corn.de fal. li.9.co.2074 B
Sicuti conuictis.de quæstio. li.9.colum. 2103 C
Sicut in initio.de mutat.not. li.9.colum. 2082 D
Sicut iniquū.de fide.instru. li.4.c.710 B
Sicut initio.de obligat.& actionib. li.4. co.660 B
Sicut in rē speciales.de prescript.trigint. vel quadrag.anno. li.7.co.1620 B
Sicut instrumēta.de lib.cau.li.7.c.1561 A
Sicut liberis captis de postli.reuer. li.8. co.1955 A
Sicut maior.de repu.vel absti.hęred.li.6. co.1343 C
Sicut sacrificia.de paga.& sacrific. li.1.c. 130 D
Sicut semel.de libe.cau. li.7.co.1559 C
Sicut periculum.de actio.empt.& ven.li. 4.co.1854 B
Sicut vim maiorem.de pign.& hypo. li. 8.co 812 B
Sicut vsumfructum. de seruitu. & aqua. li.3.co.577 C
Si debitor cui⁹.de priui.fisc.li.7.c.1761 A
Si debitor pœnam.de sent.pass. li.9.co. 2130 D
Si debitor.qui manu.non poss. lib.7.co. 1543 B
Si debitor rem.de distrac.pig. lib.8.co. 1860 C
Si debitori hæres.si aduersus credi. li.7. co.1612 B
Si debitum.quando fisc.vel priuat.li.4.c. 674 B
Si de certa re.de transaction. li.2.colum. 260 A
Si decreto prętoris.qui pot.in pign.hab. li.8.co.1835 A
Si decretum ordinis.de seruis reipu.manumit. li.7.co.1538 B
Si defunctus.arb.tute. li.5.co.1128 D
Si defunctus.de suis & legiti.libe. li.6.c. 1463 C
Si de fundo.de locat.& conduct. li.4.co. 899 C
Si de hæreditate.de ordi.cognitio.li.7.c. 1571 D
Si delegatio. de nouat.& de legat.li.7.c. 1910 B
Si deportationis.de sen.pass.li.9.colum. 2133 B
Si deportatus suos.de bo.proscript. li.9. co.2126 B
Si de possessione.de probationib. li.4.c. 693 B
Si de possessione.vnde vi.li.8.co.1780 A
Si deposita.depositi vel con.li.4.c.797 B
Si depositi.depositi.vel con.li.4.co.797 A
Si de proprietate.si à non competen. li. 7.co.1674 B
Si deserta prędia.si propter public.pensi. ven fue.cele. li.4.co.843 B
Si desertorem qui.ex cau.serui pro. li.7. co.1546 A
Si diuersa pare.de transact. li.2.co.250 C
Si diuisa conductio. de loca. & conduc. li.4.co.899 A
Si diuisio.de diuiden.tute. li.5.co.1131 B
Si diuisionem.famil.ercisc.un. li.3.col. 587 C
Si diuisum.si ex plurib.tutorib. li.5.co. 1113 A
Si doceas vt affirmas. de dona.quæ sub modo. li.8.co 1984 A
Si docueris.ad leg.Cornel.de fal.li.9.co. 2071 B
Si dolo aduersarij.de rescin.vendi.li.4.c. 836 B
Si domina.de vsufr.& habita. lib.3.co. 564 C
Si dominium.ad exhiben. li.3.co.612 A
Si dominium.de pigno.& hypoth.li.8.c. 1819 B
Si donatione.de dona.cau.mortis.li.8.c. 1950 C
Si donationem.de reuocan.donat. li.8.c. 1987 A
Si donatione tibi.de collationib. li.6.co. 1242 B
Si donationis causa.de contrahen. empt. & ven. li.4 co.819 A
Si donationis causa.de donationib. li.8. co.1969 B
Si donationis.de accept. li.8.co.1922 B
Si donationis.de his quę vi metusve cau. li.2.co.337 B
Si donatio per epistolam.de donat. li.8. co.1965 C
Si donationum.de nup. li.5.co.939 A
Si dotare filiam. ad senatusconsu. Velleia. li.4.co.753 B
Si dotem.de falsa cau.adiec.lega. li.6.co. 1415 C
Si dotem marito.de iure dot.li.5.column. 993 A
Si dum in tuo.ad leg.Iul.de adult. li.9.c. 2029 C
Si duobus.cōmu.de lega. li.6.c.1409 C
Si duo plurésve.de duob.reis stip. li.8.c. 1892 C
Si duo vel plures.per quas no.acqui.li.4. co.743 B
Si ea conditione.de condi.infer.&c. li.6. co.1419 B
Si ea cuius.ad leg.Falcid. li.6.co.1439 A
Si ea lege de pact.inter ēpt.& ven.cōpo. li.4.co.867 A
Si ea lege.si mācip.ita fue.alien.vt manu. li.4.co.875 C
Si ea lege.de vsur. li.4.co.787 A
Si ea pactione.de vsuris. li.4.co.785 B
Si ea quæ crimen.de his qui accus. non poss. li.9.co.1996 C
Si ea quæ donaueras.de donationi.li.8.c. 1970 B
Si ea quæ.si quis ignorās rē minoris &c. li.5.co.1170 C
Si ea quæstio.de his quib.vt indig.li.6.c. 1354 B
Si ea quæ stupro.ad legem Iul.de adul. li. 9.co.2033 D
Si ea quæ tibi.de fideiussorib.mi.li.2.co. 351 B
Si eius à quo.ad leg.Iul.de adult.li.9.co. 2034 C
Si eius quæ.de legit.hæred. li.6.colum. 1474 A
Si emancipata.de iuris & fac.igno.li.1.c. 159 B
Si emancipati.de collationib.li.6.colum. 1239 B
Si emancipatis. si quis alteri vel sibi sub al.&c. li.4.co.856 C
Si eo tempore quo.de remiss.pign.li.8.c. 1852 C
Si ex alio.quod cum eo &c. lib.4.colum. 738 B
Si ex cautione. de condict. ob turp. cau. li.4.co.653 A
Si ex cautione.de non nume.pecu.li.4.c. 762 C
Si ex contractu.quod cum eo &c. li.4.c. 735 B
Si ex edicto.quorum bono.li.8.c.1777 A

Si ex ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si ex ea pecunia.de rei vindi. lib.3.col. 552 A
Si ex falsis instrumentis.de transac. li.2. co.1267 A
Si ex liberta.de lib.cau. li.7.co 1556 C
Si ex maiore.de excep.seu præscrip.li.8. co.1875 B
Si ex mul is causis.de anna.except. li.7. co.1639 A
Si ex persona minorũ.si aduersus trãsac. li.2.co.365 B
Si ex possessione.vbi causa stat. agi deb. li.3.co.492 C
Si ex precio.si certum peta. li.4.c.634 A
Si ex quocũque.ad exhiben. li.3.c.615 A
Si ex senatusconsulto.ad senatusco. Trebellia. li.6.co.1424 B
Si extat corpus.de noxal.actionib.li.3.c. 609 B
Si ex venditione.de compensa. li.4.co. 776 C
Si ex voluntate.de dona.inter vir.&vxo. li.5.co.1026 B
Si falsos codicillos.ad leg.Cor.de fal. li. 9.co.2071 A
Si falsum instrumẽtum plus valere quod agi.&c. li.4.co.724 B
Si familiæ.famil.erciscun. li.3.co.587 B
Si fideicommissum. quãdo dies leg.ced. li.6.co.1458 C
Si fideiussor.de dolo malo.li.2.co.340 A
Si fideiussor.manda.vel con. li.4.colum. 804 B
Si fideiussor nulli.de fideiusso.& mãdat. li.8 co.1907 D
Si filiæ tuæ.de dona.ante nup. lib.5.co. 921 C
Si filiæ tuæ.de contrahen.stipula.li.8.co. 1882 B
Si filiam tuam.de inoffi testa.li.3.c.512 C
Si filius debitoris.qui pet. tut.vel curato. li.5.co.1078 B
Si filij tui.de dona.inter vir.& vxo.li.5.c. 1031 B
Si filium tuũ.de liber.cau li.7.co.1564 B
Si filium tuum.de pat potest.li.8.colum. 1937 B
Si filius.de bonis proscript.li.9.columm. 2124 D
Si filius familias.de peti.hæred. lib.3.co. 544 A
Si filius familias.famil.erciscun. li.3.co. 583 A
Si filiusfamilias.i.ad senatusc on. Maced. li 4.co.744 C
Si filiusfamilias.ij.ad senatusco.f.Maced. li 4.co.745 B
Si filiusfamilias.iij. ad senatusconf. Maced. li.4.co.745 B
Si filiusfamilias.ne filius pro patre. li.4. co.669 B
Si filius pro patre.de nego.gest. li.2.co. 325 B
Si filius tuus.de inoffi.dona. li.3.c.534 A
Si filius tuus.de dona. li.8.co.1968 A
Si filius tuus.ad senatusc on.Maced. li.4. co.747 B
Si filius tuus in potest.de patr.pote. li.8. co.1937 C
Si fines agri.de euictioni.li.8.co. 1927 B
Si fœmina.ad senatusconf.Turpi.li.9.co. 2114 B
Si funebris.ad senatusconf.Velle. li.4.c. 753 C
Si forte mulier.ad leg.Cornel.de sica. li. 9.co.2056 B
Si Fortidianum.de lega.li.6.co. 1369 A
Si frater.de filiofamilias mi. li.2.column. 350 A
Si frater patruelis.qui testa.fa.poss.li.6.c. 1258 B
Si frater tuus.de fideicommiss. lib.6.co. 1389 C
Si fratrem tuum.ad leg.Fab.de pla. li.9. co.2064 D
Si fratres commu.vtriusque iudic. li.3.c. 602 A
Si frattres tui.ex qui.cau.insa.irrog. li.2. co.298 B
Si frattris tui.de iure deliberan. li.6.co. 1322 A
Si fratri tuo.de suis & legi.libe. li.6.co. 1461 C
Si fraude & dolo.de prescrip.long.temp. li.7.co.1603 A
Si fructus eorũ.de dona.inter vi. & vxo. li.5.co.1026 C
Si fugitiui.de seruis fugiti.li.6.c.1180 A
Si functiones.de donationib. lib.8.co. 1965 B
Si fundi nomine.de pact.pig.li.8.colum. 1871 B
Si fundum.de pact.inter empt.& ven.cõpo. li.4.co.867 B
Si fundum pignori.qui pot.in pign.hab. li.8.co.1835 D
Si fundum sciens.de euictioni. li.8.co. 1933 B
Si fundum tuum. de reb. alien. non alie. li.4.co.862 C
Si fundum vestrum.de rei vindica.li.3.c. 557 B
Si furiosi parentis.de nupt.li.5.co.944 A
Si furti cõdemnata.ex qui.cau.infa.irro. li.2.co.293 C
Si Gaudentius.de contrah.emp.& vendi. li.4.co.820 B
Si generaliter.qui pot.in pign.hab. li.8. co.1836 B
Si genero dotem.de iure dot. li.5.colum. 993 C
Si hæredes iure.de testamen.manu.li.7.c. 1512 C
Si hæreditatis eius.de testamen.ma.li.7. co.1511 A
Si hæredum.de inoffi.testa.li.3.co.509 B
Si hi contra.de loca.& condu. li.4.co. 902 A
Si hi qui ante. quando ex fac. tuto. vel cura. li.5.co.1112 A
Si hi qui.de loca.& condu. li.4.co.899 B
Si his de quorum. de legit.hæredib. li.6. co.1476 C
Si hi quos.de liberali.cau. li.7.co.1553 B
Si homines certi.de vsur.& fructib. li.6. co.1423 C
Si hypothecas,de remiss.pig.li.8.colum. 1853 B
Si iam puberes.si tutor vel curator inter. li.2.co.352 A
Si idcirco.qui ex cau.ma.in integ. resti. li.2.co.405 B
Si idẽ codicilli.de codicillis.li.6.c.1363 B
Si ideo.de his quib.vt indig.li.6.c.1357 A
Si ignorans. solu. matr. quemadmo. dos peta. li.5.co.1048 B
Si ignorãte.de remiss.pig. li.8.co.1851 D
Si imperialis maiestas.de legib. & cõstit. li.1.co.145 D
Si in ædib⁹.de serui.& aqua.li.3 c.576 C
Si in area.de rei vindica. li.3.co.557 B
Si in causa.quando fiscus vel prima. li.4. co.674 A
Si incursu.depositi vel con. li.4.colum. 796 B
Si indebitam.de fideiusso.& manda.li.8. co.1902 B
Si infanti.de iure deliberan.li.6.c.1327 B
Si inferiorem.de rei vindica.li.3.c.549 B
Si in fraudẽ. si in frau.pat.à liber.alie.fa. sit. li.6.co.1209 A
Si in fraudem.de lega. li.6.co.1370 A
Si in fraudem legatorum.si omis.sit cau. testa. li.6.co.1382 B
Si in fraudem qui manumit.non pos.lib. 7.co.1542 D
Si ingenuũ te.de ingenuis. li.7.c.1546 B
Si in hoc quod.de distract.pigno. li.8.c. 1861 A
Si in locum. in quib. casib. tut. vel cura. haben.&c. li.5.co.1091 B
Si in nomine.de testamen. li.6.c.1264 C
Si in personam.de fideicom. li.6.colum. 1397 C
Si in possessione.vbi cau.stat. agi deb. li. 3.co.492 C
Si in potestate.de tab.exhib.li.8.c.1795 B
Si in rem communem.si cert.pet.li.4.co. 636 C
Si in rem minoris. quando ex fac. tuto. vel cura. li.5.co.111 C
Si in rem suam.si alie.res pigno.da. li.8. co.1830 B
Si in solutum.de obligatio.& actio. li.4. co.661 A
Si in te ac fratrem.si aduers.donat.li.2.c. 362 B
Si in te ius.de priuileg.fisci.li.7.c.1762 A
Si inter minores. si maior factus ra. hab. li.2.co.387 C
Si interrogatione.de vsur.li.4.co.780 B
Si inter virum.de iure dot. li.5.co.991 C
Si inter voc.commu.vtriusque.iudi. li.3. co.602 C
Si inter patrem.de solut.& liberat. li.8.c. 1915 A
Si intestatæ.ad senatusco n.Orficia. li.6. co.1471 B
Si intra ætatem.de integr.restit. li.2.co. 347 B
Si intra annos,de temp.in integrũ restit. li.2.co.398 C
Si intra legibus.de non nume.pec.li.4.c. 766 B
Si intra legitimam.de tẽp.in integ.restit. li.2.co.398 A
Si inuita detinetur.de nupt. li.5.co.935 B
Si inuito vel ignorante. de infan. exposi. li.8.co.1959 B
Si in vna eademque.si vnus ex pluri.li.7. co.1746 A
Si is contra quem supplicat. de præscrip. lon.temp. li.7.co.1603 C
Si is contra quem.de ædific.priua.li.8.c. 1799 A
Si is cui.de fur.& ser.corrup. li.6.colum. 1187 B
Si is cui colendum. in qui cauf. cef. lon. tem.præscrip. li.7.co.1607 A
Si is de quo.ad senatusc.Turpi. lib.9.co. 2114 A
Si is quem.de libe.cau. li.7.co.1554 A
Si is quem seruum.ne de statu. lib.7.co. 1576 D
Si is quem homicidij.si reus vel ac. mor. fue. li.9.co.2017 A
Si is qui minorẽ. si mi or se maio. dixe. li.2.co.381 A
Si is qui pretium. si manci.ita fue. alien. vt manumit. li.4.co.876 B
Si is qui depositam.depositi.vel con. li.4. co.799 A
Si is qui ademptis.si penden.appel.li.7.c. 1743 A
Si is qui puellam.de sponsal. li.5.c.914 D
Si is qui te.ne de statu.defunc. lib.7.co. 1576 B
Si is q̃ te.de postlimi.reuer.li.8.c.1955 D
Si is qui te.qui testam.fa.poss. lib.6.co. 1258 C
Si ita vt lege.de seruis reipu.manumit.li. 7.co.1537 D
Si iudici probatum.si vnus ex plur.li.7.c. 1745 C
Si iure.de vectigablib.& commiss.li.4.c. 882 D
Si iure non subsistit.de testamen.ma. li. 7.co.1512 B
Si iusta.si mancip.ita fue.alien. vt manu. li.4.co 875 D
Si legata.de lega. li.6.co.1368 C
Si legatarius.de lega. li.5.co.1376 D
Si legibus prohibitæ. de episco. audien. li.1.co.107 C
Si legis Aquiliæ.de lege Aquil. li.3.co. 579 C
Si lenones.de episco.audien.li.1.c.106 B
Si lex municipij de emãcipationi. li.8.c.

1948 A
Si libellum.de diuer.rescript. li.1.colum. 176 B
Si liber constitutus.de cõdict.ob causam. li.4.co.652 A
Si liber homo.de libera.cau.li.7.columm. 1553 C
Si liberam.quod cum eo &c. li.4.columm. 739 A
Si liberis.de donationib.ante nupt. li.5.c. 925 B
Si libera.de lib.cau. li.7.co.1556 C
Si libertam quis.de nup. li.5.co.945 D
Si libertatẽ.de his qui sibi adscrib.in test. li.9.co.2080 B
Si liberti.de administra.tuto.li.5.columm. 1096 D
Si liberti.de bonis liber. li.6.co.1207 B
Si liberti accusatores. de his qui ac.non pos. li.9 co.2001 B
Si liberum captum.de postli.reuer. li.8.c. 1955 B
Si liberum re.de lib.cau. li.7.co.1556 C
Si liqueat.de offic.donat. li.3.co.536 B
Si lis pecuniaria.ad leg.Cornel.de fal.li.9. co.2072 B
Si liberas eius.mand.vel con. li.4.colum. 804 C
Si litterarum.de solut.& libera. li.8.co. 1920 D
Si longis apertisque.de execu.rei iud. li. 7.co.1686 B
Si Lysias.de fideiusso.& mandato.li.8.co. 1896 C
Si magistratus.de magistratib.conuenien. li.5 co.1175 B
Si magnum.de his qui accusa.nõ possunt. li.9.co.1992 C
Si maior annis.de transact. li.2.co 263 B
Si maior annis.de rescind.vendit. li.4.co. 839 A
Si maior annis.de commu.rer.alie.li.4.co. 866 B
Si maior quinquagenaria.de legiti. heredi bus. li.6.co.1477 D
Si maior quinque.de dolo malo. li.2.co. 343 B
Si maior quinque.commiu.diui. li.3.co. 599 A
Si maior transegisti.de transactio. li.2.co. 255 C
Si maiores debe.de excep.& præscrip. li. 8.co.187 B
Si maiores vigintiquinque.de transact. li. 2.co.257 B
Si mala fide seruum.commu.de vsucap.li. 7.co.1588 C
Si mancipium.de rei vin. li 3.co.559 B
Si mandator.quod cum eo &c. li.4.co. 737 C
Si mandatum.de nego.gest. li.2.co.326 B
Si manifeste.de serui.& aqua. li.3.c.575 C
Si manumissori.de obseq.patrono præstã. li.6.co.1211 B
Si manumissus.de lib.& eor.libe. li.6.co. 1213 B
Si maritus quondam.de donat. inter vi.& vxo. li.5.co.1027 B
Si maritus quondam.de colla.li.6.colum. 1242 C
Si maritus sororis.manda.vel con.li.4.co. 804 A
Si maritus tuus.de inoffi.testa. li.3.co. 514 A
Si maritus tuus. de dona. inter vi. & vxo. li.5.co.1028 B
Si maritus tuus.de distracti.pigno.li.8.co. 1862 A
Si maritus tuus.de patr.potesta. lib.8.co. 1938 D
Si mater.ad senatusco n.Velleian. li.4.co. 750 C
Si mater filiis.de inofficio.test. lib.3.co. 504 C
Si mater legitime.in quib.cau.pig. li.8.c. 1827 C
Si mater tua.de vsur. li.4.co.790 C
Si mater tua de contrahen.empt.& vend. li.4.co.822 B
Si mater tua.de succession.edicto. li.6.c. 1229 B
Si mater tua.ne de statu.defunct. li.7.co. 1577 C
Si mater tua.de inoffic.dona. li.3.columm. 535 D
Si mater vestra.de dona.ante nupt. li.5.c. 922 B
Si mater vos.de institut.& substitut. li.6. co.1292 C
Si mater superstite.de suis & legi.lib.li.6. co.1464 D
Si matrem eius.de vsucap.pro emptore.li. 7.co.1583 A
Si matrem tuam.de pœnis.li.9.co.2116 B
Si miles.de exhib.& transmit.reis. li.9.c. 2010 C
Si militaris iudex.si à non competen.li.7. co.1674 A
Si militem.de condict.ob causam.li.4.co. 650 A
Si ministerium.de libe.cau. li.7.columm. 1557 D
Si minor à venditore.de actionib.empt.& vend. li.4.co.853 B
Si minor annis. si aduersus venditionem &c. li.2.co.358 B
Si minor annis.qui manumit.non poss.li. 7.co.1542 C
Si minor vigintiquinque. de temp. in integ.restitu. li.2.co.401 A
Si minor vigintiquinque.de præd. & aliis reb mino. li.5.co.1167 C
Si minorem te.de in integr.resti. li.2.co. 346 B
Si minores. de prædiis & aliis reb. mino. li.5.co 1169 B
Si monumento.quæ res pig. obliga.poss. li.8.co.1831 C
Si mortis causa.ad legem Falc. li.6.co. 1433 C
Si mulier alienam.ad senatusconf.Velleia. li.4.co.754 C
Si mulier dotem.de iure dot.li.5.columm. 993 B
Si mulier marito.de pact.conuen. li.5.co. 1020 C
Si mulier repudij.ad leg.Iul.de adul. li.9. co.2042 D
Si mulier perfectæ.ad senatusco n.Velleia. li.4.co.757 C
Si mutuam pecuniam. de instito. & exercit.act. li.4.co.733 A
Si nec dum.de religio.& sumpti.fune. li. 3.co.617 D
Si negotium.de neg.gest. li.2.co.327 B
Sine metu legis.ad leg.Iul.de adulte. li.9. co.2031 C
Si neque mandasti.quib.res iud.non no.li. 7.co.1691 B
Singularum vrbium.de ædific.priua.li.8. co.1800 A
Singuli quique.de offic.diuer.iudi.li.1.c. 201 B
Singuli vniuersique. de accus. & inscript. li.9.co.2007 D
Si nominis persecutionem.de donat. li.8. co.1964 B
Si non conuicij,de iniur. libr.9.columna 2095 C
Si non designata.de falsa cau.adiec.leg.li. 6.co.1415 B
Si non donationis .de contrahend. empt. & vendi. li.4.co.821 B
Si nondum rem.de fur.& ser.corrup. li.6. co.1185 B
Si nondum vobis.de tuto.& curat.qui satis non de. li.5.co.1114 A
Si non es nunciator.de iniur. li.9.colum. 2094 D
Si non est.de condict.ex lege.li.4.colum. 658 A
Si non ex propria.de contra.iudi.tut. li.5. co.1140 B
Si non inducta.in quibus cau.pign. li.8.c. 1827 C
Si non iniuria.de euictionibus. li.8.co. 1929 A
Si non omnem.famil.erciscun. li.3.co. 581 C
Si non proprietatẽ. de his qui à nõ domi. li.7.co.1540 A
Si non simpliciter.de ædilit.actio. li.4.c. 878 B
Si non singuli.si certum peta. li.4.colum. 633 A
Si non singuli.si plures vna sent. li.7.co. 1690 C
Si non speciali.de testamen.li.6. column. 1266 B
Si non subscripsisti.de administ.tuto. li.5. co.1098 B
Si non suspectum.de suspect.tuto. li.5.co. 1118 B
Si non transactionis. de iur. & fact. igno. li.2.co.161 A
Si nõ verum. de donatio.inter vir.& vxo. li.4.co.1030 C
Si nulla culpa.de pigno.actio.li.4.colum. 728 C
Si nulla iusta ex causa.de acquiren.& reti. poss. li.7.co.1595 B
Si nulla vsucapionis.de commu.rerũ alie. li.4.co.864 B
Si nuptiis pater.de nuptiis. li.5.co 932 B
Si ob causam.de euict. li.8.co.1928 B
Si obligata.de euict. li.8.co.1920 C
Si obligatum hominẽ.de solu.& libera.li. 8.co.1917 C
Si olei certi.de loca.& conduc. li.4.co. 1919 D
Si operas certi.de solut.& liberat. li.8.co. 1919 D
Si operis publici.de pœnis. li.9.columna 2120 B
Si pacto quo pœnam.de pact. li.2.colum. 231 A
Si pactum intercessit.de excepti. seu præscript. li.8.co.1874 C
Si parentes vestri.de euictio.li.8.columm. 1930 D
Si partẽ possessionis.de vsucap.pro empt. li.7.co.1583 C
Si partus subiecti.ad leg.Corn.de fal.li.9. co.2068 C
Si pascenda.de pact. li.2.co.227 B
Si paterna.i.de repudian. vel absti. hæred. li.6.co.1342 C
Si paterna.ij.de repud. vel absti.hæred. li. 6.co.1342 C
Si paterna hæreditate.de reuocã.his quæ. li.7.co.1763 D
Si paternam obligationem.ad senatusco f. Velleia. li.4.co.751 C
Si paterno.de neg.gest. li.2.co.326 C
Si pater.de vsufruct.& habita. li.3.colum. 563 A
Si pater dotem.de dot.promis.li.5.colum. 981 B
Si pater filium.de instit.& substitu. li.6.c. 1293 B
Si pater intestatus.de collat.li.6.columna 1235 C
Si pater marito.de dot.promis.li.5.colum. 980 B
Si pater omne.de inoffi.dona.li.3.colum. 532 B
Si pater pactum.de sponsalib. li.5.colum. 915 B
Si pater puellæ.de inoffic.testamen.li.3.c. 510 B
Si pater secundum.quando mulier tut.offi.fun.po. li.5.co.1090 A
Si pater seruum.de his qui à non do. li.7. co.1540 B
Si pater tuus.de inoffic.testa.li.3.columm. 506 A
Si pater tuus.manda.vel con.li.4.columm. 803 B

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index Legum.

Si pater tuus.de rescin.vendi.li.4.colum. 823 B
Si pater tuus.de actio.empt.& ven. li.4.c. 872 B
Si pater tuus.de contra.iudi.tute. li.5.co. 1140 C
Si pater tuus.de cura.fur.vel prodi. li.5.c. 1156 A
Si pater tuus.commu.de succes. li.6.co. 1483 B
Si pater tuus.de hæredib.instituen.li.6.c. 1287 A
Si pater tuus.ne de statu defunct. li.7.co. 1578 A
Si pater tuus.quãdo prouoc.nõ est necess. li.7.co 1735 D
Si pater tuus.si penden.appel. li.7.colum. 1743 C
Si pater tuus.qui bon.ced.poss. li.7.co. 1749 C
Si pater tuus pro Cornelio.de fideiuss. & manda. li.8.co.1898 C
Si pater tuus cui.de noua.& deleg.li.8.co. 1911 B
Si pater tuus.de cri.stel. li.9.co.2093 D
Si pater vester.de sent.pass.lib.9 columna 2132 C
Si patrem ruum.de alen.lib. li.5.columna 1057 B
Si patris.de interdic.matri. lib.5.column. 954 A
Si patri tuo.de vsuf.& habita. li.3.colum. 562 A
Si patri tuo.de dona. li.8.co.1970 C
Si patroclus.si mãci.ita fue. alie.vt manu. li.4.co.875 A
Si patronũ causæ.de aduoc.diuer.iudicio. li.2.co.274 D
Si patruus.commu.vtriusque iudi.li.3.co. 601 A
Si pecunia patris.si quis alteri vel sibi sub al.&c. li.4.co.856 B
Si pecunia tua.de fur.& ser.corru.li.6.co. 1184 C
Si pecuniam.de negot.gest. li.2.columna 324 A
Si pecuniam.de non numera pecu. li.4.c. 761 B
Si pecuniam.de vsur.pupil. li.5.columna 1137 C
Si pecuniam quam.de re iudi. li.7.colum. 1682 D
Si pecuniam tibi.si pigno.conuen.nu.li.8. co.1867 B
Si per fideicommiss.lib.ad senatusc. Trebellia. li.6.co.1424 C
Si per ignorantiam.de condic.indeb.li.4. co.644 C
Si per impressionem.de his quæ vi metúsve. li.2.co.339 A
Si permutationis.de euict.lib.8.columna 1934 A
Si per te non stat.de vsur. lib.4.columna 783 C
Si per vim.de his quę vi metúsve cau.li.2. co.335 B
Si plures personæ.de condit.inser.li.6.co. 1420 C
Si Pontionilla.quando dies leg.ced.li.6.c. 1457 B
Si Posidonium.ex quib.cau.infa.irro. li. 2.co.292 A
Si possessio inconcessa.qui.non obii.lõg. temp.præscrip. li.7.co 1610 A
Si post decretum.si aduersus libert. li.3.c. 363 A
Si post depositam.de adsessorib. & dome. li.1.co.206 C
Si post diuisionẽ.de iuris & facti. igno.li. 1.co.159 C
Si post finitum.de diuid.tute. li.5.colum. 1130 D
Si post motam.de peti.hered. li.3.colum. 539 C
Si post perfectam.de euictio. li.8.colum. 1932 C
Si postquam.vt in possess.leg.&c. li.6.co. 1459 C
Si post sententiam.si sæpius in inte. resti. po. li.2.co.383 B
Si post testamentum.de posthu.hered. instituen. li.6.co.1318 B
Si potiores creditores. de his qui in pri. cred. li.8.co.1845 C
Si prædiorum.ad leg.Falcid.li.6.columna 1440 A
Si prædium quis.de ædilitiis actio. li.4.c. 880 A
Si prædium.de euic. li.8.co.1924 B
Si prædium rusticum.de præd.& aliis reb. mino. li.5.co.1168 B
Si prædium vxor.de iure dot. li.5.colum. 992 B
Si præses quidem.de episc.audien. li.1.co. 109 C
Si præses prouinciæ.de dona. li.8.colum. 1966 B
Si præses quasi.quomodo & quan.li.7.co. 1646 B
Si præsidi.de reb.alie.non alie. lib.4.co. 861 A
Si præsidi prouinciæ.de dona.ante nup.li. 5.co.919 B
Si prætorium pignus.de prætor.pig. li.8. co.1847 D
Si precium.de procu. li.2.co.309 B
Si prior respublica.de his qui in pri.credi. li.8.co.1846 B
Si priusquã distraheretur.de distract.pig. li.8.co.1858 D
Si pro alieno.de constitu.pecu. li.4.co. 679 B
Si probare potes. quando decreto opus non est. li.5.co.1169 C
Si probatum.commu.diuid. li.3.colum. 597 C
Si probaueris.de fideicommiss. lib.6.co. 1388 A
Si probaueris præsidi.si aliena res pig.da. li.8.co.1828 D
Si probaueris te.de remiss.pig. lib.8.co. 1851 C
Si probus.si aduersus fiscum.li.2.column. 370 A
Si pro contutore.de contrario iudi.tut. li. 5.co.1139 D
Si Proculiana.si omissit.sit eius testa.li.6.co. 1383 B
Si procurator.de procurato. li.2.columna 303 B
Si pro dote.de dot.promiss.lib.5.columna 979 B
Si pro ea.manda.vel con. lib.4.columna 806 A
Si pro eo qui.ad sen.con.Turpil. li.9.co. 2113 C
Si pro fundo quem.de transactio. li.2.co. 261 C
Si pro mutua.si certum peta. li.4.column. 635 A
Si propriis habitis. de donat. inter vir. & vxo. li.5.co.1033 C
Si propter fructus.de compensa.lib.4.co. 777 A
Si propter officium.qui ex cau.ma. in integ.resti. li.2.co.404 B
Si prouincialium.vectiga.no.insti.nõ pol. li.4.co.886 D
Si puellam ea.si man.ita fue.alie.vt manu. li.4.co.877 C
Si puerum non.in quib.cau.cess.long.tẽp. præscrip. li.7.co.600 C
Si pupillorum pater.de testament.tute. li. 5.co.1071 B
Si putas non iure.de peti. hered. li.3.co. 542 A
Si qua beneficia.de diuer.rescript. li.1.co. 177 B
Si quæstio tibi.de ordi.iudi. li.3.columna 465 A
Si qua ex fœminis.de secun.nupt. li.5.co. 959 B
Si quæ res.aduer.don. li.2.co.362 A
Si qua cum seruo.de mul. quæ se pro. ser. iuu. li.6.co.2044 B
Si qua fideicommissorum.famil.ercisc. li. 3.co.784 B
Si qua illustris.ad sena.con.Ofic. li.6.co. 1472 B
Si qua per calumniam. de episco. & cleri. li.1.co.67 C
Si qua inter.de iud.& cœlico. li.1.colum. 129 A
Si qua mulier.de secund.nup. li.5.colum. 957 B
Si qua mulier.ad senatusc.Tertullia. li.6. co.1467 B
Si qua vnquam ne rei dominicæ. li.7.co. 1617 D
Si quam tibi.de operis liber. li.6.columna 1202 B
Si quando concessa.de operib.pub.li.8.c. 1831 C
Siquando duciano.de appella. li.7.colum. 1720 C
Siquando iniurtarum.de iniur.li.9.colum. 2097 A
Siquando inuitos.de testib. li.4.columna 705 B
Siquando negotium.de ordi.coga. li.7.9. 1573 B
Siquando nostræ.de stat.& imag.lib.1.co. 179 D
Siquando quis.de dilat. li.3.co.471 A
Siquando ratio.de relationib.li.7.colum. 1699 C
Siquando.si maior fact.aliena factam. &c. li.5.co.1174 A
Siquando talis.de inoffi.testa. li.3.colum. 523 C
Siquando vis.vnde vi. li.8.co.1787 A
Si quando vsus.de operib. li.8.columna 1812 D
Si quantitatem.qui bon.ced.pos. li.7.co. 1749 B
Si quas actiones.de seruitu.& aqua. li.3.c. 572 C
Si quas petitiones.de in litem dan. li.5.c. 1118 D
Si quasi.de non nume.pecu. li.4.columna 766 A
Si quenquam.de episc.& cleri.li.1.colum. 76 C
Si quis adulterij.ad leg.Iul.de adult.li.9.c. 2042 B
Si quis aduocatorum.de postulan. li.2.co. 271 B
Si qui desideria.de suffragio. li.4.colum. 640 A
Si qui ex consensu.de episco.audien. li.1. co.103 C
Si quis ex familiaribus. de his qui acc. nõ poss. li.9.co.2001 A
Si quis inclytas.de commer. & merca. li. 4.co.888 D
Si qui iudices.de operib.pub.li.8.colum. 1811 D
Si qui latrones.de his qui latro.occult. li. 9.co.2099 B
Si qui posthac.de offic.præf.præto Oriẽ. & Illy. li.1.co.181 C
Si qui publicorum.de ser.fug.li.6.colum. 1184 B
Si quid à procuratore. vbi & apud quem cog.in integ.resti. li.2.co.188 B
Si quid de bonis.de restitu.mili. li.2.co. 393 A
Si quid mater. de donation. quæ sub modo. li.8.co.1985 B
Si quid negotiorum.de offi.com.re.pri.li. 1.co.195 B
Si quid pars.de serui.& aqua. li.3.columna 575 A
Si quidẽ ante. de dona.inter vi.& vxorẽ. li.5.co.1029 C
Si quidem aniam.de iniu. li.9.co.2096 C
Si quidem donationis.de obliga.& actionibus. li.4.co.662 B

Nouem priorum librorum Codicis.

Si quidem ex causa.de transactioni.li.2.c. 246 C
Si quidem intentionem.de excep.seu prescrip. li.8.co.1876 B
Si quidem sine.de præd.& aliis reb.mino. li.5.co.1166 C
Si quidem viuit.solu.matri. quemadmod. dos pet. li.5.co.1049 A
Si quidem Zenoni.de contrahen.stipul.li. 8.co.1883 C
Si quis ad declinandam.de episco.& cleri. li.1.co.91 A
Si quis ad se fundũ.ad le. Iul. de vi publi. li.9.co.2047 B
Si quis adserat.de manda.princip. li.1.co. 147 A
Si quis aduersus præfectorum. de precibus impe.offe. li.1.co.147 B
Si quis aduersus.vbi cau.fisca.agan.li.3.c. 501 A
Si quis aduocat°.de exceptio. seu præscri. li.8.co.1877 C
Si quis agere.de codicil. li.6.co.1354 B
Si quis alicui.ad legem iul.maiest.li.9.co. 2010 A
Si quis aliquid.de his qui vẽ.æta.impe. li. 2.co.387 A
Si quis alterius.vbi in rẽ act. exer.debeat. li.3.co.488 C
Si quis alumnam.de nup. li.5.co.945 A
Si quis argentum.de donatio. li.8.colum. 1979 C
Si quis cohortali.de hereditatib.decutionum. li.6.co.1507 D
Si quis cohortalibus.de offi.rect. prouin. li.1.co.199 D
Si quis conductionis.de loca.& conduct. li.4.co.903 B
Si quis contra.de seditiosis. li.9.column. 2088 B
Si quis cum capitali.si reus vel accu.mort. fue. li.9.co.2018 B
Si quis curialis.de episco.& cleri. li.1.co. 61 B
Si quis decurio.ad legem Corne.de fal.li. 9.co.2075 C
Si quis defunctum.de aposta. li.1.colum. 124 A
Si quis duobus.de impube. & aliis substi. li.6.co.1305 B
Si quis de tenuioribus.de defen.ciuita.li. 1.co.211 A
Si quis de togatis. de aduoca. diuer. iudicio. li.2.co.177 D
Si quis emptionis.de præscript.trigin.vel quadragin.ann. li.7.co.1631 A
Si quis ex familiaribus. de his qui accu. non poss. li.9.co.2001 A
Si quis fabrican. de hereditatib.decurio. li.6.co.1508 B
Si quis famosum.de famo.libel. lib.9.co. 2097 D
Si quis filium.de inoffic.testa.li.3.colum. 522 B
Si quis filium.de libe.præte. li.6.colum. 1313 A
Si quis fundũ.si propter publ.pensit.ven. fue.celeb. li.4.co.844 A
Si quis gestum.plus valere quod agi. li.4. co.724 B
Si quis heredem.de insti.& substi. li.6.co. 1296 A
Si quis hoc egerit.de episco.& cleri. li.1. co.59 D
Si quis homicidij.de accusa.& inscript.li. 9.co.2006 C
Si quis imperatorum.qui testa.fa.poss. li. 6.co.1258 C
Si quis incesti.de incest.nupt. li.5.colum. 949 C
Si quis in conscribendo. de episc. & cler. li.1.co.94 B
Si quis in conscribendo.de pactis. li.2.co. 218 C
Si quis in cuiuscunque.quę res pig.oblig. pos. li.8.co.1834 A
Si quis in ea culpa de custod.reo. li.9.co. 2013 C
Si quis in emancipatum.de donat. li.8.co. 1971 C
Si quis in hoc.de episco.& cleri. li.1.co. 59 D
Si quis in libertatem. quib. ad liber. prouo.non lic. li.7.co.1570 B
Si quis in metallum.de pœnis.li.9.colum. 2125 B
Si quis in parẽtis.de his qui par.occid. li. 9.co.2006 D
Si quis in potestate. si rector prouin. vel ad eum pertinen.sponsa dederint arras, li.5.co.917 C
Si quis in quacunque.ne lic.in vna cad. li. 7.co.1747 B
Si quis in suo.de inoffi.testa. li.3.column. 520 D
Si quis in tantam.vnde vi.libr.8.columna 1782 C
Si quis in testamento.de fideicom.lib.lib. 7.co.1522 C
Si quis intra prouinciã.de bonis proscrip. li.9.co.2125 C
Si quis ita de pact.inter emp.& ven.cõpo. li.4.co.870 A
Si quis iudicum.de statuis & imag. li.1.c. 179 B
Si quis iudicum.de offic.com.sacr.pal. li. 1.co.195 D
Si quis indicum duxerit.de relatio. li.7.c. 1698 B
Si quis iusiurandum.de reb.credi.li.4.co. 624 B
Si quis lege.de aposta. li.1.co.123 D
Si quis libellos.de appellationi. lib.7.co. 1713 B
Si quis maior.de transact. li.2.co.265 B
Si quis modestię.si reus vel accu.mor.fue. li.9.co.2018 D
Si quis naturalem.de naturalib.libe.li.5.c. 1060 A
Si quis nauicularius.de hereditatib.decurio. li.6.co.1507 C
Si quis necandi.ad legem Corne.de sicar. li.9.co.2056 B
Si quis nolente.de nego.gest. li.2.colum. 312 A
Si quis non dicam.de episc.& cleri. li.1.c. 56 C
Si quis numos.de fal.mone. li.9.column. 2082 B
Si quis ordinaria.quacunque præd.poscst &c. li.5.co.955 B
Si quis orthodoxæ.de hæreti.& manichę. li.1.co.119 B
Si quis patronorum.de bonis liber. li.6.c. 1207 C
Si quis per absentiam.de tempori.& reparationib.ap. li.7.co.1722 D
Si quis percussorem.ad leg.Corn.de sica. li.9.co.2055 A
Si quis posthac.de Nili agger.non rump. li.9.co.2098 C
Si quis posthac.de bonis proscript.li.9.c. 2126 D
Si quis post hanc.de enuuch. li.4.colum. 831 D
Si quis post hanc.de ædifi.priua.lib.8.co. 1799 C
Si quis presbyter.de episco.& cleri. li.1.c. 66 A
Si quis priori.de secun.nup.li.5.columna 972 C
Si quis pro redemptione.de dona.li.8.co. 1982 C
Si quis pro publicis.de offi.ciui.iudic. li. 1.co.200 C
Si quis propter nimiam. de patribus qui filios distra. li.4.co.852 D
Si quis prouocatione.de appella. li.7.co. 1714 C
Si quis quadringentorum.ad legẽ Falcid. li.6.co.1440 C
Si quis quodlibet.de interdict.li.8.colum. 1775 B
Si quis rebaptizare. ne sanctum bap. itẽ. li.1.co.123 A
Si quis sciens de rei vindica.li.3.columna 554 A
Si quis se.de accu.& inscrip.li.9.columna 2005 A
Si quis sepulchrum.de sequi.viola. li.9.c. 2060 D
Si quis seruo.de furt.& ser.corrup. li.6.c. 1393 B
Si quis seruo.commu.de manu. lib.7.co. 1552 B
Si qui sernos.de accus.& inscript. li.9.co. 2007 C
Si quis seruum.de condict.indeb. li.4.co. 646 A
Si quis seruum.de ser.fugiti. li.6.columna 1184 A
Si quis seruum fugitiuum.ad legem Fab. de pla. li.9.co.2066 C
Si quis seru° raptus.qui.ex cau.serui pro. li.7.co.1545 D
Si quis sine.de vectigal.& commiss.li.4.c. 885 B
Si quis sine vxore.commu.de manu. li.7. co.1555 D
Si quis spoponderit. de contrahen. stipu. li.8.co.1889 C
Si quis suo. 520 C
Si quis super.finium regun.li.3.co.606 C
Si quis super cudendo.de fal.mone.li.9.c. 2082 C
Si quis suus.de repu.vel absti.here. li.6.c. 1344 C
Si quis te reum.ad leg. Cor.de sica. li.9.c. 2055 D
Si quis testibus.de testi. li.4.co.702 D
Si quis tibi seruum.de euict.li.8.column. 1933 B
Si quis tutoris.de interdict.ma. lib.5.co. 954 D
Si quis vel si qua.ad senatusc on.Tertul.li. 6.co.1469 A
Si quis vel curiæ. vbi quis de curial. conue. li.3.co.494 B
Si quis vel pecunia.depositi vel contra.li. li.4.co.800 A
Si quondam vxor.ad legem Iul.de adul.li. 9.co.2030 A
Si quos debitorum.de rescin.ven. li.4.co. 840 B
Si quos forte.de posth.reuer.li.8.column. 1957 D
Si quos iudices.de offi.præfect.præt.Orien.& Illy. li.1.co.181 B
Si reddita debita de luit.pig.li.8.column. 1866 A
Si repetendi.de condi.ob cau.li.4.colum. 651 A
Si rerum tuarum.de dona.quæ sub modo. li.8.co.1984 C
Si res pupillares.de peri.tuto.& curat.li.5. co.1110 A
Si res mobiles.vi bo.rap. li.9.co.2092 C
Si res tuas.ad exhiben. li.3.co.614 B
Si res tuas raptas.de ordi.cogni. lib.7.co. 1573 B
Si restituum.de distrac.pig.lib.8.column. 1848 A
Si Rufinus.de testamen.milit. li.6.colum. 1350 B
Si sciens creditor.ad senatusc.Velleian.li. 4.co.751 B
Si scripti heredes.de peti.here. lib.3.co. 543 B
Si scriptum.de probationibus. li.4.col. 687 B
Si secundum mandatum. manda. vel con. li.4.co.807 C
Si sepulchrum.de religio.& sumptibus fu. li.3.co.616 B
Si serui vestri.de noxalibus actio. li.3.co. 609 C
Si seruos.de actionibus empt.& ven. li.4. co.851 C

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index Legum

Si ſeruum alienum.de nego.geſt. li.2.co. 324 B
Si ſeruum veſtrum.de fur. & ſer. corrup. li.6.co.1191 C
Si ſeruus cuiuſquam. de his qui ad eccle. confu. li.1.co.132 D
Si ſeruus externo.ſi ſeru⁹ exte.ſe emi.mã. li.4.co.814 C
Si ſeruus fuiſti.de fideicommiſ. lib.7.co. 1510 B
Si ſeruus ignorante.de noxa act. li.3.co. 611 A
Si ſeruus in demoliendis.de ſepul.viol.li. 9.co.2060 C
Si ſeruus tuus.quod cum eo &c. lib.4.co. 736 A
Si ſine decreto.ſi maior fac.aliena, factam ra.ha.&c. li.5.co.1173 B
Si ſine voluntate. ad ſenatuſcon. Velleia. li.4.co.750 B
Si ſocero filiæ.ſolu.mat.quemad. dos pet. li.5.co.1051 B
Si ſortietatis.pro ſocio. li.4.co.817 B
Si ſocrus tua.de iure dot. li.5.co.990 B
Si ſolennibus.de fide inſtru.li.4.columno. 711 A
Si ſoluere tibi.de nouat.& deleg. li.8.co. 1911 D
Si ſoror tua.de collationibus. li.6.colum. 1239 A
Si ſororem tuam. de his qui accu. nõ poſ. li.9.co.2000 B
Si ſororis.qui dare tut.vel cura.poſ.li.5.c. 1085 C
Si ſorori.de iure delibe. li.6.co.1126 A
Si ſtatus controuerſiam.de ord.cog.li.7.c. 1572 B
Si ſtatus tibi.de euict. li.8.co.1930 A
Stipulatio.de iure dot. li.5.co.983 C
Si ſub ſpecie.de poſtulan. li.2.co.270 B
Si ſucceſſione.de reuocan.his quæ.li.7.c. 1763 C
Si ſui iuris.de acto.à tuto.ſeu cura.dan. li. 5.co.1144 A
Si ſunt qui.debit.vend.pig.impe.non poſ. li.8.co.1862 C
Si ſuper poſſeſſione.de tranſact. li.2.co. 247 B
Si ſuperſtite.de dolo malo.lib.2.columna 342 B
Si tabulas teſtamenti.ſi ex fal.inſtru. li.7. co.1694 C
Si de bonis.de iure delibe.lib.6.columna 1324 C
Si te donatam.de fideicommiſ.lib. li.7.c. 1520 B
Si te & filios.de ingenuis ma. li.7.colum. 1548 A
Si te expilaſſe.ex quib.cau.infa.irro. li.2. co.295 A
Si te in vacuam poſſeſ.de dona. inter vir. & vxor. li.5.co.1034 A
Si te manumiſſum.de remiſſ.pign.li.8.co. 1851 B
Si te non remittente.de precario. li.8.co. 1797 B
Si te parens.de ſuis & legi.libe. li.6.co. 1461 C
Si tempore.de ope.libe. li.6.co.1200 C
Si teſtamento.de impub.& aliis ſubſtit. li. 6.co.1300 D
Si teſtamentum.de teſtamen. li.6.colum. 1266 C
Si teſtamentum.de inſtitu.& ſubſtitu.lib. 6.co.1296 D
Si teſtator codicillis.de his qui ſibi adſcri. in teſt. li.9.co.2079 A
Si tibi controuerſia.de teſtibus. li.4.co. 696 B
Si tibi.de Carbo.edic. li.6.co.1231 B
Si tibi liberam.de euict. li.8.co.1932 D
Si tibi notarium.de pig.& hypo. li.8.co. 1824 C
Si tibi pater.de teſtamen.tute. lib.5.co. 1073 A
Si tibi per furtum.de noxalib.actionibus. li.4.co.611 C
Si tibi pupillorum.manda.vel.con. li.4.c. 805 B
Si tibi quæ.de loca.& condu. li.4.colum. 904 B
Si tibi res proprias.de donat.ante nupt.li. 5.co.922 B
Si tibi ſeruitutem.de ſerui.& aqua.li.3.co. 577 A
Si tibi ſeruitutis. de liber.cau.li.7.colum. 1562 C
Si tibi teſtamento.de lib.cau. li.7.colum. 1560 C
Si dotas.de inoffi.dona. li.3.co.534 B
Si tradita ſunt.de his qui à non do. li.7.c. 1540 B
Si traditio.de actionibus emp.& ven. li.4. co.851 A
Si tranſactionis.de non numera.pecu.lib. 4.co.768 A
Si res tutelæ.qui numero tute.ſe excu. li. 5.co.1154 D
Si tu & collega. de magiſtratibus conuenien. li.5.co.1176 B
Si tuis nummis.de oper.libe.li.6.columin. 1204 A
Si tutor ancillam.de neceſſa.ſer.hered.inſtit. li.6.co.1307 C
Si tutor nominatus.de excuſa.tuto. li.5.c. 1150 C
Si tutor petitus.de peri.tuto.& cura.li.5.c. 1110 C
Si tutor pupillam.ſi quis eã cu. tut. ſu.co. li.5.co.1044 A
Si tutor tuus.de ſeruo pign.dat.ma.li.6.c. 1538 A
Si tutor tuus.in quib.cau.in integ.reſti.li. 2.co.376 C
Si tutor vel curator.de interdi.ma.li.5.co. 954 C
Si tutores pupillus.de compenſa. li.4.co. 778 A
Si tutores teſtamento.de teſtamen.tute.li. 5.co.1071 C
Si tutoris.de admi.tut. li.5.co.1102 C
Si Valerianus.de reſtitutionibus mili.li.2. co.392 B
Si velut.de compenſa. li.4.co.778 C
Si vendidiſſet.ſi antiquior cred. pig. ven. li.8.co.1846 C
Si venerabilis.de epiſcop.& cleric.li.1.co. 61 C
Si veritas.de fideicom. li.6.co.1598 B
Si vero contigerit.de iudic. lib.3.colum. 453 A
Si verò dominus.de hæret.& Manich. li. 1.co.115 A
Si veſtram.de inge.ma. li.7.co.1549 C
Siue apud acta.de tranſact. lib.2.columna 258 B
Siue cum nupſiſſes.de ſeruo pign.dat.ma. li.7.co.1537 B
Siue emancipatis.de donationibus. li.8.c. 1968 D
Si ex iure.ne fideiuſ. vel manda.dot. dentur. li.5.co.1052 B
Siue ex teſtamento. de in litem dam. tut. vel cura. li.5.co.1120 B
Siue fuerit.de vſucap.pro donato. li.7. co. ibidem.C
Siue initio.de codicillis. li.6.co.1363 B
Siue in libertatem.de euict. li.8.columna 1928 A
Siue negotiorum.vi bon.rapt.li.9.colum. 2093 B
Siue pars.de dilationibus. li.3.co.472 A
Siue poſſeſſi.de euict. li.8.co.1928 D
Siue poſſidetis.de probationibus.li.4.co. 690 B
Siue profratre.de negotiis geſtis. li.2.co. 321 C
Siue ſerui ſint.an ſeruus pro ſuo fact. li.4. co.673 B
Siue ſeruum.de noxalibus actionib li.3.c. 610 B
Siue ſeruus.de noxalib.actionib. li.3.co. 911 A
Si vicinis.de nup. li.5.co.934 B
Si vi flumnis.de religio.& ſumpti.fu.li.3. co.615 B
Si vindicari.de pœnis. li.9.co.2122 B
Si vineæ quas mater.de præſcript.lon.tẽpo. li.7.co.1602 B
Si virgis.de emenda.ſer. lib.9.columna 3053 B
Si viua mater.de bonis mater.&mater.ge. li.6.co.1489 C
Si vi vel metu.de his quæ vi metúſve cau. li.2.co.354 B
Si vltra hoc.de fideiuſſorib.& manda.li.8. co.1904 C
Si vniuerſæ.de lega. li.6.co.1372 A
Si vnquam.de reuo.don. li.8.co.1988 D
Si vnus ex his.de dona.inter vi.& vxo. li. 5.co.1036 D
Si vnus de ſeptem.de teſtameo. li.6.co. 1267 B
Si vnus ex litigatoribus.ſi penden. appel. li.7.co.1744 A
Si voluntate tua.de reſcin.ven. li.4.col. 836 C
Si voluntate.de dot.promiſ. li.5.columna 980 A
Si voluntate.de fideicommiſ.liber. li.7.c. 1517 D
Si vos paternæ. ſi minor ab hereditate ſe abſtineat. li.2.co.373 A
Si vſumfructum.ſi ſecundo nup.mul. li.5. co.978 A
Si vſuras.de vſuris. li.4.co.789 C
Si vſusfructus.de vſuf.& habita. li.3.co. 561 A
Si(vt nunc adſeueras)ſi pign. conuen.nu. me. li.8.co.1867 C
Si vt allegas.ſi aduerſus creditorem.lib.2. co.372 B
Si vt allegas.an ſeruus pro ſuo fa.li.4.col. 671 B
Si vt allegas.ad leg.Falci. li.6.co.1438 B
Si vt allegas.de excuſat.tuto.li.5.columna. 1149 A
Si vt allegatis.de inoffi.dona. li.3.colum. 531 B
Si vt allegas latrocinantem.ad leg.Corn. de ſica. li.9.co.2055 B
Si vt manus.ſi ſer.expor.ven. li.4.colum. 871 B
Si vt proponis.de rei vindic.li.3.columna 553 A
Si vt proponis.de condict.ob.cauſam.lib. 4.co.648 B
Si vt proponis.j.de nup. li.5.co.933 A
Si vt proponis.ij.de nup. lib.5.columna 933 C
Si vt proponis.de donat.inter vir.&vxor. li.5.co.1025 C
Si vt proponis.de confirman.tuto.li.5.co. 1074 C
Si vt proponis.ſi tutor vel cura.fal.alleg. excuſat.ſit. li.5.co.1152 B
Si(vt proponis.)de ſeruo pign.dat.ma. li. 7.co.1536 D
Si(vt proponis)pars.quomo.& quan.li.7. co.1645 B
Si(vt proponis)præſes.quomo. & quãdo. li.7. ibidem.C
Si(vt proponis) rerum.de execu. rei iudi. li.7.co.1685 C
Si(vt proponis) ſuſpenſa.quando prouo. non eſt neceſ. li.7.co.1733 D
Si vt proponis cum.de lib.exhiben.li.8.c. 1796 A
Si vt proponis ſocius.de ædif.priu. li.8.c. 1798 D
Si vt proponis fundum.de fideiu. & man. li.8.co.1903 C
Si vt proponis cauſa.ſi reus vel accu.mor. fu. li.9.co.2017 B
Si vt proponis bona.de bon.proſcrip.li.9. co.2125 B
Si veteris inſtrumento.de fide inſtru.li.4. co.703 D

Nouem priorum librorum Codicis.

Si vxor pro marito. ad ſenatuſcon. Vell. li.4.co.754 B
Si vxor tua.de bon.auct.iu.poſſ. li.7.co. 1754 C
Si vxor tua.de pigno.& hypo.li.8.colum. 1820 B
Si vxor tua præſidi.ſi vendi.pign.aga.li.8. co.1864 B
Si vxorem.de conditionibus inſer.&c. li. 6.co.1420 B
Societatem.pro ſocio. li.4.co.815 C
Sola temporis.de long.temp.præſcri. li.7. co.1579 C
Solam teſtationem.de teſtibus. li.4.co. 697 B
Solennibus.de ſci vin. li.3.co.560 A
Soluta prouidentia.de remiſſ.pig.li.8.co. 1854 B
Solo obſequij.de liber.cau. li.7.columna 1562 C
Solutionẽ adſeuerãti. de ſolut.& liberat. li.8.co.1921 B
Sororem fratris.de his quib.vt indig.li.6. co.1358 B
Spem eorum quæ res pig.oblig.poſ. li.8. co.1832 B
Spem futuræ.de donationibus. li.8.co. 1969 A
Statuas ſepulchro.de religioſ.& ſumptib. fu. li.3.co.617 A
Statui ingenuæ.de inge.manu. lib.7.co. 1550 B
Statuimus hoc.de epiſcop.audien.li.1.co. 109 A
Statuimus vt nullus.de epiſc.& cleri .li.1. co.84 B
Statuliberis datam.de teſtamen.ma. li.7. co.1513 A
Statum tuum.de fide inſtru. li.4 columna 710 C
Statutis generalibus.de ſent. ex breuicul. recit. li.7.co.1652 C
Stellionatus accuſatio de cri.ſtel. li.9.co. 2094 A
Stipẽdia retineri.de execu.rei iudi. li.7.c. 1685 B
Studentibus nobis.de offic.præf. vrbi. li. 1.co.190 D
Studiorũ labor. de adſeſſoribus & dome. li.1.co.205 A
Sub prætextu.j.de tranſactionibus li.2.c. 253 B
Sub prætextu.ij.de tranſactionibus.li.2.c. 259 A
Sub prætextu.de heredi.actio. li.4.co. 677 A
Subſcriptio filij.de libe.cau. li.7.columin. 1563 B
Sub ſpecie nouorum.de re iudi. lib.7.co. 1683 A
Subtracto furto.de fur.& ſer.corrup. li.6. co.1188 B
Succeſſores eius.de ſolu.& liberat. li.8.c. 1916 C
Succeſſores legata.ad leg.Falci. li.6.co. 1440 B
Succeſſionum varietas finium regun.li.3. co.606 B
Suggerẽte magnificẽtia.de offi. eius qui. li.1.co.104 D
Suggeſtionem.de aduoca.diuer. iudicum. li.2.co.281 B
Suggeſtioni.de verbo.& rer.ſig. li.6.co. 1381 B
Summa ſententia.de in litem iuran. li.5.c. 1133 C
Sumptus in pupillum.de admini.tuto.lib. 5.co.1094 C
Suo potius.ſi mater indemni.pro. li.5.co. 1121 B
Super annali.de annal.except.li.7.colum. 1634 D
Super chirographariis. ſi certum pet.li.4. co.638 B
Super delictis.de relationibus. li.7.col. 1699 B
Super empti.de euict. li.8.co.1929 B
Super hypothecis.de pig.& hypo. li.8.c. 1825 B
Super longi tẽporis. de præſcript. longi. temporis. li.7.co.1604 C
Super rebus. de contrahen. empt. & ven. li.4.co.824 C
Super ſtatu.de quæſt. li.9.co.2105 B
Superuacuam.de temp.in integ teſt.lib.2. co.403 A
Superuacuam obſeruationem.de his quæ pœ.no.in teſta.relin. li.6.co.1387 A
Superuacuam veterũ. depoſiti vel contra. li.4.co.802 C
Supplicare cauſa.vt lit.pen lib.1.columna 171 B
Suſpectos tutores.de ſuſpect.tuto.li.5.co. 1118 C
Suum heredem.de iure delibe. lib.6.co. 1325 C
Suus heres.de repu.vel abſti.here.li.6.co. 1343 B

T

TAlis de antiquo.de his quib.vt indig. li.6.co.1360 B
Tam dementis.de epiſcop.audien.li.1.co. 111 C
Tamdiu ſocietas.pro ſocio.li.4.columna 817 C
Tam mandatori.de non numera.pecunia. li.4.co.768 A
Tanta circa nos.de veteri iure enuclean. li.1.co.151 A
Tempora fatalium dierum. de tẽporibus & reparat.appel. li.7.co.1723 C
Temporales actiones.quando liber. prin. dat. li.1.co.170 B
Temporalibus.de vxoribus militum. li.1. co.396 B
Tempore contractus. de pact. inter emp. & ven.compo. li.4.co.869 D
Temporis quod.de periculo. tut. & cura. li.5.co.1110 D
Tempus expeditionis. quibus non obii. lon.temp.præſcri. li.7.co.1609 A
Terminato.de fructib.& li.expen. li.7.c. 1680 A
Teſtamenta omnia.de teſtamen. li.6.co. 1269 C
Teſtamenti factione.de inoffi.teſt.li.3.c. 514 B
Teſtamenti tabulas quemadmo.reſt.aper. li.6 co.1345 D
Teſtamento iure.de impub. & aliis ſubſti. li.6.co.1300 C
Teſtamento matres. de confirman. tuto. li.5.co.1073 D
Teſtamento tutor.de excuſa.tuto.li.5.co. 1147 B
Teſtamentum militis.de inoff.teſta.li.3.c. 514 C
Teſtamentum non.de teſtamen. lib.6.col. 1269 B
Teſtandi cauſa.de teſtamen.lib.6.colum. 1267 C
Teſtes ſerui.de teſta. li.6.co.1263 B
Teſtium facilitatem.de teſtibus. li.4.co. 703 B
Titius ſi cum.de oper.liber. li.6.colum. 1204 C
Titulis non præcedentibus.de ſeruis reis. manumit. li.7.co.1538 C
Titulos qui.de off.comitis Orientis. li.1. co.196 B
Tonus minoris.de offi.quæſtoris.li.1.co. 193 B
Traditionibus & vſucapionibus.de pactis. li.2.co.234 B
Traiectitiæ quidem.de nauti.fœno.li.4.c. 796 A
Traiectitiam.de vſuris. li.5.co.794 D
Tranſactio nullo.de tranſactionibus. li.2. co.264 A
Tranſactione finita. de tranſactionibus. li.2.co.259 B
Tranſactione matris. de tranſactionibus. li.2.co.257 C
Tranſactionem quæ. de tranſactionibus. li.1.co.262 C
Tranſactionis placitum.de tranſ.& t.li.2.c. 246 C
Tranſigere vel paciſci.de tranſact.li.2.co. 252 C
Tres denunciationes. quomodo & quan. li.7.co.1650 A
Tres tantummodo.de epiſ.audien.li.1.co. 101 D
Tres tantummodo.de offic.præto.li.1.co. 197 C
Tunc conuenit.de accuſat.& inſcrip.li.9. co.2008 B
Turres noui.de operib.pub. li.8.columna 1813 C
Tutelæ actio.arbi.tute. li.5.co.1129 C
Tutelæ actione.de teſtamen.tute.li.5.co. 1073 B
Tutelam adminiſtrare. quãdo mulier tut. off.fung.po. li.5.co.1087 C
Tutelam pupillorum.de admini.tuto.li.5. co.1096 A
Tutor filiorum.de ſen.paſ.lib.9.columna 2131 B
Tutor licet.de admini.tuto.lib.5.columna 1099 B
Tutor poſt puberem.arbi.tute. li.5.col. 1139 B
Tutor qui.de tuto.vel cura. qui ſatis non de. li.5.co.1115 D
Tutorem quondam.arbi.tute. li.5.colum. 1128 B
Tutorem vel curatorem.de vſur.pupil. li. 5.co.1137 B
Tutores debita.de admini.tuto. lib.5.co. 1097 C
Tutores etiam Græcis.de teſtamen.tute.li. 5.co.1073 C
Tutores nominatos.de excuſat.tuto. li.5. co.1149 C
Tutores qui necdum.vt cauſe poſt puber. adfit tutor. li.5.co.1122 D
Tutor quos. ſi tutor vel cura. falſis alleg. excuſat.ſit. li.5.co.1152 B
Tutores tutelæ arbi.tute. li.5.co.1128 B
Tutores vel.de admi.tuto. li.5.columna 1103 A
Tutoribus vel curatorib. de pericu. tuto. & cura. li.5.co.1110 B
Tutoris officium.quãdo tut.vel cura.eſſe deſi. li.5.co.1143 B
Tutoris tui.ad leg.Iul.de vi pub. lib.9.co. 2045 B
Tutori vel curatori.de nego.geſt.li.2.co. 329 B

V

VBi adhuc.de iure dot. li.5.co.995 B
Vbi auiarum.de ſuis & legi.liber.lib. 6.co.1464 C
Vbi aut vis.vbi de poſſeſ.agi opor.li.3.co. 436 C
Vbi falſi examen.ad leg.Cor.de fal.lib.9. co.2076 B
Vbi pactum.de tranſact. li.2.co.264 C
Vectigalia quæcunque.de vectiga.& com miſſ. li.4.co.885 A
Vectigalia noua. vectiga. noua inſti. non poſſe. li.4.co.886 C
Velamento abſentiæ.de poſtulan. li.2.co. 271 A
Velles necne.de reuo.do. lib.8.columna 1987 B
Velut caſtrenſe peculium.de adſeſſoribus & dome. li.1.co.206 A
Venales ſententias. quando prouo. nõ eſt neceſſ. li.7.co.1735 C
Venditi actio.de actionib.emp. & ven. li. 4.co.851 B
Venditi actionem. de actionib. empti & ven. li.4.co.850 A
Venditio quidem.de prædiis mino.li.5.c. 1163 A
Venditionem ob tributorũ. ſi prop. pub. penſi.ven.fue.eccle. li.4.co.843 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index legum.ix.librorum priorum Codicis.

Venditiones.de his quæ vi. metúsve cau. li.2.co.339 B
Venditiones etſi.de contrah. emp.& ven. li.4.co.818 B
Venditioni ancillę de vſucap.pro emptore. li.7.co.1583 B
Venditor factum.de reſcin.ven. li.4.co. 838 B
Venditrici.de reb.alie.non alie. li.4.co. 861 C
Venia edicti.de in ius voc. li.2.columna 221 C
Veterum ambiguitatē.ad ſenatuſcō.Vell. li.4.co.760 B
Verba ſuperflua.de donationib. li.8.co. 1983 D
Verba teſtamenti.de teſtamen. li.6.co. 1265 B
Verba teſtamenti.de fal.cau.adiect.leg.li. 6.co.1414 B
Verbis teſtamenti.de vſuf.& habita. li.3. co.561 B
Verbum precibus.ex quib.cau.infa. irro. li.2.co.296 C
Verbum volo.de fideicom. li.6.columna 1391 B
Veſtium auri.de reſcin.ven. li.4.columna 841 A
Veteranis qui.quando proto.non eſt neceſſe. li.7.co.1736 B
Veterem dubitationem.de aucto. præſtā. li.5.co.1142 B
Veteres circuitus.de adopt. li.8.columna 1947 A
Veteris iuris arbi.tute. li.5.co.1129 D
Veteris iuris dubitationem.de præto.pig. li.8.co.1848 B
Veteris iuris.de contrahen.ſtip. lib.8.co. 1887 B
Vetuſtiſsimam obſeruationem. de iur.domi.impe. li.8.co.1868 D
Viam veritatis.de loca.& condu. li.4.co. 897 C
Vi bonorum.vi bo.rapt. li.9.co.2092 B
Vice donatricis.de donationibus. li.8.co. 1969 C
Viduæ intra.de nup. li.5.co.937 B
Vipulſos.vnde vi. li.8.co.1779 B
Viri illuſtres.de offic.magiſt.milit. li.1.c. 192 A
Viros clariſsimos. de excuſationib' tuto. li.5.co.1151 C
Vis eius.de probationibus. li.4.columna 690 A
Vitia poſſeſsionum. de acquiren. & retinen.poſſ. li.7.co.1598 B
Vitrico priuigni.communia de ſucceſ. li. 6.co.1483 A
Vltra modum.de actionibus emp. & ven. li.4.co.855 B
Vniuerſa bona.in quib.cau.pig. li.8.co. 1826 C
Vniuerſa reſcripta.de precib.impe. offer. li.1.co.166 C
Vniuerſa reſcripta.de diuer.reſcrip.li.1.c. 178 C
Vniuerſi fiduciam.vbi.cau.fil.agan.li.3.c. 501 D
Vniuerſi prouinciales.de vectiga.& commiſſ. li.4.co.883 D
Vniuerſis ſimus.de precib.impe.off.li.1.c. 168 B
Vniuerſis tam legionibus. de hereditatibus decurio. li.6.co.1507 D
Vniuerſas terras.ne rei domi.vel templ.li. 7.co.1617 C
Vnus ex multis.de diſtract.pig. li.8.co. 1861 C
Vnus in diuiduum.in quib.cau.ceſſ. long. temp.præſcrip. li.7.co.1697 C
Vnuſquiſque ſobolem.de infan.expoſi.li. 8.co.co.1959 D
Vnuſquiſque procurator.ad le.Iul. repet. li.9.co.2085 C
Voluntariæ tutelæ.de excuſa.tuto.li.5.co. 1147 D
Voluntas patris.de fideicommiſſ. li.6.co. 1389 B
Voluntatis defuncti.de fideicommiſſ.li.6. co.1390 B
Vſucapio non præcedente.de vſucap. pro herede. li.7.co.1587 B
Vſucapio.de pignoribus & hypot.li.8.co. 1818 B
Vſufructu.de vſuf.& habita.li.2.columna 562 B
Vſufructu matri.de vſufructu & habita.li. 3.co.564 B
Vſuræ in depoſiti.depoſi.vel con.li.4.col. 796 C
Vſuræ per tempora.de vſuris. li.4.colum. 784 A
Vſuras emptor.de vſuris. li.4.columna 780 C
Vſuras quæ.de ſolut.& liberat. lib.8.co. 1915 C
Vſucapionem.de vectiga.& commiſſ.li.4. co.884 D
Vt creditor.de probationibus. li.4.co. 683 C
Vt debitum.de heredi.actio li.4.column. 677 B
Vtere viti.de prædiis & aliis rebus mino. li.5.co.1167 B
Vtili ratione.de defen.ciui.lib.1.columna 211 C
Vt in die.de feriis. li.3.co.475 A
Vt inter abſentes.de inutilib.ſtip. li.8.co. 1891 B
Vt inter diuinum.de ſacroſan.eccle.li.1.c. 49 B
Vt inteſtato.de ſuis & legi.libe. li.6.co. 1461 D
Vti poſſidetis.vti poſſidetis.li.8.column. 1797 A
Vt legis Fabiæ.ad leg.Fab.de pla. li.9.co. 2064 B
Vt liberis.de collationibus. li.6.columna 1243 C
Vt nemini.de collationibus.li.6.columna 1248 B
Vt nullo modo.de vſuris. li.4.co.794 B
Vt perfectius omnibus. de annali excep. li.7.co.1937 D
Vt prophanos.de paganis & ſacrif.li.1.co. 130 D
Vt reſponſum congruens. de tranſactionibus. li.2.co.251 B
Vtrum nepos.vbi pupil.educa.deb. li.5.c. 1123 C
Vt teſtamentum. quemadmo. teſta. aper. li.6.co.1345 C
Vt verborum inanium. qui admit. ad bonor.poſſ. li.6.co.1220 B
Vt vnius pœna.ad leg.Iul.repet, lib.9.co. 2084 A
Vt vxori pro dote. ne pro dote mulieris &c. li.5.co.1054 A
Vxori parui.de lega. li.6.co.1373 B
Vxor quæ.de repu. li.5.co.1040 A
Vxor tua, familiæ ercīſ. li.3.co.582 B
Vxor tua ſi.de his qui accu.non poſ. li.9. co.1996 A
Vxorem libertam.de nuptiis. li.5.colum. 936 B
Vxoris abortu.de poſthumis hered.inſti. li.6.co.1319 A

Z

Zenodorus.ad ſenatuſcon.Mace. li.4. co.745 A

Indicis legum finis.

INDEX

Index materiarum.ix.priorum librorum Codicis.

INDEX EORVM QVAE *adnotatu digna ſunt in gloſſematis.ix.priorum librorum Codicis.*

A

Abbas an debeat de calūnia iurare, vel ſyndic' monaſterij. lib.2.co. 427 C
Abigei qui ſunt.li.9.co. 2098 C
Abolitio eſt licentia deſiſtendi ab accuſatione. lib.9.columna 2031 A
Abolitio generalis, legitima, & priuata, quæ ſunt. li.9.co.2110 C
Abolitio habetur tribus modis. li.9.co. 2100 D
Abolitio quid ſit. lib.9.columna 2109 A
Abſens damnari poteſt. lib.9.columna 2100 D
Abſentem defendere nemo cogitur inuitus. li.3.co.485 D
Abſentium cauſa reipublicæ bona an vendi poſſint. li.2.co.394 D
Abſolutus in ciuili, poteſt conueniri in criminali. li.9.co.2090 A
Abſoluti ſemel an poſſint condemnari.li. 9.co.2042 C
Abſoluere quis poteſt, qui damnare non poteſt. li.3.co.497 D
Abſoluit nemo, qui condemnare non poteſt, vt intelligatur. li.1.co.84 A
Acceptilatio eſt imaginaria ſolutio.li.8.c. 1921 C
Acceptum ferens poteſt ex multis cauſis reſtitui. li.8.co.1922 D
Acceſſorium durare non poteſt ſine principali.li.4.co.797.D.in gl. Nec ſequitur ſuum principale vbi non eſt eadem ratio.1166 B
Accipiſt.i.facit. lib.4.column. 811.C.in glo.f
Accuſſij magnus error. 1698.C.in margine.
Accuſari ſimul quot malefactores poſsint ab eodem. li.9.co.2016 D
Accuſare volens duos adulterij, quo ordine vti debet. li.9.co 2027 D
Accuſator an teneatur ſe ſemper inſcribere ad pœnam talionis.lib.9.column. 1995 C
Accuſator & accuſatus qualiter citari debent. li.9.co.2003 B
Accuſatio eſt multis interdicta. lib.8.co. 1993 B
Accuſatio vnius, an permutatur pluribus. li.9.co.2002 D
Accuſationis deſertæ pœna eſt quinque librarum auri. li.3.co.500 C
Accuſationem deferens ſine abolitione, an incidat in Turpillianum. lib.9.co. 1997 B
Accuſationem deferens ratione promiſſionis ſibi factæ, ad illam non redit etiam promiſsione non ſeruata.lib.9.co. 2013 D
Accuſationes criminum quanto tempore tollantur. li.9.co.1072 C
Accuſationes duas an poſsit quis inſtituere. li.9.co.1999 D
Accuſatus ab vno ſuper vno crimine, an poſsit ab alio ſuper eodem accuſari. li. 9.co.2006 A
Accuſatus citatus non veniens, quomodo puniatur. li.9.co.2003 C
Accuſatus tranſigens, an poſsit datum repetere. li.2.co.338 D
Acephali qui dicantur. lib.1.column. 120 A
Acrimonia vnde dicitur. lib.1.column. 25 A
Acta quæ dicantur. li.1.co.45.D.in.glo.t verſu.1.&.415.D.in gl.e
Actio ad exhibendum non competit, niſi interſit pecuniariter. li.3.co.612 C
Actio ad exhibendum vtilis an aliqua ſit. li.3.co.613 D
Actio ad exhibendum arbitraria eſt.li.3.c. 614 C
Actio aliter dicitur incipere in ſtipulatione poſt mortem, & aliter in legato.li.4. co.666 A
Actio bonæ fidei, & actio ſtricti iuris, differunt. li.3.co.614.D.in gl.r
Actio ciuilis incerta, quæ. li.4.co.892.A in mar.
Actio ciuilis an prēiudicet criminali.li.9. co.2088 D
Actio de conſtituta pecunia, in quibus ſit priuilegiata. li.4.co.681 D
Actio de dolo aliquas actiones ſecum admittit. li.2.co.340 D
Actio de peculio datur in quantum eſt locupletatum, & non in plus, in certis caſibus. lib.4.column.739.D.in gl.o
Actio directa & contraria vltro citroque eſſe ſolent. lib.4. column. 815.D in gl.g
Actio ex ſtipulatu pro dote, quinque ſpecialia habet. li.5.co.1005 D
Actio famoſa an poſsit in partem dari.lib. 2.co.342 D
Actio finium regundorum quando & vnde naſcitur. li.3.co.607 D
Actio funeraria contra quos competat.li. 4.co.676 C
Actio hypothecaria eſt realis. li.8.colum. 1861 A
Actio hypothecaria quanto tempore duret. li.4.co.662 B
Actio in factum ex edicto de alie. mu.iudi.&c. vtilocum habeat, tria ſunt neceſſaria. li.2.co.407 D
Actio in factum ad redhibendum, datur in quinque caſibus. li.4.co.880 A
Actio in factum in multis habet locum. li.4.co.891 A
Actio locati non habet locum in adnocato nec in menſore. lib.4.column. 640 C
Actio neg.geſt.vnde naſcitur.li.2.co. 324. in gl. Actionem. l. ſi pecuniam.de neg. geſt.
Actio per alterum non quæritur regulariter. li.4.co.859 C
Actio per litis conteſtationem diuiſa non redintegratur. li.8.co.1903 A
Actio perſonalis ſcripta in rem, præſcribitur longo tempore. libr.2.columna 335 A
Actio perſonalis pro vſufructu cōpetens, quanto tempore tollatur. li.3.columna 569 D
Actio perſonalis.x.vel.xx.annis aliquando tollitur. li.3.co.570 D
Actio perſonalis ex teſtamento, quanto tempore tollitur. libr.7.columna 1636 A
Actio pignoratitia eſt perſonalis. li.4.co. 729 D
Actio pignoratitia quando naſcitur, & ex quo tempore currit præſcriptio.li.7.c. 1636 D
Actio poteſt hodie dari ex contractu dudum inito. li.4.co.890 C
Actio præſcriptis verbis vbi habet locū. li.4.co.890 D
Actio prima non nouatur per ſententiam. li.7.co.1689.A.in gl.c
Actio pro ſocio quando incipit competere. li.7.co.1635 D
Actio pro ſocio, quando naſcitur. li.4.co. 817 C
Actio protutelæ, contra quem datur. li.2. co.322.C.in gl.y
Actio qualiter ſumitur. lib.1.columna 37 C
Actio quandoque datur in quintuplum. li.7.co.1541 A
Actio quandoque ipſo iure per pactum tollitur. li.2.co.246 D
Actio quandoque naſcitur ex contractu dudum inito. li.5.co.1034 D
Actio quanto minoris, & ex empto, differunt. li.4.co.853 B
Actio quod metus cauſa, qualis eſt, & contra quem datur. li.2.co.335 A
Actio rerum amotarum eſt pœnalis. li.5. co.1054 B
Actio rerum amotarum quando detur. li. 5.co.1053 D
Actio tranſit ipſo iure de vno fideicommiſſario in alium. libr.6.columna 1431 C
Actio vi bonorum raptorum in heredem non datur etiam in eo quod ad eum peruenit. li.9.co.2092 D
Actio vtilis, & directa.differunt. lib.6.co. 1373 A
Actio vtilis datur in ſex caſibus ſine ceſſione. li.6.co.1373 A
Actio vtilis in aliquibus caſibus ab initio datur ſine ceſsione. lib.4.columna 659 A
Actionis ceſsio ex tribus præſumitur ſimulata. li.2.co.315 D
Actionis cuiuſlibet an poſsit fieri ceſsio. li.4.co.829 D
Actionis directæ & vtilis an ſit eadē ſubſtantia. li.4.co.660 A
Actionis nomen, officium iudicis continet. li.4.co.829 C
Actioni hypothecariæ quanto tempore præſcribitur ab emptore. li.7.colum. 1611 D
Actionem cedere & mandare differunt.li. 4.co.659 C
Actionem directam habens, ſi concurrat cum habente vtilem ad agendum, vter præferetur. li.8.co.1910 C
Actionem mouens, intra bimeſtre litem conteſtari debet. lib.3.columna 1907 D
Actione legis Aquiliæ conuentus ſi demendacio conuincitur, in duplum punitur. li.3.co.580 D
Actione protutelæ tenetur, qui nec eſt, nec eſſe poteſt tutor. lib.5.columna 1120 D
Actione vtili qui tenetur, an ſit obligatus. li.4.co.659 D
Actiones aliquæ non tolluntur tempore. li.7.co.1635 B
Actiones an & quando dentur heredibus & in heredes. li.4.co.679 B
Actiones contrariæ quandoque dantur ad idem. li.8.co.1984 B
Actiones contrarias non poteſt quis exercere. li.4.co.815.D.in gl.g
Actiones ex contractu tranſeunt ad heredes. li.1.co.229 C
Actiones in rē vniuerſales ſunt quatuor. li.7.co.1620 D
Actiones mixtæ quanto tempore durant. li.7.co.1607 C
Actiones olim erant perpetuæ. li.7.col. 1618 D
Actiones loco immobilium computātur. li.2.co.378 A
Actiones perſonales priuilegiatæ.li.8.co. 1838 A
Actiones perſonales.xxx.annis durant.li. 4.co. 608 B
Actiones quædam perſonales tolluntur breui tempore. li.7.co.1610 B
Actiones reales facilius quæruntur per alterum quàm perſonales. li.4.co.742. C.in gl.k
Actiones reales ſunt decem.li.7.columna. 1620 D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Actiones sunt in multiplici differentia. li.2.co.co.327 D
Actiones reuocatoriæ sunt quatuor. li.6. co.1210 B
Actionum diuidēdarum beneficium,quibus datur. li.8.co.1894 C
Actore nō probante quandoque cogitur reus se defendere. li.4.co.722 D
Adam si viueret, non posset contrahere matrimonium. li.5.co.937.B.in gl.e
Ademptio est duplex. lib.6.columna 1355 C
Adfinitatis definitio. lib.5.columna 932 D
Adire & immiscere differunt. li.2.colum. 373 A
Adire hereditatem videtur, qui domum patris post mortem inhabitat. li.2.co. 373 C
Administrator negligens punitur. li.6.c. 1283.B.in mar.& in gl.
Adoptio potest fieri de aliquo in fratrem. li.6.co.1288 C
Adsertor libertatis quis dicatur.lib.7.col. 1566 B
Adultera si non accusetur intra tempus certum,potest se præscriptione tueri. li. 9.co.1026 C
Adulterium an committatur cum meretrice. li.9.co.2033 D
Adulterium non fit sine dolo.li.5.colum. 1040 A
Adulterium,stuprum,& incestus,quid significent. li.9.co.2023 B
Adulterij accusator per multas exceptiones repellitur. li.9.co.2036 D
Adulterij accusari potest vxor etiam constante matrimonio. li.9.co.2028 D
Adulterij pœna capitalis erat. lib.9.co. 2028 B
Aduocatus an debeat pro vno salario præstare patrocinium in causa appella.li.4. co.641 C
Aduocatus an teneatur appellationis causam sine nouo salario agere.li.5.colum. 1123 B
Aduocatus cum cliente contrahere non potest. li.2.co.272 D
Aduocatus stare,iudex sedere debet. li.2. co.274 B
Aduocati,actores vocantur. li 2.column. 315 A
Aduocati error vsquequo possit corrigi. li 2.co.289 C
Aduocati fisci quæ salaria olim habebāt. li.2.co.283 C
Aduocati salariū qua actione potest peti. li.4.co.640 A
Aduocato quando sit salarium præstandū. li.4.co.640 C
Aduocati salarium ad heredem transmittitur. li.2.co.279 D
Aedificij facti in alieno solo ex propria materia,cuius est possessio. li.3.colum. 549 D
Aemus mons. lib.7.colum.1712.B.in mar.
Aequalitas seruanda est. lib.2.columna 365 D
Aequipollentium quid fiat,nihil refert.li. 6.co.1292 D
Aes alienum & proprium. lib.4.columna 663 D
Aestimatio in dubio facit emptionem. li. 5.co.992 A
Aetates mundi sex. lib.1.colum. 19 A
Affectus sine effectu punitur. li.6.colum. 1194.D.& li.9.co.2021 A
Affinitatis definitio. libr.5.columna 932 D
Affrictio non est afflicto danda. li.9.co. 1192.D.& li.9.co.2113 B
Agere quandoque quis compellitur. li.3. co.463 C
Agressor quando occidi possit.lib.9.co. 154 D
Agrum per alienum transire an liceat.lib. 3.co.577 A
Aliena res si obligetur,an teneat obligatio. li.8.co.1830 A
Alienare,generale verbum est. lib.6.co. 1505 D
Alienans rem prohibitam alienari, an trāsferat dominium. li.4.co.649 C
Alienam rem possum vendere, sed non seruum alienum manumittere. li.4.co. 877 B
Alienatio quid sit.c.de fun.do.l.j.
Alienatio à principio inualida,quādoque validatur. li.8.co.1969 D
Alienatione prohibita, videtur prohibitus omnis actus per quem fit translatio dominij,&c. lib.4.colum.864.B.in mar.
Alimenta an sint præstanda per eum qui negat aliquem filium. lib.8.columna 1939 C
Alimenta sunt ingratis deneganda. li.5.c. 1057.C.in gl.e
Alimenta sunt parētibus & patronis præstanda. li.4.co.734 D
Alimentare nihilo minus debet ecclesia eum qui illi domum suam ea lege dedit,etiam si domus paulo mox comburatur. li.4.co.909 B
Alimentorum petitio aliqua habet singularia. li.5.co.1124 C
Alius alia aliud, dictio est implicatiua similium. li.6.colum.1180.C.in mar.sublite.p
Allodij sui esse rem primo adserens, an possit postea dicere se in feudū habere. li.4.co.1549 D
Alterum de tribus quandoque dicitur.li. 1.co.117.D.& li.6.co.1190 A
Amor descendit. li.3.co.517 A
Amore vehementius nihil est.li.7.colum. 1581 A
An pro & quandoque ponitur. lib.6.co. 1380 D
Ancilla ab hostibus liberata an sit domino restituenda. li.8.co.1955 A
Ancilla si detur in dotem, soluto matrimonio cuius erit partus. lib.5.columna 1047 C
Ancilla sub conditione libera,si ante conditionem pariat: an sint filij eius serui vel liberi. li.7.co.1517 C
Angariæ,quæ. li.1.co.28 A
Annona & capitatio sunt tributa. li.1.co. 208 A
Annotatio quid sit. lib.1.colum.27.C.& 178 D
Annotari bona quid sit. lib.9.columna 2100 D
Annotatus quis dicatur. lib.7.columna 1742 D
Annotatus si postea compareat,super quo audietur. li.6.co.2101 D
Annua ad agendum,perpetua sunt ad excipiendum. li.8.co.1874 D
Annui debiti obligatio,an sit vnica,& post per vnam præscriptionem tolli. li.7. co.1630 B
Annus emboliſmus quis sit. lib.1.colum. 27.C.in gl.e
Antapocha quid est. libr.4.columna 717 C
Antichristus regnabit per tres annos cū dimidio. li.4.co.783 D
Antipherna quid & vnde dicantur.li.5.c. 928 D
Apocha quid est. lib.4.co.717.C.in gl.b. & gl.i
Apolis dicitur ille,qui est sine ciuitate. li. 5.co.1037 D
Apollinariani. li.1.co.115 C
Apostata,quis. li.1.co.18 B
Apostatatus accusatio quanto tempore duret. li.9.co.2072 D
Apostoli quomodo fiant. lib.7.columna 1702 A
Apostrophe quid. li.2.co.261 D
Appellans an causam appellationis exprimere debeat. li.6.co.1357 A
Appellans quid probare teneatur.lib.2.co. 372 D
Appellans qui intra biennium appellationem prosequi non potuit, an tertium habebit. li.7.co.1725 D
Appellare non potest,qui est confictus & confessus. li.7.co.1738 B
Appellari ad quem debeat à subdelegato. li.3.co.460 D
Appellare à multorū sententiis non licet. li.7.co.1710 C
Appellari an possit à consultatione. li.7. co.1698.D.in gl.r
Appellari non licet à sententia principis. li.7.co.1709 A
Appellandi decendium currit à tempore sententiæ & scientiæ lib.7.columna 1705 A
Appellantis temere,pœna. li.7.columna 1704 D
Appellanti sufficit dicere, appello ad iudicem competentem. li.7.co.1756 A
Appellantes male,puniuntur. li.7.colum. 1740 D
Appellatio à quocunque iudice recepi debet. li.7.co.1711.D.in gl.g
Appellatio interiecta, intra quod tempus debet inchoari. li.7.colum.1720.B.in gl.i
Appellatio intra quod tempus debet exerceri. li.7.co.1643 C
Appellatio intra quod tempus debet interponi. li.7.co.1645 A
Appellatio nō potest interponi ab interlocutoria nisi in certis casibus. li.7.co. 1741 A
Appellatio potest interponi ratione contumeliæ per iudicem patri factæ. li.7.c. 1714 C
Appellatio quandoque potest interponi viua voce. li.7.co.1708 C
Appellatio quandoque tantū semel conceditur. li.7.co.1567 B
Appellatio quomodo debeat fieri. li.7.c. 1704 D
Appellatio secunda quandoque est interdicta. li.1.co.104 D
Appellatio si à iudice spectabili interponatur ad imperatorem, quis de ea cognoscet. li.7.co.1717 D
Appellatio si emittatur à sententia ipso iure nulla, qualiter sententiabit iudex ad quem. li.7.co.1733 A
Appellatio si interponitur, cui incumbit onus probandi. li.7.co.1706 A
Appellatio vbi est interdicta,an etiam restitutio in integrum ibi denegetur.lib. 7.co.1146 D
Appellationis causa an possit tempore feriarum exerceri. li.3.co.474 D
Appellationis exercendæ tempus, à quo tempore currit. li.7.co.1731 B
Appellationis tempus currit à tempore scientiæ. li.7.co.1554 C
Appellationi intra quod tempus renunciare liceat. 1713.B.in mar.
Appellatione pendente non debet res sequestrari. li.7.co.1740 A
Appellatione remota soli principi licet delegare. li.7.co.1709 C
Appellatur ab executore ante tempus exequente. li.7.co.1414 D
Appellatur à delegato ad delegantem. li. 7.co.1716.D.in fi.
Arbiter quomodo cognoscitur. li.1.co. 104 B
Arbitri sententia non parit actionem. li.2. co.405 C
Arbitrium boni viri quandoque requiritur,& à persona receditur. li.5.co.980. B.in gl.g
Arbitrium per appellationem non rescinditur. li.2.co.408.C.in gl.l
Arcere quid,& vnde dicatur. li.6.colum. 1314 D
Archimandrita vnde dicitur.li.1.column. 18 B
Argumentum à contrario sensu non semper valet. li.1.co.91 C
Argumentum à maiori est validum.li.6.c. 1309 C
Argumentum non est trahendum ex legibus abrogatis. de Iustinianeo Co. fa. 7 C
Arras perdens, ad nullum aliud interesse tenetur. li.4.co.715 D
Arrarum contractus an sit contractus per se. li.4.co.714 C
Ariani qui. li.1.co.114.B.&.115 B
Aruspex quis est. li.9.co.2057 D
Arrigere & porrigere differunt. li.9.co. 2040.C.in mar.
Adscriptitius.xl.annis sit liber. li.7.co. 1623 D
Assertio quæ sit. li.7.co.1566 B
Adsertor libertatis quis dicatur. lib.7.co. 1566 B
Adseuerare & profiteri differunt. li.4.co. 686.B
Asse toto distributo an sit necesse ad dupondium transire. li.6.co.1374 D
Atrocia delicta vt puniantur. li.9.colum. 2054.B.in textu.& in gl.
Auaritiæ simum genus mulierum. li.5.co. 748 D
Auctor.i.venditor. lib.4.colum.847.C.in gl.c
Auctor primus,& auctor secundus.li.8.c. 1925.D.in mar.
Audacia qualiter sumatur. lib.4.columna 670 A
Augustalis quis dicatur.li.7.co.1716.A.in gl.s.& 2088.B.in mar.
Aurum polluitur ab ære. lib.3.columna 618 C
Aurum non debet ad barbaros portari, sed ab eis subtili ingenio auferri.li.4.c. 887 A.B
Aut,pro & quandoque ponitur. li.6.co. 1380 D
Authentica,qua in prouincia,multa inducit noua. li 3.co.486 D
Auus & auia si sint, quis præferetur in tutela. li.5.co.1088 D
Auxilium multiplex quandoque simul conceditur. li.3.co.609 D

B

BArbaros telis iuuare, proditioni proximum est. lib.4.co.831.C.in textu.
Bastardus an possit legitimari. lib.5.co. 1068 D
Benefaciendum est bene facientibus.li 2. co.222 A
Beneficium debet esse perpetuum.li.2.co. 375 D
Besis,quid. li.7.co.1754 D
Bibliopola quis dicatur. lib.4.columna 880 D
Bonæ fidei possessor in petitione hereditatis quid restituere tenetur. lib.3.co. 538 C
Bonæ fidei possessor tenetur noxali. li.6. co.1195.A.in tex.
Bona fides quare exigitur in cōtractibus. li.4.co.660 C
Bona fides quo tempore in contractibus exigatur. li.7.co 1583 D
Bona fide nihil melius.lib.8.co.807.C.in gl.d
Bona heredum maritinon sunt obligata pro dote. li.8.co.1842 D
Bona quæ habet filius familias,vnde præsumantur quæsita. li.6.co.1496 A
Bona vacantia an vsucapiantur. lib.7.co. 1588 D
Bonorum defuncti separatio à bonis coheredum,qualiter & quando petitur.li. 4.co.678 C
Bonorum possessio cōtra tabulas quibus detur. li.6.co.1224.A.in gl.i
Bonorum pos.est duplex. li.5.co.1156 D
Bonorum possessio,& possessio bonorū, differunt. li.7.co.1755 D
Bonorum possessio non petita,ad heredē non transmittitur. li.2.co.362 D
Bonorum possessio quædā est facti,quædam iuris. li.3.co.514.D.in gl.q
Bonorū possessio septima, quibus detur. li.9.co.2131 A
Bonorum possessio vnde liberi, quibus detur. li.6.co.1225.B.in expo.rub.
Bonorum possessiones sunt.vij. li.6.co. 1228.D.in gl.u
Bonorū possessiones an sint hodie sublatæ. li.6.co.1229 A
Bononia est nutrix legum.lib.6.columna 1284 C
Brephotrophium,quid. li.1.co.45 D
Buccellarij qui sunt.. li.9.co.2049 D

C

CAlculus qualiter accipitur. li.3.col. 447 B
Calculus,quid. li.2.co.268 D
Calendarium quid signat.libr.4.columna 775 A
Caligatus quis dicatur. li.5.co.638.D.in gl.t
Calix fractus non remanet sacer. li.1.co. 48 B
Calumnia in ciuili causa commissa, punitur criminaliter. li.7.co.1562 D
Calumnia an vitiet transactionem.li.2.co. 243 C
Calumnia præsumitur eo ipso quòd quis non probet quod intendit.li.9.column. 1999 B
Calumnians in crimine extraordinario, qualiter puniatur. li.9.co.2010 A
Calumniare viderur qui non probat. li.9. co.2115 C
Calumniator quis dicatur. lib.9.columna 2114 D
Cancellare & inducere,differunt. li.8.co. 1920 G
Canonica vnde dicatur. lib.1.columna 24 D
Canon,quid. ibidem.
Capitatio quid sit. li.4.co.853 A
Carcer est ad custodiam. lib.9.columna 2032 D
Carcerem habere non est prohibitum. li. 9.co.2016 B
Carcerum custodes negligentes qua pœna puniuntur. li.9.co.2015 A
Castaldio quis dicatur. li.4.co.740.D.in gl.z
Castratus si contrahat, an matrimonium teneat. li.5.co.1045 C
Casus fortuiti periculum quomodo quis in se suspiciat. li.2.co.331 D
Casus dum est in iure expressus,nulla est dubitatio. li.6.co.1190 B
Casus liberat speciei debitorem.lib.4.co. 849 A
Casus singulares & excepti ob identitatē rationis extenduntur ad similes. li.4.c. 811.B.in mar.
Causa cessante cessat effectus. li.1.colum. 95 A
Causa cessante cessat priuilegium.li.2.co. 396 A
Causa cessante,quando cesset effectus. li. 2.co.651 B
Causa,cuius sit. li.4.co.699 D
Causa & lis differunt. li.2.co.251 D
Causa & res differunt. lib.4.columna 1646 D
Causa impulsiua datum, an possit repeti causa non secuta. li.4.co.651 C
Causa propria quæ dicatur. li.2.columna 303 A
Causa quādoque per inficiationē crescit. li.4.co.643 D
Causæ continentia non est diuidenda. li. 5.co.1127 A
Causæ criminales & ciuiles quanto tempore durare debent. li.9.co.1997 A
Causarum genera quatuor sunt in quibus tantum præses vel maior eo iudicat.li.3. co.479 A
Causarum olim tria erant genera. li.3.co. 457 D
Cautidicus quis dicatur. li.2.co.272 A
Cautela abundans non nocet. li.8.colum. 1994 C
Cautio dicitur nuda promissio. lib.2.co. 299 B
Cautio Muciana quando habet locum. li. 6.co.1384 C
Cautio nō valet si nulla causa exprimatur. li.4.co.768 C
Cautio quid sit,& quotuplex est. li.2.co. 299 B
Cautiones quædam remitti possunt, & quædam non. li.3.co.561 C
Cedere bonis quis vere dicatur. lib.7.co. 1748 D
Celeritas nimia quandoque punitur. li.5. co.959 C
Census,& reliqua,differunt.li 4.c.844.C. in interpret.rub.
Centuriones qui dicantur. li.6.columna 1255 A
Certiorari non debet,qui non ignorauit. li.1.co.108 A
Certatim qualiter accipitur. li.8.columna 1811 A
Cessio actionis ex quibus præsumatur simulata. li.4.co.812 A
Cessio aliquādo pro iusta præstatione est. li.4.co. 637 C
Cessio bonorum ad multa prodest.li.7.c. 1748 D
Cessio debet habere proprium titulum. li.4.co.812.C.in mar.sub lit.b
Cessio & deleg.differunt. lib.8.columna 1909 D
Cessio quando simulata dicatur. lib.4.co. 812 A
Cestos,quid. li.5.co.949 C
Charitas ordinata incipit à se. li.3.colum. 575 D
Chirographarius vnde dicitur. li.4.co. 638 B
Chirographum si habeat debitor,an præsumatur ob id liberatus. lib.7.columna 1531 A
Cimeliarchium quid est. lib.7.columna 1758 D
Citatio non valet si nulla causa exprimatur. li.4.co.768 C
Citatio per edicta non per quemlibet iudicem fieri potest. li.7.co.1644 B
Citans scholarem ad iudicem veritum, an perdat causam suam. lib.4.columna 671 C
Ciues & incolæ quomodo differant. li.7. co.1707 A
Ciuilis præfertur criminali. lib.9.colum. 2035 C
Ciuilis quæstio quandoque incidit ciuili, quandoque criminalis ciuili &c.li.3.co. 466 A
Ciuiliter aliqui fieri non sufficit, nisi & naturaliter etiam fiat. lib.2.columna 387 C
Ciuiliter agi de crimine an possit adhuc eo qui illud commisisse dicitur, viuēte. li.4.co.722 D
Ciuiliter & criminaliter in multis casibus agi potest. li.9.co.2089 D
Ciuitas vna dicitur respublica.li.8.colum. 1833 D
Ciuitatis administratores an transigere possint. li.2.co.249 C
Ciuitatum muri non sunt publici.li.8.co. 1800 B
Ciuitatum res non vsucapiuntur. li.7.co. 1589 A

Nouem priorum librorum Codicis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Clericus coniugatus cur non cogatur ferre tonsuram. li.1.co.65 B
Clericus prohibetur postulare contra ecclesiam in qua habet beneficium.li.4.c. 906.B.in mar.
Clericus quandoque à iudice seculari punitur. li.1.co.102 D
Clerici non dant fideiussores iudicio sisti, vel iudicatum solui. li.1.co.69 D
Clerici priuilegio fori renunciare nō possunt. li.1.co.230 A
Clericum intonsum percutiens, an ligatur excommunicatione. li.1.co.68 A
Codicilli qualiter dicuntur pertinere ad testamentum. li.6.co.1361 B
Codicilli sine scriptis possunt fieri. li.6.c. 1361 A
Codicilli si videantur esse contrarij,quid iuris. li.6.co.1362 C
Coeundi impotentia quid operetur.lib.5. co.1143.D.in mar.
Cœlebs quis dicatur.li.5.co.920.B.& lib. 8.co.1992 A
Cœlestis quis dicatur. lib.1.colum. 27 C
Cœlum quid dicatur. lib.1.colum. 19 C
Cogitatio an sit punienda. lib.1.columna 134 C
Cogitatio quando puniatur.li.1.columna 56 D
Cognatus rapinam patiens, potest à cognato defendi. li.9.co.2051 A
Cognati an hodie admittantur an tutelā. li.5.co.1075 C
Cognati & agnati hodie succedunt vsque ad decimum gradum. lib.6.columna 1465 D
Cognati iure nouo vocantur ad tutelam. li.5.co.1090 D
Cohors quæ dicatur.lib.4.colum.906.D in mar.
Collationem facere dupliciter quis compellitur. li.6.co.1141 D
Collectarius quis dicatur. lib.4.colum. 637 D
Colles qui dicantur. lib.1.columna 19 D
Colonia dicitur terra ad collendum desti nata. li.7.co.1525 D
Colonus an possit conueniri pro debito locatoris. li.4.co.660 C
Colonus de sterilitate non de exiguitate quæri potest. li.4.co.900.D.in fi.
Colonus interuertendo possessionem si vendat an possit emptor vsucapere.lib. 7.co.1595 C
Colonus nihil soluēs,an præscribere possit. li.7.co.1620 A
Colono an succurratur contra dominum per aliquod interdictum.lib.4.columna 900 A
Commendo,quandoque depono significat. li.7.co.1521.A.in glos.a
Commentarienses qui dicantur.lib.1.co. 105.B.& li.9 co.2014 C
Commissarij iurare debent,non autem cauere. li.8.co.1982 C
Committere in legem. lib.1.columna 141 C
pro Commodo suo vigilare cuique licitū est. li.4.co.802.B.in mar.
Commodatarius ad maiorem diligentiam tenetur,quàm creditor. lib.6.columna 1199 A
Commodatarius qua actione recuperat rem sibi commodatum à fure.lib.6.co. 1198 B
Commodatario minus fauetur, quàm fuloni. li.6.co.1197 D
Comonoutolon,comodaulomolo, regindalia,reypusara quid significent. li.3.c. 619 A
Comparatio qualiter fit hodie. lib.4.co. 721 C
Comparatio sola an plene probet. li.4.co. 721 B
Comparationes ex quibus generibus scripturarum fiunt. li.4.co.720 D
Comparatiuus pro positiuo quandoque ponitur. li.4.co.860 C
Comparo quale verbum. lib.4.co.889,B in glos.c
Cōpensatio an quemadmodum fisco opponatur. li.4.co.775 A
Compensatio an fiat ipso iure. lib.4.co. 775.C.in glo.i
Compensatio cessat in multis casibus.lib. 4.co.779 D
Compensatio in quibus debitis fit, & in quibus non. li.4.co.779 A
Compensare aliquando quis potest quod sibi non debeat. li.4.co.777 C
Concilium quid sit. li.7.colum.1508.C. in mar.
Concilia quatuor ab ecclesia recepta.li.1. co.19 B
Concubinæ cum omnibus possunt contrahere. li.5.co.1059 A
Condemnari debeat procurator, an dominus. li.2.co.309 D
Condictio furtiua vnde sit. li.4.colum. 679 D
Condictio nulla infamat. lib.2.column. 294 A
Condictio ob causam non habet locum in contractibus nominatis. li.4.co.821. C.& 869 B
Condictionem habens ad rem,rem videtur habere. li.7.co.1599 C
Conditio & modus in quo conueniant, & in quo differant. lib.6.column.1416.D. in gl.m
Conditio non nubendi an sit reprobata. li.5.co.978.A.in gl.k
Conditio potest fieri dupliciter. li.8.co. 1970 D
Conditio quando debeat impleri.li.6.co. 1296 B
sine Conditione acta, rumpēda non sunt. li.4.co.651 B
Conditione sub impossibili datum, an possit repeti. li.4.co.651 D
Conductos vectigalium inuitus quandoque detineri potest. li.4.co.896 A
Confessio an statim præiudicet. lib.8.co. 1839 D
Confessio de indebito confitenti præiudicat. li.3.co.469 D
Confessio de recepto, statim præiudicat in quinque casibus. li.4.co.771 C
Confessio extraiudicialis non infamat.li. 5.co.954 B
Confessio extra iudicium,an valeat. li.4. co.705 A
Confessio facta in tormentis, an noceat. li.7.co.1738 D
Confessio facta in tormētis an faciat plenam probationem. li.9.co.2108 D
Confessio per errorem facta, an possit reuocari. li.1.co.161 C
Confessio quando dicatur facta in iure. li.7.co.1696 B
Confessus de proprio crimine,quādoque super aliorum conscientia interrogatur. li.9.co.2010 C
Confessus de proprio crimine extraordinario qualiter puniatur. lib.9.column. 2010 A
Confessus habetur pro conuicto, an sit verum indistincte. li.7.co.1695 D
Confessum an & quando debeat sequi sententia. li.7.co.1696 C
Confitens se donasse,sed sub conditione: an teneatur hoc probare, quòd sub conditione donauit. li.5.co.919 B
Confitetur crimen,qui pacisci tur. li.2.co. 297 D
Confusio vitanda. lib.4.colum.774.C. in gl.r
Coniectura quid est. lib.6.columna 1194 D
Coniuncti nominatim,loco vnius sunt.li. 6.co.1453 B
Consanguinitas suspicionem quandoque inducit,quandoque remouet. li.5.co. 1151 A
secundum Conscientiam iudicandum. li. 4.co.712.D.in gl.t
Consensus erroneus non nocet. li.7.co. 1575 B
Consentit quis fideiubendo.li.8.columna. 1927 D
Consentit qui tacet. lib.8.columna. 1853 C
Consobrini qui dicantur.li.6.co.1227.D. in gl.o
Constantinus fuit primus imperator Christianus. li.5.co.1061 C
Constitutio quid. de emenda. Cod. Iust. co.10 D
Consuetudo alia si sit in foro actoris, & alia in foro rei:vtra seruanda sit.li.8.co. 1962 B
Consuetudo,altera natura est.li.4.colum. 695 C
Consuetudo an æquiparetur pacto. li.8.c. 1963 C
Consuetudinem abrogare legem, & eam vincere dicuntur.li.8.c.1962.D.in mar. & 1963 A
Consuetudo an vincat legem, vel illam possit abrogare. li.8.co.1962 C
Consuetudo dat iurisdictionem. li.2.co. 415.C.& li..8.co.1950 A
Cōsuetudo generalis quam princeps scit & tollerat,legem tollit generaliter.li.8. co.1963 D
Consuetudo qualiter potest interrumpi. li.8.co.1964 A
Consuetudo quando dicatur longa.li.8.c. 1961 C
Consuetudo tres habet virtutes. li.8.co. 1964 C
Consularis quis. de no.Cod.fa co.2.D
Consul,quis. Ibidem.
Contestatio non iure facta, non prodest: nec fit interruptio. li.7.co.1578 A
Contractus an rescindatur per pœnitentiam alterius contrahentium. li.4.co. 661 A
Contractus coram quot testibus, & cum qua solennitate celebrari debet.li.4.co. 639 A
Contractus imperialis est lex. li.5.colum. 1036 D
Contractus in fraudem legis factus, non valet. li.4.co.724 A
Cōtractus ponitur proprie & impropriè. li.4.co.714 C
Contractus quando dicatur in scriptis celebrari. li.4.co.639.D.&.703 D
Cōtrahere cum cliente aduocatus potest. li.2.co.272 D
Contraria allegans non est audiendus.lib. 6.co.1185.A.in mar.
Contrarietas nulla est in legibus. de no. Co.fa.co.3.D
Contubernium quid sit. lib.5.co.947 B
Contumacia præsumpta & expressa quæ sit. li.7.co.1647.D.in gl.g
Contumax an audiatur appellans. li.7.co. 443 C
Contumax an possit appellare. lib.3.co. 1737 D
Corneliæ legis de falsis,quæ est pœna. li. 4.co.709 A
Corpus iuris quid sit. lib.5.columna 1004 C
Creditor an possit pro modica pecunia rem maximā sibi obligatam distrahere. li.8.co.1858 C
Creditor ex cuius pecunia militia est empta,præfertur omnibus. lib.8.columna 1826 A
Creditor nō habens ius vendēdi pignus, si vendat an statim teneatur ad preciū. li.8.co.1864 C

Creditor

Nouem priorum librorum Codicis.

Creditor pignus persequens, an debeat probare debitorem esse dominum.li.8. co.1818 B
Creditor pignus vel hypothecam inuadens propria auctoritate, qua actione tenetur. li.4.co.730.D.in gl.d
Creditor primus suum ius non perdit, licet se patiente pignus alij obligatum fuerit. li.8.co.1852 A
Creditor posterior quandoque potior est priore. li.8.co.1837 D
Creditori priori soluens,an in eius locum succedat. li.8.co.1845 A
Creditor quemadmodum agat contra furem qui pignus sibi surripuit. lib.8.co. 1824 D
Creditori quomodo succurratur, si debitor pignus vendiderit. libr.8.columna 1320 D
Creditor quo ordine debet cōuenire debitorem,fideiussorem,aut pignoris possessorem. li.8.co.1824 D
Creditor relegatur qui filium familias in pignore accepit. li.8.co.1832 D
Creditor secundus quandoque contra primum auditur. li.8.co.1846 D
Creditor si solutionem recipiat,& nō exprimitur in quam causam, de qua intelligitur. li.8.co.1913 D
Creditor vendens pignus, an teneatur de euictione. li.8.co.1935 C
Creditor vendens rem sibi obligatā,quatuor præstare debet. li.8.co.1936 C
Creditore inuito non potest aliud pro alio solui. li.8.co.1918.B.1980 B
Creditores hereditarij contra quos possint agere. li.3.co.546 D
Creditum & res,verba sunt generalia.lib. 4.co.619.C.in interpret.rub.
Credulus quis esse non debet.li.9.colum. 2009 C
Crimen & delictum differunt.li.2.colum. 368 D
Crimen concussionis quid est. li.4.co. 654 D
Crimen dicitur capitale tripliciter.li.2.c. 253 A
Crimen læsę maiestatis post mortem obiici potest in duobus casibus. li.9.co. 2022 D
Crimine duplici quādoque quis tenetur. li.9.co.2005 D
Crimina aliqua non extinguuntur morte. li.7.co.1509.D.in fi.
Crimina multa sunt quæ morte non extinguuntur. li.9.co.2036 C
Criminosus non debet concedi puellæ eum in maritum petenti. li.9.columna 2049 B
Culleus quid sit. li.9.co.2057 A
Culpæ nomine nullus tenetur in suis.li.4. co.721 D
Curator an possit cogi rationem reddere officio durante. li.4.co.1098 A
Curator curatorem habenti dari potest. li.5.co.944.C.in gl.o
Curator qualiter datur adulto. lib.5.co. 1077 D
Curator quandoque bonis captiui datur. li.8.co.1952.in mar.
Curatores à quibus dari possunt. li.5.co. 1144 D
Curialis an possit esse clericus. lib.1.co. 67 A
Curiales erant serui. li.7.co.1624 B

D

DAmnato in metallum est pœna cæteris grauior. li.2.co.293 B
Damnatus in pluribus criminibus, si in vno appellat,quid iuris. li.7.columm. 1740 D
Damnati bona an sint confiscanda. li.9.c. 2119 A
Damnat qui soluit. li.3.co.498 A
Damnum an veniat in actione iniuriarū. li.9.co.2096 B
Damnum datur multipliciter. li.3.c.581 A in gl.b
Datum causa transactionis nō repetitur. li.2.co.256 D
Debet.i.potest. li.4.colum.845 D in gl.m
Debitor an & quādo liberetur perempta re debita. li.4.co.636 D
Debitor an possideat pignus quod creditori tradidit. li.7.co.1626 C
Debitor auditur quandoque vendito pignore. li.8.co.1847 B
Debitor si offerat, & creditor nolit accipere: si res oblata pereat, an liberetur creditor. li.6.co.1422 A
Debitor pupilli plenam,pleniorem,& plenissimam consequitur quandoque securitatem. li.2.co.366.C.in gl.p
Debitor qui accepit quinquennale, post non auditur bonis cedere volens. li.7. co.1752 A
Debitorē debitores conuenire possumus. li.4.co.674 B
Debitum rei indiuiduæ an extinguatur totum, creditore debitori in partem succedente. li.4.co.675 D
Debitum remittens donare videtur.li.8.c. 1915 A
Deceptus vltra dimidiam iusti precij,agit vsque ad.xxx.annos. li.2.columna 405 D
Deceptus vltra dimidiam iusti precij, potest restitui:qualiter intelligitur illa dimidia. li.4.co.834 C
Deceptis subueniendum est. li.4.c.755 C in glos.e
Decisio quid.de emen.Iusti.Cod. 10 D
Decretum primum, & secundum,quanto tempore distare debent. li.7.co.1755 D
Dedititij quales erant. li.7.co.1524 B
Defensor veniens post litem contestatam,an sit condemnandus. li.2.colum. 305 D
Defuncti status etiam ante quinquennium quæri non debet. li.7.co.1575 D
Defuncti voluntas in ambiguo benigne est interpretanda. li.6.co.1293 D
Defuncti voluntas est deambulatoria.li.3. co.583 D
Defunctorum voluntates depositiue sunt seruandæ,sed non enunciatiuæ. li.6.co. 1265.D.in gl.f
Delator quis dicatur. li.1.co.76 A
Delegatio in quibusdam fieri nō potest. li.1.co.204 B
Delegatio non est sine nouatione.li.8.co. 1910 A
Delegatio duob.modis fit. li.8.columna 1909 D
Delegatis an possit causam exequi. li.3.c. 454.D.in gl.a
Delegatus an possit citare. li.7.columna 1756 D
Delegatus quando potest delegare.li.2.c. 389 D
Delegati quidam sunt ad vniuersitatem causarum. li.3.co.456 D
Deliberandi tempus petens, an tacite videatur adire. li.6.co.1340 C
Deliberandi tempus quātum esse debet. li.6 co.1341 D
Delictum æquale pœnam æqualē exigit. li.1.co.77 C
Delictum & crimen differunt.li.2.colum. 368 D
Delictum occultum quandoque plus punitur. li.1.co.55 D
Delictorum æqualitas æqualitatem pœnarum patitur. li.9.co.2049 C
Delinquens melioris conditionis esse nō debet. li.5.co.1026 D
Delinquendi occasio nemini danda est.li. 7.co.1530 D
Denunciatio illius cuius non interest, nō nocet. li.4.co.839 A
Denunciatio ne quis emat rem talem, an faciat emptorem possessorē malæ fidei. li.3.co.557 D
Deponentes de peritia artis,debent prius iurare. li.5.co.969.D.in mar.
Deponenti vel commodanti an possit referri quæstio dominij. lib.7.columna 1632 D
Deportare possunt tantūm quatuor indices. li.9.co.2119 B
Deportatio aliquando adimit libertatem. li.2.co.318 C
Deportatio capitalis pœna est. li.4.c.830. D.in gl.u
Deportatio tollit ea quę sunt iuris ciuilis, li.9.co.2134 A
Deportati quid perdunt. lib.6.columna 1285 C
Deportato relictum quis capiet. lib.6.co. 1285 D
Depositarius an propter impensas habeat retentionem. li.4.co.800 B
Depositarius aliquando tenetur vltra dolum & culpam. li.4.co.796 C
Depositarius vtens re deposita,an furtum faciat. li.4.co.797 B
Deum iurans,deum habet vltorem.li.9.c. 219 D
Deuoti qui dicantur. lib.4.colum. 887 A
Diaconissa. li.1.co.29 C
Dictum generale generaliter est intelligendum. li.3.co.568 C
Dies à planetis nomina sumpserunt. li.3. co.475 A
Dies instrumenti an debeat edi. li.8.co. 1889 C
Dilatio an detur in causa adulterij.li.9.co. 2041 D
Dilatio an sit danda propter amicorum absentiam. li.3.co.470 C
Dilatio data à lege,an possit minorari per iudicem. li.3.co.468 A
Dilatio est quandoque trium mensium. li.3.co.435 D
Dilationes sunt amputandæ.li.3.columna 470 D
Digesta,Institutiones,& Codex, quo ordine sint facta. de emen. Iustin. Cod. 11 A
Discordia fit ex communione. lib.8.col. 1870 B
Disiunctiua ponitur quandoque pro copulatiua. li.6.co.1211 A
Distractus.i.venditus. li.4.co.819 C in gl.k
Diues & pauper qui dicantur.li.6.colum. 1233 D
Diues plus obligatur quàm pauper.li.1.c. 100 A
Diuisio an præsumatur facta ex longa rei possessione pro diuiso. li.3.co.599 A
Diuisio,permutatio quædam est. li.3.co. 587 C
Diuisionem quidam petere non possunt. li.5.co.1055 D
Diuisione facta à patre,non agunt filij de euictione. li.3.co.592 B
Doctorum filij in quo sunt priuilegiati.li. 2.co.281 D
Dolus apertus & velatus. li.8.co.1892 C
Dolus auctoris successori nocere non debet. li.8.co.1823 D
Dolus duplex est. li.2.co.339 C
Dolus non infertur scienti.lib.4.columna. 838 C
Dolus præponderat culpæ.lib.4.columna. 839 D
Dolus quandoque dat causam cōtractui, quandoque incidit in contractum. li.2. co.351 D
Dolus quomodo probetur in venditione intercessisse. li.4.co.837 D

Dolus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Dolus scienti non infertur. li.2.columna 381 C
Dolus tertij an vitiat emptionem. li.2.co. 331 D
Domestici testes norunt ea quæ in domo fiunt. li.1.A.in mar.
Domicilium vbi dicitur quis habere.li.7. co.1605 C
Dominium aliquando transfertur sine traditione. li.3.co.560 D
Dominium an possit sine possessione quæri. li.8.co.1860 D
Dominium an statim quæratur domino per procuratorem. li.7.co.1539 D
Dominiũ an transferatur ex inutili contractu. li.4.co.715 A
Dominium an transferat dominus tradẽs rem suam prætextu falsi instrumenti.li. 9.co.2074 D
Dominium an transferatur, si res contra prohibitionem alienatur. li.4.column. 863 C
Dominij translatio an requirat vacuæ possessionis traditionem. li.4.columna 852 D
Dominus qua actione teneatur ratione cõtractus cum seruo celebrati.li.4.colum. 733 B
Domo instructa legata, an contineatur vinum. li.6.co.1378 C
Donare procedit à nobilitate. li.5.c.980. D.in mar.
Donatarius an teneatur ad æs alienũ pro re sibi donata. li.8.co.1968 B
Donatio aliquando ob solam negligentiã reuocatur. li.8.co.1986 B
Donatio an debeat esse inofficiosa euẽtu & consilio, antequam possit reuocari. li.3 co.536 D
Donatio an valeat, duo sunt inspicienda. li.5.co 922 A
Donatio an valeat sine stipulatione.li.8.c. 1966 A
Donatio causa mortis an possit fieri absenti. li.8.co.1990 B
Donatio dubia an præsumatur causa mortis,vel inter viuos. li.8.co.1991 D
Donatio est contractus nominatus.li 4.c. 648 B
Donatio est triplex. lib.5.columna 1032 D
Donatio est contractus. lib.7.columna 1631 A
Donatio facta filio in potestate à patre nõ valet. li.2.co.362 D
Donatio facta ecclesiæ vltra quingentos aureos sine scriptura an valeat. li.1.co. 46 A
Donatio facta in filium an valeat. li.8.co. 1967 C
Donatio hodie valet vsque ad quingentos aureos sine insinuatione. lib.8.co. 1976 B
Donatio in pias causas,an sine insinuatione possit in immensum fieri. li.8.co. 1976 D
Donatio inter virum & vxorem,si nõ interuenit traditio,non confirmatur morte. li.5.co.1022 D
Donatio inter viuos facta constante matrimonio,an possit vsucapi. li.7.colum. 1586 A
Donatio morte confirmata quemadmodum retrotrahatur. li.3.co.533 D
Donatio non fit iniuito. lib.8.columna 1967 B
Donatio patris facta fisco in potestate posito non validatur per vsucapionem. li. 7.co.1585 D
Donatio patris in filium quandoque statim transfert dominium. li.3.co.533 B
Donatio potest fieri pro sua & aliena morte. li.8.co.1991 B
Donatio propter nuptias est in dominio vxoris. li.4.co.757 A
Donatio propter nuptias facta per minorem an possit retractari.lib.2.columna 362 C
Donatio propter nuptias olim tria habebat vitia. li.5.co.928 A
Donatio propter nuptias quare datur vxori. li.5.co.930 B
Donatio propter superuenientes liberos reuocatur. li.8.co.1988 C
Donatio quare est inter coniuges prohibita. li.5.co.929 A
Donatio simplex duobus casibus confertur. li.6.co.1248.A.in gl.n
Donatio simplex an valea inter absentes li.8.co.1990 C
Donationis inofficiosæ querela inquantũ reuocat. li.3.co.531 D
Donationis insinuatio in quibusdam casibus necessaria non est. lib.8.columna 1983 A
Donationis insinuatio potest fieri apud acta sine testibus. li.8.co.1973 D
Donationi perfectæ an possit apponi conditio in traditione. li.8.co.1685 B
Donationes inter viuos collatæ in vxorẽ, an infirmentur vno damnato ex lege Iulia maiestatis. li.9.co.2022 A
Donator an teneatur de euictione.li.5.co. 983.A.& li.8.co.1924.B.in gl.f
Donator cui alimenta ex pacto à donatario non præstantur, tres contra eum habebat actiones. li.8.co.1983 D
Donator si fiat inops, an donatarius eum alere teneatur. li.8.co.1989 B
Donum & munus differunt. li.6.columna. 1225 A
Dos ad mulierẽ redit soluto matrimonio. li.5.co.925 A
Dos aliquando retinetur pro debito mariti. li.4.co.1666 D
Dos à marito potest repeti si sua substantia male cœpit vti. li.5.co.995 C in mar.
Dos an minuatur propter impensam. li.5. co.1007.B.in gl g
Dos an possit per curatores constitui adultæ vltra vires. li.5.co.1096 D
Dos à quo possidetur. li.8.columna 1841 C
Dos data confertur in quatuor casibus constante matrimonio. lib.6.columna 1237 D
Dos data ob matrimonium quod de iure non potuit sequi,an possit repeti.li.4.c. 647 C
Dos etiam constante matrimonio quandoque reddenda est. li.5.co.1051 C
Dos & donatio an possit constitui inæqualiter. li.5.co.929 A.in gl.e
Dos & donatio propter nuptias æquis passibus ambulant. li.5.co.930 B
Dos filiæ data an possit per creditores reuocari. li.7.co.1763 D
Dos habet multa priuilegia.li.4.column. 761 A
Dos habet tria consideranda. li.5.colum. 1002 B
Dos inofficiosa per quos potest reuocari. li.3.co.537 C
Dos in quibus casibus exigitur matrimonio constante. li.5.co.995 D
Dos non potest constitui nisi liberis personis. li.7.co.1529 C
Dos non est titulus lucratiuus. lib.7.co. 1764 D
Dos per quas actiones repeti potest. li.5. co.997 C
Dos potest constitui per pollicitationem. li.5.co.989 A
Dos profectitia redire debet ad patrem etiam liberis existentibus.li.5.columna. 1048 D
Dos quando redditur si matrimonium per consanguinitatem soluitur.li.5.co. 1009 A
Dos si per extraneum promittitur de cuius patrimonio promissa præsumitur.li. 5.co.981 C
Dotis & donationis propter nuptias debet esse æqualitas. li.5.co.1018 C
Dotis fructus cuius sunt. li.5.columna 1010 C
Dotis non numeratæ exceptio currit etiã minoribus,& habet multa specialia. li. 2.co.401 D
Dotis promissio nulla quantitate specificata,valet &c. lib.4.colum.825.C.in mar.
Dotis retẽtio olim propter quinque competebat. li.5.co.1006 C
Dotem accipiente minore,an sua bona tacitè obligentur. li.5.co.1077 A
Dotem dans an teneatur de euictione. li. 5.co.983 C
Dotẽ maritus recipiens, an pro illius conseruatione debeat fideiussorem dare. li. 5.co.1052 D
Dotem potest maritus vxori legare. li.6. co.1415 C
Dotem promittens simpliciter extrane⁹, an possit tradendo pactisci eam sibi restitui. li.5.co.1011 D
Dotalis non est res ex pecunia dotali empta. li.5.co.988 C
Dotalis rei dominus est maritus. li.3.co. 553 D
Dotalium rerum dominium,cuius est, an viri aut mulieris. li.5.co.998 B
Dubia fit res per negationem.li.7.colum. 1570 B
Dubitans pro ignorante habetur.li.4.co. 646 D
Dubitationem quis decidere debeat. li.1. co.145 C
in Dubio mitior pœna intelligitur li.4.c. 830.D.in glo.u
Duumuir ex decurionibus eligitur. li.7. co.1734 B
Duumuiri qui dicantur. li.3.co.454 D

E

Ecclesia an debeat damnum pati per factum prælati. li.1.co.27 D
Ecclesia est loco pupillæ. lib.5.colum. 1145 D
Ecclesia in sex casibus nullo modo alienare potest. li.1.co.37 D
Ecclesia,minor, maritus ad diuisionẽ non prouocant,sed prouocantur. lib.3.co. 599 D
Ecclesia remunerando,an possit alienare. li.1.co.34 C
Ecclesiæ res in sex casibus possunt alienari. li.1.co.38 D
Ecclesiasticæ personæ possunt esse in conditione filiis principum secularium.li.4.colum. 669.D.in mar.
Editio non debet fieri sine causæ cognitione. li.2.colum.214.C.in mar.& in tex.D
Edictum de testibus est prohibitorium. li.1.co.122 B
Edictum diui Traiani quid sit. lib.7.co. 1531 C
Edictum successorium quid sit. li.6.co. 1230.B.in gl.g
Einateres quæ dicantur. lib.2.columna 247 D
Electio propter moram transfertur. li.8. co.1977 C
Electione facta an statim habeat iurisdictionem electus. li.3.co.480 A
Electione vnius tollitur aliud. li.4.col. 783 B
Elogium quid sit. lib.9.column. 2010 D
Emancipatio an debeat fieri interueniente scriptura. li.8.co 1949 B
Emancipatio an valeat sine scriptura.li.4. co.712 A

Emancipatio

Nouem priorum librorum Codicis.

Emancipatio hodie videtur semper contracta fiducia fieri. li.6.co.1478 C
Emancipatio non datur inuito. li.7.co. 1515 C
Emancipati à suis adhuc in aliquibus differunt. li.7.co.1551 C
Emancipatus manumittens non videtur gerere pro herede. li.6.co.1321 D
Emendatio domestica. li.9.co.2054 B in textu,& in glo.
Emens rem à fure, an præsumitur particeps fraudis. li.9.co.1185 D in mar.
Emere rem meam non possum. li.6.co. 1343 A
Emphyteuta emphyteuæ si velit vendere,cuius requirer consensum. li.4.co. 613 A
Emponema quid significet. li.4.colum. 824.D 911 D
Empta res de pecunia mea,an sit mea. li. 3.co.856 C
Empti i. venditi. li.4.colum.815 D in gl.f
Emptio & diuisio differunt. li.3.columna. 600 B
Emptio & permutatio in quibus conueniant,& in quibus differant. li.4.co. 869 D
Emptio & venditio qualiter resoluitur.li. 3.co.841 D
Emptio suæ rei quare non valet. li.4.co. 819 D
Emptionis substantia est consensus. li.4. co.819 A
Emptor quandoque precium amittit, nec illud venditor lucrifacit.lib.7.columna. 1617 C
Emptor quemadmodum possit agere contra venditionem re euicta. li.8.columna. 1933 D
Emptor qui emit bona fide liberum patientem se vendi,duas habet actiones. li. 7.co.1569 B
Emptor si inquietetur super re empta sciente vẽditore,an tenetur ei denunciare. li.8.co.1926 B
Emptor tenetur pro collectis impositis venditori ratione possessionum quas emit, non ratione possessionum quas non emit. li.4.co.845 C in mar.
Endiadys(immo vero hendiadys) figura. li.1.co.97 D
Epiphania vnde dicitur. li.3.columna. 476 C
Episcopi ab imperatore electi, detrudi debent. li.9.co 2097 D
Episcopi decretũ quandoque est in transactione necessarium. li.2.co.268 C
Episcopi & monachi tutores esse nõ possunt. li.1.co.94 D
Episcopi excommunicare possunt scientes furtum,nisi indicauerint. li.6.co. 1186 D
Epistalma quid notat. li.7.column. 1615 C
Epistolæ præsentibus mitti non solent. li. 8.co.1882 D
Equestres milites qui dicantur. lib.5.co. 939 A
Eremodicium quid. li.3.colum.486 A in gl.e
Eremodium an possit contrahi in causa liberali. li.7.co.1554 B
Ergasterium quid sit. lib.4.column. 792 D
Error quis dicatur. li.4.co.855 B
Error aduocati vsquequo possit corrigi. li.2.co.289 C
Error an excuset. lib.5.colum 952 C in gl.l
Error nominum vel finium,an vitiet legatum. li.6.co.1369 A
Euangelio non obediens, coram quo accusabitur. li.9.co.2078 B
Euictionis actio,an.xxx.annis tollatur.li. 8.co.1931 A
Euictionis nomine quando agitur re nõdum euicta. li.8.co.1924 C
Euictionem perdit qui sine iudicis sententia rem restituit. li.8.co.1929 D
Exactio tacita,quæ est. li.5.columna. 1048 A
Exceptio diui Hadriani est anomala. li.8. co.1900 C
Exceptio non competentis iudicis quando debeat opponi. li.8.co.1878 A
Exceptio non numeratæ pecuniæ limitatatempore,an habeat locum contractu celebrato non in scriptis. li.4 columna 633 C
Exceptio non numeratæ pecuniæ, contra quam scripturam obiicitur. li.4.colum. 763 A
Exceptio non numeratæ pecuniæ, an possit post biennium opponi. li.4.colum. 768 D
Exceptio Velleiani realis est.li.4.c.756 A in glo.k
Exceptionis proponendæ defectus quid operetur. li.7.co.1639 A
Exceptionem non numeratæ pecuniæ an possit qui ei renunciauit opponere.li.4. co.763 B
Exceptiones nouas an liceat opponere in causa appellationis. li.7.co.1728 A
Exceptiones reo competentes an competant fideiussoribus. li.7.co.767 D in mar.
Exceptiones tres dunta xat secundum aliquos sunt in adulterij crimine admittendæ. li.9.co.2036 B
Excipiens an videatur confiteri. li.8.co. 1877 A
Excipiens nõ semper cõpellitur probare. li.4.co.763 D
Excommunicatio an suspendatur per appellationem sequentem. li.7.columna 1675 A
Excõmunicatus iterum excõmunicatur. li.9.co.2112 B
Exconsul quis.de no.Cod.fa. co.2 D
Executio quo ordine fiet in bonis.li.7.c. 1685 D in gl.k
Executio multis modis potest excedere, & tunc ab eo licet appellare. li.7.co. 1739 D
Executores an possint agere contra heredes. li.1.co.74 B
Exemplis iudicatur, quando ex eis consuetudo est introducta. li.8.co.1961 C
Exercitoria locum habet tribus concurrentibus. li.4.co.731 D
Exheredatus non habet contra tabulas.li. 3.co.511 D
Exhibere contra se quis tenetur. li.4.co. 710 B in gl.o
Exilium proprie quando dicatur. li.1.co. 107 C
Exilium triplex. li.9.co.2123 B
Expensæ tribus modis repetuntur. li.5.c. 352 A in gl.e
Expensarum reseruatio qualiter fiat. li.7. co.1680 A in gl.m
Expensas habeat ab ecclesia subditus agens contra prælatum. li.7.co.1574 B
Expilatæ hereditatis crimen quando locum habet. li.9.co.2090 D
Expilatæ hereditatis reus infamatur. li.2. co.295 B
Expræfectus quis.de no. Cod.fa. co.2 D
Exquæstor,quis. ibidem

F

FAber & instrumentum faciunt domũ. li.7.co.1596 D
Fabricenses qui dicantur. li.6.columna 1507 D
Facere contra legem. li.1.co.141 C
Facere fraudem legi. ibidem
Facere nomine meo quod nõ debeo, nec alieno. li.4.co.873 B in mar.
Facere pro se quis potest aliqua quæ non pro alio. li.1.co.63 D
Facta non præsumuntur.li.4.co.767 D in mar.
Facto ipso aliquid declaratur.li.7.c. 1529 D in gl.c
Factum alienum promitti non potest.li.4. co.879 D
Factum proprie quandoque licet infringere. li.3.co.535 A
Factum vnius alteri prodest & nocet. li.8. co.1895 D
Falcidia cessat in multis casibus. li.6.co. 1435 A
Falcidia detrahitur.de donatione causa mortis. li.8.co.1991 A
Falcidia inducitur quandoque de primò relictis occasione vltimorum relictorũ. li.3.co.532 C in gl.& mar.
Falcidia & in testamento & ab intestato locum habet. li.3.co.592 A
Falcidia in vna re.retineri nõ potest, sed in omnibus legatis. li.6.co.1432 D
Falcidia quæ non detrahitur de legato pio,non aggrauat alia legata. li.6.co. 1437 A
Falcidia an ponatur pro Trebellianica.li. 6.co.1438 A
Falsificans non tantum testamentum,sed etiam aliud instrumentum,potest publice accusari. li.9.co.2703 A
Falsitas potest ciuiliter & criminaliter tractari. li.9.co.2077 C
Falsum potest discuti quatuor modis.li.9. co.2092 B
Falsum sine dolo non committitur.li.9.c. 2075 C
Fama quandoque consumitur, quãdoque minuitur. li.2.co.272 D
Fama quid est. li.2.co.90 D
Familia tota propter dominum recusatur tanquam suspecta. li.5.co.955 B
Familiaris inimicus est peior omni peste. li.8.co.1972 C
Familiæ erciscundæ,& communi diuidundo,vnde nascantur,& quibus cõpetant. li.7.co.1635 C
Fana quæ dicantur. li.1.colum.16 C in gl.l
Fastigium quid.de no.Cod.fac. co.2 D
Fatale causarum quid dicitur esse. li.7.co. 1723 D
Fatalia causarũ,per quẽ possunt reparari, li.7.co.1724 A
Fatalia erant olim quinque. li.7.colum. 1730 A
Fauor quando dicitur. li.1.co.144 A
Feriæ sunt duplices. li.3.co.474 A
Feriis an possit à partibus renunciari.li.3. co.477 A
Feudum an auferatur filiis iam natis propter delictum patris. li.6.co.1213 D
Fideicõmissarius reputatur pro instituto. li.3.co.528 B
Fideicommissum ab eo relinqui non potest cui non est relicta pecunia. li.6. co.1205 A
Fideiussor an possit agere antequã soluat. li.4.co.905 D
Fideiussor ciuili obligationi tantum an accedat. li.4.co.773 D
Fideiussor,& mandator,differunt.li.8.co. 1896 A
Fideiussor minoris an & quando possit in integrum restitui. li.2.co.352 B
Fideiussor per solam solutionem non acquirit sibi hypothecariam. li.8.colum. 1901 D
Fideiussor quam actionem habet. li.8.co. 1901 D
Fideiussor simpliciter intercedens,an videatur etiam pro vsuris intercedere. li. 8.co.999 D
Fideiussor si omisit exceptionẽ, an sit ei imputan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

putandum. li.4.co.806 C
Fideiussor soluendo pro reo ipsum non liberat ipso iure. li.8.co.1900 D
Fideiussores duo qualiter possunt conueniri. li.8.co.1898 A
Fideiussores plures vnius tutoris quomodo teneantur. li.5.co.1179 D
Fideiussores semper in solidum tenentur. li.4.co.752 A in gl.k
Fides bona præsumitur, nisi probetur mala. li.8.co.1934 D
Fides quid est. li.1.co.12 D
Fidiciuæ quid significant. li.9.co.2107 C in gl.g
Filius acquirens an acquirat patri. li.5.co.1110 A
Filius an possit sub conditione institui. li.6.co.1293 A
Filius an possit hæreditatem adire iussu patris non præcedente. li.3.co.544 A
Filius apud hostes conceptus, an habeat postliminium. li.8.co.1951 D
Filius deportati est vere sui iuris. li.9.co.2134 D
Filius difficilius reuocatur in potestatem, quàm libertus. lib.8.column. 1950 D
Filius indebito bonorum subsidio institutus, an sit heres vel legatarius. li.3.co.556 A
Filius in quo sequitur paternã conditionem. li.7.co.1538 D
Filius non portabit iniquitatem patris. li.3.co.521 D
Filius patris curator esse potest. li.5.c.944 C in gl.o
Filius pro patre, & pater pro filio fideiubere potest. li.4.co.738 D in gl.l
Filius quo remedio peti potest. li.3.co.1796 C
Filius sibi adscribens in testamento patris, an incidat in pœnam. li.9.column. 2078 D
Filius sub conditione institutus si decedat ante conditionem, an hereditatem transmittat ad suam posteritatem. li.6.co.1456 A
Filius succedens patri, an possit reuocare rem ab ipso alienatam. li.3.co.555 D
Filiusfamilias & seruus differũt in multis. li.4.co.735 D
Filiusfamilias minor si fideiubeat, an sit restituendus. li.2.co.349 D
Filiusfa. in quo potest testari. li.6.colum. 1470 B
Filiusfa. in sex casibus in quantum facere potest condemnatur. li.4.co.734 D
Filiusfamilias pro patre potest fideiubere. li.8.co.1899 C
Filiusfa. si donat causa mortis consentiente patre, an vtriusque mors exigatur. li.8.co.1991 C
Filiusfa. testando, duo priuilegia olim habebant. li.3.co.530 A in gl.p
Filij, parentes castigare non debent. li.6.co.1498 B
Filij duorum fratrum, an succedant in stirpes, vel capita. li.6.co.1475 A
Filij in potestate constituti, patris administrationem non debent perscrutari. li.5.co.975 A
Filij nati ex matrimonio vetito, an sint legitimi. li.5.co.948 D
Filij sunt multiplices. libr.5.columna 951 A
Filio data patris contemplatione, videtur ex patris substantia processisse. li.6.co.1493 D in fi.
Filio in patris potestate constituto non datur tutor nec curator. lib.6.columna 1502 D
Filium alius antecedere non potest. li.6.co.1319 D
Filium in adoptionem datum tenetur pater instituere vel exhæredare. li.8.co.1946 in mar.
Filium vendere & pignorare potest parer aliquando. li.4.co.832 D in gl.p
Filiis bona potius quàm ecclesiæ sunt relinquenda. li.1.co.91 D
Filiis prioris thori, quibus nihil relinquitur, querela non datur. li.5.co.926 B
Filia patri ab intestato succedens, non soluit legata à filio relicta. lib.6.columna 1450 A
Filiatio qualiter probatur. lib.5.columna 935 A
Fingere & præsumere differunt. li.5.co.1011 D
Fiscus alienam rem vendendo, an & quando domino præiudicet. lib.4.columna 865 C
Fiscus dupliciter rem alienam vendit. li.2.co.371 C
Fiscus & priuatus si litigent, quis erit iudex. li.2.co.388 D
Fiscus ex bonorum cessione quandoque consequitur blasmum. lib.7.columna 1750 A
Fiscus regulariter post vxorem succedit decedentibus ab intestato. fallit in certis casibus. li.6.co.1507 B
Fiscus repetit datũ ab aliquo ob turpem causam. li.4 co.654 A
Fiscus vbique præsens est. lib.7.columna 1612 D
Fisci res vel publicæ an vsucapiantur. lib.7.co.1601 A
Fisco aliquando tollitur rei vindicatio quinquennio. li.4.co.883 B in gl.c
Fisco vendente rem alienam, an statim sit emptor securus. li.7.co.1618 D
Fœmina minus audet, quàm masculus. li.9.co.202 D
Fœmina non potest esse argentaria. li.2.c.214 C in gl.n
Fœnus nauticum multa habet specialia. li.4.co.787 C
Formari pactum quando dicitur. lib.2.co.250 C
Forum impinguat terram. lib.7.columna 882 A
Frater fratrem an teneatur alere. li.5.co.1057 A
Fratres consanguinei, qui dicantur. li.3.c.516 B
Fratres consanguinei tantum, & vterini tantum, qualiter succedunt. li.6.colum. 1475 D
Fratres vterini qui dicantur. lib.3.colum. 515 A
Fraus quando præsumatur. li.1.columna. 14 D
Fraudẽ præsumimus ex quantitate pœnę. li.4.co.786 A
Fraudem probet, qui eam allegat. li.8.co.1829 A
Fructus compensantur cum vsuris & sumptibus. li.3.co.557 A
Fructus percipiendi in quatuor casibus debent restitui etiam ab habente titulum. li.3.co.558 A
Fructus percepti à rogato restituere, an sint in quarta computandi. li.6.colum. 1427 B
Fructus quandoque deponuntur appellatione pendente. li.7.co.1701 C
Fructum laboris habere, requies est. li.3.co.476 B
Fucus quid est. li.4.co.830 B
Fugitiuum esse, species libertatis est. li.4.co.878 D
Fundum instructum, fundum cum instrumento, fundum & instrumentum legare differunt. li.6.co.1378 C
Fundo simpliciter vendito, an veniant instrumenta. li.6.co.1379 B
Fur expensas retinere non potest. li.8.co.1959 B
Fur triplex est. li.2.co.296 B
Furem an liceat occidere. lib.9.columna 2055 A
Furem indicare iure canonico quis tenetur. li.1.co.135 A
Furem indicare nemo tenetur. li.6.co.1186 D
Furem si quis dixerit in diuinando iniurarum non tenetur. li.9.co.2058 C in gl.q
Furiosi curator adiens hæreditatem nomine ipsius furiosi, an faciat eũ heredem. li.5.co.1161 A
Furiosi curator an possit bonorum possessionem repudiare. li.5 co.1159 A
Furtum an sit casus fortuitus. li.4.colum. 796 B
Furtum improbum, improbius, improbissimum. li.2.co.295 B in gl.b
Furti actio an & vnde competat successori eius cui furtum factum est. lib.6.co.1189 A
Furti actio cui competat. li.6.columna 1196 B
Fustigatio an infamet. li.2.co.295 D

G

Gallus gallinaceus quis dicatur. li.9.c. 2056 D
Generale non transmissibile non est cessibile. li.4.co.830 A in mar.
Generalitas non porrigitur ad specialiter cauta. li.5.co.1166 A
Generalitas trahitur ad ea tantum, de quibus est cogitatum. li.4.co.756 C
Generaliter dici tantum valet, quantum si singula numerentur. libr.7.columna 1623 A
Generis debitum perire non potest. li.4.co.636 C
Genus perire non potest. lib.8.columna 1885 D
Gerontocomium, quid. lib.1.colum. 45 D
Gesta, quæ dicantur. lib.7.columna 1683 D
Gestor an teneatur à seipso exigere debita. li.2.co.330 C
Gestor de quo tenetur. lib.2.columna 330 C
Gestor quandoque de casu fortuito tenetur. li.2.co.331 D
Glos, quæ dicatur. li.2.co.247 D
Grauiter quid sit. li.7.co.1616 A
Gynæcium quid est. li.9.co.2085 C in gl.e

H

Habeo per alium, quod non per me. li.2.co.402 D
Habere multipliciter dicitur. li.3.colum. 488 D
Habitatio differt ab vsu & vsufructu. li.3.co.566 D
Habitus non facit monachum, sed sponta nea voluntas. li.9.co.2039 D
Hereditas est cognatis debita. li.6.colum. 1566 B
Hereditas nondum adita, ad superiores an transmittatur. li.6.co.1463 B
Hereditas non adita vt transmittatur, duo sunt necessaria. li.6.co.1455 D
Hereditas per procuratorem aditi non potest. li.4.co.804 C
Hereditas solo verbo restitui potest. li.6.co.1423 D
Hereditas vel legatum sub conditione relictum an debeatur si conditioni non pareatur. li.6.co.1291 C
Hereditatis emptor quam actionẽ habet facta sibi cessione per venditorem. li.4.co.827 D
Hereditatis expilatæ accusatio cũ multis actionibus

actionibus concurrit. li.9.columna. 2092 B
Hereditatis expilatæ crimẽ an possit concurrere cum rei vindicatione, & aliis. li.3.co.582 D
Hereditatis petitio quædam est relicta, quædam vtilis. li.3.co.543 D
Hereditatem clausis tabulis quilibet adire potest. li.6.co.1322 C
Hereditatem ex testamento, & fideicommissum ex codicillis, quis petere non potest. li.6.co.1364 D
Hereditatem habere ab instituto, quandoque vtilius est, quàm à substituto. li.6.co.1425 C
Hereditatem petens petitione hereditatis si succumbat, potest postea illam ab intestato petere. libr.6.columna 1365 A
Hereditatem pupillarem an possit repudiare, qui paternam acceptauerit. li.6.c. 1331 A
Hereditatem rogatus restituere retenta quantitate vel prædio, quid retinebit. li.4.co.802 A
Heredes an teneantur sibi inuicem de euictione. li.3.co.587 C
Heredis locum an reputetur, qui ex certa rescribitur. li.6.co.1290 A
Heredis nomine primus seu proximus intelligitur. li.9.2118 C in mar.
Heredem instituens alienare videtur. li.5.co.673 A
Heres cubans cum vxore testatoris, est indignus hereditate eius. li.6.column. 1358 D
Heres curatoris an teneatur de leui culpa. li.2.co.328 C
Heres esto secundum conditiones infra scriptas, si non scribat, an testamentum valeat. li.6.co.1286 D
Heres est successor vitiorum & culpę defuncti. li.7.co.1587 C
Heres heredis, est heres testatoris. li.5.co. 1047 D
Heredes non semper tenentur pro portionibus hereditariis. libr.4.columna 676 A
Heres qualiter vlcisci debet mortem defuncti. li.6.co.1351 D
Heres quãdoque factũ defuncti reuocat. li.6.co 1210 A
Heres suus an præsumatur statim adisse. li.2.co.373 B
Heres suus & necessarius non præscribit titulo pro herede, nec ut. pro suo. li.7. co.1587 A
Heres tenetur ex dolo & lata culpa defuncti. li.5.co.1135 A
Heres vti debet iure defuncti. lib.2.co. 361 D
Heres plus iuris habet quàm defunctus. li.8.co.844 C in gl.l
Hæreticus qui dicitur. li.6.co.113 D & 117 C
Hæretici an possint testificari. li.1.colum. 112 C
Hetetici omnes sunt infames. li.1.co.14 A B in gl.y
Hispanorum cautela. li.2.colum.343 B in glo.c
Homicidium punibile committit aggressorem occidens, qui sine homicidio se defendere potuisset. libr.9 columna 2046 D
Homicidij crimen à pastoribus ortum habuit. li.9.co.2007 B
Homo liber quandoque vendi potest. li.1. co.48 C
Hominis prouisio tollit legis prouisionẽ nascituram, sed non natam. li.5.columna 1018 B
Hominem per lasciuiam occidens, in aliquo punitur. li.9.columna.2054 C in gl.r
Honor maior debetur electo maiori. li.2. co.285 B
Honores non sunt continuandi. li.1.co. 205 C
Hospitationis iure quis non potest sibi successionem vindicare. li.6.columna 1485 A
Hypotheca & pignus differunt. li.4.co. 728 D
Hypothecaria actio habet quatuor tempora. li.7.co.1625 D
Hypothecaria qualiter potest durare sublata personali obligatione. li.8.co. 1865 D
Hypothecariæ potest præscribi longo tempore. li.8.co.1930 D
Hysteron proteron est ordo conuertius. li. 7.co.1636 D

I

Iacente hereditate furtum fieri non potest, nisi in tribus. li.6.co.1199 C
Ignorantia iuris non nocet in damno vitando. li.1.co.164 D
Ignorantia præsumitur, nisi scientia probetur. li.1.co.197 D
Ignorantia quælibet excusat à dolo. li.9. co.1067 A
Ignorare & nescire differunt. li.4.co.743 D in gl.f
Illustres fiunt quandoque sola administratione. li.5.co.1065 C
Illustres sub præside non conueniuntur. li.2.co.315 B
Immiscere & adire differunt. li.2.co. 373 A
Immunitas à tutela datur tantùm in sacris constitutis. li.1.co.95 B
Imperator solus an sufficiat in condendo testamento. li.6.co.1271 B in gl.g
Imperium merum habens dicitur esse potens. li.7.co.1637 C
Impossibilia de iure, turpia dicuntur. li.2. co.261 D
Impubes si agat petitione hereditatis, an possit agi de statu suo. lib.3.columna 464 A
Impuberi non potest moueri quæstio status. li.6.co.1573 B
Impossibile quandoque pro difficili ponitur. li.5.co.1157 A
Incendiarij variis pœnis afficiuntur. li.9. co.1998 A
Incestus, quid. li 5.co.949 D
Incorporalia non possidentur. lib.3.co. 574 C
Indebitum per errorem solutum, an possit repeti. li.1.co.163 C & li.4.co.642 B in glo.n
Indebitum solutum à minore, quemadmodum repetatur. li.2.co.367 A
Indefensus sumitur dupliciter. de iustinia.co.confir. li.1.co.61 D
Iudicium vnde dicatur. li.3.co.558 D
Indictio vnde dicatur. li.1.co.9 D
Infamia detrimentum est famæ. li.2.co. 290 C
Infamia quid est. Ibidem D
Infamia tribus modis infertur. li.2.c.298 D in gl.u
Infamia turpitudo & macula differunt li. 3 co.516 B
Infamiæ facti effectus. li.2.co.295 D
Infamiam non incurrit qui ex officio iudicis damnatur. li.5.co.1118 C
Infamis an possit accusare. li.9.c.1999 C
Infamis est qui super certis criminibus pacisci tur. li.2.co.297 C
Infames an possint esse testes. li.1.c.14 A & 122 C
Infames ferre testimonium non possunt. li 5.co.122 C
Infans qui dicatur. libr.7.columna 159 D
Inferiores plus puniuntur. li.4.co.830 D in glo.u
Infirmus pro sanitate paratus esse omnia dare. li.2 co.272 D
Ingenuus acutius est in primis horis diei. de iustinia.co.confir. li.1.co.6 D
Ingenuus post moram nascitur ex ancilla. li.6.co.1473 B
In integrum restitutionis petitio an litis contestatione perpetuetur. li.2.colum. 404 A
Iniuria parua toleratur. libr.8.columna. 1948 D
Iniuria vni facta, quandoque redundat in tres. li.9.co.2094 D
Iniuriarum actio an transmittatur. li.4.co. 830 A in mar.
Iniuriarum actio quãto tempore finitur. li.9.co.2095 D
Inquilinus in quatuor casibus expelli potest. li.4.co.894 C
Inquilino an teneatur stare emptor domus. li.4.co.898 B
Institutio inutilis non firmatur per vtilẽ. li.5.co.1004 D
Institutio quando dicitur captatoria. li.6. co.1253 B
Institutionis iure debet filiis quarta relinqui. li.5.co.1011 B
Institutiones & exheredationes tantum fiunt in testamento. li.6.co.1268 B
Institutiones iuris ciuilis quando editę. li 6.co.1455 B
Instrumentum an debeat continere diem & locum. li.8.co 1889 A
Instrumẽta forensia quæ, & vnde dicãtur. li.4.co.719 D
Instrumenta manumissionis debent manumissis dari à patronis. li.7.columna. 1561 C
Instrumenta repugnantia, an probent. li. 4.co.713 C
Instrumentorum appellatione non comprehenduntur scripturæ priuatæ. li.2.c. 417 D in mar.
Instrumentorum & testium eadem est auctoritas. li.6.co.1403 C
Instrumẽtorum subtractorum accusatio, cuius iuris sit. li.3.co.614 A
Instrumentorum traditio includit tacitum mandatum de agendo. li.5.colum. 1021 A
Intellectus subauditus, si est prauus, non est obseruandus. li.6.co.1419 D
Interagentes. li.1.de nou.Co.fa.colum. 3 A
Interdictum de tabulis exhibẽdis, edictũ quemadmodum testamenta aperiantur, & actio ad exhibendum differunt. li.8. co.1795 D
Interdictum quorum bonorum, & petitio hereditatis conueniunt & differunt. li. 8.co.1775 D
Interdictum Salutianum, & actio Seruiana differunt. li 8.co.1797 D
Interdictorum declaratio li.7.col.1765 C & dein.
Interesse, diuisio, declaratio &c. li.7.co. 1664. & 1665. & dein.
Interesse singulare qualiter probatur. li.7. co 1672 D
Interpretatio est multiplex, & non omni standum est. li.1.co.138 D
Interrogatus an teneatur ad omnia respondere. li.2.co.424 C
Interrogatus non semper cogitur dicere credo, vel non credo. libr.8.columna 1876 D
Interruptio est duplex. libr.7.columna 1602 B
Interruptio præscriptionis quæ fit per executoris missionem, differt ab ea quę fit per litis contestationem. li.7.c.1625 D in fine.
Inuadere & occupare quomodo capiãtur. li.3.co.552 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Inuentarium an possit fieri cum vnico tabellione. li.5.co.1103 B
Inuentarium faciens tutor, an debeat vocare creditores pupilli. li.5.co.1103 D
Inuentarij tempus. li.6.co.1436 B
Inuitus, sibi pari iniuidet. li.2.co.340 D
Inuiti quædam facimus, quædam nec volentes. li.4.co.809 D in gl.k
Inuitus quod quis pantur, non est illi imputandum. li 5.co.1079 C in mar.
Isauri qui sunt. li 9.co.2049 D
Italia est prouinciarum domina.li.3.c.485 A & 846 C
Italica prædia non debent dare tributa.li.4.co.846 A
Iteratum non dicitur, quod factum esse ignoratur. li.1.co.122 D
Iudex absoluens reum, & non condemnans accusatorem de calumnia, videtur eum absoluere à culpa. lib.7.columna 1562 D
Iudex à lege datus, dicitur ordinarius. li.1.co.173 C
Iudex an possit pœnam augere, vel minuere. li.2.co.291 D
Iudex de facto potest supplere. li.7.co.1725 A
Iudex de iure supplet, sed non de facto.li.2.co.289 D
Iudex in ciuilibus causis accipiens pecuniam, an teneatur lege Iulia repetundarum. li.9.co.2084 D
Iudex interdum iudicat secundum conscientiam. li.5.co.1101 D
Iudex minor propter præsentiam maioris suam iurisdictionem non perdit.li.8.co.1973 B
Iudex neque ad dextram neque ad sinistram declinare debet. li.9.co.2076 D
Iudex ordinarius an possit recusari.li.3.c.480 B
Iudex pedaneus duobus modis dicitur delegatus. li.3.co.459 C
Iudex potest iudicare secundum id quod est ei notum vt notorium. li.2.columna.378 D
Iudex potest terminum præfigere ad agẽdum. li.7.co.1547 D
Iudex qui condemnationem expensarum omisit, tenetur parti. li.7.co.1736 D
Iudex qui corruptus sententiam dicit, qua actione tenetur. li.7.co.1677 A
Iudicis præceptum an sit sententia. li.6.c.1503 D cir.fi.
Iudicis officium. li.4.co.797 D
Iudicem corrumpens, qua pœna punitur li.8.co.2006 D
Iudices aliqui possunt sententiam suam interpretari. li.7.co.1686 A
Iudicare periculosum est. li.3.co.448 A
Iudiciorum ordo quis est. lib.7.columna.1654 D
Iudicium datur secundum statuta loci vbi agitur. li.8.co.1947 D
Iudicium est duplex. li.3.co.462 A
Iudicium redditur in inuitum.li.2.co.259 C in mar.& gl.a
Iudicium.i.actio. li.4.co.849 D in glo g
Iudicium reguletur secundum Deum.li.3.co.448 A
Iudicium validatur quandoque ratione incertitudinis. li.3.co.541 D
Iudicij vnius acta faciunt fidem in alio.li.2.co.414 D
Iuramentum actoris quam actionem pariat. li.4.co.623 C
Iuramentũ calumniæ præstatur bis quandoque. li.4.co.720 A
Iuramentum defuncti an pareat securitatẽ extraneo debitori li.4.co.686 A
Iuramentum in liciale an possit recusari. li.4.co.629 D
Iuramentum in litem contra tutorem & eius hæredem, ex quibus præstetur.li.5.co.1133 C
Iuramentum in litem præstatur in hypothecaria, & in petitione hereditatis. li.6.cc.1341 A
Iuramentum non extenditur ad non cogitata. li.8.co.1831 B
Iuramentum quandoque ex delatione, quandoque ex spontanea voluntate præstatur. li.3.co.602 A
Iuramẽto quandoque ineſt tacita cõditio. li.4.co.773 D
Iuramentum quandoque nullo modo refertur. li.4.co.628 D
Iuramentum quandoque testibus remitti tur. li.4.co.699 C
Iuramentũ reo defertur in multis casib⁹. li.4.co.621 B
Iuramentum tria continere debet. li.5.co.941 D
Iurantes an debeant sacra tangere. li.3.c.448 D
Ius accrescendi locum non habet in contractibus stricti iuris. secus in contractibus bonæ fidei. lib.8.colum.1892 D in fi.
Ius aliud bonum, aliud melius, aliud optimum. li.4.co.780 C in gl.m
Ius liberandi an possit pluries dari.li.6.c.1149 C
Ius idem sit, vbi est eadem æquitas. li.5.c.1650 C in gl.d
Ius librorum quod sit. li.8.co.1992 D in marg.
Ius offerendi, an per præscriptionem possit tolli. li.7.co.1627 B
Ius omne per xxx.annos tollitur. li.8.co.1790 B
Ius patronatus in certis casib⁹ amittitur. li.6.co.1209 A
Ius versutum quod est. li.9.co.2036 D in gl.u
Iuris naturalis ignorantia mulieres non excusat. li.5.co.1079 D
Iuri offerendi an possit præscribi. li.7.co.1623 B
Iura duplicia habentes præferuntur vni tantum habentibus.li.6.colum.1487 B in fi.gl.r
Iurisdictio contentiosa apud quem dicitur esse. li.8.co.1940 D
Iurisdictio quandoque causa dubitationis alicui competit. li.1.c.173 C
Iussus & mandatum differunt. lib.4.co.735 A
Iustinus fuit pater Iustiniani.li.5.columna.1061 C

K

Kalendarium quid. li.4.co.775 A in glo.b
Kalendis quandoque fiunt feriæ. li.4.co.775 B & in mar.

L

Labor est in militia. li.2.co.395 A
Laterculus quid sit. li.1.co.193 A
Latina verba legitima dicuntur. li.5.co.1073 C
Latini qui sunt. li.7.co.1524 D
Latini liberti. li.7.co.1508 D in mar.
Latrocinium est casus fortuitus. li.4.co.796 A
Latronem nullus casus excusat. li.6.co.1188 D
Latronum pœna qualis est. li.9.columna.2099 B
Laticlauius qualiter accipitur.li.6.c.1250. D in gl.n
Legari sibi an possit quis à seipso.li.7.co.1535 B
Legato varia adiiciuntur. li.6.co.1414 B
Legatum an valeat si dicatur, lego tibi cũ morieris. li.6.co.1288 D in fi.
Legatum an valeat si testator dixit,lego tibi decem quæ debeo. li.4.co.769 D
Legatum an vitietur propter conditionẽ impossibilem ei appositam. li.6.co.1387 C
Legatum an videatur adimere testator alienando rem legatam. li.6.columna.1367 D
Legatum certo tempore finiri potest.li.6.1377 D
Legatum cum onere impossibili legatario relictum,an peti possit. li.6.colum.1446 C
Legatum & quasi legatum reperitur. li.3.co.589 D
Legatum ipso iure minuitur Falcidia. li.6.co.1432 B
Legatum non reuocatur ex leui culpa legatarij. li.6.co.1213 C in gl.c
Legatum qualiter adimatur. li.6.columna.1372 D
Legatum rei alienæ an valeat de iure canonico. li.6.co.1370 C
Legatum relictum tutori quandoque debetur eidem licet tutelam non gerat.li.6.co.1377 C
Legatum seruo proprio factum sine libertate an valeat. li.6.1309 D
Legatum virgini relictum ne nubat,an valeat. li.6.co.1385 D
Legatum vnum soluens in minus solenni relictum voluntate, an in aliis sibi præiudicet. li.6.co.1269 A in gl.b
Legati dominium recta via quæritur,non autem hereditatis. li.5.co.1161 D
Legata ab instituto relicta an videantur repetita à substituto. li.6.co.1382 A
Legata nutu reliquì possunt.li.6.columna.1368 B
Legata olim fiebant tripliciter. li.6.co.1406 A
Legata soluuntur post solutionem æris alieni. li.6.co.1337 A
Legatarius tria habet auxilia. li.6.columna.1368 A
Legatarij an sint creditores hereditarij.li.4.co.678 D
Legatarij non cum defuncto,sed cum herede eius videntur contrahere. li.3.co.1487 C
Legatarij portio licet videatur esse pro non scripta, non tamen accrescit collegatario in certis casibus.lib.6.columna.1445 C
Legatarij quibus nomen est prælegatum, vtilem actionem habent ad solidum.li.8.co.1872 D
Legio quæ dicatur. lib.4.colum.906 D in mar.
Lex Aquilia habet tria capita. li.3.colum.581 C
Lex Falcidia ad quæ sit inducta. li.6.co.1433 D
Lex Fabia de plagia.vbi locum habeat. li.7.co.610 D
Lex humana legẽ Dei distinguere potest. li.1.co.175 C
Lex Iulia Miscella. li.9.co.267 C
Lex Longobarda quæ. li.7.co.1554 A
Lex Papia Poppæa. li.6.colum.1442 B in mar.
Lex Papia duo continebat. li.6.columna.1442 D
Lex quando non distinguit, nec nos distinguere debemus. li.4.co.829 D in gl.lz
Lex quandoque mitius punit quàm minister legis. li.9.co.2111 D
Lex rebus & non verbis imponi debet.li.4.co.786 B
Lex Velleia quid faciebat. li.3.co.522 D in fine.
Legis auxilio careat qui in illam peccat. li.6.co.1339 D
Legis Corneliæ de falsis pœna quæ est.li.4.co.709 A
Legis Corneliæ de sicariis, quæ est pœna li.9.co.2056 A
Legis Iuliæ de ambitu,quæ est pœna. li.9.co.2083 B
Legis Iuliæ de vi priuata,item de publica quæ sit pœna. li.9.co.2045 B

Legis

Nouem priorum librorum Codicis.

Legis verba an possint offendi mente seruata. li.1.co.142 B
Legem superioris, inferior tollere non potest. li.4.co.787 C
Leges armis egent, & econtra. de Iustin. Cod.confir. co.6 A
Leges diuinitus factæ sunt. li.7.columna.1606 A
Leges non debent esse ludibrio. lib.6.co.1506 C D
Leges quo ordine sunt situandæ. de no. Cod.fa. co.4.C.in gl.m
Legum correctio vitanda. li.4.co.816.A. in mar.sub lit.h
Legibus sustetatur respublica.de no.Cod.fa. co.2.D
Legitimatus an succedat patri in feudum. li.5.co.1065.A.& dein.
Lenocinium,quid. li.4.co.655 A
Leuir quis dicatur. li.2.co.247 D
Liba quid sit. li.1.co.105 B
Libelli accusatorij forma. li.9.columna.2009 B
Libellus appellatorius quid debeat continere. li.7.co.1704 D
Libellus criminalis quid continere debet. li.9.co.2009 A
Libellus est coram arbitro dandus. li.2.c.414 D
Libellus incertus non debet admitti.li.7.co.1639 D
Libellus vsquequo emendari possit.li.2.c.216 B
Libellum famosum faciens qua pœna punitur. li.9.co.2097 D
Libellum porrigens si quid dicat contra se,statur dicto suo. lib.7.co.1556.B.in mar.
Liberalis causa quæ dicatur. lib.7.colum.1565 A
Liberalis nemo est inuitus, aut in necessitate positus. li.1.co.120 A
Liberorum appellatione continentur nepotes. li.6.co.1418 D
Liberos quos pater emit filio, an debeat filius habere præcipuos. li.3.co.589 D
Libertas an competat ex testamẽto falso. li.7.co.1517 A
Libertas directa data seruo heredis,an tractur ad fideicommissariam. lib.7.co.1512 A
Libertas directa & fideicommissaria quãdoque differunt,quandoque non.li.7.c.1521 D
Libertas directa fauorabilior est quam fideicommissaria. li.7.co.1543 D
Libertas est res inæstimabilis.li.6.colum.1421 D
Libertas ex falsa causa data, an retractetur. li.7.co.1508 B
Libertas libero præstari nequit. lib.4.co.651 A
Libertas per falsam scripturam data, an valeat. li.3.co.547 D
Libertas quanto tempore præscribatur. li.3.co.492.A.& li.7.co.1579 B
Libertas relicta seruo quem testator credit suum,indistincte debetur ei.li.6.co.1370 D
Libertas sicut difficilè reuocatur, sic difficilè tribuitur. li.4.co.649 B
Libertas si seruo alieno relinquatur, quid iuris. li.7.co.1518 D
Libertas valet, licet legatum non valeat. li.6.co.1153 A
Libertatis adsertor quis dicatur. li.7.co.1566 B
Libertatis conditio est deterior, quàm alterius rei. li.7.co.1530 D
Libertatis ex matre sit probatio.lib.7.co.1558 D
Libertates in fraudem creditorum concessæ,an sint reuocandæ. li.4.colum.1541 C
Libertatis onerandæ causa quomodo fiat cautio. li.6.co.1203 A
Libertatis species est,esse fugitiuum.li.4.co.878 D
Libertatis species est fugisse. li.9.colum.2065 A
Libertus an possit conueniri ex cõtractu in seruitute facto, peculio sibi legato. li.4.co.672 C
Libertus an possit in seruitutem redigi ratione obsequij patrono non præstiti.li.7.co.1562 C
Libertus an propter leuem offensam reuocetur in seruitutem. lib.6.columna.1213 C
Libertus ex quibus causis in seruitutem reuocetur. li.6.co.1214.D.in gl.e
Libertus non petẽs tutores filiis patroni, qualiter punitur. li.5.co.1078 A
Libertus vocans patronus in ius sine venia,ciuiliter & criminaliter potest conueniri. li.9.co.2089 C
Liberti filij qui ingenui sunt, an propter suam ingratitudinem in seruitutem redigantur. li.6.co.1215 C
Liberti, libertorum tutores erunt. li.5.co.1145 A
Limenarcha quis dicatur. lib.7.columna.1564 D
Lis & causa quomodo sumantur. li.4.co.670 B
Lis & causa differunt. li.2.co.251 D
Litis contestatione an perpetuetur actio. li.2.co.344 A
Litis contestatione an quis efficiatur malæ fidei possessor quo ad omnia.li.7.co.1679.B.in gl.g
Litem contestans in actione ad exhibendum,non videtur contestari in rei vindicatione. li.7.co.1639 B
Lite etiam contestata non semper transit actio ad heredes. li.5.colum.1012.C.in gl.f
Lites alienas redimendas non esse. li.4.c.810.in textu.C
Literatæ personę dignę sunt pluribus beneficiis. li.1.co.194.B.in marg.
Litigator victus qui rẽ non restituit, qualiter conuenitur,& ad quid tenetur.lib.7.co.1679 A
Litigiosa re legata,cuius sumptibus heres pro illa litigabit. li.8.colum.1881.D. in fi.
Litigiosa res an possit pignori dari.li.3.c.597 D
Litigiosa res legari potest. lib.8.columna.1881 C
Litigiosi vitium rem non afficit. li.7.co.1600 C
Locatio non potest esse sine mercede in pecunia. li.4.co.901 D
Locator non tenetur de leuissima culpa. li.4.co.905 C
Locupletior ex alieno quis efficitur trib⁹ modis. li.7.co.1585 A
Locans operas suas, quando possit mercedem petere. li.4.co.893 D
Locus quid sit. li.3.co.606 B
Logista quid sit,& vnde dicatur. li.1.co.210 A
Luctus intra tempora nubens mulier, an sit infamis. li.2.co.296 C
Luens in corpore, factus ditior non tenetur. li.9.co.2062.D.in marg.
Luo,varias significationes habet. li.4.co.897 A
Lupus ex vento viuit. li.5.co.1125 A
Luxuria plus habet,quàm castitas.li.9.co.2034 A

M

Macedoniani,qui. li.1.co.115 B
Macedoniano renunciari non potest sed bene Velleiano. li.4.co.747 D
Magistratus non omnes tenentur de mala administratione tutorum. li.5.columna.1172 B
Magistratus sunt quadruplices. lib.7.co.1715 D
Magistratum si duo gerant,an vnus alteri auctoritatem præstare poterit. lib.1.co.209 B
Magorum supplicium. libr.9.columna.2057 B
Maleficia puniri expedit. libr.4.columna.863 C
Maleficia sunt punienda. lib.6.columna.2098 B
Malum omne prauè præsumitur actum. li.9.co.2054.C.in mar.
Mancipes qui dicantur. li.7.co.114 B
Mancipia non sunt prosliuenda. li.4.co.873 B
Mandatarius transgrediens mandatum,an possit repetere quod plus dedit.li.2.co.332 D
Mandatum cum finiatur re integra, quando dicitur res integra. li.4.co.807.A. in gl.h
Mandatum generale an præiudicet domino. li.4.co.741 A
Mandatum & iussus differunt. lib.4.co.735 A
Mandatum mãdantis morte finitur.li.4.c.662 D
Mandata principum, & constitutiones differunt. li.5.co.933.D.in gl.b
Mandati actio non datur vbi nullum fuit mandatum. li.8.co.1883 C
Manichæi qui. li.1.co.114 B
Manipulus quis. lib.4.colum.906.D.in mar.
Manumissio an possit per alium fieri.li.2.co.341 D
Manumittere coactus, operas imponere non potest. li.6.co.1206 D
Manumissus si decem dederit,ex peculio ea soluere potest. li.4.colum.815.C.in gl.c
Manumissus tenetur rationem reddere.li.3.co.548 B
Maritus accedens ad solutam, adulterium non committit. li.9.co.2023 D
Maritus accusans de adulterio,non tenetur se inscribere. li.9.co.2038 D
Maritus est rei dotalis dominus. lib.5.co.984 D
Maritus est vxoris suæ procurator. li.2.c.300.B.in glos.m
Maritus quandoque iure mariti, quandoque iure extranei accusat vxorem de adulterio. li.9.co.2026 D
Maritus quare non possit esse curator vxoris suæ. li.5.co.1082 D
Maritus quid præstare debeat in rebus dotalibus. li.5 co.997 C
Mariti heredes an teneantur vxorẽ alere. li.5.co.1009 B
Martinus fuit par apostolis. li.3.colum 476 D
Masculus & fœmina in impetranda venia ætatis tripliciter differunt. li.2.colum.386 B
Mater an filij successionem perdat, si tutorem suspectum remoueri non faciat. li.2.co.320.B.in glos.p
Mater an possit repetere alimenta filio facta. li.2.co.322 A
Mater non cogitur accusare tutorem vt suspectum. li.5.co.1107 D
Mater non cogitur suscipere tutelam filiorum suorum. li.5.co.1089 B
Mater potest esse tutrix & curatrix filiorum. li.5.co.1088 D
Mater quandoque filij successionem non perdit, licet illi tutorem non quæsierit. li.6.co.1466 D
Mater quid habet in bonis filij, si nubat ante mortem eius vel post.li.6.colũn. 1468 A
Mater tutrix filij si transit ad secunda vota an desinat esse tutrix. lib.6.columna 1469 A

D Mathematicus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Mathematicus vnde dicitur.li.1.columna 105 C
Matrimonium an dirimi possit. lib.5.co. 1043 D
Matrimonium an possit contrahi per senes. li.5.co.945 B
Matrimonium an possit esse sine dote. li. 5.co.940 C
Matrimonium an possit esse sine traductione. li.5.co.921 A
Matrimonium debet esse ab obseruatione pœnæ liberum. li.4.colum.917.C.in gl.h
Matrimonium fit per solum consensum. li.7.co.1645 D
Matrimonium non est cum festinatione contrahendum. li.2.co.412 A
Matrimonium per supplicium non dissoluitur. li.9.co.2139 A
Matrimonium sicut non est violandum, sic nec spes matrimonij. lib.9.colum. 2027 B
Matrimonium tantum est inter liberos. li.2.co.341.C.in glos.e
Matrimonium vetitum per errorem contractum,an excuset ignorantes. li.5.co. 948 D
Matrimonij onera sunt plura. li.5.colum. 991 C
Matrimonio nondum consummato potest alter coniugum altero inuito religionem intrare. li.1.co.98.B.in marg.
Matrimonia augent rempublicam.l.6.co. 1384 D
Mea res quandoque mihi debetur.li.3.co. 570 C
Membranæ vnde dicantur. li.1 co.178 B
Mendacium facit quem puniri. li.8.co. 1837 C
Mercädis rebus an possit modus institui. li.1.co.99 D
Merces propter casum remittitur.li.4.co. 905 C
Meretrici promissum an teneat. li.5.co. 920 C
Metalli pœna cæteris grauior. lib.1.co. 293 B
Metati vnde dicantur. li.1.co.87 A
Metus multipliciter punitur. li.2.colum. 339 A
Metus vt sufficienter probetur, probatur iactatione minantis. li.2.co.338 B
Miles damnatus de crimine, an possit testamentum facere. li.6.co.1255 B
Miles si deliquit, quis erit eius iudex.li.3. co.481 B
Miles vnde dicitur. li.8.co.1956 A
Militis testamentum quot testibus probari debeat. li.6.co.1255 D
Militis plures heredes si sint instituti, an sit locus iuri accrescendi inter eos.li.6. co.1249 B
Milites sunt duplices. li.3.co.482 A
Militia non liberat à patria potestate.li.8. co.1938 D.in fi.
Militia quædam est inermis.li.3.columna 494 B
Milito militiam,vado viam. li.8.columna 1825 C
Minister qui non est, ministerium commendare non potest. li.1.co.113 C
Minor aliquando sine curatore in iudicio esse potest. li.3.co.461 D
Minor an possit & extra iudicium, & in iudicio obligari. li.8.co.1906 C
Minor an possit rem suam immobilem dare in dotem vel donationem propter nuptias. li.5.co.1100 D
Minor an sit deterioris cõditionis, quàm maior in præscriptione. li.5.co.1174 A
Minor petens restitutionem,probet se minorem & læsum. li.5.co.1166 D
Minor potest esse senator. li.1.co.386 C
Minor prouocatur,non tamen prouocat. li.2.co.366 B
Minor qui se ab hereditate paterna abstinuit,an à creditoribus hereditariis conueniri possit. li.5.co.1126 B
Minor.xx.annis manumittere nequit. li. 7.co.1509 D
Minoris rem si quis vendat vt suam, an habeat locum præscriptio. lib.5.colum. 1174 C
Minoris res immobilis quandoque sine decreto alienatur. li.5.co.1108 C
Minoris substantia pro iudicio sisti potest obligari. li.5.co.1100 D
Minori læso in contractu datur restitutio, sed non maiori. li.2.co.403 D
Minorem bona multis in casibus sine decreto alienari possunt.li.5.co.1169.B.in expo.rub.cont.
Minorum res aliquando licitè alienantur. li.1.co.143 A
Minoribus, in delictis non datur venia. li.2.co.298 B
Missio in possessionem fit contra pupillũ. li.2.co.357 C
Missio in possessionẽ quãdo fieri potest. li.3.co.433 D
Missio potest fieri in omnia bona.li.7.co. 1757 A
Mobilia an veniant in interdicto vndi vi. li.7.co.1510 D
Modus & conditio in quo differant & conueniant. li.6.co.1416 D
Modus,conditio, & causa, per quæ verba fiant. li.6.co.1416.D.in gl.l
Molendinum habens in flumine, an possit impedire ne aliud ibi fiat.li.3.colum. 576 A
Momentum quid est. li.6.co.1507 B
Monachus an agnatis vel cognatis succedere possit. li.1.co.98 D
Monachus si conueniatur, quis respondere debeat. li.1.co.82 C
Monachus vnde dicatur. lib.1.co.18.C.& 73 A
Monachi possunt testificari. lib.4.colum. 701 C
Monasterium pro filio reputatur. li.1.co. 31 D
Monasterium & ecclesia habentur loco filij. li.6.co.1428 D
Monasterio dans se & sua,quid dat.li.1.c. 30 C
Monetam cudere an possint ciuitates. li. 9.co.2082 A
Monopolium quid dicitur esse. li.4.co. 880 D
Montes qui dicantur. li.1.co.19 D
Monumentum quid dicitur esse. li.3.co. 605 D
Mora pœnalis stipulationis an possit purgari. li.8.co.1887 B
Mora omnis interpellationem requirit.li. 7.co.1518 A
Mortis causa capio per Falcidiam deminuitur. li.6.co.1441 A
Mortis causa capio quid est.li.6.columna 1434 A
Mortuus ciuiliter censetur in metallum damnatus. li.5.co.1034 B
Mortuus potest accusari de crimine propter bona. li.6.co.2043 C
Mortui vestem auferens, qua pœna puniatur. li.9.co.1062.B.in gl.n
Mortuum esse aliquem quomodo probatur. li.5.co.149 B
Mulier an possit omnia bona sua dare in dotem. li.2.co.368 A
Mulier an præferatur habentibus ex pressam hypothecam. li.8.co.1841 D
Mulier an sibi præiudicet, si marito alienanti fundum dotalem consentiat. li.5. co.1013 D
Mulier an sine inscriptione accuset in casibus quibus ei accusare permittitur.li. 9.co.1998 C
Mulier binuba si ex vtroque matrimonio lucretur,qualiter illud inter filios diuidatur. li.5.co.974 B
Mulier, Catilinæ coniurationem detexit. li.9 co.1998 C
Mulier domina & vsuaria vel vsufructuaria delicta quid habere debet. li.5.co. 978 B
Mulier fiũciubens ipso iure tuta est per Velleianum. li.2 co.391 A
Mulier non omnibus creditoribus antefertur in dotis repetitione. li.9.colum. 1841 A
Mulier nubens intra annum luctus,an sit infamis. li.2.co.296 B
Mulier nubens intra tempus luctus,an patiatur pœnas legales. li.5.co.958 C
Mulier plus de dolo & auaritia participat,quàm masculus. li.2.co.385 D
Mulier potest rem suam etiam post præscriptionem quandoque vindicare.li.2. co.396 D
Mulier quare non potest agere pro filio sicut facit pro patre. li.2.co.309 B
Mulier secundo nubens, primis filiis iniuriam facit. li.5.co.964 B
Mulier transiens ad secunda vota, si dat totum quod habet,secundo viro,an filij primi reuocare possint. lib.5.columnn. 968 D
Mulieris bona quandoque pro debito mariti obligantur. li.9.co.2127 D
Mulieris consilium est fragile. li.5.col. 1073 D
Mulieres quandoque vt decipiant, vestes viriles assumunt. li.4.co.748 C
Mulieres remotæ sũt ab officiis publicis. li.1.co.109 B
Mulierum artificia quæ sint.li.2.co.326 D
Mulierum genus est auarissimum. li.4.c. 748 D
Mulierum malarum conuersatione animus occiditur. li.5.co.1058.D.in gl.m
Mulier an Velleiano renunciare possit.li. 4.co.761 A
Mulieribus multæ leges subueniunt. li.1. co.164 D
Mundum quid est. li.4.co.714 D
Munus & donum quomodo differunt. li. 6.co.1225 A
Munus militiæ euitare,delictum est. li.1. co.338 A
Munus personale quid est.li.7.co.1736 A
Murorum reparatio omnes adstringit. li. 8.co.1811.A in marg.
Mutuum non potest sola pactione vel scriptura constitui. li.4.co.633 C

N

Naturales nõ instituti à matre, an possint contra testamentum agere. li. lib.6.co.1472 D
Nauicularij qui sint.li.5.co.1151.B. & li.6. co.1507 C
Necessitudo pro affinitate quandoque ponitur. li.7.co.1564 A
Negatiua qualiter probatur.li.9.columna 2054 A
Negligentia lædit omnia. li.9.co.2126 A
Negligentia nocens alicui in vno, nocet ei & in alio. li.7.co.1541 A
Negligentibus non subuenitur. lib.2.co. 392 D
Negotium quatuor modis ad aliquem dicitur pertinere. li.2.co.323 B
Negociorum gestor an teneatur de gerendis. li.2.co 329 D
Nepos an possit sub conditione instituì, vel exheredari. li.6.co.1293 A
Nepotes ex fœmina & ex masculo descẽdentes,an admittantur eodem modo.li. 6.co.1245 B
Nisi dictio quid significet li.2.co.144.D. in glos.a. & co.703.D. & in glos.a
Nobilis præsumitur donare.li.5.c.980.D. in marg.
Nobilibus conceditur quod aliis denegatur. li.5.co.497 D
Nobilitati fauetur. li.9.co.2907 B
Nocte custodia malefactorum est geminanda

Nouem priorum librorum Codicis.

minenda. li.9.co.2013 A
Nolle dicor quod non possum. li.5.co. 1058 D
Nomen vendi potest ignorãte debitore, & etiam inuito:non autem delegari. li. 4.co.827 A
Nomina hæreditaria per hominem diuidi non possunt. li.3.co.584 C
Nosocomium,quid. li.1.co.45.C.in gl.n
Notarius non debet scribere in instrumẽ to spem partium. li.4.co.658 B
Notarij simplicitas non nocet contrahentibus. li.8.co.1909 A
Scripturæ Notoriorum iudiciorum creditur &c. li.4.co.721.A.in mar.in prin.
Notorium & manifestum differunt. li.7. co.1707 B
Nouatio an indistincte tollat obligationem priorem. li.8.co.1912 C
Nubere quarto licet. li.6.co.1493.C.in mar.
Numerus singularis pro plurali ponitur. li.7.co.1555 D
Nummos tingentes vel radentes,qualiter puniendi sunt. li.9.co.2082 C
Nuncius & procurator differunt. li.4.co. 859 D
Nundinæ quomodo amittantur.lib.4.co. 881.D.in glos.h
Nuptiæ nefariæ & incestæ quæ sunt. li.5. co.946 A
Nuptiæ secundæ quæ dicantur. li.5.co. 957 A
Nuptiæ sunt variis ex causis vetitæ.li.5.c. 950 C

O

Oblatio sola an & quando impediat cursum vsurarum. li.4.co.783 D
Oblatio sola debiti an inducat pignoratitiam actionem. li.4.co.788 D
Oblatio sola debiti quid operetur. li.4.c. 789 C
Oblatio sola an sufficiat ad inhibendam pignoris venditionem. li.8.co.1859 A
Obligans res suas, tam præsentes quàm futuras obligare videtur: secus in donante vel simili. li.8.c.1833 C
Obligata mihi non est res ex mea pecunia empta. li.8.co.1836 D
Obligatio iuris est,possessio facti. li.4.c. 859 D
Obligatio naturalis quãdoque parit actionem. li.8.co.1884 C
Obligatio quandoque simul oritur,& extinguitur. li.5 co.1033 D
Obligatio sæpe nascitur extra id quod agitur. li.6.co.1196 A
Obsequium, officium, & pietas differunt. li.2.co.322 D
Occupare & inuadere quomodo capiantur. li.3.co.552 A
Octauarij qui dicantur. li.4.co.884.D. in gl.q
Octaua ex mercibus pro vectigali assumebatur. li.4.co.896.A.in gl.l
Oeconomus an debeat esse clericus. li.1. co.106 B
Officialis in officio delinquens, in quo punietur. li.9.co.2084 B
Officiali soli an credatur. li.9.columna 2004 D
Officiali soli non creditur. li.9.c.2008.C in glos.1
Officiales an & quando possint clericari. li.1.co.73 C
Officium iudicis est triplex.lib.4.colum. 767 D
Officium, obsequium & pietas differunt. li.2.co.322 D
Officium suum nemini debet esse damnosum. li.5.co.1105 C
Omnes tangẽs, ab omnibus approbetur. li.5.co.1142 D
Opera est diurnum officiũ. li.6.c.1200 B
Opera sæpe pro pecunia valet. li.4.co. 816 C
Operæ obsequiales sunt duplices. li.6.c. 125 C
Operæ sunt duplices. li.6.co.1200 B
Operarum futurarum an possit peti precium. li.6.co.1100 C
Operarum obligatio quandoque soluitur. li.6.co.1204 B
Operarum precium an liceat exigere.li.6. co.1202 C
Operas imponit qui ex voluntate manumittit. li.6.do.1201 D
Oportet,pro decet, aliquando accipitur. li.6.co.1495 D
Opus nouum si nũcietur alicui,an sit permittendus ædificare, si velit satisdare. li.8.co.1809 B
Oratio diui Marci in quinque deficit.lib. 6.co.1359 C
Oraculum,quid. li.1.co.27 C
Orcini qui sunt. li.7.co.1512.B.in gl.m
Ordinarius de iure recusari non potest. li.3.co.483 A
Orphanotrophus,quis. li.1.co.77 D
Orphanotrophi an hodie rationem reddere teneantur. li.1.co.78 C
Orphanotrophium,quid. li.1.co.45 C
Orthodoxus vnde dicatur.li.1.co.15.D.& li.7.co.1512 C
Osculum gratia cuius interuenit. li.5.co. 924 C

P

Pacisci alteri nemo potest. li.8.co. 1970 A
Pacta omnia in pignoribus sunt licita,nisi expressa lege prohibeantur. li.8.co. 1869 A
Pactum appositum iuxta contractum nõ vestitur eius cohærentia quando tendit ad vtilitatem tertij. li.4.co.905.B.in mar.
Pactum formari quando dicitur. li.2.co. 150 C
Pactum legis commissoriæ quale est. li.8. co.1871 B
Pactum nudum non semper parit exceptionem. li.4.co.842 D
Pactum nudum quandoque parit actionẽ. li.5.co.980.D.in glo.m
Pactum nullum reducitur ad aliquod.li.5. co.1020 B
Pactum quando dicitur esse contra legẽ. li.1.co.223.D
Pactum quòd creditor possit debitorem capere,& retinere pro debito, nõ valet. li 4.co.664 B
Pactum quòd maritus teneatur ad dotem restituendam in solidum,non valet.li.5. co.1008.B.in gl.q
Pactum turpe dicitur multis modis.li.1.c. 232 A
Pactum vestitur iureiur. li.6.co.1200 A
Pactis priuatorum ius publicum lædi non potest. li 4.co.944.D.in glos.a
Palatinus quis dicatur. li.4.co.841 B
Palatini qui dicantur. li.1.co.195 A
Palmyrena,quid. li.7.co.1547 B
Papa confirmando vetus, nihil nouũ dat. li.5.co.1030 C
Par in parem non habet imperium. li.1.c. 141 B
Parabolani qui dicuntur. li.1.co.63 D
Parangariæ,quæ. li.1.co.28 A
Parapherna vnde dicantur. li.5.colum. 1014 D
Paraphernalium rerum accessiones extrinsecas vir partim lucratur, non autẽ intrinsecas. li.5.co.10121 A.in gl.a
Partis appellatione continetur dimidium. li.2.co.171 B
Partem quis quandoque facit,qui non admittitur ad partem. li.6.co.1452 D
Partus ventrem sequitur. lib.4.columna 687 A
Partus subiecti crimen an sit differẽdum proter filij impubertatem. li.6.colum. 2068 B
Partus suppositi accusatio cui competat. li.9.co.2071 D
Pater agens in aduetitiis, an satisdare debeat iudicatum solui,vel de rato. li.6.c. 1504 A
Pater aliquando cauet filio. li.6.colum. 1427 D
Pater auum maternum excludit in successione filij. li.6.co.1470 D
Pater dans dotem pro filia sua, quare non possit actionem sibi appropriare simplici pacto sicut extranei. li.5.colum. 986 C
Pater & filius eadem persona reputantur. li.6.co.1501 A
Pater ex filij contractu fæpe tenetur in solidum. li.4.co.738.A.in gl.i
Pater filium occidens, vel eum male tractans,qualiter punitur. li.9.co.205 D
Pater filius bona diuidens,videtur eos instituere. li.3.co.585 D
Pater pro mutuo filij quandoque in solidum tenetur. li.4.co.746.D.in gl.n
Pater quandoque cogitur emancipare. li. 1.co.106 A
Pater quemadmodum teneatur pro filio suo tutore. li.4.co.754 A
Pater sanguinolentus dicitur qui filium vendit aut pignorat. li.4.co.853.D.in textu versu.3.à fine,
Pater si exposuit filium, an perdat ius quod habet in eum. li.9.co.1960 D
Pater succedit filio fratribus etiam extantibus. li.6.co.1486 B
Pater vere probari non potest. lib.5.co. 935 A
Pater vt tutor rationem reddere tenetur. li.9.co.2135 B
Patris bona non sunt filio obligata pro mala administratione. li.6.co.1498 A
Patris consensus in quibus casibus sit filio fa.agenti necessarius. li.6.co.1510 C
Patris delictum filiis nocet quandoque.li. 6.co.1021 C
Patris quælibet voluntas est inter liberos seruanda. li.3.co.588 D
Patre agente vel conuento nomine filij, in cuius persona concipietur libellus. li.6.co.1488 A
Patres conscripti qui dicantur.de emẽda. Iustin.Cod. co.10 B
Patria originis non facilè mutatur. li.8.c. 1942 B
Patricius quis est. li.3.c.496 D
Patronatus ius in certis casib⁹ amittitur. li.6.co.1209 A
Patronatus iura sunt sex. li 6.columna 1208 D
Patronus aliquando sine venia in ius vocari potest à liberto. li.6.co.1208 D
Patronus an reuocet per libertũ alienata. li.6.co.1209 C
Patronus in successione liberti præfertur filio alterius patroni. li.6.co.1210 A
Patronus quod ius habet in bonis liberti. li.6.co.1224.D.in glos.n
Patrono an præferatur frater liberti in successione. li.6.co.1209 D
Pauper & diues qui dicantur. li.9.colum. 1353 D
Paupertas prodest. li.1.co.92 B
Peccati seruus est,qui peccatum facit.lib. 9.co.2135 A
Pecten,piscis nomen. li.4.co.881.B.in mar.
Peculatus vbi proprie dicatur.li.2.colum. 291 A
Peculium est quadruplex. li.2.co.325 D
Peculium profectitium filij non cedit fisco vindicanti bona patris. li.7.colum. 1750 D
Peculium si minus sit quàm debitũ serui, quid iuris. li.4.co.890 C
Pecunia in societate tradita, an præsumatur communicata. lib.4.colum.816.D. in mar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Pecunia nautica quæ dicatur. li.4.colum. 794 B
Pecunia potest dari dupliciter. lib.4.co. 876 B
Pecunia potest solui illi cui debetur aurũ & argentum. li.8.co.1979 D
Pecuniæ nomen multis modis ponitur.li. 4.co.682 C
Pedagia soluere an teneantur scholares. li.4.co.670 A
Pedaneus iudex quis dicitur. li.1.c.239 D
Pedestres milites qui dicantur. lib.5.co. 939 A
Penitationes publicæ quæ dicantur.li.4. co.842 D
Peræquator dicitur quandoque fisci procurator. li.4.co.846 D
Peregrini in bonam & in malam partem accipiuntur. li.6.co.1485 A
Perire volens non auditur. lib.7.colum. 1696 C
Permutatio quare non dicatur contractus nominatus. li.4.co.888 B
Perpetuum qualiter accipitur.de no.Cod. faci. co.1.C.& li.2.co.259 A
Persona libera qua actione est petenda.li. 3.co.494 C
Persona loquentis generali sermone non continetur. li.8.co.1919 B
Personæ sunt rebus præferendæ. li.5.co. 3167 B
Personam liberam quandoque possumus propria auctoritate capere. li.3.colum. 494 A
Petitio hæreditatis an detur cõtra emptorem hæreditatis. li 3.co.539 D
Petitio hæreditatis & rei vindicatio , an simul intentari possint. li.3.co.540 B
Petitio hæreditatis in quinque casibus datur contra titulo possidentem. li.7.co. 1608 A
Petitio hæreditatis quare non datur contra titulo possidentem regulariter. li.3. co.542 D
Peritorium & interdictum de recuperãda vel adipiscenda simul intentari possũt. li 3 co.436.C.in mar.
Petrus propter Christum omnia dimisit. li.7.co.1751 A
Petri Baillardi iactantia. li.3 co.607 D
Piaculum quid est. li.9.co.2056 A
velut Pica & organum domini est nũcius. li.4.co.858.D.in gl.b
Pietas, officium , & obsequium differunt. li.2.co.322 D
Pietas nos Deo purificat. li.5.co.940 A
Pignus & hypotheca differunt. li.4.co. 728 D
Pignus à debitore de consensu creditoris venditum , & postea ab eodem recuperatum, an reincidat in obligationem. li. 7.co.1854 C
Pignus an possit creditor propria auctoritate occupare. li.8.co.1816 B
Pignus bene tollitur præscriptione , sed non vsucapione. li 8.co.1818.D.in fi.
Pignus contra fideiussoris voluntatẽ non potest retineri ob chirographariam pecuniam. li.8.co.1897 B
Pignus datum ob pecuniam numerandã, numeratione non secuta , qua actione repetatur. li.4.co.791 D
Pignus datum ob turpem causam, an possit vindicari vel repeti actio.pig. li.4.c. 654 B
Pignus iudiciale quod sit. li.8.columna 1835 A
Pignus manet in bonis debitoris.li.4.co. 864 C
Pignus possidens si offert debitum, absoluitur. li.8.co.856 C
Pignus prætorium iudiciale dici potest. li.8.co.1848 C
Pignus prætorium qualiter constituitur. li.8.co.1459 C
Pignus prætorium quando dicitur cõtrahi. li.7.co.1758 A
Pignus quandoque potest à creditore alienari sine denunciatione. li.8.colum. 1857 D
Pignus si vendatur à creditore mala fide, qua actione tenetur ipse vendens. li.8. co.1863 D
Pignus subtractum an possit vsucapi.li.7. co.1584 B
Pignus suum vindicãti an possit dici, nõ es dominus. li.4.co.730 A
Pignoris amissio per creditorem probari debet. li.4.co.727 D
Pignoris ius non tollitur alienatione legali, nec alienatione hominis. li.8.co. 1817 D
Pignoris venditiones & adiudicationes sunt seruandæ secundum statuta & consuetudines locorum. li.8.co.1870 A
Pignore minoris vendito,an sit ei tribuẽda restitutio. li.2.co.364 C
Pignore reddito non videtur remitti debitum. li.8.co.1853 A
Pignore vendito non tollitur personalis actio. li.8.co.1851 A
Pilatus male fecit, qui ad populi clamorẽ Christum coudemnauit. li.9.co.2120 B
Pileati serui qui dicantur. li.7.co.1528 A
Plagium quis committat. li.6.co.1188 D
Plagium quid signat. li.9.co.2063 C
Plebeiorum pœnæ quæ sunt. li.9.colum. 2104 D
Pleonasmos qualis figura est. li.7.colum. 1514 D
Plurale pro singulari quandoque ponitur. li.6.co.1335 D
Pneumatomachi. li.1.co.115 B
Pœna an possit excedere quadruplum.li. 5.co.1184 A
Pœna & multa differunt. li.7.co.1734 D
Pœna maior maioribus debetur. lib.3.co. 444 D
Pœna pecuniaria parti applicanda , per principem remitti non potest. li.2.co. 222.B.in mar.
Pœna per inficiationem crescit. li.4.co. 764 D
Pœnæ gratiam facere, non est etiam culpa liberare. li.9.co.2111.B.in mar.
Pœnæ ex publicis criminibus in quibus casibus transeant contra heredes. li.4. co.680 B
Pœnæ legales vel conuentionales vsque ad quam summam poterunt peti. li.7.c. 1673 D
Pœnam augere an iudex possit. li.2.co. 291 D
Pœnam mitigare ex quibus causis possit iudex. li.2.co.291 C
Pœnitentia in quibusdam casibus admittitur. li.9.co.2071 B
Pœnitentia non liberat à pœna mundi. li. 1.co.124 B
Pollicitatio quid sit. li.5.co 969 A
Pomœrio prohibito videtur prohibita ciuitas. li.4 co.872 D
Pondo & libra idem sunt.li.9.co.2060 D
Populator quis sit. li.3 co.co.503 A
Positiuus pro superlatiuo. li.4.co.810.in gl.l
Porrigere fœminarũ est , arrigere virorũ. li.9.co.2040 C
Possessio an perdatur si colonus animo ipsam deserendi fundum egreditur.lib. 7.co.1588 C
Possessio an possit quæri infanti. li.7.co. 1593 A
Possessionis causa sex modis mutatur.lib. 7.co.1594.D.in fi.
Possessio ciuilis qualiter amittitur. li.7.c. 1599 D
Possessio est duplex. li.7.co.1593 D
Possessio est triplex. li.7.co.1591 D
Possessio multis modis repetitur. li.3.co. 462 B
Possessio naturalis quæ dicitur. li.7.co. 1593 D
Possessio non tollitur tempore. li.7.co. 1594 C
Possessio nulla est apud colonum.li.7.co. 1588 A
Possessio quando dicitur vacãs,aut vacua. li.8.co.1783 D
Possessio quare dicitur momentanea : & an possit appellari à sententia super eã lata. li.7.co.1746 A
Possessio quæritur per alium nobis etiam ignorantibus. li.7.co.1591 B
Possessionis traditio vnũ de duobus operatur. li.4.co.741.D.in gl.g
Possessioni alienæ inscribentis pœna. li. 2.co.316 D
Possessor malæ fidei qua actione conuenitur pro fructibus consumptis.li.4.co. 657 D
Possessor non restituens , quatuor remediis compellitur. li.3.co.559 A
Possessor post litem motam videtur non possessor. li.7.co.1587 D
Possessor rei mobilis an possit domino denunciare. li.3.co.489 C
Possessorium est triplex. li.3.co.462 A
Possessorium & petitorium an simul possint intentari. li.3.co.555 C
Possidẽtem missus in possessionem ex primo decreto iudicis. li.7.co.1633 A
Posthumus dicitur quinque modis.li.6.c. 1318 D
Posthumus habetur pro nato, cum quæritur de eius commodo. li.7.co.1522 A versu.j.
Posthumi non possunt exhæredari.li.9.c. 1316 D
Postliminium & lex Cornelia diuersimode fingunt. li.8.co.1954 C
Postliminium transfugæ non datur.li.8.c. 1958.B.in mar.
Postulare prohibitus in vno loco,an possit in alio postulare. li.1.co.279 D
Potest.i.debet. li.4.co.845.D.in gl.m
Potestatem maiorem quis consequitur ratione maioris partis. li.8.co.1977 B
Prebenda non vacans cõferri non potest. li.1.co.241 A
Prædium quodlibet præsumitur liberum. li.3.co.576.C.in gl.k
Prædia minoris an possint in dotem dari. li.2.co.367 D
Prælatus negligens punitur.li.9.c.2016 B
Prælatus repelli potest, si eius electio aliqualiter vitiari possit. li.5.co.1121 C
Præfect' prætorio habet aliqua specialia. li 7.co.1642 D.in gl.r
Præfectus quandoque ponitur pro procuratore Cæsaris. li.3.co.510 A
Præfecti palatij apud reges Francorum olim. li.7.co.1642.B.in mar.
Præscribens bona fide longissimo tempore,an contra dominum habet rei vindicationem. li.7.co.1631 D
Præscribentis bona fides quomodo probetur. li.7.co.1604 D
Præscriptio an currat contra hæredem hæreditate nondum adita.li.4.co.766.B.in gl.m
Præscriptio an currat contra minorem. Ibidem.& lib.2.co.377.C.& li.6.colum. 1488 D
Præscriptio an interrumpatur per litis cõtestationem. li.3.co.560 B
Præscriptio impeditur per iuris errorem. li.5.co.1170 D
Præscriptio interrumpitur etiam coram non ordinario. li.7.co.1639 D
Præscriptio interrumpitur in personali & hypothecaria simul interdum. li.7.co. 1628 B
Præscriptio longi temporis agenti non currit. li.7.co.560.C.in fi.gl a
Præscriptio non inchoatur contra hæredem ante aditam hæreditatem. li.2.co. 400 B

Nouem priorum librorum Codicis.

Præscriptio nulla currit contra minorem. li.2.co.369 D
Præscriptio quandoque currit contra pupillos. li.7.co.1577 D
Præscriptio.xxx.annorum contra multos non currit. li.7.co.1622 C
Præscriptionis interruptio ciuilis à naturali interruptione differt. li.7.columna 1597 C
Præscriptionis interruptio est duplex. li. 7.co.1629 A
Præscriptioni ingenuitatis tria dant causam. li.7.co.1576 B
Præscriptione an quæratur dominium directum. li.6.co.1488 D
Præscriptiones an currãt contra minores. li.5.co.1171 D
Præscriptor malę fidei quandoq; vindicat. li.7.co.1632 D
Præsens vel absens qualiter dicitur quis esse. li.7.co.1605 D
Præsidis nomen est generale. li.2.colum. 356 C
Præstigia quæ dicantur. li.9.co.2036 D
Præsumitur quilibet sanæ mentis. li.6.co. 1363 A
Præsumptio an & quando admittat probationem in contrarium. li.4.colum. 691 A
Præsumptio iuris & de iure non admittit probationem in contrarium. li.2.c.139. D.& li.4.co.759.A.in gl.e
Præsumptio non semper sumitur de præterito ad præsens. li.2.co.346 D
Præsumptio simulationis vnde probetur. li.5.co.1031 C
Præsumptio sumitur quandoque ex præsenti ad præteritum. li.9.co.2042 B
Præsumptio violenta est contra tutorem qui inuentarium neglexit facere. li.5.c. 1130 D
Prætoris iurisdictio annua erat. lib.2.co. 394.B.in gl.e
Prætores duo erant. lib.7.c.1709.C.in text.
Prætorium quid sit.li.1.co.80.A.& li.8.c. 1810 C
Præuaricator quis dicatur. li.2.co.274 D
Pragmatica, quid.li.1.co.27.C.& 178.D.& li.3.co.486 A
Precaria possessio larga quandoque capitur. li.7.co.1619 C
Precarium à commodato differt. li.8.co. 1798 A
Precia rerum secundum varietatem æstimanda , non ex affectione singulorum. li.4.co.836.A.in gl.l
Precium ex pignore redactum , potest in naturale debitum eligi. li.8.co.1913 B
Precium in cessione quando dicitur modicum. li.4.co.812 B
Precium rei probatur ex qualitate.rei.lib. 4.co.840 B
Primiscrinius quis dicatur. li.3.co.455 D
Primum dici potest id omne ante quod aliud non est. li.5.co.974.D.in mar.
Principis est aliquem sublimare. li 3.co. 497 A
Principis sunt omnia , qualiter intelligatur. li.7.co.1615 A
Principi maledicitur tribus modis. li.9.c. 2019 A
Principali sublato tollitur accessorium.li. 4.co.791.B.in mar.
Priuilegiatus contra priuilegiatum admittitur. li.2.co.370 D
Priuilegiatus si concurrat cum non priuilegiato,vel etiam priuilegiato,quis præferetur. li.7.co.1762 B
Priuilegiatus succedens non priuilegiato. non habet priuilegium. li.4.co.766.D
Priuilegium vnde dicatur. li.1.co.144 A
Priuilegiũ alicui concessum videtur concedi secundum qualitatem suę personę. li.3.co.524 A
Priuilegium fori inhærens iuri cessio , in cessionario transit. li.4.co.812.D.in marg.
Priuilegium inferioris ad superiorẽ porrigitur. li.9.co.2103 A
Priuilegium super sportulis non soluendis concessum,quale est.li.7.co.1681 B
Probatio ab vtroque exigitur in crimine falsi. li.9.co.2070 B
Probatio fit quandoque eo ipso quod cõtrarium non probatur. li.4.co.653 C
Probatio fit viua voce,& mortua.li.4.co. 708.A.in gl.p
Probatio multiplieiter fieri potest. li.3.c. 612 A
Probatio quandoque reum onerat. li.4.c. 690.D.versu vlt.
Probatio quandoque transfertur de vno in alium. li.4.co.695 B
Probationes factæ in ciuili , non faciunt plenam fidem in criminali. li.9.colum. 2048 C
propter Probationum difficultatem venitur nonnunquam ad iuramentum. li. 40.co.793.C.in mar.
Procurator actoris duas præstat cautiões. li.1.co.310.C.in gl.k
Procurator quandoque sine speciali mandato distrahit. li.2.co.307 C
Procurator an possit dari ad litis contestationem. li.2.co.425 A
Procurator an debeat condemnari, an do minus. li.2.co.309 D
Procurator an teneatur de leuissima culpa. li.4.co.807 B
Procurator Cæsaris an possit cognoscere de causa status. li.3.co.492 D
Procurator Cæsaris cognoscit inter fiscũ & priuatum. li.8.co.1914 B
Procurator Cæsaris quandoque obtinet vicem præfidis. li.9.co.2064 C
Procurator & curator reipublicæ differunt. li.7.co.1662 D
Procurator & nuncius differunt. li.4.co. 858 D
Procurator si excedit fines mandati,dominus statim contradicere debet. li.5.co. 1933.A.in mar.
Procurator falsus accipiens debitum , an liberat soluentem, & qua actione conueniri possit. li.9.co.1193 D
Procurator fisci non potest fidem habere de precio. li.3.co.500 D
Procurator in criminalibus non interuenit. li.9.co.2008.D.in gl.l
Procurator non semper constitui potest. li.5.co.1165 A
Procurator paciscens de quota litis , an possit petere quę vtiliter expendit.li.4. co.809.C.in mar.
Procurator quando possit rẽ domini obligare. li.8.co.1828 C
Procurator succumbens an possit sumpt' repetere. li.4.co.804 A
Procurator transigendo quando prejudicet domino. li.2.co.246 D
Procurator vxoris suæ & maritus.li.2.co. 300.B.in gl.m
Procuratorem priorem remouet , qui posteriorem dat. li.5.co.1071 D
Prodigus & adultus differunt.li.2.colum. 345 D
Prodigus post interdictionem bonorum antequam sibi detur curator , an possit contrahere. li.5.co.1155 C
Profana vnde dicantur. li.1.co.16.C.in gl.l
Professio qualiter accipitur.li.4.c.846 D
Programma quid notat. li.1.co.140.C.& li.7.co.1691.D.& li.8.co.1851 D
Prohibitum vna via, altera non debet admitti. li.4.co.874.A.in mar.
Promittere potest vnus sub conditione, altero pure promittente. li.8.c.1894 C
Pronurus quæ. li.5.co.1010 D
Propria causa quæ dicatur. li.2.co.303 A
Proprietas & possessio aliquando separari non possunt. li.7.co.1596 C
Protector quis dicatur. li.5.co.938.D.in gl.a
Prouinciæ continentes,quæ dicantur. li. 3.co.470 D
Proxenetica quæ dicantur. li.5.co.914 B
Proximus quis dicatur. li.6.co.1471 B
Ptochotrophium quid. li.1.co.45 C
Publicatio testamẽti qualiter fieri debeat. li.6.co.1264 A
Publicatio testamenti quomodo fiat. li.1. co.90 C
Publicanus furti nõ tenetur. li.2.c.291 A
Publicanus quis dicatur. li.4.co.896 A
Puer quis dicatur. li.8.co.1960 B
Punitio quandoque sine accusatore infertur. li.9.co.1995 D
Punitur quis in id in quo deliquit.lib.6.c. 1477 A
Pupillares vsuræ quæ dicantur. li.5.co. 1137 C
Pupillus an se possit obligare.li.8.colum. 1890 A
Pupillus est magis priuilegiatus , quàm mulier & fiscus. li.7.co.1537 C
Pupillus potest ciuiliter & naturaliter obligari. li.2.co.391 B
Pupillus sine tutore non potest procuratorem ordinare. li.2.co.304 C
Pupillus vendens rem aliquam sine tutore,an præstet vsucapiendi cõditionem. li.5.co.1141 C
Pupilli fauore an differatur quæstio stat'. li.3.co.458 D
Pupilli res an possit vsucapi. li.2.c.369 C
Pupillo an sint tacitè obligata bona eius qui gerit pro tutore. li.5.co.1099 D
Pupillorum res nõ possunt vsucapi.li.7.c. 1583 A

Q

Quæstio & querimonia differunt. li.7. co.606 D
Quæstio nõ indistincte est habenda etiam de seruis. li.9.co.2103 D
Quæstio per tormenta potest haberi,si est quæstio de dominio serui.li.7.columna 1560 A
Quæstor est cancellarius. li.1.co.179 A
Quæstus turpis suspicio est vitanda.li.5.c. 1026 A
Quantitas capitur generaliter. lib.1.co. 72 C
Quantitas quãdoque sumitur large.li.3.c. 521 B
Quantitatis appellatione etiam cõtinetur species. li.4.co.658 D
Quarta datur sponte aduentibus. lib.6.c. 1425 B
Quarta iure institutionis debita,an possit dari cum onere. li.6.co.138 A
Quartæ duæ an possint à filio detrahi , si de restituendo grauetur. li.6.c.1437 D
Quartam detrahere possunt hi qui ab intestato succedunt. li.6.co.1458 D
Quartam iure naturæ debitam nõ potest testator impedire. li.6.co.1438 D
Querela inofficiosę donationis an irritet in totum. li.3.co.536 B
Querela inofficiosi medium tenet inter actionem & accusationem.li.3.c.510 C
Querela repudiari nõ potest ante aditam hæreditatem. li 3.co.523 C
Querelæ inofficiosi testamenti quomodo tacitè renunciatur. li.2.co.344 C
Qui nõ habet in ære,luat in corpore.li.6. co.1182.A.in mar.
Quinimo quomodo ponatur. li.9.co. 2059 C
Quod quisque iuris &c. li.4.co.836 B

R

Raptus nõ committitur in meretrice. li.9.co.2050 C
Ratihabitio an cõparetur in mandato. li. 2.co.324.B.& li.4.co.645 D
Ratihabitio in multis casibus mandato non adsimulatur. li.2.co.747 D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

Ratihabitio quid sit. li.2.co.299 C
Ratio sumptuum & fructuum haberi debet. li.3.co.599 C
Rationes duæ vincunt vnam. li.8.colum. 1944 C
Ratum haberi an possum quod meo nomine non est gestum. li.3.co.550 D
Reconuentus an possit adhuc reconueni re. li.7.co.1660 A
Recusatio debet proponi ante litem contestatam. li.1.co.100 C
Recusatio iudicis intra quantum tempus fieri debeat. li.3.co.454 D
Redhibitoriæ & quanto minoris tempus quandoque breuiatur. li.4.co.879 B
Redintegratæ.i.redintegrandæ. li.4.co. 742.A.versu.1.in gl.
Refutatoriæ literæ quid continent.li.7.c. 1709 D
Regina vocata Angliæ, quæ erat relicta regis Angliæ. li.5.co 935.B.in mar.
Regis filium an dicatur qui natus est antequam pater eius rex esset.li.5.colum. 942 B
Regula si vinco vincentem te &c.fallit in aliquibus casibus. li.6.co.1471 B
Relatio quid sit. li.1.co.139 C
Relatio an permittatur. li.7.co.1698.C in gl.h
Relatio simplex qualiter cognoscitur. li. 2.co.322 A
Relator omnis delator est.lib.4.columna 628 B
Relegatus & ab ordine motus an differãt. li.2.co.292 C
Relictum incertis personis quãdo valeat. li.1.co.68 D
Relicta in minus solenni voluntate, an debeantur. li.9.co.1402.A.versu 5.in glo.
Religio non patitur defectum in genere. li.1.co.17 A
Religio quid sit. li.1.co.13 C
Reliqua i.debita. li.4.co.752.D in gl.c
Reliqua dicuntur non solum cum aliquid est solutum,sed & cum nihil. li.8.co. 843.D in gl.g
Reliqua & census differunt. li.4.colum. 844 C
Remissio tacita aliquando valet vbi expressa non valeret. li.4.co.782 B
Renunciatur facilius iuri speciali quam communi. li.4.co.759 C.in gl.c
non Repetitur datum causa transactionis. li.2.co.256 D
Reprobare non possumus quos approbauimus. li.4.co.702 D
Res & causa differunt. li.4.co.646 D
Res inter alios acta, aliis quandoque præiudicat. li.7.co.1691 D
Res inter alios acta quandoque prodest aliis. li.5.co.1069.C.& li.7.co.1991 D
Res quando dicitur integra. li.4.c 808.A in gl.1.& 841. C.in gl.h
Res sic debet accipi vt non pereat. li.8.c. 1871 C
Rei debendi qui dicuntur. li.8.column. 1893 A
Rei debendi an videantur pro se inuicem fideiubere. li 8.co.1893 C
Rei singularis sub eõditione legatæ alienatio medio tempore facta an teneat. li. 6.co.1471.D.in fi.
Rei stipulandi qui dicuntur.li.8.columna 1893 A
Rei vindicatio aliquo respectu potest dici personalis. li.8.co.1987 D
Rei vindicatio an pro re sacra possit intentari. li.1.co.47 C
Rei vindic.contra quem detur. li3.co. 548 C
Rei vindicatio non competit nisi duo cõcurrant. li.2.co.407 C
Rei vindicatione conuentus tenetur dicere possideat nécne. li.3.co.544 D
Rem meam si obligo pro alio, quæ actio mihi competit. li.4.co.725 D
Rem mihi obligatã si infero, quid perdo. li.4.co.668 A
Rem tuam te præsente obligare possum, sed non vendere. li.4.co.750 B
Rerum amotarũ actio an possit dari comstante matrimonio. li.6.co.1199 B
Rescriptum contra ius an valeat. li.1.co. 175 C
Rescriptum contra legem non valet nisi dicatur non obstante tali lege. li.6.co. 1274.D.in gl.h
Rescriptum per mendacium impetratum an valeat. li.1.co.173 D
Rescriptũ super matrimonio contrahendo an valeat. li.5.co.956 D
Residentiæ excusatio. li.5.co.1151 C
Respublica est sub administratoribus.lib. 2.co 406 A
Respublica potest hæres institui. li.6.co. 1424 D
Restituto in integrum an competat iure magistratus. li.2.co.390 B
Restitutio in integrum an detur minori habenti aliud auxilium. li.2.co.354 A
Restitutionis in integrum petendæ tẽpus an sit omnino continuum. li.1.colum. 398 A
Restitutionem an faciat cessare decretum iudicis. li.5.co.1167 A
Restitutionis tempus quando currit minori. li.2.co 400 B
Restitui ad totam causam est aliud quam restitui ad appellationem. li.2.colum. 383 D
Restitutus an recuperet omnia iura.li.9.c. 2131 D
Restituto minore an aduersarius eius restituatur ipso iure. li.2.co.365 D
Reus an possit actorem cogere litigare sub certo iudice. li.3.co.480 D
Reus est fauorabilior quàm actor.li.2 co. 402 D
Reus si dicat se promisisse sub conditione:an debeat conditionem probare, vel actor puritatem. li.8.co.1875 D
Reum exhibere promittens,quanto tempore teneatur. li.8.co.1907 C
Reum facere.i.accusare.li.4.co.709.A.in gl.B
Roma est duplex. de Iustini. co. confir. 5 D
Romani per quid omnib' sunt dominati. li.6.co.B.in gl.q
Rubrica prohibitoria optimum inducit argumentum. li.5.co.1053 C
Rusticitas excusat.li.9.c.2079.C.in mar.

S

Sacramentũ ex certis causis deseritur. li.5.co.941 B
Sacrilegus quis dicatur. li.1.co.101 C
Sacrilegiorum quoddam est verum, & quoddam quasi sacrilegium. lib.9.co. 2059.D.in fi.
Sacrilegorum pœna. li.9.co.2062 A
Sæpius dictio verificatur in bino actu. li. 6.co.1340.B.in mar.
Salarium procuratoris an possit excedere centum aureos. li.4.co.803 B
Saltus qualiter accipitur. li.3.co.610 C
Sanguinis ratione aliquid præsumitur. li. 5.co.1007 A
Sanguinem suum redimere cuilibet permittitur. li.2.co.418 A
Sanguinolenti.i.recens nati.li 8.co.1959. B.in mar.
Satisdatio etiam datur pro hæreditate. li. 6.co.1460 A
Satyra qualiter recipitur. li.7.co.1525 B
Scacis ludere an clericis liceat. li.1.co. 64 C
Scenicæ quæ sunt. li.5.co.940 B
Scheda quid est. li.4.co.714 D
Scholaris in scholis an habeat domicilium. li.3.co.484 B
Scholares an possint habere rectores.lib. 3.co.481 B
Scholares an teneantur soluere pedagia. li.4.co.670 A
Scientia inflat. li.7.co.1594 C
Scriptura in multis casibus prævalet veritati. li.4.co.723 C
Scriptura præsumitur solenniter facta. li. 5.co.979.C.in gl.b
Scriptura quandoque præfertur testibus. li.6.co.1289 A
Seculo renunciatur dupliciter.li.1.c.30.A in gl.e
Seditio vnde dicitur. li.9.co.2085 A
Seditiosi qualiter sunt puniendi. ibid.C in textu.
Senatores an possint cum fœminis humilioribus contrahere. li.5.co.951 C
Senatores dicuntur centumuiri. li.6.co. 1315 B
Senatusconsultum Largianum quid. li.7. co.1531 C
Senatusconsulta quatuor seruis auxiliantur pro libertate consequenda. li.7.co. 152.c.D.in gl.l
Seniores debent iuniores corrigere. li.9. co.2112.D
Sensum spectari potius quàm verba.li.5.c. 987 B
Sententia absolutoria quando noceat iterum agenti ad eandem rem, & quando non. li.3.co.612 D
Sententia an debeat semper esse certa. li. 7.co.1662 C
Sententia an detur in confessum. li.7.co. 1686 D
Sententia an sit super incidenti pronuncianda. li.3.co.464 D
Sententia continens errorem non valet. li.2.co 294.A.& 382 D
Sententia contra ius minoris lata, ei non præiudicat. li.5.co.1152 B
Sententia contra leges lata an & quando valeat. li.7.co.1733 D
Sententia contra tutores vel curatores lata, contra quos mandabitur executioni. li 2.co.358 A
Sententia cum procuratore reuocato lata an teneat. li.2.co.416 A
Sententia definitiua an possit ferri ante litem contestatam. li.1.co.135 D
Sententia & transactio finem imponunt litibus. li.2.co.269 A
Sententia falso prolata, semper retractari potest. li.7.co.1695 C
Sententia ferri non potest reo absente nõ per contumaciam. li.3.co.443 B
Sententia ingenuitatis præiudicat inter omnes. li.7.co.1547 A
Sententia in pupillum lata sine tutoris auctoritate,non valet. li.5 co.1142 A
Sententia in quibus casib' rescindi potest. li.7.co.1677 D
Sententia interlocutoria quæ sit. li.1.co. 69 C
Sententia intra quod tempus potest executioni mandari:& an per iudicem possit tẽpus abbreuiari vel prorogari. li.7. co.1686 D
Sententia iudicis appellationis quam formam debet habere. li.7.co.1703 B
Sententia lata contra adultum non habentem curatorem,an valeat. li.2.columna 357 C
Sententia lata contra matrem de partu supposito,an noceat patri. li.9.columna 2068 D
Sententia lata contra ordinem iudiciorũ an valeat. li.7.co.1700 A
Sententia lata in personali actione non parit actionem in rem. li.2.co.410 D
Sententia lata per gratiam,tenet. li.7.co. 1735 B
Sententia lata pro vno in causa appellationis an profit aliis. li.7.co 5745 D
Sententia lata super possessorio est definitiua, li.7.co.1446 D

Sententia

Nouem priorum librorum Codicis.

Sententia potest ferri super equum vel in curru. li.7.co.1651.D.in gl.d
Sententia potest mandari executioni contra fideiussores reo condemnato.li.2.c. 1690 A
Sententia quomodo profertur. li.2.co. 261 A
Sententia secunda etiam de partium consensu non valet. li.2.co.251 A
Sententia secunda lata contra primã,quare non valet. li.7.co.1733 A
Sententia secunda si concordat cum prima,quæ istarum valet. li.7 co.1732 C
Sententia super alimentis lata an præiudicet in filiatione. li.7.co.1572 A
Sententia venalis non tenet. li.5.colum. 1152 D
Sententia vt sit ipso iure nulla propter corruptionem aduocati, tria requiruntur. li.2.co.225.B.in mar.
Sententiæ diuersæ si ferantur à pluribus, quid iuris. li.7.co.1734 C
Sententiæ duæ feruntur in lite quod metus causa. li.2.co.336 A
Separatio bonorũ quibus concedi potest. li.7.co 1753 A
Separatio bonorum vt peti possit, multa requiruntur. li.7.co.1753 B
Separatorum separata debet esse ratio. li. 5.co.1028 A
Sepulchrum & monumentum differunt. li.3.co.616 B
Sepulchrum familiare quod dicatur. li.3. co.617 D
Sepulchra violans, qua actione & ad quid conuenitur. li.9.co 2060 A
Sequester quis est. li.4 co.641 D
Sequestratio quæ est, & quibus ex causis admittatur. ibidem.
Seruitus quælibet est indiuidua exceptio vsufructus. li.2.co.355 A
Seruitus seruitutis esse non potest.li.3.co, 567 A
Seruitutis alterius non tollendi quando incipiat quis habere possessionem. li.3. co.572 A
Seruitutis pars assignari non potest.li.3.c. 597 B
Seruitutem aquæ ductus habens an possit eam alij concedere. li.3.co.575 A
Seruitutes quanto tempore amittuntur.li. 7.co.1606 C
Seruus à domino abiectus,cuius sit. li.7. co.1527 B
Seruus an possit dominum possessione suæ rei priuare. li.4.co.736 B
Seruus an torqueri possit si est quæstio de ipsius dominio. li.3.co.554 A
Seruus communis stipulatus omnibus dominis & Titio specialiter,an illi plus acquirat. li.6.co.1376 A
Seruus delinquens vel cõtrahens an liber factus teneatur. li.4.co.673 D
Seruus duorum stipulando, cui acquirit. li.4.co.743.D.in gl.g
Seruus etiam si excoriaretur à domino, potest nolle adire. li.6.co.1186 D
Seruus & filius in potestate sibi adscribentes iussu defuncti,non puniuntur. li.9. co.2079 B
Seruus ex donatione tutelæ liber fit.li.6. co.1309 A
Seruus in multis casibus successorem habet. li.6.co.1483 B
Seruus an potest esse notarius. li.6.co. 1410 D
Seruus pendente lite de statu quoad multa pro libero habetur. li.7.co.1557 C
Seruus si mandet domino suo de se emendo,nihil valet. li.4.co.814 B
Seruus stuprator dominæ manumitti non potest. li.9.co.2044 C
Seruus sub conditione legatus, nõ potest manumitti. lib.4.co.853.D.& lib.6.co. 1411 D
Seruus tutor esse non potest nisi testamẽtarius. li.5.co.1087 C
Serui an censeantur caput habere.li.9.co. 2114 A
Serui an possint in dominos torqueri. li. 9.co.2102.C.& D
Serui an possint relegari. li.9.co.2060 C
Serui an sint pro adulterio detegendo torquendi. li.9.co.2025 A
Serui corrupti actione quid continetur.li. 6.co.1186 C
Serui grauius puniuntur quàm liberi.li.1. co.16 C
Serui inuiti libertatem consequuntur nisi in certis casibus. li.7.co.1515 A
Serui olim erant triplices.libr.7.columna 1581 B
Serui quandoque etiam in causa ciuili possunt in iudicio stare. li.3.co.502 D
Serui quandoque possunt agere. li.7.co. 1573 A
Seruo pœnæ legari non potest. lib.9.co. 2132 C
Seruo si iniuria fiat, an possit dominus agere. li.9.co.2096 C
Seruum exportandũ non seruata lege vin dicauit fiscus,demum sub tali pacto vendit:non exportatur: cui dabitur manus iniectio. li.4.co.871.A.gl.c
Seruum manumittens, peculium donare videtur. li.6.co.1499 A
Seruum quem possideo, se liberũ contendentem si accipio, ius meũ non perdo. li.8.co.1785 C
Seruis ad libertatem consequendam multæ constitutiones auxiliantur. li.4.co. 873 D
Sica quid est. li.9.co.2053 D
Sigillum tuum apponens an semper sibi præiudicet. lib.4.co.891.B.in l.distrahente.
Sit'entiarij qui sint. li.3.co.519 C
Siliqua quid est. li.1.co.70.D.& li.8.co. 1813 C
Similitudo sit quandoque per contrarium. li.7.co.1559 C
Simplicitas legi placet. li.6.co.1197 A
Simulare non licet. li.5.co.952.C.in margine.
Simulationis præsumptio vnde probetur. li.5.co.1031 C
Societas ad hæredes non transit. li.4.co. 817 A
Socius qui pecuniam solus contulit, an debeat eam habere saluam in diuisione societatis. li.4.co.816.C.in gl.l
Socium criminis me accusantem, quibus verbis repellam. li.7.co.1564 B
Sociorum si vnus velit reædificare,an alij compellantur. li.8.co.1759 D
Socius nurui & econtra donare potest. li. 5.co.1025 B
Solicitatio est actiua & passiua. li.9.co. 2066 B
Solidus quantum valeat.li.6.co.1181.C.in gl.d
Soluens manumisso,an liberetur. li.8.co. 1914 C
Soluere promittens in vno loco,an compelli possit promittere in alio loco.li.8. co.1915 D
Solutionem particularem quandoque tenetur quis recipere. li.4.co.788 C
Solutum per metum interueniente iuramẽto,an repeti possit. li.2.co.334 B
Sophisma puncti. li.9.co 2131 D
Sorte an & quando sit discordia litigantium dirimenda. li.6.co.1410 D
Speciale ad consequentiam nõ trahitur. li.8.co.1860 A
Specialia duo circa idem concurrere non possunt. li.5.co 979.D.in gl.b
Species potest affirmatiue genus inferre. li.2.co.349 A
Sponsalia possunt esse vbi nõ potest esse matrimonium. li.5.colum.918.A.in fi. gl.d
Sponsalibus factis fiunt thapismata. li.8. co.1949.D.in fi.
Sponsalitia largitas quæ dicatur. li.4.co. 757 A
Sponsalitia quæ sunt. li.5.c.918.D.in expos.rubr.
Sportulæ à quibus & quibus sunt dandæ. li.3.co.467 D
Sportulæ & xenia possunt dari iudicibus. li.2.co.422 A
Stationarij qui dicuntur. lib.9.colum. 2005 A
Staruo & imago differunt. li.1.co.179 B
Statuliber est seruus. li.4 co.672 A
Statuliber quandoque tenetur ex antegesto. li.4.co.672 A
Statuta negotiatorum an sint seruanda. li. 4.co.683 A
Sterilitas quando dicatur. li.4.colum. 897 A
Stipendia vnde dicta. li.2.co.302 D
Stipulari alteri quis potest. li.5.columna. 1017 C
Stipulatio an sit semper stricti iuris. li.8.c. 1892 C
Stipulatio Aquiliana quas obligationes nouat. li.8.co.1922 C
Stipulatio est contractus impropriè. li.4. co.665 D
Stipulatio non committitur si ad interrogata non respondetur. li.8.co.1876 C
Stipulatio pœnalis in matrimonio non valet. li.8 co.936 A
Stipulatio pœnalis quando committatur. li.5.co.1884 D
Stipulatio si contrauenero vel amplius petiero,quando committatur. li.2.co. 266 B
Stipulatio vna aliam corroborat. li 4.co. 815 A
Stipulans animal esse & viuere,quid stipuletur. li.5.co.921 C
Stipulari quandoq; significat promittere. li.8.co.1887 A
Strepitus fit in iudicio. li.9.co.2076 D
Substitutio tacita an admittatur contra matrem. li.6.co.1297.D.in gl.l
Substitutio tacita non admittitur contra matrem etiã in testamento militis. li.6. co.1251 A
Substitutio quæ fit in donatione causa mortis,an requirat stipulationem.li.6.c. 1448.D.in fi.tex.& in gl t
Substitutioni pupillari tria sũt necessaria. li.6.co.1251 D
Substitutionem non transmittit cohæres substitutus, licet iure institutionis adierit. li.6.co.1451 D
Substitutionum diuisio noua & elegans. li.6.co. 1297.D.in marg.
Substitutus an excludatur per naturalem sobolem. li.6.co.1295 C
Successoris mala fides an impediat succapionem. li.7.co 1590 C
Suffragium quid. li.4.co.639 D
Suggestio quid sit. li.1.co.139 B
Sui etiam ignorantes transmittunt hæreditatem. li.6.co.1319.D.in gl.h
Suorum iniuriam quis dicitur prosequi. li.9.co.2114 B
Suppellex quid est. li.5.colum.1101.B.in gl.f
Superindictum quid sit. li.1.co 24 C
Suppletio de iure qualiter fit per iudicẽ. li.2 co.290 A
Supplicatio admittitur vbi appellatio reuocatur. li.7.co 1643 A
Supplicare in quibus casibus liceat lite pendente. li.1.co.171 D
Suspitione sola an possit quis damnari. li. 9.co.2040.D.in gl.i
Sycophanta vnde dicitur. li.2.columna 296 D
Syndicus vt se de ignorantia maleficij cõmissi excuset. li.4.co 744 D
Synoditæ qui dicuntur. li.1.co.1 2 D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index materiarum

T

TAbellio an computetur in numero testium in testamento. lib.6.co. 1260 C
Tabellioni an credatur sine testibus. li.8. co.1974 A
Tabularij qui sint. li.1.co.78 B
Taciturnitas æquipollet consensui.li.5.c. 933.B.in gl.a
Telum quid significet. li.9.co.2053.D.in interpre.rub.
Temetum quid sit. li.9.co.2019 A
Tempus executionis datum tutoribus, quando incipit currere. li.5.co.1146 B
Tempus pro tépore quandoque ponitur. li.2.co.292 C
Tempus restitutionis quando currit minori. li.2.co.400 B
Temporis distinctio scripturam concordat. li.9.co.2001 D
Temulentus quis dicatur. lib.9.columna 1019 A
Terminos effodiens, qua pœna punitur. li.9.co.2001 D
Terræ duos pedes si concedã vt ibi proiicias aquam,quid conceditur. li.5.co. 993 D
Testamentum quid sit. li.3.co.588.D.in gl.q
Testamentum aliquod dicitur nuncupatiuum. li.6.co.1259 D
Testamẽtum an possit dici inofficiosum, si pater extraneum instituit,filio dicente,nolo esse hæres. li.3.co.525 D
Testamentum an rũpatur per ingressum monasterij. li.1.co.31 C
Testamentum an vitietur per præposterationem. li.6.co.1278.A.in gl.k
Testamentum debet habere septem testes rogatos. li.6.co 1366 C
Testamentum etiam solenniter factum, non est publica scriptura. lib.6.co. 1346 B
Testamentum & pactum, multipliciter differunt. li.5.co.1016 D
Testamentum facere per alium,prohibitum est. li.6.co.1282 B
Testamentum filij cuius pater fuit deportatus, & postea restitutus est, an valeat. li.9.co.2234 C
Testamẽtum imperfectum inter liberos, an requirat subscriptionem. lib.3.co. 596 D
Testamentum imperfectum valet inter liberos. li.6.co.1273.B.in gl.f
Testamentũ multipliciter repugnari potest. li.3.co.518 A
Testamentum nuda voluntate non constituitur nec tollitur. li.6.co.1283 B
Testamentum secundum, an ipso iure tollat primum. li.6.co.1279.A.in gl.c
Testamentum si incidatur per testatorem, quibus applicetur hæreditas. lib.6.co. 1283 B
Testamentum si infirmetur,præiudicium legatariis generatur. li.4.co.709.C.in mar.
Testamentum solenne in multis casibus tollitur per secundum non solenne.li.6. co.1275 B
Testamẽto in scriptis perdito, an deficiat probatio. li.4.co.711 D
Testamento rupto per agnationem posthumi,an debeantur legata. li. 6.colum. 1319 A
Testatoris voluntas est lex. li.6.colum. 1249 A
Testatus pro parte, & pro parte intestatus quis esse non potest. li.5.co.957 D
Testimonijs de auditu alieno, quandoque valet. li.4.co.704 A
Testis depositio sine redditione causę,an sufficiat. li.4.co.697 A
Testis dictum secreto recipi debet.li.4.c. 706 C
Testis secundò productus, an iterum reneatur iurare. li.4.co.707 D
Testis semel reprobatus in vna causa, an possit per alium in alia causa produci. li.4.co.709 D
Testis vnicus semiplene probat. li.2.co. 379.A.621.C.in fi.& 2020.A.in gl.o
Testis vnus an pro alio scribere possit in testamento. li.6.co.1273.B.in gl.d
Testi vnico de facto proprio creditur. li. 6.co.1182.B.in mar.
per Testes probari potest,quod in instrumentis deficit. li.4.co.780.C.in mar.
Testes an cognoscere debeant contrahẽtes. li.6.co.1336 A
Testes an possint produci in causa appellationis. li.7.co.1729 A
Testes deponentes de reuocatione testamenti, an debeant deponere coram notario,vel coram iudice.li.6.co.1275. D.in fi.in gl.r
Testes diuersa vel contraria dicentes, an probent. li.4.co.713.D.& li.7.columna 1555 D
Testes & instrumenta æquiparantur. li.4. co.713 D
Testes inuiti coguntur. li.4.co.705 D
Testes quinque in certis casibus requirũtur. li.4.co.704 C
Testes singulares non probant. li.5.co. 1155 A
Testibus publicatis, alij non sunt producendi. li.7.co.1728 D
Thermæ quæ dicantur. li.8.co.1811 C
Thesaurus in fundo dotali inuẽtus, cuius sit. li.5.co.998 C
Titulus Ne liceat poten.quo differat à titu.de alien.iudi.mu.&c. li.2.co.314 D
Titulus vario modo sumitur. li.3.colum. 585 A
Traditio sicut se habet in rebus corporalibus,ita cessio in actionibus. li.4.co. 675 B
Tranſactio an possit fieri super crimine falsi. li.2.co.254 A
Transactio & sententia finem imponunt litibus. li.2.co.269 A
Transactio facta à minore,an valeat. li.2. co.365 C
Transactio facta cum curatore,liberat eũ etiam à male gestis per dolum. li.2.co. 245 C
Transactio facta per dolum, non est nulla ipso iure. li.2.co.254 D
Transactio generalis an noceat in omnibus. li.2.co.260.D.in gl.l
Transactio iurati an possit infringi.li.2.c. 359 A
Transactio dolose inita super dolo,an valeat. li.3.co.469 D
Transactio non potest fieri nisi cognitis verbis testamenti. li.4.co.630 C
Transactio super alimentis,an fieri possit. li.2.co.247 B
Transactio vnius ex tutoribus, an prosit aliis. li.1.co.242 B
Transactio vt quis remaneat seruus,an valeat. li.2.co.268 B
Transactionis causa datum, nõ recipitur. li.2.co.256 D
Transactionem an vitiet calumnia.li.2.co. 243.C.in mar.
Trãsigere an possint ciuitatis administratores. li.2.co.249 C
Transigere an liceat super raptu. li.7.co. 1545 D
Trebellianum senatusconsultum habet quinque remedia. li.6.co.1434 D
Turpia de iure dicuntur impossibilia.li.2. co.262 D
Turpillianum locum non habet in criminibus priuatis. li.9.co.2116.C.in gl.n
Turpilliani pœna qualis est. li.9.colum. 1996 D
Turpitudo est vis & metus. li.2.colum. 333 D
Turpitudinem suam allegare non licet.li. 4.co.655.B.& li.7.co.1553 B
Turpitudinem sui auctoris allegans, non auditur. li.8.co.1764 B
Tutela est manus publicum auctoritate, sed priuatum vtilitate. li.7.co.1701 D
Tutela est triplex. li.5.co.1071 C
Tutelæ actio,& accusatio,non se compatiuntur. li.5.co.1116 A
Tutelam, sumpta etiam administratione. quandoque deserere licet. li.5.colum. 1152 A
Tutor à iudice sub conditione dari non potest,bene tamen à testatore. li.5.co. 1070 A
Tutor aliquando datur habenti tutorem. li.5.co.1092 A
Tutor aliquando de dolo & lata culpa solum tenetur. li.5.co.1125 D
Tutor an administrare possit inuentario nondum confecto. li.5.co.1103 B
Tutor an possit à pupillo conueniri durante officio. li.5.co.1094 C
Tutor an possit dari certæ rei.li.5.colum. 1075 A
Tutor an possit remittere. li.1.co.235 C
Tutor an querat pupillo per stipulationẽ. li.5.co.1111 B
Tutor à se vt ab aliis debet exigere. li.5. co.1135 D
Tutor aut curator an debeat se intromittere de maritanda puella. li.5.colum. 915 C
Tutor confirmans est datiuus, & non testamentarius. li.5.co.1089 D
Tutor contra contutores triplex habet auxilium. li.8.co.1900 D
Tutor datur illi qui est sui iuris. lib.3.co 541.C.in gl.f
Tutor datus inuitus & inuito.li.2.colum. 329 C
Tutor datus alicui pupillo, quando tenetur,& quando non. li.5.co.1137 A
Tutor de leuissima culpa non tenetur. li. 5.co.1127 D
Tutor de rebus pupilli aliquando dare potest. li.5.co.1098 D
Tutor dominus est, cũ bene administrat. li.5.co.1098 D
Tutor finita tutela debet admonere pupillum de petendo curatore. lib.5.co. 1107 C
Tutor habens excusationem à tutela, si vnam sponte recipit, non propter hoc cogitur aliam accipere. li.5.co.1147 C
Tutor in testamento inualide datus,à iudice tamen confirmatus an dicatur testamentarius. li.5.co.1074 A
Tutor legitimus superat datiuum. li.5.co. 1086.C.in gl.n
Tutor minoris esse nõ potest, qui est eius creditor vel debitor. li.5.co.1084 D
Tutor non gerens an possit suspectus postulari. li.5.co.1116 D
Tutor ob latam culpam remotus, an sit infamis. li.5.co.1118 A
Tutor pecuniam pupillarem in suos vsus conuertens,ad quas vsuras tenetur.li.5. co.1137.D.in gl.c
Tutori periculosum est contrahere officio depositio antequam rationem reddiderit. li.4.co.866 D
Tutor principaliter personæ datur. li.5.c. 1149 D
Tutor pro curatore ponitur quandoque. li.5.co.1120 D
Tutor propter pubertatem solam non remouetur à tutela. li.5.co.1114 D
Tutor pupillam dotare tenetur. lib.5.co. 916 A
Tutor pupillo tenetur qui facit quòd ei actio non quæratur. li.5.co.1099 D
Tutor quando incipit teneri pupillo.li.5. co.1096.B.in gl.p
Tutor quare dare non potest tutorem habenti. li.5.co.1091 B
Tutor qui dicit se ignorasse quòd fuerit datus,

Nouem priorum librorum Codicis.

datus,an probare debeat. li 5.co.1110 B
Tutor si calumniosam accusationem instituat,an pupillo noceat. li.6.colum. 1354 B
Tutor si fecit vbi reliqui quòd pupillo volebat aliquis relinquere,an teneatur. li.5.co.1128 A
Tutor suspectus quandoque sine accusatore remouetur. li.5.co.1136 D
Tutor tenetur in connexis perseuerare. li.5.co.1129 C
Tutor vectigal cõducendo se magno supponit periculo. li.5.co.1113 D
Tutor vel curator an possit esse habens rẽ communem cum pupillo seu adulto. li. 5.co.1150 B
Tutoris contractus quando obligat pupillum. li.2.co.353 D
Tutoris datio an possit delegari. li.5.co. 1083 D
Tutoris datio facta in minus solenni testamento,an valeat. li.5.co 1070 C
Tutorem an possit dare iudex originis, si pupillus ibi non habeat facultates. li.5. co.1080 B
Tutorem quandoque habet qui in patris potestate est. li.5.co.1135 A
Tutores aliqui satisdare non tenẽtur. li.5. co 1114.C.in gl.i
Tutores an possint accusare nomine pupilli. li 9 co.1994 D
Tutores & magistratus quo ordine sint conueniendi a pupillo. li.5.co.1175 D
Tutores multis ex causis remoueri possunt. li.5.co.1106 D
Tutores pupillo obligati,quo ordine conuchantur. li.5.co.1131 D

V

VAgabundus vbilibet potest conueniri. li.5 co.484 A
Varietas reprobatur. li.2.co.1210 D
Vasallus amicitias copulans cum inimico domini,an amittat feudum.li.3.colum. 516 D
Vasallus an possit per alium seruire. li.1. co 63 A
Vberras quando dicatur. li.4.co.897 A
Vectigal non solutum & multa alia facilè res cadere in commissum.li.4.co.883.B in gl.d
Vectigal vnde dicatur. li.4.columna 882 A
Vectigali non soluto, an tota res incidat in commissum. li 4.co 882 C
Vectigalia quibus sunt applicanda.li.4.c. 885 B
Vectigalia sunt principibus vtilia. li.4.c. 884.B.in gl.l
Vel pro saltem.li 4.c.710.D.in gl.r.& pro id est.co.731.D in gl.f
Velleia lex quid statuebat. li.3.co.522 D in fine.
Velleianum an hodie locum habeat. li.4. co.758 B
Velleianum cessat in multis casibus.li.4. co.761 A
Velleianum perdit mulier per solam confessionem. li.2.co.319 A
Vendendi ius habent aliqui non domini. li.7 co.1582 C
Vendens fraudulenter rem vitiosam, multum differt ab ignorante vendente.li.4. co.878 C.
Venditum emptum. li.4.co 846.D.in gl.i
Venditio nonnunquam sine contrectatione fit. li 6.co.1187 C
Vẽditio an valeat si in alterius arbitrium precium conferatur. li.4.co.823 A
Venditio an valeat sine precio. li.4 co. 837 C
Venditio bonorum alicuius propter publicum debitum vt valeat, quæ requirantur. li.4.co.849.D.in gl.q
Venditio facta per dolum,non valet. li.2. co.343 D
Venditio non impeditur per verbũ,volo. li.4.co.824 A
Venditio prædiorum propter tributa nõ soluta vt valeat, quinque requiruntur. li.7.co.1618 C
Venditio tribus modis perficitur. li.4.co. 847.B.in gl.a
Venditio non rescinditur officio iudicis vltra quadriennium. li.4.co.833.D.in mar.sub lit.k
Venditionem per metum factam si quis velit rescindere,an debeat precium offerre. li.4.co.833.C in mar.
Venditæ rei multiplex vtilitas accedere potest. li 4.co 847.C.in gl.c
Venditor an possit vindicare rem venditã & traditam propter precium non solutum. li.3.co.554 D
Venditor an teneatur præcisè ad rem tradendam. li.4.co.851 B
Vẽditor an teneatur dare fideiussores pro euictione. li.8.co.1932 B
Venditor an teneatur emptori ad sumptus factos in lite. li.8.co.1923 A
Venditor præsumitur semper rem liberã vendere. li.8.co.1925 B
Venditoris mala fides an noceat emptori. li.4.co.848.D.& li 7.co.1690 D
Venditori decepto qualiter subueniatur. li.2.co.405 C
Venetorum obseruatio. lib.4.columna 635 C
Venia nõ datur minoribus in delictis quæ ex animo prouenium. li.2.co.298 C
Venia dignus est,qui alieno morbo laborat. li.5.co.163.C.in mar.
Ventura sunt consideranda. li.6.c.1411.D in gl.g
Verbum idẽ potest proprie & impropriè poni. li.6.co.1184 D
Verba directa & indirecta quæ dicantur. li.6.co.1407 D
Verecundia est quasi custodia honestatis. li.2.co.302.D.in gl.v
Veritatis sectatores Deo placent. li.1.co. 174 A
Vernæ qui dicantur. li.3.co 553 D
Vestibulum & porticus quid significent. li.9.co.2013 A
Versutum vestimentum quod sit. li.9.co. 2036 D
Vexillatio quæ dicatur. lib.4.columna 906 D
Vicini qui dicantur. lib.4. co.674.A.in mar.
Vidua quæ dicatur. lib.1.columna 29 C
Viduam ducens, non nouam rem aggreditur. li.3.co.4 17 A
Viduas prodest. li.1.co.92 C
Vim facere quandoque licet. li.9 colum. 2048 A
Vindicans non tenetur ad precium.li.8.c. 1929 C
Vinum obliuionem parit. lib 2.columna 377 D
Vini venditi cuius est periculum. li.4.c. 854 A
Violentia est multiplex. lib.2.columna 333 A
Vir & vxor ad imperia iudicari non debent. li 5.co.1046.C.in gl.k
Vir & vxor non sunt afines. li.6.colum. 1484 C
Vir in accusatione adulterij præfertur cæteris. li.9.co 2038 B
Vir si calumnietur accusando vxorem de adulterio,qua pœna punietur. li.9.co. 2039 B
Vir succedit vxori in aliquo. li.6.colum. 1490 A
Virginem post ruinam Deus suscitare nequit. li 9.co.2050 D
Virgines sunt feliciores continentibus.li. 8.co.1785 D
Viselliana lex. li.9.colum.2067.D.in mar.
Vitia an sequantur successores. lib 7.co. 1598 C
Vitia possessionum sunt triplicia. li.7.co. 1598.A.in gl.i
Vitiosa an efficiatur res, si vacans occupetur. li.8.co.1789 D
Vitricus an possit esse tutor priuigni.li.5. co.1123 D
Vitricus est quasi pater. lib.9.columna 2091 B
Vitricu potest esse tutor priuigni sui. li. 5.co.952 A
Vltro qualiter accipitur in iure. li.3.co. 503 A
Vocari in ius an quis possit sine iussu iudicis. li.9.co.2011 D
Voluntas cum aliquo actu spectatur in maleficiis,non exitus. li.1 co.154 D
Voluntas inspicitur. lib.9.columna 2055 D
Voluntas sine effectu,an sit punienda.li.3. co.607 B
Voluntates enunciatiuæ non sunt seruandæ,sed dispositiuæ. li.5.co.1125 B
Vota sunt reddenda. li.8.co.1981 D
Vsucapere non desinit, qui vi deiectus incontinenti possessionem recuperat. li.9.co 2048 D
Vsucapi potest aliquando,quando non potest alienari. li.2.co.378 B
Vsucapio an interrumpatur per litis contestationem. li.5.co.1638 A
Vsucapio an interrumpatur si scientia rei alienæ superueniat. li.5.co.949.A.in gl.b
Vsucapio completur quandoque interrupta possessione. li.7.co.1601 A
Vsucapio non habet locum in rebus furtiuis & vi possessis. li.2.co.335 C
Vsucapio non quæritur ignoranti li.7.co. 1591 C
Vsucapio quando que procedit sine possessione. li.7.co.1626 D
Vsucapionem impedit duplex vitium. li. 5.co.1172 A
Vsufructuarius nõ semper est satisfactione onerandus. li.3.co.562 C
Vsufructuarius quandoque releuatur à satisdatione. li.6.co.1504 D
Vsufructuarius quare non possit præscribere. li.1.co.564 D
Vsufructuarius si non potest satisdare quid erit. li.3.co.562 C
Vsusfructus aduentitiorum filij in multis casibus patri non quæritur.li.6.colum. 1497 D
Vsusfructus alternato tempore relictus, si perditur pro vno anno, non perditur pro alio. li.3.co 578 D
Vsusfructus an perdatur per monasterij ingressum. li.6.co.1497 C
Vsusfructus quem habet pater in aduentitiis filij, an finiatur morte filij. li.3.co. 561.D.in gl.i
Vsusfructus quid est. li.3.co 561 B
Vsusfructus seruo relictus quãdo dicitur finiri. li.3.co 573 C
Vsufructu legitimæ an possit filius fraudari. li 3.co.507 C
Vsura aliquando debetur ex nudo pacto. li.4.co.784 D
Vsuræ centesimæ, quæ sit. li.4.columna 546 D
Vsura centesima est in multis casibus præstanda. li 3.co.792 D
Vsura aliquando est licita etiam de iure canonico. li.4.co.780 D
Vsuræ an debeantur ex pacto inconti nẽti apposito. li.4.co.781 B
Vsuræ an possint peti secundũ ius ciuile. li 1 co.13 C
Vsuræ an tollãtur principali obligatione subtracta, li.4.co.co.792 A

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vſuræ debẽtur iure bono, meliori, & optimo. li.4.co.780 C
Vſuræ de iure ciuili ſunt conditæ & ſublatæ. li.4.co.787 B
Vſuræ quando ſunt præſtandæ. li.2.co.328 D
Vſuræ quando ſunt ſoluendæ. lib.7.co.1633 C
Vſuræ quę cœperunt currere, non tolluntur ſola obligatione. li.4.co.788 D
Vſuræ ſpecierum cognitio. li.4.columna 792 C
Vſuræ ſunt odioſæ, nec debentur ſine ſtipulatione. li.4.co.1855 D
Vſurarum taxatio qualis eſſe debet. li.4.c.792 C
Vſuras minores accipiens ſibi præiudicat. li.4.co.782 D
Vſuras quatenus ſtipulari liceat. li.4.co.786 D
Vſurpare in bonam partem. li.4.co.711 B in gl.f
Vtile per inutile non vitiatur. li.4.c.793. A.in gl.a
Vxor an poſſit maritum de adulterio accuſare. li.9.co.2023 D
Vxor debet eſſe in viri ſeruitio. li.6.co.1204 D
Vxor etiam matrimonij tempore eſt in poteſtate patris. li.6.co.1420 C
Vxor habens virum inutilem, dicitur vidua. li.9.co.2067 B
Vxor militis an poſſit reſtitui cõtra alienationem ſe abſente de re ſua factam. li.2.co.397 B
Vxor non eſt affinis marito. li.6.columna 1287 D
Vxor præfertur fiſco in ſucceſsione. li.5.co.1024 A
Vxor res mariti tribus temporibus ſurripit. li.6.co.1189 D
Vxor vito ſuccedit aliis deficientibus. li.6.co.1233.D.in gl.g
Vxor duas ſimul habẽs, efficitur infamis. li.9.co.2032 A
Vxores multæ gaudent de morte mariti. li.5.co.1001 A

X

Xenodochium quid. li.1.co.45.C.in gl.m
Xenones qui dicantur. li.1.co.48 D

Finis Indicum.

IMPERATORVM NOMINA,
QVORVM CONSTITVTIONES
duodecim libris Codicis ſunt inſertæ.

Hadrianus.
Antoninus Pius.
Diui fratres, ſiue M. Antoninus & Verus.
M. Aelius Antoninus ſolus.
Aelius Pertinax.
Seuerus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla ſolus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Volusianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus iunior.
Gallienus ſolus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculius.
Cõſtãtius & Maximianus Galeri⁹.
Conſtantinus Magnus.
Conſtantinus iun. Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius ſolus.
Iulianus.
Iouinianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens Gratianus & Valentinianus.II.
Gratianus & Valentinianus.II.
Iidem & Theodoſius.
Valentinianus.III. Theodoſ. & Arcadius.
Theodoſius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodoſius iunior.
Honorius & Theodoſius iunior.
Theodoſius Iunior ſolus.
Iidem & Valentinianus.III.
Valentinianus.III. ſolus.
Idem & Martianus.
Martianus ſolus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo iunior & Zeno.
Zeno.
Anaſtaſius.
Iuſtinus.
Iuſtinus & Iuſtinianus.
Iuſtinianus ſolus.

LITERARVM NOTÆ, QVÆ PER XII. LIBROS
CODICIS VEL IN CONSTITVTIONVM INSCRIptionibus, *vel temporum denotationibus hinc viſuntur, ne cui fortè caliginem obiiciant, ad hunc modum legi debent.*

A.
AA.
A & C.
AA. & CC.
Accept.
C.
CC.
CC. COSS.
Cæſ.
Cæſs.
Ciuitat.
Cl. Cæſ.
Com.
Com. R.P. vel rer. priu.
Com. S.L. vel Sacr. larg.
COS.
COSS. vel conſs.
Auguſtus.
Auguſti.
Auguſtus & Cæſar.
Auguſti & Cæſares.
Accepta.
Cæſar, vel Clariſsimus.
Cæſares vel Clariſsimi.
Clariſsimis Conſulibus.
Cæſar.
Cæſaribus.
Ciuitatis.
Clariſsimus Cæſar.
Comes.
Comes rerũ priuatarum.
Comes ſacrarum largitio (num.
Conſule.
Conſulibus.
Conſ.
Conſt. vel Cp. vel Cõſtp. Vel Conſtantinop.
Correct.
D.
Dat.
D.S.
D.PP.
DN.
Dix.
Emiſs.
Fl.
G.
Gen.PP.
Id.
Imp.
Impp.
Conſularis.
Conſtantinopoli.
Correctori.
Data, vel Dicta.
Data.
Data ſubſcripta.
Data propoſita.
Domino, vel domino nõ
Dixerunt. (ſtro
Emiſſa.
Flauius.
Geſta.
Gennadio præfecto prę-
Idus, vel Idibus. (torio.
Imperator.
Imperatores.

In for. Tr.
IV.
Kal.
L. Iul.
Lect.
Mag.
Magiſt. mil.
Mag. off.
N.
N.Cæſ.
NN.Cæſs.
Non.
N.P. vel Nob.P.

Off.
Quæſt.
R.P.
R.P. orient.
P. vel Pr.
Præſ. prou.
PP.

PF.
PP.G.
P.V.
P.Vig.
P.V.R.
P. vel PF. Aug.
PP. emiſs.
PP. Gall.
In foro Traiani.
Quarto.
Kalendas, vel Kalendis.
Legem Iuliam.
Lecta. ſ. apud acta.
Magiſtro.
Magiſtro militum.
Magiſtro officiorum.
Nobiliſsimo.
Nobiliſs. Cæſare.
Nobiliſsimis Cæſaribus.
Nonas vel Nonis.
Nobili vel Nobiliſsimo puero.
Officiorum.
Quæſtori.
Rerum priuatarum.
Rerum priuatarũ orientis.
Præſidi.
Præſidi prouinciæ.
Propoſita, vel Perpetuo, vel Præfecto prætorio.
Præfecto.
Propoſita geſta.
Prefecto vrbi, vel vigilum.
Præfecto vigilum.
Præfecto vrbis Romæ.
Præfecto Auguſtali.
Propoſita emiſſa.
Præfecto prętoriorũ Gallianorum.
Pet.
Pleb.
Præſ. ann.
Præt.
Pr. vel Prid.
Prop. vel Propſt. vel Propoſ.
Proconſ.
Proconſs.
Publ. iudic.
S.

S.D.

Subſcr.
S.L.

Sacr. liter.
S.P.
S.P.
S.PP.
Supp. vel Suppoſ. vel. Suppoſit.
S. petit.
Tit.
Trib. pl.
V.
V.C.
VV.CC.
Vic. vel Vicar.
Petita.
Plebis.
Præfecto annonæ.
Prætoribus.
Pridie.
Propoſita
Proconſuli.
Proconſules.
Publicis iudiciis.
Salutẽ, vel Scripta, vel Subſcripta, vel ſuppoſita.
Salutem dicit, vel dicunt: vel Subſcripta data.
Subſcripta.
Sacrarum largitionum, vel Sacrarum literarum.
Sacrarum literarum.
Subſcripta petita.
Suppoſita.
Subſcripta propoſita.
Suppoſita.
Subſcripta petita.
Titulo.
Tribunis plebis.
Viro.
Viro clariſsimo.
Viris clariſsimis.
Vicario.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antonius Contius Lectori.

QVod magno iudicio sanctus ecclesiæ Catholicæ doctor Augustinus censuit, codicibus emendandis primitus debere inuigilare solertiam eorum qui scripturas diuinas nosse desiderant, vt emendatis non emendati cedant: non absre & ad legum volumina, cæterarumque disciplinarum libros transferri debere quis dixerit. Nam & Theodosius imperator edicto quod de responsis prudentum ad Senatum misit, inter cætera & hoc quoque summa prouidentia edixit, vt ita demum ratæ firmæque sententiæ veterum iurisconsultorum essent, si eorum libri propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmarentur. Quod à Triboniano cæterisque Iustinianei iuris compositoribus diligenter curatum, & (ni fallor) præstitum, secura bonarum artium posteritas & barbarum seculum facere desiit. Quantas vero tenebras iuris studiosis neglecta huius rei cura offuderit, docuerunt superioribus annis Politianus, Budæus, Alciatus, Erasmus, Haloander, Eguinarius Baro, & iustis quoque voluminibus Antonius Augustinus. Quorum omnium cum excitatus exemplo, tum auctoritate persuasus, cum primis studiorum annis huic curæ pro virili incumbere cœpissem, contigit eorum penè tempore typis excudi Florentinum exemplar. Ea editio magnum mihi inchoatæ emendationis attulit compendium. Nam cum non futilibus argumentis Taurellus vir doctissimus, eius editionis procurator, monstret omnia quæ vbique habentur, ab illo descripta esse Pandectarum volumina, nec credibile sit virum bonum ad eam rem persuadēdam ingeniosa excogitasse mendacia, statui tum Pandectarū emendationi & collationi supersedere. frustra enim & stultè post authenticum exemplar editum, cætera ab eo multis seculis descripta contulissem, quæ vt essent quàm emendatissima, suo tamen archetypo non possent esse emendatiora, contra vero multis locis possent esse mendosiora: quando vix humana imbecillitas præstare potest, vt tam prolixa volumina per omnia fidem authentici exemplaris seruent. Sed restant (inquies) etiam in ipso Florentino volumine menda non pauca, & plura quàm vt vnum ex authenticis Iustiniani exemplis æstimari possit: quæ si non aliorum librorum comparatione, saltem acri iudicio & solerti obseruatione auferri possunt. Equidem sicut inficiari non ausim, plurima in eo exemplari subesse menda, sic eorum permulta esse contendo, quæ calami seu librarij seu manus sint potius errata, quam Triboniani, aut auctorum ex quibus Pandectæ sunt confectæ: cuius generis menda quiuis vel proprio ingenio, vel solo glossarum subsidio, quæ hanc curam non neglexerunt, reponenda sit animaduersarus. Sed multi plerunque hoc solo argumento mendosam lectionem esse affirmāt, quòd ei contraria sententia alio loco sit posita: atque quos iuris nodos adhibita subtili diuisione dissoluere nequeunt, vsurpata quadam temeraria & legibus vetita correctionis audacia, incidere non verentur, malis poetis haud dissimiles, qui vitiosa argumenta cum excogitarint, quibus extricare se nequeant, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς repentè excitant. Hæc audacia à Martino & Azone, si quod de eo dictatur, verum est, & quibusdam veterum, in aliquot recentiores adeo serpsit, vt hac potissimum peritia censeantur. Ego vero totum hoc negotium semper existimaui esse periculosissimum, & pessimi exempli: studuique in eo meum qualecunque iudicium exercere, quemadmodum lectionem veterem à molestis istis correctoribus, simulque Triboniānum ab omni errato, &, vt illi putant, faci nore aut flagitio vindicarem, quam vt mihi Aristarchi cuiusdam partes aut censoris arrogarem. Sed quàm strenue id præstiterim, præstareue adhuc possim, alius erit docendi locus: tametsi qui mea voce fruuntur frequentes studiosi, id satis euidentibus exemplis ex meis prælectionibus edocentur. Editione igitur Florentina contentus, eam ex aliis libris nō modò emendandam, sed ne cum his quidem comparandam arbitratus sum, eamque meram vt ederent, optimis viris chalcographis nostris auctor fui. ad Codicis verò & Institutionum emendationem & comparationem reliquus mihi insumptus est labor. Et Institutionum quidem à me emendatarum exemplum in lucem ex hac officina sub Io. Morullerij illustrissimi viri nomine ante biennium prodire passus sum. Codicis autem emendati specimen hoc tibi lector, & publicæ iuris studiosorum vtilitati tandem post multas multorum editiones exhibeo. Summa meæ emendationis hæc fuit: Ex magno Codicum manuscriptorum numero editionem nouissime typis excusam emendaui quanto potui iudicio, comparata etiam Haloandrina, & eiusdem officinæ editione, quæ facta est anno 1542. ea enim plerisque in locis posteriore editione emendatior est: vt hinc animaduertere liceat, quanta sit impostorum turba, qui simplicibus & minime fucum agnoscentibus typographis persuadent nouam se aliquam industriam attulisse, cum excusos antea libros variis sed falsis lituris dispunctos venditant: verbi gratia in l. j. C. si quacunque præditus dignitate &c. recte in illa editione erat excusum, honore abierit. & idcirco in nouissima editione perperam emendatum, honorem ambierit. Item in l. ambiguitatem. C. de vsufruct. recte erat excusum, ambiguitatem antiqui iuris: & postea non tam emendatum quàm deprauatum, ambiguitatem antiquioris. hæ fraudes quoties occurrerunt (occurrerunt autem sæpissime) satis habui priorem & veram lectionem reponere, nulla ad marginem admonitione

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epistola

ne addita. hoc enim solummodo mihi studium fuit, ne margines librorum repetitis annotationibus obruerentur. Vsum etiam me non diffiteor Azonis ad singulas leges duodecim librorum Codicis commentariis manuscriptis, quos nonnunquam typis excusos iisdem chalcographis misimus publica & communi luce donandos: ex quibus Accursius optimam glossarum partem decerpsit, atque interdum tanta inscitia, vt pessima elegerit, optima reliquerit, verba Azonis magistri non satis intellexerit. In l. nec honore. C. de episcopis, pro admitti ad testimonium, Azo legit, addici ad testimonium, vt significet adigi ad testimonium episcopum non debere. & in l. j. C. de alienatione iudicij mut. cau. fac. magis probat hanc lectionem, cum in rem actioni possessio pariat aduersarium, quam lectionem hactenus receptam, cum in rem actionem possessio pariat aduersario. quæ nouissima lectio plerosque ferè omnes in pernicioſum errorem traxit, vt inde confici putarent, rei vindicationem nasci ex possessione possessoris, & possessionem aduersarij eius actionis esse causam: & ideo necessario possessionem aduersarij in libello conuentionis exprimendam esse. quod fallò dici apparet ex l. vlti. ff. de rei vindicatione, & ex veteribus formulis rei vindicationis, quæ passim apud Ciceronem pro Murena & in Verrem leguntur. Neque verò rectius inferunt, Actio in rem non potest exerceri nisi sit aliquis qui possideat, contra quem agat: ergo possessio alicuius, est causa illius actionis: quàm si ita argumentarentur, Pater non potest esse sine filio: ergo pater ex filio oritur, aut filius est causa patris. debet enim quisque fundare actionem suam ex iure quod habet, id est, dominio suo, aut obligatione, non ex alterius aut aduersarij iure. l. vti frui. ff. si vsus fr. pet. Ergo possessio non parit actionem in rem, sed parit aduersarium actioni in rem. Cum igitur vtramque lectionem in manuscriptis reperissem, eam tamen probaui & edidi, quæ iudicio meo rectior visa est. Sanè cum in plurimis locis mira sit codicum varietas, nullaque sit ferè tam depravata lectio, quæ non aliquem inueniat suo errori confirmando codicem: non cuiusuis est, legum libros, quamuis optimis manuscriptis onustus sit, emendare: sed eius qui iusto & longo tempore ac labore cum aliquo iudicio in ea professione sit versatus. Cæterum quod ad inscriptiones attinet, & ἀδιαφόρας pleraſque lectiones, tanta est diuersitas, & tam parui momenti, vt ab initio hanc totam lectionis varietatem prætermittere decreuerim: sed propter quorundam morositatem, qui multis verbis docent an in quibusdam Diocletiani legibus legendum sit, Iidem AA. Mucarolo, an Muccataulo muliti, an Muccatraulo, an Muccatraolo, an Mucatraoli, an Mutrolo (tantam enim diuersitatem reperi) multitudini, tametsi meo interdum iudicio refragante, satisfacere malui, ne quid esset quod à librariis desideraretur, qui non solum bonis, sed etiam pluribus student placere. Eas dictiones quas barbarum seculum praue inflexerat, aut mutarat, nulla addita nostræ emendationis admonitione reposuimus: vt pars diuersa, pro pars aduersa. decessor pro prædecessor. amicalis pro amicabilis, &c. In l. tamen qui contra. C. de incest. nup. vbi in plerisque codicibus acrissimo pro acerrimo legebatur, quomodo & Albericus legi admonet in suo dictionario iuris, eam lectionem reliquimus, & pleraque quæ recentiorum grammaticorum canonibus non congruunt. In etymologiis eam simplicitatem tenuimus, vt quæ vsus aliter hodie scribi obtinuit quàm olim, & quàm in manuscriptis recitatem tenuimus, vt quæ vsus aliter hodie scribi obtinuit quàm olim, & quàm in manuscriptis reperierim, ea intacta reliquerim: vt vrgere pro eo quod in veteribus scriptis reperi vrguere, intellegere pro intellegere, illicitas pro inlicitas, recuperare pro reciperare, emptionem pro emtionem. Græcas constitutiones quæcunque ante alienis locis & per satyram ac sparsim excusæ sunt, & quæ postea prodierunt, aut quas prece vel pretio comparare potui, suis locis restitui: aut his deficientibus, earum argumenta ex Institutionibus & Theophilo, vel Græcis commentariis, & libris Βασιλικῶν, Harmenopulo, Eustathio περὶ χρονικῶν διαταγμάτων, Nomocanone Græco Photij, Theodoro Balsamone, & huius generis subsidiariis libris. Titulum. 43. lib. 3. de alea. lu. & aleat. antea obliteratum, & duas eius tituli Græcas constitutiones ex Græco olim conuersas & in vnum confusas, partim restituimus, partim auctiores edidimus ex Græco Nomocanone Photij, ex quo quinque ludorum species & eorum nomina restituimus, addita equorum ligneorum explicatione. Titulum de officio comitis sacri patrimonij perperam suppositum ti. de officio Proconsulis & legati, reduximus in proprium locum, & sub eo Græcas constitutiones deesse adnotauimus. In l. iubemus. C. de sacrosanct. eccle. vulgo impressum erat, religiosas ecclesias, falsissimè. Nam nouella. 7. ait eam legem dumtaxat ad ecclesiam Constantinopolitanam pertinuisse, eamque extendit ad omnes ecclesias. Restituimus & titulum. 48. lib. 6. Codicis, qui inscribitur, De incertis personis, cum Græcæ sub eo positæ legis argumentis & capitulis, qui titulus antea ex Codice secesserat, & penitus obliteratus fuerat. Multa à cæteris non animaduersa reposui, quorum pleraque eiusmodi sunt, vt si in ambitiosos incidissent, singulis verbis singula etiam prolixa emendationum capita dicassent: quæ sat habui vno verbo indicare: vt in l. vlti. C. de hæreditat. decurionum, vbi antea legebatur, hereditatem fabricensis ad eos redire debere, qui quasi creditores decedentium attinebant: reposui creatores pro creditores. Creatores autem intelligo eos qui & aliàs nominatores dicuntur. Itaque hereditates fabricensium ad ipsorum nominatores redire debent. nec pluribus verbis opus esse putaui in refutanda vulgata lectione, & mea emendatione cõfirmanda. Similiter quoque videtur emendanda lex, si quis spontaneos. C. de decurionibus. Id quoque non indignum admonitione existimaui, in omnibus Iustinianeis subscriptionibus, in quibus hæc subscriptio hactenus reperiebatur, Recitata septimo in palatio dn. Iustiniani, legendum potius esse, Recitata Septimiliario in nouo consistorio palatij Iustiniani. Locus enim erat in quo palatium erat à Iustiniano ædificatum. quam etiam subscriptionem in vno meo manuscripto codice paululum à vera lectione deflexum sic inueni: Recitata septimo miliario huius inclytæ ciuitatis in nouo consistorio palatij Iustiniani. Item in l. pen. C. depositi. in alio meo manuscripto sic: Recitata. 4. miliario, &c. vbi scilicet librarius putabat esse scriptum IIII. cum scriptum esset VII. Constitutiones autem quæ talem subscriptionem habent, præter iam numeratas, hæ sunt l. generaliter. C. de iudiciis. l. vltima. C. de legitima tutela. l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. l. in rebus. C. de iure dotium. l. vlt.

C. de

Ad Lectorem.

C. de bonis libertorum. l. vlti. C. de iure patronatus. l. cum antiquioribus. C. de iure deliberan. l. cum oportet. de bonis quæ liberis. l. litibus. C. de agricolis & censitis. Eam etiam integram & illibatam subscriptionem reperi in epitome Nouellarum Iustiniani à Iuliano Antecessore facta ad Nouellam 109. de hereditatibus ab intestato. Quia vero multi vnam & summam hanc emendandi Codicis Iustinianei rationem esse profitentur, si ex Codice Theodosiano eum Codicem emendent, & ei aut addant aut detrahant quæ in Theodosio inuenerint detracta aut addita: occurrendum mihi fuisse fateor grassanti iam & inualescenti tantæ correctorum turbæ. Verendum enim fuit, ne si longius serperet audacia, sensim nobis Codicem Theodosianum transfunderet in Iustinianeum, & pro Iustinianeo venditaret. Neque vero illi vt primum aliquid repererunt in Theodosiano, mox in Iustinianeum transferre debuerunt: vt in l. 2. de exhibendis reis, ea verba, & in pœnam reciproci stilo trepidante recauerit, temere in nouis editionibus adduntur ex Theodosiano, aduersus veterum tam manuscriptorum quàm impressorum fidem. & in l. 2. C. quando & quibus quarta pars, eadem temeritate editur versus integer ex libro Nouellarum Theodosij olim in Germania impresso. quę additio etiam libros ante. 12. alios impressos contaminauit. Eodem audaciæ genere, ac etiam maiore irrepsit in locum. l. 2. tit. de feriis quædam Aniani interpretatio, quæ extat totidem ferè verbis in breuiario Alarici, titu. de feriis: quam nec Azo, nec Accursius, nec vlli manuscripti libri agnouerunt. Similiter fere in l. Iudæos. C. de Iudæis, aduersus rectam lectionem ex C. Theodosiano quidam alia verba inuehere ausi sunt, ex quibus tamen nulla idonea sententia confici potest. Sic perperam mihi videntur emendare. l. 2. C. de bono. pos. contra tab. liberti. Liberti operis electis, repelli patronum à bonorum possessione. quomodo rectè legitur in Iustinianeo Codice: neque ex Theodosiano est reponendum inlectus, pro electis. Sed & si interdũ Codicis Theodosiani lectio videbatur rectior, eam tamen addere nolui, si diuersa lectio Iustinianei Codicis librorum manuscriptorum collatione cõfirmabatur: verbi gratia, in l. j. C. de summa trinitate, Cunctos populos quos nostræ clementiæ regit imperium, constanter legitur in codicibus Iustinianeis manuscriptis. nolui itaque reponere, Quos nostræ clementiæ regit temperamentum, tametsi rectior ea videri possit lectio, & ea primitiua sit lectio, quæ & in Codice Theodosiano extat, & apud Cassiodorum in tripertita historia. Verum si quando codices manuscripti inuenti sunt varij, tũc eam lectionem me secutum non diffiteor, quam Theodosianus suggerebat, si & ratio iuris nostri, & cæteræ coniecturæ patiebantur, nihilque incommodi ex ea sequebatur: vt in l. addictos. C. de episcopa. audien. reposui prosecutione, sed partim ex manuscriptis, partim ex Theodosiano, cum perperam legeretur, persecutione. Inscriptiones quoque & subscriptiones, dies & consules, ex eo codice intrepidè restitui: & vt omnium votis satisfacerem, notis breuissimis indicaui, ex quibus libris & titulis singulæ leges à Theodosiano codice desumptæ essent: multasque deprehendi ex eo codice desumptas, quas antea nemo adnotauerat desumptas. In l. vltima. C. de interdictis, illa verba, ruptis veteribus ambagibus, hactenus à nemine explicata, ex codice Theodosiano lucem accipiunt, ex quo desumptam legem illam animaduerti. est enim pars longioris cõstitutionis collocatæ sub titulo de denunciatione & editione rescripti, lib. 2. C. Theodosiani, vbi veteres ambages appellantur certi temporum cursus & lapsus, lapsuumque reparationes, quæ olim ab editione facta vel denunciatione numerari debebant. Fragmenta Nouellarum Iustiniani, quibus leges Codicis abrogantur vel corriguntur, ab Haloandro expuncta, reposui cum quibusdam à Cypriano vetere glossographo compositis, & nusquam impressis. nam cum Iustinianus iubeat omnes leges abrogatas pro veteribus fabulis haberi, consequens esse videbatur, vt leges Codicis per nouellas abrogatæ exploderentur. Sed rectius fecit Irnerius, aut si quis alius ea fragmenta apposuit, dum legibus abrogatis fragmenta noui iuris continuò subiecit. Hæc habui quæ pro suscepti laboris ratione tibi lector exponerem: quæ si grata fuisse sensero, conabor & nouis laboribus tuis commodis inseruire, Vale. Dat.

Kal. April. ex metropoli Biturigum,
anno Domini Iesu Christi.
M.D.LXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN NOMINE DOMINI. *Iustinianus generis humani director, in præsenti rubrica, siue intitulatione trita facit: quia primo ponit diuini nominis inuocationem: per quam Deus veneratur. Secundo ponit propriam & appellationem descriptionem, per quam præsens opus denominat. Tertio subdit intitulationem, per quã præsens opus proœmialiter inchoatur. Secunda ibi, Codicis domini &c. Tertia ibi, repetitæ prælectionis: vsque in finem rubricæ. hoc dicit secundum Bald. Vel aliter: Diuiditur ista rubrica in tres partes. Prima est generalissima ad omne opus inchoandum: vsque ibi, codicis. Secunda generalis ad totum istud volumen diuitaxat: vsque ibi, De nouo Codice faciendo. Tertia specialis ad istam primam constitutionem. h. d. secundum Paul. de Cast.*

a In nomine domini. *Incipit à Deo: vt infra de officiis præfecti prætorio Africæ. l. in nomine domini.*

b Iustiniani. *quia Iustini filius fuit, vt insti. de donat. §. est & aliud. Et dicitur hoc ad differentiam trium codicum, de quibus infra fit mentio in constit. ij. Accur.*

c Sacratissimi. *quia munclius, vel quia sacras leges nobis tradidit.*

d Perpetui. *id est generalis, vt instit. de satisdat. in fi. & cu. ii. respon. sic infra de eden. l. edita. vnde illud, Exue edictum, &c. & in epistola: Omnis anima, &c. ponitur & aliter, vt diximus ff. pro soc. lege prima.*

e Augusti. *ab augeo quo ad propositum; vt & matrimonium dicitur res individua, licet quandoque diuidatur: vt instit. de pa. po. in prin. & C. de repu. l. consensu. Vel dicitur ab Octauio Augusto, dicto ab augurio. quod est diuinare. ADDITIO. Hic solet quæri, an donatio facta per Constantinũ Papa Syluestro, quia per eam diminutus est imperium, valeat: vide. An. Areti. in supe. script. instit. & eos ad quos ipse remittit, quibus adde Abba. consi. lxxxiij. versi. sed in casu nostro. & glo. in verbo, Constantinum. in Cle. j. §. porro præter. versi. ipsaq; omnia. de iure iurando.*

f Repetitæ. *Iussit enim fieri primo Codicem ex tribus, & iterum iussit dissolui, vt iis apponeret quasdã decisiones, quas postea fecerat: & sic iterum iussit ligari, & ideo dicit repetitæ: vt j. de emen. iusti. co. per totum, & §. in antiquis enim &c. Item quod dicit prælectionis. i. lectionis, & est figura prothesis. a sic ponitur. ff. de dote præle. per to. tit.*

g DE NOVO CODICE FACIENDO. *Superior rubrica est communis ad totum librum: sed quod sequitur est solicete de nouo Codice confirmando, ad constitutionem istam tantum. Azo.*

HAec quæ. Hanc constitutionẽ diuide in quatuor partes, vt in glo. j. Casus in terminis nõ potest commode poni: sed loco casus figura talem quæstionem secundum Bal. Senatores quæsierũt ab imperatore sic: Domine, scimus q; officium vestrũ debet esse circa duo, scilicet circa arma, & leges. circa arma scimus vos bene egisse: sed quærimus qualiter feceritis circa leges? Respon. imperator q; ea quæ necessario corrigenda esse multis retro principibus visa sunt: tamẽ nullus eorum ad effectum protulit. nos in præsenti proponimus donare communi vtilitati, lites amputando, superfluitatem constitutionum resecando, & vnum codicem sub nostro felici nomine componendo, in quem colligatur omnis substantia veterum codicum & nouellarum cõstitutionum. hoc dicit vsque ad versic. ideoque. Sed instat quærẽs: domine, quot sapientes elegistis ad hoc opus faciendũ? Respon. imperator (tria cõsiderans, scilicet operis pũderositatem, operis substantialitatẽ, & operis vtilitatẽ) q; ipse elegit decem viros quos nominat & cognominat, ad hoc sufficientes, & fama & dignitate præclaros & sublimes. Hoc dicit vsque ad §. quibus. Viso casu litterali ex tex. resultant notanda

Codex.

A sequentia. Et primo ibi, interea, nota secundum Bal. & Pau. de Castro, q; Iustinianus se commendat, & prædecessoribus suis detrahit. Secũdo nota q; omnis audacia est à Deo. Tertio, q; intentio principis in generali est bonum publicũ, nõ bonum priuatum vel proprũ. Quarto q; tria sunt quæ precipua sunt quæ pertinent ad publicam vtilitatem. i. prolixitatẽm litium amputare, multitudinem cõstitutionum inutilem resecare, & leges in vnum componere, & cõgrue situare. Vltimo nota in versic. ideoque: quòd quidã sunt qui habent plura officia cum dignitate: & esse magistrum legũ est dignitas secundum Bal. hic.

h *Hæ scilicet. iam correcta. vel melius, id est corrigenda secundum vos iudices. Et dic, q; hæc cõstitutio diuiditur in quatuor partes. Prima vsq; illuc, ideoque, &c. Secũda vsque illuc quib' specialiter, &c. Tertia vsque illuc, hæc igitur. Quarta & vltima ab inde vsq; in fine. Die ergo hęc, quę corrigenda. i. nunc.*

i *In præsenti. hoc verbũ, in præsenti, determinat verbũ, donare: nõ verbũ, censuimus; quia contrarium asseuerat per præteritum; censuimus. Azo.*

k *Communibus. id est communi vtilitati, quę prouenit ex constitutionibus.*

l *Censuimus. i. ordinauimus in corde, vel toti reipublicæ, vel imperio: alia tamen forma, quàm olim.*

m *Litiũ. quę fiebãt immortales, etiã repete, multitudine. Ac.*

n *Amputare. teddit adtentũ. & facit. ff. si cer. pera. i quidam.*

o *Multitudine. alias, multitudinem. & tunc est. j. resecanda, & melius.*

p *Illarum. scilicet constitutionum.*

q *Eum. scilicet Theodosium.*

r *Retro principibus. quo ad nos. id est ante nos.*

s *Positæ. vt extranagantes constitutiones.*

t *Resecanda. alias resecando. & tunc habes multitudinem. alias resecanda. & tunc multitudine.*

u *Nouellas. non omnes, sed vtiles.*

x *Post eos. tres codices.*

y *Positas. id est factas.*

z *Ideoq;. quia iam nos diximus quòd volebamus illos tres codices & extranagantes constitutiones in vnum codicem redigere. ideoque.*

a *Maximum. si habes maximũ, plana est. si habes maxime, sic exponemam non solum illos decem viros elegimus ad hoc opus, sed etiã ad alios libros faciendos: sed maxime ad hoc.*

b *Reipublicæ. id est imperii.*

c *Sustentationem. quia per leges sustentatur respub. sicut & per arma.*

d *Respicens. alias respicientes, & tunc plana. alias, respiciens: & tunc sic construe: Ideoque elegimus viros ad hoc maximum opus efficiendum: opus dico respiciens ad sustentationem ipsius reipublicæ, id est imperij.*

e *Elegimus. scilicet homines qui ibi ponuntur.*

f *Fastigio. id est altitudini vel magnitudini. & scribe per. g. non per. d. Accursius.*

g *Sufficientes. s. viros infra scriptos.*

h *Exquæstore. nomen est dignitatis. sicut dico in expræfecto, & exconsule, secundum glo. vt j. de aduo. diuer. indi. l. petitionẽ. §. egredientem. sicut exquestor: vt ff. de offi. e. quest. l. j. in fin. Alij dicunt eum exquæstorem, qui quæsturam dimisit. & sic exconsul qui consulatum dimisit.*

i *Consularem. consularis est qui insignia consulum beneficio principis consequitur: sed cõsules sunt in ipso actu gerendi: vt j. de consul. l. iij. & iiij. lib. xij.*

A

Patricium.

*Iulio Cæsari, & Theodosio, & ceteris auctoribus duorum codicum Gregoriani & Hermogenianum. Luce 2. & oma. 13.

a Multiplices figurarum species ponit glo. in tur. solicete de nouo Codice confirmando, ad constitutionem istam tan- verbo, par- tum. Azo. te ablata in e. foros. extra. de ver. sig.

In nomine[a] domini nostri Iesu Christi. Codicis domini Iustiniani[b] sacratissimi[c] principis, perpetui,[d] augusti,[e] repetitæ[f] prælectionis, incipit constitutio prima.

DE NOVO CODICE faciendo.

Retro visa communiter vtilia, litiumq; decisiua audacter sunt adtentata, superfluitate resecanda. h. d. secundum Salycetum. Vel sic. Ista sunt quædam epistola Iustiniani imperatoris, quam direxit senatoribus vrbis Constantinopolitanæ: vt patet in fine tituli. h. d. secundum Paul. de Cast.

Imp. IVSTINIANVS Augustus ad Senatum vrbis Constantinopolitanæ.

HAec,[h] quæ ne cessario corrigenda esse multis retro principibus* visa sunt: inter ea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est: in præsenti[i] rebus donare communibus[k] auxilio Dei omnipotentis censuimus,[l] & prolixitatem[m] litium amputare:[n] multitudine[o] quidem constitutionũ quæ tribus codicibus Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodosiano continebantur, illarum[p] etiam quæ post eosdẽ codices à Theodosio diuinæ recordationis, alijsque post eum[q] retro principibus,[r] & à nostra etiã clementia positæ[s] sunt, resecanda:[t] vno autem codice sub felici nostri nominis* vocabulo componendo, in quẽ colligi tam memoratorum triũ codicum quàm nouellas[u] * post eos[x] positas[y] constitutiones oportet.

Pro magnitudine rei gerendæ sunt artifices eligendi. h. d. secundũ Salycetum.

Ideoq;[z] ad hoc maximũ,[a] † & ad ipsius reipublicæ[b] sustentationem[c] respiciens[d] opus efficiendum, elegimus[e] tanto fastigio[f] laborum, tantæque sollicitudini sufficientes, [g] Ioannem † virũ excellentissimum exquæstore[h] nostri sacri palatij, cõsularem[i] C

1 Cor. cũ hoc tex. sic dispendium. de iudi. ex ea. dispendia. de rescrip. li. 6.

* sic in manuscri. non, nauium.

* extra. de ple. ea; earum in breuiario Alarici.

† alias, ad hoc maximũ opus efficiendũ & ad ipsius rep. sustentationẽ respicientes, elec. &c.

† Dic gl. in præsens lib. 6. decretalium super verbo doctore, quid si vere esse gerens, nõ sequatur legum, sed ciuum experientia rerum.

* exquæstorem.

B

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inter egentes.

Vsit in vet.

Exprætextum.

Exconsulum.

In quibusdã vet. Tribonianum.

a *Patricium.* expone vt instit. quibus modis patri. pote. sol. §. filiusfamilias.

b *Prætoro.* natum vel vocatum.

c *Inter agentes.* inter agentes dicũtur qui sunt inter eos qui res imperiales administrant. Vel, qui agunt, id est morantur circa latus principis. vnde habes. j. titu. de principibus agentium in rebus. lib. xij.

d *Largitionum.* donationum, quæ fiebant in aula regia.

e *Inter agentes.* quidã habẽt inter agẽtes, sed male. Dic ergo inter agentes, & id expone, vt §. Accursius.

f *Vrbe.* f. Constantinopolitana.

g *Quibus specialiter, &c.* Sunt ergo decem: & sic decem fuerunt in pẽtendis tabulis: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. exactis. Tres vero in institutis. xvj. in compilatione Digestorũ: vt instituta. in prœmio. §. cumque hoc Deo. & §. quas ex omnib⁹. & infra de vete. iur. enu. l. ij. §. quæ omnia. Item quinque in compilatione noui Codicis: vt j. tit. ij. §. sed cum nouellæ.

h *Permissimus.* scilicet præcipiendo. Et not. quòd decẽ facit præcepta.

i *Quantum.* q. d. solidæ, id est integræ leges remaneant, resecatis superfluis.

k *Legum.* ecce primũ præceptum.

l *Soliditatem.* quia medulla legis bene est solida sine superuacuis præfationibus.

m *Præfationibus.* nota. superuacuis. aliàs contra ff. de orig. iur. l j.

n *Quàm.* ecce secundum.

o *Similibus.* ad hoc est contra. ff. de distra. pi. l. arbiter. & l. vlti. sed fiunt vitium scriptoris. Item & aliàs in multis locis sunt similia, quæ omnia solue. vt j. de vete. iure enu. l. ij. §. si quid.

p *Contrarijs.* ecce tertium.

q *Præterquam.* similibus dico, præter. q. d. id est pleniore indagine: vt infra tit. j. §. sed cum sit. & infra de vete. iure enu. l. ij. §. si quid. Item probatur ex duobus: vt infra de iur. & fac. igno. l. si post diuisionem. & ff. fa. er. l. cum putarem. non autem refertur ad id quod dixerat de contrarijs: quia nullum contrarium inuenitur: vt infra de vete. iur. enu. l. ij. §. contrarium. Vel etiam ad cõtrarium potest referri. & tunc patet exemplum. in ll. supradictis. l. si post diuisionem. & l. cum putarem.

Contraria quæ nulla est in legibus.

r *Diuisione.* id est additione.

s *Adinuentur.* illa. f. similia.

t *Illis.* f. resecatis.

u *Quæ.* ecce quartum.

x *In desuetudinem.* sic instit. in prœmio. §. igitur post. in fi. & j. de vete. iur. enu. l. j. §. sed & si quæ. iij. col. Accur.

y *Certas.* in sui respõsione. vnde in fi. huius legis vocat indubitatas: & hoc fallit vbicunque est dissensio doctorum: & in ff. sæpe fallit in Scæuola.

z *Breui.* hoc fallit in legibus Iustiniani quandoque.

a *Nouellis.* quæ sunt extrauagantes.

b *Leges.* sic reddit dociles. nam docilem facit, qui summam rei breuiter comprehendit. Accur.

c *Congrue.* ecce quintum.

d *Subdere.* subaudi, eos permisimus. Accursius.

e *Adiicientes.* ecce sextum. Accursius.

f *Detrahentes.* ecce septimum.

g *Immo.* ponitur pro &. & secundũ quosdã sic exponitur. j. de sacrosan. eccle. l. iubemus. ij. §. œconomus. non correctiue: vt & aliàs. ff. de here. instit. l. si ita scriptũ. in princ. ADDITIO. De ista dictione immo, quãdo ponatur copulatiue, & quando correctiue, vide Bart. hic, & eũdem in l. si ita scriptum. in glos. alle.

h *Mutantes.* ecce octauum.

i *Colligentes.* ecce nonum. & beneuolũ reddit. quia dicit ex pluribus vnum facturos: vt j. de iur. delib. l. fin. in prin. & §. fi. Item nota q⁹ sanctio dicitur multis modis: vt notatur in prœmio. ff. in prin.

k *In vnum.* id est legẽ imperialem. vel. i. hũc codicem. ita sequitur. x. præceptum.

l *Diebus.* tic dies & cõsules erãt adiecti. ADDITIO. An leges valeant sine die & consule, vide Bart. hic & latius per glos. eiusdẽ in extrauaganti, qui sint rebelles. versi. data. Item an statutũ debeat edi cũ die & consule: & an requirat scripturam, vide Alexan. de imo. in rubr. ff. de noui oper. nuncia. Accursius.

m *Compositione.* id est cõpilatione primo loco, vt primo lex sit vnius imperatoris, & deinde sequens eiusdem tituli sit sequẽtis imperatoris post illum, & sic deinceps. Non autem intelligas quo ad totũ volumen. nam inuenies legem Iustiniani etiam circa principiũ voluminis, & tamen inuenies postea in alijs titulis aliorum imperatorum. postea itẽrum & eiusdem Iustiniani legem inuenies primo factam post postea, & factam postea prius positam: vt patet infra de iudicijs. l. properandum. & infra vt intra certum tempus. l. fin. Item nota hic de ordine, vt not. in auth. de here. & fal. §. inordinatum. col. j.

n *Ponendis.* f. sine die & consule. & valet vt subijcit. Sed contra j. de diuer. re. si qua. Solu. hic de his quæ iuris corpore clauduntur, ibi non.

o *Robore.* quòd sint sine die & consule. Accur.

p *Ad certos.* ex motu principis.

q *Personas.* ad hæc verba concordat. j. in cõstitutione proxime seq. §. hunc igitur. ibi. nullaque dubitatione. Accur.

r *Rescripta.* huic est contra. j. de legi. & constitut. l. ij. & institut. de iure natu. §. sed & quod principi. in fin. Solu. hic de his quæ iuris corpore clausæ sunt. ibi non. Vel hic rescripsit in aliqua quæstione respondendo quid sit iuris: sed ibi in prima legijs. Item intellige hoc quod hic dicitur, nisi dicatur in lege expressim contrarium: vt patet. ff. de cen. l. j. & infra de decur. l. neque Dorotheum. lib. x. & j. de his qui ad eccle. confu. l. fi. in prin.

s *Pragmaticam.* quæ fit concilio procerum. ADDITIO. Vide glo. in verbo. pragmatica. in pragma. sanct. in titu. de cõclu. ecc. Gal post princip.

t *Inserta.* aliàs indultæ.

u *Fuerunt.* futuri tẽporis. nec enim est factus, sed fieri mandatur per hanc constitutionem.

Notitiam,

a *Notitiam.* ad senatores loquitur.

b *Et indubitatæ.* & ponitur pro id est.

c *Ad citiores.* propria potest intentio Iustiniani hic notari: sed & beneuolentia. Accursius.

d *Decisiones.* aliàs, diuisiones.

e *Fiat.* ecce propria Iustiniani intentio.

f DE IVSTINIANEO CODICE CONFIRMANDO.

Superior constitutio fuit facta nondum facto Codice, hæc cum iam esset factus: vt infra ea. l. §. tollendus. ibi eiusdem prudentibus.

g *Inclytus. id est bene auguratus. totum expone vt in prœmio. ff. in prin.*

h *Mennæ. supple missa fuit ex præcepto, &c. Accursius.*

i *Ex præcepto.* Pro huius cõstitutionis casus positione diuide eam secundum Viuianum in quatuor partes. Prima pars coniungit leges & arma, & vnum dicit egere auxilio alterius: & factũ armorum se bene expedisse, & qualiter expediuit. Secunda dicit qualiter expediuit se de legibus per. x. viros. & sic recipi ad superiorem constitutionem. Tertia mandat hunc codicem seruandum alijs codicibus prætermissis, qualẽcunque sint leges: ex quo erunt in hoc volumine. Quarta commendat hunc codicẽ, eum extendens inter subiectos. Secũda ibi, sed cum. Tertia ibi, hunc igitur. Quarta ibi, illustris. Ex textu not. primo in princip. quid fuit quod fecit antiquitus Romanos præcellere & dominari cunctis nationibus. Not. secundo in versicu. hunc igitur, quod imperator prohibet al legari veteres codices. Tertio not. ibi, fal si criminis, quòd allegans leges abrogatas, incidit in crimen falsi: quod quando sit verum, dic vt not. in. c. nouit. extra de iud. in glo. quicunque. & per Bartol. in l. fina. ff. de fal. Vltimo not. in §. si quæ vero. & ad hoc semper allegatur, q⁹ per nouam legem vel statutum non censentur reuocata priuilegia concessa singularibus personis, & nõ comprehensa in corpore iuris vel statuto, secundum Pau. hic.

Imperator electis viris tradit formam veram vt inutiles præfationes & similia, ex quibus non augetur effectus, & contraria resecarent, & similiter ea quæ erãt abolita rationabili consuetudine, & claras & apertas leges ex tribus codicibus, & nouellis traderent, ipsasq; adderent & detraherent & earum sensum clariorem efficerent vbi opus foret, & in vnum codicem componerent. h. d. secundum Bal.

Hæc igitur ad vestram notitiam[a] ferre properauimus, vt sciatis quanta nos diuturna super rerum cõmuni vtilitate cura sollicitet, studẽtes certas & indubitatas, [b] & in vnum codicem collectas esse decetero cõstitutiones, vt ex eo tantummodo sub felici B nostro nomine nuncupando codice, recitatio constitutionum in omnibus ad citiores[c] litium decisiones[d] fiat[e] iudicijs. Dat. Idib. Febr. CP. D D. Iustiniano P P. A. II. Cos.

DE IVSTINIANEO CODICE CONFIRMANDO.[f]

Ista fuit epistola directa ad præfectum pratorio, postquam viri de quibus in præcedenti dictum est, opus eis commissum expleuerunt, per quam imperator confirmat codicem nouiter factum per illos, & mandat ipsum publicari & seruari. h. d. secundum Pau. de Castro.

Imp. IVSTINIANVS, pius, felix, inclytus, & victor, ac triumphator, semper Augustus, Mennæ[h] præfecto prætorio, expræfecto[i] huius vrbis[k] CP. ac patricio.

C

Vmma[l] reipublicę tuitio de stirpe duarum rerum, armorum. f. atque legum venit, vimque suam exinde mutuiẽs, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationib⁹ omnibusque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quàm Deo propitio in æternum efficiet. istorum etenim alterũ alterius auxilio[m] semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quàm ipsæ leges armorum præsidio[n] seruatæ[o] sunt. Meritò Pigitur q ad primam[r] communium[s] rerũ sustentationẽ, nostrã sententiã & mentem laboresq; nostros referentes, militaria quidem agmina[t] multiplicibus, & omne prouidentiã continẽtibus modis correximus, & tã veterib. [u] † ad meliorẽ statũ breui tẽpore ductis, q̃ nouis solum exquisitis, [x] sed etiã recta dispositione nostri nominis sine nouis expensis publicis cõstitutis, primo seruando posita, y deinde noua ponendo, firmissima[z] subiectis effecimus. Sed cũ sit necessarium multitudinẽ constitutionũ tã in tribus veteribus codicibus relatarũ, q̃ post earũ cõfectionem posterioribus tẽporib⁹ adiectarũ ad breuitatem reducendo, caliginem earũ rectis iudicũ definitionibus insidiantẽ[b] penitus extirpare: ad hoc cõmune præstandũ beneficium Deo præsule prono animo nos dedimus: [c] & electis viris glorioſissimis, tam doctrina[d] legum, q̃ experientia[e] rerum studioq; reipublicæ indefesso, [f] & laudabili proposito pollẽtibus, sub certis finibus magnum laborem commisimus. per quem tam trium veterum Gregoriani, Hermogeniani atq; Theodosiani codicũ cõstitutiones, q̃ plurimas alias * post eosdem codices à Theodosio diuinæ memorię, ceterisq; post eũ retro principibus, à nostra etiã clementia positas, in vnum codicẽ felici nostro vocabulo nũcupandũ colligi præcepimus. Tollẽdis quidem tã præfationibus nullum suffragium sanctionibus conferentibus, g quàm cõtrarijs cõstitutionibus, quæ posteriore promulgatione vacuatæ sunt: similibus[h] etiam præter eas, quæ eadem pene sanciendo, diuisionem * iuris

D

Falsa quæ hactenus obtinuerat electione deceptus Accursius, hãc

A l *Summa.* aliàs, summa tuitio. & aliàs, summa reipublicæ tuitio. Et nota quòd Pynus hic, Summa, &c. incipit legem. sed alibi sic, ex præcepto huius almæ vrbis Constantini atque patricij. & quòd dicit, vrbis, subaudi, conditoris.

m *Auxilio.* Nam & leges indigent armis: vt. ff. de rei vin. l. qui restituere. Item ad puniendos rebelles: vt j. de episc. & cle. l. si quis in hoc. & arma legib⁹, vt ff. de re mi. l. vlt. §. miles vsq; in fi. legis.

n *Præsidio.* i. auxilio.

o *Seruatæ.* aliàs, seruandæ.

p *Merito.* hic dicit imperator qualiter se habuit ad arma.

q *Igitur.* cum prædicta duo, scilicet arma & leges fecerint Romanum populum omnibus alijs nationibus dominari, & sunt duo brachia mũdi: merito ergo imperator fecit si habuit curam circa ea: & quare habuerit dicit: & primo circa arma tanquam digniora. Accur. ADDITIO. An arma sint digniora legibus, & sic miles præferendus sit doctori, vide Bal. in prœmio. ff. veteris. in fi. & Ang. Aret. in prœm. instit. j. respon.

r *Primã.* scilicet maximam. & hoc vt tollas contrarium infra l. proxi. in princ. vbi dicit q⁹ primo ad leges.

s *Communiũ.* armorũ.

t *Agmina.* milites in agminibus.

u *Veteribus.* scilicet agminibus.

x *Exquisitis.* f. expẽsis publicis.

y *Posita.* f. agmina, iuxta illud Ouid. Nõ minor est virt⁹ quã quærere, parta tueri.

z *Firmissima.* f. agmina.

a *Sed cum.* hic dicit qualiter se habuit ad leges.

b *Insidiantem.* nã quando legem non intelligis tibi insidiatur.

c *Dedimus.* id est deputauimus. vel edidimus. i. ad hoc dedimus nosmetipsos.

d *Doctrina.* quo ad cognitionem.

e *Experientia.* quo ad operationem.

f *Indefesso.* i. non fatigabili. aliàs indefenso studio, id est quia nullus defendit hoc studium non esse bene factum. vt sic hæc dictio. in, exponatur, id est non, vt & aliàs. Vel melius dic iudefenso. i. multum defenso per istud opus. & sic ponitur in, pro valde. & sic etiam ponitur increscit aqua, i. valde crescit, vt ff. de aqua plu. ar. l. j. §. j. & indifficilis, i. valde difficilis. ff. de lib. & postu. l. Gallus. ille casus. aliàs est indefesso, & tunc est plana, quia isti nunquam erant fessi donec complerent, & semper erant recentes. vnde colligitur quòd melius fecerunt, nã in primis horis diei, vel post somnum quando aliquis est recens, melius facit, vt ff. de verb. sign. l. ij. in fin.

g *Conferentibus.* Quandoque enim conferunt, vt patet j. de ea. tol. in prin. & de rei vxo. act. l. j. in prin. Et de his dic vt dixi in superiore constitutione.

a *Similibus.* scilicet tollendis.

legem puta bat esse Cõstantini. Contius.

Leges armis egẽt, & econtra.

† *In nonnullis exẽplaribus legitur, & tã legibus veteribus ad meliorẽ statum breui tẽpore reductis quam nouis nõ solũ exquisitis, sed etiã recta dispositione nostri nominis, sine nouis expen. pu. consț. p. s. positas, deinde nouas po. fe. missimas. quæ lectio significat legum correctionẽ. alia verò lectio ponit formam in re xtu significat armorũ correctionẽ. Contius.*

Ingeniosus auditus est in primis horis diei.

** Subaudi Nouellas, vt in superiore constitutione.*

** al. decisionẽ. al. distinctionem. Indefenso sumitur dupliciter.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ex qua.* scilicet diuisione.
b *Adji.* tollendis repete, quæ olim erant scripta.
c *Pertinentibus.* scilicet si tollantur.
d *Mandatis.* i. electis.
e *Annuit.* i. suum præbuit assensum: exhibuit voluntatem præstitit fauorem, & sic per id quod fecerunt apparet: quòd ea quæ ei commisimus, feliciter compleuerunt. & hoc dicit vsque ibi, ad istum enim, &c.
f *Electi.* verbum huius nominatiui est longe. infra videlicet ibi, ad prosperum tulerũt, &c.
g *Sedula.* i. continua.
h *Industrius.* id est valde exoratuimus eos vt de hac compositione deliberarent. Azo. Vel dic quòd determinat sequentia.
i *Digestione.* id est deliberatione.
k *Communibus.* id est proprijs singulorum. & ita expone. s. & j. semper. nam non erant omnia communia cõmunicatione.
l *Hunc igitur.* tertia pars.
m *In æternum.* ponit pro perpetuo.
n *Culminis.* Loquitur Menœ præfecto prætorio.
o *Intimare.* id est mittere: vt j. in fi. sed senatoribus tantum significauit: vt 3. cõstit. proxi. in fi.
p *Certaminibus.* id est in iudicijs.
q *Necesse.* Nisi imperatores post nos, aliqua correxerint: sicut & nos facimus de legibus aliorum. Nam nouæ derogant antiquis, vt infra de vete. iure enu. l. tãta. in prin. & ff. de legi. & se. con. l. non est nouũ. Et nota hic non esse trahendum argumentum ex legibus abrogatis. & infra de Lati. lib. tol. l. j. circa prin.
r *Crimini.* id est accusationi. crimini enim nõ lex vel imperator, sed ipsi se subijciunt. & facit. ff. ad leg. Cornel. de fal. l. fi.
s *Recitatio.* scilicet in iudicijs.
t *Compositæ.* alias, cõponite.
u *Procul dubio.* super hoc & superiori dicto potes dicere contraria quæ diximus. 5. tit. j. in fi. Accursius.
x *Veterũ.* scilicet triũ Codicum.
y *Commendare.* nõ allegare.

Argumentũ non est trahendum ex legibus abrogatis.
** al. commemorer.*

aliquam facere nosscuntur: ex A
qua[a] diuidendo vetera, nouũ aliquid nasci videtur: multis insuper alijs[b] ad rectam huius Codicis compositionem pertinentibus, [c] iisdem prudentissimis viris à nostro numine mandatis: [d] & nostro studio pro republica instituto, suum præsidium Deus omnipotens annuit.[e]

Ad istũ enim laboré, & tãti operis consummationem electi, [f] vir excellentissimus exquæstore* nostri palatij, consularis atq; patricius Ioannes: & vir sublimissimus ex præfecto prætorio cõsularis atq; B
patricius, Leontius: vir quoq; eminẽtissimus magister militum, consularis atq; patricius Phocas: etiam vir excellentissimus ex præfecto prætorio per Orientem, & patricius, & nũc prefectus prętorio per Illyricum, Basilides: & vir gloriosissimus quæstor sacri nostri palatij, & exconsul Thomas: imò & vir magnificus magisteria dignitate inter agẽtes decoratus, Tribonianus:* & vir illustris comes sacrarũ largitionum inter agentes, & magister scrinij & libellorum & sacrarũ cognitionũ, Constantinus: & vir illustris ex magistro, & iuris doctor in hac alma vrbe Theophilus: viri etiam disertissimi togati amplissimi fori tuæ sublimitatis Dioscorus atque Præsentinus omnia quæ eis mandauimus, cũ sedula[g] & peruigili industria, [h] moderataq; digestione,[i] cũ Dei auxilio ad prosperũ tulerunt terminũ, & eundẽ nouum Iustinianeum Codicẽ nobis obtulerunt ita compositum, & vt rebus profuturus esset cõmunibus,[k] & nostro cõuenisset[l] imperio. Hunc igi tur[l] in æternum[m] valiturũ iudicio tui culminis[n] intimare o D
perspeximus, vt sciant omnes tam litigatores q̃ disertissimi aduocati nullatenus eis licere de cetero cõstitutiones ex veteribus tribus codicib[p], quorum iam mentio facta est, vel ex ijs quæ nouellæ constitutiones ad præsens tempus vocabuntur in cognitionalibus recitare certaminibus,[p] sed solum eidem nostro Codici insertis constitutionibus necesse q̃ esse vti: falsi crimini[r] subdendis his, qui contra hoc facere ausi fuerint: cum sufficiat earundem constitutionũ no-

** in omnibus vet. Tribunianus.*

stri Codicis recitatio, [s] adiectis etiam veterum iuris interpretatorum laboribus ad omnes dirimendas lites: nullaq̃ dubitatione emergenda vel eo quòd[t] fine die & cõsule quẽdam compositę[t] sunt, vel quòd ad certas personas rescriptæ sunt, cum omnes generalium cõstitutionum vim obtinere proculdubio[u] est. sed & si quæ earum constitutionum detractis vel additis vel permutatis certis verbis (quod & ipsum præfatis excellentissimis viris specialiter permisimus) compositæ sunt: nullis cõcedimus ex libris veterum[x] iuris interpretatorum aliter eas habentes recitare, sed solam iuris interpretatorum sentẽtiam cõmendare: y
rũc[z] teneat, cũ minimè aduersetur[a] eiusdem nostri Codicis cõstitutionibus. Si quæ[b] vero pragmaticæ[c] sanctiones, quæ minimè in eodem nostro Codice receptæ sunt, ciuitatibus fortè, vel corporib[o], vel scholis, vel scrinijs, [d] vel officijs, vel alicui personæ impertitæ[e] sunt: eas, si quidem aliquod priuilegium[f] speciali beneficio indulgent, omni modo ra tas[g] manere: si vero pro certis capitulis[h] factæ sunt, tum tenere, cum nulli nostri Codicis aduersantur cõstitutioni, præcipimus. Sed & si qua[i] re gesta[k] in tui culminis iudicio, vel in alijs iudicijs ciuilibus vel militaribus,[l] vel apud principia numerorum, pro publicis expensis,[m] vel quibuscunque titulis ad publicum pertinentibus posita[n] sunt: ea etiam prout communis rei commoditas exigit, firma esse censemus.[o] Illustris[p] igitur & magnifica auctoritas tua[q] pro innato[r] sibi circa rempublicam nostrasque dispositiones explendas studio, ad omnium populorum notitiam eundem Codicem edictis ex more propositis[s] peruenire faciat ipso etiam textu Codicis in singulas prouincias nostro subiectas imperio cum nostra diuina subnotatione[t] mittendo, vt eo modo ad omnium notitiam eiusdem nostri Codicis constitutiones valeant peruenire: [u] & vt extantibus[x] festis diebus, [y] id est ex die sextodecimo Kalendarum Maij præsentis septimæ[z] indictionis, cõsulatu Decij viri clarissimi

z *Tunc.* quod est in tribus Codicibus.
a *Aduersetur.* id est cõcordat. tunc enim allegatur non tanquam antiqua, sed tanquam noua: nisi velit subdi crimini falsi.
b *Seque.* quarta pars.
c *Pragmaticæ.* dictum est. 5. de cõstitutionibus clausis in corpore iuris: hic de his quæ sunt extra sanctiones, vt sunt rescripta.
d *Scrinijs.* his scilicet qui præerant scrinijs. 1. officijs quorum acta reponũtur in scrinijs.
e *Impertitæ sunt.* i. nobis aut ab alijs post nos, vel ante nos.
f *Priuilegium.* faciendi quid, vel nõ faciendi.
g *Ratæ.* siue aduersetur siue non constitutioni Codicis. & sic est contra infra de pœci. imp. offe. l. rescripto. & de sac. san. eccle. l. priuilegia. ij. respon. Sol. hic nullius impetratione fuit concessum, ibi sic. Vel hic non lædebat alium ibi sic.
h *Capitulis.* non propriuilegio, sed iure cõmuni.
i *Si quæ.* ante huius Codicis compositionem. Accur.
k *Regesta.* id est causa actitata.
l *Militaribus.* quia magister militum dat sententias. j. de numerarijs. lib. xij. per totum. Azo.
m *Expensis.* scilicet publicarum personarum, puta iudicum, & aduocatorum, & executorum, & militum.
n *Posita.* i. statuta.
o *Censemus.* nõ vt vicem legum teneãt secundum H. sed tãtum contra eos: nisi forte ex principis permissu de iure responderunt.
p *Illustris.* quinta pars & vltima.
q *Tua.* ô prefecte. Accursius.
r *Pro innato.* quia ante natiuitatem & post natiuitatẽ fuit studiosus.
s *Propositis.* id est publicè positis.
t *Subnotatione.* id est subscriptione. Accur.
u *Peruenire.* quidã nõ habent hic plus.
x *Extantibus.* i. cũ festum erit celebre, legetur de eo quantum poterit.
y *Diebus.* f. festiuis Paschalibus extantibus, id est aduenientibus.
z *Septimæ indictionis.* Immo videtur. xij. vt j. de vete. iu. enu. l. ij. §. leges. quæ est contra. Solu. verbum indictiõis, dissimiliter hic

** nam lex ja. li. j. C. Theo. eas abrogabat: vt nostrum ab superiorem constitutionem, nam,*

** in vno manuscripto reperi sicut gesta. sed excusa lectio in plurimis manuscriptis reperitur.*

** sic in omnibus: vide q̃ legendus, instantibus, id est proxi mis.*

& ibi

& ibi accipitur. nam olim. xv. anni erant constituti, & in primo quinquennio imperatori pro tributo offerebatur aurum: in secundo quinquennio argentũ: in tertio, &c: & primi quindecim anni dicebatur prima indictio: secũdi, secũda: & sic de singulis. & sic erat. vij. indictio hic: id est reuolutis septem vicibus quindecim annis: quæ reuolutio inducebat septimam indictionem. & quod ibi dicitur. xij. id est duodecim annis septimæ indictionis, quę fiebat in septima reuolutione quintidecimi anni. & hic est idem tempus hic & ibi, sed hoc non placet: nam nec idem consulatus, nec eadẽ Kalendæ adsignantur hic & ibi, & ita non est idem tempus. Die ergo q̃ hic adsignatur indictio in qua fuit factus Codex & publicatus: ibi vero adsignatur indictio in qua fuerunt Digesta correcta, & Institutiones factæ & publicatæ: vt ibi aperte dicitur: Sed contra hoc esse videtur quod in eadem lege dicitur. s. omni igitur. nam dicitur ibi in tribus annis post cõpositionẽ Codicis fuisse correcta Digesta, & Institutiões factas, & in septima indictione fuit Codex publicatus, vt hic dicit. ergo ibi deberet dici decima indictione. Ad hoc respondet, quòd duo anni fuerunt interpositi post compositionem Codicis ante inceptionem Digest. & io tertio correcta. Vel dic quòd statim post compositionem Codicis fuerunt inchoata: licet post continuationem steterint per duos annos antequam publicarentur, & in tertio fuerũt publicata. Vel dic melius, quòd de indictione loquitur hic, quæ currebat tempore quo factus est primus Codex: in quo non erant Extrauagantes constitutiones: qui fuit postea dissolutus: & non de Codice nouo, qui non fuit postea mutatus. Item nota quod tabelliones cum dicunt, indictione prima vel secunda, in instrumentis, intelligitur primus annus indictionis: & sic de singulis. Item si vis inuenire indictionem cuiuslibet instrumenti publici quando factum fuerit, vel quæ indictio sit, curras, vel currebat quolibet anno: accipe annos domini illius instrumenti, vel eius anni de quo quęris, & diuide per quindecim, & adde ad tres annos, quia tot erant tempore natiuitatis Christi, & reijce quindenarium numerum, donec habeas eum completum: & quod remaner, tota erit indictio: vel si nihil, tunc prima. Aduerte. Nota hic q̃ dicitur indictio ab indicendo: quia in singulis quindecim annis indicebantur tributa à Romanis. Nam in primis quinque annis dabatur Romanis tributum in ferro pro armis, in secundis in argento pro stipendiarijs, in tertijs in auro seruando pro republi. vt per glo. in verbo, indictionis. in authen. vt præpo. nomen impe. in prin. col. v. & G. super rubr. de indictio. lib. x. Simile notatur de triplici corona imperatoris: de quo per glo. in verbo, vestigijs, in cle. Romani. de iureiurando. De hac materia vide etiam pulchram glo. super verbo, indictionis. in ca. inter dilectos. extra de fide instru.

** id est secundo anno imperij nostri.*

Indictio vnde dicatur.

a *Recitationes.* in publicis. & sic inter plures vices, cum non posset totus legi vna die.

DE EMENDATIONE CODICIS
Domini Iustiniani, &c.
Codex.

recitationes[a] constitutionum ex eodem nostro Codice fiat. Da. VII. Id. April. CP. Decio. V. C. Cos.

DE EMENDATIONE
Codicis Domini Iustiniani, & secunda eius editione.

Imperator[b] Cæsar, Flauius, Iustinianvs, Alemanicus, Gothicus, Francicus, Germanicus Anticus, Alanicus, Vuandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Senatui vrbis Constãtinopolitanę. S. B

Ordi nobis est, Patres[c] cõscripti, sem per nostri animi cu ras rebus cõmunibus[d] auidissime impendere, vt nihil à nobis inceptum, imperfectum[e] relinquatur. Igitur in primordio[*f] nostri imperij sacratissimas constitutiones quæ in diuersa volumina fuerant dispersæ, & quàm plurima similitudine necnon diuersitate vacillabat, in vnũ corpus colligere, omniq̃ vitio purgare proposuimus: & hoc iam per viros excellẽtes & facũdissimos perfectum est, et à nobis postea confirmatum: quod geminæ constitutiones nostræ, quæ antè positæ sunt, ostendunt. Postea verò cum[h] vetus ius considerandum recepimus, tam quinquaginta decisiones[i] fecimus,[k] quàm alias ad commodum propositi operis pertinẽtes plurimas cõstitutiones promulgauim[*]: C
quibus maximus antiquarũ legum[l] articulus emendatus & coartatus est, omneque ius antiquum superuacua prolixitate liberum atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis reddidimus. Sed cum nouellæ nostræ tam decisiones quàm constitutiones quæ post nostri Codicis confectionem latæ sunt, extra corpus eiusdem Codicis diuagabantur, & nostram prouidentiam nostrumque consilium exigere videbantur: quippe cum earum quædam[m] ex emersis postea factis aliquam meliore consilio permutationem vel emendationem desiderabant: necessarium nobis visum est[n] per Tribonianum virum excelsum magistrum exquæstorem † & exconsulem legitimum operis[o] nostri ministrum, necnon virum magnificum quæstorem & Berytiensium legum doctorem Dorotheum, Mennam insuper & Constantium & Ioannem viros eloquentissimos togatos fori amplissimæ sedis eadem constitutiones nostras decerpere, & in singula discretas capitula, ad perfectarũ cõstitutionum soliditatem cõpetentibus sup ponere[q] titulis, & prioribus constitutionibus eas aggregare. Supradictis itaque magnificis & prudentissimis viris

** Patres conscripti. Ideo licet senatores ætate, vel similitudine curæ dicti patres, vt in Sallustio. Patres conscripti. ideo quia eorũ vel eius nomina scripta erant in diademate capitis eorum in litteris aureis vt cognoscerẽtur ab alijs hominib[*]. non virum magnificũ exquæstorẽ Theophylũ, & prudentissimum Doctorẽ Dorotheum, Mennam, &c. De quibus vide Pe. Crinitũ lib. 6. c. 12.*

d *Communibus rebus.* omnibus de quibus fuit faciendæ leges. l. & cœptum. de legibus.
e *Imperfectũ.* nihil vi. detur esse actũ, &c. vt j. de his q̃ vt indignis l. cum Silanianũ. in fi.
f *Primordio.* immo pri mo. s. quàm ad leges, ad agmina militum vi-

Patres conscripti. Ideo licet senatores ætate, vel similitudine curæ dicti patres, vt in Sallustio. Patres conscripti. ideo quia eorũ vel eius nomina scripta erant in diademate capitis eorum in litteris aureis vt cognoscerẽtur ab alijs hominib[*]. non virum magnificũ exquæstorẽ Theophylũ, & prudentissimum Doctorẽ Dorotheum, Mennam, &c. De quibus vide Pe. Crinitũ lib. 6. c. 12.

Diuisio.

C Ordi. Hãc constitutionẽ loco casus diuide in quatuor partes. Primò dicit qualiter curat componere leges ad negocia dirimenda: quod patet: quia iam fecit Codicem, & confirmauit eundem. Secũdo dicit q̃ post predictũ Codice factũ fecit ipse multas constitutiones, corrigens & immutans aliquas leges de his quæ erãt in Codice, quę constitutiones cũ nõ essent in corpore Codicis, mandauit quibusdã sapientibus vt primũ Codicẽ dissoluãt, & istãs interserãt, & alias immutẽt, vt eis videbitur, & hic nouum librum faciãt. Tertio dicit hoc esse factũ, & ideo mandat eũ seruari: & nullã aliã imperatoris legem, nisi de nouo faciat, quæ porretur in quodã libro, qui Nouellarum dicatur, & hunc librũ scribendũ esse per cõsequẽtiam litterarum. Quarto & vltimò mittit eũ senatoribus Cõstantinopolitanis. Secũda ibi, postea vero: tertia ibi, supradictis. Quarta ibi, repetita.

d *Decisiones.* Decisio est lex imperatoris, quæ cõponit ad diri mendã aliquorum defentionem. & sic ponitur. j. de cõtrahen. & cõmit. stipula. l. veteris. sed cõstitutio dicitur quæ liber lex à principe facta. Accur. Additio. Differentiam inter legẽ & constitutionem ponit Bart. super rubri. j. de legibus. Nam lex est quæ profertur à populo interrogante vel alio interrogante pro populo, qui populo præsit. Constitutio est principum edictum. & licet alias edicta ponantur propriè pro edictis prætorum, tamen in dicta rubrica de legibus, ponitur pro omni lege quæ est siue vocatur edictalis: quia in ea ponitur, hac edictali vel hoc edicto, &c.

Decisio.

Constitutio.

k *Fecimus.* id est dedimus sententias decidendo lites.
l *Legum.* id est Digestorum.
m *Earum quædam.* quę in Codice primo facto de tribus erant recepta.
n *Est.* id est fuerat.
o *Operis.* Digestorũ & Institutorũ cõstitutiões, quę in Codice erãt. Vel melius loquitur de quinquaginta decisionibus, & de alijs constitutionibus quas post Codicẽ cõposuerat. dic ergo.
d *Decerpere.* scilicet ex alijs vt speciales & meliores, seu vtiliores colligere.
q *Supponere.* proposuimus scilicet per illos sapientes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Freti.* scilicet & securi.
b *Obductas.* i. sublatas: quia nimis difficiles erant ad intelligendū: vnde nihil valebant, & seipsas auferebant.
c *Elimationis.* istius Codicis noui.
d *Iubar.* id est vigor.
e *Nulla.* constitutione.
f *Repetita prælectio.* Istud præ, nil operatur, sicut dicitur. ff. de donat. prælegata. Azo. Et dic ordine seruādum, quia prius hunc codicē fecit & cōfirmauit: vt in principio huius. postea Digesta, deinde Institutiones. ad vltimum, vt paulo ante in §. postea. hunc Codicē relegit & emendauit. & hic est ille, quod patet ex eo quòd infra de vete. iur. enu. li. ij §. sed cū omnia. & §. nomenque. & §. omni igitur. & §. leges. facit mētionem de compositione Digestorum, & Institutionum.
g *Solum quantum.* aliæ enim diuales constitutiones non proferuntur. quantum ideo dicit, quia nunc non diualia quædam proferuntur, vt leges Digestorum. Azo.
h *Constitutiones.* quasi dicat, non vero allegari leges Institutionum & Digestorum, sed leges imperatorum, id est, diuales cōstitutiones.
i *Quarto Calendarum,* contra infra de verb. iur. enu. Lij. §. leges. vbi dicitur, tertio Kalend. Ianuarij. Sed illud intellige post Digesta correcta, Institutiones factas, & Codicem factum: non tamē adhuc dissolutum. & reemendatum: sed hoc intellige post hoc totum factum. ADDITIO. Vnde dicantur Kalendæ, & quo modo mensis diuidatur, habes per glos. l. cum bissextus. ff. de verbo. significa. & glos. super. datam. de reg. iur. lib. vj.
k *Congregationum.* Hic sume arg. quòd Iustinianus fecit librū Authenticorum, quasi iā tunc venerat in mentem suam eum quandoque componere secundum Ioan. Sed Ir. contra: & elicit hic argu. in cōtrarium: quare scilicet liber iste Authenticorum sit repellendus. Nam non nominatur sicut hic dicitur, sed Authenticorum. Item eius sylsus cum ceteris Iustiniani cōstitutionibus

*deest in omnibus.
*al. lectio.
*al. promiscue, absque literæ p.
*Iustinianus.
*deest.
*al. collectione.
*al. Ianuariarum.
*al. quinquies postea.

ris permisimus hęc omnia facere: & si qua emēdatiōe opꝰ foret, hāc facerent nō titubante animo, sed nostra auctoritate freti, a constitutiones verò superfluas, vel ex posteriorib⁹ sanctionibus nostris iā vacuatas, vel si quę similes vel cōtrariæ inuenirentur, circūducere, & à proprij Codicis cōgregatione separare: & tam imperfectas replere, q̄ nocte obscuritatis obductas, b noua elimationis c * luce detegere: vt vndiq; nō solū institutionum & digestorū via dilucida & aperta pateat, sed etiā cōsti tutionū nostri Codicis plenū iubar d omnib⁹ clareat: nulla e penitus nec similī, nec diuersa, nec inusitata relicta [cōstitutione *.] eū nemini venit in dubiū, quod repetita prælectio *f probauit, hoc satis validum, satisque esse formosum. In antiquis etenim libris non solū primas editiones, sed etiā secūdas (quas repetitas prælectiones veteres nominabant) subsecutas esse inuenimus: quod ex libris Vlpiani viri prudentissimiad Sabinū scriptis promptum *erat quę rentibus reperire. His igitur omnibus ex nostra cōfectis sentētia, cōmemorat *Iustinianeū, * Codex à prædictis gloriosissimis & facūdissimis viris purgatus & candidus factus, omnib⁹ ex nostra iussione & circunductis, & additis, & repletis, necnon transformatis, nobis oblatus est: & iusimus [in*] secundò eum exintegro conscribi, nō ex priore cōpositione, sed ex repetita prælectione: * & eum nostri numinis auctoritate nitentem, in omnibus iudicijs solūm quantum ad diuales constitutiones b pertinet, frequentari ex die quarto i Kalendarū Ianuarij * quarti nostri felicissimi cōsulatus & Paulini viri clarissimi. nulla alia extra corp⁹ eiusdem Codicis cōstitutione legenda: nisi postea varia rerum natura aliquid nouū creauerit, quod nostra sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quòd *si quid in posterum melius inueniatur. & ad cōstitutionē necessariò sit rēdigendum, hoc à nobis & constituatur, & in aliam congregationem, k referatur, quæ

A nullo modo concordat: sed omnimodo inter se discrepant. Item eius libri principium nullum est, nec sylus, nec ordo. Ité nouellę istæ constitutiones de quibus hic loquitur, non promittuntur nisi de nouis negotijs. Item ad hoc est argu. infra de leg. & constitu. l. humanum. in fin. vt ibi notatur.
l *Nouellarum.* videtur loqui de authenticis.
m *Decisionibus* differt decisio à constitutione.
n *Cuius.* scilicet Codicis præsentis.
o *Similitudinem,* nam ibi præcipit non fieri signa: vt infra de vete. iur. enu. l. j. ne authen.
p *Et Digestorum.* vt j. de vete. iure enu. l. ij. in. §. eandem autem.
q *Amplorem, numerum,* scilicet chartarum.
r DE SVMMA *trinitate, & fide catholica, &c.*
De iustitia tractatus, de eius parte præcipua quidem tractat, id est de religione. Religionis autē principium est fides, & hāc præmittit. Vel sic potest continuari: Cum omnia ab ipsa trinitate procedāt, vt dicitur in euangelio Ioannis, In principio erat verbum, &c. et. & infra de vete. iur. enumer. l. i. circa princip. merito igitur de summa trinitate, & fide catholica rubrica præponitur. & hæc continuatio tangit primam tantum partem rubricæ. Vel sic continua: & tangitur secunda pars rubricæ. Cum omne quod non est ex fide, sit peccatum: vt extra de præscription. quoniam omne. xxviij. q. j. c. j. & nostra reparatio à fide sumpsit exordium, & nihil boni possit sine fide superædificari, vbi fidei deest fundamentum: vt j. quæst. j. cum Paulus. ideo imperator Iustinianus sui operis posuit summam trinitatem & fidem catholicam, fundamentum. Continuatio rubricæ. Ioan. 8 Rom. 14. in fi.
s Fide. Fides est seruandarum rerum credulitas, non tamen cuiuslibet rei, sed circa trinitatem: & argumentum non apparentiū. ADDITIO. Quid sit fides, & quot sint species fidei, & quot articuli, & quod præmium credentium, & quæ sit pœna non credentium: vide glos. super rubricam extra de iudi. in antiq. Fides quid est.
t Catholica. id est vniuersali & vbique perrecta. vnde dicitur, In omnem terram exiuit sonus eorum.
u Contendere. al. est, tractare, id est disputare.

* Ex C.T. lib. 16. tit. 1. l. 2. & tripart. hist. eccle. li. 9. c. 7. ex Soz.

Conclus.

I. Imperatorum * GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOS. AAA. edictum ad populum vrbis Constantinopolitanæ.

Codicis domini Iustiniani sacratissimi principis perpetui Augusti repetitæ prælectionis Liber primus incipit feliciter.

TITVLVS I.

DE SVMMA TRINITATE, & fide[s] catholica, [t] & vt nemo de ea publice contendere [u] audeat.

Subditi Romani imperio debent seruare fidem Christianam, vt credant Deum esse trinum & vnum: scilicet trinum in personis, vnum in substantia, sub pari maiestate: & qui hoc faciunt, vocantur Christiani: & serui denominantur ab ipso domino. qui autem faciunt contrarium, vocantur hæretici, & sunt infames, & puniuntur nō solum à Deo in alio seculo, sed etiam ab homine, id est, à magistratu imperiali in hoc seculo, & pœna temporali. h. d. m effectu secundum Paul. de Cast. Vel sic. Fides catholica hæc est, vt patris & filij & spiritus sancti, vnam deitatem sub pari maiestate, & sub pia trinitate credamus. qui ita credunt, Christiani catholici appellantur: qui non ita credunt, hæretici sunt infames, & vasani, vltione diuina & humana plectendi. Ant. Cont.

a *Vnctos.* Hæc lex diuiditur in tres partes. In prima parte Imperator præcipit fidem seruari quā sancti Patres tradiderūt: & ostendit qualis sit. Secūdo afficit præmio seruantes. Tertio afficit pœna triplici non seruantes. Viuianus.

Theodosius hāc sua fidei cōfessionē cunctis subiectis mul. atque baptizatis sanxit ab episcopo Thessalonicensi.

Vsura an possint peti secundū ius ciuile.

b *Vnctos.* Hoc tex. not. quę puniri ex eodem delicto plurib⁹ pœnis: & hoc quando imponuntur per eandem legem copulatiue. ū autem alternatiuè, sufficit vna, quam iudex elegerit, vt infra de ¶ legem. ff. ser. fugi. l. ti fugitiui. *dumtaxat, vt cum* l. leq. secundum *in manuscr. et* Paul. de Cast. *Cod. Theod. huius tit. parata.*

c *Quos.* Argu. quòd si Bononien. conuentia tur Mutinæ, non debet iudicari secūdum statuta Mutinæ, quibus non subest: cum dicat, quos nostræ clementiæ regit imperiū. Videtur hic tex. supponere quòd non omnes populos regit Imperator: quod an sit verum, vide hic palere per Ioan. Fabrum in suo breuiario, & vnde processit imperiū, & an Papa iurisdictionem temporalem habeat.

¶ sacerdotē vocat Ambrosius in epistola ad Valentinianū, sacerdotes epis. cōpum significat, nō presbyterum vt alias docuimus.

ἀσύγχυτον τριάδα vocat Socrates.

a Debet (inquit) ense gladius in vagina.

d *Religione.* i. fide.
e *Quam.* i. qualem. & dic quòd religio est ius cuiusdam superioris naturæ, quæ curam ceremoniamque nobis affert. Item ex eo quod dicit, volumus, ergo est lex: vt instit. de iur. natu. §. sed & quod principi placuit.
f *Petrum apostolum.* ex hoc quod hic legitur, fume arg. quòd vsuræ hodie peti non possunt secundum ius ciuile. nam dicit imperator quod vult, quòd subditi sibi, sequantur fidem siue religionem quam Petrus apostolus tradidit Romanis, sed iure diuino prohibitæ sunt vsuræ: ergo peti non possunt vsuræ. Item iura ciuilia non dedignantur sacros canones imitari, vt in authen. de ec. ti. in princ. col. ix. vnde do. Azo in summa de vsuris concesit quòd. f. non possunt peti. verūtamen ad istum legem posset responderi, quòd dicit sequi quantum ad fidem. Ad hoc respondet quidam ita, quòd sacræ leges non dicunt quod sint prohibitæ ne capiantur vsuræ, in quatuor concilijs, sed quidam Decretistæ dicunt quòd sunt prohibitæ, sed distingue. aut perit quis vt lucrum, & non potest. aut quia obsit sibi, quia passus est damnum, & tunc non vt vsuræ, sed vt interesse petantur. arg. ff. pro socio. l. socium qui id co.

b *Vide g. in verbo, de feudo, in c. cōqueritus. extra de v. ju. & glos. ibi. q. in summa, quæ enumerantur in quibus licet aliquid vltra sortem accipere.*

g *Religio.* circa fidem.
h *Vsque adhuc.* id est hodiernum diem.
i *Abbas.* scilicet Petro. Accursius.
k *Institutæ.* id est docta. ADDITIO. Notat hic Ioan. Faber, quòd si quis de fide interrogetur, sufficit respōdere quòd credit sicut Romana ecclesia, nec debet explicatē respondere de singulis articulis, nisi sit rector aut prælatus.
l *Damasum.* scilicet papam.
m *Apostolicæ.* Non dicit ideo quia fuerit Apostolus. nam tantum vnum Petrum legimus Apostolū fuisse. sed & hic Apostolorum vitam egit.
n *Secundum Apostolicam,* quia Apostoli ita prædicauerunt.
o *Euangelicam.* id est vt continentur in euangelio.
p *Maiestate.* id est potentia.
q *Christianorum.* Ecce maximum præmiu ū quòd seruus vocatur nomine domini.
r *Reliquos.* vltione plectendos.
s *Dementes.* id est sine mente.

Codex.

A *Vesanos.* à ve, quod est sine & sanos: quasi sine sanitate. Ac. u *Infamiam.* Ecce vna pœna, & tollige hic argu. quòd periturus puniēdus sit. licet. j. de re. ere. & de iureur. l. ij. dicatur q̄ non debeat puniri corporaliter, punitur tamen alias, vt hic. lege enim quę peritura puniūtur, &c. vt j. de indicta vidui. l. pe.

x *Sustinere.* iubemus.
y *Diuina.* i. ecclesiastica: quia separantur à communione fidelium. & quòd dicit eos infames, ergo nō possunt ferre testimoniū: vt ff. de testi. l. ij. §. lege Iulia. de vi. quòd lex inter eos in contractibus, & in testamentis etiam inter alios concedit: vt infra de hær. l. quoniam. in princ. & in fin. Sol. hic loquitur de infamia facti, quæ nō repellit à testimonio: de qua etiam loquitur. ff. de obsequijs. l. ij. Vel aliter hic loquitur de infamia iuris. sed loquitur de his hæreticis qui nunquā testificari possunt: qui & in illa lege adignātur. Vel tertio repellitur eorum testimoniū inter orthodoxos: inter se non: sed exceptis quibusdam: quia etiam inter se repelluntur, vt in illa lege, quoniam. Vel dic eos infames non ipso iure, sed per sententiā cælesti arbitrio proferēdam, quia cor regis in manu Dei est: vt infra eod. inter claras. hodie vero omnes sunt ipso iure infames: vnde repelluntur: vt infra de hære. auth. Gazaros &c.

Infames an possint esse testes.

Perperam aiunt Acc. & Salyc. hanc legē à quoda Græco scriptam esse qui neget spiritum sanctū à filio quoq; procedere.

Prou. 21.

Fraus quādo præsumatur.

z *Vindicta.* ecce aliena pœna.
z *Vindicta.* ecclesiast. vel propriè, quam Deus dabit in die iudicij.
a *Matus.* ecce tertia pœna.
b *Sumpserimus.* Sic ergo videtur quòd extraordinaria sit. sed hodie est ordinaria, quia certa: vt j. de hære. l. ij. & l. quicunque. §. scientibus. & §. vniuersis. & §. nulli insuper. Item contra infra de re. ere. l. ij. Sol. vt ibi.
c NVLLUS.) CAESVS. Imperator quatuor facit in hac lege. Primo præcipit quòd nullus locus concedatur hæreticis ad conueniendū vt ibi tractetur super errore eorum firmando. Secūdo quòd nullum priuilegium super hoc vel alio ab eis impetratum valeat. Tertio vnum Deum credi, & eius fidem seruari vult. & dicit qualis sit. Quarto imponit pœnam tam facientibus contra fidem, quàm conuenientibus in alium locum cum hæreticis. Not. ex hac. l. quòd congregationes suspectæ debent prohiberi. & quòd debet obuiari malis futuris antequam eueniant. Pau. hic.
d *Ministerorum.* vt doceant vel doceantur.
e *Obstinatior.* i. durioris futuri ob hoc, si eis licet conuenire. & facit. j. e. in fi. & j. de hær. l. iij. & in auth. de interdictis. col. hær. §. j. col. ix. Sed cōtra. j. de Iudæis. l. in synagoga. Sed aliud est in Iudæis quàm alijs hæreticis: quia & ipsi legem accepetunt à domino, sed hæretici non.
f *Si quid.* puta vr liceat eis facere istas congregationes. Vel dic si quid, id est aliquid. nam tales personæ nihil possunt impetrare nec impetratum tenere.
g *Per fraudem.* quod præsumitur semper, aliàs nihil esset cōtra eos speciale, cum & ab alijs sic impetrata non valeant: vt j. si contra ius vel vti. pub. l. ij. sic & aliàs præsumitur quandoque: vt infra si nup. ex refci pe. l. fin. & de resc. ven. l. de contractu. & de fer. fugi. l. mancipia. in fi. & de epis. & cle. l. quicūque. & l. quisquis. j.
h *Imperatum sit.* vt liceat in alio loco conuenire.
i *Nicænæ.* id est in illo concilio traditæ.
k *Observantia.* id est statuta in illo concilio Nicæno.
l *Teneat.* id est valeat.

Quidā detrahebant fidei particulā de totū locum ad summam fidei pertinēt l. cauant. nam omnipotentē hic dum nominat, intelligit patrē in symbolo apostolorū & Nicæno. quāuis & filius sit omnipotens & spiritus sanctus sit omnipotens similiter cum patre.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Qui spiritum.* sic construe: Qui scilicet catholicus non violat. s. catholicam fidem negãdo spiritum sanctum. q. d. non negat, & ideo non violat. si autem diceret quòd spiritum negando non violaret, falsum esset.

b *Quem.* s. spiritũ sanctũ. Et no. q loquitur secundũ Græcos, qui dicũt spiritum sanctũ esse tantũ à patre. vnde in Euãgelio, Spiritus sanctus qui à patre procedit &c. vnde dic quòd Græcus fecit istam legem, vt in fine decretorum. nos dicimus spiritum sanctum procedere tam à patre quàm à filio, vt dicitur in Credo in vnum Deum, quod in missa cantatur ibi, qui ex patre filioque procedit. & Psal. Quicunque vult.

c *Speramus.* per fidẽ. Accur.

d *Accipimus.* per gratiam.

e *Negando.* quod non negat.

f *Apud quem.* s. cultorem catholicæ fidei.

g *Incorruptæ.* repete & apud quem.

h *Vsia.* id est indiuisa substantia. aliter. ff. de contrahen. empt. l. in venditionibus.

i *Hæc.* statuta in concilio Nicæno.

k *Inseruiunt.* l. statutis in dicto concilio, vt j. l. fin. §. fuscipimus.

l *Delis.* scilicet cũ effectu inuentis.

m *Nomen.* s. Christianitatis: quia nõ habent hoc priuilegium quòd vocentur Christiani.

n *Denotentur.* i. excõmunicentur, vt in authen. de interdi. colleh. ret. col. ix. Vel dic. i. accipiunt nomẽ proprium secundum genus hæreseos. & j. statim subijcit de excommunicatione. Accur.

o *Arceantur.* quia hæretici vocabuntur.

p *Cũ.* redit ad primũ.

q *Oppida.* s. maximè. nam nec extra oppida licet eis facere congregationes. Azo &c.

r *Eruptio.* i. operatio in malum: i. conspiratio.

s *Factiosa.* q. faciant locũ vbi exerceãt sua ministeria. vel factiosa: id est, facinorosa.

t *Exterminato.* i. immoderato.

u *Furore.* quia quasi furiosi eis videantur. Vel dic quòd ipsi censentur vt furiosi.

x *Orthodoxis.* ab orthos. quod est rectum, & doxa quod est gloria: quasi recte glorians. *Imò *doxa* hic potius significat sententiam & opinionem. Cont.

y *Catholicæ.* nominatiui casus.

NEmo. Quatuor facit imperator in hac lege. Primo prohibet ne clerici disputẽt publicè de fide catholica. Secũdò reddit rationem huius prohibitionis: ibi, nam & iniuriã &c. Tertio imponit pœnam generaliter contrafacientibus: ibi, nã in contemptores. Quarto imponit pœnas, specificando eas. s. quæ imponantur clericis, & quæ militibus, & quæ liberis hominibus, & quæ seruis. ibi, igitur. Nota ex hac. l. quod maior est dignitas cuiuslibet clerici etiam in minoribus constituti, quàm sit dignitas militaris. Pau. de Cast.

z *Cuiuslibet.* vt scholaris.

filium Dei vno nomine cõsitetur: Deũ de Deo, lumen de lumine: qui spiritũ[a] sanctum (quẽ[b] ex summo rerũ patre* & speramus[c] & accipimus)[d] negãdo[e] nõ violat: apud[f] quẽ intemeratæ fidei sensus viget, & incorruptę[g] trinitatis indiuisa substãtia, quæ Græco verbo [*homousia*][h] rectè credẽtibus dicitur. Hæc[i] profecto nobis magis probãda, hæc veneranda sunt. Qui vero nõ hisdẽ inseruiunt:[k] desinãt affectatis dolis[l] alienum veræ religionis nomen[m] adsumere, & suis apertis criminib[n] denotẽtur,[n] atq; ab omni submoti ecclesiarum limine penitus arceantur:[o] cũ[p] omnes hæreticos illicitas agere intra oppidã[q] congregationes vetem[r]. at si quid eruptio[r] factiosæ[s] tẽtauerit, ab ipsis etiam vrbium mœnibus exterminato[t] furore[u] propelli iubemus: vt cunctis orthodoxis[x] episcopis qui Nicænã fidem tenent catholicæ[y] ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. IIII. Id. Ia. CP. FL. Euchario & Fl. Siagrio. CC. Coss.

Deest hic lex, 3. quæ est constitutio Græca, ex prætermissis repetenda. fo. 2. col. 1.

IIII.* Imperator. MARCIANVS A. Palladio præfe. prætorio.

NEmo clericus, vel militaris, vel alterius cuiusli bet[z] cõditionis, de fide Christiana publicè[a] turbis coadunatis & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc[b] tumultus & perfidię[c] occasionem requirens.[d] Nam & iniuriã facit iudicio reuerẽdissimæ synodi si quis semel iudicata ac rectè dispositа reuolueré[e] & publicè disputare cõtenderit: cum ea quæ nunc de Christiana fide à sacerdotibus[f] qui Chalcedone cõuenerunt, per nostra præcepta statuta sunt[t], iuxta apostolicas[u] expositiones & institutа sanctorum patrum trecentorum decẽ & octo in Nicæa, & centum[h] quinquaginta[i] in hac regia vrbe definita esse noscantur. Nam in cõtemptores[k] huius legis pœna nõ deerit: quia non solum contra fidem verè expositam veniũt, sed etiã Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine profanant[l] veneranda mysteria. Igitur[m] si clericus erit qui publicè tractare de religione ausus fuerit, à cõsortio clericorum remouebitur.[n] si verò militia præditus sit, cingulo spoliabitur. certi[o] autẽ huius criminis rei, si quidẽ liberi sint, de hac sacratissima vrbe expellentur, pro vigore iudiciario etiam cõpetẽtibus supplicijs[p] subiugãdi. si vero serui, seueriſsimis[q] animaduersionibus plectentur. Dat. VIII. Id. Feb. Constantinop. Patritio consul.

*Epistola Ioannis archiepiscopi & sanctissimi patriarchæ verbis Romæ.**

VII. Gloriosissimo[r] & clementissimo filio Iustiniano Augusto Ioannes episcopus vrbis Romæ.

INter claras sapiẽtiæ ac mãsuetudinis vestræ laudes, Christianissime princeps, puriore luce tanquã aliquod sydus irradiat, q amore fidei, q charitatis studio, edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reuerentiam cõseruatis, & ei cũcta subijcitis. & ad ei[s] deducitis vnitatem: ad cuius actorem, hoc est, apostolorũ primum[t], domino loquente præceptum est, Pasce oues[u] meas. Quam[x] esse omnium verè ecclesiarum caput, y & a *hoc enim verbũ solet episcopos de signari, non etiã presbyteros: vt in toto hoc codice licebit obseruare, & apud vetustiores & puriores scriptores ecclesiasticos & Theologos. Cont.*

† *Annotatio hoc loco inferenda, simul & lex V. & V I. Græca, ex prætermissis repetantur. fo. 2. col. 4.*

Ita reperi Bet. li. literis eximinio superscriptum.

a *Publicè.* quid si in priuato? Videtur plus puniri: arg. ff. de rit. nupt. l. fin. Sed dic contra: quia ibi est causa minoris erroris quam hic. & facit. de vi bo. rap. l. ij. §. antepen.

b *Ex hoc.* i. ex tali disputatione.

c *Perfidiæ.* nam qui essent hæretici, magis fierent perfidi.

d *Requiris.* quod quidem semper præsumitur, nisi fiat causa addiscendi in scholis, nã de singulis dubitare non est inutile, secundum Aristotelem. vel causa cõuincendi aliquem hæreticum: vt j. titu. ij. l. quoniam.

e *Reuoluere.* id est, in dubiũ reuocare. sic & j. de cri. sacri. l. ij. Sed arg. cõtra. de ap. & cõ. l. & in maioribus. sed hic nõ posset appellari, cũ sit quasi ius naturale: vt instit. de iur. nat. §. penult. Accur.

f *Sacerdotibus.* id est episcopis.

g *Apostolicas.* id est, secundum quòd Apostoli docuerunt.

h *Centum.* s. patrum.

i *Quinquaginta.* repete, & iuxta statuta &c. vt instit. de iur. nat. §. responsa prudentum.

k *Nam in contemptores.* vere iniuriam faciunt, quia pœnas patiuntur. & est locus ab effectu.

l *Profanant.* i. deturpare videntur. fana enim sunt sacra: inde pfana, quasi procul à sacris.

m *Igitur.* quia pœna non deerit, igitur audi hoc.

n *Remouebitur.* id est, priuilegijs clericorum non vtetur.

o *Ceteri.* præter clericos & milites.

p *Supplicijs.* quia verberabuntur.

q *Seueriſsimis.* i. vltimo supplicio, quod morte interpretamur: vt ff. de pœnis. l. vltimum. Et est hoc generale, vt plus serui quam liberi puniantur: vt hic, & ff. de pœ. in seruorum. in prin. & de incen. rui. l. Pedius. Sed oppo. ex eo quod est. j. de epi. & cler. l. presbyteri. vbi in dignitate posiri plus puniuntur q̃ minores. Sed hic dupliciter hi minores delinquũt, & quia disputãt, & quia immiscent se rei non pertinenti ad se sicuti ad minores: vt ff. de reg. iur. l. culpa j. Sed quid de statulib? Respon. vt liberi puniantur: vt ff. de pœ. l. mortis. §. fi. Sed arg. contra. ff. de statulib. l. statuliberi à cæteris. Sed dic vt ibi.

r *Gloriosissimo & clementissimo.* Nota quòd papa præmittit imperatorem in epistola: quod hodie nõ faceret. Item not. quòd primum miserat imperator epistolam papæ quam habes. j. eo. l. nos reddentes, &c. vsque illuc, liquet igitur &c. & ista quæ est hic, est remissiua, in qua interserit missiuam, & totã ei remittit. & hæc probantur j. proxi. ibi, pietatis vestræ reuerendissimi &c. ibi, tex. autem, &c. Accur.

INter claras. Plana est vsque ibi, nos reddentes.

s *Ad eius.* scilicet Romanæ sedis.

t *Primum.* scilicet Petrum.

u *Oues.* id est fideles.

x *Quam* scilicet Romanam sedem.

y *Caput.* Nam Constantinopolitana ecclesia inferior est Romana,

mana, & eam sequi debet: vt in authent. de eccle. titu. §. j. colla. ix. & quòd dicit patrum, scilicet Augustini & ceterorũ: vt circa principia decretorum in multis locis.

a *Patrum.* s. Augustini & ceterorum.

b *Affatus.* i. epistola quã nobis misistis: vt j. eo. victor, &c.

c *Loquuntur.* id est homo per scripturã, vt in lib. Sapientiæ.

d *Vera religio.* religio vera non patitur defectum in genere sic accepta, sed religiosus sic. vnde dictum est: Septies in die cadit iustus. nam & sanctus Petrus Apostolus cecidit, & sicut dicimus in iure naturali: vt instit. de iure nat. §. penult.

e *Auctorem vitæ.* id est Deum.

f *Vtraque.* s. fides & religio. Accursius.

g *Exorabitur.* passiue, scilicet à nobis.

h *Labius.* id est sententijs.

i *Auctorem.* i. principẽ si hoc faciat.

k *Custodit.* s. Deus.

l *Et.* s. imperatori.

m *Quem.* imperatorẽ.

n *Rugit.* i. schismatibus.

o *Apices.* i literas.

p *Quod.* s. vt expellantur hæretici.

q *Victor.* præmittit nomen sirum imperator in epistolæ textu.

r *Archiepiscopo.* id est, papæ.

NOs reddentes. Scribit imperator papæ primò, reddens honorem domino papæ. Secundo significat ei de quibusdam qui erant infideles in certis capitulis fidei: referens quæ sit fides catholica, quam sancti patres & ipse imperator seruant. Tertiò petit quòd papa eum commendare, & alios episcopos, si bene credunt de fide Christiana debeat, & etiam petit orari pro se. & hoc ibi textus, &c. vsquẽ ille luc, liquet &c. Postea ibi, inter claras, quod est supra, rescribit ei papa. Primò commendans eum de honore quem sibi & ecclesiæ reddit, & hoc multis auctoritatib. vsque ad §. proinde. Secundò qualiter papa recepit nuncios imperatori; & dictam epistolam portantem. Tertiò cõmendat eũ de fide quã seruat, hortans cum multis rationibus & varijs ad eandem seruãdam.

Diuisio textualis quæ melius ponetur in principio episcopale.

Religio non patitur defectum in genere.

Pro. 8. b.

Pro. 21.

patrum[a] regulæ, & principum statuta declarant, & pietatis vestræ reuerendissimi testantur affatus.[b] Patet igitur in vobis impletum fore, quod scripturæ loquuntur.[c] Per me reges regnant, & potentes scribunt iustitiã. Nihil est enim, quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in principe. nihil est quod ita nequeat occasui subiacere, q̃ vera religio.[d] Nam cum auctorem[e] vitę vel luminis vtraque[f] respiciant, recte & tenebras respuunt, & nesciũt subiacere defectui. Quam ob rẽ gloriosissime princeps, votis omnibus exorabitur[g] diuina potẽtia, vt pietatem vestrã in hoc ardore fidei, in hac deuotione mentis, in hoc integræ religionis studio, sine defectu sui in longiora tempora conseruet. hoc enim & sanctis credimus ecclesijs expedire. Scriptum est enim, Labijs[h] regit rex: & iterum, Cor regis in manu Dei est, & vbi voluerit inclinabit illud. hoc est enim quod vestrum firmat imperiũ: hoc quod vestra regna conseruat. Nam pax ecclesiæ, religionis vnitas auctorẽ[i] facti in sublime prouectum grata sibi trãquillitate custodit.[k] Neq; enim parua ei[l] vicissitudo à potẽtia diuina tribuitur, per quem[m] nullis rugis,[n] ecclesia diuisa secernitur, nullis insertis maculis variatur. Scriptũ est enim. Quia cũ rex iustus federit supra fedẽ, nõ aduersabitur ei quicquã maligni. Proinde serenitatis vestræ apices,[o] per Hypatiũ atq; Demetriũ sanctissimos viros, fratres & coepiscopos meos, reuerẽtia consueta suscepimus: quorũ etiã relatione cõperimus, q̃ fidelibus populis propositis edictum amore fidei pro submouẽda hæreticorum intẽtione, secundũ apostolicã doctrinã, fratrũ episcoporum nostrorum intercedente cõsensu: quod[p] quia apostolicæ doctrinæ conuenit, nostra auctoritate confirmamus.

Clarissima est lex, in qua dominus imperator refert de papæ de fide, quã nunc tenet, quam vide per te. & per istam. l. etiã apparet, quo modo prohibita sunt vsura. super ista epistola dicit Ode. quòd ratione peccatis papa potest cognoscere de quocunque delicto. sed tu dic, vt not. per Ber. extra de pur. can. ca. nos inter alios. Bald.

Textus autem epistolæ imperatoris talis est. VIII.

Victor[q] Iustinianus, pius, felix, inclytus triũphator, semper Augustus, Ioanni sanctissimo archiepiscopo[r] almæ vrbis Romæ & patriarchæ.

Edictum Iustiniani de fide.

REddẽtes[s] honoré apostolicæ sedi, & vestrę sanctitati (qd semper nobis in voto & fuit & est) & vt decet patrẽ, honorãtes vestram beatitudinẽ, omnia quæ ad ecclesiarum statum pertinẽt, festinauimus ad notitiã deferre vestræ sanctitatis, quoniã semper nobis fuit magnum studiũ vnitatem vestræ Apostolicę sedis & statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incomotè permanet nulla intercedẽte contrarietate. Ideoq; omnes sacerdotes vniuersi Oriẽtalis tractus & subijcere & vnire sedi vestræ sanctitatis properauim[t]. In præsenti ergo quę cõmota[s] sunt (quãuis manifesta & indubitata[t] sint, & secundum apostolicę vestræ sedis doctrinã ab omnibus semper sacerdotibus firmè custodita & prædicata) necessarium duximus, vt ad notitiã vestræ sanctitatis perueniant. Nec enim patimur quicquã quod ad ecclesiarũ statum pertinet, quãuis manifestum & indubitatũ sit quod mouetur, vt nõ etiã vestræ innotescat sanctitati, quæ[u] caput[x] est omnium sanctarum ecclesiarum. Per omnia enim (vt dictum est) properamus honorem & auctoritatem creſcere vestræ sedis. Manifestũ igitur facimus vestræ sanctitati, quòd pauci quidam infideles, & alieni sanctę Dei catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ, contradicere Iudaicè, atque apostaticè[y] ausi sunt aduersus ea quæ ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam rectè tenẽtur, & glorificantur, atque prædicantur, denegantes[z] dominum[a] nostrum Iesum Christum vnigenitum filium[a] Dei, Deum & dominum nostrum incarnatum de sancto spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper virgine Dei genitrice Maria hominem factum atque crucifixum, vnum[b] esse sanctę & consubstantialis trinitatis, & coadorandum & conglorificandum patri & spiritui sancto, consubstantialem patri secundum diuinitatẽ, & consubstantialẽ nobis eundem ipsum secundũ humanitatem, passibilẽ carne, eundemque ipsum impassibilem deitate. Recusantes enim dominum nostrum Iesum Christũ vnigenitũ filiũ Dei & dominũ nostrum fateri vnũ esse sanctę & cõsubstantialis trinitatis: videtur Nestorij malã sequi doctrinã, secundũ gratiã dicentis vnũ filiũ Dei, & aliũ dicẽtis Dei verbũ, & aliũ Christum. Omnes vero sacerdotes sanctę catholicę atque apostolicæ ecclesię, & reuerendissimi archimandritæ[c] sanctorũ monasteriorũ, sequentes sanctitatẽ vestrã, & custodientes statũ & vnitatẽ sanctarum Dei ecclesiarũ, quã habent ab apostolica vestræ sanctitatis sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui

† *Vetus Ielio, Nos reddentes.*

Communia sunt. Per quosdam malos monachos, de quibus dicitur infra.

Indubitata. de fide. Accursius.

Quæ. Romana ecclesia.

Caput. vt & habuisti in superiori epistola.

Apostaticè. Apostata dicitur retrogradi[y], qui fidem quam susceperat derelinquit: vt infra de apost.

Apostatæ.

Denegantes. Ecce illud in quo errabant.

Filium Dei. Et sic dicũt nõ esse filium Dei.

Vnum. scilicet denegantes.

Archimandritæ. ab archos, quod est princeps: & mãdros. quod est ouis. inde archimandrita, id est abbas qui præest ouibus, id est monachis, qui sunt quandoque lupi rapaces. Vel monach[b] Græcè, Latinè dicitur auriga: & sic per similitudinem.

Archimandrita vnde dicitur.

a Imò ἔστω τῆς ἁγίας ἐκκλησίας. id Ipolincæ. nã veteres monachi ex eremita in speluncis & antris habitabant.

Dicitur.

Hic repetitur quæ duæ hæc Græca edicta comprehẽsi sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aetates mũdi sex.

x *Diebus.* post quos nõ mutabitur. & ideo dicitur in vltimis. Et nota quòd sex sunt ætates mundi. Prima est ab Adam vsque ad Noë. Secunda vsque ad Abraham. Tertia vsq; ad Moysen. Quarta vsque ad Dauid. Quinta vsque ad aduentum domini. Sexta vsque ad finem sæculi, vt in Huguitione in verbo, sum & est.

b *Homousion.* id est, indiuisa substantia. aliàs est in tex. vsta.

c *Sumpserit.* quia & ante fuit.

d *Congregati.* ecce vnum.

e *Regia.* Constãtinopoli.

f *Vrbe.* vbi Nestorius fuit condemnatus.

g *Conuenerunt.* ecce secundum.

h *Cõgregati.* ecce tertium. Primò congregati. hoc ideo dicit, quia fuerant ibi duo concilia, extremum quorum fuit maledictum: & decretum fuit vt non teneretur nisi primum. Et nota concilia quæ recipiuntur, esse quatuor: Niceanũ, Constantinopolitanũ, Ephesinum, Chalcedonense. sic & infra de hære. & ma. l. quicunque.

Id est, eam quæ secundò personã est vnitatẽ seu communionẽ cõfi. temnit sic ex vestigijs scripturæ ex manuscripto libro restitut. Contius.

i *Conuenerunt.* ecce quartum.

k *Fratrem.* hic eum parificat.

l *Sedem sequi.* minor itaque est.

m *Conseruet.* aliàs reseruet.

n Liquet igitur. Finita epistola imperatoris quam interposuit, redit ad suam dominus papa.

o *Abundet.* alias, iucundet.

p *Cælum.* id est cælestis magnitudo imperij. Vel per cælum significantur hi qui suæ vitæ sublimitate ceteros supergrediuntur.

Cælum.

q *Montes.* i. hi qui nõ tam aliæ vitæ sunt.

Montes.

r *Colles.* Hi qui inferioris vitæ sunt.

Colles.

s *Mendacium.* hoc in Esaia. xxviii. c.

t *Recede.* hoc ait Iob xxij. ca.

ũ *Seipse.* Nota quòd quis seipsum cõdemnat. sic & ff. de confes. l. j.

**hoc addit: vt excludat secundũ cõcilia Ephesi nũ profanũ & damnatũ: de quo vide in primo volumine cõciliorũ & in actis cõcilij Chalcedonẽsis, et epistolis Leonis papæ.*

x *Cyrum.* proprium nomen. Azo.

hactenus obtinuit atq; obtinet, vno cõsensu ꝓcõfitẽtur, & glorificant, prædicãtes dominum nostrũ Iesum Christum vnigenitũ filium & verbũ Dei & dominũ nostrũ ante sæcula & sine tempore de patre natũ, in vltimis diebꝫ adescẽdisse de cælis & incarnatum de spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa virgine & Dei genitrice Maria natũ, & hominem factum, & crucifixũ, vnũ esse sanctę & cõsubstãtialis Trinitatis, & coadorãdum & cõglorificãdum patri & sancto spiritui. nec enim aliũ deum verbũ, & aliũ Christũ cognoscimus, sed vnum atq; eundẽ ipsum consubstantialẽ patri secundũ diuinitatẽ. & cõsubstãtialẽ nobis eundẽ ipsum secundum humanitatẽ, passibilẽ carne, eundẽ ipsum impassibilẽ deitate. Vt enim est in diuinitate perfectus, ita idẽ ipse & in humanitate perfectꝰ est. in vna enim substãtia deitatẽ fuscipimns & confitemur, qđ dicunt Græci κὰθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν.* b Et quoniã vnigenitus filius & verbũ Dei ante sæcula & sine tẽpore de patre natus, idem ipse & in vltimis diebꝫ. descẽdens de cælis, incarnatus de spiritu sancto, & ex sancta atq; gloriosa semper virgine & Dei genitrice Maria, homo factus dominus noster Iesus Christus, propriè & verè Deus est: ideo & sanctã atq; gloriosam virginẽ Mariã propriè & verè Dei matrẽ esse dicimꝰ: nõ quia Deus verbum, principiũ ex ipsa sumpserit, c sed quia in vltimis diebus descẽdit de cælis, & ex ipsa incarnatꝰ, & homo factus, & natus est: quẽ cõfitemur & credimus (sicut dictum est) cõ substantialẽ esse patri secundum deitatẽ, & cõsubstantialẽ nobis eundẽ ipsum secundum humanitatẽ: eiusdẽ miracula & passiones, quas spõte in carne sustinuit, agnoscẽtes. Suscipimus autem sancta quatuor concilia: id est trecẽtorũ decẽ & octo sanctorum patrũ qui in Niceṇa vrbe cõgregati d sunt, & centũ quinquaginta sanctorũ patrũ qui in hac regia e vrbe f conuenerunt, g & sanctorũ patrũ qui in Ephesꝰ primò *cõgregati h sunt, & sanctorũ patrũ qui in Chalcedone conuenerunt, i sicut vestra apostolica sedes docet atq; prædicat. Omnes ergo sacerdotes, sequentes doctrinã apostolicæ sedis vestræ, ita credunt, & confitentur & prædicãt. Vnde properantes hoc ad notitiam deferre vestrę sanctitatis per Hypatium & Demetriũ beatissimos episcopos, vt nec vestrã sanctitatẽ lateat, quæ à quibusdã paucis monachis malè & Iudaicè secundũ Nestorij perfidiam denegata sunt: Petimus ergo vestrũ paternũ affectũ, vt vestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum episcopũ huius almæ vrbis & patriarcham vestrum fratrẽ, k (quoniã & ipse per eosdem scripsit ad vestrã sanctitatẽ, festinans in omnib. fedẽ l sequi apostolicã beatitudinis vestræ) manifestũ nobis faciatis, ꝙ omnes qui prędicta rectè confitẽtur, suscipit vestra sanctitas, & eorum quæ Iudaicè autẽ sunt rectam denegare fidem cõdemnat perfidiam. Plus enim ita & circa vos omnium amor, & vestræ sedis crescit auctoritas & quæ ad vos est vnitas sanctarũ ecclesiarum inturbata seruabitur, quando per vos * didicerint omnes beatissimi episcopi, eorũ quæ ad vos relata sunt, synceră vestræ sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestrã beatitudinem orare pro nobis, & Dei nobis acquirere prouidentiã. *Item subscriptio talis fuit*: Deitas te cõseruet m per multos annos sancte † ac religiosissime pater.

**al. sanctissime.*

Sequitur residuum epistolæ Papæ.

Liquet igitur, imperator gloriosissime (vt lectionis tenor & legatorum vestrorum relatio patefecit) vos apostolicis eruditionib. studere, † cũ de religione catholicæ fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelib. publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis apostolicæ doctrina, & sanctorum patrum venerãda decreuit auctoritas, & nos cõfirmauimus in omnib. Oportunum est ergo voce exclamare prophetica: Iucundetur tibi & abundetᵒ cælumᵖ desuper, effundãt montes q iucunditatem, & colles r lætitia lætabuntur. Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc vt pupillas oculorũ cõuenit obseruare. Neque enim quisquam est in quo Christi charitas feruet qui tã rectæ, tam veræ confessionis vestræ fidei refragator existat: cum euidenter impietatem Nestorij, Eutychetisq;, & omnium hæreticorum damnantes, vnam veram catholicam fidem domini & Dei nostri saluatoris Iesu Christi magisterio institutã, & propheticis apostolicisq; prædicationibus vbique diffusam, & sanctorum per totum orbẽ cõfessionibus roboratã, patrum atq; doctorum sententijs adunatã, & nostræ doctrinæ cõsentaneam in cõcussẽ atq; inuiolabiliter deuota Deo & pia mẽte seruatis. Soli etenim professionib. vestris aduersantur, de quibus diuina scriptura loquitur, dicẽs: Posuerũt mẽdacium s spẽ suam, & mẽdacio operti sperauerũt. & iterũ qui secundum prophetã dicũt domino, Recede t à nobis: vias tuas scire nolumus. propter quod Salomõ dicit, Per semitas propriæ culturæ errauerũt: colligunt autẽ manibus infructuosa. Hæc est igitur vera vestra fides, hęc certa religio: hoc beatæ recordationis (vt diximus) patres omnes præsulesq; Romanæ ecclesiæ, quos in omnibus sequimur, hoc sedes apostolica prędicauit, hactenus, & incõcussè custodiuit. huic confessoni, huic fidei quisquis cõtradictor extiterit, alienũ se ipseᵘ à sancta cõmunione, * alienũ ab ecclesia iudicabit esse catholica. Nos enim Cyrum x cũ sequacibus suis in Romana inuenimus ciuitate, qui de Cumitensi † monasterio fuit: quos apostolicis suasionibus ad rectam fidem, & velut oues quæ perierant errantes, ad ouile contendimus reuocare dominicum: vt agnoscant secundum prophetam linguę balbutientes loqui quę ad pacem sunt.

** al. not.*

† quo tamẽ nomine eũ videt. Procopius.

† malim legere & nos cõfirmamꝰ. Psal. 95.

** alienum sẽ ne à cõmunione.*

† al. Cimitensi. al. Cimunensi. al. Arbitensi.

Arnon

a *Succendistis.* Interpositio est.

b *Pastoris.* hucusque.

c *Gremium.* contra. j. de apost. l. iij. Sol. vt ibi.

d *Receptu.* Præstito ante sacramẽto vt xxiij. q. fin. c. pessimã.

e *Et vnitate.* Dicit papa imperatori.

DE SACROSANCTIS ecclesijs, & de rebus & priuilegijs earum.

Dictum supra. de summa trin. & fide catholica. ex edit. sed quia mater fidei & lex. interpretũ. nam ead. iubemus. 2. §. verum. in edito Hier. sic ideo supponit de sanctis non. ergo sanct. eccle. Et quia res adeo facilè sunt necessaria his qui in ecclesijs obsecundant dum apud Gra- nis ministerijs, si quidem cos vt apud qui alteri seruit, de alteri Latinos in- debet vacare. c. cum secun- ualuit. dum. extra de præben. in prima. ideo sabungit de rebus. An quibus quoniam ecclesia multis gaudent. priuilegijs, adijcit de priuilegijs earum. A. 2. vel sic secundum. Accusauerunt. Ecclesia Thessalonicensis excusatur. à crimine. 2. vt tamen res alicarum non dicas quæ, vt sic fecerat. si fecerat. sic, & hoc est quod dicit, sacrosanctas. vel sic. Cum fides de qua dicta est. c. 2. & religio sit Deo accepta, & ecclesia sit mater fidei & religionis. vt infra tod. titu. Cunctos. 1. j. verũ. in fin. §. cui ecclesiæ opus est valere tam diuino iudicio, quibus personarum ibidem seruientium. vt sit sine pertinaciam. & cæteris quæ- que domus religioni dicatæ tur, in eã dedicentur, nec non & sine loco, vt quando relinquatur captiuis. qui alio est, ex quibus scilicet rebus opus est vt necessitatem habentibus exhibeantur, quibus omnibus in rebus sua & rerum acquisitione. nos impartitur singulare. ideo de his dicit.

HAbeat vnusquisq; Casvs. Titius relinquit collegio beati Nicolai quoquo titulo. quæritur an valeat. videtur quòd nõ: quia collegijs non potest relinqui. sed hoc de illicitis intelligitur. licitis vero potest, & redditur ratio. nihil enim, &c. No. ex hoc text. quòd collegio catholico vnusquisque pòtest relinquere in vltima voluntate, secundum Bald.

f *Habeat vnusquisque.* habilis ad testandum.

g *Concubr.* siue monachorum siue clericorum. & idem cuicunque corpori, licito tamen, vt ff. ad Trebel. l. omnibus. & de lega. j. l. si barres. §. vicis. & infra ad Trebel. l. iij. Abbas. Quid si relinquatur vni de collegio, quid si prælato, quid si ecclesiæ vide hic per Iohannem Fabrum in suo breuiario.

h *Non sint cassa.* Ob hoc ipsum quod relictum est ecclesiæ, vel simili collegio, si modo alia ratione sit valiatum testamentũ, vt j. e. l. generali. & infratit. l. iij. quis presbyter. & in auth. de sanc. epis. §. si qua mulier. col. ix. & j. de inof. test. l. si quã- do in prin. aliàs verò si alia ratione deficit, non valet: † vt ff. de leg. j. l. nemo potest. & de administra. tuto. l. quidam decedens. in princ. & de condi. instit. l. quidam in suo. in princip. & infra vt in pot. leg. j. sciẽs. in fi. & ff. ad Trebel. l. sed sciendum. & ff. de inoffi. testa. l. Titia.

Ad non credentes autem, per nos primus Apostolorũ Esaię prophetę * verbum dicit, Ambulate in lumine ignis vestri, & flammæ, quã succendistis. a Sed obduratum est cor eorũ (vt scriptum est) vt non intelligerent: & pastoris b vocem oues quæ meæ non erant audire minime voluerũt. in quibus obseruantes ea quæ ab ipsorum sunt statuta pontifice, eos minimè in nostra cõmunione recipimus, & ab omni ecclesia catholica esse iussimus alienos, nisi errore damnato doctrinam nostrã quantocyus sequi habita regulari professione signauerint. Æquum quippe est, vt qui nostris minimè obedientiam accommodant statutis, ab ecclesijs habeantur extorres. Sed quia gremium c suum nunquã redeuntibus claudit ecclesia: obsecro clemetiam vestram, vt si proprio depositio errore, & praua intentione depulsa, ad vnitatem ecclesiæ reuerti voluerint, in vestram communionem receptus, d indignationis vestræ remouearis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. Deum autem & saluatorem nostrũ Iesum Christum exoramus, quatenus lon gæuis & pacificis vos, dignetur custodire temporibus in hac vera religione, & vnitate e & veneratione apostolicæ sedis: cuius principatũ vt Christianissimi & pij conseruatis in omnibus. Præterea serenissime principum laudamus legatorum vestrorum personas Hypatij & Demetrij fratrum & coepiscoporum nostrorũ: quos clementiæ vestræ gratos fore ipsa manifestauit electio. Nam tantæ causæ pondus nõ nisi perfectis in Christo potuisset iniungi: tantæ verò pietatis, tantæ reuerentiæ pectus affatus, nisi per amantes minime dignaremini deferri. Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei patris, & communicatio sancti spiritus sit semper vobiscum, piissime fili. Amen. Item *subscriptio*. Omnipotens Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua protectione custodiat, gloriosissime & clementissime fili imperator Auguste. D. Romæ. VIII. Kal. Apri. DN. Iustiniano. PP. A. [IIII.] & Paulino V. C. Coss.

* *Vide quod hic notatum est in præterm. fol. 4. colum. 2.*

TITVLVS II.
DE SACROSANCTIS ecclesijs, & de rebus & priuilegijs earum.

Quilibet in sua vltima voluntate libere potest de bonis suis catholico collegio relinquere pro filio volente in fide.

1. Imp. Constantinvs Aug. ad populum.

PAbeat vnusquisq; f licentiam, sanctissimo catholico venerabilique concilio cedens bonorum g quod optauerit relinquere: & non sit cassa h iudicia eius. Nihil enim est i quod magis hominibus debeatur, quàm vt suprema volũtatis (post quã k iam aliud velle non possunt l) liber sit stylus, m & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. n PP. V. Non. Iul. Romæ, Crispo. II. & Constãtino. II. Cæs. Conss.

11. Impp. Gratianvs, Valentinianvs & Theod. AAA. Pancratio præfecto vrbi. *

NEmo, o apostolorum vel martyrum p sedem q humanis r corporibus existimet esse concessam. s D. III. Kal. Augu. Heraclęæ. Euchario & Syagrio Coss.

III. Impp. Honorivs. & Theod. AA.

NEmo martyres t distrahat, u nemo mercetur. u D. IIII. Kal. Mar. CP. Honor. N. P. & Eucdio Conss.

** Addit. sic DD. practer Bar. Declares vero iuris canonici anum valere ad quãcunq; causam piam emissa solẽnitate tã in ecclesiastico quàm secularj foro, vt scribit in c. cum omnes. & t. relatũ ext. de testa.*

i *Nihil enim est.* fauemus relicto gratia eius cui quid relinquitur, vt dictum est: quoniã & testantis gratia fauorabile est relictum: vt sequitur.

k *Quem.* scilicet voluntatem.

l *Non possunt.* morte sua peruenientę.

m *Stylus.* id est dispositio in scriptis.

n *Arbitrium.* sine scriptis. Sed cõtra. est huic legi infra de Iudeis. l. j. & de hereditat. instit. l. collegium. Sed illud in illicitis, quibus non potest relinqui, licet possit cuilibet singulariter de collegio quãdo non est prohibitũ ratione sectæ, vel quia non est à lege, vel à senatu, vel à principe approbatum: vt ff. de rebus du. l. cum seruatis. ff. de colleg. illi. l. qui illicitum collegiũ. Alia ratio fuit infra de Iudæis. l. nemo. ij. Accur.

** CT. 16. 1. 4.*

† Id est ecclesia. episcopus enim nõ dum habet eo tempore, vt ait Ambrosius Symmacho. vide 1. 2. dist. 74. 9. 3. & dist. 14. CT. verum id correctũ est per 123. j. e. secundum lectionem quã sequor vt verior. Contius.

Nemo. Plana est. Vel pone casum tribus modis, vt nota. in glossa sequen.

o *Nemo apostolorũ*, vel aliorum sanctorum ecclesias vel reliquias. Quid ergo si cõtra factum fuerit? Respon. extra ordinem puniẽtur: vt ff. de pœnis. l. Lucio legum. Item nihil valet quod agitur. j. de leg. & consti. l. non dubium.

p *Vel martyrum.* vel cõfessorum: vt j. l. proxi.

q *Sedem.* id est. sepulturam.

r *Sedem.* Sedes apostolorum est ecclesia, quia reliquiæ eorum sunt in ecclesia.

** al. Cynegio. P. P. C. Th. 9. 17. 7. pœn. l. nemo. j. de religio. ſſe in omnib. quidã tamẽ legere malunt, lumãdu, vt d. l. neme. j. de religio. & quid sit legitur in C. T. Idem quoq; iusserunt Coroleus Magnus sed iure caueni es hodie nõ seruatur. 13 q. 2. c. nullus. Am. Cont.*

s *Concessum.* id est, ipsam ecclesiam ad sepeliendũ. Vel dic ad mortuum laicis in choro cum clericis dum faciunt officium: vt extra de vi. & hon. clerici. c. j. Vel habitare in his prohibet, vel contractum in his habere. vt j. proxi.

t *Emo.* Pone casum duobus modis vt no. in glos.

u *Martyres.* id est ecclesias martyrum: vel t *Distrahat.* id est vendat. vel aliorum sanctorum ecclesias, vel reliquias. Quid ergo si contra factum fuerit? Respon. extra ordinem puniẽtur: vt ff. de pœnis. l. sanctio legum. Item nihil valet quod agitur: vt j. de leg. & consti. l. non dubium.

u *Mercetur.* id est, emat.

NOn plures. Pro casu huius. l. diuide eam in tres partes. Primo dicit certum numerum esse in ecclesia constituẽdũ. Secundo quòd nulli addantur, eligantur, aut substituatur donec

Universidad de Deusto
Biblioteca

donec redeant ad dictum numerum, cum plures sint. Tertiò dicit, q illi qui sunt vltra numerum, non habent priuilegium, quod habent intra numerum constituti. Ex hac l. nota quòd priuilegia concessa clericis censentur concessa vel fauore ordinis clericalis, vel fauore ecclesiæ: ideo nō possunt eis renũciare secundum Pau.

a *Nongenti.* cum fortè ibi esset maior numerus, & vltra facultates ecclesiæ.

b *Decan.* Decanus dictus à decem, quia decem præsidet, sed tracta appellatione significat eos qui dicuntur canonici.

c *Amplissimæ.* scilicet Constantinopolitanę.

d *Ecclesiæ.* scilicet Cõstantinopolitanę, & sic est hæc lex localis, sed idem est hodie & in alijs ecclesijs, vt pro facultatibus ecclesiæ cõstituantur, vt infra tit. j. l. in ecclesijs. & in authẽ. de mensura or. cle. col. iij. & in authẽ. quomodo opor. episc. §. sed neque. col. j. & extra de vita & ha. cle ric. ca. quoniam vt ait scriptura. & in authẽ. vt deter. sit nu. cle. col. j. in prin.

e *Hs. nongẽtis quinquaginta.* Accursius.

f *Defunctis.* qui erant vltra numerum debẽt venire ad numerum.

g *Pateat copia.* Donec perueniatur ad hunc numerum. sic & infra de aduo. diuer. iudic. l. petitiones.

h *Nulla alij.* quasi dicat, si qui vltra prædictum numerum in prędicta ecclesia fuerint incorporati, id est in eo corpore adsignati, non habeant immunitatem, id est priuilegium.

i *Per patrocinia.* id est auxilia aliquorum quæ priuilegia habẽt alij intra numerum constituti. Vel dic, si quis fuerit incorporatus per patrocinium alicuius, non gaudet immunitate qua gaudent alij intra numerum constituti. & patrocinia vel præcedentia, vel sequentia determinat. Et dic per patrocinia. i. adiutoria aliorum.

k *Immunitate.* i. priuilegio.

l *Nouationis.* quidam habent nouationis, scilicet introducendo nouitatem aliam. quàm hæc lex dicat, ad vindicanda similia. & alij habent nouationi. i. eis qui de nouo admittuntur vltra prædictum numerum.

m *Similia.* f. priuilegia.

n *His.* f. priuilegijs. Accursius.

o *Indulta sunt.* hic ergo priuilegium clerico concessum præsumitur ecclesiæ cõcessum. quod & ad alias acquisitiones trahi potest, vt j. tit. j. auth. licentiam.

P*Lacear.* Hæc lex septem dicit. Primò pollicetur quæ munera subeat ecclesia, vel non. Secundo excusat eam à sordidis. Tertiò ab extraordinarijs. Quartò à superindictis. Quintò à translatione prædij in fiscum. Sextò generaliter à quolibet præter duo. Vltimo punit. Ex hac. l. nota. quòd omnia debet facere princeps cum consilio suorum baronum & sapientum. facit. l. non dubium. j. de legi. Pau.

p *Perpenso.* vt neque respublica nimis oneretur, & quòd honor ecclesijs exhibeatur. Ir.

q *Præscribere.* i. perfectè scribere.

r *Necessitatibus.* personarum vel rerum.

s *Vrbium.* extra Italiam. nam in Italia omnes sunt priuilegiatæ: vt j. tit. j. l. de his.

t *Prima.* à sordidis, ab extraordinarijs, à superindictis, à trãslatione est ecclesia immunis. Et dic vsurpationis quo ad ecclesiam non quo ad alios.

u *Vsurpationis.* id est iniunctę exactionis, vt infra. titu. j. l. ij. in princ.

x *Prædia.* f. ecclesiarum.

y *Dedicata.* id est, ex quorum fructibus fit Eucharistia. si autẽ ad hoc non sint designata, aliud est, vt j. de exact. tribu. l. fi. lib. x. quæ est contra. Vel dic quòd ibi erant diuina prædia. i. patrimonium domini imperatoris. non autem ecclesiæ. illa

Numerus taxatus in ecclesijs præsumitur taxatus secundum facultates ecclesiæ, ideo non est excedendus. vnde recepti supra numerum, nõ habent inra nec priuilegia aliorum canonicorum, b. d. secundum Bald. vel sic, In ecclesia non debet esse maior numerus quam patiantur facultates ipsius. Et si sint aliqui vltra numerum, debet expectari quòd moriantur, & in loco eorum debent substitui. Item recepti vltra numerum etiam per suffragia potentium, non gaudent priuilegijs eorum qui sunt intra numerum quæ priuilegia videntur in fauorem ecclesiæ concessa. hæc dicit secundum Pau. de Cast.

IIII. Iidem AA. Niceno. PP.†

NOn plures quàm nõgenti[a] quinquaginta decani[b] sacrosanctę huius amplissimæ[c] vrbis deputentur ecclesiæ: [d] nullique his[e] addendi, vel mutãdi vel in defuncti[f] locum substituẽdi pateat[g] copia: nulli alij[h] corporatorũ prẽter dictum numerũ per patrocinia[i] immunitate[k] cõcessa, negataque omni nouationis[l] facultate similia[m] vindicandi his[n] quæ in honorem vel necessaria obsẽquia sacrosanctæ ecclesię indulta[o] sunt. D. VI. kal. Sep. Eudoxiopoli. Honor. A. VIII. & Theo. Iuniore A. III. Conss.

A *sordidis muneribus & superindictis & etiam ab extraordinarijs ecclesia sunt immunes, pœna excommunicationis & perpetui exilij contra facientibus imminente. hoc dicit secundum Saty. vel sic, Ecclesia nullum vnus agnoscit nisi ordinarium, & propter subitum aduentum principis.* Iac. But.

v. Iidem. AA. Melitio. PP. P.*

PLacet[t] rationabilis consilij tenore perpensũ, [P] distracta moderatione præscribere[q] quibus specialiter necessitatib.[r] singularum vrbiũ[s] ecclesiæ habeantur immunes. prima[t] quippe illius vsurpationis[u] cõtumelia depellenda est, ne prædia[x] vsibus cælestiũ secretorum dedicata, [y] sordidorũ[z] munerũ[a] fœce vexentur. nil extraordinariũ abhinc, [b] superindictũmve[c] flagitetur, nulla trãslationũ[d†] sollicitudo signetur[e] posthac nihil prẽter canonicam[f] illationem, [g] & quam[h] aduentitiæ necessitatis[i] farcina repentina

C de iur. immu. inter quos notaui differentiam, vt in rubr. de iu. immu. Sed primum non euitant, vt ff. de va. mu. l. sunt munera. cum concor. nisi speciali beneficio principis, vt ibi, & infra de his qui à prin. va. l. j. lib. x. vel veteri iure scripto, vt j. tit. j. l. j. & ff. de mu. & ho. l. munerum. ij. §. patrimoniorum. & no. in d. l. sunt munera.

a *Extraordinarium.* i. extra legitimum canonem, vt puta princeps filio sibi nato vel vxore ducta, præcipit subditis vt sibi conferant aliquid, puta aurum vel argentum vel forte vnum bouem: quia facit magnum festum & magna conuiuia pro filio sibi nato, vel vxore ducta. *Addatio.*

b *Abhinc.* i. ab hoc tempore in antea. Et dic, extraordinariũ. i. extra legitimum canonem, vt quia principi sit natus filius, vnde collectam facit.

c *Superindictum.* i. superimpositum ab imperatore tempore fertilitatis. sed cuiusmodi est ecclesiæ priuilegium. cum à nullo sit exigendum. vt j. li. x. de superindictis. l. j. Resp. à nullo exigitur sine auctoritate principis: ab ecclesia autem & cum principis auctoritate non licet exigere, & est ordinarium: vt in l. j. de iudi. lib. x. dicitur. Accursius. *Superindictum.*

d *Translationum.* id est non timeat ecclesia. nec sit sollicita quòd transferatur in fiscum prædium ob cessationem tributorum etiam debitorum, nedum indebitorum. Sed contra infra titu. j. l. de his. Sol. ibi prædijs clericorum, hic ecclesiæ. Alij dicũt quod de his prædijs dicit ex quibus peruenit corpus Christi.

e *Signetur.* i. deputetur.

f *Canonicã.* canon. i. regula. inde canonica. i. regularis, vt quia nascitur filius principi, vel facit filium militem, vel facit nuptias. Etiam dicitur canonica quando vel pro capitibus animalium vel seruorum, vel pro rebus suis præstat collectam. Sed nonne hospitis recipiendi est canonica & patrimonialis, & sic contra. infra. titul. j. l. j? Solu. vt ibi. Item hæc corrigitur: vt in constit. Frid. item nulla communitas. infra tit. j. *Canon.* *Canonica.*

g *Illationem.* i. ordinarium tributum.

h *Quam aduentitiæ.* repete, & præter. similis lectio est. ff. de adop. l. si adrogator. §. j. Si autem illud, quam, refertur ad canonicam illationem, falsum esset: quia quod hæc farcina polcit, non est canonicum, sed extraordinarium.

i *Necessitatis.* id est nisi imperatorem ad eas partes venire contigerit, & ei aliquid necessarium fuerit, vt infra eod. l. neminem.

Functio-

a *Functionibus.* Id est præstationibus vel solutionibus: vt ff. si cert. pet. l. ij. §. j.

Actionis vnde dicitur.

b *Contrauenerit.* quia exegerit quod non debuit.

c *Acrimoniam.* i. excommunicationem: quæ sic dicta est, quia à gremio matris ecclesiæ ejiciuntur excommunicati. vel acrimoniam sic dictam, quia eos arcet.

d *Deportationis.* j. tit. j. si ecclesiæ. contra. Sol. vt ibi. Et potes hic distinguere vt in summa. Azo.

†*al. perpetuæ.*

OMni innouatione.] CAESVS. Hac lex dicit quòd cessante omni innouatione seruentur antiqui canones facti pro ecclesijs. sed si quid dubietatis emerserit circa dictos canones terminetur consilio antistitis Constantinop.

e *Omne innouatione.* quia forte erat facta aboliquo tyranno nouatio. quod canones deseruntur esse in vsu.

f *Vetustatem.* al est priuilegia.

†*CT. 16. 2. 45.*

g *Canones.* qui desierũt esse in vsu, & innouari sunt per priuilegium.

h *Emerserit.* super his antiquis canonibus.

i *Non absque.* Interpositio est.

k *Antistitis.* id est patriarchæ.

l *Quæ.* scilicet vrbs.

m *Prærogatiua.* ar. ex. l. tra. j. titu. j. l. victor;

hinc supra &c. aliàs, nõs reddendidetur. l. j. tes. in me. ij. col. vbi dicit in omnibus sequi j. de priuil. verb. Constantino. Thoc ei datum fuit in Constantinopolitano 2. concilio. Tripart. hist. lib. 9. ca. 33.

*id est consilio.

† CT. 15. 3. 6. pars. l. 4. j. de priuil. domus Aug.

* al. Imperator Theo. A. Isidoro. PP. Illyrici.

*CT. tit. 1. 33. pars. l. vl. j. de an. & tributis. lib. 10.

a *An clerici teneantur ad custodiã murorũ: vide ca. 2. cũ ibi not. per doc. extra de immu. ecclę.*

poposcerit, ei[o] functionibus[a] adscribatur. Si quis cõtrauenerit, [b] post debitæ vltionis acrimoniam[c] quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio deportationis[d] perpetuo[†] subdatur. Dat. VIII. Kal. Iun. Rauenna Honorio. VIIII. & Theodosio. V. AA. Conss.

Interpretatio canonis vel statuti, de cuius mente dubitatur petimus ad conditores. ex causis licet in secul. ari foro secundum b. d. secundum Bal. vel sic: innouatur contra canones hic inualidantur, & eius est interpretari cuius est condere, vel condatæ rei auctoritatẽ impertiri. hoc dicit ibi. antistitis, qui prædictos canones fecerat vnà cũ imperatore, vel de eius licentia, secundum Iac. Butr.

VI. Iidem AA. Philippo præfecto prætorio Illyrici.

QVi[m] in innouatione[e†] cessante, vetustate[f] & canones[g] priscitinos ecclesiasticos q vsque nũc tenuerunt, etiã per omnes Illyrici prouincias seruari præcipimus: vt si quid dubietatis emerserit, [h] id oporteat (nõ absq; [i] scientia viri reuerendissimi sacrosanctæ legis antistitis[k] ecclesię vrbis Constãtinopolitanæ *quæ[l] Romæ veteris prærogatiua[m †] lætatur) conuentui sacerdotali[n] sanctoq; iudicio[o] reseruari. P Dat. pridie. Id. Iul. Eustathio & Agricola Conss.

Ecclesia tenetur conferre & contribuere ad refectionem pontium & viarum. hoc dicit secundum Bald.

VII. Iidem AA. Asclepiodoto.

ADinstructiones[q] itinerum pontiumque[r] etiã diuinas[s] domos & venerabiles ecclesias tam laudabili titulo[t] libenter adscribimus: [u] quia non est inter sordida munera numeratum. D. XV. Kal. Mart. CP. Asclepiodoto & Mariniano Coss.

Munus capitationis Thessalonicensis ecclesiã nõ cognouit, sub prætextu tamen sui priuilegij nõ debet committere fraudem. b. d. secundum Bal. vel sic, Ecclesia sub prætextu priuilegij sibi concessi non debet priuatos à muneribus defensare. b. d. secundum Salycetam.

VIII. Imp. CARVS. Præsidoso præfecto prætorio.*

SAcrosancta x* Thessalonicẽsis ciuitatis ecclesia aper

b *Contrauenerit.* quia exegerit quod non debuit;

c *Acrimoniam.* i. excommunicationem: quæ sic dicta est, quia à gremio matris ecclesiæ ejiciuntur excommunicati. vel acrimoniam sic dictam, quia eos arcet.

d *Deportationis.* j. tit. j. si ecclesiæ. contra. Sol. vt ibi. Et potes hic distinguere vt in summa. Azo.

e *Omni innouatione.*] CAESVS. Hac lex dicit quòd cessante omni innouatione seruentur antiqui canones facti pro ecclesijs. sed si quid dubietatis emerserit circa dictos canones terminetur consilio antistitis Constantinop.

f *Vetustatem.* al est priuilegia.

g *Canones.* qui desierũt esse in vsu, & innouari sunt per priuilegium.

h *Emerserit.* super his antiquis canonibus.

i *Non absque.* Interpositio est.

k *Antistitis.* id est patriarchæ.

l *Quæ.* scilicet vrbs.

m *Prærogatiua.* ar. ex. l. tra. j. titu. j. l. victor;

hinc supra &c. aliàs, nõs reddendidetur. l. j. tes. in me. ij. col. vbi dicit in omnibus sequi j. de priuil. verb. Constantino. Thoc ei datum fuit in Constantinopolitano 2. concilio. Tripart. hist. lib. 9. ca. 33.

n *Sacerdotali.* episcoporum.

o *Iudicio.* f. interpretaturo non absque &c.

p *Reseruari.* In prima parte huius. l. confirmat canones datos ecclesijs Orietalib[9] quæ erant ante decretum. Secunda plana est.

q *Ad instructiones itinerum.* an pro quolibet itinere faciendo? Respon. non, sed pro illo. f. publico, per quod publicè transitur.

r *Pontium.* de nouo faciendorum, vel etiam reficiendorum.

s *Diuinas.* nostras, similiter & imperatricis. & facit j. de priuil. do. Aug. l. ab sit. lib. xj.

t *Titulo.* an ad muros ciuitatis? Respon. vt j. de quibus mune. ne. li. se excusa. l. fi. lib. x.

u *Adscribimus.* f. nos de anno. & tri. l. j. lib. x.

SAcrosancta.] CAESVS. Dicit hic imperator, q ecclesia Thessalon. excusatur à tributis, & hoc beneficio speciali, ita tamen sciat propriæ[y] tantũmodo capitationis[z] modũ beneficio nostri numinis subleuandũ: [a] nec extraneorũ[b] grauamine[c] tributorũ[d] rempublicã ecclesiastici nominis abusione[e] lædendam. D. VI. Id. Octob. CP. Victore V. C. Coss.

Implens diuinum officium solo nomine non debet gaudere priuilegio clericis concesso, immo alias debet subrogare loco eius, de volantate tamen primatis illius. S. l. vel sic, Qui non seruit ecclesiæ, vel fingit se esse clericum, & non est, non debet priuilegio clericorum gaudere, sed eius loco est alius subrogandus. b. d. secundum Iac.

IX. Impp. THEO. & VALENTINIA. AA. Cyro præfecto vrbi.

QVi[f] sub prætextu[g] decanorum[h] seu collegiatorum, cum id munus nõ impleant, alijs se muneribus conantur subtrahere, georũ fraudibus credimus esse obuiandum. [i] nec quis sub specie muneris[k] quod minus[l] exequitur, alterius muneris oneribus releuetur. ne argentarionim vel nummulariorũ munera declinẽtur ab his qui dicitatummodo[!] collegiati vel decani[m] festinant. Ideoq; si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat, sciat pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri[n] sufficiens approbetur: subrogatione[o] videlicet loco memoratorum vel eorum[p] qui morantur, primatum[q] eius qui subrogatur, admissa[r] iudicio: [s] ab hac dispositione[t] nemine se excusante sacrosanctarum ecclesiarum reuerentia. D. X. Kal. April. Theo. XVII. & Festo Coss.

D *Negligentia prælati nocet ecclesiæ: & rescriptum contra publicam vtilitatem impetratum est ipso iure nullum. b. d. secundum Bald. vel sic: Natus ecclesiæ non excusatur ab onere ferendarum rerum vel personarũ ex republica. Et illa quæ subtrahitur, publicatur. b. d. secundum Bar. Vel sic: Natus ecclesiæ non excusatur ab onere ferendarum rerum vel personarum pro republica & illa quæ subtrahitur publicatur. b. d. secundum Paulum de Cast.*

X. Iidem AA. Florentio. PP.†

z *Capitationi.* hominum vel animalium, quia forte pro quolibet capite animalis vel hominis soluebatur aliquid.

a *Subleuandum.* ab ea.

b *Extraneorũ.* i. aliorũ.

c *Grauamine.* quia grauamen esset reipublicæ, si nõ haberetur ab alijs extraneis.

d *Tributorum.* quæ extra ordine debent impendere.

e *Abusione.* quia dicit ecclesia hæc prædia mea sunt, cũ non sint.

QVi[†] sub prætextu.] CAESVS. Laicus quidam fecit se eligi in canonicũ sancti Petri, vt euitet munera laicorũ. an euitet? Resp. imperator q nõ, immo alius canonicus eligatur qui videatur idoneus episcopo & primatibus ecclesiæ illi*. *notaui. 3. ad fin.*

Quia sub prætextu. i. l. 4. huius titu.

velamine: cũ id quod addetanos spectat, nõ impleant, cum nesciãt officium.

g *Subtrahere.* quod faciunt laici.

h *Obuiãdum.* nõ enim prætextu liciti debet venire ad illicitum: vt hic, & ff. de via pu. re. l. j. §. fi quis. & de offi. præs. in l. illicitas. in §. illicita. & in authen. vt iud. sine quoquo suf. §. quod autem primitus, colla. ij.

i *Muneris.* vt muneris laicorum.

k *Minus.* id est, non.

l *Tantummodo.* & non sunt.

m *Decani.* & nõ sunt, quia illud officiũ non faciunt.

n *Muneri.* quod ad decanos vel ad collegiatos spectat.

o *Subrogatione.* scilicet faciẽda in locum memoratum.

p *Eorum.* repete, in loco.

q *Primatum.* genitiuus casus pluralis numeri.

r *Admissa.* si enim monachũ sancti Proculi monachi sancti Felicis volunt eligere vel in monachum, vel in decanũ, debebit iudiciũ abbatis sancti Proculi interuenire. & cõsensus eius qui est primas subrogandi. Si verò districtionem habitum vellet eligere, posset etiam sine consensu primatis. Item no. quòd per legem istam excluditur à professione quicunque munus refugit occasione religionis. & faciat ad hanc. l. in authen. de sanc. episco. §. si monachus. colla. ix. & j. de collegiatis. l. vnica, lib. xj. & j. de anno. & trib. l. fin. lib. x.

s *Iudicio.* id est habita licentia.

t *Dispositione.* id est lege.

† *Iterũ collocata est hæc lex j. l. xii. tit. 3. l. pe.*

Iubemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVbemus.} CASVS. Hæc lex tria dicit. Primo quòd in aduentu felicis emboläe. i. cũ milites Romani qui propter superabundantiam militum mittebantur in exercitum, nullus poterat nauem suam capacem vltra duorum millium modiorum excusare pro rebus, speciebus, vt armis portandis siue reportandis ad expeditionẽ exercitus, & hoc quocunque priuilegio, aut dignitatis seu pietatis sumpte. Secundo dicit quòd si quis impetrauerit à principe escriptum seu annotationẽ aut pragmaticam sanctionem, vt nauem suã possit excusare, quod non valet: quia tale rescriptum per fraudem præsumitur impetratũ. Tertiò dicit quòd si quis suam nauem in aduentu felicis emboläe excusauerit, illa nauis debet publicari in fiscum: & ita id nauigij quod excusatur, publicatione corrigitur.

Not. ex hac. l. in versũ, nec si cæleste. quod rescripta impetrata cõtra pub. vtilitatem nõ valent, nec est eis obediendũ. quod intellige etiã si contineant clausulam, non obstante aliqua lege vel statuto. Pau. hic.

a *Vltra.* s. quantitatẽ.
b *Ante.* i. contra.
c *Embolam.* i. militum superabundantiam. nam tot nascebantur in vrbe Romana, quòd propter nimietatẽ oportebat aliquos alibi transmitti. sic & dicitur annus embolismus, scilicet annus superexcrescens.
d *Species.* vt annona vel arma.
e *Dignitatis.* quia sit episcopi.
f *Religionis.* quia sit ecclesiæ. Accursius.
g *Personæ.* quia sit marchionis.
h *Subtractã.* de facto, & non de iure. Accur.
i *Cæleste.* i. principis, qui est quasi Deus. Cælestis enim Deus in cælis est, ita princeps in terris.
k *Contra.* id est contrarium.
l *Oraculum.* id est rescriptum.
m *Annotatio.* rescripta omnia possunt dici oracula. aliàs annotatiões, vt quę fit paucis adhibitis. aliàs pragmatica, vt quæ aduocatis patricijs & palatinis in modum causæ facta examinatione conceditur. & hæc omnia possunt dici oracula.
n *Excusare.* aliàs expurgare, id est excludere.
o *Iuuismodi.* f. annotationibus vel pragmaticis sanctionibus.
p *Non valeat.* vt j. si contra ius vel vtilitatem pub. l. fin. & j. de preci. impe. of. l. nec damnosa. Accursius.
q *Corrigimus.* istud delictũ corrigimus. No. ecclesiã in hoc casu pati damnũ per factũ prælati, sicut & aliàs: vt in auth. vt cũ de ap. cog. §. si quis de prædictis. col. viij. & in auth. de san. episco. §. si quis rapuerit. col. ix. Vel dic, quòd administratores ab ecclesia conuenienter: quia delictum est personæ, nec debet redundare in damnum ecclesiæ. xvj. q. vj. c. si episcopũ. & ar. j. e. l. iubemus. ij. §. œconomus. sic & in tutore: vt j. de iudi. l. properandum. §. sin verò causæ. & j. vnde vi. l. meminerint. & ff. de eo. pe. quem fa. erit. l. fina. ij. respon. Vel dic tertiò quòd delinquendo potest ecclesia conditionem suam facere deteriorẽ non contrahendo super alienationib. mobiliũ vel quasi mobilium, vt in minore xxv. an. patet. Sed non damnificat ecclesiam vnius clerici pactum vel dictum, vt dictum est in tutore. sed omnium delictum. & sic loquitur hæc lex.

*pars. l. 2. j. de his qui num. &c. j. lib. 10.

*al. priuilegio.

Cælestis.

Oraculum. Annotatio. Pragmatica.

Ecclesia an debeat damnũ pati per factũ prælati.

NEminem.} CASVS. Imperator facit transitum per aliquã prouinciam vel aliqua loca: & mandat q̃ omnes coloni prædiorum reficiant viam, vel quòd exhibeant plaustra sua. nunquid ab istis muneribus, angarijs & parangarijs excusabuntur coloni ecclesiarum? Certè non: cum pertineant ad publicã vtilitatem. Viui

r *Angarijs.* quæ sunt in operis personarum. Ir.
s *Parangarijs.* in quibus vtrũq; vertitur. s. opera personarum, & rerum impendia. Sed contra infra titu. j. l. ij. Sed ibi solue. Item excipe ab hac. l. milites & veteranos. vt ff. de mun. & ho. l. fi. §. pen. & fa. j. de cursu pu. nul lus. ij. lib. ij. & j. de qui. mu. vel præ. ne. l. j. lib. x. An ergo quod accepit gualdana, id est exercitus imperatoris, iuste alienetur ab eo? quod videtur. vt hic, arg. ff. ad l. Rho. de iac. l. ij. §. ij. in fin. vbi dicit communicandum tẽpore necessitatis. Item quòd filij Israël accipiebant spicas alienas. vj. q. iij. scriptum. de conse. dis. v. c. discipulos. Itẽ & omnia sunt principis, in authent. quomodo opor. epi. §. illud quidem. coll. j. & infra de quadr. præ. l. fin. & ff. de iudi. l. non aliàs. §. fi. & ff. ver. obli. l, si stipulatus fuero per te. Sed contra dicas, quia nõ valet alienatio, quia debeat illi de exercitu se præmunire: & si quid deest, à communitatib. terrarũ debẽt exigere. nec enim inde iniuriarum &c. vt j. vnde vi. l. meminerint.

t *Plaustris.* in reb. tantum siue personis: sed impendio suo.

Parangaria.

PRiuilegia.} CASVS. Hæc lex tria facit. Primò confirmat priuilegia concessa ecclesijs. Secundò reuocat quæ ambitiosè contra sacros canones sunt statuta. Tertiò salaria ecclesijs de publico consueta præstari cõfirmat. Secunda ibi, omnes. Tertia ibi, quia &. No. ex hac. l. quòd vbi lex est contraria canoni, debet seruari canon, & non ius ciuile. circa quod dic vt per Bal. hic,

u *Priuilegia.* constitutionibus nostris & aliorum posita.
x *Retro.* ante nos.
y *Principes.* catholici.
z *Custodiri.* priuilegio ecclesijs concessa confirmat, vt j. tit. l. j. l. omnia. & j. de leg. & const. l. ij. Accursius.
a *Pragmaticas.* factas à quodã infido vel tyranno principe.
b *Ambitiosis.* vt quia princeps ambit aliquid reuerentiæ vel honoris.
b *Ambitiosis.* quod est præsumendum, vt in authẽ. hic posita. Succumbit ergo lex canoni, vbi est ei contraria, vt hic, & in authen. vt cle. apud pro epis. §. fi. coll. vj. & in auth. vt detur sit nu. cle. §. fi. coll. j. & in auth. hic posita quæ sic incipit, cassa & irrita &c. quæ eadem confirmat, & pœnas imponit.
c *Diuersis speciebus.* vt pane, vino, & similibus.
d *Præstari.* licet certam quantitatem non adijciat imperator in concedendo, tamen valet, sicut in annuo legato. ff. de an. le. l. si cui annum. & in legato ad viam reficiendam, vt. ff. de leg. ij. l. quidam in testamento ita scripsit. Sed aliud in alio legato & in alijs cõtractibus inter vnos factis, vt. ff. de verb. obli. ita stipulatus. in princ. & de iure do. cum post. §. gener. licet quidam idem.
e *Promptissimæ.* i. quam sponte damus.

Parangaria.

Angaria.

Priuilegia cõcessa clericis confirmantur, leges contra ipsos tolluntur, eleëmosynæ debentur. h. d. vel sic: Priuilegia ecclesiarum confirmantur, inducta in contrarium tolluntur, & eleëmosynæ consuetæ dari iubẽtur. h. d. secundum Pau. de Cast.

XII. Impp. Valentin. & Martian. AA. Palladio præfecto prætorio.

PRiuilegia quæ generalib. constitutionib. vniuersis sacrosanctis ecclesijs orthodoxæ religionis retro principes scripserunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri.

Omnes sanè pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos interuentu gratiæ vel ambitionis elicitę sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus. Et quia humanitatis nostræ est egenis prospicere, ac dare operã vt pauperibus alimẽta non desint: salaria etiam quæ sacrosanctis ecclesijs in diuersis speciebus de publico hactenus ministrata sunt, iubemus nunc quoque inconcussa & à nullo prorsus imminuta præstari, liberalitatique huic promptissimæ perpetuã tribuimus firmitatem. Dat. Aetio & Studio Conss.

Noua constitutio Friderici imperatoris. Colla.

Statuta cõtra libertatem ecclesiæ vel ecclesiasticarum personarum, ipso iure sunt nulla: & debent abradi de volumine statutorum. & puniuntur contra facientes. h. d. & ista auth. non ponit ius nouum nisi in additione pœnarum. Bald.

CAssa & irrita.} CASVS. Hæc constitutio tria dicit. Primo dicit & præcipit omnia statuta contra libertatem ecclesiasticam, esse cassa & irrita, eaque deleri de libris statutorum mandat. Secundò præcipit quòd de cetero non fiant statuta cõtra ecclesias: & si fiant, nullius sint momenti. Tertiò ponit pœnã contra facientibus: & dicit quòd si qui reperiãtur per annum huius constitutionis cõtemptores, bona eorum publicabuntur.

No. ex hac. l. in prin. quòd in his quæ sunt nulla ipso iure, cadit cassatio & irritatio: qđ exponitur. i. cassa & irrita fiant: vt in c. accedens. extra vt lit. non contest. P.

a *Per totã Italiam.* vbi maxime fiebãt. si tamẽ & alibi in Romano imperio hęc fiant, eadem est æquitas: ergo idem ius, vt ff. de verb. obl. l. Titia. in fi. & ff. ad leg. Aquil. l. illud.
b *Capitularibus.* id est libris statutorum.
c *Constitutio.* hæc.
d *Statuta.* in corpore vnde sumitur istud parum.
c *Annum.* ex quo fuit facta hæc constitutio.

*Extat integra in Nouella Martiani in breuiario Alarici.

Summarij.

GEneralis.} CASVS. Sãctimonialis vel Deo dicata mulier relinquere potest ecclesiæ, vel cuicunque voluerit iure institutionis vel legati vel fideicom. in sua voluntate vltima solẽni. Vitianus.

Not. ex hac. l. quòd quælibet vltima voluntas etiam sine scriptura valet, secundum Bald. hic.

f *Generalis.* dicitur lex generalis quæ vbique est seruanda, vt j. de temp. in integ. resti. l. vlti. Vel dic eam generalem vt dicitur. j. de leg. & const. l. iij.
g *Vidua.* quia virum amisit. ff. de verb. sign. malum. §. viduã. & dic quòd Deo se dedicauit.
h *Diaconissa.* quæ ministrabat olim sacerdoti. sed hodie non est in ecclesia Romana.
i *Deo dicata.* vt puella quæ nondum velum susceperit.
k *Religiosi.* vt conuersa.
l *Dignitatis.* vt abbatissa.
m *Vel codicillo.* qui & sine scriptura fit, vt j. de bo. li. l. vlt. in prin. & in fi. huius legis ibi, siue non scripta &c. Not. hic in singulari numero codicillus: frequenter tamen in plurali profertur, vt. ff. de verb. sig. l. non est sine liberis.
n *Quod.* scilicet testamentum.
o *Alia.* q. d. de hoc non curo, an sit monacha.
p *Munitum.* testiũ & aliarum solennitatum. vt no. à. eo. l. j.
q *Ecclesiæ.* generale nomen est: quæ vero sequuntur, specialia sunt. Sic & econtra ff. ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. §. rupisse. aliàs inquit lex.
r *Martyrio.* i. ecclesiæ vbi sunt reliquiæ martyrum.
s *Clero.* vbi est multitudo clericorum.
t *Monachio.* vbi est multitudo monachorum
u *Pauperibus.* simul habitantibus, vel non.
x *Ex integro.* i. exceptis his facultatibus quę dicuntur j. tit. j. l. si quis presbyter.
y *Re.* i. in quantitate. nam rei nomen generale est, vt. ff. de reb. credi. & si certum petatur. l. j. in fi.
z *Crediderit relinquendum.* i. voluerit relinquere modis omnib. etiam si extraneo relinquat. f. collegio. Accursius.
a *Fideicommissa.* vt quando est de tota hereditate restituẽda.
b *Speciali.* f. fideicommisso.
c *In posterum.* a post hanc legem.
d *Submota.* permittit igitur hęc lex testari talibus personis: sed constitutio ingressi &c. prohibet in monachis. ait illa authent. si qua distinguit, & ideo sic per ordinem lege, ingressi &c. quia prior est in ordine authen.

*Vide da hoc. in. c.

INgressi.} CASVS. Hęc auth. duo dicit. Primò quòd ingressi monasterium eo animo vt ibi perpetuo maneant, se & sua Deo dedicant: & sic desinũt esse domini rerum suarum. Secundo dicit, quòd quia per ingressum monasterij desierunt esse rerũ domini suarum, amplius de illis testari nõ possunt. Not. ex hac. l. in princ. quòd in his quæ sunt nulla ipso iure cadit cassatio & irritatio, quod exponitur. i. cassa & irrita fiant, vt in c. accedens. extra vt lite non contest. Pau. de Cast.

e *Ingressi monasteria.* vt sæculo renuncient tacitè vel expressè tacitè, vt si dedicent se: sed expressè, si renunciẽt, ibiq; remaneant, quod est eo ipso, q̃ sit monachus. nõ causa orandi tãtum, vel amicum visitandi: vt in cor. auth. de mona. §. illud quoque. col. j. ergo idem si nũcient tacite vel expresse. & sic generaliter appellãt vltra mõtani. secus si nõ renũciẽt sæculo ingrediẽtes capellã vel ecclesiã sęcularem: quia habent proprias: vt in authẽ. de san. epis. §. presbyteros. colla. ix. & j. titu. j. l. sacrosanctæ.

*Monasterio dans se & sua. quid dic.

F *Dedicant.* i. transferũt. proprie enim quo ad te, vt j. titu. j. l. cuiscunque. Sic & in auth. vt cle. apud pro epis. §. fi. coll. vj. & in auth. vt detur sit nu. cle. §. fi. coll. j. & in auth. hic posita quæ sic incipit, cassa & irrita &c. quæ eadem confirmat, & pœnas imponit.

† *Inclusa sic legentur in pectore, quæ sic legunt Azo. & Accurs. al legitur, clerico vel monacho, quomodo ista legitur in breuiario Alarici, & hæc lectio mihi verior videtur. vide quæ notaui s. ad l. j.*

* *aliàs.*

† *De præsentibus ad quos emẽdis. sed impropriè quo ad bona: vt vide extra de probatis & aliàs, vt. ff. de offic. præsidis. procon. & le. l. ij. Item quid si ex pacto aliqua retinuerit? Respon. non valet pactũ, sed ingressus non vitiatur: vt ff. de here. instit. l. si ita quis heres instituitur. & in auth. e. §. illud quoq; ibi, & non erit dominus &c. & quia cũ est alterius iuris, nõ potest ipse aliquid habere: vt ff. de acqui. re. do. l. homo liber. in fi. & de reg. iur. l. q. in seruitute. & facit ad præmis. ar. ff. de vsur. l. placuit. vnde cũ ea cõuersus etiã ecclesię sęculari se dedicat, nõ potest habere bona ratiõe prędicta. Itẽ si dedi me & mea, nõne superfluò dicitur mea: cũ enim deditiõe mei bona sint monasterij facta, nõ pl' fieri ei' possunt: vt. ff. de acqui. possi. l. ij. §. ex plurib. Resp. distinguitur qui præcedat: vt si me præcedat, superfluò dicatur mea. si mea, ecclesia habebit bona expressa cõcessione non tacita: vt ar. j. de paciõnib. super do. l. fi. Vel dic q̃ etiã si præcedat me, si tamẽ starim sequatur mea: habeat ecclesia bona ex cõcessione expressa: vt ar. ff. de no. l. cũ enim. Itẽ quid si ingressus nõ tenet, & in alijs cõtractib' inter vivos factis? Resp. nec oblatio bonorũ tenet: quia vbi expressum nõ valet, nec tacitum: vt. ff. de servi. tust. præ. l. itẽ. in fi.*

* *Vide da hoc. in. c. monasteriũ teneatur? Resp. sic, ad instar cepite minuti: vt ff. quod ad te. de ca. d. l. ij. in prin. & l. tutelas §. fi libertate. Itẽ qd si ingressus habeat precariã vel liuellũ (Precaria dicitur, quãdo quis emit ab eo qui habebat in emphyteusim. Liuell' quãdo quis emit ab eo qui habet precariã: sed tamẽ isti omnes tales habẽt vnũ intellectũ, quãuis omnia talia sunt vulgaria, vel liuellũ vel vsumfructũ in reb' alienis) an duret & post ingressum Abbatis, sum saltẽ in vita illius? Resp. sic, ar. ff. de leg. ij. pero. § j. & de do. inter virũ & vxo. sed si mors. ij. resp. in fi. Itẽ est ar. cõtra in auth. vt nul. in. §. fi vero quãdo. col. ix. vbi bona ingrediẽtis monasteriũ nõ sunt omnia statim dedicata. Sed die q̃ ibi inuitus fuit ingressus. hic spõtaneus. APPITIO. Vasallus vel emphyteuta si intret religionem, an gaudebit priuilegio quandiu vixerit, vide hic in breuiario Ioannis Fabri.*

vide extra de probatis ibi. & seq.

de probatis

præsumit.

& Bart. hic in fine.

Monasterio dans se & sua. quid dic.

† *De præsentibus ad quos emẽdis. sed impropriè quo ad bona: vt vide extra de probatis & aliàs, vt. ff. de offic. præsidis. procon. & le. l. ij. Item & Bart. hic*

g *Vtpote nec.* hæc est probabilis ratio, nõ necessaria: nõ est domini: ergo nõ testatur. nõ & nõ domin' testatur quãdoq; de reb' alienis: vt no. in auth. sequẽti: sed hoc regulare: vt ff. de iure codi. l. cõficiuntur. §. fi post. in fi. §. & ideo dicit, si qua.

Si qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI qua mulier. Hæc authentica diuiditur principaliter in duas partes. Quia prima in liberos nō habente. Secunda in liberos habentes: ibi, sed si persona. Hæc secunda subdiuiditur in tres: quia in prima ingressus vult relinquere filijs quantū minus potest. In secūda, quantū plus potest. In tertia prouidet vbi nihil eis relinquitur. Secunda ibi, sed si omnē. Tertia ibi, sed si post.

Casus in terminis talis est: Quæritur vtrū hodie debeat seruari authen. ingressū? Respon. quod sic, quando ingressus non habet liberos: hoc primò. Sed quid si habet liberos? nunquid poterit disponere inter ipsos. & qualiter? Respon. q⁹ potest hac forma: quia aut vult relinquere liberis quantum minimū potest, & debet eis relinquere legitimam, & residuum est monasterij. Aut vult relinquere quantum plurimum potest, & debet personam suā connumerare cum filijs, & sibi retinere virilem: quæ virilis erit monasterij: & totū residuum erit filiorum. hoc secūdò. Sed quid si iste ingressus decessit. & nil de bonis suis disposuit? Respon. quòd monasteriū habebit totum excepta legitima, quæ filijs applicetur. h. d. Not. primò ex hac auth. quòd ille qui non habet liberos, post ingressum monasterij non potest testari, nec disponere de bonis quondam suis. Secundo no. quòd legitimam filiorum pater non potest eis auferre, licet vellet eam dare deo, vel ad pias causas. Tertiò not. quòd si pater nihil disposuit, præsumitur fauorabilius pro monasterio quàm pro filijs, vt patet in. §. fin. huius authen. Bald.

a *Intrauerit.* animo ibi manendi, non causa orandi, vt dixi in authen. ingressi.

b *Competere.* saluo pacto doris & donationis propter nuptias: sicut ex morte naturali, vt ff. tit. j. l. deo nobis. §. j. & in authen. de mona. §. si autem vxorem. col. j. Item, quid si ante ingressum instituat extraneum? Die idē indistincte, vt hic, vt omnia competant monasterio. Sed dic quòd si aliquid dimiserit monasterio iure institutionis, quod modo ingreditur, non rumpitur testamentum. alioquin sic: cum ecclesia exequetur filio nasciturо, vt in auth. de san. epis. §. sed & hoc præsenti col. ix. & ff. de iniu. ru. testa. l. si quis. post prin. ibi, nā agnascendo &c. & l. antep. & de lib. & post. l. filios. §. fin. Præterea cum habēs filios, omnia eis donare nō potest: multo minus extraneis: vt hic dicitur. Item alia ratione nil remanet extraneo heredi. nam dominium rerum quod remanserit penes testantem, in ecclesiam est collatum: vnde iam nihil habet tempore mortis. Item propter capitis deminutionem testatoris, qui decesserit, cum nō sit sui iuris, vnde est irritatū: vt instit. qui mod. testa. iusit. §. non tamen. & ff. de iniu. rup. testa. l. si quis filio exheredato. §. irritum. E contra videtur tenere testamentum, quia pro mortuo habetur. ergo testamētum hic sicut morte confirmatur. sed non est verum quòd habeatur pro mortuo quo ad omnia. ergo sto primę opinioni. Item quid si inter filios testatus est ante ingressum, & nil relinquat monasterio? Videtur hic, vbi dicit, antequam de rebus suis inter eos disponat, à contrario sensu quòd non rumpatur. Item an iure hereditario vel ex donatione competunt hæc bona ecclesiæ? quod prodest propter actiones quæ dabuntur contra ingressum. Respon. iure successorio, quasi sit mortuus. arg. instit. per quas personas nobis acquiritur. §. fina. & j. ad leg. Iul. de vi. l. ij.

c *Iubemus.* & sic idem dicit, quod authen. ingressi.

d *Liberos.* quid si parentes. q. d. non filios habeat tantum? Respon. & hi secundum Py. habent legitimam, vt in auth. e. §. presbyteros. & infra titu. j. l. si quis presbyter. & ar. ff. de inofficio. test. l. nam & si parentibus. in princip. & in authent. vt nulli in di. §. adulteram. col. ix. secundum Azo. contra cum monasterium reputetur pro filio, vt in di. auth. de sanct. epis. §. sed & hoc præsenti. col. ix. & hoc vbi quis sæculo renunciat, secus si clericus sæcularis fiat, vt dicto. §. presbyteros.

Testamentum ab rumpatur, per ingressum monasterij.

Monasteriū pro filio reputatur.

IN AVTHENTIC. de sanctissimis episcopis. §. si qua colla. ix. con. xv.

Dedicatium ingressus monasterij non aufert potestatem disponendi liberos habenti, quibus legitimam non potest minuere: plus autem potest eis dare, virili sibi retenta, & eo non disponente, lex prouidet vt legitima detur cuibet liberorū. h. d. secundum Salyc. & est canonizata. 19. q. vlti. si qua mulier.

SI qua mulier, aut vir liberis nō exstātibus, monasticā vitā elegerit, & monasterium intrauerit, [a] monasterio quod intrauit, res eius competere [b] iubemus. [c] Sed si persona liberos[d] habēs, antequā de rebus suis inter eos disponat, monasteriū intret, liceat ei postea[e] inter eos diuidere, [f] legitima nulli deminutā & quod eis nō deberit, monasterio competet. Sed si omnē[h] substantiā inter eos filios diuidere voluerit, sua persona filijs connumerata[i] partē sibi retineat, quæ monasterio cōpetere debet. Sed si post ingressum monasterij moriatur[k] antequā inter eos diuidat, filij legitimam percipient, [l] reliqua substantia monasterio competente.

Res ecclesiæ Constātinopolitanæ immobiles, vel quæ censentur immobiles, vt adscriptitij vel annonæ ciuiles, nullo titulo debent alienari: debent tamen coli, & prodesse augmentari & conseruari. Bal. Vel sic: Prælatus cū toto capitulo non potest immobilia ecclesiæ alienare. Bar. Vel sic: Res immobiles ecclesiæ Constantinopolitanæ nullo titulo possunt alienari etiam sub colore offici colorati, diuidi tamen possunt, cōli & augeri, vt patrimonium ecclesiæ matris fideі seruetur illesum. h. d. secundum Salyc. vsque ad §. sane.

XIIII. Impp. LEO & ANTHEMIVS. AA. Armasio præfecto prætorio.

Vbemus. ☞ CAIVS. Imperator in hac l. primò prohibet alienationem fieri rerum ecclesiæ Constantinopolis deuolutarum ad eā quoquo titulo. Secundò pœnas imponit. Tertiò excipit casum. Vt si quis ab ecclesia petat fundū sibi dari, poterit hoc modo habere vt vsumfr. habeat ab ipsa ecclesia tempore vitæ suæ, vel etiam certo tēpore, & ipse de suo det iure dominij similem rem incōtinenti ecclesiæ, & finito prædicto tempore vtraque res redeat ad ecclesiā, veruntamē vtriusq; rei habeat ecclesia vsumfru. aliàs nō tenet contractus: & sicut prima pars huius legis, iubemus prohibitoria est, sic in prima huius parte signātur authēticę quæ prohibent. authē. hoc ius, multo. sicut. quibuscūque. In secūda parte legis quę pœnas imponit in res recipientē, in œconomū, in scribentē cōtractū alienatiōis, & in iudices: signatur auth. quę pœnas imponit, s. qui res. In tertia parte legis permittit cōtractū emphyteuticū. & signatur auth. si quas ruinas cui⁹ casus est talis: Ecclesia vel loc⁹ religiosus habet domos ruinosas, vult eas dare i emphyteusim, qa ipsa nō potest eas reædificare. quæritur primo an possit? secundo quæritur si potest, sub qua pensione. Et dicitur ad primum quòd potest, ita quòd emphyteuta lignis & lapidibus illarum domorum in reædificando reparet. Ad secundum respond. distinguendo: quia aut statim tempore contractus antequam ædificet velit

a Tu tene primā opinionē gi. & solue mattheū Azo. vt per Bar. hic.

b No. secundū Bar. hoc quòd hæc auth. nō habet locū in fratrib⁹ mendicantib. professis, qui post professionem facta de reb. mundanis nihil possūt disponere ca. exiui. de verbo signific.

c Cōcor. gl. super verbo œconomus. in. c. imperatorū. extra de iure calū.

† *De hac. l. facit mentio nem. c. nulli licet. extra de reb⁹ eccl. nō alienan.*

e Postea. & in hoc casu corrigitur authen. ingressi.

f Diuidere. nūquid est hæc diuisio testamēti. hoc enim potest prodesse, si de actiōe quęratur, vel de numero testium, per Io. G. & Hū Respond. non: quia arbiter & iudex diuidet, nō tamen testatur, quia non est dominus: vt in authen. ingressi. & ff. de iure codi. conficiuntur. §. si post. sed quicquid dicatur, numerus duorum sufficit, vt in filijs dicitur infra famil. ercis cun. l. fin. Sed Azo dicit esse testamentum, & sic nō dominus testatur, vt & aliàs. j. de secun. nup. fœminę. §. fin. & instit. de pup. subst. §. non solum. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. si miles vxori. & de iniu. test. l. si quis filio exheredato. §. sed & si quis. & potuit etiam seruo hæc lex concedere testandi licentiam. Si velis primam tueri quòd non sit testamentum, dic quòd in l. fœminæ, domina erat mater. licet haberet necessitatem filio relinquere. Item illa de pupil. sub. permittit, quia ibi filij non poterant testari sibi propter ætatem. Item videtur quòd nec etiam diuidere possit pater post ingressum, vt infra tit. j. authen. nunc autem. super. l. si quis presbyter. quæ est contra. Sōl. vt ibi. Item non obstat vt apparet supra authen. ingressi. [b]

g *Deminuta.* ergo volebat dare minus quàm poterat.

h *Omnem.* ecce vult dare aliquid plus quàm potest.

i *Connumerata.* vt tantum sibi retineat, quantum necesse habet dare aliàs vnicuique filiorum secundum lo. & nos. Alij sic, vt quantum dat alicui filiorum cui plus confertur. ar. j. de secun. nupt. l. hac edictali. circa prin. & hoc quando sunt partes inæquales. Si autem sunt æquales partes, reseruat sibi virilem & ad hoc in auth. e. §. diaconissam. col. ix. & ff. de colbo. l. j. §. portiones.

k *Moriatur.* Innuit hanc portionē. s. legitimā demum post mortē naturalē debere præstari, secundū Al. vt arg. in auth. vt li. ma. & auiæ. §. quia verò & ex consensu. col. viij. & j. de do. inter virum & vxo. l. res. Sed potest dici quantum ad alimenta saltē debere ante agi ar. ff. de an. le. l. seruus. & in pol. le. l. pen. & de li. ag. l. si quis à liberis. Vel si dicere velis quòd statim post ingressum petatur hæc portio, habes arg. in authen. de mo. §. illud quoque. col. j. & j. de epis. & cle. l. deo nobis. §. j. & in authen. vt nul. iud. §. adulteram. aliàs est versi. sub. §. si vero quando. Acc. ADDITIO. Istam quæstionē tangit Ab. in c. Rainutius. in fi. extra de testa. & plenius in. c. cum scimus. vbi videtur casus de reg. plenissime. in c. præsentia. xvj. col. de proba. vbi vide.

l *Percipient.* hæc dispositio est legis, non testatoris.

Vbemus. ☞ CAIVS. Imperator in hac l. primò prohibet alienationem fieri rerum ecclesiæ Constantinopolis deuolutarum ad eā quoquo titulo. Secundò pœnas imponit. Tertiò excipit casum. Vt si quis ab ecclesia petat fundū sibi dari, poterit hoc modo habere vt vsumfr. habeat ab ipsa ecclesia tempore vitæ suæ, vel etiam certo tēpore, & ipse de suo det iure dominij similem rem incōtinenti ecclesiæ, & finito prædicto tempore vtraque res redeat ad ecclesiā, veruntamē vtriusq; rei habeat ecclesia vsumfru. aliàs nō tenet contractus: & sicut prima pars huius legis, iubemus prohibitoria est, sic in prima huius parte signātur authēticę quæ prohibent. authē. hoc ius, multo. sicut. quibuscūque. In secūda parte legis quę pœnas imponit in res recipientē, in œconomū, in scribentē cōtractū alienatiōis, & in iudices: signatur auth. quę pœnas imponit, s. qui res. In tertia parte legis permittit cōtractū emphyteuticū. & signatur auth. si quas ruinas cui⁹ casus est talis: Ecclesia vel loc⁹ religiosus habet domos ruinosas, vult eas dare i emphyteusim, qa ipsa nō potest

lorum. Tertij vt P. quòd aliam ecclesiam potest prouocare, non priuatum: sicut & cum ea permutat: vt in authen. item fibi inuicem. infra eo. Quarti vt P. & Al. quòd etiam priuatum prouocat cum sibi expedit: sicut alienat inutile prædiū propter fiscale onus: vt in authen. item prædium. j. eod. & arg. ff. de iur. do. l. fi. Vel diuidit secundum H. vt ac cipiendo partem quo ad vsum, & non quo ad proprietatem locando: cuius socius nolit suam partē locare.

** colorati, in omnibus, id quę rectum.*

n *Augere.* id est quo ad quantitatem.

o *Et amplius.* quo ad pretium. quod fit diligenti cultura: vt. ff. de iure fis. l. non intelligitur. §. diui fratres.

o *Amphare.* impinguando.

P *Vbi.* patriarchæ vel œconomo.

q *Cedere.* i. concedere: scilicet seruitutem aliquam. nam qui alienare prohibetur, seruitutem constituere non potest: vt. j. de re. alie. l. fin. & ff. de re. eo. l. iij. §. fin. vel dic q⁹ viriliter debent resistere, ne quis possessionem talium prædiorum intret: vt in auth. de non alie. §. œconomum. col. ij.

r *Verum.* istud idem dicit quod supra, verū tamen plura.

s *Conseruentur.* œconomi sive clerici.

t *Beneficiū.* vt quia dicunt aliquem seruiuisse ecclesiæ, qui non seruiuit.

v *Referenda.* vt quia dicatur extitisse gratiosus ecclesiæ.

x *Permissum.* an ergo bene meretem potest bene remunerare? Dic quòd sic. nam si colorati beneficij remuneratio impeditur, ergo vera permittitur etiā de immobilibus, vt vi detur hic innui. argu. contra. j. ea. l. §. fi.

** al. statueri mus. quæ lex recta est.*

** inclusa de sunt in quibusdam.*

y *Consentiant.* & renuncient. & sic est speciale, quòd non potest renunciare: quia ecclesiæ est non corū fauor, sicut fuit & alia multa, quæ notantur. j. de pact. l. penul. ADDITIO. Sed hoc ne res alienentur, non est inductū in fauorem eorum, sed in fauorem ecclesiæ: vt. j. subiicit, vt sicut ipsa &c.

z *Fidei.* sequuntur authen. quæ similiter prohibent, scilicet, hoc ius porrectum, & sequentes.

a *Mater.* vt supra titu. j. l. victor. §. & in præsenti, & infra cod. decernimus.

b *Illesum.* vt nec episcop⁹ possit alienare: vt in decre. xij. q. ij. SANE. ☞ Si alienatio fuerit facta contra hanc legem, punitur accipiens & concedens, & notarius scribens. Barto. Vel sic: Emens rem ecclesiasticam contra legem, rem cum fructibus restituit, & precium nō repetit. h. d. secundum Saly. vsque ad §. sanè ne omnis.

c *Nostre.* id est nos qui sumus perennes in seruanda huiusmodi voluntate.

d *Sacrilega.* id est quasi. vt enim impropriè dicitur dedicatio rei cum confertur ecclesiæ: ita si clericus alienet, defecratio quædam, vt ita dixerim: & ita dicitur quasi sacrilegium.

e *Statuimus.* in vltimo. §.

f *Fructum.* id est commodum.

g *Temeritatis.* id est huius contractus facti per temeritatem.

h *Precia.* quando emit.

i *Munera.* quando dona accipiet.

† *De hac. l. facit mentio nem. c. nulli licet. extra de reb⁹ eccl. nō alienan.*

* *al. imminutione.*

* *In omnib⁹ mansis. legitur, ad religiosam eccle siam. vel. vt patet ex Nouel. 7. quæ ait sē extendere vim suā ad omnes eccle sias, cū antea id tantū ecclesiæ Constantinopoli tanæ competeret.*

locati, * aut gratiæ referēdæ, donandi, vel certe hominibus volentibus emere, alienandi aliquam facultatem permisi: [a] nec si omnes cum religioso episcopo & œconomo clerici in earum possessionū alienationem consentiant. Yea enim quæ ad beatissimæ ecclesiæ iura pertinent, vel posthac forte peruenerint, tanquā ipsam sacrosanctam & religiosam ecclesiam intacta conuenit venerabiliter custodiri: vt sicut ipsa religionis & fidei [z] mater [a] perpetua est, ita eius patrimonium iugiter seruetur illæsum. [b]

Puniuntur emptor amissione precii. & tituli nō excusat eum à percipiendo. Puniendus est œconomus priuatione officij, et resarcitione damni, ad quod etiam heres tenetur. Puniuntur tabellio pœna ex lij. Puniuntur iudices & tabelliones qui subscribunt acta & insinuationes istius donationis prohibitæ, priuatione dignitatis, & amissione bonorum. h. d. secundum Bal.

Sane si hæc nostræ [c] perennitatis statuta audaci spiritu & mente sacrilega [d] quisquam œconomorum vel hominum temerāda crediderit: ipse quidem, qui proteruo ausu ecclesiastica prædia donationis vel emptionis seu commutationis titulo, vel cuiuscunque contractus alterius nomine (nisi eo modo, quo nūc statuim⁹⁽*⁾) [e] acquirere [vel habere*] tentarit, omnem huiusmodi fructum [f] proprię temeritatis [g] amittat: & precia [h] quidem & munera [i] quæ eius rei gratia data fuerint œconomo siue aliis quibuscunque personis

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Acquirantur.* sic ergo ecclesia locupletatur cum aliena iactu fatvnde æquum est quod reddat: vt. ff. de condic. inde. l. nam hoc natura. & infra de his quæ vi metúsve causa. l. si vi vel metu. nō dico q actione aliqua cōpellatur ecclesia ciuili. sed an si nō fuerit solutū, precio posset peti? Respon. nō, secundū P. quia quædam honeste accipiuntur, non tamē honeste petuntur: vt ff. de variis & extraor. cog. l. j. §. j. secus in emphyteuta, vt in authē. qui res iam in fi. j. eo. Alij contra dicunt odio emptoris posse peti, & non reddi si est solutum, & hoc fauore ecclesiæ per dictam authen. qui res. &. ff. de dam. infecto. l. fin. & hic, etiam si bonæ fidei emptor fuit, licet tunc habebat actionē contra œconomum: vt j. §. proxi.

q ex, in quibusdā: quæ lectio rectior est.

b *Cōstituta.* vt mācipia & instrumenta fundi.

c *Oeconomus.* Et per istos primo loco vindicantur, sed in subsidiū cuilibet permittitur quasi publicum factū: vt parœcianis, vel patronis, vt in curiali, qui retrahitur p quolibet: vt j. de decurionibus. l. si quis. iiij. lib. x. Sed nūquid idē qui vendidit? quæstio est subbatina, & videtur q idem: vt. j. de libe. causa. l. j. &. ff. de bo. li. si filius. circa prin. & in decre. xij. q. ij. nō licebat. j. Econtra q nō idē: vt. ff. de acc. i. sicui. §. iisdem. & in decre. xij. q. ij. monemus. vt. ff. de adop. l. post mortem. & ibi de hoc inuenies solutionem.

† Concor. c. multis. de vet. nouā alienand.

** al. quam. quod est rectius.*

d *Vel accessionibus.* scilicet naturalibus, sed non ciuilibus: quia sic esset vsura.

e *Teneantur.* id est habeantur.

f *Habenda sunt.* vt infra de legib. & constitut. l. non dubium. & hoc quo ad ecclesiam, non quo ad œconomum qui tenetur emptori & ecclesiæ.

g *Fecerit.* id est alienauerit.

h *Immo.* pro, vel. Et nota q agens & cōsentiens pari tenētur pœna, quia pariter delinquunt: vt hic. &. ff. de his qui no. infa. l. liberorum. in fi. & de iure pat. l. adigere. in prin. & j. tit. i. l. si quenquam. in fin. & ibi etiā de hoc habes multas concordantias.

a Vide optimū sex. extra de rebus eccle. non alie. c. si quis presbyterorum.

i *Passus.* per quendam de subditis.

k *Præsenti.* in vltimo. §.

l *Priuetur.* per sententiam, non ipso iure: alioquin non habet locum quod ipse possit vindicare. Item dicit, priuetur: & non priuatus sit. sed videtur alia pœna imponi, non hæc: vt. j. ti. j. §. ecclesiæ. quæ est contra sol. vt ibi. Accur.

m *Ac posteri.* id est successorum successores.

n *Actione.* mandati, vel nego. gesto. vel condi. ex lege ista.

o *Pulsentur.* id est conueniantur.

ecclesiæ lucris & commodis acquirantur.[a] Prædia autem, & in his omnia constituta,[b] ab ipsis clericis & temporalibus œconomis[c] cum fructib[d] seu pensionibus vel accessionibus[d] totius medij temporis vindicentur, vt [e] tanquam penitus à nullo empta vel vendita teneantur: [q] quia ea quæ contra leges fiūt, pro infectis habenda sunt.[f]

Œconomus vendens rem ecclesiasticam contra legem, priuari debet officio: & nihilominus omne damnum illatum ecclesiæ tenetur restituere tam ipse, quàm eius heres. Saly.

Œconomus †autē qui hoc fecerit, [g] immo[h] fieri passus[i] fuerit, vel in quacunque prorsus huiusmodi venditione seu donatione vel commutatione (nisi ea, quæ [*] præsenti[k] lege cōcedimus) postremo in quacunque alienatione consenserit: commissa sibi œconomatus administratione priuetur[l] deque eius bonis quodcunque exinde in commodum ecclesiæ contigerit reformetur: he redésque eius & successores, ac posteri [m] super hoc facto siue consensu competenti ab ecclesiasticis personis actione[n] pulsentur.[o]

Tabelliones instrumenta conficientes de contractibus vetitis debent relegari. Saly.

His tabellionibus qui huiusmodi contractuum vetitorū ausi fuerint instrumenta conscribere, irreuocabilis exilij animaduersione plectendis.

Iudices contractibus illicitis auctorantes puniuntur bonorum publicatione, & dignitatis amissione. Saly.

His quoque iudicibus, [p] vel iure [q] gestorum habentibus, qui huiusce modi donationū vel contractuum vetitorum gesta confecerint,[r] dignitatis propriæ & bonorum[s] omniū spoliatione damnandis.[t]

Hic incipit tertia pars principalis legis. & h. d. V sufructus rei ecclesiasticæ ad certum tempus vel ad vitam recipientis potest concedi hoc actu quod vsusfructu finito redd atur res, vel tantundem reddatur. h. d. secundum Bar. Vel sic. Res immobilis ecclesiæ potest in alium transferre quo ad vsumfructum, dum tamen per pactum sit conuentum quod ipsam rem restituat tempore conuento finito, & aliam tanti valoris & fructus ecclesiæ relinquet: & de ista conficienda est scriptura; aliàs non valet. Saly.

Sanè † ne omnis religiosis œconomis commodæ prouisionis via & occasio venerandis ecclesiis profutura videatur exclusa: id quod vtile plerunque[u] iudicatur, sub cautelæ obseruatione necessario procedere concedimus.[x] Si quando [y] igitur vir religiosus œconomus huius regiæ vrbis ecclesiæ perspexerit expedire, vt desideranti cuiquam certarum possessionum atque prædiorum (vrbanorum scilicet siue rusticorum (ad ius ecclesiasticum pertinentium tēporalis vsusfructus possessio pro ipsius petitione [z] præstetur: tunc eius temporis quod inter vtrosque [a] conuenerit, siue in diem vitæ [b] suæ ab eo qui desiderat, postuletur: pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat œconomus, atque conscribat: [c] per quæ [d] & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur: & manifestum[e] sit, quod quisque acceperit [f] ab inuicem huiusmodi beneficij gratia, [g] præstando h quidem ecclesiastici prædij pro tempore vsumfructum: post statutum autem tempus & placitum, ipsorum redituū proprietate [i] ad dominium & ius ecclesiasticum recurrente firmiter, ita scilicet vt siue completo spacio quod fuerit inter eos constitutum, siue mortis suæ tempore (si hoc quoque conuenerit) is qui possessionem ecclesiasticam & certorum redituum vsumfructum habēdi gratia interueniente pacto susceperit, non minus, quàm alterius tantæ quantitatis quantæ acceperit reditus, cum ipsorum prædiorum [k] dominio & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis ecclesiæ derelinquat. [l] nisi enim

† *Iste. §. est canon. 10. q. j. §. si œconomus. hæc species alienationis ponit a per canones ecclesiasticos vndum, & precariarum vel præstatarū nomē accepit, vide apud Gratianum. 10. q. 2. si œconomus, &c. seq.*

fructum, dum tamen per pactum sit conuentum quod ipsam rem restituat tempore conuento finito, & aliam tanti valoris & fructus ecclesiæ relinquet: & de ista conficienda est scriptura; aliàs non valet. Saly.

i *Passus.* per quendam de subditis.

k *Præsenti.* in vltimo. §.

l *Priuetur.* per sententiam, non ipso iure: alioquin non habet locum quod ipse possit vindicare. Item dicit, priuetur: & non priuatus sit. sed videtur alia pœna imponi, non hæc: vt. j. ti. j. §. ecclesiæ. quæ est contra sol. vt ibi. Accur.

m *Ac posteri.* id est successorum successores.

n *Actione.* mandati, vel nego. gesto. vel condi. ex lege ista.

o *Pulsentur.* id est conueniantur.

p *Iudicibus.* qui sunt tantum iudices.

q *Iure gestorum.* id est scripturarum. nam iidem erāt iudices & notarij. Vel dicit de officialibus curiæ qui scribunt acta.

r *Confecerint.* i. confici mandauerint: vt. ff. de his qui notantur infa. l. furti. §. mandati. vel proprie, quando habent ius gestorum, sed prout ad iudices tātum impropriē.

s *Bonorum omnium.* Sed cui applicabitur? Respond. ecclesiæ forte, quā lædere voluit: vt argumen. §. ea. l. §. j. Tu dic, fisco: vt infra de modo multa. l. multarum. &. ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

t *Damnandis.* Sequitur authen. qui res iam dictas. quæ similiter punit.

u *Plerunque.* vt in cōtractu qui sequitur.

x *Concedimus.* No. sic institu. de auct. tuto. §. neque.

y *Si quando.* Desiderabat quidam ab ecclesia temporalem vsumfructū alicuius prædij vrbani vel rustici vsque ad quinque vel decem annos, vel diebus vitæ suæ: & finito tempore dicit se redditurū hoc prædiū, & aliud quod tantidem fructus reddat. quæritur, an œconomus hoc facere possit? & dicitur quòd sic, & facit hæc conscribi.

z *Petitione.* ex hoc sumpsit Irne. quod posuit in formulario tabellionum in contractibus emphyteusis. dicunt enim sic emphyteuticarius, scilicet petitionibus, &c.

a *Vtrosque.* i. œconomum, & secum cōtrahentem.

b *Vitæ.* accipientis ad plus.

c *Conscribat.* sic ergo scriptura exigitur: aliàs non valet, vt infra dicam. ADDITIO. Multos alios casus in quibus scriptura requiritur, vide per glo. in verbo, in scriptis. cap. j. §. postquam. extra de censi. lib. vj.

d *Per quæ.* §. pacta.

e *Manifestum.* scilicet per pacta.

f *Acceperit.* ab œconomo.

g *Beneficij gratia.* quod confert in ecclesiam de suo.

h *Præstando.* desiderāti. Acc.

i *Proprietate.* id est possessione eius prædij, cuius vsusfructus confertur frequenter ecclesiæ. nam proprietas nunquam ab ecclesia separatur. sic. ff. de verbo. signifi. l. interdum. & de iudi. l. fi de vi. & infra de rei vio. l. quoties. & infra de probat. l. ij. alij ponunt proprietatem possessionis, quæ in ecclesiam confertur.

k *Prædiorum.* sic scilicet de nouo dandorum.

l *Derelinquat.* in vltima volūtate, vt innuit verbū relinquat: vt ff. de tabu. exhi. l. j. §. fina. sed hodie ab initio & mox: vt in aut. de non alienan. §. si quis autem voluerit. collatio. ij. Lege sic lecta,

sic lecta, sequuntur authenticæ. Et primo lege, prohibentes. Secundo, punientes. Tertio, permittentes. vt in hac. l. in textu facit Leo. Sic ergo lege primo: Hoc ius porrectum. &, sicut alienatio. &, multo magis. &, quibuscūque modis. secundo, quæres tam dictas. tertio, it quas ruinas. & perpetua quoque. &, sed & permutare. &, item

† *Concor. gl. in. c. cum accessissent. super verbo, assensu. de constitu. & c. sine exceptione. 12. q. 2.*

hac conditione pacta inita † fuerint, ea quoque decernimus non valere, sed possessionem ecclesiasticam tanquam nullo iure transcriptam, in iure ipsius atque dominio permanere, & ab ecclesiasticis œconomis vindicari. Dat. CP. Iordane & Seuero Coss.

IN AVTHENTIC.

de non alienandis aut permutandis.

HOc ius. Diuiditur in septem partes. Nam primo legē Codicis extendit. Secundo prohibet alienationem in quodam casu simpliciter. Tertio permittit pignorari in casu necessitatis. Quarto permittit venditionem, si creditor nō recipiat pignorationem. Quinto permittit dationem in solutum, si emptor nō reperiatur. Sexto declarat quę res debent vēdi. Septimo dicit quis intelligatur creditor. Secunda ibi, & perpetuo. Tertia ibi, in cæteris. Quarta ibi, quod si nolit. Quinta ibi, emptore. Sexta ibi, si tamen. Septima ibi, & is. Batt. & Bald.

CASVS. Dicitur breuiter quòd hæc auth. extendit prohibitionē ad omnem ecclesiam, & seruatur perpetuo in rebus ab imperatore datis. in aliis dat formam alienēdi. Exter. no. primo quòd non sunt vocandi absentes, dummodo duæ partes sint præsentes, & maior pars istarum duarum partium consentiat: vt not. gl. sing. in. c. præsentium. de testi. lib. vj. Secundo no. ibi cum dicit, habitis absque dispendio &c. quòd quando venditur res alicuius ecclesiæ, episcopus qui interponit auctoritatem, & etiam notarij curiæ suæ non debent aliquid recipere pro sportulis & labore. cuius contrarium seruatur, & male secundum Pan. de Cast. hic.

a *Hoc ius.* Imperator Leo rebus Constantinopolitanæ ecclesiæ prouiderat per legem istam, iubemus. sed per hanc authēticam extenditur prouisio & priuilegium ad omnem locum venerabilem. Sic ergo dic. hoc ius porrectum: & sumitur hęc pars vsque illuc. & perpetuo &c. ex authen. de non alienand. §. nos igitur. colla. ij.

b *Porrectum.* id est productum.

Actio qualiter sumitur.

c *Actio pia.* i. pius actus. & sic ponitur. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. ij. §. fi. aliàs nō factum, vt hic, sed ius designat, vt in stit. de act. §. j.

d *Nec pignorentur.* scilicet res ecclesiasticæ specialiter, sed generaliter: & hoc per auth. de non alie. §. si autem creditor. in fi. §. & §. sed neque dationem pignoris. col. ij. sed per aliam de alie. & emphy. §. hoc autem, quælibet permittitur, si debitum vrgeat, vt hic dicit.

Ecclesia in sex casibus nullo modo alienare potest.

e *Perpetuo.* id est, incommutabiliter sine exceptione. Nota ergo sex casus vbi ecclesia nullo modo alienat. Prim', vt hic, quando res immobilis à principe datur: quod sumitur ex authen. de alie. & emphy. §. ea vero. colla. ix. Secundus, quando ipsam ecclesiam alienaret: vt in auth. multo magis. infra eod. Tertius, quando ipsemet emeret, vel cognato venderet: vt in authen. quibuscunque modis. infra eod. Quartus, quando est data res ecclesiæ sub hac conditione, ne alienetur: vt in authē. de alie. & emphy. §. sanctissimas. col. ix. Quintus est quòd hæretico non alienet: vt in auth. de eccle. tit. §. iubemus. col. ix. Sextus, in annuo relicto de propinquo præstando: vt in auth. de eccle. tit. §. si autem annale. col. ix.

f *In cæteris.* præterquam donatis ab imperatore.

g *Excipitur.* à supradicto.

h *Non possit.* f commode: vt ff. de verb. sig. l. nepos Proculo.

i *Specialiter dentur.* hoc est ex authent. de aliena. & emphy. §. hoc autem super. col. ix. nam per authen. de non alienand. §. si antem creditor. col. ij. non permittebatur specialis hypothea, sed generalis.

k *Reputet.* quod est commune ius in omni creditore, nisi sit pactus vt fructus vice vsurarum cedant. vt infra de pigno. act. l. j. & ij. & de vsur. l. si ea pactione.

catenus excipitur, [g] si debitū vrget: quod si ex mobilibus solui non possit, [h] primo res immobiles specialiter[i] dentur pignori: quarum fructus creditor sibi reputet [k] tam in sortem, quàm in vsuras[l] vsque ad quarta centesimæ.[m] Quod si nolit[n] creditor ita accipere, tunc ordinator[o] domus apud eum[p] à quo ordinatur, [q] habitis absque dispendio gestis, [r] iuret[s] (maiore[t] parte ibidem seruientium consentiente[u]) & debitum existere[x], nec ex mobilibus solui[y] posse[z], quo subsecuto, per viginti dies rem ecclesiæ venalem esse publicè notum fit: vt plus offerenti detur, precio modis omnibus pro debito[a] dando. aliter enim[b] res emptori non conceditur: & hoc inscribatur,[c] nihil esse factum in ea re ad damnum diuinæ domus. Emptore verò non inuento, res æstimata districte creditori detur in solutum addita in precio vniuersæ æstimationis[d] decima[e] parte, & accedente consensu ordinato-

l *In vsuras.* Primo in vsuras. Secundo in sortem: vt. j. de solu. l. j. nec obstat hic ordo scripturæ: vt. ff. de solu. l. nec enim. & de leg. ij. l. cum pater. §. fidei tuæ. a *eo. l. cum pater. §. penult.* hic speciale est fauore ecclesiæ, vt primo in sorte.

a Al. est. § fidei heredū. versi. arguitur contra.

m *Centesimæ.* hoc est vt in fine anni tantùm habeat p vsuris, quātū est quarta pars sortis. fors enim centesima dicitur, id est quoddā principale vel perfectum, quia centesimus numerus est perfectus, vt ponatur in vim substantiui. Centesima est ergo pars, quæ æquiparatur sorti in anno: vt patet infra de vsu. l. eos. §. j.

n *Nolu.* f. creditor.

o *Ordinator.* id est abbas.

p *Eum.* scilicet episcopum.

q *Ordinatur.* vt apud episcopū, & episcopus apud archiepiscopum. sed cum archiepiscopus vendit, duo episcopi debent interesse: vt in authē. vt nullus fa. or. do. §. fi. col. v.

r *Gesta.* quia pro scriptura nil dabitur tamen dementis.

s *Iuret.* contra. j. tit. u. j. l. cum clericis. §. quòd si iis. Solu. hic speciale super alienatione.

b Vel aliter clerici non debēt iurare inducio sisti vel iudicati solui, vt ibi: in contractibus vero bene ut ieuent: vt hic.

t *Maiore.* quæ attenditur primo in numero, secundo in dignitate: vt. ff. de pact. l. maiorem. non connumeratis seruientibus, sed ordinatis in ecclesia. Si vero quidem absint, oportet duas partes ordinatorum esse præsentes, sed sufficit maiorem parē duarum partium consentire: vt. ff. de decre. ab or. fa. l. j. &. l. ij. & ff. quod cuiusque vniuersitatis. l. nulli. & l. plane. & infra de prædiis curia. l. ij. & de decur. l. nominationum. lib. x.

v *Consentiente.* scilicet iuramento, vt super suam animam iuret: vt authen. perpetua. j. eo.

x *Existere.* id est solutum non esse. non autem iurare debet cum effectu. hoc autē creditor probabit: vt in fin. huius auth. & hoc etiam ita demum, si scit: aliàs nō cogitur periurare, sed iurabunt alij qui sciunt: vt in auth. perpetua.

y *Solui.* ecce secundum.

z *Posse.* scilicet commode.

a *Pro debito.* Emptor enim soluet creditori: vt in authent. de eccle. re. immo. alie. §. ementibus quidem in fi. col. v. sic &. ff. de in rem ver. l. iij. §. penult. &. ff. de rebus eorum. l. magis. §. ne tamen.

b *Aliter enim.* id est, nisi prædicta solennitas seruetur, vel nisi precium cedat in vtilitatem ecclesiæ. Accursius.

Ecclesiæ res in sex casib' possunt alienari.

c *Inscribatur.* in iuramēto. sic ergo debet fieri scriptura: aliàs non valet contractus: vt & in. l. iubemus. §. fi. potest ergo prædicto casu alienare res ecclesiæ, cum debitum vrget. Item secundo in perpetua emphyteusi: vt in auth. perpetua. Tertio, cum alia ecclesia permutando: vt in auth. item sibi. Quarto, cū principe. in auth. sed & permutare. Quinto, vt in redemptiōe captiuorum: vt in auth. de alie. & emphy. §. sanctissimas. coll. ix. Item sexto, vt superflua vasa: vt in auth. præterea.

d *Aestimationis.* scilicet rei datæ in solutum.

e *Decima.* vt si res valeat nouem, detur pro decem: sed certe tunc non adderetur decima, sed nona. Alij vt si res valeat decem, accipiat pro vndecim, secundum Azo. & secundum hoc ecclesię fit additio. Alij, vt si res valeat. xj. accipiat pro decem. & quod dicit, addita, scilicet emptori, vt quia grauatur in vno, quòd scilicet inuitus accipit aliud pro alio, reluctur in hoc:

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt.ff.de iureiu.l.eum qui.in prin.Item est hic speciale quòd aliud pro alio recipiat inuitus:vt.j.de so.authen.hoc nisi debitor.sed regulariter contra:vt.ff.de re.cre.& si cer.pe.l.ij.§.j.

a *Ordinatorie*.id est abbatis.

b *Maioris partis ibidem seruientium.* Sed videtur quòd non valeat, nisi omnes cõsentiant:vt.ff.de seruit.rusti. præd.l. per fundũ. Resp. aut aliquid pertinet ad plures vt ad vniuersos,& tunc sufficit maioris partis eõ sensus:vt hic, &.ff.ad municipa. l. quod maior pars. aut pertinet ad plures vt ad singulos: & tunc nõ sufficit maior pars,sed omnes consentient : vt. ff. de seruit. rusti. præd. per fundũ.& cõmunia prędiorum.l.receptum.& ff. communi diuidun. l.Sabin⁹.Fallit in duobus casibus. Primus, vt cum multi creditores habent eundẽ debitorẽ:vt ff. de pactis. l.maiorem.& C.qui bonis cedere pos.l.vltim. Item in alio casu:vt ff. de rerum diui.l.intantum §.penul. & hoc fauore religionis.

c *Mediocris*. S.in auth. de fideiuss. §. quod autem.col.j. contra, vbi quam meliorem habet debitor, dare debet in solutum. Sol. hic speciale fauore ecclesiæ. hoc placet.vel ibi pretiosius metallum debebat,vt aurũ: & ideo pretiosior res solui debet, quam debitor habeat.Accur.

d *Onere*. scilicet debiti pro quo venditur: vt res magni precij,p debito paruo non venditur : vt. ff. de rebus eorum.l.magis.§.item prætor.vel dic, onere tributorum : vt in authen.sicut.j.proxi.

e *Probat in vilitatem* speciale est.sic &.j.si aduer.cre.l.j.&.ff. si cer.pet.l.ciuitas.regulariter contra:vt. j.si cer.peta.l.incendium.probabit ergo forte per præsumptionem : vt quia prælatus est diligens, & ecclesia tunc indigebat. non autem vbi quilibet nummus sit datus:vt.ff.de exer.l.fin.in fin.j.respond. Vel quia omnibus de ecclesia simul dedit, per quos potest deterior ecclesiæ fieri conditio:vt.§.eod.l.iubemus.§.si quando. alias est versi.sub.§.sane ne omnis. Quid si consuetudo in contrarium sit?secundum Azo.valet:vt initi.de iure na.gen.& ciui.§.ex non scripto.

Sicut.} Casvs. Sicut alienatio rei ecclesiasticæ prohibetur:sic ne sterilia aut aliàs onerosa ecclesiæ dentur.hoc dicit hæc authẽ. Ex qua nota damnum contingere interdùm in acquirendo,sicut in alienando.& dicit Bal.per istam authent. quòd sic ecclesia adiuit hereditatem sine beneficio inuẽtarij, secundum quosdam non valet aditio,ne consequatur damnũ, vt hic.secundum alios valet,sed non tenetur vltra vires hereditarias.& hæc magis placet secundum Pau.de Cast.hic.

f *Steriles*. id est non fructuosa vel fœnea, vt in cor.vnde hoc sumitur de non alie.§.penul.col.ij.

g *Fiscalium*. sed quomodo potest esse onus tributorum fiscalium,cum secundum qualitatem fructuũ dentur: vt.j.de allu. & pa.l.i. &.ij. Respon. pro præteritis antequam ad ecclesiam deueniret fundus:vt.ff.de pub.& vec.l.imperatores.j. respon. Item potest esse onus tributorum, & in hoc maiorem partem fructuum oporteret dare pro tributis.

h *Vltamagis*. scilicet quàm aliarum rerum.& est verbum Ir.non legis.

i *Monasterij*.id est ecclesiæ vel loci consecrati.

k *Qua*.scilicet alienatione.& hoc est in cor.de alie.&emphy. §.& quoniam.colla.ix.& in auth.de non alie.§. quia vero cognouimus.coll.ij.

Quibuscunque. Ista authen. plana est.Et not.bene eam,quia semper allegatur contra prælatos qui concedunt suis consanguineis res ecclesiæ.Nam etiam si subsit iusta causa alienandi,& etiã si adhibeatur omnis forma, nõ tenet ratione personę in quam fit:quod est intelligendum etiã si palam hoc fiat, & bona fide: & est speciale. secus in aliis administratoribus:vt.j.de cõtrahen. emp. l. si cum ipse. hoc tamen qualiter intelligatur & limitetur,vide bonã gl. in cap. decenter.lxxxix. distin.& in ca.nõ satis. lxxxvj.dist.Pau.de Ca. l *Permittitur*.quod est in septẽ casibus:vt diximus in auth.hoc ius porrectũ.in glo. super verbo,inscribatur.

m *Cognatis*.vel adfinibus: vt in corpore vnde hæc sumitur, id est in auth. de alie.& emphy.§.œconomis.col. ij & est ratio, quia ex officio quod administrat, non licet emere per se vel per alium:vt ff.de contrahen. emp. l.non licet.&.l.qui officij.in prin.Et sic no. generale, quod non admittitur aliquis vt quilibet:vt j.de dol. l. j. vbi de hoc dixi. Sed contra in authent. de sanct. epis.§. si autem ecclesiis. colla. ix. vbi dispensatoribus permittitur accipere. Sol. ibi permittit conducere, vel temporalem emphyteusin accipere. hic autem prohibet perpetuam alienationem.Item hic œconomo prohibet,ibi dispẽsatori permittit: puta prælato non administranti.& specialiter hic excipitur œconomus.in fi. illi⁹. §.fi autem.vbi expresse œconomo idem prohibetur.

† *Limita hunc versicum glos. si emptor fuit in dolo præscripto. q.d est eo ipso quod contra legem metcatur. c. qui contra iura. de re iud. li. 6. secus si fuerit in vero dolo:de quo vide gl. fi.in.c.ad audientiam.extra de rebus eccle.non alie. & Bar. hic.*

Quibuscunque modis hoc ius aliis permittitur, l interdicitur certis personis res huiusmodi accipere, vt œconomo, eiusque cognatis: m alioqui bona eorum & œconomorum, & ordinatorum quibus coniuncti sunt, post mortem eorum perueniẽt ad ecclesiam, de qua rẽ accipiũt.

IN AVTHEN. DE non alic.aut permutan.§.quia vero Leonis.coll. ij.cõsti.j.& coll.ix.cõsti.iij.de alien.& emphy.§.si vero præter hæc.

Accipiens rem ecclesiasticam titulo non lucrativo præter legis formam, rẽ restituit: & quod dedit perdit. Accipiens vero titulo lucrativo,reddit quod accepit, & tantundẽ de suo.Saly.

Qui res iam dictas n non gratuito o alienationis titulo citra formam legis p accepit,rem quidem cum omni incremento medij temporis q restituat:eius autem quod dedit, nullam actionem contra venerabilẽ locũ,sed aduersus † eũ r qui alienauit,habet. Donarius autem & rem cũ omni s causa & fructũ restituat, & aliud tantundẽ.Creditor t quoque restituta rẽ pignorata,creditis actionem contra solum pignoris datorem t habeat. Emphyteusis acceptor & ab ea cadat: u nec quod dedit, repetat : imò statim soluat quod soluturus esset vnoquoque anno si iure contraxisset. x

D n *Iam dictas*.scilicet locorum venerabilium.

o *Non gratuito*.vt emptione,permutatione,& similibus.

p *Legis*.vel quia non erat de casibus permissis : & secundum hoc expone citra,pro contra.Vel si erat,non fiebat cum solennitate qua debebat:vt in auth.hoc ius, diximus. & tunc dic, citra.i.præter:quia alienauit.licet nõ valet contractus in præiudicium ecclesiæ.

q *Eum*.scilicet œconomum.Item preponderat dolum œconomi propter officium dolo emptoris.Quid si non est soluendo,vel nil habet:cum sit vnus de monachis? Respon.tenetur ecclesia si locupletior est,per condictionem sine causa: vt. ff. de condic.ob tur. cau.l. perpetuo. secundum quosdam.& de eo per quem fac.l.fi in prin.

r *Cum omni causa*,qualiter intelligatur,habes. ff. de rei vindica.l.præterea.

s *Creditor*.qui accepit rẽ pignori,& in causam nõ cõcessam.

t *Datorem*.non autem contra ecclesiam.

v *Cadat*.iure exceptionis.

x *Cõtraxisset*.& sic esset futuri tẽporis,nõ solũ præteriti.& hoc ideo,quia deliquit in cõtrahendo. si autẽ deliquit tãtũ nõ soluẽdo canonẽ,postea nõ soluit p futuro tẽpore:vt in auth.qui rem.j.

rem. infra eod. & est ratio, quia hic ab initio caruit titulo & iusto initio, cum fieret contractus emphyteuticus contra legem: vnde magis deliquit, cum contraxit lege prohibente. Sed ibi ab initio valuit contractus emphyteuticus: sed cessauit soluere canonem debitum per biennium:& sic minus deliquit, & ideo præteriti temporis, non futuri.

a *Sed melius*. hæc verba referuntur ad id quod dicitur,eadat.nã videbatur cadere iure exceptionis : sed melius est vt cadat ipso iure. Vel melius hæc verba sunt Irn. nec multum importãt vtilitatis. possunt ita cõtinuari : Ex prædictis videbatur emphyteuta repellendus exceptione : sed melius est vt ipso iure actio denegetur. & est sic.ff.de arbi. l.si cum dies. §. si quis ex. Azo. & sumitur hæc tota ex cor. in authent. de non alienan. §. quia vero Leonis. collat. ij. & ex sequentibus. & idem in authent.de alie.& emphyteu. §. si verò præter hæc. & sequẽtibus §§.colla.ix.

b *Denegandas*.subaudi,ipso iure.

Si quas.} Casvs. Imperator Leo cõcessit quòd non possit alienari res ecclesiastica, nisi quo ad vsumfructum : vt in l. iubemus. postea in casu necessitatis permissum est alienari etiam proprietate : vt in authenti. hoc ius porrectum. nũc verò loquimur non in casu necessitatis,sed vtilitatis,ne domus ruat, ex qua re ecclesia nullam postea habebit vtilitatẽ. vnde dicit imperator hoc casu, volo quòd talis res ecclesiastica detur in emphyteusin, vt omnino non alienetur.nam emphyteuta habet vtile dominium, & ecclesia directum.& dicit quòd licet tunc ipsi emphyteutæ vti materia domus ruinosæ ad reparationem.Paulus.No.quod domus ruinosa ecclesiæ posset concedi ad perpetuam emphyteusin sub canone hic præfixo,secundum Bald. hic.

c *Si quas ruinas*. id est ruinosas domus.

d *Non valent*.scilicet commode:vt ff.de verb.signifi.l.nepos.

e *Dentur*. id est dari possunt . respondet enim . & quod dicit perpetuam:dic in infinitum quamdiu pensio soluitur. insti.loca.§.adeo.& secundum hoc debet fieri renouatio , vt quis nõ dicat se præscripsisse secundum consuetudinem: alij vsque ad xxx.an:vt instit. de perpe. & temp. act. in princ. alij vsque ad tertiam generationem:vt in authen.de non alie.§.emphyteusin.coll. ij. a & secundum hos non fit renouatio in tertia, sed in quarta.prima verior:scilicet donec soluatur pensio,& corrigatur illa de non alienan.§. alienationis. quæ non permittebat perpetuam.

a *Tu dic secundũ illã. hic q hoc est speciale in domo vetusta propter vitiatẽ quã ex vetustate cõ sequitur ecclesia. aliàs vero per illã. l. auth. non aliud contra ea. erat permissum, nisi in tertiã generationem, sed per illã*

c *Depositæ*.id est dirutæ.

d *Vt pensio*. antiqua.

e *Deminuatur*. ad plus.

f *Tertiam partem*.id est tertia minuatur,& duæ præstentur.alij vt R.& B.& P.vt duæ remittãtur,& tertia præstetur.& hęc est verior, vt in corpore probatur.Sed quicquid dicatur,est contra illam auth.perpetua.infra.c. vbi dicit deminuendam pensionem in sextam partem:sed illud in non ruinosis.Sed adhuc aliud contra in ea.auth.perpetua.dum dicit , si ob cladem deminuta sit pensio:tunc constante nunc pensione in emphyteusin datur.Sed dic determinari per istam , vtrum soluat statim, & præsens precium minuatur in tertiam partem:an nõ,& tunc tantum præstet quantum potest nunc haberi: dum tamẽ detur medietas pensionum adiectarum per reædificationẽ.Et

Res immobilis ecclesiæ, cuius pensio non est deminuta, potest in emphyteusin dari, deminuta ad plus illius pensionis sexta parte. vbi verò pensio respectu eius quod percipiebatur quando ad ecclesiam peruenit, sit deminuta, dari potest in emphyteusin pro pensione nunc stante:cæ res preciosa, modicis tamen fructus, dari potest pro pensione iusta per architectos æstimanda. Saliçe.

PErpetuaq quoque emphyteusis in his q permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege, r iurantibus s his quorum interest, ex eo tractatu nihil ad læsionẽ diuinę domus effici:solito reditu ipsius rei, qui fuit, cum diuino iuri dedicaretur, t non minuẽdo nisi in sextam u partem:aut si ob cladem x deminutaꝝ fuerit, tunc pro constante z nunc pensione in emphyteusin detur.Quòd si res preciosa a quidem est, parum tamen aut nihil præstat pẽsionum:res subtiliter æstimanda est,vt ex hac pensio iusta b constituatur: ea tamen sola dentur in emphyteusin, quæ ad hoc cõgrua videntur œconomo & aliis gubernatoribus.

C IN AVTHEN. DE non alienan.aut permut. §. sinimus igitur.coll.ij.const.j.

Cum principe vel alia ecclesia permutatio est permissa.Saliçe.

D

authent. de alie. et emphy. et cui tutur in perpetuum : nõ vbi not.

pone illud vt modo dixi in illa authẽ. si quas ruinas. S. proxi.

q *In his*. scilicet ecclesiasticis non ruinosis.vel in his,scilicet ruinosis.

r *Lege*.vt in authen.hoc ius porrectum, supra eo.

s *Iurantibus*.scilicet clericis.

t *Dedicaretur*. id est, esset applicata.

u *Sextam partem*. scilicet ad plus, aliàs magis retineret ecclesia quàm vendat. Sed nonne est ecclesia deterioris conditionis,quàm alius? Respon.non, quia deminutio fit propter sterilitates:quæ quando erunt,priuatus remitteret totũ: vt ff.loca. & conduc.l.si vno.§.j. Vel dic q hic erat res deterior,quam tunc quando fuit ecclesiæ data.prima verior: & hoc cum non est ruinosa:aliàs secus,vt in auth.si quas.S.eo. quæ est contra. Item videtur in nihilum deminui:vt in authen. de alie.& emphy.§.j. sed ibi speciale in pascuis & in agris pro maximarum villarum maioris ecclesiæ Constantinop.

x *Aut si ob cladẽ*.nũc loquitur eo casu quo auth.si quas ruinas.

y *Deminuta fuerit*.vel eius fructus,aut vilis facta.

z *Constante nunc*. i.vt tantum præstetur,quantum percipi posset nunc,si nunc est locata: & addent medietatem pensionum adiectarum per reædificationẽ rei ruinosæ : & de relicta soluatur pensio.Vel si ante refectionem fit solutum, fit deminutio in tertiam partem.Vel si statim,dic vt ibi, & addatur tertia illius quæ poterat percipi constãte ædificio:vt in auth.si quas ruinas.quæ est contra. Vel hic quando aliquos habet reditus ibi nullos. Vel hic est ruinosa clade:ibi vetustate. prima verior,vt ibi dixi:quia hæc determinatur per illam.

a *Preciosa*.vt turris aliqua.

b *Iusta*. f. detur talis pensio,quæ collecta in xx. annis contineat rei æstimationem:vt in auth. de nõ alie.§.si vero alicuius ecclesiastici.sed si est Hierosolymitanę, & oporteat vendi:tũc in quinquaginta annis:vt in auth.de alie.& emphy.§. sanctissimas. colla.ix.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SEd & permutare principi. id est, cum principe.
b Licet. licitum est ecclesiæ.
c Maiori. dando à principe.
d Si respublica. id est Cæsar.
e Hoc expoſcit. bene dico, maiori, si res &c.
f Pragmatica. id est cõsilio procerum. & sumitur hæc authen. de non alien. §. si minus. colla. ij.
g ITem sibi inuicem. vna scilicet ecclesia cũ altera: vt in authent. vt decætero commu. colla. v. in fi.
h Indẽnitate. alioquin vna contra aliam restitueretur: vt ff. ex quibus cau. ma. l. fin.
i Reſeruntur. vt in authẽ. hoc ius porrectũ. & hęc est in authẽtic. cõstitutio. quæ ex adscrip. & lib. na. §. si vero. colla. v.
k ITem prædium. Onus fiscale. hoc expone vt supra in authentic. illa, sicut alienatio.
l Supra. in authenti. hoc ius porrectum. & est hæc de aliena. & emphyt. §. si vero quis de prædictis. coll. ix.
m Immunitas. id est indemnitas.

†Insistis tribus authẽt. sequẽ. alienatur res ecclesiastica eatẽ quo ad directũ dominium: & posito quod nulla subsit necessitas neque vtilitas: dũmodo nõ subsit damnũ. & ex ipsis authen. no. illos casus quos ponũt canonistæ per gl. 12. q. 2. super rubri. secundũ Paul. hic.

QVi rem. Diuide istam authen. in quatuor partes principales, prout quatuor imponũtur pœnę emphyteutæ, vel conductori rei ecclesiasticæ deteriorantibus rem, vel non soluentibus censum intra biennium. Secunda ibi, vt tamen soluat. Tertia ibi, & id in quo rem læsit. Quarta & vltima ibi, nõ reperiturus. hoc dicit secundum Iaſ. de Mayno: secundum quem no. ibi deteriorem, &c. quòd emphyteuta vel colonus ecclesiæ propter deteriorationem rei potest expelli à iure quod habet. & dic idem esse in colono priuati. l. quæro. §. inter locatorem. in versicu. & vt oportet. ff. loca.
n Qui rem huiusmodi. id est talem quæ permittitur in emphyteusin dari: vt in anth. perpetua.
o Deteriorem. potest enim quilibet conductor repelli, si rem deteriorem facit: vt infra loca. l. iij. in fi.
p Per biennium. & emphyteuta priuati triennium: vt ſ. de iure emphy. l. ij. in colono simplici biennium seruatur: vt. ff. loca. l. quæro. §. inter.
q Repelli potest. ecclesia dedit in emphyteusin pro quinquaginta, cùm valeat parũ plus, statuta pẽsione vnius nummi. An habeat locum pœna huius authen? Videtur q9 sic, cùm non sit mutatum: vt ſ. de testa. l. sancimus. Item omne pactum factũ in eo cõtractu valet: & sic dicta forma: vt insti. loc. §. adeo. in fi. Econtra quòd non, tum quia ille contractus est contra legem istam: & ita eius forma non seruanda est: vt in authent. de nou alie. §. lex itaque. colla. ij. tum quia graue esset nimis propter cessationem vnius nũmi totum preciũ & rem perdere. vbi autem contrahitur secundum authen. si quas. & secundum illam perpetua. non est graue damnum vltra modũ. Item non est verisimile imponi pœnã in casu quo non potest contingere. ar. in auth. de fil. ante dota. instru. na. in fi. coll. iij. Quid si vna ecclesia habet ab alia, & non soluit? Respon. idẽ: vt arg. ſ. de fru. & lit. expen. l. fin.

SEd & permutare † principi[a] licet[b] pro re maiori, [c] meliori, vel æquali, si respublica[d] hoc expoſcit, [e] & pragmatica [f] forma super hoc præcedente.

IN AVTHEN. CONstitutio. quę ex adscriptitio. §. quia igitur. colla. v. cõstit. vij.

Permutare potest vna ecclesia cum alia, dum illa permutatio fiat cũ vtilitate vtriusque ecclesiæ: alioquin vna contra aliam restituetur. Vinia.

ITem [g] sibi inuicem rectè permutant cum vtriusque indemnitate: [h] eorum scilicet consensu interueniente, qui supra referuntur. [i]

IN AVTHENT. DE alie. & emphy. §. si vero quis de prędictis. colla. ix. cõsti. iij.

Inutile prædium propter onus fiscalium potest ecclesia alienare seruata debita solennitate. Salyc.

ITem prædiũ propter onus fiscale [k] inutile alienatur, gestis (vt supra [l]) conficiendis, eodem iuramento præstito, id est quòd alia de causa non alienatur, nisi vt immunitas [m] eiusdẽ venerandæ domus seruetur.

IN AVTHENT. DE alie. & emphy. §. si vero quis aut locator. colla. ix. constit. iij. & de non alienan. §. scire. colla. ij. consti. j.

Non soluens ecclesiæ canonem per biennium, vel rem deteriorem efficiens, repelli potest ab emphyteutico iure. h. d. secundum Bald. Vel sic: Emphyteuta deteriorans, vel non soluens canonem per biennium, quatuor pœnis hic contentis punitur: quia potest expelli, & sic perdit vtile dominium. Item nihilominus soluit quod soluere debebat pro tempore præterito. Item damnum seu interesse refundit. Item melioramenta non repetit. Paul. de Cast.

QVirem huiusmodi[n] cõductam vel in emphyteusin acceptam fecerit deteriorem, [o] aut emphyteuticum canonem per biennium [p] non soluerit, hac lege repelli [q] potest, vt tamen soluat totius temporis [r] pensionem: & id, in quo rem læsit, refarciat: nõ repeturus si quid impendit nomine meliorationis. [s]

IN AVTHENT. DE aliena. & emphy. §. si vero aliquis voluerit. colla. ix. constit. iij.

Alienatio permissa ecclesiæ Constantinopolitanæ supra eo tit. l. iubemus. §. si. extenditur ad omnem locum piam. Salyc.

HAec vsus præstatio [t] locum habet in omni domo religiosa: quo finito, res vtraque pleno iure perueniat in domum iam dictam: nec tributis quidem grauata maioribus sit ea res, quæ datur inuicem, & eiusdẽ reditus sit.

Cassatis omnibus factis tempore tyrannidis, priuilegia ecclesiarũ in omnibus in suo robore perseuerent. h. d. secundum Bal. Vel sic: omnia quæ facta sunt tempore tyrannidis, superuenientę iusto domino debent rescindi. Paul. de Cast.

XV. Iidem AA. Sebastiano. P P.

DEcernimus [u] vt antiquatis [x] acy infirmatis funditus [z] his quæ [a] cõtra ipsum orthodoxæ religionis Deum * quodammodo facta sunt, in integrum restituãtur vniuersa, & ad suum ordinem reuocentur, quæ ante professionẽ nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & sanctissimarum ecclesiarũ & martyriorũ statu firmiter obtinebãt: his quæ cõtra hæc tẽpore tyrãnidis* innouata sunt tam cõtra venerabiles ecclesias, quarũ [b] sacerdotiũ [c] gerit beatissimus ac [d] religiosissimus episcopus patriarcha nostræ pietatis pater Acacius, quàm cõtra cæteras, [e] quæ per diuersas prouincias collocatæ sunt, necnon & reuerendissimos earum antistites, seu de iure sacerdotaliũ creationum, [f] seu de expulsione cuiusquam episcopi à quolibet illa res quæ datur, debet esse magis onerosa tributis, quàm fuit illa res ecclesiæ. Not. ex hoc tex. in versi. pleno iure. quòd per istã authen. & per l. Iulianus. ſ. in fin. ff. de rei vindi. tenet Bart. in materia substitutionis cõpendiosæ, quòd vbi ponitur hoc verbũ, pleno iure, q9 substitutio sit directa: quia exponitur pleno iure, id est directa: vt hic, & dicta. l. Iulianus.

t Præstatio. quam facit ecclesia alicui priuato: vt in fin. l. iubemus. & sumitur in authent. de ali. & emphy. §. si vero quis voluerit. colla. ix.

DEcernimus. Ponecasum vt in glosſ. ſ. Et not. primo ex tex. ibi, Deũ, quòd qui facit contra ecclesiã, facit contra Deum. Bal. & Pau. Not. secundo ibi, præsidendi. quòd honor est alios præcedere. Odofre. & Bald.

* dominum.
* Basilisco scilicet tyranni: quãdo Acc. & alij inuasit Odoacrem.

u Decernimus. imperator Leo versus Oriẽtem profectus erat: & ideo quidam tyrãnus ecclesias inuaserat, scilicet Odoacer: & multas leges & statuta contra ecclesias & earum priuilegia statuerat: quæ omnia cassat Leo per hanc legem, & ad pristinam formam reducit. Accursius.
x Antiquatis. id est, vt frequentari non debeant.
y Ac. pro id est.
z Funditus. ipso iure.
a Quæ. subaudi, his. Accursius.
b Quarum. scilicet ecclesiarum.
c Sacerdotium. id est, patriarchatum.
d Ac. ponitur pro id est.
e Cæteras. scilicet ecclesias.
f Creationum. quis & à quo ordinetur episcopus.

Residendi.

a Residẽdi. quis à dextris, & quis à sinistris patriarchæ debeat sedere: vt fuit cõtentio inter archiepiscopum Rapum Rauẽnatẽsem, & Mediolanensem.
b Matrem. scilicet secundam post Ro. sedem: vt ſ. eo. l. iubemus. ij. §. sciẽtes & in auth. de eccle. tit. §. j. col. ix. & §. de summa tri. l. victor. Accur.

ILlud quod. plana est hæc lex. Et not. primo ex ea in verbo, in actis, & verificatorũ. quòd scripturæ factæ coram iudice vel magistratu, etiam per modum voluntariæ iurisdictionis, dicuntur actæ. & sic debet omnibus fieri copia ipsarum, vt sunt emancipationes, & adoptiones & creationes tutorum vel curatorum, in quibus requiritur auctoritas magistratus. de quo vide quod not. Inno. in c. j. extra de proba. Not. secundo, quæ dicãtur donationes factæ ad pias causas. Bal. & Pau.
c Illud quod ex veteribus legibus. Dicebatur quòd donatio facta in primatum valeat vsque ad c. solidos: sed si in ecclesia fieret, in plus; sed non determinatur per eas, vnde dicit, illud &c.
d Minus. id est non.
e Actis. id est chartis.
f Intimatæ. id est recitatæ.
g In actis. id est cùm donatio confertur in alium.
h Iot mandat. i. in scriptis deducendis.
i Intacta. vt debeant insinuari, si sunt vltra cc. solidos: vt ſ. de dõ. l. sancimus. in prin.
k Si quis. in quibuscunque mobilibus vel immobilibus.
l Fecerit. id est facere voluerit.
m Xenodochium. locus in quo peregrini alũtur.
n Nosocomiũ. locus in quo ægroti curantur.
o Orphanotrophium. in quo pueri orbati parentibus aluntur.
p Prochotrophium. in quo pauperes aluntur.
q Gerotrocomiũ. in quo pauperes propter senectutẽ & propter infirmitatem curantur.
r Brephotrophium. in quo infantes & imbecilles alentur: vt probantur hæ expositiones in nouellis super illa consti. de ali & emphy.
s Contrarium. ne ergo in hoc, & ahàs parificatur ciuitas cum ecclesia: vt & ſ. eo. vt inter diuinum.
t Actorum. id est scripturarum factarum coram iudice.
u Quadraginta. quam quinquagintorum solidorum.
x Imperialis donatione. nam imperator potest plus dare ptis locis vltra quinquentos solidos sine actis: vt in auth. de non alie. §. sinimus. colla. ij.
y Valeat. scilicet donatio in eo quod excedit: vt infra de donatio. si quis argentum. §. in autem donator. vers. si. sed in omnibus. Accursius.
z Intimata. id est scripta in actis.

his temporibus facta, seu de prærogatiua in episcoporum concilio, vel extra concilium ante alios residendi, [a] vel de priuilegio metropolitano vel patriarchico sub ijsdem impijs temporibus, penitus antiquandis: vt cassatis & rescissis quæ per huiusmodi scelleratas iussiones, aut pragmaticas sanctiones, aut constitutiões impias siue formas subsecuta sunt, quę á diuæ recordationis retro principibus [b] ante nostrum imperium, & deinceps à nostra mansuetudine indulta vel constituta sunt sũ per sanctis ecclesijs, & martyrijs & religiosis episcopis & clericis aut monachis, intiolata seruentur. Sacrosanctam quoq; huius religiosissimæ ciuitatis ecclesiam, & matrem [b] nostrę pietatis & Christianorũ orthodoxæ religionis omniũ, & eiusdẽ regiæ vrbis sanctissimã sedem, priuilegia & honores omnes (super episcoporum creationibus, & iure ante alios residendi, * & cętera omnia quæ ante nostrũ imperium, vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter regiæ vrbis intuitu iudicamus & sancimus. Dat. XVI. Kalend. Ianu. Armatio. V. C. Coss.

* Constitutio. 16. Græca hoc loco omissa ex prætermissis repetatur. fol. 8. col. 4.

Donatio primato collata non valet vltra ducentos solidos, nisi insinuata. In ecclesiam vero collata valet vsque ad quingentos etiam non insinuata. principio tamen est primlegium, vt ab eo valeat sine insinuatione donatum. Salycetus.

XVII. Imp. IVSTINIANVS. A. Menæ. v. v.

ILlud [c] quod ex veteribus legibus licet obscure positis à quibusdam attetabatur, vt donationes super pijs causis factæ, licet minus [d] in actis [e] intimatæ [f] essent, tamen valerent: certo & dilucido iure taxamus, vt in alijs [g] quide casibus iura vetera super intimandis [h] donationibus intacta [i] maneant. si quis [k] vero donationes vsque ad quingẽtos solidos in quibuscunq; rebus fecerit [l] vel in sanctam ecclesiã, vel in xenodochium, [m] vel in nosocomium, [n] vel in orphanorrophium, [o] vel in ptochotrophium, [p] vel in gerontocomium, [q] * vel in brephotrophium, [r] vel in ipsos pauperes, vel in quãcunq; ciuitate [s]: istæ donationes etiam citrà actorum [t] confectiones conualescant. Sin vero amplioris quantitatis [u] donatio sit (excepta scilicet imperiali donatione [x]) nõ aliter valeat [y] nisi actis intimatæ [z] fuerit: nulli dãda licentia quacunq; alia causa [a] quasi pietatis iure subnixa, præter eas [b] quas specialiter exposuimus introducẽda, veterũ [c] scita [d] super intimandis donationib[e] permutare. * Data videtur Iustiniano. A. III. Cos.

Vasa sacra & vestes sacræ non possunt pignorari vel alienari præterquam in redemptionem captiuorum: alias à recipiente vindicantur omni exceptione remota. Baldus. Vel sic: Res mobiles etiam sacræ non possunt alienari vel pignorari nisi in redemptionem captiuorum, vel si debitum urget quod alunde solui non valet, & alteris ecclesiæ tantum: alias vindicantur extantes, & consumptarum æstimatio conditur. Salycetus.

XVIII. Iidem A. Demostheni præfecto prætorio.

SAncimus [f] nemini licere sacratissima atq; arcana vasa, vel vestes, cæteraq; donaria [g] quæ ad diuinam religionẽ necessaria sunt (cum etiã veteres leges ea quæ iuris diuini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerint §.) vel ad venditionem, vel hypothecam, vel pignus trahere: sed ab his qui hæc suscipere ausi fuerint, modis omnibus vindicari tam per religiosissimos episcopos, [h] quàm per

Donatio facta ecclesiæ vltra quingẽtos aureos sine scriptura, an valeat.

* Exemplar nostrum hoc addit vel in retrophiũ. Item aliud exẽplar addit & melius, vel in xenotrophiũ scilicet quò quilibet diuertebat.

comp. Pau.
c Sancimus. sicut lex subemus, prohibet, punit, & permittit: ita hæc sed illa in mobilibus: hæc in immobilibus. & tic ista imitatur illam: licet cæteræ leges huius titu. dicant de his quę sunt viui Deo ministrantium, hic tamen de rebus diuino cultui confectis dicit.
f Donaria. vt thuribula & similia: ista enim quodãmodo donata sunt Deo.
g Sanxerint. vt & ſ. de reli. locum. & ff. de contrahen. empt. l. liberi. & l. fed Celsus. in prin. & de vsuc. l. vtcapionem. & de re. di. l. intantum. §. facræ.
h Episcopos. cũ forte res erãt episcopalis ecclesię: immo certe

Universidad de Deusto
Biblioteca

& si alienuius capellæ vel monasterij sibi subditi: vt in authen. de alie. & emphy. §. & quoniam cognouimus. colla. ix.
a *Oeconomos.* quando alius obligauit. non œconomus.
b *Ex.* scilicet emptoribus.
c *Relinquenda.* scilicet contra ecclesiam. sed contra œconomum fic: vt in authen. de ali. & emphy. §. si vero præter hæc. coll. ix. & in authentic. de non alien. §. si autem creditor in pignore.
d *Precio.* quãdo emit.
e *Fœnore.* i. fœnerata pecunia, quando scilicet mutuauit.
f *Eorum.* f. vasorum.
g *Conflata.* id est cõfracta, & in massam redacta.
h *Sunt.* f. vasa à tempore huius legis.
i *Vel fuerint.* f. deinceps. Accur.
k *Corpora.* si extant.
l *Ad ipsa precia.* id est æstimationem, scilicet si corpora non extant.
m *Per in rem.* f. si extant in eadem forma.
n *Siue per conditionem.* id est ex lege ista, vel sine causa quando mutata sunt, vel non extant.
o *Per in factum.* cum consumpta sunt, & nõ extãt. vel, id est cũ extant, vel non extant.
p *Causa.* scilicet actionis in factum.
q *Articulis.* nam loco cuiuslibet edicti & interdicti dator: vt in stit. de interdict. in fin. & in subsidium legis Aquiliæ: vt instit. ad leg. Aquil. in fi. & in contractibus innominatis tribus: do vt des: facio vt facias: do vt facias. in quarto, scilicet facio vt des, datur de dolo actio: vt ff. de præscript. verb. l. naturalis. & in alijs multis casibus in subsidium. vt hic, & ff. de præscript. verb. l. quoties. & de hac actione dic vt no. ff. de præscr. verb. super rubri. Sed ad id quod dixi dari rei vin. est cõtra. ff. de rei vind. in rẽ. §. loca. Sol. quod tibi dixit rem sacrã rei vindi. peti non posse, verũ est à priuato & laico: sed ab ecclesiasticis potest. Vel dic adiecta causa ecclesiæ: quia vindicat tanquam ecclesiæ, non tanquam suam: sicut & arg. ff. de rei vind. l. j. §. j. Vel hæc corrigit. vel hæc est disiunctiua, cuius altera pars est vera, in rem scilicet, vel in factum dari: quia in factum datur. Vel ponitur vel, pro &, siue correctiue. prima verior.
r *Captiuorum.* scilicet vendi talia vasa.
s *Prætiorum.* scilicet mobilium hodie & immobilium, nisi hac conditione, vt non alienentur, ad ecclesiam venerint: vt in authent. de alie. & emphy. §. sanctissimas. col. ix. quam quidam hic habent, quæ incipit, res mobiles.
t *Animas hominum.* id est animata corporaria: vt & arg. ff. de pœnis. l. in seruorum. §. fin. & insti. de eo cui, li. causa bona add. §. & ne huiusmodi. & ff. de vent. in pos. mit. l. j. §. & generaliter. & illud, Mihi res, non me rebus submittere conor. Hac etiam ratione dicas pro alimẽtis pauperum fieri alienationem: quia animæ hominum &c. & quia simili modo sine insinuatione in vtraque causa donatur: vt supra eodem. l. illud. & infra de dona. si quis pro redemptione. in princip. & pro hoc in decret. xij. q. ij. c autem habet ecclesia. licet authent. de non alie. §. ijsdem. colla. ij. & de alie. & emphy. §. sanctissimas. coll. ix. de his non dicapt.
u *Pendentibus.* dummodo nõ pendeant ex appellationis causa: vt in authen. vt cum de app. cog. in princ. col. viij. Sequitur authen. præterea. vt si hactenus fuerint factæ tales venditiones, modo renouentur. Accur.

PRætereа. Casvs. Vasa superflua, si debitum vrget quod aliunde nõ possit solui, possunt vẽdi: ne quid aliud immobile alienetur: & possunt vendi integra alteri ecclesiæ, laico autem non nisi conflata: & si præter istam formam emantur vel vẽdantur ista vasa, reuocantur: & eædem pœnæ imponuntur accipienti, quæ imponerẽtur si acciperet rẽ immobilem ecclesiæ.
x *Præterea.* lex codicis in casu permiserat alienari: hic in alio, præterea &c.
y *Ea.* scilicet vasa.
z *Venerabilibus.* subaudi, sicut sunt. f. integra.
a *Conflata.* i. cõfracta & liquidata: sed tamẽ & adhuc videntur sacra. arg. insti. de rerum diui. §. sacræ res. & ff. de rer. diui. l. intãtum. §. semel. licet decretistæ distinguãt. Sed bene potest responderi q̃ calix fractus non sit sacer, cum nihil calicitatis remãlit eo fracto: sed domo diruta remanet area, quæ est eius maxima pars. Itẽ quo modo vendentur, cum æstimari nõ possint: vt ff. de re. di. l. sacra. §. fin. & de contrahen. emptio. l. sed Celsus. in prin. Respõ. fiet vt poterit æstimatio, vt & in libero homine, cuius vẽditio quãdoq; valet: vt j. de pa. qui fili. dis. l. ij. & ff. de his qui deiecerunt vel effu. l. fina.

Calix fractus nõ remanet sacer.

** vel si quod aliud tale.*

† *al. curiæ. in. recit.*

Homo liber quandoque vẽdi potest.

SAncimus. Casvs. Lex erat, q̃ si curialis alicui daret in vita vel in vltima voluntate, quarta debatur curiæ: fallit si daret ecclesiæ. litera plana est. Not. ex hac l. in fin. argumentum, quando contra re allegatur aliqua lex quæ loquatur in ecclesia: si non occurrit alia congrua responsio. potes dicere, speciale est in ecclesia, propter rationem quæ hic ponitur in tex. secundum Pau hic.
b *Sancimus.* Consuetudo siue lex erat quæ dicebat quòd si quis decurionum vel curialium vellet suam substantiam totam dare quoquo modo alicui, siue in vltima voluntate: siue inter viuos: certa pars, puta quarta, dabatur curiæ: hodie vero excipiuntur per hanc legem omnia loca venerabilia, vt eis decuriones bona omnia dare possint, & curia nil detrahat: & in alijs omnibus remaneat dicta consuetudo: vt hic, & infra quando & quibus quarta pars. l. j. & ij. & infra de impo. lu. de. l. j. lib. x. sed si curialis fit clericus, tunc tres partes suæ substãtiæ remanent apud curiam: vt infra titu. j. authent. sed neque, quæ est contra. secus si aliter donet ipso in curia existente, vt hic.

Casus.

c *Xenones.* vbi peregrini aluntur: & omnia quę sequũtur, sunt nomina venerabilium locorum: quæ expone vt §. co. l. illud.

Xenones.

d *Curiali.* id est alicuius curialis. nam ex bonis curialium tantùm dabatur quarta ipsi curiæ.
e *Viuos.* scilicet donationis.
f *Inscriptionibus.* Inscriptio erat quarta portio eius rei quam aliquis dabat venerabili loco: vt j. quando & quibus quarta pars de. l. ij. & j. de impo. lu. descrip. l. j. lib. x.
g *In alijs quidem personis.* scilicet priuatis.

Rei vindicatio an pro re sacra possit intẽtari.

a *Humanæ.* q. d. bene debemus facere discrimen.
b *Conseruetur.* q. d. bene debet conseruari.

VT inter diuinum. Casvs. Facit hæc l. differentiam inter priuatos ex vna parte. & ecclesias & ciuitates ex alia circa præscriptionem in quatuor casibus, scilicet in hereditate, item in legato vel fideicommisso, item in donatione, item in venditione: vt si ecclesię vel ciuitati ex prædictis cautis debeatur, nõ currat præscriptio nisi centum annorum. Secũdo dicit de captiuis ecclesiæ vel ciuitatis, si quid eis debeatur ex prædictis causis. Tertio, quòd si ecclesię, ciuitati & captiuis aliquid debeatur, personalis & realis actio & hypothecaria ex causis præmissis eis competit. Vltimò, quòd in præsentibus & futuris locũ habeat negotijs.

Not. primo ex hac l. in prin. secundũ Iaso. hic quòd ecclesia & ciuitas æquiparantur: & ad hoc cotidie allegatur iste text. & intellige verum quantum ad tres casus positos hic in tex. alias æquiparatio non procedit. No. secundo ibi, aliquã reliquerit hereditatem. secundum Albe. Bald. Saly. Fulgo. Pau. & Iaso. hic, quod verbum relinquendi, trahitur ad institutionem heredis & hoc ideo, quia adiectum vniuersitati secundum eosdem.

† *Glo. in ca. 3. super ver. ecclesia sua gaude &c. dicit per hæc l. quod ecclesia sumitur iure reipublicæ.*

c *Vt inter diuinũ.* duobus modis dicitur ius diuinum: & à Deo cõstitutum, vt euangelia: & ipsi Deo constitutum, vt super rebus ecclesiasticis factum: & hoc secũdo modo accipitur hic. Itẽ & publicum duobus modis dicitur, vt à qualibet ciuitate factum, quod dicitur ius ciuile: vt instit. de iur. na. §. ius autem ciuile. & ciuitati factum, scilicet super rebus ciuitatis: & sic hic accipitur. Accur.
d *Publicumq.* ex vna parte, & priuatum ex alia parte.
e *Priuata commoda.* dic, id est iura super commodis priuatorũ facta. inter duo prima, scilicet ius diuinũ & publicum ex vna parte, & hoc tertium ex alia, est differentia: vt hic, & §. l. proxi. in fi. Et sic not. quòd idem ius datur rebus ciuitatũ, quod rebus ecclesiarum: vt hic, & §. eod. illud. & ar. in authen. de non alie. §. finimus. col. ij. Sed arg. contra. ff. de verb. sig. l. eum qui vectigal. in fi. Item not. hic quòd ius publicũ ciuitatum aliarum appellatur præter Romanorum, secundum quosdam, vt j. de ser. fu. l. mancipia. alibi pro Romanorum & aliarum ciuitatum: vt ff. de publica. l. sed & hi. §. præterea. alibi pro Romanorum tantum: vt d. l. eum qui vectigal. & j. de offic. eius qui vicem alterius gerit. l. j. Accur.
f *Competens.* id est idonea.
g *Discretio.* id est differentia.
h *Hereditatem.* instituendo ecclesiam vel ciuitatem.
i *Dederit.* id est dare consueuerit.
k *Vendiderit.* quatuor nota secundum Io. in quibus hæc lex locum habet: in hereditate, in legato, in donato, in vendito.
l *Xenonibus.* locus in quo peregrini suscipiuntur: & expone huiusmodi venerabilia loca: vt supra eodem. l. illud. Accursius.
m *Relictorum.* hoc refertur ad hereditatem & legatum.
n *Conuertanda.* scilicet exactione.
o *Relicta.* idem in hereditate relicta eis: idem & in emptione facta nomine captiuorum.

pietatis intuitu mitigãte. Cur enim non faciamus discrimen inter res diuinas & humanas? & quare nõ cõpetens prærogatiua cælesti fauori cõseruetur? quã oportet non solũ in casibus quos futurũ tempus creauerit, sed etiam in adhuc pendẽtibus & iudiciali termino vel amicabili cõpositione necdum sopitis obtinere. Recitata septimo miliario huius inclytæ ciuitatis, in nouo cõsistorio palatij Iustiniani.
z *Ecclesia & ciuitas in rebus relictis iure hereditario, legatis, donationibus, & venditionibus, habet priuilegia circa præscriptionem centum annorum: & circa domoꝝ acquisitionẽ sine traditione possessionis: & habent personalẽ hypothecariam, & etiam in rem actionẽ. h. d. secundũ Bar. ista lex est valde no. præsertim proœmio huius lect. triplex subdit. statutũ, vt patet ex summario.*

XX. Idem A. Ivliano. p. p.

VT inter diuinum c † publicumque d ius, & priuata e cõmoda, cõpetens f discretio g sit: sancimus, si quis aliquã reliquerit hereditatẽ, h vel legatũ, vel fideicõmissum, vel donationis titulo aliquid dederit, i vel vendiderit, k siue sacrosanctis ecclesijs, siue venerabilibus xenonibus, l vel ptochotrophijs, * vel monasterijs masculorum vel virginum, vel orphanotrophijs, vel brephotrophijs, vel gerontocomijs, necnon iuri ciuitatum: vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum m eis sit longæua exactio, nulla temporũ solita præscriptione coartanda. n Sed & si in redẽptionem captiuorum quædã pecuniæ vel res relictæ, o vel legitimo modo donatæ sunt: & earum exactionem longissimam esse censemus. Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis huiusmodi actiones* circuncludi: sed ne videamur in infinitum q hanc r extendere, longissimum vitæ hominum tempus eligimus: * & non aliter eã actionem finiri concedimus, nisi centũ annorum s curricula excesserint. tunc enim t tantummodo huiuscemodi exactionẽ euanescere finimus. Siue itaq; u memoratis religiosissimis locis vel ciuitatibus hereditas siue legatũ, vel fideicõmissum fuerit relictũ, * siue donatio vel venditio processerit, in quibuscunque rebus, mobilibus vel immobilibus, vel sẽ mouentibus, siue pro redemptione captiuorum x quædam fuerint derelicta vel donata, y sit eorum z penè perpetua vindicatio, & ad annos centum (secundum quod iã dictũ est) extendatur: nulla alia exceptione temporis inhibẽda, a siue cõtra primas b personas, siue contra heredes vel successores eorum moueatur. c In his autẽ omnibus casibus nõ

a Cõcer. l. licet die. cũ gl. 2. ad. ver. infinitas. extra de test.

r *Hanc.* exactionem.
s *Centum annorum.* hæc enim est longissima hominis vita: vt hic, & ff. de vsufruct. l. ao vsusfructus. & tanto tempore durant actiones ecclesijs & ciuitatibus & captiuis, vt hic. Sed videtur contrarium in iure ciuitatũ, secundũ M. nã videtur, q̃ viginti tantum annis durent: vt ff. de di. & tẽp. præscript. l. in omnibus. quæ est cõtra. Solu. ibi specialiter in reb' fiscalibus Romanorũ loquitur, & quæ multis alijs priuilegijs gaudent: quare mirari nõ debes si hic grauentur: cum & idẽ in libertate sit, scilicet q̃ quandoq; est deterioris cõditionis q̃ res aliæ: quia & alia multa habet priuilegia: vt ff. de libe. causa. l. liberis, §. si duo. & l. duobus. & de ma. testa. l. cũ ex pluribus. Vel die secundũ P. q̃ ista corrigitur per l. j. de præscript. xxx. ann. l. omnes. & j. de fundis pa. l. fin. lib. xj. quę sunt similiter huic cõtra. nam statuerunt xl annos, & illæ duæ corrigantur per istam, & ista per authẽ. quas actiones. j. eo. Vel die, illæ tres loquuntur de retinendis, hęc loquitur de acquirendis. sed hoc non placet: quia maior præscriptio deberet statui in amittẽdo, quàm in acquirẽdo, siue recuperãdo. Vel die secundum Io. quòd hæc in quatuor tantum casibus loquitur: illæ in alijs. hæc placet. Vel dic q̃ omnes illæ actiones quæ prolixius durabant, artant: hæc autem econtra quæ minus durabant, prorogat. Item cõtra. j. de fun. rei priua. l. eum qui. li. xj. vbi. xxx. annis præscribitur seruus publicus: sed ibi de seruo principis dicit. præterea est ibi fauor curiæ præscribentis, qui facit etiam naturales filios legitimos: vt in authen. quib. mod. nat. effi. fiu. §. quod vero nõ est. col. vij. & insti. de nupt. in fin. Item contra. j. de ope. pub. l. præscriptio. sed ibi speciale vt nulla præscriptio currat in locis publicis. ff. de via pub. l. viam.

** actionem.*

** elegimus.*

Solue aliter secundũ Bal. hic. & quæ multis alijs priuilegijs gaudent. quare mirari nõ debes si hic grauentur: cum & idẽ in libertate sit, scilicet quatuor ea q̃ quandoq; est deteriores cõditionis q̃ res aliæ: quia & alia multa habet priuilegia: vt ff. de libe. causa. l. liberis, §. si duo. & l. duobus. & de ma. testa. l. cũ ex pluribus. Vel die secundũ P. q̃ ista corrigitur per l. j. de præscript. xxx. ann. l. omnes. & j. de fundis pa. l. fin. lib. xj. quę sunt similiter huic cõtra. nam statuerunt xl annos, & illæ duæ corrigantur per istam, & ista per authẽ. quas actiones. j. eo. Vel die, illæ tres loquuntur de retinendis, hęc loquitur de acquirendis. sed hoc non placet: quia maior præscriptio deberet statui in amittẽdo, quàm in acquirẽdo, siue recuperãdo. Vel die secundum Io. quòd hæc in quatuor tantum casibus loquitur: illæ in alijs. hæc placet. Vel dic q̃ omnes illæ actiones quæ prolixius durabant, artant: hæc autem econtra quæ minus durabant, prorogat. Item cõtra. j. de fun. rei priua. l. eum qui. li. xj. vbi. xxx. annis præscribitur seruus publicus: sed ibi de seruo principis dicit. præterea est ibi fauor curiæ præscribentis, qui facit etiam naturales filios legitimos: vt in authen. quib. mod. nat. effi. fiu. §. quod vero nõ est. col. vij. & insti. de nupt. in fin. Item contra. j. de ope. pub. l. præscriptio. sed ibi speciale vt nulla præscriptio currat in locis publicis. ff. de via pub. l. viam.

dic, q̃ hoc grauentur: cum & idẽ in libertate sit, scilicet quatuor ea q̃ quandoq; est deteriores cõditionis q̃ res aliæ: quia & alia multa habet priuilegia: vt ff. de libe. causa. l. liberis, §. si duo. & l. duobus. & de ma. testa. l. cũ ex pluribus. Vel die secundũ P. q̃ ista corrigitur per l. j. de præscript. xxx. ann. l. omnes. & j. de fundis pa. l. fin. lib. xj. quę sunt similiter huic cõtra. nam statuerunt xl annos, & illæ duæ corrigantur per istam, & ista per authẽ. quas actiones. j. eo. Vel die, illæ tres loquuntur de retinendis, hęc loquitur de acquirendis. sed hoc non placet: quia maior præscriptio deberet statui in amittẽdo, quàm in acquirẽdo, siue recuperãdo. Vel die secundum Io. quòd hæc in quatuor tantum casibus loquitur: illæ in alijs. hæc placet. Vel dic q̃ omnes illæ actiones quæ prolixius durabant, artant: hæc autem econtra quæ minus durabant, prorogat. Item cõtra. j. de fun. rei priua. l. eum qui. li. xj. vbi. xxx. annis præscribitur seruus publicus: sed ibi de seruo principis dicit. præterea est ibi fauor curiæ præscribentis, qui facit etiam naturales filios legitimos: vt in authen. quib. mod. nat. effi. fiu. §. quod vero nõ est. col. vij. & insti. de nupt. in fin. Item contra. j. de ope. pub. l. præscriptio. sed ibi speciale vt nulla præscriptio currat in locis publicis. ff. de via pub. l. viam.

** derelictũ.*

** ptochijs.*

** dereliquis.*

** ptochijs.*

** dereliquis.*

** ptochijs.*

** dereliquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Personales actiones.* ex empto, vel condictione ex lege, vel ex testamento actione, vel hereditatis petitione.

b *In rem.* f. vtilem. a Sed quid si precium nō fuit solutum? idem forte: vt ff. de Publiciana. l. de precio. nā & hic de vtili dicit: vt ibi. Sed tu dic quòd in eodem casu vindicat sine traditione, quo & primus facta traditione. f. soluto precio, vel alias satisfacto: vt instit. de re. di. §. vendit. Item nūquid possessio sine traditione transfertur? Respond. non: quia plurimum facti habet possessio: vt ff. ex qui. cau. ma. l. denique. & ff. de acqui. pos. l. cum heredes. in prin. Item quid si vni ecclesiæ prius vendidit, & solutum fuit precium. nō tamē tradidit: deinde alij ecclesię vendidit, & tradidit. quæ erit potior? Respon prima: prælata vtili actione directæ: vt ff. de procur. in causa. in fi. licet sit in contra. j. de rei vin. l. quoties. sed illa in priuato loquitur, & extraordinaria est.

b Ista ratio est falsa. P. de Cast. & Lus.

c *Hypothecariam.* hoc refertur secundū Azo. & H. ad sola legata & fideicōmissa, & in aliis bonis relinquentis: & nō est speciale in hypotheca: quia & per aliam legē cōperit vt subijcit, secundū & c. quā habes j. cōmunia de leg. l. j. Alij etiā ad donata trahūt & empta & vēdita: vt & ibi competat tacita hypotheca, sicut in alijs bonis vendentis vel donantis & secundum eos tria priuilegia concedit hæc lex circa præscriptionem, quæ alijs simulis non reperitur nisi vt in d. l. de vsufr. l. an vsusfructus. & j. ne rei do. vel tē. l. j. & ij. & iij. item & in rei vindicatione quæ datur non tradita possessione: quod non est alias: vt ff. de rei vin. l. si ager. & j. de pact. l. traditionibus. quæ sunt contra. Item in tacita hypotheca, vt dixi.

† Hec authē. est cauſa C. li. 16. q. 3. §. de præſcriptionibus. ver. quas actiones.

d *Deluth sunt.* existunt, & nondum defuncti.

Quas *actiones.* Hęc authē. in parte corrigit. l. in parte adiuuat. dicit lex codicis, ꝙ ecclesiæ gaudent præscriptione centū annorū, hęc auth. dicit ꝙ cōtra omnes ecclesias præscribitur præscriptione. xl. annorum, excepta Romana ecclesia cōtra quam non præscribitur nisi spacio centū annorū. Vinia.

e *Quas actiones.* si competant priuato.

f *Excludantur.* hoc fallit in duobus casib⁹ in quibus priuatus audiretur vsq; ad xxx. an. vt & aliās tricēnalis est præscriptio: & sic ecclesię est annalis: vt in hereditate hęretici: vt in auth. vt cū de ap. cog. §. si vero liberi. col. viij. & in bonis rapientis monach: vt in auth. de san. epi. §. si quis rapuerit. coll. ix. c Sed quid si ecclesia contra ecclesiā se vellet tueri? Respō quadraginta annis tueri potest secundū Al. arg. ff. ex qui. cau. ma. l. fin. licet quidā dicant, xxx. annis. Itē quid si ecclesia cōtra priuatū velit se tueri? nunquid priuatus poterit vti cadē exceptione? Respō. eodē modo quo & aliquis priuatus cōtra aliū priuatū: nec ob. ff. quod quisq; iu. l. j. quia hoc priuilegium ex liberalitate principis fuit indultum nullo petēte: ibi ad alterius petitionem: vt ff. e. tit. l. iij. in prin. Item an idē in ciuitate quod in ecclesia cui præscriptio. c. annorū fuit largita? Respō. non idē secundū Pi. & Io. quia in ea nō inuenitur correctū: vt j. de ap. l. præcipimus. in fi. & de testa. l. sancimus. sed Pla. dixit idē: quia eadem est ratio vel maior: ergo idē ius: vt ff. ad l. Aquil. illud. & j. de di. referi. l. j. Itē nunquid poterit bonę cōcedi, vt tantum centū annis cōtra aliquā ecclesiā præscribatur? Respon. sic, vt fuit Nouantulanæ ecclesiæ. tū quia sunt odiosæ præscriptiones, sicque artādę: tū quia antiquę formæ reddūtur: vt ar. ff. de pac. l. si vnus. §. quod & in specie. & j. de spon. l. fi. Item an hoc poterit concedi vt nulla præscriptio obijciatur? Respon. nō. vt arg. ff. si quis cautio. sed & si. §. quæsitum. d Item nunquid cōtra has præscriptiones vel minores quæ currunt vt statim dicēs, poterit restitui in integrū ecclesia vel ciuitas? Quidam vt Pi. sic, vsq; ad quadriennium à tempore læsionis. f. completæ

d Iste. §. nihil facit pro glo. secundū Ald. Rabe. & Ia.

Biblioteca
Facultatis Philosophiae
Provinciae Cast. Ord. Praed.

solū personales a actiones damus, sed etiā in rem, b & hypothecariam, secundū nostræ constitutionis tenorem, quæ legatarijs & fideicommissarijs hypothecariam c donauit: & supradictis omnibus vnum tantummodo terminum humanæ vitæ imponimus, id est centum metas annorum. hæc autem omnia obseruari sancimus & in his casibus qui vel postea fuerint nati, vel iam in B iudicium deducti d sunt. D. * DN. Iustiniano. PP. A. * Coss.

IN AVTHENTIC. de eccle. tit. §. pro temporalibus autem. colla. ix. constitu. vj.

Hodie *vbi contra priuatum haberet locum præscriptio. 10. 20. vel 30. annorum, gaudet ecclesia spacio 40. annorum, subdato centum annorum spacio, quod sola ecclesia Romana reseruatur in priuilegium. Salycetus.*

Quas c actiones † aliās decennalis, aliās vicenalis, aliās tricennalis præscriptio excludit: hæ si loco religioso competāt, quadraginta annis

C

excluduntur, f vsucapione g triennij, vel quadriennij præscriptione h in suo robore durantibus, i sola Romana ecclesia k gaudente centum annorum spacio vel priuilegio.

** in quodam libro notatur desse Græca constitut.*

TITVLVS III.

DE EPISCOPIS ET CLERICIS, & orphanotrophis, & xenodochis, & brephotrophis, & ptochotrophis, & ascetrijs, & monachis, & priuilegijs eorum, & castrensi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptijs clericorū vetitis seu permissis.

Clerici exercentes ordinaria munera non subeunt, & hospitem recipere non tenentur. Ballus.

1. Imp. CONSTANT. A. clericis salutem dicit.*

*C.T.16. 2.8.

IVxta † sanctionē l quam dudum meruistis, m & vos & mancipia n vestra nullus o nouis collationibus p obligabit: sed vacationē q gaudebitis: præterea † neque hospites r suscipietis. Dat. VI. Kalen. Sept. Placido & Romulo Coss.

† Hec lex innouat hāc constitutionē. q. 1. §. nouā & in auth. de ec. ti. §. p rō sub cap. temporalibus. coll. ix. generaliter. secus in minore cōtra quē ipsu iure nō currit: vt j. in quibus cau. in integ. resti. non est necessaria. l. fi. *vsque ibi, & c. canoni Zata est. 16 q. 1. §. nouā & hoc fi. ca. 2. in fi. extra de immu. eccle.*

k *Sola Romana ecclesia.* hæc clausula sumpta est ab Irnerio ex illo titulo, vt ecclesia Romana, &c. colla. iij. qui dicebat aliam cōstitutionē. f. hæc cōstitutio, & c. col. viij. loqui in alijs ecclesijs tantū, Sed tu die secundū H. quòd in omnibus dicit, & sic corrigit illam, vt ecclesia Romana. cum etiā specialiter de ea mentionem faciat in rubrica sic dicens, hæc constitutio innouat &c. est ergo hic adiectio falsa iure legum: sed iure canonum valet. quod dixit Ir. xvj. q. iij. c. fi. & c. ad audientiam. & ca. cum nobis. & ca. si diligenti. extra de præscript.

DE EPISCOPIS ET CLERICIS, &c.

De rebus ecclesiarum dixit: nunc de ministris.

IVxta *sanctionem.* ¶ CASVS. Eximit clericos & eorum familiam, vt non soluant munera extraordinario: nec hospitent armigeros. No. ex hoc textu de dictione, iuxta. nam quandoque ponitur relatiuè, quandoque locatiuè & designatiuè. Primo modo loquitur hic. Secūdo modo loquitur tex. & glo. ff. de serui. vrb. prædi. l. quidam Hyberus. & l. fi. statuas. ff. de iniur. Bald.

l *Iuxta sanctionem.* i. legem.

m *Meruistis.* ô episcopi & clerici. & facit mentionem de. l. placet. j. tit. proxi. & loquitur hic Constantinus qui fuit imperator primus Christianus. j. de nat. li. l. diui Constantini. & l. illam. placet, fecit vel ipse, vel alius eius antecessor. D

n *Mancipia.* i. familia vestra.

o *Nullus.* scilicet exactor.

p *Collationibus.* f. sordidorū munerum, vel extraordinariorū.

q *Vacationē.* f. sordidorū munerum, vel extraordinariorum.

r *Hospites.* hospites hic intellige milites armatos, quorū hospitalitas eis quasi munus incumbebat. hospites autem, id est pauperes suscipere debent. Vnde Pau. Hospitalitate inuicem prænuentes. vt j. l. proxi. e Sed opponitur, hospitis receptio est patrimoniale munus: vt infra. de mu. pa. l. iij. & l. etiam. lib. x. & ff. de mu. & ho. l. fi. §. fin autem. & l. & qui originem. §. munus hospitis. ergo clerici debent subire: vt in fra. e. l. de his. quæ est contra. Resp. subeunt clerici munera patrimonialia, sed non omnia: quia tributorum tantum. Vel aliter hospitis suscepti alia rei proprię cohæret, alia nō: sed quasi ex inopinato suscipitur. primo casu clerici non excusantur: quia nec milites, nec mulieres, nec impuberes, nec veterani, immo nec ipse princeps: vt j. de mu. pa. per totum. li. x. & vt ne. licet in empt. ipe. se ex li. x. & ff. de vac. mu. l. sunt munera. In secūdo & clerici & milites excusantur: vt hic, & ff. de vac. mu. l. his. §.

e *Vide 42. distin. à prin. vsque ad §. sed licet. & 89. dist. volumus. & 12. q. 1. quia. & ca fine. & 2. mes et. 85. dist. c. 1. & 16. q. 1. quomā quæ quid. & ca. sicut. iuncta gl. in verbo hospitalitatem. de sepul. neg. pre. & de præb. de monachis.*

his. §. angariarum. Vel melius licet patrimoniale sit minus suscipere hospites: tamē propter beneficiū speciale huius legis se excusant. illi enim soli se excusant, qui de hoc habent speciale priuilegium: vt ff. de vac. mu. l. sunt munera. vt philosophi, & artiū professores, & milites, & veterani: vt ff. de mu. & ho. l. fin. §. pe. & fin.

Clerici non vocantur ad munera sordida: quia conuenientius est quod bona eorū inter pauperes distribuantur, quàm in sordidis muneribus, vel aliàs illicite consumantur. & hoc priuilegium datur clericis & eorum seruitoribus, & vxoribus, & filijs l. d. secundum la. Bu.

II. Imp. CONSTANTINVS A. & IVL. Cæs. Felici episc.*

*C.T.16. 2.14.

¶ *Hec est notabilis lex pro priuilegijs clericorū: quæ allegatur in glo. 1. & in c. 1. o. in. et in glo. 2. in ea. ex parte. extra de cle. coniug.*

OMnis a † à clericis indebitæ b conuentionis c iniuria, & iniquæ exactionis d repellatur improbitas: nullaque c conuentio sit contra eos B munerum sordidorum: f & cum negotiatores g ad aliquam præstationem h competentem vocantur, ab his vniuersi i istiusmodi strepitus k conquiescat. Si quid enim vel patrimonia, l vel prouisione, m vel mercatura, honestati * tamen conscia, n congesserint: o id in vsum pauperum atque egentiū ministrari oportet. * p ad * id quod ex eorundem ergasterijs q vel tabernis r cōquiri potuerit & colligi, collectū id religionis s existiment lucrum. Verūm etiam t hominibus u eorundem x qui operam in mercimonijs y habent diui principis genitoris mei statuta multimoda obseruatione cauerunt, z vt ijdem clerici priuilegijs pluribus redūdarent. a itaque extraordinariorū munerum a prædictis necessitas atque omnis molestia conquiescat. b Ad parangariam quoque præstationem nō vocentur, nec eorundem facultates atque subst antię. Omnibus clericis c huiusmodi prærogatiua succurrat, vt & coniugia d clericorum ac liberi e eorum quoq; & ministeria, f id est, mares pariter ac fœminæ, eorumque etiam filijs [& filiæ] * immunes semper ab huiusmodi h muneribus perseuerent. Dat. VIII. Id. Decemb. Med. Lecta. V. Kalend. Ianuar. apud acta, Constantio. A. VIII. & Iuliano Cæs. II. Conss.

honestatis

**oporteat. *aut id. sic in omnibus & C.T.*

Nullus laicus potest imponere collectam vel onera clericis, ecclesiis, vel pijs locis: nec inuadere bona ecclesiarum vel clericorum: & si requisiti negligunt emendare, subiacent banno imperiali: de quo nō examinatur, nisi debita satisfactione præmissa. Bald.

Nouæ cōstitutio Friderichi imperatoris de stat. & cōsuetu. cōtra liber. eccle. col. x. §. itē nulla.

ITem nullæ cōmunitas † vel persona publica, vel priuata collectas vel exactiones, angarias, k vel parangarias ecclesijs vel alijs pijs locis aut ecclesiasticis personis imponere, aut inuadere ecclesiastica bona præsumant: l quod si fecerint, m & requisiti ab ecclesia n vel imperio, emēdare cōtempserint, triplum o refundant: & nihilominus bona imperiali banno subiaceāt: quod absq; satisfactione debita nul latenus remittatur.

† *potestās.*

Clerici pro prædijs propriis tenentur ad fiscalia: aliàs patiuntur translationem. Salycetus.

III. Idem A. & Cæs. ad Taurum præfectum prætorio.*

* *al. perueniens.*

DE his clericis qui prædia possident, sublimis auctoritas p tua non solum eos aliena iuga nequaquam statuet exculare: q sed etiam pro his prædijs quæ ab ipsis possidentur, eosdē ad pensitanda r fiscalia s perurgeri. * vniuersos nanque t clericos possessores dumtaxat u prouinciales, D ponit Guil. de Cug. hic, vtrum ratione tributorum clericus possit trahi ad forum seculare: & dicit ipse, quòd pro cēsibus & tributis ipsi possunt conueniri & trahi coram iudice secularem. quem reprehendit hic Bald.

Quia res transit cum suo onere. vt hic, & ca. 1. in glo. 1. post prin. extra de in re patro.

C.T.16.2. 15.§. de Iud.

m *Quod si fecerint.* ali- qui officiales.

n *Ab ecclesia.* ratione ergo delicti erit laicus in foro ecclesiæ: quod est notandum: sicut fit de loco publico per authent. qua in prouincia. infra vbi de cri. agi opor.

o *Triplum.* sic instit. de actionibus. §. tripli.

DE hu. Plana est. Et not. ex hoc text. quæstionem quā pro-

p *Auctoritas.* loquitur præfecto prætorio.

q *Excusare.* quod quandoque faciebat: vt j. de sacrosan. eccle. & l. sequen.

r *Ad pensitanda.* id est soluenda.

s *Fiscalia.* scilicet tributa.

t *Nanque.* bene dico præfectum prætorio posse constringere clericos vt soluant tributa pro prædijs. nam bene voluit quòd soluant, aliàs omittent prædia: & hæc vera sunt in prouincialibus prædijs tantum.

u *Dumtaxat.* hæc dictio dūtaxat, respicit prouinciales, quod sequitur. nā ad proximiorē scripturā referendū est: vt ff. de postu. l. j. in §. deniq;. & §. seq. quędā tamē prouincię hodie euaserūt: vt ff. de cē. l. pe. & fi. Sed videtur etiā Italicorū prędia esse grauāda tributis: vt j. sine cen. l. omnes. quę est contra. Sol. vt ibi. Item similiter cōtra instit. de re. di. §. per traditionem. Sol. nulla est differētia quo ad trāllationē dominij: sed quo ad tributa sic. Item eodem modo est cōtra: vt j. de vsuc. transfor. l. j. sed &

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed & ibi æquatum est ius omnium prædiorum in vsucapione, non in tributis. Accursius.

a *Fiscalium.* id est tributorum solutiones.

b *Translationesq.* si enim non soluãt, eis auferetur fundus, & in alios transferetur. Sed contra §. tritu. j. l. placet. in illo verbo, nulla, &c. Solu. vt ibi.

sed hodie videtur correcta ista lex per auth. item nulla. quam proxime legimus.

* *al. censemus.*

OFficiales.} Hæc. l. tractat de certis personis quæ non possunt clericari. Et ponit tres casus, quos vide in text. Not. ex hac. l. quod clericatus est dignitas & honor: vt patet ibi in textu, ad clericatus honorẽ. & vide in c. j. de cleri. coniug. lib. vj. Pau. de Cast.

c *Officiales,* iudices fisci. generale nomẽ est.

d *Rationales.* quia ratiocinia gerunt.

e *Cursus.* id est actus, relicta ratiõe. vel cursus, id est officij sibi impositi: vt j. de cursu pu. li. xij.

* *al. Imppp. Gaus. Ant. et Cæsars.*

f *Primipili.* hoc expone j. e. l. quisquis emẽtis. vel primipili, id est primę & maximę administratiõis quã gerebãt.

g *Necessitate.* id est finito tempore, vel reddita ratione.

h *Interversa.* quia obnoxij sunt, & non reddunt rationem.

i *Transeundum.* i. transierint. Accur.

k *Retrahantur.* sicque personaliter plectuntur, & in facultatib⁹ puniũtur: vt in fi. huius. l.

l *Sub notione.* id est examinatione.

m *Iudicum.* ſ. eorũ qui curialibus præsunt.

n *Officijs.* i. officialib⁹.

o *Consentientibus.* scilicet officialibus.

p *Transferantur.* in eleru scilicet palã, exceptis primipilarijs: vt j. e. tit. quisquis emensis. quæ est contra. sic ergo ad alios se hic refert. Vel sol. vt hic.

* *al. cessiones, sũ permutebatur enim curiali ad clerũ trãsire nisi facta cessione facultatiũ curiæ quã relinquebat, aut alia persona pro se subrogata.* C. Th. li. 12. ti. 1. Cont⁹.

q *Necessitonẽ.* propter quã timebat olim. nam olim si clericus fiebat curialis, reddere debebat bona curiæ.

r *Clandestinus.* Nota plus puniri clandestinum delictũ quàm publicum. sic ff. de admi. tut. l. non existimo. & retento casu quando non sunt obnoxij. patet ergo per hanc. l. quòd potest curialis effici clericus: sed hodie per auth. sed neque &c. non potest nisi secundum formam ibi datam: & hoc dicit auth. sed neque curialem quam hic lege.

Delictũ occultũ quandoq; plus punitur quàm manifestũ.

s *Irrepondum.* id est eundum ad ordinem clericatus. vel, id est intrandum. Accur.

t *Militarunt.* id est militarunt vsque huc.

SEd neque.} Hæc authen. corrigit. l. C. nam prohibet officialem durante officio fieri clericum: quod lex permittebat.

u *Clero.* vnde scilicet abstrahitur.

x *Constituantur.* de facto.

y *Monasticã.* nõ tamẽ fiet monachus, cũ propriã substantiã habere dici nõ possit: vt §. ti. j. auth. ingressi. q. tamẽ statim dicet. Sed quomodo hoc cũ j. dicat, idẽ est ãlijs monachis. ergo idẽ in istis? Respõ. hõ punitur ibi respectiue: vt in auth. vt defunsen fu. in prin. col. v. Quare ergo vxorẽ ducere nõ potest? Respon. quia habitum habet, & quia satis est clericari curialem.

z *Quarta.* hæc particula est in §. curiale. sed tota alia est in §. sed neque curialem. & in authen. de sanct. epi. colla. ix.

a *Clericatus.* refertur ad id quod dixit. §. tales enim &c.

b *Fortunæ.* id est curiæ.

c *Ecclesiastico gradu.* vt vsque ad duos gradus.

de sanct. epi. §. sed neq; curialem. colla. ix. consti. fina.

Officialis publicus vel curiæ adscriptus non potest clericari nisi forma hic subiecta. Et clericus postea repertus vxorem ducere vel concubinam tenere, à clero debet expelli, & curiali fortunæ subijci. Saly.

SEd neque curialem, aut officialem, clericũ fieri permittimus: ne ex hoc venerabili clero fiat iniuria. †Si verò tales personæ in clero^u constituantur, ^x tanquam nec ad ordinationem perducte, proprię fortunæ restituatur: nisi monasticam ^y forsitan vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleuerit. tales enim ordinari præcipimus, quarta^z propriæ substantiæ sibi retenta, reliquis partibus curiæ & fisco vindicandis, si in clero constituti monasticã & decẽtem vitã impleuerint. sed si post clericatus^a honorẽ aliquis eorũ vxorem aut cõcubinam acceperit, propriæ fortunæ^b reddatur, licet tali ecclesiastico^c gradu teneb atur, in quo quis constitutus vxorem ducere non prohibetur. ^d idem^e est & in omnibus alijs monachis, licet^f nulli fortunæ^g prius subiecti fuerint. & generaliter quicunq;^h in quolibet ecclesiastico gradu constitutus ad secularem vitam redierit, ⁱ honore nudatus, curiali^k fortunæ propriæ ciuitatis reddatur.^l

In atrocissimis delictis punitur delictum attentatum, etiam si non sit secutus effectus.

v. Imperator IOVINIAN. A. Secundo præfecto prat.*

SI quis^m nõ dicam rapere, ^n sed attentare^o tantum iunfuerit, non dicam rapere, sed attentare tãtum matrimonij cõiungendi causa. & secundum hoc est contra. ff. de pœnis. l. cogitationis. & ff. ad l. Cor. de fal. l. qui falsam. Ad quorum contrariorum solutionem sic distingue, aut quis cogitauit tantũ quando pœ delinquere, & ad actum nõ processit: & tunc non punitur. ita *autur.* loquitur. ff. de pœ. l. cogitationis. nam primi motus nõ sunt in potestate nostra. aut ad actum processit, & tunc aut perduxit ad effectum, & indubitãter punitur siue vtatur, siue non: vt ff. quod quisque iuris. l. iij. in prin. aut non perduxit, & tunc aut quia noluit: & hoc casu ei parcitur. & sic loquitur. ff. ad leg. Corne. de fal. l. qui saltam. & ff. ad Turpil. quæritum. aut quia non potuit, & tunc aut erant atrociora: & hoc casu punitur, ac si ad effectum perduxisset: vt hic, & j. ſ. quacunque præ. po. l. j. in prin. & ſ. de extraor. cri. l. j. aut non erant atrociora: & hoc casu non punitur: vt ff. quod quisque iuris. l. j. §. fin. & hoc casu aut non desiderant iuris efficaciam, aut desiderant: & hoc casu quis non punitur. j. ſi manci. ita fue. ali. l. ea quidem.

Cogitatio huius legis expenditur.

d *Non prohibetur.* vt in minoribus ordinibus: quod est generale in quolibet monacho: vt in authent. de mona. §. antepen. colla. j. & hic subijcit, & generaliter &c. Accur.

e *Idem est.* vt tradatur curiæ.

f *Licet.* q. d. licet non essent officiales.

g *Fortuna.* seruus vero domino debet reddi: vt j. e. authẽ. ſi seruus. quæ est contra. Item contra j. de decur. l. ne quis. li. x. Solu. dicitur hic redire in pristinã conditionem quãtum ad onus sustinendum, non quantum ad honores: vt ff. de interdic. & re. l. relegatorũ. §. fina.

†*Sic clerici coniugatum nũ debet ea gi ferre tem lem, ne fiat iniuria cleri co: vt in ca. Ioan. extra de cle. coniug.*

h *Quicumque.* scilicet curialis.

i *Redierit.* habendo vxorem vel concubinã.

k *Curiali.* immò in aliud monasterium: vt in authen. de sanc. epi. §. ſi monachus. coll. ix. Sed dic q; hic bis fugerat: secus ſi semel: vt ibi distinguitur.

l *Reddatur.* aliàs est in text. tradatur.

SI quis.} CASVS. Si quis mulierẽ Deo dedicatã causa matrimonij vel concubinatus corrumpere ausus fuerit: pœna capitali punietur, etiam ſi eam non rapuerit. Viuia. No. ex hac. l. q; vbi punitur attentatum, multo fortius consummatũ: & sic in delictis & pœnis delictorũ habet locũ: & ad hoc sem per allegatur iste text. secundũ Pau. & Bald.

m *Si quis.* ita lege, Si quis fuerit ausus, non dicam rapere matrimonij causa, sed attentare tantũ, scilicet eius pudicitiam. sic accipitur ff. de iniur. l. attentari. *Inst. t. c. 4.* Vel ita: Si quis ausus *vir occasio*

* *C. T. 9. 25. 2. & lib. 7. tit. attica.*

quem actum processerit: aliàs nullam patitur pœnam: vt ff. de pœ. l. cogitationis. Item nota puniri delictum, licet non sequatur effect⁹: vt hic &. j. de fur. l. ſi quis seruo. &. j. ad. l. Iul. maie. l. quisquis. & ff. de extraordina. cri. l. j. &. j. ſi quacũq; præ. po. l. vnica. & hæc sunt ſpecialia: regulariter cõtra: vt. ff. qã quisq; iuris. l. j. in fi. & ad leg. Cor. de fal. qui falsam. & de hoc dic vt no. ff. de fur. l. qui ea mente. &. ff. de pœ. l. cogitationis. Accursius.

a *Matrimonij.* & nedũ stupri: multo magis ergo ſi vt concubinam eam habuerit, vel habere attentauerit.

b *Capite alr.* vel capite punitur, vel vt ciuitatem amittat. & facit

* C. T. 16. 2. 6. & 24. infra de rap. vir. l. j.

PResbyterot.} Hæc lex cum seq. plana est.

†*hoc verbũ vel cure: vt ff. de mu. & t. axat manu ho. l. j. & l. munerũ. §. j. scripta repe- & j. e. l. generaliter. ij. ri, cũ in cate & in auth. ibi posita. ris desit & j. Cod. The.*

NEc honore. id est iure prætorio. q. d. *Sunt qui cle ricos fuisse negent: quia de re amplius vi- dendum est.* aliquis honor est ei, ſi veritatem aperiat. Vel dic honore. ſ. iudicis vocantis qui reputat sibi honorem.

c *Personalib.* vt tutelæ

d *Legibus.* i. iure ciuili, quali i⁹ ciuile, cogat homines ad testimoniũ perhibẽdum: vt. j. de testi. l. ſi quando.

e *Flagitetur.* i. vocetur inuitus. ſ. sed nec volẽs est admittẽdus, secũ. H. vt subiicit hic.

f *Item dixit.* scilicet Theodosius.

g *Dicẽdũ.* corã iudice.

h *Admittis.* sponte volentem testificari.

† *addici ſi. cut & A. legit. & ma nuſcr. alij li- bri habent adduci.*

i *Oneratur.* aliàs honoratur. i. honoranda est in hoc & in aliis. ſi vero habes oneratur, plana est.

* *observa ſa erdotẽ semper in his le gibus pœnis ſ epiſcopo.*

k *Sacerdotis.* i. episcopi.

l *Exempta.* i. priuilegiata à tali honore.

* *legendum, excepta: vt legit A. Z. o, et omnes manuſ. & codex Theo-*

m *Confundatur.* ſ. ſi adducatur, vel confundi tur cũ aliis clericis. ſ. quia iam non esset. differẽtia inter episcopũ & alios clericos. Acc.

* *hoc falsũ addium ab Irnerio: quia ſola propoſitione euangelorũ intelligitur ut are l. rem non nouam. j. de iudicijs Cantius.*

SEd iudex.} Hæc auth. corrigit l. C.

n *Ministris.* ſi ipse iudex ipediatur ire: aliàs ipsemet debet reci pere testes. vt ſ auth. vt defũ. seu fu. §. illud. col. v. & hoc est ſpeciale vt eatur ad domũ testis. ſic & ff. de iureiur. l. ad personas.

o *Propositus.* & tactis secun. Pi. vt. j. de testi. l. iurisiu. Tu die, non tactis: quia subiicit secun. M. quòd decet &c. quia ſacroſan. ſcripturæ proponuntur ante eum, & non tanguntur. ſic & j. de iud. l. rem non nouam &c.

P *Sacerdotes.* hic mutat personas. nam ſ. dixit, ad eum: hic dicit, ſacerdotes. & dicant quæ nouerint.

q *Quæ nouerint.* & hoc ſi velint dicere: aliàs non coguntur, vt in ſumma huius tit. §. priuilegium. sic ergo pro vtraque parte: vt hic &. j. eod. l. proxi. presbyteris. & in authent. de testi. §. & quoniam. col. vij. & est hæc generalis constitutio.

PResbyteri.} CASVS. Hæc lex tria dicit. Primo quòd presbyteri ſi testes testimonium, ſi vacillent in dictis ſuis, nõ debent subiici quæſtionibus, licet alij testes subiiciantur, dum tamen verum dicant, & falsum non ſimilent. Secundo dicit quòd cæteri clerici qui sunt inferioris gradus, ſi in testimonio ferendo vacillent, possunt subiici quæſtionibus. Tertio dicit, quòd ſi presbyteri inueniantur falsum testimoniũ dixisse, puniendi sunt maiori pœna quàm laici: quia cũ eis plurimũ honoris cõmittitur, multo magis pœna digni sunt. Viuia. Not: primo ex hoc tex. regulam quòd omnes in testimonio vacillantes, possunt & debẽt torqueri pro veritate eruẽda. No. secũdo, q; nõ ſolũ est falsus testis ille qui falsum deponit: sed etiã ille qui verũ ſupprimit. i. tacet veritatem. & istud est valde notandum secundũ Bal. & Pau. hic.

r *Citra iniuriam.* id est ſine iniuria.

s *Quæstionis.* i. tormentationis, vel ita vt non fiat eis postea quæstio postquam dixerint testimonium, vtrum bene vel male dixerint.

t *Simulent.* i. dicãt, quia de falso accuſantur: vt infra ſubiicit: sed non torquebuntur.

* C. T. 11. 39. 9.

v *Sequuntur.* non tamen habent.

x *Leges.* de laicis.

y *Præcipiunt.* vt possint subiici quæſtionibus ſicut cæteri liberi homines, ſi in testimonio vacillent, & dicant le interfuisse facto: vt ff. de quæstio. l. ex libero. in prin. &. l. vnius. §. testes. &. j. de aboli. l. fallaciter. §. quod ſi ingenuorum.

* *alias, qui eorum.*

* *qui sub nomine. rectè vt & in Cod. Th.*

z *Salua.* nunc redit ad primum casum.

a *Actio.* i. accuſatio. sic ponitur vt in auth. e. §. ſi quis autem pro pecuniaria. & ff. de iureiur. ait prætor. j. §. j. Itẽ & actio pecuniaria potest dari in falsarium: vt. ff. ad leg. Corne. de fal. qui nomine. non tamen torquetur: vt hic dicit.

b *Suo nomine.* hic dicunt quidam ſpeciale in ſacerdotibus quòd possint in causa ſpria testificari. ſed est falsum: vt. j. de testi. l. omnibus. Tu expone, ſuo nomine. i, propter ſuũ nomen, quia obtinet locum ſuperiorem.

c *Superioris.* ſ. clericali nomine. nam ſacerdotes sunt in ſuperiori gradu inter cæteros clericos.

d *Præcepti.* i. accuſati.

e *Metuant.* de tormentis. Accursius.

f *Suppresserint.* id est occultauerint. Accursius.

Presbyteri sunt priuilegiati vt occaſione testimonij non torqueantur, ſed in aliis clerici eis seruatur iuris communis: ſi tamen falsum dixerint, puniuntur. hoc dicit. Bald. Vel sic: Presbyteri licet vacillent in testimonio, non sunt torquendi. quod aliis clericis non conceditur: de falso tamen presbyteri non prohibentur accuſari. h. d. Saly.

VIII. Idem. A. Paulino præfecto Augustali.

PResbyteri* citra iniuriam^r quæstionis^s testimonium dicant: ita tamen, vt falsa non ſimulent.^t Cæteri vero clerici, qui eum * deinde gradum vel ordinem sequuntur, ſi ad testimonium dicendum petiti fuerint: prout leges^x præcipiunt, vadiantur: vt saluaz tamẽ sit litigatoribᵇ falsi actio,^a ſi forte presbyteri qui suo^b * nomine superioris^c loci testimonium dicere citra aliquam corporalẽ iniuriam sunt præcepti,^d hoc ipso, quòd nihil metuant,^e vera suppresserint.^f multo magis enim pœna digni sunt, quibus cum plurimũ honoris^g per nostram iussionem delatũ est, occulto inueniuntur in crimine. Dat. VIII. Kal. Aug. Arcad. A. & Bautonem. Coss.

IN AVTHENTIC. de ſan. epi. §. reuerendiſsimis. colla. ix. consti. ſi.

Presbyteri pro falso testimonio in causa ciuili lato, per triennium ſuſpenduntur ab officio: pro lato in causa criminali puniuntur pœna falsi, qua in quacunque causa puniuntur cæteri clerici. h. d. Saly.

2 PResbiteri^h seu diaconi ſi falsum testimonium perhibuisse conuincantur: ſi quidem in causa pecuniaria, à diuino ministerio^i dunta-

D

xat per tres annos ſeparati,

noris cõmittitur, multo magis pœna digni sunt. Viuia. Not: primo ex hoc tex. regulam quòd omnes in testimonio vacillantes, possunt & debẽt torqueri pro veritate eruẽda. No. secũdo, q; nõ ſolũ est falsus testis ille qui falsum deponit: sed etiã ille qui verũ ſupprimit. i. tacet veritatem. & istud est valde notandum secundũ Bal. & Pau. hic.

r *Citra iniuriam.* id est ſine iniuria.

s *Quæstionis.* i. tormentationis, vel ita vt non fiat eis postea quæstio postquam dixerint testimonium, vtrum bene vel male dixerint.

t *Simulent.* i. dicãt, quia de falso accuſantur: vt infra ſubiicit: sed non torquebuntur.

* C. T. 11. 39. 9.

v *Sequuntur.* non tamen habent.

x *Leges.* de laicis.

y *Præcipiunt.* vt possint subiici quæſtionibus ſicut cæteri liberi homines, ſi in testimonio vacillent, & dicant le interfuisse facto: vt ff. de quæstio. l. ex libero. in prin. &. l. vnius. §. testes. &. j. de aboli. l. fallaciter. §. quod ſi ingenuorum.

* *alias, qui eorum.*

* *qui sub nomine. rectè vt & in Cod. Th.*

z *Salua.* nunc redit ad primum casum.

a *Actio.* i. accuſatio. sic ponitur vt in auth. e. §. ſi quis autem pro pecuniaria. & ff. de iureiur. ait prætor. j. §. j. Itẽ & actio pecuniaria potest dari in falsarium: vt. ff. ad leg. Corne. de fal. qui nomine. non tamen torquetur: vt hic dicit.

b *Suo nomine.* hic dicunt quidam ſpeciale in ſacerdotibus quòd possint in causa ſpria testificari. ſed est falsum: vt. j. de testi. l. omnibus. Tu expone, ſuo nomine. i, propter ſuũ nomen, quia obtinet locum ſuperiorem.

c *Superioris.* ſ. clericali nomine. nam ſacerdotes sunt in ſuperiori gradu inter cæteros clericos.

d *Præcepti.* i. accuſati.

e *Metuant.* de tormentis. Accursius.

f *Suppresserint.* id est

Presbyteri seu diaconi. CASVS. Hæc auth. dicit q; ſi presbyteri vel diaconi in causa pecuniaria falsum testimoniũ deposuerint, à ministerio ſacerdotali repelluntur, & in monaste riũ per tres annos detruduntur. Si autẽ in causa criminali, nudati honore clericatus legitimis pœnis subiiciantur. Cæteri vero clerici sunt puniendi legitimis pœnis ſine distinctione personarũ. No. primo ex hoc tex. q; propter crimen falſi clericus debet priuari beneficio ſuo. ex quo enim tollitur officiũ, tollitur & beneficiũ secun. doc. No. secũdo de pœnis degradationis. ſed an erit realis, vel verbalis? Ref. vt per Bal. hic.

h *Presbyteri vel diaconi.* Dixerunt falsum, quod fit etiam tacendo verum: vt in. l. presbyteri. ſ.

i *Ministerio.* id est officio & beneficio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Legitimis.* laicorum: quæ sunt. ff. ad legem Corn. de fal. l. j. in fine.
b *Cæteri.* à presbytero vel diacono.
c *Sine delectu.* sine distinctione illa, vtrum fuerit pecuniaria causa, an criminalis: vt. §. eo. l. licet. hic aliter & mitius puniatur in pecuniaria quã criminali.
d *Verberibus.* id est tormentis.
e *Nulla nisi emensis. Transferatur.* vt in auth. quo modo oportet. episc. §. quãta. col. j. sed Pau. ad Timotheum dixit de. lx. ité authen. hic posita diaconissam &c. corrigit hãc legem, & dicit de xl. sicque minus tempus putauit sufficere imperator quàm apostolus, vel imperator antiquus.
f *Presbyterum minorem.* Diaconum scilicet vel subdiaconum: vt in cor. authẽti. vnde hæc sumitur, de sanc. episco. §. presbyterum. col. ix.
g *Si quis.* In hoc tres specialitates notantur hac lege. Prima quod crimen iniuriarum est publicum crimen. Secunda quòd ex eo infligitur pœna capitalis. Tertia quòd quis sine accusatore punitur. Vel dic quod nullum sit hic speciale: quia non loquitur de crimine iniuriarũ, sed de crimine sacrilegij quod est publicum, & pœna capitalis imponitur: vt. ff. ad legem Iuliam pecu. l. sacrilegij.
h *Hoc genus.* nam hoc est vnum inter cætera.
i *Prorumperit.* id est inciderit.
k *Ipsi cultui.* quando dicitur officium.
l *Locoque.* quando nõ dicitur.
m *Quod geritur.* i. quod factum est.
n *Animaduertatur.* id est puniatur.
o *Cultus.* ac si dicat cuilibet ibi existenti.
p *Conuictos.* id est cõprobatos per testes.
q *Nouerit.* sic ergo post confessionem datur sententia: vt diximus. ff. ad leg. Aquil. l. proinde. ij. §. notandũ. & dic sponte confessum: vt. ij. q. j. nos in quenquam. aliàs contrà: vt. ff. de quæst. l. j. §. diuus Seuerus. &. §. si quis vltro.
r *Nec expectet.* scilicet præses vel moderator.
s *Sanctas.* alias Sanctas.
t *Laudabile.* sine accusatore punitur ergo, vt dixi infra de testi. l. nullum. Accursius.
v *Reus.* id est delinquentibus.
x *Quòd.* pro &.
y *Multitudo.* scilicet delinquentium.
z *Apparitoris.* id est nuncij communis.
a *Ordinum.* id est militum institiæ illius castri vel loci.
b *Flagitari.* id est iudici præsentari.
c *Quòd.* id est quia.
d *Appetito.* sic & infra de his qui latro. vel in aliis crimi. l. ij. ante medium.

Sic in omnibus manuscr. quos vidi sic A Z, sic Accurs. quãus apud Paulũ Apostoli & Cod. Theod. legatur, sexaginta, sed tamẽ auctoritas Pauli apostoli hic citata exigit vt legatur sexaginta, quamodo & Photius in Nomocanone legit aut quamuis postea in cõcilio Chalcedonẽsi sexaginta mutauerint quinquaginta. perperã autem hic quidam diaconissas cõsumunt cum abbatissis Constan.
Sic enim iã decreuit Sue rat in concilio Chalcedonẽsi. c. 15. Constan.
*C. Th. 16. 2. 31.

monasteriis pro tormẽtis tradantur. Sed si in criminali, clericatus honore nudati, legitimis[a] pœnis afficiendi sunt.

Cæteri[b] vero clerici communi iure ab officio ecclesiastico repulsi, sine delectu[c] cautæ verberibus[d] coërceantur.

IX. Imppp. Valentinianvs. Theodo. & Arcad. AA. Tatiano. P. P.

NVlla nisi emensis quinquaginta[e] annis, secundum præceptum apostoli, ad diaconissam consortium transferatur.[e] Dat. XI. Kalend. Iul. Mediolani, Valentiniano. A. IIII. & Neotherio Conss.

IN AVTHENTIC. de sanc. episco. §. presbyterum. colla. ix. consti. fi.

DIaconissam in sancta ecclesia non ordinari præcipimus, quæ minor sit annis quadraginta,* aut si ad secundas peruenerit nuptias.

Irruens in ecclesiam & ministros debet capitaliter puniri etiam per inquisitionem: & vbicũque sit, debet capi & si sit in arce vel loco ex quo non possit facilater extrahi, debent ad hoc milites conuocari, & indici bellum. b. d. Bald. Vel sic: Iniuriam sacerdotibus vel ministris illatam intra ecclesiam tempore cultus diuini antea vel postea debet præses vindicare, capitali pœna in conuictum & confessum inferenda. Et quilibet ad accusandum vel denunciandum admittitur. Et vbi præsidis potestas non sufficiat, auxilium militare debet implorare. hoc dicit. Salycetus.

X. Impp. Arcadivs & Honorivs. AA. Theodoro præfecto prætorio.

SI quis[g] in hoc[a] genus[h] sacrilegij prorumperit,[i] vt in ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus & ministris vel ipsi cultui[k] locoque[l] aliquid importet iniuriæ: quod[m] geritur, à prouinciæ rectoribus animaduertatur,[n] atque ita prouinciæ moderator, sacerdotum & catholicæ ecclesiæ ministrorum, loci quoque ipsius, & diuini cultus[o] iniuriam capitali in conuictos[p] seu confessos reos sententia nouerit[q] vindicandum: * nec[r] expectet vt episcopus iniuriæ propriæ vltionem deposcat, cui sanctitas[s] ignoscendi gloriam dereliquit.

*al. vindicẽdam.

Sitque cunctis laudabile,[t] factas atroces sacerdotibus aut ministris iniurias veluti crimen publicum persequi, ac de talibus reis[u] vltionem mereri. Quòd[x] si multitudo[y] violenta, à ciuilis apparitoris[z] executione & adminiculo ordinũ[a] vel ordinatorũ possessorumve non poterit flagitari,[b] quòd[c] se armis aut locorum difficultate tueatur: præsides prouinciarum etiam militari auxilio per publicas literas appetito,[d] competentem vindictam tali excessui imponere non morentur. Dat. VII. Kalend. Maij, Mediolani, Honorio. III. & Eutychiano Conss.

IN AVTHENTIC. de sanc. episc. §. si quis cum sacra. colla. ix. constit. fi.

SEd nouo iure pro tali iniuria verberatur, aut[e] in exilium mittitur.[f] Sed si sacra ministeria g turbauerit, vel celebrare prohibuerit, capite puniatur. Idem est & in litaniis. nam pro iniuria[h] verberatus, exilio tradatur: si eas[k] concusserit, capite plectatur. Laicis facere litanias interdicimus sine clericis:[l] quæ sine orationibus & cruce fieri nõ debent.

Ad ecclesiam sunt promouendi illi qui sunt de illa ciuitate vel oppido. b. d. Bald. Et numerus iudicio episcopi debet taxari. Salycetus.

XI. Iidem. AA. Eutychiano præfecto prætorio.

IN ecclesiis* quæ in possessionibus (vt fieri adsolet) diuersorum, vicis[m] etiam vel quibuslibet locis sunt constitutæ: clerici non ex alia possessione vel vico,[n] sed ex eo vbi ecclesiam esse constiterit, ordinẽtur: vt propriæ capitationis[b] onus ac sarcinam[c] recognoscant,[d] ita vt pro magnitudine vel celebritate vniuscuiusque vici ecclesiis certus iudicio[e] episcopi clericorum numerus ordinetur. Da. III. Kal. Aug. Manizo. Honor. A. IIII. & Eutychiano Coss.

*Ide lex erat in Codice Theodosiano lib. 12. ti. 1. 59. & l. 104.

*Sæpiliano vicario Africæ. Cod. Th. 16. 2. 34.

*In Cod. Theod. legitur, præsentari: vt & in quibusdam manusc. qd rectius est.

*C. Th. 16. 2. 33. Cõcor. 71. dist. hortamur. & de cle. per. c. 10 nobis.

a *Vt propria.* id est tributi quod tenebantur præstare.
b *Capitationis.* id est pensitationis vel tributi animalium.
c *Sarcinam.* quantum ad corpus.
d *Recognoscant.* quantum ad patrimonium, scilicet in eo vicino.
e *Iudicio.* consentiente patrono: vt in auth. eo. si quis oratorij domum. & ibi ad collationem vacantium: hic ad certum numerum clericorum. & facit. §. ritu. j. l. non plures. & in decretis. lxj. distin. c. nullus.

SI quis curialia.[f] CAESVS. Hæc lex prolibet ne aliquis curialis astrictæ curiæ fuit, sine consensu sui superioris possit clericari: & si aliquis curialis fuerit factus clericus, nisi incõtinenti facta sibi denunciatione redeat ad curiam, iudex sua auctoritate debet eũ reddere primæ conditioni cessante quadã lege quæ dicebat q curialis potest inuito eo superiore in clericum ordinari relictis omnibus bonis suis curiæ. Viuianus.

*Co. T. 9. 45. 3.

f *Si quis curialia.* i. obnoxius rationibus curiæ.
g *Consentiente.* id est citatione.
h *Reddatur.* à prælato.
i *Et soluendo.* id est sollicitus fine.
k *Iudicantium.* forte ab his quibus seruiebat, in præsidis defit copia: vt. j. de decur. l. generali. li. x.
l *Veluti.* exemplificatiuum est.
m *Manu.* militari. i. fo cietate. & tunc dic.
n *Inuecta.* i. immissa. vel propriè dic quòd manus inuiciatur in eũ captiendo ipsum.
o *Remouetur.* sed an clericus esse desinat. Respõ. nõ, sed priuilegiis clericorũ non vtetur, quia nec decurio qui quæstioni mãcipatur. i. datur, decurio esse desinit: vt. j. ad. l. Corn. de fal. si quis. Sed arg. cõtra. in auth. quomodo oportet. episco. §. ueq; autem. coll. j. & facit ad hanc l. de agri. & cen. l. fi. li. xj. & in auth. vt iudi. fine quo. suffr. §. necessitatem. col. ij. & in decre. di. l. i. c. ij. & ij. & xxxiij. distin. c. præcipimus. &. j. eo. l. quisquis. ij. & posset hic legi authen. sed neque. quæ est. §. eo. l. officiales.
p *Legem.* quam non habemus: quæ dicebat hoc quod sequitur. erat enim lex quæ patiebatur fieri decuriones clericos si vellent cedere bonis, & dare curiæ.
q *Si venerabilis ecclesiæ priuilegia. Commissum.* id est peccatũ siue delictum.
r *Condemnatione.* sed contra. §. ritu. j. placet. sed hic imponitur pœna ciuiliter, ibi criminaliter. Vel ibi de priuilegiis circa tributa, de quibus* dicit ibi, hic de aliis. Vel hic de priuilegiis specialiter alicui quo ad pecuniam indulcis, ibi de generalibus. Vel ibi vindicta hic multa. Item contra. §. ti. j. l. iubemus nulli. §. sane. Sol. ibi vindicta, hic multa. Vel ibi quãdo circa alienationẽ violatur priuilegia. ité contra. j. de le. & constitue. ij. sed tibi soluas. Vel intelligas lege istam loqui de eo qui volebat priuilegia ecclesiæ impugnare. priuilegia tamen intelligẽ nõ inclusit in corpore iuris. Item est hic autheutica noua. Item quicunque &c. nã vio lauerat priuilegia ecclesiæ concessa &c.

* C. T. 16. 2. 35.

XII. Iidem. AA. Hadriano. P. P.

QVicunque[a] residentibus[b] sacerdotibus[c] fuerit epil copali loco vel nomine detrusus:[d] si[e] quidquid contra custodiam vel quietem publicam moliri fuerit deprehensus, rursusque[f] petere sacerdotium,[g] à quo videtur[h] expulsus: procul ab ea vrbe quam conturbauerit, centum milibus[i] vitam agat: nec nostra adeat secreta, nec impetrare rescripta speret, sed etiam impetratis[k] careat: defensoribus[l] etiã eorum[e] nostram indignationẽ[m] subituris. Da. prid. Non. Feb. Rauen. Stilichone & Aureliano Coss.

IN AVTHEN. DE sanc. episco. §. si quis autem episcopus. colla. ix. consti. fi.

SI quis episcopus sacerdotio pulsus præsumpserit ingredi ciuitatem ex qua pulsus est, relinquens locũ in quo degere iussus est: iubem[n] hunc monasterio in alia regione cõstituto tradi: vt quæ in sacerdotio deliquit, in monasterio degens corrigat.

Verbum quòd non respicit finalem causam, non inducit argumentum à contrario sensus. b. d. secundum Laco. But. verum est quod dicit hic glo. sed non tex. nisi uncibus cum gl. Bald.

XV. Iidem. AA. Studio præfecto vrbi.*

CONuenticula[o] illicita[g] etiam extra ecclesiam[h] in priuatis ædibus celebrari prohibemus: proscriptionis[i] domus periculo imminente, si dominus eius in ea clericos[k] noua ac tumultuosa[l] conuenticula extra ecclesiam celebrãtes susceperit. Dat. IIII. Kal. Septemb. C. P. Honorio. A. VI. & Aristæneto Coss.

*C. T. 16. 2. 37.

Rusticus adscriptitius alicuius domini promotus ad clericatum, potest deseruire in ruralibus obsequiis per substitutum, per cuius seruitium representatur eadem vtilitas & effectus. Baldus.

XVI. Impp. Honor. & Theodo. AA. Anthemio. PP.

QVisquis[m] censibus fuerit[n] annotatus[o] inuito agri domino, tẽperet ab omni personaliter, potest illud facere per substitutum. & hoc est verum quando ipse est impeditus. & ita erat hic propter clericatum: quia amodo non debebat vacare operi rurali, sed diuino officio. aliàs secus: quod dic vt per Cy. hic.

a *Videtur.* & etiam &c.
b *Mutibus.* i. miliaribꝰ.
c *Imperatur.* referiptis. Accursius.
d *Defensoribus.* qui vellent eos defendere.
e *Eorum.* expulsorum.
f *Indignationem.* Scilicet nostram.
g *Conuenticula illicita.* vt aliquorum hæreticorum.
h *Extra ecclesiam.* i. extra ecclesiasticam religionẽ, & sic expone in fi. huius. l. alij habent ibi, etiã. & sic est plana lex. Vel die tertio, & li cet extra ecclesiã prohibeat, non ideo in ecclesia permittit, non enim semper valet argumentum à contrario sensu: vt. j. de iurisdict. omn. iudi. l. nemo.
i *Proscriptionis.* i. publicationis. sic &. j. de fal. monet. l. j. §. domus.
k *Clericos.* f. hæreticos.
l *Tumultuosa.* sic &. j. de his qui ad eccle. cõfug. l. denunciamus. & j. de hære. l. iij. & infra de Pag. §. & tem. l. j.
m *Quisquis.* Hæc lex plana est. Et nouo. quòd ad hoc principaliter allegatur secundũ Pau. quòd ille qui tenetur aliquid facere

* C. T. 16. 2. 37.

al. conuenticulam illicitã, & pauc. post, tumultuosam conuenticulam.

Argumentũ à contrario sensu non semper valet.

n *Fuerit.* id est esse voluerit.
o *Annotatus.* id est glebæ seruus effectus, vt de ea censum solueret annuum. & dic annotatus, id est alligatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Fuerit. id est esse voluerit.
b Sub hac lege. i. domino permittente: sed hodie etiam inuito: vt in authen. ad scriptitios. quæ est. j. eo. l. iubemus.
c Capitationis. id est tributi.
d Compellatur. scilicet talis clericus: vt. 5. eo. l. in ecclesiis.
e Obsequiis. scilicet coleudi fundum.
f Subrogato. i. huiusmodi loco dato. Ar. quòd vasallus posset seruire feudo per substitutū. Item a tergum. quòd heres aduocati non iurisperitus possit seruire per alium, & retinere feudum: vt. j. e. l. ad similitudinem. & l. iubemus. Sed ar. contra. ff. pro socio. l. de illo. & j. de procur. l. fi. & est hic argu. pro nobis ad quæstionem quam no. j. de vsufruct. l. antiquitas. in glo. illa, 2. g. quòd liber homo &c.
g Immunitate. quæ fit cum domini voluntate.
h Iudulta. s. huic clerico. Accurſius.
i Capitationum. scilicet extraordinariæ. sed ordinariam præstat: vt. 5. eo. l. de his. Vel dic q̄ dicit de prædiis ecclesiæ. Accurſius.
k Venerandis. scilicet aliis clericis occasione venerandarum ecclesiarum.

Vasallus an possit per alium seruire.

* C.T.16. 2.47.

Lacet. Lex ista bona est, & fuit prodita ad honestatem clericorum conseruandam. Et diuiditur in tres partes. secunda ibi, præterea, tertia ibi sub ea. Viuianus.

Et not. ex hac l. quod clerici non possunt esse aduocati nec procuratores in causis secularibus. & est glo. in. l. j. §. sexum. ff. de postu. Bald.

l Placet nostræ clementiæ. id est nobis qui sumus clementes. sic habes. 5. de sum. trinit. l. j.
m Publicis. i. cum publicis muneribus.
n Actionibus. publicæ ideo dicuntur, quia iure publico. i. ciuili inductæ sunt: vt &. ff. de ori. iuris. l. ij. §. deinde ex his. aliàs dic actionibus, id est muneribus vt sit iudex. Acc.
o Vel scilicet actibus siue officiis pertinentibus ad singulos de populo: vt. j. eo. l. repetita. similis expositio est in authen. hoc ius porrectum. in prin. 5. ti. proxi. Accurſius.

*In quibusdam exem. legitur, & omnibus aliis in venerabili collegio & cætu constitutis tabulâ lodere, aut &c.

p Annexi. ergo in curia episcopi: quia eius curiæ corpori sunt annexi, habere possunt aliquid commune.
q Habeant. sed quam pœnam habebunt si immiscant se de facto? Respondetur. extra ordinem arbitrio iudicis puniuntur, vt ff. de pœnis. l. sanctio. Vel dic quòd illam pœnam patiētur quæ est. j. eo. l. repetita. in fi. l.
r Parabolani. i. medici, sic dicti, quia multas habent parabolas: qui & circuitores vocantur: vt. ff. de excu. tu. l. fi duas. §. j.

Parabolani qui dicuntur. Facere pro se quis potest aliqua quæ non pro alio.

s Spectaculum. id est ludum.
t Syndico. i. defensore ipsius corporis medicorū, qui sexcenti erant: vt. j. eo. l. proxi. & eorum nomina scripta erant in breui in quaterno quodam: vt hic subiicit. Et nota quòd aliqua potest facere quis pro se vel pro suo corpore, quæ pro alio non potest: vt. j. de procura. l. qui stipēdia. &. ff. de procura. l. filiusfamiliæ. §. milites.
v Sub ea definitione. hoc est iubeo prædicta sub certa pœna definita siue statuta contra eum qui venit contra.
x Breuibus. i. scriptis vel quaternis &c.
y Competenti. s. quod videtur iudici. ff. de pœnis. l. sanctio legum. Accurſius.

* legendum est, in communi totius corporis cautela: vt in plerisq; manuscriptis.

C

Nterdicimus. Hæc auth. prorogat. l. C. nam interdicit sanctissimis episcopis & presbyteris & diaconis & subdiaconis & cantoribus & cæteris clericis ne ludant ad tabulas, vel ne cum aliis ludētib⁹ participes sint, vel ludentes inspiciāt. Item interdicit eis q̄ non accedant ad spectacula aliqua. & si aliqui ex prædictis cōtra fecerint, in monasterium detrudantur, per triennium sacro ministerio eis interdicto. Sed si medio tempore se ostenderint pœnitētes, reuocātur per suū episcopum. Viuianus.
z Sanctissimis episcopis. quales omnes esse debent.
a Collegii. i. in conuentu. Vel collegium genus est conuersorum.
b Schemate. id est ordine vel figura.
c Ad tabulas. Etiā gratis, argumento eius quod dicit de spectaculo q̄d fit gratis. Sed quid si ad scacos? Respō. forte secus: quia in ingenio naturali consistit: nec committitur viribus fortunæ. & est hęc auth. de san. episc. §. interdicimus. ij. coll. ix. vbi est similis glo.
d Redigi. sed quis hoc faciet? Respon. episcopus, si clericus sibi subditⁿ sit delinquens: vt in auth. de san. episco. §. interdicimus. ij. in fi. §. vel si episcopus deliquerit, tunc archiepiscopus: vt in authē. vt nul. fa. ora. do. §. fin. colla. v. Sed quid si episcopus vel archiepiscopus non vult imponere istam pœnam? Respon. à deo pœnam expectent: vt in auth. de san. episc. in fin. §. prædicti. Accurſius.
e Minuere. scilicet triennium.

D

Nterdicimus sanctissimis episcopis z & presbyteris, diaconis, & subdiaconis & lectoribus, & omnibus aliis* cuiuslibet ordinis venerabilis collegij[a] aut schematis[b] constitutis ad tabulas[c] ludere, aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his in hoc deliquerit, iubemus hunc tribus annis a venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi.[d] sed in medio tempore si se pœnitentem ostenderit, liceat sacerdoti sub quo constitutus est, tempus minuere,[e] & hunc priori rursus ministerio reddere.

Parabolanus dicitur à παρὰ & βόλος gleba, quia quasi glebæ erat ascriptus.

XVIII. Idem. AA. Maximo. PP.

PLacet[l] nostræ clementiæ, vt nihil commune clerici cum publicis[m] actionibus[n] vel[o] ad curiam pertinentibus cuius corpori non sunt annexi,[p] habeant. q Præterea his qui parabolani[r] vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum, s neque ad curię locum, neque ad iudicium accedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli ob causas, p prias & necessitates iudicem adierint, aliquem pulsantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [in cōmunes* totius corporis causas] syndico[t] ordinato: sub ea[u] definitione, vt si quis eorū hæc violauerit, & breuibus[x] parabolanis eximatur, & competētiy supplicio subiugetur, nec vnquam ad eandem sollicitudinem reuertatur. Da. III. Kal. Octob. Cp. Theo. A. VII. & Palladio Coss.

IN AVTH. de san. episc. §. interdicimus. ij. col. ix. cōst. fi.

D

Nterdicimus sanctissimis episcopis z & presbyteris, diaconis, & subdiaconis & lectoribus, & omnibus aliis* cuiuslibet ordinis venerabilis clericatu: adeo vt etiam si in eo vico in quo noscitur mansitare, clericatus fuerit,[a] sub hac lege[b] religiosum adsumat sacerdotium: vt & capitationis[c] farcinam per ipsum domi num agnoscere cōpellatur:[d] & in ruralibus obsequiis[e] quo malucrit subrogato[f] vtatur, ea scilicet immunitate[g] indulta,[h] quę certę capitationis[i] venerandis[k] ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc legem vnquā valituro rescripto. Da.** Honorio A. VIII. & Theod. A. III. Coss.

B

XVII. Idem. AA. Maximo. PP.

PLacet[l] nostræ clementiæ, vt nihil commune clerici cum publicis[m] actionibus[n] vel[o] ad curiam pertinentibus cuius corpori non sunt annexi,[p] habeant. q Præterea his qui parabolani[r] vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum, s neque ad curię locum, neque ad iudicium accedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli ob causas, p prias & necessitates iudicem adierint, aliquem pulsantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [in cōmunes* totius corporis causas] syndico[t] ordinato: sub ea[u] definitione, vt si quis eorū hæc violauerit, & breuibus[x] parabolanis eximatur, & competētiy supplicio subiugetur, nec vnquam ad eandem sollicitudinem reuertatur. Da. III. Kal. Octob. Cp. Theo. A. VII. & Palladio Coss.

IN AVTH. de san. episc. §. interdicimus. ij. col. ix. cōst. fi.

D

Nterdicimus sanctissimis episcopis z & presbyteris, diaconis, & subdiaconis & lectoribus, & omnibus aliis* cuiuslibet ordinis venerabilis collegij[a] aut schematis[b] constitutis ad tabulas[c] ludere, aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad quodlibet spectaculum spectandi gratia venire. Si quis autem ex his in hoc deliquerit, iubemus hunc tribus annis a venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi.[d] sed in medio tempore si se pœnitentem ostenderit, liceat sacerdoti sub quo constitutus est, tempus minuere,[e] & hunc priori rursus ministerio reddere.

Parabolanus dicitur à παρὰ & βόλος gleba, quia quasi glebæ erat ascriptus.

XVIII. Idem. AA. Monaxio præfecto prætorio.

PArabolani,[f] qui ad curanda debilium ęgra corpora deputantur, sexcentos* consti tui præcipimus: ita vt per arbitrium[g] viri reuerendissimi antistitis Alexādrinæ vrbis de his qui antea fuerant,[h] & qui pro consuetudine curandi ge runt experientiam, sexcenti parabolani ad huiusmodi sollicitudinem eligātur: exceptis videlicet honoratis,[i] & curialibus. Si quis autem ex his[k] naturali sorte fuerit absumptus, alter in eius locum pro voluntate eiusdem sacerdotis[l] (exceptis[m] honoratis & curialibus) subrogetur: ita vt hi sexcenti viri reuerendissimi sacerdotis præceptis ac dispositionibus obsecūdent, & sub eius cura consistant: reliquis[n] quæ dudum latæ legis[o] formā[p] complectitur super his parabolanis, vel de spectaculis, vel de iudiciis, cæterisque (sicut iam statutum est) custodiendis. Dat. III. Non. Feb. Cp. Honorio. XII. & Theod. X. AA. Coss.

PArabolani. Hæc lex plana est, & habet locum solùm in Alexandrina ciuitate. Vi. No. in hac. l. specialiter quòd collegium medicorum debet ordinari per episcopum loci. Et hæc lex posita fuit in hoc tit. propter officium pietatis quod exercent in curandis infirmis, secundum Pau. de Cast.
f Parabolani. i. medici & regitur à verbo, præcipimus, quod est infra, & sic indeclinabile.
g Arbitrium. id est voluntatem.
h Fuerant. s. ante electionem faciendam de tanto numero.
i Honoratis. i. officialibus, qui eligi non possunt nec debent, sicut nec subrogari, vt subiiciet statim.
k Ex his. scilicet medicis.
l Sacerdotis. id est episcopi.
m Exceptis. quia non debet quis eligi de illis.
n Reliquos. scilicet præceptis.
o Legis. scilicet superioris.
p Forma. vt supra. l. proxi.

* C.T.16. 2.43. * sic in omnibus manuscriptis non est ergo emendandus quingentos, ex Cod. Theod.

Eum.

a Evm. vt episcopum vel clericum.
b Agat. i. agere debet caste viuendo.
c Decolorari. i. diffamari.
d Sororis. vt retineat aliquam quam dicat sororem.
e Cognoscant. sic. ff. de vsu & habi. l. non aliter.
f Filias. quas habuerunt ante clericatum.
g Septa. id est claustra.
h Fœdus. i. vinculū vel proximitas consanguinitatis.
i Relinqui. i. bene poterit retinere secum.
k Coniugum. scilicet, maritorum.
l Conuersatione. fuit enim talis cōuersationis hęc vxor, quòd vouit secum castitatem. Vel sic suadit eivt esset sacerdos.
m Vlto magis. id est cum prohibentur clerici ne retineant aliquam extraneam in concubinam, multo magis.
n Coniugia. quę de nouo facerent: vt statim subiicit: & sic non corrigitur. l. ij. supra eo.
o Perueneriut. cantores & lectores.
p Ascendant. scilicet, cantores & lectores. tertias nullo modo cō trahant: vt incor. auth. & hæc est de mona. §. si quis autem. coll. j. & de nup. §. sed & si quis. & quo modo opor. episc. §. neque autem colla. j.

*C.T.16. 2.44. Iste temporibus permittebatur clericis cuiuscunq; ordinis vxores ante sacerdotia ducētes retinere: circa episcopos tamen latæ est postea lex Iustiniani, quæ in eorū personā id specialiter abrogauit. *Sumle habetur in c. cum in iuuē tute. extra de præsum. vbi sunt hæc verba &c. in. c. j. cum glos. ij. post medii. &c. in. c. à nobis. vbi recitātur hæc verba de coha. cle. & mulierum. *castitatis.

q Episcopo. hoc est in auth. quomodo oportet episc. §. neque autem. col. j. & in auth. c. §. presbyteris. colla. iv.
r Nullam. idem in monacho: vt in authen. quomodo opor. mo. viuere. §. non egrediūtur. presbyteri vero & inferiores possunt habere secum illas quæ omnem effugiunt suspicionem: vt in auth. c. §. presbyteris. col. ix.

S i quis presbyter. Hæc lex plana est. No. primo hic sex personas præferri ecclesiæ in successione clerici intestati, scilicet, persona liberorum, persona agnatorum & cognatorum, vir & vxor, & curia, & dominus, & patronus. No. secundo, quòd ecclesia præfertur fisco. Bald. & Pau.
s Loci. i. gradus.
t Monachus. secundum hęc tempora monachi habebant propria.
u Solitarie viue. i. solæ, vt sit in vna cella.
x Sensibus adscripti. vt serui glebæ.
y Subiecti. i. liberti facti clerici.
z Bona. libertorum.
a Peculia adscriptitiorū, quæ improprie dicuntur peculia, cum sint liberi: sed quæ à tempore harū legū non erant nisi castrensia vel quasi, vt. j. de inoffi. test. l. fi. vnde pro pupillo patrimonio ponitur. vt. ff. ad Trebel. l. cogi. in pri.
b Legibus olim alia, quia quarta, & hodie tertia: vt instituit. de suc. lib. §. sed nostra.

Cum clericis non debent habitare mulieres eorum castitatem insamantes. Salyce.

XIX. Idem. AA. Palladio. PP. vrb.

EVm *[a] qui probabilē sæculo disciplinā agit,[b] decolorari[c] cōsortio sororiæ[d] appellationis non decet. quicunque igitur cuiuscunq; gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierū interdicta cōsortia cognoscāt:[e] hac tantum eis facultate concessa, vt matres, filias,[f] atque germanas intra domorū suarum septa[g] contineant. in his enim nihil sui criminis existi mari fœdus[h] * naturale permittit. Illas etiam non relinqui[i] castitatis * hortatur affectio, quæ ante sacerdotiū maritorum, legitimum meruere coniugium.[k] neque enim clericis incompetenter adiunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros sua cōuersatione[l] fecerūt. Da. VIII. Id. Maij, Rauen. DN. Theod. A. VIIII. & Constantio. V. C. Conss.

IN AVTHENTIC. de nup. §. sed & si quis inter. colla. iiij. consti. j.

Ad nona coniugia non possunt clerici aspirare. Solis enim cantoribus & lectoribus permittitur: dum tamen tertias non contrahant nuptias. h. d. cum glos. Salyce.

MVlto magis[m] ergo cessant eorum coniugia.[n] soli enim cantores lectoresq; nuptias contrahere permittūtur: aliis autem omnibus penitus interdicimus. veruntamen si & ipsi ad secundas peruenerint[o] nuptias, nequaquā ad sacerdotij culmen ascendant.[p]

IN AVTHENTIC. quomodo oportet episcop. §. hæc autem. versi. neque autē. col. i. consti. fi.

Cum episcopo vel monacho nulla fœmina etiam non suspecta potest habitare. hoc dicit cum glo. Salyce.

EPiscopo[q] nullam[r] mulierem secū habere permittitur: sed si habere probetur, ab episcopatu deiiciatur, quo se fecit indignum.

Bona clericorum & religiosorum ab intestato decedentium, post libertos & coniunctos & vxorem ad ecclesiam deferuntur: saluo semper iure curiæ, si erat curialis: & iure patronatus, si erat libertus, & iure domini, si erat adscriptitius. Et heres eius neque administratoris rerum ecclesiarum tenetur reddere rationem. Baldus.

Codex

A cuntur peculia, cum sint liberi: sed quæ à tempore harū legū non erant nisi castrensia vel quasi, vt. j. de inoffi. test. l. fi. vnde pro pupillo patrimonio ponitur. vt. ff. ad Trebel. l. cogi. in pri.
b Legibus olim alia, quia quarta, & hodie tertia: vt instituit. de suc. lib. §. sed nostra.

XX. Impp. THEOD. & VALEN. AA. ad Taurū præfec. P. & Patriciū.

SI* quis presbyter aut diaconus, aut diaconissa, seu subdiaconus, vel cuiuslibet alterius loci[s] clericus aut monachus,[t] aut mulier quæ solitariæ[u] vitæ dedita est, nullo cōdito testaméto decesserit, nec ei parentes vtriusq; sexus, vel liberi, vel quia agnationis cognationisve iure iunguntur, vel vxor extiterit: bona quæ ad eum vel ad eā pertinuerūt, sacrosanctæ ecclesiæ vel monasterio, cui fortè fuerat destinatus aut destinata, omnifariā sciantur: exceptis his facultatibus quas fortè cēsibus[x] adscripti, vel iuri patronatus subiecti,[y] vel curiali conditioni obnoxij clerici, vel monachi cuiuscunque sint sexus, relinquunt. Neque enim iustū est bona[z] seu peculia[a] quæ aut patrono legibus[b] debentur, aut domino possessionis, cui[c] quis eorum[d] fuerat adscriptus, aut ad curias pro tenore dudum latę constitutionis[e] sub certa forma[f] pertinere noscūtur, ab ecclesiis aut monasteriis detineri, actionibus videlicet competētibus[g] sacrosanctis ecclesiis vel monasteriis reseruatis,[h] si quis fortè prædictis[i] cōditionibus obnoxius,[k] aut ex gestis[l] negotiis, aut ex quibuslibet aliis ecclesiasticis actionib⁹[m] obligatus obierit. D. XIIII. Ka. Ia. Ariouindo & Aspere Coss.

IN AVTHEN. DE monachis. §. illud quoq;. coll. j. const. v.

Hæc authētica venit ad legem Codicis correctiuè in eo quòd permittebat monachis habere proprium, & in eu solum corrigit. sed authentica, ingressi. supra tit. 4. generaliter locuta est in quolibet ingrediente monasterium. In presbyteris autem hæc authentica nihil innouat. Salyce.

NVnc autem cum monachus factus est, hoc ipso suas res omnes obtulisse monasterio videtur, si prius testatus non fit: & exinde de iudicio eius cessante,[n] lege disponitur, vt si liberos habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit: eatenus[o] substantiæ monasterio destinatę detrahatur,[p] nequid contingat circa liberos ini-

c Cui. f. domino.
d Eorum. f. clericorū.
e Constitutionis. vt. j. de here. decur. l. iiij. & ar. supra eo. l. officiales.
f Forma ita vt sine herede decedant.
g Competentibus. aduersus dominum vel patrem.
h Reseruatis. cōtra eorum bona vel patronum vel dominum vel curiam.
i Prædictis. censibus vel patrono.
k Obnoxius. id est obligatus. Accurſius.
l Gestis. ab eis. f. negotiis ecclesiæ.
m Actionibus. i. obligationibus ex quibus proueniant actiones. vel. i. actibus.

*C.T.5. 3.1.

Nunc autem. Ista autē. plana est. Et not. ex ea quòd tacita obligatio bonorū non intelligitur facta de rebus de quibus monachus est ante ingressum testatus: alias si intelligeretur facta, tunc intelligeretur facta saluo testamento vel alia dispositione præcedente. quod est notandum secundum Bald.
n Cessante. scilicet testamentario. diuisoriū autem non cessat: vt. 5. tit. j. authentic. si qua: quæ est contra. vel secundum Ioan. id est si cessauerit poterit enim testari per l. illā. & hoc placet. vel hæc per illam corrigitur: cum hæc sit in authent. de mona. §. illud quoque. illa de san. episcop. §. si qua. col. iv. Vel dic hęc verba esse fr. non legis.
o Tenenus. id est vsque ad supplemētum quartæ.
p Detrahatur. etiam in vita patris: vt infra eo. l. Deo nobis. in fin. & in authen. vt nulli iu. §. fi vero præter. Sed argu. contra infra de do. inter vi. & vxo. l. res §. fin. Vide glos. fin. & quæ ibi no. in authen. si qua mulier. supra. tit. proxi.

AD similitudinem. CASVS. Curialis quidam factus est consul, vel alias illustris. seruiet quidem curiæ per substitutum: sicut si curialis fieret episcopus vel clericus, & hoc periculo suarum rerū. &c.
Not. ex hac. l. quod episcopi equiparantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

illustribus, tamen non sunt illustres, quia nullum simile est idem: sed cardinales sunt illustres sine dubio, secundū Bal. hic.

a *Ad simulitudinem.* nam si curialis fiat episcopus vel presbyter, potest clam seruire curiæ per substitutum.

b *Honorario.* vt quia prius erat curialis, vel decurio: & ex eodē titulo electus est ad illustrem dignitatem: seruiet quidē per substitutum. secus si dicēs decurio vel curialis esset in episcopum, vel presbyterum, vel diaconum electus. Sed hoc videtur falsum: quia curialis vindicatur à curia si fiat clericus: vt. ſ. eod. fi quis curialis clericus. quæ est contra. Sol. hæc in aliis curiæ alligatis: illa in decurionibus vel curialibus secundum quosdam. hoc non placet. aliàs illa de clericis qui sunt. j. diaconum: hæc de illis qui sunt. ſ. in eo quòd dicit de clerico. hodie tamen hæc corriguntur per auth. ſ. eo. sed neq; curialem. vel ibi clam, hic palam, & non erat obnoxius: vt patet supra eo. l. officiales.

Curialis an possit esse clericus.

c *Illustrem.* i. vt haberent eum honorem, quem habent illustres: sed tamen sine administratione.

d *Per substitutos.* dic vt j. eod. l. quisque. & sub. idoneos.

e *Suarum.* vt si substitutus male administret.

f ¶ *I qua per calumniam.* vere cognitū secū dum quosdam. Tu die præsumptam calumniam, vel quia nō probauit, qui dest tit. & est similis præsumpta calumnia. j. eod. l. omnes qui vbicunque. j. resp. in fi. & ff. de of. pra fe. præ. l. j. §. his cunabulis. & ff. de transac. l. cū his. §. in persona.

g *Postulatio.* i. accusatio.

h *Exhibitionis.* i. vt exhibeatur. i. præfēteur apud iudicem vt respō deat accusationi.

i *Auri.* hoc si ciuiliter agatur. si criminaliter, tunc similitudine supplicij, vel extraordinarie. argu. ff. ad Turpil. l. & in priuatis. & l. si quis. §. fi. & j. de accusa. l. fi.

k *Calculis.* id est rationibus fiſci.

l *Percellatur.* id est vt puniatur ille qui per calumniam postulauit eum exhiberi.

m *Quinetiam.* ſ. præcipimus.

n *Confugarum.* vt confugientes ad eam securi sint: vt j. de his qui ad eccle. confug. l. præsenti.

o *Decanorum.* vt ſ. tit. j. l. decernimus.

p *Suos præsitta.* vt. ſ. tit. j. l. priuilegia.

q *Intacta.* in totum.

r *Illibata.* in partem.

s *Seruari.* ſ. præcipimus.

t *Aduenient.* forte nec discedant de Roma antequā insinuato iudici desiderio discedendi licentiam consequātur à domino

quum saluo tamen iure vxoris & aliorum creditorum.

Dignitas superueniens facit quòd quis potest seruire per substitutū. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Curialis legitimè clericus vel episcopus factus, seu illustrem dignitatem adeptus, potest curie per substitutum seruire. hoc dicit. Salycetus.

XXI. Idem AA. Thomæ præf. præt.

AD similitudinem[a] tā episcoporum orthodoxæ fidei, quā presbyterorū & diaconorū, hi qui honorario[b] titulo illustrē[c] dignitatem cō secuti sunt, per substitutos,[d] periculo suarum[e] facultatū, curiæ muneribus satisfacere non vetentur. D. IIII. No. Ap. CP. Iidoro & Senatore Conss.

Accusans episcopum calumniose de aliquo crimine vltra pœnam calumniæ, patitur pœnē pecuniariā pro temeraria vocatione, de qua hic primò. Et priuilegia concessa ecclesiis quantum ad hoc vt consugientes ad eas sint securi, summa permanent. hoc secundo. Vt clerici peregrini non habentur pro clericis nisi habeant literas testimoniales suorum episcoporum. Pau. de Cast.

XXII. Idem AA. Florentio. P. P.

SIqua per calumniam[f] postulatio[g] super criminalibus causis apud competentē iudicem depolita exhibitionis[h] causa fuerit sacrosanctæ religionis antistiti, triginta pō do auri[i] condemnatione publicis calculis[k] inferenda vt percellatur[l] pręcipimus. Quin etiam[m] omnia priuilegia, quæ sacrosanctis ecclesiis, confugarum,[n] aut clericorum, decanorum,[o] aut aliorum eccle siasticorū causa legibus sunt præstita,[p] intacta[q] atque illibata[r] seruari.[s] Præterea iubemus, vt omnes clerici atque monachi, qui de suis ciuitatibus ad hanc almam vrbem ecclesiastici negotij vel religionis causa proficiscuntur, litteris episcopi cui vnusquisque eorum iter faciens obsequitur muniti adueniant:[t] scituri quòd si citra hanc fiduciam accesserint, sibimet imputabunt, quòd

A papa: alioqui indignationem competentem sortientur, vt infra de decur. l. si quis decurio. lib. x.

v *Putabuntur.* & si qua eis fuerit iniuria facta, non vindicabitur vt clericorum. Et sic est argu. quòd si quis verberauerit clericum intonsum, non incidit in canonem.* & sic argu. ff. de iniur. ite apud. §. si quis virginem. & ff. loca. si ignorans. & ad hoc quod hic de literis dicit, est simile infra de his qui latro. l. j. §. tribuni. & infra de manda. princip. l. j. & in authentic. de san. episc. §. interdicimus. j. col. ix. coll. & quo modo oport. episc. §. nō autem aliter col. j. & vt dif. in. §. nec autem. & infra de offi. rec. prouin. l. nullus. Accursius.

Clericum intonsum percutiens, an ligetur excommunicatione. a De hoc vide textē. cōtra. cōtra. extra de sententia excōmunicationis.

QVoniam pro intellectu huius. l. dic quòd iste Eutyches hæreticus qui fuit damnatus in concil. Chalcedonensi, dicebat in Christo tantum vnam fuisse naturam, scilicet humanam. & ibi fuit determinatum quod erat dupla natura, scilicet diuina & humana. nam si humana tantum, resurgere non potuisset, & si diuina tantum non potuisset mori. de hoc habetur xv. dist. canones. & in isto concilio interfuerunt septingenti. xxx. episcopi: nec in aliquo alio vnquā tot fuerūt, secundum Pau.

† *al. Eleuthanus, & tūc intelligit illum sanctissimum Eleutherium Constantinopolitanum archiepiscopum. Cōstitutiones eius memoriter Euag. & Nicephorus in eccl. hist. qui propter obstinationem Eutycheticæ hæresis apud eum persecutionem audiit, & ab eis cicidit. Sanè legendū esse Eleutherius docet Plutius in Nomenclatore tit. 9. ca. 9.*

x *Senserat.* circa fidem catholicam.

y *Ab omnibus.* scilicet episcopis.

z *Vno ore.* crucifige, crucifige. patet ergo quod de fide catholica licet publice disputare, ad reprobandam prauam opinionem hęreticorum: vt hic, & not. supra de summa trinitate & fide catholica. l. ij.

a *Damnaretur.* vt j. de hæreti. l. quicunque. Acc.

b *Releuetur.* i. memoriæ. habeatur.

Relictum pauperibus in genere valet, non obstante quòd nulla persona sit specificata. Bald.

XXIIII. Idem AA. Palladio præfecto prætorio.

ID quod pauperibus[c] testamento vel codicillis relinquitur: non vt incertis personis relictum euanescat,[d] sed omnibus modis ratum[e] firmūmque[f] consistat. §

c *Id quod pauperibus.* omnibus generaliter.

d *Euanescat.* aliàs desiciat.

e *Ratum.* de iure.

f *Firmum.* de facto.

g *Cōsistat.* fauore pietatis, vt j. eo. l. fi quis ad declinandam. & l. nulli. supra titu. j. l. j. & l. generali. aliàs autem in laicis incertis personis relictum nō valet: vt institut. de leg. §. incertis. & ff. de vsuf. leg. l. qui plures. sed incerto de certis scilicet hominibus valet, vt ff. de re. du. l. quidam. & d. §. incertis. nisi in libertate: vt ff. de manu. testa. l. cum ex pluribus.

Relictum incertis personis quando valeat.

CVm clericis.* Ista lex sex dicit. Primò quod si volo cōuenire clericum Constantinopolis ciuitatis: agam coram patriarcha vel præfecto prætorio, & non alibi. Secundò quod clericus dabit fideiussorem iudicio sisti œconomum maioris ecclesiæ vsque ad l. auri lib. Tertiò, quòd ipse œconomus vel de-

vel defensor vrbis Constan. non dabit fideiussorem iudicio A sisti. & est ratio, quia aliorum defensor esse debet. Quartò, si quantitas est vltra. l. libras auri, non datur fideiussor pro residuo: sed cauetur sine iuramento. Quintò, quòd duos solidos dent pro sportulis. Sextò, quòd etiam alij clerici dabunt minores sportulas quā laici. Vltra. Not. ex hoc textu. ibi. volentibus, quòd quando reus plures habet iudices seu plura fora, de iure cōmuni electio est actoris: vt hic, & l. fin. j. vbi in rem act. & cæ. Bald.

Clerici Constantinopolitani debent conuenire coram patriarcha Constantinopolitano vel præfecto, & nullius alius iudex potest cognoscere de causis ipsorum. h. d. primò. Secundò dicit quòd isti clerici satisfaciant: & quòd eorum fideiussor est œconomus vsque ad quinquaginta libras auri: alioquin supra non satisfaciant, nec iurant. Item œconomus non satisfaciat pro se. Item dicit quòd pro executoribus isti clerici non debent dare nisi duos solidos: & cum clericis mittitis quàm cū Laicis est agendum.

a *Cum clericis.* vel cautatime, vel pro quāuis lege cū. & est hæc lex localis Constantinopolitanæ ciuitatis.

b *Episcopalis.* id est archiepiscopalis, vt statim innuit. nam omnis archiepiscopus est episcopus. Accursius.

videtur esse pars. l. decernimus infra de episc. audien.

c *Volentibus.* non invitis: vt hic. & j. tit. j. l. decernimus. sed hodie etiam inuitis actoribus: vt infra eo. auth. clericus quoq;. & auth. causa quæ fit.

d *Actoribus.* sub. pateat.

e *Archiepiscopi.* quem vocauit episcopum.

f *Examen.* loquitur præfect. præ. Accur.

g *Suis.* scilicet, œconomis & aliorum clericorum.

Al. iorettare.

h *Nouerit.* factor.

i *Expetendum.* id est, agendum.

k *Qui.* factor.

l *Iudicem.* nisi apud archiepiscopum vel præfectum, vt dictum est.

m *Innellere.* id est, experiri.

n *Orthodoxarum.* i. catholicarum.

o *Viro.* quem supra vocauit episcopum & archiepiscopum.

p *Sententiarum.* scilicet conuentionalium seu citationum. Est enim sententia interlocutoria cum præcipit iudex vel eius executor eum peruenire ad causam.

Sententia interlocutoria.

q *Pulsantur.* id est, citantur.

r *Executoribus.* i. notariis.

s *Fideiussorem.* id est iudicio sisti, vel iudicatum solui, quod continetur in. vt. ff. iudi. sol.

Clerici non dant fideiussores iudicio sisti, vel iudicatum solui.

iudicatum. j. Et not. quod hic dicitur, dupliciter corrigitur: tum quia clerici nō dant fideiussorem iudicio sisti: vt in auth. e. §. si quis autem pro pecuniaria. coll. ix. tum quia œconomus vel defensor non debet fideiubere: vt in authen. eo. §. alium. Item quis nemo suo nomine conuentus hodie satisfdat iudicatum solui. vt inst. de satisda. §. sed hæc hodie. præterea secundū has leges est cōtra. j. e. l. omnes. §. in hac. ij. Sol. vt ibi. Itē notāt quidā alium hic esse œconomum, & alium defensorē: scilicet, syndicum: vt ff. de mune. & hono. l. munerum. ij. §. defensores.

t *Defensorem.* iudica. fol. vel iudicio sisti.

u *Vtpote.* Nota quòd qui alios informat vel instruit, nō debet ab alio instrui & informari: vt hic, & in authen. eo. §. j. vbi dicit, quòd qui debet alios docere nō debet ab aliis doceri: vt & ff. de eden. l. si quis ex. §. prætor ait. versi. prohibetur.

x *Fideiussor.* i. idoneus. multo magis pro se.

y *Memoratam.* ſ. lib. auri: & nomine summæ tū etiā species comprehendas. vt ff. de leg. iij. l. quisquis. in fine tit.

z *Cautionem.* i. nudam promissionem: vt infra. de verb. significa. l. sancimus.

a *Insertum.* i. nulli præstabitur iusiurandum.

b *Prohibentur.* i. iudicio sisti, & iudicatum solui: sed de calumnia sic, & sic non ob. j. de iureiu. propter. ca. l. ij. vbi dicitur quemlibet iurare debere: vt extra de iureiu. c. pen. & fi. Item vt famam suā purger. vt. j. de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. fi. ibi. nē pro testimonio: vt infra de testi. l. inhibemus. item in alienatione rei eccle siasticæ: vt. supra titu. j. authen. hoc ius porrectū. & auth. sed iudex. ſ. eo.

c *Executoribus.* qui de tulerint sententias cōuentionales, vt nūciis. nam olim soluebat litigator nuncio pro tota causa.

d *Oeconomus.* cōuentus.

e *Beatissimo.* scilicet, existente.

f *Sententiarum.* scilicet conuentionalium, seu citationum.

g *Dent.* scilicet illis executoribus. & accipe ſolidum pro aureo: vt & ff. de in ius vo. l. pen. & insti. de pœ. te. li. §. fina. a Sed videtur quod minus: vt j. e. l. omnes qui. §. executoribus. quæ est cōtra. Sol. ibi de minoribus iudicibus, hic de maioribus. Item hic de Constantinopolitanis clericis, ibi de aliis. sed hodie seruā authent. sed hodie nulla, & cæ. quam hic legas primo & postea lege aliam, generaliter autem. & c.

Concor. c. i. in prin. extra de in. calum. vbi est te. legibus itaque cōperimus cautum vt nullus clericus inermis præsumat.

a Adde quòd. 77. aurei siue ſa bdi faciunt libram auri. i. l. quotiescunque. C. de suscep. et arca. li. 10.

h *Pro cōmonitione.* aliàs conuentione, id est, citatione, scilicet, ad iudicium.

i *Pro institutione.* scilicet faciendo instrumento procurationis.

k *Procuratoris.* id est, pro instituto procuratore in iudicio. hoc est dicere, siue per se agant, siue per procuratorem.

l *Eum.* ſ. procuratorē.

m *Circa alios quoque qui reos obseruant in iudicio vel instruunt. Accursius.*

n *Consuetudine.* vt in escu lento & poculento.

o *Officio.* i. procuratoribus.

p *Clericorum.* forte reorum.

q *Paucores.* vt minores sportulæ præstentur apparitoribus à clericis, quàm à laicis.

SEd hodie. Hæc auth. plana est. Et not. ex ea secundum Bald. & Pau. dum dicit quod nō permittūtur dare vltra quatuor filiquas, &c. quod si ita taxatur certa summa notariis pro eorum scripturis per statuta, nō licet eis recipere plus etiā à sponte soluentibus: nā si isti prohibentur, accipere, ergo & illi dare: per istum text. & vide tex. cum glo. in c. statutum. §. notarium. de rescrip. lib. vj.

r *Siliquæ.* siliqua est quarta pars vnciæ: vt ff. de an. leg. l. liberto. §. filiū. vncię dico auri, nō libræ auri, vt quidā alij dicūt: quia

Siliqua quid est.

sic etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

sie etiã excederẽt statutũ modũ. Sed quidã habent, vt M. in l. li berto. ficiliqui, & nõ siliquã. Tu die secundũ Io. quod genus est monetæ siliqua qua prouinciales vruntur. aliàs vocatur medalea sanctæ Helenæ. & sic accipitur. j. de vsu. auth. ad hæc.

a *Vltra vnum solidum.* quod erit plus: quia iudex modo vocatur ad diuersam prouinciã. Vel fic: quia executor plus laborat cũ vocat personam ecclesiasticam ad diuersam prouinciam: vt in corpore authẽ. vnde hæc sumitur, scilicet in authen. eo. §. sportularũ.

b *Oeconomus.* quid si cõtra episcopum actio proponatur nomine rei episcopalis: cum in illa ecclesia non sit œconomus? Resp. actorem ordinet cum auctoritate episcopi: vt argu. insti. de cur. § fi. non syndicũ vel œconomum: [a] quia non est vniuersum seu vniuersitas. sed Aldricus ipsum episcopũ debere cõueniri, & de calumnia iurare dicebat.

c *In duplũ.* scilicet quod iniuste est exactũ: non quod iuste: vt j. de donat. sancimus. §. si quis autem. j. item est cõtra in auth. vt lit. iur. §. ex hoc quoque. col. ix. vbi simplũ damnũ passo, & triplum fisco datur. Solu. & hic dicit dari triplũ fisco, & dãnum passo: hic duplũ fauore ecclesiæ: licet ibi in aliis præstetur simplũ. Et quia de sportulis clericorum est dictum, generaliter subiicit de omnibus sportulis, in authen. generaliter autem, &c. Vel potest legi super. §. memorati. §. proxi. quia ibi tractatur de satisdatione rei: nunc generaliter dicit de satisdatione actoris.

a Aduerte quod de iure canonico de nomine istorum non curatur. ca. petitio. extra de procura.

† Concer. 3. q. 3. §. libellum vero vbi ponuntur verba huius auth.

Generaliter. Hæc authen. est valde vtilis, & dicit tria. Primò quòd si quis conuenit aliquem siue clericum siue laicum apud competentem iudicem: conuentus non cogitur accipere libellum, vel sportulas præstare, nisi primo actor satisdet apud competentem iudicem, vel eius officialem: siue litiget per se, siue per procuratorem: & si per procuratorem, procurator eius satisdet de lite illa perducenda ad finem: & decimam partem quantitatis pecuniæ petitæ in libello nomine expensarum restituet, si actor fuerit conuictus iniuste mouisse litem. Secundò dicit, quòd si actor hanc satisdationem se non posse præstare direxerit, iuratoriæ cautioni committitur. Tertiò dicit, quòd iudices formam huius auth. non obseruantes, pœna. x. librarum auri puniantur. Executor autem iudicis damnatur in exilium, & bona eius publicatur. Quòd autẽ actor prædictam satisdationem præstet, hoc verum est, si apud iudicem quæstio moueatur: sed si coram arbitro, nõ tenetur. Viuianus.

No. in ver. aut si fidemssorem. quòd ille qui tenetur satisdare cum fideiussoribus, si iurat se non reperire, releuatur ab eis dandis, & sufficit quòd promittat cum iuramẽto, & quòd obliget bona sua: vt j. eod. l. omnes. §. in hac autem. & quòd etiã promittat pœnam. secundum Pau. hic.

d *Generaliter autem.* hæc auth. loquitur de satisdatione actoris. sed l. C. de satisdatione rei clerici. sed quia alibi commodius poni non poterat, ponitur hic. Sed nunquid clerico agenti remittitur hodie sicut & fugienti: vt in authen. eo. §. si quis autem pro pecuniaria. col. ix? Respon. non: vt infra de appel. l. præcipimus. in fin. Item nõne hæc auth. est superflua per illam quæ est infra. de litis contest. authen. libellum, &c. Resp. non: illa enim ante libellum datum iudici & de inchoanda lite præstatur: hæc post datum iudici libellũ & de finienda cau-

A sa datur: sicque illa prius quàm ista præstatur.

e *Per se.* si sciat scribere.

f *Per tabularios.* cum nescit.

g *Conscribat.* id est conscribi faciat. Nunquid ex hac scriptura oritur actio? vel ad quid fit Ref. vt iudicis officiũ in exigenda

cij [i] præstet, quod vsque ad finem litis permaneat, eamque vel per se vel per procuratorem exerceat. Et si cõuictus [k] fuerit iniustè [l] mouisse litem, expensarum [m] sumptuumque nomine decimam partem [n] quantitatis in libello cõprehensæ pulsato [o] restituat. Aut si fideiussorem dare non valet, super [p] hisdem iuratoria exponat cautionem, & tactis sacrosanctis euangeliis adfirmet se fideiussorem dare non posse: pœna iudici & eius officio imminente si aliter vsati fuerint in denis [q] libris auri. Executoris autem bona publicabũtur, & damnabitur in exilium: nisi causa [r] mouerit ex cõsensu vtriusque [s] partis.

decima interueniat: licet postulatio non fuerit subiecta. Vel dic quod cõdictio ex. l. oritur ex hac scriptura: vt ff. de condic. ex lege. l. vnica.

h *Et in actis.* id est scriptura inde facta actore iudice.

i *Officij.* i. officialium. & est periculũ in hoc, quod si non recipiunt fideiussorẽ vel minus idoneum, sit eorum periculo qui ad hoc deputati sunt, & præstatur hæc cautio cõuento vel executoribus, ex quorũ pacto habet reus vtilem actionem: vt ff. rempub. fal. fo. l. non quasi. in princ. & est forma cautionis, quę sequitur, quod vsque, &c. Sed contra. j. de appel. l. eos. in fi. vbi non satisdatur de finiẽda lite. Solu. Speciale est in causa appellationis. vel hic corrigit illam.

k *Si conuictus.* ecce se cundum punctum cautionis.

l *Iniustè.* quod semper præsumitur quãdo perdit, vt j. de iudi. l. properandum. §. sin autem reus. secundum quosdam. Tu dic eum iustè ignorantia excusari: vt in authen. de iudi. §. oportet. coll. vj. Vel dic vt ibi.

† aut in omnibus.

m *Expensarum.* factarum à reo.

n *Partem.* etiã amplius si reus plus expendit [b] quàm sit decima pars litis: ne fit contraria ratio.

b Et sic in omnibus expensis & cõtentis. nam. de pa. & li. expen. l. terminato. & in authent. de litig. §. omnẽ col. viij. & l. vnica. Item quod subiicit, quantitatis, etiã pro qualibet specie vel re ponas, vt de legat. iij. l. quisquis. in fin. titu. & de verb. signifi. l. cum stipulamur. & l. prope. &. l. pecuniæ. & l. seq.

o *Pulsato.* ad decimam soluendam si succumbat. & aliàs pulsator.

Quantitas capitur generaliter.

p *Super hisdem.* scilicet duobus scilicet quod permaneat vsq; ad terminum litis: & quòd det decimam partẽ si succumbat. Item & quòd non poterit fideiussorem dare: vt subiicit. quod intellige commode, vt ff. de verb. signi. l. nepos Proculo. & est simile ad hoc infra de adser. tol. l. j. j. omnes. & ff. qui satisd. cog. l. de die. §. fi.

q *Is denis.* aliàs in decem.

r *Causa.* facienda sine fideiussore.

s *Ex consensu vtriusque.* i. apud arbitrum, apud quẽ dicta cautio non præstatur. Sed contra puto, quia iudiciũ ordinarium imitatur, vt ff. de arbi. l. j. & j. de iudi. l. rem non nouam. post prin. Dic ergo, nisi, &c. id est, nisi remittatur prædicta cautio consensu partium, vt arg. ff. de fe. l. j. ij. respon.

Decernimus. ¶ Casvs. Monachi beati Stephani volũt facere ecclesiã in curia, & inferre reliquias alicuius sancti. quæritur, an liceat hoc facere? Resp. quòd non: vt in tex.

Nota primò ex hac. l. quòd reliquiæ sanctorum & etiam si gnum crucis non debent stare in locis profanis: sed duntaxat in ecclesiis & locis sacris. Nota vltimò circa finem textũ moralem de patientia & modestia, quæ debet esse tam in clericis, quàm in regentibus rempub. Pau.

t *Posthac.* id est, post hanc legem.

Non desint.

a *Non desint.* cum multæ sint.

b *Possunt.* scilicet monachi.

c *Nomen.* dicitur enim monachus à monos, quod est vnus: & achos, quod est tristis: quia solus & tristis stare debet, nõ in tumultu. sic est arg. ex vi nominis: [a] vt j. de of. præfec. vrb. l. studentibus. in fin. & ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus. in prin. & instit. de dona. §. est & aliud. ff. de ver. sign. l. tugurij. Sed arg. contra. in eo. tit. l. tabernæ. & dicit canon: Si cupis esse quod diceris, quid facis in vrbe?

Monachus vnde dicitur.

a Not. quod à nomine est argumentum. de hæc ple. per Ab. in ca. 1. col. pe. ver. vlt. prommenib. extra de ia.

Vrisum. Ista lex diuiditur in tres partes. secunda ibi, his actionibus. tertia ibi, exceptis. Et pro eius declaratione vide. l. officiales. §. titu. j. Pau. Accursius.

d *Quisquis emensis.* i. euacuatis siue finitis.

e *Stipendia.* vt miles.

f *Officia.* id est officiis libus vel curialibus.

g *Conditione.* hominum.

h *Conscribit.* i. dedit. fic. §. tit. j. auth. ingrelsi.

i *Ad quæ.* scilicet ministeria.

k *Respõsurus.* ergo officialis rationibus subiectus sit clericus. & sic est contra. §. eod. l. officiales. in princ. Solu. hic quando tempus suæ militiæ siue officij est finitum: ibi non, vt patet ex princ. huius. l. Et in his ita distingue, vt officiales ceteri finito officioso clericari possint, teneãtur vel non, vt hic, sed nondum finito officio possunt publice clericari si non tenentur, sed clandestine si transeant, puniuntur. Si vero teneantur pro ratiociniis, non possunt pendente officio, vt ibi. primipilarij vero (sit vel non sit finitum officium) non possunt clericari si teneantur, vt hic subiicit, alioqui sic, vt ibi.

Officiales an & quãdo possint clericari.

a al. inepersonis.

vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta constructa sunt. Cum enim religiosæ ædes non desint: [a] possunt [b] ibi consultis prius (vt oportet) religiosissimis episcopis reliquias sanctorum martyrum, non quorundam vsurpatione, sed arbitrio reuerendissimorum antistitum collocare. Ideo patientiam & modestiam suam, quam leges nostræ & publica disciplina & [c] ipsorum monachorũ nomen exposcit, studiosè vnusquisque tam monachus quàm cuiuslibet alterius professionis retineat, & perpetuò obseruare procuret.

Officiales finito officio possunt clericari, etiam si ex administratione sunt obnoxij, nisi sint primipilares. Salyc.

XXVII. Item A. Eutychio. P. P.

Qvisquis [d] emensis militiæ suæ [e] stipendiis, [e] expletisque officiis [f] siue muneribus quæ cuicunque conditione [g] aut consuetudine aut lege debebantur, ad consortium se contulerit clericorũ, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate reuocetur: nec à Dei templis quibus se consecrauit, [h] importunis [a] intentionibus astrahatur, sed in hisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ [i] post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quę contra eum

C

Officiales an & quãdo possint clericari.

a al. inepersonis.

ciusqs patrimonium legitima intentione competunt pro iuris ordine responsurus: [k] exceptis primipilaribus, [l] quos præceptis tui culminis & publicis vtilitatibus in perpetuum esse subiectos, sacratissimæ constitutionis statuta sanxerunt.

Legatum relictum in redemptionem captiuorum, valet non obstante interstitione personarum. hoc primo. Eius distributio pertinet ad commissarium per testatorem electum. hoc secundo. Sed vbi non est executor testamentarius, distribuit episcopus. hoc tertio. Et debet facere inuentarium: & intra annum debet fieri executio. ex vbi non constat de origine vel domicilio testatoris, ille episcopus exequitur, vbi testator moritur. hoc dicit hæc lex in partibus magis substantialibus. Baldus.

XXVIII. Idem & Anthemivs. AA. Nicostrato. P. P.

Nvlli licere decernimus, siue testamento heres sit institutus, [m] siue ab intestato [n] succedat, [o] siue fideicommissarius [p] vel legatarius inueniatur, dispositionem pij testatoris infringere, vel improbamente violare, adiserendo incertum [q] esse legatum vel fideicommissum, quod redemptioni captiuorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, [r] pro voluntate testatoris piæ rei negotio proficere. Et si quidem testator designauerit [s] per quę [s] desiderat redemptionẽ fieri captiuorum: is qui specialiter deliganat [q] est, legati vel fideicommissi habeat exigendi [q] licentiam, [x] & pro sua conscientia [y] votum adimpleat testatoris. Sin au-

D

Diuiso.

& sit simplex minister: tunc nõ habet actionẽ. vt. ff. ad Treb. l. Lucius. §. Mæuia. j. & de adimẽ. leg. l. filio. § matri sue, sed soluitum sibi poterit erogare. Sed fallit si ad pias causas relictũ est: vt in casu nostræ. l. & de leg. iij. l. pater. §. Tusculanus. & nisi in causa alimentorũ: vt ff. de adimen. legat. alio herede. Itẽ fallit, si specialiter dixit testator vt illud legatũ petat & exigat: vt ff. de lega. j. l. si à pluribus. Secundũ istã dist. intelliguntur decretales dicentes quòd fideicõmissarii vt executores possunt ab inuitis heredibus exigere. [a] Sed nũquid isti cõmissarii qui debent expendere ad pias causas, debẽt cauere heredibus de expendenda pecunia? Resp. nõ: vt instit. de satisd. tu. in prin. & ar gu. ad hoc. ff. ad leg. Fal. l. dui. Vel potest dici quòd debeant cauere: vt & ff. cõdic. & demõ. l. quibus diebus. §. fi. Vel distingue, aut persona est suspecta vita & moribus, & quia non possident immobilia: & tũc teneatur satisdare. aut nõ est suspecta, & nõ teneatur. arg. ff. de peti. here. l. cum idem eandem. in fi. & ff. qui satisda. cog. l. si fideiussor. §. fi. Sed an de expensis creditur sacramẽto cõmissariorũ? videtur quòd sic: vt. j. de dona. l. si quis pro redẽptione. in prin. Vel potest dici cõtra: vt hæc. l. §. cũ autem. vel verius, aut est modica, & stetur adsertioni suæ. Si magna, testibus vel instrumẽtis debeat probare expensam facẽ. arg. ff. de pig. act. l. si quis in pignore. §. fi. de ven. inspi. l. j. in fi.

a Ita videtur dicere Ioannes. de testa. vbi de materia præcedenti vide Abba.

y *Pro sua conscientia.* i. sicut scit testatorẽ voluisse. Accursius.

l *Iniustè.* quod semper præsumitur quãdo perdit, vt j. de iudi. l. properandum. §. sin autem reus. secundum quosdam. Tu dic eum iustè ignorantia excusari: vt in authen. de iudi. §. oportet. coll. vj. Vel dic vt ibi.

m *Expensarum.* factarum à reo.

n *Partem.* etiã amplius si reus plus expendit [b] quàm sit decima pars litis: ne fit contraria ratio.

b Et sic in omnibus expensis & cõtentis. nam. de pa. & li. expen. l. terminato. & in authent. de litig. §. omnẽ col. viij. & l. vnica. Item quod subiicit, quantitatis, etiã pro qualibet specie vel re ponas, vt de legat. iij. l. quisquis. in fin. titu. & de verb. signifi. l. cum stipulamur. & l. prope. &. l. pecuniæ. & l. seq.

o *Pulsato.* ad decimam soluendam si succumbat. & aliàs pulsator.

Quantitas capitur generaliter.

p *Super hisdem.* scilicet duobus scilicet quod permaneat vsq; ad terminum litis: & quòd det decimam partẽ si succumbat. Item & quòd non poterit fideiussorem dare: vt subiicit. quod intellige commode, vt ff. de verb. signi. l. nepos Proculo. & est simile ad hoc infra de adser. tol. l. j. j. omnes. & ff. qui satisd. cog. l. de die. §. fi.

q *Is denis.* aliàs in decem.

r *Causa.* facienda sine fideiussore.

s *Ex consensu vtriusque.* i. apud arbitrum, apud quẽ dicta cautio non præstatur. Sed contra puto, quia iudiciũ ordinarium imitatur, vt ff. de arbi. l. j. & j. de iudi. l. rem non nouam. post prin. Dic ergo, nisi, &c. id est, nisi remittatur prædicta cautio consensu partium, vt arg. ff. de fe. l. j. ij. respon.

Decernimus. ¶ Casvs. Monachi beati Stephani volũt facere ecclesiã in curia, & inferre reliquias alicuius sancti. quæritur, an liceat hoc facere? Resp. quòd non: vt in tex.

Nota primò ex hac. l. quòd reliquiæ sanctorum & etiam si gnum crucis non debent stare in locis profanis: sed duntaxat in ecclesiis & locis sacris. Nota vltimò circa finem textũ moralem de patientia & modestia, quæ debet esse tam in clericis, quàm in regentibus rempub. Pau.

t *Posthac.* id est, post hanc legem.

Non desint.

a *Non desint.* cum multæ sint.

b *Possunt.* scilicet monachi.

c *Nomen.* dicitur enim monachus à monos, quod est vnus: & achos, quod est tristis: quia solus & tristis stare debet, nõ in tumultu. sic est arg. ex vi nominis: [a] vt j. de of. præfec. vrb. l. studentibus. in fin. & ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus. in prin. & instit. de dona. §. est & aliud. ff. de ver. sign. l. tugurij. Sed arg. contra. in eo. tit. l. tabernæ. & dicit canon: Si cupis esse quod diceris, quid facis in vrbe?

Monachus vnde dicitur.

a Not. quod à nomine est argumentum. de hæc ple. per Ab. in ca. 1. col. pe. ver. vlt. prommenib. extra de ia.

Vrisum. Ista lex diuiditur in tres partes. secunda ibi, his actionibus. tertia ibi, exceptis. Et pro eius declaratione vide. l. officiales. §. titu. j. Pau. Accursius.

d *Quisquis emensis.* i. euacuatis siue finitis.

e *Stipendia.* vt miles.

f *Officia.* id est officiis libus vel curialibus.

g *Conditione.* hominum.

h *Conscribit.* i. dedit. fic. §. tit. j. auth. ingrelsi.

i *Ad quæ.* scilicet ministeria.

k *Respõsurus.* ergo officialis rationibus subiectus sit clericus. & sic est contra. §. eod. l. officiales. in princ. Solu. hic quando tempus suæ militiæ siue officij est finitum: ibi non, vt patet ex princ. huius. l. Et in his ita distingue, vt officiales ceteri finito officioso clericari possint, teneãtur vel non, vt hic, sed nondum finito officio possunt publice clericari si non tenentur, sed clandestine si transeant, puniuntur. Si vero teneantur pro ratiociniis, non possunt pendente officio, vt ibi. primipilarij vero (sit vel non sit finitum officium) non possunt clericari si teneantur, vt hic subiicit, alioqui sic, vt ibi.

Officiales an & quãdo possint clericari.

a al. inepersonis.

vel ad publicas causas, vel ad populi oblectamenta constructa sunt. Cum enim religiosæ ædes non desint: [a] possunt [b] ibi consultis prius (vt oportet) religiosissimis episcopis reliquias sanctorum martyrum, non quorundam vsurpatione, sed arbitrio reuerendissimorum antistitum collocare. Ideo patientiam & modestiam suam, quam leges nostræ & publica disciplina & [c] ipsorum monachorũ nomen exposcit, studiosè vnusquisque tam monachus quàm cuiuslibet alterius professionis retineat, & perpetuò obseruare procuret.

Officiales finito officio possunt clericari, etiam si ex administratione sunt obnoxij, nisi sint primipilares. Salyc.

XXVII. Item A. Eutychio. P. P.

Qvisquis [d] emensis militiæ suæ [e] stipendiis, [e] expletisque officiis [f] siue muneribus quæ cuicunque conditione [g] aut consuetudine aut lege debebantur, ad consortium se contulerit clericorũ, & inter ministros veræ orthodoxæ fidei maluerit & elegerit numerari, nullius prorsus sententiæ acerbitate reuocetur: nec à Dei templis quibus se consecrauit, [h] importunis [a] intentionibus astrahatur, sed in hisdem beatissimis ministeriis securus permaneat & quietus, ad quæ [i] post longi laboris lassitudinem ob reliquæ vitæ requiem consilio meliore protractus est: his actionibus, si quę contra eum

C

Officiales an & quãdo possint clericari.

a al. inepersonis.

ciusqs patrimonium legitima intentione competunt pro iuris ordine responsurus: [k] exceptis primipilaribus, [l] quos præceptis tui culminis & publicis vtilitatibus in perpetuum esse subiectos, sacratissimæ constitutionis statuta sanxerunt.

Legatum relictum in redemptionem captiuorum, valet non obstante interstitione personarum. hoc primo. Eius distributio pertinet ad commissarium per testatorem electum. hoc secundo. Sed vbi non est executor testamentarius, distribuit episcopus. hoc tertio. Et debet facere inuentarium: & intra annum debet fieri executio. ex vbi non constat de origine vel domicilio testatoris, ille episcopus exequitur, vbi testator moritur. hoc dicit hæc lex in partibus magis substantialibus. Baldus.

XXVIII. Idem & Anthemivs. AA. Nicostrato. P. P.

Nvlli licere decernimus, siue testamento heres sit institutus, [m] siue ab intestato [n] succedat, [o] siue fideicommissarius [p] vel legatarius inueniatur, dispositionem pij testatoris infringere, vel improbamente violare, adiserendo incertum [q] esse legatum vel fideicommissum, quod redemptioni captiuorum relinquitur: sed modis omnibus exactum, [r] pro voluntate testatoris piæ rei negotio proficere. Et si quidem testator designauerit [s] per quę [s] desiderat redemptionẽ fieri captiuorum: is qui specialiter deliganat [q] est, legati vel fideicommissi habeat exigendi [q] licentiam, [x] & pro sua conscientia [y] votum adimpleat testatoris. Sin au-

D

Diuiso.

& sit simplex minister: tunc nõ habet actionẽ. vt. ff. ad Treb. l. Lucius. §. Mæuia. j. & de adimẽ. leg. l. filio. § matri sue, sed soluitum sibi poterit erogare. Sed fallit si ad pias causas relictũ est: vt in casu nostræ. l. & de leg. iij. l. pater. §. Tusculanus. & nisi in causa alimentorũ: vt ff. de adimen. legat. alio herede. Itẽ fallit, si specialiter dixit testator vt illud legatũ petat & exigat: vt ff. de lega. j. l. si à pluribus. Secundũ istã dist. intelliguntur decretales dicentes quòd fideicõmissarii vt executores possunt ab inuitis heredibus exigere. [a] Sed nũquid isti cõmissarii qui debent expendere ad pias causas, debẽt cauere heredibus de expendenda pecunia? Resp. nõ: vt instit. de satisd. tu. in prin. & ar gu. ad hoc. ff. ad leg. Fal. l. dui. Vel potest dici quòd debeant cauere: vt & ff. cõdic. & demõ. l. quibus diebus. §. fi. Vel distingue, aut persona est suspecta vita & moribus, & quia non possident immobilia: & tũc teneatur satisdare. aut nõ est suspecta, & nõ teneatur. arg. ff. de peti. here. l. cum idem eandem. in fi. & ff. qui satisda. cog. l. si fideiussor. §. fi. Sed an de expensis creditur sacramẽto cõmissariorũ? videtur quòd sic: vt. j. de dona. l. si quis pro redẽptione. in prin. Vel potest dici cõtra: vt hæc. l. §. cũ autem. vel verius, aut est modica, & stetur adsertioni suæ. Si magna, testibus vel instrumẽtis debeat probare expensam facẽ. arg. ff. de pig. act. l. si quis in pignore. §. fi. de ven. inspi. l. j. in fi.

a Ita videtur dicere Ioannes. de testa. vbi de materia præcedenti vide Abba.

y *Pro sua conscientia.* i. sicut scit testatorẽ voluisse. Accursius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Oritur. id est ortus est, & sic tempus pro tempore ponitur: vt ff. de nego. gesto. l. iij. §. hæc verba. & ff. de reg. iur. l. nec ex prætorio. Alibi ponitur præsens pro futuro: vt ff. de vsufru. l. si fur. abi, qui submittitur, &c. Item quid si in vna est hortus, & in alia habet domicilium? Rei. episcopus vtriusque ciuitatis agere potest: vt ff. ad municip. l. eius. §. Celsus. & l. assumptio. § iuris. & infra. de adop. l. in adoptionem quidē. in fi. ar. cōtra. ff. de ver. sig. l. prouinciales. Sed contra. infra. §. quod si testator, &c. vbi dicit episcopum illius ciuitatis in qua fuit defunctus. Sol. ibi quando erat barbaræ & dubiæ nationis: hic quando sciebatur. Vel potest dici, oritur, id est, moritur quantum ad nos: sed oritur, id est, incipit esse in alio mundo, vt in natiuitate dicitur sanctorum in kalendario.[a]

b Cunctatiuæ. id est finæ vlla dubitatione. vel dic, id est, sine vlla mora.

c Conuenit. id est cōueniens est.

d Impleturus. alioquin succedit archiepiscopus in eo faciendo: vt in authen. de eccle. tit. §. si autem qui hoc facere. col. ix. & in auth. licet testator, &c. & sic lege hic auth. licet testator, &c. quæ est de eccle. tit. §. si quis autem. & quod dicit, idem est in œconomo. id est, cum episcopus deest. & tūc archiepiscopus cum eo statim, & non ex intervallo.

e Gestis. id est scriptis.

f Interuenientibus. apud principem.

g Debebit. quasi faciēdo inuentarium.

h Post vnius. i. post redemptionem captiuorum. & est hoc quasi redditio rationum.

i Anni spacium. s. à tempore acceptæ pecuniæ numerandum.

k Captiuorum. scilicet, redemptorum.

l Dispendia. sic. ſ. tit. j. l. tam dementis. Accur.

m Conficiant. id est cōficiat faciant.

n Humanitatis. scilicet in redemptione captiuorum.

o Barbaræ. i. ignotæ.

p Patria. quia nescitur vnde fuit ortus, vel vbi habuit domicilium.

q Impleturus. scilicet, episcopus.

r Quòd si in vico. facit ff. ad municip. l. qui ex vico.

s Sub qua. scilicet ciuitate.

t Vel territorium. quid sit territoriū, habemus. ff. de verb. sign. l. pupillus. §. territorium.

v Fraudatorum. id est fraudantium, puta heredum vel grauatorum. aliàs legatariorum.

† De hoc tex. facit mentionem c. 3. tuncta glo. super verbo, leges & glo. 2. in c. ea. tua nos. tum glo. 1. extra de testa.

a Concor. glo. in verbo, natalibus. in §. fi. instit. de ingenuis. & glo. in verbo, natalis. in l. cū quidam. ff. do in le.

† aliàs desit. tam.

† aqua prima tur sic. j. de operibus pub. lib. xj.

tem persona non designata, testator absolutè tantummodo summam legati vel fideicō missi taxauerit, quæ debeat memoratæ causæ proficere: vir reuerēdissimus episcop' † illius ciuitatis ex qua testator oritur,[a] habeat facultatē exigendi quod huius rei gratia fuerit derelictum, pium defuncti propositū sine vlla cūctatione, [b]vt cōuenit, ſimpleturus.[d]

Cum autem vir religiosissimus episcopus huiusmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit consecutus, statim gestis [c]interuenientibus [f]earum quantitatem, & tempus quo eas susceperit, apud rectorem prouinciæ publicare debebit.[g]

Post [b] vnius verò anni [i] spaciū, & numerū captiuorū,[k] & data pro his precia eū manifestare præcipimus: vt per omnia impleantur tam † piæ deficientiū voluntates: ita tamē, vt religiosissimi antistites gratis & sine vllo dispendio[l] prædicta gesta cōficiant.[m] ne humanitatis [n]obtentu relictæ pecuniæ iudiciorum dispendiis erogentur. Quòd si testator qui huiusmodi legatū vel fidei cōmissum nō designata persona reliquit, barbarę[o] sit nationis, & de eius patria[p] aliqua emerserit ambiguitas: vir reuerendissimus episcopus ciuitatis eius in qua idem testator defunctus est, eiusdem habeat legati seu fideicōmissi peritione, defuncti propositū modis omnibus impletur.[q] Quod [r] si in vico vel territorio testator mortē obierit, illius ciuitatis vir reuerēdissimus episcopus exactionē habebit, sub qua [s] vicus vel [t]territoriū † esse dignoscitur. Et ne piū defuncti propositum improbafraudatorum [u] calliditate celetur, quicquid pro huiusmodi causa à testatore relictū fuerit, vniuersi qui id quocūq; modo cognouerint, vel in viri clarissimi rectoris prouinciæ, vel in vrbis episcopi notitiā deferendi liberā habeāt facultatē. Nec delatoris [x] nomen suspicionemq; formident, cum fides atque industria eorum tā laude, quàm honestate ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas [y] aures lucemque deduxerint.[z]

IN AVTHEN. DE eccle. tit. §. si quis autem pro redemptione. col. ix. const. vj.

Etsam testatores inmito episcopus se intromittit pro eius voluntate exequenda: & negligentes monitis priuantur commodo à de functo percepto: & ad episcopum deuolutur executio. Salycetus.

LIcet testator vel donator interdixerit ei aliquod ad hoc participium in ea re habere: idem est in œconomo. Sed si hi qui facere iussi sunt, neglexerint: semel vel bis ab episcopo vel œconomo admoniti per publicas personas, admittant lucrum quod eis contingebat ex voluntate defuncti, & episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrū: & illud quod distribui debet, distribuere. quod si non fecerit, rationem reddere debet.

**Græca constit. 29. quæ hoc loco desit, ex prætermissis repetenda fol. 9. col. 1.*

Episcopus debet eligi effugiens, & non appetens, & propriis meritis & virtutibus non pecuniis interuenientibus: aliàs non solum electus, sed & eligens à sacerdotio repelluntur, & infamia notantur. Salycetus.

xxx. Iidem. aa. Armasio. pp.

SI quenquam [a] † vel in hac regia vrbe vel in ceteris, prouinciis quæ toto orbe diffusę sunt, ad episcopatus gradum prouehi Deo auctore contigerit, puris hominum [b]mentibus nuda [b]electionis cōscientia,* [c] syncero omniū iudicio proferatur.[d] Nemo gradū[e] sacerdotij precij [f] venalitate mercetur. quantum[g] quisque mereatur,[h] non quantum dare sufficiat, ęstimetur. Profectò enim quis locus [i] tutus, & quæ causa esse poterit excusata,[k] si veneranda Dei templa [l] pecuniis expugnentur?[m] Quem murū[n] integritatis, aut vallum fidei prouidebimus, si auri sacra[o] fames [p] in penetralia [q] veneranda proserpat?[r]* Quid denique cautū esse poterit aut securū, si sanctitas [s] incorrupta corrumpatur?* Cesset altaribus imminere profanus ardor auaritię, & à sacris adytis repelatur piaculare [a] flagitiū. [b] Itaque * castus & humilis nostris temporib. eligatur episcopus: vt quocunque locorum peruenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet: nec precio,[c] sed precibus *[d] ordinetur antistes. Tantūe ab ambitu debet esse sepositus, vt quę ratur cogendus,[f] rogatus recedat, inuitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas[g] excusandi. Profectò enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus inuitus:[h] cum sanè si quis hanc sanctam & venerandā antistitis sedē pecuniæ interuentu subiisse, aut si quis vt alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur: ad instar publici criminis & læsæ maiestatis accusatione proposita à gradu sacerdotij retrahatur. Nec hoc solum deinceps honore priuati, sed perpetuę quoque infamiæ *[i] dānari decernimus: vt eos, quos par [k] facinus coinquinat & æquat, vtroſq; similis pœna cōmitetur. D. VIII. Id. Mar. Constantinop. Martiano & Zenone Coss.

IN AVTHENTIC. de sanct. epis. §. præ omnibus. colla. ix consti. fin.

QVod pro hac causa datum est & preciū quod expēsum est, restituatur eccleſiæ cuius sacerdotium voluit comparare.

Hospitalarij æquiparantur tutoribus & curatoribus, & debent inuentarium facere: & administrationem auctoritate superiorum recipient: & bona hospitalis (nisi ex causa vrgente) nō debent nec possunt alienare. & tanquam pars et pauperum illius loci non tenentur pauperibus illius loci administrationis rationem reddere. B. ald.

xxxi. Iidem. aa. Dioscoro præfe. prætt.

ORphanotrophos [k] huius inclytę [l] vrbis (nulla subtilitate iuris obsistente) qui quidem pupillorū sunt quasi tutores, adolescentium verò quasi curatores sine vllo fideiussionis [m] grauamine in emergentibus causis tā in iudicio quàm extra iudiciū (vt opus exegerit) ad similitudinē [n] tutoris & curatoris, personas * & negotia eorū (siqua posint habere) defendere ac vindicare iubem[o]: ita videlicet vt presentibus publicis personis, id est, tabulariis, *[p] aut interuenientibus gestis, in hac quidem inclyta vrbe apud virum perfectissimum magistrum census, in prouinciis verò apud moderatores earum, vel defensores locorum, res eorum eis tradātur, à quib' † sunt custodiendæ: vt si quas earundē rerum propter fœnus forsitan, vel aliam vrgētem * causam, [P] vel eo quòd seruari non possunt, alienandas esse perspexerint: prius habita [q] æstimatione liceat eis alienationis inire contractum, [r] vt precia eorū, quæ exinde colligūtur ab eisdem personis custodiantur. Huiusmodi autem pium atque religiosum officium pro tempore orphanotrophos ita peragere conuenit, vt minime ratiociniis tutelaribus seu curationibus obnoxij [s] sint. Grauę enim atque iniquum est, callidis quorundam (si ita cōtigerit) machinationibus eos vexari, qui propter timorem Dei parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affectione paterna educare festinant.

Extra suam prouinciam clerici non debent in iudicio vocari. Salyce. vel sic: Hac lex determinat vbi clerici debent conueniri, & qualiter & quando debent satisfacere, & de iuramento fieri, & conseruari eorum priuilegia, & pœnæ in talentes eos ad iudicem pro causarum vel tenementarum. B. ald.

xxxii. Iidem. aa. Eutropio. * pp.

OMnes [t] qui vbique sunt vel posthac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici, cuiuscunque gradus

Codex.

de summa trini. & fide catho. l. inter claras. ibi, nihil est enim.

a Flagellare. i. purgabile. vel. i. piis rebus incūbens. Vel dic delictum sanguine piandum ad instar læsę maiestatis: vt j. in fi. l.

b Flagitium. scilicet sanguinem.

c Preces. dando à se vel ab alio.

d Precibus. ad se vt recipiat, non à le porrectis vt eligatur: vt in nuit. j. tit. in. & ad hæc facit. j. ad l. Iul. repe. l. fin. & in authen. quomo. opor. epis. & cleri. §. & hanc. col. j. & in auth. c. in prin. tit. co ix. & hodie est expeditum: vt in auth. ista tuimus. quam statim leges post alias.

e Tantum. i. tantum: vel adeo.

f Cogendus. ſ. vt velit: vt ff. de tute. l. qui habet. §. si pupillus. j. alias non potest esse nisi velit: vt in auth. quo. opor. epis. §. sed etiā sic cum constituntur, &c. col. j. & in decre. dist. lx xiiij. c. j. Item nōne qui episcopatū, &c. vt viij. q. j. c. qui episcopatū. & c. dilpficet. xxiij. quæ. iiij. sed ibi vt protit, non vt præsit. Accursius.

g Necessitas. i. sola necessitas excusat eum.

h Inuitus. sed volens. nam suspectus est qui operas dat ei in inuitum: vt in authent. vt hi qui oblig. se ha. per hi. §. quoniam. colla. vj. & ff. ad l. Cornel. de fal. l. vxori. j. §. j. & de procurat. l. qui omnia. §. j.

i Par facinus. No. æquale delictum æquale pœnā exigere pœnā: vt hic, & in aut. vt fra. fi. §. fi. co. ix. & ff. ad l. Aquil. illud. & in authen. de man. prin. §. titulos. co. iij. & ſ. de hered. l. qui cunque. in fin. & ff. ad l. Iul. de adu. l. fi adulterium cum incestu. in prin.

k Orphanotrophos. Dicit primò hęc lex quod sportularij administrent Romę & in prouincia: & agunt & defendunt sine aliqua satisdatione rem ratā haberi. Secundo dicit quòd administratio cōmittitur dictis personis gestis interuenientibus Romę apud magistrū census, in prouincia apud præsides, vel locorum defensores. Tertiò quòd administrando poterunt alienare ex causa, & precium seruent. Quartò quòd non tenentur reddere rationem administrationis. & reddit rationem quare non. Nota. ex hoc textu. quòd hospitalarij habentur instar tutorum & curatorū. ex hoc apparet quòd hospitale ipsum habetur ad instar minorum: & sic si lædituo, potest nomine hospitalis peti in integrum restitutio. quod est notan. secundum. Bald. & Paul. de Cast. hic.

l Inclytæ. i. Constantinopolitanæ. sed hodie idem per totum orbem: vt in auth. de eccle. tit. §. fi. col. ix. sed per Listā videtur generaliter dici ibi, in prouinciis vero, &c.

m Fideiussione. scilicet rem rata hā quę nec tutori incumbit: nec iudicio sisti, quæ tutori incumbit: vt. j. de admi. tut. l. fi. §. defensionem. & §. seq. & l. tutores debita.

n Ad similitudinē. quasi ipsis in hoc similes esse non debent.

o Tabularis. alias tabulario. alterum illorum sufficit secundū Ir. scilicet, vel tabulariis, vel coram iudice. Vel pone aut pro &: vt sic vtrunque exigatur.

* ad personarum.

Et dic tabularius, id est tabellario. sic. j. de iure delib. l. fi. §. ij. & in authen. de here. & fal. §. fi vero absunt. coll. j. Et dic quòd erant hi tabularij publicæ personæ aliæ, quàm notarij qui quoddam officium habebant in publico & hoc modo potest intelligi. j. de admi. tu. l. tutores. ij. Vel verius dic quod notarij erant: & sic dictam † tutores, intelligas.

* sic omnes manuscripti recte. id est, orandus est Deus vt det optimū, vel vt alij exponunt, orandus est ut refugiat hoc onus, alij legunt, nec precibus.

* Tabularij qui sunt.

P Causam. quia non potest seruari: vt j. de admi. tu. l. lex quæ tutores. vel quia steriliis: vt ff. de iure dotium. l. fi.

q Prius habita &c. cum & similitudinem habeant: vt supra in prin.

* vrgentem.

r Contractum. etiam sine decreto, vt dicit: sed P. dixit debere cū decreto fieri. vt hic dicit.

s Obnoxij. nunquid ergo ipsi vexabūt, orphanos pro expensis de sua facultate? Respon. non, quia pietatis causa faciunt. vt. j. de negot. gest. l. j. & de nup. l. ij vt proponis. i. & quia claudicaret si ipsi non tenentur, sed alij tenentur eis: quod esse non debet. vt ff. de arbitr. l. ij cum dies. §. pe. in fi. Hodie vero omnes huiusmodi administratores tenentur reddere rationem. vnde corrigitur quod hic dicitur. & quod dicitur in auth. de eccle. tit. §. fi. col. ix. vbi idē dicitur quod hic: & hoc per authen. de san. epi. §. œconomos ante.

* Orphanotrophos non debet. reddere rationem.

* Eritbio. vel.

b Ita tenet Sed pater etiam hodie non reddit rationem filio de administratione aduentitiorum, nec fatisdat, vt. j. de bonis quæ li. l. cum oportet. §. non autem. & l. fi. §. hoc procul dubio. & in auth. de nup. §. sed quod sancitum. col. iij.

b Ita tenet etiā glo. d. §. œconomos glo. vero in fine. d. §. fi. aliàs dicit. Sed Petrus de bel. pere. vt Bar. ibi refert sic

Omnes qui. Ista lex duodecim ponit casus. Primus quòd clerici existentes in prouinciis conueniantur apud præsidē suæ prouinciæ & nō alias. Secundo quòd Cōstantinopoli existentes cōueniuntur apud præfe. præto. Tertio redit ad primū dicens quod in prouincia clerici cōuenti dent fideiussorē iudicio sisti œconomum suæ eccleſiæ. Quarto redit ad secundū quòd Constantinopoli cōuenti nullum dent fideiussorem: sed vel inter se fideiubeant: vel nuda cautione promittāt. Quinto

* distinguit. Aut queritur, vtrum tenetur reddere rationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vtroque: quòd si volo ecclesiam conuenire, faciam libellū contra œconomum: & pro eo fideiubebit defensor ecclesiæ. Sexto, de præstando nomine sportularum & semisse, & dimidio aureo in prouincia. Septimò, si præfectus citet prouincialem de prouincia, duo solidi dentur. Idem dic si cōmittat causam alicui in prouincia. Octauo, si dictus præfectus cōueniat in ciuitate Cōstantinop. prouincialem clericū, detur autem pro sportulis. Nono, quòd nullam faciat clericus iniuriam factis vel verbis: & pœna imponitur facienti. Decimo confirmat priuilegiū ecclesiæ concessum: vt decimas dare clericis & aliis religiosis dans immunitatē. nam & alij quidam habent. Vltimo dicit, quod actor qui conuenit clericū, vbicunque sine causa faciat, reddet expensas ei: vt sic temperent a modo eos vexare. Nota primo ex hoc text. quod clerici vel monachi non sunt à suis ecclesiis vel monasteriis extrahendi: sed debēt ibi facere residentiā: & ideo nō debent trahi ad extranea iudicia.

Secundo not. in §. in hac autem regia quòd clericis quanquam litigantibus debetur reuerentia & honor. Tertio not. quòd aduocati dicūtur oratores. Quarto no. in versi. præterea ibi, approbentur. quòd clerici hæretici vel schismatici nō habent priuilegia clericorum. Bald. hic.

u *Sententia iudicis commonitoria.* Azo. nisi in casu: vt j. eo. §. verum si apparitor. sed non est extraneum.

b *Cognitur.* sed nōne idē est in quolibet alio laico, per l. j. de iurisd. om. iud. l. in criminali? Sed die quòd specialiter de clericis dicit, ne videatur negligere: vt ff. de iniuriis. l. item apud. §. hoc edictū. & si contra fecerit actor amittit causam iure canonum: vt. xj. q. j. c. inolita. Item iure legum: vt j. de iur. om. iud. l. in criminali. ij. respon. Sed contra. j. proxi. §. vbi conueniuntur in ciuitate Constantinopo. Sed dic quòd ibi erant pro aliis factis suis: vt patet in prædicto. §. proxi. ibi contigerit reperiri, &c. & in alio. §. in hac. in princip. sed huic videtur obstare. j. eod. §. verum si apparitor. sed ibi nō vocauit prima vice de prouincia. Accursius.

c *Apud suos.* vel per seipsos vel per datos iudices cognoscentes, vt infra eo. l. iubemus. §. fi. quæ est cōtra in eo quod dicit, litigatorem venire ad domum iudicis. hic econtra. vel ibi in criminalibus: hic in ciuilibus: vt ibi dicam. Vel dic tertio, vt in locis in quibus degunt, recipiant actiones. id est apud prætores & magistratus illorum locorum, scilicet ciuitatum in quibus sunt ecclesiæ suæ, vt sic ipsi adeant iudicē, non iudex eos.

d *Excipiant.* id est recipiant.

e *Prætorii.* locus est vbi causæ ventilantur. alias dicitur locus vbi paterfamilias moratur in die: vt ff. de viu & ha. l. plenum. *Prætorium quid sit.* in princ.

f *Inuentio.* s. illius qui agit contra ecclesiasticos viros, quę est calumniosa præsumptio, scilicet prima facie.

g *Constituti.* aliàs delituti, scilicet clerici. aliàs constitutis, scilicet altaribus. quæ tamen præsumptio non facit ad eius condemnationem qui fugit: eoque casu dicitur cōtrarium. j. eo. l. iubemus. §. omnes.

h *In hac.* ecce secundus casus generalis. Superius ergo dixit de prouincialib⁹ clericis in prouinciis conueniendis, & coram quo iudice: nunc de extraneis, qui sunt in vrbe Cōstantinopolitana cōueniendi, & corā quo. *Continuatio textuum.*

i *Intua.* subaudi, ò præfecte, vel etiam episcope, vel archiepiscope, vt supra eo. l. cū clericis. Sed hodie coram episcopo tantum monachus: vt in auth. causa. infra eod. & idē est de aliis clericis: vt in auth. clericus quoque, quas lege hic.

k *Eis.* scilicet clericis.

l *Oratorum.* id est aduocatorum.

m *Præterea.* redit ad primum.

n *Sententia.* commonitoria.

o *Fideiussores.* hoc hodie corrigitur propter duo, & quia non dantur, & quia tales fideiubere non debent, vt in auth. eo. §. fi quis autē pro pecuniaria. & §. alium.

p *Flagitat.* id est postulat. *Flagitentur.*

q *Innoxia* præsumptiue. & ad hoc ff. de ædi. edic. l. quòd si nolit. §. fi quis exegerit. & ff. ad Trebel. l. cogi. §. inde. ver. sed Iulianum.

r *In hac.* redi. ad secūdum.

s *Amplitudinis.* loquitur præfect. prætor.

t *Quod.* s. iudicium.

v *Eis.* s. clericis.

x *Solum.* hoc dicit ad excludendos iudices ciuiles.

y *Fideiussores.* immo contra, vt. §. l. eod. cum clericis. §. memorati. Sed ibi de clericis Cōstantinopolitanis, hic de prouincialibus qui sunt in ciuitate Romana. Azo. hodie tamen neminem dant: vt in auth. e. §. fi quis autem pro pecuniaria.

z *Professioni.* cum iureiuran. secundum Azo. quod est falsum: vt §. eo. tit. l. cum clericis. §. penul.

a *Obligationibus.* id est sub hypotheca rerum suarum, vt insti. de fatisda. §. sed hæc hodie. Accursius.

b *Hoc nihilominus.* nūc de vtroq;. Vel dic verius de primo ne sit cōtra. §. §. proxi. ad id quod in fi. hic dicitur de fideiussoribus.

c *A sacerdote.* id est episcopo. & idem in actore: vt instit. de cura. §. fi. sed & quandoque alius quàm œconomus conuenitur: vt dixi. §. eo. auth. sed hodie.

d *Quem.* scilicet œconomum.

sint, *monachi quoq; in cātiis ciuilibus ex nullius penit⁹ maioris minorisve sententia[a] iudicis [commonitoria] *ad extranea iudicia pertrahantur, aut prouinciam, aut locū, aut regionem quam habitāt, exire cogantur.[b] Nullus eorū ecclesias vel monasteria propria, quę religionis intuitu habitant, relinquere miserabili necessitate iubeatur: sed apud[c] suos iudices ordinarios B id est prouinciarum rectores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis obsecundent, omniumq; contra se agentium excipiant[d] actiones: vt his horis saltem atq; temporibus quib⁹ religiosos viros à turbulēta obseruatione prætorij[e] vacare contigerit, cumque eos ad tempus petitorum intentio[f] calumniosa laxauerit, ad sua se monasteria & venerabiles ecclesias cōferentes, sapienti animo precatione solicita, faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecūdent, in suis laribus domiciliisque constituti. C

Clerici extranei non prouinciales in ciuitate Constantinopolitana reperti, ibi possunt conueniri, & solum coram præfecto. Sabycetus.

In hac[h] autem regia vrbe si quando cuiuscunque rei causa episcopos vel presbyteros, ceterosq; clericos, qui sacrosanctis ecclesiis obsequūtur, siue monachos ex aliis quibuscunque prouinciis contigerit reperiri, quos tamen in litem quisquā vocare voluerit: in nullo alio sit licitū memoratos cuiquam pulsare iudicio, nisi in tuæ[i] sublimitatis duntaxat examine, vbi eis[k] & beatitudinis honor debitus reseruetur, & oratorū[l] adfluens in defensionib. copia large præstetur.

Clerici ex ati non cōpelluntur dare alium fideiussorem de iudicio sisti quàm œconomum ecclesiæ. Sabycetus.

Præterea[m] cum in prouinciis ex eius qui regit prouinciam, fuerint sententia[n] vel interlocutione conuenti, siue illi sacerdotes, siue cuiuscunq; gradus clerici, siue monachi habeātur: dummodo approbētur orthodoxi, qui in propriis causis cōtractibusve pulsantur: non alios quàm ecclesiæ propriæ defensores, seu quos œconomos appellat, fideiussores[o] præbeant: ne dū executoris pertinax & auara* poteruitas extraneos & idoneos fideiussores flagitat, P multiplex innoxiæ[q] paupertati infligatur incommodum.

Clerici extranei in vrbe Constantinopo. non tenentur præstare fideiussiones, nisi vicissitudinarias, aut per proprias promissiones cum obligatione bonorū. Sabycetus.

In hac[r] autem inclyta vrbe inuenti ex quacunque prouincia venientes, cum in tuæ amplitudinis[s] iudicio (quod[t] eis[u] solum[x] delegauimus) lite pulsati fuerint: reuerendissimi ortho doxæ fidei sacerdotes, seu certè œconomi, aut ecclesiæ defensores, seu clerici: in causis ciuilibus suis siue ecclesiasticis, nulla præbendi fideiussores y molestentur iniuria: sed aut vicariis fideiussionibus contradantur, *quas tamen stipulationum solennis cautela vallauerit: aut cautioni & professioni[z] proprię, aut facultatum suarum obligationibus [a] committantur.

Œconomus ordinatur, in causa ecclesiæ est conuentiendus. Sabycetus.

Hoc[b] nihilo minus† obseruando vt in causis ecclesiasticis nullum alium cōueniri fas sit, nisi eum quem dispensatorem pauperum, id est œconomum ecclesiæ episcopi tractatus elegerit. Hunc enim sine dubio à sacerdote[c] conuenit ordinari: quem[d] tamen

Defensoris.

al. aut prouinciis suæ ecclesiis or thodoxæ fid. dep.

†Concor. glo. l. in cadoceri. in me. extra de rescriptis vbi bona gl. & satis ampla ad materiam huius §. Item constituitur etiam secundum ius canonicū œconomus ad cōseruādū sua bona & eius beneficij vacātis, quando contingit eis non posse nisi prouida vti illi beneficio de persona ide-

Prætorium quid sit. neat: vt in c. cum vos ca glosa super verbo, œconomus. extra de offic. ordi.

a *Defensoris.* alius est ergo defensor, vt patronus forte, & alius œconomus.

b *Ecclesiæ fidei.* sed contra supra eod. l. cum clericis. §. ipse vero. vbi dicit quòd œconomus si cōueniatur, nō debet dare fideiussorē: & hic dicit quòd sic. Sol. ibi loquitur de clericis Constantinop. hic de prouincialibus.

c *Committi.* hodie neminē dat: vt supra pro xi. §. dixi.

d *Præcipimus.* si in prouincia conuenitur: vel nullum dat. vt. §. proxi. §. & §. e. l. cum clericis. quæ sunt contra.

e *Executoribus.* nūc re dit ad primum.

f *Iudicis.* qualia sunt prouincialia iudicia.

g *Semissem.* id est medium byzantium siue aureum.

h *Audentibus.* non ergo potest clericꝰ huic priuilegio renunciare. Et sic est arg. contra j. e. l. fi quis in conferendo. sed ibi fori priuilegio renunciabat, quod potest: vt ibi. at hic priuilegio huius. §. non potest.

i *Verum.* nunc redit ad secundum.

k *Eos.* s. clericos prouinciales per delegatū illuc missum cognoscentem, ne sit contra. §. eo. in princip.

l *Commonerit.* contra. §. eo. in prin. Solu. hic nō trahitur extra prouinciam, sed corā præfec. vel eius vicario in prouinciam misso respondere cogebatur. ibi sic.

m *Eum.* scilicet executorem.

n *In hac.* & hic de secundo. & his duobus casib. est contra. §. eo. l. cum clericis. in fi. Sol. vt ibi.

o *Summa.* speciē etiā intellige: vt ff. de. leg. iij. l. quisquis.

p *Præterea.* nunc de vtroque.

q *Post amissionem.* ne vi deatur in dignitate mori.

r *Priuilegiis.* de vtroque.

s *Eas.* s. ecclesias.

t *Remittimus.* vt infra qui morbo. l. vnica. & infra qui ætate. per totum. lib. x. & infra de excusa. mu. l. maximarum. & l. fi. li. x. & j. de profes. & me. l. medicos. l. x. & j. de suariis & susceptoribus. l. j. lib. xj.

u *Lucrativa.* à pœna tamen excusantur quandoque. vt ff. ad l. Iul. maiest. l. famosi. & j. de abol. l. iij.

x *Eis.* s. clericis. supradictis.

y *Cogantur.* speciale est in clericis: quia tempore huius legis latæ nondū fuit de sumptibus litis statutū, quod est hodie, vt j. de iudi. l. properandi. §. fin autē alterutra. secundum Ir. Alij dicunt quòd clericis redduntur damna, quæ etiā extra iudicia passi sunt. Alij vt Bul. quòd etiam si plusquā debent expendāt, totum eis redditur, quod non est in aliis. media placet.

z *Reuocati.* isti calumniatores. alias territi.

a *Acquiescant.* s. nobis præcipientibus eis retinere seipsos ab improba petitione.

b *Magistra.* nos enim magistri sumus imponēdo necessitatē.

c *Retinere.* id est retinendo se dolose.

C *Causa.* Ista auth. corrigit legem Codicis in monachis, in quantum illa vult in princip. quod possint conueniri corā præsidibus prouinciarum. Ista vult quòd nō nisi coram episcopo & per œconomum defendi. & si iudex sæcularis aliter processerit, priuatur officio suo, damnaturque in x lib. auri applicandas fisco, similiter & sui officiales. Executor autem qui contra fecerit, in locum decanicum debet detrudi: nec de cetero aliquam executionē faciet. Vigila. & Paul. No. ex hoc text. ibi, secundum legem, quòd episcopus in foro suo debet seruare leges imperiales, & secundum illas ferre sententias: quod intellige nisi canones cō tradicant, quod dic vt supra tit. j. l. priuilegia. per Bar. secundū Bald. & Paul.

d *Causa quæ fit cum monacho.* Forte erat obligatus ante monasterij ingressum. nam si postea contraheret mecum vel damnum daret mihi, non tenerētur ecclesiæ: vt. j. vnde vi. l. memineriat. & de ser. fu. l. quicunque. ibi, in minorum quoque persona, &c. & infra de fal. mo. l. j circa fi.

e *Apud episcopum.* quid si est exemptus à iurisdictione episcopi? Respo. forte corā suo superiore respōdebit.

f *Debeat.* id est, præsentatio ex parte monachi. nam ipse abbas si sponte velit potest, vt hic. Sed Al. dixit etiam in inuitam respō dere abbatem, cū melius veritatē nouit. Sic ergo nota hic, quòd causa fit cū monacho, & libellus de eo concipitur, & respondet abbas vel syndicus ecclesiæ, monachus non: quia vt mortuus est: vt j. eo. l. Deo nobis. §. i. & quia vt seruus: vt ff. si quis cau. l. quoties. sic & cōcipiam libellum nomine filij, & respōdebit pater: vt j. de bo. ma. l. j. In adventitia tamen hereditate filiofa. delata, trimēbris fit distinctio: quoniā aut vt j. de bo. quæ. li. l. fi. per totam legem. In his qui sunt sub tutela vel cura alicuius, æras distinguitur: vt maior in fante possit vel ipse conueniri auctoritate tutoris vel curatoris, nisi sit absens, vel ipse tutor vel curator, quando vero minor. f. infante, tantū tutor: vt ff. de admi. tu. l. j. §. j. Sed si cōtra collegii nomine talis monachi actio proponatur, non reprobo vt. §. eod. auth. sed hodie. §. actiones. Idemq; puto seruari si monachus agere velit, vt abbas vel syndicus agat. Item nūquid monachus de veritate dicenda iurabit, si agatur de eo quod per eum factum est: sicut dicimus in minore. xxv annorum? Resp. ita: vt argumen. j de quæst. l. interrogari. nam ad iudicem spectat

†Conc. glo. super verbo expensas post me. in versi. dominus Pla. in fine. extra de do. & contu. vbi bene gl. tractans de huiusmodi expensis. Adde ibi Abbatem pulcre discutientem ea materiam. *reddere. Monachus si conuenitur, quòd respondere debeat.

inquirere

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquirere veritatē.vt.j.de edē.l.is apud.& j.de iud.l.iudices.

a *Statute.* scilicet statim.

b *Iudex.* scilicet ciuilis. Sed nunquid condemnabitur monachus an ecclesia? Resp. nō monachus, sed syndicus vel ecclesia: vt j.de sen.& inter. omnium iudi.l.j. Item quis iurabit de calumnia, an syndicus, an monachus? Respo. syndicus: cum ipse sit legitimus administrator, vt infra de iur.calum.l.iij.§.quod obseruari.& auth. principales. in fi. Item contra quem mandabitur sententia executioni: Quidam dicunt contra monachum exemplo minoris, vt argum.infra quando ex fa. tut. vel cu.l.j.& ff.de re iud.l.si se nō obtulit. § j. & ff. de adm.tu.l.ij. Sed potest dici quòd mandetur executioni contra ecclesiam secundum formam dictam instituti.de acqui.per arro.§. fin.

c *Cum officio.* id est iudex in quinque,& officiales in aliis quinq.; vt ar.ff. de ver. oblig. l.stipulatio ista.§.eum. & l.eū qui ita. in prin. secus si dixisset, in denis.vt.ff. de le.j. si quis testamento. in prin. Et hoc si episcopus facit ius, alias aditur ciuilis iudex, vt in authen.de sanct. episco.§. si quis autem pro pecu. & est hæc authen. ex auth. apud quos oportet causam dicere mo.col.vj.

C *Lericus quoque.* Ista authen.etiam corrigit.l.C.in clericis cæ cularibus & in ciuilibus tantum causis. In criminalibus autē distinguit inter criminalia ciuilia & ecclesiastica.Pau.

a Ista rationes præcedentes nō valēt secūdum Bald. hic.

b Ista ratio est vera de iure antiquo: secus in iure nouo & iure. canonū vt in auth. statuimus. j.eo.li & ea.si diligen ti.allega. in glo.

d *Pecuniaria.* large accipe ad differentiā criminalis, vt ff. de verbo. signific.l.pecuniæ.j.& ij.

e *Prius.* Nam eo defiente venitur ad præsidem, vt in authent.de san.episco.§.si quis autem pro pecuniaria.col.ix.

f *Damno.* gestorum. sportulæ tamen debent præstari à clerico:vt.§.eo.authen.sed hodie.quæ est contra.

g *Quod si natura causæ.* vt quia est liberalis, vt j.de peda.iu.l.pla cet.j.in fi.vel actio iniuriarum, quæ à cognato episcopi coram eo non mouetur, vt.ff. de iniu.l.lex Cor.in prin.

h *Alia ratio,* vt quia sit infirmus episcopus, vt.ff. de iud.l. si longius.j.respon. vel fuerat iam illius causæ aduocatus, vt.ff. de iur.omn iu.l.prætor.& infra de adfes.l.fi. Vel quia episcopus erat suspectus eo quod erat causa cōiunctorum, *a* vt l.qui iurisdictionem.ff. de iurisdict.omn.iud. & de iniur.l.lex Cornelia. Vel quia clericus suo priuilegio renunciauit, *b* vt j. de pac.l.fi quis in conscribendo, licet sit contra, vt extra de fo. compe.c.fi deligenti.

i *Mora.* forte vltra duos menses, vt statim subiicit in criminalibus:in corpore tamen non aperit, sicut nec hic.

k *Sed in ciuili crimine.* puta de homicidio, de falso, & de adulterio, & de similibus. Sed ecclesiasticum crimen est de arciculis fidei & de simonia. *c* Sed certe immo quolibet publicum crimen canonicum est ciuile, si agatur ad pœnam legalem imponendam. Si vero ad pœnam ecclesiasticam, scilicet, vt excommunicetur vel deponatur, etiam ciuile dicam canonicum: hoc tamen hodie corrigitur, vt j. proxi. auth. §. statuimus.

reuerentia. Si vero cōtra fiat: pœnæ, quæ statutæ *a* sunt, imminebunt. Iudex *b* enim, qui de his sententiā proferre præsumpserit, ab administratione depulsus tanquam diuinitati contumeliam faciens, pœna decem librarum auri vna cū *c* officio suo multabitur, sacratissimo nostro ærario inferenda: executoribus, qui admonitionem facere præsumpserint, ab ipsis sanctissimis episcopis in locis decanicis detrudendis, decetero nullam exactionē facere permittendis.

IN AVTHENTIC.
vt cler.apud propri.episc.con ue.in prin.versi. vt si quis habet.colla.vj.consti.xj.

Clericus in causa ciuili debet conuenire apud episcopum: nisi natura causæ nō patiatur. Sed in criminali, si crimen est ciuile, conuenitur coram iudice seculari: non tamē fit executio antequam degradetur, sed in crimine ecclesiastico est conueniendus coram episcopo.h.d. Sed hodie per auth. statuimus, nec ciuiliter nec criminaliter potest conueniri sub episcopo. Bald. & Pau. de Cast.

C Lericus quoq; in lite pulsatus pecuniaria *d* causa, prius *e* apud episcopum conueniatur, per quem sine damno *f* causa decidatur. Quod si natura causæ *g* vel alia *h* ratio faciat, vt negotium apud eum decidi non possit, per ciuilem procedat iudicem, obseruatis clericorum priuilegiis: nec mora *i* circa talia fiat. Sed in ciuili crimine *k* ciuilis præsit iudex, vt lis vltra duos non egrediatur menses. *l* nec tamen puniatur, etiam si reus sit *m* inuentus, priusquā per episcopum *n* sacerdotio spolietur. Si vero *o* crimen sit ecclesiasticum, episcopalis *p* erit examinatio & castigatio.

Noua constitutio Friderici imperatoris de statu & consuet. cōli, & c. §. item statuimus, vt nullus. coll. x. consti. fina.

Hodie clericus non potest coram iudice seculari in quauis causa trahi, nec ei iustitia denegari sub pœna hic statuta. Salycet.

B Statuimus *q* vt nullus ecclesiasticam personam in criminali *r* quæstione vel ciuili *s* trahere ad iudicium sæculare præsumat, contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, à suo iure cadat: iudicatū non teneat, & iudex ex tunc potestate iudicandi priuetur. Sancimus etiam, vt si quis clericis vel ecclesiasticis personis iustitiam denegare præsumpserit: tertio *t* requisitus, *u* iurisdictionem suam amittat.

Clerici filiifamilias possunt de eorum peculio testari tanquam de quasi castrensi. Et testamentum eorum non subiacet rescissioni. Bal. & Pau. de Cast. vel sic, Clerici etiam in parentum potestate constituti lucra occasione clericatus prouenientia sibi quærunt, & pro libito de eis disponunt in vltima voluntate, vel inter viuos. Salycetus.

C Lericus quoq; in lite pulsatus pecuniaria *d* causa, prius *e* apud episcopum conueniatur, per quem sine damno *f* causa decidatur. Quod si natura causæ *g* vel alia *h* ratio faciat, vt negotium apud eum decidi non possit, per ciuilem procedat iudicem, obseruatis clericorum priuilegiis: nec mora *i* circa talia fiat. Sed in ciuili crimine *k* ciuilis præsit iudex, vt lis vltra duos non egrediatur menses. *l* nec tamen puniatur, etiam si reus sit *m* inuentus, priusquā per episcopum *n* sacerdotio spolietur. Si vero *o* crimen sit ecclesiasticum, episcopalis *p* erit examinatio & castigatio.

Noua constitutio Friderici imperatoris de statu & consuet. cōli, & c. §. item statuimus, vt nullus. coll. x. consti. fina.

Hodie clericus non potest coram iudice seculari in quauis causa trahi, nec ei iustitia denegari sub pœna hic statuta. Salycet.

B Statuimus *q* vt nullus ecclesiasticam personam in criminali *r* quæstione vel ciuili *s* trahere ad iudicium sæculare præsumat, contra constitutiones imperiales, & canonicas sanctiones. Quod si actor fecerit, à suo iure cadat: iudicatū non teneat, & iudex ex tunc potestate iudicandi priuetur. Sancimus etiam, vt si quis clericis vel ecclesiasticis personis iustitiam denegare præsumpserit: tertio *t* requisitus, *u* iurisdictionem suam amittat.

Clerici filiifamilias possunt de eorum peculio testari tanquam de quasi castrensi. Et testamentum eorum non subiacet rescissioni. Bal. & Pau. de Cast. vel sic, Clerici etiam in parentum potestate constituti lucra occasione clericatus prouenientia sibi quærunt, & pro libito de eis disponunt in vltima voluntate, vel inter viuos. Salycetus.

xxxii. Iidem. AA. Eutropio. *x* pp. SAcrosanctæ orthodoxæ fidei episcopi atque presbyteri, diaconi *x** quoque qui semel probatis moribus integritate castissima ad hunc gradum meruerint peruenire, ea quæcunque in

a Istæ rationes præcedentes nō valēt secūdum Bald. hic.

b Ista ratio est vera de iure antiquo: secus in iure nouo & iure. canonū vt in auth. statuimus. j.eo.li & ea.si diligen ti.allega. in glo.

c Vide plene per Abbatem in c. cū sit generale. extra de fo.cōpe. in vlt.col. vbi discutit quæ crimina generaliter ducātur ecclesiastica & quæ secularia.

**al. Bonifacio. al. Florentio.*

** vel diaconi.*

Menses. à tempore constitutionis *d* computandos, vt in cor. *d Istam glo.* huius auth. & est speciale. aliàs durant vsque ad duos annos *sequetur.* vt j. vt iura cer. temp. l. fi. Bal. hic. &

m Etiam si reus sit. Innuit quod absoluere potest absolu- *est nota.* sedum, sed non damnare damnandum. sic & infra vbi se vel *cundū* eum cla. l. quoties. §. sedendem. di. Et propter hoc no- *Absoluit* vtanda illa regula: ne- *mo qui* cōdē mo qui condemnare *nare non po* non potest, absoluere *test.* potest: vt ff. de reg. iur. l. nemo qui. Sed non in eundem, vt hic: sicut qui potest legare seruo, & domino, & econuerso nō tamen in eandem rem, vt seruitutē, vt ff. de leg. ij. debitor. in fi. & de serui. le. l. & maxime. Itē qui præstat opem furto, tenetur furti. non tamen qui præstat opem furto manifesto, tenetur furti manifesti, sed nō manifesti furti tantū, vt ff. de fu. l. is qui opem.

n Per episcopum. iterū acta coram præside conspicientem an recte processerit, & an probetur reus: vt in cor. auth. de san. episc. §. si vero prius. coll. ix. & tunc spoliat aut deponit eum, vt non puniatur in dignitate existens, vt suprà. e. in l. omnes qui vbicunq;. §. præterea. j.

o Si vero crimen sit ecclesiasticum. expone vt. §. ea. l.

p Episcopalis. hoc si clerico inferatur. Si vero laico, cognoscet præses cum episcopo, vt in auth. de ma. prin. §. si vero canonicum. col. iij. & est hæc authen. ex tit. vt cle. apud propri. epi. post pri. col. vj. tamen sunt de san. epis. §. si quis. cōtra aliquē. & §. sequen. colla. ix. Clericus ergo simplex (vt dictum est) sub episcopo conuenitur, sed episcopus sub archiēpiscopo, archiēpiscopus sub patriarcha, patriarcha sub papa. vt in authen. de san. episc. §. si quis vero sanctissimorum. col. ix. & duobus §§. sequen. Sed si à sententia episcopi appelletur, itur ad præsidem vel defensorem ciuitatis, vt in authen. e. ti. §. si quis autem litigantium. licet à sententia archiēpiscopi ad patriarcham appelletur, vt. d. §. si quis vero sanctissimorum. & §. si autem.

q Statuimus. Ista auth. corrigit generaliter in omnibus personis ecclesiasticis quæ possint esse, licet non sint monachi vel clerici, tamen duo deuoti. vt in Iesuatis & eremitis. & etiā corrigit auth. clericus. vt indistinctè in criminalibus siue sint ecclesiastica siue ciuilia, non trahantur nisi coram ecclesiastico iudice. Pau. & est nouissima auth. quæ sumitur ex auth. de sta. & consue. §. item statuimus. col. x.

r In criminali. corrigit ergo auth. clericus. quæ coram præside ire prius permittebat in ciuili crimine.

s Vel ciuili. per hoc corrigitur lex illa, omnes quæ permittebat clericos in causa ciuili coram præside conueniri.

t Tertio. ad malitiam superandam. vt. j. de iud. auth. iubemus. & no. hic quòd priuilegium meretur amittere, &c. vt & infra de Iudæ. vt l. Iudæos.

u Requisitus. à clericis.

x Acrosanctæ. littera plana est.

x Diaconi. idem in aliis clericis, vt statim habes in auth. presbyteros.

Constituit.

a Constituti sint hoc quo ad episcopū hodie corrigitur: quia non est in potestate. & sic lege hic prius auth. sed episcopalis dignitas, &c. quæ est cōstitutio. quę de dign. §. palam. col. vj. *a*

b Bona. id est tanquam castrense peculium.

c Vindicent. scilicet episcopi. &c. Sed nunquid hic filius sacerdotis si agat rei vindi. pro re sua, pater debet consentire? Respōdetur sic: vt j. de bo. quæ lib. l. fin. §. j.

d Liberā facultate. quātum ad hoc distinguūtur administratores ab aliis clericis. ideo *pri* lege authent. licentiā &c. & est in auth. de ec cle. tit. §. interdicimus: secundo authen. presbyteros. quæ est de san. epi. §. presbyteros col. ix.

e Quoquo tempore nunquam. ne in diuisionem veniant.

f Conseruantur. scilicet *a* necessitate iuris.

g Posteros. nō ergo patri conceditur occupare ab intestato: & hic est hic speciale. aliàs contra in castren. vel quasi: vt ff. de castren. pecul. l. ij. Item contra, hnic legi supra eo. l. ij. circa prin. Sol.: vt ibi.

S Ed episcopalis dignitas. Ista authent. corrigit. l. C. quę innuit episcopum esse sub patria potestate. Viuianus.

h Episcopalis dignitas, aduenies filiofamilias.

i Consularis. si filius familias fit consul. vel præfect. prætor. vel præfectus vrbi, vel magister militum, vt subiicit, fit sui iuris: vt hoc legitur in authen. constitutio quæ de dig. §. j. col. vj.

k Militare. soluit ius patriæ potestatis.

l Liberare. soluit ius patriæ potest.

m Aulica. id est à curiali conditione, à qua liberatur quis per xij. dignitates quæ numerantur. infra de decu. l. fi. li. x.

n Cum hos f. præmiū suæ potestatis, &c.

o Honoratis. f. tantum, etiam si adhuc nō fiunt in administratione episcopatus, quod in duab. aliis est admissum, scilicet, in consulatu, & in patriciatu, vt in cor. huius auth. & insti. quibus modis pat. po. sol. §. filius. ceteræ liberant demum quando administrant, vt in d. l. de decur. l. fi.

P Præstet. f. dignitas episcopalis.

q Eorum. scilicet episcoporum.

r In potestatem scilicet episcopi.

s Eos f. episcopos. & est speciale hic, regulariter contra, vt ff. de adop. l. fi pater filium. & instit. qui mo. ius pa. po. sol. §. j.

L Icentiam. Ista auth. similiter corrigit. l. C. quæ dicit episcopos & alios clericos testari posse & relinquere extraneis: quod dic verum de bonis acquisitis ante adeptum episcopatū. Pau. Et no. quòd hæc auth. loquitur de sæcularibus, nō autem de religiosis: quia illi nō habent propriū. sed vsum, nec testantur, vt §. titu. j. auth. ingressi. & hoc sentit glo. j. ibi expresse. & dicit Ioan. And. in c. j. extra de testa. Bal.

t Licentiam. hæc loquitur in prælatis, sequens in aliis clericis.

u Probatus. ergo præsumptio est pro ecclesia, nisi contra fuerit probatū. sic j. de dona. inter vir. & vxor l. ria. & ff. de dona. inter virum & vxorem. l. qui intos. & de au. leg. l. annua. §. fi. Sed argu. contra infra arbitrium rut. l. fi defunctus: Sed secundum Azo. & Io. hoc ipso probatur, quod non probatur contra. sic & infra qui testa. face. pos. l. ij.

x Habuisse. scilicet episcopatū. *y Iure cognationis.* non exigitur quòd succedat cognatus, sed q̄ potuerit succedere. in de & si episcopo aliquis cognatorum decesserit, vsq; ad nanit inter viuos, idem *quartū gra* puto. De quarto autē *dum, vide* gradu ideo ponitur, *similiter.* quia vsque ad gradum *requisiti,* illum verisimile est *tantū* quòd habuit iure dilectionis naturalis, id est *super* quod ratione cognationis naturalis contingat. Nam à remotionibus potius occasione rerum ecclesiæ, quàm sanguinis habere videtur: cum nemo iactare sua præsumatur, vt. ff. de proba. l. cū de indebito. §. j. Sed Io. & Azo, dicunt idem etiā si nō cognatus det si modo non det gratia beneficij sibi collati olim debonis ecclesiæ: nam tunc est remuneratio loco beneficij collati. vt sic fiat ecclesiæ. vt. ff. de peti. hære. l. sed & si §. consuluit. & hoc nisi probetur contra ecclesiam, nam & in corpore non est cognationis mentio. sed sic genere coniuncto. secunda placet.

x Ad eum. scilicet episcopum.

a Transmittere. vel inter viuos: vt argu. inst. de leg. Fu. Ca. tol.

b Alio modo. sub. præterquam sit dictum.

c Presbyteros. Hāc authen. legunt quidam infra eodē super. l. cūm lege.

d Clericos. Cleros dicitur sors, quia sorte debet eligi: vt electus est Matthias. i. diuina electione, non alia no-

Episcopi & ceteri administratores ecclesiarum de bonis quæsitis ante equam habuerint administrationem, possunt facere testamentum sed de posteaquæsitis non possunt, nisi præsumantur quæsita non in titulo ecclesiæ, sed in persona: puta ex testamento coniunctorum vsque ad quartum gradum, in pisa tamen causas possunt expendere. Bal.

L Icentiam *t* habeat episcopus, quicunque ante episcopatum probatus *u* fuerit habuisse, *x* & quæcunque post episcopatum iure cognationis *y* vsque ad quartū gradum ad eum *z* peruenerunt, ad quos voluerit vltima voluntate transmittere. *a* Ceteris rebus alio modo *b* acquisitis ab eo, dominio ecclesiæ reseruatis: Nisi in vtilitatem ecclesiæ vel opera pietatis consumptæ sint. Eadem distinctione habita in administratoribus cuiuscunque loci religiosi. Itē si quis episcopus aut minister ecclesiæ moriatur sine testamento, & successore legitimo vel legitima: successio competit ecclesiæ in qua constituti sunt. †

IN AVTHEN. DE sanct. epis. §. presbyteros. col. ix. consti. fina.

De quasi castrensi peculio possunt clerici, licet in potestate sint, tam inter viuos, quā in vltima voluntate disponere, liberis & parentibus legitima portione seruata. Salyc.

P Resbyteros † c & diaconos, & subdiaconos, cantores & lectores (quos omnes clericos *d* appellam *e*) res quolibet modo ad dominium eorum venientes, habere in sua potestate præcipimus, ad similitudinem *c* castrensium peculiorum: & donare cui volunt secundum leges, & in his testari, licet sub parentum potestate † sint, sic tamen, vt horū filij, aut his non extantibus parentes eorum legitimam ferant *f* partem.

Ad similitudinem hospitalis sotici cetera hospitalia priuilegiantur. Bald. & Pau. de Cast. vel sic, Priuilegia hospitalibus vetera

titia. Accursi.

e Ad similitudinem. non per omnia, vt subiicit, sic tamen &c.

f Ferant. scilicet per querelam inoffic. test. vt in auth. vt cum de appel. cog. §. & hæc quidem de parentū. col. viij. Tu dic contra j. ex hac. l. & sic non erunt contra. j. qui test. fa. pol. l. fin. & j. de inoffic. testa. l. fi. &. j. eo. l. cum lege. quæ dicunt in tali pecu lio cessare querelam. *b*

O Mnia. † Casvs Soticus fuit primus hospitalarius, & eius loco successit Yco, qui omnium hospitalariorum curam gessit. & multa priuilegia cōcessa sunt à principe & aliis rebus pertinentibus ad eius curā: quę per hāc. l. cōfirmat. & redditur ratio ibi, valde &c. Secūdo dicit quòd prædicta hospitalaria & *Concor. cū hac aut. c. i. iuncta* † *Concor. s. i. iuncta gl. ff. de suis. & legi. l. ij. §. ij. q. vl. c. pe. & finali.* ‖ *Idem in no. 115. §. sanctimus.* † *vide s. in. decorum. in glo. ante med. extra de ære. & qualit. vbi tract. gl. an sacerdotiū liberet à patria potestate.* *b Bart. in authen. eos causa in 8. co. versi. secundo, casu quādo quæ. in. j. de tib. præt. tenet quòd hoc die est locus querelæ in casu isto. idē tenet ipse in corpore in isto auth. & sequitur communiter doctos. & glo. in l. ij. de in. officio. testa.*

ros eorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

res eorum omnia habent priuilegia, quæ habet vel habebat maior ecclesia Constantinopolitana. Viuianus.

a *Dispositionib.* vt sportularum.

b *Liberalitatibus.* scilicet principum.

c *Quibuscunque.* in præteritum & futurũ.

d *Temporibus.* i. præteritis & futuris.

e *Metatorum.* id est, militum. non enim milites in domo religiosa debent hospitari, vt supra eodem. l. j. & dicuntur metati, à metior metiris: quia in certas metas castra cõficiebant, & fossis circundabant.

f *Monasteriis.* id est, locis illis in quibus sunt sitæ ecclesiæ.

g *Omnibus.* qui sunt de iure ecclesiarum, vt ne præstent tributa.

h *Eorum.* scilicet monasteriorum, rebus dico pertinẽtibus ad curã ecclesiæ.

i *Vel ad eos.* & pertinentibus ad eos, id est, ad curam eorum.

k *Eius.* scilicet œconomum.

l *Eius.* scilicet, œconomi.

m *Ad similitudinem.* pertinet dico ad curã œconomi, scilicet ad similitudinem.

n *Qui.* scilicet loticus.

o *Dicitur.* fuit ergo prior hospitalarius. omnia quidem prædicta priuilegia, per hanc, &c. Et hoc quod datur hospitali lotici, datur & cuidam & alij, scilicet sanctæ Mariæ de Sansonen. quæ est in Constantio. vt in authen. de ec. ti. §. fi. col. ix. & sic ad similitudinem lotici datur aliis, & non habebit locum.

p *Valde necessarium, vt* illa priuilegia sint firma, quę sunt rebus præstita.

q *Exinde.* id est ex rebus prædictis.

r *Sustentatio.* scilicet, comparetur, quod est infra.

s *Ecclesiasticis.* id est, ecclesiasticorum virorum.

t *Viri.* scilicet œconomi.

u *Eum.* scilicet œconomum.

x *Adipiscitur.* id est adeptus est defensor huius vrbis inclytæ.

y *Vbemus. Creationes.* f. in clerum.

z *Facultatem.* repete, iubemus.

a *Idemq;.* q.d. quod

*ptochus. Metati vide dicuntur.

*vel. Iconomi. sunt qui affirment in quodam libro legi Nicons, & nomen est eius qui Constantinopoli tano orphanotrophio præfuit post Zoticum, te ste Procopio de ædif. Iust.

*ptochiis.

*concessa, hic confirmantur, & noua concedantur: vt res Ioseph ialium gaudeant priuilegiis concessis & concedendis rebus maioribus ecclesiæ. Sa.

XXXIIII. Iidem. AA. Dioscoro. pp.

OMnia priuilegia quę à retro principibus, aut à nostra serenitate vel iudiciariis dispositionib.[a] aut liberalitatib.[b] pro singulis quibuscũq; temporibus[d] ex consuetudine vel constitutione, siue circa ius metatorum, [e] siue in aliis quibuslibet rebus præstita sunt orphanotrophiis, siue ascetoriis, vel ecclesiis, aut ptochotrophiis, *seu xenodochiis, vel monasteriis [f] atq; ceteris omnibus, [g] ac etiã rebus iuris eorum [h] ad curam œconomi *viri religiosissimi presbyteri & orphanotrophi, *vel ad eos [i] qui post eũ [k] loco ei [l] successerint, pertinẽtibus, ad similitudinem [m] Zotici beatissimæ memoriæ, qui [n] prim' huiusmodi pietatis officium inueniisse dicitur, [o] per hanc pragmaticam sanctionem firma illibataq; in perpetuum custodiri decernimus.

Valde [p] etenim hoc videtur esse necessarium, cum exinde [q] sustentatio [r] vel educatio orphanis atque egenis, & vsibus ecclesiasticis, [s] ac ptochotrophiis* vel ascetoriis cõparetur, domus etiam aliasq; res superius nominatas ad curam memorati viri [t] pertinentes, vel postmodum quolibet modo ad eius sollicitudinẽ, vel eorũ qui post eũ [u] ad eiusdẽ orphanotrophij curã vocati fuerint peruẽturas: ad instar maioris venerabilis ecclesiæ huius inclytæ vrbis, omnib. priuilegiis quæ eadem sancta ecclesia vel nunc adipiscitur, [x] vel postea merebitur, perpetuo potiri pietatis intuitu decernimus. Da. No. Ian. CP. *Martiano A. Coss.

Cõstitutio XXXV. *hic deest, repetenda ex prætermissis. fol. 9. col. 2. versi. 10.*

Adscriptuũ & censiti nõ possunt sine expressa voluntate dominorum clericari, vel solitariam eligere vitam. Saly.

XXXVI. Iidem. AA. Sebastiano pp.

IVbem' [o] adscriptitiorũ creationes [y] secundũ veterẽ cõstitutionem (nisi dominorum possessionum vnde oriundi sunt, euidens cõcurrerit consensus) nullius penitus esse momenti: sed eisdẽ fundorũ dominis, qui faciẽdæ creationi nõ (sicut dictũ est) euidẽter consenserint, ius propriũ ad similitudinem ceterorũ colonorum in suos adscriptitios exercendi, tanquam si nulla creatio interfuisset, tribuit facultatem. [z] Idemque [a] hoc super illis quoque agricolis decernimus obseruari, qui cum essent adscriptitiæ conditionis nexibus adstricti, solitariã vitã videlicet appetentes, quibuslibet sese monasteriis contra voluntatem dominorum fundorũ duxerit offerendos.

Seruus non potest in clericum ordinari, nisi libertas clericatum præcedat. Baldus.

Seruos sanè sociari clericorum cõsortiis, volentibus atque consentientibus dominis, modis omnibus prohibemus: [b] cum liceat eorum dominis data prius seruis libertate, licitum eis ad susciendos honores clericorum iter (si hoc voluerit) aperire.

Litigator debet coram iudice comparere, non iudex coram litigatore: quia esset op probrium & inuitum. Bald.

Omnes [c] præterea virorum clarissimorũ prouincias moderantium sententiis [d] absque vlla priuilegij differentia, (qui tamen prælidiali iurisdictionis subiecti sunt) siue episcopi, vel cuiuslibet clerici, aut monachi, aut cuiuslibet conditionis sint, pariter [e] eispõdere decernimus: nulla in posterum viris clarissimis prouinciarũ rectoribus ad loca in quibus incusatæ personæ consistunt, peruenienti necessitate penitus imponenda: cum non solum legibus, verum etiam naturali [f] quoque iuri cõueniat, quos res exegerit iudicialib. ad iudicium vocari [g] sententiis, non ipsos iudices (quod dictũ etiam iniustum est) ad subiectos deduci, sed per [h] datos ab his iudices ad causæ examinationem in locis vbi incusati degunt, procedere. [i]

IN AVTHENTIC. de san. episc. §. adscriptitios. co. ix. consti. fi.

Adscriptiũ possunt hodie clericari, per substitutum tamen debent seruire. h. d. Bal. & Sal.

ADscriptitios † in ipsis possessionibus in quib' sunt adscripti, [k] clericos etiam præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, vt clerici facti impositã sibi agriculturam adimpleãt, [l] subrogato aliquo, quem maluerint.

IN AVTHEN. DE san. episc. §. si seruus. col. ix. col. si.

dixi in clerici, hic in monachis. Alij dicunt primum casum de adscriptitiis, secundum de agricolis: non est differentia.

b *Prohibemus.* sed adscriptitius domino volente poterat. Seruus autem etiam domino volente non poterat, ergo adscriptitius non est seruus.

c *Omnes.* scilicet clericos.

d *Sententiis.* scilicet commonitoriis.

e *Pariter.* alias patenter.

f *Naturali.* id est. diuino. scilicet quo dicitur, Omnis anima subdita sit regi quasi præcellenti, & ducibus tanquam ab eo missis. Item & illud, Qui maior est vestrũ, fiat tanquam minor. Mat. 20. vnde licet magni sint clerici, tamen etiam in re ciuili conueniri possunt, vt. ff. quis or. in bo. pos. ser. l. ij. §. si præses. & ar. in authen. eo. §. vt autem.

g *Vocari.* scilicet re & verbis, nisi in casibus vbi fit verbo tantum vocatio: vt. ff. de in ius voc. l. sed & si is.

h *Per datos.* scilicet delegatos.

i *Procedere.* sic ergo venire debent vocati inuiti: sed causæ examinatio fit in locis vbi degunt, iudice alij delegante causam: & sic soluitur contra. supra eodem. l. omnes qui in princip. vbi dicebat eos non debere vocari extra prouinciam suam. vel hic in magnis iudicibus, ibi in paruis. vel hic corrigitur. vel hic in criminali, ibi in ciuili. vel verius ibi prohibet eos vocari extra suum præsidatum, hic in suo permittit. Sed hæc hodie sunt correcta per auth. causa. & per auth. clericus, & authent. statuimus. quas habes supra eo. l. omnes.

k *Adscriptitios.* Adscripti. Non ergo aliis locis, quod est notandum: & addit hic authen. illi legi. s. eo. l. quisquis. j. quia ibi volente domino tantũ fiebat.

l *Adimpleant.* per se vel per alium, vt supra eod. l. quisquis. j. &. l. ad similitudinem. Item præter voluntatem potest, vt hic. Sed an contra voluntatem domini possit fieri clericus? Quidam,

*monachis. a Vide distinctionem gl. fin. m c. 2. extra de fer. nõ ordi.

† *Concor. cum tribus auth. seq.* 54. *di. si fet uus sciente. in fi.*

dam, vt Ir. quòd non: vt ar. ff. de procur. l. Pomponius. in fi. Sed dic argu. contra: vt in nouellis. c. §. si adscriptitius clericus, &c.

S*i seruus.* plana est. & diuide eam in tres partes. Secunda ibi, si vero ignorante. Tertia ibi, si vero seruus.

a *Sciente.* Nota patientiam consensui comparari, libertatis fauore. sic. ff. ad munici. l. quoties. & infra ad Velleia. si fine. §. quòd si patientiam. & ff. de donat. inter virum & vxo. l. si seruus communis. & ff. loca. l. itẽ quęritur. §. fina. Item contra. ff. de sta. ho. homo liber. in fi. Solu. vt ibi. Non est ibi solu. sed dicas, ibi odium eius qui se vendidit ad precium participandum: hic fauor ordinis. Ac.

b *Ignorante.* scilicet, quòd præsumitur: vt ff. de proba. l. verius. & infra de mili. non posl. l. super seruis. lib. xij.

c *Liceat.* id est licitũ est. Accursius.

d *Probare.* id est quod possiderit eum vt seruum ante ordinationem. nam ille debet probare se non esse seruum. cum non sit diu in libertate moratus, & bona fide. ff. de acquiren. poss. l. iij. §. si seruus. & hoc si sæcularis sit clericus: & sic hic loquitur. Si autem monachus sit, puta quod monasterium possideat eum, & ego debeo probare seruilem conditionem, id est, eum meum esse seruum. vt in authentic. de monachis. §. hinc autem. col. j. Sed quid si est factus sacerdos, vt in casu istius authent? Respondetur, remanet sacerdos, sed peculium redditur domino. diaconus se reddat domino, vel alium seruum pro se æque bonum, vt in decret. iiij. distinct. c. fi seruus absente. Si autem episcopus sciuit, tunc in duplum domino emendat, vt ea, distinct. scilicet, si seruus. Loquitur ergo hic in clericis vsque ad subdiaconatum [a] inclusiue.

e *Tradatur.* aliàs redditur. curialis vero redditur curiæ suæ: liber vero clericus factus relinquens monasterium, tradatur curiæ: vt supra eod. authentic. sed neque curialem. quæ est contra. & est hæc & superior in authen. de sanct. episco. in §. si seruus. & illa in §. adscriptitios. col. ix.

f *Seruis.* Vitam. scilicet, clericus, vt. §. l. proxi. §. seruos. sed & illud ibi corrigitur per authen. si seruus.

g *Quam.* scilicet, seruitutem aliàs. quod: scilicet, iugum in

Auth. hoc corrigit. §. seruos, in l. iubemus. & loquitur quando seruus clericatur de se queus cum authen. verum, loquitur quando monachatur. Salycetus.

SI seruus sciente [a] domino & non contradicente in clericum ordinatus fuerit ab episcopo: ex hoc ipso quòd constitutus est, liber & ingenuus erit.

Si vero ignorante [b] domina ordinatus fuerit, liceat [c] domino intra anni vnius spaciũ & seruilem fortunam probare, [d] & seruũ suum accipere. Si vero seruus sciente vel nesciẽte domino (sicut diximus) ideo quòd in clero cõstitutus liber est factus, ministeriũ ecclesiasticũ reliquerit, & ad sæculare vitã tralerit, suo domino ad seruiendum tradatur. [e]

Nota quòd consensus per aliquem præstitus contemplatione certæ causæ finalis, tandiu intelligitur durare, quandiu durat causa in esse. Bald. vel sic: Serui possunt cum licentia domini monachari: sed vitam monasticam deserentes, ad priorit domini seruitutem restituuntur. Salycetus.

XXXVII. Iidem. AA. Sebastiano præfecto prætorio.

SEruis, si dominorum fuerint voluntate muniti, solitariam vitam [f] participandi licentia nõ denegetur: dum tamen eorum domini nõ ignorent. Quòd si seruis suis ad monasteriorum cultũ migrandi tribuerint facultatem, eorundem seruorum dominio, donec iidem serui in eodẽ monachorũ habitu duraverint, spoliãdos esse censemus. Alio qui si relicta fortè vita solitaria ad aliam quãlibet sese cõditionem transtulerint, certũ est eos ad seruitutis iugum, quam [g] *monasticæ professionis cultu euaserant, reuersuros. D. Non. Feb.

IN AVTHENTIC. de san. episc. §. sed hæc quidẽ. coll. ix. consti. fin.

EPiscopalis ordo liberat [h] à fortuna seruili vel adscriptitia, sed non à curiali, [i] siue officiali, nã & post ordinationem durat, ita vt per subiectã vel interpositam personã officium adimpleatur nisi curiæ vel officio restituatur.

f S *Eruis.* Vitam. scilicet, monachorum. non ita si aliàs fiebat clericus, vt. §. l. proxi. §. seruos. sed & illud ibi corrigitur per authen. si seruus.

g *Quam.* scilicet, seruitutem aliàs. quod: scilicet, iugum in eo. tit. §. sed hæc quidem.

h *Episcopalis. Liberat.* f. omnido seruum.

i *A curiali.* nisi per XXV. an. prius excesserit vitam, vt ff. eo. authen. sed neque curialem.

k *Erum.* etũ efficiatur seruus.

IN AVTHENTIC. de monachis. §. hinc autẽ col. j. const. v.

VErũ [k] & si legitimo probatus experimento monachus efficiatur, euadet iugum seruitutis. Debent enim per triennium antequam monachi efficiantur, in monasteriis permanere. [l] postea vero si monachi facti fuerint, liberi erunt.

Deest cõst. XXXVIII. deest & constit. XXXIX. ex prætermissis repetendæ. fo. 9. col. 2. ver. 23.

Insinuatio sive publicatio testamentorũ debet fieri in vrbe coram magistro census, nõ coram aliis iudicibus, nec ecclesiarum defensoribus. Saly.

XL. Imp. IVSTINVS. Archelao præfecto prætorio.

REpetita [m] promulgatione, nõ solũ iudices quorumlibet tribunalium, verũ etiam defensores ecclesiarum huius almæ vrbis, quos [n] turpissimum insinuandi vltimas deficientium voluntates genus irrepserat: præmonẽdos* esse censemus, ne rem attingant quæ nemini prorsus omnium * secundum constitutionum præcepta, præterquã magistro census competit. [o] Absurdum [p] etenim clericis est, immo etiam opprobriosum, si peritos [q] se velint ostẽdere disceptationum [r] esse forensium.

Temeratoribus hui' [s] sanctionis pœna quinquaginta librarũ auri* feriendis. Dat. XIII. Kalen. Decemb. CP. Iustiniano. A. II. & Opiliano Coss.

Constitutio Græca XLI. *ex prætermissis repetatur. fol. 9. col. 3* πᾶσαν, *&c. Repetatur &* XLII. *fol. 10. col. 4.*

Valet institutio facta de captiuis vel pauperibus in genere. nec vitiatur propter incertitudinem. Et in primo casu capit episcopus hereditatem, & distribuit. In secundo vero casu si in loco sit aliquod hospitale pauperum, pertinet ad illud: & si sint plura, pertinet ad pauperes. Si vero nullum, idem quod in primo casu. vt episcopus capiat tanquam heres & distribuat, alienando tamen bona, & immobilia reseruando. Et si nominata esset certa persona vel locus, ad illum pertinet, nec episcopus aliquod agere debet, nec debet aliquam vtilitatem sibi appropriare de talibus relictis. Paul. de Cast.

SI quis ad declinandam. Ad euidentiam huius. l. vide c. fi pater. de testa. libr. vj. & not. quod directus titulus institutionis non subiacet Falcidiæ: & ideo dicitur hic, quod ad declinandam legem Falci. testator vtebatur via directæ institutionis

captiuorum

l *Permanere.* hoc si dubia est eius conditio, alioquin prout abbati videbitur, statim cucullam poterit ponere, & facere monachum: vt in authentic. eod. §. si quis autem ad. & hæc est de monachis. §. hinc autem colla. j.

Addisio.

R*Epetita.* Nota bene istam. l. & ad hoc semper allegatur, quòd quando iurisdictiones sunt distinctæ & limitatæ, non habet locum prorogatio, & pone exẽplum vt per Paul. de Cast. hic.

m *Repetita.* nam & alibi hoc est dictum, vt infra de testamen. l. consulta.

n *Quos.* f. defensores. Accursius.

o *Competit.* hodie etiam defensori ciuitatis: vt in authent. de defen. ciuit. §. interim. collat. iij. Immo etiam veteri iure defensori ciuitatis competebat: vt infra de testament. l. omnium. & infra de donat. l. in hac. & fit hæc publicatio sic, quia heres institutus in testamento scripto à testatore vel alio priuato, vel sine scriptura adit magistrum census, vt illam scripturam, cum ipsi testes sua sigilla recognoscant, vel dicta testium in publicam scripturam redigat. & erit plena amodo securitas, licet testes pereant, vel prima scriptura, vt hic, & infra de testi. l. ij. Sed quidam nuncupatiuũ tantum testamentum dicunt publicandum, quia ergo modicum lucri pro his dabatur, clerici cupidi hoc sibi vsurpabant.

Partes. l. eo *Iulia. §. de testamentis.*

*removuntur. *Publicatio testamenti quomodo fiat* *hominum vel.*

p *Absurdum.* quod hęc lex remouet.

q *Si peritos.* vt prohibita non faciant: permissa autem à lege faciunt: vt supra eod. l. placet. & ideo scire leges debent: vt infra de leg. & const. l. leges. iij.

r *Disceptationum.* id est eorum quæ disceptabantur in foro.

s *Auri.* & etiam sacrilegium committunt: vt infra de cri. sacr. l. iij.

Additio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

captiuorum & pauperum. Et idem in substitutione directa secundum Bald. quem de hac materia vide plenius hic.

a *Ad declinandam.* i. ad euitandam.

b *Legem Falcidiam.* scilicet dolo bono. & est similis dolus, vt in aut. vt lic. ma. & auiæ. in prin.col.iij.

c *Reliquisse.* in testamento, quod faciunt postquã redierint. Nã instantes non possent testari : vt.ff.de test.l. eius.in prin.

d *Valere.* sed nõne superfluit hæc per illam. l.supra eo. nulli: Resp. nõ : quia hæc in institutione: illa in singulari tribus relictis.

e *Simili modo.* & hoc videtur superfluũ per l.supra eo.id quod pauperibus.sed & illud de singularib.relictis.Sed licet euitetur hoc modo Falcidia iure institutionis, an euitatur Falcidia iure naturæ, vt possit ex heredari filius vel præterire? Respon.non. nam qui vult Deum instituere, & filium exheredare: alium pro cõilio quærat, & accipiat, nõ Augustinũ.xvij.q.iij.c.fi.

f *Degere.* vbi de lare. scilicet dubitabatur.sic & supra eod.l. nulli.§. sin autem persona. & §. quòd ũ testator, & ar.ff.de cond. & demõ. l quę cõditio.§. cũ ita.

g *Se moventium.* quid de immobilibus? certe idem eadem ratione.

h *Mmm.* sic & Deus potest heres instituí, vt in authen.de eccl.ti tu.§. si quis in nomine. coll.ix. & ei legati, vt ff. ad legem Falcid.l.j. §.ad municipium. Idẽ de aliquo sanctorum. vt in authen. de eccle. ti.§. si quis autem vnum sanctorum. & in his omnibus casib. videtur cessare Falcidia, cũ ad pias causas sunt relicta: vt in authen.de eccl.tit.§. si autem heres, & sic contrariũ l. illa ff.ad l. Falcid.l.j.§. ad municipium. quæ permittebat detrahi piam causam. Alij vt Bart.hic. Ar. & R. dicunt quod tunc demum cessat Falcidia in legato ad pias causas relicto, quando heres fuit contumax in soluendo: & sic intelligunt dictam auth. de ec tit.§. si autem heres.colla.ix.

†Dic quod iste vers. & versic. seq. videntur hoc *die correcti per tex. in § si quis autem pro redemptione. in authen. de eccl.tit. vbi dicitur indistincte, quod est in arbitrio episcopi quomodo velit tale relictũ distribuere: quod seruãt episcopi de consuetudine quando Deo, aliud quando relinquitur ad ne vt dicit Bart.hic.*

Filius bona potius quã ecclesiæ sunt relinquẽda.

XLIII. Imp. IVSTINIANVS.A. A IOANNI.PP.

SI quis ad declinandam [a] legem Falcidiam, [b] cum desiderat totam suam substantiã pro redemptione captiuorũ relinquere, eos ipsos captiuos scripserit heredes, ne videatur quasi incertis personis heredibus institutis iudicium suum oppugnandum reliquisse: [c] sancimus eiusmodi & talẽ institutionem pietatis intuitu valere, [d] & non esse respuendam. Sed & si pauperes quidẽ scripserit heredes, & non inueniatur certum ptochotrophium, *vel certę ecclesiæ pauperes de quibus testator cogitauerit, sed sub incerto vocabulo pauperes fuerint heredes instituti : simili modo [e] & huiusmodi institutionem valere decernimus. Et si quidem captiuos scripserit heredes ciuitatis in qua testator larem fouere ac degere, [f] noscitur, episcopus & œconomus hereditatem suscipiant : & omnimodo in redemptionem captiuorum procedat hereditas siue per annuos reditus, siue per venditionem mobilium seu se mouentium [g] rerum sit: nullo penitus ex hoc lucro, vel œconomo, vel episcopo, vel sacrosanctæ ecclesiæ relinquendo. Si enim propter hoc à speciali herede recessum est, vt non Falcidiæ ratio inducatur: quomodo ferendum est hoc, quod in sacrum venerit per Falcidiam vel aliam occasionem minui? [h] Vbi autem† indistincte [i] pauperes scripti sunt heredes, ibi xenonem [k] eius ciuitatis omnimodo hereditatem nancisci: & per xenodochum in ægrotantes fieri patrimonij distributionẽ, secundum quod in captiuis constituimus vel per redituũ annaliũ erogationẽ, vel per venditionem rerum mobiliũ, vel sese mouentium, vt ex his res immobiles comparẽtur, [l] & annuus victus ægrotantib. accedat. Quis enim pauperior est hominibus qui & ino pia tenti sunt, & in xenone re positi, & suis corporibus laborantes, necessarium victum sibi non possunt afferre? Licentia [m] omnino danda & in priore [n] & in secunda [o] specie & actionem mouere, & debita exigere: P vt in captiuos vel in ægrotantes consumantur. Si enim heredum eis [q] & ius & nomen dedimus, sine [r] Falcidię tamen legis emolumento: necesse est eos debita exigere, & creditoribus respondere. Sin autem [s] ampliores in ciuitate xenones vel ptochotrophia* sint: ne incerta videatur pecuniarum datio, [t] tunc ei xenoni vel ptochotrophio, qui pauperior [u] esse dignoscitur, easdem res vel pecunias adsignari censemus, hoc videlicet discutiendo à viro reuerendissimo locorũ antistite, [x] & sub eo constitutis clericis. Sin autem nullus xenon in ciuitate inueniatur: tunc secundum de captiuis sanctionem [y] pro tempore œconomus sacrosanctæ ecclesiæ vel episcopus hereditatem accipiat, & sine Falcidiæ ratione pauperib* qui in ciuitate sunt vel penitus mendicãtibus vel alia sustentatione egentibus eædẽ pecuniæ distribuantur.

Hæc tamen omnia locũ habere sancimus, quando non certi xenonis vel certi ptocho trophij, vel certæ ecclesiæ nominatio à testatore subsecuta est, sed incertus est eius sensus. Sin autem in personam certam venerabilémve certam domum respexerit, ei tantummodo hereditatẽ vel legatum competere sancimus nulla Falcidia nec in hac parte intercedente. In omnibus autem huiusmodi casibus cęlestes iracundias, sacrosanctarum rerum administratores expectent, si qualecunque lucrum ex huiusmodi gubernationib* sibimet acquisierint, vel si hoc committi ab alio consenserint, [z] & non grauissima pœna & interminatione, quod perperã factum est, studeant corrigere.

IN AVTHENTIC. vt cum de ap.cog.§. si vnũ de prædictis. coll.viij.cõstitu.xj.

Negligens redimere testatorem vel cognatum à carcere, eius successionem sperare non debet : quia applicatur ecclesiæ, expendenda in redemptionem captiuorum, saluis aliis capitulo testamenti. patitur tamen minori. xviij. annis. & qui propriam non habet pecuniam, potest vendere res captiui pro ipsius redemptione, qui cogitur habere ratum. Bald. vel sic: Speranti hereditatem alicuius ex testamento, vel ab intestato, si non redimat illum de carceribus cum potest, & ille ibi moriatur, priuatur eius successione, & deuoluitur ad ecclesiam destribuenda in redemptionẽ captiuorum. Pau. de Cast.

SI captini [a] alicuius liberi seu cognati [b] redemptionẽ eius neglexerint: nõ solum exhere

i *Indistincte.* aliàs indiscrete.

k *Xenonem.* quasi heredem. & hoc quando est vnus xenon. & alius non dicat spectare ad se hereditatem.

l *Comparentur.* hoc est *ptochia, plus in pauperib. quã in captiuis. quia ibi nõ emuntur aliæ possessiones. *& sic dicta cepit.*

m *Licentia.* omnino danda scilicet episcopo vel xenoni, quos quasi heredes dicimus.

n *Et in priore.* vbi captiui sunt heredes scripti.

o *Et in secunda.* vbi pauperes.

p *Exigere.* s.episcopum.

q *Eis.* s.episcopis & œconomis.

r *Sine Falcidiæ.* est ergo heres nomine. sed non re, vt instit. de fideicom.here.§. restituta.& ff. de cu.fu. l. pe. Hodie etiam si certa persona instituitur, cessat Falcidia in relicto ad pias causas, vt j.dicitur.

s *Sin autem ampliores.* id est plures.

t *Datio.* i. relictum à testatore vt detur.

v *Pauperior.* Et prodest paupertas, vt hic. & ff.de transa.cũ hi. §. in persona.& §.si in annos.& j.de op. lib. l.j. & ff.man.l.si procuratorem.§. si ignorantes. & in authen. de ec. ti. §. si quis autem vnum sanctorum. col. ix. & vilitas prodest, vt ff. qui & à qui.si quis habens. Arg. contra in authen. de test. §. sanciimus.col.vij.& ferre in omnib. delictis vbi grauius ex vno delicto punitur ignobilis, siue vilis, quam nobilis, vt ff. de inceu. rui. nau.l.Pedi*. & de pœn. l.capitalium.§.fin. & ad legem Corn.de fal.l.j. in fi.& j.ad leg.Fal.de pla.l.fi.& j. vt nemo.[a] pri.titu.l.ij. circa.prin. Accursius.

Pauperes prodest.

Vilitas prodest.

x *Antistite.* id est episcopo.

y *Sanctionem.* s.eo.in princ.

z *Consenserit.* Nota aliquem puniri quia cõsentit, malo, vel quia non corrigit malum, ac si ipse faceret. sic infra de commer.& mer. l.ij.& in decre.ij.q.vij. c. negligere.

a *Vide plene per Arg. Are.§.j. auth. qui & cau. & ibi etiam Christo. Pore. & Iaf. in suis addit. & Bart. in l. illicitas.§. ff. de offic. præs.*

aSI *captini.* Hæc est in authenti. vt cũ de appellat. cogn.§. si vnum de prædictis.co. viij.

b *Seu cognati.* alicuius captiui

captiui redemptionem, &c.

a *Etsi.* id est quanuis.

b *Capitulo.* Nota ergo quinque specialia hic. Primum, quòd valeant legata, licet non valeat testamentum: regulariter cõtra vt j. de fideicom. l. eam quã. Secundum, quòd id quod aufertur indigno, applicatur ecclesiæ. sed regulariter contra: vt j. de his qui. vt indignis. l. hereditas. Tertium, vt quòd qui non est dominus, rem captiui alienat, legis auctoritate permittente. regulariter contra: vt.ff. de acquirendo rerum do. l. traditio. Quartum, quia minor, xvij. annis nõ patitur huius. l. pœnam. cum aliàs regulariter etiam impuberes doli capaces ex delictis teneantur : vt institu. de ob. quæ ex delic. §. penul. Quintum, quia maior xvij. annis, minor. xxv. an. nõ restituitur. regulariter cõtra: vt. ff. de minо. l. j.

c *Expendenda.* scilicet hereditas.

d *Redimere supersedeat.* loquitur forte de his qui veniunt ac successionem. nec enim defertur successio cuilibet redimenti: vt in furioso liberis: vt j. tit. j. authen. liberi.

e *Accipiuntur.* sicque concordat cum iure Longobardorum.

f *Habere ratum.* nam quod legitime est factum, rescindi nõ debet: vt infra de admin. tu. l. sancimus. j.

gCVm *lege Leonina, quam habes. s. eo. tit. l. sacrosanctæ.*

h *Additio.* scilicet eadẽ l. in fi.

Vel. Leonina, inplerisque manuscr. ac vide non sit pars l. vle infra de inoffic. test.

i *Debeant.* i. possint.

k *Exerta.* & similem habes solutionem vt non possint expugnari per querelam: vt j. de inoffic. testa. l. fi. §. in his itaq;. & j. qui test. face. possl. fi.

l *Secundum leges.* id est secundum leges legum solẽnitates : vt s. tit. j. l. generali.

m *Elogia.* id est, testamenta.

n *Super his.* scilicet peculiis.

o *Subiacere.* hodie huiusmodi peculia, id est testamenta super his peculiis facta, videntur subiacere querelæ: vt in authen. vt cũ de app. cog. §. & hęc quidem de parentum. col. viij. & s. eod. auth. presbyteros. quam quidam hic legunt. Vel dic vt ibi diximus in auth presbyteros. Item in episcopo alia ratione corrigitur hæc lex: quia cum hodie sui iuris ũt, vt s. eod. auth. sed episcopalis non potest habere peculium, vt j. de inoff. test. l. fin. Nec tamen testari potest nisi de his rebus quę dicuntur s. eo. auth. licentiam. Accursius.

SI *quis.* CASV.S. In terminis talis est. Mutuaui pecuniã cuidã sacerdoti, & conuenit, quòd renunciaret priuilegio suo fori, & mihi corã alio iudice respõdere seu solueret, quęritur nunquid sibi præiudicet? Et videtur quòd sic. h.d. primo. Sed instatur quærendo de ratione. Respõdet Imperator, quòd

A duplex est ratio. Prima, quia clericus nõ debet decipere contrahentes secũ. Secũda, quia regulariuris est, quod vnusquisq; potest renũciare iuri introducto pro se. Sed vlterius instatur. nũquid habeat locũ in præteritis cõfessionib. seu renũtiationib? Resp. sic, niſi in contrariũ lata sit sententia, vel amicabiliter sit cõpositum. Bal.

p *Si quis.* s. clericus, vel aliàs primilegiatus.

q *Licere venire.* immo videtur licere, vt ff. de iur. om. iud. l. si cõuenerit. quæ est contra. Sed hic fuit pactum in scriptura redactum: ibi nõ. Sed non valet, vt infra de pact. l. pactum quod bona fide &c. vel illa in actore, hæc in reo. Et hoc non valet, vt. ff. de re. iur. non debet actori. Tu distingue an velit per pactum iurisdictionem prorogare, quod nõ potest nisi lite cõte. vt ibi. an euita re: quod potest, vt hic. Fallit autẽ hæc regula in multis casibus, quos dic vt j. de pac. l. si quis in cõscribendo. vbi est hæc lex de verbo ad verbum. & quę hic desunt, ibi supplebis.

r *Qui.* scilicet casus.

GEneraliter. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum *lex nõ prorogat.* Secunda ibi, eos *sunt priuilegiati.* Tertia ibi, & hoc *legio fori renũciare s.* in terminis talis est: *si diligenti.* Quæritur fuit ab Imperatore: Aliqui clerici sunt diaconi, & alij subdiaconi, vel ceteri clerici, nunquid cõpelluntur subire tutelas vel curas eis delatas? Resp. Imperator q nõ. Sed nunquid est verũ de curis nõ solũ adultorum, sed furiosorũ, prodigorum & cetero rum? Resp. quòd sic. Sed instar quærens: pone quòd quidã sunt clerici vagantes per mundum: nunquid illi gaudent priuilegio? Resp. Imperator quòd non: Quarto instat quærẽs nunquid prædicta habeant locum in ciuita Romana & Cõstantinop. Resp. Imperator, quòd in omni loco vbi Christ* colitur. Bal. s *Non sint clerici.* quia nec homines: vt in authen. de mona. §. j. & §. si autem vxorem. col. j.

Pars l. fi quis in cons fori. j. de

Episcopi & monachi eo rum non possunt,

Ad hanc l. pertines quod scribit Cyprianus l. j. epist. ix. ne quis frater excedẽs ad tut elam vel curã clericum nomi nare, aeſi quis hoc fecisset, non efferretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur.

secundum quosdã, sed præallegata reperies. Tu dic, non sunt clerici. l. semper. quandoque enim sunt, quandoque non.

t *Ipso iure.* nam & si intra constituta tempora quinquaginta dierum non se excusent, tamen non præiudicant sibi: quod in alio non contingit: vt insti. de excu. tu. §. qui autem excusare. &, vt j. de ep. eiues & incolæ, secundum so. hodie autem non possunt esse nisi legitimi, exceptis episcopis & monachis, qui nec legitimi esse possunt, vt in authentic. eo. §. deo autem amabiles. col. ix. vnde lege hic auth. presbyteros.

v *Datione.* quæ datur à iudice.

x *Dantur.* vt prodigo & illis qui suis rebus superesse nõ possunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt, vt in authent. eo. §. deo autem. & inst. de cura. §. furiosi. quam au thent. lege, quæ incipit, presbyteros.

Causa cessante cessat effectus.

a *Derelictis.* sic ergo cessante causa cessat & effectus. sic & infra de hæret. l. j. & ff. de mi. l. j. & de test. mili. l. ff. & supra eo authent. sed neque tu. & auth. si seruus. ff. pro soc. l. actione. §. item si alicuius. & institu. de excu. tu. §. item hi qui reip. & ff. de excu. tuto. l. si duas. §. pe. ar. cõtra. ff. de postu. l. j. §. serum. sed ibi a impulsiua: hic est finalis causa.

*excolitur. a istam sequuntur. Bald. & doct. hic.

b Presbyteros Subdiaconos. Hic no. q̃ his scilicet tãtum qui sunt in sacris ordinibus constituti, datur immunitas: ergo inferioribus denegatur. cõ pelluntur ergo exorcistæ & alij esse tutores. Sed isti possunt esse legitimi volentes, sed non testamentarij vel datiui: episcopus autem vel monachus nullo modo: vt infra. eod. authent. in fi. & in authent. vnde hæc sumitur. §. Deo amabiles. col. ix.

Immunitas à tutela datur tantum in sacris constitutis.

c *Vel curam.* loquitur de cura furiosi vel prodigi, ad quam per l. xij. tabu. vocantur agnati. vt institut. de cura. §. furiosi.

d *Si quis autem sic fecerit.* id est si declauerit hoc intra quatuor menses. ergo si nõ fecerit, hoc præiudicat in alios secundũ Pau. sed Py. Ir. & Azo. & nos contra. & dic, si quis autem sic fecerit, id est si ita tutelã susceperit solenniter. nec enim eam aliter suscipere debet, nullum ex hoc, &c. vt infra de excu. tut. l. voluntariæ. & infra de his qui spo. pub. mu. sub. l. ij. & iij lib. x. Item nun quid susceptio vnius excusat ab aliis, vt aliàs tres tutelæ excusant, vt instit. de excu. tu. §. item tria? Respond. sic, secundum P. Sed tu dic suum priuilegium excusare eum, nõ susceptionem huius, sed per hanc susceptionem renunciatum nõ videtur priuilegiũ vt dictum est.

*pars. l. j. §. de rapt. virgin.

*al. in. *al. renerẽtiam. & tũc e legendis est in id est, cõtra reuerentiam.

R Aptores. Diaconissarum. Idem in qualibet muliere. Azo. f Irreuerentiam. id est, contra Dei reuerentiã sic & infra de her. l. Manichæos. & hoc si est in, id est, contra. aliàs ad.

Eos tamen clericos & monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, vt aliis omnibus derelictis, a Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. Et hoc nõ solum in vetere Roma, vel in hac regia ciuitate, sed in omni terra vbicunque Christianorum nomen cõlitur, * obtinere sancimus.

IN AVTHENTIC. de sanc. episc. §. Deo autem a- B mabiles. col. ix consti. fi.

Illi qui non coguntur ad tutelam, sed sponte recipiuntur ad ipsam, debent voluntatem suam intra quatuor menses declarare in scriptis. Bal. vel sic: Ad legitimam tutelam volens admittitur clericus, nisi sit episcopus vel monachus. Salyceius.

PResbyteros, diaconos, aut subdiaconos b iure cognationis ad tutelam vel c curam vocatos susciperе permittimus, si tamen intra quatuor menses ex quo vocati sunt, apud iudicem competentẽ in scriptis declarauerint talẽ administrationem propria se vo luntate susceпisse. Si quis autẽ C sic fecerit, d nullum ex hoc præiudicium circa alienam tutelã vel curã patiatur. Episcopos autem vel monachos tutelam alicuius personæ subire non permittimus.

**Deest cõstitutio.* LII. *Vide prætermissa hic fo. ii. col. i. in fi.*

Mulierum dedicatarum raptores capite puniuntur, etiam si mulieres fuerint volentes, bonaq; eorum quo ad proprietatem monasterio vel ecclesiæ ipsorum applicantur: vsusfructus autem ipsis mulieribus debetur. & in flagranti crimine reperti à personis hic nominatis possunt occidi impune: fociantes q; ipsis, conscij & ministri pœna hic scripta sunt puniendi. Salyc.

D

LIII. Idem. A. Hermogeni magistro officiorum.

RAptores * virginum, vel viduarum, vel diaconissarum, c quę deo fuerint dedicatę, pessima criminum peccãtes, capitis supplicio plectendos esse decernimus: quod nõ solum ad iniuriam hominũ, sed ad * ipsius omnipotentis Dei irreuerentiam d * committitur. Qui itaque huiusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore inuasionis præbuerint: vbi inuenti fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi à parentibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel diaconissarum, aut earum consanguineis, vel tutoribus, seu curatoribus, & cõuicti e interficiantur.

Sin autem post commissum tam detestabile crimen aut potentatu raptor se defendere, aut fuga euadere potuerit: in hac quidem regia vrbe tam viri excelsi * præfecti prætorio, quàm gloriosissimus præfectus vrbi: in prouinciis autem tam viri eminentissimi præfecti prætorio per Illyricum & Africam, quã magistri militum per diuersas nostri orbis regiones, necnon vir spectabilis f præfectus Aegypti, & vicarii, & proconsules, & nihilominus viri spectabiles duces, & viri clarissimi rectores prouinciarum, necnon alii cuiuslibet ordinis iudices qui in locis illis inuenti fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, vt eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine post legitimas & iuri cognitas probationes sine fori præscriptione g durissimis pœnis afficiant, & mortis condemnent supplicio. Bona autem eorum, si hoc commissum fuerit in sanctimonialem virginem, quæ vel in asceterio vel monasterio degit · siue eadem virgo diaconissa h constituta sit, siue non: eidem monasterio vel asceterio vbi conseerata est, addicantur, * m vt ex his rebus & ipsa solatium habeat, dum viuit sufficiens, & res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio. Sin autem i diaconissa cuiuscunque ecclesiæ sit, in nullo tamen * monasterio vel asceterio constituta, sed per se degit: raptoris eius substantia ecclesiæ cuius diaconissa est, adsignetur, vt ex his facultatibus ipsa quidem vsumfructum, dum supereſt, ab eadem ecclesia consequatur: ecclesia vero omnem proprietatem & plenam possessionem n earundẽ rerũ nostro habeat beneficio: nemine * vel iudice vel quacunque alia persona hæc audẽte cõtenere. Pœnas autem * quas prædiximus (id est mortis, & bonorũ amissionis) cõstituimus, nõ tantum aduersus raptores, sed etiam cõtra eos qui hos comitati in ipsa inuasione & rapina fuerint. Ceteros o autem omnes qui cõscij & ministri huiusmodi criminis reperti & conuicti fuerint, vel eos susceperint, vel quãcunq; opẽ eis tulerint, siue masculi siue fœminæ sint, cuiuscũq; cõditionis vel gradus vel dignitatis: pœnæ capitali P tantummodo subiicimus, vt huic pœnę omnes subiaceãt, siue volẽtibus, siue nolẽtibus sanctimonialib^9 virginib^9, siue aliis suprad^ictis mulierib^9, tale facin^9 fuerit perpetratũ. Dat. XV. Kal. Decẽ. CP. DN. Iustiniano. PP. A. II. Coss.

Sponsus & sponsa sine arra possunt monasterium ingredi. Item vir & vxor saluo pacto dotis & donationis propter nuptias. hoc primo. Paternum p

g *Curatoribus.* quondam.

h *Conuicti.* scilicet per deprehensionem, vt negare non possint. sic. & infra vt liceat vnicuique si. iu. l. ij. Sed argum. contra infra de Iudæ. l. nullus. Solu. illud regulare est: istud speciale. Accur.

i *Spectabiles.* Nota qui sunt clarissimi, & qui spectabiles. Accur.

k *Præscriptione.* omnẽ enim honorem, &c. vt infra vbi sena. vel cla. l. j.

l *Diaconissa constituta.* & ita consecrata.

m *Addicantur.* si petitur intra annum: postea autẽ habet fiscus, vt in auth. eo. §. si quis rapuerit. b

n *Plenam possessionem.* scilicet ciuilem, nõ naturalem: vt. ff. de acqui. pos. l. naturaliter. in principio. Azo. Alij dicunt eam non esse fructuariam, sed habere vsumfructum. vt. ff. de vsufru. l. defuncto. §. fina. Tertij dicunt per hanc. l. quòd vsufructuarius nullam habet possessionem. prima verior est.

o *Ceteros.* Præter seruos, qui concremẽtur: vt infra de rap. vir. circa fi. & quæ hic desunt ibi supplentur in multis. Accur.

p *Capitali.* non enim spoliantur dictis bonis imo habebunt bona sui heredes.

*al. addicantur.

*al. sanctimonialis virgo.

[1] *Iste tex. est singularis: & non reperitur alibi secundum Bar. hic. *autem.*

*minimè.

*etiam.

DEo nobis.] CASVS. Imperator dicit, quòd fecit multas leges pro statu ecclesiarum & adhuc paratus est facere, vt in casu præsenti. vt ecce sponsus qui dederat arras, vult venire ad religionem. olim dans amittebat, recipiens reddebat in duplum. vtrumque hoc remouet, nam sponsus recuperat, ité illa non reddit nisi simplum. Secundo dicit, si vir vel vxor venit ad religionẽ, quòd qui intrat, habetur pro mortuo, & sic mulier vel eius heres dotem rehabent, vir vel heres eius donationem propter nuptias, nisi erant facta pacta de lucrando altero præmoriente: quæ nunc habent locum ac si religiosus esset mortuus.

Hoc etiam.] CASVS. Pater debet filium monachum instituere, sicut non monachum. Secundo, quòd sic sue cedit ab intestato sicut non monachus. Tertio si post exeat de ecclesia, res remanet apud ecclesiam.

LIIII. Idem. A. Ioanni præfect. præto.

DEo nobis auxiliũ prębẽte, omnia quæ pro honore sanctæ ecclesiæ catholicæ ad Dei placitum fieri properamus, a legibus cõstituere, & operibus adimplere desideramus. Et iam quidẽ multa cum eius auxilio statuimus, quę ecclesiasticæ doctrinæ atq; statui cõueniunt: in præsenti vero hoc pia deliberatione duximus corrigẽdum, quod hactenus contra Dei timorem fiebat. Cognitum etenim nobis est, quòd si quis sponsus vel sponsa post datas & acceptas arras voluisset se diuino deputare seruitio, & à sæculari conuersatione recedere, ac sanctimonialem * vitam viuere, atque in Dei timore permanere: compellebatur vir quidem b ea quæ arrarum nomine dederat, amittere: sponsa verò c in duplum d id quod acceperat, reddere. quod nostræ mansuetudini religioni contrarium esse visum est.

Vnde per præsentem legẽ in perpetuum valiturã iubemus, vt si quis sponsus vel spõsa desiderauerit * sæculi istius vitam contemnere, & in sanctimonialium conuersatione viuere: [1] sponsus quidem omnia quæ arrarum nomine, futuri causa coniugij dedit, sine vlla deminutione recipiat: sponsa autem non duplum (sicuti hactenus) sed hoc tantummodo sponso restituat, quod arrarum nomine acceperat, & nihil amplius reddere cõpellatur, nisi quòd probata fuerit accepisse. e Nam & maritis f & vxoribus qui sæculo renunciant, iam anteriore lege à nobis prouisum est, vt siue maritus siue vxor religionis causa à coniugio recesserit, & solirariam vitam elegerit: vnusquisque eorum res suas recipiat quas pro dote vel ante nuptias donatione præsiterat, & hoc tantummodo lucri nomine consequatur ab eo, qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime h vel ex pacto per causam mortis exigere.

Filius familias inuito patre potest clericari & monachari. & retinet ius succedendi ex testamento vel ab intestato: nec ob hoc potest reputari ingratus. Saly.

Hoc etiam i cognitum nobis correctione nostra dignum esse iudicamus, vt si quis in parentum potestate constitutus vel constituta, vel forsan huiusmodi iure absolutus vel absoluta, elegerit se monasterio vel clero sociare, & reliquum vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit: non liceat parentibus eosdem vel easdem * quocunque modo abstrahere, vel propter hanc tantummodo causam quasi ingratum k vel ingratam à sua hereditate vel successione repellere, sed necesse sit eis omnimodo, cum vltimam voluntatem suam siue per scripturam siue alio legitimo modo perficiunt, quartam l quidem portionem secundum leges nostras eis relinquere. Sin autem & amplius voluerit eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin verò vltimam voluntatem parentes neque testamento neque alio vltimo elogio declarasse monstrati fuerint: omnem parentum m est in cælis, vt in authenti. quomodo oportet mona. §. non ingredientur. col. j. Sed dico cõtra. & quod dicitur, non habent cognationem in terra, verum est, vt ea occasione exeant monasteria ad colloquendum. cognationem tamen annexam naturalem retinent, vt j. de codicil. l. fina. & ff. de reg. iur. l. iura. Sic ergo nota, quòd non nocet mutatio status ad succedendũ, vt ff. vnde liberi, l. fi.

D Heredes,

a *Adde de iure cannonico matrimonio nõdum consummato posse alterũ ingredi religionem & licitè manere, alterum sic cohabitare. c. 2. & c. ex publico. extra de conuer. coniug.*

*easdem personas.

b *Hoc est expressum in c. vxorem. 19. q. 3. Quid autẽ in regula latitet? vide de gif. in c. 2. extra de epost.*

Menochius an agnatio vel cognatio succedere possit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Heredes. filij.
b Pertinere. vt & in authẽ. e. de ſan. epiſc. §. ſi monachus. & hoc ſi tenuit ingreſſus. alias ſi expreſſum non valet, nec valet tacitum id eſt rerum trãſlatio: vt ff. de ſeruit. ruſti. prædi. l. item ſic. §. qui habet hauſtum. in fin.
c Hic. verſus eſt iſte. Accurſius.
d Tenorem. Græcarum legum. vt infra ne Chriſtianum man. l. j.
e Eripiantur. vt infra de hære. l. Manichæos. in fin. Sed videtur hoc contra Petrum, qui dixit, Serui ſubditi eſtote dominis veſtris, nõ tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Sed illud intelligedum ſerui ſunt. nõ autem prohibet eos fieri liberos per l. iſtã. & ſic poſtea non eſſent ſerui. Accur.
f Reducere. Ar. contra in authent. vt nulli iudi. §. adulteram. col. ix. vbi vir recuperat vxorem.
g Aeternitas. id eſt nos qui ſumus æterni.
h Grauiter. i. ſapiẽter. Ignauiter, id eſt ſtultè. Accur.

DE EPISCOPALI audientia &c.

Supra de priuilegiis, & officijs clericorum: nunc de iuriſdictione epiſcopi quam habet in audientia cauſarum & ſimilibus ponit, &c. A. Zo.

i De epiſcopali audientia, ac ſi dicat, de iuriſdictione epiſcopi.
k Curamq;. id eſt reuerendam ſollicitudinem epiſcopi. Accurſius.

1 NEgotiatores. id eſt mercatores. ſubaudi, etiam ſi qui, &c. & dic noſtram: ſcilicet principis. Solebant enim negotiatores quidam Chriſtianos captos ab hoſtibus redimere, & exigebant vltra id quod dabãt. Sed hodie nihil præter præciũ vel operam quinquennalem debẽt exigere, vt infra de poſt. re. l. fina. & hoc vt fiat, Chriſtiani epiſcopi p̃uideant, quibus verus cultus, &c. & ſupple. Item prouideant adiuuare, &c. Vel lege ſine ſuppletione. ſic ergo ſtatuitur hic modus in mercando. & ſic eſt cõtra. infra de Iudæ. l. nemo externus. & ff. ad l. Iul. de annona. l. ſi Sol. ſpeciale eſt in mercatura hominum. Vel ibi nolebat vendere: hic ſic. & ſecundum hoc ponẽs hic caſum in qualibet mercatura rerum quibus homines indigent ad victum. & ſunt venales: vt ar. ff. de offic. præfec. vrb. l. j. §. cura.

Concor. cum hoc. §. & ſeq. c. 1. 2. & c. Iudæi. extra de Iud.

Mercandi veb. an poſſit modus poſitus.

1. Pet. 2.

ſubſtantiam heredes [a] quibus ab inteſtato competit ſecundum leges noſtras, ſibi defendant: nullo eis impedimento ex ſanctimoniali cõuerſatione generando, ſiue ſoli, ſiue cum alijs ad ſucceſsionem vocantur.

Bona monaſterio quæſita per ingreſſum non reuocantur ſicet ingreſſi ad ſæcularem remeauerint vitam. Salyc.

Huius autem perpetuæ noſtræ legis beneficia eos volumus obtinere qui in monaſterio vel clericatu perſeuerauerint. Nam ſi qui eorũ, de quibus præſentem legem poſuimus, ſanctimonialem vitam elegerint, ad ſæcularem autẽ cõuerſationem poſtea remeauerint: iubemus omnes eorũ res ad iura eiuſdem eccleſiæ vel monaſterij à quo receſſerint, pertinere. [b]

Iudæi, Pagani vel hæretici non licet ſeruos Chriſtianos habere: quinimmo ſtatim liberi efficiuntur. Et non Chriſtianus ad catholicam fidem conuerſus, liber efficitur, nec dominus aduerſus eum reſtituitur. Saly.

His [c] ita[q] diſpoſitis, repetita lege iubemus, vt nullus Iudæus vel paganus vel hæreticus ſeruos Chriſtianos habeat. quòd ſi inuenti in tali reatu fuerint, ſancimus ſeruos omnibus modis liberos eſſe ſecũdum anteriorem noſtrarum legum tenorem. [d]

In præſenti autem hoc amplius decernimus, vt ſi quis ex prædictis Iudæis, vel Paganis, aut hæreticis habuerit ſeruos nondũ catholicæ fidei ſanctiſſimis myſterijs imbutos, & prædicti ſerui deſiderauerint ad orthodoxã fidem venire: poſtquã catholicæ eccleſiæ ſociati fuerint, in libertatẽ modis omnibus ex preſenti lege eripiãtur: [e] & eos tam iudices prouinciarũ, q̃ ſacroſanctæ eccleſiæ defenſores, necnõ beatiſsimi epiſcopi defendãt, nihil pro eorũ precijs penit̃ accipientibus dominis. Quòd ſi forte poſthac etiã ipſi domini eorũ ad orthodoxam fidẽ cõuerſi fuerint, non liceat eis ad ſeruitutẽ reducere ſ illos, qui eos ad fidem orthodoxã præceſſerũt. Sed ſi quis talia vſurpauerit, pœnis grauiſsimis ſubiacebit. Hæc igitur omnia, quæ pietatis intuitu noſtra ſanxit æternitas, § omnes

A &. ff. de mu. & ho. l. ſi. §. item epiſcopi.
m Chriſtiani. Lepiſcopi. Alij habent Chriſtianos. & in fine habent epiſcopos. & tunc plana eſt littera.
n Quibus. ſcilicet epiſcopis ſecundum vtrunque modum. Accurſius.

iudices, & religioſiſsimi antiſtites ſiue Africanę diœceſeos (in qua maxime huiuſmodi vitia frequẽtari cognouimus) ſiue aliarum prouinciarũ grauiter [b] & ſtudioſiſsime obſeruari procurent. Nam cõtemptores non ſolum pecuniaria multa, ſed etiam capitis ſupplicio ferientur.

TITVLVS IIII.

DE EPISCOPALI [1] AVdientia, & diuerſis capitulis quæ ad ius curamq; [k] & reuerentiam pertinent pontificalem.

In qualibet mercatura debet ſeruari modus in precio, & hoc debet per epiſcopũ taxari. Bal. vel ſic. Ad curam epiſcopi pertinet prouidere vt panis & res, ad victum neceſſarię moderato precio vendantur. ſic Caſſiodo. li. 9. c. 9. & l. 11. c. 12. hæc videtur huius legis ſententia, quamuis in C. T. li. 13. tit. 2. ſ. in aliam prorſus ſententiam hæc lex ſcripta eſſet.

1. Impp. VALENTINIANVS & VALENS. AA. ad Iulianum comitem Orientis.

NEgociatores 1 [l] qui ad domum noſtram pertinent, ne modum mercandi videantur excedere: Chriſtiani [m] (quibus [n] verus cultus eſt adiuuare pauperes, & poſitos in neceſsitate) prouideant ſ epiſcopi.] * Dat. XV. Kalend. Mart. Conſtantinop. Valentiniano & Valente. AA. conſulibus.

Clericus ante definitiuam ſententiam fruſtratorie appellans punitur in quinquaginta libris argenti: quæ pœna non applicatur fiſco, ſed debet pauperibus erogari. Bal. Saly. & Paul. de Caſt.

11. Iidem. AA. ad Claudium. PP.

SI clericus [o] * ante definitiuam ſententiam fruſtratoriæ dilationis cauſa [p] ad appellationis auxilium conuolauerit, multam [q] quinquaginta librarum argenti, quam contra huiuſmodi appellatores ſanctio [r] generalis imponit, cogatur expedere. [s] Hanc [t] autem non fiſco noſtro volumus accedere, ſed pauperibus fideliter erogari. [u] Dat. vj. Idus Iul. Valentiniano N. P. & Victore Conss.

In diebus feſtis habibus nõ debent captiui in carcere detineri, niſi detinentur pro crimine enorm, vel niſi ſint detinquere aſſueti. Bal. & Paul. de Caſt.

111. Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio. PP.

o *Clericus.* Quæritur quare hoc ſit dictum in clerico: & an idẽ ſit in laico? Volueruñ quidam dicere quòd non eſt idem in laicis, quod in clericis, quia ab eis maior exigitur honeſtas: quia cui plus committitur, ab eo plus exigitur: vt *Dines plus obligatur* not. ſ. tit. j. l. presbyteri. Tu dic contra. nam *quam pauper.* ideo ponitur in clericis quia in eis magis dubitabatur. nam credidiſſet fortè aliquis, quòd occaſione priuilegiorũ quæ cõceſſa ſunt clericis, fortè iſtud eſſet conceſſum qđ remouet hæc lex: ſed videtur hunc clericum non debere puniri, cum appellatio non teneat: vt ſ. quo app non, re. l ante ſententiæ. & ff. de ſer. exp. l. ſi vẽditor. & ſ. ſi mãci. ita fue. ali. Lea quidẽ. ſed certe licet non teneat appellatio, pœna tamen nõ deerit. & pro hoc. ff ad le. Cor. de fal. l. ſi quis. Accurſ.

p Cauſa. quod præſumitur ſemper, ſecundum Io. & ideo appellatio non valet: vt ſ. quorũ ap. nõ rec. l. abſtinẽdũ & ſ. ad l. Cor. de fal. l. ſatis. & ſic no. non appellari ſecundũ legẽ ante ſententiam definitiuam: vt hic, & ſ. quorũ ap. l. ante. niſi in caſibus: vt ff. de appella. reci. l. ij. Sed aliud ſecundum canonem, vt xj. q. j. c. quicũque. & extra de ap. l. cũ ſit Romana. Acc.

q Multam. improprieponitur: vt ff. de verb. ſignif. l. ſi qua pœna. & l. aliud. § j.

r Sanctio. quæ eſt. ſ. quo. app. non reci. l. ab executione. in fi.

s Expedere. id eſt ſoluere: vt infra.

t Hanc. ſ. pœnam.

u Erogari. ſpeciale eſt hic aliàs fiſco: vt infra de modo mul. l. multarum. Et not. circa hanc. l. ſecundum B. quòd ante lit. conteſt. locus eſt recuſationi: vt infra de iudic. apertiſsimi. In medio non eſt locus remedio ſecundum ll. vt infra de ſen. & inter om. iudi. l. fina. & in præalleg. l. apertiſsimi. & hic in fi. locus eſt appellationi: vt ſ. de appellat. l. eos. Et dic erogari ab epiſcopo, & ſic facit actio. Accur.

** deeſt vbi quæ ſed ſolet audiri.*

**C.T. 16. 36. 10.*

Nemo.

NEmo. } CASVS. Diebus Paſchalibus conſueuit Imperator permittere incarceratos ſtare extra: quod mandat alijs iudicibus faciendum per l. iſtam. etiam ſine alio ſpeciali mandato. Secundo excipit quoſdam in maximis criminibus conſtitutos, qui ſtabunt ſemper intra carceres. Tertio dicit q etiam illi qui debent

**C.T. 9. 38. 8.* ſtare extra carceres, ita demum ſtent ſi illa crimina non commiſerint niſi ſemel.

**al. ſed exſequantur.* a *Deinceps.* ſcilicet iudex. Accurſius.

b *Affatus.* id eſt reſpõſiones vel reſcripta, quæ tarde damus quãdoque cũ ſumus alijs attenti: vt in authẽ. de appel. §. j. colla. iiij.

c *Conſueuimus.* non intuitu perſonæ, vel ſpeciali prærogatiua: quia tunc non ingreditur perſonam, vt inſtit. de iu. nat. ſed & quod princ. inſpicitur ergo cõſuetudo, vt ff. de pig. ac. l. vel vniuerſorũ. & de fer. l. præſides. & ſ. de fer. l. pronunciarum. & ff. quod cum eo. l. fin. & de leg. j. l. ſi ſeruus pluriũ. § fi. Sed arg. cõtra. ff. de re. co. l. j. § fi defunctus.

d *Paſchalis.* qui ſcilicet dies dicitur per ſeptem dies ante, & per ſeptem poſt, vt ſ. de fer. l. omnes. ij. Accurſius.

e *Sed ab his.* quæ dicta ſunt. ſ. prox. reſpõ. Accur.

f *Secernimus.* id eſt excipimus.

g *Sacrilego.* ſacrilegus eſt ille, qui ſacrũ ſubripuit, ſiue de loco ſacro ſiue non, vt ff. ad leg. Iul. pec. l. ſacrilegij.

h *Stupri.* quæ differẽtia ſit inter hæc tria, habes. ff. ad leg. Iul. de adu. l. ſtuprum. per totam legem. & l. ſi adulterium.

i *Adulter violatorq;* pro eodem ponuntur hæc duo, cum ſ. dixit de adultero.

k *Parricidáque.* qui occidit patrem vel aliquem de parentibus ſuis ex linea aſcendẽti vel deſcendenti.

†Hæc lex in ſcripto exemplari, non habetur: & puto eã ſtra inuocat aliquem pro vſus exp. ſ. fundam, eã ſit pars l. 2. ſ. de of. Præt. nec ad hoc tit. pertinet nec exemplari reperi. ad marginem adſcripſi. am more auchẽ ticarũ. Cõtus.

l De *domino.* id eſt à domino.

m *Nõ debet.* nam fruſtra inuocat aliquem qui in eum commiſit, vt hic & ff. de mino. auxilium in fi. ff. de ri. nup. l. ſi filio. §. ſi ignominiſam. & in auth. vt lic. ma. & auiæ. §. quia verò ita comperiuntur. colla. viij.

n *Conciudimus.* ſcilicet alijs quibus permiſimus.

o *Crimina.* ſcilicet minora.

p *Commiſſa.* id eſt delicti commiſsi.

q *Conſuetudine.* not. quòd duæ vices faciunt conſuetudinem. Sed contra extra de cauſa poſ. & propri. cum eccleſia Sutrina. ibi, nec ex eo quòd clerici antedicti &c. Solu. hic in criminalibus aliàs non inducunt conſuetudinem, niſi præſcriptio incideret, vt ibi & not. delicta iterata plus puniũ, ſic & ff. de iure pat. l. j. & ff. de pœ. l. aut damnum. §. quiſquis. & ſ. ad le. Iul.

A de vi. l. ſeruos §. fi. & ſ. de ſer. fug. quicunque. & arg. ſ. ad Vel. l. l. ſi mulier. ij. & de bo. quæ libe. l. fin. §. vbi autem puerilis. & ff. de leg. j. l. fideicommiſſa. §. ſi quis decem. & in authent. de defen. ci. §. fi. colla. iij. & ff. de var. mu. l. j. §. j.

r *Mimæ.* id eſt ioculatrices fœminæ, & mimi mares.

s *Habitu.* id eſt non portent veſtes monialium. Accurſius.

t *Deo dicatæ ſunt*, & hoc ad curã epiſcopi pertinet. & eſt generalior hodie hæc prohibitio. vt in auth. eo. §. fi. colla. ix. Accur.

u *Archigerontes.* i. archipresbyteri. ab archos, qđ eſt princeps, & geron, ſenex: quaſi maiores & ſeniores ſacerdotes q̃ ſunt archipresbyteri. Alij dicunt id eſt archiepiſcopi. Vel dic, id eſt minores ſacerdotes. Accurſius.

*C.T. 15. 7. 12. *Concor. cũ decorem in glo. l. circa me extra de vi. et ho. cle.*

x *Diœceſis.* id eſt diaconeſ, ſecũdum quoſdã. Vel dic, id eſt epiſcopi ſic dicti à diœceſi. Vel dic, id eſt alij ſacerdotes.

y *Ergaſiotanorum.* erga, id eſt opera, ſiotanorum, id eſt metallis. hoc eſt eorum qui dãnati erant in metalla, qui Chriſtiani erant.

z *Dirigantur.* vt eis cõfiteãtur peccata, & iſti illis pœnitentiã indulgeant.

a *Quod officium tuũ.* ô tu præfecte prætorio, cui miſſa fuit hæc lex.

b *Sollicitis.* nam debes mittere omnibus epiſcopis qui ſunt ſub tua diœceſi, vt hæc obſeruent. Accurſius.

c *Excubijs.* id eſt vigilijs. Accurſius.

A Dictos.. } CASVS. Quidam religioſi per vim auferebãt dãnatos dum ducebantur ad furcas, quod hic prohibetur. Secũdo, quia iudex ciuilis punitur niſi ipſe punierit dictos religioſos, quod ſi non poteſt referas ad principẽ. Tertio quòd epiſcopi debẽt corrigere ſuos clericos de talia faciãt. alias eorũ ſi periculũ. Quarto, q̃ tam dãnati, quàm alij pro eis poſſint appellare intra tẽpus legitimum, olim biduum vel triduum, hodie decem dierum.

d *Addictos.* id eſt deditos, vel deputatos, vel condemnatos, vel iudicatos vt damnentur ad mortem.

*†C.T. 9. 40. 16. & 11. 30. 57. *ſic omnes manuſ. & A. Zo. & C. T. 11. 30. 57. ſed in eo. C.T. 9. 40. 16. legitur candidatas. *al. proſecutione, in aliquot manuſ. & C. T. reciſſime.*

NEmo. deinceps [a] tardiores fortaſsis affatus [b] noſtræ perennitatis expectet, exſequantur * iudices, quod indulgere cõſueuimus. [c] vbi primus dies Paſchalis [d] extiterit, nullum teneat carcer incluſum, omnium vincula diſſoluatur. Sed ab his [e] ſecernimus eos, à quibus contaminari potius gaudia lętitiamque communem, ſi dimittantur animaduertimus. Quis enim ſacrilegog diebus ſanctis indulgeat? quis adultero, vel ſtupri [h] inceſtiue reo tempore caſtitatis ignoſcat? quis nõ raptoré virginis in ſumma quiete, & gaudio communi perſequatur inſtatius? Nullam accipiat vinculorum requiem, qui quieſcere ſepultos quadã ſceleris immanitate non ſinit. Patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulter, [i] violatorque monetæ, homicida, parricidaque [k] quod fecit, ſemper expectet. reus etiam maieſtatis de domino [l] aduerſus quem talia molitus eſt, veniam ſperare non debet. [m] His ergo tali ſub adſtrictione dãnatis, indultum noſtrę ſerenitatis eo præcepti fine concludimus, [n] vt remiſsionem veniæ, crimina [o] niſi ſemel commiſſa [p] nõ habeant: nec in eos liberalitatis auguſtę referatur humanitas, qui impunitatem veteris admiſsi non emendationi potius, quàm conſuetudini [q] deputauerint. Dat. Kal. Maij, Arcadio. A. & Bautone. V. C. Conss.

1111. Imperator.

TRes † tantummodo prætores electę opinionis in hac vrbe per ſingulos annos iudicio ſenatus præcipimus ordinari: qui cõpetentes cauſas & debitos actus integre diſceptare atq; retractare debeant.

Mimę & meretrices non debent induere habitum mulierum dedicatarum. Sal.

Mimæ, [r] & quæ ludibrio corporis ſui quæſtum faciunt, publicè habitu [s] earũ virginum quæ Deo [t] dicatæ ſunt, non vtantur.

Ad condemnatos debet mitti presbyter ad audiendum pœnitentiã eorum confeſsionem. Bald. vel ſic: Sentores presbyteri ad confeſsiones audiendas debent deputari. b. d. Saly. Addo quòd confeſsio iſta pœnitentiam non probaret in iudicio, quia conſtituntur tanquam Deo non tanquam homini, vt extra de offic. ordi. c. ſi ſacerdos. Bald.

VI. Impp. ARCAD. & HONORIVS. AA. Gennadio præfecto Auguſt. (al. PP.)

ARchigerontes, [u] * diœceſ. tæq;, [x] ergaſiotanorum [y] non niſi Chriſtiani dirigantur: [z] quod [a] officium tuum ſollicitis [b] obſeruet excubijs. [c]

Damnatos ad ſupplicium nemo poteſt eximere: ſed ſi tempora ſuffragantur, appellandi arbitrium non denegatur. Bald. Vel ſic, Damnatos ad mortem nemo poteſt eximere de maxillis familiæ. aliàs pununtur, etiam ſi ſint clerici qui hoc faciant, non ſolum per iudicem, cuius iuriſdictio eſt offenſa, ſed etiam per epiſcopum eorum: poteſt tamen quilibet appellare pro talibus, & hoc modo impedire executionẽ fieri ſecundum Paul. de Caſt.

VII. Iidem AA. Eutychiano.

ADdictos [d] † ſupplicio, & pro criminum immanitate damnatos nulli clericorum vel monachorum, eorum [e] etiam quos ſynoditas * vocant, per vim atque vſurpationem vindicare [f] liceat ac tenere, ſed & reos ad locum pœnæ ſub [g] perſecutione * pergentes [h] nullus teneat aut defendat: ſed ſciat ſe cognitor triginta librarum auri multa, & primates [i] officij capitali eſſe ſententia feriendos, niſi vſurpatio iſta vindicetur. [k] at ſi tanta clericorum aut monachorum audacia eſt, vt bellũ potius quàm

e *Eorum.* repete, nulli, & dic ſynoditas, id eſt qui præſunt ſynodis vel congregationibus, vt prælati.

f *Vindicare.* ſcilicet auctoritate ſua.

g *Sub perſecutione.* ideo dic perſecutione, quia cum tales ducuntur ad ſupplicium, multi ſequuntur eos, maxime praui.

h *Pergẽtes.* & ideo quia cũ pergũt, qlibet debet eos verberare.

i *Primates.* id eſt maiores officiales curiæ.

k *Vindicetur.* no. clericũ puniri à iudice ciuili ceſſante priuilegio fori ꝓpter criminis enormitatẽ, vt & ſ. vbi ſc. vel cla. l. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& hoc cum punitur in patrimonio suo. In persona autem non A
punitur nisi prius ab episcopo spolietur: vt §. tit. j. authen. clericus. & est lex ista de verbo ad verbum. j. de ap. l. addictos.

a *Nostrum.* scilicet imperatoris.
b *Vt cetera.* quæ eis commissa sunt.
c *Redundabit.* l. hoc.
d *Si quid.* i. aliquid.
e *Ipsi.* j. episcopo.
f *Quibus.* scilicet damnatis. Vel dic etiam clericis, vt appellent pro dãnatis etiam eis inuitis: vt ff. de ap. l. non tantum. Nec obstat q̃ clerici non debent interesse causæ sanguinis, secundum canones: quia nõ intersunt vt imponatur pœna: sed vt nõ in ponatur. c. sententiam. extra ne cler. vel mo. Item solũ appellant, non exercent. Accursius.
g *Si tempora suffragantur.* Olim bidui vel triduani, hodie decem dierum: vt in authen. de ap. in prin. col. iij.
h *Si qui.* s. nõ subditi
al. denegs uote.

SEius iurisdictioni: aliàs in eũ cõpromittere non possunt: vt ff. de arbit. sed si in seruũ. §. j. Item ponunt quidam q̃ sunt laici: nã clerici nõ possunt declinare iurisdictionẽ sui episcopi: vt arg. in authẽ. de san. epi. §. œconomos autẽ. in fi. §. coll. ix. Et hoc dicũt etiam quidam decretistæ. sed nõ potest probari per legem vel canonem aliquem: quia ille. §. œconomos. loquitur in speciali casu reddẽdæ rationis, sed secundũ Loth & secũdum hæc iura episcopus nullã habebat iurisdictionem, vt §. tit. j. l. cũ clericis & l. omnes qui. & l. iubemus. §. fin. a Et sic secũdum eum non est necesse prædicta sic exponi: sed non videtur bene dixisse, quia etiam secundũ iura ciuilia habebat iurisdictionem. j. eo. l. episcopale.

*a Aduerte q̃ clerici in non suã iudicẽ non possunt cõsentire, nisi ejũ clericus sit, & diœcesani consensus accedat. c. significasti. extra de iudi. *al. coactos potiùs adhibuisse quàm &c.*

i *Lege. s. religionis.*
k *Antistitem.* id est cõ promissarium iudicẽ.
l *Non vetabitur.* Sicut nec apud quempiã extraordinarium iudicẽ. Et dic non vetabuntur, immo permittitur eis: quia quod non prohibetur, permittitur, vt ff. qui. ex cau. ma. l. necnon. §. quod eis inquit.
m *In ciuili.* nam in criminali non sic tenet, vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. Iulianus.
n *Sponte.* immo post quam consentiunt, ex necessitate iam compelluntur. Sed dixerunt quidam contra, quòd episcopus residet sponte inter eos qui eum elegerũt & non cogitur sententiam dicere, licet ceteri arbitri cogantur, vt ff. de arbi. l. iij. §. j. Vel dic in specto initio: quia non cogitur recipere inuitus per allegatam legem.
o *Quod.* scilicet iudicium.
p *Abfuisse.* si habes adfuisse, subaudi coact. & est sic. ff. de iu. l. ij. in prin. & de auct. & con tuto. l. j. §. fi. Vel si habes abfuisse, tunc dic, id est nunquã in eos consensisse, vel etiam si cõsenserunt, tempore sententiæ est vna pars absens. Nam nõ valet sententia altera parte absente prolata, nisi in cõpromisso hoc esset dictũ. ff. de arbit. diem. §. si quis litigatorũ. aliàs est. l. si qui litigatorum. Item nota q̃ vsque ad hanc legem tractauit de cura episcopi, nunc incipit de audientia in hac l.

iudicium futurum esse existimetur, ad clemẽtiam nostrã[a] commissa referatur, vt arbitrio nostro mox seuerior vltio procedat. Ad episcoporũ sanè culpã (vt cetera) [b]redũda bit, [c]si quid[d] fortè in ea parte regionis in qua ipsi [e] populos Christianæ religionis doctrinæ insinuatione moderantur, ex ijs quæ fieri hac lege prohibuimus, à monachis perpetratum esse cognouerint, nec vindicauerint: Quibus[f] in causa criminali, humanitatis consideratione, si g tempora suffragantur, interponendæ prouocationis copiam nõ negamus *. Dat. VI. Kalend. Augusti. Mnyzo, Honorio. A. IIII. & Eutychiano Conss.

Prorogantes iurisdictionem episcopi tenentur eius iudicio stare, dum tamen eum sponte elegerint, hoc dicit secundum vnam lectionem. secundum aliam dicit: Compromissum factum in episcopum vel ratum, dum tamen sponte factum. Bald. vel sic: In episcopum possunt non subditi compromittere tam quam in arbitrum: & eius sententia si lata est partibus præsentibus, debet seruari: secus si lata esset altera parte absente etiam citata. h. d. secundum Paul. de Castr.

al. denegs uote.

IX. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro. pp.

EPiscopale iudicium ratũ sit omnibus, qui se audiri q̃ à sacerdotibus elegerint: eamque illorum iudicationi adhibendam esse reuerentiam iubemus, quam vestris [r] deferri * necesse est potestatibus à quibus non licet prouocare. Per iudicum quoque officia, ne sit cassa episcopalis cognitio, definitioni executio tribuatur. [s] Dat. Id. Decembr. Basso & Philippo Conss.

IN AVTHENTIC. de san. episco. §. si quis autem litigantium. col. ix. consti. fi.

Ab episcopo cognoscente ex prorogatione potest appellari semel tantum si seruatur sententia confirmatoria: quæ est executoni mandanda per confirmatorem, sed si feratur sententia infirmatoria, potest appellari ab ista secunda sententia. Item quam do episcopus cognoscit vt delegatus principis vel alterius, appellatur ad delegantem. Bald. & Paul. de Cast. Vel sic, A sententia episcopi lata extraordinaria vel delegata non dicitur appellari, quæ si confirmata fuerit, amplius appellari non potest. Salycetus. & est canon ẽ ata. 11. quæst. 1. de persona.

SI quis[t] litigãtium intra decem dies contradicat[u] his quæ iudicata sunt, tunc locorum iudex[x] examinet causam: & si inuenerit iudicium rectè factum, etiam per sententiam suam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat quæ iudicata sunt: & non liceat victo iterum in tali causa appellare. Si verò sententia iudicis contraria fuerit: [y] tunc licet à sententia iudicis appellare. [z] Si tamen ex imperiali iussione, aut iudiciali præcepto episcopus iudicat inter quascunque personas appellatio, aut ad principem, [a]aut ad eũ qui transmisit

Appellatio secluta quã tã tum deuolui.

municipali, cum demum ad maiorem appellatur à minore: vt in authent. de appel. §. pen. & §. fina. col. iij. Secundo, quia per illam. l. non appellatur à sententia episcopi: per hanc sic. Tu dic non corrigi: quia hic cognouit vt ordinarius inter suos subditos. vt ex corpore patet in. §. præced. ibi quando inter non subditos. sed plene die vt in cor. Secundo no. hic specialẽ: quia secundo non appellatur ab eodem litigatore. sic & in authen. de appel. §. illud col. iiij. & infra de adler. tol. l. j. §. j. & de preci. imper. offer. si quis. & in authent. de san. episcop. §. si quis vero. colla. ix. regulariter contra: vt j. ne li. in vna eadẽque causa. l. j.

r *Vestris.* præfectis prætorijs loquitur: à quorum sententijs non appellatur: sicut nec ab episcopo: vt hic, & ff. de offic. præfect. prætor. l. j. §. fin. & de mi. l. præfecti. licet supplicari possit: vt j. de sentent. præf. præt. l. j.
s *Tribuatur.* Not. sententiam per episcopũ latam à potestate exequendam sic ergo & à magistro latã vel doctore. Et not. argu. pro sententia doctorum.
t *Si quis litigantium,* hæc est in authẽ. eo. §. si quis autem litigantium. colla. ix.
u *Contradicat* appellãdo à sententia episcopi.
x *Iudex.* hæc authenti. corrigit dupliciter. l. episcopale. secundũ quosdam. Primo, quia ibi æquatur episcopus præfecto prætorio. hic autem minor reputatur etiam magistratu

fi. & in authent. de ap. §. illud. in fi. col. iiij. Vel intellige illud. A
fieri idipsum, & illos cognoscere ex eius delegatione. Vel loquitur authẽ. illa, cum est delegata vniuersitas causarum: hæc cum aliqua causa specialis. Item secundum Azo. quandoque hoc fallit in delegato ad causam specialem, si ipse delegauerit alij. nam appellatur ad eum, non ad principẽ, vt infra qui pro sua iurisdictione. l. j. in fi. Et est contra regulam generalẽ. ff. qui & à quibus. l. j. §. j. Sed ibi in delegato ab alio: & nõ à principe, & ad vniuersitatem causarum.

†C.T. 9. 3.7.

a *Vdices.* Productos. id est, pcul ductos.
b *Negetur.* & ad hoc j. de cu. re. l. j. in fi.
c *Libellu.* id est panib. à libum libi, vel à liba libæ, quod est panis al bus & subcinericius, & sic est deminutiuũ. & hoc quod dicitur in auctoritate, puer fugitiuus noluit libum à sacerdote accipere. Accursius.
d *Commentarienses.* i. carcerum custodes, vt infra de custo. reo. l. ad commẽtariensem. Accursius.
e *Decretis.* id est adsignatis. Accur.
f *Alimoniæ.* id est quæ pauperibus sunt relictæ, cum nulli sint pauperiores istis, vt §. tit. j. l. si quis ad declinandum. §. vbi autem.
g *Quos.* scilicet incarceratos.
h *Lauacrum.* vt stupham. Accursius.
i *Ordinibus.* eius loci vel ciuitatis.
k *Nec deerit.* id est nõ debebit deesse.
l *Mathematicos.* sic dicti à matheſi penultima producta, quod est diuinare: non à matheſi penultima correpta. Nam scire facit matheſis: sed diuinare matheſis. Accursius.
m *Sub oculis.* id est in præsentia, & sic ponitur sub pro coram, vt j. de re. cre. l. generaliter. in fi. princ. ibi. sub ipso iudice &c.
n *Depelli.* id est expelli. sed certe immo magis Puniri, vt infra de male. & math. l. & si ita excepta. contra. Sed dic quòd habebãt tantum libros: non autẽ operabantur in malum, vt in l. contraria. Accursius.
o *Christianos.* id est episcopos. & hoc habes. j. de posti. reuer. l. fina. & argu. supra eod. l. j. Accursius.
p *Aut damnis.* id est iniurijs.
q *Si leuones. Absolui.* emancipentur filiæ, manumittatur an-

admonitionem.

*C.T. 9. 16.12.

*al. pristinũ. al. præteritum.

*saluberrima statuta.

negotium transferatur.

Iudex debet prouidere, ne carcerum custos inhumaniter se habeat erga carceratos: pœna sibi & eius officio imminente, & cura ad episcopo spectante. Salyc.

x. Impp. HONOR. & THEODOSIVS. AA. Cæciliano præfecto prætorio.

IVdices † dominicis diebus productos [a] reos de custodia carcerali videant, & interrogẽt: ne his humanitas clausis per corruptos carcerũ custodes negetur. [b] Victualem substantiam nõ habentib. faciant ministrari, libellis[c] duobus, * aut tribus diurnis, vel quot existimauerint cõmentarienses, [d] decretis: [e] quorum sumptib[9] proficiãt alimoniæ[f] pauperũ. quos & lauacrum[h] sub fida custodia duci oportet: multa iudicib. viginti librarũ auri, & officijs eorum eiusdem põderis cõstituta, ordinibus[i] quoq; trium librarũ auri multa proposita, si salubberrima statuta contẽpserint. Nec deerit[k] antistitum Christianæ religionis cura laudabilis, quæ ad obseruationem cõstituti iudicis hanc ingerat monitionẽ. * Dat. VII. Id. Feb. Rauẽ. Honorio. VIII. & Theodosio. III. AA. Conss.

B

C

Libri improbatæ fidei debent videnti episcopo comburi, & artem mathematicam exercens (nisi errore dimisso) debet expelli de sacro imperio: intra quod postea repertus, est deportandus. Salyc.

XI. Iidem AA. Cæciliano. pp.

MAthematicos, [l]* nisi parati sint, codicib. erroris proprij sub[m] oculis episcoporum incendio concrematis, catholicæ religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primum * redituri: non solum vrbe Roma, sed etiam omnibus ciuitatibus depelli[n] decernimus. Quòd si hoc non fecerint, & contra clementiæ nostræ salubre constitutum * in ciuitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui & professionis insinuauerint: deportationis pœnam excipiãt, Dat. Kalend. Feb. Rauen. Honor. VIII. Theodosio. III. AA. Conss.

D

Ad curam episcoporum spectat vt redeũtes à captiuitate nemo inuidis afficiat. Salycetus.

XII. Iidem. AA. Theodoro præfecto prætorio.

CHristianos[o] * proximorum locorum volumus solicitudinem gerere, vt Romanos captiuos qui reuersi fuerint, nemo teneat, nemo iniurijs aut [p] damnis afficiat. Dat. III. Idus Decemb. Honorio. VIII. & Theodosio III. AA. Conss.

Pater vel dominus, qui necessitatem peccandi imposuit filiabus vel ancillis, earum potestate priuatur. h. d. S. Iycetus.

XIII. Impp. THEOD. & VALENTINIA. Florentino præfecto prætorio. †

SIlenones * patres & domini suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imposuerint, liceat filiabus & ancillis, episcoporum implorato suffragio, omni miseriarũ necessitate absolui. [q] Dat. Kalen. Maij, Felice & Tauro Conss.

†C.T. 15. 8.2. *Paris. lenones. j. de spectatis lu lib. 11.* *Marcius etiam debet esse auctor vxori coiendi bonis mores. arg. lucius. l. in c. decretionem. iuncta gl. i. in fin. extra de eo qui cog. constuprauit.*

In vrbe Constantinopolitana iudex clericorum erat archiepiscopus, vel præfectus, vt actor elegerit. h. d. Salycetus.

XIIII. Imp. MARCIANVS A. Constantinop. pp.

DEcernimus vt quicunq; [r] catholicarum ecclesiarumque [s] sub viro religioso archiepiscopo huius almæ vrbis sunt, reuerẽdissimũ œconomum (siue de ecclesiasticis, siue de proprijs, & ad [t] ipsum solum pertinentib. causis) vel quemcunq; alterũ earundem ecclesiarũ clericũ aliqua voluerit lite pulsare: apud memoratũ beatissimũ archiepiscopũ causam dicat, in negotijs audiedis fide ac synceritatẽ geminã præbituru, [u] & sacerdotis, & iudicis[x] volẽtibus tamẽ actoribus pateat episcopale[y] iudiciũ: ac nullus qui huiusce modi intẽdit in sacrosanctas ecclesias, vel in prædictos clericos actionem, ad religiosissimũ antistitem [z] ducatur [a] inuitus. [b] Dat. VIII.* Aprilis, Varari & Ioanne Conss.

Non potest esse aduocatus qui non est veræ Christianus, & iudex sciens hoc passus & eius officium punitur, & ipse ab officio aduocationis depositus deportatur. Salycetus.

XV. Impp. LEO & ANTHEMIVS. AA. Nicostrato. pp.

NEmo [c] * vel in foro magnitudinis tuæ, vel in prouinciali iudicio, vel apud quenquam iudicem accedat ad togatorum [d] consortium, nisi sacrosanctis catholicæ religionis fuerit imbutus mysterijs. [e] Sin autem aliquid quo-

*C.T. 5. 5.2.

hæc l. iterum ipsorum verbis repetitur in l. nemo. j. de Postulando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alia sacra mysteria Christianitatis, & non sit hæreticus.

a *Attentatum*. punitur affectus, etsi non sequatur effectus: vt & diximus. ff. de fur. l. si quis, & ff. tit. j. l. si quis non dicam. & de hoc dic vt ibi.

b *Officium*. id est officialis: vt ff. tit j. l. si quis non dicam. & de hoc dic vt ibi.

c *Sublimitatis*. id est præfecturæ prætorianæ. Accursius.

d *Idem vero*. scilicet aduocatus.

e *Præsteterit*, sic enim demum secuto effectu punitur aduocatus: licet in officialibus aliud sit, vt modo dixi. & est ratio, quia grauius punitur, vt hic dicitur.

f *Proscriptionis*. id est amissionis bonorum: vel alio modo punitur. vt not. supra de sacrosan. eccle. l. ij. Accursius.

g *Hucusmodi*. scilicet quòd aliquis non imbuat sacrosanctis mysterijs aduocauerit.

h *Attentatum*. eis scientibus, & nō contradicentibus, alioquin si ignorauerāt eum hæreticum, nō tenentur.

i *Dimidiæ*. nunquid ergo ad tempus relegatis bona auferuntur? Respon. non: vt ff. de interdi. & relega. l. relegatorum §. ad tempus. quæ est cōtra. Sed hoc est speciale in relegato propter huiusmodi crimen: ita quòd intra quinquennium bona adimantur. Vel non auferuntur per iudicem, sed per legē scriptam sic: vt hic. Item exilium im propriè dicitur hic: propriè quādo in perpetuum fit, dicitur exilium: vt ff de pu. indi. l. ij. & sī hæc. l. de verbo ad verbum. j. de postu. l. nemo.

Exilium proprie quādo dicatur.

Legibus. CASVS. Titius desponsauit Bertam per verba de futuro, & dedit arras: & ipsa Berta vel pater eius sciuerunt Titium Paganum, vel propter religionem non iacere in lecto: vnde vult eum dimittere. certè reddat arras in duplū. aliud si ignorauerit. Secundo dicit idem si sponsa dedit sponso. Accursius.

k *Post arras*, mulieri datas. Accur.

l *Sponsa* per verba de futuro.

m *Diuersitatē*. vel sectæ, vel altam iustam causam, vt habes de verbo ad verbum. j. de spon. l. fi. §. his hoc quoque.

n *Probatum fuerit*. nā præsumitur ignorans, nisi probetur sciens. sic infra qui minor non post super feriis. lib. xij. & ff. de proba. l. verius. sed ar. contra. ff. de proba cum de indebito. sed illud in odium illius qui negauit sibi solutum quod erat solutum. Item ei quod dicit scientiam parentum filiabus nocere, est contra ff. de iuris & fac. ign. l. iniquissimū. Solu. non obest quia parentes sciunt: sed quia præsumitur eā scire, & quòd pater certiorauit eam, vt j. de in integ. rest. mi. l. de tutela. & ff. vnde cog. l. octauū. resp. ij. & j. de lib. cau. l. fi filium. Vel dic parentes imputent sibi suam scientiam: filia, suam: quia si parentes sciuerunt, & acceperunt arras, tenentur in duplū.

Ignorantia præsumitur nisi scientia probetur.

o *Hoc*. propter quod sponsa sponsum recusauit.

p *Imputare*. & arras in duplum reddant. nam non debet certiorari qui non ignorauit & c. vt ff. de ac. em. l. j. in fin.

Certiorare nō debet, qui non ignorauit.

q *Ignauit*. mulier vel parentes eius.

r *Intercesserit*. quia post ea incipit esse in tali religione vel causa. & est hic ff. vt in pos. leg. l. plane. ea enim quæ de nouo emergūt, nouo auxilio indigēt, vt ff. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. cum concor. ibi notatis.

s *Libere*. id est in libertate stant.

t *Quod simili modo*. id est sub simili distinctione: scilicet quam proxi. respon.

u *De sponsis*. i. quod dixi quando sponsa recepit, vel eius parens. idem dico ecōtra si sponsus recepit, vel eius pater. Vel dic qđ dixi quando vir est alterius sectæ. idē quando vir & mulier velit petere arras. Accur.

x *Vbemme. Defensorum*. scilicet ciuitatis.

y *Imbuti*. non est necesse quòd sit theologus, sed quòd sit Christianus, & quòd mysteria Christianitatis habeat in se.

z *In primis*. scilicet quòd sic fiat imbuti cum sacramenti religione.

a *Sub gestorum*. aliàs subiectorū, aliàs subditorum. Accur.

b *Per depositiones*. id est scripturas à tabellione cōfectas in quibus contineatur q̄ sic iurauit. sic ponitur j. de testa. l. hac cōsultissima. §. fi quis.

c *Patefecerint*. hodie hæc & alia iurāt: vt in authen. iusiurandum. quod præsta. col. ij.

d *Cōstituantur*. de hac electione plene dicit authenti. de defen. ciui. §. interim coll. iij. quam quidam habent hic.

Si præsens. CASVS. Confessus fui me accepisse centum mutuo à quodam milite sub spe futuræ numerationis: qui postea cœpit esse potestas mea: nunc volo opponere except. non numeratæ pecuniæ, quæritur, coram quo opponatur? dicitur coram

coram alio iudice. Secundo si non sit alius: tunc coram episcopo. Tertio dicit idem in exceptione non numeratæ dotis.

Hæc authen. nō approbat consuetudo, vt dicit Bart. hic, sed statuta circa hoc inducūt aliam formā iurandi. si quā seruabimus.

a *Si præsens*. i. præsentialiter adest. Quid autem si abest causa alicuius potestatiæ: an interim possum eum hic conuenire? Respō. sic: vt hic innuit. Nam loquitur quando coram eodem deberet agi. & habes. ff. ex qui. cau. l. item ait prætor. §. fina. & l. ergo. & argu. j. eod. l. fina.

b *Alias res*. quæ consistunt pondere, numero vel mensura & in mutuo tātum, alioqui non posset sic venire contra scripturā propriam nisi per argumēta scriptis inserta: vt j. de non num pec. l. generaliter.

c *Obijcat*. scilicet hæc.

d *Factum*. i. propositā.

e *Interrumpere*. facit j. eo. l. fin. & de an. excep. i. vt perfectius.

f *In exceptione*. scilicet opponenda extraneo. qui dicitur numerasse dotem pro vxore. Nam mulieres remotæ sunt ab officijs ciuilibus vel publicis, vt ff. de regu. iur. l. ij. Et fac. j. de non nu. pecu. in cō tractibus. §. fin. vbi est hæc. l. de verbo ad verbum. & authen. ibi positā. Idem quod in his alijs omnibus exceptionibus quod nō placet: cum licet diu nō opponantur, tempora non currunt, vt ff. de dolo. excep. l. pure. §. fi.

Mulieres remotæ sunt ab officijs publicis.

Pars. l. in bum. & authen. ibi posita. Idem in his omnibus exceptionibus quod nō placet: cum licet diu nō opponantur, tempora non currunt, vt ff. de dolo. excep. l. pure. §. fi. contra hoc. §. viti. j. de excep. non nume. rata pecunia.

g *Locum*. opponendo patri vel extraneo.

h *Feminæ* omnes alios comprehēdit, non tantum colligentem, de quo hic subijcit. & sic etiam dominum primum cō prehendit.

i *Conditione*. vt quia seruus, vel adscriptitius. Nam de vtroque subijcit. & hoc quando domino volente fuit expositus, secus si eo ignorante, vt j. de infanti. expo. l. ij. & j. de bo. lib. ij. & facit ff. de lib. agno. l. necare.

k *Colonarie*. est ergo alius vnus, & alius alter.

l *Distinctione*. forte an receperit eos sub cōditione vt sui fierent, vel nō, & ad hoc. j. cō munia de suc. l. nutritoribus. & j. de infan. expo. l. fin. in prin. vbi est hæc lex quasi de verbo ad verbum.

m *Discrimine*. i. distinctione.

Nouæ cōstitutio Friderici imperatoris de stat. & cōsue. cō. li. ec. §. statuimus. etiam col. x. conf. fi.

Præsides vel ciuitatum rectores debent iurare quòd damnatos de hæresi per ecclesiā omnibus viribus exterminabunt, aliàs non valent eorum sententiæ. h. d. Bald.

STatuimus † hoc edicto in perpetuum valituro, vt potestates, consules, siue rectores quibuscunque fungantur officijs, pro defensione fidei præstent publicè iuramētum quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt, ita vt amodo quandocunque quis fuerit in potestatem seu perpetuam seu temporalem adsumptus, hoc teneatur capitulū firmare iuramēto. Alioquin neque pro potestatibus, neque pro consulib. neq; pro rectoribus habeatur, eorumque sententias extunc irritas iudicamus & inanes.

Querela & denuntiatio non numeratæ pecuniæ, si absens sit in cōtra quem fieri debet, potest fieri apud iudicem qui est in præsenti loco, vel apud episcopum.

XVIII. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ. P.P.

SI præsens* quidē sit qui pecuniā numerasse, vel alias res b dedisse scriptus est, aliquā vero administrationē in prouincijs gerat, vt difficile esse videatur denunciationē eidē nō numeratæ pecuniæ mittere: licētiam damus ei qui memorata exceptione vti velit, alios iudices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem huiusmodi obijcit, c factam d à se super non numerata pecunia querelā esse. Quòd si nō sit alius administrator ciuilis, vel militaris, vel per aliqua causam ei sit difficile qui memoratā querelā opponit, eū adire, & ea quæ dicta sunt facere: licentiam damus etiā per virum reuerendissimum episcopum eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tēpus statutum interrumpere. e Quod etiā in exceptione f nō numeratæ dotis locum g habere receptum est. Dat. Kal. Iul. Constant. D. N. Iustiniano. A. II. Conss.

* *Constitutio Græca omissa. Vide in prætermissis. fo. 11. col. 2.*

Recolligentes pueros expositos non esse censentur eorum domini, sed sunt illi liberi sui iuris, & ingenui, etiam si ex seruili conditione sint nati, & sibi quærunt, & quæsita etiam ad extraneos hæredes transmittunt. h. d. Salycetus.

XX. Idem A. Demosthenis præfecto prætorio.

NEminih † licere volumꝰ, siue ab ingenuis genitoribus puer paruulus procreatus, siue à libertina progenie, siue seruili cōditione i maculatus exposítus sit, eū puerum in suum dominium vindicare siue nomine dominij siue adscriptitiæ siue colonariæk cōditionis. Sed neq; his qui eos nutriēdos sustulerint, licentiā concedimus penitus cū quadam distinctione l eos tollere. Sed nullo discrimine m habito, hi qui ab huiusmodi hominibus educati, vel nutriti, vel auctin sunt, liberi, & ingenui appareāt, & sibi acquirāt: & in posteritatem suā, vel extraneos heredes omnia quæ habuerint, quo modo voluerint, transmittāt: hæc obseruantibus nō solum præsidibꝰ prouinciarum, sed etiā viris religiosissimis episcopis. Da. Chalcedōe. VIII. Kal. Iul. Lapadio & Oreste. VV. CC. Coss.

Curator in testamento furioso datus, est confirmandus & ceteris præferendus: nullo vero dato ad legitimū perueniunt, quo vel cessante vel nomeo non existente, iudex de vno habet prouidere, & administrationem ei habet decernere forma & solemnitate hic descripta seruata. h. d. Salycetus.

XXI. Idem Augustuluano præfecto prætorio.

DE creationib. to curatorū, qui furiosis vtriusq; sexus dātur, necessariū nobis visum est cōstituere quemadmodum eas celebrari oporteat. p Et si quidē pater curatorē furioso vel furiosæ in vltimo elogio heredibꝰ institutis vel exheredatis dederit, q vbi & fideiussione cessare necesse est, paterno r testimonio pro eius satisdatione* sufficiēte: ipse qui datus est, ad curationemꝰ perueniat: ita tamen, vt in prouincijs apud præsides earum, præsente* eis tam viro religiosissimo locorum antistite quàm tribus primatibus, t actis interuenientibus, actis sacrosanctis scripturis depromat, u omnia secretè & cum vtilitate furiosi gerere, neque prætermittere quæ vtilia esse furioso puraverit, neque admittere x ea quę nō vtilia furioso esse existimauerit: Et inuentario y cum omni subtilitate* publicè conscripto z res a suscipiat, & secundum sui opinionem disponat b sub hypotheca c rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum & curatorum adulti. Sin autem testamētum quidem parens non confecerit, lexd autem curatorem, vtpote agnatum, vocauerit: vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex iudiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc scilicet & in prouincijs apud præsides cuiuscun-

n *Auctī*. i. augmētati.

o *De creationibus*. i. electionibus.

p *Oporteat*. & dicitur hæc de verbo ad verbum j. de curato. fu. l. fi. §. sed cū antiquitas.

q *Dederit*. potest ergo & exheredatis dare curatorē, vt hic. nec mireris. nā & substituere eis potest, quod maius est. vt ff. de testa. tu. l. pater. & inst. de pu. sub. §. non solum.

r *Paterno testimonio*. vt & insti. de satisda. tu. ij. respō. & ecōtra facit grande præiudicium contra alios pro filio, vt ff. de agno. l. j. §. Iulianus. alias incipit, quod senatusconf.

s *Ad curationem*. per confirmationem, non enim tenuet datio, vt inst. it. de cura. §. j. & ff. de cura. fur. l. pen. & ff. de confir. tu. l. ij. & iij. & l. vtilitatem.

t *Primatibus*. forte ec clesiasticis. f. archipresbytero, archidiacono, & decano, vt exponitur in authē. de sanct. epis. §. j. colla. ix.

u *Depromat*. f. curator. & media proæ ucitur. i. iuret, & hoc est primū.

x *Admittere*. i. facere.

y *Inuentario*. hoc est secundum.

z *Conscripto*. f. mox, vt j. de admi. tut. l. tutores. ij. & ff. de admi. tu. l. tutor qui repertorium. in princi. & est hodie hoc cōmune, vt in authen. vt hi qui obli. §. fi. col. vj. Sed an curator ad litem facit Inuentariū? Respon. nō, cū nō possit ei solui ad instar procuratoris in litē, vt arg. ff. de solu. l. hoc iure. ar. contra. j. de episco. & cle. l. nulli. §. cum autem.

a *Res*. f. furiosi.

b *Disponat*. tertium.

c *Sub hypotheca*. tacita, per id quod dicit, ad similitudinem &c. vt j. de admini. tu. l. pro officio.

d *Lex*. f. xij. tabularū

Pars. l. 4. j. de infan. expos. 2.

†*Pars. vl. §. 3. j. de curatore furi.*

* *al. satisfactione.*

* *al. præsentibus.*

* *al. solemnitate.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et not. quòd hoc casu & in prodigo datur à lege curator: vt A bict. & insti. de cur. §. furiosi. aliàs semper est datiuus, cum multis alijs personis detur: vt instit. de cura. §. iij. & ff. de postu. l. ij. iij. iiij. & v.

z *Primates* expone vt suprà.

b *Sufficientem.* diuitiæ enim à satisdatiõe excusant. Sed arg. cõtra. ff. de procura. l. minor. §. fin. & l. sequen. Solu. hic speciale propter necessitatem officij: vt instit. de execu. tuto. in princip. ergo in hoc releuatur: vt arg. ff. de iureiurand. l. eum qui. in princi. illic defensor existebat ex voluntate.

c *Exploretur.* aliàs ecõtra satisdatio pauperi remittitur, & à diuite exigitur: vt ff. si cui plꝰ quàm per legem fal. l. cum non facile.

d *Propositio.* præsidi & episcopis & primatibus: vt & aliàs. j. de iudi. l. rem non nouam. & subaudi, & tactus.

e *In omni causa.* siue detur fideiussor, siue non.

f *Præfatum.* hoc est primum.

g *Inuentarium.* hoc est secundum.

h *Hypotheca.* hoc est tertium.

i *Adhibenda.* ergo tria faciũt remedia: sacramentum, inuẽtarium, & hypotheca.

k *Tam domẽtis. Contrahere.* dum tamen sint legitimę ętatis, in masculo. xiiij. in fœmina. xij. vt instit. de nup. in princip.

l *Præstanda.* pro facultatibus & dignitatibꝰ, vt hic subijcit: & ff. de iure dotium. l. quæro. & ff. de admi. tuto. l. cũ plures. §. fin.

m *Aestimatione.* i. arbitrio. Acursius.

n *Tam opinioni.* dic opinione personæ, & moderatiõe ante nup. &c. vt infra de nupt. l. si furiosi.

o *Statuenda.* scilicet dote & donatiõe propter nuptias.

p *Eorum.* filiorum.

q *Nobiliores.* non hoc exigitur, sed sic est cõsuetudo.

r *Prægrauentur.* nam nihil dabit tabellioni, vt in decret. xij. q. ij. ca. caritatẽ. Et sic not. quòd non debet addi afflictio afflicto, vt vij. quæst. j. cum percussio. &. ff. de offic. præsid. l. diuus. sed argu. contra. ff. de tutoribus & curato. dat. ab his. l. Romanus.

s *Liberi furiosi.* scilicet patris.

t *Eius.* aliàs ei. i. patri furioso,

u *Digni sunt.* si resipiscat pater.

x *Pœnis.* quas subijcit. nam si quis. &c.

y *Legitimo.* siue resipuerit, siue non.

que prouinciæ, & virum religiosissimũ episcopũ ciuitatis, necnõ tres primates[a] creatio procedat, ita vt si quidẽ curator substãtiam idoneã possidet, & sufficiẽtemᵇ ad fidẽ gubernationis, sine aliqua satisdatione creatio procedat. Sin autẽ nõ talis cẽsus eius inueniatur: tunc & fideiussio, inquãtũ possibile est, ab eo exploretur,[c] creatione omnino sacrosanctis Scripturis propositis[d] in omni causaᵉ celebranda. Ipso autem curatore, cuiuscunque substãtię vel dignitatis sit, præfatum[f] sacramentũ pro vtiliter rebus gerẽdis præstãte, & inuentariũ[g] publicè conscribente, & hypothecaʰ rerum curatoris modis omnibus adhibẽda,[i] quatenus res possint furiosi vndique vtiliter gubernari. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. Lampadio & Oreste. VV. CC. Coss.

Græca cõstitutio. XXII. ex præterm. repetẽda. fo. 11. col. 2. D.

Liberi dementi vel furiosi, licet in potestate possunt contrahere nuptias, dote & donatione constituenda de bonis parentum sine dispendio aliarum expensarum. Salycetus.

XXIII. Idem A. Iuliano. P. P.

TAm dementis quàm furiosi liberi, cuiuscunque sexus possunt legitimas contrahere[k] nuptias tam dote q̃[q] ante nuptias donatione à curatore eorum præstãda: læstimatione[m] tamen in hac quidẽ regia vrbe excellẽtissimi præfecti vrbi, in prouincijs autẽ virorum clarissimorum earũ præsidum vel locorũ antistitũ, tã opinione[n] personæ, *q̃[q] dotis moderatiõe & ante nuptias donationis statuenda, ᵒ præsentib. tam curatoribus dementis quàm furiosi, necnõ his qui ex genere eorumᵖ nobiliores[q] sunt. ita tamẽ, vt nulla ex hac causa oriatur vel in hac regia vrbe, vel in prouincijs iactura substantię furiosi, vel dementis, vel mẽte capti, sed gratis omnia procedant, ne tale hominum infortuniũ etiam expensarum detrimento prægrauetur.[r]

IN AVTHENTIC. vt cum de ap. cog. §. si quis de prædictis parentibus furiosus. col. viij. constit. xij.

LIberi furiosi[s] qui curam eius[t] negligunt præbere, tã exheredatione digni sunt,[u] quàm alijs pœnis[x] legitimis.[y] Nam si quis alius attestatione[z] ad eos missa, cum adhuc negligãt, in domum suam eũ susceperit, & procuraueritᵉx hoc erit eius successor legitimus, licet testatus[a] esset etiam in liberos forte: manentibus tamen alijs testamẽti capitulis.[b] Eadem pœna parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint.[c]

Græca constitutio. XXIIII. Vide de prætermiss. fol. 11. col. 3.

Vbi aduersarius sit absens, insans, vel furiosus, vel in maxima potestate cõstitutus, per solam libelli porrectionem factam coram præside vel episcopo interrumpitur præscriptio. Salycetus.

XXV. Iidem A. Ioanni. P. P.

CAncimus† , vt si quãdo abfuerit is qui res alienas vel creditori obnoxias detinet, et desideret dominus rei vel creditor suam intẽtionẽ proponere,[d] & non ei licentia sit absente aduersario suo, qui rem detinet, vel infantia vel furore laborante, & neminem tutorem vel curatorem habẽte, vel in summa potestate constituto,[e] [eandem[f]* rem auctoritate sua vsurpare:] licentia ei detur adire præsidem prouinciæ, libellumq; ei porrigere, & hæc in quærimoniam deducere, & intra constituta tempora interruptionem[g] facere. Sin autem nullo poterit modo præsidẽ adire: saltem ad episcopum locorum eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Dat. Constantinop. Kalen. Oct. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC. Coss.

*Græca constitutio. XXVI. Vide in prætermiss. fo. 11. col. 4.

z *Attestatione &c.* not. de auctoritate denunciationis, & aliàs quæ diximus. §. tit. j. auth. si captiui. Accursius.

a *Testatus.* ante furorem.

b *Capitulo.* sed quid si nemo procurat? Dico filios esse heredes: sed eis auferendam hereditatem vt ab indignis, & fisco applicãdam, vt ff. de his qui. vt indig. l. iij. & est hoc in authentic. vt cum de ap. cog. §. si vnũ de prædictis. colla. viij. Additio. Et vide ibi glos. quæ est in verbo, neglexerint. quæ dupliciter respondet ad quæsitum istius glos. & secũdam opinionem tenet ibi Iaco. de Bel. cũ qua etiam transit ibi Barto.

c *Neglexerint.* scilicet curam filiorum. & dic emãcipatorum vel nõ, sed tunc non propriè dicitur curator, vt infra de cura furio. l. fin. in principio.

Sᴀɴcimus. ʏ Casvs. Si possidentem & præscribentẽ rem meã vel ius meum non possum conuenire, vel qui absens, vel infans, vel furiosus, vel quia est in magno magistratu: certe præsidi porrigam libellum. ᵠ si non potero præsidis habere copiã, tũc episcopo porrigã. Vivianus.

d *Proponere.* rei vindic. vel hypo. propter interrumpendam præscriptionem. & facit su ʃ. de annali pra eod. l. si præsens. & infra de non numerat. pecu. l. in cõtractibus. §. fin. & dixi plene infra de ann. except. l. vt perfectius.

d *Proponere.* si est hic &, inferior versus abũdat. Si non est &, non abundat. Accursius.

e *Constituto.* repete, suã intentionem proponere, & hoc si habes supra si nõ habes, hic sup. hic.

f *Eandem.* iste versus vsque ad illud verbũ, licentia ei, aliàs non est.

g *Interruptionem temporis facere.* & sufficere hoc ad plenissimã interruptionem.

DE HAERETICIS & Manich. &c.

De ministris catholicæ fidei & eorum priuilegijs dicit: nunc de eorum aduersarijs & eorum pœnis, & de hæreticis, & specialiter de Manichæis. Vel sic: Dictum est supra de ministris catholicæ fidei, nunc audiamus de aduersarijs eius, id est de hæreticis in genere, & specialiter de Manichæis & Samaritanis qui perfidiores hæreticis sunt, & maiorẽ & specialiorem pœnã sunt digni, vt infra dicemus. & similiter ponitur rubrica. infra de fer. & aqua. Sæpe enim posito genere supponitur species, & præmissa specie supponitur genus, vt ff. ad l. Aquil. si seruus seruum. §. inquit Iex.

a PRiuilegia. *Indulta sunt.* vt clericis: vt supra de episcop. & cler. l. cum clericis. & de sacrosanc. eccle. l. placet.

b *Oportet.* pone: quædam mulier ea existẽte nupta facta est hæretica. existente ea in hæresi, maritus quasdam res dorales vendidit. Deinde mulier reuersa est ad fidem: nunquid mulier potest reuocare bona? Et videtur quòd non, ar. ff. de epi. & cle. Deo nobis. §. penul. Sed cõtra j. eo. authent. idem est de Nestorianis.

c *Hereticos.* licet clericos presbyteros vel papas sacerdotes eorum, quos sic appellant.

d *Et subiici.* sic ergo qui est puniendus, nõ debet habere præmiũ, vt j. eo. l. curiales.

e *Tam priuilegium. Anteponitur.* vt habes j. qui po. in pig. ha. l. ofsidius.

f *Tactus.* vt infra de rei vxo. act. §. j.

g *Alia omnia.* vt inquantum facere possit damnetur: vt ff. de re iudica. l. non tantum. in fin. Item tacite stipulatã dotem sibi reddi intelligatur: vt infra de rei vxo. act. l. j. in princ.

h *Claudantur.* id est denegantur.

i Omnes. *Vel discere.* nam culpa similis est tam prohibita discere quàm docere: vt infra de male. & mathe. l. culpa.

k *Eorundem.* hæreticorum.

l *Habent.* falsus denarius non est denarius.

m *Qui non sunt.* aliàs, enim non est ministerium commendare non potest: vt ff. de nego. gest. l. qui aliena. §. quanquam.

n *Continentiam.* id est consensum vel negligentiam.

o *Negligatur.* id est neglecta crescat.

p *Vel.* pro saltem.

q *Leui argumento.* id est leui articulo, qui manifeste debet sciri: quia pertinaciter illud adserit. non autem si illud dicat causa disputandi, & ad hoc quòd pro delicto in leui re commisso magna sequatur pœna. Nam ad hoc quod dico quòd leue sit delictum facit infra. de lib. & eo. lib. l. ij. & de primic. li. xij. l. i. Vel dicitur hæreticus, qui non est mendax, vel etiam decanica, siue in priuatis edib⁹, vel locis huiusmodi cœtibus copiá præbere videatur: his ædibus vel locis priuatis ecclesiæ catholicæ vindicãdis. Ad hoc interdicatur his omnibus ad litanias faciendas nocte vel die profanis coire conuentibus: statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officiũ sublimitatis[t] tuæ, vel præsidale quinquaginta, si quid huiusmodi fieri vel in publico* vel in priuatis ędidibus cõcedatur. Da. V. Non. Martij, Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Coss.

De crimine hæresis publice potest à quolibet accusatio institui: & reo dãnato publicatur bona, et memoria defuncti potest dãnari nec ei succedunt filij, nisi sint catholici. Salycetus. Sed hoc vltimũ lrodie, inquit Iac. But, correctũ est per authen. Cassaneus. j. eo. iiij. l. Iidem & Theod. AAA. ad Senatorem. p. v.

MAnichæos[u] seu Manichæas, vel Donatistas meritissima scueritate persequimur. Huic itaq; hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legib⁹ cõmune sit cũ ceteris.[x] Ac primũ quidẽ volumus esse publicũ crimẽ: [y] qa quod in religione[z] diuinã cõmittitur, in omniũ fertur iniuriã. Quos bonorũ etiã omniũ publicatione persequimur. Ipsos quoq; volumus amoueri ab omni liberalitate & successione quolibet titulo veniẽte.

Præterea non donandi, nõ emẽdi, non vendẽdi, non postremò contrahendi cuiquam conuicto relinquimus facultatẽ. In mortẽ quoq; inquisitio extendatur. Nam si in crimẽ hæresis[a] aliquis defunctus fuerit, & ante mortem conuictus non fuerit, nihil ei nocebit. Sed si quis viuens conuictus fuerit, & ante mortem non correxerit, nec per pœnitentiam[b] iudicantium, omniumque quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, eiusmodi audacia negligatur[c] & crescat. Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel[d] leui argumẽto[e] à iudicio catholicæ religionis, & tramite detecti fuerint deuiare.[f] Data III. Non. Mediolani, Ausonio & Olybrio Conss.

Hæretici non debent habere loca in quibus conueniant, nec missas vel litanias dicere: pœna iudicibus non vindicantibus imminente. Salycetus.

III. Impp Arcad. & Honor. AA. Clearcho præfect. vrbi.

CVncti hæretici * procul dubio nouerint omnia sibi loca adimenda[g] esse, siue sub ecclesiarum nomine teneantur, siue diaconica appellatur, vel etiam decanica, siue in priuatis ędib⁹, vel locis huiusmodi cœtibus copiá præbere videatur: his ædibus vel locis priuatis ecclesiæ catholicæ vindicãdis. Ad hoc interdicatur his omnibus ad litanias faciendas nocte vel die profanis coire conuentibus: statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officiũ sublimitatis[t] tuæ, vel præsidale quinquaginta, si quid huiusmodi fieri vel in publico* vel in priuatis ędidibus cõcedatur. Da. V. Non. Martij, Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Coss.

De crimine hæresis publice potest à quolibet accusatio institui: & reo dãnato publicatur bona, et memoria defuncti potest dãnari nec ei succedunt filij, nisi sint catholici. Salycetus. Sed hoc vltimũ lrodie, inquit Iac. But, correctũ est per authen. Cassaneus. j. eo. iiij. l. Iidem & Theod. AAA. ad Senatorem. p. v.

MAnichæos[u] seu Manichæas, vel Donatistas meritissima scueritate persequimur. Huic itaq; hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legib⁹ cõmune sit cũ ceteris.[x] Ac primũ quidẽ volumus esse publicũ crimẽ: [y] qa quod in religione[z] diuinã cõmittitur, in omniũ fertur iniuriã. Quos bonorũ etiã omniũ publicatione persequimur. Ipsos quoq; volumus amoueri ab omni liberalitate & successione quolibet titulo veniẽte.

Præterea non donandi, nõ emẽdi, non vendẽdi, non postremò contrahendi cuiquam conuicto relinquimus facultatẽ. In mortẽ quoq; inquisitio extendatur. Nam si in crimẽ hæresis[a] aliquis defunct

Universidad de Deusto
Biblioteca

a SI verò dominus temporalis. non spiritualis: vt puta aliquis comes habet in feudum vnam terram à quodam rege in qua sunt multi hæretici.
b Qui. scilicet catholici.
c Principales. scilicet regis qui dedit comiti in feudum.
d Apponat. qui orthodoxi possunt ciuitatē intrare, & hæreticos repellere.
e Principales. scilicet si ipse rex possidet ciuitatem. & nō legitur hæc in scholis.
f CRedentes Notatus. scilicet hæreticus.
g ARiani. Hi diuidunt in trinitate substantiam, & patri filium coæternum non agnoscunt. Io.
h Et Macedoniani. hi negant spiritum sanctum Deum esse.
i Pneumatomachi. pneuma.i.spiritus: & tocos i.mater. vnde Pneumatomachi qui spiritum sanctum ex matre ipsa processisse dicebāt de filio Dei.
k Apollinariani. hi Christū corpus sine anima assumpsisse dicunt.
l In Romanum. No. vt in authen. de eccl. tit. §. iubemus. col. ix.
m Ciuitatibus. alias facultatibus.
n Iniuria. sic econtra §. de episco. & cleri. l. si quenquam.
o Ecclesiæ. infra eodē. si qui contra. & non legitur hæc in scholis.
p Vindicandū. id est vindicantibus Manichæis.
q DAmnato. CAESVS. Nestorius fuit auctor cuiusdam hæresis: & sui sequaces Nestoriani dicuntur. Ita Ariani & Nestoriani à suis auctoribus dicuntur. Secūdò præcipit q libri Nestoriani cōcremētur. Vltimò punit facientes contra hanc legē: & hæretici nō excusantur ab oneribus siue muneribus, cū de hoc debeant puniri. h. d. cum l. seq. Viuianus.
r Portentosæ. superstitionis. id est miraculosæ hæresis.
s Congrui nominis. id est nomen.
t Inuratur. imponatur.
u Gregalibus. id est Nestorio, & his qui cum sequuntur.
x Sortiti. sic supra de episc. & cleri. l. decernimus.
y Statuimus. vt & supra eodem. l. cuncti, &

Ariani.
Macedoniani.
Pneumatomachi.
Apollinariani.
*C.T.16. 4.56. Hæreticum diuersitate habes. 24.9.3.

Si temporales domini ab ecclesia moniti neglexerint hæreticos extirpare, catholicis conceditur terram eorum occupare. Salycetus.

SI verò dominus temporalis[a] requisitus & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate, post annum à tēpore monitiōis elapsum terram ipsius exponimus catholicis occupandam, qui[b] eam exterminatis hæreticis absque vlla cōtradictione possideāt, & in fidei puritate conseruēt: saluo iure domini principalis,[c] dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat:[d] Eadem nihilo minus lege obseruata contra eos qui nō habēt domos principales.[e]

Noua constitutio Friderici imperatoris de statu & consue. §. credentes. colla. x. constu. fi.

Hic seriatim ponuntur pœnæ hæreticorum & receptantium, & defensorum & fautorum ipsorum. Salycetus.

CRedentes præterea receptatores, defensores & fautores hæreticorū damnamus, firmiter statuentes, vt si postquam quilibet taliū fuerit excommunicatione notatus,[f] satisfacere contempserit intra annum: extunc ipso iure sit infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligēdum aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur. Sit etiam inęstimabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat.

Nullus præterea ei super quocunq; negotio, sed ipse aliis respōdere cogatur. Quòd si fortè iudex extiterit: eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientia perferantur. Si vero fuerit aduocatus: eius patrociniū nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per ipsum cōfecta, nullius penitus momenti censeantur.

Tria not. Primò quòd hæretici in Romano solo non habent facultatem commorandi. Secundò quòd lex semper est in vtili observantia, & sic quotidie loquitur & disponit, & suas vires emittit quantumcunque pœnalis, & hoc cum lex disponit in futurum, & non in præteritum. Tertiò quòd factum procuratoris vel domus cōductoris non nocet domino ignoranti, sed scienti. Salycetus.

V. Impp. THEOD. A. & VALENTINIANVS Cæs. Florentino præfecto prætorio.

ARiani,g* & Macedoniani,h Pneumatomachi,i Apollinariani,k Nouatiani seu Sebatiani, Eunominiani, Tetraditæ, seu Tessarescædecaditæ, Valentiniani, Pauliani, Papianistæ, Mōtanistæ seu Priscillianistæ, vel Phryges, vel Pepuzitæ, Marcionistæ, Borboritæ, Messaliani, * Euchytę siue, Enthousiastę, Donatistæ, Audiani, Hydropatastatæ, Tascodrogitæ, l Batrachitæ, Hermogeniani, Photiniani, Pauliniani, Marcelliani, Ophitæ, Eucratistæ, Carpocratitæ, * Sacophori, & qui ad imā vsque scelerum nequitiam peruenerūt Manichæi, nusquam in Romanum[l] locum* conueniendi morandique *habeant facultatem. Manichæis etiam de ciuitatibus[m] pellendis, & vltimo supplicio trahendis, quoniam his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fit iniuria.[n] Cunctis quoque legibus, quæ contra eos ceterosque qui nostræ fidei refragantur, olim diuersisq; temporibus latæ sunt, semper viridi obseruātia valituris, siue de donationibus in hæreticorū conuēticula, (quæ ipsi audacter ecclesias nuncupare conantur) factis, siue ex vltima volūtate rebus qualitercūque relictis, siue de priuatis ædificijs, in quæ domino permittēte vel conniuēte conuenerint, venerandæ nobis catholicæ ecclesiæ[o] vindicādis, psiue de procuratore qui hoc nesciēte domino fecerit, decem librarū auri multa, vel exiliū, si sit ingenuus, subituro: metallum verò post verbera, si seruilis conditionis sit: ita, vt nec in publicum conuenire locū, nec ædificare sibi quasi ecclesias, nec ad circūscriptionē legū quicquam meditari valeant, omni ciuili & militari, curiarū etiā, & defensorū, & iudicū sub viginti librarū auri interminatione, phibēdi auxilio: illis etiā omnibus in sua manentibus firmitate, quæ de militia, pœnisque varijs, deq; diuersis sunt hæreticis promulgata, vt nec speciale quidē beneficiū aduersus leges valeat impetratū. D. Constātp. III. Kal. Iunias, Felice & Tauro Coss.

VI. Iidem. AA. ad Leontium præfectum vrbi.

DAmnato q* portetosæ[r] superstitionis auctore Nestorio, nota cōgrui[s] nominis eius inuratur[t] gregalibus,[u] nec Christianorū appellatione abutatur: sed quemadmodum Ariani, ab Ario, lege diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis, Porphyriani à Porphyrio nuncupantur, sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorij Nestoriani* vocentur: vt cuius scelus sunt in detestando Deū imitati, eius vocabulū iure esse videātur sortiti.[x] Nec verò impios libros nefandi & sacrilegi Nestoriani aduersus venerabilē orthodoxorū sectā decretaq; sanctissimi cœtus antistitum Ephesi habiti scriptos habere aut legere, aut describere quisquā audeat: quos diligenti studio requiri, ac publicè cōburi decernim°: ita vt nemo in religionis disputatione aliquā supradicti nominis faciat mentionē, aut quibuslā eorū habendi cōcilij gratia in ædibus aut villa, aut suburbano suo, aut quolibet alio loco cōuenticulum clā aut apertè præbeat. Quos omnes cœtus celebrādi licentia priuari statuimus: y scientibus vniuersis violatorē huius legis publicatione bonorū esse coërcendū. Dat. III. Kal. Aug. Cōstantinopo. Theodosio. XV. & Valentiniano. IIII. AA. Conss.

Non summatur, sed dicit Salycetus quòd hæc lex concor. cum l. 1. §. eo. & quæ ibi dicit, possunt hic repeti.

VII. Iidem. AA. Florentio præfecto prætorio.

CVriales[z]* omnium ciuitatum onerosis, quinetiā militiæ, seu diuersis officijs facultatū[a] & personalium munerū obligatos, suis ordinibus cuiuscūq; sectæ sint, inhærere cēsemus: ne videamur hominibus exsecrādis cōtumelioso[b] ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus huius cōstitutionis auctoritate[c] dānari. Dat. pri. Kal. Feb. Theodosio. A. XVI. & Fausto Coss.

Non summatur, sed nota tex. in versi. idcirco in præs. pro testibus concordantibus in sententia, licet non in verbo, & discrepantibus in nomine, sed concordantibus in corpore, vt valeat testimonium: de identitate tamen corporis debet constare. Salycetus.

VIII. Impp. VALENTIN & MARCIANVS. AA. Palladio præfecto prætorio.

QVicunque[e]* in hac sacra vrbe vel Alexandrina, vel in omni Aegyptiaca diœcesi, diuersisque alijs prouincijs Eutychetis[f] profanā perueristatem sequuntur,[g] & ita non credūt, vt trecenti decem & octo sancti patres tradiderūt, catholicam fidem in Nicæna ciuitate fundantes, centum quoque & quinquaginta alij venerabiles episcopi, qui in alma vrbe Constantinopolitana postea conuenerunt, & sicut Athanasius & Theophilus & Cyrillus sanctæ recordationis episcop. Alexandrinæ ciuitatis credebant, quos etiam Ephesina synodus, (cui beatę memorię Cyrillus præfuit, in qua Nestorij error expulsus est) in vniuersis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonensis synodus est secuta, prioribus concilijs sacerdotum ex omni prorsus parte consentiēs, nihilq; adimens sacrosancto symbolo, neque adijciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant[h] se esse hæreticos [Apollinaristas] Apollinaris enim facinorosissimam sectā Eutyches & Dioscorus mēte sacrilega sunt secuti. Ideoque hi homines qui Apollinaris[i] vel Eutychetis peruersitatem sequuntur, illis pœnis quę diuorum retro principum constitutionibus contra Apollinaristas, vel serenitatis nostræ postmodum sanctiones contra Eutychianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosde decretæ sunt, nouerint se esse plectendos. Idcirco Apollinaristas,[k]* hoc est Eutychianistas (quibus etsi est in appellatione diuersitas, tamē est in hæresis prauitate coniūctio: & dispar quidem nomę, sed idem sacrilegium) siue in hac alma vrbe, diuersisq; prouincijs, siue in Alexādrina ciuitate, siue intra Aegyptiacā diœcesim sint, & neq; ita credūt vt prædicti venerabiles patres credebāt, neq; viro reuerēdissimo Alexandrinæ vrbis antistiti Procerio * fidem orthodoxam teneti cōmunicāt: episcopos & presbyteros aliósve clericos creare & habere prohibemus: scientibus tā his Eutychianistis & Apollinaristis, qui ausi fuerint cuiquam episcopi vel presbyteri vel clerici nomen imponere, q̄ his qui passi fuerint impositū sibi nomen sacerdotale retinere: pœnā exilij cum facultatū suarū amissione se subituros. Vniuersi præterea Apollinaristæ vel Eutychianistę nō ecclesias, nō monasteria sibi constituāt, parasynaxes & cōuenticula, tam diurna quām nocturna nō contrahant: neque ad domum vel possessiones cuiusquam, neq; ad monasterium vel quemcūque alterum[l] locum operaturi* sectæ funestissimæ cōgregentur. Quod si fecerint, & hoc factum fuisse domino volente cōstiterit, post rem in examine iudicis approbatam, domum vel possessionem eius in qua conuenerint, vel monasterium, eius ciuitatis orthodoxæ ecclesiæ in cuius territorio est, iubemus addici.[k] Si verò ignorante domino, sciente vero eo qui pensiones domus exigit, vel actore vel cōductore prædij paralynaxes & cōuenticula interdicta collegerint: cōductor vel procurator siue actor vel quicunque eos in domum vel possessionem vel monasterium receperint, ac passi fuerint, illicitas paralynaxeis cōuentusque celebrari: si vilis & abiectæ sint cōditionis, fustibus publicè & in pœnā suam & in aliorum coërceātur[l] exemplū. Si honestæ verò sint personæ: decē libras auri multæ nomine fisco nostro cogātur inferre. Nullū præterea Apollinaristam vel Eutychianistā ad aliquā iubemus adspirare militiam.* Et si inueti fuerint: militari singulo soluti, honestorum hominum & palatij communione priuētur: nec in aliqua, nec in qua nati sunt ciuitate, vel vico aut regione versentur. Si qui verò in hac alma vrbe nati sunt: tam sacratissimo comitatu, quàm omni per prouincias metropolitana ciuitate pellantur. Nulli † insuper Eutychianistæ vel Apollinaristæ publicè vel priuatim cōuocandi cœtus, vel circulos contrahēdi, & de errore hæretico disputādi, ac peruersitatem facinorosi dogmatis adserendi, tribuatur facultas. Nulli etiam cōtra venerabilem Chalcedonensem synodū liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum dicta vel scripta super eadem re proferre. Nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scriptorum audeat monumenta seruare. Quòd si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur.[m] Eos verò qui discendi[n] studio adierint* de infausta hæresi disputantes: decem librarum auri quæ fisco[o] nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo † etiam supplicio coërceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes verò huiusmodi chartæ P ac libri

Hæc Nouella Theodosij exstat integra in volumine primo cōciliorū, & a cōcilio Chalcedonensi.

Hæreticus quis dicatur.

Alterum de reliquis quidoque dicitur.

al. Apollinaristæ, hoc est Eutychianistæ.

*Ex Nouel. Theodos.

a Cōtumelioso. in contumeliosam eorum petitionem in eo quòd ambibant, id est petebant immunitatem, & erant hæretici.
b Auctoritate. no. pœna non tribuit immunitatem: vt ff. de interdi. & releg. l. relegatorum. in fin. & supra e. l. 1. & ff. sol. matri. l. si ab hostibus. §. 1.
c Quicunque. hic not. quatuor concilia: vt statim infra notatur. & non legitur in scholis hæc lex.
d Eutychetis. qui fuit hæreticus: vt supra de episcop. & cle. l. quoniam. Et not. hæreticū esse qui nō credit quatuor conciliorum statuta. l. Nicæni, Constātinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis: vt supra de sum. trin. l. nemo.
e Sequuntur. accipe infra. sciant per xj. lineas.
f Sciant. vsque huc durat constructio.
g Apollinaris. qui fuit magister Eutychetis.
h Apollinaristas. accipe verbum prohibemus, quod est infra.
i Alterum. not. alterum de tribus dici: vt & infra de furt. l. ancillæ. & ff. locati. & hæc distinctio. §. cum fundū. & de vulga. substi. l. cum ex filio. §. fin. Io. proprie autem dicitur de duobus.
k Addict. vt & supra de epi. & cleri. l. conuenticula & argu. §. eo. l. Ariani & infra de fal. mone. l. j. sed argu. contra. ff. de pœn. l. fin. & infra l. proxi sed ibi solues.
l Coërceantur. vt & ff. depositi. l. bona fides. & de cōst. reo. l. diuus. §. in fin. & de pœn. l. si

*Simoniacum legit Nouellarum.

*Apostatæ. *Romano loco. *orandig. recit.

*C.T.16. 4.56.

*Proterio in concil. Chalcedo. & in multis edictis.

*neque parasyna. nec conuenticula. in paucis quibusdam libris continentur.

*operarii. al. operatores.

*addebatur in ve. libro, nisi cohortalia aut intercalaria. Contius.

†al. nullibi.

*audierint. † Adde hic quæ habentur in c. excōmunicamus. 2. in fi. & g. super verb. publicè de extra. cō. sum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Par pœnæ.* sic supra tit.ij.ſi quenquã.in fi.
b *Neglexerint.* punitur negligentia:vt infra de offic. præfect. præto. l. ſi quis. & infra de pagan. l. j. & in authentica de ſanct. epiſcop. §. antepenulti. col.ix.
c SI *qui Commentitio.* quia fingebat locare, & vendebat.
d *Documenta.*id eſt inſtrumenta.
e *Vindicari.*§.eo.l.cũcti.contra. & l. Ariani. contra. & l. quicũque. §.quod ſi fecerint. cõtra. Solu. hic loquitur de illis prædijs vel domibus in quibus erant conſtitutæ orthodoxæ fidei eccleſiæ vel oratoria, & poſtea ſunt alienata hæreticis:ibi ſunt hæ poſſeſſiones in quibus nulla ſunt oratoria, tranſlatæ in eis. Vel hic loquitur cum tranſlatæ ſunt in aliquam ſingularem perſonam hæreticam: ibi cũ alicui cõgregationi hæreticorum ad hoc vt ibi conuenticula ſua faciant:& tunc non fiſci, ſed eccleſię catholicæ iuribus ſunt applicandæ: vt in authẽ. de inter.colle hæreti. & de eccle. titu. §. ſi autẽ orthodoxus. col. ix. Alij dicũt hoc corrigi per dictas authẽ. vt hodie ſemper eccleſiæ vindicentur:qđ ſatis dici poteſt:vt d.§. ſi autem orthodoxus. nec hæc legitur.
f *Reditiua.* quia ipſi redeant.
g *Primari.* repete ſemper, non dubitari poteſt.

*anobpſta.

*decreuimus.

CO*gnouimus.*§. CAESVS. Deceſſit parẽs catholicus vel hæreticus. primò filij catholici ei ſuccedunt: quòd ſi non ſunt tunc fiſcus. Secundò dicit, quòd parens hæreticus tenetur filijs catholicis dare alimenta: & dotes ſecundum patrimonij facultates. Tertiò confirmat leges latas contra hæreticos.
h *Vbi alter.*ſcilicet pater vel mater.
i *Repellendus.* vt & §. eo.l.Manichæos.
k *Iuribus.* ſed hodie diſtinguitur clericus à laico: vt in authent. vt cum de appell. cogno.§ generalem.col. viij. quam ſtatim habebis. Idẽ eſt de Neſtorianis, &c.
l *Alere.* vt & infra de alen.libe.l.fin.
m *Dare.* vt & infra

*Christianos poſſeſſores ſiue.

† al. & relẽtius, redimuntur.

ac libri qui funeſtũ Eutychetis ſcilicet & Apollinaris cõplexi fuerint dogma, incẽdio concrementur: vt facinoroſæ peruerſitatis veſtigia flammis combuſta* depereant. Aequũ nãque eſt, vt immaniſsima ſacrilegia par pœnæ[a] magnitudo percellat: ſcientibus moderatoribus prouinciarũ, eorumq; apparitoribus, defenſoribus etiam ciuitatum, ꝙ ſi ea quę legis huius religioſiſsima ſanctione cuſtodienda decernimus,* aut neglexerint,[b] aut aliqua permiſerint temeritate violari: denarũ librarũ auri multã fiſco noſtro inferre cogãtur: inſuper etiã exiſtimationis ſuę periculũ ſuſtinebũt. Da. Cõſtãtinop. *Id. Aug. Conſtantio & Rufo, Conss. *

Si in hæreticam perſonam alienentur prædia in quibus ſint eccleſiæ vel oratoria orthodoxæ fidei: prædia illa fiſco ſint vindicanda. Salycetus.

X. Imp. ANASTASIVS. A. Erythrio. PP.

SI qui orthodoxæ religionis emptione vera vel fictitia, aut quocũque alio iure vel titulo prædia, vel poſſeſſiones, reſque immobiles, in quibus orthodoxæ fidei eccleſiæ vel oratoria cõſtituta ſunt in hæretici ſectæ & contrariæ orthodoxæ fidei ſentientem quacunque perſonã trãsferre voluerint: nullam huiuſmodi vel inter viuos habitã vel ſecreto iudicio cõpoſitã valere volumus voluntatẽ, etiã ſi ab orthodoxæ fidei vẽditore, vel quocũq; modo alienatore cõmentitio[c] ſub qualibet occaſione fuerint aſsignata: ſed irrita omnia huiuſmodi documẽta,[d] & tanquã nec penitus ſcripta eſſe cenſemus. Hæc enim prędia & poſſeſsiões quę in hæreticas perſonas quocũque modo tranſlatæ fuerint vel collatæ, fiſci noſtri iurib[9] decernimus vindicari. e Siue enim apud dominos* poſſeſſo reſve orthodoxos ea prædia maneãt, ſiue ad fiſci noſtri iura peruenerint, neceſſe eſt in his eccleſias & oratoria conſtituta diligẽtius & ſollicitius inſtaurari. Noſtræ etenim ſerenitatis vndiq; ad hũc exitũ prouidentia ducit, vt omnipotentis Dei templa (in quibus noſtræ fidei inſtituta perdurant) cultu aſsiduo per omnia ſecula reditiua f † ſeruentur. Nec enim dubitari poteſt, ſi in hæreticos tales veniãt poſſeſsiones, in quibus veræ fidei eccleſiæ, vel oratoria cõſtituta ſunt, & integritas colitur, omnimodo ab his deſeri atq; deſtitui, & omni cultu vacare: omnibus ſacris & ſolitis viduari myſterijs: omni ſplendore priuari: g nullis populorũ cõuentionibus, nullis clericorum obſeruationibus celebrari: & ex hoc ſine dubio eaſdẽ eccleſias perire, ruere, cõplanari.* Nec enim de earũ inſtauratione hæretici potuerunt aliquãdo cogitare, quas penit[9] eſſe nolebãt. Quę oĩa reſecãtes ad preſentẽ legẽ peruenim[9]. Dat. V. Id. Aug. Boëtio. V. C. Coss.

Imp. IVSTINIANVS. A. Dmo ſtheni. P. P.

Conſtitutio Græca.

Liberi dantaxat orthodoxi vindicant ſibi ius ſuccedendi in bonis parentum. Et alimentari à parentibus etiam non orthodoxis compellunt ur. Et dotes & donationes propter nuptias petere poſſunt. Salycetus.

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

COgnouimus multos eſſe orthodoxos liberos, quibus nec pãter nec mater orthodoxæ ſunt religionis. Et ideo ſancimus vt nõ tantum in caſu vbi alter[h] ⌈nõ⌉* orthodoxę religionis eſt: ſed etiam in his caſibus in quibus vterq; parẽs, alienæ ſectæ ſit, id eſt pater & mater: hi tãtummodo liberi ad eorum ſucceſsionem ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato vocẽtur: & donationes ſeu aliæ libertates his accedere* poſsint qui orthodoxorum venerabili ſunt nomine decorati: ceteris liberis eorũ, qui nõ Dei omnipotẽtis amorem, ſed paternã vel maternã impiam affectionẽ ſecuti ſunt, ab omni beneficio repellendis.[i] † Liberis autẽ orthodoxis nõ exiſtentibus, ad agnationem vel cognationẽ eorũ (orthodoxos tamẽ) eaſdem res vel ſucceſsiones peruenire. Quòd ſi nec agnatio vel cognatio recta inueniãtur, tunc eaſdem res fiſci noſtri iuribus[k] vindicari. Sed ne videamur morientibus quidẽ genitoribus liberis prouidere, viuẽtibus autẽ nullam inferre prouidentiã (quod etiã ex facto nobis cognitũ eſt) neceſsitate imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos ſecundũ vim patrimonij alere,[l] & omnia eis præſtare, quæ ad quotidianę* vitę cõuerſationẽ ſufficiãt: ſed & dotes ꝑ filiabus & neptib[9] dare,[m] & ante nuptias donationes pro filijs vel nepotibus[n] perſcribere:* in omni caſu ſecũdũ vires patrimonij huiuſmodi liberalitatibus[o] æſtimandis: ne propter diuini amoris electionẽ paterna vel materna ſint liberi prouiſione defraudati: omnibus videlicet, quę noſtrę cõſtitutiones de pœnis Paganorũ & Manichæorũ, & Borboritarũ, & Samaritarũ, & Mõtaniſtarũ, & Taſcodrogitarum, † & Ophitarũ, ceterorũq; hæreticorũ iam* conſtituerunt, ex hac noſtra lege confirmandis, & in perpetuum valituris. Dat. Conſtantin. X. Kal. Decemb. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Cõss.

IN AVTHENTIC. vt cum de app. cog. ç. generalem. colla. viij. conſtitu. xj.

Si liberorum aliqui ſint orthodoxi, & aliqui nõ: ad orthodoxos tantũ devoluitur ſucceſsio tota, donec nõ orthodoxi ad fidẽ ſint conuerſi. Salyc.

IDem eſt de Neſtorianis & Acephalis: ꝑ quia ſi quis ex his liberos habet eccleſiæ ſanctæ cõmunicantes, his ſolis ex teſtamento vel ab inteſtato hereditatem tranſmittere poteſt. Si verò permixti ſunt, portio infidelium interim reſideat penes orthodoxos: ipſis, ſi converſi fuerint, reſtituenda quidem, ſed abſque ratione fructuum & adminiſtrationis. Permanebit autem apud orthodoxos ſi ipſi per-

de iu. do. l. neq; mater. n *Nepotibus.* repete ſemper, neceſsitatem impontimus.
o *Liberalitatibus.* impropriè ponitur: quia inuiti, & in neceſsitatibus nemo liberalis exiſtit, vt ff. de adimẽ. le. l. rem legatã. & de l. ij. l. vnum ex familia. §. ſi de Falcidia.
P IDem eſt. *Et acephalus.* qui non habent caput, id eſt prælatum. Accurſius.

*Liberalis nemo eſt inuitus aut in neceſsitate poſitus.

*al. & plãnari. Acephali qui dicũtur.

† Aſſis Arnol. dicta etiã damnantur iure canonico: vt extra eo. ti. c. excommunicamus. 2.

*deeſt negatio.

† Concur. text. in c. vergentis. vbi hæc verba ponũtur: & ſunt ſumpta ex hac auth. extra eo. titu.

*vel. ab his accipere.

† Adde hic quæ dicũtur in ca. ſi quis epiſcopus in tex. & glo. extra eo. ti.

*quotidianam.

*præſcribere.

† al. Aſſoã drogitarũ. *cauſa.

† al. reſpondeatur. ad has referue tur, ſed relẽtius reſeruetur.

† Concur. l. ne. hi ea. teſtimonia. extra de teſti.

† Introduci. Introducere. id eſt nil ludæus Iudæo, nil Catilina Cethego, vt hic, & §. de epiſco. & cleri. l. ſi quenquam. in fi. & ff. ſolu. matri. l. viro & j. de hb. eau. l. ſi filiũ. & j. de inoffi. teſta. l. in aremam. & ff. ſi quis omiſſa cauſa teſta. l. quidam. & l. ſi non ſolus. §. j & ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. ide ait ſi in publico. Sed arg. contra. ff. de publi. iudi. l. is qui.

ꝑ *Similitudine.* ſic ſupra

a *Quæ ut æſtacto.* ſ. anno. Sic ergo præſcribitur eccleſiæ per annum. ſic in authen. de ſanc. epiſ. §. pen. colla. ix. ADDITIO. Hoc eſt hodie immutatum per c. fin. de præſcript. lib. vj. vbi vide. Sed an à prælato poteſt eccleſia repetere damnum quod habet? Reſpon. quòd ſic. & ſi non eſt ſoluendo, petet reſtitui, vt j. de iud. l. properandum. §. fin. & j. vnde vi. l. meminerint. & hic.

De hac præſcriptione fecit mẽtionem glo. ſuper verbo, intra an num fraudem. poſt quæſter. poſt prin. extra eo. teſtia.

QVoniam multi. Secũdum Bart. iſta lex eſt valde notabilis, & hoc habet in effectu. Quæſtio fuit de facto, an hæreticꝰ poſſit eſſe teſtis? & reſpõ. aut lis eſt inter catholicos ſaltẽ ex vna parte, & tunc non poteſt: aut inter hæreticos, & tunc poteſt, exceptis quibuſdam peſsimis hæreticis, quibus & alij huiuſmodi actus ſunt interdicti. In fine reſtringit primum, ꝙ in iudicijs prohibentur hæretici, non extra iudicium teſtificari: immo melius quòd in contractibus & vltimis volũtatibus admittuntur: in iudicijs non, niſi ante iudicium cœperint teſtes eſſe. quod per authẽ. ſed nouo iure, tollitur. Viuianus.

b *Contra orthodoxos.* ſed nec pro eis hæretico producente, cũ hodie pro vtraque parte dicant, vt j. de iud. l. die ſabbati. & §. de epiſco. & cle. auth. ſed iudex. Idem ſecundum canones, vt pro vtraq; parte ferãt teſtimoniũ vt iij. q. ix. c. hortamur. & xiiij. q. v. c. nõ ſanè. Sed an pars orthodoxa poteſt tali priuilegio renunciare: Reſp. vtiq: quia & tacita vo luntas prodeſt, vt j. de teſti. l. ſi quis. Irẽ an orthodoxus cõtra hæreticos poteſt teſtificari? Ret. ſic, vt in nouellis conſt. & in decre.

c *Communionem.* hoc intellige ſecũdũ quod in ſine huius legis diſtinguitur, ſcilicet in iudiciali teſtimonio. Accurſius.

d *Introducere.* id eſt nil ludæus Iudæo, nil Catilina Cethego, vt hic, & §. de epiſco. & cleri. l. ſi quenquam. in fi. & ff. ſolu. matri. l. viro & j. de hb. eau. l. ſi filiũ. & j. de inoffi. teſta. l. in aremam. & ff. ſi quis omiſſa cauſa teſta. l. quidam. & l. ſi non ſolus. §. j & ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. ide ait ſi in publico. Sed arg. contra. ff. de publi. iudi. l. is qui.

ꝑ *Similitudine.* ſic ſupra

ipſi perſeuerent in nequitia. Si autem omnes liberi peruerſi ſint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inuentis, ſi clericus fuerit, ab eccleſia intra annum admittatur: quo tranſacto[a] ſi non fuerit clericus, ſuccedat fiſcus.

IN AVTHENTIC. de ſtatu. & cõſuetu. §. Gazaros. colla. x. conſtitu. ſi.

Filij hæreticorum non admittuntur ad eorum ſucceſſionem, ſed fiſcus. Salycetus.

GAzaros, Patarenos, Leoniſtas, Speroniſtas, Arnoldiſtas, † Circũciſos, & omnes hæreticos vtriuſq; ſexus, quocunque nomine cenſeantur, perpetua damnamus infamia, difindam[9], atq; banimus: cẽſentes vt omnia bona taliũ cõfiſcẽtur, nec ad eos vlterius reuertatur: ita ꝙ filij eorũ ad ſucceſsionem eorũ peruenire non poſsint: cum longè grauius ſit æternam, quàm temporale offendere maieſtatem.

Qui autem inuenti fuerint ſola ſuſpicione notabiles: niſi ad madatum eccleſię iuxta cõſideratione ſuſpicionis, qualitatemq; perſonæ, propriam innocetiam cõgrua purgatione monſtrauerint, tanquã infames & banniti ab omnibus habeantur, ita quòd ſi ſic per annum permanſerint, extunc omnes tanquã hæreticos cõdemnamus.

Græca conſtitu. xij. vide in prætermiſſo fo. 11. col. 4. verſu. 14.

Ad teſtimoniũ iudiciale contra Chriſtianos nõ admittatur hæreticus, ſed in contra ſtib[9] vel vltima voluntatibus ſic. inter ſe vero poſſunt teſtes eſſe, exceptis quibuſdã hic nominatis, qui nec inter ſe poſſũt eſſe. Saly.

XIII. Idem. A. Ioanni. PP.

QVoniã multi iudices in dirimendis litigijs nos interpellauerũt, noſtro indigẽtes oraculo, vt eis reſeretur † quid de teſtibus hęreticis ſtatuendũ ſit, vtrumne accipiantur eorũ teſtimonia, an reſpuantur: ſancimus cõtra orthodoxos[b] quidã litigãtes nemini hæretico, vel his etiam qui Iudaicam ſuperſtitionem colunt, eſſe in teſtimonia cõmunionem[c] ſiue vtraque pars orthodoxa ſit, ſiue altera. Inter ſe autem hæreticis vel Iudęis, vbi litigandũ exiſtimauerint, concedimus fœdus permixtum, & dignos † litigatoribus etiã teſtes introducere:[d]

C

Etiam ex militis teſtamento non recipiant hæretici. Salycetus.

XIIII. Idem A. Ioanni. PP.

DIuinã noſtrã ſanctionẽ,[k] per quã iuſsimus nemine errore cõſtrictũ hæreticorũ, hereditatem vel legatũ vel fideicõmiſſum accipere: etiã in vltimis militũ volũtatibus locũ habere præcipimus, ſiue cõmuni iure, ſiue militari teſtentur. Dat. Kal. Septembris poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo [imperij Iuſtiniani.] *

Vide quæ in prætermiſſis hic notata ſunt fo. 11. col 4. Poſt. l. quoniam multi. cum ſcribendum fuerit. l. diuinam noſtram.

TITVLVS VI.
NE SANCTVM BAPTIſma iteretur.

1. Imppp. VALENTIN. VALENS. & GRAT. AAA. ad Florianum vicarium Aſiæ.

ANtiſtitem qui ſanctitatẽ baptiſmatis illicita vſurpatione geminauerit, ſacerdotio indignum eſſe cenſemus. Eorum enim condemnamus errorem, [l] qui apoſtolorum præcepta calcantes, Chriſtiani nominis ſacramenta ſortitos, alio rurſus exceptis ſcilicet his, quos vel Manichaicus furor, cuius partem & Barboritas eſſe manifeſtum eſt, vel Pagana ſuperſtitio detinet: Samaritis nihilo minus, & qui illis non abſimiles ſunt, Mõtaniſtis, & Taſcodrogitis, & Ophitis: quib[9] pro reatus ſimilitudine[e] omnis legitimus act[9] interdictus eſt. Sed his quidẽ. i. Manichæis, Barboritis, & Paganis, necnõ Samaritis, & *Montaniſtis, & Taſcodrogitis, & Ophitis omne teſtimoniũ,[f] ſicut & alias legitimas conuerſationes ſanctimus eſſe interdictũ. Alijs verò hæreticis tantummodo iudicialia teſtimonia[g] contra orthodoxos, ſecundum quod cõſtitutũ eſt, volumus eſſe inhibita. Ceterum teſtamẽtaria teſtimonia eorũ, & quæ in vltimis elogijs vel in cõtractib[9] cõſiſtũt, propter vtilitatẽ neceſſarij vſus, eis ſine vlla diſtinctione permittimus,[h] ne probationũ facultas anguſtetur.[i] Dat. V. Kal. Aug. Conſtãtinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

C

Etiam ex militis teſtamento non recipiant hæretici. Salycetus.

XIIII. Idem A. Ioanni. PP.

DIuinã noſtrã ſanctionẽ,[k] per quã iuſsimus neminẽ errore cõſtrictũ hæreticorũ, hereditatem vel legatũ vel fideicõmiſſum accipere: etiã in vltimis militũ volũtatibus locũ habere præcipimus, ſiue cõmuni iure, ſiue militari teſtentur. Dat. Kal. Septembris poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo [imperij Iuſtiniani.] *

Vide quæ in prætermiſſis hic notata ſunt fo. 11. col 4. Poſt. l. quoniam multi. cum ſcribendum fuerit. l. diuinam noſtram.

TITVLVS VI.
NE SANCTVM BAPTIſma iteretur.

1. Imppp. VALENTIN. VALENS. & GRAT. AAA. ad Florianum vicarium Aſiæ.

ANtiſtitem qui ſanctitatẽ baptiſmatis illicita vſurpatione geminauerit, ſacerdotio indignum eſſe cenſemus. Eorum enim condemnamus errorem, [l] qui apoſtolorum præcepta calcantes, Chriſtiani nominis ſacramenta ſortitos, alio rurſus

b *Contra orthodoxos.* ſed nec pro eis hæretico producente, cũ hodie pro vtraque parte dicant, vt j. de iud. l. die ſabbati. & §. de epiſco. & cle. auth. ſed iudex. Idem ſecundum canones, vt pro vtraq; parte ferãt teſtimoniũ vt iij. q. ix. c. hortamur. & xiiij. q. v. c. nõ ſanè. Sed an pars orthodoxa poteſt tali priuilegio renunciare: Reſp. vtiq: quia & tacita vo luntas prodeſt, vt j. de teſti. l. ſi quis. Irẽ an orthodoxus cõtra hæreticos poteſt teſtificari? Ret. ſic, vt in nouellis conſt. & in decre.

c *Communionem.* hoc intellige ſecũdũ quod in ſine huius legis diſtinguitur, ſcilicet in iudiciali teſtimonio. Accurſius.

d *Introducere.* id eſt nil ludæus Iudæo, nil Catilina Cethego, vt hic, & §. de epiſco. & cleri. l. ſi quenquam. in fi. & ff. ſolu. matri. l. viro & j. de hb. eau. l. ſi filiũ. & j. de inoffi. teſta. l. in aremam. & ff. ſi quis omiſſa cauſa teſta. l. quidam. & l. ſi non ſolus. §. j & ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. ide ait ſi in publico. Sed arg. contra. ff. de publi. iudi. l. is qui.

ꝑ *Similitudine.* ſic ſupra

e *De hac præſcriptione fecit mẽtionem glo. ſuper verbo, intra an num fraudem. poſt quæſter. poſt prin. extra eo. teſtia.*

QVoniam multi. Secũdum Bart. iſta lex eſt valde notabilis, & hoc habet in effectu. Quæſtio fuit de facto, an hæreticꝰ poſſit eſſe teſtis? & reſpõ. aut lis eſt inter catholicos ſaltẽ ex vna parte, & tunc non poteſt: aut inter hæreticos, & tunc poteſt, exceptis quibuſdam peſsimis hæreticis, quibus & alij huiuſmodi actus ſunt interdicti. In fine reſtringit primum, ꝙ in iudicijs prohibentur hæretici, non extra iudicium teſtificari: immo melius quòd in contractibus & vltimis volũtatibus admittuntur: in iudicijs non, niſi ante iudicium cœperint teſtes eſſe. quod per authẽ. ſed nouo iure, tollitur. Viuianus.

† Concur. text. in c. vergentis. vbi hæc verba ponũtur: & ſunt ſumpta ex hac auth. extra eo. titu.

† Aſſis Arnol. dicta etiã damnantur iure canonico: vt extra eo. ti. c. excommunicamus. 2.

*deeſt negatio.

*vel. ab his accipere.

† Adde hic quæ dicũtur in ca. ſi quis epiſcopus in tex. & glo. extra eo. ti.

*quotidianam.

*præſcribere.

† al. Aſſoã drogitarũ. *cauſa.

† al. reſpondeatur. ad has referue tur, ſed relẽtius reſeruetur.

† Concur. l. ne. hi ea. teſtimonia. extra de teſti.

† Introduci.

*Hæretici an poſſint teſtificari.

*Infames ferre teſtimoniũ non poſſunt.

* *additũ ab indoctis librariis. nam ſecũdus annus poſt cõſulatũ Lãp. & Oreſt. erat ſextus imperij Iuſtiniani.*

*Edictum de teſtibus & prohibitis.

Iteratũ non dicitur quæ factum eſſe ignoratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ere. de consecr. dist. j. de ecclesiatum. Sed arg contra.ff. de dolo. l. & eleganter. ſ. non ſolum.

a SI quis. Piaculare. id eſt piandum ſangume, id eſt debet amittere caput.

b Commiſit. clericus ſcilicet & ille qui baptizatur.

c Per ætatem. quilibet rebaptizans, & quilibet capax criminis per ætatem rebaptizatus, patitur piaculare flagitium. Vel forte loquitur de eo qui rebaptizanti reſpondendo præbuit miniſterium.

*al. myſteriis. al. miniſteriis.

*perſuaſerit.

d Vltimo ſupplicio. quod morte interpretamur: vt. ff. de pœnis. l. vltimum.

e NVlli hæreticorum. Initiati. vt quia Chriſtiani erant tantum & ita cathecumeni: non autem erant baptizati.

*C.T.16. 4.49. & 56.ſ.nulli.

f Eccleſiæ. & auferuntur hodie dominis eorum: vt infra ne Chriſtianum man.l.j.

†Quidã ſic legũt, nec vero illos quos emerint, vel qualitercũque habuerint, necdum ſuæ, &c.

g Quod qui fecerit. id eſt hæreticus rebaptizans ingenuos vel ſeruos proprios.

h Exilio. mitiorem hic patitur pœnã cum ad huc non fuerat baptizatus, quàm ſi fuiſſet: vt ſupra.l.proxi. Alij hoc referunt de pœna exilij ad eum qui ſciuit, & non detulit: non autem ad baptizantẽ. Prima placet.

DE APOſtatis.

Apoſtatæ bona publicantur. Saly.

I. Impp. CONST. & IVLIAN. Cæſ. ad Thalaſsium. p.p.

*C.T.16. 6.63. *perperam repoſitum erat, cõſtituta, ex Co. Th. cum in omnib⁹ Iuſtineaneis legatur cõſtitutus.

SI quis legẽ* venerabili conſtitutus * & ex Chriſtiano Iudæus effectus, ſacrilegis cœtibus aggregetur: cùm accuſatio fuerit approbata, facultates eiuſdem dominio fiſci iubemus vindicari. Dat. Non. Iul. Conſtantin. A. VIII. & Iuliano, Cæſ. Coss.

Apoſtatatus crimen poteſt accuſari poſt mortem vſque ad quinquennium. Saly.

II. Impp. GRATIANVS VALENTINIANVS THEODOſius. AA. Florentio præfecto præto.

NVlli* hæreticorum danda licentia eſt vel ingenuos vel ſeruos proprios, qui orthodoxorum ſunt initiati e myſteriis, ad ſuum rurſus baptiſma deducendi, necnon illos quos emerint, vel qualiter cunque habuerint necdũ ſuæ ſuperſtitioni cõiunctos, prohibendi catholicæ ſequi religionem eccleſię. f Quod qui ſe cerit, g vel cum ſit ingenuus, in ſe fieri paſſus ſit, vel factũ non detulerit, exilio, h ac decem librarum auri multa damnabitur: teſtament. & donationis faciendæ vtriſque deneganda licẽtia. Quę omnia ita cuſtodiri decernimus, vt nulli iudicũ liceat delatũ ad ſe crimen minori aut nulli coërcitioni mãdare, niſi ipſe idẽ pati velit ꝙ aliis diſsimulando cõceſſerit. D. III. Kal. Iun. Conſtantinopoli, Felice & Tauro Cos.

TITVLVS VII. DE APOSTATIS.

Apoſtatæ bona publicantur. Saly.

I. Impp. CONST. & IVLIAN. Cæſ. ad Thalaſsium. p.p.

SI quis legẽ* venerabili conſtitutus * & ex Chriſtiano Iudæus effectus, ſacrilegis cœtibus aggregetur: cùm accuſatio fuerit approbata, facultates eiuſdem dominio fiſci iubemus vindicari. Dat. Non. Iul. Conſtantin. A. VIII. & Iuliano, Cæſ. Coss.

Apoſtatatus crimen poteſt accuſari poſt mortem vſque ad quinquennium. Saly.

II. Impp. GRATIANVS VALENTINIANVS THEODOſius. AA. Anthemio. p.p.

SI quis rebaptizare quempiam de miniſtris* catholicæ ſectæ fuerit detectus: vnà cum eo qui piaculare[a] crimen commiſit[b] (ſi tamen criminis per ætatem[c] capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit*, vltimo ſupplicio[d] percellatur. Dat. XV. Kal. April. Lucio & Herodiano. VV. CC. Coss.

Scienter rebaptizans & rebaptizatus puniuntur capite. Saly.

III. Impp. HONOR. & THEODOSIVS AA. Anthemio. p.p.

SI quis rebaptizare quempiam de miniſtris* catholicæ ſectæ fuerit detectus: vnà cum eo qui piaculare[a] crimen commiſit[b] (ſi tamen criminis per ætatem[c] capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit*, vltimo ſupplicio[d] percellatur. Dat. XV. Kal. April. Lucio & Herodiano. VV. CC. Coss.

Baptizantes Chriſtianum ſub alia lege, puniuntur pœna hic ſtatuta, quod index nõ poteſt diſſimulare vel minuere. Saly.

III. Impp. THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. Florentino præfecto præto.

NVlli* hæreticorum danda licentia eſt vel ingenuos vel ſeruos proprios, qui orthodoxorum ſunt initiati e myſteriis, ad ſuum rurſus baptiſma deducendi, necnon illos quos emerint, vel qualiter cunque habuerint necdũ ſuæ ſuperſtitioni cõiunctos, prohibendi catholicæ ſequi religionem eccleſię. f Quod qui ſe cerit, g vel cum ſit ingenuus, in ſe fieri paſſus ſit, vel factũ non detulerit, exilio, h ac decem librarum auri multa damnabitur: teſtament. & donationis faciendæ vtriſque deneganda licẽtia. Quę omnia ita cuſtodiri decernimus, vt nulli iudicũ liceat delatũ ad ſe crimen minori aut nulli coërcitioni mãdare, niſi ipſe idẽ pati velit ꝙ aliis diſsimulando cõceſſerit. D. III. Kal. Iun. Conſtantinopoli, Felice & Tauro Cos.

TITVLVS VII. DE APOSTATIS.

Apoſtatæ bona publicantur. Saly.

I. Impp. CONST. & IVLIAN. Cæſ. ad Thalaſsium. p.p.

*C.T.16. 6.63. *perperam repoſitum erat, cõſtituta, ex Co. Th. cum in omnib⁹ Iuſtineaneis legatur cõſtitutus.

SI quis legẽ* venerabili conſtitutus * & ex Chriſtiano Iudæus effectus, ſacrilegis cœtibus aggregetur: cùm accuſatio fuerit approbata, facultates eiuſdem dominio fiſci iubemus vindicari. Dat. Non. Iul. Conſtantin. A. VIII. & Iuliano, Cæſ. Coss.

Apoſtatatus crimen poteſt accuſari poſt mortem vſque ad quinquennium. Saly.

II. Impp. GRATIANVS VALENTINIANVS THEODOſius. AA. Anthemio. p.p.

SI quis rebaptizare quempiam de miniſtris* catholicæ ſectæ fuerit detectus: vnà cum eo qui piaculare[a] crimen commiſit[b] (ſi tamen criminis per ætatem[c] capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit*, vltimo ſupplicio[d] percellatur. Dat. XV. Kal. April. Lucio & Herodiano. VV. CC. Coss.

Scienter rebaptizans & rebaptizatus puniuntur capite. Saly.

III. Impp. HONOR. & THEODOSIVS AA. Anthemio. p.p.

SI quis rebaptizare quempiam de miniſtris* catholicæ ſectæ fuerit detectus: vnà cum eo qui piaculare[a] crimen commiſit[b] (ſi tamen criminis per ætatem[c] capax ſit) & hic, cui perſuaſum ſit*, vltimo ſupplicio[d] percellatur. Dat. XV. Kal. April. Lucio & Herodiano. VV. CC. Coss.

Apoſtatantes à fide perdunt omnia etiã à iure communi Chriſtianis conceſſa, nec admittitur pœnitentia. Saly.

III. Impppp. THEODOSIVS VALENTINIANVS & ARCADIVS Flauiano præfe. præto.

HI qui ſanctam fidẽ* prodiderunt, & ſanctum baptiſma hæretica ſuperſtitione profanarunt: à conſortio omnium ſegregati ſint. à teſtimoniis alieni, teſtamẽti (vt ante iã ſanximus) non habeant factionem, nulli in hereditate ſuccedãt, à nemine ſcribantur heredes. Quos etiã præciperemus procul abiici ac longius amandari, niſi pœnæ viſum fuiſſet eſſe maioris, verſari inter homines, & hominũ carere ſuffragiis. n Sed nec vnquã* in ſtatũ priſtinũ reuertãtur, nec flagitiũ horum † obliterabitur o pœnitẽtia, neq; vmbra aliqua exquiſitæ defenſionis aut muniminis obducetur: P quoniã quidem eos qui fidẽ quã Deo dedicauerant, polluerunt[c], & prodentes diuinũ myſterium in profana migrauerunt: tueri ea quæ ſunt cõmentitia & conCinnata, non poſſunt. Lapſis etenim & errantibus q ſubueniatur: perditis verò, hoc eſt ſanctum baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, (quæ ſolet aliis criminibus adeſſe) ſuccurritur. Dat. V. Id. Maij. Concordiæ Tatiano & Symmacho Coss.

Crimen apoſtatatus eſt publicum: ideo quilibet admittitur ad accuſandum: & alienationes ipſo iure ſunt apoſtatis interdictæ: & poſt mortem poſſunt accuſari, bonis proximioribus fidelibus applicandis. Saly.

IIII. Impp. THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. Baſſo. p.p.

APoſtatarum * ſacrilegũ nomen, ſingulorum vox continua[r] accuſatione* inceſſat, [s] & nullis finita temporibus huiuſcemodi criminis arceatur indago. Quibus quamuis præterita interdicta ſufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne poſtquam à fide deuiauerint, teſtandi aut donandi quippiam habeant facultatem. Sed nec venditionis ſpecie facere legi fraudem ſinantur: totúmque ab inteſtato Chriſtianitatem ſectantibus propinquis potiſsimum deferatur. n Intantum autem contra huiuſcemodi ſacrilegia perpetrari x volu-

*C. T.16. 5.1.

*al. exercea. exercea.

†al. rectius Mercurinus, vt in C.T.

*C. T.16. 5.11.

*Em C.T. 16.4. non eſt tamẽ improſpicis. *ſic Co. Th. quod rectiꝰ eſt quàm quo d al. legẽtur, ces continua accuſatiõ

a Inſimulationis. id eſt accuſationis: vt j. de ac.l.ea quidem. & facit. ff. de teſta. l. cum lege.

b Mandauerint. ſ. Iudæis vel Paganis.

c EVm qui. non legitur.

*intentatio legis Aco. quod videtur rectius.

DEos qui. nec hæc legitur. ſed contra ſupra eod.l. hi. ſed ibi ſolue.

*al. imbuti. recte.

NEMINI LICERE ſignum ſaluatoris &c.

Quoniam ſignum noſtræ redemptionis ab omnibus eſt adorandum & venerandum: & ſi in manibus alicuius geſtatur, ei debemus cum deuctione aſſurgere: & ſi alicubi poſitum emineat, honorem debemus impendere: ideo prohibet ne humi ponatur, vel vbi aliqua materia humi poſita ſculpatur, aut depingatur, ne pedibus conculcetur. Et qui poſuerit, vel poſitum non leuauerit, grauiſſima pœna multabitur, quam fortẽ mortem interpretamur, vt. ff. de pœnis. l. vltimum. Aco.

*quicũque.

c CVm ſit. Nemini licere ſignum ſaluatoris &c. ſignum crucis humi ponere eſt contrarium religioni, & ideo hoc ponit: & lege per te.

*plectendũ.

f Grauiſſima. ſcilicet pœna mortis, quæ eſt grauiſſima: vt. ff de pœnis. l. vltimum.

DE IVDAEIS &c.

Quia Iudæi & cælicolæ multa contraria proponunt religioni, ideo de his dicit. & ſunt cælicolæ, qui plauſtras colunt. Vel ſic. De hæreticis in genere dictum eſt ſupra, modo ponit in ſpecie. Vel ſic: Supra dictum eſt de Chriſtianis, qui pleniſſime diuinam religionem colunt: nunc videamus de Iudæis, qui ſemipletæ & ad literam Deũ venerentur & colunt, & leuius errãt quàm alij hæretici, Aco.

gQVod Cornelia, proprium nomen eſt.

h Non poteſt. vt infra de heredib. inſtit. collegiũ: ſeruus ſi vni eorum: vt ff. de rebus du. l. cum ſenatus.

i Vdæus. non legitur.

k FEracem. id eſt crudelem.

l IN ſynagogam. id eſt in domum Iudæorum.

m Irruentes. aliàs militer irruentes. & eſt contra ſupra de ſum. trini. l. ij. ſol. vt ibi.

n Quos. ſcilicet milites.

volumus actionem, vt vniuerſis ab inteſtato venientibus, etiam poſt mortem peccatis, abſolutam vocem inſimulationis[a] congruæ nõ negemus. Nec id patiemur obſtare, ſi nihil in conteſtatione profano dicatur viuente productũ. Sed ne huius interpretatio * criminis latius in incerto vagetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis, qui nomine Chriſtianitatis induti * ſacrificia ſacrilega vel fecerint, vel facienda mandauerint. [b] Quorũ etiam poſt mortẽ comprobata perfidia, hac ratione plectẽda eſt, vt donationibus teſtamentiſq; reſciſſis, hi quibus hoc deferret legitima ſucceſsio, huiuſmodi perſonarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. Apri. Rauennæ, Theodoſio. XII. A. & Valentiniano. A. II. Coss.

Qui perſuaſionibus ſeruum vel liberum fecerit apoſtatare à fide, puniri debet capite. Saly.

*quicũque.

v. Iidem AA. Florentio. p.p.

EVm* quis ſeruum ſiue ingenuum inuitũ, ſeu ſuaſione plectẽda ex cultu Chriſtianæ religionis in nefandam ſectam ritúmve transduxerit, cum diſpendio perſonarum capite puniendum * eſſe cenſemus. Dat. Prid. Kalend. Febr. Theodoſio. XV. & Valentiniano. IIII. AA. Coss.

*Vide prætermiſſa fo.12.co.1. vers. 27.

VI. Impp. VALENTIN. & MARTIAN. AA. Palladio præfecto prætorio.

EOs qui* catholicarum eccleſiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi, relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris vel Eutychetis hæreſim & dogmata abominanda ſecuti fuerint: omnibus pœnis quæ prioribus legibus aduerſus hæreticos conſtitutæ ſunt, iubemus teneri, & extra ipſum quoque Romani imperij ſolum repelli, ſicut de Manichæis præcedentium legum ſtatuta ſanxerunt. Dat. Kal. Aug. Valent. A. VII. & Auiano Coss. I

TITVLVS VIII. NEMINI LICERE SIgnum ſaluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore aut inſculpere aut pingere.

Signum crucis non debet ſculpi vel pingi in loco qui poſſit pedibus calcari. Salycetus.

I. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio. p.p.

VOlumus actionem, vt vniuerſis ab inteſtato venientibus, etiam poſt mortem peccatis, abſolutam vocem inſimulationis[a] congruæ nõ negemus. Nec id patiemur obſtare, ſi nihil in conteſtatione profano dicatur viuente productũ. Sed ne huius interpretatio * criminis latius in incerto vagetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis, qui nomine Chriſtianitatis induti * ſacrificia ſacrilega vel fecerint, vel facienda mandauerint. [b] Quorũ etiam poſt mortẽ comprobata perfidia, hac ratione plectẽda eſt, vt donationibus teſtamentiſq; reſciſſis, hi quibus hoc deferret legitima ſucceſsio, huiuſmodi perſonarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. Apri. Rauennæ, Theodoſio. XII. A. & Valentiniano. A. II. Coss.

Qui perſuaſionibus ſeruum vel liberum fecerit apoſtatare à fide, puniri debet capite. Saly.

v. Iidem AA. Florentio. p.p.

EVm* quis ſeruum ſiue ingenuum inuitũ, ſeu ſuaſione plectẽda ex cultu Chriſtianæ religionis in nefandam ſectam ritúmve transduxerit, cum diſpendio perſonarum capite puniendum * eſſe cenſemus. Dat. Prid. Kalend. Febr. Theodoſio. XV. & Valentiniano. IIII. AA. Coss.

*Vide prætermiſſa fo.12.co.1. vers. 27.

VI. Impp. VALENTIN. & MARTIAN. AA. Palladio præfecto prætorio.

EOs qui* catholicarum eccleſiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi, relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris vel Eutychetis hæreſim & dogmata abominanda ſecuti fuerint: omnibus pœnis quæ prioribus legibus aduerſus hæreticos conſtitutæ ſunt, iubemus teneri, & extra ipſum quoque Romani imperij ſolum repelli, ſicut de Manichæis præcedentium legum ſtatuta ſanxerunt. Dat. Kal. Aug. Valent. A. VII. & Auiano Coss. I

TITVLVS VIII. NEMINI LICERE SIgnum ſaluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore aut inſculpere aut pingere.

Signum crucis non debet ſculpi vel pingi in loco qui poſſit pedibus calcari. Salycetus.

I. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio. p.p.

VOlumus actionem, vt vniuerſis ab inteſtato venientibus, etiam poſt mortem peccatis, abſolutam vocem inſimulationis[a] congruæ nõ negemus. Nec id patiemur obſtare, ſi nihil in conteſtatione profano dicatur viuente productũ. Sed ne huius interpretatio * criminis latius in incerto vagetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis, qui nomine Chriſtianitatis induti * ſacrificia ſacrilega vel fecerint, vel facienda mandauerint. [b] Quorũ etiam poſt mortẽ comprobata perfidia, hac ratione plectẽda eſt, vt donationibus teſtamentiſq; reſciſſis, hi quibus hoc deferret legitima ſucceſsio, huiuſmodi perſonarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. Apri. Rauennæ, Theodoſio. XII. A. & Valentiniano. A. II. Coss.

Qui perſuaſionibus ſeruum vel liberum fecerit apoſtatare à fide, puniri debet capite. Saly.

v. Iidem AA. Florentio. p.p.

EVm* quis ſeruum ſiue ingenuum inuitũ, ſeu ſuaſione plectẽda ex cultu Chriſtianæ religionis in nefandam ſectam ritúmve transduxerit, cum diſpendio perſonarum capite puniendum * eſſe cenſemus. Dat. Prid. Kalend. Febr. Theodoſio. XV. & Valentiniano. IIII. AA. Coss.

*Vide prætermiſſa fo.12.co.1. vers. 27.

VI. Impp. VALENTIN. & MARTIAN. AA. Palladio præfecto prætorio.

EOs qui* catholicarum eccleſiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi, relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris vel Eutychetis hæreſim & dogmata abominanda ſecuti fuerint: omnibus pœnis quæ prioribus legibus aduerſus hæreticos conſtitutæ ſunt, iubemus teneri, & extra ipſum quoque Romani imperij ſolum repelli, ſicut de Manichæis præcedentium legum ſtatuta ſanxerunt. Dat. Kal. Aug. Valent. A. VII. & Auiano Coss. I

TITVLVS VIII. NEMINI LICERE SIgnum ſaluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore aut inſculpere aut pingere.

Signum crucis non debet ſculpi vel pingi in loco qui poſſit pedibus calcari. Salycetus.

I. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Eudoxio. p.p.

AVm ſit nobis cura diligens per omnia ſuperni numinis religionẽ tueri: ſignum ſaluatoris Chriſti nemini liceat vel in ſolo, vel in ſilice, vel in marmoribus humi poſitis inſculpere, vel pingere, ſed quocunque reperitur tolli, grauiſſima [f] pœna multando eo, qui cõtrarium ſtatutis noſtris tẽtauerit, ſpecialiter imperamus. Da. XII. Kal. Iun. Hierio & Ardaburio Coss.

*Vide prætermiſſa hic. fol.12. col.1. vers.34.

TITVLVS IX. DE IVDAEIS ET CAELICOLIS.

I. Imp. ANTONINVS. A. Claudio Triphonino.

VOd Corneliã Saluia vniuerſitati Iudæorum qui in Antiochienſium ciuitate conſtituti ſunt, leuauit, peti non poteſt. [h] Dat. Prid. Kalend. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss.

Iudei irruentes in conuerſum ad Chriſti cultum, ſunt concremandi. Salycetus.

II. Imp. CONSTANTINVS. A. ad Euagrium. p.p.

IVdæis, i* & Cælicolis, & maioribus eorum, & patriarchis volumus intimari, quòd ſi quis poſt hanc legem aliquem qui eorum feralem k fugerit ſectãm, & ad Dei cultum reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) auſus fuerit attentare: mox flammis dandus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Conſtantino. A. VIII. & Conſtantino Cæſ. VI. Conss.

Chriſtiani non debent irruere contra ſynagogam Iudæorum. Salycet.

III. Impp. VALENTINIANVS & VALENS. AA. Remigio magiſtro offic.

IN ſynagogã* l Iudaicæ legis, veluti hoſpitij merito irruentes m milites iubeas emigrare: quos n priuatorum domus, non religioſorum o loca habitationum merito conuenit attingere. Dat. Prid. Non. Mart. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

Immunitas antiquitus Iudæis conceſſa, per hanc legem reuocatur. Salycetus.

IIII. Impp. GRATIANVS, VALENTINI. & THEOD. AAA. Hypatio. p.p.

IVſsio* qua ſibi Iudaicæ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum data [p] immunitas, P reſcindatur. Dat. XVIII. Kalend. Maij, Mediolani, Meraubaude. II. & Saturnino Coss.

Chriſtiani cum Iudæis non poſſunt matrimonium contrahere ſub pœna capitis, licentia accuſandi cuilibet conceſſa. Salyc.

V. Impp. VALENTINIANVS, THEOD. & ARCADIVS AAA. Cynegio præf. præt.

NE quis Chriſtianam * q mulierem in matrimonium Iudæus accipiat, neque Iudææ Chriſtianus coniugium ſortiatur. nam ſi quis aliquid huiuſmodi admiſerit: adulterij vicem commiſsi huiuſmodi crimen obtinebit, libertate in accuſandum publicis quoq; vocibus relaxata. [r] Dat. Prid. Id. Mart. Theſſalonicæ, Theodoſio. A. II. & Cynegio Coss.

Nuptiæ inter Chriſtianos prohibitæ ſimiliter inter Iudæos prohibentur ſua lege ceſſante. Saly.

VI. Impppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Infantio comiti Orientis.

Nemo

*C.T.16. 6.1.

*al. ſynagoga leg. vel ut. hoſpitio meriti irruentes.

a Hunc tit. ſum ſpeciatim poſt gloſ. 2. in c. ſuper his. extra de acc.

*C.T.16. 1.99.

*C.T.9.7. 5 & 3.7. 2. Vide Alc. ſ. ii.7.pau. rr.co.2.3.5

Universidad de Deusto
Biblioteca

a NEmo. *In conubijs.* i. in matrimonijs.
b *Legem.* ipsi enim statuerunt, vt quasdam personas ducere liceat, quas duci non licet, vt auiam & sororem forte: & hoc est quod hæc lex eis prohibet.
c *Diuersa.* poterant enim quam habebant relinquere, & alia accipere.
d IVdai. Ad *superstitionem.* id est ad fidem eorum.
e *Arbitrorum.* i. à Christianis electorū apud Iudæos.
f *In ciuili.* secus in criminali: vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. Iulianus.
g *Eorum.* scilicet arbitrorum. & hoc dicit sine pœna. vt infra de recept. arbi. l. cum antea.
h NEmo *externus.* nec etiam Iudæi inter se, nec Christiani, vt ff. rerum amo. l. non emm. & infra de mona. l. j. nisi ex causa, vt supra de episcop. audi. l. j. & fi. de offic. præfect. vrb. l. j. §. cura. & ad le. Iul. de annona. l. fina. §. j.
i *Vobis.* scilicet Iudæis.
h *Vos.* qui non subibunt talem pœnam, non tamen statuunt: vt modo dixi.
l QVicunque. non legitur.
m *Mancipentur.* i. vindicentur.
n IVdæos. *Solennia.* puta coronā spineam, & crucem.
o *Ritus.* id est consuetudines.
p *Temperauerint.* priuilegium enim debet amittere, qui concessa sibi abutitur potestate: vt lxxiij. distinct. c. vbi. & ff. de pecu. l. liberā. & ff. de neg. gest. l. qui sine. & in authē. de tabel. §. nos autem. col. iij.ª
q *Adiectarum. Contrarium.* qui non est mecum, contra me est. ff. de regul. iur. l. qui non facit. & ff. de fideicom. lib. si eū. §. pe. & ad Trebel. l. si cui pure. §. j.
r DIe *sabbati.* Nemini. scilicet Iudæum.
s *Conuenire.* vel à Iudæis, vel à Christianis. Accursius.
t *Conuenire.* facit infra de fruct. & lit. expen. l. fina. & de rescind. vend. l. ratas. & ff. quod quisque iuris. l. j. Sed contra infra de legibus & constit. quod fauore. Solu. vt ibi.
u NVllus. *Iudæus.* id est ob hoc ipsum quod est Iudæus.
x *Innocens.* à crimine quo inculpatur.
y *Obteratur.* ad est verberetur.
z *Religio.* obterentis. & dic expositū, id est exposito eo.
a *Passim.* id est indistincte.
b *Vtroque.* sed nunquid eo casu permittes, cum ille non vult venire ante iudicem, nec iudex potest eum cogere? Respond. secundum so. sic argu. infra de decur. l. generali. lib. x. & ff. quæ in frau. credi. l. ait prætor. §. si debitorem. & supra de episco. & cleri. l. si quis curialis. Illud autem constat, & contra quasdam personas quandoque hoc licet: vt infra quando liceat siue iudicē se vind. l. j. & fi. Item facit cum hac. l. infra. ne quis in sua causa. l. j. & ff. quorum leg. l. j. in princip. & ff. de vsufruct. l. si cuius aliàs incipit. si vsufructū. §. denique. & ff. quæ in frau. credi. l. pen. & de fur. l. interdum. ij & j. tit. ij. Christianis. & ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem.

*C.T.16. 6.74.

*al. in libr.

*C.T.16. 6.75.

†C. mecum. ea parte. iunct. gla. ex. ea de vsu.

*C.T.ii 8.3.

IVdæos quosdam[a] festiuitatis suæ solennia[b] ad pœnæ quondā recordationē incendere, & sanctæ crucis adsimulatā speciem in contemptum Christianę fidei sacrilega mēte exurere, prouinciarum rectores prohibeant: neve locis suis fidei nostræ signū immisceāt: sed ritus[o] suos citra cōtemptum Christianæ legis retineant, amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperauerint. P Da. IIII. Kalend. Iun. Constantinop. Basso & Philippo Conss.

Nisi Celicolæ conuertantur ad fidem, vt hæretici puniuntur. Salycetus.

XI. Iidem AA. Iouio. PP.

CAelicolarum nomē * inauditū quodāmodo nouum crimē superstitionis vindicauit. Hi nisi ad Dei cultum veneratione mq; Christianam cōuersi fuerint: his legib[o] quibus præcipimus hæreticos adstringi, se quoq; nouerint adstringendos. * Aedificia autem eorū, (quæ nescio cuius noui dogmatis cōuentus habet) ecclesijs vindicentur. Certum enim est, quicquid à fide Christianorū discrepat, legi Christianæ esse contrarium. q

In die sabbati & aliis festiuitatibus Iudæorum ipsi non possunt conuenire, nec alios conuenire. l. d. Bar. et iam pro commodo fisci. Salycet.

XII. Iidem AA. Iouio. PP.

DIe sabbati * ac reliquis sub tēpore quo Iudæi cultus sui reuerentiā seruant, neminem[r] aut facere aliquid, aut vlla ex parte conueniri[s] debere præcipimus: ita tamē vt nec illis detur licētia eodē die Christianos orthodoxos conuenire:[t] ne Christiani forte ex interpellatione Iudæorū ab officialibus præfatis diebus aliquam sustineant molestiā, cum fiscalibus commodis & litigijs priuatorum constet reliquos dies posse sufficere. Dat. VI. Kal. Aug. Rauennæ. DD. NN. Honorio. VIII. & Theodosio Aug. III. Coss.

Nec Iudæi offendere, nec bona eorum inuadere cuiquam liceat propria auctoritate, nec contra. Salycetus.

XIII. Iidem AA. Philippo. P.P. per Illyricum.

NVllus tanquam Iudæus, [u] cum sit innocēs, [x] obteratur: [y] nec expositum eum ad contumeliam religio[z] qualisetunque perficiat. non passim[a] eorum synagogæ vel habitacula concrementur, vel per peram sine vlla ratione lædantur: cum alioquin etiam si sit aliquis sceleribus implicitus, idcirco tamen iudiciorum vigor, iurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quisquam sibijpsi permittere valeat vltionē. [b] † Sed vt in hoc personis Iudæorum volumus esse prouisum: ita id quoque monendum esse censemus, ne Iudæi forsitan insolescant, elatique sui securitate, quicquam præcipites in Christianam reuerentiam vltionis admittant. Dat. VIII. Id. Aug. Constantinop. Honorio. XVIIII. & Theo. V. AA. Conss.

Iudeus dictor vel reus forum sequitur Christianum. Salyc.

XIIII. Iidem AA. Aureliano præfecto prætorio.

Si qua

*C.T.16. 6.66.

† Hæc lex nam. & l. Iudæi, mueſe sunt.

*al. proponuntur: vt & in Co. Th.

a Concor. c. tuarum nos. §. verū, extra de priui.

*C.T.12. 1.65.

†l. 28. C. Th. eo.

*C.T. l. 8. eo tit.

†In Co. T. D.V. Id. Ap. CP. Asclepiodoto & Mariano. Coss.

†C.T. l. vl. eo. tit. * legēdum nominatur, vt in C. T. & vet. manusc.

† Exli. Nouella. Theodosij vbi hoc de extat prolextor. Pars l. 7. supra de hæreticis. *vectura in manusc. & Nouella Theo.

SI qua †[a] inter Christianos & Iudæos sit contentio: nō à senioribus Iudæorum, sed ab ordinariis iudicibus dirimatur. D. XIII. Kal. Nouemb. Honorio. XII. & Theod. VIII. AA. Conss.

Bona Iudæi Christianum circuncidentis sunt publicanda. Salycetus.

XV. Idem. AA. Asclepiodoto. PP.

2 IVdæi [b] * & bonorum prosciptione & perpetuo exilio damnabuntur, si nostræ fidei hominem circuncidisse eos, vel circuncidendum mādasse constiterit. Dat. † Prid. Kal. Feb. Theo. XVII. & Festo. Conss.

XVI. Im. THEOD. & VALENTIN. AA. Ioanni comiti sacrarum largitionum.

IVdæorum [c] † primates qui in vtriusque Palæstinæ synedriis dominantur, *vel in aliis prouinciis degunt, pericu lo suo anniuersarium canone de synagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigāt ad eam formam quā patriarchæ quondam coronarij auri nomine postulabant: & hoc quod de Occidentalibus Patriarchis conferri cōsueuerat, nostris largitionib[o] inferatur. Dat. III. Kal. Iun. Cōstant. Florentio & Dionysio Conss.

Iudæi non possunt habere aliquem honorem. Bartolus.

XVII. Iidem. AA. Florenti. præfecto prætorio.

HAc † valitura * in omne quum lege sancimus, neminem Iudæorū, quibus omnes administrationes & dignitates interdictæ sunt, [d] nec defensoris ciuitatis fungi saltem officio, nec patriæ honorē arripere cōcedimus: nec acquisiti sibi officij auctoritate muniri, aduersus Christianos, & ipsos plerunq; sacræ religionis antistites, veluti insultates fidei nostræ, iudicādi vel pronunciandi quamliber habeat potestatem. Illud etiam pari cōsideratione rationis arguētes, præcipimus ne qua Iudaica synagoga in nouam frabricam surgat: fulciendi veteres permissa licentia, quæ ruinā minantur. Quisquis igitur vel insulas acceperit, quæsitis dignitatibus non potiatur: vel si ad officia vetita irrepserit, ab his penitus repellatur: vel si synagogam extruxerit, cōpendio catholicæ ecclesiæ nouerit se laborasse. Et qui ad honores & dignitates irrepserit, habeatur vt antea cōditionis extremæ, etsi honorariam illicitè promeruerit dignitatem. Et qui synagogæ fabricam cœperit, non studio reparandi: cum damno quinquaginta librarū auri fraudetur auibus suis. Cernat præterea bona sua proscripta, mox pœnæ sanguinis destinādus, [e] quam † qui fidē alterius expugnauit peruersa doctrina. Dat. Prid. Kal. Feb. Theodosio. A. XVII. & Festo. Cons.

TITVLVS X.

NE CHRISTIANVM MANCIPIVM [e] HAEreticus vel Iudæus vel Paganus habeat vel possideat, vel circuncidat.

Mancipia Christiana Iudæis sunt interdicta, & statim libera fiunt. mancipia vero alterius sectæ eis sunt permissa, sed non possunt eos circuncidere, sub pœna hic statuta. Salycetus.

I. Imp. HONOR. THEODO. Monario. PP.

IVdæus † seruum Christianum nec cōparare debebit: nec largitatis vel alio quocunque titulo consequetur. Quòd si aliquis Iudæorū mancipiū vel Christianum habuerit, f vel sectæ alterius seu notionis crediderit ex quacunque causa possidendum, vel id circuncideritt: non solum mancipij damno multetur, verumetiam capitali g sententia puniatur, ipso seruo pro præmio libertate donādo. Dat. IIII. Id. April. Constantinop. Hono. A. XI. & Constantio. V. C. II. Conss.

† C.T. 16. 7.4. & l. j. & 2.

TITVLVS XI.

DE PAGANIS, [h] ET SACRIFICIIS, & templis.

Templa ad sacrificandum dijs debent claudi, & sacrificantes, consilij & ministri gladio debent puniri, & bona confiscari, & iudices negligentes incurrant pœnam quinquaginta librarum auri. h. d. stat. l. & sequens, & l. penul. eo. Salyc.

I. Imp. CONSTANTIVS. ad Taurum. PP.

PLacuit [i] † omnibus locis atq; vrbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetito omnibus licentiam delinquēdi perditis abnegari. volumus etiā cunctos sacrificiis abstinere. Quòd si aliquid fortè huiusmodi perpetrauerint, gladio vltore sternantur. facultates etiā perempti fisco decernimus vindicari: & similiter puniri rectores prouinciarū, si facinora vindicare neglexerint. D. Kal. Decemb. Constantio IIII. & Constante. AA. Cons.

†C.Th. 16.8.4. vide Nicephorum eccle- fiast. histo- rie. li. 8. c. 18. & 25.

Summata est in lege precedenti.

II. Imp. THEODA. Cyoegio præfecto prætorio.

NE quis [k] † mortalium ita faciendi sacrificij sumat audaciam, vt inspectione iecoris, extorumq; præsagio vanæ ipsem promissionis accipiat, vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Acerbioris etenim imminebit supplicij cruciatus ei, qui contra vetitum præsentium vel futurarum rerum explorare tentauerit veritatem. D. VII. K. Iun. Arc. & Baut. Conss.

†C.Th. 16.8.9.

III. Impp. ARCHAD. & HONOR. AA. Macrobio & Præliano *Vicario.

SIcut [l] † sacrificia templorū prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta seruari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiātur, qui ea cōnantur euertere: si quod reseriptum, si qua lex forte præteditur: abreptæ [m] huiusmodi chartæ ex eorum manibus, ad nostram scientiā referantur. Dat. XIIII. Kalend. Feb. Constantinopo. Theodosio & Rumoridio Conss.

*al. vicario.

Conuentus ciuium & eorum lætitiæ & festa consueta non debent eis interdici. Salycetus.

IIII. Iidem. & THEODO. A. Apolloloro proconsuli Aphricæ.

VT profanos [n] ritus iā salubri lege submouimus, ita festos conuentus ciuiū & cōmunem omniū lætitiā nō patimur submoueri. Vnde absq; vllo sacrificio atq; vlla superstitione dānabili exhiberi * populorū voluptates secundū veterē consuetudi-

*al. exhibere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a OMnia.per vos legite. & fa.supra de here.l.iij.

b Christianos.In duplum.Speciale est regulariter contra: vt institut.vi bon.rapt.in princip. & facit.§. de Iudæis.l.nullus.

c NEmo. hanc & sequentem legite per vos. Figura tamen in ea casumhoc modo: Faciebant olim sacrificia: quia aperiebant delubra vel templa.animo adorãdi, & reddebant honorem nefandum simulacris,& potestes templorũ redimebantur, thura incendebantur, & pateris gustabatur vinum: quod totum remouet.Secundò imponit pœnam facientibus.

DE HIS QVI *ad ecclesiam confugiunt, &c.*

Quoniam inter cetera quæ ecclesia habet priuilegia, hoc præcipuum habet, vt confugientes ad eam alicuius temeraria abstrahantur auctoritate:ideo de confugientibus ad eam, & exclamantibus in ea punit. A.Zo.

d IVdæi.*Simulant.* Idem & si non simulaor: sed ista verba denotãt frequentiam.

e *Crimina.* id est pœnas, quæ pro criminibus imponuntur.

f *Arceantur.* id est, ab ecclesia extrudantur: aliàs extrahantur.

g *Nec ante.* hic & supra de sacrosanc. eccl. l.qui sub pretextu. Ac.

h FIdeli.*Confugientes.* scilicet Christianos liberos'homines.

*al. principalia officia.

i *Abducere.* præter homicidas, adulteros,& virginũ raptores Tributorum quoque exactiones & intra templa decenter fieri conuenit:vt in auth. de mandat.princip.§. neque autẽ. col.iij.Hodie idem. vt si pro quocunque maleficio fugiat ad ecclesiam,vt inde abstrahatur:vt notatur in dicta authentica.

†*al. venerantis adorantisq;.*

k *Tentauerit.* hic §.de episcopis & clericis.l. si quis non dicam.Accursius.

l SI *seruus.* qui grauiter dominum offendit.

m *Abstrahatur.* à clericis si possunt, vel si non possunt, subiicit quid fiat.

n *Indicetur.* id est significetur. Argu.quòd aliquis teneatur indicare furem. Sed arg.contra.ff.de præscrip.ver. I.solent. & de condic. ob.turp. cau.l.iiij.§. fina. & hic sit speciale.

*Iubri.

†*Vide Nicephor.li.14. eccles. hist. c.4.*

*volumus.

suetudinẽ ministrari* etiã festa cõuiuia, quãdo exigũt publica vota, decernimus. Da. VIII.Kal. Septemb. Honorio. VII.& Theodosio.II.AA.cõss.

Princeps potest publica donare: & donata in patrimonio donatarij debent perpetuo remanere. Salycetus.

V.Imp.HONOR.& THEOD. AA.populo.Carthaginiensi.

OMnia a loca, †quæ sacris error veterũ deputauit, nostræ rei iubemus* sociari.

Quod autem ex eo iure vbicunque ad singulas quasq; personas vel præcedentiũ principum largitas,vel nostra maiestas voluit peruenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. Ea verò, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem ecclesiam volumus pertinere: Christiana sibi merito religio vindicabit. Dat.III.Kal.Septemb.Ravennæ,Honorio.X. & Theodosio V.I.AA. Conss.

Christianis non licet Paganos offendere, nec eorũ bona rapere sub pœna dupli. Salyc.

VI.Idem AA.Asclepiodoto. præfecto prætorio.

CHristianis,qui verè sunt, vel esse dicuntur,speciaLiter demandamus, vt Iudæis ac Paganis quietè degentibus nihilq; tentantibus turbulentum legibusque contrarium, non audeat manus inferre religionis auctoritate abusi.Nã si contra securos fuerint violenti,vel eorum bona diripuerint :non ea sola quæ abstulerint, sed conuicti in duplumb quæ rapuerint restituere compelluntur. Rectores etiã prouinciarum,& officia,* & principales cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri à popularibus hęc permiserint, vt eos qui fecerint puniẽdos. Da.VII. Id.Iun.Constantino. Asclepiodoto & Mariniano. Conss.

VII.Imp.VALENTINIANVS & MARCIANVS.AA.Palladio.pp.

NEmo c venerandi †adorandiq; animo delubra, quæ olim iam clausa sunt, referet. Absit à sæculo nostro in fandis execrandisque simulacris honorem pristinũ reddi, redimiri sertis templorũ impios postes, profanos aris accendi ignes,adoleri in hisdem thura, victimas cedi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc serenitatis nostræ sanctionem, & cõtra interdicta sanctissimarum veterum cõstitutionum

A sacrificia exercere tentauerit : apud publicum iudicem reus tanti facinoris legitimè accusetur, & conuictus proscriptionem omnium bonorũ suorum & vltimum supplicium subeat.Cõscij etiam criminis ac ministri sacrificiorum eandem pœnã quæ in illum fuerit irrogata sustineant:vt hac legis nostræ seueritate perterriti metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quòd si vir clarissimus rector prouinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione conuictũ,tantum scelus dissimulauerit vindicare: quinquaginta libras auri ipse iudex,quinquaginta etiã officiũ eius confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid.Id.Nouemb. Marcia.A.& Adelphio Conss.

Cuilibet licet de hoc crimine accusare : & dominus in quorum prædio committitur, scientes puniuntur pœna hic scripta. Salycetus.

VIII.Impp.LEO & ANTHEMIVS.AA. Dioscoro. præfecto prætorio.

B 2 NEmo c ea quæ sæpius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare,sciens quod crimen publicum cõmittit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. Intantum autẽ huiusmodi facinora volumus esse resecanda,vt etiã si in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetretur, scientibus videlicet dominis, prædium quidẽ vel domus sanctissimis* iuribus ærarij addicẽtur:domini vero pro hoc solo quod scientes cõsenserint sua loca talibus contaminari sceleribus:si quidem dignitate vel militia quadam decorantur, amissione militiæ vel dignitatis,necnon rerum suarum proscriptione plectentur. priuatæ vero conditionis vel plebeiæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum ,aut perpetuo deputabuntur exilio.

*sacratissimis.

Desunt hic lex IX.& X.ex prætermissis repetendæ.fol.12.co.1.C.D.

TITVLVS XII.

DD HIS QVI AD ECCLESIAM CONFVgiunt,vel ibi exclamant§ & ne quis ab ecclesia extrahatur.§*

Iudæi ad ecclesias confugientes non prius debent suscipi, quã vniuersa debita soluerint, vel suspecti de crimine se purgauerint. Salycetus.

1.Imp.ARCAD.& HONOR.AA.Archelao.pp.Augustali.

IVdæi, †qui reatu aliquo vel debitis fatigati simulant d se Christianæ legi velle coniungi, vt ad ecclesias confugientes euitare possint crimina,e vel pœdera debitorum,arceantur, f nec ante g suscipiantur †quã debita vniuersa reddiderint,vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat.XV.Kalen.Iul.Constantinop.Cæsario & Attico,Conss.

Qui sunt in ecclesiis,inuiti extrahi nõ possunt.h.d.Bar.Vel sic:Fugientes ad ecclesias inde non sunt extrahendi sub pœna hic statuta. Salyc.

III.Imp.HONR.& THEOD.AA. Iouino† præfec.præt.

D FIdeli deuotaque præceptione sancimus, nemi ni licere ad sacrosanctas ecclesias confugiẽtes b abducere,sub hac videlicet definitione,vt si quisquam cõtra hanc legem venire tentauerit, k sciat se maiestatis crimine esse retinẽdum. Dat.X.Kal. Apr.Constant.& Const.Conss.

Lex III. quæ hoc loco deest,ex prætermissis repetatur fol.12.col.2.

Seruus alicuius ad ecclesiam confugiens, à clericis eijci debet.quod si non possunt, domino nuncient : cui facultas extrahendi conceditur etiam manu armata: adeo quod si seruus in pugna occideretur, delicto domini nõ adscribi retur. Salycetus.

IIII.Imp.THEOD.& VALENT.AA.Imperio.pp.

SIersuus l †cuiusquam in ecclesiam altariáve armatus nullis hoc suspicantibus inopinatus irruerit : ex inde protinus abstrahatur, m vel continuò domino , vel ei vnde eum tam furiosa formido proripuit, indicetur, n eique mox abstrahendi copia non negetur. sed si armorum fiducia

*Desunt in omnibus manusc.

†C.T.9. 45.2.

†Non tamẽ sunt ab ecclesia vio lenter extrahendi, dummodo absit fuma latio : vt ff. inter alia iuncta glo. super verbo, extrahendus.extra de immu.eccle. *al.tabo.

†C.T.9. 45.6.

a *Configi.* id est cum lancea occidi.Accursius.

b *In carceratione.* sic.§.ad.l.Iul.de vi.pub.vel pri.l.quoniam.

c *Nec constlande criminationis.* aliàs est in textu, conflandi criminis,id est non accusabitur de crimine homicidij:licet aliàs ficuit pro libero,ita pro seruo locum habeat lex Corn.de sica.vt ff.ad legẽ Aquil.l.inde Neratius.§.penult.

*eripiendi.

d DEnunciamus.Facit infra de sedition. l.j. &.ij. & supra de episcop.& cleric.l.cõmunicula. & ff.de collatil.l.iij. &l. qui. & ff.ad legem Iul.maiest. l.fi.

e *Colligere.* ex particulis. Accursius.

f *Celebrare.* id est ordinare collectam.

g *Conetur.* scilicet tractare conuenticula, vt irruat in ecclesiam. sic §.de episc.& cleric.l.si quis in hoc.

conflandi comunia.

*vt C. T. pro inclin. legatur, & qui fuerit munit atus quæsc.Aetius huius aunt consul abiece eat consulatu,& fugerat ro Dalmatiæ, vt testatur Chronogra phus.

h *Quibusdam* i. qui cõfugerint in ecclesiam, vel id est, congregauerint in ecclesia.

i *Præsumum.* non tamẽ tumultum & impetum in ecclesiam committere.

PRæsenti. CASVS. In vij. partes diuiditur hæc lex. Primò dicitur hæc lex habere locum vbicunque præterquam Cõstantinop. Secundo dicit quod si liber homo debitor reip. vel priuatæ fugit ad ecclesiam vt solutionem euitet, nõ debet extrahi, neque ecclesia pro eo satisfacere. Tertiò,quod nõ solum nõ extrahitur inuiti,sed neque etiam ita in se tractatur, neque impediantur habere quod comedant. Quarto, quòd si creditor propter quem fugit, velit eum conuenire : aut comparet,& citabitur : aut latitat intra fines ecclesiæ, & œconomus eum præsentet vt possit citari à nuncio, & citatus respõdebit per se vel per procuratorem. & si nõ facit, fiat missio pro mensura debiti, & vendatio etiam immobiliũ quòd si etiam mobilia sunt, inquirantur extra ecclesiam & intra, vbicunque sunt, adeo vt iudex illũ apud quẽ bona esse creduntur,si ea occultauerit, ad iuramentum præstandũ astringat. quinto adiicit quòd etiam in fideiussoribus & aliis accessoriis fugientibus ad ecclesiam cum rebus eorum habent locum prædicta. Sexto dicit, quòd si quis de familia mea seruus vel adscriptitius vel libertus verberatus à me ausugit cum aliquibus rebus ad ecclesiam:aut iusta causa recessit:& parum punietur, & domino reddetur, aut iniusta. & tunc reddetur domino iuranti quòd propter hoc eum non offendet. & hæc cito fiant,ne bona pauperum comedantur,neque dominis subtrahãtur seruitia. Vlti-

†Not. iſtũ tex. ad hoc quod ſi aliquis habeat quem teneãtur & debitet offendi abſolu, poſſit adire iudicẽ & impetrare offitium eius, vt illi compellat ad præſtandũ ſibi ſecuritatem de non offendendo. de hoc habetur per Guil.de Cuc.in l. illicitas ff. de offi. præſid.ſecundũ Pau.Ilte.

Nec A mo mandat quòd œconomi quærant causam propter quam aliquis confugiat ad ecclesiam. Viuia.

k *Constituta.* id est ea quæ sunt constituta in hac præsenti lege:vel erimus præsentes. & præstabimus id quod in hac lege præsenti est constitutum.

pro his. secundo mandat clericos pro his non exigi, vsque ibi, his qui. tertio ponit contra attentantes, vsque ibi, ex his.quarto concludit primum dictum, vsque ibi, nec ipsos. quinto addit primo prouidendo ne ecclesia auferatur confugus.hoc dicit secundũ. Salycet.

VI.Imp.LEO.A.Erythrio præfecto prætorio.

PRæsenti lege decernimus per omnia loca valitura (excepta hac vrbe regia) in qua nos diuinitate propitia degentes, quoties vsus exegerit , inuocati , singulis cautis atque personis præsentanea constituta k præstamus l nullos penitus,cuiuscunque conditionis m sint , de sacrosanctis ecclesiis orthodoxæ fidei expelli, n aut trahi, †vel protrahi confugas , o nec pro his venerabiles episcopos vel religiosos œconomos exigi quę ab ipsis debeantur : his qui hoc moliri aut facere,aut nuda salteum cogitatione? atque tractatu ausi fuerint tentare, capitali & vltimi † supplicij animaduersione plectendis. Ex his ergo locis, eorumque finibus , quos q anteriorum legum præscripta sanxerunt: nullos expelli aut eiici aliquando patimur : nec in ipsis ecclesiis reuerendis ita quemquam detineri , atque constringi, vt ei aliquid victualium r rerum aut vestis negetur , aut requies. Sed si quidem ipsi refugæ appareant in ecclesia publice, & se in sacris locis edicti normam aut agere aliquid, aut seditionẽ mouere tentauerit:vltimo supplicio subiacebit.Dat.III.Id.Iul. ipso Martiano.A.& Adelphio Conss.

De ecclesia nullus debet extrahi, sed debet ibi verbaliter citari.hoc dicit vsq; ad.§. cum autem. Bartolus.Vel sic hæc lex loquitur primo in libero, secundo in seruo. Secundo ibi, sanè enim si seruus. Prima subdiuiditur in tres . nam primo prouidet in confugis. Secundo eorum aduersarijs . Tertio prædicta extendi ad fideiussores & mandatores. secunda ibi, qui hoc moliri. tertia ibi, admittentes . Prima iterum subdiuiditur in quinque. nam primo mandat confugas de ecclesijs non protrahi vsque ibi, nec

l *Præstamus.* id est præstabimus : vel id quod nobis videtur. Et dic scilicet, præstabimus verbo, non re.

m *Conditionis.* ergo nec serui.Sed contra supra eodem.l. si seruus.Sol: ibi armati,hic nõ. Vel hic de liberis tantum, vt infra eodem. §. ex his. & secundum hoc liberorum hominum multæ fiunt conditiones,vt institut. de iure per.§.fin. Vel dic tertio, quòd large hic cõditio hominis dicitur. q.d.siue miles,siue nõ: siue diues,siue pauper: siue magnus,siue non. & erit eadem secunda & tertia sol.

n *Expelli.* scilicet, per clericos.

o *Confugas.* nisi in casibus, vt dixi supra eodem.l.fideli.

†*al aut tradi.*

p *Cogitatione.* Contra ff.de pœnis.cogitationis. Solut. hoc priuilegio ecclesiæ, vel ad terrorem dictum est. Vel dic, aut pro &,scilicet nuda cogitatione & tractatu. Vel distingue: quia aut est cogitatio adeo nuda, vt nõ transierit in aliquod conamen, & tunc non punitur.vt ibi. Aut trãsiuit in conamen,licet non venerit ad effectum , & tunc in grauioribus punitur : vt hic, & infra ad legem Iuliam maie.l.quisquis & ff.de extraordi.cog. l.j. & supra de episcopis & clericis.l. si quis non dicam. maxime quia in maleficiis voluntas cum aliquo actu spectatur, non exitus: vt ff.ad legem Cornel. de sica.l.diuus Hadrianus . Et sic lego aut pro &,vt dixi modo. In minoribus autem oportet sequi effectum: vt ff.quod quisque iur.l.j. in fine. & ad legem Cornel. de falsi.l.qui falsam. Et de hac materia plene dic vt not ff. de fur.l.qui ea mente.

Cogitatio an sit punienda.

†*al.vltima.*

q Quis. scilicet, fines.

r *Victualium.* missorum de domo sua, vel amicorum , vel etiam de ecclesia , vt infra eodem.§. penult. Accursius.

†*prospexerit.*

s *Publice.* i. intra septa tamen ecclesiæ. Accursius.

t *Conuenientes.* id est citandos verbo.

u *Seruata.* quia citabitur verbo,non re.

x *Sententijs.* commonitoriis,non re,

y *Monitus.* scilicet ab episcopo,vt hoc fiat.Vel dic dictionem monitus,esse genitiui casus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Præsentet.* volenti monere vel citare.
b *Ciuili.* sed in criminali non potest: vt ff. de pu. iudi. pe. §. ad crimen.
c *Eius.* scilicet fugitiui.
d *Elegerit.* Nota liberum esse per se vel per procuratorem agere vel respondere: vt infra de procurat. l. fi. & ff. de iniur. l. sed si vnus. §. idem ait, & si nepoti.
e *Solemniter*, scilicet vt caueat iudicatum solui, & de defendendo: vt instit. de satisdá. §. fi. & ff. de procurat. l. fin. & quod dominus de calum. iuret hodie: vt infra de iur. cal. l. ij. §. fin autem absuerit.
f *Directo.* id est destinato.
g *Respondere.* Argum. hic, & ff. de procurat. l. non solum. in princi. & l. sed etiam ex his. contra eos qui dicũt eum procuratore non fieri lit. cõtest. sicut nec de calum. iurati.
h *Solutus ordo.* nõ est hic ordo seruãdus qui sequitur, vt primo immobiles accipiat, post ea mobiles, sed est contra: vt. ff. de re iudicat. l. à diuo. §. ij. sic. ff. de pecu. leg. j. quidã. non enim ordo scripturæ seruatur: vt. ff. de solu. l. nec enim. & d. l. quidam.
i *Possidet.* scilicet fugiens ad ecclesiam, immobiles: cõtra ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. ij. vbi dicitur quòd res mobiles primo debẽt asportari. Dicas quòd si nõ sunt res mobiles, vel etiam nõ apparent: tũc res immobiles asportari debent, arg. litteræ sequentis, quòd si res.
k *Post edictorum.* Citari enim debet trinis edictis: quorum quodlibet contineat spaciũ decem dierũ: vt patet ff. de iudic. l. ad peremptorium. cum ij. l. seq. Accursius.
l *Ad modum.* Hoc refer as ad venditionẽ. nã secundum hæc intra fiebat missio in omnia bona: sed venditio secundũ mensurã declarati debiti. : vt. ff. ex quib. cau. in pos. l. j. & l. Fulcinius. §. j. & §. adeo autem. Hodie autem vtrumque fit pro mensura: vt. j. de bo. au. iu. possid. authen. & qui iurat. Sed dominus Or. hic scribit, quòd olim non solum missio fiebat in omnibus bonis, sed etiam venditio fiebat olim ante legem iſtam omnium rerum. Vel potest dici secundum Al. quòd l. illa quibus ex cau. in pos. ea. l. j. loquitur cũ fit missio lit. contest. hæc autem cum ante: vt ar. ff. de re. iur. l. non solet. Alij dicunt quòd hic fit mentio noui iuris, vt fiat missio pro mensura debiti declarati. prima placet. Item notãe hic quidam, quod ante lit. contestat. feratur definitiua: quod est generale secundum M. & pro eo. j. quomodo & quãdo iu. auth. qui semel. & ff. de iud. ſi prætor. in prin. & j. de inge. ma. l. diffamari. & j. vbi quis de cu. vel cohor. cõ. l. fi. & j. ad Treb. l. pen. §. cum autem. & j. vbi de cri. agi opor. auth. qua in prouincia. Sed B. & Io. contra. & potest dici hic litem fuisse contestatam priusquam fugeret ad ecclesiã. & pro eis. j. de temp. ap. l. fi. §. antepe. Cũ ergo sit ibi speciale, ergo oportet hic esse cõmune ius: vt. ff. ad muni. l. j. & quod dicit, vbi quis de cu. ve. cohor. est speciale. & eodem modo ad illam, qua in prouincia. & est hæc alia solutio. Præterea hæc nõ est distributiua, sed interlocutoria ex qua fit missio & venditio: vt infra de bo. author. in. pos. l. penult. & est hæc vera.
m *Traditio.* id est, in possessionem missio.
n *Mobiles habet.* scilicet, fugiens ad ecclesiam.
o *Conscientia.* Nota quemlibet se debere per sacramentũ purgare: vt *super* vtr. hic, & infra de pœna bo. *sanctæ.* iudi. qui ma. iudi. auth. *extra de nouo.* & infra de re. *reiur. dicto* cred. l. iiij. & de vsur. *per hunc* eos. §. fi. & ff. de incen. *tex. quòd* rui. nau. l. j. §. j. & §. fi *vbi lex de*suspicio. & de eden. l. *fere* ura- prætor. §. ij. & infra de *mentis non* excu. tut. l. licet. & de *habet locũ* bonis autho. iud. pos. l. *relatio in* fi. in fin. & de iur. do. l. *ramenti.* fin. §. penultimo. & de fide instrum. l. fi. & de iur. delib. l. scimus. §. licentia danda. & ff. de pub. iudi. l. is qui. & infra de procur. l. reum. & infra quando & qui quarta pars. l. ij li. x. & ex his legibus sacramentum delatũ referri non potest.
p *Rerum.* scilicet inquisitione.
q *Per eos.* s. defensores & œconomos.
r *Domestica.* Hic adsignantur quædam domesticæ personæ: vt ff. de fur. l. fi libertus. & de pœ. l. respiciẽdum. §. domestica. & j. de quæstio. pridẽ placuit. Item vxor viro & ecõtra sunt domestici. argum. infra de re mili. l. quicũque lib. xij. & ff. de edil. edi. ædiles etiã. §. familiæ. & ff. de relig. l. familiaria. & ad Sila. l. j. §. fi vi. argu. contra j. de quæ. l. iij. & prosunt hæc ad id quod habetur. j. de testib. l. etiam.
s *Furatus.* hoc non refertur ad libertum, cũ sit liber.
t *Sacrosanctæ.* non fui, sed potius domini sæuitia, scilicet parua: & sic non debuit fugere. Si autem magna Domini sæuitia: tunc dic vt institut. de his qui sunt sui iur. §. finali. & sic non obst. supra cod. l. fi seruus. Item facit. j. de ser. fugi. l. j.
u *Religiosis.* intercedente intercessione humanissima dico, quod est infra.
x *Competenti.* vbi friuola de causa recesit.
y *Intercessione.* quam fecit œconomus & defensor.
z *Humanissima.* vbi iusta causa aufugit, & sic non deliquerat seruus.
a *Interuentione.* iurabit enim dominus, quòd eum non lædet ob hoc. sic & aut. de monachis. §. ij. col. j. & de sanc. epis. §. ij. quis autem ad monasticam. col. ix. Et sunt hic argum. quòd iuret vir quod non lædet vxorem, cum eam repetit. & de hoc extra vt lit. non contest. c. j.
b *Reformandi.* domino & patrono. Accursius.

Pauperum.

Recte sic: non autem repræsentet. nã præsentãdi verbum in hoc prehensionis genere proprium est. l. si quis. §. de episc. & cleri.

†al. pertinentes. rectè.

Sententia definitiua an possit ferri ante litem conte statam.

Citatus in ecclesia, potest per se vel per procuratorem comparere: & si nõ comparet, procedit contra eum ad primum & secundum decretum, & ad eorum inuestigationem secundum iuris ordinem. hoc dicit, & quæ ad §. sane. Bart.

Cum autem monitus fuerit in publico priuatóve contractu actione ciuili: b in eius c sit arbitrio, siue per se, siue (si magis elegerit,) d instructo solẽniter e procuratore directo, f in eius iudicis cuius pulsatur sententiis examine respondere. g Sed si hoc facere detrectet aut differat: iudiciorum legũque solitus h ordo seruetur. Itaque si res immobiles possidet: i post k edictorum solẽnium citationem * ex sententia iudicantis vsque ad modũ l debiti, bonorũ eius siue prædiorum traditio m siue venditio celebretur. Quod si res mobiles habet, n easque extra terminos occultat ecclesiæ: sententia iudicantis, & executoris sollicitudine perquisitæ, quocunque loco occultentur, erutæ, pro æquitatis tramite, modoque debiti publicis rationibus priuatisq; proficiant.

Sanè si intra fines habentur ecclesiæ vel apud quemlibet ex clericis absconditè siue depositæ fuisse firmantur: studio & prouidentia viri reuerendissimi œconomi, siue defensoris ecclesiæ diligẽtia inquisitæ, hæ quolibet modo ad sacrosanctam ecclesiam peruenientes, † proferantur, vt pari æquitatis ordine, iisdem ex bonis fisco vel reipublicæ, siue creditoribus, & quibuscũque iustis petitoribus ad modum debiti consulatur. Sicubi depositæ † vel commodatæ dicuntur: inquirendi talẽ volumus esse cautelam, vt si sola suspitione apud aliquem asserantur absconditæ, de sua etiam conscientia o † satisfacere auctoritate venerabilis antistitis iubeatur: adiicientes, quòd ea quę de principalibus personis decreuimus, in causis fideiussorum siue mandatorum, seu rerum † ad eos pertinentium, vel familiarium & sociorum seu participum, & omnino in iisdem causis obnoxiorũ personis præcipimus obseruari: scilicet si ipsos quoque secum cõfugæ intra ecclesiarũ terminos habere voluerint: vt eorũ quoq; bonis publica debita priuataq; soluantur: & per q eos rerũ, vbicunque depositæ sunt, procedat inquisitio. Et hæc quidem de ingenuis liberisque personis. Sanè si seruus, aut colonus, vel adscriptitius, familiaris siue libertus, & huiusmodi aliqua persona domestica, r vel conditioni subdita, conquassatis * rebus certis atque subtractis, aut seipsum furatus, s ad sacrosanctæ t se loca contulerit: statim à religiosis u œconomis siue defensoribus, vbi primùm hoc scire potuerint, per eos videlicet ad quos hoc pertinet, ipsis præsentibus, pro ecclesiastica disciplina & qualitate commissi, aut vltione competenti, x aut intercessione y humanissima z procedente † remissione veniæ, & sacramenti interuentione a † securi ad locum statumque proprium reuertantur i rebus quas secũ habuerint, reformandis. b diutius enim eos in ecclesiis non conuenit morari: ne patronis seu dominis per ipsorum absentiam obsequia iusta denegentur, & ipsi per incommodum ecclesiæ egentium & pauperum a alantur expensis. Inter hæc autem quæ sedulo ad religiosi œconomi siue defensoris ecclesiæ sollicitudinem curamque respiciunt: erit etiam illud obseruandum, vt singulorum intra ecclesias confugientium personas causasq; incessanter conquirat: b deinde iudices vel eos ad quos causæ & personæ pertinent, instantius instruant, c & † æquitati conuenientia † diligentius exsequantur. Da. prid. Kalend. Mar. Leone. A. III. Conss.

Pauperum. Nam res clericorum, pauperum sunt, vt. §. de episc. & cler. l. ij. Et plene dic de cõfugientibus: quia aut seruus confugit, aut liber. Primo casu aut propter dominũ sæuitiam, & tunc serua vt instit. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. fi. aut propter delictum magnum serui, & tunc serua. §. eo. si seruus. aut propter parũ vel nullum, & tunc serua quod hic. §. pen. dicitur. Et hoc inquirat prælatus vel episcop*, vt in fin. huius. l. Si liber, aut non Christianus. & tunc serua §. eo. l. j. fi Christianus, tũc habet triginta dies: vt aut extra ecclesiã respondeat securitate renunciata: aut intra eam non renunciata: vt in authent. de man. prince. §. sed neque post spacium. serua quod dicitur supra ead. l. §. cum autẽ monitus. sed hoc fallit in casibus. vt dixi §. eod. l. ij.
b *Conquirant.* s. œconomus & defensor.
c *Instruant.* defensor & œconomus.

†al. vt. †comunietiam in omnibus manusc.

vide histo. triperti tam lib. 1. c. 9. vbi hoc genus manumissionis dicuntur priuũ à Constantino introductum: & tres eius super eare constitutiones nominantur.

Pauperum.

DE HIS QVI
in ecclesiæ, &c.

Fauet ecclesiæ fugientibus, fauet & manumittentibus.

Amdudum. CASVS. Quærebant quidam an possit fieri manumissio in ecclesia presente episcopo & populo, & scriptura interueniente quibus testibus. Respondet in genere & specie, quòd sic. Vinianus.
d *Dominus.* etiam minores viginti annis, sicut coram iudice: vt instit. de liber. §. multis autẽ modis.
e *Plebis.* i. populi.
f *Antistitibus.* i. antistite. plurale pro singulariter. s. de episc. & cler. horphanotrophos.
g *Faciant.* id est manumittant.
h *Ius qua.* s. scriptura.
i *Ipse.* manumittẽtes.
k *Vice.* l. domini.
l *Signent.* i. scribãt & sigillent. quod est vice scripturæ tabellionis coram iudice factæ. Vel dic pro tabellione poni, quòd non est opus pro scribendo testamento, sed sufficit scriptura priuata.
m *Vobis.* qui quæritis an hoc fieri possit.
n *Pacto.* in ecclesia, vel extra coram iudice. Vel dic pacto, id est impositione operarum, quas volet.
o *Testimonium.* licet alij non sint testes secundum Petrum: immo totus populus sunt testes.
p Vi *religiosa.* legite per vosmetipsos.
q *Meritam.* quia bene seruierant.
r *Libertatem.* teste vel interprete nõ expectato iudice, sed ipso iure secundum Ir. Vel dic testem pro tabellione poni in tali testamento: vt. §. e. l. j. Et no. quòd quidam dicunt hic speciale vt ante aditam hereditatem competat libertas: quod falsum est, quia contra communem regulam: vt. ff. de contra tab. l. filium. & j. de fideicom. l. eam. & de eadu. to. l. §. in nouissimo. subaudi ergo hic publicatæ. s. aditæ hereditatis.
s *Decuesa.* coram iudice: & dic per cursum seruatis.
t *His.* laicis minoribus.
u *Clericis.* sed an idem in laicis? Respondetur sic, per. l. institu. de liber. §. multis. vbi dicit ecclesiis, sed non per. l. istam nisi in clericis, in quibus erat speciale.

TITVLVS XIIII.
DE HIS QVI IN ECclesiis manumittuntur.

Minor. 25. annis coram antistite & plebe potest seruum suum manumittere scriptura interueniente. Salycetus.

1. Impp. CONSTANTINVS. A. ad Protogenem episcopum.

Amdudum * placuit, vt in ecclesia catholica libertate domini d suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis e assistentibus Christianorum antistitibus f id faciant: g vt propter facti memoriam vice actorũ interponatur qualiscunque scriptura, in qua h ipsi i vice k testiũ signent. l Vnde à vobis m quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates quo quisque vestrum pacto n voluerit, dummodo vestræ voluntatis euidens appareat testimonium. o Dat. VI. Id. Iunias, Sabino & Rufino Conss.

TITVLVS XIIII.
DE LEGIBVS ET CONstitutionibus principum, & edictis.

Iudex non debet recedere à iure scripto propter æquitatem non scriptam, nisi auctoritate principis ad quem hoc pertinet, scilicet limitare tale scriptum. b. d.

1. Imp. CONSTANTINVS. A. Basso præfecto. † vrbi.

Inter æquitatem †† iusque † interpositam interpretationem nobis solis a & oportet & licet inspicere. Da. III. Non. Decemb. Sabino & Rufino Conss.

Priuilegia nõ faciunt ius generale: sed in suis terminis sunt seruãda. Subrepsit autem

Pauperum.

A *Plenum.* i. plenam libertatem, & erat in clericis speciale. hõ die commune ius est: vt instit. de liberti. §. fina. & in corpore aut thenticorum: vt liber. de cetero §. fin.

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIONIBVS,
&c. Supra de religione quæ ad fidem & ecclesiam pertinet, nunc de ea quæ ad leges sacras: vt. j. eo. leg. sacras. simile. Vel sic: Supra de diuinis sacris dictum est, nunc de humanis sacris ponimus leges sacras. simul: vt. j. eo. d. leges sacras. fusti. in fi.

Clericis permittitur inter vinos & in vltima voluntate seruos suos manumittere, & plenam libertatem consequuntur. Salycetus.

11. Idem. A. Oão.*

QVi religiosa † P mente in ecclesiæ gremio seruis suis meritam q concesserint libertatem, r eandẽ eo iure donasse videantur, quo ciuitas Romana solẽnitatibus decursis s dari consueuit. Sed hoc duntaxat his t qui sub aspectu antistitũ dederint, placuit relaxari. Clericis u autem amplius concedimus, vt cum suis famulis tribuant libertatem, non solum in conspectu ecclesiæ ac religiosi populi plenum x fructum libertatis consecutum esse dicatur, verumetiam cum postremo iudicio dederint libertates, seu quibuslibet verbis dari præceperint: ita vt ex die publicatę voluntatis sine aliquo iuris teste vel interprete competat directa libertas. Da. Kal. Maij. Crispo II. & Constantino. II. Conss.

TITVLVS XIIII.
DE LEGIBVS ET CONstitutionibus principum, & edictis.

Iudex non debet recedere à iure scripto propter æquitatem non scriptam, nisi auctoritate principis ad quem hoc pertinet, scilicet limitare tale scriptum. b. d.

1. Imp. CONSTANTINVS. A. Basso præfecto. † vrbi.

Inter æquitatem †† iusque † interpositam interpretationem nobis solis a & oportet & licet inspicere. Da. III. Non. Decemb. Sabino & Rufino Conss.

Priuilegia nõ faciunt ius generale: sed in suis terminis sunt seruãda. Subrepsit autem

qui operas. Et interposita proprie ponitur. & nobis. i. à nobis solis oportet & licet inspicere. f. omnes. & sic concordat. d. l. j. de iudi. placuit. Item in eo quòd dicit soli principi licere, est cõtra. ff. e. l. non possunt. vbi etiã quilibet iudex facit legẽ trahendo de similibus ad similia. Sed dic quòd alla interpretatio non est generalis, sed causa illius tantum. cũ res inter alios acta, &c. vt j. res inter alios. &c. Sed hæc interpretatio necessaria, est generalis & probabilis, & in scriptis redigenda: doctoris autem tantum probabilis: vt. j. de profes. qui in vrbe Cõstantinop. l. j. lib. xij. nã nemo est adstrictus stare verbis magistri. vt j. de profes. l. j. lib. x. Necessaria tantũ, vt iudicis in vna causa, quæ etiã in scriptis est redigenda. Generalis tantũ & nõ in scriptis, vt consuetudo: vt. ff. e. l. nõ possunt. & l. nam vt ait. & l. fi de interpretatione. Itẽ cõtra. ff. eo. nõ ambigitur. & ff. à quib. ap. nõ licet. l. j. & fi. & instit. de iur. natu. §. lex est. & j. de offi. præfecti prætо. l. formam. Respondetur: isti faciunt auctoritate principis: vt j. eo. l. ũ imperialis. in fi.

†al. P. P.
† Concor. cap. inter alia ante ma. sbi, & igitur & vnde iste prodit, interpretatio quoque pro cedat. quæ verba, nullũ dubiũ sunt ex hac. l. sumpta. d. ista solutio difficilis Pan.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis & necessaria, & in scriptis redigenda: & ista soli imperatori competit. Quædam est generalis & necessaria, & in scriptis non redigenda, quæ competit consuetudini. Alia nec generalis nec necessaria, nec in scriptis redigenda, & ista neminem ligat. Ad hoc autem quod dicitur, quod senatus potest interpretari, dicas quod hæc dictio solus, nō excitat populū Romanū.

QVE. } CASVS. Imperator concessit priuilegium cuidam priuato vel corpori vel collegio. quæritur an trahitur ad alias personas vel res? Respondeo quod nō. Secundo prohibet ea retractari ab aliquo per rescriptum, & pœnam infamiæ retractāti imposuit. Tertio punit iudicem permittentem aliquid retractare. Vitianus. Notanter hoc text. quod priuilegiū à principe concessum non potest ab aliquo reuocari, nec in contrarium impetrari secundum Bald. Itē not. contra iudices qui audiunt allegationes cōtra priuilegia principum. nam temere allegantibus debent imponere silentium: alias puniuntur, vt hic Bal.

Relatio quid sit. Suggestio quid sit.

a *Quæ ex relationibus.* Relitio enim absentis suggestio præsentis: vel relatio in scriptis, suggestio sine scriptis: vel relatio simplex, suggestio cōsulendo. & pone in rege scribē te principi pro marchione Lancea quod daret ei quoddā castrū, quia bene seruierat.

†al. Iudex. al. iudices.

b *Consultatione.* partis, vel etiam alicuius iudicis an auferat castrum tali militi qui multum seruierat principi: & imperator per priuilegium concedit, & non auferri præcipit.

**al. plectendus est. al. plectendis sunt.*

c *Proceram.* id est, consiliariorum.

d *Statumen.* immo statuum in communi audit orio est ius generale: vt ff. eod. l. b impedialis. quæ est contra. Solu. hic in priuilegiis.

a Solue aliter secundū Bald. & dic quod ibi loquitur in sententia definitiua curis dispositiua vel declarativa hic in interlocutoria secundū P. & b Dic aliter & quod loquitur in concessione quæ non continet ius imprimi. fac. circa fin. sed ibi de his quæ sunt in iuris corpore clausæ sed facta, hic non sic: vt infra l. proxim. in fin. Item contra infra quæ sit lon. consule. l. fin. in fi. sed expone ibi, perpetuæ, id est, sine præfinitione temporis: vt ff. de diuer. rel. falso. non autem perpetuæ, id est generales. Vel intellige generaliter inter ipsas personas, inter alias non. Item contra ff. quod quisque iuris. l. ij. sed ibi non excedit personam ratione sui fauoris, sed ratione odij. b Vel distingue, postulatio facta fuerit, neene: vt in l. ij. illius tituli.

l *Negotio.* non ergo producentur ad consequentiam: vt inst. de iur. na. §. sed & quod princip. & ff. de consti. prin. l. j. in fi.

m *Notam infamiæ.* ipso iure, vel per sententiam.

n *Astutē.* id est malitiosē.

o *Rescripto.* scilicet quia velit aliud rescriptum contra primū impetrare.

III. Iidem AA. ad Senatum.

LEges[s] vt[t] generales ab omnibus æquabiliter in posterum[u] obseruentur, quæ vel missæ à nobis ad venerabilem cœtum[x] oratione cōduntur, vel inserto edicti[y] vocabulo nuncupantur, siue eas nobis spontaneus motus ingesserit, siue precatio,[z] siue relatio,[a] vel lis mota legis occasionem postulauerit. Nam satis est edicti eas nūcupatione censeri, vel per omnes populos iudicum programmatibus[b] †diuulgari: [c] vel expressius continere[d] * quod[e] principes censuerint † ea quæ in certis negotiis statuta sunt, similium † quoque causarum fata[f] componere. Sed & si generalis lex vocata est, vel ad omnes iussa est pertinere, vim obtineat edicti: & interlocutionibus quas in vno negotio iudicantes protulimus, vel postea proferemus, non in commune præiudicantibus: [h] nec his quæ specialiter quibusdā concessa sunt ciuitatibus, vel prouinciis, vel corporibus, ad generalitatis [i] obseruantiam pertinentibus. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rauennæ, Theodosio. A. XII. & Valentiniano A. II. Conss.

Princeps debet viuere secundum leges: quia ex lege eius pendet auctoritas. Baldus Vel sic: De debito honestatis princeps legibus est subiectus. Et paribus licet iudicare, non imperare. Salycetus.

IIII. Iidem AA. ad Volusianum præfectum prætorio.

DIgna vox[k] est maiestate regnātis, legib[l] alligatū se principem profiteri. Adeo[l] & ff. ad legem Falcid. l. j. §. si coheredis. Sed contra infra eodem. l. fina. Solu. ibi. à capite vsque ad finem audiuit princeps negotium, hic nō. Vel ibi definitiuè, hic interloquendo. Item contra. ff. quod metus cau. l. metum. §. sed quod prætor. in fin. sed illa est recepta in corpore iuris, hæc de his quæ non sunt receptæ. Vel solue vt ibi. Item contra. ff. de constit. pecu. l. fin. & ff. de iuris & fac. igno. l. penul. §. fina. sed ibi de his quæ sunt receptæ in corpore iuris: vt s. eadem l. in principio. hic de his quæ non sunt.

i *Generalitatis.* repete, ne[c].

k *Digna vox.* Ponit casum, & eius rationem & commendationem, & exemplum. Sed quomodo est digna vox, cum sit falsum: vt ff. eod. princeps. & ff. de leg. iij. ex imperfecto. & in authen. de consulibus. §. fina. coll. iij. & infra de testa. l. ex imperfecto? Respond. digna est si dicat se velle: non quòd sit: vt institut. quib. mod. testa. infir. §. fin. & in præalleg. l. ex imperfecto. Alij dicunt quòd hic permittitur mentiri: vt institu. de act. §. aliæ. quod non placet.

l *Adeo.* hoc est, tantum de auctoritate iuris nostra pendet auctoritas, id est, imperium, adeo vt digna vox sit maiestate regnantis.

De auctoritate.

a *De auctoritate.* hæc est ratio primi dicti. & quod dicit iuris: scilicet legis regiæ, quæ est de imperio trāsferendo de populo in principem, vt insti. de iure nat. §. sed & quod princip. & j. de vete. in. enu. l. j. §. hoc etiam.

b *Principatum,* sub. quam leges principatui siue imperio. q. d. maior est honor, & maior est conuenientia, cum imperium sit de fortuna, vnde dicitur: Si fortuna volet, fies de rhetore consul. Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor. ac leges sunt diuino nutu prolatæ, vt infra de præscrip. lon. tem. l. fi. & sic immutabiles. Accursius.

**al. de auctoritate non stra iuris pendet auctoritas.*

c *Et oraculo.* id est exemplo. & quod dicit, edictali, id est huius generalis. l. alias ponitur edictum pro edicto prætoris. Vel potest dici, quòd oraculum est quod ad oratione alicuius vel preces concessum est. vel oraculum est diuina voluntas ore hominis declarata, vt. j. de præscript. lon. tem. l. fi. in fi.

†ex lib. Nouell. Theodos. tit. 3.

d *Quod.* scilicet solutos esse legibus.

†Concor. c. fi. de vet. iu. lib. 6.

e *Iudicamus.* scilicet successori nostro. & non dicit præcipimus, quia par in parem non habet imperium, vt. ff. de arbit. l. nam & magistratus. & ad Trebel. l. ille a quo. §. tempestiuum.

Par in parē non habet imperium.

f *NOn dubium est.* Ista lex est multum not. secundum Bar. Pau. de Cast. & Iasonem hic, quia multæ leges & eius materiæ concurrūt in ipsa, & in ea examinantur materiæ infinitarum legum. Ad euidentiam igitur præmitte, quòd habemus tres terminos, scilicet facere contra legem, committere in legem, & facere fraudem legi. Nam facere contra legē, est quando quis facit de directo contra verba & mentem legis, vt in hoc exemplo. Lex prohibet minorem alienare res immobiles sine auctoritate tutoris, & decreto iudicis. si ergo minor alienaret sine ista solennitate, dicitur facere contra legem. Facere fraudem legi, est quando quis non venit contra verba. l. sed contra mentem, immo verba legis obseruat. exemplum: Lex prohibet ne pecunia numerata mutetur filiofa. aliquis nō mutat pecuniam, sed fructum vel aliam rem vt postea filiusfamilias vendat, & pecuniā habeat. Iste non facit contra verba l. sed contra mentem: ideo fraudem. l. facit. vt. l. sed & Iulianus. §. mutui. ff. ad Macedo. Committere vero in legem, est terminus generalis ad duo supradicta. siue enim directo faciat contra. l. siue faciat contra solam mentē: vtroque casu dicitur committere in legem. & de hoc proprie loquitur lex ista, quam diuide in quinque partes, quia primo ponitur dictum. Secundo, effectus dicti. Tertio, declaratio effectus. Quarto, quædam exceptio. Quinto, conditio generalis. secunda ibi, nec pœnas. tertia ibi, nullū enim. quarta ibi, quod ad omnes. quinta ibi, sed in prædictam. secundum Bald. & Iason. Istis præmissis casus in terminis talis est: Quidam seruauit verba legis, & non mentem. quæritur an legem offendat, & facit contra legem? Respondeo sic. & hoc dicit prima pars. Sed instatur, quis est effectus huius dicti? Respond. quia talis offendens mentem legis, pœnas legales euitare non poterit. hoc secundo. Instatur tertio, quæ sunt istæ tres pœnæ? Respondet & dicit, quod pœna est, quia nullum pactum, nulla conuentio, nullus contractus factus contra mentem legis valet. & hoc extenditur ad leges antiquas & nouas. Nam eo ipso quòd aliquid prohibetur, videtur habere tacitam clausulam derogatoriam & anoullatoriam quod sit. & etiam eius quod sequitur ex eo vel ob id. & concludit imperator ex prædictis quandam regulam, quòd nec stipulatio, nec mandatum, nec iuramentum tenet ex his quæ sunt reprobata per legem vel mentem legis. h. d. secundum Bald.

Facere contra legem.

Facere fraudem legi.

Committere in legem. Diuisio.

g *Amplexus.* id est circumplectens, adeo vt à verbis tanquam iudeus recedere nolit. immutatur enim quandoque eorum significatio, vt ff. quemadmo. vsufr. ca. l. iij. §. desinere &. ff. de aqua quotidi. & æsti. l. j. §. quæsitum. Item vbicunque punitur actio pro accusatione, & econtra, vt in authen. de sanct. episco. §. si quis autem pro pecuniaria. col. ix. &. ff. de sepulch. vio l. iij. §. fin. Itē vbicunque verbū generaliter positum, restringitur, vt ff. de calum. l. in heredem. &. l. hæc actio. Quandoque econtra extenditur verbum legis, vt insti. de re. diui. §. appellatione & ff. de iurisdi. om. iu. l. ij quis id. §. fina. sic ergo non licet mentem offendere, siue eadem sit cum sensu verborum, siue non. Sed an verba legis tantum liceat offendere, licet mens vel æquitas sit in contrarium? P. dicit quod nō: vt. ff. qui & à quib. l. prospexit. & de testamē. l. quod constitutum. & de exer. l. j. §. si patr. l. adigere. §. quāuis. & totum illud generale, sentum non verba specialiter, vt. ff. de admin. leg. l. iij. §. conditio. & ff. quod cum eo l. filius fa. & de in ius vocand. l. quamuis. Tu dic si paret alia mens, & est redacta in scriptis, tūc sententia lo. tenet si non, tunc Placen. vt. ff. de lega. iij. l. non aliter. & de exce. l. j. §. si is. & de test. mil. quod constitutum. & s. eod. l. j. Item dic quot modis fiat fraus legi. vt dixi. ff. e. l. contra.[b]

†Concor. ca. quæ contra nos. de reg. in. li. 6.

†al. sed si quid.

h *Nullum enim pactum.* scilicet ad excipiendum. vel dic, expressum.

a Assum. glo. sequitur Bal. in. l. quicunque infra de sect. su. & in. lib.

i *Nullam conuentionem.* ad agendum. Vel die tacitam. Vel die pro eodem poni.

k *Nullum contractum.* vbi hinc inde contrahitur obligatio. vt ff. de verbo. signi. l. I abeo. ij.

Ad lde glo. 14. quæstio ne. 4. pleni. quo & Dy. in c. fin. de reg. in. li. 6. & glo in c. quanto. extra de prini. & ibam sol. reprehendunt omnes docto. ideo die secūdū B. quod ista verba habeantur pro insectis. intelliguntur scilicet, per fictionem. Iason hic.

l *Quod ad omnes veteres.* vt Digesta.

m *Nouellas.* vt Codex.

n *Pro infectis.* opponitur de maleficiis. sed hic loquitur, in his quæ de iure sortiuntur effectum: vt pacta & simila. Item opponitur de his quæ nō debent fieri, facta tamen tenent, vt. ff. sed præter legem. lex enim non resistit, sed assistit. Item opponitur de his quæ etiam postea confirmantur, vt. j. de contract. ib. iu. l. j. & j. de nupt. & si contra. sed ea sunt prohibita fieri vel in choari, non confirmari. Item opponitur de his quæ inutilia sunt per exceptionem, vt in Macedoniano, & Velleia. & dolo. & metu. Respond. perinde est ac si ipso iure sint inutilia intellig. nitur de libero homine vendito inter ignorantes. vt. ff. de cōtrahend. empt. & vēdi. l. liberi. Respond. hic deliquit vterque: ibi alter tantum, puta venditor, vt ibi notatur. vel ibi nullus. Item opponitur. ff. ad municip. l. Titio. in prin. sed actio in factum aufertur per eum cuius interest, vel respondetur vt ibi. Item opponitur. ff. de condic. ob turp. caus. l. idem. §. sed quod meretrici. sed non facit turpiter, quod accipit.

o *Ex eo.* vt ex venditione vel alio contractu tradito. Sed opponitur, quia ex inutili traditione vel contractu quandoque dominium transfertur, vt. ff. de dolo. l. & eleganter. §. j. respon. qui actionem habet, ipsam rem habere videtur, &c. vt. ff. de regu. iur. l. qui actionem. Item opponitur, quòd in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. vt infra de condic. ob turp. caus. l. ij. Sed certe repetit fiscus, vt. ff. de iure fisci. l. Lucius. Item opponitur de filiofam. in quem transit dominium pecuniæ mutuo datæ. Sed ibi creditor deliquit mutando, non filius capiendo. hic autem loquitur vbi vterque deliquit. Ir.

p *Ob id.* vt fideiussor vel pignus. Sed opponitur infra de prediis mino. l. etsi is. Solu. secundum M. hic in perpetuo prohibitis, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Alterũ res alteri quando licita alteri nocebit.

bitis, sed alienatio prædij minoris nõ est perpetuo prohibita: quãdoq; enim cõceditur, vt ob æs alienũ: vt in eo.tit.l.ob æs. & secundũ hoc nulla oppositio obstaret. Sed certe si in perpetuo prohibitis tantum seruatur hæc lex, in paucissimis casibus locum haberet: quia vix est aliquid sic generale, cui non derogetur per speciale. vt ff. de regu.iur.l. omnis definitio. Dico ergo prohibitum esse res minorum alienari in eorum præiudicio: non autem præiudicatur minori, si tutor sit obligatus, vel res eius. Similiter opponitur & respondetur.ff.de arb. l.si pupillus.& ꝛ.de sacrosan.eccle.iubemus. ij.§.sane.j. Vel si velis euitare omnes oppositiones, dic quod in perpetuo prohibitis loquatur. quod non placet. Vel sol.ad omnia, & dic vt dixi in princ. quod loquitur quando lex aliquid prohibet, & vltra non procedit: vt.ꝛ.de sacrosan.eccle.l.nemo martyres. si autem vltra procedat, serua quod statuit. Nec habet locum hæc.l. generalis, cũ speciales clausulæ habeant locum: vt ff. de verbo. obliga.l.dotis. & de pœnis.l. sancto. & ex quib. cau. ma.sed & si per.§. dein de. Nec obstat quod hic dicitur, licet legislator, &c. vbi innuit idem esse siue vltra processerit, siue non: quia huiusmodi oratio non semper innuit cõtra: vt.ff.de verbo. obligat.l. quodcunque.§. ij. Item opp. de Barbario qui non debuit esse in dignitate: vt.ff.de offic.præto.Barbarius.

*al.xvij.vt in Novell. Theodos.

*al.introducta est & constituta.

†C. Th.l. 1.3. Idē aut Cicero.3. actione in Verrem,& Novella Iustiniani.19.

*al. etiam.

factum est, illud quoque casum atque inutile esse præcipimus.

Secundum itaque prædictã regulam, qua[a] vbicunq; †non seruari factum lege prohibente censuimus: certum est nec stipulationem [b] huiusmodi tenere, nec mandatum [c] vllius esse momenti, nec [d] sacramentum admitti. Dat. VII. *Id. April. Constantinop. Theodosio. A. XVII. & Festo Conss.

Funerabile interpretationem non recipit, quæ eum cui faucitur ladere possit. Sarcerius.

VI. Idem. A. Florentino. P. P.

QVod fauore [e] quorundam constitutum * est, quibusdam casibus ad læsionem eorũ nolumus inuentũ videri. Dat. Kal. Aug. Theodosio. A. XVII. & Festo. Conss.

Natũra legis est disponere de futuro, non de præterito: hoc primo nisi caueatur in lege, quòd extendatur ad præterita, vel pendentia. h.d. secundo. Bal.

VII. Idem. AA. Cypro præfecto prætorio & consuli designato.

2 LEges † & constitutiones futuris [f] certum est dare formam negotiis, nõ ad facta præterita reuocari: nisi nominatim & * præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum ſ sit. Dat. Non. April. Constantinop. Valentiniano. A. V. & Anatolio Conss.

Quando cõtingit casus nouus super quo oportet statui, recurritur ad principem: & ille cum procerum & senatorum deliberationis procedat faciendo suum statutum rudigi in scripturam. Bald.

VIII. Idem AA. ad Senatum.

HVmanũ esse probamus, si quid de cetero in publica [h] priuatáve causa emerserit necessarium, quod formam generalem & antiquis legibus non incertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatij, quã gloriosissimo cœtu vestro, Patres conscripti, tractari: & si vniuersis tã iudicibus, quàm vobis placuerit: tunc legata †[k] dictari: & sic ea denuo collectis omnibus recenseri: [l] & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis cõsistorio recitari: vt vniuersorum[m] consensus, nostræ serenitatis auctoritate firmetur. Scitote igitur, Patres conscripti, non aliter in posterum legem à nostri clementia promulgandam, [n] nisi supradicta forma fuerit obseruata. Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri imperij, & ad nostram gloriam redundare.[a] Dat. XVI. Kalen. Nouemb. Aetio. III. & Symmacho Conss.

Leges nõ debent ab aliquo ignorari hoc primo, Et si circa legem principis occurrit dubitatio, est ad principem recurrendum. Bal. vel sic: Ab omnibus debent seruiri, ad permissa fiẽdanda, & prohibita declinanda. Et legum obscuritas vel dubitata à principe est interpretanda & mollifiẽda, hoc dicit. Sa. Cyn.

IX. Impp. VALENTINIANVS. & MARTIA. AA. ad Palladium Præfectum prætorio.

LEges † sacratissimæ quæ [3] constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus de bent: [b] vt vniuersi præscriptos [c] earũ manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel [d] permissa [e] sectentur. Sed quid vero in hildem legibus latũ fortasis obscurius [f] fuerit, oportet id ab imperatoria interpretatione patefieri, duritiamque [g] legum nostræ humanitati incongruam emendari. Dat. VI. Id. Feb. Anthemio * Conss.

*al. Aetio & Studio Conss. relatus.

Dubitatio. nẽ quis deinceps dubitare debeat.

Dubitatio super noua lege nouiter emergens, debet diuini per interpretationem conditoris. h.d. Non intelligas quòd nõ possit diuim per iudicem causa inter litigantes, sed inter vniuersos debet diuina per conditorem. h.d. & tunc habet vim legis generalis. h.d. sex seq. Bal. Vel sic: Vbi legis intellectus consuetudine vel alia lege non est declaratus, princeps est adeundus. Salyceius.

X. Impp. LEO. & ZENO. AA.

CVm de nouo [h] iure quod inueterato vsu [i] non adhuc ſtabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam [k] suggestio iudicantis, quàm sententiæ principalis auctoritas. Dat. X. Kalen. Maij Leone iuniore. A. Conss.

Sententia definitiua principis lata super causa de qua plene cognouit, & eius declaratio habet vim legis generalis, & eius est interpretari, cuius est condere. Saly.

XI. Imp. IVSTINIANVS. A. Demostheni P. P.

SI imperialis [l] maiestas causam cognitionaliter examinauerit, & partibus comminus [m] constitutis sententiam dixerit: omnes omnino

†Hæc erat præfatio Nouellæ Diui Iuliani A. de matrimoniis Senatorum, quæ hodie extat integra. in li. Nouellæ Martiani in breuiario Alarici.

Legem declarari in duobus casibus.

Addition.

Reuocandam.

3 *Reuocare.* vt j. de repu. non dubium.

b LEges. *Debent.* vt & j. de iur. & facti igno. l. cõstitutiones. Sed contra ꝛ. de epis. & cle. l. repetita. & j. de iure delib. l. fi. in prin. Solu. vt in ambabus diximus.

c *Tres præcepto.* id est dicto.

d *Vel permissa.* pone semper vel, pro &.

e *Permissa.* hoc verbo etiam imperata continuentur. alias ponitur aliter, vt. ff. eod. l. legis virtus. Accursius.

f *Obscurius.* vt nomine datorum etiam donata contineantur, vt infra de col. authen. ex testamento dixi. & idõ vbicunque est dissensio doctorum.

g *Duritiam.* quod esset necesse, vt. ff. qui & à qui. l. prospexit.

h CVm de nouo. Supertius de legibus conditis & condendis dixit: nunc de his intelligendis. Et pone exemplum. In nouo iure sic statuit ius nouũ, sacramenta minorum inuiolabiliter obseruari, an tantum detur exceptio emptori? an etiam actio? interrogabitur de hoc princeps & ipse respondebit. sine eo tamen potest dici quòd etiam actio detur, vt ff. de acquiren. re. do. statuas. & ff. fami. ercis. inter coheredes. ſ. ij. & de leg. iij. cũ quis. ſ. nuptura. Et distingue hic cum dubitatio in iudicio contingit, aut super nouo negotio, puta an ciuitas possit dari in feudum: vel an monachus possit succedere in feudum. Aut super lege aliqua. Primo casu dominus imperator est cõsulendus, si est præsens: vt supra eod. humanum. & infra de ve. iu. enu. l. ij. ſ. sed quia diuinæ. & ff. de fideicom. liber. l. itaque. & arga. j. de iud. l. fi. ibi, ne compellatur. &c. Si autem non sit eius copia, tunc procedant de similibus ad similia. ff. eo. non possunt. Si vero super lege: si quidẽ certo modo per consuetudinem est intellecta, eius intellectui ſtabitur, vt. ff. eod. l. mi time. & l. si de interpretatione. Quod si ex consuetudine non est certificata: recurritur (vt dictum est) ad principem, si sit eius copia, vt hic, & ff. eod. & ideo & l. nam vt ait. ibi, vel certa iurisdictione &c. alioquin interpretabitur in benigniorem partem, vt ff. eod. l. benignus. & l. in ambigua. sed si dubitem quæ sit benignior, vel rus. ſ. j. quanquam videtur primo standum significationi verborum, vt ff. de leg. iij. non aliter. Tertio procedam de similibus ad similia. vt ff. eo. l. neque leges. & de hoc dixi ff. eo. non possunt.

i *Vſu.* id est consuetudine.

k *Tam.* si à primo incipias, hæc duo sunt necessaria. sic j. de iure delibe. l. potuit.

S *Imperialis.* Tria facit. primo ponit dictum. secundo adducit tres rationes ad illud probandum. tertio concludit. secunda ibi, quid enim maius, tertia ibi explotis iraq; Bald. CASVS. Si causa ventilata est coram principe, & ab eo definitiua: dicitur quod illa sententia erit lex communis etiam ad alia similia, cum & lex antiquadicit, quod principi placuit, &c. Secundo quæritur, an princeps possit legem dubiam interpretari, quam dubitationẽ remouet, dicens: cum & legem posse cõdere de novo, quare alias recurretur ad eum pro his & aliis dubiis, si eius interpretatio non valeret? Solus ergo ipse est conditor & interpres legum, saluo quod iurisconsulti fecerunt: quia ipsi auctoritate principis fecerunt. Viuia. Not. in ver si. Quid enim, &c. & nihil est maius & sanctius imperio, & hoc intellige nisi apostolatus beati Petri, cũ apostolicus cõfirmet priu cipẽ: vt in auth. de defen. ciuit. ſ. interim. & ideo imperator iurat domino papæ fidelitatem, per. c. venerabilẽ, extra de elec. & cle. j. de iureiur. Bald.

*alicui. legis vice obtinere apte dicitur, &c.

*scrupulositatem.

*al. retinere haberi.

l *Si imperialis.* hanc. l. intellige in his quæ non sunt decisa per ll. vt in feudo. & similibus. in aliis enim potius legẽ seruaremus scriptam, cum hæc sententia nõ sit lex cõstituta sicuti debet cõstitui: vt ſ eo. l. humanũ.

†dextrẽ tur.

m *Comminus.* i. præsentialiter. aliàs non valeret: vt. ff. de re iudi. l. de vnoquoque. Item magis ob absentiam quã quia ius habeat contra absentem, lata videtur: vt ff. de euic. ſi ideo. & ff. de inoffic. test. l. qui repudiantis. ſ. ff.

*al. legislatorem.

†huiusmodi.

n *Similibus.* contra ꝛ. eo. l. ij. fol. vt ibi. Item contra j. de senten. l. nemo. sed hic principis, ibi alterius iudicis.

o *Legis vim.* vt insti. de iure nat. ſ. sed & quod principi.

P *Soli imperatori.* hoc expone. vt j. statim.

q *Leges.* nunc respondet.

*al. quia hoc est maiestas, &c.

r *Autem.* id est certe.

s *Aenigmata.* id est subtiles dubitationes.

t *Explosis.* id est remotis.

u *Solus imperator.* ita ꝙ nullus alius solus. vnde populus Romanus potest etiã hodie legẽ cõdere: vt insti. de iure na. ſ. lex. Itẽ senat⁹. vt ff. eo. l. nõ ambigitur. Excludit ergo solus singulas generũ, nõ genera singulorũ: vt & ibi, Scipio solus ciuitatem seruauit: id est nullus alius: solus. magis autẽ populus seruauit. Itẽ nõ obstat. j. de offic. præfect. præto. l. formam. alias norma. quia auctoritate principis hoc facit: vt & hic subiicit. Itẽ ne quod

indices qui sub nostro imperio sunt, sciant hanc esse legẽ non solum illi causæ pro qua producta est, sed & omnibus similibus. n Quid enim maius, quid sanctius imperiali est maiestate? vel quis tantæ superbiæ fastidio tumidus est, vt ie galem sensum contemnat: cũ & veteris iuris conditores cõstitutiones quæ ex imperiali decreto processerunt, legis [o] vim * obtinere, aperte dilucideque definiant? Cum igitur & hoc in veteri [p] legibus inuenimus dubitatum, si imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat huiusmodi regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitate* [q] rimus, quàm corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem imperatorum legum interpretationem siue in precibus, siue in iudiciis, siue alio quocunque modo factam, ratam & * indubitatam haberi. Si enim in præsenti leges condere soli imperatori [r] concessum est: & leges [q] interpretari, solo dignum imperio esse oportet: Cur autem [r] ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oriatur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existimẽt, ad nos decurratur? † & quare omnes ambiguitates iudicum, quas ex legibus oriri cuenit, aures accipiunt nostræ, si non à nobis interpretatio mera [s] procedit? Vel quis legum ænigmata [t] soluere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is cui soli legislatorem* esse concessum est? explosis [t] itaque his † ridiculosis ambiguitatibus, tam conditor quàm interpres legum solus [u] imperator iuste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris iuris conditoribus: quia & eis * hoc maiestas imperialis

Universidad de Deusto
Biblioteca

†al. Recita ta septimo militario vbi Constitutio Constantinopolitana in nouo palatio cognoscitoris iudicium.

quod dicit, quod populus transtulit potestatem in principem. Nã expone, id est concessit, vt ff. de offic. eius cui man. est iurisd. l. j. in fi. Alij, vt Io. dicũt quod populus Romanus hodie non potest facere legem.

a *Permisit.* vel ratum habuit: vt in prœmio instit. §. cumque. & facit infra de vete. iur. enu. l. j. in princ. tertiæ col.

†C. T. 1. 3. 1.

DE MANDATIS Principum.

Supra de constit. principum dixit. Sed quia mandata sunt constitutiones speciales, ideo de his subponit. Et est inter mandatum & constitutionem differentia tanquam inter genus & speciem.

b Si quis. *Scriptis.* non autem testibus, vt hic: & est speciale, vt & ar. ff. de episc. & cle. si qua per calum. §. fin. Et no. infra si minor se ma. dix. l. iij. & die de hoc extra de iureiurã. c. ego.

quæcunq; hac constitutione cauentur probabile est ea cum maximo augmento postea transfusa fuisse in Nouellã 17. de mandatis principũ, cuius epitome 14. capitulis cõtenta ex Iuliani Nomellis sumi potest.

DE SENATVSconsultis.

Dictum est supra de legibus quæ à populo eiusq; interuentu fiebãt: sed quia auctu populo in immensum difficile erat posse conuenire in lege condenda: ideo elegit populus centum capitulis cõ senatores, vt ipsi vice populi cõsulerentur, vt quid quod statuerent, lex esset, vt instit. de iure natu. §. senatusconsultum. & ita factum est senatusconsultum Velleianum, Macedo. & alia multa.

c Quæ. *Firmitatem.* vt instit. de iure naturali. §. senatusconsultum.

†alias Imppp. Valentes. Theo. & Arcad.

d *Statutorum.* à senatu.

e *Crimine.* & sic etiam deportetur. vt j. ad legem Iul. de ambi. l. j. & hoc quia magnæ auctoritatis est senatusc. vt. ff. à quibus appel. non li. l. j. & ff. de flu. l. quominus. & facit infra de precib. imp. offerendis. l. rescripta.

*Legatur.

‡Hæc constitutio reperitur etiã in capite Digestorũ, cum inscriptione: DE CONCEPTIONE DIGESTORVM.

DE VETERE IVre enucleando.

De nouis iuribus dixit, nunc de veteri. vel sic: Expositæ sunt supra duæ partes legũ, scilicet constitutio & senatusconsul. videamus de plebiscitis, & pretorum edictis, & ita de vetere iure enucleando. Et quia in compositione veteris iuris quidam maiorem, quidam minorem scientiam habuerunt, de auctoritate eorum ponit. A.

f De. Prima lex dicit quòd mandat permisit. a Dat. † VI. Kalend. Nouemb. Decio. V. C. Conss.

TITVLVS XV.
DE MANDATIS Principum.

Mandatum principũ non potest probari nisi per scripturam. Bald. vel sic, Prætextu mandati principis non debet admitti quis cuiusuis dignitatis, nisi illud probet in scriptis. Salycetus.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Eusigium præfectum præto.

SI quis † adferat cũ mãdatis nostris secretis se veniſſe: omnes sciant neminem quicquã nisi quod scriptis b probauerit esse credendum: nec vllius dignitate terreri, siue ille tribuni siue notarij, siue comitis proferat dignitatem: sed sacras nostras litteras esse quærẽdas. Dat. XVI. Kal. Iul. Hæracleæ, Merobaudæ. II. & Saturnio Conss.

Græca Constitutio.

TITVLVS XVI.
DE SENATVSconsultis.

Senatusconsulta sunt seruanda, & contra ea rescripta non valent, & imperator punitur. b. d. Salycetus.

1. Imppp. GRAT. † VALENT. & THEOD. AAA. ad Senatum.

VAmuis senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem, c tamen nostris legibus etiam idẽ prosequimur: adiicientes, vt si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod rescriptum tentauerit: vt transire ei formã liceat statutorũ: d tertia patrimonij parte multetur, & dãnatus ambitus crimine, e maneat infamis. Dat. VII. Kalend. Aug. Heracleæ Richomere & Clearcho. Conss.

TITVLVS XVII.
DE VETERI IVRE ENVcleando, & de auctoritate iuris prudentium qui in Digestis referuntur.*

1. Imp. IVSTINIANVS A. Triboniano viro eminentiſ. quæstori sacri palatij.

DEo f † auctore nostrum gubernante imperiũ quod nobis à cælesti maiestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacẽ decoramus, & statum reipublicæ sustentamus: & ita animos nostros ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium, vt neque armis g confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducib. vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solam prouidentiam referamus summæ trinitatis, vnde & mundi totius elemẽta processerunt, & rerum dispositio in orbem terrarum producta est. Cum itaque nihil tam studiosum in omnib. rebus inuenitur quàm legum auctoritas, quæ & diuinas & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem legũ tramitem (qui ab vrbe condita & Romuleis descendit temporibus (ita esse confusum, vt in infinitũ extendatur, & nullius in humanæ naturæ capacitate concludatur: prius nobis studium fuit à sacratiſsimis retro principib. initiũ sumere, & eorum constitutiones emendare, ac viæ dilucidæ tradere: quatenus in vno codice congregatæ, & omnia superuacua similitudine & inquietiſsima discordia absolutæ: vniuersis hominib. promptũ suæ synceritatis præbeãt præsidium. Hocque h opere consummato, & in vno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato: cum ex paucis & tenuioribus releuati, ad summam & plenissimam iuris emendationem peruenire properaremus, & omnem Romanam sanctionem & colligere, & emendare, & tot auctorum dispersa volumina vni codici indita ostendere, (quod nemo alius neque sperare neque optare ausus est:) res quidem nobis difficillima, immo magis impossibilis videbatur: sed manibus ad cælum erectis, & æterno auxilio inuocato, eam quoque curam nostris animis reposuimus, freti Deo, qui & res penitus desperatas donare, & consummare virtutis magnitudine potest. Et ad tuæ i synceritatis optimũ respeximus ministerium: tibiq; primum hoc opus cõmisimus, ingenij tui documẽtis ex Codicis nostri ordinatione acceptis: & iussimus, quos probares tam ex facundiſsimis antecessoribus, quàm ex viris disertiſsimis togatis fori ampliſsimæ sedis ad sociandum laborem eligere. His itaque k collectis, & in palatium nostrum introductis, nobisq; tuo testimonio placitis totam rem faciendam permisimus: ita tamen, vt tui vigilantiſsimi animi gubernatione res omnis celebretur. Iubemus igitur vobis, antiquorum prudẽtium, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarumq; legũ sacratiſsimi principes præbuerũt, libros ad ius Romanum pertinẽtes & legere, & elimare: vt l ex his omnibus materia colligatur, nulla (secundum quod possibile est) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi quod vnũ pro omnibus sufficiat. Quia autẽ & alij libros ad ius pertinentes scripserunt, m quorum scripturæ à nullis auctoribus receptæ, nec vsitatæ sunt: neque nos eorum volumina nostram inquietare †sanctionẽ n dignamur. Cumque hæc materia à summa †nostri numinis liberalitate collecta fuerit, °oportet eam p pulcherrimo opere extruere, & quasi proprium & sanctiſsimum templum iustitiæ consecrare, & in libros quinquaginta & certos titulos totum ius digerere, tam secundum codicis nostri constitutionem, quàm edicti perpetui imitationem, prout hoc nobis *commodius esse potuerit, vt nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum, sed his quinquaginta libris totũ ius antiquũ per mille & quadringẽtos penè annos cõsusum, & à nobis purgatum, quasi quodam muro vallatum nihil extra se habeat: omnibus auctorib. iuris æqua dignitate pollentibus, & nemini quadã prærogatiua q seruãda: quia nõ omnes in omnia, *sed certi per certa vel meliores vel deteriores inueniũtur. Sed neq; ex multitudine b auctorum, quod melius & æquius est, indicatote: cũ possit vnius forsan & deterioris sententia & multos & maiores aliqua in parte superare. Et ideo ea quæ in notis c Aemilij Papiniani ex Vlpiano & Paulo, necnõ & Martiano adscripta sunt, quæ antea nullam vim propter honorem splendidiſsimi Papiniani obtinebant, non statim respuere: d sed si quid ex his ad repletionem summi ingenij Papiniani laborum, vel interpretationem, necessarium esse perspexeritis, & hoc ponere, legis vicem* obtinens, non moreminí: vt omnes qui relati fuerint in hunc codicem prudentiſsimi viri, habeant auctoritatẽ, tanquam si eorum studia ex principalibus cõstitutionib. profecta, & à nostro diuino fuerint ore profusa. Omnia e enim merito nostra facimus, * quia ex nobis omnis eis impartietur auctoritas. Nã qui subtiliter f factum emendat, laudabilior est eo qui primus inuenit. Sed in hoc studiũ vobis esse volumus, vt si quid in veterib. libris non bene positum inueniatis, vel aliquod sit per fluum, vel minus perfectũ: superuacua lõgitudine semota, & quod imperfectũ est repleatis, & omne opus moderatum & quàm pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus obseruando, vt si aliquid in veteribus legibus vel constitutionib. quas antiqui in suis libris posuerunt, non rectè g scriptum inueniatis. & hoc reformetis, & ordini moderato tradatis, vt hoc videatur esse verum & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod à vobis electum & ibi positum fuerit. Et nemo ex cõparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cũ enim antiqua lege regia nuncupabatur, omne ius, omniq; potestas populi Romani in imperatoriã trãs-

*Hæc verba ponũtur in gl. super ver. Græci, in c. vt veterum. d. sim. 9.

*al. legis vim.

*Concor. gl. fi. in c. 1. extra de transac. vbi hæc verba formaliter recitantur.

†imaginẽ re.

†al. Cum hac materia sonuit numinis liberalitate collecta tum &c.

2 *Prærogatiua.* arg. contra infra. de offic. rectoris prouinciæ. l. potentioris. & not. hic hoc verbum.

*al. prout hoc velis commodius esse ponere.

b Ex *multitudine.* sic pro testibus, vt. ff. de testibus. l. ob carmen. §. fi.

c *In notis.* id est libris Papiniani notatis per istos alios. Accur.

d *Respuere.* scilicet vetus.

e *Omnia enim.* Nota omnia enim merito, &c.

f *Subtiliter.* si habes, non subtiliter: dic, nõ subtiliter factum qui emendat, &c. Si habes, non insubtiliter: dic, emendat non insubtiliter, sed subtiliter. sic ff. de heredibus instituendis. l. j. §. ij.

g *Recte.* quo ad sententiã, sed superior §. quo ad ordinationem.

h *Translata sit.* i. concessa. sic ff. de officio eius cui mandata est iurisdictio. l. j. in fin.

i *Nulla.* Nota nullum contrariũ vel simile in legib' reperiri vel inueniri, vt. j. l. proxi. §. per contrarium.

k *Codicis.* scilicet Digesti.

l *Roma sequi.* vt. ff. de legibus & senatusconsultis. de quibus. Item no. Romã caput orbis.

m *Codicibus.* id est Codice & Digesto.

n *Codicem.* id est Digestum.

o *Obtinẽs.* repete, iubemus.

p *Commentarios.* f. faciendo & addendo nouas leges. Nam non prohibet exponi istas, sed verius est quod reprobet: vt statim pater.

q *Codicis.* i. Digesti.

r *Admonitoria.* signa antiqua quę vicem tenent cõcordantiarum.

s *Ex interpretatione.* de qua dixi supra de leg. & consti. l. j.

t *Significetur.* quia dicit Iul. li. x. cõtinue enim debet scribi.

u *Codex.* id est Digestum.

x *Digestus.* i. factus.

lata sit h potestatẽ: nos vero sanctionẽ omnẽ non diuisimus in alias & alias conditorum partes, sed totam nostram esse volumus, ne quid possit antiquitas nostris legibus abrogare. Et in tantum volumus eadem omnia cum reposita sint obtinere, vt si aliter fuerint apud veteres conscripta, in contrarium autem in compositione nostra inueniantur: non scripturæ, sed nostri electioni hoc adscribatur. Nulla i itaq; in omnibus prædicti Codicis k membris ἀντινομία (sic enim à veritate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem sibi locum vindicet: sed sit vna concordia, vna cõsequentia, aduersario nullo constituto. Sed & similitudinem (secũdum quod dictum est) ab huiusmodi consummatione volumus exulare: & ea quę sacratiſsimis constitutionibus quas in Codicem nostrum redegimus, cauta sunt, iterum poni ex veteri iure non concedimus: cum diualium constitutionum sanctio sufficiat ad eorum auctoritatem, nisi forte vel propter diuisionem, vel propter repletionem, vel plenioremi indaginem hoc contigerit: & hoc tamen perraro, ne ex continuatione huiusmodi lapsus oriatur aliquid in tali prato spinosum. Sed & si quæ leges in veteribus libris positæ, iam per desuetudinem abierunt, nullo modo vobis easdem ponere permittimus: cum hæc tatummodo obtinere velimus, quæ vel iudiciorum frequentiſsimus ordo exercuit, vel longa consuetudo huius almæ vrbis comprobauit, secundum Saluij Iuliani scripturã, quæ indicat debere omnes ciuitates consuetudine Romæ l sequi & leges, quæ caput * est orbis terrarum, non ipsam alias ciuitates. Romam autem intelligimus non solum veterem, sed etiam regiam nostram; quæ Deo propitio melioribus condita est auguriis. Ideoque iubemus duobus istis codicibus m omnia gubernari, vno constitutionum, altero Iuris enucleati, & in futurum codicem n componẽdi: vel si quid aliud à nobis fuerit promulgãtum institutionum vicem obtinẽs, o vt rudis animus studiosi simplicib' enutrir', facilius ad altioris prudentię redigatur scientiã. Nostrã autem cõsummationẽ, quæ à nobis Deo annuente cõponetur, Digestorum vel Pandectarum nomen habere sancimus: nullis iuris peritis in posterũ audẽtibus cõmentarios p illi applicare, & verbositate sua supradicti codicis q cõpendium confundere: quẽadmodum in antiquioribus temporibus factũ est, cum per contrarias interpretantiũ sententias totũ penè ius cõturbatum est: sed sufficiat per indices tantũmodo & titulorũ subtilitates (quæ παράτιτλα nuncupantur) quædam admonitoria r eius facere, nullo ex interpretatione s eorum vitio oriundo. Ne autem per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio: iubemus non per signorum captiones, & compẽdiosã egnimata (quæ multas per se & per suum vitium ἐπιτομίας induxerunt) eiusdem codicis textum conscribi, etiam si numerus librorum significetur, t aut aliud quicquam. Nec enim hæc per specialia signa numerorum manifestari, sed per litterarum consequentiam explanari concedimus. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia vna cum aliis facundiſsimis viris studeat, & tam subtili quam cerrimo fini tradere: vt Codex u consummatus, & in quinquaginta libros digestus x nobis offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prouidentiæ argumentum, & nostri imperij vestrique ministerij gloriam. Dat. XIIII. Kalend. Ian. Constanti-

*vii. lib. 2. c. 5.

nop.

Universidad de Deusto
Biblioteca

† Exstat etiam hæc constitutio in capite Digestorū cū hac inscriptione.

DE CONFIRMATIONE DIGESTORVM.

*Vide Alciatum disputt. lib. 1. ca. 23.

TAnta. Quæ. scilicet, tempora.

b Vacillantem. s. sanctionem. & vocat tam imperatorū quā aliorū leges sanctionem.

c Hoc. s. antiquū ius.

d Extendentem. repete, sanctionem.

e Neque cōtrarium, neque idem, nisi iurisditione adiuuetur: vt §. I. proxi. §. nulla. & de nouo codice facien. §, quibus.

f Præsidium. i. Deū qui est præsidium mortis.

g Centena millia versuū, versus appellat leges, vel paragraphos, vel responsa.

nop. Lampadio & Oreste. VV. CC. Cons.

FELICITER.

II. Imp. † CAES. FLA. IVSTINIA. A. ad Senatus & omnes populos.

TAnta* circa nos diuinæ humanitatis est prouidē tia, vt semper æternis liberalitatib. nos sustētare dignetur. Post bella enim Parthica æterna pace sopita, postq; Vādalicam gentē ereptā, & Carthaginē, immō magis omnem Libyam Romano imperio iterum sociatā: etiam leges antiquas iā senio prægrauatas, per nostrā vigilantia præbuit in nouā pulcritudinē & moderatum peruenire compendium: quod nemo ante nostrum imperium vnquā sperauit, neque humano ingenio possibile esse penitus existimauit. Erat enim mirabile, Romanā sanctionem ab Vrbe condita vsq; ad nostri imperij tempora (quæ a penē in mille & trecentos* annos cōcurrunt (intestinis præliis vacillantē, b hocq; c & in imperiales cō stitutiones extendentē, d in vnā reducere cōsonantiā, vt nihil neq; e contrariū, neq; idē, neq; simile in ea inueniatur, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ vsquā appareant. Naq; hoc cælestis quidem prouidentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaq; more solito ad immortalitatis præsidium f respeximus, & summo numine inuocato, Deum auctorem, & totius operis præsulem fieri optauimus, & omne studium Triboniano viro excelso, magistro officiorum, exquæstore sacri nostri palatij & excōsule credidimus, eiq; omne ministerium huiusmodi ordinationis imposuimus, vt ipse vnà cum aliis illustribus & prudentissimis viris nostrum desiderium adimpleret. Nostra quoque maiestas semper inuestigando & perscrutando ea quæ ab his cōponebātur: quicquid dubium & incertum inueniebatur, cum numine cælesti rectè emendabat, & in cōpetentem formā redigebat. Omnia igitur cōfecta sunt domino & Deo nostro Iesu Christo possibilitatē tā nobis quā nostris in hoc satellitibus præstante. Et principales quidē constitutiones duodecim libris digestas, iā ante in codicē nostro nomine præfulgentē cōtulimus. Postea vero maximum opus aggredientes, ipsa vetustatis studiosissima opera iam pene cōfusa & dissoluta, eidē viro excelso permisimus tā colligere, quā certo moderamini tradere. Sed cum omnia pereūtabamur, à præfato viro excelso suggestum est duo penè millia librorum esse conscripta, & plusquā tricies centena millia versuum g à veteribus effusa, quæ necesse esset omnia & legere, & perscrutari, & ex his quod optimum esset eligere. Quod cælesti fulgore, & summæ trinitatis fauore confectum est, secundum nostra mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelsum fecimus, & in quinquaginta libros omne quod vtilissimū erat, collectum est, & omnes ambiguitates decisæ sunt, nullo seditioso relicto: nomenq; libris imposuimus Digestorum seu Pandectarum, quod omnes disputationes & decisiones in se habeant legitimas. Nā quod vndique fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt, a in centum quinquaginta pene millia versuum totum opus consummātes: & in septē partes eos b digessimus, non perperā, neq; sinè ratione: sed in numerorum naturā c & artē respicientes, & consentaneā eis d diuisionē partiū cōficientes. Igitur prima quidē pars totius cōtextus (quæ Græcè τὰ πρῶτα nucupatur) in quatuor libros repositā est. Secūdus autē articulus septē libros habet, qui de iudiciis appellatur. In tertia vero congregatione omnia quæ de reb. nominantur, contulimus, octo libris eis deputatis. Quartus autem locus, qui & totius compositionis quasi quidā inuenitur vmbilic e, octo libros suscepit, in quorum primo omnia quæ ad hypothecā pertinēt, repositā sunt, vt non à pignoratitia actione in libris de reb. posita multum distarent. Alio libro eidem inserto volumini, qui ædilitium edictum, & redhibitoriā actionē, & duplæ stipulationē, quæ euictionib. appositā est, continet: quia hæc omnia titulus emptionum & vēditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones quasi pedissequæ illarum ab initio processerunt, in vetustioris quidē edicti ordinatione in loca deuia & multum distātia diuagātes, per nostrā autē prouidentiā f his congregatæ: cum oportuerat ea quæ de eodē penē loquuntur, in contínio ponere. Alius deniq; liber post duos primos nobis excogitatus est, de vsuris & traiectitiis pecuniis, & de instrumentis & testibus seu probationibus, necnon præsumptionib. & memorati tres singulares libri iuxta compositionē de rebus positi sunt. Post hos quæ de sponsalib. & nuptiis, de dotib. & legibus earum dicta sunt, reposuimus, trib. librorum voluminib. ea concludētes. De tutelis autē & curationib. geminos libros cōscripsimus, & memoratā ordinationē octo librorum mediā totius operis reposuimus, omniavndiq; tā vtilissima, quā pulcerrima iura continentē. g Quintus autē nobis exoritur Digestorum articulus, in quo de testamentis & codicillis tā priuatorum quā militū omne quicquid antiquitus dictū est, inueniat quis repositum, quib. de testamentis appellatur. De legatis autē & fideicōmissis quinq; librorum numerus aggregatus est. cumq; nihil tā peculiare fuerat, quàm legatis quidem legis Falcidiæ narratio, h fideicommissis autem, quam senatusconsulti Trebelliani: i singulis libris vtriq; eorum applicatis tota pars quinta in nouem libros coadunata est. Solum autem senatusconsultum Trebellianum ponendum esse existimauimus. Captiosas etenim, & ipsis veteribus odiosas Pegasiani senatusconsulti ambages, & vtriusque senatusconsulti inter se tam superuacuas, quā scrupulosas diuersitates respuentes, k totum ius super his positū Trebelliano senatusconsulto adiudicauimus. Sed & in his nihil de caducis à nobis memoratum est: ne causa quæ in rebus nō prospere gestis & tristib. tēporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescēs ciuili, in nostris remaneat tēporibus, quæ fauor cœlestis & pacis vigor firmauit, & super omnes gētes in bellicis victoriis posuit: ne luctuosum monumentū l læta sæcula inumbrare cōcedantur. Sexta deinde pars Digestorū exoritur: in qua omnes bonorū possessiones positæ sunt: quæ tam ad ingenuos quam libertinos respiciūt: & ius omne quod de gradibus & adfinitatibus descēdit, legitimæq; hereditates, & omnis ab intestato successio: & Tertyllianum & Orficianū senatusconsultū: ex quibus matres & filij inuicē sibi hæredes existūt: in geminos libros cōtulimus: bonorū possessionis multitudinē in cōpendiosum & manifestissimum ordinē cōcludentes. Post hæc, ea quę de operis

a Recepe. runt. scilicet Digestum.

b Eos. s. versus.

c Naturam & arte. Constat enim ex dignioribus partibus. s. tribus. & sic ex trinitate & iiij &c. sic ex quatuor elemētis, & incipit hic librū ff. diuidere.

d Eu. veribus.

e Prouidentiam. i. Digestorum compilationem.

f Continentem. s. ordinationem.

g Qui. sticulus: sed alij libri ei adiiciuntur.

h Narratio subaudi adiungatur.

i Trebelliani. repete. s. narratio adiungatur.

k Respectes. suos.

l Monumentum. i. memoria.

operis noui nunciationibus, damniq; infecti, & de ædificiis dirutis, & eorum insidiis, & de aqua pluuia arcēda veteribus auctoribus placita sunt: nec non quæ de publicanis & donationibus tam inter viuos quā mortis causā conficiendis, cauta legib. inuenimus, in librum singularem deduximus. De manumissionib. autem & de liberali causa alius liber respondet: quemadmodum & de acquisitione tam dominij quam possessionis, & titulis qui eam inducunt, multæ & variæ lectiones vni sunt insertæ volumini alio libro deputato his qui iudicati, vel in iure cōfessi sunt: & de bonorum detentionibus & venditionibus: & vt ne quid in fraudē creditorū fiat. Postq; hæc omnia interdicta glomerata sunt: & deinceps exceptiones: & de temporum prolixitatib. m, & de obligationib. & actionib. liber iterum singularis extenditur: vt præfata sexta pars toti n Digestorū voluminis octo libris definiatur. Septimus autē & nouissimus articulus Digestorū sex libris formatus est: in quo de stipulationib. seu verborū obligationib. & fideiussoribus & mandatoribus, necnon nouationibus, & solutionibus & acceptilationibus & de prætoriis stipulationibus. omne quidē ius a inuenitur gemino volumine inscriptū esse quod in libris antiquis nec numerare possibile fuit. Et post hæc duo terribiles libri sunt de delictis priuatis & extraordinariis, nec nō publicis criminibus: qui omnē continent seueritatē, pœnarūq; atrocitatē. Quibus permixta sunt & ea quæ de audacib. o hominib. p cauta sunt, & qui se eclare conātur, & contumaces existunt: & de pœnis quæ cōdemnatis infliguntur vel cōceduntur: necnō de eorū substātiis. Liber autē singularis de appellationib. nobis excogitatus est cōtra sententiā ciuiles, quā criminales causas finientes. Cetera autē omnia quæ de municipalibus, vel decurionibus & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus ac diuersis cognitionibus, & cēsibus, & significationibus verborū à veteribus inuenta sunt, quæq; regulariter b definita, in se recipit quinquagesimus totius cōsummationis perfectus. c Quæ omnia per virū excelsum nec non prudentissimū magistrū, exquestore & excōsule Tribonianū: qui similiter eloquentiæ & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit: nihilq; maius nec cariusnō stris vnquā fuss ionib. q duxit: necnō per alios viros magnificos & studiosissimos perfecta sunt, id est, Constantinū virū illustrē, comitē sacrarū largitionū, & magistrū scrinij libellorū, sacrarumq; cognitionū: qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese cōmendauit: necnō Theophilum virum illustrē magistrum, iurisq; peritum in hac splendidissima ciuitate laudabiliter optimā legum gubernationē extendentē: d & Dorotheū virum illustrē & facundissimū quæstorū, * quē in Berytiensium splendidissima ciuitate leges discipulis tradentem propter eius optimā opinionē & gloriā ad nos deduximus, participemq; huius operis fecimus: sed & Anatolium virum illustrē magistrum, qui & ipse apud Berytienses iuris interpres cōstitutus, ad hoc opus adlectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens: eū & pater eius Leōtius, qui post patricium inclytę † cordationis quęstore. & antecessorem, & auus eius Eudoxius post Leontium virum gloriosissimū prætorii consulare atq; Patricii filios eius optima sui memoriā in legibus relinquerint. Necnō & Cratinū virū illustre, & comitē sacrarū largitionū, & optimū antecessorē huius almæ vrbis cōstitutum. Quia omnes ad prædictū opus electi sunt vna cū Stephano, Menna, Prosdocio, Eutolmio, Timotheo, Leonide, Leontio, Platone, Iacobo Cōstantino, Ioāne viris prudentissimis, qui patroni quidē sunt causarum apud maximā sedē præfecturæ quæ Oriētalib. prætoriis præsident: omnes autē suæ virtutis testimoniū vndiq; accipientes, & à nobis ad tanti operis cōsummationem electi sunt: & cū omnes in vnū cōuenerūt, gubernatione Triboniani viri excelsi vt tantū opus nobis auctorib. possent cōficere, Deo propitio in quinquaginta libros opus consummatū est. Tāta autē à nobis antiquitati habita est reuerentia, vt nomina prudentiū taciturnitati tradere nullo modo patiamur: sed vnusquisq; eorū qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est, hoc tantūmodo à nobis effecto, vt si quid legib. eorū vel superuacuū, vel imperfectū, aut minus idoneū visum esset: vel adiectionē vel diminutionē necessariā acciat, & rectissimis regulis tradatur: sed ex multis similibus vel cōtrariis quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnib. positū est: vna omnib. auctoritate indulta, vt quicquid ibi scriptū est, e hoc nostrū appareat, & ex nostra voluntate cōpositum nemine audēte cōparare ea quæ antiquitas habebat, cū his quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter vtilitatē rerū transformata sunt: adeo vt etsi principalis cōstitutio fuerat in veterib. libris relata, neq; ei pepercerimus, sed & hanc corrigendā esse putauerimus, & in melius restaurandā. Nominibus enim veterib. r relictis, quicquid legū veritati decorum & necessarium fuit, hoc nostris emēdationibus seruauim s. Et propter hāc causam & si quid inter eos dubitabatur, hoc iā in tutissimā perueniet quiete, nullo tubante relicto. Sed cū t perspeximus quod ad portandā tantæ sapientiæ molē nō sint idonei homines rudes, & qui in primis legū vestibulis stātes intrare ad arcana eorū properāt, etiā aliā mediocrē eruditionē præparandā esse cetuimus: vt sub ea colorati, & quasi primitus omniū imbuti possint ad penetralia eorū intrare, & formā legū pulcherrimā nō cōniuentibus oculis aspicere. u Fit ideo Triboniano viro excelso, qui ad totius operis gubernationē electus est, necnō Theophilo & Dorotheo viris illustrib. & facundissimis antecessoribus. accersitis mādauimus quaten. libros quos veteres cōposuerunt, qui prima legum argumēta cōtinebāt, & Institutiones vocabātur, vndiq; seperatim collectis, quicquid ex his vtile & aptissimū, & vndiq; elimatū, & rebus quæ in præsenti æuo in vsu vertuntur, cōsentaneum inueniatur: hoc & capere studeāt, & quatuor libris imponere, & totius eruditionis prima fundamēta atq; elemēta ponere, quibus iuuenes fiissulti possint grauiora & perfectiora scita legum dustētare. Admonuimus autē eos vt mēmores etiā nostrarū sint Constitutionum quas prō emēdatione iuris promulgauimus: & in cōfectione Institutionū eandē emendationē ponere nō morēturiut sit manifestū & quod antea vacillabat & quod postea in stabilitatē redactū est. Quod opus ab his perfectū, vt nobis oblatū & relectū est, & prono susceipimus animo, & nostris sensib. x nō indignū esse iudicauimus: & prædictos libros cōstitutionū vicē habere iussim. y: quod in oratione nostra quā eisdē libris præposuim. z, apertius declaratur. Omni igitur Ro mani iuris dispositione cōposita, & in tribus voluminib. a, id est Institutionū & Digestorū seu Pandectarū, necnō Constitutionū perfecta,

a Iur. repete, positum est.

b Regulariter, hic apparet quod regulæ iuris sunt de ff.

c Perfectus. i. liber. al. perfectio.

d Extendentem. id est docentem. * al. antecessorem.

e Scriptum est. hoc nota. §. eo. l. proxi. §. hæc omnia.

f Sed cum. nunc mādat institutiones fieri.

* accipere.

* censione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Et tribus annis.* Nota tribus annis factas leges. quod facit ad id quod not. ff. de Iustin. co. confir. in fi. Item no. vilissima pecunia posse. libros comparari: quod falsum est hodie.

b *Si quid.* hic nota duo verba bona.

c *Contrarium.* not.

d *Codice.* scilicet. Digestorum.

perfecta, & tribus annis [a] consummata, (quæ vt primũ sperari cœpit, neq; in toto decennio cõpleri sperabatur) omni potẽti Deo & hãc operam ad hominũ sustentationem piis obtulimus animis: vberesque gratias maximẽ deitati reddidimus, quæ nobis præstitit & bella feliciter peragere, & honesta pace potiri: & nõ tãtum nostro, sed etiã omni æuo tã instanti quã posteriori leges optimas ponere. Omnibus itaq; hominibus eandẽ sanctionem manifestam facere necessarium esse perspeximus, vt sit eis cognitũ quãta cõfusione & infinitate† absoluti, in quatam moderationem & legitimam veritatẽ peruenerint: legesq; in posterum habeãt tam directas quã compẽdiosas, omnibusq; in prõptu positas, & ad possidẽdi libros, earum facilitatem idoneas, vt nõ mole diutiarum expensa possint homines superuacuæ legum multitudinis adipisci volumina, sed vilissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam ditioribus, quàm tenuioribus, minimo precio magna prudẽtia reparãda. Si quid [b] autẽ in tanta legum compositione quæ ab immẽso librorum numero collecta est, simile forsitã raro inueniatur, nemo hoc vituperandum existimet: sed primum quidem imbecillitati humanæ (quæ naturaliter inest) hoc adscribat: quia omniũ* habere memoriã, & penitus in nullo peccare, diuinitatis magis quàm mortalitatis est, quod & à maioribus dictum est. deinde sciat quòd similitudo in quibusdam & his breuissimis assumpta nõ inutilis est, & nec citra nostrũ propositum hoc subsecutum. Aut enim ita lex necessaria erat, vt diuersis titulis propter rerum cognationem applicari eam oportuerit, aut cum fuerat aliis diuersis permixta, impossibile erat eam per partes distrahi: ne ius totum cõfunderetur, & in his partibus, in quibus perfectissimè iussiones veterum expositæ fuerãt, quod particulatim in eas fuerat sparsum, hoc diuidere ac separare penitus erat inciuile: ne tam sensus quã aures legentiũ ex hoc perturbarentur. Similique modo si quid in principalibus cõstitutionibus cautum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo modo cõcessimus, quasi cõstitutionum recitatione sufficiente: nisi & hoc raro ex iisdem causis, ex quibus similitudo assumpta est. Contrarium [c] autem aliquid in hoc codice [d] positum nullum sibi locum vindicabit, nec inuenietur, si quis subtili animo diuersitatis rationes excutiat: sedest aliquod nouum inuentum vel occultè positum quod dissonantiæ querelam dissoluit, & aliam naturam induxit discordiæ fines effugientem. Sed & si quid forsitan prætermissum est, quod in tantis millibus, quasi in profundo positum latitabat: & cum idoneum fuerat poni, obsuritate inuolutum necessario derelictũ est: quis hoc reprehendere recto animo possit? Primò quidem propter ingenij mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui aduertendum præbuit copiam: demum quia multo vtilius [e] est pauca idoneè effundere, *quam multis inutilibus homines prægrauare. Mirabile autem aliquid ex his libris emersit, quòd multitudo antiqua præsente breuitate paucior inuenitur. Homines etenim, qui antea lites agebant, licet multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perfe-

A rebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscitiam: & voluntate iudicum magis, quàm legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsenti autem consummatione nostrorum Digestorum ex tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorũ etiã nomina antiquiores homines nõ dicimus nesciebant, sed nec vnquam audiebant: quæ omnia collecta sunt substantia amplissima cõgregata: vt ege na quidem antiqua multitudo inueniatur, opulentissima autem breuitas nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maximè Tribonianus vir excellentissimus præbuit: in quibus multi fuerant & ipsis eruditissimis hominib. incogniti: quibus omnibus perlectis, quicquid ex his pulcerrimum erat, hoc semotũ in optimã nostram compositionẽ peruenit. Sed huius operis conditores nõ solũ ea volumina perlegerũt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiã alia multa, quæ isti nihil vel vtile vel nouum in eis inuenientes quod excerptum nostris Digestis applicaret, optimo animo respuerunt.

Sed quia diuinæ [f] quidẽ res perfectissimæ sunt, humani vero iuris conditio semper in infinitũ decurrit, & nihil est in eo quod perpetuo stare possit. † (multas etenim formas edere natura nouas deproperat) nõ desperam [g] quædã postea emergi negocia quæ adhuc legũ laqueis non sit innodata. Si quid igitur tale cõtigerit, Augustũ imploretur remediũ: quia ideo imperialẽ fortunã rebus humanis Deus præposuit, vt possit omnia quæ nouiter contingũt: & emendare, & cõponere, & modis ac regulis cõpetentibus tradere, & hoc nõ primum à nobis dictũ est, sed ab antiqua descendit prosapia: cũ & ipse Iulianus legũ & edicti perpetui subtilissimus cõditor in suis libris hoc retulerit, vt si quid imperfectũ inueniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur. Et hoc non ipse solus, sed & diuus Hadrianus in compositione edicti, & senatusconsulto quod eã secutũ est, hoc apertissimè definiuit, vt si quid in edicto positũ nõinueniatur, hoc ad eius regulas eiusq; cõiecturas & imitationes posset noua constituere auctoritas. Hæc igitur omnia scientes patres cõscripti, & omnes orbis terrarũ homines, gratias quidẽ amplissimas agite summæ diuinitati, quæ nostris temporibus tã saluberrimum opus seruauit. Quo enim antiquitas digna diuino nõ est visa iudicio: hoc nostris tẽporibus indultũ est. Has itaq; leges & adorate & obseruate, omnibus antiquioribus quiescentibus: nemoq; vestrum audeat vel cõparare eas prioribus, vel si quid dissonans in vtroq; est, requirere: quia omne quod hic positum est, hoc vnicũ & solũ obseruari sancimus. Nec in iudicio, nec in alio certamine vbi leges necessariæ sunt, ex aliis libris nisi ex hisdem Institutionibus nostrisque Digestis & Constitutionibus à nobis compositis vel promulgatis, aliquid vel recitare vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis crimini subiectus, vnà cum iudice qui ei audientiam accõmodauerit, pœnis grauissimis laborare. Ne autẽ incognitum vobis sit, ex quibus veterũ libris hæc consummatio ordinata sit, iussimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorũ inscribi, vt manifestũ sit ex quibus legislatoribus, quibusq; libris eorũ, & quot millibus hoc iustitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autẽ vel cõmentatores eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, & quos anteriores piissimi principes admittere nõ sunt dedignati, omnib* vno dignitatis

apice

a *Nuncupãtur.* supra. l. proxi. in fi. contra hoc dic vt ibi.

b *Consensam.* scilicet

c *Libris.* Nota totum falsum ratione partis. sic ff. de fur. l. vulgaris. §. quod si totum vas. & ad Sila. l. iij. §. si quis tabulas. Vel dic cõtra in instrumentis: vt infra de transl. si ex fallis.

d *Duodecim indictionẽ.* ff. de Iustin. cod. cõfir. in fin. contra. Solu. vt ibi.

DE IVRIS ET *facti ignorantia.*

Quia in præcedentibus iuris quandoque erratur & in facto, ideo de hac ponitur. Accor. Vel sic, Dictum est supra de legibus quæ ab omnibus debent intelligi & seruari. Sed quia in pactis & factis, item in causis sæpe prætenditur ignorantia tam in iure, quàm in facto, ideo de ea videamus. A. Ang.

QVamuis.] CAIVS. Quidam miles ab aduersario suo conuentus, propter simplicitatem armaturæ militiæ (non militiæ aduocatorum, qui quãuis sint milites, tenentur tamen iura scire) ignorantia iuris omisit suas exceptiones opponere post sententiam latam & iudicatum voluit ad eas retire, & eas proponere. quæritur quid iuris sit? Respond. quod si aduersario nõdum satisfecerit, potest vti exceptionibus sicut ante lit. contest. Viuianus. Ex hoc text. nota. dum dicit nondum satisfecisti, à contrario sensu. quòd exceptio quæ non excluditur per sententiam, excluditur per executionẽ sententiæ. Bal.

e *Agere.* ô miles, id est defendere. sic. ff. de eden. l. j. in princ. & de re. iud. l. sæpe. sic econtra infra de test. l. j. Vel proprie: [a] quia qui excipit, agit. vt ff. de excep. l. j. nam reus in exceptione fit actor.

f *Armatæ.* milites enimnostros &c. vt.]. de iud. deli. b. l. ff. in princ. sed quid si rusticus? Respon. [b] idem si non potuit consulere peritiores. vt ff. eod. regula. §. sed iuris aliud in aliis. vt infra sent. rescin. non poss. l. peremptorias. ff. de bo. poss. l. in bonorũ. solue secundum iliam, & distingue.

g *Allegationes.* l. exceptiones. ff. peremptorias.

h *Permitto.* ipso iure.

B dicis dominũ. neque enim licentiam aperimus ex tali codice in iudicium aliquid recitari, qui in quacunque sui parte signorum habet malitiam. ipse autem librarius qui ea inscribere ausus fuerit, nõ solũ criminali pœna (secundum quod dictũ est) plectetur, sed etiam libri æstimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talẽ librum vel comparauerit vel confici curauerit, quod & antè à nobis dispositum est constitutione quam ad legũ professores dimisimus. Leges autem nostras, quas in his codicibus vel institutionum seu elemẽtorum, Digestorum seu Pandectarum posuimus, suũ obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sanctimus consulatu præsentis duodecimæ [d] indictionis, tertio Kalendas Ianuarias, in omni æuo valituras, vnà cum nostris constitutionibus pollentes, & suũ vigorem in iudiciis ostendentes in omnibus causis, siue quę postea emerserint, siue quæ in iudiciis adhuc pendent, nec eas iudicialis vel amicalis forma compescuit. Quæ enim iam vel iudiciali sententia finita sunt, vel amicali sopita pacto: hæc resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properauimus in tertio nostro consulatu & has leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Iesu Christi auxilium, felicissimum æuum nostræ reipublicę donauit: cum in hoc & bella Patica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita: & tertia pars totius mundi nobis accreuit. Post Europam enim & Asiam tota Libya nostro imperio adiuncta est, & tanto operi legum caput impositum, & omnia cœlestia dona nostro tertio consulatui indulta. Omnes itaque iudices nostri pro sua iurisdictione easdem leges suscipiant: & tam in suis iudiciis, quã in hac regia vrbe habeant & proponant, & præcipuè vir excellsus huius almæ vrbis præfectus. Curæ autẽ erit tribus excellis præfectis prætoriis tam Orientalibus, quã Illyricis, necnon & Libycis, per suas auctoritates omnibus qui suæ iurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. XVII. Kal. Ian. Constantinop. D. N. Iustiniano præfecto præto. A. III. Cons. FELICITER.

II. Ἐφ' ὑφήματι τῶ δεσπότου, &c.

Δεδωκώς, &c.

TITVLVS. XVIII.

DE IVRIS ET FACTI IGNORANTIA.

Permittitur militi quæ exceptionem peremptoriam per iuris ignorantiã aute sententiam non obiecit, ne eam post sententiam posita opponere. Baldus & Salycetus.

1. Imp. ANTONINVS. A. Maximo * militi.

VAmuis [f] cum causam tuam ageres, [g] ignorãtia iuris propter simplicitatem armaturæ [f] militiæ allegationes g cõpetentes omiseris: tamen si nondum satisfeceris, permitto [h] tibi, si cœperis ex sententia [i] conueniri, defensionibus tuis vti. [k] Dat. VII. Kal. Maij. duobus Asperis Conss.

Renuncians hereditati materne, cum post ea non potest adire, licet prætendat iuris ignorantiam. Bald.

CVM

apice impertito, nec sibi quoquam aliquid prærogatiua vindicante. Dum enim constitutionum vices & has leges obtinere censuimus, quasi ex nouis promulgatas: quid amplius aut minus in quibusdã esse intelligatur, cũ vna dignitas, vna potestas omnibus est indulta?

Hoc autẽ quod ab initio nobis iustũ visum est, eũ hoc opus fieri Deo annuẽte mãdabamus, tempestiuũ nobis esse videtur & in præsenti sancire: vt nemo nec eorũ qui in præsenti iuris peritiã habent, nec qui postea fuerint, audeãt cõmentarios hisdem legibus annectere: nisi tantũ si velint eas in Græcã vocẽ transformare sub eodẽ ordine, eademq; cõsequentia, sub qua voces Romanæ positæ sunt: hoc quod Græci κατὰ πόδας dicunt: vel si quia forsitã per titulorũ subtilitates annotare maluerint, & ea quæ παρέπιτα nuncupãtur, [a] cõponere. Alias autẽ legi interpretationes, imò magis peruersiones eos iactare † nõ cõcedimus, ne verbositas eorũ aliquod legibus nostris afferat ex cõfusione dedecus: quod & in antiquis edicti perpetui cõmentatoribus factũ est, qui opus moderatè confectum, huc atque illuc in diuersas sententias producentes, in infinitum distrauerunt: vt penè omnem Romanã sanctionem esse confusam [b] cerneres. quod si nõ passi sumus, quẽadmodum posteritatis admittetur vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint: ipsi quidem fallitatis rei constituantur, volumina autẽ eorum omnino corrumpantur. Si quid verò (vt supra dictum est) ambiguũ fuerit visum, hoc ad imperiale culmen per iudices referatur, & ex auctoritate Augusta manifestetur, cui soli leges condere & interpretari concessum est. Eandem autem pœnam fallitatis cõstituimus, & aduersus eos qui in posterum leges nostras per signorum obscuritates ausi fuerint cõscribere. Omnia enim, id est & nomina prudentum, & titulos, & librorum numeros, per consequentiam litterarum volumus, nõ per signa manifestari: ita vt qui talem librum sibi comparauerit in quo signa posita sunt in qualicunque loco libri vel voluminis, sciat inutilis se esse co-

a *Nihil est Bart. & Ias.*

b *Placet Io. Fab. & Fulg. distinct tamen Bar. Pa. Bal. Sal. & Ias. & ratio est, quia non subuenitur rustico nisi in casibus à iure expressis per text. in l. 5. C. eo. ti.*

c *Cum ideo ignorantia facti in iure, quàm a facto excusat. vbi hæc verba recitantur.*

d *Ista gl. est singularis secundum Ias. in l. 2. §. de sacrosanct. eccl. ad hoc quod exceptio communis tuus potest opponi coram iudice secularis.*

e *Item in minore ætate vt tenet Bart. hic.*

f *Hanc constitutionem repetere potes ex præfationibus Digestorũ. Tit. de confirmatione. Digestorũ, vbi Græce excusa est. eam, si voles, huc trãscribe.*

*al. Maximiano.

† *Ista lex est singu. cũ dicit circa fi. ibi, permitto tibi, &c. secundum Bar. Pa. & Ias. hic, & secundum Baldũ in c. fi. extra de consuet. ad hoc quod privilegium ipsius d. consumat militi ipso iure, et non per restitutionem in integrum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Glossa sequitur hic Bald.

tum licet impropriè[a] dicatur exceptio hoc casu. & in falso procuratore, cum nullum sit iudicium, vt in d.l.licet.alias autem præter istos casus post sententiã opponi non potest, vt ff. de resciñ.non pos.l.peremptorias.De dilatoria dic vt ff.de proba.l.exceptione. ADDITIO. Dic quod idem est iudicium de dilatoriis sicut de peremptoriis:scilicet, quòd poterunt opponi post sententiam definitiuã.Ful. & Ia.hic.

*al.idem, A.Iuuenali. sed excusa inscriptio rectior est,& conuenit subscriptioni.

CVm ignorãtia.} CASVS. Quidam fecit talem quæstionem: Mater mea mortua est: eius hereditatem repudiaui, quã nunc vellẽ. nunquid ego eam petere potero? Dicit imperator, quare repudiasti? Dicit ei: domine, iuris ignorãtia ductus.Resp. imperator, sero venisti ad petendam illam hereditatẽ, eo quòd per ignorantiam iuris eam repudiasti.Vinianus.

a *Non potest.*ò fili.

b *Desideras.*imò videtur audiri,vt ff.de repuhere.l.fin.quæ est contra.Solu. illic in paterna hereditate loquitur hic in materna,hoc nõ placet,[b] quia & in materna videtur admitti post renunciationem, vt ff.ad Tertyl.l.filij.§. j.quæ est contra. Solu. refert an renunciet eo modo vt in perpetuũ cam nõ habeat,vt hic: an dicat, non adeo. quia magis differt tũc, ar. j.vnde lib.l.fin. Vel hic præterierat[c] annus intra quẽ per l.illã filij poterant adire:& ideo dixit,sera prece. Tu dic quòd hic alius adiuerat, ibi non.argu.ff. de mi.l.quòd si minor.§. Scæuola. & ff.de luc.ædi.l.j.§.sed videndum.& d.l. de rep.here.l.fi.& no. tria facere cõtra istum, quia maior,quia ius ignoranit, & quia de lucro certat.

b Imò, Bart.& Paul.& ratio est,quia hereditas paterna magis debetur filio quam materna. Paul.

c Ista cum seq. est diuinatiua. Bart.& Paul.

SI *emancipata.*} CASVS. Titius habebat filiam,quam emãcipauerat:decessit iure intestatus,ista filia nõ petiit bon. possint.intra annum. voluit postea petere prætendens ignorantiã iuris,nunquid potest? dicitur quòd non.Viuianus.

c *Si emancipata.*secus si non emancipata,quia tunc intra trienium auditur, vt ff. de rep.her.l.vlt.quæ est contra,[d] imò hoc iure prætorio. Item not. quòd tria faciunt contra istam: quia maior,quia de lucro certat, & quia in iure errauit.

d Dic melius quòd ibi repudiauit hereditatem expresse,hic vero tacite. Bart.& Paul.

e Tacita. Iason.

d *Nullo rationabiles.* cum potuisti consulere peritiores, aliàs secus, vt ff. de bono.possess.l. in bonorum. Sed videtur quòd iuris ignorantia non obsit in damnis vitandis, vt ff. de iur. & fac.igno. l.error.hoc autem est damnum,cum patris hereditas sit debita filiæ, vt ff. de codic.l.fi.§. pen. Sed respond. non est debita, sed quasi debita, vt infra de curat. fur.l. fin. §.j.& sic non est verè damnum. Item admitti potest ex alio capite, puta vnde cognati, quia renunciatio[e] nocet tantum in illo quod sibi tunc competebat,scilicet vnde liberi, vt ff. de succedi.l.j.§. sed videndum. Vel dic quòd perpetuò possit adire de iure ciuili, quia non repudiauit, vt infra de iu. delib.l. licet.

SI *post diuisionem.*} CASVS. Quidam fecit talem quæstionem Imperatori : Decessit agnatus vel cognatus meus, cuius successio ab intestato ad me pertinere debet, venit quidam, & attulit testamẽtum quoddam,dicens quòd in simul cum eo in eo testamento fuit institutus hæres. feci cum eo extra ius diuisionem. modo apparebat falsum testamentum, vel minus solenne. quæro quid iuris sit. Dicitur quòd si credis te posse probare testamentum esse falsum vel minus solenne, adeas rectorem prouinciæ, & coram eo proba. quod si feceris, non obstabit diuisio quin solidam recipias hereditatem. Vivian. Ex hac.l.no.in versic. ostende igitur. quòd scriptura testamenti præsumitur vera. Not. secundò, quòd testamentum in dubio præsumitur solenne. Tertio nota, quòd asserenti negatiuam ad impugnationem scripturæ incũbit onus probandi,secundum Bald.hic.

IMP. GORDIANVS A. Iuuenali.

CVm ignorantia iuris excusari facile nõ possis,[a] si maior annis vigintiquinque hereditati matris tuæ renunciasti, sera prece subueniri tibi desideras.[b] Dat. XIII. Kal. Maij, Ariano & Papo Conss.

Lapsus temporis petendi bonorum possessionem inducit tacitam & irrenocabile repudiationem. Bald.Vel sic, ignorantia iuris non excusat in lucro seu quasi lucro captando,h.d. Paul.de Cast.& Salycetus.

IMP. PHIL. A. Martianæ.

SI emancipata[c] à patre intra annum bonorum possessionem petere cessasti,prætendere iuris ignorantia nullis rationib.[d] potes. Dat. XVI. Kalen. Iul. Peregrino & Aemiliano Conss.

Erronea diuisio errore probato non officit diuidenti. Et præsumitur error, si ex postfacto apparet rem aliter se habere.h.d.Bal. Vel sic :Diuisio facta per verum heredem cum herede putatiuo per ignorantiam iuris vel facti, non præiudicat vero heredi probata veritate. Paul.de Cast.

IMP. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Iulianæ.

SIpost diuisionem factam[e] testamenti vitium in lucem emerserit : ex his quæ per ignorantiam cõfecta sunt, præiudicium tibi[f] non comparabitur. g Ostende[h] igitur hoc apud correctorem *virum clarissimum amicum nostrum, testamentum vel fide[i] veri deficere , vel iuris ratione stare non posse:[k] vt infirmata scriptura quæ testamẽti vice prolata est, solidam successionẽ obtineas.[l] Dat. VIII. Id. Iul. Diocletia.IIII. & Maximiano. III. AA. Conss.

e Factam. scilicet sine iudice.

f *Tibi.* heredi instituto in testamento non solenni cum quodam extraneo.

g *Comparabitur.* quin habeas totum ab intestato.

h *Ostende igitur.* ô fili.

i *Fide veri.*quia est falsum.

k *Non posse.* quia minus solenne. Et sic nocuòd statur testamento, & præsumitur solenne , donec contra probetur. *al.rectorem.

l *Obtineas.* contra est ff.fami.ercis.l. cum putarem. vbi post sententiam non retractatur diuisio, etiam si non fuit coheres. Solu. ibi cum iudice,hic sine iudice facta fuit diuisio, vt ibi in fi. Item contra infra de test.l. non dubium.§. fin. Solu.vt ibi. Item videtur nullo modo repeti eo casu cum fuit non solenne. naturaliter enim erat debitum, quod solutũ per ignorantiam iuris non repetitur, vt infra eo.l.cum quis. Respondeo,secundum quosdã extraneis naturaliter debentur legata ex non solenni voluntate : nõ autem heredes inter se tali obligatione tenentur. quod non placet.[f] quia sicut cum solenne est, obligantur inter se ciuiliter & naturaliter , sic cum est non solenne debent naturaliter obligari,vt video ex stipulatione: ex qua vbi est solennis, nascitur ciuilis & naturalis obligatio : vbi vero non solennis , naturalis tantum . Dic ergo quòd hic fuit error facti, non iuris. g credebat enim testamentum habere septem sigilla, cum non haberet nisi sex : & forte ostendebatur ei ac si essent septem.& sic ex probabili ignorantia facti solutum repetitur, vt ff.ad Macedo.l.fin. Sed qua actione repetit? Respond. illam medietatem medietatis quam dedit ei credens esse accipientis, rei vindi. cum erranst dominium non mutauit, vt ff. de condic. cau. da.l.dedi.§.penult. aliam per condic. indeb. vel sine causa , vt ff. de condic.sine causa.l.j.Sed pe.[h] dicebat hunc non tradidisse,& ideo dicit,obtineas, scilicet, tu filius,id est,retineas.secundum eum.

g Imò dic quòd de re tenque error inter-uenit. Bart. Bal.Pau. Sal.& Iaf.

h Ista opinio nõ placet hic sed infra. beneficium.

CVm *falsa.* CASVS.} Sempronius conueniebatur actione hypothecaria pro domo quadam paterna , quasi domus esset materna. quæsiuit creditor ab eo , vtrum domus esset paterna , qui conuenit eum pro ista domo hypothecaria actione. dicit ei Sempronius : non est domus de bonis paternis , sed maternis, ecce instrumentum per quod apparet quod fuerit de bonis maternis, non paternis. modo quæritur, vtrum sua confessio possit ei nocere ? & dicit Imperator quòd nihil ei nocebit si facta fuit extra iudicium, cum falsa sit.Viuianus.

m *Cum falsa.* hypothecaria[i] cõueniebatur filius in bonis maternis , & erat heres patris & matris.

n *Id quod paternum.* siue in facto errando, quia credebat matrẽ emisse quod pater emerat.siue in iure,quia credebat donationem à patre in matrem vxorem factam tenuisse, & hoc si extra ius.Si autem in iure, error iuris non excusat, sed facti sic, vt ff. de confes.l. non fatetur.

o *Nihil egisti.* quod ad dominium perdendum vel mutandũ,in quo sola voluntas non sufficit. Sed in possessione sic, vt ff.de acquiren.possess.l. si quis vi.§. differentia. Sed argu.contra.l. istam.ff.de pact.l.tale. in prin.[k]

i Idẽ dic in actione pignoratitia ex testamento. Iaso.hic.

k Solet fieri in hac quæstione. Ioannes Bar. consuluit hic,quia confessus liberauerat se ab obligatione. sed sola confessio non sufficit, quia ista non est vera confessio, quia non fuit facta in iudicio. Item quia ista confessio non fuit facta in præiudicium confitentis, quia non fuit facta in iudicio. Item quia ista confessio non fuit facta in præiudicium confitentis, quia non fuit facta in iudicio. Item quia ista confessio non fuit facta in præiudicium confitentis, quia non fuit facta in iudicio.

SI *non transactionis.*} CASVS. Quidam Titius quæsiuit Imperatori, Dominus Archontieus mortuus est,qui fecit me sibi promittere certã quantitatẽ olei, quia credebã me esse sui debitorem in maiori quantitate, quã essem: puta debebam.l.& promisi per stipulationem.c. quæritur, vtrum possim istã obligationẽ cõdicere in eo quod plus est, & dicit Imperator quòd si hoc non feci

sti hoc non feci ex causa transactionis, tunc bene poteris condicere,soluto prius quod debes. Viuianus.

a *Si non transactionis.* tunc enim secus:vt ff. de condi. l.ij.

b *Errore facti.* An idem sit iuris? quidam non:vt hic.Sed nos contra cum non debet nocere in dampo vitando: vt ff.de iur. & fac.igno. l.error. in fine.Et dic quod sit ei utiliter & naturaliter iudebitum , vel naturaliter tantum. secus si est naturaliter debitum . nam tunc solutũ non repetitur:vt ff.de condict. indebi. le. fidecommissum.j.eod. l.cum quis.

c *Archontico.* illi fœneratori.proprium nomen est.

d *Reddito.* scilicet tu debitor.

e *Residui.* debebat enim. l. cados olei , & promisit. c.

f *Condicentes.* per condict.sine causa:vt ff.de condict.sine cau.l.qui sine.

† Concer. Glos. l.post prin.in c.significante, de rescrip.

ERror.[g] Habet duas partes . In prima parte loquitur de tempore ante sententiam. In secunda parte de tẽpore post sententiam, vel alio modo rem decisam.Secunda ibi,Nã causa. Bald. CASVS. Dicit imperator quòd si aliquis fuit cõfessus aliquid in iudicio per errorem facti,quòd nõ erat verum:post istam confessionem potest reuocare.quod verum est ante sententiam: si autem sententia lata fuerit,non poterit. Viuia.

g *Error.*lex ista potest intelligi & in errore qui interuenit circa quæ facta est extra iudicium. In eo qui fit extra iudicium, dic vt s. eo.l.cum falsa.nam ibi non nocet negocio non finito, sed eo finito vel per transactionem vel per sententiam postea subsecutam. sic s.leg.proxi. Est tamen differentia: quia dum confessus est extra iudicium, potest retractare, nec præsumitur ita esse: licet Ioannes contra . sed cum in iudicio confitetur, præsumitur ita esse, nisi contra probetur:vt j.de erro. aduo.l.ij.Sed ad istam primam regulam sunt signata contraria in primis.ff.de inter.ac.l.de ætate.§.vlti.Sed non obstat, quia ibi loquitur quando dixit ex certa scientia. [a] tunc enim ita demũ licet ei pœnitere, si nulla captio sit actoris:& si est captio,pœnitentiæ tamen lit.contest.Item signatur contra.ff.de confess.l.si is cum quo. Sed ibi dicit quòd fuit confessus ex certa scientia. Vel est ibi speciales:quia videtur cõfiteri quasi ex transactione, cum conueniebatur actione quæ cessit per inficiationẽ. Item contra dicit.ff.ad Vell. si mulier in iure.vbi dicit iuuari mulierem errantẽ senatusconsul.Vell. Sed respõ. non [b] negat per hoc quin & huius legis auxilium possit habere. Vel dic quòd ibi vbi dicit, existimauit se heredem, & credebat suum creditorem.possea reperit quòd non erat,inuenitur intercessisse:subuenitur quidem ei. Vel dic quòd iam erat contra ipsum lata sententia postquam auxilium Velle. competit. ad hoc signatum aliud contrarium.infra de lib.causa.l.iubemus. Sed illud est verum quo ad præsumptionem , non tamen nocet si probetur contrarium.ista tamen regula fallit in casu infra arbi. tu. l. vlti. post prine. Item not. quòd dicit Pe, secus esse in errore aduocati qui non reuocatur nisi intra triduum: vt infra de erro.aduoc.l.fin. & inducit rationem, quia melius quis errorem alienum quàm suum corrigere potest. vt patet in ludo de scacis. nam melius videt qui ibi assistit , quam lusor.Sed nostri præceptores intelligunt aliter l.istam, vt ibi, & dicam. j.de fid.instru. l.iiij.& ff.de dona. l.ij.& ff.de noxa.l. electus.§.neque.

a *Nihil est:* immo dic quòd ibi confessio fuit erronea circa præparatoria iudicij quæ nõ sunt tanti præiudicij sicut circa decisio nẽ cause.p. & Ia.hic.

b *Istud nihil est dicendum quod mulier mutatur specialis prunile ratio, quo non mutatur masculus.*

b *Ista opinio nõ placet hic sed infra.* beneficium.

c Et male. Bart.

d *Nisi præcedat oblatio naturalis.*

e Et male. Bald.

h *Facti.* pone casum.ff.fam.erciscun.l.cum putarem. Item in qualiber exceptione etiam dilatoria quæ omissæ per errorem facti possunt opponi etiam post lit. contest. etiam in debito soluto.

i *Finita transactione,* vel sententia, vel iure iurando.

k *Nocet,* nisi probetur contrarium.

l *Decisa.*per sententiam.

m *Tali.* id est errore facti.sed contra. j.de erro.cal.l.ij.immò concor.vt ibi.Item contra.j.de reb.cred.leg.fi. & si ex fal.in-

stru.per totum.& de re iu.leg.diuus. & de iureiur.l.admonendi.Solu.in his omnibus dolus est admissus ab aduersario , qui non debet ei patrocinari:vt j.de leg.l.ij legatarius. & ff.de dolo.l.si legatarius.Item contra infra ti aduer.rem iudi.l.ij.Sed il lud ratione ætatis,non erroris.Item contra. j.de fur.l.fin.§. si autem nescius.Sed die quòd ibi nõ restauratur aduersus eundem, sed aduersus alium.l. furem. Item contra.ff. de confess.l. ti is cum quo.quia ibi error ante sententiam, præiudicat, & tamen est error facti.Solu.ibi in facto proprio errauit, hic in alieno , quod quidem licet:vt ff.pro suo.l.fi. in fin. Item contra. ff. quando act. de pecu. est an. l.ij. Solu.ibi erat communis error, fiebat probabilis : vt ff. ad Maced. l. iij. & de offi.præt. l.Barbarius. Vel ibi falso ex certa scientia aduersarius aliquid allegauit. sic.ff. de iudic. l.ti prætor.§. Marcell⁹. & sic soluitur.ff.de instit.l.habebat.in prin.Vel ibi in l. habebat post sententiã non agit ex ea causa qua prius egit , sed ex alia. Item quod dicit errorem facti non nocere, est verum maxime alieni:nec etiam facti sui nocet in iudicio:vt argu.ff pro suo.l. fina.& ff.de confess.l.non fatetur.& de hoc dixi plene.ff.co.l.regula.in princ.

†que.

CVm *testamentum.*} CASVS. Quidam condidit testamentum minus solenne,in quo libertatem seruis suis reliquit, & quandam quæ poterat tibi succedere ab intestato , heredem instituit . ista mulier instituta non adijt ex testamento, cum potuit ab intestato succedere , quadam die vocauit istos quibus erat relicta libertas in tali testamento , suos libertos: cum tamen in veritate non essent liberti , quia testamentum non erat solenne, modo quæritur, vtrum per istam confessionem mulieris liberti sint isti facti? & dicitur quòd neque ocorcini neque liberti mulieris erunt, quia errantis nullus est cõsensus, & dicuntur orcini, quia directò erat eis relicta libertas ab eo qui tendebat ad orcum. Viuianus.

n *Cum testamentum.* in quo erat institutus agnatus qui ab intestato erat successurus.

o *Orcbini.*i.directò iussi esse liberi:vt insti.de fin. re.per si. re. §. libertas. ver. ar. at is qui ab orthos quod est rectum. Vel dicuntur ab orco , quia mannmittuntur ab eis qui tendunt ad orcum vel ad mortem. * Orchum per c & h scribendum ait Probus Grammaticus, vnde & orchinus.

p *Ipsum.* qui successit ab intestato.

q *Iudicium.*id est voluntas.

r *Non potuerunt.* immo videtur quòd errantis heredis voluntas ei præiudicat. ff.ad l. fal.l.j.§.ti legatarius. vbi errantis voluntas tollit hæredi interdictum , quorum legatorum,sed ibi ratione possessionis præiudicat,hic verò in proprietate. Vel dic vt ibi no. Item no. quòd Ir glossauit hic cum ex ignorantia deficit id quod fieret à scięte,vt hic fuit pactum, aliàs delictum.quod expone. hic enim deficit libertas propter ignorantiam,quæ valeret si esset sciens.& quòd subijcit. aliàs de delictũ. i. deficit ratione ignorantiæ:vt j.ad l.Corne.de sic.l.j.& sic ponitur vt.i.sicut.Vel dic[c] quòd à iciente fiet.q.d. idem esset si à sciente.nam siue tacitum pactũ, vt hic : siue expressum pactum inter dominum & seruum de libertate danda in futurum,nõ valet:[d] vt j.de transact.l. interpositas. & j.de cõl.dete.l.j.sed nec modo dantur.nam hæc verba non sunt dandæ libertatis: vt j. de testa.mil.l.ex his verbis.Sed potest responderi quòd aliud hic quàm ibi : quia hic naturaliter erat debita libertas ex voluntate testatoris , sed isti nullo iure . præterea quia subiicit, aliàs delictum,exponunt [e]quidam & alio modo. i.aliud est in delicto . quia valet libertas . & da exemplum infra ti man. ita fue.aliena.l.j. vel aliàs delictum.i.aliud est si quis scienter delinquat.vel aliàs delictum, id est aliud est si quis iuris ignorantia fatetur se deliquisse:vt ff. de confess. l. non fatetur. prima placet. Non potuerunt, remanebunt ergo serui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NOn idcirco. ¶ Casvs. Seius plures seruos habebat. ab illis seruis vt a liberis recepit quandam summam pecuniæ, & factum est publicum instrumentum inter dominum & seruos suos: super hoc vocat postea illos seruos suos: qui dicunt ei: Domine de cætero non potes nos vocare seruos, quia fecisti pactū & instrumētum nobiscum sicut cum liberis, quæritur quid iuris sit? Dicitur quòd nihilo min⁹ possum mouere eis quæstionem, & etiā hæredes mei, cū errātis nullus sit consensus. Viu.

† *Hæc verba recitantur in c. vl. in gl. 1. extra de cōiug. seruo. vbi vide cōcordantias.*

a *A vobis.* l. libertis.

b *Consensus.* vt ff. de iur. om. in. l. si per errorem. & de iud. l. ij. in princip. & j. loca. l. ad probationē. Sed quid si hic fuit sciēs? Resp. idē: licet quidam contradicant.

CVm quis. Text⁹ iste primò ponit dictum. Secundò ponit quandam distinctionē bimembrem. Secunda ibi. Per ignorantiam. Bald. Casvs. Mānius quandā quantitatē quæ fuit debita naturaliter, indebita verò ciuiliter puta legatam mihi in testamento minus solenni, solauit errādo in iure: vult ipse repetere vt indebitam. quæritur an habeat ipse repetitionē? Dicitur quod nō, quia in iure errauit. secus si in facto fuisset erratū. Vinianus.

Nota ex hac. l. duo necessaria. Primū est, quod error iuris non potest prodesse circa repetitionē debiti naturalis tantum. Secundum est, quòd error facti prodest circa repetitionem debiti naturalis: & sic non dabitur retentio, non obstante quod sit naturaliter debitum. de hoc no. ff. de condict. indeb. l. interdum. & l. cum is. §. j. Bald.

c *Cum quo.* Pone casum in indebito ciuiliter, sed naturaliter debito: vt infra ad l. fal. l. error. Vel dic in voluntate non solenni credebat heres debere legata. Et distingue quia aut est ciuiliter indebitum, sed naturaliter debitum, & tunc solutum per ignorantiam facti repetitur, iuris non: vt hic, & d. leg. error. & ff. de condi. indeb. l. fideicommissum. & ff. ad Maced. l. fi. fallit in muliere & in minore qui repetunt etiam per ignorantiam iuris solutum tale indebitum: vt. ff. ad Vell. l. quamuis. §. interdum. & ff. de condi. indebi. l. interdum. sed Pedixit b ius tali indebito soluto siue per errorem facti siue iuris non repeti: & dicebat speciale in l. Falcid. & muliere & minore. Item ecōtra si debitum est iure ciuili, sed naturaliter indebitum, solutum per errorem iuris vel facti repetitur: vt. ff. de cōdict. indeb. non sortem. §. indebitum. & §. adeo. fallit insti. de obli. quæ ex quasi cō. §. fin. & ff. de condict. indeb. l. in summa. in princ. & ff. man. l. si fideiussor. j. § in omnibus. Item si est indebitum vtroque iure: siue errore facti, siue iuris ignorantia solutum repetitur: vt per totum tit. de condic. indeb. C. & ff. sed fallit in casibus quos modo in superiori casu notaui. Si autem est vtroque iure debitum, sed ope exceptionis indebitum, si quidem est dilatoria, debitum solutum per errorem facti repetitur. secus si iuris: vt ff. de condict. indeb. l. in diem. & ff. man. l. fideiussor. §. quamuis c vel secundū Azo. idē. vtrobiq; vt ff. man. l. si deiussor. §. quāuis. Si autem perpetua: si qui dem fauorabilis, vt Vell. solutum siue iuris siue facti errore repetitur. Si verò odiosa, vt Maced. solutum per ignorantiam iuris non repetitur: vt ff. de condic. inde. l. qui exceptionem. in prin. sed per facti errorem probabilem repetitur: vt ff. ad Maced. l. fi. Si verò dubitetur sit perpetua vel dilatoria exceptio, solutū siue iuris siue facti errore repetitur: vt ff. de cōdi. inde. l. sufficit quocūq; casu dixi solutum repeti, ibi ex certa scientia solutum non repetitur: vt ff. de condic. inde. l. j. Idē

Indebitum per errorem solutum an possit repeti.

b *Et male. Salycetus.*

c *Et male. Salycetus.*

NOn idcirco min⁹, quod à vobis, a velut à liberis debitam accepisse pecuniam Sanius dicitur (cum nullus sit errantis † consensus b) mouere status quæstionem prohibentur eius heredes. Dat. VI. Id. Decembr. CC. V. Conss.

Debitum naturaliter tantum, indebitū ciuiliter, solutū tamen per ignorantiam iuris non repetitur, sed per ignorantiam facti repetitio conceditur, h. d. secundum vtrel lectum glo. Bald. Vel sic: Indebitum ciuiliter tantum facti errore non iuris solutum repetitur. Salycetus.

x. Idem. AA. & cc. Araphiæ.*

CVm quis c ius ignorans † indebitam pecuniā soluerit, cessat repetitio. Per ignorantiam enim facti tantum repetitionem indebiti soluti competere, tibi notum est. Dat. V. Kalend. Ian. CC. VI. Conss.

Mulieribus non succurritur propter ignorantiam iuris in lucris captandis: sicut nec masculis, nisi vltra tenuem minoris ætatis: quo casu tam mulieribus quàm masculis succurritur per beneficium restitutionis. Paul. de Cast.

XI. Imp. Constantinvs. A. Valeriano agenti vicariam præfecturam.

QVamuis d in lucro nec fœminis ius ignorantibus subueniri soleat: at tamē contra ætatem adhuc imperfectam e locum hoc non habere retro principum statuta declarant. Dat. III. Kalend. Ma. Gallicano & Symmacho Conss.

Nemo potest dissimulare se leges nescire. Baldus.

XII. Imppp. Valentin. Theodo. & Arcad. aaa. Flauiano. pp. Illyrici & Italiæ.

COnstitutiones f principum nec ignorare quenquam nec dissimulare g permittimus. Dat. VI. Kalen. Iun. Vicentiæ, Tatiano & Symmacho Conss.

Mulieribus non subuenitur propter ignorantiam iuris vltra quàm masculis, nisi in casibus à iure expressis. hoc dicit, secundum Bart. & Paul. de Cast.

XIII. Impp. Leo & Anthimivs. aa. Erythrio præfecto prætorio.

NE pasim h liceat mulieribus omnes suos cōtractus retractare in his quæ prætermiserint vel ignorauerint: statuimus si per ignorantiam iuris damnum aliquod circa ius vel substātiam suam patiantur, in his tantum casibus, in quibus præteritarum legum auctoritas i eis suffragatur, subueniri. Dat. Kalend. Iulij, Martiano & Zenone Conss.

d *Quamuis.* pone casum vt j. eo. l. si emancipata.

e *Imperfectam.* quia est minor. & sic restituitur: vt. ff. de minori. l. ait prætor. §. vltimo.

Constitutiones. ¶ Casvs. Hac lege cauetur, q⁹ nulli est permissum ignorare vel dissimulare constitutiones Imperatorum: & dicitur ille simulare qui non scit eas, & dissimulare qui scit, & se nescire dicit. Viuianus.

f *Constitutiones.* aliud est in alijs legibus secundum quosdam: quod non placet Ioan. vt supra tit. j. l. j. in fin. ij. col. & supra de leg. & con. l. leges sacratissimæ: & facit in auth. vt fa. no. con. col. v.

g *Dissimulare.* Quod non est, simulo: dissimulo q́ue quod est: vt ff. de concussio. l. j.

NE pasim. ¶ Casvs. Quia mulieribus succurritur quandoque, crederet aliquis quòd indistincte succurratur, ita vt liceret eis cōtra pacta sua venire passim & indistincte. hoc remouet. & dic vt in litera. Viuia. No. hic quòd statuta generaliter & indefinitè condita ita ligant mulieres sicut masculos, nisi specialiter excipiantur, secundum Ias. hic.

h *Ne passim.* id est indistincte.

i *Auctoritas.* sunt enim quædam leges quæ specialiter prouident eis, vt in intercessione: vt j. ad Velle. si fine. in ij. respon. Itē vt ab incestus crimine excusentur si sola iuris nostri obseruantia deficit vt ff. de adul. l. si adulterium. §. j. Item in satisdatione iudicio sisti receptā minus idonea: vt ff. qui satisdacog. l. de die. §. minori. Item cum indebitum soluunt, & exonerantur probatione: vt ff. de probat. l. cum de indebito. §. j. Item si cautiones vel rationes in iudicio non edunt: vt ff. de eden. l. j. §. vlt. Item cum stipulantur dotem nouando de bono debitore ad inopem: vt. ff. solut. matri. l. si cum dotem. §. si mulier. Item cum legatum sibi adscribunt dictante matre: vt ff. ad legem Corn. de fal. diuus Claudius. §. idē. in filia. Item vt ff. ad Turpil. l. j. §. accusationem in fin. §. & l. mulier. Item infra de fal. mone. l. j. §. viduas. Item. ff. de iure fisci. l. ij. in fi. Sed nōnne regulariter etiam maribus iuris ignorantia non nocet

Mulieribus multa leges subueniunt.

Ignorantia iuris non nocet in dictis vitandis.

non nocet in damno vitando: vt ff. eod. l. error. in fin. sic ergo fœminæ deterioris conditionis esse videntur, cum certis casibus eis subueniatur, sed maribus semper. Sed certe hic dicit illis casibus eas iuuari quibus & mares: & eo amplius in prædictis in quibus non iuuarentur mares. vnde dic quòd in prædictis mulieres iuuantur vltra mares.

TITVLVS XIX.

DE PRECIBVS IMPERATORI OFFERENDIS, & de quibus rebus supplicare liceat, vel non.

DE PRECIBVS Imperatori offerendis, &c.

Dixit de iure quod cōsistit in facti & sacerdotibus, nunc de eo quod in magistratibus & primo de principe, præmittens à quibus & qualiter adeatur. Vel sic: Post tractatum de minorum sacrorum eorumdem; ministrorum, tractaturus supra de humanis sacris, id est de legibus, vnde cōsequens est vt videamus de ministris humanorum sacrorum, id est legum: quarum quia dominus Imperator caput est & minister, de imperatore audiamus. Et quia ipse non temere, sed per preces est adeundus, videamus de precibus et offerendis, & de quibus rebus liceat ei porrigere preces. A. Z.

† *Hortatus to sum, licet seruilis cōditionis sit: quia nō refert per quæ preces sint oblatæ, vt hic & in c. cum oportet. tunc ita. §. pen. pauto post prin. extra de accusa.*

LIcet seruilis. ¶ Casvs. Dominus me us qui plures seruos habebat, occisus est à quibusdam, vnus de istis seruis adijt Imperatorem, & narrauit sibi factum illud, & nullus de parentela sua hoc Imperatori voluit intimare, rogans & supplicans Imperatori vt rescriptum concederet aliquibus iudicibus, quòd de morte eius facerent inquisitionem. dicit ei Imperator: Frater tu seruus es, neque potes de iure admitti ad postulādum rescriptum: veruntamen quia atrox est delictum, & propter tuum laudabile propositum, vt & alij serui fiāt fideliores dominis suis, dabimus tibi rescriptum. vade ergo cum rescripto nostro ad præfectum prætorio, qui te libenter vt decet, audiet: & qui vindictā seueriſsimam pro ut conuenit, malefactoribus imponet. Nota ex hoc text. ibi, atrocitas, regulam notabilem, quod propter atrocitatem & enormitatem delicti quædam permittuntur contra regulas iuris, quæ aliàs non permitterentur. & facit iste text. secundū Bald. hic in secundo nota. pro regula quam tradit Innocent. in cap. j. de constitutionib. quòd l ex causa licitum est leges transgredi, secundum Iasonem hic.

a *Licet seruilis.* id est seruus.

b *Preces.* i. vt deferat preces principi: sic alias in iudicio esse potest in casibus, vt dixi. ff. de iudi. l. vix certis. & eisdem casibus poterit forte supplicare. sed licet regulariter non admittatur, vt hic: si tamen fuerit admissus, valet quod ei concedatur: vt j. eo. l. vniuersis.

c *Exemplum.* vt j. de proba. l. exemplo. & ff. de pœ. l. aut facta. §. fina. & l. si quis aliquid. §. qui abortionis.

d *Vindicandum.* hoc enim peteebat sibi licere.

e *Annotationis.* id est scripturæ factæ motu principis. in simili enim negocio fecerat idem. vel de præsenti decreto dicit.

f *Caret.* & etiam libertatem habebit in præmium: vt j. qui ex eau. fer. pro præ. ac. li. j. & ff. qui sine ma. ad li. per. l. qui ob necem. Sic & si accusat quem crimine læsæ maiestatis, auditur: vt j. ad leg. Iul. ma. l. nullus. & ff. ad l. Iul. ma. l. famosi. §. j.

Diuisio.

QVoniam. Diuiditur in duas partes. Prima loquitur in rescripto quo quod cōcernit dilationē iudicij vel solutionis. Secūda loquitur in rescripto quod cōcernit decisionem litis, & ipsum principale negocium. Secunda ibi, Quod autem Bald. Ca sue istius legis ponitur duobus modis vt in glos. Vno modo sic: Dominus meus accessit ad Imperatorem, & dixit ei. Domine peremptoria. Salycetus.

II. Imp. Constantinvs A. Seuero. pp. vt.*

QVoties g † rescripto nostro moratoria h præscriptio i permittitur,* aditus supplicanti pandatur. Quod autem totius negocij cognitionem tollit, & vires principalis negocij exhaurit: sine graui partis alterius dispendio conuelli k non potest: nec præscriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur l. Dat. X. Kalend. Iun. Nicææ, Paulino & Iuliano Conss.

Fisco damnosa, vel iuri contraria, non consentit imperari. Bald. Et est canon. Zara. 25. q. 2. nec damnosa.

III. Idem. A. ad populum.

NEc damnosa fisco, m nec iuri n contraria postulari oportet. Dat. prid. Kalend. Octob. Constantio. A. VII. & Constantino Cæs. III. Conss.

Qui habet dilationem à principe tenetur satisdare de soluendo in termino: aliter non gaudet dilationis commodo. Bald.

IIII. Impp. Grat. Valentin. & Theodo. aaa. Floriano* præfecto prætorio.

VNiuersa rescripta quę in debitorum causis super præstādis o dilationibus promulgatur, non aliter valeāt, p nisi fideiusio idonea super debiti solutione prębeatur. q

m *Nec damnosa fisco.* vt quod fiscus teneatur de euictione vltra quadrienniū cum vendidit rem alienā vt suā: vt instit. de vsuc. §. fi. Item quòd non soluātur tributa, sed desideratur secunda iusio ad hoc vt non soluantur tributa. vt in auth. vt nulli li. iudi. §. & hoc vero iubemus. colla. ix. Accur.

n *Nec iuri cōtraria.* puta ne minori xiiij. an. liceat testari: vt infra quādo. puo. nō est necesse. l. ij. & j. fi cōtra ius vel vtil. pu. l. fi.

VNiuersa. ¶ Casvs. Hæc l. limitat legem quoties. § eo. nā in lege quoties. dicitur q⁹ debitor potest impetrare rescriptum quòd non teneatur soluere creditoribus suis vsque ad quinquennium. Hæc l. dicit quòd hoc verum est, si idoneū fideiussorem dederit creditoribus de satisfaciendo ad diem positā. Not. primo ex hac l. quòd rescriptum quod concedit dilationem, non valet, nisi præstetur idonea satisdatio de soluendo in termino. Secundo nota q⁹ qui habet dilationem, tenetur interim satisdare, secundum Bal. hic. Et ista. l. est canonizata. xxv. q. ij. ca. vniuersa. vbi etiam habes quasi omnes leges huius tituli & titulorum sequentium, secundum Iaso. hic.

o *Præstandis.* ipsis debitoribus.

p *Valeant.* id est fortiantur effectum.

q *Præbeatur.* creditori. & præbentur antequam impetretur

*al. pp.
C. T. 1. 2. §. † Concor. c. 2. in gl. fi. de rescript. & glo. 2. in c. ad hæc. in me gl. et ibi cæs. eo. tit. vbi habetur quod litere apostolice mutuatē cōmentes nō sunt admittende, quia præsumuntur falsæ. * remittitur. vet. & C. Th.*

Floro, ibi C. Th. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rescriptum. aliter indultum nullum est secundum Pe.[a] sed tu dic quòd tenet: sed co vti nō potest nisi det fideiussorem. demum si aduersarius postulet. arg. ff. solu. ma. l. si constante. §. ij. sed an & hoc onus, scilicet dandi fideiussorem, per primilegium remitti potest? Respond. non: cum effet graue alteri parti: vt §. eod. l. ij.

Aequum aduersus. CASVS. Bene scitis quòd à prætorio sententia non appellatur. Pone, Præfectus prætorio tulit aliquam sententiā contra M. supplicauit ille M. contra sententiam, ille autem qui cognouit de supplicatione, confirmauit primam sententiam, vult iterum M. supplicare super eodem negocio, quæritur, an possit? dicitur. quòd non potest. Viuianus. Nota ex hoc text. quòd licet sit permissum bis appellare, tamē nō est permissum victo nisi semel supplicare, secundum Bald. hic.

a *Supplicandum.* Nam appellari non potest: vt infra de sen. præfect. prætor. l. j. supra de episco. aud. l. episcopale. & ff. de offic. præfect. præt. l. j. §. fina. Sed videtur non posse etiam supplicari: vt infra ne li. ip vna cau. causa tertio prouo. in rub. & in text. sed certe ibi iam fuerat iudicatum bis vel ter. vnde sicut non potest ab alio appellari, sic nec ab isto supplicari. Alij dicūt, quòd hic in principali causa tulit sententiam, ibi in causa appellationis. Accursius.

† *Concor. in c. ad audientiam. 2. glo. super verbo irritum, versic. nisi fuerit appellatū extra de rescript.*

† *In nonnullis codicibus hac lex, si quis, præcedit legem nouiss.*

† *Dic melius secundum Bart. & ibi fuit bis appellatū: hic verò fuit semel appellatum.*

Quæ supplicatio. CASVS. Hæc authent. non corrigitl. C. sed eam supplet & determinat, lex. C. dicebat indistincte supplicari semel à sententia præfecti præt. hæc authen. dicit tria. Primò, cui sit facienda supplicatio. Secundo & tertio dicit, quis sit effectus supplicationis si sit intra decē dies. Circa primum dicit hæc authentic. cum præfect. præto. pronunciat inter aliquos, potest offerri ei supplicatio & suis consiliarijs & executoribus: sed de supplicatione cognoscit solus præfectus, & non alij. Secundo dicit quòd si aliquis supplicat à sententia præfecti prætorio intra. x. dies, sententia non est mandanda executioni, nisi victor dederit fideiussorem idoneum de restituendo omne eo quod recepit, cum legitimis augmentis, si sententia per supplicationem retractata fuerit. Tertio dicit quòd si aliquis supplicauerit post. x. dies, ista sententia mandabitur executioni pro victore nulla fideiussione præstita. & hoc casu licet supplicare principi vsque ad biennium, non autem post.

Nota ex hac l. ibi vel eorum consiliarijs, quòd supplicatio potest porrigi non solum præfecto prætorio, sed etiam officialibus suis, secundum Iasonem. Nota secundo ex text. ibi, nisi sub hac forma &c. secundum Bald. & Salycē. quòd tempus dicitur de forma actus: vnde infert Bald. quòd ille qui non obseruat tempora constitutionis, non dicitur seruare formam, quod est notandum secundum eundem propter constitutiones ecclesiarum, quæ imponunt metas temporis. Iason hic.

b *Præfectus.* idem ergo ipse retractat secundum P. & B. quod secus est in appellatione: vt §. de appel. l. eos. in princ.

c *Vel eorum consiliariis.* quod est absurdum. dic ergo, eis offertur libellus, sed princeps vel præfectus cognoscet: vt ff. de minō. l. minor autem. & l. præfecti.

d *Introducentibus.* scilicet referendarijs: vt in authen. vt liti. in §. fina. colla. ix.

e *Offerenda.* etiam in scriptis: vt in appellatione contingit.

f *Subsecuto.* id est supplicatione subsecuta intra. x. dies.

g *Sententia.* scilicet à qua supplicatum est.

h *Victrix pars.* scilicet actor.

i *Augmentis.* scilicet fructibus & accessionibus.

k *Forma.* id est intra x. dies, scilicet vt detur gloriosis præfectis vel eorum cōsiliarijs, vel causas introducentibus.

l *Retractationis.* sed quomodo retractabitur: Respond. si contra ius constitutionis est lata. aliàs cum nec appellatio recipiatur, nec supplicatio, secundum Azo. Alij dicunt grauari eum in fideiussore tātum. Ire fit hæc retractatio vsque ad biennium: vt hic, & infra de sentē. præfect. præto. leg. j. & ibi plene not. Item not. hic quòd pendente supplicatione mandatur sententia executioni, non sic pendente appellatione: vt ff. nihil noua. appellat. penden. l. j.

Victrix pars. CASVS Hominēs seruilis cōditionis nō admittūtur ad impetrandū rescriptum vel supplicandum. sed cùm impetratum fuerit, valebit: nec refert à quo fuerit impetratum.

† *Glo. in verbo, vocatis. in c. prudentiā. §. sexta. de offic. de leg. aliàs non hanc legē ampliat. & si ea cōmunicat imperet rescripti tacitè de sua cōmunicatione, & valet, post quā fuerit absolutum.*

Nota ex hac. l. secundum Iacob. Butr. quòd sicut declinatoria tollitur per litis cōtestationem, ita per rescriptum impetratum. Bald. & Iason hic.

m *Vel seruio.* impetrāti pro alio, licet admitti non debuerit. vt supra eod. l. j. Quid autem si pro se? Respon. valet si sciuit princeps: non aliàs: vt argu. infra qui admit. ad bon. pos. l. bonorum. ij. & ff. de bono. posse. l. seruus.

* *In C. Th. 12. 1. tribuitur Constantino.*

† *Allegatus per gl. super verbo, iustissimi. in c. super literis. de rescript. & sic hac lex cum 25. q. 3. c. rescripta.*

n *Minime requiratur.* sic non requiritur. ff. de inoffi. test. l. posthumus. §. si quis ex ijs. & de petit. hered. item veniunt. à quo. & de verborum obliga. l. cum seruus. ADDITIO. Intelligē istam. l. nisi impetrans fuisset excommunicatus: quo casu rescriptum ipso iure est nullum: vt in ca. j. de rescript. lib. vj. Item nisi impetrans committeret mendacium vel falsitatem, vt si asserit se procuratorem, & non est. hoc vitiat etiam rescriptum. cap. quia nonnulli. & cap. ex parte. extra de rescript. in anti.

Rescripta contra ius. Primo ponit regulam. secundo ponuntur duæ exceptiones. Secunda ibi, Nisi forte Bald. CASVS. Dominus meus impetrauit rescriptum per mendacium. vtrum valeat? Dicitur quòd non: sed præcepit imperator refutari rescriptum à iudicibus, nisi tale quid concessum sit quod non noceat alij. & prosit petenti, vel tale quid quod pœnæ remissionem obtineat. Alij alter ponunt, cum rescriptum impetratum sit contra formam iuris, non valebit. Ex hac. l. nota duas regulas. Prima est, quòd rescripta contra ius impetrata, non debent per iudices obseruari. Secunda est, quòd illud quod nemini nocet, & mihi prodest, de facili concedendum est. Concor. text. not. in l. j. & ij. §. item Varus. in fin. ff. de aqua plu. arcen. Iason hic.

o *Rescripta contra ius.* puta vt liceat peremptoriam opponere post sententiam. non autem potest intelligi in illis priuilegijs quæ prohibita sunt à iure peti. nam tunc non valent, etiam si alij non nocerent. & prodesset petenti: vt infra si nupt. ex re. l. j. quod vult finis huius. l. loquitur ergo de istis priuilegijs vel rescriptis de quibus non dicitur in l. quòd non debeant tribui, sed sunt contra id quod dixit lex, siue quod dictat ius commune. & pone exemplum de hoc vltimo,

rimo, vt supra. l. nec damnosa. in fi. nor. nam si concederetur, non posset stari.

a *Resutari.* vt j. si contra ius. l. fin. & §. de sacrosanc. eccl. l. iubemus nullam. & j. de eman. l. iij.

b *Non lædit alium.* vt ff. de fenā. l. fin. & j. de præpo. sacri cubi. lib. xij. l. fina. & de decur. lib. x. l. neque Dorotheum. Item quod dicit, non lædat alium. f. prorsus. secus enim si non modicum: vt supra eo. l. quoties. & ff. ne quid in loco publ. l. j. §. si quis à principe. & ne quid in flumine public. l. j. §. sunt autem qui putant. & de reli. & sum. fu. l. si quis sepulchrum. in princ.

c *Crimen.* id est criminis pœnam. & da exemplum in infamia mulieris intra tempus luctus nubenti remissa: vt infra ad Tertull. l. siqua. & in scenica: vt & infra de nupt. l. imperialis. §. illud his. item infra de fen. pas. l. fi. in fin. & per totum.

Instrumentorum. CASVS. Hæc lex tractat qualiter sit principi supplicandum: & dicit quòd si aliquis accedit ad principem volens ei supplicare, non debet ei narrare totum tenorem instrumentorum. sed vim quæstionis, & illa tantum verba, quæ in se habent dubitationem.

Nota primo ex textu in princi. quòd in exēplo debet poni tenor de verbo ad verbum nullo addito vel minuto, secūdum Bal. hic.

Nota secūdo ibi, inter partes ita dubitari. &c. q̄ illa particula est edenda, de qua est cōtrouersia inter partes: reliquę verò particulę tanquam impertinentes non edantur, secūdum Iaco. Arc.

d *Instrumentorum.* vt cū quis de quadam parte testamēti quæreret: & in preces originē totius rei ostēdere vellet. sufficit enim vim instrumēti principi dari & sensum eorū verborū de quibus fuit dubiū: vt hic. & j. de appellat. l. amplioré. §. in refutatorijs. & l. ne causas. & ff. de eden. l. argentarius. §. j. & j. si cōtra ius vel utili. publi. l. j. Et arg. cōtra. j. de trāsac. l. vt respōsum. sed solue vt ibi dicitur.

QVANDO LIBELLVS PRINCIPI, &c.

Generaliter de precibus dixit; nunc de effectu illarum, quia quo ad quædam pro lite contestata habentur.

Vbium. Præmitte quòd quædam sunt actiones, quæ non dantur heredibus, neque in heredes, nisi lis fuerit contestata: puta mere pœnales &c. CASVS. Dominus meus habuit aliquam temporalem actionem contra aliquem: porrexit preces imperatori vt ipse rescriberet aliquibus iudicibus, vt hac de causa cognoscerent. rescripsit imperator, mortuus est impetrans vel supplicans: quæritur an actio ista transeat ad heredes? Dicitur quòd sic, ac si lis esset contestata: & etiam cōtra heredes datur. & illud quidem verum est, si dominus imperator rescripsit. Viuianus.

Nota primo secundum Iac. hic q̄ rescriptum habetur pro libello & contestatione litis quantum ad effectum huius tit. sed nō habet vim libelli cōditionalis secundū Bal. & Ful. hic.

Nota secundo ex text. q̄ si est impetratum rescriptum, & ille qui impetrauit, mortuus est antequam eum produceret in iudicio: tale rescriptum trāsit ad heredes actiue & passiue secundum Bal. Fulgo. Paul. de Cast. & Ia. hic.

e *Dubium non est contestationem.* Nota quo ad effectum in casibus qui sunt. j. proximam illa hanc restringit.

† *Cōcor. cū hac. l. cap. relatū. extra de offic. deleg. cum gl. vnica. in fin.*

f *Oblatæ.* immo etiā executor est mittendus: vt infra de præscriptio. xxx. annorū. l. incut in prin. quæ est contra Sol. hic in prorsus: vt j. l. proxim. ibi de aliis: vel hic coram principe, ibi coram alio iudice.

g *Exercri.* & hoc casu potest loqui. ff. de actio. & obliga. l. constitutionibus. & facit argum. contra. ff. de ius vocā. l. libertus. ij. Solut. vt ibi dicitur, APPITIO. Dic q̄ quantum ad hoc quod incidat in pœnam lucrorum, tanquam temeratiē vocauerit patrem vel patronum in ius, supplicatio porrecta principi etiā obtēto rescripto non sufficit: vt ibi. secus quo ad effectus, de quibus hic Iason.

Temporales. §. CASVS. Dictum est supra quod quædā actiones perpetuantur: quædam non. dicit imperator non esse verū in omnib⁹ actionibus, nisi in temporalibus, annalibus & prætorijs, in alijs non. Viuia.

† *Cōcor. gl. vni. in medio in c. t. de libel. ob. & gl. super verbo ipsarum. in fi. in cap. audit. de rescri. & ibi Ioan. in c. fin. eod. de præscri. quæ ponit quot modis interrumpatur præscriptio. vt lit. pen.*

h *Ad eas.* est ergo necesse peti & concedi. i *Annali.* vt iniuriarū. & vi bon. rapt. & quod met. cau. & aliæ, quæ non sunt rei persecutoriæ: vt ff. de act. & obl. l. in honorarijs. Item contra infra de an. except. l. vt perfectius. vbi etiam ciuiles per libellum perpetuantur, sed ibi speciale in quatuor casibus. Itē ibi non fuit libellus datus principi, sed episcopo vel præsidi.

† *Cōcor. gl. super verbo ipsarum. in cap. audit. de rescri. Ioan. in c. fin. eod. de præscri. quæ ponit quot modis interrumpatur præscriptio. vt lit. pen.*

k VT LITE PENDENTE vel post pronouocationem, aut definitiuam sententiam, nulli liceat imperatori supplicare.

Præuenire sententiā in supplicando, non potest, si antequam princeps rescribat, sententia feratur. Bald. vel sic: *Sententia non retractatur virtute rescripti postea subsecuti, licet supplicatio fuisset prius porrecta. hoc dicit not. abiter Paul. de Cast.*

1. Imp. ALEXAND. A. Caperio.

Licet postquam supplicasti, m prius quàm rescriptum impetrares, n præses prouinciæ vir clarissimus pronunciauerit: o cū tamen à sententia nō pro-

Præfecto Augustali. C. Th. 2. 7.

effecto, dixit: nunc quando sit vel non sit supplicandum.

l *Post pronouocationem.* scilicet omissam.

Licet postquam supplicasti. CASVS. M. habuit causam cum vicino suo, & coram præside litem contestatus est. pendēte lite iste adijt imperatorem, & impetrauit rescriptum quo conuenebatur qualiter iste deberet sententiam ferre: vel dic melius, vt iudicium transferretur in alium. & antequam dominus meus esset reuersus cum isto rescripto, præses vel prætor tulit sententiam: vult M. prætextu illius rescripti retractare sententiam: quæritur an possit? Dicitur quòd non. cùm ab illa sententia prouocatum fuisset. Viuianus.

Not. ex hac l. subtiliter secundum Raph. Fulgo. hic videri text. quòd arripere iter ad principem. non habet vim prouocationis interpositæ ab ipso iudice. Iason hic.

m *Licet postquam supplicasti.* vt non possles conueniri sub tali iudice, & hanc supplicationem porrexisti ante litem contestatam, vel post, nam etiam ante non est adeundus princeps nisi prius defensor requisitus non facit ius: vt in authentic. vt diffe. iudi. §. fi vero j. colla. ix. & de manda. princ. §. fi tibi quoque. colla. iij.

n *Impetrares.* id est concederetur.

o *Pronuntiauerit.* contra te.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Suggerit.* id est dicit. & idem si ante sententiam fuisset indultum.
b *Decreto.* id est diffinitiua sententia, & ad hoc. infra de transf. l. cauſas. & infra de errore aduoca. l. sententijs & infra sen. ref. non poſ. l. iij.
c *Non patrocinatur.* id est non iuuat.

SVpplicare.} CASVS. Nō licet alicui ſupplicare lite pendente, niſi iudex ei copiam actorū vel inſpectionem negauerit. tunc enim poteſt ſupplicare vt imperator reſcribat, cogendo iudicem vt ei actorum copiam faciat: neque eſt iſte audiendus qui quæſtionem determinatā iterum vult refricare. ſi autem contra fecerit, puniendus erit, vt in fine dicitur. Vlpianus.

C.Th.11. 30.16.

Nota primo ex hoc text. ſecundum Baldum, quòd ſemper eſt facienda copia actorum, & etiam ſententiæ: ſupple, cum die & conſule. & ita intelligitur iſte text. & l. ij. infra de edend. licet ſecus in alijs inſtrumentis priuatis, & in l. j. §. editiones. ff. de edend.

Not. ſecundo ibi dum dicit, protinus condemnetur. quòd ſi quis producat aliquā ſcripturam vtilē ad producendum ſub certa pœna: quòd eo ipſo poteſt condemnari ad pœnā ſine alio proceſſu ſecundum Bald. & Paul. de Caſt. hic.

C.Th.11. 30.16.

d *Non licet.* tria nota tempora, ante lit. conteſt. & tunc licet ſupplicare, dūmodo prius ſit requiſitus ſuus iudex, & non facit ius: vt dixi ſupra. l. vxori. Item poſt lit. conteſt. & tunc non licet, vt hic, niſi in caſibus qui excipiuntur hic. Tertium poſt ſententiam & poſt decem dies, & tunc non licet: vt in fin. huius. l. & ſupra. l. proxi. & hoc in his quæ petuntur pro ipſa cauſa. ſi autem aliud priuilegium peteretur, quandocunque peti poteſt.

a Dūmodo nō cōcernat cauſam de qua offendi tur. Bar. & Paul.

e *Actorum.* id eſt eorum quæ aguntur in iudicio, ſcilicet atteſtationum & confeſsionum, quæ publicanda ſunt: vt hic. & in authen. de teſti. §. quia vero. col. vij. ADDITIO. Dic quòd talia acta in iudicio ſunt communia, & debent edi vtrique parti. & concor. c. G. perpetuus. de fi. inſtru. & gloſ. in c. quoniam contra. in verbo, tempora. de proba.

f *Pronunciationis.* f. interlocutoriæ: vel etiam forte definitiuæ illius iudicis à quo appellatur: vt j. de eden. l. is apud. & de appella. quoniam nōnulli &. l. à proconſulibus. De tertio autem poteſt ſupplicari lite pendente, ſcilicet vt iudex procedat. Itē de quarto, vt alius aſſeſſor, cum forte ille ſuſpectus ſit: vt in authen. in medio litis. §. ſuper hoc. colla. viij.

Supplicare in quibus ca ſibus liceat lite pēden te.

g *Quæſtioni.* per definitiuam ſententiam à qua non eſt appellatum. aliàs nec terminata videtur: vt ff. ad Turp. l. j. in fin. & de pœ. l. rei capitalis.
h *Suffragio.* ſcilicet reſcripto.
i *Aeſtimationem.* & ſic in duplum punitur.

QVi licitam.} CASVS. Ideo non debet aliquis reſcriptum impetrare lata ſententia, per quod poſsit ſententiam infirmare, quia debet quis lata ſentētia contra ſe appellare: quod ſi non fecerit perpetuo debet ſilere: ſi autem contra fecerit, deſiderio ſuo carebit, & pœna notabitur infamiæ. Vlpianus. Nota primo ex hac. l. quòd de natura ſententiæ eſt imponere perpetuum ſilentium victo. & intellige ſilentium ſuper contradictione, ſecundum Bald. Nota ſecundo in fin. ſecundum Paul. hic vnum mirabile, quòd incurrit infamiam, qui ſupplicat vt retractetur ſententia quæ tranſiuit in rem iudicatam: & ſic produceretur in teſtem, poſſet ſibi obijci quòd non eſſet habilis. patitur etiam aliam pœnam, de qua in l. præcedenti in fi. & dicit Paul. hic illud menti tenēdum.

A

k *Omiſerit.* quid autē ſi illicitam omiſit, vt quia toties appellauerat, quia iam plus appellari non poterat, vel ex vera contumacia fuerat damnatus? Reſpondetur, poteſt ſupplicare tunc ſecundum quoſdam: argu. huius. l. quod non placet, ne altero caſu ex contumacia cōſequatur præmium: vt ff. de neg. geſt. ſiue hereditaria. altero, infinitas incurratur: vt ſupra de ſacroſan. eccl. l. ſi.

Ad Conſti tutiones Grecorum.

SI CONTRA ius, vel vtilitatem publicam.

Tractando de precibus fecit mentionem de reſcriptis: ideo de his generaliter ſupponit.

NOn idcirco.} CASVS. Dominus meus impetrauit reſcriptum contra vicinum ſuum, impetrando omiſit quædā, quæ exprimere debebat. porrexit illud reſcriptum iudici, & petijt vt procederet in cauſa: aduerſarius dicit quòd non debet procedere, quia quædam dicuntur omiſſa, & ſic tacita veritate impetratum reſcriptū. quæritur, vtrum procedere debeat? Et dicitur quòd ſic, & debet cognoſcere in cauſa. Vitianus.

Nota ex hac. l. quòd vbicunque aliquid tacetur quod videtur obſtare, & in effectu non obſtat, non vitiatur reſcriptum ſecundum Bal. hic.

B

al. Conſti tutionibus Grecorum.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gregorio.*

NOn idcirco mihi nus is cui ex noſtro reſcripto cognitio delata eſt, l iudicare poteſt, quòd ex geſtis m quædam in precibus n omiſſa proponis. Dat. V. Non. Maij, Dioclet. IIII. & Maxi. III. AA. Conss.

Iſta lex eſt notabilis & vtilis, & habet duas lectiones. Vna eſt ſecundum Pla. ſi reperiatur reſcriptum per mendacium impetratum, non cognoſcet impetratus de negocio principali. hoc dicit Bald. Vel ſic: iſta lex habet multas lecturas, & ſummario ſecundum omnem lecturam hoc intendit: Mendacium ſupplicantis delegatum cognoſcere & pronunciare non impedit pro tenore veritatis: vel magis ſtrictè: Supplicantis mendacium in qualitate vel circumſtantia rei non impedit delegatum cognoſcere & pronunciare pro veritate tenoris. Salycetus.

C

II. Iidem. AA. & CONSTANTINVS & MAXIMIA. CC. Statiæ.

PRæſcriptione o † mēdaciorū oppoſita, P ſiue in iuris? ſi fecerit, deſiderio ſuo carebit, & ignominiæ pœna notabitur. Dat. Kalend. Auguſt. PP. Kalend. Septemb. Baſſo & Ablabio Conss.

† *Hæc lege 4. legit. ſeq. eſt cauſa 25. præſcriptum.*

TITVLVS XXII. SI CONTRA IVS, VEL vtilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum, vel impetratum.

Omiſſio non vitiat reſcriptum in eo quod ſi ſuiſſet expreſſum, ſuiſſet tamen eque ceſſum. Baldus.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gregorio.*

NOn idcirco mihi nus is cui ex noſtro reſcripto cognitio delata eſt, l iudicare poteſt, quòd ex geſtis m quædam in precibus n omiſſa proponis. Dat. V. Non. Maij, Dioclet. IIII. & Maxi. III. AA. Conss.

Iſta lex eſt notabilis & vtilis, & habet duas lectiones. Vna eſt ſecundum Pla. ſi reperiatur reſcriptum per mendacium impetratum, non cognoſcet impetratus de negocio principali. hoc dicit Bald. Vel ſic: iſta lex habet multas lecturas, & ſummario ſecundum omnem lecturam hoc intendit: Mendacium ſupplicantis delegatum cognoſcere & pronunciare non impedit pro tenore veritatis: vel magis ſtrictè: Supplicantis mendacium in qualitate vel circumſtantia rei non impedit delegatum cognoſcere & pronunciare pro veritate tenoris. Salycetus.

II. Iidem. AA. & CONSTANTINVS & MAXIMIA. CC. Statiæ.

PRæſcriptione o † mēdaciorū oppoſita, P ſiue in iuris? Nota ex hac. l. quòd vbicunque aliquid tacetur quod videtur obſtare, & in effectu non obſtat, non vitiatur reſcriptum ſecundum Bal. hic.

† *Hæc lege cū 4. legit. ſeq. eſt cauſa 25. præſcriptum.*

l *Delata eſt.* id eſt delegata cauſa, puta appellationis.
m *Geſtis.* apud primum iudicem.
n *In precibus.* principi porrectis: quia videbatur per mendacium impetratum, & ſic nullum, ſed tamen valet. ſed contra ſ. l. proxima. Solu. vt ibi.

PRæſcriptione.} CASVS. Dominus meus impetrauit reſcriptum, & per mendacium, quæritur ergo an iudex debeat procedere, & ſententiam ferre? Et dicitur q̄ bene debet procedere nō ſecundum mendaciū, ſed ſecundum tenorem veritatis. falſum autē eſt ſiue in facto ſiue in iure aliquid falſum, vel tacēdo verum, exprimatur. Nota ex hoc textu ibi, ſiue in tacendi fraude. quòd mendacium ita poteſt committi tacendo veritatem, ſicut exprimendo falſitatem, ſecundum Iaſonē. & dicunt hic in fi. Bart. & Rapha. Fulgo. poſt Iacobum Butri. quòd teſtis ita debet puniri pœna falſi quando ſcienter tacet veritatem, ſicut quando exprimit falſum. concordat. c. j. & ibi Panor. de crimi. fal. & tex no. in cap. quiſquis. xj. q. iij.

D

o *Præſcriptione.* id eſt exceptione: quia dicitur ſuggeſto mendacio impetratum.
p *Oppoſita.* ab eo contra quem eſt impetratum.
q *Iuris.* ſcilicet ſcripti: vt quia dixit legē dicere intra duodecim dies poſſe appellari: quod non placet: b cum omnia iura ſint in eius pectore: vt j. de teſtamen. l. omniū. & j. vnde vi. l. meminerint. & quia multi ſunt circa eum ſemper iuriſperiti. dic ergo iuris conſuetudinarij, cū ius aliud ſcriptū, aliud non ſcriptū: vt inſtit. de iur. na. gen. & ciui. §. cōſtat. Dicebat c enim conſuetudinem eſſe terræ ſuæ, quòd intra xij. dies poterat appellari. & dic iure. i. qualitate facti. dicebat enim ſe intra x. dies appellaſſe: cum poſtea appellaſſet: & ſic ponitur ius. ff. de iure. l. ſi. §. ſin autem.

Iuriſdictio quando cauſa dubitationis aliquē cōpetit.

a *In facti.* ſcilicet narratione. quia dicebat ſe appellaſſe, cùm non eſſet verum.
b *Tacendi.* quia dicebat ſe appellaſſe, & in veritate appellauerat, ſed non exprimebat ſuper qua cauſa. cùm talis erat, ſuper qua non poterat appellari, quæ ſunt multæ: vt infrà, quorum appella. non re per totum & maxime in l. fin. Item exemplum eſt. ff. de euict. leg. ſi rem. ij. §. vltim. & de adopt. l. ſi pater-famili. §. fin. & de in ius voc. ſed ſi hac. §. patro num.
c *Pro tenore.* contempto reſcripto.
d *Debere.* quatuor modis intelligitur hoc. Primo, vt pronunciet ſe iudicem nō eſſe ſecundum P. Secundo, quòd ſit alias ordinarius partiū dictus delegatus, ſecundum H. Tertio, quòd conſenſerint partes in delegatū, non in hoc quod per mendacium eſt impetratū. Quarto, quia delegatus non cognouit, ſed alius qui erat ordinarius partium. & ſecundum hos modos quatuor non cognouit ex vi reſcripti de principali negocio, ſed quia vel partes conſenſerunt, vel quia alias erat ordinarius: vel nullo modo, vt in primo. Quinto ſecundum Azo. ex vi reſcripti ſequendo veritatem tacitam, non mendacium expreſſum cognouit de toto negotio ſecūdum decretales. vt extra de reſcrip. c. ſuper literis.
e *Sententiam.* id eſt ferat ſententiam, ſuper hoc ſcilicet vtrum fuerit impetratum per mendacium, an non, ſecundum Placen. ſic cauſa dubitationis habet iuriſdictionem, quam alias non haberet: vt & argumen. ff. de iudic. ſi quis. j. & ſi quis in ius voc. l. penulti. f. & de lib. cauſa. l. ordinata. & infra ſi aduerſarem iudic. l. ſi cum pater. Vel dic ſecundum Azon. quod ferret ſententiam ſuper cauſa principali: & illud quod erat per mendacium dictum, illi non proderit. Sed ſecundum hoc cōtrarium huic legi videtur infra eodem. leg. & ſi legibus. nam videtur hic quod mendax precator non prorſus careat impetratis: quia ſaltem iudicem habet ex hoc reſcripto per mendacium impetrato, ſed hic loquitur de eo qui alias erat ordinarius partium. alias ſecus eſſet: vt ibi ſecundum Ir. Sed argū. contra huic ſoluitur. ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſ. leg. & ſi prætor nō obſtat: quia ibi tenuit delegatio. hic non. Vel intellige quòd hic dicit, quum partes conſenſerunt in delegatione iuriſdictionis, ſed in forma iudicandi non conſenſerūt, ſed vnus impetrauit per mendacium. Vel dic datum à lege, id eſt ordinarium, nō à principe datum. & ſic ordina literam iſtā, pro tenore veritatis datum iudicem cognoſcere debere: non datum pro deprecantis adſtimatione. Item contra ſ. leg. proxima. ſed illa in reſcriptis, hæc in priuilegijs. Vel ibi ea tacuit, quæ ſi dicta fuiſſent, nihilominus in petra eſſet. hic nō: vt ff. de vent. inſpi. l. j. §. final. Vel diſtingue, vtrum fuit per errorem falſum dictum. Vel diſtingue ſi reſcriptum fuerit impetratum per mendacium, aut ad obſeruantiam iuris communis: & tūc valet, quia pro tenore veritatis cognoſcendū eſt: vt in le. noſtra. & leg. & ſi nō cognitio. aut ad priuilegiū, & tūc non valet, & ſic poteſt intelligi. infra eod. l. & ſi legibus: & ff. de natteſtit. l. j. & de adop. l. ſi pater. in fin. cum l. ſequen. & eſt ratio, quia priuilegia impetrantur pro meritis: vt ff. de re milit. non omnes in fine, & infra de ſtatu & imagin. l. vltima. vnde ſi mentiatur, non eſt mirum ſi penitus careat impetratis, vt præalle. l. infra eod. & ſi legibus. ſed reſcripta ad obſeruantiā iuris cōmunis. vnde vt iuſtitia obſeruetur, pro tenore veritatis cognoſcendum eſt, vt in lege noſtra patet per omnes ſoluciones, quòd ex vi reſcripti de principali nunquam iudicabit. Vel dic ex vi reſcripti eſſe pro veritatis tenore iudicandum, & nō pro affirmatione deprecantis: vt j. eod. l. & ſi legibus. ſecundum Azo. & ſic veritas tacita habetur pro expreſſa: vt ff. de ſeruit. leg. ſi cui.

Iudex à lege datus dicitur ordinarius.

Reſcriptum per mendacium impetratum an valeat.

PVniri.} CASVS. Quoddam reſcriptum fuit impetratum à principe, quo iudicem delegauit dominum M. in cauſa quadam. vocatis partibus volut procedere. arguebatur de mendacio M. volunt illud ſuſtinere. quæritur quid iuris? Dicitur quòd iudex qui vetuit probare tale mendacium, debet puniri in x. lib. auri. Not. ex hac l. ſecundum Bald. hic puniri qui ſi citatus & debitam probationem non admittit, &c.

Veritatis fellatores Deo placēti.

f *Iudices.* non ergo timeant miſeri prælati ſi veritatem ſequantur, cum Deo & papæ per hoc placeant: vt & infra de app. l. fina. in fi. vt enim quædam in ſermone tacitè excipiuntur aliàs: vt ff. de ſerui. l. ſi cui. ſic & hic veritas tacita pro expreſſa habetur, vt ſecundum eam proceda tur: vt ſupra eodem. l. ij.

C.Th.t. 2.4. ad Bar bari Pompeiani conſulatū Campaniæ.

ET ſi non cognitio.} CASVS. M. impetrauit reſcriptum vt ſententia quædā mandaretur executioni. cū autem ad iudicem peruenit cum reſcripto ſuo, qui debebat iſtam facere executionem: dictum fuit ab aduerſario fraudem interueniſſe in impetratione, vt quia forte principi dixit latam fuiſſe ſententiam, cùm non eſſet: quæritur quid iuris ſit? Dicitur quòd iudex executionis debet diligenter inquirere de veritate precum iſtarum. & ſi inuenerit quòd M. fuerit in fraude verſatus, tunc de omni negotio cognoſcat. Nota ex hac leg. ſecundum Cy. & Rapha. Fulgo. hic eſſe textum valde ſingularem, quòd ſi alicui committitur executio alicuius ſententiæ, & re vera nulla vnquam ſententia fuit lata, poteſt iſte cognoſcere de cauſa principali. Iaſon hic. Nota ſecundo hic videri textum fortem in verbo, de omni negotio. pro oppoſi. Azo. contra Placent. de qua in l. preſcriptione ſupra. e. caue tamen ſecundum Iaſonem hic: quia textus dicit imperſonaliter, cognoſcatur. vnde Placen. reſponder. ſ. ab ordinario.

a Iſta eſt cōtra text. Pau.

g *Et ſi non cognitio.* cauſæ principalis. Vel dic, executionis.
h *Sed executio.* cum hoc conſtat in mixto imperio, mandari non poteſt: vt ff. de iur. om. iud. l. iubere. & l. j. & ff. de offi. eius cui mand. eſt iu. l. j. Sed reſpon. princeps mandat, vt hic: non alius. Vel hic mādauit a cognitionem executionis, id eſt eſſet mandanda, vel non eſſet. ſed ipſa miſsio non poteſt mandari. Vel hic b primum decretum, ibi ſecundum: vt ff. de offic. eius cui man. eſt. iu. l. cognitio. in fi.

b Iſta eſt falſa, ſecun dū Pau. hic.

i *Precum.* dixit reum damnatum: non dixit verum, vel tacuit.
k *Fraus.* puta dixit latam ſententiam eſſe cùm adhuc non eſſet.
l *De omni.* puta de principali cauſa & tota. Sed à quo? Reſpondent, ab ipſo. vt quia dixit latam ſententiam, & non erat. & de hoc dic vt extra de ſenten. & re iudi. c. de cętero. Item contra, infra de execu. rei iu. l. ſi vt proponis. ſed hic interuenit fraus: ibi nō. vel ibi de nuncio: hic de iudice executore. Vel c hic de mendacio, ibi de facto principali cognoſcat. ADDITIO. Vide de hac materia pulchrā glo. in verbo, & ſi ſciat. in c. paſtoralis. §. quia verò. extra de offi. deleg.

c Gl. iſta nō bene ſo nat, ideo dic me lius ſecundū Pau. hic.

ET ſi legibus conſentaneum.} CASVS. M. impetrauit reſcriptum, & per mendacium, neque tamen legibus contrarium, ſed iuri conſentaneum. quæritur, vtrum commodum aliquod inde debeat habere? Dicitur quòd nō: ſed carere debet commodo reſcripti. & ſi nimia eius fraus inueniatur, iudex eum pro arbitrio ſuo punire poterit. Not. ſecundum Paulum de Caſt. & Iaſon. hic quòd iſta lex loquitur in reſcripto gratioſo. in quo princeps concedit aliquam gratiam vel ſecundū, vel præter ius: puta concedit feudum, vel concedit beneficiū eccleſiaſticum, vel concedit gratiam alicuius delicti. certe ſi ſupplicatio arguitur de falſo, reſcriptū redditur nullum: immo poteſt puniri de falſo ſupplicans: quia. l. præſumitur quòd princeps conceſſerit gratiam propter ſupplicationem. & iſte eſt verus intellectus huius. l. ſed. l. præſcriptione, ſupra eod. loquitur in reſcripto ad obſeruantiam iuris communis ſecundum Iaſonem hic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

z *Consentaneum.* scilicet aliàs: vt quia nõ lædat alium, & profit petenti. vt §. de pre. impe. of. l. rescripta.

b *Mendax.* vt quia dixit se strenuũ militem, & multos latrones apprehendisse, & transfugas demonstrasse, ob talia enim consueuit crimina remittere Imperator, vel aliqua priuilegia concedere: vt ff. de re milit. l. non omnes. §. fina. at iste in omnibus est mentitus.

c *Careat.* vt & infra titu. j. l. fina. & infra. si nup. ex re. pe. l. j. & supra de senatusconf. l. j. sed certè immo. videtur valere secundum veritatem: vt supra eodem. l. j. quæ est contra. sol. vt ibi.

* *Pars l. 3. §. de legib. & l. 7. §. de precib. imp. offe.*

OMnes. } Casvs. Sæpe contingit quòd rescriptum est impetratum contra leges communes, & aliquando contra voluntatem principis, præcipit ideo imperator, quòd non recipiantur huiusmodi rescripta ab aliquibus iudicibus, immo quòd ab eis debeant refutari: & præcipit similiter iudicibus quòd istas leges generales & communes sequi debeant.

Nota primo ex hac l. quòd generalis constitutio est obseruanda potius quàm rescriptum.

Nota secundo quòd rescripta inutilia non sunt per iudicem causæ admittenda. & idem dic in aliis instrumentis inutilibus quòd iudex non debet pati, quòd redigantur in actis, secundum Baldum hic.

d *Adnotationem.* quæ fit ipso motu: vt supra de legi. l. iiij.

e *Generalis iuri.* vt supra de preci. impe. offe. l. rescripta. & l. nec damnosa. & de sacrosanct. eccles. l. iubemus nullam. & ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. fi quis à principe. & infra de transact. l. causas. & infra de operi. public. l. v. & supra de leg. & constitut. l. iij. & infra de vec. l. omnium. Et distingue: quia si rescriptum est contra ius Dei vel Euangeliorum, non valet: vt ff. de ar. l. nam magistratus. Distinguere tamen potest lex humana legem Dei: vt illud, In ore duorum &c. nam distinguitur testamentum ab aliis: & est ratio: vt infra de fideicommiss. l. fina. cùm & Apostolus dicat: Estote subditi principi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo missis. Si verò contra ius humanum: si contra ius naturale vel gentium, non valet: vt si petam quòd res alterius mihi detur. nam dominia rerum sunt de iure gentium: vt. ff. de iusti. & iur. ex hoc. & tunc non valet, cũ sint immutabilia: vt instit. de iur. na. §. penult. Fallit tamen in casibus: vt infra de vend. re. fis. l. j. lib. x. & infra de quadri. præscrip. l. fina. & fallit ratione delictorum, vt per totum titu. de bon. dam. Item ratione publicæ vtilitatis: vt ff. de reli. l. si quis sepulchrum. circa princip. Si autem est contra ius ciuile, vt circa actiones, quæ sunt de iure ciuili: vt ff. de origi. iur. l. ij. §. omnium. si quidem vt prorsus tollantur, non valet: si vt differantur, valet: vt supra de preci. impe. offe. l. quoties. Quid autem si dixerit imperator, non obstante tali lege? Respondetur, valet: vt. ff. de leg. iij. l. si quis. in princip. & in authenti. de testa. imperfect. §. penul. col. viij. Alij hoc non exigunt, sed distinguunt, an ex certa scientia concedat, vel non: argu. ff. si quis cau. l sed & si quis. §. fin. Si autem est contra publicam vtilitatem, valet tunc demum si secunda iussio interuenerit: non aliter, vt hic: & in authenti. de mand. princip. §. deinde competens. col. iij. & in authent. vt nulli iudi. §. & hoc verò iubemus. coll. ix. si vero per mendacium, valet. sed secundum veritatem iudex datus debet procedere: vt §. eod. l. ij. sed

Rescriptum cõtra ius an valeat. Lex humana legẽ Dei distinguere potest. 1. Pet. 2.

Pe. dixit etiam tunc valere si modicam & contineat iactũ. & hoc not. ff. de constitu. princip. l. j. in fin.

TITVLVS XXIII.
DE DIVERSIS RESCRIPTIS, ET pragmaticis sanctionibus.

Dixit supra de rescript. contra ius elicitis: nunc generaliter de omnibus pragmaticis factis. Vel sic: Dictum est supra de rescriptis quæ sunt contra ius: nunc audiamus de diuersis ab his, id est contrariis, id est de his quæ sunt secundum ius. Vel sic: Supra tractauit de rescriptis in specie: nunc ponit in genere. primo dicit de diuersis, id est de variis rescriptis, sicut & illa rubrica intelligitur de diuersis & temporalibus præscriptionibus tit. ff. A. 2o.

Rescriptum communiter, impetratum præsumitur vtrique concessum. Bald. vel sic: Præuidit parùitas, & rationis identitas facit quod in responsione intelligatur repetita persona, quæ in interrogatione præcessit: hoc dicit secundum Bart. vel sic: Rescriptum in causa communi non de supplicantibus directum, ad vtrumque porrigit finem effectum. Salycetus.

1. Imp. Alexander. A. Supero.

* *Lij. ff. si non ex ea ribus appel.*

I* libellum[f] de communi causa tu, fratérue tu, dedisti: quãtis rescriptũ ad vnius personam directum sit, vtrique tamen prospectum[g] est. Dat. Id. Iul. Alexandro. A. II. & Marcello Conss.

Rescriptum est perpetuum, non autem est annale, nisi aliud tempus definatur in rescripto. & est not. text. Bald. Vel sic: Rescripta de iustitia sunt perpetua, nisi in eis apponatur certum tempus. hoc dicit Paul. de Cast.

11. Imp. Claudius. A. Epagatho.

FAlso[h] † adsueueratur, auctoritatem rescriptorum denoluto spacio anni obtinere firmitatem suam non oportere: cùm ea quæ ad ius[i] rescribuntur, perennia[k] esse debeant, si modo tempus in * quo allegari vel audiri debent, non fit interrog. act.

† *Concor. li. veneralibus.*

* *Extra de rescript. & infra quod.*

f Si libellum. in quo continetur quòd princeps deleget iudicem in causa quam vult intentare contra quendam pro impetrando iudice.

g Prospectum est. quia quæ in præfationibus dicuntur &c. vt est ff. de verborum obligat. l. Titia. §. idem respondit. Item not. quòd beneficium ratione consortis ad alium porrigitur: vt hic, & ff. quemadmodum serui admitt. l. si communem. in princi. & si seruꝰ. vin. l. loci. §. si fundus. facit in authentic. vt li. ma. & aui. §. ad hoc. in fin. §. & infra. si vnus ex pluribus appella. l. j. & ij & j. ad exhiben. si res. Sed arg. contra. ff. de mino. l. quòd si minor. §. si seruus. &. ff. de cõdic. fur. l. vj.

D FAlso. } Casvs. M. impetrauit rescriptum quo vsus non est intra annum. post annum vult vti: consuluit sapientem suum, qui respondet ei quòd rescriptum non valuit ex quo annus lapsus est post impetrationem: adiuit Imperatorem volens aliud rescriptum impetrare super eadem causa. dicit ei Imperator, nõne aliud rescriptum habuisti? respond. Imperatori, Domine, sic: sed sapiens meus dicit post annum non valere ex quo vsus non fuit. vade ad domum, & vtere rescripto tuo: quia falso persuasum est tibi: immo scias quòd huiusmodi rescripta perpetua sunt. Viuianus.

h Falso. aduerbium.

i Ad ius. id est ad causam.

k Perennia. i. fine fine. sic ponitur. ff. de flu. l. j. §. ij. & arg. j. de pœ. l. seruus. Vel verius, si ad agendũ: tunc vsq; ad xxx. ann. vt j. de præscript. xxx. an. l. sicut. si ad excipiendum, tunc perpetuo: vt ff. de dol. except. l. pure. §. fi. secus autem si ad faciendũ: vt ff. de nundinis. l. j. quæ est contra. & est ratio, quia priuilegium nundinarum decennio perit, vt ibi. quia in prejudicium vniuersorum impetratur. sed alia in præiudicium singularis personæ. Quid autem si concesserit princeps alicui facere molendinum

lendinum in flumine publico? nónne hæc concessio erit perpetua? Certè sic per hanc l. cùm indistinctè loquatur non ob. l. de nundinis. quia in speciali casu loquitur, nec debet trahi ad consequentiam: vt ff. de legi. & senatusc. on. l. quod vero.

a *Comprehensum.* vt & arg. ff. de euic. si rem. j. §. fi.

SAncimus. } Casvs. Qui vult probare aliquid per rescriptũ, non debet exemplum probare ex publico, sed ipsum originale. idem est si hoc exemplificauit ad perennem rei memoriam. & hoc

† *Hec lex est canonizata. 25. q. 2. sancimus.*

potest lex dicere. sic ergo authẽtica & originalia rescripta sunt iudici præsentanda, nõ autem exempla. Viuianus.

b *Non exempla.* Argumen. quòd per originalia est probandũ: vt & infra de eden. l. procurator. & ff. de fid. instru. l. ij.

* *ad Bassum PP. C. lib. 11. 1.*

c *Insinuentur.* id est in iudicium ostendãtur ad aliquam probationem faciendam. Vel insinuentur, id est publicentur ad æternam rei memoriam ad fidem habẽdam. de publicatione loquitur, j. de testa. l. publicari. & l. consulta.

* *l. 2. j. de crimine sacrileg.*

dSi qua beneficia personalia. Quid si non personalia? certe idem: quia quare aliud esse debeat, non video. ff. ad legẽ Aquil. l. illud.

e *Careant.* contra. §. de no. Co. fa. §. penult. Sol. vt ibi.

* *Ead. V. Calend. Apr. Theod. A. VIII. Cons.*

SAcrilegij. } Casvs. Imperator concessit immunitatem Domino M. vel aliquod aliud priuilegium. dicitur à quibusdam quòd dominus M. non est dignus tale habere immunitatem vel dignitatem. dicitur quod qui tale aliquid dicit, incidit in crimen sacrilegij. nam instar sacrilegij est reputare aliquem indignum quem imperator approbauit. Nota primo ex hoc textu ibi, diuinis, quia rescriptum Imperatoris dicitur res diuina: quia est deus in terris: vt not. in lege Iubemus. supra de sacrosanct. eccles. Nota secundo in verbo, dignitatibus, quòd imperator potest conferre dignitates alicui non habenti, & nobilitare quemcunque vult, secundum Baldum & Paul. de Castro hic.

f Sacrilegio. dic casum: vt ff. de re iudi. §. quidam confitebat. & facit infra de cri. sac. l. ij. & §. de sacrosanct. eccle. l. placet. & de prec. impe. offe. l. vniuersis.

SAcri. } Casvs. In rescriptis emanantibus ab imperatore fiebat subscriptio imperatoris. vt supra eodem. l. sanctimus. crederet quis quòd illa subscriptio posset fieri de quolibet liquore vel quolibet encausto. non est ita (dicit imperator) sed debet scribi de quodam encausto, quod debet fieri de duobus piscibus, de murice & conchylio: qui debent comburi, & ex illo publicè fier encaustum imperiale, & nisi de tali encausto fuerit facta subscriptio, non valet rescriptum. Diceret aliquis Romanus: Volo tali encausto scribere rationes meas & facere. dicit imperator quòd non licet alicui habere nisi ipsi soli: & si aliquis hoc tentauerit: pœna capitali punietur. Viuianus.

g *Sacri affatus.* id est nostra rescripta. Et nota quædam referri hac lege sine quibus non valet rescriptum: quæ tamen hodie non seruantur.

h *Vultu.* id est aspectu.

i *Lustrentur.* id est scribantur ex toto. vel verius, lustrentur, id est, illuminentur vel cinnabrientur.

k *Signentur.* id est illuminẽtur affatus. Est autem murex piscis, qui debet coqui: & conchylium est animal sine capite, quod debet comburi, & postea vtrunque teri, vt ex eo fiant signa in rescriptis. Accur.

l *In chartis.* de bombyce. Accursius.

m *Membranis.* de quibus. & dicuntur membranæ, quia de membris animalium eripiũtur.

Membranis unde dicantur.

n *Impresserit.* id est scripserit.

VNiuersa. } Casvs. Hac lege tractatur sub qua forma debeant impetrari rescripta: & dicit imperator debet scire fidem precum, vtrum veritatem contineant, vel non: & tunc debet rescriptum concedi: neque valet rescriptũ nisi illa clausula, scilicet, si preces veritate nitantur, fuerit inserta. & si quæstor manũ apponat rescripto, debet diligenter inspicere si inuenerit ibi illam clausulam: quam si non inuenerit, debet tunc subtrahere rescriptum quasi nullum. quod si iudices susceperint, reprehensionem subibunt. & hoc faciunt curiales. Item in curia domini Imperatoris erant scriniarij & notarij: dicit illis Imperator, quòd non debet aliquis illorũ illicite aliqua rescripta dictare vel scribere, nec recipiantur huiusmodi rescripta, & si contra fecerint, punientur. Dicit in fine quòd non vult facere pragmaticam aliquam sanctionem ad postulationem alicuius priuati, nisi fuerit ad postulationẽ alicuius ciuitatis, vt in fine dicit. Cætera omnia plana sunt vsque ad titulum de edendo. vide per te. Viuianus.

† *Hec lex est canonizata. 25. q. 2. nisi ea.*

* *vel, scriptione, in alio libro, in vno erat scriptum, subscriptione.*

* *al. nominantur.*

Adnotatio, Pragmatica.

o *In personam.* vbi imperator alloquitur ipsos precantes.

p *Adnotatio.* quæ fit spontaneo motu.

q *Pragmatica.* id est causa ventilata in adiutorio.

r *Quæstio fidei.* id est inquisitio, id est superior adiectio, si preces veritate nitantur. sed secundum cano. valet rescriptum etiam si hæc verba non apponantur: quia tacite intelliguntur: vt extra de rescript. cap. ij. & ad hoc supra titul. j. l. & si non cognitio. Sed Pet. dixit etiam secundum l. si non inserantur, valere rescriptum. quod est contra legem hanc. Item dixit, quòd si est inserta hæc clausula, præsumitur pro impetrante quòd verum dixerit: si autem non expresserit, tunc contra eum præsumitur. quæ distinctio non probatur lege.

Quæstor est cancellarius.

s *Quæstor.* id est cancellarius hodie. Et no. q. in fine rescripti debet

Universidad de Deusto
Biblioteca

debet esse subscriptio quæstoris, qua contineatur inter ques, & ad quem iudicem, & per quam personā fuerit directa: vt in auth. vt diuinę iussi subscri. hab. glor. quæst. col. viij.

a *Sat clientes.* id est rescripta, quæ dantur cō filio procerum. Accurs.

b *Schola,* id est vniuersitas hominum.

c *Vt in his etiam veritatis.* id est si preces veritate nitantur. debet enim hoc apponi secundum l. licet Petrus dixerit contra: sed nō bene.

DE STATVIS & imaginibus.

Quia per rescripta concedebantur fieri imagines in suum vel alienum honorem, ideo de his fuit. Et est differentia inter statuam & imaginem: quia in statua nihil est quod hominis effigiem non designet, sed in imagine sic: & est pictura. Vel sic: Dixit de principe, nunc de statuis & imaginibus quæ ad eius reuerentiam pertinent.

Statua & imago differunt.

** Hanc authentică in uno tantum exemplari reperi, Contius.*

d Si quis. Accepisse, id est fieri permisisse.

e Aereas id est de ære.

f Extra. id est sine.

g Imperiale. id est sine licentia principis. Accursius.

h Pollunt, id est vituperantur.

i Tutius. videtur enim illicite extorsisse, id est accepisse dignitatem, quam modo perdit.

k Subiturum. nam erit infamis.

l Nec eos. puta officiales.

m Ignauię. id est per ignorantiam & socordiam.

n Si quando. Adoratio. nis. quia nō debet adorari ibi dominus imperator.

o Probet. f iudex.

p Præsentiă id est propter suam præsentiam.

q In nostra. Iniuriam. id est quæ esset iniuria si hoc fieret.

r Propulsari. id est procul abijci & remoueri. & facit. l. proxi.

s Et venturum. Nota sic ff. de iust. & iu. l. j. in princi. & infra de nup. l. si libertam. & supra de episco. & cleri. l. quoniam venerabilis. Accursius.

t Oportet. vt si aliquis vellet facere statuam, non debet facere collectam inter amicos ad faciendam statuam.

u Postulata. à principe vt mandet iudici & iudices qui susceperint, reprehensionem subibunt. Et qui illicite dictata scribere ausi fuerint cuiuscunq; scrinij memoriales seu pragmaticarij vel adiutores primicerij, amissione singuli feriantur. ¶ Pragmaticas præterea sanctiones[a] nō ad singulorum preces super priuatis negotijs proferri, sed si quādo corpus aut schola,[b] vel officium vel curia, vel ciuitas, vel prouincia, vel quædā vniuersitas hominum ob causam publicam fuderit preces, manare decernimus: vt in his[c] etiam veritatis quęstio reseruetur. Dat. X. Kalend. Ian. Constantinopo. post consulatum Basilisci II. & Armatij.

IN AVTHENT. Vt diuinæ iussiones subscriptionē habeant gloriosiss. quæstoris colla. VIII.

Glorioſiſimi * quoque quęſtoris ſubſcriptio eſt neceſſaria in qua contineatur & inter quos, & ad quem iudicem & per quem ſacrum dirigatur oraculum. alioquin à nullo iudice ſuſcipiatur: & qui contra fecerit, xx. lib. auri plectatur, & eius officium ſimili pœna percellatur.

TITVLVS XXIIII. DE STATVIS ET imaginibus.

Iudices non debent permittere erigi aliquas statuas sine principis licentia sub pœna hic statuta. Salycetus.

1. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Theodoro præfecto prætorio.

Si quis iudicum accepisse[d] æneas, [e]vel argēteas, vel marmoreas ſtatuas extra [f]imperiale[g] beneficium in adminiſtratione poſitus detegetur: emolumenta quæ accepit in ea poſitus dignitate quam poſſuit, [h] cum extortis tituliſ [i] vel præſumptis in quadruplum fiſco noſtro inferat: ſimulq; nouerit exiſtimationis ſuæ pœnam ſe ſubiturū. [k] [l] Nec eos[l] ſane à periculo pudoris haberi volumus immunes, qui adulandi [†] ſtudio, aut metu inconſtantis ignauiæ[m] tranſire quæ ſunt interdicta, tentauerint. Dat. XII. Kalend. Ianua. Mediolani, Honorio. A. IIII. & Eutychiano Conss.

II. Impp. THEOD. A. & VALENTIN. Cæſ. Aetio præfecto prætorio.

Si quādo noſtræ ſtatuæ vel imagines eriguntur, ſiue diebus (vt adſolet) feſtis, ſiue communibus: adſit iudex ſine adorationis[n] ambitioſo faſtidio, vt ornamentum diei & lō co & noſtræ recordationi ſui probet[o] acceſiſſe præſentiā. P Dat. III. Non. Maij, Theodo. A. XI. & Valentiniano Cæſare Conss.

III. Iidem. A & c. Florentio præfecto prætorio.

In noſtrę ſerenitatis imaginibus ac ſtatuis erigendis priuatæ collationis † iniuriam ¶ propulſari [r] præcipimus, ne quid in eis ſuum collator agnoſcat. Dat. III. Non. April. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Conss.

IIII. Iidem. A. & c. ad Nomum comitem & magiſtrum officiorum.

Et virtutum [s] præmia tribui meretibus conuenit, & aliorum honores alijs dam norum occaſionem fieri non oportet. [t] Idcirco quotiens vel iudicibus noſtris, vel cuilibet alij ſtatua fuerit à quocunque collegio ſeu officio, vel in hac ſacratiſſima ciuitate vel in prouincijs poſtulata,[u] nequaquā ex deſcriptione ſumptus colligi patimur: ſed eius cuius ad honorem petitur, expenſis proprijs † ſtatuā collocari præcipimus. Dat. V. Kalendas April. Theodoſio. A. XVIII. & Albino Conss.

TITVLVS XXV. DE HIS QVI AD STAtuas confugiunt.

Qui confugerunt ad statuas principis, ab omni violentia debent esse intacti: si tamen sine iusta causa ibi confugerint, veniunt puniendi. Salycetus.

1. Impp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio præfecto prætorio.

Qui ad ſtatuas, vel vitandi metus, vel creandæ inuidiæ[x] cauſa confugerint: ſi certas habuerint cauſas quibus confugere ad imperatoria ſimulachra debuerint, iure ac legibus vindicentur[y]. Sin verò probati fuerint artibus[z] ſuis inuidiam inimicis creare voluiſſe: vltrix in eos ſententia[a] proferatur. Dat. prid. Non. Iul. Conſtantinop. Honorio. N. P. & Euodio Conss.

TITVLVS XXVI. DE OFFICIO PRAEFECTI PRAEtoriorum Orientis & Illyrici.

1. Imp. ALEXANDER. A. Theodoro. *

Ibellus[b] præfecto prætorio datus, prolitis conteſtatione haberi non poteſt[c]. Dat. Prid. Kalend. Octobr. Agricola & Clementino Conss.

Nota

terræ quòd permittat eam fieri. C. Thss. 4.1.

DE HIS QVI ad ſtatuas confugiunt.

Qui ad statuas (de quibus dictum est) quidam cō fugiebant homines, idem ponit de confugientibus ad statuas. A. Cyo.

x Qui ad ſtatuas. Inuidię. id est blaſphemię, aliàs blaſphemi creandi, dicebat enim ſe fugiſſe ad ſtatuas, quia Titius volebat eum interficere, cùm non eſſet verum. & hoc faciebat cauſa infamandi Titium.

y Vindicentur. nam punientur illi qui volebant iſti iniuriari, ſi ad aliquem actum proceſſiſſent. nam aliàs ſola cogitatione nō punirentur, niſi in caſibus: vt ff. de pen. l. cogitationis. & de hoc plene habes notatū ſupra de epiſcop. & cleric. l. ſi quis non dicam rapere. & ſupra de his qui ad eccleſ. confug. l. præſenti. circa princi,

z Artibus. id est maleficijs.

a Sententia, nam vinculis publicis mancipatur. vt ff. de pœ. l. capitalium. §. ad ſtatuas. & facit inſt. de his qui ſunt ſui vel alieno. iur. §. fina.

** alias colle-ctionis.*

DE OFFICIO *præfecti prætorio Orientis & Illyrici.*

Dictum est supra de principe, qui caput est omnium magistratuum: nunc audiamus de aliis magistratibus, qui sunt principis tanquam capitis membra: vt infra ad leg. Iul. maie. l. scopus quisquis. ibi, Nam & ipsi pars corporis nostri. A. Cyo.

† Glo. vlt. in fi. in c. mandamus, mala cit hanc l. in ar. qs ſi ſpi- da ad eccle- ſias ſibi ſub rectas per ſuos proprios neceſſitates, bus, non deberi dotē procurari ab eccle- ſia.

b Libellus. ſupplicatorius.

c Non poteſt. licet fuerit reſcriptum ad eum

Nota quòd præfectus prætorio potest facere legem generalem: & in hoc dicit glos. quòd equiparatur principi. Salycetus.

1. Idem. A. Reſtituto.

† Vide in hac l. Alciat. lib. 1. Paradoxorū 2. cap. 9.

a In nouell. cut. princeps: ſic nec 30. mentio ab eius ſententia appel ſit formæ à latere: vt j. de ſcu. præ- Nicea da- te.

Formam [a] † à præfecto prætorio datam, etſi generalis ſit, minime legibus vel conſtitutionibus contraria: ſi nihil poſtea ex auctoritate mea innouatum eſt, ſeruari æquum eſt. Dat. Idib. Auguſt. Seuero & Quintiano Conss.

Nota quòd propter valetudinem, vel negligentiam tantum, vel baratariam, iudices possunt remoueri ab officio. Salycetus.

III. Imppp. VALENTINIA. THEODO. & ARCAD. AAA. Tatiano præfecto prætorio.

Si quos iudices vel propter B aduerſam & longinquam corporis valetudinē, vel propter negligentiam †, aut furtum, vel ſimile aliquod vitiū ſublimitas tua inutiles eſſe repererit: his [b] ab adminiſtratione remotis [c], & vice eorū alijs ſubrogatis, furibuſque pœnis legitimis ſubactis [d], ad noſtræ manſuetudinis ſententiam † non crimina, ſed vindicta referatur. Dat. V. Id. Decemb. Cap. Arcad. & Bautone Conss.

b Si quos iudices. Hic. ſcilicet iudicibus.

c Remotis. ſic epiſcopus degradatur ſi eſt inutilis. & ad hoc iura de hæret. & ma. l. quicunque. & infra de ſer. fugi. l. mancipia. & ff. de ſuſpect. iud. l. hæc enim. §. fina. & ff. de cuſto. reo. l. carcer. ff. de ordinario iudice. l. ſubaſtis. aliàs ſubſtitutis iectis.

† Cōcor. gl. certi. 1. ante fin. d. ſubaſtis. aliàs ſubſtitutis iectis.

d Ab eo. ſcilicet ordine deliquente.

DE OFFICIO *eiusdem præfecti prætorio Africæ.*

Quas gratias. Nota quædam locuta circa principem, & non leguntur illæ duæ leges.

h Vitiorum. Nota hic quòd vocat ſe imperatorem vitiorum ſeruū dignitate. minimum: ſic papa dicit in reſcriptis, Seruus ſeruorum Dei.

i Exoramus. ſcilicet Deum.

k Reipublicæ. id est quando nos ſcribimus etiam præfectis: etiam huic videamur ſcribere inter alios.

l Quam. ſcilicet ſedem.

m Ab ea. ſcilicet ſede.

n Annexa. vt infra e. §. hoc etiā. ſimile verbum. infra l. proxi. §. ad hoc iubemus. Accur.

DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIO Africæ, & de omni eiuſdem diœceſeos ſtatu.

1 In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, Imperator Cæſar Flauius IVSTINIANVS, Alamannicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Vvandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus Archelao præfecto prætorio Africæ.

Quas gratias [e] aut quas laudes domino Deo noſtro Ieſu Chriſto exhibere debeamus, nec mens noſtra poteſt concipere, nec lingua proferre. Multas quidem & antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos eiuſdem beneficia confitemur, pro quibus nihil dignū nos egiſſe cognoſcimus: præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus

per nos pro ſua laude & pro ſuo nomine demonſtrare dignatus eſt, excedit omnia mirabilia opera, quæ in ſæculo contigerunt: vt Africa per nos tā breui tempore reciperet libertatem, antea * nonagintaquinq; annos à Vvandalis captiuata: qui animarum fuerant ſimul hoſtes & corporum. nā animas quidem diuerſa tormenta atque ſupplicia nō ferentes, rebaptizando ad ſuam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, iugo barbarico duriſſime ſubiugabant. Ipſas quoque Dei ſacroſanctas eccleſias ſuis perfidijs maculabāt: aliquas vero ex eis ſtabula fecerunt. Vidimus Venerabiles viros, qui abſciſsis radicitus linguis pœnas ſuas miſerabiliter loquebantur. * Alij verò poſt diuerſa tormenta per diuerſas diſperſi prouincias, vitam in exilio peregerunt. Quo ergo ſermone, aut quibus operib' dignas Deo gratias agere valeamus qui per vltimum [h] ſeruum ſuū, eccleſiæ ſuæ iniurias vindicare dignatus eſt, & tantarū prouinciarum populos à iugo ſeruitutis eriperet: quod beneficiū Dei anteceſſores noſtri nō meruerunt: quibus non ſolum Africam liberare non licuit, ſed & ipſam Romam viderūt ab eiſdē Vvandalis captam, & omnia imperialia ornamenta in Africam exinde tranſlata. Nunc verò Deus per ſuā miſericordiam non ſolum Africam & omnes eius prouincias nobis tradidit, ſed & ipſa imperialia ornamenta, quæ capta Roma fuerant ablata, nobis reſtituit. Ergo poſt tata beneficia quę nobis diuinitas contulit, hoc de domini Dei noſtri miſericordia poſtulamus, vt prouincias quas nobis reſtituere dignatus eſt, firmas & illæſas cuſtodiat: & faciat nos eas ſecundum voluntatem ſuam ac placitum gubernare, vt * vniuerſa Africa ſentiat [omnipotentis] Dei miſericordiam, & cognoſcant eius habitatores à quàm duriſſima captiuitate & iugo barbarico liberati, in quanta libertate ſub feliciſſimo noſtro imperio degere meruerunt. Hoc etiā deprecantes exoramus [ſanctæ & glorioſæ ſemper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus, vt quicquid minus eſt reipublicę [k] noſtrę, per nos vltimos ſeruos ſuos reſtituat in ſuo nomine Deus, & dignos nos faciat ſeruitiū eius adimplere. Deo itaque auxiliāte pro felicitate reipublicæ noſtræ, per hāc diuinam legem ſancimus, vt omnis Africa quam nobis Deus præſtitit, per ipſius miſericordiam optimū ſuſcipiat ordinem, & propriam habeat præfecturam: vt ſicut Oriens atq; Illyricū, ita & Africa, prætoriana maxima poteſtate ſpecialiter à noſtra clementia decoretur: cuius ſedem iubemus eſſe Carthaginē: & in præfatione publicarum chartarum præfecturis alijs eius nomen adiūgi: quam [l] nunc tuam excellentiam gubernare decernimus: & ab ea [m] auxiliante Deo ſeptem prouinciæ cum ſuis iudicibus diſponantur, quarum Tingi *, [& quæ proconſularis antea vocabatur, Carthago, & Byzacium, ac Tripolis rectores habeant conſulares: reliquæ verò, id eſt Numidia, & Mauritania, & Sardinia à præſidibus cum Dei auxilio gubernentur. Et in officio quidem tuę magnitudinis, necnō pro tēpore viri magnifici præfecti prætorio Africæ, trecentos nonaginta ſex viros per diuerſa ſcrinia & officia militare decernimus. In officijs verò conſularium ac præſidum quinquaginta homines per ſingula officia eſſe ſancimus. Quæ verò emolumenta ſiue magnificentia tua, ſiue conſulares, & præſides, & quod vnuſquiſque ex officio eorum de publico conſequi debeat notitia ſubter annexa declarat. Optamus ergo vt omnes iudices noſtri ſe-

al. centum et quinque, al. ccxum et quinquaginta. al. ante centū quinquaginta quinq; annos.

** Huius miraculi mentio est in Nicephoro li. 17. c. 11. ecclesiastice historiæ, hāc constitutionem allegat, & specialia ex impia huius miraculi narratione enumerat ex Procopio.*

** Zeigi, vel Zeugi, ex omnibus manuscripti. Zeugi autem erat olim prima prouincia Africæ, in qua erat & Carthago, vt ait Isidorus lib. 14. c. 5. & veteres notitiæ prouinciarū in quibus hæc prouincia simpliciter appellatur proconsularis, nullo alio nomine designato. Vnde apparet verū esse quod habent iussiones, et simul apparet particulam, & post verbū Tingi, perperā hic additā, cū etiam desit in omnibus manuscripti. Cā.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

stri secundum voluntatem & timorem Dei & nostram electionem † atque ordinationem sic suas administrationes gubernare studeāt, vt nullus eorum aut cupiditati sit deditus, aut violentias aliquis vel ipse inferat vel iudicibus, aut officijs eorum, aut quibuscunque alijs collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes prouincias nostras (Deo iuuante) festinemus vt illæsos habeant collatores: maxime tamen tributarijs diœceseos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captiuitatē meruerunt (Deo iuuante) per nos Inmen libertatis aspicere. Ergo iubemus omnes violentias & omnem auaritiam cessare, & iustitiā atque veritatem circa omnes nostros tributarios reseruari. Sic enim & Deus placatur: & ipsi possunt celerius sicut collatores alij nostræ reipublicæ releuari atque florere.

† Concor.c. eā ipsam non ſta. el. ſuper verbis, confeſſimus. extra de conſuet. vbi recitatur hæc verba.

Sportulas etiā ab officio tā viri magnifici præfecti [prætorio] Africani, q̄ reliquorum iudicum sic exigi iubemus, quomodo in nostris legibus est dispositum, & ab omni republica nostra custoditur: vt * nullus audeat quocunq; tempore vel quocūq; modo earum excedere quantitatem. Hoc etiā præsenti sanctione credimus ordinandum, vt non multa dispendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in nostro latercule, vel in scrinijs præfecti prætorio per Africā iudices sustinere videantur: quia si ipsi dispendijs læsi nō fuerint, nullam habebunt necessitatem eiusdem nostræ Africæ tributarios prægrauandi. Iubemus ergo vt iudices diœceseos Africanæ tam ciuiles, quam militares in nostro latercule pro codicillorū atq; chartularum promotionis suę cōsuetudinibus nihil vltra sex solidos præbeant: at verò in scrinio præfectorum non vltra duodecim solidos cogantur inferre: quem modum si quis excesserit, ipse quidem iudex triginta librarum auri dispēdio subiacebit: officium verò eius non solum simile dispendium, sed & capitale periculū sustinebit. Nam si aliquis ex quacunque parte ausus fuerit iussiones nostras excedere, & non festinauerit cum Dei timore eas seruare: non solum dignitatis aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam vltimo supplicio subiacebit. Et est notitia Deo auxiliante. *

* et.

* Hanc notitiam repe ri in vno dū taxat manuscripto quem dilig̃ter contuli.

Pro annonis & capitu pro tempore PP. per totam Africā auri libras centū. Pro annonis Consulariū * auri libras xx. Pro annonis Cancellariorum auri libras vii. Item officijs eius ita, In scrinio primo hominibus decem pro annonis. xviiii. pro capit. sol. xii. Fiunt sol. cxlviiii. Item numerario, pro annonis, sol. v. & pro ca. sol. iiii. Fiunt sol. xlvi. Secūdo * pro an. iii. annuos sol. v. & pro cap. vii. cap. sol. v. & pro ca. ii. cap. sol. iiii. Fiunt sol. xvi. iii. verò. & iv. ad an. i. ann. sol. v. & ad ca. i. ca. sol. iiii. Fiunt xxiiii. Reliquis iii. ad an. i. ann. sol. v. & ad cap. i. cap. sol. iiii. Fiūt solid. xxviii. In scrinio secundo, vt supra scriptum est. In scrinio tertio, vt supra scriptū est. In scrinio quarto, vt supra scriptum est. In scrinio primi scrinij quod est subadiuuæ hominibus. x. ann. xiiii. cap. xii. Fiūt sol. c xvi. sol. Ita primi scrinio pro an. iii. ann. sol. v. & pro capit. ii. cap. solid. iiii. Fiūt sol. xxiii. Secūdo pro ann. ii. ann. solidi, vt supra scriptū est, & pro cap. capi. sol. vt supra scriptū est, & fiunt solidi xvi. Tertio & quarto pro an. i. annona, solidorū vt supra scriptū est, & pro cap. i. cap. solidorū, vt supra scriptum est. Fiunt solidi. xxiii. Reliquis hominibus vi. ad an. i. annona solidi. v. & pro capitu capit. solid. iiii. Fiunt solidi. l viii. In

* Consitatiorum centū viginti.

* al. In scrinio secundo vt supra scriptum est. In scrinio tertio vt supra scriptum est, &c.

A scrinio * cōmentarienſis hominibus. xii. an. xvii. capitu. iiii. Fiunt solidi. c l iii. Primo cōmentariēſi ann. iii. ſolid. v. pro capitu. ii. capit. ſol. iiii. Fiunt ſolidi. xxiii. Sequētes homines iii. ad an. ii. ann. ſolid. v. pro capitu. ii. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolidi. xlii. reliqui homines. viii. ad an. i. an. ſol. v. & cap. i. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolidi. xviii. In ſcrinio, ab actis hominibus x. an. xiiii. cap. xii. ſolid. c xviii. Ita primo ann. iii. pro ann. i. ſolid. vi. cap. ii. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolid. xxiii. Secundo & tertio ad ann. ii. an. ſolid. v. & ad cap. ii. cap. ſolid. iiii. Fiūt ſol. xxxii. Reliquis xvii. ad ann. i. ſolid. v. ad cap. i. cap. ſolid. viii. Fiūt ſol. lxiiii. ¶ In ſcrinio libellorū hominibus. vi i. ann. vi. cap. vi. Fiunt ſolidi. v. pro ca. ii. cap. ſolid. iiii. Fiunt ſol. xvi. Secundo. ii. pro an. ſolid. x. pro capitu. i. ſolid. iiii. Fiūt ſolid. xii. Reliquis hominib*. iiii. ad ann. i. an. ſolid. v. & ad capitu. i. ſol. iiii. Fiunt ſolid. xxxvi. ¶ In ſchola exceptorū hominibus. lx. ann. lxxiiii. cap. lxii. ſol. D cxviii. Ita primo & ſecundo ann. iii. pro ann. ſolid. v. & ad cap. ca. ſolid. iiii. Fiunt ſoli. xlvi.* Alijs hominibus. vi. ad ann. i. ann. ſolid. v. ad ca. i. cap. ſolid. iiii. Fiunt ſolidi. c xvi. Reliquis hominibus. x.* ad ann. i. annon. ſol. v. & ad capit. i. cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. c xv. Reliquis hominibus. xliiii. ad ann. i. ſolid. v. & ad capitu. ſolid. iiii. Fiunt ſolidi. cclxxxvi. ¶ In ſchola ſingularium hominibus. l. an. iii. cap. i. ſolid. c ccc lxxiii. Ita. i. ann. li. ann. ſolid. v. cap. i. cap. ſolid. iii. Fiunt ſol. xxxiiii. Secūdo tertio & quarto ad ann. v. ann. ſol. v. & ad cap. i. cap. ſol. iiii. Fiūt ſolid. xxxiiii. s. ¶ Reliquis. xlvi. ad ann. i. ſol. v. & cap. i. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolid. cccxviii. ¶ In ſchola mittendariorum hominibus. l. ann. lii. s. capitu. l. ſol. cccc xiii. Ita primo ann. ii. ann. ſol. v. & ad cap. i. cap. ſolid. iiii. Fiunt ſolid. xiiii. Secundo tertio & quarto ad ann. i. ann. ſol. v. & ad cap. l. capitu. ſolid. iiii. Fiunt ſolid. xxxiiii. s. ¶ Reliquis hominibus xlvi. ad ann. i. ann. ſol. v. & ad cap. i. cap. ſol. iiii. Fiūt ſolid. c c xxiiii. * ¶ In ſchola curſorum hominibus. xxx. an. xxii. s. cap. xxx. ſolid. c c xxxii. Ita primo anno ann. ſolid. v. cap. i. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolid. xvii. Secundo tertio & quarto ad ann. i. s. an. ſolid. v. & ad capitu. i. ſol. iiii. Fiunt ſolid. xxxiiii. s. Reliquis hominibus. x xvi. ad ann. i. ann. ſolid. v. & ad capitu. i. capit. ſoli. iiii. Fiunt ſolid. c c xxxiiii. ¶ In ſchola nomenculatorū hominibus. xxii. an. ſol. v. cap. xii. ſolid. iiii. Fiunt ſolidi c xv. Ita primo anno ann. ſolid. v. capit. i. s. cap. ſolidos. iiii. Fiunt ſolid. xvi. Reliquis hominibus. xi. ad ann. i. ann. ſolid. v. & ad cap. i. ca. ſolid. iiii. Fiunt ſol. xcviiii. ¶ In ſchola ſtratorum* hominibus. vi. ann. vii. capit. vi. ſolid. lviii. Ita, Primo anno an. ſolid. v. ca. i. ca. ſolid. iiii. Fiunt ſolidi xiiii. Reliquis hominibus. v. ad ann. i. an. ſolid. x. & ad cap. i. cap. ſolid. iiii.. Fiūt ſolidi.* xcv. ¶ In ſchola *prętorianorum* hominibus decem ann. xii. cap. xi. ſolid. x c vii. Ita, Primo annonæ pro an. ii. ſol. v. pro capitu. ſoli. iiii. Fiunt ſol. xvi. Reliquis hominibus. viii. ad an. i. pro ann. ſolid. v. cap. i. pro ca. ſolid. iiii. Fiunt ſolid. lxxi. * ¶ In ſchola draconariorū hominibus. x. ann. xi. cap. x. s. ſoli. c c vi. Ita, Primo anno, pro ann. ſolid. xiiii. capit. i. pro ca. i. ſolid. iiii. Fiunt ſolid. x v i. Reliquis hominibus. viii. ad ann. i. pro ann. ſolid. v. cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt. ſoli. l x x x. ¶ In ſcrinio operū hominibus x x. an. x x i iii. cap. x x i. ſolid. ccxxiiii. Ita,

* al. ſcrinio commentariēſi. ho.

B

* ccclxxx.

* xliij.

* lxxxi.

Primo

Primo an. iii. pro ann. ſol. v. capit. ii. pro ca. ſol. A v iii. Fiunt ſol. x x iiii. Reliquis hominibus. iii. ad an. ii. pro ann. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. l x ii. Reliquis alijs hominibus. vi. ad an. i. pro an. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. x c. ¶ In ſcrinio arcæ hominibus. x x. an. x x v iiii. cap. x x i. ſolid. c c x x iiii. Ita, Primo an. iii. pro an. ſol. v. cap. ii. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. x x iiii. Reliquis hominibus. iiii. ad an. ii. pro an. ſol. v. & ad cap. i. pro capit. ſol. iiii. Fiunt ſol. x l i i. Reliquis alijs hominibus. v i. ad ann. i i. ſolid. v. & ad cap. i. pro capit. ſolid. iiii. Fiunt ſol. l x v iii. Reliquis alijs hominibus. c x. ad an. i. pro an. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſolid. x c. ¶ In ſchola chartulariorum hominibus. l. ann. l v iii. ca. ii. pro ca. ſol. i iii. Fiunt ſol. x x i iii. Ita, Primo an. iii. pro an. ſol. v. ca i i. pro ca. ſol. iiii. Fiunt ſol. x x iii. Reliquis hominibus iii. B ad an. ii. pro an. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. x l v iii. Reliquis alijs hominibus vt ad an. i. pro ann. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. x l v iiii. Reliquis hominibus. xi. ad ann. i. pro ann. ſol. v. & ad cap. i. pro cap. ſol. iiii. Fiunt ſol. c c c l x. Fiunt homines. c c c x c v i. ann. c c c c x c v iiii. ſol. ii. c c c c x c. capi. c c c c x x. Fiunt ſolid. iiii. l x x x i i. iii. D c l x x x i i. Ité pro ann. cap. cenſualium * ſolid. c c c c x l v iii. Officiorum eius ſolidi. c l x. * poteſt *. medi hominibus. v. an. x l v iii. capit. x v iii. ſolid. c c c c x v iii. Ita, Primo anno pro ann. x v. cap. v. ſol. v. Secundo pro an. x. cap. v. ſol. l x x. Reliqui hominibus. iii. ad an. v iii. & ad cap. ii. ſol. c l. ¶ Grāmaticis hominibus. ii. ad an. x. & ad capi. i i. ad ſolid. l x x. ſortitas. * ¶ Oratoribus hominibus. i i. ad an. x. cap. v. ad ſol. l x x. Hæc igitur, quæ pro diſpedijs, ciuilibus iudicibus Africæ, eorumq; officijs, C id eſt tam ſcriniarijs ampliſſimæ eius præfecturæ, quām cohortalibus, per hanc diuinam cōſtitutionem ſtatuimus, tua magnitudo cognoſcēs ex Kal. Septemb. futuræ tertiæ decimæ indictionis, effectui mancipari, obſeruarique procuret, atque edictis publicis omnibus innoteſcat. His ſcilicet qui ordinati fuerint à tua ſublimitate, ſecundum præſentem diuinam conſtitutionem, firmitatem ſui ſtatus in perpetuo habituris. Nam Deo iuuāte de militaribus iudicibus, & de officijs eorum, & de alio noſtro exercitu per aliam ſanctionem ſtatuemus. Dat. Conſtantinop. * DN. Iuſtiniano PP. *

* al. cēſu-larium ſol. cccl viii. of ſic. eius ſol. cccl xviii. Ita primo pro an. xv. c. vi. ſol. c. Secūdo pro an. x. ca. v. ſol. lxx. reliqui homibus &c. vt hoc.

* Officiales.

* Ex eo q̄ in hac conſtitutione Iuſtiniani dicit futurā. 13. indictionē, cōſtat hanc conſtitutionē datam eſſe Iuſtiniano. vij. et Theodoro Conſ.

11. Iidem. A. Beliſario magiſtro militum per Orientem.

a In nomine Domini. Nota, In nomine Domini incipiendū: vt & in authen. de eccleſ. in priuci. coll. vj. & in authē. de quæſto. in prin. colla. vj.

IN nomine domini noſtri Ieſu Chriſti ad omnia cōſilia omnesque actus ſemper progredimur. Per ipſum enim iura imperij ſuſcepimus. Per ipſum pacem cum Perſis in æternum confirmauimus. Per ipſum acerbiſſimos hoſtes, & fortiſſimos tyrannos deiecimus. Per ipſum multas difficultates ſuperauimus. Per ipſum Africam defendere, & ſub noſtrum imperiū redigere nobis cōceſſum eſt. Per ipſum quoq; , vt noſtro moderamine rectè gubernetur, & firme cuſtodiatur, cōfidimus. Vnde per eius gratiā etiam ciuiliū adminiſtrationum iudices & officia * ſingulis Africanis prouincijs cōſtituimus: attribuētes quidem emolumentū, quod vnuſquiſq; percipere debeat. Ad eius igitur prouidentiā etiamnū animum noſtrū referentes, & armatas militias & duces militū ordinare diſponimus. ¶ Sancimus itaq; vt dux

b Interim. expone vt infra ea. l. ſ. ſicut ergo prædictum.

c Dromones i. naues.

d Maxime. aduerbiū.

e Clauſuræ. id eſt imperij limina.

f Eam. ordinationem de prouinciis. ſic. ff. de mu. & honori. l. vt gradatim.

* ſi. pleriq; mēdoſi, ex-pars in vno vero reperi. Lepis magna. vetuſtate lect o recta eſt. Alia am tem Lepis magna quæ ciuitas eſt prouincia Tripolitana, mentio fit in l. vlt. ff. de cēſib. eſt eius Lepcis altera in prouincia Byzacena, vt nostri Iuſtinianus & Iſidorus & veteres nostra docent.

* Septa vocāt, vt ex apud Procopiū lib. 6. de ædiſ. Iuſtiniani.

* Tractatur.

* Barbaricinæ.

Biblioteca Universitaria "Miguel de Unamuno"

vt alij

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Labores suos.* sic ff. de offi. magi. offi. leg. decimo.
b *Ausus fuerit.* id est vsurpauerit.
c *Reduxit.* scilicet erunt.
d *Fuerit.* id est sit.
e *Docuerit.* scilicet tua magnitudo.
f *Castella.* sicut papa potest de vno episcopatu facere duos: sic & imperator potest de duabus ciuitatibus facere vnam, & econtra: vt in authen. vt iudic. sine quoquo suffra. §. nulli quoquo col. ij.
g *Annona.* supra proxima. l.
h *Percipiant*, quidam finiunt hanc legē hic. quidam habent plus, scilicet quarum quilibet dux cum suis hominibus capiat. & sic est notitia de qua supra facit mentionem.

vt alij prouinciales videntes eos per partes, ad illa loca se cōferant. Et exemplū fecimus vnius numeri limitaneorū: vt secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & loca, quę prouiderit tua magnitudo, eos ad similitudinē nostri exempli ordinet: sic tamē, vt si inueneris de prouincijs idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant, limitaneorum constituas numero in vnoquoque limite: vt si aliqua forsitan cōmotio fuerit, possint ipsi limitanei sine Comitatensibus militib⁹ vnà cū ducib⁹ suis adiuuare loca, vbi dispositi fuerint, non longe limitem excuntes, nec ipsi limitanei, nec duces eorum: vt nullum etiam dispendiū à ducibus vel ducianis prædicti limitanei sustineant, nec aliquas sibi cōsuetudines decorum stipendijs per fraudem ad suum lucrum conuertant. Hæc autem non solum in limitaneos volumus obseruari, sed etiam in Comitatenses milites. & vnumquenque ducem & tribunos eorundē militum iubemus, vt semper milites ad exercitationem armorum teneant, & non concedant eos diuagari, vt si quando necessitas cōtigerit, possint inimicis resistere. & nullam audeant duces aut tribuni commeatalem de ipsis dimittere: ne dum sibi luerum studeant conficere, incustoditas nostras relinquant prouincias. Nam si vsurpauerint memorati duces, vel officia eorum, seu tribuni, cōmeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrū de eorum emolumētis sibi acquirere: hoc non solum in quadruplum iubemus publico rependere,* sed etiam dignitate eos priuari. Magis enim debēt & duces & tribuni supra deputata sibi emolumēta secundum labores suos[a] de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis militum aut eorum stipendijs lucrum sibi acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, vt per ipsos prouinciæ vindicentur, præcipuè cum sufficienter & ipsis ducibus & eorum officijs emolumenta præstitimus, & semper prouidimus vnumquemque secundum labores suos ad meliores gradus & ad maiores dignitates perducere.* Postquam vero Deo placuerit, & per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum statum peruenerit, & bene ordinatus fuerit: tunc vbicunque necessitas emerserit, viri spectabiles duces inuicem sibi quādo vsus exegerit, auxilium præbeant: vt prouinciæ seu limites, eorum vigilijs & laboribus (Deo iuuante) illæsi custodiantur. Sicut autem iubemus audaces & feroces contra inimicos iudices ac milites nostros esse: sic volumus eos mites & benevolos circa collatores nostros existere, & nullum damnum nullamque lęsionem in eos efficere. Si autem quisquam de militibus ausus fuerit[b] quamcunque lęsione tributarijs nostris inferre: periculo viri spectabilis ducis seu tribuni & principis digna vindicta afficiatur, vt indemnes tributarij nostri custodiantur. Si verò pro quibusdam causis interpellatio apud nostros iudices facta fuerit: iubemus non amplius sportularum nomine, quam nostris legibus definitū est, executores accipere, pœnam eisdem legibus insertam ex transgressione formidātes. Cum autem Deo adnuente Africanæ nostræ prouinciæ per tuam magnitudinem secūdum nostram dispositionē ordinatæ, & limites in antiquū statum reducti,[c] & omnis Africa sic detēta fuerit[d] sicut erat: Cùm ergo hæc omnia (Deo iuuāte) præsente tua magnitudine disposita & perfecta fuerint, & per labores tuos [antiquos] fines omnes Africa receperit, & docuerit[e] nos de omni ordinatione totius Africanæ diœceseos, id est, quanti & qui milites, in quibus locis vel ciuitatibus cōstituti sunt, & quāti limitanei, & in quibus locis & militijs collocati sunt: tunc iubemus tuam magnitudinem ad nostra clementia remeare. Interea vero si aliquas ciuitates seu castella[f] per limites cōstituta prouideritt tua magnitudo nimiæ esse magnitudinis, & propter hoc nō posse bene custodiri: ad talem modum ea construi disponat, vt possint per paucos bene seruari. Cum autem magnitudo tua omnibus dispositis ad nos remeare iussa fuerit: tunc duces vniuscuiusque limitis quotiēs pro componendis ciuitatibus aut castris, & pro stipendijs suis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celerius ad virum magnificū præfectū per Africam significent:* vt ipse, quæ necessaria fuerint, festinet facere, ne aliqua protractio prouincijs noceat. Ea vero, quæ ipse fecerit, vel quæ adhuc necessario procuranda sunt postea, & memoratus vir magnificus præfectus [prætorio] Africę, & viri spectabiles duces, & de alijs omnibus, quæ ibi agūtur, frequēter ad nos referāt, vt bene facta cōfirmemus, & quę oportunius debent fieri, ex nostra dispositione peragātur. Hoc etiā decernimus, vt iudices qui ordinādi sunt per Africanos limites, nihil amplius in sacratissimo palatio cuilibet personæ, aut dignitati, vel in prętorio per Africa præfecturæ & magisteriæ potestati prębeant, nisi quantū subter annexa declarat notitia. Nam si quis amplius, quā in subdita notitia taxatū est, vsurpauerit seu acceperit, triginta libras auri multæ depēdat nomine, cū quo & periculo indignationis nostræ serenitatis subiacebit: nulla alia qualibet persona aut dignitate aut officio accipiēte aliquid ab eis, præter illos quorū nomina in subiecta notitia continentur. Ad hæc iubemus vt (Deo iuuāte) vnusquisq; dux seu eorū officia, secundū quod notitia subter annexa[g] cōtinet emolumēta sua ex tributis Africanæ prouinciæ ex Kalendis Septembris instantis felicissimę tertiædecimę indictionis percipiāt.†† Et[h] hęc notitia Deo volēte debet delegari Ducib⁹, & eorū officijs in Africa constitutis pro annonis & capitu per singulos annos præbendis. Ita Clarissimo viro duci Tripolitanæ prouinciæ & hominib⁹ eius singulis sol. v i. cap. c l v i i i i. singulis caput. sol. D c c l x x x i i i. Adsessori ducis, & officio ac hominibus eius x l. an. x c v i. s. singulis annis cap. sol. v i. Simul fiunt pro an. & cap. solidi. D c l x x i v. Diuiduntur sic: Adsessori in ann. v i i i. capit. i i i i. Primicerio in ann. v i i i. cap. i i. ¶ Ducenarius. i i i. ad ann. v i. solidi. fiunt ann. capitis fiūt capitū. cap. Centenarijs. v i. ann. v. sunt. Fiunt ann. i v. & ad cap. i. fiunt. an. x v i. & ad cap. i i i. fiunt capitu. v i i i. ¶ Circitoribus. v i i i i. semis. Alijs. x i. ad an. i. s. fiunt. an. x i i i i. sunt. & ad cap. i i i. fiunt capitu. Item viro clarissimo duci Byzacenæ prouinciæ & hominibus eius an. c x c. singulis in an. sol. v. cap. c l v i i i. singulis cap. sol. v v. Simul fiunt pro ann. cap. solidi. D c l x x. omnes. Diuiduntur sic: Adsessori

* depēdere.
* producere.
* significet
* Hanc sententiā in vno tantùm codice plari reperi.

a DE OFFICIO *præfecti vrbi.*

Supra visum est de imperatore, qui est summus, item de præfecto prætorio, qui inter alios maiorem dignitatem habent. Nunc ergo restat videre de inferioribus. Et dicit Odof. quòd Papa ad similitudinem huius præfecti vrbis, cùm erat Romani, eligebat ibi vnum cardinalem, qui vices eius gereret in Roma. & de hoc qualiter debet dimitti, habetis vetus testamentum venustum et elegantem, hoc est optimo & pulcherrimo sermone dictatum in c. fundamenta. extra de elect. lib. 6. Fulg.

b Tudentibus. Reduxisse. id est si totum committeremus præfecto annonæ.
c *Præfecturæ.* scilicet vrbis.
d *Lateat.* quin ipse habeat.
e *Potestates.* præfectus vrbis, & præfectus annonæ, vt eo titul. l. iiij.
f *Potestas.* id est præfectus vrbis: vt infra. l. iij.
g *Excerpt.* i. habeat.
h *Notitia*, vocatur enim præfectus vt ipse.

sessori in ann. v i i. cap. i v. Primicerio in ann. v i. cap. i i. Numeratio in ann. v i. capit. i i i. Ducenario. v i. ad ann. i i i. fiunt cap. i i i. Centenariis v i. ad an. * an. x v. & cap. i. fiunt cap. v i i. Circitoribus. v i i i i. ad ann. * fiunt ann. x i i i. & ad cap. i i i. fiunt capit. v i i. Circitoribus v i i i i. ad ann. i i. fiunt. x v i i i. & ad cap. fiunt ann. * x i i i. * cap. v i i i i. semis. Aliis x i. ad ann. i i i. * fiunt an. x i i i. s. & ad capit. x i. ¶ Item viro clarissimo duci Numidiæ prouinciæ & hominibus eius ann. c x c. singu. an. sol. v i i i i. capit. c l v i i i. singulis cap. sol. v i i i i. Simul fiunt pro ann. & capit. sol. c c c l i. x x x i i i i. Adsessori ducis & officio eius, hominibus x l. an. & capit. sol. v. cap. x l v i i i i. singuli capit. sol. v. capiti. x l v i i. i i. singulis cap. sol. i i i. Simul fiunt pro an. & ca. sol. c i x i i i i. s. Diuiduntur sic. Adsessori in an. x i i i. capit. v i. Primicerio: * an. capit. i i i. Numerario in ann. i i i i. * Fiunt ad ann. x v i. & ad capit. v. Centenariis ad ann. i i. s. Fiunt duodecim. & ad capit. capit. v i. Biarchis. v i i i. Circitoribus v i i i i. ad ann. i i. fiunt an. c x x v i i. & ad cap. i i i. fiunt cap. v i i i. semis. Aliis. x i. ad an. i i. fiunt an. x v i. fiunt x v. & ad capit. i i i. fiunt capit. v i. ¶ Item viro clarissimo duci Mauritaniæ prouinciæ & hominibus eius ann. c x c. singulis an. solidi. v. cap. solidi. c c c l x. x x x v. Adsessori ducis & officio eius hominibus x l. ann. x c v i. s. * i i i. s. fiunt simul pro ann. & capit. sol. d c l x x. i i i. s. Diuiduntur sic. Adsessori in an. v i i i i. capit. i v. Primicerio in an. v. ca. i. Numerario in ann. cap. i i i. Ducenariis. i i i. ad an. i i i. s. fiunt an. * & capit. i i i. fiunt cap. i i. * Centenariis v i i i i. ad an. v v. & ad caput. i i i. fiūt capita v. Biarchis v i i i. Circitoribus ad an. v i i i. fiunt an. x v i i i. & ad cap. i i i. fiunt cap. i i i. fiunt capit. x i. Item viro clarissimo duci Sardiniæ insulæ, & hominibus eius an. c x c. singulis an. solidi. c c l x x x i i. Adsessori ducis, & officio eius hominibus. x l. ann. x c v i. s. singulis ann. sol. * capit. x l v i i i. singulis cap. sol. v i i i i. Simul fiunt pro an. & cap. c l. c l x x x v i. Diuiduntur sic. Adsessori ann. v i i i i. & capit. i i i. Primicerio in an. i i. cap. i i i. Numerario in annum cap. i i i. Ducenariis i i i i. ann. i i i. sunt an. x v i. & cap. i i i. sunt. & cap. v i i i i. Circitoribus v i i i i. ann. i i i. Fiunt ann. x x v i i i. & cap. i i i. fiunt capit. v i i i i. Circitatoribus v i i i i. ann. i i i. fiunt ann. i i i i. cap. v i i i i. semis. Aliis x i. ad an. x v i. sunt & ad cap. i i i. fiunt cap. x i.

NOTITIA Consuetudinum quas in sacro latereculo, & in prætorio amplissimæ præfecturæ per Africam, & in officio magistri militum, pro tempore dux præbere debet vniuscuiusque limitis, sic in sacro latereculo sol. v i. ¶ In officio magisteriæ militum potestatis pro insinuandis administrationis suæ diuinis nostræ serenitatis adfatibus solid. x i i. ¶ In officio amplissimæ præfecturæ per Africam pro insinuandis eiusdem chartis, solid. x i i. Gloria itaque tua quæ per hanc pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, effectui ea mancipari obseruaríque præcipiat. Emissa lex Idibus Aprilibus C P. D N. Iustiniano. P P. A. IIII. & Paulino V C. Conss.

Lectori.

Hanc notitiam integram, censuraq; doctissimorū virorū, quatenus licuit, restitutā, ex tribus vetustis exēplaribus reposuimus, quæ dictionē percipiāt, pag. 188. præcedente non procul à fine geminis crucibus notatam statim sequitur ad titulum vsque sequentem procurrentem, nempe De officio præfecti vrbi. cuius loco legebatur hactenus in omnibus exēplaribus, (quotquot extent) impressis sequēs notitia misere lacera, manca, ac mutila, quod innuere videtur glossema, Percipiant. quam quidē notitiam denuo hic, vt diligētiæ nostræ partim fidem tibi faceremus, partim ne glossema ociosum esset: suppingere non piguit. Vale, & nostris fruere laboribus.

Et hæc notitia Deo volente, debet delegari iudicibus & eorum officijs in Africa constitutis pro annonis, & capitu* per singulos annos præbendis. Item viro clarissimo duci Tripolitanæ prouincię, & hominibus eius anno * nonagesimo singula annona solidos quinque cap. centum quinquaginta nouē singuli ca. solidos ducentos octoginta duos: adsessori ducis, & officio ac hominibus eius quadraginta annis nonaginta & septem. Item viro clarissimo duci Bizacenæ † & hominibus eius similiter. Item viro clarissimo duci Numidiæ & hominibus eius similiter. Itē viro clarissimo duci Mauritaniæ prouinciæ, & hominibus eius similiter. Itē duci Sardiniæ, & hominibus eius similiter. Itē notitia consuetudinum quas in sacro latereculo, & in prætorio amplissimæ præfecturæ per Africam & in officio magistri militum pro tempore dux præbere solet vniuscuiusque limitis, sic in sacro latereculo sex solidos, in officijs magisteriæ magisteriū potestatis pro insinuandis diuinis administrationibus, seu diuinæ serenitatis affatib⁹, solidos duodecim pro officio amplissimæ præfecturæ per Africam pro insinuandis eius chartis solidos duodecim. Gloria itaque tua quæ per hāc pragmaticam sanctionem nostram statuuntur, æternitatis effectui mancipari, obseruarique præcipiat.

* al. capitu.
† alias Cōsue.

TITVLVS XXVIII.[a]

DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI.

Nota quòd licet specialis officialis constituatur, super annona vel alimentia, vel supra dāmnis date: nō propterea tollitur iurisdictio quā potestas habet super his ratione vniuersalis iurisdictionis. cum ista concordēt tex. & glos. in l. fi. infrà de iurisdi. omn. iudi. Salycetus. Cura annonæ pertinet ad præfectum vrbi, licet super ea constituatur sit specialis præfectus. hoc intendit etiam pro casus positione. Fulgos.

1. Impp. VALENTINIANVS & VALENS, ad Volusianum præfectum vrbi.

NTudentibus nobis statum vrbis, & annonariā rationē aliquando firmare, in animū subijt, eiusdē annonæ curam nō omnibus deferri potestatibus. ¶ Et ne præfectura vrbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum ad officium annonarium redundasset: [b] eidem præfecturæ [c] sollicitudinis necessitatem mandamus: sed non ita lateat [d] officium annonariæ præfecturæ, sed vt ambæ potestates, [e] inquantum sibi negotij est tueantur ciuilem annonam, sitque societas muneris: ita vt inferior gradus meritum superioris agnoscat, atque ita superior potestas [f] se exerat, [g] vt sciat ex ipso nomine [h] quid præfecto debeatur annonæ.

Præfectus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et not. hic duo: quòd inferior subijt superiori: vt infra de offic. rect. prouinciæ. l. potioris. & quòd nomini est deseruiendum: vt infra de defen. ciui. l. defensores. ij. & supra de episco. & cler. l. decernimus. in fi.

a QVod promulgatis. hæc lex non legitur.
b Sanctionibus. quas non habemus: quæ dicebant quod sequitur: & facit. ff. eo. l. j. §. cum vrbem.
c Tuæ. loquitur præfecto vrbis.
d Obseruet. f. hoc.
e Aduocandas. coram se: quia in eis non habet iurisdictionem.
f PRæfectura. Non legitur.
g Vsurpat. no. pro incipientibus aliquē librum, qui rogant scholares, vt eos audiat sine præiudicio aliorū.
h OMnia. Genera. vt pistorū vel similium hæc non legitur.
i PRomiscerim. Personarum. id est aliarum suscipiat curam.
k Locū. sic ff. de mune. & hono. l. vt gradatim. & j. de aduoc. diuer. iudic. l. petitionē. Sed arg. contra in authē. de mona. §. penul. coll. j.

DE OFFICIO MAgistri militum.

Hic titulus non legitur: nec sequens de offic. quæsto. nec sequens de offic. magistri officiorum. nisi in. l. nemo, vbi not. simile supra de offic. præfec. præto. Africæ. l. ij. §. & semper. et infra de proxi. sacro. scri. l. quicunque. li. 12. Et l. vlti. super illo verb subrogetur, potest notari pro prebenda vacante.

1 EOS. præcipimus subaudi eos, subiacere sententijs ciuilium iudicum super quolibet negocio qui militāt vltra statutos, scilicet milites in officio magisteriæ potestatis per Orientem.
m Qui. No. quòd qui non sunt in matricula, fiunt tanquā priuati.
n Sententijs. subaudi iubemus.
o Ciuilium. repete, pa rituris.
p MIlites per Illyricum.
q Constituti. scilicet primo, sed omnia in suo statu remanebūt, id est militent in suis locis, ne expensæ &c.
r Præfecturam. vrbis.
s Procrastinatione. loquitur magistro militum.

Præfectus vrbis homines in prouincijs cō A
morantes ad se aduocare non potest, nisi ex duobus causis hic expressis, hoc intendit. Et vide text. & ista est illa lex, quā determinant Iaco. de Are. quòd index potest suos subditos itare extra suum territorium existentes. de quo audistis in clemen. pastoralis extra de senten. & re iudi. Barto. sumit ex hac. l. quòd nō debet procedi ad inquisitionem, nisi fama præcedat. Quomodo autem colligitur? certe multum extraneè. hoc modo hic dicit posse euocari homines à prouincijs, quando sunt obnoxij. quomodo autem sunt obnoxij? certè quia de eis mala fama præcedebat &c. Raphaël Fulgosius.

II. Iidē. AA. ad Ampelium præfec. vrbi.

QVod promulgatis[a] sanctionibus[b] tuæ[c] syncerita reseriptum esse nō nescit, etiam ex præcepto nostro cōpetenter obseruet[d]: nec quasdam personas de prouincia existimet aduocandas, [e] nisi tantummodo suos officiales, & homines populares hujus almæ vrbis seditioni obnoxios.

Præfectus vrbis præest cunctis officialibus & potestatibus. Salycetus.

III. Impp. VALENS, GRATIANVS & VALENTIN. AAA. ad Rufinum præfect. vrb.

PRæfectura[f] vrbis cunctis quæ intra vrbem sunt, antecellat dignitatibus[g] tantum [ex omni * parte deriuatis quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vsurpat. § Dat. VI. Kalend. Iul. Valente. A. V. & Valentiniano Iun. Conss.

Vniuersi ciues, & collegia præfecto sunt subdita. hoc dicit. Salycetus.

IIII. Imppp. THEOD. VALENTINIANVS & ARCA. AAA. Seuerino comiti sacrarum largitionū.

OMnia corporatorum genera[h] quæ in Constantinopolitana ciuitate versantur, vniuersos quoque ciues ac populares, præfecturæ vrbanæ regi moderamine cognoscas.

Officium primicerij durat biennio: quo finito sine tempore siue morte, siue alia ratione, sequens in ordine matriculæ locum eius debet obtinere. Salycetus.

V. Imp. THEODO. A Constantino præfect. vrbis.

PRimicerius adiutor* tuæ sedis officij per biennij, quod in codē gradu ex cōsuetudine prisce ordinatiōis meruit, curā insuper personarū[i] vsurpatione omni atq; ambitione cessante suscipiat: hoc etiā adiecto, vt si quis ex memorato ordine vel cōditionis humanæ siue præuentus, vel alia quacunque ratione militiæ gradum proprie amisisse monstrabitur: solitæ ambitionis iniuria vacāte locum[k] is qui iuxta matriculæ veritatem sequitur, obtineat.

TITVLVS XXIX.
DE OFFICIO MAGIstri militum.

Magister militum, & comes per hoc edictum nullam habent iurisdictionem in prouinciales: & præfectus vrbis nullam habet iurisdictionem in milites, hoc intendit etiā pro casus expositione. simile: nam potestas nullam habet iurisdictionem in stipendiarios: & capitaneus nullam habet iurisdictionem in ciues, nec forenses.

I. Impp. VALENTINIANVS, GRATIAN. & THEODO. AAA. ad Eugenium PP.

VIri illustres comites & magistri peditum & equitum, in prouinciales nullam penitus habeant potestatem, nec amplissima præfectura in militares viros.

Per hanc legem dicitur communiter, quòd potestas potest cognoscere de causis criminalibus officialium suorum. Si ergo aliquis miles collat eralis, vel aliquis ex iudicibus potestatis aliquod delictum commiserit: potestas eos debet punire. Fulgos.

II. Impp. HONORIVS & THEOD. A A. ad Hypatium magistrum militum per Orientem.

APparitores per Orientem statutos officij tui ad aliud iudicium trahi minimè oportebit. Sciat igitur illustris magnificentia tua, sub te, siue ciuiliter siue criminaliter appetantur, eos litigare debere.

Ex hac lege nota quòd ille qui sunt in matricula vltra numerum statutum, non gaudent priuilegijs eorum, in quorum matricula sunt. Leges sequentes nihil habent. & vide text. tantummodo. Veniamus ad lectu ram ordinariam &c.

III. Imp. ZENO. A. Sebastiano præfecto prætorio.

EOS[l] qui[m] vltra statutos in officio magisteriæ per Orientem potestatis militant, ciuilium quoque iudicum sententijs[n] super quolibet negocio subiacere præcipimus: ipsis quinetiam statutis in tributarijs collationibus ciuilium[o] quoque iudicum dispositionibus proculdubio parituris.

IIII. Imp. ANASTASIVS. A. Ioan. magistro militum per Illyricum.

MIlites[p] de locis in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali nostræ serenitatis auctoritate nullatenus transferri præcipimus: ne eorū expensæ in locis in quibus consistunt[q] minuantur. Sed si forte quæda vrgens & necessaria causa emerserit, vtilitati ac securitati publicæ tam amplissimam prætorianam præfecturam, [r] quàm tuam sedem sine vlla procrastinatione[s] prospicere protinus[t] oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare, indicates tam loca de quibus milites transferendi sunt, quàm ea ad quæ peruenire eos oportet, nominaque fortissimorum numerorū in quibus iidem milites referuntur, necnon quātitatem annonarum, & ante omnia[u] causam ob quam iidē milites transferendi sunt: vt post talem suggestionem à nostra auctoritate competentia procedant.

V. Imp. IVSTINIANVS. A. Zetæ * viro illustri magistro militum per Armeniam & Pontum Polemoniacum, & {cæteras *} gentes.

CVm propitia[u] diuinitate Romanum nobis sit delatum imperium, sollicita cura, cauta diligentia pertractantes perspeximus oportere etiam partibus Armeniæ & Ponto Polemoniaco, & gentibus proprium magistrum militum per hanc legem constituere: tuamque magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optimè commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes elegimus certasque prouincias, id est magnam Armeniam, quæ interior dicebatur: & gentes, Anzitenam videlicet*, Ingilenam, Astianenam, Sophenam, Sophanenam, in qua est Martyropolis, Beitenam, & primam & secundam Armeniam, &

a Sed quia. quod aliàs.
b DE OFFICIO quæstoris.

Laterculus quid sit.

c OTius. Laterculi. id est cameræ deputatæ ad thesaurū principis recipiendum, vt no. in auth. vt iud. sine quo suffra. §. quod autem. collat. ij.
d Cæstrorum. vt deutaturi: aliàs deauratori, vt Petrus de vico.
e OMnes reuocare. vt redeāt ad quę storem.
f OFficia. Nota contra Petrum de vico, qui locat quæstus sine principe.
g Militantes. scilicet, quæstores.
h Peragere. sine licentia principis.

DE OFFICIO magistri officiorum.

*al. Salustiano. Hucusq; de illustribus tractauit. Nunc incipit tractare de spectabilibus secundum Pau. qui medā gerunt administrationem: vt in authentic. de non alie. aut permu. §. vlti. col. ij.

*puto legē duos, ex scri pto.

AC.
i PRuilegio. Suffragio. id est precibus.
k Adiutor. i. ordo.
l Præterea. subaudi, ille.
m NEmo. indultum. id est, rescriptum.
n Admisit. scilicet rescripti impetrati.
o Scholarū. Senatores. id est, filios senatorum qui erant scholares in militia, & ducenarios eorum filios.
p VIdemus. Præceperit. Nōta pro locis in scholis. nam scholare recedente non debet alius sibi locum vindicare sine licentia Domini. Item not. pro Præbenda. nam vno canonico mortuo non debet alius in locum eius subrogari sine licentia papæ.
q Pro tempore. repete culminis, &c.
r DE OFFICIO comi. sacr. largi.

Hic est illustris: vt infra de adsess. l. fina. & non legitur.

*quod fuerit facere tam minus aut maius, vide hic in præmissis.

† aliàs petitur.

*al. Cæsa. * deest in vet. relic.

* Harū tum vel ad appellationes pertinet ex collatione manuscripti, pturū, futurum ex vocatione l. 33. ff. de decurion. ne quatuor præsid. Armeniæ, scilicet, Cauli-

TITVLVS XXX.
DE OFFICIO QVAEstoris.[b]

I. Imp. THEODOSIVS. A. Sallustio * quæstori.

FOtius minoris laterculi[c] curā scias ad tuæ sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita vt tuo arbitratu, & scrinio * memoriæ totius minoris laterculi, dignitates, hoc est præfecturæ, omnes tribunatus, & præpositurę castrorum, [d] iuxta consuetudinem priscam clementiæ meæ auctoritate deinceps mittentur. Dat. VI. Kalend. Maij, Cōstantinopo. Castino. & Victore Conss.

II. Idem A. Helioni comiti & magistro officiorum.

OMnes minoris laterculi* dignitates, quæ sub cura quidem ac solicitudine viri illustris quæstoris esse antea videbantur, postea vero vel vniuersæ vel mediæ ad magistrorum militum potestatem dispositionemque transierāt: placuit nunc clementiæ meæ, vetusti temporis more reuocato, ad prisca deinceps iura reuocare. [e] Datum III. Kalen. Maij, suprascriptis Conss.

III. Imp. ANASTASIVS. A. Eusebio magistro officiorum.

OFficia[f] & conditiones quæ pertinent ad viros deuotos in sacro scrinio memoriæ militantes, [g] nemini liceat sub quacunque occasione siue vlla diuinæ subscriptionis liberalitate peragere: [h] eo quicunque in hoc fuerit postea facinore conuictus, publicatione bonorum suorū multando: officio quoque rectoris prouinciæ, in qua non allegato super gerenda sollicitudine sacro rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibimet vsurpare, trium librarum auri dispendio feriendo. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Anastasio. A. & Rufino Conss.

TITVLVS XXXI.
Codex.

DE OFFICIO MAGISTRI officiorum.

I. Imp. CONSTANTINVS A. ad Agentes in rebus.

PRiuilegiis dudum scholæ vestræ indultis, [&] integris reseruatis ad ducenariam, [i] centenariam, & biarchiā nemo suffragio, [k] sed * labore vnusquisq; perueniat: principatum verò adipiscatur matricula decurrente: ita vt ad curas agendas & cursum illi exeant, quos ordo militiæ vocat, & eius laborum adiutor. [l] Præterea[l] in quo totius scholę status, & magistri securitas constituta est, idoneus probitate morum ac bonis artibus præditus, nostris per magistrum obtutibus offeratur, vt nostro ordinetur arbitrio.

† al. ducenariā etiam & cēturiā, &c. * al. nisi labore.

II. Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & ARCHAD. AAA. ad Patritium magistrum officiorum.

NEmo argentum in rebus ordinem militię atque stipendia præuertat, etiā si nostri numinis † per obreptionem detulerit indultum. [m] ac siquis formam admissi [n] istiusmodi docebitur obtulisse, in locum ex quo indecenter emerserat, reuertatur: vt is gradu ceteros antecedat, quem stipendia meliora, † vel labor prolixior fecerit antecire. PP. Hadrumeti.

† al. nemi nis.

† al. longiora.

III. Imp. THEOD. & VALENTI. AA. Pleitio † comiti & magistro officiorum.

SCholarium nostrorum deuotio probata à nostris parentibus, circa maximæ serenitatis nostræ affectionem enituit. vnde quicquid ad fouenda seruandaq; eorum priuilegia postulatur, statim credidimus admittendum. Ideoq; suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus comitibus scholarum verberandi denegandive * seratores [o] & ducenarios, licentiam denegamus. Ea nanque quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam.

† al. Plin. Zelbio

* al. integrandi, al. regradādi in nullis exemplar. legitur ægre dandi.

IIII. Iidem. AA. Nomo magistro officiorum.

CVræ tui [perpetui] * culminis credimus iniūgendum, vt super omni limite sub tua iurisdictione constituto, quemadmodum se militū numerus habeat, castrorumq; ac clausurarum † cura procedat, quotānis significare nobis propria suggestione procuret. Dat. II. Id. Septemb. Constantinop. Maximo. II. & Paterio Conss.

* al. perpetuæ tui. † al. clusurarū. al. clausurarū. al. clausurarūm vt hic. & l. 2. supra de of. PP. A. vbi constanter in omnibus libris legitur clausuræ. Contius. † recta est inscriptio & subscriptioni sequenti cōuenit, ac hi storiæ.

v. Impp. IVSTINVS, & IVSTINIANVS. AA. Tariano magistro officiorum.

IVbemus eum ad militiam deuotissimorū schōlarium de cætero peruenire, qui nostrū meruit iudicium: nec licere pro tempore tui culminis administratione habēti, sine huiusmodi probatoria aliquem inter eosdē viros deuotos scholares suis referre præceptionibus: sed sciat is qui sine sacro rescripto ad eādem peruenire militiam ausus fuerit non solum ea se priuari, verumetiam pœnæ viginti librarum auri subiici. Illud etiam obseruari de cętero volumus, vt si quis locus statusve schola rum in quacunque schola vacauerit: ille subrogetur, quem nostra pietas per sacrum rescriptum vacantem subire locum præceperit. P ad hæc, quadri menstruos breues eorundem scholarium, cura tuę sublimitatis, & pro tempore q viri excellentissimi magistri officiorum conscribi volumus, & eos sacro scrinio laterculi præstari, ibi deponendos: vt semper notitia eorūdem scholarium certa sit, neque publico damnum aliquod infligatur. Dat. X. Kalend. Maij. Constantinop. Mauortio. V. C. Cos.

TITVLVS XXXII.
DE OFFICIO COMITIS SACRArum largitionum.

I. Impp. ARCADIVS & HONORIVS. AA. Limenio comiti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Palatini quæ dicuntur.

a PAlatinâ. i. officialibus palatij principis, qui sunt cum comite largitionum.
b Conqueranturi. dicant principi.
c Desidia. hic ſ. de prina. car. l. j. §. j.
d Prouiderint. q. d. vnus index accuſet alium.
e Largitiones. alias religiones. & propter hoc eſt hic titulus. at ſequẽs titulus de offi. com. rerum priuatarũ non legitur.
f DE OFFICIO comitis rerum priuatarum.
g SI quid. aliàs ſi quidem negotium. alias ſi quod.
b Priuata. i. procuratoris Cæſaris.
i Sibimet. i. fiſco.
DE OFFI. COMI. ſacr. pa. &c.
k SI quis in articulo. i. ſtatim.
DE OFFICIO proconſ. & leg.
Perfecto tractatu illuſtrium, ſuppoſunt de ſpectabilibus. hic enim proconſul ſpectabilis eſt, vt diximus ſupra de offi. præfect. præto. afro.

1 LEgati. proconſulum.
m Tranſmittere non mouentur. excepto crimine ſuſpecti tutoris: de quo etiam pronuntiãt. Not. duo in hoc legato ſpecialia, & quòd de omni crimine cognoſcit, & quod etiam pronũciat in crimine ſuſpecti: vt hic, & ff. de offi. procon. & le. l. folent. & ff. de ſuſpe. tu. l. j. §. j.
n DE OFFICIO comitis ſacri patrimonij, Conſtitutio Græca.
o EFficium. Addit. ſcilicet ſuis ingreſſibus ad eum.
p agere. i. vinere.
q Cuius. ſ. officij.
r Principem. patrem ſerenitatis noſtræ, quod eſt ſupra.
s Commouerunt, not. quod pia allegatio mouet principem.
t DE OFFICIO comitis Orientis. Procurator erat rerum quæ erant in Oriente. & non legitur hic titulus.
u DE OFFICIO præfect. Augu. &c. Hic eſt ſpectabilis: vt ſ. de priua. car. l. j.
x OMnia tributa. Tua. Loquitur præfecto Auguſtali.
y PRæfectus puniendi. imò videtur: vt ff. de offi. præſi. l. illicitas §. quiuniuerſas. quę eſt contra. ſolut. ſpeciale hic, vt non habeat ius gladij. Vel dic, non habet ius in hos, habet tamen in alios.
z DE OFFICIO vicarij. Non legitur.

*perperam hic nouæ vbrica cõſtituitur.

*al. aditur, ſacri palatij ſacrã; patrimonij.

*By Xylo.

*in quibuſdã libris hic inſeruatur. *pertur con uet principem. ſtitutio eſt.

l. 2. §. de of. ſi. mag. offi. ideo illinc repetat qui uolet.

a INcivilibus. Maritum. cuius eſt hic vicarius.
b Reuerentiam. cũ præfectus repræſentat reuerẽtiam principis. & ſic iſte vicarius præfecti ſit per mediũ præfectum vt ff. de offic. præfect. præto. l. j.

*perperam hic ponitur tit. de offic. com. ſa. pa. cum ſequẽs conſtitutio pertineat ad tit. de offi. Procon ſul. & leg.

a RElationes. Auctoritas. No. contemptum eſſe ſi non audiatur.
b DE OFFICIO prætoris. Spectabilis eſt, & die primam legẽ quæ tractat de officio eius, & nota ex vbi ſedula ſeruitus. & quod plus ſeruiet emancipatus patri quàm ſi ſit in poteſtate.
c PRætoris. Exaudit. id eſt liberent.
d TRes. Olim. xviij. vt ff. de orig. iur. l. j. §. deinde diuus Augustus.
e Proprium larem. ſic & ſupra de epiſco. & cleri. l. in eccleſiis. Sed contra. ſ. de ecr. facri. fi. ſed ſpeciale in prætore. Item contra. ff. de offic. præt. l. Barbarius.
DE OFFICIO rectoris prouincię.
f POteſt. Pone caſum: Quidam fecit ſcribi rem in inſtrumento, quæ ab alio poſſidebatur ſuam eſſe. qui cum de falſo accuſaretur, dixit ſe non accuſari poſſe, quia verum erat quod in inſtrumẽto eſt ſcriptum. vel dixit: De falſo me accuſas, ſed ego dico te ſeruum meum eſſe: & ſic proprietatis tui ipſius tibi refero quæſtionẽ, vt & aliàs infra de adul. l. quoniam Alexandrum. Vel tertio dic: Putebam fundum à muliere, & oſtendebam inſtrumentum, ipſa illud de falſo accuſabat. ego eam dico non admitti quia fœmina eſt, quæ non admittitur ad publicam accuſationem. ſed ipſa dicit ſuum eſſe fundum, & ſic pro ſua re debere admitti, vt infra qui accu. non poſſ. l. vxor. ſed l. ſeq. cõtra. & facit infra de fal. l. & ſi ad te. & de ordi. iudi. l. j.
h PRæſides. Hæc lex non legitur, nec ſequentes. vide tamen notabilia.
i Inſolentior. id eſt immodeſtior, inobediẽs.
k Quo. pro vt.
l VItiſſimos. Accuſandi. repete, damus poteſtatem.
m Abſumat. ſic ff. de epiſc. & cleri. l. quoniã venerabilis.
n Voces. contra malos iudices
o IN officiales. facit. ſ. de ſpor. l. ij.
p Publicum. ſcilicet officium.
q POtioris. Tribuatur. vt & ſupra de offic. præfec. vr. l. ſtudentibus.
r Irrogatur. alias iniuria, & aliàs pœna. & facit. infra de offic. diuer. iud. l. ſinguli. & ſupra de ver. iure enu. l. j. §. omnib. & §. ſed neque.
s Cuiitas. Ingenium. id eſt ſuperbia.
t QVi ordinariam. Dignitatem. aliàs poteſtatem.
u Profligauerit, quia accepit de ſalario ſequentis poteſtatis.

*Caſſet.

†al. legendũ patente.

*Paris bonæ. l. eſt infra de Prætorib. li. 12. l. 1.

†al. tamen quod eſt reſtius.

*al. vocẽtur.

*Maximũ.

Codex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] NE quis. Contra consultā cælestia. id est cōtra præcepta huius legis.
[b] NVllum. Possessor. i. ciuis vel rusticus.
[c] Horreat. quia non ibit ad eum. & ita palatini imminent iudicibus, & iudices collatoribus.
[d] OMnes. Insolentia. id est officialiū siue apparitorum inobedientia.
[e] NVllis iudicum. Palatia. scilicet, principis.
[f] DE OFFICIO præfecti vigilum,
Licet cœpit tractare de clarissimis, hic tamen est spectabilis: vt ff. eodem.l. vlt. Quare ergo hic ponitur? Respond. consideranda prima tempora, secundum quæ non erat præfectus vigilum, immo erat quidam qui præerat excubiis: vt ff. eod. l.1. in fin. & de orr. qui. d. l. §. hæc omnia. & non legitur hic titulus.
[g] PRæfecti vigilum. Tuæ. præfecti prætorio vel vrbis.

DE OFFICIO
civilium iudicum.

[h] HOnorati. id est, aduocati.
[i] Pandantur. vt infra de postu. l. quisquis. in fin. Sed aliis horis sedere possunt: vt infra de offic. diuer. iudi. l. fin.
[k] Residendi. i. sedendi. Accursius.
IS l quis. alias est hic rubrica, De officio præfecti annonæ. Sequens titulus de offic. mili. iud. non legitur, sed supra l. j. signatur contra ff. de rei vindi. l. qui restituetur. Solu. vt ibi. Item sequens de comi. rei mili. non legitur.

DE OFFICIO
militarium iudicum.

[m] NVnquam. die vt in superiori rubrica.
[n] PRæcipimus nequando. In eo, iudicio magistri militum.
[o] Comitum. id est, comitis qui præest prouinciæ.

morati, intercessorem, id est, executorem, * cuiusquam litigatoris petitione in quolibet seu priuato seu publico negotio putet esse tribuendū. Nam peccantem contra consulta cælestia, [a] cum officio suo non solum detrimentum famę, sed etiam patrimonium damna comitentur. Dat. Nō. Aug. Constantino. Honorio N.P. & Euodio Conss.

IX. Idem AAA. Polemio præfecto prætorio Illyrici.

NVllus prouinciæ moderator augustissimam vrbem sine iussione nostra adire audeat. Nam si patuerit quem cōtra decreti nostri præcepta venisse: is congrua condemnatione plectetur. Dat. X. Kalend. Ianuarij, Mediolani post consulatum Timasij, & Promoti.

X. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Limenio Comiti sacrarum largitionum.

NVllum palatinis tibi obsecundatibus cum prouincialibus volumus esse commercium, sed iudices scire debent hoc sibi præcipue esse cōmissum, vt ipsi à prouincialibus exigant, & consueta deposcant: palatinum vero possessor [b] non horreat: [c] qui non sibi, sed iudicibus atque officiis præceptus est imminere. Dat. VI. Kal. April.

XI. Impppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Theodoro præfect. præto.

MOderatores † prouinciarum curam gerere iubemus, ne quid potentium procuratores perperam iniusteq; † committant. Dat. VI. Kal. Decemb. Rauennæ, Basso & Philippo Conss.

XII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio, P P.

OMnes prouinciarū † apparitores pro inueterata auctoritate iuxta motū iudicis nudatos, verberibus (si ita res tulerit) subiacere præcipimus: vt & facilis executio rerum publicarū sit, & officiorum insolentia [d] cōprimatur, & iudicū seueritati cōpetens reddatur auctoritas. Dat. VI. Kal. Ian. Honor. IX. & Theodosio. V. AA. Conss.

XIII. Imp. LEO. A. Constantino. P. P.

SI quis cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, regimen prouinciæ, vel cingulū cuiuslibet militiæ dignitatisve quoquo modo meruerit: contra licitum vsurpatis impetrativeve careat, etiam si vltroneè à nostra liberalitate ius regendæ prouinciæ vel militiæ seu dignitatis cuiuspiam sibi iactauerit delatum fuisse. Dat. VII. Id. Augu. Leone. A. IIII. & Probiano Conss.

XIIII. Idem A. eidem præfect. præto. †

NVlli iudicum qui prouincias regunt in ciuitatib. in quib. sacra palatia aut prætoria sunt, liceat his relictis priuatorū sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia [e] seu prætoria cogantur, vt hac necessitate compellantur eorum reparationi prouidere. Vbi autem & palatium est, & prætorium, palatium quidem habitationi præsidis, prætorium autem vel suscipiendis conseruandisque speciebus publicis horreorum vice, vel alij necessariæ rei deputetur. Quod si quis aliquando dissimulare tentauerit, protinus eū atq; officiū eius quinquaginta librarū auri multa ad reparandū sacrum quod neglexerit palatiū soluere sancimus. Dat. V. Id. Feb. Clementino & Probo Conss.

TITVLVS. XLI.

VT NVLLI PATRIAE SVAE ADMINISTRATIO sine speciali permissu principis permittatur.

Cōstitutiones Græcę desiderātur. A'νυπέρθυνοι A'νασείοις, &c.

TITVLVS XLII.

DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILVM. [f]

1. Imp. THEOD. & ARCAD. AA. Nephridio præfecto * vrbis.

RÆfecti vigilum huius vrbis nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debēt, sed si quid huiusmodi euenerit, culmini tuę gpotestatis referre, vt de memoratis causis celsiore sententia iudicetur.

Vide quod hic notatur in prætermissis. fol. 12. col. 4. C. versu. 44. vbi pro 220. lege 200.

TITVLVS XLIII.

DE OFFICIO CIVILIVM IVDICVM.

1. Impppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Curtio præfecto præto. Extat. C. T. 1. 7. 1.

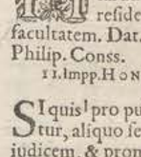

ONorati [h] qui litē habere nosc̄untur: his horis vel temporibus quibus causarum vel merita vel facta paduntur, [i] * residendi [k] cum iudicibus nō habeant facultatem. Dat. III. Non. Feb. Rauennæ Basso & Philip. Conss.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio præfecto prætorio.

SI quis [l] pro publicis functionib. quæ flagitantur, aliquo se defendere tētet munimine: adeat iudicem, & promat quæ duxerat adferēda. Quem si iudex (quod non arbitramur) minus audire maluerit: ipse quidem administrator triginta librarū auri, apparitor * vero eius quinquaginta feriatur dispendio. Dat. XIII. Kal. Aug. Constantin. Honorio. VIII. & Theodosio. III. CC. Conss.

TITVLVS XLIIII.

DE OFFICIO MILITARIVM IVDICVM.

1. Impppp. VALENTI. THEOD. & ARCHAD. AAA. magistris & comitibus vtriusque militiæ. *

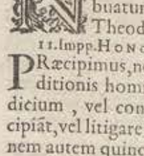

NVnquā [m] omnino in † negociis priuatorū, vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. prid. Id. Febr. Constantin. Theodosio. A. III. & Abūdantio Conss.

II. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Monachio. * P. P.

PRæcipimus, nequando curiales vel priuatæ cōditionis homines ad militare exhibeantur iudicium, vel contra se agentium actiones † excipiāt, vel litigare in eo [n] cogantur. Interminationem autem quinquaginta librarum auri aduersus comitianum [o] officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando tentauerit. Dat. VI. Kalend. Septembr. Theodosio. A. VII. & Palladio Conss.

III. Impp. THEOD. & VALENTI. AA. Anatolio. magistro militum.

NEmo de his qui in virorum spectabiliū ducū officiis militauerit, scholæ agentiū in rebus quacunq;

† al. Impe. Anastasiod. A. Vuissemb. præs. præter. recte.

* al. exacto vero.

† al. illicite. al. incestę.

† al. per prouincias.

* Liminum videtur legēdū sic. Limitū. vt pro limitu legitur infra.
† al. quā.

* al. præf. Vigili: vt liquet ex verbis constitutionis sequentis.

* al. scriptarum. nisi. al. scripturarū. quasi notarunt ex suis libris clausularū: quidam, & clusorarum: vt ff. l. 4. de offic. eon. fac. larg. l. 4. quæ est pars huius legis.

* al. curia.

* instigi. al. profligari quod puto rectius.

* Sic in manus. nisi. vbi eo voluimus notare hāc inscriptionē ex C. T. l. 9. 1. vbi ex istas hæc constitutio. † agit ve. & C. Th.

quacunque subreptione post completam militiā societur, nec agendi vices viri clarissimi principis accipiat facultatem. Si quis autem aduersus hæc [a] nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis pœna pro parte bonorum tertia cōstringatur. Dat. V. Kal. Feb. Constantinopo. Maximo. II. & Paterio Conss.

Constitutio Græca.

TITVLVS XLV.

NE REI MILITARIS comitibus vel tribunis lauacra præstentur.

1. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio. P. P.

OMnē inquietudinē curiis * & ciuitatibus præcipimus prohiberi, nec vlla priuata ab his succēdi balnea ad tribunorū vel ducū aliorumve militariū comitū vsus: nec adērationē [c] aliquā pro hac causa profligari. * Illustribus enim tantummodo viris comitibus ac magistris militū (si tamen id voluerint) hoc ministeriū [d] indulgemus: dupli pœna violatoribus huius sanctionis imminēte. Dat. V. Kal. Decemb. Arcadio. A. VI. & Probo Conss.

XLVI.

DE OFFICIO DIVERSORUM IUDICUM.

1. Imp. CONSTANTINVS. A. ad Domitium Celsum vicarium. *

NEmo iudex aliquē officialē ad eam domū in qua materfamilias [e] degit, † cū aliquo

[a] NEmo. Hæc. alias huius.
[b] DVces. Præcipimus. id est maioribus iudicibus. non legitur.

NE REIMILITARIS comitibus, &c.

[c] OMnem alterationē. alias exactionem, id est, collectam.
d Monasteriorum. vt lauacra eis præstentur.

DE OFFICIO DIVERSORUM iudicum.

[e] NEmo. Materfamilias quæ ipsa ūr. habes. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. nam ciuium.
f Protrahat. sic ff. de in ius voca. l. neque impuberes. in princi. & l. plerique. & ll. sequentibus. Et potes hic dicere. authen. quæ est in authen. vt nulli iudi. §. necessarium. colla. ix. & est scripta infra de custo. re. super illud. quoniam.
g Eius. f. mulieris.
h Quæ. f. mulier.
i Necessitatibus. id est debitis. idem tamen in priuatis.
k Posse seruari. publicis necessitatibus. q habetur. §.
l Si Inguli. Celsoribus. id est legum doctoribus.
m Viris. sic supra de officio rect. prouincię. l. potioris. & infra l. proxi.
n Si Cient principes. id est minores officiales.
o Cornicularij. id est, tubarores.
p Honoratis. scilicet, doctoribus.
q Denegata. vt & infra vbi sena. vel cla. l. fi. §. sedendi. nisi in casu: vt §. de officio. ciui. iudi. l. j.

VT OMNES IUDICES tam ciuiles &c.

r NEmo. Excedere. id est recedere.
s Antequam quinquaginta. Mora.
t Super furtis. scilicet, suis & domesticorum & manipulariorum: vt infra ad le. Iul repe. l. j. & in quadruplum damnatur: vt ibidem dicitur, & infra titu. ij. l. consiliarios. & infra vbi de ratiociniis. l. fin.
u Respondeat. apud episcopum causam examinantem, & non ex scripto. sicut & cum fugit. vel etiam apud principem: vt in auth. vt iudi. sine quoquo suff. §. si quis autem. & §. necessitatem. & §. si autem voluerit. colla. ij. vel apud superiorem magistratum: vel apud Codex.

præcepto existimet esse mittendum, vt eandem in publicum protrahat, [f] cum certū sit debita eius § quæ [h] intra domū cōsideratō sexu semet contineat, domus eius vel cuiuscunq; rei habita distractione, publicis necessitatibus [i] posse seruari. [k] Quod si quis in publicū matremfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra vllam indulgentiam capitali pœna plectetur. Dat. IIII. Id. Aug. Sabino & Rufino Conss. * paulo aliter legitur in C. Th. sed hic Sabino recte. * quæ illis Sabinane.

IN AVTHENT. vt nulli iudi. §. necessarium. col. ix. constit. ix.

SEd hodie nouo iure pro fiscalibus vel priuatis debitis nulla mulier debet includi, sed ad iudicem veniet per se, vel per procuratorem suum: vel mittat vnum vel alterum, quatenus negotium legitimè exsequantur.

Si contra factum fuerit, maiores iudices vigenti libris auri, minores decē puniantur. Obedientes autem eis cingulo spoliabuntur, & pœnis subiacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

II. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Principes. P. V.

SInguli quiq; iudices sciant, celsioribus [l] viris, [m] & his quorū nonnunquā iudicio prouehūtur, honorificentiā debitā esse præstādam: nec in proscriptionibus † suis fratres audeant nominare: apparitione multanda, cuius est hæc cura. Dat. Idib. Febr. Richomere & Clearcho Conss. † al. super scriptionibus. rectissime.

III. Idem AAA. Constantio. P. P. Galliarum.

SCiant principes [n] † & cornicularij [o] & primates officiorum, & iudices etiā ternas libras auri à suis facultatibus eruēdas, si honoratis [p] viris (quibus etiam consistorium nostrum ingrediendi facultas præbetur) secretarij iudicum non patuerit ingressus, aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedēdi cum iudice societas denegata. [q] Dat. V. Id. Nouemb. Tyberiade, Timasio & Promoto Conss. [parce. l. ij. infra de proxi. sacr. scriniorum.]

TITVLVS XLVII.

VT OMNES IUDICES † TAM CIVILES quām militares post administrationem depositam quinquaginta dies in ciuitatibus vel certis locis permaneant.

I. Imperator ZENO * A. Sebastiano præfecto prætorio.

† Cicero ait idem quod hoc titulo, cautū quoquo fuisse lege Iulia repetundarum.

NEmo ex viris clarissimis præsidibus prouinciarū, vel consularibus aut correctoribus, vel * qui administrationis maioris insulas meruerint, id est viri spectabiles proconsules, aut præfectus augustalis, aut comes Orientis, aut cuiuslibet tractus vicarius, aut quicunq; dux, vel comes cuiuslibet militis, * vel diuinarū comes domorum, postquā sibi successum fuerit, audeat excedere [r] de locis quos rexisse nosc̄itur, antequā [s] quinquaginta dierū cōstitutus numerus finiatur. Sed per id tempus præsides quidē & cōsulares, necnō correctores in metropoli, spectabiles vero iudices tā ciuiles quā militares in ciuitatib. administratæ diœceseos illustriorib. publicē, non domi, vel intra sacrosanctos terminos, vel regiones aut potentes * domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omniū, quos nuper gubernauerāt, ora versentur: vt pateat omnibus facultas libera super furtis [t] aut criminibus querimoniam cōmouendi: ita, vt ab omni defensus iniuria prouisione post eum administrantis, ac periculo officij, nec minus curialium, & defensoris ciuitatis, iuratorie tantum cautioni commissus postquam fuerit in querimoniā deuocatus, pulsare volentibus (vt dictum est) pro legum ratione respondeat · u

* legendum limitis, vt est in vet.

* al. penates domus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Diuinæ.* alias diuina, id est reuocatoria.
b *Inferre.* idem velut ferrous inhoneſtus capi poteſt: vt in auth. vt iudi. ſine quoquo ſuff. §. neceſſitatem. & ℣. ea. l. §. ipſe autem.
c *Peruenerit.* niſi per duos dies tantum: vt in authen. de adminiſtratio. §. illud autem. coll. vj. ſi vero nullum mittat nuncium, ſemper iudicet vſque ad aduentum ſucceſſoris: vt ff. de offic. proconſu. l. meminiſſe in princip. Nuncius aut præmiſſus exercet omnia præter membri abſciſsionem, & vltimum ſupplicium: vt in auth. de col. §. ad hoc id prohibemus. coll. ix.
c *Peruenerit.* finito tẽpore primi.
d *Debito tamẽ honore.* immo non ſeruato hodie: vt in authentic. vt iud. ſine quoquo ſuff. §. neceſſitatem. colla. ij.
e *Irretitus.* ſcilicet per accuſatorem qui inſcripſit.
f *Perdurabit,* & patiatur pœnam pro qualitate delicti. vt. ff. ad legem Iul. repe. l. lex Iulia. ij. §. fina.
g Tuæ. ô præfecte prætorio.
h *Orta.* per conteſtationem.
i *Terminare.* ſpeciale ℣. de iudiciis. l. properandum. in prin.
k *Præfato modo.* i. intra viginti dies.

†*In quibuſdã exẽ. legitur, trinata: vel de ſua renouca toria, vel eo dicitur alte rius admini ſtratione oblatu, vel præcepto amplisſimæ tuæ ſedis, vel alterius prouincia moderatoru vicẽ obtineat, aut præcepto præfatæ, vel alterius ciuilis ſeu militaris cuiuſcunque poteſtatis, vt quãcunque ſollicitudinẽ publicã gerat, aut exhibeatur, aut deducatur, aut poſtremo cuiuſlibet artis aſtutia, cuiuſcunque occaſionis excogitata calliditas excludatur: vt modis omnib. quæ pro vniuerſarum prouinciarũ ſalute ſancimus, ſortiantur effectum.*

Quòd ſi quis temeritate punienda ſaluberrimam legẽ circunſcribendam vel violandã crediderit: licet & maieſtatis reus nõ immerito iudicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre b cogetur ſimili pœna plectendo eo, qui poſt eum adminiſtratione ſuſcepta minime eam curauerit honeſte retinendum, aut ſuper eius fuga protinus referendum.† Adminiſtratione autẽ deponere non volumus deceſſoré antequã ſucceſſor ad prouinciæ fines peruenerit, ſicut litteris ad eum, ſeu programate, vel edicto ad officiũ & prouinciales vſus fuerit. Ipſe autẽ qui præſentẽ fugiẽs nõ obſeruauerit legẽ: vbicunq; repertus fuerit, licet in hac florentiſſima ciuitate, ad prouinciã ſine vllo penitus obſtaculo præceptione tui culminis, cura etiã viri clariſſimi rectoris prouinciæ in qua repertus fuerit, deducetur, per ſex menſium curricula ibidẽ moraturus: quatenus interea minime poſſint crimina vel furta celari.

Officiũ etiã quod eũ, debito tamẽ honore d ſeruato, nõ prohibuerit contra legis tenorem diſcedere, triginta librarũ auri diſpẽdio feriatur.

Quod ſi intra quinquaginta dierũ numerũ fuerit forte pulſatus, & præfato tempore elapſo necdum finita lis fuerit: ciuiliter quidem ſuper ſuis ſceleribus pulſatus, dato procuratore inſtructo poſt quinquaginta dies protinus habeat licentiã diſcedendi. ac cuſatione vero ſuper criminibus facta, per inſcriptionum laqueos irretitus, e vſque ad

terminum cauſæ ibidem neceſſario perdurabit. f Sciant autem vniuerſi iudices, apud quos vel adminiſtrationis iure, vel ex præcepto ampliſsimæ tuæ ſedis huiuſmodi cõtrouerſię ciuiliter vel criminaliter ventilãtur, intra 20. dierũ ſpaciũ debere ſepręfata litigia poſtquã orta fuerint termina re. i Nã ſi ſuperſederint, ipſos quidẽ decẽ librarũ auri condẽnationem ſubire cenſemus: accuſationem vero ſeu ciuilẽ ſi intentionem ſemel in iudiciũ deductam præfato modo k legitimè terminari. Dat. V. Id. Octob. Conſtantinop. Zenone. A. ij. Conss.

IN AVTHENTIC. vt iudices ſine quoquo ſuff. §. neceſſitatem. coll. ij. conſtitut. ij.

Si vero antequam compleã tur quinquaginta dies, fugiẽs capiatur, detinetur à prouincialibus: & omne quod datum fuit ea occaſione, furti actione exigatur: præſente tamẽ Deo amabili epiſcopo, & cauſam ex non ſcripto examinante.

TITVLVS XLVIII.
DE OFFICIO EIVS QVI vicem alicuius iudicis vel præſidis obtinet.
I. Impp. GORDIA. A. Domitio* præfect. præto.

IN cauſa quæ ſpectat ad vtilitatem reipublicæ, eũ qui vice præſidis prouinciã † adminiſtrat, potuiſſe cognoſcere, in dubium nõ venit. Sane ſi in aliquo captum eſt ius reipublicæ: iuxta ſcita diuorum principum defenſores reipublicæ, m ſi modo adeſſe fiduciam negotio putant, reſtitutionis auxilium poſſunt flagitare. n Dat. III. Non. Nouemb. Sabino. II. & Venuſto. Conss.

II. Mandata imperatorum THEOD. & VALENTI. AA. miſſa. Antiocho ceteriſque præfect. prætorio per referendarium, quæ ſic habent.

SVggerente magnificentia veſtra, o docta imperialis æternitas debere eos, p qui præceptione principali ſeu veſtræ ſedis q ampliſsimæ tueri locũ rectorum r prouinciarum noſcuntur, auctoritatẽ habere s tutores ſeu curatores petentibus dare, decretum etiam interponere ad alienandas minorũ ſimiliumq; eis perſonarum ſeu curalium facultates, & emancipationes quoque legibus celebrare, & omnia quæ ad iuriſdictionem rectoris prouinciæ pertinent actitare: t præcipere dignata eſt pro diſpoſitione veſtræ celſitudinis præfatas huiuſmodi ſollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. prid. Id. Octob. Conſtantinop. Hiero. & Ardaburio Conss.

TITVLVS XLIX.
DE ADSESSORIBVS, ET DOMESTICIS, & cancellariis iudicum.
I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. Paulino.

DE ADSESSORibus & domeſticis &c.

De iudicibus & eorum officiis ſupra dictum eſt. Nunc videamus de collateralibus eorum, id eſt adſeſſoribus & domeſticis, & cancellariis. Quis ſit adſeſſor, quis domeſticus, quis cancellarius, & qui poſſint eſſe, & quod ſit eorum officium. A℣o.

†*Nota quodſtudere laboriosum eſt. facit auth. habita. ℣. ne ſi vir pro pat.*

a *Studiorum. Prouocent.* ſic & ℣. de ſtatuis. l. & virtutum.
b *Rafides. Libellis.* id eſt, petitionibus quæ fiunt ſuper alienãdis prædiis minorũ, & pro tranſactionibus alimentorum, & aliis faciendis, quæ ſunt mixti imperii. ſecus in teſtamento, vbi per aliũ ſubſcribit quis, vt infra de teſta. l. fin. & l. iubemus. & authentic. & non obſeruato. Viuianus.
c *Si quis.* præſes.
d *Conſitiarios.* id eſt, adſeſſores.
e *Et cancellarios.* vt ſuos notarios.
f *Officio.* vt ſui milites & alij de familia. de quorum omnium delictis tenentur, vt hic, & ℣. ad l. Iul. re. l. j.
g *Præcipimus.* vt §. vt omnes iu. tam ciuiquam mi. l. j. in prin.
h *Subtraxerit.* vt & ℣. de exact. tri. l. iij. li. x. & ff. ad Sil. l. lege. §. pen. Accurſius.
i *Piſcue.* vt & ℣. de modo mulc. l. fin. §. quod ſiquis.
k *Domeſticus. Arceatur.* id eſt non ſit patronus in cauſis.
l *Poteſtatis.* ſcilicet, præſidis.
m *Nemo. Ambitione.* non enim poteſt quis continuare honores, vt hic. & ff. de mune. & hono. l. honor. §. gerendorum. & ℣. l. proxi. ſecus autem ſi non eſt ibi ambitio, vt ℣. e. liceat. & infra de prin. agen. in re. l. ex agentibus. lib. xij. Vel illa. l. liceat loquitur in adſeſſore: hæc in domeſtico vel cancellario.
n *Velut.* Nota. & ſa. ℣. de aduo. di. iu. l. fori. & ℣. de inoff. te. l. fin.
o *Nullus. Seciducere,* immò videtur, cum inde habere non poteſt, vt ℣. l. in conſiliariis. ſed illic in adſeſſore, hic etiam in aliis. Vel hic nomine, ſed non re erat cancellarius.
p *Imponat.* cum non ſint tales. arg. contra §. eo. l. conſiliarios.
q *Oportet.* & ſic tenetur pro his quos ſecũ duxit: vt & ff. de offi. proconſ. l. obſeruare.
r *Si poſt. Per eoſdem.* & ſic ℣. de aboli. l. fallaciter. Sed arg. contra infra de teſt. l. nimis graue.
s *In conſiliariis. Prouincia.* ſ. c. nullus. contra. Solu. vt ibi.

Honores nõ ſunt continuandi.

†*aliàs deſiderantur.*

aliàs, & vectius, Tyberino & Diuue.

aliàs, libelloſi.

aliàs ſtudiorum.

A 2 NEmo de domeſticis dum vel comitum militarium, officiis eorum connumeratus, poſt completum ſui temporis, actum ad eandẽ rurſum ſollicitudinem audeat aſpirare: decem librarum auri condẽnatione propoſita, ſi quis hanc violare voluerit ſanctionem: eadem pœna officio quoque eius coërcendo, ſi per ambitionẽ, vel auaritiam ex his aliquid temerariè conſenſerit. † Dat. VIII. Kal. Nouemb. Honorio. A. XI. & Cõſtantio. II. Conss.

†*aliàs tẽmerari conceſſerit.*

VII. Iidem AA. Euſtachio præfect. præt.

VEluta † caſtrenſe peculiũ filiifamilias adſe- †C.T.t. ſores etiam poſt patris obitum vindicẽt, qui conſiliis propriis adminiſtratores iuuare conſueuerunt, ſi quid licitis honeſtiſque lucris coadunare potuerint. Dat. Kal. April. Conſtantino. Hono. XIII. & Theod. X. AA. Conss. II.2.

VIII. Iidem AA. Aſclepiodoto præfect. præt.

NVllus iudicũ † ad prouinciam ſibi cõmiſſam †C.T.ſi quemquã ſecũ ducere o audeat, cui domeſtici II.2. vel cancellarij nomen imponat. P nec profectum ad ſe vndecunq; ſuſcipiat, ne famæ nota cũ bonorũ publicatione plectatur. Periculo enim primatũ officij cancellario, ſub fide geſtorum ex eodẽ officio electos iudicib* applicari iubemus: ita vt poſt depoſitam adminiſtrationem nec militiam deſerant, & prouincialibus præſentiam ſui exhibeant, quò voſtribus ſit accuſandi eos facultas. † Si enim † *aliàs ſãe* idonea cauſa exegerit: ad detegenda † iudicis flagi *ditas.* tia, & quæſtioni eos ſubdi oportet. q Dat. prid. † *al. retegenda.* Kal. Iul. Aſclepiodoto & Mariniano Conss.

o *Ad ſed erit.* ex iuſſu principis. alias nec intra hoc tempus poteſt vtiſſ. ex qui. cau. maio. l. hi qui. & l. ſi cui. in pri.

IX. Impp. THEOD. & VALENTINANVS. AA. ad Taurum.

SI poſt depoſitam adminiſtrationem iudicum, præſentiam vel exhibitionem domeſticorum, querimonia prouincialium aut curalium vel aliqua publica neceſsitas poſtulauerit, per eoſdem r adminiſtratores, quorum domeſtici fuerint, iudicio legibuſque tradantur. Datum. V. Non. Iul. Conſtantinop. Theodoſio. A. XIIII. & Maximo Conss.

X. Iidem AA. Florentio præfecto prætorio.

INcõſiliariis obſeruari cenſemus, vt in eum qui in ſua prouincia s vltra quatuor menſes moderatoribus adſederit t aduerſus leges antiquas, & diuorum retro principum ſcita proſcriptio bonorum, & accuſatio publici criminis immineat, niſi per cæleſte oraculum vel ampliſsimæ tuæ ſedis præceptionem ſeſe defendat. Dat. XIII. Kal. Feb. Theo. XVII. & Feſto Conss.

XI. Iidem AA Zoilo præfect. præt. Orientis.

NOn minus* adſeſſoribus maiorum magiſtratuum, quàm ipſis iudicibus noſtræ beneuolentiæ liberalitas tribuenda eſt. Ideoque conſiliarios virorum illuſtrium præfectorum tam prætoriorum, quam huius inclytæ vrbis, eminẽtiſsimorumq; magiſtrorum militum, necnon etiam viri illuſtris magiſtri officiorum ſiue prædicto officio iam functi ſunt, ſeu fungentur in poſterum: poſt depoſitum etiam officium ab omni indictionis onere ſeu ciuilium ſeu militarium iudicum, prorſus immunes eſſe præcipimus: vt nec ab ampliſsima quidẽ ſede tui culminis eis vlla moleſta ſuper ſuſcipiendo quolibet grauamine penitus iniugatur: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione* multando, ſi quod aduerſus ſtatuta clementiæ noſtræ innouari conceſſerit. Dat. V. Kal. Mart. Theodoſio. A. XVIII. & Albino Conss.

Non pauci, in omnibus manuſcriptis.

*damnatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Liceat. Et sepius. cum alij non inueniun tur idonei: vtff. de mu. & ho. l. honor. §. fi. & in auth. de defend. ciui. §. fin. col. iij. & infra de aduo. di. iud. l. ſi quis de togatis. alioquin cõ tra: vt supra eod. l. nemo. vel supra male egit primo anno, hic bene.

b Inuigere.

b Nemo. Cuiuscunque magistratus. Non potest ergo quis simul esse adsessor & aduocatus, sicut nec iudex & aduocatus: vt infra de postu. quisquis. nec in duabus milituis: vt infra qui mil. non pos. l. v. §. in posterũ. li. xij. sic nec plures habere honores: vt ff. ad muni. libertus. §. præferi ptio. & ff. e. l. pen. Item nec vicem duarũ personarũ. vt ff. de pactis. ſi plures. & infra de prõri. sacro. scri. l. hac parte li. xij. nec in duabus societatibus: vt ff. de col illici. l. j. §. fin. & facit in decre. lxxxix. dist. singula. & ibi not. ple. de hac materia. Vi tianus.

† hec subscriptio ad Gracam cõstitutionem Zenonis A. pertinet, que deesse notatur.

† iu.

c Ad utrunque festinat. vnde illud, Qui binos lepores vna sectabitur hora: Vno quandoque, quandoque carebit vtroque. Accur.

† eadem.

d Sufficere. sic ff. de re bus eorum. l. magis. §. in primis. & ff. de neg. gest at qui natura. §. cũ me. Accur.

e Quasdam litteras. sic supra de legi. & constit. l. non dubium. & infra de natu. li. l. legẽ. in fi.

f Vindicare. alias iudicare, depositi etiã adnocatione.

g Incorrupti. id est boni.

h Iudicis. vt ff. de iur. om. iud. l. prætor. nec testis: vt ff. de testi. l. fi.

DE ANNONIS, &c.

De maioribus & minoribus magistratibus supra dictum est. Nunc autem ponit de eorum solatiis, vel salariis. Et quia ipsi percipiebant salaria m annonis, ideo ponit de annonis & ca

* circumscripitur, id est capitatione ministratium & adsessorum, & aliorum gerentium publicas dignitates, id est, quæ dabantur administratibus publicis officiis. A. Zo.

i De annonis, &c. generaliter de annonis, specialiter de capitatione dicit hic, & infra de seruis. & aqua. Vel dic de annonis, &c. id est de annona que pro capite & persona magistratuum & adsessorum dabatur. & hoc est quod dicitur j. de anno. cur. l. ſi li. & de eroga. mi. anno.

XII. Impp. VALENT. & MARTIAN. AA. Palladio. pp.

LIceat omnibus iudicib. illustri præditis potestate, consiliarios sibi eosdẽ secundo, ac tertio, & sæpius a adiungere: & * quia qui semel recte cognitus est, nõ debet ob hoc solum, quòd iã probatus est, improbari. Dat. Valen. A. ***

Constitutio Græca de aduocatis.

Αυτοκράτορος Ἰουλιανου.

A. ****

Dat. VI. Kal. Iul. post consulatum Decij & Longini.

XIIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Demostheni præf. præt.

3 NEmo ex his, qui aduocati causarum constituti sunt, vel fuerint etiam in hac regia vrbe, in quocunque iudicio deputati, & in aliis omnib. prouinciis nostro subiectis imperio, audeat in vno eodemque tempore tam aduocatione vti, quã cõsiliarij cuiuscunq; b magistratus, quib. respublica gerenda committitur, curam arripere: cũ satis abundeq; sufficiat, vel per aduocationem causis perfectissime patrocinari, vel adsessoris officio fungi: nec cũ ad †vtrũque c festinat, neutrum bene peragat: sed siue aduocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel si adsessionem elegerit, in ea† vi deliceat permaneat: ita tamẽ, vt post consilarij sollicitudinem depositam, liceat ei ad munus aduocationis reuerti. Nec sit cõcessum cuiquã duobus magistratib. adsidere, & vtriusq; iudicij curam peragere: (neq; enim facile credẽdum est etiã duabus necessariis rebus vnũ sufficere. d nam cum vni iudicio absuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum in totum inueniri) sed altera adsessione penitus semota, vnius magistratus esse contẽtum iudicio. Nec callidis machinationibus huiusmodi legem putet quis esse circunscribendam, * etsi non cõsiliarij signum quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam litteras e excogitatas adsimulauerit, existimans ei licere fungi quidem memorato officio, sub huiusmodi tamen vmbra latere: cum in legem committant & hi, qui vigorem eius scrupulosis & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quenquam oportet, quòd præsentis etiam legis aculeos posit euadere, quẽadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat. Si quis etenim in tali commisso fuerit inuentus, sciat se de matricu lis aduocatorum penitus esse delendum, & decem librarum auri multam nostris priuatis largitionibus illaturũ, per virũ illustrẽ comitẽ rerũ priuatarũ exigendam, & aliam maiorẽ regalis culminis subituru offensam: cum nec ipse iudex qui hoc fieri passus est, & sciẽs prudensque hoc commiserit, sine imperiali commotione remanebit. Eidem pœnæ quidem subiiciendo etiam eo vel eis, qui in his causis quarum patrocinium adepti sunt, quibusque aduocationem suam præstiterunt, adsessiones † cuiuscunque magistratus colere audeat vel audeant iudicare. f ne affectionis suæ vel aduocationis memor, incorrupti g iudicis h non posit nomen perferre. Datum V. Kalend. Octob. Calcedone, Decio. V. C. Conss.

a Ll. ff. xij. quod milites nostri annonas & capita singulis diebus consequebantur. Sicut enim capitatio dicitur tributum quod quidem pro capite datur: ita annona dicitur tributum, quia pro capite magistratus datur: vt dixi supra.

k Manibus. Et capite. id est capitatione. aliàs, capitu.

l Dignitatis. id est debito & capite præstando. Accur.

m Particularibus. i. singulorum descriptionibus. Cuncta leguntur.

n DE CONTRACTIBUS iudicum, vel eorum qui sunt, &c.

o Vicissique. Emere. vt ff. de cõtrahen. empt. l. non licet. & l. qui officij. in prin. & de iure fisci. l. auferetur. §. ij.

p Præterierit. sic j. ſi maior factus ratũ ha. l. fi.

q Prouincias. hoc in

† vel legendum adsessionis.

† vel legendum adsessionibus.

* vel legendum adsessionem, ne affectionis sue vel aduocationis memor, incorrupti, iudicis, &c.

† capite.

† al. de tributionibus.

* in vno dumtaxat exemplari reperi hec verba.

* al. scribas later.

CAPITVLVS L.

DE ANNONIS † ET CAPITATIONE † ADministrantium, & eorum adsessorum, aliorũue publicas sollicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consecuti sunt dignitates.

I. Impp. THEOD. & VALEN. AA. Florentio præfecto prætorio.

OMnibus ta viris spectabilibus, quã viris clarissimis iudicibus, qui per prouincias siue militarem siue ciuilem administrationem gerunt, necnon comiti commerciorum, magistro æris, siue priuatæ rei rationali per Ponticam atque Asianam diœcesim, itẽ & adsessoribus iudicum singulorum in præbendis solatiis annonarũ hic fixus ac stabilis seruabitur modus, vt ea pro annonis & capite k † dignitatis l suæ debitis precia consequantur, quæ particularibus m delegationibus † solent contineri. Dat. III. Kal. Iu. Constantinop. Theodosio. XVII. & Festo Conss.

† incerrupti, iudicis, &c. † adsidi, & capitu.

TITVLVS LI.

D DE CONTRACTIBVS IVDICVM, n VEL Eorum qui sunt circa eos: & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tẽpore proprias ædes ædificent (sine sanctione pragmatica.)*

Prætores & prouinciarum rectores non possunt per se vel per alios cõtrahere in loco sibi commisso, nisi pro necessitate victus & vestitus. Salv.

I. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præf. præt.

VIcunq; administrationẽ in hac florentissima vrbe gerũt, emereo quidẽ mobiles res vel immobiles, vel domos extruere non aliter possunt, nisi specialẽ * nostri numinis hoc eis permittentem diuinam rescripti onem meruerint. Donationes vero omnimodo recusent, scientes nõ esse validas eas in quibuscunque rebus, & quacunque æstimatione, nisi post administrationem depositam vel specialiter in scriptis donator eãdem donationem ratam habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, p in quo nulla querela super hisdem donationibus vel ab ipso donatore vel ab eius successoribus facta sit. Prouincias b vero moderantibus, non solũ donationes,

* in vno dumtaxat exemplari reperi hec verba.

* al. scribas later.

Legista quod sit, & unde dicatur.

minoribus, scilicet in præsidibus, qui sunt clarissimi, vt infra de priu. car. l. j. & ita ante minores quid iuris sit audi, vbi non possunt ratificari huiusmodi contractus, multo minus ergo & in defensore ciuitatis, vel magistratu municipali, qui non habent merũ imperium, sed modicã iurisdictionem & coẽrcitionem, vt ff. de iur. om. iu. l. magistratib*. sed præsides ea i merũ imperium habent, vt ff. de offic. præt. illicitas. §. qui vniuersas. Sed quid si duo sint in magistratu? an alter emere potest ex officio si alter auctoretur? Videtur quòd sic, sicut in duobus tutoribus quorum vno auctorante alter emit, vt ff. de auct. tut. l. pupillus. §. fino. Sed puto contra, quia ibi est media persona: vt pupilli, cui præstatur auctoritas, quia ipse consentit: ꝙ dici nõ potest in vnoquoque. Vel quod ex eius est, ipse magistratus vniuersitatem repræsentat: vnde nõ inuenitur media persona, vt supra. in pupillo dictum est. Accursius.

† hec aliàs desunt

* al. inferuntur.

a Almonium. Not. sic & ff. de offic. præsid. l. plebiscito.

b Aedificationes. repete prohibemus.

c Datum est. vel quia ex rebus ciuitatum aliis vendiderat, vt infra de vendi. re. ci. l. fi. lib. xj.

d Personam. vt & infra de his quæ vi metusve cau. l. pe. & facit infra si cert. pe. l. eos. & l. penult.

e Iudicationibus. id est, sententiis.

DE MODO MVLTARVM, &c.

Dictum est §. de magistratibus fere omnibus: sed quia permissum est eis defendere iurisdictionem suã pœnæ vel multæ iudicio, vt ff. si quis ius dicenti non obtemperaverit. j. ideo ponit de modo multarum.

f A iudicibus. habentibus merum imperium, & aliis, vt ff. de nid. l. fi. & fin. & infra l. ii. & l. iij. quæ lege.

g MVlta damnum. extraordinarium. Et not. pro condemnatis Bononiæ bonũ argumentum, quòd non sunt infames, cum extraordinarie condẽnentur.

h CVrator. Legista id est rationalis.

CVrator reipublicæ (qui Græco vocabulo logista b nuncupatur) multãdi ius non habet. Datum. Idib. Septem. Gordiano. A. & Auiola Conss.

III. Imp. GRATIAN. VALEN. & THEODOSIVS AAA. Eutropio præfecto præt.

ILlustres viros præfectos prætoriis vsq; ad quinquaginta librarum auri multam, cum peccatum grauissimum erit, peruenire sinimus. Dat. VIII. Id. Ian. Gratiano. V. & Theodos. AA. Conss.

TITVLVS LII.

DE MODO MVLTARVM quæ a iudicibus f infliguntur.*

Nota. hic posita ea que ad hoc consuevit allegari quod damnatus ex inquisitione non sit infamis: quod clarius tenet glo. j. de fullone. in. l. fi. Salycetus.

I. Imp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Firmo.

MVlta damnũ g famæ non irrogat. Dat. V. Id. Ap. Antonino. A. & Geta vtrisque. II. Conss.

Procurator Cesaris non habet potestatem multandi. Sal. & idem in procura. fiscali, vt in l. seq. Saly.

II. Imp. ALEXANDER. A. Decimio præfecto prætorio.

PRocuratores meos vel rationales, multæ indicendæ ius non habere fæpe rescriptum est. Dat. XIII. Kalen. Septemb. Modesto & Probo. Conss.

III. Imp. GORDIANVS. A. Celeri præfecto prætorio.

CVrator reipublicæ (qui Græco vocabulo logista b nuncupatur) multãdi ius non habet. Datum. Idib. Septem. Gordiano. A. & Auiola Conss.

IIII. Imp. GRATIAN. VALEN. & THEODOSIVS AAA. Eutropio præfecto præt.

ILlustres viros præfectos prætoriis vsq; ad quinquaginta librarum auri multam, cum peccatum grauissimum erit, peruenire sinimus. Dat. VIII. Id. Ian. Gratiano. V. & Theodos. AA. Conss.

Nota duo. Primo, quod multa applicatur fisco. Secundo, quod iudex potest multam in eius impositione in salarium aduocatorum deputare, vel in refectionem alterius rei spectantis ad rempublicam. Salycetus.

V. Imppp. VALENT. THEODOSIVS & ARCADIVS AAA. ad Præxtatum præfectum prætorio.

MVltarum seuera i compendia ærario k nostro protinus esse quæreda nullus ignoret: nisi ipse iudex id, quod ad pœnam admissi facinoris exculpitur, l vel publicis operibus, vel cursui m publico, vel aliis necessariis causis specialiter deputauerit. Dat. V. Id. Septembr. Aquileiæ, Richomere & Clearcho Conss.

Secundum varietatem iudicum maior & minor multa potest imponi: ob correctionem tamen malorum morum, vltra ter quis non potest multari: & contra facientes punitur: nec multa imposita potest minorari, nisi ob pauperiatem multati. Saly.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Messale præfecto prætorio.

EOs qui ordinario n prouincias iure moderantur, erga eorũ personas, quos culpa reddit obnoxios, vltra duarum vnciarum auri summam cõdemnare nõ patimur. Proconsularem o vero potestatẽ, si multãdi necessitas imminebit, senarum vnciarum auri summa cohibebit: in qua forma etiam comes Orientis atque præfectus Augustalis erit. Ceteri vero spectabiles p iudices, & qui vice nostra administrationis gubernacula susceperint, vltra tres auri vncias sibi intelligant licentiam denegatam. Id quoque obseruandum à moderatore esse censemus, vt in vnius correptione personæ (si ad id continuatio peccati impulerit) trinæ q tantum modo in anno † condemnationis sub r præstituta summa seueritas exerceatur. † Quòd si quis r prædictum modum excesserit: s huius auctore r † admissi, condemnato ad dupli restitutionem: fisco u vero nostro ad inferendam eam quantitatem quam multæ nomine inflixerit, tenebitur. Nec tamen ad huius legis moderationem pertinere se credant, x qui in peculatibus y aut manubiis, id est prædationibus, aut cõcussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coerceri seuerius conuenit, fuerint deprehensi: scilicet vt scripta per iudices memorati, in cuiuslibet z fuerit dirigenda dispendiũ, sententia proferatur. a Nec putent factu facile esse, vt aut precipiti persuasione cõdemnent quẽ culpa nõ ingrauet: aut erubescenda varietate b iudicij

a Logos, quod est sermo. inde analogista, vt ff. de admi. tu. l. quidam decedens. Accursius.

i Multarum seuera. id est crudelia.

k Aerario nisi in calibus. vt ff. de epis. aud. l. ij. & ff. de iure pa. l. diuus. ij. §. fin.

l Exculpitur. id est aufertur.

m Vel cursui. id est lateriis aduocatorum.

n EOs qui ordinario. delegati non nisi in casu, vt infra de spectat. ij. Accursius.

o Proconsularem. idem videtur in episcopo, quod in proconsule & illis. vt supra de epis. audi. l. episcopale. & in authen. de sanctis. epis. §. ſi autem œconomus. col. ix.

p Spectabiles. secus in magistratibus municipalibus, vt infra tit. j. defensores. ij.

q Trinæ. sed contra j. de seruis fugiti. l. iiij. §. j. Sol. vt ibi.

r Quod si quis. scilicet, iudex. Accursius.

s Excesserit. scilicet in dex. Accursius.

t * Auctore. id est iudice. Accursius.

u Fisco nostro. vt & supra de adiect. l. conciliarios.

x Se credant. quasi dicat prædictus modus seruabitur in delinquentes, nisi reperiantur commisisse peculatum, vel furtum, vel aliqua crimina quæ grauius solent coerceri. tunc enim maior multa potest à prædictis indici.

y In peculatibus. sic ponitur in authentica de trien. & semis. §. hæc à nobis. col. iij.

z In cuiuslibet. id est, contra vel super, dummodo in casibus prædictis. Accursius.

a Proferatur. etiam vltra summam prædictam.

b Varietate. Not. quod varietas reprobatur. Sed argumen. contra ff. de coll. bon. l. nonnunquam. in princip. & dixi. ff. de procu. l. in causa. in princip.

* Glossa male transcr. Accursi sic habet: auctor id est iudex recte. Cõ.

† vel annexis * supra statuta. alias excusatur.

† al. aliter legit Accur. in glo. malo transcri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Paupertas.* vt & ff. de officio præfid. l. illicitas. §. fin.

DE DEFENSORIBVS ciuitatum.

b *Dictum est supra de maioribus magistratibus scilicet, prouinciarum: nunc de minoribus, id est, ciuitatum defensoribus videamus. Et in primis quale sit defensor constituatur, & postea quod sit eius officium. Aco.*

b De defensoribus ciuitatum. *qui sunt minimi. qui nec marum nec mixtum habent imperium, vt in authen. eod. §. nulla. in fin. col. 3. sed modicam coercitionem, vt eod. titu. §. audient.*

c *Si quis. Crediderit.* de defensoribus loquitur.

d *In minoribus causis.* aliter quandoque ponitur minima summa, vt ff. si cui plus quã per. l. Falcid. l. iij. §. quanuis. hodie vsque ad trecentos aureos, vt in auth. eod. §. & iudicare. col. iij. Accursius.

e *Iudicialia.* scilicet tua. Accursius.

f *Conficiat.* f. actor.

g *Denegationem.* quia forte à fisco annonam consequebantur, vt J. de numerariis, actiua. & chartu. l. exceptores lib. xij.

h *Restituas.* id est restitui factas.

i *Ceteras.* scilicet, res.

k *Defensores. Idoneis.* & catholicis, vt supra de episco. audi. l. iubemus.

l IN *defensoribus. Erit.* hæc forma. & non legitur hæc l.

m *Quinquennii.* hodie biennii, vt in authentic. eodem. §. iusiurandum.

n *Procacitati.* repete, occurras.

o *Iudicem.* id est, præsidem.

p *Exigendi.* aliàs exhibenda: alias exigenda. id est inferenda. Accur.

q *Defensores. nihil.* Multas. nisi in casu, vt infra de sport. l. ij.

r *Plebem.* id est populum.

s *Desinant.* sic nomina sunt consequentia seu conuenientia rebus, vt instit. de donatio. §. est & aliud. & argumen. infra de feriis l. à nulla.

t Er *omnes.* non legitur. Accur.

u *Coalescere.* id est crescere.

x *Maturari.* id est perfici.

y *Defensores imbuti.* vt supra de epi.

*precle congruunt hi consules in scriptioni, nam Arcadius tam to antea quadriẽnio fuerat in cõsortium Imperij adsciture.

*subuibanosq;

*superexigendi

iudicij pro arbitrio proprio immutandum esse, quod iusserint: nisi paupertas[a] condẽnati hoc persuaserit. Dat. XII. Kalend. Septemb. Theodosio A. II. & Cynegio Conss.

TITVLVS LIII.
DE DEFENSORIBVS ciuitatum.[b]

1. Impp. VALENTINI. & VALENS. AA. Senecæ. defensori.

SIquis de tenuioribus ac minusculariis rebus interpellá dum te esse crediderit,[c] in mi noribus[d] causis, id est vsq; ad quinquaginta solidorum summã acta iudicialia[e] cõficiat:[f] scilicet vt si quando quis vel debitũ iustũ, vel seruum qui per fugam fuerat elapsus, vel quod vltra delegationẽ[g] dederat, postulauerit, vel quodlibet huiusmodi, tua discepta tione restituas.[h] Ceteras[i] vero quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur, ordinario insinuato rectori. Dat. XV. Kalen. Ianua. Terici, Valentiniano & Valente AA. Conss.

II. Idem AA. ad Probum præfectum prætorio.

1 DEfensores ciuitatum, non ex decurionũ, seu cohortalium corpore, sed ex aliis idoneis[k] personis huic officio deputentur. Datum III. Non. Nouemb. Iisdem Conss.

III. Iidem. & GRATIANVS AAA. ad Senatum.

VTili ratione perspectũ* est, vt innocens & quieta rusticitas, peculiaris patrocinij, id est defensoris locorũ beneficio perfruatur, & apud eum in pecuniariis causis litigandi habeat facultatẽ. Dat. IIII. Id. August. Hierapoli, Valentiniano & Valente. AA. vtriusque II. Conss.

IIII. Impp. GRATI. VALENTI. & THEOD. AAA. Theodoro defensori.

IN defensoribus vniuersarum prouinciarum erit[l] administrationis hæc forma, & tempus quinquennij[m] spacij metiendum: scilicet vt in primis parentis vicem plebi exhibeas: descriptionibus rusticos vrbanosque *non patiaris adfligi: officialium insolentiæ, & iudicum procacitati[n] (salua reuerentia pudoris) occurras: ingrediendi cum voles ad iudicem[o] liberam habeas facultatem: superexigendi p[*] damna, vel spolia plus pertentium ab his quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam vltra delegationem solitam ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio, non posse reparari. Dat. XI. Non. Ian. Constantinop. Archadio & Bautone Conss.

*non legitur.

V. Impp. VALENTINIA. THEOD. & ARCAD. AAA. Potamio præfecto Augustali.

2 DEfensores † nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis sui tantum fungantur officio. Nullas infligant multas. q Sæuiores* non exerceant quæstiones. Plebem[r] vel decuriones ab omni improborum insolentia & temeritate tueantur: vt id tantum quod esse dicũtur, esse non desinant.[s] Dat. III. Non. Mart. Constantinop. Arcadio. A. II. & Rufino Conss. †C.T.i. 10.2.

*al. seu vbi vigent.

VI. Idem AAA. Tatiano. PP.

PEr omnes[t] * regiones in quibus sera & pericli sui nescia latronum feruet insania, probatissimi quique & districtissimi defensores adsint disciplinæ, & cotidianis actibus præsint, qui non siciant crimina impunita coalescere:[u] remoueant patrocinia, quæ fauorem * reis, & auxilium scelerosis impertiendo maturari[x] scelera fecerunt. Datum V. Id. Aprilis. Arcadio. A. II. & Ruffino Conss. †C.T.i. 10.3.

VII. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Cæciliano præfecto prætorio.

3 DEfensores ciuitatum † oblatos sibi reos in ipso latrocinio vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu vel adulterio deprehensos, & actis publicis sibi traditos, expresso crimine cum his à quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione ad iudicũ dirigant. Dat. Prid. Kalen. Ianua. Mediolani, Stilichone. II. & Anthemio Conss. †C.T.i. 2.5.

*al. calefcere. re. al. cauere. lescere. seruare.

VIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Cæcilio. P. P.

4 DEfensores ita * præcipimus ordinari, vt sacris orthodoxæ religionis imbuti ỳ mysteriis, reuerendissimorum episcoporum, necnon clericorum & honoratorum ac possessorum & curialium decreto constituantur: de quorum ordinatione referendum est ad illustrissimam prætorianam potestatem: vt literis eiusdem magnificæ sedis eorum solidetur auctoritas. Quòd si quid à qualibet persona contra publicam disciplinam in læsionem possessorum fieri cognouerint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres & magnificos viros præfectos prætoriis, & illustres viros magistros equitum & peditum, magistros etiam officiorum, & comites tam sacrarum largitionum quam rerum priuatarum. Dat. XV. Kal. Fe. Rauennæ, Honorio. VIII. & Theo. III. AA. Conss.

* *al. sic,* Defensores ciuitatum ad iudicia mus ordinari. &c.

IX. Idem AA. Cælicio † PP. †*al.* Cæcilio.

IVbemus[z] † cura ac solertia defensorũ minimè possessores maioribus mensuris & ponderibus à susceptoribus prægrauari: sed eos deprehensos, ad iudicium dirigi cum ipso commissę fraudis iudicio. Illud etiam fieri permittimus, vt si prouincialibus nostris contestari iniurias seu læsiones * suas cupientibus, actorum confectio à defensoribus denegetur: licentia eis tribuatur querelæ propriæ libellũ conscriptũ, eo tempore * quo fuerat cõtestandũ, in frequentioribus ciuitatũ locis proponendi, cõueniendiq; scribas, tabularios, & cetera officia publica cõmouendi (per quę libellũ colligi oportebit[a]) atque inuitis supra memoratis personis sub actorum confectione ingerendi, quorũ quæstione fides possit inquiri: qua probata, in eos quos gestorum petita cõfectionem negasse cõstiterit,[b] vigor iudiciarius exeratur.[c] Dat. XI. Kal. Feb. Rauennæ, Honorio. VIII. & Theodosio. III. AA. Conss. †C.T.i. 10.4.

† *al.* Cæli liano. †C.T.ii. 8.5.

*al. inimicis testimonia suas, &c. *tenere.* quidã mansuc. & Cõstantio. T. recte.

z *Iubemus.* non legitur.

a *Oportebit.* hæc protestatio habetur pro libello dato. Accur.

b *Constiterit.* f. acta recipere.

c *Exeratur.* id est exerceatur per præsidem, cũ defensor nolit facere.

d NVlli. *Liberare.* vt ff. de offi. præf. l. legatus.

DE MAGISTRATIBVS municipalibus.

Supra de magistratibus ciuitatum: Nunc de magistratibus municipiorum vel villarum seu burgorũ: in quibus satis dicta esse videntur quæ dicta sunt in defensoribus ciuitatum. Aco.

e DE MAGISTRATIBVS municipalibus.

Hic tit. tractat de magistratibus castrorum & villarum, non ciuitatum.

f DEcuriones. *Tres mensem.* antequam incipiat. eorum administratio. Accur.

g MAgistratus. facit infra l. proxi. ti. proxi.

DE OFFI. IVRIDI. Alexand.

h IVbemus. *Duntaxat,* q. d. non apud alium. in eadem ciuitate.

i *Dicerentur.* vt & ff. eod. l. j. & supra. titu. proxi. l. ij. & infra de don. l. in hac.

DE EDENDO.

Dictum est de magistratibus: sequitur de iudiciis, quæ per magistratus exercentur, vt ff. de origine iuris. l. 2. §. post originem. & primo de edendo, quod præparatorium est iudicio.

* *Istud non rum,* Vel sic: Dictum * est de gl. vt est supra de magistratibus eos, & eorum officio, quæ diximus consistere in contentiosa iurisdictione. Contentiosa autem iurisdictio est in iudicio cognoscendo & terminando: quorum iudicorum præparatio est edere actionis. Et ideo ponit de edendo, id est de editione faciendo: subaudi, eorum quæ necessaria sunt in agenda causa. Sed in primis necessaria est editio actionis: postmodum litis contestatio: in processu causæ necessaria est editio rationum, instrumentorum & actorum: de quibus omnibus videamus. Aco. Et nota quòd triplici ter edi tum de edendo dicit, scilicet actionum, vt infra eod. l. edi a. Rationũ, vt infra eo. l. 1. & l. non est. & Iustum. & l. fin. Et instrumentorum, vt infra eod. l. 2. l. qui accusare. & l. procurator. Et dic de edendo, id est, demonstrando, ab edo edis. Sed quæritur, quare divit de edendo per gerundium, & non de editione? Item quare non subiunxit accusatum? & dic vt diximus. ff. eod. in rubrica.

†C.T.12. 2.8.

IPse.) CASVS. Pecuniã meã apud campsorẽ deposui. decessit. & succesit ei filia. si volo quod exhibeat mihi codicem rationũ in quo cõtinentur data & accepta. vt probare possim quantum recepit, & quantũ mihi solutum est. an sit compellenda. quæritur? Resp. quòd inspicere debeo quo genere mihi debeatur: an ex causa mutui. &c. vel qua specie probationis vti possim: vel per testes, vel per instrumenta: & cõpetens iudex interponet se vt exhibitio fiat, si me mandante vel aliquo nomine meo confectæ sint rationes, vel si mihi editæ sunt, sed amissæ fortuito casu. tunc enim iudex iubebit mihi ex liberi Viuia. Ex hac l. not. primò ibi, quemadmodũ, secundũ veruin intellectum, quòd depositũ potest probari nó solũ per instrumentum publicum, sed etiã per testes, & per omnẽ aliã speciẽ probationis. Not. secundo singulariter secundum Iaso. ex hoc tex. quòd etiã in contractu depositi reus nõ tenetur edere actori libros rationum ad fundandam intentionẽ actoris. Nota tertio ibi, ad iudicis officiũ hic videri tex. quod editio actionis petitur officio iudicis. & sic intelliguntur. gloss. Bart. & docto. Iason. hic.

*Iamne dies Karolotexy potes Strabo lib. 17. geographie.

k *Dispice.* id est, diuersis modis aspice omnem speciem probationis.

l *Quemadmodum.* scilicet vel ex causa depositi, vel ex alia, cum multa sint genera credendi. Vel sic, qua specie probationis: hoc est per testes vel instrumenta, vel confessiones.

*defensorẽ. *dicerentur. rectè, vt referatur ad gestorum seriem.

m *Rationes.* id est codicem rationum in quo accepta & data solent describi, vt ff. eo. l. si quis. §. rationẽ. alij intelligunt in instrumentis.

n *Id ex causa.* vt faciat edi, scilicet si me vel procuratore meo mandante scripte sunt, non aliter. ff. eodem. l. si quis. §. pertinere. & l. prætor. §. primo. Vel quia semel editæ sunt, debent tamen iterum edi: quia actor amisit sibi editũ fortuito casu: vt ff. eodem. si quis. §. prætor. & infra. de fide instr. l. illatæ. In hoc est ergo causæ cognitio, si sint scriptæ ne mandante vel procuratore meo, vel non. Item an amiserim casu fortuito vel non, scilicet semel editum. Sed quomodo potest poni in rationib. cum fœmina esse non possit argentaria, vt. ff. eodem l. fœminæ. & hic dicit fœminam tenerit? Resp. hæc succesit argentario, vt. ff. eodem. quædam. §. nihil. Item quomodo per officium fit exhibitio: imò per actionem, vt ff. eodem. si quis. §. ex hoc? Sed dic vt ibi dixi. Alij, qui dicem rationum in causa edere reũ actori, dandam, vt J. eo. l. fi. & sic etiam loquitur. l. qui accusare. scilicet, ad replicationem probandam, non intentionem fuit vt non petat ad intentionem fundandam. facit etiam ad hunc secundum intellectum ff. ad l. Fal. l. maritus. §. fin.

*Mamilia.

o *Officium.* dicit vna lex, quod si tutor nõ faciat rationes, vel factas nõ exhiber, siue nõ edit, habere locũ actionẽ tutelæ, vt ff. de tut. & ra. distra. l. prima. §. officio. Alia cõtra procuratorẽ quædã. in princ. sic ergo cum semper argentarius cõficiat vel scribat rationes mãdato scholaris vel eius procuratoris: locũ habet mandati, & nõ officiũ iudicis, vel actio in factum ex il-

TITVLVS. LV.
DE OFFICIO IVRIDICI* Alexandriæ.

1. Impp. LEO & ANTHEMIVS AA. Alexandro duci & præf. Augustali.

IVbemus apud Alexandrinæ duntaxat[b] clarissimæ ciuitatis iuridicũ, licitum & concessum esse, singulis quibuscũq; volentibus donationis conscriptæ solenniter instrumenta referare: eiusdẽq; robur adiiciat gestorum series apud eundem confecta, tanquam si apud virum clarissimũ moderatorẽ prouinciæ, vel magistratus, vel defensores * plebis, habita fuisse dicerentur.[i] *

Explicitus est lib. 1. Cod.

Codicis domini IVSTINIANI SACRATISSIMI principis perpetui Augusti Repetitæ prælectionis Liber secundus.

TITVLVS PRIMVS.
DE EDENDO.

Actor primo debet inspicere quam facultatem probandi habet: quia reus habens de iure ipsius actoris doceri, non tenetur edere: nisi ex iusta causa in iure expressa officio iudicis indaganda. hoc dicit secundum Piramq; lecturam. Primo in codice rationum intelligitur. Secundo in instrumentis, vt in glo. Alex. Imo. Vel sic: Editio petitur iudicis officio, causa cognita exhibenda. h. d. Salyc.

1. Imp. ANTONINVS PIVS A. Aemilio.*

PSe dispice[k] quemadmodum[l] pecuniam quam te deposuisse dicis, deberi tibi probes. Nam quod desideras, vt rationes[m] suas aduersaria tua exhibeat: id[n] ex causa ad iudicis officium[o] intelligunt in instrumentis, dicunt ex causa edere reũ actori, scilicet, ad replicationem probandam, non intentionem fundandam, vt J. eo. l. fi. & sic etiam loquitur. l. qui accusare. scilicet vt non petat ad intentionem fundandam. facit etiam ad hunc secundum intellectum ff. ad l. Fal. l. maritus. §. fin.

a *Iubemus.* dicit vna lex, quod si tutor nõ faciat rationes, vel factas nõ exhiber, siue nõ edit, habere locũ actionẽ tutelæ, vt ff. de tut. & ra. distra. l. prima. §. officio. Alia cõtra procuratorẽ quædã. in princ. sic ergo cum semper argentarius cõficiat vel scribat rationes mãdato scholaris vel eius procuratoris: locũ habet mandati, & nõ officiũ iudicis, vel actio in factum ex il-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lo edicto de edẽdo. sic ergo totus tractatus de edẽdo, videtur A destructus: vbicunq; notant doctores dari officiũ iudicis, vel actionẽ in factũ. Resp. quotiescunq; ab initio contrahitur cum aliquo vt gerat negotia mea, vel vt sit meus socius, vt fuit in d.l.quædã. vel vt sit tutor & gerat negotia mea, & vel faciat libri rationũ, vt fuit in d.§.officio. cõtra tutorẽ, procuratorẽ & sociũ locũ habet tutelæ, vel mandati, [a] vel pro socio: vt in præal.l. aut non fuit ab initio contractum, sed dixit tantum scholaris argẽtario vt scribat rationes: tunc habet locũ officii iudicis, vel actio in factũ ex illo edicto de edendo, vt ff. de edendo.l. si quis ex argẽtariis. §. ex hoc. Accur. ADDITIO. Tota hęc materia debet intelligi in rationibus publicis & factis ab his qui publicum exercẽt officiũ: secus in priuatis, secũdum docto. l. argentarius. ij. respon. ff. codẽ. vt expresse tenet hic Ioan. Faber in suo breuiario.

[a] *Nisi mandatũ fieret ad ministerium tantũ, & non ad inducendam obligationẽ* Bart.

IS apud. } CASVS huius. l. ponitur supra, vt libellus princ. l. ij. ff. de iudic. operandum. §. j. & ff. de iudi. l. mortuo. Item in causa appellationis, vt ff. de appel. l. ne causas. & l. eos. & l. a proconsulibus. Item in administratore. vnde si quis egit contra aliquem, & testes vel alias probationes induxit, & iudex distulit causam vltra tempus statutum, scilicet, trium ann. & actor iterum incipit agere: quæritur cum acta illa siue ciuilia siue criminalia quæ prius facta fuerunt, sint apud administratorem: vtrum possit cogi ad exhibendũ, eo forte quòd testes C mortui sunt? & dicitur quod iudex compeliet eum exhibere, vt ventatem inueniget. Et hac. l. no. tria. Primo quod iudex causæ facit edi acta. Secũdo not. quòd hoc est verum in qualibet causa tam ciuili quàm criminali. Tertio not. quòd finis & vtilitas editionis est inuestigatio veritatis, vt hic, & ff. eo. l. non est nouum. Bal. hic.

a *Is apud quem.* scilicet iudex. & dic quinque modis cæsum. Primo res id est, causa appellationis, vt ff. de appel. l. ne causas. & l. à procõsulibus. & l. eos. in fi. Secũdo res, id est, causa principalis. Sed exhibentur acta, quia diu abfuerat actor, vt ff. de iudi. properandum. §. & si quidem. Tertio res, id est, causa principalis, quæ apud successorẽ primi iudicis agitur, vt ff. de ind. l. mortuo. Quarto in administratore, id est ordinario qui commisit seu delegauit totam causam cognoscendam retenta sibi definitiua sententia, qui acta debet videre ter. vt ff. de iud. authen. ad hæc. Quinto loquitur de publicatione testium quam iudex mandat fieri, vt & §. vt lit. pen. l. ij. & in auth. de test. §. quia vero multi. col. vij.

b *Acta publica.* Publica acta vocat omnia acta quæ fiunt publicè coram iudice.

c *Exhiberi.* officio suo, vel cõdictione ex hac. l. & facit exhiberi sibi vel actori & reo secundum diuersas positiones. Sed D videtur quòd criminalia acta etiam fisco non edantur. quasi dicat, multo magis nec priuato edantur, vt ff. de iure fisci. l. ij. §. diuus. in fi. §. quæ est contra. Solut. ibi non dicit [b] de actis, sed de aliis instrumentis: quæ quidem ciuilia exhibentur criminalia non quia pecuniariter ea exhiberi non interest: arg. ff. ad exhiben. l. si liber. hic autem de actis dicit. Vel dic & in ciuili & in criminali debent exhiberi fisco instrumenta, vt ff. eod. ne quisquam sed in ciuili eo ipso quod non exhibentur, finguntur fisco subtracta, vt possit agere furti pro ipsis instrumentis, quod nõ est in criminali, vt in l. contra. hic autem de actis dicit. & hæc verior. vt dixi. Et not. hic quòd iudex laborat ad veritatem inueniendam. & sic est arg. quod testes debẽt iurare pro vtraque parte. Item est argu. quod minor [e] iuret de veritate dicenda, licet de calumnia non iurer, vt §. de episc. & cle. authen. sed iudex. & §. de here. & Ma. l. quoniam. in fin. & infra. de quæstio. interrogari. & ff. de proba. cum probatio. Itẽ an ex his actis probari potest contra omnes quod contra vnũ agendo testes asseruerunt? Resp. non. vt ar. ff. de iureiur. sed & si possessori. §. fi. & l. seq. Sed arg. contra ff. de cti. expi. hered. l. res hereditarias. & ff. fa. ercisc. un. l. heredes. §. idem scribit. Vel l. illam intellige quòd prosunt, scilicet ad præsumptionẽ qualemqualem, non plenam probationem, vt ff. de re iudica. l. sæpe. in principio. & eodem modo respondeo ad. §. idem scri-

[b] *Imò quia ibi fit mẽtio de instrumentis, quorum appellatione etiã acta continentur.* Ia.

[c] *Vide glo. plenior in l. 2. §. quod obserua i. ff. de iniur. propter calum. dan.*

bit. Vel ad vtranque potest responderi, quia non diuersæ, sed eædem personæ censentur. Item nec inter easdem personas præiudicat, nisi sint testes producti præsente aduersario, vt ff. de testi. l. si quando. §. fi. & secundum hoc intelligo. infra de arbi. l. penul. in fin. ADDITIO. Ex hac glosſ. colligitur quod acta faciunt fidem inter easdem personas: sed inter alias, præsumptionem tantum. de hoc vide hic plenius Ioan. Fabr. in suo breuiario.

Editio actionis debet demonstrare speciem futuræ litis: potest tamen emendari & mutari prout edicti perpetui monet auctoritas, & iuxta decreti dictat æquitas. Bald. Vel sic: Libellus actoris qui editur reo, debet clare continere id super quo litigari debet: potest tamen emendari & minui, dummodo hoc fiat sine præiudicio conuentionis tam ex concedendo, si opus fuerit, facultatem iterum deliberandi an velit cedere vel contendere, quàm in refectione expensarum, quas reum propter hoc facere oportet. ita enim est de mente edicti prætoris, & conueniens æquitati iudicanti cui hoc committitur. hoc dicit in effectu. declaratio patet ex summario & glosſ. Alexan.

B

EDITA. } CASVS. Certum est quòd actio debet edi. sed edita quid operetur, quæritur? & respon. quod speciem futuræ litis demonstrat. & sic actionis editio proposita in libello conuentionali speciem, &c. & hæc emendari potest, vt si primo petiisti minus, postea plus petere possis vniuersali iudicio: vt est petitio hereditatis & hoc vsque ad sententiam, siue generali, vt in actione tutelæ, nego. gesti sed in singulari vsq; ad lit. cõtestat. Item & mutari potest, vt si rei vindica. proponam pro aliquo furto: postea potero agere pro parte. vel etiam in quantitate, vt si primo proposui pro xx. possum postea ad x. [d] *Edita actio.* nemo experitur sine actione, vt ff. de administra. tu. l. quoties. §. item si temporalem. ff. de negotiis gestis. l. si pupilli. §. fin.

[e] *Actio.* id est actionis editio.

[f] *Speciem.* id est qualitatem futuræ litis, vt ff. eodem. l. prima, secundo responso, & recita hic quod ibi nota. in tribus primis glo. illius legis.

[g] *Demonstrat.* si edatur sicut debet, scilicet cum suis comitantiis.

[h] *Emendari.* emendo, cum primo petebam minus, nunc plus, vel econtra: quod dicunt fieri posse vsque ad sententiam, vt instituit. de act. §. si minus. nos [d] idem dicimus in vniuersali iudicio: vt ff. de peti. here. l. iiij. & l. si quo. & dicimus idem in generali: [e] & vt infra. de iudi. licet. In singularibus vsque ad lit. contesta. non post, vt ff. de iudic. l. non potest. & ff. de excep. rei iudi. l. cum quæritur. & l. egi. Sed quare non potest fieri emendatio semper, cum ibi non mutetur actio? Respondeo, imò mutatur actio, cum vna de comitantiis mutetur, scilicet, res. Ei autem quod dixi post litem contesta. non fieri emendationem, non obstat. ff. de noxalib. in delictis. §. si detracta. quia ibi non mutatur actio vel res vel causa. sed quoddam beneficium datur vel auferetur conuento, quod per legem datur. Item nec dictus. §. in institu. quia exponitur ibi, ne eodem iudicio, id est coram eodem iudice, in alio tamen iudicio siue instantia, vt ibi dixit. Subiicit de mutatione, quando scilicet vetere relicta nouam vult eligere. Circa quod dicas quod post lit. contesta. non fit mutatio, vt ff. de iudiciis l. non potest. & l. de qua re. sed cumulatio sic, id est agetur via veteri, & nihilominus via noua, cum nulla lex vetet: [f] vt ff. ex quib. cau. maio. l. necnon §. quod eis. nisi per veterem in qua necesse habeat persistere, obstaret exceptio rei iudicatæ. in noua, quia eædem sunt personæ, eadem res, eadem causa agendi, licet alia sit actio. ff. de exceptione rei iudic. l. si mater. §. eandem. & l. cum quæritur. & de iureiuran. duobus. §. exceptio. vel nisi actio vetus in qua necesse habet persistere, ita se habeat ad secundam vt tollatur electione: quod contingit in casibus, vt infra de furtis. l. j. & infra si ser. extero se emi mansit. l. j. & j. de codi. l. fi. & infra de pactis inter emptorem. l. commissoriæ. & ff. de tribu. quod in heredem. §. cligere. & de legatis. ij. l. cum filius. §. variis his enim casibus nec cumulatio fieri potest. Quod dixi non fieri mutationem post lit. contest. idem hodie & ante litem contest. si iam sit reus conuentus, & libellus datus, si autem non sit conuentus, nec libellus datus, impune actor posset desistere, vt infra quomodo & quando iud. authen. qui semel. Sed nunquid super noua actione cumulata iurabitur de calumnia? quod videtur secundum Azo. quia super ipsa actione iuratur, vt ff. familiæ ercisc. l. inter cohæredes. §. qui familiæ. Sed H. contra, dicit enim potius super facto quàm super actione iurari. & pro eo infra de iuramẽto ca. nẽ lumniæ. authen. in isto iuratur. tamen, quia causa mutatur, id est in cumulata actione, quod noua causa est, & sic nouũ factum. Item nunquid super eo quod primo petitũ est, feretur sententia? Resp. non, si posset fieri præiudicium per hanc sententiam in sequenti petitione: alioqui ferretur sententia secundum quod dã. sed forte nõ est ita, cũ modo dixerim nõ admitti cumulationẽ, cum talis est secunda cui ex prima obstaret exceptio rei iudicatæ. Ité an in noua actione nouas debet habere dilationes causa deliberationis? Dic quòd sic, nisi vbi in secunda potest esse instructus ex deliberatione prima. Quid enim [a] si cõuentus est vi bõ. rap. & postea ex eadẽ rapina cõueniatur furti & cõditione furtiua in id quod est? Resp̃deo, nõ dabuntur dilationes, cum possit esse instructus ex prima deliberatione. ADDITIO. Actio & causa agendi an mutari possit, & libellus non specificans causam agendi, an debeat admitti, & an possit declarari post litem cõtestatam, tractat hic ingeniose Ioan. Faber in suo breuiario: quem videas si tibi corde sedet.

[a] *Prout.* tẽpus & qualitatem significat, vel secundum tantum.

[b] *Perpetui.* id est generalis, cuius mentem habes. ff. eod. l. prima in principio. vult enim prætor vel iudex posse mutari vel emendari: eatenus tamẽ vt arma (id est defensiones) quę reus sibi parauerat primo cõtra prius editam actionem, prosint ei propter similitudinem, aliàs noua daretur dilatio cum emendatione damni. & ita beneficium edicti sit saluum reo. sic ergo ita potest mutari vel emendari, vt reus propter hoc solum non sit minus instructus: quod si fuerit, tenetur sibi actione in factum [b] in id quod sua interest nõ mutasse, nisi personæ ratio habeatur, vt ff. eodem. l. si quis ex. §. ex hoc. & l. j. §. fi. & hic secundum Bul. & noua dabitur dilatio. Accursius.

[c] *Reddentis.* scilicet iudicis.

QUI accusare. } CASVS. Si agere vis contra me, & ad intentionem tuam fundandam petis vt exhibeam instrumenta, an sis audiendus, quæritur. & dicitur quòd non, cum neque iuris neque æquitatis ratio hoc permittat. & si non probaueris, absoluat. nam actore non probante reus absolui debet. vel sic: si volo te accusare de adulterio, an probare debeas te non commisisse, vel ego quòd commiseris, quæritur? & resp. quod ego debeo probare: alioquin absolueris. prima positio verior est. Not. in hac l. quatuor. Primo quòd omnis agens debet habere probationes: alias temere agit. Secundo not. quòd quis non tenetur suum aduersarium instruere. Tertio not. quod ille qui occultat proprium instrumentum non committit dolũ, nec falsum: cum non teneatur edere: secus si occultaret protocollum notarij. & ita not. j. de falsis, l. eum. & ff. de falsis. l. Paulus. Bal. hic.

[d] *Qui accusare.* id est agere, in ciuili [c] quæstione subaudi, vt in auth. de sanc. epis. §. si quis autem pro pecuniaria. col. ix. ecotra ponitur actio pro accusatione quandoque, vt ff. de sepulvio. l. iij. §. fina.

[e] *Iuris.* scilicet, scripti, vt infra de proba. actor. & de rei. vin. l. fin. & de prohi. sequen. pecu. l. j. & institut. de interdict. §. commodum & institut. de leg. §. non solum. & supra eodem l. prima. & infra de testibus. nimis graue. & de actio. & oblig. l. negantes. & de except. si quidem. & ff. de public. indicis qui. & infra de vsur. l. creditor. & infra de peti. hered. l. cogi.

[f] *Æquitatis.* scilicet non scripræ. Accur.

[g] *Fieri debeat.* scilicet aliquo modo, cum reus nolit vti: alias contra, vt ff. eodem l. prima §. edenda. Item contra. ff. eodem. l. ne quisquam. vbi exhibentur agenti pro fisco. Solu. ibi speciale in fisco. Item contra ff. eodem l. argentarius. in princ. sed ibi in rationibus dicit quæ sunt communes, vt eod. tit. l.

A prætor. §. j.

[h] *Actore*, idem in accusatore, vt j. de pœn. qui sententiã præterquam in quibusdam casibus: [d] vt j. ad l. Cor. de fal. l. vbi. & de aboli. l. fallaciter. in fin.

[i] *Non probante.* plene vel semiplene: & sic tollo contrarium quod est infra de rebus cre. l. in bonæ fidei. & l. delata.

[k] *Qui commentur.* scilicet reus.

[l] *Præstat.* id est nullã defensionem vel probationem. Accur.

[m] *Obtinebit.* id est absoluetur.

NON est nouũ. } CASVS. Campsores scribunt in codice rationum debita & credita, soluta & soluẽda. si campsor petat à me decem, quia plus soluì quàm soluere debui: vel confiteor me debuisse, sed dico soluisse: & hoc volo probare per rationes campsoris: nunquid si petam quòd mihi exhibeat rationes, sim audiendus? & respond. quòd sic. Nota ex hac l. quòd finis editionis eli declaratio veritatis, secundum Bald. hic.

[n] *Eum.* scholarem reum.

[o] *Pecunia.* quam reus scholaris solutam asserit.

[p] *Rationes.* proprie accipe rationes. Alij dicunt in instrumentis quæ hic petuntur ad exceptionem probandam. non autem ad actionem probandam, vt j. l. fi. in fin. & his modis dic vt j. l. proxi. ſtatim.

VSTUM. } CASVS. Quod dixit in l. proxima in debito vel ratione priuati, dicit hæc l. in rationibus fisci. pone ergo quod nomine fisci petebã ab aliquo x. qui dicit soluisse: petit vt hoc manifestetur per rationes publicas. an debeant exhiberi quæritur? & respon. quod sic, vt appareat de veritate solutionis. Not. per librum probari affirmatiuam & negatiuam. vnde omnis qui reperitur inter non soluentes, videtur non soluisse: & similiter omnes qui reperiuntur non scripti in libro præsumuntur non soluisse, vt l. j. de exacto. tribu. lib. x. j. Bal. hic.

[q] *Eius.* scilicet rei.

[r] *Solutum.* s. à se, vel ab alio, vt j. de fide instru. illatæ. Et nota quod lex superior dicit quando est actor priuatus, hic fiscus, & sic est huic contra ff. de iure fisc. l. in fraudem. §. neque. vbi non eduntur alij contra fiscum. Solut. ibi agebat priuatus cõtra fiscum, hic defendebat. vel ibi loquitur in actis & instrumentis, hic in rationibus. Item ibi à tertio non eduntur, hic ab aduersario.

PROCURATOR priuatæ. } CASVS. Decessit paterfamil. relictis duobus heredibus. ante diuisionem bonorum patris vnus filiorum propter commissum crimen condemnatus est, succesit ei fiscus. instrumenta patris famil. apud fiscum deposita sunt tanquam digniorem ex more. alter filiorum in causa aliqua necesse habet vti instrumentis ad probationem aliquam. an ea exhibere debeat fiscus quæritur? & dicitur quòd sic, si velit is qui conuenitur, eis vti: alioquin si his vti non vult, faciet fiscus facultatem describendi ea, vt habeat exemplum penes se. Not. ex hoc tex. quod fiscus est dignior quam priuatus. & quòd instrumentum commune fisco & priuato debet teneri in archivo publico, vt possit inde extrahi cum necessitas exegerit. Bald.

[s] *Priuatæ.* id est fisci secundum quosdam. vel melius, id est, Cæsaris. vt j. de modo mult. l. ij.

[t] *Cum fisco.* vt quia frater tuo tecum succesſerat, ex quo erant communia. Vel pone exemplum, id est quia ego & fiscus ex vna parte contra ximus cum quodam alio ex alia parte, sicque apud eum (vtpote potiorem) erant, vt ff. de fide instru. l. fin.

[a] *Morem;*

[a] *Istud exemplũ glo. non valet.* Bar. Ale. & Ia.

[b] *Tractatur extra de proba. c. 1. & concor. ca. 3. circa fi. extra de cau. poſ. & proprie.*

[c] *De editione instrumẽtorum vide bonam glo. in c. G. pertuuis, in verb. cõmunicãde fi. de vsur.* Iaſon *ibi dicit.* Bar. Ale. & Ia.

[d] *Et male* Bar. Ale. Paul. & Ia.

[e] *Nidi. ff.* Bar. Paul. Alex. & Ia.

[f] *Hoc verũ, quãdo plures actiones ad diuersas res diuersis competũt, sed non contingunt, sed vna excludit aliam.* Bar. Bal. Ale. Sal. & Ia.

[g] *Hoc verũ quãdo cumulatio additur noua instãtia.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum morem [a] fieri iubebit. & si quando res exegerit ad fidem petitionis tuæ apud alium iudicem probandam aliquod eorum [b] proferri: desiderante eo qui cõuenitur, [c] vt id fiat, præcipiet. PP.X.Kalend. Mar. Fusco & Dextro Conss.

IN AVTHENTIC.

vt spõ. larg. §. & hoc insuper. col.ix.consti.ij.

Non creditur exemplo, nisi producatur originale, vel alio genere probationis appareat veritas. Baldus.

SI quis in aliquo documento, [d] mentionem faciat alterius documenti: nulla ex hac memoria [e] fiat exactio, [f] nisi aliud documentum cuius memoria in secundo facta est, proferatur, aut alia secundũ leges quantitatis debitæ probatio [g] exhibeatur, [h] quia & quantitas cuius memoria facta est, pro veritate debeatur. Hoc enim & in veteribus legibus inuenitur. [i]

Ista not. lex secundum primam lect. hoc intendit: Reo actor teneture edere instrumenta ad exceptionem fundandam: sed econtra reus non tenetur edere actori ad originem petitionis fundandam. & vbicunque fit mentio de rationibus, accipe pro instrumentis secundum istam lect. sed secundum Azo. hoc intendit: Vbi de rationibus quærimus, illa eduntur indistincte: sed instrumenta non eduntur. Bald.

VII. Item Auguſt. Floro.

ET quæ à diuo [k] Antonino patre meo, † & quæ à me rescripta sunt, *cum iuris [l] & æquitatis [m] rationibus congruunt. nec enim diuersa sunt vel discrepantia, quòd multum [n] interfit an ex parte eius [o] qui aliquid petit, quique doli [p] exceptione submoueri ab intentione petitionis suæ potest, rationes [q] promi reus desideret, [r] quibus se posse instruere contendit, quod vtique ipsa rei æquitas suadet: an vero ab eo à quo aliquid petitur, actor desideret rationes exhiberi: [s] quando [t] hoc casu nõ oportet [u] ori

† *Alexander imperator actore, quod quidem huius legi potest: an actor à reo, auctore quod non potest, ad charum &c. probandã intentionẽ, fet mittere, sed ad iuuandã [c] replicationem, & secundũ hæc Anto hoc expone litteram, nino patre & quæ à diuo. scilicet, natis, vt hic in l.j.& l. qui accusare. locus vide & à me, scilicet in l.nõ mat- & Ita est. & l.iustum. Alio secundo modo in ratio- statur. Accunibus. nam dictum e- Cõrat in l.j. quod petit e- S.d.& di rationes actor à reo §. ex causa. & in l.nõ est. [e] Pro sto & l.iustum. dixit idem dicto est econtra. vtrumque di- text. in l. cit hic esse iustũ: quia §. fi. ff. non interest vtrum add. l. si. fe petat actor à reo, vel ecõtra. vtrunque enim permittitur: quia cundũ hãc commune est quodammodo instrumentũ, vt ff. eodem l. præ- Alexan. & tor. §. j. & l. si quis. §. rationem. Sed si actor à reo vel contra pe- Iason. tat instrumentum alterius tantum, non commune, vt ex eo instruatur: nunquam licet, vt in fine. huius. l. dicitur. vterque tamen ab altero petit sibi exhiberi instrumentum quo est vsurus principaliter, non vt instruatur ad probationem per se præstandam, sed vt videatur si sit talis charta cui iudex debeat habere fidem, an non. vt ff. eodem. l. prima. §. edenda & secundum hunc etiam expone literam, & quæ à diuo, scilicet, in l. prima. & à me, in l. non est. & l. iustum. Accursius.*

[l] *Iuris.* scilicet scripti.

[m] *Aequitatis.* scilicet non scriptæ: quæ est vt actori à reo edito non fiat, sed reo ab actore, secundum primum. Vel secundum alium, æquitatis, id est qualitatis. [d] vt hincinde quasi cõmunes edantur. *d Dissicit Bart. &c.*

[n] *Quòd multum.* id est, quia multum interest an cum petit quod edat, vtrum & c. nam vnus originaliter, alter ex post facto est reus. interest secundum primum. vel secundo non interest, petat actor à reo ad replicationem, vel econtra. Nam actor dicitur reus cum replicat, & reus, agere cum excipit. vt ff. de excepr. l.j. Et sic vterque est reus, alter originaliter, & alter ex post facto. vel secundum alium, id est, quod multum dicatur interesse: nam non interest quis eorum ab altero petat.

[o] *Eius.* scilicet actoris secundum vtrunque.

[p] *Doli.* quæ est exceptio generalis vbicunque alia habet locum, vt ff. de doli excep. l.ij. §. & generaliter.

[q] *Rationes.* i. instrumenta secundum primum, sed proprie secundum alium.

[r] *Desideret.* quod est promissum, vt S. e. l. non est. & l. iustum. secundum vtrunque casum.

[s] *Exhiberi.* id est dicere an actor à reo, quod non potest ad fundandam intentionem suam: sed ad iuuandam sic, vt subiicit secundum primum. Et verbum, rationes, pro instrumentis ponitur. Vel secundum alium proprie. & dic quod potest petere actor à reo. nec obstat quod alias dicitur quòd actor non debet fundare intentionem suam ex instrumentis conuenti, vt S. eod. l. qui accusare. quia hic non ex instrumentis cõuenti. sed communibus, scilicet rationibus fundat. vt subiicit, cum petuntur rationes exhiberi. *Et sic instrumenta & nomina accipiuntur. vide. & concor. Cepropter tunc ex. de fide instru.*

[t] *Quando.* propria.

[u] *Non oportet.* subaudi dici.

DE IN IVS vocando. [b]

Ab hoc tit. omne iudicii incipit: & ideo de eo dicit, vt instit. de pœ. te. in §. fi. Accurs.

SEruum tuum manumisisti. ram tibi, quã vxori tuæ debet reuerentiam, quia neque te neque eam debet vocare in ius sine venia prætoris: & ei adsurgere tenetur sicut tibi. Nota ex ista l. secundum Bal. quod qui facit honorem vxori, facit honorem viro: & qui facit iniuriã viro, vt insti. de iniur. §. patitur secundum glosſ. &c. Viuianus.

[c] *Reuerentiam.* in faciendo. Accursius.

[d] *Re exigente.* id est, æquitate dictante quæ proprie res dicitur, cũ semper vna & eadem permaneat. Vel dic, id est cum necesse est vt in ius vocetur. Et not. quod facit similitudinem inter reuerentiã quæ est in faciendo, vt in adsurgendo, & eam quæ est in non faciendo, vt de non vocando in ius sine venia. Sed quare marito patronæ hæc non præstantur, vt infra de operis lib. liberti. sed vxori patroni sic, vt hic? Respond. vxori per virum fit honor naturaliter, sed non sic econuerso, vt institut. de iniur. §. patitur. & ff. de iniur. l. in fi. & l. seq. *Vid. Gratia.*

[e] *Prohibitum.* quod est generale in omnibus quibus reuerentia debetur, vt ff. eo. l. generaliter. & sic de illis personis quæ numerantur. ff. eo. l. quinque. §. prætor.

VEnia. § CASVS. Quæritur, an libertus patronum suum vel parentes eorum, scilicet, patrem, matrem & auum vocare possit in ius, vel eius liberos? & respond. quod non: nec si vocauit, per rusticitatem excusabitur. si ergo libertus filium patroni in ius vocauerit venia non petita, vel petita, sed non obtenta, non obstante principis rescripto impetrato quòd ei pœna remittatur, non remittetur: neque valebit rescriptum. Nota ex hac lege quòd ius patronatus liberti transit etiam ad heredem extraneum quo ad quid, puta vt non possit in ius vocari sine venia: secundum Baldum hic. Viuianus.

[f] *Non petita.* vel petita, sed non impetrata, vt S. l. proxi.

[g] *Parentes.* vtrumque sexus. hæc duo nomina accipe in infinitum, vt ff. eo. l. iiij. §. j.

[h] *Liberos.* siue sint heredes patris siue non, vt quia exheredati, dum non mala mente, vt ff. de bo. li. l. si patronus. ij. §. si quis non mala. Accursius.

[i] *Extranei.* hic est contra. infra de ope. lib. l. liberto. Sol. vt ibi. Item contra infra de La. lib. tol. l. j. §. sed si sub conditione. Solu. vt ibi. ADDITIO. Ad vtrunque contrarium dic quòd hic loquimur de operis consistentibus in faciendo; lex contraria loquitur de operis consistentibus in faciendo. Cy. Bartol. Baldus, Salycetus, Alexander & Iason.

[k] *Liberis.* cum patribus manumisis. hoc non valet: quia frustra adiiceret liberis. Dic ergo, qui sunt in potestate, licet ingenui. ipsis eam agentibus pater agere videtur, vt ff. de bo. lib. l. quæritur. Vel vjuente liberto eodemque patre debet reuerentiam eius filius: postea non, vt plene dixi. infra de liberr. & eorum lib. l. fin. Sed cur heredibus extraneis patroni debetur reuerentia, vt hic? sed extranei heredes liberti non

[a] *Fundari.* sed fundata adiuuari, vt S. eod. l. j. in fi. secundũ primum: sed fundata aliunde, nisi subaudies. Est tamen arg. contra secundæ lecturæ. ff. ad legem Falcidiam. l. pen. ff. fi. & plene distingue hic vt dixi. ff. eodem. l. prima. §. editiones. in gl. hæc debent apponi. *Fundari.*

A debent, vt ff. de obsequiis lib. l. heres? Respo. ex parte patroni est fauor, & ideo prorogandus. ex parte liberti est odium: & ideo restringendum, vt argument. ff. de libe. & posth. l. cum quidam. & ad Macedl. sed & si pater. §. non solum. in fin. Accursius.

[b] *Reuocati.* vt S. de inter. ma. l. j.

[m] *Naturalis ratione.* nõ dicit iure naturali, quia hoc fallum esset, sed naturali ratione, quæ dictat vt benefacienti benefaciamus, vt ff. de *Benefacien dum est be* condi. inde. si non ser- *nefacientem.* tem. §. libertus. & sic *bus.* non obstat de iuris & fac. igno. l. regula. & l. error. in fine. & l. iura. vbi error iuris non nocet in damnis. nam alterius iuris est ibi error, scilicet ciuilis: hic autem quasi naturalis.

[n] *Pœnam.* scilicet, quinquaginta aureorum, proposita actione in factũ quę nec heredib⁹, nec in heredes datur, vt ff. eo. l. pe. & fi. o *Contra.* id est remittit. c. j. de recep. arb. l. ne in arbitris. in fi. Sed *R. Romana.* videtur quòd non te- *al. Romane* mere, cum contineat remissionẽ pœnæ, vt S. de preci. impe. l. rescripta. Sed ibi de pœna corporali vel pecuniaria in fiscum inferenda, hic patrono datur. Item intelligo nisi pœniteat vocantem, vel nisi patronus non veniat. vel nisi volens vocetur, vt ff. eo. l. quanuis. & l. liber tus. j.

QVi in potestate. § CASVS. Filius in potestate constitutus me in ius vocare non potest. si sit emancipatus, venia impetrata poterit. idem est in matre: quia neque eam vocare poterit in ius sine venia.

[p] *Agunt.* id est degunt.

[q] *Aduersus eos.* transit de singulari ad plurale, vt & ff. de nouioper. nunc. l. j. §. inde quæritur. & l. de pupillo. §. j. sic econtra infra de testamen. l. omnium. & C. de transact. l. qui cum in fi. Item intellige in filiis iustis naturalibus, vel adoptiuis durante adoptione: nisi in castrensi vel quasi, vt ff. eo. l. adoptionẽ. in prine. & de iudi. l. lis. & dic vt ibi, & l. si à me. & de fur. l. ser ui. in prin. Item fallit hoc in aliis casibus quos dixi S. de epis. audi. l. si lenones.

[a] *Matris.* licet vulgo conceperit, quia certa est, vt ff. eo. l. iiij. in fi. & l. v. Et not. quod refertur ad proximum casum, non ad superius responsum.

DE PACTIS.

Quia motu iudiciorum perueniunt ad pacta & transactiones: ideo de his interserit. Accur. vel sic. S. de in ius voc. & de edit one actionum, quæ sunt quasi præludia iudiciorum, expositum est: vnde consequenter de iudiciis esset tractandum. Sed quia vocati ad iudicium sæpe transigunt: nam meticulosa res est ire ad iudicium: idcirco videndum esset de transactione. & quia non tantum pecunia, sed etiam gratia quis à lite sæpe desistit, & decentius est per gratiam remittere, quam pecunia vendere actionem: vel quia pacta generaliora sunt: ideo videamus de pactis primo, vt ff. de transactio. l. primo & secundo respon. Azo.

CONditionis incertum. § CASVS. Decessit pater, duos filios heredes instituit, & rogauit eos, vt si alter eorum sine liberis decesserit, alteri portionem suam restituet. pone Seium & Titium. Seius vxorem habens, liberos procreare non potuit. conuenit cum Titio de dando ei sextam partem, id est, duas vncias portionis suæ: deinde suscepit filium. quæritur an filius sextantem tantum reuocare possit, cum pater suus liberos habuerit? respondetur quod non. Viuian. Ex hac l. nota. primò, & ad hoc semper allegatur, quod ius vel fideicommissum de futuro seu conditionale potest per pactum remitti, secundum Pau. Nota secundò, quòd datum

contem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

contemplatione certæ causæ non repetitur, licet illa causa resoluatur, secundum Bald.

a *Conditionis incertum*. i. incerta cõditio, vel grauamen pendẽs sub incerta conditione, quæ ad vtrumlibet se habebat. Vel die ad alterum tantum, vt differat à l. quum proponas. j. j. cod.

b *Nõ iniquam*. sed æquis.

c *Conuentione*. id est, pacto.

d *Finitum*. id est, finiri potuit. [a] loquitur imperator filio familiàs.

e *Cum igitur*. dixit in genere, nunc in specie.

f *Petitum*. id est, auus petiit.

g *A patre tuo*. Philino. Accursius.

h *Profiteatis*. tu filius Philini.

i *Vita*. scilicet, pater tuus.

k *Decederet*. Philinus.

l *Restitueret*. hæc tota est conditio.

m *De sexante*. id est, duabus vnciis, vt instit. de heredib. instituen. §. hereditas. & potest dici de sextante totius hereditatis, vel suę partis tantum.

n *Dando*. ante partẽ, & propter hoc Frontoni remisit fideicommissum.

o *Philinus*. id est, pater tuus. nec etiam te illo tempore.

p *Quod*. pro quanuis.

q *Te filio*. per quod videbatur nullam esse remissionem, & quod ob causam datũ erat, repetendum, quasi causa non secuta, vt ff. de condict. ob turpem cau. l. j. §. ob rem. & ff. de condict. causa da. l. prima. sed tamen satis est incertum conditionis esse remissum, vt hic, & infra eodem l. cum proponas. j. & infra titul. j. de fideicommiss. & ff. de verbo. obl. qui Romæ. §. fin. & ad hoc quod de causa dictum est, plene habes rescriptum supra eo. in glo. ibi, quinto, &c. Sed videtur sex rationibus nõ valere hoc pactum. Primo quia adhuc non competebat ius cui renuntiabatur, vt. ff. de legat. ij. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. & ff. de acquirẽ. hereditа. l. qui superstitis. & l. is qui. in princ. & de reg. iuris. l. qui potest. §. quod quis. & ff. de suc. edic. l. j. §. decretalis. quæ sunt contra. Solut. in repudiatione loquuntur prædicta iura: sed pactum valet de futuro iure, vt hic, & ff. eodem l. & heredi. §. penul. & de mino. l. deniq. §. si quid. & ff. si à pa. quis fue. ma. l. j. §. si parens. Argu. contra infra, de capti. & postli. reuer. l. nec nos prætorit. Sol. ibi pactum fuit de bonis capti, de quo dubitabatur viueret vel non: & ita non valet, vt infra eodem l. fin. hic autem de bonis mortui fit, & ideo valet: & potest assignari rario: quia pactũ ideo valet de iure futuro, quia duorum consensu vallatur, vt ff. eodem l. prima. §. pactum, sed repudiatio vnius voluntate tãtum. Secundo obstat in eo quòd heres consentiendo legatario ante aditam hereditatem in accipiendo legato non amittit interdictum quorum legatorum, vt ff. quorum lega. l. prima. §. quod ait prætor voluntate. Solu. illud magis accedit repudiationi, quàm pacto. vel ibi inuitabatur legatarius ad delinquendum: hic non. Tertio obstant ea iura quæ dicunt non valere pactum futuræ successionis, vt infra. eodem. l. fina. & de colla. l. pactum. & de inoffic. testam. l. si quando. §. primo. & de inuti. stipu. l. ex eo. Solu. hic non agebatur vt non esset heres fratris: sed vt has res ex causa fideicommissi non peteret: nec per pactum in aliis rebus heres esse prohibetur. Quarto opponitur: Nonne est contra voluntatem defuncti, & sic contra legem fiet hoc pactum, vt in authent. de nup. §. disponat. colla. iiij. & sic non valet infra eodem. l. pacta. prima? Respond. non est contra legem hoc pactum. id enim pactum cõtra legem est, quod lex prohibet interponi, ita & quod contra voluntatem defuncti, sed hoc testator non prohibuit. satis enim habuit ei, cui relinquebat fideicommissum, consulere vt agere posset pro fideicommisso, vt argumen. ff. de pact. l. pactum. & l. pacisi. & ff. de ædili. edic. l. quæritur. §. penultimo. Quinto hoc pactum ideo sumpsit vires, quod liberos Philinus non sustulit: ergo causa secuta, quia suscepit filium, cessat pactum? Respond. Hæc fuit

Pactum quando dicitur esse contra legẽ.

Fideicommissum conditionale potest condictione pendente per pactum remitti: & datum pro remissione non repetitur etiam conditione defecta, hoc dicit secundum Alexand.

I. Imperatores Severvs & Antoninvs. AA. Philino.

CONditionis incertum, [a] inter fratres non iniquis [b] rationibus contentione [c] finitum [d] est. Cum igitur, [e] verbis fideicommissi petitum [f] à patre [g] tuo profitearis, [h] vt si vita [i] sine liberis decederent, [k] hereditatem Licinio Frontoni restituerẽt: pactum eo tempore de sextante [m] Licinio Frontoni dãdo [n] cum liberos Philinus [o] non sustulerit, interpositum, non idcirco potest iniquum videri, quòd [p] facta (sicut placuit) diuisione diem suum te filio [q] eius superstite functus [r] esset. [s] PP. VII. Kalend. Decemb. Seuero. A. II. & Victorino Conss.

Creditor hereditarius, qui sponte egit contra emptorem hereditatis, intelligitur pactis de non conuenendo heredem. h. d. Saly. Vel sic: Tacitum pactum prodest absenti & ignoranti. Lae. But.

II. Imperatores Severvs & Antoninvs. AA. Claudio.†

POst venditionem hereditatis [t] à te [u] factam, si creditores contra emptores actiones suas mouisse probare poteris, [x] eosque [y] eas [z] spontanea [a] voluntate suscepisse: exceptione taciti [b] pacti non inutiliter defenderis. PP. Prid. Id. Febru. Seuero III. & Antonino. AA. Conss.

Seruus potest domino prodesse, sed non obesse iure quæsito. h. d. Bald. V el sic: Seruus potest in domini fauorem, non in lasionem pacisi. Saly.

III. Iidem AA. restituto.

SEruus ereditoris meliorem causam domini facere potest: [c] in deterius autem reformare nouo pacto non potest [d] obligationem rectè constitutam.

Creditor hereditarius, qui sponte egit contra emptorem hereditatis, intelligitur pactis de non conuenendo heredem. h. d. Saly. Vel sic: Tacitum pactum prodest absenti & ignoranti. Lae. But.

II. Imperatores Severvs & Antoninvs. AA. Claudio.†

POst venditionem hereditatis [t] à te [u] factam, si creditores contra emptores actiones suas mouisse probare poteris, [x] eosque [y] eas [z] spontanea [a] voluntate suscepisse: exceptione taciti [b] pacti non inutiliter defenderis. PP. Prid. Id. Febru. Seuero III. & Antonino. AA. Conss.

Seruus potest domino prodesse, sed non obesse iure quæsito. h. d. Bald. V el sic: Seruus potest in domini fauorem, non in lasionem pacisi. Saly.

III. Iidem AA. restituto.

SEruus ereditoris meliorem causam domini facere potest: [c] in deterius autem reformare nouo pacto non potest [d] obligationem rectè constitutam.

impulsiua, non finalis. argu. ff. de dona. l. ij. §. fin. Vel finalis causa proxima fuit remissio: non autem quia filios non habet. Sexto opponitur: Nonne est hic transactio? ergo hæc lex debuit poni j. tit. j. Respon. non, immo pactio: quia non fuit de re dubia. Item, an possit agi pro sextante si traditus non fuisset? Respond. ita: quia fuit do vt facias, vel vt des. i. remittas, vt ff. de condic. cau. da. l. si mulier. hic autem remisit per acceptilationẽ factam, & Aquiliana stipulationem, secundũ Azo. licet. H. contra. & nota infra titul. proxi. l. siue. secus si dixisset se non petiturũ fideicommissum: vel dabo si non petieris. vt arg. ff. de condic. inde. l. eleganter. §. si quis. Sed an cautio Muciana locum habet? Resp. non: quia in relictis locum habet tantum, vt ff. de conditionibus & demonstrationibus l. Mutianæ. Et facit. ff. pro socio. l. si socius pro filia. & de aqua pluuia arcenda. l. in diem. §. fin. l. & infra de fideicommiss. l. si in persona. & ff. quibus ap. non li. l. j. §. si quis ante. & infra, de tempo. app. l. fin. in fin.

r *Funẽbus*. scilicet Philinus pater tuus.

s *Esset*. natus post pactum.

c POst venditionẽ.} Casvs. Delata tibi erat hereditas in qua erãt plures creditores: vendidisti eã. cum suo onere transit. si creditores emptorem conuenient, & sponte actionem suscepit: an eis creditoribus volentibus agere cõtra te, obstabit exceptio quæritur? & resp. quòd sic ratione taciti pacti. quia tacite videntur pepigisse tecum de te non conueniendo, conuento emptore. Viuia.

t *Hereditatis*. transferendæ ad emptorem cum omni onere & emolumento: vnde in singulis non præstatur cuictio, vt j. de cuict. l. j.

u *A te*. scilicet herede.

x *Poteris*. tu venditor.

y *Eos*. scilicet emptores.

z *Eas*. scilicet actiones.

a *Spontanea*. nec enim coguntur [b] directè: sed tu venditor conuentus si soluisti, habes recursum contra emptorem per actionem ex vendito vt restituat. vt infra de here. vend. l. & l. ij. & ff. de here. vel act. vend. l. j. §. si venditor. & ff. de dona. l. hereditatem.

b *Tacitipacti*. facti scilicet inter te & creditores. Sed videtur quòd ipso iure sis liberatus, vt ff. de sol. l. solutionem. Sed dic non esse factum animo nouandi, arg. ff. de præto. stipu. l. penul. Item nunquid si vnus tantum creditor egerit, præiudicat cæteris. aut si vnus vna actione, an in aliis præiudicet? Resp. nõ, vt j. ne vxor pro ma. l. fi. & j. de epis. & cleri. auth. presbyteros. ij. & j. de excu. tuto. l. voluntarie. & ff. eo. l. rescriptum. in princip. nec obstat primo dicto lex illa. ff. eo. maiorem. quia in alio casu loquitur.

SErnus.} Casvs. Seruus creditoris fecit pactum cum debitore de non petendo: quæritur, an domino præiudicet? & respon. quòd non. si vero fecit pactum de petendo, valet pactum: quia meliorem, &c. vel pone exemplum. ff. depositi. l. seruus tuus. & de iureiuran. l. si seruus. & l. quanto magis. Si autem creditori feciſſet pactum de non petendo valet pactum serui. Viuianus.

c *Facere potest*. vt ff. eo. l. si debitor. & de regulis iur. l. melior. & de acquir. rerum do. l. etiam inuitis. & de verbo. obliga. l. seruus vetante.

d *Non potest*. vt ff. depositi. l. seruus tuus. & de legat. j. si seruus legatus. §. j. & de iureiurand. l. si seruus. & l. quanto magis. & hoc communi ratione, quæ est, alterius pactum alteri non nocere, vt ff. eod. l. si vnus. §. ante omnia. Item, quod dicit in fin. loquitur in acquisitis, secus in acquirendis, vt infra de acquir. poss. l. fin. & j. de here. instit. l. iij. in fi.

in fi. Item in dominicis præterquam in seipsos: ese enim vel occasione noxæ, vt ff. de vi & vi ar. l. j. §. quod ergo adijcitur. vel occidendo se subtrahit domino. ff. de pecu. l. sed si damnum. aliàs incipit, peculium autem deducto. §. si ipse. est enim ipse res dominica: vt ff. de pecu. l. depositi. §. Stichus. In re autem peculiari facit deteriorem [a] domini conditionem. vt. ff. de pecu. l. si quis seruum. §. etiã. Excipe septem casus. Si dotem, vt. ff. eod. l. cõtra. §. si filius. Secundus, si compromittat cum pœna. Tertius, si suscepit iudicium. Quartus, si fideiussor sit in causa non peculiari, vt ff. de pec. l. iij. §. si filius. &. §. si seruus. Quintus, si se mandauerit emẽdum. Sextus, si se vendiderit, vt. ff. man. l. cum seruus ex tero. Septimus, si voluerit, vt ff. de polli. l. si quis rem. §. voto. Item not. quòd dicit nouo pacto. nam & in ipso contractu quòd pepigit, seruatur, vt. ff. eo. l. si autem. Accur.

a *Si habet liberã administrationẽ: aliàs secus Pau.*

† *hanc legẽ videtur interpretari humanius commodius ponere potuisse sub tit. seq. quam sane intelligere debemus prout distinguitur in l. 25. seq. tit. Cons.*

POstquam his.} Casvs. Tu possidebas aliquod prædium quod dicebam meum, vel mihi obligatum, & sic cœpi te conuenire rei vin. vel hypo. oblato libello, præstito iuramento calumniæ ante sententiam lati motæ de prædio renũciaui, vel expresse, ita dicendo: huic liti renuntio. vel tacitè recipiendo à te æstimationem prædii. in processu temporis volo mouere actionem primam. s. rei vin. vel hypo. nunquid mihi licebit: respondet imperator quòd non. Vnia. Not. primo ex hac. l. quòd actor in reali vel personali iudicio renuncians excluditur à processu causæ. Secundo not. quòd per hoc etiam excluditur à iure dominij vel obligationis. & adde quod not. j. tit. j. l. siue apud acta. Tertio not. quòd postquam est in iudicio renũtiatum, non habet locum pœnitentia, secundum Bal. hic.

a *Postquam liti*. Per hoc tam instantiæ quàm iuri renunciatur in dubio. Accursius.

b *Motæ*. apud iudicem.

c *Renunciasti*. hæc renunciatio lite tantum mota nocet: pactum verò & ante & post, vt dixi s. l. j. & fuit facta hæc renunciatio præsente vel absente aduersario per hæc verba, nolle amplius venire ad causam. quocunq; enim modo potest ostẽdi expresse vel tacitè, satis est, vt infra. qui accu. non posse. l. si ea. ff. de mino. l. si filius. & hoc odio litium, vt ff. de minorib. l. minoribus. nõ autem placet quod quidam dicunt, quòd per trienniũ tacendo liti moræ renunciet: quia tunc in. xl. annis perpetuatur. vt j. de præscrip. xxx. an. l. fi. nisi dicas instantiam finitam per renunciationem.

d *Nulla ratio*. communi iure. secus speciali, vt in minore.

CReditori.} Casvs. Debebam tibi xv. solui. x. de alijs. v. cõueni vt ea mihi remitteres pro patrocinio quod tibi præstiti, vel de præstando si conueni. à primis quinque ipso iure solutione liberatus sum. ab alijs ope exceptionis pacti vel doli, quæ generalis est. vnde si postquam remisisti mihi, ego soluero tibi per ignorantiam, habeo conditionem indebiti. No. ex hoc text. quòd exceptio pacti est de iure prætorio, nõ de rigore iuris ciuilis: & sic pactum de non petendo, de rigore iuris ciuilis nihil prodesset, quia est nudum: sed requireretur acceptilatio præcedente Aquiliana stipulatione: sed per edictum prætoris quo cauetur, pacta seruabo. vt. l. j. in prin. ff. eo. & l. iurisgentium. §. ait prætor. inducitur exceptio, secundum Paul. de Cast.

e *De parte*. scilicet residua.

f *Inter te*. debitorem.

g *Ob causas*. Not. causam in pactis considerari, vt. ff. de excep. doli. l. ij. §. circa. Additio. Hoc verum in pactis obligatoriis: secus in liberatoriis, vt l. tale pactum. in princip. ff. eo. Bartolus.

h *Fide j*. id est fideli patrocinio.

PP. VIII. Kal. April. Seuero III. & Antonino. AA. Conss.

Renunciatio litis renuntiantem excludit à processu causæ, & à iure principaliter intentato: nec habet locum pœnitentia. h. d. Bal. V el sic, Renunciantis mota, renunciare videtur tam instantiæ quàm causæ, hoc est iuri in illud iudicij deducto. Et ideo ad eandem causam denuo redire, nõ potest. cum per renunciationem finita fuerit. h. d. in effectu. Alex.

IIII. Idem. AA. Valeriæ.

POstquam [a] liti de prædio motæ [b] renunciasti, [c] causam finitam instaurari posse, nulla [d] ratio permittit. PP. IIII. Id. Febr. Albino & Aemiliano Conss.

Eadem obligatio potest partim tolli ipso iure per solutionem, & partim per pactum de non petendo, & cui damus actionem, tanto fortius exceptionem. Alexan. & Salycetus.

V. Imp. Antoninvs A. Demagoræ.

CReditori tuo si partem pecuniæ exsoluisti, de parte [e] verò non petenda inter te [f] & eum conuenit ob causas [g] negotiaque eius tuo patrocinio fideque [h] defensa: ea obligatione partim ciuili [i] iure partim honorario [k] liberatus es. Nam exceptio perpetua pacti conuenti vel doli, [l] residui petitionem repellit: cum & solutum per ignorantiam, [m] reperi potuisse. [n] PP. VIII. Kalend. August. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Pactum contra ius vel banes mores, nullius est momenti. h. d. Alex. Et concor. c. fin. cum glo. ij. in fi. extra eo. tit.

VI. Idem. A. Basiliæ.

PActa quæ contra leges [o] constitutionesque, [p] vel contra bonos mores [q] fiunt, nullam vim [r] habere, indubitati iuris est. PP. Kalend. August. his dem Conss.

Si creditor debitoris heres extitit, obligatio confunditur. Sed si possessori vetto hereditatem te addit, vt sibi & aliis creditoribus soluatur interueniente stipulatione ex stipulatu agitur. Bald.

VII. Idem, Avgvstvs Maximo.

DEbitori tuo si heres extitisti, actio quam cõtra hereditatis de ea diuidenda: eo mortuo quasi contra bonos mores factum, non valebit pactum, vt infra eod. l. vlti. Viuianus.

i *Ciuili*. id est solutione.

k *Honorario*, vt per pactum quod prætor tuetur, vt ff. eo. l. iurisgentium. §. prætor.

l *Doli*. quæ est communis, vt ff. de excep. doli. l. ij. §. & generaliter. Accursius.

m *Per ignorantiam*. iuris vel facti secundum Azon. cùm de damno vitando tractetur. vt diximus supra de iur. & facti igno. l. cum quis. Et est ratio, quia liberatus erat vinculo naturali [b]: vt ff. de sol. l. Stichum. §. naturalis. Alij dicunt ideo, quia fauorabilis est [c] hęc exceptio, vt. ff. de condict. indeb. l. qui exceptionem. Item nota hic cui damus actionem. &c. vt ff. de superfi. l. j. & ij. Accursius.

b *Et ciuilio obligatio erat eliſa. Saliycet.*

c *Attenta origine. Saliycet.*

n *Potuisset* id est licet facere pactum contra beneficiũ quod est inductum per edictum ædilium curulium.

Pacta.} Casvs. Si pactum factum fuerit de alienando prædio detali, quasi cõtra legem factum non valebit. Item si pepigi vt tibi patrocinium præstarem pro quota parte litis, vel quasi pro tentior, quasi contra constitutionem factũ nõ valebit, vt infra. ne. li. poten. vel si pepigi cum eo cui spes erat

C hereditatis de ea diuidenda: eo mortuo quasi contra bonos mores factum, non valebit pactum, vt infra eod. l. vlti. Viuianus.

o *Pacta quæ contra leges*. vt instit. quib. alie. li. in princ. & ff. de verb. oblig. l. generaliter. & l. seq.

p *Contra constitutiones*. vt j. ne. li. pot. l. j. vel si tutor de pupilla ducenda in vxorem pacisci tur, vt j. de interdi. ma. l. j.

q *Contra bonos mores*. scilicet communes, non ipsius qui fecit, vt ff. de iniu. l. item apud. §. idem ait aduersus. & da exemplum de futura successione, vt j. eod. l. fin. Idem dicas si fiat contra alias partes iuris, vt. ff. eo. l. iurisgentium. §. prætor. Et distingue hic, quia pacta alia secundum legem, & tunc valet principale & accessorium: vt per totum hunc titu. vt tamen actor altero sit contentus, nisi in contrarium agatur: vt. ff. eo. l. rescriptum. §. si pacto. & de transact. l. qui fidem. alia contra legem. [d] & tunc neutrum valet neque principale neque accessorium. vt hic, & supra de legib. & constit. l. non dubium. & de verb. oblig. l. stipulatio hoc modo. & l. Titia. & infra de inuti. stipul. ex eo. alia præter legem, & tunc accessorium valet, & non principale, vt ff. de verbo. obliga. l. stipulatio ista. §. al. teri. Accursius.

d *Vel quia lex expressè se prohibet et reprobat contra ẽ. sed si lex sin placuer esset prohibitum, nõ ta mẽ reproba tum, bene valeret. B.*

r *Nullam vim*. Vires autem sunt quatuor. Pariunt, perimunt, D informant, & elidunt. Addunt quintum, scilicet adiuuãt: quod non placet: quia continetur sub verbo elidunt. quæ enim elidunt actionem, adiuuãt exceptionem, & quæ adiuuant actionem, elidunt exceptionem. Parit autem pactum vestitum, quod dices. infra eo. l. legem. Perimunt acceptilationes & stipulationes animo nouandi factæ, vt instit. quib. mo. tol. obli. §. item per acceptilationem. & §. pen. informant actionem pacta incontinenti apposita, id est nouæ formæ datur veteri actioni ad quam modo datur, vt. ff. eo. l. iurisgentium. §. quinimmo. Ité & propter aliud, quia licet origo sit bonæ fidei, vt ex empto, modo per pactum erit strictiuris: [f] quia succedit in locum actionis præscriptis verbis, vt. ff. si quis cau. l. si cõ. & qui iniuriarum. Item elidunt, vt pactum de non petendo, vt dicesj. e. l. pacta nouissima.

e *Vestitum ad nanciſcendam actionem*.

f *Strictiuris*. quia succedit in locum actionis præscriptis verbis, vt ff. si quis cau. l. si cõ. & qui iniuriarum. Item elidunt, vt pactum de non petendo, vt dicesj. e. l. pacta nouissima.

Ebitori.} Casvs. Debebã tibi. c. instituì te heredẽ. additione hereditatis consula est actio. Item aduersus Titiũ, qui illam hereditatem possidebat, egisti peti hered. & successibuit. & cum eo pepigisti: vt tibi hereditatem restitueres si ti bi & aliis creditoribus satisfaceret, vel credidisti, & non stat placitis, & pacto fuit stipulatio subiecta. ages ex stipulatu & certi condictione: si non fuit subiecta, ages præscriptis verbis.

Pactum quando dicitur esse contra legẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Not. ex hac l. regulam, quòd quando creditor est heres debitoris, confunditur obligatio & actio. Bal.

a *Eum.* scilicet defunctum.

b *Adita.* scilicet animo tantum: vt institu. de hered. quali. & diffe. §. item.

c *Confusa est.* vt ff. de sol. l. Stichum. §. aditio. & infra ad leg. Fal. leg. licet. & infra de fideicommiss. l. cum secundum. & de negest. l. si ab eod. ff. de fideiuss. l. si debitori creditor. & infra de hered. act. l. penulti. Sed contra, vt infra de iure delib. l. fina. §. sin verò & ipse. sed ibi propter inuentarium quod fecit, non extinguitur actio. Vel si velis dicere quòd extinguatur, non tamē quin deducat. Et distingue hic, quia aut debitor creditori vel econtra succedit, & tunc extinguitur actio, vt dictum est, & contra fideiussores: vt ff. de fideiuss. lo. lege heres. §. quòd si stipulator. aut correus reo promittendi, vel reus correo stipulandi, & tunc ambę remanent: vt ff. de duob. reis. leg. si reus. in prin cip. & ff. de solut. l. si duo. aut fideiussor fideiussori, & tūc neutra tollitur: vt ff. de fideiusso. l. heres. §. non est. aut fideiussor rei stipulandi, vel econtra: & tunc accessoria tollitur: vt d. l. heres. §. q si idem stipulator. aut fideiussor reo promittendi, vel econtra: & tunc si tenetur reus naturaliter & ciuiliter,

† *Inclusa desunt in omnib. manuscript. & ex glosis irrepserunt, quod euidēter docent Azo et Accursius, qui id inseruerunt ex regula l. rebus. §. de rerū permu. Bat. Cons.*

eum[a] habuisti, adita[b] hereditate confusa[c] est. Sed si eam hereditatem, posteaquam in iudicio obtinuisti, [d] ei tradidisti[e] quem sententia superaueras, ea conditione pactoque, vt tam ceteris creditoribus[f], quā tibi, in eo, quod tibi deberetur[g], si eam hereditatem non adisses, satisfaceret: pacti conuentionisque fides seruanda est: quæ si non seruatur, [h] ex stipulatu[i] (si modò pacto subiecta est) dabitur actio, [k] [vel † præscriptis verbis, si stipulatio non interuenit.] PP. III. Kalend. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Pactum appositum super facibus pecorum inter dominum & pastorem diuidendis, est seruandum. Bal. & Salyc.

VIII. Idem. A. Mucatraulio.

SI pascenda pecora partiaria, id est vt fœtus eorum portionibus [l] quibus placuit, inter dominum & pastorem diuidātur, Apollinarem [m] suscepisse probabitur, fidē pacto præstare per iudicem cōpelletur,[n] PP. IIII. Kalend. Octob. Alexandro. A. II. & Marcello Conss.

Remittens ius quod habet ex sententia, per dolum aduersarij, non perdit ius quæsitum ex sententia. hoc dicit secundum Bald.

IX. Imp. ALEXANDER. A. Dionysio.

CVm posteaquam † aduersarius [o] matris tuæ victus esset, matrem tuam circunuenerit, [p] vt ei caueret [q] nullam se controuersiam de seruis moturam: id pactum mala fide factum, irritum[r] est, & cum ex ea conuentione cū matre tua agi [s] cœperit, iudex eam liberabit. P P. Prid. Id. Septemb. Alexandro. II. & Marcello Conss.

Pactum appositum in traditione rei, vtitur ipsa traditione. h. d. Bald. Vel sic: Pactum appositum iuxta rei traditionem, vtitur ab ea vt actionem producat. Paul. de Cast.

X. Idem. A. Nicæ.

LEgem [t] quam dixisti cum dotem pro alumna dares, seruari oportet: [u] nec obesse tibi poterit quod dici solet, [x] ex pacto actionem non nasci. tunc enim hoc iure [y] vtimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, [z] vtilis [a] est condictio. [a] PP. III. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss.

Remittens ius quod habet ex sententia, per dolum aduersarij, non perdit ius quæsitum ex sententia. hoc dicit secundum Bald.

XI. Imp. ALEXANDER. A. Dionysio.

CVm posteaquam † aduersarius [o] matris tuæ victus esset, matrem tuam circunuenerit, [p] vt ei cauereto [q] nullam se controuersiam de seruis moturam: id pactum mala fide factum, irritum[r] est, & cum ex ea conuentione cū matre tua agi [s] cœperit, iudex eam liberabit. P P. Prid. Id. Septemb. Alexandro. II. & Marcello Conss.

Pactum appositum in traditione rei, vtitur ipsa traditione. h. d. Bald. Vel sic: Pactum appositum iuxta rei traditionem, vtitur ab ea vt actionem producat. Paul. de Cast.

X. Idem. A. Nicæ.

LEgem [t] quam dixisti cum dotem pro alumna dares, seruari oportet: [u] nec obesse tibi poterit quod dici solet, [x] ex pacto actionem non nasci. tunc enim hoc iure [y] vtimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, [z] vtilis [a] est condictio. [a] PP. III. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss.

Remittens ius quod habet ex sententia, per dolum aduersarij, non perdit ius quæsitum ex sententia. hoc dicit secundum Bald.

IX. Imp. ALEXANDER. A. Dionysio.

CVm posteaquam † aduersarius [o] matris tuæ victus esset, matrem tuam circunuenerit, [p] vt ei cauereto [q] nullam se controuersiam de seruis moturam: id pactum mala fide factum, irritum[r] est, & cum ex ea conuentione cū matre tua agi [s] cœperit, iudex eam liberabit. P P. Prid. Id. Septemb. Alexandro. II. & Marcello Conss.

Pactum appositum in traditione rei, vtitur ipsa traditione. h. d. Bald. Vel sic: Pactum appositum iuxta rei traditionem, vtitur ab ea vt actionem producat. Paul. de Cast.

X. Idem. A. Nicæ.

LEgem [t] quam dixisti cum dotem pro alumna dares, seruari oportet: [u] nec obesse tibi poterit quod dici solet, [x] ex pacto actionem non nasci. tunc enim hoc iure [y] vtimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, [z] vtilis [a] est condictio. [a] PP. III. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss.

Remittens ius quod habet ex sentē-

a *Nisi ille sic fuisset cōtestata cū fideiussore: vt est text. sing. in l. ser ven. l. ij.*

tia, per dolum aduersarij, non perdit ius quæsitum ex sententia. hoc dicit secundum Bald.

IX. Imp. ALEXANDER. A. Dionysio.

CVm posteaquam † aduersarius [o] matris tuæ victus esset, matrem tuam circunuenerit, [p] vt ei cauereto [q] nullam se controuersiam de seruis moturam: id pactum mala fide factum, irritum[r] est, & cum ex ea conuentione cū matre tua agi [s] cœperit, iudex eam liberabit. P P. Prid. Id. Septemb. Alexandro. II. & Marcello Conss.

Pactum appositum in traditione rei, vtitur ipsa traditione. h. d. Bald. Vel sic: Pactum appositum iuxta rei traditionem, vtitur ab ea vt actionem producat. Paul. de Cast.

X. Idem. A. Nicæ.

LEgem [t] quam dixisti cum dotem pro alumna dares, seruari oportet: [u] nec obesse tibi poterit quod dici solet, [x] ex pacto actionem non nasci. tunc enim hoc iure [y] vtimur, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea conuenit, [z] vtilis [a] est condictio. [a] PP. III. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss.

*Remittens ius quod habet ex sentent

Universidad de Deusto
Biblioteca

men non potest ex stipulatione pœnali. Tertiò not. quòd petitio pœnæ habet naturam processus alternatiui, cùm possit solui principale aut pœnale vsque ad sententiam. Quartò & vltimo not. ex hoc admitti purgationem moræ. Baldus.

a *Si pacto.* Tria fuerunt pacta. Primum nudum de aliqua permutatione. Secundum nudum de pœnæ præstatione. Tertium vestitum verbis, scilicet de præstatione eiusdem pœnæ. Dic ergo, si pacta, scilicet secundo.

b *Quo.* f. secundo.

c *Promisisse.* i. nudo pacto conuenisse.

d *Placuto.* f. primo.

e *Subiecta.* quæ est tertium pactum.

f *Ex stipulatu.* scilicet ex tertio.

g *Conuentionem.* f. primam.

h *Exiges.* per tertium pactum.

i *Non.* respondet tacitæ obiectioni.

k *Solennem ordinẽ.* sed cum solenni posses, vt si debitor cedat bonis, secundum quosdam. Vel dic quòd est ordo vt ex interlocutoria olim fiat in omnia bona missio; vt ff. quib. ex cau. in pos. ea. l. j. hodie pro mensura debiti declarati: vt infra de bonis auct. iud. poss. le ge pro debito. & l. cũ proponas & authenti. ibi posita. Ex definitiua secundum legem. ff. de re iudi. l. à diuo. §. in venditione. Ei autẽ quod dicitur cõpetere ex stipulatu ad pœnam, est contra. ff. si cer. pet. lege si quis certũ. & instit. de verb. oblig. in princi. Solut. hæc pœna erat in facto, vt scribeter libru, vel similia. Vel dic ex stipulatu. i. ex stipulatione, certi scilicet condictionis: vt infra de dolo. l. j. Tertij dicunt quòd hæc est incerta propter euentum, quia nescitur quid consequatur, vt hic, & ar. ff. de verbor. oblig. l. vbi autem non apparet. §. qui id quod. & §. fondi. hoc non valet. quia semper est incertum an tequam cõsequatur pœnam. media placet. Item quæro, an obligatio naturalis quæ oritur ex nudo pacto secundo & primo, sit nouata per stipulationem? Dic quòd sic. nisi esset in contrarium actum: vt. ff. de act. & obligatio. lege obligationum ferè. in fin. & de noua. l. fin. in princip. & de verb. obligatio. lege ita stipulatus. §. fin. hodie non: vt infra de noua. l. fina. in fi. Item nunquid vestitur primum ab vltimo? Respond. non: quia non vestitur principale ab accessorio: vt j. de contrahent. & commit. stipula. l. nuda. ergo quod dicit, consequẽris, scilicet actione quæ oritur ex tertio pacto. Item quomodo ad aliud agitur, & aliud consequor? Respon. metu tertij paretur primo: vt arg. j. de rei vxo. ac. circa princ. & ideo dicit, consequẽris per actionem: sed ad pœnam dicit, exiges: vt ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. fi rem. In casu tamen agitur ex primo, nõ tertio: vt ff. de ope. lib. l. si ita stipulatio. Sed quando committitur hæc stipulatio? Respon. plene, vt diximus. ff. si quis cau. l. etsi post tres. in glos. ipso iure &c.

** iunge. l. pactũ dotali. j. de collatio. & l. vlt. ff. de fun. et legi.*

PActum[l] quod dotali instrumento comprehensum est, vt si pater vitã fungeretur, [m] ex æqua portione ea quæ[n] nubebat, cum fratre heres patri suo esset: neque vllam obligationem contrahere, neque libertatem[o] testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. P PP. X. Kalend. Martij, Aemiliano & Basso Conss.

Fideicommissum fratribus reciproce inuicem, potest pacto remitti: & sufficiens causa est, quòd vnus alteri, & alter alteri remittat. Bald.

l *Pactum.* comprehensum inter patrem & filiam.

m *Fungeretur.* i. decederet.

n *Ea quæ.* quæ erat sui iuris.

o *Libertatem.* i. facultatem.

p *Auferre.* vt infra eodem. l. fin. & de inoffic. testa. l. si quando. §. j. & de col. l. pactum. & ff. pro socio. l. cum duobus. aliàs, si fratres. §. idem respondit. est enim turpe pactum non solum quod contra ius vel naturam est: sed & illud quod facit non esse liberi arbitrij, quod esse debebat: vt supra de sacrosanct. eccles. l. j.

Pactũ turpe dicitur multa non-dũ.

XVI. Imp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. Diaphanto.†

CVm proponas q † filios testamẽto scriptos heredes rogatos esse, vt qui primus rebus humanis eximeretur, [r] alteri portionem hereditatis restitueret: quoniam precariam substitutionem fratrum consensu remissam adseris, fideicommissi persecutio cessat. P P. IIII. Id. Feb. Maximo. II. & Aquilano Conss.

Pactum cum scriptura & sine scriptura eiusdem est efficaciæ. Vel sic: Vides non scripta sicut scripta est seruanda. Bal.

† *al. Diophante.*

† *iunge lege cum l. j. §. d.*

XVII. Iidem. AA. Deximacho.

2 PActum quod bona fide[s] interpositum docebitur: etsi scriptura non existente, tamen si alijs probationibus[t] rei gestæ veritas comprobari potest, præses prouinciæ secundum ius[u] custodiri efficiet. P P. IX. Kalend. Iul. hisdem Conss. quibus supra.

Ex receptione partis debiti soluti ab vno ex correis debendi, inducitur diuisio debiti: ex qua quo ad omnes reos debendi inducitur exceptio taciti pacti: & sic alij pro virilibus partibus tantum conuenire possunt. Alexand.

XVIII. Idem. AA. Iulio † & Aemilio.

SI creditores vestros ex parte debiti admisisse quenquam † vestrum pro sua perr *Eximeretur.* f. sine liberis.

† *Deximaro.*

s *Bona fide.* id est non dolo vel metu.

t *Probationibus.* id est approbationibus: videlicet si tales sunt personæ quæ pacisci, & res quæ in pactu possunt deduci, nec pactum sit improbatum, scilicet contra leges vel bonos mores. Ego aliter lego, vt ponatur hęc dictio proprie, & exponeputa testibus vel confessionibus partium.

u *Secundum ius.* id est secundum iuris formam, siue ad agendum, siue ad excipiendum. Sic ergo nota quòd tantum valet pactum sine scriptura, quantum cum scriptura: vt infra titu. j. lege cum te. & infra famil. erciscund. lege, non ideo. & de rei vindi. lege, iudicia. & de fide instrumen. lege j. & lege, instrumentis. & lege, sequen. & lege, in exercendis. sed fallit, vt supra authentic. hoc ius porrectum. de sacrosanct. eccles. & infra de non nume. pecu. lege generaliter. & infra de fide instrument. l. cõtractus. & de iure emphyt. l. j. & ff. de probationibus. l. census. & infra si minor se ma. dixe. l. iij. & supra de mandatis principum. l. j. sed non est pactũ. Accursius.

Pactũ turpe dicitur multa non-dũ.

SI *creditores.* CASVS. Habebas tres debitores qui tenebantur tibi in x. & in solidum. vnum conuenisti, & pro parte sua exegisti, volens à quolibet suam partem exigere: misisti portionem. alijs non soluentibus an regressum contra eum pro portione istorum habeas? Respond. obstare exceptionem pacti, quia videris cum eo pepigisse recipiendo partem debiti, & diuisim & non in solidum conueniendo, ne pro portione illorum conueniatur: & sic non potes agere. Viuia.

x *Quenquam vestrum.* qui singuli in solidum tenebamini.

Ne alteri.

a *Ne alter.* scilicet qui soluit.

b *Pro altero.* qui non soluit.

c *Prouedebat.* tacito pacti exceptione opposita, vt j. de fideiuss. l. liberum. Sed contra eo. titu. l. reos. Sol. hic admisit dicendo: quemlibet admitto pro parte, vt pateret ex verbo quenquam. i. quemlibet vestrũ. est enim signum vniuersale, vt ff. de here. instit. l. hoc articulo. & secundũ hoc est expressum pactum. Vel etiã dic tacitũ, scilicet residuum nõ petam. Vel ibi in solidum vnum conuenit: secus si diuidat. petendo pro parte vel accipiendo: & sic debet esse quenque. i. vnumquemque. & sic tacitum pactum: vt hic secundum Azo. Vel dic non redrui ad primum, vt hic, nisi alius sit non soluendo, vt ibi. & arg. ff. de fideiuss. l. inter eos. §. j. ij. & iij. & de pecu. l. ti ex duobus. in fi. j. respon. Et eisdem modis, §. primo & tertio solue aliud contrarium. ff. de legat. j. l. si ex toto. §. j. vel ibi expone alterutro. i. alteto: vt & ff. de pact. l. rescriptum. §. si pacto. vel in vltima vo luntate speciale. Item argu. contra. ff. eod. l. tale. §. post diuisionem. sed etiam ibi plus accepit ab vno, quàm deberet: nec erant rei debendi. Accursius.

† *Deuenerat.*

† *persoluentem, quidã libri legit, et ita dicto magno interpretationis huius legis. Cuiacius.*

a *Dic quod impropẽ. do pro parte non sit diuiso, sed re ipsa do sic. Bart. Bald. P. Alex. & Ias.*

LIcet. CASVS. Pactum inter priuatos de futura successione, contra bonos mores factum est: vt non valet. verum si duo milites ad bellum venientes pepigerunt, vt quicunque illorum in bello decederet, bona eius ad superstitem deuoluerentur, an valeat pactum, quæritur? & respond. quòd sic, propter priuilegium militiæ: & ad bona decedentis vocabitur superstes. Vi. Not. primo ex hac. l. quòd per donationem causa mortis non potest dari hereditas: sicut nec per codicillum vel epistolam. quod tene menti secundum Bar. Secundo not. quòd verbum portiatur, & verbũ pertinere, videntur esse verba directa. Tertio not. quòd nomine rerum vniuersa hereditas significatur, secundum Bal. hic.

d *Licet.* id est quamuis.

e *Inter priuatos.* non priuilegiatos.

f *Alterutri.* f. qui non superuixerit.

g *Mortis causa.* vt infra de pact. conuen. l. hereditas. huic enim donationi potius accedere videbatur, sed tamen non est: quia in donatione præfertur donatarius heredi, vt. ff. de do. cau. mor. l. Seia per l. illam in §. fin. dic quòd non videtur donare causa mortis nisi expresserit, vt ff. de do. cau. mor. l. senatus. §. j. hic autem tali pacto heredem sibi efficere cupiebat. Item donatio emolumentum, & non onus afferre potest, vt ff. man. l. si hereditatem. hic autem erant onus habet propter vicissitudinem, quia in persona cuiuslibet eorum habebat locum dictum pactum. ADDITIO. Dicit hic Cy. quòd ideo non est hic donatio causa mortis, quia illa requirit quinque testes, vt infra de codicill. l. fin. hic autem non fuerunt nisi duo: ergo non potest valere vt donatio causa mortis inter priuatos.

h *Voluntas.* f. alias sin alio casu.

i *Decreto.* id est dispositione.

k *Quoquo modo.* vt j. de testa. mili. l. milites.

l *Peregrinet.* iam armati. ADDITIO. Ista glos. est not. secundum Io. Ma. hic, ad hoc quòd ille qui stat armatus iuxta delinquentem, videtur sibi præstare opem, & de rixa cogitasse.

m *Constitutionem.* id est legem.

n *Compendium.* scilicet vtiuersitatis, non solum quodlibet

Codex.

emolumentum singulare. Sed quæritur an sit testamentum? Quidam quòd sic, vt hic innuit in fin. l. Alij contra, & dicunt simpliciter vltimam voluntatem. ADDITIO. Ista glo. est singulariter secundum Ang. in l. iij. §. genera. ff. de acqui. pos. & secundum Ia. hic ad hoc quòd dabilis est vltima voluntas in genere.

nem vitæ attulisset, pertinerent: existente conditione intelligitur, ex fratris tui iudicio, (quod principalium constitutionum[m] prompto fauore firmatur) etiam rerum eius compendium[n] ad te delatum esse. P P. XV. Kalend. Decembr. Sirmij, ipsis. XV. & III. AA. Conss.

Dominium non acquiritur solo consensu vel contractu: sed demum traditione secuta, si tradens est dominus: si autem non est dominus, tunc secuta vsucapione. Alexander.

XX. Iidem. AA. & CC. Martiali.

TRaditionibus[o] & vsucapionibus[p] dominia rerum, non nudis[q] pactis transferuntur. PP. Kal. Ian. ipsis. V. & IIII. AA. CC. Conss.

Ex pacto dimissionis non datur actio, sed exceptio possidenti: quæ tollitur replicatione fidei non seruatæ. Bal. Salycetus. Vel sic: Ex pacto nudo transactionis possidenti exceptio, sed non possidenti non datur actio, si perfectè non impleuit traditionem pro parte sua. Sed contra non seruantem transactionem potest redire ad primam actionem super qua transactum fuerat: quia non seruanti fidem fides seruanda non est. Alexan.

XXI. Iidem. AA. & CC. Eusebio.

2 CVm proponas[r] inter vos sine scriptura placuisse, fratrum[s] tuorũ successiones

Traditionibus. CASVS. Conueni tecum de permutãda re mea cum tua nudo pacto, traditione nõ secuta, an propter hoc rei meę dominus effectus sis, quæritur: & respõ. q̃ vsucapione & traditione dominia rerum transferũtur: nõ nudo pacto, vel aliter pollicitũ tradere: & nõ tradidi. & vide vt pri°. Viuia. Ex hac l. notatia. Primo q̃ rerũ dominia quærũtur per traditionem. Secundo, q̃ rerum dominia transferantur per vsucapionẽ. Tertio, q̃ ipsa rerum dominia nõ quærũtur per obligationem seu conuentionẽ personalem. Bald.

Traditionibus. vel quasi, vt instit. de re. diui. §. interdũ. Ité intelligecũ causa vera vel putatiua. ff. de acquir. re. do. l. nunquam. & idonea ad transferendũ dominiũ, vt instit. de re. diui. §. per traditionẽ. & à domino, vt ff. de acqui. re. do. l. traditio. vel quasi, vt instit. qui alie. licet. §. j. Sed & his interuenientib. fallit in re vendita tradita, nisi satisfaciat de precio, vt instit. de re. diui. §. venditæ.

† *Pertinet lex ad Tit. seq.*

p *Et vsucapionibus.* vt ff. de vsuca. l. vsucapio est. Sed an idẽ in præscriptione? Quidam vt M. sic, vt ff. de vsuca. l. esti qui. & instit. de vsuca. §. j. in fi. Nos contra: vt j. de præscri. xxx. an. l. si quis emptionis. in prin. & directa iura quæ dicunt dominium quæri, non obstant. Sed dic, scilicet vtile, siue effectum dominij.

q *Non nudis.* vt j. de rei vin. l. seruũ. & nudum appellat omne quod non est traditione subnixũ. i. quod non habet rei traditionẽ annexam: licet sit vestitum, vt ff. de pig. act. l. j. fallit in pacto legis cõmissorię, & additionis in diẽ, vt. ff. de rei vin. l. si quis hac. in prin. & j. de pac. inter emp. & vend. l. commissoriæ. Item in ecclesia: [b] vt s. de sacrosan. ecc. l. fi. & j. de dona. quæ sub mo. l. j. Item in manus iniectione, vt ff. de contrahen. emp. l. si quis sub hoc. vel ibi post iniectionẽ manus. Item in vltimis voluntatib. vt ff. de seruit. l. Papinianus. & de leg. ij. l. eum pater. §. fundo. & de acqui. pos. l. cum heredes. in princ. Ité aliud in possessione, vt ff. de acqui. poss. l. si quis. ij. §. differẽtia.

b Item in fisco vel pupillo.

CVm proponas. CASVS. Hereditatem fratrum meorum ex testamento dicebas te possidere: dixi testamentum illud esse falsum: & me debere eis succedere ab intesta. me agente here. peti. mecum pro dimidia hereditatis transegisti. ex isto themate tres eliciuntur quæstiones. Vna, an si possidem rem mihi adiudicatam nomine transactionis, & eam renocare vis, an tibi obstet exceptio? dicitur q̃ sic. Est & alia: si non possideam, an ex pacto transactionis agere possim, si placitis non stes: respond. quòd non, si stipulatio non intercesserit. & si ago contra te, & excipias de transactione: replicabo de dolo, scilicet quia fides transactionis siue pacti tibi seruanda non est, ex quo mihi eam seruare non vis. Vel aliter hereditatem fratris mei possedisti, quia te instituit heredem. fundum à te petebam paternum, & mecum pro dimidia here, transegisti: & procede sicut in primo casu facta fuit super hereditate transactio, vt tibi remitterem quæstionem fundi. Viuia.

Pertinet lex ad Tit. seq.

r *Inter vos.* Cte & aduersarium.

s *Fratrum.* præmortuorũ scilicet, qui vel totum vel maiorem partẽ hereditatis aduersario tuo reclamerãt. Sed cũ ei de fundo quodã quæstionẽ faceres, vt ei illã remitteres. cõuenit tecũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

hereditatem æqualiter diuidere: vt dicit. Vel dic quòd totam vindicabat ex alio forte titulo. & sic planius legitur.

a *Causa.* de fundo habita, de quo quæstionem inferebas. vel aliter. vt dixi.

b *Potes.* contra illum qui habebat tecum quæstionem, nisi forte vellet dicere pactum nudum, & sic nō valere.

c *Possides.* i. quod ex transactione ad te peruenire debuit.

d *Placito.* i. ex hac pactione seu conuentione nuda fuit pactio.

e *Natam.* cur nō? Respon. quia nōdum videor plene implenisse ex parte mea, licet actionem remiserit: vt ff. de condic. indebi. l. eleganter. §. penult. & dices j. ti. j. l. fine apud.

f *Stipulatione.* subaudi Aquiliana.

g *Vti.* scilicet exceptione transactionis. & sic not. non esse seruandam fidem nō seruāti a: vt ff. de inoffic. testamē. ti instituta. in princ. & j. tit. proxi. ii quis maior. & l. fine apud. & facit ff. de leg. ij. cum pater. §. liberatis. & j. de fideicom. l. quoties. j. & j. pro soc. ii societatis. & facit ff. e. l. diuisionis. Sed cōtra. j. tit. j. l. cum mota. vbi & seruatur fides non seruanti, & ex pacto transactionis nascitur actio præscriptis verbis. Solu. vt ibi. ADDITIO. Dic & ibi fuit facta conuentio per verba in quibus poterat cadere im plementum, hic non, sed per ista verba, promitto non agere, vel non petere: vel similia. Bar. hic.

a Sequitur Cur. Pau. & Jas. & Decor. optime in c. per venit. cum glo. extra de iureiur.

PActum. } CASVS. Quæsiuit quidam an curator adulti possit facere pactū de nō petendo & recipiendo partem eum debitore ipsius adulti. item an possit partem remittere: Et respon. quòd neque adulto præiudicat, nec remittens, sed cum effectu debitum exigens eum liberabit.

Tutor an possit remittere.

h *Remittentes.* gratis, & liquidum debitum: quia tunc non sunt loco domini, cum pupillum spoliant: vt ff. de admi. tu. l. Lucius Titius. ij. §. fi & ff. pro emp. l. qui fundum. §. fi tutor. & arg. ff. de transact. cum hi. §. si prætor. Sed contra. ff. de fur. l. si pignore. in fin. & l. interdum. ij. §. qui tutelam. sed ibi nō erat liquidum: vt infra tit. j. l. præses. Item contra. ff. de iniur. l. sed si vnius. §. j. sed ibi facit pactum vt non nascatur actio: quod potest. hic natam volebat tollere. Item contra. ff. de iureiuran. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. j. & l. tutor. sed nec ibi erat liquidum.

Filius. } CASVS. Si debitori patris pactum fecit filius de nō petendo: an valeat pactum, quæritur, & respon. q̄ non: nec si debitor ei soluat, liberatur patri enim filius præiudicare nō potest. Not. primo quòd filius non potest in præiudicium patris pacisci. Secundo no. quòd id quod patri debetur, non potest filio solui, de hoc vide quod leg. & no. ff. solu. ma. l. vero procuratori. cum similib. Bal.

i *Filius.* vt si patri postea succedit.

k *Obligationis.* vt & infra de re. cre. l. nec filius. & ff. de sol. filiusfamilias. & de compen. l. debitor. Sed contra. ff. de except. l. filiusfamil. sed ibi erat redhibenda res à filio vendita. vnde recipiendo eam facit quod pater necesse habuit facere. Item fallit hæc regula. ff. eo. l. contra iuris. in fi. & l. seq. & repete hic quæ possunt adaptari ad filium, ex his quæ diximus in seruis: vt ff. cod. l. seruus.

b Adde q̄ quando debitū est ōtractum pro filio vel fit vel fuit tunc pactum est filio: quia per hoc liberatur pater. Bar. hic. Et sic intelligit. l. quod pactum. ff. eo. & l. seruus. ff. de pact. dotal. & l. si mutuatus. deposui vel mutuo petii. cuius. locatur quæritur. actio competit patri. non potest monachus solui, & ideo tempus libertatis. Quod illo loquitur in pacto de ligatoria. hoc in libertate. Item de restitutione. & reprobatur prior et sequens. & alios.

SI actionem. } CASVS. Decessisti: quatuor heredes instituisti tibi: & vxori tuæ legatum ab heredibus præstandum reliquisti. duobus ex heredibus actionem sibi ex legato competentem remisit vxor defuncti. an sibi præiudicauit quantum ad alios vt sibi agenti obstet pacti exceptio, quæritur? & respond. quòd non. vel si duos instituit, & credebat quatuor instituros, & duobus puta remisit, non præiudicat sibi aduersus alios. Viuianus.

Adfectione heredum. Et dic quòd cum erant quatuor heredes, remisit duobus ex his: non præiudicat contra alios: vt infra titu. j. & ff. eod. l. si vnus. §. ante omnia. Vel si remisit puratuis, non præiudicat contra veros: vt ff. eo. l. si tibi. §. cum possessor. Sed est contra. ff. de cōstit. pec. l. si post. fol. vt ibi. Item contra. ff. eo. l. antepe. sed pone ibi casum vt ibi dixi. Vel dic tertio, a actiones legatas pro parte remisit debitori amore heredum: & ideo non præiudicat in residuo. Dic ergo alijs, f. heredibus secundum primum. vel alijs, qui heredes non erant, secundum aliū. vel alijs. f. debitoribus affectione heredū, secundum vltimum casum: & est simplex relatio.

a Et male Bart. Pau. & Jas. bis placet. Bart. Pau. Ale. sed primus melius congruit textui. secundum Jas.

DEbitorum. } CASVS. Si debitores tui quorum quilibet fuerit debitor in solidum, inter se pepigerunt, vt vnus pro omnibus tibi satisfaceret: an pacto eorum tollatur actio quam habebas aduersus alios, quæritur? & respond. quòd nō. neque enim tolli potest in totum: neque mutari à persona in personam, scilicet quòd ille pro omnibus conueniatur, & illi liberentur. Viuianus.

m *Debitorum.* hic decessit creditor multorum debitorum duobus relictis heredibus. sed infra. l. proxi. decessit debitor.

n *Pactionibus.* habitis inter eos. secus in creditoribus: vt ff. eo. l. & suum. §. fi. & l. seq.

o *Tolli.* in totum.

p *Mutari.* à persona in personam: vt ff. fa. ercif. l. iij. & j. fa. ercif. l. licet. & ff. de reg. iur. l. alterius. & ff. eo. l. talo. §. post diuisionem. & l. si vnus. §. pacta alias est. §. ante omnia.

PActo. } CASVS. Decessit paterfa. iij. vel iiij. heredibus institutis, diuiso ære hereditario ipso iure quod testatori debebatur, vel ipse debebat, pepigerunt inter se vt creditori hereditario vnus pro omnibus satisfaceret. an eorum pactum eum solū creditori obligari possit, quæritur? & respon. quòd non: sed vnusquisque pro hereditaria portione tenebitur. neque illud tantum locum habet in succedente de iure ciuili, sed & prætorio. Vel sic forma quæstionem: an quis pro ære alieno alij in solidum pacto suo obligari possit, quæritur? & respon. quòd non. si autem conuenerit inter eos, quòd vnus haberet chirographa debitorum vt à debitoribus exigeret, & creditoribus satisfaceret: si placitis non stet, vt reddat vel exhibeat chirographa conuenitur, vel ad interesse, vt faciat quod conuenit, id est vt satisfaciat creditoribus. Viuianus. Nota quòd obligatio diuisa inter heredes debitoris, vel bonorum successores: eorum pacto non potest in persona vnius redintegrari, secundum Bal. hic.

Ipso iure.

2 *Ipso iure.* vel dic pro portionibus quæsitis singulis ipso iure. & sic punctabis post dictionem iure. vel dic vetus, æs alienum diuisum ipso iure: vt argumen. j. si cert. pe. l. j. & fa. rijs. de here. actio. & quod dicit, æs alienum, id est quod ipse alijs, vel alij tibi debebant: vt ff. de verb. sig. l. cedere diem. §. æs.

b *Vnum.* successorē.

c *Non potest.* id est pro ære alieno quis in solidum obligari non potest pacto suo &c. Azo.

d *Successores.* conuenerat enim inter eos quòd vnus haberet chirographa debitorum, & satisfaceret creditoribus: quod si non facit. vel vt redeat dat chirographa, vel ad interesse vt faciat quod conuenit, conuenietur.

e *De chirographis.* id est instrumentis.

f *Exhibendi.* f. conditione ob causam. Vel dic vt exhibeantur secundum. l. ff. famil. ercis. fi quæ sunt.

g *Coheredem.* conuenire potes. alias, contra heredem. & alias cum herede. & sub. agere potes.

h *Placitis.* vt scilicet perficiantur.

i *Conuenire.* præscriptis verbis. Sed nunquid illo casu ille qui debuit ex conuentione in solidum creditoribus respōdere, prius conuenietur: vt euenit in duobus magistratibus dātibus tutorem, & conuenientibus vt alterius tantum periculo detur: vt ff. de mag. con. l. j. §. fi inter: Respon. non: quia vt ibi dicit, perinde est ac si alter tantum dedisset tutorem.

k PEtes Quidā ita ponūt casum: Stipulatus sum à te, quod nudo pacto conuenisti, vel cōuenies. hęc positio non valet: quia quare dicerer, statim? nā si post vel ante per mille annos pactus esset, idē esset præterea nō ageretur ex pacto: vt ar. ff. de here. instit. l. asse. & de cōdit instit. l. institutio. Alij dicunt quòd pepigi tecum quòd in contractu quem feci vel faciam tecum, de imperialibus intelligatur. & contractus stipulationis erat in decem. Tu dic tertio secundum V. pactum fieri incontinenti vt aliquid fiat stipulatori, & agitur ex stipulatione informata, & ex pacto præscriptis verbis. Sed quid si vt aliquid fieret, conuenit debitori accipienti pecuniā sine vsuris. Respondeo, non puto ei informari stipulationem: quoniā non ipse, sed alius interposuerat: sed si daret vsuras, forte contra esset, quia gratia vsurarum se creditor onerauit. Item ad hoc vt vestiatur pactum nudum ex stipulatione, intellige stipulationem factam super principali, pactum vero nudum super accessorio. Aliud autem dico, si nudo pacto conuenio de permutando: & si non dederis, stipulor pœnam. nam hic non puto pactum vestiri à stipulatione, cum stipulatio pœnæ fit accessorium: pactū vero principale: & principale nō vestitur ab accessorio. Sed contra: vt j. de contrahent. stipul. l. nuda. Item si nudo pacto conuenio de permutando, & inconsulti aliquid nudo pacto pacisor, deinde ex interuallo primum pactum ex rei traditione vestiatur, an & secundum pactum à primo sumat vires? Respondeo non, quia ab initio fuit natura tantum naturalis obligatio, & postea nascitur ciuilis, sed secus dico, vbi à principio nascitur etiam cōditionaliter ciuilis & naturalis, vt in venditione conditionali: vt ff. de peri. & commo. rei vendi. l. si in vēditione, secundum Azo. Item quid si pacto nudo & vestito interposito tollam, per accceptationem vestitum, an remaneat aliud? Quidam dicunt quod sic: vt ff. de contrahen. emp. l. sed Celsus. §. si fundus. & ar. ff. de condict. indebi. l. si ego. §. si quis. & ff. de pact. l. si post mortem. §. fin. Accur.

a Et male Bart. Pau. & Jas. bis placet. Bart. Pau. Ale. sed primus melius congruit textui. secundum Jas.

*†In nonnullis exēplaribus sic legitur, Pactū successoris debitoris ex lege xij. tabul. ad assolutionem. here. pro portionibus quæsitis singulis, ipso iure diuisum dat. sed hæc lectio falsa. quod conuenit, constat et explēdā. Cont. *Alias, cum coheredē.*

PActo † successorem debitoris, ex lege duodecim tabularum æs alienum hereditarij pro portionibus quæsitis singulis ipso iure [a] diuisum in solidum vnum [b] obligare creditori non potest: [c] quod & in honorario [d] successoribus iure locum habet. De chirographis [e] itaque eorum nibus exhibendis [f] cohere dem [g] † vel nō perfectis in diuisione placitis, [h] conuenire [i] quanti tua interest, potes. PP. III. Id. Octob. * Variani. CC. Conss.

Pactum coherens contractui stricti iuris, informat illum adeo, quòd ex eo sic informato datur actio ad id quod in pacto deuenit. Sal. Vel sic: Legitur tribus modis in glossam secundum verum lect. hoc intendit: Pactum coherens contractui stricti iuris, informat actionem quæ oritur ex illo contractu, vt ex ea sic informata agi possit ad id quod in pacto deuenit. Alex.

XXVII. Idem AA. & CC. Aurelio Chresimo.

PEtēs ex stipulatione quæ placiti [l] seruandi causa secuta est, seu antecesit pactū, seu post statim [m] interpositum sit, rectè secundum se ferri sententiam postulat. S. VI. Id. Nouembr. Heracleæ. CC. Conss.

Præstatio temporalis non est modus obligationis validande. Vel sic: Nudum pactum præstatione longi temporis non vestitur. Vel sic: Præstatio regulatur à causa à qua descendit: non autem regulatur à præstatione. Et loquitur hæc lex in præstatione formali, id est ad certam causam relata. b. d. secundum Bald. Vel sic: Præstatio diuturna non est efficax ad confirmandum pactū nudum, seu obligationem inualidam. Vel sic: Pactum nudum rei interuentu non vestitur, contra ipsum implentem: sed vestitur verbis, id est si sit stipulatione vallatū. Alexander.

XXVIII. Idem AA. & CC. Leontio.

SI certis [n] annis, quod nudo pacto conuenerat, datum fuerit ad præstandum in posterum indebitum solutum obligare [o] non potuit eum qui pactum fecit, nisi placitis stipulatio interfecisset. S. III. Nonas. Decēb. * Burtodoxi, ipsis VIII. & VII. AA. Conss.

Priuilegio fori à lege vel à principe indulto potest renunciari, & iudex vel arbiter qui admittit exceptionem declinatoriam non admittendam, facit litem suam. hoc dicit Bald. & Salyc.

XXIX. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni. P.P.

SI quis in † conscribendo [p] instrumento sese confessus fuerit non vsurum fori præscriptione [q] propter cingulum militiæ [r] suæ vel dignitatis, [s] vel etiam sacerdotij prærogatiuam: licet antea dubitabatur si oporteret eandem

Etiam semel posita fuit hæc constitutio supra de episcopa. audient. l. si quis in cōscrib.

facti error erat: scilicet credebat forte se promisisse post mānumissionem, cum ante promisisset. sed quando credidit, q̄ teneatur ciuiliter. Dic ergo si certis, scilicet paucioribus tribus secundum M. & sic soluitur contrarium j. de fideicom. l. j. vel ibi duplici fauore, scilicet alimentorum, & vltimæ voluntatis. [t] Vel hic errans soluit, ibi sciens. & sic etiam non obstat. j. de non nume. pecu. l. cum fidem.

c Hanc solutionē tenet hic Bar. reprobatis prior et sequēti.

o *Obligare.* de præstando in posterum. Sed contra. ff. de vsur. l. cum de in rem verso. Solu. vt ibi in glo. f. de eennio.

SI quis in conscribendo. } CASVS. Hæc lex dicit, quòd si aliquis specialiter fori priuilegio renunciet, quod sibi ratione militiæ vel dignitatis competit, non potest contra suam renuntiationem seu pactum venire: & subijcitur ratio, quia non licet decipere contrahentes, pacta quæ legitimè inita sunt retractādo, quæ prætor tuetur neque antiquæ regulæ repugnare, qua dicitur quòd vnicuique licet his quæ pro se introducta sunt renunciare. In fine verò dicitur quòd si iudices, maiores vel minores arbitri, siue illi qui in locum recusati iudicis eliguntur, hoc obseruare neglexerint, punietur. Nota primo ex hac. l. secundum Bal. quòd ille qui confitetur, renunciare videtur. Secundo no. circa finem, & ad hoc semper allegatur, quòd sicut iudex qui male iudicat, facit litem suam: ita arbiter vel arbitrator: sed tamen non tenentur nisi de dolo & lata culpa postquam fuerunt assumpti de consensu partium, per l. j. §. j. ff. si men. falsum mo. dixe. Pau. hic.

p *Si quis in conscribendo.* non est in hoc vis: vt supra eod. l. pactum ij.

q *Præscriptione.* id est exceptione.

r *Militiæ.* nam vt conueniatur sub magistro militum, habet priuilegium: vt j. de iurisdi. omnium iudi. l. magistriæ.

s *Dignitatis,* dignitas est genus: sacerdotiū species. & dic de tali sacerdotio vt dicit j. de natura. li. l. j. circa prin. si autē dicerēs de cleri is corā episc. corrigeretur per decre. de foro cōpe. l. si diligēti. & per authē. Friderici, statuimus. positā supra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clerici privilegio fori renunciare nō possunt.

de epis. & cle. vbi dicitur quòd non possunt renunciare priuilegijs fori. & in auth. de sanc. epis. §. œconomos. col. ix. ADDITIO. Dic quòd illa iura loquuntur in eo qui renunciaret foro sui ordinarij. sed text. iste potest etiam hodie procedere in eo qui renunciaret priuilegio fori, vt nō posset conueniri nisi coram aliquo particulari iudice, puta coram Archidia. vel alio iudice speciali. Barto. Ioan. Mariæ, & Ia.

a *Scripturā.* in qua fuit confessus se nō vsurū fori priuilegio.

b *Nō inficiere.* paciscentiū, secundum Py. non quia iudices eorū possunt eos extrahere. vel lex ista loquitur in illis personis quæ tres iudices habent: vt scholares.

c *Decipere.* hæc duo simul iuncta non permittuntur: sed alterū, vt contra pacta venire licet quandoque: vt statim dices in casibus in quibus non videtur decipere, cum auctoritate legis fiat. Item licet cōtrahentibus nu tuo decipere: vt ff. de minor. l. in causæ. ij. §. penult.

d *Edicto.* quod est ff. e. l. iure gentiū. §. prætor ait.

e *Non valeant.* nō potest reddi ratio. vt ff. de verb. obli. l. à Titio. in fin. ibi, cur non idē &c.

† *vide gl. ĵ. in c. si diligentis. extra de foro cōpe.*

a *Tu dic q̄ quandoque aliquis est iudex alterius, sed ille ex proprio priuilegio potest eum declinare. exemplis in scholari authē. habita. ĵ. ne filius pro patre. exemplum et ā vt l. j. ĵ. si qua præpō. l. j. tunc per pactum potest renū ciare. a a lo quitur hic, & text. in c. j. extra de iudi. secundū cōmentor doct. ibi. Aut quis nullo modo est iudex: & tūc per pactum ista exceptio nudius incompetentis nō potest impedire: ita loquitur. l. ß conuenerit. ff. de iurisdict. omnis iudex. secundū Bar. hic. Pedaneus iudex quis dicatur.*

f *Antiqui.* vt & ff. ad Velleia. l. fi. §. pe. in fi. & de mino. si iudex. & ff. eo. l. pactum. & §. de epis. & cle. l. fi quis in conscribendo. Sed contra. ff. de iurisdict. omn. iudic. l. si conuenerit. Solu. vt ibi.[3] Item fallit hæc regula in quibusdam casibus notatis hic à Ioan. Primus. ff. de pac. do. l. die. cum ij. ll. seq. sed ibi speciale: vt ar. ff. sol. mat. l. j. Secundus. ff. sol. ma. l. alia. §. eleganter. Sed ibi, quia contra bonos mores. Tertius. ff. de postu. l. quos prohibet. Sed ibi propter honorem prætoris. vt eod. tit. l. j. vel vt puniantur prohibiti: vt ff. ad l. Aquil. l. ita vulnerat[a]. §. quòd si quis. Quartus. ff. de procu. filiusfa. §. veterani. sed ibi propter publicam vtilitatem: vt ĵ. locati. l. milites. Quintus. ĵ. de iur. calum. l. ij. §. sed quia. sed redditur ibi ratio. Sextus. ĵ. de libe. cau. l. nec si volens. sed ibi nō sunt verba pacti: vt diximus §. de iur. & fac. igno. l. cum testamentum. Item ff. de vsufr. l. sed & si quid. in fi. Expone vt ibi. Item alius. ĵ. de pac. pig. l. fi. sed ibi speciale, ne creditores nimium extendant suam auaritiam. Item ff. si quis cau. l. sed & si. §. quæritum. sed ibi tenet speciale pactum, & ita non est contra. Item contra. ĵ. de quæstio. l. seruos. ibi nō fuit pactum. Item & ff. de pac. l. si vnus. §. pacta. sed ibi ponitur ratio solutionis. Item contra. ĵ. de inoffic. test. l. si quando. §. illud. & de col. pactum. & ĵ. l. proxi. Sed illud contra bonos mores. Item. ff. eo. l. ius autem agnationis. sed ibi est ius naturale. Item contra. ĵ. de pat. pot. l. abdicatio. sed ibi non fuit pactum. Item ff. de transact. l. cum hi. in prin. Solu. speciale ibi. Item ff. de pigno. actio. l. iiij. in fin. sed est speciale: vt ibi notaui. Item infra de aduo. diuer. iudic. l. ne quis. Solu. vt ibi no. Item ff. libe. causa l. j. ij. & iij. sed ibi non tantum renunciāris, sed etiam mei causa est: vt in eod. titu. l. quoniam. Item ff. de preca. l. cum precario. Sed ibi non fecit pactum de non petendo. tunc enim teneret: sed concessit ad tempus, & etiam interim mutauit voluntatem: ideo quia cum vnum speciale pro eo cui conceditur, inducatur. scilicet noteneatur nisi de dolo & lata culpa, & hoc contra eum inducitur: vt ff. de iureiur. l. eum qui. in princ. & quibus ex cau. ma. l. j. & de precario. l. quæritum §. cum quoque. secundum Io. Item ff. commu. diui. in hoc iudicium. §. si conueniat. sed ibi vt euitetur infinitas. Item & alius ff. de transact. de his. Item & alius ff. de offi. præsid. l. pe.

[3] *Iudices.* ordinarij.

h *Obseruent.* si de hoc ipso aliqua coram eis causa est, vt non audita allegatione fori procedant.

i *Pedaneos.* id est delegatos, & ponitur in authen. de iudic. §. vetus. colla. vj. aliàs ponitur etiam pro ordinario qui tantum de minimis cognoscit: vt infra de peda. iudic. l. fina. & quod subijcit, compromissarios, scilicet cum pœna: & arbitros electos. f. sine pœna. Vel dic compromissarios, s. arbitros & electos: vt ponatur totum pro eo qui datur in locum recusati iudicis: vt infra de iud. l. apertissimi. Vel dic vt prius. Vel quod subijcit electos. s. in locum recusati.

k *Suam.* sed qualiter potest habere locum in arbitro? Respon. vt quia cōpromissimus de causa principali: & sic sunt duæ rationes: scilicet quia compromisit, & quia renūciauit. Vel dic q̄ de hoc ipso fuit cōpromissum an renunciatio valeat.

l *Intelligantur.* & sic actione in factum ex quasi maleficio tenean[tur]: vt instit. de oblig. quæ ex qua. delicto. in prin. Sed videtur q̄ arbiter non faciat litem suam: vt infra de arb. auth. decernimus. quæ est cōtra. Solu. ibi deliquerunt partes compromittendo cōtra legem: & ita arbiter non tenetur eis.

Septemb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Pactum quo disponitur de hereditate viuentis, non valet: nisi ille consenserit, & in eodem consensu perseuerauerit vsque ad mortem. l. d. Sal. & Alex.

xxx. Idem A. Ioanni præfec. præt.

DE quæstione tali à Cæsarienſi aduocatione[m] interrogati sumus: Duabus vel pluribus personis spes alienæ[n] hereditatis fuerat ex cognatione forte ad eos deuoluendæ: pactaque inter eos inita sunt pro aduentura hereditate, quibus[o] specialiter declarabatur, Si ille mortuus fuerit, & hereditas ad eos peruenerit, certos modos in eadē hereditate obseruari: vel si forte ad quosdā ex his hereditatis cōmodū peruenerit, certas pactiones euenire. Et dubitabatur si huiusmodi pacta seruare oporteret. Faciebat autem eis quæstionem, quia[r] adhuc

m *Aduocatione.* id est ab aduocatis Cæsaris.

n *Alienæ.* hæc lex non loquitur de liberis, duplici ratione. Prima, quia ipsi non insidiarentur vitæ parentum vt extranei. vnde Ouidius: Filius ante diem patrios inquirit in annos. *Ouidius.* Item quia non de aliena, sed de sua hereditate dicerentur pacisci. vt ff. de lib. & postu. l. in suis. secundum quosdam. Tu dic idem in liberis, quia & ipsi insidiantur: vt insti. quod cum eo. §. penult. & non sunt domini, sed propter spem dicūtur quasi domini: vt instit. de here. quali. & dif. §. sui. cum ergo sit eadem ratio, ergo idem ius. vt supra l. proxi. & ff. de verb. obli. l. à Titio. *b Idē ipse in parentib. bus. Inf.*

o *Quibus.* pactis.

p *Declarabatur.* per stipulationem, puta dabo tibi tertiā partem hereditatis si ad me peruenerit tota: & tu mihi idem facies. vel si mihi & tibi obuenerit, promitto quòd diuidam æqualiter. Nam ita demum est pactum, si vni ab altero quid est dandum vel faciendum, non ab alio tertio alteri eorum, vel ab altero eorū alteri tertio. Et ita nō placet positio quorundā qui in præmissis casibus admittunt pactionem: & hanc intelligunt cum promisi quòd tu succedas vel possis succedere. Sed hoc certe non esset pactum: quia etiam ex voluntate partium nullus eorum alteri eorum de aliquo dando vel faciendo adstringitur. Pactum ergo erat, vt dixi, de disponendis rebus per successionem deuoluendis.

q *Quæstionem.* id est dubitationem.

r *Quia adhuc.* hæc erat ratio quare non valent: vt ff. de vulga. & pupil. substi. l. ij. §. prius. alias, interdum.

Et quia.

a *Et quia.* hæc est ratio econtra quare valeant.

b *Euentus.* propter insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis paciscuntur, vt infra. titu. j. l. de fideicommisso.

c *Conuenerint.* alias conuenerunt, vt quasi futuri ei heredes.

d *Obseruari.* sed potius aufertur eis hereditas vt ab indignis, etiam eis deferatur, vt ff. de dona. l. quidam. §. vlti. & l. seq. & de his quib[a] vt in dig. l. ij. §. fi.

Prebenda non vacans conferri nō potest.

Item not. hic argumē. secundum quosdam q̄ non tenet concessio prębendæ non vacantis, a vel feudi nōdum aperti in domino, vt argumē. ff. de iure codi. l. litteræ. sed falsum est, vt ff. pro socio. l. iij. §. de illo. & infra vt actio ab herede & consi. 1. de hereditatem. l. prima. & ff. de don. causa mortis. l. mortis causa capimus. in prin.

a *Vide de hoc c. nulla. ĵ. sequē. extra de cō test. preben. et c. relatū. in glo. 1. de prębēdis. et adde cap. detestāda. de consuet. prębē. li. vj.*

c *Accommodauerit.* sed ipse non potest paciſci, vt infra titulo primo. l. cum donationis. & de pactis conuen. l. hereditas. Et sic not. quòd non potest facere. f. paciſci: alij tamen consentit. sic ff. de manu vin. l. si pater. in fin. Item fructuarius manumittere non potest, vt infra de vsufru. l. vsufruct. matri tamen consentire potest manumittenti, vt infra communia de manu. l. j. Sic econtra quandoque potest per se quod non potest per alium, vt ff. de solu. l. fugitiuus. & de vi & vi ar. l. cū fundū. & ĵ. de thesau. l. nemo. libr. x. per stipulationē tamen potest fieri, vt si promittā tibi bona mea post mortem meā, vt infra vt act. ab herede. l. j. & erit donatio causa mortis, vel inter viuos. ADDITIO. Dic quòd ille casus est penitus diuisus à casu legis nostræ, secundum Iason. glosſ. tamen est vera in se, secundum eundem Bar. & Paū.

Tu dic q̄ vendi. l. ij. §. illud. Sol. ibi abundat, maxime. b *Item contra. ff. de act. emp. l. si quis seruum. Sol. vt ibi. Item videtur quòd pactum huius. l. non est de futura successione, quando id agitur vt per pactum succedat. Hic vero tale pactum nō inuenitur, nec enim de eo dubitabatur, cùm & ante Iustinianum hoc edictum deo erat certum, vt infra de col. l. pactum. & §. eo. l. pactum. j. & ĵ. de inuti. stipu. l. ex eo. & ff. de verbo. obliga. stipulatio hoc modo. Sed respō deo quòd est futuræ successionis, scilicet dispositum nendæ, quæ ad eos erat deuoluenda.*

ibi pactum venit in cōsequētiā. al de futura successione. seruos. contractus præ. valet. secus de principali. fieret tale pactū, vt hic.

p *Secta temporum &c.* id est nos qui sequimur alios imperatores, non patimur. & facit ff. de aqua plu. ar. l. in diem. & ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. §. sed dominorum.

superstite eo de cuius hereditate sperabatur, huiusmodi pactio procesit: & quia[a] non sunt ita confecta, quasi omnimodo hereditate ad eos perueniturā, sed sub duabus conditionibus compositā sunt: *Si ille mortuus fuerit, &, Si ad hereditatem vocentur hi qui huiusmodi pactionem fecerunt.* Sed nobis omnes huiusmodi pactiones odiosæ esse videtur, † & plenæ tristissimi & periculosi euentus. b Quare enim quodam viuente & ignorante, de rebus eius quidam paciscentes conueniunt? c Secundum veteres itaque regulas sancimus, omnimodo huiusmodi pacta quæ contra bonos mores inita sunt, repellj, & nihil ex his pactionibus obseruari: d nisi ipse forte de cuius hereditate pactum est, voluntatem suam eis accommodauerit, e & in ea[f] vsque ad extremum vitæ suæ spacium perseuerauit. tunc[g] etenim sublata acerbissima[h] spe licebit eis illo sciēte & iubente huiusmodi pactiones seruare. quod etiam anteriorib[us] legibus & cōstitutionibus[i] non est incognitum, licet à nobis clarius est introductum. k Iubemus[l] etenim neque donationes talium[m] rerum[n] neque hypothecas penitus esse admittendas, neque alium quenquam contractū: cùm in alienis rebus contra domini voluntatem aliquid fieri vel paciſci[o] secta[p] temporum nostrorum non patiatur. Dat. Kalend. Nouemb. Constantinopoli post consulatum Lampadij, & Orestis. VV. CC.

Transactio facta cum quibusdam ex administratoribus, non patrocinatur ceteris cum quibus non est transactum. h. d. Bald. & Salycetus. Vel sic: Liberatio facta per pactum gratuitum, vel per transactionem vni ex tutoribus vel curatoribus, non prodest alteri quo minus pro mala administratione conueniri possit. hoc dicit Alexand. & Paulus.

TITVLVS IIII.
DE TRANSACTIONIBVS.

1. Imp. ANTONINVS A. Celerio.

NEque pactio † neq; trāsactio cū quibusdā ex curatoribus siue tutoribus facta, auxilio ceteris est in his quæ separatim communiterve gesserūt, vel gerere debuerunt. Cum[s] igitur trēs curatores habueris, & cū duobus ex his trāsegeris, tertium[t] cōuenire non prohibeberis. Dat. Kalend. Maij Gentiano & Basso Conss.

† inuge. l. si ex duobus. ff. de tute. et rationib. distrah.

DE TRANSACTIONIBVS.
De pactis in genere dixit, nunc in specie.

NEque pactio. ĵ CASVS. Tres curatores habuisti cum fuisti adultus: qui tibi ex mala administratione tenebantur. contra duos litem instituisti, & cū eis trāsegisti, vel eis pacto remisisti. nunquid transactio facta cum duobus, tibi præiudicet aduersus tertium quominus cum eo agere possis, quæritur? & respond. quòd non, siue coniuncta, siue separata fuit administratio. Viuianus.

q *Pactio.* pactio gratuita dicitur, trāsactio econtra. ff. eo. l. j.

r *Cum quibusdā.* vnusquisque enim in quo deliquit tenetur. ar. ad hoc infra de pœ. l. sancimus.

s *Cum igitur.* dixit in genere: nūc in specie.

t *Tertium.* cum quo propter vnitatē actionis videbatur transactio, & pone exemplū ĵ. si vnus ex pluri. appell. l. prima. sed non est, vt hic, & ff. de pactis. l. idē in duobus. §. j. & l. si vnus. §. ante omnia. & infra de repu. heredi. l. suus. & ĵ. si aduersus rem iud. l. j. & infra arb. tut. l. omnes. & l. eum qui. & infra, quibus res iudi. nō noc. l. secunda. Sed cōtra. ff. de tut. & ra. dist. fi ex duobus. in fine. Sed ibi in eo quod accipit, non vltra præiudicat. Et distingue hic: aut diuisa est administratio per iudicem, aut à testatore, aut ab eisdem, aut à nullo. Primis duobus casibus nullus ex alterius parte tenetur, & sic posset loqui hæc lex in eo quod dicit, separatim, vt infra de diui. tut. l. ij. §. j. sed fallit in casibus ibi dictis, sed in alijs duobus subdistinguitur: quia aut omnes gesserunt, sine dolo tamen, aut vnus, aut nullus, aut omnes dolose. Primo casu præiudicat[c] in virili. cum omnes in viriles teneantur beneficio diuisionis, vt ff. de tut. & ra. dist. l. j. §. nunc tractemus. & quia cessio fieri non posset. vt ff. de solu. l. Stichum. §. penult. In secundo dic quòd electo gerente liberātur alij, vt ff. de admin. tuto. l. fi pupillus. j. resp. In tertio & quarto dic idem ius in vno quod in alio. Nā & vterq; eorū in solidū tenetur sine beneficio diuisionis, secundū Azo. licet H. contra, & verius: & nulli ceditur actio, vt ff. de tu. & ra. distra. l. j. §. nunc tractemus. & ff. de adminis. tut. l. si plures. His ergo casibus vno electo nō præiudicat nisi in accepto, vt arg. ff. de fideiusso. si stipulatus. §. fin. & de tut. & ra. dist. l. si ex duobus. Loquitur ergo hæc lex in eo quod dicit separatim, scilicet quādo à testatore vel à iudice facta fuit diuisio, vt cōtra tertiū remaneat in sua parte administrationis. Ité & quādo gesserūt omnes sine dolo in eo quod dicit, cōmuniterve &c. & sic tertius cōuenitur, scilicet pro virili, & in duobus vltimis similiter conuenitur tertius. Sed tunc in omni eo quod deest, d poterit intelligi hæc lex. Item not. q̄ si vnus solui[t] totum cum dicitur culpa gessisse, habet regressum contra alium, etiam si actio non cedatur, vt dicto. §. nunc tractemus. quare non ita in fideiussore, vt ff. de fideiusso. l. vt fideiussor? Respondeo, quia fideiussor habet contra reum actionē mandati: vnde nō sic facile ei subuenitur: tutor contra nullū. datur ergo ei contra tutorem. Vel dic q̄ tutor conuenitur actione bonæ fidei, scilicet tutelæ: fideiussor ex stipulatu, quę est stricti iuris, vt ff. de Carboniano edicto. l. iij. Vel dic alio modo vt not. dicta. l. vt fideiussor. & de hoc etiā plura habes. ff. de negotijs gestis. l. ex facto. ADDITIO. Et ibi glo. innuit verā solutionem,

Transactio vnius ex tutoribus an prosit alij.

c *Papinia. Paul. Inst.*

d *Glo. male loquitur secundū Alc. & Inf.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem, istam scilicet si tutor soluens vr correus hoc agit, vt A suum contutorem correum liberet sicut se, merito habet actionem contra eum. fideiussor verò principaliter agit vt liberet reum: sed confideiussores liberantur per quandam cõsequentiam: igitur contra eos non habet actionem nisi cedatur. Bart.

CVm te proponas.} CASVS. A sorore tua hereditate possidente eam petijsti, & cum ea transegisti pro centum, quamuis tibi petenti iure non soluisti. postea fiscus fuecedit sorori tuę ob delictum ab ea commissum: nunquid centum promissa ex causa trãsactionis teneris soluere fisco? Respon. quòd sic: quia sicut si soluissem ex ea causa fisco, repetere non possem: ita si non soluissem, ex illa stipulatione rectè conueniri possem. Vel dic quòd idem est in fisco quod in priuato. Nota primo ex hoc text. quòd iustitia vel iniustitia causæ principalis non attenditur in trãsactione. Secundo nota, quòd quæstio mouetur insistendo & resistendo. Tertio, q̃ idem iuris est in fisco & priuato. Quarto nota quòd tolerabilior est dolus possessoris, q̃ dolus petitoris, secũdum gloss. Bal. hic.

*al. Lutatie.

*Fulvia.

a *Trãsegisse* & sic eras actor. Nam propriè actor dicitur transigere, reus impropriè.

b *Cauisse.* id est cautionem promisisse, vt ff. de verb. signifi. l. fancimus. & ille dabat tibi totam hereditatem.

vèl dic impropriè transegisse, & eras reus.

c *Nulla* ff. de iure. de facto tamen erat. & subaudi, non per calumniam. nam tunc non valet transactio, siue reus per calumniam litiget, secundum Rogerium, vt ff. de condic. indeb. l. in summa. sed in actore consentio: in reo autem existens calumnia non impedit transactionem, licet alia via conueniri possit dolosus, vt j. eo. l sub prætex.

Trãsactionem an vitiet calumnia.

d *Restè cauta.* i. recta & naturalis causa trãsactiõis fuit timor litis, vt & ar. ff. de pecu. l. eã debetur. & de ali. iud. l. ité. § . potest.

e *Si fisco.* qui forte tuæ sorori successit. Vel dic idem esse in fisco quod in priuato.

f *Conuenireris.* certi condictione ex huiusmodi cautione. vt j. eo. l. nec intentio. & de non nu. pecu. l. fi transactionis.

AGe.} CASVS. Curam alicuius gessisti, & negotia in pluribus speciebus administrasti. & conuenit te is cuius negotia fuerunt. interuenit transactio interposita Aquiliana stipulatione & acceptilatione. decessisti. an non obstante ista transactione facta super vna re, conuenire possit heredem de alijs speciebus, quæritur? & respon. quòd potest. Dicitur in littera de quanta pecunia i. de quibus speciebus &c. die quòd hic fuit specialis transactio: vnde trãsactione facta super vna specie, puta frumento, non potuit impedire petitionem super alia. Viuia.

g *Age cum Geminiano.* s. vtili negotiorum gestorum actione, vt j. de neg. gest. l. curatoris. & est verbũ permittentis, non præcipientis, age, secundũ Ir. aliàs esset contra, vt j. vt nemo inuitus agere vel accu. l. j. ADDITIO. Ex hac gloss. nota quòd quando alicui imperatur aliquid quod eius priuatam vtilitatẽ continet, verba imperatiui modi habent vim consilij, vt hic, & probatur in l. ij. in fi. ff. mandati. Bart.

h *Negotia.* & male.

i *Actione* s. prædicta.

k *Transactio.* ratio quare nõ teneatur, vel econtra ratio quare iudex inquirat.

l *Stipulatio.* supple, & acceptilatio, scilicet inter te & patrem tibi datus negotia h tua gesserit: & si apud iudicem negabit se hac actione teneri, quoniam transactio k & Aquiliana stipulatio l interposita m est: iudex contemplatione iudicij n (quod bonæ fidei est) quæret de quanta o pecunia nominatim P transactum sit: & si apparuerit de minore q transactum, † quantam pecuniam reliquam ex administratione curæ deberi probatum fuerit, soluere eum iubebit, r quod s non in stipulationem Aquilianam obligationis iure t tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniæ quæ debebatur. u Dat. Prid. Id. Aug. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Hoc intendit: Ad actionem ipso iure per transactionem & acceptilationem extinctam non datur regressus: sed dolo ductus habet actionem de dolo. qua sibi succurritur, nisi super dolo transegerit. Bal. Vel sic: *Generalis transactio acceptilatione vallata ad actionem sic extinguit, quòd ad eam amplius regressus habere non potest: sed dolo inductus agit de dolo, nisi de illo dolo transactum fuerit. Salycetus.*

IIII. Idem A. Numidio.

ACtione administratæ cu ræ x ab eo qui legitimæ ætatis annos y compleuit, in Aquilianam stipulationẽ deducta, z & per acceptilationẽ extincta, nullam aliam superesse nisi a de dolo intra conin iudicijs. Sed contra infra eodem. sub prætextu speciemsed distingue: quia aut est generalis petitio, & generalis transactio, & tunc obstat exceptio in omnibus, vt ibi, nisi in duobus casibus, vt ff. de pactis. l. tres fratres. & ff. eodem. l. nõ est. Aut generalis petitio, & de specie transactum est: & tunc obtinet quod hic dicit. Aut econtra specialis petitio. & generalis transactio: & tunc similiter in specie petita tantum nocet, vt infra eodem. l. si de certa. aut vtraque specialis: & tunc idem, vt ff. de pactis. l. si vnus. §. & in summa. aliàs, ante omnia.

s *Quod.* id est quia.

t *Iure.* aliàs pure. aliàs, curæ.

u *Debebatur.* ex obligatione.

Actione.} CASVS. Curam alicuius gessisti, & male: si maior factus te conuenerit ex mala administratione, & tecum dolo inductus transegit, quia forte inebriasti: an liberatum te per acceptilationem prima actione conuenire possit, quæritur? & respondeo quòd non, sed tibi superest actio de dolo: quia dolo eum induxisti ad transigendum: & hoc si super dolo nulla intercessit transactio lite super eo postea mota. Ex hac. l. not. quòd dolus non impedit quin acceptilatio ipso iure perimat actionem. & quòd postquam actio est ipso iure perempta, nũquam resuscitatur. Baldus.

a Dehac electione vide Bart. hic & Dy. in regula, peccatur. de reg. in. 6. Item de dilatis pace, vide Paulum glos. verbo pacem. in fi. de his qui in 6. remissa vel cõpleuit. in pragmatica sanctio.

x *Cure.* i, vtilis neg. gest. vt j. l. proxi. Accur.

y *Annos.* xxv. &c. vt j. de his qui ve. ætа. l. fin.

z *Deducta.* quod ideo fit, quia obligatio iure gentium non posset accepto ferri, nisi deduceretur in stipulationem Aquilianam, vt institut. quibus modis tollat. obliga. §. item per acceptilationem.

a *Nisi de dolo.* hęc dictio nisi a ponit, scilicet q̃ de dolo detur. sic & ff. si quis cau. si eũ. §. fi. in fi. & dic argu. quod ibi notaui. Sed pro quo dolo datur de dolo? Respõ. pro dolo in trãsactione cõmisso. nã dolo fuit inductus ad transigendũ. vt j. eod. sub prætextu instrumenti. ij. respon. Alij dicunt, vt Py. quia

non implet quod conuenit: quod non place: secundum Azo. A vt ff. de dolo. l. j. § . si quis. Item alia ratione, quia tunc daretur condictio ob causam, vt se reponat in obligationem, vt ff. de condic. cau. da. l. si quis accepto. Vel datur actori præscriptis verbis ad interesse quasi ex do vt des, vt hoc remittere sit dare, vt ff. de cõdic. causa da. l. si mulier. & de præscri. verb. l. ob eam causam. & sic cessaret de dolo. Sed si velis tueri P. dic quòd ibi in l. si quis accepto. loquitur de condictione certi generalis, quæ conuenit cum actione de dolo. Vel quia ibi erat certũ eum fuisse debitorem, hoc non. Vel tertio, quia hic nõ agebatur vt tantum accepto ferret: sed vt in perpetuum desisteret. Vnde etiam committitur pœna, si vel defecto agatur post Aquilianã stipulationem, vt infra eodem. l. vbi cum ergo non sit in totum causa secuta, propter quã non potest cõdictione ob causam, vt se reponat in pristinã obligationẽ: quia nondũ est verũ eum in perpetuũ desitisse, vt ff. de cõdic. indeb. & elegãter. § . penult. hoc allegabatur hic §. siue in perpetuũ, &c. & hoc vbi fit trãsactio super re quæ est in cõtrouersia & lite vt hic erat. Aliud si super re certa remittẽda gratis vel nõ gratis, vt in l. si quis accepta. sed primã lecturã approbo per l. ff. de dolo. § . si quis. sed & aliter potest dici vt ibi.

† *Alias, & & sic intelligitur hic, minore trã & j. de temp. & repa. app. li. ij. §. fin. & de appell. l. ampliorem. cir. fi. l. iij. ibi, tu magis &c. sed de iure potest, vt j. vt quæ desunt aduoca. l. j. Quare ergo dicit, bonæ fidei? Respond. subaudi, maxime: quia in his latius est officium iudicis, vt patet institut. de act. §. in bonæ fidei. Sed tamen idem in hoc casu esset in stricti iuris, si de parte non de toto est transactum.*

actum esse quantitate pecuniæ, quãm ex admin. &c.

o *Quanta pecunia.* id est de quot speciebus. licet generaliter fuerit actum contra curatorem.

p *Nominatim.* debebat cc. & petij. c. & de his transegi pro. l. potero petere alia. c. Accursius.

q *De minore.* id est de vna specie.

r *Iubebit.* opposita replicatione, vt & infra de iudic. l. licet. quod non placet. immo ibi

Transactum sufficit de omnibus, nisi de certis.

s *Tempora.* olim annũ vtilem, hodie biennũ, vt j. de dolo. l. fi.

Transactum sit. actione de dolo mota, & sopita per transactionem. & intellige secundũ Bal. etiam si per dolum sit trãsactum super dolo quòd valeat, vt infra de plus peti. l. j. ne in infinitum earur. Item quæritur, si transegi eum curatore meo: verum possim eum postea conuenire de eo quod per dolum male gessit, quasi non videar transegisse super dolo? Videtur quòd possim, vt ff. de libe. lega. l. Aurelio. § . fi. Sed dico cõtra. Aliud est enim legare liberationem: & tunc obtinet lex. Aurelio. § . fin. & aliud est dicere, nolo vt conueniaris, vel remitto tibi actionem: quo casu omnia remissse videntur, vt d. l. Aurelio. in princi. & eod titu. l. si quis rationis. & l. petitor. & de administra. tuto. l. quidam decedens. in fine.

CVm te.} CASVS. Tutelam alicuius gessisti, & decessisti. si pupil. factus adultus de mala administratione conuenit heredem tuum, & transegit, non ob hoc quod scriptura non intercessit, minus stabit placitis. cum enim transactionem intercessisse aliis probationibus probari possit, scriptura necessaria non est. Viuianus.

Vim vel fortiam. vt ff. de vi bo. rap. l. j. & ff. de his qui vi. ex. l. j. & j. de his qui ve. ætа. l. fin.

Cum te proponas. vt ff. de dolo. l. j. § . si quis accepto. Vel datur actori præscriptis verbis ad interesse quasi ex do vt des, vt hoc remittere sit dare, vt ff. de cõdic. causa da. l. si mulier. & de præscri. verb. l. ob eam causam. & sic cessaret de dolo. Sed si velis tueri P. dic quòd ibi in l. si quis accepto. loquitur de condictione certi generalis, quæ conuenit cum actione de dolo. Vel quia ibi erat certũ eum fuisse debitorem, hoc non. Vel tertio, quia hic nõ agebatur vt tantum accepto ferret: sed vt in perpetuum desisteret. Vnde etiam committitur pœna, si vel defecto agatur post Aquilianã stipulationem, vt infra eodem. l. vbi cum ergo non sit in totum causa secuta, propter quã non potest cõdictione ob causam, vt se reponat in pristinã obligationẽ: quia nondũ est verũ eum in perpetuũ desitisse, vt ff. de cõdic. indeb. & elegãter. § . penult. hoc allegabatur hic §. siue in perpetuũ, &c. & hoc vbi fit trãsactio super re quæ est in cõtrouersia & lite vt hic erat. Aliud si super re certa remittẽda gratis vel nõ gratis, vt in l. si quis accepta. sed primã lecturã approbo per l. ff. de dolo. § . si quis. sed & aliter potest dici vt ibi.

Transactum sufficit de omnibus, nisi de certis.

Transactum sit. actione de dolo mota, & sopita per transactionem. & intellige secundũ Bal. etiam si per dolum sit trãsactum super dolo quòd valeat, vt infra de plus peti. l. j. ne in infinitum earur. Item quæritur, si transegi eum curatore meo: verum possim eum postea conuenire de eo quod per dolum male gessit, quasi non videar transegisse super dolo? Videtur quòd possim, vt ff. de libe. lega. l. Aurelio. § . fi. Sed dico cõtra. Aliud est enim legare liberationem: & tunc obtinet lex. Aurelio. § . fin. & aliud est dicere, nolo vt conueniaris, vel remitto tibi actionem: quo casu omnia remissse videntur, vt d. l. Aurelio. in princi. & eod titu. l. si quis rationis. & l. petitor. & de administra. tuto. l. quidam decedens. in fine.

CVm te.} CASVS. Tutelam alicuius gessisti, & decessisti. si pupil. factus adultus de mala administratione conuenit heredem tuum, & transegit, non ob hoc quod scriptura non intercessit, minus stabit placitis. cum enim transactionem intercessisse aliis probationibus probari possit, scriptura necessaria non est. Viuianus.

a *Placitis.* id est à transactione. aliàs, à placito.

b *Intercesserit.* vel intercessit, & est amissii, vt j. de fid. instr. l. j.

c *Necessaria non est.* vt j. fi mi. se ma. dix. l. j. & facit ad hoc §. tit. j. l. pactum. ij. & j. de probatio. proprietatis. & l. cum res. & de rei vindi. l. iudicia. & famil. ercisc. l. non ideo.

CVm mota.} CASVS. Si auus tuus decessit, & matrem tuam exheredauit, & extraneos instituit, & inofficiosi querela agens cum eis transegit, vr accepta parte hereditatis à lite discederet, & discessit: an si placitis non steterint instituti, possis tu heres matris tuæ redire ad querelam inofficiosi, quæritur? & respondeo quòd non. sed si intercessit stipulatio, ages ex stipulatu. si non, ages præscriptis verbis. Nota primo, quòd querela inofficiosi sublata, amplius non potest institui. Secundo nota, quòd ex non obseruantia pactorum non resuscitatur actio perempta. Tertio, quòd ex pacto de bonis suscipiendis in stipulationem deducto, agitur ad interesse. Baldus.

Actio quæ doque ipso iure per pactum tollitur.

f *Cum mota.* quo solo casu transmittebatur ad heredem, nisi sopita esset per transactionem, vt hic fuit. & ff. de inofficio. testamen. l. posthumus. § . finali & l. sequent. hodie verò etiam non præparata transmittitur ad heredem, vt infra de inofficio. testa. l. si quis filium.

g *Suscipere.* vnde patet quòd fuit do vt facias, licet præcentum fuerit in faciendo.

h *Instaurari.* id est intentari.

i *Per vos.* sed per matrẽ posset, si viueret, & ei fides non seruaretur, vt ff. de inoffici. testamen. l. si institutus. in princip. quæ est cõtra. Vel ibi sub conditione remisciauit si seruaretur ei fides. prima verior. Vel ibi præparata, hic habetur pro nõ præparata: quia desistit omnino siue renũciauit. vt ff. de inofficio. testamen. l. Papinianus. §. si quis post rem. & l. nam & si. §. j.

k *Simi.* vt ff. de inofficioso testamen. nam & si. §. j. l. Papinianus. §. j. & ij.

l *Partem.* scilicet coheredis.

m *Conuenietis.* scilicet vos filij.

n *Stipulatu.* proprie, si de incerto dando cõuenit. Si autem de certo, tunc expone, id est certi cõditione, vt ff. si certum pet. l. si quis certũ. & institu. de ver. oblig. in princ.

o *Vitio actio.* id est præscriptis verbis efficax, quæ demonstratur à re gesta.

p *Dandi est.* scilicet à lege: & sic est datiua. sed non est hoc verum. Sed dic vt alibi notatur. Sed videtur dari de dolo, vt ff. de præscript. verbis l. naturalis. § . quod si faciam. quæ est contra. Soln. hic fuit do vt facias: licet ipsa præueneritin faciendo, vt in littera modo notaui. Item contra supra titulo primo. l. cum proponas. fecũda. nam & ibi non seruatur fides non seruanti. Item actio ex pacto non datur: in quibus duobus hæc lex contrarium seruat. Solut. speciale est pro filijs. cùm enim vnum sit contra eos, quia non datur eis querela etiam præparata, quod fieri debet, vt ff. de inofficio. testamen. l. quemadmodum. aliud pro eis posset induci, vt habeant actionem præscriptis verbis, vt argumen. ff. de iureiurãdo. l. eum qui. in princip. Vel dic quòd sit speciale ratione querelæ: quia ipso iure per pactum tollitur, vt in actione furti, & similibus. vt ff. de pactis. l. si tibi. §. quædam. & l. si vnus. §. pactus. in fine. idem vbicunque per pactum ipso iure tollitur actio, vt acceptilatione, vt dixi supra eodem. l. actione. alioquin rediret ad primam, vt infra eodem. l. siue apud.

al. Pomponio.

** Concilia cũ. l. sũ pro. pon. s. sito prox. vide Alexan. lib. 3. paradox. c. 6.*

† in quibusdã codicib. hæc clausula sequitur constitutionẽ proximæ sequentem. quæ sic habet constitutio in fragmentis Codicis Gregoriani. quæ hodie super sunt, sub titulo de trãsac. l. j. Cõ.

TRansactionũ.} CASVS. Si procuratorem ad agendũ instituisti, & cum aduersario tuo transegit, cum hoc ei non mandasti, tibi præiudicare non potuit. Viuia.

q *Placitum.* id est pactum.

r *Ab eo.* id est procuratore.

s *Actionem.* id est actum siue exercitium, & exponitur supra de sacrosan. eccle. authen. hoc ius porrectum.

t *Derogauit.* nisi in tribus casibus, si habet speciale mandatum. vel si liberam, vel si sit in rem suam: vt ff. de procuratoribus. l. procurator cui generaliter. & ff. de iureiurando. l. iusiurandum quod ex §. fina. & sequent. & de pact. l. rescriptum. in fin. cùm tribus l. sequen. & infra de nouat. l. non absfulit. & ff. de solutio. hoc iure ADDITIO. Declara hanc gloss. secundum Paul. cùm dicit ibi, vel si liberam, quòd quando habet liberam administrationem omnium bonorum, vel habet liberam administrationem in lite & causa illa in qua transegit, secus si in lite tantum: quia tunc nõ posset transi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

transigere de causa principali, sed solum super instantia, vt A not per Batt.ff.de procuratoribus.l.mandato.&.l.qui Romæ. §.Callimachus.de verb.oblig. & probatur in cap. qui ad agēdum.de procura.lib.vj.

DE *alimentis.* ¶ CASVS. Si tibi in testamento alicuius alimēta relicta sunt, & cum herede super his non petendis sine prætore vel præside transegisti, non valet transactio, neque tibi præjudicat: de præteritis autem si tibi non soluit, non de futuris potuisti transigere sine prætoris aut præsidis auctoritate, & sine causæ cognitione. Viuia.

a *Transigi potest.* etiā sine prætore.

b *Præside.* vel cum eo, sed nō causa cognita. cognoscere enim debet & modum alimentorum, & personas trāsigentium, & causas transactionis: & potes etiam alia addere, vt ff. eod. cūm hi. An autem possit agi pro futuris alimentis? die ¶ sic, vt dixi ff. de vsuris. l. prima. §. primo. secundū Azo. per l. j. de fideicommiss. l. prima. Accursius. ADDITIO. Hanc l. intellige in alimentis relictis in vltima voluntate: secus in debitis ex contractu: quia de his potest indistincte transigi, vt d. l. cum hi. §. plane. Bart.

*† In nonnullis exempl. hec lex de alimētis, & lex transactionis, maxime sunt. *ratione. Transactio super alimēta an fieri possit.*

SI *super.* ¶ CASVS. Marito sororis tuæ super fundo tibi quæsito quæstionem mouisti: & cum eodem transegisti, vt sibi cederes possessionē fundi, si tibi decem daret intra octo dies: & si placitis non staret, vlterius quæstionem de fundo non moueret. si non fecit quod conuenit, sibi agenti obstabit doli mali exceptio: & si sua auctoritate accipiat, præses prouinciæ vim mihi fieri prohibebit. Vinianus.

c *A fratre.* qui dicitur Leute. sed soror viri dicitur Glos. duorū fratrum vxores dicuntur esse inter eas, vt ff. de gradibus. l. non facile. § gradus.

sic in omnibus manuscr. quos vid. sunt qui legisse se dicant, actione. Cont. Leuit. Glos. Emanere.

d *Vim.* neque iudicialem, neque aliam. Sed contra. ¶. eod. l. transactio nullo. Solu. sufficit aliquod emolumentum posse capere, cum cūm per eum stet quo minus caperet, vt hic fuit. Vel dic quōd dicitur pactum, non transactio: secundum Odo. Et facit. ff. de rei vindic. l. si quis hac lege. & ff. de pactis. l. tale pactum. §. j. & ¶. de pa. ¶ inter empt. l. j. Accursius.

e *Competeret.* pro fundo quem possides.

f *Submouerit.* si intentetur.

FRATRIS. ¶ CASVS. Filios fratris tui super hereditate & super statu conuenisti, quia dicebas eos non esse filios suos, vel forte filios, sed se venundari passi sunt ad precium participandum, & transegisti, si à principe impetrare voluerit vt à pacto transactionis resilire possis, & quæstionem sopitam resuscitare, non eris audiēdus, tum ratione sanguinis, tum propter fidem transactionis, tum quia nullus esset litium finis: quia qua ratione recedi posset à transactione & à sententia, & à iureiurando: & per sententiam & per transactionem recēditur à lite, vt ff. de iureiur. Not. primò ex hac. l. quòd de quæstione spuritatis vel status potest transigi. Secundo nor. quod finis debet litibus imponi. Bald.

g *Ac statu.* id est libertate, vt quia passi fuerunt patre viuente se vendi ad precium participandum, & ideo patri vt serui non debebant succedere.

Kalend. Ianu. Gordiano A. & Auiola Conss.

Super alimentis præteritis libere transigitur: super futuris vero auctoritas prætoris requiritur. ratio est, quia ex futuris alimentis pendet vita hominis, non ex præteritis. Baldus.

VIII. Idem A. Licinio.

DE alimentis † præteritis si quæstio deferatur, trāsigi potest: [a] de futuris autem sine prætore seu præside [b] interposita transactio, nulla auctoritate [*] iuris censetur. PP. X. Kalend. Ian. Pio & Pontiano Conss.

Transactio conditionalis valet: & sufficit ad transigentem aliquid peruenire posse vt transactio valeat. Et transactio parit exceptionem etiam contra realem actionē. Salycet. & Alex. and. vel sic: Quamuis nihil fuerit datum nomine transactionis: si tamen sint dandum, transactio tenet. Iacob. Butr.

IX. Idem A. Agrippino.

SI super [*] possessione quæ tibi quæsita est, cum quæstionem patereris à fratre c vxori tuæ, pactum conuentū, & stipulatio inter vos (vt allegas) interposita est, vt si intra diem certum idem aduersarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes, vel si eam inferre quantitatem non curasset, vlterius quæstionem non patereris: & is qui ita spopondit, promisso satis non fecit: consequens est, te, ad quem res pertinet, vim [d] ab eo pati nō debere. Cuius rei gratia vir clarissimus præses prouinciæ interpellat vim [fieri] prohibebit. præcipue cum etiam si in rem diuersæ parti actio competeret, [e] huiusmodi pactio * propter vtilem exceptionem posset

** aliàs, de.*

submoueri. [f] PP. VI. Id. April. Gordiano Aug. II. & Pompeiano Conss.

Exceptio transactionis impedit processum vt finis sit litium. b.d. & ad hoc semper allegatur ista lex. Salycetus. Vel sic: Exceptio transactionis impedit processum inchoati super his quæ per transactionem remissa fuerunt, & sic impedit litis ingressum seu contestationem: quia est exceptio litis finitæ. & ad hoc allegatur semper ista lex. Alexander.

X. Imp. PHILIPPVS. A. Apollophaniæ.

FRatris tui filijs de paterna successione ac statu g etiā nunc [h] † contra fidem sanguinis, itemque placitorum, quæstionē inferre parum probē [i] postulas. nullus [k] etenim erit litium finis, si à transactionib[us] bona fide interpositis cœperit facilè discedi. PP. Pridie Kalend. April. Peregrino & Aemiliano Conss.

In reciproca remissione æqualis speciei nullum intelligitur læsi, nec senex, nec iuuenis. b.d. no. Bald. Vel sic: Fideicommissum vicissim inuinctum potest remitti, nec ex hoc dicitur minor læsi. Salycetus. Vel sic: Quando reciprocum fideicommissum remittitur: neutra pars læsi videtur. b. d. & non est alibi secundum Bald. & Alexand.

XI. Imppp. VALERIANVS, GALLIENVS. AA. & VALERIANVS nobilis Cæsar Caiano militi.

DE fideicommisso † à patre inter te & fratrem tuum vicissim dato, [m] si alter vestrum sine liberis excesserit [n] vita, interposita transactio [o] rata est: cum fratrum concordia remoto captādæ [p] mortis alterius voto improbabili, retinetur, & nō potest eo casu rescindi tanquam circunuentus sis, cum [q] pacto tali consenseris, neque eam cui ille tibi remisit. vnde contra tale pactum non eras restituendus, vt ff. de mino. l. denique. §. vltimo. Nota primo ex hoc textu de verbo, concordia, quod sæpe reperitur in statutis. Retinetur concordia, dum discordia & causa discordiæ amouetur, vt hic textus expresse dicit. & de hoc verbo vide. ca. j. extra de muru. peti. Secundo nor. quòd ille qui non proponit causam sufficientem, non debet audiri. Bald.

† Etiā nunc. ante trāsactionem faciebat cōtra fidē sanguinis, nūc transactione facta & contra eandē, & cōtra pactum transactionis. sic & supra de episco. audien. l. decernimus. Accursius.

i *Parum probe.* i. male.

k *Nullus.* sed nonne remanet finis sententiæ & iusiurandum. vt ff. de iureiuran. l. j. & ij. Respond. si licetet recedere à transactione, eadem ratione ab aliis: & sic nullus remaneret finis. Et nota de fine litis: & dixi. ff. si certū petatur. l. quidam. in fine.

** sic scripsit in omnibus manuscriptis vid. alii dicunt legi in quibusdam, Gordianus, † aliàs, etiā nunc.*

l *Bona fide.* secus si mala, vt ¶. eod. l. actione. vbi resciditur per actionē de dolo. & infra eodem. sub prætextu instrumenti. in fin.

DE *fideicōmisso.* ¶ CASVS. Si te & fratrem tuū testator instituit, vt si alter vestrum sine liberis decederet, ad alterum veniret sua portio, & ecōntra: & hoc fideicommissum inuicem remisistis: valebit remissio & trāsactio, & hoc duplici ratione. vna quia tollitur votum alterius mortis captandæ, alia, quia iure communi vsu fiunt. Et not. quòd improprie ponitur trāsactio. Vel dic, forte dubium fuit an hinc inde fuissent grauati, hoc casu potest dici transactio: & valebit vt concordia inter vos retineatur: neque debet trāsactio rescindi, si dicas te deceptum, cùm minor non fuisti: si etiam minor fuisses, non ob hoc debuit rescindi, cum iure communi vsus fuisti: quia quantū tu remisisti, & ille tibi remisit. vnde contra tale pactum non eras restituendus, vt ff. de mino. l. denique. §. vltimo. Nota primo ex hoc textu de verbo, concordia, quod sæpe reperitur in statutis. Retinetur concordia, dum discordia & causa discordiæ amouetur, vt hic textus expresse dicit. & de hoc verbo vide. ca. j. extra de muru. peti. Secundo nor. quòd ille qui non proponit causam sufficientem, non debet audiri. Bald.

† Tange, vide. ¶. de pacti.

m *Dato.* id est relicto vt detur.

n *Excesserit.* id est decesserit.

o *Trāsactio.* i. finis quidā siue refutatio, nō improprie ponitur, cū nō sit de re dubia, & lite incerta, vt ff. e. l. j. Vel dic ¶ dubiū erat an hinc inde essent grauati à testatore, vt faciat ad ti. Acc.

p *Captandæ.* i. optandæ vel machinādæ: alibi ponitur pro acquirere, vt cum dicimus, talis captauit benevolentiam talis.

q *Cum pacto.* hæc dictio Cum, potest esse ratio quare non sit circunuentus: & econtra quare videbatur circunuentus. & subaudi semper sine machinatione alterius, vt ¶. titu. j. l. cum proponas. i. aliàs secus. ¶. titu. j. l. cum posset. sed si sciret illum dolosè facere, non infirmatur, vt ff. de act. empt. l. j. §. fin. & ff. de re iudi. l. nemo videtur.

Agere.

a *Agere.* id est habere.

b *Agere.* id est haberes.

c *Deceptus.* quas proposuisti, quia non es circunuentus, vsus enim fuisti iure communi, ideoque non es circunuentus; vt ff. de mino. l. verum. §. sciendū. & seq. Itē non restituitur, vt ¶. de in integ. rest. l. non videtur. & facit. ¶. tit. j. l. j. & l. cū proponas. j.

PRæses. ¶ CASVS. Si debitori ciuitatis administrator eiusdē transactionis causa remisit debitum: hoc ea sua valeat transactio, quæritur? vnde distinguendum est, aut liquidum fuit ciuitatis debitum: quo casu nō valet remissio, vt hic. aut nō, & valebit: quia tunc de re dubia fit. & hoc præses. i. maior magistratus prouidebit. potuit esse quòd crederas te aliquid ciuitati debuisse, cum non tenebaris.

d *Ambitiose.* Ambiebat. i. desiderabat honorē per debitorem.

e *Non priore.* quando de re dubia, & lite incerta.

** al. Prude. Contractu administra tore pos-sit.*

Valide, posteriore non-ceri ciuitati gratia non sinet.

f *Non sinet.* vt & arg. ff. de iureiurando. l. cū qui. §. in popularibus. & l. tutor. in princip. & l. iusiurandum quod ex. ¶. j. &. ff. de pactis. l. imperatores. & de decret. ab ord. fa. l. ambitiosa. Sed contra infra de vsur. l. aduersus. Solu. vt ibi. Et not. quod dicit hæc lex in administratione ciuitatis. vide in omni alio similiter administratore, vt prælato tutore vel curatore. Sed quid si non ambitiose, sed bona fide gratis remittunt: & liquidum debitum erat: sed quia forte vsura erat, vel alia iniqua pecunia? dices valere, vt hic innuit. ambitiose. & ff. de iur. interdum. ij. §. qui tutelam. & l. si pignore. §. fi. & de iniur. l. sed si vnius. §. j. Pla. contra. ¶. tit. j. l. pactum iij. ADDITIO. Istam opinionem Pla. sequuntur communiter doctores, vt tenetur hic Bar. soluens rationem & iura per glo. allegata.

† Tange, vide. ¶. de pacti.

INterpositas. ¶ CASVS. Si metum intulisti, nō valet transactio: & hoc in prima. refert tamen an fuerit talis metus, qui potuit cadere in constantem virum, quo casu non valebit: alioquin secus. & hoc sn secisda. Si autem cum mihi promitteres, metum intuli, & super promisso transactum est, & mihi concessisti aliquid: non videbitur metu extorta transactio. vnde licet in principali causa & in promissione probaueris tibi metū illatum, nō propter hoc metum intercessisse probasti in trāsactione, vnde contra eam venire non poteris. Vel dic, in principali causa protestatus fuisti magno clamore tibi vim transigendo illatā. hoc autem solū non sufficit ad probandū metū, sed probare debes: vt ¶. de dolo. l. dolus. Vel dic ¶ habebas iustam causā & liquidā, vnde non erat verisimile te trāsigere &c. nisi tibi metū intulissem. sed non sufficit ad probationem illationis metus: quia necesse habebas aliter probare, quàm per qualitatem causæ principalis. Si autem me seruum tuum dixeris, & hoc probaueris: non valebit transactio, cum inter dominum & seruum non teneat pactio. Viuia.

Nota ex hac. l. bonum tex. ¶ ad hoc vt competat actio directa quod. l. metus causa, ex verbis & mēte edicti prætoris potiti in l. j. ff. quod met. cau. requiritur metus instissimus, scilicet mortis, vel cruciatus corporis, secūdum Pau. de Cast. hic.

** desideres.*

g *Edicto perpetuo.* quod habes ff. quod metus cau. l. j. Sed & quandoque locum habet tantum edicti sententia: vt ff. quod met. cau. l. sti quidem. §. si is quandoque officium iudicis: vt ff. eod. titu. l. fin. §. si fœnerator. & de var. cog. l. medicus: & qua. re. acti. non datur. l. j. §. quæ onerandæ. quandoque constitutio: vt infra quod me. cau. si per impressionem. & his omnibus modis rata non habentur. Item quòd dicit perpetuo id est generali. multa enim significat: vt diximus. ff. pro soc. l. j. Vel die sine temporis præfinitione: vt ff. quod metus cau. l. si mulier. & quod metus. & supra de diuer. rescript. l. ij. non autem quòd ex eo actio perpetuo detur, nisi ad tuplum: vt ff. quod met. cau. l. si cū. §. j. & ij.

Perpetuum qualiter accipitur.

h *Nec tamen.* licet dicat generaliter de metu, non tamen quilibet sufficit, vt subijcit vt ff. quod met. causa. l. metū autē non &c. & ff. quibus ex causis maio. l. iij. & ¶. de distr. pig. l. & qui. & ¶. de reiein. vēd. l. si volūtate.

** al. rescindenda.*

i *Qui salutis.* vt mortis. & quasi mortis. quod die per exempla. vt ff. quod metus cau. l. iiij. §. peu. & fi. vt sic differat à sequenti casu.

k *Cruciatum.* quod iudicis discernitur arbitrio: vt ff. ex quib. cau. ma. l. metus autem cau sa. in fi. & sic notat cau sam principalē ipsam venditionem.

† aliàs, ex ancilla seruum natum adsiuerao.

l *Qualitas.* veluti si in venditione dolus vel metus fuerit, ex qua venditione transactio processerit ex interuallo, per hoc enim non creditur fuisse in trāsactione dolus. Vel principalē causam dicie contestationē doli vel metus: quæ sola nō sufficit, nisi cōsequenter probetur, vt ¶. de dolo. l. dolum. & quod met. causa. l. metum. & ¶. eo. titu. si maior. Vel tertio qualitas causæ. s. quòd dicat ita se iustain & liquidam habuisse causam, vt nō sit verisimile trāsegisse: vnde habebat instrumenta, quibus sufficienter poterat fundare intentionem suam.

Formæ pactum quādo dicitur.

m *Alia ratio.* superior enim erat dolus vel metus, hic autem ratio personæ: quia cum ea pacisci non potest.

n *Reformat.* id est rescindit. sic referare, id est aperire. formari autem pactum dicitur, quando vestitur.

o *Non posse.* nisi de libertate pacisc atur, vt arg. infra de libe. cau. l. cum affirmes. & l. post certi. secundum quosdam. Nos contra, arg. eatundem legum. Sed contra nos. ff. de acquir. here. l. si seruum. §. si quis dederit. Solu. vt dixi in d. l. cum affirmes. Item contra ¶. eod. l. fin. Sed ibi dicit valere transactionem super quæstione libertatis factam. quod verum est, si tamē dubitabatur de statu, sic & ff. de iudi. vix. hic autem super alia quæstione. ADDITIO. Dum quæritur an pactum factū inter dominum & seruum valeat, distinguit hic Barto. aut fit pactum inter dominum & seruum de alio quàm de libertate, & indistincte non valet, vt hic. aut fit de libertate, & tunc aut erat dubium an esset seruus, & valet, vt l. fi. ¶. eo. aut certū, & tunc aut fit cū domino futuro, & valet, vt l. si seruum. §. si quis dederit. ff. de acqui. here. aut cum præsenti, & tunc secus, vt d. l. cum affirmes ¶. de libe. causa.

SI *diuersa.* ¶ CASVS. Si me ad fundum conuenisti, & transegisti vt mihi fundum cederes, & tibi darem decem: an à pacto transactionis discedere possimus, quæritur? & respon. quòd sic, dummodo hoc fiat de vtriusque consensu: & actione pristina agere potes, refusa mihi pecunia, quam dedi nomine transactionis. Viuia.

p *Si diuersa pars.* id est actor.

q *Contra placitum.* s. transactionis.

r *Refusa.* id est restituta.

s *Pecunia.* transactionis nomine data per reum ipsi actori: & die conditionem indebiti competere ad hanc pecuniam repetendam, vt ff. de condic. indebi. l. eleganter. iij. respon.

t *Tu.* scilicet reus.

u *Ago.* vt & ff. de solu. pupilli. §. j. Sed nunquid ipso iure non obstante

Universidad de Deusto
Biblioteca

obstante prima transactione? Respon.nō, vt.ff.de pac.si vnus. §.pactus. & dixi supra titu.j.l.pacta nouissima. Item quid si sublata erat prior actio per acceptilationem & Aquilianam stipulationem? Respond. idem videtur esse dicendum, quòd agatur veteri, vt infra e. vbi.Sed arg.contra. ff.de pac. si vnus. §. sed si pactum. Sed forte dabitur ei prior actio vtilis ex æquitate, vt argu.infra. si aduersus transl. l. j. & ij.

Sententia fecisla etiã de partium consensu nõ valet.

kē quare secus in sententia : vbi etiam lata per partium consensum secunda nō valet, vt j.quando prouo.nō est necessl.l.j. nisi cùm esset dubium an esset iudicatū, & super hoc iudicaretur, vt ff. quæ sentē. sine app. rescin. l.j.Respon. quia fit ex consensu transactio,& ideo contrario consensu tollitur,vt ff. de regu.iur. l. nihil tam naturale.sed iudicium in inuitum redditur, vt ff.de verb. obl. l. inter stipulantem.§.j.

**congruũ.*

**intelligimus.*

VT respõsum.} CASVS. Quærebas à principe an mulier te pro dote conueniens, & tecum transigens, venire posit contra transactionem? & respon. declarare debes an facta fuit simpliciter transactio: quo casu ei agenti actione pristina, obstabit except. transactionis. an fuit sublata per acceptilationem, interposita Aquiliana stipulatione:quo casu nullam habebit aduersus te actionem, neque vniuersalem:id est hered. peti. neque singularē, vt rei vind.Viuianus.

** al.palam fiat.*

IIII.Non.Iul.ipsis. IIII. & III. AA.Conss.

Transactio facta per Aquilianam stipulationem & acceptilationem, perimit omnem actum, & permittipso iure, secus si nõ interuenit Aquiliana stipulatio & acceptilatio:quia tunc non permittipso iure, sed ope exceptionis. Bald. Vel sic: Si transactio fiat per acceptilationem, precedente Aquiliana stipulatione,non potest actor ad pristinam etiam realem redire, licet reus trãsactionem non obseruet. Alex.

XV. Iidem. AA. Pontio.

VT respõsum congruēs* accipere possis, [a] insere pacti exemplum. ita enim intelligemus* vtrum sola conuentio fuerit, an etiam Aquiliana stipulatio necnon & acceptilatio secuta fuerit:[b] quæ subdita esse illuxerit, [c] nullam aduersariæ tuæ petitionem hereditatis, vel in rem [d] specialem competere, palā** est.PP. XV. Kalend. Aug. ipsis IIII.& III.AA.Conss.

Legitima transactio rescripto principis non tollitur. Alex.Bal.& Salycetus.

XVI. Iidem. AA.& cc. Cæcilio.

CAusas [f] vel lites trãsactionibus legitimis [g] finitas, imperiali rescripto resuscitari nō oportet.[h] S.V.Id. Mart.ipsis V.& IIII.AA.Cõss.

Ex transactione pœnalis cum clausula, rato manente pacto, datur exceptio, & pœna exactio: ex non pœnali vero sola exceptio.Salycetus. Vel sic: Potest quod datum est repeti,& excepto transactionis opponi contra actorem, promissa non seruante reo, si hoc actum fuit, id est si in transactione fuit appositaclausula, ratomanente pacto. Alexander.

XVII. Iidem. AA.& cc. Marcello.

CVm proponas, † ab ea[i] contra quam supplicas, litem quā tecum habuit trãsactione decisam, eamque acceptis his quæ negotij dirimē di causa placuerat dari, nunc de conuentione resiluisse : [k] ac petas vel pacto[l] stari, vel data restitui : perspicis,[m] si quidem de his reddendis manente transactionis placito, statim stipulatione, si contra fecerit, prospexisti, & viginti quinque annis maior fuerit:[n] quòd** exceptionem pacti, & actionem datorum habeas.[o] Quòd si nihil tale cõuenit:exceptio[p] tibi,non etiá eorum quæ dedisti,repetitio[q] competit, parta[r] securitate. PP. V. Id. Iun.ipsis. AA. V.& IIII.Conss.

In omni pœna sanguinis potest transigi vel pacisci, excepta pœna adulterij : de alia pœna non, nisi falsi. Sal.& Alex.

XVIII. Iidem. AA. & cc. Valenti.

TRãsigere[s] † vel pacisci de crimine capitali[t] exceptoceptio, neque datorum tibi dabitur repetitio. Viuia.

i *Ab ea.*f.actrice, vel à creditrice præsente.

k *Resiluisse.*id est resilire velle.

l *Pacto.* f.transactionis.

m *Perspicis.*id est intelligis, vel intelligere debes.

n *Puerit.* nam si minor esset, iuuaretur in integrum restitutione.

o *Habeas.*id est habebis, vt ff.de transac.l.qui fidem.Sed cõtra.ff.de pac.l.rescriptum.§.j.sed ibi non fuit dictum, rato manente pacto.

p *Exceptio,*vt infra de dolo.l.si superstite. Et not. quòd huius l.distinctio locum habet vbi non iurauit se non venturum cõtra transactionem.tunc enim & soluit pœnam, & reddit accepta, nec agere potest, vt infra.e.l. si quis maior. Item intelligecùm vetus actio supereſt:alioquin restituit accepta, & non agit.Item præstat pœnam, vt infra eo.l. vbi. Sed quid si est stipulatus reddi data non eo addito vt remaneret placitum? Respond. dicunt quidam esse in electione promissoris reddere data,aut stare pacto. vt argu.infra eodem. vbi. Tu dic in electione repetentis, vt. ff. de condic.indeb.eleganter.§. si quis post.in fi. & de pac.rescriptum. §.j. & ff.eod. l.pacto. & l. qui fidem.& de verbor.oblig. ita stipulatus.in fi.& de euic. l.vindicantem.

q *Repetitio.* f.simul. sed per se sic, vt ff.de condic.indebi. eleganter.§. si quis.in fi.& dicez. j.eo.l.siue apud.

r *Parta.* id est quæsita.

TRansigere.} CASVS. Titius accusauit aliquem de crimine publico capitali.quæritur an super hoc crimine possit transigi vel pacisci? Respond. & distingue. aut enim irrogat pœnam sanguinis,aut non. Primo casu transigitur præterquā in crimine adulterij.In secundo casu non,præterquam in crimine falsi. Vinianus.

s *Transigere.* f.gratis quo ad pacisc entes, & non gratis quo ad transigentes, vt.ff.eo.l.j.

t *Capitali.* puta quòd ingerit pœnā sanguinis. Tribus modis dicitur capitale crimen. Primò dicitur vltimum supplicium, vt institu. de publi. iudic.§.publicorum. Secundò amissio libertatis, & per consequens ciuitatis, puta quia damnatur in metallum,vel opus metalli. Tertiò amissio ciuitatis tantùm, vt cùm deportatur. ff. de public. iudic. l. ij. ff. de bon. poss. l. edicto.§. rei autem capitalis. &. ff.de pœn.l. ij. & l. quidam.hic autem strictius accipitur pro eo quod ingerit pœnam sanguinis tantùm, vt not.per sequẽtem litterā. & sic strictē ponitur.ff.de bon. eor. qui sibi. l. j. sed in l. ij. eiusdem titu. iunge.

Crimē dicitur cæsuale triplicit.

a *Prohibitum.* scilicet accusato,[a] sed accusan ti est prohibitum. vnde si pacisceretur vel transigeret, incideret in Turpillianum. ff.ad Turpillian. l. ab'accusatione. sed accusato licet qualitercunque redimere sanguinem suum : vt. ff. de bon. eor.l.j. Item nunquid transactio talis præiudicabit alijs si velint eum interim de eodẽ crimine iterum accusare?Respond.non. vt ff.ad legem Iul.de vi publi. l.qui cœtu. §.fin.Sed argu.contra.ff.de præua.l.præuaricationis. &. ff. de iureiuran. l.eum qui. §. in popularibus. sed illud est quia habent iudicis auctoritatem: hic autem partim consensum tantum. Alij dicunt gratuitum pactum non præiudicare: vt d.l. qui cœtu. in fin. sed transactio sic. Immo contra in eo quòd excepit adulterium tantum,vt hic, & infra ad legem Iul. de adul.l.de crimine.immo & raptus videtur excepi. vt j. quibus ex causis ser.pro. præ.li.ac.l.pen. Solu. Idem statuitur in raptu virginis,quod in adulterio, propter similitudinem quam inter se habent. sed secundum Ioan. bene potest transigi vel pacisci de raptu,vt videtur velle litera illa. dicit enim pacto transimissum:ergo apparet quòd per pactum est remissum,ergo fuit licitum pactum. Item contra in eo quòd hic dicit de adulterio non posse transigi, vt in authent. vt hic ma.& auiæ. §.fin.coll.viij.ibi,nisi tamen nõdum aut iudiciali decreto, aut amicabili conuentione, &c. Solu. dicunt quidam hoc corrigi.sed verius secundum Ioan. quod ibi dicitur, non est referendum ad capitulum adulterij, sed ad alia capitula in eadem authent.primo posita.Item contra in authen. vt nulli iudi.§.adulteram.coll.ix.Solu.speciale forte in viro. Vel verius ibi actum erat, & etiam mulier punita, quia in monasterium erat missa: sed vir sibi reconciliat intra biennium. Item contra.ff. de adul.l.si maritus.ij.§. si negauerit. Solu. ibi repudiauit, non autem transegit, vel pactum fecit. Item contra. ff. de pact. iurisgent. §. si paciscar. &.§. sequen. vbi non permittit valere pactum contra publicam vtilitatem factum. Solu. alia diffingitur per istam:vt ea locū habeat in crimine quod non ingerit pœnam sanguinis. Alij dicunt eam tantum loqui in gratuito pacto, istam in transactione tantū.& exponūt hic transigere vel pacisci,pacto scilicet non gratuito:& inducunt supra eo.l. præses.

a Reprobatur per Bar. Bal. & Iaf. excepto Bal 3o.

† L.a.infra de re iudic. Vide e.j. cũ glos.j.contra de transac. etc. Inter manifestum. Idem de rebus.

** al.quòd exceptionis.*

b *In alijs autem publicis.* Publica iudicia sunt,quæ enumerata sunt. ff.de pub.iud.l.j. Quid autē erit in priuatis delictis? Respon.Io. vt in eis posit transigi & pacisci.Satis enim est quòd nō inuenio prohibitum in eis:vt.ff.qui.ex cau.ma.l.necnon.§. j.Sed ar.contra.ff.de arbi.l.non distinguemus.§.Iulianus.& ff. de his qui not.infa. l. quoniam. & potest sic distingui an criminaliter,& tunc non licet:an ciuiliter agitur, & tunc licet.

c *Non licet.* vt infra de contrahend.& commit.stipul.l.si quidem. in fin. quia si transigat, pro confesso habetur : vt. ff.de præuari.l.in omnibus. Et nota quòd nō repetit nisi transigere.nam pacisci bene licet:vt.ff. de iure fisc.lege in fisci. & lege eius. & ad legem Iuliam.de vi pu.l.qui cœtu.§.fin.quod nō placet Iacob. vt alibi not. Sed quid si transigat? Dicunt quidam transactionem valere inter eos : sed alijs non præiudicare.quod non placet: quia sic nulla esset differentia, an transigat quis super re familiari. an super republica : sed lex aperte facit differentiam: vt.ff.de pac.l.iurisgent. §. si paciscar. & l.si vnus.§.pacta.& sic dico etiam inter eos non valere:vt not.d.§. si paciscar in gloss. Fit enim nunciatio, &c. hic videtur aliter diceudum,vt alibi notatur, scilicet cùm refertur ad pecuniariam æstimationem.

Causa & lis differunt.

f *Causas.* dicunt quidam causam ante litis contestationem: post controuersiam ramen.sed post litis contestationem incipit esse lis:vt arg. j.de litig.authen.litigiosa.alij causas criminum,sed lites ciuiles.vt ff.de testi.l.j.§.j.& ff.de verbo.signi.l. litis nomen. Tu potes dicere tertio, f. causa post contestationem litis.sic enim dicit Tullius: Causa est res quæ habet in se controuersiam in dicendo positam cum certarum personarū interpositione. sed lis est ante & post, & sic est genus, & causa species, vt infra quomodo & quando iudex.authen. qui se-

adulterio, prohibitum [a] non est:in alijs autem publicis[b] crimibus,quæ sanguinis pœnā non ingerunt, transigere non licet[c] contra falsi[d] accusationem. S.III. Kalend.Septemb. AA. Conss.

Noua repertio instrumenti non vitiat transactionem, sed dolus ipsum occultantis eam,invalidat,si actio prima non erat ipso iure sublata. aliter inducit actionem de dolo.Salycetus. Vel sic: Transactio non rescinditur prætextu instrumentorum noui reperti nisi bona fide facta fuit : sed si reus per dolum extorsit eam,rescinditur, vel per doli replicationem si actio non erat ipso iure sublata, vel per doli actionem si actio sublata erat.Alexand.

XIX. Idem. AA.& cc. Irenæo.

SVb† prætextu[e] instrumẽti post reperti transactionem bona fide finitam rescindi iura non patiuntur.Sane si per se[f] vel per alium subtractis instrumentis, quibus veritas argui [g] potuit,decisionem litis extorsisse probetur:si quidem actio[h] superest, replicationis auxilio doli mali, † pacti exceptio removetur. Si verò iam perempta[i] est, intra constitutum[k] tempus tantùm actionem de dolo potes exercere.[l] Dat.IIII. Kalend. Octob. Sirmij.A A. Conss.

Contra transactionem non potest veniri:sicut nec contra rem iudicatam:nec tempore vocis vitiat transactionem.Salyc. Vel sic:Transactio & sententia parũ sunt auctoritatis,& valet transactio facta de nocte sicut de die. Alexand.

Transactiõ an possit fieri super crimine falsi.

† Cõcor.gl. in c.j. sub. verb. obtineat. extra eo.titu.

a *Prohibitum.* scilicet accusato, sed accusanti non prohibitum. vnde si pacisceretur vel transigeret, incideret in Turpillianum. ff.ad Turpillian. l. ab'accusatione. sed accusato licet qualitercunque redimere sanguinem suum : vt. ff. de bon. eor.l.j. Item nunquid transactio talis præiudicabit alijs si velint eum interim de eodẽ crimine iterum accusare?Respond.non. vt ff.ad legem Iul.de vi publi. l.qui cœtu. §.fin.Sed argu.contra.ff.de præua.l.præuaricationis. &. ff. de iureiuran. l.eum qui. §. in popularibus. sed illud est quia habent iudicis auctoritatem: hic autem partim consensum tantum. Alij dicunt gratuitum pactum non præiudicare: vt d.l. qui cœtu. in fin. sed transactio sic. Immo contra in eo quòd excepit adulterium tantum,vt hic, & infra ad legem Iul. de adul.l.de crimine.immo & raptus videtur excepi. vt j. quibus ex causis ser.pro. præ.li.ac.l.pen. Solu. Idem statuitur in raptu virginis,quod in adulterio, propter similitudinem quam inter se habent. sed secundum Ioan. bene potest transigi vel pacisci de raptu,vt videtur velle litera illa. dicit enim pacto transimissum:ergo apparet quòd per pactum est remissum,ergo fuit licitum pactum. Item contra in eo quòd hic dicit de adulterio non posse transigi, vt in authent. vt hic ma.& auiæ. §.fin.coll.viij.ibi,nisi tamen nõdum aut iudiciali decreto, aut amicabili conuentione, &c. Solu. dicunt quidam hoc corrigi.sed verius secundum Ioan. quod ibi dicitur, non est referendum ad capitulum adulterij, sed ad alia capitula in eadem authent.primo posita.Item contra in authen. vt nulli iudi.§.adulteram.coll.ix.Solu.speciale forte in viro. Vel verius ibi actum erat, & etiam mulier punita, quia in monasterium erat missa: sed vir sibi reconciliat intra biennium. Item contra.ff. de adul.l.si maritus.ij.§. si negauerit. Solu. ibi repudiauit, non autem transegit, vel pactum fecit. Item contra. ff. de pact. iurisgent. §. si paciscar. &.§. sequen. vbi non permittit valere pactum contra publicam vtilitatem factum. Solu. alia diffingitur per istam:vt ea locū habeat in crimine quod non ingerit pœnam sanguinis. Alij dicunt eam tantum loqui in gratuito pacto, istam in transactione tantū.& exponūt hic transigere vel pacisci,pacto scilicet non gratuito:& inducunt supra eo.l. præses.

a Cõcor. gl. super verbo, si forte. in fi.c. extra de rescrip. & gl. in l.fi. ff. de transac. & l. fi. C. eo. tit. & de arbit.

† Fauet quod habet l.fi. in fi. C. de transac. extra de arbit.

b *In alijs autem publicis.* Publica iudicia sunt,quæ enumerata sunt. ff.de pub.iud.l.j. Quid autē erit in priuatis delictis? Respon.Io. vt in eis posit transigi & pacisci.Satis enim est quòd nō inuenio prohibitum in eis:vt.ff.qui.ex cau.ma.l.necnon.§. j.Sed ar.contra.ff.de arbi.l.non distinguemus.§.Iulianus.& ff. de his qui not.infa. l. quoniam. & potest sic distingui an criminaliter,& tunc non licet:an ciuiliter agitur, & tunc licet.

c *Non licet.* vt infra de contrahend.& commit.stipul.l.si quidem. in fin. quia si transigat, pro confesso habetur : vt. ff.de præuari.l.in omnibus. Et nota quòd nō repetit nisi transigere.nam pacisci bene licet:vt.ff. de iure fisc.lege in fisci. & lege eius. & ad legem Iuliam.de vi pu.l.qui cœtu.§.fin.quod nō placet Iacob. vt alibi not. Sed quid si transigat? Dicunt quidam transactionem valere inter eos : sed alijs non præiudicare.quod non placet: quia sic nulla esset differentia, an transigat quis super re familiari. an super republica : sed lex aperte facit differentiam: vt.ff.de pac.l.iurisgent. §. si paciscar. & l.si vnus.§.pacta.& sic dico etiam inter eos non valere:vt not.d.§. si paciscar in gloss. Fit enim nunciatio, &c. hic videtur aliter diceudum,vt alibi notatur, scilicet cùm refertur ad pecuniariam æstimationem.

d *Falsi accusationem.* vt infra de fal.l.ipse.& est ratio, quia plerunque falsi accusatio refertur ad pecuniariam æstimationē, secundum Ioann. & hoc solo casu videtur eam accusationem exceptam à transactione, scilicet prohibita, videlicet vt fieri posit transactio super falso,quod refertur ad pecuniariā æstimationem. nam quandoque irrogat pœnam sanguinis: vt infra de fal.mo. l.j. §. fin verò. & l.pen. Vel dic quòd semper super crimine falsi licet transigere, etiam quando irrogat pœnam sanguinis : vt in prin. l.item cùm nō irrogat : vt hic. aliquin non esset bona exceptio quam fecit. Et not.versus:Sanguinis in pœnis(nisi mœchus)transigit omnis. In reliquis nulli licet: nisi crimine falsi.

SVb prætextu.} CASVS. Mutuam tibi x.factum est instrumẽtum. negasti te mihi debere, vel te soluisse dicis:vnde venit in dubium.tecum transegi pro v.& alia v.remisi: quia instrumẽtum reperire non potui : sed transactione facta instrumentum inueni. an eius prætextu litem finitam transactione resuscitare possim,quæritur : & respon.quòd non.Si autem instrumenta subtraxisti per seruum vel per alium credendum tua esse, & neutro casu commissum fuit furtum, vt propter hoc facilius veniretur ad transactionem:aut fuit simplex transactio,aut Aquil. stipulatione vallata,& accepto lata.Primò casu agam actione pristina : & si excipias de pacto transactionis,replicabo de dolo.Secundo casu cum nullum detur mihi auxilium,agam de dolo.Viuianus.

Transactio facta per dolum non est ipso iure.

e *Sub prætextu.* Prohibent iura, nisi in causa publica, vt ff.de re iud. l.imperatores.& nisi in causa ecclesiæ. vt arg.in authẽ. de nõ alie.§.sinimus.coll.ij.& nisi in causa pupilli,vt j.de iurei. l.rempublicam.li.xj.& nisi sit testamentū, vt.ff.eo.de his. Idem de codicillis, vt.ff.eo. l.imperatores.§.j.& l.non est.

f *Per se.* per se possunt subtrahi , ita vt non cadat in nomen furti, vt si apud eum sint,& non contrectet,sed celet, vt.ff. de fur.l.inficiando.circa princ.Si autem contrectaret ,fieret furtum , & daretur actio furti ad duplum eius quod continetur in instrumento, vt.ff. de fur. l. qui tabulas. & sic non daretur de dolo. quam hic dicit dari , vt ff.de dolo.l.j.§.ait prætor. & l.ij. Per alium autem subtrahit , vt si alicui mandauit vt acciperet ea:qui putans esse mandantis,ea accepit. Nec enim mãdator commisit furtum:quia non contrectauit , nec fuit præsens:nec accipiens commisit furtum, quia non fuit in dolo.vt ff.de furtis. l. fi is qui rem.ij.§. fi tu Titium, & l. si quis perferendum,& l. falsus. §. si quis nihil. Alij non exigunt huiusmodi expositiones , quia dicunt competere furti actionem cum actione de dolo , cùm sint famosæ ambæ,quod non placet, vt.ff. de dolo. l.j. & l.ideoque. ADDITIO. Aduerte quòd duplex est dolus:vnus commissus in subtrahendo: & ex illo competit actio furti,& non de dolo.Secundus est dolus commissus in celando & extorquendo a te trãsactionem, & ex isto non oritur actio furti : quia assidua contrectatione non nascitur. l. ei qui.ff. de furtis. vnde merito agitur de dolo:& isto casu loquitur hæc lex secundum Iac. But. quod approbat hic Bart.

Facta per dolum non est ipso iure.

g *Arguipotuit.* id est argutè probari.

h *Actio.* quæ est,si quidem,&c.vt statim dicit.

i *Perempta.* factio vetus. & sic fuit stipulatio & acceptilatio.

k *Constitutum tempus.* l. biennij, vt j. de dolo.l.optimum.

l *Exercere.* sic ergo vbi quis per calumniam resistit, valet trãsactio, vt hic : licet sit secus in actore committente dolum, vt dixi.§.e.l.ij. Sed cùm dolus dederit causam transactioni: quare nō est nulla ipso iure,sicut venditio, vt.ff. de dolo.l.& electer post prine. Respon.in venditione, qui rem tradit, habet de dolo.Nam vt ait B.præcesit venditio vt infirma:secuta est traditio vt infirmanda per actionem de dolo. sed iste videtur tradidisse,cum remisit actionem. Vel aliud in bonæ fidei,aliud in stricti iuris,sicut est transactio secundum B. sed hoc non placet,vt j. de inuti.stipu.l.dolo.Item quomodo datur de dolo,cùm alia competit:vt.ff. de dolo.l.j.§. si quis cum? respond. Bu. hic nulla competit post dolum admissum. Vel dic quòd hic in ea admittenda passus est dolum, vt ibi dicit

nulla ipso iure.

Item

Universidad de Deusto
Biblioteca

Item quare non datur condictio ob causam vt se reponat in obligationem: vt. ff. de condict. cau. da. l. si quis? Respon. quia hic factum fuerat à reo, quod conuenerat: sed actor dicebat se dolo inductum: vt dixi supra eod. l. actione. & facit infra. in quib. caus. cess. lon. tem. præscrip. l. j. & supra titul. j. l. cum postea. & infra de re iudi. sub specie. & ff. de except. l. qui agnitis. & de iureiur. l. admonendi. in fi.

Non minorem. ϛ CASVS. Parem auctoritatem habent res iudicata & transactio: quia vtraque finit lites: quia nihil &c. neque refert an nocte vel die fiat, cum nullo tempore excluditur cõsensus. Viuianus.

† *Cõcor. gl. in c. consuluit, super verbo odit lucē. in fin. extra de off. deleg.*

a *Non minorem.* quantum ad decidendas lites, & quantum ad exceptionem parandam: quandoque tamen secus est: vt s. eo. l. si diuersa. Item pactio non fecit ingenuum, sed sententia sic: vt j. de inge. ma. l. diffamari: & plene potes dicere vt ff. de iureiur. l. ij.

b *Siquidem.* i. quia.

c *Fides.* vt ff. de pac. l. j. in princip. & institut. de rerum diui. ϛ. per traditionem. ff. de nõ. empt. l. ex empto. in prine.

d *Factum.* scilicet trãs actionis.

e *Secunda hora.* puta in galli cantu. Et sic not. quòd valet de nocte quod fit, sicut de die: vt. ff. de test. l. ad testiũ. ϛ. posse. Sed si de nocte fit, cùm possit, vt dictum est, nũquid erunt necessaria luminaria? Respõ. sic. ff. de vend. inspi. l. i. ϛ. tria lumina. & infra de sententen. ex breui reci. l. ij. Sed arg. contra. j. ad lege Iul. de adul. Gracchus. & in auth. de iudi. ϛ. fedebunt. coll. vj.

f *Tempus.* de die, vel de nocte.

g *Repudiet.* quin possit transigi.

** sic in omnibus meis, quidã allegãt, actio.*

CVm ea. Pone casum in terminis vt in gloss. proxima. Ex qua gloss. pro declaratione ipsius nota dum dicit, scholaris in dando reus, id est qui conueniebatur, dedit siue restituit. sed dum dicit in retinendo actor, id est quod dum scholaris ageret, conuenit quod aduersarius retineret. & finalis cõclusio huius legis stat solum in hoc, quòd vbi est vera transactio & simulata emptio, statur transactioni, & contractus simulatus nihil operatur, secundum Baldum. Et adde secundum Iason. quòd simulatio non potest liquidè probari, ideo sufficiunt veri similes coniecturæ, sicut in dolo. l. dolum. infra eodem.

Casum litera-lis.

h *Cum ea dari.* scholaris gloriosus & inanis gloriæ cupidus in retinendo actor, in dando reus, cũ ageret ad fundum, cõuenit vt aduersarius retineret fundũ velut emptor, cũ retineret ex causa transactionis, modico dato scholari. Item si aliã rem dedit nomine transactionis vt sibi daretur fundus petitus, & cõuenit vt illa titulo emptionis retineretur ab aduersario, ecõtra in dando reus, qui restituit fundum, cum sit reus, sed fingit emptionem modica pecunia accepta per transactionem.

i *Præscribitur.* id est in præiudiciũ veritatis scribitur, vel ante oculos scribitur. Cũ enim vere esset trãsactio, fingebatur emptio. Et dic præscribitur, scilicet in instrumento venditionis.

k *Numeratio.* vt j. de cõtrahen. emp. l. empti. & de dona. inter virũ & vxorem. l. creditor. & plus va. quod agi. l. j. & l. si quis. A & j. si cer. pet. l. si non singuli. & l. si ex precio.

I maior transegisti. CASVS. Licet protestatus fueris in transactione dolum interuenisse, non propter hoc rescinditur transactio, nisi probetur: vt j. de dolo. l. dolum. Nota ex hac. l. quòd licet reperiatur protestatũ, non tamen præsumitur protestatio vera, nisi probetur: quod not. secundum Bald.

l *Contestatio.* i. protestatio: vt & dixi s. eo. l. interpositas, nisi ꝓbetur: vt infra de dolo. l. dolum. & de his quæ vi, &c. l. metum. Excipiunt quidam in minore, à cõtrario sensu: vt hic, sed male. ff. de iureiur. l. nã & postea. ϛ. si minor. & ff. de mino. l. nõ omnia. Vel dic contestatio de dolo. id est quòd litem fuerit contestatus super actione de dolo.

Nec intentio. ϛ CASVS. Deceisti aliquis. credebas te ei heredem: & cõuentus à creditoribus cũ eis trãsegisti, alio existente herede: repetere vis quod nomine transactionis soluisti. quæritur, an possis? respõ. quòd non: quia antequam transigeres, tibi prospicere debuisti. vnde si transegisti, licet nõ soluisti, soluere teneris. & si soluueris, non repetes. Viuia.

a al. hõ miderit.

quidem debitus legatus, potest quis ante tempus transigere, non tamen ante tempus solutionis.

m *Nec intẽtio.* i. petitio.

n *Archimedori.* cuius tas te heredem esse.

o *Obligatus.* quoquo modo vt fideiussor.

p *Tenere.* repete. nec.

q *Integro.* i. antequam trãsigeres & solueres.

r *Dari.* s. creditoribus Archimedori.

s *Numeratam.* id est datam esse.

t *Prætextu.* siue sciẽte, siue ignorante ius vel factum.

u *Petitionem.* id est repetitionem.

x *Deducta.* non etiam soluta: & hoc præcedente transactione.

y *Non posses.* & cui denegatur hæc defensio, multo magis actio, nec etiam à veris heredibus repetas, qui non sunt liberati per tuam transactionem. & sic est contra. ff. de peti. hered. l. si quid possessor. Sed die quòd ibi soluit ex contractu defuncti, hic autem ex suo, scilicet transactionis. hoc modo intelligitur. ff. de pac. l. si tibi. ϛ. fin. aliàs pe. Item cõtra. ff. de tu. & ra. dis. si ex duobus. sed aliud in tutoribus & curatoribꝰ, qui vna obligatione & actione tenentur. hic autem non soluit ex obligatione qua tenebãtur heredes, sed sua, vt dixi. Item nota datũ vel promissum *Contiad* transactionis causa etiã indebitũ nõ posse repeti: sed tũc solui *Transactionem* debet, vt hic, & j. de condic. indeb. l. si cittra. & de non nu. pec. *nis causa* l. si transactionis. & de cõtrahen. stip. l. scire. & de plus peti. l. j. *datum non* nisi in casu quando actor calumniatur, vt ff. de cõdic. indeb. in repetitur. summa. Non posses. fui aduocatus in causa tua. promisisti mihi l. transegi pro. xl. residuum non possum petere.

I quidem. ϛ CASVS. Debebat tibi aliqua mulier x. ea petijsti. dicebat se soluisse, vel nihil debuisse. vnde venit in dubium, & cum ea transegisti. v. tibi soluit, & alia. v. remisisti. an alia. v. petere possis? quæritur, & respõ. quòd non, quia obstat exceptio. si autem confessa tibi debere quinque, soluit. v. alia quinque petere non prohiberis, si alia. v. debeat. Viuian.

z *Instrumento.* transactionis.

a *Conuenit.* minore pecunia ob transactionem accepta.

b *Perspicis.* vt. ff. eo. l. qui fidem.

Decisione.

xx. Iidem. AA. & cc. Antisiæ.

NOn minorem[a] auctoritatem transactionum, quàm rerum iudicatarum esse, recta ratione placuit. Siquidem[b] nihil ita fidei[c] congruit humanæ, quàm ea quæ placuerant, custodire. Nec enim ad rescindendum pactũ[d] sufficit quòd hoc secunda[e] horã noctis interfuisse proponas: cùm nullũ tempus[f] sanæ mentis maioris vigintiquinq; annis consensum repudiet. ϛ S. IIII. Kalen. Octob. ipsis AA. Conss.

Simulata emptio ex causa transactionis facta fictum emptorem non obligat ad precium soluẽdum. Bal. Vel sic: Transactio vera præualet venditioni ex causa trãsactionis simulatæ, ideo precium ex eo fictum peti non potest. Saly. Vel sic, Plus valet quod agitur, quàm quod simulate concipitur. hoc dicit Alexander.

xxi. Iidem. AA. & cc. Geminiano.

CVm ea quæ transactionis causa dari[h] aut retineri conuenit, velut emptorem eum quem accipere placuerat, obtinere præscribitur: [i] his quæ simulatè geruntur, pro infectis habitis frustra facti precij postulatur numeratio.[k] S. V. Non. Octobr. ipsis AA. Conss.

Protestatio vel contestatio super dolo nõ facit dolum præsumi. hoc dicit Salycet. & Alexan. Vel sic: Transactio non rescinditur ex protestatione. Iac. But.

xxii. Iidem. AA. & cc. Alexandro.

SI maior transegisti, ad rescindendam transactionẽ de dolo contestatio[l] * non sufficit. S. Kalend. Decembr.

CVm ea. Pone casum in terminis vt in gloss. proxima. Ex qua gloss. pro declaratione ipsius nota dum dicit, scholaris in dando reus, id est qui conueniebatur, dedit siue restituit. sed dum dicit in retinendo actor, id est quod dum scholaris ageret, conuenit quod aduersarius retineret. & finalis cõclusio huius legis stat solum in hoc, quòd vbi est vera transactio & simulata emptio, statur transactioni, & contractus simulatus nihil operatur, secundum Baldum. Et adde secundum Iason. quòd simulatio non potest liquidè probari, ideo sufficiunt veri similes coniecturæ, sicut in dolo. l. dolum. infra eodem.

h *Cum ea dari.* scholaris gloriosus & inanis gloriæ cupidus in retinendo actor, in dando reus, cũ ageret ad fundum, cõuenit vt aduersarius retineret fundũ velut emptor, cũ retineret ex causa transactionis, modico dato scholari. Item si aliã rem dedit nomine transactionis vt sibi daretur fundus petitus, & cõuenit vt illa titulo emptionis retineretur ab aduersario, ecõtra in dando reus, qui restituit fundum, cum sit reus, sed fingit emptionem modica pecunia accepta per transactionem.

i *Præscribitur.* id est in præiudiciũ veritatis scribitur, vel ante oculos scribitur. Cũ enim vere esset trãsactio, fingebatur emptio. Et dic præscribitur, scilicet in instrumento venditionis.

k *Numeratio.* vt j. de cõtrahen. emp. l. empti. & de dona. inter virũ & vxorem. l. creditor. & plus va. quod agi. l. j. & l. si quis.

xxiii. Idem. AA. & cc. Titiano.

NEc intentio[m] creditorũ Archimedori[n] * cui alios succesisse profiteris, si obligatus[o] pro eo non fuisti, tenere[p] te potest: sed hoc integro[q] negotio tractari conuenerat. Nam cum iam quæstionem trãsactione decisam, & à te dari[r] placitam, numeratam[s] pecuniam proponas: huius indebiti soluti prætextu[t] improbè tibi petitionem[u] decerni postulas: cùm etsi tantùm in stipulationem fuisset deducta, [x] indebiti promissi velamento defendi non posses. Y Dat. VIII. Idus Mart. CC. Conss.

** al. hõ miderit.*

Solutio partis debiti ex causa transactionis, inducit liberationem à toto: secus in cõfessione partis facta à reo. hoc dicit Baldus & Salycetus.

xxiiii. Iidem. AA. & cc. Victorino.

SIquidẽ ex causa trãsactionis acceptis his quæ instrumẽto[z] cõtinẽtur, nihil ampli[a] peti cõuenit: [a] aduersaria tua exceptionis auxilio defendi perspicis. [b] Sin verò certam quantitatem quasi solam ab ea debitam reddere se debere, sine litis decisione[a] confessa est: tam eam[b], quã residuam debiti partem petere minimè prohiberis. S. V. Non. April. Sirmij. CC. Conss.

Transactio non rescinditur ob defectum causæ non expressæ. h. d. Bar. & Bald. Vel sic: Defectus causæ impulsiuæ vel finalis in cordo retentæ non vitiat transactionem, vel debiti remissionem. Saly.

xxv. Iidem. AA. & cc. Marcellæ, & Quirillæ.

SImaiores[c] vigintiquinque annis cũ patruo siue auunculo vestro transegistis, [d] vel ei debita donationis causa fictis: non idcirco quòd hoc eius[f] hereditatis captandæ causa, id est spe futuræ successionis vos feciſſe proponatis, aliis ei succedentibus instaurari finita debẽt g. S. II. Id. Apri. CC. Conss.

Status liberorum ex contractu matris non læditur. Bald.

xxv i. Iidem. AA. & cc. Dionysiadæ.

TRãsactione matris,[h] filios eius non posse seruos fieri notissimi iuris est. S. Idibus April. CC. Conss.

Valet transactio homine ægri sicut sani: dummodo sit sane mentis. Baldus.

xxvii. Iidem. AA. & cc. Catoni.

SAnum mente, licet ægrum corpore, rectè transigere manifestum[i] est: nec postulare debueras improbo desiderio placita rescindi valetudinis corporis aduersæ velamento. S. VII. Idus Maij. CC. Conss.

Ex solo transactionis pacto non datur actio, nec primitiua tollitur: quia si agatur, contra excipientem replicatio datur. Sal. Vel sic: transactio cum scriptura vel sine, facta apud acta vel extra, producit exceptionem: actionem vero non, si fuit facta nudo pacto. & reus eam non seruans conueniri potest primitiua actione, contra quam si excipiat, repellitur replicatione, cuius virtute compellitur implere conuenta: aliàs ad viteriora procedetur in causa super actione primitiua. Alex.

xxviii. Iidem. AA. & cc. Sapritæ.*

SIue apud acta rectoris prouinciæ, siue sine actis,[k] scriptura intercedente vel non, [l] transactio interposita est: hæc seruari conuenit. [m] Sed quoniam vt certũ[n] quid accipias, conueniſſe te, licet sine scriptura, proponis, nec huius rei causa stipulationem secutam esse: quantis ex pacto[o] non potuit nasci actio, tamen rerum vindicatione pendente[p], si exceptio pacti opposita fuerit, doli mali vel in factum[q] replicatione vsa, poteris ad obsequium placitorum aduersarium tuum vrgere. Datum III. Non. Iulian. CC. Conss.

Transactio generalis generalem parit acceptionem in eo quod tunc poterat sub actione proposita includi, non in eo quod includi non poterat, licet actor transigens includi per errorem putaret. Alexand. & Bal. vel sic: Generalis transactio non rescinditur prætextu specierum nouiter repertarum, nisi transactionis tempore apud tertium fuerint constitutæ. Salycetus.

** Apphia rita.*

** Contrarius tenet Bart. Bald. Pau. & Ia. quia ibi loquitur de concione que datur vt dicatur quis reddatur securior & non de cautione que habet vim implementi. Iaso.*

d Vtraque placet Saly.

a *Decisione.* i. nõ interposita transactione. in vtroq; ergo plus fuit petitum, & minus solutũ siue confessatum. vnde videbatur quòd sicut in primo est exceptio pro residuo, sic & in isto. Sed cõtra est, vt hic, & ff. de pact. l. si vnus. ϛ. & in summa. aliàs ante omnia. & l. si intra. & ff. eod. l. cum Aquiliana. & ff. de except. rei iudica. l. si ex testamento. & infra de sol. si inter. s. l. si interest. & infra de furtis l. post decisionem.

b *Tam eam.* quantitatem scilicet quã fuit confessa se debere.

S *Imaiores.* ϛ CASVS. debebat tibi patruꝰ tuus x. petisti, & cum eo transegisti, & quinque remisisti ea spe vt heredẽ te institueret. instaurare per transactionem litem iam sopitam frustra conaris: quia agenti tibi actione pristina obstabit exceptio. Nota hic quod licet donatarius non instituat donatorem heredem, nõ propterea dicitur ingratus: ideo non reuocatur donatio, quanquã nil relinquatur donanti in testamento donatarii, secundum Baldũ.

c *Si maiores.* auunculus meus mihi centum debebat: transegi cum eo pro xx. quia credebam quòd me heredẽ faceret, non possum petere.

** Dionysiadæ.*

d *Transegisti.* minore pecunia ob transactionem accepta quã debetur.

e *Conditione.* sed quid si actor expressisset cõditionem, puta remitto tibi litem si me feceris heredem? Resp. vt dicam infra eo. l. cũ donationis.

f *Eius.* scilicet patrui.

g *Debent.* vt infra de condic. ob cau. da. si repetendi. & ff. de condi. cau. da. l. ij. ϛ. quanquã constat.

TRansactione.} CASVS. Debet tibi aliqua mulier decẽ: ea petijsti. & transegisti vt filij sui ferui tui forent. quæritur, an eis præiudicet transactio? Et resp. quòd non. Vel dic duo inter se transegerunt de muliere aliqua, dicentes esse eorum ancillam, non præiudicat filiis quo minus liberi sint. Viuianus.

h *Transactione matris.* i. facta à matre vel inter alios super conditione matris. nam hæc non valet, vt infra eod. l. si. nor. & facit. ff. e. l. de re filiorum. & de pac. si vnus. ϛ. & in summa. & de reg. iu. non debet alteri. & infra de proba. l. ad probationem. ij. & de lib. cau. l. post certi.

SAnum. Ista lex plana est, ideo pone casum per teipsum.

i *Manifestum est.* non eo minus quia æger est, sicut nec eo minus testari potest, vt infra qui testa. fa. pos. l. senium.

S *Iue apud.* ϛ CASVS. Transactione facta inter te & aduersarium tuum, siue coram iudice, siue extra iudicium, scriptura interueniente vel non, rata est & obseruanda. si ergo fundum petebas, & transegi vt quinque tibi darem, & mihi fundi posses remanere: si non stem placitis, an tibi detur actio ex pacto transactionis? Ref. quòd non. Si autem intercesserit stipulatio in transact. ages ex ea. si non ages ex actione pristina. & si excipiam ex pacto transactionis, replicabis de dolo, vel in factum, si fuerit parens vel patronus: & sic consequeris quod conuenit ꝰ pristinam velim euidere petitionem fundi, & ita ad aliud agit quis, & aliud consequitur. agitur ad fundum, sed hoc conse. quitur hic agens, scilicet vt fiat quod in pacto conuenit. Viuianus.

k *Actio.* tantundem enim valet, vt s. tit. j. l. pacta. ij.

l *Vel non.* tantundem enim similiter valet, vt supra eo. l. cum

m *Conuenit.* si quidem nihil, &c. vt supra eod. l. non minorem.

n *Certum.* puta x. idem si incertum.

o *Pacto.* scilicet nuda transactione. & intellige ad dandum actori, vt hic, & supra tit. j. l. cum proponas. ij. sed ad repetendum reo quod dedit, sic. vt ff. de cõdict. causa. da. l. iij. ϛ. j. in princ. & de condi. inde. eleganter. ϛ. pe. ibi. Sed quare non actori sicut reo datur? Respon. secundum B. quòd hæc spes incidit in contractum illum, facio vt des: ex quo debet dari de dolo. vt ff. de præscri. verb. naturalis. ϛ. quòd si faciã. hæc autem scilicet, de dolo locũ habere hic non potest: quia alia cõ petit vel competiit, vt ff. de dolo. l. j. ϛ. si quis cum. Hoc autem non valet: quia sic posset dici, a do vt des, cum remittere sit dare. vt ff. de con. causa da. si mulier. Dic ergo quòd est ea ratio, quia est nudum. nec enim est vestitum aliquo vestimẽto etiam rei interuentu, quod magis videbatur: quia licet remiserim, non tamen plene vestiui, cũ adhuc possim agere, vt ff. de condic. inde. l. elegan. ter. ϛ. pe. ibi. Sed hic non videtur &c. quid ergo si per acceptilationem liberaui? Dico idẽ, quia saltem de facto agere possum: vt infra e. vbi secundum H. Azo. cõtra vt ff. de pac. l. in traditionibus. & sap. de pac. l. legem. Itẽ quid si caueam me nõ acturum? Respond. videor plene vestisse, vt ff. de condi. insti. l. iiij. ϛ. fi. nõ tamẽ possum cogi ad cauendum nisi conuenerim hoc, vt ff. de condi. cau. da. l. iiij. in prin. licet aliàs quandoque quis cogatur ad cauendum, vt in contractibus. vt ff. de iudic. l. in omnibus. & in feriuitutibus, vt ff. si ser. vind. l. harum. & in vltimis voluntatibus fauore earum, vt ff. de condi. & demon. l. Mutianæ. Nec ob. quòd si stipulor conuentum quòd posim petere: quia tunc est vestitum stipulatione siue promissione mea. lex enim mihi suum non meum denegat auxilium. Item no. quòd hoc est regulare, quòd ex nuda trãsactione non datur actio. Fallit autem in duobus casibus vbi datur actio, vt infra e. l. si pro fundo, & supra e. l. cum mota. vel dicas quòd in legibus illis fuit à lege data, non nativa. vel in l. cum mota fuit contractus innominatus, do vt facias. licet prænuerit illa in faciendo. Item quæ est differentia inter contractum, facio vt des, & pactum trans actionis? Respond. aliud est factum de quo dicitur in dicto contractu, quod scilicet prorsus consummari potest, vt scribo librum, mando, mitto seruum: quæ reuocari non possunt. & aliud de quo hic loquitur, quod non prorsus perficitur, vt d. l. eleganter. ϛ. penul.

Contrarius tenet Bart. Bald. Pau. & Ia. quia ibi loquitur de concione que datur vt dicatur quis reddatur securior & non de cautione que habet vim implementi. Iaso.

p *Pendente.* dicitur pendere prima vindicatio propter incertum exitum. quia incertum est an rem redderet, an cõuentum seruaret, vel die d pendet ex eo quòd non prorsus definit esse dominus remittens. quod est not. Sed arg. cõtra ff. ad leg. Fal. l. iij. ϛ. i. melius facit. l. iiij. secundum Bar. hic.

d Vtraque placet Saly.

q *Vel in factum.* contra patrem vel patronum, vt ff. de doli except. apud. ϛ. aduersus.

r *Vigere.* nõ præcise. sed causatiue si vult euadere primã petitionẽ. sic & aliàs aliud petitur, & aliud quis cõsequitur, vt s. ti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

j.l.si pacto.& j.de rei vxo.act.§.j. Sed vsquequo audietur hic reus? Resp. [a] vsque ad sententiam, vt infra eo.l. si maior. Vel [b] post diem vsque dum conueniatur iudicati, vt ff.de peti.here. item veniunt.§.idem recte ait si noxali. Item opponitur: quia semper ex transactione datur actio. Nam aut dolo me induxisti, & datur de dolo: aut non seruas conuentionem, & ago conditione ob causam: vt dixi supra.e.l.sub prætextu. Respondeo, [c] de dolo datur ex delicto, non ex pacto. Item ob causam, non ex pacto, sed vt se reponat in obligationem. hæc autem lex ex pacto denegat. Item quod dicit da ti primâ, fallit [d] in accusatione: vt infra ad Turpil. quamuis.

a *Istam cõmuniter sequuntur scribentes hic.* b *Ista nullo modo potest esse vera. Sal.*

c *Ista approbat Iaso.*

d *Et istud est odiosum Iaso, hic.*

S Vb *prætextu.*] Casvs. Cõueni te pro curatorem meum, pone actione mandati petitione generali proposita, hoc est vt ratione reddas administrationis quam gessisti. interueniente postea inter te & me generali trãsactione, hoc est quod amplius de administratione tua te non conueniã: reperitur postea aliqua species administrationẽ tuã contingens, de qua nihil fuit actũ neque cogitatũ trãsactione. Quæritur, an prætextu rei postea repertæ possim rescindere transactionem? Resp. quòd non. nisi forte res illa seu species apud alium tempore traosactionis fuerit constituta, quam meam esse ignoraui. Viuian.

a *Sub prætextu.* generalis fuit petitio, & generalis fuit transactio, & in omnibus nocet etiam in ea specie de qua cogitatũ non fuit, nisi dolus interueniat aduersarij. vt ff.de pact. tres fratres. vel aliàs sufficiens causa: vt ff. eod.l. de re filiorum. & l.de his. & l.non est. Sed contrarium huic supra eo.age. Sol. vt ibi. [c] Item contra infra de iud.l.ij, sed ibi fuit specialis petitio, licet generalis sententia: vt infra eo. ſi de certa. quod non placet: immo aliud in iudiciis, quæ restringuntur ad cogitata, cũ reddantur in inuitum, vt ff.de verbo. oblig. inter stipulantem. §.j. & aliud in trãsactione quę ex cõsensu fit, & ideo tollitur: vt infra vt ac.ab here. & contra here.l.j. Item & quando est petitio specialis in transactione & iudicio, & decisio generalis: ipso iure non nocet in transactione: nisi in specie petita, vt j. eo. ſi de certa. Sed in iudicio sic, licet replicetur, vt potest dici per prædictam l.ij.de iud. quod non placet. Item huic contra infra ſi aduer. rem iudic.l j. Solu. [f] ibi indefinitè, hic generaliter facta fuit decisio. Vel ibi in iudicio, immo ibi iure restitutionis. [g] Et quod hic dixi in transactione generali & petitione speciali, serua etiã in arbitrio, vt ff.de arbi.l.ſi cũ dies.§.plenum. Item quære hic quod quæ ſuni.ff. de pac.l.ſi vnus.§.illud.

b *Prætextu.* hic quondam pupillus tranlegit cum tutore vel curatore.

c *Specierum.* agebatur generali vel vniuersali iudicio.

d *Finita.* id est ea quæ sunt finita.

e *Proprietatem.* ad differentiam personalis actionis.

f *Potest.* loquitur tranſigenti qui tempore transactionis putauit eam rem esse apud eum cum quo tranſigebat, cum esset apud alium, vel eõtra. [h] hoc quidem ei nocet. vel dic [i] quòd erat error circa proprietatem hoc modo, hic adultus, non credebat suam, eo quòd non erat inter ceteras res suas constituta apud procuratorem, sed apud alium. Sed quid ſi actor sciebat esse apud eum sed non credebat suam? Adhuc dicit Plaidem, quia de ea non viderur cogitasse, vt ff.de nego. gest.l. Pomponius.in fin.& de li.le.l.non solum. ij. ſi heres.& l.ſi.§. Titia. & de excep. rei iudi.l. ſi ex testamento. & quia super personalibus non super realibus petitionibus trãsegit, immo puto etiam ſi super realibus petitionibus transegit. Alij dicũt contra quod dirigit sermonem reo, scilicet quod etiam de illa re ſit ei transactum.& ſic concordabit cum principio huius.l. Vel primo non credebat suam, eo quòd erat apud alium, tamẽ nihilominus prodeſt ei transactio. Accur.

f *Reprobatur per omnes scribentes hic.* g *Istam tenet B. Bal. & Saly.*

h *Ista duæ lecturæ sunt veræ secundum Bart. sed prima videtur mihi veram secundum.1a.hic i Idem B. Pau. & alij.*

k *Et bene ſic super petitione primo actio reales tũ in-*

T Ransactione.] Casvs. Pone induxiſti me dolo vt fundum meum (quem meliorem credebas) cum famulo tuo permutarem. tu ipse deceptus fuiſti. Quæritur, ſi contractum rescindere velis tanquam dolo initum, an debeas audiri iurpitudinem propriam allegans. & respondetur quòd non: mihi bene licebit agere & facere vt fietur transactioni. Ex hac. l. not. argumen. quòd positio dicitur criminosa quodcunque contineat crimen, siue criminaliter siue ciuiliter, & ideo non debet responderi quando fiet aduersario. & ita inducit Bart. istum tex.

Sententia quomodo profertur. § Concor. ad hanc. l. ca. ex posita, cum ſuper verbo compromiſit. extra de arbitris.

g *Magis.* electiuè [l] ponitur, & aduersa pars bene poterit eam rescindere, vt supra titu.j. cum postea. & ſi velit, poterit agere vt fietur transactioni, vt diximus. ff.de dolo.l.& eleganter. circa princip. Sed ſi ambo dolo fecerint, neuter agit, vt ff. de dolo. ſi duo. Sic ergo nota quem non debere allegare turpitudinem suam. [m] vel sic neminem ex suo dolo lucrari, nec alij nocere: vt infra de excep. rei iudic.l.ſi causam. & ff. de re iudica.l.ſi ſe.§.ſi ex conuentione. & tunc ſi nona actio renouetur in dubiũ, potest super ea tranſigi, vt ff.de minor.l.minor annis. xxv. Alij dicunt quòd possit fieri transactio per Aquilianam stipulationem super sententia: licet nõ ſim pliciter. quod non plicet, quia ex quo prohibetur transactio, ergo quælibet eius species. Sunt autẽ eius species duæ, scilicet simplex, & per Aquilianam stipulationẽ. vt ff.e.l.ij.

[l] *Imo ſingulariter sic dicit Bart. istum tex. Cy. Sal. & Iaſ. hic.*

[m] *Ad hoc communiter sequuntur scribentes hic.*

Euclionis plino.

C S *Ide certare.*] Casvs. Tenebaris mihi ad fundum: egi & transegi his verbis expreſsis vt amplius nõ petam hoc nõ adiecto, nomine fundi. subintelligitur enim & ſi non apponatur nomine fundi, an per ista generalia verba mihi præiudicẽ quantum ad species ad quas mihi alias tenebaris, quæritur: & respondetur quòd non. Viuia.

h *Si de certare.* id est de specie certa, puta fundo: incertum tamen erat propter litem, an posſem petere: alias contra. ff. eo. l.j. Accur.

i *Peti.* vnde videbatur propter generale pactũ in transactione comprehensum, nec aliquo speciali nomine coartatum. de omni re transactum: sed non est ita: vt hic, & j. ad Vell. iubemus. & ff.e. qui cum tutoribus, & j. de iud. licet. & j. ſi aduersum iud.l.j. & ff. de arbi. ſi cum.§.plenum. & de condic. indebi. l. Stichus. §. idem quæsiuit.

k *Eo nomine.* id est nomine rei de qua fiebat transactio.

l *Quæſtionibus.* de quibus non fuit actum nec cogitatum: [n] & potest intelligi ita vt ſi de eadem re experiar: ſi tamen ex alia causa, nõ obstat transactio, sicut nec sententia: vt. ff. de excep. rei iudica. l. cum quæritur. argu. ff. eo. qui cum. in prin. & in ſi. Sed hoc puto falsum secundum H. tribus rationibus. Prima: quia vbi est generalis petitio & transactio, nocet in omnibus omnino, etiam de quib. nõ cogitaui: vt ſ. eo. ſub prætextu speD cierum. licet secus ſit in iudicio. j. de iud. l.ij. Idem ergo debet esse in specie, vt in omni causa noceat quantum ad illam rem. ff. de admini. tuto. l. ſi duo. in ſi. licet huic rationi posſet respõderi esse verũ ſi agat ex eadem causa. Quid enim ſi prius personali, nunc rei vindicatione agit? Secunda ratio est, quia vbi promitto nõ mouere litẽ, teneor nõ mouere controuerſiã etiã occasione iuris futuri: vt ff. de verbo. obliga. ſtipulatio iſta. §. quæſitũ. & §. sed quatenus. Tertia ratio est in eo qui facit pactũ de fundo nõ petendo: & postea petit vſum fructũ: quẽ nõ potest petere nisi ex alia causa: & tamẽ repellitur: vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. pe. immo ibi petitur vſusfructus causalis: & ſic ex eadem causa agitur, qua primo. Additio. Dicit Bart. hic quod cõtra opinionẽ. Hug. est casus secundũ. l. ſi ita quis promiserit. §. ſi ff. de verb. obli. Vide. c. abbate sanè. de re iud. ſi. vſ.

n *Contra. c. cum ſecundum. extra de rescript. Tract. de generalibus in materia.*

S *I causa cognita.*] Casvs. Petebas à me x. obtinuiſti. nõ appellaui intra x. dies: neque in integrum aduersus sententiã fui restitutus, quia non eram minor: an super actione in factũ ex re iudicata tranſigere posſim: quæritur & respon. quòd nõ quaſi super certo. vnde ſi eam per ſtipulationẽ Aqui. & acceptil. non ſuſtuliſti: vt pars pareat iudicatis, præses prouidebit. Viuianus.

Si causa.

a *Si causa cognita.* vt infra de iud.l. iudices.

b *Iure.* præſentibus partibus. vel vna contumaciter absente, quoque. & l. contumacia. & infra de senten. ex breui. recit.l.ij.

c *Appellationis.* quæ est communis iuris.

d *Restitutionis.* quod est speciale ius.

e *Non est.* neque potest ſuſpendi, vt ff. de condic. indeb. l. elegãter. ſ.j.

f *Super indicato.* vt posse super certo. & adde quod diximus. ff. eo. l. post rem.

g *Transigi.* nisi animo donandi vel nouandi: vt & illa reuocetur in dubium, vt pote super certo. tamẽ per pactum de non petendo potest ipsum liberare.

h *Actionem.* in factum ex re iudic. vt infra de re. cre. l. actori.

i *Personis.* animo forte donandi vel nouandi, quod fieri potest: vt infra de excep. rei iudic. l. ſi causam. & ff. de re iudica. l. ſi ſe. §. ſi ex conuentione. & tunc ſi nona actio renouetur in dubiũ, potest super ea tranſigi, vt ff. de minor. l. minor annis. xxv. Alij dicunt quòd possit fieri transactio per Aquilianam stipulationem super sententia: licet nõ ſim plicite. quod non plicet, quia ex quo prohibetur transactio, ergo quælibet eius species. Sunt autẽ eius species duæ, scilicet simplex, & per Aquilianam stipulationẽ. vt ff. e. l.ij.

k *More.* quẽ habes ff. de re iudi. l. à diuo. §. j.

S *I pro fundo.*] Casvs. Petebam à te fundum Titianum. tranſegi, & conueni vt dares fundum Seianum liberum, neque aſſenum, vt pro parte vel toto à lite recederem. recesſi. fundus euictus est, vel alij erat obligatus, volo rescindere transactionem, nunc quid possum, quæritur? & respon. quòd non, sed ſi intereſſet ſtipulatio, agam pro euictione ex ea ſi non, agam præscriptis verbis ad intereſſe. Si autem fundus Titianus quem petebam, fuerit à te euictus, vel à fisco, vel ab alio, non ideo euictionis actionem habes: & tibi imputare debes quòd eum non reſtituiſti cum tradere potuiſti. Viuianus.

l *Si profundo.* Titiano.

m *Prædium.* Seianum.

n *Liberum.* & non obligatum, vel alienum in totum vel pro parte: ideóque iuſtum titulũ in eo dedit tibi, tu autem ei nullum, cum nihil ei tradi iuſti.

o *Dari.* id est accipientis fieri. vt ff. de verb. obli. vbi autem. §. ſi. ſi ergo euincitur, apparet non feciſſe factum accipientis.

P *Seruari.* id est causa ſeruandi.

q *Agere.* ſic & in contracta permutationis non agit prius, ſed re tradita euicta. ſic & ff. de re. permu. l. j. §. ſi. & ſic non est cõtra. vt ſ. l. ſiue apud. vel ſolue vt ibi. Item facit. ff. de ſol. qui ſibi aut Titio.

Apostrophe.

r *Constituas.* apostrophe, id est mutatio personarũ est. Vel dic, eidẽ quærenti de pluribus quæstionibus respõdet imperator.

s *Potes.* vt ff. de rei vin. l. at ex diuerſo. §. peritor. & de condi. fur. l. ſi furuus. §. cauere. Sed contra ff. de do. inter vi. & vxo. ſi donatæ. Sol. ibi conuentus habuit causam ab actore: vt ibi dixi. Accurſius.

Codex.

C Vm donationis.] Casvs. Tutelam fratris tui geſsiſti, & in eo. ex mala administratione tenebaris. Idem pubes factus petiit à te illa c. & transegit, vel animo donandi remiſit, quia pollicitus ex quòd illum heredem faceres, & alios heredes postea inſtituiſti, vult venire cõtra transactionẽ, quaſi dolo esset inductus. an posſit, quæritur? & respon. quod non. quia non videtur volens dolum paſſus: nec ex pollicitatione tua adſtringebaris, ei esset contra bonos mores, quaſi de futura ſuccesſione: neque valet etiam ſi ſtipulatio esſet interpoſita. Vel ſic forma quæstionẽ, An ipſe posſet agere de dolo. vt admpleatur quod promiſiſti? Resp. quod nõ obligatus es ad relinquendum alicui hereditatem tuã. Viuianus.

t *Dolus.* Nota, dolus &c. vt infra de rescinden. venditio. l. venditor. & ff. de reg. iuris. l. nemo videtur. & ff. de actio. emp. l.j. in ſi. Itẽ nota ſcire ſe ius habere vel ſibi deberi, trãſactioni non nocere: ſic eo cõtra nisi esset in inſtitente, id est in actore, vt ff. de condi. indebi. l. in ſumma. §.j.

u *Adstringitur.* cum tit contra bonos mores. & idem ſi interueniſſet ſtipulatio, vt ff. de verbo. obligatio. l. ſtipulatio hoc modo. imparatur ergo ei, qui tali pollicitationi credidit. Et nota hic tres caſus. nam aut qui remiſit, nihil de hereditate dixit, ſed in corde retinuit, & tunc valet pactum, ſiue ille cui tranſigebatur, eam pollicebatur. vt hic, ſiue nihil dicebat. vt ſupra eod. l. ſi maiorem. Aut dixit quidem, ſed in forma conditionis. vt puta, remitto tibi, ſi me feceris heredem. & tunc nulla est remiſsio secundum B. ſicut & ſtipulatio ſub impoſsibili conditione facta non valet, vt inſtituntur impoſsibilia. vt ff. de conditio. inſtitu. l. filius. & l. conditiones. Sed Pla. dixit pendere remiſsionem in cuentum conditionis. nec enim est turpis, cum non captetur mors alicuius: ſed tantum ex teſtamento ſe ſperet hereditatem. Si [a] vero remittat, & dicat, Ideo hoc facio, vt me facias heredem, & ſic etiam vterque conſentiat: dico quòd non posſet petere debitum, quia in pari causa potior est conditio poſsidentis, vt infra. de condi. ob turp. causam. l.ij. Accurſius.

u *Adstringitur.* cum tit contra bonos mores. & idem ſi interueniſſet ſtipulatio, vt ff. de verbo. obligatio. l. ſtipulatio hoc modo. imparatur ergo ei, qui tali pollicitationi credidit. Et nota hic tres caſus. nam aut qui remiſit, nihil de hereditate dixit, ſed in corde retinuit, & tunc valet pactum, ſiue ille cui tranſigebatur, eam pollicebatur. vt hic, ſiue nihil dicebat. vt ſupra eod. l. ſi maiorem. Aut dixit quidem, ſed in forma conditionis. vt puta, remitto tibi, ſi me feceris heredem. & tunc nulla est remiſsio secundum B. ſicut & ſtipulatio ſub impoſsibili conditione facta non valet, vt inſtituntur impoſsibilia. vt ff. de conditio. inſtitu. l. filius. & l. conditiones. Sed Pla. dixit pendere remiſsionem in cuentum conditionis. nec enim est turpis, cum non captetur mors alicuius: ſed tantum ex teſtamento ſe ſperet hereditatem. Si [a] vero remittat, & dicat, Ideo hoc facio, vt me facias heredem, & ſic etiam vterque conſentiat: dico quòd non posſet petere debitum, quia in pari causa potior est conditio poſsidentis, vt infra. de condi. ob turp. causam. l.ij. Accurſius.

In vetuſtiſſimis exemplaribus hec lex, cũ donationis, præced. l. ſi profundo. Val. violenti.

T Ransactionem [x] quæ domini translatione, vel actione peracta * ſeu peremptа finem accepit, cum ea amicis * etiam interuenientibus [y] reuera ostenditur processiſſe, D nec ex eo quod causa propter quam facta est, non ſit ſecuta: nec etiam ex eo quòd causa finita est, non ſit ſecuta: nec etiam potest agi ex pollicitatione ſeu promiſsione, quæ nõ valet tanquam contra bonos mores. b. d. in effectu. Alexand.

** al. Partæ aliàs, parata.*

** Iste tex. est ſingularis, ſecundũ Bart. Pau. & Iaſ. hic. in caſu ſuo, ex quo notat quòd præſentia amicorum facit ceſſare præſumptionẽ metus. Turpia de iure dicuntur impoſsibilia. a ſta. gl. est ſingularis ſecundum Aug. in § ſi impoſsibilis. inſt. de inutiſtipu. & ſecundum Iaſ. hic.*

xxxvi. Iidem. aa. & cc.
Hammoni.

T Ransactionem [x] quæ domini translatione, vel actione peracta * ſeu peremptа finem accepit, cum ea amicis * etiam interuenientibus [y] reuera ostenditur processiſſe, D nec ex eo quod causa propter quam facta est, non ſit ſecuta: nec etiam ex eo quòd causa finita est, non ſit ſecuta: nec etiam potest agi ex pollicitatione ſeu promiſsione, quæ nõ valet tanquam contra bonos mores. b. d. in effectu. Alexand.

xxxiiii. Iidem. aa. & cc.
Cyrillo & Ptolomaidi.

C Vm donationis * ſeu tranſactionis causa adminiſtratæ tutelæ debiti ſcientes vos obligatione fratri vestro remiſsiſse proponatis, nec vnquam volentibus * dolus [t] inferatur: fruſtra de dolo queriminec ad implendum promiſsum hereditatis propriæ C pollicitatione quiſquam adſtringitur. [u] PP. VI. Id. Nouẽb. CC. Conss.

** In vetuſtiſſimis exemplaribus hec lex, cũ donationis, præced. l. ſi profundo. Val. violenti.*

Præſentia amicorũ inducit præſumptionem quod non interuenit metus. Bal. Vel ſic. In transactione non præſumitur metus, niſi probetur. Et ſi qua ſuſpicio foret, interuenitus amicorum illum tollit. b. d. Salycet.

xxxv. Iidem. aa. & cc.
Hammoni.

T Ransactionem [x] quæ domini translatione, vel actione peracta * ſeu peremptа finem accepit, cum ea amicis * etiam interuenientibus [y] reuera ostenditur processiſſe, D nec ex eo quod causa propter quam facta est, non ſit ſecuta: nec etiam ex eo quòd causa finita est, non ſit ſecuta: nec etiam potest agi ex pollicitatione ſeu promiſsione, quæ nõ valet tanquam contra bonos mores. b. d. in effectu. Alexand.

xxxiiii. Iidem. aa. & cc.
Cyrillo & Ptolomaidi.

C Vm donationis * ſeu tranſactionis causa adminiſtratæ tutelæ debiti ſcientes vos obligatione fratri vestro remiſsiſse proponatis, nec vnquam volentibus * dolus [t] inferatur: fruſtra de dolo queriminec ad implendum promiſsum hereditatis propriæ C pollicitatione quiſquam adſtringitur. [u] PP. VI. Id. Nouẽb. CC. Conss.

** al. Partæ aliàs, parata.*

** Iste tex. est ſingularis, ſecundũ Bart. Pau. & Iaſ. hic. in caſu ſuo, ex quo notat quòd præſentia amicorum facit ceſſare præſumptionẽ metus. Turpia de iure dicuntur impoſsibilia. a ſta. gl. est ſingularis ſecundum Aug. in § ſi impoſsibilis. inſt. de inutiſtipu. & ſecundum Iaſ. hic.*

Præſentia amicorũ inducit præſumptionem quod non interuenit metus. Bal. Vel ſic. In transactione non præſumitur metus, niſi probetur. Et ſi qua ſuſpicio foret, interuenitus amicorum illum tollit. b. d. Salycet.

xxxv. Iidem. aa. & cc.
Hammoni.

T Ransactionem [x] quæ domini translatione, vel actione peracta * ſeu peremptа finem accepit, cum ea amicis * etiam interuenientibus [y] reuera ostenditur processiſſe, D nec ex eo quod causa propter quam facta est, non ſit ſecuta: nec etiam ex eo quòd causa finita est, non ſit ſecuta: nec etiam potest agi ex pollicitatione ſeu promiſsione, quæ nõ valet tanquam contra bonos mores. b. d. in effectu. Alexand.

xxxiiii. Iidem. aa. & cc.
Cyrillo & Ptolomaidi.

C Vm donationis * ſeu tranſactionis causa adminiſtratæ tutelæ debiti ſcientes vos obligatione fratri vestro remiſsiſse proponatis, nec vnquam volentibus * dolus [t] inferatur: fruſtra de dolo queriminec ad implendum promiſsum hereditatis propriæ C pollicitatione quiſquam adſtringitur. [u] PP. VI. Id. Nouẽb. CC. Conss.

** al. Partæ aliàs, parata.*

** Iste tex. est ſingularis, ſecundũ Bart. Pau. & Iaſ. hic. in caſu ſuo, ex quo notat quòd præſentia amicorum facit ceſſare præſumptionẽ metus. Turpia de iure dicuntur impoſsibilia. a ſta. gl. est ſingularis ſecundum Aug. in § ſi impoſsibilis. inſt. de inutiſtipu. & ſecundum Iaſ. hic.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Improbitatem.* nisi apertissimis probet argumẽtis. vt ff. quod me. c. au l. non est verisimile. in prin. Accursius.

S I *maior.*) Casvs. Petebam à te fundum: conueni vt dares mihi decem intra certum diem: & à lite recederem recessi. si statuto tempore non feci sti quod promisisti, nõ propter hoc rescinditur transactio.

& suppleturin litteras: nec offerant, scilicet, statuto tempore, sed post. alioquin si nullo modo vellet offerre, ageres actione pristina: vt supra e. l. cum proponas. cum suis concordan. Vel sic. Reus conuenit se daturum decem nomine transactionis vsque ad certũ diem. dicit se non teneri stare pacto, cum ex eo interim nihil commodi sentire possit. sed tibi obstabit exceptio trãsactionis. Et quod dicit, repræsentata: id est ante diẽ solutionis oblatã: vt instit. de lega. §. si quis debitori. Vel dic quòd loquitur in re promissa cui tacite inest dilatio: puta partu, vel fructibus nondũ maturis.

b *Dari tibi.* subaudi, vsque ad certum tempus vel diem.

c *Nec offerant.* scilicet termino statuto: offerunt tamen postea in lite. secus ante si nec in lite offerunt: quia non est fides, &c. vt & supra eo. l. cum proponas. & l. sitae apud. & §. tit. j. cum proponas. ij. Sic & dicimus. j. de rescin. vend. l. ij. In duobus casibus, fallit vbi in plus exigitur: vt infra de inofficio. testa. l. si quis fuo. in prin. & de fideicom. libr. l. fin. in fi. Vel aliter intellige legem, ne videatur laicis quẽdã iniquitas quod reus conuenit, se daturum decem ex causa transactionis vsque ad diẽ, sed actor ante diẽ illã decẽ petebat. cum enim nil commodi interim habeat ex pacto, credebat se non teneri stare ei, & hoc inuit in eo quod dicit repræsentata. § ante diem, vt instit. de leg. § si quis debitori. sed hoc non potest dicere.

d *Amplius*, nisi prædicta decem.

P *Promisi.*) Casvs. Si conueni te ad decem, & conuenisti vt dares mihi quinque nomine transactionis, & si non dares, stipulatus sum pœnã, si non facias quod conuenisti, quæritur an pœnam petere possim. Et resp. quòd sic. vel si conuenit inter transigentes, vt si quis eorum veniret contra transactionem, solueret. v. nomine pœnæ, quæritur, an peti possit Et resp. quòd sic, si ab alterutro eorũ contra transactionem factum fuerit. Viuianus.

e *Impletus.* ab altera parte.

f *Exigi posse.* nõ etiam quod promisit ex causa transactionis. vel non potest opponi exceptio, vt ff. de doli exce. l. apud. §. Labeo. & §. de pactis l. rescriptum. §. j. nisi eo manente rato sit stipulatus: vt ff e. l. qui fidem. & supra eo. cum proponas. an autem possit hic purgari mora, dixi supra tit. j. l. ij. pacto.

T *Transactio.*) Casvs. Non potest fieri transactio nisi aliquid detur, vel promittatur vel retineatur, quod procedit etiam cum reus liberat actorem pro aliquo quod tibi debet. & supple hic, vel remittatur, vt s. eo. l. de fideicommisso.

g *Dato.* pro eo quod remittitur.

h *Procedit.* in ff. de repu. here. l. seruus. & supple hic, vel remisso, vt supra eo. l. de fideicommisso. Sed contra supra eod. ti super. vbi nullum eorum interuenire videtur. sed solue vt ibi.

Q *Vanuis.*) Casvs. Si tecum transegero, & statim pœnituero: nunquid propter hoc rescinditur trãsactio & instauratur lis finita? Respon. quòd non & si quis hoc mihi persuaserit, scilicet quòd pœnitere possum, falsò adseuerauit, vi debatur enim quòd sic propter parem quamlibet cum re iud. auctoritatem. s. e. l. non minorem.

Nota ex hoc tex. secundum Iul. hic quod in transactione est speciale, vt licet sit contractus innominatus, & res sit integra: tamen non est locus pœnitentiæ, ne lis semel extincta per transactionem, amplius instauretur. concor. l. fratris. s. eo. Et istud procedit etiã si transactio tenderet non solum ad liberandum, sed ad obligandum. l. si super. s. cod.

i *Quauuis eum qui pactus.* in transigendo, vt statim subiicit.

k *Adseuerauit.* vt j. ficer. pe. l. eo quod. & de reuo. do. l. veiles. & de ac. & obli. sicut. & de contrah. emp. non idcirco.

V *Ti pactum.*) Casvs. Perebas à me. x. conueni vt darẽ tibi. v. nomine transactionis: & dedi tibi põ sionem de x. restituendum per Aquil. stip. & acceptil. remisisti, & me liberasti. stipulatus sum nomine pœnæ. x. si venires cõtra transactionem, & cõtra quod data repeterem. & de his fuit facta scriptura. vis venire contra. qualiter mihi succurratur quæritur? & respond. quòd repetam data, & petam pœnam ante cognitionem causę principalis, quam tu inferes, si hoc voluero. Viuianus.

l *Vbi pactum.* gratuitam *Transactio.* non gratuita: vt ff. eo. l. j. & ij. Vel dic, a vel pro id est. nam de transactionibus tantum prosequitur, cum infra dicit, restitui data, & c. vt ff. eo. l. j. Et si itte venerit contra trãsactionem, possum pœnam & data repetere, & illum repellere per exceptionẽ si agat: quia actio semel &c. vt ff. de sol. l. quires. §. aream.

n *Firmitas.* id est transactio iure firmata est.

o *Innexa.* id est, colligata vinculis, &c. Insunt enim in obligationibus vincula: vt infi. de oblig. in prin. & sunt vincula Aquilianæ stipulationis manifesta, sed b vincula acceptilationis sunt naturalis obligatio qua tenetur ad non petendum accepto ferens: cum pactum hoc faciat: vt not. s. titu. j. pacta nouissima.

p *Aut.* modo respondet.

q *Subsecutis.* scilicet conuentionibus.

r *Secundum leges.* id est secundum quod pacta facta sunt. nam contractus, &c. vt ff. de pac. l. j. §. si conueniatur. Vel secundũ legem, vt ff. de pact. l. iurisgentium. §. prætor ait.

s *Pœna.* quæ fuit promissa si pacto non stetisset: & accipe. est inferenda, &c. & dic eam peti cum venium fuerit cõtra transactionem, nõ ante. vt ff. de cõdi. cau. da. l. dedi. in prin. l. legis. & l. quod Seruius. Quando autem veniat quis contra, habes. s. l. proxi. Item & hæc verba, scilicet, ante cognitionem causæ, expone. s. principalis. & est hic speciale. alias generaliter obtinet quòd qui prior appellat, prior agat: vt ff. de iud. l. qui prior. Vel dic g illa regula, qui prior, &c. intelligẽda est quãdo prior agit de iure, vel dubitatur an de iure agere possit. Sed hic sommodo

Iam. Nicomediæ. CC. Conss.

Transactio est contractus reciprocus, in quo debet aliquid intervenire hinc inde. Bal. & Alexand.

XXXVIII. Iidem. AA. & cc. Theodotioni.*

T Ransactio * nullo dato g vel retento seu promisso minimè procedit. b S. VIII. Kalend. Ianu. Nicomediæ CC. Conss.

In contractu transactionis non habet locum pœnitentia. Alexand.

XXXIX. Iidem. AA. & cc. Martianæ.

Q Vanuis eum i * qui pactus est, statim pœniteat, transactio tamen rescindi, & lis instaurari nõ potest: & qui tibi suasit intra certum tempus licere à transactione recedere, * falsum adseuerauit. k S. Kalend. Ian. Sirmij, CC. Conss.

Venientes contra transactionem pœnam per quam fuit ipso iure sublata pristina actio mediante Aquiliana stipulatione quæ in transactione intervenit, restituent data, pœnam soluent, ac etiam agendo pristina actione repellentur exceptione transactionis à limine iudicij. h. d. secundum lectio. Azo. qua est magis communis. Alexand.

XL. Impp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio. p. p.

V Bi pactum l * vel transactio m scripta est, atque Aquilianæ stipulationis & acceptilationis vinculis firmitas n iuris innexa o est: aut p subsecutis q secundum leges r accommodandus est consensus, aut pœna s vnà cum hic

A lummodo agere potuit de facto, quia nulla actio de iure ei cõpetebat, obstante Aquiliana stipulatione & acceptilatione. & hic non obst. illa l. x. qui prior. Vel dic, cognitionem, id est decisionem vel transactionem, quod determinat illud nomen, data. & hæc expositio concordat cum opinione domini Azo.

Stabit tenenda, secundũ Bar. Iust.

j. posita, & idem esset in datis post decisionẽ vel transactionẽ. & sic nõ ob. l. illa. qui prior. a Item quod dicit, si aduersarius malueri t, scilicet reus qui conuenitur ad pœnam, veruntamen fuit actor in causa principali. secundum Azo. vt ar. ff. de iure do. l. plerumque. in fin. vel id est, actor qui eam, scilicet pœnã petit, vt dixi supra e. l. cũ proponas. quod est verius. & hoc si alterum tantum velit potest tamen hæc omnia si velit, secundum Azo. & tunc expone aut pro &. Ex prædictis patet quod agitur, licet ipso iure erat actio sublata. Quomodo hoc? Respondeo: quinque opiniones sunt in hac lege. ait enim Azo. quòd non potest agi nisi spõte reus velit pati. & sic loquitur hic, si maluerit, &c. & sic triplex est commodum reo. scilicet restitutio datorũ, quia recipiet quod dedit: & pœna: & exceptio si velit eam obtinere. Super hoc tertio auxilio sunt opiniones in glo. rectatæ, non super aliis duobus. & dic exceptio facti non iuris, quia actio sublata est si eam obiicere vult, & hoc triplici ratione. Prima in odium remittentis tã solenniter, vt & argu. j. l. proxi. Secunda, quia ipso iure tollitur stipulatio per stipulationem, licet non sit in pacto, vt ff. de pact. l. si vnus. §. pactus. Tertia, quia cum iudex interrogabit qua actione vel obligatione est ei obligatus, non poterit respondere: & sic iudex absoluet aduersarium. Alij vt Alex. dicunt hic renasci directa veterem actionem in odium eius qui repetit pecuniam, & pœnã, & sic dissoluatur transactio, argu. infra de non nu. pe. auth. contra qui propriam. & infra quando li. ab empt. dis. l. j. & sic quasi voluntarie fingebat rescindi trãsactionem, quod posset fieri, vt supra eo. si diuersa. cui respondet Azo. quod non petit omnia illa vt rescindatur, immo vt seruetur ei pactum. Tertij dicunt hic renasci vtilem, vt argu infra si aduer. transactio. l. i. & ij. & ff. de excep. do. l. apud. §. Labeo. Quarti dicunt conquam, vt ff. de condic. si causa. l. j. & ij. Alij dicunt de facto agi, & sibi non excipi, vt & infra de contrahen stip. nuda. & ff. de verb. obli. si Titius. Cum enim habeat & pœnam & data, non debet exceptionem opponere, vt & supra eo. l. cum proponas. sed quancunque teneas, inuenies primo de facto agi, secundo pœnam committi, & eã solui, tertio agi causam principalem secundum omnes alias opiniones præter primam. ergo de facto solummodo agendo committit in pœnam. Est enim contra, vt infra si manc. ita fu. ali. l. ea quidem. & l. fin. Sol. ibi de effectu beneficij tantum cogitauit, aliàs ibi etiam secus esset, vt ff. de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Flauius. Item contra ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. quæsitum. Solu. illa est stipulatio iuris: vt ille demum in eam committat, qui de iure agit, vt e. l. hi qui.

a *Probatur.* à reo.

b *Ante cognitionem.* id est antequam repetat fundum.

c *Causæ.* principalis secundum Azo. hæc est secunda pœna à reo actori nomine transactionis inferenda.

d *Si aduersarius* qui trãsactionem obseruat. ecce tertia pœna.

e *Inferenda est.* hæc est prima pœna.

S I *quis maior.*) Casvs. Mecum transegisti, nomine transactionis dedi tibi. x. stipulatus sum. c. si contrauenitum fuerit. & similiter de non veniendo contra, interpositum est sacramentum. vis recedere à transactione. In primis eris infamis. Secundo cades à petitione tua. Tertio pœnam præstabis. Item omne emolumentum quod fueris consecutus ex pacto vel transactione, amittes, & mihi applicabitur. quia sto placitis. prædicta vera sunt etiam si iuraueris per salutem principis, quæ data probantur, a ante cognitionem b causæ c (si aduersarius d hoc maluerit) inferenda est. e Dat. III. Nouem. Iun. Cõstantinop. Eucherio & Syagrio Conss.

Veniens contra transactionem iuratam per deum vel per principem, infamis est, ab actione cadit, pœnam soluit, & data restituit, & applicatur aduersæ parti transactionem obseruanti. Alexand.

XLI. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino præfecto prætorio.

S I quis f maior annis [vigintiquinque] aduersus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, g sed libero arbitrio & voluntate h confectas putauerit esse veniẽdum, vel interpellando iudicem, i vel suppliçãdo k principibus l, vel non implendo promissa, cas m autem inuocato dei omnipotentis nomine, eo auctore solidauerit: n non solum notetur * infamia, o verumetiam actione p priuatus, q restituta r pœna quæ pactis probatur inserta, & rerum proprietate s careat, & emolumento quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus. t itaque omnia eorum u mox commodo deputabũtur, qui intemerata pacti iura seruauerint. x Eos etiam huius legis vel iactura y dignos esse iubemus, vel munere, z qui nomina nostra placitis inferentes, salutem principum confirmationem initarũ iurauerint esse pactionum. a Dat. V. Id. Octo. Constantin. Olybrio & Probino Conss.

Eatenus rescinditur transactio iurata, quatenus est facta pretextu falsorum instrumentorum, nisi super falso transactum fuerit. Alexand.

XLII. Impp. Leo & Anthe. AA. Acrochirio. * p. p.

g *Imperio.* & non per metum.

h *Et voluntate.* Secus si metu essent extortę, vt supra eo. l. interpositas. Azo.

i *Iudicem.* Not. qualiter quis videatur facere cõtra pacta vel trãsactiones. Sed contra ff. rem ra. ha. amplius. Sol. refert forte promittam pœnam si veniam cõtra transactionem: aut si petam. Nã in casu primo stipulatio committitur sola interpellatione: vt hic. & idem in stipulatione rem ra. haberi, vt ff. de re ra. hab. quo enim §. j. & ij. secundo demũ lite contestata: vt ibi. vel quod hic minus dicitur, ibi suppletur. Nam interpellatio & contestatio est necessaria secundum Azo. alias in casu etiam ad finem duci necesse est, vt ff. de bo. li. qui cum maior. §. accusasse.

k *Supplicando.* pro impetratione iudicis. ar- * al. Pyc *tbrino.*

gumen. supra quando li. prin. da. lit. con. fa. l. j. Quid autem si impetrat priuilegium vt liceat contrauenire? Resp. non potest: vt supra eod. l. causas. nec cadit in pœnam, quia non venit contra, sed petit licentiam contraueniendi.

l *Principibus.* primo interpellatione iudicis delegandi vel delegati cogituri super causa super qua iam transactum est, & sacramentum exactum: secus tamen si impetrasset vt transactio rescinderetur, quia tunc non incidit in l. istam, vt supra eodem l. causas. & est ratio: quia hic venit contra factum suum tanquam iure suo hoc sibi liceat, at ibi tanquam iure alieno.

m *Eas.* scilicet transactiones.

n *Solidauerit.* quia iurauit non venire contra.

o *Infamia.* Nor. periurum infamem: b vt & j. de dig. l. quoties. lib. xij. & sic est arg. contra ff. de cri. stel. l. ij. & ff. de infam. per quosdam. quod non placet. imo hic ipso iure. & dic plene vt diximus in d. l. Lucius.

p *Actione.* personali quam remisi. nam primo per exceptionem, nunc ipso iure est remissa.

q *Priuatus.* ipso iure in omnibus, licet alij dicant per sententiam.

r *Restituta.* id est data.

s *Proprietate.* si forte species petebantur. Vel dic quòd species datæ pro transactione reddantur, & emolumentum quando est quantitas. Et quòd hic habet omnia ille cuius rumpitur transactio, est in odium peierantis. aliàs contra, vt supra eod. l. cum proponas. & de doli exceptio. l. apud. § Labeo.

t *Consecutus.* actor: & econtra in reo, item in his pœnis quæ possunt ei aptari.

u *Eorum.* supradictorum à principio vsque hue.

x *Seruauerint.* nam illi datur pœnæ petitio, qui in eam non incidit, vt ff. de reg. iu. l. cum par. §. illi.

y *Iactura.* propter non seruantes.

z *Munere.* id est emolumento propter seruantes.

a *Pactionum.* huic est contra j. de reb. credi. l. ij. Solu. vt ibi.

S I *ex falsis.*) Casvs. Petebas à me codicem: metum, & alias plures res. produxisti instrumentum falsum, cuius timore venit ad transactionem prætextu falsi instrumenti. an possim retractare transactionem, quæritur? & respond. quòd sic. & licet interposui sacramentum de non veniendo econtra, tamen rescinditur prædicta transactio. & si plures fuerunt causæ super quibus transactum est timore illius falsi instrumenti, in his manet rata transactio in cuibus instrumentum falsum non est, in aliis autem infirmetur. & hæc sunt vera nisi quæstio falsi instrumenti prolati mota cum aliis con

Universidad de Deusto
Biblioteca

trouerſiis ſuerint deciſa: vt ſi protuliſti contra me inſtrumentum falſum & illud arguebã de falſo, inſtitui contra te actionem, deinde tranſegi tecum. Ex hac l. no. quòd quando capitula ſunt ſeparata, falſitas vel dolus circa vnum capitulum nõ vitiat aliud capitulum: ſecus tamen eſſet in connexis capitulis vel dependẽtibus: quia vitiato principali, omnia capitula vitiantur: vt ff. de mino. l. etiã. §. j. Iaſ.

a *Si ex falſis.* id eſt, timore falſorum inſtrumentorum ab actore contra reum, vel a reo contra actorem productorum. & idem in falſis teſtibus.

b *De his.* ſcilicet tráſactionibus.

c *Ciuiliter.* non ſolum criminaliter. nam poteſt quam viam velit prius eligere: vt j. de fal. l. damus. Quatuor ergo modis agitur de falſo. Vno criminaliter per actionẽ legis Cor. de fal. cuius pœna eſt deportatio, & omnium bonorum publicatio: vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. j. §. fin. Secundo per actionem in factum ad intereſſe: vt. ff. de fal. l. qui nomine. Tertio, per exceptionem, ſi actor agat ex tráſactione facta timore falſorum inſtrumentorum, & reus excipiat. Quarto, per replicationem ſi reus excipiat ex tráſactione inita ex falſis inſtrumentis: nam actor replicat. & iſti ſunt tres modi ciuiles de quibus hic dicit.

SI ex falſis [a] inſtrumentis tráſactiones vel pactiones initæ fuerint: quanuis iuſiurandum de his [b] interpoſitum ſit, etiam ciuiliter [c] falſo reuelato eas retractari præcipimus: [d] ita demum, vt ſi de pluribus cauſis vel capitulis eædem pactiones ſeu tranſactiones initæ fuerint, illa tantum modo cauſſa vel pars retractetur, quę ex falſo inſtrumento compoſita conuicta fuerit: aliis capitulis firmis [e] manentibus: niſi [f] forte etiam de eo quod falſum dicitur, controuerſia orta deciſa ſopiatur [g] Dat. Kal. Iul. Conſtantinopo. Martiano & Zenone Conss.

Quæſtio mota ſuper conditione ſeruili vel adſcriptitia, poteſt tranſactione decidi.

XLIII. Imp. ANASTASIVS. A. Thomæ. PP. P. per Illyricum.

IVbemus [h] in omnibus litigiis iam [i] motis [k] & pendentibus [l] ſeu poſtea [m] ſuper ſeruili vel adſcriptitia conditione mouendis tranſactiones celebrandas vel iam celebratas (ſi nõ alio iuris cognito modo eas vacillare contigerit) vires ſuas obtinere, nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quòd pro conditione ſeruili [n] vel adſcriptitia confectæ ſunt. Dat. XV. Kalend. Decembr. Patricio & Hypatio Conss.

TITVLVS. V.

DE ERRORE CALCVLI.

Error calculi non nocet, etiam ſi ſæpe ſit erratum, & etiam ſi ſtipulato interuenit, miſi ſit iudicatum vel tranſactum. h. d. Bal. Vel ſic, ſi erratum ſit in calculo, poteſt calculi fieri retractatio, niſi ſuper errore ſit tranſactum vel iudicatum: & indebitum per errorem calculi promiſſum condicitur. Salyceius & Alexand.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Aureliano [*] Quarto.

ERrorem [o] calculi, ſiue ex vno cõtractu, ſiue ex pluribus emerſerit, veritati non afferre præiudicium pro hoc infra de libe. cauſſa. l. nec ſi volens. Item not. hic arg. quòd in cauſſa conuerſionis & monachationis ratione dubitationis valet tranſactio, & in cauſſa matrimonij: vt argu. ff. ſi quis in ius vo. non ie. l. ex quacunque. ſed decretum epiſcopi eſt neceſſarium, cum ſit ſpiritualis cauſſa. nam & in alia re alienanda eſt neceſſarium epiſcopi decretum: vt in auth. hoc ius. ſupra de ſacroſanct. eccle.

DE ERRORE CALCVLI.

Epiſcopi dixit de tranſactione, in cuius computatione quandoque erratur, ideo certũ quod de tali errore dicit. Vel ſic: Dictum eſt ſupra de tranſactione, quæ quia fit deque eſt per errorem calculi, id eſt computationis, poſito eo per quod fit, pro eo quod tranſactio fit: ſic econuerſo id quod fit, ponitur pro eo per quod fit: ideo ponit de errore calculi. &c.

ERrorem.] CASVS. Tenebaris mihi in aliqua quantitate pecuniæ ex pluribus cauſis, puta ad x. ex cauſa mutui, ad alia x. ex cauſa emptionis & venditionis. & ad. v. ex cauſa permutationis: computaui dicens x. & x. & v. faciunt. xxx. cum non faciant niſi. xxv. & ſic computaui demum quod tenebaris mihi in xxx. & hoc per errorem. an tibi præiudicetur quo minus iterum fiat computatio, quæritur? & reſpond. quòd non: niſi fuerit quæſtio ſuper errore computationis ſopita tranſactione, vel per ſententiam. vnde ſi plus quam debuiſti promiſiſti, liberationem condictione ſine cauſſa condices. Idẽ erit ſi penes me mercatorem aliquam quantitatem depoſuit ſcholaris. puta. c. computauit quod penes me remaneret, & quod recepit. apparuit quòd reſtabant. l. & alia l. ſoluiſſem, cũ tamen non ſoluiſſem niſi. x. an iſte error præiudicet ſcholari, quæritur? & reſpond. quod non. vel apparuit quòd. l. eſſent ſoluta, cum eſſent ſoluta. lx, hoc non præiudicat mihi mercatori: & licet propter hoc promiſi plus quàm debui, agam cõdictione ſine cauſſa, vt liberer. & hæc ſunt vera, niſi veniret in dubium computatum eſſet necne, & de hoc eſſet tranſactum, vel ſententia lata. Not. Ex hac. l. quòd erronea calculatio etiam ſæpe facta non nocet: & eſt argumentum quòd erronea confeſſio ſæpius repetita, poſſit reuocari, ſecundum Bald. hic.

Calculus perſuite.

ſæpe conſtitutum eſt [a]: vnde rationes etiam ſæpe computatas denuo tractari [*] poſſe, ſi res [b] iudicatæ non ſunt, vel tranſactio [c] nõ interuenit, exploratiuris eſt. Sed & ſi per errorem calculi velut debitã quantitatem, cum eſſet indebita, promiſiſti, conditio [d] liberationis tibi competit. Datum. VI. Kalend. Mart. AA. Conss.

TITVLVS VI.

DE POSTVLANDO.

Sententia qua definitum tempus nõ continet perpetuum habet effectum. h. d. Vel ſic, Remotis ab officio, nunquam illud recuperat. h. d. Bal. Vel ſic, Non appellans à ſententia per quam prohibetur cauſſas agere, non poteſt poſtulare. Saly.

I. Imp. ANTONINVS. A. Artemidoro.

GVm à præfecto Aegypti perpetuo cauſſas agere prohibitus non appellaueris, placitis [e] obtempera [f]. PP. III. Kalen. Auguſt. Sabino. II. & Anulino Conss.

Etiam libertini poſſunt aduocare ſi ſunt litteris eruditi. h. d. ex. Bald. & Sal.

II. Imp. ALEXANDER. A. Polydoro.

CVm à præfecto Aegypti.] CASVS. Præfectus à poſtulatione aliquẽ prohibuit, quia forte falſa aliqua allegauit, vel teſtes ſubornauit: & non appellauit prohibitus an iſte ab officio aduocationis abſtinere debeat, quæritur? & reſp. quod ſic.

a *Conſtitutum eſt.* ſi veritas appareat, vt hic, & ff. de offic. præſi. illicitas. & veritas. & ſ. de iur. & fac. igno. l. ſi non. & l. error.

b *Res.* id eſt, quæſtiones habitæ ſuper errore computationis. Accurſius.

c *Vel tranſactio.* Sentẽtia ergo & tranſactio finẽ imponit quæſtioni habitæ ſuper errore computationis, etiam ſi hæc ſententia vel tráſactio non recte faciat computationem, vt hic dicit, & infra de re iudic. l. ij. & ſic eſt cõtra ff. quæ ſententiã. fine appla. l. j. in princ. & §. j. vbi dicit non valere ſententiam. Solu. diſtingue in etroque, vtrum fuerit expreſſa cauſſa erroris, vel non: vt primo non teneat, ſecundo ſic. & hæc bona. Alij dicunt quòd hic errauerunt partes, ibi iudex. Vel tertio diſtingue in ſententia, vt ibi dicit. ſed in tranſactione die quod valet ſemper errore ſublato de medio per exceptionem vel replicationẽ, vt in eo nõ valeat tranſactio, vt ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi. C. fina. & ff. de fideiuſſo. l. ſi quis poſtquam.

*Tranſactio & ſententia ſuam impotentiã habent. *retractari.*

Transactio vt quis tueatur ſe non poſſe, &c. vt. leat.

d *Condictio.* ſine cauſſa: vt ff. de condictio. ſine cau. l. iij. & ſ. de cõdic. indeb. l. ſi extra. & l. cum & ſoluta.

DE POSTVLANDO.

Quis in iudicio, de quorum tertia dicit ſ. de eleendo, & de in ius vocan. ſunt neceſſarij aduocati, idem de hic dicit.

Ec cæterorũ liberti, nedum mei quidem, ſi ita ſunt litteris eruditi, vt patrocinia deſiderantibus præſtare poſſint: prohibentur id [*] facere g. PP. Nonas. Mart. Iuliano. II. & Criſpino. Conss.

Iſta l. eſt nor abilis: & hoc dicit, Confeſſio vel cautio facta ſub ſpe futuræ cauſſæ, æquiparatur confeſſioni factæ ſpe futuræ numerationis, & ideo poteſt intra tempus conſtitutum exceptio opponi, & cautio condici. Bal. Vel ſic, Si occaſſione ſalarij re cauſſa mutui promittatur, poteſt intra tempus legitimum exceptio nõ numeratæ pecuniæ obiici, & liberatio condici. Bald.

III. Imp. GORDIA. A. Flauiano.

SI ſub [h] ſpecie honorarij [i] quod aduocato vſque ad certum [k] modum deberi potuiſſet [l], eam quantitatem [m] quam deſiderio tuo complecteris, te daturum cauiſti, & quaſi mutuam pecuniam acceptiſſes, eam te redditurum promiſiſti, nec temporis ſpatio [n] geſto negotio conſenſum ac fidem accommodaſti, competenti [o] exceptione non numeratæ [p] pecuniæ tutus [q] es: & ex hac [r] cauſſa cautionẽ interpoſitam vſitato more [s] potes condicere [t]. PP. V. Id. Iun. Sabino. II. & Venuſto Conss.

hoc:

Ex hac. nunc dat aliam viam.

Vſitato more. agendo condictione ſine cauſſa.

Condicere. id eſt, petere ſi conueniaris vel non.

a *Vide gl. in d. verbo, poſt ſententiam. in me. verſi. & no. quod ſecundum. c. licet. extra de proba. Not. Bart. in hac gl. ſingulariter, quòd tamen ſi ex fal. inſtru. j. & l. diuus. ff. de re iud. habent locum etiam ſi fuerint. g. duæ inſtrumenta falſa abſque dolo partis. quod not.*

Præcipimus.] per in integrum reſtitutionem: vt ff. de re iudi. l. diuus. & ſ. titu. iij. l. j. Nec enim intelligitur tacita conditio ſi vera ſint. quia non retractarentur. ſed ipſo iure non valerent, vt argu. ff. de acqui. poſ. l. quod meo. §. ſi furioſo. & ff. qui ſatisda. cog. l. fina. Nec diſtinguo ſi ſciat, an neſciat falſa qui vtitur eis: ſicut nec in ſententia. aliàs ſi calumnioſe agat, nil prodeſſet allegare inſtrumentorum falſitatem: quia & ſine his hoc caſu non valeret tranſactio. vt ff. de condi. indeb. l. in ſumma. §. j. Item contra ſ. ſi mi. ſe ma. dix. l. ſi alterius. in fine. vbi poſt iuramentum non retractatur pactio. Sol. licet hic & ibi non iuret aduerſarij malitia interueniat, hic tamen maior: quia falſitas: vnde hic remittitur, ibi non. Item contra. ſ. ſi aduerſus. l. j. Solu. vt & modo dixi. Vel dic quòd ibi fuit venditio facta cum decreto: vnde valuit. hic non valuit tranſactio. Item contra ſ. ad leg. Cornel. de fal. l. ipſe. vbi poſt tranſactionem non tractatur de falſo. Solu. hic non fuit mota quæſtio falſi ante tranſactionem, ibi fuit. alioquin ſecus, vt hic in fi. l. & infra ſi ex fal. inſtru. l. j. & de fi. inſtr. l. fi. Item contra ſ. de plus peti. l. j. & ff. de excep. l. qui agnitis. ſed non ſunt contra. Et ibi intra tranſactionem fuit mota quæſtio falſi. Item quid ſi ex ſacramento falſo, id eſt in quo falſum aſſeruiſti? Dic, aut detulit iudex, aut pars. primo caſu poſſit retractari: ſecundo non, vt ff. de iureiuran. l. admonendi. Aut nullus, ſed vltro obtulit: & tũc detur de dolo. ff. de dolo. l. ſi legatarius.

Firmis. vt ſi quinque data ſunt vt actor non petat fundum paternum, nomine cuius non exhibetur falſum inſtrumentum: & decem ſunt data ne petat hereditatem forte cuius nomine vtebatur falſo inſtrumento. Sed quid ſi non appareat pro quo ſcilicet ſit datum, ſed eſt data pecunia pro omnibus qui erant in controuerſia, ſed pro quibuſdam tantum oſtendebatur falſum inſtrumentum, cuius timore tranſactum eſt videtur quòd pro precio rerum interpretor pro vnoquoque datum. vt ar. ff. de leg. ij. l. qui ſolidum. §. cum poſt. Item no. hic arg. quòd inſtrumentum non eſt totum vitioſum ratione partis, vt ſ. de lati. lib. to. l. j. §. penult. Alij contra, vt ſ. de ve. iurenue. l. ij. in fin. & ff. quemad. teſt. app. l. j. §. ſi quis. & dixi ſ. de teſt. l. ſi vnus. Item intellige ſi cauſſa ſit diuidua. alioquin ſecus vt ff. de mino. l. etiam §. j.

Niſi forte. illa tantummodo cauſſa vel pars retractetur niſi. &c. vnde non refertur ad omnia prædicta.

Sopiatur. nam poteſt tranſigi ſuper falſo expreſſe vel tacite vt. ſ. eo. l. tranſigere. & ſ. de fide inſtru. l. fina.

Sopiatur. i. extincta ſit.

Iubemus.] CASVS. Mouebam tibi quæſtionem ſtatus, dicendo te ſeruum meum eſſe, vel adſcriptitium. tranſegiſti vt remitterem tibi quæſtionem ſtatus. an valeat iſta tranſactio quæritur? & reſpon. quòd ſic: neque obeſt quod ſuper ſeruili vel adſcriptitia conditione interpoſita fuerit: ſecus ex diuerſo, quia contra bonos mores & cõtra formam tranſactionis.

Iubemus. nam multis modis loquitur iſta lex quando de ſtatu agitur.

Iam. ante legem iſtam.

Motis. & finitis tráſactione. Accurſius.

Et pendentibus. tempore huius legis.

Poſtea. poſt legem iſtam.

Seruili. hic eſt contra ſupra eod. l. interpoſitas. Solu. vt ibi. ſed ſi valet inter ſeruum & dominum, quid ſi dicatur quòd ſeruus fuit vel adſcriptitius, & aliquid ei detur? Reſpo. non valet: tum quia eſt contra bonos mores: vt arg. ff. de verbo. oblig. l. inter ſtipulantem. §. homo liber. Item quia non tranſiret ad eum commodum aliquod: vt ſupra eod. l. tranſactio. Item pro hoc infra de libe. cauſſa. l. nec ſi volens. Item not. hic arg. quòd in cauſſa conuerſionis & monachationis ratione dubitationis valet tranſactio, & in cauſſa matrimonij: vt argu. ff. ſi quis in ius vo. non ie. l. ex quacunque. ſed decretum epiſcopi eſt neceſſarium, cum ſit ſpiritualis cauſſa. nam & in alia re alienanda eſt neceſſarium epiſcopi decretum: vt in auth. hoc ius. ſupra de ſacroſanct. eccle.

Transactio vt quis tueatur ſe non poſſe, &c. vt. leat.

Aurelio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Elemento. CASVS. Si absente aduocato tuo tēpore sententiæ latæ prætextu absentiæ suæ ad litem finitam redire voluerit: an iis audiendus, quæritur? & respond. quod nō.

a *Velamento.* id est prætextu. Accusatus.

b *Causa.* tempore sententiæ.

c *Conatur.* vt J. de repub. lo. post. l. j. nisi io aduocato fisci: vt J. de aduoca. fis. l. fi. Accur. & ff. de iure fisc. l. fi fiscus. de hoc extra vt li. non contest. c. j.

Theodosiano. †Cancer. tum hoc le. lxiiij. dist. ea. 1. & 2. & gl. super verb. aduocatum. pro. fi. in c. 1. vt lis non conte. Et est pare l. 38. de transac. §. & l. 1. de rep. bono. poss. C. The. 2. 10. 1. Partis appellatione continetur similium.

d § *Iqui.* CASVS. Si petit. hered. mecū egeris, & cum aduocato tuo de præstanda ei medietate hereditatis pepigeris: an valeat pactum, quæritur? & dicitur quod nō: sed officiū aduocationis iuste dicetur illi aduocato.

e *Existimationi.* id est, famæ. Accur.

f *Immensa.* ex hoc verbo dixit M. quòd liceat ei pacisci de dimidia parte litis. & ad hoc facit illud verbum, partis, nam appellatione partis, si nulla adiiciatur quota, dimidia continetur, vt ff. de verbo. signifi. l. nomen filiarum. §. portionis. & sic dic hanc legem loqui: cum pacisci ur de magna parte. quod non placet secundum Hug. & Azonem. & not. de hoc infra manda. l. si contra. melius quàm hic. Item quid si cum ageretur ad hereditatē pacisc atur de re eiusdem hereditatis cum cliente? Videtur quod valeat. & expone certæ partis, scilicet, quotæ. Nam differentia videtur inter rem certā, & partem quotam: vt infra de sen. pas. l. si debitor & instit. de fideicō. hered. §. si quis. præterea nomine palmarij, id est, victoriæ, licet ei aliquid pacisci: vt ff. de var. cognit. l. j. §. & si nomine. Sed Azo. contra, ne fiat fraus legi. & pro hoc est ff. manda. l. si remunerandi. §. fi. sed prima verior, scilicet vt possit pacisci de re hereditatis, quia non mutatur. Accur. ADDITIO. Contrarium notatur. ff. de pact. l. sumptus. & hoc communiter tenetur: vt attestatur Bart. hic: & idem in dicta. l. sumptus. Et ratio quod non valeat huiusmodi pactum est, quia inducit aduocatum ad delictum. nam cognoscens se habitutum partem eius quod prosequitur, etiam calumnioseè aduocabit. siue igitur faciat pactum de quota litis, siue de certa specie seu quantitate: eadem semper est ratio. ergo &c.

Sortes inciditiæ.

g *Honorarium.* id est, salariorum. vt C. eo. ti. l. si sub specie.

h *Arceantur.* ipso iure. & facit J. de procu. l. litem. & manda. l. si contra licitum. & ff. de pact. l. sumptus. & ff. de offi. procō. l. nec quicquam. §. ij. & J. de condi. ob. ea. dā. l. si cum exiguam & J. quod met. ea. l. si per impressionem.

Q *Visquis.* CASVS. Nullus in ea causa in qua est aduocatus, iudex esse debet. hoc in prima. Item probra non alleger, sed rationes & leges, alioquin infamis de facto efficitur: neque ferendus est aliquis negotio derelicto allegare quicquā in contumeliā aduersarij sui. & hoc in secunda. In prin. litis conueniat cum clientulo de salario: neque pendente lite amplius petat, quàm sibi fuerit constitutum in prin. & hoc in tertia. In quarta ita dicit, quòd si munus aliquod licet modicū sibi offerat clientulus, recipiat, nec aspernetur. In quinta dicit quòd litem non protelet. In sexta, vt scias qui dicantur honorati. sunt enim honorati, qui dignitatem habent siue administrationem, & intrant secreta iudicis & imperatoris quando

Absentia aduocati non vitiat sententiā. l. d. Fallit in aduocato fisci. Bal. & Sal.

IIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Theodotioni.

VElamento a † absentiæ patroni causæ b, rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur c. S. IIII. Kalend. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

Aduocatus qui de quota litis paciscitur, debet officio aduocationis priuari, seu priuatus declarari, & secundum gloss. tanquam depredator. Bal. Patitur etiā alteram pœnā, de qua in l. si vero non remunerando. § fi. ff. man. & idem in procuratore, vt ibi patet, & in l. licet de procu. secundum Pau. de cast. hic.

B

V. Imp. CONSTANA. Helladio.

SI qui d aduocatorum existimationi e suæ immensa f atque illicita cōpendia prætulisse sub nomine honorariorū ex ipsis negotiis quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ *partis cum grauidamno litigatoris & deprædatione poscentes fuerint inuenti: placuit, vt omnes qui in huiusce modi sæuitate * permanserint, ab hac professione penitus arceantur h. Dat. III. Kal. April. Paulino & Iuliano Conss.

C

Non debet esse idē aduocatus & idem eiusdem causæ, nec debet in cōtumeliam prorumpere nisi expediat: nec debet studiose litem protelare, nec debet loqui vltra quàm debeat: & cum allegat, debet stare, & non sedere. h. d. secundum Bald. Nec contractum potest lite pendente inire cū cliente, sed exiguum clientis munus debet placide accipere.

VI. Impp. VALENTIN. & VALENS. AA. ad Olybrium præfectum vr.

QVisquis † vult esse causidicus i, nō idem in eodem negotio k sit aduocatus l & iudex: quoniam aliquē inter arbitros m & patronos n oportet esse delectum o. Ante omnia autem vniuersi aduocati ita præbeant patrocinia iurgantibus, vt non vltra quā litium poscit vtilitas p, in licentiam conuiciandi, & maledicendi temeritatem prorūpant. Agant quod causa desiderat q, temperent r se ab iniuria. Nam si quis adeo procax s fuerit, vt non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis t suæ imminutione u patietur. Nec enim conniuentia x commodanda y est, vt quisquam negotio derelicto, in aduersarij [sui] contumeliam aut palam pergat, aut subdolè. Præterea nullum cum eo litigatore contractū z quem in propriam recepit fidem, ineat aduocatus: nullam conferat pactionem.

Nemo ex his quos licebit accipere, vel decebit a, aspernanter habeat b quod sibi semel officij gratia libero arbitrio obtulerit c litigator. Nemo ex industria d protrahat e iurgiū.

falsos instruxit, vel calumniatus est.

q *Desideret.* quod vnus alteri dedecus non dicat.

r *Temperent.* id est abstineant.

s *Procax.* id est superbus.

t *Opinionis.* id est, ipso iure erit infamis secundum quosdam. Tu dic quod eius opinio grauetur apud bonos & graues. Nā quandoque consumitur, quandoque minuitur fama: vt ff. de var. cog. l. cognitionum.

Fama quā loqui cōsumitur, quandoque minuitur.

u *Imminutionem.* q. d. opinio sua denigrabitur.

x *Conniuentia.* id est consensus.

y *Commodanda.* id est accommodanda.

z *Contractum ineat.* Ergo emere vel aliàs contrahere cum clientulo non potest. & est ratio, quia omnia daret propter timorem litis, sicut infirmus propter timorem mortis: vt ff. de var. cogni. l. medicus. Item hoc pendente lite: ante vero & post sic. ff. de varia. cogni. l. j. §. si cui. Sed quid si ante non conuenit de salario? Respond. secundum Ioan. & tunc potest conueniri pendente lite, argum. huius litteræ, in propriam recepit fidem, &c. & hoc non puto, licet æquitas me multum moueat in contrarium. Item intellexit M. inuito cliente: sed eo volente sic: vt arg. d. l. medicus. & in eo. titu. l. diuus.

D

a *Decebit.* hoc propter honoratos, quos accipere ali quid nō licet: vt J. proxi. §.

b *Habeat.* vnde Cato: Exiguum munus dum dat tibi pauper amicus. Accipito placide: & plene laudare memento.

c *Obtulerit.* puta vnum par caponum.

d *Ex industria.* id est sagacitate & malitia.

e *Protrahat iurgium.* id est protelet litem: vt J. de iud. l. apertissimi. alias

simi. aliàs graviter punitur: vt J. de iudic. l. properandum. §. illa procul dubio.

A

a *Honoratis.* de quibus dicit supra de offic. ciui, iud. l. j. & de offic. ditter. iudi. l. ij. & iij. habent enim dignitatem sine administratione.

b *Orare.* id est, aduocare.

c *Maluerint.* sed nunquid hoc est verum, si tota die vult dicere? Respondeo: imponit ei iudex modum: vt ff. de his quæ in testamē. delen. l. proximè. sed hic videbatur quod ei non liceret, quia maximæ dignitatis sunt.

d *Ad turpe.* nullum enim debent recipere salarium isti: vt infra subiicit, nam si lucro, &c.

e *Per eam.* scilicet adnocationem.

f *Quoufque.* quod intelligitur in tota causa, nisi fiat index in administratione positus: vt ff. de iurisdict. omnium iudi. l. prætor.

*Aduocatus stare, iudex sedere debet. *al. & ipse*

g *Stando.* stare, proprium est aduocatorū: sedere iudicum: vt hic, & in authen. vt ab illustribus. C. j. col. v. & supra de offic. ciui. iudic. l. j. & de offic. diuers. iudic. l. fina. Item not. non turbari ordinem officiorum: vt & infra de testa. l. consulta. in fin. & infra de spor. l. j.

B

h *Rouidendum.* CASVS. Si tecum habuero causam, & meliores aduocatos propter potentiam meam habuero: iudex prouidebit vt æqua distributio fiat aduocatorum, si autem aduocatus à iudice monitus patrocinium tibi præstare noluerit, nō solum interdicitur sibi forum, sed & agendi copia. & si apparuerit me tibi copiam parem defensionis subtraxisse: videbor litem iniquam fouisse, & auctoritatē iudiciariam eluisse & ob hoc puniar. Ex hoc text. not. primo ibi, nobilissimos, quòd virtus nobilitat hominē. Secundo not. ibi, æqua diuisio, æqualitatē esse seruandam, & quod dicitur in aduocatis, idem in quibuscunque per iudicem eligendis. Et tria fuot dicta huius l. secundum ibi, Si quis vero. tertium ibi, Si quis autem.

C

i *Nobilissimos.* i. discretissimos iudices. potes etiam hic notare, quòd scientia nobilitat si proprie accipis nobilissimos, sicut & vetustas, vt hic subiicit, & supra de episcop. & cleri. l. parabolani, vbi dicit quòd qui pro consuetudine, &c. & infra de iudi. penult. & ff. de iu. immu. l. semper. Dic ergo, secundum l.

Apud vrbem autem Romanam etiā honoratis a qui hoc officiū putauerint eligendum eousque liceat orare b, quousque maluerint c, videlicet vt non ad turpe d compendium stipemque deformē hæc arripiatur occasio, sed laudis per eam e augmenta quærantur. Nam si lucro pecuniaque capiantur: veluti abiecti atque degeneres inter vilissimos numerabuntur.

Quisquis igitur ex his quos agere permisimus, vult esse causidicus: eam solam qui sumet * tepore agendi, sibi sciat esse personam, quousque f cau sidicus est. Nec putet quisquā honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessitatem elegerit stādiē, & * cōtempserit ius sedendi. PP. X. Kalen. Septemb. Valentiniano & Valente AA. Conss.

In aduocatis concedendis debet seruari æquitas, & qui subtrahit aduocatum, præsumitur habere malam causam.

VII. Iidem. & GRATIANVS AAA. ad Olybrium præfectum vrbi.

PRouidendū est, ne hi quos in foro aut meritum h nobilissimos i fecerit, aut vetustas, in vna parte consistant: aliam à rudibus k atque tyrobus necesse sit sustineri. atque ideo si in vno auditorio l duo tantum præ ceteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior: in iudicantis officio sit, vt par causidicorum distributio fiat, & exæquetur partibus auxilium singulorū, & æqua diuisio procedat.

Si quis verò monitus à iudice, ea excusatione quæ m nequeat comprobari, cuicūq; n parti patrocinium denegauerit, careat foro o: sciat etiam nunquā p sibi ad agendum copiam posse restitui. Si quis tamen ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse eum plurimis q, & aduersario suo tali fraude subtraxisse paris r defensionis copiam: ostendet proculdubio iniquam à se litem foueri s, & auctoritatem iudiciariam à se delusam experietur. Dat. Kalend. Mart. Treueris, Valentiniano & Valente AA. vtrisque. III. Conss.

D

Nullus potest esse aduocatus, qui non sit Christianus: alias tam ipse, quàm eum recipientes puniuntur pœna hic statuta. Salyc.

VIII. Imp. LEO & ANTHEMIVS AA. Nicostrato præf. præt.

NEmo t * velim foro magnitudinis tuæ, u vel in prouinciali iudicio, vel apud quenquā iudicem accedat ad togatorum consortium, nisi sacrosanctis catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autē aliquid quoquo modo vel quadam machinatione factum vel attentatum fuerit: officium quidem sublimitatis tuæ x centum librarum auri iacturam pro condemnatione sustineat. Idem verò quicunque ausus fuerit contra prouidum nostræ serenitatis decretum officium aduocationis per surreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit: ab aduocationis officio remotus, stylum y proscriptionis atque perpetui exilij specialiter sustinebit: sciturisetiam prouinciarū rectoribus, quod is sub cuius administratione aliquid huiusmodi fuerit attentatum, partis bonorum dimidiæ proscriptionem & pœnam exilij per quinquennium sustinebit. Dat. Prid. Kalend. April. Constantinop. Anthemio. A. II. Conss.

TITVLVS VII.

DE ADVOCATIS DIuersorum iudiciorum.

Prævaricatio aduocati probata facit aduocatum puniri, & iterum de causa quæri: non probata facit accusantem puniri, & sententiam stari. h. d. Baldus. Vel sic: Ex prævaricatione sua punitur aduocatus: & sententia lata rescinditur, si prævaricatio non probatur: allegans punitur, & sententia manet rata.

I. Imp. ANTONINVS. A. Dolori.

SI patronum causæ prævaricatū z putas,

DE ADVOCATIS DIVERSORVM IVDIciorum. *Dixit. S. de postulando: nunc de personis postulantibus.*

Z § I patronum prævaricatum. id est, ex altera parte animo, & ex altera parte corpore cōsistentem: vt ff. de prævari. l. j. & ff. de his qui notan. infa. l. athletas. §. penult. & ff. ad Turpil. l. j. in princip. Item si renuncier cōstitutæ suæ partis: vt ff. de re mili. l. cinne.

Prævaricator quis dicatur.

Hec lex totidē verbis. C. de rectata est ti. de epis. audien. l. nemo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omne.§ exploratores.Præuaricationis delictũ dicitur duob⁹ modis,scilicet publicũ,cum quis accusat aliquem.aliud priuatũ moribus inductũ:vt in aduocato.vt.ff.de præuari.l.j. & iij.

a *Impleueris.* id est præuaricatum probaueris in publico vel priuato iudicio.

b *Commisit.*id est peccauit.fiet enim infamis, vt ff.de his qui not.infa.l. athletas. § penul. & extraordinarie punietur, vt ff.de præuari.l.j.in fine.& l.ij.

c *Denuo.*id est iterum.

d *Quæretur.*apud eundem iudicem: vt ff.de mino.l.in causę ij.§.fi. & j. quo. & quam.l. si præses. & ipso iure nõ valet sententia prima: vt hic.&sic est contra. ff.de mino.l.minor.ij. §.j.vbi dicit dari restitutionem.Sol.quidam dicunt & hic dari restitutionem, non autem ipso iure,vt ibi. & argu.ff.de re iudica.l.diuus. & j. si ex fal. instru. per totum titu.

a *Hæc prima solutio communiter tenetur, vt testatur hic Bart. Ad hoc autẽ vt sententia sit ipso iure nulla propter corruptionem aduocati, tria requiruntur.primũ quod dolus aduersarij corrumpêtis interceserit, secundũ quod aduocatus falsas allegationes corruptui frecerit,terium, quòd sententia fuerit lata cõtra absentem. ita loquitur. §. Marcellus. ante fi. lius glo.allegatus. Taliàs desit eis. *al.V V. *C.T.2. 10.3.*

Aduocatus qui in terra sua ad magistratum assumetur,extra eam non potest vagari,& in ea potest officium aduocationis exercere, præterquam contra rempublicam. Baldus.

II.Impp. Valens, Gratianvs & Valentinia.aa. ad Antoninum præfectum præt.

QVi necessariò g patriæ h suæ debent municipio functiones, eos decurionibus aggregatos k nolumus euagari: l permittẽtes vt in negotiis, causidicorum fungantur officiis, m & in ciuitatibus propriis subeant munera n curialium: ita tamen, vt non contra rempublicam ciuitatis in qua honorem hunc consecuti sunt, eis † adesse permittatur.o Dat.XV.Kal. Septemb.Rauennæ, Valente. VI. & Valentiniano. II. AA. Conss.

Aduocati non possunt esse collectores collectarum, neque volentes, neque nolentes. hoc dicit secundum Bart.

III.Impp.Arca. & Honor. ad Africam præf. præt.*

NE* quis ex corpore togatorum, minimè curialibus nexibus illigatus, p prouinciales suscipiat functiones: scilicet vt ambientibus q claudatur ingressus, r & inuitis necessitas auferatur. Dat.III.Nonas August. Constantinop. Arcadio. IIII.& Honorio.III.AA.Conss.

Quod aduocati quærunt ex aduocatione, vel eius occasione: quasi castrense peculium reputatur. Bald.

IIII. Impp.Honorivs. & Theod.aa.Eustathio fect.præt.

A suæ patriæ.

k *Aggregatos.*id est electos vel associatos.

l *Euagari.*id est ad diuersa officia assumi.Accur. Vel dic,ad militiam vel solicitudinem aliquam : vt j.de decur.l.curiales vltra. & l.quidam.& l.qui derelicta.lib.x.

m *Officiis.* hæc duo permittit.

n *Munera.*id est munera quæ imponuntur decurionibus. *C.T.2. 10.3.

o *Permittatur.* nisi in casibus:vt ff.de postu. l.penultima.& vlt.quę sunt contra.

p NE quis. *Illigatus,* secus si curialis esset:quia tunc cuncta munera ciuitatis per eum compleantur : vt j.de decur. l.curiales omnium.lib.x.

q Vt *ambientibus.* nec ergo volens admittitur. Sed contra.ŝ.de pactis.l.si quis in conscribendo. Solu. hoc ideo, quia fieret iniuria toti suo ordini. Accursius.

r *Ingressus.* contra.j. eodem. l. petitionem. in fine.Solu.vt ibi.

s *Fori aduocati.* vel adsessores, vt supra de adsess. l. vel.

t *Castrense.*hoc forte non erit hodie , cum aduocati non habeant salariũ de publico,nisi sit aduocatus pauperum : sed in iudicibus communitatis Bononiæ potest habere locum:quia ipsi percipiunt de publico. & sic erit quasi castrense.secus si aliunde forte, & à clientulis. Sed certe cum istud sit subrogatum loco publici salarij, videtur idẽ quod olim,quòd sit quasi castrense,argu. ŝ. de adsesso. l.velut. vbi non percipit ex publico,vt j. eodem. l. cum aduocatio.ad fi. & facit. ŝ. de episco. & cleri. l. sacrosancta.

u *Vindicare.* idem in silentiariis, vt j.de silen.l.fin.lib. xij. & facit. j. fam. ercisc. l. si filius. & de inof. testa. l.fin.

Q *Vicquid.*Hęc non legitur.

x *Vrbicariæ.*id est aduocati præfecti vrbis.

y *Ancimus vt aduocatis. Inspectio.* vt inspiciant qualiter opera publica fiant.

z *Perequatio.* vt exquentur homines in collecta secundum facultates suas.

a *Instructio.* vt instruant rusticos ad opera.

b *Discussio,* vt discutiant quanta pecunia sit necessaria. Azo. Sed contra.j.de discus.l.fin.lib.x.sed hic de aduocatis spectabilium iudicum,ibi clarissimorum.vel ibi in subsidium : quia alius non inueniebatur idoneus.

c *Ratiocinium.*vt computent cum his qui administrant.

d *Arbitrium.*scilicet iudicandi, vel delegationem:quod mandatur,

datur inuito : vt hic,& ff.de mune. & hono.l. fina.ŝ. iudicandi. & de vaca. mu.l. prætor.ŝ. qui autem non habet. secus in arbitrio compromissario:vt ff. de arbi.l.iij.ŝ.j.

a *Idem priuilegiis.* Togam. id est, togatos.

b *Toga.*id est,togatus.

c *Vm aduocatio.* vt infra eod.l. iubemus.

d *Minuendo.*vt j.titu. j.l.iubemus.

e *A cohortis.* hæc cohors erat vilium officialium.inde cohortalis.

f *Consortio.*quia consors eorum non erit: aduocatus tamen erit, & comes consistorij.

g *Decernimus.* sic & ŝ. eod.l. fori.

h ŝ *Qui de togatis. Abstractus est.* No. post depositum honorẽ ite rum posse fieri aduocatũ. & facit.ŝ. de adsess.l.liceat.

i *Bitos.* Non legitur in scholis. Sed pone casum,quia olim ex curia præfecti prætorio eligebatur vnus ad præstandum pro fisco patrocinium,hodie duo eliguntur , dicit Imperator illos duos habere idem priuilegium , quod olim habebat ille vnus.

k *Ambiendos.*id est fulciendos honore.

l *Nemini. Adijendi.* scilicet simulando quòd sit adsessor, cum nõ sit aduocatus. m *Consilium.*clientulorum.Accursius.

n *Cohortalibus.*hi erãt vilis conditionis.ŝ.eo. l.cum aduocatio.& facit j.eod.l. iubemus.ŝ. post lapsum.

o *Iurisperitos.* Nota de scrutinio.

p *Eorum.* aduocatorum.

q *Postliar.* id est post hanc legem. Accursius.

r *Ceteris.*no. vt j.tit.j. l.iubemus.ŝ. & filios. & j.eo.l.petitionem.ŝ. ceteros.

s *Ancimus.* non legitur.

t *Quotannis.*id est singulis annis.

u *Consortio.* erant enim plures.

x *Petitionem.*Nec ista legitur . Et nota quod hæc lex loquitur in aduocatis Alexandriæ, sed superior lex, nemini , in aduocatis prætorij præfecti prætorio.

y *Inscribi.* in foro Alexandriæ. Accursius.

z *Filios.*vt ŝ. eo nemini.ŝ.filios.Accursius.

gulas temerare tẽtauerit.Dat. VII.Kal.Mart.Constantinop. Theodosio.A. XVII. & Festo Conss.

Concordat cum.l.quicquid,ff.eo.

VII.Iidem.aa. Thalassio præfecto prætorio per Illyricum.

IIsdem priuilegiis, iisdemq; immunitatibus potiri togam a illustrissimæ per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur toga b per Orientem prætorianæ sedis excellæ, decernimus.Dat.VII.Id. Septemb. Constantinop.Theodosio.A. XVII.& Festo.Conss.

Officiis aduocati fisci liberæ de cõditione curiali.Et quod ex officio quæritur:quasi castrense peculium est,nec patribus nec auis acquiritur.Bald.

VIII.Iidem.a a.Cyro præfecto prætorio consuli designato.

CVm aduocatio c prætoriana centum quinquaginta numero togatis minime vel minuendo d vel augendo concludatur, iubemus eos qui ex his ad fisci patronatum perue nerint,à cohortis e vel alterius vilioris conditionis nexibus cum liberis quandocunque genitis liberos custodiri: postque tale officium depositum, annumque completum aduocatorum consortio f abscede re cum comitiua consistoriana : omneque quod toga fori celsitudinis tuæ quolibet casu,quolibet acquiritur titulo, quasi castrense sibimet vindicare:nec patribus,nec auis paternis earum rerum commodum acquirere, legis istius auctoritate decernimus : ŝ his omnibus etiam ad vrbicariæ præfecturæ aduocationem tra hendis.Dat.III. Kal.Ianuarij. Valentiniano.A.T. & Anatolio Conss.

Si aduocatus ad vnum officium assimitur, eo finito potest ad aduocationis officia remeare .Baldus.

IX.Iidem.aa.Appollonio præfecto prætorio.

SI quis de togatis fori celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ seu vrbicariæ præfecturæ, siue de his qui in prouincialibus iudiciis causarum patrociniũ profitẽtur,electione tuæ sedis regendæ prouinciæ munus potestatẽq; susceperit, post peractam integre ac sine vlla opinionis labe administrationẽ, & ad illud officium vnde abstractus est,h & vnde sibi vitæ subsidia comparabat, remeandi habeat facultatem: nec causas orare denuo quadã prohibeatur inuidia.Dat. XII.Kalend.Septemb. Constantinop.Eudoxio & Dioscoro Conss.

Quando in officio cui vnus consuetuit præsse, plures eliguntur : quilibet illorum illis priuilegiis vtitur, quibus ille solus vtebatur. Baldus.

X.Imp. Valentinianvs & Martianvs aa. Palladio præfecto prætorio.

BInos i qui priores in tui culminis sede inueniũtur ad patronatũ fisci singulis quibusque annis accedere, paribus dignitatis & priuilegiorum insignibus ambiẽdos k esse præcipimus,quibus antehac vtebatur is qui solus fisci creabatur patronus.Dat XIIII.Kal.Iul.Constantinop. Herculano & Asporatio Conss.

Sub colore adsedendi prohibitus, in consilium non debet assumi. Item nullus in aduocatorum collegium assumitur, nisi prius probatum fuerit eum non esse cohortalis conditionis adstrictum, & doctoris iuramento fuerit approbatus:filius aduocatorum,& hi qui sunt vltra numerum, in subrogatione præponendi. Bart.

XI.Imp.Leo.a.Viuiano præfecto prætorio.

NEmini licere sancimus aliquem sub adsidendi l colore statutis centum quinquaginta aduocatis, quos sibi eminentissima præfectura in cõ filium m assumpserit, aggregare.Nõ aliter verò cõ sortio aduocatorũ tuæ sedis aliquis societur, nisi prius in examine viri clarissimi rectoris prouinciæ ex qua oriũdus est,præsentibus cohortalibus n gesta cõstent,quibus aperte pateat cohortali vitæ † ac fortunæ eundem minime subiacere [atque hæc fieri volumus] si præsens vir clarissimus rector prouinciæ fuerit in eius examine:si verò abfuerit, apud defensorem sui oppidi gesta constant. Iurisperitos o etiam eorum P doctores iubemus iuratos sub gestorum testificatione depromere,esse eũ qui posthac q subrogari voluerit, peritia iuris instructum. Filios autem togatorũ excellentiæ tuæ, qui vel nunc causas agunt,vel futuris temporibus r actitauerint , ceteris s supernumerariis anteferri. Illud insuper decernimus , vt etiam his qui vltra centumquinquaginta aduocatos eminentissimæ tuæ sedis reperiuntur,liceat & apud virum spectabilem proconsulem,vel præfectum Augustalem,vel comitem Orientis,apud viros etiam spectabiles vicarios, & apud rectores prouinciarũ negotia perorare.Dat.Kal.Febr.Constantino.Magno & Apollonio Conss.

Officium aduocati fisci olim durabat anno:nunc durat biennio.Bal.

XII.Idem.a.Eusebio præfect.præt.Illyrici.

SAncimus t patronum fisci iudicio celsitudinis tuę non iam quotannis, u sed biennio pro vetere consuetudine finem officij sui sortiri: saluis eidẽ consortio x priuilegiis omnibus quæ à retro principibus meruit manentibus.Dat.X.Kalend.Mart. Constantinopo.Basilio & Viuiano Conss.

Nomina eorum qui sunt de collegio, debẽt scribi in matricula: & debet scribi tempus in quo recipiuntur in ipsa matricula,qui probat eos esse de collegio. Et si aduocatus decedit: integrum salarium quod à fisco recepit, ad heredem transmittitur,scilicet illius anni.Baldus.

XIII.Impp.Leo & Anthemivs.aa.Alexandro duci Aegyptiaci limitis & præfecto Augustali.

PEtitionem x virorum disertissimorum aduocatorum Alexandrinæ splendissimæ ciuitatis, quã de fori sui matricula & fisci patrono obtulerunt,meritò admittentes, hac sanctione decernimus quinquaginta statutos haberi:eorumq; nomina pro tempore matriculæ conficiendæ inscribi: y & eos aduocationis officium in iudicio tam viri spectabilis præfecti Augustalis, quàm viri spectabilis ducis Aegyptiaci limitis petentibus adhibere : ceteros vero vltra memoratum numerum constitutos , apud alios iudices eiusdem Alexandrinæ ciuitatis perorare: filiis z scilicet statuto-

rum

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Decertari*, nota quòd exconsul dignitatem habet. Accursius.
b *Et.* scilicet aduocato fisci: & durante biẽnio vsque ad quod tempus durat eius officium. vt §. l. proxi. & §. ea. l. §. egredientem. Accursius.
Non cõsulari.
c *Et vxoribus.* & facit. l. tit. j. l. iubemus. §. ad hæc.
d *Defuncti.* aduocati fisci. Accursius.
e *Spectaturo.* præter salarium eius anni: vt j. eodem. l. post duos. §. his quoque. quæ est cõtra. Accursius.
*gradum.
f *Inuito.* ergo ar. à cõtrario sensu sumpto, si velint suscipere functiones, possunt: & sic argu. est contra. §. eodem. l. ne quis. Solu. ibi durante officio aduocationis: hic non. Accursius.
g *Aduocati qui dirimunt.* id est, dicunt ea propter quæ dirimuntur. nam ipsi non diriminut: sed iudex. Accursius.
h *Fata.* id est fines. Accursius.
i *Lapso.* vt quia propter omissas aliquas allegationes iuris quis sententiam reportauerat contrariam: & post modũ restauratur per aduocati industriam eius causa. Accursius.
k *Fatigata.* vt quia fuit multo tempore causa protecta.
l *Aduocates.* & merito. militant namque, &c. Accursius.
m *Militant.* sic & quilibet in suo officio: vt §. in quibus caus. mili. l. j. Item & illud, Militat in syluis catulus. Accur.
n *Spem.* vt acquirant quod non habent. Accursius.
o *Vitam.* vt non perdant quod habent. Accursius.
p *Posteros.* ne infamẽtur, vel ne in seruitutem deducantur. & facit infra titu. j. l. laudabile.
q *Post duos* Non legitur. Accur.
r *Mununtur.* vt §. eo. l. binos. Accursius.
s *Sexaginta quatuor.* qui erant in præsenti, scilicet foro tui præfecti, qui sunt aliis meliores, qui inter omnes erant centum quinquaginta: vt §. cod. l. nemini. Accursius.
t *Gradum.* scilicet aduocandi.
Aduocati scholarium ad hereditatem transit.
u *Totius anni.* illud pertinet ad primilegium aduocatorum, vnde aliud dico in forensi uito casu

rum in loco deficientium supernumerariis anteponendis.

Egredientem autem post biennium fisci patronum, cõtemplatione laborum, exconsularis* moderatoris prouinciæ dignitate decorari: a licentia facultatéque ei b non deneganda, cum vsus exegerit tã pro se quàm pro filiis, parentibus & vxoribus, necnon etiam personis ex transuerso latere vsque ad quartum gradum constitutis, patrocinium suum adhibere. Quando autem fisci patronum mori contigerit, gradu *eum sequentem sine vlla dilatione in locum eius subrogari: heredib. defuncti d nihil exinde sibi cõmodi acquiri posse speraturis: e cunctis priuilegiis quæ hactenus habuisse noscuntur, necnon his quæ suggestio tuæ magnitudinis continet, etiam in posterum intactis inuiolatisque seruandis: quatenus huiusmodi delato eis liberalitate nostræ serenitatis honore, possint in otio & tranquillitate reliquum vitæ suæ tẽpus peragere, nulla eis inuitis f ingerenda sollicitudine.

Aduocati ministribus equiparantur: quia per eos tanquam per milites vita & patrimonia hominum defenduntur. Bal. Vel sic: Aduocati dicuntur militare, & ita sunt necessarij reipublicæ, sicut alij milites armorum. Salyc.

XIIII. Iidem. AA. Callicrati. præfecto prætorio Illyrici.

ADuocati, qui dirimunt g ambigua fata h causarũ, suæque defensionis viribus in rebus sæpe publicis ac priuatis lapsa i erigunt, fatigata k reparant: non minus prouident humano generi, quàm si præliis atque vulneribus patriam parentesque saluarent. Nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos, l militant m nanque causarum patroni, qui gloriosæ vocis cõfici munimine, laborantium spem, n vitam, o & posteros p defendunt. Dat. V. Kalend. April. Constantinop. Zenone & Martiano Conss.

Aduocatus transmittit ad heredem salarium totius anni in quo moritur. Salycet.

XV. Imp. Leo. A. Dioscoro præfecto prætorio.

POst duos q fisci patronos qui ex anterioribus constitutionibus illãe beneficiis muniuntur, r sexaginta quatuor s togatos, qui in præsenti sunt, à primo vsque ad sexagesimumquartum imperialibus beneficiis perfrui censemus, quibus fisci patroni liberique eorũ honorati sunt. Hic quoque illud adiiciẽdum esse statuimus, vt si quis patroni † fisci adeptus gradum, t fatalem diem obierit, vniuersa totius anni u solatia ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes seu successores suos, siue liberi, siue extranei fuerint, transmittendi tam ex testamento quàm ab intestato liberam habeat facultatem. Dat. XXII. Kalend. Iunias. Constantinop. Festo & Martiano Conss.

XVI. Leo. iunior. & Zeno. AA. Iustiniano* præfecto vrbi.

ADsimilitudinem x sexaginta quatuor aduocatorum tori amplissimæ prætorianæ præfecturæ, y quindecim tantum ex foro tuæ magnitudinis, qui in præsenti gradus primos obtinent, post fisci videlicet patronum, eisdem priuilegiis nostræ mansuetudinis beneficio perfruantur, quibus fisci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. XVII. Kalend. April. Cõstantinop. Leone iuniore. A. Conss.

XVII. Imp. Zeno. A. Paulo præfect. præt. per Illyricum.

IVbemus aduocationem foritui culminis z centũ quinquaginta (sicut antea constitutum fuerat) aduocatis* concludi: eundemque numerum quoties vel professionis fine, a vel morte, vel quocunque fuerit casu imminutus, electione magnificæ tuæ sedis impleri: ita vt in præsenti quidem & hinc vsque ad biennium b ad impletionem c † supra definiti d numeri subrogandi, sine vlla cohortalis aut cuiuslibet deterioris cõditionis quæstione succedant: salua videlicet aduersus eos apparitoribus e si qua f competit actione: quã certum est, postquam fisci patronatum officio impleto exegerint, † euanescere. post lapsum g vero biennij foro tuæ magnificæ potestatis inferi postulantes, h non aliter nisi sub gestorum cõfectione minime eos cohortali cõditionis subiacere patefactũ fuerit, admittantur. Cũcta sane priuilegia quæ magnificæ per Orientem præfecturæ aduocatis ex diuinis retro principum seu indulgentiæ recordationis Leonis, vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuæ quoque gloriosissimę sedis cautidicis absque vlla discretione competere, per hanc in æternum valituram legẽ sancimus. Dat. VI. Kalend. Ian. Constantino. Decio & Longino Conss.

Constitutio Græca.

TITVLVS VIII.

DE ADVOCATIS DIVERSORVM IVDICVM.

Aduocatos comitis rerũ priuatarum, principis & proconsulis Asiæ, post depositum officium clarissimi efficiuntur. Salycetus.

I. Imp. ANASTASIVS. A. Eusebio magistro officiorum.

SVggestionem viri illustris comitis rerũ priuatarum, & proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ serenitatis auribus intimauit, fori sui aduocatos cõmuni petitione magnopere postulasse, vt postquam aduocationis deposuerint officium dignitate quadã nostra liberalitate potiantur. Iubemus itaque post depositũ (vt dictum est) præfatũ officiũ vnũquemque eorũ qui in præsenti sunt vel postea matriculis eorum pro tẽpore fuerint inserti, clarissimi primi ordinis comitis perfrui dignitate quatenus & tempore quietis fructum præteritorum laborum consequantur: próque fide atque industria erga clientes suos comprobata [à] priuatæ conditionis hominum multitudine segregati, clarissimis meritò connumerantur. Dat. II. Kalend. Ian. Constantinop. Anastasio. A. II. Conss.

Aduocati præfecti prætorio in aduocatos fisci assumpti, cohortalis conditione liberantur tam ipsi quàm eorum liberi, & eorum patrimonium. Salycetus.

II. Idem. A. Thomæ præfecto præt. per Illyricum.

ADuocatos amplissimæ tuæ sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum & officium prouehuntur, vnà cum liberis iam natis, vel postea procreandis, ab omni cohortalis seu cuiuslibet deterioris conditionis vinculo immunes ac liberos cũ patrimonio suo cõseruari decernimus, cum constet hoc iampridem tam aduocatis amplissimæ prætorianæ per Orientem, quàm magnificæ vrbicariæ præfecturæ sacris constitutionibus esse indultũ: & non dubium sit non tantũ eas, sed etiam sublimissimæ tuæ sedis

titulo superiori loquitur de illis qui scripti erant in matricula, & salaria de publico percipiebant. hoc de aliis. Vel aliter. §. de de illis aduocatis, qui necesse habebãt postulare in certis iudicijs, vel in certis locis, puta in illa ciuitate vel in illa prouincia, hic de illis qui necesse habebant postulare eorum certis audientijs in quacunque essent prouincia, ciuitate, vel loco.

Al. deest ista rubrica & sic lex, Suggestionẽ, quæ est proxima xvij.

a *Vbemus.* non legitur.
b *Primatem.* erat enim quidam aduocatus qui præerat aliis, & erat arcianus supra alios.
c *Et solatia.* id est salarium. nam solatium est eis habere salariũ. Accursius.
d *Consequi.* facit. j. eodem. l. petitiones. circa principio.
e *Aduocatorũ.* qui sunt sub primate.
f *Consortium.* sic & §. de sacrosanc. eccl. l. nõ plures.
g *Officium.* prædicti primates sine ancianj qui poterãt quiescere.
h *Postulasse.* sic & j. e. petitiones. §. ad hæc. & §. tit. j. l. petitionẽ §. licentia.
i *Eorum.* primatum scilicet post depositum officium.
k *Matriculis.* id est militium quos recipere tenuntur vt hic.
l *Si tamen.* hæc vera sunt si tantum vnam domum habent. ergo à contrario si plures domos habent non habent istud priuilegium.
m *Modum.* id est æquitatem.
n *Notitia.* id est petitio eorum nobis porrecta super hoc. petebant enim se non teneri ad sportulas, vel teneri ad sportulas, vel teneri ad paruas in causis suis.
o *Per statuta.* scilicet quinquẽnij: vt in proœmio ff. §. sed quia solitum.
p *Et filios.* & sic. §. titu. j. l. nemini. §. filios.
Doctorum filius quo sensu præmiegiatus.
q *Sumptibus* No argu. quòd filij doctorum non debent aliquid dare pro sumptibus cum legunt ordinariè, vel extraordinariè, vel examinantur, & quòd alijs etiam æquè bonis præferantur.
r *Exhibitoris* in iudicio faciendæ. Accur.
s *Deductionis.* vt ducãtur inuiti ad principẽ, vel ad alium iudicem nisi vt subijcit.
t *Per interitum.* comminatoriam.

germanas esse potestates. Dat. XII. Kalend. Decemb. Patricio & Hypatio Conss.

III. Idem. A. Constantino præfecto prætorio.

IVbemus a pro tempore primatem b aduocatorum fori viri illustris comitis Orientis, per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia c sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi: d hoc quoque transacto professionem aduocationis deponere. consortio videlicet eorundem aduocatorum ad quadraginta tantùm viros religendo, ita vt si qui superfluj sunt iam eidem consortio sociati, de aduocationis officio minime reiiciantur nemine alio eis adiiciendo: ne quadraginta virorum numerum, aduocatorum e consortium f excedere contingat. Ad hæc eos qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, g postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quàm pro iugali h sua, & socero & socru, necnon genero & nuru, liberisque propriis, colonis & seruis ad se pertinentibus, aduocationis fungi officio nec ædiculas eorum i metatorum k onere molestari, si tamen l in vna tantummodo suáque domo singuli talem prærogatiuam sibi vindicare maluerint. Pro sportulis præterea modum m quem notitia n nobis porrecta declarat, tam pro his, quàm pro colonis & eorum seruis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. Nec decetero quenquam antè quàm per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. Et filios p aduocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis & sine sumptibus q sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. Vt autem his qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantùm superstitibus, sed etiam morte præuentis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talẽ gradum vocatus sit, solatia eius transire, hisque seruari: quàm ipsos qui fisci patronatum iam deposuerunt, vel postea deposuerint, minime cuiusliBet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis r seu deductionis s onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in prouincia incusandos per sententiam t viri spectabilis comitis Orientis, vtpote competentis iudicis, conueniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Iulij, Constantinopoli, Sabiniano & Theodoro Conss.

Hæc lex priuilegiat aduocatos fisci. Salycetus.

IIII. Idem. A. Eustachio præfect. præt.

LAudabile u viteque hominum necessarium aduocationis officium, maxime principalibus præmiis oportet remunerari. Ideóque iubemus viros clarissimos fisci pro tẽpore patronos fori tuæ celsitudinis solenni die festiuitatis Kalendarum Ianuariarum ipsius tantummodo anni per quem tale peragant officium, inter spectabiles sacri nostri consistorij comitis diuina nostræ serenitatis manu puncti consequi solatia x. Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos clarissimorum notariorum inseri y consortio,

Audabile. Non legitur.
x *Solatia.* aliàs solariũ. Nota de strenis, de quibus strenis habes expressè in decre. xxxvij. distinction. ca. legant. & xxvj. q. vlti. non obseruetis.
y *Inseri.* repete, iubemus: quod est §. & hoc
*scripti sed in duobus manuscriptis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dico percepturos sine quadam suffragij solutione.

a *Sacras solitas epistolas tribunorum* id est missas à tribunis. Vel hic expone vt infra eo. restituendæ. sacras.

b *Alterutri.* si duo sunt fisci patroni.

c *Affectu.* id est contracto matrimonio per affectum.

d *Allegationibus.* id est probationibus.

e *Eas.* allegationes.

f *Commendari.* id est, allegari & probari.

g *Absentibus.* Not. testes posse recipi absente altera parte ante litem cõtestatam ad publicationem faciendã: vt in authent. de testi. §. & hoc vero. collatione. vij.

h PEtitiones. Et hæc non legitur.

i *Iubemus.* ab isto verbo in antea vsque in finem est hæc lex de verbo ad verbum suprac. l. iubemus.

k *Ad triginta.* contra supra eod. iubemus. ni ibi quadraginta, hic triginta: sed ibi in alio foro quàm hic.

l *Modum* id est quantitatem.

m *Porrecta.* id est, petitio eorum nobis porrecta super hoc. perebant enim se non teneri ad sportulas, vel teneri ad paruas in causis suis.

liberalitates.

n REstituenda. Hæc est intentio huius legis: quia olim ix. libræ dabantur patronis fisci: sed Zeno abstulit eas patronis fisci & deputauit pedaneis iudicibus, & quibusdam aliis qui arbitrabantur & æstimabant vires fideiussorum datorum pro rebus pupillorum, & postea Zeno esse ęquũ credidit, si eis qui æstimabant res fideiussorum, auferentur pro parte: non tamen in totum abstulit: sed Iustinianus omnibus aufert, & prioribus restituit.

Vt. ante fist. Aduocati fisci qui quæ salaria olim habebant.

*Tota hæc lex pars supra iisdẽ verbis adscripta est. l. 3. hoc titulo: & mirũ est hæc ter repeti.

o Emmilus. id est, aduocatis fisci.

p *Arbitrio.* id est pedaneis iudicibus.

q *Principis.* eiusdem Zenonis. imo Anastasij. Cont.

r *Vtrumque.* aduocatorum fisci. erant enim duo vt supra tit. j. l. binos.

s *Pro voto.* id est, si aliquod beneficium vel priuilegium concedi-tur alicui potestari, puta rectori prouinciæ vel similibus: omnibus

arbitrio.

intimare.

consortio, tribunorum sacras solitas epistolas[a] sine quadam suffragij solutione percepturos. Et si quis per sententiam sublimitatis tuæ monitus, super agnito debito vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit: eam non arbitro * delegato, sed, tunc temporis fisci patronis, vel alterutri [b] eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actorum testificatione intimari. * Quotiesqs de nuptiis [quis] sine dotalibus instrumentis mutuo contrahendi matrimonium animo celebratis, super affectu [c] suo liberis ex huiusmodi coniugio iam exstantibus, vel necdum procreatis, legitimis allegationibus [d] vti maluerit, eas [e] apud eosdem pro tẽpore fisci patronos, vel alterutrum eorum (vt dictum est) gestis interuenientibus cõmendari [f], ita videlicet, vt iuri cognitæ allegationes absentibus [g] personis, si quæ competunt, seruentur intactæ.

His insuper quinecunque apud viros glorioſos pro tempore consules mancipia sua libertate donare voluerint, antelatos fisci patronos ad easdem libertates * peragendas propriam aduocationis vocẽ accommodare. Aliis nihilominus priuilegiis, quæ iam pridem memoratis * vel fisci patronis, vel adhuc aduocationis pro tempore peragentibus officium togatis, diuersis modis indulta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. XII. Kalend. Decemb. Constãtinopo. Ariouino & Messala Conss.

Nota quod nullus potest assumi in aduocationis officium, nisi tempore statuto steterit: quod tempus esse quinque annorum Bald. ait: idq; videtur probari ex proœmio. Digest.

D

v. Idem. A. Sergio. pp.

PEtitiones [h] * virorum diserti ſimorum fori præsidialis secundæ Syriæ prouinciæ aduocatorum cum competenti moderatione cẽsuim[9] admittendas: & iubemus[i] pro tempore primatem eorũ per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia sibi communi consẽsu deputata, per idem biennium consequi: hocque transacto profeſsionem aduocationis deponere, consortio videlicet eorundem aduocatorum ad trigin-

A [k] tantummodo viros redigendo: ita vt si qui superfluunt iam eidem consortio sociati, de aduocationis officio minime reiiciantur: nemine alio eis adiiciendo, ne * triginta virorum numerum aduocatorum excedere consortium contingat. Ad hæc, eos qui (prout statutum est) fisci patroni depoſuerint officiũ, postea quoque non prohiberi singulos tam pro se, quam pro iugali sua, & socero & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis, colonis & seruis ad se pertinentibus aduocationis fungi officio: nec ædiculas eorum, metatorum onere molestari: si tamen in vna tantummodo suaque domo * singuli talem prærogatiuam sibi vindicare maluerint. Pro sportulis præterea modum [l] quem notitia nobis porrecta [m] declarat, tam pro his quàm pro eo

C lonis & eorum seruis custodiri: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. Nec decetero quenquam antequam per statuta temporum legum eruditioni noſcatur inhæsisse, supradicto consortio sociari. Et filios aduocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum qui fisci patronatum depoſuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi, eique gratis & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. Vt autem his qui fisci patroni officium adepti sunt vel fuerint, non tantũ superstitibus, sed etiam morte præuentis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talẽ gradum vocatus sit, solatia eius transire, hisque seruari: quàm ipsos qui fisci patronatum iam depoſuerunt, vel postea depoſuerint, minime cuiuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra), molestari: & in prouincia incusandos per sententiam viri clarissimi prouinciam in qua degunt moderantis, vtpote competentis iudicis, conueniri atque litigare decernimus. Dat. Kalend. Decemb. Anatolio & Agapito Conss.

D

VI. Imp. IVSTINVS. A. Marino. * pp. *Marino

REstituendæ [n] sunt clarissimis eloquentiæ luminibus [o] sexaginta auri libræ, quas sub imperio Zenonis diuæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris [p], necnon fideiussorũ vires æstimantibus, tamen auferendas credidit præparca posterioris subtilitas principis [q]: vt iam liberalitate nostri numinis, viri clarissimi fisci patroni præfatam auri summam sine fraude annis singulis consequantur, ab amplissima tua fede pari lance in vtrumque [r] diuidendam. Nam vniuersis redditur, quod pro voto [s] omnium primatibus [t] indulgetur. Sacras insuper epistolas, quibus approbantur viri clarissimi tribuni prætoriani & notarij, non vnius tantũ nomine, sed alterius [u] quoque vtrius præstandas perspicim[9], siue suos filios siue alios quosdã duxerint illustrãdos [x]. Ad hæc [y] altiore beneficio codicillos

quibus

a *Quos.* scilicet codicillos. i. litteras quas alicui dirigit imperator de præstando beneficio vel priuilegio aliquo, puta forte q̃ sit illustris.

b *Alterę.* sic supra de diuer. rescrip. l. j.

c *Eidem.* id est de illo loco vnde sunt.

d *Nostrum.* homines dico: id est ambasiatores adoratores nostram purpuram: id est nos qui sumus vestiti de purpura. Accursius.

e *Vnum.* id est, vnus horum ambasiatorũ ponetur inter domesticos imitum: alter peditum in locum defuncti.

f *Facundissimi.* scilicet, tribuni & notarij.

g *Offerendos.* id est, mittendos.

h *Dicatissimorum*, id est dissertissimorum.

i *Stipendia.* id est denarius quos habent pro expensis.

k *Solatia.* id est solarius.

l *Tyronibus* id e stam basiatoribus.

m *Iudicatis sunt.* no. hic maiorem honorũ deberi his qui electi sunt ab imperatore ad aliquam dignitatẽ, quàm his qui ad eandem dignitatẽ sunt electi ab aliis. sic & ff. de al. scri. l. fin.

Honor maior debetur electo à maiori.

n PEr hanc legem. Nõ legitur.

o Vel. situd vel, respicit aut, quod est infra. Accursius.

p *Eorum.* scilicet aduocatorum.

q *Numerum.* scilicet in matricula. filij ergo aliorum quinquaginta, qui sunt postea scripti, nõ possunt postea ibi taxari siue poni.

r *Gratis.* sic & supra eo. l. iubemus. §. & filios. & l. petitiones. §. & filios.

s *Exteri.* i. extranei.

t *Erunt in mercatorum.* subaudi, sit interdicendi licentia.

u *Industria.* id est calliditate aduocati.

x *Peregrinationis.* scilicet aduocati.

y *Eorum.* scilicet primatum.

z *Obtinerint.* sic & infra de appell. l. quoniã iudices.

a *Per annos singulos.* nã incipiebãt anni singuli secundum antiquos in Kalendis Aprilis. & sic argumentum pro pensione soluenda in medio anni, sic & ff. soluto matrimo. l. diuortio. j. respond. Sed arumen. contra ff. de condi. & demonst. l.

præsentibus.

*P. V.

quibus illustris honoratur di- A gnitas, consequantur: quos [a] vnius solum nomine eisdem viris facundissimis daturos nos pollicemur, profuturos, scilicet alteri [b] eorum altero concedente: seu qui ex prouin eiis suis, vel ex amicis voluerint, in prouinciis tamẽ degentibus. Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem [c] offerendi, nostram [d] adoraturos purpuram, statutis inferendos præsentialib. * domesticis, vnum [e] equitum, alterum scholę peditum, in vacantem eorum locũ, qui diem functi sunt: nullo dũ supererunt, de militia venundanda pacto cum eis interposito, quorum eiusmodi cõuentiones interfunt: ita tamen, vt iidem viri facundissimi [f] cum offerendos [g] eosdem credidерint homines, bina solidorum pro singulis milia, nihilq; amplius, nouerint dependenda viris magnificis comitibus dicatissimorum [h] domesticorum, id est equitum quidem pro eo qui inter equites meriturus est: peditum autem pro eo qui inter pedites inferendus est, C solitis videlicet statim stipendiis [i] necnon etiam ceteris solatiis [k] iisdem tyronibus [l] deputãdis sine quolibet alio dispendio. Aliis etiam priuilegiis potiantur, quæ diuersis temporibus consecuti sunt, siue per angustos apices, siue per dispositiones & sententias amplissimæ tuæ sedis. nam qui nobis digni iudicati [m] sunt, hi multo magis in anterioribus quoque sunt adiuuandi. Dat. Kal. Decemb. Constantinop. ipso. A. & Eutherico Conss.

VII. Idem. A. Theodoro Præfecto prætorio. *

PEr hanc legem [n] decernimus, ne antequam in octoginta tantum virorum numerum fori tui culminis togatorum collegium deductum fuerit, adspirare quis qualibet arte concedatur, aut posit: nisi vel [o] eorum [p] filij, qui triginta priorum obtinent numerum [q], facundiæ studiis eruditi, gratis [r] videlicet, & sine vllo suffragio, aut fortasse exteri [s] non vltra duos per annos singulos facundia & ipsi conspicui taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambitione vel astutia quã

A titatem ausuro. Interdicenda quoque eunctis licentia præuertendi progressus seriem, quam ipsius temporis ordo suppeditat: & vt in mercatorum [t] contractibus, loca permutandi: & adhuc tyrones iã interesse veteribus. Hoc etiam pronuntiandum censemus, ne quis ex his aliis degat regionibus, relicta obseruatione glorificæ tuæ sedis. Nouerint etenim qui post nomẽ impetratum patroni litium, vltra trium annorum spacium ex sacratissima hac vrbe morandum duxerint: nec nuncupationem togati, nec priuilegia virorum huiusmodi concedenda sibi [u]: vt ne * repetitis ex industria [u] prædictæ sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicetur peregrinationis [x] excursus. Quorum omnium si quid vel minimũ quocunque tempore fuerit violatum: viginti primates eiusdem ordinis & qui pro tempore sollicitudinem ab actis in amplitũdinis tuæ gerẽt officio, adiutores etiam eorum [y] denis singuli libris auri ferientur, quòd aduersus imperialia consulta serenitatis nostræ tendentibus non statim obiecerint [z] intercessionem legis præsentis, aut non restiterint, & omnino non prohibuerint ne quid tentaretur contrarium: cũ nec administratores sublimissimæ tuæ sedis, si non intente custodierint dispoſita salutaria, & vt non temerentur prospexerint, pœna decrit decem auri librarum. Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fisci patronis fori tuæ celsitudinis, ad exemplum priorum temporum, ex area tui iudicij consulatur: ne post decursum celerem * aduocationis, & labores glorioſos egeni exeant: non (vt sæpe cõtingit) incerto die præstentur, sed cum ad medium iter peruenerint patrocinij rerum fiscalium, id est, Kalendis Octobribus per annos singulos [a] sine eũ

D ctatione [b] soluentur. Quicquid insuper priuilegiorum retro principum sacris affatibus, vel auctoritate tribunalis [c], cuius interest, [d] huic eidem ordini datum ostenditur inuiolatum seruari. Cũque lite quisquam eorum [e] pulsatus fuerit, seu ciuilis causæ certamine, aut criminalis quæstionis obtentu, hic [f], vel in prouinciis: cũ per concessum tempus eorũ adesse quenquã euenit [h], nullas executores sportulas adlequi: nec [i] qui controuersiis mouendis inseruiũt, aut excipiendo seu præparando *, vel officio quolibet alio, quocunque nomine sumptum exigendum censemus. * Dat. Id. Feb. Cõstantinop. Iustiniano & Opilione Conss.

*celebrem recte.

*speranda. *censere.

VIII. Item. A. Archelao præfecto prætorio.

NEmo [k], excepta Menãdri [l] fisci patroni persona, speret decetero permutationũ saltibus superiore gradu captato fruiturũ [m] beneficiis quæ [n] patronis ærarij [o], seu dum officium exhibent [p] eau fis fiscalibus, aut post impletum agmen [q] impertita monstrantur [r]. Dat. XIII. Kal. Septemb. Iustiniano & Opilione Conss.

IX. Imp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō habet priuilegiū qui per saltū prouehitur. sic & de eo qui A
sit sacerdos antequā sit diaconus. ADDITIO. Vide de hoc
extra de cle. per saltum pro. in c. vnico, cum ibi not. per glos.

a DE constitutione. Non legitur.
b Si. id est an.
c Habere. scilicet illa constitutio.
d Eorum. scilicet aduocatorum Illyrici.
e Commeatu. id est licentia habita à superiore.
f Assistere. id est esse cum eis.
g Eiusdem. Illyricanæ. Accursius.
h DE ADVOCATIS fisci.
Quia quædam specialia seruantur in eis, ideo de eis dicit.

CVm te. } CASVS. Si pro fisco, non pro persona priuata aduocasti prætextu salarij tibi nō soluti, aduersus eum in eadem causa consistere prohiberis. Ex ista l. not ar. quòd licet non soluatur salarium doctoribus, non tamē possunt interdici facere studiū secundum Bald.
i Agitasse. sed non vsque ad finem.
k Proponas. tu aduocate fisci.
l Placitis. id est cōuentioni, vt ducas ad finē. Vel die placitis, scilicet principum.
m Præstare. in eadem causa. secus in aliis: vt j. l. proxi. nisi in casibus, vbi etiam in eadē causa. vt ff. de postu. l. pe. & fi. secus in patrono priuati si salarium non soluatur. vt j. de iud. l. properandum. §. illo proculdubio.

POtes. } CASVS. Si in vna causa pro fisco aduocasti, an in alia causa pro priuato contra fiscum possis consistere, quæritur. & dicitur quòd sic. Viuian.
n Potes auctoribus. per l. istam.
o Declines. nisi in casibus. §. l proxi. dixi.

FIsci. } CASVS. Si pro fisco aduocas: ea quæ sibi necessaria sunt, occultare nō debes, neque nomine fisci contra priuatum calumniā mouere. Viuian.
p Negotia. quantū ad fiscum qui nullum ius habet: & facit. ff. de admini. tut. l. quotiēs. §. nec vtique.

RAtionales. } CASVS. Si causam habeat fiscus contra priuatum: coram rationali, id est, procuratore Cæsaris Augusti debet agi & præsente patrono fisci: alioquin lata sententia rescinderur. Viuian.
q Rationales. id est, procuratores Cæsaris: vt supra de modo multarum. l. iij. qui cognoscunt inter fiscum & priuatum. vt infra si aduersus fisc. l. j. & ij. Vel pro eisdem.
r Suscipiant. aliter rescinditur sententia: vt ff. de iure fisc. l. si fiscus. secus in priuato: vt §. de postu. l. velamento.

IX. Imp. IVSTINIANVS. A.
Ioanni. P. P.
Constitutio Græca.

DE constitutione[a] diuinæ recordationis Iustini patris nostri super togatis amplissimæ tuæ sedis prolata, Illyricani aduocati postulauerunt à nobis eis clarum fieri, si[b] locum etiam circa eos possit habere,[c] siue cum commeatu, siue sine cōmeatu iudicio eiusdem sublimitatis tuæ abfuerint. Sancimus itaque talē B
legem generaliter etiā in persona eorum[d] valere, vt si quis sine commeatu[e] vltra continuum biennium adfuerit, vel cum commeatu vltra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare, nec iterum viris dissertissimis togatis eiusdē sedis adsistere. [f] Perfruantur igitur aduocati eiusdem [g] sublimitatis hac nostra generali sanctione.

TITVLVS IX.
DE ADVOCATIS fisci.[h]
Fiscalem causam aduocatus fisci non debet deserere prætextu salarij non soluti. Baldus.

1. Imp. ANTONIN. A. Claudio.

VM te fisci causam agitasse i proponas:[k] quāuis te salarium percepisse neges, tamē placitis[l] acquiesce. Eos enim qui causam fisci egissent, prohibitū est aduersus fiscum patrocinium præstare.[m] PP. XIII. Kalen. Ianua. Antonino, A. IIII. & Balbino Conss.

Quum vna causa fisco præstitit patrocinium, in alia potest contra fiscum postulare. hoc dicit. non tamen intelligas in generali aduocato fisci. Bald.

II. Imp. VALERIANVS. & GALLIENVS. AA. Frequentio.*

POtes[n] auctoribus nobis aduersus fiscum quoque patrocinium exhibere priuatis: dū eā scilicet causam quā tu cum fisci aduocatus fueras, forte tractasti, suscipere decli-

* Frequentio.

nes.[o] PP. VI. Kalend. Mart. Valeriano. II. & Gallieno. AA. Conss.

Aduocatus fisci nihil debet omittere: tamen aliquam litem non debet per calumniam mouere. b. d. not. ista lex. Bald.

III. Imp. CONSTANTINVS. A.
Aeliano proconsuli Africæ. post alia.*

FIsci aduocatus pœnas metues, caueat ne fiscalia cōmoda occultet, néve vllo* negotio[p] existente, fisci nomine priuatis audeat calumnias cōmouere. Dat. VI. Id. Nouem. Treu. Constantino. A. IIII. & Licino Cæsa. III. Conss.

* multo.

Procurator Cæsaris non debet cognoscere absente aduocato fisci inter fiscum & priuatum: sed aduocato præsente. Bald.

IIII. Impp. GRATIANVS. VALENTI. & THEOD. AAA. ad
Ammianum comitem rerum priuatarum.*

RAtionales,[q] priuatæ rei causis, vel sacris ærariis* præsidentes, examen præsentet fisci aduocato suscipiant.[r] PP. XVII. Kalend. Ian. Merobaude II. & Saturnino Conss.

* C. Th. de 30. a.

TITVLVS. X.
DE ERRORE ADVOCatorum,[s] vel libellos seu preces concipientium.[t]
Quod præsente parte aduocatus profert, ipsa pars proferre videtur.

1. Imp. ALEXAND. A. Aureliæ.

EA quæ aduocati præsentibus[x] his quorū causæ aguntur, allegant, perinde[y] habenda sunt, aesi ab ipsis dominis litium proferantur. PP. Kalen. Mart. Albino & Maximo Conss.

Error scribentium libellum, non nocet parti probato errore. Bald.

II. Imp. GORD. A. Rogato militi.

ERrores eorum qui de side ria, id est preces[z] scribūt, veritati præiudicium afferre non posse, manifestum[a] est. Et ideo si condemnationē cuius mentionem libello insertam[b] esse proponis, manifeste probare potes non interfuisse: [c] allegationes tuas

DE ERRORE ADVOCATORVM.
Quoniam aduocati, de quibus dictum est, errant in officiis suis exequendis: ideo ponit de erroribus eorum, & ea occasione subiicit de erroribus scribentium libellos conuentionales, vel libellos precum. A. Z.
s De errore aduocatorum. scilicet noceat vel non.
t Preces. principi porrigendas.
u Concipientium. qui similes sunt in hoc aduocatis.

EA quæ. } CASVS. Si in causa mea aduocatus fuisti, & aliqua me præsente & intelligente allegasti, perinde allegata sunt ac si ego met allegassem. & intelligo idem quo ad effectum: quia sicut ego si errassem reuocare possem errorem vīque ad sententiam: eodem modo & tu. Viu.
x Præsentibus. & intelligentibus.
y Perinde. quoad iuris rationem. sicut ergo suum errorem potest corrigere vsq; ad sententiam, vt supra de iuris & fac. igno. l. error. sic & aduocati secundum Io. & H. quidam contra: vt j. eo. l. fi. dices.

ERrores. } CASVS. Habebam causam contra te. dedit iudex contra me interlocutoriam sententiā. sciēs me grauatum, volo petere restitutionem in integrum: quia forte eram minor. in libello supplicatorio quidam scripsit ita, petit restitutionem, cum sit condemnatus. nec tamen eram condemnatus. au ille error mihi nocear, quæritur. & resp. quòd non, si probare possim quòd non fui condemnatus. Viuian. No. primo ex ista l. quòd error scribētis libellum supplicatorium vel cō uentionalem, nō præiudicat veritati. secundo Bald. Not. secundo argu. quòd quando quis respondet constituendo positionem, addit tamen, prout in tali instrumento continetur: quod si in illo instrumento non sic cōtinetur, illa confessio non habetur pro confessata, licet dixerit, cōfiteor: quia est positio inefficax. casus est hic secundo Bald. Vltimo no. negatiuam probari, secundum eundem.

z Precet. vel principi vt delegetur iudex, vel iudici ordinario datas.
a Manifestum est. vt ff. de offi. præ fi. illicitas. §. veritas. & de reiur. l. fi librarius. & j. de testa. l. errore. Accur.
b Insertam. errore scribentis. volebam enim scribi in libello me petere restitutionem à contractu: ille adiecit à sententia, qua dicebam me esse condemnatum: sed non eram condemnatus, vel non in tantum.
c Interesse esse. quomodo probatur negatiua. vt j. de probat. l. actor? Respond. eo ipso quòd non probatur contra. secundum quosdam

quosdam, vt j. qui mili. non pos. super seruis. lib. xij. Vel secundum Pla. probo non interesse fuisse, scilicet sicut dicit actor. nā dicebat in quinquaginta, eo quòd in precibus meis sic continebatur: & sic probabo contra per sententiam, quæ dicit in quantum sim condemnatus. & sic secundum Pla. aliter ponitur casus, quam dictū est in prima gloss. Vel tertio probabo tunc iudicem fuisse absb, vel mortuum: cum à certo iudice dicas datam sententiam, vt infra de contrahen. stipula. l. optimum.
a Disceptaturus. quis sit? Respondeo, delegatus vel ordinarius sublato errore.

† Inclusa, in vet. fuerunt ex post facto addita.

SEntentiis. } CASVS. Eras aduocatus in causa mulieris. ea præsente, & non contradicente confessus es eam debere. x. triduo elapso lata est sententia contra eam. non appellauit intra. x. dies cum potuit. vult impetrare rescriptū à principe, vt retractetur sententia. an sit audienda, quæritur? & respond. quod non. nam negocia per sententiam, &c & maxime cum hæc mulier intra triduum errorem aduocati nō reuocauit, neque à sententia appellauit, cum appellare potuit. Nota quòd incontinēti dicitur fieri, quod fit intra triduum. & sic si quis incontinenti offert se aliquid probaturum, sufficit si hoc probat intra triduum, vt hic, & infra de iudi. l. fin. Nota vlterius quòd error potest reuocari & corrigi in causa appellationis: & sic habes quòd confessus appellat, quia in causa appellationis potest reuocare errorē: & probare contrarium. hoc probatur aperte. ff. de appel. l. creditor. §. iussus. Bald. hic.
b Oportet. vt & §. vt lite pendente. l. j & j. sententiam. rescin. non pos. l. j & ij. & §. de transa. l. causas. & j. de iudi. si cum tibi.
c Triduo. si contingat quòd dunta xat per tres dies causa durauit post errorem & sic non obstat supra de iu. & fac. igno. l. error. Alii, vt Pla. dicunt errorem aduocati intra triduum tantum posse corrigi, vt hic, & infra. de iud. l. fin. Prima verior, vt §. eo. l. j. De errore autem iuris constat apud omnes vsque ad sententiam, vt infra de iudi. l. iudices.

VT QVAE DESVNT ADVOCATIS
partium &c.

Si errent aduocati, quid turu sit, audisti nunc si minus dicant. ADDITIO. Vel sic secundum Bal. Dictum est. §. qualiter error aduocatorum corrigatur: hic qualiter omissum suppleatur.
d Aduocatis. de iure profert iudex & supplet, vt quia actor dicit, mutuauit decem: vnde de æquitate faciam mihi restitui: licet non sim mihi stipulatus, nec fecit autem dicere debitorum obligatum re certe hoc profert iudex. Vel si dicat obligatum re, non tamen adducat legem. nam tunc iudex supplet inducendo legem. Vel cum actor inducat minus bonam legem, iudex supplet bonam. Vel melius potes hic dicere hoc modo: quod iudex hic proferat cum actor dicit factum, vt cum dicit aliquem obligatum sibi aliqua actione, sed non dicit ius. i. non adducit legem: vel si dicit factum & ius. i. legem, sed non bonam: iudex supplet melioremde facto autem suppleri vel proferre nō debet, quod est ei notum vt priuato: sed sic vt iudici, vt per testes.

NOn dubitandum est. } CASVS. Si aduocatus tuus minus pro te allegauit, quam debuit: vel omisit, quod omittere iuri communi sit consonum. Viuianus.
e Ab his. vt aduocatis vel procuratoribus.
f Minus. etiam si nihil dixerint: quia minus dicit, qui nihil dicit, vt ff. de verb. sig. l. minus.
g Supplere. cum minus continet.

Codex.

A h Et proferre. cum prorsus omisit: & dictio minus conuenit vtrique, vt ff. de tribu. l. illud. §. minus. Et not. hic quod iudex supplet de iure, vt hic inducendo legem, vel arguendo ad causam, sedendo, non stando, vt supra, de posthu. l. quisquis. & ita libellum corriget, eum non recipiendo, si non potest conuenire aliquo modo actio causæ, vt ff. de offi. adsess. l. j. & infra, vt nemo priuatus. l. ij. in fin. alias amittat actor causam recipiendo, id est si iudex recipiat talem libellum, in quo proponitur actio, quæ non potest conuenire causæ, vt. ff. si mensor falso. dixi. l. j. §. ideo. Item inducēdo calumniam, vel ducendo ad inconueniens, vt ff. de lega. iij. Ausidius. aliàs Ossidius. in facto autem non, nisi sit ei notum vt iudici, vt dixi supra de transact. l. Manage. licet Placen. contra, vt ff. de pet. hered. l. finali. sed expone eā vt ibi.
i Publico. id est communi, & secundum hoc dic legibus, scilicet specialibus, vel magistratibus qui tuentur ius publicum in se consistens: vt §. de eden. l. edita. in fin. & ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem.

† aliàs, De causis quib. infamia alicui irrogatur.

*al. Mauanage. *al. Manuale.*

*al. Verecundo. *al. Hermino.*

EX QVIBVS causis infamia, &c.
Quia à postulando de quo dictum est, remouentur infames: ideo de his dicit.

INfamiæ. } CASVS. Si iudex te in carcerē vel in vincula ob crimen quod dicit te commisisse, siue iniuste coniecit: an propter hoc sis infamis? & respon. quòd non.
k Infamia. id est infamia, quæ est detrimentum famę. sic dicitur creatura salis: id est creatura quæ est sal.
l Coniectus. iuste, vel iniuste.
m Vinculis. ob crimen explorandum, non exploratum, scilicet in pœnam, vt. j. eod. l. nullam. & ff. de cust. re. l. j. & ij. Et not. quòd infamia dicitur famæ priuatio seu deminutio. priuatur enim quis quandoque in totum, vt per maximam & mediam capitis deminutionem: & de hac nihil in titulo isto, cum constet. quòd ad nullum ciuile vel publicum officium admittatur is cuius fama est in totum consumpta, vt ff. de pœnis. l. quidā. Fama autem minuitur cum ciuitas & libertas retinetur. sed circa statum pœna plectimur. vt ff. de var. cog. l. pe. §. consumitur. & §. minuitur. Fama autem ecōtra est illæsæ dignitatis status, legibus & moribus comprobatus, & in nullo deminutus, &c. Et not. quòd fama, & opinio, & existimatio, idem significant, vt ff. de var. & extra cog. l. pe. §. existimatio. ADDITIO. Tu dic melius secundum Bal. hic quòd duplex est fama, scilicet hominis in seipso, & de homine apud alios. Prima fama recte definitur. §. in glo. Fama vero secundo modo accepta non definitur per est, sed per dicitur. Est enim fama ista dictum & opinio maioris partis gentium, vt ff. de quæstio. l. de minore. §. tormenta. & ibi per Bart.

NEque furti. } CASVS. Publicanus nomine tributorum exegit plus quam exigere debuit. actione in factū quæ datur contra publicanos, egisti, & in duplum condemnatus est, an propter hoc efficiatur infamis? & resp. quod non cum neque fur dicendus est, neque raptor, neque in crimen peculatus incidisse, quæ crimina infamant. Viuianus.
n Neque furti. quia hic actor à volente demum exegit, licet coacte volentes, & eadem est ratio quare nec vi bonorum raptorum tenetur, vel aliter: vt in fi. huius l. dicam.
o Peculatus. quod videbatur. nam & in crimine peculatus damnatur quis in duplum, si pecunia erat alicuius ciuitatis, ibi non proprie dicitur peculatus, non autem erat pecunia reipublicæ Romanorum, vbi proprie

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peculat⁹ vbi proprie dicatur. Publicanus furti non tenetur.

dicitur peculatus, vt ff. de fur. l. ob pecuniam. & ad legem Iul. pec. l. iiij. §. fina.

a *Condemnatus est.* suo officio, quod inhæret actioni in factū in libello propositæ. Et sic no publicanum non teneri furti: quare est contra infra de fur. l. etiam. Sol. vt modo dixi, hic à volente: ibi ab inuito

exegit. vel hic ignoranus, ibi sciens, vt & ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus. Tu dic verius quòd hic fuit dānatus in actione in factum de publicanis, quæ est arbitraria, nec infamat, vt hic, & ff. de publi. l. j. in prin. & l. hoc edicto. in princ.

† Intellige hāc. l. quando imponitur vna pœna corporalis pro alia corporali. secus autem si imponatur pecuniaria pro pecuniaria, vel pecuniaria pro corporali, vt l. quid ergo. §. pœna. ff. eod.

ESt si seuerior. ¶ CASVS. Si decurio qui propter falsum testimonium vel instrumentum quod retractauit sciente præside, fuit condemnatus in biennium, cum in decenniū meruerit condemnari, an elapso biennio videatur sibi remissa infamat? & respon. quod sic. ex quo enim pœna remissa est, & sequela pœnæ, quæ est infamia, si causa cognita imminuta fuit pœna.

b *Et si.* id est quanuis.

c *Debuit.* quæ si dicta esset, infamiam irrogasset: vtique dum durat effectus sententiæ, vt ff. ad muni. l. ordine. in prin.

condemnatus est, [a] PP. V. Id. Ian. Laterano & Ruffino Conss.

Pœna accessoria deminuitur ex parte pœnæ principalis. Et potest iudex causa cognita alterare pœnam delicti. Bald. Vel sic. Vbi iudex ex causa minuit pœnam criminis: videtur super infamia transigere. Ia. Butr. Vel sic. Si pœna maleficio fuerit per sententiam deminuta, videtur infamia esse remissa. Alexand.

III. IDEM. AA. ad Metrodorum.

EEt si [b] seuerior † sententia dici debuit, [c] tamen cum proconsul vir clarissimus [d] certis [e] rationibus motus mitiorem sententiam dixerit, & ordine decurionum te biennio abstinere iusserit, transacto [f] tempore non esse te in numero infamium palam est: eo quòd post biennium remisse [g] tibi prohibitionem decurionatus iudex videtur. PP. X. Kalend. Ian. Laterano & Rufino Conss.

Sententia causa cognita lata in minori pœna vel maiori, intelligitur super infamia

dispensare, vt non duret post tempus sententiæ, hoc dicit textus cum glos. secundum vtrasque lecturam. Bald.

IIII. Iidem. AA. Venustiano.

SI Posidonium [h] in tempus anni relegatum, [i] sententiam non excessisse [k] proconsulis probaueris: quinque annis exilio temporali* damnandum [l] inter infames haberi nō oportet: [m] quoniam [n] sententiæ [o] seueritas cum ceteris dānis [p] trāsigere [q] videtur. PP. VI. Kal. Mart. Saturnino & Gallo Conss.

Decuriones non incurrunt infamiam ex genere pœnæ: sed incurrunt eam quæ irrogatur ex genere sententiæ. b. d. secundum Ia. Bu. & Bal. Vel sic: Licet decuriones & eorum filij non debeant fustibus cædi: tamen immunitatem damnati sunt infames. b. d.

V. Iidem. AA. Ambrosio.

DEcuriones quidem, item filios Decurionum fustibus [r] castigari prohibitum [s] est. Verum si iniuriam te feciss [t] proconsul vir clarissimus [u] pronunciauerit:

ponitur tempus pro tempore. Et secundum has lec. tota ista l. non ponit nisi vnum casum cum ratione, secundum Baldum hic.

h *Si Posidonium.* proprium nomen.

i *Relegatum.* exponunt quidam, id est relegandum. & quòd dicit infra damnandum, id est damnatum. sic & ponitur tempus pro tempore. §. de leg. & constit. l. j. & hoc ideo, vt differat à lege superiori. nam secundum hoc ibi minuitur causa cognita, hic augetur. Tu dic etiam proprie poni hæc verba: & quòd minuit hic, sicut & superiori lege: sed in alio notetur differentia, quia hæc in relegato: illa de eo qui est ab ordine motus: hi enim duo conueniunt in quibusdam, vt nullus eorū impleto tēpore ad nouum adspiret honorē, nisi tanto tempore steterit iterum, quantum in pœna fluxit. ad veterem autem ambo similiter aspirant quando vacabit: sed cum vacabit, different: nam ab ordine motus ipso iure statim recuperat: relegatus non, nisi per nouam electionē, vt ff. de decu. l. ij. in prin. & ad muni. l. ordine.

Tempus pro tempore quadruplex.

Relegatus ex ordine non amittit ius ordinis.

k *Excessisse.* alioquin duplicaretur tempus, vt ff. de pœn. l. aut damnum. §. quisquis. Vel grauiori pœna afficitur, & sic infamis esset, vt. ff. de pœnis. l. capitalium. §. in exulibus.

l *Damnandum.* id est damnatum.

m *Oportet.* post tempus pœnæ finitū, vt. l. ordine. ff. ad muni. l. qui cum vno. §. ad tempus. ff. de re mili. alias autem esset perpetua etiam post tempus pœnæ, vt not. ff. de pœn. l. in seruorum. §. fi. & in summa titu.

n *Quoniam.* pro quia.

o *Sententiæ.* scilicet dictæ secundum quosdam. Vel dic, dicendæ, secundum aliam positionem: vt modo diximus.

p *Damnis.* cetera damna vocat infamiam.

q *Transigere.* nam de infamia dicitur transigi, id est finiri, vt ff. eo. l. quid ergo. §. fin.

r *Decuriones. Fustibus.* pro quibus contigit aliquem infamem fieri ex genere pœnæ. vt ff. e. l. ictus.

s *Prohibitum est.* propter priuilegium personæ: & ideo non est remissa pœna ipso iure: sed propter decurionatum infligi nō potest, vt ff. de decur. l. ij. §. j. & l. fina. & infra. de pœ. l. decurionum. & l. si matrem. & l decurionem & ff. de iniust. testa. l. si quis filio. §. eius. & de pœn. l. moris. §. iſtæ ferè. & §. parentes. & infra. de quæstio. diuo Marco.

t *Se fecisse.* filium decurionum, vel decurionem.

u *Clarissimus.* impropriè, id est claræ & amplę dignitatis, vt §. e. l. etsi seuerior.

Notatus est

a *Notatur est.* quia condemnatus es actione famosa, scilicet iniuriarum, vt ff. eo. l. j. Vel crimine iniuriarum, quo condemnatus quis similiter est infamis. vt ff. de pub. iudi. l. infamem.

ADtempus. CASVS. Aliquid commisisti, propter quod in opus publ. condemnatus es seruire, vsque ad quinquennium pura: an elapso

† *alias, notandus es.*

quinquēnio remaneas infamis: Videtur quod sic. & quod dicit reteto priore statu, dic vt in ciuitate & libertate.

b *Publicum.* hic fuit minorata pœna sine causa, vt ff. de publi. iudi. l. infamem.

c *Dat.* alias, damnatis qui erant damnandi in perpetuum: quia tunc perdunt ciuitatē: quod dic vt j. de pœnis. l. j.

† *alias, dati.*

d *Statum.* id est ciuitatem & libertatem: secus si in perpetuum: quia tunc ciuitatem perderent. vt ff. de pœ. l. quidā. in fi. Illi enim qui dantur vel dānantur in opus metalli, vel in ministerium metallicorum, vel in metallum, amittunt ciuitatē & libertatem. Item duobus vinculis afficiuntur dati in metallum, quam alij. Ité refugientes minorē pœnam dānantur in maiorem. vnde refugę ab opere metalli dantur in metallum, vt proba tur hoc. ff. de pœ. quidam. & l. capitalium. in princ. & §. diuus. & §. in exulibus. & l. aut damnum. §. inter eos. & de var. cog. l. cognitionum. in fi.

Damnatio in metallum est pœna ceteris grauior.

* *al. furti si condemnatus, &c.*

e *Substituuntur.* propter genus pœnæ, quod est tale, vt infamem faciat post tempus pœnæ finitum, secundum quosdam. Tu dic ideo, quia damnatus est de publico crimine: & sic est infamis, vt ff. de publi. iudi. l. infamem. Item contra. §. eo. l. iij. Solu. hic sine causæ cognitione ibi cum causæ cognitione fuit minuta.

NEmo. ¶ CASVS. Si tibi hereditas paterna delata est, & ab ea abstinuisti an propter hoc efficiaris infamis? & respō. quòd non. videbatur quòd sic, quia fama patris per creditores iniuriari videbatur, vt arg. insti. qui manumit. non pot. §. i.

SI furti. ¶ CASVS. An mulier de furto condemnata efficiatur infamis? & respond. quòd sic. sed si penes eam ignorantem rem furtiuam esse reperiatur: & ad exhibendum & rei vin. conuenta eam nolit restituere, & iuretur contra eam in litem, & in restitutione rei: & ad interesse condemnata sit: an quia in plus condemnata est, fiat infamis, quæritur? & respondeo quòd non.

g *Condemnata est.* à iudice, quia sententia arbitri nō infamat. Vel dic condemnata, non ab arbitro, vt ff. eo. l. quod ergo. §. ex compromisso.

h *Subisti.* ex sententia, vt ff. eo. l. athletas. §. fi.

i *Ignorantem.* & ideo non fecisti furtum. sed certe idem si sciens. si modo non contrectauit, & lucraodi animū non habuit, vt ff. de fur. l. inficiando.

k *Durior sententia.* puta condemnata in duplum proposita actione furti concepti, vt insti. de obli. quæ ex deli. nasc. §. conceptum. & sic soluitur contrarium. ff. de fur. l. non potest. sed nescio an illa infamaret, vel non. Vel aliter fuit condemnata actione furti proposita in duplum: & tamen non est infamis, secundum M. quia licet præiudicet quo ad pecuniam, non tamē præiudicat quo ad infamiam iuri litigatoris, vt ff. de publ. iu. l. generi. Sed certe speciale est ibi in socero. Et cōtra eū est. ff. de ritu nu. palam. §. quæ in adulterio. & ff. de fur. l. non potest. & ff. e. l. quid ergo. §. pœna. & ff. de pœ. quod ad statum.

Codex.

A Dic ergo tertio, quod fuit condēnata in duplum, quæ est pœna actionis furti. & in ista pœna fuit damnata, proposita certi condictione generali. Ideo autem non infamatur, quia nulla condictio infamat, vt ff. de act. & obl. l. cessat. Vel dic quarto, *Condictis* quòd fuit condemnata in rem & in interesse, & plus etiam *nulla infa-*

quàm esset in litem in *mat.* ratū: proposita actio- * *quidā vet.*

ne ad exhibendum, & *b. videntur* rei vindicatione. Vel *legisse, con-* dic quod error fuit *certa est.* expressus in sententia, *idēq; ve-* quia dixit: quia res fur *ci simè.* tiua inuenta est apud *Nam inde* te, ideo te condemno *olim dabā-* in duplum. & sic sentē *tur hoc casu* tia est ipso iure nulla, *actio furti* vt ff. de appel. si expres *ſ excepti. In-* sum. nam talis senten *ſti. li. iiij. te.* tia infamiam non irro j. *Contus.* gat. Vel dic fuit appel † *alias, ob* latum, vnde inteeim *nō defensa.* non infamat, vt ff. eod. *sed hanc le-* furti. §. j. Vel durior *ctionem ego* sententia erat lata con *nusquam re* tra alium, scilicet su- *peri. Cont.* rem, qui surripuit quæ non potuit lædere tuā existimationem: quia res inter alios, &c. Vel durior dici debuit, sed dicta non fuit: sed tantum ad rem, & ideo tuam existimationem nō lædit. Vel dic quòd fuit durior lata, puta si te in parte bonorum debuit multare, & te relegauit, vt ff. e. quid ergo. §. pœna. sed tertia & quarta placent: aliæ non.

* *al. Irenæo;* † *alias incipit: Qui bonis cesserūt, licet, &c.*

NEminem. ¶ CASVS. Si hostes patriam tuam inuasisset, neque eam defendisti. an propter hoc efficiaris infamis? Respond. quòd non. secundum hanc expositionē est in litera, ob non defensa: aliàs est sine non: & dicas quòd aliquis detulit fisco esse hereditatem delatam: an ob hoc, quòd delator dicatur, efficiatur infamis? respon. quòd non. Vel sic: in actione famosa patriam tuam defendisti, & condemnatus fuisti: an efficiaris infamis? Respon. quòd non: quia alieno nomine condemnatus, &c. vt ff. eod. furti. §. qui alieno. Ratio dubitationis fuit, quia videbatur delator, vt §. de episco. & cler. l. nulli. in fin.

l *Ob defensa.* in libro Martini est, ob non defensa. & est plana. videbatur enim quædam infamia, cum Cato dicat, Pugna pro patria. ar. j. de aboli. fallaciter. §. pe. sed alij habent, ob defensa, puta etiam actione famosa. & est ratio, quia alieno nomine conuenitur, vt ff. eod. l. furti. §. fi quis alieno. Vel pone quòd detulisti iudici patriæ tuæ, id est fisco hereditatem esse delatam, & non probasti, nec fecisti præmio: & ob id vt delator infamatus credebaris. sed secus est, vt hic, & ff. de iur. fisc. l. ij. in principio. Vel pone vt infra, de dela. l. ex varia. lib. x.

INiuriarum. ¶ CASVS. Alieno seruo iniuriam intulisti, domino eius per seruum iniuria fit. actione iniuriarum conuentus, condemnatus es. an efficiaris infamis? & respon. quòd sic. & sic non est contra insti. de iniuriis. vbi dicitur quòd seruo non fit iniuria: quod intelligo, quia domino fit per eū, vt hic.

m *Serui.* iniuria fuerat facta seruo, & agebat dominus.

n *Damnatus.* si seruo alterius iniuriam intulisti, & ideo fuisti domino damnatus, cui per eum fuit facta iniuria. & sic non est contra insti. de iniur. §. seruis. Vel illud iure ciuili inspecto, hoc naturali. Item secus si nomine tui serui iniuriam facientis es condemnatus: quia cum alieno nomine hoc fit, non es infamis. ff. eodem seruus. argu. eod. tit. l. furti. §. fi quis alieno.

DElitores. ¶ CASVS. An ob hoc quòd quis alienis debitis grauatus bonis cedit, efficiatur infamis? & respond. quòd non: videbatur tamen quòd sic, quia non erat cautus in excipiendo.

o *Venerint.* id est distracta sint.

p *Fiunt.* Facit insti. qui manu. non pos. §. j. & j. qui bo. cede. pos. l. fi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIte.} CASVS. Iacente hereditate alicuius res hereditarias A surripuisti: conuentus & condemnatus es. licet tibi iudex pœnam non imposuerit, an ob hoc minus efficiaris infamis? & respon. quod non: quia actio furti, etiam si non fuisset nisi ciuiliter intentata, infamaret.

a *Alia.* fuisti enim solummodo condemnatus, sed pœna tibi imposita non fuit: non ideo minus eris infamis: quia pœna legis seruatur arbitrio, vt. ff. ad Turpil. l. prima. §. j.

b *Ewtasti.* quanuis enim interim non sit persona cui furtū fiat: tenetur tamen extraordinariè crimine expilatæ hereditatis, q̄ succedit in locum actionis furti, vt ff. de cri. expi. heredi. l. ij. Et est hic infamis: quia condēnatus est de crimine expilatę hereditatis, quod descendere videtur ab actione, quę etiam ciuiliter intentata & pecuniariter, scilicet furti, irrogat infamiam: & ideo est infamis, vt ff. de public. iudic. l. infamem. Item nota hic furtum improbius esse crimē expilatæ hereditatis: sed rapinam, improbissimum: sed improbum est, cum aliàs committitur furtum clam, vt hic, & instit. vi bon. rap. in principio. & ff. quod metus cau. l. si cum ex. §. qui vim.

Expilata hereditatis rē infamatur.

** Ictui. vt. Fur triplex est.*

EAquæ.} CASVS. Si pater filios suos in testamento increpauerit, dicendo eos malos: an propter hoc efficiantur infames? & respon. quod non, sed opinio grauatur: & sic incurrūt infamiam facti.

c *Eius.* scilicet filij. Et nota quòd mutat personas.

d *Onerant.* & sic de facto infamantur. Et de tali infamia dicitur. j. eo. l. verbum. & l. interlocutio. & ff. eo. ob hæc verba de obsequiis. l. honori. & l. parens. & l. licet. & est duplex effectus talis infamiæ, vt dicemus. j. eo. l. nullam.

Infamiæ facti effectus.

NVllam.} CASVS. Licet auunculus tuus ictibus fustium fuerat subiectus ad veritatem eruendam, scilicet an crimen quod commississe dicebatur, commississet: an propter hoc efficiatur infamis? & respon. quòd non, cum non præcesserit condemnatio per quam infamia irrogetur.

c *Infamiam.* de iure, sed facti infamiam contrahit, per quam repellitur à dignitate, nisi in subsidium, vt ff. de decu. l. eos. & l. generaliter. §. j. & infra de dignit. l. ij. lib. xij. Item facit repelli à querela inofficiosi testamenti, qui aliàs admitteretur. j. de inoffic. testa. l. fratres. Aliàs est in glo. & ad querelam inofficiosi testamenti facit admitti talem, qui aliàs non admitteretur, vt fratrem consanguineum, vt j. de inoffic. testa. l. fratres.

Fustigatio an infamet.

f *Ob crimen.* explorandum.

g *Quæstione.* vt veritas eruatur per eius confessionem: siue etiam principaliter inculperur, vt ff. eodem. l. j. siue contra alium vt testis inducatur. Nam quandoque testes torquentur, vt infra, de abol. fallaciter. §. quòd si ingenuorum. & ff. de quæstionibus. l. vnius. §. testes. & l. ex libero. Aliud autem si fustigetur non ad inquisitionem, sed in pœnam suam pro delicto quod certum est ab eo esse commissum, vt ff. eodem. l. ictus. & j. eod. l. fustibus. quæ sunt contra, vt hic in fin. Vel dic, hic causa non suberat, vt ex postfacto apparuit: ibi sic: & ita in inferenda infamia ex genere pœnæ distinguitur, subsit causa vere, vel non. si sic, per sententiam infamatur quis, vt ff. de furt. l. non potest.

DEcreto.} CASVS. Per annum olim à morte mariti consuebat mulier deferre vestes lugubres. & hoc innuit imperator dicens q̄ hæc necessitas lugendi eis remittatur: non autem conceditur eis, intra annum nubere absque infamię nota. Not. hic secundū Bal. quòd vxor non cogitur plorare de morte mariti: nec inducere habitū nigrum si non vult. Vade proprie viduitas nō stat in lacrymis nec in habitu. No. insuper quòd non potest intra annum nubere secundum Bal. hic.

**adde. j. de secun. nupt.*

h *Ordinis.* senatorij: qui erant centum numero, vt. j. de peti. her. l. fi. in prine.

i *Remittuntur.* nā prius tristem habitum deferebant: sed contra vir vxorem lugere non compellitur etiam iure veteri, vt. ff. eod. l. vxores.

k *Cōtrahere.* nisi āpricipe impetrent. vt. ff. e. solet. Item nisi partum edant, vt. ff. e. liberorū. §. j. quod tamen dic vt ibi notaui. Itē est hoc verum etiam si est talis vir qui more maiorum non sit lugendus, vt. ff. e. liberorum. §. j. si tamen cōtrahat, tenet matrimoniū, vt in authē. de resti. & ea quę pa. §. fi. col. iiij. Itē dicit Apostolus, Mortuo viro nubat in domino, vt. ij. q. iij. c. Euphemium. §. q̄ etiam. Tamen potest dici qđ nihilominus remanet infamis, quia punitur pro nimia festinatiõe, vt. ff. de dona. quidam. &. ff. de iure fisc. edicto. §. cum ante. & ff. de his quib', vt in dig. l. ij. Etiam quidā decretist̄ subaudiunt, nubat in domino, dū tamen legitime. ADDITIO. Tu dic quòd doctores canonistæ in c. pe. &. fi. extra de secundis nup. communiter tenent quòd pœna quæ imponitur nimis festinanter nubenti, de qua hic, fit hodie abolita per dictum. c. pe. &. fin. sed pœna quæ imponitur mulieri, ideo quia nubit secundo, de qua in l. fœminæ. j. de secun. nup. non est sublata.

**Vide Alex. de effectu. cons. xxvj.*

l *Qui sciens.* non ignorans: sed ignorantia facti excusat, non iuris, vt. ff. eo. liberorum. §. j. in fin. §. & facit. j. de secund. nupt. li j. & j. ad Tertul. l. si qua.

m *Perpetuo.* id est generali.

n *Edicto.* cuius verba ponuntur. ff. eo. l. j.

o *Contrahat.* ipso facto, siue ipso iure non expectata sentētia.

FVstibus.} CASVS. Aliquid commisisti propter quod verberibus subiectus es. tibi etiam dictum est per sententiam à prætore, quod fur fuisti. an ideo efficiaris infamis? & respō. quòd sic.

p *Fustibus casum.* ob crimen exploratum.

q *Dictum est.* hæc verba expones. j. e. l. proxima. Item est contra. ff. eo. l. nullam. Sol. vt ibi.

r *Notatum.* quia fuit condemnatus per sententiam.

VErbum.} CASVS. Habebam contra te causam: aduocatus tuus tātum verbis instabat, quòd mihi vel patrono meo non daret locum loquendi: petit patronus meus vt iudex imponat ei silentium, sic dicens, tace, vel vade, sycophanta: non propter hoc fit infamis. Not. hic secundum. Bald. & Paul. de Castr. hic quòd condemnatus de damno dato eo quòd comedit ficus, non est infamis. Not. vlterius secundum eosdem quòd iudex potest facere quasdam experientias pro inuentione maleficij.

s *Precibus.* scilicet principi porrectis.

t *Insertum.* scilicet in libello precum, in quo & responsio iudicis continebatur.

v *Dictum.* sequitur Græcum, quod expressit M.

x *Sycophantias.* id est, comedisti ficus: à σύκον, q̄ est ficus, & phagin,

Sycophantæ.

phagin, quod est comedere: quasi comedens ficus. Et dic quòd A iudex dedit aquam calidam bibere illi qui dicebatur furripuisse ficus, & comedisse: & sic euomuit ficus, quare iudex dixit, vade sycophanta, id est commedens ficus. Sed Ioan. dixit, & verius, sycophanta, id est improbus litigator. Vel dic, id est proditor, inde sycophantulas tu, id est, proditor es tu. alia litera habet sycophagi. ADDITIO. Tu dic secundum Perott. quòd sycophanta dicitur à ficis ędēdis mendax calumniator siue dolosus: quod hinc originem habuit. E duobus seruis Græci cuiusdā viri, alter ficus quæ domino parātę erant, absumpsit. alter quis eas abstulisset, ignorabat, quærenti eas domino sōs innocentem accusabat. Herus vt veritatem exploraret, haurire vtrunque subiepidā aquā iussit, deinde euomere. tūc primum sycophantę ortum vocabulum, eo ita appellato, qui ficos deuorauerat: culpāmque in innocentem calumniando ac mendacio reiiciebat.

**al. quia. s. d. perperam.*

a *Patroni.* id est aduocati actoris vel rei secundum ff. vt in superiori glos. Cum enim instares, nec locum loquendi aduersario dares, petiit patronus vt iudex tibi silentiū imponeret. & dixit iudex, tace, vel vade sycophanta, id est calumniator, secūdum Ioan.

†alias precibus inducta. ‡alias quæsita.

NOn damnatus.} CASVS. Non solum damnatus, sed & pactū de iniuria notatur infamia. Sed refert an simpliciter pactus sit: an vero pecunia interueniat. nam si interuenit pecunia, notatur: si autem nihil dedit, non notatur. si autem conuento iniuriarū deferatur iusiurandum & juret se iniuriam non intulisse: absoluendus est, & non erit infamis.

Infamis est qui super certis criminibus pacisciture.

b *Sed pactos.* quod obtinet in quatuor casibus, scilicet in furto, & in iniuria, in rapina, & dolo malo, vt insti. de pœna te. lit. §. ex quibusdam. & ff. eod. athletas. §. fin. sed aliter in actionibus famosis descendentibus ex contractibus, vt. ff. eod. l. in actionibus.

c *Vllos.* id est aliquos.

d *Pro mala conscientia.* quod dic vt no. ff. eo. furti. §. pactūsve.

Confitetur crimen, qui pacisciture.

e *Numerassent.* vel aliam rem soluissent, scilicet citra iussum iudicis: quoniam intelligitur crimen confiteri, qui pacisciture, vt ff. e. l. quoniam. quod dic vt ibi dixi, & in l. furti. §. qui iussu.

f *Cæterum simplex.* id est sine pecunia.

g *Pacti.* id est pacisc entis.

h *Iureiurando decisa.* vt ff. eo. furti. §. sed & si iureiurando. & dic vt ibi.

i *Religionem.* id est sacramentum.

k *Sequatur.* & sic non est infamis.

INterlocuto.} CASVS. Si iudici de aliquo querimoniam deposuisti, & ei iudex dixit, reformes te ad frugem melioris vitæ interloquendo, nec ipsum de aliquo crimine condemnauerit, an fiat infamis? & respon. quòd non aquia non de vi vel iniuria damnatus est.

l *Videtur.* de iure.

m *Reformet.* hęc est infamia facti, vt ff. e. quid ergo. §. quantū. & j. eod. l. nullam. & l. ea quæ.

IMprobum.} CASVS. Dicit hęc. l. quòd non solum is qui nomine vsurarum vltra leges statutū aliquid accepit, notatur infamia, sed qui pecunia credita suo die nō soluta vluras com

putat in sortem, & illius sortis accepit vsuras. Viuianus.

n *Improbum.* i. vltra legitimū modū. qui est. j. de vsur. l. eos. §. j.

o *Irrogatur.* ipso iure, alias non posset infamari. Nam cū condictione indebiti, vel sine causa, vel ex lege illa tantum posset conueniri ad repetendum, id est pro dictis vsuris illicitis repetendis, & ipsa non infamaret, vt ff. de actio. & obli. l. essitat. ergo ipso iure fit infamis. Præterea & si crimine stellionatus accusaretur, nō fieret infamis: quia nihilominus in locū prædictæ actionis condictio indebiti daretur, & sic nō infamaret, vt. ff. de publi. iudi. l. infamem.

SI fratres.} CASVS. Dicit hæc lex, qđ exercens artem ludicram, sine dubio est infamis. an autem minor. XXV. annis. exercens artē ludicrā, infamis sit? & resp. q̄ non. neque obstat quod in delictis ei non subuenitur, vt infra si aduersus deli. l. vlt. & ff. de minor. l. auxilium. quoniam est intelligēdum quo ad restitutionem. hic autem non restituitur: quia ipso iure non tenetur.

**ostensione. *præuerit.*

p *Si fratres tui minores.* Sed nōne alij maiores infames sunt? vt ff. e. l. j. §. j. & l. ij. §. fi. minoribus autem nō paritur in delictis, quæ ex animo prouenīūt, vt j. si aduersus deli. l. fin. Respon. nō iuuantur, scilicet per restitutionem: hic autē non datur restitutio: quia ipso iure non tenetur: lex enim quæ eos infamat, de maioribus tantum sentit.

Minoribus in delictis non datur venia.

q *Spectaculum.* iuuantur in delictis, vt pro delinquentibus nō habeantur.

r *Imiolatam.* quasi diceret, non erunt infames.

FIdem.} CASVS. Si mecum societatem contraxisti, & societatem dolose rupisti, forte subtrahendo aliquas res de societate: conuentus actione pro socio tuo nomine, non solum vt mihi satisfacias compelleris, sed efficieris infamis. & bene dixi, nomine tuo: quia secus si alieno, vt. ff. eo. furti. §. si quis alieno.

s *Eidem rumpens.* scilicet dolo. secus si culpa, vt instit. de suspe. tu. §. suspectus autem remotus. Idem secundum canones de omni. eo qui est in mortali peccato posit': quia est infamis, vt iij. q. vi. constituimus.

t *Suo nomine.* secus si nomine alieno, vel hereditario, vt. ff. e. l. j. & l. furto. §. j.

v *Conuentus.* & damnatus. Et sic no. quòd tribus modis infertur infamia. s. ipso iure. Item per sententiam. Item ex genere pœnæ. De primo sunt exempla. ff. eod. l. j. in princ. vsque ibi, qui in iudicio, &c. & §. qui eam. & de ritu. nupt. palam. §. qui in adulterio. & supra eod. l. improbum. & l. decreto. De secundo sunt exempla ff. eod. l. j. §. qui in iudicio. &c. & supra eo. l. non damnatos. & l. si furti. & l. iniuriarum. De tertio est exemplū supra eod. tit. l. fustibus.

DE PROCVRATORIBVS.

Quia infamis repellitur à postulando, vt supra de postu. si qui, ideo de procuratoribus, qui antiquitus repellebantur propter infamiam, sed non hodie: ideo dicit de his. Vel continua sic. Quia similes sunt procuratores aduocatis in quibusdam, vt ff. de var. & extraord. cogn. l. & §. aduocatos. ideo de his subiecit. Differunt enim quantaque, cum procurator colludens teneatur mandati. a vt. j. eod si procurator in fi. & ff. man. si procuratorem. in prin. aduocatus autem de præuaricatione tenetur. vt. ff. de aduo. diuer. in. l. j.

a Sed non hodie: idco dicit de his.

Vtra nota differentiam inter hunc titulum & inferiorem

atsiud non placet ias. l. & elegantiss. §. sed dolo malo ff. de dolo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& inferiorem titulum mandati, quia hic de procuratoribus iudicium: nisi in duabus legibus. ℸ. eod. si procurator. & si precium. ibi de procuratore negociorum tractat. Item hic de officio procuratoris: ibi de actione mandati.

Cautio.} Casvs. Tenebaris mihi in x. Titius procurator nomine meo illa x. petiit. dubitasti an haberet mandatum, & vt ibi satisdaret me ratum habiturum, petiisti. an cauere debeat procurator meus de rato, cum de mandato non constet? & respondeo. quòd sic. No. quòd per cautionem rati legitimatur procurator, sicut per probationem mandati, concor. ff. de damno infecto. l. inter quos. §. alieno. Bal.

† Cōcor. gl. in c. non nobis. super verbo speciali mandato. post medium, in verbo, generaliter tradit. extra de re script.

a Cautio. Nomen verbale est: quare dicitur actiue & passiue, scilicet respectu cauentis, quia cauet: & eius cui cauetur. Quæ cautio tanquam genus in tria diuiditur: aliàs enim satisdatio dicitur, accepto nomine tantum à parte dantis: aliàs satisacceptio, accepto tantum nomine à parte accipientis. & hæ duæ cū fideiussore: alia remanent in suo nomine.

Cautio quid sit, & quotuplex est.

Et dicitur cautio, id est nuda promissio, vt habes hic, & ff. qui satisda. cog. l. j. & ff. de verborum obligatio. stipulationū aliæ. §. satisacceptio. & infra de verbo. signi. sanctimus. Hic autem non ponitur proprie pro sua specie sed pro satisdatione, cum sit prætoria, vt ff. de præto. stipu. l. j. §. stipulationum. & l. prætoriæ. iij. & ff. eo. Pomponius. §. ratihabitionis. Item quid sit ratihabitio, habes. ff. rem ra. hab. l. quo enim. scilicet approbare agnoscere que quod actum sit à falso procuratore. Hic autem dicit, à procuratore, pafsiue legas: quia aliud à procuratore actoris, & ad iudicium dato exigitur. secus in dato ad compromittendum. est ratio, quod dic vt. ff. de arbit. l. non distinguemus. §. penu. Item quod dicit, incertum, dic hoc fieri negatione conuenti, vt infra, quibus ad li. pro non licet. l. iij.

Ratihabitio quid sit. aliud repræhendunt cōmuniter doctores, vt dicit hic Bartol. quē vide.

[a] Item an posit augeri vel minui hæc cautio consensu partium, vt cum pignorib[b] fiat, vel etiā sine fideiussore? Respōdeo, sic, vt insti. tu. de re. diu. §. venditæ. & ff. de col. bo. l. prima. §. iubet. & ff. de fideicommiss. lib. l. iiij. §. adici. Item distingue: quia aut est certum de mandato, aut econtra certum est quod non est mandatum, aut dubium. & hoc tertio casu triplex est opinio. quod dic vt ff. eo. l. non solum. §. qui alieno. Additio. Vide etiam gl. in verb. habiturum. in §. finautem per procuratorem. instit. de satisda. & glo. j. in ca. j. extra eod. tit.

b Ratihabitionis. id est satisdationis de rato, quæ talis est. promitto me facturum & curaturum quòd dominus ratū habeat.

c Tunc. id est eo casu.

d A procuratore. scilicet actoris.

e Quoties. id est quo casu.

f Ei. scilicet procuratori.

g Negotium. id est exercitium iudicij vel causæ.

h Mandatum sit. siue generaliter, siue specialiter, sed in generali fallit. ff. de mino. l. illud. & ff. eo. qui duos. in his enim exigitur speciale. similiter fallit vbi speciale etiam habuit. ff. de no. ope. nunci. l. de pupillo. §. qui procuratorio. Additio. Multos casus in quibus speciale mandatum requiritur, habes in ca. qui ad agendum. iuncta ibi glo. in verbo, vel paciſci. eo. tit. lib. vj.

Cum rem.} Casvs. Mulier mulieri tenebatur in x. conuenta maritum procuratorem constituit. an posit, quæritur? & respon. quòd sic, cum sit causa pecuniaria: & maritus iudicatum solui satisdat. & quòd dicit, appellationes, dic, id est interpellationes secundum quosdā. Vel in causa principali alius egit. & in causa appellationis maritus: & ideo satisdatur de nouo. Tu dic quòd fuit satisfactio data in causa principali coram iudice illius causæ, tamen non intelligitur satisfactum in causa appellationis coram iudice, vnde satisdari debuit. vnde dicit appellationem proprie, id est in causam appellatio. vel pone casum vt in glos. Nota, subtiliter ex hac. l. secundum Iason. hic qđ in causa criminali, in qua venit pœna pecuniaria applicanda iudicatum fisco maritus non admittitur procurator. ita probat iste tex. à contrario sensu, glo. & communiter docto. in l. seruum quoque. §. publice ff. eo. & glos. in l. absentem. ff. de pœ. & de hoc vide plenius per Iaſ. hic.

i Cum rem pecuniariam. secus in criminibus, vt ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimen. nisi in casu, vt infra de iniur. l. fin. & ff. e. l. sed & hæ. §. patronus.

k Dicas. tu vxor.

l Solennibus impletis. id est cautione vel satisdatione data de iudicato soluendo.

m Appellationi. id est interpellationi. si enim causa appellationis esset, aut prius est satisdatum. & sic non satisdabitur. aut non: & sic fero petitur, vt infra eodem. l. ita demum. secundum quosdam. Tu potes etiam proprie ponere: & dic qđ de nouo interuenit, vt infra de consor. eiusdem. lit. l. ij. Vel pone tertio etiam prius satisdatum coram primo iudice: vnde non intelligitur satisdatū coram iudice appellationis, nisi sit expresse dictum, vt ff. iudic. sol. l. cum apud. Item quod dicit hic solennibus impletis: scilicet satisdando iudicatum solui: quod continet tria, vt ff. iudic. sol. l. iudicatum solui. j. Item nota maritum esse procuratorem vxoris, vt infra eod. maritus. sed curator non, vt instit. de excus. tuto. §. penul.

C n Appellationes. id est interpellationes.

o Possint. vt ℸ. j. eo. l. fin. sed fallit in quibusdam causis pecuniariis: quia ibi requiritur speciale mandatum, vt ff. eodem. l. non solum. §. fin. & l. Pomponius. in prin. & l. licet. in prin. & ff. de mino. illud. §. si talis. sed illæ non meræ pecuniariæ dici possunt, vt plene dixi. ff. eo. l. seruum. §. publice.

E Vm.} Casvs. Testamentum fecisti: & filios tuos impuberes instituisti: & eis tutorem dedisti: & mihi fideicō. ab heredibus præstandum reliquisti. si tutor à me conuentus actione ex testamento respondere non vult, an sit compellendus vt respōdeat, vel ab administratione remoueatur, quæritur? & respon. quòd sic. summariè autem cognoscit iudex si pupilli non defendantur, an sim mittendus in possess. bonorū pupillorum, vt si per calumniam petam mitti, non mittat: aliquin sic, cum pœna non defensi sit vt in possess. bonorum fiat remissio.

p Eum. scilicet tutorem, vel curatorem, vel gestorem.

q Agit. id est administrat, siue tutor, siue curator, siue gestor, siue quicunque sit.

r A quibus. scilicet heredibus.

s Euocat. id est euocari per iudicem facias. nam sic incipit causa, vt insti. de pœna te. lit. §. fi.

t Respondere. soluendo, vel litigando.

D v Cogetur. si in administratione perseuerare velit. & ita sub cōditione cogitur defendere, vt si nolit defendere, remaneat vacua possessio. Additio. Hæc gl. potest procedere in procuratore, vt l. filiusfa. §. fin. & l. non cogendum in prin. ff. eod. sed in tutore & curatore non procedit, quia iudex potest eos præcise cogere vt defendant. l. j. in prin. ff. de admini. tut. ita dicit hic. Bar.

x Iurisdictionis. quæ talis est vt nolens defendere, ab administratione removeatur vt ℸ. de admi. tu. l. fin. in pri. & arg. §. de offic. præfec. præt. Orien. l. si quos.

y Deliberavit. summatim cognoscendo an petatur per calumniam: quod si esset, nō mitteretur in possessionē, vt ff. de Cardic. l. iij. §. causæ. & ff. vt in possess. lega. l. si is à quo. §. necnon.

z In possessionem. olim omnium bonorum, vt ff. quibus ex cau. in pos. ea. Fulcinius. §. j. hodie pro mensura debiti declarati. vt in auth. de exhi. §. si vero etiam quidam. col. v. secundū quosdam. quòd puto verum si personali agatur ex testamento. secus si hypothecaria: quia tunc cum omnia sint obligata tacite pro legato, vt ℸ. communia de leg. l. j. in possessione omnia mittitur, & vt ℸ. vt in pos. leg. l. certa. In personalibus ergo actionibus tantum locum habet author.

Solet.

a Solet. Nam sit missio si aliquis non defendatur. vt hic, & ff. qui. ex cau. in pos. ea. Fulcinius. §. adeo. & ℸ. vbi in rē actio. l. ij.

Q Via absente.} Casvs. Petebam à te. x. tecum sum litem contestatus. lite contest. abiisti reipub. causa, condemnatus es vxore tua te defendente: quæ & sententiæ acquieuit, vel alio modo interfuit iudicio: an tibi præiudicetur per vxorem tuam, quo minus restituaris ad causæ tuæ cognitionem & defensionem, quæritur? & respon. quòd non: cū neque alieno nomine agere posit mulier: neque defendere, nisi sit procuratrix in rem suam. alij sunt casus quos dic vt hic notatur. Viuianus.

b Quia absente. nec legitime defeso, & post litem contestatam. Itē ex iusta & probabili causa quod plene diximus. ff. de in integ. resti. l. fin.

c Dicas. ô miles.

d Restitui. ipso iure, quòd non opus sit appellare.

e Defensionem. omnino, non autem ad appellandum tantum.

f Possint. facit arg. si non potest ex parte actoris, neque rei. & sic duo dicit hæc lex.

g In rem suam. vt ff. de regu. iur. fœminæ. & ff. eodem. l. neque fœmina. & ff. ad Velle. l. ij. in fin. excipe vt hic. Item & vt ff. eod. fœminis. Item vt ℸ. quando mul. tut. offic. fun. potest. l. fi. & authē. ibi posita. Item excipe, vt ff. de lib. cau. l. iij. & facit. ℸ. quibus ex cau. ma. l. j. & infra quomodo & quando iudex. l. ab eo. Accursius.

A Ctionem.} Casvs. Petebam à te x. per procuratorem: volebas vt caueret de defendendo, si non caueat, quid iuris sit, quæritur? & respon. quòd denegabitur sibi actio. hæc enim est pœna procuratoris non defendentis, vt ff. e. l. mutus. §. pœna. Nor. ex hoc tex. quod procurator simpliciter constitutus ad agendum, intelligitur etiam constitutus ad defendendum, licet non exprimatur in mandato: quia istud venit in necessariam consequentiam. & ita tenet glo. in l. inuitus. in gl. fi. circa med. infra eo. Ia. hic.

h Non tam defendat. proptie accipe si reus statim agere vult. alias cauet, & vt dixi. ff. eo. seruum. §. ait prætor. & ibi est edictum de quo hic dicit. & facit ff. eo. l. mutus. §. pœna. & hoc est verum, nisi sit procurator in rem suam ex causa nō lucrativa, & non in fraudem eorum qui volunt agere, vt ff. eo. l. seruum. §. fi. & l. sequen. secus si ex causa lucrativa: qui tunc defendit, vt ff. e. l. pater.

a Cum ista gl. transit Bar. dicit Pe. de bella peri. l. ac. But. & Fol. vt ff. e. l. pater. tenendi contra.

R Eum.* criminis constitutum[i] defensionem causę[k] suscipere nō posse antequam purget[l] * innocentiam suam, incognitum non est. VI. Kal. Mart. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Miles non potest esse procurator alterius etiam communis personæ. Alexan.

VII. Idem. A. Macrino.

M Ilitem[m] nec pro patre, vel matre, vel etiam vxore, nec ex sacro rescripto[n] procuratorio nomine experiri oportet: cum neque defensionem alienam suscipere, vel redimere[o] negocia, vel quasi suffragatorem[p] accedere, vtilitate publica permittatur. PP. VIII. Id. Mar. Maximo. II. Aeliano. Conss.

Procurator ad lites constitutus, nō potest ante litem contestatam alium substituere. Alex.

VIII. Idem. A. Manſueto.

Q Vod quis[q] sibi debitum exigere tibi mandauit, ante litis contestationem tu alij petendum mandare non potes. PP. VIII. Kalend. Septemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Miles actiones tam proprias quàm ex causa honesta sibi cessas potest in iudicium deducere. Saiet. Vel sic: Miles bona fide pro curatore constitutus in rem suam causam agere potest. Alex.

IX. Idem. A. Ausidio.

Q Vi stipendia[r] merentur,* suis negociis superesse inoffensa[s] disciplina[t] possunt. Nec potest dici eum qui honesta & verecunda[u] præcedente causa mandatas sibi actiones

* Facit ad hanc l. gl. super verbo, curaummus. & ver. sed vtraque parte præsitę. in c. bonæ memoriæ. extra de pot. præla. † aliàs quasi suffragator. vtraque lectio potest retineri. Cont.

* gerere.

i Concor. gl. t. post. princ. in c. vlt. extra de testi. * purgaret.

k Dicas. tu vxor.

l Solennibus impletis. id est cautione vel satisdatione data de iudicato soluendo.

m In Appellationi. id est interpellationi. si enim causa appellationis esset, aut prius est satisdatum. & sic non satisdabitur. aut non: & sic fero petitur, vt infra eodem. l. ita demum. secundum quosdam. Tu potes etiam proprie ponere: & dic qđ de nouo interuenit, vt infra de consor. eiusdem. lit. l. ij. Vel pone tertio etiam prius satisdatum coram primo iudice: vnde non intelligitur satisdatū coram iudice appellationis, nisi sit expresse dictum, vt ff. iudic. sol. l. cum apud. Item quod dicit hic solennibus impletis: scilicet satisdando iudicatum solui: quod continet tria, vt ff. iudic. sol. l. iudicatum solui. j. Item nota maritum esse procuratorem vxoris, vt infra eod. maritus. sed curator non, vt instit. de excus. tuto. §. penul.

n Appellationes. id est interpellationes.

o Possint. vt ℸ. j. eo. l. fin. sed fallit in quibusdam causis pecuniariis: quia ibi requiritur speciale mandatum, vt ff. eodem. l. non solum. §. fin. & l. Pomponius. in prin. & l. licet. in prin. & ff. de mino. illud. §. si talis. sed illæ non meræ pecuniariæ dici possunt, vt plene dixi. ff. eo. l. seruum. §. publice.

E Vm.} Casvs. Testamentum fecisti: & filios tuos impuberes instituisti: & eis tutorem dedisti: & mihi fideicō. ab heredibus præstandum reliquisti. si tutor à me conuentus actione ex testamento respondere non vult, an sit compellendus vt respōdeat, vel ab administratione remoueatur, quæritur? & respon. quòd sic. summariè autem cognoscit iudex si pupilli non defendantur, an sim mittendus in possess. bonorū pupillorum, vt si per calumniam petam mitti, non mittat: aliquin sic, cum pœna non defensi sit vt in possess. bonorum fiat remissio.

p Eum. scilicet tutorem, vel curatorem, vel gestorem.

q Agit. id est administrat, siue tutor, siue curator, siue gestor, siue quicunque sit.

r A quibus. scilicet heredibus.

s Euocat. id est euocari per iudicem facias. nam sic incipit causa, vt insti. de pœna te. lit. §. fi.

t Respondere. soluendo, vel litigando.

D v Cogetur. si in administratione perseuerare velit. & ita sub cōditione cogitur defendere, vt si nolit defendere, remaneat vacua possessio. Additio. Hæc gl. potest procedere in procuratore, vt l. filiusfa. §. fin. & l. non cogendum in prin. ff. eod. sed in tutore & curatore non procedit, quia iudex potest eos præcise cogere vt defendant. l. j. in prin. ff. de admini. tut. ita dicit hic. Bar.

x Iurisdictionis. quæ talis est vt nolens defendere, ab administratione removeatur vt ℸ. de admi. tu. l. fin. in pri. & arg. §. de offic. præfec. præt. Orien. l. si quos.

y Deliberavit. summatim cognoscendo an petatur per calumniam: quod si esset, nō mitteretur in possessionē, vt ff. de Cardic. l. iij. §. causæ. & ff. vt in possess. lega. l. si is à quo. §. necnon.

z In possessionem. olim omnium bonorum, vt ff. quibus ex cau. in pos. ea. Fulcinius. §. j. hodie pro mensura debiti declarati. vt in auth. de exhi. §. si vero etiam quidam. col. v. secundū quosdam. quòd puto verum si personali agatur ex testamento. secus si hypothecaria: quia tunc cum omnia sint obligata tacite pro legato, vt ℸ. communia de leg. l. j. in possessione omnia mittitur, & vt ℸ. vt in pos. leg. l. certa. In personalibus ergo actionibus tantum locum habet author.

Solet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propria causa qua dicatur.

a *Rem suam.* Arg. quòd propria causa est alienius, ex eo quòd A lucrum & damnum ad eum respicit, vt ff. quando appel. lit. l. j. §. in propria. & ff. eod. l. procuratore. & sic est argu. quòd iuret de calumnia procurator in rem suam, vt dices infra, de iuramen. calumniæ. l. ij. §. sinautem.

b *Iniquum est.* niti sint illustres, vt infra, eod. l. quicunque.

† Not. istum text. iunctâ gl. quòd appellatione curatoris proprie non venit procurator in rem suam, secundum Bal. Sal. & Ale.

S. *I procurator.* ¶ Casvs. Ordinati procuratorem ad petendã decem vel equũ. plus petiit, vel alias res quã sibi mandatũ sit. an mihi præiudicauit quo ad alias species, si eas petẽdo succubuit, quæritur? & respon. quod nõ. si autem habuit generalem administrationem, & liberam, si quidem contra te per eum iudicatum est, nõ potes retractare. Sed si quid dolo commisit, vt quia passus est superari se ab aduersario, habes actionem mandati contra eum.

Not. ex hac. l. secundũ Bar. & docto. quod fines mandati sunt à procuratore diligenter custodiendi. cõcordat. l. diligẽter. in prin. ff. manda. c. cũ dilecta. de rescrip. & tex. ad litteram in c. per tuas. de arbit. & in ca. porro. & ibi gl. de priuileg. adde quod non solũ seruandum est mandatũ, sed etiam qualitas mãdati. c. cum venissent. & ibi no. Bal. de eo qui mit. in pos. la. hic.

† Iste text. est valde not. secundũ Iaco. hic ad hoc quòd dominus teneatur habere ratum id & factum est dolose à procuratore.

c *Si procurator.* actoris.

d *Ad rem suam speciem.* id est ad causam, vel negocium.

e *Gessit.* citra mandatum.

f *Potuit.* vt & §. de transac. l. transactionis. & ff. de pac. sed si tantum. & l. nam & nocere. & no. ff. eo. l. Pomponius. §. sed & is. & j. manda. cum mandati. ff. de iureiur. l. iusiurandum quod. §. final. & l. si itaque. & de doli except. si procurator. ij. j. de noua. l. non abstulit. Hoc idem intellige in iudice delegato: *a* vt j. si à non compe. iudi. l. j. similes enim sunt: vt ff. de iurisd. omn. iud. l. & quia. in fi.

d Contor. c. venerabilem. gl. super verbo mandati. de offic. deleg. & Idem. Ia. c Concor. Bartol. & Pau. hic.

g *Pœnam.* specialiter *b* concessam, secundum quosdam. arg. ff. de pecu. quam Tuberonis. §. alia. Tu dic. quòd sufficit generalis cum libera ad agendum & transigendum: sed generalis sola non sufficit ad transigendum, vt ff. e. l. procurator cui generaliter. & l. mandato generali. Sunt tamen quædam in quibus exigitur speciale mandatum. quæ dic vt dixi ff. eo. l. Pomponius, in prin. & §. eo. l. ij.

h *Cum si quod.* Sed eo existente non soluendo, reus absolutus de dolo conuenietur, qui participauit dolum, nisi fit prius paratus pati iudicium sub exceptione hac, si collusum sit, vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. pen. & ff. man. si procurator ẽ. in prin.

i *Non prohibeatis.* f. actione manda, vt ff. eo. licet. §. ea.

Negue. Casvs. Quæsuit quidam ab Imperatore, an in causa pupilli tutor aut curator ordinare posit procuratorem? & respon. quòd non, sed actorem constituat in causa: quia dominus non est. an autẽ pupillus possit? & respon. quòd sic, tutore auctore. an autem saltem lite cõtestata possit tutor procuratorem constituere? Respon. quòd sic, ad exemplum procuratoris, quia tunc dominus litis intelligitur.

k *Neque.* quare ad negocia ante litem contestatam procuratorem potest constituere, sed in causis secus, vt hic? Sol. administrare quis cum mãdato & sine mandato potest in negociis, in causis non. ff. de præscript. verb. l. naturalis. §. sed si facio.

l *Facere possunt.* lite nondum cœpta. & est ratio, quia non sunt domini: *d* vt ff. e. l. j. licet sint quasi domini, vt. ff. pro emp. l. qui fundum. §. si tutor. Idem in actore ciuitatis, vt. ff. eo. l. nec ciuitatis.

d Ad iudicia: secus tamen ad negocia, per text. in l. ita tamen.

m *Constituere.* suo periculo, & rerum suarum.

n *Debent.* cũ decreto iudicis si impediti fuerint administrare, vt inst. de cura. §. fina. & ff. de admi. tut. l. decreto. & j. de app.

exercuerit alieno negocio sungi: cum, licet cõtentio ex persona alterius bona fide sumatur, hunc tamen rem † suam[a] gerere non ambigatur, quod militibus meis interdici non modo absurdum, verum etiã iniquum[b] est. Sine die & consule.

Si procurator egreditur fines mandati, non præiudicat ipso iure domino: sed si non egreditur, præiudicat meo iure. tamen si fraudem vel dolum admisit, aduersus ipsum succurritur domino per actionem mandati, Alexander. B

x. Idem. A. Castiæ.

SI procurator[c] ad vnã[d] speciem cõstitutus, officium mandati egressus est: id quod gessit, [e] nullum domino preiudicium facere potuit. [f] Quòd si plenamẽ potestatem agendi habuit, rem iudicatã rescindi nõ oportet: cũ si[h] quid † fraude vel dolo egerit, conuenire eũ more iudiciorum non prohibearis. PP. III. Kal. Mart. Albino & Maximo Conss.

Tutor & curator ante litis contestationem ex sua persona non procuratorem sed actorem constituunt, pupillus vero & adultus eũ auctoritate sui administratores procuratorem constituere possunt. l. d. Alex. C

xi. Idem. A. Sebastiano.

Nequek tutores neque curatores ex sua persona in rem pupilli vel adolescentis procuratorem facere possunt, [l] sed actorem constituere[m] debent.[n]

Pupillus autem vel pupilla, adultus vel adulta, tam ad agendum quàm ad defendendum tutore seu curatore interueniẽte[o] procuratorem ordinare possunt.

Ipsi etiam tutores & curatores post litis contestationẽ à se factam, ad exemplũ? procuratorum qui litem contestati sunt, dare procuratores non prohibentur. P P. Prid. Id. Maij Alexandro. A. III. & Dione Conss.

Ex parte defensoris non requiritur mandatum sed satisdatio iudicatum solui. Ex parte vero actoris requiritur quòd comparens pro alio, habeat mandatum, vel quod sit coniuncta persona. & filius admittitur, quamuis sit minor, ad defendendum patrẽ, quando contra eum posset peruenire ad definitiuam. Alexan.

xii. Idem. A. Prontoni. †

EXigẽdi[q] à filio † tuo mãdati † qui se defensioni tuæ offerebat, duplici ratione[r] necessitas non fuit: aut quòd de- C

fensor. Vel potest dici quòd ipse tutor ordinabit actorem, vt §. gessit. supra. not. Azo. in sum. huius titu. §. cõstituent. vel ipse iudex, vt in. de autem. ff. de cura. §. final. Idem in episcopo, vt non procuratorem, sed tutor. actorem ordinet vel œconomum. nã ipse non est vniuersitas. Pau. Alex. vt syndicũ ordinet. Et tamẽ arg. cõtra. in auth. de sanc. episco. & §. si quando. vbi procurator fit in causa eccle siæ. sed ibi expone. id est, syndicus. Vel dic post litem contestatã à syndico, vt & hæc lex permittit. vel ponitur ibi procurator pro respondere. Item nota quòd differt hic actor à procuratore: quia procurator tantum à domino ordinatur, actor à non domino, vt hic. Itẽ procurator etiã fine indice fit: actor nõ, vt instituit. de eur. in fi. Item procurator etiã ad vnam causam, vt supra. l. proxi. actor ad omnia instar tutoris, vt instit. qui testamentur. da. posse ff. §. certe. licet aliud sit in actore vniuersitatis, qui etiã ad vnã ordinatur, vt. ff. & cuiusque vniuer. l. item eorum. §. fi. decuriões. &. §. actor. Item procuratoris officium certis modis finitur: actoris vero eisdem quibus & tutoris. Itẽ differũt secundum quosdã: quia liber tantum potest esse procurator: sed actor etiam seruus. Sed dico ego econtra: quia procurator potest esse seruus ad negocia, vt. ff. e. seruum. in prin. sed actor tantum liber, ad instar tutoris, vt j. qui dare tut. pos. in seruili. Quomodo autem syndicus, & œconomus, & actor differant dixi. ff. quod cuiusque vni. no. l. j. §. pe. Item alia differentia. ad futuras causas non potest esse, vt. ff. quod cuiusque vniuer. l. item eorum. §. fi decuriones. in causa autem vniuersitatis tota vniuersitas potest constituere procuratorem.

Interueniente. Et sic dicitur legitime datus, vt j. si aduer. rem iudi. l. & cum minores. in causa tamen tutorem per se adesse oportet vt in alienatione rei minoris, vt j. de prædiis mino. l. minorum. Sed, quid si citra tutoris auctoritatem procuratorem ad litem fecerit pupillus, & non fuit repulsus? Respon. non valet iudicium contra eum prolatũ, vt. j. eo. licet. sed pio eo sic, vt. j. eo. non eo minus. Quid si non est lata sententia, sed testes sunt producti, & plene probant de iure suo minor, obijcitur nunc ab aduersario quòd non est legitimus procurator. & quòd non tenet quod factum est: quia dicit lex quòd minores possunt constituere procuratorem legitimum, sed hic nõ legitime ordinatur. Item quia. l. non eo minus. dicit valere sententiam latam pro eo: sed non dicit quòd valeat alia pars iudicij non lata sententia. Sed videtur argumen. contrarium prædictæ l. & argumen. supra. de leg. & constitu. l. quod fauore. & ff. de vsur. l. qui scit.

Ad exemplum. nam procuratores post litis contestationem sic faciunt, vt dixi supra eo. l. quod quis.

Exigendi. Casvs. Ab aliquo conuentus lite contest. te absentasti, vt iudex procederet, filius tuus minor. xxv. an. defensioni tuæ se obtulit. obijcit aduersarius ipsum non habere mandatum. quid iuris, quæritur? & respon. quòd mandatum ab eo exigendum non est, duplici ratione: quia quilibet ad alterius defensionẽ siue extraneus siue libertus admitti debet. tũ quia est de personis coniunctis: quæ sine agant siue defendant, non probant mandatum, vt ff. de proc. sed & hæ personæ. an autem repellendus sit eo quòd minor? Resp. quòd potest. sed melius est cum admitti: quàm absentem quasi contumacẽ & indefensum condemnari. Prædicta sunt vera si is qui admittitur ad defensionem, caueat de defendendo, & de dolo quòd absit, & promittat soluere condemnationes.

q *Exigendi.* id est an ei mandaueris, necne.

r *Ratione.* prima communis, secunda specialis.

Potest.

a Hoc verbi gratia quando sus. j. in fi. & ff. de solu. l. solutionem. & hæc est communis ratio.

exps in se in b Pro defensione. i. quòd defendat vsque ad finem arbitratu bo decisi animo ni viri ex quo incepit: vt ff. eo. seruum. §. ait prætor. Item & nouandi, & de dolo quòd abest, & soluere condemnationem promittit. & hoc subiecit, & alia proculdubio, &c. quæ tria continentur sub illa stipulatione, iudicatum solui: vt ff. iudi. sol. l. iudicatum solui. Alij dicunt quòd hoc primum de defensione comprehendit hęc tria: & quod subiicit, & alia proculdu. &c. dicunt scilicet de rato, quod non placet. quia procurator rei non caret de rato, nisi in casibus: vt. ff. eod. l. Pomponius. §. sed & is.

ipso creditore seu actore volente. Sal. & Pau.

† Expiatur nõ male, Cõ.

† Complene rau. in omnib. reste, Cout.

c *Obseruatione.* id est satisdatione.

d *Si vltro.* id est sine mandato.

e *Non cogitur.* cum sit de coniunctis: vt ff. eo. sed & hæ. in prin. & est hęc ratio specialis. An autem coniunctus admittatur ad agendũ sine mandato in casibus illis *b* vbi exigitur speciale mandatum? Respondeo, non: vt ff. de minor. l. patri. circa prin. Item quod dicit, non cogitur, sumit arg. Pau. si est hoc speciale in coniunctis, vt non cogantur præcise de mandato probare: ergo alij cogũtur præcise probare de mandato. & sic est in electionem rei. Sed tu expone, non cogitur, supple vel satisdare, vel probare mandatum ad quorum alterum extraneus compelletur: vt dixi supra eo. l. j. Vel dic probare, id est allegare.

b Quos enumerat glo. in ca. qui ad vgẽdum. de procur. in c. fi. hic.

† Vitiosus. † mandauerat. † intendere posset. † primo.

f *Legitimam.* ad procedendum in publicum intra. xvij. ann. vt ff. de postulan. l. j. §. initium autem. quod nõ placet. sed minor. xxv. annis erat: vt j. de his qui veniam æta. imp. l. fi.

g *Non tunsse.* itre communi, quia minor, vt ff. e. l. minor. licet specialiter admittatur, vt hic subiicit. Vel iustum est repelli eum ante litem contestatam. sed post iustius est eum admitti. Vel tertio die iustius poni electiue, vel correctiue de eo quod dixerat, non iniuste: non comparatiue. prima verior est. sic ergo iure communi repellitur minor à procuratione. Sed contra iusti. qui. ex ea. ma. non li. §. iustæ. versi. & seruus. Sol. ibi ad negocia, hic ad iudicia. Item contra. ff. de postu. l. j. §. puertiam. Sed aliud in aduocato qui damnum non timet: cum se non obliget, & aliud in procuratore qui se obligat ad iudicatum soluendum. Not. hic aliquid esse iustum, cuius contrariũ est iustius: vt ff. de fur. si seruus cõmunis. §. quod vero ad mandati. & de offi. proconsul. l. nec quicquam. in prin. & l. obseruare. §. j. & de verb. oblig. vbi autẽ. §. j. & depos. l. bona fides. §. incurrit. & de vulg. substi. l. si filius qui patri. hic & econtra aliquid est malum, cuius contrariũ est deterius. vt ff. de regu. iur. l. quoties nihil. & de doli except. l. si procurator rei.

h *Audire.* cum satisdatione tamen: vt ff. qui satisda. cog. l. filius. & in prin. huius legis.

i *Condemnatione.* quod esset si hunc minorẽ repelleres. Si ergo absens vt contumax damnari non potest, vt quia lis non erat contestata contra absentem, non admittitur minor: vt ff. e. minor. & ar. ff. eo. l. non solũ. §. ff. an autẽ hic defensor post litem cõtestatam interueniens debeat damnari, hic non aperit. sed puto quòd sic: cum & hic dicat eũ defensorem, & plene defendit:

Defensor vt vt ff. & ff. de negot. gesto. libertos. §. licet M. dixerit non eũ, sed *minus possit li* absentem in quẽ facta est contestatio litis condẽnandum, vt *berum contestatum an* ibi dixi. Tertii dicunt. vt P. & V. hic loqui de eoqui causas ab- *sit condemnandus.* sentiæ tantũ allegabat. Sed tunc quæro, quare satisfietur iudicatũ soluti, vt hac l. dicitur? Respõdet P. & V. in duob⁹ casibus eã loqui. In primo quando filius erat maior, in secundo quando minor. In primo admittitur ad plenam defensionem, in secundo ad causas absentiæ tantum allegandas, vt ff. eo. l. seruũ. §. publice. sed prima verior. Si ergo condemnatur, nunquid restituetur ipse, & fideiussor eius? Dicunt quidam quòd sic: vt ff. eo. minor. Vel melius dic eum non restituendum in tali casu: quia iure communi est vsus defendendo patrem, cum ipsa natura hoc exigat: & sic non restituitur: vt infra de in integ. resti. l. fin. sicut & cum alimentorũ nomine matri vel alij coniuncto donat: licet alias ei donare non posset. vt. ff. de ture. & ra. distra. l. j. §. sed nonnulos. Item ideo, quia magis patri quàm ipsi filio suo succurri videtur: vt ff. de mino. l. ij. §. sed vtrum. & l. cum mandato. Item quare succurritur filio sideibenti pro patre: vt infra de filiofa. mino. l. j. & non defendenti, vt hic? Respon. hic admittit eum lex, scilicet ista ad defendendum: vnde hic aduersarius inueniret se deceptum auctoritate legis: & esse non debet: vt infra de his qui ven. æta. impe. l. j.

† Ista tex. est sing. secũdum Bal. Pau. & Iaco. hic ad hoc q̃ excepto dilatoria qua non fuit obiecta ante litem contesta. in causa principali nõ potest apponi causa appellationis.

k *Adfuere.* fed valet sẽtentia, & facit litẽ iudicatã. sed nunquid valet sententia quã dedit iudex hoc modo: Respõ. sic, sed poterit conueniri ipse iudex: nam etiam iudex videtur facere litẽ suã dando iniustã sententiã: vt. ff. de var. & extraor. cog. l. fi. & insti. de obli. quæ ex quasi delicto. in prin.

† iunge. l. 3. & 2. j. quæ legit. pers. standi in iu.

¶ *Ita dominus.* ¶ Casvs. Mater filiũ suũ militem in causa quam habebat contra Titium, instituit procuratorem ad agendum, vult Titius eum repellere, an possit, quæritur, quia miles est? Respon. aut lis est cõtesta. cũ eorum nõ. Primo casu non repelletur. neq; si vsque ad sententiã steterit, & obtinuerit, & à sententia fuerit appellatũ, & in appellationis iudicio fuerit procurator vel interuenerit, non poterit exceptiõ opponi. cũ in initio litis non fuit opposita. In secundo casu. f. cum lis contesta. non est, repelli potest. vel dic in causa principali si non fuit obiecta exceptio: an postea in causa appellationis obiici possit: Respon. quòd non.

Iste gl. est valde sing. secundũ Sal. lis & Angel. in l. Pomponius. §. ratihabitio. ff. ad hoc quòd terminus præfixus parti ad opponendum exceptionẽ dilatoriam, videtur esse præfixus ipsi iudici. dConcor. gl. in ca. nostra. super verb. excep. circa medium. extra de procurato. & de distin sione exceptionum, & de in c. exceptionum. extra de auctoritate.

l *Mihi ate.* à patre vel à iudice: e vt ff. eo. filius. fa. §. veterani. & ad hoc supra eo. mil item. &. l. qui stipendia. Sed an idẽ in quolibet qui non potest esse procurator. vt in fœmina & similibus: vt. ff. eo. neque fœmina. Respon. sic, cum diuersitatis ratio reddi non possit: vt ff. de verb. obli. à Titio. in fi.

m *Appellatio.* i. iudicium appellationis.

n *Agatur.* l. per te. Et sic nota duo. Primum, quod huiusmodi exceptio procuratoris cũ sit dilatoria, in initio opponitur: ut j. de proba. exceptionem. & de excep. si quidẽ. & ff. e. Pomponius. §. ratihabitionis. Sed aliud si esset aliusquia tũc quãdocunque inueniatur falsus, patet iudicium esse nullũ: vt. j. e. licet. & argu. j. de eo qui pro tu. neg. gef. l. ij. Secundò. nota causa appellationis eadem est cum prima, cũ in ea nũc nõ possit repelli. & pro hoc. j. eo. iniustus. Sed arg. contra. ff. iud. sol. cum apud. & j. de app. eos. in prin. & sic facium hæc arg. ad quæstionem fabbatus, an aduocatus pro eodem salario teneatur iuuare in causa appellationis, vel non. Additio. Dic quòd si appellatur ab interlocutoria, tenetur aduocatus causam prosequi. si vero à definitiua, non. Saf. hic.

o *Integra.* i. non contestata lite, licet sit datus libellus: vt in authen. de litig. §. fi vero apud iudicem. col. viij.

p *Acceptam.* i. demandatam potestatem exercendæ actionis.

Quo eo. j. Casvs. Mulier minor annis in causa quam habuit cum maiore, maritum suum procuratorem constituit tutore non auctore. agit maritus, & obtinuit. vult maior vt reuocetur quod actum est à procuratore dato à minore sine tutoris auctoritate? an sit audiendus quæritur? & respon. quòd non: quia fauore eius introductum est, f. vt lata. sententia contra se non teneat, f. in actionem eius. sed si pro se, non retractetur.

q *Sine curatore.* auctore. hoc enim fieri nõ potest: vt. §. e. l. neque.

r *In damnis.* vt & j. qui leg. per. l. j. & ff. de re. iudi. l. acta. in fine. & facit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& facit.ff.de leg.& con.quod fauore.& sic cessat hic illa reg.q quisque iuris,&c.quia hoc priuilegium datur minoribus sine cuiuscunque postulatione.vt ff.quod quisq; iur.l iij.in princ.

Pactum de quota litis in procuratore reprobatur, & cum ab agendo repellit. h. d. Alexan.

XV.Impp.DIOCLETIAN.& MAXIMIANVS.AA.& cc. Cornificio.

LItem te redemisse[a] contra bonos mores precibus manifeste professus es : cum procurationem quidem suscipere (quod officium gratuitum[b] esse debet)non sit res illicita: huiusmodi autē officia [c] non sine reprehensione suscipiuntur[d] S.III. Non. April.CC.Conss.

Procurator vel actor sine speciali mandato non potest vendere rem in preiudicium domini.Alexand.& Salye.

XVI.Iidem.AA.& cc.Mardonio.

PRocuratorem [e] vel actorem prædij , f si non specialiter g distrahendi mandatum accepit:ius rerum dominij †vendendi non habere, certum ac manifestum[h] est.Vnde si non ex voluntate[i] domini, vendentibus his , fundum

† *aliàs domini. aliàs dominum. quæ rectius est.*

a *Redemisse.* partem litis paciscendo.

b *Gratuitum.*vt.ff.mãdat.l.j. in fin.licet oneris causa aliquid videtur,vt ff.man. si remunerandi.in prin. l.falarium.

c *Officia.* vt tu dicis redimendo.

d *Suscipiuntur.* vt infra man.l. si contra licitum. &.§.eo.l.militem.in fi.&. ff. de pac. l.sumptus. & ideo punitur procurator,vt.ff. man. si remunerandi. §. Maurus, & aduocatus.supra de postu. l.si qui.

PRocuratore.}CASVS. Procurator tuus vel rector,prædiū tuū sine speciali māda to distraxit,& tradidit:an tibi præiudicauit, quæritur? & resp. quod non.neque emptor audiendus est si velit in se transferri,cum voluntate tua præcedente vel subsequente distractum non fuerat.Vtilia.

e *Procuratorem.*scilicet liberum,non seruum, sed actorem serunum castaldum.secundum quosdam sic enim plerumque ponitur actor vt.j.quod cum eo.l.fi.&.ff.de leg.j.l.legato generaliter.quod H.non placet,& dicit procuratorem, scilicet liberum vel seruum ad negocia scilicet,vt hic erat,& ff.eo.l.seruū vel actorem scilicet à tutore constitutum,qui debet esse tantum liber ad instar tutoris. vt. j. qui da.tu. poss.l.in seruili.& secundum hoc dices prædium fuisse pupilli.

f *Prædii.* potest punctari ante & post.

g *Specialiter.*id est expressim : vt quia vel hoc dicit,vel generalem dedit & liberam:vt.ff.de procu.l. procurator cui generaliter.Alij exigunt speciale mandatum:vt & aliàs.ff.eo. Pomponius.in prin. sed prima verior. sic ergo refert habeat liberā vel non. Sed M.distinguebat an haberet totorum bonorum administrationem, & tunc non venderet:an vniuersorum , & tunc sic.quod non placet.

Procurator aliquando sine speciali mandato distrahit.

h *Manifestum est.*vt.ff.eo.l.procurator totorum.& l. mandator.& §.eo.l.si procurator.& §. de transact. l. transactionis.& j.si ali.res pig.da.fit.l.fi.& mand.l.cum mandati. &. ff.de pact. nam & nocere. & j. quod cum eo. si seruus. & de noua.l.non abstulit.

i Ex *voluntate.*præcedente vel sequente:vt.j.eo.si precium.

k *Desiderantis.*nisi fructus essent, vel aliæ res quæ facile corrumpi possunt:vt.ff.eo.l.procurator totorum.precium tamen recuperas per condictionem indebiti,vel sine causa,vel iudicis officio,vt dicitur.j.eo.l.si precium.

I *Nuitus.* Prima pars loquitur in procuratore actoris. Secunda in procuratore rei.In tertia ponitur regula generalis ad omnia prædicta.Secunda ibi,sed nec.tertia ibi,Cum fidē. Alexā.

CASVS.Rogaui te vt esses procurator meus in quadam causa quam habebam contra Titium,si vis,potes:si non vis,compellere te non possum.& hoc in prima. Si autem sponte susceperis, & sic te ad causam ordinaui , & per sententiam finita est, finitur officium procurationis,nisi quod appellare teneris tantum.& hoc in secunda. Si autem rogaui vt defensionem susciperes meam in causa quam habebat Titius contra me,si vis, potes:si non vis,non es compellendus inuitus:si sponte susceperis,fidem adimpleas.& hoc in tertia.vnde duæ partes loquūtur in procuratore actoris , tertia in procuratore rei. & dicit quod ille vers. cum fidem,&c.potest referri ad finem secundę

Procuratori aliquando iniungitur vt agat pro filio sicut pro patre.

Cæsenatis.

comparasti,peruides[a] improbum tuum desiderium esse, dominium ex huiusmodi emptione tibi confesdi desideran tis.†[k]S. Nonis April. Byzanti.CC.Conss.

Officium procuratoris quis inuitus accepare non cogitur pro actore vel reo : sed si sponte susceperit,& contra se sententiam reportauit,appellare tenetur:non autem causam appellationis prosequi virtute mandati simpliciter facti ad illam causam agendam. h.d.secundum lect. veram.

B XVII. Iidem.AA.& cc.Mardonio.

INuitus [l] † procurationem suscipere nemo cogitur: nec eandem[m] vltra , nisi prouocationis[n] causa, extendere[o].Sed nec[p] defensionem absentis subire compellitur : cū fidem susceptam implere sufficiat.PP.Non.Iun. Philippopoli,Diocletian.V.& Maxim. AA.Conss.

Mater non potest defendere filium pupillum:sed ei debet tutorē petere, h. d.Bal. Salic.& Alexand.

XVIII. Iidem.AA.cc. Dionysiæ.

setur:non autem exercere appellationem:[q] vt. ff. man. si procuratorem.§. si ignorantes.& de neg.gest.l.liberto. §. fina. & infra de app.l.fi actor. & infra vt causæ post puber. adsit tut.

C l.j. Sed videtur quòd etiam exercere tenetur causam appellationis. & hoc dicit Pla. & sic intellexit hic. & pro eo est. ff. an per alium causa appel. l. fin. sed ibi ad principalem & ad appellationis causam fuit datus procurator. vel dic vt ibi. Item pro eo.ff. eodem.l.qui proprio. §. item quæritur. sed ibi eodem modo ad vtrumque fuit datus procurator, scilicet ad principalem,& ad causam in integrum restitutionis. Vel dic vt ibi not.Item pro eo:quia si appellare tenetur, (quod nemo negat)ergo prosequi quasi negocium inchoatum, vt.ff.commo.l.in commodato.§.sicut.sed non obstat: quia actus appellandi & exercendi diuersi sunt. licet primus sit præparamentum secundi.

p *Sed nec defensionem.* puta egit procurator contra aliquem: nunc vult aduersarius quòd defendat,& satisfdet de defensione eius cuius nomine egit:& dicit quòd non corrigitur inuitus,cum sufficiat implesse fidem quam suscepit:& sic nullam aliam patietur pœnā quantum ad aduersarium, nisi quòd denegabitur ei actio vt.§.eo.actionē.& ff.eo.mutuos.§.pœna.sed quantū ad eum à quo suscepit mandatum,patietur,quia tenebitur actione mandati ei ad interesse,vt.ff.manda. si procuratorem.§.si ignorantes.& sic loquitur tota hæc lex in procuratore actoris secundum hanc antiquam positionem:quod non placet,quia si alicui est mandatum vt agat aduersus aliquē, ea sibi videntur mandata,sine quibus id explicari non potest, vt ff.eo.l.ad rem.&.l.ad legatum. & ff. de iurisdict. om. iudi.l. ij. ergo cum non possit agere nisi satisfdet de defendendo,&defendat, merito hoc videtur sibi mandatum. & si non facit, non adimplet fidē. Alij dicunt quod satisfdedit de defensione, sed vult aduersarius eum compellere vt præcise defendat. Et respondetur quòd non potest, si vult hic procurator præstare interesse.sed certe[b] contrarium est.ff. eodem.l.sed & hæ.§. præter.Tertij dicunt quòd non cogitur præcise ab absente si velit hic procurator præstare interesse:sed ab aduersario compellitur : sed nec hoc placet, vt. ff.eo. l. si defunctus. Tu dicas quarto modo secundum Ioan. scilicet quòd principium legis loquatur in procuratore actoris : postea loquitur in procuratore rei , quasi diceret , sicut aliquis non cogitur suscipere procurationem ad agendum : sic nec ad defendendum,quamuis publice vtile sit. vt. ff. eod. l. seruum quoque.§.publice.cum satis sit implere fidem susceptam sponte:non autem suscipere cogitur inuitus. Vel hoc cum fidem, &c.ad primum casum referas. c & facit. ff. de arbi. l. iij. §. tametsi

† *Nisi filius mereat apud patrem suum locum.*

† *Si procurator debeat agere pro filio sicut pro patre.*

Condemnatus. § *si ignorantes.* & *Plautius.* & ff. de nego. gestis, liberto. in fi. & §. eo. l. exigendi. & hoc si verba condemnationis possunt referri ad procurator, sonam procuratoris vel defensoris. quandoque enim non possunt, vt in criminali. quandoque procurator admittitur, vt. j. de iniur. l. fi. & in causa matrimoniali vbi admittitur procurator. Item sicut euitatur infamia si interueniat ante, sic & si post. vt. ff. de infa. l. seruus. Sed M. dixit tunc demum dominū non infamari, si à principio interuenit procurator, vt. ff. de in-

tametsi neminem. Et sic possunt notari in hac.l.quinque casus.Primus & penultimus sine mandato. Secundus & tertius & quintus cum mandato.i.mandato suscepto.Accur.

A *Lienam.*}CASVS. Si mulier in causa quam contra filium suum quis habet ad defensionem eius velit admittian sit audienda & respond.

Mulier quare nō potest agere pro filio sicut pro patre.

a *Cæsen. cum hac l.3. quæst.c.§. tria.*

* *aliàs, & recte.*

ALienam suscipere* defensionem : virile est officium,& vltra* sexum muliebrem esse constat.[a] Filio itaque tuo , si pupillus est,tutorem[b] pete.S.XIIII. Kal.Feb. Sirmij.CC.Conss.

Precium conuersum in vtilitatem domini qui venditioni suæ rei facte per gestorem suum non consentit, restitui debet per ipsum dominum emptori. Alex.

XIX. Iidem. AA. & cc.Firmo.

SI precium quidem actoribus alienum* fundum vel seruum citra mandatum domini tibi distrahentibus[c] dedisti:& neque præcessisse, neque secuta contractum domini declaretur voluntas,in rem autem eius idem preciū[d] processisse prouincię præses causa cognita perspexerit,hoc tibi restitui iubebit. [e] Prid. Id. Mar.CC.Conss.

Non refert an procurator constituatur à principio ante litem contestatam,an post. h. d.Saly.& Alex.

XX. Iidem. AA. ad Verinum præsidem Syriæ.*

NIhil arbitramur interesse, [f] vtrum ab initio , an cœpta iam lite negocium ad personam procuratoris translatum[g] fecerit. Dat. X. Kalend.Octob.* Demesso.CC. Conss.

B *Precium.*}CASVS. Actor tuus contra mandatum tuum speciale mihi vendidit vineam.solui precium. cum non valeat venditio,qualiter recuperabo precium,quæritur? & resp. quòd præses prouidebit,vt mihi restituatur,si constet voluntatem tuam non præcedentem, vel subsequentem contractui interuenisse, quæ autem actio mihi competat ad precium recuperandum , non aperit. tu dic actionem de in rem verso, si in rem tuam versum fuerit, & fuerit procurator seruus:vel negociorum gestorum.si fuit liber: vel condictionem sine causa,vel officium iudicis:vt hic.Vinianus.

c *Distrahentibus.*qui enim emit ab eo qui liberam non habuit administrationem, vel cui specialiter mandatum non est, facit furtum:vt.j.quod cum eo.l.si liberam.

d *Precium.*quod dedisti pro re illa quam emisti.

e *Iubebit.* actione de in rem verso , si seruus erat. si liber, actione negotiorum gestorum , vel condictione sine causa. ff. ad Maced. l. sed & si. §. j. vel officio iudicis : vt. j. quod cum eo.l.ei qui.&.ff.si cer.peta.l.si & me.& facit.§.eod.l. procuratorem.

f *Vbi. Interesse.* quo ad dandi facultatem. nam qui potest dare,& dari ante potest & post:qui vero non ante , nec post. Item sicut tenetur mandati interueniens post : sic & ante.Item satisfdat interueniens post, sicut ante:vt hic, & j.de consor. eiusdem lit. l.ij. Item sicut damnatus interueniens ante,sic post: vt. ff. eod. l. licet. §. penul.& l.qui proprio.in princ. licet M. dixerit si postea interueniat , quod dominus non procurator debeat damnari, per. l. j. de sent.& interloc.l. j. Idem in defensore:quia debet ipse damnari,vt.ff.e. l.minor. vi eo debeat gendi.& hoc si verba condemnationis possunt referri ad procurator , sonam procuratoris vel defensoris. quandoque enim non possunt, vt in criminali. quandoque procurator admittitur, vt. j. de iniur. l. fi. & in causa matrimoniali vbi admittitur procurator. Item sicut euitatur infamia si interueniat ante, sic & si post. vt. ff. de infa. l. seruus. Sed M. dixit tunc demum dominū non infamari, si à principio interuenit procurator, vt. ff. de in-

Maritus potest agere pro vxore etiam sine mandato , dummodo caueat de rato in quacunque causa vxoris , nisi habeat ab ea mandatum de agendo in quadam causa: quia tunc in alia censetur prohibitus agere: adeo quòd in eis agere non potuit , etiam si caueret de rato.h.d.secundum intellectum glo. Alexan.

XXI.Imp.CONSTANTINVS. A.ad concilium prouinciæ Africæ.

MAritus citra mandatū in rebus vxoris cum solenni [h] satisdatione [i] & alia obseruatione [k] intercedendi [l] liberam habeat facultatem, ne fœminæ* persequendæ litis obtentu, in contumeliam matronalis pudoris irreuerenter irruant , & conuentibus virorum vel iudiciis interesse cogantur.[m] Sin autem* mandatum susceperit , licet maritus sit,id solum exequi debet, quod procuratio emissa præscripserit.[n] Dat.IIII.Id. Mart. Adrumeti,Constantino. A.& Licinio Cæsare , vtrisque. II. Conss.

C *Procurator per litis contestationem efficitur dominus litis , nec potest sine causa remoueri. B.ad.Vel sic, Lite cum procuratore contestata, dominus non potest litem in se transferre sine causa. Saly.*

XXII. Idem.A.ad Bassum. P.vrbi.

g *Trænsitum.* à domino litis in procuratorem,vel econuerso:secus autem si procurator alium procuratorem velit dare : vt supra eodem . l. quod quis. An autem procurator datus ad audiendam sententiam debeat damnari? & non puto,quia non defendit: vt. ff. de neg. gestis.l.liberto. §.fi.j.respon.Accur.

MAritus.}CASVS. In causa vxoris suæ mandato non intercedente an maritus esse possit procurator? & respon. quòd sic , cum non congruat sexui suo iudiciis virorum interesse: interposita tamen cautione de rato & de defendendo si contingat vxorem te conueniri. Si autem ad certam causam eum instituerat , & de agendo ei mandauerit: an ad aliam causam sine mandato admitti possit, quæritur ? & dicitur quòd non . Not. ex hoc text. secundum Iaco. quòd maritus potest agere pro vxore sine mandato. sic & alibi vbicunque protestatio vel denunciatio debet fieri vxori , tantum importat si fiat marito.l.aut qui aliter.§.sed & Seruius.vbi glo. not.ff.quod vi aut clam.Accursius.

h *Solenni.* quare citra mandatum potest in omnibus defendere agendo,mandato autem habito super vno, in aliis non? quia in primo non præiudicat mulieri ,in secundo sic. Accursius.

i *Satisdatione.*ff.de rato.

k *Obseruatione.*ff.de defendendo.nam has duas præstat procurator actoris:vt.ff.eo.l.seruum.§.ait prætor. Sed in marito videtur econtra,vt non satisfdet de rato:vt infra de pac.conuen. l.fin. Solut.ibi in paraphernalibus vel dotalibus , hic in aliis rebus mulieris.Accursius.ADDITIO.Dic quòd mulier habet patrimonium triplicis generis : quod prosequere vt per Barto.Bal.Cy.& Saly.hic,& Ange.Aret.in. §.penul.instit.de excu.tuto.

D

l *Intercedendi.*i.interueniendi in rebus vxoris,& exercendi lites.Accursius.

m *Cogantur.*vt infra de recept.arb.l.fancimus.& infra de his qui ve.æta.impe.l.ij.§.j.

n *Præscripserit.*i.ante oculos scripserit, vel etiam sine scriptura dixerit.Et sic not.fernandus fines mandati:vt. ff. de iureiuran.si itaque.&.ff.de pact.sed si tantum.& supra de transact.lege transactionis.& supra eod.si procurator. &. ff. de arbi. non distinguemus.§.de officio. & institut.mand.§ is qui. Sed argumen. contra [a]. ff. eodem .l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. Item not. quòd quod in vno permittitur , in aliis prohibetur.sic & ff.de fundo instructo.l.quæsitum.§. penult. & l. cum de lanionis. . cui fundum. & de vsur. l. iij. §. cum Pollidius. & infra de pact. conuen.l.fina. &. ff. de vulg.sub.l. si ita quis. & infra de præd. decur. l. fin.ibi , vt ex hoc , &c. lib.x.&.ff.de auro & argen. leg. l. j. & ff.de iudi. l. cum prætor.in princ.& de mi. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. Sed argu.contra.ff.de fundo instructo.l.quæsitum.§.fin.[b] Item notandum esse de personis quæ sine mandato admittuntur, sunt & aliæ multæ,vt dixi. ff. eod. sed & hæ personæ in princ. Accursius.

Concor. text. in c. mulieres. de iudi.li.6.& gl. in c. at si clerici. extra de iud. quæ inducit hanc legem.

Iste text. est sing. secundum Bar.

hic in casu suo, intelligē do tamen se cundum intellectū glo.

a *Dic q; qui habet mandatū, ad vnū, censetur habere ad aliud, sine quo illud ex plicari non potest, vt in legibus contrariis : non tamen videtur habere mandatū ad aliud præsentius & diuersū & disparatum: vt hic Bar. Saly. & Paul.*

b *Dic quòd ibi exprimitur genus speciesthic vero exprimitur species tantum; Bar.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRocuratoribus.} Casvs. Ad agendum procuratorem instituisti. lis est contest. an eo inuito lite contestata in te possis transferre iudicium? Respond. quòd non nisi morbus vel inimicitia capitalis intercesserit, vel alia causa legitima: quo casu etiam eo inpito in te erit lis transferenda.

a *Contestatam litem.* ante vero & sine causæ cognitione potest: vt ff. eo. l. ante litem contestatam. & infra mandat. l. si pater. Addition. Vide. c. quamuis procurator. e. titu. lib. vj. Accursius.

b *Effectis.* hoc expone vt. j. l. proxi.

c *Persequendi.* & sic per consequens à procuratione eos remouere. Acc.

d *Necessaria.* quæ multæ sunt. vt. ff. e. l. filiusfa. & fin. & l. seq. vsque ad. l. seq. etiã. & l. post litem. vsque ad. l. quæ omnia. §. j.

e *Intercesserit.* scilicet inter procuratorem & dominum litis. tunc enim inuitus his transferri lis potest.

f *Tunc enim.* scilicet quando sunt inimici capitales, vel alia iusta causa.

g *Etiam.* q. d. non solum procuratoribus volentibus trãsfertur in dominum: sed etiã eis inuitis. Accur.

Vlla.} Casvs. Procurator ad agendum vel defendẽdum instituisti, lite cõtestata decessisti: vel te ex iusta causa absentasti, an non eo minus quod decessisti, vel absentasti te, possit procedere procurator? & respond. quòd sic, cum per lit. cõtest. litis id est instantiæ iudicialis (non intelligẽ rei petitæ in iudicio) dominus efficiatur, etiam procurator ẽ instituere potest: quod non posset, nisi dominus per lit. contest. fuisset. & dic quod est dominus quia potest testes quosdam reprobare, & quosdã approbare & admittere: & instare vt iudex in causa procedat, ac si dominus fuisset litis.

h *Dominum litis.* id est instantiæ litis. Et sic no. quod per contestationem fit dominus, vt hic, & l. proxi. & ff. de ap. l. ab executore. §. fi. & de excep. do. l. si procurator agit. §. j.

i *Post excessum.* id est recessum. Vel die, id est mortem, vt ff. de iurisdi. om. iudi. l. & quia. in fi. Accursius.

k *Eum.* scilicet procuratorem per contestatam litem dominũ factum. Accursius.

l *Conditores.* vt. ff. eo. l. in causæ. in fi. & supra eo. l. neque. in fi. & l. quod quis.

Licet.} Casvs. Tenebatur Titius mihi in. x. tu dicens te procuratorem meum, cum nõ eras, ea petiisti, & obstinuisti. lata sententia vult tibi Titius opponere exceptionem falsi procur. Respond. quòd licet talis exceptio falsi procurationis initio litis vel ante esset proponenda ad exemplum dilatoriatum excep. vt in authen. de litigio. tamen quandoque siue lis contestetur, siue non, proponi & probari potest ab aduersario: qua probata, licet lata fuisset sententia: fingitur retro iudicium nullum fuisse, id est neque contestatio, neque partium confessio, neque restium productio, neque controuersia. l. repetita. tenet tameo iudicium, vtrum fuerit procurator vel non.

m *Inquiri.* ex natura dilatoriarum exceptionum, vt. j. de proba. l. exceptionem. Est enim hæc dilatoria, vt instit. de excep. §. fina.

n *Habeat.* & sic cogatur mandatum ostendere, vel de rato stare, vt supra eo. l. j.

o *Inuentur.* quod asserendo permittitur aduersario probare quandocunque velit. vt. ff. eo. l. in causæ. §. j. & de iud. l. non idcirco. §. fin. Item no. hic speciale in hac dilatoria, vt opponatur post litem contestatã. sic & in qualibet alia dilatoria per quã contenditur retro nullum fuisse iudicium, vt non sui iudicis. Vel melius in huiusmodi exceptione falsi dicas. quòd à principio videtur opponi, quia ipso iure nil est actũ, vt infra fi à non cõpe. iudi. l. j. Alij dicunt, quod si dicas, non es procurator, quòd est peremptoria. Si autem dicas, non potes esse, quia miles: hæc est dilatoria. quod non placet. Alij vt H. dicunt, aut scio falsum procuratorem: aut credo verum: aut ambigo. & scio, repellor. & si credo verum, quocunque tempore iudicij probem non esse verum, repellor falsum asserẽdo, vt hic. sed si ambigo, in principio hoc debeo dicere: vt in princ. huius. l. Alij dicunt quòd hic ab initio fuit proposita, sed adiecit, audiamus quid dicere velit.

p *Solent.* de re principali. est tamen indicii d eperſona vtrum sit procurator vel non, & sic vtrum sit procedendum vel non, vt. ff. de iudi. l. si quis. j. hinc est quòd & si solutum fuerit tali falso procuratori, qui. l. nunquam habuit mandatum, vel habuit sed fuit reuocatum, potest repeti, nisi per sententiam soluatur, vt. ff. fa. ercisc. l. cum putarem. & ff. man. l. si fideiussor. j. §. in omnibus. & ff. de do. inter vi. & vxo. l. si spõsus. §. fi vxor. magis tamen puto quod possit repetere per iudicem vel sententiam solutum: vt. ff. rem ra. ha. si fine. §. quòd si procurator. & §. quòd si debitam. & de do. inter vir. & vxor. l. si spõsus. §. fi vxor. Item nullum est iudicium, vt hic dicit, in præiudicium domini, nisi habeat ratum: vt. ff. de iud. l. licet. &. j. de neg. gest. l. si pecuniam. quod etiam appellando ratum habere videtur, vt. ff. rem ratam ha. l. iij. §. fi. sed in suum præiudicium & fideiussorum, quos procurator de rato habendo dedit, valet iudicium.

Vicunque.} Casvs. Tres habet partes. In prima dicitur, quod in dignitate constitutus, siue fuerit prætor, siue præfectus, siue magister militum, siue proconsul, siue vicarius principis & litem inferre vel suscipere putauerit: hoc per procuratorem faciat. alioquin si per se duxerit litigandũ, cadat à causa. & hoc in prima parte & secũda. Iudex autẽ vnà cum officiali suo qui hoc passus est, in. xx. li. auri multetur. & hoc in tertia. Quod autem hæc. l. dicitur, restringitur ad illustres inclusiue & extensiue. in illustribus enim & superillustribus habet locum hæc. l.

q *Pretoriana.* quia sit prætor. Vel dic, præfectus prætorio.

r *Fastigium.* i. altitudinem, vt quia sit præfectus vrbis.

s *Magisterium.* quia magister militum.

t *Comitiue.* quia sit comes consistorij, siue palatij principis.

v *Proconsulare.* quia sit proconsul.

x *Dixerit.* aliàs dixit.

y *Vicarij.* scilicet quia sit vicarius principis.

z *Iurgium.* ciuile. nã criminale nõ instituitur per procuratorem: vt

rem: vt. j. de accu. l. tunc conuenit. & ff. de pub. iudi. l. pe. §. j. & in auth. vt ab illustribus. §. j. col. v. nisi in crimine iniuriarum: vt. j. de iniur. l. fin.

a *Contra fecerit.* i. admiserit talem personam ad iurgandum.

b *Viginti libras.* publico ærario inferendas.

c *Officio.* i. officialib⁹.

d Hoc eos. vt non liceat ei agere per se, sed per procuratorem.

e *Vsque.* & extensiue & inclusiue. a sic ergo illustres & superillustres hoc seruabunt. Et est ratio: quia ratione dignitatis debent sedere cũ iudice: sed si allegarent, stare debe rent: & sic vnum absurdum inde sequeretur: vt in corpore huius auth. vt ab illustribus. §. j.

f Ceteri. clarissimi ac spectabiles.

g *Commune ius.* vt in criminibus ex quibus imponitur pœna vsq; ad relegationem, non possit institui procurator nisi in causa iniuriarum: vt. j. de iniu. l. fi. in inferioribus, sic & in pecuniariis causis: vt dixi. §. eo. l. cum rem. Accursius.

In pecuniariis.} Casvs. Si in pecuniaria causa iudex vt ad iudicii venias te citari fecit, neque tibi nuncius dixerit vt venias, vel procuratorẽ mittas: cum electionem habeas ve niendi vel mittendi: si nõ venias, sed mittas: an videaris iudicis præcepto paruisse, queritur? & respon. quòd sic. electionem enim habes ex hac. l. nisi in casibus. vnus est, cum melius scias veritatem, quàm procurator, vel tua persona legalior est, ita quòd tibi credi debet: quo casu in propria persona venire debes. vel si talis sit causa quæ per procuratorem expedire non possit: vt est popularis. ff. eod. licet. in princ. & est quod sequitur, nisi, &c. si non idoneum procuratorem misisti, vult iudex vt iustiorem instituas. Ex ista. l. no. quòd in omni citatione simpliciter facta intelligitur alternatio, vt quis per se cõpareat, vel procuratorem mittat. facit. l. j. in. §. vsus. ff. eod. c. fi. de dila. in. c. dilecti, &. c. penult. de iura. cal. Ia. hic.

h *In pecuniariis.* quare hoc dicat, dixi. §. eo. l. ij.

i *Sententiæ.* scilicet conuentionalis, ac si dicat, licet præceptũ vel sententia qua quis ad iudicium vocatur, minimè desigoet vt vocatus habeat hanc electionem, scilicet vt veniat, vel procuratorem mittat: habet tamen ex hac lege.

k *Passim.* id est indistincte.

l *Maluerit.* nam inuitus non cogitur.

m *Facultatem.* vt. ff. de iniur. l. sed si vnus. §. idem Iulianus. & ff. fa. ercis. l. plane. insti. de his per quos agere pos. §. fi. & ff. de arbi. l. non distinguemus. §. quæsitum. vers. sed si domini, &. §. de his qui ad eccl. confu. l. fi. §. cum autem. sed hodie prius iurat de calumnia, quàm constituat procuratorem: vt. §. de iura. calum. l. ij. §. ũ autem abfuerit. Vel aliter die vt ibidem dixi.

n *Forte.* potest quilibet & per se litigare si vult, nisi &c.

o *Iustiores.* f. procuratores: vt. §. proxi. l. & sic respicit quod dixit. §. si tamen ita maluerit. quia ibi innuit quòd possit per se si vult. & ad illud ponitur hęc exceptio, nisi &c. Vel b dic ipsos dominos litis, quando non possunt per procuratores agere, quod quandoque euenit: vt. ff. eod. l. licet. in prin. & §. de his qui ve. æta. imp. l. ij. Vel tertio, quia dominus melius scit veritatem, quàm procurator, vel est verior & legalior persona do mini, & non ita rixosa.

p *Nonnunquam.* & aliquãdo ob causas aliquas iustior est vnus quàm alius, vel ad causas ad quas vocantur, erit vnus iustior, quam alius.

q *Vehementiores.* i. expeditiores, nam non est sic rixosus.

r *Maximi iudicis.* maximum vocat quemcunque audientẽ causam, respectu enim partium saltem est magnus. Additio.

b Et melius Bart. hic. & concord. cũ hac glo. c. ij. in fi. & glos. super verbo. deficientes. vers. & illud scire debet. extra eo. tu.

A Vide. c. ij. extra eo. in. anti. iuncto. c. j. eo. tit. lib. vj.

NE LICEAT POTENTIORIBVS. &c.

Dixit de licita procuratione, & eius occasione: sequitur hic & sequentibus titulis de illicita. Nam omnia mala exempla sunt orta de bonis rebus: vt ait Sallustius.

TITVLVS XIIII.

NE LICEAT POTENTIORIBVS patrocinijs litigãtibus præstare, vel actiones in se transferre.

Recipiens patrocinium à potentioribus ad terrendẽ aduersarũ, debet puniri in iactura causæ. Et patrocinium præstans vento puniendus arbitrio rectoris prouinciæ, qui in præsidijs est iudex etiam contra potentiores magistratus, quamuis tales iurisdictioni rectoris prouinciæ regulariter non subessẽt. Alexand.

1. Impp. Dioclet. & Maximian. aa. Aristobolo salutem.

Diuinè admodũ cõstituit diuus Claudius con sultissimi princeps parens noster, vt iactura causæ afficerentur hi qui sibi potentiorum y patrocinium aduocassent: z vt hoc propositus suo martẽ metu, iudiciariæ litis positus suo martẽ discurrerent, quàm potentiorum domorũ opibus c niterentur. Quẽd palam est intantum prouincialium quæstionibus esse commotum, vt huius sanctionis e rectores prouinciarum custodes, f & contemptæ huius rei vindices præiudicet, scilicet in dignitate: cum quantũ ad hoc superior sit. Ex isto text. no. secundum Ia. quòd assumens patrocinium potentioris, punitur in amissione causæ. Similiter Comitatenses qui faciunt ciuem emere aliquam rem pro eis. vt sub titulo ciuis non subsint oneribus eis impositis: puniuntur amissione talis rei emptæ, quæ debet publicari. ita not. Bart. in. l. j. C. de naul. non excus. lib. xj.

s *Admodum.* id est valde.

t *Constitum.* & ideo de nouo constituendum non est.

v *Iactura.* id est amissione.

x *Afficerentur.* an ipso iure? quidam sic. Tu dic per sententiã, nam dicit afficerentur, & non, sunt affecti: vt infra lege proxi. Item quia hic committit statim duo, scilicet vindictam, & cognitionem huius pœnæ, scilicet iacturæ debiti fi appareat id commissum. & hoc implorante debitore, & quærelam exponente. Accursius.

y *Potentiorum.* non loquitur de quolibet potentiore: sed de eo qui ratione officij est potentior: & qui minacem potest ferre orem ostendere: vt infra de his quæ vi met. cau. l. fi per impressionem. & fi quacunque præ. po. l. j. & infra, si rector prouinciæ vel ad eum per. l. j. & patet hic, & infra ea. l. §. fi. vbi dicit, ne præiudices, &c. & sic differt hic tit. ab eo de alie. iudi.

z *Aduocassent.* videtur ergo quòd ex hoc solo quòd paciscuntur de patrocinio, licet non fuerit præstitum, puniantur. Vel forte de æquitate: tunc non puniuntur: vt. ff. de in ius voc. l. quanuis.

a *Proposito.* i. procul posito. Vel die econtra, id est antepositio, scilicet de amissione causæ.

b *Marte.* i. æqualiter: vel. i. suo ordine.

c *Opibus.* i. suffragiis, & quod dicit domorum. i. illis de domibus: vt. ff. si cer. peta. l. lecta. in prin.

d *Quem.* s. diuum Claudium.

e *Huius sanctionis.* qua prohibentur potentes patrocinari.

f *Custodes.* quo ad amissionem causæ: sed iudices quo ad pœnam imponendam potenti.

Iuinè.} Casvs. Tres habet partes: in prima recitat imperator constitutionem diui Claudij, qua cauetur, vt si aliquis causam habens cum aliquo, suffragium potentiorum ratione officij imploraverit, quò magis aduersarius vel ad transactionem veniat, vel cedat in amissione causæ, puniatur: & lis suo tramite æqualiter decurrat. & hoc in prima. Assumens, seuera sententia puniatur. quæ autem sit pœna, hic non aperit: & dicitur seuera in faciendo, non in patiendo: qui patiens ea dignus est. & hoc in secunda. quia autem omnium interest, & maxime pauperum, à potentioribus non grauari: duo præsidi committuntur per dictam constit. scilicet vindicta, si non fuerit obseruatũ quod in constitutione dicitur, & cognitio pœnæ, scilicet iacturæ causæ: hoc est rei inductæ in causam debitore hoc petente, & querelam deponente, neque timeat præses quòd potentioribus

† Intelligit Claudiũ ponon in patiendo: sed potiorẽ hoc nomine vocatum, nõ autem priorem illum Claudium Neronem.

† *al.* PP. *vt ex in Cod. Tb.*

† C. T. a. 3

† *alibi Tiberi.*

a *Quæ.* f. *iacturam.*

b Et melius Bart. hic. & concord. cũ hac glo. c. ij. in fi. & glos. super verbo. deficientes. vers. & illud scire debet. extra eo. tu.

c *Concor. c. i. cum gl. 1. de offic. deleg.*

Titulus ne mutan. causa fac. quia ibi de potente alia ratione tractat: vt ff. de alie. iudi. l. iij. & ff. si ex noxa. cau. l. j. §. fi definat. Opponitur. §. de aduo. diuer. iudi. l. ij. sed ibi in minori, hic in maiori.

Licerit quomodo dist. ait. au. tit. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adnocati actores vocãtur.

a Fecerit. diuus Claudius.
b *In actores.* i. aduocatos, quos vocat actores, quia causã agũt. Sed cõtra. ĵ. de suffra. l. j. Sed nõ potest assumi terrore, vt hic: potest tamen ad ius conseruandũ. Vel ibi non erat potentior.
c *In subsidia.* id est auxilia.
d *Vsurpatos.* id est male quæsitos.
e *Redemptos.* scilicet precio.
f *Seuera.* id est capitali, secundum B. & dicitur seuera in faciendo. vel verius secundum Azo. pro motu iudicis.
g *Quare cum interfit.* quia diuus Claudius &c. & est locus ab auctoritate.
h *Tenuiorum.* fauetur debilib. vt hic, & infra quando impera. inter pupil. & vid. l. j. & in auth. de manda. princ. §. sit tibi. col. iij.
i *Litigatores.* hoc ipsũ quærentes: conquerit enim reus de tali procuratore.
k *Metuæ.* loquitur præsidi.
l *Præiudices.* præiudicat enim. nam aliàs clarissimi & illustres non conueniuntur sub præside: vt infra vbi se. vel cla. l. iij. quæ incipit, quoties & supra de offi. rec. prouin. l. ij. sed ratione delicti hoc fit, vt infra vbi se. vel cla. l. j. & est optimum simile in authent. de mã. prin. §. patrocinia. col. iij.
m *Specialiter.* & ideo alij delegare non potest. vt. ff. de offi. eius cui man. est iur. l. j. in princi. nec ob. ĵ. de iu di. l. à iudice. in fin. Nã hic datur iurisdictio ab ipsa constitutione vel à principe per constitutionem, vt ordinarius sit illius causæ specialiter: & ideo delegare non potest. vt. ff. de offic. eius cui mand. est iur. l. j. ibi autẽ vr delegatus simpliciter. Et quia de cessione actionis hic tit. dicit in ru. & in l. fin. ideo distingue: quia aut fit in vltima voluntate, aut inter viuos: primo casu valet: vt ff. de lega. iij. l. nomen. in princ. & de libe. leg. l. legaui. nisi iam erat in iudicium deducta: quo casu agit heres: & quod cõsequitur, legatario præstat, vt. j. de litig. l. quicunque. & in authent. ibi posita. nunc si hetes. Secundo, si quidem potentiori ratione officij, actio amittitur, vt. ĵ. l. prox. &. ĵ. qui dare tur. pos. auth. minoris, si alia ratione, tunc habet locum titulus de alie. iudi. Si non potentiori, si est in iudicium deducta, nulla est cessio, nisi in casibus, non tamen amittitur actio, licet fiat cessio de ea litigiosa, vt infra de litig. l. ij. & fi. in fi. Si autem est indubitata, id est in iudicium non deducta: si constat veram esse cessionem, valet, vt per totum titu. de here. vel acti. ven. si autem constat eam simulatã, nulla est: vt. ĵ. plus vale. quod agi. per totum. Si dubitatur an sit simulata vel nõ, ex tribus præsumitur simulata, scilicet quòd pro parte sit vendita, & pro parte donata: item quod minori precio vendita: item quòd titulus cessionis non sit in instrumento cessionis: quod esse debet in principio, vt infra de manda. l. per diuersas. &. l. fin.

Illustres sub præside non cõueniuntur. *C. T. 2. 13. 1.

†Cone. cum hac. l. & superiori. c. ii. cum gl. super verbo, sanctiones. extra de alie. iu. mutan. causa fac.

†al. Honoxiij. & Theodox. neque in constitutionis inserptione adiciter nomen Arcadij. A.

Actionis cessio ex tribus præsumitur simulata.

S. I cuiuscunque.} Casvs. Debebas mihi. x. actionem mihi cõpetentem contra te, potentiori cessi, an valeat cessio, quæritur? & respõ. quòd non adeo quòd amissione debiti multari debeam.
n *Actiones.* aliud si res: quia si tunc non admittitur: vt. ff. de alie. iu. di. l. pe. Vel aliter solue, vt ibi. vel hic de potente ratione officij, ibi alia ratione.
o *Delatæ.* ab eo cui competebant. Et dic, delatæ per cessionem.
p *Iactura.* id est amissione.
q *Creditorum.* id est creditorũ qui cedunt, & quibus ceditur.
r *Actionem.* quid si minor fuerit? sibi per restitutionem in integrum non subuenitur, per l. si aduer. deli. l. j. tamẽ si ius ignorauit quod licet ei, potest.
s *Redemunt.* gratiã vel precio: vt supra. l. proxi. & not. quòd hæc lex respicit vltimam partem rubricæ.

DE HIS QVI POTENTIORVM NOMINE

TITVLVS XV.

DE HIS QVI POTENTIORVM NOMINE TITULOS PRÆDIIS AFFIGVNT, VEL EORVM NOMINA IN LITEM PRÆTENDVNT.

Qui titulos seu insignia potentiorũ prædiis suis affigunt, vel eorum nomina in literis prætendunt: suo iure priuantur, & in me tallum damnantur: & potentior si consenserit, infamatur. h. d. in effectu. Bald. Salye. & Alexander.

1. Impp. Arcadivs. & Honorivs. aa. Messalæ præfect. præt.*

Nimaduertim[9] plurimos[t] iniustarum[u] desperatione causarum, potentium titulos [x], & clarissimæ priuilegia dignitatis, his à quibus in ius vocantur, opponere. At[y] ne in fraudem legum, aduersariorum[q] errore his nominibus abutantur & titulis: qui[z] huiusmodi dolo scientes conniuerint, [a] † afficiendi sunt publicæ sententiæ nota. [b] Quòd si nullum hac in parte consensum præbuerint, [c] vt libelli aut tituli eorum nominibus, [d] vel ædibus affigerentur alienis: eatenus in eos qui fecerint, vindicetur, vt affecti plumbo[e] perpetuis metallorum suppliciis deputentur. Quisquis igitur lite pulsatus (cum ipse g hoc in prima. In secunda statuit pœnam in personas potentium qui consenserunt nomen suum imponi, vt infames efficiantur. & hoc similiter dicit in fi. l. ibi eos &c. & potes continuare illum versũ. cum hac secunda parte. In tertia dicit, quod si huiusmodi potentiores non consenserunt, quod conuenti qui hoc fecerint, pœna plumbi afficiantur, & perpetuò in metallum dentur. Item si quis lite pulsatus cum possideret, nomẽ potentis in lite prætendat: amissione causę puniatur. ita quod neque facultas controuersiã recuperandi ei tribuatur, &c. Ex tex. ibi, nec repetendæ actionis, no. secundum Bar. quod pœnæ huius. l. habent locum nedum in reo, sed etiam in actore, & istud etiam sequitur Alexand. licet Raph. Fulgo. hic teneat quod ista lex solum habeat locũ in reo per aliqua verba text. ibi. in ius vocatus. & in verb. pulsatus. Iaf. hic.

Vid. Cod. datum. & ibi Bar. & Bal. C. T. 2. 13.

†al. regalia.

†consentiat.

t *Plurimos.* scilicet reos conuentos.
v *Iniustarum.* quia credebant sibi esse lites iniustas.
x *Titulos.* i. subscriptionẽ quandã, quòd hæc domus sit cuiusdã potentissimi, vel quòd nomine potẽtissimi possidet, vt per hoc sub certis iudicibus conueniatur, vt infra vbi se. vel cla. l. ij. Vel minores det sportulas, vt infra de fru. & li. expen. l. fi. vel conueniatur in scriptis, vt infra de digni. l. quoties. lib. xij. Vel dic vt terreat, & nunc incipit soluere terrorem.
y *Vt.* pro sed.
z *Qui.* scilicet potentes.
a *Conniuerint.* id est consenserint.
b *Notæ.* i. fiunt infames, vt. ĵ. in fi. l. & etiam de crimine stellionatus possunt accusari, cum titulus criminis deficiat: vt. ff. de cri. stel. l. iij.
c *Præbuerint.* s. potentes. refert enim quo ad potentes vtrum consenserint, vel non. Non autem quo ad eos qui scripserint, vtrum consenserint potentes, vel non.
d *Nobilibus.* scilicet adiectis.
e *Affecti.* perpetuis metallorum suppliciis deputentur.
f *Plumbo.* quod deferunt ad metalla.
g *Cum ipse.* interpositio est vsque ibi, contradictoriis.

Et res.

a *Et res.* scilicet corporalis pro qua conueniuntur in rem.
b *Et iuris.* scilicet incorporalis: vt seruitutis, vel actionis personalis qua cõuenitur pro re corporali quæ (licet improprie) possideri dicuntur à debitore: vt. ff. de peti. here. l. regulariter. & l. etiam. §. penul. Vel dic iuris, scilicet emphyteutici. Vel dic pro eodem poni rei scilicet & iuris, id est rei iustè possessæ: vt infra statim dicet. vel econtra, ita vt iure conueniri possit.
c *Titulum.* id est actionem qua pulsabatur.
d *Exceperit.* id est exceptiõe repulerit. sed hoc nihil est. Sed dic in reo: quod secundum eum falsum est propter generalitatem rubricæ, quæ dicit ibi. Patrocinium litigantibus præstare. Item patet etiam ex. l. i. in principio, quæ loquitur generaliter. Continuat ergo sic: Supra punis litigantes qui aduocant patrocinium potentiorum præstandum dicto vel facto ipsorum potentiorũ: hic punis litigantes qui aduocant: patrocinium potentiorum dicto vel facto ipsius litigantis: quod facit assignando titulos, &c. vt videbitis infra.

†alias inserendum.

†al. regalia.

Nimaduertimus. } Casvs. Petebã à re fundum: dicebas aliquẽ clarissimũ esse possessorem illius fundi, vel te nomine illius fundum possidere: & inscriptionem quandã in illo fundo feci fi ta lem, hic fundus est talis potentioris. & hoc feci fi quò magis me ab agendo repelleres. qualiter mihi cõsulatur, quæritur? & dicit imperator, quod animaduertit plures reos cõuentos hoc fecisse. Superiori titulo prohibui actores aduocare potentis patrocinium, nunc econtra in reo prohibet.

Additio. Hanc contrariationẽ reprehendit hic Bart. ea occasione, quia innuit hanc glos. titulis præcedentem non habere locũ in reo: quod secundum eum falsum est propter generalitatem rubricæ, quæ dicit ibi. Patrocinium litigantibus præstare. Item patet etiam ex. l. i. in principio, quæ loquitur generaliter. Continuat ergo sic: Supra punis litigantes qui aduocant patrocinium potentiorum dicto vel facto ipsorum potentiorũ: hic punis litigantes qui aduocant: patrocinium potentiorum dicto vel facto ipsius litigantis: quod facit assignando titulos, &c. vt videbitis infra.

*C. T. 2. 13. 1.

Regie. } Casvs. Si in fundo tuo vexilla suspendisti, cũ hoc ad principẽ pertineat: fundus confiscabitur, si in alieno: nõ confiscabitur fundus, sed omnia tua bona confiscabuntur. & differt iste titulus à superiori: quia ibi dicebat conuentus quòd res sua erat aliena: hic sua.

†al. deminui.

e *Eius possessionis.* cum in rem agitur.
f *Aut causæ.* cum agitur personali actione.
g *Retinere.* quando in rem.
h *Euitare.* cum agitur in personam.
i *Multetur.* sed cui dabitur hac multa? quidam fisco. sed puto aduersario: vt s. titu. j. l. fina.
k *Actionis.* i. defensionis. Additio. Vult hic gl. quòd hic tit. nõ habet locum in actore, sed solum in reo. Idem vult glo. rub. sed Bar. tenet hic contrarium, scilicet quòd etiam habet locum in actore sicut in reo. Et l. j. s. tit. j. loquitur in alio casu: vt dixi s. in rub. præsenti.
l *Eos.* s. potentes.
m *Oporiebat.* vt supra c. l. ij.

VT NEMO PRIuatus &c.

Superiors titulo dixit quando dicebat quòd sua erat aliena, nunc quando suum vel alienam dicit suam.

Regie. } Casvs. Si in fundo tuo vexilla suspendisti, cũ hoc ad principẽ pertineat: fundus confiscabitur, si in alieno: nõ confiscabitur fundus, sed omnia tua bona confiscabuntur. & differt iste titulus à superiori: quia ibi dicebat conuentus quòd res sua erat aliena: hic sua.
n *Regie.* id est ad maiestatem regiam pertinet.
o *Legantur.* id est designentur.
p *Deputandum.* alias impurandum. videtur enim ipse velle ea publico iuri deputari, cum ipse inscribat ei suum nomen, cũ proprium sit regiæ maiestatis sua patrimonia tali gaudere inscriptione. vt hic, &. ĵ. de bo. vacan. l. iij. lib. x. & est simile ad. l. iftam. ff. de diuor. & repu. l. fi. in fine.
q *Dominicum.* i. nomen domini imperatoris, vel id est eius cuius est domus vel possessio. & hoc cum dominus possessionis inscribit. Si autem alienæ possessioni quis inscribat, non confiscatur possessio illa: sed omnia bona inscribenti: vt in authẽ. de man. prin. §. fi. col. iij. Accursius.

Possessioni aliena inscripta pœna.

r *Præscribitur.* id est in præiudicium scribitur, vel ante oculos scribitur.

Neque. } Casvs. In prima parte prohibet quòd nullus vexilla vel vela in aliena possessione, siue possessor fuit iustus, siue inuasor, suspendat. & hoc in prima. Si autem fece-

& reiª sit possessor & iuris,ᵇ & titulumᶜ illatę solenniter pulsationis exceperit)ᵈ contradictoriis libellis aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: † eius possessionisᵉ aut causæᶠ quam sub hac fraude aut retinereᵍ aut euitareʰ tentauerit, amissione multetur:ⁱ nec repetendæ actionis,ᵏ etiam si ei probabilis negocij merita suffragantur, habeat facultatem. Eosˡ sanè qui se sponte alienis litibus inseripatiuntur, cum his neque possessio neque proprietas competat: veluti famę suę prodigos, & calumniarum redẽptores, notari oportebit.ᵐ Dat. XV. Kalen. Decemb. Med. Stilichone & Aureliano Conss.

TITVLVS XVI.

VT NEMO PRIVATVS TITULOS PRÆDIIS SUIS VEL ALIENIS IMPONAT, VEL VELA REGIA | SUSPENDAT.

Qui titulum principis rei suæ imponit illã perdit, & iuris publici illam facit. Bal. Salye. & Alex.

1. Impp. Honor. & Theodosivs. aa. Flauiano præfecto præto.

Regiæⁿ maiestatis est, vt nostræ tantũ domus & patrimonia, titulorum inscriptione legantur.º Omnes igitur intelligant publico iuri esse deputandũᵖ id cui nomen dominicum q † præscribitur.ʳ Dat. III. Kal. Decẽb. Rauennæ, Basso & Philippo Conss.

Imponens titulum vel velaregia rebus ab alio iuste vel iniuste possessis, si plebeius est, vltimo supplicio punitur: si autẽ est nobilis, deportatur. licet etiam vtrumque ista frangere & tollere, de quo non poterit accusari: & iudex recipiens accusationem punitur, pœna hic statuta. Saly. & Alexan.

11. Impp. Theod. & Valentinia. aa. ad Florentium præfect. prætorio.

Ne quis velaª regia † suspẽdere, vel titulumᵇ audeat sine præceptione iudicis competentis alienis rebus imponere, quas quocunq; modo qualiscunque persona possideat, licet non dominus, licet iniustus possessor, vel temerarius inuasor qui possidet doceatur. Eũ autẽ qui hoc facere ausus fuerit, si plebeius est, vltimoᵘ subdi supplicio: si clarissimus vel curialis, vel miles, vel clericus, proscribendumˣ deportandumque, nõ solũ ciuitate Romana, sed etiã libertateʸ priuari censemus: executoréque huius legis omnes iudices esse oportere.ᶻ Deponẽdi autẽ vel frangendi titulos, & cõscindendi vela, non solũ eis ad quorũ præiudiciũ tale aliquid cõtra fas, cõtraque leges cõmittitur: sed omnibus tam liberis quàm seruis sine metu calumniæ,ᵃ vel accusationisᵇ criminis, licentiam ministramus: decernentes iudices eorumque officia tricenis libris auri multari, si talem accusationem vel admittant, vel depositã scribi concedant. Dat. XV. Kal. Iul. Theodosio. A. XVII. & Festo Conss.

TITVLVS XVII.

VT NEMINI LICEAT sine iudicis auctoritate signa rebus imponere alienis.†

Insignia imposita rei meæ sine iudicis auctoritate, licet mihi propria auctoritate remouere. h. d. Saly. Vel sic, Iste pendẽte nemo potest imponere signum suum rei quam petit. h. d. cum. l. seq. Alex.

1. Imp. Probvs. a. Octauio. †

Sæpe rescriptũ est, ante sententiam signa rebus quas aliquis tenebat imprimi nõ oportere. Et ideo eaᶜ rebus aut fructibus apud te constitutis illicitè imposita,ᵈ poteris ipse licitè detrahere: e

†al. regalia. & hoc sine seruus, siue Amb. lib. 5. liber: neque timeat qꝫ epis. 33. pro de calumnia accusetur. hoc in quarta. Iusti suspẽdex autem qui talem accusationem admisecutinus. rit, xxx. libr. auri vnà cum officiali suo puniatur. & hoc in quinta. Nota in hac. l. quod ea quæ illicitè ædificata sunt, possunt per quemcũque licite detrui, & sine pœna. facit. l. fideicommissa. §. si quis licite. de legat. iij. secundum Paul. de Cast.

Deportatio aliquando adimit libertatem.

†al. signa imprimere reb⁹ quas aliquis detinet. et sic reperi in omnibus mꝫscr.

†Octauio.

s *Vela.* forte vexilla.
t *Vel titulum.* i. chartulam scriptam.
v *Vltimo.* pro leui delicto imponitur hic magna pœna: vt ĵ. de libe. & eorum lib. l. ij. Item est hic arg. cõtra. ĵ. de epi. & cle. l. presbyteri.
x *Proscribendum.* i. damnandũ in confiscatione bonorum, vel id est bona proscribenda.
y *Libertate.* hodie nemo bene natus &c. vt in auth. de nup. §. qꝫ autem prius. col. iij. vnde in liberto qui nõ est bene natus ab initio, hæc lex posset habere locum. Item not. hic pœnam deportationis adimere alicui libertatem. quod est speciale: aliàs secus. vt in contrario: vt infra. de cap. deminut. §. minor. ĵc infra de postli. reuer. l. fina. Et dic deportantur, scilicet in metallum. & sic non loquitur de deportatione, sed de dãnatione in metallum. Acc.
z *Oportere.* qui tamẽ habent merum imperium, cum deportatio sit de imperio: vt ff. de offi. præsid. l. illicitas. §. qui vniuersas.
a *Calumniæ.* id est nõ poterit dici calumniator.
b *Accusatione.* item nõ poterit accusari. Et no. in fine huius titu. de officio iudicis circa libellum: vt. ff. de offic. adfes. l. j.

VT NEMINI LICEAT SINE iudicis auctoritate signa, &c.

Superior titulus dixit de vexillis & titulis: hic generaliter de signis. Item supra non licebat ante litem contestatam, hic non licet etiam postlitem contestatam: & ideo si quis signa imponit post litem contestatam, non patitur pœnã superioris tituli, sed iudex eũ punit pro motu suo. Ac.

Sæpe. } Casvs. Petebas à me rẽ mobilẽ vel immobilem. Ante sententiam signum illi rei imposuisti: auctoritate mea illud possum extrahere, vt causa quam mihi moues, officio iudicis terminetur.
c *Ea.* s. signa, quæ appellantur Bononiæ glifa.
d *Imposita.* scilicet ab actore.
e *Detrahere.* etiã auctoritate tua: vt arg. ff. quod vi aut cl. l. fi vitem. §. fi ad ianuam. & s. tit. j. l. fi. & arg. §. de Iudæis. l. nullus.

Et quis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a R Ebus. Alius. puta Titius.
b Nemini. scilicet Seio.
c Suas. id est Seij.
d Aliquis. scilicet alius à possidente, sed his quas ipse tenet, sint suæ vel alienæ, potest imponere tigna, sed non vexillum vel vela, vt supra titu. j.l.j.& ij.
e Affirmet. non est tamen verum.
f NE FISCVS vel respublica &c. & dic Ne filius, id est procurator fiscj.
g Vel respublica, &c. licet generaliter prohibuit vir supra patrocinium potentis: tamen specialiter prohibet fiscum vel rempublicam, id est fiscum, siue reipublicæ, id est fisci procuratorem. Accursius.

† al. Grugasio.

† aliàs procuratoré ali cui patrocinij causa illi exercet præstet. * illicitè, sed plures libri habent in litem, & rectius. * vtribus in omnib. manuscr. recti.

† al. Tertullano.

i CVm allegas. Plana est. Inuidiam. id est blasfimum. Idem in quolibet aduocato, vt huiusmodi pactum facere non possit, vt supra de postulan. l. si quis.

4.

A Bhorret.} Casvs. Tenebatur tibi fiscus in c. ei remisisti quo magis tibi in causa contra me patrocinium præstaret. quæritur an valeat? resp. non quod non.
k Debuit. quod fiscus tibi debet. quod volebas fisco remittere, si tibi patrocinium exhiberet. Vel pone vt. §. l. j.
l Priuatos. debitores illius qui volebat fiscum suum esse procuratorem vel aduocatum. Item superiot lex loquitur in creditoribus nihil fisco debentibus hæ autem duæ de debitoribus loquuntur tam fisci, quàm priuati: & prima similiter. vel hanc expone vt prius. Accursius.
m Fiscum. scilicet debitorem.

A D fraudem.} Casvs. Tenebaris mihi in. c. & fisco in aliis. c. fisco tua. c. obtulisti quo magis tibi contra me patrocinium præstaret. hoc implorare non debuisti: sed si negas me tibi. c. mutuasse, exceptione non numeratæ pecuniæ vteris. Quid ergo differt hæc lex à superiori? Pla. dicit quòd ibi debitor se debere confitebatur, hic negat. Vel ibi contra debitores suos exceptione se iuuari postulabat, hic contra creditores, Accursius.
n Ad fraudem. id est ad damnum, vt. ff. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. Vel proprie pone.
o Inuidiam. id est patrocinium fisci, quod inuidiam generaret, id est odium.

DE NEGOCIIS GESTIS.

Dicit de negotijs gestis ex mandato tamen quando sine mandato.

CVm tutores.} Casvs. Mater tutores filiorum suorum accusabat de suspecto: & alios petiit coram iudice dari. sumptus fecit. an eos per actionem nego. gest. repeti possit? & respond. quod remouendo suspectos & petendo idoneos, officio pietatis functa est: vnde eis donasse videtur eos: quocirca repetere non potest. neque enim si extraneus in familia sua fecisset, eos repetere posset, multo fortius neque ista, cum maior sit paterna vel materna dilectio, quam domestica. Not. ex text. ibi. nō admittit. quod idem est dicere non admitto, & denego. & per hoc dic, si reperitur in actis quòd exceptiones iudex non admisit, quod idem est dicere quòd reiecit eas. & tene menti, secundum Bal.

A

p Suspectos faceret. id est detegeres accusan do eos de suspecto, & probando. fic. ff. de acquir. re. domi. l. adeo. §. cum quis. & hoc accusando coram prætore si est Romæ, vel si est in prouincia, coram præside, qui solus in prouincia pro tribunali cognoscit. vt ff. ad Turpil. l. j. §. suspecti. & institit. de suspec. tut. in prin. Et nisi hæc duo faciat, quòd suspectum remoueat, & alterum petat, vt hic dicit, repellitur à filij successione: vt. j. de legi. hered. l. sciant. Immo non repellitur, licet non accuset vt in contrario. vt. ff. qui pe. tu. l fin. §. fina. accusare tamen potest, vt institit. de suspec. tuto. § consequens. & hic. [2] Vel verius petere debet, non suspectum facere, vt ibi. Sed quomodo mulier accusat: cum prohibitum sit mulieribus accusare, vt. ff. de accusa. l. qui accusare. circa prin? Resp. hoc est speciale, quia hęc mulier vindicauit suorum iniuriā accusando tutores de suspecto, quod est permissum, vt infra de his qui accusa. non pos. l. de crimine. & est alia rario, quia remouetur etiam sine accusatore. vt. ff. de suspect. tuto. l. iij. §. præterea. licet regulariter contra, vt. ff. de mune. & ho. l. rescripto. §. pe. & sic patet quod accusatio de suspecto non imitatur alias accusatiões. Vel repete suspectos faceres, impropriè. mater enim non facit eos suspectos, sed mala administratio. Ac.

B

q Munere pietatis. aliquando vocatur pietas, vt inter patrem & filium, ff. de cur. fur. l. furiosæ matris. Aliquando obsequium, vt inter libertum & patronum, vt infra eo. l. officio. Aliquando religio, vt erga deum, vt ff. de iusti. & iur. l. veluti. quandoque beneficium, & generaliter atque propriè, vt. ff. de ser. expor. l. seruus. Vel dic, Munere pietatis, id est officio illo quod est pietas, quæ causa facit vt etiam si vtiliter gestum sit, nihil possit petere, quia videtur naturale debitum soluisse, Ir. sed non est semper verum quòd videatur mater donare quicquid impendit, sed hoc perpenditur ex qualitate & quantitate impensarum, & ex facultatib. matris & filiorum, vt ff. de do. inter virum & vxo. l. vtrum. & de libe. agno. l. si quis a li. §. si mater. & dixi. ff. eod. l. Nesennius. & dices. j. eod. alimenta.

C

r Non admittit. id est non inducit. Vel dic, id est denegat, vt. ff. eod. l. ex duob. §. fin. & de condict. indebi. l. cum is. §. penul. & de relig. l. at si quis. §. sed interdum is, & fa. ercif. l. quæ pater. ij. & j. eo. l. alimenta. j. respon. sed fallit in casu. vt. j. de nup. l. patrem.

D

2 Possis. sed quidā est protestata se velle petere expensas? De hoc die vt j. eo. l. alimenta.
b Cum etiam. probatur à minori.
c Si quis. scilicet extraneus alius.
d Domestica. quę est minor quàm paterna vel materna. Accur.
e Nulla. neque communi neque speciali, neque ciuili, neque naturali, vt hic, & ff. eod. l. is qui. & infra eod. l. quod in vxorem.

*al. petere.

C Ontra.} Casvs. Præmittit regulā, qua ponit exemplum quod tale est: Quicunque siue minoris siue maioris vtiliter negotia gesserit, cōpetit sibi nego. gest. actio ad repetendum quod impēdit in pupillū, quatenus factus est locupletior. si ergo pupillus Romam duxisti causa tutoris petēdi, & sumptus fecisti: nego. gesto. act. repetere potes: nisi matertera sua probet se velle hunc sumptum fecisse. quo casu præsumeris donasse, nec repetes, sicut neque ipse repetet sumptus.
e Necessitatis. vt quia tu gestor curator eras. Azo. Vel dic quòd erat voluntarius. Et ob dicit, necessitatis: dic, id est vtilitatis eius cuius negotia geruntur. nam si sit necessarium, vt quia res erat peritura, etiam si non sit locupletior, tenetur, vt ff. de lol. l. in pupillo. & de minorib. l. verfi. §. vnde Marcellus, quę sunt contra. Et dic necessitatis, qua tenebatur ille qui negotium gessit, vel ille qui necesse habebat geri.
g Locupletiores. quod tempore litis cōtestatæ incipitur, vt ff. eod. l. litis. & est in pupillis hoc ius singulare. alias sufficit vtiliter cœptum, etiam si euentus non sit secutus bonus, vt ff. eod. l. sed an vltro. §. j. sunt & alij similes casus huic, quos nor. ff. eod. l. si negotia absentis.
h Ex vtilitate. ne aliàs defererentur, vt insti. de obli. quæ ex quasi contractu. §. j. & ff. de mino. l. & si siue. §. idem faciunt. & ff. de admini. tuto. l. cum plures. §. j.
i Quod. id est quia.
k Eiusdem. pupilli.
l Ostenderit. tunc enim donasse videris, vt ff. eod. l. si pupilli. §. fin. & arg. infra de ali. pup. præ. l. ij. in fin. & ff. de eo qui pro tut. l. j. §. fin. Item subaudi hic, vel nō amicitia paterna ductus, vt §. l. proxi. in fi.

Siue pro fratre.} Casvs. Quæsuit quidam, an coheres debitum paternum soluens, à coheredibus per act. nego. gest. repetere possit? & dicitur quòd sic. Vinianus.
m Siue pro fratre, tuo scilicet, nomine eius.
n Pecuniam. à defuncto debitam, & sine pignore. ideo pro parte negotium potuit expediri, vt differat à casu sequenti.
o Potes. scilicet contraria, vt ff. de procur. l. si quis cum. §. j. Sed videtur quòd non possit repetere, sicut mater, causa pietatis, vt supra eodem. l. j. Solu. non est tanta pietas in fratre fi- B
quam sua. ff. quod metus cau. l. ifti quidem.
p Coactus es. si pignus velles liberare, vt j. de distract. pig. l. quandiu. ff. de verb. obli. l. in executione. §. fin. & fa. erc. l. heredes. §. in illa. & de contra. empt. l. fistulas. §. qui fundum. & ar. ff. e. l. si communes.
q Eandem. scilicet vtilem, secundum quosdam: cum ex necessitate, vt dixi, soluerit totum, vt arg. ff. eo. l. ait prætor. §. hac. & sic concurrit hic actio vtilis cum actione famil. ercis. & commu. diui. eo casu quando non potest negocium pro parte expediri, non autem directa, vt ff. fam. ercif. l. heredes. §. non tantum. & commu. diui. l. si quis putans. §. j. quæ sunt contra. Alij dicunt quòd hæc defijsse communis eo casu quo datur nego. gest. vt ff. commu. diui. l. j. in fi. Tu dic eandem. f. cōmu. diui. quæ datur ad idem quod nego. gesto. & est simplex relatio. sicut & ibi, mulier saluauit, quæ dānauit, vt infra de iniurijs. l. dominū. & sic idem in genere non in specie.

Relatio simplex qualiter cognoscitur.

r Vos. sed videtur cōtra: quia petitio hereditatis, quod est vniuersale iudicium sicut illud amplius quàm semel potest intentari. Solu. hoc iudicium fam. ercu. vniuersale est effectu: istud nō. vnde aliud hic, & aliud ibi.

*al. Gratcho. al. Gldio.

s Reddidum. nam amplius quàm semel intētari nō potest, vt ff. fa. ercif. l. filia. §. familiæ.
t Assequeris. f. à fratre.

Vi pupillæ.} Casvs. Mandato tutoris negotia pupilli gessisti: an ei pro tutelæ actione tenearis, quæritur? & respond. quòd non, sed negotiorum gesto. quia nō vt tutor gessisti, & tutori mādati teneris, & ipse tibi contraria, & tibi pupillus neg. gest. ad repetendum si quid impendisti.

*al. Trophono. al. Trophonio.

u Mandatu. tutor mādauit gerenda pupillæ negotia, & non pupilla tutoris: licet hoc hæc littera etiam tolerare posset. Item quomodo ex mādato hæc actio datur? vt insti. de obl. quæ ex qua. cōtr. §. j. quæ est contra.

Actio protutele contrà quē datur.

Sol. hic pupilla non mandauit, licet mandauerit tutor. Accur.
x Pro tutore. vna pars est, sicut bonorum possessio.
y Nō videtur. vt ideo teneatur actione protutelę qua ille tenetur qui credit se tutorē, vt ff. de eo qui p tut. neg. gesit. l. j. & per totū. Est enim vnum nomē protutor. sed hic nō credebat, ter desiderabat agere potius protutelæ? Dic quia plus conse- D
quereturvel quia tacite habet bona obligata. Vel posset gestor ad vnum attēdere, procurator ad omnia, vt j. eo. l. tutori.
z Pupillæ. si & eius cōtemplatione gesit, secundū Io. Vel for te etiam si nō eius cōtemplatione: vt j. eo. l. si mandatū. Item ecōtra pupilla ei qui succesit in locū tutoris, in eo quod locupletior est, tenetur, vt ff. eo. si pupilli. in prin. non impedien te actione mandati, quæ datur inter tutorem & gestorem.

Officio.} Casvs. Si libertus filiarum patroni negotium gesit, quæritur an ei cōtra eas neg. gest. actio competit? & respond. quòd non. & not. quòd dicit pupilla: quia secus si esset adulta, secundum quosdam. Tu dic quòd nisi protestetur à principio, non repetit, vt ff. eo. l. Nesennius. Et hac. l. no ta differtiam inter officium, obsequium, & pietatem. Bald.

Officiū, obsequiū, & pietas differunt.

a Officio. officiū dicitur inter hominē & hominē: vt ff. de ser. exp. l. seruꝰ. in fi. Obsequiū inter patronū & libertū, vt hic, & j. de obsequijs, rubrica. & j. q pe. tu. l. patroni. Pietas verò dicitur inter patrē & filiū, vt §. e. l. j. & ff. de cur. fu. l. furiosę matris.
b Functus. scilicet tu libertus.
c Pupillas. aliud forte si adultæ essent. Nam notabiliter videtur hic ponere pupillas: sed dic idem in adulta, nisi protestetur, vt ar. ff. e. Nesennius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Vratorem.* ¶ CASVS. Si pater tuus in testamento curatorem dederit tibi, & negotia tua administrauit: quæritur, an tibi neg. gest. act. teneatur? & respond. quòd licet recte datus non fuerit, tamen neg gest. actione tenebitur, quia non rectè egit instituto. de curatoribus. §. j. Not. ex hoc tex. ibi, instituit, scilicet de facto: quia ante confirtionem iudicis nõ habebat ius administrandi: vt ff. de excu. tut. l. Caius. Bald.

b *Factum.* vt hic, & inst. de cura. §. j.

c *Eum.* scilicet curatorem datum in testamento: sed non valebit.

d *Heredes.* vt infra eo. l. curatoris. nec etiam debet amodo postquã se immiscuit, vel gerere cœpit, deserere: nisi petito curatore, vel certioratis cognatis pupilli: vt ff. de admini. tuto. l. tutores. §. curatores. & de eo qui pro tu. l. j §. fina. Quatuor modis dicitur negotiũ ad aliquem pertinere: vt quia impendi in rem tuam. ff eod. l. si pupilli. §. videam[v]. Ipso gestu quãdo sol. ui creditoribus tuis: vt hic. Cura & sollicitudine: vt ff. eod. l. si pupilli. in prin. vt in procuratore & curatore. Ratihabitione: vt quia exegisti à debitore meo, & ego ratum habui: vt ff. e. l. si pupilli. in fin.

Negotium quatuor modis ad aliquẽ dicitur pertinere.

S*I ab eo.* ¶ CASVS. Negotia mea gessisti, & male. vnde ex mala administratione mihi in xij. tenebaris. me heredem iusti tuisti in duabus vncijs. quæritur, an ad repetendũ x. aduersus coheredẽ mihi neg. gest. competit actio? & respon, quòd sic.

e *Gessit.* & male: sicque in xij. pœnæ factus est debitor.

f *Adeas.* non solum si omittas, durat actio: sed &c.

g *Competit.* vt ¶. de bo. auctо iudi. posſ. l. si. vxor. & ad l. Falcid. licet. & §. de pact. debitori. & ¶. de rei vindi. cum à matre. & hic nisi compensandi gratia dimisit: vt ¶. de hered. actio. l. si adulta. & ¶. de hered. instit. l. si compensandi. ff. & de leg. ij. l. cum pater. §. Titio.

†Imp. Antoninus Heliogabalus A. Seuero. quod usquã reperi: nec probabile est sic inscriptam fuisse hanc constitutionem. videtur esse adnotatio cuiusdam studiosi.

A*Duersus.* ¶ CASVS. Si negotia mea gessisti, & quia militiæ causã aberam, contra te act. negot. gest. intentare non potui per x. annos vel viginti, mihi reuerso an ea detur, quæritur? & respon. quòd sic. non enim longi temporis spacio. id est x. vel xx. annorum excluditur, cum sit personalis, & durat vsque ad xxx. annos.

h *Cuiuster.* id est curialiter. prætoria enim est hæc actio: vt ff. eod. l. ait prætor. in princ. Vel large accipe ciuiliter, vt etiam prætorias comprehendat: vt ff. de var. cog. l. j. §. j.

i *Mitaret.* sic euenit. nam idem si qualibet causa, vel sine causa.

k *Tardius.* id est tarde. nondum enim xxx. anni elapsi erant: vt subijcit.

l *Hoc genus.* id est huiusmodi, scilicet personalium: vt infra de consti. pecu. l. ij. Vel genus. i. species, scilicet negotiorum gestorum.

m *Præscriptione.* scilicet decem vel viginti annorũ. durat enim xxx. annis.

n *Excludit.* id est tollit.

S*I pecuniam tuam.* ¶ CASVS. Si à debitore meo pecuniam mihi debitam exegisti, & solutionem tibi factam ratam habui: an mihi contra te actio nego. gesto. competat, quæritur? & respond. quòd sic. videbatur quòd non, sed

A mandati: quia ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur: vt ff. de nego. gest. l. semper. contrarium tamen est verum.

o *Si pecuniam tuam.* id est tibi debitam: vt ff. si certum pet. l. si & me. Accursius.

CVratorem [a] tibi quidem patris testamẽto datum dicis, quod non potest videri iure factum. [b] quòd si (vt proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum gestorũ actio tam aduersus eum [c], quàm contra heredes [d] eius tibi cõpetit. PP. [*] Apro & Maximo Cos.

Hereditatis acitio debitum non consumit nisi pro hereditaria portione. Vel sic: Successor in dubio non compensat. h. d. Bald. Vel sic: Pro ea parte pro qua creditor debitori succedit, confunditur obligatio: pro aliis vero partibus competit actio contra coheredes. Alex and.

VII. Imp. ANTONINVS. A. Euphratæ.

SI ab eo qui negotia tua gessit, [e] heres ex duabus vncijs institutus es: etiam si adeas [f] hereditatem, in reliquis decẽ vncijs aduersus coheredem competit[g] tibi petitio, si quã aduersus defunctum habuisti actionem. PP. VI. Id. Mart. Romæ, Sabino & Anulino Cos.

Qui diu stat quòd debitum non petit: maxime si propter occupationes facit: debitum remittere non videtur. Vel sic: Ratio administrationis potest peti reddi vsque ad xxx. annos. Bald. Vel sic: Actio personalis non tollitur longo tempore. Alexander.

VIII. Idem. A. & C. Seuero. †

ADuersus eos qui negotia tua gesserunt, negotiorum gestorũ iudicio ciuiliter [h] consiste: nec tibi oberit si propter occupationes mi-

litares [i] iam litem tardius [k] fueris executus: cum hoc genus [l] actionis longi temporis præscriptione[m] excludi [n] non possit. V I. Kal. Aug. Antonino & Aduento Cos.

In negotio quod est nostrum ratihabitione, oritur actio negotiorum gestorum ratihabitione secuta. Bald. & Alex.

IX. Idem. A. Saluſtio.

SI pecuniam † tuam [o] à debitore tuo P Iulianus exegit, [q] eamque solutionem ratam habuisti: habes aduersus eum [r] negotiorum gestorum actionem. [s] PP. VIII. Kalend. Mart. Præsente & Extricato Cos.

Qui curat seruum alterius non inutilem domino, habet actionem negotiorum gestorum. h. d. Bald. & Alex.

X. Imp. ALEXANDER. A. Secundo & alijs.

SI seruum alienum non inutilem [t] domino constitutum ægrum curastis: negotium [u] vtiliter gessistis, & competenti vobis actione sumptus recuperare potestis. P P. XII. Kalend. Decembr. Alexandro. A. II. & Marcello † Cos.

Quod mater expendit in alimentando filium, ab eo non repetit: quia videtur expendisse pietate materna, & non animo repetendi: secus in eo quod expendit circa res filij. h. d. Salyc. & Alexander.

XI. Idem A. Herenniæ.

ALimenta quidẽ quæ filijs tuis præstitisti, [x] tibi reddi non iusta ratione postulas: cũ

Item vnde nascitur hęc actio negotiorum gestorum? Respondeo, ex ratihabitione, non ex pristina actione: secus in actione pro socio & tutelæ, quæ ex veteri contractu vel quasi oriuntur finito demum officio: vt ff. de tute. & ratio. distrahen. l. si tutor. in fin. sic & in contractu, do vt des, demum secuta traditione oritur actio in pristino pacto: vt infra de rerum permutatione. l. ex placito. Et nota hic quòd quatuor modis dicitur negotium alienum: vt dixi. ff. eod. l. si pupilli. §. idem ait. in fin. §.

D S*I seruum.* ¶ CASVS. Si in seruo meo ægroto curando sumptus feci, an negotiorum gestorum actione repetere possis, quæritur? & respondetur quòd sic, si vtiliter gessisti. Viuianus.

t *Inutilem.* quid autem si credidit vtilem, cum non erat? Respondeo, tenetur dominus secundum quosdam: vt ff. de bon. auctо. iudic. possiden. l. prætor. §. quod ait prætor. Sed tu dic contra secundum Gulielmum: vt ff. eodem. l. sed an vltro. §. j. & alium in creditore misso in possessionem: vt modo dicta. L. prætor.

u *Negotium.* quid si in causa noxali seruum defendat? Respõdeo idem quòd hic, habita distinctione huius legis. ff. eod. l. qui seruum.

A*Limenta.* ¶ CASVS. Si nomine alimentorum in filium mater aliquid impendit, an repetere possit, quæritur? & dicitur quòd non, cum officio pietatis functa videatur. si autem illa negotia tanquam aliena vtiliter gessit, & impendit animo repetendi, per actionem negotiorum gestorum repetet, si materna affectione quasi animo donandi: nõ repetet. Viuianus.

x *Præstitisti, ô mater.*

Materna.

a *Materna pietate.* quæ impedit repetitionem, vt infra eod. l. si paterno. Et dic cum mater alit filium: aut patre viuente, & tunc non repetit à filio. vt argu. supra eodem. l. ij. in fin. aut eo mortuo: & tunc intra triennium idem, vt infra de pat. pote. l. nec filium. & hoc etiam si fuerit protestata quòd has expensas animo repetendi non donandi fecit. Si autem postquam habeat tres annos: & tunc cum quæstio sit facti, iudex deneget repetitionem ex qualitate siue ex quantitate facultatum matris & filiorum & impensarũ, & qualitate personarum, vt hic, & ff. de liberis agno. l. si quis ali. vsque ad §. si vel parens. & §. si mater. & ff. de donatio. inter virum & vxorẽ. l. verum. & ff. commoda. l. in rebus. §. possunt. & de libe. agno. l. penulti. & idem in auia, etiam mortuo patre. Si autem diuortio facto solutum sit matrimonium: tunc si culpa mulieris, alantur apud patrem expensis matris: econtra idem, scilicet quòd alantur apud matrem expensis patris, quando culpa viri factum fuit diuortium: vt in authent. vt liceat matri & auiæ. §. illud quoque. collat. viij. & eadẽ per omnia dic in auia & proauia, vt ff. eod. l. Nesennius. In alijs autem expensis, quæ nõ fiunt circa alimenta, seruabo quod hic subijcitur cõtra si. cit.

Mater aliquid repetere à filio facta.

al. deest si.

b *Ostenderis.* tu mater, quia fuisti protestata, vt dicta l. Nesennius. secundum quosdam. Vel dic verius ea ipso quòd non monstratur contrarium, vt infra qui mili. non pos. super seruis. lib. xij. & §. qui testa. fa. poſ. l. ij. & secus in alimentis: vt ibi exigatur protestatio: & sic verbum, ostenderis, est actium: quia ipsa ostendit, & in hoc dicitur agere. Alij dicunt, ostenderis, esse præsens patsiui: quia filius est qui hic ostendit, & sic ponitur patsiue quantum ad matrem, & in hoc ipsa dicitur pati quod non placet: quia sic contra seipsam proberet. & facit infra de capti. & postli. reuer. l. liber. & ff. fa. ercis. quæ pater. ij.

al. pro in eius. legitur tem. quæ nõ debet, nec vero videtur cõtra si. cit.

al. Nesen. A. Cels.

al. Nesen. mihi.

Ostenderis.

Si filius soluit debitum paternum viuente patre, non repetit si constat quod animo donandi soluerit: aliàs secus: quia videtur soluisse animo repetendi. hoc dicit secundum magis communem intellectum. Alexander.

XII. Idem. A Theophilo.

SI filius pro patre suo debitum soluerit: nullam actionem [c] ob eam solutionem habet, siue in potestate patris cum solueret [d] fuerit, siue sui iuris constitutus, si [e] donandi animo [c] pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui iuris cõstitutus, pro patre suo [f] negotia gerens, [g] non præcedente mãdato debitum eius soluit: negotiorũ gestorũ agere cum patruis [h] tuis ⌈ potes. ⌋ * PP. Kal. Aug. Agricola & Clemente Coss.

Expensa facta in curanda vxore, non repetitur: secus in expensa funeris eiusdem quando dos apud maritum non remanet. h. d. Bald. Saly. & Alexand.

XIII. Idem. A. Aquiliæ.

QVod in vxorem tuam ægrę aliquid impendisti: nõ à socero [i] repetere, sed affectioni tuæ debes expendere [k] †.

In funus sanè eius [l] si quid eo nomine quasi recepturus [m] erogasti: patrem ad quem dos rediit, iure conuenis. [n] PP. VIII. Kal. Nouemb. Agricola & Clemente Coss.

Idem actius respectu diuersarum personarum potest parere actiones diuersi generis. hoc dicit Baldus. Vel sic: Mandatum tertij non impedit hanc actionem orti inter gerentem & eum cuius negocia gesta sunt, sed inter mandantem & mandatarium parit actionem mandati. Alex.

XIIII. Idem. A. Mutiano Rufo.

SI mandatum solius maritiº secutus, tam ipsius quàm vxoris eius negocia gessisti: tam tibi [p] quàm mulieri [q] inuicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane, qui mandauit aduersus te mandati [r] actio est: sed & tibi aduersus eum contraria, [s] si quid forte supererogasti. PP. X. Kal. Mart. Maximo II. & Vrbano Cos.

Vtrictus in principium expendens paterno affectu, non repetit: secus si gestorio nomine. h. d. Bal. & Alexand.

XV. Imp. GORD. A. Eutychiano.*

SI paterno [t] affectu prituignas [u] tuas aluisti, [x] seu mercedes pro his [y] aliquas magistris [z] expedisti, ei [a] erogationis

al. Mucia no.

tione tamen vxoris gesturus eras secundum. Io. vt ff. eod. l. si pupilli. §. si quis ita simpliciter. ibi nam &c. Sed nos contra, vt ff. eo. l. item si cum. §. fi. & in l. pupilli. subaudi, maxime, vt no. ff. eo. l. iij. §. fi.

p *Tam tibi.* scilicet gestori contrario.

q *Mulieri.* directa. sed non videtur hic habere locũ, cũ mandatũ intercesserit: vt insti. de obli. quæ ex quasi cõtractu. §. j. quæ est contra. Solu. hic quo ad mulierem non intercessit mandatũ. Item videtur dari in factum, vt. ff. mand. l. si mandauero. ij. §. si curator. quæ est contra. Solu. ibi in rem absentis nihil erat impensum: hic sic & ita est hic negotium mulieris re ipsa, ibi ratihabitione. ADDITIO. Hæc lex indubitatè intelligitur vbi de mandato viri contemplatione vxoris gessit. Quid autem in aliis generibus negotiorum, vide hic per Ioan. Fabrum in suo breuiario, vbi succinctam ponit distinctionem.

r *Mandati.* scilicet directa, si quid apud te ex gestione remansit, vt. ff. manda. idémque. §. idem Labeo. Accursius.

s *Contraria.* scilicet mandati: sed mulier agit contra maritum negotiorum gestorum, vt. ff. eo. l. nam & Seruius. §. fi.

S*I paterno.* ¶ CASVS. Si vxoris tuæ filiam, non tuam, quę priuigna dicitur, aluisti, vel in magistrũ suum vt eam doceret aliquid impendisti: an repetere possit, quæritur? & distinguendum est: aut paterno affectu, id est affectione qua pater filium suum aleret, vel in eum impenderet, ita eam aluisti, non repetis: si autem animo repetendi sumptus fecisti, illos recuperabis. Viuia.

t *Si paterno.* lex ista intelligitur in prima parte quando fecit impensas circa personas, in secundo quando circa res.

v *Priuignæ.* id est filiæ vxoris.

x *Aluisti.* scilicet tu vitricus.

y *His.* scilicet priuignis.

z *Magistru.* vt docerent eas suere vel texere, quòd est propriũ mulierum.

Mulierũ artificia quæ sunt.

a *Erogationis.* id est eius expensæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Nulla.* vt ff.eod.l. is qui amicitia.

b *Repetitum.* quod reprobare debes, secundum quosdam ex protestatione vel alio modo.[2] Tu dic quòd ipse debet probare te animo donandi fecisse: vt ff. eodem. l. Nesennius. Sed posset etiam distingui, an in eius stabant seruitio, vel non: vt ff. de donationibus inter virum & vxorem, sed si vir. §. fina. Et not. hic quòd cessat hæc actio ex multis causis. Primo propter paternum affectum: vt hic, vel amicitiam paternam: vt ff. eodem. l. is qui. & l. ex duobus. §. fina. vel causa pietatis: vt supra eodem. l. j. & ij. & infra de nuptijs. l. patrem. vel alimentorum ratione à matre factorum: vt supra eodem. l. alimenta. Vel affectionis domesticę: vt supra codē. l. quod in vxorem. vel causa obsequij: vt supra eodem. l. officio vel prohibitionis factæ à domino: vt infra cod. l. fi. Accursius.

Si negotium. ⁊ Casvs. Si pro sorore tua soluisti ea mandante vel rogante, tibi contraria mandati actio competit. Vitianus.

c *Soluisti.* sine mandato.

d *Rogãte.* ex vna parte. Vel non mandante, vel non rogante alia competit, &c. secundum Girardum.

e *Gestorum.* immo mãdati, siue rogatio siue mandatum interueniat: vt ff. mandati. l. j. & l. si remunerandi. §. j. quæ sunt contra. Solu. Redde hic singula singulis: vt quod dicit hic negotiorum gestorum, referatur ad principium legis, quod vero mandati, referatur ad id quod dicit, mandante vel rogante. Alij dicunt quòd hæc rogamina non fuerunt tunc admissa: sed postea gesit: & sic negotiorum gestorum datur. Tertij exponunt, rogante, id est admonente: non autem volente se obligare ex eo mandato. sic ff. eod. l. si serui mei & ff. manda. l. idemque. §. si quis. sed in dubio statur significationi verborum: vt ff. de leg. iij. l. non aliter. prima verior est.

Vratoris. ⁊ Casvs. Curam gessisti alicuius adultæ, decessisti: an heres tuus de dolo & lata culpa à te commissa negot. gest. actione conueniri possit, quæritur? & respond. quòd sic. Sed an ad heredem officium administrationis transfire: ideoque[k] nullam alienandi eos res adultæ potestatem habere conuenit. Dat. XIII. Kalend. Ianuar. Sirmij. AA. Coss.

Tutoris. ⁊ Casvs. In prima parte assignat vnam differentiam inter tutores & spontaneos negotio. gestores, scilicet quia tutor & curator omnia negotia necesse habent gerere quousque eorum finiatur officium, spontaneus administrator finit administrationem suã pro velle suo. Item differunt: quia qui sponte gerit, si accesserit vt vnum gesturus, non tenetur alia gerere. An autem gestor de dolo & lata culpa & leui teneatur, quæritur? & respon. quòd sic. vnde scias eum qui negotiũ gerere non tenebatur, & sponte gesit: si ei tenebatur cuius negotia gesit, neque debitum à ipso exegit, cum iure reddere cõpelleretur: tenebitur ad vsuras. si autem ab alijs non exegit: sibi non imputabitur, cum posset repelli per hanc exceptionem: quia non haberet mandatum: vnde aget dominus contra debitores suos, vel eos qui res suas detinent.

b *Tutores.* dominus negotiorum volebat gestorem, & de gestis & de gerendis, & de actionibus non intentatis, ad similitudinem tutorum vel curatorum, qui tenentur de gestis & gerendis, ibi teneri. Et hoc est thema, & imperator respondet.

c *Non habetur.* quantum ad negotia administranda: quod hic timebatur.

d *Qui.* ille subaudi.

e *Superueniret.* scilicet tutori & curatori.

f *Necessitas.* scilicet finita.

g *Muneris.* scilicet publici. nam placuit, &c. vt instit. de excusa. tuto. & curatorum, in princip. Et quod subijcit necessitas, dic quòd est necessarium in subeundo: quia inuitus datur & inuito, nisi adulto extra iudicium, vt ff. de tuto & curat. da. ab his. l. nec non. & instit. de cura. §. item inuiti. Item est necessarium: quia ex quo est, tenetur omnia gerere. hæc ergo necessitas, scilicet cessans, facit suem, vt quandiu scilicet duret officium, & sic ex necessitate tenetur omnia gerere. Finitur autem tutela siue cura multis modis, vt instit. quibus mo. tut. fi. & de curat. in prin. nisi quandoque vt j. vt cau. post pub. adfit tu. l j.

h *Huic.* scilicet spontaneo gestori.

i *Propria voluntas.* quam ab initio habuit. Nam si quasi omnia gesturus accesit, de omnibus tenetur, vt ff. eodem. l. Pomponius. ij. & l. sequen. secundum Guil. de Cabriano. Sed loan. contra, vt licet accesit quasi omnia gesturus, non tamen teneatur nisi de gestis. non autem de gerendis, vt ff. eodem. l. nam & Seruius. §. si vino. Die ergo, propria voluntas facit finem, vt quæ vult gerat, & quæ non vult gere re dimittat. licet omnia gesturus accedat. nam sufficit &c. vt hic, & ff. de admi. tuto. l. tutores qui. §. iij. & ff. de procu. qui proprio. §. ei qui. & infra ne vxor pro mari. l. fina. Sed secundum secundam expositionem est argu. contra. ff. commodati. l. in commodato. §. sicut. Solu. hic in inchoandis, ibi in inchoatis. Vel ibi alius erat gesturus, vt argu. ff. de negot. gest. l. si pupilli. §. fina. vel secundum Guil. hic quasi vnum gesturus accesit, ibi vero vt omnia gereret. Prima verior est, & expone vel, pro saltem. Additio. Circa hanc glo. sic distingue secundum Bart. hic. aut quis

incepit gerere, & postea illud omisit: & de illo tenetur, vt d.l. in commodato. §. sicut. aut non incepit, & tunc aut ab initio accesit vt omnia gesturus: & de omnibus tenetur, vt d.l. Pomponius. ij. & l. sequen. Aut non accesit vt gesturus omnia, sed vt gesturus quædam: & tunc aut alius fuisset gesturus omnia, nisi ipse accessisset. & tenetur de omnibus. d.l. si pupilli. §. videamus. Aut alius non erat gesturus: & tunc non tenetur nisi de his ad quæ gerenda accesit, vt hac l. cum similibus.

k *Facit.* scilicet finem administrationis.

l *Secundum quæ.* quia tunc non tenetur de gerendis, quando vnum gesturus accesit. nã si accesit tanquam omnia gesturus, de gestis & gerendis tenetur: vt hic subijcit, secundum quæ. &c. secundum C. Vel secundum Ioan. sic, secundum quæ, scilicet quia de gestis tantum tenetur: etnam si omnia gesturus accesit, super his, &c. Vel secundum H. secundum quæ. id est secundum prædictam differẽtiam, quia tutor vel curator omnia sine mandato agere poteſt, hic vero cætera sine mandato facit, non autem actionem exercet. Conueni ergo eũ de his quæ gesit, de his autẽ quæ gerere non potuit sine mandato, non conuenies. Vel aliter patet ex supradictis esse differentiam inter tutorem & curatorem ex vna parte, & spontaneum gestorum ex alia: nunc assignat aliam differentiam inter prædictos, scilicet quòd tutor vel curator intentat actionem nomine pupilli: & si non facit, imputatur sibi. At secus in gestore, vt hic subijcit.

m *Et leuem.* quæ omnia præstat tutor. vt infra. arbit. tut. l. quicquid. Item in gestore est hoc regulare. quandoque enim de solo dolo, quandoque etiam de leuissima culpa tenetur, quandoque etiam de fortuito casu, vt dixi. ff. eodem. l. iij. §. interdum.

n *A te.* scilicet domino.

o *Ab eo.* scilicet spontaneo gestore.

p *Patuerit.* accedens ergo vt vnum gesturus, à se debet exigere secundum Ir. & colligitur. j. proxi. & ff. eod. l. si pupilli. in fi. & l. diuortio. & l. qui fine. & secũdum hoc dicit patuerit, ex antiquo contractu. Et alij exponunt patuerit deberi, scilicet ex administratione.

q *Cum vsuris.* quæ in hac actione veniunt ex mora, & ex alijs causis, vt j. de vsur. l. in bonæ fidei. & ff. eod. l. at qui. §. pen. & l. quia tantundem. & l. qui fine.

r *Sunt.* ab eo qui sponte gesit. Accursius.

s *Exceptionis.* quæ est, si ei mandatũ non est, & sic fine actione nemo experitur. vt, ff. eo. l. si pupilli. §. fin. & de admi. tuto. l. quoties. §. item si temporali.

t *Exigi non potest.* nisi erat de coniunctis, qui sine mandato agunt, & poterat facilè satisdare, vt ff. eod. l. si autem is fuit. in princip.

u *Restituas.* quaslibet, etiam debitum, vt ff. si certum petatur. l. in fine.

Si cognatis. ⁊ Casvs. Si seruus tuus negotium gessit, & eum manumisisti, an ob hoc quod gessit, videtur impediri eius manumissio, quæritur? & respondetur quòd non. Videbatur quòd sic, quia erat obligatus. An autem de eo quod gesit in seruitute, liber factus teneatur, quæritur? Et distinguitur, aut est administratio connexa, vt quia in seruitute ædificare inchoauit, & liber factus consummauit. quo casu gestum in seruitute, in iudicium negotiorum gestorum actione venit, non vt ex eo teneatur, sed vt separetur in quod actum est in libertate, vt ex postfacto teneatur. Si separata, vt quia quod ædificauit in seruitute, corruit in libertate, & iterum reædificauit, de ante gestis nõ teneatur. Vitianus.

Etiam pro communi negotio gesto habet locum negotiorum gestorum actio: hoc dicit Bald. Vel sic, Habens ratam venditionem pro parte suo nomine factam, agit ad precium actione negotiorum gestorum. h.d. Salyc. Vel sic, Videns communem rẽ cum alio tanquam communem, tenetur socio restituere partem precij per actionem negotiorum gestorum. Alexand.

xix. Idem. AA. & cc. Alexandro.

Si vno herede pro solido re veluti communi[a] venundata, de precio coheres venditoris negotiorum gestorum [actione*] ratam faciens venditionem, agere potest. Dat. Id. Feb. Sirmij. CC. Coss.

Officium tutoris & curatoris differt ab officio gestorum, quia illorum officium necessarium est, & necessitate cessante finitur: officium vero gestorum est voluntarium & propterea voluntate finitur. Item illi actionem intentant, gestor vero non, vterque tamen etiam de leui culpa tenetur. Salyc. & Alexand.

xx. Idem. AA. & cc. Octauianæ.

Tvtori[b] vel curatori similis non habetur, qui[d] citra mandatum negotiũ alienum spõte gerit: quippe superioribus[e] quidem necessitas[f] muneris[g] administrationis finem: huic[h] autem propria voluntas[i] facit.[k] Ac satis abundeque sufficit, si cui vel in paucis amici labore cõsulatur: secundum quæ[l] super his quidẽ quæ nec tutor nec curator cõstituerus, vltro quis administrauit: cum non tantum dolum & latã culpam, sed & leuem[m] præstare necesse habeat: à te[n] conueniri potest: & ea quæ tibi ab eo[o] deberi patuerit, P cum vsuris[q] compelletur reddere. De cæteris verò quæ ab alijs tui constituta iuris detenta exacta non sunt, [r] ab hoc qui nec agendi quidem propter exceptionis[s] obstaculum facultatem habere potuit, exigi non potest[t]: & idcirco aduersus eos quos res tuas[u] tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. VIII. Kalen. Maij. Sirmij. CC. Conss.

Etiam si fuerit, quæ in hac actione veniunt ex mora, & ex alijs causis, vt j. de vsur. l. in bonæ fidei. & ff. eod. l. at qui. §. pen. & l. quia tantundem. & l. qui fine.

xxi. Idem. AA. & cc. Vitaliano.

Si cognatis ⁊ Casvs. Si seruus tuus negotium gessit, & eum manumisisti, an ob hoc quod gessit, videtur impediri eius manumissio, quæritur? & respondetur quòd non. Videbatur quòd sic, quia erat obligatus. An autem de eo quod gesit in seruitute, liber factus teneatur, quæritur? Et distinguitur, aut est administratio connexa, vt quia in seruitute ædificare inchoauit, & liber factus consummauit. quo casu gestum in seruitute, in iudicium negotiorum gestorum actione venit, non vt ex eo teneatur, sed vt separetur in quod actum est in libertate, vt ex postfacto teneatur. Si separata, vt quia quod ædificauit in seruitute, corruit in libertate, & iterum reædificauit, de ante gestis nõ teneatur. Vitianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Cui dis.* & male supple. & sic erit obligati tanto naturaliter.
b *Non potuit.* contra videbatur: quia obligati erant serui: vt j. de ser. pig. da. l. ab eo. sed ibi realiter, hic personaliter.
c *Quin.* pro etiam.
d *Autem.* pro sed.
e *Precedentis.* quod fecit eo tempore quo erat seruus.
f *Non connexa.* quid si connexa? Respondeo secundum B. & H. venit prima administratio in iudicio, vt separatur, non vt restituatur: & de hoc quod gessit postquam liber factus fuit, conuenietur. Alij contra. vt habes. ti. cod. l. eum actis. & l. seq. & l. at qui. in princip. & §. Scæuola. Reliqua tamen de pecunio legato retineri possunt: vt ff. de pecuniis leg. l. si pecuniam. in fin. & de hb. l. Aurelius. §. Stich. o.
g *Prouidebit.* vt & infra. an seruus ex suo facto. l. j. & ff. de reg. iur. l. quod quis. Sed contra infra de peti. hered. l. fin. Solu. illud specialiter vt ibi dices.

Obligatio personalis non impedit libertatem serui: & factus liber non tenetur de ante gesto. b. d. Bal. & Sal'y. Vel sic: Seruus qui alterius negotia male gessit, non prohibetur a domino manumissionem ex ante gesto post manumissionem cuenienti petere. Alexand.

XXI. Iidem AA. & CC.
Michææ.

SI cognati tui seruos suos manumiserunt: hoc, quòd administrasse eos rem tuam contendis, [a] impedimento eorum libertati fieri non potuit. [b] Quin [c] autem † [d] ex actu præcedenti [e] post manumissionem, si vtriusque temporis administratio non connexa, [f] sed separata sit: conueniri non posse, procul dubio est. Dat. V I. Kalend. Octob. Viminacij. CC. Cos'.

Negotiorum gestor de casu fortuito non tenetur, nisi hoc fuerit conuentum: secundū Bal. Sal'y & Alexand.

XXII. Iidem AA. & CC.
Eulogio.

NEgotium gerentes [h] alienum non interueniente speciali [i] pacto, casum fortuitum præstare non compellun tur. [k] Dat. XI. Kalend. Decemb. CC. Cos'.

Pro negotiorum gestione datur actio personalis non hypothecaria, quæ est in rem. Alexand.

XXIII. Idem AA. & CC.
Theodoro. †

NEgotijs gestis, non in rē [l] sed in personā est actio. Dat. XII. Kalen. Decemb. Nicomediæ. CC. Cos'.

Prohibitio domini tollit negotiorum gestorum actionem in his quæ post prohibitionem gerun tur: secus in his quæ prius gesta fuerunt. Sal'y & Alexander.

XXIIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni, † PP.

† *al. Theodosio.*

† *al. Iuliano.*

Casus fortuitus pericula quomodo quis in se suscipiat. Gestor quid doq; de casu fortuito teneatur.

a *Quin.* pro etiam.
b *Impedimento.* quia ratum habuit. l. j. ff. de ratihab. l. ratihabitio. ff. de reg. iur. l. qui mandatum. ff. mandati. l. ratihabitio. ff. de neg. gest. l. si quis. §. quæsitum. & sic est contra M. sed ipse exponit speciali. id est expresso, quod sufficit, licet generaliter exprimatur. & pro eod. infra l. fina. in princip. & ff. de procu. l. procurator totorum. & supra de procu. l procuratorem. Item not hic casum vbi gestor de fortuito casu tenetur. Sunt & alij, vt not. ff eo l. si negotia.
c *Impelliuntur.* vt j. cōmo. l. j & de pigno. act. l. quę fortuitis.

NEgotia gesta.] Casvs. Actio nego. gesto. an in rem sit, an in personam, quæritur? & respon. quòd in personam. videbatur tamen contrarium quòd datur ad rem, & ex re nascitur, puta ex gestione, Viuianus.

In rem. contra videbatur: quia ex re: id est gestione datur. vel quia ad res. quandoque tamen datur in rem: vt j. de admi. tuto. l. pro officio. vt j. arbi. in. l. iij. & ff. quando ex fact. tu. l. ij. & infra de rei vindi. l. si vt proponis. & ff de dona. inter vir. & uxo. l. vxor marito.

Si me.] Casvs. Si me nolente & expresse contradicente res mea negotia gessisti, & in ea aliquid de tuo impendisti: an aliqua actione id a me repetere possis, quæritur? & respon. A quidam quòd ibi directa vel vtilis **nego. gesto.** datur. Alij dicunt quòd nulla danda est, vt Iulianus iurisconsultus distinguit. aut post denunciationem tibi factam negotia mea gessisti, & nulla tibi actio competit ad repetendum quod impendisti: sicut dixit Iul. aut ante, & dabitur. alioquin esset absurdum, scilicet quòd si ante denunciationē multas impensas vtiliter feceris: & tunc prohibui ne anteriores expensas repetere possis, & quod nulla ad anteriores sumptus tibi daretur actio: quod esset inconueniens: sed ex eo die ex quo tibi denunciatio facta est, vel in scriptis, vel sine scriptis, sub testificatione tamen aliorum, ne geretes: sumptus repetere potes anteriores, id est ante denunciationem factus, & vtiliter: posteriores vero repetere non potes actione contra me sua natura currēte. Ex ista. l. not. quòd tres erant opiniones veterum. Quidam concedebant actionem directam ad differentiā vtilis. Alij concedebāt vtilem contrariam, & non directam contrariam. Tertij concedebant neutram, & ista est sententia Iuliani, quæ hic approbatur. Ratio autem talis est, quòd sicut non cogor tecum contrahere inuitus, nec etiam incidere in obligationem tuam, ita non cogor tecum quasi contrahere, nec te habere creditorem, secundum Bal.

Pro iudicio sequenti ff. eodē.

m *Specialiter.* id est expresse. sic ponitur. ff. eod. l. sed an vltro. in princ. & ¶. l negotium secundum M.
n *Bene ab eo gesta sint.* Locupletatur ergo cū aliena iactura, propter suam cōtradictionem. Et sic est contra. ff. do institu. l. si quis mancipijs. §. Proculus. sed ibi licet dominus contradiceret, seruus tamen voluit, qui etiam inuitum dominum de peculio vel de in rem verso obligat: vt. ff. de pecu. l. si quis seruum. §. etiam. & continua sequentia hoc modo: Bene dico eo pensas posse denunciationem factas non repetitantiquiorem autem sic. quid enim, &c. vt ff. de re mihi. l. desertorem. §. in bello.
o *Putamur.* nam nemo, &c. vt ff. de reg. iur. l. nemo potest mutare.
p *Currentem.* natura eius est vt currat vsq; ad triginta ann. vt j. de constitu. pecu. l. ij. cum sit personalis. & ¶. eod. l. negotijs. & l. aduersus. Item an de equitate debitur aliqua actio pro gestis post denunciationem cum bene est gestum? in simili casu potest quæri. Vt si mandauit vt emeres rem pro decem, & dedisti viginti, & vtiliter, quia bene valet, & plus? Et ait M. agi posse, arg. ff. de verb. signific. l. cum in testamento. & de eodē dicit indebi. l. nam hoc natura. sed B. contra. & Ioan. & nos, scilicet vt non possit agere nisi pro tanta quantitate: vt ff. eod. l. qui aliena. §. libertos. & l. si ex duobus. & hic, & ff mand. l. si pro remunerandi §. si passus. & l. si pro te. nisi in casu: vt ff. de reli. Lac. li quis. §. idem Labeo ait.

Mandati non tenetur vltra datum, nisi pro tanta quantitate. Datum pro tanta quantitate, non tenetur vltra datum.

DE HIS QVAE VI METVSVE causa gesta sunt.

Seruare antiquam intitulationem: licet sufficit alterum, vt ff. eo. l. j.

Et conti-

Continuatio. Et continua. *Supra dixit de neg. gest. quæ ab alio gesta, rata habemus: nunc de his quæ à nobis gesta infirmantur.*

PErsecutionem.] Casvs. Res ablata vel subrepta cuius periculo it, quæritur? Respond. quòd auferentis & metum inferentis & furripientis. vnde si rem tuam tibi aliquis abstulit vel furripuit & perijt: æstimationem repetere potes per actionem quod metus causa. Viuianus.

a *Persecutionem.* largū est verbum persecutionis, vt ff. de act. & oblig. l. actio in personam. & quod dicit vi, scilicet compulsiua. & de furto gratia similitudinis dicit. Distingue ergo quinque genera violentiarū: quia alia expulsiua, alia abluatiua, alia turbatiua, alia compulsiua, alia inquietatiua. Prima patet interdictum vnde vi. ff. de vi & vi ar. l. j. §. ij. Secunda actionem vi bo. rap. in princi. Tertia actionem quod metus causa, personalem & vtilem in rem: eo casu quo vim passus est restitui dominus ante traditionem, & exceptio nem. vt dices. ¶. l. iij. Item in primis duabus sine distinctione pertinet ad delinquentem periculum, vt. ff. de vi & vi. ar. l. j. §. rectissime. &. l. penul. In tertia similiter, nisi in casibus, vt statim dices, & hoc si agatur contra metum inferentem: secus si contra bonę fidei possessorem, vt ff. eo. l. fi cum. §. aliquādo. & l. si ipsa. Quarta, scilicet turbatiua, locum habet quando duo se possidere contendunt: & inducit in rebus immobilibus interdictum vti possidetis, in mobilibus, vtrubi, vt in institu. de interdic. §. retinendæ. Quinta, scilicet inquietatiua, locum habet quando aliquid facis in meo prohibitus, vel sciens te prohibendum. & hæc inducit quod vi aut clā. vt. ff. quod vi aut clam. l. iij. §. fi. & l. iiij. Est sexta vis, quando sine auctoritate iudicis profequor ius meum, vt. ff. eo. l. extat. sunt & alia genera violentiarum, vt ibi dixi. Additio. Vide similem fere glos. in verbo, causa. in cā. ad audientiam. extra eo.

†*al. interciderunt. Violentia est multiplex.*

b *Intercederint.* nisi extra tempora quadrimestria post secundam sententiam currentia pereant, vt. ff. eo. l. si cum exceptione. §. quòd si homo. Item hoc, quando non erat peritura penes actorem: quod dic vt. ff. eo. l. si cum ex §. sed & si fine culpa. in glos. vt quia distracturus &c. Item hoc, nisi moram purgauerit per oblationem factam domino: quod dic vt. ¶. de fur. l. subtracto.
c *Responsum.* vt. ff. de vi & vi arma. l. j. §. rectissime. &. l. pen. & ¶. de condic. fur. l. ij. & ff. de condic. fur. l. fi. & ff. si cui plus quā per leg. Fal. l. iij. in princ.

Cum te.] Casvs. Aliquis te coēgit vt sibi pecuniam promitteres, & promisisti: postea per interuallum temporis solusti: an istam pecuniam possis repetere quasi per metum extortam? & respond. quòd non: quia potuisti actionem quod metus causa intentare, & te liberare ab obligatione per metū extorta. quod cum non feceris, sed sponte solueris: videris ratā habuisse promissionem: secus si vt solueres, metum tibi intuli, quo casu repetes. Viuianus.

Tutelæ debetur in quantū facere potest. l. j. ff. de tutel. & rat. distra. Cicer. cū hoc. l. qui sua. per verbo. ad resignandas. tamen, in ea. ad audientiā, extra eo. ti.

d *Cauisse.* id est coacte promisisse per metum.
e *Soluisse.* sponte.
f *Passus.* in cauendo.
g *Non potest.* immo videtur perspici posse, vt. ff. de condict. ob turpem cau. l. ex eo. &. ff. eo. l. metum autem. §. sed quod prætor. quæ sunt contra. Solu. ibi in promittendo & soluendo fuit facta vis. hic in promittendo tantū. Vnde nullo modo repetit: est vis & metus. Causa proxima dicitur coacta voluntas quæ tollitur: quia ratum quod fecit videtur habere sponte soluendo, vt. ff. de condic. ob tur. cau. l. si ob turpem. Tum etiam quia odiosa est exceptio hæc, vt. ff. de excep. doli. l. ij. &. iij. in princ. &. l. apud Celsum. §. pe. vnde omnino cessat repetitio, vt. ff. de condic. inde. l. qui exceptionem. Tum etiam quia vna solutio non parit liberationem & repetitionem, vt. ff. de sol. l. qui hominem. §. fi. Vnde his tribus rationibus reprobatur glos. ir. quæ dicit sponte soluentem admitti ad repetendū,

Turpitudo est vis, & metus.

TITVLVS XX.
DE HIS QVAE VI METVSVE causa gesta sunt.

Periculum interitus spectat ad furem & metum inferentem. Salyc. & Alexand.

1. Imp. ALEXANDER. A. Felici.

PErsecutionem [a] eorum quæ vi vel furto ablata sunt, etiam si postea interciderint, [b] † integram esse, iure respōsum [c] est. P P. X. Kal. Decemb. Maximo. II. & Aelieno Cos'.

Spontanea solutio metum in promittendo adhibitum purgat: et sic actionem quod metus causa tollit. Salyc. & Alexand.

LI. Idem. A. Alexandro.

CVm te [d] non solum cauisse, [d] verum etiam soluisse [e] pecuniam confitearis: qua ratione vt vim passus [f] restitui quod illatum est, postules, perspici non potest, [g] quando [h] verisimile non sit ad solutionem te properasse [i] omissa querela [k] de chirographo, vt-pote per vim extorto, nisi & in soluendo vim te passum dicas. PP. V I. Kalend. Iul. Alexandro. A. II. & Marcello Cos'.

Vendens vel eius heres fundum propter metum venditum repetit vtili actione in rem à quolibet possessore, si pretiū offerat, & possidens longo tempore non præscripserit. Salycetus & Alexand.

III. Imp. GORDIA. A. Caio.

SI vim [l] vel metu fundum auctus distrahere coactus [m] est, etiam si maxime [n] emptor eū [o] alij vendidit: si tamen auo tuo heres extitisti: [o] vt tibi redditio [p] à te precio restituatur, postquam placuit in rem [q] authen. sacramenta. sed secundum canones soluo & repeto, vt in vsuris, vt extra de iureiur. c. ad nostram. ij. &. c. debitores. Item nonne hac. l. soluens errat in iure, credens se teneri. ergo in damno vitando subuenitur ei, vt ff. de iuris & fac. ign. l. error? Respon. hic fuit fatuus error, vt. ff. eo. ti. l. nec supina. Item nunquid fuit turpis promissio, & sic contra legem: quicquid ergo sequitur ex eo vel ob id &c. vt. ¶. de legib. & consti. non dubium. Respon. non fuit turpis, sed turpiter facta: quia non venit turpe in obligatione.

†*al. Quia verisimile non sit.*

Solutū per metum intercedente iuramēto, an repeti possit.

h *Quando.* pro quia.
i *Properasse.* cum nemo suas pecunias iactet, vt. ff. de proba. l. cum de indebito: vers. j. sic ergo ad primordium tituli posterior nō formatur euētus: quod fit alibi. ¶. de impo. lu. descrip. l. j. in fin. lib. x.
k *Querela.* scilicet metus.
l *Dicas.* & fidem iudici facias, vt ¶. de transact. interpositas. & l. si maior. j. & ¶. eo. l. metum.

SI vi.] Casvs. Si auo meo metum intulisti vt tibi fundum venderet, & tu emisti, & alij eum vendidisti an contra secū dum emptorem refuso precio quod auus acceperat, ad repetendum fundum actio mihi competat, & quæ, quæritur? & respon. quod sic: & datur ei in rem vtilis actionis præscriptione xx. vel xxx. an. se tueri possit: cum heres ei directo vel per patrem meum medium exiſtam.

m *Si vi.* quantum ad corpus. *metu.* quo ad animum.
n *Si maxime.* id est quod maximum videbatur, vt agere non posses.
o *Extitisti.* siue directo, siue per medium patrem datur heredibus hæc actio, vt. ff. eo. l. quod diximus. §. fi.
p *Reddito.* scilicet ei qui dedit, vel ei qui emit ab eo. & sic fuit hic: & cogetur primus emptor habere ratum, cum ipse teneatur secundo de euictione, vt. ff. de neg. gestor. soluendo. & l. Pomponius. j. & l. quæ vtiliter. §. fi. & l. seq. & de excep. doli. si opera, sicque quilibet in suo reponitur statu, vt. ¶. de reput. quæ fi. in iudi. l. j. & ff. de mino. quòd si minor. §. restitutio. Sed ad hoc quòd dicit reddi debere precium, est contra. ¶. de rei vin. l. si mācipium. sed hic restituit, quia versum est in sui vtilitatem, id est aui, cui successit, cuius persona heres sustinetur in authen. de iureiuran. à mo. præstito. §. j. col. v. sic &. ff. de rei vind. l. emptor. Et eodem modo soluitur. ¶. de præscript. xxx. an. l. j. in fi. &. ¶. ne rei domi. vel templo. l. ij. Item ad idem est contra. ¶. de rescin. vend. l. j. sed ibi abundat, maxime. Item ad idem est contra. ¶. eo. fi per impressionem. Solu. ibi speciale. Item quod precium redditur? Respon. quod præstitum est auo. Nam & si nihil auo præstitū esset, nihil reddere, vt. ¶. de cuict. super emptione. sed si aliquid sit minus, & illud reddi potest, vt. ¶. de resti. mili. l. fi cum militaribus.
q *In rem.* licet enim non sit dominus de iure ciuili (transtulit enim dominium in emptorē) tamen de equitate prætoria videtur dominus, quia nemo videtur re sua exclusus &c. vt. ff.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de in integ. resti. l. nemo. & non videtur possessionē adeptus, &c. vt ff. de acqui. pos. non videtur. Et dic in rem. à rescissoria.

a *Quoque*, quasi dicat non solū personalem quod metus causa, quæ est in rem scripta: & datur vtilis nō directa, quia translatorum fuit dominium: vt supra dictum est, & datur cōtra quēlibet possidentem: vt ff. l. metum autem. §. fi. & l. si cum. §. in hac. & §. aliquando. Tria ergo auxilia dantur ex hoc edicto: actio in rē vtilis, & actio personalis quod metus causa. Item exceptio metus: vt hic, & ff. eod. l. metū. §. sed quod prætor. &. §. licet. & §. volenti.

b *Longa possessionis*. vt decennij inter præsentes, vel xx. inter absentes. Accur.

c *Munitum*. præscribit enim vtili res vindicationi, nō actioni quod metus causa, cum ipsa sit personalis: vt instituit de actio. §. præterea quasdam. & eorum sit meta xxx. annū pactum: vt j. de consti. pecu. l. ij. secundū Plac. & sic, si modo, &c. refertur ad vtilem in rem, non ad personalem. Vel dic præscribi actiōi quod metus causa. nam cum excedit suos terminos in eo quod est in rem scripta, & datur cōtra quemlibet possidentem: vt ff. eod. l. metum autem. §. fin. excediturā non suis temporibus. Item opponō, quomodo: vt j. de edic. diui Hadri. tol. l. fi. in fi. Item opponō, quomodo præscribit qui dominus factus est per traditionē. vt infirmit. de rerum diui. §. per traditionem & per voluntatem, licet coactam: vt ff. eo. l. si mulier. §. si metū. & ff. de vsucap. l. sequitur. §. Iana. Respond: quo ad ius ciuile verum est: sed de prætorio contra, vt ff. de in integ. restit. nemo. Præterea quia est dominus de iure ciuili, multo fortius præscriptione longi temporis tueri in dominio prætorio se debet: vt sic magis contra intentionem agentis præscribatur, quàm dominium, vt ff. de cap. l. in bello. §. si quis seruum. Item adhuc cōtra insti. de vsucap. §. furtivæ. & j. de vsuca. pro empto. l. si partem. & ff. de vsuca. l. non solum. in prin. & l. sequitur. §. quod autem. quibus legibus dicitur quod res furtivæ & vi possessæ non præscribuntur. Solu. ibi de vi expulsiua: hic autem compulsiua, in qua est voluntas. hodie enim malæ fidei possessor, &c. vt in auth. vt sponsal. largi. §. rursus. colla. ix. & ff. de dolo. l. & eleganter. in princip. nam in metu dolus est. Item si emptor est munitus exceptione, nónne poterit agi contra metum inferentem? Respon. non, vt infra de his qui à non do. ma. l. fina. in fine. Item nunquid finitur anno rescissoria? Respond. illud quando officio iudicis petitur restitutio: hic actionis iure. Item & illud post cōpletam vsucapionem, hic ante. Item quo iure est obligatus bonæ fidei emptor an actione personali: Respond. ex variis figuris causarum. vt ff. de actio. & oblig. l. j. in princip. Item quid. si res est iure gra. an agetur quod metus causa contra eum qui me compulit vt venderem? Respond. secundum Ioan. non, cum ipso iure non teneat cōtractus, vt in dolo simplici: vt ff. de dolo. l. & eleganter. in princip. vel illud in simplici dolo.

S *Per vim*. } Casvs. Si per metum compulisti me vt fundum meum tibi venderem, an actio quod metus causa ad recuperandum fundum mihi competat, quæritur? & respond. quòd sic, nisi postea ex interuallo venditioni consensum tacitum vel expressum præbuissem: & dabitur intra annum, nisi restituatur ex prima sententia qua iudex eum fundum mihi restitui iubet in quadruplum: post annum in simplum causa cognita. In causæ cognitione hoc vertitur, an mihi alia actio competat: quæ si competat, hæc nō dabitur. & intellige quòd actio quod metus causa, dabitur refuso precio tibi, quod accepi pro fundo. Not. quòd contra hanc actionem opponitur exceptio consensus adhibiti. Bald.

d *Si per vim*. scilicet compulsiuam.

e *Corporis*. vel alium similem metum, vt j. de transactio. l. interpositas.

f *Consensu*. ex presso vel tacito: vt ff. l. j.

g *Experiundi*. ergo est annus vtilis: vt ff. eo. l. si cum. §. post annum. & ff. de diuersis temporal. præscriptionib. l. j.

h *Restituatur*. per primam sententiam: vt ff. eod. l. si cum. §. fin. Restituatur. scire enim debemus, quod duæ sententiæ seruntur in hac lite quod metus causa. Prima in qua condemnatur vt rem reddat. Secūda est: quia si iste condemnatus non reddit rem, damnatur ad quadruplum: vt ff. eo. l. si cum. §. hæc autem actio. & in hoc quadruplo ineſt res, vt præallegatum. l. §. quadruplabitur. Item quæritur, an vtraque sit definitiua. Item an ab vtraque possit appellari? Item quod tempus esse debet inter primā & secundam sententiam: & alia multa quæ notantur ff. eod. l. si cum excepti one. §. hæc autem actio.

i *Reserein*. id est referri facietis.

k *Precio*. hic signa, & solue eodē modo cōtraria quæ sunt supra. l. proxi.

l *Alia actio*. scilicet ei cuilibet ordinaria, veluti petitio hereditatis: vt ff. eodem. l. si cū. §. post annum. nam cū actione de dolo datur vt ff. eo. l. si cum. §. eum qui. & cū vtili rei vindicatione: vt ff. eod. l. metum autem. §. volenti. & §. eo. l. proxi. raro enim inuenitur quin alia competat, quandoque tamen inuenitur, vt cum promisi per metum: vel acceptum tuli per metum. Item post annum secundum iura vetera non competit de dolo. Potest etiam exponi secundum Ioan. si alia actio non sit, id est si aliunde actio non sit. Tertij dicunt non dari quod metus causa, vbi datur in rem: & in prædictis casibus tantū vbi non datur in rem, dicunt dari quod metus causa: quod non placet.

N *On interest*? } Casvs. Si pater tuus vel patruus metu compulsus fundū distraxit, nō aliàs distractus: an repetere possit per act. quod metus causa, quæritur? & respond. q. sic. neque refert an ab emptore cōpulsus fuerit, an ab alio sciēte emptore: si aliàs fuerat distracturus, & metu cōpulsus in minori precio distraxit puta valebat centū distraxit pro. l. quod actum est, per actio. quod metus causa retractabitur.

m *Non interest*. quo ad emptorem. nam vtrobique tenetur.

n *Vis*. compulsiua.

o *Patruo*. id est fratri patris tui.

p *Ab alio*. vtrobique enim agitur actione quod metus causa contra emptorem. Item nec hoc interest: non erat aliàs venditurus, vt hoc casu: aut erat venditurus, & fuit coactus vt minoris venderet: vt infra proximo casu. nam si adhibita, &c. Item quod dicit, sciente emptore, supplent quidam, & fraudē participante: & sic solutur contra. ff. eo. l. metum autem. §. sed licet. Sed certe in alio prorsus casu ibi loquitur: & hic subaudi maxime. Nam idem est in emptore ignorante, scilicet quòd semper teneatur quod metus causa sed in hoc est solum differentia inter emptorem scientem & ignorantem: quia si ignoret, liberatur eius interitu: vt ff. eo. l. si cum. §. in hac. & §. aliquando.

q *Vendere*. pater tuus & patruus.

r *Nam si*. probat à minori.

s *Maiore*. scilicet precio, & subaudi, maxime. nam licet aliàs venditorem compellam iusto precio vendere, teneor tamen. ff. eo. l. non enim Ioan. Sed Py. contra. ar. ff. eod. sed & patruus. §. fin. & l. si cum in prin. Sed certe secundum Azo. potest interesse eius magis quàm valeat res: vt ff. de minor. si in emptione. Item maioris: recij est quod magis eligis: vt instit. de actio. §. huic autem. & §. præterea si quis. & ff. de in diem addic. l. si venditor.

t *Distrahere*. alias venduisti, vt differat à priori casu.

u *Tenere*. id est actione quod metus causa.

x *Impetrabunt*. ita quòd si contumax est, in quadruplum condemnabitur: quod verò iusto precio desit, suppletur secundum primo casu huius legis repetunt, vt j. de condic. ob causam. l. si repetendi. & ff. de condic. causa da. l. iij. §. fi. quis. In secundo, si quidem erat inhabilis, repetit. vt j. de cōdic. ob tur. cau. l. quod continendi. habilis, non reperit, quia in pari delicto &c. vt ff. de condic. ob tur. cau. si ob turpem. Est enim delictum militum decretare, vel munus militiæ cuitare: vt ff. de re milita l. qui cum vno. §. qui post. Accur.

M *Munitum*. } Casvs. Qui metum allegat, probare debere certum est. ff. ergo aliquādo minas mihi intulisti, quia mihi vim inferres, vel corā pluribus: an talis iactantia quòd mihi vim inferres, sufficiat ad metum probandum quæritur? & respon. quòd non.

m *Iactationibus*. quia præsens metus accipitur: vt ff. eodem. l. metum. iij. in princip. & distingue quæ persona sit quæ iactauit se illaturam vim vel metum: potens, vel non, de qua sit verisimile eā inferre posse: vt infra ex qui. cau. ma. l. ij. & iij. & ff. eodem. non est in princip. & secundū hoc die quòd hæc duo verba, iactationibus & cōtestationibus intelligantur in eo qui dicitur fecisse metum: vt iactatio dicatur quę fit præsente nullo, cōtestatio quæ fit præsentibus pluribus. possunt econtra intelligi in eo qui dicitur passus. Possunt etiam diuisim intelligi, vt iactatio ad metum inferentem referatur, quia plerunq; minatus fuerat. hunc se interficere: contestatio ad vim passum qui exclamauit coram aliis, vel nō coram.

n *Sed atrocitate*. in qua capitales continentur minę. & facit. j. de transact. l. si maior. j.

A *Cōtestationis*. } Casvs. Ne te accusārem de crimine aliquo vel vt iam accusatione institutā desisterem, fundum mihi vēdidisti, vel aliquid promisisti: an repetere possis, quæritur? Et respond. quòd non: non enim sufficit talis metus ad vendi-
o *Desiderium*. hoc est planum, si non fuit causa expressa ob quā dedit. Si autem fuit expressa quòd fieri debet: vt infra de condic. ob causam da. l. si repetendi. aut erat accusatio calumniosa, & tunc datum repetitur: vt ff. de condi. indebi. l. in summa. in princ. aut non calumniosa: & tunc si tale erat crimen de quo poterat transigi, & non fuerat transactioni, repetitur datum, & exceptio obijcitur. si non poterat transigi, non repetitur datum, quasi turpiter datum: vt ff. de condict. ob turpem causam. l. si ob turpem. & infra de contraben. stipula. l. si quidem. De quibus autem criminibus transigi licet, vel non: habes supra de transactio. l. transigere. Sed contrarium huic ei. ff. eodem. l. nec timorem. §. fina. & l. sequen. vbi dicit repetī posse id quod ab eo datum est qui in adulterio fit deprehensus. Solu. ibi metus inflabat. vel. hic timebat pœnam lenonis. & legitima persona inferendam: secus vbi deprehendor in adulterio: nā ibi possum, vel nō possum iure occidi: & ideo iuste timui, quia non iure præcipiente, sed permittente occidor. Item quia non est ibi minister legis: vt iudex: sicut est hic.

S *Per impressionem*. Casvs. Si tibi in aliquo officio cōstituto timore officij tui me opprimenti fundum vendidi: vel amico,

Ex sola dignitate non præsumitur dolus vel metus inferre. Bald. Vel sic: Ex sola dignitate contrahentis non præsumitur violentia. Alexand.

VI. Impp. Diocletianvs & Maximian. AA. & cc. Poliæ.

A *Diuidiam*. } Casvs. Si alicui potenti rem meā vendidi, & eo præcextu volo eā revocare, quia in dignitate fuit is cui vendidi, per act. quod metus causa. an possim, quæritur? & fuerat in dignitate cō. stituti, etiam vno tenente adiuncto: licet si vim passus fuissem, præsumptionem faceret contra eum dignitas, vt ff. eo. l. si non est verisimile. Viuianus.

a *Ad inuidiam*. in talem præsumptionem.

a *Inuidiam*. id est credidam præsumptionem: vel id est blasmum, vt quia dignitatem habeat, non præsumitur fecisse vim, sed contra in passo vim facit præsumptionem contra eum sua dignitas, vt ff. eod. non est. in princip.

b *Arguendum*. id est argute probādum, quod est necesse, vt infra de. l. metum. & j. ficu. j. l. dolum. Accursius.

S *I donationis*. } Casvs. Si vt tibi donarē aliquid, vel promitterem, vel cecum transigerem, mihi metum intulisti. an valeat quod actum est, quæritur? & respon. quòd non, quamvis inde factum fuerit instrumentum, & hoc prætoris edicto, quod est. ff. eo. l. j.

c *Alterius*. innuit donationē vocari cōtractū: vt & infra de præscrip. xxx. ann. l. fi. quis emptionis. in princ.

d *Capitales*. puta ne cō bureret instrumēta fituus, quod eximit capput de cautate, sicut mors naturalis, vt ff. e. haſti quidem. § fi is. nō dico quòd loquatur vbi timui capitalē accusationem, licet Io. procedendo hic respōderit, quia tunc nullo modo repetitur, vt j. eod. l. accusationis. nec dico quòd loquatur vbi minabatur quòd me interficeret: quia hoc continetur sub illo membro, metu mortis, & facit ā. de transact. interposita. & j. de reciend. vendi. l. j. & ff. de condict. ob tur. cau. l. ex ea.

e *Formam*. quæ est ff. eo. tit. l. j.

C *Vmtae*. } Casvs. Exactori tributorum, frumentum me soluturum promisi publicum, & factum est instrumentū promissionis. facta solutione ipse retinet instrumentum spe recuperandi instrumentum. fundum meum vendidi ei: volo fundum renocare per act. quod metus causa, an possim, quæritur: & respon. q. non. Item si electus fuisti in ciuitate aliqua vt aliquos nominares ad subeunda ciuilia munera, & ne me nominares, fundum quem affectasti, tibi vendidi, an renocare possim quasi per metum inductus, quæritur? Et respon. quòd non. & est ratio, quia casu pro qua vendidi, nō fuit expressa, vt j. de condic. ob can. l. si repetendi.

f *Fecisse*. scilicet exactori tributorum.

g *Recipiendi*. expresse ramen hoc non dixisti.

h *Fecerat*. quod modo erat solutum. Accursius.

i *Instrumentum*. eidem enim caueras de dando instrumento.

k *Maiora*. nominator enim erat. Et not. quòd prætor hos casus in edicto non posuit, sed princeps interpretatus est, quia in his sæpe continetur atrocitas, vt ff. eod. l. non est. Accursius.

l *Non posse*. vt & acq. j. de rescin. ven. non idcirco. & j. de trāsac. si maiores. Ideo autē nō reseritur, quia in neutro casu fuit causa expressa. Quid autem si fuisset causa expressa? Respō. in

C *Vm te domus & horti venditionem fecisse sub spe recipiendi §. quod de frumento feceras h instrumentum, i vel timore ne ad ciuilia munera k nominarer is, proponas: & rescindi venditioné veluti metus causa facta, desideres, intelligis ad ratom non habendum contractum, metū huiusmodi prodesse non posse. l Dat. XI. Kalen. Septemb. Viminacij. CC. Coss.

B *Ex solis minis non probatur metus, nisi fuerit diuentum ad actum. Bald. Salyc. & Alexander.*

IX. Idem AA. & cc. Hymnodæ.

M *Etum non iactationibus m tantum, vel contestationibus, † sed atrocitate n facti probari conuenit. Dat. Kalend. Decembr. CC. Coss.

Timor accusationis instituæ vel instituende, non facit hanc actionem competere ad rescindendum contractum. Alexand.

X. Idem AA. & cc. Faustinæ.

A *Ceusationis* institutæ vel futuræ metu alienationem seu promisionem factam rescindi postulantis, improbum est desiderium. o Da. VI. Kalen. Feb. CC. Coss.

Venditio facta officiali deputato ad iustitiam administrandam, reseinditur conditione exhibe. i. si facta fuit per impressionem, sine sit facta vendentis sibi sine alteri supposito ab eo: nec precium ei redditur. Alexander.

XI. Imp. Constantinvs. A. ad Euagrium * præfectum prætorio.

Munitus non tenetur hunc euitare, debilitatis est.

*al. Eusebium.

† *al. contestatione eius. al. testationis metus, vel eius.*

Accusatus transigere an possit datum repetere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

amico, quem interposuisti per fraudem, cum forte tibi emere non licuit: totum debet rescindi, nec pretium restituitur. Nota istâ legẽ contra fœneratores, qui faciũt res, vel instrumenta recipi per vxores vel per familiares eorum, quod tenementi secundum Bal. hic.

a *Atiquem*, Castaldionem puta.

† *Cacor. c. super hoc, & gl. parua super verbo oppressionẽ. extra de renuncia. Metus multipliciter punitur.*

b *In mediocri.* alias in modico.

c *Reddatur* per actionem quod metus causa, secundum quosdã. Vel die cõdictione ex hac. l. & sic metus quãdoque punitur per actionem quod metus causa, ex verbis legis & sententiæ: vt fere per totum titulum istum. Quandoque per sententiam tantum, vt ff. e. insti. §. pen. & §. fin. Quandoque per cõsti tutionem principis, vt hic. Quandoq; officio iudicis: vt ff. eo. l. non est, per totam. l.

† *al. adquirant.*

d *Retineatur*, quadruplum quandoque fisco datur: vt ff. de contrahen. empt. l. non licet. & l. qui officij. Et est hoc speciale vt pretiũ non reddatur, alias cõtra, vt supra eodem. l.

† *C. T. 3. 1. & vlt.*

si vi. & l. si per vim. Accursius.

e *Si qui.* scilicet officiales. Accur.

f *Prædam.* id est lucrũ, de quo dictum est supra in prin.

g *Acquirant.* id est acquirere nitantur. sic ff. de aucto. tut. l. pupillus. §. fin. & §. de cõtractibus. iudi. l. j.

Emptiones. ❧ Casvs. Sicut venditio siue donatio, seu quilibet contractus metu mortis vel cruciatu corporis inuitus, pro rato habendus non est: similiter neque si per potentiam extortus sit. Vivianus.

h *Infirmari.* vt hic, & ff. de off. præsi. illicitas. in princip. & j. de contrahend. empt. l. inuitum. & intellige potentiam talem de qua lex superior dicit. Vel die de tali, quæ inducit actionẽ quod metus causa.

DE DOLO MALO.

Ideo dicit, malo: quia est & bonus & malus dolus, vt ff. eo. l. 1. Et continua. Dicit de resti. iure ac. quod metus causa: nunc de ea quæ datur iure actionis de dolo. Accursius.

Dolus duplex est.

Si fideiussor. ❧ Casvs. Mihi decem mutuasti: pignora & fideiussorem dedi. & fideiussori iure creditoris pignora mea vendidisti: qua actione ea reuocare possum, quæritur? & respon. quòd si fideiussor emerit, consulte faciet si oblata sibi forte cum vsuris, pignora cum fructibus restituat: alioquin dabitur contra eum de dolo actio, id est actio mandati nomine doli, propter fidem ruptam. q. d. propter tacitum pactum videtur tacite conuenisse de seruanda fide in toto contractu, vnde mihi non sibi pignora luere debuit. Nota ex hac l. secundum Bald. quòd quando actio est famosa, lex consulit debitori quòd soluat, & non expectet sententiam. concordat. ff. de procur. l. si reus paratus.

i *Pignora.* exposita venalia.

Præsumptio iuris & de iure nõ admittit probationem in contrarium.

k *Oblata.* hic respondet. Et die oblata, id est deposita & cõsignata quantitate à te debitore isti fideiussori.

l *Vsurarum.* scilicet solutarum, & etiam vsuras totius quantitatis solutæ: cum & fructus reddat, & bonæ fidei sit indicium: vt ff. mand. si verò non remunerandi. §. si mihi mandaueris.

m *Dominium.* fuit ergo dominium translatum, vt institu. quibus ali. licet. §. j. Vel die dominiũ, id est rem ratione dominij: vt ff. de verbo. sig. l. interdum.

n *Restituet.* est ergo præsumptio iuris & de iure, contra quam nõ recipitur probatio, quòd ex necessitate fuit facta vẽditio, ideoque debitori superest ius offerendi, vt ff. de distrac pign. l. ij. & l. cum secundus. §. j. Item nota generale, non admittitur, scilicet fideiussor, vt quilibet alius. sic & ff. de vulg. substitu. l. coheredi. §. coheres. & de l. ij. l. fin. § quatuor. & de distrac. pig. l. ij. Sed argu. contra. ff. quod cuiusque vniuer. l. item. in princ. & de adop. l. ff pater familias. §. qui duos?

n *Restituet.* sine lite. Accursius.

o *Ruptæ.* scilicet taciti pacti. nam bonam fidem promisisse videtur in toto negotio, quam non seruat emendo: sed luendo: vt ff. man. l. si mandato. ij. §. j. in fi.

p *De dolo.* immo datur mandati. vt ff. man. l. si mandato. ij. §. j. & *Clementia.* de pig. l. ij. & sic non *al. Clementia.* de dolo: vt infra l. pro. xxi. Solu. expone hic, id est mandati nomine doli secundum Ioan. Alij, vt lr. quòd hic emit debitore inuito. Alij quòd hic iam erat actum mandati, vt arg. ff. fami. ercis. l. si familia. §. familiæ. Alij, & hic fideiusserit ad tempus, & tempore elapso emit pignora. ar. cõtra hæc fusinum. ff. mãdati: an contra sponte emit: & tũc de dolo. vt ar. ff. de distrac. pig. j. ij. Alij aliter soluunt, sed omnes reprobo præter primam: vt in contrario notaui. Accur.

De dolo. ❧ Casvs. Ista demũ de dolo datur actio, si nulla alia competit, & hoc cũ causę cognitione. Hęc autem in causæ cognitione versantur, tempus, res, persona. Tem pus, vt vltra annũ non detur secundum antiquа iura: hodie vltra biennium, vt j. l. vlt. Item res, quia pro modica re non datur: vnde nisi quãtitas sit vltra duos aureos, non datur. Item persona. vt non contra parentes vel patronũ detur, cùm sit famosa, vt ff. e. l. si oleum. §. vlt. & l. seq. Vel pone casum vt in gl. seq.

Actio de dolo la mutuo. *Actio de dolo.*

q *De dolo.* Casvs. Emptà te equum, non vis mihi tradere: volebam agere actione de dolo. dicit Imperator, non potes, sed exempto.

r *Alia.* scilicet specialis. & æquum sit actionem dari ex dolo cõmisso: secus si generalis, vt condictione certi vel sine causa: nam speeies non excludit suum genus. Item nulla alia, quæ non sit arbitraria & prætoria, & ex eadem æquitate inducta, & restitutoria. alioquin contra, vt ff. quod metus causa. l. si cum. §. eum qui. & sic potest dici interdictum vnde vi. & quod vi aut clam, & iniuriarum actionem dari cũ hac actione: quia & cum actione quod metus causa, datur vnde etiam vi: vt ff. quod metus causa. l. metum. iij. in prin. Sed contra est. ff. de in integ. resti. l. diuus. in fin. & ff. l. j. §. ait prætor. ibi, vsque adeo &c. Sic nota hanc actionem habere se ad modum inuidi: qui non maiori vel minori statu, sed pari inuidet. sic hæc non cum pari, sed cum generali supra se, vel speciali sub se bene datur, vt dictum est.

Transeat in pares.

s *Cognita.* in causæ cognitione spectatur quantitas, tempus, & persona, vt ff. eo. l. si oleum. §. fi. & ll. seq.

Mancipiũ. Mancipio non possit per alium fieri.

Non *possunt.* ❧ Casvs. Vltra annum vtilem à tempore doli commissi, de dolo nõ datur actio. si ergo tibi competit, & reipubli. causa aberas, an currat tibi tempus, quæritur? & respon. quòd non. quod verum est, si procuratorem reliquere non potuisti. ff. de diuer. tempora præscrip. l. j. sed à tempore tuæ reuersionis, quo tibi experiendi facultas, currit: & extũc, nisi intra præfinita tempora litem terminaueris & agas, tibi præiudicatis: hodie tamen hæc actio intra biennium potest expediri.

t *Computari.* scilicet vtilis anni secundum iura vetera, hodie biennij: vt j. eo. l. fi. in prin.

u *Quibus.* f. dieb', subaudi. nullo enim modo currũt si nec per se nec per aliũ agere potuit, si vero per alium potuit, currunt: vt j. eo.

vt infra eo. l. fin. Sed restituetur, vt ff. de diuer. temporal. præscrip. l. j. sic & dicimus ff. de in integ. resti. l. fi. item quòd mero iure currant, sed restituantur. patet per l. vlt. j. eo. quæ est cõtra. & j. de resti. mili. l. j. & ij. vel solue vt ibi.

a *Exinde.* id est eo tempore.

b *Cedere.* i. currere.

c *Intra.* id est iuxta.

d *Prestituta.* olim annus, hodie biennium.

Cum proponas. ❧ Casvs. Ancillã meã tibi in cõtuberuio copulasti, & conueniisti vt mihi illud mancipium dares vt eam manumitterem, vel darẽ tibi ad manumittendum eam: postea manumisisti, vel tu manumisisti, & est cõtractus facio vt des. si non facias quod conueniisti, qualiter mihi succurratur, quæritur. & distinguitur, aut est manumissa, aut non. si sit manumissa, in seruitutem non reuocabitur, sed mihi de dolo dabitur actio, si tempus quo mancipiũ dari debet, nondũ excessit si manumissa non est. eam cum partu recuperabo, si mihi à re vel ab ea quæstio status non moueatur. puta quia dicat se ingenuã à natiuitate,

Matrimonium tantum inter liberos.

c *In contubernio.* nam matrimonium, vt ff. ad legem Iul. de adul. l. inter liberos. & infra de incest. nu. l. cum ancillis. Additio. Tu die quòd de iure canonico etiam inter seruos potest contrahi & esse matrimonium, de quo in c. j. & per totũ titul. extra de conuersionum.

Tollitur.

§ *Tibi.* domino ancillæ.

§ *Eadem.* manumittenda prius à te, & ita fuit facio vt des, licet postea pro facto quod facere debuit, alij dedit ad id faciendum, & sic datio est pro facto. sic. ff. eo. l. si tibi habitationem.

h *Traditisti.* hoc casu videtur contractus do vt des, & sic videtur præscriptis verbis non de dolo dari, vt ff. de præscript. verb. l. naturalis. §. j. quæ est contra. Sol. hic tradidi non vt tibi haberet, sed vt per eũ velut per ministrum manumitterem, vnde ego videor manumisisse, sicut & superiori casu cum per me manumitto. ff. de admi. tuto. l. ita autẽ. §. gestisse. Sed huic solutioni obniat quod alias dicitur, quòd nemo manumittitur per alium: vt infra communia. de ma. l. j. in fin. & de vin. liber. l. nec mulierem. Sed hic possum: quia transiuli dominium, & in rem suam feci eum procuratorem: non autem per simplicem procuratorem, nisi sit filius, vt ibi. Item adhuc est contra vt des, videtur dari præscriptis verbis. Solu. ibi fuit do facio vt des, licet in faciendo fuerit præuentum. Item adhuc contra. ff. de condic. causa da. l. iij. §. idem erit. ver. quinimo &c. vbi non de dolo, sed condictionem dicit dari in facio vt des. Solu. ibi dicit de condictione certi, quæ est genus ad hanc, quæ de dolo specialem secum admittit. vel aliter vt ibi. Accursius.

i *Non habes.* f. fauore libertatis.

k *Statutum.* in actione de dolo.

l *Tempus*, non dando tibi mancipium quod promiserat.

m *Actionem.* actione præscriptis verbis deficiente. cum non ita dedisti vt aliquid de tuo facto ei vi lceatur adesse. Vel vt hac datione eam obligare volueris, sed potius manumissionis eum facere ministrum. Et hæc est ratio secundum eum quare in facio vt des, non detur præscriptis verbis: sed hanc reprobaui. sed postea approbatur: vt ff. de præscrip. ver. naturalis. §. quòd si faciam. vel die vt ibi. Accursius.

n *Remansit.* quia adhuc non tradidisti, nec manumisisti, nec hac conditione expressè tradidisti, si daret prius mancipium, vel incontinenti dicebat se daturum, vt in vendidione vidimus: vt institu. de rerum diu. §. venditæ.

o *Cum nemo.* id est filijs.

p *Moueatur quæstio* ab ea dicẽte se liberam à natiuitate, vel ab ilio, nam tunc terminaretur quæstio status antequam agat rei vindicatione.

Si *superstite.* ❧ Casvs. Filiam tuam impuberem à matre institutam emancipasti: res eius vt tutor legitim* administrasti. maior facta tecum trãsegit: reuocato in dubium an ei ex administratione obligatus esses. vult venire contra transactionẽ: an possit, quæritur. distinguitur an fuit transposita transactio bona fide tua, an nõ. Primo casu aut fuit simplex pactio, aut vallata stipulatione Aquiliana, subsecuta acceptilatione. Primo casu cũ fuit simplex cõuentio, dabitur tibi exceptio. Secundo casu nulla tibi superest contra te actio, cum ipso iure liberetis. si autem mala fide. tibi contra te in factũ actio dabitur: cum de dolo dari nõ possit: quia contra parentem vel patronũ non datur. Vivianus.

al. Aphros. disc. al. Amphrodisia.

q *Patrem.* vt institu. legit. parent. tutela.

r *Manumisserem.* id est emancipatorem: vt ff. quando ac. de pec. est an. l. j. §. j. Accursius.

al. Eundo.

s *Transegisti.* facta maior.

t *Bona fide.* scilicet interueniente ex parte tua. Vel die bona fide: quia dolus patris non interesset.

u *Pactum.* id est simplex transactio.

x *Per exceptionem.* replicabis tamen in factum, si pater dolum commisit, vel non replicabis quando dolum non fecit pater.

y *Superesse.* scilicet quod est notandum.

x *Si læsa.* vt quia dolo te induxit ad transigendum. secus si nõ prætitit promissa. tunc enim agis condictione ob turpem causam: vt ff. de condic. ob tur. cau. l. si quis. vel aliter. vt not. ff. de transact. l. actione.

Actio famosa an possit in parem dari.

a *Immodice.* id est vltra duos aureos: vt ff. e. l. si oleum. in fin. vel die, iudicis arbitrio æstimabitur.

b *Tribuenda.* sic ergo restituitur filia contra patrem: vt infra de bo. quæ lib. l. fina. §. fin autem patre. & sic est contra infra qui & aduer. quos. l. fin. Sol. vt ibi. Item no. hic quòd actio famosa non datur in patrem: vt ff. de obsequiis. l. parens. & l. iij. vbi dicitur dari furti, etiam in patrem, sed hæc famosior. Vel verius expone ibi, id est in factum nomine furti: sic infra de iure do. l. j. Item ad idem est contra. ff. de in ius voc. sed si hac. & prætor ait. & ff. de iniur. prætor edixit. §. præterea. vbi iniuriarum dicit filio dari in patrem, & liberto in patronum. Sed & ibi expone vel tempora fecundum Azo. i. in factũ nomine iniuriarum. Item ad idem contra. ff. de vi & vi ar. l. j. & interdictum hoc. Sed illud non infamat: vt ff. illo tit. l. neque.

Dõlum;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Olum.} Casvs. Delata mihi erat hereditas aliqua, perfustisti vt eam adirem, quamuis minus soluendo esset. si dicam te dolo induxisse me ad adeundum, an dolum probare debeam, quæritur? & respō. quòd sic, ex perspicuis circūstantijs. non enim doli sufficit attestatio, vt ff. de transac. si maior. Nor. quòd ea quæ cōsistunt in animo, non possunt probari directo, sed probantur ex indicijs perspicuis. q. d. lema indicia nō sufficiunt ad probationē, secundum Bar. & Bal.

pars. l. 8. §. de rescind. vend. † Insidijs. in meis omnibus manus. & rectius videtur, quàm indicijs: cum & hoc verbū sit in d. l. 8. de rescin. vend. vnde hæc cōstitutio sumpta est. Cont.

a *Dolum.* volo agere actione de dolo, & dico quòd talis est ille, qui solet homines decipere. Accur.

b *Perspicuis.* i. probationibus manifestis.

c *Conuenit.* vt §. de rescin. vend. si dolo. & l. dolus. & ff. e. l. & elegāter. in fi. & §. de trāsac. si maior. j. & §. titu. j. ad inuidiam. & ff. eo. quid enim. & de mino. l. iij. §. j. in fi. & de proba. l. quoties. §. j. hoc tamen fallit in illa regula brocardorum, Dolū præsumi: vt ff. man. fi procuratorem. §. fi ignorantes. & ff. ad leg. Fal. dolo. & ponebat Adricus casum in hac lege in Hispanis, qui inuitauerat eum ad prādium, vt fideiuberet pro eis, vel rationes suas accōmodaret: & dabant ei vinum albū, quasi aquā rubeo mixtam, vt sic inebriaretur. Additio. Aduerte ꝙ quandocunque aliquis omittit id quod scit se facere debere, præsumitur esse in dolo. ita loquuntur ll. per gl. alleg. Si autē facit quis aliquid, tunc aut illud est simpliciter prohibitum, & etiam præsumitur esse in dolo. l. j. §. de fisc. & l. fi nō. de iniu. rijs. & c. j. extra de præsump. Aut est simpliciter permissum id quod facit, & non præsumitur dolus nisi probetur. vt hic.

Hispanorū cautela.

† C. T. 35. 1. † memoratuit. al. memoraueris. Venditio facta per dolum non valet.

Si maior.} Casvs. Frater tuus te maiorem xxv. an. heredem instituit, & vxorem suam tibi substituit. dolo inductus ab vxore: eam hereditatem repudiasti: an tibi ad adeundam hereditatem detur facultas, quæritur? & respō. quòd non. sed tibi contra eam de dolo datur actio. Viuianus.

d *Si maior.* si enim minor esses, tessaret actio de dolo, cum lo eum haberet in integrum restitutio, vt ff. e. l. j. §. ait prætor. & ff. de mino. l. & si sine dolo. §. restitutus.

e *Factum est.* vt eam hereditatem repudiares.

f *Potes.* sed oppone, quia ipso iure videtur nulla repudiatio dolo dante ei causam, vt in venditione dicitur, vt ff. eo. & eleganter. in prin. & l. si quis affirmauerit. & sic nō est necessaria de dolo actio, cum ipso iure sit munitus. Respon. tantam vim habet repudiatio, quantam venditio, cum sequitur traditio: sed venditio præcedit vt infirma: traditio vt infirmanda per actionem de dolo, sic ergo à simili infirmanda est repudiatio per actionem de dolo. & facit ad hanc. l. §. de iur. & fac. ignor. l. ij. & ff. e. l. seruus. & §. de rescin. ven. fi dolo. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. fi venditor.

*Primum.} Casvs. Tempus statutum est intra quod de dolo debet exerceri actio: a quo tēpore, quæritur: vtrū à tēpore doli commissi, an à quo quis scit dolum commissum? & respon. quòd non intra annum vtilem, sed intra biennium à tempore doli cōmissi exercere debet & terminari: siue absēs fuerit, siue præsens, qui dicit se dolum passum. nulla igitur detur licentia alicui eam post biennium mouere, seu moram exercere.

g *Mourri.* sed biennio transacto perpetuo tenetur actione in factum de eo quod ad eum peruenit, vt ff. eo. l. itaque. §. j. & l. Sabinus.

h *Abfuerit.* currunt ergo hic tempora absenti. & sic est cōtra

Dolum[a] ex indicijs[†] perspicuis [b] probari conuenit. [c] Dat. Kalend. Decembr. CC. Conss.

Dolo inductus ad repudiandum hereditatem agit contra inducentem per actionē de dolo. Bal. Vel sic: Repudians hereditatem dolo substituti contra illum agit de dolo. Salyc. Vel sic. Repudiatio hereditatis facta per dolum alterius ad quem deuoluta fuit hereditas, nō redditur propterea nulla: sed contra illum per actionem de dolo succurritur ad interesse. Alexander.

vii. Idem a a. & c c. Sebastiano.

Si maior[d] quinque & viginti annis hereditatē fratris tui repudiasti: nulla tibi facultas eius adeundæ relinquitur. Sane si eius vxoris tibi substitutæ dolo factum[e] est: actionem de dolo contra exercere potes.[f] Dat. XVI. Kalen. Maij. CC. Conss.

Actio de dolo hodie durat tantum biennio continuo à tempore doli commissi numerando, quod tempus currit absenti & ignoranti: & in intra illud biennii inchoata, debet etiam terminari. Salycet. Vel sic: Hæc actio debet hodie intra biennium moueri & terminari: aliàs ipso iure tollitur, & istud tempus absenti etiam ignoranti currit.

viii. Imp. Constant. a. ad Symmachum vicarium.

Optimum† duximus, non ex eo die quo se quisque admissum dolum didicisse commemorauerit †, neque intra anni vtilis tempus, sed potius ex eo die quo adseritur commissus dolus, intra continuum biennium de dolo actionem moueri: g siue adfuerit, [h] siue præsto sit † is qui dolum[i] se passum esse cōqueritur. Omnes igitur sciāt, neque incipiendæ post biennium, neque ante completum biennium cœptæ, post biennium [vero] finiendæ [k] doli actionis [esse] concessam licentiam. Dat. VIII. Kalend. Aug. Nesso. Constantino. a. v. & Licinio Cæsare Conss.

TITVLVS XXII.

DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE MINORVM {viginti quinque annis}.

Minor lesus in renunciando querele inofficiosi testamenti tacite vel expresse, restituitur in integrum. Bald. & Alexander. Vel sic: Renunciatio querele expressa vel tacita præiudicat maioribus non minoribus ætatis beneficio. Salyc.

i. Imp. Alexander. a. Plotianæ.

Illud inspiciendū[l] est, nūm[m] inofficiosi querelæ, vel palā,[n] vel tacita dissimulatione [o] sit renunciatum. [p] Nec[q] hoc[r] autē in tuā[s] personā cadere[t] posse auxilium quia agnouit legatum in eo testamento ei relictum. vel hereditatis cum onere[u] suam tibi substituit. dolo inductus ab vxore: eam hereditatem repudiasti: an tibi ad adeundam hereditatem detur facultas, quæritur? & respō. quòd non. sed tibi contra eam de dolo datur actio. Viuianus.

d *Si maior.* si enim minor esses, tessaret actio de dolo, cum lo eum haberet in integrum restitutio, vt ff. e. l. j. §. ait prætor. & ff. de mino. l. & si sine dolo. §. restitutus.

e *Factum est.* vt eam hereditatem repudiares.

f *Potes.* sed oppone, quia ipso iure videtur nulla repudiatio dolo dante ei causam, vt in venditione dicitur, vt ff. eo. & eleganter. in prin. & l. si quis affirmauerit. & sic nō est necessaria de dolo actio, cum ipso iure sit munitus. Respon. tantam vim habet repudiatio, quantam venditio, cum sequitur traditio: sed venditio præcedit vt infirma: traditio vt infirmanda per actionem de dolo, sic ergo à simili infirmanda est repudiatio per actionem de dolo. & facit ad hanc. l. §. de iur. & fac. ignor. l. ij. & ff. e. l. seruus. & §. de rescin. ven. fi dolo. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. fi venditor.

*Primum.} Casvs. Tempus statutum est intra quod de dolo debet exerceri actio: a quo tēpore, quæritur: vtrū à tēpore doli commissi, an à quo quis scit dolum commissum? & respon. quòd non intra annum vtilem, sed intra biennium à tempore doli cōmissi exercere debet & terminari: siue absēs fuerit, siue præsens, qui dicit se dolum passum. nulla igitur detur licentia alicui eam post biennium mouere, seu moram exercere.

g *Mourri.* sed biennio transacto perpetuo tenetur actione in factum de eo quod ad eum peruenit, vt ff. eo. l. itaque. §. j. & l. Sabinus.

h *Abfuerit.* currunt ergo hic tempora absenti. & sic est cōtra

i *Dolum.* sed cōsulitur ei actione in factū vsq; ad xxx. annos.

k *Finiende.* nō ergo perpetuatur actio

l. 3. co. l. nō possunt. Sol. hic corrigit: vel illa in vtili tēpore, hic in cōtinuo. Vel ibi reipublicæ causa aberat, hic ex alia causa. Vel verius currunt vt hic. sed restituitur vt ibi. & solue vt ibi.

Illud.} Casvs. Pater filium suum exheredauit, & extraneū instituit heredē, querelæ de inoffic. testa. expresse renunciauit, vel tacite. Expresse, vt quia dixit se nolle eā intentare. Tacite, vt quosdam, vt §. de tem. in integ. resti. l. superuacuā. quod nō placet. & ibi loquitur de restitutione quæ officio iudicis fit ad rescissoriam recuperandā. Generaliter ergo omnis actio lite contestata perpetuatur, vt §. de præscrip. xxx. an. l. fin. & ff. de regu. iur. l. non solet. & l. nemo enim. & ff. de noua. l. aliam. Sed fallit in actione de dolo: vt hic, & ff. de pecul. l. quæsitum. §. fi. Item fallit in retractatione status defuncti, quæ fieri debet vsque ad quinquennium tantum, vt ff. ne de sta. defun. l. ij. §. fi. & de collu. de. l. ij. §. aliter acq. Sed ar. cōtra in eal. ij. §. quinquennium autē non.

Lite cōtestata statutum perpetuum actio.

† ff.

† subaudi tatem prætoriam: vt actione su nō excludunt beneficium liberorū restituti. Bal. Auxilio ætatis iuuabatur: vt qui xx. an habebat. Alexander. Vel sic: Contractus celebratus ab adulto curatorem habente, sicut illum auctorat ate, non valet ipso iure: ideo non est necessaria restitutio in integrum: sed cum auctoritate illius valet mero iure: tamen si lasus est, restitutionem petere potest. h. d. lex ista meltor de corpore iuris in suo casu. Alexander.

† Et sic pro hac lege, vt infra de mino. l. fi. & ff. de bon. poss. secundum tab. l. j. §. fi quis autem. & de leg. ij. l. cum pater. §. curatoris. Item differt adultus a pupillo, vt in accusatione suspecti tutoris, vt iustitu. de supec. tut. §. impuberes. Item in restituen-

expressa renunciatio minori nō noceat ipso iure per legē istā. A

a *Imperitior.* §. datur, & tamen hoc insp iciendum est, vt si non renunciauerit, nec læsa dicaris, & ideo non restituenda. si autem renunciauerit, videris læsa & restituenda. Additio. Ex ista gl. not. secundum Bald. Pau. & Alexan. quod minor eo ipso q; est læsus potest petere restitutione in integrum absque hoc q; probet læsionem.

Eo tempore.} Casvs. Sorori tuæ habenti xx. an. & v. liberos, delata est bonorū possessio in bona patris sui, neque intra annū petijt: vult restitui vt petere possit: objicitur quod restitui non potest: quia filij v. pro v. an. debeant computari, vt tunc compleue rit. xxv. an. an dabitur ei restitutio, quæritur? & respond. quòd non ideo minus ad edicti[d] prærogatiuam pertinet: scilicet si nunc per ætatem beneficium restitutioni largitur. [e] † PP. VIII. Id. Aug. Pio & Pontiano Conss.

Si minor habens curatorem, contrahit sine eo, contractus est nullus: sed si non habet, contractus valet: sed restituitur si lædatur. Bald. Vel sic: Contractus celebratus ab adulto curatorem habente, sicut illum auctorizate, non valet ipso iure: ideo non est necessaria restitutio in integrum: sed cum auctoritate illius valet mero iure: tamen si lasus est, restitutionem petere potest. h. d. lex ista melior de corpore iuris in suo casu. Alexander.

iii. Imp. Diocletia. & Maximian. aa. & cc. Attiano.*

Si[e] curatorem[f] habens minor quinque & viginti annis post pupillarem[g] ætatem[h] quod ætati impertitur[a], ostendit. Dat. V. Id. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Liberorum numerus non supplet etatem quantum ad excludendum à restitutione in integrum. Bald. Salycet. & Alexander.

ii. Imp. Gordianvs. a. Alexandro.

Eo tempore quo soror tua auxilio ætatis iuuabatur, [b] si patris intestati bonorum possessione accipere debuit: [c] licet quinque filios superstites habuerit, non tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

probet dolum aduersarij sui intercessisse. vnde in quibuscunque deceptum se ostendit ante completos XXV. annos, restituetur, & demum intra tempora ad hoc præstituta.

a *Captos.* sui facilitate, vel dolo aduersarij sui: vt ff. eo. l. j.

b *Possunt.* nec enim &c. vt ff. de iureiuran. l. nam postea. §. si minor. & ff. eo. verum. §. item sciendum. & l. patri. §. j.

c *Quintum & vicesimum annum.* nō postea tantū, vt aduersari[a] adferebat: vt j. si minor se ma. dixe. l. j. Sed tamen fallit in his quæ veniam ætatis impetrauerūt, maribus post XX. annos, fœminis post XVIIJ. in eo quod postea faciunt præterquam in alienatione vel hypotheca rerum immobilium, vt infra de his qui ve. æta. impe. l. j. & penul.

Si intra. } Casvs. Si minor intra tempus quo restitutio dari consueuit, eam petijt, & litem est contestatus, & ea pendente decessit aduersarius, an ei oberit quo minus eam aduersus heredes defuncti implorare seu prosequi possit, quæritur? & respō. quòd non, nisi ei tacite vel expresse renuntiauit, & in maiore ætate: vt supra de pac. l. postquam tacite: vt ff. de minori. l. minor autem magistratus.

d *Renunciatum est.* scilicet in maiori ætate, & expresse, vt supra de pact. postquam. vel tacite: vt ff. de minori. si filius. In minori non potest, cum hoc ipso esset læsus: vt ff. e l. interdum. ibi, hoc enim ipso &c. & l. & si fine. §. restitui[a]. & l. ait prætor. in prin.

Quia beneficium restitutionis in integrum non extinguitur cum persona, sed transit ad heredes: vt in l. minor autem magistratus. §. fi. ff. de minori.

e *Fraudi.* id est damno: vt ff. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. Sic ergo restitutio datur contra heredes, vt hic, & j. l. proxi. & heredibus, vt ff. de in inte. resti. non solum. & ff. de mino. l. minor autem magistratus. §. fina.

minorem Pau.

De *tutela.* } Casvs. Anunculus tuus tutelam tui administrauit. tu probas te ad instantiam eius esse maiorem, falso: eum à tutelæ ratione liberasti, vis restitui: an possis, quæritur? & respond. quòd si tempus non excesit, eam petere potes, neque debuit anunculus tuus ætatem tuam ignorare, tum quia tutor, tum quia consanguineus est: vnde si decesit, heredes eius conuenire potes. Not. iftam l. quòd coniuncti præsumuntur scire ætatem. Item allegatur quòd non repellitur ille qui allegat dolum proprium contra illum qui sciuit dolum, secundum Bald.

alia reprehenditur per Bar. & Alex. & dicit Pau. hic quod ista solutio non est multum necessaria. bis tagl. allegatur hic per doc. cui natura est contractus illius natura est distractus.

f *Anunculi.* sic enim probauit quòd fuit natus quādo imperator Fridericus intrauit Lombardiam, sed nunc. XXV. ann. elapsi sunt, ergo fuit maior.

g *Probata.* à te minore, & sic turpitudinē suam allegat hic minor, quod non licet: vt §. de transact. l. transactione. sed nō est ita. [a]nam tutor præsumitur scisse, & sic dolus ei non infertur: vt supra de transac. l. cum donationis. Vel tunc credidit se maiorem. & nunc aliter credit. Et secundum hunc casum est contra. ff. e. l. minor. XXV. an. adito. vbi non auditur ex quo falso probauit ætatem. Solu. hic duo sunt contra eum: quia tutor, & quia anunculus. ibi enim tutor vel curator. Item ibi coram iudice, hic non. Item contra. infra si mi. se ma. dix. l. j. & ij. & l. si alterius. in prin. Sol. & ibi tutorem ignorantē decepit minor, hic sciens fuit tutor, vt hæc lex præsumit. Vel die secundo secundum Ir. probata à tutore tibi minori. Et tunc quæro, quomodo tenet remissio, cum dolus[b] dederit ei causam? Resp. verum est si statū esset in finibus pacti: vt §. de transac. l. sub prætextu instrumenti. quia tunc non valeret remissio ipso iure: sed hic per acceptilationem fuit liberatus: quare tunc valet remissio ipso iure. Et g̃ facit traditio in vēditione, hoc facit liberatio: vt §. de transac. sub prætextu instrumenti. vtrobique ergo dolo date causam contractui, debet dari de dolo: sed restitutio hic eam excludit: vt ff. de dolo. l. ij. Si autē nudo pacto fuisset facta remissio, ageretur prima actione. & si excipiretur, replicaretur[c] de dolo, vt ff. de transa. sub prætextu instrumenti. & sic cessat restitutio, cū iure cōmuni sit tutus, vt ff. e. in causę. ij. in prin. vel si velis dicere q̃ nudo pacto remisit etiam in casu. Ir. dic cū iudicis [d]auctoritate: alias ipso iure tutus est, si est pupillus: si adultus carens curatore, remissio[e] tenet, sed datur restitutio, vt §. eo. l. si curatorem.

b *Quem.* l. aunculū.

c *Ignarum.* argu. quòd aliquis ratione sanguinis & officij præsumitur cognoscere alterius ætatem vel statū, vt ff. vnde cognati. l. octauo. §. j. & j. de li. cau. si filium. & §. de epi. audi. l. si legibus.

d *Argum. id est argute probat.*

e *Statutum tempus.* scilicet tēpus vtilis anni. m *Heredes.* & etiā ipsum auum si vixerit.

n *Esse.* l. aunculi.

Minoribus. } Casvs. Si minor sibi querelā cōperēterit restituitur, vt §. eo. l. j. Si autem per ignorantiam legatū in minus solenni testamēto relictum soluit, restituitur, vt j. si aduer. sol. l. indebito soluto. ne-

Et vide Bal. ne. alias.

Minor læsus non sui facilitate, quia facit id quod diligens paterfamilias faceret, nec etiam læsus dolo aduersarij, sed casu fortuito, non dicitur circunscriptus: & ideo non restituitur in integrum. Alexander.

IX. Imp. Zeno. a. Aeliano. † præfecto prætorio.

NOn videtur[s] circunscriptus, non est oppositum primi, scilicet vsus iure communi. & vere non est oppositum: quia quod infert, scilicet vsus iure communi, est species quod infertur, scilicet non est circūscriptus, est genus. & species potest inferre genus affirmando: vt homo est, ergo animal est: non autem ergo non est circūscriptus, non est oppositum primi, scilicet vsus iure communi. & vere non est oppositum: quia quod infert, scilicet vsus iure communi, est species quod infertur, scilicet non est circūscriptus, est genus. & species potest inferre genus affirmando: vt homo est, ergo animal est: non autem

Species potest affirmative genus inferre.

que istud tantùm verum est exemplis, sed multis iuris articulis vel auctoritatibus.

o *Prætermiserunt.* omittendo quod omittere non debuerunt: vt §. e. l. j. & j. si vt omissum here. per to. Et dic prætermiserūt. scientes: vt differat à sequenti dicto. vel ibi fecit quod sibi nocuit: hic omisit.

p *Ignorauerunt.* etiam de iure, vt j. si aduer. solutionem. l. indebito. & ff. de iur. & fa. igno. l. regula. §. j. & sic fecerunt quod facere non debuerunt.

q *Innumeris.* id est in finitis.

r *Auctoritatibus.* vt ff. eo. titu. per totum.

NOn *videtur.* } Casvs. Tu minor seruum tibi necessarium emisti, postea interijt, vis restitui. an sis audiendus, quæritur? & respon. q̃ nō: quia iure cōmuni vsus es: vnde videris circunscriptus, vt ff. e. l. verū. §. item sciendū. Vel sic: Cōsuetudo est in aliqua regione q̃ omnis qui vendit rē, promittit duplū euictionis nomine, minor existēs in illa regione rē suā mihi vendidit. & promisit de duplo nomine euictionis secundum consuetudinē regionis. si velit restitui, non est audiendus: vt ff. de pig. ac. l. si vendito pignore. §. vlt. & l. sequen.

s *Non videtur.* pone casum vt ff. eodem. verum. §. sciendum. & §. item non restituetur. & §. si locupleti. vel pone quando de dupla promisit de euictione secundum regionis morem, vt ff. de pigno. act. si pignore. §. fin. & l. sequen. quilibet enim hoc fecisset. & est ad l. istam. ff. de re. iu. l. nihil consensui. §. j. & de fideiu. inter eos fideiussores. §. cum inter. & de solu. l. in pupillo. Fecit autem dominus Ir. super l. istam glo. talem: consequentiam tollit. s. hæc. l. non oppositum infert, quia pars eius est. Hæc consequentia tollitur si vsus est iure communi, ergo est circunscriptus. Item infert cùm dico iure communi vsus est: ergo circunscriptus: quòd infertur, scilicet ergo

Et male, Odo.

ptus esse minor qui iure[a] sit vsus communi. Dat. Kalend. Ianuar. Basilio & Constante Conss.

TITVLVS XXIII.
DE FILIOFAMILIAS minore.

Auctoritas patris non firmat contractū filij minoris contra restitutionem in integrum. Bald. Vel sic. Minor fideiubens etiam pro patre, restituitur in integrum, nisi sibi successerit. Alexand.

I. Imp. Gordianvs. a. Gaudiano † militi.

FIliusfamilias si minor viginti quinq; annis, p extraneo fideiussit, in integrum restitutionem implorare non prohibetur.[b] Sed & si pro patre suo fideiussor[c] extitit, eique diem suum functo non successit: d in integrum restitutionē postulare potest.[e]† Dat. Kalend. Iul. Gordiano. A. II. & Pompeiano Coss.

Filiusfamilias minor restituitur aduersus mutuum, nisi iussus patris intercesserit, vel iuuetur per Macedonianum. Salyce. & Alex.

II. Idem. a. Triphoni militi.

SI frater* tuus cum mutuā pecuniam acciperet: in patris fuit potestate, nec iussu[f] eius, nec contra senatusconsultum & contractum est: propter lubricum ætatis, aduersus eam[h] cautionem in integrū restitutionem potuit postulare. PP. III. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss.

TITVLVS XXIIII.
DE FIDEIVSSORIBVS minorum.

Restitutio concessa minori, non prodest fideiussori: ideo si fideiussor soluat, vel adsoluendum condemnatus sit, petere potest à minore, nisi minor aduersus fideiussorem restitutionem petat. Alexander.

I. Impp. Severvs & Antoninvs. aa. Mironi.*

POstquā in integrū ætatis[i] beneficio restitutus[k] es, periculū euictionis emptori cui prædiū ex bonis paternis vendidisti, præstare emissa de reddenda ea conueniri possit, quæritur? & respond. quòd potest, nisi iussu patris eam acceperit, quo casu cessabit restitutio: vel contra senatusconsult. Ma. quo casu iure communi tutus per Macedonianum non restituitur, vt si cum causa studij aberat, mutuum accepit. vel dic quòd publicè habebatur vt paterfamilias. Nota duo quæ faciunt cessare restitutionem in integ. primum est contractus firmitas, vt quia iussu patris contraxit mutuum. Est enim firmus & inexpugnabilis propter patrem qui habet in hac specie contractus ius præcipuum. Secundum est contractus infirmitas, vt quia contraxit mutuum in casu prohibito. nam Baldus.

Et male, Odo.

Hæc lex si frater. & l. filiusfa. inter se sunt, vt liquet ex omnibus suis.

al. minori.

f *Nec iussu.* quo casu specialiter est restitutio deneganda: aliàs autem si iussu patris contrahat, restituitur filius si ipse conueniatur. si verò pater, tunc nec ipse nec filius restituitur: vt habes hic, & ff. eo. l. iij. §. sed vtrum. Si vero omnino filij directa actione pater conueniatur, datur restitutio patri, etiā filio inuito, secundum quosdam: vt ff. eod. patri. §. j. quod non placet. [b] & illam aliter expone vt ibi.

Et bene secundū Pau. intelligendo glo. quando pater non erat obligatus nec tenebatur obligari.

g *Contra senatusconsultum.* quia tunc iure communi tutus per Macedonianum non restituitur, vt ff. e. in causæ. ij. in princ. Sed qualiter esse potest quòd tūc detur restitutio quando nō contra senatusconsultum factum est? si enim studiorum causa aberat, vel in necessarias causas accepit, non iuuatur. Sed dic loqui tantum cum publice paterfamilias videbatur: vt ff. ad Maced. l. ij. & l. pen. & infra ad Macedo. l. j. & ij. Item & quando in necessariam causam accepit, & pōst sua facilitate amisit: nam puto eum restitui, quanuis videbatur vsus iure communi. vt supra tit. j. l. fina. secus si fato: vt ff. eo. l. verum. §. pupillo. sed ibi in facto loquitur.

Continuatio.

h *Eam cautionē.* quā forte emiserat de forte reddēda & vsuris.

DE FIDEIVSSORIBVS MINORVM.

De minoribus dixit, nunc de eorum fideiussoribus dicit.

POstquam. } Casvs. Mihi minor fundum promisit: fideiussores dedit. si vult restitui ad fundum, an possit quæritur? & respond. quòd sic. sed an fideiussores liberantur? Respon. quòd non. Si autem quid præstiterit, idem erit.

i *Ætatis.* & læsionis.

k *Restitutus.* contra emptorem conuentus de dupla. vel die restitutus ad rem vindicandam.

Non cogeris!

Universidad de Deusto
Biblioteca

n *Non cogerit.* consequitur ergo per restitutionem, vt de euictione nō teneatur, sed si fuerit paternum, vt hic dicit, & sic filij, iniuria sit emptori si extraneus euincat, & ita minor de iure communi nō tenetur, & sic non est opus petere in integrū restitutionē, vt ff. de eui. si per imprudentiam. Vnde dic quòd fuit patris quo ad æstimationem; quia sic credidit. Sed quid si fuit extranei, in quo decipitur reddēdo precium? Respondeo, nō eo quòd vendidit, sed quia duplam promisit: cum & sine ea tantidem potuit vendere, nec erat consuetudo regiōis promittere de dupla: vel quia preciū amisit. Alij dicūt prædium fuisse minoris, & cum restitutum ad rem vindicandam. Itē dic quòd cum decreto facta fuit venditio, aliàs ipso iure non valet, nisi quando pater permisisset, vt j. quando decre. opus nō est. l. prædium. & tamen fideiussor semper teneretur, vt j. de prædi. mi. l. & si is.

†al. in quibusdā manuſ. manifeſtum eſt.

b *Sed eam.* scilicet restitutio tibi data vt de euictione non teneatis. Vel restitutio tibi data ad rem.

c *Fuerint.* quia perinde est ac si soluissent: vt j. mand. l. si pro ea. & ff. man. l. Lucius.

†al. interceſſerit.

d *Conuenieris.* tu minor à fideiussoribus actione mandati.

e *Innoberu.* contra fideiussores. iuuaris enim. ff. eo. l. in causæ. ij.

Si *ea quæ.* hæc l. si ea in princ. dicit idem quòd in superiori proxima. Casvs. Dicit igitur quòd si rem suam minor tibi vendidit decreto præfidis interueniente, & fideiussorem dederit nomine euictionis, an eo restituto liberetur fideiussor, quæritur? & respond. quòd si dolo minorem *vt lib.* venderet induxisti, non solummodo sibi, sed & fideiussori succurritur.

f *Possessionem.* i. res possessas, vt ff. de ver. sig. l. interdum.

g *Præsidu.* aliàs nulla esset venditio ipso iure. Item & tutoris auctoritas est necessaria, vt infra si propter pu. pen. l. fina. & tamen nihilominus poterit restitui, puta si minori precio vendidit quàm valeret, vt infra de præd. mi. l. si quidem. Sed contra ff. de mi. ait prætor. §. quid tamen. & §. sed credo. Solu. ibi præcepit. hic permisit, vt ff. eo. tit. quòd si minor. §. penult.

h *Imuatur.* puta læsa sui facilitate, non dolo aduersarij.

i *Ex persona suo.* id est ex suo pacto vel obligatione sua, sed in veritate nomine minoris est obligatus, vt ff. de his qui no. infa. l. furti. §. si quis. Sic infra de leg. l. ex legato nominis.

Dātur quādoque dat causam cōtractui: quādoque inducit in contractum.

k *Si dolo malo.* sed non videtur hoc stare posse. si enim dolus dederit causam cōtractui: iure communi videtur tutus, & per actionem de dolo, & per condictionem sine causa, vt fideiussor liberetur, vt ff. de dolo. l. & eleganter. in princi. & j. de rescin. vend. si dolo si incidit dolus, ergo agitur actione ex eo cōtractu, vt ff. de dolo. si quis adfirmauerit. & de ac. emp. l. Iulianus. §. si venditor. & §. per cōtrarium. sic ergo semper cessat restitutio, vt ff. eo. l. in causæ. ij. in prin. sed dic quòd dolus dedit causam contractui, & facta fuit venditio & traditio. cessat enim de dolo, quia datur restitutio, vt ff. de dol. l. j. §. penul. Vel posset dici quòd hic dolus nō emptoris, sed tertij intercenit, vnde & renet emptio, vt dicitur ff. de dolo. & elegāter. §. j. sed datur restitutio, vt hic. Alij dicunt competere restitutionem cum actione ex eo contractu, vt ff. e. in causæ ij. §. Pomponius. & l. Aemilius. & sic de incidenti dolo dicunt.

Dolus tertij an vitiet emptionem.

l *Vtrique.* hoc odio illius qui dolū adhibuit. Sed nūquid si minor restituitur, eo ipso fideiussor eius restitutus videtur? Respon. exceptionem habet, nō autem ipso iure liberatur, nisi & ipse restitutionem petat, quā petet eodem iure quo & minor, cum hic dicat vtrique personæ &c. secundum Azo. licet hoc mirabile videatur, vt ff. de excep. l. exceptiones. ij. §. rei autem. vsque in fi. sed secus vbi minor sui facilitate decipitur, vt ibidem dicitur in prīc. Sed si minor non petat restitui, an fideiussor poterit: Respō. sic. vt ff. de bon. posſ. contra tab. si posſ. §. fin. & de pac. l. hn. & ff. de fideiuſ. ex persona. & hic. nam dicit tā vot quàm alij, ergo cuilibet eorum etiam altero nō petente. Vel dicas quòd nō potest fideiussor restitui minore nolente, sed eum cum effectu conuenit actione mandati, vt ff. eod. quòd si minor. in prin. Item in eo quòd hic in prin. l. dicitur fideiussori minoris non subueniri, & superiori. l. prox. est contra. ff. de procu. l. minor. vbi indistincte dicit fideiussori subueniri. Sol. distingue, an consulto reo & fideiussore deceptus in alium regressus actori, vt ibi erat, & tunc vtrique consulatur, vt ibi. an non, & tunc reo tātum, vt hic. & eodem modo soluas ff. de admin. tu. l. j. & ff. de acq. here. si pupillus. ij. Vel dic hic in contractu in quo circūscriptus est, dedit fideiusforemin legibus contrarijs in alio secundum Ioan. Alij aliter hoc soluunt, vt diximus in d. l. minor. Itē ad id quod hic in fin. dicit, est contra. ff. de fideiuſ. l. Marcellus. vbi dicit fideiussori non subueniri: sed dic ideo, quia non tenetur cum pro furioso vel simili intercedit. Accurſius.

†al. fideiuſſ. minore in. & quando poſſit vti reſtitutione. †al. poſſit.

Fideiuſſor quando tenetur pro furioſo.

Tutoris auctoritas in iudicio vel extra nō impedit reſtitutionē minoris. b.d. Bald. vel ſic: Minor circūuētus præſente tutore vel curatore in iudicio vel extra, reſtituitur. Salyc.

II. Imp. Alexander. a. Martianæ.

C Minorib. annis vigintiquinque etiā in his quę præſentib. tutoribꝫ vel curatoribus *ratus eſt ſibi. Vel ſic: Mora petendæ reſtitutionis contra aditionem hereditatis, nō excludit remedium agendi contra curatorem qui perperam auctoratus fuit minori in ipſa aditione vel immixtione.*

I. Imp. Antoninvs. a. Martianæ & aliis.

Si ita puberes m vtriuſq; ſexus parētū hereditatē adijſtis: nſi etiā † nūc in ea ætate eſtis, vt eo qꝺ paternæ hereditati vos obligaſtis, in integrū reſtitutionis auxiliū accipere debeatis, per procuratores o veſtros adite præſidē, puinciæ. Quòd ſi legitimā ętatē pimpleſtis, idque tēpus q quo in integrū reſtitui poteſtis* exceſiſtis: curatores veſtros, ſi aduerſus eos nondum experti eſtis, iudicio r ſecundū formā iuris cōuenite. PP. II. Non. April. Læto & Cereali Coss.

†al. ſed eſt num.

*minore in. & quando poſſit vti reſtitutione. *al. poſſit.*

SI TVTOR VEL CVRATOR, &c.

Quando interuenit fideiuſſor in contractu minoris, dixit: tunc quando tutor vel curator interuenit.

Siiam. } Casvs. Si adulti vtriuſque ſexus auctoritate curatorum hereditatem paternam adierint, quæ non ſoluendo ſit: an poſſint reſtitui, quæritur. & diſtinguitur: aut exceſſit tempus quo petitur reſtitutio, aut non. ſi non, eam implorare poſſunt: ſi ſic, nō dabitur reſtitutio. ſed curatores cōuenient, qui vt adirent ſuaſerunt, ſecūdum formam iuris, vel vtili neg. geſt.

m *Puberes.* quia impuberes non poſſunt ſine tutore, vt inſti. de auct. tu. §. neque tamen.

n *Adiuſti.* curatore interueniente, vnde videbatur eius auctoritate corroborata aditio.

o *Per procuratores.* habētes ſpeciale mandatū, vt ff. de mino. l. illud. §. ſi talis, & cū auctoritate curatoris, vt §. de ꝓcur. l. neq;.

p *Aetatem.* xx annorum.

q *Idq; tempus.* ſ. quadriennium.

r *Experti.* ob hoc quod adierunt hereditatem non bonam.

s *Iudicio.* actione vtili negotiorum geſtorum.

t *Secundum formam.* quę eſt vt de geſtis & gerendis teneantur vtili actione negotiorum geſtorum, vt §. de neg. geſt. l. tutori. & in cod. titu. l. curatoris. Sic ergo ſecundum P. pupillus qui cum tutore adijt, abſtinet ſine reſtitutione, pubes non poteſt ſine reſtitutione. Sed tu dic quòd vterque per reſtitutionem, vt diximus. ff. de mino. ait prætor. §. non ſolum. & facit ad hāc l. infra ſi mi. ſe ab here. abſti. per totum.

Minoribus. } Casvs. Cum minor tutore vel cura. præſente extra iudicium vel in iudicio circumſcriptus ſit, in integ. reſtit. auxilium poteſt implorare. etiam ſi tutor vel curator pupilli vel adulti emerit vel vendiderit, vel aliàs in rebus eorum contraxerit, & ſe læſos dixerint, non ſolum pupillo contra tutorem dabitur perſonalis actio tutelæ, ſed etiam ad rem ſuam reſtituetur. idem eſt in adulto, vt ei teneatur curator vtili neg. geſt. act. ſimiliter & reſtitutio conceditur.

In iudicio

a *In iudicio.* accipe exempla, vt ff. de mino. l. & ſi ſine. §. pe. & l. minor autem magiſtratus. §. j. & l. minor. xxv. an. adito. & l. etiā ſi. & ff. de confeſ. l. certum. §. pe. & j. ſi aduer. rem iu. per totū. & j. de iud. properandum. in fi. & j. de admi. tu. l. ſi boam.

b *Cucumuenti.* ſui facilitate, vel dolo aduerſarij, hoc tamen fallit in caſibus, vt infrā de admi. tu. l. conſtitutionem. & l. ſanctimus. j. & infrà ad Trebel. l. pe. in princ. Acc.

c Etiam. *Maꝺ geſtiſſe.* dolo vel ſine dolo, culpa tamen, vt ff. de minor. tutor. vrgen tibus. in prin.

d *A tutore.* actione ſcilicet tutelæ.

e *Curatore.* ſ. vtili negotiorum geſtorum.

f *Suum.* id eſt ſibi debitum. ſic ff. ſi cer. pet. l. ſi & me. Et dic ſecundum quoſdam poſſūt, ſcilicet de iure, non de facto: quia nō ſunt ſoluendo. alioquin ſecus, vt ff. de mi. cum mandato. & l. intra. §. vendentibus. & eodē modo ſoluitur aliud contrarium j. de iudi. properandum. in fin. Vel aliter vt j. eo. l. fin. no. Vel die mdubitabiliter hoc locum habere quando intereſt ſua habere rē: vt ff. de mino. ſi ex cauſa. in prin. & quod cum fal. tu. l. pupilli. Item contra ff. de min. l. in cauſæ. ij. in prin. vbi dicitur dari reſtitutionem minori demum deficiēte alio auxilio. Sed dic contra eundem ibi, hic autem contra diuerſos. Vel dic vt ibi, generale eſt quod hic dicitur, ſpeciale ibi. j. de iud. properandum. in fi. ſecundum Ia.

Concor. cū hac l. gl. ſu per verbo reſtituimus in ſ. in. ea. 2. extra de reſtit. in integ.

S *creditor.* } Casvs. Tutori vel curatori minoris fidem eius ſecutus non adulti, pecuniam tuam credidiſti, & ab eo ſtipulatus es eam tibi tradi: an aduerſus adultum detur actio quæritur? & reſpon. quòd non: quia tantùm cū curatore contraxiſti, & opus eſt quòd hoc ſpecialiter exprimatur.

g *Secutus.* ſcilicet ſpecialiter.

h *Nullam.* neque directam neque vtilem: quia dixerat ſe nolle eum minoribus contrahere. aliter ex contractu tutoris in pupillum daretur actio, vt etiam datur pupillo ex contractu tutoris. Item nec fuit hic verſa pecunia in pupilli vtilitatem, aliàs teneretur, licet cum tutore tantùm creditor contraxiſſet, vt j. quod cum eo. l. ei qui. in fin. &. j. quando ex fac. tu. ſi in rem. & ff. quod fal. tu auct. l. pen. §. 1. quæ ſunt contra. Et dicas hic diſtinctionem ſi vis, quam habes ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. j.

Tutoris cō tractus quando obligat.

i *Ei.* ſ. creditori.

k *Vos.* pupillos.

l *Manifeſtum eſt.* ergo non indiget reſtitutione, vt ff. e. l. in causæ. ij. in prin.

Etiam. } Casvs. Si curator minoris res eius diſtraxit, vel aliàs contraxit, puta permutando, dabitur minori electio vel agere contra tutorem ad conſequendum id in quo per eū dammificatus eſt, vel petere rebus ſuis reſtitui: neque altera electa, præiudicabitur ſibi altera, quo minus ad eū regreſſum habeat, vel habere poſſit.

m *Diſtrahentibus.* i. vendentibus res pupilli vel adulti.

n *Contrahentibus.* id eſt permutantibus.

Codex.

o *Sequi.* ſcilicet bona eorum propter damna ſua.

p *Generando.* cōtra j. de cōd. l. ſi in prin. ſed ibi loquitur quādo contra eundem eligit: hic autem contra diuerſos. Item contra. ff. de mino. in cauſæ. ij. in prin. vbi non datur extraordinaria, donec habet locum ordinaria. ſed hic quando tutor vel curator diſtraxit: ibi quando ipſe minor, vt facilius contra factum tutoris vel, curatoris veniat, rquàm contra ſuum. ſic ergo quando minor diſtraxit, nō reſtituitur ad rem, cū habeat actionē cōtra tutorē, vel curatorē niſi magis interſit ſua habere rē quā actionē: vt ff. de mino. in cauſę. j. §. fi. &. l. ſeq. Sed B. nō admiſit ſuperiorē diſtinctionē. & lex ſilla, in cauſæ, loquitur ſecundum eūquādo cōtra eundē: hic quando contra diuerſos. ſic ergo datur electio. & hoc placet. Tertij dicunt quando ipſo iure eſt munitus, ceſſat reſtitutio: ſed quando iure actionis, datur nihilominus reſtitutio. Quarti dicunt quòd hic non erat ſoluendo tutor: & tunc eligit. arg. ff. de mino. l. cū mandato. Itē cōtra j. de iud. properandū. in fi. vbi primo dicit agendū cōtra tutorem. Sol. ſpeciale in iudiciis propter auctoritatem iudicantis. Vel ibi in inſtantia fuit læſus, vt de actio eſt ei ſalua, & firmior quā prius. ſi autē quia teſtes vel inſtrumēta nō produxit: quia cauſa non eſt ei ſalua, ſed eſt amiſſurus, reſtituitur etiā non conuento tutore. Vel hæc ſecūdum illā: quia hic nō erat ſoluēdo. Quid autē ſi nō appellauerit? Dic vt j. tit. ij. l. in rē. Itē quādo per procuratorē deciptur, quare nō habet hanc electionē, vt ff. de mi. l. cū mādato. §. ſi autē? Reſpo. plus tribuitur ex neceſſitate gerenti tutori, vt hic, quā ſponte geréti: vt ibi. Additio. Quando auxilium extraordinarium concurrat cum ordinario: vide pulere per Barto. in l. prouincial. §. ſi vero in loco communi. ff. de no. ope. nun.

R eſtitutio in integrū an detur minori habentes aliud auxilium.

**al. deeſt vel. aliàs contrahentibus.*

†al. proſequi.

**al. Phabio. aliàs Amphibio.*

**geſſerit.*

** ac commodaſſis.*

**al. in quibuſdā ſi. imploraſſe.*

SI IN COMMVNI EADEMQVE CAVSA, &c.

quia de negotiis minorum tantum geſtis dixit, nunc de illis quæ cum aliis habent communia.

Nec ſi maior. } Casvs. Fundum mihi & ſorori communem poſſedit Titius, quem ego & ſoror mea petiuimus: ſoror me non mandante, neque ratum habente, vel forte lite conteſt. ab vtroque, me tamen poſtea abſente, tranſegit, an mihi præiudicauerit quo ad portionem meam? Reſ. quòd non: vt ſi maior eſſet, quòd non ſoluer, ſi minor repetet. Si autem maior xxv. an. eam ratam habui, & ipſa ad portionem ſuam beneficio ætatis reſtituta fuit, an mihi hoc proſit quo magis portionem recuperare poſſim, quæritur? & reſp. quòd non.

q *Maior.* medū quòd ipſe erat minor, vt infra dicitur in fin. l.

r *Potuit.* vt ff. de pact. l. ſi vnus. §. & in ſumma. & ſupra de tranſact. l. tranſactionis.

s *Nam ſi cognitis.* ſcilicet à vobis fratribus.

t *Geſſit.* etiam non nomine fratrum, ſed tantum ſuo, vt infra de rei vindi. l. mater.

u *Aetatis.* ſcilicet veſtræ.

x *Patrocinari.* quia eſt perſonale beneficium, vt ff. de except. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exceptiones ij.§.rei.ff.de admini.tu. ex pluribus. Item hoc si res erat diuidua, puta transactum erat super rei vindi. impetrauit hic restitutionē vt possit vindicare pro parte dimidia quæ ei competebat. Si autem esset indiuidua: puta seruitus forte: nam omnis seruitus est indiuidua præter vsumfructum, vt.ff. ad leg. Falcidiam. l.j.§. si vsusfructus. contra esset, vt ff. quemad. ser. amit. l. si communē. in princi. & j. si vnus ex plu. ap. l.j.& ij.ff. si seruiu. vin. l. loci corpus. §. si fundū. & arg.§. de diuisione. & arg.§. de diuisione. & arg.ff. de reiscrip. l.j.& argu.ff. de ap. l. si quis separatim. §.fin. Item not. quòd quidam signant cōtrarium huic l. quod est. ff. de mino. l. iij.§. scio. quasi hic facta fuit trāsactio omnibus istis existentibus minorib. à sorore. Sed certè non exigo hos fratres fuisse minores transactionis tēpore: licet & hoc posito adhuc lex illa nō obstaret: vt in solutione cōtrariorum ibi diximus. Accurſius.

Seruitus cuilibet est indiuidua, excepto vsufructu.

hæc posterior adiectio deest omnib. manuſ. & in sequentibus post hac titulis & elegantius subauditur.

SI ADVERSVS *rem iudicatam, &c.*

De persona dictum, est: nūc vero de negotio.

†*Iuliæ.*

MInus.} Casvs. Tutor obligatus pupillo in x. pro vna re male administrata, & à pupillo facto adulto in x. conuentus. in v. condemnatus est, in aliis. v. absolutus. minor à sententia non appellauit, sed stetit vsque ad xxviij. an. petit nunc restitui, an sit audiēdus, quæritur? Distinguitur. aut post legitimam ætatem fuit sententiatum aut non. si post, restituendus non est: si ante, sic, cum sit intra an. vtilem olim, hodie intra quadriennium restitutio peti potest de his quæ in minori ætate gesta sunt.

a *Minus.* pone hic casum quòd generalis fuit petitio, & generalis absolutio: & sic est contra, vt supra de transact. l. sub prætextu specierum. Vel pone quòd generalis vel specialis fuit petitio: sed sententia specialis. Ex vna specie ad decem egit, & in quinque fuit condemnatus, & in quinque absolutus. Quid autē si de aliis tacuit? Resp. iure cōmuni agit, vt ff. de neg. gest. l. si autem. §. fi. & de compen. l. quod in diem. §. j. nec præiudicat sententia, vt ff. de excep. doli. l. apud. §. item quæritur. Sed quidam dicunt tacite in residuo absolutum per l. istam, vt infra de app. ampliorem. in fi. & infra depo. l. iiij. quod non placet. sed expone eam vt ibi dixi. Item nec dicitur nulla in eo quod expressit, sed aliqua secundum H. licet quidam vt Azo hoc dixerunt. per. l. ff. fami. erciscun. l. in hoc. Item pro hoc quòd super toto debeat iudicare condemnando vel absoluendo, habes. ff. de rece. arb. l. qualem. §. dicere.

b *Conſecuta.* puta quinque.

c *De superfluo.* ex aliis scilicet, quinque.

d *Actionem.* scilicet tutelæ efficacem, petita prius in integrum restitutione.

e *Iudicii.* scilicet totius. nā si tempore ferendæ sententiæ maior erat, ita demum restituitur, si dolo aduersarij hæc dilatio est facta, vt ff. de mino. l. iij.§.j. etiam si altero die post impletā ætatē est lata sententia. Sed certè immo videtur restitui tunc: nam ille cuius res post absentiam vsucapta est, modico tēpore restituitur secundum omnes, vt ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. sed quod simpliciter. Sed potest esse ratio, quia hic potest appellare. Additio. Aliam rationem diuersitatis assignat Bart. hic dicens, Modicum tempus ex quo quis reuersus est, computari non potest ablenti, donec sarcinulas composuerit, & adnocatum quæsierit. quæ ratio cessat in modico tēpore ex quo superuenit ætas. Accurſius.

f *Largitur.* quia cessat intra vtilem annum. hodie quadriennium.

g *Ætatem.* scilicet xxv. annis.

h *Prolata.* non sorde tutoris, vt ff. eo. l. iij.§.j.

i *Eysdem speciebus.* maximè de eisdem nō potestis, nam nec de aliis, ne sit contra supra de transact. l. sub prætextu specierum. vel aliud in transactione dic quā iudicio, propter plures actiones & species quas transactio admittit. Vel in vtraque idē. sed ibi generaliter agitur & transigitur, hic specialiter iudicatum fuit. & facit j. de iudi. l. ij. & supra de transact. l. age cum Geminiano. & l. si de certa. & ff. de trāsact. l. qui cum tutorib. in princip.

Seruitus cuilibet est indiuidua, excepto vsufructu.

hæc posterior adiectio deest omnib. manuſ. & in sequentibus post hac titulis & elegantius subauditur.

†*Iuliæ.*

TITVLVS XXVII.

SI ADVERSVS REM IVdicatam restitutio postuletur.}*

Contra sententiam pro parte condemnatoriam, & pro parte absolutoriam potest minor pro parte, scilicet quatenus est læsus, restitui. sed si sententia incidit in tempus maioris ætatis, restitutio cessat. h.d. & est not. lex. Bald. Vel sic: Aduersus sententiam latā contra minorem super actione tutelæ, datur restitutio: non si sit lata contra maiorem. h.d. Salyc.

I. Imp. Alexander. A. Viliis.†

MInus a ex tutelæ iudicio consecuti, b de superfluo c habere actionē d ita potestis, si tempore iudicij e minores annis fuistis, & tunc beneficium ætatis vobis largitur. f

Cæterum si post legitimam ætatem g sententia prolata h est: iterato eandem actionem de eisdem speciebus i inferre non potestis. PP. V. Kalend. Feb. Pompeiano & Peligno Conss.

Minor. xxv. annis potest restitui contra sententiam latam pro patre, super patria potestate. Bald. & Salycetus.

II Imp. Gordianvs. A. Serenæ.

SI cum pater k tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem l à se factam valere diceret, proconsul super causa cognoscens, te eius potestati subiectum pronunciauerit: m cum aduersus eam sententiam n in integrum restitui postules: o is qui prouinciam regit, p in impertiēda cognitione suas partes secundū leges exhibebit. q PP. XV. Kalend. Decemb. Pio & Pontiano Conss.

Aduersus sententiam vicarij vel delegati principis, solus princeps cognoscit & restituit. Bal. & Saly.

III. Imp. Philippvs. A. & Philippvs Cæs. Aelianæ.

ADuersus sententiā eius qui tunc vice r principis iudicauit, in integrum restitutionis auxilium apud prætorē seu præsidem prouinciæ clarissimum virum flagitare nequaquam poteris. s

Nam aduersus eius sentētiā, c qui vice principis cognouit, cat emancipationem non valere.

l *Emancipationem.* quam factam esse ille filius dicebat in forma replicationis.

m *Pronunciauerit.* sed malè secundum quosdam. & sic non est contra. ff. de adop. l. post mortem. Vel ibi duo faciunt contra patrem: factum suum, & longum tempus: hic vnum tantū arg. infra de fund. pa. l. fin. lib. xj. & infra de testa. l. sanctimus.

n *Sententiam.* in qua fuisti subiectus potestati patris.

o *Postules.* tu filius.

p *Qui prouinciam regit.* videtur ergo quòd minor magistratus, puta præses, possit in integrum restituere contra sententiam maioris, puta proconsulis, qui est spectabilis: iste clarissimus: vt infra l. proxi. & §. de episco. & cleri. l. raptores. quod esse nō potest: vt ff. de minoribus. l. in causæ. ij.§. fin. & l. præfecti. & l. minor autem magistratus. & sic in appellatione: vt in auth. de appell. & intra quæ tempora. §. fin. coll. iiij. Sed die præsidis nomen generale esse: vt ff. de offic. præs. l. j. Vel hic non facit mentionem præsidis: sed loquitur de eo procōsule qui regit prouinciam. vel litera ista non dicit quòd restituat, sed quòd sit impertienda cognitio. Accurſius.

q *Exhibebit.* denegando restitutionem. & sic non est contra infra qui & aduer. quos. l. fin. vbi dicit non dari restitutionem contra patrem. Vel dic hanc per illam corrigi: quod in idem recidit, Vel cognoscet, sed super hoc non pronunciabit: vt argum. ff. de offic. procon. l. solent. Vel die speciale cum de statu agitur, vt dictur. alias secus. hoc placet. Vel restituitur contra sententiam, non contra patrem. arg. infra si aduer. dona. l. fi. quod non placet. & facit ad l. j. de pa. pot. l. si filium. & de peti. here. l. si putas.

r *Qui tunc vice.* puta quia vicarius erat, de quo loquitur supra de offi. eius qui vi. al. l. j. Vel quia erat delegatus: vt ff. de mino. l. minor autem. §. penul.

s *Potens,* vi infra vbi & apud quem. l. j.

t *Solus.* aliud videtur in appellatione, vt in authen. de ap. & intra quæ tempora. §. fi. col. iiij. & hoc ideo, quia & ipse princeps vide tur cognoscere, cum quis cognoscit vice eius. vnde sicut ipse posset tunc in integrum restituere, ita nunc, vt ff. de mino. l. minor autem magistratus. §. pe. sed quidam dicunt hodie immutatum. vt j. vbi & apud quem. l. fi.

Additio. Dicit hic Bart. si restitutio petitur aduersus interlocutoriam aliquā, tunc ipsemet delegatus potest restituere, vt d. l. fi. vi vero petitur restitutio aduersus definitiuam, tunc ipsemet delegatus restituere non posset, vt hic: nisi sibi specialiter committeret, vt d. l. fi.

Vbi am.

CVm } minores. } Casvs. Si contra pupillum vel adultū, & indefensos, quia neq; tutor neq; curator interuenit, lata est sententia: nulla est ipso iure: vnde restitutio non est necessaria. si autem defendantur, & contra eos lata est sententia, valet. sed aduersus eam restituuntur, idem est si per procuratorem defendantur.

b *Indefensos.* ab alio: sed vobiscum fuit lis contestata.

c *Nullum.* quia nō interuenit curator vel tutor, vt ff. de re iudi. acta. §. fi. & l. contra pupillum, & infra qui leg. per. l. j. & in eo nō est necessaria restitutio. vt hic, & ff. de min. l. in causæ. ij. Quid autem in adulto non habēte curatorem? videtur quòd valeat sententia: quia sibi sua defensio committi videtur, vt ff. quib. ex cau. in poss. eatur. l. hæc autem. §. fi. Sed die contra secundū omnes: licet nulla lex hoc dicat: nam & hæc & aliæ loquūtur, cum habeat tutorem vel curatorē, & non interuenit, &c. & est in iudicijs speciale: secus in contractibus, vt §. de in integ. restitu. l. fi. curatorem. & secus in hereditate, vt ff. de acqui. here. l. necessarie. Item & in iudiciis, excipio sententiam de mittendo in possessionem, quæ datur contra pupillum, vt ff. quib. ex cau. in poss. ea. l. apud Iulianum. §. fi. & l. seq. in adulto tamē hoc est plus in iudicijs, quòd patitur venditionem. vt ff. de bo. auct. iudi. poss. l. si minor. Item quid si tutor vel curator in exordio fuit: sed post cessauit per iudicem destitit: & condemnatur minor? Videtur quòd non valeat: quia si medio tempore desierit esse tutor vel curator, non valet sententia, vt infra quomo. & quando iudex. l. si præses. & ad hoc infra de adul. l. quāuis. j. Sed quid si in principio non fuit: postea autem citatus affuit: nunquid valet sententia? Respon. vt infra qui leg. per. l. momē tanea. Sed die contra, quia hic non defierat, sicut à contrario sensu eiusdem. l. probatur. idemque dico & si non fuit tutor citatus: quia iam confessus erat & causa cognita, sed minor cum tutore agit, vt argu. ff. de bo. auct. iudi. poss. l. si minor. Accurſius.

Sententia lata cōtra minorē adultū non habētem cōtratorē, an valeat. Nisi in possessionē.

d *Præiudicium.* per sentētiam in qua succubuistis.

e *Statutum.* contra vos. pro vobis autem valet etiam sine ea: vt §. de procur. l. non eo.

f *Necessarium.* & habebitis probata læsione. Sed contra. ff. eo. l. eum qui. Sol. ibi non restituitur qui sponte se obtulit defensioni minoris. nec minor: quia non tenetur. hic tenetur, & sic restituitur.

g *Legitimè.* scilicet à minore cum auctoritate tutoris vel curatoris, vt supra de procur. l. neque. & hanc. l. habent quidam pro vltima huius tituli, & alij pro penul.

INrem.} Casvs. Si in causa pupilli vel adulti contra tutores vel curatores lata fuerat sententia: an aduersus illam pupillis vel adultis debetur in integ. resti. licet in persona eorū lata fuerat, quæritur? & respon. quòd sic, perinde ac si cōtra eos aliquid fuerat statutum. ratio est, quia in res eorum mandatur sententia executioni, vt ff. de re iudic. l. si se. §. j.

h *Pupilli.* secus si non in rem eorum.

i *Contra tutores.* qui etiam iudicio affuerunt, vt j. de seo. & interloc. l. j. & j. in quib. cau. in integ. resti. nō est necess. l. si tutor.

k *Aduersus eos.* scilicet minores præsentes.

l *Confitat.* mandatur enim sententia executioni in res eorū *sententiā* scilicet minorū. Azo. *contra tutores* vel adultorum, vt ff. de *restitutionib.* re iudi. ii se. in prin. & *tores* lata, §. j. vnde secus quando *contra* quos aliquis se obtulit eorū *mādabatur* defensioni: cum tunc *executioni.* fiat executio in offerē tem. vt ff. de mi. l. cum qui. & de procu. l. Plautius. Restituitur hic ergo ad totam causam, vt ff. de in inte. restiti. l. fi. Vel ad appellationē, vt ff. de mi. l. ait prætor, §. penul. An autem hodie tempora appellationis currant contra minorem? Quidam dicunt quòd non, vt j. in quib. cau. in integ. restitu. non est necel. l. fi. Vnde dicunt hodie nō dandam restitutionem contra sententiam, cū iure communi possit appellari: sicque habes hunc titulum correctum: sed certe etsi nō currerent tempora appellationis, tamen plus est restitui ad totā causam, quàm ad appellationem, vt infra si sæpius in integ. restitu. post. l. j. Vnde etiam si appellauit curator pro adulto, tamen adultus potest restitui, vt ff. de admini. tu. l. si minoris. Sed tu dic quòd huiusmodi tempora iudicialia curruut hodie pro

†*Idē in eō quimem Cōpul sus ad hoc, & immodi tempora iudiciarū, vt per glo. super verbo. restituendū. in l. ad audiētiā. extra de his quæ vi me. cau. fiunt. & ea vbi papa dā cōsē non vetle mam permittit de pœna.*

SI ADVERSVS VENDITIONEM, *&c.*

Si minor.} Casvs. Minor xxv. an. cum decreto prædium tibi vendidit: promisit quòd non veniret contra venditionē: præ. co. ita. & hoc iuramento firmauit. petit restitui. an sit restituendus, quæritur? & respon. quòd non.

m *Emptori.* secus si alij iurasset, vel etiam coram testibus septē & tabellione, te venturum contra illam venditionem quam facturus es: vt statim dices in authen. hic posita. Item die emptori cum decreto, & sic tenuit contractus ipso iure. vnde non facit rem prohibitam, quare non potest venire contra, nisi per restitutionem, vt infra de præd. mi. l. siquidem. sed prætor non vult eum restituere, vt hic. si autem sine decreto vendidit: ipso iure nullus est contractus, quia fecit rem prohibitā de iure. sicque potest suo iure vindicare minor, & sacramētum super hoc exactum nullum est, & sic loquitur lex contraria §. de legi. & constit. l. non dubium. in fi. & ff. de pac. iurisgentium. §. & generaliter. & hoc est quod dicit Bul. per elegantia verba, præstito sacramento accedente decreto, officio non vtere: nō accedente decreto, tuo iure vtere, id est, rei vindicatione. nam prætor suum non tuum tibi denegat auxilium. Sed M. dixit. l. istam loqui etiam sine decreto facta venditione: quia hæc lex non distinguit: ergo nec nos: vt ff. de Pub. in rē ac. l. de precio. & d. l. non dubium. intelligebat in perpetuo prohibitis, vt non accipere matrem in vxorem. Ac prohibitio ista quòd minor non vendat prædia, in multis casibus fallit: vt infra de præd. mi. l. ob æs. sed quæstio est decisa hodie per auth. sacramenta, &c. quam lege hic, per quam probatur intellectus. M. si modo sit pubes.

n *Cautsti.* id est per stipulationem promisisti.

o *Corporaliter.* vt in auth. iusiurandum quod præ. *in prin.* colla. ij. secus si verbotenus. vt j. si mi. se ma. dixe. l. si alterius.

p *Perfidie.* id est, contra fidem pacti.

q *Periurij.* contra sacramentum, sed contrā. de transact. l. si

Universidad de Deusto
Biblioteca

Transactio ex falsis. vbi venitur contra transactionē etiam iuratā: sed ibi A iurata non posse infringi.

fuit dolus ex altera parte, hic non. vel ibi fuit transactio cōtra legem, hic venditio non tamen fuit cum decreto secundum Bal. Vel die secundum M. religio sacramenti facile repellit aliquē à priuilegio quod haberet in contractu licite inito si non iurasset. Idem hodie in illicito per auth. hic positam, & ʒ. si minor secuta. dixe. l. si alterius. sed à iure cōmuni quod quis haberet vt rescinderet pactum si non iurasset, non repellitur licet iurauerit: vt ibi. & supra de leg. & constit. l. non dubium. Nā & aliàs sola confessio repellit nisi erem a priuilegio Velleiani, vt infra ad Velleia. l. antiquæ. sed non repellitur à iure communi, vt multis probatur argumētis, vt infra de probat. l. cum precibus. & de do. cau. l. fin. & infra de non nume. pecu. l. in contractibus. iura enim communia præferuntur priuilegiis. facilius enim tolluntur priuilegia, quam iura communia, vt hic & in authent. de non alie. §. quia vero verisimile. colla. ij. vnde & difficilius expugnantur.

Velleiano perdit miser per solam confessionem.

Contractus puberum iuramento firmati nequeunt infirmari: nisi vi vel iustus metus intercesserit, vel nisi sit iuratum de non exponenda querela maleficiorum. Bal. Vel sic. Contractus puberum iuramento spontaneo firmati, nequeunt retractari: secus si iuramentum per vim sit extortum. Salyc.

Nona constitutio Friderici.

SAcramenta puberū [a] sponte facta super [b] contractibus [c] rerum suarum non retractandis, inuiolabiliter custodiantur. [d] Per vim autem vel per iustum metum extorta [e] etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissorum faciat) nullius esse momenti iubemus.

Minor lesus sui facilitate, vel per tutoris insidias, restituitur in integrum. Bald.

II. Impp. CONSTANTINVS. {CONSTANTIVS, & CONSTANS. A. ad populum.

IN integrū [f] restitutione minorib. aduersus cōmetitias [g] venditiones, [h] & aduersus tutorum seu curatorū insidias, [h] sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Id. Aug. Sirmij, Constantio. II. & Constanti. CC. Conss.

TITVLVS XXIX.

SI ADVERSVS VENditionem pignorum.

Si res minoris est vendita iure creditoris, minor non restituitur nisi propter enorme damnum. Bal. & Sal.

I. Imp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. & cc. Sabinæ & aliis.

ETiam aduersus [i] venditiones pignorum quæ à creditoribus [k] fiūt, minoribus subueniri, [l] (si tamen magno detrimento [m] afficiantur) iá pridem placuit. Si igitur [n] pignori captis [o] prædiis, ac distractis, enorme damnum ex huiusmodi venditione passos vos ostenderitis: præsertim? quidam per l. istam quòd non potest. contra ff. de ver. sig. l. verba contrahentium. & ff. de leg. j. l. nemo. vbi dicitur, nemo potest facere quin leges locum habeant, &c. pacto non potest. infra de inof. testa. l. si quando. ADDITIO. De hac quæstione vide gloss. in c. vltima voluntas. xiij. q. ij. & Io. An. in cap. quod semel. de reg. iur. lib. vj. in mercurialibus. & Bar. in l. si quis. in princ. ff. de lega. iij. qui dicit quòd posit non obstante iuramento contrauenire citra etiam metum periurij: quod est notabile.

Pignore minoris vt dicto, an sit ei tribuenda restitutio.

Contractibus etiam si ipso iure non valeant, vt quia nō fuit decretum. in eis enim maximè iuramentum firmat pactum, aliàs nil adiceret hæc cōstitutio veteri, vt ff. de lega. j. l. si quando. in prin. & ad mu. l. j. & infra de thesau. l. j. lib. x. Item dicunt quidam quòd tantum loquitur hæc auth. in contractibus vbi hinc inde nascitur obligatio, vt ff. de verb. sig. l. Labeo. Nos cōtra. nam in donatione & stipulatione locum habet, cū hæ appellantur quandoque contractus, vt supra quod met. cau. l. si donationis. in princ. & infra de præscrip. xxx. an. l. si quis emptionis. in princ. Item quid si generaliter iuret coram aliquibus quòd non veniret contra illum contractum quem sit facturus? Respond. non valet: quia res inter alios acta &c. vt ff. de pac. l. si vnus. pacta quæ. in fin. aliàs est. §. ante omnia. & infra ad Vel. iubemus. & infra res inter alios actas & ff. si fer. vin. l. loci. §. si fundus. & l. si de communi. & de euic. l. si rem quæ apud. §. j. & ad l. Iul. de adul. l. denunciasse. §. quæritur. Item alia ratione: quia generalis renunciatio non valet, vt ff. si quis cau. l. fed & si quis. §. quæsitum. Sed & posset allegari in contrarium quod dicitur in quæstione illa de omni casu fortuito recipiendo, quam no. in d. §. quæsitum. Item quia fuit super contractibus, vt hic. vnde non auditur, &c. vt ff. de legib. xij. l. non aliter. & de exerci. l. j. §. in re igitur. Item quia subest ratio legis. C. vt scilicet non sit actor persidiæ, &c. Item quid in iudicio? Respond. idem, argum. ff. de pecu. l. licet in princ. & C. de tempo. ap. l. fin. in fin. Sed arg. contra, ff. de ver. oblig. l. interstipulantem. §. si Stichum. ibi, nam stipulatio, &c. & infra. de arbit. authen. decernimus. ADDITIO. Die quòd licet iudicium reddatur in inuitum, tamen iuramentum non exigitur ab inuito, merito habet locum hæc authent. secundum Bar. hic.

Inclusa de sunt in ma nu. & Cod. Th. eclè. tC. T. 2. 36. 1.

Respond. re non tradita actio ex eo contractu, quasi sic, id est, cum sacramento non sit inhibita alienatio, vt arg. ff. fa. ercisc. inter coheredes. §. j. & de leg. iij. l. cum quis. §. nuptura. Si autē re tradita cadit à possessione, emptor agit Publiciana contra quemlibet etiam minorem si ad eum redeat possessio secundum quosdam, quasi non fit translatum dominium lege prohibente, cum iuramentum personam afficiat, non, rem. Sed magis puto [c] dominium translatum, & ei rei vindicationem dari: nō autē actione ex eo cōtractu [d] aget, amodo semel re tradita. ar. l. ff. de ver. ob li. inter stipulantem. in prin. & de act. emp. l. si quis alienā. & de cōtra. emp. l. si cū fundū. Ité si vltra dimidiam iusti pretij est deceptus qui iurauit, an venier contrà Dic vt dixi. ʒ. de rescin. ven. l. ij.

Vide in addit. fol. 360. n. f.

Vide Vil. Carlen. Cassill. tractat. de dam nis dato minor. fact. minuis.

Heres vti debet iure defuncti.

ETiam ʒ CAsvs. Pater familias pro mutuo quod accepit, pignori obligauit: moritur pater familias minore filio instituit heredē. creditor vel ex pacto vel ex lege pignus vendidit: vult minor restitui cōtra venditionem pignoris: an possit quæritur? & resp. quòd si enorme damnū passus est, & fit intra annos intra quos datur in integ. restit. restituendus est. vel potest hæc lex loqui in ipso minore tantum: & in pignore prætorio seu iudiciali, vt dixerat à sequenti. Et sic no. ex ista. l. secundum Bal. quòd qui damnum allegat, probare debet.

Pignoris vtrum minor vt dicto, an sit ei tribuenda restitutio.

Vide in addit. fol. 360. n. f.

Vide Vil. Carlen. Cassill. tractat. de dam nis dato minor. fact. minuis.

REm quam ʒ CAsvs. Pater minoris rem obligauit hoc pacto, vt liceret creditori distrahere rē, pecunia non soluta die, si creditor ex pacto distrahat, an minor ad illud possit restitui? respon. quòd nō. & hoc in prima. Idem est & si extraneo succesisit. & hoc in secunda. Si autē creditor in venditione mala fide versatus fuerit, vt quia vendidit rē pro x. cum valeret xx. aget contra creditorē actione pignorat. contra tut. vel curato. vtili neg. gesto.

a Distraxit. forte patre viuente. & ita nullam recipit dubitationem lex ista secundū quosdam, sed nō placet. quia in fi. l. reprobatur. nam imputat tutorib. die ergo eo mortuo.

b Non habet. vt infra de restit. mil. j. quæ à patre. & de re. ali. l. mancipia. Hoc tamen fallit in duobus casibus secundum Bul. scilicet, propter enorme damnum vel fraudis consilium cum emptore participatum. vt ʒ. l. proxi. & infra de præ. mi. l. ij. & ff. de distract. pig. l. si creditor. §. illud. in quibus etiam ad rem restituitur. sed maior tantum contra creditorē aget, vt ʒ. si vend. pig. aga. per totum.

c Versatus est. non tamen participauit emptor fraudem: nec fuit enorme damnum. aliàs restituitur etiam ad rē. Et circa hoc distingue. quia si cœperit conuētionale pignus à minore, restituitur pro medio damno, licet non pro minimo, vt in aliis suis contractibus, vt ʒ. de præd. mi. l. j. & ff. de in integrū resti. l. scio. Si prætorium vel iudiciale quod potest intipere à minore. vt ff. de reb. eod. l. iij. §. id. tunc pro enormi damno restituitur, vt ff. de mino. l. si ex causa. in prin. & l. pe. vel fraudis consilio, vt eod. tit. l. & fi fine. §. idem faciūt. Sin autem à prædecessore: triplex est opinio. Prima Bul. quòd restituitur pro enormi damno, vt ʒ. proxi. vel fraudis consilio, vt infra de præ. mi. l. ij. non alter, vt hic. Fraudem intellige cum emptore participatam, aliàs non dat restitutionem: sed cōtra venditore agit iure communi, vt hic. l. bene probatur. Secunda Io. quod exigatur vtrunq; scilicet grande damnum, & fraudis consilium, & pro eo est, quod heres debet omnino vti iure defuncti, vt ff. eo. l. Aemilius. & quib. ex cau. in post. ea. l. apud. Sed est argu. contra ff. de verb. obli. l. cum filius familiās. §. in hac. Sed ibi tot sunt stipulationes, quot sunt facta, vt in eo. tit. l. sic stipulatus. quæ non possunt intelligi in pupillum ex suo facto committi. hic autē vna est conuentio, ex qua defunctus & heres eius tenetur, & præiudicium patitur. Tertij dicūt primo casu cum cœpit à minore exigi enorme damnum, per l. j. huius titu. Sed in secundo quando à prædecessore, etiam pro modico, si modo fraus interuenerit. Potes dicere secundum Azo. quòd nullo modo restituatur contra emptorem quando cœpit a prædecessore, per l. ff. e. l. Aemilius. & secundum eum cœpit pignus à prædecessore. ADDITIO. Quando pignus cœpit à prædecessore, sic distingue secundum Bar. hic, aut venditio fit ex pacto habito cum defuncto: tunc minor non restituitur. ita loquitur hæc l. & l. Aemilius. ff. de mino. & l. apud Iulianum. §. j. ff. quib. ex cau. in pos. ea. Aut aliquid gestum est cum minore: vt quia interpellauit eum, & ex mora eius sum consecutus poreſtatem vendendi à lege, &c. tunc ipse posset impetrare restitut. in integ. vt l. cum filius fam. §. in hac. ff. de verb. oblig. hanc distinctionem tangit gloss. in l. cum militaribus. infra de resti. militum.

d Magis. pignoratitia actione, vt ʒ. si ven. pig. aga. per totum. & dic magis, quàm emptorem ad rem.

e Curatores. vtili actione nego. gest.

SI ADVERSVS DONATIONEM, &c.

Scilicet per quæ restituto à minore.

SI quæ res [f] ante nuptias [g] cōgruenti moderatione [h] à minore annis vigintiquinq; marito [i] sponsalium tempore, etiā curatore [k] præsente tibi donatæ sunt: obtentu ætatis nō reuocabuntur. [l] S. III. Non. Nouem. Dioclet. iano & Aristobolo Cons.

Pater non potest alienare res donatas filiis emancipatis: nec obest filio minoris consensus in re quæ sine decreto alienari non potest. Bald.

II. Idem AA. & cc. Medeæ. *

SI in te ac fratrē tuū emancipatos [m] pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem eius, [n] nihil vobis [o] abstulit: nec si frater tuus sibi quæsiti prædij rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit [p] propter senatusconsulti [q] auctoritatē, nec auxilium [r] in integrum restitutionis hac in re necessariū est. In aliis vero rebus quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt: [s] si postquam sibi donatæ fuerint, postea alij donanti eandem patri voluntatem in minori ætate cōmodauit, * nec præstituta tēpora restitutionis excesit: hoc auxiliū implorare potest. [s] Dat. VIII. Kalend. Ianuar. AA. Conss.

Sed quæ res. ʒ CAsvs. Si minor in sponsam suam donationem propter nuptias fecit, an restitu. beneficio, eam repetere possit quæritur? & respond. quòd non, secuto matrimonio, si modo data fuerit, & præsente curatore: aliter enim nō valet, vt §. de in integ. rest. l. curatorem.

f Res. mobiles.

g Ante nuptias. hodie appellatur propter nuptias, vt ʒ. de do. ante nu. l. fin. Vel die quòd fuit hic donatio sponsalitia siue simplex ante matrimonium, aliàs non exigeretur insinuatio, cuiuscunque esset quantitatis, vt in auth. vt fratrum filij. §. illud. col. iij.

h Moderatione. quę pro qualitate personarum est attēdenda, sicut dicitur in dote, vt ff. de iure do. l. quæro. & l. siue generalis. & l. cū post. §. gener. & de minor. l. ij. si ex causa. §. in dotis.

i Marito. futuro.

k Curatore. siue ex eo nim nō valet donatio: vt §. de in integ. restit. mi. si curatorem. & infra de iure do. l. mulier. Accurſius.

l Non reuocabuntur. ipso iure, sed restitutione data. Vel speciale est vt contra talem donationem nō restituatur. subest enim iusta causa. i. spes matrimonij. vnde spe durante nō reuocantur, sicut aliàs. ff. de tute. & ra. dist. l. j. §. sed nōnullos. & ff. de ad. tu. l. cum plures. §. fin. Sed videtur in hoc casu renocari, vt ʒ. de præ. mino. l. prædia. quæ est cōtra. Solo. hic de mobilibus dicit, ibi de immobilibus, quę sine decreto alienari nō possunt. Alij dicunt, hic de donatione propter nuptias, ibi de sponsalitia largitate loqui. Alij contra. prima placet. An autem sine decreto in re immobili fieri possit donatio propter nuptias, habes ʒ. de admini. tuto. l. lex quæ. in princ. & si maior factus aliena. &c. l. fi. §. fi.

Si inter. ʒ CAsvs. In te & fratrē & tuū emancipatos pater donationē prædij fecit. si portionē illius in aliū transferat, nō præiudicat vobis. si autē frater tuus patri donanti cōcesit dominiū: ab eo discedere nō potuit propter auctoritatē cuiusdam senatusconsuli, quod nō habemus: neq; restitutione opus est. Si autē vobis talē rem dedit, quæ sine decreto alienari possit, & eam postea alienauit. restitutionis auxilium vobis impartietur.

m Emancipatos. secus si in potestate: quia tunc non valeret: vt ʒ. de inofti. dona. l. ij.

n Eius. scilicet donationis.

o Nihil vobis. vt ʒ. de præd. mi. l. cum emancipatis. & ʒ. de cri. stel. l. ij.

p Potuit. vt ʒ. de præ. mi. l. si ad resoluendam. & de his qui à nō do. ma. l. si patri, nisi factus maior habeat ratum. vt ʒ. si maior factus. l. fi.

q Senatusconsulti. cuius nomen nō habemus, sed verba sunt orationis in senatu recitata, quæ prohibent alienationem rerum minorū sine decreto, vt ff. de re. eo. l. j. & ʒ. de præ. mi. l. prædia.

r Possunt. quales sunt res mobiles omnes tēpore huius legis: sed hodie idem in illis quod in immobilibus, exceptis his quæ non possunt seruari, vt ʒ. de admin. tut. l. lex quæ.

s Potest. Sed non videtur danda contra patrem: vt infra qui &

Universidad de Deusto
Biblioteca

aduersus.quos.l.ſi. quæ eſt contra. Sol. petit reſtitui: ſed nō datur ſecundum ſr. quod non placet. Tu dic quòd datur contra emptorem ſi non habet regreſſum de euictione. vt hic: nō contra patrem. vt ibi. Alij quòd per obliquum reſtituitur, & ſic de euictione tenetur, vt hic. non autem directo: vt ibi.

SI ADVERSVS libertatem, &c.

SI poſt.] CASVS. Pater fecit teſtamentum, & minorem inſtituit: rogauit heredem de manumittendo ſeruum, ſi daret ei. x. ſeruus libertatem coram iudice petit: & prouocauit iudex ſibi libertatem deberi: & eam nō debere dare. x. vult heres minor reſtitui contra ſententiam: an poſsit quæritur? & dicitur: aut ſeruus manumiſſus eſt aut non: ſi non, reſtituetur. ſi ſic, eam libertatem, licet indebitam, reuocare non poteſt, ſed damnum ſi quod paſſus eſt iudicio nego. geſt. vt à curatore reſarciatur, conſequetur. Not. ex iſta l. quòd aliud eſt pronunciare quem eſſe liberū dum, & aliud pronunciare quē eſſe liberum. Bal. Vinia.

a *Poſt decretum.* id eſt, ſententiam.

b *Qui.* ſcilicet clariſſimus.

c *Deberi.* ſcilicet Secundo.

d *Pronunciauit, & male.* Accurſius.

e *Secundus.* proprium nomen ſerui.

f *Condemnari.* ſcilicet, adſcriptæ in teſtamento. & ſic male pronunciauit: ſed tamē valuit ſententia: quia contra ius litigatoris fuit lata: vt. ff. quæ ſen. ſine app. l. j. §. j. in fi.

g *Admitti.* per in integrum reſtitutionem. Sed certè immo ipſo iure non eſt liber niſi conditione impleta: ſi cut nec redit prædiū ob tributa venditum in bonis domini, niſi ſoluerit tributum, vt ff. de reſcin. ven. l. pe. quæ eſt arg. contra. Eſt & aliud arg. contra. ff. ſi quis omiſ. cauſa. teſt. l. quia autem. §. ſi. Sol in prima erat obligatus dare: hic non, ſi volebat eſſe liber, vt ff. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ſi quis ſub. Vel vt ſoluas vtrūque, die quod hic fuit in ſententia expreſſum ne etiam decem der, vt ff. de compenſa. quod in diem. §. ſi rationem. & de negg eſt. l. ſi autem. §. pe. vnde neceſſaria eſt reſtitutio. Item contra j. e. ſin. & ff. de dolo. l. ſed de dolo. Sol. hic liberandus, ibi liberatus fuit iudicatus. Accurſius.

h *Deſiſti.* maior infante, & tutore auctore & decreto prætoris & peculio non ſequente manumiſſum, vt ff. de manumiſ. vind. l. pupillus.

i *Reuocari.* niſi ex magna cauſa hoc à principe conſequatur: vt ff. de mino. l. niſi.

k *Ob eam cauſam.* id eſt, ob manumiſsionem.

l *Illatum eſt.* pupillo.

m *Tum.* ſed ſi non ſint ſoluendo, de dolo actio vel in factum, inquantū intereſt minoris, detur ad intereſſe in manumiſſum, vt ff. de dolo & eleganter. in princ. & de inoffic. teſta. l. ſi ſub hac, & ff. eo. l. verum. in princ. facit. ff. de admini. & tuto. l. ſi minoris.

ET ſi minor. CASVS. Ad intelligentiam caſus not. quòd minor. xx. ann. manumittere non poteſt niſi ex cauſa probabili allegata & approbata in concilio. Pone ergo, ſi mulier

al. Annia.

revocare.

Solamie.

TITVLVS XXXI.
SI ADVERSVS LIbertatem.

Minor reſtituitur contra ſententiam quæ pronunciatur aliquem liberandum, ſed non contra ſententiam libertatis. h.d. hæc lex not. Baldus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Hamniæ.*

SI poſt decretū prætoris viri clariſsimi, qui b fideicommiſſariā libertatē deberi c pronunciauit, d Secundus (quē cōditioni nō paruiſſe cōquereris) manumiſſus nō eſt: ætas tua litis inſtauratione admittit. e Quòd ſi libertatē (quamuis indebitā) dediſti, h non poſſe eam reuocari i * intelligis: ſed damnum quod ob eam cauſam k illatum l eſt, iudicio negociorum geſtorum à curatoribus tuis m farciendū. PP. II. Kal. Iu. Laterano & Rufino. Conss.

Manumiſſio vindicta, id eſt, cauſa cognita & rectum decreto, ratione minoris ætatis retractari non poteſt. h.d. Bald. Vel ſic: Minor aduerſus libertatem præſitam, licet dolo manumiſsa, non reſtituitur, ſed manumiſſus propter dolum tenetur. Salyc.

II. Imp. GORDIANA. Solanoæ.*

ET ſi minor viginti annis, n vt allegas, cōſtituta ſeruū tuum ab eo circunſcripta o in concilio P manumiſiſti: tamen vindictæ impoſitio, † qua libertas iuſta munitur, nec obtentu q quidem ætatis reſcindi poteſt: indemnitati vero tuæ à manumiſſo ſcilicet farciendæ, ab eo cui r iuriſdictio eſt, quatenus iuris ratio permittit, cōſulī r debet. PP. VI. Id. Mart. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

A minor circunſcripſa à Sticho manumiſit eum, an per beneficium reſtitutionis eam libertatem reuocare poſsit, quæritur? & dicitur quòd nō, quod dicit, neque obtentu, &c. die de quo magis videtur, quàm per act. de dolo. ſed vt damnum quod paſſa eſt eum manumittendo à manumiſſo vt tibi reſarciatur, act. de dolo conſequetur.

n *Viginti annis.* dūmodo exceſſerit infantiā vt ff. de manu. vindi. l. pupillus.

o *Circunſcripta.* promiſit multa, nec ſoluit poſt ea. Accurſius.

p *In conſilio.* id eſt, cauſa probata, quæ ſunt multæ, vt inſti. qui manumitt. non poſ. §. eadem.

q *Nec obtentu.* de quo magis videtur.

r *Conſuli.* actione de dolo vel in factum: vt ſupra. l. proxi. dixi.

QVos retrahi. CASVS. Si minor xx. an. cauſa apud concilium non probata ſeruum ſuum manumiſerit: ipſo iure manumiſſio impediente lege Aelia Sentia non tenet. vnde neque reſtitutione opus eſt. ſi autem cauſa cognita & probata libertas data eſt, per in integ. reſti. revocari nō poteſt. ſi autē culpa vel fraude liberti curatoris ſui manumiſit: damnum quod paſſus eſt ab eo, per iudicem vt relarciatur conſequetur. quòd ſi fraus ei aperta fuerit, grauius procedet contra eum, corporalem ei pœnam infligendo.

s *Ipſo iure.* quia lex Aelia Sentia impedit libertatem: vt inſtitut. qui manu. non poſ. §. eadem.

t *Non poteſt.* ſemel enim cauſa approbata ſiue vera ſiue falſa, libertas præſtita nō tractatur: vt inſti. qui manu. nō poſ. §. ſemel.

u *Liberti.* id eſt, hic manumiſſus dum ſeruus fuit curabat veſtra negotia, & male: nunc tenetur forte actione de dolo. arg. ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. arg. ff. de offi. præſi. l. fin. Vel die quod quidam libertus alius. & curator tuus, prædicta de ſeruo paſſus eſt eum facere, vel forte etiam doloſe minorem ad ea facienda induxit. & pro hoc infra de admini. tut. l. ſi liberti.

x *Dubitaturus.* præſes.

y *Grauiorem.* id eſt, ſi deprehenſum erit quòd ille libertus cōmiſerit dolum.

z *Executorem.* duplici ergo ratione punitur: quia idem eſt libertus & curator.

a *Deprehenditur.* in perſona vel arbitrio iudicis: ſed in rebus non poteſt.

IN iudicio.] CASVS. Si minor aliquem de poſſeſsione libertatis in ſeruitutem reuocare voluerit, dicendo eum eſſe ſeruū ſuum, & pro libertate ſententia data eſt: an aduerſus eam ſi petat reſtitui, audiendus ſit, quæritur? & dicitur quòd non.

b *Pro libertate.* competente, non competitura. & ſic non eſt cōtra ſupra eo. l. j. hæc enim eſt liberalis cauſa, ibi non. nam petitur ibi vt detur libertas. ff. de indic. l. qui ſe. & arg. ff. de mi. l. ex cauſa. in fi. & l. ſeq. & l. verum. §. j. & ij. & ff. de dolo. l. ſi dolo. in fin.

c *Sine appellatione.* poteſt ergo appellari in cauſa liberali. vt & ff. de appell. l. illud.

Quod eſt nullum, non reſcinditur per reſtitutionem in integrum. Item inepte petitur reſtitutio in integrum ſuper eo quod nullum eſt. Item reſarcitio damni, & pœnitio criminis poſſunt procedere ex eadem inſtantia. Bald. Vel ſic: Libertas præſtita à minore cum ſanum probata, non valet ipſo iure, ex verò probata valet, nec reſtituitur, ſed contra manumiſſam vel dolosum curatorem agit. Salyc.

III. Imp. VALERIANVS & GALLIENVS. AA. Mathonæ * & Sabinillæ.

QVos retrahi in ſeruitutē poſtulaſtis, ſi non in conſilio cauſa cognita cū minores annis vigiti fuiſſetis, manumiſiſtis non per in integrum reſtitutionem, ſed ipſo iure s perſequi poteſtis. Quòd ſi pro bata cauſa libertas prętita eſt: reſtitutio in integrum contra libertatem locum habere non poteſt. t Si tamen in ea re, culpa ſeu fraude liberti, u eiuſdēque curatoris, ratio veſtra læſa ſit: farciri damnū ab eo qui hoc intulit, præſes prouinciæ curabit: non dubitaturus x etiā grauiorem y executionem z adhibere, ſi quid tam aperta fraude commiſſum eſt, vt puniendum in liberto crimen deprehendatur. a PP. VIII. Kalend. Octob. Sęculare II. & Donato Conss.

Contra ſententiam libertatis procedit appellatio: ſed non in integrum reſtitutio. h. d. Bald. Vel ſic: Aduerſus ſententiam in cauſa liberali declaratoriè latam minor non reſtituitur, ſed appellatur. Salyc.

IIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Tatiano.*

IN iudicio de liberali cauſa ſententiā pro libertate b latā, ne quidem prærogatiua minoris ætatis ſine appellatione c

SI ADVERSVS TRANSACTIONEM vel diuiſionem in integrum minor reſtitui velit.

CVm in integrum.] CASVS. Minor fundū petiit, & tranſegit: aduerſus tranſactionem vult reſtitui. an eo minore reſtituatur maior ad actionem priſtinam, quæritur? & reſpō. quod ſic, & expone verba ibi, tu quoque, tu ſcilicet qui cum eo tranſegiſti: vel die, tu id eſt tu pupilla. & ut die ca ſum l. ſequent. A pupilla fundum quis petit, & tranſegit. ſi aduerſus tranſactionem reſtituitur minor in inte. an ad act. reſtituatur maior? Et ſi minor excipiat de pacto de non petendo, replicabit maior, quod fides ei ſeruanda non eſt, qui fidem ſeruare nolluit. Si autem internuncit ſtipulatio Aquiliana & acceptilatio: ad priſtinum ius reſtituetur iudicis officio.

a *Tu quoque.* id eſt tu pupilla impetrata in integrum reſtitutione. Vel die tu, qui cum ea tranſegiſti: & ſecundum hoc eſt contra. ff. de mi. l. cum minor. Sola. hic habebat actionem aduerſus pupillam à primordio, qua modo poterit vti contra minorem, ibi non. Vel die vt infra. l. proxi. Accurſius. ADDITIO. Tu die quòd aduerſarius non reſtituitur niſi ad actionē illam in qua læſus erat per illum actum contra quem petita eſt reſtitutio, ſecus ſi ſuam actionem aliàs amiſerat, vt in contrario. Bart.

b *Vterie.* diſtingue, an ſiat tranſactio ſuper re quam petebat minor: quæ poterat alienari ſine decreto, vt tunc ſine tutore nulla ſit, cum eo ſcilicet tutore valeat, ſed reſtituitur. idem in adulto habente curatorem. vt ſupra de in integ. reſti. mi. l. iij. au quæ non poterat alienari ſine decreto: & tunc ipſo iure nulla ſit ſine decreto: licet interuenerit tutor vel curator, vt in fra de præ. mi. l. non ſolum. & ff. de tranſact. l. cum hi. §. ſed cum his. Sed arg. contra ff. de reb. eorum. l. iij. §. idemq; erit. ADDITIO. Die quòd aliud in ſententia, vt ibi aliud in tranſactione, vt hic. Bar.

c *Si ea perſona. Tranſactum.* aliàs tranſactionem.

d *Implaretur.* vt non dent promiſſa, vel die vt ſupra l. proxi.

e *Replicatione.* eo caſu quo per pactum ſimpliciter tranſactio facta eſt.

f *Peremptam.* ſcilicet per acceptilationem.

g *Inſtauratione.* ita enim ſit reſtitutio, vt vnuſquiſque ſuum habeat, ſiue erat ſpecies, ſiue quantitas: vt tunc in quantum minor eſt locupletior, vt ff. de mino. l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ſi quis coliudente. & argum. infra de tranſact. l. vbi pactum. Si vero erat actio, & tunc reſtituitur ipſo iure aduerſarius minoris, ex quo minor eſt reſturus: & ſic habet ex perſona minoris, quod ex ſua non poteſt, vt hic, & ſupra l. proxi. & infra de temp. in integ. reſti. l. petendæ. in fin. & ff. ad Velle. ſi. ſi debitrix. §. ſi pro eo. & l. ff. eod. fin. & contra aliam: non ſolum contra minorem, vt ff. de tute. & ra. diſtra. l. alterius. licet aliàs actio extincta, &c. vt argumeo. contra ff. de ſolu. l. qui res. §. aream. ſed ſpeciale eſt hic in minore ratione qualitatis. iniquum enim eſſet, quòd minor reſtitueretur, alter non. ſeruari enim debet æqualitas: vt infra de impu. & al. ſub. l. ij. & l. quamuis. & argum. ff. ſi ex noxa. cau. agā. l. ij. in fin. Alij dicunt per officium reſtituendum, non ipſo iure: vt hic innuit, & argumen. ſupra de acceptila. l. fin. Sed quodcunque dicas, eſt contra ff. eod. l. cum minor. vbi aduerſario minoris non datur reſtitutio, licet minor reſtituatur. Solu. diſtingue, aut perdidit aduerſarius actionem ob reſtitutionem minoris, vt hic, & ſic reſtituitur: aut poſſe reſcindi, ambigi non poteſt. Dat. VI. Id. Ian. ipſis AA. V. & IIII. Conss.

Honorate.

Iornale.

Reſtituto minore, an aduerſarius eius reſtituatur ipſe ture.

Aequalitas ſeruāda eſt

TITVLVS XXXII.
SI ADVERSVS TRANSactionem vel diuiſionem in integrum minor reſtitui velit.

Minore reſtituto contra tranſactionem vel diuiſionem, reſtituitur aduerſarius ad veterem actionem. Bal. Vel ſic: minor aduerſus tranſactionem vel diuiſionem poteſt reſtitui, quo reſtituto, aduerſarius eius in priſtinum ſtatum reponitur. Salyc.

I. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Antonio.*

QVm in integrum puillā reſtituta, reſcindi tranſactionē vel diuiſionem placuit: tu quoque a actionibus quas pridem habuiſti, vteris. b PP. XV. Kalen. April. Sirmij. CC. Conss.

Per reſtitutionem actio eliſa roboratur aduerſario: vel denuo oritur, ſi prima erat ipſo iure extincta. Bald.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Hymnodæ.*

SI ex perſona minorum in integrum reſtitutio aduerſus tranſactum c propter ætatis auxilium imploretur: d tibi quoque agenti ex integro, vel replicatione e cōtra exceptionem pacti, vel ſi peremptam f eſſe conſtet priſtinam obligationem, ex inſtauratione g negotij tributa [tibi] actione † conſulendū eſt. Dat. Kal. Decemb. CC. Conss.

TITVLVS XXXIII.
SI ADVERSVS SOLVtionem h a tutore * vel à ſe i factam. &c. k

Minor cauſa cognita reſtituitur aduerſus ſolutionem factam eius curatori. h. d. Bald. Vel ſic: Tutore quondam pupillorum ſoluentes curatoribus eorum liberantur, ſed eis dabitur reſtituto, ſi pecunia eis non ſit ſalua. Salyc.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Sotericæ.*

EXemplo ceterorum debitorum tutores l etiam quæ ex adminiſtratione m tutelæ debent curatoribus ſoluentes liberantur: n ſed ante tempus in integrum reſtitutionis prę ſtitutū edicto perpetuo permiſſum beneficium implorari, o & an ſit tribuendum, per cauſæ cognitionem æſtimari poteſt. p Dat. VI. Id. Feb. CC. Conss.

Minor reſtituitur contra ſolutionem debiti naturalis, quem facit lapſus errore iuris. Bald. & Salyc.

II. idem AA. & cc. Laurinæ.*

INdebito q legato, licet per errorem r iuris s à minore

deeſt in omnibus. quidam aiunt in quibuſdam ſcriptis inueniri, actione reſciſſoria, quod in nullo meminere peri. Cont.

debitore in omnib. recte.

Soratica.

al. Laurentia. al. Laurina.

Debitor pupilli plenū, plenioremq; & plenißimā conſequitur quā do q; ſecuritatem.

reg. exceſsit, puta xxix. annorum aduerſus ſolutionem reſtitui poteſt.

l *Tutores.* q. d. non ſolum debitores alij.

m *Adminiſtratione.* ſcilicet mala.

n *Liberantur.* j. de admi. tut. l. fruſtra. ij. Accurſius.

o *Implorari.* ſcilicet officium iudicis, vt ff. de mino. l. quod ſi minor. §. vlti.

p *Poteſt.* quia ſic quælibet datur, vt ff. de mi. l. in cauſæ. j. §. cauſa. Et conſidera hic quia debitor pupilli aut plenam, aut pleniorem, aut pleniſsimam conſequitur ſecuritatem. Plenam ſi ſoluit pupillo ſine tutore, vel adulto ſine curatore, & hanc pecuniam ſaluam habet, vel tantundem, vt inſtitut. qui alie. lic. §. nunc autem admonendi. & ff. de ſol. l. in pupillo. Pleniorem, quando cum auctoritate tut. vel cura. nam tunc ipſo iure liberatur. ſed reſtituitur minor ſi non habet pecuniam ſaluam, vel tantundem, vt inſtitut. in d. §. & hic: niſi in tribus caſibus, vt infra de admini. tu. l. ſancimus j. & l. conſtitutionem. & infra ad Trebel. l. penult. in princip. Pleniſsimam, quando cum iudice: vt d. l. ſancimus. & inſtitu. d. §. & ff. eod. l. ait prætor. §. j. & ij. ADDITIO. Similem habes gloſſ. in. §. fin. inſtitu. qui. alie. lib. vel non. Item aliam ſimilem. in l. ait prætor. §. permittitur. in verbo, imputandum. ff. de mino.

INdebito.] CASVS. Si minor ex minus ſolenni teſtamento per ignorātiam iuris legata ſoluit indebita ciuiliter, licet naturaliter debita: an per beneficium reſtitutionis ſibi detur reſtitutio, quæritur? & reſpond. quòd ſic. Vel die quòd detrahere potuit Falcidiam, & non detraxit, ſed legata ſolita ſoluit, & reſtituetur.

q *Indebito.* ſcilicet iure ciuili, ſed naturaliter debito, vt quia poterat per legem Falcidiam retineri, vel quia non erat ſolenne teſtamentum.

r *Licet per errorem.* quia fecit pater legatum non adhibitis ſeptem teſtibus.

s *Iuris.* quo caſu non daretur maiori repetitio, quia naturaliter debebatur, ſed minori datur reſtitutio, vt §. de iuris & facti. igno. l. cum quis. & infra ad l. Fal. error. ſed per errorem fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cti solutum etã à maiore repetitur, vt. d.l. error. Et distingue: aut est debitum vtroque iure, scilicet iure naturali & ciuili, aut neutro, aut vno tantum. Primo si est tale quid quod non potest alienari sine decreto, non potest soluere sine decreto nisi defunctus permiserit, vt ff. de reb. eorum. l. magis. §. si pupillus. a-

Indebitum solutum à minore, quamadmodum repetatur.

liàs cum tutore faciat vt institu. de aucto. tu to. in princ. & ſi sine eo faciat, liberatur per consumptionem credi toris, non aliàs, vt ff. ſi cert. p eta. l. nõ omnis. §. ſi pupillus. In secundo repetit iure communi per condictionem indebiti. In tertio ſi est naturaliter tantum debitum legitime ſolutum, id est, cum tutore vel curatore vel decreto, non repetitur niſi per restitutionem, exſtet vel nõ: vt hic. ſed non legitime ſolutum, ſi exſtat, vindicatur. ſi est consumptum, cedit in ſolutum: & ex communi iure patitur cõpensationem: ſed ratione ætatis compẽſationẽ euitat, & repetit, vt. ff. de nego. gest. l. iij. §. alterius. & ff. ſi cer. pe. l. non omnis. §. ſi. & hic, & ff. ad Trebellia. ſi eius. Sed quidam dixerunt pupillum ſuo nomine repetere etiam ſine restitutione, vt diximus. ff. de condic. inde. l. interdum.

a *Tempus.* ſcilicet vſque ad annum vtilem olim: hodie vſque ad quadriennium. vt infra de tempo. in integ. restitut. l. ſuperuacuam.

SI ADVERSVS DOTEM
restitutio poſtuletur.

Quoniam circumuentam. } CASVS. Si mulier minor omnia bona ſua marito qui indignus erat tot bona recipere, circumuenta in dotem dedit, & in matrimonio poſtea deceſsit: an fratres ſui ad quem de iure ſua hereditas pertinet, ex perſona defunctæ reſtitui poſsit, quæritur? & reſpond. quòd ſic, ſi nondum tempus excelsit quo locum habet in integ. reſti. ſed cum videatur quòd iure communi repetere poſsit, cum ſit hæres, intellige quòd maritus fecit pactum de parte dotis lucranda mortua muliere in matrimonio: ad quam vult iſte reſtitui, & ad fructus quos medio tempore ex portione quæ in dotem dari non debuit, recepit maritus. & ſic, est contra. ff. de mino. l. in cauſæ. in prio. ſed ibi fuit maior, ſecundum Io. No. ex iſta. l. quod mulier poteſt dare in dotem omnia bona ſua: tamen ſi est minor & læſa, poteſt petere reſtitutionem in integ. non aduerſus matrimonium, ſed aduerſus modum dotis cõſtitutæ. Not. inſuper quòd reſtitutio tranſit ad heredem, ſecundum Bald.

b *Circumuentam.* quia facto pacto de nõ petendo condonaſſet marito ſuo bona ſua.

c *Sororem.* quia cum nobiliori & ditiori & pro minori quantitate potuiſſet contrahi.

Prædia minoris an poſsint in dotẽ dari.

d *Omnia bona.* ſed an prædia poſsint dari in dotem: Reſpond. non ſecundum Io. argu. infra de prædi. mi. l. ob æs. Argu. contra. ff. de iure dotium. l. Titia. quanquã poſsit reſponderi quòd ibi non dederit minor, ſed maior effecta, ſecundum Io. minor tamen erat cum permutauit, & eodem modo reſpondeas ad id quod est infra de admi. tu. l. lex quæ. in princip. ſed ſecundum Azo. poteſt dici ſpeciale in dote: nec obſtat. d. l. ob æs. vt ibi notani.

e *Perimyt.* de iure prætorio. ad quid ergo fuit neceſſaria reſtitutio: cum communi iure poſsit repetere, cum ſit hæres, vt ff. eo. l. in cauſæ. ij. in prin. Reſ. die quòd pactum erat hic quòd partem dotis lucraretur vir mortua vxore. Vel aget pro fructibus medij temporis eius portionis quæ non debuit dari in dotem, cum vir non eſſet dignus tanta dote, vt ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum. §. fina. & l. quæſitum. ſecundum Azo. etiam cum actione communi competit reſtitutio, vt ff. de mino. l. in cauſæ. §. Pomponius.

f *Defuncti.* quod fieri poteſt, vt ff. de in integ. reſtitut. l. non ſolum. & intra quantum tempus ſit, dices. j. de temp. in integ. reſti. l. ea quæ. §. j.

g *Præſente.* vel per cõtumaciam abſente. ff. de mi. l. in cauſæ. j. §. cauſa. Et vt omnia ſoluas cõtraria, die quod mulier maior omnia quæ habet, poteſt dare in dotem, vt infra de iure dotium. l. nulla. minor ſi vltra matrimonium promittat, ipſo iure non valet etiam ſi tutor, vel curator promittat: niſi dolo vel animo donandi: quo caſu valet in ſui tutoris vel curatoris præiudicium, vt ff. de iure do. l. ſiue generalis. & de admi. tut. l. cũ poſt. §. j. ſi vero vltra vires, vt habens centũ debet quinquaginta, & lx. dat in dotem: valet, ſed reſtituitur, vt ff. de mi. l. ſi ex cauſa, §. in dotis. ſed & cum auctoritate tutoris vltra vires valet promiſſio, ſed exceptionem habet de æquitate: vt ff. de admini. tu. l. cum poſt. §. j. & hæc in ea: in herede autem eius dicas vt modo dixi.

Mulier ex poſsit non bona ſua dare in dotem.

SI ADVERSVS
delictum ſuum, &c.

Supra decem (quatuor in rem) contractibus minoribus ſuccurritur: nunc quomodo in delictis.

IN *criminibus.* } CASVS. Si minor ann. delictum aliquod cõmiſit, an aduerſus delictum reſtitui poſsit quæritur? & diſtin guitur: aut ex animo prouenit delictum, aut non. ſi ſic: non reſtituetur vt in nihilum teneatur. ſed cum aliàs quam ex animo puta ex culpa deliquiſſet, ei poſſet pœna infligi: ſed per in inte grum reſtitu. ſuccurritur. & hic ſubintelligitur ille verſi. etiam ſi pœna, &c. vnde poſſet continuari cum prima parte: & tunc illi duo verſi. ſed cum, &c. & illud, & ideo, &c. debent diſtingui. dolo an culpa deliquerit: vt ſi dolo non reſtituatur: & ſic loquitur prima pars. vel culpa, & reſtituetur: & ſic loquitur ſecun da pars.

Delictum.

h *In criminibus.* ex animo prouenientibus, vbi fuit voluntas nocẽdi: vt. j. ad le. Cor. de ſic. l. j. & l. ſi quis. malitiam enim, &c. vt j. ſi minor ſe ma. l. ij. & iij.

i *Minores.* ſunt tamen doli capaces.

k *Infirmitas.* eſt tamen doli capax, cum ex animo delinquat: alias non tenetur: vt ff. ad. l. Cor. de ſic. l. infans. & de fur. l. impuberem. & infra de pœnis. l. impunitas.

l *Delictum.* Delictum eſt genus generaliſsimum, ſiue veniat ex animo, ſiue non: ſed crimen eſt genus ſub alternum. continet enim ſub ſe furtum & adulterii, & alia quæ ex animo prouenerunt, id eſt, ex conſcientia. & ſic caute dicit delictum, hic: ſed ſupra dixit crimen.

m *Extra venit.* pura tantum ex culpa, non dolo: vt patet. ff. ad le. Cor. de ſica. l. in lege. & ad le. Aquil. l. v. §. j.

n *Noxia.* id eſt, delictum: vt inſti. de noxa. in prin. vnde verſus: Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

o *Non committitur.* ſcilicet inexcuſabilis. nam commiſſa per in integrum reſtitutionem excuſatur: licet aliàs ſi delinquiſſet ex animo, irrogaretur ei pœna pecuniaria. nam tunc non ſubuenitur niſi vt habeatur pro tranſacto vel cõfeſſo. vt ſubueniti & dixi plene. ff. de mi. l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. Item cõtra. ff. commo. l. j. in fin. vbi ex dolo dicit pupillum non teneri. Solu. illud per tertiam ſtatim legem ibi corrigitur: vt ibi diximus. Accur.

p *Irrogetur.* cum ex animo vel ſine. & dic irrogetur, ſi non poſtat reſtitui.

q *Hæc cauſa.* cum non ex animo delinquitur. Accur.

r *Competit.* ſcilicet in totum: vt ff. de reg. iur. l. fere.

Licet.

LIcet. } CASVS. prima lex loquitur quando minor deliquit in faciendo, hæc in omittendo. ſi ergo mulier minor, quæ lubrico ætatis lapſa est, intra annum filiis ſuis tutorem non petiit, an reſtitui poſsit quod magis ad ſucceſsionem filiorum ſuorum poſsit venire, quibus non petiit tutorem, quæritur? & reſpond. quòd reſtit. non eget auxilio: quia ipſo iure tuta est, quia quòd amittat ſucceſsionem filiorũ, locum habet in maioribus matribus. Viuianus.

a *Conſtet.* cum animo prouenuint: vt ſupra. l. proxi.

b *Denegari.* nec ipſo iure. Accurſius.

c *Obtineat.* vt intra annum petant, aliàs re pellãtur ab eorum im puberum ſucceſsione vt inſtitu. ad Tertullia. §. fin. & infra de leg. hered. l. ſciant. & infra quando mul. tu. telæ offic. l. ij. & infra ad Tertullia. l. matres. & infra qui petant tuto. l. cum à matribus. ſunt ergo tutæ matres minores ipſo iure, nec eſt opus reſtitutione. ſic & alias. ℥. ex quib. cauſis infa. irrog. l. penul. & infra de fal. mo. l. j. in fin. & ℥. de epiſc. & cle. auth. ſi captiui. Accurſius.

†al. lapſa.

SI ADVERSVS
vſucapionem reſtitutio, &c.

†al. minoriu.

CONTRA *eos.* } CASVS. Si res minoris vſucapta vel præſcripta fuerit, an reſtitui poſsit, quæritur? & reſpondetur quòd ſic. d *Vſucapione.* ſcilicet, triẽnij nam. x. vel. xx. an. nõ dominium, ſed quaſi dominium acquiritur: vt infra de præſcrip. triginta an. l. ſi quis emptionis. circa princip. Sed certe idẽ debet eſſe in præſcriptione vt minores iuuentur: vt hic, & infra quibus nõ ob. long. temp. præſcri. l. non eſt incognitum. & ff. de mi. l. etiam ei qui. & arg. j. de temp. in integ. reſti. l. ſi intra. Et not. quòd hic titulus non videtur hodie habere locum. nam in re pupilli nõ, quia vſucapi non poteſt: vt ff. de acquiren. re. do. bonæ fidei. licet ſit argu. contra. ff. de except. do. l. apud. ℥. ſi quis non tutor. Sed dic quo ad opinionem erat pupillus: vt ibi no. Nec in prædiis adulti, quia alienari non poſſunt: vt ff. de re. eorum. l. j. ergo nec vſucapi vel præſcribi. ff. de verbo. ſignifica. l. alienationis. nec in re mobili adulti hodie, ſiue ſeruari poſsit: vt infra de admi. tut. l. lex quæ. ſiue non: quia tanto tempore, ſcilicet, triennij, retineri non poteſt. Sed certe dicta argumentatio nõ valet: vt dices infra in quibus cau. in integ. reſti. non eſt neceſ. l. fin. Item nec in animalibus ſuperuacuis, quæ poſſunt alienari per illam. l. lex quæ. quia vt breuiter dicam, nulla præſcriptio currit contra minorem: vt infra in quibus cau. in integ. reſti. non eſt neceſ. l. ſancimus. nec etiam præſcrip. xxx. ann. locum habere videtur, licet lex illa, ſancimus, illam permittat: quia aut cœpit à minore, & tunc non currit in pupillari ætate: vt infra de præſcrip. xxx. anno. l. ſi cui. & ſic eſſent xl. & illi anni quando eſſet completa. aut à prædeceſſore, & tunc currit, ita quòd reſtituantur: vt ff. de mino. l. Aemilius. & ex quibus cau. in poſ. ea. l. apud Iulianum. & de fundo do. l. ſi fundum. Sed tu dic quamlibet temporalem vel perpetuam ceptam in perſona maioris contra heredem minorem currere, ſed dari reſtitutionem ſi compleatur contra eum. & ſic hanc intellige per. l. ff. de mino. l. etiam ei. vt not. in l. ſancimus. & infra de non nume. pec. l. ſi intra. excepta. xxx. ann. præſcriptione ſui odio, quæ in pupillo dormit: vt in d. l. ſicut. Sed eam expone vt ibi dixi.

Præſcriptio nulla currit contra minorem.

Pupilli res an poſsit vſucapi.

Minor non petens tutorem filio impuberi, ipſo iure ſeruatur illæſa: nec ſucceſsione impuberis eſt priuanda, hoc dicit Baldus. Vel fac delictum tutoris non petiti, non cadit in matrem ætate minorem. ideo non priuatur ſucceſsione filij morientis in ætate pupillari. Salycetus.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC.
Proculæ.

LIcet in delictis ætate neminem excuſari conſtet: a matri tamen, quæ filiis tutorẽ ætatis lubrico lapſa † non petiit, eorum minime denegari b ſucceſsionem conuenit: cum hoc in maioribus matribus tantum obtineat. c V. Non. Mar. CC.*

TITVLVS XXXVI.
SI ADVERSVS VSVCAPIONEM.

Contra vſucapionis damnum minor reſtituitur. b. d. Baldus. Vel ſic: Vſucapio inchoata cum defuncto finitur cum eius herede, licet minore: ſed reſtitui poteſt. b. d. ſecundum intellectum communem doctr. Salyc.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC.
Iudoræ.

CONtra eos qui res minorum † tenent, ſi vſucapione d dominium acquierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalend. Maij, Sirmij, CC. Cons.

TITVLVS XXXVII.
SI ADVERSVS FISCVM.

Minor reſtituitur etiam contra fiſcum.

SI ADVERSVS FISCVM, &c.

De perſonis minorum & rebus & negocijs aduerſus quæ reſtituuntur minores, dictum eſt nunc de perſonis videndum, aduerſus quas reſtituuntur.

SI *Probus.* } CASVS. Minor. xxv. annprocuratori Cæſaris longe minore precio quam valuit vendidit, puta valebat. xxx. vendidit pro viginti rem ſuam. ſi petat reſtitui, coram quo reſtitutionis cauſa agitari debeat? Reſpond. quòd coram procuratore fiſci, qui iudex eſt inter priuatum & procuratorem priuatæ rationis, id eſt procuratorem Cæſaris.

e *Si Probus.* proprium nomen eſt.

f *Circumuentus.* re ipſa, nõ dolo aduerſarij. ſic ponitur. ff. de minori. l. in cauſæ ij. §. idem Pomponius. aliàs non haberet in integrum reſtitutionem: cum ſi dediſſet dolus cauſam contractui, ipſo iure eſſet tutus: vel ſi incidiſſet, eſſet tutus actione ex eo contractu: vt ff. de actio. empti. l. Iulianus. §. ff dolo. & §. ſi venditor. & §. per contrarium. Vel dic dolum dediſſe cauſam contractui, ſed proceſſum fuit ad traditionem. vnde ſicut maiori daretur de dolo, ſic minori in integrum reſtitutio.

Hoc verè bum iure, quod antea in omnibus decerat, ad dis ex ma nuſc. Comm.

g *Noſtro.* ſcilicet, procuratore Cæſaris ſiue principis, qui etiam rationalis dicitur: vt ſupra de modo multarum. l. ij. & iij.

h *Minore.* non tamen vltra dimidiam iuſti precij, quia & tunc ageret actione ex eo contractu: vt infra. de reſcin. ven. l. ij. arg. ff. de iure dotium. l. ſi res. §. j. & l. iure ſuccurſum. §. fi. Accur.

i *Iuris.* ius priuatorum vocat hic ius publicum. ideo quia publica auctoritate eſt inuentum.

k *Publici.* id eſt iuris communis.

l *Fiſcus noſter.* id eſt, procurator fiſci, qui cognoſcit inter priuatum & Rufinum procuratorem Cæſaris: vt infra eod. l. iij. Vel dic Rufinum eſſe procuratorem fiſci. & ſic fiſcus, id eſt procurator fiſci Rufinus patietur dari contra ſe reſtitutionem. Sed hic expone, ſcilicet diſpenſatore noſtro, id eſt, fiſco. Sed tunc erit iudex procurator Cæſaris: vt infra l. proxi. prima verſor.

SI *aduerſus.* } CASVS. Si quis aduerſus priuatum vult reſtitui, coram quo agitanda ſit cauſa reſtitutionis, quæritur? & reſpond. quod coram præſide prouinciæ. ſi autem contra fiſcum priuatus vult reſtitui, cognoſcet procurat Cæſaris an danda ſit, necne: & hoc præſente prouinciæ præſide, & aduocato fiſci.

m *Procuratorem meum.* qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum. vt hic, & infra. l. proxi. & infra vbi cauſæ fiſ. l. ad fiſcum. Et dicitur rationalis.

n *Vna cum.* ſed hodie ſecundum R. ſolus princeps cognoſcit, vt in authent. vt omnes obe. iudi. §. fin. col. v. Accurſius.

Priuilegia tus contra priuilegia tum admit titur.

o *Patrono.* id eſt, aduocato, qui ſi non adeſſet, ex integro conoſci oportet. vt ff. de iure fiſ. l. fiſcus. & §. de aduo. fiſ. l. fina. Et not. in hoc titulo priuilegiatum contra priuilegiatum admitti: vt ff. ex quibus cau. ma. l. fina.

Edicto,

Universidad de Deusto
Biblioteca

E Dicto.} Casvs. Habebat minor aliquis prædium censua- A
le, pro quo reddere censum singulis annis tenebatur, cessa-
uit in solutione. procurator fisci prædium distraxit. vult minor
ad illud restitui, an sit audiendus, quæritur? allegat minor pro
se quòd sit restituẽdus, quia edicto diui Marci cõtinetur, quòd
si fiscus vendit rã alienam vt suã, emptor se-
curus sit præscriptione
quinquennali. quo e-
dicto excipiebantur
res minorum, vt vltra
quintum annum com-
petat minori rerũ sua-
rum restitutio. Resp̃o.
imperator quòd edi-
ctum pro minore isto
nihil facit, quia tunc
locum habet illud edi
ctum, cum fiscus ven-
dit rem alienã vt suã.
hoc autem casu vendi
dit alienam propter
aliquam cessationem
censuum. si autẽ pro-
curator fisci longe mi
nore precio vendidit
quàm valuit, puta va-
lebat. xxx. & vendidit
pro x. vel solennitatẽ
quæ in his desideratur
non seruauit, minor re
stituitur. Sunt enim
tria seruanda in tali
venditione. Primũ vt
quis debeat, secundũ
vt in solutione cessa-
uerit, tertium vt res
subhastentur. quorum
si aliquod defuerit, si
minor fisco satisfece-
rit, procurator Cæsa-
ris qui cognoscit inter
priuatum & fiscũ, fun-
dum sibi restitui iube
bit venditione peni-
tus reuocata.

*Fiscus cu-
piens rem
alienam
vendit.*

a *Edicto.* duobus mo-
dis vendit fiscus rem
alienam. Primo vt suã,
& in hac venditione
locus erat edicto diui
Marci, quo cauetur vt
emptor securus sit præ
scriptione. v. ann. quo
edicto excipiũtur res
minorum, vt etiam vl-
tra. v. an possint repetere, vt hic. sed hodie hoc edicto sublato
statim securus est emptor. licet intra quadriennium dominus
possit agere contra fiscum, vt instit. de vsuca. §. fin. & ff. de qua-
drien. præscri. l. omnes. & l. fin. Sed minor etiam vltra quadriẽ-
nium ad rem suam admittitur, vt infra de restit. mi. l. neque. Se-
cundo vendit alienam ob aliquod debitum sibi, cuius rei pos-
sessionem nunquam habuit : in qua venditione nec maiores
nec minores iuuantur: vt tria oportet ibi concurrere. Primum
vt aliquis debeat, & eum cessare in solutione, & venditionem
solennitet fieri. aliquo istorum deficiente reuocatur etiam à
maiore talis venditio soluto precio : vt in fin. huius l. & infra si
propter pu. pen. l. fin. & l. ij. & de rescin. vend. si quos. & ff. de
rescin. vend. l. fundus. & ff. de fid. instru. & iure hastæ fis. l. j. ij. &
vj lib. x. & arg. §. si aduer. vend. pig. l. ij. & ff. de execu. rei iudi. l.
ordo. & ff. eo. l. si ex causa. §. pe.

b *Excepta.* à præscriptione. v. annorum indulta ex edicto, cum
rem alienam vendit fiscus. vt suam. Accursius.

c *Tuum.* minoris, vt dixi ff. de fid. instru. & iure hastæ fis. l. pe-
nult. lib. x.

d *Si quidem.* id est quia.

e *Debita.* erat autem edictum diui Marci, vt si quis rem emptã
à fisco quinquennio posseditset, tutus esset, nisi res esset mino-
ris. sed neque res minoris intelligebatur excepta, cum nomine
paterni debiti à fisco ei quæstio moueretur, & ob id cessat be-
neficium edicti in hac parte.

f *Patru.* ergo vt alienam vendebat.

g *Ipsius.* scilicet minoris.

h *Quæstionem.* quia non vt suam, sed vt alienam vendidit : &
sic emptor est securus, si interuenerunt tria quæ sunt neces-
saria.

i *Procuratoris nostri.* id est fisci, qui dicitur procurator imperato-
ris quantum ad iurisdictionem.

k *Iubebit.* scilicet procurator Cæsaris.

SI ADVERSVS CREDITOREM, &c.

Stricte hoc titulo ponitur creditor pro mutuatore, vt aliquid in eius odium inducatur (specialiter vt in l. proxi. *dicetur.*

CVm & ipse.} Casvs. Si minori an. xxv. decem mutuasti, & ea perdidit: si restituere velit aduersus obligationem mutui, ne ea teneatur: an sit audiendus quæritur? & respond. quòd sic, nisi probes eum locupletiorem factum. vt de læsus præsumitur, nisi cõtrarium probetur. sed speciale est in odium creditoris: alio quin esset contra. ff. de iureiuran. nam postea. §. fin minor. vbi dicitur quòd non ideo, quia minor est, læsus esse intelligitur: vnde debet se læsum probare. l. Cum & ipse. scilicet tu fœnerator. Accusius.

m *Contraxisse.* dando ei mutuam pecuniam. speciale est hic in odiũ fœneratoris eius contrarium est generale. supra de in integ. restit. l. minoribus.

n *Locupletiorem,* præsumitur ergo læsa, nisi contra probetur. & sic est. contra ff. de iureiurã. l. nam postea. §. fi minor. & supra de in integ. restit. mi. l. v. Solu. (specia. est hic in odium fœneratoris. a at gum. ff. de re. eorum. l. magis. §. ne tamen. & ff. eod. l. patri. §. j. & argu. supra de sacrosan. eccle. authent. hoc ius porrectum. in fin. Sed & aliàs videtur idem, vt infra de præscri. l. si prædium. sed expone vt ibi. Alij dicunt vt Py. quod hic creditor sponte in se onus probandi susceperit, vt arg. ff. de proba. l. circa. Tertij dicunt quòd hic probauerat minor etiã, scilicet se minorem tempore contractus fuisse, & pecunia non indigniisse, & acceptam amisisse. ergo est restituendus, nisi creditor probet locupletiorem. & secundum hos tres casus dic restituendum, id est, restituendum. & sic supra de leg. & constit. l. j. Quarti dicunt quòd data fuerat restitutio iam minori, qui pro bauerat læsionem, & creditor appellauerat. Vnde in causa appellationis debet appellator probare, & iniquitatem sententiæ detegere, vt argu. ff. eod. l. præfecti. & infra de ap. l. hi quis. Sed male dicunt: immo idem qui prius, & nunc probare debet, vt infra de ap. l. iiij. & ff. nil noua. ap. pen. l. j. & ff. ad Turpil. l. j. in fin. & in authen. de his qui ingre. ad appel. §. illud quoque determinare. colla. v. & dicitur detegere iniquitatem appellatoris eo ipso quòd dicit, inique dico sententiam contra me latam. sic ergo quatuor modis intelligi potest hæc lex : sed primus verior.

o *Restituetur.* id est restituendam.

SI vt allegas.} Casvs. Minori an. xx. mutuasti, quæ confessus est minor se recepisse, sed perdidisse. vult restitui, an sit audiendus, quæritur? & resp. sic nisi, probes pecuniã in rem suã versam esse. quod non præsumitur, nisi tu probes eam in eius commodum versam.

p *Versa est.* quod probare debes, scilicet non esse versam secũdum quosdam. Tu die quòd præsumitur non esse versã, nisi creditor probet in eius odium, vt dixi §. l. proxi.

SI MINOR AB HEREDITATE
se abstineat,

SI vos.} Casvs. Si filio famil. minori delata fuerit hereditas A
paterna, neque ei se miscuit, an non obstante eo quòd pro-
testatus non est se illam habere velle, sibi præiudicium quo mi
nus eam repudiet, ne à creditoribus conueniatur, qui dicunt
eum filium & heredem, quæritur? & respon. quòd non. si autẽ
se immiscuit, & postea
vult eam repudiare: an
possit beneficium re-
stitutionis in integrũ
petere, quæritur? & res
pond. quod sic.

Florentino.

Adire & immiscere differunt.

a *Immiscuisse.* immisce
re suorum est, adire ex
trancorum. vt instit. de
here. qualitate & diff.
§. extranei.

b *Ob eam rem.* scilicet
quòd abstinuerit. Et
dic testificario, id est,
denũtiatio vel prote-
statio coram testibus.
Et sic not. quòd hic. l.
probatur opinio quo-
rundam qui dixerunt
quòd suus heres præ-
sumitur adisse, & tene
ri statim creditoribus.
& pro eis est illud Pau
li. Si filius, ergo & he-
rẽs. Ité quòd est suus
& necessarius. vt in ti.
de here. quali. & dif. §.
sui. & de here. quæ ab
intesta. § ij. & arg. j. de
cur. fu. l. fin. §. j. Sed il-
lud est verum quantũ
ad nomen, non quan-
tum ad commodum
vel incommodum, vt
hic, & instit. de hered.
quali. & dif. §. neces-
sarii. & ff. de acqui.
hered. quæritum. vel
domum patris inhabi-
tauit post mortem. nã
& tunc debet probare
non animo adeundi fe
cisse: vt j. de re. pu. here. l. j. in casu tamen
perinde habetur ac si
statim immiscuisset se.
vt ff. de fideicom. li. l.
cũ quasi. §. sed & quis.
in fine. §.

Heres suus præsumitur statim adisse Galet. 4.

Adire hereditatem videtur qui domum patris post mortem inhabitat.

†*Gl. in l. c. quousq; fre quenter. addocet hanc auth. quòd testes non possunt amplius ante litem contest. vbi aliqui est expediendus testium ossio.*

c *Fides veritatis.* id est, fides quæ habetur veritati, scilicet hoc casu. alias autem quandoque exiguntur verba, vt in stipulatione: vt ff. de verbo. oblig. l. j. in princ. & in testamẽtis: vt infra de test. l. iubemus. & in nouationibus: vt infra de noua. j. in fi.

d *Pro herede.* i. pro domino: vt instru. de here. quali. & dif. §. fi.

e *Vel bonorum possessionem.* scilicet vnde liberi, quæ datur suis & mancipatis. vt j. vnde libe. l. j. & fi. Accursius.

f *Debeas.* scilicet si vultis: vt §. si tutor vel cura. l. j. & hoc cum solennitate quam dicit auth. si omnes, &c. quam hic lege, & est sumpta ab auth. vt sponsa. larg. §. ad hæc.

g *Si omnes præsentes.* scilicet in illa ciuitate: vt in corpore. alibi aliter accipitur: vt j. de præscrip. long. temp. l. fina.

h *Vocentur.* alias non valet restitutio: vt ff. de mino. etiam si. §. fi. cum & causa cognita fieri debeat: vt ff. e. l. in causæ. j. §. cauda. & l. ait prætor. §. non solũ. in fi. §. & j. si per vim vel alio modo. l. fi. & ff. si cui plusquam per leg. Fal. l. j. Quid in legatariis? Resp. & hi vocantur, vt in auth. de here. & Fal. §. Iancimus. col. j. & j. de auct. presti. l. fi. sed argu. contra j. de iure deli. l. fi. §. sed & legatarii.

Concor. c. cum ex literis. tem. Gloza. super verbo, dauda. extra de rest. in integ.

i *Abstinet.* id est petit restitui vt abstineat.

k *Citentur.* non ergo per præsentes plures præiudicatur absentibus paucioribus secundum quosdam j. fami. ercis. l. cohe-redibus. Sed arg. contra ff. de pac. l. & sum in fin. & l. maiorem. & l. rescriptum. & ff. de curato, bonis dan. l. ij. debent tamen hi omnes vocari saltem ad domum : vt infra de anna. excep. l. vt perfectius, in fine.

I. Impp. Severvs & Antonin. AA. Florentio * & aliis.

SI vos paternæ hereditati nõ immiscuistis: a ob eã ré b testi ficatio necessaria non fuit, cũ fides veritatis c verborum adminicula non desideret. Quòd si pro herede d gessistis, vel bonorum possessionẽ e accepistis propter ætatẽ cui subueniri solet in integrum restitutionis auxilium accipere debetis. f PP. VI. Non. Maij, Saturnino & Gallo Conss.

IN AVTHENTIC. vt spon. largi. §. ad hæc quoq; coll. IX. consti. II. Nouel. 119.

Ista aliis ponit modum procedendi quando petitur restitutio aduersus aditam hereditatem, modus autem procedendi est, vt ætatis euandæ, & non comparentibus intra tres menses, petenti restitutionem concedatur: qua concessa, ex officio iudicis datur curatur hereditatis iacenti, qui debet inuentarium facere apud acta. Bald.

SI omnes creditores præsentes g sunt vbi restitutio postulatur, à iudice vocentur, h vt intersint cum minor se abstinet. i sed si omnes absunt, vel quidam, solenniter à iudice citentur: k quibus intra tres mẽses l non apparentibus: minor sine periculo ab hereditate discedat: m iudice prouidẽte vbi n & qualiter res hereditariæ debeant custodiri, quantitate earum in actis manifestanda. †

Potest quis ab hereditate paterna per restitutionem abstinere, & auitam amplecti. b.d. Vel sic: Hereditates quæ ex diuersis testamentis, vel ex diuerso iure deferuntur, non intelliguntur inuicem commixtæ: & ideo

Tres menses. simile spatium datur. j. de re in. auth. iubemus. & j. quomodo & quando iude v. auth. qui semel.

m *Desiderat.* per restitutionem.

n *Vbi.* dando curatorem bonis: vt ff. de curato. bo. dan. l. j. ij. & ij. & excipe nisi quid periit per imbecillitatem ætatis: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. pe.

Ieũ.} Casvs. Tres hereditates erant delatæ, paterna, & duorum auorum patrum & matrum, quas hereditates nõ adiit, sed paternam, sentit se læsum: vult restitui ad tã cité repudiatas: scilicet auitas: vt abstineat à paterna. an sit audiẽdus, quæritur? & resp. quod sic.

o *Auorum.* paternus vel materuus, scilicet tui, nominatiui casus.

p *Te heredem.* patre tuo forte exheredato antea vel mortuo.

q *Non adisti.* id est, repudiastiue anno tacuisti, sic. j. quando non pe. par. l. j. & ideo es hæ lius.

r *Successiones.* scilicet, quam adisti. & quam modo repudias iure restitutionis, vt subiicit: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. restituitur, nõ cõmuni iure: vt infra de repudian. hereditã l. sicut.

s *Parentum.* id est auorum. Sed nunquid iure ciuili, an prætorio? Resp. si auita est ei delata post hereditatẽ paternam, iure ciuili: si ante, prætorio: vt j. vnde libe. l. qui se. nisi in duobus casibus secundũ Io. vt ff. de con dict. insti. l. fina. & vnde liberi. l. scripto.

t *Obtinere.* scilicet per restitutionem.

u Si vt omissam. scilicet, lapsu ætatis.

x Hereditatem. *de hoc tractat. l. j.*

y Vel bonorum. *de hoc tractat. l. ij.*

z Aliud. *de hoc tractat. l. j. & ij.*

admittitur eorum separatio: vt hic. Bald.

II. Imp. Gordianvs A.

Herodotæ.

SI cum aui tui o testamento te heredem p reliquisset, hereditates eorum nõ adisti: q liberum tibi est repudiata paterna successione, r per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis iure dicis esse munitam) hereditatem parentum s tuorum (licet non antea adisti) nunc obtinere. t PP. III. Nonas Feb. Gordiano. A. II. & Pompeiano. Conss.

TIT. VLVS XL.

SI VT OMISSAM u HEreditatem x vel bonorum y possessionem, vel quid aliud z acquirat. a

Aduersus hereditatis vel bonorum possessionis omissum agnitionem minor potest ex integrum restitui. hoc dicit. l. j. Tamen si emancipatus restituitur, debet conferre fratribus quod habuit tempore mortis patris. hoc dicit. l. ij. & sic habes totum titu. Bald. Vel sic: Minor potest restitui vt adeat hereditatem de iure ciuili: & etiam vt bonorum possessionem petat de iure prætorio: ad collationem tamen tenebatur. hoc dicit totus tit. Salycetus.

I. Imp. Gordianvs A.

Protæ.

MInores vigintiquinque annis non tantum in his quæ ex bonis propriis amiserunt, verumetiam si hereditatem sibi delatam non adierint, b posse in integrum restitutionis c [auxilium postulare, iamdudum placuit. d PP. Id. Octobr. Pio & Pontiano Conss.

II. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & cc. Sarapiadi. †

AD bonorũ possessionẽ e

l. j. & ij.

a *Acquirat.* per restitutionem.

Minori.} Casvs. Si minori sit delata hereditas, & repudiauerit: an ad eam restitui possit, quæritur? & Respon. quòd sic. non enim solum restituitur sibi res suas quas habuit, amisit: sed si quas nondum habuerit, eas tamen habiturus erat si non inconsulte repudiasset.

b *Non adierint.* id est, repudiauerint. & rursus poterit restitui vt repudiet: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. restituitur. & hoc re in tegra. alias si distracta est hereditas forte à substituto denegatur: vt ff. eo. l. quòd si minor. §. Sæuola. & nisi contra patrem velit iterum restitui: vt infra de bo. quæ lib. l. fin. vbi autem puerilis.

c *Restitutionis.* & ita non solum in damno, sed etiam in lucro seruantur indemnes.

d *Placuit.* vt j. de repu. here. l. fi. & §. de in integ. resti. mi. l. pen. & ff. de mino. l. ait prætor. §. hodie.

AD bonorum.} Casvs. Si tribus vel duobus fuerit delata possessio bonorum vnde liberi in bonis paternis, & nunc eam, vnus repudiauerit: an ad eam restitui possit, quæritur? & respon. quòd sic: sed restitutus, bona quæ habuit tempore mortis patris, confert cum fratribus suis.

e *Ad bonorum possessionem.* vnde li. vel secundũ tabulas, vel cõtra tabulas.

† In scripto ex empl. legitur, in integrum restitutionem postulare.

† al. Seraph di. al. Seraphiadi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabulas. secundum tabulas si fuit scriptus: contra tabulas si nō fuit scriptus.

a *Omissam.* ab emancipatis expresse vel tacitè.

b *Placuit.* vt §. l. proxi.

c *Decreto.* scilicet prætoris.

d *Patris.* vel dolo habere desisserent. excepto quod creditoribus debent, vt infra. de col. ea demum. Item hoc accipe secundum determinationem nouæ legis, vt §. de col. l. fin.

IN QVIBVS *causis restitutio in integrū necessaria non est.*

†Deest in omnibus. non male.

Dixit supra quando restitutio est necessaria, quia est læsio, & datur: nunc quando non, quia non est læsio in sequentibus tit. vsque ad titul. vbi & apud quem est necessaria, sed nō datur.

MInoribus. §. CASVS. Maior. xxv. an. si necem patris sui non vindicarit, repellitur à successione paterna. an autem hoc locum habeat & in minore, vt ipse repellatur si omiserit vindicare, quæritur: & respond. quòd nō. vnde si propter hoc læsus fuerit, restitutione non indiget: quia ipso iure tutus est ne hoc ipsi obiiciatur.

e *Præsertim.* id est, maximè.

f *Nō defenduntur*, quia forte non habent. idē & si habeant & defendantur, vt hic innuit, & §. si tutor vel curator. per totum.

g *Non obesse.* id est nō priuantur hereditate.

h *Non vlciscatur.* scilicet accusando interfectores. non autem debent ipsi interficere interfectores parentū suorum. vnde iure cōmuni debent auferri bona vt indignis: sed quia sunt minores, ipso iure seruantur illæsi, vt hic, & infra de his qui. vt indig. l. si ea. & l. minorib. Sed quid si postea maior efficitur, puta post triduum quàm adiit: an tunc teneatur vlcisci? Respon. non, quia omne beneficium debet esse perpetuum, vt in auth. cōsti. quæ de dignitatibus. §. illud. col. vj. & §. de diuers. rescrip l. fallo.

Beneficiū debet esse perpetuū.

A *Dolescentia.* §. CASVS. Filio exheredato vel pro exherede habito datur querela inofficiosi exercenda intra quinquēnium; quo elapso repellitur. an autē minori exheredato & intra quinquennium non agenti currat tempus quinquennij, quæritur? & respond. quod non: vnde restitui non indiget, cum ipso iure taciturnitas sua non obsit sibi, neque obesse debeat.

i *Adolescentia.* multo magis tempus pupillaris ætatis.

k *Solet.* hoc de quinquennio dicunt quidam à compositoribus statutum, quasi per Iustinianum fuerit nouiter inductum, vt §. de inoffi. testa. l. si quis in filium. in fin. & l. scimus. §. penu. Sed certè immo & ante eum per hunc eundem Valerianū cōpilatorem huius legis: vt in eo. titu. contra minores. Item contra §. de in integ. restī. mi. l. j. Solu. vt ibi.

l *Desciscimus.* scilicet in Græco.

IN *minorum.* §. CASVS. Minor rem suam tibi vendidit, & tradidit. stetisti vsque ad annum, vel plus, non curo, neque pretium soluisti, neque te vt solueres interpellauit. an ei tenearis, quæritur? & respond. quod sic. & hoc in bonæ fidei contractib. locum habet, & in aliis, vt in legato & fideicom, ne-

A in paternis rebus omissam,[a] minores in integrum restitutionis admitti beneficio iam pridem placuit.[b] Restituti autem decreto,[c] bona quæ habuerunt mortis tempore patris,[d] debent conferre[†] fratribus]†. Dat. XVI. Kal. Nouem. Sirmij. CC. Conss.

TITVLVS XLII.
IN QVIBVS CAVSIS IN integrum restitutio necessaria non est.

Pœna inultæ mortis defuncti non habet locum in heredibus minoribus. hoc dicit. Bal. Vel sic, Minor hereditate paterna non priuatur, licet patris mortem non vlciscatur. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER. A. Mutato.

MInoribus vigintiquinq; annis (præsertim[e] qui per tutores & curatores non defenduntur)[f] non obesse[g], si mortem defuncti parentis non vlciscantur,[h] innumeris diuorum parētum meorum ac meis rescriptis cōtinetur. V. Idus. Maij, Alexandro. A. III. & Dione. Conss.

C

Tempus mouendi querelam inofficiosi testamenti, ipso iure non currit minoribus. h. d. Bal. & Salyc. Vel sic, Non est necessarium ministerium iudicis, vbi lex ipso iure producit effectum. Bald.

II. Imp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Theodoræ.†

ADolescentiæ[i] tēpus non impurari in id quinquēnij liberis, cuius præscriptio feram inofficiosi quæstionem mouentibus opponi solet,[k] manifeste antè descripsimus.[l] Impleta igitur ætate legitima, nō est in integrum restitutio necessaria: quia nō redintegratio† amissæ causæ his datur, sed integra ipsa causa seruatur. PP. II. Id. Aug. Tusco & Basso Conss.

Fauore minoris re ipsa sine interpellatione in bone fidei contractibus mora contrahitur. Idem in testamentis: quia licet actio ex testamento sit stricti iuris, tamen æquipa ratur actionibus bone fidei. h. d. Bal. Vel sic, Si minor rem vendidam emptori tradidit, sta tim emptor moram committit si ei precium B non soluit. Salycetus.

III. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Decimo.

IN minorum[m] persona re ipsa[n] & [o] ex solo tempore tardæ precij solutionis, receptoP iure moram[q] fieri creditum est, in his videlicet quæ moram desiderant,[r] id est bonæ fidei contractibus, & fideicommissis & legatis.

Sententia lata contra tutorem qui non cauerat rem pupilli saluam fore, pupillo non præiudicat ipso iure. h. d. Bal. & Salyc. Vel sic, Sententia lata contrà tutorem qui non habet administrationem, est ipso iure nulla. Bald.

III. Idem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non cauerat,[s] iudicio expertus est: contra cum lata sententia[t] iuri tuo officere non potuit:[u] nec ea quæ ab eo gesta sunt, vllam firmitatem[x] obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando[y] ea quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi† administrationeq; enim legitimā administrationē assecutus est tutor nō satisdans rē pupil. &c. vnde nō valet quod per eum actum est.

m Inminorem. scilicet ad eorum vtilitatem.

n *Re ipsa.* id est, interpellatione cessante. & hic subiicit, & pro, id est ex solo, &c. Et ad hoc quòd re ipsa fiat mora in talib. & similibus, est ar. contra. ff. de leg. ij, l. Titia Seio. §. j. & de adimen. lega. l. iij. §. diceadum. & j. de act. emp. d. curabit. & ff. de fideicom. lib. l. tum vero. §. apparet. & ff. de vsur. l. mora. & l. cum sine. & l. cum quidam. §. si cum pupillo. & §. de compen. l. si cō stat. & infra. de vsur. & fru. le. l. j.

o Et. ponitur hic pro id est.

P *Recepto.* id est, approbato, prædictis. scilicet legibus, vel dicscilicet speciali iure.

q *Moram.* & si non interpellauerit. Et est mora debitoris vitiū. r *Desiderant.* l. non fieri, sed factum puniri.

s *Fideicommissus.* quæ quauis fiat stricti iuris, tamen propter voluntatem defuncti adimplendam admittuntur vsuræ. Sunt & alij effectus moræ: de qua mora die plene vt diximus. ff. de vsu. l. mora. in princ.

SI tutor. §. CASVS. Si tutor siue curator legitimus, vel sine inquisitione datus, rem pupilli egerit vel defenderit, & succubuerit: an pupillo præiudicet quod actum est, quo magis sit necessaria in integ. restitut. quæritur? & respond. quòd illud quod per procuratorē talem factum est, ipso iure nō valet. vnde in integ. resti. non est necessaria, vt quia legitimus erat, vel fine inquisitione datus, aliàs satisdare non teneatur, vt institu. de satisd. tu. §. j. & dic vt ibi not.

†Legitimus administrator, in integrum restitutionis gratia.

u *Non potuit.* scilicet iure communi. sed si pro te, prodesset iure singulari. vt §. de procu. l. non eo.

x *Firmitatem.* scilicet in tui præiudicium, vt hic, & j. de tuto. vel cura. qui non satisf. l. tutor. & l. in dubium. & ff. de cura. furi. & c. l. consilio. §. j. & argu. supra de procu. l. quia absente. & ff. de reb. eorum. l. qui neque. Sed argu. contra ff. de off. præto. l. Barbarius. Item not. secundum Io. quod non legitime ordinatus, pro nō ordinato habetur. sic ff. de re iud. si §. e. §. cōdemnatum.

y *Quando.* id est quia.

SAnconius. §. CASVS. Spe futuræ numerationis minor scripsit se x. mutuo à Titio recepisse: & cum non recepisset, intra biennium exceptionem non numeratæ pecun. non appposuit, an igitur currat tempus, quæritur? & resp. quòd non ipso iure, vnde decetero extendatur ad omnē exceptionem tēporalem quòd ipso iure minori non currat. sed secundū iura antiqua cu currisset minoribus, sed restituerētur. & hoc in secunda. In tertia dicit quòd ista quæ dicta sunt, vera sunt in omni exceptione præterquā in præscriptione xxx. vel xl. an. in ista enim currit tēpus, sed restituūtur. Not. ex ista. l. vnā regulā generalem, quòd

quòd omnes præscriptiones quæ olim currebant minoribus, A in quibus dabatur restitutio, hodie nō currūt ipso iure lasen.

a *Non numerata pecunia* quæ ex tempore causam habet, secundum quosdam. sed certe immo tempore finitur, scilicet biennio. vt j. de non nume. pecu. l. in contractibus. sed aliæ, scilicet triennium annorum, & x. & xx. & xxx. & similes causam habent ex tempore: quia finito tēpore res confirmatur.

b *Currere.* alias currere & alias nō currere. & expone, id est, non simul cum tēpore currere: sed remanet fixa, vt demum cōpleta ætate currat. Alij exponūt, id est non cōponere: quod falsum est. immo competit minori, & contra eum. Item huic contra j. de non nume. pecu. l. fi. infra. in fi. vbi currit, & datur restitutio. Sed ibi incepit à prædecessore minoris. Vel solue vt ibi.

†Hec lex fauet minori. vt contra eos non currat præscriptio. & c *Obstaculi.* puta quia maior fuerit interim, vel iuret se non venturum contra. & sic subuertitur ius: quod esse non debet: vt institut. de his qui sunt sui vel alie. iu. §. pē. & ff. de offi. prætōd. illicitas. in prin. vel petendo restitutionem non probaret, vel per fas & nefas perderet.

†Ecclesie non currit præscriptio. *Causa in qua huius cōtrouersiæ præscriptio ponit glossa. cum non liceat. extra de præscrip.*

d *Legis interpretationē.* id est legem inducentem præscriptionē nō numeratæ pecuniæ. interpretatus est Iustinianus quasi de minorib' non senserit illa lex. & hanc eandē interpretationem extendit ad omnes leges inducentes præscriptiones temporales, quasi de minoribus non senserint.

†Obscurere.

e *Consensuros.* secundum veteres enim leges quandoque currebat præscriptio, ita quòd nō restituebatur minor: vt §. ne de ſta. defun. l. si minor. & ff. de mino. l. auxilium. in prin. quæ sunt contra quandoque ipso iure cessat: vt §. e. l. adolescentiæ. & ff. de mino. interdum vbi erat vtile tempus. & §. si ma. fac. alienat. l. fi. in fi. & sunt hæc specialia quæ sunt contra, & in his nihil innouatur. Item quandoque currebant, sed restituebantur. & de his hic dicit & innouat, sed fallit quod dicit hic, vt §. de iudi. l. properandum. in fi. quæ est contra. & §. si tapius in integ. restit. post l. j. Sed ibi specialia in præscriptionibus quibus tu dicia sopitur. sic & alias in auth. de here. & fal. §. pupillis. col. j. Item fallit infra de temp. in integ. restitu. authent. si minor. quibus casibus currit præscrip. contra minorem. Item contra ff. qui. ex cau. ma. l. si cum miles. Sed certe ibi nil de minore dicit. Item contra. ff. de mino. l. etiam ei. sed expone vt ibi. Item contra. ff. eo. l. a melius. Sed ibi ex persona prædecessoris cœpit præscriptio. Item contra supra §. aduer. vsu. l. j. Sol. hic corrigit. Vel die vt ibi not.

Præscriptio an currat contra minores.

f *Restitutionem.* vbi enim competit ordinarium auxilium, non est recurrendum ad extraordinarium.

g *Eas.* scilicet præscriptiones, tam præscriptiones non numeratæ pecuniæ, quam alias, scilicet x. vel xx. an.

h *Quæritur.* vt infra quando lic. vnicuique sine iudi. l. j. & infra ad Vell. l. antiquæ. §. pe. Sed argu. contra §. de auct. tu. §. tutor. sed ibi nil de præscriptione dicit. Sed quomodo Iustinianus hoc sibi attribuit, cum etiam ante eum idem consequebantur minores, vt ipso iure seruarentur illæsi, vt infra §. quis igno rem. mili. l. j. in fine. & in l. fi. & infra. quibus non ob. long tēp. præscrip. & non ex? sed expone ibi nō currit, scilicet cum effectu, quia currit, sed datur restitutio. vel fuit illud à compositoribus additum. vel †secundum Pla. hiberat hic Iustinianus. & nō recordabatur de illis legibus. Item eodem modo quarto, nonne prohibetur alienatio rerum minorum quæ seruari possunt etiam mobilium, etiam ante Iustinianum: vt infra de alimini. Falsitatis. vel. l. lex quæ. ergo vsucapio & præscriptio: vt ff. de verb. signi.

alienationis. expresse enim prohibebatur vsucapio: vt ff. de acquiren. re. do. bonæ fidei sed nec in illis quæ seruari non possunt, habet locum: quia non tandiu possunt seruari. Respond. secundum quosdam, hic in actionibus personalibus loquitur. *Actiones loboc vero non valet: quia actiones loco immobilium computantur: vt ff. de iure de- lium comput lib. ait prætor. §. j. Alij tantur.* dicūt hoc tenere quod dicit, quòd do tenuit, vt obæs alie- natio

Universidad de Deusto
Biblioteca

trarium,vt hic dicit. Sed oppono,aut hic minor probat se deceptum,& sic restituitur, non attendendo sit diligens vel non: aut non,& non datur restitutio,vt ff. de in integ. restit.mi.l.minoribus.& ff.de iureiur.l.nam postea.§.si minor. Sed respond. neutrum prædictorū erat, sed semiplene probauerat forte per vnum testem de læsione: quo casu deferetur ei iuramentum , nisi quia aliàs fuerat diligens,vt hic dicit.& sic loquitur in principio istius l.& infra de reb. cre.l. in bonæ fidei. Alij dicunt hic loqui in mutuo, vbi probat creditor,vt supra si aduer. cre.l.j.& ij sed vbi agigitur contra industriū, non probat, quia pro creditore præsumitur. sed prima placet.

Testis vni. eius semiplene probat.

a *Vrgentibus.* quia deficiebant idonei: aliàs minores non admittuntur, vt infra qui ætate.libr.x.l. ad rem. & ff.de hono.l.mu.& ij.& ff de decurio.l. generaliter.§.spurios. Vel aliter fuit ordinatus inutius, quia habebat .xx. au. & v. liberos,vt ff. de mino.l. ij. & iij. in prin.

†*Conser. Nouel.155.*

b *Creatus.* supple,sic.

c *Educatione.* id est,in educatione, propagabat sobolem.& sic hęc sunt argumenta, licet probabilia,diligentiæ: non tamen necessaria secundum Bul.in impediendo restitutionem, vt supra de in integrū restitu.mi.l.ij.

†*Vet. fuder. recte.*

CVm *apud.* ¶ Casvs. An filius cōtra patrem.vel libertus contra patronum restitui posset, inter veteres erat quæstio. quidam dicebant non esse dandam , nisi sui facilitate esset deceptus filius vel libertus minor, & non dolo parentis vel patroni. Iustinianus dicit nulla habita distinctione personæ vel causæ. q. d. vel esset turpis persona parens vel patronus, vel enorme damnum vel non, dicit imperator: vt omnimoda reuerentia parenti vel patrono reseruetur, vt nulla liberto vel filio minori contra parentem vel patronum detur restitutio : cum verisimile est tales personas non velle committere id propter quod eorum opinio læderetur.

†*Quod in omnibus maxime fer.*

d *Querimoniam.* petendo in integrum restitutionem contra eos. de aliis enim quærimoniis habes supra de in ius voc.l.j. & ij. in fin.

e *Naturali.* hoc refertur ad parentes.

f *Patronali.* hoc refertur ad patronos.

g *Petulantia.* id est,superbiæ.

h *Refragante.* id est contradicente.

i *Ex magna causa.* propter enorme damnum, vt ff. de mino.si ex causa.§.fi.& l.seq.

k *Turpem.* hæc ratio non valet,quia semper sancta & honesta &c.vt ff.de obseq.l.ij.& l.liberto. & in auth. de incest. nup.in prin.colla.ij.

l *Non ex dolo.* quasi eorum famæ parcatur.

m *Sed.* aliàs quòd pro sed.

n *Nullo modo.* generale est hic: speciale in contractu.

o *Restitutionem.* vt argu. ff.de dolo.non debet.& ff.de mi.l.pa-

sa cognita circuentus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione à solito auxilio remoueri non debet, scilicet, quòd vrgentibus [a] patriæ necessitatibus decurio minor annis creatus [b] sit , vel propagandæ soboli liberorū educatione [c] prospexerit. PP. X.Kal.Octob.Lupo & Maximo Conss.

Filius contra patrem, & libertus contra patronum propter gestum cum patre vel patrono non potest implorare restitutionem in integrum,tum propter reuerentiam,tū quia lex fingit eos non læsos. Bal. Vel sic: Contra parentes vel patronos non datur restitutio ratione minoris ætatis. Salyc.

II. Imp. Iustinianvs.a. Ioanni præfecto prætorio.

CVm apud veteres † dubitabatur,an liberi parentes suos, vel liberti patronos in querimoniam [d] deducere possent, quasi non rite in eos versatos : quidam existimabant nullam esse contra huiusmodi personas in integrū restitutionem, pondere † naturali,[e] vel patronali [f] reuerentia huiusmodi petulantiæ [g] refragante , [h] nisi vel ex magna causa, [i] vel aduersus turpem [k] eorum personam. alij autem personarum quidem vel causæ distinctionem respuendam esse censuerunt: tunc autē tantummodo dandam esse restitutionem putauerunt , cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo [l] patris vel patroni circunscriptum esse diceret. Sed [m] † vt maneat in omnibus honor parentibus & patrono vel patronæ illi-

†*Concer. ex parte vestra. cum glo. super in curia, de rescript.*

batus atque intactus, sanci mus nullo modo [n] neque aduersus parentes vtriusque sexus, neque aduersus patronum vel patronam dari restitutionem. [o] nam personarum reuerentia omnem eis excludit restitutionem : Pcum procul dubio sit † etiam ipsas [q] personas cauere, ne quid suæ opinioni [r] contrarium existat. Datum Kalend. Septembr. Constantinopo. post consulatum Lampadij , & Orestis. VV.CC.

Imperf. fol. 94. n. 56.

TITVLVS XLIII.
SI MINOR SE MAIOrem dixerit,vel {maior} probatus † fuerit.

Adserens se maiorem per errorem, nihilominus potest petere restitutionem in integrum, minori ætate probata. Bal. Vel sic, Minor probatus maior per instrumenta sua natiuitatis probato contrario, potest restitutionem petere. Salyc.

I. Imp. Alexandrvs.a. Maximiano.*

SI cum minor annis vigintiquinque esses , tabulis quæ sunt tuarum professionum,[s] oblatis [t] tibi ætatem quasi maior annis vigintiquinque decepta probasti: [u] in integrū restitutionem intra statutum legibus tempus, etiam post impletam ætatem, de omnibus intra eam ætatem aduersus te gestis, postulare apud eum cui de ea re iurisdictio est, potes. [x] PP.XII. Kalend.April.Maximo & Paterno.Conss.

Errantibus, non decipientibus iura subuenit. Bal. Vel sic: Pallacinet adserens se maiorem, non potest postea petere restitutionem. Salyc.

testē. nihilominus non intelligas quòd contra confessionem: quia ipso iure tutus est.

s *Professionem.* id est in quibus professus fuerat pater & mater tali tempore te natum.

t *Oblatis.* ab eo qui volebat tecum contrahere, vel ab alio.

u *Probasti.* id est, probatum credidisti. Vel dic, approbasti, vel forte subscripsisti.

x *Potes.* vt ff.de in integ.restit.l. minorib. Sed nunquam aduersus confessionem restituitur: Resi.non, nam cum sit erronea facti, non præiudicat, vt ff.de iur. & fac.igno. cum testamentum. & ff.de confes.l.non fatetur . licet sit arg. contra ff.de condicinde.l.cum & soluta. Item quia est extra iudicium, & indiscreta. vt ff.de proba.l. cum de indebito.§.fi. probas ergo te decepcum in contractu aliquo, & minorem fuisse: quia præsumeris maior non propter confessionem, sed iure communi: vt supra de in integ.restit.l.mi. si minorem. Vel dic.vt ibi.

S *Inquis.* ¶ Casvs. Minor volens cum aliquo contrahere, qui non alias cum minore contrahere consueuit, si cum minorem sciuisset, fraudulenter mentitus est se maiorem esse, & contraxit: postea vult restitui, dicens se maiorem fuisse tempore cōtractus: an sit audiendus, quæritur? & respon. quòd non: quia deceptus &c. Not. quòd vbi est dolus siue maleficium, cessat iuris beneficium: secundum Bald.[a]

a Vide Bald. ff. de dolo. l. ij.

a *Nunc.* scilicet cum restitui petit.

b *Mendacio.* id est fraudulento mendacio: quod sit à sciente tā tum: vt ff. de fur. falsus.§. si quis nihil. Accursius.

c *Fallentibus.* vt ¶. ad Vel.§i fine. & ff.ad Vell.l.ij.§. hæc verba. & l.si decepiendi.& arg.ff. de apost.l.hi qui.in fi. & supra si aduer.deli.l.j.& ij.

Vitalio.

S *Alterius.* ¶ Casvs. In prima. & secunda parte huius.l. vsque ad illum vers. si tamen dic vt supra l.j. deinde dic sic : Minor voluit contrahere cum aliquo. iurauit verbo se esse maiorem, hoc credens, scilicet, verum esse , neque suo neque alieno dolo dutius. & sic non obstat supra de transact. si ex falsis.& contraxit.vult restitui. an sit audiendus, quæritur? & respond. quòd non, nisi probet per instrumentum natiuitatis suæ se minorem, fuisse tempore contractus : & non per testes. ex quo fumes quòd magis creditur mortuæ voci, id est instrumento, quàm viuæ, vt testibus. Si autem corporale præstiterit iuramentum, petens restitui non audietur.

d *Minor.* scilicet tu.

e *Probare.* minor volebat decipere, & eius aduersarius eū. minor petit restitui. vtrum debeat? Videtur quòd non. scienti enim dolus non infertur: & ille non videtur defraudare, &c. vt ff. de re iu.l. nemo videtur. & in hoc est melior conditio possidentis: vt ff.de dolo.l. si plures dolo fecerint.

Dolus scienti non infertur.

f *Supplet.* id est quod deficit in ætate supplet.

g *Statutum est,* vt supra l.proxi. & not. quòd hæc lex vsque ad §.si tamen. continet ambas superiores. Primam ab illo versic. quòd si per iniuriam, &c. Secundam in principio legis vsque ad versic. quòd si per iniuriam, &c. tamen non superfluit, eū in ea aliquid additur. Vel secundum Azo. quòd ab inde, aditus, &c. sit tertius casus subdistinctus. Sed contra. huic resp. ff.de mino.l minor.xxv.ann.adito.§. plane. Solu.ibi minores noluerunt decipere curatores, sed soluentes: & ideo contra curatores agant, & non contra soluentes. Item ad idem contra supra de in integ.restit.mini.l.de tutela. Solu.eodem modo. Vel dic , minor ibi non decepit auunculum, cum sciens præsumitur. Item not.hic malitia, &c.& sic probitas: vt infra de his qui ve.æta.impe.l.ij.& supra tit.j.l.j.& lxxvij.di.ca.monachus vero.

h *Factum.* scilicet factum te esse maiorem.

i *Durabit beneficium,* sic ergo non potest renunciari beneficio, minoris ætatis: vt no.ff.de mino.si iudex.& l.interdum.

k *Tunc fuisse.* cum te decepit: vt supra de in integ. restit.mi.l.si minorem.

l *Per sacramenti.* non corporaliter , sed verbo tenus præstiti vt statim patet.& die loqui vsque in fin. quando dolo aduersarij fuit deceptus : vt in superiori responso, quod si per iniuriam, &c. secundum quosdam. [a] Et sic huic responso & sequenti est contra.supra de transact. l. si ex falsis. Sed hic non intercessit dolus aduersarij tantus & talis vt ibi : quia ibi falsa instrumenta produxerat , hic mendacia. vel secundum Azo. facilitate sui de fuisse deceptum : vt differat à præcedenti casu. Vel hic alias contracturus erat : ibi non nisi instrumenta essent prolata. Vel ibi conditionaliter iurauit si instrumenta essent vera : hic non. Vel ibi iurauit non se mesentiam controuersiam : hic se maiorem tantum. Vel hic tractatur de beneficio dando vel denegando , quod facile negatur : ibi de iure communi dando vel denegando , quòd du-

a Vide Bald. ff. de dolo. l. ij.

A rius sit vt denegetur: vt in authen. de non alie.§. quia verò verisimile.col.ij. Et eodem modo respond. ad l.ff. de pact. iuriſgen.§. sed si fraudandi.& supra de transact.sub prætextu instrumenti. nam exceptio vel replicatio doli est de iure communi. Vel ibi in eadem.l. si ex fallis. non fuit corporaliter iuratum : hic sic. quod non placet . Item ad idem contra supra de legib. & consti.l. non dubium. sed ibi fuit iuratum super illicito cōtractu : hic non , immo super quadam adsertione.

tur quando nullus dol' intercessit: si enim dolus intercesserit:nō tolleretur per iuramentū: & sic non obstat.j.si cui falsis.j. all. & hoc vult etiā gl.seq. in fi.

m *Palam.* sic in auth. de æquali.do.§.quia vero,col.vj.

n *Per testium.* plus ergo creditur scripturæ: quam testibus : vt ff. si liber.inge.esse di.l.ij.§. qui se. & §. qui post quinquennium. & ff. de proba. cenſus. & j. de non nu. pecu.l. generaliter. & supra de man. prince.l.j.& j.arb. tu.l.fi.in prin. Sed contra j. de fi. instru.l. in exercendo. Sol. hoc casu speciale: quia difficile est tenere memoriam annorum & numerum: vt ff. de Car.edi.l. iij. §. duæ. distingue ergo secundum Azo. an dicat minor se maiorē aduersarij suafione : an vltro per se. Primo casu ibi non præiudicat, si se minorem & deceptum probet: vt supra l.j. etiam si iurauit qualitercunque, si tamen aduersarij dolus interuenerit, vt sic deciperetur in contractu : non tantùm in hoc vt adseveret se maiorem , quia quodlibet sufficit, siue in contractu, siue vt se

†prolativa. ne. vtrumque recte.

o *Auxilium.* cum non debeas sperare me auctorem periurij: vt supra si aduer.ven.l.j.

CVm *circa.* Casvs. Minor contraxit,petit restitui. allegat aduersarius ipsum fuisse.xij.& xiij.an. tempore cōtractus. iudex xij.& xiij.credens facere.xix.pronunciauit eum nō esse restituendum.an aduersus sententiam restitui possit, quæritur? & respon. quòd sic.

†Not. hic, quod secularis potest cogere partē obseruare iuramentū.no.Abb. c.litteras. co.ij.de iudi. cal. immo cogit re tur pusillanimē ex parte iuramentum relaxare. Rosin.cccc. ca.i. immo cognoscit de nullitate absolutionis per ecclesiā factæ. do.meus de Selua,in tractatu de iureiu. q.v. in iij. parte allegat. Anchie. consil. ccix. lxxxviij. quia lacus nō deseruit ecclesiæ malè agenti.

p *Cum circa.* rector pronunciæ putabat forte.xij.& x.esse xxv. & allegabatur : & sic errore ductus iudicauit eum maiorem xxv. an. ficque non restituendum : & hoc non expresso errore in sententia : & sic valet , alias non valeret : vt ff. ad Treb. seruo. §. cum prætor. & ff. quæ sen. fine ap.l. j.§. j. Vel aliter pone aduersarium hunc maiorem probasse per falsos testes , quos credidit esse veros : restituitur quidem contra sententiam ratione ætatis , & alia ratione , scilicet , communi : vt supra de aduoca. diuer. iudi. l.j & ff. de re iudi.l.diuus. nec vnum auxilium extraordinarium aliud tollit: vt ff. quod met. cau.l.fi cum ex.§. cum qui,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed qualiter fuit pronũciatum? definitiuè, vel interlocutoriè? secundo enim casu nõ præiudicat, scilicet in totũ. primo præiudicat, nec restituitur nisi ad appellationẽ, vt ʃ. tit. j. l. j. Respõ. interlocutoria fuit, quæ præiudicat, sed restituitur. Itẽ & definitiua, vt ʃ. tit. j. l. j. & ibi non est alia causa quare denegetur.

†precem in omnibus tuam uſ.

a *Rectorem.* qui tulit sententiã ei restitutionem negando: vnde nõ admittitur ad restitutionem, sed appellat in tra decẽ dies. ʃ. tit. j. l. j.

b *Minoribus.* quod non videtur, eo quòd per ipsos patribus prouideatur, vt ff. de mino. l. iij. §. sed vtrum.

c *Præsidem.* eundẽ, vel successorem eius, vt ff. de minor. l. in causæ. ij. in fine.

d *Prouincia.* corã quo petebatur restitutio, vel contra aliquam sententiam, vel aliam læsionem.

e *Opinione.* secundum primum errorem numeri, vel secundum alium propter errorem testium falsorum.

f *Ex probationum.* ff. quæ senten. sine ap. re. l. j. §. j.

g *Cognouerit.* modo. & die præsumpsisse, scilicet olim.

h *Sequetur.* restituendo te ad appellandum, vt ʃ. l. proxi.

SI SAEPIVS IN *integrum restitutio postuletur.* scilicet, ab eodem, & in eodem contractu.

†Sic restitutio denegata nõ debet iterũ peti. & concor. c. fi. extra de restitu. in integ.

S *I post sententiam.* Pone casum in hac. l. vt in glos. proxi. Ex qua te nõ debet nor. tex. qui dicit: appellare debuistis, si vobis sententia displiceb at, quem tex. semper allegant docto. quòd imputet sibi ille qui nõ appellat Bald.

i *Si post.* Pone sententiam latam aduersus minorem petentem fundum: & cum petiisset beneficium *in integrum restitutionis* contra sententiam, denegatum est ei per sententiam. volebat iterum restitui cõtra istam sententiam secundam. dicitur quòd non potest. Verum cum potuerit appellare, si non appellauerit, restituitur ad appellandum tantũ. Eodem modo posset poni casus, si cum deceptus esset in contractu, petiisset beneficium in integrum restitutionis, & fuisset ei per sententiam denegatum.

k *Latam.* super fundo.

l *Restitui.* ad totam sententiam in quæstione fundi latam. Vel posset intelligi de sententia in integ. restitutionis.

l *Restitui.* contra sententiam.

m *Nec obtinuistis.* sed denegata fuit.

n *Agitetur.* scilicet sit danda, vel non.

o *Sententia.* quia fuit restitutio denegata.

p *Restituimus.* currit ei tempus. Sed hodie cõtra, vt §. in quib. cau. in integ. resti. non est necesse. l. fi. Vel dic vt ibi. Et dic, si noua allegatur causa, ad totam causam, aliàs ad appellandum tantum datur restitutio, vt ʃ. l. proxi. Sed à qua sententia ad appellandum datur restitutio? an à prima qua fuit condemnatus in fundo, an à secunda qua fuit restitutio denegata? Respon. à qua vult, vel à secunda: & hoc magis videtur velle hæc lex. Itẽ quid si primo appellauit, & tempus cucurrit, secũdo petiit restitutionem, & fuit denegata, an datur plus? Respon. non. nisi ad appellandum, vt hic. Item no. aliud esse restitui ad totã causam, aliud ad appellationem: quia in primo casu perinde est, ac si non esset lata sententia, secundo non: quia si non exequatur causam appellationis vsque ad annum, confirmatur prior sententia. Item non poterit appellare tertio, licet lex dicat extingui pronunciatum per appellationem, vt ff. ad Turpil. l. j. in fin.

Restitui ad totam causam est aliud quàm restitui ad appellationem.

rectorem[a] prouinciæ erratum esse proponas, & in huiusmodi causis etiã filiisfamiliàs minoribus[b] subueniri admissum fit: ea quæ in prece † cõtulisti, præsidem [c] prouinciæ [d] examinare conuenit: qui si ætimata ætate[e] tua maiorem annis falsa opinione [e] te præsumpsisse ex probationũ [f] luce cognouerit, [g] erga minoris personam fidem veri sequetur.[h] Dat. VI. Id. Decem. CC. Conss.

TITVLVS XLIIII.

SI SAEPIVS IN INTEgrum restitutio postuletur.

Si restitutio fuit semel denegata, iterum non concedatur nisi ad appellandũ, vel nisi ex noua causa. l. d. totus titulus. Bart. & Bal. Vel sic, Aduersus latam sententiam in causa restitutionis contra minorem, minor non restituitur, nisi ad appellandum. Salyc.

1. Imp. SEVERVS & ANTONINAA. Romano & aliis.

SI post sententiã proconsulis contra vos latam [k] desideratis in integrũ restitui, [i] nec obtinuistis: [m] frustra rursus, † vt ea quæstio in integrũ restitutionis agitetur, [n] desideratis. appellare enim debuistis, si vobis sententia [o] displicebat. sed si adhuc in ea ætate estis cui subueniri solet, appelandi ius vobis restituimus. PP. V. Kalend. Augu. Chilone & Libone Conss.

Ex noua causa potest peti restitutio quæ aliàs fuit denegata, & non aliàs. hoc dicit cum l. seq. Salycetus.

11. Imp. ALEXANDER. A. Iusto militi.

QVãquam curatores[q] pupillæ victi sunt cum in integrum restitui pupillã desiderabant: cum tamen nouis[r] defensionibus causam instrui posse dicas: adeant curatores vxoris tuæ iudicem, & petant vt causas in integrum restitutionis agant.[s] PP. V. Kalend. Aug. Alexan. A. II. & Marcello Conss.

111. Imp. PHILIPPVS. A. Anitiæ †

IN vna eademque [t] causa iteratum in integrum restitutionis auxiliũ non iure, nisi nouæ [u] defensiones † prætendantur, posci, sæpe rescriptũ est. PP. II. Kal. Iul. Peregrino & Aemeliano Conss.

TITVLVS XLV.

DE HIS QVI VENIAM ætatis impetrauerunt.

Auctoritate principis nemo debet decipi. Bal. Vel sic, Aduersus gesta post veniam ætatis impetratam, & iudici intimatam, minores non restituuntur. Salycetus.

1. Imp. AVRELIANVS. A. Agathocli.*

EOs qui veniam ætatis [x] à principali clementia impetrauerũt [y], etiã si minus idoneus ad rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxilium imperare non posse, manifestissimum est: ne hi qui cum eis cõtrahunt, principali[a] auctoritate circumscripti esse videantur. PP. Kal. Iul. Aureliano. A. & Capitolino Conss.

Maculus probat ætatem, xx. annorum, sed mihi vero xvij. veniam consequuntur ætatis, per quam tamen immobilia alienare nõ poterunt. Bar. quòd not. Bald. Vel sic. A solo principe venia ætatis impetratur. Et masculus debet esse maior annis xx. & debet probare ætatem, & morum nisticitatem per se tantum apud competentem iudicem. Fœmina vero debet esse maior annis xvij. & hoc solum debet probare, nec cogitur per se quia potest etiam per procuratorem: & venia impetrata non sunt immobilia alienari sine decreto. Salycetus.

11. Imp. † CONSTANTINVS. A. ad Verinum præfec. præt.*

OMnes adolescentes qui honestate morum præditi, paternam frugem, [b] vel auorum patrimonia gubernare cupiunt, & super hoc imperiali auxilio indigere [c] cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cum vicelimi anni metas impleuerint: [d] ita vt post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se [e] principale beneficium fallegantes, [g] non solum per [h] scripturam annorum numerum probent, sed etiam testibus idoneis aduocatis[i], morum suorum institutа, probitatémque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant. [j] Fœminas quoque quas morum honestas, [k] mentisque[l] solertia commendat, cum octauum & decimum [m] annum egressæ fuerint, veniam ætatis [n] impetrare sancimus. Sed eas propter pudorem ac verecundiam fœminarum, cœtui † publico demonstrari non cogimus: sed percepta ætatis venia, annos tantùm ætatis † probare posse testibus [o] quinque vel instrumentis [p] misso procuratore [q] concedimus: vt ipsæ etiam in omnibus negociis tale ius habeant, quale & mares habere præscripsimus: * ita tamen, [r] vt prædia sine decreto non alienent.[s] Sed senatores quidem clarissimi viri in hac regia vrbe commorantes, apud sublimitatem[t] tuam, ceteri vero apud prætorem, in prouinciis autem omnes apud eorum rectores de suis moribus & honestate perdoceant. Hi vero qui contra [u] memoratam dispositionem veniam ætatis à principali clementia † impetrauerint, sciant eam nullas vires obtinere. Dat. III. Kal. Iul. Romæ, Crispo. II. & Costantino Cæs. II. Conss.

Sicut minor obtenta venia ætatis non potest alienare sine decreto immobilia, ita nec obligare: vt hic. Bald. vel pignora vel hypothecæ dare. Salycetus.

111. Imp. IVSTINIANVS. A. Mannæ præfec prætorio.

EOs qui [x] veniam ætatis à principali clementia impetrauerunt vel impetrauerint, [y] non solum alienationem, sed etiam hypothecam minime posse sine decreti interpositione rerum suarum immobilium [z] facere iubemus, in quarum alienatione [a] vel hypotheca decretum illis necessarium est, qui necdum veniam ætatis meruerunt: vt similis [b] fit in ea parte conditio minorum omnium, siue petita sit, siue non ætatis venia. Dat. VIII. Id. April. Decio. V. C. Cos.

EOs qui.] CASVS. Si minor veniam ætatis impetrauerit, & obtinuerit, an ideo ei magis rerum suarum immobilium alienatio sine decreto iudicis concedatur? respon. quòd non: & quantum ad hoc onus par habetur conditio eorum qui impetrauerunt, & eorum qui non impetrauerunt.

x *Eos qui.* dubitari poterat an veniæ ætatis impetratio faculatem præstet alienandi etiã ea quæ aliàs minor sine decreto alienare non potest? & dicitur quòd non, immo nec obligãdi,

y *Impetrauerint.* scilicet in posterum.

z *Immobilium.* secus mobiliũ: quia tales minores qui veniã impetrauerunt, mobilia poterunt alienare: sed immobilia nõ, ſaſ.

a *Alienatione.* ſ. qualibet: vt ʃ. de prædiis mi. l. nõ solũ. Sed contra ʃ. quãdo decre. opus nõ est. l. ij. Sol. ibi specialiter decretũ interposuit princeps, hic generaliter concessum veniam Item contra §. de episc. & cleri. authẽ. si captiui. Sol. ibi specialiter est.

b *Simile.* ergo & cũ decreto alienato prædio dabitur restitutio

2 *Principali.* ne inde iniuriarum nascatur, &c. vt ʃ. vnde vi. l. A neminem. Sed ſi in eo quòd impetrat veniam ætatis, est læsus, an restituatur? & videtur quod sic: vt ff. de mino. l. an prætor. in prin.

OMnes.] CASVS. Si minor vule impetrare veniam ætatis, vt omnia possit agere tãquam maior: aut est masculus, aut fœmina. si masculus, nõ aliter potest quã si xx. in impleuerit. quo cõpleto potest si vult impetrare per principẽ, & obtento ipso[a] beneficio, iudici innuba re: coram quo probet instrumẽtis aut testib[b] idoneis vocatis, se esse idoneũ ad administrãdum res suas. & fœminæ si impetret, necesse habet se probare habere xvij. ann. quibus cõpletis per procuratorẽ adeat principẽ, & non per se: & eius beneficio impetrato & obtẽto, procu. suus iudici insinuet. & tantum numerũ an. probet misso procu. per testes idoneos vel instrumẽta, nulla probandi se fagatem imminente necessitate: quibus omnib[c] subseruit, tanquã maiorem contemplatione, & sic potest ad ea esse veni[d] re. potest, excepto ſimam, cum hoc, quòd prædia sine decreto prætoris alienare non possit. & si posſea sibi[e] minor qui impetrauit ve ad quæ seri. niam ætatis, fuerit senatores ad eũ[f] tor, docebat se idoneum esse coram præ- debitur, debe. fecto prætorio: alij coram omnibus Romani coram præ- re adire. sidente, & re. forẽ in prouinciis coram præscripto. sine prædicta solemnitate venia ætatis fuerit impetrata, omni caret firmitate.

a *Principi.* id est substantiam.

b *Testibus.* quia non possit ad honores aspirare, nec contrahere, nec in iudicio agere vel conueniri, nisi habeant curatores: & ideo indigent imperia oraculo concedente eis veniam ætatis.

c *Impetrauerint.* scilicet masculi.

d *Præsit.* non per procuratores.

e *Beneficium.* quo permissa est ætatis venia.

f *Allegantes.* apud suum iudicem.

g *Aduocatis.* id est adhibitis.

h *Edocebant.* sic se probasse coram principe secundum P. vt ar. ſ. quorum bo. l. sed secundũ Ioan. non necesse est hoc probare apud imperatorem, sed sufficit sic allegare: postea autẽ probet coram iudice, & sic intellige hic, & d. l. ſ. quorum bo. l. j.

i *Honestate.* quantum ad corpus.

k *Mentis.* quantum ad animam seu animum.

l *Octauum & decimum.* quare minore tempore impetrat mulier quam masculus? Respon. mala herba cito crescit, & citius est subiecta mulier & aurara: vt ff. ad Velleia. sed si ego. in fi. & hac ratione non probat morum institutа: quia sagacior præsumitur. ADDITIO. Tu die secundum Bar. hic, quod vera ratio est, quia mulier cum sit minoris vitæ quàm masculus, citius perficitur, & ita contingit in quolibet animali: quia quanto res est breuioris vitæ, tanto citius perficitur.

Mulier plus de dolo & astutia præsumitur, quàm vir.

m *Octauum & decimum.* quare in muliere minus quàm in viro? quia genus auaritiæ est mulierum.

o *Testimonio ætatis.*

p *Vel instrumentis.* aliud est propter iuramentum, vbi instrumentum tantum: vt §. si miſe maio. dixe. l. iij. in fi.

q *Misso procuratore.* nã qui per se, & per alios: vt ff. de admini. tut. ita autem. §. gefaſſe. & supra de procu. l. marinus. at masculus per se debet tantum probare: vt supra. §. proxi. sic & alias infra de iure emphy. l. finali. & infra de adser. tol. j. in principio. & supra de procur. l. fin. Arg. contra. ff. fami. ercis. l. plane. & infra etiam per procu. causã in integ. restitut. agi posſe. l. j.

† *cœtui.*

† *al. annos tantum probare testibus, vel instrumentis missо curatore concedit &c.*

* *al. rescripsimus.*

ADDITIO. Die hoc esse propter aſpectum personæ, qui requiritur hic ar. j. de cad. tol. l. vnica. §. vt autem. & ff. de adopt. l. post mortem. Not. hic etiã tres differentias inter marem & fœminam. Prima in numero annorum. Secunda in probatione faciendа per se tantum in mare, quod non est in fœminis. Item quia mulier de ſolo numero annotum debet probare. sed masculus etiam de aliis.

Masculus & fœmina in imperanda venia ætatis tripliciter differunt.

† *Concor. c. finotum. de elect. & gl. in c. à multis sup ver. metropolitã. & de ætat. & qualitat. & ordi.*

r *Ita tamen.* illud refertur ad hoc quod dictũ est de masculis & de mulieribus: & ita ad vtrumque prædictorũ refertur. Accur.

s *Non alienent.* nec mater, nec fœminæ: quia nec tutor nec curator facere posſet sine decreto: vt ʃ. de administ tut. l. ler.

t *Sublimitatem.* i. præfec. vrbi. vel præfec. prę to. Et nota hic minorem impetrantem ætatis veniam posse esse senatorem. aliàs autem ad rempu. &c. vt ff. de mu. & hono. l. ad rem. immo ante erat senator in subsidium electus. quod dic: vt §. qui & aduer. quos. l. j. notaui in glos. quia &c.

Minor potest esse senator.

v *Contra.* id est sine: vt & illud. Qui non est mecum. contra me est &c.

Mat. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI quis aliquid.} Casvs. Minor mihi.x.promisit cum esset in legitimæ ætatis: posta existens.xx.an.veniam ætatis impetrauit.volo petere.x.cum sit legitimæ ætatis.an possim, quæritur? & respon.quòd non.illa enim verba perfectę ætatis vel legitimæ,intelligenda sunt de ea ætate quę per annorum curricula recepit completionem, non quæ beneficio principis suppletur, nisi de ea specialiter dictum esset: & hoc intelligendum est in substitutione.cũ dicitur: substituo illi cum erit legitimæ ætatis. vel illi restituę cũ erit legitimæ ætatis. cum ergo legitimæ ætatis erit facta mentio, intelligendum est de ætate. xxv. annorum. nota ex hac. l. quòd maxime in testamẽtis verba debent intelligi naturaliter & proprie, & nõ fictè. conc. ff. de condit. & demonstra. l. fideicõmissum. eum similibus. Baldus.

a *Mentionem.* in cõtractu vel testamẽto, vt lego tibi centum cum eris legitimæ ætatis.

b *Substituisombus.* directis puta, substituo Stichum pupillo meo si ille Titius est legitimæ ætatis.Accur.

c *Restituisombus.* scilicet obliquis, & per fideicommissum factis. Et nota. hic ar. referre quid ex æquipollentibus fiat vel dicatur nã refert vtrũ maior fiat natura, an per principem, licet hæc æquipolleant. Item non sufficeret aliquid ciuiliter fieri, nisi & naturaliter etiam fiat, vt hic & ar. infra de nup. sanctimus. j. & ff. de legat. ij. si ita quis. §. is qui. & ff. de verb. obl. ex ea parte §. insulam. & de le. ij. cum pater. §. here ditatem. & infra quando di leg. ce. ex his. & ff. de condit. & demon. l. fideicommissum. & l. si. & de leg. ij. l. cum filio. & §. in qui. eau. in integ. resti. non est ne. ladolescentiæ. Sed ar. cõtra. ff. de in ius voc. quique. §. parentes. & adoptium. in princip. & est argu. ad hoc quod hic dicitur. ff de

†al. antem.

Verba debent intelligi naturaliter & proprie, non ciuiliter & ficte vel impropriè. b.d. & semper allegamus, & est no lex multum. & ald. Vel sic: Vbi fit mentio ætatis legitimæ vel perfectæ, intelligitur de naturali perfectione, non de accidentali ficticia. b.d. Vel sic, Si quid debetur alicui cum ad legitimam ætatem pervenerit, licet veniam ætatis non impetraverit, non tamen illud petere potest. Salyc.

IIII. Idem. A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & legitimæ ætatis fecerit mentionem, a vel si se absolutè dixerit perfectæ ętatis: illam tantummodo ætatem intellectam esse videri volumus, quæ & viginti-quinque annorum curriculis completur, non quæ ab imperiali beneficio suppletur: & præcipue quidem in substitutionibus[b] vel restitutionibus[c] hoc intelligi sancimus: nihilominus tamen † & in aliis, nisi specialiter quisquam addiderit ex venia ætatis velle aliquid procedere. Dat. IX. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss.

TITVLVS XLVI.
SI MAIOR FACTVS RATVM habuerit.†

Ratihabito tempore competenti, supplet omnem defectum temporis incongrui. Bald. Vel sic, Ratificatio minoris reconciliat contractum in minori ætate celebratum, & ipsum reddit efficacem & inexpugnabilem. Vel sic, Si maior factus ratificaret ea quæ in minori ætate gesta, restitutionem perdit. Saly.

I. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. aa. & cc. Eutychiano.

SI inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interposita, vel sine scriptura facta sine dolo[d] diuisio[e] est, eámque post legitimam ætatem ratam[f] fecerint: manere integram debere conuenit. S. licet quidam contra, vt. ff. illo cod. titu. Aurelio §. Cæsar. Sol. vt ibi.

d *Diuisio.* j. famil. ercisc. l. non ideo.

e *Ratam fecerint.* expressis verbis, vel aliquid faciendo per quod videbatur habere ratum, vt. ff. rem ratam haberi. l. non solum. & infra de eo dic. indebi. l. indebitũ. & ff. de lege commissaria. l. pen. Si autem tacite habeat ratum, vt tacendo: tunc habet locum. j. si maior fac. alie. &c. l. j. & vlti.

†al. tacite

g Qui *post.* Quod dixit in specie: vt supra. l. proxi. nunc dicit in genere.

h *Gestæ.* siue à minoribus, siue eorum tutoribus. & facit *supra ff* in cõmuni eademque causa. l. j. & arg. ff. de pigo. act., aliena res. in princi. &. j. si alie. res pigo. data sit. ff. in rem.

i *Rescissionem.* nisi fecerit hoc ex consequẽtia prioris actus, vt. ff. de mino. l. iij. §. Iciolquæ est contra. sed hunc. l. & solutioni est contra. ff. de lib. cau. l. liberis. §. j. sed illud euenit quia in minori ætate præcessit ei[s] delictũ: at in illo. §. Icio, non præcessit eius delictũ. preterea ibi participauit precium factus maior: quod ũ nõ feciſſet, non posset in seruitutem vocari.

VBI ET APVD QVEM cognitio in integrum restitutionis agitanda sit.

Contra sententiam delegati vel vicarii vel procuratoris principis, solus princeps restituit. Bald. & Salyc.

I. Imp. Antoninvs. A. Seuero.

SI quid à procuratore[k] meo iudicatum est, id per in integrũ restitutionem præsidis sententia non potest rescindi. Princeps enim solus[l] contra sententiam procuratorum suorum in integrum restituere solet. PP. VI. Kal. Decemb. Læto & Cereali Conss.

Agens ad distractum, tenetur sequi forum rei. Bald. vel si, in causa restitutionis adest sequitur forum rei. Salyc.

II. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. aa. & cc. Aquilinæ.

QVoniã ea quæ in transactione dari placuerat, te tradisse[m] proponis: consequẽs est, [n] si de his repetendis per in integrum restitutionem, vel quacunque[o] aliam causam putaueris agendum: eius adire te prouinciæ præsidem, in † qua domicilium habent quos conuenis. Dat. III. Kalend. Septemb. Cap. post tertium Consulatum Lampadij & Orestis.

†al. sed

Restitutio in integrum potest peti coram iudicibus ordinariis, & specialiter delegatis, vel ad vnius tantum causarum, non coram arbitris, vel iudicibus chartulario, vel delegato ab eo. Bald.

l. aduersus. Vel dic proprie procuratorem principis, qui interfiscum & priuatum cognoscit, vt. ff. si aduersus fisc. l. ij.

l *Solus.* vel ipse qui iudicauit. vt. ff. de min. in causæ. ij. §. ff. & l. præfecti. & l. præles. Alij dicunt in eo speciale, vt ipsemet non possit.

Veniam ea.} Casvs. Inter minorem Bonon. meum, & maiorem Mutin. transactio facta est ad decem quæ dicit minor nomine illius transactionis. vult restitui vbi debeat agitari restit. causa, quæritur & respond. quòd vbi res est quæ petitur, & ita coram Mutinensi, vel vbi reus habet domicilium. Vinianus.

m *Tradidisse.* nisi enim tradidisses, obligatum te aduersarius in tuo foro conueniret.

n *Consequens est.* iure communi, vt j. de iurid. om. iudic. Libris. & vbi in rem ac. l. actor.

o *Quæcunque.* vt quia per calumniã est facta, vel dolũ actoris, vt. ff. de condic. inde. in summa. in princip. vel ex falsis instrumentis

mentis: vt. ff. de transact. l. si ex falsis. vel res fuit data quæ sine decreto dari non potest: vt. j. de prædi. mi. l. non solum, & ff. de reb. eo. l. omnia. quæ sunt contra. tamen hic poterat delegari, & erat speciale in ea. Secundo, quia ſi poterat delegari, ergo videbatur cognoscere posse magistratus municipalis: vt. ff. de offi. eius cui. man. est iurisc. l. j. §. j. quod lex vetat: vt. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j. est similiter cõtra. Sol. non omnia quæ delegabantur, cõpetebant iure magistratus: vt hoc exemplo, & alio, scilicet quando contingit præsidem abesse. vt. ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. §. ij. Vel dic, poterat delegari non cuilibet, sed magistratui municipali: vt in tutelæ datione: vt. ff. de tut. & cu. da. ab his. l. nec mãdante. & insti. de Atti. tut. §. pe. & ideo non le quitur quòd competeret iure magistratus: sicque erat mixti imperij. vt tutelæ datio: vt. ff. de tute. muto. §. tutoris. Hodie dici potest quòd iure magistratus competat: cum indistincte posit dele gari cuicunque etiam: vt hic, & d. l. de offic. eius cui man. est iurisdic. l. j. §. j. & sic corrigitur lex illa. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j.

Restitutio in integrũ, an cõpetat iure magistratus.

q Datii. i. delegati.

r *Inciderit.* vt generaliter in vno loco facta causarum commissione: vt ff. de offic. præfec. vt. l. j. §. initio. vel in vna causa: & hoc fit incidenter: vt. j. de ordi. iudi. l. j.

DE REPVTATIO *nibus, id est computatio. nibus contra minores qui restituuntur faciendo. Et dic quòd dixit apud quem iudicem petatur restitutio: nunc qualiter.*

Cõcor. omnia hæc. l. c. j. & ff. cũ gl. ff. extra de restitut. in integ.

QVæ causæ cog. & c. vt ff. de offi. procon. nec quicquam. §. vbi. & ff. de reg. iur. l. omnia. quæ sunt contra. tamen hic poterat delegari, & erat speciale in ea. Secundo, quia ſi poterat delegari, ergo videbatur cognoscere posse magistratus municipalis: vt. ff. de offi. eius cui. man. est iurisc. l. j. §. j. quod lex vetat: vt. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j. est similiter cõtra. Sol. non omnia quæ delegabantur, cõpetebant iure magistratus: vt hoc exemplo, & alio, scilicet quando contingit præsidem abesse. vt. ff. de offic. eius cui man. est iurisdi. l. j. §. ij. Vel dic, poterat delegari non cuilibet, sed magistratui municipali: vt in tutelæ datione: vt. ff. de tut. & cu. da. ab his. l. nec mãdante. & insti. de Atti. tut. §. pe. & ideo non le quitur quòd competeret iure magistratus: sicque erat mixti imperij. vt tutelæ datio: vt. ff. de tute. muto. §. tutoris. Hodie dici potest quòd iure magistratus competat: cum indistincte posit delegari cuicunque etiam: vt hic, & d. l. de offic. eius cui man. est iurisdic. l. j. §. j. & sic corrigitur lex illa. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j.

Restitutio in integrũ, an cõpetat iure magistratus.

q Datii. i. delegati.

r *Inciderit.* vt generaliter in vno loco facta causarum commissione: vt ff. de offic. præfec. vt. l. j. §. initio. vel in vna causa: & hoc fit incidenter: vt. j. de ordi. iudi. l. j.

DE REPVTATIO *nibus, id est computatio. nibus contra minores qui restituuntur faciendo. Et dic quòd dixit apud quem iudicem petatur restitutio: nunc qualiter.*

Cõcor. omnia hæc. l. c. j. & ff. cũ gl. ff. extra de restitut. in integ.

Vm scimus.} Casvs. A quibus iudicibus danda esset in integr. restitutio, siue à maiore, siue à minore esset petita, olim dubitabatur, statuit ergo imperator, vt tam ordinarius iudex qui iurisdictionẽ habet cum administratione, & tam delegatus ab ordinario, quàm delegatus à principe, eam dare possit. & hoc in prima. An autem arbiter qui compromissarius dat[a] est sub pœna, vel delegatus ab eo qui iurisdictionem non habet cum administratione, restituere possit, quæritur? & respon. quòd non. & hoc in secunda. In tertia redit ad primam, dicens quòd tantum his iudicibus de quibus in prima parte facta mentio est, licitum est restitutionem dare, siue fuerit specialiter causa restitutionis delegata, siue vniuersitas causarum, siue aliqua specialiter, & incidit causa resti. puta per re conuentionem.

†al. Augusta.

a *Iurisdictio.* scilicet ordinaria cum administratione, etiam si non habeat merum imperium.

b *Pedaneos.* i. delegatos à quocunque.

c *Maiores.* qui æquales sunt in hoc, & in aliis quibusdam: vt supra de in integrũ rest. mi. l. ſi.

d *Declaratum est.* scilicet quòd maiores debeant restitui.

e *Prætribunali.* id est, ordinarii qui habent iurisdictionem cũ administratione: non tamẽ sunt simplices magistratus.

f *Administratores.* scilicet dederint. Accursius.

g *Restitutionem.* qui enim per alium. &c. vt ff. de admi. tut. l. ita autem. §. gesisse. & l. tres tutores. in fin. &c. ff. de dona. inter virum & vxo. l. iij. in fi.

h *Ne quis.* ne, pro non. id est aliquis non.

i *Compromissaries.* cum pœna. sed licet non possit restituere, an possit pronuntiare restituendum, & de hoc compromitti? forte sic, quia tunc ipse non restituit.

k *Arbitros.* sine pœna.

l *Sententia.* i. cõsensu: de quo dic vt. j. de recep. arbi. l. penulti.

m *Qui dantur.* id est delegantur.

n *Non habent.* id est non cum administratione & imperio: vt sunt illi qui à principe impetrant vt sint ordinarij: de quibus mentio. ff. de iudi. l. j. & j. de iudi. rem non nouam. Sed an hi restituant? Respond. non: vt. j. ead. l. versi. hos tamẽ, &c. Vel dic, propriam, id est ordinariam non habent. sed delegatam. Et ſi quæras, quando potest delegare delegatus? Die quando à principe vel proconsule, vel etiam ab alio lite coram se contestata: non aliàs: vt. j. de iudi. à iudice. & ff. de officio. proconsu. & leg. l. pen. & ff. de iudi. cum prætor. §. j. & ar. ff.

Delegatus quando possit delegare.

o *Eis.* scilicet delegatis.

p *Et vtentibus.* No. duo specialia etiam veteri iure. vnum, quia

III. Imp. Ivstinianvs. A. Ioanni præfect. præt.

CVm scimus esse dubitatum de restitutionibus quæ in integrum postulantur, siue tantummodo apud iudicẽ cui aliqua iurisdictio[a] est, examinari eos oportet, siue apud pedaneos[b] iudices: siue eas minores vigintiquinque annis petierunt, siue maiores, [c] secundum quod anterioribus sanctionibus vel veteris iuris vel nostris declaratum est: [d] sancimus non solùm apud iudices pro tribunali[e] huiusmodi causæ cognitionem proponi, sed etiam apud eos iudices quos augustalis † dederit maiestas, aut nostræ reipublicę administratores, fvel in hac regia vrbe, vel in prouinciis: vt videatur ipse qui iudicem destinauerit, vtpote pro tribunali cognoscens, in integrum dare restitutionem, & causas eius examinare. Sic etenim non difficilis erit causarum examinatio. Sed ne quis[h] ita effusse intellectum nostræ constitutionis audeat † esse trahendum, * vt etiam apud compromissarios[i] iudices, vel arbitros[k] ex communi sententia[l] electos, vel apud eos qui dantur[m] à iudicibus qui propriam iurisdictionem non habent, [n] sed tantummodo iudicandi facultatem, putet huiusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi cui & iurisdictio adhæret, præpositi sunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis ſi à nostra maiestate delegata eis[o] sit causarum audientia. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur: & hoc addendum esse censemus, vt his tantum quos supra enumerauim[p], * licet de in integrum restitutione disceptare, siue hoc specialiter eis fuerit mandatũ: (quod & veteribus P non fuerat incognitum) vel ſi generaliter dati [q] sunt iudices: vel in aliis speciebus inciderit [r] † quædam quæstio restitutionis. Dat. III. Kalen. Septemb. post consulat. Lampadij & Orestæ VV. CC.

Restituisse minori, omnia in pristinum statum redintegrat tam pro minore quàm contra eum: & extendit etiam effectum suum ad tertium personam. b.d. Bald. vel sic: Restitutio in integrum restituit omnia in pristinum statum etiam contra tertium. hoc dicit. Salycetus.

TITVLVS XLVIII.
DE REPVTATIONIBVS quæ fiunt in iudicio in integrum restitutionis.

I. Imp. Antoninvs. A. Tatiano.

QVi restituitur* in integrum, ſicut in damno[s] morari non debet, ita nec in lucro: [t] & ideo quicquid ad eum[u] peruenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu, hoc debet restituere. [x] Sed & ſi intercessor minor vigintiquinque annis interuenerit, [y] in veterem debitorem debet restitui[z] actio.

Sed & cum minor adiit hereditatem, & restituitur: mox

Cõcor. hæc. l. c. j. & gl. ff. extra de restitut. in integ.

QVi restituitur.} Casvs. Minor ſi vult restitui: ſicut in dãno morari non vult, ita neque in lucro morari debet. ſi ergo rem vendidit, & vult restitui, refundat quod accepit. eodem modo ſi emit, vel aliàs contraxit. hoc in prima. ſi debitor creditori suo mi norem delegauit, ſi restituitur minor, debet restitui creditori in veterem debitorem actio. & hoc in secunda. Si autem heres adiit. & vult restitui vt abstineat: quicquid de here. ad cũ peruenit, vel dolo fecit quo minus peruenire, restituet. & hoc in tertia.

s *In damno.* & ideo datur restitutio.

t *In lucro.* f. faciendo cum alterius iactura. Vel dic, in lucro quod non potuit consequi sine aliena iactura.

v *Ad eum.* scilicet minorem locupletiorem.

x *Restituere.* ſi locupletior est: vt hic: & §. ſi aduer. transl. ij. & ff. de min. quod ſi minor. §. restitutio. & l. patri. §. j. & l. tutor. §. item quæro: & l. intra vrile. §. vendentibus. & l. minor annis. §. prædia. & j. de prædi. mi. l. ſi prædium. & l. non solum. Sed ar. contra. j. de resci. ven. l. j. & §. quod met. causa. l. ſi per impressionem. Sed ibi est speciale, quando fuit contractum per impressionem. Et not. quod ſi post impetratam restitutionem nolit ea vti, non compellitur: vt ff. de min. l. ſi iudex.

y *Interuenerit.* apud me à debitore meo mihi delegatus animo nouandi.

z *Debet restitui.* & ita etiam qꝫ ad maiorẽ peruenit etiã extra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re eum restituitur, vt hic, & ff.de tut.& ra.distra. l. alterius. & hoc impetrata restitutione à minore prius, secus in muliere intercedenti sic animo nouandi.quia tibi ab initio mulier ipso iure non tenetur, vt ff.ad Velle.debitris.§.si. Item in eo quòd hic restituitur actio in veterē debitorem, & contra infit.quib. mo.tol.ob.§.preterea.

Mulier fide iubens, ipso iure tota est per Velleianum.

Sol.ibi de pupillo:hic de adulto, secundum P. Vel ibi pro extraneo, hic pro suo creditore intercesit. Vel dic quod ibi creditor donauit debitori si daret intercessorem:nec decetero volebat habere eum obligatum. Vn de per pupillum saltē naturaliter obligatum liberatur:sed secus in seruo, vt ibi dicit, qui nec naturaliter tenetur intercedendo, vt ff.de fideiuss. l. sed & si serui dominus. Vel dic vertus: hic minor fuit ciuiliter & naturaliter obligatus : quia cum tutore vel curatore: & ideo restituitur: quare & eius aduersarius similiter contra suum debitorem : nisi dolo creditoris inductus sit minor, vt ff.de fideiuss. si Titius. in fi. ibi, naturaliter tantum. quia sine tutore vel curatore. vnde restitutione non indiget, cum conueniri non possit, sicque neque aduersarius eius restituitur, & sic quando contra naturalem obligationē restituitur minor, quod fit quandoque: vt ff.de nego gest.l.ii.§.pupillus.&.§. si aduer.solu. l. fi. tunc actio siue obligatio restitueretur in veterem debitorem.

a *Peruenit.* vnde locupletior fit, vt. ff.e.l.ait prætor.§.penult.

b *Dolo.* hæc enim sunt paria.eum locupletiorem esse, & dolo fecisse quo minus sit, vt hic, & ff.de polliti. l.j.§.an in pupillū.

ETIAM PER PROCVRATOREM. &c.

Dixit supra quando minor per se petit restitui, vel per tutorem vel curatorem.nunc quando per procuratorem.

Aduerte quòd hoc est verū, quando principaliter postula tur restitutio, tunc enon requiritur speciale mandatum. per intra supra allegata. secus vero si venerat incidenter in causa cōmissa de qua vt dicit. in ven ho, postulauit.in c. sisti tata.extra de in integ. resti.

b Hoc quoque de executio dicit tibus in Alpibus existentibus causa reipublicæ. & cum forte duodecim essent cohortes, hæc erat duodecima.

i *Accipere.* scilicet alicuius cognati vel agnati , vel superioris vel inferioris. Vel dic olim cum solennitate, hodie sola agnitione, vt. j. qui admit.ad bo.pos.l.ii.

k *Ex persona defuncti.* vt.ff.de in integ.resti non solum.

l *Post exactos.i.finitos,* qui sunt annus si Valerianus est de ascendentibus vel descendentibus,alias centum dies, vt insti. de bono.posses.§.liberis. Item ideò dicit post exactos quia si prius decessisset,id tempus quod superesset ad heredē,transmitteret secundum quosdam, vt. j. tit.ij. l.ex persona.quod nō placet,cum non possit bonorum possessio ad heredem transmitti non perita,vt.ff.de bono.posses.l.iij. §.acquirere.in fi.§. sicut nec hæreditas non adita, vt j.de iure delib.l.ignoniā. Itē alia ratione non placet, quod si secus decesserit ante dies exactos, vel post : quia expresse dicitur in lege quod idem est vt restitutio detur ex persona defuncti,licet intra dies decesserit,vt in contrario.ff.de acquiren.here. l. Pantonius.§.j. quare hic dē maxime.si post.Vel dic,si ante,datur ex æquitate, non de rigore.si post,etiam de rigore datur restitutio.Vel secundū Io.si ante,non datur.f.totius temporis:quia id quod in præsentia heredis cucurrisset,cum effectu cōputaretur:& sic ex persona defuncti haber, quod ex sua habere nō posset. Itē quomodo tempora bonorum possel.cū sint vtilia , vt insti.de bono-posses.§.fi.currūt absenti: Resp.secundū P.olim erāt hæc omnia tēpora continua,vt d.§.fi.insti.de bo.posses.ff.q nō placet, vt ff.quis or.in bo.posses.l.j.§.dies. Sed tu dic q currit quātumcūque absens sit,cū potuerit habere procuratorē, quē nō habuit militia impeditus:vt ff.de diuers. præscrip.l.j.ideo restituitur vt hic.secus si fuisset negligēs in cōstituendo procuratorem,quia tunc non restituitur. ff. ex quib. cau.ma.l. non enim.&. ff.de in integ.resti.l.fi.Item aliud est in absente necessaria causa tantūm,vt quia relegatus:qui non restituitur:vt ff. de min.l.Papinianus Alij dicunt,vt Azo, quòd hic de proximo erat absens:vnde currunt.secus si de longinquo, nec habuit procuratorem:quia tunc nō currūt,vt.d.l.de diuer. & re-

præscrip.l.j.Item opponitur: Nónne si fuisset præsens , & tacuisset , currit ei tempus , & non restitueretur ? idem ergo si fuisset absens:vt.ff.ex quib.cau.ma.l.is qui reip.ij. Respond. præsumo eum potuisse bonorum possessionem si præsens fuisset.argu.ff.si mulier ventris no.l.j.in fi.

Si quid. ¶ Casvs.

Si reipublicæ causa sine dolo malo aberas, interim res tua aut vsucapta est triennio, vel præscripta. x. vel xx. annorum spacio : vel act . temporalem, puta exhibitoriam,vel quanto minoris,quam contra aliquem habes, amisisti. an intra annū à tempore reuersionis vtilem restitui possis, quæritur ? & respond, quod sic.

a *Si quid.*scilicet corporale.

b *Absentes.* sine dolo & necessitate:vt.ff .ex qui.caul.ma.& qui data.

† *Florētino.*

c *Deminutum.*id est vsucaptum vel præscriptum:vt ff de peti. here.l.deperditum.

d *Quæ.* id est aliqua redhibitoria.vel quanto minoris liberatus præsens.

e *Perpetua.* id est generali iurisdictione prætoris:vt. ff. ex qui. cau.ma.l.j.sic & instit. de satisd. tut.in princ. annua enim erat prætoris iurisdictio.vt instit.de perpe. & tēp. act.in prin. & facit.§. de dolo. non possunt. & ff.ex quib.cau.ma.l. Iulianus.

* *Sic secundum eos deducentes tēporā solennium de præscriptione cuiusuis.* *Vel dic vtrius restituitur.*

Q Vod tēpore. ¶ Casvs.Rem meam possedisti primo anno:& secundo me præsente vsurpare eam inchoasti. Tertio anno abfui causa reip. si in absentia mea vel infra modicum tempus post reuersionem meam, quia pro absentia computatur:vt.ff.ex quib.cau.ma. l. ab hostibus. §. vlt. vsucap.compleuisti :& volo restitui ad rem subducto tempore absentiæ, perinde quasi non cucurrisset:an possim quæriturr & respon.quòd sic intra annum vtilem : quo elapso si negligens fui, non ero audiendus:sed ius tuum integrum refertur tibi.& quod dicit, medij tēporis : dic quòd erat inter primam præsentiam , & illud tempus quo reuersus fui post vsucap.completam. Item potes ponere in præscriptione.x.an. habita computatione præsentiæ & absentiæ secundum quod dictum est.& hoc secundum Mar.

f *Quod tempore.* dic secundum M.quod primo & secundo anno præscripsi in tui præsentia:tertio te absente:& sic est finita mea vsucapio in tua absentia: vel modico tempore post reuersionem.alias si post,non daretur restitutio ad aliquid:vt. j.eo. l.fi.& datur ad rem restitutio secundum eum, non vt subducatur tempus. Et quod dicit, medij temporis, scilicet inter primam præsentiam & tempus quo post præscriptionē est reuersus.secundum B.Sed dic,primo anno te præsente: secundo,te absente : tertio,te præsente datur restitutio : post completam vsucapionem vel præscriptionem etiam in præsentia. & etiam post modicum tempus cum detur vt tempus absentię restituatur. tanto enim minus restituetur , quanto fluxit post modicum tempus, completa tamen vsucapione.antequā enim compleatur vsucapio,nullo modo dari puto restitutionē,quia iure communi vindicare poterit:vt.ff.de mino.l.in causæ.ij.j. respon.Nec obstat quod legitur.ff.de acquiren. here. Pantonius,quia ibi suo iure non poterat heres admitti, licet defunctus potuerit. Et construe sic, permissum est vindicare possessionem , scilicet eius corporis quod tēpore, &c. possessum est post quam. &c. & intra annum vtilem: hodie quadriennium:vt j. tit. ij. l.fina. si tanto tempore est l.x.sus: vt dices hic in fin.& hoc dicit amota præscriptione,quia sic diceret index vel prę-

II. Imp. Alexander. A. Petronio Centurioni.

Si quid [a] de bonis eorum qui reipublicæ causa absentes [b] sunt deminutum [c] est, actionéve qua [d] competente eis aliquis liberatus fuit:in integrum restitutio perpetua [e] iurisdictione intra annum vtilem permittitur.PP.XII.Kal. Nouemb.Alexan.A.II.& Marcello Conss.

Si vsucapio fuit inchoata in præsentia,& in absentia consummata:reuerso datur annus vtilis intra quem potest petere tempus absentiæ de medio submoueri ad rem vendicandam: quo elapso non auditur viterius. h.d.Sal.

III. Idem. A. Flauio † Aristodemo militi.

Q Vod tempore [e] militiæ de bonis alicuius [g] possessum [h] ab aliquo [i] est, posteaquam is reipublicæ causa abesse desiit, intra annum vtilem amota præscriptione temporis [k] medij, *possessionem vindicare permissum est : vltra autem ius possessoris lædere contra eum [m] institutum non oportet. P P. Non.Ian.Maximo.II.& Aeliano Conss.

Absentes causa reipublicæ patiuntur primum decretum, sed secundum decretum nō patiuntur.hoc dicit.Bal. Vel sic: Contra absentem reipublicæ causa sit missio, non vendito.Sal.cetus.

IIII. Imp. Gordianvs. A. Mastriano.*

Ignorare [n] non debes eorum qui reipublicæ causa sine dolo malo absunt , si absentes boni viri arbitratu non defenduntur , [o] bona tantùm possideri : [p] venditionem autem in id tempus differri, quo reipublicæ causa abesse desierint. Dat. XII. Kalend. Ianua. Gordiano. A.& Auiola Conss.

Præscriptio quadriennij non currit absentibus causa reipublicæ, nec similibus,hoc dicit.Bald. Vel sic:Contra præscriptionem quadriennij quæ currit quādo fiscus vendit alienam vendidit vt propriam, absentes possunt restitui.hoc dicit.Sal.

V. Idem. A. Secundino militi.

Neque reipublicæ causa absentibus , neque aliis maioribus ad titulum [q] in integrum restitutionis [r] pertinentibus , præscriptionem quadriennij [s] post factam à fisco [t] venditionem obesse possessi, [u] manifestum est. P P. VI. Id. Maij , Sabino & Venusto Conss.

Aduersus venditionem factam propter negligentiam commissam tempore absentiæ iuste, petitur restitutio.hoc dicit. Bald. Vel sic: Venditio pignoris facta à creditore debitore absente reipublicæ causa, valet : sed absens potest restitui.h.d.Saly.

Metrianæ. al. Menstriæ

convenias.qualiter mihi succurratur, quæritur ? & respond. quòd mittendus sum in possessionē bonorum tuorum , prorogata eorum venditione in tempus reuersionis tuæ.

n *Ignorare.* in debitore absente pone casum.

o *Non defenduntur.* quia idem est in pupillo.ff.ex quibus cau. in possess.ea.l.apud Iulianum.

p *Possideri.* hoc est commune ius eorum & pupillorum, vt.ff. qui.ex cau.in poss.ea.l.apud Iulianum.& l. in possessionem.§. cum dicitur.Si autem fiat venditio,vel ipso iure non valet:vel quod melius est, per restitutionem rescinditur. vt. ff. de dam. infec.si finita §. si forte.&.§.postea autem.&. ff.de priui.cre.l. eum qui in. Alij autem absentes patiuntur præscriptionem, latitantes etiam venditionem:vt.ff.ex quib.cau. ma.l. item ait prætor.§.i.&.§.de procur.l.eum qui.in fi.

Absentum causa reip. bona ne ꝺ possint.

Neque reipubl. ¶ Casvs. Abfui causa reipubl.rem meam vt suum vendidit fiscus.Lapsum est quadriennium quo cōsueuit se tueri fiscus contra eum cuius erat res, an mihi reuerso dabitur in integ.restitutio,vt rem meam viodicare possim, quæritur? & respond.quòd sic: neque solùm dabitur mihi minori talis restitutio propter absentiam meam causa reip. sed cuilibet maiori. quod pertinet ad titulum de in integ. resti. maio.puta capto ab hostibus, & similibus de quibus fit mentio.ff.eo.l.j.in fi.

q *Ad titulum.* vt quia sunt ab hostibus capti,& similes qui sunt in edicto:vt.ff.ex quib.cau.ma.l.j.in fi.

r *Restitutionis.* per legem Zenonianam introductam à compositoribus,non ab imperatore.

s *Quadriennij.* quam obiicit fiscus cum vendidit rem alienam vt suam : quæ olim quinquennij erat,sed à compositoribus est hic posita : de quo dic vt supra si aduersus fiscum.l. edicto.

t *Fisco.*& est fiscum ipsum imperium, vel quod ei proponitur.

u *Possessi.* scilicet cum effectu.datur enim restitutio.

v *Si cum.* ¶ Casvs. Abfuisti causa militiæ, interim heres

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditoris res suas sibi obligatas elapso biennio denuntiatione præmissa distraxit: reuersus vis restitui ad vindicationem. an iis audiendus, quæritur? & respond. quòd sic, oblato à te precio, vel debito. q. d. si debitum fuit in minus, precium fuit in plus. offerre debes debitum. Sed si precium fuit in minus, debitū in plus: offerre debes precium. & hoc est quod dicit, oblato debito vel precio.

Labor est in militia.

a *Laboribus.* est enim labor in militia, vt ff. de testa. mili. l. j. in fi.

b *Distraxerunt.* secūdum leges, vt j. de iure do. impet. l. fi. si autem per pactum, tunc non reuocat, vt nec minor, vt s. si aduersus vendi. pig. l. ij.

c *Impetrare.* vt ad rei vindicationem restituaris cōtra possessorem.

d *Retractaque.* quod præsumitur de præsente quando non sumeret pignus pro rei vēditione.

e *Venditione.* per in integrum restitutionē.

f *Recipies.* per rei vindicationem. Accur.

g *Possessionem.* id est res possessas.

h *Oblato.* scilicet emptori, cū in tuam vtilitatem versum fuerit, vt ff. de rei vindi. emptor. & quia econtra debet dari restitutio, vt s. de reputationi. l. j. aliàs nō, vt infra de rei vindi. l. si mancipium.

i *Debito.* vt arg. infrà quæ res pign. obliga. poss. l. nomen.

Ea quæ à patre. } Casvs. Pater tuus contraxit, & læsus est. an prætextu militiæ per restitu. in integr. reuocare possit quod à patre tuo factum est, quo dum vixit non conquerente se deceptum esse, quæritur? & dicitur quod nō. Ex hac l. no. vnū fundamentum in hac materia, quòd ex causa absentiæ quis restitui tur a diuersus neglecta, non aduersus facta, secundum Bar. & Bal.

† Vide l. vt j. de testa. milit.

k *Cernuntur.* quoquo modo cōtrahendo stricti us ponitur ff. de verb. signifi. l. Labeo. non præscribendo, si finiatur tempore militiæ filiorum: quia tunc restituerentur filii, vt j. tit. ij. l. ij.

l *Disciplina.* siue doceant, siue doceantur. Et not. heredes non reuocare facta defuncti, vt hic, & s. si aduer. vend. pig. l. ij. & j. de sol. l. successores. & de reb. alie. non alienand. l. venditrici. & j. de his quibus vt indig. l. Polla. Accursius.

m *Militari.* quod dicitur à malo, vt ff. de testa. mili. l. j. §. miles.

n *A filiis.* quia sunt milites.

o *Irritum.* No. heredem venditionem patris non posse rescindere: quia à maioribus minoribus non subuenitur: sed potius econuerso.

p *Contracta.* q̄ multum facit, vt ff. ad senatusc̄. Silania. l. j. §. j.

Ancimus. } Casvs. Si miles militiæ causa absens fuerit, & interim res sua vsucapta vel præscripta fuerit, dabitur sibi reuerso restitutorio, ne sibi officiat præscriptio quæ currit eo in militia existente. & hoc quod dicit, in exceptionib. declinandis, &c. & si legatum annuum relictum fuerit, restituetur ad petendum, ac si præsens fuisset. secus in militib. qui domi degunt, quia non restituuntur.

VI. Impp. Valerianvs, & Gallien. AA. Germano Centurioni.

SI cum militaribus laboribus[a] operam dares, creditoris tui heredes possessiones sibi obligatas distraxerunt: [b] poteris adito præside protinciæ in integrum restitutionē impetrare, [c] retractāque [d] venditione, [e] recipies [f] possessiones, [g] oblato [h] ante [a] debito, [i] vel precio, si minus debito fuisset. PP. IIII. Nonas Aprilis, Valeriano & Gallieno. AA. Conss.

Præiudicium successoris non rescindit factum legitimum prædecessoris, Vel sic: Ea persona successoris non mutatur vt sua contractus. hoc dicit. Bald. Vel sic: Consummata cum defuncto, non reuocantur heredis priuilegio. l. d. Salycetus.

VII. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. AA. & cc. Marinæ.

EA quæ à patre geruntur, [k] non decet pro disciplina [l] militari [m] à filiis [n] ad irritum [o] reuocari: præsertim cum nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super huiusmodi contractu [p]. Dat. Non. Febr. CC. Conss.

Tempus absentiæ & occupationis reipublicæ causa prodest, non tempus præsentiæ vel occupationis voluntariæ. hoc dicit. Salyce. Vel sic, Miles est priuilegiatus in absentia non in præsentia. Vel sic, Vbi occupatio est causa priuilegij, ibi cessante occupatione cessat priuilegium. Vel sic. Sola militia non præbet beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio circa res militares. l. d. Baldus.

VIII. Imp. Ivstinianvs. A. Mennæ præfecto prætorio.

SAncimus † his solis qui in expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus [q] declinandis, quam in petendis in integrum restitutionibus [r] eis [s] opitulari: [t] illis temporibus per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis vel in suis ædibus [u] degunt, minime eos ad vindicanda memorata priuilegia adiuuantibus. Dat. VI. Id. April. Constantinop. Decio. V. C. Conss.

TITVLVS LII.

DE VXORIBVS MILITVM, & eorum qui reipublicæ causa absunt.

Vxor quæ sequitur virum militantem, gaudet beneficio mariti. Baldus.

I. Imp. Alexander. A. Secundinæ.

EMporalib[v] actionibus excluſis, mulieribus quæ cum maritis reipublicę causa absentibus peregrinatæ sunt, ad exemplum [w] militum subueniri solere non est ignotū. [x] PP. III. Non. Decemb. Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Quando vxor militis aduersus præscriptionem rei suæ restituitur: emptor à quo res euincitur, saluam habet contra venditorem ad precium actionem, hoc dicit secundū primam lect. quæ est communis. Salice. Vel sic: Prima pars istius l. est clara, quia idem dicit quod est dictum in l. præcedenti, quòd vxor res militum probabiliter cum viris peregrinantes, habent beneficium restitutionis in integrum. secunda habet diuersos intellectus. hoc dicit. Baldus.

II. Impp. Diocles. & Maximian. AA. & cc. Quintiliano.

EI quæ diutissimè fuit † cum marito qui militiæ [y] operam dabat, non officit [a] præscriptio longi temporis. sed quia huiusmodi diutinæ absentiæ [b] commodum secundo sic: Mulier profectura cum viro generalem constituit procuratorem, qui in absentia mulieris domum eius dolo distraxit. ementi faciens gratiam: & precium in vtilitatem mulieris conuertit. si interim præscripta est, restituetur refuso ab eo precio emptori. vel hic: Venditor induxit mulierem vt abesset: quo casu precium refundet venditor si est soluendo: alioquin mulier. Aliis etiam modis ponitur casus. sed ista sufficiant.

† Casus.

Si minor iuste abest causa reipub. fruitur tempore restitutionis in integrum. & ei quadruplum currit tempus. & ei qui cum eo contrahit. & ei qui cum eo litigat. sed de eo quod ante non potuit. Si vero ante potuit, non restituitur. Si autem ante factus non potuit, sed tempus ante effluxit, non restituitur. Si autem ante factus non potuit, & tempus ante effluxit, restituitur. Si autem ante factus potuit, & tempus ante effluxit, non restituitur. Si autem ante factus potuit, & tempus ante effluxit, restituitur. Si autem ante factus potuit, & tempus ante effluxit, non restituitur.

Militia. idem est iste casus cum præcedenti. secundus est in extraneo vel procuratore qui vendidit rem mulieris, & male.

a *Officit.* scilicet eum effectu, quia restituitur: vt s. l. proxi.

b *Absentiæ.* datiui casus sunt. q. d. ei quę diu abfuit. & dic cōmenta adhibita a quodam qui rem mulieris absentis vendidit suam dicens. Sicut ergo est æquum mulierem restitui ad vindicandum post præscriptionem: sic æquum est restitui emptori de euictione actionem ad precium: licet extincta fuit per præscriptionē. vt hic, & ff. de euict. si eum venditor. s. j. & l. qui alienam. & ff. de tute. & ra. distra. alterius. potest dici quòd non datur de euictione quando ex. traordinario iure succurritur ei.

Compositæ.

a *Compositæ.* à venditore dicente rem suam esse, cum etiam mulieris esset. Accursius.

b *Obesse omnino.* sed neque mulieri quin rem recipiat: neque emptori quin precium consequatur. sic infra de repudi. l. dubium. & supra de reputa. quæ fi. in iudi. l. j.

c *Refuso precio.* à vendītore, vt dictum est, & sic plana est. Potest etiam legi secundum Azo. vt à muliere reciat preciū: vt si procurator generalis mulieris vendiderit dolo malo rem eius faciens alicui gratiam, & precium in eius vtilitatē conuertit. vt ff. de reb. eodem. l. tutorem. & ff. de rei vin. l. emptor prædiū. & infra quod cum eod. l. ei qui in fi. Tertij dicunt vendito rem adhibuisse commentum, vt mulier abesset: quo casu & ipse si est soluendo, preciū refundit. alias mulier conuersum in suam vtilitatem. Quæsti, vtM. dicunt quod si manifeste potest probari mulierem commenta adhibuisse, quia studiose abfuit, remouetur à restitutione. sed si non potest probari, licet callide sit versata, catenus subuenitur ei, vt refundat precium, & recipiat domum. Sed si venditor commenta adhibuit, ipse refundat: nisi cum est inops: & tunc mulier reddit. idem si venditor abest. Et sic dominus M. ex hac l. colligit tres casus. Primum, si abfuit mulier bona fide. in prin. l. Secundum, qui non est in litera, sed colligitur à contrario, quando mala fide. Tertium quę lex ponit quasi medium inter duo extrema, scilicet cum callide abfuit, & calliditas probari nō potsit, tunc enim callidi tas non debet emptori omnino nocere, sed pretium oportet refundere mulierem, si domum ad se pertinere prouenditori, cum mulier calidè abfuerit. vel mulieri cum vendi tor callide, propter absentiam vendidit. priori casu mulier, posteriori venditor reddit pecuniam. sed prima & secunda lectura est verior.

Vxor militis non potest rem fundi vendere contra alienationē absentis de re sua facta.

† *Notandum, vt supra l. ij. & infra de pos. here. l. ij.*

DE TEMPORIBVS IN INTEGRVM *restitutionis minorum, &c.*

Supra specialiter dixit de restitutione minorum, & quorundam eorum: nunc generaliter de omnibus infra quę tempora restituuntur. nec enim est vnum, & vt ff. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. in.

IN his. † No. quòd hęc prima lex loquitur quādo minor cœpit militare, ibique factus maior post, aliquod tempus est cœpit postea. Secunda cum non militans instituit eum qui militare, & non militante. Quarta cum militans instituit non militante: nec etiam postea cœpit militare.

Postulare potes. scilicet tu qui es in militia: & per procuratorem. Et nota quòd toto illo tempore petit. nec tamen dicas tunc currere vtilem annum. nam & minor totō tempore minoris ætatis petit restitui: nec tamen currit ei annus nisi post minorem ætatem: vt supra de in integ. resti. min. leg. minoribus. & supra fi tu. vel cura. interue. l. j. currit ergo hic annus vtilis à tempore reuersionis: vt argu. ff. quando ad petitionem. & de pec. est an. l. j. §. annus. Sed alij vt M. dicunt currere annum in absentia vtilem annum. & secundum eos intra annum à tempore reuersionis petit restitui ad annum qui fuit. sicque hic habebit duos vtiles annos post reuersionem: quod non placet propter circuitum euitandum. sed aliud in tempore petendæ bonorum possessionis, quod currit absenti Valeriano: vt supra titulo ij. l. j. quia saltem per alium potuit petere: vt ff. de diuer. præscrip. l. j. & quis or. in bonorum possessione. l. ij. sed hic prohibetur, vt dixi, causa vitandi circuitus: quia forte ita restitueretur ad restituendum: quod esset absonum. vnde statutum est ne currat, vt absurdum hoc euitetur. vt ff. de condic. indeb. dominus testamento. & ff. eodem. l. interdictum. Sed cum hodie quadriennium sit continuum, an post minorem ætatem statim currit: vt infra eod. l. fin? Respon. non currit, nam quo ad sui initiū est vtile in aliquo. licet enim feriati dies & nō feriati computentur: tempora tamen quibus est absens probabili & necessaria causa, vel probabili tantum, excipiuntur. idē & si postquam cepit currere, tales absentiæ interueniant, vt subducantur talia tempora: vt infra eod. l. fin. §. fin. sicut erat de vtili anno. nam & ille quandoque currebat absenti: vt in Valeriano, quandoque non: vt in vtili anno interdicti quod vi aut clam: vt ff. quod vi aut clam. l. semper. §. si quis reipublicæ. & vt s. dixi: sic est & alias tempus vtile quo ad quid, & quo ad quid non: vt ff. de calum. l. annus. & ff. de adol. l. quinquennium. & ff. de ædil. edic. l. cum ser.

† Not. vt hoc. leg. quādiu quis est in causa quod restituatur tempus nunquā est terminus currit. & hoc est ratio ne vitandi circuitus secundum Bal.

Militia est ex parte cūpleint quadrennium: restituitur ad totum. & sic de cæte.

Minor succedit maiori causa militiæ

Causa reipublicæ. } Casvs. Minor contraxit: læsus est ex contractu: & intra. xxv. ann. vel postea, intra tamen quadriennium decessit: successit ei minor: qui vel in minori ætate vel postea, intra tamen quadriennium quod supererat defuncto ad petendum resti. cœpit abesse causa militiæ: eoque elapso, puta in xxx. vel xl. ann. reuersus est. an possit restitui ex persona defuncti, quæritur? respon. quod sic. & dic non ad tempus quod fluxit in absentia, sed ad rem, scilicet intra tempus quod supererat defuncto. & si minor successit patri, restituitur totum illud tempus quod supererat patri.

a *Compositæ.* scilicet quadriennio: vt infra eo. l. fin.

b *Tempore.* scilicet vtilis anni.

c *Pater tuus.* non militans, sed paganus.

d *Per in integrum.* contra eontractum antecessoris.

e *Ex persona defuncti.* vt ff. de in integ. resti. l. non solum. & dic, restitui ad tempus quod fluxit in absentia, secundum quosdā, & male: vt supra. l. proxi. dixi. Item quando pater decessit maior, dic restitui intra tantum tempus quantum supererat patri, vt dices iam infra eo. l. ea quæ. §. j.

Intra annos. } Casvs. Rem minoris vsucepisti. an intra annum vtilem possit restitui, quæritur? respon. quòd sic. sed pone quòd eo tempore qui restitui potuit ætatis beneficio, cœpit abesse militiæ causa: & ibi stetit quousque tempus restitutioni præstitutum elapsum foret: an restitutus sit, quæritur? respon. quòd continuatio minoris ætatis ad militiam indulget restitutionem. q. d. minor ætas æquiparabitur absentiæ militiæ. nam licet cucurrisset sibi tempus, nihilo minus restituitur. olim enim currebat minori tempus secundum tempora huius l. vel dic, ipso iure non currit: vt l. fi. supra in quib. causa in integ. restitu. non est nec.

f *Tempus.* vnius anni olim: hodie quadriennij: vt infra eod. l. fin.

g *Missionis.* intra quadriennium vel post.

Si intra legitimam. } Casvs. Minor contraxit: læsus est ex contractu: & intra. xxv. ann. vel postea, intra tamen quadriennium decessit: successit ei minor: qui vel in minori ætate vel postea, intra tamen quadriennium quod supererat defuncto ad petendum resti. cœpit abesse causa militiæ: eoque elapso, puta in xxx. vel xl. ann. reuersus est. an possit restitui ex persona defuncti, quæritur? respon. quod sic. & dic non ad tempus quod fluxit in absentia, sed ad rem, scilicet intra tempus quod supererat defuncto. & si minor successit patri, restituitur totum illud tempus quod supererat patri.

h *Intra.* id est citra: vt infra de post. here. insti. l. fin. Vel proprie, & dicitur ætas legitima minor, quia lege iuuatur.

i *Exactō.* scilicet quadriennio: vt infra eo. l. fin.

k *Tempore.* scilicet vtilis anni.

l *Pater tuus.* non militans, sed paganus.

m *Per in integrum.* contra eontractum antecessoris.

n *Ex persona defuncti.* vt ff. de in integ. resti. l. non solum. & dic, restitui ad tempus quod fluxit in absentia, secundum quosdā, & male: vt supra. l. proxi. dixi. Item quando pater decessit maior, dic restitui intra tantum tempus quantum supererat patri, vt dices iam infra eo. l. ea quæ. §. j.

Intra annos. } Casvs. Rem minoris vsucepisti. an intra annum vtilem possit restitui, quæritur? respon. quòd sic. sed pone quòd eo tempore qui restitui potuit ætatis beneficio, cœpit abesse militiæ causa: & ibi stetit quousque tempus restitutioni præstitutum elapsum foret: an restitutus sit, quæritur? respon. quòd continuatio minoris ætatis ad militiam indulget restitutionem. q. d. minor ætas æquiparabitur absentiæ militiæ. nam licet cucurrisset sibi tempus, nihilo minus restituitur. olim enim currebat minori tempus secundum tempora huius l. vel dic, ipso iure non currit: vt l. fi. supra in quib. causa in integ. restitu. non est nec.

o *Constituta es.* scilicet. xxv. & vtilem annum.

p *Eo tempore.* quo potuisti restitui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Continuatum.* minoris ætatis ad militiam.
b *Vsucapionem.* factam ab aduersario.
c *Ante militiam.* scilicet finitam. Vel dic, id est inchoatam.
d *Suppleta.* id est completa, scilicet vsucapio. Acc.
e *Affligi.* scilicet cum effectu, quia restituitur. Et not. quòd hæc lex loquitur secũdum antiqua tempora, quando currebant præscriptiones adultis: non dico pupillis, hodie contra: vt supra in quibus cau. in integ. restit. nõ est necesse. l. fi.

In nonnullis exemplarib. legitur, continuata beneficio restit. per vsuca. licet an. mi. suppl. sit, nõ patimur te. &c.

EX *persona.* ¶ Casvs. Minor contraxit, læsus est. postea abfuit causa militiæ: & in militia maior factus decessit. totum tẽpus quo potuit restitui trãsmittit ad heredem, eo quòd non cesserit sibi existenti in militia.
f *Ex persona.* hic succesit non militans militanti,
g *Quem.* qui rem eorum susceperat.
h *Agere.* petendo restitui.
i *Cesserit.* ipso iure: vt dixi suprà eo. l. j.

EAque. ¶ Casvs. certum est quòd minoribus super his in quibus læsi sunt in minori ætate, datur in integ. restit. post legitimam ætatem olim inter annum vtilem, hodie intra quadriennium. & hoc in prima. Sed quæritur, si quis veniam ætatis impetrauerit, ex quo tempore hic annus vtilis ei cedat, vel quadriennium, Respondetur, quòd ex quo rescriptũ principis iudici impetrantis fuerit intimatum, & impetranti à iudice permissa fuerit bonorum suorum libera administratio, ita tamen quòd si hoc quadriennium intra legitimam ætatem acciderit, vsque ad xxv. ann. extendatur. & hoc in secunda. postea distinguit: aut minor succedit minori, aut minor maiori, aut maior minori. In primo casu si minor cui succeditur, læsus fuerit: minor succedens toto tempore minoris ætatis ex persona sui restituetur: postea vero ex persona defuncti intra quadriennium. licet quidam distinxerunt in contrariũ. & hoc in tertia. In secundo dicit, quod ex sui persona vt in prima restituetur quatenus ex tempore quadriennali defuncto superfuerit, & hoc in quarta. In tertio quidam ab adita here. vel bo. posi. agnita: deinde incipit tempus restitutionis præstitutum currere, & hoc in quinta.

† C.T.2. 16.2.

† *sit in ve. & C.Th.*

k *Legibus.* vt intra vtilem annum dentur restitutiones.
l *Intimata.* quæ quatiter fiat, habes supra de his qui ve. æta. impe. l. ij. de eo vero quod medio tempore gessit inter impetratam veniam & intimationem. videtur restitui: vt hic. Arg. contra supra de his qui ve. æta. impe. l. j.
m *Permissa.* aliàs admissa est, vt & repete conuenit.
n *Præstitutum.* scilicet vtilis anni, hodie quadriennij: vel l. fina.
o *Itatamen.* id est dicere: si tunc quando impetrauit veniam, erat masculus vel maior. xx. ann. & fœmina. xxiij. & sic annus vtilis inueniatur compleri ante vicesimumquintũ annũ supplea tur, vt vsque ad vicesimumquintum annum detur restitutio. sic ff. de excu. tuto. l. scire oportet. §. alind. Alij dicunt quòd quadriennium debet semper currere demum cõpletis xxv. annis.
p *Si quando.* hic §. respicit vltimam partem rubricæ. s. de heredibus.
q *Illibata.* scilicet quadriennio. Vel illibato, scilicet toto quod supererat defuncto, tam minoris ætatis, quàm vtilis anni, secundum quosdam. Sed tu dic tantum vtilis anni.
r *Quòd si maioris.* scilicet decedentis intra vtilem annum.
s *Decidendas.* nam & finiri debet causa intra dictum tempus: vt j. eo. l. fina.
t *Fuerat.* quod tempus curret ei post suam minorem ætatem completam, sicut & in absentibus causa reipublicæ: vt s. eod. l. j. ij. & iiij. in fin. quippe minor & absens similes sunt: vt j. eod. l. superuacuam. Itẽ pro nobis. ff. de mino. l. interdum. Item vt euitetur circuitus, qui esset iam si diceres statim currere, & postea restituì: quia daretur restitutio ad restituendum, & poneres plures minores successiue illis succeẽsisse: vt ff. de condic. indeb. l. dominus testamento. Alij dicũt, vt M. quòd statim currit, pro quibus est. j. e. l. fi. §. fi. Sed nõ obstat: quia in alio casu loquitur. Itẽ pro eo in autheo. de temp. non sol. pecu. §. fin autem. col. vij. sed ibi specialia etiam secundum omnes. Item pro eis. ff. ex quibus cau. in possess. eo. l. apud. & j. de his quib. vt indig. l. Polla. Sed ibi cum defuncto fuit contractum. secus autem in eo quod postea currit: vt hic, & ff. de iure fisc. l. fiscus. in prin. Et eodem modo respondebis. Item vt euitetur circuitus, qui esset iam si diceres statim currere, & postea restituì: quia daretur restitutio ad restituendum, & poneres plures minores successisse illis successisse: vt ff. de condic. indeb. l. dominus testamento. Alij dicũt, vt M. quòd statim currit, pro quibus est. j. e. l. fi. §. fi. Sed nõ obstat: quia in alio casu loquitur. Itẽ pro eo in autheo. de temp. non sol. pecu. §. fin autem. col. vij. sed ibi specialia etiam secundum omnes. Item pro eis. ff. ex quibus cau. in possess. eo. l. apud. & j. de his quib. vt indig. l. Polla. Sed ibi cum defuncto fuit contractum. secus autem in eo quod postea currit: vt hic, & ff. de iure fisc. l. fiscus. in prin. Et eodem modo respondebis. Item vt euitetur circuitus, qui esset iam si diceres statim currere, & postea restituì: quia daretur restitutio ad restituendum, & poneres plures minores successisse illis successisse: vt ff. de condic. indeb. l. dominus testamento. Alij dicũt, vt M. quòd statim currit, pro quibus est. j. e. l. fi. §. fi. Sed nõ obstat: quia in alio casu loquitur. Itẽ pro eo in autheo. de temp. non sol. pecu. §. fin autem. col. vij. sed ibi specialia etiam secundum omnes. Item pro eis. ff. ex quibus cau. in possess. eo. l. apud. & j. de his quib. vt indig. l. Polla. Sed ibi cum defuncto fuit contractum. secus autem in eo quod postea currit: vt hic, & ff. de iure fisc. l. fiscus. in prin. Et eodem modo respondebis.

Temporis vtilis anni quod supererat ad restitutionem petendam defuncto, non curvit eius heredi minori, sed demum & facto maiori. Salyceius.

Si quandoᵖ sanè in minoris iura succesierit minor, minimè prohibeatur, cum quintũ & vicesimum suæ ætatis annum transierit, in integrum restitutionis beneficio vti tẽpore illibato.ᵠ Quòd si maioris ʳ fuerit minor iura nactus: quantum ad eas pertinet causas, quas ex persona maioris fuerit consecutus, tantum temporis ad exponendas in integrum restitutiones decidendásque ˢ causas accipere debebit quantum defuncto, cuius heres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat.ᵗ

Maior succedens minori, habet annum vtilem, vel hodie quadriennium continuum ad petendum restitutionem ex persona defuncti. Sal.

Cùm verò maior successionem fuerit adeptus minoris: si quidem ciuili iure ab intestato vel ex testamento succesierit, mox cum fuerit adita hereditas: ᵘ si verò honorario ˣ iure, ex quo bonorum possesio fuerit accepta, examinando ac terminando in integrum restitutionis negotio, solida sine vlla deminutione ¶ tempora supputentur. Y Dat. Nonas. Octob. Romæ. Cõstantino. A. & Licinio Cęs. vtrisque. II. Conss.

D

v. Imp. Constantin. A. ad Bassum. pp.

† C.T.2. 16.2.

EA quæ † de temporibus in integrum restitutionum legibusᵏ cauta sunt, custodiri conuenit: & si fortè quis beneficio nostro ætatis veniam fuerit consecutus: ex eo † die quo indulgentia nostra in iudicio competenti fuerit intimata, ˡ cique administratio rei propriæ permissa, ᵐ ad persequendas in integrum restitutionum finiendásque causas iure tempus habeat præstitutum: ⁿ ita tamen ᵒ vt nunquam minoribus vigintiquinque annis constitutis de his quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.

† *sit in ve. & C.Th.*

Imp. Diocletᵗ. & Maximian. aa. & cc. Dionysio.

EX *persona* ᶠ fratrum, si tibi eorum quæsita est successio, potes contra quẽ ᵍ supplicas agere: ʰ non ignorans, quòd si minores viginti quinque annis militauerint fratres tui, atque in militia diem defuncti sunt: in integrũ restitutionis tempus eis non cesserit, ⁱ sed omne ad successorem transmiserint. S. VIII. Kalend. Ianuar. Philippopoli. CC. Conss.

Post veniam ætatis impetratam, & administrationem impetranti concessam, per iudicem de antecessio datur restitutio vsque ad quadriennium, & vltra: donec compleuerit. xxv. annos. hoc dicit vsque ad §. fi. quando. Salyceius. Vel sic: Tempus petendæ restitutionis in integrum in maiori ætate non curris, nisi vemã ætatis fit impetrata, sed superueniente maiori ætate in eiusdem persona, vel in persona successoris, incipit currere. Baldus.

v. Imp. Constantin. A. ad Bassum. pp.

EA quæ † de temporibus in integrum restitutionum legibusᵏ cauta sunt, custodiri conuenit: & si fortè quis beneficio nostro ætatis veniam fuerit consecutus: ex eo † die quo indulgentia nostra in iudicio competenti fuerit intimata, ˡ cique administratio rei propriæ permissa, ᵐ ad persequendas in integrum restitutionum finiendásque causas iure tempus habeat præstitutum: ⁿ ita tamen ᵒ vt nunquam minoribus vigintiquinque annis constitutis de his quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.

† C.T.2. 16.2.

† *sit in ve. & C.Th.*

Imp. Diocletᵗ. & Maximian. aa. & cc. Dionysio.

EX *persona* ᶠ fratrum, si tibi eorum quæsita est successio, potes contra quẽ ᵍ supplicas agere: ʰ non ignorans, quòd si minores viginti quinque annis militauerint fratres tui, atque in militia diem defuncti sunt: in integrũ restitutionis tempus eis non cesserit, ⁱ sed omne ad successorem transmiserint. S. VIII. Kalend. Ianuar. Philippopoli. CC. Conss.

Hoc dicit, quod dictum est in persona principali de beneficio continuando sup. l. prox. idem est in heredibus. Bal. vel sic: Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens, ad heredem transmittitur. Salyceius.

IIII. Impp. Diocletᵗ. & Maximian. aa. & cc. Dionysio.

EX *persona* ᶠ fratrum, si tibi eorum quæsita est successio, potes contra quẽ ᵍ supplicas agere: ʰ non ignorans, quòd si minores viginti quinque annis militauerint fratres tui, atque in militia diem defuncti sunt: in integrũ restitutionis tempus eis non cesserit, ⁱ sed omne ad successorem transmiserint. S. VIII. Kalend. Ianuar. Philippopoli. CC. Conss.

maior maiori, cui forte de quadriennio annus supererat, qui non ponitur hic: nec habebit tempus minoris ætatis præcessoris, quia est indubitabilis. nam ille annus tantum heredi dabitur. vt supra eod. l. ij. ADDITIO. Sed dubium est, an hoc vltimo casu tacente hereditate currant tempora? Bart. hic respond. quòd non. Nam tempus necessariæ & iustæ absentiæ de medio subducitur, vt infra eod. l. fina. circa. fin. sed iusta & necessaria absentia est mortis: ergo, &c. Nisi forte heres dolo & fraude additionem differret, arg. l. cum Silanianum. infra de his qui. vt indig.

IN AVTHENTIC. De temp. non solutæ pecuniæ super dote. §. generaliter. colla. vij. Constitu. x.

Tempus opponendi exceptionem dotis nõ numeratæ, fauore dotis currit minoribus, adueꝛsus quem cursum ipsi & heredes eorũ restitui possunt intra tempora determinata per hanc auth.

SI minor vigintiquinque annis de dote cauta non numerata statim non queritur: ᵃ restituitur eatenus, vt nõ transcendat à tempore nuptiarum ᵇ duodecimum annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus heredi ᶜ eius. Sed si heres sit minor maioris seu minoris defuncti: quinque annorum gaudeat spacio, non expectato exitu ætatis eius.ᵈ

Nota. est hæc lex. & h. d. Si petitur dilatio, quæ tempus instantiæ non excedit, tam actori quàm reo conceditur. quòd si excedat, non actori, sed reo conceditur: potuit tamen actor reo dilationi reo concessæ. h. d. Bart. secundum Bald. Vel sic, Dilatio quæ tempus instantiæ causæ restitutionis in integrum non excedit, debet conceꝛi tam actori, quàm reo: sin autem excedit, non actori, sed reo debet conceꝛi, intra tamen dilationem reo concessam potest actor suas probationes facere. h. d. & notabiliter secundum Salyc.

VI. Idem. A. ad Iulianum præfectum vrbi.

PEtendæ in integrum restitutionis temporibusᵉ obseruatis, si dilatio ab actore petatur, quæ intra metas restitutionis valet artari, eandẽ, quocunque flagitante, causis cognitis ᶠ tribui oportebit. Sin verò eiusmodi postulantur curricula, quæ intra spacium receptum angustari nequeunt (quippe si in confinio legitimi temporis petantur, & eius terminos prorogabũt) dilationem petitori denegari conueniet. in eius enim arbitrio fuerat, tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora superstite spacio posset includi. Quòd si defensio rei,ʰ dilationis suffragium postulauerit: eandẽ asserta causa citra obstaculũⁱ temporis differri sancimus: † quia nequaquã fieterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. dari igitur debet, etsiᵏ impetrata dimensioˡ sese vltra temporis definitionẽ proferat: ᵐ qua dilatione, si à reo impetratur etiam actor in requirendis ⁿ probationib. vti minimè prohibebitur.ⁿ Da. XIIII. Kal. Aug. Romæ. Cõstantino Cæs. V. & Maximo Conss.

liet multo specialia.

defensor.

† *C. de cor. gl. i. in me. in ca. de offi. de leg.*

† *quæritur.*

Reus est fauorabilior quàm actor.

Habes per alium quod per se habere nõ potest: vt hic, & infra de tẽp. appel. l. per hanc. & de appel. l. fi. & supra fi aduersus transac. l. j. & ij. & ff. quæ res pignoribꝰ pol. l. Aristo. Item contra. huic. l. est infra. l. proxi. sed illa secundum istam. Accursius.

SUperuacuam. ¶ Casvs. Minor contraxit, læsus est. toto tempore minoris ætatis, & eo lapso & intra annũ vtilẽ olim poterat restitui. loco eius vtilis anni statuit imperator quod detur hodie quadriennium, quod incipit currere à tẽpore illo quo cucurrit olim vtilis annus: quod tempus obseruabitur tã in veteri Roma, quàm in Constantinopolitana ciuitate cum cæteris

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæteris prouinciis. & hoc in prima. quod quadriennium non A solũ in restitutione minorũ (q̃ est statim ex quo illuxit prima dies. xxv. an.) immo & in restitut. maiorũ obseruabitur, puta si maior fuerit absens causa reipub. & interim res sua vsucapta sit: dabitur sibi beneficiũ restitut. intra quadrienniũ a tempore reuersionis suæ q̃ incipiet currere à tempore quo fuit reuersus. & hoc in secũda. & sicut minori non currit niſi post cõpletam minorẽ ætatẽ, ita maiori non currit tẽpus cum abest. & nõ refert quo genere causæ fuerit absens, siue reipubli. causa, siue quibuslibet quę enumerate sunt ff. ex quib. cau. ma. l. j. & quantum ad hęc nulla est differẽtia inter maiores & minores.

Pro anno vtili datur hodie quadriennium continuum ad implorandum restitutionem in integrum, ex quocunque capite postuletur. de quo quadriennio minor ætas, & iusta absentia, & omne legitimum impedimentũ excipitur. Bald.

VII. Imp. IVSTINIA. A. Io. præfe. præt.

SVperuacuam[a] differentiam vtilis anni[b] in integrum restitutionis à nostra reipublica separantes fancimus & in antiqua Roma, & in hac alma vrbe, & in Italia, & in aliis prouinciis quadriennium continuũ[c] tantummodo numerari† ex die ex quo annus vtilis curebat: & id tempus totius[d] loci esse commune. ex differentia enim locorum aliquod induci discrimẽ, [e] satis nobis absurdum visum est: quod non solum in minorum restitutionibus (quibus vtilis annus incipit currere ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit[f]) sed etiam in maiorum[g] hoc idem adhiberi fancimus, vt & hic pro vtili anno memorata continuatio[h] temporis obseruetur ad interponendam contestationẽ, finiẽdamque litem.[i] Et quẽadmodum omnis minor[k] ætas excipitur in minorũ restitutionibus: ita & in maiorũ, tempus in quo reipublicæ causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipiatur:[l] & non absimilis sit[m] in hac parte minorũ & maiorũ restitutio. Dat. Kal. Septemb. Constanti nop. post consulatũ Lampadij & Oreſtæ. VV. CC. Conss.

† *Cãcor. glo. in. c. continuãgit. super verbo, ãnis. in fin. extra de transact.* † *aliàs totis locis.*

a *Superuacuam.* annus alius continuus,[a] vt in vsucapione: vt. ff. de vsuca. l. iij & l. nunquã ij. §. j. & §. de dolo. l. fin. in isto tempore currũt feriati & non feriati dies: potuit agere vel non: potuit intendere iudex vel nõ reus. contra quẽ currit: vt j. de prę scri. lon. tẽpo. l. fi. resti tuuntur tamẽ quidam in integrũ, vt in distinctione quæ est ff. de in integ. resti. l. fin. Alius vtilis. Et vtilium multa sunt genera. nã quidam est vtilis quo ad sui initium, sed ex quo incipit, est continuus, vt ff. de calum. l. annus. & ff. de ædil. edic. l. cũ sex. Alius est vtilis toto tẽpore: & hic est multiplex. nã quidam est vtilis vt nec feriati dies cõputentur, nec absentiarum nec minorum ętates: vt erat annus vtilis qui dabatur restitutionib, maiorũ & minorũ, vt ſ. e. l. j. & hæc. l. in fi. & ff. de diuer. temp. prescri. l. j. Alius qui currebat absenti, eo quod potuit procuratorẽ dimittere: sed restituitur, vt annus datus bo. pos. pe. vt ff. de diuer. tẽpo. præscri. l. ij. & ff. quis ord. in bo. pos. l. ij. §. dies. & ſ. de resti. mili. l. j. & fin. sed fi est præsens, contra quem currit bonorum possessio? Nõ currit si impediatur agere secundum. d. l. j. §. j. Est & quadrieanium quod datur maioribus & minoribus loco vtilis anni, & hoc est continuum, vt feriati dies & non feriati curraot: possit agere vel non. sed absentiæ ab eo subducuntur. & secundum hoc quo ad quid est vtile: vt hac. l.

b *Vtilis annus.* in quo tria oportebat cõcurrere: actori copiã agẽdi, & reo defẽdẽdi, & iudici iudicãdi, vt ff. de diuer. præscri. l. j.

c *Continuum.* q̃ non est priuilegiatũ, licet facta rescindantur, sed priuilegiatæ rei datum. ſ. restitutioni. ADDITIO. Probatur in l. doli mali exceptio. §. diuersum. ff. de noua. fallit in casu. l. fi. j. de repud. here. vbi restituitur quis in eo q̃ facit intra quadriennium post perfectam ætatem. quem casum nota.

d *Totius.* id est omnium locorum.

e *Discrimen.* id est differentiam in hoc casu. sic & ff. de instit. ac. l. cum interdum. aliàs autem quandoque inducitur, vt ff. de eo quod cer. lo. l. ideoque. & ff. de offi. procons. & leg. l. j. & ij.

f *Illuxerit.* si modo habeat facultatem agendi, & hoc si in minori ætate contingit læso. alioquin currit a tempore læsionis. vt ar. ff. quando act. de pec. est an. l. j. §. annus. sed secundum Io. quod accipe quando præscriptio completa est contra maiorẽ reuersum de absentia, & post modicum tempus. Argu. tamen contra. ſ. e. auth. si minor. sed ibi speciale.

g *In maiorum.* ſ. restitutionib. qui & ipsi iudicis officio iuuantur, aliàs si iure, act. de dolo vel quod me. cau. vel simili habẽt sua tempora.

h *Continuatio.* hoc si hic absens minor lædatur tanto tempore secundum Azo. vel maiori, quod est quadriennium: si vero in minore, illud habet solum reuersus, & currit ei statim post reuersionem: vt ff. ex qui. cau. ma. l. sed & si per prætorem. §. fi cum feriæ. & §. quoties. & die plene vt ibi dixi in gl. hic quęro. & idem in minore si lædatur ipse: vt quia res vsucapiatur: & vsucapio cœpit contra præcessorem. Si autem lædatur in contractu, minori semper datur quadriennium: maior autem non restituitur in contractu, vt ſ. de resti. mili. l. quæ à patre. *Minori læso in contractu*

i *Finiendamque litem.* ſ. in integ. restit. petitæ & fic litis cõtestationẽ non perpetuatur: vt ſ. e. l. petende. §. fin vero. & ff. de mino. l. Papinianus. §. si quis. & ſ. de do lo. l. fina. Sed ar. cõtra. ff. de min. l. intra. j. respon. Sed ibi aduersarius dolo appellauerat vt extẽderetur tẽpus. Itẽ contra. ſ. e. l. petende. §. quòd si defensio. sed hęc secundũ illam, nã fuore rei hoc constituitur. vnde eo volẽte vltra retardatur, nũ eo inuito: vt hic. Idem dico in vtili in rẽ siue rescissoria, quæ datur post restitutionem, vt ipsa quadriennio finiatur, si non sit proposita, vt j. tit. j. l. fi. sed perpetuari potest litis cõtestatione actio rescissoria: cũ nulla lex hoc prohibeat: licet quidã contradicant eam non perpetuari, secundum Azo: sed Ioan. habet eam pro contestata, eo ipso quòd in integrum restitutio est petita. *In integrum restitutionis petitæ, quæ in contestatione perficitur.*

k *Omnis minor.* ſ. infantia, pueritia, adolescentia. Accur.

l *Excipiatur.* vt non computetur in ipso quadriennio ipso iure primum tempus absentiæ, siue medium vltimúmve, etiam in minore sicut in maiore diximus. ſ. ti. ij. l. quod tempore, & est vtile quo ad hoc, quia non currit tempus minoris ætatis, vel iustæ absentiæ, vt de quadriennio minuat: vt diximus. ſ. ti. j. l. j. Item excipitur tempus quo impedior agere per aduersarium meũ nõ agam intra quadriennium, vt ff. de mino. l. intra.

m *Non absimilis sit.* vt sicut demum currit præscriptio quadriennij minorib. post maiorem ætatem: ita maiorib. post reuersionem. vel aliter, Sicut minores conseruantur hodie ipso iure illæsi: & sic maiores: quod placet. sed sicut prædicta tempora iustæ absentiæ excipiuntur de quadriennio quod datur minorib. sic de quadriennio quod datur maioribus vt hic dicit. Sed an quod alibi dicitur de anno vtili, est per hanc. l. correctum? Respon. non, ar. j. de appel. l. præcipimus. in fi.

QVIBVS EX CAVSIS MAIORES IN integrum restituantur.

Dixit ſ. de resti. mili. specialiter de quibusdam maioribus. similibus & reipublicæ causa absentibus: nunc de omnibus etiam de his qui propter rei qualitatem restituuntur, vt in bona fidei iudicio, vt ſ. e. l. in contractibus. *Ciuitas*

SI propter officium,[b] CASVS. Petebam à te decẽ, litem sum tecũ contestatus. lite contest. legationis causa aberas: vel quia princeps misit te. vel quia ex causa à ciuitate tua missus es. te citato nec comparente, condẽnatus es. an tibi reuersio detur causæ tuæ integra defensio per beneficiũ restit. in integ. quæritur? Resp. q̃ sic. eo enim priuilegio vtetur legationis causa absens, quo & reipub. puta Romanorũ causa absens. Ex hac. l. no. secundũ Bal. hic quod in causa ambasiatorum nõ sunt feriæ à lege indictæ. quia tunc sentẽtia esset ipso iure nulla, nec esset opus remedio restitutionis. Item no. quod licet quis sic absens causa legationis reipublicæ, tamen tacito facta ad domum valet: licet ei concedatur in integ. restit. Bald.

n *Ad me.* ſ. principẽ à ciuitate tua vel à me: quia princeps misit. & q̃ subiicit bona fide. ſ. interueniẽte ex parte tua: non enim hoc studiose, pcurasti. vt ff. eo. l. itẽ hi qui. & l. & qui data.

o *Indefensus.* id est nullo modo defensus. idem si fuit defensus, sed minus legitime: quia tũc restituitur ad totam causam, vt ſ. de procu. l. quia absente. sed si legitime defensus fuit, tũc ad appellandum tantum, vt ff. de in integ. resti. l. fi.

p *Condemnatus.* lite aote absentiam contestata, aliàs non posset valere ipso iure definitiua, vt ſ. de iudi. l. properandum. §. j.

q *Iudicij.* iam cœpti, id est instantiæ.

Reipublicæ,

a *Reipublicæ causa.* scilicet Romanorum: vt ff. eo. l. sed & si per A prætorem. §. fin. & l. legatis. Et potes distinguere vt diximus supra de procura. l. quia absente.

S *Idcirco.*] CASVS. Petebam à te decem. litecontest. captus es ab hostibus? citatione ad domum tuam missa, nec te comparente, condemnatus es. an tibi reuersio detur in integ. restit. ad integram causæ tuę defensionem, quæritur. Respon. quòd sic. idem est si in carcere pub. vel priua. foret quis detentus.

b *Arbitrum.* id est iudicẽ ordinarium. sic supra de postul. l. quisquis. Sed videtur non valere ipso iure, cum non venerit citatio in notitiam absentis: sic non est restitutio necessaria: vt ff. quæ sen. si ap. l. j. §. item cũ. Sed illud ibi ad maiorem exaggerationem. nam nec citatus ibi fuerat ad domũ: sic hic. vnde sententia tenet. quare necessaria est restitutio. Vel potest dici vt loquatur de arbitro compromissario cum præcessit conuentio: vt etiam vno absente ferat sententiam: aliàs non haberet locum restitutio: si sententia arbitri lata altera parte absente non valeat: vt ff. de arbi. l. diẽs. (aliàs est l.) si quis litigatorum. & l. nõ distinguemus. §. cum in plures. sed prima verior: quia in arbitro actii tenet sententia quo ad commissionem pœnæ, nõ tamen ex ea datur actio. vnde non restituitur contra sententiam, quod hic faciendum dicit, sed haberet exceptionem in pœna: vt ff. de arb. l. si cum dies. §. fi quis. & de recept. do. l. apud. §. fi in arbitrum. *Arbitri sententia non parit actionem.*

c *Causę.* ſ. iam cœpt: vt hic. &. ff. e. l. suecurritur. & l. in eadẽ. *In contractibus.*] CASVS. Maiorem annis induxisti vt rem suam tibi venderet, quam nõ aliàs esset distracturus: an tibi subueniatur? quæritur? Respon. quod sic. sed non offic. iudicis restituitur, sed iure actionis datur de dolo: si dolus dedit causam contractui. & dic hoc officium quod adhæret actioni. nõ quod solum officium sit. vel pone exemplum. j. cõmun. vtriusque iudi. l. maioribus.

d *In contractibus.* vt in diuisionibus perperam factis, vt j. communi. vtriusque iudi. l. maioribus. Itẽ in venditione. si enim non aliàs venditurum me inducas. vt vendam, ago re tradita de dolo. vt. ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. si enim & dolo me induxisti decepisti, agam actione ex eo contractu, vt. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. si venditor. & §. per contrarium. & arg. j. de rescin. vendi. l. fi dolo. si autem non dolo: aut vltra dimidiam me decepisti, & tunc similiter actione ex eo contractu, vt. j. de rescin. vendi. l. ij. aut non vltra dimidiam, & tũc non agam, vt. ff. de mino. l. ex causæ. ij. §. pen. Sed an intra quadriennium tantum in secundo & tertio casu? quidam sic. Sed tu dic vtique ad xxx. an. prout aliàs actio competens durat. Et quod hic appellat officium, non dicit de eo quod est solum de quo dicitur. ff. de mino. l. quod si minor. §. fin. sed quòd actioni inhæret, de quo tractatur. ff. de rei vindi. per totum. & maxime in l. officium. Item ideo dicit, bona fide: quia ibi exuberantior est adhibenda bona fides: vt institu. de oblig. ex consensu. §. fi. sed in stricti iuris iudiciis agitur de dolo: vt. ff. de dolo. l. & elegan ter. §. non solum. in fine. *Venditori deceptus vltra dimidium iusti precii, agit usque ad xxx. annos.*

e *Officio.* re ipsa. id est officio ministrante iudicij iam cœpti.

R *Reipublicæ.*] CASVS. Procurator reip. ciuitatis Romæ contraxit, & deceptus est: an respub. restitui possit, quæritur? Respon. quòd sic, exemplo minoris cui potest comparari respub. Viuianus.

f *Respublica.* scilicet Romanorũ. aliæ enim ciuitatis loco priuatorum habentur. vt. ff. de verbo. signi. l. eum qui rectigal. & ad Maced. l. nihil. Quid de ciuitatibus? videtur idem: at ff. e. l. legatis. & l. sed & si. §. fi. sed illæ in legatis contra alias valetur secus. sed dic vt infrà de iur. reipub. l. rempublicam. ii. xj. Item an idem in castro vel villa aliqua? Respon. non puto restitui.

g *Solet.* cũ in aliquo contractu vel pacto est læsa. Sicut enim minores sunt sub curatoribus, sic & respublica sub administratoribus: vt hic, & ſ. de iur. reipubli. l. rem. lib. xj. & supra de offic. ejus qui vic. al. l. j. fi. & in ecclesia, cum reipublicæ: parificetur. ſ. de sacrosan. eccle. l. fin. & in authen. de nõ alien. §. finimus. coll. ij. Oeconomi etiam vicem tutorum obtinent: ecclesia ergo pupillorũ. vt in authen. de eccle. titu. & fi. colla. ix. & supra de episc. & cler. l. orphanotrophos. *Respublica sub administratoribus.*

h *Potest.* sed intra quãtum tempus? quidam perpetuo, quasi semper sit pupilla. Tu dic, intra quadriennium à tempore lætionis. arg. infra de senten. aduer. fisc. la. l. j. h. x. ADDITIO. Vide de hoc tex. expressos in c. j. de in integ. restit. lib. vj. & c. j. eod. titu. in Clementin.

Respublica æquiparatur minoris & ideo habet beneficium restitutionis in integrum. Bald.

VIII. Idem. AA. Prisciano.

REspublica, [f] minorum iure vti solet: & ideoque auxilium restitutionis implorare potest.[h] Dat. I. Id. Nouemb. Diocletiano. & Aristobolo Conss.

Ista lex habet duas lecturas, secundum primam hoc dicit: Restitutione habita competit vtilis rescissoria, quæ anno finitur. h. d. Secunda lectura hoc intendit: Ad restitutionem in integrum petendam datur vtilis annus: quo elapso, natiuitas rescissoriæ impeditur: vnde impossibile est quod rescissoria proponatur. Bal. dixi. Vel sic, Captus ab hostibus cum patre & matre, reuersus sibi ibi defunctis potest succedere, & eorum bona interim vsucapta potest vendicare vtili rescissoria, restitutione prælibata: quæ olim intra annum vtilem, hodie quadriennium continuum debet peti: non vsucapta autem ipso iure potest vendicare. h. d. secundũ vtrã que lectu. sed prima magis amicatur litera, scilicet vt in re vsucapta loquatur. Salyc. *Rest. est sub administratoribus.*

v. Idem. AA. Licinio.

S *Ab hostibus.*] CASVS. Paterfamilias & vxor & filius capti erant ab hostibus: decessit maritus & vxor in captiuitate: reuersus est filius: fictione legis Corneliæ heres est, acsi parentes sui in potestate hostium nõ essent effecti, quæ fingit eos mortuos prima hora captiuitatis. quasdã res non præscriptas vindicare potest directa rei vindicatione ad exemplũ rei vindicationis vtilis: quæ datur ad præscriptas, prædicta resti. in integ. & intra annum vtilem olim, hodie quadriennium, & dic res vindicat non præscriptas. q. d. sicut datur vtilis contra possidentes non præscriptas prædicta restitutione, vel vsucaptas. vel pone casum quando inuenit præscriptas, & dic sic, res vindicat præscriptas exemplo, &c. i. vtili actione: quæ ia ducta est ad instar directæ solennis. Vel sic: Exemplo vtilis actione inductæ ad exemplum vtilis solennis, quæ olim cum solennitate proponebatur, vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. omniũ. Viuianus. *Captus ab hostibus.*

i *Hostibus.* qui sint, habes. vt ff. de capti. l. hostes. & adde quod dixi. ff. eo. l. ab hostibus. §. nou minus.

k *Legis Cornelię.* quæ fingit eos mortuos prima hora captiuitatis, & sic liberos, vt in ſtit. qui non est permi. face. test. §. fin. & ff. ad le. Fal. l. j. §. j. Item est hic fictio postliminij similiter, quo recipitur hic filius ac si non fuisset captus, & sic non est seruus: vt in ſtit. qui. mo. ius pa. pote. fol. §. sed ab hostibus.

l *Beneficio.* aliud est iure postliminij: quia ad ea solum restituitur: quæ tunc habebat antequam esset exul: sed ad successionem parentum non. Accur.

m *Quæsiti.* i. es eorum heres. & accipe, res vindicare, &c. Et dic causam duobus modis. Primo, quod sint vsucapræ: & tunc expone tribus modis. nam tunc vindicabis exemplo vtilis a- ctionis, id est vtili actione rescissoria, quæ datur ad exemplum primæ directæ. cui est præscriptum prædicta restitutione: vt hic, & infrà de postli. reuer. l. ab hostibus captis. & infra quibnon ob. lon. tẽp. præscrip. l. ab hostibus. & de rei vindi. l. nullo. Vel dic ad exemplum primæ directæ, quæ olim cum solennitate dabatur: vt. ff. de orig. iur. l. ij. §. omnium. Vel dic, datur vtilis non solennis ad exemplum vtilis solennis. nam vtilis rescissoria dabatur olim cum solennitate, sicut aliæ actiones: hodie sine solennitate: vt d. §. omnium. & j. de formulis. l. j. & ij. Et quod dicit, cum obiectu, &c. ideo est, quia si post reuersionem quadriennio taceas, cum etiam tantum ante captuitatẽ superetur parentib. tuis postea nõ audieris niſi fueris litem contestatus super hac rescissoria restituta: vt dixi. ſ. titu. l. fin. *Casum pone*

& hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

& hoc si ponas casum quod sint vsucaptæ. Sed si ponas secundo modo quòd vsucaptæ non sunt, tunc vindicabis iure directo, exemplo vtilis scilicet rescissoriæ, quæ datur restitutis, &c. aesi dicat: Sicut datur directa re non vsucapta: sic vtilis cũ effectu re vsucapta, præhabita restitutione. Sic ergo annua obiicitur exceptio huic actioni, vt hic. ergo re uerso competit ipso iure, licet ineffícax: & est similiter pro hoc. ff. de actio. & obliga. l. in honorariis. §. sed cum. vbi dicitur eam anno tolli. Alij dicunt eam non nasci aliquo modo, nisi præhabita restitutione. Et quod hic obiicitur exceptioni, exponunt, id est natiuitati huius actionis. Nã obiicitur extunc cùm erat restituta: & pro eo est hæc lex in eo quòd datur restitutis: ergo nõ restituendis. sed secundum nos vtrisque datur scilicet restitutis cum effectu, restituendis sine effectu. Dices ergo hîc, restitutis: scilicet ipso iure per prætorem mortuum, licet sine effectu. Alij dicũt, id est restituendis.

a *Prohiberis.* vindicare.

DE ALIENATIONE mutandi iudicij causa facta.

Hæc quoque ex causa restitutionis. & merito hic ponenda propter sequentem iudicierum mentionẽ: & propter tractatum restitutionum suprà positum.

Accursius.

CVm in rem. ℈ Casvs. Rem meam possedisti: timens tibi controuersiam me facturum, eam in potentiorem vendidisti: titulo alienationis tradidisti: qualiter mihi succurratur, quæritur? Respon. quòd agere possum contra possidentem di recta rei vindi. vel contra alienantem actione in factũ de alie. iud. mut. cau. fact. ad interesse.

b *Cum in rem.* quidam habent actionem & aduersarij, & tunc expone, id est facit aduersarium ob noxium, sicut obligatio actionem parit in personam. Alij dicunt, actionem & aduersario. & vtraque bona. Et no. quod sola possessio non inducit actionem in rem, sed opus est vt & actor habeat dominium vel quasi, vt ff. de rei vindi. l. in rem, in prin. vnde dicitur: rei vindicatio est actio quę cõpetit alicui ratione dominij vel quasi: & possessionis vel quasi, non dico ratione dominij vel quasi tantum, vel possessionis vel quasi tantum, nam oportet quod sit dominus vel quasi, & tu possideas vel quasi, non autẽ sufficit quòd sit dominus vel quasi, & tu non possideas nec quasi.

Rei vindicatio non cõpetit, nisi duo concurrant.

c *Possessio.* f. rei.

d *Aduersario.* id est actori.

e *Alienatione.* repetere, & cum alienatione, &c.

Actio in factum ex edicto de aliena. iudi. mu. cau. fac. vt hic. & ff. eo. l. ex hoc. §. ait prætor. & nota tria necessaria ad hoc, vt actio in factum locum habeat, scilicet quòd sit res alienata causa mutandi iudicij futuri. Item quòd dolo, vt duriorem mihi constituat aduersarium. Item quòd mea interest: aliàs hoc locum non habet: vt ff. eo. l. j. in fi. & l. ij. & l. iij. in prin. & in fi. & l. item, § j. & l. ex hoc edicto. §. ait prætor. datur etiam contra alienantem vtilis in rem, cum dolo desiit possidere, vt. ff. de noxa. l. electio. §. item si. & l. si bonæ fidei. & de petit. here. l. nec vllam. §. pe. & de rei vindi. l. sin autem. §. sed & is.

Restituto factione in factum ex edicto de aliena. iudi. mutandi causa facta.

Facta alienatione ratione mutandi iudicij possessor potest conueniri rei vindicatione, quam possessio parit: & alienator potest conueniri ex edicto de alienatione iudicij ad interesse per actionem in factum, quam parit dolo transferentis in alterum causa mutandi iudicij. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & cc. Attalo. †

† *Catullo. al. Catullio.* * *veterẽ lectionem sic ex vet. h. restituo. Cum in rem actioni possessio pariat aduersario, &c. & post ea intelligis quòd si rem, &c.*

VTm in rem b actione[a] possessio c pariat aduersario, d alienatiõe[e] etiã iudicij mutandi causa celebrata, in integrum restitutio[f] edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venundedit, & emptori tradidit: quem elegeris, [g] conueniendi tibi tribuetam esse iure facultatem. Dat. VI. Kal. Decem. Viminacij. CC. Conss.

TITVLVS LV.

DE ALIENATIONE iudicij mutandi causa facta.

Facta alienatione ratione mutandi iudicij possessor potest conueniri rei vindicatione, quam possessio parit: & alienator potest conueniri ex edicto de alienatione iudicij ad interesse per actionem in factum, quam parit dolo transferentis in alterum causa mutandi iudicij. Bald.

1. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & cc. Attalo. †

VTm in rem b actione[a] possessio c pariat aduersario, d alienatiõe[e] etiã iudicij mutandi causa celebrata, in integrum restitutio[f] edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venundedit, & emptori tradidit: quem elegeris, [g] conueniendi tibi tribuetam esse iure facultatem. Dat. VI. Kal. Decem. Viminacij. CC. Conss.

TITVLVS LVI.

DE RECEPTIS arbitris. †

A sententia arbitri non appellatur, quia ex ea actio non oritur, sed metu pœnæ paretur, dummodo compromissum sit de iure perfectum, & sententia lata sit intra terminum compromissi. Bald.

1. Imp. Antoni. a. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso iure perfecto[i] aditi, [k] appellari non possel sæpe rescriptum est: quia nec iudicati actio [m] inden præstari potest, & ob hoc inuicem pœna promittitur, vt metu[o] eius à placitis non recedatur. Sed si vltra diem compromisso comprehensum iudicatum est, sententia nulla est: nec vllam pœnam committit, [p] qui ei non paruerit. PP. IX. Kalend. Augu. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Qui est contumax in non comparendo coram arbitro, incidit in pœnam compromissi. Bald.

11. Imppp. Carvs, Carinvs & Nvmerianvs. AAA. Clementi.

SI cõtra cõpromissum [q] aduersarius tuus apud electũ no. quod si compromissum est tempore limitatum: quod sit vltra terminum, ipso iure non valet, & impune potest contemni. Bald.

DE RECEPTIS *arbitris.*

Dixit de præceptoriis iudiciis, præmittens de arbitrio, quæ ad similitudinem iudiciorum sunt inducta, vt ff. eo. l. j. Accur.

† *In vet. scribitur, Dotrix, pro quo in aliis veteribus scribitur, Detrix.*

EX sententia. ℈ Casvs. In controuersia quam mecum habebas in arbitrum compromisimus: lata est sententia contra me: volo appellare. an possim, quæritur? Respon. quod non. adeo enim vilis est sententia arbitri, quòd ex ea non nascitur actio iudicati: & propter hoc hinc inde pœna committitur, vt metu eius à placitis non recedatur. Sed si vltra diem compromisso comprehensum iudicatum est, sententia nulla est: nec vllam pœnam committit, [p] qui ei non paruerit. PP. IX. Kalend. Augu. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Qui est contumax in non comparendo coram arbitro, incidit in pœnam compromissi. Bald.

11. Imppp. Carvs, Carinvs & Nvmerianvs. AAA. Clementi.

SI cõtra cõpromissum [q] aduersarius tuus apud electũ no. quod si compromissum est tempore limitatum: quod sit vltra terminum, ipso iure non valet, & impune potest contemni. Bald.

i *Iure perfecto.* scilicet in quo adsunt quæ adesse oportet: & econtra absunt quæ abesse oportet: maximè quia pœna est hinc inde promissa, vt ff. eo. l. litigatores. §. j.

k *Aditi.* id est electi.

l *Non posse.* contra. ff. qui satisd. cog. l. arbitrio. & infra de iud. l. cum speciali. sed ibi ponitur arbiter pro iudice delegato.

m *Actio.* scilicet in factum, quæ aliàs datur ex sententia iudicis: vt infrà de re. cre. l. actori. est ergo hoc, quia vilis & nulla, non quia digna. Vel potest esse ratio quare non appellatur: quia appellationis remedio extinguitur pronuntiatum, vt ff. ad Turp. l. j. in fin. sed cum arbitrium non possit vere dici sententia, vt ff. ex quib. cau. inf. irro. l. quid ergo. §. ex compromisso. ergo non potest rescindi per appellationem, vt ff. de iniust. testa. l. nam & si sub. §. j. Sed cum quandoque detur actio, vt quando est expresse, vel decem dierum taciturnitate firmata, vt j. co. l. pe. §. j. & ij. an potest appellari? Respon. primo casu non. arg. j. de non nume. pec. l. generaliter. & quorum appell. non re. l. obseruare. & j. de re. cre. l. si quis. Secundo non: quia ante x. dies non datur, & sic non appellatur, vt hic. at post sero prouocatur. Et no. quòd hic est locus argumentandi à commuuiter accidentibus. accidunt enim sententiæ communiter, vt à qua sententia possit appellari, & ex eadem agi. ergo econtra à quo remouetur vnum, & alterum: sed licet appellari non possit, est tamen quædam species appellandi, vt ff. e. l. non distinguemus. §. cum quidam.

n *Inde.* id est ex sententia arbitri.

o *Metu.* ergo ea soluta potest recedi, vt in auth. decernit ista. cum. §. si intra. & l. non distinguemus. §. compromisso. aliàs est versi. sub. §. summa rei. & §. fi. & l. fi.

SI *contra.* ℈ Casvs. Compromisimus tu & ego in arbitrum, interposita stipulatione pœnali si sententiæ ipsius non staretur. citauit te arbiter, non comparuisti, an in pœnam in compromisso comprehensam incidisti, quæritur? respon. quòd sic.

q *Compromissum.* id est cõtra id quod fuit actũ in cõpromisso: fuit enim

fuit enim actum vt adesset quando arbiter præciperet.

a *Detrectauit.* id est noluit.

b *Placitæ pœnæ.* quam placuit imponere, si quis contra præceptum veniret. Accursius.

c *Obnoxius.* videtur enim non stetisse sententiæ, quæ non fecit præsentiam, quo minus arbiter sententiã posset ferre, vt hic, & ff. eo. l. si cum dicer. §. si arbiter. & l. diem. §. (alias est. l.) si quis litigatorum. & l. non ex omnibus.

ARbitrum. ℈ Casvs. Pater cum filiã emancipata in controuersia quam inter se habebant, in arbitrũ compromisit. condemnatus est pater per sordes arbitri: non vult stare sententiæ: an teneatur soluere pœnã in compromisso comprehensam, quæritur? Respon. quod non. sed contra filiam agentem ex stipulatu ad pœnã, excipiet de dolo. Item potest agere aduersus filiã ad interesse, quãdo promisit dolum in toto negotio se non commissurum.

† *Contra. cum. gl. super verbo, sacerdotes extraneos. titu.* † *vel est cum promisso. Contra.*

d *Obtemperans.* pater.

e *Ex stipulatu.* scilicet ad pœnam: cum non pareas sententiæ.

f *Poterit.* immo videtur quòd ipso iure sit tutus, quasi sub hac cõditione sit compromissum, si non fecerit dolo. vt. ff. e. l. ita demum. in prin. quæ est contra. Solu. [a] tacita conditio non facit negotii contentionem. vt ff. de conditionem. l. & demon. l. conditiones extrinsecus. Ité contra videtur non excipi. vt ff. eo. l. diem. §. sed. quæ est contra: sed ibi dicit, nisi sordet, &c.

g *Clandestina.* nam cum multa in cõpromissis promittantur hinc inde, inter cætera ponitur quandoque nullũ dolum cõmitti, ex qua clausula agitur. vt hic, & ff. eod. l. ita demum. in fi. Sed. quid si arbiter dolo suo nullũ dolo parium? Io. dicit stari, cum is qui excipit, dolum actoris debet probare: quòd hic facere nõ potest. vt ff. de except. do. l. ij. §. j. Item dolus commissus ab vno, non nocet alii, vt ff. quæ in fraud. cred. l. qui à debitore. Sed contra puto secundum Bal. quia saltem tunc dolo facit cum pœnam petit, quod sufficit vt dicta exceptio locum habeat, vt. ff. de doli exce. l. ij. §. & generaliter. & de act. emp. l. ũ sterilis §. cum per venditorem. & de tribu. l. illud. §. si tamen.

h *Committere.* ad interesse.

NE *in arbitrio.* ℈ Casvs. Innuit hæc lex quòd olim arbitrio pœna vallato, adiecto quoque iuramento, licitum fuit soluta pœna recedere à compromisso. & sic periurium committere, & decreta eludere arbitrorum, quod absurdum non immerito videbatur. Obstruens ergo imperator viam periuriis, statuit quòd si arbiter de iusto arbitrando, partes verò de parendo simul iurauerint, vel se iurasse scripserint, seu apud acta se iurasse deposuerint, aut partes tantum, vel arbiter tantum, & hoc secundum

arbitrũ præsentiam sui facere detrectauit. [a] placitæ [b] pœnæ videtur obnoxius. [c] PP. VIII. Kalend. Ian. Caro & Carino Conss.

Aduersus petitionem pœnæ competit exceptio doli, si per dolum vel sordes fuerit arbitratum. Bald.

III. Impp. Diocleti. & Maximiani. AA. & cc. Petronio.

ARbitrorum ex compromisso sententiæ nõ obtemperans, [d] si sordes vel euidens gratia [e] eorum qui arbitrati sunt, interesse sit: aduersum filiam tuam agentem ex stipulatu, [e] † exceptione doli mali vti poteris: [f] sed ex doli mali clausula, [g] quæ compromissi stipulationi subiici solet, filiam tuã conuenire[h] non vetaberis. PP. III. Id. Ianua. ipsis AA. & Conss.

Si compromissum fuerit iuratum à partibus & ab arbitro, vel à partibus tantum, vel ab arbitro tantum, vel in actis fuerit adscriptum vel confessum esse iuratum: ex arbitri sententia condemnatoria oritur actio: ex absolutoria oritur exceptio: secus si iuratum non apparet in actis, licet altera pars vel arbiter asserat esse iuratum: quia nec alteri parti nec arbitro creditur. Item si arbitri sententia homologatur: ex sententia arbitri sine pœna electis actio & exceptio oritur. Et dicitur homologari, sine dicat, nõ improbo vel, non contradico: nam non contradicere homologationi par est. Bald.

IIII. Imp. Ivstinianvs. A. Demostheni præfec. præt.

NE in arbitris cum sacramenti † religione eligendis periurium committatur, [i] & detur licentia perfidis hominibus passim definitiones iudicum [k] eludere: sanctissimo arbitrio & huiusmodi rem cẽ semus esse componendam. Si igitur inter actorem & reum, necnon ipsum iudicem [l] fuerit consensum, vt cum sacramenti religione lis procedat, & ipsi quidem litigatores [in scriptis] hoc suis manibus, vel per publicas personas [scripserint] vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposuerint, quòd sacramẽtis præstitis [m] arbiter electus[n] est, hoc etiam addito, [o] quòd ipse arbiter iuramentum præstiterit super lite cum omni veritate dirimenda: eius definitionem validam omnimodo custodiri censemus, & neque reum neque actorem posse discedere, sed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. Sin autem de arbitro quidem nihil tale fuerit vel compositum [p] vel scriptum, [q] ipsę autem partes literis hoc manifestauerint, quòd iuramenti nexibus se illigauerint [r] vt arbitri sententiæ stetur: & in præsenti[s] casu omnimodo definitionẽ arbitri immutatam[t] seruari, literis videlicet eorum similem[u] vim obtinentibus: siue ab initio hoc fuerit ab his[x] scriptum, vel præsato modo depositum dum arbiter eligebatur: siue post definitiuam sententiam hoc scriptum inueniatur, quòd cum sacramenti religione eius audientiam amplexi sunt, vel quòd ea quæ statuta sunt, adimplere iurauerint. Sed & si ipse solus arbiter hoc litigatoribus posscentibus, vel scriptis vel depositionibus [y] (vt dictum est) manifestum facientibus, præstiterit [z] iuramentũ, quod cum omni veritate liti libramenta [a] imponat: similem esse etiam in præsenti casu prioribus eius definitionem, & eam omnimodo legibus [b] se valiturã: & in his omnibus [c] casibus licèat vel in factum, [d] vel condictionem ex lege, vel in rem vtilem instruere actionem, secundum quod facti qualitas postulauerit.

A prædictum modum firmauerit: sententiam à tali arbitro latam firmam manere: ex ipsa, si ad incertum actum fuit, actionem in factum generalem concedens. Si verò ad certum, condictionem ex hac leg. & si forte res petita auctoritate iudicis tradita fuerit, vtilem rei vindica. l. si à possessione cecederit. quod si quidem sub prædicta forma arbitrium vallatum non fuerit, nullum erit. In fine verò dicit, quòd si his non præcedentibus, vel partes subscripserint, vel se non contradicere prorestati fuerint, perinde est acsi expresse consenserint, & valebit in omnibus, vt suprà dictum est.

i *Committatur.* ar. ff. de iudicis viduitate tollenda. l. ij.

k *Iudicum.* scilicet arbitrorum. sic & ponitur in authen. de appell. §. deinceps. colla. viij.

l *Iudicem.* id est arbitrum.

m *Præstitis.* vel à se vel à partibus.

n *Electus.* non aperit an iurauerit vel non: sed scripserunt omnes se iurasse: cui scripturæ creditur, siue sic verum, siue non: vt aliàs ff. de donat. l. ex hac. Et nota quòd primus casus est, quando omnes scripserunt se iurasse. Secundus, quando partes tantum. Tertius, quando arbitrum tantum. Quartus, quando dicitur ab vno vel vtroque quòd sit iuratum: non tamen scriptum inuenitur.

o *Addito.* in scriptura arbitri vel publica, vel in actis coram se.

p *Nihil tale fuerit vel compositum.* per se.

q *Vel scriptum.* per alium.

r *Se illigauerint.* nec hic aperit an iurauerint: sed dic vt in superiori casu.

s *In præsenti.* non solum in superiori casu quando omnes iurauerunt.

t *Immutatam.* id est immutabilem.

u *Similẽ.* suprà in proximo casu.

x *Ab his.* scilicet actore & reo.

y *Vel depositionibus.* facta scriptura in actis.

z *Præstiterit.* id est præstitisse dixerit.

a *Libramenta.* id est finem. Accursius.

b *Omnibus.* scilicet tribus casibus. Accursius.

c *In factum.* d. generaliter de qua dicitur. 3. de sacrosanctis eccle. l. sancimus. j. & sic non est contra. 3. eod. l. j. Et dic in factum dari, cum agitur ad factum quod est incertum, vt cum dixit, decem, aut noxæ dare: condictionem ex hac lege quando est certũ in rem, quando actum est rei vindicatione, vel quando personali, & ex sententia fuit tradita possessio, & postea amissa. vt. ff. de publi. l. iij. in fin. alias non datur in rem ex sententia lata in personali actione, nisi in casu, vt ipsius. de offi. iu di. §. fin.

Sententia lata in personali actione, non patitur actionem in rem.

d *Ex lege.* scilicet ista.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Tale.* de tribus prædictis casibus.

b *Sermones.* nam vox vnius, vox nullius, vt infrà de testi. l. inrisiurandi. §. similiter. at iudex ordinarius potest suam sententiã interpretari, vt ff. de appell. l. iiij. & argu. infrà de iudi. l. properandum. § illo. argu. infrà ad legem Corne. de fal. l. si quis decurio. quæ sunt argu. cõtra. An ergo potest esse testis iudex vel arbiter de his quæ cõram eo acta sunt post sententiam? Dic quòd sic, cum non sint prohibiti, vt ff. de testi. l. prima. Et quòd hic dicit, est ideo. quia scriptura exigebatur, quæ non aderat, item erat solus, & pro hoc quòd possit, est. ff. de testib. l. ob carmen. §. illud quoque. & §. item senatus. Sed argum. contra. ff. de testib. l. final. & hoc notat Azo. in sũma de testib. §. habetur. sed prima placet. ADDITIO. Distingue, aut iudex assumitur vt testis in causa donec est iudex vel arbiter: & non potest, ne duplici fungatur officio, vt l. quisquis. supra de postu. aut postquam causa est finita: & tunc si quidem assumitur vt testis super processu, valet eius testimonium: vt dicta. leg. ob carmen. §. illud quoque. nisi ei obstaret quod esset solus vel quòd scriptura non esset facta: vt hac l. aut assumitur ad testificandum super iustitia sententiæ iuræ, & non potest: quia suspectus est, argu. leg. eos. in prin. infrà de appell & de hoc per gl. & Inno. extra de testi. c. cum à nobis, & c. dilecto filio. & de elect. l. cum dilectus.

c *Iudex.* id est arbitro. & est sensus: etsi constat iuratũ, tamen non est scriptum coram arbitro à notario, nec à partibus: nec præiudicat. vis est ergo in scriptura.

d *Incerti.* incertum dicitur, quia eius effectus non est certus: immo ecõtra est certũ quòd nullum effectũ habeat.

e *Sanxerunt.* vt partes non teneantur stare, nisi esset pœna apposita, vt supra eo. l. j.

f *Decernit.* Hæc authentica corrigit hanc legem vsque ad §. finalem, vt hodie non iuretur. & est ex authentico de iudi. §. quia verò multæ. coll. vj. & habent hic quidam decernimus, & aliàs decernit, scilicet noua constitutio. CASVS. Hæc authentica corrigit. l. C. in eo quòd dicebat posse arbitrum eligi cum iureiurando. hæc prohibet quòd nullus arbiter eligatur cum iuramento, sed cum pœna. postea imponit pœnam ibi, si contra factum fuerit. Not. ex ista. l. quòd ex ciuilis potest reprobare iuramentum. secundo nota casum in quo arbiter male iudicans non facit litem suam. Tertio nota casum in quo dolus non punitur nisi à Deo, secundũ Baldum.

g *Fieri.* id est eligi.

h *Sacramenti.* Præstiti à se, vel à partibus secundum Azo. & Ioan, v thic, & indefinite dicit. & secundũ hoc habeas in fine,

†*Ista verba cum glo. si semper alleg atur quòd non stat ur dicto iudicis vel arbitri de gestis, vel actis coram eis, & in hoc fundatur ca. quoniam cõtra falsam extra de probat. Pau. hic.*

Sin autem† in scriptura quidem aut depositione nihil tale[a] apparuerit, vna autem pars dicat iuramentum esse præstitum, quatenus arbitrali stetur sententiæ: huiusmodi litigatorum, vel solius arbitri sermones [b] minimè esse credendos: cum & si quis iuramẽtum datum esse non iudice [c] suppositio, nec hoc scriptura partium testante, concesserit: incerti[d] certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæpe accidit) non aliquid vigoris rebus iudicatis inferat, sed in huiusmodi casu hæc obtinent quæ veteres super arbitris eligendi, sanxerunt. e

IN AVTHENTIC. de iudicibus. §. quia verò multæ. colla. vj. const. x.

Hodie prohibetur fieri compromissum cũ iuramento: & licet arbiter iuret, si male iudicat, solum à Deo punitur. Salyc.

DEcernitsius nouum, nullum sic fieriꝫ posse arbitrum, vt eum sacramenti [h] religione iudicet, sed pœnam statuat: qua præstita liceat à iudicatis recedere. Si contra hoc [i] iudicatum fuerit: iudex qui male[k] iudicat, si dolo fecit, pœnam[l] à Deo expectet: si ignoratia, nihil præter sacramentum ei [m] erit, neque litigatores rursus damno afficientur.

Finis auth. Sequitur tex. I. C.

Si quis autem post arbitri definitionem subscripserit, [n] ἐμμένων * vel πληροφορῶν, vel βεβαιῶσαι, (Græcis enim vocabulis hoc enarrare propter cõsuetudinem [o] vtilius visum est) etsi non adiecerit[p] βεβαιῶ: & sic omnino per actionem in factum eum compelli [q] ea

Vel. ἐμμένειν, vel ἐνδιδόναι, vel πληρῶν. in multis manuscr. id est permanere, stare, implere, quam lectionem veram puto. aliàs in quibus dã impressis legitur, τὰ ἐγγεγραμμένα διὰ παντὸς βεβαιῶσαι. quam lectionem non quæro. Cuia.

A eis. sed B. à se arbitro præstiti tantùm, & pro eo est finis huius authenticæ, prout habes, ci. sic ergo secundum eum partes non prohibentur iurare. Sed quid si pœna & insiurandum sit præstitum? respondent quidam non valere. quia contra legem factum est, vt supra de legib. & consti. l. non dubium. Sed Ioann. contra, quasi forma, seu qualitas arbitrij sit improbata, non substantia. nam cõpromitti nõ est prohibitũ: sed sic compromitti prohibitum est, vt ar. ff. de condit. institu. l. quæ sub conditione. §. quotiens. sic & matrimonij nimia festinatio punitur, sed matrimonium non cassatur, vt in authen. de restit. & ea quæ pa. §. vnum. col. iiij. & infrà de secun. nup. l. j.

i *Hoc.* prohibitum à lege. Accur.

k *Male.* quid si benè dicunt quidam valere. Tu dic quòd non, vt argu. ff. de re mili. l. iij. §. in bello. Accursius.

l *Panem.* periurij, vt j. de iureiur. l. ij.

m *Ei.* quidam habent eis, scilicet partibus: quia vna alteram vocabit periuram, non autem sententia arbitri patiet aliquam actionem de his quæ dicuntur in lite in arbitris. §. sed & si ipse. & sic est pro Martino. & Ioan. Alij habent ei, scilicet arbitro. & sic pro Bartol. & secundum hanc est contra. ã. de pac. l. si quis in conscribendo. in fi. Sol. hic speciale in odium eorum qui fecerunt iurare arbitrum, aliàs fãcit litem suam, vt ibi. ADDITIO. Aduerte quòd hæc authen. haber locum in arbitro, non in arbitratore: ille enim potest assumi cum iureiurando, vt ca. Quintanallis. extra de iureiur. & l. si libertus. ita ff. de ope. liber.

n *Si quis subscripserit.* & *per hoc est Græcum quod sonat, id est permanere, stare.*

o *Consuetudinem.* hæc enim lex facta fuit in *& ideo non est mutanda.*

Vm antea† sancitũ fuerat in arbitris eligẽdis, quos neque pœna compromissi valebat, neq; iudex dederat, sed

D v. Idem. A. Iuliano. PP.

Vm antea† sancitũ fuerat in arbitris eligẽdis, quos neque pœna compromissi valebat, neq; iudex dederat, sed

ciuitate Constantinopolitana, vbi loquuntur homines Græcis verbis. Accursius.

p *Adiecerit.* & hoc Græcum homologo. i. confirmo, vel laudo.

q *Compelli.* dicit hic Ir. loqui quando fuit iuratum & scriptũ, quod non placet, quia tunc valeret secundum hanc legem etiam sine huius confirmatione.

r *Adiciatur.* id est non contradico.

s *Omittatur.* i. confirmo & laudo.

t *Ab aula.* id est à iure quod sit in aula. & sic ponitur id in quo fit pro eo quod sit.

v *Correximus.* vt infrà de contrahen. stipula. l. scrupulosam. & l. magnam. & Lomnes.

x *Huiusmodi.* id est hac lege. vel dic. i. hoc verbum, non contradico.

y *Sed* vt. sic ergo nõ est hic simplex abnutiuũ, sed curare debet & seruare, vt ff. de verbo. obli. l. inter stipulantem. in prin.

Vm antea.} CASVS. Petebã à te. x. negabas te mibi debere. cõpromisimus in arbitrum sine pœna. olim obtinuit quòd

quòd si pro te lata esset sententia, valeret, & dabatur exceptio: si autem pro me, non valeret, nec dabatur mihi ex ea actio. Quod corrigit imperator, statuens quod si litigantes compromiserint in arbitrum, & conuenerint de stando sententiæ suæ sine pœna, & arbiter sententiauerit, & sententiæ subscripserunt quòd eis placeat, non solum dabitur reo exceptio si pro reo feratur, sed si pro actore lata fuerit dabitur tibi actio, & mandabitur executioni per officialem præfecti, vel per eum iudicem cuius forum sequitur reus. In prouinciis autem per moderatores, & c. vel iudicem in cuius foro est pulsatus. & hæc in prima & secunda. §. *Sin autem.* Si autem post sententiam non subscripserint partes, sed per decem dies taceuerint, nec dixerint contra, videntur eam confirmare per taciturnitatem, & ideo dabitur exceptio actori. & hoc in tertia parte. Si autem altera pars intra decem dies stare noluerit sententiæ, immo reclamauerit: nec reo ex ea dabitur exceptio, nec actori actio, nisi cum iuramẽto religione fuerit assumptus arbiter. vt supra. l. proxi. quo casu seruabitur quod in ea lege statutum est. & hoc in quarta parte. An autẽ per litis cõtestat. factum coram arbitro, vel per libelli oblationem executore transmisso interrumpatur præscriptio fiat coram iudice, quæritur? Respon. quòd sic, & hoc in quinta parte. An autem partium confessio, testiũ productio facta coram arbitro, si altera pars coram ordinario litigare voluerit, valeat super verbo coram ordinario si opus fuerit, quæritur? respond. quòd sic, & hoc in sexta. Ex ista. l. quòd si homologatio debet fieri post laudum, non ante laudum: appellationi vero potest renuntiari ante sententiam & post, vt infra de tempo. appell. l. fina. in fi. Vlterius no. in verti. sed in hac quidem per quos sententia arbitrorum executioni manderur, & dicit tex. quòd per iudicem rei. non ergo, respicitur locus arbitrij, sed forus conuenti. quod est not. secundũ Bald.

a *Sententiæ.* f. delegatoria.

b *Parte pulsata.* id est reo. illi enim acquiritur exceptio, sed pro actore non.

c *Formã.* id est sententia.

d *Velut.* non enim verum pactum & expressum compromittentium processit, sed tamen quod statuitur ab arbitro, videtur eorum pacto statui. licet autem in hoc casu secundum quòd hic dicitur exceptio reo competeret quasi facto pacto de non petendo, sed arbiter id sententiet; tamen hoc hodie cessat: vt sicut actio in casu illo non competit, sic nec exceptio, vt. l. eo. §. altera. H.

e *Calculus.* id est sententia.

f Et. hoc corrigitur. l. eo. §. altera. nam quo casu valet pro actore: valet pro reo, secundum Azo.

g *Postquam.* aliud tamen ante, cum pactum sit nudum: argu. tamen contra. ff. de pact. l. & heredi. §. filia. & supra de pact. l. j. si autẽ ff. de temp. & repara. ap. l. fi. §. fi. Accursius.

h *Numine.* supra. l. proxi. in fi. Sic ergo ex lege nascitur actio & exceptio hoc casu, non ex sententia: & sic non est contra supra eod. l. i. & ff. eod. l. ij. Vel hic speciale, cuia non fuit apposita pœna. sed nõne hoc casu etiam iure veteri poterat agi condictione incerti ad interesse, vt ff. eod. l. diem. §. fin? Respon. hic nudum fuit pactum in compromittendo, ibi stipulatione vallatum. si ergo quid si pignus detur arbitro pro sententia ferenda? Respon. secundum Ir. aut vt ipse teneat, quo casu est pignus naturali obligationi accedens, quia tenetur pars ipsi arbitro ad seruandam sententiam: vt argu. infrà de vsur. l. per retentionem. aut vt det patri, & tunc est depositum certa lege datum, & sic agit pars cui est dandũ, contra arbitrum actione depositi: vt infrà ad exhibendum. l. si res. Tu die hoc vltimo casu dari præscriptis verbis. ff. de præscript. verb. l. si rem. §. pe. Item quid si pœna promittitur rato manente pacto? dic vt. ff. eod. l. ij. Accursius.

i *Subscripseri t.* actor & reus. & collige hic sententiam arbitri in scriptis dandam, vt iudicis: vt infra de sententia. ex breuiculo. reci. l. ij.

k *Ampliecti.* f. velle.

l *Decem dies.* qui & postes per authen. statuti sunt ad appellandum à sententijs iudicum, vt in authen. de appell. & intra quæ temp. §. j. coll. iiij. Accursius. *Attestatum.* id est cõtradictio. Accursius.

m *Alterutra.* vt ff. eo. l. litigatores. §. interdum. sed contra ibi. l. ij. eo. titu. & ã. eod. l. j. Solu. vt supra eo. proxime in glo. supra. l. proxima.

o *Præfatum.* id est intra decem dies.

D p *Constitutionem.* vt supra eo. l. proxi.

q *Licet.* hac lege habes effectum arbitrij in fine, vt supra de actione vel acceptione dan da. Item in principio, vt hic. Item in medio, vt infra proxi. §.

r *Ad quasdam.* non omnes, nec ad perpetuas.

s *Conuentum.* id est conuentionem factam in scriptis, & executore misso, non aliàs, vt infra de præscriptionibus triginta annorum. l. sicut. nisi in causibus coram principe, vt supra quando lib. princ. l. i. & ij. Item nota hic libellum in scriptis debere dari coram arbitro sicut coram iudice: vt infra de litis contesta. authen. auferatur. Sed contra. argu. supra de episcop. & cleri. authen. generaliter in fi. Solu. vt ibi.

t *Factum.* id est ad facti qualitatem.

v *Pr fessum.* id est confessum ab eo.

x *Attestatum.* id est testibus adfirmatum coram arbitro.

y *Iudicio.* data electione alteri parti, vtrum velit testes iterum produci si viuunt, an attestationes, vt infra de testi. l. fin. Et ita not. quod actum est in vno iudicio, valet in alio, vt hic, & infra de lib. cau. l. iubemus, quod intelligitur esse verum inter easdem personas. Sed an etiam inter alias personas? Respon. non, vt supra de eden. l. ij. & facit infra de re iudicata.

Ancimus.} CASVS. Petebam à te decem, negasti te mihi teneri, compromisimus in mulierem: an valeat compromissum, quæritur? Respon. quod non, quantecunque fue-

Libellum coram arbitro dandum.

Iudicii vnius acta facit in alio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit opinionis: nec etiam si libetti in patronam compromiserint, & pœnam hinc inde stipulati fuerint si sententiæ non steterint. nec enim non stans sententia, propter hoc incidit in pœnam. Viuianus.

a *Optimæ.* nam generaliter præsumuntur omnes sapientes, vt ff. de lib. caus. inbem^a. & ff. de his qui ve. æta. impe. l. ij. §. j.

b *Agnitæ.* vt neque arbitri fiat neque iudices, neque aliud officium in iudicio habeant: vt hic, & ff. de iudic. cum prætor. §. penult. & de re iud. l. ij. & ff. de procu. l. neque. & arg. ff. de vsufruc. sed & iuuenal. §. mãcipiorũ.

c *Earum.* scilicet mulierum.

d *Contemptores.* quidã habent conuentores, id est conuenientes, siue promittẽtes, qui fuit iussi, quia non possunt ad eas conuenire. Alij habent cõtemptores, & idem est sensus. nam iuste conuenunt eis parere. Et quod dicit, nulla pœna, quæ fuisset promissa: nulla pacti, &c. si pactum de non petendo loco pœnæ fuit appositum: vt ff. c. l. litigatores. §. interdum. Vel de pacti quia fuit compromissum, secundum formam supra l. proxi. in principio. Quid in commissa Campaniæ & Matildæ quæ arbitrantur? Respon. serua consuetudinem, quæ dat eis iurisdictionem, vt infra de emancip. l. i. Additio. De isto est casus expressus in c. dilecti filij. vbi verba iustius. l. recitantur, extra eod. titu. & ibi Innocen. Hostien. & Ioan. And. tenent quòd succedũt in comitatu & iurisdictione, secundum Baldum hic.

Mulier non potest esse arbiter. h. d. Bald. Vel sic: Mulieres non possunt compromissum recipere, & per eas laudata non nocet. Saly.

VT. Idem. A. Ioanni. PP.

SAncimus † mulieres suæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permisit, & à quibus ea iussit abstinere, licet summæ atque optimæ[a] opinionis constitutæ in se arbitrium susceperint, vel si fuerint patronæ, etiam si inter liberos suam interposuerint audientiam: ab omni iudiciali agmine[b] separari, vt ex earum[c] electione nulla pœna, nulla pacti exceptio aduersus iustos earum contemptores[d] habeatur. Dat. Kal. Septemb. Constantinopoli, Lampadio & Oreste Conss.

† C. dilecti. ext. de arbitr.

In omnibus enim legitur conuentores, quæ lectio est huic loco conuenientissima. Gent.

TITVLVS LVII.

DE SATISDANDO.

Procurator actoris factus apud acta non tenetur satisdare de rato, sed de defendendo. Item reuocato mandato, quæ in meantem iudicij vel aduersarij non perueniunt, iudicium non impedit: procurator vero res indistincte caueat de mandato soluendo. Bar. & Bal.

1. Imp. Diocletianus. & Maximian. AA. & CC.

ONon est incerti iuris, cum qui apud acta[e] facius[f] est agentis procurator, non compelli ratam rem dominum habiturum satisdare. hoc enim ea su veluti præsentis[g] procuratorem interuenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit,[h] tamen iudicium quo quasi procurator expertus est, iudex ratum habere debebit.[i] Sin autem ei ab aduersario suo opposita fuerit in ipso litis exordio[k] defensionis[l] allegatio: etiam[m] ipse quasi absentis in hac parte procurator satisdationem super excipienda lite[n] præstare cogitur. quæ[o] non præcedẽte, his quæ ei data est, vlterius procedere à iudice non conceditur. P Rei autem procuratori[q] vel defensori,[r] etiam sub gestorum testificatione facti[s], in ipso litis limine[t] iudicatum soluti satisdationem in omnibus causis præstare cogitur. [u] Da. VIIII. Kal. Nouemb. CC. Conss.

Consuetudo dat iurisdictionem.

Acta quæ dicuntur.

e *Acta.* Acta sunt scripturæ quæ fiũt de actitatis coram iudice.

f *Factus est.* aduersario præsente vel absente, & ante iudicij initium.

g *Præsentis.* dudum ante litis contestationem, actis tantum facientibus, quantũ si nunc in initio causę dominus esset præsens & consentiret. quo casu similiter non satisdat. Et idem si quolibet alio modo constet de mandato, vel per instrumentum, vel per litteras domini missas ad iudicem vel aduersariũ. nam his casibus non satisdat, vt hic, & ff. vt in possess. lega. l. si is à quo. §. si procurator, & ff. re ra. ha. ne satisdatio. & institu. de satisda. §. fin aut̃. & ff. de procurat. l. si procuratorem. & supra de procura. l. i. Item hæc vera, nisi in duobus casibus, vt ff. de oper. no nuncia. l. de pupillo. §. qui procuratorio. & l. seq. & ff. ad Trebel. l. qui ita. §. etiam. Tu die vt ibi.

Concor. gl. 3. circa prin. in c. 1. extra de procura.

h *Noluerit.* iudice & aduersario ignorante, secus vtroque sciente, vt ff. de solu. l. vero procuratori. §. sed & si quis. Quid autem si alter tantum sciuit? Respon. si iudex tantum, nulla ex parte replicationis. ff. de col. dete. l. iij.

sententia vere rationis ea tacite pro tenet: vbi tacet. gl. ibi. & ita tenent. gl. super verbo, ad hoc. & ca. ad hoc. extra de procu.

i *Debebit.* nemo enim debet mutare consilium suum in alterius iniuriam. vt ff. de reg. iur. l. neme potest.

k *Exordio.* tunc enim fieri debet, vt ff. de procu. l. Pomponius. §. ratihabitionis. & infra prox. §. & quia est dilatoria exceptio: vt infra de probationib. l. exceptionem.

l *Defensionis.* i. quòd defendat arbitrio boni viri, vt ff. de procu. l. seruum. §. an prætor. Accur.

m *Allegatio.* id est exceptio quasi procuratoria.

† alibi de vi. spoliis, & restitu. non spoliato.

n *Lite.* quacunque velit reus conuenire procuratorem nomine eius pro quo agit, vt ff. de procurator. l. omnium. & l. nõ solum.

o *Quæ.* f. satisdatione.

p *Conceditur.* pœna enim non defendentis, &c. vt ff. de procura. l. murus. §. pœna tenetur etiam domino mandari ad interesse, quasi hoc fuerit mandatum vt defendat, [b] vt ff. de procu. l. ad rem. & l. ad legatum.

q *Procuratori.* cum mandato.

r *Defensori.* sine mandato.

s *Limine.* id est introitu.

t *Cogitur.* vt institu. de satisda. §. fin. & infra de consor. eiusdem lit. l. ij. quæ continet tria, vt ff. iudicatum solui. l. iudicatũ solui. j.

Ambitiuntur.

DE SATISDANDO.

Dicturus de iudicijs præmittit de satisdando, quia hoc fit ante litem contestatam, vt j. eod. §. j. & §. fin. & est satisdatio cum fidei iussore: vt ff. qui satisda. cog. l. j.

ONon est.] Casvs. A te decem petij in iudicio coram iudice, & te præsente ordinati procuratorem, vel te non præsente: an compelli debeat procurator satisdare me ratum habiturum, quæritur? Respon. quòd non. Si autem te & iudice ignorantibus reuocaui mandatum: tamen quicquid per procuratorem actum est, ratum debet habere iudex. & hoc in secunda. Si autem petas vt satisdet de defendendo, quia me vis reconuenire: an sis audiendus, quæritur? Respon. quòd sic. Alioquin iudex non procedet: procurator autem scilicet rei, an satisdare debeat de iudicato soluendo, quæritur? Dicitur quòd sic. quod obtinet in omnibus casibus.

a *Amputentur.* vt supra de his qui in eccle. manu. l. fina. & infra de testa. l. quoniam. & supra de arbit. l. ne in arbitris. §. fina. Sed argu. contra. ff. de in integrum resti. diuus. & infra de appella. ex illo. & l. nommationes. Item contra. ff. de iure fisci. in fraudem. §. quoties. vbi causam amittet etiam hodie si mutet syllabam: sed ibi non solum aliter protulit, sed & mutauit verbum actorum, falsitatem committendo. vel speciale in procuratore fisci. Accur.

NVllı prorsus.] Casvs. Si aliquis actionem aliquam intentare velit, licet formam verborum non impetrauit: nõ eo prætexto ab agendo siue coram iudice ordinario siue delegato repelletur, si suæ causæ actionem aptam esse constiterit.

† C. T. t. j. l. j. *à prætore vel magistratu suo datus, nõ à comite, nõ à Pontifice, vt falso putat. Accur.*

b *In minore.* vt apud ordinarios.

c *Vel minore.* scilicet pedaneo siue delegato.

d *Exceptio.* quòd non impetrauit actionem à collegio pontificũ: vel ff. de orig. iu. l. ij. & deinde ex his legibus. Accursius.

e *Si aptam.* ff. si minor fal. mo. l. prima. & si ineptam formam, amittit. Additio. Aduertas quòd de iure canonico non est necessarium nomen actionis exprimere, sed debet factum ita claré proponi, vt ex eo ius agendi colligatur, vt in ca. dilecti. extra de iudicijs. Et si quis forte ineptam actionem vel intentionem proposuerit, absolutur reus ab instantia iudicij. & audietur iterum actor si apte egerit, vt in ca. examinata. illo titulo.

DE IVREIVRANDO PROPTER calumniam dando.

Dicit de satisdatione quæ fit ante ingressum iudicij: nunc de iureiurando quod fit statim post ingressum. vel econtra: dicturus de institoria inducit suæ de iudicijs, præmittit de hoc quod fit in initio iudicij.

INomnibus.] Casvs. Petebam à te decem. lite contestata vel post, non curo, protuli instrumentum publicum quo continebatur me tibi mutuasse prædicta decem. tu contra excipis de falsitate instrumenti. an iurare debeas non animo calumniandi te probationem exigere, quæritur? respond. quòd sic, siue in medio causæ, siue in principio: siue fuerint prolatæ litteræ priuatæ, siue instrumenta publi. & hoc in prima. in secunda dicit: si pater familias me & Titium instituit heredes, & in diuisione rerum hereditariarum occurrat aliqua res quam Titius coheres dicit non esse hereditariã, & petam seruos hereditarios torqueri, vt eruatur veritas: an sim audiendus, quæritur? respon. quòd non, nisi prius iuranero me animo calumniandi hæc non petere, scilicet non in odium seruorum, vel in coheredis offensam: sed quia aliter veritas sciri non potest, & hoc in secunda.

*Et ista dist. sancta. & quæ sequuntur. & ita tenet. gl. ibi. & ita tenent. gl. ibi. & ita tenet. gl. ibi. & ita tenent. gl. ibi. & ita tenet. gl. ibi. & ita tenent. gl. ibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Dic melius secundam Iaco. Bar. Bal. & ibi non sufficit iuramentū vniuersale præstitū in figura iudicij: hic sic.

qui bona. §. penult. Solu. illa corrigitur per hanc, [a] vel ibi extra iudicium, hic in iudicio. Item contra in authentic. de testi. §. quia vero multi. in fin. §. collatione sexta, vbi in medio causæ iuratur occasione probationum, sed ibi de alio iuramento dicit. ADDITIO. Aduerte secundum Bartol. hic quòd hæc authentic. corrigit. l. & in his tantum, quę fiunt post litem contestatam: & sic post præstitum semel iuramentum tale. sed in his quæ fiunt ante litem contestatā, ita iuratur hodie super qualibet exceptione sicut olim: & sic in hoc hodie nō est correcta l.C.

Litigantes & patroni causarum debent iurare de calūnia: & si debentes iurare, ad iudicem venire non possunt, vel non decet eos venire: debet ad eos mitti, hoc dicit vsque ad §. quod obseruari. Bald. Vel sic: Lite contestata debet iuramētum calumniæ præstari, & primo à litigantibus: secundo à patronis causarum. Et si qui sunt qui ad iudicium venire non possunt: vel eos venire non deceat: iudex debet mittere notarium, qui ab eis exigat iuramentum aduersa parte præsente. Salycetus.

11. Idem. A. Ioanni præfecto prætorio.

Vm & iudices. CAVS. In principio. dicit quòd fecit quandam constitutionem, qua cauetur q̄ iudices cuiuscunq; generis fuerint, non alter lites dirimant nisi propositis coram eis sacrosanctis euangelijs. Item quòd aduocati iurent clientulis suis se fidele patrocinium præstaturos, aut causam deserturos ex quo nouerint iniustā vel desperatam esse. sed quia in illa constitutione nulla fiebat mentio de principalibus personis, actore scilicet & reo: ideo statuit hic quòd nullo modo in allegationibus suis audiatur actor vel reus, nisi post litem contestatam iuramentum calumniæ præstiterint. & hoc in prima parte. Iurabit ergo actor se credere habere iustam causam, nec eam mouere animo calumniandi. reus, quia credit se vti iusta instantia, & ita ad colluctandum peruenerit. Demum iurent aduocati coram iudicibus propositis sacrosanctis euangelijs, scilicet quod in cōstitutione illa infra de iudic. l. rem non nouam. sancitum est. & hoc in secunda. Si autem aliquis fuerit qui iurare debet, & tantæ fuerit dignitatis, quòd ad iudicem peruenire non debeat, vel mulier: in domo sua iurabit misso officiali præsente aduersario vel eius procuratore. & hoc in tertia. An autem in causa pupilli, vel adulti, vel filij iurare debet pupillus, vel adultus, vel filius: aut tutor, vel curator, vel pater, quæritur? Respond. quod tutor &c. quia illi forte nouerunt factum: nec iurabunt quòd sit iusta causa: sed quòd credant eam esse iustam, omnibus iuramentis &c, & hoc in quarta. Item si lis per procuratorem inferatur siue defendatur, demum facta litis contestatione nisi de calumnia iuretur, vlterius non erit procedendum. In eo tamen differunt quòd actor coram iudice causæ vel coram indice loci in quo moratur: reus vero tantum coram de causa cognoscente iurat, & hoc in quinta. Hæc quidem ita vera sunt, quòd hoc iuramentum pro communi vtilitate introductum sit, & de consensu partium remitti non potest. & hoc in sexta. Si vero causa alicuius collegij seu alicuius vniuersitatis seu cuiuscunque corporis vel etiam priuati, data etiam satisdatione de rato, per alium moueatur: lite cōtestata vlterior non cōceditur processus extendi, nisi vel priuatus vel maior pars vniuersitatis de calumnia iurauerit. & hoc in septima. Et si actor iurare cōtradixerit, cadit ab actione: reus vero pro confesso habetur, non tamen ipso iure: sed demum lata sententia, vt in authentic. vt litigantes iurent. §. illa. & hoc in octaua parte. Hæc verò quæ dicta sunt de præstatione iuramenti: locum habent non solum in causis futuris, sed etiam iam cœptis: sub tali tamen diuisione, vt si vtraque pars præsens est, vtrinque iurent. Altera vero absente, à præsente iuramentum præstetur: neutra vero præsente, absque calumnia huius iuramenti lis libere dirimatur. Viuia. Nota ex ista. l. hic de duplici iuramento, scilicet partium & aduocati. primo iurant partes: secundo iurat aduocatus: & ex hoc ordine notat glossam quòd cum aduocatus antequam iuret non possit fungi officio aduocationis, quòd tempore quo reus respondet libello, debet iudex præcipere aduocato q̄ stet à remotis: ita q̄ non possit instruere respōdentem: non potest ergo aduocatus dictare respōsionem clienti. de hoc est casus extra de iudic. cap. pastoralis. Bald. hic.

a *Proposita.* sed non tactis vt infra titulo primo. l. rem non nouam. in principio. Nam de illa fit hic mentio, quæ fuit facta ante istam: licet posteriore in ordine. sic etiam proponuntur, sed non tanguntur, vt supra de episcop. & clerie. authen. sed iuder. Cum enim iurat in principio quando fit iudex, quòd omnia rectè iudicabit: non oportet quòd plus iuret, vt in authentic. iusiurandum quod præstatur &c. §. & vnus. col. ij.

b *Patronos.* id est aduocatos.

c *Disposuerimus.* vt l. iij. l. rem non nouam. §. patroni.

d *In omnibus.* cōtra M. sed ipse ad pecuniarias refert, vt ff. de verborum significatione. l. iij. tis nomen.

e *Fugientem.* i. reum. Accurtius.

f *Narrationem.* id est dicere, post litis contestationem, vt infra de lit. cōtesta. l. j. sed certe immo in principi. debet fieri vt infra ea. l. §. fina. quæ est contra. Solu. satis dicitur fieri in primordio, si statim post fiat: vt §. proxi. & ff. si cert. peta. l. lecta. §. dicebam.

g *Responsionem.* Nec distinguo an responsio sit affirmatiua vel negatiua: quia vtroque modo lis contestatur, quamuis contra videatur j. titu. j. l. rem non nouam. §. patroni. sed nos stamus huic litteræ. quæ simpliciter loquitur. Iacob.

h *Vtriusque.* per hoc apparet aduocatos partes nō debere in interrogationibus vel responsionibus instruere, quia prius fiunt quàm ipsi aduocati iurent, vel aliquod officium habeāt in causa.

i *Et actor quidem iurat.* sic ergo prius iurat actor quàm reus, nec obstat quòd prius ponitur de sacramento rei: vt instit. de pœn. teme. liti. §. j. non enim est ordo scripturæ seruandus, vt ff. de solu. l. nec enim. & de pecu. lega. l. quidam. & instito. de pœn. tem. liti. §. j. nec quod ibi dicit, prius &c. quia intellige, iurat reus prius, scilicet quàm audiatur in processu causæ, non autem prius quàm actor, vt hic dicit ff. de iureiurando. l. iusiurandum. & ad pecuniax. §. qui iusiurandum. & ff. de act. empt. l. Iulianus. §. offerri. Sed quid in duplicibus iudicijs? Respon. quilibet iurat vt actor, & vt reus. ff. famil. ercisc. l. inter coheredes. §. qui familiæ. Sed quis prior dicitur? Respond. ille qui prior pronouncauit. ff. de iudi. l. in tribus. & l. sequen. Item quæro si peto decem, & tu confiteris debitum, sed exceptionem pacti opponis: quis primo iurat? Videtur excipiens, vt ff. de excepr. l. j. Sed puto contra, vt originalis causa inspiciatur, vt ff. de donat. l. qui id quod. in princ. & j. ad Maced. l. si filius fa. aliquid.

k *Mouisse.* [b] id est mouere, vt ff. fami. ercis. l. inter. §. qui familiæ. Item an remittatur hodie hoc iusiurandum parentibus & patronis: olim sic, vt ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. & ff. de iureiu. l. iusiurandum. hodie non, secundum quosdam, vt infra ead. §. sed quia. Azo. quòd sic: cùm non inueniatur correctum, vt infra de app. l. præcipimus. in fin. Item an in causa appellationis sit iterum iurandum? Pla. & Azo. quòd non, vt infra in authent. de his qui ingre. ad appel. § fi. colla. v. & pro etiam faciunt omnia quæ inducuntur quòd causa appellationis sit tractanda eadem cum prima, vt ff. de iudic. l. proponebatur. vt infra ne in vna eademque causa liceat tertio pro l. j. & infra de tempor. & repa. app. l. per hanc Ioan. contra & pro eo. infra de iudic. l. properandum. §. his omnibus. & in authē. vt litig. iur. in princip. coll. ix. & ff. de dā. infect. l. qui bona. §. si quis stipulatur. & §. seq. Item quid si triennio finita sit iudicij instantia? Resp. iterum iurari. Idem dicit Ioan. si in medio triennij sit iudex mutatus: quod forte non est verum, cùm ex eisdem actis iudicetur, vt ff. de iud. l. mortuo. & l. proponebatur: sed pro eo facit. ff. iudi. solui. l. cum apud. Item in authen. de testi. §. quia vero. collatione septima, vbi dicit malitiam litigatorum terreri. Item infra de iudice properādum. §. fin autem. in medio. Item quid si actio mutetur patiente reo, sed non causa? Respond. non iurari iterum, cum super facto magis quàm super actione secūdum H. iureiur. licet Azo. contra, vt dixi supra. de edē. l. edita. Item quis iurabit quando agit coniunctus pro persona sibi cōiuncta contra volūtatem, vt ff. de liber. causa. l. iij. & iiij. & de appel. non tantum? Respond. qui agit, cū magis propter suum dedecus vitandum agat, vt ibidem dicitur de liberali causa. l. j. in fine. Accursius.

a *Instantia.* Caue tibi, quia reus non debet iurare rem suam esse, vel se ignorare rem pertinere ad actorem. nam si sciat rē pertinere ad actorem:

Vereri etiam verbo Reschinere contra Crespontem vtitur in ea sū significatione.

si tamen iustam causam habeat subeundi iudicium, vt euictionis, non peierat, vt hic. seeus in actore dico. Vel si vult reus, poterit confiteri vē esse actoris. & nihilominus ager de euictione, vt dixi. ff. de neg. gestis. l. at qui nato. §. cum me.

b *Postea.* scilicet sanciuus.

c *Dispositum.* vt j. de iudi. l. rem non nouā. & lege hic authent. in isto iuramento.

In isto iuramento. CAVS. Ista authent. ad l. C. sic continuatur: In iuramento calumniæ secundum. l. C. continebatur tale capitulū: quia iurabat actor se credere iuste mouisse litem, & bonā causam habere: reus autem in rabat quòd credit se iuste defendere. Per istam authentic. additur aliud capitulum in iuramento calumniæ, quòd actor & reus debent iurare quod non exigent aliquam probationem quā non putent necessariam. & istud iramentū præstatur semel in causa principali, & non sæpius. Not. per istam authent. quòd respōsio facta per verbum credo, facit probationem. verius dic q̄ releuat ab onere probandi: quia non debet quis aduersarium grauare in onere probandi in eo quod credit esse verum, & aduersarium veritate sui certi, & iste est vnus finis ad quem ordinatur calumniæ iuramentū, secundum Baldum.

d *In isto iuramento.* Hæc & ista quam dixi in l. j. hoc sacramentum, idem sunt, & eodem loco, & vna est superflua. quæ ibi dixi, & hic dicere possem.

e *Iuretur.* vt fiebat olim, vt in cor. huius, vt in authent. de his qui ingre. ad appel. § fina. & sequitur alia, quæ incipit. principales.

Principales. § CAVS. Habuistis superius duo capitula cum iuratur iuramento calumniæ. in authent. ista additur tertium capitulum, scilicet quòd actor iuret, similiter & reus quòd non dedit, vel dabit, vel promisit iudici vel alicui personæ aliquid vt pro eo iudicet. vnde authent. ista dicit, quòd principales personæ iurent de calumnia: & si pendente lite & præfixo iuramento calumniæ moritur alter, vel vterque eorum: heredes iurabunt de calumnia. & in isto iuramento calumniæ continetur quòd actor vel reus per se vel per alium non dabit vel dedit, vel promisit aliquid iudici, vel alij personæ vt pro eo iudicet, nisi quatenus iura permittūt, puta aduocatis pro patrocinio eorum, vel apparitoribus pro sportulis. Viuianus.

f *Principales.* quæ inchoauerunt causas.

g *Migrauerit.* puta heredes. & certè verum est quòd quātum ad hoc capitulum iurare debent: sed quantum ad alia quid erit? Respond. idem, scilicet quòd iurent, vt ff. de dam. infect.

A 1. qui bona. §. si quis. Item & procurator forte subibit quo ad hoc sacramentum, ad quem causa transit.

h *Iudicibus.* Nota in præsentia iudicis, sicut dico in sacramento testis. Accursius.

i *Pro hac causa.* id est occasione huius causæ non dicas vt pro eo in causa feratur sententia, quia sic non bene sequeretur exceptio: non enim datur aduocatis salarium vt faciant vt pro eo feratur sententia, sed vt iuuent eum in causa, secundum H.

k *Aliquos.* puta executoribus. nā eis sportulæ præstantur, vt supra de episco. & clerici. cum clerici. in fine. & authenti. generaliter. & in authenti. sed hodie. & institut. de actio. & tripli. Item xenia iudici dari licet, vt ff. de offi. præfi. plebiscito. & de offi. proconsul. l. solent. in fine.

Sportule ab vetusta posita sunt dotis in dictus.

l *Dispensum.* in libro Ir. non est plus. sed M. adiecit, sed si in sacro &c. & accepit ex eodem corpore, vt litigantes iurent.

m *Nequeunt.* propter infirmitatem suam.

n *Seruus.* ad hoc §. de offic. diuer. iudi. l. i.

o *Litigarit.* coram missis ad hoc ex officio, vt in authen. vt litiiurent. §. si verò mulier. collatione ix. & ff. de iureiu. ad personas. & infra de re. cre. generaliter. & in authen. de testim. §. & quoniā. collatione vij.

A Bello. Addicunt hic q̄ tempo debeant interrogari & etiā esse iuramentum præstitum pupillo vel adulto. sec. Petr. & Paul. de Cast. hic.

p *Præsente.* sic & in testē, vt infra de testi. l. fi quando.

q *Vel curatores.* sed ad quid, cum eorum confessioni non stetur, vt ff. de confes. l. certum. ff. sed an & ipsos, quæ est contra? Respond. non statur: [a] vt in causa sua stare tur: quia hic audietur si per errorē facti vel iuris probat se errasse, secundum Hug. hoc non videtur valere, cùm idem esset in alio quo ad facti errorem, vt ff. de inter. actio. de æstate. §. fina. & supra de iur. & fac. ign. l. error. Alij dicunt (& hoc est in vsu) non stari, si peteret restitutionem etiam in eodem iudicio dandam: licet quidam dicant quòd tunc demum detur restitutio, cùm actio transfertur in eum: sed & hic est in dubio quando transferatur. quidam enim dicunt durante officio, vt Azo. alij demum eo finito. transferri enim constat, vt ff. de re iud. l. si re. §. tur. & de admi. tut. l. ij. & quando ex facto tut. l. ij. & l. penult. & l. post mortē. §. tuto. Tertij dicunt quòd non stetur vt ex ea detur actio: nocet tamen vt exinde sequatur sententia ex qua dabitur actio. Tu dic quòd si minor suscepit litem cum auctoritate tutoris, quod potest, vt infra de auctor. præst. l. clarum. & ff. de adm. tut. l. j. §. sufficit. non statur dicto tutoris cōtentis sine pupillo. vt ibi. sed si ipse tutor, tūc distingue: [b] quia si præsente pupillo & non contradicente cōfitetur, valet vt hic: si absente & intellectum habuerit: non, vt ibi. & arg. j. de iure delib. potuit. & eadem distinctio fiat in omnib. similib. administratorib. [c] Item si vnus sit tutor plurium pupillorum, & vnus pupillus agat, alter accipiat iudicium: an tutor simul pro vtroque iurabit? Resp. q̄ sic, vt ff. de auct. tu. l. accipientis, quod si fiat, peierabit. Nam impossibile est quòd credat vtrūque bonā causam habere. Dic ergo contra, q̄ non potest in vtraque esse actor & reus, vt ff. de procurato. licet. §. si plu-

Vereri etiam verbo Reschinere contra Crespontem vtitur in ea sū significatione.

Quando tutor vel curator non stetur confessioni.

A Bello. Addicunt hic q̄ tempo debeant interrogari & etiā esse iuramentum præstitum pupillo vel adulto. sec. Petr. & Paul. de Cast. hic.

b Ista distinctio glossa est falsa: nec facit ad propositum secundum Bal. hic.

c Vera solutio superioris secundū Bart. hic. & ix. d. l. error. §. sed an & ipse. est ista, q̄ ibi emanauit cōfessio per modum rei tantū iurisdictionis. tunc enim non præiudicat pupillo, vt ibi, secus si emanauerit per modum iurisdictionis cōtentiosæ quia tunc præiudicat, vt hic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si plures. & illa accipientis, intelligatur quando vnus pupillus agit contra extraneum, & alius conuenitur ab eodem extraneo: nam sufficit vnum sacramentum calumniæ tutoris pro vtraque causa. Vel loquitur ibi secundum antiqua iura quando non iurabatur, vel iurabatur ibi ab ipsis pupillis auctoritate tutoris, quod potest fieri, vt modo dixi.

a *Persone.* vt patet in bonis filij aduentitijs, vt infra de bon. ma. l. j. Ité actor minoris decreto constitutus, vt supra de procu. l. neque. Ité orphanotrophi & similes, vt syndicus, vt supra dixi de episco. & cleric. l. orphanotrophos, &. ff. quod cuiusq; vniuersitatis nomi. l. item. §. actor. Verum in filio potest ꝓbabiliter distingui, agat pater vel conueniatur nomine filij: & tunc iuret de calumnia pater. An filij agat vel conueniatur, quod esse potest de auctoritate patris, vt infra de bo. quæ libe. l. j. §. fin. & tunc filius iurabit de calumnia, si alias habeat legitimam ætatem, quia maior est. In castrensi autem vel quasi, & alijs quæ tantum ipsi filio acquiruntur, dico ipsum filium iurare, vt. ff. ad Maced. l. ij. & ff. de actio. & obli. l. filusfami. cum consensu tamen patris, vt infra de bo. quæ libe. l. fina. §. j. Item cum in causa momentaneæ possessionis seruus & pupillus, & quilibet extraneus admittitur, vt infra si per vim vel alio. l. j. nunquid calumnia iurabunt? Respond. sic, argu. supra qui ven. æta. impe. l. j.

*In vet. plerisque legitur. sententiã rectius. hæc enim erat vetus iurandi forma, vt & apud Athenienses auctore Pollu. ὀμνύω μὰ τὸν Δία κ.τ.λ. Cuiacius.

b *Iureiurando.* scilicet isto. secus in iuramento in litem, vt. ff. de in litem iur. l. videamus.

c *Causam.* id est iustitiam causæ.

d *Eam.* scilicet causam.

e *Peruenient.* iurando prius.

f *Scire possunt.* ex hoc dicunt quidam si adultus scit veritatẽ melius quam curator, [a] quòd ipse de calumnia iuret, vt ff. de admi. tu. l. j. §. sufficit. & de auct. tut. l. accipientis. & supra de procura. l. fi. & infra de auct. præstan. l. clarum. secus in pupillo, vt arg. ĵ. de fal. mo. l. j. in fi. & ff. de iureiurã. qui iurasse. ibi, quia sciens, &c. Sed arg. contra id quod dictum est de pupillo ff. de libe. cau. l. fi. Sed quid secundum eos si adultus vel curator sciant æqualiter, quis eorum iurat? Respond. ille qui conuenitur, vt dicit lex de admi. tut. l. j. §. sufficit. Sed tu dic quòd nunquam minor de calumnia iuret, quia hoc iuramentum cadit tantum in legitimam personam: & ideo dicit quòd tutor vel curator sciunt causam, id est qualitatem causæ, sit iusta vel non: sed maior non: licet sciat factum ita bene vt curator. Nec obstat quod dixi, quod potest eum cõuenire auctoritate curatoris: quia & tunc curator iurat. sic ergo alius agit, & alius iurat. sed respondetur, tutor agere videtur cũ auctoritatem præstat, vt §. de vete. iur. enu. l. prima §. omnia enim meritò. An autem de veritate dicenda iuret? Respond. sic, secundum Ir. & Ioan. & nos: vt ŝ. de hæret. quoniam. in fi. & infra, de quæstio. l. interrogari. & ff. re. amo. l. Marcellus. §. primo. & ff. ad Silani. l. prima. §. impuberi. Item quia restituitur contra confessionem: ergo interrogatur, vt ff. de confes. certum. §. pe. & dixi de hoc supra. l. prox. in fi. Item dico in filio, cuius nomine cõuenitur pater: & in seruo, cuius nomine conuenitur dominus: & monacho & conuerso, ex quorum facto conuenitur vel agit abbas vel prælatus, licet non sic eorum nomine conueniatur vt prædicti. Item no. quòd cùm quæritur de veritate, palam respondetur, non secrete: sed nec quæritur ab eo, an credat vel non, sed an ita sit vel non, vt & a teste. Item quid si aliquis seminorem dicens vult curatorem constituere ad causam: & aduersarius neget: an super hoc de calumnia iuretur? Respon. sic. argumen. ff. de iudi. l. si quis ex alieno. & ff. si quis in ius voc. non ier. l. ij. & ĵ. qui tut. dare poss. l. prima. & ff. de tut. & cura. da. ab his. l. ei qui. Vel dic iurari de calumnia in facto principali sub hac exceptione, si maior sit. [b] argumẽ. ff. de dam. infect. prætor. §. si controuersia. & l. inter. §. fin.

[a] *Dic, vt quia agitur de facto ip sius pubilli. Paul.*

g *Causam.* id est iustitiam causæ.

h *Eo quòd.* quasi diceret, videtur, quòd adultus iuret, si melius scit factum, quàm curator: sed certe immo curator eo quòd, &c.

i *Scientia.* id est conscientia suæ credulitatis, non de veritate facti. Vel dic quam habent circa iustitiam causæ.

k *Causa.* scilicet factum.

[b] *Istud dictum gl. est valde singulare secundum Paul. hoc, ad hoc quòd actor debeat audiri, & quòd iudex debet ipsum cõpellere ad iurandum cum eo modo prædicto in gl. &c.*

l *Existimat.* sic & quoddam aliud est de credulitate, vt in authentic. vt hi qui ob. se habe. perhi. §. vt autem. collatione vj. secus in sacramento testis, vt infra de testib. testium. & in authen. de here. & Fal. §. hinc nobis. collatione prima. licet quidam dicant in sacramento testis debere inferi etiam de credulitate, per prædic. authentic. Item not. quòd ex hoc quod est inducta generalis consuetudo quærendi, credis hoc, vel nõ? cùm per eam tollatur onus probandi ei pro quo est inductum hoc sacramentum, vt supra authen. in isto. Sed videtur quòd non teneatur ad hoc respondere: cum non iurauerit nisi super tribus, vt in princip. l. & in authẽt. continetur. Respõdeo: Debet ita fieri: credis super hoc titulo alia quam debere tibi fieri probationem? Sed cõsuetudo generalis admisit vt dixi: & etiam quidam iudices adijciũt, quòd non vtetur falsa charta vel teste, sed de iure fieri non debet: cùm, vt dixi, tantum tria capitula sint. Et sunt de hoc versus.

Istud iuretur, quod lis sibi insta videtur.
Et si quæretur, verum non inficietur.
Nil promittetur, nec falsa probatio detur.
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Hoc vltimum potest probari per l. j. supra eo. j. respõ. Ité quid si ita est incertus interrogatus, quod nõ potest applicare animum magis ad vnum, quàm ad aliud, vt in hoc exemplo: Credis illum qui est vltra mare, viuere, an non? Respon. iecfidum Albertum & omnes, quòd potest respondere, dubito: & tunc debet dari tempus ad deliberãdum. ar. ff. de pet. hered. l. si debitor. & infra de excep. si quidem. & ff. de iureiur. l. iusiurandum & ad pecunias. ibi, quid tamen si ideo &c. & ff. de interrog. act. l. qui interrogatur. licet sit argumen. contra. in eodem tit. l. de ætate. §. nihil. sed quidam iudices minus periti semper compellũt eos respondere, credere, vel non: per hoc quod legitur hic. & tunc do consilium respondenti, quòd præmissa negatione respondeat, vt non credo eum viuere: quia non sequitur: ergo credis eum mortuum esse: quia potest esse quòd non credo eum viuere, nec credo eum mortuum esse. Sed si postponas negationem, vt credo eum non viuere, bene sequitur: ergo credis eum mortuum. & sic posses incurrere periurium. Sic ergo not. quòd non tenetur ad omnia respondere: nam non ad incerta prorsus, vt dixi. Item non ad ea de quibus non fuit intellectum in iuramento, vt de his quæ non faciunt ad causam, vt ff. de nox. l. quoties. §. final. & de iureiuran. l. qui iurasse. §. fin. & ĵ. de proba. l. ad probationem. & ĵ. ad exhibendum. l. ij. Item nec ad eam, per quam esset cõtrarius præcedenti interrogationi, ne incidat in periurium, & faciat sibi præiudicium, vt arg. ff. de peti. heredi. l. si quis liber. §. fin. Item non de facto alieno, vt ff. re. amo. l. Marcellus. §. j. quod dicunt quidã, sed male. Item dicunt, si quæstio sit iuris, vtrum ita sit de iure, an non, argument. ff. de iur. & fact. ignoran. l. ij. Sed argument. contra. ff. de iureiurando. l. fina. Item videtur quòd de negativa non sit quærendum, cum enim probari non potest, [c] vt infra de probat. actor. & ea sunt ponibilia, quæ probabilia sunt, cùm in locum probationum sunt istæ interrogationes inductæ. vt in authentic. de his qui ingre. ad appell. §. fina. collatione. v. & quia propter exonerationem probationis est inductũ hoc sacramentum & interrogationes, & ideo semper interrogatur prius interrogans an ita credat, vt per hoc exoneretur interrogatus, vt quæreos non quærat calumnioſe. Licet dixi de negatiuis non quæri, tamen iudex debet quærere fine positione quærentis, quando sibi videtur, vt ff. de interroga. actio. l. penult. & accipe exemplum in exceptione non numeratæ pecuniæ: vt infra de non num. pec. l. in contractibus. in principio. Item nunquid sæpius de eodem poterit quis interrogari? potest enim esse quòd prius non credebat, nunc apertis testibus credit. & dico quòd potest. [d] Sed argu. contra. supra. authent. in isto.

[c] *Videtur.* hoc ĵ. §. vnic. quia ibi est in causa.

m *Ex præteritis.* vt sacramentum in litem, & veritatis, & restitutionẽ & interrogationes nõ possit quis dare procuratorem: fiunt enim

[d] *Istud est hodie decretum de iure canonico, in cap. 1. §. 1. extr. lib. vj.*

n *A nobis.* vt iudicis & aduocati, vt ĵ. tit. j. l. rem non nouam. in prin. & §. patroni. Accursius.

o *Pars.* scilicet rei vel actoris. Accursius.

p *Licentiam.* videtur quòd ad litis cõtestationem & narrationẽ & interrogationes nõ possit quis dare procuratorem: fiunt enim

enim ista antequam iuretur de calumnia. vt supra, eadem. l. A in princip. Respond. immo potest, vt ff. de procura. l. sed etiam ex his. & l. non solum. in principio. & quod hic dicit, est intelligendum cùm sic vult dare procuratorem, vt totam causam debeat explicare vsque ad finem. Vel dic lite contestata cum domino nõ

Procurator potest dari ad litis cõtestationẽ.

constituit procuratorem, nisi primo dominus subeat sacramentum calumniæ. & intellige hoc quando consuetudo mandato. & ita in §. hoc etiã. loquitur quando dubitabatur de mandato. Accursius.

a *Mandare.* scilicet vt procedat vltra huius cõtestationem.

b *Actu.* scilicet coram iudice illius terræ.

c *Degit.* siue degit in ea in qua sit lis, siue in alia.

d *Subeat.* hoc iureirando ab vtraque parte præstito, non videtur habere locum de rato cautio: sed certe immo habet. infra eadem. l. ŝ. hoc etiam. & supra de his qui ad ecclesiam. confu. l. fina. & dixi plene. ff. de procura. l. Pomponius. §. sed & his. Non enim eo ipso quòd iurat dominus de calumnia, persona procuratoris cõfirmat: ideo etiam post iuramentum præstitum procurator qui satisfiederat de rato, conueniri potest ad interesse, si dominus ratum non habet. Item cum procurator non iurat. vt. l. quoties. §. si tutor, non-ne calumnioſe per dilationes, & faciet interrogationes? Respond. iudex cum cautela [a] det, & inquirat à domino si præsens est aliàs inquirit an dolose abſit. Item nota quod hoc venit in simplici procuratore: secus de eo qui factus est in rem suam, qui iurat cum propriam fouet causam, vt supra de procura. l. qui stipendia. ff. quando appel. sit. l. prima. §. in propria, cur. l. fin. siue ex parte actoris sit, siue rei. tamen quidam dicunt quòd ex parte rei non fit procurator in rem suam inuito actore, vt ff. de procura. l. si actor. Nos autem cõtra, vt ff. fam. erciſc. plane. Sed P. distinguebat [b] an intenderet vtilẽ nomine suo, quod potest, vt infra de leg. l. ex legato. & tunc iuret. an directam nomine domini? tunc non. Sed argument. contra. ff. de procurat. non solum. §. fed interdum. sed secundum R. & M. nunquam procurator iurat: sed dominus semper. si autem non est in rem suam, procurator rei, aut dominus pro eo satisfaciat, & tunc non iurat, vt hic. Aut ipsemet. & tunc sic, ad instar fideiussoris, quem conſtat de calumnia iurare: nec obstat, infra proxi. ibi, vel defensor &c. nam ibi dominus pro eo promiserat iudicatum solui. sed tu potes dicere aliter vt dixi ff. de procurat. l. non solum. in principio. Item huic §. est contra. ff. de damno infecto. qui bona. §. si alieno. sed ibi est speciale, vel corrigitur, vel extra iudicium præstabatur ibi. Accursius.

Nihil est de calumnia.

Iudicatum solui non præstatur per procuratorẽ.

Sacramentum calumniæ non potest à partibus remitti: quia est introductum pro publica vtilitate: & quia dolus futurus remitti non potest. Bald.

Sed quia veremur ne forsitan quidam collusione [n] aliqua vtentes, * remittere videantur [o] inter se huiusmodi sacramentum, & ex prædicta dissimulatione [p] nostram sanctionem deludãt, sancimus, [q] omnes iudices, licet ex compromisso cognoscant, vigore sum exercentes (quia [r] non pro commodo priuatorũ, sed pro cõmuni vtilitate præsentem legem posuimus) minime patitale sacramentum remitti, [s] sed omnimodo hoc & ab actore & à fugiente exigi: ne paulatim videatur huiusmodi res defraudari, & sacramentũ vel principalium personarum vel aduocatorum ex quacunque parte mutilari. [t]

Qui propter dubium mandati est admissus cum cautione rati, non relaxatur quin principalem suum debeat facere iurare de calumnia intra tempus à iudice statuendũ. Salycetus.

Hoc etiã [u] huic legi addendũ esse censemus, * vt si quis pro alio lite mouere voluerit, & nullo mandato [x] prolato sed per fideiussionem [y] ratam rem dominũ habituram, suã

Sancimus.

litis cõtestationem deludãt, sancimus, q omnes iudices, licet ex compromisso cognoscant, vigoré sum exercentes (quia [r] non pro commodo priuatorũ, sed pro cõmuni vtilitate præsentem legem posuimus) minime patitale sacramentum remitti, [s] sed omnimodo hoc & ab actore & à fugiente exigi: ne paulatim videatur huiusmodi res defraudari, & sacramentũ vel principalium personarum vel aduocatorum ex quacunque parte mutilari. [t]

Qui propter dubium mandati est admissus cum cautione rati, non relaxatur quin principalem suum debeat facere iurare de calumnia intra tempus à iudice statuendũ. Salycetus.

Hoc etiã [u] huic legi addendũ esse censemus, * vt si quis pro alio lite mouere voluerit, & nullo mandato [x] prolato sed per fideiussionem [y] ratam rem dominũ habituram, suã

Sancimus.

Vide cõmunem an iurando de calumnia videtur litis cõtestatio fieri? Respon. nõ. quia istud iuramẽtum fit post litem cõtestatam, vt ŝ. in principio.

sum de hoc expressum in c. 2. extr. de iud. li. vj.

r *Quia.* videbatur enim quòd istud iuramentum de quo tractatur supra, inductũ pro priuatis tantum, & sic posset remitti: sed certe non est inductũ pro priuatis tãtum, immo ob publicam vtilitatem.

s *Remitti.* contra. ŝ. de pact. si quis in cõscribẽdo. Sed istud est inductum ob publicam vtilitatem vt aliàs. ff. de postu. quos. Ité hoc est verum quòd non potest remitti ex presse: tacite autem potest secundum Io. & M. cùm demum exactum præstatur, vt ff. de no. oper. nun. de pupillo. §. qui opus. & ff. de iureiuran. l. iusiurandum. §. qui iusiurandum. sic & aliàs plus valet tacita permissio, quam expressa. vt ff. de procurato. filius famil. §. penul. & tacita prohibitio quã expressa. vt ff. de solu. d. vero procuratori. & l. si quis stipulatus fuerit. x. in melle. & secundum hoc tacite omisso iuramento calũniæ valet nihilo minus sententia: & est necesse quòd appelletur. Sed Azo dicit etiam tacite non posse remitti, & sic sententiam non valere, quasi cõtra solitum ordinem iudiciorum latã, vt infra de sent. & interlo. prolatam. & infra de lite contest. authenti. offeratur. [d] De patrono & de patre dic vt dixi supra, eadem. l. in principio. Ité quid de clericis? M. dicit quòd non iurant, vt ŝ. de episco. & cleri. l. cũ clericis. §. quòd si his. & in Lombarda ti. de aduocatis & vicedo. l. honor. & l. quicunque & l. quoniam. Sed certe illa, cum clericis dicit in sacramento iudicio sisti. Item in spiritualibus constat quòd non est iurandum, vt dicit decre. extra de iuramen. calum. capitulo, litteras. fed in aliis dico clericum iurare: vt in prædicto titulo. de iureiuran. capit. pen. & fi. Alij dixerunt. an agat siue conueniatur clericus de suo facto, vt tunc iuret, cùm inueniatur eum purgare debere suam innocentiam: vt infra de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. fane. & aliàs argument. infra de resti. seruos. Aut de facto ecclesiæ, & tunc si de spiritualibus vt de decimis, primitiis, & similibus: tunc non iuretur. si de aliis, puta vinea, iuret non per se, sed per alium, vt extra de iura. calum. in hac rentes. & capitu. in pertractandis. & in Lombar. in d. l. quoniam. & supra de episc. & cleri. cum clericis. Item sacramentum testis puto etiam expresse remitti, secundum Azo. vt argu. ff. de fer. l. prima. sed H. idem quod in isto. Item à principe hoc potest remitti, si huius legis faciat mentionem, vt ff. de lega. ij. si quis. in princ. vt vni remissum, alteri prosit, vt ff. quod quisque iu. l. j. & l. si quis. in princip. & infra de fruct. & lit. expen. l. finali. Item quid si aduersarius dicit per mendacium tale rescriptum impetratũ, vel forte falsum? Dico super hoc etiam impetrantem iurare de calumnia, vt argu. ff. de in ius voc. is quoque. & ff. si quis in ius voc. non ie. l. ij. & ff. quis cautio. fi eum. in princ.

Istud est hodie decretum de iure canonico, in cap. 1. §. 1. extr. lib. vj.

t *Mutilari.* ad hoc. ff. de pac. l. ius publicum. Et dic mutilari id est annihilari.

u *Hoc etiam.* non solum suprædicta: sed etiam hoc addimus.

x *Nullo mandato.* prolato vel probato, allegato tamen. aliàs cõtra ŝ. de procura. l. j.

y *Fideiussionem.* vnde videtur iusiurandum cessare, sed non cessat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Firmauerit*. id est admissus fuerit.
b *Machinatione*. quæ esset si iurare non deberet.
c *Circunscribi*. videatur: sancimus, si quid tale in posterum emerserit (siue pro vna persona quis litem mouere voluerit, siue pro aliquo corpore, d vel vico, vel alia vniuersitate) fidei iussionem e quidem solitam præstare, litem autem vlterius minime procedere, f nisi intra 1 à iudice statuendum g tempus faciat personas principales h sacramentum subire, vel præsente aduersario (si hoc maluerit i) vel alio k pro eo l agente, vel penitus altera parte cessante, inter acta apud defensorem locorū huiusmodi sacramētum calumniæ, vel ab ipso pro quo agitur, m vel à plurima n parte vel idonea o vniuersitatis procedat.

Si actor non vult iurare de calumnia, cadit de actione. reus verò nolens iurare, habetur pro confesso. Bald.

Quòd si actor noluerit sacramentum calumniæ finire, & hoc legitimè fuerit approbatum: p non licet ei penitus ad litem peruenire, sed cadat q ab instituta actione quasi improbus litigator, & tristitia r iudicum ei cū summa interminatione occurrat, & à iudicio eum quàm longissime expellat. Sin autem s reus hoc sacramentū subire recusauerit: in his capitulis quæ narratione t comprehensa sunt, pro cōfesso u habeatur: & liceat iudici sententiā proferre, quèadmodū ei ipsa rei x qualitas suggesserit. Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur: sic pro iudicijs putabunt sese homines in sacrarijs sisti. Si enim & ipsæ principales litigantium partes per iuramentum lites exerceant, & causarum patroni præbeāt sacramentum, & ipsi iudices propositis sacrosanctis scripturis tam causæ totius faciāt

Abbas ait debeat de calūnia iurare, vel syndicus monasterij.

Tal. nisi iudices intra statuēdum tempus faciāt principales personas sacra &c.

Sin autem. sed quid si quis iurauerit se nunquā iuraturum? Dico non esse remittendum iusiurādum. sed repellendū eum ab agendo si non iurauerit: quod videtur facere non posse cum contra iurauerit, vel si conueniatur facere soluere quod petitur, habeat facultatē, nec enim potest iurare: vnde habebitur pro cōfesso. *Acc.*

t Narratione. i. libello actoris. i. quæ comprehensa sunt in narratione ab actoris parte. *Hu.*

u Pro confesso. Sed nūquid hic & superiori casu poterit appellare? *Quidam nō. Tu dic secundum Io. quòd sic, ut ff. de appell. creditor. §. iussus. vbi dicitur ꝙ contumax (præterquam in non veniendo) potest appellare. Item quomodo fertur sententia lite nō contestata? Respond. immo est contestata, sed post noluit altera pars iurare: aliàs non daretur definitiua, vt j. de tēpo, & repar. appel. l. fin. §. illud.

Id est ad litēa actor. §. verum.

Iostre. de post na tem. lib.

x *Rei qualitas.* per hoc apparet ꝙ non est sem per ideo cōdenandus. Quid enim b si actor fuerit cōfessus tale qd propter quod reus nō deberet damnari: puta dixit illum sibi. x. per metū promisisse, qui cadere in cōstantissi mū hominē? Nō debet tunc iudex eū condēnare, licet nolit iurare: & hoc colligitur ex ipsis verbis, ipsa rei qualitas &c. Item nūquid potest petere tempus ad deliberādū, vt habeat sacramentū calumniæ? Respond. ꝙ sic, vt dixi in respōdendo. §. ea. l. §. quod obseruatin glo. sic & quoddam aliud est. Ité nunquid qui iurare nō vult, tenebitur illi qui iurauit, iniuriarū? Ir. & R. dicunt ita. Ioā. contra qa iuris executio &c. vt ff. de iniur. l. iniuriatum. §. is qui. Contra. ff. qui satisdar. cog. si verò. §. j. & ff. de iniur. l. si creditor. *Acc.*

Bisha. glo. putatur. Ias. Cast. loc. Bal. Pau. Alex. Ias.

Ias. Cast. loc. Bal. Pau. Alex. Ias.

Debet. Ias. Cast. loc. Bal. Pau. Alex. Ias.

y *Credendum est.* q. d. nullum alium.

z *Calumnia.* i. actione. quæ pro calūnia dabatur, quæ in decimæ parte litis multabat, vt inst. de pœna teme. litig. §. hæc autē. ADDITIO. Aduertas ꝙ & hoc ad ius antiquū hodie redactum est, in auth. de liti. §. ad excludendas. colla. viij.

Remedium. idem in alio iuramento, vt ff. de iureiur. l. j.
Primordio. i. post exordiū incontinenti, vt s. ea. l. circa prin.
Moratur. s. vtraque persona. Et dic quid sit territorium, vt ff. de verb. signi. l. pupillus. §. territorium. Accur.
Ingressu. ad iudicium.
Proposito. quod est vt abbreuientur lites.
Prædictum est. (in præcedentibus tantum.
Concedi. i. remitti, sic s. de arbi. l. ne in arbitris. in fin.
Absfuerit. vt quia per procuratorē ab vtraq; parte litigatur.

Secundi Libri Finis.

DE IV-

DE IVDICIIS.

Dixit de præscriptionibus iudicorum: vt de edendo, & de in ius vocando: nunc agit de iudiciis. Accursius.

Codicis Domini Iustiniani Sacratissimi principis. PP. Augusti repetitæ prælectionis Liber tertius.

TITVLVS I.

DE IVDICIIS.

Per litis contestationem facta super sorte, ac etiam in parte vsurarum non extinguitur stipulatio quo ad reliquas vsuras non discussas vel etiam discutiendas. i. hoc dicit secundum vtramque lecturam quæ ponitur in glossa in verbo, vsurarum. Alexan. de Imo.

1. Impp. Severvs & Antoninvs. AA. Clementi.

Vdicio [a] cœpto, [b] vsurarum [c] stipulatio [d] non est perempta. [e] superest igitur, vt debitorem eius temporis quod non est [f] in iudicium deductum, [g] conuenire possis. [h] PP. Kalend. April. Antonino II. & Geta. II. Conss.

Sententia generalis lata super petitione generali, restringitur ope replicationis ad prosecuta tantum. Alexander & Salycetus.

11. Iidem AA. Valerio.*

Licet iudice accepto [i] cū tutore tuo egisti, ipso tamē iure actio tutelæ sublata non est. [k] & ideo [l] si rursus eundem cepit. l. prima. §. ad hæc. & ff. de noua. l. aliā. & l. Paulus respōdit. & l. nouatione. & l. si creditor. & l. si Stichū. §. fin. nisi in posteriore obligatione sint repetita quæ fuerant in prima, vt j. etiam ob chiro. pe. l. prima. & ff. de pig. act. l. solutā. in princip. Item sic hęc voluntaria lit. cōreit. vt si cōtra aliū volens meū debitorē liberare, litē cōtestetur, vt ff. de noua. l. delegare. & de solu. l. solutionem. necessaria autem cum contra debitorē meū mihi soluere nolentem litē contestor, quæ ideo sic dicitur, quia etiam inuitum te traho, vt ff. de verbor, oblig. l. inter stipulantem. §. j. vel ideo, quia quodammodo inuitus videor vocare te in ius, cū aliter mihi debitum consequi non possum, vt. ff. de sepa. l. fi. & per hanc fit nostra conditio melior facta actione perpetua & transitoria in heredes, vt infra de an. except. l. prima. §. ad hæc. & ff. de noua. l. aham. Item transfertur rei periculum in posſidentem, vt ff. de verborum obligatio. l. nemo. §. primo. & nihilominus currunt vsuræ, vt hic. Item interrumpitur præscriptio, & etiam vsucapio quantum ad effectum: currit tamen nihilominus vsucapio. vt infra. de rei vindicatione. l. moræ. & ff. pro emptore. l. fecunda. §. fina. quædam tamen actiō non perpetuatur, vt actio de dolo, vt s. de dolo ma. l. finali. & idem dicunt in reiscissoria, quod negamus, vt dixi supra de tempor. in integr. restitu. l. luperuacuam. fit quoque necessaria per sententiam, & per eam reo absoluto, decedit obligationi cum agens modo repellatur exceptione rei iudicatæ, licet naturalis obligatio duret, vt ff. de cōdic. indeb. l. Iulianus, si autem dānetur debitor, accedit in hoc, quia alia noua actio datur in factum, vt infra de re. credi. l. actori. Vbi vetus erat personalis, alioquin vtilis in rem [b] ex sententia datur actio, vt s. de arbitr. l. ne in arbitris. §. sed & si. vetus quoque dura: licet quidam dicant contra. Si ergo agatur veteri, & excipiatur de sententia, replicabitur de re secundum actorem iudicata, vt ff. de except. rei iudic. l. si à te. §. si quis. Item accedit: quia sine causæ cognitione mandabitur [c] executioni, nisi nouatio fuerit facta, vt j. de execut. rei iudic. l. si causam. Item maior vsura currit, vt j. de vsu. rei iudic. l. fi. cimus. Item decedit, quia vbi duo tenebantur in solidum, & pariter condemnati fuerunt, vtiliter [d] teneri incipiunt. Item periculum vnius alius amodo non patitur, vt j. ff. plures vs fen. fu. com. l. j. & ij.

Idem in ordinario Ouo. & la.

b Et etiam datur actio iudicati sic at in personali. Bar. P. & Iaſo. et gl. tenet cōtra.

c Et bene si imploretur officium iudicis: secus si actio. Alex. & Iaſ.

d Et bene si cōuentur ex sententia: secus si actione prima. Ale. & Iaſ.

Licet.) Casvs. Tutelam alicuius pupilli administrasti. finita tutela in iudicium deduxit te, proposita actione tutelæ generaliter, sed super vna specie tantum processum est, & absolutus es generaliter: non obstante re iudicata: an possit petere vt sibi reddas rationē administrationis in alijs speciebus, quæritur? Respond. quòd sic: & si tu excipias de re iudicata, replicabit de dolo. Non. ex hac l. vnam regulam, quòd prosecuta. rationem vide per ia. hic.

Et male. P. Alexan. & Iaſ.

Immo, possunt ea tentari primis iudicijs. Iaſ. & Pau.

a Nā hic loquitur in necessaria nouatione

b *Iudicio cœpto.* quod sit litis contestatione, vt in auth. de liti. §. si verò apud colla vij.

c *Vsurarum.* quæ pendente iudicio currunt: tamen putabatur contra, quasi hæc nouatio extingueret principalem obligationem sortis, sicque per consequentiam stipulationem vsurarum. Sed a contra est, vt hic, & ff. de verborum obliga. cum stipulanti. & de except. rei indic. si in iudicio. & ff. de vsu. lite. & supra de vsu. in bonæ fidei. & ff. de regu. iur. l. non solet. & ff. de nouat. l. aliam. Alij dicunt vsurarum, quæ scilicet cucurrerunt ante litem contestatam, vt si pro quatuor annis erant soluendæ, & pro duobus tantum annis fuerunt in iudicium deductæ.

d *Stipulatio.* cum principale non subsistit, neque accessorium, vt ff. de reg. iuris. cum principale. Solu. quoddam accessorium quod non potest esse sine principali, vt in vsuris bonæ fidei: & aliud quod potest esse sine principali, si talis sit causa qua prima ex qua fit æquum tolli accessorium. vt præscriptio. nam negligentia causa est hinc inde si ex alia bona sit.

e *Perempta.* nouatio est in aliam vel nouam obligationem transfusio. Vel dic peremptā, quia nec cōmissa secundum primum casum: cum non esset commissa stipulatio, vt. ff. eod. non quemadmodum. Ideoque alia interpellatione opus est. vt. ff. eo. non potest videri. sed tamen ad officium iudicis spectat, vt ff. de ædil. edict. Ladines etiam. §. item sciendum est. Io. contra in hoc. Nec dicas illud in bonæ fidei iudicio tantum: quia idem est in stricti iuris iudicio. vt ff. de rei vindi. l. non solum. nec mirum si habet locum officium iudicis & certi condictio ex stipulatione. nam & in illa. l. non solum. habet locum officium iudicis, & legis Aquiliæ actio. secundum alium casum potest alteris non per stipulationem, sed iudicis officio debentur, vt j. depositi. l. iiij.

f *Posis.* etiam in eodem iudicio secundum primum casum per officium iudicis: vel alio iudicio secundum vtrumque. tot enim sunt obligationes, quot summæ, vt ff. de verborum obligat. l. fcire debemus. in principio. licet aliter sic vbi non fiunt peti in alio iudicio, vt modo dixi. Et quia nouatione videbatur sublata, ideo largius die quod nouationum alia voluntaria, alia necessaria. Voluntaria sit per stipulationem, & per eā decedit & non accedit obligationi. vt ff. de no. l. aliā. & l. Paulus respōdit. & l. nouatione. & l. si creditor. & l. si Stichū. §. fin. nisi in posteriore obligatione sint repetita quæ fuerant in prima, vt j. etiam ob chiro. pe. l. prima. & ff. de pig. act. l. solutā. in princip. Item sic hęc voluntaria lit. cōreit. vt si cōtra aliū volens meū debitorē liberare, litē cōtestetur, vt ff. de noua. l. delegare. & de solu. l. solutionem. necessaria autem cum contra debitorē meū mihi soluere nolentem litē contestor, quæ ideo sic dicitur, quia etiam inuitum te traho, vt ff. de verbor, oblig. l. inter stipulantem. §. j. vel ideo, quia quodammodo inuitus videor vocare te in ius, cū aliter mihi debitum consequi non possum, vt. ff. de sepa. l. fi. & per hanc fit nostra conditio melior facta actione perpetua & transitoria in heredes, vt infra de an. except. l. prima. §. ad hæc. & ff. de noua. l. aham. Item transfertur rei periculum in posſidentem, vt ff. de verborum obligatio. l. nemo. §. primo. & nihilominus currunt vsuræ, vt hic. Item interrumpitur præscriptio, & etiam vsucapio quantum ad effectum: currit tamen nihilominus vsucapio. vt infra. de rei vindicatione. l. moræ. & ff. pro emptore. l. fecunda. §. fina. quædam tamen actiō non perpetuatur, vt actio de dolo, vt s. de dolo ma. l. finali. & idem dicunt in reiscissoria, quod negamus, vt dixi supra de tempor. in integr. restitu. l. luperuacuam. fit quoque necessaria per sententiam, & per eam reo absoluto, decedit obligationi cum agens modo repellatur exceptione rei iudicatæ, licet naturalis obligatio duret, vt ff. de cōdic. indeb. l. Iulianus, si autem dānetur debitor, accedit in hoc, quia alia noua actio datur in factum, vt infra de re. credi. l. actori. Vbi vetus erat personalis, alioquin vtilis in rem [b] ex sententia datur actio, vt s. de arbitr. l. ne in arbitris. §. sed & si. vetus quoque dura: licet quidam dicant contra. Si ergo agatur veteri, & excipiatur de sententia, replicabitur de re secundum actorem iudicata, vt ff. de except. rei iudic. l. si à te. §. si quis. Item accedit: quia sine causæ cognitione mandabitur [c] executioni, nisi nouatio fuerit facta, vt j. de execut. rei iudic. l. si causam. Item maior vsura currit, vt j. de vsu. rei iudic. l. fi. cimus. Item decedit, quia vbi duo tenebantur in solidum, & pariter condemnati fuerunt, vtiliter [d] teneri incipiunt. Item periculum vnius alius amodo non patitur, vt j. ff. plures vs fen. fu. com. l. j. & ij.

g *Iudicio cœpto.* quod sit litis contestatione, vt in auth. de liti.

h *Posis.* etiam in eodem iudicio secundum primum casum per officium iudicis: vel alio iudicio secundum vtrumque. tot enim sunt obligationes, quot summæ, vt ff. de verborum obligat. l. fcire debemus. in principio. licet aliter sic vbi non fiunt peti in alio iudicio, vt modo dixi. Et quia nouatione videbatur sublata, ideo largius die quod nouationum alia vo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de quib.re.ad eundem iudi.eat.l.ij.& j.ar.tut.l.omnes.&ar.j. eo.l.nulli. Accursius.

a *Vtrum.* id est efficacem prima facie, sed ope replicationis annullatur. Sed contra ff. de transac.l. sub pretextu specierum. Solu. distingue vt ibi & ad hoc. j. de excepti. l. si ex maiore. & ff. si aduer. rem iudi. l.j. & ff. de trãsac. l. age. & l. si de certa. & ff. de arb. l. si cum dies. § plenum. & de admi. tut. Lucius, ij. § tutelæ iudicio tutor cõuentus. Item arg. contra. j. eo. l. si cum tibi. Solu. vt ibi. Accursius.

b *Allegas.* si generaliter proponatur, ad speciale descendi potest: nec obstat exceptio rei iudicatæ in vno.

*Fausfino. Q Voties.} Casvs. Petebas à me hereditatem cuiusdã Titi coram delegato iudice: dicebã te esse seruum meum: an iudex qui alias de causa statutus cognoscere nõ potest, posset se intromittere, quæritur? Respõ. quòd sic: quia incidẽs est. de liberali enim causa præses cognoscit, siue incidat, siue principaliter proponatur. No. ex hac l. regulam quòd ille qui est iudex causæ principalis, est etiam iudex cuiuscunque causæ ibidem incidentis: ideo quòd de ea non posset principaliter cognoscere, secundum Iaf.

*id est quominꝰ vt retractetur vt testis glossa interlinearis et Azo. quos cõsulas. Accurs.

*al. pupillo.

c *Concurrit.* vt si à me hereditatẽ petas, & te seruum meum dicam.

d *Quo magis.* id est minus simile. j. qui dat. post. l. j. sic econtra. infra. e. l. properandũ. in fi. & ff. vi bo. ra. l. ij. §. j. vel proprie pone quo magis. q. d. nõ magis disceptatione prin

*Oportere. cipalem terminabit quàm quæstionem status. nam vtramque terminabit, & illa verba, nihil prohibẽt, &c. expone, id est omnia iura magis consonant in hoc, quò, pro vt, &c. sed in prima ponitur quo, in vim nominis.

e *Apud eum.* vt puta delegatum.

f *Qui alioquin.* id est aliàs si principaliter quæratur de statu, non potest agnoscere: vt j. de ped. iud. l. ij. in fin. & sic propter suam personam impeditur. Vel die propter personam eius de cuius statu quæritur, vt quia est pupillus. vt j. de ordi. iudi. l. j.

g *Non posset.* quia forte pedaneus erat.

h *Disceptatio.* scilicet vtraque, bonorũ, & etiã status: adeo vt si secũdum eum qui seruus dicitur, de hereditate pronuncietur, sufficit [a] ad libertatem, si cõtra non impediatur defensio libertatis: vt j. de ordi. cogni. l. ij. An enim de incidentibus sit pronunciandum. triplex est opinio: vt j. de ordi. iud. l. j.

a Et si aduersarius vult postea per modum agendi petere declarari illum esse seruũ, non potest. Paul.

Si cum.} Casvs. Curator tuus prædium tibi emit pro. l. nec sibi fecit caueri de euictione: finita tutela, vtili negotio. actione conueniſti eum ex. c. quæ tibi debuit ex mala administratione. l. tibi soluit, & reliqua. l. quæ in emptione prædij impendit, tecum compensanit, & absolutus est: si post vis eum conuenire: quia non fecit sibi caueri, vel quia prædio euicto non egit de euictione: an possis quæritur? Respond. quòd non possis.

i *Reputaretur.* cum generaliter contra curatores ageres.

k *Omisse.* à curatoribus scilicet, quia curatores nõ egerunt de euictione prædijs illis euictis. vel die quia omiserunt stipulari de euictione: vnde de negligentia poterant conuenirí. Vel die omisse scilicet ab istis curatoribus, vel à te in iudicio, quia quæstio euictionis accessoria est.

l *Non posse.* vt arg. ff. de erro. aduo. l. fi. & de iur. & fact. ignorã. l. error. Sed cõtra. ff. eo. l. licet. Solu. hic fuit generalis petitio, iudicem petieris: contra vtilem [a] exceptionem rei iudicatæ, si de specie de qua agis, in iudicio priore tractatum non esse allegas, [b] nõ inutiliter replicatione doli mali vtéris. PP. VI. Kalend. Ian. Faustino & Rufo Conss.

Iudex qui de causa status principaliter cognoscere non posset: posset tamen incidenter. Alexand.

III. Imp. Alexander. A. Faustinæ.*

Q Voties quæstio status bonorum disceptationi cõcurrit: [c] nihil prohibet quò magis [d] apud eũ [e] quoque qui alioquin [f] super causa status cognoscere non posit, [g] disceptatio [h] terminetur. PP. VI. Id. Feb. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Sententia lata super certa specie iudicij generalis, nocet in omnibus eius accessoriis, vel dependentibus ex ea licet super eis non fuerit disceptatum. h. d. secundum verũ intellectum. Alexand. & Saly. Vel sic: Licet sententia generalis non nocet in specie non prosecuta: nocet tamen in appendiciis prosecutorum. h. d. secundum Bar. & Saly.

IIII. Idem A. Popilio.

Si cum † tibi precium prædiorum à curatoribus cõparatorum reputaretur, [i] & instrumenta emptionis traderentur, quæstionem omisſæ [k] euictionis non mouisti: intelligis semel finitam litem instaurari non posse. *[l] PP. Kalend. Aug. Modesto & Proculo Conss.

Delegatus ab alio quàm à principe, delegare non potest. h. d. Salycetus & Alexander.

V. Imp. Gordianvs. A. Marcello.

A Iudice * iudex delegatus, iudicis dandi [m] potestatem non habet, [n] cum ipse iudiciario munere [o] fungatur: * P nisi à principe [q] iudex datus [r] fuerit. PP. IIII. Non. Septemb. Pio & Pontiano Conss.

B IN AVTHENT. VT defun. seu fu. eo. non iniuri. à credi. §. illud. collat. v. constitut. xiij. Nouell. 60.

Ordinarius iudex causæ principalis potest eam delegare reseruata sibi sententia, sed tunc oportet quòd sic coram eo contestetur: probationes producantur. & per eum conclus in fine examinatis, sententia per eundem proferatur: & delegatus ab eo, reliqua expediet. Iudex vero causæ appellationis, & etiam delegatus habens de iure potestatem omnia subdelegandi, prout est delegatus principis, non potest alteri delegare reseruata sibi sententia, & contra facientes, punitur. Alexand.

AD hæc, si administrator [s] sit, & publicis occupationibus impediatur, litem apud sese agitandam saltem in contestatione audiat: & rursus in medio semel: & in fine omnia etiam quæ sunt examinata, consequenter audiat, & sic ferat sententiam: & appellationem, si fiat, suscipiat: cetera licet expedi-

C bo Conss.

Delegatus ab alio quàm à principe, delegare non potest. h. d. Salycetus & Alexander.

V. Imp. Gordianvs. A. Marcello.

A Iudice * iudex delegatus, iudicis dandi [m] potestatem non habet, [n] cum ipse iudiciario munere [o] fungatur: * P nisi à principe [q] iudex datus [r] fuerit. PP. IIII. Non. Septemb. Pio & Pontiano Conss.

B IN AVTHENT. VT defun. seu fu. eo. non iniuri. à credi. §. illud. collat. v. constitut. xiij. Nouell. 60.

Ordinarius iudex causæ principalis potest eam delegare reseruata sibi sententia, sed tunc oportet quòd sic coram eo contestetur: probationes producantur. & per eum conclus in fine examinatis, sententia per eundem proferatur: & delegatus ab eo, reliqua expediet. Iudex vero causæ appellationis, & etiam delegatus habens de iure potestatem omnia subdelegandi, prout est delegatus principis, non potest alteri delegare reseruata sibi sententia, & contra facientes, punitur. Alexand.

AD hæc, si administrator [s] sit, & publicis occupationibus impediatur, litem apud sese agitandam saltem in contestatione audiat: & rursus in medio semel: & in fine omnia etiam quæ sunt examinata, consequenter audiat, & sic ferat sententiam: & appellationem, si fiat, suscipiat: cetera licet expedi-

non valet, vt ff. de offic. eius cui manda. est iurisdictio. l. & si prætor. Vel dic vt dixi in dicta. l. legatus. Item cõtra. ff. quis & à quo ap. l. j. Sol. ibi ad vniuersitatem causarũ erat delegatus.

o *Munere.* id est honore, scilicet alteri ordinario competenti, non sibi, vt ff. de iurisdic. om. iudi. l. more. Vel die munere. id est onere iudicandi, quod ex necessitate subit, vt s. de aduo. diuer. iudicio. l. sancimus. j. non honore vel potestate, quæ dicitur gladius. Accursius.

p *Fungatur.* scilicet onere.

q A *principe.* vel à proconsule, [b] vel ad vniuersitatem causarum: vt modo dixi. Sed videtur quòd nullus delegatus possit delegare. vt in auth. hic posita, ad hæc. quæ est ex titu. vt de-

D fun. seu fu. §. illud. colla. v. Dic ergo, ad hæc &c.

r *Datus.* id est delegatus.

AD hæc.} Casvs. Hæc auth. nõ corrigit. l. C. sed ei aliquid addit. dicebatur enim in l. C. delegatum. subdelegare nõ posse, nisi esset à principe delegatus. Authent. ista tractat de ordinario causæ principalis, & appellationis, & delegato à principe: & ita ponit tres casus. Primus est: Iudex ordinarius occupatus propter rempublicam vult delegare causam reseruata sibi sententia. nunquid hoc facere possit, quæritur? Respon. quòd sic, si semel causam audiãt in principio, in medio, & in fine. Secundus est: Si iudex ordinarius qui de appellatione cognoscit, vult delegare causam seruata sibi sententia: hoc facere non potest, quia per se debet cognoscere. Tertius casus est in delegato à principe, si velit subdelegare seruata sibi sententia. nõ licet sibi hoc facere. sed si velit delegare cognitionem & prolationem, hoc facere potest: vt si contra hoc factum fuerit, graues pœnæ imponuntur.

s *Administrator.* id est ordinarius, vt præses. sic accipitur in authen. de iudi. circa prin. colla. vj.

Confiliarios.

*Qui dicuntur assessores & plures esse oportet. Bart. B. Pau. Ale. & Laf.

a *Consiliarios.* id est per aliquos [a] quibus audientiam committat, sicut aliàs iurisdictio ex causa necessitatis per alium exercetur: vt ff. de offic. consul. l. j. §. sed non potest. & intellige hoc, quando vult sibi seruare sententiam. ceterum si totã vult committere, potest. Accursius.

b *Audiat.* scilicet totam si vult sententiam sibi seruare, vt nec etiam mediam committat. Vel die audiat litẽ & sententiet, vt in alio dixit. §. sed prima verior, vt in delegato subijcit.

c *Delegatus.* non ergo delegatus à principe delegat. Sed est cõtra. §. eod. l. a iudice. Solu. hic de delegato ab alio, non a principe dicit secundum quosdã. hoc non valet, quia etiam in delegato principis hic dicit: vt in cor. ibi, alios autem, &c. hoc non valet: vt ff. de offi. eius cui mãda. est iurisdict. l. & si prætor. Tu dic quòd ordinarius reseruata sibi sententia cetera committit, vt tamen audiat ter. delegatus autem si sibi reseruat sententiam, alia non committit, vt hic. sed si omnia velit commettere, potest. & idem in iudice appellationis: & sic consuetudo interpretatur & ex ordine litteræ sumitur, sed iure canonico secus: vt extra de offic. & pote. iud. delega. super quæstionum articulis. in princ. vsque ad §. verũ. Accursius.

d *Præstabunt.* aliàs pendent. i. soluent. Vnde verius.

Pendo, do pœnam: dum pendeo, suffero pœnam.

Seruus.} Casvs. An seruus in iudicio vt actor vel reus cõsistere possit, quæritur? Respon. quòd non: nec si condemnetur, valet condemnatio.

e *Seruus in iudicio.* s. vt sit pars iudicij vt actor vel reus, vel iudex: vt hic. & ff. si quis cau. l. quoties. & j. l. prox. & j. de rei vindi. l. nõ seruũ. & j. de noxa. si tibi & ff. de pecu. l. iij. §. si seruus. idem in arbitrio: vt ff. de arbi. non distinguemus. §. si seruus. hoc tamen fallit in casibus: vt habes. ff. de iud. l. vix.

f *Subsistit.* i. vires habebit: aliàs est, non subsistit, & sic vna negatio abundat: vt ff. de dam. infec. l. fluminum. in princ.

Vm debitoris.} Casvs. Seruum tuum mihi pro centum obligasti: seruus ille tenebat omnia bona tua: an illum seruum bona tua tenentem conuenire possim, quæritur? Respõ. quòd non: quia inter liberum & seruum, &c. sed officio iudicis mittar in possessionem bonorum tuorum, & ita mihi succurretur. Nota ex verſi. ad possessionem. secundum Bar. Bald. Saly. & modernos, quòd contra hereditatem iacentem potest peruenirí ad primum decretum, facit. l. si bona. & ibi Bar. C. de bo. auct. iud. poſſ. Bar. in l. iiij. §. prætor ait. in ver. toties. ff. de dam. infe. la.

g *Siquidem.* i. quia.

h *Nullis.* regulariter. Sed fallit, vt dixi. s. d. l. prox. & maximè in iudicio turbatę possessionis: vt j. si per vim vel alio modo. l. j.

i *Officio iudicis.* cuius est iurisdictio: vt si neque veoiat, neque defendatur reus, mittatur actor in possessionem rerum eius tum: vt j. de pig. l. creditores.

*Missus in possessionem quando sit patiti.

Patiatur.} Casvs. Aliquid est statutum de iure stricto, aliquid æquitate, quæ sunt contraria: quod eorum magis se-

A qui debeat iudex, quæritur? Respond. quòd illud sequi debet quod de æquitate statutum est. & dic sic exemplum. Seruo meo persuaſisti vt à me fugerer, & tibi codicem meum perferret: nunciauit illico seruus mihi domino, & me permittente codicem ad te pertulit. an furti vel serui corrupti aduersus te agere possim, quæritur? Respond. quod de iure stricto non, de æquitate secus, quę iuri stricto præferenda est.

k *Placuit.* vbi æquitas ex vna parte, ius strictum ex alia est, & contradicit: æquitas præferenda est. Vel aliter. Allegabatur similitudo de aliquo casu emergente qui non est determinatus: quid sequemur æquitatẽ, vel ius strictum? Accur.

l *In omnibus rebus.* tã ciuilibus quàm criminalibus: & tam publicis quàm priuatis: & pone exemplum secũdum Io. vt j. de furtis. l. si quis seruo. Vel pone vt ff. de mino. l. j. & ff. de religio. & sumfu. at si quis. §. idem Labeo ait. & l. sunt personæ. & ff. de in rẽ ver. l. sed dicendum. & ff. de eo quod certo loco quòd li. l. Epheti. §. in summa. & ff. de verborum obligatio. si fer uũ. §. sequitur. & ff. de in integrum restitutione. l. penul. & ff. de

B ti tenere profiteatis: aduersus eum dari tibi actiones cõtra ius postulas: siquidem g inter seruum & liberum consistere * nullum [h] possit iudicium. Ad possessionem itaque pignorum magis officio [i] iudicis venire te conuenit, quàm illicita postulare. S. XIIII. Kalend. Maij, Sirmij. CC. Conss.

*Æquitas scripta, rigori scripto præfertur. h. d. Bald. Vel sic: Æquitas præfertur rigori. h. d. Salycetus & Alexander de Imo.

VIII. Impp. Constantinvs & Licinivs. AA. ad Dionysium.

PLacuit [k] in omnibus [l] rebus [m] præcipuam esse iustitiæ æquitatisq; [n] quàm stricti iuris [o] rationem. P Da. Idib. Maij, Volusiano & Anniano Conss.

*Religio iudicantis debet prius de rei veritate plenarie inſtrui per probationes, interrogationes & responsiones, quam sententia proferatur, hoc dicit Bald. Vel sic: in causis regulariter requiritur plena causæ cognitio, & plenaria probatio pro veritate habenda, hoc dicit. Vel secundum Bartol. In causis in quibus sententia parit plenum præiudicium, requiritur plena causæ cognitio, & per consequens plenaria probatio. Alexander.

IX. Imp. Constanti. A. ad Maximum.

IVdices* oportet in primis [q] rei qualitatem [r] plena [s] in-

ti per consiliarios. [a] Item iudex appellationis rem per se audiat. [b] Delegatus [c] autem omnino se per litem vnà cum cõsiliarijs examinet. sed si contra hoc factum fuerit, graues pœnæ sequentur. nam administratores & delegati viginti librarum auri multam præstabunt: [d] consiliarij, siquidem aduocati sint, ab aduocatione expellentur. si verò non sint, sed cingulum habeant: cingulo priuabuntur, & decem * libras auri præstabunt.

*Cum seruis iudicium non consistit. hoc dicit Bal. & Alex.

VI. Idem. A. Iuniæ.

SEruus in iudicio [e] interesse non potest: nec si condemnatio aliqua in personam eius facta sit, quod statutum est, subsistit. [f] Dat. XV. Kalend. Septẽb. Gordiano. A. & Auiola Conss.

*Contra seruum detentorem rei hypothecatæ, non potest fundari iudicium ex persona domini sui defuncti. sed heredẽ vel alio non defendente causam actor per officium iudicis in possessionem mittetur. hoc dicit Alexand.

VII. Imp. Diocletianvs & Maximianvs. AA. & CC. Heriodæ.*

CVm debitoris tui seruũ tibi pignoris iure obligatũ, bona domini sui quondam rebus humanis exemp-

C ff. de pigno. l. j. in prin. & ff. de pœnis. l. interpretatione. in prædictis enim casibus æquitas à rigore separatur: & sic seruatur æquitas. aliàs si separata non est, id totale seruatur. Et nota q hic loquitur de æquitate scripta, aliàs secus est: vt s. de legibus & constitutionibus. l. j.

m *Rebus.* i. causis.

n *Æquitatis.* j. i. iustitiæ æquitatis.

o *Quàm stricti iuris.* ff. de leg. & se. l. non possunt. æquitas est rerum conuenientia, quæ in paribus causis paria iura desiderat. s. de æquitate scripta.

p *Rationem.* strictum ius. Vel ratio stricti iuris dicitur tribus modis. Primò ad differentiam actionis bonæ fidei: & sic accipitur insti. de actio. §. actionum. Secundo quòd est adeò strictum ius. id est firmatum, vt nullo modo possit ab eo recedi: vt ff. qui & à qui. ma. liberi non fiant. l. prospexit. Tertiò cùm latius mitiúsve quàm dictet æquitas aliquid statuat. & sic hic accipitur.

D Vdices.} Casvs. Hoc dicit ista lex: Bonus iudex non debet præcipitare causas, sed debet inquirere veritatem plena inquisitione: & antequam ferat sententiam, debet sæpius partes litigantes interrogare an habeant aliquid noui quod velint proponere. & tunc debet ad finem negotij peruenire: siue sit iudex qui debet per se cognoscere & definire, siue sit iudex qui debet ad superiorem referre.

q *In primis.* i. ante sententiam.

r *Rei qualitatem.* i. negotij formam. H.

s *Plena.* Sed plenissima in criminali: vt j. de proba. sciãt. & j. ad le. Cor. de fal. vbi in casibus tamen summarie cognoscitur: vt ff. de lib. ag. l. quis. §. si vel parens. & de re iud. à diuo. s. si super. & ff. vt in poſſ. lega. si is à quo. & de præto. stipu. l. j. §. fi. & de Car. edi. l. iij. §. causæ. & de ven. in poſſ. mit. l. j. §. fi ea. & ff. ad exhibend. l. iij. §. fciendum.

*Nulla delictio cõsistere, nullum possit iudicium.

*C. T. a. 18. 1.

b Et ideo causa criminalis in defectu probationis non datur inframentiũ. Bal. Sal. & P.

*antea per perã addebatur, pena & contra veteres codicis fuit inuicti; rationem.

Cum hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Cum hoc ipsum.* scilicet eos sic interrogari.
b *Referenda.* quia non potest ipse definire, vt ff. de offic. procon. solent. & l. fi quis. Vel quia cognitio tantum est delegata: vt infra ad leg. Corn. de fal. vbi & supra eod. authent. ad hæc. Vel tertio: dicat se minus sufficienter propter factum, non ius: quando secundum

quisitione discurrere, * & tũc vtramque partem sæpius interrogare, nunquid † noui addere desideret: cùm hoc ipsum [a] ad alterutram partem proficiat, siue definienda causa per iudicem, siue ad maiorem potestatem referenda [b] sit. Dat. II. Idus Ianuarij. Sirmij; Licinio. V. & Crispo Conss.

IN AVTHENTI. VT cum de appel. cog. §. sed hoc. colla. viij. constitu. xj.

Dicenti se allegare velle, dantur tres dilationes successiue: quibus elapsis iudex debet proferre sententiam legi & consuetudini conformem, h. d. Alexander.

IVbemus, vt si quando vna pars allegationibus suis renunciauerit, [c] alia vero pars se habere aliquid quod proponat [d], dixerit: iudex negocij modis omnibus eam partem quæ vtitur dilatione, cõpellat intra triginta dies postquam altera pars allegationibus renunciauerit, quicquid velit sine aliqua intermissione proponere: quòd si non fecerit, tũc ad eius malitiam superandam *alius mensis indulgeatur à iudice. Si vero adhuc distulerit, alterius mensis dilatio ei præbeatur, ita vt si vsque ad prædictos tres [e] menses suas non proposuerit allegationes, causæ cognitor non amplius exspectans, [f] sen-

tentiam omnibus modis, legibus & moribus consonantem proferat: § vel si noluerit, referat, ne litigatoribus male tractantibus liceat causarum exitus vltra protrahere.

Causa continentia non debet diuidi: & ideo nõ potest super causa possessionis vnus iudex, & super causa proprietatis alius iudex impetrari: & contra faciens punitur. h. d. Alexand.

X. Imperator IVSTINIANVS A. Iuliano præfect. præto.

NVlli [h] † prorsus audientia præbeatur qui causæ continentiam [i] diuidet, & ex beneficij prærogatiua [k] id quod in vno eodemque iudicio [l] poterat [m] terminari, apud diuersos iudices voluerit ventilare: pœna [n] ex officio iudicis imminente ei qui cõtra hanc supplicauerit sanctionem, atque alium super possessione, alium super principali quæstione [o] iudicem postulauerit. Dat. III. Kalend. August. Paulino & Iuliano Conss.

Duæ constitutiones Græcæ.

Ciuiles causæ debent à tempore litis contestatæ intra triennium terminari, aliàs perit instantia: exceptis causis fiscalibus & publicarum functionum. Hoc dicit vsque ad §. & si quidem. Bald. & Salycetus.

XI. Idem † A. ad Seuerum præfectum vrbi.

PRoperandum [p] nobis visum est, ne lites fiant penè

Vide de finib. & re iud.

gnoscendo non possum si opponas: & hic non impeditur petitio, quia continentia, sed quia seruandus est ordo, vt ff. de rei vin. l. ordinarij. & de interdic. l. incerti. & de appel. l. j. & ff. fi. regun. l. fi quis. Sed dic quòd de recuperanda vel adipiscenda possessione potest simul agi cum petitorio, secundum M. vt hic. sed [b] non de retinenda, vt dictus ll. vel secundum Ioan. dic quòd simul semper sunt agitandæ, sed prius causa possessionis terminanda. Vel dic tertiò quòd si petito iudice super causa possessionis, & ea finita, peto super causa proprietatis alium, hoc sola ratione continentiæ prohibetur. Sed an sine noua delegatione de proprietate cognoscant? Respon. vt infra si à non compet. iudi. l. iij.

Petitorium et possessorium.

b Melius vt hic. sed non de retinenda, vt dictus ll. vel secundum Ioan. dic quòd simul semper sunt agitandæ, sed prius causa possessionis terminanda. Vel dic tertiò quòd si petito iudice super causa possessionis, & ea finita, peto super causa proprietatis alium, hoc sola ratione continentiæ prohibetur. Sed an sine noua delegatione de proprietate cognoscant? Respon. vt infra si à non compet. iudi. l. iij.

i *Continentiam.* siue sit causa quæ plures species continet, vt tutelæ, siue sit talis super qua plures concurrunt quæstiones, vt hic dixi.
k *Prærogatiua.* scilicet à principe cõcessa, vel quia erat miles.
l *Iudicio.* id est apud eundem iudicem. sic infra tit. de act. §. si minus.
m *Poterat.* id est debuerat. sic econtra ponitur debet, pro potest. ff. an per alium cau. ap. l. fin.
n *Pœna.* fisco applicanda, vt §. de modo mul. l. multarum.
o *Quæstione.* siue vnum petierat actor, alium reus, secundum P. siue idem petierit diuersos, vt simul cognoscatur, secũdum Io. siue separatim, vt modo dixi. & facit infra de accusa. l. qui de crimine, in fi.
p PRoperandum.] Ista l. diuiditur in sex partes principales. Primò ponit statutũ suũ, in quo limitat cõpus instantiæ. Secũdo punit actorẽ contumacem. Tertiò punit reũ contumacẽ. Quartò punit iudicẽ negligentẽ. Quinto punit aduocatos negli-

negligentes. Sexto punit tutores & curatores negligẽtes. Secunda ibi, & si quidem. tertia ibi, sin autem reus. quarta ibi. §. sin autem vtraque. quinta ibi, illo proculdubio. sexta ibi, sin vero causæ. Bart. Bal. & Ias. Casus in terminis vsque ad fi. talis est. Petebam à te. x. tecum sum litem contestatus: quantum durare possit instantia causæ à tempore litis contestat. vsque ad sententiam quæritur? respond. olim durabat vsque ad x. an. vel vsque ad c. quod tempus vult imperator per hanc legem coartare. & hoc tribus rationibus. Prima est, ne lites extendantur in infinitum. Secũda est, quòd criminalis causa olim limitabatur certo tempore, puta biennio: multo magis & ciuilis certo termino debuit limitari: quia frequentior est. Tertia ratio est, quia criminalis causa, quæ aliquando ex ciuili causa ortum habet, coartatur eodem modo ciuilis est coartanda. Placuit ergo quòd quæcunque fuerit causa, siue de proprietate, siue super possessione, siue conditione alicuius, fuerit seruus vel liber: siue super iure ciuitatum: triennio terminetur à tempore litis cõtestatæ, exceptis causis fiscalibus, & siue maior siue minor fuerit iudex: siue ordinarius, siue delegatus: non conceditur cautam vltra triennium prorogare: nec existimet se excusatum iudex hoc prætextu quòd partes velint vltra triennium prorogare: quia eo inuito non audientur. & hoc in prima. Si autem tantum præterierit de triennio quòd non superfuerint nisi sex menses: & contingat absentia alterius partis: distinguit. aut abest reus, vel actor. si actor iudex facit eum citari per executorem per interualla decem dierum. quòd si nõ venerit, acta inspiciat: & si per ea liquere ei de causa non posse, quia minus fortè plenè probarum est, vel nullo modo, vel non possit sententiare, absoluat reum ab instantia iudicij: & actorem absentem reo condemnet in expensis iuramento rei declarandis, scilicet vt iuret quantum expendit. si autem liquere posse, pro eo ferat sententiam qui melius ius habuerit: & si pro actore, reum in expensis condemnet: ita vt deducantur expensæ rei de condemnatione. Verbi gratia. Actor petijt centũ, & impendit xx. reus x. si actor absens non fuerit, condemnandus esset reus in centũ & in xx. Nunc autem deducũtur expensæ rei de condẽnatione. & condemnabitur in decem tantum scilicet in mediam partem eius quod impendit actor: & hoc sibi imponitur propter suam contumaciam. Si autem reus melius ius habuerit, pro eo ferat sententiam, nec audietur actor reuersus appellans. Si autem iudex reum pro parte absoluerit, & pro parte condemnauerit: puta debuit centum & in quinquaginta est absolutus, & in l. est condemnatus: actor reuersus nullum habebit regressum contra reum. & hoc in secunda. Si autem reus absuerit, actor præsens sit: citabitur reus tribus edictis. quòd si non venerit, contrahitur eremodicium: id est desertio causæ. & si liqueat iudici de causa per probationes actoris: condemnabit reum, si viderit eum condemnandum: & in rebus eius fiet executio si hoc de sua iurisdictione potest iudex: alioquin referat executionem ad maiorem iudicem. & si reus reuersus voluerit fideiussores dare de parendo iuri, & possessionem in actorem transferre, & recuperare, non audietur. Cùm autem eremodicium contrahitur, debent esse sacræ scripturæ coram iudice, vt rei vel actoris absentia, Dei repleatur præsentia: nec timeat iudex si absens sententiæ suæ parere noluerit propter appellationis obiectum: quia reuersus & appellans non audietur. Iudex autem prope finem triennij & non ante, ferat sententiam definitiuam. Si enim longe ante triennium actor vel reus abesset, & spes esset quòd reuerteretur: tũm in expensis esset præsenti absens condemnandus, nec esset sententia definitiua. Et intellige quòd prope finem triennij est ferenda sententia ex necessitate, si actor est absens: ex voluntate iudicis reo absente ante triennium. iudex autem victum victori condemnabit in expensis per iuramentum declarandis: alioquin de suo parti læsæ compelletur soluere. & hoc in tertia. Si autem tam actor quàm reus est præsens: iudex autem propter amicitiam alterius partis, vel precio corruptus sententiam intra triennium ferre noluit: eo lapso si sit minor, in decem punietur, & ab officio iudicandi fiet alienus, & alius ei subrogabitur. Si autem intra triẽnium decesserit iudex, vel alia de causa mutatus fuerit propter infirmitatem, vel propter rei familiaris periculum: subrogato ei dabitur tantum tempus quantum supererat de triennio defuncto, vel alias mutato. si est annus, dabitur sibi annus: si minus, nihilominus annus. & hoc in quarta. Si autem per aduocatum steterit quo magis vltra triennium causa proteletur: in duabus libris auri multetur, hoc in sententia iudicis expressõ, cuius occasione datur dilatio in quã triẽniũ exspirauit: & causam quam susceperit, ad finem perducat: nisi ip se nouerit iniustã vel desperatam: vel infirmitas, vel inimicitia inter ipsum & clientulum suum, vel infamia interuenerit: imponenda clientulo de præstando salario necessitate, si potest: alioquin per executorem cõpelletur. & hoc in quinta. Hæc autem quæ dicta sunt, in maioribus dicta sunt. Si autem causa est minorum, per tutorem agitãda, & per eorum negligentiam intra triennium decisa nõ fuerit, sed vltra prolatadamnum quod propter hoc pupilli vel adulti passi fuerint, per tutores restituentur. Si autem tutor vel curator soluendo non fuerint, in integ. restituentur. & hoc in sexta & vltima parte. Viuianus.

Immortales. tres ponit rationes quare hanc l. facit. prima est finalis, ne lites, &c. quod erat ante hãc l. vel per reum, vel per actorem, vel per iudicis moram, vel aduocatorum.
b Et *vitæ.* quæ est centum annorum: vt §. de sacrosanct. eccle. l. fina. & in auth. vt eccl. Roma. cen. anno. in medio constitutionis colla. ij.
c *Modum.* i. terminum.
d Lex. quæ est ſ. vt intra certum tempus. l. fi. licet illa sit posterior in ordine, prior tamen fuit in compositione. & est secunda ratio de similibus ad similia.
e *Frequentiores.* vnde magis quàm criminales certo tempore sunt limitandæ: vt ff. de h. leg. l. legaui. in princ. & de vsuca. l. iusto. in princ. & hæc est tertia ratio. Accur.
f *Criminibus.* vt petis fundum ex instrumento quod dico falsum.
g *Super his.* ſ. pecuniarijs causis.
h *Locorum.* vt arg. §. de temp. in integ. resti. l. fi.
i *Temporum.* vt §. de diuer. rescript. l. Falso.
k *Super conditionibus.* personarum, liberorum vel seruorum, adscriptitiorum, colonorum.
l *Super iure.* interpositio est. & dic ciuitatis. ſ. alterius quàm Romanæ: vt patet. ſ. per id quod dicit, in fisco: quia idem iuris est in republica Romanorum & in fisco.
m *Seruitutibus.* prædiorum vel personarum.
n *Quibuſdam.* vt pro filiatione, vel pro patria potestate, pro excusatione tutorum, pro honoribus recipiendis, vel non recipiendis.
o *Fiscale.* vt de fundo fisci.
p *Functiones.* puta super tributo. hæc quidem non claudũtur triennio, sed etiam in feriatis temporibus exercentur geminis menſibus: vt ſ. de fer. l. publicas. Item excipe, nisi prior iudex decedat iuxta finem triennij. vt ſ. ea. l. §. fin autem. in medio. Accurſius.
q *Triennij.* Quædam tamen tam ciuiles quàm criminales citiori tempore tolluntur. & est in eis catibus speciale, qui notantur his ll. infra vt intra certum tempus. l. final. & supra proxi. & in authen. vt cle. apud proprios episc. §. si tamen. coll. vj. & supra vt omnes tam ciuiles quàm mili. l. j. in fin. & infra de naufra. l. penulti. li. xi. & infra de decu. l. generali. lib. x. & infra de ædi. priua. l. fina. a & infra ad l. Falc. authent. sed cum testator. & infra de asser. tol. l. j. Ioã. & ff. de excu. tuto. l. quinquaginta. Azo. & in authenti. de sanct. episc. §. ij. coll. ix. Item hodie videtur quòd omnis lis debet finiri biennio & sex mẽsibus. infra quomodo & quan. iudex. in authentic. qui semel. Sed die, vt vbi dixi. nam hodie non durat causa vltra annum & tres menses, secundum quosdam: vel biennium & sex menses secundum alios, vt diximus in dicta authent. Item in causa appellationis non habet locum: quia illa intra annum vel biennium terminari debet: vt infra de tempo. & repa. appauthentic. ei qui. Item not. ad euidentiam huius l. quia aut vterque, id est actor & reus abest: & tunc nullo modo fertur senten-

a Debuit allegare l. j. de no. ope. nun. vbi causa non vsus operis durat tantum per tres mẽses. Iaſ.

b Sic de iure canonico datur dilatio ad vincendã malitiam vt in ca. prout no bis cũ gl. ſu per verbo commendã. de dolo & cõtuma.

Dilatio est quandoque trium mẽſium. a Dic q̃ il la loquitur in dilationibus expectatoriis ad cõparendo ista in dilationibus allegatoriis. Pau.

Concor. tex. in c. in dicantem. ſexx. q. v. † sic in C. T. in quibuſ dam vero manuſcrip. & fere om nibus, ne quid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententia secundum omnes. aut vterque præsens: & tunc ferri potest quandocunque. cognito tamen de causa prius. & hoc secundum omnes. aut alteruter: & tunc si quidem reus absens esset, contrahatur eremodiciū, & potest iudicari secundū veteres leges: vt ff. de liber. caus. l. diui. sed hodie hoc nouum inducitur, vt etiam absente actore contrahatur eremodicium, vt infra eodem §. & si quidem. Item an potest prorogari triennium consensu partium? videtur quòd sic ff. eod. l. ij. §. sed si iudex. Respond. non. cū publica sit vtilitas: vt patet ex rationibus positis supra in princip. huius. l. & pro hoc. ff. de postul. quos prohiber. & supra titu. j. l. ij. §. sed quia veremur. & de leg. & consti. l. non dubium. Item quid si sententia lata est post triennium? Respō. nō tenet: & ex ea causa solutum repetitur. nec ob. ff. famil. erciscun. l. cum putarem. quia ibi tenuit sententia & iudicium, licet nulla fuerit actio. Item an loquitur de prima causa tantum: aut etiam de causa appellationis? Respond. Causa appellationis non durat vltra biennium [a], immo minus quàm biennio: vt in dicta auth. et qui appellat. Quid de compromisso? Respond. quia statutum est tempus, vt supra de arbit. l. j. Item quid si per iudicem fuit? Respond. vt infra. §. fin autem vtraque. Item hoc iure ciuili. sed iure canonico non expirat instantia triennio, vt extra de iudi. c. venerabilis. & c. significauerunt.

*quàm triennium patiatur.

*Aliàs voluerunt, in vete.

†Cap. 2. si per actorē.

[a] *Et hoc ex causa: aliàs datur annus ad prosequendum appellationem. Paul. & Alexan.*

a *Sed omnes.* siue aula nostra, id est à nobis.
b *Extendere.* alias exercere.
c *Hoc etenim.* extendatur, vel non.
d *Iudiciales.* bene dico, iudicialis. non dico litigatoris &c.
e *Magis.* quàm partium.
f *Iudice.* cuius iurisdictioni suppositus est. H. vel qui causæ præsidet.

ET SI QVIDEM. *Ex hoc §. not. text. meliorem de iure, ibi, absentia incusante. quòd si absens fuit citatus etiam falsa relatione per nuncium: non potest dici contumax, nisi per alteram partem præsentem sua contumacia fuerat accusata: & tunc volens comparere non auditur nisi refusis expensis, vt infra eod. l. sancimus. & ca. j. de dolo & contuma. lib. vj. Paul. hic.*

g *Et si quidem.* quid iuris sit quando vtraque pars est præsens, dictum est: nūc quando vna pars est absens: & primo de actore post litem contestatam.

h *Quatenus.* id est quia vel licet non faciat ex proposito, tamen lex hoc præsumit, vel ponitur consecutiue, vt infra de obseq. si manumissori.

i *Licentia.* iure isto, non veteri: vt ff. eodem. l. & post. §. circunducto. Sed nunquid etiam antequam sit prope finem triennij. poterit hoc facere, & sic sententiam formare? Respond. secundum B. sic nam non imponitur ei necessitas vt non ferat ante: sed vt non differat vltra triennij finem, argumen. ff. eodem. l. non quicquid. & infra quomodo & quando iudex. l. j. sed secundum P. ante pronunciate licet; argumen. infra ea. l. §. huiusmodi. Sed tu distingue secundum Ioann. vtrum actor sit absens, an reus. si reus, tunc & ante finem pronunciare potest: quia & veteribus legibus reo absenti cōtrahebatur eremodicium, & dabatur sententia: vt ff. eodem tit. l. & post. & cum non sit correctum. dicam ante ferri posse sententiam, actore autem absente non licet ante pronunciare: cum olim eo absente non contrahebatur eremodicium; & ideo cùm non inueniam eum posse ante pronunciare: nec hoc dicam, & hoc cum altera pars est absens. si autem vtraque, nunquam iudex potest proferre sententiam. Si autem vtraque præsens, quandocunque potest: vt infra eodem. §. fin autem vtraque.

k *Per executores.* i. nūtios, vt in authē. de liti. §. omnem. colla. viij. aliàs aliter accipitur, vt j. de exe. rei iudic. l. executorem.

l *Fugiente.* sic dicta: quia consueuit fugere, non quia modo fugerit.
m *Quæstionibus.* id est querelis. Accursius.
n *Reseruantibus.* id est aperientibus.
o *Hoc.* scilicet requisitio per executorem.
p *Decem.* vt ff. e. l. per interualla. quod poterat minorare, vt ff. eo. non nunquam. sed hodie est xxx. dierum inter vnam dilationem & alteram non minus: vt in authent. de litig. §. omnem vero. versic. si verò causam. colla. viij. ADDITIO. Tu dic quòd ibi loquitur quando reus non obstante contumacia actoris vult facere probationes suas: & facere quòd liquet de causa: & istud est maioris preiudicij: ideo requirūtur maiores dilationes. hic loquitur quādo sententia est absolutoria ab obseruatione iudicij Bar. & Ia.
q *Inuenta.* i. nōluerit venire ad causam: fuit tamen inuenta ab executoribus, & sibi denūciatum: & sic nō obstāt contrarium. ff. quæ sententia sine appel. l. j. §. item cum ex edicto. nam tunc ipso iure non valet sententia, vt ibi secundum quosdam. Vel dic. ibi non fuit citatus: secus autem si citatus, licet non inuentus, vt ff. de exception, si ideo. §. fi. & ff. de dam. infec. l. iiij. §. toties. & ff. quod vi aut clam. aut qui. §. j. & j. de an. exceptio. l. vt perfectius. & si quidem per contumaciam veram [b] abest: non audietur post, nisi veniat iudice sedente pro tribunali, vel ad appellationē, vt ff. de in integrum restit. l. ōnus. & de iudi. l. & post. in fin. & j. e. §. cum autem. si autem ficte cōtumax fuit, tunc auditur, vt præalleg. l. & post. §. fin. si autem probabili causa: serua distinctionem quā habes. §. de procurat. quia absente. ADDITIO. Vide etiam pulchram glo. in l. fi. ff. de in integ. restit.
r *Instructum.* id est doctum. argu. §. de procura. l. fin. vel id est ordinatum. Accursius.
s *Acta.* id est scripta facta ante absentiam actoris.
t *Conspexere.* censemus.
u *Termino.* id est definitiuæ sententiæ. sic infra. ea. l. §. pe. sed videtur semper esse certum. aut enim probabit actor plene, & vincit. aut non, & absoluitur reus, vt supra de eden. l. qui accusare. quæ est contra. sed illud loquitur vtraque parte præsente, vbi in dubio pro reo iudicatur: vt ibi, & instituto. de interdict. §. commodum. ADDITIO. Tu dicas post Bar. hic quòd. l. contraria loquitur quando apparet actorem non probasse datis ei legitimis dilationibus, vt l. fin. ff. de feriis. & infra de dila. l. j. Sed si ponimus actorem se absentasse non datis legitimis dilationibus, tunc de causa non liquet. ita loquitur hic Ioā. Bald. & Ia.
x *Fugientem.* id est reum, qui tamen est præsens.
y *Ab obseruatione.* vt in sacramento calumniæ, & iudic. solui. & si iterum venerit actor, oportebit ipsum incipere denuo, sed tamen eius perpetuatur actio super litis contestō.
z *Iudicij.* id est vt non teneatur huic instantiæ: sed de nouo incipiat actor si vult. & sic hæc absolutio non tenet in principali quæstione, vt ff. eod. l. non idcirco. §. posita. & l. & post. §. circunducto. immo in xl. ann. perpetuatur, vt infra de præscript. xxx. annorum. l. fin. Sed argu. contra. in authent. de litig. §. huā. colla. viij. sed ibi bis fuit absens, hic semel. Item potest dici quòd vitium litigiosi [c] duret. Item quid de attestationibus, & confessionibus ibi factis. nunquid valebunt in alio iudicio? videtur quòd non, quia perit instantia iudicij. argu. contra. §. de arbi. l. penulti. in fin. & infra de testib. l. fina.

De hoc

De hoc dic vt supra de eden. is apud. Item quid si reus præsens vult in se onus probationis transferre? Respond. absoluetur definitiue secundum B. vt ff. de probatio. l. circa. in fin. Item hoc licet actori præsenti, reo absenti: ergo & reo præsenti. nam non debet actori, &c. vt ff. de regu. iur. l. non debet. Sed Ioan. contra. quia non est qui ibi cōtradicat. Accursius. sed hodie iure nouissimo opinio Bulga. probatur per autheut. qui semel, vt dicam j. proxi.

*sinenuio via.

a *Eum.* id est actorem absentem: vt ff. eo. l. eū quem temere. & infra de fructib. & lit. expen. non ignoret. & j. qui accusare non potest. qui crimen.
b *Sacramento.* Nor. speciale. vt pro se alicui suo credatur sacramento. quod est propter difficilem probationem. sic infra. eod. l. vi. siquando. aliàs non, nisi aliqua præsumptio fit pro eo: vt infra de rebus creditis. l. in bonæ fidei.
c *Fugientis.* i. rei qui solitus est fugere, sed nunc est præsens.
d *Cautela.* scilicet iudicio sisti, & iudicatū solui, quas faciebat reus: vt infra. de satisdat. §. j. & vj.

*omnimodo.

e *Quæ.* scilicet cautela. Accur.
f *Euacuabitur.* huius legis auctoritate. Item nota quòd tria noua sunt inducta post. i. astā post authentic. infra quomodo & quando iud. authentic. qui semel. Primum, quia ampliatur numerus decē dierum vsque ad xxx. Secundum, quia abbreuiatur tempus triennij in absente actore ad biennium & sex mēses, secundū quosdam: vel ad annum & menses tres secundum nos. Tertiū, quia reus actore absente probat, & definitiue absoluitur per illā l. quod non erat per istam secundum Ioann. sed ab instantia tantum absoluebatur. Sed B. contradicit, etiam per l. istam, vt modo dixi. Item quartum, quia ipso iure cadit actor ab actione per l. illam: quod non erat per l. istam secundum Io. sed tantum instantia peribat. Vel ibi loquitur quādo bis fuerat absens. secus si semel, vt hic. argu. supra de epist. au. l. iij. §. fina. Item an idem in reo vt bis absens causam amittat. Sed dic vt in authent. qui semel.

*fit.

g *Et fiat.* scilicet iudici.
h *Non moretur.* immo contra. ff. de re iudic. l. contumacia. in principio. vbi damno expensarum litis, vel quia appellare non potest, punitur contumax. Item contra. ff. de confess. l. certum. §. penultri. vbi præsens non damnatur absenti. sed vtrunque solue: vt ff. eodem. & post in glos. fi. immo contra.
i *Iurauerit.* cum taxatione iudicis: vt j. eo. sancimus.
k *Exceptionibus.* vt si petit actor centum, & expendit decem, reus expendit quinque. si actor non esset absens, condemnaretur reus in decem. modo autem deducuntur expensæ rei: & sic in quinque tantum condemnatur reus pro expensis, secundum Ioan. Alij dixerunt, vt P. nec sua decem repetere actorem: & est iniquum, vt duplici damno grauetur.
l *Contumaciam imponimus.* quæ præsumitur cum sit absens: vt ff. de re iudica. l. contumacia. §. j.
m *Actor.* mutat casum.

n *Absoluatur.* in totum.
o *Actore.* habente meliorem causam, & hoc reo præsente, & absente actore. non sic erat iure veteri: vt ff. eod. l. & post. §. j.
p *Actor.* qui volebat appellare, quasi in aliquo vel maiori summa reus fuerit dānandus: quod non potest, nisi veniat iudex sedente pro tribunali. vt ff. de in integ. restit. l. diuus.
q *Fiat.* id est sit.

SIN AVTEM. ✓

Addicio.

Not. ex hoc §. meliorem text. de iure ibi, siue per relationē, secundū Paul. & Ias. sci licet quòd iudex alterius territorij non potest mittere executioni sententiam ab alio iudice latam, nisi ad litteras & requisitionem illius iudicis qui sentētiam tulit: aliàs executio facta non valet.

†Cap. 3. si per reum.

r *Et similiter.* scilicet tot per decem dies: vt supra §. & si quidem.
s *Eremodicium.* i. deseri videatur iudicium: sic vt definitiue possit pronunciari. ab eremos enim sic dicitur.

*edicimus' in quibusdā cod. manus.

t *Cautum est &c.* vbi scilicet reus abest, nō vbi actor: vt ff. eod. l. & post j. respō. & §. j. nisi in causa liberali, vbi etiam in actore contrahebatur eremodicium: vt j. de lib. causa. l. iuxta. & ff. de libe. caus. l. diui.
u *Absentem.* l. reum. & hoc dū est liquidum: aliàs ab obseruatione iudicij: vt §. prox. §. Ité potest cum mittere in possessionē rei absentis: cū enim ante litem contestatā facere possit, ergo & post multo magis. j. quomodo & quando iudex. consentaneum. Accur.

*nulla licētia erat alij personam eius.

*mittetur, *in quibusdam.* *fideiussionei.

x *Condemnationem.* & hoc intellige quando liquidum est ei de causa, alioquin obseruaretur quod dictum est in actore.
y *Satisfiat.* i. generaliter, quæcunque fuerit actio in rem vel in personam contra res possidendas & vendendas.
z *Ad maiorem.* l. delegante, cum ipse sit delegatus. vel ad eum qui habet rem petitā in sua iurisdictione: vt ff. de re iud. à diuo pio. j. resp. & de bo. au. iud. possi. cum vnus. §. is qui.
a *Res.* possidendas & vendendas.
b *Ei.* scilicet reo.
c *Solā.* ideo dicit solā. qa alī ex suo iure vt hypothecę potest petere: vt ff. de pig. si supergt'. & ar. ff. de re iud. à diuo. §. si sug.
d *Auditur.* Hoc cū agitur in rem, quare tantū in possessionē rei petitæ est mittendus, nō omnium rerū: vt ff. ex qui. cau. in pos. ea. l. Fulcinius. §. fi. circa fi. l. secus autem si personali, quia & in omnibus fit missio olim: hodie pro mensura debiti. sicut fit ante litē contestatā: vt ff. qui. ex cau. in pos. ea. l. j. & in auth. de exhiben. §. fi vero nō administrat. col. v. & perpetuo auditur ad recuperandam rē, siue possessionem si auferatur debitū, nisi fuerit iam vendita, vel pro debito creditori adiudicata: vt j. de præscri. xxx. an. l. si quis emptionis. §. pe. Sed videtur etiā in tali audiendus, & sic est contra. j. vbi in rē act. l. ij. in fi. & j. de præscript. xxx. an. l. pe. §. Sed dic aut est sis cōtestata, & liquet de causa: & sic hic loquitur. aut quasi cōtestata, & non liquet de causa, & tunc de proprietate non de possessione auditur: vt d. l. vbi in rem act. aut nec cōtestata, nec liquidum de causa, & tunc pro possessione & proprietate auditur, & sic loquitur d. l. de præscrip. xxx. an. Item quid si actor in possessionē rei petitæ est missus, nō ex diffinitiua, quia non erat liquidum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum,sed lite vere contestata,an audiatur de proprietate? Respon.sic,non de possessione,vt j.quomodo & quando iudex. l.consentaneum. Accursius.

a *Contradictionem*.nisi veniat iudice sedente pro tribunali: vt ff.de in inte.rest.diuus.vel nisi sit absens iusta causa.vel probabili, vt dixi §. de procura. l. quia absente. Vltimo quæro , cùm contra reum absentem non per cõtumaciam, non potest sententiari, potest sententiari? Respon.quòd sic, vt infra ad l.Iul. de adul. quanuis indubitati. Additio. Bartol. hic reprehendit istam secundã partem glossæ , dicens q̃ actore absente & non contumaciter, non potest sententiari:pro quo allegat text.in l.furioso. ff. de re iud. Vide eundem Barto. latius in l. quæsitum ff. illo tit.

b *Ventilatur*.id est inquiritur causæ euentus & meritum , & an possit definitiue pronunciari.

c *Pro actore*. scilicet absente . quod est notum per hanc legem.

d *Pro reo*. absente, q̃d erat in veteri iure.

e *Obstaculo*.scilicet veteris iuris.Vel dic paris absentis.

f *Scriptura*.vt j.e. rem non nouam . & §.titu. j.l.ij.in principio.

g *Dei præsentia*.sic ergo pro præsenti habẽdus est qui est contumax,vt hic, & in auth. vt om.obe.iudi.§.si vero neque.colla.v.

† *Ca.4. victum victori. Contumax non audietur appellans.*

h *Quod*. id est vt qui vere contumax est, appellare non potest , vt infra quo.app.non reci. l.j.& ff.eo. l.& post. §.fina.Sed contra.ff.de appel. credicor. §. iustus . ibi fuit cõtumax in non exhibendo. siue nõ restituendo, hic in non veniendo. Accursius.

i *Huiusmodi autem sententia*.f.definitiua.

k *Præferatur* . scilicet ex necessitate: ex voluntate autem iudicis reo vel actore absente etiam ante triennium ferri potest secundum B. sed P. contra.Tu distingue secundum Ioan.vt dixi §.eod.§.j. in ver. licentia . & Ir. dixit idem his verbis. hæc omnia accipe si ex hac.l.contrahatur eremodicium:non si veteri iure.

l *Pro quo*.scilicet triennio.

m *Alteratra*.id est altera.

n *Absolutione*. id est obseruatione iudicij.

o *Forsitan* abundat,vel non abundat,& dic obseruatione iudicij in absolutione rei præsentis.

p *Præsentur*.actor ergo orat absens.

q *Pœnalis*.qua condemnatur in expensis.B. vel dic, pœnalis, gratia expensarum.

r *Mors litis*.id est actionis & instãtiæ.Vel dic, Mors,id est sententia definitiua super principali.

s *Et condemnatio* , & pro id est, & dic scilicet definitiua. Vel dic condemnatio,scilicet actionis & instantiæ.

Ipse text. est singularis,secundũ Ang. Alex. & Iaso.

Sententia ferri non potest reo absente nõ per contumaciam.

contradictionẽ [a] excludimus.

Cum autem eremodicium ventilatur [b] siue pro actore, [c] siue pro reo:[d] examinatio causæ sine vllo obstaculo [e] celebretur.Cum enim terribiles* in medio proponuntur scripturæ , [f] litigatoris absentia, Dei præsentia [g] repleatur:nec pertimescat iudex appellationis obstaculum , cum ei qui cõtumaciter abesse noscitur, nulla sit prouocationis licentia: quod [h] & in veteribus legibus esse statutum , manifestissimi iuris est. Huiusmodi [i] autem sententiam prope finem triẽnij proferatur, [k] pro quo [l] & presentem legem induximus. Si enim in anteriore tempore in quo larga temporis superest dilatio , & spes absenti relicta fuerit reuertendi,alterutra [m] pars cessauerit:in sola expensarũ datione & absolutione [n] forsitan [o] præsentur [p] pœnalis [q] sententia , non autem tunc mors litis [r] & condemnatio [s] in absentem introducatur , quæ in his tantummodo casibus accidunt, [t] in quibus triennij effluentis imminet formido.

Victus victori debet in expensis condẽnari sacramento victoris iurando, alias in dec de iure reficere debet.h.d.vsque ad §. sin autem vtraque.Salyc.& Alexand.

Sine autem [u] alterutra [v] parte absente , siue vtraque præsente lis fuerit decisa , omnes iudices qui sub imperio nostro constituti sunt, sciant victũ in expensarum causa victori [x] esse condemnandum, quantum pro solitis*expensis litium iurauerit [y] non ignorantes,quòd si hoc prætermiserint , ipsi de proprio huiusmodi pœnæ subiacebunt , &

solitis.quæ lectio defendi potest.

reddere eam parti læsæ coarctabuntur. Et hæc de alterutra [z] parte litigantium contumaciter* absente nobis statuere visum est , ad æquitatis rationẽ omnia corrigẽtibus. [a]

Iudex negligens causam intra triennium terminare:si sit de maioribus ,punitur in libris.x.auri:si de minoribus , punitur in tribus fisco applicandis,& ab officio remouetur.Item eo mortuo, vel aliàs mutato intra triennium: si ad litem terminandam superat minus anno, suppletur annus: aliter nõ. hoc dicit vsque ad §.illo. Alexand.

Sin autem † vtraque parte imminente , & litem peragere cupiente , iudex eam accipere noluerit,vel propter amicitias , vel inimicitias , vel turpissimi lucri gratia , vel propter aliud quodpiam vitium , quod miserrimis animis huiusmodi iudicum innasci potest litem ipse ausus fuerit protelare , & propter hoc triennium fuerit transactum:iudex,si quidem in magistratu positus est,vel in maiori dignitate vsque ad illustratus gradum, decem libras auri priuatis nostris largitionibus inferre per scholam Palatinam compelletur. Si autẽ iudex minor fuerit , trium librarum [b] auri multa plectetur per candẽ scholam exigenda, & nostro ærario applicanda: & eo remouendo, alter iudex in locũ eius subrogabitur sub similis pœnæ formidine , his omnibus locum habentibus cùm vnus iudex vnam causam ab initio peragit.* Sin autem medio triennij, vel morte [c] iudicis , vel alia irrecusabili [d] occasione iudiciũ fuerit mutatum : [e] tunc si quidem ex triennio annale tempus , vel amplius residet , in quo alius iudex ei causæ imponitur ,

† *Ca.6.si per aduocatum.*

† *Ca.vlt. per totum.*

Victori. actori vel reo præsenti, non absenti: vel absenti , non tamen per contumaciam : sed exceptionẽ facit à regula contumacia & iusta ignorãtia. quod dic vt not. ff. de iudic. eum quem temere secundũ Ioan. & Ir.& nos , vt §.eod. §. sin autem ex gestis. & §. de episc. & cler. omnes qui.in fin. & in authentic. de iudic. §. oportet. colla.vj. & ff. de leg.ij. qui solidum. §.etiam.

Iurautrit.vt j. cod. sancimus. & de bo.acto.iudi.pos.l.fina. §.j. ibi. & expensas &c. & in auth.de defen.ciui. & iudicare. coll. iiij. & j. de fru. & lit.expe. non ignoret. & ff.eod. cum quem. & instit.de pœn.te.litig. §.j. Item no. de iuramento.nam per hoc excipitur absens per contumaciã, vt si ibi de aliquibus iudici liqueat , secundum P.

Alterutra. Non refertur ad proxi. dicta, sed ad superiora , in quibus alterutra pars absente dicitur posse sententiari, vel definitiue cũ liqueat de causa: vel interloquendo cũ non liqueat : & absoluitur tunc ab instãtia iudicij.

Non refertur ad proxi. dicta, sed ad superiora , in quibus alterutra pars absente dicitur posse sententiari, vel definitiue cũ liqueat de causa: vel interloquendo cũ non liqueat : & absoluitur tunc ab instãtia iudicij.

a *Corrigentibus*.id est deducentibus.

{Sin autem vtraque.} No.q̃ ex hoc §.secundũ Bart.& Ia.hic, quòd grauius punitur constitutus in magna dignitate quàm in parua : quod intellige quando agitur de pœna pecuniaria. sed quando agitur de pœna corporali, totum est econtra: vt l. Pedius ff. de incen.rui.nauf.secundum Cy.& Bald.in l.fi.§. fum.trinita.& est doctrina glo.in c.non coguntur.x.iij. dist.& in ca.cum quidam.& ibi doct. de iureiurando.

Additio.

Pœna non remittitur hoc debito.

b *Trium librarum*. maiori ergo pœna maiores afficiuntur . sic §.de episc.& cleri. l. presbyteri. sed nunquid hoc casu finitur instantia? Quidam dicunt quòd non vt in auth. vt spon. lar.§. hoc quoque.colla.ix.immo perit, sed restituitur, vt ff.ex quibus cau.maio.l.sed & si per.§.ait prætor. &.§. siue cui.

c *Vel morte*. vt ff.eo.l.mortuo.

d *Irrecusabili*.vt habes.ff.eo.l.si longius.

e *Mutatum*.caute dicit mutatũ,non solutũ:vt ff.eod.l.proponebatur.Soluitur tamen iudicium quibusdam modis:vt ff.eo. l.Iulianus.

l.Iulianus.& l.iudicium.& l.si à me.

a *Repleatur*.ex hac l.olim enim contra.vt ff.eo.l.si iudex.quę est contra.vel sol.vt ibi.

Dic q̃ ibi in innocentium durat:quod quidam intelligunt in perpetuo iudice,non ordinario et annali: ne lis in infinitum, &c. quod non placet. Quid si sex de tempore mensibus tantum duraret? videtur causa non finienda finiri. Additio. delegato ex limo habet locũ ista de tempore lex in quibuscunque iudicibus quo ad supplementum anni , qui semel tredintegrabitur. Cy. Pau. Ale.& Ia. Ille procedit dubio. Not. ex hoc §. circa fin. ibi in verbo. hæc autem omnia . & ad hoc semper allegatur secũdũ Pau. de Cast. quòd tẽpora iudicialia current minori hodie sicut olim, nec obstat l.ii.§. de in integ.restitu.vbi dicitur quòd tempora quę olim currebant.& dabatur restitutio, hodie ipso iure non currũt, nam fallit hic in tempore iudiciali,puta instantiæ primæ causæ, idẽ in instantia causæ appellationis, & in rẽpore dato ad appellandum vt no.glo.in l.fi. na.§.si aduer. rem iud. & Bald.in l.fin.in qui. cau.in integ. resti.non est necessa.Accur.

Perpetuos. id est aduocatos.

Statutum. Qua cõ demnat patronos , secundum B.vel dic, qua absoluit, vel absolutas declarat partes ab obseruatione iudicij. Sic no. iudicem debere in talibus cauis. inferre causam in sententia,vt non pereat ius ex toto agenti actori : vt ff. de lega.j.l. filius familias. §. diui.& ff. de iure fis. §.fcute*.& ff. de verbo.oblig.l.qui Romę. in fin.& argu.ff. de suspect.tu.l.hæ.& de fideiico. lib. i. si legatario. in fi. Accursius.

*simple. vt. * esse.*

d *Ad terminum*. id est ad definitiuam sententiam,sic ponitur §.eod.§.& si quidem.

e *Lex*, veluti sequens.rem non nouam.§.patroni.

f *Vel nulla causa*.vt valetudo,vel si infamis appareat,vel capitales inimicitiæ inter se & clientulum interuenerint.arg.ff. de proc.l.filiusfamilias.§.fi.& ll.seq.& §. de postulan.l.prouidendum §.si quis verò.secus si per eum steterit aduocatum: vt j. de condict.ob causam.l.aduocationis.

† *Ca.6.si per aduocatum.*

g *Honorarijs*.id est salarijs.

h *A clientibus*.id est dominis causarum,

i *Præsentis*.ex iudicis officio. Quid autem si dare non possunt? Respond.de publico dantur secundum quosdam: vt in auth.de mand.prin.§.si tibi. col.iij.

k *Præsentatur*. patet ergo ante sententiam solui debere salarium,ne subtrahatur patrocinium: vt no.ff.de var.& extraord.cog.l.j.§.diuus. sic ff.commu.prædio.l.venditor.§.fin.sed de nouo conueniri non potest:vt §.de postu.l.quisquis.§ prętereà.Accursius.

l *Litigator*. Tunc enim non compellitur statim per iudicem soluere salarium , sed aduocatus pro eo conueniet clientem actione competenti:vt dices infra de suffrag. lib.j. non autem exponas quòd non teneatur ad salarium , si alium aduocatum assumat:quia non esset verum.vt ff.loca. l. qui operas .& l.sed addes.§.fin.

m *Maluerit*. contra.j.l.proxi.§.fina.Solu.hoc corrigitur. Vel verius hic spernitur aduocatus.ubi non spernitur,cum malam

A *inueniat causam & litteram ibi positam expone vt ibi not. ne huic solutioni contraria videatur.*

{Sin verò causæ.} Nota ex hoc §. casum in quo minores læsi in integrum non restituuntur , nisi in subsidium , secundum Bald.hic. Accursius.

executores negotiorum exigẽdis, ne per huiusmodi machinationẽ causæ merita protrahantur: [k] nisi ipse litigator[l] alium pro alio patronum eligere maluerit. [m] Hæc autem omnia in his omnibus à nobis cauta sunt , quibus perfectæ ætatis constitutis arbitriũ suum pro omnibus causis sufficit.

Tutores,curatores, vel procuratores minorum , per quos factum extiterit quo minores causa integra triennium terminata fuerit,omne damnum restituere tenentur : & eis non existentibus soluendo , minor restituitur in integrum. Salycet.

B

Sin verò † causæ vel pupillorum , vel adultorum sint , vel aliorum sub cura agentiũ, masculorum , vel fœminarũ, vt per tutores , vel curatores, vel actores , [n] vel eorum procuratores agantur , & eorum desidia triennium fuerit elapsum , & causa [o] ceciderint: litem [p] quidem nihilo minus [q] suum habere vigorem: [r] omnem autem iacturam quæ ex hac causa oritur , ad tutores , & curatores , aut eorum fideiussores , heredes[s] & res eorum , & ad omnes[s] , quorũ in hac causa legitimè interest, redundare. Sin autem non sufficiat pupillis vel minoribus eorum substantia : tunc in id in quo fuerint [t] detrimentum perpessi , placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse.* Dat. VI. Kalen. April. Lampadio & Oresto. VV. CC. Conss.

C

† *Ca.7. & vlt. Si per tutores.*

n *Curatores vel actores*. decreto ordinatos ad agendum.

o *Causa*.id est instantia iudicij.

p *Litem*. id est instantiam causæ.

q *Nihilominus*. id est nihilo magis* sic ecõtra.supra. e. l. quotes. & hoc si intelligas litem instantiam iudicij.sic ut ponitur. §.ea. l.in princ.Si autẽ dicas litem,id est actionem, sicut & ponitur.§.ead. §.huiusmodi.vbi dicit mors litis: impropriè ponitur nihilominus secũdum Io. Alij proprie ponunt,& dicunt lis , id est causa suum habet vigorem , id est quod statuitur de lite dimittenda. Vel litem, id est eremodicium quod idem est. Vel dic litem habet suum vigorem post restitutionem.

Sed verius est vt hic in propria significatione sumatur., Contius.

r *Vigorem*. vt scilicet triennio finito denuo inchoetur secundum secundam expositionem.Sed an producentur iterum testes? Respond. sic, nisi mortui sunt : quia tunc creditur actis primis: vt infra de test. l. fin. Additio. Dic quòd illa lex loquitur in attestationibus productis coram arbitro,hic coram iudice : ideo glos. displicet Bart. in l. ij. ff. iudic. fol. & hic Alex.& Ias.

s *Ad omnes*. vt magistratus qui eos tutores dederunt.& similes: vt insti. de satisda. tuto. §. penul.& fin.

perperam hic in quibusdam impressis additur verbis placuit.

t *In quo fuerint*. quasi in defectum. Et sic est contra. §. si tutor vel cur. l.etiam. Sol. vt ibi. Item ad idem contra in authen .de here. & Fal.§.pupillis,col.j. Sol. hic ideo restituitur in subsidium pro damno , quia saluam habet veterem actionem : alioquin electionem haberet, vt ibi. simile est alibi, vbi prius tutor cõuenitur. ff. de mino. l. etiam cum. l. imperatores. & argu. ff. de dolo. l. si arbitrio. §. dolo cuius.

D

Rem non nouam. Cassvs. Habebamus ego & tu causam coram iudice an iurare debeat se cum omni veritate dispositurum, quæritur? Respon. quòd olim sic consuetum fuit: sed iam abiit talis præstatio iuramenti in desuetudinem: quod reuocare intendit imperator per hanc. l. statuens vt quilibet iudex siue maior, siue ab eo delegatus , siue ab alio, siue ordinarius , siue compromissarius , siue communiter à partibus electus siue pœna , in primordio habeat coram se sacrosancta euangelia : & permaneant à principio litis vsque ad sententiam definitiuam : vt sic per Dei præsentiam sibi tribuatur auxilium iudicandi. & illud à quolibet iudice obseruetur.alioquin si hoc contempserit , grauiter puniatur . & hoc in prima. An autem patroni causarum iurare debeant, quæritur? Respond. quòd sic,incontinenti ex quo lis fuit cõtestata.& hoc in quolibet iudicio . & coram quolibet iudice cùm fuerit ordinarius &c. & sic iurabunt ergo fidele patrocinium præstare clientulis suis . & si causam improbam vel desperatam nouerint, eam relinquant : quo subsecuto , nullus in locum recusantis subrogabitur. Si autem quidam credant

Universidad de Deusto
Biblioteca

dant iustam, quidam improbam: qui iustam nouerint, perseuerent: alij derelinquant: nec in locum eorum alijs subrogetur. & hoc dicit coniuncta authentic. hodie. Not. bonam. l. pro iuramento iudicantium, & ad terrendum omnes iudices à malè iudicando. facit bonus tex. in c. cum æterni. de re iudic. lib. vj. Alibi dicit Bald. in l. ij. vlti. col. C. de sen. ex bre. recitan. quòd iudex debet habere duos sales, vnum sapientiæ, ne sit insipidus: alium rectæ cõscientiæ, ne sit diabolus. Ia. hic.

Iudices ordinarij, vel delegati, & arbitri cõpromissarij post iuramentum quod debent præstare quod omnia secundum veritatem & legum obseruationem decident, sanctis euangelijs coram se tenere debẽt: vt cõsiderent quòd illis contemptis nõ magis iudicabunt, quàm iudicabũtur. Et aduocati debẽt corporaliter iurare quod cũ omni eorũ virtute & studio patrocinia præstabunt clientulis suis circa id quod verum & iustum putauerint: & si causa eis mala fuerit visa, causam deserent: quæ deserta, nõ est clientibus licitum recipere alios aduocatos. & ex cõscientia possunt quidam remanere, & quidam deserere, & qui melius fecerint, apparebit ex sententia. Salycetus & Alexand. B

XII. Idem. A. Iuliano. P. P.

REm non nouã[a] neq; insolitã aggredimur, sed antiqui quidem legislatoribus * placitam, cum verò cõtempta sit, nõ leue detrimentũ causis inferentem. cui[b] enim non est cognitum, antiquos * iudices nõ aliter iudiciale calculum[c] accepisse, nisi prius sacrãmentum[d] præstitissent omnimodo sese cum veritate & legum obseruatione[e] iudicium esse disposituros? Cum igitur & viã[f] nõ inusitatam inuenimus ambulandã, & anteriores leges nostræ quæ de iuramentis C positæ[g] sunt, non minimam fuæ vtilitatis experientiã litigantibus præbuerunt, & ideo ab omnibus merito collaudãtur. ad hanc in perpetuum valiturã legem peruenimus, per quam sancimus, omnes iudices, siue maiores, [h] siue minores, [i] qui in administrationibus positi sunt vel in hac regia ciuitate, vel in orbe terrarum qui nostris gubernaculis regitur, siue eos quib[k] nos audientiã committimus, [k] vel qui à maiorib[l] iudicibus dãtur, vel qui ex iurisdictione sua iudicandi habent facultatẽ, [m] vel qui ex recepto, id est compromisso[n] (quod * iudiciũ imitatur [o]) causas dirimendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, [p] vel ex auctoritate sententiarum, & partiũ consensu [q] electi sunt, & generaliter omnes omnino iudices

Viduam decem rerũ nõ nouã aggredi dicitur.

Calculus qualiter accipitur.

al. legum-latoribus.

Significat veteres illos iudices qui ante C. Cæsarem ex equestris aut alijs ordinibus sortito dabantur, hi etiã in singulis causis, iusiurandũ præstabant: vt Asconius ex Cicero auctores sunt.

Comme.

c *Obseruationem.* Sed hodie videtur sibi committi prout sibi videtur. & sic lege hic authẽtic. quæ est ex cor. iusiurãdum quod præ. §. penul. col. vj. quæ incipit, hodie &c.

f *Viam.* id est materiam.

g *Positæ.* vt ff. de iureiurand. per totum. non autem dicit de illa quæ est supra de iura calum. l. ij. quia illa post istam facta fuit: cùm ibi de ista faciat mentionem.

Sed qui in dicit imitatur.

h *Maiores*, vt illustres.

i *Minores*, vt spectabiles vel clarissimos.

k *Committimus.* vt à principe delegati.

l *Maioribus.* s. quàm ipsi sint: vt qui ab ordinario aliquo delegantur.

Aliter ibi glo. magna iuxta fin. tenet idem quod ista. de quibus vide Bal. in l. error supra de in. & fa. ecc.

m *Facultatem.* vt qui habent honorem siue administrationẽ, qui iudicant quis in eos consentiat, vt ff. de iud. l. j.

n *Ex compromisso.* hinc inde pœna promissa.

o *Imitatur.* scilicet regulariter, vt ff. de arbit. l. j. & dixi supra de arbi. l. pe. §. penult.

p *Peragunt.* scilicet sine pœna: sed aliàs vallatum. vt pignoribus vel iuramẽto: vt §. de arbi. l. ne in arbitris. Vel si promisse rit stare sententiæ. nã dabitur certi cõdictio ex lege nũc dicta.

q *Consensu.* vt puta delegati sunt iudices vtraque parte consentiente in eos.

r *Deponantur.* sic supra de epis. & cle. authẽ. sed iudex. & §. de epis. aud. l. de creationibus. circa fi. & in auth. vt defunct. seu fun. §. sanctimus igitur. colla. v. & §. tit. j. l. ij. in princ.

s *Et definitiua.* & pro id est.

t *Consecrati.* iudices.

Romani iuris disceptatores, nõ aliter litium primordium accipere, nisi prius ante sedem iudicialem sacrosanctæ deponantur[r] scripturæ, & hæ permaneant * non solum in principio litis, sed etiã in omnibus cognitionibus vsq; ad ipsum terminum, & definitiuæ[s] sententiæ recitationẽ. Sic etenim attendentes ad sacrosanctas scripturas, & Dei præsentia cõsecrati, [t] ex maiore præsidio [u] lites diriment, scituri[x] ꝙ non magis alios iudicẽt, quàm ipsi iudicantur: ỹ cùm etiam ipsis magis quàm partibus terribile iudicium est. siquidẽ [z] litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore adhibito causas proferunt trutinãdas. [a] Et hoc quidẽ iusiurandũ [b] iudiciale omnibus notum sit, & Romanis legibus optimum à nobis accedat incrementũ, & ab omnibus iudicibus obseruandũ: & si prætereatur, [c] cõtemptoribus periculosum sit.

Indices ordinarij quatenus pro Deum.

Indices delegati ministri sunt.

IN AVTHEN. † DE defen. ciui. §. iusiurandum. col. iij. & in authen. iusiurandum quod præ. ab his. §. pen. colla. ij. constit. iij.

Propter eius breuitatem non summatur hæc authen.

HOdie[l] iurant se facturos secundum quod eis visum fuerit iustius [d] & melius: exceptis defensoribus ciuitatum, qui iurant omnia secundum leges & iura se facturos.

Finis authen. Sequitur tex. I. C.

Patroni autem causarum, qui vtrique parti suum præstantes auxilium ingrediuntur, [e] eum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem obiectam, [f] in qualicunque iudicio maiore vel minore, vel apud arbitros, siue ex cõpromisso, [g] siue aliter datos [h] vel electos, [i] sacrosanctis euangelijs tactis [k] iuramẽtũ præstẽt

Sequitur glossa text. I. Codicis.

e *Ingrediuntur.* scilicet iudicium. Accur.

f *Obiectam.* id est post litem contestatam, vt infra de lit. contest. l. j. & supra tit. j. l. ij. in princ. & institu. de pœna temeliti. §. item actoris.

g *Ex compromisso.* cum pœna.

h *Datos.* id est delegatos.

i *Electos.* scilicet sine pœna, sed cum iuramento. vel pignoribus, vt §. de arb. l. ne in arbitris.

k *Tactis.* No. tactis: sed ꝙ sic iuretur, lege cauetur, sed consuetudine

Iudices ordinarij quatenus pro Deum.

Iudices delegati ministri sunt.

Iudices ordinarij quatenus pro Deum.

Iudices delegati ministri sunt.

Omnis hæc litis cõtestatio nouissimo præstatur iuramento.

consuetudine nõ habetur: [a] vt dixit B. Busoni iudici imperatoris.

a *Quod omnia.* potest dici vt vel vsque illuc, hoc quæ, &c. sit forma iuramenti vel vsque illuc, non autem credita, &c.

b *Creditæ.* id est commissa.

c *Improba.* quæ colorari potest allegationibus.

d *Desperata.* quæ non potest colorari.

e *Allegationibus.* id est, dictis partium.

f *Litigatores.* Litigator ergo spretus fuit, sed ipse postea spreuit patronum: vt infra sequitur. & sic puncta post dictionem, cõtemptis. Vel quod infra dicit, expone, ne improba aduocatio surrogetur melioribus contemptis, id est, a contemptis clientibus. Et secundum vtranque expositionem [b] soluitur contra supra. l. proxi. §. pen. An autem recedens totam salarium habere debeat? Resp. vt not. ff. de var. & extraord. cogn. l. §. diuus.

Si non ita sit, approbatur. Bar. & P.

SAncimus] CASVS. Habebamus ego & tu causam coram iudice delegato. contumaciter te absentasti. renuntius non audieris, nec admitteris ad defensionem causæ tuæ, nisi omnia damna quæ in ingressu litis, id est, circa aduocatorum salaria passus fuero, mihi refacries: declaranda per iuramentum meum, & eo præstito a iudice taxãda. & hoc in prima parte. Si autẽ iudex ad expensas & ad damna non te condemnet, ex suo mihi refundet. & hoc in secunda parte. Illud autem non solum habet locũ in ordinariis iudicibus, sed & in delegatis, & hoc in tertia. Ex hac l. nota vnam regulam, quòd contumax amplius non auditur, nisi prius soluris damnis & expensis litis. cõ cor. tex. in §. omnem. & ibi Angel. in authen. de litigio. & auth. qui semel. infra quomodo & quãdo iudex. ia.

Dic hic in tertio quod no. adhuc: per glos. in l. per mutuat. ff. de vsu. & in ex. de off. iudi. & Bal. ibi. & per Bal. in l. ff. de appellat. & per Bar. in l. Et etiam. de testamentis. & per Bal. in l. ff. de iudic. & per Bar. in l. ff. de iudic. & per Bal. in l. ff. de iudic. & per Bal. in l. ff. de iudic. & per Bal. in l. ff. de iudic.

g *Sanctimus.* Loquitur in actore. Quid in reo, nõ inuenitur expressum ante litem contestatam: sed post mittendus est actor in possessionem causa rei seruandæ.

h *Damna.* Sed nonne lex properandum. §. fin autem alterutra. supra eo. prouider de omnibus expensis quæ in iudicio factæ sunt, vt victus victori, &c. etiam hoc vtio absentiæ? Respon. [d] hæc post litem contestatam & ante, illa post tantum loquitur. tentiam & potest esse bene quod postea pro eo feratur sententia. Item hic addit de taxatione faciendã a iudice. Item [e] hæc de omni damno: illa de litis expensis tantum.

Dic hic in tertio quod no. adhuc: per glos. in l. per mutuat. ff. de vsu. & in ex. de off. iudi. & Bal. ibi. & per Bal. in l. ff. de appellat. & per Bar. in l. Et etiam. de testamentis. & per Bal. in l. ff. de iudic. & per Bal. in l. ff. de iudic. & per Bal. in l. ff. de iudic.

i *Aestimatione.* quam leges taxationem vocant. Et sic est contra ff. de rei vindi. l. qui restituere. §. j. Sed non sit [f] taxatio hæc à lege, vt ibi: sed a iudice hic. vt hic. Item not. quòd prius iuratur, & postea taxatur post iusiurandum. & in hoc est contra [g] auth. quam lege hic, post iusiurãdum. & est ex cor-

de iudi. §. oportet. col. vj.

k *Non citari.* per edicta in albo proposita: sed per se: [k] vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. l. iij. §. si quis. secundum quosdam: vel ertiam per nuncium secundum nos vt ff. de arbit. sed interpellatur. §. j.

k Istã appro bant. Bald. Bar. l. Pau. & Ias.

POst iusiurandũ.] CASVS. Dicitur in l. C. quod contumax debet omnia damna refacere parti præsenti, declaranda per iuramentum. hæc auth. dicit quòd postquã pars iuranerit, non licet iudici amplius taxare. sed pone quod iudex prius taxauerit, & postea pars iuranerit vsque ad certam quantitatem: certe iudex nõ cõdemnabit in minus quàm iuratum fuerit. Si autem iudex cõsiderat vtranque partem habuisse iustam causam litigandi, compensabit expensas. Viuianus.

Istud placet Bar. P. & Ias.

l *Post iusiurandum.* Olim in hoc casu [l] erat contra: vt supra eod. l. fanciuus. Sed nũquid per hanc auth. corrigitur quod est ff. de in lit. iuran. l. vidcamus. §. penultim. Quia quod sic. Alij quod sic specialiter in expensis litis dicunt. Tu die [m] hic iuràc deueritate propter certitudinem, & aduersarij delictum: vt infra vbi vi. l. fiquando. vbi in iuramento in litem, scilicet pro quanto nolluit re citrare. ADDITIO. Aduertas quod quandoque iuratur super veritate, vt sic: & tunc debet præcedere taxatio iudicis. postquam enim iurãtũ est, non posset taxare: quia tunc detegeret periurium iuranris: vt hic. quandoque iuratur de affectione, & tunc post iuramentum potest taxare iudex: vt dicta. l. videamus. §. penn. quia tunc non detegitur iurantis periurium: sed refrænatur immoderata affectio eius. Ita dicunt communiter doctores d. l. videamus. §. penul. Ex quo facile concipi potest quid dicendum sit in casu. l. fiquando. §. vnde vi. & c. li. extra de his quæ.

† Ctor. ea. fi. cum gl. fi. post prior. extra de re iud. Scrip. & ea. quoniã con tra. in fi. de probat. m Placet. Bart. Bald. P. qu. sed dic plicet Ias. contraria.

vi &c. vbi iuratur de veritate sicut hic.

APertissimum.] CASVS. An iudex delegatus recusari possit, quæritur? Respond. quòd sic: sed ante litem contesta. & cauebatur quòd potuit recusari ante lit. contesta. & partes compellebantur eligere arbitros coram quibus iura sua proponerent. Nec refert an fuerit delegatus a principe, quia omnimodo potuit recusari, si hoc partibus videbatur. non enim de conscientia principis est quòd sub suspecto iudice litigetur. eo autem recusato, & ei libello recusationis porrecto, alium assimat iudicem: & non lite. contest. fiat hæc recusatio, cum post li. contesta. nec recusationi sit locus, nec appellationi ante sententiam: & hoc in prima. Per recusationẽ autẽ partes compellantur alium eligere: qui perinde erit iudex, ac si à principe esset delegatus. Et quòd dicit de executore, potes

P intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligere do delegato recusato. & hoc in secunda. Nec refert A
an fuerit recusatus iste delegatus à principe. & hoc in tertia
& vltima. Nor. ex hac. l. ibi, antequam lis inchoetur, quòd dele
gatus debet recusari vt suspectus ante litem contesta. postea
non potest. Ratio est duplex. Prima, quia intelligitur aliàs in
eum consentire. Secun
da ratio : quia ista est
exceptio dilatoria, que
debet ante lit. contest.
opponi. & ita habet
tex. in ca. inter monas-
terium. vbi gl. & doct.
de re iudica. immo ta-
lis exceptio debet an-
te omnes alias oppo-
ni. l. sed & si suscepe-
rit. in prin. ff. de re iu-
dic. Bar. & alij in l. quí-
dam consulebat. ff. de
re iudic. Iason. hic.
a *Litigatoribus.* etiam
actori quando non cer
tum [a] petit. aliàs con-
tra [b] infra de li. conte.
auth. offeratur.
b *Iudicet.* scilicet dele
gatos. Sed an ordina-
rius possit recusari : &
videtur quod non : vt
supra de epis. & cleri. l. conuenticula. M.
quod sic. & pro eo. in-
fra de li. contest. auth.
offeratur, sed illa loqui
tur in delegato. Item
pro eo. infra de iurisd.
om. iud. l. nemo. sed ibi
non valet argumentũ
à contrario sensũ. vel
ibi loquitur [c] in eo qui sit ordinarius priuatorum consensu. ff.
de iurisdict. om. iudi. l. si conuenerit. qui cum demum lite con
testata sit iudex, potest antea recusari. Vel loquitur authent.
in delegato, qui post litem contestatam dicitur ordinarius i-
stius causæ. Item pro eo. ff. de liber. cau. l. si pariter. quæ in or-
dinario loquitur aliàs de liberali causa non cognoscere : vt j.
de pedan. iudi. l. ij. sed illa loquitur in actore. Item iustissima cau
sa superueniet [d] inimicitiarum. Item pro eo infra de senten. &
interlo. om. iud. authentic. & consequenter, sed illa loquitur in
delegato. Item pro eod. infra de asser. tol. l. fin. & ff. de iurisdi.
om. iudi. l. prætor. Sed ibi non solum tanquam suspectus, sed
quasi acturus duo contraria officia repellitur à iudicando. Vel
magis spernit, quàm spernitur. argu. supra eod. l. rem non no-
uam. §. fin. Item pro eod. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum
quidam. Sed Bul. dicit [e] nec ante litem contestatam nec post
posse ordinarium recusari, nisi in casibus, vt infra ti quæun-
que prædi. pu. l. j. §. illo. & infra quãdo imperator inter pupil. &
vid. l. j. & infra de iurisdi. om. iudi. l. fina. & infra vbi quis de-
curio vel cohorta. l. fi. §. fi. fed poterit ei associari episcopus: vt in
auth. hic posita. si vero contigerit. sed opi. Mcanonizata est: vt
in. c. cum speciali. extra de appella.
c *Inchoetur.* per litem contestatam: vt in auth. de litig. §. fi ve
ro apud iudicem. colla. viij.
d *Forma.* habebat enim præfectus sua statuta per quæ hoc i-
dem licebat.
e *Imponi.* non actori si non vult, sed reo si actor vult.
f *Ad eligendos.* vt sit in eorum arbitrio, quem habeant, vel
non habeant. vt ff. de reb. dub. l. vtrum. §. cum quidam. & de
verbo. obligat. l. centesimis. §. fi ita. & de tute. l. qui habet.
§. j.
g *Arbitros.* id est iudices quasi delegatos.
h *Omnes lites.* & matrimoniales: vt j. de nup. l. viduę. & educatio-
nes: vt infra vbi pu. edu. l. ij.
i *Recusare.* nisi à principe fuerit inhibita recusatio : [f] vt ff. à
quibus appella. non licet. l. j. in fin. & nisi in eum consenserit.
infra de testi. l. si quis testibus. & nisi in alio casu infra de lit.
contest. authent. offeratur, & nisi partium acquiratur consen-
sus : vt infra de temp. appel. l. vl. in fine. Quid si recusationem,
an & appellationem? sic [g], vt infra de senten. & interlo. omnium iudi. l. fina. Alia quæstio, si post litem contestatam in-
ter litigantem & iudicem orta est quæstio, quo quid potest
recusari? Videtur quòd sic. [h] ea enim quæ de nouo emer-
gunt, nouo auxilio indigent. ff. de interroga. actio. l. de ætate.
§. ex causa. ff. de procura. l. post litem. adhibetur ergo aliud
remedium, vt episcopus ei adiungatur : quia per litem con-
testatam factus est ordinarius. Et nota hic secundum Ioan.
quòd sufficit si simpliciter asseram eum suspectum etiam sine

a Nisi ea causa iusta fuerit quæ refertur in. ff. Bar. Pan. & Iaf.
b Et hoc per Bar. Pan. & Iaf.
† Cõcor. 3. q. 5. c. quia suspecti. & c. cõ inter cum gl. extra de excep.
c Idē Bald. & Salyc.
d Idem Bal. P. Sal. & Iaf. ex quo limitatur opinio Bul. infra posita.
e Et hoc per Bar. Bal. P. & Iaf.

XIIII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

APertissimi iuris est, licere litigatoribus [a] iudices [b] delegatos, antequam lis inchoetur, [c] recusare : cum etiam ex generalibus formis [d] sublimissimæ tuæ sedis statutum sit, necessitatem imponi [e] iudice recusato partibus ad elegendos [f] arbitros [g] venire, & sub audientia eorum sua iura proponere. Licet enim ex imperiali numine iudex delegatus est : tamen quia sine suspicione † omnes lites [h] procedere nobis cordi est, licet ei qui suspectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, [i] vt ad alium curratur, libello [k] recusationis ei porrecto: cum post litem contestatam neque appellari [l] possit ante definitivam sententiam iam statuerimus, [m] neque re-

Authen. ista loquitur in iudice irrecusabili, id est in ordinario : cui ratione suspitionis assistatur episcopus, vt causam amicabiliter componant si possunt : aliàs cognitionaliter diuinent. h. d. sed de consuetudine ista auth. nõ seruatur. Bald. Vel sic : Ordinario suspecto, adiungitur episcopus. Sa.

cusari posse, ne lites in infinitũ extendantur: [n] eodem scilicet, executore [o] necessitatem partibus per ordinarium iudicẽ & omne ciuile auxilium imponente, & arbitros eligere, [p] & ad eos venire: & sic litem apperere, quasi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. [q] Quod etsi ab imperiali maiestate iudex delegatus nõ sit, sed ab alio culmine, obtinere censemus. Dat. V. Kal. Maij, Constantinop. Lampadio & Oreste. VV. CC. Conss.

IN AUTHENT. VT differentes iudices audi. interpellan. allegatio. §. si verò contigerit. colla. ix. constitut. x.

a Nisi ea causa iusta fuerit quæ refertur in. ff. Bar. Pan. & Iaf.
b Et hoc per Bar. Pan. & Iaf.
† Cõcor. 3. q. 5. c. quia suspecti. & c. cõ inter cum gl. extra de excep.
c Idē Bald. & Salyc.
d Idem Bal. P. Sal. & Iaf. ex quo limitatur opinio Bul. infra posita.
e Et hoc per Bar. Bal. P. & Iaf.

l. nullis. & ff. de quib. reb. ad eundem iudic. ear. l. j. Item ordinarius erat ibi : quia aliàs de causa liberali cognoscere non potest. Item & illa l. si quis ex aliena. & alia. l. de iure. loquuntur quando est dubium an sit de iurisdictione eius. hic autem est certum quòd est de iurisdictione delegati. Sed decreta suspicionis extra de offic. delega. dicit arbitros eligendos ad causam suspicionis probandam, [r] extra de appel. c. fecundo requiris. §. tertio posiulas.
k *Libello.* Qui sic concipitur, [m] Quoniam res periculosa est, & tristissimos solet sortiri euentus, sub iudice suspecto subire iudicium. ideo ego audientiam tuam domine R. recusso. & hoc si offeratur iudici. si vero alij, puta delegandi, vel alij vt infra eod. l. fina. retine omnia alia mutata ad audientiam illius. Et die ei, id est in eius præiudicium porrecto. Accursius.
l *Appellari.* loquitur in ordinario. Accursius.
m *Statuerimus.* vt supra de episco. audien. l. ij. In principio enim est recusatio: in fine autem appellatio: in medio non est locus remedio, nisi in casu, scilicet, cum iudex in ciuili quæstione vel criminali negotio habendam quæstionem contra leges interlocutus [n] fuerit: vt ff. de appella. recipiend. l. ij. & infra de bo. appell. l. si quis pronocatione. Item fallit. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidam. Sed secundum canones aliter observatur: vt. ij. quæstio. vj. c. non ita. Accursius.
n *Extendantur.* Quod esse non debet : vt supra de transfact. l. fratris. & infra de fruc. & li. expen. l. terminato. & supra de postul. l. quisquis. §. præterea. & infra de re iudic. l. ij. & ff. pro suo. l. fina.
o *Executore.* Forte loquitur [o] de iudice delegato, qui sicet definat esse iudex quantum ad iudicandum posiquam est recusatus: non tamen quantum ad exequendum, vel faciendum aliquid exequi per ordinarium iudicem : vt infra eod. l. fina. §. electione.
p *Eligere.* quasi delegatos intra triennium: vt infra eo. l. si. §. fi. [p] lico. qui non recusabuntur : vt j. de lit. contest. authen. offeratur.
q *Delegati.* Substituitur ergo omnino iure vtitur [r] eius cuius loco est substitutus : vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. si donatio. §. fi sponsus. sic & actio quæ loco alterius venit, vice illius. ff. si quis cau. l. ti exam. §. ii tutoribus. Et nota hic argumentum quòd tibi electionẽ, & tu eligis, perinde est ac si ego eligissem. vt supra de iud. & cœlico l. iudi. & ff. de leg. ij. l. vnum ex familia. §. fi de Falcidia. & de here. instit. Iusse. & de optio. legat. apud Ausidium. & per totum ritu.
S I vero.) CASVS. Dicitur in l. Codicis quòd iudex delegatus suspectus potest recusari. Quid autẽ si est iudex ordinarius suspectus, qui secundũ leges recusari nõ potest quomodo iudicatur

tur parti, quæ habet eum suspectum? dicitur in hac authent. A
quòd adiungetur ei episcopus loci, &c. Sequentia clara sunt.
a *Si vero contigerit.* sumitur in auth. vt diff. iud. §. si vero contigerit. colla. ix.
b *Iudicem.* ordinarium [a] sat: [b] vt supra eod. l. a pertissimis. hic vero nõ recusat: quod est pro sententia Bul. sed aliũ ordinarium petit sociari, scilicet, episcopum. ADDITIO. Tu dic quod istud de episcopo nõ est in vsu, nec seruatur de consuetudine: imtno saris est quod ei adiungatur alius probus vir. Guil. de Cug. Bal. Salyc. & Iason.
c *Compositionem.* non loquitur [c] de arbitris ex compromisso. illud enim ab ordinario iudice non recipitur: vt ff. de arbit. l. sed & si in seruum. §. ij. Sed de arbitratore, [d] vt tanquã vir bonus arbitretur. nam arbitrorum duo sunt genera: vt ff. pro socio. l. socieratem mecum. §. arbitrorum.
d *Annotationem.* proprio animi motu.
† Concor. gl. in c. sicut. de restitu. spo. per verbo, impedimento. in med. extra de rescrip.
e *Erti iuris.*) CASVS. An magister militum, vel literarum imperitus, inter milites suos iudicare possit? quæritur? Respond. quòd sic, cum tales aliquando inueniantur per vsum quotidianũ causarum approbati, & legum scientia dirimentes cauſas. Ex ista. l. nota secundum communem intellectum quòd imperiti literarum possunt esse iudices, & in causis iudicare: & propterea videmus quod imperiti literarum eligunt potestates, & proferunt sententias: tamen debent habere adsessores literatos in iure, quorum consilio regãtur secundum Cy. Bal. Sal. & Iaf. hic.
f *Militaribus.* id est, magistro militum iurisdictionem habenti.
g *Hominibus.* peritis in iure vel non.
h *Iudicandi.* non postulandi, vel procurandi: vt supra de procura. l. militem.
i *Habeat.* & iurisdictionem. Accursius.
k *Magistratus.* id est magistri militum, & inter milites tãtum: vt infra de iurisd. omnium iudic. l. magisteriæ. non inter alios: vt infra si à non compet. iudi. l. ij. & inj. & erat hic peritus literarum. Pon. tamen si fine patet. Sed à principe delegatus etiam illiterat. si non potestates terrarum vel prælides, vt subiicit, & omnes, &c. alij potestates. existimauimus oportere, &c. cum sit in scriptis ferenda sententia. vt. l. Eam non vt in authen. de iudicib. §. j. col. vj. & vbi dicit, non enim existimauimus oportere, &c. cum sit in scriptis ferenda sententia. vt infra de senten. ex bre. recit. l. ij. & iij. Dic vt tibi. Accursius.
l *Tales.* iurisdictionem habentes, & potestates.
m *Et leges.* quam habent per se, vel per suos adsessores.
n *Scientia.* contra infra de iure delibe. l. fi. circa prin. hoc intelligere pro scientia scilicet consiliatiorum.

a Si vero contigerit. sumitur in auth. vt diff. iud. §. si vero contigerit. colla. ix.
b Iudicem. ordinarium sat: vt supra eod. l. a pertissimis. hic vero nõ recusat: quod est pro sententia Bul. sed aliũ ordinarium petit sociari, scilicet, episcopum. ADDITIO. Tu dic quod istud de episcopo nõ est in vsu, nec seruatur de consuetudine: imtno saris est quod ei adiungatur alius probus vir. Guil. de Cug. Bal. Salyc. & Iason.
c Compositionem. non loquitur c de arbitris ex compromisso. illud enim ab ordinario iudice non recipitur: vt ff. de arbit. l. sed & si in seruum. §. ij. Sed de arbitratore, d vt tanquã vir bonus arbitretur. nam arbitrorum duo sunt genera: vt ff. pro socio. l. socieratem mecum. §. arbitrorum.
d Annotationem. proprio animi motu.
† Concor. gl. in c. sicut. de restitu. spo. per verbo, impedimento. in med. extra de rescrip.
e Erti iuris.) CASVS. An magister militum, vel literarum imperitus, inter milites suos iudicare possit? quæritur? Respond. quòd sic, cum tales aliquando inueniantur per vsum quotidianũ causarum approbati, & legum scientia dirimentes cauſas. Ex ista. l. nota secundum communem intellectum quòd imperiti literarum possunt esse iudices, & in causis iudicare: & propterea videmus quod imperiti literarum eligunt potestates, & proferunt sententias: tamen debent habere adsessores literatos in iure, quorum consilio regãtur secundum Cy. Bal. Sal. & Iaf. hic.
f Militaribus. id est, magistro militum iurisdictionem habenti.
g Hominibus. peritis in iure vel non.
h Iudicandi. non postulandi, vel procurandi: vt supra de procura. l. militem.
i Habeat. & iurisdictionem. Accursius.
k Magistratus. id est magistri militum, & inter milites tãtum: vt infra de iurisd. omnium iudic. l. magisteriæ. non inter alios: vt infra si à non compet. iudi. l. ij. & inj. & erat hic peritus literarum. Pon. tamen si fine patet. Sed à principe delegatus etiam illiterat. si non potestates terrarum vel prælides, vt subiicit, & omnes, &c. alij potestates. existimauimus oportere, &c. cum sit in scriptis ferenda sententia. vt. l. Eam non vt in authen. de iudicib. §. j. col. vj. & vbi dicit, non enim existimauimus oportere, &c. cum sit in scriptis ferenda sententia. vt infra de senten. ex bre. recit. l. ij. & iij. Dic vt tibi. Accursius.
l Tales. iurisdictionem habentes, & potestates.
m Et leges. quam habent per se, vel per suos adsessores.
n Scientia. contra infra de iure delibe. l. fi. circa prin. hoc intelligere pro scientia scilicet consiliatiorum.

a Si ista gl. tenetur. B. B. P. & Iaf. b Vt remoueatur tanquã suspectus. Iaf.

Codex.

C Vm specialis.) CASVS. In causa quam Titius habebat contra Seium, fecit sibi Titius iudicem delegari quem Seius tanquam suspectum voluit recusare: sed in prouincia in qua iudex erat, non degebat. an coram præside prouinciæ suæ ii præsens est, vel eo absente coram magistratu municipali actis interuenientibus possit eum Seius recusare, quæritur? Et dicitur quod sic, ne longo itinere fatigetur & hoc in prima parte. Intra autem triduum compellentur arbitros eligere, & coram eis litigare: & si in eligendo arbitros concordare partes non poterunt, præses ii presens est, eliget. & hoc in secunda. Si autẽ arbiter sententiam tulit, ei stabitur, & per executorem effectui mãcipabitur, nisi ab eo fuerit appellatum: & appellabitur ad eum qui iudicẽ delegauit suspectum, & qui vt suspectus recusatus est. & hoc in tertia & vltima.
o *Cum specialis.* id est, ad vnam causam datus, vel duas, vel tres. Sed quid si ad vniuersitatem causarum sit delegatus? Dic, nõ potest [a] recusari secundũ nos, quia dicimus ordinarium non recusari, sed adsociabitur ei episcopus: vt supra auth. si vero. Accursius.
p *Fortuna.* Fortunæ est regnare: vt dixi supra de legib. & constitutionibus. l. digna.
q *Libellum.* scilicet recusationis: qui sit vt dixi supra. l. apertissimi. Sed au in præsenti cũ compareat coram eo, potest sine libello recusare? Videtur quòd sic, vt ff. de appell. l. ij. Sed arg. contra [b] infra de sententiis ex breui. recitan. l. ij. in fine.
r *Manifestum.* sic infra de appella. l. cum pofi.
s *Duumuiros.* qui sic dicuntur, quia duorum suffragio eligebantur: quorum vnus à plebe, alter à maioribus constituebatur, vt in tribunis: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. iisdem

a Idē Bar. P. Sal. & Iaf. ex quo limitatur opinio Bul. infra posita.
b Et hoc per Bar. Bal. P. & Iaf.

Contrarium tenent hic Bal. Sa. Fran. P. & Iaf.
Idem Bal. Sal. & Iaf.
Duumuiri qui dicũtur.

temporibus. Accursius.
t *Intra triduum.* sic supra de errore aduocator. l. sententiis. Et eaue, quia non dicit recusationem [c] intra triduum faciendam, sed electionem arbitri. Sed recusatio fit intra. xx. dies: vt infra de litis contesta. authentic. offeratur. Accursius.
u *Apud eos.* ordinarium vel delegatum.
x *Varianum.* quis eligatur, an non. Accursius.
y *Damnenda.* Eligit prætor eis discordantibus: vt hic, & institu. de satisda. tuto. & cura. §. fin autem. Sed argumen. contra ff. de leg. j. l. huiusmodi. in fine. vbi compellitur consentire. Accur.
z *Mandata.* à lege, vel à delegante. vt ff. de re iudica. l. à diuo. in princip.
a *Mancipante.* Delegatus ergo exequitur. Sed contra. ff. de re iudic. l. à diuo. in princip. Solu. hic à principe fuit delegatus: [d] quod non placet: vt supra circa. princip. Vel dic, hic exequitur sententiam alterius, id est, non suam. hoc non tenet, quia quasi sua est. hoc mihi est dicere: vt supra. l. proxi.

k Sequitur ista gl. Bal. & Sal. Recusatio iudicis intra quantũ tempus fieri debeat.
Idē Bar. P. Sal. licet la. teneat contrarium

Universidad de Deusto
Biblioteca

apertissimi.in fine. Vel dic statuta non definiendo, sed in alia præparamenta causæ:vt supra l.proxi.apertissimi.in fine. hoc non placet,cum hic de appellatione dicat. Vel dic quod etiam executio erat commissa vel eidem,vel alij,de quo hic dicit.Sed huic obstat quod est mixti imperij : vnde non delegatur : vt ff. de iurisd. omnium iudic.l.iubere. Tu dic omissis prædictis,mancipante non perse, sed per aliud ciuile auxilium, sicut ti ipsemet dixisset.

a *Prouocatum.* Appellatur ergo à sententia arbitri. Sed contra supra de arbi.l.j.Sed ibi[a] de cõpromissario, hic de delegato : vt ff.qui satisdare cog.l.arbitro. & infra de senten. ex breuicu.recitan.l.j. & ff. de appellationibus. l.ex consensu. & infra de appellationibus.l.si appellationem.

b *Antea.*Hoc cum distinctione intelligas: vt in auth. de appel. & infra quæ tem.§. si.ibi, ita tamen hæc sanciunt,&c.col.iiij.Accursius.

c *Dedit.*scilicet illum qui antea.

d *Trutinata,*id est cõgnita.Sed quæritur, si delegatus proconsulis delegauerit, & appellet tur , ad quem debeat appellari? Respond.ad primum delegantem:* vt hic, & ff. quis & à quo.l.j.Sed videtur ad secundum delegantẽ: vt hic, & infra qui pro sua iurisdi.l.j. in fine. Sed illa [c] corrigitur per hanc: & hoc secundum quosdam. Vel si est ibi, ad nos:planum est . Vel verius , refert an delegatus delegeret, vt ibi : an recusetur, & alter eligitur:vt hic.& illa.l.j. quis & à quo, intelligitur in delegato ad vniuersitatẽ causarum.

a *Sequitur ista gl.* Bal. & Sal.

b *Idẽ Bald. Sal.& An.*

c *Nihil est* Bal. Sal.& Aug.

DE SPORTVLIS
& sumptibus, &c.

Rubricæ duplex continuatio.

Diuisi de inducia : nunc de sumptibus in eis faciendis,& executoribus, qui sunt quasi partes adiacentes. Vel supra de personis principalibus: nunc de secundariis,scilicet , executoribus conueniendis, & exactoribus. Accursius.

QVisquis.} CASVS.Habebas causam cum Titio.deputatus fuit nuncius ad citandum partes:ille idem à principio litis vsque ad definitiuam sententiam perseuerare debet. si autẽ aliter factum fuerit , primiscrinius ad quem spectat apparitorem dare , in quinque libras auri multetur. Alio modo pone: quod si quis propter crimen captus creditus fuerit vni ad custodiam:alij tradi non debet ad custodiendum. Viuianus.

e *Exhibitur.* id est in iudicium ductus.

f *Terminum.*id est definitiuam sententiam.sic supra ti.j.l. properandum.§.primo.

g *Apparitore.* cum fideiussorẽ dare non posse in causa ciuili.

h *Traditus.* id est deputatus vt ab eo vocetur.Vel dic traditus ad custodiendum:vt ff.de cust.reo,l.j.& ij. Accursius.

i *Postlimita.*id est præterita.

Primiscrinius quis dicatur.

k *Primiscrinio.* qui præest scrinio,in cuius est officio apparitores dare:vt in auth.de iudic.§. hoc autem.& §. his qui causas. col.vj. Accursius.

l *Temerauerit.*iubendo alium exequi causam quã primum.Alij dicunt ipsum apparitorem qui non compleuit.Accur.

m *Mutando.*impropriè.ff.de verbo.significa.l.antepenul.Ac.

A *Omnibus iudicibus.*} CASVS.Iudex siue à principe fuerit delegatus, siue ab alio ad vniuersitatem causarum:executoresitium nisi obediant,ab executione remouendi facultatem haber, & alios idoneos loco eorum substituere, si iudex maior est,puniet executorem in quinque solid. si minor,in tribus. Si autẽ superillustris fuerit,maiori pœna, si vicsum fuerit, scilicet corporaliter, Nota primo ex hac l. quod iudices delegati possunt in causa sibi commissa eligere nuncios. cor.de offic.delegat.c. pastoralis. in princip. qui nuncij debent antea omnia iurare, facere officium suum bene & legaliter : quod iuramẽtum facit quod stetur postea eorum relationi : vt extra de appellat. cum parati. Secundo not. quod si nuncius deliquit in of ficio,potest puniri corporali multa, & debet ab officio reuocari, & alius subrogari loco ipsius. Tertio no.quod hoc est verum in maioribus iudicibus, qui possunt imponere multas corporales, & maiores multas, secus est in minoribus iudicibus qui hoc non possunt : & ideo habes notare quód vicarij cæsarum & villarum non possunt officiis in officio delinquentibus imponere multas corporales, sed leuem multam tantum, secundum Bal.

B *Executorẽ seu nuncij negligentes, vel aliter in officio delinquentes , possunt ab officio remoueri : & si rei exegerit, multari etiam corporaliter, & alij eorum loco substitui. Salyc.*

II. Idem A.Iuliano.P.P.

OMnibus} iudicibus licẽtiam præstamus, siue his quibus à nostro numine lites mandantur, [n] illustribus vel spectabilibus, vel clarissimis, vel togatis fori cuiuscunque præfecturæ, vel aliis quibusque, vel his qui ex nostris iudicibus delegandas lites accipiunt, executores, si cessauerint, causas eis instructas offerre, [o] & remouere ab executione eos, & alios idoneos suppo nere,[p] vel etiam multis afficere.si quidem [q] illustres sint iudices, vsque ad sex solidorum summam. [r] sin autem alij,[s] vsque ad tres tantummodo aureos : & ad iudices [t] quorum interest, referre,quatenus militia exuti pœnas luant corporales. ¶ Nostris autem amplissimis [u] iudicibus licentia sit & maiores [x] pœnas, & corporales maculas executoribus imponere,si male fuerint circa lites versati : vt sciant non esse causas à se deludendas,nec lucri gratia aliquod eis [y] virium imponendum.Dat.V. Kalend. April. Lampadio & Oreste Conss.

TITVLVS III.
DE PEDANEIS IVDICIBVS.

Sententia lata per delegatum ab incompetenti iudice ordinario , est ipso iure nulla. h.d.Bald.vel sic.Procurator Cæsaris non habet potestatem delegandi in causa priuatorum : ideo talis delegati sententia non valet.Salyc.

Si executores non fuerint idonei sed negligentes,vemouentur ab officio : & alij in eorum locum subrogantur. hoc dicit. Vel sic:

D iudex.colla.vj.& in authentic.de defen.cini,§.licentiam.colla. iij.loquitur tamen authentic. de iudicibus,& forte lex ista de delegatis ad vniuersitatem causarum : vt ex princip. patet:& ideo forte secus est in aliis. & pro hoc est quod subiicit de imponenda multa : vt supra de modo multarum.l. eos in princip. & ff.de iudi. l. ij.§. fina. & de verbo. significa.l. aliud.in fine. Accursius.

q *Si quidem.*modo distinguit multas.Accursius.

r *Summam.* possunt punire executores.

s *Alij.*scilicet inferiores.Accursius.

t *Ad iud ces.*scilicet præsidis quibus suberant executores.vel ad alios delegantes,vt in authen. de iudi.§. necessitatem.& §. vnoquoque.colla.vj. & ad hoc supra de offic.tec.proum.l.iij. Accursius.

u *Amplissimis.*amplissimos vocat superillustres,cum de illustribus dixerit.Accursius.

x *Maiores.* vltra sex solidos.Accursius.

y *Eis.*scilicet cauſis. Accursius.

DE PEDANEIS IVDICIBVS.

Sicut pes est pars inferior corporis:sic & pedaneus iudex est inferior aliis. Accursius. *Cõtinuatio.*

PRocuratori nostro.} CASVS.Procurator Cæsaris cognoscit inter fiscũ & priuatũ. procurator fisci cognoscit inter procuratorem

A ratorẽ principis, & priuatum. si ergo procurator Cæsaris causam inter duos priuatos delegauit, non valet delegatio : ergo non valet sententia ab eo lata, nisi forte vices præsidis gerat, non dico à præside delegatus.

a *Idem.*B. & Sal.

a *Nostro.* scilicet Cæsaris:qui inter fiscum & priuatum tantum est iudex : [a] vt supra si aduersꝰ fil.l.ij.

b *Agenti.* sed tunc agit vice præsidis , cum in eum priuati consentiunt prorogãtes eius iurisdictionem : vt infra de iurisdictio. omnium iudicum.l. j. Vel quia mortuo præside gerit eius vicem: vt supra de officio eius qui vicem al.l.j. & ij. & ff. de tuto. & curato. da ab his. l. j. Vel etiam [b] eo viuo in loco suo gerit eius vicem, si abest.

b *Ista gl. sequitur* Sal.

c *Priuatas.* non tamẽ inter fiscum & priuatum.

d *Arbitros.*id est iudices delegatos.

e *Nullo iure,* neque speciali neque communi: vt infra si à non compe.iud.l.ij) & l.fin.& ff. de app. l. ex consensu. §.j. & infra vbi cau.fisc. l.ij. & infra ad l.Fabiã de plagi.l.non valet.& infra ne de sta.defunc. l. si pater. & infra de pœnis. l. procurator. Sed quid si vterq; sciebat eum ab incõgruo delegatum? Respond. idem : [c] vt infra de iureſcom.iud.l.priuatorum. Item quid si sciebant à congruo delegatum,sed in causa in qua non potuit delegari, vt in causa appellationis,[d] quæ ipso iure est nulla? Respon.idem [e] argu.ff.de postulan.l.quos prohibet.

c *Verum est* [illegible] *delegatus nullam habet iurisdictionem ordinariam:sed exercet simplex* [illegible] *primarius.* B. Bar. & Sal.

d *Tu dic* [illegible] *causa appel tationis pertinet delegato ad hoc.* [illegible] *ad hoc.* [illegible] *gliam l. vot. ubi verba,* [illegible] *uenire,infra de appell.* [illegible] *Vide Bart.* B.Bar. & Salyc. *Ista quæstio plana est.* Bar. & Bald.

e *Idem* Bald. Sal. & Ang. *Idem l. ultimo.* [illegible] *uersum.de Causa-rum cognitione.* [illegible] *rum tria e-rum natura.* [illegible] *ris distinguit* [illegible] *proceda in-distincte, secundum* [illegible] Bal.P. & Sal.

f *Idem* B. Bar. & Salyc.

P Lacet nobis. Ad euidentiam casus no.quòd tria erant genera causarum : vt in glosſ.j. scilicet minima,media, & maxima.de minima potuit iudex cognoscere, & indistincte eam alij delegare:& mediam similiter.sed hodie non,nisi causa cognita.vt si propter publicas occupationes vel pluralitatem causarum causæ superesse non potesſt.maximam nec olim nec hodie potest delegare,nisi in casu:vt ff. de eo cui man.est iurisd. si nec.Hæc dicta sunt, non vt aliquid detrahatur honori præsidis, sed potius augeatur. Licet autem causa maxima,vt dixi possit delegari in casu:non tamen causa status.& hoc est quod subiungit in quarta parte ibi, dum tamen,&c. vt de ea præses, qui olim per se cognoscere consueuit, de ea hodie tantum cognoscat. Vel sic : olim præses prouinciæ vel alius iudex ordinarius si impediretur ex quacunque causa per se cognoscere de causa, poterat eam alij delegare : sed hodie non indistincte delegabit , sed tunc demum si impediatus publicis occupationibus , vel propter multitudinem causarum. Non autem respõsum intelligas vt possint in prædictis casibus quamlibet causam delegare , quam illas de quibus poterant prius cognoscere,nec delegare : sic nec modo possunt:vt sicut olim de ingenuitate & libertinitate poterant cognoscere, & debuerunt per se : ita & nunc sic. prima verior. Viuianus.

g *Nihil est* Bal. Sal. & Aug.

h *Idẽ* Bald. Sal. & An.

i *Idem* Bald. Sal. & Ang.

k *Contrarium tenẽt* Bal. & Sal.

l *Idẽ* Sal.

m *Ex officio.*puta ex lege vel senatusconsulto:vt ff. de offi.eius cui man.est iur.l.j.Dic ergo, solebant & debebant, nisi in casu: & tunc ad cognitionem:vt.d.l.dicitur.& ff.de offi.procon.l.aliquando.& l. solent. Accursius.

n *In præsidum.*nomen generale est pro quolibet ordinario habente imperium.ff.de offi.præsi.l.j. Accursius.

o *Denunuta.* sed aucta:quasi diceret, hoc dicimus non detrahendo [o] honori præsidis,sed augendo eum. Accursius.

p *Dum tamen.*sic continua:[p] dixit ibi quòd non ita,&c.maximas non posse delegari, nisi abſit.dum tamen, &c.melius enim dixisset,Sed & de ingenuitate, &c. nam & istæ sunt de maximis. In his ergo vt in aliis in casu delegat ad cognitionem, non ad definitionem:vt hic. Vel referas ad id quod supra dictũ est de mediis, iudices dandi habeant potestatem : vt sic illud recipiat istam determinationem: & illam quod non ita accipi, &c. sed hodie etiam definitionem videtur posse committere in causa status:vt in auth.de colla.§.prohibemus.col.ix.

q *Diuidetur.*scilicet tantum,& nõ delegent:vt infra ne de sta. defun.l. si pater.& infra vbi causa sta.l.iamdudum & argu.ff.de iudi.de qua re.& de arbi.non distinguemus. §. de officio. Sed contra infra de ordi. iudi.l.j. Sed ibi non loquitur de præside prouinciæ,sed alio minore: cum generale nomen sit præsidis: vt ff.de offi.præ.l.j.Vel secundum Ioan.distingue,[q] an pupil. las agat vel conueniatur possessorio iudicio : quo casu differtur quæstio status per Carbonianum in tempus pubertatis,si moueatur quæstio status & bonorum. Si vero status tantum, tunc dic quod differtur similiter in fauorem pupilli per constitutiones:vt ff.de Carbo.edic.l.j.§.i an petitorio:quo casu nõ differtur quæstio status si agat : sed si conueniatur, differtur:vt ff.de Car.edi.l.iij.§.si quis liber.& §.missum.& §.si duo impubes res. Alij dicunt quod ibi non poterat cognoscere, qui inciden erat,hic principaliter intentabatur. Sed certe secundum li.licet de hoc an sit sententiandum , sit opinio : vt ibi dices.

q *Ista gl. sequitur.*

r *Pupilli suo* Bal. & Sa. *ly. in l. j. ff. de ordi. iud.*

s *Idẽ Salyc.*

t *Quia potest cognitionem delegare refert nata sententia.* Bal. de Aretio. Bart. & Pau. *iuxta formam autẽ ad hæc. in princ. §. de iudicio. p Istam glo. approbant* B. Bal. Pau. & Salyc.

ADDITIO. Tu dic quòd illa.l.j.de ordi. iudi non intelligitur quod non possit cognoscere propter defectum iurisdictionis: sed propter qualitatem personæ de cuius statu agitur,quia erat pupillus. Pau.

PLacet.} CASVS.An iudex delegatus causam sibi demandatam ad delegantem remittere possit, quæritur? Respond. quod non. Et loquitur imperator præfectio prætorio significans ei quòd si aliquam causam deleget ei, nullo modo patia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur eam remittit sed delegatus per sententiam definitiuam determinet. tamen si alicui litigantium sententia iniusta fuerit visa, patet prouocandi facultas.

a *Dederit.* i. delegauerit, & loquitur hic Serapioni præfecto.

b *Cognoscant.* vt ff. de iudi. de qua re. in princ. & in auth. vt iudi. non expec. fac. iusſ. §. j. coll. ix. & de iudi. §. ficol. vj. Sed contra j. de relat. l. j. Ibi in ordinario, hic in delegato. Vel solue vt ibi.

c *Tribuatur.* vt j. de app. l. in maioribus. & s. si sæpius in integrũ restit. postu. l. j.

Iudex pedaneus duobus modis dicitur delegatus.

Iudices delegati debent iudicare de qua causa cognouerint : nec possunt ad delegantem remittere & ab eis potest appellari. Bal.

III. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & cc. ad Serapionem.

PLacet, vt iudicibus (si quos grauitas tua disceptatores dederit) [a] insinues, vt delegata sibi negotia lata sententia terminent, nec in his cauſis in quibus pronunciare debent & possunt facultatem sibi patere remittendi ad iudicium præsidale cognoscant : [b] maxime cum & si iudicatio alicui litigatorum parti iniusta videatur, interponendæ prouocationis potestas à sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. [c] Dat. VIII. Kalen. April. Antiochiæ. CC. Conss.

Si iudices delegati sunt impediti, debet causa aliis commuti : vel per delegantem ad viteriora proceds, & terminari. h. d. Bald. Vel sic : Vbi delegatus lite contestata impeditur ratione publicæ alicuius de causa cognoscere : detur alius, qui loco eius debet subrogari.

IIII. Iidem AA. & c c. Firmino.

PLacuit, quoties pedanei iudices dati post litem contestatam vel ad aliud iudicium necessario diriguntur, vel publicæ vtilitatis ratione in alias prouincias proficiscuntur, vel diem obierunt, atque his rationibus negociis cœptis finis non potuit adhiberi : alium in locum eorum iudicem tribui, qui negotium examinet : ne huiusmodi casibus interuenientibus impedimentum aliquod in persequendis litibus offeratur. [d] Dat. X. Kal. * Tiberio & Maximo Conss.

Cauſa minime iurisdictionis possunt indistincte delegari. h. d. Bal. Vel sic : Præsides possunt constituere iudices pedaneos, qui de vilioribus cognoscant. Saly.

V. Imp. IVLIANVS. A. Secundo præfect. præto.

QVædam sunt negotia in quibus superfluum est moderatorem expectare prouinciæ : ideoque pedaneos iudices [e] (hoc est, qui negotia humiliora disceptant) constituendi damus præsidibus potestatẽ. Da. V. Kal. Aug. Antiochiæ, Mamertino & Neuita Conss.

TITVLVS IIII.

QVI PRO SVA IVRISdictione iudices dare dari ve possunt.

**Constitutio Græca.*

Non potest delegari causa quæ ad iurisdictionem delegantis non pertinet : & ille cui delegatur, debet esse de iurisdictione delegantis. Item cum delegatus principis subdelegat, appellatur ad ipsum. Bald.

I. Imp. THEODOSIVS. & VALENTINIAN. AA. Cyro præfecto prætorio.

IN causarum delegationibus illud consultissimè præcipimus obseruari, vt ita valeant, si ad iurisdictionẽ [f] pertineant ꝑ delegantis. Quod si quis alienæ iurisdictionis causam crediderit delegandã, [h] nec præcepto † cognitorem datum [i] patientiam [k] * accommodare censemus. Et si contra leges [l] obtemperauerit delegati : omnia quæ ab ea delegatione gerũtur, ita pro infectis haberi præcipimus, ac si ipsi qui delegauerant, alienæ iurisdictionis iudices [m] resedissent : [n] vt ne appellandi quidem necessitas victis aduersus eas sententias imponatur.

¶ Hæc teneant nisi iudices à nobis specialiter [o] delegantibus dati, aliis cauſas delegauerint † iudicandas. P nam [q] his delegantibus, nullo personarum cauſarumve habito tractatu, appellationum ad eos [r] * iure iudicia remeabunt. Dat. XIII. Kal. Ianua. Valentiniano. A. & Anatolio Conss.

f *Sit ad iurisdictionem.* scilicet, ordinariam, non delegatam, nisi sit à principe delegatus : vt infra eo. l. §. hæc. nisi in cauſa [a] quando confirmatur, etiam si non erat de iurisdictione delegantis à principe. vt ff. de offi. proconsul. & leg. iiij. §. fin. & l. v. Et nor. quòd hic delegat in hominem suæ prouinciæ cauſam non suam ordinario iure. sed in sequenti casu & cauſam non suæ iurisdictionis, & in hominem alterius prouinciæ, secundum log *Pertinent.* scilicet cauſæ. ergo à contrario si non sunt de iurisdictione sua cauſæ : licet in hominem suæ prouinciæ deleget, non valet.

**Alias gl. approbant B. B. & Sa.*

b *Delegandam.* in hominem non suæ prouinciæ, vt addat superiori.

i *Datum.* i. delegatum.

k *Patientiam.* id est, cõsensum. sed quid si hic cogitor delegatus habebat aliàs iurisdictionem, & partes scientes cum ab incognito delegatum, sub eo tamen litigauerint ? Videtur quod teneat sententia : [b] vt infra de iurisd. om. iudi. l. j. Item quid si in principio cauſæ delegatę carebat alia iurisdictione : sed postea ea est adeptus ? Videtur confirmari. vt arg. ff. de iudi. l. licet à tempore isto, & non prius : [c] vt ff. de iurisd. om. iud. l. eum qui.

**Idem Bal. & Saly.*

l *Leges.* scilicet istam & similes.

m *Iudices.* ipsimet.

n *Resedissent.* quo casu non valet sententia : vt infra si à non compe. iudi. l. fin. nec ergo nunc cum delegat : vt hic, & supra vbi & apud quem. l. fin. & ff. de procura. sed & hæc. §. defendere. nam quicquid sequitur ex eo vel ob id, &c. vt hic, & supra de leg. & consti. l. non dubium. nisi hic nunc quoque partes post sententiam consensissent. [d] vt infra communia vtriusque iudi. l. ij. Sunt ergo tria necessaria vt valeat delegatio, & possit cõpelli delegatus, scilicet quod sit ordinarius delegans. Item quòd cauſa ad eum ordinarie spectet. Item quod delegatus sit de iurisdictione delegantis : vt ff. de offi. procon. & le. l. iiij. in fi. sed si hoc vltimum desit, valet tamen delegatio : [e] vt ff. de offic. eius cui man. est iuris. l. & si prætor. sed non potest cogi iu dicare. vt habes hic, & ff. de iur. om. iud. l. eum qui.

**Alias Valent. v. & Valentin. AA.*

**Idem Bal. & Saly.*

o *Specialiter.* i. ad vnã specié. & subaudi, etiã. Vel dic. i. expressim.

p *Iudicandas.* Nam ipsi delegant sibi delegatam : vt hic, & infra de iudic. à iudice. Sed quidam praue inteliigunt, vt possit delegatus à principe cauſam delegare, quæ non fuerat ibi delegata, per hoc quod dicit cauſas, indefinite, & infra, nullo personarum cauſarum, &c. Quid ergo si delegatus à principe cauſam criminalem sibi commissam delegat ? Videtur quòd possit ex hac. l.

q *Nam.* pro certe.

r *Ad eos.* aliàs est, ad nos. & aliàs, ad eos. & secundum primam concor. ff. quis & à quo appel. l. j. in fin. secundum aliam quæ est contra. d. l. quæ dicit ad principem deferri si delegatus delegat. & tunc solue quòd hic in delegato à principe ad v-gatum, ibi à præside ad vniuersitatem cauſarum, sed hoc videtur hodie hic corrigi per l. infra de appellat. l. præcipimus. §. hæc si appellatio. vsque in finem. l. Vel verius ibi in l. præcipimus. ab ipso delegato principis appellabatur. hic à delegato delegari. Item secundum eandem literam,

**Appellatur per Bal. & Sal.*

literam ad eos, est contra supra de iudi. l. fin. Sol. vt ibi. ADDATIO. Aduertas quod de iure canonico si delegatus commisit in totum vices suas, tunc à subdelegato appellatur ad primum delegantem. Si vero reseruauit sibi aliquid delegatus, appellatur ad eum : vt in c. super quæstionum. §. porro. extra de offi. deleg.

NE QVIS IN *sua cauſa, &c.*

GEnerali † lege decernimus neminem sibi esse iudicẽ, [a] vel ius sibi dicere debere. [b] In re enim propria iniquum admodum [c] est, alicui licentiam tribuere sententiæ. [d] Dat. Kal. Decem. Valente. VI. & Valentiniano. I II. AA. Conse.

† *Cicer. cũ hac. l. cõ quæstiõe. cũ sit super verbo, voluntis extra de re iſt. ſpo.*

[a] *Iudicem.* quo ad proprietatem.

b *Debere.* quo ad possessionem. vel primo desinsead o, postea interloquendo vel iudicem iudicando : ius dicere exequendo sic & ff. quod met. cauſa. l. extat. Sed contra infra de fideicom. l. fi. Solu. vt ibi. Item contra infra man. l. in re mandata. Solu. vt ibi. Item contra ff. de offi. præfi. l. ſenatusconſulto. sed ibi [a] cum iis aliàs peritura erat. Item contra ff. de confeſſ. l. j. sed ibi non sententiando, sed confitendo.

c *Adiudicem.* id est valde.

d *Sententia.* vt. ff. de iudi. Iulianus. & de iur. om. iudi. qui iurisdictioni. & de arbit. l. penult. Sed arbitrator. fic : [b] vt ff. de ope. liberto. l. fi libertus. ij. & infra de contrahen. empto. l. finali.

**Alias Valent. v. & Valentin. AA.*

**Aldem Bal. ibi.*

**Idem Bal. & Saly.*

**Approbatur. ff. pro.*

QVI LEGITIMAM PERSONAM *standi in iudicio habeant, vel non.*

Cõtumacia.

Supra de persona iudicis, nunc actoris & rei.

SI *cum esses.* } CASVS. Pupillum sine tutoris auctoritate in iudicio conuenisti, & condemnatus est, an valeat sententia, quæritur ? Respond. quod non. Lex sequens idem dicit quod ista, sed addit idem esse in adulto quod in pupillo.

e *Consistens.* in iudicio : sed in arbitrio dic. vt ff. de arbitris. l. fi pupillus.

f *Aduersus te.* secus si pro te : [c] vt supra de procura. l. non eod. item intelligo, pronunciauit definitiue : vt supra si aduer. rem iudica. l. cum & minores. & ff. de re iudi. l. acta. §. contra. in fin. secus in interlocutoria : [d] vt ff. quibus ex cau. in possess. ea. l. apud Iulianum §. Marcellus. & l. in possessione §. j. & de bonis auctо. in di. possid. l. fi minor. & hæc omnia ſerua in adulto : vt j. l. proxi.

**Approbatur per præcedentes, distinguendo secundum Bal. & Sal. hic.*

**Aliud tamen Bal. & Saly.*

g *Nrebus quæ primati.* vel publici : vt infra de auctо. præstãda. l. clarum.

h *Ita adalius.* hic excipe, nisi impetrauerit veniam ætatis : vt supra de his qui ve. ætа. impe. l. ij. & nisi interdicto de libero homine exhibendo : vt. ff. de libe. homi. exhib. l. quod & lex. §. sed & si mulier. vel nisi interdicto momentariæ possessionis : vt infra. l. proxi. vel nisi pro conjunctis : [e] vt ff. de procura. l. mitior.

**Minor aliquãdo sine curatore in iudicio esse potest.*

**Approbatur per Bal. & Sal.*

MOmentanea. } CASVS. An minor de possessione rei suæ per vim expulsus, sine curatoris auctoritate agere possit interdicto vnde vi, ad recuperandam possessionem suam, quæritur ? Respond. quod sic. & hoc in princip. Sed quid si succumbat in possessorio : an petitorium similiter curatore non auctore intentare possit, quæritur. Respo. quod non. & hoc in secunda. Si autem obtinuit in possessorio, an aduersarius sine tutore aduersus ipsum possit intentare recõuentionem. Codex.

A do petitorium, quæritur ? Respon. quòd non. & hoc in tertia. sic consuerunt poni casus hic.

i *Momentaneæ aliàs,* momentariæ. rum, aliud possessorium. Petitorium, possessionem ratione dominij peto,

Iudicium aliud petitorium, aliud possessorium. Petitorium, cum aliquam rem vel vt perpetuo apud me sit. Possessorium quando de possessione tantum fiue adipiscenda : vt interdicto quorum legatorum. fiue retinenda : vt per vti possidetis. fiue recuperanda, vt per vnde vi. quod vltimum dicunt quidam corrigi per. l. infra vnde vi. si quis in tantam. Sed certe [f] quòd perpetuo sit apud actorem, est ex vi constitutionis, non interdicti. vt in eod. titul. l. momentaneæ. Item agitur de possessione per actionem, vel per officium iudicis, vel condictionem indebiti, vel triticaria : vt infra loca. l. si quis conductionis. & ff. de condict. indebit. l. indebiti. §. j. & de triticaria. l. ij. Item per interdictum de precario. Item per interdictum quod vi aut clam. & per Saluianum. quod datur pro rebus coloni. loco tamen cuiuslibet interdicti in factum actio hodie dãtur : vt institut. de interdict. §. fin. & dic vt ibu. & ff. de vi & vi rma. l. j. §. fina. Prædicta quidem iudicia dicuntur momentaria aptitudine : quia poterat esse quòd qui amisit in possessorio, vincet in petitorio : & sic parum durabit apud eum possessio. potest esse econtra, & sic multum durabit apud eum possessio. Potest & etiam dici momentaria, quia cito debet experiri, & sine mora : vt argument. infra, vt intra certum tempus. l. ij. §. fina.

**Iudicium est duplex.*

**Possessorium est triplex.*

**Ista etiã est bona : sed alia melior secundum doctores. Ide Bart. B. & Sal.*

k *Actio.* scilicet in factum, vel alia pro possessione cõperens : vt dixi. Et nota actio : quia non sic si conueniatur [b] pupillus. Alij idem si conueniatur. Accursius.

l *Per quæcunque.* id est, quælibet persona nomine suo agere potest, etiam pupillus & seruus in recuperanda vel retinenda. non sic in adipiscenda : vt infra si per vim vel alio modo. l. j. & hic est primus casus huius. l. si tamen pupillus succumbens in possessorio obreptendo petentium agere velit de proprietate, non potest vt alter teneatur ei respondere sub colore quæstionis de possessione. Maxime autem ideo subiungit, quia si de possessione egisset pupillus cum tutore, & idem vellet de proprietate agere sine tutore, idem esset vt non admitteretur. & hic est casus secundus. Sed si pupillus obtinuit in possessorio, & reconueneatur in petitorio sine tutore, non valet sententia. & hic est tertius. & sic sunt casus tres secundum Azo. Alij intelligunt totam. l. cum pupillus agit nomine alterius de momentaria possessione, & ipse idem vult agere de proprietate. Vel reconuenitur, & eædem dantur responsiones. & similiter sunt tres casus, qui non placent. Alij vt Ir. dicunt quod tota lex duos tantum ponit casus. Primus vsque illuc, sub colore, &c. & sic non mutatur prima positio. Secundus ab inde vs. que illuc, nihil autem, &c. & quòd subiicit, nihil autem, &c. est expositio secundi. & secundum hoc dices, adipiscendæ id est, adeptæ, & alteri, id est, minori. sed secundum nos adipiscendæ, proprie ponitur & alteri, id est, aduersario minoris, qui est maior. possent etiam dici quatuor casus, vt vnus assumatur in illa dictione maxime, alij tres non mutentur.

**Idem Bar. & Pau. & est communis lectura secundum Saly.*

m *Obreptitia.* puta quia volebat intendere rei vindicationem, & de proprietate iste minor probare.

n *Petitio.* quam aduersarius fecit de recõuentione siue proprietate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Initiatum.* id est inceptum: vt in possessorio. nam idem & si interuenisset tutor in possessorio, vt modo dixi. & ad hoc. ĵ. qui da. tuto. poss. l. in vniuersis.

b *Iurgium.* scilicet totale possessorij & petitorij. sed pars eius, scilicet possessorium fuit finitum, in quo succubuit.

c *Circa minorem.* id est vult aduersarius obrepere contra pupillum, & de proprietate litigare. & hic vltimus non variatur.

d *Custodiri.* scilicet, potuerit. nam & minor potest conueniri cum auctoritate tutoris. ff. de admini. tutor. l. ĵ. §. sufficit. Item ex eo quòd dicit, obrepti tia petitio alteri obesse non debet: no. arg.[a] quòd testes in causa possessionis non sunt interrogandi de proprietate. Vel si interrogentur, nihil in ea dictum eorum profit. nec & ff. de peti. hered. l. si quis liber. §. fin. in fin. & ff. de iurciurand. l. si duo patroni. & §. ij. & l. eum qui. circa princ.

VT NEMO INVITVS agere vel accusare cogatur.

I Nuitus.} Casvs. Tenebaris mihi in quinque. non potes compellere me vt conueniam te. vel si habeam contra te actionem criminalem, non potes compellere me vt te accusem inuitus.

e *Inuitus.* idem dicit tex. quod rubrica. & probatur hæc regula infra de vsu pu. l. vlt. & de pig. creditor. & idem est [b] econtra in defendendo: quia sufficit in possessionem missio: vt ff. de in ius voc. l. satisfiue. nisi in casu: vt ff. de procur sed & hæ. ŝ. præter. sed etiam in agendo quandoque quis compellitur cauatione: vt gestor negociorum coniuncti: vt ff. de neg. gest. sin autem. in princip. Item procurator: vt infra arbit. tut. l. ij. & infra de adminiſt. tut. l. debitoribus. & l. tutores. ij. Item heres: vt infra de his quib. vt indig. l. j. Item administrator ciuitatis: vt ff. de admini. re. ad ciuit. pertil. ij. §. si eo. Item mater vt ĵ. de leg. hered. l. sciant. Item ille qui semel actionem proposuit. nã loquitur hic tit. quando adhuc nullam proposuit actionem: vt infra quomodo & quando iudex. authen. qui semel. Sed solet quæri an Bononen. possit cogi à scholari vt agat contra scholarem qui in breui est recessurus, cum forte Bononen. speret eum conuenire cum habet pedem in stripedio: & est argumen. l. ista. quod non possit. magis tamen puto[c] iudicem debere ei statuere tempus intra quod agat & postea eum non audiri: argu. ĵ. de remiſ. pign. ſi eo. & ĵ. de inge. ma. l. diffamari. & ff. de opti. le. l. mancipiorum. & ff. de cur. bodan. l. j. & ff. de bo. aucto. iudi. poſſ. l. ſi ſeruus. & ff. de Carb. edic. l. iij. §. Duæ.

initiatum [a] iurgium [b] videatur. Nihil autem opitulatur conuentio circa [c] minorem habita, cum id rectius circa curatorem debuerit custodiri.[d] Dat. II. Non. Mart. Rauennæ, Constantio & Constantino Conss.

TITVLVS VII.
VT NEMO INVITVS agere vel accusare cogatur.

I. Imp. DIOCLET. A. Camerio.

Nuitus † e agere vel accusare nemo cogatur. Dat. Id. Octob. Carino. II. & Numeriano Conss.

TITVLVS VIII.
DE ORDINE iudiciorum.

Si pupillo agenti petitione hereditatis contrà heredem scriptum obuicitur quòd non est filius: iudex debet examinare de principali & incidenti: non tamen habet de incidenti pronunciare, sed solum de principali. hoc dicit Bald. Vel sic: Si quæstio status incidit quæstioni bonorum, de ea plene cognoscitur, licet iudex à tali cognitione de statu non habeat, sed de principali tantum expeſum pronunciatur, Saly.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Marcelliuæ & aliis.

Adite[f] præſidem prouinciæ, & rutum esse testamentum Fabij Præsentis agnatione[g] filij, docete: neque enim impedit notionẽ eius, [h] quòd status quæstio in cognitionem vertitur, [i] etſi [k] ſuper ſtatus causa cognoscere non possit. [l] pertinet enim ad officium iudicis qui de hereditate cognoscit vniuersam incidentem quæstionem, [m] quæ in iudicium deuocatur, examinare: quoniam [n] nõ de ea, sed de hereditate pronunciat. Dat. XIII. Ka. Decem. Geta & Plautiano Conss.

a Approbatur per Bar. Bal. Paul. & Saly. Testes in causa possessionis producti, non super proprietate interrogandi.

b Idẽ Bald. P. & Saly. Agere quãdoque quis compellitur.

c Cõcor. glo. vnica circa fi. in verſ. nõ ſit reus. in ca. 2. extra de libel. oblat.

DE ORDINE IVDICIORVM.

Id est de quæstionibus ordinandis in iudicio, puta si concurrant duo iudicia inter easdem personas principaliter vel incidenter: quod præcedere, & quod consequi debeat. sic ergo dicitur iudiciorum, id est quæstionum vel rerum de quibus possunt fieri iudicia, id est quæstiones.

Adite.} Casvs. Testamentum fecisti nulla facta mentione de ventre vxoris, quæ prægnans erat. & extraneum instituisti. natus est posthumus. agere vult tutor petitione hereditatis aduersus scriptum heredem. obiicit ei scriptus heres quòd pupillus non sit filius defuncti legitimus, sed seruus natus ex ancilla sua, quæ quæstio præferri debeat, quæritur? Respõn. quo l præses timul de vtraque cognoscet: nec quæstio status incidens impedit notionem præsidis: licet alias de statu cognoscere non posset, quando pupillus scilicet, conueniretur petitorio: vt ff. de Carb. edi. l. iij. §. ũ quis liber. licet in §. missum. dicatur contrarium. sed ibi agit pupillus. pronunciabit autem tantum super petitione hereditatis.

f *Adite.* ô vos tutores posthumi.

g *Agnatione.* i. natiuitate, quę rumpit testamentũ: vt ĵ. de posthu. here. instit. vel ex her. l. j. & de bo. pos. contra tab. l. posthumo. & agitur peti. heredi. secundum B. sed secundum cum est contra ĵ. de Carb. edi. l. ij. vbi dicit eam petitionem hereditatis differri. sed hic subaudi, [d] si impuberi, scilicet, expediat: quia testes possunt mori: vt ff. de Carb. edic. l. iij. §. dnæ. Item secundum hunc casum super illo verticulo huius legis, & si super causa status, &c. est cõtra infra de peti. here. l. liber. Sed ibi de statu defuncti: hic heredis. Item super eodem est contra. ff. de Carb. edi. l. ij. §. missum. vbi dicit posse agi de statu si impubes agat petitione hereditatis. Sed expone hic quod nõ possit aliàs quando pupillus petitorio iudicio cõueniretur: vt in §. si quis liber. in e. l. ij. nã tunc in eius fauorem differtur quæstio status per Carbonianum: nõ quia præses de libertate cognoscere nõ possit: vt ff. de ped. iud. l. placet. j. & ff. de Car. edic. l. iij. §. dux. hic autem agebat pupillus petitorio: & ideo non differtur quæstio status. Sed huic solutioni videtur contrariũ: vt ff. de Car. edic. l. penult. vbi petitorio agit pupillus, & tamen differtur quæstio status. Sed ibi cõtra alios possidentes res hereditarias. secus autem si contra eum qui ei mouit quæstionem status. Vel loquitur ibi cum satisfecit pupillus: vnde admittitur pupillus vt curator bonis datus: vt in eod. tit. l. sed & si is. §. j. sed & poni potest [e] ius. l. casus in possessorio. [e] vt si dicas quòd pupillus volebat adipisci possessionem vel retinere ex Carboniano. quod potest. & vtrobique differtur quæstio status. & hoc dicit: & si super, &c. vt hic, & ff. de Carb. edi. l. iij. §. parui. & ff. de inofficiosa. l. qui de inofficioso. nisi hactenus, vt summatim cognoscatur: vt ff. de Carb. edict. l. iij. §. causæ. & quòd hic subiicit, de hereditate, secundum hunc casum expone, id est de possessione rerum hereditariarũ. Vel dic retento eodem casu etiam de hereditatis proprietate summatim cognosci, cum petitur Carboniana: vt si euidenter probetur eum heredem non esse nec filium, denegetur ei Carboniana: vt ff. de Carb. edict. l. iij. §. causæ.

d Idẽ Bart. B. Paul. & Saly.

e Ista glo. approbant B. B. & Sa.

h *Eius.* scilicet præsidis.

i *Veritur.* dicebant enim aduersarij eum non esse filium Fabij, vel dicebant eum seruum.

k *Etsi.* id est quanuis.

l *Non possit.* scilicet alias cum conueniretur petitorio. hic autem sic, vt subiicit, quia hic agit. Vel dic non possit, scilicet vt pronunciet. cognoscit tamen, vt subiicit, ne sibi ipsi hæc littera contradicat. & hoc prout posui in petitorio. sed secundum aliũ casum dic quod non possit propter Carbonianum, quod differri præcipit.

m *Quæstionem.* scilicet, de statu: fundata tamen prius intentione actoris: vt infra de proba. l. exceptionem. & infra de except. l. si quidem. sed prout in Carbontano posui, quomodo de statu cognoscitur? Respond. summatim: vt infra de Carbon. edic. l. ij. prout autem in petitorio posui, plenè cognoscitur.

n *Quoniam.* dixi cognoscendum, quasi non pronunciandum, quoniam. &c. & sic si detur sententia pro puero in principali etiam in incidenti pro eo data videtur. secus si contra eum in principali secundum Ioan.[f] vt hic, & infra de ordi. cog. l. ij. & supra de iudi. l. quoties. Sed videtur non præiudicari [g] iudex. vt agis ex instrumento, [h] quod dico falsum excipiendo; vel agis ex testamento. quod dico ne testatorem compulisse ad faciendum: vt infra si quis ali. testa. pro. l. ij. Vel pone vt infra de ordi. cogn. l. j. sed ibi videtur vtraque principalis.

f Approbatur per Bar. & alij.

g Idẽ Bart. & alij.

de hoc etiã tractat. glo. l. extra de ordi. cog. a Idẽ Bart. B. Paul. & Sal. hic.

ordi. cog. l. ij. & in illa, de qua re. intelligit principaliter. alia duo specialia dicit. Ioan. [a] vero distinguit inter incidentes: vt quæ habent causam verustiorem ante iudicium, vt tunc non pronuncietur: vt in ſi. huius. l. emergentes, vt quæ nouam causam habent & originem, vt falsus testis, & tunc pronuncietur: vt infra de dila. à proce dente. & ff. de hb. cau. liberis. §. ſi. & l. ſeq. & hoc ideo quia aliter in causa procedi non potest. & hoc quando ei uilis incidit ciuili, vt in prima & secunda. l. huius tit. si autem criminalis criminali, tunc de vtraque pronũciatur secundum Bul. & pone exemplum vt. ff. ad le. Iul. de adul. l. ij. §. si publico. & arg. infra de libe. causa. l. ſi filium. idem ſi criminalis ciuili: vt ſi ex instrumento te conueniam, quod dicis falsum. vel econtra ciuilis criminali: vt ſi de plagio te accuſem, & tu dicas seruum tuum fuisse. vt infra eod. l. penult. vel pronunciatur ibi per consequentiam secundum Ioan. vt ibi dices. Additio. Vide de materia huius glos. a. liam pulchram glo. in c. i. extra de ordi. cog. Bart. vero hic breuiter & clare sic distinguit: quod aut exceptio opponitur ad impediendum proceſſum, & ſuper ea fit pronunciandum de necessitate. vt infra de dila. l. à procedente, cum similibus. Aut opponitur ad iuſtitiam cauſæ, & tunc super ea non est pronunciandum, vt hic in ſi. quod intellige de necessitate: potest tamen index ſi vult: vt l. intra viile. ff. de minor.

a Idẽ Bart. B. Paul. & Saly.

Inter patruales, ſi quæſtio ſtatus non refertur, hereditas delata a quo iure diuidatur, ſed ſi quæſtio ſtatus refertur, prius de ea diſcititur quam ſuper petitione pronuncietur. b. d. Bald. Vel ſic: Si quæſtio ſtatus incidit in iudicium diuiſorium, prius de ſtatu cognoſcitur quam ſententia definitiua detur. Paul. de Caſtro.

Impubes agit petitione hereditatis, non tamen potest agi de ſtatu eius.

S I quæſtio.} Casvs. Si filiis patrui mei & mihi delata fuerit hereditas alicuius agnati vel cognati, agere possum famil. erciſc. iudicio vt hereditas diuidatur. Si autem mihi obiiciatur quod de illa cognatione non sum: quæ quæstio præferatur, quæritur? Respond. quòd prius cognoscendum est de genere, id est, de natiuitatis veritate, quàm de quæstione heredit atis diuidendæ, non tamen prius debet de ea pronunciari. Vinit.

a *Si quæſtio.* in modum exceptionis.

b *Tibi.* agenti petitione hereditaria.

c *Generis.* quia non sis agnatus vel cognatus.

d *Patruelles.* tuos, & sic eodem gradu.

e *Experire.* ad diuidendam hereditatem cuiuſdam agnati vel cognati tui & eorum.

f *Quæſtio erit.* in modum exceptionis, quod potest esse: vt ff. de probat. l. j.

g *Quæri.* non pronunciari: vt ĵ. d. proxi. dixi in ſi.

C Vm ciuili.} Casvs. Si criminalis quæstio incidat ciuili, vt ſi peream decem per instrumentum, quod dicis falsum, vel econuerſo: vt ſi agã contra te lege Fabia de plagiariis pro seruo quem mihi abduxisti, & dicas illum tuum esse: vtraque quæſtio lata sententia super principali tantum debet vna sententia terminari, nec vna propter alteram differri.

h *Iudex.* vt agis ex instrumento, [b] quod dico falsum excipiendo; vel agis ex testamento. quod dico ne testatorem compulisse ad faciendum: vt infra ſi quis ali. testa. pro. l. ij. Vel pone vt infra de ordi. cogn. l. j. sed ibi videtur vtraque principalis.

b Idẽ Bart. & alij.

i *Adiungitur.* vt accuſes me de plagio: ſed ego te seruum meum esse dico. vt ĵ. ad l. Fa. de Plag. l. antepenul. Vel accuſes me de adulterio. vel ſimili. sed ego te seruum meum esse dico. vt ĵ. ad le. Iuliam de adul. l. quoniam Alexandrum. Item pone exemple. ſi de oſſi. cõſu. proconſ. l.

k *Tempore.* immo videtur prius finienda criminalis: vt ĵ. l. pro

Prius de criminali eſt pronunciandũ quã de ciuili cauſa cognoſcatur. Bald.

III. Imp. CONSTANTINVS. A. ad Calphurnium.

QVoniam ciuili diſceptatione intermiſſa, [l] ſæpe fit m vt prius de crimine [n] iudicetur, quod, vt pote maius, merito minori præfertur: ex quo criminalis quæſtio quocunque modo ceſſauerit[o], oportet ciuilem causam velut ex integro in iudicium deductam distingui: [p] vt finis criminalis negotij ex eo die quo inter partes fuerit lata sententia [q], altion ciuili quæſtioni tribuat. Dat. Id. Mar. Nepotiano & Facundo Conss.

TITVLVS IX.
DE LITIS CONTEſtatione.

Nec poſtulatio, nec libelli editio faciunt litis conteſtationem: ſed narratio cum contradictione. Laco. Bur.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Valenti.

REs[r] in iudicium deducta [s] nõ videtur, [t] ſi tantũ poſtulatio ſimplex [t] celebrata ſit, vel actiõis ſpecies ante iudiciũ reo cognita. [u]

principales: sed in superiori. l. non. Item est contra. huic. ff. de iudi. qui prior. sed hic fallit illa regula, quæ fallit & aliàs: vt ibi dixi.

n *De crimine.* hanc. l. intelligebatur. [f] cum criminalis extinguit ciuilem: vt infra ad leg. Iuliam de adulte. l. adulterij. aliàs Butr. Bal. non: cum non prohibeatur quis poſt commiſſum crimen agere contra quemliber ſuum debitorem, nec donare: vt ff. de dona. l. poſt contractum. sed certe non prohibetur hic agere, ſed debet differre donec criminalis terminetur. & poſſes hic distinguere vt dices infra de accuſat. l. qui de crimine.

f Concordat Lacob. Butr. Bal. & Paul.

o *Ceſſauerit.* per abſolutionem. Vel dic vt ĵ. de his qui ac. non poſſ. l.

p *Diſtingui.* id est finiri.

q *Lata ſententia.* abſolutionis. alioquin non datur, immo tollitur initium ciuili quæſtioni. & sic intellige ſupra quocunque modo finita abſolutione, ciuilis quæſtio tũc ex integro aperitur. Viuia.

r *Intermiſſa.* id est dilata ciuili.

s *Sæpe fit.* nam quandoque [c] aliter fit, vt cum ciuilis est præiudicialis: vt inſtitut. de tra de lit. cõt. act. §. præiudiciales. & teſt. c. vnicã infra ad leg. Iuliam de adulte. l. quoniam Alexandrum. Item hic e- [d] probant B. rant ambæ quæſtiones

c Cõcor. vnicã de iudicialis: vt inſtitut. de tra de lit. cõt act. §. præiudiciales. & teſt. c. vnicã infra ad leg. Iuliam de adulte. l. quoniam Alexandrum. Item hic e- [d] probant B. rant ambæ quæſtiones

d Idẽ Bart. B. Paul. & Sal.

s *Dedicta.* id est perita.

t *Simplex.* vt vocetur aduersarius in ius [h]. Sic igitur tria not. poſtulatio, libelli editio, & conteſtatio. Primum non facit conteſtationẽ, cum & poſt poſuit iuriſdictio declinari: vt ff. ſi quis in ius voc. l. ij. Nec secundum: vt hic, & ff. de iud. l. nõ videtur. & arg. ff. rem ra. ha. l amplius, niſi in caſu: vt §. quando li. prin. da. l. j. & ij. Tertium sic.

h Approbatur per Bar.

u *Cognita.* per libelli dationem: vt ĵ. de eden. l. edita. qui dabatur alitet

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur aliter olim: vt ff. de eden. l. j. §. j. aliter hodie proponitur: vt A in auth. hic posita.

a *Cum iudex.* vel arbiter: vt ff. de arbit. l. j. & quod dicit narrationem, scilicet & responsionem: vt §. de iura. calum. l. ij. in princip. & de iudi. rem non nouam. §. patroni. merita enim causarum partium adiectione panduntur: vt infra ti per vim vel alio modo. l. ij. & quod subiicit per narrationem negotij, scilicet, principalis, [a] vt debet mihi decem Titius, Titius dicit nego, vel non est verum, vel similе: vt si exceptionem opponat pacti vel iurisiurandi. secus si dicat non teneor respondere [b] ratione iudicis, vel actoris, vel temporis: quia tunc declinat. Item secus si dicat reus, respondeo, sed non animo contestandi litem: vt argum. ff. quib. mo. pign. vel hypo. sol. l. si debitor. §. j. & de vsufru. l. sed & si quid. §. fin. & l. sequen. Sed argum. contra ff. de condic. in de. l. quod quis. sed ibi tantum in mente concepit. Item puto per veritatem responderi: sed per sacramentum calumniæ: quod fit post de credulitate.

Quid autem si confiteatur? Respond. non fit contestatio: sed puto, si erat libellus datus, & animo contestandi hoc faciat, quod est contestatio, & dabitur definitiua. alias si simpliciter sic petat actor sine libello, non est contestatio: sed præcipitur reo vt vsque ad certum tempus soluat: vt ff. de iudic. l. si debitori.

a Ista gl. ap probatur per Bart. B. Paul. & Sal. Tabas ca. sum.

b Cõcor. vsque ad finẽ glo. prædict. scribentes ista.

† Ista aut. h. cũ sequenti est canoni. Zaza 3. q. 3.

**priuilegiũ*

Sportula à quibus & quibus sunt dande.

f Concordant cum hac gloss.

Inter litem enim contestatam, & editam actionem permultum interest. Lis enim tunc cõtestata videtur, cum iudex [c] per narrationem negocij causam audire cœperit. Dat. Kalend. Septemb. Seuero. III. & Antonino. AA. Conss.

IN AVTHEN. DE exhib. & introduc. reis. §. sanci mus. coll. v. consti. vj.

Vocato in iudicium libellus est offerendus, & danda dilatio viginti dierum ad deliberandum an cedat vel contendat, in iudicem dissentiat vel consentiat, vel contradicat vel fideiussorem præstet: & siue hic contestatio facta non tenet. hoc dicit.

OFferatur [b] † ei qui vocatur [c] ad iudicium, [d] libellus: & exinde præbitis [e] sportulis, & data fideiussione, [f] viginti dierum [g] gaudeat inducijs, quibus deliberet cedat ne an contendat, aut iudici ne alium adsociari [h] petat, vel recuset [i] eum: nisi ille sit is quem ipse alio recusato iam petierit. [k] Denique præsens interrogetur, [l] an hoc tempus litis transierit. quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur, quam in initio [m] facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo [n] habenda est.

IN AVTHEN. DE executoribus. §. j. col. vij. consti. vij.

Actor ante quam dirigat libellum, debet satisfacere forma hic scripta. Salye.

LIbellum [o] vero non aliàs actor dirigat, nisi prius & in ipsum quem dicit obnoxium, & in negotij [p] executorem exponat cautionem, se, scilicet, vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei qui conuenitur, contingens, restituturum in duplum, cautione tamẽ non transcendente triginta sex aureos.

TITVLVS X.
DE PLVS PETITIONIBVS.

Si cautio est per dolum extorta in maiori summa, & sequitur petitio, ante litem contestatam est locus pœnitentiæ: postea non, per transactionem vero & confessionem sponte subsecutam purgatur dolus retro commissus, & cessat pœna huius. l. B. ald. Vel sic: Qui per dolum cautionem plurisi exigit, & plus petit, litem contestando debitum perdit, nisi transactio vel secunda cautio intercesserit. Pau. de Cast.

I. Imperator IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

Fideiussione. scilicet iudicio sisti, nisi possideat immobilia: nam B. Pau. vt ff. qui satisd. cog. l. sciendum. & instit. de satisda. §. sed hæc ho & Sal. die. Alij dicunt corrigi dictam. l. sciendum. per auth. ist. am. item nor. de fideiussione, scilicet personali, non pignorum: vt ff. de præto. stipu. l. prætoriæ. ij.

Viginti dierum. scilicet ad plus. nam minorari possunt: [g] vt §. de § Aperadilati. l. j. & l. siue pars. *tur per per* & ff. de iud. l. nonnun- *de. scribit* quam. Alij contra ff. de *hoc dictum* re iudi. l. iij. §. fi quis. *data à lege* & illas in dilationibus *an possit ea* à iudice datis intelli- *norari per* gũt, hic à lege si quos *iudicem.* confundit. ff. de iudi. l. nonnunquam. secundũ Azo. Sed dic quod non possunt minorari, sicut nec decem dies qui dantur ad appellationem interponendã nec annus qui datur ad exercendum appellationem.

Actor ante quam dirigat libellum, debet satisfacere forma hic scripta. Salye.

Vel recuset. quia delegatus erat: vt §. in l. a pertissimi.

Petierit. hic est arg. contra ff. de iudi. l. obseruandum. Sol. hic ad verecundiam petiti in dicij: vel hic corrigit. parte, ibi vtraque erat præsens, sicut Roma- *b Cauet.* na curia obseruat. [h] *Ana Bar.* l. *Interrogetur.* scilicet, *& Sal.* nem, sicut & aliæ multæ fiunt interrogationes: vt ff. de interrog. act. per totum.

Initio. debet enim in initio subscribere annos domini in libello, vt dicitur in cor. quod hodie [i] non seruatur: sed scribitur terminus ad respondendum. *i Citor. in.*

Pro nihilo. non ergo interrumpit præscriptionem [k] secundum Ir. Sed contra videtur, secundum Al. cum etiam *k Nota per* per solum executorem fiat interruptio: vt infra de præscript. *Bald. in fin.* xxx. ann. sicut & l. cum notissimi. in princip. Sed potest responderi illud secundum iura vetera quando incognita erat libelli oblatio. Vel aliter ibi non fit litis contestatio: sed ti fieret, pro nihilo esset, nec interrumperetur præscriptio, item an consensu partium potest remitti? videtur quod sic: vt supra de episc. & cleri. authen. generaliter. in fin. secundum vnam lectu. & infra de priui. schola. l. vlti. §. vlti. lib. xij. & ff. de fer. l. j. in princip. Econtra quod non: vt supra de iura. calum. l. ij. §. sed quia. Tu potes dicere vt tacite [l] posit, *l Contrarium* expresse non: vt argumen. ff. de procura. l. filiusfamilias. §. *tenet Bar.* veterani. *B. Paul. Sal.*

LIbellum.] CASVS. Authent. ista non legitur super. l. C. vt corrigat eam: sed legitur vt ponat aliud præambulum, quod debet præcedere lit. contesta. nam in superiori authen. quædam habuistis præambula quæ debent præcedere lit. contesta. vnde in authen. ista dicitur, si actor vult reo offerre libellum ante lit. conteſt. non licet actori libellum offerre reo, nisi caueat reo si præsens est, vel executori negotij si reus non est præsens, de lite contestanda intra duos menses: & caueat reo de omni damno ei resarciendo in duplum. dum tamen non excedat summam triginta sex aureorum.

Transactio doloſe. inita super dolo non valet.

Confessio de indebito non tenet.

o *Libellum.* hæc est in auth. de executoribus, & his qui con. §. j. col. vij. & respicit initium causæ: sed illa. §. de episc. & cleri. authen. generaliter. respicit finem. vnde non superfluit vna per aliam.

p *Et in negotio.* & pro authen. nam ex stipulatione executoris habet reus vtilem actionem: vt ff. rem pu. Lafol. l. non quasi. & ff. de procurat. l. mutus. §. si procurator.

DE PLVS PETITIONIBVS.

Quia lite contestata petitur quandoque plus, ideo dicit de hoc in specie, scilicet quando plus petitur in rem. nam & alias modo plus petitur: vt instr. de actio. §. plus autem. de quibus hic titulus non dicit. Adde. c. t. cum suis gl. extra eo. tit.

ODiosas.] CASVS. Decem Titio debes, dolo te induxit vt ei alia decem promitteres, & promisisti: & de hoc instrumentum fecisti. si te Titius vocauit, & xx. petit: si ante lit. contest. pœnituit de quantitate falsa adiecta, effugies pœnam plus petentis, quæ est vt triplum soluat damnorum & expensarum quas fecerat reus: vt in fin. de acti. §. tripli. & hoc in prima. Si autem non pœnituit, sed in lite perseueraverit, & per testes falsos quantitatem adiectam probauit non solum à quantitate adiecta sed à toto cadet debito, si de hoc per testes conuincatur. Si autem cum eo transegit, vel cautione emissa totum debere secundo cõfessus est, tenebit transactio & confessio. Et quod dicit, de confessionibus, intellige quod ex cautione extorta facta fuit vel confessio, & ea emissa facta fuit alia. Nor. ex ista. l. contra vsurarios qui exigunt promissionem de duplo veræ sortis, & postea totum petunt, vt debeat cadere etiam à vera sorte, hoc probato, quod sit de duplo veræ sortis. q perpetuo tene menti, secundum Pau. de Cast. hic.

a *Quamuis.* idem in alia re: vt ff. de leg. iij. l. quisquis.

b *Exegerit.* extra iudicium inducendo debitorem dolo ad promittendum. ff. de leg. iij. l. fideicommissa. in prin. & de ser. cor. l. §. persuadere.

c *Vocauerit.* ex dicta cautione.

dat sic an- te litem cõ- test. potest pœnitere. & secor. c. pœnitẽ cum ẽo. t. extra eadit.

d *Inchoatam.* per lit. conteſt. a vt §. l. proxi. dicitur.

e *Dispendio.* scilicet iure debiti: quia non petere, sed petere velle videtur: vt ff. rem ratam habe. l. amplius. & in hoc est argumen. contra. ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. in princi. sed in expensis factis propter maiorem petitionem damnatur in triplum: vt in stitu. de act. §. tripli. licet P. dixerit in sinplum.

f *Arguatur.* per testes. secus si per iuramentum, vel confessionem: vt ff. de iureiuran. l. eum qui. in princ. & §. de non nu. pecu. auth. contra qui propriam.

g *Debito.* in plus ergo punitur quàm deliquerit.

h *Transactionibus.* duos casus excipit vbi hæc constitutio cessat. Primus est, si ante sententiam est transactum super cautione dolosa etiam per dolum secundum B. vt in fine huius. l. talibus enim hoc, id est, dolum esse in transigendo commissum, &c. secus si super re aliàs transigatur per dolum: quia non valet transactio: vt ff. de condi. inde. l. in summa. Vel dic eam transactionem ita demum tenere, si fiat bona fide. & quod dicit in fin. hoc obiicere, &c. scilicet, dolum primo commissum in extorquenda cautione, & in plus petitione facta, dolum autem præsentem, id est, in transactione commissum, possum obiicere: vt supra de transact. l. transpost extortam cautionem per dolum reus sponte confitetur se totum debere, & cautionem forte ei facit. Nam sicut defessio de indebito exposita reo præiudicat: vt infra ad leg. Fal. l. fin. & ff. de regu. iur. l. cuius per. & de condi. inde. l. fideicommissum. Et simile est supra quod metus cau. l. ij. & infra

cundum loco. Bar. & Bald.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. dicunt.

QVoniã plerunque euenit, vt iudex instrumẽtorum [k] vel personarum gratia dilationem dare rerum [l] necessitate cogatur: spatium instructionis inhibendæ postulatum dari conuenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum, † vt si ex ea prouincia vbi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur: non amplius quã tres menses indulgeatur. si vero ex continentibus [m] prouinciis, sex [n] menses custodiri iustitiæ est. In transmarina autem dilatione nouem [o] menses computari oportebit. Quod ita constitutum iudicantes sentire debebunt, vt hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ [p] dilationis arbitrium, sed eandem dilationem si rerum vrgentissima ratio flagitauerit [q] & necessitas desideratæ instructionis exegerit, non facile [r] amplius [s] quam semel, nec vlla trahendi arte sciant esse tribuendam. Dat. XV. Kal. April. CC. Conss. *vide in ap. Thesaur. 2. 66. n. 17.*

† Concor. cũ hac. l. 3. q. 3. §. spacium. vbi ponitur tenor istius legis.

DE DILATIONIBVS.

Quia dilationes in iudiciis petuntur: ideo de eis post inducta ponit.

QVoniam.] CASVS. Si alterutra pars litigantium ad producendũ testes vel instrumenta ad instructionem, dilationem sibi cõcedi à iudice postulauerit: quæ dari debeat, quæritur? distinguitur: aut instrumenta sunt in eadem prouincia in qua lis est, aut in continentibus prouinciis, aut vltra mare. pro primo casu danda est trium mensium dilatio, pro secundo. vj. pro tertio. ix. nec aliter iudici dandi dilationem tribuere facultas, nisi instructio causæ hoc exegerit: nec amplius quàm semel.

Dilatio est danda propter ignorãtiam aduersi.

Prouincie continentes quæ dicantur.

Dilationes sunt computande.

k *Instrumentorum.* large accipe. vt ff. de fid. instru. l. j. & quod subiicit, personarum, scilicet, aduocatorum. Vel restringe instrumenta ad cartas tantum. personas accipe testium. item aduocatorum: vt ff. ex quib. cau. ma. l. ab hostibus. §. fin. & l. ait prætor. §. fin. An autem ob amicorum absentiam, non inuenio: sed argumen. est. ff. de vsur. l. sciendum. & de ser. vrba. prædi. quidam Hiberus. Item an est danda vt actori denuncietur? Argu. quod sic. j. vbi in rem actio. l. ij. Idem si ob quascunq; causas necessarias: vt j. eo. l. inter priuatos. in fi. & ff. de iud. l. interdum.

l *Rerum.* id est causarum.

m *Continentibus.* quæ aut nullo aut modico freto disiunguntur: vt ff. de verb. sig. l. notionem. §. continentes.

n *Sex menses.* repete, non amplius.

o *Nouem menses.* repete, non amplius: vt j. eo. l. fi. minus autem posset, vt in fin. huius. l. & j. e. siue pars. & ff. de iud. l. nonnunquam. nec est hoc mutatum per auth. vt om. obe. iu. prouin. quę est j. vbi de cri. agi opor. auth. qua in prouincia. vbi alia spacia dantur: quia illa loquitur de inducijs quæ dantur illi qui est absens, vt præsumatur contumax: hic de his qui dantur præsenti & petenti. Item nec est mutatum per aliam quæ est. §. de iud. auth. iubemus. quia & illa in absente ad eius malitiam superadam. & plene dixi de hoc. ff. e. l. fi.

p *Deinde.* prædictæ vel minoris.

q *Flagitauerit.* vt & j. vt intra certum tempus cri. l. ij. est enim materia dandarum dilationum amputanda: vt j. de temp. app. l. ij. in princ. nec concedendum nisi ex causa: vt. §. de fal. l. fatis. & ff. de peti. here. l. si quis libertatem. §. plane. & argum. ff. si cui plusquam per leg. Fal. l. hæc autem.

r *Facile.* id est quòd facile & temerarium esset dari vltra quam semel pro singulis causis: vt ff. eo. l. oratione. & l. fin.

s *Amplius.* scilicet non potest.

Si quando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

S I *quando.*} CASVS. Duo de Bonen. habebant causam adinuicem: actor ad extraordinarium iudicem, Mutinen. puta impetrauit rescriptum, vt de causa cognosceret. an actori danda sit dilatio quæritur: Respon. quòd non, sed reo qui ad alienum iudicem citatus sibi prouidere nō potuit. & intellige de rescripto impetrato à principe, alias impetrans caderet ab actione: vt ff. de iurisd. om. iu. l. in criminali.

a *Rescriptum.* quo cogit aduersarium ad alterius prouinciæ iudicem venire. Et dic à cęlesti oraculo impetratum, alias actionem perderet: vt infra de iu risd. om. iud. l. in criminali.

b *Dilatio.* scilicet, ad probandum quòd veritate expressa impetrauit rescriptū quod prima facie videbatur fuspectum.

c *Danda.* qua actor vti potest: vt supra de tẽp. in integ. rest. l. petendæ.

d *Vel testes.* ad reprobandum rescriptum.

e *Prater spem.* vt ff. de except. doli. l. pure. §. fin. Sed videtur hodie non tenere rescriptū: sed in prouincia eadē negotium terminandum: vt infra vbi de cti. agi opor. auth. qua in prouincia. quæ est contra. Sol. vt ibi.

Q *Vod fieri.*} CASVS. Dicitur in l. C. quòd reus potest conueniri per rescriptum impetratum ad alium iudicem. Hæc auth. dicit quòd hoc non est faciendum nisi prius actor satisfecerit & promiserit certā quantitatem si lité non exequatur, aut exequens non vincat. Secūdo dicit quòd actor debet intra decem dies cōparere: aliàs dimittetur reus, & exigetur ab actore quod ipse promisit in superiore satisdatione.

Impetrans rescriptum, non debet habere dilationem ad producendum rescriptum: sed aduersarius eius debet habere dilationem ad contradicendum & ad impugnandum. hoc dicit. Bald.

II. Imp. CONSTANTINVS. A. ad Vrsum vicarium.

SI quando quis rescriptum [a] ad extraordinarium iudicem reportauerit: dilatio [b] ei penitus deneganda est. Illi autem qui in iudicium vocatur, danda [c] est ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: d quoniam instructus esse non potuit qui præter spem [e] ad alienum iudicū trahitur. Dat. II. Non. Mart. Volusiano & Anniano. Conss.

IN AVTHEN. DE exhi. & introduc. reis. §. j. coll. v. const. vj.

Non debet quis trahi ad extraordinarium iudicem, nisi prius actor satisfecerit secundum huius auth. formam. h. d. tamen ista forma non seruatur de consuetudine. Bald. Vel sic: Reus non cogitur sub iudice delegato respondere, nisi prius actor satisfecit de lite exequenda, & de expensis reficiendis si succumbat in causa: & actore non veniente reus absoluitur ab obseruatione iudicij. h. d. Salyc.

Q *Vod fieri* f † *non debet nisi actor satisfecerit, certam promittens quantitatem* g *se daturum si litem non exequatur, aut* h *exequens nō vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat* i *dimittatur* k *reus, exacto eo quod promisū est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione* l *iudicis iurauerit.*

Dilatione pendente iudicis officium conquiescit: & dies feriati & non feriati in dilatione computantur. Bal. & Salyc.

III. Idem. A. Profuturo præf. Pannoniæ.

SIue pars, [m] siue integra [n] dilatio fuerit data: eo vsque iudicis officium cōquiescat, † donec petiti temporis defluxerint curricula. [o] ¶ Feriæ autem, siue repentinæ, siue solennes sint, dilationum temporibus non excipiantur, sed his connumerentur. P Dat. VII. Id. Feb. Sirmij, Licinio. V. & Crispo Conss.

Dilatio quam aduersarius negat dari debere, non debet dari vel denegari nisi causa cognita, & iudice pro tribunali sedente. & iudex denegans dilationem, statim potest ad vlteriora procedere. Bal. Vel sic: Expedienda cum causæ cognitione, non debent fieri à iudice procedente. Salyc.

III. Idem. A. ad Catullianum proconsulem Africæ.

A Procedente † iudice dilationem non conuenit [q] postulari, etiamsi [r] vtraque parte præsente tribuatur: [s] cū non aliàs nisi causa cognita indulgeri queat: & cognitio causæ non interpellatione plenaria, [t] sed confidente magis iudice legitime colligatur: vt si forte dilationis petitio fuerit improbata, [u] suscepta quæstio [x] per sententiam [y] iudicis dirimatur. Dat. V. Id. Febr. Sirmij, Licinio. V. & Crispo Conss.

Vm est. si ergo iudex dilationē datam à lege illa abbreuiauerit, vel integrā alteri partiū dederit: interim in ea nō procedit & in ea computantur feriæ tam solennes quàm repentinæ.

m *Sive pars.* potest ergo iudex per se dilationem legalem abbreuiare: vt ff. de iudi. l. nonnunquam.

n *Integra,* id est legalis dilatio.

o *Curricula.* nisi ea data iudex ex causa abbreuiet, quod potest, vt ff. de re iudic. l. quod iussit. & ff. de arbit. l. qualem. in fin. qui sunt contra.

p *Connumerentur.* vt j. tit. j. l. j.

A *Procedente.*} CASVS. Ad instrumenta vel testes producendos alter litigan- tium à iudice procedente dilationem petit. q. d. in itinere positulauit dilationē: quæ tamen cum causæ cognitione danda est. & nisi iudice sedente pro tribunali expeditenda non est. Si autem aduersarius dilationem petenti contradicat ne detur, hæc incidens quæstio, sit danda vel non dilatio. per sententiam iudicis interlocutoriam dirimatur. vel quod dicit, improbata, dic à iudice, & quod dicit, quæstio, scilicet, principalis terminetur per sententiam definitiuam. q. d. si vi detur iudici quod non sit danda, dari non debet: sed iu causa principali procedat.

† *Ff. de dilat. l. ea. gla. in fin. & ibi doct. & l. ult. gla. in fin. & ibi doct.*

q *Non conuenit.* secus in bonorum possessione quę non tribuit ius, quia posset dari à procedēte. vt ff. quis ordo in bonorum possessiuetur. l. j. §. dies. Itē & litteras: vt insti. de libertis. §. ferui.

r *Etiamsi.* id est, quauis.

s *Tribuatur.* id est tribui postuletur.

t *Plenaria.* alias plenaria, quæ fiat de plano: sed subtiliter & causa cognita: vt & arg. ff. de reg. iur. l. omnia.

u *Improbata.* scilicet ab aduersa parte. & quod dicit quæstio, scilicet hæc emergens.

x *Quæstio.* vtrum sit danda, vel non.

y *Per sententiam.* scilicet interlocutoriam: & sic in emergenti pronunciatur: quia aliter in causa procedi non potest: vt dixi supra de ordi. iud. l. j. in fin. Vel dic improbata, scilicet à iudice interloquente non debere dari dilationem. & quod subiicit, quæstio, scilicet causa principalis. & per sententiam, scilicet, definitiuam. Et secundum hoc est arg. quòd ab interlocutoria non appelletur, cum dicat statim posse dari definitiuam: & habes infra quo. ap. l. ante sententiæ. Accursius. ADDITIO. Hæc lex debet intelligi vt dicit hic Bart. in secunda vel in tertia dilatione quæ petitur. Nam prima cōceditur de facili: ideo possit peti & concedi à iudice procedente: vt supra eod. l. j. & ff. eo. l. fin.

C *Vm à nobis.*} CASVS. Petebas à me. x. succubui. ad principem appellaui. an in causa appellationis suo ipse princeps de ea cognoscat, siue alij cognoscendam deleget, sit danda dilatio si fuerit petita, quæritur? & respond. quòd non, & hoc siue fuerit in principali causa petita, siue petita, & non data, siue non petita nec data: & hoc eadem ratione, qua ne in iudi. quidem cog. nostrarum dilatio tribui solet. subaudi, ex supradictis causis app. & consul. quòd si nec cum ipse princeps cognoscit de causa appell. danda esset dilatio: nedum ab alio iudice. Sed quia positio hæc aduersatur naturali æquitati, (iniquum enim videtur si non daretur) A propterea die quòd iudex examinata causa coram eo, credens se insufficientem ad imponendum terminum controuersiæ per sententiam definitiuam: vel si tantum audientia erat commissa, sententia referuata: delegatus retulit principi vt ipse iudicaret, vel alij iudicā dum committeret, vel referenti scribar qualiter iudicare debeat. & hoc siue fuerit causa principalis siue appel. & sic consultationē exponē, id est, principalē causam. & quod dicit ad appellationem dic, id est, in causa appellationis: siue causa principalis sit examinata, vt non superfit nisi sententia, nō est posteā dāda dilatio ad proferendum instrumenta vel testes. Hæc casus positio verior est. & expone quod dicitur in fine sicut dixi.

Post conclusionem in causa. siue præcesserint dilationes, siue non: nulla est danda dilatio. Bald. Vel sic: In causa appellationis quæ vertitur coram principe, non datur dilatio ad probandum, siue per seipsum cognoscat, siue per alium cui per rescriptum commisit. h. d. secundum primam lec. glossæ. Vel sic secundum aliam lec. In causa deuoluta ad principem per relationem inferioris iudicis: quia illa relatio non fit nisi causa plene examinata & instructa, & post conclusionem, siue cognoscatur per principem, siue per delegatum ab eo, non datur dilatio ad probandum nec admittuntur testes vel instrumenta coram principe, vel eius delegato. Hoc dicit. Paul. de Cast.

v. Idem. A. ad Maximum præfectum vrbi.

C Vm à nobis [a] fuerit [b] ad appellationem [c] consultationemve [d] rescriptum: siue fit primo iudicio petita dilatio, & ea tributa non sit, siue ne petita quidē: eam dare cuiquam [e] non licebit eadem ratione qua ne in iudiciis quidē cognitionum [f] nostrarum dilatio tribui & solet. PP. Romæ VIII. Kalend. April. Probiano & Iuliano Conss.

Fiscus in dilationibus vtitur iure communi. hoc dicit. Bal.

VI. Impp. CONSTANTINVS, CONSTANTIVS, & CONSTANS. AAA. ad Petronium vicarium Africæ.

INter priuatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit: vtrique parti petendæ dilationis per defensores suos copia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postulauerit. [h] D. V. Id. April. Aquileiæ, Acindyno & Proculo Conss.

DE FERIIS.

Dicit de dilationibus datis à iudice, nunc de datis à lege, de quibus dicit quod aliæ sunt solennes, vt dies festini, & tempora messium: vt j. eo. l. fi. & Lomber. l. Adæ repentinæ: vt quæ fiunt nascente principi. vt j. eo. l. à nullo. & in. l. fin. & in repentinis si aliquod tempus puta mensis superest, tunc ad litis contestationem eis finis restituitur. sed non sic in solennibus: vt ff. ex quibus causis maior. sed & ff. §. si ferie. & § tit. v. l. fin. pars.

Cōtinuatio. Feriæ sunt duplices.

Q *Vemadmodum consulis.*} CASVS. An in causa appel. exercendæ & interponendæ similis sit obseruantia repentinarum & solennium feriarum, quæritur? Respond. quod sicut appellatur intra decem dies in solennibus, sic in repentinis neque deducuntur tales feriæ à temporibus statutis ad appel. nec à temporibus exercendarum appellationum: diebus tamen feriatis non exercentur.

k *Quoniam consulis.* Quærebat Verinus an sicut aliàs est similitudo inter solennes & repentinas ferias, vt in nulla earum fiat aliqua litis contestatio regulariter, sic & in tempore faciendæ & in tempore exercendæ appellationis esset similis obseruantia in vtrisque. Vel dic ad similis sit obseruantia à nobis adiicienda rum feriarum quæ rebus feliciter gestis prouenerunt, ad appellationum [m] quoque tempora porrigenda fit, Verine charissime: rescribi placuit experientiæ tuæ, vt in causis prouocationum iugiter & sine additamento huiusce modi dierum tempora scias seruari debere, & supradictorum dierum obseruationi in appellationum causis minime fieri adiectionē.

Etiam in causa statutæ debet seruari spatium dilationum secundum dispensationem locorum à iure taxatum, hoc est mihi. Bal. Vel sic: Causa statuta in dilationibus non suffocatur aliis. Sal. Vel sic: Tempus à lege statutum in dilationibus dandis, propter magnitudinem causæ non augetur. Paul. de Cast.

VII. Impp. ARCA. & HONOR. AA. Messalæ præfect.

NEc de statu ac patrimonio litigantibus in transmarina etiam dilatione mensium nouem spacia egredi [i] cōcedatur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Eutropio & Theodoro Conss.

TITVLVS XII.
DE FERIIS.

Tempora feriarum solemnium & repentinarum appellatio potest interponi, sed non interposita exerceri: nec propter ipsas ferias ipsa causa prorogatur. Bal. Vel sic: Appellationis tempora sunt continua: ideo in eis computatur facie repentine. Salyc.

I. Imp. CONSTANTIVS & MAXIMIANVS. AA. SEVERVS & MAXIMIAN. Nobb. CC. Verino.

Appellationis causa posse tempore feriarum exerceri. C. Cōcor. gl. 2. ante. §. in c. vlt. extra. vlt. tit.

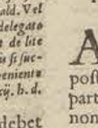

C VOniā cōsulis [k] an similis obseruantia à nobis adiiciendarum [l] feriarum quæ rebus feliciter gestis prouenerunt, ad appellationum [m] quoque tempora porrigenda fit, Verine charissime: rescribi placuit experientiæ tuæ, vt in causis prouocationum iugiter & sine additamento huiusce modi dierum tempora scias seruari debere, & supradictorum dierum obseruationi in appellationum causis minime fieri adiectionē.

D *Vemadmodum consulis.*} CASVS. An in causa appel. exercendæ & interponendæ similis sit obseruantia repentinarum & solennium feriarum, quæritur? Respond. quod sicut appellatur intra decem dies in solennibus, sic in repentinis neque deducuntur tales feriæ à temporibus statutis ad appel. nec à temporibus exercendarum appellationum: diebus tamen feriatis non exercentur.

k *Quoniam consulis.* Quærebat Verinus an sicut aliàs est similitudo inter solennes & repentinas ferias, vt in nulla earum fiat aliqua litis contestatio regulariter, sic & in tempore faciendæ & in tempore exercendæ appellationis esset similis obseruantia in vtrisque. Vel dic ad similis sit obseruantia à nobis adiicienda rum feriarum quæ rebus feliciter gestis prouenerunt, ad appellationum [m] quoque tempora porrigenda fit, Verine charissime: rescribi placuit experientiæ tuæ, vt in causis prouocationum iugiter & sine additamento huiusce modi dierum tempora scias seruari debere, & supradictorum dierum obseruationi in appellationum causis minime fieri adiectionē.

de appel. & intra quæ tem. in princip. ff. l. j. §. dies. sic ergo sit in tempore feriarum repentinarum, vt possit quis appellare per legem istam. Item tempore feriarum solennium non exercetur [a] causa appellationis, sed tamen tempora fatalium currunt: vt infra e. l. omnes. j. & infra de tem. app. l. ij. §. pen. & supra tit. j. fine. §. feriæ. sic ergo lit in repentinis, vt tunc non exerceatur causa appellationis, sed tempora currant per hanc l. & est ratio quare curraut in exercenda: quia omni tempore possunt testes parari. & alia ad causam necessaria. Licet autem dixerim non posse fieri contestationem tempore alicuius feriæ: excipe à solennibus, nisi sit res peritura: vt ff. e. l. j. in fin. Item in repentinis dic restitui in re restitutionis, non ipso iure tantum tempus quantum supererit dici in tempore quod datur ad appellationem exercendam: vt per restitutionem reddatur in repentinis, non ipso iure. vt hic. Vel dic esse hic similitudinem inter solennes, & repentinas, vt in vtrisque currant tempora continue, scilicet, decem dierum & anni communi iure.

l *Adiiciendarum.* scilicet repentinarum, sed nemo alius eas indicit: vt j. eo. l. à nullo.

m *Ad appellationum.* aliàs prouocationum, exercēdarum & interponendarum.

O *Mores.*} CASVS. Ne opera mechanica die dominico exerceantur, prohibet imperator. cultores tamen agrorum agriculturam exercere possunt: nec commoditas diuina permissione concessa propter diem dominicam perire debet.

Et conclarum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Et *cunctarum artium*. præter milites: vt ff. eo. l. penul. & idem in scholaribus, præter rusticos: vt subiicit. Additio. An studium sit licitum scholaribus diebus dominicis & festiuis, pertractat pulchre Abb. in c. j. extra eo. tit. in ver. & hæc faciunt ad quæstionem.

b *Die solis.* Dié Solis vocat diem dominicá. septem enim dies à septem planetis nomen sumpserút, & sol inter eos est. & hodie sic denominauimus præter dominicú, & subbatum quod Saturni nomen habebat. & sunt affixi firmaméto secundum hunc ordinem descensiue: Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Accur.

c *Quiescant.* s. die dominica.

d *Scrobibus.* i. foueis sub terra, vt faciunt vl tramontani.

e *Momenti.* id est dici dominici.

Dies à planetis nomina sumpserunt. ¶ Hæc tota constitutio in vet. codice legitur.

Anullo. ¶ Casvs. An alius à principe feras repentinas indicere possit, quæritur? Respon. quod non. & si de facto indicantur, nec nomen feriarum habere merentur.

f *Feras.* scilicet repétinas, quia alicui comiti nascatur filius. sed solennes sic: vt ff. e. l. præsides & de offi. procó. si in aliquam. vel ibi statuit. i. statutas à lege ipse denunciat.

g *Fructu.* quia non dabunt dilationem. Et not. à nomine argumentandum: a vt. s. de episc. & cleri. l. decernimus.

a Quãdo sit argumẽt ab dam à nomine, vide Ia. in l. 2. §. appellat. ff. si cer. q. e. cauſa viſta in c. cum ſecundum apoſtu. de præb.

Pvblicas. ¶ Casvs. An causa fiscalis tépore vindemiarum & messium agitari possit, quæritur? Respon. quod sic: similiter & pistorum, vt panes faciant sicut debent.

h *Mensibus.* quæ ob necessitatem hominú sunt: secus in Paschali bus, vel similibus quæ in honorem Dei sunt: vt j. eo. l. omnes. in fi.

i *Pistorum.* an bonum panem faciant: non dico in aliis suis causis. & est ratio: quia etiam omni tempore pane egemus.

†Not. hic tex. ad illud proverbiú: si re priuaris de quo mentiri, in c. cheruſcopi. 68. diſt.

Qvadragínta. ¶ Casvs. An in quadragésima criminalis quæstio exerceri possit, quæritur? Respon. quod non, licet de cósuetudine aliás observetur.

k *Auspicio.* id est initio.

l *Cæremoniarum.* id est sacrificiorum & ieiuniorum: ac si dicat, in quadragesima nemo alium criminaliter accuset. sed nó seruatur.

Omnes dies. ¶ Casvs. Qui dies feriari debeãt, vt in eis ius non reddatur, in hac. l. docet imperator. tẽpore ergo vindemiarum non reddetur ius: quod secundum locorum consuetudinem & diuersitatem disceptantium indici debet. Item dies Kalend. Ianuariarum. Item dies quo condebatur vrbs Roma, & ciuitas Constantinopolis. Item dies dominicus: ita vt nec coram arbitris, siue electi fuerint à partibus siue à iudicibus dati, in talibus diebus flagitetur. Item nec die natiuitatis principis: vel quo insignia imperialia consecutus est: ita quòd in xv. diebus paschalib' nec publicorum nec priuatorum debitorũ fiat ex actio: sed manumissio in his exerceri potest.

*Nisi pro re urgẽti.

II. Imp. Theod. A. Viceno.

VT † in die dominico emancipare ac manumittere liceat, reliquæ causæ vel lites quiescant: & à die octauo Kalendarum Iulij vsque in Kalendas Augusti messis feria concedatur: & à Kalendis Augusti vsque in decimum kalendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem kalendarum Septembris vsque in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. ¶ Sanctum quoque diem Paschæ, & diem Natalis domini, & Epiphaniæ septem qui præcedunt, & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus obseruari: & quod contra hoc factũ fuerit, omnibus modis irritatur.

Die dominico debent iudices & officia artium quiescere: opera tamen rustica ex necessitate possunt exphcari. Bal.

III. Constantina. Elpidio.

Omnes iudices, vrbanæq; plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi, agrorum culturæ libere licentérque inseruiãt, quoniam frequenter euenit, vt nó aptius alio die frumẽta fúlcis, aut vineæ scrobibus mandentur: ne occasione momentiæ pereat commoditas cœlesti prouisione cõcessa. Dat. Non. Mart. Crispo. II. & Constantino II. Conss.

Solus princeps indicit generales ferias repentinas. Bald. Vel sic: Feria repentina non indicuntur per inferiores à principe: & si indicantur, non valẽt, nec merentur habere nomen feriarum, nec etiam effectum. Pau. de Cast.

IIII. Idem. A. ad Seuerum.

ANullo iudice præsumi debet vt auctoritate sua ferias aliquas condat. Nec enim imperiales ferias vocari oportet, quas administrator edixerit: ac per hoc si nomine eximuntur, etiam fructũ carebũt. †Dat. Idib. Apri. Sirmij.*

In publicis & fiscalibus causis nõ sunt obseruãde feriæ messiũ vel vindemiarum. Sal.

v. Imppp. Valent. Valens. & Grat. aaa. ad Olybrium.

Pvblicas ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis geminis mensibus, b hoc est sine aliqua intermissione distinguat. *pistoriis quoq; causis iisdem diebus ratum in futurum examẽ adhibebit. Dat. IIII. Non. Maij Tiberiade, Valentiniano N. P. Cos.

Tempore quadragesimæ in criminalibus causis sunt feriæ. Bald.

VI. Idem. aaa. Luciano vicario Macedoniæ.

QVadraginta diebus qui auspicio k cæremoniarũ l Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeatur criminaliũ quæstionum. Dat. Kal. April. Thessalonicæ.*

Omnis dies est iuridica, nisi appareat quòd sit feriata: & enumerantur hic dies feriati. Bald.

VII. Imppp. Valenti. Theo. & Arca. aaa. Albino præfect. vrb.

OMnes dies iubemus esse iuridicos. m Illos tantum manere feriarum dies fas erit, quos geminis mensibus n ad requiem o laboris indulgẽtior annus p excepit, æstiuos quidem dies feruoribus mitigan dis, q per autumnos r fructibus decerpendis. Kalendarum quoque Ianuariarum consuetos dies ocio mácipamus. s His adiicimus natalitios dies t vrbium maximarum Romæ atque Constantinopolis: in quibus debent iura differri, quia & ab ipsis nata sunt. Sacros quoque Paschæ dies, qui septeno numero vel præcedũt, vel sequuntur. Dies etiam Natalis atque Epiphaniarum u Christi: & quo tempore commemoratio Apostolicæ x passionis y totius Christianitatis magistræ à cunctis iure celebratur: in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus nesque spectaculorum copiã referamus. In eadem obseruatione numeramus & dies Solis, z quos dominicos † rite dixere maiores: qui repetito a in sese calculo reuoluuntur, in quibus parum necesse est habere reuerentiam: vt nec apud ipsos arbitros a, vel à iudicibus flagitatos vel sponte electos, vlla sit cognitio iurgiorum. Nostris † etiam diebus, b qui vel lucis auspicia, c vel ortus d imperij protulerunt.

¶ In quindecim autem Paschalibus diebus compulsio annonariæ functionis, & omnium publicorum priuatorumque debitorum differatur exactio. Dat. II. Id. Aug. Romæ Timasio & Promoto Conss.

Actus voluntaria iurisdictionis possunt explicari quolibet tempore etiam feriato. Bald.

VIII. Idem. aaa. Tatiano præfecto prætorio.

ACtus omnes, seu publici sunt, seu priuati, diebus quindecim Paschalibus conquiescant. In his tamen & cmancipandi & manumittendi e cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibẽtur. Datum Kalend. Ianuar. Arcadio. A. II. & Rufino. Conss.

Latro insigni potest quolibet die ad furcas mitti. Bald.

IX. Imp. Honorivs & Theod. Aa. Anthemio. præfecto prætorio.

PRouinciarũ præsides moneantur, vt in quæstionibus latronum, & maxime Isaurorum, nullum Quadragesimæ tempus, nec Venerabilem Paschæ f diem existiment excipiendum: ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quæ per latronũ tormenta quærenda est: cum facillimè & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. V. Kalendas. Mart. Basso & Philippo Conss.

Feriis ita possit à partibus vtilitas causæ. † Cæs. gl. in c. vol. sacra. eod. tit.

a Et est expressum ex ea. c. ſi. Ide dicimus de reputis ad ſeruitutes. gl. in verb. eo. neceſſitas. l. fi. vbi. Bal. ſæpe poſt prin. de ver. ſignif.

Epiphania.

vnde dicit.

Festis diebus non habetur regula.

b Hoc dicit ex d. l. 2. in fi. ff. de feriis. & l. vltima de iuriſd.

Dies. ¶ Casvs. Præcipit imperator vt diebus festiuis Deo dedicatis nullus sit volupcan locus, nulla fiat debitorum exactio, nulla fideiusſio fiſti: flagretur, nulla citatio, nulla ad-

Arbitros

a *Arbitros.* vt & ff. de arbi. l. idem Pomponius. §. fi. & l. ſi feriatis.

b *Diebus.* parem habere reuerentiam est necesse.

c *Auspicia.* quando natus est imperator. sed hoc non seruatur singulis annis, vt hic intendit dicere.

d *Vel ortus.* id est, coronatus. An autem ab omnib' prædictis possit consensu partium recedi? Respon. in his quæ ob necessitatem hominum sunt, &c. vt ff. eo. l. in primis. in his autem quæ propter honorem dei, secus: vt argo. ff. de arbi. l. nam magistratus. & l. ſi feriatis. in fine. e nisi fiãt quæ sunt de voluntaria iurisdictione: vt j. l. prozi. Sed quando valet renunciatio, an tenet eoguntur? Respõ. non puto: vt ff. de pact. l. fi. vnus. §. & in summa, alias est. §. ante omnia.

c *Actus. Et manumittendi.* & alia quædam: vt ff. eod. l. Iolet. non placet, sed ibi de aliis feriis dicitur.

Remittentium. ¶ Casvs. An tempore quadragesimali vel paschali latrones torqueri possint, quæritur? Respond. quod sic. Vel sic: licet quidam dies sint quibus prohibiti est cognoscere de causis criminalib', vt quadragesima, eo tamen tempore permittitur punire quosdam latrones, & per tormenta inquirere de proditione factorum suorum: nec timeat præses: quia veniam à deo expectabit, cum per hoc multorum salus conseruetur. No. ex ista l. secundum Pau. de Cast. hic quòd publici latrones, fullatores, stratores, erunt diebus dominicis & quibuscunquefe festis possunt poni ad torturam, & etiam mitti ad furcas propter rationem quæ in text. ponitur. & idem putarem in quocunque reperto in flagranti crimine magno: quia non potest fieri minus sacrilegium deo, quàm vbi qui in suam & aliorum perniciem debaccha tur, competenti debeant vigore compescere. licet tex. xxiij. q. v. equalii. & Seneca in tragœdiis, quòd non potest iungator victima inaltari deo, quàm reus in quis.

f *Paschæ.* contra supra de epiſc. aude. Lili. Sol. hic speciale in latronibus de Isauria, quia perfidiores erant. nã &c in eo quod seruatur super confessionibus aliorum, est similiter hic speciale. nam regulariter contra vet j. de accu. l. fin.

Not. diem Paſchæ.

Dlet. ¶ Casvs. Præcipit imperator vt diebus festiuis Deo dedicatis nullus sit volupcan locus, nulla fiat debitorum exactio, nulla fideiusſio fiſti: flagretur, nulla citatio, nulla ad-

A nocatio, litigantes à controuersiis se abstineant: cum bestiis nullus congrediatur, spectacula non fiant. & si dies natiuitatis imperatoris in hos dies inciderit: quo talia fieri consueuerant, vsque in alium diem differantur. & hoc in prima. Si autem aliquis his diebus spectaculis interfuit, amissione patrimonij multetur similiter & apparitor, qui præcepta harum legum transgressus fuerit, simili pœna † Cauce. cõplectetur. & hoc in se- l. 3. c. vt. cunda & vltima par- extra eo. tit. te.

g *Voluptatis alicui accepti.* pessimarum mulierũ. & no. legem bene eõ- positam.

h *Fideiussionis.* id est, iudicio sisti, nisi timeatur de eius recessu.

i *Apparitio.* pro eadie.

k *Deliteſcat.* id est, de lite quiescat.

l *Transactiones loquuntur.* id est, de transactione loquuntur, scilicet litigantes.

m *Relaxantes.* scilicet, nos.

n *Obscœnis.* id est turpibus, vel his quæ fiũt in scena.

o *Lachrymosa.* quia lachrymantur homines præ dolore cum vidẽt homines cum bestiis certantes succumbere: vt supra de vet. iurenu. l. 3. §. quintus. in fi. §. sed hoc corrigitur vt j. de gla. l. j. lib. xj.

p *Natum.* id est, natiuitatem. Vnde Isaias propheta, Surge & illuminare Hierusalem in splendore ortus tui. Esa. 60.

q *Differatur.* prædictus ludus.

DE IVRISDICTIONE omnium iudicum: & de foro competenti.

Quia iudicia ratione iurisdictionis exercentur: ideo de ea dicit.

NOn quidem Casvs. Duo priuati in causa quã habebãt, procuratorem Cæsaris, qui inter priuatum & fiscum cognoscit, iudicem elegerunt: an eorum lis ab initio iudex, quæritur? Respõ. quòd non. & hoc in prima. si tamẽ in ipsum cõsenserint, cum alias iurisdictionem habuerit inter fiscum & priuatum, & iudicauerit: stabitur eius sententiæ: & imputatur eis qui talem elegerint, quòd scientes non fuit iudicem consensuri. & hoc in secunda. Quod nã solum habet locum in procuratore Cæsaris, sed inter non fabulosos fuos fuerit

Non quidem r fuit competes index procurator noster in lite priuatorũ: s sed cum ipsi t eum iudicem elegeritis, & is u cõsentientibus cõsensum: sed in quolibet alio fine ordinario, nec delegato. & hoc in tertia.

r *Non quidẽ fuit.* ab initio ne sit cõtra j. si à non compe. in. l. fi.

s *Priuatorum.* scilicet priuatæ rationis.

t *Sed cum ipsi.* scilicet vos.

u Et v. scilicet procurator Cæsaris prædictus.

Ad-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Aduersariis.* id est vobis qui aduersamini.

b *Ex consensu.* non consensistis vt sic iudicaret, quia sic fieri non posset: vt ff. de arbi. l. qualem. in princ. sed in eum vt posset esse iudex, consensistis.

Causarum genera quatuor sunt, in quibus tantum præses, vel maior eo iudicat.

c *Personas.* scilicet, inter fiscum & priuatū: vt §. si aduer. fisc. l. j. & ij. & §. vbi cauæ ff. l. v. & hoc præterquam in quatuor generibus causarum vbi tātum præses, vel eo maior iudicat. Primum. §. de pedā. iudi. l. ij. Secundum infra vbi cau. fisc. l. j. Tertium ff. de offic. eius cui man. est iurisd. l. ij. in princ. Quartum. ff. ad Turpil. l. j. §. suspecti. Item Not. quod aliàs habebat iurisdictionem: vt dicit. secus si non haberet: vt infra eo. l. priuatorum.

d *Scientes.* alioquin secus esset: vt d. l. si per errorem. & ff. de iu. l. ij. in principio.

Causa. s. sum sit generale, extra da so. co pe. & l. q. experientia. & c. Lex.

e *Quod & in aliis,* hæc est secunda pars.

f *Iudicibus.* aliàs iudiciis, quasi dicat, non sum si in procuratorem Cæsaris à nō subditis fuit consensum, sed etiam si in quemlibet alium habentem quamcunque iurisdictionem ordinariam vel delegatam: vt. ff. de iudi. l. j. & sic fit prorogatio de persona ad personā. Secūdo de re ad rē. ff. de iud. l. de qua re. §. j. Fit tertio de tempore ad tempus: vt ff. de iudi. l. ij. §. sed si index. An autem in causis meri vel mixti imperij possit fieri prorogatio? videtur quòd nō, cum nec delegetur: vt ff. de offi. eius cui man. est iurisd. l. ij. in fin. & l. j. in princ. & §. de peda. iud. l. ij. Sed forte potest in iudicem habentem alias merum vel mixtū imperium. vt j. vbi de cri. agi opor. l. j. ibi, inchoata sunt, &c. Item no. consensum facere valere, quod aliàs non valeret: vt. j. communia. vtriusque iudi. l. ij.

Cōcor. gl. unica prope. fi. in c. Rodolphus. de rese. & c. significasti. de foro cōp.

Vris. ❧ Casvs. Bononen. à Mutinen. petebat. x. coram iudice Bononen. an cōra eo teneatur. Mutinen. quæritur? respō. quòd non. actor enim forum rei secundum iuris ordinem sequi debet, vnde vbi domum reus habet tempore cōtractus, vel si post transtulit, conueniendus est. Ex ista. l. nor. regulam quæ semper allegatur, quod actor debet sequi forum rei. Pau.

g *Ordinem conuerti.* subaudi, tu actor. fallit in fundo in causa reconuentionis, vel vbi contractus celebratur.

h *Sequatur.* nam hic est ordo vt sequatur actor forum rei: vt hic, & infra vbi in rem actio. l. fi. & j. e. l. in criminali. & §. vbi & apud quem. l. ij. & ff. de iud. heres absens. in prin. & §. fi. Accursius.

i *Reus habet.* quòd vbi sit, habes. ff. ad munici. l. eius. §. fin. & l. placet. & l. fe. & l. assumptio. §. fin. & infra de incolis. l. ciues. §. fi. li. x.

k *Contractus.* contractum large accipe: vt ff. de iud. l. omnem.

l *Tantum.* hæc dictio tantum, excludit domicilium actoris, non rei, si aliud forum reus habeat. Illud enim constat, quòd multis modis sortitur quis forum: vt diximus ff. de iudi. heres absens. §. proinde. in fin. in glos. nisi ratio.

Primatorum. ❧ Casvs. Ego & tu in causa quam habebamus in iudicem qui nullam aliàs habuit iurisdictionem, consensimus vt inter nos iudicaret. an sit iudex, quæritur? respond. quod non: nec si iudicauerit, auctoritatem rei iudicare obtinet iudicatum.

m *Primatorum.* puta duorum vel trium, vel etiā decem. nam secus in consensu alicuius collegii, pura certorum, pellipariorum, & similium: vt j. eo. l. fi. Item secus in consensu vniuersitatis: vt in auth. de defen. ciui. circa prin. & §. j. in fi. col. iij. Sed ob stat quod ibi dicit quòd est cōfirmandus à præfecto prætorio. Sed dico quod statim facta electione habent iurisdictionē, sed non effectum iurisdictionis. sic & §. quibus ex causis maio. l. fin.

Electus statim facta electione habet iurisdictionem.

n *Qui nulli.* secus si alicui: vt & §. eod. l. j. & ff. de iudi. l. j.

A aduersariis[a] sententiam tulerit, intelligitis vos acquiescere debere rei ex consensu[b] vestro iudicatæ: cum & procurator iudicandi potestatem inter certas habeat personas: [c] & vos incongruum eum esse vobis iudicem scientes, [d] tamen audientiam eius elegistis. Quod & in aliis [e] similibus iudicibus [f] tam in actionem proponentis quàm in exceptione opponentis persona locum habebit. D. II. Id. Ian. Messala & Sabino Conss.

Actor debet sequi forum rei, non reus forum actoris. & potest reus conueniri in domicilio quod habebat tempore contractus, & in nouo domicilio quod postea acquisiuit. hoc dicit. Bald.

II. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. AA. Alexandro.

Vris [g] ordinem conuerti [h] postulas, vt non actor rei forum, sed reus actoris sequatur. [h] nam vbi domicilium reus habet, [i] vel tempore [k] habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum [l] eum conueniri oportet. Dat. VI. Id. Octob.*

Priuati non possunt conferre iurisdictionem. hoc dicit. Bald.

III. Idem AA. Iudeæ.

PRiuatorum [m]* consensus iudicem non facit eum qui nulli[n] præst iudicio: nec quod is statuit, rei iudicatæ continet auctoritatem. Dat. VI. Kalend. Ian. AA. & Conss.

Ordinaria iurisdictio non potest declinari post litis contestationem: nec recurritur ad superiorem per simplicem querelam, sed demum per appellationem. Bald.

IIII. Impp. Constantinvs. A. ad vniuersos prouinciales.

NEmo post litem contestatam[o] ordinariæ sedis declinet examen: nec prius [p] præfecti prætorio, aut comitis Orientis, vel alterius spectabilis iudicis imploret auxilium: [q] sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium [r] veniat. Dat. Kalend. Octobr. Basso & Ablauio Conss.

Trahens aliquem in vetito examine perdit causam: & puniuntur officiales qui præstant militas suos executoribus iudicum incompetentium. Bald.

V. Impp. Arcad. & Honorivs AA. Vicentio præfecto prætorio Galliarum.

IN criminali [s]* negotio rei forum accusator sequatur. Is vero qui suam causam siue criminalem siue ciuilem sine cœlesti [t] oraculo [u] in vetito [x] vocauit examine, aut executionem popposcit militarem: actor quidem propositi negocij actione multetur, reus vero pro condemnato habeatur: [y] & hic, & infra de adser. tol. l. j. in fin. & infra de excep. l. si quis aduocatus.

Auditorium. id est ad iudicem appellationis.

In criminali. ❧ Casvs. Actor forum rei sequitur. si ergo meoram iudice non meo super crimine accusasti, vel coram non meo per amicos meos compuli accusare: tu in primo casu in amissione causæ multaberis. in secundo casu habendus pro condemnato. & si sententiam latam à non suo iudice executor aliquis executus fuerit, capitepuniatur.

In criminali. idem in ciuili: vt §. e. l. ij. & ff. de ali. iu. mu. causa fa. l. iij. Accursius.

Sine cœlesti. nam cum cœlesti potest. §. de dila. l. siquando. & authen. quod fieri. ibidem posita.

Oraculo. id est sine rescripto.

In vetito. scilicet, prorsus: & dic, vocauerit, scilicet, cum effectu sic vt veherit aduersarius: vt ff. de in ius voc. l. quanuis. & quod quisque iur. l. j. in fi. & ff. rem ra. habe. l. amplius.

Habeatur. sed quomodo hoc potest facere reus, vt cogat actorem coram alio iudice litigare? respond. forte si reus cōminetur ei si sub eo non agat, & se sub alio non responsurum: sicque per metum eum ad hoc compellat, vel per dolum, vel per amicos. Sed quid erit si postea eum actorem vel reum petat? niteat? Si quidem ante sententiam, indulgetur ei vt actio-nem actor non perdat, & reus non habeatur pro condemnato: post non: vt ff. de in ius voca. l. quanuis. hodie reus etiam per rescriptum non trahit actorem ad extraordinarium iudicem: vt in authent. qua in prouincia. infra in titu. ij. & dic multetur non ipso iure, sed per sententiam. non enim dicitur multatus sit. Videtur ergo quòd condemnatus reus possit condemnationem agat condictione ex hac. l. vel condictione sine causa, vt actor eum liberet. sic infra de adser. to. l. j. §. fin. vel in ipsa definitiua sententiabitur contra vocantem in vetito examine

Reus potest declinare iudicem ante litem contestatam.

o *Post litem contestatam.* ergo ante litem contestatā recusari potest ordinarius secundum Azo. quod est contra nos. sed expone hic, id est delegati ab ordinaria sede. Vel aliter vt dixi supra de iud. Lapertissimi. Sed arbiter lite pendente potest recusari iustis ex causis: vt ff. de arbi. l. non distinguemus. ❧ cum quidam. Io.

Ordinarius recusari potest ante litem contestatam.

p *Nec prius.* ante definitiuam sententiam. nec mira. est ergo remedio lo-cus in medio: vt & §. pra de epi. audi. l. ij. & §. de iudi. l. apertissimi. & in prin.

q *Auxilium.* volebat enim à primo recedere, & alterius iudicis auxilium postulare, quod non potest: vt

Militi fit delatio quis eius iudex.

Milites sunt duplices.

s *Criminali.* idem in ciuili: vt §. e. l. ij. & ff. de ali. iu. mu. causa fa. l. iij. Accursius.

t *Sine cœlesti.* nam cum cœlesti potest. §. de dila. l. siquando. & authen. quod fieri. ibidem posita.

u *Oraculo.* id est sine rescripto.

x *In vetito.* scilicet, prorsus: & dic, vocauerit, scilicet, cum effectu sic vt veherit aduersarius: vt ff. de in ius voc. l. quanuis. & quod quisque iur. l. j. in fi. & ff. rem ra. habe. l. amplius.

y *Habeatur.* sed quomodo hoc potest facere reus, vt cogat actorem coram alio iudice litigare? respond. forte si reus cōminetur ei si sub eo non agat, & se sub alio non responsurum: sicque per metum eum ad hoc compellat, vel per dolum, vel per amicos. Sed quid erit si postea eum actorem vel reum petat? niteat? Si quidem ante sententiam, indulgetur ei vt actionem actor non perdat, & reus non habeatur pro condemnato: post non: vt ff. de in ius voca. l. quanuis. hodie reus etiam per rescriptum non trahit actorem ad extraordinarium iudicem: vt in authent. qua in prouincia. infra in titu. ij. & dic multetur non ipso iure, sed per sententiam. non enim dicitur multatus sit. Videtur ergo quòd condemnatus reus possit condemnationem agat condictione ex hac. l. vel condictione sine causa, vt actor eum liberet. sic infra de adser. to. l. j. §. fin. vel in ipsa definitiua sententiabitur contra vocantem in vetito examine

Rebeliores an possint habere rectores.

examine secundū formā no. ff. de rei vin. l. vtique. tenetur etiā iniuriarum: vt ff. de iniur. l. iniuriarum. §. fi quis per iniuriam.

a *Tribuni.* §. de actore & reo: hic de iudice.

b *Capitalem.* id est deportationem.

c *Interdictam.* ex prædicta sententia qua fuerit reus condemnatus, cum sit lata à iudice non competente. Vel dic idem in tribunis qui præsunt militibus & vicariis, si ipsi adeantur, cum tamen ipsi non sint iudices rei, vt audire nō debeant.

Magisteria. ❧ Casvs. Si priuatus contra militem causam habuit, siue fuit ciuilis siue criminalis, de ea magister militum cognoscere potest: & hoc ideo, quia miles ab alio quàm à iudice &c.

d *Magisteria potestati.* id est magistro militū.

e *Etiam ciuilium quæstionum.* quasi diceret, non solum criminaliū. Sed contra in criminalibus: vt j. vbi Iena. vel eis. l. j. & ff. de accu. l. fi. in fi. Sol. hæc in milite militante: illa in non militante. Vel dic verius & plenius quòd in militari crimine, puta si vendidit arma, solus magister militum habet coercitionem: vt hic. In communi vero crimine, si quidem enorme, iudex siue præses loci vbi deliquit, habet cognitionem & coercitionem, sed de mediocri habet cognitio nem, coercitionem vero remittit ad magistrum militum: vt in legibus contrariis, & j. de re mili. l. fin. in prin. lib. xij. Sic & aliàs fit: vt in authenti. vt cler. apud proprios. §. penult. coll. vi.

Militi fit delatio quis eius iudex.

f *Audiendi.* id est auditionis, vt & iter est ius ambulandi, id est ambulationis: vt institu. de seru. in princi.

g *Esse.* vt & §. de iudi. l. penul.

h *Coerceri.* de iure.

Peiniquum. ❧ Casvs. Pone in campsoribus Bonon. qui suos habēt cōsules siue rectores. si ergo aliquis contra eam pforem causam habet, examen sui cōsulis campsor declinare non potest: siue miles fuerit, siue non: siue in dignitate fuerit, siue non: vel fori excepit. & hoc in prima. & licet sub suo rectore vel cōsule possit conueniri, nihilo minus sub potestate. si hoc elegerit actor, conueniri poterit, & hoc in secunda. Qui autem contra hanc. l. intentauerit, amissione cinguli siue dignitatis multetur. & hoc in tertia.

i *Periniquum.* id est valde iniquum. Accursius.

k *Ees qui.* puta medicinæ.

l *Professiones.* vt parabolani.

m *Negociationes.* vt pannorum vel cambij.

n *Seu negociationum.* vt pelliparij, pistores.

o *Pertinet.* ex electione eorum qui exercent. sic ergo dant or dinariam iurisdictionem illi de illa professione, vt etiam depositum habere rectores? Videtur quòd non, quia non exercēt professionem, sed sub exercentibus sunt discipuli: sicut nec discipuli pellipariorum secūdum Azo. Magistri ergo possunt

Scholares an possint habere rectores.

A eligere, quia ipsi exercent professionem, & sic fit Parisiis. Item nota hic qui dant ordinariam, & qui delegatam iurisdictionē: vt dixi in. ff. de iurisdi. om. iudi. l. & quia. in glo. §. j. consuetudo. Accursius.

p *Militia.* scilicet armata: vel inermis secundum quosdam. vel impropriè ponit nomen militiæ, qui aliquam exercent negotiationem, militare prohibentur: vt. j. ne negotiato. mili. lib. xij. Vel tertio dic quòd negotiatores militare possunt: sed non vt iurent non euitaturos se mortem pro republica: sed quia stigmate vel charactere quodā notabātur in brachijs: vt j. de fabricen. l. stigmata. lib. xij.

q *In publicis.* scilicet societatis illius, & priuatis quas habent inter se socij de aliis suis factis occasione societatis. sic enim seruatur secundum consuetudinem.

r *Ita tamen.* q. d. licet sub illo iudice valeant conueniri: nihilo minus sub maiori, scilicet sub potestate.

s *Spoliandis.* forte vt in quinque libris auri damnentur: vt. j. de decu. l. curiales qui honorario.

QVANDO IMPERATOR &c.

Dictum est supra, aliquem inuitum esse conueniendum apud iudicem suū de cuius foro est. Item aliquem posse conueniri apud extraordinarium iudicem ratione priuilegij: vt §. de dila. l. 2. nunc ponit qualiter quilibet illorum patiatur exceptionem. A. Azo.

Milites sunt duplices.

t Cognoscat. *ipsis hoc impetrantibus.*

Cōcor. 32.

v Exhibeantur. *in iu. q. 5. rere alios petentibus. nam quæ excipit à prædictis. dicit cin. & q. 3. enim ordinarium declinari ab imperato non posse: vt §. j. proxi. hic ribus. except quando declinatur hic & alios miserabilibus personis petentibus. Et e contra dictum est de dilationibus. l. si quando. quòd rescriptum valet ad extraordinarium iudicem imperatum. hic excipit casus vbi non valet, contra prædictas scilicet personas.*

Scontra. ❧ Casvs. Si causam habens cum pupillo vel alia miserabili persona, ad extraordinarium iudicem rescriptum impetrauit, non valet obtentum: nec ad obtinendum admittitur. Si autem econuerso fiat, vt miserabilis persona rescriptum impetrauerit, impetratum obtinet firmitatem. Not. ex hac. l. ibi, fortunæ iniuriam. quòd fortuna dicitur iniuriari illis, quibus accidit infortunium: & alibi dicitur quòd dicitur insidiari: vt l. fi. §. cum antea. post princ. j. de temp. ap. Pau.

x *Contra pupillos.* qui impuberes sunt, & non in potestate: vt ff. de verbo. signifi. l. pupillus. in prin.

y *Vel viduas.* quæ virum non habent, etiam si non habuerūt: vt ff. de verb. signifi. l. malum. §. viduam. Vel stricte hic accipitur pro eis quæ habere desierunt.

z *Memorati.* pupilli & viduæ.

a *Comitatus.* id est præsentiæ nostræ, vel illorum quibus nos delegauimus.

b *Litigator.* pupillus, & vidua, & similes.

numerati sunt, vel fuerint, vel qui dignitatem aliquam prætendunt, sine aliqua fori præscriptione his iudicibus tam in publicis [q] quàm in priuatis causis obedire compelli, ad quorum solicitudinem, professionis seu negotiationis quam præter militiā (vt dictū est) exercent, gubernario videtur respicere: ita etiam, vt ipsis nihilo minus iudicibus sub quorum iurisdictione militia siue dignitas eorum constituta est, proculdubio respondeant: his videlicet qui contra huius tenorē legis venire tentauerint, militiæ cingulo seu dignitatis honore pro tali conamine spoliandis. [s]

TITVLVS XIIII.

QVANDO IMPERATOR inter pupillos vel viduas, vel alias miserabiles personas cognoscat. [t] & ne exhibeantur. [u]

Personæ miserabiles non debent trahi in ius extra prouinciam: sed ipse alios trahere possunt. h. d. Bald. Vel sic: Pupilli & viduæ & alie miserabiles personæ de quibus hic, habent hoc priuilegium quòd extra proprium domicilium non possunt pertrahi etiam per rescriptum principis, vel in curia principis: sed in proprio domicilio sunt conueniendi. ipsi tamen bene possunt trahere aduersarios eorum extra domicilium coram principe, etiam per viam simplicis querele. h. d. ista notabilis. l. secundum Pau. de Cast.

1. Imp. Constantinvs. A. ad Andronicum.

SI contra pupillos, [x]* vel viduas, [y] vel diuturno morbo fatigatos & debiles impetratū fuerit lenitatis nostræ iudicium: memorati [z] à nullo nostrorum iudicum compellantur comitatui [a] nostro sui copiam facere. quinimmo intra prouinciā in qua litigator [b] & *Cōcor. 32.*

Militi fit delatio quis eius iudex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Fortunam.* vt.j. vbi de ratiocil.ij. & videtur hoc hodie ius commune: vt in authen. vt dif. iudi.j. respon.col.ix.

b *Cautela,* scilicet iudicio sisti.

c *Excedere.* fallit ergo hic quod est.3.de dila.l.fiquādo. Quid autem si huiusmodi miseræ personæ consenserunt? Respond. Io. idem esse & tunc.

hoc non puto, ar. eius quod sequitur.

d *Si pupilli.* scilicet a gentes.

e *Perhorrescunt.* si ergo ex priuilegio hic conceditur iudex ordinarius declinari, ergo de iure communi recusari non potest. nam superfluum est &c. vt.j. de thesau. l.j. lib. x. &. ff. de leg.j. & quando. & de condi. instit. l. verba. & ad munici. l.j. &.j.6 quacunque præ. po. l.j. & in decre. xxv. q. j. ideo. §. penul.

Ordinarius de iure recusari non potest.

VBI DE CRIminibus agi oporteat.

Dicit .3. generaliter de foro: nunc specialiter vbi de criminibus agi oporteat.

QVæstiones.} Casvs. Tu Mutin. Bononien. delinquisti, vbi conueniri debeas, quæritur? Respond. ibi vbi deliquisti. Item vbi causa inchoata est.

f *Quæ legibus.* publicis: vt ff. de publi. iudi. l.j. & insti. de pub. iudi. per totum.

g *Extra ordinem.* vt pti uata delicta, de quibus extra ordinem quis punitur: vt. ff. de priua. delic. l. fin.

h *Commissa.* si habes commissa, scilicet crimina, vnde oriuntur prædictæ quæstiones. Si habes commissæ, tunc eodem modo expone. & concordat cum hoc j. vbi seqa. vel clar. l.j. &. ff. de noxa. l. fin. &. ff. de offi. præs. l.iij. & de accu. l. fin. adeo vt si non sunt ibi, tamen illuc remittantur: vt ff. de accu. si cui. §. fi. & in authen. vt nulli iudi. §. si vero quis comprehenserit. colla. ix. Alij. dixerunt, vt puniatur, remittitur: verum primo cognoscet iudex suus, vbi habet domicilium: arg. j. de exhi. re. l j.

a Vide de hoc pulchrā glo. in cle. pa sturalis. in §. quòd si pupillo de re in. qua. gl. præterea decidit an iudex loci vbi criminosus delitt, cogatur necessario remittere ipsum crimi nosum ad mandata iudicis loci vbi deliquit.

testes vel instrumenta sunt, experiantur iurgandi fortunam: a atque omnis cautela b seruetur, ne terminos prouinciarum suarum cogantur excedere. c ¶ Quòd si pupilli d vel viduę aliique fortunę iniuria miserabiles iudicium nostræ serenitatis orauerint, præsertim cum alicuius potentia perhorrescunt, e cogantur eorū aduersarij examini nostro sui copiam facere. Dat. Kalen. Iul. Constantinop. Optato & Paulino Conss.

TITVLVS XV.

VBI DE CRIMINIBVS agi oporteat.

Causa criminalis tractatur altero de tribus locis, scilicet vbi crimen est commissum, vel causa est inchoata, vel vbi deprehenditur reus habere domicilium. Bald. & Salyc. Additur & alius in vagabundo: vt in glos. Salyc.

1. Impp. Severvs. & Antoninvs. AA. Laurinæ.

QVæstiones eorum criminum quæ legibus, f aut extra ordinem g coercentur: vbi cōmissa, h vel inchoata i sunt, vel vbi reperiuntur k qui rei esse perhibentur criminis perfici debere satis notum est. PP. IIII. Non. Octobr. Dextro & Prisco Conss.

De plagio cognoscitur apud quemlibet iudicem competentem. Laco. But. Bald. Vel sic: De crimine plagij cognoscitur in domo commenti. Id. Saly.

II. Impp. Diocletianvs & Maxim. AA. & cc. Niceæ.

SCiens liberum venundando, plagij crimen committit. l Ab eo m itaque qui super hoc quæri potest, aditus competens iudex (si is quem puerum ingenuum vendidisse proponis, ibi degit n) ibi causam cognoscet. Dat. II. Non. Febr. Sirmij. CC. Conss.

IN AVTHEN. vt omnes obedi. iudi. prouin. §. hæc considerantes. colla. v. confutu. xx.

Ista est not authen. In prin. tradit regulam, & in fine ponit exceptionem. in medio ponit casum mirabilem: & sic habet tres partes principales: secunda ibi, Eo autem. tertia ibi, excipitur. Ia. Bet. Summari rectè non potest. Id. Bald. Vel sic: Captus in loco delicti, vel in quo quis aliàs fortitur forum, potest si ibi reperiatur, conueniri personalis, realis, & etiam mixta actione, non obstante quocunque priuilegio exceptionis: nisi ex causa publicæ vtilitatis vel necessitatis ipsum absentari oporteat, vel causam ad consistorium principis deuolui, vel nisi per appellationem legitimam fuerit denoluta. Item pro damno per se illato nomine alterius, vel illius mandato seu voluntate, possum te præsentem conuenire in loco damni dati. & datur ibi terminus ad denunciandum illi vt se instruat de iuribus suis: quo non comparente, vterque condemnatur etiam lite non contestata, si sunt culpabiles, & ego in termino compareatis conuentus absoluitur ab observatione iudicij. hoc dicit in effectu. Paul. de Cast. & sunt plura singularia quæ alibi nō reperiuntur.

QVa o in prouincia p quis deliquit, q aut in qua pecuniarum, aut criminum reus sit, siue de terra, siue de terminis, r siue de possessione, s siue de proprietate, t siue de hypotheca, aut de alia qualibet occasione vel de qualibet re fuerit reus: illic etiam iuri subiaceat. quod u sus perpetuum a est. ¶ Si ergo ambo & actor & reus sint in prouincia: b illic omni priuilegio c cessante res expediatur. ¶ Eo autē absente, d ex cuius domo iniquum quid patior, ipsum qui id admisit, vel eius curatorem conuenia: cui datis induciis licet denunciare domino causę: qui si neq; per se veniat, neque mittat: is qui primo conuentus est, præsentatus condēnetur, in quo sit obnoxius: insuper & is qui mittere noluit, e si tamē omnino sappareat obnoxius. nam & de rebus eius satisfiet, si is qui præsens est, non sit solūendo. ¶ Sed si nec ipse qui dominum præsentare debuit, compareat, præconia h voce vocatus, condemnetur: i quia contumacia eius pro præsentia k est. ¶ Quòd si delit actor l cum reus venerit, siue miserit: absoluendus m est: vt & damna ei resarciantur. ¶ Excipitur n hic si forma pragmatica o occasione publicæ causæ procedens præceperit quemquam principali comitatui exhiberi, aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus. ¶ Inducias vero tempus noua cōstitutione varium præfinitum est ex diuersitate locorū, quatuor scilicet mensium si vicina est prouincia in qua hoc agitur, vna aut duabus mansionibus in medio prouinciarum constitutis: si vero maius sit spacium, sex. Si vero ex Palæstina, aut Aegypto, aut gentium longinquarum, octo mēses sufficiant. Si vero ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut Libya, sufficiens visum est tempus nouem mensium.

Italia est principium dominæ.

Concor. c. fi. extra de foro compe.

Iste text. est valde singularis & non reperitur alibi secundū Paul. de Cast. hic: & concor. cum hoc text. l. i. extra de deprivil.

Iste text. etiam reputatur singularis secundū Paul. hic, & non reperitur alibi: cui concordat. vide. l. fi. extra de pœn.

Scholaris & scholaris non habent domicilium.

TITVLVS XVI.

VBI DE POSSESSIONE agi oporteat.

Causa violentiæ debet tractari vbi est possessio, vel vbi vis illata est. hoc dicit. Iaco. But. Bal. & Salycetus.

1. Impp. Valentin. & Valens. AA. ad Festum proconsulem Africæ.

VBi aut p vis facta dicitur, aut momentaria possessio postulanda est: ibi loci

Absentē de tempo. app. l. fin. §. illud. Vel dic hic quasi constatam: vt. j. vbi in rem actio. l, ij. nam & in cor. dicit, condemnetur absens secundū schema quod appellatur ex emoditeium. in. §. fi vero neque. Item eo ipso quòd non prohibuit, videtur eum approbare: vt. ff. ad Macedo. l. fi filiusfamilias. ij. & ff. fuyt. aduer. nau. cau. fta. l.j. in fin.

Absentē de pœnitentia. mo constituta.

f *Omnino.* id est omni tempore.

g *Non sit.* ex sententia contra se lata: item in rebus etiam absentis fit missio ex ea. s. sententia quæ contra se ablentem datur: non autem dico vt sententia in præsentem lata habeat executionem in alium: licet hoc dicant quidam.

h *Præconia.* hodie per edictā: quia vox præconis paucis innotescit: vt. j. quomodo & quando iudex authen. qui semel. vel hic est speciale.

i *Constemetur.* per missionem in possessionem secundum mensuram debiti si lis non est contestata. idem si est, & non est liquidum de causa. Si autem est contestata vel quasi, & liquidum, datur definitiua: vt. ff. de iudi. l. properandum. §. ij.

k *Pro præsentia.* eius enim absentia, Dei præsentia &c. vt. ff. de iudi. l. properandum. §. cum autem.

l *Actor.* aliàs accusator: & tunc dic, id est actor.

m *Absolueudus.* ab obseruatione iudicij si lis non est contestata. aliàs definitiue: vt. d. l. properandum. §. & si qui idem. sed & eitari posset actor. vt. j. quomodo & quando iudex in auth. qui semel.

n *Excipitur.* hic versiculus est legendus cum prin. huius authen. & intellige quòd imperator vocat aliquem vt de causa cognoscat, aliqua vel aliquid pro republica faciat. interim enim dilationem habet a iudice sub quo conueniebatur: & est pragmatica scriptura facta consilio procerum. Sed hæc exceptio videtur corrigi in cor. e. §. hanc dicentes &c. quod quidā concedunt. Vel dic non corrigi, sed nominat ibi personas de quibus poterat dubitari: quia plus solet timeri quod &c. vt di cit canon. & ea quę notabiliter sunt, nisi specialiter notentur, videntur neglecta: vt ff. de iniu. item apud. §. ait prætor. Et no. hic quæ noua inducit authen. ista. Primo quòd dicit simpliciter omne priuilegium cessare. Secundo de denuntiatione, quę permittitur fieri domino: quod olim non licebat nisi in casu: vt. j. vbi in rem act. l.ij. Tertium de induciis quæ hic sequuntur: nam aliæ dantur aliàs: vt. .3. de dila. l.j. Quartum de satisdatione rerum absentis. Quintum quòd fertur definitiua secundum quosdam ante litem contestatam.

Pragmatica quæ sit.

Authentica, qua in prætor omne priuilegium cessare. Secundo de denuntiatione, quę nuntia, nodo permittitur fieri domino: quod olim non licebat nisi in casu: ta inducia vt. j. vbi in rem act. l.ij. Tertium de induciis quæ hic sequuntur: nam aliæ dantur aliàs: vt. .3. de dila. l.j. Quartum de satisdatione rerum absentis. Quintum quòd fertur definitiua secundum quosdam ante litem contestatam.

o *Forma pragmatica.* id est imperiale rescriptum.

VBI DE POSSESSIONE AGI OPORTEAT.

Hoc titulo vbi de possessorio agitur iudicio, dicit, siue per interdictā siue per alias actiones agatur.

VBI Casvs. De possess. mea me deiecisti: vbi te conuenire debeam interdicto vnde vi pro possessione recuperanda, quæritur. Respond. Vbi possessio est. vel sic: Possessio erat Mutinen. in distrctu. Bonon. me vi retinuisti: ibi conueniēdus eris vbi vis mihi facta est, scilicet in distrctu Bonon. & sic sumitur secundum authen. in sua significatione in prin. glo.

p *Vbi aut.* Aut pro &, nā non potest alibi fieri vis, quàm vbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit possessio.& sic vnum casum ponit tantum hæc lex secundum quosdam:quod non placet: imò potest fieri alibi vis, & alibi esse possessio: vt si possessio mea est Mutinæ, ad quam cum ire vellem,in districtu Bonon.me detenuisti. si enim suspicor me posse repelli:amitto possessionem,& agam vade vi, & Bononiæ[a] vbi facta est vis: & Mutinæ vbi est,id est existit possessio momentaria: vt ff. de vi & vi arg. l.j.§.interdictum autem hoc.&.§. siue autem corpore. & sic duobus locis conuenitur:&,aut,ponitur disiunctiue.Quare possessio dicitur momentaria,dic vt dixi.§.qui le.per.l.fi.

a Immo Bononiæ,sed Mutinæ vbi fuit collatus effectus violentiæ.arg. in.l. contrariasse.ff.de acti.& obli. Pau.

VBI FIDEICOMmissum,& ibi petendum oporteat.

Fideicommissum.] Casvs. Legatum vel fideicommissum mihi reliquisti. vbi illud petere debeam, quæritur? Respon. quòd vbi hereditas est, vel eius maior pars.

a *Fideicommissum*.quod in fideicommisso dicitur, idem in legato. fraternizant enim hostiæ : vt.ff. de lega. j. l.j.

b *Relicta est*.id est factum est testamentum. ham ibi defunctus videtur cum legatario contrahere: vt instit. de obli. quæ ex quasi contract. §. heres. secundum quosdam.quod non placet : quia non cum defuncto, sed cum herede legatarij contrahere videntur : vt ff.quib.ex cau. in poss. eatur.l.apud.§.fin.&.l. seq. Dic ergo, relicta est, id est existit, vt sit tertiũ adiacens;[b] vt. ff. de leg. j. l. cum res. sic & satisdatio petitur vbi existit: vt. ff. vt lega. nor. l. postquam.§.fi. & plene hic posses distinguere. vt ff.de iud.l. quod legatur.in glos.j.legatarius &c.

Legatarij nõ cũ defuncto sed cum herede eius videntur cõtrahere.

b Hoc est verbis vtentis personæ nullam determinationem habentis,secundum Dy.

VBI CONVENIATVR qui certo loco dare promisit.

Qui certo loco dare promisit.] Casvs. Mutuaui tibi.x.ea certo loco puta mihi soluere promisisti:dolo vel culpa vel mora tua cepi dilationem:an alio loco te cõuenire possim, quæritur? Respon.quòd sic condictione certi ex mutuo arbitraria, in qua venit damnum quod passus sum:& etiam propter loci mutationem,ideo quia suo loco pecunia soluta non est.

c *Arbitraria*. adiectum est, id est condictione certi arbitraria, quæ habet locum in tribus casibus:[c]vt.ff.eo.l.ij.§. hæc autem actio.&.l.si heres.&.l.aut si. Et dicitur arbitraria:quia solus iudex ex suo arbitrio æstimat damnum vtriusque si alibi soluatur:vt instit.de ac.§.præterea quasdam.

d *Et in alio loco*.[d] quolibet : nam vbi te inuenero, ibi te &c.& pro hoc.ff.de iud.l.eum.& de consti.pecu.ff.duo.§.j.& de cõdic.inde.l.qui certo.quod non placet. Expone ergo idoneo[d] & hic & in prædictis. ll. vbi. f.habeat forum qui conuenitur: vt.ff. de mu. & ho. l. vt gradatim.§.j. Et quæro si certo loco promisi,an eo loco quo fuit facta promissio, possum conueniri?Io.dicit[e]quòd non, quia non ibi,sed vbi est soluendũ, contrahi videtur:vt.ff.de act.& ob.l.contraxisse.&.ff.eo.l.penul. Alij contra:& pro eis.ff.de iudi.heres absens.§.fi.&.l.ommem. Additio.Dicas quòd locus contractus non inspicitur, & ibi non potest conueniri,sed solum locus solutionis faciendæ

c Tu dic in quatuor. Pau.hic.

d Hæc vera, & communiter tenetur. Pau.

e Et bene. Pau.

1.Imp.Alexander.a. Heraclidæ.

Qvi certo loco se se soluturum pecuniam obligat,si solutioni satis non fecerit: arbitraria[c] actione & in alio loco[d] potest conueniri, in qua venit æstimatio,*quod alterutrius[e] interfuit suo loco potius quàm in eo in quo petitur, solui. Dat. VI.Id. Mart. Fusco & Dextro Conss.

TITVLVS XIX.

VBI IN REM ACTIO exerceri debeat.

Vendator debet defendere emptorem in A *inspiciatur:nisi aliud actum sit.pro quo Petr. contraxisse.ſ.alleg.allegat.l.quæro.vbi dicit esse calum.ff.de solu.vbi hoc tenet,& sequitur.Bart.*

e *Alterutrius*. vt quia vnius interest, non alterius. si autem vtriusque,tunc secus secundum Ir.& P.

foro emptoris:nec potest ex propria persona declinare forum. hoc dicit. Vel sic: Forum quod est declinabile à defenso, non est declinabile à defensore.hoc dicit.Bald. Vel sic:Actio in rem datur contra possidentem. non contra auctorem eius qui non possidet. datur tamen contra illum qui recessit de auctione si sibi fuit lis denuntiata. Et si vult defendere possessorem de auctione,tenetur ipsum defendere in loco vbi lis est inchoata: nec potest eum trahere ad forum suum. hoc dicit.Pan.de Cast.

1. Impp. Diocletianvs.& Maximianvs.aa.& cc.Paneratio.

B In rem actio[f] non contrà vẽditorem, sed contra possidentem[h] competit. Frustra itaque desideras non tecum congredi, [i] sed cum auctore[k] tuo dominium vindicã rem, [l] cum te possidere contendas. Nam si denunciasti[m] ei qui tibi vendidit, intelligis euictionis illi periculum imminere.* Nec enim iurisdictionis forma,[n] in eadem prouincia constituris tam petitore quàm possessore, ob auctoris personam,quem in alia prouincia dicis consistere,debet immutari.Da.Idib.April. AA.& Conss.

Qui possidet alieno nomine , potest vsali actione conuentus dominum in iudicio nouinrare : & datur ei dilatio ad denunciandum domino:quo non veniente, habetur lis contestata quantum ad interruptionem præscriptionis.& si cessatus legitime non comparet,fit missio in possessionem : & retrouersus non auditur de possessione , sed tantum de proprietate. hoc dicit secundum Iacob. Bar.Bald.

11. Imp. Constantinvs ad vniuersos prouinciales.

C Si quis * alterius nomine quolibet[o] modo possidet rei vindicationem:[p] vt.ff.de rei vin.l. in rem.in prin.vel die,habet quo ad quid:& quo ad quid non habet. Nam habere multis modis dicitur:vt.ff. de verb. oblig. stipulario ista.& habere. Vel dic vindicat sibi dominium,id est attribuit sibi dominium:i.dicit se dominum.

m *Denunciasti*.ſ.ante sententiã:vt.ff.de euic.l.si rem quã.§.fi. &.j. de euic.si controuersia.&.j. de peric. & cõmo rei vend.l. secus si nõ denunciauit cum posset:vt.ff. de euic.si fundo.§.fi.

n *Forma*. quæ est vt vbi ipse emptor forum habet, defendatur per se vel per alium:vt.ff de iudi.l. venditor.

Si quis.] Casvs.Fundum ad me pertinentem non tuo nomine sed alieno possedisti, quem petere voluit fieri te citari:dicebas dominum non te esse, quid iuris sit,quæritur. Respon.quòd dabuntur tibi inducię vt domino denũcies vt veniat, vel sufficientem pro se dirigat responsalem ad locum in quo sita est possessio. Si autem venire noluerit, iudex legitimis edictis propositis faciet eum citari:& si in eadem voluntate perseuerauerit:lit.contesta. quasi contra absentem interrupta præscriptione ex die quo possessor ad iudicium vocatus est,summatim de ea cognoscet, & me mittet in possessionem fundi:salua tibi reuersio de proprietate quæstionis.

o *Quolibet modo*.vt cõmodatarius rei immobilis, vel colonus, vel inquilinus qui non habet ius in re. Et dic idẽ in eo qui habet ius in re.vt in feudatario, emphyteuta, vel fructuario, vel quocũque modo teneat nomine alterius secundũ Io. Sed alij, vt l.& ſ. dicũt aliud esse in eo qui habet ius in re,vt in feudatario, emphyteuta creditore & fructuario superficiario. & similibus: vt ipsi nõ possint dominũ nominare in iudicio:nec liberatur hoc faciẽdo, sed defendere cogũtur respectu iuris quod habẽt. Nã & vir si in domum agit vel defendit, principaliter agere vel defendere dicitur ratione iuris q̃ habet: vt.ff. de re iud.l.sepe,§. sed scietibus.Item fructuarius respectu iuris quod habet in re tenetur ad exhi. vt. ff. ad exhi.l.Celsus.§.j.Item ẽphyteuta dicitur possidere vt euitet satisdationẽ: vt.ff. qui satisd. cog.l.sciendum.§. j. si ergo onus euitat, & onus sustinere debet circa defensionem faciendã. Sed an contra ciuiliter tantum possidentem detur rei vindicatio? quidã dicunt q̃ sic, & fiat missio in rem pro ciuili tantum si nõ veniat qui defendat:& non fit præiudicium in naturali. ff.de acqui.poſ.l.pe.in prin. secundum Io.nisi natu raliter possidens sciat, & patiatur: vt.ff. de re iudi.l. sæpe. in fin. §.j. Alij dicunt non teneri rei vindicatione eum qui tantum ciuiliter possidet, cum non habeat facultatem restituendi:vt.ff.de rei vin. l.officiũ. Additio. Vide de hoc Bart. in l. Pomponius.§. si is qui precario. vbi de hoc etiam per gl. magnam in ſi.ff.de acqui. poſ.& quærit etiam glo.super rubr.ff.de rei vin. & est casus in l. cuiscunque.§.j.ff.de vsufruc.

p *Immobilem*.pro mobili non potest domino nunciare:sed res deponitur si suspecta persona sit:& agitur.ff.qui satisſ. cog. l.si fideiussor.§.fi.& in hoc casu ſ.immobili loquitur.d.l.officiũ. sed hodie idem in re mobili, per auth.qua in prouincia.ſ.vbi de cri.agi oportet. Additio. Dic quòd illa auth. loquitur in alio casu.Pau.hic.

q *Debet*.id est potest:vt.ff.an per alium causa app.l.fi.vel debet si nunquam facturus est.

r *Definendo*.forte secundum legem. ſ. de dila.l.j.vel secundum authen.qua in prouincia.ſ.alleg.

s *Vt pote domino*. id est eo qui dominũ nominauit.sed verius pro vero domino pone.

t *Eum cui are*.scilicet nominantem. Tu dic dominum,vt euidenter dicit litera, quòd dominus nunc primo citatur.

u *Summatim*. nam posset petere rem per calumniam: & ideo fit hæc summaria cognitio, ad eum pertineat, vel non. fic & ſ.de bo.auct.iud.poſ.authen.& qui iurat. & ff.de Carb.edic.l. ij.§.causæ.

x *Seruata*.immo & de possessione:vt.ſ. de præscrip.xxx. annalis quæ tatem : vt.ſ. de iud.l.properandum.§.finautem reus.quæ sunt in possessio- pus auditur de proprietate? Resp.vsque ad.x.an.inter præsentes,&.xx.inter absentes.nam postea res erit vsucapta siue præ acqui.poſ.iuste.nec distinguitur.vtrum res fuerit absentis.vel alterius. Aliud autem est in noxali actione. nam statim efficitur dominus accipiens,si primo possessor erat dominus. vt.ff. si ex nox.cau.aga.l.ij.in fi. & de nox ac.l.& generaliter.& idẽ

Codex.

A dicimus in causa damni infecti quod in noxali.sed in actione personali vsque ad.xxx.an.dicimus audiendum volentem recuperare possessionẽ,cũ nec possideat missus:vt.ff.de acquir. poſ.l.in.§.fi.nisi missus eã vendiderit, vel in solutũ acceperit per iudicem.Item ao ſtatim missus possideat,vel demum post annum:M.& Azo.ita tim .sed P. &. B. post annum:vt plene dicetur.j.de præscrip. xxx.an. l. si quis emptionis. §. pe.sed hoc quando lis non est quasi contesta ta.ut hic erat quasi cõtestata.Accurſius.

Actor.] Casvs. Tu Bonon. equũ tuum quẽ possidebat. Mutinen.petere voluisti: vbi conuenendus sit,quæritur? Resp. quòd ibi vbi domicilium habet.ſ.Mutinæ.licet Azo cõtra. ſ. vbi res est. Si autẽ res sit immobilis,puta fundus quẽ petere voluisti, & apud Rhegiũ sit fundus : & Mutinę vbi domicilium habet, & apud Rhegiũ vbi possessio constituta est.petere potes.

h *Sequitur*.vt.ſ.de iurisdiction.iudi.l.ij.

i *Sed & in loco*. q. d. non solum ibi vbi habet dõmicilium.

k *Res*. ſ.immobiles fere secundũ omnes. Sed Azo contra, quia hic dicit indistincte.& per id quod est. ff. de iudi.l.quod legatur. §. fin autem.& pro eo in eo. ti.l.sed & si susceperit.§.fi. sed certe secundum H. in mobili. aliud videtur dicendũ. ſ. quòd sufficiat satisfdare iudicio sisti in suo foro : vt ff.de offi. præsi. l. senatus. &. ff. qui satisf. cog. l. si fideiussor.§.fin.nisi in causa vbi sufficit nuda cautio propter priuilegium legationis:vt.ff.de iudi.l.ij.§.pe.Vel loquitur ibi cum persona suspecta non erat.aliàs satisdabit, vel res deponi debebit:vt.d.l.si fideiussor.§.fi. Alij dicunt ibi primo litem contestari,vbi res est:& postea satisdari, quod posset esse verum, si actio esset tempore peritura : vt dicta.l.senatus. Sed quid si reali te conueni o hic vbi habes domicilii,& res est alibi:quis executioni mandabit?[b] Respon.iudex illius loci vbi est res ex denunciatione huius, sicut fit in vera definitiua:vt.ſ.de iudi.l. properãdum.§.finautem reus.&.ff.de re iudic.l.à duo Pio. in princ.& vera interlocutoria:vt.ff.de bo.auctо.iud.poſ.l.cum vnus.§.fin. Item in cuius electione est,in loco domicilii,vel vbi res est,eligere forum? Respon.actoris:[c] vt.ff. de iudi.l.ij.§. plane & si perfecta. Accursius.

propietate: vt.d.l.si quis emptionis.§.pen. quandoque sit possessio cõtestat.vel quasi & tunc non auditur de possessione, sed de proprietate : vt hic. quandoque sit post definitiuam sententiam, & tunc non auditur nec de proprietate nec de possessione:vt.d. l.properandum.§.finautem,versus & j.quo.& quam.iud.l. consentaneum.Bal. ‡ Concor.c. fauis.extra de ſo.compe.

b *Subaudi* sententiã pro actore.l.au.

c *Ista gl.sem per allegatur.q. quando quis habet plures in dies sub qui tue potest cõuenire.electio est actio ric cerã quo conueniat. probatur in l.fi.S.de iurisdi.iudi & j.de præscrip.lon.ãte poſ.fi. Pau. de Cast.*

VBI DE HEREDITATE AGATVR,&c.

De hoc suis.l.& vbi scripti &c.de hoc principium.l.

Illic.] Casvs. Pro hereditate ad te pertinente contra possessores hereditatis interdictum quorum bonorum intentasti.in isto possessorio iudicio vbi mitti debeas in poſ. rerũ hereditariarum,quæritur? Resp.quòd ibi vbi res hereditariæ sitæ sunt.Si autem peti.hered.contra eos intentasti:vbi domicilium habent, & vbi hereditas est,eos conuenire poteris:sed & vbi degunt. quòd intellige maxime:quia idem est si ibi nõ degunt.

l *Illic*.& à iudice illius loci in cuius territorio sunt : vt. ff. de iurisd.om.iudi.l.fi.& dixi.ſ.si. proxi.l.fi.

m *Postulandum est*.per interdictum quo.bo.vt.ff.quo.bo.l.j.in princ. vel per officium iudicis,vel per condic.ex lege quę est j.de edic.diui Hadria.tol.l.fi.

n Degit. maxime si ibi degit. nam idem si ibi non degit vbi sunt res.quia poterat conueniri vbi sunt res , ad instar meræ realis:vt.ſ.titu.j.l.fi.& arg.ſ. vbi de poſ.agi opor.l.j.eum he-

Universidad de Deusto
Biblioteca

reditatis petitio fit, & in rem, non solum in personam: vt. j. de peti. hereditatis.

VBI DE RATIOCINIIS TAM PVBLICIS quàm priuatis agi oportet.

EVm qui. } CASVS. Tutelam alicuius pupilli, vel adulti curam administrasti. finita tutela vel cura, vbi conueniri debeas, quæritur? Respon. nō ibi vbi domicilium habes, sed ibi vbi administrasti, puta si fueris Mutinen. & Bononiæ curam vel tutelam administrasti. Bonon. es conueniēdus, & illuc transmittendus si alibi habes domicilium.

a *Tutelæ.* vt argentarius, vel procurator, vel quocunque modo: vt hic, & ff. de iud. l. heres absens. §. j. & l. argentarij. & de procu. l. neque. & de cōd. & demon. l. cum seruus. §. j.

b *Administrauit.* ff. de iudi. l. heres absens.

c *Rationem.* redditur ratio villicationis: vt instit. de obli. quæ ex quasi contract. §. sicut autem. Sed an debeat transmitti si ibi non inueniatur? Quidam quod sic. & sic speciale: vel non speciale, quia & idem in cōtractibus fit quandoque: vt dicta. l. heres. §. j. diximus. In. l. autem sequenti constat quòd fit transmissio.

NEmo. } CASVS. Aliquis constitutus ad subministrandū militibus stipēdia, minus quàm recepit impendit. finita administratione si appareat eum male administrasse, vbi conueniri debeat, quæritur? respon. quòd non vbi domicilium habet. sed vbi administrauit, scilicet sub magistro militum sub quo tempore administrationis militabat. & hoc sine fori præscriptione vel exceptione: vt si dicat se non esse conueniendū vbi administrauit, sed vbi domicilium habet, non audiatur.

† *aliàs, vbi causas status agi oportet.*

d *Nemo.* superior. l. de priuato, hæc de publico dicit. Accur.

e *Cingulum.* fuerat enim electus super aliqua professione militum vel negotiatorum: vt. ff. de iurisd. om. iudi. l. fi.

f *Quocunque.* idoneo ad petendum.

g *Fori.* vt dicat se non conueniendum sub eo iudice sub quo conueniuntur alij de illa militia.

h *Asseritur.* quia multa pro expensis ab eis accipiebat, & eis parum præstabat.

i *In milicari.* hodie adiungitur episcopus: vt in auth. vt iud. fine quoquo sustra. §. necessitatem. col. ij. & de col. §. super hoc. col. ix.

k *Sufficiens.* sic. ff. quando impe. inter. pup. & vid. l. j. in fi. j. respon. & in auth. vt om. obe. iu. §. hæc considerantes. col. v.

VBI CAVSA STATVS AGI, &c.

EA quæ. } CASVS. Si ancilla tua à te fugiens & in alienam prouinciam se conferens, asserit se liberam: vbi causa status agi debeat, quæritur? respon. quòd non ibi vbi eam deprehendisti, sed ibi vbi seruierat antequam se in fugam inconsulte reciperet.

l *Seruiret.* id est esset in possessione seruitutis.

m *Vindicans.* id est in libertatem proclamans posteaquam constiterit eam esse possessam in seruitute.

n *Non tenuerat.* sed de iure.

o *Recessit.* nisi diu. i. x. an. morata est in possessione libertatis bona fide. i. putans se liberam iustis rationibus ducta vel iustis rationibus. xxx. an. vt. ff. de acqui. pos. l. uj. §. si seruus. & l. quamdiu per eum. §. j. & ff. qui pro præd. & quib. ma. li. l. si cū filiam. fideicommissa. §. Aristo. & ad hoc. ff. de libe. cau. l. liberis. §. fin. & l. igitur sciendū est. & j. de præscrip. lon. tē. quæ pro lib. l. j. & ij. & j. de lib. cau. l. ea quæ. & j. de prob. l. vis eius. & de ser. fug. l. cū seruum. Accurſius.

Liberta quamdiu non probat.

p *Habebit.* cognoscendo primo & pronunciando super possessione: nō per vnde vi, vel vti possi. interdictum, cū sit res mobilis. Ité quia nec dicit q. ſeipſum possideat, ſed ſit hoc officio iudicis, vel interdicto vtrobi. Ibi ergo quæritur & pronunciatur de possessorio: ſed petitoriū ſeruatur in loco vnde aufugit: & ſic diuiditur causę continentia. & ſic est contra ſ. de iud. l. nulli.

q *Debet.* in petitorio.

PRocuratores. } CASVS. Si priuatus priuato status moueat quæſtionem, puta dicit aliquē eſſe ſeruum qui ſe pro libero gerit: an procuratore Cęſaris qui cognoſcit inter fiſcū & priuatū, cognoſcere poſſit, quæritur? reſpon. quòd nō, vel dic quòd ſi inter fiſcum & priuatum de ſeipſo &c.

r *Procuratores noſtros.* ſcilicet Cæſaris.

s *Status.* ingenuitatis.

t *Notum eſt.* inter duos priuatos inuitos. ſic inter fiſcū & priuatū: vt dicunt. j. e. l. iamdudum. quod nō placet: nam nec inter fiſcū & priuatū: vt. j. ne de ſtatu. defun. l. ſi pater. Dic ergo q. in. l. iamdudum, erat vice præſidis: vt. ſ. de pe. iud. l. j. Vel tertio, ſi inter fiſcū & priuatū de aliquo ſeruo vel liberto ſit quæſtio, quia quilibet ad ſe pertinere dicit: cognoſcere poteſt. ſi inter fiſcū & hominē priuatū qui ſe liberū vel ingenuū aſſerit, tūc nō poteſt: vt hic, & d. l. ſi pater. Vel quarto diſtingue q quæſtio eſt ſtatus: vt ſi quidē ingenuitatis, nō poſſit: vt hic, & d. l. iamdudū. in fi. Et q hæc ſit cauſa libertatis, habes. j. de or. cog. l. ſi ſtatus. & d. l. ſi pater. An alterius ſtatus, & tunc poteſt vt in prin. d. l. iamdudum. vnde valet: vt. ff. eo. l. j. & iij.

Procurator Cæſaris non eſt iudex competens in cauſa ſtatus. Pau. de Caſt.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAA. & CC. Zenoniæ.

SIin poſſeſſione libertatis conſtituta es: cum in ſtatus etiam quæſtione actor rei forum ſequi debeat: ibi cauſam liberalem agi oportet, vbi conſiſtit quæ ancilla dicitur, licet ſenatoria dignitate actor decoretur. u Dat. II. Id. Maij. AA. Conss.

TITVLVS XXII.

VBI † CAVSA STATVS agi debeat.

Si ſeruus aufugit à domino ad aliā prouinciam, cauſa poſſeſſionis tractatur eodem loco, ſed cauſa proprietatis examinatur coram iudice vnde aufugit. hoc dicit ſecundū Iac. de Aret. Bald.

I. Imp. ALEXANDER. A. Aurelio Ariſtocrati.

EA quæ à te, cum tibi ſeruiret, l fugit, & in aliā prouinciā ſe contulit, liberta tem ſibi vindicans, m non iniuria n eo loco † litigare cōpellenda eſt vnde quaſi fugitiua receſſit. o Idcoque remittere eā in prouinciā in qua ſeruiuit, præſes prouinciæ qui eo loco ius repreſentat, curæ habebit: p ſed non vbi deprehenſa eſt audiri debet. qPP. XIII. Kalend. Septemb. Pompeiano & Peligno Conss.

Procurator Cæſaris non eſt iudex competens in cauſa ſtatus. Pau. de Caſt.

III. Impp. DECIVS. A. Felici.

PRocuratores noſtros r ſtatus s cauſas examinare non poſſe, omnibus notum eſt. t PP. Kalend. Decemb. Decio. A. II. & Grato Conss.

Quando ille qui dicitur ſeruus, eſt in poſſeſſione libertatis, debet conuenire vbi eſt: & illud dicitur actus forum. l. d. cum. l. ſeq. Vel ſic: Etiam in cauſa ſtatus actor ſequitur forum rei, licet actor ſit ſenator. Salyc.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Zenoniæ.

SIin poſſeſſione libertatis conſtituta es: cum in ſtatus etiam quæſtione actor rei forum ſequi debeat: ibi cauſam liberalem agi oportet, vbi conſiſtit quæ ancilla dicitur, licet ſenatoria dignitate actor decoretur. u Dat. II. Id. Maij. AA. Conss.

TITVLVS XXII.

VBI † CAVSA STATVS agi debeat.

Si ſeruus aufugit à domino ad aliā prouinciam, cauſa poſſeſſionis tractatur eodem loco, ſed cauſa proprietatis examinatur coram iudice vnde aufugit. hoc dicit ſecundū Iac. de Aret. Bald.

I. Imp. ALEXANDER. A. Aurelio Ariſtocrati.

EA quæ à te, cum tibi ſeruiret, l fugit, & in aliā prouinciā ſe contulit, libertat

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Curie nomen.* quis dicitur curiæ adstrictus.
b *Ad magisteriam.* id est magistratum militum.
c *Potestate.* vt cõdenet, ipse tamẽ præses cognoscet: sed certe immo narrando factũ vt causam audiant & exequantur. Acc.
d *Pronunciab.* subaudi, à. nam sunt ablatiui.
e *Eventum.* id est sententiam super eo de quo impetuntur.
f *Opponere.* etiam si prædicti sint armata militia: vt. j. in quib. cau. mi. fo. præscrip. l. j. cir ca prin. & quod subiicit, præter eos &c, nõ excipit de præcedentibus, sed ad subsequentia refertur: quasi diceret, cæteros præter eos &c. Vel die excipi illos quos supra excipit: similites armatos.
g *Præter eos.* vel est hic §. vel infra cæteros &c. & secundum primum non refertur ad proximum.
h *Cæteros.* respicit vel infra vel supra.
i *Sententiam.* cum lis erat contestata: vel verius de pœna cõtuma ci imponenda dicitur: vt. ff. si quis ius di. non ob. l. j. & sic falsa est nota quam quidã hic faciunt, quòd sententia ante litem cõtestatam fertur. a Nota etiã hic ordinarium non recusari: vt & supra de iudi. anth. fi vero contigerit.

a Guilel. de Cugno sic intelligit, & etiam definitiua sententia proferatur in contumacẽ in casibus hic positis: quod sequitur hic Bar. & dicit mentis tenẽdum.

VBI SENATORES, &c.

QVicunque. ¶ CASVS. Si clarissimus aliquis virginem rapuerit, vel fines inuaserit, vel in aliquo crimine deprehensus fuerit, vel crimen commiserit, nulla fori præscriptione opponenda puniatur à præside prouinciæ in qua deliquit: quia omnem dignitatem huiusmodi crimen excludit.
k *Quicunque.* prima, in clarissimis & criminalibus tantum. Secunda, in ciuilibus & clarissimis & superioribus. Tertia in criminalibus & spectabilibus & superioribus.
l *Non illustres.* in illis enim distinguitur, vt. j. eo. l. quoties.
m *Inuaserit.* & accusatus fuerit de crimine.
n *Culpa.* pro quo non tantum sicut pro dolo condemnatur: vt. ff. ad legem Cor. de sica. l. in lege.
o *Seu crimine.* quoniam voluntatem nocendi adesse oportet. infra ad leg. Cor. de sica. l. j.
p *Deprehensus.* secus si conuictus, sed non deprehensus: quod non placet: imò idem vtrobique: vt. ff. de ri. nup. l. palam. §. quę in adulterio.
q *Publicis legibus.* de quibus habes instit. de publi. iudi. per totum.
r *Excluso.* vt. § de epi. & cle. l. raptores. &. j. de digni. l. quoties. li. xij. & de dec. l. infamia. li. x. & in auth. vt om. obe. iud. §. hæc considerantes. col. v. & ff. de off. præf. l. iij. Sed contra. j. de exhi. re. l. j. & § de iur. om. iu. l. magisteriæ. Sed ibi de hoc dixi. Item no. quòd hæc loquitur cum criminaliter agitur: secus. s. senatores, quando ciuiliter.

SEnatoris. ¶ CASVS. Si cum senatore causam quis habuit pecuniariam, vbi conueniri debeat, quæritur. Respon. quòd

A sue in vrbe sue in suburbio degat, sub præfecto vrbis conueniri poterit: & ex principis delegatione sub magistro officiorum. In prouinciis autem vbi domicilium habent, vel vberiorem partem bonorum suorum, conueniantur.
s *Senatores.* qui super illustres sunt: vt. ff. de senat. l. fi. Quidam habent hanc pro vltima. l. huius ti. Et nor. hoc seruari etiam si fiant clarissimi, secus si criminaliter: quia tũc distinguitur sint clarissimi, an super illustres: vt infra. l. proxi.
t *Vbi larem fouent.* id est vbi habent domicilium: vt infra de incolis. l. ciues. lib. x. & in scriptis conueniuntur, & non fatisdant: vt infra de dig. l. quoties. libro xij.

† *Contra. l. decreta de fideicomm.*

QVoties. ¶ CASVS. Si superillustri vel spectabili aliqua criminis mouetur quæstio, cum per procuratorem respondere non liceat, cognitio principis est, vel eius cui princeps specialiter demandauerit: in iure nulla standi mane-it necessitas, sed sedendi inferius iudicibus paribus licentia tribuatur: & si obnoxius inuentatur, principi eius condemnatio referetur. alioquin vice principis cognoscens ipsum absoluat: accusatoris calumniam etiam principe inconsulto puniendo, nisi tantæ fuerit dignitatis accusator, quantæ & reus: quo casu in punienda eius calumnia principis auctoritas requiratur. & hoc in prima. Alij autem illustres à prædictis, qui beneficio principis dignitatem siue administrationem adepti fuerint: si alicui eorum criminis inferatur quæstio, præfectus prætorio vel vrbis vel magister officiorum si sibi à principe specialiter demandatur cognitio, potecit cognoscere: ita vt accusato sedendi nulla pateat facultas: cuius condemnatio si contra eum tamen probata fuerit, ad principem referatur. hoc in secunda. In prouinciis autem si alicui illustri, cui dignitas ex administratione committitur, (vt differat & hoc à proximo superiori) aliquid obiiciatur: competens iudex absoluat absoluendum, nec condemnet si obnoxium inueniat, sed ad principem referat eius condemnationem: ita tamen, vt si in condemnando seu in puniendo iniqueniatur accusatoris calumnia, distinctione suprædicta puniatur. & hoc in tertia, ita videlicet quòd sedendi copia sibi non denegetur.

† *Contra. l. decreta de fideicomm. & l. fi. in fi. de offi. comi. lib. xij. & l. fi. de offi. vicarij. lib. xij. & l. fi. de offi. comitis. lib. xij. & l. fi. de offi. magistri. lib. xij. & l. fi. de offi. magistri. lib. xij. & l. fi. de offi. magistri

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Sociantur.* id est societatem contrahunt: aliàs negociantur.
b *Militia.* tunc enim conducere non possunt: vt. ſ. loca. l. fi. ab hic excipit postea, nisi forte commeatum &c. secundum H. sed secundum Azo. vt dixi, à superioribus excipit, vt intra spacium non conueniantur.
c *Commeatum.* l. à militia quam exercuerãt secundum H. nam tũc conueniuntur. vel cõmeatum. i. relaxationem: vt non conueniantur.

VBI CAVSAE *fiscales vel diuinæ domus &c.*

d Hominúmque. *causæ autem hominum diuinæ domus, siue sint seruiſ, siue coloni vel inquilini, siue agant, siue conueniantur, in eiuſ vel in criminali negocio audiuntur & examinantur apud præpoſitum ſacri cubiculi & comitem domorũ vel procuratorem Cæſaris: vt. ſ. e. l. vlt. & l. cum aliquid. Et eſt hic notandum, quòd ſeruiſ principis agunt, & conueniuntur: quod eſt contra regulam. Item & illud not. eſt, vt ſi aliter rerum priuatarum principis, vel procurator eius aliquem prouincialem vexauerit iniuriis patefactis cõtumeliis vel depredationibus, qui facit iniuriam, publice vtile concremetur, & certe vt ait P. in præditis crimibus tantæ pœnæ tam horribiles tam horrendæ cõſilium non deſſet, ſi eo tempore fuiſſet. Azo.*

Caſus.

c NOn *defenſæ.* id eſt non vindicatæ. Titius conuenit Caium coram procuratore Cæſaris, dicens Caium inſtitutum à Sẽpronio interfecto, & non vindicaſſe necem eius: ideoque bona confiſcanda. Caius dicit ſua morte mortuum, nõ occiſum. De hac quæſtione, an ſit mortuus vel occiſus, non cognoſcit procurator Cæſaris: ſed primo apud præſidẽ ſunt acculandi occiſores & damnandi: deinde conueniendus eſt Caius & damnand[a]: & poſtea ſe intromittet procurator Cæſaris. idem ſi mortui ſunt occiſores: vt iam conuinci non poſſint: vt hic, & ff. de Carb. edic. l. ij. Accurſius.

f *Quæſtionem.* poſt moram ergo heredum alius accuſat occiſores, dicens heredes non defendiſſe, & ſic ſe velle accuſare: vt & no. ſ. de his qui. vt indig. l. j. & l. ſororem.
g *Poſſe.* ſubaudi, priuſquam, &c.
h *De crimine.* extra ordinem facta accuſatione.
i *Eum.* ſcilicet præſidem prouinciæ.
k *Conuictu.* homicidis.
l *Defunctis.* homicidij reis: & ideo accuſari non poſſunt.
m *Permittit.* ratio cur accuſari non poſſunt: quia non pecuniaria, ſed criminalis cauſa morte extinguitur. vt. ff. ad Sylla. l. Caius. Item contra. ſ. de his qui. vt indig. l. ſi ea. Sed illa ſecundum iſtam.

NOn *animaduertimus.* } CASVS. Teſtamentum feciſti: heredem inſtituiſti. obiicitur heredi quòd mortem metu criminis vel pœnæ, tibi conſciuiſti. an procurator Cæſaris cognoſcere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd cum morte criminoſi crimnis quæſtio infirmetur, cognoſcere poteſt, nec ad vel per prouincias ſociãtur,[a] vel conductorum vocabulis, cum non armata militia[b] prẽditi ſint, defenduntur, ſiue domorum diuinarum, ſiue virorum potentiũ, ſeu cuiuſliber conditionis ſint cõductores: niſi ſi forte cõmeatum[c] ad rẽ propriam componendã vnius anni inducias oſtenderint ſe accepiſſe: eadẽ forma ſeruãda in his etiã qui mercãdi vel militandi ſacra beneficia meruerint: vt & ipſi rectoribus prouinciarum reſpondeant. Dat. III. Kal.[a] Conſtant. Theod. A. XVII. & Feſto Conss.

TITVLVS XXVI.

VBI CAVSAE FISCALES *vel diuinæ domus hominúmque*[d] *eius agantur.*

De bonis auferendis ab herede qui mortẽ defuncti non vindicauit, non poteſt agi niſi conuictu reis vel defunctis. h. d. Bald.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Dioſcoro.

NOn defenſæ[e] mortis quæſtionem,[f] apud procuratores noſtros non oportere tractari: nec bona à fiſco peti poſſe g priuſquam de crimine[h] conſtiterit apud eum[i] cui conuictis[k] pœnam irrogare licet, quis ignorat? Planè defunctis[l] homicidij reis, apud procuratores quoque cauſam agendam eſſe ratio permittit.[m] PP. V II. Id. Maij, Laterano & Rufino Conss.

Cauſa quæ pertinet ad procuratorẽ Cæſaris coram incompetenti iudice tractari nõ poteſt. h. d. Bal. Vel ſic: Procurator Cæſaris cognouit an quis mortem ſibi conſciuerit metu pœnæ criminis, ſorte propter publicationem bonorum à fiſco petitam. h. d. Salye. Vel ſic: Quærido de maleficio non reſtat imponenda alia pœna quàm confiſcationis bonorum, tota cauſa venit tractanda coram procuratore Cæſaris. Paul. de Caſt.

II. Idem. AA. Ariſtæ.

Iudex qui non poteſt facere executionẽ, non habet ius pronunciandi. Bal. Vel ſic: procurator qui non poteſt pœnam deſertæ accuſationis exigere, ita nec pronunciare vt exigatur. h. d. Ia. Butr. Vel ſic: Cui denegatur executio, denegatur & pronunciatio. vel, cui denegatur conſequens, denegatur & antecedens. Sal.

III. Imp. ANTONI. A. Heliodoro.

PRocurator meus, qui vice præſidis prouinciæ nõ fungitur, ſicut exigere pœnam P deſertæ accuſationis non poteſt: ꝙ ita iudicare vt ea inferatur ſententia ſua non poteſt. Dat. X. Kal. Septem. Læto & Cereali Conss.

Quo officio cogitur quis ad ſoluendũ, eodẽ officio cogitur ille pro quo ſoluitur. h. d. ſecundum Iac. But. Bal. Vel ſic: Illud officium quo quis compellitur pro alio ſoluere, poteſt quãdo ſoluit, implorare vt ille pro quo ſoluit, tũtundem debeat ei dare. h. d. Sal. quod no.

IIII. Imp. ALEXAN. A. Maximæ.

CVm vendente procurato re[t] meo emiſſe te prædia dicas: preciũ eorũ neceſſario ſoluere debes.[s] cum his vero quibus mãdantibus eadẽ prẽdia emiſſe[t] te & tradiſſe dicis, agẽte te ꝓcurator meus (ſi eius audiẽtia elegeris)[u] cognoſcet: vt pecunia quæ precij nomine tibi debetur, & vſuras quæ fiſco ſoluendę ſunt,[x] cõſe qui poſſis. PP. IIII. Id. Octob. Maximo & Paterno Conss.

Inter fiſcum & priuatum procurator Cæſaris cognoſcit. Saly.

V. Imp. CONSTAN. A. ad Vrſum.

Cum vendente. } CASVS. Aliquo mandante ad opus ſuum à procuratore Cæſaris prædium emiſti, nec de precio ſatisfeciſti. ſatisfacere debes. an autem ante procuratorem ad precium quod ſoluiſti, vel vſuras quas propter moram impendiſti, mandatorem conueniri poſſis, vel idem procurator cognoſcere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic, ſi eum iudicem elegeris: quod intellige cũ aduerſario. nec obſtat. ſ. de iuriſdi. om. iudi. l. j. & de peda. iudi. in. l. j.

n *Debeant.* vt. ſ. de bo. eo. qui ſibi mor. l. j. Accurſ.
o *Quærendum eſt.* crimen enim morte criminoſi finitur: vt hic, & ſ. l. proxi. & ſ. ſi reus vel ac. mor. l. ij. & iij. & ff. de pœ. l. ſi pœna. & de calum. l. in heredem. ſed non pecuniaria quæſtio: vt. ſ. l. prox. dixi. Accurſius.

PRocurator *meus.* } CASVS. Accuſati. ab accuſatione deſtitiſti. an ſicut procurator Cæſaris exigere poteſt pœnam deſiſtenti inflictam à lege quinque librarum auri: ita an ſit inferenda, cognoſcere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic, & ſecundum hoc nec negatio eſt in primo vero bo poteſt, nec in fine. ſed cum vtrobique eſt negatio, ſic intelligatur de procuratore fiſci, quòd ſicut nec exigere pœnã promiſerat, ſi ab actione deſiſteret: ſic nec exigeret, nec an ſit inferẽda, cognoſcet: & hoc, quia inter duos priuatos non cognoſcet, ſed inter priuatum & fiſcũ. Not. quòd qui non poteſt aliquem condemnare, nõ poteſt ipſum pronunciare condemnandum: & qui nõ poteſt abſoluere, non poteſt pronũciare ipſum fore abſoluendum. de hoc in l. j. ſ. ſi aduer. liber. Paul. hic.

p *Pœnam.* ſcilicet legalem.
q *Non poteſt.* quidam habent ſine non, & hic & in fi. & tunc eſt plana, & loquitur in procuratore Cæſaris. ſ. de pœna deſertæ accuſationis, quę eſt quinque librarum auri: vt ff. de prœuari. l. iij. in fi. Si habes non poteſt vtrobique: tunc dices in procuratore fiſci, vel etiam die Cæſaris: ſed de pœna dicet quã accuſatur promiſit accuſato ſi deſiſteret: vt infra ad Turpil. l. ij. hæc enim eſt inter duos priuatos, & ideo non cognoſcit. Accurſius.

Accuſatori deſerta pœna quæ fiſcum.

D

A

Rationalis,

a *Rationalis.* id eſt procurator Cæſaris.
b *Decidat.* vnà cum præſide: vt. ſ. ſi aduerſ. fiſcum. l. ij. & hoc ſiue agat fiſcus ſiue conueniatur. & idem econtra coram procuratore fiſci, ſiue agat ſiue conueniatur procurator Cæſaris. licet quidam tunc tantũ iſtos cognoſcere dicant quando conueniuntur. ſed verum eſt quando agunt ſub prætide: quod non placet. Item contra. ff. ne quid in lo. pu. l. ij. ſ. ſed hoc interdictum. vbi coram præfecto dicit agi has cauſas. Sed ibi ponitur præfectus pro procuratore Cæſaris: ſicut & alias. ff. de fideicom. lib. l. iiij. ſ. ſi bona.

Præfectus quandoque ponitur pro procuratore Cæſaris.

c *Commũitonibus.* quia non debet exigere à partibus precium pro cauſæ cognitione.

SIquis. } CASVS. Prædium à principe conduxiſti, cauſam Titius habuit. quis debeat de ea cognoſcere, quæritur: Reſpõ. quòd procurator principis: & ſi aliter iudicat quam debeat, non ſolum ſibi nota infamiæ imminebit, ſed & officiali ſuo ineſt diſcrimen.

† *aliàs ſic.*

d *Communi.* id eſt procuratori Cæſaris: vt. ſ. eo. l. vniuerſi.
e *Iudici.* prædicto ſcilicet procuratori. Vel dic alij qui ſe intromitteret de hoc.
f *Exiſtimationis.* i. fama.
g *Officio.* i. officiali.
h *Diſcrimen.* id eſt periculum ſi faciat contra id quod debet.

DOmitius. } CASVS. Si colonus principis cum alio colono eiuſdem cauſam debeat, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpon. quòd nõ aperit coram quo. tu die quòd coram præfecto: non duces vel præpoſiti ſacrorum limitũ, vel præſes prouinciæ cognoſcant. ſecus ſi priuatus cum colono Principis vel ſeruo crediderit litigandũ. & hoc eſt quod ſubiungit lex ſequens.

i *Tuam.* ô præfecte. & hoc quando inter ſe. ſi autem litigent cum priuatis, tunc ſerua. ſ. l. proxi.
k *Multum.* aliàs limitum.

CVm aliquid. } CASVS. Cum colonus principis vel ſeruus aduerſus priuatũ aliquod delictum commiſerit: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpondeo quòd præſes vnà cum procuratore Cæſaris. & ſi crimen aduerſus eũ probatum fuerit, prout leges dicunt puniatur.

l *Vel procuratore.* vel pro id eſt. idem habes ſupra ſi aduerſus fiſcal. ij.

Præſides non poſſunt cognoſcere de priuilegiatis.

A m *Exeratur.* id eſt aperiatur in ipſum. omnes rerum priuatarum: vt ſupra eo. l. ſi quis. quæ eſt contra. Solu ibi ſimiliter, hic criminaliter conuentur colonus: vt infra eo. l. nullum. Vel ibi inter ſe: vt & in l. dominicis. Vel ibi comes pro procuratore Cæſaris ponitur.

VNiuerſi. } CASVS. Si procurator principis vel actor contumeliam vel iniuriam alicui intulit: qui iniuriam paſſus eſt, querimoniam ſuã coram præfecto vel præſide prouinciæ proponere non dubitet. & ſi contra eum probatum fuerit, igne concremetur.

n *Non dubitet.* ſimilis exhortatio. ſ. de famoſis lib. l. j.
o *Et edictum.* id eſt generaliter dicimus. Accurſius.

† *aliàs in prouincia.*

NVllum. } CASVS. Si officium procuratoris Cæſaris exactioni tributorum vel chart. deſeruiens, quia erat tabellio aliquis, cauſam pecuniariam habeat: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpon. quòd procurator Cæſaris, niſi de crimine capitali accuſetur: quo caſu præſidis præſentia neceſſaria eſt, vt dicit Iſeq.

p *Nullum ex officio.* id eſt ex officialibus procuratoris Cæſaris. Accurſius.
q *Oportet.* ſcilicet niſi coram eo, & hoc cum ciuiliter. ſecus ſi criminaliter: quia tunc præſes adeſt prouinciæ, vt ſubnicit. & ſ. e. l. cum aliquid.

HAc *lege.* } CASVS. Siue colonus principis, ſiue ſeruus vel inquilinus contra aliquem agat in cauſa criminali, & ab aliquo conueniatur, præſes cum præceratore Cæſaris cognoſcet: nulla fori præſcriptione opponenda.

r *Colonus inquilinúſve.* ideo his non eſt ſpeciale, cum liberi ſint: vt. ſ. de agri. & ceen. l. omnes profugi. & l. hi. & l. ſi ſpeciale, vt & allegatur. ſ. ſi per vim vel alio modo. l. j. nam regulariter contra. vt. ff. de iudiciis. l. vix.
s *Examen.* nihilo minus & præſes prouinciæ cognoſcere poterit: vt ſupra eo. l. cum aliquid.

† *aliàs ob priuilegium ſpeciale, vt & allegatur. ſ. ſi per vim vel alio modo. l. j. nam regulariter contra. vt. ff. de iudiciis. l. vix.*

Seruus quandoque etiam in cauſa criminali debet iudicio ſtare.

QVANDO LICEAT VNICVIQVE *ſine iudice ſe vindicare, vel publicam*[†] *denotionem.*

Nocturnum depopulatorem agrorum, & aggreſſorem itinerum, licet occidere propria auctoritate. Idem in militẽ deſertore. Nec eſt permiſſa defendendi facultas, vbi offendendi eſt data libertas. hoc dicit cum. l. ſeq. Bal.

I. Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & ARCAD. AAA. ad Prouinciales.

LIberam reſiſtendi cunctis tribuimus facultatem: vt quicunque

† *excreatur.*

D

Quia quandoque eſt aliquis iudex ſui ipſius ex permiſſione legis: ideo de hoc dicit.

LIberam. } CASVS. Siue priuatus ſiue miles vt populator agrũ alicuius intrauerit, dominus agri interficiendi eũ habeat po-

Rationalis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

beat potestatem: & si publica itinera causa spoliandi homines frequentauerit: non expectato iudice interfici potest: melius enim & c. q. d. melius est vt interficiatur, quàm euadat, posset a trahatur ad iudicem, cum inficiari posit se agrum intrasse, nec eum intrasse dominus probare possit.

Populator quis sit.

a *Populator.* id est deuastator fructuum vel vinearum de nocte.

b *In tempore.* sic &. ex quibus cau. in integ. restitut. non est necesse. l. fin.

Vltio qualiter accipitur in iure.

c *Vitionem.* id est defensionem. argu. ff. ad leg. Aqui. scientiam. §. pe. & j. de metatis. l. deuotum. lib. xij. sic & in psalmo. vt destruas inimicum & vltorem. vnde habet ibi alia littera, defensor ē, & pro his facit verbum, resistēdi, quod est in prin. huius l. positum. Vel dic proprie poni vltionem. i. vindictam, alioquin nullum priuilegium contra tales indulgetur: cum cuilibet vim vi repellere liceat: vt. ff. de iusti. & iure. l. vt vim. & j. ad. l. Cor. de sica. l. ij. & ff. ad. l. Aqui. l. itaque.

OPprimendorum. } CASVS. An militiæ desertor cum inueniatur, nec expecta to iudice, interfici possit, quæritur? Respon, quòd sic.

d *Desertorum.* scilicet militiæ.

e *Permittimus.* vt. j. de deser. l. j. lib. xij. & sunt specialia iura huius tituli. Sed regulariter contra: vt. §. de Iudæ. l. nullus. & ne quis in sua causa. l. j. & ff. quod metus cau. l. extat.

DE INOFFICIOSO testamento.

Post iudicia de actionibus dicturus præmittit de restitutis & primo de vniuersis: quam quia præcedit querela, ideo de hac dicit.

CVm de inofficioso. } CASVS. Materfamil. extraneum instituit: filium præterit, vel exheredauit: institutum rogauit de hereditate restituenda Titio, & restituit, vult filius agere querela inofficiosi vt rumpat testamentum: an possit, quæritur? Respon. quod potest: & ea perlata & finita si obtinuit, aget peti. hered. vtili, quæ datur aduersus fideicom. vt titulo ex testamento possidet rupto querela tamen perlata & finita: & sic titulus pro non tit. habetur, sicut si ageret directa. si pro herede vel pro possessore possideret, tolleretur inofficiosi querela. Viuianus.

a *Et male* B. B. *Sal.* & *Ias.*

f *Accommodari.* videbatur quòd non: quia vt dicunt quidam, a proponendo querelam proponitur petitio hereditatis, quæ non datur contra possidentem titulo. vnde hic datur vtilis, & titulus habetur pro non titulo: vt dicunt.

g *Teneatur.* scilicet ad restitutionem hereditatis cum agitur querela, & vtili petitione hereditatis: quod idem est ac si possideret pro herede vel pro possessore, & vero titulo: vt de inofficioso & directa hereditatis petitione teneretur, quæ esset idem secundum Hu. & ad id quod dicit pro possessore, non refertur querela. & secundum hoc querela & petitio hereditatis directa vel vtilis, idem sunt: vt. ff. eod. l. qui de inofficioso. & j. eo. l. si quis filium: quod non placet: immo militum vel priuatorum ad agros nocturnus populator [a] intrauerit, aut itinera frequentata insidiis aggressiones obsederit, permissa cuicunque licentia digno ilico supplicio subiugetur: ac mortem quam minabatur, excipiat: & id quod intendebat, incurrat. Melius enim est occurrere in tempore, [b] quàm post exitum vindicare. Vestram † igitur vobis permittimus vltionem: [c] & quod ferum est punire iudicio, subiugamus edicto: vt nullus parcat militi, cui obuiare telo oporteat vt latroni. Dat. Kal. Iul. Tatiano & Simmacho Conss.

B

Milites trãsferentes se ad hostes, possunt à quolibet impune capi: & desistentes possunt impune occidi, vt publici latrones. Sal.

† *al. nostrã.*

II. Impp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Hadriano præfect. præt.

OPprimēdorum desertorum [d] facultatem prouincialibus iure permittimus. [e] Qui si resistere ausi fuerint: in his velox vbique iubemus esse supplicium. Cuncti etenim aduersus latrones publicos, desertoresque militiæ, ius sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum. Da. V. Non. Octobr. Theodosio. A. & Rumoridio Conss.

TITVLVS XXVIII.

DE INOFFICIOSO testamento.

Contra fideicommissarium vniuersalem, qui bona possidet, datur filio à matre prætento vel expresse exheredato inofficiosi testamẽti querela, & exinde petitio hereditatis. h. d. Bal. Vel sic: Querela primo, & subsequẽter petitio hereditatis potest contra fideicommissarium intentari. Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Victorino.

C Vm de inofficioso matris suæ testamẽto filius dicere velit aduersus eũ qui ex causa fideicommissi hereditatem tenet: non est iniquum hoc ei accommodari, [f] vt perinde fideicommissarius teneatur [g], ac si pro herede, aut pro possessore possideret. PP. V. Kalend. Iul. Falcone & Claro Conss.

Bonorum possessio causa litis agnoscẽda non tribuit ius: & ideo eius virtute scripti heredibus non potest possessio auferri. h. d. Bal. & Saly. Vel sic: Per bonoru possessionẽ causa litis agnoscendæ intentatam & obtẽtam per filium emancipatum exheredatum volentem agere querela, non obtinet hereditatem: nec eam à scriptis heredibus potest auferre: quia non tribuit ius, sed aperit viã querelæ: ideo necesse est postea querelam intentari, & post querelam petitionem hereditatis. h. d. text. cum glo. Pau. de Cast.

II. Iidem. AA. Lucretio.

QVanuis [h] de inofficioso testamento acturum te, bonorum possessionem accepisse proponas: tamen scriptis heredibus auferri possessionem, inciuile est. Dat. IIII. Kal. Decemb. Dextro & Prisco Conss.

C

Ista lex est singularis, & non est alibi. & breuiter hoc intendit: Posthumus præteritus à matre quæ mutandi testamenti non habebat facultatem, quia in puerperio decesserat: videtur cũ alis veriter instituturus: & ideo testamentũ non rumpitur. Sed si essent extranei instituti: querela agere debet: & rumpitur in totum testamentum. Bald.

III. Iidem. AA. Ianuario.

SImater filiis duobus heredibus institutis, tertio post testamentum suscepto, commutare idem testamentum potuisset, sed hoc * facere neglexisset: merito, vtpote non iustis rationibus neglectus, de inofficioso [a] querelam instituere poterit. Sed cum eam in puerperio vita decessisse proponas: repentini casus iniquitas per coniecturam [b] materne pietatis emẽdanda est. Quare filio tuo, cui nihil præter maternum fatum imputari potest, perinde virilem [c] portionem tribuendam esse censemus, ac si omnes filios heredes instituisset. Sin autem heredes scripti extranei exant. tunc de inofficioso testamento actionem instituere non prohibetur. [d] PP. VIII. Kal. Iul. Laterano & Rufino Conss.

D

Rescisso testamento per querelam, non restituuntur libertates ibi obtentæ. Bald. Vel sic: Per querelam non retractatur libertas relicta per fideicommissum, & semel data. Pau. de Cast.

IIII. Idem. AA. Soterico & aliis.

CVm ex causa [e] fideicommissi secundum prætoris [f] decretum in libertate morati fitis, filios [g] etiam suscepe ritis: quanuis postea domini vestri testamentum inofficiosum sit pronunciatum agente filio, non est æquum fieri vobis libertatis quæstionē. [h] PP. VI. Id. Mar. Antonino. II. & Geta. II. Conss.

E

Querela præparata transmittitur ad heredem. Bald. & Saly.

V. Imp. ANTONINVS A. Helio.

a *Qui est vitiosus, reprobatus, & malus.* B. B. *Sal.* & *Ias.*

b *Et male.* B. *Bal.* & *Ias.*

c *Virilem portionem.* etiam si scripti heredes sint instituti ex diuersis portionibus: vt. ff. de vulg. sub. l. qui cum plures. & de stat. lib. l. qui pecuniam. Sed arg. contra. ff. de leg. iij. l. numquam. § Et nota aliud esse, cum quis habetur pro instituto à lege sine parte, completo asse à testatore, quia tũc in alium assem: vt dixi & aliud cum à testatore, qua tũc in alium assem: vt instit. de here. institu. § si vero totus.

d *Die quòd sic, nam sui rite exheredẽtur, præterito, qui accepit bic sic. Saly.* & *Ias.*

e *Respon.* & §. non quæritur. & *Vel pone in filio large dicitur inofficiosum: sicut & aliàs insti. de succes. li. § si vero testamentum. & ff. eo. l. pater. Vel pone quòd de facto accepit bonorum possessionẽ contra tabulas: quia de iure non potuit accipere.*

f *Prohibetur.* quid si filij vnà cum extraneis sunt instituti? Respond. querelam habet secundum quosdam contra extraneos tantum. Argu. contra. j. fa. ercis. l. fin. Sed melius est dicere nullam competere querelam, cum iste præsumitur institutus, cum fratres sint instituti. sed nullo instituto vel pro instituto habito, competit querela. interpretandum enim est in benigniorem partem vt testamentum valeat, & vltima voluntas defuncti. vt. ff. eod. l. si pars. &. ff. de re. iu. Lau testamentis.

SI pater tuus post litem cõtestatam, vel postquam propositum [i] habuisset inofficiosum fratris [k] testamẽtum dicere, te herede relicto decessit: causam cœptam vel quocunque modo illi placitam † exequi non prohiberis. PP. II. Non. Octo. Gentiano & Basso Conss.

Filius cui est relicta legitima, quæ erat olim quarta, non habet querelam inofficiosi. h. d. secundum Bald. & Saly.

VI. Idem. A. Iugenuo.

CVm quæritur [l] an filij de inofficioso patris testamento possint dicere: si quartam [m] bonorum partem mortis tempore testator reliquit, inspicitur. PP. VII. Kalend. Iul. Romæ, Duobus & Aspris Conss.

IN AVTHEN. DE triente & semisse. §. j. col. iij. constitu. v.

Si sunt quatuor liberi vel infra, legitima omnium est tertia pars totius assis. si sunt plures quàm quatuor, legitima est dimidia inter eos æqualiter dimidenda: quam tamen lunquis suspicet quoque velicti titulo: & eius substituẽtu liberi à parentibus primeri non possunt. Bald.

NOuissima lege cautum est, vt si quatuor sint filij vel pauciores, ex substantia deficientis trientis: [n] si plures sint, semis [o] debeatur eis quoaureis: vt. ff. e. Papinianus. in fi. & l. seq. & de manu. test. l. vxorem. & j. de fideicom. lib. l. quantuis.

i *Propositum.* quod quacunque præparatione patet: vt. ff. eo. l. posthu. §. fi. & l. seq. hodie secus hoc casu: vt. j. e. l. fcim. in fi.

k *Fratris turpi* persona instituta: vt. j. eo. l. fratres.

l *Cum quæritur.* } CASVS. Extraneum instituisti: filium exheredasti aliquo modico ei relicto: an de inoffi. agere possit, quæritur? Distinghitur: aut est minus quarta illius partis quam erat habiturus ab intestato, aut non. primo casu aget: secundo non.

m *Quartam.* aliàs quarta. & deest, si. quarta ergo ad min* excludit querelam: vt hic, & instit. eo. § igitur. & ff. e. l. Papinianus. § quoniam autem. hodie autem etiam minus: sed agitur ad supplementum: vt. j. eo. l. omnimodo. & l. fcimus. in prin.

n *Trientis.* i. tertia pars eius quod fuerant habituri ab intestato: vt. j. eo. l. parentibus. & ff. eo. l. Papinianus. § si quis mortis. & j. de colla. l. pe. Accursius.

o *Semis.* i. dimidia eius quod ab intestato * fuerant habituri.

† *Concor. gl. super verbo. veneret. in* § *sequẽtibus. extra de rescript.*

† *al. partã.*

a *An fratres de inofficioso fratris.*

k *Hodie tã directe quã fideicommiss. fuerit facta sunt præstandæ, nullo dato pretio etiam post querelã tu testamentum. Sal. & Ias.*

l *Immo idem in casu huius. l. Cy.*

m *Placet P. m. l. præcedẽ. & in l. parẽtibus. j. e. de bis tamẽ sic habentibus ex testamẽto prouenit se haberent ab intestato, secundũ Bal. & Ias. hic.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et si bene computes: tantum erat tertia, cum sunt quatuor: A quantum dimidia, cum sunt sex.

a *Titulo.* immo iure institutionis hodie per aliam authen. in authen. vt cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. col. viij. Sufficit[a] tamen si ex certis rebus instituantur: vt in eo. ti. §. hęc autem disposuimus. & sic corrigitur hic. vel refert vtrum fiat solenne testamentum: & tunc debet institui. an minus solenne, puta inter liberos: & tunc sufficit quoquo relicti titulo. [b] excipe filium curialem qui nouem uncias debet habere. quod intelligo, id est tres partes eius quod esset ab intestato habiturus: ne inueniatur plus habere quàm alij. Vel secundum Io. dic quòd illi habeant nouem, & alij trientem vel semissem: & de quolibet decrescat, cum quantitas ei non sufficiat: vt. ff. de here. inst. l. interdum. §. sed si aliter. &. §. sed & si excesserit. Item intelligo etiam in ascendentibus [c] quartam auctam: vt in cor. §. j. ibi, hoc obseruando &c. sed de collateralibus non videtur loqui. Alij tamen dicunt etiam in fratribus augeri. sed m nouellis restringitur in liberis tantum. Item quarta Trebellianica vel iure institutionis debita non augetur[d] per hãc authen. sed ea tantum, quæ datur his qui ad querelam inoffi. testamenti vocabantur: vt in cor. §. j. & ar. infra de testa. l. sancimus. & de ap. l. præcipimus. in fi.

ɛstam gl. sup probãt Bar. Bal. Pau. & Ia.

b Ista glos. est sing. secundum Ale. & vide gl. in verb. instituit. in c. si pater. de test. lib. vi. quæ dicit tutius esse vt relinquatur legitima semper iure institutionis.

eldem B. B. P. & Ias. p tex. in. l. nã & si. ff. eo.

d Placet. B. B. P. & Ia.

b *Cuius portionis.* id est trientis vel semissis.

Vsufructu legitimæ an possit filius fraudari.

c *Nec vsufructu.* immo vsufructu videtur posse fraudari: vt. ff. de vsufructu leg. l. vxori meæ. quæ est contra. Solu.[e] hic illa corrigitur. vel ibi filius habebat proprietatẽ omnium, & ideo poterat vsufructu fraudari. Prima verior: & est hoc commune in omni quarta: vt. ff. ad leg. Fal. l. quod de bonis. §. fructus. & ad Trebel. l. mulier quæ. §. si heres.

a Approbatur per. B. B. Salyc. P. & Ia. & est similis glo. in. l. quonam. j. e. & in l. omnium. ff. de vsufru.

f Ista gl. est notanda & magistra secundũ omnes ad sciendum quot modis accipiatur iste terminus Falcidia. & similis est gl. in l. quoties. j. fa. erosi. & immo hæc opinio potest teneri p tex. in l. i. inoct. a. gl. 5. eo. Ias.

h Dominat. Pau.

VNde si. ¶ Casvs. Hæc authen. addit dicens quòd si pater alicui filiorum fecit immensam donationem, id est vltra nouem uncias dedit ei: cæteri filij habebunt tantum pro legitima portione, quantum habituri fuissent si donatio illa facta non fuisset: & ille filius cui donatum est, potest abstinere ab hereditate dummodo suppleat portionem cæterorum filiorũ ex hoc quod sibi donatum est.

d *Immensam.* id est excedentem dodrantem.

e *Ex hereditate.* id est ex patrimonio quod erat ante donationem. Sed argu. contra. in authen. de nup. §. quia vero hactenus. col. iiij. Additio. Dic quòd ibi pater donauit bona primæ vxoris, quæ debet reseruare filiis natis ex ea: ideo donatio reuocatur in totum. hic vero donauit propria bona. P.

f *Falcidæ.* [f] proprie ponitur hoc nomen pro portione debita iure institutionis: improprie ponitur pro Trebellianica: improprissime pro debito bonorum subsidio. Sed qua actione reuocatur? Respon. querela inofficiosę donationis: & ea finita vtili rei vindicatione. dominium enim fuit translatum cum in fraudem hominis non legis facta fuit alienatio. ff. de iure pa. l. si libertus. Sed secundum R. habet locum vtilis petitio hereditatis, habito titulo pro non titulo: quod non placet, [g] cũ verus titulus donationis interuenerit. Sed cum non valuerit donatio filio in potestate constituto: ergo familiæ erciscundæ agitur: vt. j. de inof. do. l. ij. Sed respondeo, hic loquitur cum nõ fuit institutus ille cui fuit donatum: vnde donatio morte cõfirmatur, sed reuocatur quatenꝰ est inofficiosa. Vel dic[h] quòd erat emancipatus. Vel tertio olim nulla erat, hodie valet: cum ex omni causa aduentitia filio quæratur. hoc non videtur valere, cum etiam per. l. quæ est Iussi. dicatur filium non posse à patre stipulari: vt insti. de inuti. stip. §. item inutilis. Sed ibi erat ex profectitio peculio stipulatio, vbi filius stipulabatur: hic vt extraneo donatur. Item alia ratione videtur nulla: quia fuit inofficiosa te & consilio: ergo debet reuocari in totum ad instar querelæ inofficiosi testamenti. ff. de lega. ij. l. Titia Seio. §. imperator. Sed respõ. semper reuocatur legitima portio tantum: vt. j. tit. j. l. ij. &. l. si totas. nec sunt omnino similia, querela inofficiosi testamenti, & inofficiosæ donationis: vt no. j. tit. j. l. fi. Acc.

c Nec vsufructu. immo vsufructu videtur posse fraudari: vt. ff. de vsufructu leg. l. vxori meæ. quæ est contra. Solu.[e] hic illa corrigitur. vel ibi filius habebat proprietatẽ omnium, & ideo poterat vsufructu fraudari. Prima verior: & est hoc commune in omni quarta: vt. ff. ad leg. Fal. l. quod de bonis. §. fructus. & ad Trebel. l. mulier quæ. §. si heres.

g Nemini. habebunt tamen bonorum subsi. [i] filiifamilias militiæ per authen. sed hodie per authen. de episc. & cleri. i. presbyteros.

h Posse. vt. ff. eod. l. si instituta. §. de inofficioso. & hoc si exheredet vel prætereat sciens se liberos habere. secus si ignoret: vt infra de test. mili. l. ficut certi.

i Filiifamilias militiæ. aliud in veteranis, vt. ff. eo. l. Papinianus. §. Papinianus. nisi sit filiusfamilias veteranus: qui meruit infra eo. l. fi.

k Catoniani. qui præest suę militi. centum millibus, centũ aureis dicitur.

l Presbyteros. [k] Catoniani communi.

NEptem[g] defuncti actione de inofficioso testamento, quamuis pater eius emancipatus fuerit defuncto[h], experiri posse, ignorare non debes. P P. VI. Kalend. Iulij Romæ, Læto & Cereali Conss.

Pater potest heredi atem inter filios diuidere, dum tamen assignet cuique legitimam: & ille qui iudicium defuncti approbat, perdit querelam. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Pater potest bona sua diuidere inter liberos prout vult etiam inæqualiter: dummodo neminem fraudet sua legitima, quæ est quarta pars portionis sibi debitæ ab intestato. Et qui agnouit iudicium defuncti, perdit querelam quam habebat ex eo quòd sibi erat relictum minus legitima. Pau. de Cast.

VIII. Imp. Alexandr. A. Florentino.

PArentibus arbitrium diuidendæ hereditatis inter liberos adimendum non est: dummodo non minus is[i] qui pietatis sibi conscius est, partis quæ intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam[k] ex iudicio parentis obtineat. ¶ Qui autẽ agnouit iudiciũ defuncti, eo quòd debitum paternum pro hereditaria parte persoluit, vel alio legitimo[m] modo satisfecit, etiam si minus quàm ei debetur aui viuebat filius, sed post decesit. [l] videbatur quòd neptis non admitteretur: quia alius eam præcedebat tempore mortis: sed non est ita, quia & hic neptis simul cum eo per eundem gradum succedit. ff. de coniung. cum emancip. lib. l. j. in princ. &. §. j. &. §. si pater.

h Defunctus. defunctum[k] autem & emancipatum esse ideo desideratur, quia donec ille viueret, præcederet eam filius: & neque ista, neque alia via admitteretur. [l] Item emancipatus, quia videbatur & ipsa extra familiam constituta, & sic non admitti: & ideo hic[m] dicit, quamuis.

PArentibus. ¶ Casvs. Paterfa. substantiam suam inter liberos diuidere potest. aliis minus, aliis plus relinquere potest: ita tamẽ quòd nulli minus relinquatur quàm quarta eius partis quam habiturus esset ab intestato. si ergo vni minus quam suam quartam reliquerit, & secundum voluntatem defuncti pro portione sua creditoribus hereditatis soluerit, vel alio modo agnouerit: si maior. xxv. an fecerit: an defuncti testamentum per querelam inoffi. impugnare possit, quæritur? Respon. quòd non. & hoc in secunda.

i Is. scilicet filius. ff. fami. ercis. l. cogitatione. &. l. quæsitum. quia in testamento, & inter viuos.

k Quartam. hodie tertiam: vt in authen. nouissima supra eod.

l Perfoluit. per quod agnoscere videtur: vt. j. de iur. delibe. l. ij. Accursius.

m Legitimo. sunt[n] enim plures causæ quæ repellunt querelam. Prima ingratitudo, quæ fit ex xiiij. cauſis in descendentes, & ex septem in ascendentes: vt in authen. vt cum de ap. cog. §. causas. &. §. has autem. colla. viij. ex tribus in fratres, & etiam turpi persona instituta: vt in authen. de nup. ingratitudinem. coll. iiij. secundo cursus quinque annorum: vt infra si quis filium. in fi. Item portio debita data: vt supra eo. l. cum quæritur. Item agnoscendo voluntatem defuncti, vel aduocando, vel similia faciendo: vt &. ff. eodem. l. penul. & fi. Item si habet aliud auxilium: vt insti. eo. §. tam autem.

Relictum.

a *Relictum.* & illud accipe.

b *Minor.* secus si minor: vt. ff. de in integrum restitutione. l. j.

et Cetera. Laf.

c *Probaui.* quod probo, non reprobo: [a] vt hic, & ff. de negoti. l. Pomponius. j. quæritur, hic filius mouit querelam, succubuit: frater vult mouere, & dicit turpem personã instituta. obtinet. filius vult habere. quæstio vtrũ possit? videtur q̃ non. ff. eo. l. qui repudiatis. & l. filio. & ff. de succe. edic. l. fi. Contra. ff. eo. l. pater filium. Accursius.

DEmosthenes. ¶ Casvs. Paterfa. miles testamentum iure militis, id est cum duobus testibus cõmuniter. vel cum vi. in militia constitutus fecit, extraneum instituit, filium exheredauit: an filius inofficiosum agere possit, quæritur? Respõ. q̃ non: quia nec testamentum centurionis vel tribuni impugnari potest per inofficiosę querelam. No. ex hac. l. regulam quòd primigenium non intelligitur concedi cum damno tertij. l. nec auus. j. de emancipa. libe. Iason.

Militis. id est militũ: vt. j. c. l. testamentũ aliud in veteranis. [b] vt. ff. eo. l. Papinianus. §. Papinianus. nisi sit filiusfamilias veteranus: qui meruit infra eo. l. fi.

Catoniani. qui præest suę militi. centum millibus, centũ aureis dicitur.

Numeri. habebunt tamen bonorum subsi. [i] filiifamilias militiæ per authen. de episc. & clericis. presbyteros.

Posse. vt. ff. eod. l. si instituta. §. de inofficioso. & hoc si exheredet vel præterea sciens se liberos habere. secus si ignoret: vt infra de test. mili. l. ficut certi.

Heredum. ¶ Casvs. Quintinianus fecit testamentum: extraneum instituit: filium exheredauit. contra scriptos vult filius agere querela inoffic. bona ad fiscum deuenient iure successionis: quia delictum commissum vel vacantia ea ius occupat. an filius agere possit, quæritur? Respond. quod sic: sed non aperit qua actione, nec aduersus quem. tu die aduersus fiscum querela. in primo casu, cum bona heredum fiscus occupauit ratione delicti. secundo casu, peti. here. cum bona occupauit fiscus vt vacantia. & hoc cotã procuratore Cæsaris, qui cognoscit inter fiscum & priuatum.

Pertinent. & sic est fiscus heres heredis. Et die pertinent, iure institutionis.

Vacantia. quia fiscus credebat ea vacare, & nullus est heres.

Potes. priori casu querela, secundo directa petitione hereditatis.

DE inofficioso testamento acturus eras, iure successionis bona ad fiscum pertinent, [c] vel ipsius Quintiniani bona, vt pote vacantia, [k] fiscus tenet: causam apud procuratorem nostrum agere potes. [l] P P. II. Id. Aug. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Mores quos quis in se approbat, non potest in alio reprobare. l. d. secundum Bal. Vel sic: Inofficiosi non prohibetur à successione intestati, sed testamentum querelæ non potest nisi testator etiam fuerit insanus. Pau. de Cast.

XI. Idem. A. Ingenuo.

IN arenam non damnato, [m] sed sua sponte arenario constituto, [n] legitimæ successiones integræ sunt, sicuti ciuitas & libertas manet. Sed si testamentum parẽs eius fecit: [o] neque de inofficioso testamento accusatio, neque bonorum possessio [p] ei competit. Nam talem filium meritò quis indignũ sua successione iudicat, [q] nisi & ipse similis conditionis fuit. PP. III. Kal. Ian. Iuliano & Crispino Conss.

Propter fideicommissum vnicum inter filios relictum, neuter filiorum videtur grauatus: quia omnes sunt in pari sue: & ideo non habet locum querela inofficiosi testamenti, hoc dicit secundum Bald. quæ lex est valde ne. Vel sic: Si inter filios in legitima instituatur fiat reciproca substitutio, neuter dicitur grauatus: & ideo neuter habet querelam ratione dubij euentus: quia ita potest acquirere sicut eo gere. Pau. de Cast.

XII. Idem. A. Licinano & Diogeni.

SI pater puellæ cuius vos curatores esse dicitis, filio ex semisse, ipsa autem ex triente, & vxore ex reliquo sextante scriptis heredibus, fidei filiorum commisit, vt si quis eorum intra vigintiquinque annos ætatis decederet, superstitibus[s] portionem suã restitueret: præterea vxori, vt id quod ex causa hereditatis ad eam peruenisset, filiis post mortem suam restitueret, fideicommisit: calumnioſam inofficiosi[t] actionem aduersus iustum iudicij testatoris instituere non debetis, cum ex huiusmodi fideicommissaria restitutione tam matris quàm fratris eius portio ad eam poterat [u] peruenire. P P. Non. Decembr. Alexandro. A. III. & Dione Conss.

Testamento resisso pro parte, legata diuidua pro parte præstantur: indiuidua vero pro solido sunt præstanda. Bald.

XIII. Imp. Gordianvs. A. Prisciano.

CVm duobus heredibus institutis, vno [x] ex quinque, altero [y] ex septem vnciis, aduersus eum qui ex septem vnciis heres scriptus fuerat, iusta querela contendisse, ab altero autem victũ te fuisse allegas: [z] pro ea parte qua resolutum est[a] testamentum, (cum iure intestati, qui obtinuit, succedat) neque legata neque fideicommissa debentur: [b] ne ea quidem quæ ab intestato filio relicta sunt, cum ipse ea ex testamento matris petere non possit. Et ideo quæ ab intestato filio relicta sunt, ea ad fiscum pertinere, & ab eo peti posse, manifestum est.

Querela inofficiosi medium tenere inter actionẽ & accusationem.

d Ista glos. approbant Bartolus. Bal. Sal. Ias. & ita obseruat consuetudo, quoniã pater nõ potest grauare filium in legitima per fideicommissum: quod dicitur esse onus.

e Idem Sal. Bar. Bald. P. & Ias hic.

SI pater. ¶ Casvs. Paterfa. fecit testamentum, filium instituit ex sex vncijs, & instituit filiam ex. iiij. & ex duabus vxorem: & filium grauauit & filiã, si intra. xxv. an. decesserit, portionẽ suã alij restitueret: vult tutor vel curator filiæ agere querela duabus rationibus, tum quia filia grauata est restituẽda hereditate, tum quia inuenitur minus habere quàm habitura esset ab intestato. has rationes nõ reddit litera. an possit, quæritur? Respon. quòd nõ possit, quia est possibile tam filij quàm vxoris portionem ad eã posse peruenire.

Præstari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Romalo Bart. Saly. & Ias. per l. si autem. §. sed & si. de tri. vin.

b Ista est vera. Bar. Saly. & Id.

c Propter naturam & productionē in esse. Sal.

d Idē Bar. & Ias. Exheredat nō habet cōtra tabulas.

e Glo. in c. pastoralis. super verba audiatur.

2 *Præstari.* ab eo solo qui rogatus est, scilicet quia post quinquennii inofficiosum dictum sit: quo casu præstitæ vel competituræ durant. & xx. aurei vel saltem pro parte præstantur victori, secundū quosdam: vt. ff. eo. si autē. Vel dic, aliud est cū totū rescinditur testamentum, vt ibi. Sed hic testamenti pars quæ durat, facit vetiam ante quinquennium omnes valeant: quia in pari causa pro libertate iudicandum est, vt non. xx. aurei ei præstentur, sed fiat æstimatio totius damni: & pars præstabitur à feruo ei qui obtinuit in querela: vt ff. de excep. rei iudi. l. iudicatæ. ij. respon. & ff. de h. eau. l. duobus. in fi. & arg. de lega. ij. cum filius. in prin. & ad l. Fal. l. lege Falcidia interueniente.

Evm qui. ¶ Casvs. Aliquis filium exheredauit, extraneum instituit: egit filius querela inofficiosi. & succubuit. vult dicere testamentū falsū. an pot sit, quæritur? Respon. q̄ sic. & si primo accusauit de falso, & succubuit: potest postea agere querela. Lex sequēs clara est.

b *Delatā.* accusationē.

c *Non tenuit.* i. non obtinuit. Acc.

d *Placuit.* dicunt quidam [a] speciale in petitione hereditaria, vt ea simpliciter proposita, non videatur omne ius deductum in iudicium: sed aliud in rei vindicatione: vt. ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. an eadē. Sed dic[b] q̄ hic querela non petitio hereditatis fuit proposita. Alij dicunt quòd hic fuit proposita causa adiecta. s. ex inofficioso, sic etiam esset in rei vindicatione causa adiecta: vt. d. l. si mater. §. j. Vel hic de accusatione tantū falsi dicit.

e *Et si contrario.* immo videtur contra: vt ff. de bo. li. l. si patronus ex minori. vbi patronus de falso agendo repellitur à contra tabulas: sed non sic est[c] patrono debita hereditas liberti, vt filio patris: vt. ff. de contra tab. l. illud. & ff. eo. l. nam & fi. vel ibi[d] institutus patronus fuerat. vnde per hoc à contra tab. repellitur: hic autem exheredatus vel præteritus filius. Item argu. contra j. de codicil. l. fi. & ff. de trib. l. quod in heredem. §. eligere.

f *Filium preteritam.* incerta causa præteritionis, alias non valeret: vt in authen. vt cum de ap. cog. §. aliud quoque capitulum.

g *Adspirare.* quia præteritio fœminarum pro exheredatione habetur.

h *Non posse.* nā contra tabulas nō habet: vt. ff. de cōtra tab. l. illud. §. ad testamēta. Itē quia habetur pro exheredata: vt instit. de exhe. liber. §. mater. sed exheredatus non habet cōtra tab. vt ff. de contra tab. l. non putauit. in prin. & §. non quæuis.

Contra maiores. ¶ Casvs. Materfa. extraneum instituit, filium exheredauit. exheredato duæ dantur viæ. Prima vt dicat testamentum ipso iure nullum, si forte fuerit imperfectum, vel non iure factum: secunda vt dicat inoffi. Si ergo dixit nullum, & in ventilatione causæ istius labitur quinquennium, & succumbat: an quinquennio elapso querela agere possit, quasi contra ipsum non currat præscriptio quinquennalis, quæritur? Respon. quòd sic: quia licet tempus currat, talis præscriptio non nascitur hinc, cum ei desidia imputari non possit, cum agere non cesset.

i *Contra maiores.* non solum cōtra minores. de his enim magis dubitabatur.

k *Perfectum.* agendo peti. here. in qua succubuit. Accur.

l *Mora.* nam dum intendunt non iure perfectum, cucurrit quinquennium. Accur.

m *Non cessantibus.* vt j. de anna. excep. l. j. in fin. & ff. de mino. l. intra. in princ. & in authent. de ap. §. j. coll. viij. &. j. de rei vind. moræ. Sed argu. contra. ff. vi bo. rap. l. si fer uus. & de euict. l. minor. §. j. Sed cum quinquennium sit continuum, cur cessat per aliam querelam? Resp. vtile est quo ad quid: quia ex quo currere incepit, feriati & non feriati dies currunt: sed non illi quibus iusta causa non potuit agere, vt hic. sic & ff. & quando app. fit. l. j. §. dies. & infra quomodo & quando iu. l. ab eo. § Item secus in excusationibus tut. vt ff. de excu. tut. §. qui autem. sed hoc ideo, quia omnes simul ponere potest, quod non est hic[h]: vt. ff. de excu. tut. l. scire oportet. §. scire.

n *Vm filium.* Filius præteriti matrē: vel ecōtra[i] soror præteriti sororem: & filium fororis instituit, qui est turpis persona. & sic est hic amphibolia: vt. ff. de bo. liber. l. & si ex modica. & secundum primum datur matri querela: sed patri dareturne contra tabu. vt. ff. eo. l. pater.

Vm te. ¶ Casvs. Filiam tuam eidam in matrimonio copulasti. si te præcipiente vt à viro diuerteret, non diuertit & propter hoc in testamento tuo eam exheredasti, & extraneum instituisti: an inoffic. querela agere possit, quæritur? & respon. quòd sic.

o *Non vetaberis.* nam iuste fecisti: vt infra de instit. & substit. l. repreheudenda. & infra de repu. l. dissentientis. & ff. de vsu. & habi. sed neque. &. j. eodem. l. filia. &. ff. de lib. exhi. l. j. &. ij. Accursius.

Si filium. ¶ Casvs. An pater filiam suam quia more meretrix scio viuit, exheredare possit, quæritur? Respon. quòd sic, & non inconsulto calore hoc fecerit. vt puta quia tantum audiuit murmur, statim exheredauit.

p *Calore.* secus si calore iræ: [k] vt. ff. de re. iur. l. quicquid.

q *Arbitrium.* vt. ff. de contra tab. l. non tantum. §. fi emancipatus. idem per authen. colligitur: vnde sequitur authen. sed & post. quæ est vt cum de ap. cog. §. fi vero vsque ad xxv. Sed §

a *Sed si post. Libero.* Si ergo vel seruo se copulet, vel ante pecuniæ: cum quocunque iusta est causa exheredationis. nam his casibus vetera iura non corriguntur: remanent ergo vt j. de ap. l. præcipimus. in fin.

Filia in orbitate. ¶ Casvs. Mater fa. filiam suam cuidam matrimonio copulauit. deinde per annēta ducta vult vt à viro diuertat. an si filia ei non paruerit, eam præterire, & alios instituere possit, quæritur? & respond. quòd non: quia filia ex matris inconstantia supra vel vidua esse compellenda non est.

b *Filia in orbitate.* quia mortuus erat pater eius.

c *Ex momentariis.* reprobatur enim inconsta[a] ta: vt & ff. de probationi. in causæ. in prine. Bald. in l. & facit supra eod. l. fratres. j. cum te.

Fratris. ¶ Casvs. Testator extraneū instituit: filium fratris vel sororis exheredauit: an ei detur inoffic. querela ad rumpendum testamentum patrui vel auunculi, quæritur? respon. quod non: quia nulli ex collateralibus datur nisi fratri & sorori, nisi testamentum accusent de falso, vt ab intestato succedere possint. No. ex ista. l. ibi, frustra. secundum Bar. & moder. quòd illa dictio frustra, regulariter importat nullitatem ipso iure, secundum eosdem in l. ped. §. ad crimen. in fin. ff. de pub. iud. Idem. vt & ff. eo. l. sed hodie filij fratris videntur exæquari fratribus: vt infra de legi. he. authentic. cessante. sed illud in successionibus ab intestato.

e *Sororē.* consanguineis, non vterinis, & hoc turpibus personis scriptis heredibus: vt infra eo. l. fratres.

Si mortuus. ¶ Casvs. Testator vxoré suā exasse heredem instituit: filiam exheredauit, filiæ ei relicto: an aduersus matrem querela inoffic. agere possit filia, quæritur? Dicitur quòd sic, cum nullam in gratitudine commiserit, & ea vincente, quicquid maritō adquirebatur, forte dos vel aliud debitum, à filia consequetur.

f *Pellebatur.* scilicet iure: fuit tamen de facto exheredata. si autem præterita, dabatur ei ius accipiendi bono. possel. contra tabulas. Vel etiam dicit nullum: vt j. de li. præte. l. fin.

g *Relictum est.* maxime. nam idem si erat relictum aliquid non inconsulto calore hoc fecerit. vt puta quia tantum audiuit murmur, statim exheredauit.

p *Calore.* alias pacto: aliàs facto.

q *Cum re.* alias cum iure. Et die, id est ad suum commodum: & vt pater sibi retineat cum effectu secundum tab. Sed quam accepit bonorum possessionem iostitutus, vel pater eius nomine? Respon. quæ facti est: vt hic. & ff. de secundum tab. l. i. §. si sub conditione. Tu die non facti: sed eam quæ iuris est. secundum Azo. vt ff. de secundum tab. l. ij. §. si quis ita instituerit.

A positoribus: vt dicam infra eod. l. omnimodo.

i *Oportet.* si tale sit debitum [a] quod ab herede posset exigi: vt ff. de here. vel act. ven. l. ij. §. fin. Item hoc verum. nisi sciunt hæc vxor heres instituta querelā posse moueri cū hereditatē adijt. nam tunc amitteret: vt argu. ff. de his qui. vt indig. l. hetedē. & ad Syll. l. propter. §. neptis. & ad Treb. l. pe. Accursius.

ADDITIO. Dic q̄ ibi loquitur quādo heres adiuit cum delicto, quia non vindicauit mortem defuncti. Saly. c. Pau. & Ias.

Testamenti. ¶ Casvs. Materfamil. volebat facere testamentum filij sui. ne faceret, interdixerunt: & postea fecit, & filios præterijt, & extraneos instituit. an filij inofficiosi querela agere possint, quæritur? Respond. q̄ si non possunt: quia manifestam offensam contraxisse videntur.

k *Per testationem.* id est coram testibus, & sic q̄ non fecit tunc. [c] nam verba cum effectu, &c. vt ff. quod quisque iur. l. j. Vel dic per testationem subtractam: vt ff. si quis aliquē te. pro. l. si quis dolo.

Testamentum. ¶ Casvs. Filiusfamilias milites ex castren. peculio testamentum fecit. extraneum instituit heredem: patrem exheredauit. an per inofficiosi querelā à patre vel à filijs eius impugnari possit, quæritur? Respondeo quòd non.

l *Filiusfamilias.* vt j. eo. l. fin.

m *Rescindi.* quia miles, & quia in castrensi.

Filius. ¶ Casvs. Si mater filios suos etiā in sacris patris cōstitutos vult heredes instituere, sed timet ne pater ad quem pertinet vsusfr. eorū quæ filijs acquirentur, bona ea dilapidet. Consulit ergo. l. ista sub cōditione instituere, si pater eos emancipauerit: tunc enim non accipiet bonorum possessionem secundum tab. nec nomine filiorum aget querela: cum magis voluit mater filijs suis prouidere, quàm iniuriam inferre. In fin. dicit, quòd ea bona debet restituere filijs emancipatis. s. pater.

n *Secus.* scilicet quàm si secus, id est male.

o *Emancipati fuerint.* quæ videtur impleri quocūq; modo fiāt sui iuris: [f] vt j. de instit. & substit. sub condi. fac. l. si mater.

p *Pacto.* alias pacto: aliàs facto.

q *Cum re.* alias cum iure. Et die, id est ad suum commodum: & vt pater sibi retineat cum effectu secundum tab. Sed quam accepit bonorum possessionem institutus, vel pater eius nomine? Respon. quæ facti est: vt hic. & ff. de secundum tab. l. i. §. si sub conditione. Tu die non facti: sed eam quæ iuris est. secundum Azo. vt ff. de secundum tab. l. ij. §. si quis ita instituerit.

d *Vetuta non existimēti mortis testatoris. Saly.*

e *Ista non iuuat.* Bal. Pau. & Ias.

f *Places.* Bar. to. Bal. Pau. & Ias.

g *Et bene.* Bald. Pau. & Ias. Bonorū possessio quædā est facti, quædā iuris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuerit. & ff. ad Treb. l. facta. §. si in danda. quæ dicunt instituto sub conditione non habere secundum tab. si facti. Vel die[a] peti quod iuris est & facti. & quod ille & hæc dicunt non petiti. si quòd remaneat in defectum conditionis. Vel quarto petitur quæ iuris est, non vt nunc prosit: sed in euentum conditionis. Vel dic hic non peti vt sibi pater reneat, & secundum hoc nec à principio nec cõditione impleta tribuitur patri in hac l. ius, sed in d. §. si quis ita. confirmatur: siue tribuit ius extante conditione: vt & aliàs simile. ff. de offic. procon. & le. l. iij. §. fin. Accurs.

a *Obtemperauerit.* sed an potest cogi vt obtemperet? Respond. non: [b] vt. ff. de lega. j. l. filiusfamilias. §. fecundum vulgarem. sed si patri esset legatum, vel aliquid relictũ vt eos emanciparet: si quidem pater agnoscit legatum, cogitur eos emancipare. vt. ff. de condit. & demon. l. si cui.

b *Prouidendum.* sic ℨ. eod. l. si pater. ij. & j. l. proxi. & ff. eod. l. Papinianus. §. si quis impubes.

c *Restituere.* subaudi ergo: vel igitur.

d *Deber.* pater filio, si est emancipatus, patre autem non emancipante, filio adeunte iudicem curator datur[c] hereditari, cui restitutio fieri debet: vt infra de bo. quæ lib. l. fin. §. fin autem in secunda. & in authenti. vt li. ma. & auiæ. §. j. & §. si vero forsan. colla. viij. & ff. ad Treb. l. imperator. Alij dicunt restitutionem faciendam prætori: & ipse restituet filijs dato eis curatore. In casu tamen etiam manenti in potestate fit restitutio. [d] vt. ff. ad Trebel. l. imperator.

a *Dissimilet Cy. Bald. Paul. & Ia.*

b *Concord. Bart. Saly. & Ias.*

c *Si filius sit minor: quasi minor est, potest sibi cura committi. Guil. de Cu. Bal. & Sal. probatur in. l. imperator. in fin. ff. ad Treb.*

d *Et bene. Bald. & Paul.*

EX *tribus.* ℨ CASVS. Filium tuum impuberem instituisti ex tribus vncijs, & sic habet quartam partem quam habiturus erat ab intestato, & ei directe in illa quarta substituisti sic, si filius meus intrà annos pubertatis decesserit, Titius heres esto. an filio detur querela quasi videatur grauatus per substitutionem, quæritur? dicitur quòd non.

e *Filio.* qui erat vnicus: & sic quartã habet: vt ℨ. eo. l. cũ quæritur. sed quia ei erat substitutum, videbatur exinanita: quod fieri non potest: vt ℨ. eo. l. quoniam in prioribus. Sed non est ita, [e] quia magis ei consulitur: & sic valet vt & ℨ. l. prox. & l. si pater. & ff. eo. l. Papinianus. §. si quis impubes. & de adop. l. si arrogator. & ℨ. de impu. & alijs substi. l. si testamento.

e *Cõc. Bal. Saly. Pau. & Ias.*

f *Pubertatis.* Secus si post: vt ff. de vulga. sub. l. coheredi. §. cum filiæ.

g *Directam.* si autem per compendiosum, vt plerumque faciunt, puta quandocunque decesserit, illum substituo: trahitur etiam pupillaris directa ad fideicommissoriam, cum in vtrunque [f] tempus valeat vt fideicommissoria: nisi in testamento militis: vt ℨ. de test. mili. l. in testamento. & ff. de vulg. substi. l. iam hoc iure. & l. centurio.

f *Cõtrarium est verum. Paul. & Ia.*

FRATRES. ℨ CASVS. Si frater vterinus extraneum instituit, & fratrem aut sororem vterinum exheredat, an posit vterinus agere querela inoffi. quæritur? & respon. quòd non. secus in fratre consanguineo. & hoc sequitur. An autem frater consanguineus fratris sui consanguinei possit impugnare testamentum, quæritur? Respon. quod sic, siue duraverit cognatio, quia non fuit emancipatus, siue non, si persona instituta turpis fuit, aut aliàs infamis, vel libertus. secus est si seruus necessarius fuit institutus: quia aduersus eum non poterit obijci inofficiosi querela. Nota ex ista. l. regulam, quòd querela inofficiosi testamenti competit contra testamentum liberti instituentis turpem aut vilem personam. concor. l. fratris. supra eod. & l. j. ff. eod. Ias.

h *Vterini.* quasi ex eodem vtero nati, & non ex eodem patre: vt infra. eo. l. omnimodo.

Fratres vterini, vel consanguinei.

c *Voluntatis.* vt ℨ. de secundis nup. l. fin.

QVoniam nouella. ℨ CASVS. Si pater familias filiæ suæ dotem dederit, vel filio donationem propter nuptias, & postea testamentum fecit, & extraneum instituit: an ad excludendam inofficiosi querelam prædictis filiæ & filio donatio & dos in quartam cõputari possint, quæritur? Respon. quod potest, ti de substantia patris vel matris profecta fit dos vel propter nuptias donatio. nec refert pater vel mater dotem dederit, vel alius de parentibus paternis vel maternis masculis vel fœminis, & hoc in prima & secunda parte.

i *Arceantur.* nec corrigitur hoc per authẽ. ℨ. de legi. here. authẽ. cessante. vbi tollitur differentia agnationis & cognationis: quia illud verum est ab intestato.

d *Nouella constitutio,* quam habes. ℨ. de coll. l. vt liberis.

k *Consanguinei.* qui sunt ex eodẽ patre, sed non matre eadem vel non: vt institut. eod. titu. §. j.

Fratres consanguinei.

l *Vel non.* quia sunt emãcipati. & hoc olim. hodie cõtra per Anastasiũ: vt ℨ. de legi. tut. l. iij. & iiij.

e *Importari.* vt & infra de rei vxo. act. §. videamus: sed non est bona ratio, vt ideo debeat cõputari in quarta, quia conferunt. vt infra de coll. l. illud. & infra eod. l. si quando. sed sic accipe similitudinem, [e] quia licet ante nuptias donatio conferrit ad similitudinẽ dotis: ita & cõputetur in quartã ad similitudinẽ dotis. An autem in dote possit imputari, dixi. ff. de minor. l. iij. §. sed vtrum in fin. & ℨ. fin. §.

m *Possunt.* vt insti. eo. §. j. vltra non: vt supra eod. l. fratris. & ff. eod. l. j.

n *Infamie.* quæ subditur. & hoc est qd sequitur subiungit, vel turpitudinis, &c. Vel dic infra de iniæ ipso iure, vel turpitudinis quando sunt infames per sententiã, macula vero leuis est, talis qualis dicitur. ℨ. ex qui. cau. infam. irro. l. ea quæ. & l. verbũ. & ff. de obse. l. licet. & l. honori. & ℨ. de dig. l. ij. lib. xij. & hic. nisi qui agit, laboret simili no. ta: vt ℨ. eo. l. in arenam. Vel nisi sit ingratus. qui agit alijquo de tribus modis quos habes in authen. de nupt. §. ingratitudinem. colla. iiij.

Infames.

Turpes vel vles.

Ingratus.

o *Beneficij.* i. maleficij. ingratus enim dicitur. sic. ff. de furtis. l. inter omnes. in prin. & de damno infe. l. ex damni. §. quoties.

p *Instituto.* quia etiam si turpis sit, non potest de inofficioso conueniri. Et no. quòd hic posuit M. quandam authen. sed hodie querela locum non habet nisi inter fratres turpibus vel personis scriptis heredibus, per id quod est. ℨ. de li. præ. authẽ. ex causa. sed ista est falsa, vt ibi notaui.

LIberi. ℨ CASVS. Si quis testamentum fecit, & extraneum instituit heredẽ, & filiũ exheredauit: si vult filius ad querelam inoffi. admitti, probare debet se gratum extitisse, & ab obsequio patris non recessisse, nisi extraneus heres scripta probauerit ipsum filium fuisse ingratum. & hoc in prima. Si ergo filius matrem exheredauit, & ex causa iusta, vt quia filiũ insidijs obsedit, vel inimicis sibi amicitias suas coniunxit, & hoc probatum fuerit. ad querelam non admittetur: sed filijs non. & etiam manebit vltima voluntas firma. & hoc in tertia.

q *Debent.* hodie probant heredes. vt ℨ. eo. l. omnimodo. quæ est contra.

r *Iugiter.* id est continue. contra. ℨ. de eden. l. qui accusare.

s *Extitisse.* sufficiendo probationis onus in se: vt ff. de proba. l. circa.

t *Deferatur.* vt. ff. eod. l. nam & si parentibus.

u *Amicitias.* hoc hodie nõ est, sed alię sic quę sunt hiceas in authẽ. vt cũ de appel. cog. §. & hæc quidẽ. col. viij. Et no. hic arg. ad feudũ: vt ff. de offi. prefec. vr. l. j. §. cũ patron. Vide glo. j. in princ. in c. porro in tit. quę fuit prima cau. hæc. amit. in vsibus feudorum. & Barba[n] hic in additio. ad Bald.

Fratres vterini, vel consanguinei.

Vel sic.

Crederetur.

a *Crederetur.* supple diligenter inquiri iubemus: vt hoc, &c.

b *Probata.* ab heredibus filij. hæc enim mater hoc probat. & ita videtur differentia, tractetur de ingratitudine ascendentium, vbi pro eis præsumitur an descendentium, & tunc est ratio, quia amor plus descendit, quàm ascendat: vt ff. quod metus causa. l. j. §. fin. hodie vero heredes probant: vt infra eo. l. omnimodo.

Amor descendit.

c *Voluntati.* vt ff. de secundis nup. l. fin.

Sicut donatio propter nuptias ad similitudinem dotis conferitur, sic in legitima imputatur. Bald. Vel sic: *Dos & donatio, quæ venit conferenda ex illi querela, similiter est in quarta.* Saly. etc.

XXIX. Imp. ZENO. A Sebastiano præfecto prætorio.

QVoniam nouella[d] constitutio diui Leonis ante nuptias donationem à filio conferri ad similitudinẽ dotis quæ à filia confertur, præcepit: etiã ante nuptias donationem filio in quartam præcipimus imputari. [e] Eodemque [f] modo cum pater vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel auus paternus aut maternus, vel auia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proauus itidem paternus aut maternus, vel proauia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel donationem conferri, verum etiam in quartam partem ad excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam, quam ante nuptias donationem, præfato modo voluimus imputari, si ex substantia eius profecta sit, de cuius hereditate agitur. Dat. Kalend. Maij. ipso. A. II. Cos.

Ille cui aliquid in testamento relinquitur, non potest impugnare: sed debet ad supplementum legitimæ agere, nisi probetur ingratus. in his verò in quibus nihil relinquitur: iura vetera non mutantur, hoc dicit. Item militia qua potest vendi, vel transmitti, à patre vel alio ascendente prouenens, in legitimam imputatur, excepta militia silentiariorum. Bald.

XXX. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ.

OMnimodo testatorũ voluntatibus prospicientes, magnam & innumerabilem ℨ occasionem subuertendæ eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casibus in quibus de inofficiosis defunctorum testamentis, vel alio modo [h] subuertendis moueri solebat actio, certa & statuta lege tam mortuis consulere, quam liberis eorum, vel aliis personis [i] quibus eadem actio cõpetere poterat: vt siue adijciatur in testamento de adimplenda legitima portione, siue non, firmum quidem sit testamentum: liceat verò his personis quæ testamentum quasi inofficiosum vel alio modo subuertendum queri poterant, id quod minus portione legitima sibi relictum est, ad implendam eam sine vllo grauamine vel mora exigere, [k] si tamen non ingrati legitimis modis arguantur, [l] cum eos scilicet ingratos circa se fuisse testator dixerit. [m] Nam si nullam eorum quasi ingratorum fecerit mentionem: non licebit [n] eius heredibus ingratos [o] eos nominare, & huiusmodi quæstionem introducere. ¶ Et hæc quidem de his personis statuim[p], quarum mentionem testantes fecerint, & aliquam eis quantitatem in hereditate, vel legato, vel fideicõmisso, plicet minorem legitima portione, reliquerint. Sin vero vel prætererint aliquã eorum personam iam natã, vel ante testamentũ quidem conceptã, adhuc verò in vtero constitutã: vel exheredatione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reliquerint: tunc vetera iura [q] locum habere sancimus, nullam ex præsente promulgatione nouationem vel permutationem acceptura.

Testamenta iniuriosa impugnari possunt.

h *Vel aliomodo.* vt per contra tabulas.

i *Aliis personis.* vt nepotibus ex filio. Vel die, [a] parentibus vel fratribus. Vel dic etiã patronis: quia & ipsi debent agere ad supplementum: vt ff. de bo. li. liber. Leniam. §. toties. & institu. de succes. li. §. si vero testamẽtum. Sed non videtur hoc nouum esse, quod dicit de repletione: vt ff. eo. l. si non mortis. Sed ibi [b] à cõpositoribus nouum iuris fuit appositum.

a *Ideo Ias. & alij.*

k *Exigere.* cõditione ex hac lege. ADDITIO. Aduertas ꝙ suppletio ista legitimæ ꝑtæ debet fieri tam de rebus quæ remanserũt apud heredẽ, ꝙ de rebus legatis: vt probatur expresse in l. si libertus sub cõditione. §. libertus. ff. de bo. liber. ita vult Bar. in l. iij. quartam. in vlti. colũ. versũ. quæro per quos. ff. ad legem Fal & clarius in cõsilio suo. xxxiiij. incipiente, factũ tale est. ante finem cõsilij. Itẽ adde ꝙ filij pro sua legitima nõ soluta nõ potest possessionẽ sua auctoritate occupare, vt dicit idẽ Bar. in li. ij. j. quãdo. & ꝙ quarta pars de. lib. x. l. Argentar. ab heredibus. & sic corrigitur quod est ℨ. e. l. liberi.

Addas hic gl. in fine in ca. porro. in tit. quæ fuit prima hæredipti amit. in vsibus feudo. & sequatur gl. Bal. Pau. & Ias.

m *Dixerit.* & causam ingratitudinis inferunt: vt in authen. vt cũ de appel. cog. §. fine igitur omnes. colla. viij.

n *Non licebit.* arg. quòd heredes domini non possunt auferre feudum propter felloniam domino commissam, si dominus nihil dixit dum vixit: vt ar. ℨ. de reuoc. do. l. j. & fi. & ff. de probat. l. Procula. & ff. ad Syll. l. j. §. fi. & §. e. l. si mater. f Item nota ex verbo, arguantur, quem præsumi bonum, nisi malus probetur: vt dixi. ff. de proba. l. non est necesse.

o *Ingratos.* sunt enim multi modi exheredandi: vt ff. de lib. & posthu. l. j. ij. & iij.

p *Vel fideicommissa.* hodie vero iure institutionis: & quod die vt diximus ℨ. eo. authen. nouissima.

q *Vetera iura.* vt posthumus rumpat: vt ℨ. de posth. hered. l. j.

Testamenta iniuriosa impugnari possunt.

Concord. Bart. Bald. Paul. & Ia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Sequãtur gl. ista vsq; ad fi. Bald. Pau. & Ia.

natus suus [a] ipso iure infirmet, vel per contra tabulas si fuerit præteritus: emancipatus autem per contra tabulas. Sed exheredatus vel pro exheredato habitus agit querela: vt ff. de libe. præte. vel exhere. l. fina. Accurſius.

b Vt si decimus &c. sed dicendum cõcedatur à rege, cum hoc &c. posit vendi ad votũ imperantis. Bald.

c Vt sunt fundi regulariter, quæ nõ venditur. Bald. d Concord. Bart. Bald. Pau. & Ia.

e Vt est in pecuniaexpõsa ãpatre in dotem tradita filij. Bald. hic.

Silentiarij qui sint.

a Et illa. Non solum prædicta hac. l. Et not. quòd quædam est militia, id est reditus, siue officium vnde reditus prouenit, quæ potest vendi. [b] Quædam quæ certum quid heredi [c] dari permittit, licet vendi non possit: de quibus hic dicit, & infra de pig. l. fina. & in authen. de exhiben. & intro. reis. §. optimum. collat. v. & hæc computatur [d] in quartam, & confertur, vt hic. Alia, quæ cum persona finitur, [e] & nihil ad heredem transit: & illa non computatur, nec confertur: vt in contrario. ff. de colla. bo. l. j. §. sed an id. Vel ibi datum preciũ pro militia dicit non conferri: non id quod militia hodie valet: vt hic.

b Eo quòd. q. d. aliquis, quomodo potest lucrari?

c In morte testatoris. Puta erat statutum vt si succederet militans post decem annos, detur decem heredi eius à domino militiæ, & militia redit ad dominum: si post vigiuti annos, tunc quinque.

d Obtinet. Scilicet si tunc decederet militans, quantum ad heredẽ trãsmitteret, tantum nunc in quartam imputabit.

e Silentiarij. quibus imperator sua silentia sub secreto committit.

f Capitulo. vt infra de silen. lib. xij. l. j. & ij.

g Computentur. est enim castrense peculium eius vel quasi: vt infra de silen. l. fin. lib. xij.

Vt super.] Casvs. Tibi pater aliquid iure institutionis siue fideicommiss. siue legati reliquit. non datur inofficiosi querela, sed cõdictio ex l. superiori proxi. ad supplementum legitimæ. sed si nihil reliquit, seruantur iura vetera: & illa locum habẽt, cum pater in scriptis fecit testamentum. an idem sit in testamento sine scriptis facto, quod in hoc. §? Respondetur quòd sic. Viuianus.

h Sanciuimus. vt]. co. l. proxima.

Venitam.] Casvs. Quæ in duabus proximis ll. dicta sunt, recitat adhuc imperator: adijciens vt si testator minus legitima reliquerit filio, & eum in ea grauauit, forte detrahendo vsumfruct. vel sub conditione aliqua introducẽte moram, ad supplementum legitimæ condictionem ex hac l. habeat, vt eam percipiat sine vllo grauamine, & perinde sit ac si nullum grauamen in testamento fuisset adscriptum. Nota ista. l. regulam, quòd omne grauamen & omnis cõditio & dilatio de legitima ipso iure reijcitur: ideo alia dubitatio est, nunquid hodie per istam. l. corrigatur. l. si pater. & similes. C. de inst. & substi. sed de hoc vide plenius ibid. per Iaſ.

Filius computare tenetur sibi in legitimam militiam, seu reditum annuum ex defuncti pecunia emptum, nisi sit de silentiarijs. Salycetus.

Imputari vero filijs aliisque personis, quę dudum ad inofficiosi testamenti querelã vocabantur, in legitimã portionem & illa[a] volumus, quæ occasione militiæ ex pecunijs mortui ijsdem personis acquisita, posse lucrari eas manifestum est: eo quòd [b] talis sit militia, vt vendatur, vel mortuo militante certa pecunia ad eius heredes perueniat: ita tamen, vt ille gradus eiusdem militię inspiciatur, quem in morte testatoris [c] militans obtinet: [d] vt tanta ei pecunia in legitimam portionem computetur, quantam dari constitutum est, si in eo gradu mortuus esset is qui militiam ex pecunijs testatoris adeptus est: exceptis solis viris spectalibus silentiarijs [e] sacri nostri palatij, quibus præstita iam specialia beneficia tam de alijs capitulis, [f] quàm de pecunijs super memorata militia à parentibus eorum datis, ne in legitimam portionem eis computentur, [g] rata esse præcipimus. In cæteris vero personis prædictam obseruationem tenere volumus. Dat. Kalend. Iunij Constantinopoli, Iustiniano. A. II. Conss.

Statutum in l. omnimodo, in testamento in scriptis, habet locum in testamento nuncupatuo. Bald. Vel sic: Dicta in præcedenti: l. de imputatione & suppletione quartæ, habent locum siue testamentum fuerit in scriptis, siue nuncupatum. Salycet.

xxxi. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

Quæ nuper ad testamenta conseruanda nec facile retractanda sanciuimus [i] vt ratione † Falcidiæ † minime illis personis derelictæ, quæ ad inofficiosi testamenti querelam ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur testamenta, sed quod deest legitimæ portioni, id est quartæ parti scilicet ab intestato successionis, tantum repleatur: exceptis illis, quibus nihil in testamẽto derelictum est (in quibus prisca iuria illibata seruamus) etiam ad testamenta sine scriptis facienda locum habere sanciuimus. Dat. II. Id. Decemb. D. N. Iustiniano. A. II. Cons.

De legitima subducitur omne grauamen conditionis, vel temporis, vel alterius grauaminis. Bar. Vel sic: Omne dilationis, conditionis, vel cuiuscunque grauaminis insertum à testatore in debita iure natura, habetur pro non inserto & valet relictum tanquam purum. l. d. Vel sic: De portione vel legato relicto filio quantum est pro debito iure naturæ, auferitur omne grauamen dilationis vel conditionis. Salyc.

xxxii. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

Quoniã in prioribus sanctionibus [i] illud statuimus, vt si quid minus legitima portione his derelictum fit, qui ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem mouere poterãt, hoc repleatur, ne occasione minoris quantitatis testamentum rescindatur: hoc in præsenti addendum esse censemus, [k] vt si cõditionibus quibusdam, vel dilationibus, aut aliqua dispositione moram, vel modũ, vel aliud grauamen [l] introducente, eorum iura qui ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse videantur: ipsa conditio vel dilatio † vel alia dispositio moram, vel quodcunque onus introducens, tollatur, [m] & ita res procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset. Dat. II. Kalen. April. Decio V. C. Cons.

Qui in danda legitima, quæ sola relicta est, vsque ad sententiam fuerit cõsumax: ipsam duplicatam reddere cogitur. l. d. vsque ad §. legis. Bar. Vel sic: Heres qui legitimam filio relictam non soluerit, & iudicium subire pœnam expectauerit: in pœna tertij pluris cõdemnari debet. Saly.

xxxiii. Idem A. Demostheni præfecto prætorio.

Si quis suo testamento maximã quidem portionem posuit nisi in odium mariti. hunc articulum corrigit in principio. statuens vt mater in odium sui mariti filium non exheredet: quia non debet quis alterius odio prægrauari: nec refert, maior fuerit vel minor, cum filios suos instituere valeat sub ista conditione, si pater eos emancipauerit: & sic odium mariti puniet, & filijs in nullo præiudicabit. Absurdum enim esset illum alterius odio prægrauari, qui non fecit, vel eum vt ingratum exheredari. & hoc in secunda. Vlpianus.

Libero.

† alias vt portione legitima minime illis perso. derelicta, quæ &c.

† Id est, quarta debitæ iure naturæ. Pau.

a Libero. in plurali numero tantum consueuit declinari: vt ff. de verb. signifi. l. non est sine liberis.

b Masculam. dandam ab vniuersali herede. Vel dic quòd totum occupauit.

c Legitimam. ergo legitimam hic appellat minusculam.

d Hereditate puta particula testituenda sibi à fratre vniuersali herede: vt habeant locum sequẽtia. vt quod subijcit, de legato, dic hodie iure institutionis: vt in authentic. vt cum de app. cog. §. a. fiud colla. viij. Vel ambo fuerant instituti: sed alter totum occupauit.

e Consequitur. spe.

f Quantitatis. illius minusculæ, & accipe quantitatis nomen largè: vt ff. de leg. iij. l. quisquis. Sed videtur in totum amittere: vt infra de fideicommiss. l. fina. in fi. Solu. vt ibi. Accurs. Addit TRO. Die quòd ibi loquitur generaliter in quocunque herede: hic in casu speciali, in quo habet locum certa pœna per hanc l. statuta. Barto. in l. cõtrarta in glossa allegata.

g Seruatur. sic supra de plus peti. l. j. Accurs.

h Testamento. scilicet inscripto facto.

i Similes. vt. l. Eloyo. sine scriptis. (Vide autem.) Nota ex hoc. §. regulam generalem, quòd per vero. in quo non debet alieno hæc verba extra de fornicat. & de regũ. iuris, lib. vj. secundum Iaſ. & repetit. & in hoc bene. Odio. & in hoc male. Prægrauetur. Nota vt & j. de pœnis. l. fancimus. & ff. de pœnis. l. crimen. & ff. de his quibus vt indig. l. tutorem. in fin. & illud, Filius non portabit, portabit ini. &c. Sed hoc fallit in ea in qua tangit interpretatur quandam angustiatem in vna sua parte in qua continebatur quòd mater si filium suum infantem exheredare vellet, nõ posset. Item fallit. ff. de officio procon. l. obtemperare. §. j. sed certe magis ibi propter propriam culpam testatoris. Item fallit. ff. de inoffi. testa. l. sed & si pupillus. §. exterum. in fi. & ff. quòd quisque iur. l. iij. §. fi is. sed hic sub conditione. vt §. cod. l. filijs matrem. Exheredari. & sic exheredari non potest: vt hic, & j. de libe. præte. l. fi. §. fi. diximus. Accurs.

Quantitas quãdoq; sufficit mortuo largi.

Filius non portabit.

Quisquis patrem.

k Ius. & sic patet solutio.

l Grauamen. veluti vsumfructum. & sic est contra. ff. de vsufruct. legato. l. vxori meę. Solu. [f] illa corrigitur: vt dixi §. eod. authen. nouissima.

m Tollatur. vt argu. ff. de iure pa. l. siue. §. excluditur. nisi fecerit prosiciens filio: vt supra eod. l. filijs. & ibi Bal. & per Bal. in l. si pater. ij. & ff. de vulg. substi. l. cum ex filio, vel nisi [h] voluerit ei facere testamentum substituendo directo, non per fideicommissum: vt supra eodem. l. ex tribus. & infra proxi. §. fina. & infra de impu. & alij. substi. l. humanitatis. sed alij dicunt leges prædictas supra eodem. corrigi per istã. Item nota hic vtiliter inutile non vitiari. [i] sic infra. l. testamentum. & ff. de hered. instit. l. hereditas ex die. & ff. quando appell. sit. l. j. §. bidduum. sed arga. contra. ff. de arbit. l. Pedius.

Si quis.] Casvs. Testator vnum ex suis filijs ex decem vnciis, his contentus fuit: sed institutus in maiori parte, eas sibi restituere detrectauit. qualiter sit puniendus, quæritur? Respondeo quòd condemnabitur in id quod sibi erat restituendum. & hoc in tertia parte alterius, in tertia rei eiusdem quantitatis: alijs quæ eodem patre tis: alijs quæ eodem patre ad effectum perducẽ dis. & hoc in prima. In secunda tangit imperator quandam angustiatem in vna sua parte in qua continebatur quòd mater si filium suum infantem exheredare vellet, nõ posset. Item fallit. ff. de officio procon. l. obtemperare. §. j. sed certe magis ibi propter propriam culpam testatoris. Item fallit. ff. de inoffi. testa. l. sed & si pupillus. §. exterum. in fi. & ff. quòd quisque iur. l. iij. §. fi is. sed hic sub conditione. vt §. cod. l. filijs matrem. Exheredari. & sic exheredari non potest: vt hic, & j. de libe. præte. l. fi. §. fi. diximus. Accurs.

Codex.

libero [a] relinquat, minusculam [b] autẽ alij vel alijs de stirpe sua progenitis, ipsam tamẽ legitimam [c] siue in hereditate, [d] siue in legato vel fideicõmisso, vt non possit locus inofficiosi testamenti querelæ fieri: & ille quidẽ qui ex paruulo genitoris sui cõsequitur [e] substantiã eam suscipere maluerit: quia autẽ ex maiore parte eam amplexus est (siue vnus, siue plures sint) non statim & sine contentioso proposito vel vlla mora ea restituere voluerit, sed expectato* iudiciorũ strepitu, & multis variisque certaminibus habitis, post longũ tempus ex sententia iudicis vix eã reddiderit: crudelitatẽ eius cõpetenti pœna aggredimur: vt si hæc fuerint subsecuta, nõ tantũ in id quod testator voluit eũ restituere, condẽnetur: sed etiã aliã tertiã partem quãtitatis [f] quæ fuerat in testamento derelicta modis omnibus reddere cogatur: vt auaritia eius legitimis ictibus] feriatur: & alijs omnibus quæ in eodem testamento [h] vel elogio [i] scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perducendis.

In posthumo non cadit iusta causa exheredationis, cum non possit esse ingratus, nec alieno odio prægrauari. Bal. Vel sic: Filius non debet odio patris prægrauari: & si quis non potest instituere causam ingratitudinis committere, non potest exheredari: & filius potest sub conditione emancipationis à matre institui. Salyc.

Legis autem veteris iniquitatem tollentes, vt non diutius erubescat lex posita, quã Iulius Paulus in suis scripsit quæstionibus, hãc pijssimam aggredimur sanctionẽ. Cum enim infantem suum non possit ingratum à matre sua vocari scripserit, neque propter hoc ab vltima suæ matris hereditate repelli, [k] nisi hoc odio [l] fecerit sui mariti, ex quo infans progenitus est: hoc iniquum iudicantes, vt alieno odio † alius prægrauetur, [m] penitus delendum esse sancimus: & huiusmodi causam liberis non tantum infantibus, sed etiam quancunque ætatem agentibus, opponi minime concedimus: cum possit sub cõditione [n] emancipationis hereditatem suam mater filio derelinquens, & patris odium punire, & iuri filij sui minime nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim crudele nobis esse videtur, eum qui non sentit, ingratum existimari. [o] Dat. XII. Kal. Octob. Decio V. C. Cos.

Querela competens, vel quæ sperator competere, transmittitur ad liberos etiam non præparata: sed non competens vel extincta transmissionem non recipit, hoc dicit Bald. qui valde meliùs summat quàm Bartol. secundum Paul. de Cast. Vel sic: Querela etiam non præparata transmittitur ad liberos: contra quos potent opponi de ingratitudine transmittentis, & de institutione de eo facta, & de repudiatione, & de tempore cursus. hoc dicit Bartolus.

xxxiiii. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis filium suum exheredatum fecerit, alio scripto herede: reliquerit autem ex eo nepotem vel viuum, vel in ventre nurus suæ constitutum: [p] deliberante verò scripto herede filius exheredatus decesserit: nulla hereditatis petitione ex nomine de inofficioso [q] constituta vel præparata, omne adiutorium [r] nepotem derelinquit. Neq; enim pater [s] nepoti aliquod ius, cũ decesserit, cõtra patris testamentũ derelinquit: [u] quia postea & adita est ab extraneo hereditas, & superuixit auo pater eius: vt neque ex lege Velleia [x] possit in locum patris sui succedere, & rescindere testamentum. Et hoc nonnulli iurisconsulti in medium proponentes, inhumanè reliquerunt. Sed nos (qui omnes subiectos nostros & filios & nepotes habere existimamus affectiõe paterna & imitatione) secundum quod possibile est, omnium commodis prospicientes, iubemus in tali specie eadem iura nepoti dari, quæ filius habebat: suus: vt ff. vnde lib. l. scripto.

a Libero. in plurali numero tantum consueuit declinari: vt ff. de verb. signifi. l. non est sine liberis.

b Masculam. dandam ab vniuersali herede. Vel dic quòd totum occupauit.

c Legitimam. ergo legitimam hic appellat minusculam.

d Hereditate puta particula testituenda sibi à fratre vniuersali herede: vt habeant locum sequẽtia. vt quod subijcit, de legato, dic hodie iure institutionis: vt in authentic. vt cum de app. cog. §. a. fiud colla. viij. Vel ambo fuerant instituti: sed alter totum occupauit.

e Consequitur. spe.

f Quantitatis. illius minusculæ, & accipe quantitatis nomen largè: vt ff. de leg. iij. l. quisquis. Sed videtur in totum amittere: vt infra de fideicommiss. l. fina. in fi. Solu. vt ibi. Accurs. Addit TRO. Die quòd ibi loquitur generaliter in quocunque herede: hic in casu speciali, in quo habet locum certa pœna per hanc l. statuta. Barto. in l. cõtrarta in glossa allegata.

g Seruatur. sic supra de plus peti. l. j. Accurs.

h Testamento. scilicet inscripto facto.

i Similes. vt. l. Eloyo. sine scriptis. (Vide autem.) Nota ex hoc. §. regulam generalem, quòd per vero. in quo non debet alieno hæc verba extra de fornicat. & de regũ. iuris, lib. vj. secundum Iaſ. & repetit. & in hoc bene. Odio. & in hoc male. Prægrauetur. Nota vt & j. de pœnis. l. fancimus. & ff. de pœnis. l. crimen. & ff. de his quibus vt indig. l. tutorem. in fin. & illud, Filius non portabit, portabit ini. &c. Sed hoc fallit in ea in qua tangit interpretatur quandam angustiatem in vna sua parte in qua continebatur quòd mater si filium suum infantem exheredare vellet, nõ posset. Item fallit. ff. de officio procon. l. obtemperare. §. j. sed certe magis ibi propter propriam culpam testatoris. Item fallit. ff. de inoffi. testa. l. sed & si pupillus. §. exterum. in fi. & ff. quòd quisque iur. l. iij. §. fi is. sed hic sub conditione. vt §. cod. l. filijs matrem. Exheredari. & sic exheredari non potest: vt hic, & j. de libe. præte. l. fi. §. fi. diximus. Accurs.

Quantitas quãdoq; sufficit mortuo largi.

Filius non portabit.

Quisquis patrem.

k Ius. & sic patet solutio.

l Grauamen. veluti vsumfructum. & sic est contra. ff. de vsufruct. legato. l. vxori meę. Solu. [f] illa corrigitur: vt dixi §. eod. authen. nouissima.

m Tollatur. vt argu. ff. de iure pa. l. siue. §. excluditur. nisi fecerit prosiciens filio: vt supra eod. l. filijs. & ibi Bal. & per Bal. in l. si pater. ij. & ff. de vulg. substi. l. cum ex filio, vel nisi [h] voluerit ei facere testamentum substituendo directo, non per fideicommissum: vt supra eodem. l. ex tribus. & infra proxi. §. fina. & infra de impu. & alij. substi. l. humanitatis. sed alij dicunt leges prædictas supra eodem. corrigi per istã. Item nota hic vtiliter inutile non vitiari. [i] sic infra. l. testamentum. & ff. de hered. instit. l. heredi-tas ex die. & ff. quando appell. sit. l. j. §. bidduum. sed arga. contra. ff. de arbit. l. Pedius.

Si quis.] Casvs. Testator vnum ex suis filijs ex decem vnciis, his contentus fuit: sed institutus in maiori parte, eas sibi restituere detrectauit. qualiter sit puniendus, quæritur? Respondeo quòd condemnabitur in id quod sibi erat restituendum. & hoc in tertia parte alterius, in tertia rei eiusdem quantitatis: alijs quæ eodem patre ad effectum perducẽ dis. & hoc in prima. In secunda tangit imperator quandam angustiatem in vna sua parte in qua continebatur quòd mater si filium suum infantem exheredare vellet, nõ posset. Item fallit. ff. de officio procon. l. obtemperare. §. j. sed certe magis ibi propter propriam culpam testatoris. Item fallit. ff. de inoffi. testa. l. sed & si pupillus. §. exterum. in fi. & ff. quòd quisque iur. l. iij. §. fi is. sed hic sub conditione. vt §. cod. l. filijs matrem. Exheredari. & sic exheredari non potest: vt hic, & j. de libe. præte. l. fi. §. fi. diximus. Accurs.

Codex.

b Vsus non est verũ secundũ Bar. Cy. Sal. & Paul. de suis & legit. Titius. & l. sequen.

c Approbatur Pau. & Iaſoni.

d Concord. Bar. Pau. & Iaſ. Lex Velleia quid statuerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Est.* id est quamuis.

b *Causam.* id est querelam. ipso autem iure rescindere nō potest: vt ff. de iniust. test. si quis filio. j. respon. & de libe. & posth. l. si quis posthumos. §. si filium. Item nota hic querelam nō præparatam transmittit quia spem a pater habuit, vt & in conditionali obligatione: vt instit. de verbor. obliga. §. ex conditionali.

c *Est.* id est quamuis.

d *Probationibus.* vt §. eo. omnimodo.

e *Remoto.* per querelam.

f *Eum.* scilicet nepotē. Sed & si ponamus filium ingratū, cur repellitur nepos ex sua persona: vt ff. eo. l. si is qui. quæ est contra instit. de succes. liber. §. vero testamentum? Respon. hic b ex persona patris volebat admitti: ibi ex sua. Vel dic quòd hic etiam ex sua persona nō admittitur: quia hic nepos erat præteritus, & præterito nō datur querela: secus si fuisset exheredatus hic nepos: vt in l. contraria ADDITIO. Vera solutio est, q filius exheredatus hic, decessit ante aditam hereditatem per scriptum heredem, & sic nondum delata sibi querela: ideo non potuit esse locus successorio edicto: secus in contrario. Fulgo. & Iaper l. j. ff. de succes. edic. & eandem solu. posuit Ia. in l. in suis. ff. de libe. & posthu.

g *Vel quinquennio.* Ad hoc. supra in quibus cau. in integ. restit. nō est necessaria. l. adolescentiæ.

h *Hereditatem.* Hoc referas ad vtrunque. nam neque ante adītā hereditatē repudiatio querelæ valeret: vtpote cum hereditate adita nascatur: vt ff. eo. Papinianus. §. si conditioni. & de acquir. hered. l. is qui heres. in prin. nec quinquennium currit nisi demum adita hereditate: vt j. eo. l. scimus. §. penul. & §. fi. ADDITIO. Aduertas quòd sicut querela finitur quinquennio, vt hic: sic etiam ius agendi ad supplementū (de quo supra eo. l. omnimodo) finitur quinquennio, secundum Bart. hic, pro quo facit secundum eum, quia ius agendi ad supplementum succedit loco querelæ: vt d. l. omnimodo. ergo fortitur eius naturam: vt l. j. §. hæc actio. ff. si quis testa. lib. esse iussus fue.

Si quando. ¶ CASVS. Filius familias qui aliàs testandi facultatem non habuit, a principe impetrauit vt liberam haberet testamenti factionem: & non obseruata iuris communis solennitate quæ in testamentis exigitur, cum duobus testibus testari voluit. an possit, quæritur? Respon. quòd non: quia per tale priuilegium ei non conceditur, nisi vt habeat legitimam & consuetam testandi facultatem. nō enim obtentu talis priuilegij testamenti obseruatio multis excogitata vigilijs deberet euerti. Viuianus.

i *Cēcedatur.* qui aliàs nō poterat testari: vt ff. de test. l. eius. §. j. & l. de statu. si autē aliàs poterat testari, etiā solennitas remissa videtur, ne nihil operetur concessio: vt ff. ad municip. l. j. & ff. de leg. j. l. si quando. & ff. de constit. princi. l. fina.

k *Testamētis factionem.* & in actiua significatione accipe: vt instit. de here. quali. & diffe. §. testamenti. Sed videtur liberè cōcedi: vt ff. de bo. lib. l. etiā. §. j. quę est cōtra. Sol. ibi scient princeps alienum libertum, testamenti concessit factionē. hic nesciebat habere liberos. Vel ibi dixit nō obstante. l. aliqua: hic

hereditas, vt patris filio: vt ff. eo. l. nam & si. Vel hic habet minus quarta: & quod hic dicit nō grauatur, scilicet quo minus agat ad supplemētum: vt hic statim innuit, & generaliter & c. & ita hic & ibi valet. Vel ibi habebat integram quartam: vel ibi non iure pacti, sed iure exceptionis doli: vel verius a iure veteri ex pacto: scilicet si contracta fiducia emāciper, filio succedebat pater: sic & ecōtra per pactum perdere poterat, sed hodie sicut nō pacto succedit, & sic nec pacto amittit: vt instit. de leg. agna. succ. §. fi. ADDITIO. Hanc vltimam solutionem dicit Bart. hic tenendam. Et aduerte quòd hæc regula pactum de non succedendo non valet, fallit si tantum quis ratione pacti accepit, quantū sibi ex successione debetur. ita singulariter limitat Bart. in d. l. j. §. fi vel parens. ff. si quis a paren. & c. & idem in l. fina. in. ij. colū. 3. de pact. & post eum Abbas in consilio suo. cxvj. ij. voluminis, dicens se non reperisse hoc ab aliquo reprobari.

a *Cōputetur.* non aliàs, vt hic: & instit. eo. §. igitur. secus in quarta iure institutionis, vbi cōputatur etiam si nō fuerit dictum: vt ff. ad leg. Falcid. l. cum quo. §. fi. quæ est cōtra. Vel dic quod & ibi fuit dictum.

b *Non adiecerit.* Ecce quare dixit simpliciter.

c *Præiudicium.* Secus iure veteri & in hoc casu: vt ff. eo. l. pe. §. fin. & l. fi. & l. Papinianus. §. fi conditioni. Et no. quòd eligendo vnum ius sibi competens, citra aliud sibi non præiudicat. sic & §. de trāsact. & quidem. & ff. de inoffic. testa. l. mater. Sed argu. cōtra. j. depositi. l. iiij. & de vsur. l. quamuis. & de pac. inter emp. l. commissoriæ.

d *Nullam.* scilicet ad supplētionem quartæ.

e *Iudicium.* quid autē si filius patrem vel matrem vel econtra vult instituere, & instituendus dicat nolo, & sic alium instituerit? an possit ipso iure nullum testamentum? Certe cùm non sit inuitus vel dicat se velle heredi suo instituere, ergo nō tenet testamentum, sicut in consimili patre. & de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. nec consensus interuenit. vel hypo. fol. si debitor. in fi. & de iure patro. l. sicut. sic & quātui. filio di. do pater filio, vel princeps subiecto, vel patroni filius liberto: nouus est. vt §. e. in prin. & ff. de bo. lib. l. Paulus. ij. §. patroni. & inst. qui. cens, nolo vt §. e. in prin. & ff. de bo. lib. l. Paulus. ij. §. patroni. & inst. qui. esse heres. nō est permissum fa. test. in prin. quia nō nocet exheredatio, nisi fit ingratus. vt j. de libe. præte. vel exhere. auth. ex causa. Item non præiudicat consensus vi pacti vel repudiationis: vt l. nec non. & §. ea. l. §. j. Econtra videtur q̄ non potest dici inofficiosum cum voluit filius pietatem seruare, & sterit per eū quo minus fieret, ergo volenti non est facta iniuria: vt supra de rāscrip. iur. l. iniuria. H. Item hic videtur iusta causa quare vt ff. de reg. iur. l. iniuria. H. Item hic videtur iusta causa quare filij præteriti fuerit tenere quòd alias ipso iure esset nullum: vt argu. ff. de iniusto testa. l. filio præterito. & de iure dot. l. si res. §. j. quia pacisci potuit consentiente filio: vt ff. de

A vero non dixit. Vel magis liberis debetur hereditas quàm patronis. Item contra. ff. de iniusto testa. l. si quis filio. §. sed & si quis fuerit. Solu. cum conceditur priuilegium militi, videtur ei concedi quasi militi: & ideo iure militari testari potest arg. ff. de mil. testa. l. ex militari. §. sed vtrūque. Cum autem pagano conceditur facere testamentum, videtur ei concedi quasi pagano, vt iure communi testari possit: c vt hic. ne. Vel ibi expressit iudex, vt iure militari eū testari posse. Vel hic d princeps: ibi alius iudex. F. contra videtur quòd concessio non valeat: vt etiam iure communi testetur: vt q̄ ff. de bon. libe. l. Paulus respondit. ij. §. patroni. sed illa corrigitur. j. de bo. lib. l. hoc. Vel aliud cum concedit princeps, vt hic: & aliud cum patronus, vt ibi.

Priuilegium militum.

Quæ sint bona castrensia.

Tuetur. & facit infra de testa. l. omnium. Item not. generali cōcessione eā videri concedi, quæ verisimile est specialiter concessa: vt & ff. de peculi. l. qui peculij. & ff. quæ in fraudem creditō. l. si pater. & ff. mand. l. si creditor. §. penulti. & de pig. l. obligatione.

Illud etiam. ¶ CASVS. Filius pepigit cū patre de non impugnando testamentū per inoffic. querelam, accepta certa quantitate pecuniæ, vel specie à patre. lapso tempore fecit pater testamentum. extraneum instituit: filium exheredauit. an non obstante pacto possit filius testamentum impugnare, quæritur? dicitur quòd propter pactum filius non grauatur: sed an agere possit querela, non aperit. hæc vera sunt.

Pactum de non succedendo non valet.

Testamentum.

Testamentum militis.

Testamentum pagani.

Pactum de non impugnando testamentum.

Querela.

Pactum de non succedendo.

B *Qui accipit simpliciter quod est sibi datum vel relictum pro legitima, non perdit ius agendi ad supplementum, secus si interceſſerit renunciatio specialis agendi ad supplementum. h. d. Bal. Vel sic: Supra dixit quòd primus actus personalis non nocet, nisi sequatur secundus actus amissionis: nunc dicit hic generalius verum, vt primi actus non noceant, nisi secundi sequantur de remissione.*

Pactum habitum inter patrem & filium non potest tolli filio ius agendi ad supplementum legitimæ: secus si hoc fiat cum herede eius post mortem defuncti. h. d. not. Bald. Vel sic: Pactum factum patri per filium de non agendo querela, vel petendo supplementum legitimæ, non nocet filio quo minus post mortem patris agere possit. h. d.

Illud etiam sancimus, vt si quis m a patre certas res vel pecunias accepisset, & pactus fuisset, quatenus de inofficioso querela aduersus testamentum paternum minimè ab eo moueretur: & post obitum patris filius cognito paterno testaméto, non agnouerit n eius iudicium, sed oppugnandum putauerit: vetere iurgio explosio, huiusmodi pacto filium minimè grauari, o secundum Papiniani responsum, in quo definiuit meritis magis filios ad paterna obsequia prouocandos, quàm pactionibus adstringendos. Sed hoc ita admittimus, nisi transactiones ad heredes paternos filius celebrauerit, in quibus apertissimè iudicium patris agnouerit.

C

Pactum de non succedendo.

Pactum de non succedendo.

Pactum de non succedendo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Heres nititur.* ex legato relicto filio.
b *Commodum.* Nam dato q; heres retinet Falc. & filius nõ possit petere suppleri, cessat lex omnimodo. & sic habet locum lex illa, cum quæritur, nam posito quòd non oportet &c.
c *Annitat.* rescisso testamento per querelam inofficiosi. Sed contra ad sequens responsum ff. de leg. ij. l. cum pater. §. cuictis.

a Approbatur Salyce. & Ias.

Sed aliud [a] est in legato quod habet aliquis nomine quartæ vt agat de euictione, ne intentet querelam, vt hic: aliud in alijs: vt ibi. Vel illud in præceptionibus. Item est cõtra. ff. de bo. lib. l. si vero. §. si patronus. vbi dicit totum auferri per contra tabulas partele

b Idã Salyc.

gati euicta. Sed dico [b] quòd aliud est in isto filio quàm in patrono: quia magis est debita filio patris hereditas, quam liberti patrono. Item contra. ff. de leg. ij. l. cum pater. §. euictis. Sed in præcepto ibi dicit agi de euictione.

d *Falcidia.* scilicet in hac parte. sic ergo per Falcidiam non minuitur legitima, licet vtrãque libertates minuant: vt ff. co. l. Papinianus. §. quarta.

**Singularis textus secundũ Paul. hic ad hoc, quòd si fil' eui minus le gitima relicta est, substituatur ei gerario vel heredi, non imputat in legitimam quod capit ex substitutione.*

e *Interuenerit.* per Falcidiã vel per euictionem.
f *Substantia patris.* Ex hoc verbo corrigitur quod est ff. eo. l. Papinianus. §. si quis. Vel illud in quarta Trebelliana: hoc in quarta iuris naturæ: vt ff. ad Trebel. l. mulier. j. §. si heres. Vel ibi certum tempus erat appositum, intra quod tempus potest percipere tot fructus qui sufficiunt ad quartam. hic non. & de hoc habetur etiam. j. ad Trebel. l. iubemus.
g *Ex substitutione.* cũ forte substitutus sit in legato.
h *Accrescendi.* à fructuario, cùm ipse erat proprietarius tantum, vt dicit statim.
i *Substantia patris.* sed an fructus dicatur res? subijcit quòd sic: vt ff. de verbo. signifi. l. bonorum. Argu. contra infra ad Trebel. l. iubemus.
k *Freri.* sic ergo quæritur vnde & à quo fiat repletio. & sic sunt argu. contra. ff. de petit. here. l. item veniunt. §. à quo. & de verb. oblig. cum seruus. & §. de preci. impe. offe. l. vniuersis. Accurſius.

¶ Cum autem [l] quis extraneo herede instituto, [m] restituere eum filio suo hereditatem suã cum moriatur disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra constitutio quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemq; moram censuit esse subtrahendam, vt quarta pars pura mox filio restituatur: in huiusmodi specie quid faciendum sit, dubitatur. ¶ Sancimus itaq; quartæ quidem partis restitutionem iam nunc celebrari, [n] non expectata nec morte heredis, nec temporis interuallo: reliquũ autem quod post legitimam portionem restat, tunc restitui quando testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integrã, & qualem leges, & nostra constitutio definiuit: & scriptus heres commodum quod ei testator dereliquit, cũ legitimo moderamine sentiet.

Quinquennium datur ad querelam mouendam: & currit à die aduæ hereditatis, ad quam adeundam heredi scripto terminus assignatur. hoc dicit vsque ad §. in medio tamen. Bald. Vel sic: Tempus querelæ incipit currere adita hereditate, quæ debet adiri intra sex menses, vel annum, quando filius esset exheredatus: aliàs haberetur pro repudiante. Et querela etiam non præparata, vel non nata, quæ tamen nasci poterat, transmittitur per filium ad suos descendentes. b. d. vsq; ad fi. Paul. de Cast.

¶ Illud præterea sancimus, vt tempora [o] inofficiosi querelæ ab adita hereditate [p] secundum Vlpiani opinionem currant: Herennij Modestini sententia recusata, qui à morte testatoris ilico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: vt non liceat [q] heredi quando voluerit, adire: [r] ne per huiusmodi tramitem interim filius defraudetur debito naturali. ¶ Sancimus itaque, vbi testator decesserit alio scripto herede, & speratur de inofficioso querela: necessitatẽ habere scriptum heredẽ, si quidem præsto est in eadem communens prouincia, intra sex mensium spacium. sin autem seorsum vtraque pars in diuersis prouincijs degit: tunc intra annale tãtummodo spacium simili modo per continuum à morte testatoris numerandũ, omnimodo adire huiusmodi hereditatem, vel manifestare suam sententiam quòd hereditatem minimè admittat, expeditus etenim ita tractatus inducitur filio memoratam mouere querelam. Sin verò scriptus heres intra statuta tempora minimè adierit: per officium quidem iudicis heredẽ scriptum compelli hoc facere [s] in medio tamen tempore, id est, à morte quidem testatoris, sed ante aditam hereditatem, si decesserit filius, huiusmodi querelam (licet se non præparauerit) ad

A mam in vniuerso fideicom. secundum Ia.
l *Cum autem.* Si minus legitima portione relinquatur, qualiter repleri debeat, dictum est suprà. Si autem ex tempore relictũ est & plus, vt non careat debita portione dicendum est.
m *Instituto.* ſ. eod. l. quoniam in prioribus.
n *Celebrari.* cõdictione ex hac. l. & non per querelam, quod apparet ex sequentibus. Nam si per querelam, non valerent secundũ ista quæ testamento relicta essent, quasi à demente relicta: vt ff. e. l. Titia. Sed hodie aliud videtur quàm lex illa dicat, per authen. vt cum de app. cog. §. aliud quoque. col. vlt. cum debeant habere iure institutionis: nisi velis dicere istum intelligi quasi institutũ. nam prætor fideicommissarium reputat pro instituto: vt instit. de fideicom. here. §. restituta. & est simile ad §. ita. istũ. in authẽ. de trient. & semiſ. §. j. coll. iij.

Fideicommissum reputatur pro instituto.

ADDITIO. Bart. reprehẽdit hãc glossam volentẽ q; fideicõmissum habeat hic vim institutionis: quia text. in d. §. aliud quoque. dicit expresse q; non valet iure fideicõmissi. facit. l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad Treb.

{ILLVD.} Not. ex isto §. q; quærela non cõpetit filio exheredato, nisi adita hereditate per præscriptum heredẽ, quo tempore incipit nasci. l. Papinianus. §. si conditioni. ff. eo. secus est in bono. pos. contra tabu. quæ competit etiã si non sit adita hereditas. l. illud. in prin. & l. quod vulgo. ff. de contra tab. la.

Addit.

o *Vt tempora.* scilicet quinquennij: vt ſ. eo. si quis filium. in fi.
p *Hereditate.* quia tũc nascitur: vt ff. eod. l. Papinianus. §. si conditioni. sed contra tabulas ex die mortis: vt ff. de contra tab. l. illud. in princi. & l. quod vulgo.
q *Non liceat.* subaudi, tamen. Vel dic quasi diceret, ideo computabatur ab adita hereditate, ne liceat heredi adire quandocunque sibi placuerit: imò intra certum tempus cogemus eum adire: vt ilatim sequitur. si autẽ à tempore mortis cõputaret, haberet liberam potestatem adeũdi quãdo vellet heres.
r *Adire.* sed aliud videtur statui tempus: vt ſ. de iure delibe. l. fina. §. j. quæ est cõtra. Sol. vt ibi.
s *Hoc facere.* aliàs repellatur in perpetuum: vt ff. de cu. bo. dã. l. j. potest ergo post annum adire: quod est cõtra Pla. vt diximus. ſ. de iure delib. l. cum antiquioribus.

{CVM AVTEM.} Iste §. est in hoc tantum correctus, quòd filio non potest relinqui legitima etiam per fideicommissum vniuersale. Nec putes quod sit superfluus propter. l. quoniam in prioribus. supra e. nam illa lex loquitur quando filius erat solum institutus in legitima: hic autem vltra legiti-

Ad extraneos.

a *Ad extraneos.* ſ. de iure delibe. l. sancimus.
b *Antiqua libris.* vt ff. eo. quemadmodum.

CVm antiquis. } CASVS. Olim licebat militibus in castrensi peculio testari militantibus iure militari: veteranis autẽ & qui extra rem militarem positi sunt iure communi: & in quasi cast. pecu. quibus specialiter fuerat indultum testari, puta consulibus & alijs certis personis dignitatẽ habentibus iure communi tantùm, & specialiter super salarijs administrationis suæ sibi administratis. & hoc quidem priuile. extenditur hodie generaliter ad omnes qui neraliter ad omnes qui ratione officij de publico salaria percipiũt. sed hodie non solum in his, sed in omni alio quasi castrensi peculio quilibet potest testari sine timore inoffi. querelæ: adijciẽs, quòd sicut querela inoffic. locum non vindicat in testamento militari: nec contra eorum decretionem admittatur. hoc vsque ad §. si enim &c. ibi enim dicitur quòd hæc non sine ratione introducta sunt tali argumento subnixa, quòd nec olim patrono prætento contra testamẽtum liberti sui super peculio castren. id est rebus in castris acquisitis cõperit bono. pos. In suæ dicit quia durante patria potestate hæc immunitate gaudent in quasi castren. peculio sui non iure effecti: cum nec tunc peculium dicitur confuso patrimonio extunc, sicut cæteri non subiacent querelæ inofficiosi. Viuianus.

c *Cum antiqui.* vt supra e. l. de inofficioso. & ff. eod. l. si instituta. §. de inofficioso. Accurſius.
d *Legibus.* vt ff. eod. l. quemadmodum.
e *In castren sibus.* amodo de filijsfamilias tãtum dicit. Accur.
f *Paganum est.* scilicet Profectitium vel aduentitium: vt infra de bo. quæ libe. l. cum oportet. in princip. in quibus constat filiumfamilias non posse testari: vt infra. de bonis quæ liber. l. fina. §. filijs autem.
g *Concedatur.* id est cõcedebatur ante legem istam.
h *In proconsulibus.* qui erãt filijfamilias. & sic expone sequentia.
i *Non prohibẽtur.* Not. licito, etiam quo ad exheredationem: vt ff. e. l. Papinianus. §. Papinian'. & infra. ibi. quia militibus &c. & secun-

A dũ hoc in quasi castrẽsi finita etiam dignitate posset exheredare. quod secus est in castrensi veterano. Sed cur secus? Alij Idem, pro quibus d. l. Papinianus. quia dicit patrisfamilias.
k *Concessum est.* ante hanc l. vt prædictum est.
l *Quia.* merito quæro an omnes qui habent quasi castrense, possint. nã omnes qui habent castrense, possunt.
m *Memorialibus.* id est notarijs qui scribunt causa memoriæ.
n *Archiatris.* id est medicis.
o *Publica.* vt ſ. de aduo. diuer. iudi. fori.
p *Testamenta.* duo priuilegia dat filijsfamilias: vt & testentur in quasi castrensi, & non timeãt querelam: vt hic, & infra de testamilit. l. ſi. sed hodie timent: c vt ſ. de episco. & cleri. l. sacrolanctæ. & authẽ. presbyteros. j. & in authent. vt cum de ap. cog. §. sanctimus. colla. viij.
q *Peculium.* sic dico respectu præteriti temporis quo fuit seruus. & sic accipitur pro patrimonio. vel alijs modis: vt ff. de pecu. super rubr.
r *Sanctionem.* vt ff. de bo. lib. l. ſi filius. §. Papinianus. Et no. quòd miles filiusfamilias etiam ſi sui iuris efficiatur, nihilo minus habet hoc idem priuilegium in bonis castrẽb': sed in bonis quasi castrensibus secus: vt sic in vertice. sed hoc secus etiam in veterano: vt ff. de militari testa. l. ſi à milite. §. fina. & l. nam inbona. & ff. eod. l. Papinianus. §. Papinianus. veteranus enim & filiusfamilias non habent priuilegium vt cesset querela inofficioſi testamenti, licet testari possit: vt supra ea. l. §. sed & veterani. sed libertus etiã veteranus habet hoc priuilegiũ, vt hic dicit. nec enim ita subuenitur patrono, vt filijs & parentibus.

a Approbatur per omnes scribentes hic.

Filiusfamilias duo priuilegia habet testãdi in alieno.

b Cum consensu patris possit testari. & in actis tutij, notarij in capite. de sepul. b. vi. c Approbatur per Bar. & Ias.

DE INOFFICIOSIS DONATIONIBVS. *Continuatio.*

Dictum est supra de querela inofficioſi testamẽti: sed quia sæpe in eadem lege excognoscitur donationes, vt cesset querela inofficioſi testamenti: vt infra eod. l. j. ideo ponit de inofficiosis donationibus. A.

SI vt allegatio. } CASVS. Marcellam. filios habens quatuor, donauit duobus decem vncias inter viros: postea fecit testamentum, & omnes in duabus vncijs reſiduis instituit: demum duo non habere inue-

Ad ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niuntur nisi vnicam vnciam: & eam legatis & fideicommiss. A
grauauit: qualiter eis succurratur, quæritur? Respon. quòd sicut contra extraneum institutum filio cui debitum bonorum subsidium relictum non est, datur inofficiosi querelaria & his debitur contra duos alios querela de inoffic. donat. & per eam consequentur debitū bonorum subsidium.

a *Si vt allegatis*, vos duo fratres.

b *Ad eludendam*. id est excludendam.

c *Inofficiosi*. scilicet testamenti. nam illa ad subuertenda testamenta tantum est indicta.

d *Exhausit*. excedendo dodrantem.

e *Ex duabus vncijs*. sed quomodo his duobus filijs potest dari querela, cum quartam habeant & plus: quia alij duo erant, vt in litera ponitur: & duæ vnciæ plus quarta sunt: scilicet dimidię eorū duorum filiorum quæ eis debebantur ab intestato? Respond. promptum est dicere quòd ex duabus vncijs non patrimonij quod erat aore donationem, fuerunt instituti: sed eius quod remanſit: puta donanit decem vncias, & remanserunt duæ: has duas vncias diuidit in xij. & ita ex duabus vncijs eius quod remāsit, fuerunt instituti. Vel si ex grossis vncijs fuerunt instituti, dic quòd fuerunt exinaniæ legatis & fideicommissis. Secundo quero, cum aliquid habeant nomine quartæ: cur hanc querelam intentant? Respond. quia superiorem querelam de inofficioso testamento habebat filius olim, si minus quarta habuit. sed hodie remittitur omne grauamen: vt supra titu. j. l. scimus. & l. omnimodo, & l. quotiam in prioribus. Dic ergo quòd siue habeant querelam secundum leges veteres cōtra legatarios in modum exceptionis: (quod est, si ipsi possident res legatas, & legatarij agant, vt alias vides: vt ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. si filius.) siue secundum nouas, remittitur omne grauamen. Dico etiam hodie hanc querelam proponendam contra donatarios si id quod apud eum est, ad quartam nō sufficit, & ita vtrumque habebit. Tertio opponitur: quia si habeat quod sufficit sibi ad quartam, remisso sibi onere per leges superioris titu. non videtur velle lex ista quòd hanc querelam proponat. sic enim dicit vtpote quartam &c. Sed die, non habentibus [a] inspecta quantitate bonorum quæ erat ante factam donationem: vt supra titu. j. authen. vnde & si parens. si autem de residuo intelligeres, bene habent quartam, vt dixi, & plus. Vel dic, etiam eius residui non videntur habere quartam, cùm sit exinanita legatis & fideicommissis: & ita non ipso iure [b] tollitur omne grauamen, licet hoc fit in titu. superiori. Quarto quæro, quomodo dicit, iuxta formam &c. ibi enim ageret tantum ad supplementum: vt supra titu. j. l. scimus. in princ. & l. omnimodo. hic autem agitur querela? Respond. hic habuit respectum ad id quod olim fiebat in illa. nam ibi olim habebat querelam, si minus quarta haberet. Vel secundo hodie idem est in hac quod in illa. Quinto quæro, in quantum fit reuocatio per hanc querelam? Respond. secundum Azo. quatenus immoderate est facta: vt infra eod. l. si mater. & l. si totas. quod satis dici potest. Nec obstat. ff. de leg. ij. l. Titia. ij. §. imperator. vbi suam dimidiam integram reuocat vnus duorum filiorum. Sed die [c] secundum B. & R. dimidiam eius quod est vltra dodrantem: vt infra e. l. si mater. Vel distingue secundum B. in quæstione prædicta, an sit inofficiosa donatio re & consilio, an re tantum. Primo casu in totum fit reuocatio: [d] secundo, io id tantum quod est immoderate gestum. & hoc secundum veteres leges. Sed per authen. supra titu. j. vnde & si parens. fit semper quatenus est gestum immoderate. Vel illa authent. secundum hanc distinctionem intelligitur. Vel loquitur quando in alium filium est collata: secus si in extraneum. Huic distinctioni videtur obstare infra eod. l. fina. vbi patificat querelas: sed in superiori non refert re tantum, an etiam consilio fecit. nec ergo & hic. sed illud regulare, hoc speciale. Item ob. infra de reuo. do. l. si vnquam. sed ibi solui. & hoc secundum B. Sed secundum Azo. dici potest quòd indistincte reuocetur tantum debitum bonorum subsidium: vt infra eod. l. si liqueat. ibi enim ponitur de inofficiosa donatione re & consilio. Sexto quæro, quid si donauit primo dodrantem, & hæc non est inofficiosa: quia adhuc superest in bonis debitum bonorum subsidium: postea facto testamento, & relicto filio instituo in reliquis tribus vncijs, & a te multa legata? [e] relinquo: an hic filius queri poterit aliquo modo? ecce enim querelam inofficiosi non habet, quia quartam habet: vel habet petitionem trium vnciarum quæ supersunt & remanserūt factis donationib' rēpore mortis: vt supra tit. j. l. cum quæritur, item hanc non videtur habere, quia non fuit inofficiosa. quod si fecit: ergo sic pater poterit donādo fraudare filium. quod est contra mentem huius tituli: quod quidem negari non potest, quin aliquo casu fraudari possit filius. Quid enim si in mare omnia projiciat? Ad hoc respon. secundum Azo. & Io. quòd si donatio illarum ix. vnciarum in fraudem facta fuit, quòd fiat reuocatio [f] ix. nec prodest si dicat, non fuit fraudatus re in illis: quia etsi nunc non erat fraudatus, fraudabatur tamen, sicut in vsucapione aliàs solemus dicere: vt supra de restit. mili. l. quod tempore. & aliàs vt ff. quod met. cau. l. sed & partus. & aliàs ff. quod met. cau. l. extat. Item etiam vltima relicta inducunt Falcidiam de primo relictis, quam prima non inducebant: vt ff. ad leg. Falc. l. pœnales. §. anuua. & l. in quantitate. §. sed & si legata. & l. Plautius. & l. lineam. Si vero re tantum fuit inofficiosa donatio, omni remedio vi. detur exeludi, nisi per authent. de immen. dona. quæ generaliter loquitur vbi donatio fuit immensa: quia quartam bonorum quæ erat ante donationem, omnino debet habere filius. Idem ergo in vij. q. dici potest: vt si pluribus singulariter donauit, & vltima reddat alias inofficiosas: vt ff. de iur. pat. l. si libertus. §. fina. Item octauo quæro, quid si ab initio donauit quis totum suum patrimonium, postea autem multo plus acquisiuit, & totum filio reliquit? Respond. § non dari querelam: vt argumen. in authen. de nupt. §. quia verò hactenus. colla. iiij. & ff. ad l. Falcid. in ratione. j. in princip. Argumen. contra supra titu. j. authentice. vnde & si parens. Nono quæro econtra: Quid si donando non excesit dodrantem, sed postea reliqua bona amisit casu? an fingetur modo inofficiosa donatio fuisse, quæ non fuerat tempore donationis inofficiosa? Respond. non, [h] quia legitime fuit facta: argu. infra de admi. tut. l. sancimus. j. Sed vt supra dicitur, in vij. q. peadetinterim dum viuit. Decimo quæro, quæ actio proponitur pro reuocanda huiusmodi donatione? Quidam dicunt (vt R.) vtilem petitionem here. quasi titulo habito pro non titulo: quod non est verum, cum hic donatarius factus fuerit dominus, & bona fide. Alij dicunt dari vtilem rei vindicationem, quod satis dici potest [i] proposita prius ista querela, non autem datur directa: quia qui accepit, factus est dominus & traditione, vtpote cum non in fraudem legis fed bonis nis facta fit alienatio: vt ff. de iur. pat. l. si libertus. Non autem hoc dixi, vt per omnia similis sit patrono hic filius: quia hic sola donata, [k] ibi quoquo modo alienata, dolo tamen, reuocatur: hic & sine dolo, vt puto: vt infra eodem, l. si totas. Sed (vt dixi) prius est proponenda querela, & ea perlata datur vtilis in rem, sicut in querela inofficiosi testamenti, nec tamen omnino, sic quia ipso iure ibi desijt heres dominus esse: vt ff. de vulg. substitu. l. in substitutione. At hic non ita credo: & merito: quia hic cui donatum est, non sola voluntate vt heres habet dominium: ideoque licet infirmetur voluntas per hanc querelam, remanet tamen dominij translatio per traditionem facta. at in here de infirmata

a *Placet Bar. & P. in fine.*

b *Dissentiunt Bart. & P. contra sin. §. glo. et in responsione secundæ quæstionis.*

c *Cōtra Bal. in l. sequēti. & hic Bar. Donationi inofficiosæ querela in quantū restituitur.*

d *Et bene. Bart.*

infirmata voluntate defuncti non potest dici penes eū aliquid remanere. Ité potest dici q̄ detur condictio ex hac lege. nam secundum leges veteres non fiebat hæc reuocatio. Accur.

TITVLVS XXIX.
DE INOFFICIOSIS DONATIONIBVS.

Si per inofficiosam donationē filij frandantur in quarta, id est legitima portione: competit ei querela inofficiosæ donationis, quæ est introducta ad similitudinem inofficiosi testamenti, secundum Baldum.

1. Imp. PHILIPPVS A. Nicanori & Papianæ.

SI (vt allegatis [a]) mater vestra ad eludendā [b] inofficiosi [c] querelam, pene vniuersas facultates suas dum ageret in rebus humanis, factis donationibus, siue in quosdam liberos, siue in extraneos, exhausit: [d] ac postea vos ex duabus vncijs [e] fecit heredes, easque legatis & fideicommissis exinanire gestiuit: non iniuria iuxta formam de inofficioso testamento cōstitutam subueniri vobis, vt-pote quartam partem non habentibus, desideratis. PP. XIIII. Kalend. Septembr. Philippo. A. & Titiano Cōss.

Si pater donat filio in potestate: quatenus immoderate donauit, mortè non confirmatur: & ideo ad reuocādum non est opus querela. si autem donauit filio emancipato, ab initio valet & querelæ est locus. hoc dicit Bart. & Bald. Vel sic: Donata inofficiose à patre filio in potestate constituto, renocatur familiæ erciscundæ iudicio. donata vero emancipato renocatur per querelam ipsam. b. d. Salycetus.

2. Imperatores VALERIANVS & GALLIENVS AA. Aeriæ.

SI pater omne patrimoniū suum impetu quodam immensæ liberalitatis in filium infirmata voluntate defuncti non potest dici penes eū aliquid remanere. Ité potest dici q̄ detur condictio ex hac lege. nam secundum leges veteres non fiebat hæc reuocatio. Accur.

S *Pater.*] CASVS. Pater vni ex filijs inter vnos simplici donatione contulit fere totum patrimonium, & in residuo postea cum & alium filiū instituit: ita quòd filius in quo non fuit facta donatio, inuenitur minus habere quarta, qualiter sibi consulatur, quæritur? Distinguitur: aut ille in quē facta fuit donatio, erat emancipatus, aut non. secundo casu per iudicium familiæ erciscundæ officio congruit, vt tibi quartam partem debitæ ab intestato portionis præstet incolumem, [d] aut si emancipatus is fuit: & quia donatio non indiget alieno adminiculo, [e] sed suis viribus nititur [f] iuxta constitutiones: is qui prouinciam regit, ad similitudinem & inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet, PP. VI. Kalend. Aug. Maximo. II. & Glabrione Conss.

Propter eandem rationem æquitatis illud quod dicitur in causa testati, habet locum in causa intestati. b. d. Bald. Vel sic: Querela inofficiose donationis habet locum etiam si succedatur donatori ab intestato. Salycetus.

3. Idem AA. Aeliano.

PRecibus quidē tuis proposita rescripta eos parentes denotant [b] qui cum testamento facto viui patrimoniū suū immensis donationibus exinaniſſent, inane nomen heredum liberis reliquerunt: sed ad intestatos quoq; eadem ratio æquitatis extenditur. PP. X. Kalen. Nouemb. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

Querela inofficiosæ donationis non habet locum vbi habet locum restitutio in integrū: & sic auxilium omnis subsidiarium excindit. auxilium mixtæ subsidiarium. b. d. Bald.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. Arisiniæ.

SI filius [l] tuus immoderatæ liberalitatis effusione patrimonium suū exhausit, præsidis prouinciæ auxilio vteris: qui discussa fide veri, si in integrum restitutionem ex filij persona tibi cōpetere ob improbabilē donationis enormitatem animaduerterit: in remouendis his quæ perperā gesta sunt, tibi subueniet: [m] ideoque non est tibi necessarium [n] aduersus immodicas donationes auxilium ad instar inofficiosi testamenti. Dat. VI. Id. Febr. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Quod immoderate vni ex liberis est donatum propter superuenientes liberos vsq; ad debitum bonorum subsidium, reuocatur ad patrimonium donatoris. b. d. & Salyc.

5. Idem AA. Constabeo.

SI foras facultates [o] tuas per donationes vacuas fecisti, quas in emancipatos filios contulisti: id quod ad submouendum [p] inofficiosi testamenti querelam non ingratis liberis relinqui necesse est [q], ex factis donationibus detractum, [r] vt filij vel nepotes postea ex quocunque Vel sic: *Querela inofficiosæ donationis est subsidiaria, nec competit cum alio remedio etiam extraordinario competente ex defuncti persona. Salycetus.*

6. Imp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. Arisiniæ.

SI filius [l] tuus immoderatæ liberalitatis effusione patrimonium suū exhausit, præsidis prouinciæ auxilio vteris: qui discussa fide veri, si in integrum restitutionem ex filij persona tibi cōpetere ob improbabilē donationis enormitatem animaduerterit: in remouendis his quæ perperā gesta sunt, tibi subueniet: [m] ideoque non est tibi necessarium [n] aduersus immodicas donationes auxilium ad instar inofficiosi testamenti. Dat. VI. Id. Febr. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Quod immoderate vni ex liberis est donatum propter superuenientes liberos vsq; ad debitum bonorum subsidium, reuocatur ad patrimonium donatoris. b. d. & Salyc.

7. Idem AA. Constabeo.

SI foras facultates [o] tuas per donationes vacuas fecisti, quas in emancipatos filios contulisti: id quod ad submouendum [p] inofficiosi testamenti querelam non ingratis liberis relinqui necesse est [q], ex factis donationibus detractum, [r] vt filij vel nepotes postea ex quocunque

Donatio patris in filium, quandoque firmata, quandoque infirmata.

Donatio mortis cōfirmata, quare adimi retrotrahitur.

A ne onere legatorum & fideicōmissorum. sic & in ea quæ erat ad excludendam querelam inofficiosi testamenti vt §. item. j. l. scimus. Item contra. ff. de leg. ij. l. Titia. ij. §. imperator. vbi dimidiam reuocat. Sol. vt not. s. l. proxi.

a *Adminiculo*, quia adminiculum est, vt à morte donatoris cōfirmetur donatio. vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. donationes.

b *Nititur*. vt infra de donat. siue emancipatis.

c *Ad similitudinem*. vt j. de contrahen. empt. l. cum res. sed fratribus inter se nō datur secundum ff. sed nos contra, vt hic, & infra eo. l. ff. Accur.

a *Et bene. Pau. et in l. 3. sequen.*

P *Recibus.*] CASVS. Si inter extraneos donatione inter viuos feci sti, & totum patrimoniū exhausit, & in modico vel in nihilo filiū tuum instituisti, an aduersus donatarios competat querela inoffici. dona? Respō. quòd sic. Vivianus.

b *Denotāt*. scilicet fecisse hoc quod sequitur, qui cum &c.

c *Ad intestatos*. secus in querela [b] inofficiosi testamenti, quæ tantō facto testamento compecit. Ité illa cōtra scriptos heredes tantum, hæc cōtra donatarios tantū. Item illa in totū reuocat, hæc eatenus quatenus est bonorū subsidiū. licet quādoq; & totū secundū quod dixi ff. eo. l. j.

b *Cōtra Bar. Bal. et Paul.*

k *Aequitatis*. sic. ff. ad legem Aquil. l. illud. & j. ad leg. Falcid. l. fina.

S *Si filius.*] CASVS. Superius dictū est qualiter prouideatur filijs, hic qualiter parētibus. dic ergo: Filius donationem fecit in extraneum, & totum patrimonium exhausit: ita quòd nec remāsit matri debitum bonorum subsidium. qualiter ei scilicet matri succurrendum sit, quæritur? Distinguitur: aut ex persona filij potest restitui, aut non. In primo casu non habitur ibi querela inoff. dona. aduersus extraneum ad exemplum querelæ inoffic. test. quod non datur quando aliud superest auxilium. secundo casu sic.

l *Si filius.* sicut enim filij agunt, sic & parentes: & ita agit hic mater. & idem in fratre: vt dixi supra eod. l. ij.

m *Subueniet*. scilicet dando restitutionem ex persona filij: vt ff. de in integ. restit. l. non solum. & ff. de mino. l. patri pro filio. & hoc si remisit donatio, alias directo vindicaret: vt §. si adueri. don. l. ij.

n *Necessarium*. in subsidiū ergo datur hæc querela, sicut querela inofficiosi testamenti: vt infra. ff. de inoffic. testa. §. tā autem. & facit §. de inoffic. testa. l. cū filium. & j. eo. l. cum donationibus.

S *Si tot.*] CASVS. Si in filios quos emancipatos habebas, credens te plures filios non habiturum, totum tuum patrimonium contulisti, & postea vxorem duxisti, & filios suscepisti: quæritur an ex donationibus factis detrahi possit quarta, vt eam filij qui nihil habere inueniuntur, cōsequi possint? Dicitur quòd sic. Vel fit quæstio, quatenus sit detrahendum ex prædicta donatione: & dic vsque ad eam quantitatem, quæ sufficiat filijs postea natis ad debitum bonorum subsidium. Vel quæstio fit, qualiter sit eis succurrendum: & dic quòd agent querela inoffic. dona. vt ex prædicta donatione detrahatur quarta. Vivianus.

o *Facultates tuas*. ô pater. Accursius.

p *Ad submouendum*. Nota cōtra factum suum in præiudicium etiā alterius venire quem posse. vt & j. de patr. qui fi. dic. l. ij.

q *Necesse est*. olim quarta, hodie triens vel semis: vt §. item. j. l. cum quæritur: & authen. nouissima.

r *Detractum*. ipso iure vt dicit, ac. infra de reuo. dona. l. si vnquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Factū proprij quandoque licet infringere.

quam. Sed tu dic secundum Io. per querelam inofficio. dona. tenuit enim donatio: vt §. proxi. ibi, vacuas &c. & hoc subijcit cū dicit, reuertitur: vt dixi §. e. l. j. Item nota ipsum patrem cōtra suum factū venire, etiā se viuente: quod non est in querela inofficio. testa. nā nō intentatur viuēte illo qui fecit testamentū. Vel dic q̄ demū post mortem reuocatur: vt j. de sec. nup. l. hac edictali. & in authent. de nup. §. quia vero hactenus. colla. iij.

a *Debitum.* immo videtur totū: vt j. de reuoc. dona. l. ū vnquam. sed ibi soluit. Item contra. ff. de leg. ij. l. Titia. §. imperator. Sol. vt dixi §. eo. l. j.

b *Reuertitur.* quantū ad id quod de facto euenit: vt §. de sacrosanc. eccle. l. iubemus. ij. in fi. Azo. Sed Ioan. contra vt modo notaui.

Vim donationibus. ¶ Casvs. Si in vnū ex filijs tuis immēsam donationem fecisti, ita q̄ fere totū patrimoniū exhausisti: deinde codicillis, quod supererat, inter ipsum & fratrem donatarij diuisisti: an querela inofficiosi. dona. agere possit frater contra fratrem donatarij, quæritur? Resp. q̄ sic, nisi voluntate tuā agnouisset: vel aliud ei auxilij cōpetijsset: puta beneficiū in integrū vel nisi sibi relictum ad excludendā querelā sufficiat ad exemplum inoff. testa.

e *Patris mi.* hinc loquitur.

d *Non agnouisti.* expresse renūciando: vel tacite accipiendo legatū.[a] Et sic not. per agnitionē cessare: vt §. tit. j. l. parentibus. Item cessat cursu quinquennij: vt j. e. l. ij. Item & ingratitudine: vt in auth. de immen. dona. col. vij. §. fi. Item si datur alind auxiliū extraordinariū: vt subijcit: nec beneficio &c. & idē si aliud ordinarium competat: vt §. eo. l. si pater.

e *Aetatis.* paternæ, ex cuius persona restitutionem habes: vt & §. e. l. si filius. vel etiā tuę, quia fuisti facilis in agnoscenda volūtate: vt §. de in integ. rest. l. j. Item ideo dicit, nec beneficium, &c. quia si hoc auxilium locum habet, denegaretur hæc querela: vt §. e. l. si filius.

f *Ad exemplū.* vt §. eo. l. si pater. & j. de cōtrahē. emp. l. cū res.

Si mater tua. ¶ Casvs. In l. superiori dixit de patre: hic de matre, pone ergo quòd materfamil. totum patrimonium suum exhausit in vnum filiorum per donationem alteri quædam donauit, quæ non sufficiebant ei ad quartam. an ei detur querela inofficiosi. dona? Dicitur quòd sic. Viuianus.

g *Exhausit.* infra subijcit: vt &c. Accur.

h *Quarta parte.* totius alsis. & hic est casus quē etiam habes ff. de lega. ij. l. Titia. ij. §. imperator. Accursius.

i *Donationibus.* scilicet immodicis.

k *Reuocabitur.* vsque ad debitum subsidium, vt dicit: vt §. eo. l. si totas.

Si inqueat. ¶ Casvs. Si mater tua in fratrem tuum donationem inter viuos contulit, & patrimonium suum totum exhausit, ne si testamentum fecisset, & te in minori scilicet debito naturæ subsidio, patrem & fratrem tuum in maiore instituisset, testamentum tuum per inoffi. querelam impugnari posset: qualiter tibi succurratur, quæritur? Respon. quòd reuocabitur donatio vsque ad quartam debitam naturæ partem per querelam inofficiosi. dona. hoc dicit vsque ad §. nam quod. in quo figura casuum vt tibi.

l *Si inqueat.* id est inquidō appareat.

m *Inofficiosi.* testamenti.

n *Consilijs.* scilicet maiorēs.

o *Pro ratione quartæ.* id est ratione quartæ quam non habet. Vel id est propter rationem quartę quam non habet, totam partem suam reuocat, cum donatio fuerit inofficiosa re & consilio: vt dicit principij legis. Ité pro hac distinctione est q̄ subijcit, ad instar &c. vt enim per querelam inofficiosi testamenti in totum fit irritatio: ita per hanc querelam secundū Io. & pro eo infra de reuo. donat. l. si vnquam. & ff. de leg. ij. l. Titia. ij. §. imperator. Sed Azo dicit indistincte reuocari vsque ad debitum bonorum subsidiū tantum, etiam quando re & consilio interuenit fraus, per l. istam, vt diximus supra e. l. j. & pro hoc facit verbum quod est infra. demittuntur. Accur. ¶ Nam quod. ¶ Casvs. Si pater tuus matri tuæ prædium donasset cōstante matrimonio, nō tenuit donatio. & si illud fratri tuo illa contulisset patre consentiente, perinde est ac si pater donauit: & ita reuocare non potes: in cuius bonis si idem cō filium & euentus euenerit (quod potest, scilicet si alienasset in fraudem filij, ne haberet suam quartā) quod in patrimonio matris statutum est, vt scilicet deminuatur ratione quartæ: illud idem in patrimonio patris obseruetur, Viuianus.

p *Domino.* scilicet maritō, eodemque patre.

q *Exire.* vt j. de dona. inter vir. & vxo. l. etiam si. & ff. de iure do. l. profectitia. §. si quis certam.

r *In cunctis.* scilicet patris.

s *Consilium & euentus.* Nota ergo duo necessaria vt fiat reuocatio: consilium & euentus, secundum quosdam. quod nō placet. imo & solo euentu fit reuocatio, vt colligitur supra e. l. ij. vbi dicit, imperu &c. Quod hic dicit, verū est, si a primo incipias. non enim sufficit fraus, nisi etiam euentus sequeretur. sic & infra de in. deli. l. potuit. & ff. de acqui. poss. l. quemadmodum. & l. iij. §. in amittenda.

t *Edictum.* vt §. ea. l. in principio.

Non tenuerit. ¶ Casvs. Nulli venit in dubium, quin sit similitudo inter querelā inoffi. dona. & inoffi. test. quia in causa vtriusque inest excluso in tempore: quia sicut vna intra. v. an. datur, & non vltra, sic nec alia: quia sicut vnam tollit ingratitudo, ita & aliam. Viuianus.

Omnibus.

[a] *Istud secundū quod accipiendo legatū videatur huic querelæ renunciare, nō placet Bar. hic. nā per hāc querelā non rescinditur testamētū. Vnde licet accipiendo legatū ego approbē testamentum, & per consequens repellar à querela inof. testa. nō tamē repellar à querela inoffi. dona. per quā contra testamentum nō venitur.*

Impedatur intentare istam querelam, qui iudicium patris agnouit, vel aliud remedium habet, vel habet legitimam. b. d. Bal. Vel sic: Debita portio item in integrum restitutio, item voluntas defuncti agnita hanc querelam excludit. Salyc.

VI. Idem AA. Demetrianæ.

CVm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui [e] exhaustas esse, eundemque patrem vestrū ea quæ superfuerant, codicillis inter vos diuisisse proponas: si voluntatem eius nō agnouisti, [d] nec beneficio ætatis [e] aduersus hæc iuuari poteris, nec tantum dos à patre data & fideicōmissum continent, quantū ad submouendā querelā sufficiat: de enormitate donationū ad exemplū [f] inofficiosi testamenti præses prouinciæ iurisdictionis suæ partes exhibebit. PP. Kalend. Maij, Conss. vt supra.

Donatio reuocetur quatenus modus excedatur. Bald. Vel sic: Donatio matris inofficiosa reuocatur quatenus modus excedit ur. Salycetus.

VII. Idem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate in fratrem tuū euisceratis opibus suis exhausit, [g] vt quartæ partis [h] dimidiū, quod ad excludendā inofficiosi testamenti querelā aduersus te sufficeret, in his donationib[i] quas tibi largita est, non habeas: quod immoderate gestū est, reuocabitur. [k] PP. V. Id. Maij, Conss. vt suprà.

Donatio facta vni ex liberis etiam re & consilio inofficiosa, non reuocatur, nisi in debito bonorum subsidio. b. d. primo. Item quod vxor donat de bonis viri eo consentiente: vir non vxor videtur donare. & persona viri seu patrimonium eius attenditur. b. d. Bald. Vel sic: Donatio facta vni ex liberis licet fuerit inofficiosa re & consilio, non reuocatur nisi vsque ad debitum bonorum subsidium. Et donatio inter virum & vxorem non valet ipsa iure: ideo si rem sibi donatam à viro vxor donauerit filio emancipato consentiente marito, reuocatur tanquam de bonis viri non vxoris si reperiatur inofficiosa. hoc dicit. & est notab. lex secūdum Salyc.

VIII. Idem AA. Auxanoni.

SI liqueat [l] matrem tuam interuentū quæstionis inofficiosi [m] causa patrimonium suum donationibus in vnum filium collatis exhausisse: cum aduersus eorum cogitationes, qui cōsilijs [n] suprema iudicium anticipare contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio depoſcat: quod donatū est, pro ratione quartæ [o] ad instar inofficiosi testamenti cōuicti deminuetur. ¶ Na quod vxor à marito in se matrimonij tempore donationis causa collatum, emancipato filio cō muni consentiente domino [p] donauit: velut ex bonis patris (de cuius substantia prohibēte matrimonio nō potuit exire) [q] datum accipi, rationis est: in cuius [r] bonis si idem consilium & euentus [s] comprehendatur, lex quam de patrimonio [t] matris ediximus, [t] obseruabitur. PP. III. Id. Sept. CC. Conss.

Querela inofficiosæ donationis, in tempore durationē, & in exclusione ex causa ingratitudinis, similis est querelæ inofficiosi testamenti. Bal. Vel sic: Ista querela assimilatur querelæ inofficiosi testamenti. & ideo durat quinquennio tantum, & non vltra. b. d. secundum Paul. de Cast.

IX. Imp. Constantivs A. & Ivlia. Cæs. Olybrio.

NOn conuenit dubitari, q̄ immodicarū donationū

[a] *Omnibus.* f. legib[s], quod est. j. f. tractatibus de hac materia. A

[b] *Vel vna causa.* inspecto genere: quia iniqua exclusio inducit vtramque.

[c] *Vel similis.* inspecta specie: quia vt illam inducit exclusio facta in testamento: sic hanc donatio inter viuos nimia.

[d] *Vel idem.* scilicet ius sit in vtraq; in his quę subijcit.

[e] *Ex temporibus.* quia vtraque quinquennio durat: vt §. tit. proxi. l. si quis filium. §. fi.

[f] *Ex moribus.* quia vtranque tollit ingratitudo: vt in auth. co. cit. §. fin. coll. vij. Sed differūr in tribus: quia hæc ex testamēto & ab intestato, illa ex testamē to tantū: vt §. co. l. precibus. Item illa datur cōtra scriptos heredes tantum, hæc cōtra donatarios. Item illa non inteutatur vbi quis habet aliquid, licet minus: in hac contra: vt diximus. §. e. l. j.

DE INOFFICIOsis dotibus.

CVm omnia. ¶ Casvs. Aliqua mulier liberos habens ex primo matrimonio, cō uolauit ad secundum matrimonium: secundo viro omnia bona sua dedit in dotem. fecit pactum de dote lucranda, qualiter liberalitas. cū successurendū sit, quæro. super ritur: Respon. quòd ad verbo, nec exemplum inoff. test. tueri cōmu- dabitur liberis querenatura de la inofficiosis dotis.

Nec. c. cū ris primi matrimonij sit successurendū sit, quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si post motã.} Casvs. Titius Seium instituit heredem: Seius conuentus à legitimo herede pura Caio, Sempronio vendidit partem dimidiam demum hereditate euicta, an fructus tenacitur Sempronius restituere, quæritur? Distinguitur, aut post motam controuersiam emit, aut ante. primo casu tam ipse quàm eius heredes tenentur ad fructus: & cũ ista parte continua illud verbum, fructibus enim &c. & dic, augetur hereditas, id est hereditatis petitio. Secundo casu non, nisi à tempore litis contestationis vel motæ controuersiæ: vt §. l. proxi. dictũ est. & hęc vera sunt, cum veniens empta res singulares sint, per actionẽ in rẽ vindicari possunt ab eo, non petitione hereditatis, quia titulum habet. & hoc in prima parte, & secunda, & tertia.

a Menecrates. Menecrates fecit Titium heredem: qui heres scriptus conuentus petitione hereditatis à legitimo qui dicebat se testamentum non valere, vendidit partem dimidiã Mustæ. Distingue tamen, vtrum emit post motã controuersiam, vt tunc ipse & heredes sui ficut male fidei possessores conueniantur de fructibus scilicet perceptis & percipiendis. & ad hũc casum est adaptanda lit tera quæ sequitur, fructib⁹ enim &c. An ante, vt tunc non nisi à tempore litis cõtestationis vel motæ controuersiæ: vt §. l. proxi. dictũ est. & hęc vera sunt, cum veniens empta res singulares sint, per actionẽ in rẽ vindicari possunt ab eo, non petitione hereditatis, quia titulum habet. & hoc in prima parte, & secunda, & tertia.

Petitio hereditatis, an detur cõtra emptorem hereditatis.

Mala fidei emptor hereditatis, tenetur petitione hereditatis, tamq̃ non obstante, hoc primo. In qua petitione tanquã in vniuersali fructus includuntur. hoc secundo. Sed bonæ fidei emptor non tenetur de fructibus, nisi ex die litis incõtestatæ. hoc tertio. Et non tenetur petitione hereditatis, sed tenetur rei vindicatione, tanquam possessor rei singularis, hoc quarto secundum Bal. Vel sic: Emptor hereditatis ad alium spectantis quàm ad vendentem, tam ipse, quàm heredes eius tenentur ad fructus etiam non perceptos, sed tñ percipa potuerunt: h. d. primo. Sed bonæ fidei emptor non tenetur ad illos nisi post litẽ cõtestatã. & hoc ſe. ũdo. Item fructus reis hereditariis augent hereditatem indebito cesserit eui-

Item fructus reis hereditariis augent hereditatem indebito cesserit euicta, licet de ipsis nulla sit facta mentio hoc tertio. Non sic in iudicio particulari, vt in rei vindicatione proposita pro re in qua non venerunt fructus nisi fuerint petiti. & hoc vult glo. & doct. Emptor vero singularum rerum hereditariarum, non totius hereditatis vel quotæ, nõ tenetur petitione hereditatis, sed rei vindicatione hoc quarto & vltimo. Et est difficilis, & male declarata per doct. secundum Paul. de Cast.

b *Comparauit.* post motam enim litem prohibetur possessor aliqui alienare, nisi in casibus: vt ff. eo. l. diuus.

c *Quòd heredes.* eũ illatam quæstionem ignorantes: vt §. de fruct. & lit. expen. l. ii. & ff. de diuer. & temp præscrip. l. cũ heres. & ff. de publi. l. si ego. §. partus. nec sibi prodest quòd vere est heres: vt ff. e. l nec vllam. §. Neratius. & §. heredem. alias. l. Neratius & l. etiam. § heredem. Accurſius.

d *Probetur.* hoc ipsi⁹ quòd contrarium non probatur. sic §. de præscrip. lon. temp. l. super. & ff. de proba. l. verius.

e *Deducta est.* controuersia mota: vt diximus §. l. proxi.

II. Impp. Severvs & Antoninvs aa. Marcello militi.

Si post motam controuersiam Menecratis[a] bonorũ partem dimidiam Mustæus ab

A *Fructibus enim augetur.* adeo vt eadem actione veniant, licet non sic in rei vindicatione: vt dixi. ff. e. l. item veniunt. §. fructus. & ad hoc §. famil. ercis. l. non est. & ff. de verb. signifi. l. pecuniæ verbum. §. j.

g *Petitpotest.* vt quia possidet pro herede, vel pro possessore, vel titulo habito pro non titulo, non alias: vt ff. e. l. regulariter. & §. in quibus cau. cess. long. temp. præscrip. l. hereditatem.

h *Singularum.* i. nõ solum facit fructus suos cum est bonæ fidei, sed & singularum &c. Vel aliter. i. non tantũ fructuum existentiũ nomine tenetur, sed etiã singularũ &c. Vel secundum alios non tenetur tantum petitione hereditatis, sed etiã &c. Vel potest hic recitari casus superior, scilicet, cum emit vniuersitatẽ. & dices, non tantũ tenetur petitione hereditatis, sed etiã singularum rerum rei vindicatione. Sed an vtraq; possit simul intentari, potest dubitari. Arg. quòd non. §. de rei vindicatione. l. fi. & dic vt ibi in glo. magnæ glo. Vel die quòd sic. & ita tenet Bal. in l. fi. quid possessor, in glos. in omni casu &c.

i *Conueniatur.* scilicet rei vindicatione: vt ff. eo. l. nec vllam. §. quòd si quis. & l. quòd si in dies. §. fin. in fin. §.

k Hereditas. Quidam sic intelligunt, peto à te hereditatem materteræ: demum succumbo: decedis me herede relicto: & ego eandem hereditatem modo peto à quodã possidente. Videbatur q̃ nõ possem, quia in eadẽ hereditate semel succubui. sed nõ est ita, quia ex alia successione nũc ago. sed certe est hic & alia ratio quare nõ obstat exceptio rei iudicatæ, quia nõ est eadẽ persona quæ cõuenitur, quod esset opus: vt ff. de excep. rei iudi. l cum quæritur. & l seq. Dic ergo secundũ Io. & P. q̃ peto à te hereditatem materteræ, quæ nec ad te nec ad me pertinebat, sed ad Titiũ: succubui. postea Titius me heredem instituit. ñ agã contra te, nõ ideo quia semel succubui cõtra te, repelles me: quia nũc ex alia causa. i. alia successiõe ago. sed & si nulli successissem, si tamẽ ex alia causa nũc agerẽ, & ex alia egi, puta primo modo vindicabã hereditatem, quia testamentũ matris meæ dicebã inofficiosum: modo ex alia causa peto, puta ex fideicõmiſſ. vel fallo, vel irrito, bene possum. & sic est hæc lia argumentũ, q̃ qui proponit querelã, videtur intendere petitionem hereditatis: vt dixi. §. de inoffic. test. li. Vnde dic q̃ primo egi querela, & succubui, & per consequens in illa petitione hereditatis, quæ erat mouenda post querelã.

l *Petita.* & super ea sententia dicta contra petitorem.

m *Hereditatis.* licet sit eorundem bonorũ, & transitum legetur.

n *Quæstionis.* quod §. facit diuersitas successionum, facit hic causarum diuersitas. Accurſius.

o *Vindicauit.* vt ff. eo. l. Lucius. & §. de inoffic. test. l. eum qui. & §. ad exhib. l. neque. & ff. de except. rei iudi. l. & an eadem. & l. si is. & §. de iur. & fac. ignor. l. cum falsa. Accurſius.

In restituenda.} Casvs. Hereditatẽ ad me pertinentẽ possedisti bona fide. egi contra te & succubui: tu per retentionem

tionem consequi possis quod probaueris in funus defuncti, vel infirmitatem eius impendisse, quæritur: Dicitur quòd sic. Idẽ est si creditoribus hereditariis probaueris te soluisse bona fide: quia à creditoribus, quod tibi debitum solutum est, repetere non poteris. & hoc dicit cum l. seq.

Petitio hereditatis, an detur cõtra emptorem hereditatis.

a *Iure restituenda hereditate.* à bonæ fidei possessore.

b *Compensatio.* à retẽtio. Vel dic, compensatio ad actionem negotiorum gestorum: vt ff. eo. l. hereditas. §. j. & ad hoc. ff. de reli. l. impensa.

c De hereditate. *Bona fide.* inspecta causa hereditaria: id est quia hereditas debet. nam nomine hereditatis soluit. si vero suo nomine, quia se debere vt heredem putabat: non alias detrahit quàm si cõdictionem indebiti cesserit euincenti hereditatem: vt ff. eod. l. si quid possessor, & sic non obstat huic legi. ff. de condic. indeb. l. si pœnæ causa. §. j. nec. j. de condic. indeb. l. ũ à patre. & plene de his distinxi. ff. e. l. si quid possessor. in glos. in omni casu &c.

d *Exoluisse.* de tuo.

e *Bona fide.* contra. §. de condic. indeb. l. si à patre. Sol. hic nomine hereditario, illic suo: vnde potest repetere: tamen hic potest agere actione negotiorũ gestorum.

Si furiosus.} Casvs. Habebas filium, & ex eo nepotes: filium emãcipasti: nepotes in potestate tua retinuisti. decessit filius. dati sunt tutores nepotibus, cum dubiũ esset eos in potestate tua esse. cognoscet iudex de vtraq; quæstione, scilicet de hereditate, & an eos in tua potestate retinueris: & si comperiar eos in tua potestate esse, non tenebit actio. Vel sic: Habui filium. est emãcipatus. habui nepotes ex eo. si dicatur quòd post emancipationem eos iubstituerit, & eo mortuo nõ sunt in potestate mea, sed eis dati sunt tutores, & postea cõperior eos in potestate mea esse, quia natos ante filij emancipationem: an possim hereditatem petere filij per nepotes mihi quæritur. Dicitur quòd possum secundum iura vetera, & remouere tutores. prima positio verior est, & plus concordat cum litera. Viuianus.

Tutor datus filio, qui de iure in potestate est, qui de facto non est, potest agere.

f *In tua esse.* nam tutor datur ei qui sit iuris: vt hic, & iisti. dis tutoribus: vt ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. Seiæ. & hic dicit an à præfidialibus &c. & acta per talem tutorem non valet: vt ff. de reb. e. l. qui neque. in princ. Sed hoc videtur iniquum decipi. f. contrahentes qui decreto iudicis crediderunt: vt §. de his quibus ve. æta. impe. l. j. Sed ibi erat decretũ venire ad permittendas alienationes, & ad contractus faciendos, hic tutoris est datio ad conseruandum magis.

g *Petere.* ad gubernandum.

h *Ab hic.* scilicet tutoribus: nam nepotes possidẽt pro herede vel pro possessore hereditatem. & tutores eorum nomine debent respõdere, emã si dicatur nõ iure dati: & valet tale iudicium quã & sic nõ est contra in eo. titu. l. his nulla. nam incertum. est an finis in potestate sui, & per consequens an lit quæsita auo heredi. reditas, & an tenuit datio tutorum. Sed arg. contra ff. e. l. etiã. §. quis. Et hæc prædicta petit auus suo nomine, dicens se heredem filij sui. Et si obijciatur quòd prima causa est in successione liberorum: vt in §. de here. quæ ab intest. §. j. Respond. quòd illud sit verum, si filius in potestate morientis nepotes hic non erant, sed ani paterni: quod non placet: vt ff. de contrahend. l. fi. retentus. & ff. de inoffic. test. l. filius. §. j. vel hic de hereditate exurana. Dices ergo casum, quòd hic auus nomine nepotum agit cõtra datos tutores tenentes hereditatem vt prædones, non contra tutores vt tutores. & hic non est opus eorum consensu: vt infra de iure delib. l. ii infanti alias esset eorum voluntas necessaria, & auctoritas: vt §. de iure delib. l potuit. & §. de here. insti. l. cũ proponas. & ff. de acqui. here. l. si quis mihi. §. jussum. nisi in casu: vt ff. de acqui. hered. l. vj. §. interdum. & hoc est quod dicitur, in hereditate esse aliquatenus operas: vt ff. de acquir. do. l. liber homo. licet in legato sit secus.

i *Commodum.* loquitur secundũ antiqua tẽpora, quãdo omnia patri per filiũ quærebãtur: vt §. eo. l. si filius. & insti. per quas perso. §. j. sed certe ide hodie cũ nomine nepotũ agit. ſ. vt administrator.

k *Ad te.* scilicet nomine nepotum pupillorum.

l *Discedendũ.* nõ quandoque non discedit: vt §. de patria pote. l. j.

m *Negarentur esse.* i. nõ dicerentur esse. alias ti esset negatũ, & super eo iudicatum, starentur sententiæ: vt d. l. de pat. potesta. l. j.

Petitio hereditatis quare non detur cõtra tutores pupillorum vel curatores.

Hereditatis.} Casvs. Certum est dari contra eũ qui possidet pro herede vel q̃ poss. peti. hered. Sed quæritur, an possessor excuſetur propter longi temporis exceptionem? Respond. q̃ nõt quia peti. hered. mixta est in rẽ & in personã: vnde datur vsq; ad xxx. annos. quę autem mere reales sunt, vsque ad longum tempus durant: nisi possessor per vsucapio. vel longi temporis præscriptionem dominus factus fuerit. Sin autem singulas res velit quis vindicare, potest repelli per vsucap. vel longi temporis præscriptionem. dic ergo quòd actionum aliæ sunt reales, aliæ sunt personales, aliæ mixtæ. reales tolluntur spacio x. annorum inter præsentes. xx. inter absentes: cum dantur per possidentem bona fide & titulo. Sin verò non possideant titulo, tolluntur spacio. xxx. an. perſonales. xxx. an. hypothecaria tamen tollitur vsque ad spacium. xl. ann. mixtæ tolluntur spacio xxx. annorum.

Petitio hereditatis quare non detur contra tutores vel curatores singulariter.

n *Hereditatis petitionem.* vt ff. eod. l regulariter.

o *Incognitum est.* vt §. de iure delibe. l. licet.

p *Actionis.* qui petitione hereditatis tenetur, non habet infra tertium titulum.

q *Compellat.* est enim regula, quòd personales actiones durãt xxx. annis: vt §. de constit. pecu. l. ij. hæc non videtur bona ratio: quia multæ personales anteriori tempore tolluntur. Sed melior ratio est, quia non datur petitio hereditatis contra titulo possidentem, nisi in casibus: vt §. in quibus cau. cess. long. temp. præscript. l. hereditatem. & nulli competit præscriptio longi temporis, nisi titulum habeat & bonam fidem. §. de præscrip. long. tẽpo. l. diutina. Sed hoc quod hic dicit, potest esse ratio eius quod cõsueuit quæri, quare regulariter nõ datur petitio hereditatis contra titulo possidentem, quia cum debeat durare regulariter. xxx. annis: si possidens titulo tuetur se minori tempore, iam essent sibi iura contraria, & esset quædam repugnantia: & ideo sic fuit statutum. Vel die vt not. §. in quibus cau. cess. long. temp. præscrip. l. hereditatem. sed videtur x. an. vel. xx. eam tollit vt §. de edic. diui Hadria. tol. l. ſi in fi. quæ est contra. Sol. vt ibi. Additio. Doctores communiter dicunt quòd ratio quare petitio hereditatis non datur contra titulo possidentem, fit ista: In petitione hereditatis ageos fundat se solum ex titulo suo, & possessione defuncti, licet enim defunctus non fuerit dominus: tamen venit in peti. hęred. vt. l. & non tantum. ff. e. sed ille qui possidet titulo, habet titulum & possessionem, & sic habet æquale ius cum actore: ergo melior est conditio possidentis in pari causa: vt in casu pari. cũ multis similibus. de reg. iur. lib. vj.

A cæteris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *A cæteris.* titulis possidentibus.
b *Per vsucapionem.* triennij, si res est mobilis.
c *Longum.* si est immobilis.

Liber.) CASVS. Petebam à te hereditatem Titij. dicebas Titium esse seruum tuum. prius inquirendum est, fuerit seruus nécne, antequam intétetur hæred. petitio.
e *Testator.* quod obijci potest in modum exceptionis.
f *Ante omnia.* si tempore mortis fuerat ei mota quæstio status: aliàs scriptus heres pri[i] mitteretur in possessionē: vt ℸ. de edic. diui Hadri. tol. l. ij. quæ est contra. Vel ibi agitur possessorio, [a] hic petitorio: & sic etiam nō obstat. §. de ordi. iudic. l. j. prout in possessorio hic ponitur causus: vt ℸ. de Cat. edic. l. j. Acc. ADDITIO. Tu dic secundum Bal. q[o] ibi obijciebatur exceptio de statu agentis: hic de statu defuncti. vel ibi nō opponebatur ad impediendū processum, sed in modum peremptoriæ: hic vero opponebatur ad impediendum processum per modum dilatoriæ, secundum Iac. de Are. & Bal.
g *Disquirr.* bene dicit disquiri: non tamen pronuntiari: vt ℸ. de ord. co. l. ij. & d. l. §. de ord. iu. l. j. Si ergo fuerit seruus, non potest agi petitione hereditatis pro hereditate eius, cum nulla sit, vt ℸ. commu. de succes. l. seruus. Accur.
h *Petitur.* per petitionem hereditatis.

SI scripti. § CASVS. Titius duos cognatos suos heredes scripsit, scripti hereditatem repudiauerunt. si cognatus alius de iure prætorio, vel agnatus de iure ciuili eam quæsiuit: an res hereditarias ab alio possessas peti. hered. petere possit, quæritur? Respon. quòd potest.
i *Cognati.* nominatiuus.
k *Honorario.* quia cognatus es, & ab intestato per vnde cognati succedis.
l *Vel ciuili.* quia es agnatus. Accur.
m *Quæsiti.* scilicet animo.
n *Durãr.* ſ. hereditaria, neq; deperdita, neq; deminuta. Vel aliter, id est quę consistunt apud scriptos heredes. vel, id est quę possidentur pro herede vel pro possessore ab aliquo. Accur.
o *Hereditatis petitione, vtili,* & per vnde cognati, cum vero sis agnatus, tunc directa. Et sic apparet ex litera ista quòd eadem est vtraque in substantia: sed diuersa est qualitas: sic dico de vtili, quæ intenditur iure cessō: vt sit eadem cum directa. Hæc ergo in hac lege erat dubitatio: quia videbatur quòd tu non posses habere petitionem hereditatis: quia cognati qui te præcedebant, repudiauerunt. vel ideo, quia non videbatur tibi competere, cum sit ciuilis: tu vero succedis per prætorem, cum ex cognatus: sed tu intendis bonorum possessoriam hereditatis petitionem eo casu, non directam. Accursius.

Hereditatis petitio quædam est directa, quædã vtilis.

SI filius. § CASVS. Delata filiofamilias hereditate, iussit pater vt eam adiret. filius non obtemperans, postea pœnitentia ductus eam adiuit. longo tempore detinuit patre patiente & consentiente, & sciente. an patri quæsita videatur, quæritur? Et dicitur quòd sic.
p *Delatam.* contra infra de bo. lib. l. ij.

A cæteris [a] autem tantum specialibus in rē actionibus vindicari posse manifestum est, si non agentis intentio per vsucapionem [b] vel longum [c] tempus exposita [d] sit. PP. XI. Kal. Aug. CC. Conss.

Exceptio præiudicialis statum defuncti opposita ad processum petitionis hereditatis, debet ante discuti, quàm vlterius procedatur. h. d. Vel sic: Persona defuncti prius est fundanda in iudicio, quàm procedatur in petitione hereditatis proposita ex testamento. Baldus.

VIII. Iidem AA. & CC. Asterio.

LIber nécne fuerit testator, [e] ante [f] omnia disquiri debet cum hereditas petitur. [b] Dat. III. Kalend. April. CC. Conss.

Heres ad quem pertinet hereditas ex repudiatione alterius, habet cõtra repudiantem & quemlibet detinentem petitionem hereditatis de iure ciuili vel prætorio. h. d. Bald. Vel sic: Repudiantibus scriptis heredibus succedentibus ab intestato, de iure ciuili vel prætorio competit hereditatis petitio. Salycetus.

IX. Iidem AA. & CC. Demophiliæ.

SI scripti heredes delatam sibi successionem cognati [i] tui repudiauerunt, & hanc honorario [k] vel ciuili [l] iure quęsiti: [m] res hereditarias quę in eadem causa durant, [n] hereditatis petitione o vindicare potes. Dat. III. Kal. Decembr. Nicomediæ. CC. Conss.

Ex diutina possessione præsumitur solennitas extrinseca præcessisse. Bald. Vel sic: Ex diutina filij possessione cum patris scientia, præsumitur patris iussus præcessisse. Salyce.

X. Idem AA. & CC. Theodosiano.

SI filiusfamilias delatam [p] sibi hereditatem per longum tempus detinuit: [q] eo ipso (vtpote agnita hereditate) patri suo eius commodum acquisisse videtur. [r] Dat. XIII. Kalend. Ianuar. CC. Conss.

Qualitatem possessionis consentus vocati iudicio non tenetur dicere, nisi in petitione hereditatis. Baldus.

XI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Aeternali proconsuli Asiæ.

COgi [s] possessorem [t] ab eo qui expetit, [t] titulum suæ possessionis dicere, inciuile [u] est præter eum [x] [scilicet] qui dicere cogitur vtrum pro possessore, an pro herede possideat. Dat. XII. Kal. April. Arcadio VII. & Hono. III. AA. Conss.

Quando est controuersia de hereditate, legatarij possunt agere contra heredē scriptum: & consequuntur legatum præstita cautione: vel possunt expectare iste euentum, sed creditores agere possunt contra possessorem vel petitorem hereditatis cautione non præstita: & quod percepernt à possessore, si possessor postea succumbat, deducet, si vero à petitore, & petitor succumbat, repetet petitor à possessore hereditatis. si vero petantur libertates, differuntur ad annum: post annum vero præstabuntur: & non renocabuntur, nisi testamentum sit falsum. & si serui ad libertatem perducti tenentur de antegesto reddere rationem. Item petitio hereditatis est bonæ fidei. h. d. tota lex.

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

trum pro herede vel pro possessore possideat: non vt habeatur pro titulo, sed quædam modificatio siue qualitas est possidendi.
s *Cogi possessorem.* rei singularis vel vniuersitatis.
t *Expetit.* peti. here. vt ℸ. de furt. & seruo corrup. l. inciuile. & contra. Sol. vt ibi. ADDITIO. Tu dic secundum Bald. quòd ibi est speciale ad euitandam furti suspicionem. vel dic quòd ibi non interrogatur ad instantiam actoris, sed motu iudicis, secundum Iac. But. & facit quod not. ff. de condic. ob tur. caus. l. idem est. §. si tibi iudicium. Baldus.
u *Inciuile est.* vt infra tit. proxi. l. fin. & de proba. l. possessiones. & ff. de iure fis. l. j. extat decretum. & supra de eden. l. j. Sed contra infra de probatio. siue possidetis. Solu. vt ibi. Item contra infra de furt. l. ciuile. Solu. vt ibi. Item non cogitur dicere an sit sua: vt ff. de rei vind. in speciali. sed an possideat cogitur dicere. vt statim dices. ADDITIO. Tu dic secundum Paul. de Cast. hic quòd etiam cogitur cõuentus rei vindi. per rationem quæ ponitur in l. qui petitorio. ff. de rei vindi. & l. qui seruũ. §. in iure. de interrog. act. Et si mentitus fuerit, quia dicit se non possidere cum tamen possideret, punitur: quia possessionem perdit, & transfertur in actorem. vt in l. fi. ff. de rei vindica.
x *Præter eum.* vt huius legis habeatur notitia, sic præmitte, secundũ B. certum est conuentum rei vindicatione debere respõdere an possideat: vt ff. de interro. act. l. qui seruum. & sic sumus in iure. adeo vt si de mendacio cõuincatur, puniatur. vt ff. de rei vind. l. fi. Sicut ergo in rei vindicatione cogitur dicere possit, vel possideat vel non, ita in petitione hereditatis cogitur dicere possit, vel possideat pro herede, vel non. nam tantum facit simplex possessio ad

a Sed non placet seribebus hæc, secundũ Bal.

in rei vindicatione, quantum huiusmodi modificata detentio in petitione hereditatis. * nam vt ibi possessio parit actionem in rem: vt supra de actio. iud. l. j. ita hic possidere pro herede vel possessore, parit hanc actionem: vt ff. eod. l. regulariter. merito ergo cogitur respondere, hoc vel illo modo possideat. Nec tantum facit sequens desinit habitatio, quantum si prius comprobasset, quod non placet: vt dicto. §. Dic ergo secundum Ioan. quod infra, & tũc filius tenuit: sed postea mutato proposito paruit. sic ſ. de regu. iur. l. semper qui non prohibet. Vel vere mandatum præcessit: sed non constabat filium mãdato paruisse, vel voluisse. præsumitur tamen & voluit propter temporis interualium quo res ipsas detinuit: & idem si pater detinuisset: vt ff. de acqui. hered. l. qui in aliena. in principio. Et certe hoc, quod dicit, longũ, die prouari triennium vel decennium, secundũ quosdã. arg. ℸ. de fideicom. l. j. Vel [b] dic per x. vel xx. annos. argu. ff. qui & a quibus ma. li. non fi. l. fi. cum fideicommissa. §. Aristo. & infra de vsucap. in princi. & infra de pat. pote. l. j. Accur.

b Tudic quod immo Falsũ, dicit vtile, quia vtile, quia sic nostra lo. sequuntur in al. sequuntur & contrario. dissentit a lo. sequitur lo. & ita facit ista lex. sequitur in al. & proba. sequuntur & ita facit ista lex. & ita ob. secundum Bal.

c *Videtur.* olim in totum: hodie quo ad vsumfructum: vt infra qui admit. ad bon. poss. l. j. & de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem in vnum.

COgi. § CASVS. Primo ponit regulam. deinde subiungit exceptionē regula talis est. Nullus possessor compellendus est dicere titulum suæ possessionis, nisi in hereditatis petitione: vbi compellendus est possessor dicere vel fateri pro herede vel pro possessore se possidere. vel ideo, quia sic scindit. Vel ideo, quia sic scindit. Vel ideo, quia sic scindit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Deductis.* ex ipsis fructibus vel pensionibus.
b *Vel si ipse.* scilicet legatarius.
c *Contestari.* super legato. i. magis quã cautionem exponere.
d *Si compereret.* quia valet testamentum, & sic sint soluenda legata.
e *Sin autem ex contractibus defuncti agatur.* cũ vtrunque posit conuenire. argum. ff. si cui plus quàm per leg. Fal. l. hæc autem. §. j. & ij. & ff. e. l. si quid possessor.
f *Agatur.* subaudi, cõtra possessorem.
g *Contra possessorem.* scilicet scriptum.
h *Petitorem.* & sic est in electione agentis, velit agere contra petitorem, vel cõtra possessorem. nam non habet necesse quærere dominum, vt alias. ff. de damno infe. l. inter quos. §. j.
i *Pestor ei.* qui de proprio soluerat creditoribus hereditariis.
k *Officio.* vt ff. de ædi. edict. l. ædiles. §. item sciendum.
l *Negotiorum gestorum.* cum nomine hereditario fecit, ab initio fuit nata sibi hæc actio. si vero suo, tunc videtur negotium esse veri heredis cum obtinet: quia tunc incipit ei exceptio competere. & sic tunc nascitur actio negotiorum gestorũ, secundũ quosdã.
m *Condictione.* scilicet ex lege ista. Sed qualiter habet locum, cum obligatio erat per veteres leges: & hic non datur nisi pro noua obligatione. vt ff. de condic. ex leg. j. §. Respõdit. dicit ex lege datur tunc quando iniuste amisit petitor. si vero iuste, tunc habet locum actio negotiorũ gestorum. vel dic hãc esse nouam: quia post legem duo. decim tabularum.
n *Habeant.* si pronũcietur pro testamẽto.
o *Vel euanescant.* si pronuncietur contra testamentum. Et dic, id est euanescere videntur prima facie, non dico quod ex sententia lata inter alios fiat aliis præiudicium: vt ff. de except. rei iudic. l. j. & infra de fi. instru. l. ij. nisi vbi fieret ius, vt in querela inofficiosi testamẽti: vt ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. in fine. & l. qui repudiantis. §. fina. vel hic speciale.
p *Diræctæ.* immo necdum annus, sed etiam per quinquennium debet expectari: vt ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. fi. & l. seq. quæ sunt contra. Solitbi dicitur inofficiosum. hic minus solenne, vel ruptum per postliminii agotionem, vel alia causa. resein debatur.
q *Eripiantur.* huius legis potestate. Accedius.
r *Ea sum testamentum.* quia tunc oõ sunt liberi per legem istã, cum nõ adsit ea lex, sed nec resistat. nõ dico quòd reuocentur in seruitutem illi quibus directæ competunt. Item intelligitur hic pronunciatum etiam falsum contra legatarios & fetuos libertate donatos. nam non sufficeret contra scripti tantum: vt dicta lege de except. rei iudi. l. j. Sed videtur ex falsa scriptura libertatem datam valere: vt infra de fideicommiss. lib. j. quamuis. & ff. de ma. testa. l. cum ex falsis. in princip. quæ sunt contra. Solu. hic non fuit data libertas per hominem: sed nec lex dedit, cum falsa esset scriptura. ibi data fuit ab homine.

Libertas per falsam scripturam data, an valeat.

deductis.[a] vel si ipse[b] maluerit litem quidem contestari,[c] expectare autem hereditatis petitionis euentum, hoc ei liceat facere, vt restitutio si compereret,[d] cum legitimis augmentis legatario vel fideicommissario accedat. ¶ Sin autem ex contractibus defuncti[e] agatur[f] cõtra possorẽ[g] hereditatis, vel eius rei de qua agitur: si quidem res sint vel depositæ, vel commodatæ, vel pignori datæ, vel aliæ, quæ extant: non differri sub prætextu hereditatis petitionis memoratum iudicium: quemadmodum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione agatur contra possessorem vel petitorẽ,[h] non debet iudicium differri, sed exitum suũ accipere. Postquam enim hereditatis petitionis iudicium finẽ accipiat: tunc inter petitorem hereditatis & possessorem rationibus contractis, non aliter possessor si victus fuerit, hereditatem restituere compellitur, nisi pro omnibus quæ rite ab eo gesta sunt petitor ei[i] satisfaciat. Quòd si petitor victus fuerit, simili modo à possessore iudicis officio[k] ei satisfiat: vel si hoc fuerit prætermissum, negotiorũ gestorũ,[l] vel ex lege condictione.[m] ¶ Sin autem libertates vel à possessore, vel à petitore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso iure dicantur competere: annale tantummodo spacium expectetur à morte testatoris numerandum. Et si quidem hereditatis petitionis iudicium intra id spacium terminum accipiat: secundũ euentũ iudicij & libertates vel effectum habeant,[n] vel euanescant.[o] Sin autem tempus annale emanauerit: tunc libertatis fauore & humanitatis intuitu cõpetant quidem directæ[p] libertates, ex fideicommissariis autem in libertatem serui eripiantur:[q] ita tamen, si non falsum testamentum[r] approbetur: sub ea[s] scilicet conditione, vt si actores[t] sint[u] vel alias ratiociniis suppositi, etiam postquam perueniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hereditarias & rationes reddere,[x] iure patronatus videlicet competente ei qui ex legibus ad id posit vocari: illo (ne in posterum dubitetur) obseruando, vt & ipsa hereditatis petitio omnimodo bonæ fidei iudiciis connumeretur.[y] Dat. Kalend. Septembr. Constantinopoli, Lampadio & Oreste Conss.

A Vel dic ex falso testamento non valet, vt hic: sed ex falsis codicillis sic, vt in contractis. Et est ratio, quia si testamentum est falsum, scriptus heres non est dominus: vnde nec ipse, nec lex pro eo manumittere potest. Sed codicillis falsis existentibus nihilominus heres est dominus: & ideo per se & per alium, cui dederit dominium manumittere potest. Item videtur quod etiam ex testamento falso data libertas teneat: vt ff. de ma. testa. l. cum ex falsis. in fin. quæ est contra. sed ibi seruus erat heredis. non hereditarius. Alij dicunt quod hæc corrigit illis.

s *Sub ea.* redit ad superiorem, non ad proximum.

t *Actores.* id est, Catsaldiones.

u *Sunt.* id est fuerint. *Manumissi.*

x *Et rationes reddere.* *Seu tenere nota manumissum debere reddere rationẽ.* *rationes red.* & sic est contra. ff. de nego. gest. l. eum actũ. & l. quæ vtiliter. §. j. & supra de nego. gest. si cognati. & infra an seruus ex suo facto. l. j. §. Solu. dicas hoc speciale: quia & aliud pro eo speciale inducitur, vt sit liber etiam ex testamento: quod forte nõ valebit. sic ff. de iurejurã. l. eum qui. in principio.

y *Commmeretur.* vt in fin. de act. §. actionum.

TITVLVS XXXII. DE REI VINDICATIONE.

Per seruum bona fide possessum possessio quæritur ex ipsius possidentis, & opera possessi: mala fide vero possessor ex dictis causis non acquirit. h. d. Bald. Vel sic: Per seruum bona fide possessum quæritur possessor etiam dominium rerum quæstuarum ex rebus possessoris, vel opera possessoris: mala fide vero nihil quæritur, ideo restituere tenetur. Salycetus.

1. Impp. Severvs & Antonin. Aa. Cæciliæ.

ETiam per alienum[z] seruum bona fide[a] possessum[b], ex re eius qui eũ possidet, vel ex operis serui acquiritur dominiũ: vel obligatione placuit.[d]

Titorio. in principio.

B ETiam.) Casvs. Si seruum alienum possedisti bona fide, & ex re tua vel operis suis aliquid acquisiuit: an domino seruum vindicanti restituere debeas ea quæ tibi qua ex re fuit. Dicitur quod non: secus si mala fide possessor fuisti: quia non solum ipsum, sed quicquid habet, & operas & operarum æstimationem. Ex hac. l. not. regulam generalem, quod quando eadem res vẽditur vel donatur duobus in solidum, ille præfertur in dominio, cui prius res fuit tradita, non attento cui prius fuit vendita vel donata. concordat. l. fine autem. §. fi. duobus. ff. de Publicia cum concor. in gloss. alleg. secundum Ia. hic.

Arbitrio fa cere in arbitrio solo ex propria ma teria cum effectu.

z *Etiam per alienum.* non solum per proprium, de quo constat vt infra. per quas perso. no. acqui. §. item vobis acquiritur.

a *Bona fide.* saltem ab initio secundum Ir. vt ff. de vsur. quæ scit. §. fin. sed aliud in libero homine possesso, vbi contrario exigitur bona fides: vt ff. de acquiren. re. do. l. qui bona fide. §. tandiu.

b *Possessum.* quia putauit eum esse vẽdentis. vt ff. de cõtrahend. emp. l. qui à quolibet. & de stipu. seruo. l. si seruus testamento.

c *Acquiri.* scilicet possidenti.

d *Placuit.* alias nisi ex his duab' causis quæritur domino dominiũ, & non

& non possessionem, vt ff. de acqui. possess. l. j. §. fina. & de acquiren. re. domi. l. homo. liber in fine. & ff. de dona. inter virum & vxorem. l. si vxor. & contingit etiam aliàs vt dominium alicui sine possessione quæratur: vt ff. de fun. do. l. si fundum. Sed cõtra ff. de acquiren. rerum do. l. si seruus. vbi innuit quòd etiam extra has causas non quæritur domino. Sed expone ibi literã vbi dicit non quæri domino, scilicet quando ex re possessoris, vel opera serui. nec possessori, vt ibi subiicit, vbi nec ex re, nec ex opera quæritur.

a *Quare.* dixit in genere: nunc dicit in specie.

b *Eo tempore.* quo possidebas.

c *Tuis.* agendo & excipiendo: vt restituendo seruum, non egaris restituere quæsita per eum, id est illa prædia empta ex re tua.

d *Nihil potest.* immo videtur quod possit ex re possessoris: vt ff. eo. l. præterea. quæ est contra: nam ibi erat malæ fidei, cum lis erat contestata. vt & supra tit. proxi. l. j. §. post litem autem contestatam. Solu. ibi remanet bonæ fidei post litis contestationem. Vel hic fuit semper malæ fidei, ibi fuerat bonæ fidei ante litis contestationem.

e *Operæ.* id est operarum æstimationem ex eadem enim reddi non possunt: vt ff. de condic. indeb. l. si non sortem. §. libertus.

Sic seruum. ¶ Casvs. Habebas dominum. vicious superædificauit faciendo eam altiorem. quod superædificatum est, cuius dominio cedat. an super imponentis, an cuius erat inferior pars domus, quæritur? Dicitur quod dominio cedat. Item in solo meo in quo ædificatum non erat, ædificauit vicinus: nec constante ædificio materiam suam vindicabit prior dominus, siue ædificium fuisset extructum bona fide, siue mala, siue ab eo cuius erat solum, vel ab extraneo: de his fit. aut ab eo cuius fuit materia, in hoc tertio casu dubitatur. nisi animo donandi ædificauerit, secundum M.

f *Si inferiorem.* puta fundamentum.

g *Continuo.* alias secus si non cohæret solo: vt ff. de acquiren. re. do. l. Titius. Accursius.

h *Eam.* scilicet partem.

i *Ambigitur.* vt ff. de acquiren. re. do. l. si supra. & instit. de rerum diui. §. ex diuerso. & ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. cum in tuo. Sed possessio cuius est? Videtur vtriusque. nam domus solum possidet, alter possidet superficiem: vt ff. vti possidetis. l. ij. duo. §. item videamus. & §. Labeo. Vel dic quod edificator tantum possidet: vt ff. de acquiren. possi. l. j. in princ. & in fi. dicta. l. ij. duo. de alia superficie dicit, quæ non vsque ad solum est.

k *In solo tuo.* tamen si esset horreum quod separari posset, remoueret Titius horreum. ff. de acquir. re. do.

l *Ædificatum.* à vicino.

Versus.

m *Iure gentium.* quo iure Quidquid plantatur, seritur, vel inædificatur: Omne solo cedit, radices si tamen egit.

n *Dominum.* scilicet vicinum.

o *Redet.* etiam post tempus vsucapionis: vt d. l. adeo. ff. de acquiren. re. domi. §. cum in suo. & ff. eo. l. in rem. §. fi. & ff. de sol. l. qui res. §. ff.

p *Bona fide.* hic non quæro à quo, vel vnde sit.

Codex.

q *Extructum sit.* id est factum. Extructum inquam ab eo cuius est solum, siue ab alio, ex aliena tamẽ materia. Si autem ex propria, tunc si bona fide, idem, vt subiicit: si mala, tunc donare videtur. & hoc est quod subiicit, si non donandi. &c. Sed M. arg colligebat hic malæ fidei ædificatorem posse repetere si nõ fecisset animo donandi in casu tamen seruantur quædam mediatia: vt ff. eo. l. si in aliena area. alias incipit, Iulianus lib. viij. digestorũ scribit, si in aliena, &c.

Mater.) Casvs. An mater vel maritus possit vendere fundum filiæ ipsa inuita vel ignorante? Dicitur quod non: sed filia eum vindicare poterit etiam non oblato precio. & hoc in prima. Si autẽ postea per consensum filiæ venditio ratificata est, vel ab emptore fundus sit præscriptus, contra emptorem nullam habet regressum, sed in subsidium contra venditorem act. neg. gest. aget ad precium. & hoc in secunda.

r *Non potuit.* quantum ad hoc vt transeat dominium. & sic soluitur contra ff. de contrahen. empti. l. rem alienam. Vel dic, nec etiã quantum ad obligationem ũ emptor sciebat: vt ff. de contrahenda emptione. l. si in emptione. §. item si emptor. *† venditio cem.*

s *Poterit.* vt infra eo. l. ũ mancipium. & infra de fur. l. j. & infra ad Velleianũ l. ũ scies. Sed contra. ff. e. l. emptor. vbi dicit demum restituto precio restituí. Sol. ibi conuersum fuerat in vtilitatẽ eius cuius est res: vt ¶. si vend. pig. aga. l. ij. & ij. & ¶. de præd. mino. l. ũ prædium. & l. vtere.

t *Vendiome.* sed nomine tuo gessum poteris habere ratum. & sic loquitur hic in contrarium. ff. de nego. gesto. l. pupilli. sed si ego. ibi loquitur quando nomine tuo gestũ non est.

u *Consensisti.* hoc casu fit: tum datur ex ratihabitione actio negotiorum gestorum, vt sui. scit. & supra de neg. gest. l. ab vno. & infra familiæ erciscen. l. in familiæ.

x *Vel alio modo.* puta vsucapione vel præscriptione: vt infra de reb. alien. non alie. l. ij. & infra de commun. re. alie. l. j. Vel quia in rerum natura res esse desiit. vt ff. de nego. gesto. l. fin. in principio.

y *Amisisti.* quo ad effectum.

z *Non probaberis.* hoc si habes ratum, & venditio facta est nomine tuo. fieri enim potuit etiam te inuita: alioquin si non nomine tuo ratum habeas, licet tibi præiudices quantum ad rem petendam, vt hic non tamen prodest ratihabitio ad precii petendum. nam non pores habere ratum non tuo nomine gestũ: vt ff. de precar. l. si seruus. & ff. de nego. gesto. l. ũ pupilli. §. sed & si seruum B. & hoc si res extat non præscripta: alias bene cõcedebat B. in subsidium habeti ratum: vt ff. de nego. gestis. l. fi. & ¶. de reb. alie. non alien. l. ij. cum suis concordantiis. Sed M. dicebat me posse habere tatum, & non meo nomine gestum, & etiam re extante non vsucapta pro quo est ¶. de his qui à nõ do. ma. l. j. sed ibi speciale fuit de libertatis. Tu die, aut habeo ratum quòd vendideris nomine meo, cum vendideris nomine tuo: & tunc si non crederem me perdere actionem, agam ad rem adhuc: & sic ũ repellar exceptione, replicabo: vt argu. ff. de pact. l. si cum te. Item quæritur in ius, certo tamen de damno. a Itein quid si tantum petij precium quando non meo nomine est gestum: an præiudico mihi in repetitio ne rei meæ? Dic quòd non: quia cum petitio precij, quod est re

a *Tu dicas si volo age actione.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

negotiorum gestorum ex hac hoc negotio nomine inter gestos: quia, scilicet ratū habuit per cp dominū rei mea in em tauit: tunc possum habere actiōnē negotiorū: vt est ea sus secundū Bart. hic. quod declara latius vt per eum.

† Contor. cum hac. l.gl. super verbo, red. datur. in c. 1. de restitu. spol. in fi. gl.

principale, non valet: nec quod tacite ineſt, debet valere argu. ff. de ſeruit. ruſti. prædio. l. item. §. qui habet. aliud ſi expreſſe ha beret ratum, vt modo dixi. Item ſi tu vendidiſti paruo preꝛio: an repetam iuſtum, vel acceptum? & puto iuſtum ſi eras malæ fidei poſſeſſor, alias acceptum: vt ff. de petitio. heredi. l. ſi poſſeſſor. §. fina. & §. ait.

Item quid ſi non nomine meo vendidit, deinde per plures manus ambulauit: deinde ſit vſucapta, & ego in ſubſidium ratum habeo, an tantum à primo petam precium, an ab omnibus qui venderunt? Reſpond. à primo qui habet lucratiuam cauſam. nā nec alij videntur habere precium, cum eis tantundem abſit: vt argu. ff. de mino. l. plane. & de verborum ſignific. l. Labeo. §. ij. Sed pone te vendidiſſe rem meā Titio: poſtea Titium donaſſe Mæuio: item Mæuium vendidiſſe Sempronio. hic non poteſt ſuperior ratiocinari cum habere: cum tu & Mæuius lucratiuā cauſam habeatis: nunquid ergo vterque cōuenietur? Quidam dicunt primum. & eſt ratio hic & in ſuperiori caſu: quia cum ratas habeo omnes, ergo & primam. ergo hi qui emerunt à primo, rem eius propriam emerūt, deinde ſuam domini facti vendiderunt: vnde non debent teneri: quia rem propriā vendiderunt. Alij dicunt vtrumque teneri. Sed poſſet dici in ſuperioribus caſibus quod vltimus tantum debeat conueniri propter cuius factum rem meam illo vſucapiente amitto. Vel dic in ſecunda quæſtione aliud in eo qui habet lucratiuam cauſam, quia non tranſit ad eum exceptio ex perſona primi: vt ff. de pact. l. quod dictum. & ff. ſi famil. fur. fec. dica. l. iij. §. plane ſi emptor. & §. ſed an. Sed pone quod cauſam non habet vltimus à primo: vt puta rem meam vendis: deinde emptor habet eam pro derelicto, occupat eam quis, & poſtea vendit. quis primo conueniatur? Quidam quòd vterque: alij quod vnus. Tu dic quod primus: vt ſupra in ſimili quæſtione.

A Dverſus.} Casvs. De fundo meo me deiecisti: Titio bona fide ementi vendidiſti: poſtea eundem fundum Seio legaui. an à Titio eum vindicare Seius poſſit? Reſpond. quod ſic, niſi fuerit præſcriptus. vel pone in tribus perſonis: aliquis rem meam bona fide emit à malæ fidei poſſeſſore. an eam vindicare poſſim, quæritur? dicitur quod ſic, niſi mihi obſtet vſucapio vel præſcriptio. prima verior eſt propter illud verbum, ad te pertinenerit. in fi.

a *Vel longe.* vel, pro id eſt: non enim poſſet loqui in vſucapione triennij, quæ in rebus mobilibus locum habet: vt infra de vſucap. transform. l. j. Vel ſubaudi, in rebus mobilibus.

b *Pertinenerit.* ex ſucceſsione vel legato. Et not. quod hæc lex loquitur ſecundum ſua tempora, & illa infra de vſucap. pro emptore. l. ſi parrem. aliud nouo iure: quia malæ fidei poſſeſſor, &c. vt infra de præſcrip. long. temp. authentic. malæ fidei. Item nota quod hæc lex facit pro M. qui dixit præſcriptione longi temporis dominium acquiri: quod nos ſecundum B. negamus, vt dices infra de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis. in princ.

D Omum.} Casvs. Domum ex ſucceſsione matris meæ mihi pertinentem inuaſiſti, & ex ea pentiones percepiſti: in eam damna dediſti: an in reſtitutione domus veniant penſiones quas percepit, ſed ſi quas percipere potuit, reſtituet: ſed & damna relata. & hoc in prima. An autem impenſas ſi quas in ea fecit, repetere poſsit, quæritur? Diſtinguitur: ſi neceſſarias fecit, repetet. ſi vtiles, eas auferet ſine læſione prioris ſtatus rei. & hoc in ſecunda.

c *Occupauerat.* improprie dicitur, cum res immobilis dicatur inuadi: mobilis occupari: vt inſtitu. vi bo. rap. §. penul. *Occupare & inuadere quomodo differant.*

d *Damni dati.* remiſſa actione. l. Aquil. ſi hoc petitor elegerit: vt ff. eod. l. non ſolum. & l. ſequenti.

e *Nullam.* tribus enim modis repetuntur expenſæ. per a, & c, & o, i. actione, exceptione, officio iudicis: quorū nullo repetitur hic, vt & j. de æd. priua. l. ſi is, & ff. de excep. do. l. Paulus. *Exponit tribus modis repetitur.*

f *Sumptus fecerint.* quos ſeruat officio iudicis, non exceptione doli, cum ſint malæ fidei. Sed contra infra de infan. expo. l. j. vbi etiam neceſſarios non ſeruat per officium iudicis. Solutio ſpeciale in fure. Item contra ff. de condict. indeb. l. ſi in area. in fine. vbi dicit nullo modo etiam neceſſarias vel vtiles impenſas poſſe petti. Solut. ibi in faciendo de alieno nouo, hic in reficiendo. Differunt enim hæc in ter ſe: vt ff. de itinere actuque priua. l. iij. §. penulti. & circa hoc plene dixi. ff. eod. l. in fundo. Additio. Dic quòd dicta l. ſi in area ſupra allega. potius concor. ſecundum Pau. de Caſtro. hic. *Concor. cum hac.*

S I ex ea.} Casvs. Penes me tuam pecuniam depoſuiſti. eam in emptionem prædiorum collocaui nomine meo. an res emptas vindicare poſsis, vtpote ex pecunia tua comparatas, quæritur? Dicitur quod non, nec omnes, neque aliquas ex eis à me compenſandi gratia recuperare poteris. Viuianus.

g *Iniuria ſum eſt.* vt infra communia vtriuſque iudic. l. ſi patruus. & infra ſi quis alteri vel ſibi. l. j. & argument. infra de pigno. l. quamuis ex ea. & de diſtrac. pigno. l. ſi maritus. & infra depoſi. l. ſi is. Sed contra infra eod. l. ſi vt proponis. Solu. vt ibi. Item nota hic qua ratione rem emptam ex pecunia mea non poſſum petere, non meo nomine emptam: eadem ratione contra precium rei meæ non debeo petere non meo nomine venditæ: vt ſupra eod. l. mater. & notaui. ff. ſi certum per. l. ſi pecuniam.

P Artum.} Casvs. Si ex ancilla mea tu liber filium ſuſcepiſti, an eum vt ſeruum vindicare poſsim, quæritur? Dicitur quod ſic, matris enim & non patris ſequitur conditionem. Viuianus.

h *In hac ſpecie.* id eſt in dominio: vt illius ſit filius, cuius eſt mater: vt inſtit. de inge. §. j. & infra de libe. cau. l. fin. & ff. eo. l. ſi fimentum. §. idem ſcribit ſi equam, ſecus autem in honoribus & quibuſdam curialibus & aliis conditionibus: vt infra de decurio. l. nullus ij. & l. exemplo. & l. eos. lib. x. & infra de muſic. l. fi. lib. xj. & infra de ſer. fugi. l. fina. & ff. de ſtatu hom. l. cum legitimæ. & ibi dixi.

S I vt proponis.} Casvs. Si ex pecunia tua quam miles apud te depoſuit, fundum tuo nomine comparaſti: an pro fundo ſibi detur rei vindi. quæritur? dicitur quod ſic obtentu militiæ & ſic ſoluitur contra. l. ſi ex ea. Item aget contra te actio. mandati, ſi mandato ſuo emiſti. vel nego. geſt.

a *Si vt proponis.* ſupple, ô miles.

b *Non negabit.* contra ſupra. e. l. ſi ex ea pecunia. Solu. hic ſpeciale in militie, ſic & in minore: vt infra arbi. tur. l. curator. & ff. quando ex fac. tu. l. ij. & ea dem ratione in eccleſia idem in vxore & viro: vt ff. de donat. inter vi. & vxo. l. vxor marito. Additio.

SI (vt proponis a) pars aduerſa pecunia tua quædam nomine ſuo comparauit: præſes prouinciæ vtilem vindicationem obtentu militiæ tibi eo nomine impertiri deſideranti, partes æquitatis non negabit. b Idem mandati c quoque, ſeu negotiorum geſtorum actionem inferenti tibi iuriſdictionem præbebit. PP. II. Non. Mart. Præſente & Albino Conss.

Res data is eſt in dominio mariti, vō voluerit hoc dicit ſecundum Iaſ. Bar. Bald. Vel ſic: Dominium rei dotalis eſt mariti: ideo conſtante matrimonio rei vindicatio non competit vxori. Saly cetus. B

IX. Imppp. Carvs, Carinvs & Nvmerianvs. aaa. Antonio.

DOce d ancillam, de qua ſupplicas, dotalem e fuiſſe in notione præſidis: quo patefacto, dubium non erit vindicari ab vxore tua nequiuiſſe. f PP. III. Kalend. Martij. Caro & Carino AA. Conss.

Dominium poteſt probari per teſtes, vel per inſtrumenta: & interdum adhibentur tormenta. Bald.

X. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. aa. & cc. Ianuario.

CVm ſuper g vernis mancipiis nulla inſtrumenta te habere adſeueres: in iudicio in quo negotium cœptum eſſe proponitur, id quod h in precem contulisti, poſtulare debuiſti. Iudex enim non ignorat ſeruorum dominia etiam citra inſtrumentorum exhibitionem aliis i probationibus vel iſporum interrogatione k quæritur. ceterum ſi agit contra aliquem qui ſit in poſſeſſione libertatis, iuiquum eſſet eum to torqueri contra ſemetipſum. Tu dic non ſolū ſi inter alios eſt de aliquo controuerſia, debet poſſe, ſi eſt torqueri: vt infra de fer. fugi. l. cuicunque. & l. cum ſeruum. *quæſtio da & hic.* ſed etiam cum ipſemet eſt in lite, debet interrogari, vt *ipſum* dohic, cum ſit tanquā liber in iudicio liberali. vt ff. de iudic. l. vix certis. & torqueri in poſſeſſorio, non petitorio vt infra de quæſtio. l. quoties. & dixi infra de libera. cauſa. l. eam quæ. *Seruus dñi torqueri minus.*

S I quis.} Casvs. Sciens alienum agrū ſeuiſti, vel plantā impoſuiſti. cuius dominio cedit quod ſertum vel ſatū eſt, quæritur? dicitur quòd dominio ſoli, cum radices egerit. domino enim accedere facit plantā vel ſegetē ſolum ſuū, id eſt, proprium dominō. quaſi dicat, per ſolum acquiritur dominium in ſegetem vel plantā magis, quā acquiritur plantatori vel ſeminatori dominium per ſatum ſuum, quatenus per plantationē vel ſeminationem, & hoc in prima. Si autem bona fide ſeuiſti: domino vindicanti quod ſeminauit eſt, obſtabit doli exceptio: niſi impenſas quas feciſti, præſtiterit. & hoc in ſecunda.

l *Si quis ſciens.* ſi enim bona fide, etiam poſtquam emiſit radices, datur vtilis tu rem ſecundum M. vt ff. eo. l. ſi frumentum, aliās incipit. idem Pomponius ſcribit. §. de arbore. quod nō placet, immo datur actio in factum ad inſtar ferruminatorum: vt ff. eo. l. in rem. §. item quæcunque.

m *Humanodi.* q. d. ſolum facit ſegetem vel plantam domini.

n *Factum.* l. ſeminatio.

o *Solum.* id eſt terra.

p *Sui.* id eſt ſibi quę

rit dominium magis quàm ſcientia plantantis vel plantatio, vt hic, & ff. de vſur. l. qui ſcit. §. j.

p *Suum nutriendo radices.*

q *Seruare.* ſed poſsidet.

r *Significatum eſt.* vt inſtit. de re. di. §. ſi Titius. & ff. de acqui. re. do. qua.

IN ciuile.} Casvs. Mancipium mihi vendidiſti & tradidiſti. ſed nondum precium ſolutum per reſcriptum principis illud me inuito auocare poſsis, quæritur? dicitur quòd non ſed & partus poſt traditionem editus domini eſt, ſcilicet, meus, ſicut & mater. & hoc in prima. Si autem precium nondum tibi ſolui: duerſus me ad precium agere potes. & hoc in ſecunda.

s *Vt mancipium.* id eſt ancilla.

t *Aſſignatur.* quaſi ob cauſam datum, id eſt ob precium. & cauſa non ſecuta, id eſt precio non ſoluto, cum in alterius præiudicium talia reſcripta non concedantur: vt §. de ema. l. nec auus. & §. de do. ante nup. l. cū te. & infra de reuocan. dona. l. ſi donationem.

u *Fuerit.* quo nati fuerunt, nō quo concepti: vt hic, & ff. de acquir. re. do. l. fin. & hoc tantū quādo fuit habita fides de precio, alias ſecus: vt inſtit. de re. diui. §. venditæ vero. Sed quid ſi ſtatim credidit habere precium, non autem ſolutum eſt? Reſpon. vindicare poteſt. argu. ff. de pig. act. l. ſi quaſi. Quid ſi vſq; ad decem

Venditor an poſsit vindicare rem venditam & traditam propter precium non ſolutū.

posse ostēdi. PV. G. II. Id. Feb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Quicquid plantatur, seritur vel inædificatur: Omne solo cedit, radices si tamen egit hoc dicit. Vel sic: Etsi fuit seruus redactus, cuius est proprietas, hoc dicit. Bald. Vel sic: Quicquid plantatur, seritur vel seminatur: totum solo cedit, radices si tamen egit. bona fide tamen facienti si possidet, sumptus deducit doli exceptione. l. j. comm. de. l. adeo. in fi. ff. de acquirerum do. Saly cetus.

XI. Iidem. AA. & cc. Gallano.

SI quis sciens l alienū agrum seuit, vel plantas imposuit: postquam hæ radicibus terram fuerint amplexæ, solo cedere rationis est. Domini enim magis segetem vel plantas, quam per huiusmodi m factum n solum o suum p facit. Sane cum qui bona fide possidens hoc fecerit, per doli mali exceptionem contra vindicantem dominium seruare q sumptus, iuris auctoritate significatum r est. Dat. IIII. Kalend. Mart. Sirmij, AA. Conss.

Licet non solatur precium, res vendita & tradita vindicari vel condici non potest hoc dicit. Bald. Vel sic: In contractibus nominatis licet alter a parte non obtinet quod debet, non habet solum pœnitentia. Bald. Vel sic: Alienato non renocatur ex rescripto, licet agi possit ad precium non solutum. Saly cetus.

XII. Iidem. AA. & cc. Alexandro.

INciuile atque inusitatū est quod postulas, vt mancipiū s quod tradidisti, eo modo dominium eius trastulisti: inuito eo ex nostro reſcripto tibi assignetur. t Vnde intelligis ancillæ semel emptoris factæ filios etiam postea natos, eius dominium sequi, cuius mater eorum eo tempore fuerit. u

Seruus dñi torqueri

Venditor an poſsit vindicare rem venditam & traditam propter precium non ſolutū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

decē dies? Idē dicūt quidā ad similitudinē legis cōmissoriæ. sed magis placet cōtra, vt scilicet nō possit tunc res vindicari.

a *Commen.* vt hic, & j. de contrahen. emp. l. non idcirco. in fin.

ORdinarij. ❧ Casvs. Inter te & me de sernis quibuldā per interdictum vtrobi erat quæstio: quia dicebā dominium & possessionem naturalem pertinere ad me: an possit simul causa proprietatis intentari, quæritur? Respo. quòd non: sed fortius exhibitis agam primo causa possessionis, & deinde causa proprietatis.

b *Ordinarij.* quilibet ‡ iuris c est, vt mancipiorum orta quæstione d, prius exhibitis e mancipiis de possessione iudicetur, ac tunc demum f proprietatis causa ab eodem iudice E decidatur. Dat. Idib. April. AA. Conss.

Filius venit contra factum matris: nisi quatenus sit eius heres. h.d. Vel sic: Pro ea parte qua qua succedit defuncto, pro ea eius representat personam, & eatenus contra factum eius venire non potest. h. d. secundum Bart. & Bal. Vel sic: Contra factum defuncti non venit heres etiam proprio nomine pro hereditaria portione. Salycetus.

XIIII. Idem AA. & cc. Septianæ.

CVm à matre domum filij te scientē & coparasse proponas: aduersus eum dominiū vindicantem, b si matri non successit, nulla te exceptione Sane de precio, si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conueni a aduersarium tuū. G. Idib. April. AA. Conss.

Possessorū debet prius terminari per sententiam, quàm petitorium. & add. Vel sic: Possessorium præfertur petitorio ei contrario, si de vtroque simul est quæstio. Salyc.

XIII. Idem AA. & cc. Cycichio.

ORdinarij b † iuris c est, vt mancipiorum orta quæstione d, prius exhibitis e mancipiis de possessione iudicetur, ac tunc demum f proprietatis causa ab eodem iudice E decidatur. Dat. Idib. April. AA. Conss.

Filius venit contra factum matris: nisi quatenus sit eius heres. h.d. Vel sic: Pro ea parte qua qua succedit defuncto, pro ea eius representat personam, & eatenus contra factum eius venire non potest. h. d. secundum Bart. & Bal. Vel sic: Contra factum defuncti non venit heres etiam proprio nomine pro hereditaria portione. Salycetus.

XIIII. Idem AA. & cc. Septianæ.

CVm à matre domum filij te scientē & coparasse proponas: aduersus eum dominiū vindicantem, b si matri non successit, nulla te exceptione tueri i potes. Quòd si venditricis obtinet hereditatem, dolī mali exceptione, pro qua k portione ad eum hereditas pertinet, vti non prohiberis. l Dat. III. Kalend. Iulij. AA. Conss.

In duobus habentibus causam ab eodem domino, melior est conditio eius qui per traditionem recepit. Vel fortiùs est potior in dominio, cui res prius traditur licet alius in titulo præcesserit. Bald.

XV. Idem. AA. & cc. Aurelio Proculino.

QVotiens duobus m in solidum prædium iure n distrahitur: manifesti iuris est eum cui priori o traditū est, in detinendo dominio p esse potiorem. q Si igitur antecedente tempore te possessionem r emisse, s ac precium exoluisse t apud præfidem prouinciæ probaueris: obrentu non datorum u instrumentorum expellere à possessione non patietur. x ¶ Erit sane in arbitrio tuo precium quod dedisti, cum vsuris recipere: y ita tamen, vt perceptorum

Resp. verum est à patre, sed creditoribus licet vnumquemque pro parte hereditaria conuenire, vel possidentibus setueri contra heredes pro hereditaria portione.

QVotiens. ❧ Casvs. Vendidisti mihi & tradidisti, & alteri similiter vendidisti: quis nostrum potior sit, quæritur? Dicitur quòd possessor cui tradita est: nec prætextu instrumentorum emptionum quæ non tradidisti poterit mihi cedere possessionem: & à te precium recuperabit cum vsuris, habita cōpensatione fructuum quos percepit, & sumptuum vsque ad concurrentem quantitatem. & hoc in secunda. & perinde potiorem esse in vindicatione possessionis, cui prius traditum fuit: sicut si mihi & ei donasses, illi autem prius eam tradidisses. & hoc in terra. Vinia.

m *Quoties duobus.* id est diuerso tempore.

n *Iure.* id est in præiudicium suum non teneatur vtrique. Vel iure, id est non dolo. Iure, id est bona fide, vel sine dolo secundum quosdam. Vel iure quantum ad vendentis præiudicium: non autem iure: quia incidit in legem Corneliam de falsis. vt ad leg. Cor. de fal. l. qui duobus.

o *Priori.* nā remansit venditor dominus etiā post venditionē, & ideo erit dominus, cui prius traditū: vt hic, & j. de here. vē. l. qui tibi. & j. de his qui à non domino. l. qui tibi.

p *Dominio.* id est possessione. sic ecōtra ff. de verborū significatio. l. interdum. Vel secundum Placen. dominio scilicet præsumpto: quia interim eius esse creditur. arg. j. de probatio. l. ij. vel constabat vendentem dominum esse.

q *Potiorem.* siue agat siue conueniatur.

r *Possessionem.* id est, rem possessam emptam per traditionem accepisse.

s *Emisse.* id est quasi possessionem rei emptæ accepisse.

t *Exoluisse.* tractatur enim de directa rei vindicatione hic, & ideo hoc quæritur: vt instit. de rerum diui. §. venditæ. locus si Publiciana: vt ff. de Publi. l. de precio.

u *Non datorum.* id est factorum. Vel dic non datorum instrumentorum, quæ habuit ab actore suo venditor.

x *Non patetur.* Nam non ideo minus valet contractus & traditio, quòd instrumenta non interuenerint: vt hic, & infra de fide instrumen. l. cum instrumentis. & de contrahen. empt. l. non dubium.

y *Recipere.* omissa præcedēti via, vel excipiēdo ab eo qui agit. Vel dic recipere per officiū iudicis excipiendo secundū quosdam. Vel dic, id est agendo secundū quosdam ex empto. Sed cū possit rem retinere excipiendo & probando hæc

quæ hic dixit, scilicet se emisse, & precium soluisse, & sibi primo traditam fuisse: videtur non posse agere de euictione: vt ff. de euictio. l. si rem. j. Sed tamen hoc non potest venditor obiicere, cum ipsemet euincit, vel alius qui habet ab eo causam, vt hic fuit, & ff. de euic. l. vindicantem. in fin. & l. sequen. Vel die quòd loquitur hic, cū non poterat probare prædicta, licet interesset: & sic sine culpa sua euincitur sibi. Vel dic tertio quòd conuertit sermonē ad eum cui secūdo est tradita. quod non placet.

z *Fructum.* fructus compensantur cum vsuris precij soluti. sic ff. eo. l. emptor. Item cum sumptibus, vt hic fuit: vt ff. eo. l. fumpt. Et potes hic distinguere vt diximus. ff. de Publicia. l. fi. §. quòd si à diuersis. & concor. infra de probat. l. eum res. & de distrac. pig. l. qui prædium. & inquis alteri vel ibi. l. multū.

ADDITIO. Aduersus quòd hæc. l. non habet locum in concessione rerum spiritualium. Nam in illis ex sola concessione tribuitur ius in re, vt est textus notabilis in c. si tibi absenti. de præbē. libr. vj. & facit ca. fina. de spon. duo. & quòd communiter nota. in ca. inter cæteri. de præbendis. Ita dicit Abbas in. c. cōtinebatur. extra de his quæ fiunt à præla. fine. &c. vbi vide de alijs casibus per eundem, & alium vide per Bart. in l. fina. & supera de sacrosanc. eccle. Vide etiam Innocen. & Hostien. in d. c. contingebat.

Fructus compensantur cū vsuris & sumptibus.

S Vm area. ❧ Casvs. In area mihi & Titio communi ædificasti. cuius erit ædificium, quæritur? dicitur quòd pertinebit ad me & Titium. si autem portionem tuam vindicauero à te possidente, & non sum paratus quos feceris restituero: obstabit mihi vindicanti dolī mali exceptio.

a *Aliquis.* socius vel extraneus, & bona fide.

b *Subnouerit.* vt j. de ædi. pri. l. si vt proponis, & ff. de condic. indeb. l. si in area. in fin. & ff. de excepti. do. l. Paulus. & ff. de act. emp. l. idemque. & insti. de re. di. §. si quis in aliena. & ff. de pig. l. Paulus.

S I fundum. ❧ Casvs. Si tibi volenti fundum meum emere à non domino, denunciani ne emeres, quia non erat vendentis tamen emisti: an ad fundum, & ad fructus quos percepisti, mihi tenearis, quæritur? Dicitur quòd sic.

† *Concor. c. cum M. Vernul. ca. 31. super verbo posimodo. ad. c. quia res.*

c *Dissuasisse.* hæc est admonitio.

d *Non recte.* id est sciens alienum. Sed quid si non credidit, & sic retinuit bonam fidem? Videtur non nocere admonitio: vt ff. quod fal. tu. auctō. l. ij. & infra de rescin. vend. l. si maior. & ff. pro emptore. l. alienam. Sed certe immo habetur pro malæ fidei emptore. l. alienam. & ff. quæ in frau. cre. ait prætor. §. si quis participauerit. authent. si captiui. & de epi. audi. authent. liberti. vbi dicitur quòd instrumenta non interuenerunt: vt hic, & infra de fide instrumen. l. cum instrumentis. & de contrahen. empt. l. non dubium. Nec obstat admonitio ibi, scilicet quo minus contra falsum tutorem existantem se tutorem, & sic dolosum, agatur actione in factum: vt eodem titu. l. nouissimæ. in princip.

e *Non recte.* id est sciens alienum. Sed quid si non credidit, & ff. quod fal. tu. auctō. l. ij. & infra de rescin. vend. l. si maior. & ff. pro emptore. l. alienam. Sed certe immo habetur pro malæ fidei emptore. l. alienam. & ff. quæ in frau. cre. ait prætor. §. si quis participauerit. authent. si captiui. & de epi. audi. authent. liberti. vbi dicitur quòd instrumenta non interuenerunt: vt hic, & infra de fide instrumen. l. cum instrumentis. & de contrahen. empt. l. non dubium. Nec obstat admonitio ibi, scilicet quo minus contra falsum tutorem existantem se tutorem, & sic dolosum, agatur actione in factum: vt eodem titu. l. nouissimæ. in princip.

f *Vel alio modo.* sine denunciatione.

g *Percepisse.* de percipiendis enim non tenetur, vt hic innuit

Codex.

A propter titulum quem habet. Sed fallit in quatuor casibus: quibus titulus non excusat à percipiendis. Primus. ff. quod met. causa. l. fed & partus. in princ. Secundus in eo qui emit in fraudem creditoris: vt ff. quæ in fraudem credit. ait prætor. §. per hanc. Tertius in eo qui emit contra legis interdictā scienter: vt infra de agri. & cen. l. quemadmodum. in fi. lib. xj. Quartus in eo qui emit à fisco non solēniter vendente: vt infra de fid. instrum. & iur. hab. fis. l. j. libr. x. Habeni posset dici in eo qui fructus maturos patitur corrūpi & studiose.

Fructus percipiendi vt quatuor casus debet restitui etiā ab habente titulum.

REtua. ❧ Casvs. Si rem meam, quā ignorabam meam, tenuisti, & per errorem istam cōduxisti an mihi præiudicetur quo minus eam vindicem, quæritur? Dicitur quod non, nisi vsucepta sit vel præscripta. h Retua. & pone exemplum infra famil. erciscū. l. seruum com- mauem. Item supra de transact. l. sub prætextu specierum. Item infra loca. l. qui rem. Item ponunt quidam si prælliti patrocinium a vel adiuocationem alicui eam vindicanti vel defendenti: vt ff. de rei vindicatio. l. inter officium. & tunc erit contra ff. de inoffic. testa. l. fina. Sed dicas quod hic fuit ignorans: ibi sciens. Vel ibi odio querelæ, & fauore vltimæ voluntatis. Vel hic sciebat ius sui vbique durare: vt argumen. ff. quibus mo. Pign. vel hypothe. solui. l. ficut. §. non videtur. ADDITIO. Pone etiam exemplum si fuit iudex, & dedit sententiam pro vindicante, adhuc sibi non præiudicat. quod dic vt in ea. inter dilectos. de fide instru. & ibi tāgitur per Innocen. & Ioan. And. in nouel.

† *Cōcor. ad hanc. l. c. inter. cū gl. 2. de de. pere. gri. & cū causam. in fi. de proba. & al. iudicia, cæterū, quæ &c.*

a *Concor. c. ex literis. cū gl. in fi. extra de trāsa.*

1 *Error.* tuus.

k *Aut.* veluti vsucapio vel præscriptio.

INdicia. ❧ Casvs. Fundum tuum à Titio possidente vindicasti: intentionem tuam per instrumenta probare non potuisti: an alijs probationibus vti possis, quæritur? Respon. quod eum à te petere debeo.

Indicia vnde dicuntur.

l *Indicia.* id est, argumenta: sic dicta quia rem indicant. Accursius.

m *Fidem.* vt j. de fide instr. l. in exercendis. & l. j. & ff. de pig. l. contrahitur. & j. de iure dot. l. cum citra. Sed fallit in casibus: vt di. si §. de pact. l. pactum quod bonæ.

n *Non seruum.* quia in iudicio esse non potest: vt supra de iudic. seruus. nisi in criminibus, vbi corporaliter punitur: vt infra de noxa. l. si seruus. & ff. de accu. l. hos accusare. §. omnibus.

A *Possidentibus.* ❧ Casvs. Seruum meum à possidente vindicaui & obtinui: nec restituere vult, quia dolo feci quo minus posset: qualiter mihi succurratur, quæritur? Respond. quòd iuramentum in litem mihi à iudice detur. & in tanto mihi condemnabitur.

o *A possidentibus.* omnibus.

p *Impleueritis.* supple non posse accipere contra te. Accurs.

q *Intentionem.* cessante exceptione.

r *Restituantur.* scilicet dolo.

s *Iurisiurandi.* in litem: vt infra ad exhi. l. non ignorabit. quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

solenniter defertur, scilicet à iudice, scilicet in hac actione & in cæteris arbitrarijs: vt ff. de in lit. iu. l. in actionibus. in prin. & l. videamus. §. penul.

a *Procedere.* si res non sit præsens. aliàs manu militari aufertur possessio: vt supra eo. l. domum. & ff. eo. l. qui restituere. sed certe idem si sit præsens.

Possessor nõ restituens, quatuor rebus debitis cõpellitur.

Sunt ergo quatuor auxilia contra non restituentem, scilicet, manus militaris, quando res est præsens. item iuramentum in litem: quando, scilicet, dolo desiit possidere. item ad interesse, quando per culpam. Item ad veram rei æstimationem. & hæc plene no. ff. eo. l. qui restituere. & l. sequen.

† *Facit ad hanc. l. ea. grauis. cum glo. super verbo fructus, extra de restitu. spol.*

Certum. ❡ Casvs. Si fundum meum à non domino sciens emisti: post restitutionem rei ad fructus teneris non solum extantes, sed etiam consumptos: bonæ fidei autem possessor ante litem contestat. ad fructus extantes. & hoc in secunda parte. post autẽ litis contesta. omnes restituentur. & hoc in tertia.

b *Possessores.* etiam sine titulo. Vel dic secũdum H. cum titulo: vt statim patebit.

c *Fructus.* f. perceptos: vt §. eo. l. si fundum. & j. de condic. ex le. l. ma la fide. Accur.

d *Bonæ fides.* cum titulo vel sine titulo.

e *Extantes.* consumptos vero lucratur nisi in duobus casibus, quos habes. ff. eo. emptor. & l. sumptus.

f *Vniuersos.* quia malæ fidei incipit esse quo ad fructus post litem contesta. vt & supra titu. j. l. j. Et dicas hic distinctionem quã habes ff. co. l. & ex diuerso. in prin. in gl. quę incipit, etiã perceptorum.

† Facit ad hanc. l. ea. grauis. cum glo. super verbo fructus, extra de restitu. spol.

Si mancipium. ❡ Casvs. Mancipium surripuisti mihi: vel abstulisti & vendidisti, an ab emptore vindicare possim nõ oblato precio, quæritur? & dicitur quòd sic. Viuianus.

g *Soluendi precii.* vt §. eo. l. mater. & j. ad Velleianum. l. 6 sciens. & j. de furt. l. inciuile. & ff. quæ in frau. credi. l. si debitor. Sed contra. §. quod metus causa. l. iij. Sol. vt ibi.

† Facit ad hanc. l. ea. grauis. cum glo. super verbo fructus, extra de restitu. spol.

Nullo iusto. ❡ Casvs. Si rem meã sine titulo possedisti, nec triennio nec decennio quæsisti tibi dominium, an mihi reuerso ab hostibus detur directa vindicatio, cessante beneficio actionis rescissoriæ, quæritur? Respond. quod sic.

h *Ratio.* vt infra de præscrip. long. temp. diutino. & de vsuca. pro herede. l. fi. & famil. ercis. l. seruum. & j. ne de sta. defun. l. fin.

i *Directa.* vt infra de post li. reuer. l. ab hostibus. iij.

† Facit ad hanc. l. ea. grauis. cum glo. super verbo fructus, extra de restitu. spol.

Oliuinibus. ❡ Casvs. Si prædium fiscale possedisti, & in solutione pensionis cessasti: alius autem nomine tuo pluribus annis soluit quod soluere debuisti, & fisco satisfecit: an videatur sibi quæsitum dominium, quæritur? Respon. quod nõ, nisi fiscus solenniter pro solutione sibi facta prædium ei vendidisset. Vel pone casum vt in glos.

Casum ponit.

k *Solentibus pensionibus.* quidam possidebat fundum, de quo nõ satisfecit fisco in pensione, alius pro eo satisfecit per duos annos. non acquirit dominium.

l *Interueniẽte venditione.* scilicet fiscali, quæ à procuratore fisci solet fieri debitore cessante.

m *Facit.* vt ff. de acquir. re. do. l. quæ quisque. & infra de donationibus. l. si functiones. & l. censualis. & j. de act. emp. l. si pater tuus. ij. Resp. & arg. j. de pig. l. res obligatas. licet secundum Io. prætium generetur ei ad quẽ res pertinet, si sciat & patiatur longo tempore. Additio. Guil. de Cu. & alij docto. dicunt contra, quia simplex patientia cum scientia non est causa perdendi dominium, quod est in eo quod est modici prætiudicij, bene nocet. argumen. supra titu. j. l. ij. si filius. & per Bart. in l. cum de in rem ver. fo. ff. de vsur. Pau. de Cast. hic.

Non curamus de iure possessoris, si nũ cõstat de iure petitoris. Bal. Vel sic: Actore non probante, reus debet absolui, siue possideat iuste, siue iniuste. Saly.

XXVIII. Idem AA. & cc.
Sopatro.

Res † alienas possidens, licet iustam tenẽdi causam nullam habeat, non nisi suam intentionem implenti ⁿ restituere cogitur. ᵗ Dat. VIII. Kal. Ian. CC. Conss.

n *Implenti.* i. probanti se dominum vel quasi: vt j. de proba. l. fin.

t *Cogitur.* vt §. de eden. l. qui accusare. & ff. de iure fisc. l. extat

decretum. & instit. de interdic. §. commodum. & j. de excep. l. A fi quidem. & j. de probatio. l. ij. & j. de libe. causa. l. non ideo. in fi. & j. de act. & obliga. l. negantes. & §. proxi. l. cogi.

DE VSVFRVCTV, & HABItatione, &c.

In quibus dãs cess. adduc vsu.

De dominio corporalium dicit. Sequitur de dominio incorporalium. Vel sic: Dictum est supra de dominio corporalium rerum: nunc tractare intendit de dominio incorporalium rerum. & præmittit de vsufructu & habitatione & ministerio seruorum: quia in eis quædam speciatim obtinent (vt ex sequentibus patebit) quæ in seruitutibus aliis nõ seruantur. Acy.

TITVLVS XXXIIII.
DE VSVFRVCTV, ET habitatione, & ministerio seruorum.

Cautionem quam vsufructuarius præstare debet, testator non potest remittere, & an te eam præstitam vsufructuarius pro vsufructu vel quasi non potest actionem intentare. b. d. & est lex multum not. a. Bald.

I. Impp. Severvs & Antoninvs. AA. Posidonio.

Si vsufructus a omnium bonorum testamento vxoris marito relict. est: quamuis cautionem à te prohibuerit exigi, tamen non aliter à debitoribus solutam b pecuniam accipere poteris, c quàm oblata secundum formam senatusconsulti d cautione. e PP. G. Kalend. Octob. Anulino & Frontone Conss.

Dominus potest proprietatem suam obligare, licet alius habeat vsumfructum. Bald.

II. Idem AA. Felici.

Verbis testamenti f quæ precibus inseruisti, vsumfructum legatum tibi animaduertimus. Quæ res non impedit proprietatis dominum obligare g creditori proprietatẽ, manente scilicet integro vsufructu tui iuris PP. VI. Id. Maij, Antonino A. II. & Geta. II. Cõs.

Vsufructus quid est.

a *Vsufructus.* vsusfructus est ius vtendi fruendi salua rerum substantia. Improprie quoad ea quæ vsu consumuntur, sed proprie ad ea quæ vsu non consumuntur vt iustin. eod. §. constituitur. licque verbum semel ponitur proprie & improprie ponitur: vt ff. de offic. procon. l. ij.

b *Solutam.* scilicet heredibus.

c *Potest.* scilicet ab heredibus. & idem de aliis quæ vsu consumuntur.

d *Senatusconsulti.* fauore hereditatis, & non fauore legis vel testatoris.

Cautiones quædã remittipossunt, quædam non.

e *Cautione.* scilicet, de tanta pecunia restituenda si moriatur vel capite minuatur: vt ff. de vsufruct. ea. re. quæ vsu consu. l. ij. & iij. & hæc cautio remitti non potest, sicut nec illa, se vsurum & fruiturum arbitrio boni viri, & finito vsufructu restituturum. Sed satisfactio legatorum fit: vt hic, & infra vt in possel. lega. l. ij. & scire. Et est ratio, quia hæc vltima remissa non præstat occasionem delinquendi vt superiores. Item illa de vsufructu magis formandi vsusfructus gratia, quam seruandæ vltimæ voluntatis est inuenta. Sed an heres potest remittere? Quidam, quòd non: vt ff. de reg. iur. l. hgredem. Sed certe illa regula hic fallit: vt ff. ad legem Falcid. l. quod de bonis. §. j. & §. fin. & l. potest. Item quomodo fit contra voluntatem: vt in authent. quo §. disponat. colla. iij. Sed R. videtur dicere, quod de nup. §. disponat. colla. iij. Sed R. videtur dicere, quod leges locum non habeant, quòd non potest: vt ff. de leg. j. l. nemo potest. Item an hæc cautio sit de substantia vsusfructus, dixi ff. eo. l. j.

Vsusfructus quomodo constituatur.

Verbis ❡ Casvs. Si mihi in fundo vsumfructum legasti, an tibi proprietatem possis obligare, quæritur? Respond. quod sic.

f *Verbis testamenti.* continebatur ibi, vsumfructum tibi lego. *Obligare.* item & vendere. vt ff. de vsufru. leg. l. fundi. Tre batiano. Accurtius.

g *Obligare.* item & vendere. vt ff. de vsufru. leg. l. fundi. Trebatiano. Accurtius.

Si pater. ❡ Casvs. An vsusfructuarius decedens vsumfructum transmittat ad heredes, quæritur? Respond. quòd non, sed morte fructuarij vsusfructus cum proprietate consolidatur. & hoc in prima. An autem proprietario decedente vsusfructuario superstite extinguatur vsusfructus, dicitur quòd non. & hoc in secunda.

Vsusfructus patris non transit ad alium. hoc primo. Morte proprietarij non finitur vsusfructus fructuarij. hoc secunda. Vel sic: In vsufructu perdendo attenditur mors vsusfructuarij, non proprietarij. Bald.

III. Imp. Antoninvs. A. Antoniano.

Si patri tuo vsusfructus legatus est, defuncto eo nihil ad te pertinet: eum morte eius, cui fuerat legatus, vel alio modo acquisitus, ad proprietatẽ regredi soleat. b Vsufructuario autem superstite, licet dominus proprietatis rebus humanis eximatur, ius vtendi fruendi non tollitur. i. PP. III. Kal. Augu. Antonino A. iiij. & Balbino Conss.

Ex quacunque causa competat vsusfructum, habet cauere vsusfructuarius quod vtetur & fruetur arbitrio boni viri. h. d. secundum Iac. But. Bald. & Saly.

IIII. Imp. Alexander. A. Verbicio.

Vsufructu constituto, cõsequens est vt satisdatio boni viri k arbitratu præbeatur ab eo ad quem id commodum peruenit, quòd nullam l læsionem ex vsu proprietati afferat. Nec interest, siue ex testamento, m siue ex voluntario contractu n vsusfructus constitutus est. PP. G. Id. Mart. Alexandro A. II. & Marcello. Conss.

Vsusfructus patris non transit ad alium. hoc primo. Morte proprietarij non finitur vsusfructus fructuarij. hoc secunda. Vel sic: In vsufructu perdendo attenditur mors vsusfructuarij, non proprietarij. Bald.

Vsusfructus finitur morte fructuarij.

i *Non tollitur.* fallit hoc secundum Pla. in vsufructu quem habet pater in rebus obuenientibus filio ex materna linea: quod fallit cum pater habet filium emancipatum, & ex eo tem. Sed fallit cum pater habet filium emancipatum, & ex eo nepotes. nam filio mortuo succedit pater cum nepotibus in virilem portionem vsusfructus: non autem totum habet: vt infra de bo. ma. l. peoul. §. quod si nepotes. Item fallit cum habeo filium filium, & ipse moritur non relictis liberis nec fratribus nec matre. Item fallit hodie per authent. cum succedit ascẽdens cum fratribus: vt in authẽt. de heredi. ab intesta. §. si vero cum ascendentibus. colla. ix. Additio. Die secundum Pau. de Cast. hic, quod istæ fallentiæ gloss. non sunt bonæ: quia in illis non propter solam mortem proprietarij extinguitur, sed ex eo quod proprietas venit ad vsufructuarium: vnde non potest amodo dici habere vsumfructum formalem, qui cum sit seruitus, non cadit in re propria, cũ illa non possit domino seruire: vt in l. vti frui. in prin. ff. si vsusfru. pe.

Vsufructu. ❡ Casvs. In fundo tuo vsumfructẽ mihi legasti: an vti frui possim antequam satisfecerim boni viri arbitratu, ne proprietatem lædam, quæritur? Dicitur quòd non, & hoc in prima. nec refert quantum ad satisfactionem præstandam fuerit vsusfruct. legatus, vel inter viuos constitutus.

Vsusfructus non cessat per satisdationem vel fideiussores datis vbi non satisfacit.

k *Boni viri.* idoneis fideiussoribus datis secundum arbitrium boni viri. hoc tamen fallit in casibus vel fideicommissa. not. ca. l. j. §. si ad fiscum. Item quando *onerandus*, habet pater in bonis filij: vt infra de bon. quæ libe. l. cum non solum. §. vbi. & §. hoc proculdubio. Item in tertio, quando vsusfructus pure legatur, sed proprietas ex die & ad diem. Item multo magis si relinquitur proprietas, quandocunque vsusfructus finietur: quia his casibus verisimiliter quisque vt re sua vtitur: vt ff. vsufruct. quemad. ca. l. si vsusfructus mihi. §. illud. & §. plane. Sed eo casu quando debet satisdare, quid erit si non potest & velit iurare super eisdem? dicunt quidam sufficere: vt argument. infra de adser. rol. l. j. §. super. Alij dicunt sequestrandum: vt infra de agri. & cen. l. litibus libr. xj. Tertij dicunt quòd certum quid promittat proprietarius vsufructuario, scilicet nomine vsurarum vsque ad tertiam centesimæ: vt infra de secund. nupt. l. hac edictali. §. his illud. sed non placet, & est speciale in matre. Die ergo quòd non habet vsumfructum: vt ff. de vsufruct. lega. l. vxori. j. Sed op. instirut. de hered. insti. §. impossibilis. Sed die illum §. habere locum vbi naturæ vel iuris est impossibilitas, secus si facti tantum: vt ff. de verbo. obliga. l. contiouus. §. illud. Additio. Dicit Bart. hic sic posse distingui: Aut persona vsufructuarij est suspecta, & tunc res debet sequestrari, secundum formam l. postquam. §. imperator. ff. vt leg. nor. ca. aut non est persona suspecta, & tunc committetur iuratoriæ cautionis. argu. l. j. §. super. in fin. §. infra de adser. tol.

Vsusfructus non cessat per satisdationem si non potest satisdare quia deest quid erit.

l *Quo lucullum.* Item de restituendo: vt ff. vsufru. quemad. caue. l. j. §. habet autem.

m *Ex testamento.* quantum ad satisdationem præstandam. interest tamen quo ad alia quandoque: vt ff. eod. l. vj. in princip. & ff. quemad. serui. amit. l. si partem. §. fin. Item nor. duobus modis constituitur vsumfructum. Constituitur & tertio, scilicet, super iudicio famil. ercif. vt ff. famil. ercif. & l. puto. & ff. eod. l. vj. §. j.

n *Ex voluntario contractu.* scilicet inter viuos.

Si pater,

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI *pater.*} CASVS. Vsumfru. fundi legauit maritus vxori vsque ad annos pubertatis filij sui impuberis: ipso facto puberе nihilo minus vxor sciens vsumfruc. percepit: an fructus illius temporis quod fuxit post pubertatē, filius à matre petere possit, quæritur? & dicitur quod sic.

a *In tempus.* id est vsque ad tempus.

b *Perceptos.* Not. perceptos. Est ergo speciale in matre propter maternam pietatem, vt de percipiendis nō teneatur secundū quosdam. Sed arg. contra infra de vsur. l. si mater, vsuræ enim vicem fructuum obtinent: vt ff. de vsur. l. vsuræ. vnde ex iure communi videtur teneri de percipiendis: vt ff. de rei vindi. l. si nauis. § generaliter.

c *Interest.* } CASVS. Tres ponit casus, scilicet, cum vsusfructus est datus in dotem. Vel proprietas plena data est inæstimata, vt viro defuncto redderetur. Tertius si æstimata data fit. est ergo differentia inter primum & secundum: cum primo iure communi non possit proprietatem obligare, cum non sit sua: vt infra quæ res pign. obliga. pos. l. qui filios. Secundo iure speciali: scilicet propter legem Iuliam fundi dotalis: vt institut. quib. alien. lib. in princip. secundum Ir. licet hic non respondet eidem secundo casui. Vel dic, differentiam potat inter duos primos ex vna parte, & tertium ex altera, vt primis duobus non possit obligare, licet diuersis rationibus: tertio sic. Alij dicunt quod hæc lex ponit quinque, casus, quod non potest esse: de quatuor vero satis dici posset. Accursius.

d *An proprietas.* plena & inæstimata, vel æstimata ad hoc, vt sciatur sit deterior vel non: vt j. de iure do. l. si inter virum. Posset hic addi, an vero nuda proprietas.

e *Potuit.* scilicet iure communi. sed contra. ff. de vsur. l. fin. & de re iu. l. fructus. Solu. illæ loquuntur in dominio rei. Vel dic quod vsumfructum potest obligare vt ibi, sed non proprietatem vt hic.

f *Esse fun.* sed quid si datus fuit inæstimatus, sed electionem habeat maritus, vtrum æstimationem, an fundum velit restituere: Dicam tunc eū fundum posse obligare: vt ff. de fundo do. l. A erit. & l. quod si fundus. Aliud econtra si mulier habet electionem: vt j. de fun. do. l. j. & dicta. l. quod si fundus. Accursius.

Vsufructuarius fructus perceptos post tempus vsufructus adiectum, teneatur restituere. Bal. Vel sic: Vsusfructus potest relinqui vsque ad tempus: quo finito, fructus postea percepti debent proprietario restitui. Salyc.

v. Idem A. Euocato & aliis.

SI pater vsumfructum prædiorum in tempus[a] vestræ pubertatis matri vestræ reliquit: finito vsufructu postquam vos adoleuistis, posterioris temporis fructus perceptos[b] ab ea repetere potestis, quos nulla ratione sciens de alieno percepit. PP. Kalend. April. Alexandro, A. II. & Marcello Conss.

Maritus vsumfructum in dotem recipiēs, proprietatem obligare nō potest: idem si proprietatem in æstimatam in dotem recipiat. Si vero rem æstimatam in dotem recipit, obligare eam potest. b. d. secundum. Bal.

VI. Idem A. Stratonicæ.

INterest,[c] vsumfructum solum maritus tuus in dotem acceperit, an proprietas[d] quidem doti data sit, verum pactum intercesserit, vt moriente eo tibi eadem possessio redderetur. Nam vsufructuarius quidem proprietatem pignorare non potuit. [e]¶ Qui autē proprietate æstimatam in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam soluto matrimonio restituenda tibi æstimatio eius fuit.[f] PP. Kal. Iul. Agricola & Clemente Conss.

Modica expensa pertinet ad vsufructuarium: magna à proprietario repetitur. Bald. Vel sic: Modica impensa spectat ad fructuarium: magna ad proprietarium. Sal. & Paul. de Cast.

VIII. Imp. GORDIANVS. A. Vipiano militi.

EVm ad quem vsusfructus[g] pertinet, sartatecta suis sumptibus præstare debere, explorati iuris est. Proinde si quid vltra quam impendi debeat, [h] erogatum potes docere: solenniter reposces.[i] PP. Kalen. Feb. Arrano & Pappo Conss.

Vsufructuarius vel eius heres nō prescribit proprietatem. Bald.

VIII. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. & cc. Etheroni.

NEque fructuarium ad obtinendam proprietatem[k] rerum quarum vsumfructum habet, neque successores eius, vlla temporis ex ea causa tenentes præscriptio munit.[l] VI. Kalend. Iul. AA. Conss.

Vsufructuarius, vel ille cui relicta sunt opera, seruis alienandi facultatem non habet. Bald.

IX. Idem. AA. & cc. Auxanusæ.

VSufructu matri tuæ prædiorum & mancipiorum relicto, tam alienatio, quā manumissio interdicta est.[m] Sane mancipia quorum testamento ministerium[n] matri relictum est: cum in his dominium non habeat: nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad testatoris heredem pertinentia,[o] quicquam facit. Datum Kalend. Decemb. AA. Conss.

Mortē domini non extinguitur locatio vsusfructus. b. d. secundum Baro. & Bald. Salyc. dicit quod hoc summarium violat literā, licet in se sit verum: sed alia est glo. secundū quam sic summatur: Morte cōducentis vsum fructum, finitur vsusfructus. Saly.

X. Idem. AA. & cc. Pomponio.

SI domina[p] proprietatis vxori tuæ vsumfructum locauit sub certa annua præstatione: morte conductricis, ei quæ locauit, etiā vtendi fruendi causa non est deneganda. XIII. Kal. Ianuar. Sirmij, AA. Conss.

etiam ex alio contractu conceſsit: vt & ff. de actio. emp. l. veteres. & l. idem est. secundum M. & nihil est contra. Alij dicunt quod si moritur fructuaria quæ conduxit, redit quidem ad dominam, & extinguitur quantum ad fructuariā. & consolidatur. & sic omnia proprie pronuntur. & illud etiam superabundat: vt hic, & institu. eod. § hinitur. & supra eod. l. si patri. circa medium. & secundum hoc est contra infra de iur. do. l. si socerus. & ff. de pericu. & commo. rei vend. l. quod si pendente. alias incipit, necessario. §. ff. Sed his legibus fructuaria locauit, vel vendidit. vnde non conductricis vel emptricis morte finitur, sed locantis & vendentis. in hac autem l. domina locauit etiam secundum vtrumque casum. Item eidem secundæ positioni est contrarium infra locati. l. vlt. Solut. ibi in conductione proprietatis dicit transire ad heredē: hic vsusfructus erat locatus, secundum Azo.

Seipsam summat, & non indiget summario. Bald.

XI. Idem AA. & cc. Theodo.

HAbitatio morte finitur:[a] nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, dominij vindicationem excludit.[b] Dat. XV. Kalen. Nouem. Constantino. Post cōsulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Quando tempus certæ ætatis apponitur iurisiam acquisito, in dubio facit tempus, non conditionem. hoc primo. & vsusfructus morte extinguitur. hoc dicit secundum Bart. Vel sic: Vsusfructus relictus vsque ad tempus certæ ætatis alicuius, non perit morte illius: sed demum cum tēpus euenerit, vel si legatarius morte præuentus fuerit. Relictus vero vsque ad tempus conditionis incertæ, fit sub conditione euenīente: qua non euenīente, vel ad impossibilitatem euenīendi deductā, vsusfructus intelligitur vsque ad vitam legatarij re lictus. Salyc.

HAbitatio.} CASVS. Si habitationem in domo mihi legasti, & decesi: an eā transmittam ad heredem, quæritur? Dicitur quod non, sed morte finitur: & hoc in prima. nec si proprietatem domus legasi, in qua habitationem habui, quo minus eam vindicare possit, domino non præiudicari. & hoc in secunda.

a *Morte finitur.* vt ff. de vsu. & habita. l. si habitatio. & ff. de capi. demi. l. penult.

b *Excludit.* argu. infra de iure do. l. res quarum.

AMbigunt autem.} CASVS. Si vxori vsumfructum alicuius fundi legati vsque ad xij. annum filij tui, & filius tuus ante. xij. annos decesit, an in viterius tēpus quam vsusfru. erat relictus, extēdatur? Dicitur quod non, nec refert siue filius ad eam ætatem perueneret, siue nō. an autem si fructuaria ante illud decesserit tempus, transmittet ad heredem, quæritur? Respond. quod non. & hoc in prima. Si autem mihi vsumfruct. legati quandiu filius tuus esset in furore, an si resipuerit, finitur vsusfructus? dicitur quod sic. Si autem in furore decesserit: vsque ad tempus vitæ meæ extenditur vsusfructus, quia potuit esse quod quandiu viuerem, non peruenirent ad fratrem meum. vnde humanum est vt in tempus vitæ meæ penes me resideret vsusfructus. sicut enim me vel furore finito extinguitur vsusfruct. Sed si in furore filius decesit, cum non extinguit, quod mors sanam mentem præcesit, immo nec sana mens secuta est, cum iam sit mortuus antequam resipueret.

Habitatio differt ab vsu & vsufructu.

c *Ambigunt autem.* hæc lex ponit duos casus. Primus, quādo sub certo tempore. Secundus quando sub incerto.

d *Sub certo tempore.* id est, vsque ad certum tempus forte. x. an. si autem ad incertum, distinguitur infra ea. l. §. fin autem

e *Peruenerit.* lego Titio vsumfructum per decennium, donec vixerit filius meus.

f *Sine non.* vt j. quando dies leg. cedit. l. ex his. & ff. ad Trebellia. l. Seius Saturninus. & ff. de alimen. leg. l. libertis quos. §. ab heredibus. & infra de fideicom. li. l. si fideicommissaria. & infra de nup. l. sancimus. & ff. quando dies leg. cedit. l. fi cum præfinitione. & l. si cum heres. Sed contra ff. de manu. testa. l. si ita scriptū fuerit. Sol. hic ad certum tempus: ibi ex certo tempore, siue sub conditione. Vnde hic non perit relictum, licet ille ad ætatem illā non peruenerit, cum sit purum. ibi vero perit ius. & eodem modo soluitur aliud contra. ff. de leg. j. l. si cui legetur. §. hoc autem. & aliud vt infra de manu. testa. l. cum testator. & aliud. ff. de sta. liber. l. si fertus.

g *Sin autem talis.* incipit secundus casus, & de eo dicit vsque ad finem.

h *Apud eum.* vt & ff. de vsufruct. leg. l. generalis. §. duas. in fin. Accursius.

i *Humanissimum.* non est hæc bona ratio: quia eadem posset assignari in superiori casu. Sed ideo est hic aliud: quia iste nondum peruenit ad sanam mētem cum est mortuus, & ideo extenditur. Item est illa potior ratio: quia superiori casu testator respexit ad certa tempora curricula, hic non. Potest enim esse ratio: vt enim immineba onus restituē diante, ita liceat & lucrum sperare: vt infra de cadu. tol. §. pro secundo.

CVm antiquitas.} CASVS. Testamentū fecisti, heredem instituisti, habitationem mihi legasti: cum erat dubium, an legatum habitationis esset vsus vel vsusfruc. vel nuda proprietas. Item an ille cui habitatio erat relicta, posset eam alij locare. Item an legata habitatione videatur testator proprietatem legasse. Ad primam resp. dicit. & ideo dicit vsque ad finem.

k *Habitationis.* id est habitationum.

l *Proprium.* primæ quæstioni respondet. tres enim facit.

m *Habitatio.* neque enim vsus neque vsusfructus est. Vsus non: quia locari potest: vt hic. vsusfructus non: quia hæc non finitur nisi morte: sed vsusfructus multis modis: vt ff. de vsu & habi. l. si habitatio. in fin.). Respond. & infra e. corruptionem.

n *Postea.* secunda quæstio.

o *Vel dominum.* tertia quæstio.

p *Si domina.* Duobus modis pone casum. Primo, domina locat vsumfructum: si moriatur domina locatrix, non extinguitur vsusfructus, vt hic, & j. eo. l. si patri. & secūdum hoc ponitur, conductricis, id est locatricis. & locauit, id est conduxit. vel

Licentiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Licentiam.* & sic est soluta secunda quæstio. Sed contra ff. de vsu & habita. l. cæterum. in princ. & l. sed neque. vbi dicit quod non locat sine se. Solu. ibi dicit in vsuario. nec ob. huic solutioni in c. titul. si habitatio. in prin. vbi parificat vsum & habitationem: quia ibi dicit pene.

b *Accipiat.* vt & instit. de vsu & habi. §. sed si cui. & arg. ff. de vsufru. l. arboribus. §. vsufructuarius.

c *Si habitationis vsumfructum.* id est per hæc verba quorum sensus est, id est, habitationē. nec enim potest esse seruitus seruitutis: vt ff. de vlufruct. leg. l. j.

Seruitus seruitutis non potest esse.

d *Vsumfructum.* in hoc scilicet, locando. Sed in eo quod non finitur nisi morte, antecellit: sed & minor est quandoque, cum non nisi in domo constituatur, vlusfructus autem in omni re.

e *Nec dominium.* solutio tertiæ quæstionis. Accursius.

f *Esse relictum.* nec enim aliter, &c. vt ff. de leg. iij. non aliter. probatur autem ex eo quod testator solebat vti vocabulo habitationis pro domo: vt ff. de leg. j. si seruus plurium. & fi. & arg. ff. de supel. leg. l. Labeo. secus vbi verba testatoris nullo modo sententiæ conuenirent: vt ff. de leg. j. l. iiij.

g *Loco.* aliàs modis.

h *Constitui potest.* constituitur enim vt vlusfructus: vt instit. de vsu & habi. §. penult.

Ne sputas. ¶ CAESAR VS. Olim si testator alicui nudam proprietatem fundi reteto vsufructo pro herede legasset, dubitatio erat an valeret legatum, quibusdam asserentibus, quibusdam negantibus: cum ideo nunquā esset reuersurus vsufruct[a] ad proprietatē propter hoc quod secundus heres, & deinceps vlq; in infinitū, cū sint heredes heredis, & testatoris haberet hūc vsumfructū. hāc dubitationē decidit imperator dicēs hoc legatū valere, scilicet proprietatis: mortuo scilicet primo herede: vel capite minouto, quare enim talis vsusfru. tale priuilegiū sibi vindicat, vt generali intētione non excipiatur: cum ea quæ generaliter dicūtur, generaliter intelligātur: vt ff. de leg. j. l. j. §. generaliter.

i *Quatenus.* id est modo.

k *Heredem,* scilicet legantis.

l *Nunquam ad suam redisset proprietatem.* Argu. quod liber homo non potest [a] locare operas suas in perpetuum, be inutilis sit libertas. Ir. pro eo instit. eod. §. ne tamen. & ff. de lib. ho. exhi. l. ij. & ff. de condic. & demon. l. Titio. §. Titio. ij. Io. & nos contra: quoniam potest per alium operari: vt supra de episco. & cleri. l. quisquis. & l. ad similitudinem. & ff. de vsufru. leg. l. iij. Item not. quod quædam ad tempus valent, quæ in perpetuum non valent: vt ff. communi diuidun. l. in hoc iudicium. §. si conueniat.

a Et bene vt precise teneatur seruire: sed cauſarium si nos vult ſoluere

m *Videmur.* vt & ff. de verbo. ſignific. l. heredis. & l. ſcien-dum. & infra de hered. inſtitu. l. ſi. & ff. de peti. hered. l. iij. Falsitamen in duobus caſibus, ſcilicet, in pupillari ſubſtitutione, & in aperis: vt in illa. l. de verborum ſignificat. l. ſciendum. & ff. de vulga. ſubſtitut. l. qui liberis. §. hæc verba. & in caſu huius. l.

Interpretatio. Bal. Bald. Cum ſit ſeruitus ſeruitutis non poteſt eſſe.

n *Solitis modis.* quia nō morte ſecundum prædicta.

o *Exiſtimauerunt.* & bene.

p *Vsumfructum* quia talia ſunt ſubiecta, qualia permittunt prædicata: quia talis eſt natura vſusfructus.

q *Cum heredē.* primo, niſi conſtet & de ſecundo ſeruo eſſe: & tunc erunt duo vſusfructus, & quilibet ſolitis ſuntur modis: vt ff. de verbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. & hic. Item in eo quod dicit, moriente primo finiri, eſt argumen. contra ff. de iure immu. l. iiij. ſed ibi fuit conceſſa immunitas ſibi & poſteris generaliter. Item argum. cōtra infra de leg. l. in annalibus. & ibi ſolut.

r *Amittente.* ſcilicet, per capitis demtutionem.

s *Excipiatur.* quod ergo generaliter dicitur, generaliter intelligatur: vt ff. de leg. prælj. §. generaliter. & ff. de Publici. l. de prædicto. & in Decretis. xxx. diſtin. c. ſi Romanorum.

Diſtinguo. Bal.

t *Pauciſſimis.* Notquòd multa verba pauciſſima appellat, ſicut faciunt allegantes qui dicunt, vnum verbum dicam: & multa proferunt. & fa. ad hoc infra de bonis vacan. l. ij. lib. x.

Pauciſſima. Bal.

Interpretatio. Bal.

Interpretatio. Bal.

¶ Tales altercationes decidentes, ſancimus & huiuſmodi legatum firmum eſſe, & talem vſumfructum p vnà cum herede q finiri: & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, r expirare. Quare enim iſte vſusfructus ſibi tale vindicet priuilegium, vt à generali interēptione vſusfructus ipſe ſolus excipiatur: s quod ex nulla induci rationabili ſententia manifeſtiſsimum eſt. Et propter hoc, & vſumfructum finiri, & ad proprietatem ſuā redire, & vtile eſſe legatum ſancientes, huiuſmodi pauciſsimis t verbis totam eorum ambiguitatem deleuimus. Dat. XV. Kal. Octob. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conss.

Si per ſeruum ſuus vſusfructus acquiſitus, alienatio eius non tollit acquiſitionem iam factam, nec mancipatio, nec mors. Bald. Vel ſic: Per alienationem partis ſerui, non extinguitur vſusfructus ſeruo conceſſus. h. d. ſecundum Bart.

XV. Idem A. eidem Iuliano. PP.

INter antiquam prudentiā diſſentio incidit, ſi per ſeruum vſusfructus domino fuerit acquiſitus, u & ex quibuſdam caſibus (multi x enim caſus rebus incidūt mortalium) pars huius ſerui ad alium peruenerit: vtrum omnis vſusfructus qui antea per ſeruum ad aliquem peruenerit, apud eum remaneat: an totus tollatur, vel ex parte deminuatur, ex parte autem apud eum reſideat? Et ſuper huiuſmodi dubitatione tres ſententiæ vertebantur. Vna, quæ dicebat ex particulari alienatione ſerui totum vſumfructum deminui. Alia, in tantum vſumfructum y deminui, inquantum & ſeruus alienaretur. Tertia, quæ definiebat partem quidē ſerui poſſe alienari, totum autem vſumfructum apud eū remanere qui antea ſeruū in ſolidum habebat. & in notiſsima ſententia ſummum auctorem iuris ſcientiæ Saluium Iulianum eſſe inuenimus. ¶ Nobis autem hæc decidentibus placuit Saluij Iuliani admitti ſententiam, & aliorum qui in eadem fuerunt opinione: quibus humanius viſum eſt non interemptionem vſusfructus ſtudioſam eſſe, ſed magis retentionem, [a] quatenus etſi [b] pars ſerui alienetur, tamen neque pars vſusfructus depereat, ſed maneat ſecundum ſuam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus eſt, ita & conſeruetur, ex huiuſmodi caſu nullo deterioratus modo. Datum X. Kalend. Octobr. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conss.

Hæc eſt ſubtilis lex, & materia eius eſt de agrariis iuris: & breuiter hoc intendit: vſusfructus non vtendo, & perſonalis actio pro eo ſen pro parientia competentis ſpacio longæ temporis finitur, non minoris ſpacio. Item vſusfructus non finitur minima capitis diminutione: ſed media, quæ ciuitatem admittit, vel maxima, vel morte naturali. Bald.

XVI. A. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CORruptionem c vſusfructus multiplicem eſſe veteribus placuit, vel morte vſufructuarij, vel capitis deminutione, d vel non vtendo, e vel aliis quibuſdam f non ignoratis modis. ¶ Sed de vſufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de perſonali g autem actione, quæ ſuper vſufructu naſcitur, ſiue in ſtipulationem vſusfructus deductus ſit, ſiue ex teſtamento relictus, dubitabatur: morte quidem vſufructuarij, & capitis deminutione eam tolli, h omnibus concedentibus: non vtendo i autem, ſi [k] aut eſt traditus, & tunc tollitur actio ſolutione: vt inſtitut. quibus mod. tollitur obligatio. in princip. & ſic non poteſt eſſe quæſtio an debeat tolli tempore, vel non. Aut non eſt traditus. & tunc non amittitur tempore vſusfructus, cum non fuerit: vt ff. de vſufructu leg. l. Sempronius. & ff. quibus mod. vſusfruct. amitt. l. j. §. ſed ita demum. & §. fin. Sed nec actio perſonalis poteſt tunc tolli, niſi. xxx. an. vt infra de conſtitut. pecu. l. ij. & infra quibus non obſtat long. tempo. præſcrip. l. neque mutu. Ad hoc reſpon. quia procedit quæſtio vbi etiam inter viuos conſtituitur: ſed non ante traditionem, ſed poſt. nam non eſt vērum quòd per traditionem tollatur actio pro eo competens, cum in eo non ſit traditio: vt ff. e. l. ij. §. dare. & ff. de acquir. re. do. l. ſeruus. §. incorporales. Sed in rebus corporalibus illud tenet, quod ſolutione eius quod debetur, tollitur omnis obligatio. Nec obſtat quod mihi conſtitutus per patientiam, & me viuente dicitur mihi deberi. ſicque res mea mihi debetur: quia (vt dixi) cum non ſit tibi vera traditio, nō mere efficitor meus. quod ſtudioſus lector poteſt notare. quia plures dicitur, iſte vtitur ſeruitute debita. Præterea & res mea quandoque mihi debetur quando mihi debetur. Et ſic eſt mirabile, quòd actio perſonalis competens pro vſufructu, tollitur x. an. inter præſentes, & inter abſentes. xx. vt hic dicit. Sed an ipſo iure? Reſpond. non: ſed per exceptionem, quia tempus, & c. vt ff. de act. & obligat. l. obligationum fere. §. placet. ſed ſi capitis deminutione vel aliis modis amittitur, tūc ipſo iure.

Actio perſonalis l. Actio perſonalis triennio. vel. xx. an. aliquando tollitur.

Meares quandoque mihi debetur.

a Iſtam g. reprobant hic Pert. Bal. & Paul.

Actio perſonalis xx. vel. xx. an. aliquando tollitur.

Ex libris

a *Retentionem.* vt infra. l. proxi. & ff. de reb. dub. l. quoties in actionibus.

b *Etſi pars.* vt hic, & arg. ff. de ſer. vr pomum. §. j. Idem etiam ſi totus alicui eatur: vt ff. qui. mo. vſusfruct. amit. l. ſi ſeruo. & l. de peti. §. ſi quis. & ¶ eo. l. ſi. & arg. ff. de dona. cauſa mor. l. fin. Sed contra. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructū. §. fin. prout eſt ibi in litera, ſeruo Titij. Sol. ibi cōtemplatione ſerui erat relictus: hic domini. Vel hic corrigi. Vel ibi eſt ſeruus mortuus: hic alienatus. Si autem habeas ibi, vſumfructum ſerui Titio: non eſt contra.

Interpretatio. Bal.

C *Corruptionem.* ¶ CAESAR VS. In prima parte huius. l. dicitur quod olim erant certi modi per quos ſimebatur vſusfruct. morte, vel capitis ſimmu. vſufructuarij, vel non vtendo, actione, ſcilicet, perſonali ex teſtamento, vel ex ſtipulatu, ſi in ſtipulationem deductus eſſet vſusfructus. per quem petebatur vſusfruct. certum quaſi erat ſatis quod morte vel capi. demi. vſusfru. tollebatur. ſed dubitabatur an anno vel biennio actiones tollerentur, ſicut vſusfru. Hanc dubitationem decidit imperator, ſtatuens quòd vſusfruct. anno vel biennio non vtendo non finiatur: nec actiones competentes ex prædicto tēpore, ſi fructuarius tacuerit, nec petierit: niſi præſcriptio domino vindicanti obiici conſueuerit: puta decem inter præſentes xx. inter abſentes. tanto tempore actio perit. & hoc in prima. In ſecunda dicit, non qualibet capitis demi. finietur vſusfruct. ſed maxima, & media: ſed non minima. & ponit ſimile in filiofami.

Interpretatio. Bal.

Interpretatio. Bal.

Interpretatio. Bal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX *libris* ¶ CASVS. Si seruo aut filiofa. testator vsumfruct. A fundi legasset: & sic dominus per seruum, vel pater per filium vsumfruct. acquisisset: dubitatio erat, an media, vel maxima capitis deminutione, vel morte, vel emancipatione filij, vel serui a lienatione, vel manumissione finitus esset vsusfruct. vel penes patrem, & dominum, quibus per seruum vel filium acquisitus erat, remaneret. Hanc dubitationem remouet hic imperator, ac decidit, quòd obstante calamitate filio vel seruo contingente, vsusfruct. apud patrem vel dominum integer maneat. hoc in prima. Si autem pater vel medium vel maximam capitis demi. passus fuerit, vel decessit, an ob hoc penes filium remanebit vsusfru. cui erat acquisitus? Et dicitur quòd nihilo minus remanet apud filium, cum præsumatur & sit verisimi le testatorem filio magis contemplatione ipsius filij, quàm patris vsumfruct. reliquisse. & hoc in secunda. & not. quòd de domino rationem non fecit capitis demi. &c. sed in ea dubitatio nō esset, &c. Viuia. & hæc lex & superior sunt de quinquaginta decisionibus secundū Bal. hic.

a *Ex libris.* quos non habemus.

b *Emancipatione.* hoc respicit legem, inter antiquam. §. eo.

c *Intactum.* immo videtur amitti: vt ff. de vsufru. l. qui vsumfru. §. fin. prout est ibi seruo Titij. Solu. refert contemplatione domini tantum sit relictus: & tunc non perit. an serui, & tunc domino perit. aut dubium est. & tunc obtinet hæc. l. eo modo soluitur aliud contra. ff. de donat. causa mor. l. si filiofami & ff. de vsu & habita. l. plenum. §. si vsus. argu. contrarium huic solutioni infra in fin. huius. l. Alij dicunt quod illa. l. qui vsumfructum. corrigitur. aliæ duæ in aliis casibus loquuntur. nam aliter quencunque dixeris vsufructuarium: stare non potest, vt dicunt. præterea lox illa, plenum. non est contra: quia hic tractat de cuius morte finiatur, ibi nondum finitus vsusfructus ad quem porrigatur. Vel potest dici quòd principium l. huius dicit quando cōtemplatione patris: finis vero quando contemplatione filij. Item adhuc est contra. ff. de verb. oblig. si stipulatus fuerim. in princip. & ff. de min. l. iij. §. sed & si ei legatum sit. & ff. de insur. l. sed si vnius. §. fin. Solu. ibi loquitur in his quæ personæ cohærent filij & serui. Item adhuc contra infra de bo. quæ lib. l. cum oportet. & l. fi. nā nec in aduentitiis, nec in profectitiis, nec in castrensibus vel quasi, locum habere potest hæc lex, sed respondeo hic loqui cum dubium est cuius contemplatione, vel hoc corrigitur.

d *Neque si pater.* quid de domino? Respon. secus. nam seruus non habet, nec ad heredem transit. at filius habet, non vt heres sed vt vsufructuarius.

e *Contemplatione magis.* comparatiue. Et no. arg. quòd in dubio contemplatione filij relictum præsumitur: vt argu. l. arb. tu. l. si defunctus.

Vsusfructus seruo relictus, quando dicatur finiri.

do ereptus ad suam reuertatur proprietatē. Dat. Kal. Octob. Constantinopo. Lampadio & Oreste. VV. CC. Conss.

Vsusfructus filiofamilias vel seruo alieno relictus, acquiritur patri & domino: & licet filius vel seruus moriantur, vel statum mutent, resident nihilo minus penes patrem & dominum. sed patre mortuo, vel mediam seu maximam capitis diminutionem passo, vsusfructus redit ad filium, à quo habuit originē, & ad quem testator præsumitur habuisse cōtemplationem. h. d. Bald.

XVII. Idem. A. Ioanni præf. præto. B

EX libris [a] Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam dubitabatur, si vsusfructus per seruum acquisitus, vel per filiumfamilias, capitis deminutione filij magna, vel media, vel morte, vel emancipatione, [b] vel serui quacunque alienatione, vel morte, vel manumissione posit adhuc remanere. Et ideo sancimus, in huiusmodi casibus, neque si seruus vel filiusfamiliae in præfatos casus inciderit, interrumpi patri vel domino vsumfructum qui per eos acquisitus est, sed manere intactum. [c] Neque si pater [d] magnam capitis deminutionem vel mediam passus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, vsumfructum perire: sed apud filium remanere, etiam si heres à patre non relinquatur. Vsumfructum enim per eum acquisitum, apud eum remanere etiā post patris calamitatem oportet, cum plerunque verisimile sit testatorem contemplatione [e] magis filij quàm patris vsumfructū ei reliquisse. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Constantinopo. post consulatum Lampadij & Orestæ. VV. CC.

TITVLVS XXXIIII. DE SERVITVTIBVS & aqua.

Ista est notabilis lex, & habet tres lectuas: & secundum primam lecturam hoc intendit. Seruitus quæ habet causam continuā acquiritur spacio longi temporis si præscribens fuerit bona fides. hoc dicit secundum Bartol. Vel sic secundum Saly. Seruitus habens causam continuam, præscribitur longo tempore ab eo qui possidet bona fide: quia non vi, non clam, vel precario. hoc dicit secundum primam lecturam. Vel sic: Libertas contra seruitutem altius non tollendi, longo tempore præscribitur ab eo qui bona fide fuit in quasi possessione libertatis. h. d. secundum secundam lecturam. Vel sic: Patientia rius qui posset vi, clam vel precario non sufficit in præscribenda seruitute, etiam ab eo qui possidet bona fide. hoc dicit secundum tertiam lecturam.

II. Imp. ANTONINVS. A. Calphurniæ.

SI quas actiones aduersus eum qui ædificium contra veterem formam exponeve vt ff. de vi & vi arma. l. vim facit. clam, exponeve vt ff. de acquirenda possess. l. clam precario, exponeve ff. de preca. l. j. in princip. Vel dic secundo: Domus tua debebat seruitutem domui meæ altius non tollendi, per constitutionem: altius ædificatam habuisti longo tempore contra veterem formam, id est, seruitutem. si ago contra te, iudex te absoluet: si modo nec vi, nec clam, nec precario fecisti. quia autem cil. & §. si tibi fundum. in fi. & infra de long. temp. præscrip. quæ pro libertate. l. ij. [a] Item not. quòd dicit, sciente: quia aliud est in præscriptio ne rerum corporalium vbi non exigitur scientia: vt infra de præscrip. long tempo. l. fi. in fin. & de præscrip. xxx. an. l. ficut. & est ratio: quia hic dominus possidet ibi non. nec obstat quod dicitur in eadem l. de præscrip. long. tempo. quia ibi non. quantum ad scientiam, secundum Azo. Alij vt H. subintelligunt hic maxime.

III. Idem. A. Martiali.

SI aquam per possessionem Martialis eo sciente [b] duxisti: * seruitutem exemplo rerum immobilium tempore quæsisti. [c] Quod si ante id spacium eius vsus tibi interdictus [d] est, frustrà sumptus in ea re factos [e] præstari tibi postulas cum in aliena possessione operis facti dominium quoad [f] in eadem causa manet, [g] ad eū pertineat, cuius est possessio. [h] PP. Kalen. Iul. Læto & Cereali Conss.

Prouinciales licet eorum prædia sint tributaria, habent tamen dominium: & ideo

Dissipe.

Per patrem te Pau.

Per longū tempus & per l. fi. seruit.

Cassus.

ter per ipsum dominum Ioan. Fab. in suo breuiario.

a *Ve luminibus.* vt consecutiue ponitur, non causatiue. sic §. de iudi. l. properandum. §. j.

b *More solito.* per libellum: vt §. de lit. contest. auth. offeratur. & ff. de itine. actuque prima. l. apparet. §. pen.

c *Non prohiberis.* vt & ff. de serui. vtrb. præd. l. qui luminibus.

d *Longa tempora.* cuius non extat memoria secundum quosdam: vel x. vel xx. annorum secundum nos. Accur.

e *Seruitutem.* constituere vel amissa secundū diuersos casus.

f *Pulsatur.* proprie & improprie secundum diuersos casus.

g *Nec clam, & dic,* ille qui pulsatur opere & facto.

SI aquam. Diuiditur in tres partes. In prima loquitur de seruitute præscripta. In secunda loquitur de præscriptione interrupta: & ex interrupta ille qui fecit expensam constituit seruitutem. eam non repetit. Tertio rationem reddit huius legis. Secundabit, quod si ante. Tertia ibi, eum in aliena. Baldus.

Casus istius legis talis est: Per agrum meum me sciente nec prohibente aquam per x. annos inter præsentes, vel per xx. inter absentes durxi: an sit tibi quæsita seruitus, quæritur? Respond. quòd sic, exemplo rerum immobilium. & hoc in prima. Si autem ante impetam præscriptionem prohibui ne duceres: & post prohibitionem in agro meo opus aliquod vt aquam duceres extruxisti, puta canales vel riuulos: nec fructus quos fecisti, repetes: & quod extruxisti, ad eum cuius est possessio, pertinebit.

h *Sciē.* vt re seruitutis, non precario, vel clam, vel vi. Et no. non debuerat titulum in præscribenda seruitute: vt hic, & ff. si ser. vindic. l. si quis diuturno. & ff. de itin. actuque prima. l. j. §. si quis autem cil. & §. si tibi fundum. in fi. & infra de long. temp. præscrip. quæ pro libertate. l. ij. [a] Item not. quòd dicit, sciente: quia aliud est in præscriptio ne rerum corporalium vbi non exigitur scientia: vt infra de præscrip. long tempo. l. fi. in fin. & de præscrip. xxx. an. l. ficut. & est ratio: quia hic dominus possidet ibi non. nec obstat quod dicitur in eadem l. de præscrip. long. tempo. quia ibi non. quantum ad scientiam, secundum Azo. Alij vt H. subintelligunt hic maxime.

i *Quæsti.* & sic x. ann. inter præsentes. xx. inter absentes: vt ff. de aqua cotidi. & æsti. l. hoc iure. §. ductus. vbi exiguntur tres anni. ff. de aqua plu. arce. l. fin. licet sit argu. contra. ff. vti possi. l. fin. & de aqua plu. arc. l. fin. licet sit argu. contra. ff. vti possi. l. j. §. fin. & l. ij. Vel dic tertio: Domus tua debebat seruitutem domui meæ altius non tollendi, tempore mihi quæsitam, vt asseres: si tu ædificas, ego agam & vincam te, ita demum, si tu contra quem præscripsi, nō possidebas domum tuā eo tempore quo præscripsi contra te, vi, vel clam, vel precario: nam tunc sicut non posses mihi in ea per pactum cōstituere seruitutem, sic nec per præscriptionem in ea quæram seruitutem. die ergo, si quas &c. Sed quæ sunt actiones quæ pro seruitutibus competunt? Respond. confessoria. Item vti possidetis vtile: vt ff. ff. ser. vin. l. ij. in princip. & §. ij. & de serui. l. penul. Item negatoria quæ datur ecōtra: sed non simul: quia hoc esset non posse. ADDITIO. Ioanni Fabro in suo breuiario placet tertia lectura, quia notabilior: licet doctores primam approbent: quia aptior. Et si videre optas quanto tempore acquiratur seruitus, & à quo tempore incipit possideri: & seruitatur & præsumatur bona fides: vide hic splene &, familiariter per

A *præscriptiones: vt ff. de verbo oblig. l. si sic stipulatus sum. nec vna est continua: alteri: vt ff. de seruitu. l. seruitutes. iiij. & aliud in possessione rei corporalis, quæ potest & debet esse continua. Sed cum prohibeam quòd amodo non vadat, & quod interesse reddat pro itionibus à. xxx. annis citra, vno iudicio potest agi: licet plura vt dictum est petantur. argumen. ff. pro socio. l. cum duobus. §. si plures. & ff. fa. ercif. l. heredes. §. de pluribus. & si pro quibusdam egi, non repellar exceptione rei iudicatæ agendo postea pro aliis: sicut si furti aliquando absolutus, quia non possidebas: nunc possides: vt infra ad exhiben. l. neque. Prædicta autem procedunt in seruitutibus quæ non quæruntur longo tempore. alias tollitur negatoria eodem longo tempore.*

k *Interdictus est.* naturali interruptione: vt ff. de vsucap. l. naturaliter. sicut & retinetur per cōtinuationem vsus: vt ff. de vsufru. l. arboribus. §. idem tractat. Item per lit. contest. non per solam denuncationem. non enim sola denunciatio vsucapionem interrupit: vt supra de rei vindi. l. moræ litis. & ff. pro emptore. l. alienā. Vel forte est speciale, vt sola denunciatio interrumpat, sicut facilius currit præscriptio quia fit e titulo, & sine possessione. nam incorporalia non possunt seruitutem constituere & acquirere. Bal. Vel sic: In prouinciali prædio licet tributario non potest seruitus imponi, & omne seruitutis impositæ comitatur vsus ad quemcunque transeat. Saly.

Incorporalia nō possidentur.

III. Imp. ALEXANDER. A. Riceanæ.

ET in prouinciali prædio constitui aquæ ductus, vel aliæ seruitutes possunt: [o] si ea præcesserint, quæ seruitutes cōstituunt. [p] Tueri enim placita inter contrahentes debent. [q]

B ¶ Quare nō ignorabis, si priores possessores [r] aquam duci per prædia prohibere iure nō potuerint, cum eodem onere perferendæ seruitutis transire ad emptores eadem prædia posse. [s] PP. Kal. Maij, Maximo II. & Aeliano Conss.

Ex fundo alieno non potest duci aqua, nisi domino volente. h. d. secundum Bal. Vel sic: De alieno fonte non potest aqua duci sine permissione domini. h. d. secundum vnam lecturam. Vel sic: Sine permissu eius cui seruitus seruitutis cōstituta, quando hæc secunda concessio prioris foret nociua, non potest de eodem fonte aqua duci. h. d. secundum aliā lecturam. Saly.

IIII. Idem. A. Cornelio.

AQuam quæ in alieno loco oritur, sine voluntate eius ad quem vsus [u] eiusdem

C

pertinet, cuius est possessio. [n] PP. Kalen. Iul. Læto & Cereali Conss.

Prouinciales licet eorum prædia sint tributaria, habent tamen dominium: & ideo

denter: vt ff. de acquiren. re. domi. l. seruus. §. incorporales. Et not. ff. de vsufruc. l. arboribus. in fi.

l *Factor.* post inter dictionem, cum videaris velle donare: vt §. de rei vin. l. domum.

m *Manet.* vt §. tit. ij. l. ij. & die vt ibi.

n *Possessio.* id est, res possessa siue dominium. sic §. tit. ij. l. quoties.

ET *in prouinciali.* ¶ CASVS. An in prædio prouinciali possit seruitus constitui, quæritur? Dicitur quod sic, præcedentibus his quæ ad seruitutem constituendam sunt necessaria, puta pactionibus aut stipulationibus &c. hoc in prima. Et si post constitutionem seruitutis prædium alienatum fuerit, transit cum suo onere. & hoc in secunda.

D

o *Seruitutes possunt.* contra videbatur, quia non sunt dominii: vt infra de vsucap. transitor. l. j. & seruitutes non possunt constitui nisi à domini: vt infra. de serui. §. ideo autem. sed tamen est contra. quia sunt quasi domini.

p *Constituunt.* scilicet pactiones & stipulationes: vt infra subiicit: vt infra. eo. §. fin.

q *Tueri.* id est defendi. Vel dic, tueri seruitutem.

r *Deberent.* vt §. de transact. non minorem.

s *Possessoren.* i. qui tibi vendiderunt.

t *Posse.* & non aliter: vt ff. de seruitu. rusti. prædi. via. §. si fundus, & de contrahen. empti. l. si aquæ ductus. & l. alienatio.

A *Quam.* ¶ CASVS. An vicinus aquam quæ in fundo vicini oritur, eo inuito ad irrigandos agros suos ducere possit nunquid & tu me inuito cui seruitus aquæ ducendæ constituta est à tuo fundo alij ducere aquam concedere possis, quæritur? Dicitur quod non. & hic est casus quem habes ff. de seruitu. rusti. prædi. l. ex meo. vel sic: Concessi tibi vt ducerес aquam: inuito te cui concessi primo, an possum alij secundo concedere, quæritur? Dicitur quod non. & hunc casum habes. ff. de aqua cotidia. & æsti. Lucio ff. de seruit. rusti. prædio. l. per quem. magis placet prima positio: quia concordat cum litera.

u *Ad quem vsus.* i. proprietas ratione dominij.

Pertinet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Seruitutem aquæ ductus habent, an possit eã alij cõcedere.

a *Pertinet.* iure proprietatis, id est, sine voluntate domini soli in quo nascitur: vt ff. de aqua plu. arcen. l. in concedendo. & l. sequen. Si autem dominus soli velit alij cõcedere, potest: si nõ nocet ei cui primo concessit: vt ff. de qua cotidia. & æsti. l. Lucio. & ff. de seruitu. rusti. prædi. l. ij. §. si aquæ ductus. quæ sunt contra. secus si noceat: vt ff. de serui. rusti. prædi. l. per quem. Item si ille cui primo fuit concessa velit alij concedere, non potest: vt ff. de serui. rusti. prædi. l. ex meo. nisi postquam iam ingressa est fines agri sui: vt ff. de aqua cotidia. & æsti. l. j. §. illud.

b *Edictum.* puta vti possidetis. Item ne eius conditio fiat deterior per alterius factum. nam hoc inuenies fere in quolibet edicto prætoris: vt argumeo. ff. de alien. iudi. mutuo. eau. fac. l. j. Item & actione iniuriarum posses agere: vt ff. de act. emp. l. qui pendentem.

Aquæ ductus ad hanc l. gl. in fin. c. bona memoriæ. super verbo, communem. in fin. extra de postu. præla.

S I quod.} CASVS. Habebam seruitutem in domo tua recipiendi stillicidium: aliquid extruxisti, per quod impediebatur seruitus: an agere possim cõtra te, vt ad pristinum reducas statum, quæritur? Respond. quòd sic. In hac actione venit damni ratio quod passus sum, quia seruitute mea vti non potui.

c *Curabit,* vt ff. si ser. vindi. l. & si forte. §. j. in fin. & l. si quando. §. fin. Item not. in confessoria venire damnum, scilicet quanti eius interest, quod non est vsus seruitute: vt hic, & ff. si ser. vindi. l. loci. §. j. sicut & in rei vindicatione, quæ est similiter in rem, habetur ratio damni: vt ff. de rei vindi. l. non solum. & §. de rei vindi. l. domum.

c *Curabit.* te agente confessoria: vt not. j. eo. l. altius.

P *Præses.* } CASVS. Habebas fontem ex quo ducebas aquam ad irrigandos agros tuos. volebam te inuito de eodem fonte aquam ducere ad agros meos: an possim, quæritur? Dicitur quòd non. Nota istam. l. quæ semper allegat. ad hoc quod ordinata charitas incipit à se, facit. c. j. de sup. nego. præla. libr. vj. & not. in c. quiescamus. xlij. distinct. Paulus.

Charitas ordinata incipit à se.

d *Iuris tui.* quia tuus est, vt subiicit.

e *Consuetudinis.* id est, non debetur alij seruitus, etiam per consuetudinem: nam hoc modo posset acquiri, cum habeat perpetuam causam: vt diximus supra eod. l. ij. Vel si non haberet, tunc tantum tempus requiritur cuius non extet memoria: vt ff. de aqua cotidia. & æsti. l. hoc iure. §. aquæ ductus.

f *Proximum.* vnde dicitur: Alpibus ille perit, qui se plus diligit vllum, &c. ordinata enim charitas incipit à se.

S I *manifeste.* } CASVS. Debebas mihi seruitutem aquæ mihi à te ante confiscationem constitutam: quæritur an directe post confiscationem ducere possim? Respond. quod sic: & agetur coram procuratore Cæsaris, qui cognoscet inter priuatum & fiscum. Vel sic: concessi tibi seruitutem aquæ ducendæ de fonte meo. vis aliter ducere eam, quàm solitus eras, vel contra formam in constitutione seruitutis appositam: an possis, quæritur? dicitur quòd non. & hoc prouidebit procurator Cæsaris si ad fiscum deuoluatur prædium. prima positio verior est.

aquæ pertinet, a prætoris edictum b non permittit ducere. PP. Idib. Augu. Maximo. II. & Aeliano Conss.

In confessoria venit vt res in pristinum statum reducatur, & damna jarciantur. hoc dicit. Bal.

V. Imp. PHILIPPVS, A. Luciano militi.

SI quid pars aduersa contra seruitutem ædibus tuis debitam iniuriose extruxit: præses prouinciæ reuocare ad pristinam formam, damni etiam ratione habita, pro tui agrauitate curabit. c PP. Kalen. Febr. Præsente & Albino Conss.

Ordinata charitas incipit à seipso. hoc dicit. Bald. & Sa. ye.

VI. Imp. CLAVDIVSA. Prisco.

PRæses* prouinciæ vsu aquæ, quam ex fonte iuris tui d profluere allegas, contra statutam consuetudinis e formam carere te non permittet: cum sit durum & crudelitati proximum, f ex tuis prædiis aquæ agmen ortum, sitietibus agris tuis, ad aliorum vsum vicinorum, iniuria propagari. PP. VII. Kalen. Maij, Claudio. A. & Paterno Conss.

In aquæ ductu antiqua consuetudo seruãda est, hoc dicit secundum Bart. & Bald.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Iuliano. pp.

SI manifeste doceri possit, ius aquæ ex vetere more atque obseruatione per certa loca profluentis g vtilitatem certis fundis irrigandi b causa exhibere: procurator i noster, ne quid contra veterem formam atque solennem morem innouetur, prouidebit. PP. IIII. Nonas Maij, Maximo. II. & Aquilino Conss.

Contra seruitutem domum non eleuo: sed præter seruitutem possum vsque ad cælum, hoc dicit. Lac. Bar. & Bal. Vel sic: Domus potest alius eleuari, nisi probetur seruitus deberi. Et faciens fenestram in alieno: cogitur proprijs sumptibus rem in pristinum statum restituere. b. d. Saly.

VIII. Idem. AA. & cc. Aniceto.

ALtius quidè ædificia tollere, si domus seruitutè non debeat, dominus eius minime prohibetur. k In pariete vero tuo l si feneſtram Iulianus vi vel clam feciſſe conuincatur, ſumptibus ſuis m opus tollere, & integrum parietem reſtituere compellitur. Datum Kalend. Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Ædificans contra debitam seruitutem cogitur ædificatum tollere, quit amen dicit seruitutem sibi deberi, debet illud probare. hoc dicit. Saly.

IX. Idem. AA. & cc. Zosimo.

SI in ædibus n vicini tibi debita seruitute, parietem altius ædificauit Heraclius: nouum opus ſuis ſumptibus per præſidem prouinciæ tollere compelletur. Sed ſi te ſeruitutem habuiſſe non probetur, tollendi altius ædificium vicino non eſt interdictum. PP. V. Kalend. Iul. Sirmij. AA. Conss.

Ædificans contra debitam seruitutem cogitur ædificatum tollere, quit amen dicit seruitutem sibi deberi, debet illud probare. hoc dicit. Saly.

X. Idem. AA. & cc. Zosimo.

SI in ædibus n vicini tibi debita seruitute, parietem altius ædificauit Heraclius: nouum opus ſuis ſumptibus per præſidem prouinciæ tollere compelletur. Sed ſi te ſeruitutem habuiſſe non probetur, tollendi altius ædificium vicino non eſt interdictum. PP. V. Kalend. Iul. Sirmij. AA. Conss.

In ædibus. } CASVS. Habebam ſeruitutem in domo vicini altius non tollendi. contra debitam ſeruitutem eam vicinus eleuauit: an poſsim compellere vt ſumptibus ſuis tollat quod extruxit, quæritur? Dicitur quod ſic. & hoc in prima. Si autem nullam ſeruitutem mihi debuit: quin altius quantum voluerit tollat, prohibere non potero. & hoc in ſecunda.

n *Si in ædibus.* idem dicit quod ſuperior, ſed ſtylum conuertit: immo non omnino idem.

S *Tibi.* } CASVS. Debebas mihi ſeruitutem aquæ ductus mei patiebaris me aquam ducere, ita quòd nõ vtendo per. x. annos vel per xx. eã amiſi: an vindicare poſsim, quæritur: Dicitur quòd ſic, ſi probè mihi ſeruitutè deberi: alioquin licuit tibi me prohibuiſſe

habuiſſe per operis extinctionem quod in agro tuo extruxiſti.

A *Si tibi.* nam ſi hoc minime probetur, ſcilicet deberi ſeruitutem, vel ſi probetur quidem: contra monſtratur quòd amiſiſti. & facit. c. eod. l. altius.

PEr agrum.} CASVS. Si per agrum vicinitui vię vel actus cõſtituta fit ſeruitus, eam per quod autertatur a qua, etiam in ſuo. Sed contrarium eſt: ff. de aqua plu. arcen. l. ſi in meo fundo. & de dan. infe. l. fluminum. §. fin. & l. Proculus. & de regu. iur. l. domum. ADDITIO. De hac quæſtione, & pluribus aliis circa eandem materiam, vide plene per Barto. in repetione. l. quo minus. ff. de fluminibus. & ibi plenisſime per Ial. de Mayno in quadam repetitione ſua.

Nunc hodie. vide num.

Per agrum a Deum iuſſus ambulare licet.

Seruitus aquæ ductus debeat (si negetur) probari. ac etiam probata, per non vſum eius spatio temporis poteſt amitti. b. d. Sa. ye. Vel ſic. Qui habet ſeruitutem conſtitutam, & tempore non perdiam, poteſt eã vti, aliàs non. hoc dicit ſecundum Lac. Bar.

X. Idem. AA. & cc. Nimphydio.

SI tibi ſeruitutem aquæ ducendæ deberi proæies animaduerterit, nec hac te non* vtente ſpacio temporis amiſiſſe perſpexerit: vti te iterum iure proprio prouidebit. Nã ſi hoc minimè probetur: loco proprio facto opere, domi nus fundi continere aquam, & facere quo minus ager tuus irrigari poſsit, non prohibetur. PP. XI. Kal. Febr. Sirmij. CC. Conss.

Inuito domino non poteſt quis ire per agrum eius. Bal. & Saly.

XI. Idem. AA. & cc. Aureliano.

PEr agrum quidem alienũ qui ſeruitutem non debet, ire vel agere vicino minimè licet. b Vti autem via publica nemo rectè prohibetur. c Dat. XI. Kale. Nouemb. Sirmij. CC. Conss.

Licet prædia quibus debetur, frementes aquæ, furrint aucta: non tamen augetur modus aquæ ducendæ à principio limitatus. l. d. secundum Pau. de Caſt. & eſt bona lex.

XII. Idem. AA. & cc. Valeriæ.

NOnd moduſe prædiorũ, ſed ſeruitus aquæ ducendæ terminum facit. PP. III. Kal. Ian. CC. Conss.

Seruitutes reales non vtendo perduntur ſpacio longi temporis, ſcilicet annorum. x. inter præſentes. xx. inter abſentes ſicut ſeruitutes vſusfructus vel vſus. Pau. de Caſt.

XIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præf. præt.

SIcut vſumfructum qui nõ vtendo per biennium in ſoli rebus, per annale autem tempus in mobilibus vel ſe mouentibus deminuebatur, nõ paſsi ſumus huiuſmodi ſuſtinere compendioſum interitum, ſed ei decẽnij vel viginti annorũ dedimus ſpaciũ: ita & in cæteris ſeruituribus obtinẽdum eſſe cẽſuimus, vt omnes ſeruitutes non vtendo amittãtur, non biennio, (quia tantũ modo ſibi reb⁹ annexæ ſunt) ſed decennio cõtra præſentes, vel viginti ſpacio annorũ contra abſentes: & vt ſit in omnib⁹ huiuſmodi rebus cauſa ſimilis, differentiis exploſis. Dat. XV. Kal. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV. CC.

Seruitus prædialis quæ habet vſum diſcontinuum, perditur neceſſitate temporis duplicati. b. d. vſque ad. §. cum autem. Bald.

XIIII. Idem. A. Ioanni præfe. præt.

CVm talis quæſtio in libris Sabinianis verteretur, (quidã enim pactus erat cum vicino ſuo vt liceret ei, vel per ſe, vel⁽ᵇ⁾ per ſuos homines per agrum vicini tranſitũ facere, iterque habere vno tãtummodo die per quinquennium, quatenus ei licentia eſſet in ſuam ſyluam inde tranſire, & arbores excidere, vel facere quicquid neceſſarium ei viſũ fuiſſet) & quæreretur quando huiuſmodi ſeruitus nõ vtẽdo amitteretur: & quidam putarent, ſi in primo vel ſecundo quinquennio per eam viam itum non eſſet, eandem ſeruitutem penitus tolli, quaſi per biennium ea non vtendo deperdita, ſingulo die quinquennij pro anno numerando: aliis autem aliam⁽ᵃ⁾ ſententiam eligentibus, nobis placuit ita cauſam dirimere, vt quia iam per legem latam[k] à nobis proſpectum eſt, ne ſeruitutes per biennium non vtendo depereant, ſed per decem vel viginti annorum curricula: & in propoſita ſpecie, ſi per quatuor quinquennia nec vno die, vel ipſe, vel homines eius eadem ſeruitute vſi ſunt, tunc eam penitus amittat viginti annorum deſidia. b Qui enim in tam longo prolixoque ſpacio ſuum ius minimè conſecutus eſt, ſera pœnitentia ad priſtinam ſeruitutem reuerti deſiderat.

Area non poteſt habere ventum niſi ex vna parte, & non poteſt aliis fieri per dominum prædij: ipſa ture prædio vicini ſeruitus eſt impoſita per legem, ne ædificando ventum impediat. b. d. ſecundum Bal. Vel ſic: iuxta aream vbi fructus aridi triturantur, non licet vicino tibi ædificare, quod ventum venientem valeat impedire. Saly.

Cùm autem apertiſsimi iuris eſt, fructus aridos cõculcatione quæ in area fit, ſuam naturam & vtilitatem oſtendere: aliquis vicinum ſuum vetabat ita ædificium extollere iuxta aream ſuam, vt ventus excluderetur, & paleæ ex huiuſmodi obſtaculo ſecerni à frugibus non poſſent, quaſi ve tito vento ſuam vim per omnẽ locum inferre ex huiuſmodi

Vſusfructus alternatõ ſto, licet pro vno anno pore velit", amittatur, non ta- ſi perdatur, men amittitur pro a- vno anno, lio. Solu. ibi amiſit non perdicaptis deminutione: tur pro alio hic non vtendo. Vel verius ibi in ſeruitute perſonali, quæ poteſt ex tempore incipere. & in tempus finiri. & ſic ſunt plures: ſic quo pro vno tempore amitti, pro alio retineri poteſt: hic autem vna continua eſt: vt ff. de ſerui. l. ſeruitutes. ij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Faciat.* speciale in arce secundum Hu. fauore fructuum, vbi licet non sit constituta seruitus, tamen à lege videatur imposita. fic. ff. de seruit. rusti. præd. l. ij. in princip. & ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. de eo opere. in princip. & versic. item Sabinus & Cassius opus quod manu factum est &c. & §. in summa. & secundum hoc non erit contra. ꝛ. eo dem. l. altius. Ioan. & Azo dicunt quòd hic fuit constituta seruitus altius non tollendi (& ita ponunt casum) quę videbatur non valere, quasi non interesset: vt. ff. de seruitu. l. quoties. & de serui. vrba. prædi. l. si ædes. & l. nemo. sed tamen valet & interest.

DE LEGE Aquilia.

In actionibus superioribus dicit damna venire: vt ff. de rei vindica. l. domum. & S. tit. j. l. si quid. Audi nūc generaliter de damno, & de ipsa actione dicit Azo.

Continuatio.

Damnū. ℈ Casvs. In syluam meam cædua damnum dedisti, quòd eam incendisti vel excidisti: qua actione mihi tenearis, quæritur? Dicitur quòd actio. l. Aquil. si probatum te mihi damnum dedisse.

b *Per iniurium.* id est non iure, siue per culpam: vt. ff. eod. l. sed & si quemcunque. §. iniuriam.

c *Excisa.* nec matura, nec cædua: alioquin furti & arborum furtim cæsarum tenetur: vt. ff. eodem l. si seruus seruum. §. si oliuam. versi. Octauenus. Sed hoc fallit in duobus casibus, vbi rumpit vel incendit, & tamen non tenetur: vt. ff. eod. l. si quis fumo. §. j. & l. qui occiderit. §. penul. in fin. sed in illis non fuit culpa.

d *Probare potes.* nisi in casu: vt. ff. eo. l. si quis fumo.

e *Vtere.* vt. ff. eo. l. si seruus seruum. §. iij. in fi. §.

Si legei. ℈ Casvs. Si in domo mea mihi damnum dedisti eam incendendo vel deponendo: an actio. l. Aquil. te conuenire possim? Dicitur quòd sic. & si ab agro meo opere facto seu detracto aquam alio deriuasti, an tenearis? Dicitur quòd sic: vt quicquid actum sit, in antiquum statum redeatur. & vt damnum mihi resarciatur, prouidebit iudex. qua tamen actione tenearis, hic non aperit. tu dic, interdicto quod vi aut clā: & hoc in secunda. Not. ex hac l. ibi, vt id damnum sarciatur. quòd hoc venit iure actionis, & hoc debet in libello pēti, ꝙ condemnetur ad emendationem damni. & ad hoc est aduersarius obligatus. sed si diceret se velle reponere rem in pristinū statum, vt non condemnetur ad æstimationem totius domus: deberet audiri. & sic illud est potius in solutione, quàm in obligatione: sicut in actione noxali, vbi emendatio damni est in obligatione, & datio pro noxa est in solatione. & ita intellige istum textum: & cessant ambages de quibus hic per gl. & Cy. secundum Pau. de Cast.

f *Depositę.* nisi feciſſet causa arcendi incendij iusto metu ductus: vt. ff. eo. l. si quis fumo. §. j. ſecus si nō iusto metu: vt hic, & ff. quod vi aut clam. l. si alius. §. est & alia.

g *Statum.* scilicet actione quod vi aut clam.

h *Impetrabia.* non actione ista quæ damnum datum prosequitur sed interdicto quod vi aut clam: vt. ff. quod vi aut clam. l. j. in prin. sed & ista actio vtilis poterit quandoque locum habere: vt ff. e. l. si seruus seruum. §. si quis aquæductum. & facit ad principium. ſ. l. proxi. Accursius.

Ex morte. ℈ Casvs. Si ancillam meam non iure occidisti: an ciuiliter act. l. Aquil. mihi tenearis, vt damnum mihi resarciatur: & nihilo minus act. l. Cor. de fica. te conuenire possim, quæritur? Respon. quòd sic.

i *Criminalem.* si dolo hoc factum est: vt hic, & ff. eod. l. inde Neratius. §. si dolo. & ff. de præscrip. verb. l. qui seruandarum. §. j. & de iniur. l. prætor. in princ. & j. quando ciuil. act. crimi. præiudi. l. j. & instit. eo. §. liberum. alias non: vt. ff. ad le. Cor. de fica. l. in lege. licet Aquilia posset agi etiam pro leuissima culpa: vt. ff. eod. l. in lege. ij. Item hoc intelligę non simul: vt ff. vi bonorum rap. l. ij. §. j. & de publi. iudi. l. interdum. Sed quid si fuit conuentus ciuiliter Aquilia, & absolutus? Respon. b. postea eum non posse conueniri criminaliter de ficariis. arg. pro eo. j. ne tut. vel cura. vectig. condu. l. j. & j. de crimine stellio. l. j. Sed nos contra, nam tantum debet facere in hoc casu absolutio, quantum condemnatio & solutio, argu. ff. de excep. rei iudic. l. si quis cum totum. §. plane. licet sit arg. contra. ff. de libe. ho. exhib. l. ij. §. penul. sed illud est propter præsentem detentationem hominis, vt ibi dicitur. Sicut ergo solutione facta non obstaret exceptio: vt. j. quando ciuil. act. crimi. præiudicet. l. j. ita nec absolutione facta: nisi in quibusdam crimibus, quæ omnino tollunt, si antequam reus de crimine conueniatur satisfecerit, vt in dictis casibus. & ff. ad le. Iul. de adulte. l. si adulterium. §. iidem imperatores. & §. iidem Polioni. & ff. de re milit. l. milites. ij. in fi. & j. ad l. Corne. de fal. l. si falsos. Item si damnetur in ciuili ex delicto priuato: nihilo minus potest damnari & in criminali etiam ab eodem iudice, ed tanquam alius condemnet, vt ex prædictis rationibus colligi potest. & hoc tam in priuato, quàm in publico crimine; licet dixerit P. contra in priuato: & illum titu. j. quādo ciui act. &c. intelligit quando pro publico crimine competit actio ciuilis, & criminalis accusatio. secus si pro priuato secundum eū. Sed contra nos est valde ad primam opinionem, non ad proximā, quod legitur. j. de fide instru. l. fin. quia ibi de falso primo habita fuit quæstio ciuiliter. & si velit accusare criminaliter, non potest nisi ante definitiuam sententiam, quæ non est appellatione suspensa. Sed forte respondeti potest nō posse vt cessetur datur sententia: sed potest vt imponatur criminalis pœna, secundum Azo.

Outra. ℈ Casvs. Si in seruo Titij non iure damnum dedisti, & conuentus ac. l. Aquil. confessus fueris te damnū dedisse, condemnaberis in simplum: si negasti, & te damnum dedisse Titius probauerit, in duplum teneberis.

k *Probetur.* per testes, vel per instrumenta, vel aliis probationibus, non per sacramenti dilationem: vt. ff. de iureiur. l. cum qui. in princ. Item fallit in minore, qui habetur pro confesso si petat restitui: vt. ff. de mino. l. si ex causa. §. nunc videndum. Et sic not. hic ex mendacio quem punit: vt hic, & j. de non numer. pecu. auth. contra qui propriam. & ff. e. l. inde Nerat. §. hæc actio. Sed quid duplatur? dic ergo id, quod erat simplum dum. simpla dum autem erat omne interesse: vt instit. eo. §. his autem verbis. & ff. e. l. aut lex. in fi. ergo hoc totum duplatur. & ff. eo. l. si eum ex. §. quadruplabitur. & ff. de ser. cor. l. in hoc iudicium. & instit. de act. §. omnes autem. Sed aliud in actione furti, vbi tantum verum rei pretium duplatur: vt. ff. de furt. l. in furti actione. Item quod dico de depositione, habet locum siue directa, siue vtili Aquilia, siue in facto agatur: vt. j. l. proxi. Acc.

l *Procedit.* ad idem instit. de pœna teme. litigant. circa principium.

De pecoribus. ℈ Casvs. Pecora mea inclusisti: atque ita fame perierunt, qua actione te conueniam, & in quantum, quæritur? Dicitur quòd act. l. Aquil. & ad duplum post negationem de mendacio.

a *Fame.* scilicet actione directa.

b *Legis Aquiliæ.* vtili: vt instit. eod. §. cæterum. quando necantur fame. Sed certe immo videtur quòd in facto locum habeat: vt. ff. eo. Item si obsterit vi. §. si quis. & l. quemadmodum. §. magistratus. Sed dic & hanc & illam dari, cum ambæ sint ex æquitate. Et plene dic aut damnum datur à corpore in corpus, & tunc directa: vt instit. eod. §. cæterum. aut de corpore in non corpus: vt si annulum fecisti in mare cadere. & tunc vtilis, & in factum: vt. ff. eo. l. si seruus seruum. §. si quis de manu. & de præscrip. verb. l. qui seruandorum. in prin. aut de non corpore in corpus: vt si fecisti seruum descendere vel ascendere in puteum vel in arborem? vt instit. eod. §. cæterum. aut de non corpore in non corpus: vt si seruū ligatum soluisti, & fugit: & tunc in factum: vt in fit eod. in fin. Et not. quòd vbicunque locum habet vtilis, & in factum: sed non contra uertitur: vt. ff. eod. l. quemadmodum. §. magistratus. Item not. quòd hæc lex habet plura capita. Primo tenetur de occisione tātum, scilicet serui & pecudis. In secundo nihil. In tertiō de omni alio damno: vt infra. eod. in princip. & §. caput. & §. capite. In primo habetur ratio in anno retro. In tertio intra. xxx. dies: vt. ff. e. l. ij. & l. si seruus seruum. §. huius legis.

Damnū datur multiplicater.

Lex Aquiliaria habet tria capita.

b *Aquiliæ.* id est actione vtili.

Ebie. ℈ Casvs. Si ad pascendas glandes in agrum meum porcos tuos immisisti: qua act. mihi tenearis, quæritur? Respon. quòd act. l. Aquil. ex sententia. q. d. non ex verbis.

c *Ex sententia.* non autem Aquilia directa: quia ad eum vsum comprehensæ sunt, ad quem erant: vt. ff. eod. l. qui occidit. §. quis alienum.

d *Legis Aquiliæ.* contra. ff. ad leg. Aquil. l. si boues. vbi datur actio in factum.

e *Agere.* actione vtili de pastu pecoris, quæ habet locū quando in tuo, meo pecore immisso, tuam glandem depasco. secus si in meo ceciderisset: quia tunc in factum: vt. ff. de præscrip. verb. l. qui seruandarum. §. fi. & vtilis Aquiliæ: vt hic.

FAMILIAE ERCISCVNDAE.

Diuisi de pastoribus: sequitur de diuisoribus. nam nisi liceret diuidere, segetes expederentur singulatim: vt. j. quando & qui quarta pars. l. ij. li. x.

Si non omnem. ℈ Casvs. Si coheredes hereditatem paternā consensu diuiserunt ex vtraque parte interueniente, & aliquas res reliquerint indiuisas: an pro his diuidendis fami. erciſc. iudicio agere possint, quæritur? Dicitur quòd sic, nisi super his lata fuisset sententia, vel transactio interuenisset.

f *Ex consensu.* quia remansit vnus ager ad diuidendum: & tūc non erit contra. ff. eod. titu. familiæ erciscundæ. l. si filia. §. familiæ.

Super eare. quam tunc petis diuidi.

h *Familiæ erciscundæ.* cum iam pro quibusdam erat actum familiæ erciscundæ, non videtur plus agi debere: vt. ff. eo. l. si filia. §. familiæ erciscundæ. quæ est contra. Sol. hic agitur nunc de

Dat. XV. Kal. Maij. Heracliæ. AA. Conss.

Vbi est damnum datum de non corpore in corpus, habet locum vtilis actio legis Aquiliæ. hoc dicit Bald. & contra infra. eo. ad duplum Sab.

V. Idem. AA. & cc. Claudio.

DE pecoribus tuis, quæ per iniuriam inclusa, fame a necata sunt vel interfecta: legis Aquiliæ b actione in duplum agere potes. Datum XV. Kalend. Nouemb. AA. Conss.

Facienes depasci pratum meū, tenetur mihi actione legis Aquiliæ. h. d. secundum Bald.

VI. Idem. AA. & cc. Plenio.

DE his quæ per iniuriam depasta contendis, ex sententia c legis Aquiliæ d agere e minimè prohiberis. PP. V. Kalend. Nouemb. CC. Conss.

TITVLVS XXXVI.

FAMILIAE ERCISCVNDAE.

Diuisio particularem non impedit agi iudicio familiæ erciscundæ pro nouerisali diuisione. Bald. Vel sic: Si quid hereditatis non est diuisum, agitur iudicio familiæ erciscundæ. vt dicit dictum. Bart.

I. Impp. Severvs & Antoninvs. AA. Martiano.

SI non omnem paternam hereditatem ex consensu f diuisisti, nec super ea reę sententia dicta, vel transactio subscecuta est: iudicio familiæ erciscundæ h experiri potes. PP. VIII. Kalen. Octo. Laterano & Rufino Conss.

Filius post mortem patris dotem vxoris inuenti vel defunctæ percipit iudicio familiæ erciscundæ. Bal. Vel sic. In diuisione hereditatis paternæ, filius vxoratus debet habere dotem præcipuā hoc dicit. Nec eam postea communicat, licet vxor decedat. Sal.

II. Imp. Antoninvs. Vitiano.

VXor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numerauerat, cum heres ei extiteris, k adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundę factionem ad exequendam l dotem secundum iuris prudē placitum, aduersus coheredes tuos nactus es: eāmque retines m etiam si postea dum tibi nupta est, decesserit. PP. II. Id. Feb.

Post aditam hereditatem vebus exulatis à coherede, debet agi familiæ erciscundæ, non crimine expilatæ hereditatis. Bald. & Salyc.

III. Idem. A. Rufo.

ADuers⁹ coheredes tuos diuidendæ hereditatis iudicio secundum iuris formam experire. Iudex datus, si quid à coherede etiam tuæ portionis ex hereditate subla tum n fuerit probatum, o factis adiudicationibus secundum iuris formam eum tibi condemnabit. Expilatæ enim hereditatis crimen frustra p coheredi intenditur, cum iudicio familiæ erciscundę indemnitati eius prospiciatur.

Auersus. ℈ Casvs. Si duobus vel pluribus heredibus institutis vnus ex illis à fratribus res de hereditate subtraxit: an alij aduersus eum act. expilatæ hereditatis intentare possint, quæritur? Dicitur quòd non: cum per familiæ erciscundæ iudicium indemnitati suæ possint consulere, si eum subtraxisse probauerint.

n *Sublatum.* quorum vnus de hereditate aliqua subripuit.

o *Probatum.* non enim præsumitur subtractum malo animo nisi probetur: vt. ff. pro socio. l. merito. Item loquitur hic cum post aditam hereditatem & ante apprehensam possessionem subtrahitur. Cessat autem crimen expilatæ hereditatis: quia pro hoc crimine datur alia actio, scilicet familiæ erciscundæ: vt hic subiicit. & j. de crimi. expila. heredi. l. fin. alia enim quæ respectu possessionis tantum datur, vt rei vindicatio, non ratione delicti, bene concurrit cum crimine expilatæ heredi. vt. ff. de crimi. expil. heredit. l. diuus. quæ est contra. Vel ibi aduersus diuersos intentabatur. si autem adita esset hereditas, & possessio apprehensa, nunquam daretur crimen expilatæ hereditatis: vt. ff. de crimine expila. heredit. l. ij. sed familiæ erciscundę datur post aditam hereditatem aliquo subtracto: siue fuerit apprehensa possessio, vel non: vt. ff. eo. l. & puto. §. ij. & l. qui erat. Item & ante aditam hereditatem habet locum vtilis: vt. ff. e. l. inter coheredes. §. fructus.

Hereditatis expilatæ crimen, an possit concurrere cū rei vindicatione alias.

ADDITIO. Adde hic secundum Bald. quòd cum ista iudicia, scilicet ciuile & criminale, non contrariantur in causis, item nec veniunt ex eadem causa, merito iudicium familiæ erciscundæ concurrit cum criminali iudicio expilatæ hereditatis, si constat de dolo, secundum Ia. But. Post aditam vero hereditatem & apprehensam possessionem contrahitur crimen ordinarij: & ideo cessat extraordinarium. & vide quod not. ff. de vsucapioni. l. si homo. & in. l. j. §. Scæuola. ff. si quis testa. lib. esse iussus. &c. Bal.

p *Frustra.* pro deo: ad quid dicitur cessare vnum pro alio, cum ad diuersa dentur? pro crimine enim non inuenitur agi nisi criminali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminaliter: vt ff. de effract. l. j. §. expilatores? Respon. in facti A
agi posse ciuiliter pro crimine, arg. huius. l. & ff. de præscrip.
verbis. l. quoties. & illa est quæ tollitur per hãc, scilicet famil.
ercisc. non forte criminalis actio: vt. j. quando ciuil. act. eri.
præ. l. j.

SI *filiusfamilias*.} CASVS. Si filio tuo in castris tuis constituto res mobiles, puta argentum, vel se mouentia, vt equum eunti in castra dedisti: an cum fratribus sint communia, quæritur? Respon. quod non: sed in castrensia bona tibi filio computentur ad diuisionem. secus si ei fundum vel rem immobilem donasti: quia illa veniunt in diuisionem communem. & hoc in secunda. Si autem occasione militiæ aliqua acquisiuit prædia à commilitone, ea vt castrensia fratribus suis communicabit. & hoc in tertia. Not. hic casum, quòd si pater filio doctori dat libros & vestes doctorales, & alia similia quæ doctori conueniunt, statim efficiuntur quasi castrensis peculij, & statini valet donatio: quia filiusfamilias quantum ad castrense peculium pro patre habetur: vt in. l. ij. ff. ad Maced. nec possunt postea reuocari, nec debent communicari cum fratribus, nec sibi computari debent in portionem suam, sed habere præcipua, & reliqua debent communiter diuidi, secundum Paul. hic.

Castrensia non veniunt in diuisione cum fratribus, sed donata in peculium veniunt in diuisione. l. d. & est valde singulare. Vel sic: Ex qualitate rei & persona præsumitur aliquid esse donatum in castrensi vel in quasi peculio. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER. A. Antonio.

SI filiusfamilias fuisti, & res mobiles [a] vel se mouentes, [b] quæ castrensis peculij esse possunt, donatæ tibi à patre sunt, eas quoque in cętero peculio castrensi non communes cũ fratribus tuis habes. [c]

¶ Prædia autem licet eunti tibi in castra filio pater donauerit, peculij tamen castrensis non sunt. [d] Diuerso iure ea prædia habentur quæ ex occasione [e] militiæ filiisfamilias obueniunt. hęc enim castrensi peculio cedunt.

A dispositione odiosa facile recedit ur per dispositionem fauorabilem. Bald. Vel sic: Vltima voluntas potest mutari tacite & expresse, hoc dicit secundum Bart. Vel sic: Vltima voluntas præualet vltimæ sine scriptura. Salycetus.

V. Idem. A. Statiliæ.

IN ipsius mariti tui fuit potestate, mutare quod in seruos suos iratus testamento cauerat, [f] vt vnus quidem in perpetuis vinculis moraretur, alter verò exportandus venundaretur. Proinde si offensam istam clementia [h] flexit (quod licet scriptura non prohibetur, aliis tamen rationibus [i] doceri nihil impedit: præsertim cum posteriora eorum talia merita deprehenduntur, vt ira domini potuerit mitigari) nouissimam eius voluntatem arbiter familiæ erciscundæ sequetur. [k]

Quod est ipso iure diuisum per legem, non potest ministerio iudicis diuidi. hoc dicit. Bald. Vel sic: Nomina debitorum per hominis iudicium non veniunt diuidenda, cum sint ipso iure diuisa. Salyc. & Paul. de Cast.

VI. Imp. GORDIANVS. A. Pomponio militi.

EA quæ in nominibus [l] sunt, non recipiunt diuisionem: [m] cum ipso iure in portiones hereditarias ex lege duodecim tabularum diuisa sint. [n]

In iudicio familiæ erciscundæ venit prælegatum. Bal. Vel sic. Iudex aditus super hereditate diuidenda, de prælegatis cognoscet: & ei cui debentur, adiudicabit. Salyc.

VII. Idem. A. Aeliano.

SI qua fideicommissorum petitio inter coheredes cõstiterit: [o] prætor vel præses prouinciæ eius rei P disceptator constitutus, vel iudex familiæ erciscundæ iudicio aditus, vt voluntas testatricis [q] seruetur, suas partes accommodare [r] debet.

In vno libello potest agi familiæ erciscundæ iudicio pro pluribus heredibus diuidendis: puta pro hereditate paterna & materna. hoc dicit secundum Bald.

VIII. Idem. A. Telesphoro.

BOna quęcunque tibi sunt communia cum fratre tuo ex hereditaria successione patris vel matris, cum eodẽ familiæ erciscundæ iudicio experiens, vt diuidantur impetrabis. [s]

EA *quæ in nominibus*.} CASVS. Per actionem famil. erciscundæ res corporales diuidi debent, non autem actiones hereditariæ, scilicet quo ad titulum, sed quo ad intellectum: & hoc est quod subiicit, quia lex xij. tabu. eas diuisiones pro portionibus hereditariis fecit. vt quilibet heredum pro portione sua actiones habeat hereditarias: & etiam contra quemlibet debitorem. Viuianus.

l *In nominibus*. id est in debitoribus.

m *Diuisionem*. ab homine.

n *Diuisa sint*. idem econtra si defunctus debuit: vt &. §. de pact. l. pacto successorum. & §. si cui per. pecul. l. §. de except. l. j. & de hered. act. l. iij. Sed certe hic est in rebus corporalibus. nam & ipsarũ dominium vnumquęque heredem contingit pro hereditaria parte: quia si is heres decesserit, dominium ex pro dimidia. Si pro tertia, similiter ipso iure diuisæ sunt res pro portionibus hereditariis. Sed die differre in hoc, quia res corporales est ipso iure sunt diuisæ, tamen per hominem aliter diuidi possunt, vt loco intelligendum. Quædam diuisionis fiat quædam quæ oculis subiiciatur: vt institor. de offic. iudic. §. fin. & in nominibus non potest per hominem aliter fieri diuisio. licet totius nominis possit fieri assignatio quandoque, vt statim dicit scilicet quãdo res corporales sunt & nomina. Itẽ & si tantũ nomina, ex voluntate tamẽ vt ff. eo. l. plane. nam facta assignatione remanent tamen actiones penes eum qui mandat eas, adeo inhærent ossibus eius: vt ff. pro

Nomina hereditaria ipso iure diuisa. Corporalia non possunt.

soc. l. iij. in prin. Item intellige hanc. l. quando nil aliud est in hereditate, nisi nomina: vt ff. eo. l. heredes. §. j. aliquin venirent nomina gratia alicuius non dico diuidenda, sed assignanda: vt dictum est: vt. ff. eo. l. iij. §. fi. & l. seq. Sic & aliàs quædam veniunt accessorie, non principaliter: vt ff. de vi & vi ar. l. §. illud. & de fer. cor. l. an hoc. & de Car. edi. l. si impubes. §. pe.

SI *qua fideicommissorum*.} CASVS. Pluribus relictis heredibus, vni ex eis partem fundi prælegauit. ille ad rem prælegatã petitionem habebit, & non venit in diuisionem cum aliis coheredibus per iudicium famil. erciscun. & hoc prouidebit vel iudex datus ad diuidendam hereditatem, vel præses.

o *Consultus*. quia prælegauit testator aliquid alicui eorum.

p *Eius rei*. quia actione ex testamento agitur coram eo. Vel die quòd etiam iudicio familiæ erciscundæ agebatur coram eo.

q *Testatricis*. prælegatum relinquentis.

r *Accommodare*. vt & ff. eod. l. si ita legatum. & l. inter coheredes. §. j. & l. rem pignori. & l. si filia. §. Papinianus. & §. item Papinia.

BOna *quæcunque*.} CASVS. Si aliqua cum fratribus tuis habes cõmunia siue ea sint paterna vel materna, vt ea diuidantur vno eodem iudicio famil. erciscundæ, impetrare poteris.

s *Impetrabis*. etiam vna actione sufficiente pro pluribus hereditatibus: vt & ff. eo. l. heredes. §. de pluribus. sicut econtra pluribus actionibus agi potest pro vna hereditate propter plures coheredes diuersis temporibus diuidentes: vt ff. eo. l. ij. §. dubitandum. Item excipe quædam quæ licet communia sunt ex natura: nam quamcunque vult potest retinere. De Trebellianica autem potest etiam quis hoc intelligere: licet quidam dicant quòd non habet locum, nisi cum rogatus est quis restituere totam hereditatem, vel quotam portionem: & pro eis.

Defuncti voluntas est deambulatoria.

a *Mobiles*. vt arma.
b *Mouentes*. vt equus.
c *Habes*. vt &. j. de castren. pecu. l. ij. lib. xij. & ff. de castren. pecu. l. iiij. in prin. Et not. castrense non communicari, nec quasi castrense: vt hic, & j. de col. l. fin. & §. de aduo. diuer. iudic. l. fori. & j. de bo. quæ lib. l. cum oporter. §. j. & institu. quib. non est permissum face. testamen. in princip.
d *Non sunt*. tenet tamen donatio, si morte firmetur tacite vel expresse, & præcipua adiudicentur: vt infra de donat. inter virum & vxorem. l. donationes. j. & j. eod. l. filiæ. & dic vt ibi.
e *Ex occasione*. forte à comilitone: non acquisiturus aliàs nisi fuisset miles: vt. ff. de castren. peculio. l. si forte. &. l. castrense.
f *Mutare*. cum ambulatoria sit voluntas &c. No. quòd voluntas defuncti deambulatoria est vsque ad supremum vitæ: vt ff. de adimen. leg. l. iiij.
g *Cauerat*. cauerat dico vt vnus &c.
h *Clementia*. hic. j. l. si quis aliquem re. pro. l. fi.
i *Rationibus*. hic. §. de rei vindi. l. indicia certa.
k *Sequetur*. sicque faciet diuisionem seruorum, vel curabit pœnas imponi, si non reuocauit testator: vt. ff. eod. l. his consequenter. §. idemque.

mula medicamenta. Item iniuste quæsita. Item libri improbatæ lectionis: vt ff. e. l. cæteræ.

NOn *est ambiguum*.} CASVS. Si tu cum aliquo alio in hereditate aliqua institutus, vnius fundi, sciens eum hereditarium, & alium in eo heredem esse, fructus percepistian ad eos tenearis, vt in diuisionem cum exteris bonis veniãt per iudicium famil. erciscundæ? Respon. quòd sic: cum iudicium famil. erciscundæ. vt bo. fi. & portio hereditaria fructibus augeatur.

Hæc actio est bonæ fidei, & in ea venitur fructus. ff. ad Sab.

IX. Idem. A. Verino.

NOn est ambiguum, cùm familiæ erciscundæ ritu [a] lusus inter bonæ fidei iudicia numeretur, [b] portionem hereditatis si qua ad te pertinet, incremẽto fructuum augeri. [c]

Testator potest inter suos heredes hereditarias res diuidere, salua Falcidia & clausula generali sequens determinatur per speciale clausulam præcedentem. hoc dicit secundum Bart.

X. Idem. A. Thelesphoro.

QVotiens inter omnes heredes [d] testator successionem suam diuidit, ac singulos certis possessionibus cum mancipiis quæ in eisdem sunt constituta, iubet esse contentos: si voluntati eius (salua legis Falcidiæ [e] auctoritate) obtemperandum esse manifestum est. Nec mutat, [f] quòd in sequentibus verbis [g] mancipia sua vniuersa, nulla facta eorum discretione, commendanda [i] putauerit heredibus: cũ vtique his ea videatur insinuasse, [k] quibus etiam testamento relinquenda esse decreuit.

Inter filios & filias debet hereditas paterna æqualiter diuidi. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Pro rata successoris petitur diuisio hereditatis. Salyc.

XI. Imp. PHILIPPVS. A. & PHILIPPVS. C. Antonio.

INter filios & filias bona testatorum parentum pro virilibus portionibus æquo iure diuidi oportere, explorati iuris est. [m]

Diuisse videtur sine scriptura. hoc dicit. Bald. & Salyc.

XII. Impp. GALLIENVS & VALERIANVS. AA. Rufo.

NOn ideo diuisio inter te & fratrem tuum (vt proponis) facta, irrita habenda est, [n] quòd eam scriptura secuta non est: cùm fides rei gestæ ratam diuisionem satis affirmet.

Pecuhum profectitium venit inter heredes diuidendum. Item debitum vnius fratris non onerat alios, nisi de eius peculio professus. Bald.

XIII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. Saturnino.

CErtum est liberorum peculia [p] post mortem patris in hereditatem diuidendam ad communionem esse reuocanda. ¶ Frater autem & coheres tuus, ob contractus quibus viuente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit, conuenire [q] te & alterum fratrem tuum coheredem vestrum vltrà non potest [r] quàm vt de peculio suo recipiat tantam quantitatem, in princip.

NOn *ideo*.} CASVS. Duo fratres bona paterna inter se diuiserunt. an ob hoc quòd scriptura non interuenit, diuisio sit minus obseruanda, quæritur? Dicitur quòd non, cum fides &c. quasi dicat, cum post diuisionem factam insecuta est possessio: quia quilibet possessionem apprehendit, & sic euidentia facti probat.

n *Habenda est*. vt §. de pact. l. pactum quod bona. & de rei vindic. l. iudicia &. j. de probat. l. proprietatis.
o *Fides*. quia diuisio facta est, & possessio inde secuta est: vt. j. eo. l. si diuisionem. & facit. §. fi mi. ab hered. se abst. l. j.

CErtum *est*.} CASVS. Si paterfa. habens filios, eos scripsit heredes: an peculia profectitia, quæ filij habent, veniant in diuisionem cum cæteris bonis post mortem patris, quæritur? Respon. quòd sic. & hoc in prima. Si autem vnus ex filiis viuente patre & ignorante eum aliquo contraxit, & eius debitor factus fuerit, an coheredes suos conuenire possit vt cõferant illud debitum, quæritur? Dicitur quòd non, nisi vt de peculio suo tantum recipiat, in quantum his cum quibus contraxit, fuerit condemnatus. & hoc in secunda.

p *Peculia*. profectitia, subaudi. nam castrensia vel quasi non conferuntur: vt. §. eod. l. si filiusfamilias. &. j. de col. l. ea demum. & l. filiæ licet. Item nec aduentitia hodie: vt. j. de collat. l. fin. Sed quomodo reuocantur ad communionem, cum nec discesserint: vt. j. de col. l. filiæ licet? Respon. quatenus de facto exiuerint, scilicet quo ad administrationem: vt &. §. de inoffic. dona. l. si totas. fic. §. de sacrosan. eccle. l. iubemus. ij. §. fin.

Conuenire. vtili iudicio famil. erciscun. non directo: vt. ff. eo. l. & puto. §. sed & si dolo. versi. & ideo. l. qui erat. in fi. Vel speciale in filiis: vt. ff. eo. l. heredes. §. si filius.

r *Vltra non potest*. nisi fuerit in rem patris versum, vel eius iussu contractum tunc enim præstabitur de substantia patris solidum: vt. ff. eo. l. si filia. §. j.

Pater filios bona damnis, vitiorum & rei familiaris instituit.

[Mar. l. fa. ercis. l. Videtur quod non teneatur: vt. ff. eo. l. inter coheredes. §. fructus. sed eos debeat luctari percipiens: vt. ff. eod. l. Fundus qui. §. j. ibi, qui vero ante lit. contest. & ff. finium reg. l. iiij. §. post litem. & institu. de diui. §. si quis autem à no domino. Sed tu dic quòd tenetur vtili actione sed non directa, quia non percepit vt coheres: vt. ff. eo. l. puto. §. penult. & l. qui erat & ad instar petitionis hereditatis in quantum locupletior est: vt. §. de petit. hered. l. ij. & ff. de peti. heredi. l. sed & si. §. penult. & fin. & l. illud. § prædo.

Testatoris voluntas semper mutari potest.

QVotiens. CASVS. Paterfamil. tres filios habens, & tria prædia, & in vnoquoque prædio tria mancipia, vnicuique filiorum certum assignauit prædium cum mancipiis quæ in eo erant, & decessit: an filij huic diuisioni, quam pater in testamento fecit, stare debeant, quæritur? Dicitur quòd sic. & hoc in prima. Si autem in inferiori parte testamenti sic dixit testator, rogo vos ô filij de mancipiis quę vobis reliqui, quòd eos clementer tractetis: an videatur per hæc verba, mancipia quæ prius diuisit, communicasse, quæritur: Respon. quòd nõ. & hoc in secunda.

d *Heredes*. Not. generalem clausulam referri ad antecedentia.

e *Diuidit*. & sic dico, quòd si pater inter filios suos in solenni voluntatem diuisit bona assignando cuilibet certam portionem vel etiam certam rẽ: pro eodem habeo ac si dixisset, heredes instituo. nam quilibet nescit dicere, heredes instituo. Si autem in minus solenni voluntate, dico idem, si assignauit eis quotam portionis. Si autem certam rem: tunc non vt testamentum valebit, sed vt voluntas ab intestato. Alij tamen aliter dicunt: vt. j. eo. l. filij. dicemus H.

f *Contentos*. quæ institutio valet: vt. ff. de heredi. instituti. l. ex facto. §. si. j. & ff. e. l. si filia. §. si pater. & sunt heredes, cum nulli alij sint heredes aliàs essent isti tales loco legatariorum: vt. j. de hered. inst. l. quotiens.

g *Leges Falcidiæ*. quæ debetur iure institutionis: vt probatur. ff. de hered. inst. l. ex facto. ij. vel quæ debetur iure naturæ: nam quamcunque vult potest retinere. De Trebellianica autem posset etiam quis hoc intelligere: licet quidam dicant quòd non habet locum, nisi cum rogatus est quis restituere totam hereditatem, vel quotam portionem: & pro eis mala

Nomina hereditaria ipso iure diuisa. Pro rata successoris petitur diuisio hereditatis.

A ff. ad Trebell. l. mulier. j. §. fin. & l. nam quod. §. fin. &. l. cogi. in princip.
h *Verbis*. scilicet testamenti.
i *Commendanda*. id est commendauit: sic. ff. eo. l. cum putares, ex quo videbatur in commune redegisse, quæ ante diuiserat: sed non est ita, vt dicit. & hic sequẽtia per præcedentia intelliguntur: vt. ff. de lega. j. l. si seruus plurium. §. fin. & de lega. ij. l. legatorum. §. fin. Sed argu. contra. ff. de verbo. ij. gnifi. l. si cum fundũ. & de lega. ij. l. is qui cum plures.
k *Insinuasse*. id est cõmendasse.

INter *filios*.} CASVS. Si paterfamilias vel matersfamilias ab intestato decessit, & filios vel filias reliquerit: in bonis eorum qualiter inter liberos facienda est diuisio, quæritur? Respond. quòd pro portionibus virilib[us]. Viuian. Et intellige istam. l. in bonis allodialibus. Secus in feudalibus, quæ non transeunt ad fœminas, sed masculos tantum. Paul.

alibi, Gallus, & Volusius. AA.

l *Æquo iure*. id est æquitate sola inspecta. cum enim ex sententia ius fieri debeat, sicut ipse legislator æquitatem sequitur: ita & iudicem sequi oportet: licet quandoque non ita sequatur, oculo iudicis caliginante.
m *Explorati iuris est*. à sapientibus: vt institut. de hered. quæ ab intesta. in princip. & j. de leg. hered. l. lege. & de colla. l. vt liberis. & ff. de suis & legi. l. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

z *Condemnatus est.* vt. ff. eo. l. his consequenter. §. si filius. & ff. de pecu. l. si quis seruum. in princ. & l. quæsitum. §. j. & ij. & ff. de condic. indebi. l. frater à fratre. Item quod dicit condemnatus, ad factum respicit: quia & si condemnatus non esset, sed tantum obligatus, idem iuris esset secundum quosdam. sed certe immo non idem: quia tunc non dedueeret, sed sibi caueretur à coheredibus se defensum iri: vt ff. de pecul. l. fed si dānum. §. fina. Item hoc cauere debet coheredibus, se defensurum eos: vt. ff. eod. l. si filia. §. ij.

SI *familiæ.*} CASVS. Paterfamil. decessit duobus heredibus relictis. iudicio famil. erciscun. hereditate inter eos diuisa: puta vt vnus haberet prædia quæ erant vltra Rhenum, & alius citra: nec super euictione aliquid inter eos conuenit. puta si prædium aliquod vltra Rhenum esset euictū: coheres qui habebat citra, pro parte cognosceret, vel econtra: an eo obstante quòd non conuenit, compelletur onus euictionis subire, quæritur? Respon. quòd sic, per actionem præscriptis verbis.

b *Inter te.* secus si pater inter vos duos diuisit: quia de euictione non agitur: vt. ff. de leg. ij. l. cum patet. §. euictis. Accurſius.

c *Id est.* istud id est, non expositiue, sed exemplificatiue ponitur. q. d. nihil conuenit, id est non hoc vt vnusquisque &c.

d *Rei.* contra. ff. de act. emp. l. emptorē. §. fi. vbi dicitur quòd pacto interueniente de euictione nihilo minus agitur. Sol. hic vertitur vtilitas vtriusque, ibi non.

e *Pro parte.* nam cum vnaquæque res sit communis coheredibus pro indiuiso, in iudicio familiæ erciscundæ fit adiudicatio in singulis rebus, & sic habet vnusquisque coheres partem alterius in qualibet re sibi adiudicata: aliam vero partem ex se. pro parte igitur quam habet ab alio, habet cum de euictione obligatum per actionem præscriptis verbis, quæ nascitur ex permutatione rerum. Est enim in diuisione quædā permutatio: & ideo bene dicit, præscriptis verbis agendum: vt. ff. de rerum permu. l. j. & de præscrip. verb. l. naturalis. §. fin autē do rem. & ad hoc. j. tit. ij. l. si fratres. & ff. eod. l. heredes. §. penult. & ff. de euictio. l. si cum venditor. §. j. Sic ergo distingue: aut conuēnit vt de euictione teneretur, & tenetur: aut nihil conuēnit, & similiter de euictione tenetur: nisi scienter aliquis alienum accipiat: vt. j. commu. vtriusque iud. l. si fratres. & j. de euict. l. si fundum. Aut conuēnit vt non teneretur: & tunc non tenetur: vt hic. Sed hoc casu an saltem ad precium verum agi possit: quod videtur: vt. ff. de act. emp. l. emptorem. §. fin. Sed magis puto non posse. nam hic vter. que suscepit rei euentum: ibi solus emptor. a In casu tamen non agitur nisi cautum sit, sed alias est casus: vt. ff. de leg. j. l. si domus. §. j. Ité hoc si fiat diutius à iudice vel partibus, secus si à testatore: vt dicet. j. eo. l. si cogitatione. Item quid si vni assignetur per diuisionem iudicis totum allodium: alij feudum, qui decedens reliquit tantum filiam: an hæc filia euicto ei sendo agere possit? quod videtur, quasi non sit ei vitium quòd fœmina sit nata: vt. j. de leg. hered. l. lege. & de lib. præte. vel exhered. l. fina. Econtra quòd non, sicut si res empta naturaliter interisset, vel fato: vt. ff. de euictio. l. si seruus. Item quia pater causam præstitit. argu. ff. de euic. l. si seruum. Sed puto quòd non, cum pater eius filiæ accipiens in partem hoc sciebat posse euenire, nisi fuisset stipulatus de euictione: vt. j. de euict. l. si fundum. ADDITIO. Hoc vltimum intellige secundum Richard. Malumb. quando expresse stipulatus esset de euictione in hunc casum: aliàs si generaliter esset stipulatus, cum sciret bona esse feudalia, & ex natura feudi cuincerentur, de

Diuisio permutatio quædam est. Heredes antenentur sibi mutuam de euictio.

a Ista tenet Bar. & dicit eam sing. & mentis tenendam: sic Guil. de Cu. & Pau. tenent contra.

A euictione non ageret. arg. ff. de here. vel act. vend. l. si nomen. & facit secundum Bart. hic. l. si quis domum. §. j. ff. locati. & ff. de damno infec. l. damni infecti stipulatio pertinet. in princ.

SI *diuisionem.*} CASVS. Duo fratres hereditatem paternam ex consensu suo diuiserunt: & vnusquisque possessionem suæ partis quantam contingebat apprehendit. decessit alter relicta filia: inuenit portionem patris sui ab alio fratre occupatam: an eam vindicare possit, quæritur? Respondeo. quòd sic. & hoc in prima. Si autem diuisio tantum verbis facta fuisset, hoc modo? Diuidamus hereditatem: vel tantum de ea diuidenda conuenerit: nec sequebatur apprehensio, & possessio non fuit subsecuta, & dominium nō erat quæsitum patri nec filiæ: iudex familiæ erciscundæ inter fratrem & filiam bona dimidet.

f *Et.* l. patri tuo.

g *Stetit.* & vltra non processit, & sic dominium non fuit quæsitum: vt hic, & §. de pact. l. traditionibus. & ff. de pact. l. diuisionis. & j. de rerum permu. l. ex placito. Item intellige non valere pactum ad agendum, sed ad excipiendum sic: vt. ff. communi diuidun. l. iij. §. fin. quæ est contra. & §. de pact. l. cum proponas. ij.

h *Prouidebit.* non ex pacto: vt hic & dictis concordantiis.

B *Iudex in dividendo inter liberos, debet sequi voluntatem defuncti etiam non solennem. hoc dicit secundum Bar. & Bald. Vel sic: Iudex in dividendo inter liberos, debet sequi voluntatem defuncti etiam non solennem: licet non succedatur ex testato, sed ab intestato: filius tamen Falcidia vel Trebellianica si alicui eorum non remaneat integra. h. d. secundum Pau. de Cast.*

XVI. Iidem. AA. Heraclio.

FIlij i patris testamentum k rescindendi, si hoc inofficiosum l probare non possunt, m nullam habent facultatem. n Sed & si tam circa testamentum, quàm etiam codicillos iudicium eius deficiat, o verum quibuscunque verbis p voluntas eius declarata sit: licet ab intestato q ei

C

tuidun. l. iij. §. fin. quæ est contra. & §. de pact. l. cum proponas. ij.

h *Prouidebit.* non ex pacto: vt hic & dictis concordantiis.

FIlij.} CASVS. Si testamentum fecisti & solenne: filij tui illud rescindere non poterunt nisi per inofficiosi querelam. Si autem non solenne, puta adhibitis tribus testibus tantum: & in illa minus solenni voluntate diuisionem bonorum tuorum inter eos feciti: puta alsignando vni prædia quæ vltra Rhenum erant, alij quæ erant citra: an iudex qui cognouit fami. erciscun. iudicio, diuisionem factam in minus solenni voluntate bonorum tuorum inter eos seruare debeat, quæritur? Respond. quòd sic: dum tamen vnusquisque filius non habeat minus legitimam: quod si non habeat, ex senatusconsulto sibi supplebitur.

i *Fuit.* idem est in cæteris liberis: vt. j. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. Accurſius.

k *Testamentum.* non etiam coram quinque testibus factum.

l *Inofficiosum.* large ponitur hoc nomen. s. pro omni testamento quod est factum contra officium pietatis, siue exheredato, siue prætertitionem contineat. sic inflit. de suc. li. §. fi

D vero testamentum.

m *Possunt.* licet sit aliquis eorum gratus.

n *Facul atem.* quia nec suo iure, nec iudicis officio.

o *Deficiat.* quia nec quinque testes interfuerunt: vt. j. de eo. dicil. l. fin. §. in omni.

p *Verbis.* puta sic dixit: omnia bona mea dimidatis inter vos filij mei, secundum quosdam: quod non placet: quia dicit retentionis modo seruato. Vel melius dic, vnum fundum tibi: & aliis alia bona reliquit. Vel dic, ipse pater diuisit.

q *Ab intestato.* Ex hoc dicunt quidam quòd ex minus solenni voluntate parentis non succeditur nisi ab intestato. quod non placet: cum lex dicat quòd quælibet patris voluntas inter liberos est seruanda: vt. j. e. l. fi. ergo & hic. & ita ex testamento potest succedi. Est enim testamentum testatio mentis: b vt infit. de testamen. in prin. sed nihilo minus potest ei ab intestato succedi: vt. j. fi omis. sit causa test. per totū. & sic hic dicit. & §. j. l. fi. nec ob. j. de testa. l. hac consultissima. §. fi. nam ibi non loquitur de filiis, sed de aliis qui possunt ab intestato succedere. Vel hoc ab intestato &c. referas ad casum cum fecit codicillos. Vel refert ex quota portione vel re certa eos instituat, vt diximus. S. e. l. quoties.

Ex consulto

moloria vo- *tab. de quo* *Inſtit. l. ij.* *appellata.* *ff. de* *b Seruate.* *testamento* *tum. sed ma* *ia: quia non* *c Adamn.* *pellet augu-* *mentum af-* *ferre.*

Ex *senatusconsulto,* Trebelliano, cui locus est & in fideicommissis quæ ab intestato relinquuntur: vt hic euenit: vt. ff. §. ad Trebel. l. recusare. §. j. & ff. ad. l. Fal. si filius familias. videtur enim hic pater fidei commisisse eorum, vt contenti partibus suis adsignatis, restituant cætera: vt. ff. de leg. ij. l. peto. circa principium. nam & com secus Falcidia inter heredes ad leg. Fal. l. coheredibus. locum habet: vt infra de testa. & ff. eod. l. heredes. §. penultimo. sed recte ſ. ſi. eodem modo ac si ex testamento succederetur. Adamn. id est appropriatum.

Coheredibus.} CASVS. Si testator tribus heredibus relictis decesit, an duo absente tertio diuidere possint bona, quæritur? Dicitur quòd absenti portio quā habuit in rebus communibus ante diuisionē, seruabitur: & eam cū fructibus percipiet: interim non timens præiudicium sibi fieri per diuisionem ipso absente factam.

d *Et. l. patri tuo.*

e *Facientibus.* quod facere possunt quo ad personales præstationes: vt. ff. eodem. l. ij. §. dubitandum. & l. arbitrium. & ff. communi diui. l. & si non omnes.

f *Redibus.* vt. & §. e. l. non est.

FIlæ.} CASVS. Si duab. filiabus heredibus institutis pater testā. decesserit: an res quæ vni nostrum cōparauit nomine suo, quasi nomine filiæ, post mortem suam cū aliis bonis veniant in diuisionem, nisi probetur patrem contrarium voluisse, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc quibusdā rescripsit imperatorū comprobatur: quibus filia, nomine cuius res comparabantur, adueruus sororem suam vti potest. & hoc in prima. An autem filia, quæ in communi hereditate sumptum bona fide fecit, pro portione consequi possit, quæritur? Dicitur quòd sic, famil. erciscun. iudicio, vel neg. gest. & hoc in secunda.

g *Res comparauit.* vnde quia nomine eius emit, videtur quòd per vltimum iudicium conferret in eam: vt hic. quod facit pro filio cuius nomine pater emit liberos. & pro hoc. ff. e. l. quæ pater. ij. & l. Pomponius Philadelphus. & de pecu. lega. l. ſi. & de donat. l. donationes in concubinam. §. species. & infra de donat. l. donationes in fin. Sol. ibi non eius nomine pater emit, sed suam filium, eorem filio donauit. Vel plenius solue vt ibi. Sed an est legatum hoc vel donatio causa mortis? Respon. non est donatio inter vinos quia sic non valeret: vt supra de inoffi. dona. l. ij. nec cautum, cum non in testamento relinquatur. Sed dic esse quasi legatum: nam & non adita hereditate, patris confirmatur morte, secundum Azo.

h *Esse iudicium.* quia donasse præsumitur: nisi contra probatur.

Liberos quos pater *debeat suam* *habere pre-* *sumptionem* *Legit. & tum, cum pater ex ea obligari non potuit, sed nec lega-* *Quod lega-* *tum reperi-* *tur.*

Codex.

A i *Adiudicari.* sed quo titulo? tit. quasi legati adiudicati: vtpote relictum quod semper datur præcipuum: vt infra de col. l. filiam. ij. & supra eo. l. siqua.

k *His itaque.* scilicet reseriptis.

l *Si res integra.* quia nec sententiatum est, nec transactum est. s. e. l. j.

m *Familiæ.* si res pro parte geri non possit: vel minus commode. cum autem commode geri potuit, pro parte agitur neg. gest. vt hic subiicit, & ff. communi diui. l. si quis putās. §. fiue. & ff. eo. l. heredes. §. si vnus. & l. his consequenter. & l. Pomponius. & supra de neg. gest. l. si ſ. & ff. de neg. gest. l. si communes ædes.

n *Erciscunde.* in luendo pignore quod pro parte lui non poterat: vt. ff. cōmuni diuidun. l. si quis putans.

†Dat. Kal. XVII. AA. Conss.

INcerti.} CASVS. Duobus heredibus relictis decesit testator, & vnus coheredū de rebus hereditariis vel consumpsit, vel deteriores fecit: an earum ratio sit habenda, & alij coheredi indemnitas præstanda, quæritur? Dicitur quòd sic.

o *Adsumpserunt.* id est consumpserunt. Acc.

p *Indemnitē.* in simplum, non in duplum: & tenetur etiam heres coheredis: quæ duo non sic seruantur in l. Aquil. vt. ff. eo. l. & puto. §. fin. & l. damno. & ff. communi diuidun. l. item quanuis. in prin.

IN familiæ.} CASVS. Decesit Titius relictis tribus heredibus: vnus rem communem vendidit, & precium recepit: qua actione à coheredibus ad precium conueniri possit, quæritur? Distinguitur: aut rem cōmunem alienauerit nomine coheredis: aut nomine suo tantum. In primo casu subdistingue: quia aut habuit mandatum, aut non. primo casu conuenitur actione mandati. secundo casu, si alij coheredes ratā habent venditionem, conuenitur act. nego. gest. nec veniet precium in iudicio fam. ercisc. quia forte venditio poterat pro parte expediri. Si nomine suo, conueniatur ad precium petitione hereditatis.

q *Venundatæ.* id est venditæ.

r *Non venit.* hoc ideo: quia pro parte poterat expediri: vt supra eo. l. filiæ. in fine diximus. Vel quia hic erat actum: vt notat secundum Io. ff. e. l. heredes. §. idem est & si vnus.

s *Præcesit.* scilicet mandatum.

t *Venditionem.* vt & supra. de neg. gest. l. ab vno. & de rei vindi. l. mater.

v *Velut propriam.* & per hoc patet quòd difficetur me coheredem.

x *Possideat.* quod est loco rei: vt. ff. de peti. here. l. si & rem. idem si habeat emptorem obligatum: quia tunc vt verus possessor conuenitur petitione hereditatis: vt. ff. de pe. here. l. regulariter. & l. quòd si in diem.

y *Petenda est.* i. precium pro petenda heredit. vt hic, & ff. e. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inter coheredes.§. si coheredes. in fin.§. Et ad euidentiam distingue: cum quis vendit rem communem, aut est communis ex causa societatis: & tunc si vendit rem communem sociorum voluntate, non vindicatur, sed agitur pro socio. si autem eis inuitis, tunc non præiudicat aliis: vt. ff. pro socio. l. nemo.[a]

[a] Dic hoc verum nisi res ad hoc effet in communi deducta, vt vēdatur, vt in mercibus & rebus venalibus. nā vnus ex sociis aliis ignorantibus vel contradicentibus, si non habent iustam causam dividi potest vendere aliorum communi, arg. eius quod no. in l. sabinus. ff. communi divi. & not. in d. l. nemo. ff. pro socio. Paul. Talias. communi suo vel quasi cuique iudicio suam &c.

SI cogitatione futuræ successionis, officium arbitri[b] diuidendæ hereditatis prę ueniendo pater communis iudicio[b] suo, [†] qualicunque [c] indicio[d] suam [e] declarauerit voluntatem: stinter eos qui ei successerunt, exemplo § Falcidiæ retentionis habita ratione, familiæ diuidendæ causa datus arbiter: pro virili[h] præterea portione eorum quæ nulli[i] generaliter vel specialiter adsignauit, facta diuisione, in adiudicando patris sequetur voluntatem.[k]

Error coheredum non facit alteri acquirendum. Vel sic: Non habent titulum, non potest præscribere contra iudicium familiæ ercisc. Item longa possessio & error non inducunt titulum, hoc dixi. Bald. Vel sic: Communia seruus ab vno ex heredibus siue extraneis possessus, non vsucapitur, sed pro cuiuscunque heredum portione diuiduntur. h. l. Salyceius. Vel sic: Quæ possidet rem alienam sine titulo, licet domino sciente & patiente: nō propterea acquirit dominiū. Paul. de Castr.

XXII. Iidem. AA. & cc. Dionysio.

Eruum communem non consentientibus coheredibus, sed per errorem ad eū qui possidet, pertinere credentibus, tenens: cum omnis verus titulus deficiat, [m] suum [n] non facit:[o] sed in eo portiões hereditarias adsignatas,[p] penes singulos successores remanere manifestum est. PP. V. Non. Ian.*

Pactum coheredum non præiudicat creditoribus : sed inter ipsos coheredes suum operatur effectum. Bal. & Paul. de Castr.

XXIII. Iidem. AA. & cc. Hermogeni.

LIcet pacto diuisionis aduersus singulos actio pro hereditariis portionibus creditori parata mutari non possit:[q] tamen ad exhibendam fidem his quę conuenerant, stipulationis & iuris[r] adhibito remedio, qui placitum excedit, vrgeri potest: cū & hoc omisso,[s] si non contrarium conuenisse[t] probaretur, præscriptis verbis conueniri potuisset.

SEruum.} CASVS. Decessit Titius heredibus relictis: vnus seruum hereditarium per. x. vel. xx. an. possedit, alijs per eorum credentibus eum ad coheredem pertinere: si postea apparuerit eum communem fuisse, non obstante præscriptione longi temporis, partes suas possunt vindicare : & portiones adsignatas à lege. xij. tab. penes eos remanere debere manifestum est. Viuianus.

l *Tenens.* aliquis heredum.

m *Deficiat.* agitur & usucapio.

n *Suum.* nec per usucapionem, nec per præscriptionem. x. vel xx. an. sed tantum. xxx.

o *Non facit.* nam in præscriptione titulus esse necessarius, vt hic, & supra de rei vin. l. re tua. & l. nullo. &. ff. pro donato. l. j. & de vsuca. l. Celsus. & infra de præscrip. long. tempo. l. diuina. & infra in quibus cau. cessat long. tempo. præscript. l. vnus.

p *Adsignatas.* l. xij. tabu. vt & supra de pact. l. pacto successorum. & facit infra de dona. l. nec ignorans.

LIcet.} CASVS. Decessit quis tribus heredibus relictis: duo à tertio stipulati erant, vt creditoribus hereditariis responderet: & aliquo dato pepigerunt, vt eis satisfaceret. si fidem seruare non vult, qua act. conueniri possit à cæteris coheredibus, quæritur: Respon. quod licet pactum ab eis interpositum prænidicare non possit creditoribus, tamen coheres qui promisit, ad fidem seruandam conuenietur act. ex stipulatu, si stipulatio intercesserit: vel si non intercesserit, agetur ex pacto incontinenti appositio act. præscriptis verbis. hoc dicit.

q *Possit.* vt & supra de pact. l. debitorum. &. l. pacto. &. j. si cerpe. l. j.

r *Et iuris.* id est stipulationis iure factæ secundum Io.

s *Omisso.* id est stipulatione non intercedente : sed tantum pacto in rei traditione appositō: vt infra de re. permu. l. rebus. & infra de dona. l. legem. &. l. cum res. aliàs si non esset facta traditio, nulla ex tali pacto actio nasceretur: vt. ff. de pact. l. diuisionis. & supra eo. l. si diuisionem.

t *Conuenisse.* post pactum interpositum: nam pacta nouissima sunt seruanda. vt supra de pact. l. pacta nouissima.

FIlius.} CASVS. Pater fa. habuit quater centum in bonis, & habuit quatuor filios. vni filiorum in vita sua dedit funduū valentem. xl. ad sui sustentationem: postea condidit testamentum, & instituit æqualiter quatuor filios, id est quemlibet in centum computato fundo dato filio ad sustentationem suis. c. & rogauit testator illum filiū cui dederat fundum, per fideicommiss. vt restitueret coheredibus suis, & quibusdam extraneis

g *Exemplo.* hoc ideo, vt dicunt quidam: quia Falcidia tantum in testamento locum habet, sed certe immo etiam ab intestato: vt. l. si omissa sit causa test. l. fi. &. j. quando di. le. ec. l. fi. Sed hoc ideo dicit exemplo, vt sicut aliàs detrahitur de legatis & fideicommissis, sic & hic de prælegatis: vt &. ff. de here. instit. l. ex facto. ij. §. vnde scio. in fin. §.

h *Virili.* qui & in aliis habent viriles : licet per quandam prælegationem vnus habeat plus quàm alius : vt hic, &. ff. de her. instit. l. ex facto. ij. §. j. & sic non est contra. ff. eo. l. quæ pater. j. *Falcidia & in testam. testat. hab.*

i *Nulli.* expresse vel tacite, scilicet vt res non adsignatæ expresse adsignantur illis quas expresse adsignauit, vt instrumentum, fundū, arundineta, vineam: vt ff. e. l. quæ pater. j.

k *Voluntatem.* vt &. §. de inoffic. testa. parentibus. &. §. eod. l. quoties. & in auth. de triē. & semiss. §. & quod ꝛæpe colla. iij. Et not. ꝙ pro huiusmodi diuisione non agitur de iudicione: vt. ff. de legat. ij. l. cum pater. §. ceterū. *Diuisio & partitio non differunt. Falcidia.*

Secundum Io. Bar. Bald. Paul. & la.

cis. secus in ea quę fit per iudicem, vel per partes: vt supra eo. l. si familiæ. Accursius.

k *Voluntatem.* singulis prout defunctus voluit.

[b] Iudicio. scilicet non scripto.

[c] Vel qualitercunque. in scriptis vel non.

[d] Iudicio. imperfecto vel scripto, vt innuit verbum declarauit immo ad vtrumque refertur.

[e] Suam. volentem maiorem hereditatis partem ad aliquem ex liberis peruenire, ad alium minorem.

[f] Voluntatem. ſ. diuidendo res hereditarias, quibusdam tamen prætermissis.

extraneis suam partem hereditatis sub conditione si nauis venit ex Asia, perceptis x. à coheredibus. coheredes volunt dare. x. ista conditione existente. debet restituere coheredibus suam partem hereditatis: vult deducere quartam: quæstio est, vnde debet deducere, & qualiter? dicitur quòd debet computare in quartam illa. x. quæ percepturus est à coheredibus vel ab aliis : item quartam partem prædij sibi dati, quæ est. x. & ita habet. xx. Item debet habere. v. in eodem fundo sibi dato ad supplementum: & ita debet. xxv. quæ sunt quarta pars de centum : residuum de fundo debet restituere coheredibus. & hoc est quod dicit secundum Vivianum vel pone casum aliter vt in glo. *Falcidia & in testam. testat. hab.*

a *Falcidia.* Fama & te difficilis est hæc lex. *Sequuntur Bar. Bald. Paul. & la.* dic ergo casum[a] secundum antiquos. Quòd habens tricenta, tres quoque filios, vni in vita fundum de suo patrimonio concesserit ad sui sustentationem, & sic in peculium: quos tres filios solos heredes instituit æqualiter: hereditaria ergo portio cuiuslibet est centum : & rogauit filium cui fundum concesserat, vt suam portionem hereditatis restitueret coheredibus, & quibusdā aliis sub conditione, puta si nauis ex Asia veniret, perceptis à coheredibus ponè. x. hic autem debet habere quartam, id est. xxv. computantur autem in quartā illa. x. quæ accepit à coheredibus, cautur autem in quartā illa. x. quæ accepit à coheredibus, cautum quodam: quia hoc testator dixit, sed hoc refugium[§] non valet quod valet fundus: xij. ergo habet in fundo quatuor. sic habet. xxiij. quod autem deest, soluetur ei in eodem fundo. Hoc non placet: quia non superesset aliquid de eo fundo quarta deducenda, quod hic fuit, vt in fin. dicit. [b] immo deesset. & ideo dic quòd fundus valuit. xxx. & sic habet. x à coheredibus. restituit vnà cum aliis quæ habet de illa hereditate. Sed de Concor. ueritate detrahitur: vt ff. ad Trebel. l. nam quod. §. fi. & l. cogi. in prin. &. §. & generaliter. Non autem de quarta iure naturæ quia in illa non computantur data causa implendæ conditionis: vt supra de inoffic. testa. l. si qua. &. ff. eo. l. inter coheredes. dicitur: vt supra de inoffic. testa. l. scimus. nec de illa in re instituta sibi per. l. Falcidiam. vt infra de fideicom. here. §. restituta. in fin. §. Sed secundum Bal. & la. tu. quæquis in illa non computantur data causa implendæ conditionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod à coherede percipiturꝰ vnde non poteſt eadem ratione A habere eandem rem iure legati & iure hereditario : vt. ff. de condi. & demon. l. Titiæ ſi nupſerit. hic autem hereditarium non fuit hoc quod accepit cauſa implendæ conditionis. Item alia ratione : quia ſi duo ſumus coheredes, & à me tibi, à te mihi legatum relinquitur, vt eſt in caſu noſtro, item & aliis re linquitur à nobis, ego vtar retentione Falcid. contra alios, & computabo mihi in quartam meam quod à te percepturus ſum, vt tanto minus à te ſubtraham: ſed ab aliis non per hoc minus ſubtraham : licet in hac Falcid. iure inſtitutionis alijs non conſueuerunt legata imputari: vt. ff. ad le. Falci. l. Neſennius. j. reſpon. & l. in quartam. in princ. Multo ergo magis in hac quarta debet fieri computatio horum quæ à coherede percipiuntur, in qua etiam legata ab aliis imputantur : vt d. l. in quartam. Alij dicunt, [a]ſoluitur à volentibus, & volenti. Alij, vt lo. [b] tranſponunt literam hoc modo Soluitur à cæteris, ſcilicet facta detractione de ſingulis, & ſupra quartam habens in eodem fundo &c. vt in alia glo. Et vt hęc clareant, ſciendum eſt aliam eſſe quartam iure naturæ, in qua omnia data imputantur præter donationem ſimplicem, & fructus patrimonij. Nam in rebus principalibus debet habere quartam: vt. ſ. de inoffic. teſtamen. l. ſi cumus. §. j. & l. ſiquando. §. fin. Aliam debitam iure inſtitutionis, in qua ea ſola imputantur, quæ iure hereditario capiuntur: [d]vt. ff. ad legem Fal. l. in quartam. quandoque tamen etiam legata imputantur: vt ff. ad leg. Fal. l. Neſennius. Item ſi deatur a ſtatulibero nummi peculiares, in hoc caſu ſolo imputantur. [e]vt. ff. ad leg. Fal. l. id autem. Item aliam debitam iure Trebellianico, in qua & legata & fideicommiſſa & data cauſa implendæ conditionis ab extraneo, imputantur. Si autem detur aliquid à coherede, ſi quidem corpus non hereditarium, idem eſt. & ſi hereditarium, ſi quidem pecunia, idem eſt. ſi autem ſpeciem hereditariam, pro ea parte quam habet iure hereditario, imputabitur : [f] pro ea vero quam à coherede accepit, extra quartam eſt : vt. hac. l. & ff. ad Trebell. l. deducta. §. nummis. De fructibus autem quando computentur in quartam iure naturæ, habes. ff. de inoff. teſta. l. Papinianus. §. ſi conditioni. verſi. vnde ſi quis. Quando vero in quartam iure inſtitutionis, habes. ff. ad leg. Fal. l. in lege Falcidia placuit. &. l. Paulus. Quando vero in Trebellianicam, dixi. j. ad Trebell. l. iubemus. Et not. quòd quarta alia iure naturæ. Alia iure Trebellianico. Alia iure inſtitutionis. Alia debita ex conſtitutione diui Pij. Alia debita patrono in bonis liberti. Alia de qua dicitur infra de quando & qui. quarta pars. l. ij. in princi. lib. x. & infra de impo. lucra. deſcript. l. vni. eod. lib. Alia de qua dicitur infra de diuor. & repu. l. pe. Item alia. j. vnde vir & vxor. authen. præterea.

† Pro parte fratrũ. Odofre. & Iaſ.

a Reprobatur per Bar. Bald. Paul. & Iaſ. licet ſit vera in ſe ſecundum Ia.

b Reprobatur etiam Bar. & Ia.

a Quod à ceteris. ſcilicet coheredibus fratribus: vel ſecundum alios ab extraneis.

§. Placet Bart. Bald. Paul. & Iaſ. quo ad text. & eſt caſus ſing. quo ad hoc, & non abbi. ſecundum Iaſ.

b In eo. ſic ergo in vna re poteſt Falcidia retineri ſecundum quoſdam: vt hic, & ff. de leg. j. l. poteſt. & l. non amplius. §. ſi. ſed illa loquitur in parte bonorum legata. Sed cõtra dicimus: vt ff. ad. l. Fal. l. Plautius. & dixi. j. ad leg. Fal. l. in imponenda. & expone vt modo dixi, ſecundum Io. & Azo.

EX cauſa donationis. ¶ Caſvs. Deceſſit paterfa. relictis duobus heredibus: ſed Titius portionem ſuam hereditariam repudiare vult, & ea quæ ſibi pater dedit, vel aliunde acquiſiuit, retinere : an compelli debeat ea cũ coherede ſuo conferre, quæritur? Reſpon. quòd non.

c Ex cauſa donationis. hodie ſecus ſi donetur vni ab auo inofficioſe: vt. ſ. de inoffi. teſta. authent. vnde & ſi parens. Item ſecus in aliunde quæſitis, quæ non conferuntur etiam ſi ſuccedant: vt infra de colla. l. ſi.

d Aliunde. id eſt ex cauſa alia.

e Quæſita. ab auo.

INTER omnes. ¶ Caſvs. Paterfa. incepit facere teſtamentum: ſed non complet: & in hoc teſtamento imperfecto tres inſtituit heredes, vel fecit codicillos adhibitis tribus teſtibus: vel epiſtolam, adhibitis forte duobus. Io his voluntaté ſuam declarauit, & deſignauit ex quanta parte voluit vnumquemque eſſe heredem. an talis diſpoſitio valeat, quæritur? Et dicitur quòd ſic inter filios ſuos & emancipatos & alios deſcendentes. Quantũ vero ad extraneos: ſi cum filiis erant mixti, non valet. & hoc in ſecunda.

Ex hac. l. ibi, heredes ſuos. nota quòd large loquendo etiam emancipati poſſunt dici ſui heredes: & etiã illi qui nec ſunt in poteſtate nec emancipati, vt in hereditate materna : licet proprie loquendo non, niſi existerent in poteſtate tempore mortis. l. in ſuis. ff. de liber. & poſthu. l. Paulus.

f Heredes ſuos. idem hodie de illis qui nec ſunt ſui, nec emancipati: vt ex linea feminina : vt infra de teſta. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto.

g Pares. in ſuccedendo: licet diſpares in gradu: vt filius & nepos ex alio filio mortuo.

h Quos prætor. ideo dicit quos, quia quidam extra poteſtatem poſiti non vocantur : vt damnati de crimine capitali : vt. ff. de bon. poſſ. l. edicto prætoris.

i Neque impletum teſtamentum. quantum ad ſolennitatem : ſed bene completum quo ad voluntatem. Accurſius.

k Vel inducis. dum tamen duobus teſtibus probetur : h vt ff. de probat. argu. ff. de mili. teſtamen. l. Lucius. & idem videtur etiam iure veteri : vt. ff. de lega. ij. l. peto. §. mater. quod non placet vt. ff. de confir. tut. l. iij. & d. l. peto. Dicit minus ſolennem, ſcilicet quo ad tutoris dationem : ſed quod ad alia perfectam. & hoc dixi. j. de teſta. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto.

l Ab inteſtato. vnde videbatur voluntatem defuncti non eſſe ſeruandam. & de hoc dixi. ſ. eo. l. filij.

m Seruato. in quartæ fideicommiſſorum retentione. & eſt ſic. ſ. eo. l. ſi cogitatione. & l. quoties. & ff. eo. l. ſed & ſi.

n Pro nulla habeo. ſicut. ſ. de inoffic. teſta. l. ſi mater. & j. de diuor. l. fin. in princ. & ff. de leg. præſi. l. iij. & iiij. & j. tit. u. j. l. fin.

SI modo. ¶ Caſvs. Dicitur in. l. Codicis quòd voluntas teſtatoris imperfecta valet inter liberos. Authent. hæc dicit hoc verum eſſe limitando. l. Codicis, ſi huic ſcripturæ imperfectæ ſubſcripſerit teſtator, vel omnes liberi inter quos debet diuidi hereditas iſta.

o Si modo. caue tibi, quia lex Codicis loquitur ſiue in ſcriptis ſiue ſine ſcriptis pater inter filios teſterur minus ſolenniter. hic autem proſequitur tantum quando in ſcriptis, vt pater vel filij debeant ſubſcribere : ſed & tunc poteſt valere ſine huiuſmodi ſubſcriptione, ſi parens &c. vt in authent. alia, quæ iungitur cum iſta quæ eſt infra de teſta. authent. quod ſine.

COMMVNI DIVIDVNDO.

De diuiſorio communi ſatis dixi: nunc de diuiſorio ſingularum rerum.

Frater te

FRater tuus. ¶ Caſvs. Prædium tibi & ſibi commune frater vendidit, tibi non præiudicat: ſed tamen in parte ſua non reuocabitur venditio: ſed ſi prædium illud commune diuidi non poteſt: ſi plus obtuleris pro parte ſua quàm emptor pro tua, communi diuidundo iudicio totum prædium conſequeris. Si diuidi poteſt, media pars tibi adiudicabitur. Hæc ſunt vera, ſi partem ſuam alienauerit lit. conteſt. poſt vero inuito fratre ſuo non poteſt.

a Non oportet. vt. ſ. de communi. re alie. l. falſo. & de donatio. l. portionem. & de contrahen. empt. l. dudum.

b Parte precij. l. precio partis, parte tantum æſtimata ſecundũ quoſdam: quod nõ placet: immo totus fundus æſtimatur: vt hic, quia maior ſit æſtimatio omnium partium ſi totus æſtimetur quàm ſi pars. vt. ff. famil. ercil. l. Mæuius. §. fin. Item pro hoc ff. de leg. ij. l. cum filius. in prin. & l. Mæuius. §. in fundo. & ff. ad leg. Falcid. l. in Falcidia. & de excep. do. l. pure. §. ſi cui. nam his legibus non poteſt ſeruitutis pars aſſignari. & ideo non poſſunt prædicti ſic exponere : vt hic exponebant.

Seruitutis pars aſſigna ri non poteſt.

c Alius. ſocius, vel etiã extraneus : vt. j. d. l. iij. in ſi.

d Conſequeris. hoc, eũ diuiſio non poteſt fieri commode.

e Poſt lite conteſtationẽ. item nec ante ſi fieret cauſa mutandi iudicij, & pœna imponitur. vt. ff. de alie. iudicia. mu. cauſa fac. l. ſi. in fin. In famil. erciſcun. autem actione etiam poſt motam controuerſiam prohibentur alienationes : vt. ff. de peti. here. l. diuus. & l. ſed & ſi. ſi ante. niſi ex neceſſitate : vt. ff. famil. erciſ. l. alienatio. nes. ſic & hic ex neceſſitate permittam per eundem legem : vt. ff. de fund. do. l. j. & l. ſi fundum.

Litigioſa res.

f Poſſit. forte nec pignori obligare : vt. j. de reb. alie. non alie. l. fin. licet in re litigioſa ſit aliud ſecundũ quoſdam: vt in authẽ. de litig. §. ad hoc. aliàs ad hoc. colla. viij. nec enim erat hic quæſtio de dominio : quia certum erat rem eſſe communem : & ideo non prohibetur alienatio tanquam in re litigioſa.

SI grabatum. ¶ Caſvs. Si vineam tibi & fratri tuo communẽ frater tuus obligauit, cum obligare non potuit, eam cum fructibus quos ex parte tua percepit, præſes tibi reſtitui iubebit. hoc in prima. Item ages communi diuidundo aduerſus creditorem, ſi plus pro parte ſua dare voluerit quàm ipſe pro parte tua, vnde partem fratris & tuam quam frater obligauit, æſtimata data tibi pecunia, ad creditorem fratris tui totam vineam transferre facies.

Tu dic illi accuſationem licitantem, conſtruendo cum ſi ſe: & adde inſuper vnum vincere, illis inſuper tuo, ſuffice-

g Non potuit. vt. ſ. j. tit. j. l. ſi fratres. & ſ. ſi communis res pignori. dic. l. j. & ſ. ſi res alie. pig. da. ſit per totum.

h Reſtituet. agenti tibi rei vindicatione cum ſocius negaris: vt. ff. de excep. l. fundi quem tuum. ſic. & ff. famil. erciſcun. l. j.

Vel dic etiam agendo communi diuidundo, licet negetur ſocius, cum non obiciatur quæſtio propoſteationis : vt. ff. de euic. & l. ſi mancipium. §. j.

i Cognoſcet. ſcilicet poſtmodum.

k Eum. ſcilicet creditorem.

l Valere. hoc cum inter creditorem & dominum alterius partis agitur. vt hic, & ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. ij. §. ſi. ſecus ſi inter creditores : quia tunc tantũ debitum æſtimatur. vt ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. ij. §. inter. Item æſtimæ partem hic æſtimando totum : vt. ſ. l. proxi. dixi.

m Data pecunia. ſcilicet tibi. & hoc quando commode diuidi non poteſt. Item not. hic caſum vbi quis cogitur alienare inuitus: ſed volens videtur, cum duplex ſit hoc iudicium.

AD officium. ¶ Caſvs. Si cum fratre tuo res habes communes, ad officium iudicis pertinet diuidere. Si autem frater tuꝰ partem earum vendidit, poſtea ſunt tibi communes cum emptoribus, vnde cum emptoribus ages communi diuidundo iudicio, ſi à communione vel ſocietate diſcedere velis. & hoc in prima. Et ſi forte ager fuerit, qui diuidi poſtulatur, nec commodè diuidi poteſt: fiet æſtimatio, & plus offerenti dabitur, & in precio alij cõdemnabitur. & hoc in ſecunda. Si autem in licitando plus offeras, frater autem volens plus offerre non habeat quid offerat, ſupponere poteſt extraneum emprorem, qui licitando plus offerat. & hoc in tertia.

n Arbitri. i. iudicis.

o Pertinent. vt diuidar.

p Communia. non alia: vt ſubiicit. ſ. tit. prox. l. familiæ.

q Diuidi. ſ. commode. vt inſtit. de offi. iudi. ſ. quod ſi commode.

r Socios. ſocij ſunt conuentionali, vel non conuentionali ſocietate : vt inſti. de obli. quæ ex quaſi contract. §. item ſi inter.

s Non poteſt. ſcilicet commode : vt inſtit. de offi. iudi. ſ. quod ſi commode.

t Singuli. f. fundi diuidi non poſſunt commode.

v Vnicuique. i. huic vel illi, in caſu tamen præcipe alteri : vt. ſ. de dona. l. ſancimus. §. ne autem.

x Condemnato. vt & ff. famil. erciſcun. l. Mæuius. §. arbiter. & ff. e. l. ſi quis putans. §. ſi fundus.

y Maximè. ſcit ſe vilius licitantem non ſufficere &c. & facit. ſ. de vectig. & com. l. iij. & iiij.

z Licitantem. & ponitur ex parte ſubiecti : ſed poſſet poni ex parte prædicati: & ſenſus eſt, non poſſet vincere etiam vilius licitantem, cum ſit adeo pauper.

SI maior. ¶ Caſvs. Bona tibi & fratri tuo communia diuiſiſti. ſi ſcriptura in diuiſione non interuenit, nec ob hoc rc. reſcinde-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rescindetur. & hoc in prima. Si vero minor fuisti cum diuisisti, & te læsum probare possis, nec tempora restitutionis inutiliter egressus fueris, restitueris. & hoc in secunda. Si autē bona cōmunia remanserunt inter vos: præses prouinciæ iubebit diuidi. Item doli & culpæ ratio in hoc iudicio habetur. Vinia.

Diuisio non præsumatur facta ex longa rei possessione prodiuisa.

SI minor[a] quinque & viginti annis soror tua tecum res communes diuisit: quamuis non instrumentis: sed aliis probationibus earum diremptam [b] communionem esse probetur: stari tamen finitis conuenit. ¶Quòd si minor fuit, nec tempus in integrum restitutioni præfinitum adhuc excesserit: an in integrum propter diuisionē restitui debeat, B causa[c] cognita præses prouinciæ æstimabit. ¶Idem[d] eorum etiam quæ vobis permanent communia, fieri diuisionem prouidebit: [e] tam sumptuum (si quis de vobis in res communes fecit) quàm fructuum. ¶Item doli & culpæ[f] (cum in communi diuidendo iudicio hæc omnia[g] venire non ambigatur (rationem, vt in omnibus æquabilitas seruetur habiturus. Dat. VIII. Id. Febr. CC. Conss.

Nemo cogitur in communione manere. Bald. & Salyce.

v. Idem. AA. & cc. Secundino.

IN communione[h] vel societate nemo compellitur inuitus[i] detineri. qua propter aditus præses prouinciæ ea quæ communia tibi cum sorore perspexerit, diuidi prouidebit. Da. VIII. Kal. Septēb. CC. Conss.

TITVLVS XXXVIII.
COMMVNIA VTRIVSQUE iudicij tam familiæ erciscundæ, quàm communi diuidundo.

Diuisio habet vsufructum seu similitudinem emptionis. Bald. & Salyce.

1. Imp. ANTONINVS A. Marco.

DIuisionem prædiorum, vice[k] emptionis obtinere placuit. PP. VI. Kalen. Decemb. Gentiano & Basso. Conss.

Litigantes factum à non competenti in dicem possunt confirmare. Bald. secundum Odofre. Bald. Vel sic: Diuisio facta à iudice incompetenti, potest partium consensu validari. Salyce. Vel sic: Sententia nulla potest consensu partium approbari. ad hoc semper allegatur ista l. Paul. de Cast.

11. Imp. ALEXANDER A. Euphratæ.

ETiam[m] si is diuisioni[n] arbitrum[o] dedit, cui dandi ius non fuit: P tamen si socij q quondam diuisioni consensum dederint: quod quisque eorum secundum placita possedit, pro parte socij dominiū nactus est. PP. XVI. Kal. Decemb. Alexandro. A. III. & Dione Conss.

In diuisionibus subuenitur ei qui est deceptus dolo aduersarij vel re ipsa vltra dimidiam iusti precij. l. d. & est not. Bartol. Bald. & Salyce.

III. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIANVS AA. & cc. Seuæ.

MAioribus etiam, [r] per fraudem[s] vel dolum vel perperam[t] sine[u] iudicio[x] factis diuisionibus, solet subueniri: quia in bonæ fidei iudiciis, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. Y PP. XVI. Kal. Iul. ipsis. AA. Conss.

COMMVNIA VTRIVSQVE, &c.

Dixit qua singularia sunt vtriusque iudicij: nunc quæ communia.

DIuisionem. } CASVS. Habebam tecum prædia communia: iudex orientalia mihi adiudicauit, occidentalia tibi: hæc diuisio vicem emptionis obtinet: puta propter euictionem, & dominij translationem.

Vicem. quia pars tua mihi adiudicatur, & mea tibi.

Placuit. diuisio enim est similis permutationi[a]: vt ff. de leg. 11. l. cum pater. §. heredita tem. & permutatio emptioni: vt. j. de rerum permu. l. ij. & ff. de con trahē. emp. l. j. ergo & ipsa. cōuenisse enim videntur quia ex vtraque possessione secuta dominium acquisitum est: vel causam vsucapiendi præstat: vt ff. de vsucap. l. si per errorē re quoque euicta vtrobique præstatur euictio: vt j. eo. l. si fratres. bonæ fidei contractus est vterque: vt insti. de act. §. actionem. Sed differunt: quia in emptionibus non est locus euictionis ob causam: sed in diuisione. vt ff. de re. permu. l. j. in fin. eum diuisio appellatur permutatio: vt dicto diuisionis non pacisci actio: vt ff. de pac. l. diuisionis. secus in emptione.

ETiam. } CASVS. Habebam tecum rem communem: volebas à communione discedere: abbas sancti Proculi nobis iudicē delegauit, qui eam diuideret. quia is delegatus, cui dandi iudicem licentia non fuit: an illa facta diuisio infirmari debeat, quæritur? Dicitur quòd non.

Etiam. pro parte.

Diuisionem. factæ ab illo delegato.

Arbitrum. id est iudicem.

p *Non fuit.* contra. ff. de iurisdi. om. iudi. l. priuatorum. sed dic, potius tenuit auctoritate pacti, quàm arbitri.

q *Si socij.* quia & pro sua ipse habebat dominium. Et nor. quod non tenuit, consensu & pacto partium confirmatur: vt. ff. tit. & C. eod. ij. l. si diuisionem. & de iurisdi. om. iud. l. j. & j. de testa. l. non dubium. & ff. rem rat. habe. l. iij. in fin.

MAioribus. } CASVS. Habebam tecum rem communem. de dolo dante causam diuisioni, vel fraude incidente in ipsa diuisione, vel perperam, quia re ipsa eram deceptus vltra dimidiam, sine iudice eam diuisi: an retractari possit? Dicitur quòd sic, etiam si maior fuissem, &c.

r *Maioribus etiam.* q. d. non solum minoribus.

s *Per fraudem.* vel dolum, id est per fraudulentum dolum. Vel dic, fraudem, id est culpam, quæ incidit in dolum, qui det causam diuisioni. alij econtra. vel dic fraudem. i. culpam & dolum committi: vt. ff. tit. proxi. l. pe. in fi.

t *Vel perperam.* cum vltra dimidiam sit alter deceptus ad instar venditionis: vt infra de rescin. vendi. l. ij. & supra eo. l. j.

u *Sine.* hoc ad proximum tantum refertur.

x *Iudicio.* subaudi maxime. Vel dic sine iudicio referri ad tertiam clausulam, non ad duas primas.

y *Reformabitur.* iudicio communi diuidundo. & nō agitur ad diuisionem faciendam hic: sed ad decipiendum. Alij dicunt officio iudicis faciendam: vt plene diximus. ff. quib. ex caus. maj. l. in contractibus.

Ratio sumptuū & fructuū habendi debet.

Ecclesia, minor, maritus, ad diuisionē non prouocāt: sed prouocantur.

SI patruus. } CASVS. Cum patruo meo habebam pecuniam communem: nomine suo ex pecunia illa rem comparauit: an res illa cum omnium bonorū socius non erat, communica re debeat, quæritur? Dicitur quòd non: sed vt pecunia cōmunis diuidatur, communi diuidundo iudicio agere potero.

Si patruus. i. frater patris tui.

b *Ex communibus bonis.* f. nummis communibus, quibus res comparatur. Vel die, bonis. i. nummis vēdactis ex communibus bonis. & secundum hoc nummi erant tantum emētis: vt. ff. de fund. l. qui vas. §. fu. & sic minus debui quam in primo.

c *Germ.* i. suo nomine, alias secus. vt. ff. de neg. gest. l. ij. ego.

d *Non communi bonorū.* Nam tunc licet sibi quæreretur, cogeretur tamen communicare. vt. ff. pro soc. l. si quis societatem. & l. præeeden.

e *Socius.* scilicet fidē ex conuentione, non ex societate. vel dic, scilicet ex societate. vel dic, scilicet ex societate, non ex conuentione: quia heredes sumus de una hereditate: vt ff. pro socio. l. si fratres. in prin.

f *Operet.* actione cōmuni diuidun. quia ex re communi percepit: vt. l. item pro. ij.

g *Postulas.* vt. ff. de rei vēdi. l. si ex ea pecunia. & j. si quis alteri vel sibi. ij. & j. de proba. l. ad probationem. in fi. nisi fit nulles, vel minor, vel ecclesia, vel maritus: vt dixi. j. de rei vendi. l. si vt proponis.

DE instrumentis. } CASVS. Habebas prædia cum fratribus tuis communia, & instrumēta: de his volebas vt penes aliquē nostrum deponerētur instrumēta: quid iuris sit, quæritur? Respon. quòd præses prouinciæ existimabit penes quem instrumenta debeant deponi: sed per quam actionē hoc debeat cōsequi, non aperit. Tu dic communi diuidundo. quæ non datur ad diuisionem, sed ad iudicandum penes quem instrumenta debeant collocari: quod est speciale, & aliud est speciale. §. eo. lib. vbi agitur non ad diuisionem, sed ne decipiatur.

Patruus. a tuus ex communibus bonis b res comparauit, sibi negocium gerens, c non omnium bonorūd socius e conflitutus: pro comperentium portionum modo indemnitati tuæ conluli oportet, f & ideo rem emptam communicare eum contra iuris formam postulas. g PP. XVI. Kal. Nouemb. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

Rem empta communi pecunia, vel redditā ex rebus communibus, non est communis nec venit communicanda: nisi inter socios omnium bonorum: sed pecunia petit debet. h. d. & est multum consultus. Bartol. Bald. & Salycetus.

Peius quem debeant esse communia instrument. a, iudex prouidere debet. Bald. Salycetus, & Paul. de Cast.

V. Idem. AA. & cc. Frontino & Gaiano.

DE instrumentis quæ cōmunia fratrem vestrum tenere proponitis: rector prouinciæ aditus, h apud quem hæc collocari debeant, existimabit. PP. VI. Id. Feb. Sirmij. AA. Conss.

Condito iuramenti appositam diuisione, debet impleri: aliàt diuisio non officiat ulti denti. Bald. & Salyce.

VI. Idem. AA. & cc. Thesidinæ & aliis.

SI cum patruo vestro hac conditione diuisionem fecistis, vt se nullum dolum malum adhibuisse[k] iuraret, nec fidem placitis exhibuit: [l] quo minus res indiuisas[m] requiratis, eorum placitum quæ in diuisionem venerunt, nihil vobis nocere [n] potest. Dat. V. Kalend. April. Sirmij. CC. Conss.

Ex contractu diuisionis quis tenetur de euictione, nisi aduersarius scieres res alienas, vel alij obligatas accepit: quia tunc quis non tenetur, nisi se omiserit. h. d. secundum Bar. & Bald. Vel sic: Diuisio facta contra iudicium inducit actionem de euictione, nisi facta sit inter scientes. la. Bar.

VII. Idem. AA. & cc. Seueriano & Flauiano.

SI fratres vestri pro indiuiso commune prædium citra vestram voluntatem obligauerunt, & hoc [o] ad vos secundum pactum diuisionis nulla pignoris facta mentione peruenit: euictis [p] partibus quæ ante diuisionem socio rum[q] fuerunt, in quibus obligatio[r] tantum constitit, ex stipulatu, [s] si inter cesisit: alioquin quanti interest, præscriptis verbis contra fratres agere potestis. [t] nam si fundi, scientes obligationem, dominium susceptisti: tantum euictionis promissione solennitate verborum, vel pacto promissam probantes, eos conueniendi facultatem habebitis. Dat. II. Non. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

A diuisione facta tradendo, vel possessionem, demittendo apud alterum de consortibus, solo consensu recedi nō potest. Bal. cum Saly.

VIII. Idem. AA. & cc. Nicomacho & aliis.

SI inter vos, maiores[u] annis vigintiquinque rerum cōmunium diuisio, relicta vel translata possessione, finem accepit: [x] instaurari mutuo bona fide terminata consensu [y] minime possunt. Dat. Non. Decemb. CC. Conss.

Vbi non est communio, non cadit diuisio. Bald. & Saly.

IX. Idem. AA. & cc. Demetriano.

FAmiliæ erciscundæ, vel cōmuni diuidūdo iudicio ita demū si corpora maneāt cōmu

Iuramentū quandoque ex delatione quandoque ex voluntate præstatur.

Blunge amb as istas solutiones, & dic q̄ condicio iuriusiurandi sine fit de præterito, sine de futuro, remittitur in contractib. vt in vltimis vero voluntatibus quidem si de futuro, remittitur per prætorem, nō de iure ciuili: vt l. ult. glo. & in l. facta. §. si in dandis. ff. ad Treb. Paul. de Cast. hic.

nisi stipulatio vel pactio de euictione interuenerit, vt subiicit, vt. j. de euic. l. si fundum. sic itaque pactum solum ad eam parandam sufficit. Sed contra. j. communia de leg. l. fin. in fin. Solu. vt ibi. & facit ff. eo. l. item quanuis. in fi.

Inter vos. } CASVS. Habebam cum Titio rem communē facta diuisione, & cuiliber nostrum portione sua adsignata, non vult Titius stare diuisioni: an sit audiendus, quæritur? Dicitur quòd non.

v *Maiores.* secus si minores: vt. ff. tit. j. l. penul.

x *Finem accepit.* his enim modis accepit finem: vt. ff. tit. ij. l. si dā uisionem. & ff. de pact. l. diuisionis.

y *Consensu.* hoc est per pactum. vel dic solo consensu non reuocari re perfecta: vt. C. & ff. de pact. l. ab emptione.

FAmiliæ. } CASVS. Lex ista dicit quòd iudicium fami erciscundæ & commun diuidundo habent locum pro corporibus communibus ex hereditaria causa vel alia: ita demum si corpora communia sunt. & hoc est verum de directo dominio, sed vtile dominium habet locum pro rebus diuisis: puta pro damno dato. & sic soluitur contra. ff. communi diui. l. in summa.

Agi pro-

si patruus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Agi potest. vt. & ff. eo. l. per hoc. & l. j. in fi. Sed contra. ff. communi diuidun. l. in summa. vbi etiam post interitum rei communis agitur. Idem & in familiæ erciscundæ iudicio: vt. ff. fami. erciscun. l. fi seruus. Solu. hic dicit de directa: ibi de vtili. Item contra. ff. communi diuidun. l. unj. §. ficut. & §. fi. & j. seq. & ff. de dam. infect. l. fi finita. §. Iulianus. versi. sed si quis. in quibus legibus agitur communi diuidundo pro præstationibus & sumptibus factis antequã res esset communis, aliàs est in glo. post communionem. sed dices agi vtili, non directa. vel responde, ad omnia ita demum agi potest, scilicet vt fiat diuisio.

Scriptura.} CASVS. Paterfa. fecit testamentum, in quo omnia bona inter filios suos diuisit. in vltima parte testamenti adiecit se nihil indiuisum reliquisse: an si appareat aliqua res indiuisa, non obstantibus verbis illius testatoris possit venire in diuisionem: Dicitur quòd sic.

b Testamenti. hodie determinat authen. de iureiu. à mod. præsti. col. v.

c Nihil impedit. nam dispositiuæ voluntates seruantur, nõ enunciatiuæ: vt hic, & infra de testa. l. verba. nisi iurauerit: vt in authẽ. de iureiur. à mo. §. j. colla. v.

Possessionum.} CASVS. Si fundum tecum habebam communem, & in eo colonum: & in diuisione velim vt mihi Stichus adsignetur, & tibi vxor tua: an sim audiendus, quæritur? Dicitur quòd non. sed vni nostrum vterque adsignabitur, & in pecunia fiet condemnatio alterii.

d Permaneat. aliàs permaneret. sic & infra de agri. & cen. l. definimus. §. illud. lib. xj. & ff. de edi. edic. l. plerunque. &. ff. de lega. j. l. si domus. §. qui confitetur. & ff. de fun. instru. l. quæsitum. §. item lapidificas. & infra de cuendis Pau. fo. re. l. quoniam vnum. Item nec ipsa mancipia à terra debẽt separari: vt infra de agri. & cen. l. ij. &. l. quemadmodum. lib. xj. Item nec corpora indiuidua: vt insti. de offi. iudi. §. quòd si commode.

† Ista lege est singul. nec reperitur alibi, & est nona secundũ Pau. hic: quia hæc quæ hic dicuntur, non erant de iure veteri, secundum eum dem.

e Cogantur. scilicet in communionem. vel postulabitur iudicio communi diuidundo, vt aliter fiat diuisio, vel adiudicatio. Sed quo postulante? Respon. quolibet dominorum, scilicet quando iudex sine voluntate eorum ita diuisit. Sed quid si domini sic diuiserunt, vel ab alio ita diuisa retinuerunt? Respon. quilibet forte repellitur, si consensit ei quod retractare intendit. arg. dictæ. l. de lega. j. si domus. §. qui confitetur.

Idem.} CASVS. Si pater vel consimilis persona dotẽ vel donationem propter nuptias dedit, vel aliquis pro eis, & soluto matrimonio ad eum dos vel donatio propter nup. reuertatur, & facto testamento non faciat mentionem de illa donatione: aut testatus est inter extraneos, aut inter suos. & alius filius & filia, qui similiter habuerunt dotem & ante nup. donationem. quorum matrimonia durant, sint confecuti aliquas res ex paterna substantia: isti similiter lucri causa debent habere hoc præcipuum. facient autẽ res reuersas, pro ea quantitate æquas quam fratres lucrati sunt, distribui. Si autẽ nihil præcipuum habent, quorum durant adhuc connubia, communicabuntur inter eos res ad patrẽ reuersæ. at si plures ad patrem reuersæ sunt, quàm ipse dedisset, forte facto pacto de lucranda dote, vel donatione propter nup. præcipuum habebit, superfluum filius vel filia cuius nomine lucrari contingit. Si vero minus ad patrem peruenerit quam dedisset, dispendium ad eundẽ filium vel filiã ad quos vel quas datũ est, pertinebit. Si autẽ extranei sunt instituti cum filio & filia, quorum dos & ante nup. donatio ad patrẽ reuersæ sunt, tunc extranei nihil habebunt de illa dote vel donatione si pater nullam fecit mentionem. & ita si bene inspicias, in duobus casibus hic cessat collatio: & cum plus redierit ad patrem (scilicet præsenti casu tantum habeat ipse, vel ipsa, quantum eius fratres à patre sunt consecuti, P secundum eos modos quos supra diximus, & quos conferre propter testamentũ non coartantur. ¶ Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum est: neque ipsos sibi præcipue hãc partem vindicare, sed quasi paternæ facta substantiæ sit, inter omnes secundum institutionis tenorem diuidi. & hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum fit. ¶ Sin autem extranei sint scripti heredes, & nihil in testamento suo neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem reuertitur, vel peruenit. ¶ Si tamen minus

A

B

C

D

nia, agi potest. a Da. VI. Id. Decemb. Nicomediæ CC. Cõss.

Verbis testatoris enunciatiuis non standum nec creditur si contrarium appareat. b. d. Paul. de Cast.

2. Iidem. AA. & cc. Gallicano.

SCriptura testamenti, b qua specialiter omnia diuisa continentur: quo minus res quarum testator non fecit mẽtionem, heredes inquirere possint, nihil impedit. c Sine die & consule.

Officium iudicis in diuisione est familias non separare, & separatas, coniungere. Sal. Vel sic: Officium iudicis in bonis diuidendis esse debet, vt vna familia seruorum adiudicetur se attinentium non diuidatur, sed integra vni adiudicetur, ne iudicatur dura separatio. b. d. Paul. de Cast.

XI. CONSTANTINVS. A. Cærulo rationali trium prouinciarum.

POssessionum diuisiones ita fieri oportet, vt integra apud successorem vnumquemque seruorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio vel affinitas permaneat. d Quis enim ferat liberos à parentibus, à fratribus sorores, à viris coniuges segregari? ¶ Igitur si qui sic sociata in ius diuersum mancipia vel colonos distraxerint, in vnum eadem redigere cogantur. e Dat. III. Kalen. Maij, Proculo & Paulino Conss.

Dos & donatio propter nuptias ad patrem reuersa, debet esse præcipua illius filij vel filiæ pro quo vel qua data fuerit, extraneis institutis cum illo vel illa. sed institutis filijs, debet ita demum ad eundem redire, quando alij similes liberum habuerint non diuidendum. aliàs diuiditur inter omnes. Vel sic: Dos à patre profecta, & ad eum reuersa, venit inter liberos diuidenda, nisi ratio inæqualitatis aliud inducat. sed cum herede extraneo non diuiditur, sed ad ipsos liberos pro quibus data fuerat, reuertitur. l. a. Bu. & Paul. de Cast.

XII. Imp. IVSTINIANVS. A. ad Senatum.

ILlud † æquitatis fouere rationibus, bene nobis apparuit. Si quis etenim pro filio

† De illate-hanc positionem. ff. ad. Tro. vide mag. Ro. in. l. ex facto. ff. de ritu. & ex facto. ff. de ædi. edic. & ff. de ædi. edic. l. plerunque. & ff. de lega. j. l. si domus. §. qui confitetur. & ff. de fun. instru. l. quæsitum. §. item lapidificas. & infra de cuendis Pau. fo. re. l. quoniam vnum. Item nec ipsa mancipia à terra debẽt separari: vt infra de agri. & cen. l. ij. &. l. quemadmodum. lib. xj. Item nec corpora indiuidua: vt insti. de offi. iudi. §. quòd si commode.

suo ante nuptias donationem conscripserit, f vel dederit, g vel pro filia sua dotem: & hoc quod dedit, iterum ad eum reuertatur, vel stipulatione vel lege h hoc faciente: vel & si alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor, vel forte legis i hoc induxerit: ille autem testamento condito, vel filios suos, vel extraneos k scripserit heredes, & nil de huiusmodi rebus quæ ad eum reuersæ sunt, l vel peruenerunt, disposuerit: inuentiantur autem alij liberi eius res à paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ causa, quas (vt pote testamento existente) non coguntur conferre: m tunc filius vel filia easdem res quæ ad patrem reuersæ sunt, vel peruenerunt, n habeant præcipuas, ad simile tamen lucrum computandas: o vt in præsenti casu tantum habeat ipse, vel ipsa, quantum eius fratres à patre sunt consecuti, P secundum eos modos quos supra diximus, & quos conferre propter testamentũ non coartantur. ¶ Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum est: neque ipsos sibi præcipue hãc partem vindicare, sed quasi paternæ facta substantiæ sit, inter omnes secundum institutionis tenorem diuidi. & hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum fit. ¶ Sin autem extranei sint scripti heredes, & nihil in testamento suo neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo r præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem reuertitur, vel peruenit. ¶ Si tamen minus

a Ita fratres. non institutos. idem si instituti.

b Excepto. id est præcipuo adiudicato huic filiæ cuius dos est reuersa: siue dicas inter ipsum & fratres, quorum matrimonia durabant.

c Institutionum. inter ipsum & extraneum heredem.

d Proculdubio. Nunc dicit e contra.

e In fratres. qui non sunt heredes. idem & si essent.

f Collata. quando redit.

FINIVM REGVNDORVM.

Sicut superiores actiones diuiduntur, sic & hæc diuisa finium quæstionem, vbi est quædam quasi communio: & vbi merito locum habet.

REgentium.} CASVS. Iustus. l. potentior in glo. j. sed claruit die. quòd quidam fundum habebat, cuius partes per nomina erant distincta, & vna vocabatur Titiana: alia Mutiana. dominus quoque aliam voluit ampliare, aliam distrahere: mutauit metam alterius, quam postea vendidit. emptor vero aliam putebat, licet venditio interuenisset post mutationem finium. Dicitur quòd non potest. & facit ad hanc positionem. ff. de leg. eos.

g Regimen. pone. Habeo fundum terminatum in duas partes. multo terminos: & alteram partem vendo, puta minore. emptor excedens primos terminos non posse mutari, ingreditur vsque ad primos terminos in possessionem. cogetur quidem hoc iudicio stare illis finibus qui fuerunt sibi demonstrati in venditione. nam potuit agrum meum terminare prout voluit: vt hic, & infra l. prox. & ff. eo. l. in finalibus. & l. eos. & de le. j. l. si quod in certum natura. & si quis. & de leg. ij. l. Gaius. in fi.

h Rationabiliter. id est rationabiliter. Vel dic ratione conuentionis: vt subiicit.

SVccessionum.} CASVS. Cum haberemus agros confines an aliquis terminis distinctos, placuit alios ponere, & à veteribus recedere. si forte postea his mutatis moueatur quæstio, iudex ocuos fines sequetur: cum aliàs termini successionem varietate & nouo consensu mutari possint. Vinianus.

i Varietate. scilicet quia vni succedunt duo heredes, qui terminant inter se aliter quam terminatum habuit testator vel tenuerit.

k Agris. id est partibus agrorum.

l Alterutro. hodie dicimus alterutri: sicut olim alio, hodie alij.

Monumentum. Monumenta. id est terminos, à moneo: quia monent & docent quid & cenr. quousque protendantur fines. Vel per similitudinem: quia sicut sepulchrum est memoria hominum, sic per terminos finium memoria retinetur. Vel appellat monumenta instrumenta, quæ continent alios fines, qui modo immutantur. Statur ergo antiquis terminis, nisi noui probentur: vt hic, & supra l. proxi. & ff. eo. l. eos. & l. in finalibus. & ff. de aqua plu. arce. l. nod principis.

m Quæ.} CASVS. Ego & Titius habebamus fundos distinctos. ego dico fines male positos: quia vltra eos fundos

A

B

C

D

nihil habeant vltra virilem. & hic. §. vsque in fi. non corrigitur per authen. dictam, ex testamento. Quid autem si hæc filia & fratres & extranei sunt instituti? Respondeo idem esse ac si filiam & filios sine extraneis instituisset. Accursius.

b Excepto. id est præcipuo adiudicato huic filiæ cuius dos est reuersa: siue dicas inter ipsum & fratres, quorum matrimonia durabant.

c Institutionum. inter ipsum & extraneum heredem.

d Proculdubio. Nunc dicit e contra.

e In fratres. qui non sunt heredes. idem & si essent.

f Collata. quando redit.

FINIVM REGVNDORVM.

Sicut superiores actiones diuiduntur, sic & hæc diuisa finium quæstionem, vbi est quædam quasi communio: & vbi merito locum habet.

REgentium.} CASVS. Iustus. l. potentior in glo. j. sed claruit die. quòd quidam fundum habebat, cuius partes per nomina erant distincta, & vna vocabatur Titiana: alia Mutiana. dominus quoque aliam voluit ampliare, aliam distrahere: mutauit metam alterius, quam postea vendidit. emptor vero aliam putebat, licet venditio interuenisset post mutationem finium. Dicitur quòd non potest. & facit ad hanc positionem. ff. de leg. eos.

g Regimen. pone. Habeo fundum terminatum in duas partes. multo terminos: & alteram partem vendo, puta minore. emptor excedens primos terminos non posse mutari, ingreditur vsque ad primos terminos in possessionem. cogetur quidem hoc iudicio stare illis finibus qui fuerunt sibi demonstrati in venditione. nam potuit agrum meum terminare prout voluit: vt hic, & infra l. prox. & ff. eo. l. in finalibus. & l. eos. & de le. j. l. si quod in certum natura. & si quis. & de leg. ij. l. Gaius. in fi.

h Rationabiliter. id est rationabiliter. Vel dic ratione conuentionis: vt subiicit.

SVccessionum.} CASVS. Cum haberemus agros confines an aliquis terminis distinctos, placuit alios ponere, & à veteribus recedere. si forte postea his mutatis moueatur quæstio, iudex ocuos fines sequetur: cum aliàs termini successionem varietate & nouo consensu mutari possint. Vinianus.

i Varietate. scilicet quia vni succedunt duo heredes, qui terminant inter se aliter quam terminatum habuit testator vel tenuerit.

k Agris. id est partibus agrorum.

l Alterutro. hodie dicimus alterutri: sicut olim alio, hodie alij.

Monumentum. Monumenta. id est terminos, à moneo: quia monent & docent quid & cenr. quousque protendantur fines. Vel per similitudinem: quia sicut sepulchrum est memoria hominum, sic per terminos finium memoria retinetur. Vel appellat monumenta instrumenta, quæ continent alios fines, qui modo immutantur. Statur ergo antiquis terminis, nisi noui probentur: vt hic, & supra l. proxi. & ff. eo. l. eos. & l. in finalibus. & ff. de aqua plu. arce. l. nod principis.

m Quæ.} CASVS. Ego & Titius habebamus fundos distinctos. ego dico fines male positos: quia vltra eos fundos

meus porrigitur, pone per duo iugera, licet ego non possideam illa duo iugera: vnde peto aliter fines poni. talis ordo seruandus est, vt primo de possessione, id est vsque ad quem locum possideam: secundo de proprietate super duobus ingeribus cognoscatur. tertio agrimensore misso ad agrum hu-

vide hic. hæc. m. §. quædam actiones. in gl. super verbo, item finium regundorũ. insti. de actionibus.

iusmodi litigium terminetur. praesente vtraque parte, si adesse vult. Si vero pars aduersa se absentet: non eo minus iudex cum agrimensore & altera parte præsente agere ad primam partem. & facit supra de rei vind. l. ad eam.

n Si quis. actor agit finium regundorum. Primo inquiritur quãtum teneat. Secundo, quot iugera ibi habere debeat. Tertio mittitur executor, qui renunciat iudici quantum habeat minus actor, quam habere debet. Quarto iudex definiet præcipiendo pone terminos in confinibus veris: vel per adiudicationem.

o Locis. locus est regio aliqua fundi: vt ff. de verb. sign. l. locus.

Locus quid

p Querimoniam. id est libellum agẽs finium regundorum.

q Caheret. sicut enim in rei vindicatione inquirit iudex quid & quantum sit meum: *te. cum gl. sic hic*, cum dicam *per verbo*, vltra terminos, vel *ad loca*. vltra id quod dicit *extra de præscriptis*, esse meũ: sed in rei vindicatione ideo quærit, vt totum restituatur ei cuius est. at hic quandoque non totum restituitur, sed alteri adiudicatur. & ille isti in eius æstimatione condemnatur, vt sic competenter loca diuidantur. vt. ff. eod. l. ij. & l. fin. &. l. seq. & institu. de offic. iud. §. finium.

† *Cum hac in rei vindicatione concor. c.*

quia iudicũ te. cum gl. sic hic, ad loca. extra de præscriptis

r Fiatur. per officium iudicis non sententiando, cum libellus non sit datus. Vel dic sententiando definitiue: b sic & supra de rei vindi. l. ordinarij. & infra de interdic. l. incerti. & supra de iudi. l. nulli. Et potest hoc habere locum, quando habebam instrumentum quo continebatur quòd ego debebam habere decem iugera: sed ego dico me habere minus. prius ergo quæritur vsque ad quem locum possideo, quia feci seminari terram, & arari & coli: & postea si minus est quàm dicat instrumentum meum, scitur per agrimensorem, & etiam ipse iudex videbit si opus est: vt. ff. eo. l. si irruptione. §. fin. & ponentur termini ante.

Quia ista vnus de casibus excepti à regula: quæ ante lit. contestã. hic. de testes recipi, vel sententiari: vt per glo. i. in c. quamuis frequenter. extra de lit. non contest.

s Et tunc. scilicet probato prius quantum vltra meum est.

t Vt patefacta. scilicet per hæc duo iudicia, scilicet possessorio, & alio scilicet communi diuidundo, quo probaui per instrumentum vel testes, quantum vltra est ager meus, finiatur lis, vt subiicit, agrimensore interueniente vice cuiusdam executoris.

v Terminetur. per sententiam. vel dic motu iudicis.

x Huiusmodi quæstio. hic erat lis contestata: & ideo dicit quæstio, aliàs nõ posset definitiue procedi: vt supra de iudi. l. properandum. §. j. sed in prin. huius. l. dixit querimoniam: quia nõ erat ibi lis contestata. ADDITIO. Putat Bar. hic quòd quando quæstio est solum de finibus & non de proprietate, lite non contestata possit ad definitiuam sententiam perueniri, pro quo facit quod no. idem Bart. in authen. si omnes. supra si minor ab here. se absti-

Quæstio & querimonia differunt.

Obserua nate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Obseruante.* id est præsente.

Si consisterit.] CASVS. Aliquis egit contra vicinum suum de finibus: litem est contestatus: antequam fin. regun. proferretur sententia, occupauit de terra vicini sui, & potuit fines propria auctoritate: quid iuris sit, quæritur? Respon. quòd illud quod petebat, amittet: quod occupauit, restituet, & nihilo minus tantundem de suo. & hoc est quod dicit.

b *Si consisterit.* scilicet iudici.

c *Qui finalem.* id est de finibus.

d *Quæstionem.* loquitur ergo hęc constitutio de post litem contestatā violentia commissa, sed illa, si quis in tantam. j. vnde vi loquitur & ante & post. hæc de immobilibus tantum: illa etiam de mobilibus: vt insti. vi bo. rap. §. sed ne dum. Item hęc locum habet tantum cum controuersia est de finibus.

Voluntas, sine effectu, an sit puniendа.

e *Voluisse.* i. voluntarie vsurpasse: ne sit cōtra. ff de pœnis. l. cogitationis. iic & .ff. de rediui. l. fi. & .j. de re. cre. l. antepe. ibi, renunciandum putauit &c. Et hoc etiam innuit verbum irreptor: & similitudo interdicti vnde vi, & si quis in tantam, & furti. in quibus casibus oportet factū interuenire. Vel dic q̄ non tantum cogitauit, sed etiam vltra processit vnde punitur: vt. §. de his qui ad eccle. confu. l. fi. in prin.

expectet.

f *Male.* si autem bene, amitteret tātum rem: sicut in cōstitutione, si quis in tantam.

g *Tentaut.* i. temerarie ademit.

h *Admittat.* condictione ex hac. l. & facit. j. de iustit. l. j.

Vsuque pedum.] CASVS. De minori spacio v. pedum olim non agebatur: hodie per hanc. l. illud tollitur: quia de minori spacio agi potest, nō obstante exceptione. v. pedum, si viderit de alterius finibus occupatum. & hoc est quod dicit.

Petri Baylardi iactantia.

i *Præscriptione.* i. exceptione. quidam dicunt sic scribi, proscriptione, non præscriptione. q. d. protentione vel prolongatione: vt, pro, localiter ponatur. Vel verius dic, præscriptiōe. i. exceptione præscriptionis. nā olim fi controuersia erat de quinque pedibus tantum, vel minus, & ageretur hoc iudicio, repellebatur agens præscriptione. i. exceptione: quod erat propter tertiæ vilitatem: sed hodie agitur quantuncunque vnus de alterius finibus occupauerit, per hanc. l. Sed Petrus Baylardus, qui se iactauit quòd ex qualibet quantuncunque difficili lite traheret aliquem sanum intellectum: hic dicit, nescio.

k *Finalis.* cum quæstio est de finibus totius possessionis.

l *Vel locorum.* i. alicuius partis agri: vt. ff. de ver. sig. l. locus.

m *Intentio.* proposita hac actione.

Actio finiū regundorum quando & vnde nascitur.

Vnctis.] CASVS. Quæstio finium regundorum non tollitur longo tempore, sed longissimo. ratio est: quia mixta est in rem & in personam. iusti. de act. §. præterea.

n *Machinationibus.* eorum qui conabantur eam finiri decennio vel vicennio. Azo.

o *Sed triginta tantummodo annorum.* est enim mixta, vt instit. de actio. §. quædam. Sed quando nascitur? Respon. ex quo cœperant fines turbari. Item vnde nascitur? tractu, vel quasi: vel maleficio, vel quasi: sed est datiua propter turbationem: vt. ff. eodem. l. finanis: vt ff. pro empt. l. ij. §. fed & si fundus. & .l. qui fundum. §. j. vbi dicit, quòd si vicinus meus vendidit aliquid de meo, quòd emptor præscribit decem annis: sed certe non ideo mihi denegatur hæc actio, vt termini commodius distinguantur: sed sibi remanebit quod præscripsit. Vel dic durare. xxx. ann. vbi nihil de meo præscripsit: vt hic. aliàs contra: vt ibi. quod in idem recidit.

DE CONSORtibus eiusdem litis.

Quia in præsentia finium regundorum, vel communi dividundo iudicium eiusdem litis esse plures consortes, sine agendo, sine excipiendo: qui agentes finium regundorum, vel communi dividundo repellebantur ea ratione, quia quidam eorum absentes; & econtra si conuenientes tuebantur, quia non omnes adessent; ideo generaliter remouet in omnibus.

EXplosis.] CASVS. Confortibus eiusdem litis, siue conueniebantur, siue agebant, semper obstabat exceptio ante legem iſtam, quòd nunquam vnus sine alio admittebatur pro parte sua, & tunc præcipue vbi non haberent idem forum, si in diuersis prouinciis verſabantur: sicque in fraudem contingebat litigia protelari: hæc insolentia remouetur hic: & cauetur vt semper pro parte audiatur, siue agat siue conueniatur: etiam consortis præsentia non habita. & hoc dicit hæc lex. & loquitur ante lit. contestat. sequens post litem contestatam.

Consortes.

Mutuum.

Commodatum.

Depositum.

Pignus.

Locatio.

Emptio.

Societas.

Tutela.

Fideiussio.

Mandatum.

Negotiorum gestio.

Furtum.

Rapina.

Damnum iniuria datum.

Iniuria.

Actiones ex delicto.

Actiones ex quasi delicto.

Actiones ex contractu.

Actiones ex quasi contractu.

Actiones ex variis causarum figuris.

VI. Impp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino præfecto prætorio.

CVnctis molitionibus & machinationibus,n amputatis, decernimus in finali quæstione non longi temporis, sed triginta tantummodo annorumo præscriptionem locum habere. Dat. II. Non. Novemb. Arcadio. A. II. & Rufino Conss.

Quæstio finium regundorum non tollitur nisi spacio. xxx. annorum, & non spacio longi temporis. Bal. & Saly.

IIII. Idem. A. ad Bassum præfectum vrbi.

SI consisterit b eum qui finalemc detulerit quæstionem, d priusquam aliquid sententia determinetur, rem sibi alienam vsurpare voluisse: e non solum id quod male f petebat, amittat: sed (quò magis vnusquisque contentus suo, rem non expetat * iuris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite superatus, tantū agri modum, quantum adimere tentauit, g amittat. h Lecta apud acta XIII. Kalend. Iul. Gallicano & Symmacho Conss.

Etiam pro modica occupatione, & pro vili cespite verè, reddatur iudicium finium regundorum. Vel sic: Iudicia quæ reddantur in re communi, reddantur etiam pro re parua sicut pro re magna. Bal. Vel sic: Exemptio antiqua quæque pedum non impedit hoc iudicium. Salyce.

V. Imppp. VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Neotherio præfe. præt.

QVinque pedum præscriptionei submota, finalisk iurgij vel colorum l libera peragatur intentio. m PP. VIII. Kalend. Aug. Arcadio. A. II. & Rufino Conss.

Quæstio finium regundorum non tollitur nisi spacio. xxx. annorum, & non spacio longi temporis. Bal. & Saly.

IIII. Impp. VALENTIN. & VALENS. AA. Sallustio præfe. præto.

COmmune n negotium post litem legitimè ordinatam u etiam quibusdam absentibus in solidum agi sine mandato potest: x si præsentes rem ratam dominum habiturū, cauere a parati sint, vel (si quid ab his petitur) iudicatum solui satisdatione b firmauerint. PP. VI. Id. Deceb. diuo Iouiano. A. & Varroniano Conss.

TITVLVS XLI DE NOXALIBVS actionibus.

Ex furto facto vel seruitute non tenetur liber factus, nisi ex noua cōtestatione. Bal. Vel sic: Vbi seruus delinquit aduersus extraneum, noxa sequitur eum liberum factum. Si vero denique aduersus dominum, ex noua tantum contestatione tenetur. Saly.

I. Imp. ALEXANDER A. Marcello.

SI extat c corpus nummorū quos ablatos ex patris tui hereditate ab eo quę liberū d esse cōstiterit, allegas: vindicare eos, vel ad exhibendū agere nō prohiberis. nā quamuis aliasc noxa caput sequatur, & manumissus furti actione teneatur, f quę in hęredē nō cōpetit: g cū tamē seruus à domino aliquid aufert, quāuis furtū cōmittat, h furti tamen actio nō est nata: i neq; aduersus k ipsum, si postea manumissus est, locū habet: nisi furtiuas res & post manumissionem contrectet. l PP. XIII. Kalend. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Statutum disponens super eo super quo disponi tus commune, interpretatur secundum ius commune ad hoc communiter allegatur. Bald. Vel sic: Ne aliquis indebite damnum patiatur, verba statuti recipiunt interpretationem restrictiuam. h. d. ista lex secundum Bar.

II. Imp. GORDIANVS A. Quintiliano & aliis.

SI serui vestri nescientibus vobis, vel etiā prohibentibus furtim arbores m cæciderūt (quibusn etiā propria pœna iuxta legeo saltuip data fuerat præstituta) frustra veremini ne ex persona eorum vltra noxæ deditione sitis obstricti: cūm ex delictis seruorum domini ignorantes, vel prohibentes, si noxali actione conueniantur, ita cōdemnari debeant, vt aut noxę dedere, aut condemnationem sufferre habeant in sua potestate. q PP. III. Non. Iun. Gordiano & Auiola Conss.

Pro plagio serui potest ipse criminaliter conueniri: dominus autem ciuiliter, noxaliter si non consensit. Bald. Vel sic: Pro delicto commisso a seruo si agatur criminaliter, debet seruus accusari: si ciuiliter, debet dominus conueniri: qui si non consenserit, facultatem habet dandi seruum pro noxa. Salycetus.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Eutychio.

SIue seruum plagij paras accusare r solenniter, s præsidem prouinciæ adire nō prohiberis: siue dominum eius solicitati serui t noxalii u iudicio, siue furti malueris conuenire, suam tibi notionem præses prouinciæ commodabit: non ignorās, quòd si dominū elegeris, & eo non consentiente, quod intendis, commissum probaueris: vel noxæ dedendæ, vel damni sarciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. x PP. V. Non. Octob. Sirmij. AA. Conss.

Ex rapina serui dominus ignorans nō aliter tenetur: si tenens vero, & prohibere valens, teneatur absq; beneficio dandi pro noxa. criminalis vero accusatio ex delicto serui cōtra dominum non protenditur. Baldus.

IIII. Iidem AA. & CC. Sosio.

SIue seruum plagij paras accusare r solenniter, s præsidem prouinciæ adire nō prohiberis: siue dominum eius solicitati serui t noxalii u iudicio, siue furti malueris conuenire, suam tibi notionem præses prouinciæ commodabit: non ignorās, quòd si dominū elegeris, & eo non consentiente, quod intendis, commissum probaueris: vel noxæ dedendæ, vel damni sarciendi, ac pœnæ præstandæ habeat facultatem. x PP. V. Non. Octob. Sirmij. AA. Conss.

Ex rapina serui dominus ignorans nō aliter tenetur: si tenens vero, & prohibere valens, teneatur absq; beneficio dandi pro noxa. criminalis vero accusatio ex delicto serui cōtra dominum non protenditur. Baldus.

IIII. Iidem AA. & CC. Sosio.

a *Cauere.* i. satisdare, cum prætorię sint. Sed videtur lite contestata huiusmodi cautiones non præstari: vt ff. de procur. l. Pomponius. §. ratihabitionis, quæ est contra. Solo. ibi interuenit procurator ante litem contestatā: vnde erat quod imputaretur aduersario. hic interuenit potestea: vel supra de procur. l. nihil. Idem dici potest in causa suspitionis: vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidem.

b *Satisdatione.* scilicet pro parte sociorum.

DE NOXALIbus actionibus.

Dicit de damno dato à libero personis: vt supra ad leg. Aquil. nunc de dato à seruis, & omnia de facto ab eis commisso.

Si extat corpus.] CASVS. Testator in testamento suo reliquit liberarem pure seruo suo. iacēte hereditate ipse seruus subtraxit res hereditarias. adita hereditate statim est liber. an hoc ipso furti agere possit? Respon. quòd nō. immo si res extant, eas vindicare possum: ga licet seruus furtum fa cerat domino, tamen eo furti agere nō potest: neque si postea est manumissus: nisi res furtiuas post manumissionem contrectet, scilicet baiulando de loco ad locum.

c *Si extat.* alias extitit.

d *Liberum.* scilicet iussum in testamento tui patris: suus enim erat seruus.

e *Alias.* quando extraneo esset factum furtum à seruo.

f *Tenetur.* vt instit. de noxa. act. §. omnis.

g *Competit.* vt & .j. de furt. l. furti. sed heredi sic: vt ipsi it. de perpet. actio. §. est enim.

h *Committat.* & res fiat furtiua: vt instit. de oblig. quæ ex delicto. §. hi qui.

i *Est nata.* vt .j. an seruus ex suo facto. l. fin.

k *Aduersus ipsum.* nedum aduersus heredem, aduersus quem tentasti agere.

Actiones ex contractu.

l *Contrectet.* quæ nascetur ex præsenti contrectatione, cūm ex prima non fuerit nata alias contra: vt ff. de fur. l. ei qui. Habet etiam ipse aliud auxilium, scilicet præter actionem in rem, & ad exhibendum, scilicet actionem in factum in duplum: vt ff. si quis testa. li. effe iuf. l. j. in princi. & facit ad istam iudicati con. ff. de fur. l. serui & filij. & ff. de noxa. l. si seruus legatus. & ff. de minor. l. verum. §. j. & de act. & obli. l. serui. & ff. de contra.

Actiones ex quasi contractu.

Actiones ex variis causarum figuris.

dict. fur. l. quod ab alio.

Si seruus vester.] CASVS. Serui vestri dederunt damnum arboribus vicini, qui furtim eas excidérunt. super quo delicto statuta est certa pœna à lege. & si hoc fecerint vobis ignorantibus vel prohibentibus: tenemini ad illam pœnam? quæritur? dicitur quòd non: vnde habetis iu electione vel dare seruos pro noxa, vel condemnationem pœnæ subire. Not. ex ista. l. quæ semper ad hoc allegatur, quòd statuta disponentia aliquid super eo super quo disponit ius commune, intelligūtur secundum ius commune. & cum hoc etiam allegatur glossa. magna in ca. fina. §. in cōputatione. extra de iure delibe. Item etiam allegatur quòd statuta recipiunt interpretationem restrictiuā, ne quis indebite damnum patiatur: a nam indebitè pateretur dominus damnum, si cogeretur emendare vel soluere pœnā ex delicto à seruo suo commissam ipso ignorante vel prohibente, & sic nulla culpa eius cō currente. Pau.

a Quę puncta hic pulchre examinat Salycet. quem vide.

m *Arbore.* cuiusdam extranei.

n *Quibus.* scilicet arboribus vel syluis. Vel dic scilicet seruis, & quibus libet damnum tale dantibus.

o *Legem.* qua imponitur pœna dupli.

b Scilicet manumissus.

p *Saltui.* id est loco vbi erant arbores. Et die quòd erat pœna dupli damni dati computato precio arborum vel lignorum manentium: & hoc per actionem arb. fur. cæ. l. furti. §. fina. & l. seq. Vel die ciues illius loci statuisse pœnā contra eos qui arbores cęderent. Vel saltui dicit propter Nili aggeres: vt infra de Nili agge. non rum. l. j.

Pau.

Saltus quando liter accipiatur.

q *In sua potestate.* vt ff. eod. l. j. & ij. in princip. Et scias q̄ noxæ deditio est in solutione: sed damnum est in obligatione & condemnatione: vt ff. de re iudi. l. miles. §. j. & instit. de offi. iudi. in princip.

Si seruus plagij.] CASVS. Si seruus alicuius subtrahit filium tuum. tu potes accusare seruum plagij si velis, vel dominum suum noxali iudicio conuenire, vel furti. sed si dominus est ignorans, nec postea habet ratum factum serui, noxæ dedendæ, vel damni sarciendi habet electionem.

L. ex Fabio de plag. vbi locum hab. beat.

r *Accusare.* scilicet ex. l. Fabia de plag. quæ habet locum quando filium tuum hic seruus subtraxit, & celauit. & ideo accusatur seruus: quia corporalis pœna imponitur: vt infra ad l. Fab. de plag. l. fi. aliàs contra: vt ff. de accu. l. hos. §. omnibus. dominus etiam hic pro eo poterit allegare: vt infra de accu. l. ij. Accursius.

s *Solemniter.* inscribendo te, & libellum proponendo: vt ff. de accu. l. libellorum.

t *Serui.* scilicet nomine.

u *Noxali.* scilicet serui corrupti, vel filij corrupti. Vel dic furti: vt infra ad l. Fab. de plag. l. fi quis seruum. & hic subijcit.

x *Facultatem.* vt 3. l. proxima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI *seruus.*} CASVS. Cõuenitur dominus ex delicto serui, aut in solidũ detracta noxæ deditione, aut quatenus ad eũ peruenit ex eo maleficio, aut conuenitur cũ noxæ deditione: qui tres casus signãtur hac lege. {*Quòd si.*} Si verò dominus magis velit seruũ dedere pro noxa, tamẽ adhuc conuenietur pro rebus quæ ad eũ peruenerunt. Si autem potuit prohibere, & non prohibuit, tenetur in solidum. Sed quid si seruus commisit crimen publicum rapiẽdo vxorem alienius? certe si damnum passus velit accusationem publicã instituere: debet eam dirigere contra seruum, non cõtra dominum.

al. quòd.

a *Si seruus.* conuenitur dominus ex delicto serui, aut vt eum noxæ dedat, aut in quantum ad eum peruenit, aut in solidum sine noxæ deditione: quos tres casus ponit hæc lex. Annectit & quartum, vbi & ipse seruus conuenitur.

b *Vi rapuerit.* & sic habet locum actio vi bonorum raptorum.

c *Commune.* vt l. vi bo. rap. l. de his. & ff. e. l. ij. in prin.

d *Qui.* scilicet dominus.

e *Non prohibere.* vt ff. de vi & vi arma. l. j. §. familiæ. & ff. de pecu. l. licet. §. ex furtiua causa.

f *Compellendus est.* vt ff. eo. l. ij circa princip. Accursius.

g *Debet.* & corporaliter punietur: vt infra ad leg. Iuliam de vi. l. si criminis. Accur.

SI *tibi per furtũ.*} CASVS. Si seruus tuus furto non manifesto rapuit ancillam, dantur cõtra te duæ actiones non ciuiles, tamen rei persecutoriæ. Vlpianus.

h *Ancillam.* f. tuam.

i *Seruus.* alienus.

k *Seruum.* f. illum.

l *Et iiberum.* f. te.

m *Ciuile.* secus in criminali: vt supra. l. proxi. Item hoc in ciuili regulariter: vt §. de iudi. seruus. sed falsic. §. vbi cau fi. l. fina. & ff. de iudi. l. vlt.

n *Eum.* dominum.

o *Et de rebus.* furti. si velis suo nomine de contractu noxæ deditione agere noxaliter ex maleficio serui.

p *Vel condictione.* in hoc quod ad eum peruenit, secundum Ir. & H. vt ff. de condic. fur. l. proinde. & ibidem eligere, cum ambæ sint rei persecutoriæ: vt & ff. de re. iur. l. nemo ex his. §. quotiens.

q *Potes.* si res peruenit ad eum. Accursius.

AD EXHIBENDVM.

Quia in rei vindicatione de qua dixit, & etiam aliis multis opus est hac actione, ideo de ea dicit: vt & ff. eo. l. 1. & 2. & 3. §. est autem.

SI *dominum.*} CASVS. Si pater tuus amittam ex successione materna ad te pertinentem distraxit: nec ei successisti: tibi non præiudicat quo minus pro ea rei vindi. & ad exhibẽdum agere possis.

r *Pertinet.* per quod præsumitur ad te pertinere: vt §. de probat. l. siue possidetis. & subaudi hic, maxime. nam & si ex alia causa veiles petere ancillam, esset hæc actio præambulatoria: vt ff. eo. l. j.

s *Nec iure.* quia nullum fecit tibi præiudicium, sed quantum ad contrahentes sic: vt infra de bo. ma. l. j. & infra de iure dot. l. si à matre. & ff. de contrahen. empt. l. rem alienam.

t *Venundata est.* nec patri tuo successeris.

u *Paratus es.* cum patri tuo non successisses, alioquin non audieris: vt supra de rei vind. l. cum à matre.

Actio ad exhibendum est præparatoria ad rei vindicationem. Bald. Vel sic: Qui rem sibi vult vindicare ratione dominij, potest prius ad exhibendum experiri. h. d. Salyc.

I. Imp. ALEXAN. A. Crescenti militi.

SI dominiũ an cillæ de qua agis, ad matrẽ tuã pertinuit, r nec iure s à patre tuo venũdata t est, eiusq; proprietatem tibi vindicare paratus es u: præses prouinciæ exhiberi eã iubebit: x vt apud iudicem de rei veritate y quæratur. z PP. Kalend. Maij, Alexandro. A. Cons.

Ratione criminis ventilandi debet persona exhiberi. Bald. & Salyc.

II. Idem A. Syro.

SI criminis a alicuius reus seruus postulatur b per ad exhibẽdum actionem produci c à domino, d non celari debet. PP. XI. Kalend. Decemb. Alexandro. A. Cons.

Sententia absolutoria non nocet agenti de nouo ex causa super qua non fuit pronunciatum. Bald. Vel sic: Absolutoria lata quia reus non possidet, non præiudicat quois ex noua possessione possit agi. h. d. Salyc.

III. Idem. A. Felicissimæ.

NEque ad exhibendum actio, neque proprietatis vindicatio, si nunc competit, e propterea perempta est, quòd aliquando aduersus te ad exhibendum actione aliter f pronũciatum g est. quia commutatione litis h alia res esse incipit. PP. Kal. Septemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Contra nõ exhibentẽ instrumenta, iuratur in litem. h. d. Bald. Vel sic: in actione ad exhibendum, iuratur in litem. h. d. Salyc.

IIII. Idem A. Placillæ.

D NEque.} CASVS. Si à me rem tuam non possidente vindicasti, vel ad exhibendum egisti causa dominij non expressa, & succubuisti: si postea incepit possidere, non obstante exceptione rei iudicatæ, ad exhibendum poteris agere. Vel pone casum vt in glossa magna.

a *Si criminis.* i. delicti.

b *Postulatur.* actione noxali proposita contra dominum: vt ff. eodem. l. iij. §. si quis noxali. Non intelligas si accusatur criminaliter: quia non competit ad exhibendum actio nisi interim pecuniariter: vt ff. eodem. l. si liber homo. & l. de eo. §. j. & l. fina. De quibus autem criminibus posit accusari seruus, dicitur. ff. de accu. l. hos accusare. §. omnibus.

c *Producat.* id est exhiberi.

d *Domino.* scilicet in iudicio.

e *Competit.* propter præsentem possessionem aduersarij.

f *Aliter.* quam tibi fuerit oportunum.

g *Pronunciatum est.* quia fuit reus absolutus.

h *Litis.* id est instantiæ iudicij. Et dic casum, quòd primo nõ *Casum p*
ne mihi
ad rem
habendam
veris. ei
aliqua fit.
posidebat, nunc vero possidet: vt ff. de exceptio. rei iudica. l. si quis ad exhibendum. & l. si rem. & ff. rem ra. hab. l. procurator. & ff. de rei vin. l. fin autem. §. j. & de noxa. l. sed & si. & de *Solutum*
iureiur. l. qui iurasse. §. fina. Et potes hic quærere vt ibi. Vel po *Solutum*
ne quòd primo non erã dominus, nunc sum, quia extitit con- *quasi non*
ditio rei mihi legatæ: vt ff. de except. rei iudi. l. si mater. §. eo- *esset res*
dem. Vel alio modo quæ iui dominium: vt ff. de petit. here. l. *agens de*
hereditas. & ff. eod. l. de eo. §. sæpius. & argumen. supra, §. ix- *re*
pius in integ. restit. postu. l. ij. Vel tertio pone, quia qui prius *Solutum*
egit nomine meo, non habebat mandatum, nunc habet: vt ff. *quasi*
de excep. rei iudi. l. si is. §. si te. Et distingue hic, quia si ago in *agens*
rem vel in personam, & exprimo causam: non præiudicat
in alia: vt ff. de except. rei iudic. l. si mater. §. si quis autem.

Si autem nõ exprimo causam: si quidem in rẽ ago, & absoluitur quia non possideo: non obstat mihi exceptio rei iudi. vt ff. de except. rei iudi. l. si rem. & l. seq. si vero quia me dominum non probo, nocet mihi: nisi ex superueniente dominio agentem, vt dixi. Vbi autem personaliter, & non proposita causa, aut vnã prosequor: & tunc seruus supra de iudi. l. licet. aut omnes, & tũc in omnibus nocet exceptio rei iudi. vt infra de anna. excepti. l. fin.

e Vide tu quæ ego no tamen si c. debuit sa. ue. de re iu. dicab. §.

NOn ignorabit.} CASVS. Si instrumenta ad me pertinẽta cognouisti, iurabo in litem pro quanto nollem te non exhibuisse, & in tantum condemnaberis.

f ipsũ. glo. sequitur Odof. Cy. & Fan.

a *Non ignorabit iudex.* turpe est patricium ius ignorare, circa quod ipse versatur. ff. de orig. iur. l. ij. §. Seruius autem Sulpitius.

b *Posse.* in tanto litis secundum Ioan. arg. j. de fide instr. l. fin. & j. de reuo. donat. l. his fo. §. qui equid igitur. Alij subaudiunt, quãdocunque. b nũ præsumunt esi qui aliquando rem. tũ do possedit, & nũc possidet. ff. de probatio. l. siue possidetis. sed adhuc in dominio: vt ibi. item pro eis. §. de probatio. l. si. ff. de except. rei iudi. l. fi rem. sed ibi probatur cum non possidere eo ipso quòd contrarium non probatur.

b Vt ista glo. ponatur.

c *Non exhibeantur.* iusta causa exhibendi à te probata: vt ff. de inspic. iuran. l. in instrumentis.

d *In litem.* vt & j. eod. l. instrumenta. & ff. eo. l. iij. §. præterea. Quandeque fit ad interesse tantum condemnatio, puta est possessor nihil dolo fecit, sed culpa: vt ff. eod. l. Iulianus & ff. eod. l. sed si hereditas. in prin. & l. de eo. §. si post. Quandoque manu militari, sicut in rei vindi. vt §. de rei vin. l. a possidentibus. & ff. de rei vin. l. qui restituere.

Actio ad exhibendum. Actio ad exhibendum proponitur contra possessorem, & contra eum qui dolo desiit possidere. Bald.

V. Imp. GORDIANVS A. Sabiniano militi.

ADexhibendum actione non tantum eũ qui possidet, sed etiã eum teneri, qui dolo fecit c quo minus exhiberet, merito tibi à non contemnendæ auctoritatis iurisconsulto Modestino responsum d est. PP. II. Id. Feb. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Inuasor instrumentorum potest criminaliter accusari, & similiter ad exhibendũ cogi. h. d. Bald. & Salyc.

VI. Imp. PHILIPPVS A. Palemonidi.

INstrumenta ad ius tuum g pertinentia, partem diuersam inuasisse b adseuerans: si quidem crimen i intendis, solennibus k accusationibus impletis, fidem l adseuerationi tuæ facito. Sin vero ad exhibendum intendis, iudiciorum more experire. m PP. II. Id. Mart. Peregrino & Aemiliano Conss.

Quirem deteriorem fua culpa exhibet in factũ actione tenetur, hoc dicit Bal. Vel sic: Exhibens rem deteriorem sua culpa, forma tamen non mutata: liberatur ab actione ad exhibendum, sed tenetur in factum.

Actio ad exhibendum. Instrumentorum subtractorum accusatio eo ipso vertitur.

Solennibus. libello solenniter facto. ff. de act. l. libellorum.

Fidem. probationibus luce clarioribus: vt §. de probat. l. fin. sed in actione ad exhibendum summatim: vt ff. eo. l. iij. §. Iciendum. Et nota quòd accusatio de instrumentis subtractis quãdoque est publici iudicij, vt quando testamentum alicuius dicitur surreptũ vel inuoletũ, ex lege Corn. de fal. Si vero alia charta, tunc non videtur esse publici iudicij: vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. Paulus respondit. & l. qui testamentũ. & j. ad l. Cor. de fal. l. est qui. Item nota quãdoque nõ agi pro instrumento ad exhibendũ: vt ff. eod. l. ij. §. si quis extra. & §. interdum.

Instrumentum. Expense. vt §. eod. l. non ignorabit.

EXhibitionis.} CASVS. Egi aduersus te ad exhibendum seruũ. iudex præcepit vt exhiberes. exhibuisti, sed deteriorem, ab act. quidem ad exhibendum liberaberis: sed quia culpa tua rem deteriorem exhibuisti, propter damnũ datum actione in factũ teneberis.

n *Qui facultatẽ.* exhibendi vel restituendi: vt ff. eo. l. iij. §. fin.

o *Præcepto.* iudicis qui præcepit exhiberi. Et sic no. q est arbitraria: vt infra. de act. §. præterea quæsdam.

Actio ad exhibendũ est arbitraria est.

p *Deteriorem.* in eadẽ forma tamen, vt seruũ debilitatũ vel elusca tum. at mutata forma ea exhibita, vt ex scypho massa: tenetur ad exhibendum: vt ff. ad exhibẽd. l. Iulianus scribit. §. si quis. versic. sed & si quis.

q *Æquitate.* id est talis debet exhiberi, quæ antiquam formam nõ amittit: vt ff. ad exhib. l. Iulianus. §. Marcellus cessare.

r *In factum.* subsidiaria legis Aquiliæ. nec obstat. ff. ad leg. Aquil. l. qui tabulas. nam ibi dicit dari Aquiliã. f. vtilem, quæ bene cõcurrit cum actione in factũ, d vt diximus §. ad leg. Aquil. l. pen. & fin. Item nõ obstat q ibidem dicit dari ad exhibendũ, quia est verũ cùm exhibet mutata forma. Item cõtra. ff. depositi. l. j. §. si res deposita. & ff. cõmoda. l. in. §. j. Sol. vtrũq; refertur ad tuam tractatũ, & recte: quia differentia est inter actionem bonæ fidei, & actionem stricti iuris: e vt ff. de dolo. l. & elegãter. §. nõ solum. Item cõtra. ff. de solu. l. etiã. Solutio, ibi aliquid de eo quod principaliter erat dandũ, deerat: hic nihil, licet deterior daretur. Alij dicunt quòd hic in factũ, quando dominus non est actor. quod non placet.

d Doctores dicunt quòd hic non locũtur de illa actione quæ est subsidiaria leg. Aquil. sed de generali qua datur in defectu aliarum actionũ, secundum Pan. hic.

e Vsque ad finem sequitur Pan. & docet. hic.

STres.} CASVS. Rem meam Titio commodasti, vel penes eum deposuisti. aduersus eum rei vin. & ad exhibendum agere potero. & hoc in prima. Si vero depigsiti de re mihi restituenda cum depositario. & succedisti tibi iure hereditario: agam deposito cum depositario. & hoc in secunda. Si vero nullo iure tibi succedisi, neque ciuili neque prætorio: ex pacto tuo tamen datur vtilis depositi actio. & hoc in tertia.

e *Vtilis.* contra ff. eod. l. cum seruus. Solu. nulla est vtilis in casu illius legis. An autem idem in cõmodato? Videtur quòd non, cùm de hoc non respondeat: vt infirm. de inoffic. testa. §. quoties. Item quia quod in vna permisit, in aliis prohibere videtur: vt ff. de iudic. l. cum prætor. sed Io. dicit idem: quia quod statuitur in vna, & eius simili: vt §. de diuer. referi. si libellum. Item no. quòd ex hac. l. dixit M. ex alterius pacto semper dari vtilem actionem: vt hic, & j. de pact. cõ. l. pater. & j. de dona.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ sub mod.l.quotles. & ff. depositi.l.Publia.& ff. si certum pet.l. certi condictio.§.si nummos.& infra per quas perso.no. acquir l.cum per liberam.& ff. de pigno.act. l. si cum venderet. & ff. solu. mat. l. Caius. & ff. de verbor. obliga.: l. quodcunque . sed Io. dicit hæc omnia specialia , & alia plura quæ notantur pleue instit. de stipu.§. si quis. alij regulariter contra. ff. de verb. obliga. l. stipulatio ista.§.alteri. & ff. de regu. iuris. l.quo tutela.§.fina.

S I *ex quocunque.* § CASVS. Si decem mihi numerasti , & me tibi soluisse probare potero , exhiberi instrumenta, id est chirographa , præses prouinciæ iubebit: quibus tibi fui obligatus.

a *Nihil peti potest.* vt & infra de solu. l. fi actore.

b *Pertinentis.* condictione sine causa : vt infra de condict.ex le. vel sine cau. l. dissolutæ.

c *Naturaliter* , & ciuiliter , quia solutione: vt instit. quib.mo. tol. obli.in princip.

d *Reddi.* per condictionem sine causa , cum debitor non fuit dominus : quia creditor soluit tabellioni : vt hic, & infra de con dict.ex le.vel sine cau. l. dissolutæ. & infra de sol.l.fin. Si autem debitor soluit : agit ad exhibendum , & rei vindicatione : vt hic. Item nota hic vtroque iudicio simul agi. l. exhibitorio & restitutorio.

DE RELIGIOSIS, *& sumptibus funerum.*

De rebus corporalibus quæ vindicantur, & diuiduntur, quia res bonæ sunt, dixit : nunc de his quæ res bonæ non sunt , & sic nec vindicantur , sed nec diuiduntur sed alio iure defenduntur, vt per actionem de factum, & interdictum de mortuo inferendo. & sic ponit de religiosis. Sed quia in monumentis faciendis , & cadaueribus inferendis fiunt sumptus: ideo de his dicit . Et quia extremæ iudicium gaudia occupant quandoque , sicut contra : ideo subiecta de alex lusa &c. de quo nihil dicit hic titulus . Et est sic infra tit. 1. nam ibi nihil dicit de rebus creditis . quidam tamen habent vnam legem Græcam pro vltima huius tituli , quæ tractat de ista materia.

S I *vi.* RECTORIS *prouinciæ.* Si verò non est ei iusta causa, exigeretur Augustus: vt infra eod l.fin. Item hoc si erat datus perpetuæ sepulturæ , aliàs contra. j. eod.l.fi necdum. *Naturaliter liberatus potest conditere instrumentum debiti. h.d. secundum Bald.& est no. Vel sic: Debitori soluenti competit actio vt instrumenta debiti exhibeantur,& ei reddantur.h.d. Salyc.*

IX. Idem. AA. & CC. Faustino.

SIex quocunque contractu apud præsidem prouinciæ iure debitum, cui oportuerat te reddidisse probaueris: chirographa tua , ex quibus iam nihil peti potest,[a] & instrumenta ad eum contractū pertinētia, [b] tibi naturaliter [c] liberationem cōsecuto, exhiberi ac reddi[d] iubebit.S.VIII.Kalen. Septemb.CC. Conss.

TITVLVS XLIII.
DE RELIGIOSIS, ET sumptibus funerum & aleæ lusu & aleatoribus.

Corpus humanum sepultum in vno loco, potest in alium locum transferri subsistente iusta causa, & interueniente superioris authoritate. h.d.Pau.de Cast.

I. Imp. ANTONINVS. A. Doritæ.

SIvi fluminis reliquiæ filij tui contingūtur,vel alia iusta & necessaria causa interuenit:existimatione rectoris prouinciæ [e] transferre eas in alium locum poteris. PP. VIII. Kalen. Nouem. Antonino.A.IIII.& Balbino Conss.

Locus in quo sepelitur corpus humanum de voluntate domini efficitur religiosus: & sic desinit esse in commercio , vt non possit vendi,nec obligari : quia in nullius bonis est.secus si contradicente domino, vel etiam ignorante. h.d.Pau.de Cast.

II. Idem A. Hilariano.

INuito vel ignorante te ab alio illatum corpus in purā possessionem tuam , vel lapidem locum religiosum facere non potest.[f] Sin autem voluntate tua mortuū aliquis in locū tuū intulerit, religiosus iste efficitur. Quo facto monumētū g neq; venire, neq; obligari à quoquam prohibente iuris religione posse, [h] in dubiū nō venit.PP.Kalend.Maij, Aquilino.II.& Anulino Conss.

Legatarius non tantum legatum , sed etiam id quod expendit in infirmitate & funere testatoris, potest repetere. h.d.Salyc. Vel sic:Legatarius non prohibetur vnà cum legato petere etiam impensas quas fecit in personam defuncti, vel in eius sepulturam. h.d. Pau.de Cast.

III. Imp. ALEXANDER. A. Rimo.

LEgatum [i] à defuncto tibi relictum , & quod in fu- A & eis translatis desinit prior locus esse religiosus:vt ff. eod.l. cum in diuersis.

f INuito. *Non potest,* vt in situ.de rerum diuisio.§. religiosum. Accursius.

g *Monumentum.* id est sepulchrum. impropriè enim accipitur: vt infra eod. l.si sepulchrum,nam in monumento esset secus , cū res esset profana: vt j. eo.l.locum.

h *Posse.* inferendi ius tamen legatur : vt infra de lega. l. monumenta.

i LEgatum. hoc actione ex testamento.

k *In summ.* hoc venit in funeraria actione.

l *Vel morbum.* hoc actione neg. gest. vt ff. eod. l. impensa. & l.in eum. & ff. de peti.here. l.iiij. & de nego. gest. l.quod in vxorem.

m SI *sepulchrū.* Dicitur sepulchrum postquam ibi aliquis sepultus est:ante vero non dicitur monumentum: vt ff.eod. l.ij. § sepulchrum. & §. monumentum. dicitur & alia significatione monumētum,res memoriæ causa in posterum prodita: vt ff.eo.l.monumentū.& l.ij.§.monumentum. & de rerum diui. l.interdum.§.fi. APPLICATIO. Dic & alio modo dicuntur monumēta , id est fines & termini diuidentes duo prædia vicina: vt ff. eo. l. finium regun. Laj. quod dic vt ibi in glo.

n *Vindicare.* sed actione in factum peti potest: vt ff. de rei vindi. l.in rē.§. loca. & l. quæ religiosis.

o *Sed etsi.* id est quānis . nam multo magis est hoc in hereditario. Azo. & quod sit familiare, & quod sit hereditarium, dicitur.ff.eo. l. familiaria. & l. vel quæ.

p *Cui illa.* scilicet obtigerunt ex diuisione, vt dicit. j. & est sic. ff. de le.iij.l.prædijs. §. fi. & de contrahen. emp. l.in modicis. & l. ædes. §.j. Item in fine legis videtur cōtra dictam. l.quę religiosis.sed ibi adherent.hic non, sed sunt proxima.

q MIlitis. *Delatis,* id est accusatio vel actio: nam non possunt cogi aliqua actione : cùm soli sint heredes : sed pōsticipali auctoritate compelluntur : vt ff. de petit. here. l. hereditas.§.j. & de annuis leg. l. quintus.

r *Inuidiam.* id est blasphemiam.

s *Et conscientiam.* l. ma iam. *Mauso-*

a MOnumentorum , Verba sunt, mihi & liberis meis. Dic & libertis meis , sine traditione dominium sibi non acquiritur.

b *Inscriptiones.* scilicet sic conceptæ, mihi libertisque meis familiæque meis. c Et bene dicit, *possint* non transferunt: quia non ex vi donationis inter viuos : cum libertis neque per se neque per epistolam vel nuncium huic donationi consenserunt . Item nec ex vi vltimæ voluntatis : quia non afferunt quinque vel septem testes: Vel secundo d dic inscriptiones tales fuisse,nisi heredibusque meis facio . & secundum hanc non prosunt libertis , cùm non sint heredes . Vel dic à quodam extraneo sine voluntate domini factæ sunt huiusmodi inscriptiones. & ad hoc. ff. eodem l. vel quæ. e Vel dic inscriptiones tales fuisse secundum quod dicitur de iure codicil. l. literæ.

c *Vobis.* libertis. Sed contra. ff. de mor. inst. l. longa. Solus purus vel profanus locus circa monumentum præscribitur : vt hic.religiosus non : vt ibi. Alij dicunt d ius inferendi posse præscribi : vt hic . sed dominum sepulchri non, vt ibi, & infra de lega. l.monumenta.

Sit tamen. Not.ex hac l.regulā,quòd omnia censentur permissa,quæ non reperiuntur prohibita, secundum Pau.

d *Prohibita sunt.* sic ff. si ser. vin. sicuti . §. Aristo. Et argumen. ff. quib. ex cau. ma. necnon . §. sed quod. & supra de iudæis . l. nullius.

Vt familiarium. Not. quòd appellatione familiæ non continentur cognati qui sunt coniuncti per fœminam , nec etiam affines, hoc dicit Pau.de Cast.

e *Ius familiarium.* quod sit proprie & familia,dicitur familiare.

f *Ad affines.* Excipe generum & nurum, familiæ appellatione continentur:vt infra de verborum significa. l. fin. Item dic *Vbi enim* qui sunt affines : vt *non videas* ff. de gradibus & adfines. l. non facile. §. affines. l. de finea.

MOnumentorum a inscriptiones , b neque sepulchrorum iura , neque dominium loci puri ad libertos transferent . Præscriptio autem longi temporis si iustam causam initio habuit, vobis c proficiet. PP. VIII. Kalend. Iul. Iuliano & Crispino Conss.

In re sua vnusquisque potest ædificare prout vult: dummodo non appareat quòd sit prohibitum. h.d. secundum Bald. Vel sic: Ornare sepulchrum non est prohibitum. h. d. Salyc.

VII. Imp. GORDIANVS. A. Claudio.

STatuas sepulchro superimponere , vel monumento quod a te extructum profiteris , ornamenta quæ putas , superaddere non prohiberis : cum iure suo eorū quæ minus prohibita sunt , d vnicuique facultas libera nō denegetur. PP. III. Kalend. Aug. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Sepulchrum familiare non transit ad cognatos non heredes instituros. h. d. Salyceto.

VIII. Imp. PHILIPPVS A. Iuliæ.

IVs familiarium e sepulchrorum ad adfines f seu proximos cognatos g non hæredes instituros minimè pertinet . PP. XVI. Kalend. Iul. Peregrino & Aemiliano Conss.

Mortuorum corpora non debent in ciuitatibus sepeliri. h.d. Salyc.

XII. Idem AA. & CC. Victorino.

MOrtuorū reliquias , ne sanctum [m] municipiorum ius polluatur, [n] intra ciuitatem cōdi, iampridem vetitū est.[o] PP. III. Kal. Octob. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Vtalex dicit idem quod dixi iul. si sepulchrum.quòd heredes etiam extranei habent ius sepeliendi tam in sepulchro familiari. quæ consentitur de familia : quam in hereditario, quia sunt heredes . sed in familiari,non habent ius sepeliēdi nisi sint de familia, id est de agnatione : & etiam heredes extranei,licet non sint de familia. h. d. Pau.de Cast.

XIII. Idem AA. & CC. Dionysio.

IVs sepulchri tam familiaris, quàm hereditarij ad extraneos etiam heredes: [p] familiaris [q] aurem ad familiam , [r] etiam si nullus ex ea heres sit, non etiam ad alium quenquā, qui nō est heres, pertinere potest.S.III. Id. Nouemb. Sirmij.CC. Conss.

XIIII. Imppp. VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAA. Cynegio. p. p.

NEmo humanū corpus [s] ad alium locum sine Augusti[t] affatibus trāsferat. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinopol. Honorio nobili puero & Euodio Conss.

Alterum vsus est prohibitus: & qui perdit potest repetere. h.d. Salyc.

XV. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfect. prætо.

ALearum vsus , antiqua res est , & extra operas pugnatoribus concessa. Verum pro tempore prodijt in lachrymas, multa milia extranearum nationum suscipiens. Quidam enim nec ludentes, nec ludum scientes, sed numerationē tantum proprias substantias perdiderunt , die noctuque ludendo argento, apparatu, lapidibus, & auro. Cōsequenter autem ex hac inordinatione blasphemare, id est Deo maledicere conantur: & instrumēta cōficiunt, ¶ Commodis igitur subiectorū prospiciētes, hac generali lege decernimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, neque inspicere. & si contra factum fuerit : nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt, aut eorum heredibus: aut his negligentibus, ab eorum procuratoribus, vel patribus seu defensoribus repetat fiscus, nō obstāte nisi quinquagintā annorum præscriptione. Episcopis vero locorum hoc prouidentibus , & præsidum auxilio vtentibus , deinde verò ordinent quinque ludos ,

g Cognator. *secus in agnatis : quia continentur familiæ appellatione: vt infra eod. l. ius sepulchri. quæ est contra. & instit. de legitimag. tu. §. sunt autem . & ff. de verb. significa. l.pronunciatio. § communi. & ff. de adop. l. qui in adoptionem. hodie tamen idē videtur in cognatis: vt in authen. de here. quę ab intesta. §. nullā. colla. ix.*

h LOcum. *Manifestum est.* vt & supra eo. l.si sepulchrum. & instit. de empt. & vendi. §. fina. & ff. eod. l. vel quæ.§.fina.

i SI *necdum. Traditum est.* vt ff. de sepul. vio. l.iij.§. non perpetuæ. alias secus: vt ff. e. l.j. & j. eo.l.nemo.

k *Non prohiberis.* vt & ff. eod. si quis enim eo animo. & de cada.pu.l. j. & ij. & ff. Accur.

l OBnoxios. *Non vetamus.* immo hodie petitio est necessaria, ū vel in certū locum relegatus est, vel capitaliter damnatus: vt ff. de cadaue.pu. l. j. & iij.

m MOrtuorum. *Sanctum.* vt instit. de rerum diui. §. sanctæ.

n *Ius polluatur.* Videtur ergo q reliquiæ pollutæ sunt, quod dici potest. Vel dic quòd plerumque euenit vt res non polluta per se, alij iuncta polluat aliam, vt æs auro. sic & hic.

o *Vetitum est.* vt & ff. de sepul.vio. l.prætor. §.diuus.

p IVs *sepulchri. Heredes.* spectat.

q *Familiaris.* id est sepulchri ius.

r *Ad familiam.* agnatorum, nō cognatorum: vt ŝ. eo.l.ius. & facit. ff. eo.l.vel quæ.in princi. & de suis & legiti. here.l.j.§.interdum.

s NEmo. *Corpus.* peruenerit sepultura traditum. alias contra.ŝ.e.l.fi necdum.

t *Sine Augusti.* id est papæ. argu. ff. de mor. inse.l.fi.ff. eo.l. ossa.

* *In vetustis codic. nō habetur Græcā hic cōstitutionē desse : quamsuepte Latinā nō factā & corruptam ne eius nos sensus omnino fugeret, subiicere placuit. Aurū polluitur ab ære.*

* *al. quinq; ludes: comœdiæ comœdiam, tragœdiam, thymelicā, κιθαρῳδὸν & ceteros, sed nec per mimum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Latarum vsta. Comonuelon.* Ludus vbi lapis in longum proijcitur.
b *Comodaulomolo.* ludus vbi lapis vel palus in breue spacium proijcitur.
c *Reginda aita.* ludus vbi equites currendo in certam rem proijciunt.

† *Vide in hoc d. Ioā. Baptistam Pis. annota tionū pectē riorē c. 72. & Andreā Alciatū lib. prætermisso rū. 1. in dictione, lusum alea. Nā Alciatus hic sequitur.*

d *Et reypusæa.* vbi pōdus dētibus eleuatur: ADDITIO. Circa materiam huius constitutionis vide glossam in verbo, ad aleas. in ca. clerici. extra de vi. ta & honest. cleric. & glos. xxxv. distin. c. j. & Abb. in dicto. c. clerici. in vlti. colū. vbi determinat quinq; quæstiones: quarum prima est, an ne possit repeti quod in ludo perditum est? Secunda, an valeat consuetudo in contrarium? a Tertia, an ex mutuo facto in ludo oriatur actio? Quarta, an valeat trāsactio ibi facta? Quinta, de qua solum remittit ea an vendens rem in ludo teneatur de euictione?

a *De illa vide Cur. in c. fi. de consue. col. 12. versi. item, post prædictum. tenet quod sic.*

INCIPIT LIBER *quartus de rebus creditis, & iureiurando.*

b *Et de aliis quæ ad eæ dem proponuntur. Sal.*

De *actionibus in rem dixit: de personalibus* b *sequitur.* Et *primo de his quæ ex contractibus,* c *de quibus totus hic liber tractat.* Et *caue tibi, quia in hoc titulo non* d *tractat de hoc scilicet de rebus creditis, sed tantum de iureiurando. sic & ff. quod cum eo. nam non tractatur ibi de his de quibus dicit rubrica: sed in sequenti libro, scilicet in libro de peculio. sic & supra de titulo primo. Item verbum credidi, & verbum rei, generalia sunt: vt ff. eodem. l. 1. Si quæras quare dixit de creditis rebus, & non de rebus debitis? Respond. vnum dicendo, & maximè dignius, alterum dixisse videtur. Vel verius:* e *quia tractat quo ad creditores qualiter agant, & vindicent,* f *non de exceptione reorum, quia ergo tam in realibus, quam in personalibus inopia probationum decurritur ad iusiurandum: ideo de hoc merito interfecit. Accursius. Floren.*

c *Approbatur l. a. Bu. Cy. Azo. Bar. Bald. & Saly. hic & Ia. & Paul. in rub. ff. eod.*

Creditis & res, verba sunt generalia.

f *Glo. impropriè loquitur, nisi se referret ad tit. de iure emphyteu. Iodocus Lauueremis.*

g *Approbatur secundū Ia. Bur. Cy. Azo. B. B. & Angel. hic. & Sal. in l. a. Flore. j. eo.*

h *Idem Isc. g But. et Sal.*

i *Approbatur secundū prædi.*

k *Not. ex*

corycouelon, a † comodiaulion, b basilinda, c catampon, d ξύστρα λυσίφαας. ¶ Sed nemini permittimus etiam in his ludere vltra vnum solidum, etiā si multum diues sit: vt si quem vinci contigerit, casum grauem non sustineat. Non enim bella solummodo bene ordinam^e, sed & res ludicras. ¶ Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatem dando episcopis hoc inquirēdi, & præfidum auxilio sedandi: prohibemus etiam ne sint equi lignei. Et si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet, domibus corū publicatis, vbi hæc reperiuntur. ¶ Sin autē noluerit accipere is qui dedit: procurator noster hæc inquirat, & in opus publicum conuertat. ¶ Similiter prouideant iudices, vt à blasphemijs, & periurijs (quæ eorum inhibitionibus debent comprimi) omnes penitus cōquiescant.

Codicis domini IVSTINIANI SAcratissimi principis ex repetita prælectione Liber quartus.

TITVLVS I.
DE REBVS CREDITIS, & iureiurando.

Causa iureamento decisa non retractatur pretextu periurij, nisi in casibus in lege expressis. h.d. Baldus.

1. Imp. ANTONINVS. A. Herculiano.

B GAusa iureiurando ex consensu vtriusq; partis, c vel aduersario inferente, f delato & præstito, vel remisso & decisa: nec periurij prætextu retractari potest g nisi specialiter h hoc lege excipiatur. PP. XV. Kalend. Iul. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Periurus à Deo solo punitur: nec tenetur crimine læsæ maiestatis, h. d. Bald.

11. Imp. ALEXANDER A. Felici.

IVrisiurandi contempta religio satis Deum vltorem k habet. Periculum autem corporis, vel maiestatis crimen, l secundum constituta diuorum parentum meorum, et- c si m per principis veneration nem quodam calore fuerit peieratum, inferri non placet. n PP. VI. Kalend. April. Maximo II. & Aeliano Conss.

A Hæc autem exceptio non fit à iuramento voluntario: i quia illud nunquam retractatur: vt ff. eod. l. admonendi, in fin. Sed quo à iudiciali, quod in casu vno retractatur: vt infra eod. l. fin. Item necessarium in alio casu: vt ff. eod. admonendi. n Item in alio: vt infra de pœna iud. authen. nouo iure. o Sed ibi defertur a lege, non à iudice vel à partibus. Item nec fuit ibi delatum in eo in quo litigiū erat. Sed in voluntario non detur excipi: vt infra de repu. authent. hoc. die. sed dic ibi similiter speciale. vel ibi nemo detulit. Item & supra de transact. si ex falsis. v & infra de fals. l. quoties. lib. xij. & ff. de eri. stel. l. de re periurio. q quibus legibus retractantur iuramenta voluntaria. Sed dic ibi iuratum fuit hic à p Dom. per vallando contractu: hic super lite diremēda: vt fit loco probationis. præterea in l. sit q. & ff. de quæst. l. maritus. & ibi enim non prohibuit quæstionem contraria quæ sunt superiori. l. & solue hic vt ibi. Posset etiam intelligi hæc lex, quando quis iuraret non comedere carnes: vt tunc solum Deum habeat vltorem. secus si suum iuramentum prauum alij noceat, vt in contrarijs, & sic nil esset contra. Item videtur contra. supra de sum. trī. l. j. in fi. Sol. hic & Angel. contemnit religionem peierando: ibi violando aliter fidem cui iurauit. Item no. q iusiurandū est inter catholicam.

B *Crimen.* id est periculum maiestatis. i. criminis læsæ maiestatis. ADDITIO. Facit text. sing. secundum Lud. de Ro. in tract. fol. leg. Iuliam maie.

m *Etsi.* id est quamuis.

n *Non placet.* immo videtur in corpore puniri: vt ff. eodem. l. fi duo. in fin. Solu. hic per calorem, ibi non: argu. infra ad leg. Iul. maiest. l. alienam. & ff. de regu. iur. l. quicquid calore. Vel ibi contra duo venit, scilicet pactum, & iuramentum: hic contra iuramentum tantum. Vel ter tertio hic non patitur pœnam corporis, vel pœnam læsæ maiestatis, sed certe nec ibi, sed quandam minorem. Item contra num huic sint & principio est. supra de transact. l. si quis maior. in fi. Sol. hic de alio iuramento dicit.

IN *bona.* ¶ CASVS. Dicebā te mihi teneri in decem ex causa venditionis: sed plene probare nō potui, quia nō habebam nisi vnū

nisi vnicum testem: tu negabas: propter probationum inopiā. A iureiurando delato à parte parti iudice approbante, vel iudice deferente, poterit decidi causa. & ista sunt vera non solum in contractibus bonæ fidei, sed strictī iuris, & in his quæ ex maleficio descendunt.

a *In bonæ fidei contractibus,* qui enumerantur instituu. de actio. §. actionum.

b *Causis.* non repetit contractibus. nam nō solum comprehendit cōtractus stricti iuris, sed etiam delicta, & quasi delicta. nam super omnibus potest iurari: vt hic, & ff. e. l. ij. §. j. & ff. rerum amo. l. Marcellus. §. j.

c *Inopia.* scilicet emergente.

d *Per iudicem.* deferētem iusiurandū, vel à parte parti delatū approbantem. & sic de vtroque hic dicit.

e *Deinde oportet.* id est, causa definiri potest secundum eum qui iurauit: vt ff. e. l. admonendi. Et nota, si actor plene probat, vincit: sed si nullo modo, absoluitur reus, licet non iuret: vt Isole edeu. l. qui accusare. & de iudi. l. propetandum. §. j. & j. de probatio. Li. nisi in causis, & in quibus lex defert reo iuramentum ad purgationem sui: vt ff. de his qui ad ecclesiam confu. l. fi. & §. fi. & de iure deliber. l. finali. & licentia danda. & in authen. de fide instrumen. §. fi. samen. coll. vj. & ff. de eden. l. prætor. §. sed si inficio. Si autem actor semiplene probauit per scripturam domesticam puta, vt j. de probatio. l. instrumenta. vel per comparationem literarum per quam qualisqualis colligitur fides. vt in auth. de fide instrumen. §. fi vero nonantur omnes. & §. fi vero nullus. colla. vj. Vel per fugam rei qui debuit & iff. de eri. stel. l. de re periurio. q quibus legibus retractantur iuramenta voluntaria. Sed dic ibi iuratum fuit hic à p Dom. per vallando contractu: hic super lite diremēda: vt fit loco probationis. præterea in l. sit q. & ff. de quæst. l. maritus. & ibi enim non prohibuit quæstionem contraria quæ sunt superiori. l. & solue hic vt ibi. Posset etiam intelligi hæc lex, quando quis iuraret non comedere carnes: vt tunc solum Deum habeat vltorem. secus si suum iuramentum prauum alij noceat, vt in contrarijs, & sic nil esset contra. Item videtur contra. supra de sum. trī. l. j. in fi. Sol. hic & Angel. contemnit religionem peierando: ibi violando aliter fidem cui iurauit. Item no. q iusiurandū est inter catholicam.

B *Declaratum ab arbitro, cuius declaratio iuri consonat, est exequendum sine sequendum à iudice. hoc dicit secundum primam lectu. Bal. Vel sic: Super causa statuus potest iusiurandum deferri. Saly.*

VI. Idem AA. & cc. Belsio.

CVm proponas I partibus placuisse, iurisiurandi religione, n generis & ingenuitatis quæstionem decidi: o præses prouinciæ iuxta decretum arbitri ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filijs consulet. P PP. V. Idus Febr. Tiberiano & Dione Conss.

Relictum à tutore, videtur relictum à pupillo: & si dubitatur de eo, potest tutori deferri iuramentum. Bald. Vel sic: Relicta à tutoribus intelliguntur relicta à pupillis: & vbi aduersarius fatetur ad sacramentū non recurritur. Et tutor iurat in causa pupillo nota. Saly.

V. Idem AA. & cc. Iuliano.

C *Inopia probationum emergente, debet deferri per iudicem iuramentum causa decisionis. Baldus. Vel sic: Omnem litem cum causa cognitione potest iudex iureiurando decidere. Vel sic: Vbi semplene tantum est probatum: potest deferre causa cognita sacramentum necessarium. hoc dicit Salycetus.*

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Seueræ.

IN bonæ fidei contractibus, a necnon etiam in cæteris causis b inopia c probationum, * per iudicem d iureiurando causa cognita res decidi oportet. e PP. X. Kal. Septēb. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Pupillus tutori iuramentum deferre non potest. Baldus.

IIII. Idem AA. & CC. Maximæ.

SI ad excludendam tutelæ actionem pupillus iusiurandum tutori detulerit, f postea eandem litem exercere non prohibetur. g PP. Kalend. Iul. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Relictum à tutore, videtur relictum à pupillo: & si dubitatur de eo, potest tutori deferri iuramentum. Bald. Vel sic: Relicta à tutoribus intelliguntur relicta à pupillis: & vbi aduersarius fatetur ad sacramentū non recurritur. Et tutor iurat in causa pupillo nota. Saly.

V. Idem AA. & CC. Iuliano.

C Vm etiam à pupillorum tutoribus velut ab ipsis pupillis relicta h fideicommissa videantur, i super fideicommissis præses prouinciæ cognoscet: & si id tibi relictum esse constiterit: reddi tibi efficiet. idem k si inficietur, l ad iusiurandum (vt desideras) tutorem adiget. m PP. IIII. Kalend. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

B *Declaratum ab arbitro, cuius declaratio iuri consonat, est exequendum sine sequendum à iudice. hoc dicit secundum primam lectu. Bal. Vel sic: Super causa statuus potest iusiurandum deferri. Saly.*

VI. Idem AA. & c. Belsio.

CVm proponas I partibus placuisse, iurisiurandi religione, n generis & ingenuitatis quæstionem decidi: o præses prouinciæ iuxta decretum arbitri ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filijs consulet. P PP. V. Idus Febr. Tiberiano & Dione Conss.

Filius non potest deferre sacramentum in causam patris, nisi habeat mādatum, vel pater ratificet. h. d. & idē in alia quacunque persona cuiuncta. Bal. Vel sic: Iuramentum vel delatio veniat non præiudicat alteri ex tum non habenti. Saly.

VII. Idem AA. & CC. Eutychianæ.

CVm etiam à pupillorum tutoribus velut ab ipsis pupillis relicta h fideicommissa videantur, i super fideicommissis præses prouinciæ cognoscet: & si id tibi relictum esse constiterit: reddi tibi efficiet. idem k si inficietur, l ad iusiurandum (vt desideras) tutorem adiget. m PP. IIII. Kalend. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Filius non potest deferre sacramentum in causam patris, nisi habeat mādatum, vel pater ratificet. h. d. & idē in alia quacunque persona cuiuncta. Bal. Vel sic: Iuramentum vel delatio veniat non præiudicat alteri ex tum non habenti. Saly.

VII. Idem AA. & CC. Eutychianæ.

Inopia probationum emergente, debet deferri per iudicem iuramentum causa decisionis. Baldus. Vel sic: Omnem litem cum causa cognitione potest iudex iureiurando decidere. Vel sic: Vbi semplene tantum est probatum: potest deferri causa cognita sacramentum necessarium. hoc dicit Salycetus.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Seueræ.

IN bonæ fidei contractibus, a necnon etiam in cæteris causis b inopia c probationum, * per iudicem d iureiurando causa cognita res decidi oportet. e PP. X. Kal. Septēb. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Pupillus tutori iuramentum deferre non potest. Baldus.

IIII. Idem AA. & CC. Maximæ.

SI ad excludendam tutelæ actionem pupillus iusiurandum tutori detulerit, f postea eandem litem exercere non prohibetur. g PP. Kalend. Iul. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Relictum à tutore, videtur relictum à pupillo: & si dubitatur de eo, potest tutori deferri iuramentum. Bald. Vel sic: Relicta à tutoribus intelliguntur relicta à pupillis: & vbi aduersarius fatetur ad sacramentū non recurritur. Et tutor iurat in causa pupillo nota. Saly.

V. Idem AA. & CC. Iuliano.

C Vm etiam à pupillorum tutoribus velut ab ipsis pupillis relicta h fideicommissa videantur, i super fideicommissis præses prouinciæ cognoscet: & si id tibi relictum esse constiterit: reddi tibi efficiet. idem k si inficietur, l ad iusiurandum (vt desideras) tutorem adiget. m PP. IIII. Kalend. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

B *Declaratum ab arbitro, cuius declaratio iuri consonat, est exequendum sine sequendum à iudice. hoc dicit secundum primam lectu. Bal. Vel sic: Super causa statuus potest iusiurandum deferri. Saly.*

VI. Idem AA. & c. Belsio.

CVm proponas I partibus placuisse, iurisiurandi religione, n generis & ingenuitatis quæstionem decidi: o præses prouinciæ iuxta decretum arbitri ad voluntatis vestræ placitum amitæ tuæ filijs consulet. P PP. V. Idus Febr. Tiberiano & Dione Conss.

Filius non potest deferre sacramentum in causam patris, nisi habeat mādatum, vel pater ratificet. h. d. & idē in alia quacunque persona cuiuncta. Bal. Vel sic: Iuramentum vel delatio veniat non præiudicat alteri ex tum non habenti. Saly.

VII. Idem AA. & CC. Eutychianæ.

CVm etiam à pupillorum tutoribus velut ab ipsis pupillis relicta h fideicommissa videantur, i super fideicommissis præses prouinciæ cognoscet: & si id tibi relictum esse constiterit: reddi tibi efficiet. idem k si inficietur, l ad iusiurandum (vt desideras) tutorem adiget. m PP. IIII. Kalend. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Filius non potest deferre sacramentum in causam patris, nisi habeat mādatum, vel pater ratificet. h. d. & idē in alia quacunque persona cuiuncta. Bal. Vel sic: Iuramentum vel delatio veniat non præiudicat alteri ex tum non habenti. Saly.

VII. Idem AA. & CC. Eutychianæ.

SI *ad excludendam.* ¶ CASVS. A tutore pupillus petijt fundū: detulit tibi iusiurandum: qui iurauit se non debere, & perjurus est. an non obstante quòd iurauit se non debere, possit pupillus iterato litē exercere, quæritur? Respon. quod sic. Vel die quòd deferente pupillo tutor iurauit se non teneri ex ea administratione. quod verius est.

f *Detulerit.* alias dederit.

g *Non prohibetur.* non ratione periurij: vt s. eod. l. j. sed quia detulit fine auctoritate tutoris. non enim potest dici quòd tutor qui iurauit, in hoc ei auctoretur in re sua. vt ff. de auct. tuto. & cura. l. j. & dicas hic quæ dicuntur. ff. e. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. j. ADDITIO. Die quòd in omni iuramento requiritur veritas intentionis, iudicium discretionis, & iustitiæ impletio. in authen. quod eis. j. de nupt. Bal.

CVm *etiam.* ¶ CASVS. Testamentum feci, filium tuū impuberem instituit, ei tutorem dedisti, fideicommissum mihi reliquisti, ex cuius substantia fideicommissum solui debeat, an tutoris an pupilli, quæritur? Dicitur q; licet ea quæ à pupillo relicta sunt, videantur à tutore relicta: tamen ex substantia pupilli sunt soluenda: & de hoc præses cognoscet. & si constiterit aliquid mihi fuisse relictum: præses compellet tutorem ad iurandum, aliqua præsumptione pro me faciente.

h *Relicta.* à patre.

i *Videantur.* & sic de bonis pupilli soluentur: vt hic, & ff. de lega. ij. l. pero. §. mater. & de lega. iij. l. fina. & j. de fideicom. l. etiam. & ff. de fideicommiss. lib. l. Thais. §. ij. & facit. j. de fideicom. l. fina. & l. ab eo.

k *Idem.* scilicet præses.

l *Si inficietur.* i. si neget fideicommissum esse relictum, aliqua præsumptione pro te faciēte, secundū quosdam. ADDITIO. Quotuplex sit præsumptio. vide glo. in cap. is cui. de spōsa. & in l. fi. ff. quod met. cau. & cū ista glo. concordant Bal. & Sal.

m *Adiget.* id est compellet, non tamen vt anceps periurium subire cogatur. arg. ff. eo. l. iusiurandum & ad pecunias. ij. respon. Sed in iuramento in litem, est secus: vbi etiam sciens nō compellitur iurare: vt ff. de in lit. juran. l. videamus. in princ. Quid autem si expresse voluit tutorem dare de suo vel pupillo vel extraneo? Respon. non valet. † nisi aliquid fuerit ei relictum. arg. ff. de fideicom. lib. l. Thais. §. ij. & facit. j. de fideicom. l. fina. & l. ab eo.

C Vm *proponas.* ¶ CASVS. Cum de successione cuiusdā amitæ quæreretur, scilicet an ei possent filij succedere: quæstio status & generis ab agnatis mouebatur: deinde iurauerunt ex ius filijs iuramentum: & iurauerunt. volebant agnati retractare iusiurandum, quasi quòd talis quæstio per iuramentum decidi non potuisset: fuit de hoc inter eos compromissum scilicet, an talis delatio teneret? pronūciauit arbiter quòd tenuit. adhuc nolebant agnati seruare sententiam. dicitur quòd præses prouinciæ seruari iubebit, duobus alijs modis potest intelligi pronūciatum in glo.

n *Religione.* extra ius.

o *Decisis.* & decisa fuit.

p *Consulet.* iubēdo iusiurandū seruari. primo enim fuit præstitum: & cū diceretur q; non posset talis quæstio iuramento decidi, fuit de hoc cōpromissum: an tenuit talis decisio? & di-

causa sit tāgna vel parua, die hoc attendi ex qualitate personarū, & regionis more. Alb. & idē Ang.

† *Iste text. est sing. secundum l. ult. de Ro. sing. 446. secundum quod lect. vij. gl. ad hoc quid arbiter in authen. quod eis. j. de nupt. Bal. videtur posse fieri ut ipse ac cusa sa statue.*

h Si lect. est bona, sed mouet dubitationem dic quòd sunt duæ interpretationes. Saly.

i Concordi. Saly.

k Id est, nō compellitur iurare de quo non habet notitiā. Iodo. Lauueremi.

l Idē Bald. & Saly.

Universidad de Deusto
Biblioteca

xit arbiter quòd sic . & adhuc non seruabatur. præcipiet ergo præses quòd seruetur. Vel dic arbitri, id est ordinarij iudicij iudicis. sic §. de postu. l. quisquis. & hoc dico ne sit cõtra. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. de liberali. & §. de peda. iudi. l. ij. in fin. Vel dic quòd principaliter de hereditate agebatur coram arbitro , & incidenter de statu, arg. §. de iudi. l. quotiens.

NEc filius. § CASVS. An filius debitori patris iuramentum deferens, ei possit præiudicare, quæritur? Dicitur q̃ non , neque litigando neque paciscendo, nisi pater quod gestũ erat, ratum habeat.

a *Alias*. nisi de hoc haberet mandatum.

b *Litigando*. id est suc cumbendo.

c *Citra*. i. præter. sic ff. de pac. l. pacisci. & ad Treb. l. si cui. §. si autem à me. & de furt. l. qui vas. §. vetare. & ff. de serui. vrb. præd. l. inuitum.

d *Aliquid*. deferendo fortitan iusiurandum debitori,[a] Et sic nota non præiudicari alij per alium: vt hic. & arg. ff. de pecu. l. depositi. §. j. & ff. eo. l. quanto magis. & l. seq. & l. iusiurandum quod ex conuentione. §. fi. & l. tutor. in princ. & §. de pact. l. filius. & l. seruus. & ff. de solu. l. filiusfamilias . & §. de procu. l. maritus.

a Approbatur secundũ Bald. King. & Salyc.

ACtori delato. § CASVS. Dicebam te mihi teneri ad decem. negasti: detulisti mihi iuramentum , vel detuli tibi iusiurandum, & tu mihi retulisti: vel cum paratus essem iurare, mihi remisisti. ad similitudinem iudicati dabitur mihi actio in factum ex iureiurando.

e *Actori delato*. à reo extra iudicium, nõ à iudice, secundum P. ne duæ nascantur in factum actiones. Nos contra.[b] vt dixi. §. eo. l. j. Accursius.

f *Remissum sit*. quod fuit susceptum mox[c] quàm fuit delatũ: vt ff. eod. l. non erit. §. fin. & l. remitti. & ad hoc. ff. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. item. §. j.

g *In factum*. §. si informiter iurauerit, non referendo se ad aliquam speciem causæ: sed si super aliquo facto nominatim iuratum est: veluti se vendidisse: sicut venditi sì vẽdidisset, actio competeret: sic & nunc vtilis actio datur venditi: vt ff. eo. l. si duo. §. fi quis.

b Idẽ Bar. Bul. Aug. Bal. & Cy. in l. 1. §. eo. & Vide glo. in c. quia propter. extra de ele. & in c. fi is qualibet. xxxj. q. ij. Iuramenti actoru, quã actionẽ pariat.

DElata. § CASVS. Dicebã te mihi teneri in decem : negabas: detuli tibi iusiurandũ. cum hoc cõmuniter placuisset, si per me nõ steterit quo minus de calũnia iuré, scilicet q̃ nõ animo calumniandi detuli tibi iusiurandum: istorũ vnum facies: aut iurabis , aut referes, aut solues per iudicis delationem, & compelleris ad probationem, ad aliquod istorum.

h *Delata*. scilicet quia placet[d] parti, puta actori , causam decidi per iusiurandum.

d Ista est de mente omnium.

i *Per actorem*. quia nisi iuret, denegabitur ei actio, & habebitur pro remisso iusiurandum:[e] vt ff. eo. l. si non fuerit.

e Cõcor. Saly. & But.

k *De calumnia iuret*. nisi sit patronus vel pareos, qui de calumnia non iurant:[f] vt ff. eo. l. iusiurandum. §. qui iusiurandum.

f Idem Sal. hic. & Bar. & Ia. in l. hic alleg.

l *Per inducem*. delationem approbantem.

m *Soluere*. quod petitur.

n *Referat*. qui nõ debet de calumnia iurare:[g] vt ff. eo. l. iusiurandum & ad pecu. §. ait prætor. Et nor. quòd quandoque non licet ei referre: vt j. de fideicommiss. l. fina. & ff. rerum amot. l. Marcellus. §. fin. & ff. de iniur. l. lex Cornelia. §. hac. & j. de iure delibe. l. sancimus. §. licentia danda. & §. de his qui ad eccles. confug. l. præsenti. §. scubi. ADDITIO. Dic quòd in actionibus turpibus vel famosis descendentibus ex delictis, reus præcise compellitur iurare , nec potest referre. in ca. fin. extra de. Ia. in l. iusiurandum. ff. eodem.

g Idẽ Salyc.

IN actione etiam depositi quæ super rebus quasi[*] sine scriptis datis mouetur, iusiurandum ad exemplum cæterorum P bonę fidei iudiciorum deferri potest. S. V. Kalẽ. Dec. CC. Conss.

Iuramentum delatum potest revocari antequam sit iuratum vel pronunciatum: & revocatum non potest iteratò deferri. h. d. not, Bald. Vel sic: Delatio iuramenti antequam præstetur vel sententietur, potest revocari. Salyc.

B XI. Imp. IVSTINIANVS A. Demostheni præfect. præt.

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ACtori delato , e vel relato iureiurando , si iurauerit vel ei remissum sit f sacramentum ad similitudinem iudicati in factum g actio cõpetit. S. XII. Kalen. Maij. CC. Conss.

Reus cui iuramentum defertur, tenetur iurare, aut deferre, vel soluere. h. d. Bald. Vel sic: Deferens tenetur prius de calumnia iurare, & is cui defertur, tenetur iurare vel deferre , aliàs compellitur soluere. Baldus.

IX. Iidem. AA. & CC. Martiano.

DElatah conditione iurisiurandi, reus (si non per actorem[i] quo minus de calũnia iuret[k] steterit) per iudicem[l] soluere[m] vel iurare , nisi referat[n] iusiurãndum, necesse habet. o S. V. Kalend. Maij, Sirmij. AA. Conss.

Etiam in actione depositi potest deferri sacramentum. Bal. & Salyc.

X. Iidem AA. & CC. Protogeni.

o Habet. vt & ff. eo. l. manifestè. Quid si fuerit susceptum? Respõ. non reuocabitur vt ff. eo. l. manifestè. sed certe immo potest recusare: vt infra e. l. generaliter. §. fin autem is cũ. & ibi solues. ADDITIO. Dic quòd hic conuenerat inter partes vt causa iuramẽto decideretur: ibi nõ. & sic non corrigitur. Ia. But.

quæstio.

IN actione. § CASVS. Depositi penes te filium meum : repetij penes te depositũ: negasti me depositum: negasti me ego tibi vel tu mihi posuisse iuramẽtum deferre, quæritur? Dicitur quòd sic ad exemplum &c. videbatur quòd non admitteretur delatio in deposito , sicut nec compensatio.

p *Cæterorum*. nam & hæc est bonæ fidei. vt institu. de act. §. actionum. sed videtur non deferri. quia nec[p] cõpensatio habet locum: *Bal. & Salyc.* vt infra de compen. l. fina. & pro hoc arg. infra de non numer. pecu. l. in contractibus. §. illo. & quia de dolo tantum & lata culpa tenetur: & ideo videbatur non admitti iuramentum, quo dicat se non teneri vel non recepisse.

Si quis. § CASVS. Dicebam te mihi teneri in decem: negasti: detuli tibi iusiurandũ, antequã iurares , aliis probationibus abundantibus mihi , forte quia inueni instrumenta per quæ potui probare, renocauique iuramẽtum : an his probationibus iterum deficientibus possim regredi ad delationem iuramenti, quæritur? Dicitur quòd non. satis enim &c. nec me admittet iudex . & hoc in prima. sed vsque ad quod tempus reuocare licet, quæritur? Dicitur quòd vsque ad definitiuam sententiam. non post sententiam, quæ prouocatione non fuit suspensa vel confirmatam repe. &c. & hoc in secunda. Et qualiter in hac secunda parte potest casus debeat, dic vt subijcit. l. proxi. scilicet in princip. in positione casus.

q *Allegationibus*. id est probationibus.

r *Ad sacramentum*. quod iam reuocauit.

s *Putauit*. [s] & renũciauit. & est ad hoc. j. de non num. pecu. l. *Concor. generaliter*. & ff. de sta. ho. l. homo liber. & ff. qui satisd. cog. l. *ei tempus*. de die. §. fi. & j. de cõdic. inser. l. fi. & j. de fi. in litu. l. cum quidam. & ff. de procur. l. in causæ. & de admini. tut. l. cum quæritur. Sed arg. contra. ff. de colla. bon. l. nõunquam. sed ibi nulli nocebat. ADDITIO. Immo & ibi de præiudicio fratrum, quibus videbatur acquisitum ius, tractatur: sed ex benignitate admittitur, ne successione de facili priuetur. Salyc. etus.

t *Probationem*. cuius contemplatione reuocauit iusiurandum.

u *Iniquitates*. variationem, & iniquitatem appellat.

x *Definitiuam*. dicas quòd interlocutoria erat, qua pronunciabatur sacramentum esse præstandum : & ideo dicitur definitiua, quia illud definit[t] & sic non corrigitur per leq. l. secundum Ir. vel dic quòd definitiua dicit . nam postea olim iurabatur: vt hic, & j. de senten. l. cum iudex. sed hodie contra: vt j. l. proxi. in princ.

Iuramen-

tum, & fraus quæ in eo latet. Iuramentum quæ deferri vtil terminato. articulis cau. se, poteri de quandam &c. ita long pronio decem &c. & improfer, & intentionem suã pere defini. Titius probauisset sena Bald. mipleue forte per vnũ testemiudex quia non plene sibi liquebat in causa , pronunciabat sic , condemno Sempronium Titio in decem, quę petijt Titius, si Titius iuret: Sempronium sibi reneri. & à tali sententia appellabatur . pendente autem appellatione contingebat Titium moriturum ante delationem iuramenti ad heredem transmittebat: quia forte heres veritatem ignorabat, vel non erat fide dignus, vt defunctus. mul tæ causæ ideo quòd iuramentum posi senten tiam consueuit interponi, periclitabantur propterea hanc antiquitatem corrigit imperator, statuens quòd omne iuramentum siue iu diciale ante sententiã præsteretur. Si verò actor reo vel iudex iusiurãdum deferat: reus potest iurare, si vult: si non vult, reus potest actori referre: & habet actor necesse iurare. Si verò recuset & condemnetur, non appellat, cum non debeat respuere in persona sua quod placuit in persona aduersarij. Vel pone sic: Delato iureiurãdo, si non recusetur, præstetur. Si vero referatur, delato nullatenus potest recusare. Si vero recusetur, & iudex viderit iurandum esse : condemnabit illum quantum ad illud capitulũ super quo iurare debuit, nec audietur appellans: quis enim ferendus est &c. § Sin autem is cui. § Si vero is cui iuramẽtum deferetur vel à parte vel à iudice, illud recusauerit, hoc ei facere licebat. si tamen iudex viderit esse iurandum , condemnabit eum super illo capitulo super quo iurare debuit , quasi eo referẽte delator iurare paratus esset, & ei fuisset remissum quando eo volente recusatur . & hoc est quod subijcit , quasi volente &c. nihilo minus super alijs capitulis lite suo marte currente &c. ita tamen quòd reus protestetur quando recusat: & si non audiatur, appellet: & si iudex appellationis videbit iuramentum bene illatum, sed male recusatum, confirmabit sententiam primam iudicis. Si vero fuerit male illatum, & bene recusatum, rescindetur prima sententia: neutri parti quo ad expensas præiudicio generãdo. sed si actor obtinuit in prima sententia, reus in secunda, vel econuerso, fiet expensarum inuicem compensatio. ille verò qui iuramentum detulit, siue iurauit is cui delatum est , siue ei remissum fuerit cùm paratus erat iurare , non audiatur appellans . & hoc in secunda.

¶ His de præsentibus per omnia. § Prædicta vera sunt, cum tam actor quam reus præsens est. si vero actor sit præsens , reus absens, & per procuratorem litiget, si debeat iuramẽtum deferri: dationis inducis præstandæ debet se coram iudice, & iuramentum qua dicit, iudex iurandum perspexerit: mittere debet ad iudirem illius rectæ, & ille iuramentum recipiet , & in scriptis refigi facietsit illatum , siue relatum. si susceperit & præstiterit, vincat. si illatum vel relatum recusauerit , causam amittat: nec deferenti licet appellare . poterit autem , si voluerit , ire per se vel per procuratorem, & iuramento interesse . si vero nec ire voluerit, nec procuratorem mittere: reus coram iudice illius prouinciæ iuramentum debet subire vel referre : & debet redigi in actis qualiter iurauerit vel retulerit: & debet acta mittere ad iudicem coram quo causa agitur . quid autem fit statuendum de expensis, iudex examinabit. interim tamen dum omnia ista fiunt, alia capitula causæ poterunt examinari: sed non definitur sententialiter, & postea examinabitur capitulum super quo iuratum est. ea vero quæ sancita sunt cum tã actor quàm reus præsens est, & in personis absentibus observentur. & hoc in tertia. Index vero coram quo causa agitur, videre debet qualitatem personarum, an iuramentum sit præ-

A *standum coram se vel alibi : & sub qua forma : obseruatis his quæ de iuramento calumniæ sancita sunt vel à Iustiniano, vel à retro principibus, non derogando per hanc l. aliis antiquis ll. quæ super iuramentis præstandis sancita sunt. sed si quid in his deest, hoc repleatur: vel si quid minus bene dictũ est , hoc corrigatur : vt est in prin. huius. l. & hoc in vtraque parte.*

a Quia illud extra iudicium, et quãdocunque. Ang.

c *Quæ in litibus*. non ergo de voluntario[a] iuramento dicit hæc lex.

d *Increbruit*. id est cõsuetudo fuit.[b]

b Idẽ Bald.

e *In plenissima*. id est interlocutoria: vt quidam dicunt. Tu dic[c] in definitiua. nam dicit plenissima: vt ff. de re iudic. l. j. interlocutoria enim plene non plenissime definit.

c Et bene. Ang. Alias, errant.

F *Definitione*. & bene: quia sententia debet continere condemnationem vel absolutionem: vt ff. de re iudic. l. j. nam sub cõditione solebant ferre sententiam, si iuraret reus vel actor.

g *Imponere*. veluti, cõdemno Titium Seio in quinquaginta, si Seius sibi iurauerit debere: vt §. l. proxi. in fi. & j. de sen. & inter. l. cum iudex. Vel econtra absoluo Titium , si iuraverit se non debere. Accursius Flo.

h *Vt prouocatione*. vel etiam ante appellationem intra decem dies.

i *Probationes*. præstandæ per eorum iusiurandum. Et sic not. quòd sacramentum obtinet locum probationis : vt j. de non num. pecu. l. in cõtractibus. §. illo. & de iure delib. l. fi. §. licẽtia danda. & fi. eo. l. sed & si possessori. §. fi. Sed argu. contra.[d] *Dic & ibi ff. eod. l. cum qui. in prin.* sed ibi illud verum quãtum ad pœnam: *fuit & fidefectus. Sal.* secus autem quantum ad rem. Item quandoque obtinet locũ *ratiõ omnes veritatis*: vt fi. eo. l. sed & si possessori. §. j. Quandoque locum *hic vero effine vim litis cõtestatæ*: vt ff. e. l. nã & postea. §. fi is cui. Quãdoque vim pacti vel transactionis: vt ff. eo. l. 4. & 1j. Quandoq; vim solutionis siue acceptilationis: vt ff. eo. l. iusiurandi etiã. & l. seq §. j. Quandoque vim nouationis: item delegationis: vt ff. eo. l. qui iurasse. §. fin.

d Dic & ibi Bar. & Bul. Aug. & Cy. in l. 1. §. eo. & Vide glo. in c. quia propter. extra de ele. & in c. fi is qualibet. xxxj. q. ij. Iuramenti actoru, quã actionẽ pariat.

k *Cum*. pro quãdo. temporaliter melius ponitur, q̃ causatiue.

l *Heredi tarum*. id est heredis.

m *A principali*. scilicet defuncti: vt quia nesciat heres veritatem: nam licet ei ignorare: vt ff. de regu. iur. l. qui in alterius. nec de alieno facto compellendus est iurare : vt ff. re. amo. l. Marcellus. §. iutare. Item potest esse quòd defunctus bonæ famæ & legalis homo fuit: sed heres nequam.

n *Pinguius*. no. sic §. de heret. l. quoniam. in fine.

o *In principio*. id est pbst litem contestatam, vel id est ante.

p *Definitiua*. id est paululum ante sententiam , quoniam quæ incontinenti fiunt, tuesse videntur: vt ff. fi cert. pet. a. l. lecta. & §. de pact. l. petens. Alij dicunt, id est paululum postea : vt non sit correcta lex superior. & illa quæ est. j. de sen. & interlo. l. cum iudex. & pro eis facit. j. e. §. fi. vbi dicit non mutari veterа iura. Tertij dicunt, id est in ipsa sentẽtiæ prolatione. & reddunt singula singulis. i. vt ad id quod dicit in prin. litis. vel in medio, referatur id quod dicit, non expectata sententia. & ad id quod dicit, in ipsa definitiua sententia: referatur, nõ expectata prouocationis formidine. ADDITIO. Aduertas secundum Cy. hic, quòd hoc principium istius. l. nõ corrigit superiorem. l. proximam in fine, licet gl. hoc ibi velit. & gl. fi. j. ea. l. sed solum hoc nouum induxit, quòd etiam appellatione pendente possit hodie iurari, ne probationum copia pereat. & sic non corrigitur etiam hodie. l. cum iudex. j. de sent. & interlo. om. iudi. vt vult etiam Bar. & hic & ibi.

q *Sub ipso*. id est coram. sic §. de episco. audien. l. mathematicos.

r *Expectata*. redde singula singulis. vt dixi. Vel dic non expectata vltima definitione, & cum à partib' defertur: vel prouocationis formidine, cùm à iudice:

s *Prouocationis*. quia secundum legem post sententiam tãcùm licet appellare. §. de episcopali audientia. l. ij.

Factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Factum*. id est delatum.
b *Approbatum*. & sic est iudiciale. & ideo dicit approbatum, quia quandoque non approbat, vt si ille cui defertur, dicat se nescire veritatem: vt ff. eodem.l. iusiurandum & ad pecunias. circa princip.
c *Illatum*. & sic est necessarium.
d *Reiectatum*. id est nõ recusat.
e *Hoc præstetur*. nunc respondet.
f *Vel referatur*. cum à parte infertur, vel etiã cũm à iudice: & potest isto casu is cui defertur, recusare, item appellare: vt j. ea. l. §. finautem is cui.
g *Illato*. id est delato.
h *Sacramẽto*. quia perinde habetur ac si primus iurasset.
i *Præstito*. ab eo cui ab initio illatum fuit.
k *Causa*. quãdo super tota causa defertur: sed capitulum, quando super certo capitulo defertur.
l *Decidatur*. sic ergo delator non potest recusare, si ei refertur: sed is cui primo delatũ fuit, bene potest recusare: vt infra ea. l. §. j. Item nec appellat: vt hic. quod alteri, cui scilicet primo fuerat delatum, nõ denegatur: quia potest appellare. vt infra proxi. §.
† Scilicet il le cui relatũ est iuramen tum. Salyc.
m *Procurauit*. procurauit enim vt lis iurerãdo decideretur, & est sic. ff. quod quisque iur. l. j. & ij. & ff. eod. l. iusiurandum & ad pecu. §. & si is.
n *Cui*. siue sit actor, siue reus.
o *Recusare*. a contra supra eodem. l. delata. & ff. eodem. l. manifestum. Solu. hic nouum. Vel dic vt in d. l. manifeste diximus.
p *Si hoc*. hoc ad necessarium tantum restringitur.
q *Existimauerit*. id est illum cui illatum est, nõ iuste recusare perspexerit.
† Iste text. est sing. secundũ Ang. Inc, & sententia interlocutoria impugnari & iustificari potest ex nouiter agitatis in causa appellationis. & vide glo. ij. in c. j. de his quæ vi me. ve causa fiunt.
r *Volente*. id est sicuti si alteri retulisset: & cum ille subire vellet, iste ei remisisset, & sic ille recusasset isto volente. Vel aliter: id est sicuti si relatum sibi sacramentũ recusasset, quod ab initio detulisset. & hæc duo paria sunt quo ad sententiam, non quo ad appellationem. nam secũdum primum intellectum, qui defert vel refert, non appellat: vt j. ea. l. §. siue autem. hic autem qui recusat, appellat. Item secundum alium non appellaret, quod hic facit: vt subijcit.
s *Capitula*. super quibus non est iuratum: vt infra ea. l. §. nullo tamen &c. Vel dic super quibus est iuratum: vt infra. §. proxi. sed & causæ &c.
t *Sibi*. scilicet reus vel actor.
u *Hoc attestetur*. qua ex causa subire iusiurandum recusat? Forte quia dubitat de facto, cum hoc iuramentum sit veritatis: vt ff. eo. l. iusiurandum & ad pecunias. circa princ. & ff. rerũ amot. l. Marcellus. §. iurare autem. Accursius.
x *Auxelium*. ille ergo cui defertur, appellat, & datur iudex appellationi: cuius officium quale sit, statim subijcit.
y *Ex recusato*. hoc expone vt supra. Et quasi dicit, ideo quia non per omnia est simile, vt modo notaui.
z *Præiudicij*. ex prima sententia.

A a *Dispendiũ*. nam neuter alteri damnatur in expensis ob hoc quòd calumnioſe egerit. nam vnus vicit vnam causam, alius aliam: & sic quilibet bonam causam fouisse videtur: vt in authent. de iudic. §. oportet. coll. vj. Vel dic, dispendij ex prima sententia, scilicet quia cassatur per appellationem. Vel dic id est damni.
b *Cursus*. quãtum est in alijs capitulis: vt infra ea. l. §. nullo. Vel dic etiam huius, scilicet primæ & secundę. nam procedit vt moris est procedi in causis principalibus & appellationis.
c *Recusarũ*. ab eo cui delatũ est, volente tamen deferẽte. Dic ergo recusatũ, id est remissum: secus si iudex detulit: & is cui delatum est, recusat delatum, vt subijcit, cũ &c. & s. co. §. finautem.
d *Detulit*. Not. delator nõn appellat: sed relator, secundum p. sic: quia facit hoc ex necessitate: vt ff. de cõstitu. pecu. l. illud. sed Ioan. contra: quia omnis relator est delator.
e *Petitionem*. id est iurisiurandi illationem. Et no. hic triplex iuramentum: vt no. ff. eod. l. j. in fi. & supra eod. l. & est voluntarium, quod ispõte suscipitur, & recusatur, & refertur: vt ff. eod. l. iusiurandum quod ex conuentione. in princ. de alijs duobus dicit hæc. l. sunt & alia multa iuramenta, de quibus in corpore iuris tractatur: vt not. ff. eod. super rubrica. Item no. quòd in casibus nullo modo refertur: vt ff. rerum amot. l. Marcellus. §. fina. & l. non magis. Item & in fra de fideicom. l. fina. Item & vbicũque lex reperit, deferat, nisi eadem lex dicat de recusatione: vt infra de bo. auctor. iud. pos. l. fin. §. fin. & d. l. Marcellus. & supra e. l. delata.
f *His de præsentibus*. Personarum, quarum est negotium, aliæ sunt præsentes, aliæ absentes. Supradicta locum habent inter præsentes. In absentibus autem non omnino quantum ad expensarum præstationem: sed quædam eorum obtinent. Item not. secundum Irn. quòd illatum auctore iudice iusiurandum à parte parti: aut suscipitur, aut recusatur: susceptum, aut præstatur, aut refertur. relatum rursus, aut suscipitur, aut recusatur. qui delatum aut relatum præstitit, obtinet: qui recusat sine causa, cadit quidem: sed qui intulit relatumque recusat, non potest provocare, quod scilicet alteri non denegatur. nam appellare potest, qui sacramentum sibi delatum recusat. cum iudici videatur quòd iuret. nam contra eum fertur sententia. ab absente quoque alteri o idem & casus & iuris euentus deprehenditur. & hoc dicit lex ista secundum Irn.
g *Statutis*. vsque nunc.
h *Necesse est*. deferri ergo potest absenti, sicut & remitti: vt ff. eo. l. pen.
i *Existimauerit*. vt ff. eo. l. iusiurandum. §. si de qualitate. aliàs, destinauerit.
k *Sub actorum*. conficiendorum corã iudice illius prouinciæ vbi absens degit. & ad hoc. j. de fi. in fi. tu. l. iudices. & §. de iur. calum.

iudex appellationi præsidens, bene quidẽ illatũ iusiurandũ, nõ rite autẽ recusatũ pronunciauerit: res secundũ quod iudicatum est, permanebit. Sin autẽ nõ ritè quidẽ illatum, recte autẽ recusatum sacramentũ pronunciauerit: tũc ei licebit emẽdare sententiã iudicis, quæ quasi ex recusato ¶ sacramẽto processit: & nihil penitus nec præiudicij, z nec iniusti dispendij [a] cuicunq; incurret: sed & causæ cursus [b] ab initio vsq; ad nouissimũ terminum non impedietur: & lis æqua lance trutinabitur. ¶ Siue autem illatũ iuramẽtum præstitũ fuerit, siue recusatum: [c] ipsi parti quę hoc intulit, nullum prouocationis remediũ in hoc referuabitur: cũ nimis crudele est, parti quæ hoc detulit. [d] propter hoc ipsum, q̃ iudex eius petitionem [e] secutus est, supereſſe prouocationem.

Iuramentum defertur absenti, & debet venire ad iudicem, vel ad eum mitti, vt sub actorum testificatione iuret, vel referat, vel recuset. Et quæ dicta sunt de appellatione inter præsentes, dicuntur inter absentes. h. d. no. vsque ad §. in omnibus. Baldus.

His de præsentibus [f] personis statutis, [g] nec absentes nos fugiunt, sed etiam eos huic legi subiugamus. † & si persona præsens non inueniatur, cui sacramentum illatum est, lite fortè per procuratorem ventilata: necesse est [h] vel ipsam principalem personam datis certis inducijs ad iudicẽ venire, vt ea quæ de sacramentis statuta sunt, impleat: vel si iudex existimauerit, [i] in prouincia vbi degit, sub actorum [k] tes. supradicta locum habent inter præsentes. In absentibus autem non omnino quantum ad expensarum præstationem: sed quædam eorum obtinent. Item not. secundum Irn. quòd illatum auctore iudice iusiurandum à parte parti: aut suscipitur, aut recusatur: susceptum, aut præstatur, aut refertur. relatum rursus, aut suscipitur, aut recusatur. qui delatum aut relatum præstitit, obtinet: qui recusat sine causa, cadit quidem: sed qui intulit relatumque recusat, non potest provocare, quod scilicet alteri non denegatur. nam appellare potest, qui sacramentum sibi delatum recusat. cum iudici videatur quòd iuret. nam contra eum fertur sententia. ab absente quoque alteri o idem & casus & iuris euentus deprehenditur. & hoc dicit lex ista secundum Irn.

g *Statutis*. vsque nunc.
h *Necesse est*. deferri ergo potest absenti, sicut & remitti: vt ff. eo. l. pen.
i *Existimauerit*. vt ff. eo. l. iusiurandum. §. si de qualitate. aliàs, destinauerit.
k *Sub actorum*. conficiendorum corã iudice illius prouinciæ vbi absens degit & ad hoc. j. de fi. in fi. tu. l. iudices. & §. de iur. calum.

calum. l. ij. §. finautem. & auth. principales. & ff. eod. ad personas. & s. hin. reg. l. si quis.
a *Euentus*. vt si illatum sibi fusceperit & præstiterit, vincat. idem est si relatum præstat. si autem relatum vel illatum sine causa recusat, amittat causam: nec liceat ei qui intulit, appellare.
b *Neutrum*. id est neque per se, neque per procuratorem.
c *Iudex*. coram quo iuratur.
d *Ab utroque parte*. cũ alteri parti fuit delatum, & ab ea alteri relatum, vel cum vtrique fuit delatum super diuersis capitulis, & sic vtrique profuit † Ille tex. sententia.
e *Ab altera*. cum alteri parti fuit delatum, & ab ea præstitum: in hoc nulla quo calu condemnatione vel ne tur in expensis pars præstiti eundum l. properandum §. si autem alteruter fuerit. & sic semper. & infra de appel. l. cos. §. si quis autem. & infra de testi. l. quotiens testiũ. Vel iun. vel pro id est.
f *Membris*. id est capitulis.
g *In dubijs*. ratione sexus vel dignitatis: vt hic. ff. eod. l. ad personas. & ff. eod. l. ad personas. & ff. eod. l. iusiurandum & ad pe. §. ait prætor. & §. qui iusiurandum.
h *Necesse est*. deferri ergo potest absenti, sicut & remitti: vt ff. eo. l. pen.
i *Existimauerit*. vt ff. eo. l. iusiurandum. §. si de qualitate. aliàs, destinauerit.
k *Sub actorum*. conficiendorum corã iudice illius prouinciæ vbi absens degit & ad hoc. j. de fi. in fi. tu. l. iudices. & §. de iur. calum.

testificatione iuramentum ab ea vel dari, vel referri, vel recusari, hoc procedere: vt singulis casibus euentus [a] iam definitus imponatur: licẽtia dãda etiam parti alteri, vel per se vel per procuratorẽ super hoc ipsum ordinatum, adesse his quæ de iuramẽto aguntur: vel si neutrum [b] facere maluerit, & ex vna parte, † sub fide tamen gestorum, iuramentum præstari, vel referri, vel recusari: expensis propter huiusmodi causam, præstãdis, officio iudicis [c] trutinandis, an ab vtraq; [d] parte, an ab altera [e] oporteat eas dependi: nullo tamẽ ex hoc litib̃ impedimẽto generãdo, sed donec ea proceddũt, alijs vel capitulis † vel litis [f] mẽbrisq; à iudice examinãdis: & postquã fuerint ei intimata gesta super iuramento subsecuta, tũc iterũ ad hoc ea pitulũ iudice redeunte, & eo adimpleto ad cætera perueniente: omnibus alijs quæ de præsentibus saneita sunt: & in absentium parte obseruãdis.

Secundum qualitatem personarum iudex compellat ad comparendum in iudicio personaliter, vel mittat ad domum. Item lex nouum dubio non præsumitur corrigere veterem. Baldus.

In omnibus autẽ casibus in quibus sacramenta præstãtur, obseruationẽ iudicialem permanere cẽsemus secundũ personarum qualitatẽ, siue sub ipso iudice præstari oportet iuramentũ, siue in domibus, [b] siue sacris scripturis tactis, siue in sacrosanctis oratorijs. [i] Similiq; modo in sua firmitate manere, quæ de calũnię [k] iureiurando vel relato sacramento legibus [l] cauta sunt [m], vel à nobis vel à retro diuis principibus introducta. nõ enim vt aliquid derogetur antiquioribus legibus, hæc prolata sunt, sed vt si quid deesse eis videatur, hoc repleatur. Recitata septies in notio consistorio palatij Iustiniani. Dat. III. Kalend. Nouemb. Decio. V. C. Conss.

Ista est no. & facilis lex, & hoc intendit: Causa vltimæ voluntatis falsa iuramento decisa, retractatur veritate reperta: & in causa executionis testamenti potest obijci leg. Falcidia beneficium. l. d. no. Bald. Vel sic: Iuramentum super vltima voluntate præstitum retractatur, si contrarium possit probetur. & si Falcidia immineat, illa detrahitur iuramento non obstante. Salyc.

XIII. Idem A. Ioanni. p. p.

CVm quis legatum vel fideicomissum, vtpote sibi relictũ, exigeret, [n] & testamẽto fortè non apparẽte, pro eo [o] sacramentum ei ab herede delatũ esset, & is religionẽ suã præstasset, affirmãs sibi legatũ vel fideicõmissum derelictum esse, & ex huiusmodi testamẽto, id quod petebat, cõsecutus esset, postea autẽ manifestum esset [p] factum, nihil ei penitus fuisse derelictum: apud antiquos quærebatur, vtrũ iuriurando standum esset, an restituere deberet quod accepisset: [q] vel si reuera ei derelictũ fuisset legatũ [r] vel fideicõmissum, an daremus licentiã heredi Falcidiã, si competat, ex hoc retinere? Nobis itaq; melius visum est repeti ab eo legatum vel fideicomissum, nulumque ex huiusmodi periurio lucrum [s] ei accedere. Sed si verum fuerit inuentum: quarta detentionem introduci (si tamẽ locum habeat) ne cui [t] ex delicto impium sibi lucrũ afferre nostris legibus concedatur. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Constantinop. post cõsulatum Lampadij & Orestæ. VV. CC.

TITVLVS II.
SI CERTVM PETATVR.

Onera hereditaria inter heredes pro hereditarijs portionibus diuiduntur, etiam si in prælegatis sit inæqualitas. h. d. Bald. Vel sic. Heredes tenentur ad onera hereditaria non pro modo prælegatorum, sed pro hereditatis rata. Salycetus.

a *Ante nihil mihi fuisse relictum?* Respond. quòd sic: & hoc in prima. Si vero aliquid fuerit mihi relictum, sed erat quæstio inter me & heredes an detrahere possent Falcidiam, & delato mihi iuramento iurandi Falcidiæ locum non esse. si postea autem iuramentum retractando posset heres Falcidiam detrahere, quæritur? Dicitur quòd sic: vt non ex periurio meo lucrum consequar. & hoc in secundam.
b *Neutrum*. id est neque per se, neque per procuratorem.
c *Iudex*. coram quo iuratur.
d *Ab utroque parte*. cũ alteri parti fuit delatum, & ab ea alteri relatum, vel cum vtrique fuit delatum super diuersis capitulis, & sic vtrique profuit † Ille tex. sententia.
e *Ab altera*. cum alteri parti fuit delatum, & ab ea præstitum: in hoc nulla quo calu condemnatione vel ne tur in expensis pars præstiti eundum l. properandum §. si autem alteruter fuerit. & sic semper. & infra de appel. l. cos. §. si quis autem. & infra de testi. l. quotiens testiũ. Vel iun. vel pro id est.
f *Membris*. id est capitulis.
g *In dubijs*. ratione sexus vel dignitatis: vt hic. ff. eod. l. ad personas. & ff. eod. l. ad personas. & ff. eod. l. iusiurandum & ad pe. §. ait prætor. & §. qui iusiurandum.
h *Necesse est*. deferri ergo potest absenti, sicut & remitti: vt ff. eo. l. pen.
i *Existimauerit*. vt ff. eo. l. iusiurandum. §. si de qualitate. aliàs, destinauerit.
k *Sub actorum*. conficiendorum corã iudice illius prouinciæ vbi absens degit & ad hoc. j. de fi. in fi. tu. l. iudices. & §. de iur. calum.
l *Legibus*. super iuramento calumniæ. & in item, & in alijs: vt no. ff. eo. l. j. etiã super isto, excepta recusatione: quod hodie sit & tempore sententiæ: vt supra ea. l. in princ. §. fin autem is cui. nam olim fiebat post sentẽtiam: vt supra ea. l. in princ. §. fin autem. & sic. §. finautem. & auth. principales. & ff. eod. ad personas. & s. hin. reg. l. si quis.
m *Vel sunt*. vel pro id est.
n *Exigeret*. in iudicio.
o *Pro eo*. scilicet legato.
p *Manifestum esset*. nõ per testes, sed per scripturam testamenti secundum P. vel dic [a] e. Id. Bar. tiam per testes. B. & Salyc.
q *Accepisse*. hoc primum soluit infra, nobis itaque &c. aliam quæstionem soluit ibi, sed & si verum &c.
r *Legatum*. contra. ff. de dolo. l. quòd si deferente. Solu. transactio non valet in rebus testamenti antequam aperiatur: vt ff. de transact. l. de his cõtrouersijs. & sic fuit hic.
s *Lucrum*. immo videtur stari delationi: vt ff. de dolo. l. quòd si deferente. & l. sequen. vel si iuratum est sine delatione, tũc detur de dolo: vt in eod. titu. l. si legatarius. quæ sunt contra. non condictio indebiti, de qua hic dicit. Solu. Hæc corrigit illas quo ad hunc casum. & erit ratio: quia sacramentum obtinet vim transactionis: vt *Transactio* ff. eodem. l. j. & ij. sed *non potest* transactio non potest *fieri nisi cognitis* fieri nisi cognitis verbis testamenti, ergo *his testamẽ* nec iuramentum de- *ti*. ferri: vt ff. de transact. l. de his. & quemadmo. testa. aper. l. j. Vel ibi erant cognita verba testamenti: hic nõ. Item not. hic speciale vt retractetur iuramẽtum: vt ff. eod. l. admonendi.
t *Ne tui*. potes intelligere vt de Falcidia non fuerit facta quæstio: & ideo ipso iure in ea non obstat iuramentum. Vel secundo dic quòd de ea fuerit facta quæstio, & sacramẽtum delatum, & iuratum quòd Falcidia non habebat locum. intelligi de alio priuato

nam dicit ex hoc delicto. sed potest delicto.

SI CERTVM PETATVR.

De actionibus personalibus dicturus, de condictionibus præmittit. & primo de illa qua petitur certum, qua est generalis: vt ff. eod. l. certi specialiter etiam dicit hic titu. de condictione certi ex mutuo, in qua sertio. nantur quædam specialia: vt ff. eo. l. singularia. & quod hic dicit, si certa petatur, ad est mutuum. nam restringitur eius significatio. alij dicunt esse actionis nomen: vt ff. de tritic. l. t. Continuatio.

NEq; ✠ Casvs. Testamentũ fecisti, duos heredes instituisti, alteri fundũ prælegasti: qualiter inter eos æris alieni faciẽda est diuisio: an pro portionibus hereditarijs tantũ non habita

Universidad de Deusto
Biblioteca

habita ratione prælegati, an habita? Respon. q̃ ius institutionis nõ prælegati inspiciendũ est: & qui aliud desiderat, neque rem vsitatã, neq; æquã desiderat, siue dirigit sermonẽ ad eum cui nihil erat prælegatũ volentẽ habere rationẽ prælegati, qui nõ videtur hoc ignorasse q̃ pro portione hereditaria faciẽda sit diuisio æris alieni: cum ipse creditoribus pro portione sua cauisset. Viuianus.

a *Neque æquum.* quo ad ius scriptũ. Accursius.

b *Neque vsitatã,* quo ad consuetudinem.

c *Æs alienum.* quod pater tuus debuit: vt ff. de verb. signifi. l. cedere. §. æs alienum.

d *Pertinere.* vt §. de pact. l. pacto. & famil. erciscun. l. licet. & l. ea quæ. & infra de hered. act. l. creditores. & l. pro hereditarijs. & j. de except. l. j. Et est alia ratio, quia personalis obligatio non sequitur fundum etiam prælegatum: vt ff. ad Trebel. l. j. §. si heres. Item & alia, quia legata non confuescuerunt esse de damno: vt ff. man. l. si hereditatem. sed reuocãtur propter æs alienum, & debitum bonorum subsidium: vt sint nulla: vt ff. de here. institu. l. ex facto. ij. §. vnde scio. & j. de iure delib. l. scimus. licentia danda creditoribus.

a Idem Sal. Bu. & Bal.

e *Caueris.* per quod agnoscere videris pro rata: vt infra ad leg. Facid. l. j.

Q *Vamuis.* ℈ Casvs. Pecuniam meam Titio tu nomine tuo mutuasti, & eam tibi reddi tuo nomine stipulat' es: an mihi quæsita sit actio aduersus Titium? Respond. non, si pecunia consumpta fuerit. Sed qua actione te conueniam, non aperit. Tu dic, vtili nego. gest.

f *Pecuniam tuam.* per quod videbatur tibi quæsita actio.

g *Suo.* si autem tuo, esset tibi actio quæsita: vt ff. e. l. certi. §. si nummos. licet si tibi stipulatus esset, nulla tibi quæreretur actio: vt in ea. l. §. quoniam.

h *Stipulando.* nisi enim esset stipulatus, non quæreretur sibi actio. nisi ex consumptione. nam eo modo reconciliatum esset mutuum: quod dic vt ff. eod. l. ij. §. appellata. Item an mouet stipulatio sequens actionem, quæ oritur ex numeratione, & quando, dixi. ff. eod. l. certi. §. quoniam. in glo. scilicet, cõdicere &c.

h *Stipulando.* similiter per vsucapionem. ff. eo. l. non omnis numeratio. circa princ.

i *Tuas obligationes.* certi cõdictionis ex stipulatione, non ex numeratione &c.

k *Mãdatis.* scilicet vt negotium tuum gessisse videatur te ratum habente in subsidium, pecunia cõsumpta per debitorem.

l *Consequeris.* vtili negotiorũ gestorum: vt §. de rei vindi. l. mater. & j. de reb. alie. non alie. l. ij. vel depositi si erat deposita, & generaliter ex quouis cõtractu ex quo apud eũ fuit. Sed quid si pecuniam alienam, quam dedi mutuo, stipulatus sum mihi reddi, & dominus pecuniã suam vindicet antequã consumpta sit, an tenebitur mihi ille cui numerauit? Videtur q̃ nõ, arg. ff. de in rem ver. l. sed dicendum. & ff. de condict. sine cau. l. j. in fi. & l. ij. & iij. Item pro hoc ff. de stipu. ser. l. j. §. ij. Sed econtra videtur q̃ sic: quia in genere debitor est, quod nõ perit: vt j. eo. l. incendium. primum verius est. Item quid si dedi pecuniã alienam mutuo, nec debitor vult eam consumere, qualiter à me conueniretur? Videtur quòd non possit, ar. ff. eo. l. non omnis. §. & cum pecunia. Item condictio sine causa non datur: quia ex causa est apud eum, quæ non est finita: nec datur re-

I. Impp. Severvs & Antoninvs. AA. Modestino.

NEque æquũ, a neq; vsitatam b rẽ desideras, vt æs alienum c patris tui nõ pro portionib' hereditarijs exoluatis tu & frater coheres tuus, sed pro æstimatione rerum prælegatarũ: cùm sit explorati iuris, hereditaria onera ad scriptos heredes pro portionibus hereditarijs, non pro modo emolumẽti pertinere. d Quod nec tu ipse ignorare videris, cum creditoribus secundũ formã veteris iuris pro portione tua caueris. e Dat. Kal. Iul. Chilone & Libone Conss.

Ista est not. lex. Qui pecuniam alienam suo nomine mutuat, sibi stipulando ius quærit: quod cedere tenetur. b. d. Bald. Vel sic: *In pecunia aliena non consistit mutuum, tamen numerator sibi stipulanti quæritur actio, non domino, nisi vt cedat, eum compellat. Salyc.*

II. Impp. Antoninvs. A. Hermogeni.

QVãuis pecuniam tuã f Asclepiades suo ℊnomine crediderit, stipulando g tamẽ sibi ius obligationis i quæsiuit. quam pecuniam vt possis petere, mandatis k tibi ab eo actionibus consequeris. l PP. VII. Kalend. Maij, Messala & Sabino Conss.

Not. est, & b. d. Numeratio in persona vrius non obligat alios, nisi constituerint se reos debendi in solidum re vel verbis, vel chirographo, & biennium sit elapsum vel inuicem fideiusserint. Baldus. Vel sic: *Plures rei debendi possunt in solidum tam re quàm verbis constitui. & plus valet rerum, quàm simulatum. Salycetus.*

A spectu possessionis: quia ad certæ pecuniæ possessionem non est adstrictus. Magis videtur verum b vt teneatur quasi consumpta pecunia: quia per eum fit ne consumat: vt ff. de condi. & demon. l. iure ciuili. si vero bona fide hoc faciat, non tenetur: vt quia est ei denunciatum à domino ne consumat: vt ff. eo. l. nam & si fur. & §. cit. j. de distract. pign. l. si maritus. & supra de rei vind. l. si ex ea pecunia.

Qui officium in prouincia administrat, summa exercere non potest. Bald.

III. Imp. Gordianvs A. Sempronio.

EOs qui officia administrant, m neque per se, neque per suppositas personas tempore officij sui in prouincia fœnus n agitare posse, sæpe rescriptum est. PP. VIII. Kalend. Septemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

Qui nomine domini mutuæ: si dominus nomen debitoris ratũ non habet, agit actione mandati, vel vtili, absque cessione. Hoc dicit. & est not. Baldus.

IIII. Imp. Philippvs A. & Philip. Cæs. Maximo.

SI absentis o pecuniam nomine eius ? fœnori dedisti, ac reprobato nomine, q mandatis actionibus r experiris: præses prouinciæ iurisdictionem suam præbebit. Idem s si cessare t mandatum u animaduerterit, vtilem x tibi y aduersus debitorem actionem eo nomine competere non negabit. Propos. XV. Kalend. Mart. Præsente & Albino Conss.

Qui officium in prouincia administrat, summa exercere non potest. Bald.

III. Imp. Gordianvs A. Sempronio.

EOs qui officia administrant, m neque per se, neque per suppositas personas tempore officij sui in prouincia fœnus n agitare posse, sæpe rescriptum est. PP. VIII. Kalend. Septemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

B *Qui nomine domini mutuæ: si dominus nomen debitoris ratũ non habet, agit actione mandati, vel vtili, absque cessione. Hoc dicit. & est not. Baldus.*

IIII. Imp. Philippvs A. & Philip. Cæs. Maximo.

SI absentis o pecuniam nomine eius ? fœnori dedisti, ac reprobato nomine, q mandatis actionibus r experiris: præses prouinciæ iurisdictionem suam præbebit. Idem s si cessare t mandatum u animaduerterit, vtilem x tibi y aduersus debitorem actionem eo nomine competere non negabit. Propos. XV. Kalend. Mart. Præsente & Albino Conss.

C *Not. est, & b. d. Numeratio in persona vrius non obligat alios, nisi constituerint se reos debendi in solidum re vel verbis, vel chirographo, & biennium sit elapsum vel inuicem fideiusserint. Baldus.* Vel sic: *Plures rei debendi possunt in solidum tam re quàm verbis constitui. & plus valet rerum, quàm simulatum. Salycetus.*

peres, quia nomine meo mutuasses, quo casu per except. cõpellerent cedere. tunc vtilem actionem quasi fictione quadam nomine tuo mutuasses, præses prouinciæ tibi competere non negabit.

o *Si absentis.* scilicet Titij.

p *Nomine eius.* vnde directam actionem ei non tibi quæsiti: vt ff. eo. l. certi. §. si nummos.

q *Reprobato nomine.* ab eo cuius fuit pecunia, volente eo agere tantũ aduersus te. Et dic nomine, id est cõtractu vel actione. Vel dic, debitore. Vel dic quòd reprobat per in integrum restitutionem. Vel verius reprobat coipso quod nõ vult agere ex actione sibi quæsita. Alij dicunt eo quòd ratum non habet: quod non placet: sed licet reprobet, vt dixi: tamen ei est quæsita etiam ignoranti & inuito: vt & allegatur. ff. de actio. & obliga. l. si à furioso, & ideo eã cedit: vt hic dicit. Sed quid si dederit nomine absentis, & postea incontinenti sibi stipulatus est? Forte dici potest vt tantum ex stipulatione agatur: vt ff. de noua. l. cum enim. nec dicã priori ablatam actionem: quia nec habuisse videtur. Vel dic aliud esse cum quid suo nomine numerat, & postea stipulatur: & aliud cum alterius nomine dedit. sic ergo tenetur duobus: & cui primo soluerit, ille habebit. Vel dic quòd non potuit nouare: vt ff. de procurat. l. mandato. & l. procurator totorum. & de iudi. l. ũ pretior. & hoc placet.

r *Actionibus.* si cedat tibi actionem directam habes: sed si nõ, vtilem.

s *Idem.* præses prouinciæ.

t *Si cessare.* quia nõ cogitur mãdare: nisi opposita exceptione.

u *Mandatum.* id est cessionem.

x *Vtilem.* quasi tuo nomine dedisses: vt ff. de admini. tuto. l. cum quæritur. & ad hoc infra de contra. iudi. tu. l. si non.

y *Tibi.* scilicet mutuanti, vel cuius nomine est numerata.

Si non

Casum pro.

SI non singuli ? Casvs. Tres fuerunt confessi se mutuo decem accepisse, & vni tantum fuerunt numerata. dicit quòd alij duo non tenentur: si nullum tamen horum quatuor interuenerit, id est quia non obligauerunt se in solidum re vel verbis constituentes se reos, vel si non fideiusserant pro eo qui accepit, vel non est lapsum biennium. Item eodem modo proqueris in tribus qui confessi fuerunt se accepisse oleũ, sed vni numerata fuit pecunia. nam duo non tenentur, nisi aliquid supradictorũ quatuor interuenerit: sed tunc tenentur sicut tertius tenebatur. Item ille etiam cui est pecunia numerata, non tenetur ad oleum, sed ad pecuniam quam vere accepit, nisi in stipulatione fuerit oleum deductũ: vt j. l. proxima distinguitur.

† alias addetur negatio.

b *In solidum.* te & ipsis mandantibus & volentibus.

c *Quamuis ex.* quia numeratione tenetur in duos exps. solidum: sed hoc quo se fegnet, modo ? cum eiusdem cui fit res pecuniæ & dominum dicis alio sit vel possessio non possit. quæ penes plures esse in solidum: vt certo. §. fina. Resp. on. si vni numeretur (decisatio) ff. de solu. l. qui homi in suo fiter. nem. §. j. & ff. de duo. quod v. bus reis. l. eandem. & ad hoc infra de duo. reis. l. exprimere. si non: & sic fierent per stipulationem duo vel plures rei debendi dicit institu. de duo. reis. in princip. & infra de duobus reis. l. Vel stipulanti. repe. te. l. locat. l. si diuisa. Propter. Accursius.

e *Vel interessionis.* repete, si non. si ergo interessissent, in solidum tenerentur: vt institu. de fideiuss. §. si plures.

Exceptio

f *Prestitutum tempus.* f. biennii: vt institu. de lit. ob. §. multum. g *Rei gestæ.* qualiter fuistis confessi: sed alij fuit data, & non mus. mutuo. vobis vt sperabatis: vt j. de condi. ex lege. l. fin. sed oppo. hic nec. pecu. go etiam post biennium potest excipi, cùm biennium obli. niam quam vere acce. gatio vbi literæ interueniunt. Sed dic hic etiam fuisse scriptu. pit, nisi in stipulatione ram. Item nec ob. infra plus vale. quod agi. l. j. quia illa regula fuerit oleum deductũ: fallit in obligatione literarum.

h *Mutuo magis.* supra fuit vna simulatio, hic duæ: & ideo dicit, multo magis.

i *Si pecunia.* qui iam habent, si pro pecunia numerata: & secũdum hoc ponitur casus in hoc loco, vt ponitur j. l. proxi. ideo subijcit, cum si reddendi &c. quia si stipulatio nouãdi animo interponatur, contra est: vt j. l. proxi. sed hoc non placet, quia tunc non fieret confessio olei spe accipiendi pecuniam, cum iam erat accepta ab illis qui de oleo confitentur: vnde nõ habet locũm de protestatione exceptionis quam dicit hic loco. cum habeat: vt subijcit, & huius rei est. &c. & j. de nõ nu. pecu. l. aduersus. & alij habent sine pro, quæ est melior. Et dices pecunia numerata, scilicet vni, confessi sunt alij duo de oleo: & ideo subijcit, cum si reddendi &c. quia si stipulatio interuenit ab alijs duobus, datur exceptio in factum: vt j. de non nume. pecu. l. cum vltra. Vel secundum istam eandem literam dic, numerata, id est numeranda: sic §. de le. & constit. l. j. & sic non fuit alicui numerata. & secundum hos duos vltimos modos soluitur contrarium. j. de re. permu. l. rebus. cum illis cõfitentibus non fuit numerata aliqua pecunia, vel aliquid aliud datum. Item secundum primum non fuit facta confessio post numerationem incontinenti.

k *Stipulatio.* de oleo scilicet, sed tantum confessio huius rei de oleo non accepto.

l *Confessio.* ante biennium.

A m *Interessit.* scilicet numeratio pecuniæ.

n *Nihil debere.* scilicet ab accipiente pecuniam.

Si ex precio. Casvs. Debebas mihi decem ex causa venditionis: rogasti vt dimitterem penes te ex causa mutui, & dimisi: & stipulatus sum ea nouandi animo mihi reddi ex causa mutui: & similiter stipulatus sum vsuras licet fallo demonstres te debere ex causa mutui quæ nouata est prima obligatio. dicitur quòd legitimas vsuras petere potero. si vero vsuras per stipulationem non promisisti, sed obligasti te ad reddenda decem in instrumento ex causa mutui, & simpliciter cõueniisti mihi dare vsuras, eas petere non poteto: nec mutatur prima obligatio. Viuianus.

o *Si ex precio.* id est quantitate debita pro precio cuiuslibet venditionis puta.

p *Nouationem.* ipsius sortis.

q *Per stipulationem.* & animo nouandi hoc modo, Decem quæ mihi debes ex venditione tali, consiteris ex causa mutui te debere, & ex causa ea reddere per stipulationẽ promittis & vsuras, & animo nouandi priorem obligationem ex venditione. alias non fit nouatio: vt infra de noua. l. fin.

Casum pro. *Mutuũ non potest sola pactione vel scriptura cõstitui.*

r *Præmissa.* in instrumento.

s *Substantia.* inspicitur ergo quòd causa ista fuerat: vt hic, & infra ad Macedo. l. ſi

SI ex precio o debitæ quantitatis, facta nouatione, p per stipulationem q vsuras licitas ab eo contra quem supplicas, stipulatus es: falsa mutuo datæ quantitatis demonstratio præmissa, r cũ obligationis substantia s non defecerit, quo minus vsq; ad modũ placitum, vsuræ possint exigi, nihil nocet. Si vero citrà t vinculũ stipulationis tantũ mutuã pecuniam datam conscripsit u est, & eius præstari fœnus cõuenit x simulatis pro infectis habitis, huiusmodi placitum nihil de præcedenti y mutauit obligatione. S. XV. Kalend. Decemb. AA. Conss.

B *Agens ex mutuo non habet necesse probare originem dominij. b. d. vbi habemus cautum, frustra quæremus casum. b. d. vel aliter: Repetenti mutuum non potest opponi exceptio turpis quæstus. b. d. & esse est verus intellectus huius legis. Bald. Vel sic: Contractus substantia, non origo pecuniæ est spectanda.*

VII. Iidem AA. & cc. Pactumeiæ.

NOn vnde originem z pecunia quæ mutuo datur, habeat: sed qui contraxit, si vt propriam a numerauit, in huiusmodi obligationib' requiritur. S. V. Non. Octob. Sirmij. AA. Conss.

C filius familiæ aliquid.

t *Citra.* id est sine stipulatione.

u *Conscriptum est.* scilicet in chirographo. Sed nonne peierauit tabellio, qui hoc scripsit? Respõ. erat priuata scriptura, nõ publica. Vel scripsit quòd sic confitebatur, & non quòd sic esset verum: vt dicebant Iudæi ad Pilatum, Scribe quòd dicit se regem Iudæorum, non quòd ita rex Iudæorum. *Ioan. 19.*

x *Conuenit.* nudo pacto, & sic peti nõ potest: vt infra de vsur. l. quanuis. sed in primo casu huius legis fuerunt vsuræ deductæ in stipulationem.

y *De præcedenti.* sola ergo pactione vel scriptura constitui non potest mutuum. nisi ad manus pecuniam habeat, non dico præsentem, sed in arca. & sic soluitur contra. ff. eodem. l. singularia. & ff. man. l. qui negotia. Item adhuc huic responso est contra. infra de non nume. pecu. l. aduersus. Solu. hic scriptura fuit facta ad nouationem, ibi ad nouationis probationem. sic & ff. de iudic. l. exigere. Vel melius ibi canta fuit quantitas per stipulationem, hic pacto nudo: vt hic distinguitur. vel sol. vt ibi. & concordat huic. l. supra de transact. l. cum ea. & infra ad Vell. l. iij. & supra de postul. si sub specie. & infra plus vale. quod agitur. l. j. & ff. de leg. ij. l. cum filius. §. dominus.

D

NOn vnde originem. ℈ Casvs. Mutuasti tibi pecuniam redditã ex re furtiua: (quod bene potest fieri: quia dominus est pecuniæ, licet dominus non sit rei furtiuæ. ff. de fur. l. qui vas. §. fi.) si pecuniam mutuasti, non inquiritur vnde ad te peruenerit, sed an sit tui mutuantis.

z *Vnde originem.* id est vnde peruenit ad mutuantem, dummodo sit sua, vt subijcit.

a *Si ut propriam.* & sic statim nascitur condictio, aliàs demum reconciliato mutuo: vt dixi §. eo. l. j. Vel dic propriam, id est suo nomine: aliàs alij quæritur condictio: vt ff. eo. l. certi condicto. §. si nummos. Accur.

Si pro mutua. ℈ Casvs. Volebã à te mutuo accipere pecuniã quã cum nõ haberes ad manum, equum vel speciem aliam æstimatã, puta xx. de cõsensu vtriusque nostrum mihi tradi-

disti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

distí, vt ex eo pecunia redigerem, & haberem eam tanquam mutuatam: & stipulatus es eam tibi reddi cum vsuris centesimis: & aurum tibi pignori obligaui. ex isto themate eliciuntur tres quæstiones. Prima est, an tenear ad pecuniam, cùm mihi numerata non sit. Secunda, an ad vsuras centesimas. Tertia, si pignus tantum non valeat, an teneor ad prædictam solidum quantitatem. Vitianus.

a *Æstimatas.* & sic æstimatione videris ab initio accepisse: vt hic, & ff. si certum petatur. l. rogasti. & ff. mandat. l. qui negotia. prout habes ibi in litera, nihilo minus. sed si habes, nihilo magis, est contra. Solu. vt tibi.

b *Vsuram.* & ideo per hoc videbatur infirma promissio vsurarū: & sic nihil eo nomine peti posse, quod est minime verū, sed potius siue stipuletur quis vltra statutum modum, siue vsuras vsurarum: nō ideo minus licitas dumtaxat petere potest, vt hic, & ff. de vsur. l. placuit. & ff. de cōdic. indeb. l. si nō sortem. in princip. & ſ. de vsur. l. pro auro. sed per auth. nec licitas peter, vt ſ. de vsur. authen. ad hæc.

c *Legitima.* quantitas.

d *Pareas.* vt infra de pigno. l. j. & de distracti. pignorum. l. iij. & ff. si certum petatur. l. creditor. ij. & ſ. de actio. & obligati. l. adversus. & ff. de distracti. pignorum. l. quæsitum. §. finali. sed Veneti contrarium seruant.

Vsuram.

Veactorum observatio.

CVm te. } CASVS. Titius & Seius Gallio in Gallia decē mutuauerunt reddenda Romæ. Titius in solidum petere volebat: nunquid potuit? distinguitur: aut Titius & Seius constituerunt se duos reos credendi in solidum, re vel verbis, aut non. Primo casu in solidum petere potest: vel Seij esset procurator vel eius heredis. Secundo casu Titius solam dimidiam partem consequetur: & Seius aut eius heres aliam dimidiam.

e *Cum te.* scilicet Caium.

f *Dedisse.* Titio pone.

g *Stipulandi.* in solidum: vt ff. de duo. reis. l. reos.

h *Pro solido.* scilicet vt dixi. & §. eod. l. si non singuli.

i *Animadverterit.* scilicet iudex.

k *Debitum.* primis duobus casibus iure tuo, sed tertio partim tuo nomine, partim procuratorio: vt ff. famil. erciscun. l. plane. in fi. & facit. §. de consortibus eiusdem lit. l. j.

l *Solum.* nisi fate contestata: et §. de consor. eius. lit. l. ij.

EO quòd. } CASVS. Potest poni in tribus scholaribus, qui promittunt domino collectam: eorum nomina in schedula aliqua conscripta sunt: vult dominus primo pecuniam petere ab eo cuius nomē vltimo scriptum est. dicunt illi, aut debitum primo scriptum exiges totum, aut simul. an impedietur exactio. quæritur? Dicitur q; non. vel sic: Mutuaui tribus pecuniam, & quilibet se in solidum obligauit, volo petere ab vno: excipit ille quòd solus cōueniendus non est: quia tres se obligauerunt: Respon. quòd non obstat exceptio mihi talis: vnde ab vno petere possum. & hoc in prima. Item si mutuaui tibi pecuniam, & stipulatus sum oleum mihi reddi: petere potsum: & si debitorem pœniteat quòd ad oleum se obligauerit, non ob hoc rescinditur contractus. & hoc in secunda.

m *Eo quòd.* sic construe: exactio non interpellatur, id est non remouetur, eo quòd vno tantum instrumento continetur obligationis probatio proprij debiti singulorum, debiti dico à multis. nam dicebatur prout quandocunque debitum prius in instrumento legitur: sta prius exigendum videtur, vel videbatur non posse peti, nisi totū simul quod in vno instrumento continetur, sed tamē aliud est vt ff. de euic. l. cū plures.

n *Exactio.* id est petitio.

o *Non interpellatur.* id est remouetur.

p *Nam si.* vere prædicta ratione non interpellatur: quia nec ista quæ sequitur. Vel die nam pro certe.

q *Stipulatus.* locus est, ne stipulatioue translata fuit mutuatio pecuniæ in vinum, vel in oleum. Item si duo stipulentur a te, & alter ab eis, si non singuli: in fin. & l. si pro mutua.

r *Recte.* id est iure ciuili.

s *Irritum.* vt ff. de trāsact. l. quamuis. & infra de cōtrahē. empt. l. nō ideirco. in fi. & ſ. de act. & oblig. l. sicut.

INcendium. } CASVS. Mutuaui tibi decē. pòst omnia bona tua per incendium perierunt: nunquid debitus mihi esse obligatus, quæritur? Dicitur q; non.

t *Incendium.* vel alius fortuitus casus: vt infra. qui. mo. re contra. ob. §. item is cui res.

u *Aere alieno.* siue ſi pecunia, siue aliud genus, quod enim in genere debetur, perire hoc non potest: vt ff. ad l. non plus Fal. l. in ratione. ij. & diligenter. ibi, incertæ & &c. & de verb. ob. l. in.

Cessio actionis pro solutione pro tanto habetur quanto cessionarius ab debitore exegerit. quia præstatione est: vt arg. ff. de pecu. l. quod debetur. in fine.

QVisquis. } CASVS. Si potestati Bononien. aliquis de sua iurisdictione muneo fœnebrem pecuniam dedit: vnà cum potestate exilij pœna plectetur. & hoc in prima. Idem si duo eundem honorem ambiebant, & alter alteri pecuniam dedit vt deūsteret: exilij pœna plectetur: & hoc in secunda. Aliter tamen est modus petendi exemplum in hac vltima parte: sed die vt in glos.

Collectam. Collectarum. qui mecū eundē desiderans honorē, dat mihi honorē vt inde duplū colligat: vt in authen. vt iudi. fine quo suffrag. §. cogit. tio. & §. eos. & §. si quis autem colla. j.

Ambiens. eundem honorem. Vel dic secundum alium, id est qui desiderat pecuniam pro hoc sibi dari.

a *Experiri.* actione negotiorum gestorum.

b *Debitum.* id est sicut si ei mutuasses aliquid.

c *Potes.* actione negotiorum gestorum. & ad hoc. ff. de loca. l. si diuisa. & ſ. de duobus reis. l. j. & ibi not.

VIm qui. } CASVS. Si pecuniam quam in rem tuam impēdebam, mutuo accepi, & Titius creditor mutuauit non cōtemplatione tui, sed mei: quē nostrum habebit Titius obligatū? Respō. quòd me, qui mutuam accepi.

d *Alienas.* scilicet impendendam.

e *Dante.* alias haberet eum obligatum actione negotiorū gestorum: vt plene dixi. ff. de negot. gest. l. ſ. pupilli. j.

f *Obligatum.* scilicet accipientem.

MVtuasti. } CASVS. Mutuasti mihi x. cōfectum est inde instrumentum, cui subscripsit Titius tanquā testis. nunquid subiceri bendo videatur se obligasse, quæritur? Respond. quòd non: cum ab eo ea tibi reddi stipulatus non fuisses.

g *Subscribentem.* vt testibus, non vt se obliger: vt infra de act. & obli. l. nimia. & infra de fideiuſ. l. ſi pater. & infra de admiuist. tuto. l. ſi non. & no. ff. de euic. l. quidam.

NOn aduersus. } CASVS. Mutuasti mihi decem, postea eadem decem mutuaui Titio, & decessit. vis me cōuenire: dico me non esse conueniendum, sed heredes Titij, cui mutuaui. nunquid sum audiendus? Respon. quòd nō. Vlpianus.

h *Postulas.* vt infra de act. & obli. l. eum. & de solu. l. eum à quo. & infra de posi. l. ſi is. & ff. de condic. indeb. l. his solis: & hoc quando nō ideo tenetur, quia habebat actionem. aliter si pro iusta causa.

Cessio actionis pro iusta causa habetur quanto cessionarius ab debitore exegerit. quia præstatione est: vt arg. ff. de pecu. l. quod debetur. in fine.

QVisquis. } CASVS. Si potestati Bononien. aliquis de sua iurisdictione munere fœnebrem pecuniam dedit vnà cum potestate exilij pœna plectetur. & hoc in prima. Idem si duo eundem honorem ambiebant, & alter alteri pecuniam dedit vt deūsteret: exilij pœna plectetur: & hoc in secunda. Aliter tamen est modus petendi exemplum in hac vltima parte: sed die vt in glos.

Collectam. Collectarum. qui mecū eundē desiderans honorē, dat mihi honorē vt inde duplū colligat: vt in authen. vt iudi. fine quo suffrag. §. cogitatio. & §. eos. & §. si quis autem colla. j.

Ambiens. eundem honorem. Vel dic secundum alium, id est qui desiderat pecuniam pro hoc sibi dari.

Expuri. experiri, a vt debitum b poscens, iudice cognoscente potes. c S. XV. Kalend. Septemb. CC. Conss.

Actus agentium parium obligationem inter contrahentes & certum. hoc dicit no. Vel sic: Ille qui contrahit, nomine proprio obligatur: licet gerat in animo non conuertere in vtilitatem suam, sed tertij. hoc dicit no. & est cotidianus iste casus. & not. Bald. Vel sic: Mutuum obligat contrahentes, non dominos rerum in quibus est versum: nisi eorum contemplatione à numerante sit factum. Salycetus.

XIII. Idem AA. & CC. Frontoni.

EVm qui mutuam sumpsit pecuniam, licet in res alienas, d creditore non contemplatione domini rerum eam fœnori dante: e principaliter obligatum, f obnoxium remanere oportet. S. XVII. Kalend. Nouemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Mutuatæ pecuniæ subscriptio non nocet subscribenti. b. d. Bald. Vel sic: Subscribens se vt testis, non obligatur. Salyc.

XIIII. Idem AA. & CC. Hadriano.

MVtuæ pecuniæ quā alijs dedit creditor, citra solennitatem verborum subscribentem g instrumento te non habet obligatū. Sine dié. AA. Conss.

Personalis actio non sequitur debitorem debitoris: & iura non mandantur inuito. hoc dicit Bald. Vel sic: Creditor non potest cogi à debitore, vt eo dimisso agat contra eum cui debitor ipse pecuniam fœnerauit. Salycetus.

XV. Iidem AA. & CC. Charidemo.

NOn aduersus te creditores, qui mutuā sumpsisti pecuniam, sed eius cui hāc credideras, heredes experiri, cōtra iuris formam euidēter postulas. h S. V. Kalen. Decemb. CC. Conss.

Qui pecuniam iudici mutuat præsumitur iudicem corrumpere: & qui propter honorem publicum consequendum dat pecuniā, exilij pœna punitur. b. d. In officiali recipiente licet adiciatur titulus mutui, præsumitur baratteria. Bald.

XVI. Impp. HONORIVS & THEODOSIVS AA. Theodoro præfect. prætor.

QVisquis iudici fœnebrē pecuniam mutuauerit, si in prouincia fuerit versatus, i quasi emptor legum atque prouinciæ, vel si quis collectarius k honoris precium dederit ambienti: l exilij pœna m vnà cum ipso iudice plectetur. Dat. XVIII. Kalend. Nouemb. Basso & Philippo Conss.

Chyrographum non probat debitum, nec eius solutionem: nec creditur ei si sit vltra quinquaginta libras auri, nisi adsint sibi tres subscribentes qui sint bone opinionis. Bald.

XVII. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfect. prætor.

SVper chirographarijs n instrumentis hæc pro communi vtilitate fancienda duximus, vt si quis pecunias crederet o supra quinquaginta libras auri voluerit, p vel super reddito debito securitatem accipere, q cū amplius sit memorata quantitate: sciat non aliter debere chirographum à debitore vel r creditore recipere, quàm si testimonium testium probatæ opinionis per eorū s subscriptiones idem chirographum capiat. Nam si contra t huiusmodi obseruationem chirographum super pecunijs memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur: minimè hoc admitti à iudicantibus oportet. u quod & in futuris creditis vel debitorum solutionib v locū habere oportet. Dat. X. Kal. Iun. Constatinop. DN. Iustiniano. A. II. Cons.

IN AVTHENT. DE instru. cau. & fide. §. oportet vero. col. vj. consti. iij.

Chyrographarius. à chir, quod est manus, & graphe quod est scriptura.

Chirographum pluribus non debet fieri.

a *Aliàs. vel a creditore precipere, quàm si testimonium & chirographum vtrū capiat.*

b *Vel.* ſ. creditor.

c *Voluerit.* ſ. creditor.

d *Accipere.* ſ. debitor.

e *A creditore.* scilicet debitorem.

f *Per eorum.* capiat dicō per eorum &c.

g *Nam si contra.* in authē. de fi. instru. & cautē. §. oportet.

h *Oportet.* quārum ad probationem. sed contra. ſ. qui po. in pign. l. scripturas. Solu. ibi ſ. quantitatē istam subintelligitur contractus: vel ibi rogati. Item cōtra. ſ. de testi. l. testium. Solu. vt ibi. & facit ad. l. istam ff. de resein. vēd. l. si Titi. & ſ. de fidei commiſ. l. quæstionē. sed hodie aliter distinguitur quàm hæc lex dicat: & ideo vide authent. sed nouo iure. quæ est ex titu. de instru. cau. & fi. §. oportet. coll. vj. quam antiqui ita habebant.

SEd nouo iure neq; quantitas vltra vnā libram auri, neque cōtractus distinguitur in ciuitate, nisi quinque testibus probatæ opinionis atque subscriptionibus adhibitis. & intelligitur hæc authent. si partes contrarexerunt in scriptis, & non ruri. & breuiter dī si fiat cōtractus ruri, statur legi codicis: nec distinguitur si sit in scriptis, vel nō. si verò in ciuitate, si quidē in scriptis, tunc seruabāt auth. sine scriptis, statur legi codicis. Sed tu aliter habes authen. Sed nouo iure quinque testes &c. In qua figura casum hoc modo secundū Vlpia. CASVS. Hæc auth. in parte corrigit. I. C. & in parte non corrigit: & breuiter tria dicit. In prima corrigit: quia dicebatur in l. C. si quis vellet mutuare pecuniā excedentem summam. l. librarū auri, oportebat adhibere in chirographo tres testes: aliter tale chirographū nō valebat. hæc auth. hoc corrigit, dicens quòd non sufficiūt tres testes, sed quinq; opus sunt, si cōtractus fiat ab imperito literarum: & in ciuitate: & excedat prædictam summam. In secūda parte permittitur quòd in contractu facto sine scriptis sufficiant duo testes. In tertia dicit quòd si contractus fiat in agris, quòd ius vetus habet locum in l. ista codicis. Vlpianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a) *Ab imperito.* expone verba breuiter, & vltimo distingue, A vtrum fiat super minori summa libræ auri, aut super maiore. & si super minori sufficiunt duo testes ad plenam probationem, siue peritus, siue imperitus literarum contrahat: siue in scriptis siue sine scriptis, iuri vel in ciuitate contrahatur. & hoc est quod dicitur in authen. de fi. instru. §. fina. colla. vj. ibi, vt non de rebus exiguis &c. si super maiore: si quidem imperitus literarum contrahat, & in scriptis & in ciuitate, exigantur quinque testes, inter quos exquiritur tabellio: & omnes subscribere debent cum ipso contrahente: vel pro contrahente subscribet vnus testium, & præmittetur signum contrahentis: vt in auth. de fi. instru. §. oportet. coll. vj. & ideo tanta solennitas exigitur, quasi stulte faciat quod de scriptura se intromittit imperitus. Si verò imperitus sine scriptis contrahat in maiore summa, exigentur tres testes: vt in authent. de fide instru. §. ij. & §. sed & si instrumenta. in eo quod dicit, adhibeatur similiter testis ex scripto præsentia. Cũ autem peritus contrahit in minori summa, siue in scriptis siue sine scriptis, exquiruntur tres. vt in prædicto titulo. §. ij. & §. sed & si instrumenta. & fit cõparatio literarum priuatarum, si priuata intercesserint scriptura, & negetur, ita demum si superstites testes: nec exigitur eorum subscriptio. sed si subscripserint, exigitur vt veniant, & propriis subscriptionibus attestentur. vel si non subscripserint: quòd eis præsentibus confectum est documentum. & ita collatio, id est comparatio adiuuatur augmẽto testium: & in hoc casu potest loqui authen. quæ est infra de fide instrumen. l. at si contractus &c. & in authen. de fide instrumen. §. j. & ij. & iij. vbi autem inde facta est publica scriptura, quæ reuocatur in dubiũ: probetur de eius fide per tabellionem, & per eius ministrum, & per eum per quem, id est per cuius manum numerata est pecunia, vel per tabellionem. non est opus vel locus comparationi vel comparatione. Si vero nõ supersit tabellio, vel minister, vel adnumerator pecuniæ: fit comparatio literarum tabellionis, & signorum vel notarum ad pleoam fidem, & non subscribentium fit comparatio. Si verò nec tabellio, nec minister, nec adnumerator veniant, tabellionis & subscribentium fit comparatio, & vna qualisqualis colligitur fides: vt habes hoc in auth. de fide instru. §. si vero moriantur. & §. seq. In scriptis autem dico contrahi, quando id agitur, vt aliter non valeat, nisi facta scriptura: vt videtur innui in authen. de fide instru. §. & hæc dicimus super instrumentis ex scripto &c. coll. vj. secundum P. Sed Azo aliter, vt not. in l. contractus. infra de fide instru. Vel die vt no. instit. de conuenien. emp. & ven. §. j. Et hoc in vrbe. in agris vetera iura seruantur: vt in authen. de fide instru. §. fi. quæ dicunt vt in omni summa sufficiant duo testes, nisi vbi contractus chirographario instrumento initus est vltra quinquaginta lib. auri, vbi tres exiguntur: vt in hac. l. alias duo. ff. de testi. l. vbi. Accursius.

Contractus coram quot testibus, & cum qua solennitate celebrari debet.

Contractus supra libram auri celebratus in scriptis ab imperito literarum, quinque testium eget solennitate: inter quos connumeratur tabellio, si autem sine scriptis sit contractum, testibus aut iureiurando causa decidetur. Si autem non sit in ciuitate contractum: propter simplicitatem contrahentium vetera iura seruantur, hoc dicit text. authen. cum suppletione quæ est in corpore vnde sumitur. Bald.

†*Super hũc lit. vide Alcia. paradox. li. 2. c. 24.*

Contractus quando dicitur in scriptis celebrari.

SEd nouo iure quinque testes adhibendi sunt, si fiat ab imperito[a] literarum contractus in scriptis, & in ciuitate, & excedat libram auri. nã si quis facere quemlibet contractum ex nõ scripto voluerit: manifestũ est quia aut per testes, aut per iusiurandum fidem percipiet, actore quidem testes deducente, pulsato autem iurante aut referente, sicut iudex disposuerit. In agris autem, quæ hactenus valuerunt apud eos, & nunc sint firma.

TITVLVS III.
DE SVFFRAGIO.†

Ex nudo pacto debetur salarium aduocato: & si salarium constitit in quantitate, vel re mobili, vel se mouente, non est necessaria certa scriptura promissionis vel tradi-tionis: secus in re immobili. & si aduocatus sibi ius dicit, tres pœnas patitur: quia de re punitur, possessionem restituit, & ure

Suffragiũ. *Quia suffragium petitur per ciuis conductionem: vt 3. eo. l. j. de qua dicere capit: ideo de hac hic dicit. & dicitur proprie suffragium ipsum patrocinium quod præstat aduocatus. nam fronte, id est somus. inde suffragium, id est somus ille qui sit, vt per eum iuuemur. hic autem ponitur improprie. scilicet pro eo quod datur pro patrocinio.*

SI quis.} CASVS. Si actor vel reus alicui pro præstando sibi patrocinium, certum constituit salarium, illud reddat: si caliditate moram soluendi fecerit, ad solutionem coarctetur. & hoc in prima. Et si in re mobili salarium fuit constitutum, sola traditio ad dominium transferendum sufficit, nec scripturam interuenire necesse est: & est contractus firmus. & hoc in secunda. Si verò aduocatus rem sibi conuentam pro salario promisso tantum vna monitione postea facta inuasit sua auctoritate: possessio ad dominum redeat, & petitione sua cadat. & hoc in quarta. Vultanus.

(*quod per promissionem meruit*) *& patrocinio priuatur. Bald.*

1. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Rufino præfecto prætorio.

SI qui desideria sua explicare † cupiẽtes, b ferri sibi à quoquã suffragiũ postulauerint, & ob referendã vicem se spõsione cõstrinxerint: c promissa restituant, d eum ea quæ optauerint, e consequantur. f si artibus g moras nectant: h ad solutionem debiti coartandi i sunt. ¶ Et si quid eo nomine in auro, vel argento, vel cæteris rebus mobilibus datũ k fuerit: traditio sola l sufficiet, & contractus habebit perpetuam firmitatem: quoniam collatio m rei mobilis inita, n integra fide ac ratione cumulatur. o Quòd si prædia rustica vel vrbana placitum p continebit: q scriptura quæ ea in alium r transferat, s emittatur, sequatur & traditio corporalis, & rem fuisse completam gesta t testentur. aliter enim ad nouum dominum transire non possunt, a neque de vetere iure b discedere. ¶ Quòd si quis dum solo commonitorio c suffragio *nititur, bona d duxerit occupanda: reus temeritatis ac violetiæ retinebitur, ac in statum pristinum possessio reducetur, e eo à petitione excluso, qui non dubitauit inuadere, quod petere debuisset f. Dat. III. Non. Mart. Arcadio. III. & Honorio. II. AA. Conss.

Aduocatus an debeat pro suo salario prælatum pignus retinere.

Aduocatus an debeat pro suo salario prælatum pignus retinere.

Aliter solui debere quam promissum fuit.

Aliter solui debere quam promissum fuit.

*Aliter solui debere quam promissum fuit

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum: vt hic, & ff. de noua. l. emptor. & ff. de vsur. l. videamus. ij. A ℣. si actio, & infra de vsur. l. quamuis. & ff. de condi. ob turpem cau. l. quoties.

a *Actione enim condictionis*, quia solum per hanc actionem fructus naturales peti possunt: sed vsura est fructus accidentalis. Ita dic quod intransitiue loquitur.

b *Sola*. vt ff. eo. l. quod per errorem.

c *Indebitati*. id est, dicere non etiam vsuræ, incrementa autem naturalia bene veniunt in hanc actionem, vt fructus & partus: vt ff. eodem. l. indebiti. in princip. & ff. de vsur. l. videamus. ij. ℣. item si indebitum, quæ sunt contra.

S I citra. ⟩ Casvs. Dicebam te mihi teneri in x. & credebas te mihi debere: creditori meo delegauit te, nulla transactione interueniente. si soluisti, à me condices per condic. indeb. si non soluerit, compelleris: sed à me condices vt libereris ab obligatione. Viuianus.

d *Transactionem*. vel aliam similem causam. vt supra. l. proxi. diximus.

e *Aduersus eam*, cui nihil debebas, & tua solutione liberata est: & sic nihil refert an accipiat per se vel per alium, secundum Ir. & ff. ad Vellei. l. non putauit. Et referas hic quod dicitur ff. de except. doli. l. pure. ℣. si eum. & l. Iulianus. & de noua. l. doli. in fi.

C Vm & soluta. ⟩ Casvs. Si quantitas indebita per ignorantiam soluta repeti potest, multo magis scriptura confecta de indebito soluendo condici poterit. Viuianus.

f *Cum & soluta*. prius emisso chirographo ex indebito, vel generaliter dicit.

g *Multo facilius*. nam cui damus actionem, multo magis exceptionem: vt ff. de superfi. l. j. ℣. quod autem. & ff. de reg. iur. l. fauorabiliores.

h *Condictio*. id est repetitio indebiti vel sine causa vel incerti, secundum Azo. vt ff. de condic. sine cau. l. j. ij. & iij. & facit ad hanc legem supra l. proxi. & supra de transac. l. ucc intentio. & l. ij. & ff. de ac. emp. l. si heres. & supra de iur. & fac. ignoo. l. si non & infra de fideiuss. l. si indebitam. & infra de condic. ex leg. l. si non est.

E A quæ. ⟩ Casvs. Quædam causa est quæ per inficiationem crescit, ex qua si indebitum fuerit solutum, repeti non potest: puta in act. l. Aquil. in legato relicto in pias causas. & hoc in prima. Idem est & si ex ea causa aliquid fuerit promissum, scilicet quod condictioni locus non erit: vt si datum mihi fuerit damnum, competit mihi pro damno dato act. l. Aquil. quæ per inficiationem crescit. non si ex ea causa mihi solutum, cum mihi damnum non dederit. idem est si promisisti, & nondũ soluisti. Viuianus.

i *Ea quæ*. puta damnum erat. x. & ista possunt per inficiationem crescere: quæ. x. si fuerint soluta, licet indebita quo ad soluentem, quia alius dedit damnum, non repetuntur: sed si solui set aliquid vltra, illud posset repetere: quia illud non crescit per inficiationem. & hoc secundum. M. quod H. & Ioan. non placet: quia lex respicit causam quæ crescit

Causa quædoque per inficiationẽ crescit.

autem eius summæ præstari tibi frustra desideras. Actione[a] enim condictiones ea sola[b] quantitas repetitur, quæ indebita[c] soluta est. PP. III. Kalend. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Delegatus indebite vero creditori delegãtio, à delegante conuen. hoc dicit, Bald. Vel fi. Indebitum, absque transactione per errorem ex delegatione solutum, repetitur à delegante, non ab eo qui ex delegatione, debitum recepit. Salycetus.

II. Idem. A. Secundinæ.

SI citra vllam transactionem[d] pecuniam indebitam alieno creditor[e] promittere delegata es: aduersus eam[e] quæ te delegauit, condictionem habere potes. PP. XIIII. Kalend. Ianuar. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Vbi ad repetendum actio oritur, multo fortius ad retinendum exceptio inducitur, hoc dicit. Bald. Vel sic: Qui potest solutum repetere, fortius potest exceptionem opponere: vel liberationem à quantitate indebite à condu ere. Salycetus.

III. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. AA. & cc. Pamphilo.

CVm & soluta[f] indebita quantitas ab ignorante repeti possit: multo facilius[g] quantitatis indebitæ interpositæ scripturæ condictio[h] competit, vel doli exceptio agenti opponitur. S. III. Non. April. Byzantij. AA. Conss.

Qui soluendo vel promittendo pœnã possibilem negationis exuitit, vt indebitum non condicat. Baldus. Vel sic: Solutum vel promissum ex causa quæ per inficiationem crescit, non repetitur. hoc dicit.

IIII. Idem. AA. & cc. Heraclio.

EA quæ[i] per inficiationem[k] in lite crescunt, [l] ab ignorante[m] etiam indebita soluta repeti non possunt, [n] certissimi[o] iuris est. Sed & si cautio indebitæ pecuniæ ex eadem causa interponatur: condictioni locum non esse constat. S. V. Id. April. Byzantij. AA. Conss.

Hanc declara vt. S. de iur. & fac. ig. l. cũ quis. Et adde quod not. instit. de obliga. quæ ex quasi contra. in fi. Bal. & sic summatur: Naturaliter tantum debitum, facti errore solutum, repetitur. Salyc.

VI. Idem AA. & cc. Dionysiæ.

Putatiuus successor & filius repetit indebitũ quod eo nomine solut. Bal. Vel sic: Debitum hereditarium per errorẽ à non succedente solutum repetitur. Salyc.

V. Idem. AA. & cc. Attalo.

SI à patre emancipatus, ei non intra tempora præstituta[p] iure honorario successisti: quicquid indebitum[q] postea per errorem (vtpote patris successor) dedisti,[r] eius conditionem tibi competere, non est incerti iuris. S. XIIII. Kal. Maij, AA. Conss.

Indebitum meo nomine solutum ratum habens, condico. Baldus. Vel sic: Indebitum alieno nomine solutum, ab illo repetitur, si ratum habet. Salyc.

VI. Idem. AA. & cc. Mnasex.

SI per ignorantiam facti[s] non debitam quantitatem pro alio soluisti, & hoc adito rectore prouinciæ fuerit probatum: hanc ei cuius nomine soluta est, restitui eo agente[t] prouidebit. S. VI. Id. Aug. AA. Conss.

Hanc declara vt. S. de iur. & fac. ig. l. cũ quis. Et adde quod not. institu. de obliga. quæ ex quasi contra. in fi. Bal. & sic summatur: Naturaliter tantum debitum, facti errore solutum, repetitur. Salyc.

VII. Idem AA. & cc. Dionysiæ.

A per inficiationem, sicut causam transactionis vel rei iudicatæ: vt ff. ad l. Aquil. si ex plagis. ℣. taberoarius. & secundum hoc fine damnum tantum ab alio datum alius emendet, sine etiam vltra det vel promittat, non repetitur, idem si à se datum est, & confitetur. nam si solvat duplum vel vltra, indemnum repetat: Die vt ff. de interrog. act. l. qui seruum. ℣.

k *Per inficiationem*. vtpote si occidisti animal vicini, vel si negasti legatum ecclesiæ, duplum redderes: vt instit. de obligat. quæ ex qua. contra. nat. ℣. vlti.

l *Crescunt*. ex l. Aquilia vel legato: vt supra ad leg. Aquil. contra negantem. & instit. de contractu. ℣. fi.

m *Ab ignorante*. scilicet eius: vt quia credebam me teneri pro libero homine. secus si factum, secundum quosdam. quod non placet: vt dixi supra eo. l. j.

n *Non posse*. hoc si ab alio erant debita. nam si seruus non erat ab aliquo interfectus vel vulneratus, bene potest ire repetere. vt ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. ℣. fin. & l. Sequen. & ff. de confes. l. ij.

o *Certissimi*. secus in actione quæ ab initio est pœnalis: vt ff. eod. l. elegantes. ℣. fi. & instit. de act. ℣. sed furti. de fur. l. Gallus. & ff. de condi. cau. da. l. si prouisor. & ff. de fur. l. Gallus. ℣. fi. & de sol. l. cũ quis. ℣. sed distingue vt d. l. infra de fur. l. Gallus.

p *Præstituta*. scilicet intra annum: vt instit. de bonorum possess. ℣. liberis.

q *Indebitum*. scilicet quantum ad ruam personam, qui neque ciuili neque honorario iure successisti.

r *Dedisti*, tuo nomine, alioquin obtineret quod legitur supra de peti. hered. l. de hereditate. & ff. eod. l. petitio. quæ sunt contra. quæ solutio prædicta. ff. de sol. l. cum quis. ℣. de peculio. ibi, & magis simile, &c. & ff. eod. l. si pœnæ. causa. ℣. j.

S *I per ignorantiam*. ⟩ Casvs. Titio debebam decem. Seius amicus credens me non soluisse, satisfecit ei pro meo: ei competit indebitæ quantitatis per errorem solutæ condictio, quæritur: scilicet an mihi, cuius nomine solutum est, an Seio, qui soluit? Respond. quod mihi. Idem & in minus solenni voluntate, si soluit legatum vel fideicom. heres credens solennitatem interuenisse: & ita errabat in facto: postea apparuit voluntatem non fuisse solennem: an heres qui soluit, per condictionem indebiti repetere possit, quæritur? Respond. quòd sic, hoc dicit cum. l. seq.

s *Si per ignorantiam facti*. cum forte ideo esset indebita, quia debitor iam persoluerat: secus autem si iuris fuisset ignorantia hoc casu secundum. Ir.

t *Eo agente*. & sic ratũ habẽte ℣ suo nomine est solutũ indebitũ aliàs vel mandatis actionibus experieris: vel cessante mandato habebis electionem repetendi: quia habui electionem soluendi quod vellem. Viuianus.

curator. & l. indebitum. & l. dominus. & ad hoc infra per quas A persõ. no. acquir. l. cum per libertam.

a *Fideicommissum. Indebitum*, ciuiliter: sed naturaliter debitum.

b *Facti*. quia putauit intercessisse solennitatem septem testium, quæ non intercesserit. Vel dic vt ℣. ad leg. Falcid. l. error. & sic tu. & fac. ignoo. l. cum quis.

c *Solutum*. per errorẽ iuris non posset: vtpote si ciuis me tibi non debere aliquid, & soluo, non repeto, sed pone quòd Titius rem meam sine mandato vendidit Seio, & ei euicta est: in causa euictionis obtuli me defensioni Titij, & emptori satisfeci: vel emptore agente quanto minoris, obtuli me defensioni illius Titij, & satisfeci emptori. an quasi indebitum videar soluisse, & repetere possim, quæritur? Respond. quòd non: quia satisfaciendo emptori, videor ratificare venditionem factam à Titio: vnde videor quasi debitum soluere. Viuianus.

d *Fideicommissum*. indebitum, ciuiliter: sed naturaliter debitum, quæ non intercesserit. Vel dic vt ℣. ad leg. Falcid. l. error. & sic non corrigitur quod hic dicit, nec quod illis legibus dicitur. Vel dic. ll. illas & quod hic dicit Vlpianus, corrigi per Iustinianum, vt hic sequitur. quod fuit dictum vltra quod debetur. ex his duobus faciatur.

e *Electionem*. quandiu vtrumque extat: vt ff. eod. l. cum is. in princip.

f *Promiserit*. sub alternatione.

g *Per ignorantiam*. putans se vtrumque datorum promisisse.

h *Res facultatem*. scilicet quam velit retinere, vel restituere.

i *Electionem*. quandiu vtrumque extat: vt ff. eod. l. cum is. in princip.

FIdeicommissum vel legatũ indebitum[a] per errorẽ facti[b] solutum[c], repeti[d] posse, explorati iuris est. S. V. Idus Septemb. AA. Conss.

Procurator falsus tenetur cõdictione indebit. Bald. Vel. Soluenti falso procuratori, condictio, non liberatio competit. Saly.

VIII. Idem AA. & cc. Zyparo.

CReditoris falso procuratori soluenti,[e] aduersus eum[f] indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Peti. XV. Kal. Nouem. AA. Conss.

Dominus soluendo ex contractu falsi pro curatoris sine gestoris sine mandato, videtur approbare contractum. h. d. not. Vel sic: Ille qui facit quod est faciendum secundum naturam contractus, videtur probare contractũ. Baldus.

IX. Idem AA. & cc. Gratianæ.

INdebitum solutum sciens,[g] nõ recte repetit.[h] Citra mãdatum[i] autẽ ab alio re distracta: dominus euicta re, vel ob præcedens vitium[k] latis emptori[l] faciens, non indebitum prætendere potest, sed per huiusmodi factum[m] ratum constractum habuisse probans, à se debitum ostendit esse solutũ.[n] S. IIII. Non. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Beneficium electionis non perditur facilitate erroneæ solutionis. hoc dicit no. secundum Baldum. Vel sic: Debitor alternatiue ad duo, soluens vtrunque, habet electionem quod repetat, sicut habebat ante quam solueret. Salycetus.

X. Imp. Iustinianvs. A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis seruum certi nominis aut quãdam solidorum quantitatem, vel aliam rẽ promiserit:[o] & cum licentia ei fuerat vnum ex his[p] soluendo liberari, vtrumque per ignorantiam[p] dependerit: dubitabatur cuius rei daretur[q] legibus ei repetitio, vtrum ne serui, an pecuniæ: & vtrũ stipulator, an promissor habeat huius rei facultatem.[q] Et Vlpianus quidẽ electionem[r] ei præstat[s] qui vtrunq; accepit, vt hoc reddat, quod sibi placuerit: & tã Marcellum quã Celsum sibi consonantes refert. ¶ Papinianus autem ipsi qui vtrunque persoluit, electionem[t] donat: qui & antequam dependat, ipsam habet electionem quod velit præstare:[u] & huius sententiæ sublimissimum testẽ adducit Saluium Iulianum summæ auctoritatis hominem, & prætorij edicti perpetui ordinatorẽ. ¶ Nobis hæc decidentibus,[x] Iuliani & Papiniani sententia placet: vt ipse habeat electionem[t] recipiẽdi, qui & dãdi habuit.[y] Dat. Kalen. Aug. Constantino. Lampadio & Oresta VV. CC. Conss.

Ratione dubitationis oritur condictio indebiti, sicut ratione erroris. hic. d. secundum Bal. Vel sic: Indebitum solutum ancipiti animo, siue mente restituitur, repetitur. Salyc.

XI. Idem. A. Iuliano præfecto prætorio.

PRo dubietate[z] eorum qui mẽte titubante[a] indebitã quoddam medium, scilicet quod cessat quandoque obligatio, nec est extincta: vt ff. eod. l. si non sortem. ℣. fin. & ff. de sol. l. qui res. ℣. fi. secundum Azo.

Pro dubietate. ⟩ Casvs. Certum est quod qui indebitum soluit, repetit. quid ergo si aliquis dederit, dubitans an debeat vel non? de hoc erat quæstio, quam decidit imperator, dicens quod qui animo titubante aliquid dedit vel soluit, repetit: nec præsumitur trãsactionem interuenisse, nisi ab altera parte hoc specialiter fuerit probatum.

z *Pro dubietate*. Nota hic quòd dubitans pro ignorante habetur.

a *Titubante*. id est dubitante debeat vel non: & sic quantum ad hunc titulum non est differentia inter errorem & titubationẽ: & nescientiã & ignorantiam: nec quantum ad titulum de iuris & fac. ignoo. sed quantũ ad alia differũt: vt ff. de iur. & fac. ignoo. super ipsa rubrica. & potes dare exemplum huius legis. ff. eo. l. ij. Vel dic quòd nihil dixit. ff. de reguiur. l. non debet actori. ℣. in re obscura.

Indebitum habitio mandato comparatur: vt infra ad Maced. l. fin. & cõcor. ff. de inoffic. testa. l. eum qui. ℣. j. & ff. de euic. l. si mancipium. ℣. duplæ.

Ceptum ante mandatum.

S *I quis seruum*. ⟩ Casvs. Promisit tibi seruum aut decem sub alternatione, credens me ad vtrunque teneri, per ignorantiã vtrunque solui, cuius rei erit repetitio dubitatur: & an promissoris esset electio, an tui creditoris. Dicit Vlpianus electionem pertinere ad te, cui vtrunque solutum est, vt reddas vtrum horum volueris. Papinianus econtra, in cuius scilicet sententia erat Iulianus. & in eorum sententiam declinat imperator, vt habeam electionem repetendi: quia habui electionem soluendi quod vellem. Viuianus.

Codex.

Conuersaga. inter cete. ratione cũ gl. 3. extra de reb. eor. referente. ga. ij. l. si is cui. ℣. vero extra de prebend. & dignit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

P*Ecuniam.*} Casvs. Mulier cum aliquo contraxit matrimonium: centum dedit in dotem, & pacta est sibi de dote restituenda quocunque modo soluto matrimonio. postea apparuit non contractum matrimonium fuisse: quia erant cõsanguinei. nunquid act. de dote posit repetere dotem, quæritur? Respon. quod non, sed condic. ob causam. & pactum quod interuenit, perin de est ac si interpositũ non fuisset: quia sicut matrimonium non valuit, ita nec pactum. Vi uianus.

a *Quam.* id est aliquã. vel die ad pecuniam recipiendam quam te, &c.

b *Pactumq;.* id est, de dote lucranda vel restituenda soluto matrimonio.

c *Interpositum.* de dote lucranda.

d *Auctoritate.* quod ex multis causis prohibetur: vt not. institu. de nup. §. sunt & aliæ.

e *Nullam.* de dote.

f *Actionem.* ex eo pacto.

g *Habet.* scilicet mulier. vel pactum habet, id est continet.

h *Cõdictionis.* est enim personalis actio: vt j. de do. quæ sub mo. l. j. Et intrãsitiue legitur. sic supra tit. j. l. j. Et die hoc casu condictione esse priuilegiatam: vt ff. de priuileg. cre. l. ij. §. fin. & l. sequen. Sed quomodo datur condictio pro dote? immo debet confiscari: vt infra de inoff. test. nup. l. qui contra. & ff. de ritu. nup. l. incestæ. & instit. de nup. §. si aduersus. quæ sunt contra? Solu. in legibus illis fuit sciens, hic ignorans factum, argu. ff. eod. l. j. §. sed si parendi. & l. ij. & infra de interdic. mat. l. ij. tutor. Sed P. dixit etiam sciebtem agere condictione sine causa: vt ff. de condic. sine causa. l. ij. quod non placet: quia ibi nec facto secutum fuit matrimonium: vt ibi. Et distingue circa hoc: vt infra de inoff. test. nup. l. qui contra. Item nec obstat quòd hic fuit causa secuta: quia de iure sequi debet, quod hic non fuit: vt ff. eod. l. iij. §. si libet. hæc ergo condictio locum habet: quia ob matrimonium datum fuit: vt ff. de iure do. l. dotis. & ff. eod. l. si extraneus. Item quomodo datur ob causam, cum ob nullam causam videatur datum: vt ff. de condic. sine causa. l. aiunculo? Respond. causa est, si genus attendas: nulla est, si speciem attendas.

Dos data ob matrimonium, quod de iure non potuit sequi, an possit repeti. Talus & vectius, pecuniã, quã te ob dotem accepisse pacto interposito (vt puta, cũ iure matrimonio contrahitur ad solet) apponis impediente quocunque modo iuris auctoritate matrimonii iure, conditionis restituere debeas & pactum. &c.

i *Haberi oportet.* vbi enim causa deficit, & effectus: matrimonium autem est causa dotis: deficiente ergo matrimonio, non potest dos locum habere: vt infra de dona. ante nup. l. fin. circa princip. & vbi nulla dos, nulla de dote actio. in qua sola est locus pacto retentionis. si ergo nulla est de dote actio, nulla retentio ex pacto: vt hic, & in authen. de nup. §. si vero ab initio. colla. iiij. & concor. huic legi infra de dona. l. cum res.

S*I vt proponis.*} Casvs. Si pater tuus sorori tuæ emancipatæ prædium dedit, vt creditoribus satisfaceret: alioquin reuerteretur prædium ad heredem si non satisfaciat: quæritur actio competit tibi ad repetendum quod dedit, si pater tuus concesserit in fata, vel adhuc superstes est, quæritur? Respo. quòd condictio ob causam. Vi.

k *Sorori tuæ.* emancipatæ, vel ab alio patre natæ: aliàs si in potestate esset donantis, cum patri non fuerit nata condictio ob causam, nec eius filio, scilicet, patri huius sororis potest cõpetere, vel forte tunc daretur fratri in sororem.

A l *Resolueretur.* sic ff. e. l. iij. in princ. sed & hoc non dicto idem ius esset, cum dicta lex in donatione hoc tacite contineat, vt si non fiat quod dictum est, resoluatur quod donatum est: sed hic nascitur condictio ex ipso contractu: sed quando non fuisset dictum, tunc ex quasi contractu: vt ff. de condi. indeb. l. ij. in pri. & l. quod quis scien. secũdum quosdam. sed verius est ex re ipsa, sicut ex argu. instit. quibus mod. re contra. obli. §. is quoque. Sed videtur huic legi contra. infra de rescin. ve. l. ea. Solu. vt ibi. Item not. dari hoc casu ob causam, cum contractui innominato esset apposita pactio: vt infra de cõtraheu. empt. l. si donationis. & de dona. quæ sub mod. l. si dotem. ni hilo minus & actio præscriptis verbis: vt infra de dona. l. cũ Titium. & ff. de dona. l. cũ Titium. sed vbi est notatem. sed vbi est nominatus, tantum præscripti verbis: vt ff. de re. permu. l. j. in fi. & ff. vt. e. l. fi. & infra de pac. in fi. per empt. & ven. l. j. & l. cum te. & §. fam. ercit. l. licet. Sed cum hodie sit nominatus: vt not. infra de re. permu. facere per rubrica. videtur ex huiusmodi pacto non dari ob causam. sed prę scriptis verbis tantũ, per quod omnes leges huius tituli videntur abrogatæ, quæ de donatione dicũt. Sed dic speciale in donatione, vt quando sit hodie nominatus, tamen datur hæc condictio per has leges: vt dicta l. j. de dona. qui sub modo. l. j. Additio. Barto. hic sic dicit, quòd donatio simplex & olim & hodie fuit contractus nominatus, de quo latius per eundem in l. fin. ff. ibi o. et, verũc. & argumen. contra. ff. de distract. pigno. l. si creditor. §. fin. Item pater. §. filiam. Item distingue super hac. l. verum alienatio facta, vel iuris tantum: vt hic, & ibi, & ff. de lega. iij. l. pater. §. filiam. Item distingue super hac. l. verum alienatio fuerit probita a lege, vel a testatore: an pactis contrahentium. in primis duobus casibus volens alienare non potest, nec dominium in accipientem transferre: vt supra de legi. & constitu. l. non dubium. & instit. quib. alie. licet. in princ. & ff. de lega. iij. l. peto. §. fin. & l. cum pater. §. liberis. & de leg. iij. l. fideiussor. §. fin. & l. cum pater. §. filiam. In tertio bene transfertur dominium: vt hic, & argumen. contra. ff. de distract. pigno. l. si creditor. §. fin. Item hæc distinctione est ff. de transact. l. cum hi. §. hæc oratio. & §. plane. Item etiam in vltima voluntate si sic est dictum, ne alienet extra familiam inter viuos, & extraneum heredem vt ff. de legib. iij. l. pater. §. fundum. Sed si per pactum est prohibita alienatio, & extraneum here. dem instituat, tenet alienatio. Item aliud est contrarium. §. si mancip. ita fuer. ab. vt ma. l. ea quidem. Sol. aliud in liber tate, quam aliis rebus: quoniam apponens cõ dictionem ne manumitat, non de actu manumittentis, sed de beneficio libertatis intel lexisse videtur. Item est alia ratio: quia sicut difficile reuocatur libertas, sic difficiliter tribuitur: quod non est in aliis rebus. vt ff. qui & à quib. manu. testa. l. cum ex pluribus. & ff. de leg. j. l. si quis a filio. §. si quis. Vel die quod manumissio fuerat prohibita propter serui delictum: quia dominum offenderat: quod delictum non debet remanere impunitum: vt ff. ad leg. Aquil. l. queri, vt veritas eruatur. Vel ideo, quia si pœna apponeretur, exigi non posset: quia sic esset indignatio pœnæ non irrogatæ. vt ff. de fer. expor. l. seruus. Vel distinguitur, an prohibeatur alienatio facti, vel iuris tantum: vt hic, & ibi, & ff. de lega. iij. l. Item distingue super hac. l. verum alienatio fuerit probita a lege, vel a testatore: an pactis contrahentium. in primis duobus casibus volens alienare non potest, nec dominium in accipientem transferre: vt supra de legi. & constitu. l. non dubium. & instit. quib. alie. licet. in princ. & ff. de lega. iij. l. peto. §. fin. & l. cum pater. §. liberis. & de leg. iij. l. fideiussor. §. fin. & l. cum pater. §. filiam. In tertio bene transfertur dominium: vt hic, & argumen. contra. ff. de distract. pigno. l. si creditor. §. fin. Item hæc distinctione est ff. de transact. l. cum hi. §. hæc oratio. & §. plane. Item etiam in vltima voluntate si sic est dictum, ne alienet extra familiam inter viuos, & extraneum heredem vt ff. de legib. iij. l. pater. §. fundum. Sed si per pactum est prohibita alienatio, & extraneum here. dem instituat, tenet alienatio. Item aliud est contrarium. §. si mancip. ita fuer. ab. vt ma. l. ea quidem. Sol. aliud in liber tate, quam aliis rebus: quoniam apponens cõ dictionem ne manumitat, non de actu manumittentis, sed de beneficio libertatis intel lexisse videtur. Item est alia ratio: quia sicut difficile reuocatur libertas, sic difficiliter tribuitur: quod non est in aliis rebus. vt ff. qui & à quib. manu. testa. l. cum ex pluribus. & ff. de leg. j. l. si quis a filio. §. si quis. Vel die quod manumissio fuerat prohibita propter serui delictum: quia dominum offenderat: quod delictum non debet remanere impunitum: vt ff. ad leg. Aquil. l. queri, vt veritas eruatur. Vel ideo, quia si pœna apponeretur, exigi non posset: quia sic esset indignatio pœnæ non irrogatæ. vt ff. de fer. expor. l. seruus. Vel distinguitur, an prohibeatur alienatio facti, vel iuris tantum: vt hic, & ibi, & ff. de lega. iij. l.

Alienatio prohibita an alienet, an vendat, an donet.

D E*A lege.*} Casvs. Nepotibus tuis prædium dedisti hoc pacto quod neuter portionem suam alienaret: an donatio facta hoc pacto teneat: & quis sit huius pacti effectus, quæritur? Respon. quod tenet, & habet talem effectum, scilicet ne timore eius aliquis ad alienationem procedat: tamen tenet, si facta fuerit donatori: tamen contra donatarium tantum: non autem contra possessorem alium competet condict. ob causam. Viuia.

m *Ea lege.* id est, eo pacto: vt ff. depos. l. j. §. si conueniatur.

n *Alienet.* id est, faciat quod ille timore pacti ductus de facto non alienabit, id est, non procedet ad alienationem faciendam de facto: sed si alienabit, tenebit alienatio de iure, & dominium transferetur: sed donatori dabitur condictio contra alienatem, cum personalis sit actio: non contra possessorem ad rem, licet hoc quidam dixerunt per l. infra de reuo. do. l. his solitionem: sicque aliud petit, & aliud consequitur: vt ff. si cert. penulti. l. vinum. & ff. de verb. obliga. l. si seruum. § penult. & vlti. vindicatio enim non datur ei, cum detur condictio: memo enim potest condicere rem suam præterquam a fure: vt ff. vsufruct. quemadmo. ca. l. fi. & sic dominium est translatum de primo in secundum, & de secundo in tertium. Et alia est ratio quare sit translatum de secundo in tertium: quia cum nudum pactum, id est quodlibet quod rei traditione non est vestitum, trãsferre in aliquem dominiũ non potest: vt supra de pac. l. traditionibus. multo minus potest rem transferre in primum dantem, vel impedire quo minus transeat in secundo accipientem. præterquam in pacto legis commissoriæ, vel additionis in diem: vt d. l. traditionibus. & ita ex hac distinctione altera pars est vera, nempe vltima. Alij vt R. dicunt primã partem verã, id est, quod nõ potest alienare, nec dominium transferre, sed sequens est falsa: & huc dicũt ratione possessionis dati condictionem. & pro eis. ff. de re. iu. non alie. l. fin. quæ lex est contraria notatæ lectuæ. Sed cer te ibi nõ dicitur quod non posit transferri dominium in accipien tem: sed aliquantur quæ continentur verbo alienationis, cum prohibita est alienatio. Item aliud est contrarium. § fi mancip. ita fuer. ab. vt ma. l. ea quidem. Sol. aliud in liber tate, quam aliis rebus: quoniam apponens cõ dictionem ne manumitat, non de actu manumittentis, sed de beneficio libertatis intel lexisse videtur. Item est alia ratio: quia sicut difficile reuocatur libertas, sic difficiliter tribuitur: quod non est in aliis rebus. vt ff. qui & à quib. manu. testa. l. cum ex pluribus. & ff. de leg. j. l. si quis a filio. §. si quis. Vel die quod manumissio fuerat prohibita propter serui delictum: quia dominum offenderat: quod delictum non debet remanere impunitum: vt ff. ad leg. Aquil. l. queri, vt veritas eruatur. Vel ideo, quia si pœna apponeretur, exigi non posset: quia sic esset indignatio pœnæ non irrogatæ. vt ff. de fer. expor. l. seruus. Vel distinguitur, an prohibeatur alienatio facti, vel iuris tantum: vt hic, & ibi, & ff. de lega. iij. l.

Libertas præcise debet dari. Libertas difficile reuocatur. Libertas difficiliter tribuitur.

Donatio ob causam.

Donatio ob causam.

*Donatio ob causam

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō potui: quia forte erat liberata. c Edictio ob causam cōpetit. Vi. a Filium. scilicet dedit.

b Non posse. vt ff. de contrahen. emp. l. iij. & ff. de vsuca. pro donato. l. ij. ritam. & infra de act. & oblig. l. ij quidem. & hoc nisi ex causa ingratitudinis: vt infra de reuo. dona. l. ij.

c Non secuta. quia nec sequi potuit de iure: vt supra. l. proxi. & l. ij. & ff. e. l. ij. §. ij liber. & ff. manda. cum seruus. in fi. Et not. quōd libero non potest præstari libertas, non iuris prohibitione, sed eius impossibilitate secundū Ir. sed in casu valet libertas libero relicta: vt ff. de fideicom. lib. l. ge neraliter. §. si homini libero. Item not. secundum Azo. qui dicit hic

Causa cessante, quādo cessat effectus.

cessante causa &c. habere locū, si causa fuerit finalis non impulsiua: argu. ff. de nup. l. in pertalis. §. sed & si taies. & de iure do. l. ij mulier dotem.

Libertas libero præstari nequit.

† Quia sine conditione acta, rūpenda nō sunt: vt 32. q. vl. vlt. in fine

S Ispetendi. } Casvs. Dedi vxori tuæ. x. vt sic induceret te ad proficiscendum mecum ad scholas. nō es profectus: an repetere possim, quæritur? Distinguitur: aut expresse dixi quōd repeterem nisi ipse proficisceretur, aut hoc tacite in animo meo gestabam. primo casu repetam per condictionem ob causam: secundo casu non repetam. Viuianus.

d Conditionem. expresse, sed tacite hoc in mente agebatur ab altera parte tantum: vt ff. de dona. ante nup. l. ij mater. & ff. e. l. dedi. §. ij quis quasi. Si autē ab vtraq; parte, tūc daretur repetitio: vt in donatione causa mortis: vt ff. de dona. cau. mor. l. senatus. §. j. & ff. e. l. cū quis mortis causa. & idē est §. eo. l. j. nā ibi ab vtraque parte agebatur, si sequeretur matrimonii: vt ff. de dona. ante nup. l. cū veterum. circa. fi. & arg. ff. eod. l. j. §. fi. & l. seq. & l. fi filius. sic ergo fuit causa impulsiua, non finalis, quia tunc esset aliud: vt ff. de dona. l. ij. §. fi. & l. seq. & ff. de don. inter virum & vx. l. sed si mors. §. fi. & ff. de condic. & demon. l. Titio centum. in princ. & concor. huic leg. ff. de don. ante nup. l. ij præsidi. & §. de transac. l. si maiores. & ff. de duo. reis. l. duos. & ff. de re. permu. l. ex plancio. & ff. de acquir. poss. l. quod meo. & §. si furioso. & §. quod me. l. cum te.

Causa impulsiua dati, an possit repeti causa non secuta.

Dictam legem. } Casvs. Sponsus sponsæ dedit decem, vt illa intra certum tempus veniret ad domum suam. non venit cum venire potuit. nunquid repetit sponsus quod dedit? Resp. quòd sic, vel ab ipsa si superstes est, vel ab eius successoribus si decessit. Viuianus.

e Dictam legem. id est, dictum pactum à sponso: vt statim dicet.

f Si non. si non habes, maxime subaudias: vt probatur. §. eo. l. j. & l. si militem. & l. cum ancillam. & ff. eo. l. iij. §. si liber. Vel distingue an qui dat, scit conditionem impossibilem: & sic non repetit. an nō? & tunc repetit. arg. ff. de acquir. poss. l. quod meo. §. si furioso. & ff. de condic. sine causa. l. auunculo. & diximus idem j. de leg. l. ab administratione. Tertij vt Ir. dicunt: si non impossibilem scilicet de natura: vt do tibi decem, si cœlū digito tetigeris. nam non repetitur, etiam si cessit. & est arg. ff. de act. & oblig. l. non solum. & sic non subaudi maxime. Conditione sub impossibilis dato, an possit repeti

Addit. Veritas est ista secundum Bar. hic: quando aliquis dat ob causam impossibilem ignoranter, habet locum hæc condictio vt supra eod. l. si militem. Si vero scienter, tunc aut dedit adiiciendo conditionem, & repetitur: vt d. l. si militem. aut nō adiiciendo conditionem, sed per modum causæ aut modi: & tūc non repetitur, ita loquitur secundum eum hæc lex.

g Quapropter. quod dixit in genere: ponit in specie.

h Insponsam. cui maiori affectione donare videtur, propter spē futurarum nuptiarū: vnde videtur conueniens nō repeti quod donatum est.

i Prohiberis. ad hoc §. de contrahen. empt. l. iij. & de dona. l. lege. & l. cum res. Item contra §. de rescin. vend. l. ea. Solu. vt diximus ibi quia ibi erat alias venditurus: hic non erat alias donaturus.

S Liber. } Casvs. Stichus cum liber esset, decem dedit vt filiæ suæ manumitterentur. si non fiat quod conuenit, per condic. ob causam repetere potest. sed ti seruus meus esset, & de peculio mihi dedit. x. aduersus me acti. non habebit? sed hortari poterit præses prouinciæ, vt hāc quod conuenit, fauore libertatis: saltem mihi iure patronatus in illa si eas manumittas. Vlpianus.

k Filiæ. ancillæ.

l Condictio competit. vt ff. eod. l. dedi. §. j. & de præscrip. verbo. si tibi. Contra videtur. cū hic cedat constitutio, facit quæ eas liberas: vt ff. eo. l. si pecuniam. §. j. & §. si manci. ita fate. allegat. &c. l. si is, sed illud obtinet cum data est quantitas: secus si species: vt ff. de præscrip. verbis. l. naturalis. §. ac cum do.

m Nam si. bene dixit liber constitutus, &c.

n Nullam actionē. neq; ad repetendum quod dedit, neque ad implendum quod conuenit cum iure ordinario

A Duocationis. Datam. non ex pacto: sed sponte: vt bene faciat ad titulum istum.

b Per eos. secus si per casum vel clientulū steterit: vt ff. de var. cog. l. j. §. pen. & ff. loca. l. qui operas. & §. de iud. l. properādum. §. honorarius. & §. l. prox.

Chirmatio.

DE CONDICTIONE ob turpem causam.

Superiori condictionē duæ respiciunt honestam causam: hæc turpem, & præteritam, & futuram.

S Ex cautione. } Casvs. Si alicui lenæ decem promisisti vt alicuius mulieris per eam tibi fieret copia, & illa decem cōfessus fueris ex causa mutui te accepisse ab ea, & ex cautione tua conueniaris: qualiter tibi succurrendum sit, quæritur? Respond. quòd probabis tibi pecuniam numeratam non fuisse, & ex turpi causa eam promisisse: quibus duobus probatis absolueris. Vel pone casum, quòd promisisti centum cuidam vt faceret alij furtū vel homicidium. Viuia.

c Ex cautione. emissa non spe numeratæ pecuniæ, licet in ea contineatur numerata pecunia, sed ob turpem causam emissa.

d Ob turpem causam. scilicet ex vtraque parte, vel alia secundum Ir. & da exemplum, si promitto ne delinquas. Item si promitto vt delinquas. Item si promitto meretrici. Primo est turpitudo ex parte recipientis, secundo vtriusque, tertio dantis: vt ff. eod. l. j. in fin. & l. vbi autem. & l. idem est. §. sed quod meretrici.

e Probibitum est. potest esse quod iste voluntarius adsumpsit sibi onus: vel aliter habet in se implicitam affirmationem, vel præsumitur pro instrumento.

f Ergo. & sic not. iudici faciendam fidem: vt §. de eden. l. procurator.

g Probandum est. à te. & ita probat nō numeratam. & sic est contra infra de proba. l. actor. & infra de non nup. pecu. l. si ex cautione. Solu. probat admissus, non iussus. Vel probat eo ipso, quod non probatur contrarium. sic infra qui milit. non pos. l. sub hoc non simpliciter negat, sed negando aliud asserit: ideoque ab eo exigitur probatio. Sed quare dicit hic quod vtrunque per seruis. libr. xij. & ff. de iure do. l. dotem quæ in prius. Vel

Probatio fit quandoque probet, cum quo, quod debeat absolutio? Respond. Respexit lex quod duplici de causa potest conueniri, scilicet, vel ex mutuo, & tunc debet probare non numeratam eo modo vt dixi. vel ex promissione, & tunc se promisisse ob turpem causam præcedentem. Sed an huiusmodi exceptiones & probationes etiam post biennium admittantur? Quidam quod non, argumen. supra de posttulan. l. si sub specie. sed ibi non negat post biennium dari exceptionem doli, licet non detur non numeratæ pecuniæ: & hic potest dari post biennium doli. Vel quia promissum est ob turpem causam, quod idem est. nam præcedentem patronum. l. si filiusfami. aliquid. Sed opponitur: Nonne absoluendus est hic conuentus propter primam negatiuam, etiam si non probetur de turpitudine: non enim debet in eo probare. l. ad probationem. Sed dici potest hoc esse necesse post biennium. vel hic non solum potebat absolui, verumetiam cautionem condicebat. & concor. infra de inuti. stipula. l. dolo. & lex eo. & §. de condic. sine cau. l. fina. & supra si cer. pet. l. si non singuli.

Vnde? } Casvs. Si mulieri causa stupri domum dedisti, eam repetere non poteris: quia in pari causa turpitudinis potior est conditio possidentis. Viuianus.

h Turpem. vt ei commiscereris, & non erat meretrix.

i Dedisse. sic ergo fecit accipientis: vt infra de act. §. sic itaq;.

A Duocationis causa data [a] pecuniā, si per eos [b] qui acceperāt, quo minus susceptam fidem impleant, stetisse probetur, restituendam esse conuenit. S. XVII. Kalend. Ianua. CC. Conss.

TITVLVS VII.

DE CONDICTIONE ob turpem causam.

Qui probant cautionem ex turpi causa emariatam, per consequens probat pecuniam non numeratam. Bald. Vel sic: Promissum ex causa turpi, non potest peti: ideo causa turpi probata, reus debet absolui. Sal.

I. Imp. Antoninvs. A. Ingenuo.

SI ex cautione [c] tua conueniri cœperis: nullā pecuniam te accepisse, sed ob turpē causam, [d] & quam fieri prohibitum [e] est, interpositam cautionem, ei qui [f] super ea re cogniturus est, probandum [g] est: & eo impleto, absolutio sequetur. Sine die & consule.

Turpe datum non repetitur. Hoc dicit, Vel sic: In pari causa cessante vincit reus, etiam tractans de lucro. Bal. Vel sic: Datum libidinosa causa, non repetitur, cum in pari causa turpitudinis melior sit conditio possessoris. Salycetus.

II. Idem. A. Longino.

CVm re propter turpem [h] causam, contra disciplinam temporum meorum, domum aduersariæ dedisse [i] profitearis: frustra eam tibi restitui desideras, [k] eum in pari causa possessoris conditio melior [l] habeatur. PP. XV. Kalen. Decembr. Læto II. & Cereale Conss.

Officialis qui prætextu officij aliquid per concussionem accepit, acceptum restituat, & criminaliter punitur. Bal. & Salyc.

III. Impp. Diocletianvs & Maximianvs. AA. Dizonti militi.

QVod euitādi tyrocinij [m] causa dedisse te apud cōpetentem [n] iudicem ei de quo quereris, indubia probationis luce constiterit, instantia eius [o] recipies: P qui [q] memor cēsuræ publicæ, post restitutionē pecuniæ etia concussionis [r] crimē ne potest reuocari. & idem in pignore si agatur pignoratitia actione ex contractu turpiter celebrato. Sed econtra si creditrix agat, aut actione ex contractu turpiter celebrato: & nō potest per hanc legem, cum in pari, &c. Nec obstat ff. eod. l. idem. §. sed quod merettrici, quia quædam honeste acципiuntur, quæ non honeste petuntur: vt ff. de var. cog. l. j. §. j. aut hypothecaria, quod potest: cum contra quemlibet possidentem detur, & non inspicit contractum. argum. d. l. ff. ad exhiben. l. de eo. in fi. secundum H. quod non placet: quia si datur vindicatio debitori non possidenti etiam nihilo soluto, multo magis exceptio. argumen. ff. de superfi. l. j. §. quod autem ait prætor.

Fiscus repetit ea data ab aliquo ob turpem causam.

Pignus datū ob turpē causam, an possit vindicari vel repeti actione pig.

Vod euitandi. } Casvs. Si clericus aliquis, vel inhabilis ad exercitium publicæ militiæ, puta mancus vel claudus, aliquam pecuniam alicui potestatem habenti vocandi homines ad ciuilia munera, ob vitandam militiam dederit: an repeti possit, quæritur? Dicitur quòd sic. per condic. ob turpem causam: & accipiens de crimine concussionis poterit accusari, & condemnari. sic intelligo legem istam de dante qui erat inhabilis. alioquin si habilis fuisset, vterque esset in turpi causa: nec haberet locum repetitio. Viuianus.

m Tyrocinij. id est militiæ.

n Competentem. inhabilis erat, & ipso iure excusatus: sed quia inquietabatur, dedit.

o Eius. scilicet iudicis.

p Recipies. per hanc condictionem. & dic quod turpiter accepit: vnde etiam crimine concussionis tenetur, vt subiicit: sed qui dedit, honeste dedit, quia erat inhabilis ad militiam. aliàs graue esset de trectare militiam: vt ff. de re mili. l. qui cum vno. §. qui post desertionem. nec est contra §. quod met. causa. l. eum te. quia ibi solui.

q Qui. scilicet iudex.

r Concussionis. Crimen concussionis, est cum aliquis occasione publici officij quod habet, aliquid extorquet à subiectis: vt ff. de cri. con. l. j. & facit. ff. de contrahen. emp. l. non licet. & hic tenetur, siue erat habilis, siue non.

Crimē concussionis.

Votienti. } Casvs. Dedi tibi x. vt furtum vel homicidium non faceres. licet non feceris: quia tamen gratis abstinere debuisti, turpiter feci sti. vnde petam per condict. ob turpem causam. Potes ponere exemplum ff. eod. l. j. in fin. & l. ij & si marito alicuius mulieris vt eum ea commiscereris x. promisisti, an ea petere possis, quæritur? Dicitur quòd non. Si vero

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedisti,quia vterque nostrum fit in pari causa turpitudinis, nõ repetes. hoc dicit cum l.sequen.

a *Quotiens.*da exemplum vt ff.eo.l.j.in fi.& l.ij.& l.fi.& l.si ob turpem.& l.idem.§.j.& ff.depositi.l.fina.

b *Vsuræ.* quod dic vt supra de condictione inde.l.j.

Lenocinii. MErcalem. *Lenocinii.* Quid sit lenocinium, habes ff.de mi.l. auxilium.§. fin.& de adul.l. mariti lenocinium. & l.j. §. lenocinij. & facit infra de adulte. l. crimen.

d *Demonstratur*, vt infra de dona. ante nup. l. ea quæ. & ff. eod.l.fi ob turpem causam.

OB *restituenda.*} CAsvs. Si pecuniam meã furripuisti, & ob eam restituendam tibi dederim:ea per condict. ob turp. cau. repetere potero: quia licet honeste dedi, turpiter tamen fecisti : quia gratis restituere debebas. Vi-

Ista lex est not.ab.& ad hoc semper solet allegari: quod alle gans suã turpitudinem non est audiendus.

anus.

c *Ob restituenda.* conhoc cor. infra l. proxi. & ff. eod.l. idem.§. quotiens: & l. fi ob turpem.

f *Ea.* vt puta pecora, & ob illa restituenda dedi pecuniam.

g *Interuentat.* Titius.

Vtrum qui.} CAsvs. Si pecora mea abegisti, & ad ea restituenda pecuniam tibi dedero : non solum pecuniam per condic. ob tur. cau. repetere potero : sed & pecora, licet morte vel aliquo casu fortuito perierint, restituere debes per condi. furtiuã, cum intelligaris semper fuisse in mora. Vianus.

h *Tanon haue.* scilicet, pecuniam per condictionem ob tur.cau.vt ff.eod.l.fina.& supra l. proxi. & dic quid sit crimen abigeatus : vt ff. de abige. l. j. & fina.

i *Tenuit.* scilicet pecora. & hoc per condictionem furtiuam.

k *Mora.* vt infra de fur.l.subtracto.& infra titu. proxi.l.ante.& supra quod met. causa. l.j. & ff. de condic. fur.l. in re.& l. fina.& de vi & vi.argumen.l. j.§.rectissime. & l merito. Sed videtur contra infra de fur.l.post decisionem.sed non obstat : vt d.l.subtracto.

DE CONDICTIONE FVRTIVA.

Sicut conductio superior restituit turpem causam:sic & hac:& ideo post illam subnicit de hac.

Estimatio.

PRæses.} CAsvs.Si tres mihi pecuniam subtraxerunt,agam furti aduersus quemlibet in solidum:& vno soluente alij nõ liberabuntur.secus in condi. furti. nam habet electionẽ quem velit in solidum conuenire, & vno soluente cæteri liberantur. & hanc diuersitatem in inferenda condictione considerabit inultum esse non patietur.PP. III.Kal. Augu. ipsis. IIII.& III. AA.Conss.

In condictione ob turpem causam non venit vsuræ.Bal.& Salyc.

III.Iidem. AA.& cc.Rufino.

QVotiens a accipientis, non etiam dantis turpis inuenitur causa : licet hæc secuta fuerit : datum condicirantum,non etiam vsuræ b peti possunt.S.VII.Id.Ian.Sirmij. AA.Conss.

Qui excludit seipsum proponendo,non est necesse quod excludatur excipiendo:quia ex suo officio iudex debet eum excludere. l. d. not.secundum Baldum. Vel sic: Promissum marito causa lenocinii vxoris,nõ potest ab eo exigi : sicut nec eis olutum potest repeti. h.d. Salyc.

B

v.Iidem AA.& cc. Bichoporo.

MErcalem * te habuisse vxorem proponis: vnde intelligis & confessionem lenocinij c preces tuas cõtinere, & cautæ quantitatis ob turpem causam exactioni locum non esse. Quãuis enim vtriusque turpitudo versatur, ac solutæ quantitatis cessat repetitio: tamen ex huiusmodi stipulatione contra bonos mores interposita,denegandas esse actiones , iuris auctoritate demonstratur.d S.VI.Id.Maij. CC.Conss.

C

Fur rerum vel animaliũ, quicquid accipit pro restituẽdo, turpiter accipit: & restituere tenetur.h.d.cum l.seq.Bal.Vel sic:Datã furi vt rem subtractã restituat, quæ turpiter acceptum repeti potest. h.d.Salyc.

VI.Iidem.AA.& cc. Eutychiæ.

OB restituenda c ea f quæ subtraxerat , accipientem pecuniam, cum eius tantum interueniat g turpitudo, condictione conuentum hanc restituere debere conuenit. Datum XV. Kalend. Iun. CC. Conss.

D

Recipiens pecuniam vt pecora per eum occultata restituat, tenetur illam restituere per condictionem ob turpem causam,& pecora per condictionem furtiuam,tam extantia,quam percepta etiam casu fortuito.h.d. Salyc.

VII.Iidem AA.& cc.Zenoni.

EVm qui ob restituẽda quæ abegerat pecora,pecuniam accepit:tam hanc h , quàm ea quę per hoc cõmissum tenuit,i restituere debere cõuenit:licet mortua, vel alio fortuito casu periisse dicatur: cum hoc casu in rem mora k fiat. Dat. V.Kal. Decem.Nicomediæ.AA.Cõs.

TITVLVS VIII.
DE CONDICTIONE furtiua.

Ista est not.lex & h.d.Plures eandem rem furto subtrahentes,in solidum obligantur:& solutio vnius non liberat alium à pœna furti, sed liberat à condictione furtiua, hoc dicit not.secundum Bald.

I.Impp.DIOCLET.& MAXIMIAN.AA.& cc. Hermogeni.

PRæses prouinciæ sciens furti quidem actione singulos quosque in solidum l teneri,m cõdictionis n vero numorum furtim subtractorum o electione esse, actum demum, si ab vno satisfactum fuerit, cæteros liberari:P iure proferre sententiam curabit.Dat.Kalen.Maiis CC. Conss.

Fur est in mora:quæ non purgatur nisi res restituatur. h.d.& al.

II. Iidem.AA.& cc.Aristeneto.

ANte oblationẽ interemptæ rei furtiuæ damnum ad furem pertinere, certissimi iuris est.q Dat. Kalend. Maiis. CC.Conss.

TITVLVS IX.
DE CONDICTIONE EX lege,& sine causa,vel iniusta causa.

Fiscus debitorem debitoris sui ex causa privilegii præcedente discussione solenni exigit ante diem.Bal. Vel sic:Propter inopiam debitoris fisci potest debitor debitoris sui ante tẽpus exigi.h. d. Salyc.

I.Impp. DIOCLET.& MAXIMIA. AA.Vlpio.

LIcet ante tẽpus debita exigi nõ possint:tamen si te ex primipilo s debitore cõstitutum fisci, ac patrimonium tuum exhaustum præses t prouinciæ comperit , vt ad solutionis securitatem solum fœnebris pecuniæ subsidium superesse debitorem tuum conuenire possis (immo fiscus, quod verius est) vt pecuniam recipias vt hic satisfaciat fisco , quæritur? Dicitur quòd fie : licet aliàs ante diem cum effectu peti non possit. & propter priuilegium fisci ages condictione ex lista.

D

r *Non possint.*obstante exceptione:vt ff.man.l.si mandauero.ij. in prin.& ff.de verb.oblig.l.cum qui Kalendis.

s *Ex primipilo.*id est ex primipilaria administratione.

t *Præses.*sed quomodo præses cognoscit inter fiscum & priuatum? Die quòd hoc facit cum procuratore Cæsaris, vt.§.si aduer.fisc.l.ij.

Debitorem.

a *Debitorem tuum.*in diem vel pure.

b *Repræsentet.*scilicet fisco ille debitor tuus conuentus condictione ex lege,& sic facit hæc lex ad titulum istum. Da & alia exempla huius condictionis,vt dixi.ff eo.l.j.

c *Exonauit.* remisso interusurio medij temporis.arg.ff.so.matrim.l.si constante.§. quotiens.& facit infra quã do.fisc. vel priua, per totum. ADDITIO. Per hanc legem dicit hic Bal. quod emptores gabellarum pro oecessatæ reipub. possunt exigi ante diem vel tempus:remisso tamẽ eis interusurio medij temporis. quod nõ.

D *Dissolutæ quantitatis.*} CAsvs. Si mutuasti mihi x. & in die confectum fuerit instrumentum: & soluris tibi. x. instrumentum reddere noluisti : qua actio, te conuentum vt reddas , quæritur? Respondeo,quod eodic. sine causa. quod est verum , si tu soluisti tabellioni pro instrumẽto: alioquin vindicarem, & ad exhibendũ agerem: vt supra ad exhib.ff.

†*Contra.* in pri. cõ

Solus per vsus resp. not.extra de transac.

d *Dissolutæ quantitatis.* id est diffolutæ obligationis pro quantitate competenti.Vel, id est solutæ.

e *Retentum.* si ex sua pecunia est factum.

f *Remanere.* vt j. de fold.nihil.& j. depositi. l.propter.& j. loca.l.si conductionis.

g *Per condictionem.* fine causa.& sic apparet dominium instrumenti esse creditoris , per quod videtur cum nõ debere restituere. si enim esset debitoris , non daretur ei pro re sua condictio: vt ff.vsufruct. quemadmo. ea.l. fin. niũ ratione possessionis daretur ; vt ff. de condic. indebi.l. indebiti.§. j. & hoc cum ex vindicatio, & ad exhibendum debitori : vt supra ad exhibendum.l. fi. & facit j.l. fin.& §.de condic.indebi.l.cum & solu.

MAla fide.} CAsvs. Si fundum meum mala fide possedisti, quia cum inuasisti. & egi & obtinui : qua act.ad fructus quos percepisti,agere possim, quæritur? Respondeo,quòd ad extantes, rei vindica.ad consumptos, condictione sine causa, sine ex iniusta causa. Not. ex hac.l. quod malæ fidei possessor fructus percipiendo non facit furtum:sed consumendo sic, secundum Bal.& ratio est secundum eundem : quia cum non teneatur de legis.consumere autem non adstringitur,imo vetatur:quia stare,debet domino restituere perceptos.facit quod not. ff. de petit.hered.etiam heres.§.fi.vbi videas.

h *Mala fide.*quod iuris est scilicet,bona vel mala fide possidenti & condictione furtiua tenetur.argu.ff.de fur.l.si cretæ.& de condictio.indebi.l.fi vrbana.

i *Extantibus.*subaudi,pro extantibus &c.

k *Vindicatione,* vt ff. de rei vind.l.fructus pendentes.& j. de rei vindi.l.certum.vbi de hac materia plene dixi.sed & actione furti & condictione furtiua tenetur.argu.ff.de fur.l.si cretæ.& de condictio.indebi.l.fi vrbana.

Possessor mala fidei quos fructus consumpserit, tenetur restituere.

l *Condictione.* sine causa, vel iniusta causa:vt j. de cri. expi. her. Iadueršus in fin. qua tenetur & is qui rem quam emerat seruus meus,quem possidet bona fide, sibi traditã accepit:vt ff.si cert. petã.l.cum fundum.§. seruum.sed etiam rei vindicatione potest conueniri pro consumptis mala fide : quia dolo desiit possidere.fur.l.in re furtiua.§. fi. de percipiendis autem tenetur officio iudicis:vt infra de offi.iudi. §. illorum autem.& j. de fruct. & li.expen.litigator.& hoc si nõ habet ti.alias dic vt.§.de rei

Quæ actiones competant contra possessorem.

Possessor consumens.

Pro fructibus.

A vin.l. si fundum.

SI non est.} CAsvs.Volebam à te pecuniam accipere mutuo: spe futuræ numerationis,confessus sum in instrumento me recepisse. postea cum eam numerare debuerax,mihi numerare nolebas. qua act. te conuenire possim vt reddas instrumentum ? Respond. quod si biennium intra quod cõsueuit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ, effluxit : & ante biennium elapsum protestatus fuero me velle eam opponere: condicam per cõdictionem sine causa illud instrumentum. Vivianus.

m *Acceptarum.* alias acceptum : alias acceptarum, id est, in animo tuo gerebas te accepturum. hoc enim, *non dicebat* scilicet te accepturum, *scribere in* non debet in instrumento scribi. *instrumẽto* *ipse partim*

n *Tempus.*scilicet biennij : vt §. de non nume. pecu. l. iii cõtractibus.

o *Vel intra hanc.* licet transierit iã, qui in scriptis est proponendus: vt j. de nõ nume. pecu. auth. hanc querelam.

p *Reddi.* condictione sine causa parum enim refert vtrum ab initio sine causa datum fit: an causa pro qua datũ fit, secuta non fit: vt ff. de condic. sine cau.l.j. ij. ij. & inj. & facit ad hæc l.supra. cod. dissolutæ. & si cert. petatur.l. si non singuli.& infra de fideiusso.l.si indebitã. & de non nu. pecu.l.si quasi. Sed quomodo tam breui tempore hæc personalis actio tolliturs Respond.fingitur non nata.

B

C

D

DE ACTIONIBVS, ET OBLIGA.&c.

Quia in superioribus quædam generaliter dicta fuerunt: ideo hic in medio de actionibus & obligationibus ponit.

DAta.} CAsvs.Fideiussi pro te apud Titium:tradidi ei pecuniam in facco in specie,vt mandaret mihi actiones quas habebat contra te. antequam tecum fuissem litem contestatus, decessit Titius. dicitur quod vtilis mihi competit actio contra te debitorem. Vel pone casum in contractu nominato, & omnia verba stant proprie, & fere omnes gloss. superfluunt:vt si ego numerauí tibi. c. vt mihi mandares sine cedere actiones tuas aduersus tuum debitorem,ipsis cessis decessi antequam essem litem contestatus cũ debitore tuo.dicit quod possum agere vtilit act. quia in principio statim fuit mihi natã. Vivianus.

q *Data.* non vt eum pro quo soluisti, liberare velles,sed vt actiones eo nomine competentes in te transferantur. Et porquòd præcessit pecuniæ datione pactum de actione cedenda: aliàs non valeret cessio : vt ff. de fideiuss. l. cum is.& de solut.l. Modestinus. Item non fuit data pecunia vt quantitas. quia sic esset emptio, sed vt corpus : vt ff. de leg.j.l. plane.§. j.& l. sed si certos.& l. si ferius legatus viuo.§. qui quinque. & sic fuit contractus innominatus , do vt facias , vel facio vt des. alioquin ab initio contractus daretur vtilis actio : vt infra de hered. vend.l. emptor.& l.ex nominis. & infra l.proxi. Nam in contractibus nominatis ab initio competit vtilis sine cessione,sed in innominatis in subsidium demum:vt hic dicit. Nec obstat quod dicit, quantitate, quia etiam species appellatione quantitatis continetur. vt ff de leg.iij.l. quisquis. Item nec quod dicit, soluisti:quod dic,id est, tradidisti:sed M.in quo liber ab initio dat vtilem : & subaudit hic, maxime.sed hodie hæc videntur expedita.Nam cum mandatum nõ finitur morte procuratoris,nec mandantis finiri debet : vt j. de don.l.illam. Vel ibi fuit cessa, hic mandata ad simplex exercitiũ, secundum quosdam. Vel tertio speciale illud in donatione. Vel illud in

Quantitatis appellatione etiã continetur species.

quinque

Universidad de Deusto
Biblioteca

quinque aliis casibus speciale, in quibus ab initio datur vtilis. Primus in emptione: vt j. de heredi. vendi. l. emptor. & j. l. pro-

Actio vtilis in aliquibus casibus ab initio datur sine cessione.

xi. n. fi. Secundus, in dote: vt infra l. proxi. Tertius, in nomine dato in solutum: vt infra quando fis. vel priui. l. fina. Quartus, in nomine dato pignori. ff. de pigno. l. cum conuenit. Quintus, in legato nominis : vt j. de lega. ex legato nominis. Et de natiuitate huius vtilis dic vt diximus ibi. & quis debeat in ea iurare de calumnia, dixi supra de iura. calum. l. ij. §. fin autem. Est & sextus hodie in donatione : vt infra de donat. l. illam. Restat ergo vt in hoc casu non detur ab initio vtilis , sed in subsidium: vt hic. nec etiã in omni nominato: nam in societate si velim tibi omnia communicare ex causa societatis, non tamen dabitur vtilis actio, sed debeo cedere directas: vt ff. pro socio. l. j. in fin. & l. ij. & iij. & de pecul. l. si Sticho. hoc ergo casu viuente mandante habet directam nomine mãdantis, suo nomine nullam : sed mortuo mandante extinguitur directa , & nascitur vtilis.

a *Quantitate.* in specie scilicet, quia in faceulo, & non in numero: & fuit ibi contractus do vt facias.

b *Debitorem.* pro quo forte fideiussit.

c *Soluisti.* pro cuius obligatione quærenda soluisti.

Actionẽ cedere & mãdare differunt.

d *Mandatam.* aliud est cedere actionem, & aliud mandare. nã primo casu nil penes cedentem remanet: secundo casu remanet directa, secũdum quosdam. Sed Io. dixit quod qui cedit, retinet directam, vtilem transfert: sed qui mandat, tantum committit causæ exercitium, & non transfert directam vel vtilem: nisi in casibus, vt dixit: vel nisi in subsidium, vt in hoc casu: vel nisi fiat mandatum vt fiat procurator in rem suam: quo casu idẽ est cedere, quod mãdare, & ita hic potest accipi. Tertij dicunt vt Azo. & H. inter cedere actionem, & mandare, nullã esse differentiam quo ad cedentem vel mandantem: quia semper rema nent penes eum directæ: licet quo ad eum cui fit cessio, differentia sit: vt modo dixi secundum Io. vt ff. pro soc. l. j. in fi. & l. ij. & iij. & de pecu. l. quis ergo. vel nulla est quãtum ad casum huius legis, secundum M.

e *Contestaverit.* nam tunc secus esset: vt j. de noua. l. iij.

f *Sine herede.* subaud: maxime, secundum M. vt §. dixi.

g *Fati munus.* videtur ergo quòd mandatum mandantis morte finiatur etiam si in rem suam constituatur procurator. & ideo in subsidium datur vtilis. sic & j. de contrario iudicio tu. l. si nõ ex propria. & § ad exhi. l. si res. & ff. de pact. l. si cum emptore.

Actione vtili qui tenetur, an sit obligatus.

Item not. rem integram ante litem contestatam: vt ff. de iurisd. om. tu. l. & quia. in fi. Sed nunquid qui tibi tenetur vtili actione, est tibi obligatus? & nunquid in libello vere poteris dicere eũ tibi obligatum? Quidam quod non, sed lex permittit tibi agere vtili actione ad vtilitatem tuam.

h *Quæ si ita sunt.* quia vtilis & directa idem sunt in substantia.

i *Competit.* contra debitorem nomine tuo, quam vsque nunc non habuisti.

Nominibus} Casvs. Mulier marito, debitorem habens, ius quod habebat in debitore, dedit in dotem. licet debitorẽ marito non deleget, vtilis tamen actio competit ei contra debitorem vxoris suæ: sic est in eo qui emit à creditore ius quod habebat in debitore. Viuianus.

k *Nominibus.* id est actionibus.

l *Nec delegatio.* scilicet debitoris, quæ fit per stipulationem: vt ff. de noua. l. j. aliàs. l. delegare. §. j.

m *Contestatio.* cõtra debitorẽ mandata actione: vt j. de noua. l. iij. & hic est alius modus delegãdi. his enim duobus modis fit:

A vt ff. de noua. l. delegare. §. j.

n *Marito.* sponso non: vt ff. de iure do. l. stipulationẽ. Sed quæritur, an eadem sit substantia vtilis & directæ actionis: quod locdicit arg. contra. ff. de procur. l. non solum. §. sed interdum, & de iureiur. l. nam & postea. §. iusiurandum.

Actiones differentes. vide quæ hic dicta sunt.

ADDITIO. Vide de hac quæstione per Bar. in l. j. ff. e. tit. in iij. col. versũ. quæro verũ actio vtilis & directa, &c.

o *Emerit.* in quẽ transit sine cessione vtilis: vt hic, & infra de here. vel act. vend. l. emptor. & ff. de pac. l. si cũ emptore. Et idẽ est in quibusdam aliis quos notaui supra l. proxi. his ergo casibus statim cõ petit vtilis , sed facta cessione competit directa nomine cedentis. vt enim in vindicatione rei corporalis non transit dominium nisi facta traditione: vt supra de rei vind. l. fetum. sic ille cui venditur nomen, vel cui datur in dotem, non habet directam nisi facta cessione: vt infra quando fiscus vel priua. l. fi. vtilem tamen in casibus: vt dixi. Sed quia nõ proprie dicitur traditio incorporalium: vt ff. de acqui. poss. l. ij. & in princ. ideo nomine cedentis non suo intenta t directam : vt ff. pro socio. l. ij. & iij.

Cessa personali titulo datione in solutum vel titulo venditionis hypothecaria etiã intelligitur esse cessa, sive veniat ex obligatione generali, sive speciali. b. d. not. cum l. seq. Bal. Vel sic: Quando debitor dat suo creditori in solutum nomen debitoris sui cuius bona erant etiam hypothecata, potest creditor ipse persequi pignora, nisi à prioribus creditoribus sint distracta. Salyc.

Obcausam} Casvs. An ex contractu domini locantis fundum colonus conueniri possit, quæritur? Dicitur quòd non, solutis pensionibus conuentis. Vi-

Colonus ad quid conueniri possit.

Bona fides quæ sit in contrahentibus.

Cessatio personalis quæ.

Actiones differentes.

Contractus an rescindatur tempore quo fit.

est ei subueniendum: vt ff. qui satisda. cog. l. si fideiussor. §. pen. Et Not. hic duas regulas. Prima, quòd nemo compellitur contrahere. quod fallit in casibus: vt nor. j. de iure deliberan. l. nec emere. Secunda, quod facto contractu nemo discedit ab ero inuito quæ fallit in dato ob causam: vt ff. de condic. cau. data. l. communi [h] pignora distrahere non prohiberis. [g] Sanè si creditoribus in ordine pignorum antecedentibus venũdantibus qui possident, comparauerit, [i] vel longi temporis præscriptione [k] muniti perhibentur: [l] pignorum distrahendorum facultatem te non habere perspicis. S. III. Kal. Jan. Sirmij. AA. Conss.

Donatio non finitur morte, sed potius ordinata ad donationem de futuro, re integrã morte finitur. b. d. not. Vel sic: Mandatio etiam remuneratoria gratia, finitur morte mandantis re integra. b. d. secundum Pe. & Cy. & Bald.

VIII. Iidem AA. & cc. Cæciliano.

SIquidem donationis causa ei quem adfectione patris te dilexisse proponis, tuam accipere pecuniam permisisti: [m] & hanc tuam liberalitatem ille remunerans, te à procuratore suo aliam pecuniam sumere præcepit, rebusque humanis ante perceptionem [n] fuit exemptus: nec [o] quod dederas, recuperare, (cum perfectam habuit donationem) nec quod tibi dari mandauit, necdum tibi traditum , petere potes à procuratore. P

[p] Quod si mutuo dedisti, nec à delegato [q] dari nouandi causa stipulatus es : successores

Mandatum mandantis morte finitur.

VII. Idem. AA. & cc. Dionysio.

SIà creditore [c] nomen cõparasti: [d] ea pignora quæ venditor nominis perlequi posset, apud præsidem prouinciæ vindica. [e] nam si debitum ex eius [f] persona res tibi obligatas tenentes non transferant: & iure

Cessa personali titulo datione in solutum vel titulo venditionis hypothecaria etiã intelligitur esse cessa, sive veniat ex obligatione generali, sive speciali. b. d. not. cum l. seq. Bal. Vel sic: Quando debitor dat suo creditori in solutum nomen debitoris sui cuius bona erant etiam hypothecata, potest creditor ipse persequi pignora, nisi à prioribus creditoribus sint distracta. Salyc.

VII. Iidem. AA. & cc. Mauricio.

SIn solutum nomen debitoris sui debitor tibi dedit tuus, ac te in rem tuam procuratorem fecit: pignora quæ specialiter vel generaliter habes obligata, persequere. [a] Quod si ab his quibus fuerant obligata, cum potiores erant, distracta protuntur : emptoribus auocari non posse perspicis. [b] Dat. IX. Kal. Iul. Sirmij. AA. Conss.

Vendita hypothecaria, dicitur vendi actio vel vindicatio. Bal. Vel sic. Ex simplici emptione nomina in empta non transfertur ea persecutio & distractio pignoris, & hypothecæ venditori competentis: nisi à prioribus creditoribus sit vendita, vel ab emptoribus præscripta. b. d. Salyc.

VIII. Idem. AA. & cc. Dionysio.

SIà creditore [c] nomen cõparasti: [d] ea pignora quæ venditor nominis perlequi posset, apud præsidem prouinciæ vindica. [e] nam si debitum ex eius [f] persona res tibi obligatas tenentes non transferant: & iure

Cessa personali titulo datione in solutum vel titulo venditionis hypothecaria etiã intelligitur esse cessa, sive veniat ex obligatione generali, sive speciali. b. d. not. cum l. seq. Bal. Vel sic: Quando debitor dat suo creditori in solutum nomen debitoris sui cuius bona erant etiam hypothecata, potest creditor ipse persequi pignora, nisi à prioribus creditoribus sint distracta. Salyc.

VII. Idem. AA. & cc. Mauricio.

SIn solutum nomen debitoris sui debitor tibi dedit tuus, ac te in rem tuam procuratorem fecit: pignora quæ specialiter vel generaliter habes obligata, persequere. [a] Quod si ab his quibus fuerant obligata, cum potiores erant, distracta protuntur : emptoribus auocari non posse perspicis. [b] Dat. IX. Kal. Iul. Sirmij. AA. Conss.

Vendita hypothecaria, dicitur vendi actio vel vindicatio. Bal. Vel sic. Ex simplici emptione nomina in empta non transfertur ea persecutio & distractio pignoris, & hypothecæ venditori competentis: nisi à prioribus creditoribus sit vendita, vel ab emptoribus præscripta. b. d. Salyc.

VIII. Idem. AA. & cc. Cæciliano.

SIquidem donationis causa ei quem adfectione patris te dilexisse proponis, tuam accipere pecuniam permisisti: [m] & hanc tuam liberalitatem ille remunerans, te à procuratore suo aliam pecuniam sumere præcepit, rebusque humanis ante perceptionem [n] fuit exemptus: nec [o] quod dederas, recuperare, (cum perfectam habuit donationem) nec quod tibi dari mandauit, necdum tibi traditum , petere potes à procuratore. P

[p] Quod si mutuo dedisti, nec à delegato [q] dari nouandi causa stipulatus es : successores

Mandatum mandantis morte finitur.

a *Procuratore.* cum morte mãdãtis finitum sit mandatũ: vt ff. de leg. ij. cum pater. §. Mæuio. & de don. l. ij. §. pecuniã. Sed contra infra de don. l. illam. vbi dicit non finiri morte. Sol. quidam dicunt quòd illa corrigit hanc. Alij dicũt ibi quòd decessit ille cui mandata sunt actiones, hic ille qui mandauit. cui solutum est contra, testibus mandati § item si adhuc, & c. Tertij dicunt quod hic non mandauit illi cui volebat donare, sed procuratori quem volebat dare. ibi vero illi cui volebat dare, mandauit. Tu dic quod hic nihil mihi donauit vel cessit, sed permisit vt el mandauit vt pecuniam à suo procuratore acciperem. vnde sicut expresse potest renocare: vt ff. de dona. l. qui taxum. ita hic tacite, scilicet eo mortuo. Alij tamen aliã rationem dixerunt hic non agi, non illa, quòd morte sit finitum mandatum, sed illa quia iure antiquo sine traditione donatio non valebat: nec ab herede poterat petitio in actione donata non valebit sine mandato vel etiam cum mandato, sed renocato vel finito. quod nihil est quantum ad hanc legem.

q *Dedisti.* & sic non fuit donum.

r *Nec à delegato.* id est à procuratore.

Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Eius*, scilicet cui mutuo dediſti.

NEgantes } CASVS. Si mutuaſti mihi x. & negem tibi me teneri, non debes me armata manu ad ſolutionem cõpellere, ſed petere debes corã iudice: & te non probante quod intendis, vel ſi propter exceptionem te remouео, abſoluar. ſi probaueris, condemnabit me iudex: & per executionem rei iudi. cõpellendus ero ad ſolutionem. Viuianus.

b *Negantes*. ſcilicet, ſe debere.

c *Terreri*. ſic ff. quod metus cau. l. extat.

d *Exceptione*. cuiã poſt impletam & fundatam intentionem. & ad hoc ſupra de rei vind. l. res. & de eden. l. qui accuſare. & j. de excep. l. ſi quidem.

e *Remedio*. vt ff. de re iudi. l. à diuo.

ADuerſus. } CASVS. Mutuaui tibi pecuniam, pignus mihi obligaſti: non ideo quòd cœpi pignus vindicare, tollitur perſonalis actio. ſed ſi precium pignoris ad debitum nõ ſufficit, pro reſidua quantitate debita te potero conuenire. Viuianus.

f *Integra*. vt infra de diſtrac. pigno. l. hypothecis. & de iure do. im pe. l. fina. circa. fi. & de pigno. l. j. & ſupra ſi certum peca. l. ſi pro mutua. & ff. ſi cert. peta. l. creditor. ij. & ff. de diſtract. pigno. l. quæſitum. & ff. de pac. l. ſi ex duobus. circa princip. & l. quæſitum. §. ſi annua.

Nimia. } CASVS. Si colono meo in rem ſuam decem mutuaſti, à me petere non poteris: nec mihi præiudicauit præſentia actoris mei, id eſt, caſtaldionis, quo magis tibi obliger. Viuianus.

g *Rem ſuam*. id eſt colonorum, nam ſi domini, ſecus eſſet: vt infra quod eum eo. l. ei qui.

h *Actorum*. caſtaldionum. vel quia ſubſcripſit vt teſtis: vt ſupra ſi certum petatur. l. mutuæ. ſic econtra. ſupra eo. l. iij.

OB *æs alienum*. } CASVS. Ob æs alienum quod contraxi, me facto poſſea nõ ſoluendo, an ego liber ſeruus creditoris fieri compellique poſſim, quæritur? Reſpond. quod non. vel dic compellendus ſeruire. & ſic accipitur ſeruire proprie, poſtmodum impropriè. tertio dic, ſeruire liberos, id eſt, filios obligari. Viuianus.

Aes alienum. Aes alienum dicitur quod nos aliis debemus. *Aes ſuum vel noſtrum*, quod nobis alij debent: vt ff. de verb. ſignifica. l. cedere. §. æs.

Aes alienũ. Aes propriũ

k *Seruire*. id eſt, ſeruos fieri, vel retine propriam ſignificationem: ſed repetitur inſtantia infra de cap. l. fin. & infra communia de ma. l. j. §. iij. & cum aliquis ſe obligat ad ſeruiendum vſque ad aliquod tempus. Vel dic, id eſt, filios obligari: vt infra quæ res pigno. oblig. l. qui filios. ſed hoc fallit ſecundum eius[a] ſolutioni parere compellantur. Dat. XIII. Kalend. Feb. CC. Conss.

Debitum non eſt exigendum armata manu, ſed ciuiliter in iudicio, hoc dicit. Bal. & Salyceius.

IX. Idem. AA. & cc. Glyconi.

NEgantes[b] debitores non oportet armata vi terreri:[c] ſed petitore quidem non implente ſuam intentionem, vel exceptione[d] ſubmoto, abſoluti: conuictos autem condemnari, ac iuris remediis[e] ad ſolutionem vrgeri conuenit. Dat. Id. Feb. CC. Conss.

Electa hypotheca, non tollitur perſonalis aduerſus debitorem: & quatenus ex pignore non eſt ſatisfactum remanet actio prima. Bald. Vel ſic: Pignore electo, pro reſiduo precij remanet integra petitio. hoc dicit. Salyceius.

X. Idem. A. & cc. Rufino.

ADuerſus debitorem electis pignoribus perſonalis actio non tollitur, ſed eo quod de precio ſeruari potuit in debitum computato, de reſiduo manet integra.[f] Dat. III. Nonas April. CC. Conss.

Quod mutuatur à colono, non poteſt repeti à domino, etiam ſi caſtaldi (abàs vaſallis) domini fuerint præſentes. b. d. Bald.

XI. Idem. AA. & cc. Paulæ.

NImia credulitate circumuenta es, cum quod colonis in rem ſuam[g] mutuo dediſti, à domino prædij poſtulare poſſe credidiſti: nec ad eũ obligandum, actorum[h] ipſius adiuuat te præſentia. Datum VIII. Kalend. Auguſtin. CC. Conss.

Pro debito pecuniario liber homo ſeruire non cogitur. Bald. & Salyc.

XII. Idem AA. & cc. Iouino.

OB æs alienum[i] ſeruire[k] liberos creditoribus: iura compelli non patiuntur. XIII. Kalend. Nouemb. CC. Conss.

IN AVTHENT. VT nulli iudic. lice. habere lo. ſeruat. §. quia vero. colla. ix. conſtitut. ix.

Debitorem meum cepi, & detineo, quæritur an puniar, & quaꝛter? Reſpondetur

A B. vt argu. j. de pat. qui filii. l. ij.

IMmo à debito. } CASVS. Hæc auth. nõ corrigit. l. Codicis, ſed addit, & imponit pœnas tres creditori qui compellit debitorem vt pro debito ſiat ſeruus eius: quia perdit debitum. Itẽ cogitur tantundem dare ipſi debitori, vel eius parentibus. tertio patitur creditor talia facienꝰ pœnam corporalem. Viuianus.

Creditor cadat. ſi eum ſeruire compellat.

m *Retento*. id eſt illi qui fuit retentus vi, etiam ſi pater cõſentiſſet: & argu. ff. quæ res pigno. obliga. poſſel. l. fina.

n *Parentibus*. agentibus nomine retenti, in quorum potestate eſt retentus. Vel die parentibus qui ſucceſſerant retentis. idem tamen ſi extranei ſucceſſerant: ſed de parentibus dicit ideo, quia frequentius ſit. Vel tertio, ſi retentus veller remittere, parentes poſſunt petere: quia eis videtur fieri iniuria. ff. de liber. can. l. ij. & iij. & iiij. An autem his legibus poteſt renunciari? Reſpond. non: vt not. in authen. vt ſine prohibi. & c. §. j. colla. vij. Quæ res incipit, ſiue debi- tori, ſiue credi-

Poſſit renunciari

Non poteſt renunciari

Salyceius.

XIIII. Idem. AA. & cc. Hermodoro & Nicomacho.

ESt in arbitrio veſtro, perſonali debitoris heredes actione,[r] an eum qui ab his diſtracta ſibique tradita pignora[s] tenet, in rem Seruiana, ſi non longi temporis[t] præſcriptione munitus ſit, an vtroque conueniatis. Dat. V. Kal. Decembr. Nicomediæ. CC. Conss.

IN AVTHENT. DE fideiuſ. §. ſed neque ad res. col. j. conſtit. iiij.

Nota quod non modo principalis, ſed etiã fideiuſſor eſt prius excutiendus, quam perueniatur ad pignorum poſſeſſores. Salyc.

SEd hodie nouo iure prius conueniendi ſunt omnes fideiuſſores, & mandatores, & ſponſores, quam ad pignorum

C *Creditori datur ius eligendi an agat perſonalis vel hypothecaria: nemo ius cumulandi perſonalē & hypothecariã in libello. Bal. & hoc iure iſto. bodie ſerua auth. hic poſita. Salyceius.*

XIIII. Idem. AA. & cc. Hermodoro & Nicomacho.

D

r *Actione*. ſcilicet conueniatis.

s *Pignora*. vt infra de pigno. l. quanuis perſonali. & l. diſtractis. & l. debitorem. & l. perſecutione. & de preca. & Salut. inter. l. j. & argumen. infra de fideiuſ. l. j. & hoc in pignore expreſſo ſecus ſi in tacito etiam iure veteri: vt ff. de iure fiſc. l. Moſchus. & eſt ſimile infra de ſer. pigno. da. ma. l. j. ij. & iij. & infra de pigno. l. ij.

t *Longi temporis*. de hoc die vt dixi. ſupra eod. l. ſi à creditore.

Ed hodie. } CASVS. hæc authen. corrigit. l. codicis, quia prius debet conuenire fideiuſſores & debitores, quam pignoris poſſeſſores. Viuianus.

Poſſeſſores.

a *Poſſeſſores*. huic eſt contra in authen. de liti. §. ad hoc. alias ab hoc. colla. viij. quæ eſt infra de pigno. authent. hoc ita. Bdicit quod hæc corrigitur. Ir. & Io. dicunt quod illa de litig. ſecundum iſtum. Vel quod ibi dicit, verum eſt ſi poſſeſſor habeat cautam à debitore. aliquin contra. ſed hoc non placet: ideo quia dolus actoris eum ſi non nocere non debet cum conueniatur: vt ff. de except. doli. l. apud. §. ſi cum. Vel dic vt plene ibi dices. ABBATO. Baldus hic dicit notabiliter illã authent. non habere locum ſi extraneus poſſeſſor non ſibi, ſed debitori poſſidet pign*. Nam tunc potent ipſe non excuſſo principali aut eius fideiuſſore, conueniri: quia effectus iudicij fundatur contra principalem: ex quo non tam ipſe poſſeſſor quam principalis cuius nomine poſſidet, videtur cõueniri. arg. l. ij. ſupra vbi in rẽ act.

perueniatur poſſeſſores.[a]

TITVLVS XI.

VT ACTIONES ET AB heredibus, & contra heredes incipiant.

Stipulatio & legatum poſt mortem collatum incipit ab herede: & hoc vigore huius legis, remota regula antiquorum. Bald. Vel ſic. Obligationes tam ex contractibus, quàm ex vltima voluntate poſſunt ab herede incipere actiue & paſſiue, remota antiqua regula iuris contracta. Salyc.

I. Imp. IVSTINA. Ioanni. P. P.

QVm ſtipulationes & legata, & alios contractus[b] poſt mortem[c] compoſitos, antiquitas[d] quidem reſpuebat, nos autem pro communi hominum vtilitate recepimus: & conſentaneum erat etiam illã regulam, qua vetuſtas vtebatur, more humano emendare. ¶ Ab heredibus enim incipere actiones, vel contra heredes, & veteres non concedebant, contemplatione ſtipulationum cæterarumque cauſarum poſt mortem conceptarum. Sed nobis neceſſe eſt, ne prioris vitij materiam relinquamus, & iplam regulam de medio tollere, vt liceat & ab heredibus, & contra heredes incipere actiones & obligationes: ne propter nimiam ſubtilitatem[h] verborum, voluntates contrahentium impediantur. Dat. XV. Kal. Nouem. Cõſtantinop. poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtæ. VV. CC.

TITVLVS XII.

NE VXOR PRO MARIto, vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur.

Vxor conuenta ex contractu mariti, non habet neceſſe contractũ infringere: quia ſine valeat ſine non, ex eo conueniri non poteſt. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Mulier ex contractu maritꝰ nõ poteſt conueniꝛi, niſi ex interceſſione à qua iuuatur Velleiano. Sal.

II. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & cc. AEſculepiodoræ.

FRuſtra[†] diſputas[*] de contractibus cũ marito tuo habitis, vtrũne iure ſteterint, an minime: cum tibi ſufficiat, ſi proprio nomine[k] nullum contractum habuiſti, quo minus pro marito tuo conueniri poſſis, quod nec ſi ſpõte pro eo interceſſiſſes: quicquam à te propter ſenatuſconſultum[l] exigi iure potuiſſet. Dat. Prid. Id. April. Diocletiano. III. & Maximiano AA. Conss.

Pro debito mariti non poteſt fieri miſſio in bona vxoris: tamen ſi maritus poſſidebat, ſed habet vxor probare ſe donata. an. hoc dicit not. ſecundum Bal. & Saly.

II. Idem. AA. Terentiæ.

OB maritorum culpam vxores inquietari leges vetant.[m] Proinde rationalis noſter, ſi res quæ à fiſco occupatæ ſunt,[n] dominij tui eſſe probaueris,[o] ius publicum ſequetur.[p] Dat. III. Non. Septemb. Diocletiano & Maximia. AA. Conss.

Res traditæ ad ſuſtentationem filiæ, non præſumuntur eſſe dotales, ſed extra dotem. b. d. not ſecundum Bald. nec poſſunt capi pro debito mariti. Sal.

III. Idem AA. & cc. Carpophoro.

A *aliter dicitur poſt mortem incipere actio in ſtipulatione, & aliter in legato. In ſtipulatione enim dicitur incipere, non quia nulla fuerit ante mortem, ſed quia nunc incipit eſſe efficax vt ff. de euic. l. ij per imprudentiam. §. non mirum. ſed vbi ſtatione poſt mortem, & aliter in legato.*

Actio datur *ſtatione inſtipu* *mortem, & aliter in le-*

quaſi ex ſua perſona: & c. vt ff. de euic. l. qui à pupillo. & ff. de act. & obliga. l. obligationum ſere. §. j. & ff. quãdo dies le. ce. l. iij. Item huic. l. eſt contra ff. de act. & obla. ſub hac. Sed ibi non poteſt velle heres qui nec à principio hic facta valet promitto ſi volã. vt ibi dicit. Vel ibi non eſt inutilis ea ratione, quia actio non poteſt ab herede vel cõtra heredem incipere: quia ab initio ex ſui natura inutilis eſt ſic concepta, ſi de reſcindendo. Item not. argu. de præbenda non vacante: vt dixi. §. de pac. l. fin. & facit ff. ad leg. Falcid. l. pœnales. circa princ. ibi, nec contra tantum eſt &c.

Dubitatur. ſic

Dubitatur. Actio ex ſui natura inutilis.

h *Subtilitatem*. ſic infra pro ſoc. l. de ſocietate. & ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. l. ſicut. §. ſi debitori. Itẽ ad hoc infra de conſti. pec. l. penult. prope finem.

NE VXOR PRO *marito, &c.*

Licet heres pro deſuncto conuentatur: vt ſupra tit. 1. non tamen ſic eſt in aliis, etiam qui valde conuenti videntur: vt hoc tit. & ſequen.

FRuſtra deſipis[*] at. } CASVS. An ex contractu mariti poſſit, conueniri vxor, quæritur? Reſp. fruſtra diſputat mulier, tenuerit contractus initus cum marito ipſo iure vel non: quia ex contractu mariti nõ cõuenietur propter ſenatuſcon. Velleia. Viuia.

† *Dicor. ele* *hac. l. &* *c. ex parte* *veſtra cum* *glo. ſuper* *verbo, alietio* *nat. extra* *duobus ſeq.*

; *Diſputas*. alias dubitas, ſcilicet tu vxor.

k *Si proprio nomine*. id eſt, vtilitatem tuam: vt j. loca. l. contractus.

l *Senatuſconſultum*. Velleianum: vt & j. ad Velleia. l. fruſtra. ſed hodie ipſo iure ſeruatur illa ſa, quando obligat ſe cum vito: vt in auth. vt nulli iudi. §. & illud vero. colla. ix.

OB *Maritorii*. } CASVS. Si maritus alicuius mulieris aliquod crimen commiſit, propter quod omnia bona ſua confiſcantur, & interea bona mulieris occupantur à marito poſſeſſa: cum leges nolint vt ob delictum maritorum vxores inquietentur, procurator Cæſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcũ, probante muliere res occupatas ad ſe pertinere iure dominij, eas faciet ſibi reſtitui. Viuianus.

Dos aliquã do retinetur pro debito mariti.

m *Vxant*. vt infra de dona. inter vi. & vxor. l. res. & infra ad leg. Iuliam de vi. l. j. & infra de pœn. l. ſancimus. ſed hoc fallit in caſu, ſcilicet, propter primipili neceſſitatem, propter quam retinetur dos: vt infra quib. ean. pigno. ta. contra. l. ſatis. de primipilo. l. fin. lib. xij. non autem aliæ res vxoris: vt infra de priuileg. fiſci. l. bona. Sed & maritus ob culpam vxoris conuenitur in caſu: vt ff. de offic. procon. l. obſeruare. §. proficiſci. Vel ibi ob ſuam propriam: vt ibi dixi.

n *Occupatæ ſunt*. nomine mariti qui eas poſſidebat.

o *Probaueris*. ſcilicet, tu mulier.

p *Sequetur*. id eſt faciat tibi reddi vt hoc publicum ius ſeruetur, ne mulieres pro altero inquietentur.

Cum te,

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm te possessiones.} CASVS. Pro filia ma centum in dotem non dediiti, sed ad se sustentandam prædium assignastis: matritus ex administratione tutelæ vel munere ciuitatis alicuius, factus est debitor meus: nunquid prætextu illius debiti possit capi illud prædium quod in dote non erat, quæritur? Dicitur quòd non: quia sicut nec mater pro obligatione filij sui obligati tenetur: ita nec maritus pro vxore, si possit se non obligauit: certissimum enim est, &c.

a *Possessiones.* id est res possessas.

b *In dotem.* maxime, nam idem tunc nisi in casu: vt j. in quib. cau. pig. &c. l. satis.

c *Munerum.* vt tutelæ.

d *Ex persona mariti.* scilicet interpellari non potes.

e *Quomodo.* id est, si cut.

f *Constet.* vt ff. ad municip. l. Lucius. §. idem respondit constante. nisi in casu: vt ff. de offi. procon. l. obseruare. §. j. & nisi solitis modis pro eo se obligauerit. & hoc est quod subiicit, nisi ipse &c.

g *Nemmem.* nisi pater pro filio, dominus pro seruo, heres pro defuncto: & hoc ideo, quia pro vna persona censetur: vt institut. de inutil. stipulat. §. ei vero qui. & §. post mortem. & infra de impub. & aliis substitu. l. fin. & in authen. de ineiur. à mo. præsti. §. j. collat. v. Vel potes dicere: hæc regula de iure ciuili obtinet, non prætorio.

CVnise.} CASVS. Cum mater ex cõtractu filij, si filius fuerit non soluendo, partem debiti soluerit: an super residuo eo prætextu quod debitum agnouit partem soluendo, conueniri possit, quæritur? Respon. quòd non. & hoc prouidebit competens iudex. Vivianus.

h *Cum re.* ô mater.

i *Quod.* pro quia. debita filij tui soluisti cum nõ tenereris: volebant creditores re cogere ad totum soluendum.

k *Aliquid.* partem soluendo.

l *Vt.* ne alter pro altero cõueniatur. nec obstat quod aliquid est solutum: vt hic, & ff. de vsur. l. cum de in rem verso. & infra de vsur. l. creditor. & infra de excusa. tut. l. voluntariæ. & supra de pac. l. si certis annis. Sed contra infra ad l. Falci. auth. sed cũ testator. Solu. hic nullo modo est debitum: ibi ciuiliter & naturaliter, vel saltem naturaliter. Item contra j. de fideicommiss. l. j. Solu. vt ibi. ADDITIO. Soluas sic, ibi heres fuit naturaliter obligatus: & coadiuuat fauor alimentorum, & vltimæ voluntatis cum diutina præstatione, qua visus est in futurum velle soluere.

SEd omnino.} CASVS. Si tibi Anglico vel Hispano mutuo pecuniam: vel sum spoliatus in Anglia vel Hispania vel Tuscia: non propterea si inueniam alios Anglicos, vel Hispanos, vel Tuscos, debeo eos pignorare in ciuitate ista: nec hoc mihi licet facere, immo omnino prohibeor hoc facere: & si contra facio, debeo puniri & condemnari in quadruplum eius quod pignoraui: insuper cadam ab actione mea. Hoc dicit ista authen.

m *Formam.* id est vt quæ accipiat, habeat loco pignoris. idemque magis si accipiat vt habeat in solutum. Aliud puto, scilicet quod non habeat locum pœna huius legis, si à debitore meæ auctoritate debitum vel indebitum auferam: tunc enim iste tantum quod habeo in re, vt quia obligata: vel pro re, vt quia debita est, amitto per edictum diui Marci: seu per constitutionem, si quis in tantum. licet ius non habeam, in alio tamen potior pœnam. & est pro me, vt tantum ius quod habeam, perdam, non autem quadruplum. ff. de his qui notantur vel infam. l. rescriptum. vt infra de pœnis. l. sancimus. Alij putant me semper debere cadere à debito, & non tantum pignus occupatum petdam. arg. ff. quod met. cau. l. extat. sed ciuitates seruãt contra hanc authenticam. ADDITIO. Supplens, concedendo Regione Baldus hic pertractat succincte materiam reprælaliarum, quam quidem ad longum tractat Bartol. in tractatu suo reprælaliarum, & Ioan. And. de regu. iur. lib. vj. in c. nõ debet aliquis. & mercurialibus. Pe. de Ancha. in c. j. de iniur. lib. vj. & nouissime Socinus in consil. sin. ccxxxj. incip. cum in præsenti cõsultatione. in ij. parte.

n *Id ipsum.* scilicet quod est exactum.

NE FILIVS PRO *patre, &c.*

Putabatur ratione paternitatis, vel seruitutis, vel libertinitatis alium cum omnes. quod removet.

NEque.} CASVS. Si eũ filio sui ineris effecto contraxisti pecuniam ei mutuando: patrem, nisi specialiter se obligauerit pro filio, non habes eum obligatum. & hoc in prima. Si vero filiefamilias in potestate existenti sine iussu patris mutuasti: quatenus est in peculio, vel quatenus in rem patris versum est, patrem habebis obligatum: vt infra ad Macedonia. l. Zenodorus. Si ergo frater tuus decem à creditore accepit mutuo, & creditor exegit ea à patre tuo, recuperare illa tu heres poteris per condictionem indebiti: & hoc, quia non mine suo soluit: si vero nomine filij, non repetet.

o *In potestate.* hic assume quod dicit infra amplius, &c. & ab eo excipitur, si sine iussu, &c. & si neque contra senatusconsult. &c. nam tunc, scilicet, secundo casu in nihil tenetur: vt infra ad Macedo. l. si filius tuus. & instituatur quod cum eod. §. fina. not. contra. Macedo. autem potest accipi multis modis: vt infra ad Macedo. l. Zenodorus. In primo autem, scilicet, quando cum iussu: tenetur in solidum pater.

p *Sine iussu.* nec aliud interuenerat, quo similiter in solidum teneri possit, veluti in rem verso, vel præpositio tabernæ, vel negotiationi: quod si factum esset, teneretur in solidum.

q *Extorta.* suasionibus: non per vim, tunc enim caderet à iure suo: vt ff. quod met. cau. l. extat.

r *Recuperabit.* per condictionem indebiti: & hoc quia nomine suo soluit. si vero nomine filij, non repetit: vt ff. de cond. indeb. l. si is. quæ est contra. & pro hac solutione est ff. ad Macedo. l. si filiusfamilias. & ff. ad Macedo. l. sed & si pater. &c.

NE contra.} CASVS. Si pater tuus ob administrationem ministratam factus est debitor, puta tutelæ, & est non

TITVLVS XIII.

NE FILIVS PRO PATRE, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel seruus pro domino conueniatur.

Mutuatum filio emancipato, pater reddere non tenetur. mutuatum vero filio in potestate in casu permisso, non iussu patris, pater tenetur reddere de peculio. Bald.

1. Imp. GORDIANVS. A. Candido militi.

NEque ex eius filij persona, qui cùm sui iuris esset, mutuam pecuniam accepit, pater eius, si non fidem suam obstrinxit, conueniri potest: neque ex eius quem in potestate habet, si sine iussu eius contractum est: neque si contra senatusconsultum Macedonianum mutua pecunia data est, amplius quàm de peculio actionem sustinere cogitur. Qua propter pater tuus, si ei pecunia à creditore fratris tui extorta q est, ad quam reddendam non tenebatur: præsidis prouinciæ auctoritate eam recuperabit. r PP. III. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Filius vt filius non tenetur pro debito patris, nec pro offuto ab eo male gesto. h. d. & ideo agens contra filium ex persona patris, debet facere mentionem quod sit heres. aliàs libellus est ineptus: vt not. in l. si cum decem. §. transigere. ff. sol. matrimo. & al.

soluendo: an tui iuris effectus, conueniri pro eo possis, quæritur: Dicitur quod non.

a *Patrem vestrum.* vinum adhuc: quia si mortuus esset, eius successione delata ad vos, posset vos conuenire, non quasi filios, sed quasi heredes: vt & §. de filiofamil. l. j.

b *Prouidebit.* vt infra de primip. l. fin. ff. iij.

SI filius familias.} CASVS. An pater pro filio decurione creato eo mortuo, si filius defunctus fuerit, conueniri possit, quæritur? Dicitur quod non, si eo inuito factus fuerit decurio.

c *Si filiusfamilias inuito.* Si enim pater scient e, teneretur in solidum pater: vt ff. ad municip. l. quotiens. & infra lib. x. de filiofamil. & quemad. pro eo pacet. l. j.

d *Non posse.* nisi de peculio: vt infra quod cum eo. l. j. & ff. de pecul. l. iij. §. fin. & l. seq. & infra quando prouoc. non est necesse. l. si pater. Et distingue hic vt diximus j. quod eũ eo. l. j.

PATER.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

e *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. Vel *domini.* tempore contractus, & facit ff. de act. & obligat. l. serui. & supra de iudic. l. cum debitoris. & de noxa. l. j.

HAbita.} CASVS. In hac authentic. talis est: Imperator primo præcipit quòd scholares secure vadant ad loca studiorum, & nullus eis iniurias inferat: & reddit rationem ibi, dicens enim, &c. & ratione quis enim, &c. deinde concludit ex suprà dictis ibi, hæc igitur, &c. Secundo probibet imperator ne scholares damnum patiatur pro debitis vel delictis aliis: immo ponendo pœnam remeratoribus huius. l. Tertio dat electionem, scilicet, quid mutuo ratione muneris, puta muneris, filius cõueniri debeat, quæritur. Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

f *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

g *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

h *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

i *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

k *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

l *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

m *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

n *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

o *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

p *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

q *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

r *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

s *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

t *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

u *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

x *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

y *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

z *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

aa *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

bb *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

cc *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

dd *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ee *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ff *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

gg *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

hh *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ii *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

jj *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

kk *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ll *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

mm *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

nn *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

oo *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

pp *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

qq *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

rr *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ss *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

tt *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

uu *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

xx *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

yy *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

zz *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

aaa *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

bbb *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ccc *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ddd *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

eee *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

fff *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ggg *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

hhh *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

iii *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

jjj *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

kkk *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

lll *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

mmm *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

nnn *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ooo *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ppp *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

qqq *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

rrr *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

sss *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ttt *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

uuu *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

xxx *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

yyy *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

zzz *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

aaaa *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

bbbb *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

cccc *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

dddd *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

eeee *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

ffff *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

gggg *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

hhhh *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

iiii *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

jjjj *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

kkkk *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

llll *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

mmmm *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

nnnn *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

oooo *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

pppp *Persona.* reali forte sic, si rem peculij pater obligauit.

EX Patroni.} CASVS. An patre superstite obligato ratione debiti principalis, puta quod acceperit aliquid mutuo ratione muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Vel *magistro*. alterius facultatis.
b *Dedimus*. per hanc constitutionem. Sed nonne etiam iure veteri hoc idem erat? vt idem in procœmio. ff. 9. in Berytensium? Respond. non: quia ibi tantum de legum professoribus dicit. Item non dicit quòd optio est scholaris, vt hic dicit. Item cum dederit in hoc iurisdictionem prædictis: nūquid poterunt delegare? videtur quod non: *gl. cū glo.* vt ff. de offic. eius cui *super verbo* man. est iurisd. l. j. §. quæ vero. Sed dic quod sic: quia tunc videtur vere tractus: vt ff. rem ratha l. amplius. & argu. ff. quod quisque iur. l. j. in fin. & ne quis eum qui in ius vocan. l. j. §. j. Econtra videtur quod sola citatio sufficiat: quia dicit, tentauerit, licet ille non venerit: vt supra de episco. & cler. l. si quis non dicam. Solu. non amittit actor causam post citationem solam factam coram potestate, sed si demum priuilegio allegato instet: nam prius videtur vocari vt sciatur an velit priuilegium allegare: vt ff. de iudi. l. si quis ex aliena. si vero vocatur coram eo quem constat non esse iudicem, tunc nec venire tenetur vocatus: vt ff. de iurisd. om. iudic. l. fina. & actor causam amittit: vt hic, & supra de iur. om. iudic. l. in criminali. Item an potest pœnitere vocans? videtur quòd non in alterius iniuriam: vt ff. de regu. iu. l. nemo potest. Sed argu. contra. ff. de in ius voc. l. quanuis. sed ibi non amisserat actor actionem: vnde remittit eam patrono: & ei remittitur pœna. Item quid si sponte reus subit iudicium? Resp. non punitur actor: vt d. l. quanuis. Item an est dilatoria vt tantum ante litis contestat. possit opponi? Respond. sic, cum sit fori: vt infra de except. l. fi. Item quid si vocans errauit in facto vel iure? Respond. videtur ei parci: vt ff. de iuris & fac. ignor. l. error. in fine.

† *Concor. c.* — *Citãs scholarẽ ad iudicem vetitus, an perdat causam suam.*

Vocatio ex. — *Vocatio ex.*

c *Tentauerit*. Nũquid demum lite contestata? Videtur quòd sic: quia tunc videtur vere tractus: vt ff. rem ratha l. amplius. & argu. ff. quod quisque iur. l. j. in fin. & ne quis eum qui in ius vocan. l. j. §. j. Econtra videtur quod sola citatio sufficiat: quia dicit, tentauerit, licet ille non venerit: vt supra de episco. & cler. l. si quis non dicam. Solu. non amittit actor causam post citationem solam factam coram potestate, sed si demum priuilegio allegato instet: nam prius videtur vocari vt sciatur an velit priuilegium allegare: vt ff. de iudi. l. si quis ex aliena. si vero vocatur coram eo quem constat non esse iudicem, tunc nec venire tenetur vocatus: vt ff. de iurisd. om. iudic. l. fina. & actor causam amittit: vt hic, & supra de iur. om. iudic. l. in criminali. Item an potest pœnitere vocans? videtur quòd non in alterius iniuriam: vt ff. de regu. iu. l. nemo potest. Sed argu. contra. ff. de in ius voc. l. quanuis. sed ibi non amisserat actor actionem: vnde remittit eam patrono: & ei remittitur pœna. Item quid si sponte reus subit iudicium? Resp. non punitur actor: vt d. l. quanuis. Item an est dilatoria vt tantum ante litis contestat. possit opponi? Respond. sic, cum sit fori: vt infra de except. l. fi. Item quid si vocans errauit in facto vel iure? Respond. videtur ei parci: vt ff. de iuris & fac. ignor. l. error. in fine.

d *Calat.* alias est deprimetur. Sed an ipso iure, vel per sententiam? Respond. per sententiam: quia dicit deprimetur vel cadat: & sic intellige supra de iur. om. iud. l. in criminali. Sed à quo est danda? Respond. à iudice actoris: si illud iudicium fuit declinatum: vel si non, idem iudex poterit, cum & hoc sit ius rei. Sed qua actione? Respond. condictione ex hac lege: vt supra de con. lic. ex leg. l. j. vel officio iudicis. Item quid si iudex se iudicem pronunciauit? Respond. appellabitur ab eius sententia.

TITVLVS XIIII.
AN SERVVS PRO SVO facto post manumissionem teneatur.

Contrahens in statuta libertate, non conuenitur postea liber factus. hoc dicit. vel magistratus: Illud quod est in potentia, nõ disponit de actu. Baldus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Iuuentiano.

QVanuis cum statulibero[e] contraxeris: tamen ex ante gesto te nõ habere cum eo post impletam cõditionem libertatis actionem, scire debes. PP. IIII. Id. Decem. Dextro. II. & Prisco Conss.

Accipiens mutuum in seruitute, non tenetur liber factus. Bald. & Salyc.

II. Imp. ANTONINVS. A. Bexico.

e *Statulibero*. Videbatur liber: vt ff. si ex noxa. cau. aga. l. fin. & ff. de pœ. l. moris. §. fin. sed tamen seruus est: vt ff. de statuliber. l. statuliberi. Vnde sicut seruus non tenetur ex ante gesto: vt j. proxi. & §. de nego. gest. si cognati. ita & iste non tenetur: sed fallit in casu quando tenetur de dolo: vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. seruus pactionis. & de fideicõ. lib. l. si pure. & infra de liber. leg. l. Aurelius. §. sticho. & ff. quarum rerum act. l. j. §. iij. Ite in alio quem habes infra cod. l. promisse. Item io alio. ff. de nego. gest. l. cum actum. & l. at qui. §. Scæuola. Item in alio. ff. depo. l. fi. apud filium. sed ibi ex posteriori detentione. Item fallit in maleficiis & quasi: vt ff. de noxa. §. omnis. & ficit. ff. de ope. liber. l. vt iusiurandi.

statuliber. — *Statuliber.*

Reditoribus. — *Reditoribus.*

CReditoribus tuis: qui tibi in seruitute mutuam pecuniam crediderunt, nulla aduersus te actio competit: maxime f cum peculium tibi non esse legatum proponas. PP. III. Kal. Septem. Læto. & Cereale Conss.

Pecunia ob libertatem promissa petitur per actionem in factum. Bal. & Salyc.

III. Imp. ALEXANDER. A. Herodi.

PRomissæ g tibi pecuniæ à seruo tuo vt eum manumitteres, si postea quam manumisisti, stipulatus ab eo non es, aduersus eum petitionem per in factum h actionem habes. PP. Id. Septemb. Alexandro. A. Conss.

Seruo delictum quod non parit actionem in seruitute parit in libertate. b. d. Bald. Vel sic: Seruus ex furto alij facto quàm domino, tenetur liber factus. Saly.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Hieroni.

LIcet seruitutis tempore[i] ea quæ pecuniam matris tuæ furripuisse dicitur, ob huiusmodi[k] admissum conueniri non poterat: [l] ad libertatẽ tamen perducta (nam caput noxa sequitur) furti actione tenetur.[m] PP. Id. Septembr. Pio & Pontiano Conss.

Accipiens mutuum in seruitute, non tenetur liber factus. Bald.

V. Idem A. Chresto.

Seruus qui coluit prædia domini, liber factus non tenetur. Bald.

f *Maxime*. Idem ergo si est legatum, vt hic innuit. & sic est contra ff. de do. præleg. l. ij. §. per contrarium. vbi dicit libertum conueniri, si est ei peculium legatum. Solu. secundum Io. & B. & R. non conuenitur ordinarius si est ei legatum, vt hic & ff. de iudi. l. his in fi. nisi in casibus: vt. ff. eo. l. vlt. nec si postea eum manumisisti, ex ante gesto cum erat in seruitute, tenebitur liber factus. & hoc in prima. Si vero post manumissionem aliquid commisit, puta faciendo tibi furtum: cum conuenire poteris. & hoc in secunda.

Ordinarius. — *Ordinarius.*

Conuenti. — *Conuenti.*

b *Conuenti*. vel beranduit in fi. & l. de furt. l. seruum. ff. de act. & oblig. l. serui.

c *Nullum*. vt. ff. de iudi. l. his, nisi in casibus: vt in eo. titu. l. vix. alio: vt. §. de peti. hered. l. fi. in quibus est speciale. Et distingue hic, si seruus deliquit in seruitute: si quidem in dominum, nõ quoties vel cõtenetur liber: vt hic. si extraneum, tenetur. vt infra. de noxa. §. liber factus vere potuit, & non solvit, tenetur ualis nõ. vt. §. de nego. gest. l. si cognati. & ff. de regu. iur. l. quod quis. nisi in casu: vt dixi per legem. §. de peti. here. l. fi. in fi.

Seruus dominum. — *Seruus dominum.*

Tenetur. — *Tenetur.*

c *Sententiam*. vt. §. de noxa. l. j. in fi.

QVANDO FISCVS VEL PRIVATVS *Debitoris sui debitores &c.*

Generaliter præluit. §. aliam pro alio conuenire: hic permittit in casu.

PRopter ea. § CASVS. Pupillus tenetur tibi in decem: an res tutoris bona pupilli non tenentis pignori capi possint, quæritur? Dicitur quòd non.

f *Nihil eo bo. non tenet*. Idem si teneret, licet hypothecaria pro eis posset teneri. sed nec ipsi pupillo tenetur ipse, licet male gerat. nisi finita tutela: vt. j. de adminis. tuto. l. ij. &. l. rationes. sed ea finita etiam pro suis rebus potest hypothecaria cõuenire: vt. j. de admini. tut. l. pro officio. & facit. ff. de rescind. vendi. l. fi.

Nihil eo bo. non tenet. — *Nihil eo bo. non tenet.*

S. K *Non oportet*. per iudicem.

Ita causa. § CASVS. Titius debitorem habens, tenetur mihi

lo. ex furto in seruitute cõmisso. nã quę dabatur in domium noxaliter, nunc cõpetit in libertũ. & sic de persona in personã facti fulrũ: vt hic, & ff. de capi. demi. l. tutelas. §. iniuriarũ. &. §. de noxa. l. j. & ff. de act. & obliga. l. serui, & de noxa. l. qui ex pluribus. At condictio furtiua non datur, nisi liber cõtrectet: vt ff. de condict. fur. l. quod ab alio.

A in decem: qui cum mihi condemnatur, est non soluendo: an debitorem suum conuenire possim, quæritur? Dicitur quòd sic: & ad solutionem compellitur.

Sine quæstione. Veniunt enim vicini, esse suas mobiles & immobiles.

SIt *allegas*. § CASVS. Mulier seruũ suum colonum manumisit adempto ei peculio. an ob reliqua quæ tempore seruitutis contraxit, res quas post manumissionem acquisiuit mulier, requirere possit rei vin. vel hypo. proponẽdo, quæritur? Dicitur q̃ non: quia nec personaliter super hoc potierit conueniri.

a *Adempto peculio*. Quid si donasset peculium manumisso? Respon. conueniri posset: quia non intelligitur esse peculium, quod sibi domino debebatur: vt ff. de pecu. l. fed si dam num. §. peculium. aliàs l. fi. noxali. §. quod autem. Azo. Vel subaudi, maxime adempto. nã tunc idem esset: vt. §. e. l. j. & ij.

Ita allegas. — *Ita allegas.*

Adempto peculio. — *Adempto peculio.*

SIue serui. § CASVS. Si seruus tuus tibi furtum fecerit, eũ conuenire non poteris in iudicio, sed verberibus subiicitur: cum inter dominum & seruum nulla lis cõsistere possit: vt. ff. de iudi. l. his in fi. nisi in casibus: vt. ff. eo. l. vlt. nec si postea eum manumisisti, ex ante gesto cum erat in seruitute, tenebitur liber factus. & hoc in prima. Si vero post manumissionem aliquid commisit, puta faciendo tibi furtum: cum conuenire poteris. & hoc in secunda.

Seruus furtum. — *Seruus furtum.*

b *Conuenti*. vel beranduit in fi. & l. de furt. l. seruum. ff. de act. & oblig. l. serui.

c *Nullum*. vt. ff. de iudi. l. his, nisi in casibus: vt in eo. titu. l. vix. alio: vt. §. de peti. hered. l. fi. in quibus est speciale. Et distingue hic, si seruus deliquit in seruitute: si quidem in dominum, nõ quoties vel cõtenetur liber: vt hic. si extraneum, tenetur. vt infra. de noxa. §. liber factus vere potuit, & non solvit, tenetur ualis nõ. vt. §. de nego. gest. l. si cognati. & ff. de regu. iur. l. quod quis. nisi in casu: vt dixi per legem. §. de peti. here. l. fi. in fi.

Seruus dominum. — *Seruus dominum.*

Tenetur. — *Tenetur.*

d *Patiatur*. nisi in casibus: vt in eo. titu. l. vix. alio: vt. §. de peti. hered. l. fi. in quibus est speciale. Et distingue hic, si seruus deliquit in seruitute: si quidem in dominum, nõ quoties vel cõtenetur liber: vt hic. si extraneum, tenetur. vt infra. de noxa. §. liber factus vere potuit, & non solvit, tenetur ualis nõ. vt. §. de nego. gest. l. si cognati. & ff. de regu. iur. l. quod quis. nisi in casu: vt dixi per legem. §. de peti. here. l. fi. in fi.

Seruus dominum. — *Seruus dominum.*

Tenetur. — *Tenetur.*

e *Sententiam*. vt. §. de noxa. l. j. in fi.

QVANDO FISCVS VEL PRIVATVS *Debitoris sui debitores &c.*

Generaliter præluit. §. aliam pro alio conuenire: hic permittit in casu.

PRopter ea. § CASVS. Pupillus tenetur tibi in decem: an res tutoris bona pupilli non tenentis pignori capi possint, quæritur? Dicitur quòd non.

f *Nihil eo bo. non tenet*. Idem si teneret, licet hypothecaria pro eis posset teneri. sed nec ipsi pupillo tenetur ipse, licet male gerat. nisi finita tutela: vt. j. de adminis. tuto. l. ij. &. l. rationes. sed ea finita etiam pro suis rebus potest hypothecaria cõuenire: vt. j. de admini. tut. l. pro officio. & facit. ff. de rescind. vendi. l. fi.

Nihil eo bo. non tenet. — *Nihil eo bo. non tenet.*

S. K *Non oportet*. per iudicem.

Ita causa. § CASVS. Titius debitorem habens, tenetur mihi

lo. ex furto in seruitute cõmisso. nã quę dabatur in domium noxaliter, nunc cõpetit in libertũ. & sic de persona in personã facti fulrũ: vt hic, & ff. de capi. demi. l. tutelas. §. iniuriarũ. &. §. de noxa. l. j. & ff. de act. & obliga. l. serui, & de noxa. l. qui ex pluribus. At condictio furtiua non datur, nisi liber cõtrectet: vt ff. de condict. fur. l. quod ab alio.

SIt *allegas*. § CASVS. Mulier seruũ suum colonum manumisit adempto ei peculio. an ob reliqua quæ tempore seruitutis contraxit, res quas post manumissionem acquisiuit mulier, requirere possit rei vin. vel hypo. proponẽdo, quæritur? Dicitur q̃ non: quia nec personaliter super hoc potierit conueniri.

a *Adempto peculio*. Quid si donasset peculium manumisso? Respon. conueniri posset: quia non intelligitur esse peculium, quod sibi domino debebatur: vt ff. de pecu. l. fed si dam num. §. peculium. aliàs l. fi. noxali. §. quod autem. Azo. Vel subaudi, maxime adempto. nã tunc idem esset: vt. §. e. l. j. & ij.

Ita allegas. — *Ita allegas.*

Adempto peculio. — *Adempto peculio.*

SIue seruus tuus tibi furtum fecerit, eũ conuenire non poteris in iudicio, sed verberibus subiicitur: cum inter dominum & seruum nulla lis cõsistere possit: vt. ff. de iudi. l. his in fi. nisi in casibus: vt. ff. eo. l. vlt. nec si postea eum manumisisti, ex ante gesto cum erat in seruitute, tenebitur liber factus. & hoc in prima. Si vero post manumissionem aliquid commisit, puta faciendo tibi furtum: cum conuenire poteris. & hoc in secunda.

Seruus furtum. — *Seruus furtum.*

b *Conuenti*. vel beranduit in fi. & l. de furt. l. seruum. ff. de act. & oblig. l. serui.

c *Nullum*. vt. ff. de iudi. l. his, nisi in casibus: vt in eo. titu. l. vix. alio: vt. §. de peti. hered. l. fi. in quibus est speciale. Et distingue hic, si seruus deliquit in seruitute: si quidem in dominum, nõ quoties vel cõtenetur liber: vt hic. si extraneum, tenetur. vt infra. de noxa. §. liber factus vere potuit, & non solvit, tenetur ualis nõ. vt. §. de nego. gest. l. si cognati. & ff. de regu. iur. l. quod quis. nisi in casu: vt dixi per legem. §. de peti. here. l. fi. in fi.

Seruus dominum. — *Seruus dominum.*

Tenetur. — *Tenetur.*

d *Patiatur*. nisi in casibus: vt in eo. titu. l. vix. alio: vt. §. de peti. hered. l. fi. in quibus est speciale. Et distingue hic, si seruus deliquit in seruitute: si quidem in dominum, nõ quoties vel cõtenetur liber: vt hic. si extraneum, tenetur. vt infra. de noxa. §. liber factus vere potuit, & non solvit, tenetur ualis nõ. vt. §. de nego. gest. l. si cognati. & ff. de regu. iur. l. quod quis. nisi in casu: vt dixi per legem. §. de peti. here. l. fi. in fi.

Seruus dominum. — *Seruus dominum.*

Tenetur. — *Tenetur.*

e *Sententiam*. vt. §. de noxa. l. j. in fi.

QVANDO FISCVS VEL PRIVATVS *Debitoris sui debitores &c.*

Generaliter præluit. §. aliam pro alio conuenire: hic permittit in casu.

PRopter ea. § CASVS. Pupillus tenetur tibi in decem: an res tutoris bona pupilli non tenentis pignori capi possint, quæritur? Dicitur quòd non.

f *Nihil eo bo. non tenet*. Idem si teneret, licet hypothecaria pro eis posset teneri. sed nec ipsi pupillo tenetur ipse, licet male gerat. nisi finita tutela: vt. j. de adminis. tuto. l. ij. &. l. rationes. sed ea finita etiam pro suis rebus potest hypothecaria cõuenire: vt. j. de admini. tut. l. pro officio. & facit. ff. de rescind. vendi. l. fi.

Nihil eo bo. non tenet. — *Nihil eo bo. non tenet.*

S. K *Non oportet*. per iudicem.

Ita causa. § CASVS. Titius debitorem habens, tenetur mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Nō *esse*.& in aliis duobus casib⁹:vt no.in prima & vlti.gl.3. proxi.l.sed priuatus tūc tantū,quādo fecit condēnari suū debitorem:vt.ff.de in diem addic.l.ii.&.3.e.l.i.&.ij.&.j.l.proxi.

Tradition sicut se habet in rebus corporalibus, ita cessio in actionibus.

IN *solutum*.} CASVS. Tenebatur mihi Titius in. x.ius quod habebat contra Seium debitorem suum,dedit mihi in solutum. quæ actio mihi competit aduersus Seium,quæritur?Respō. quod vtilis nomine meo: directa vero nō, nisi fuerit mihi mandata.

b Dato. sed nō delegato: quia tunc secus esset:vt.j.de noua.l.j.

c *Mandatū*.sed si fuerit mandata actio,finitur mandatum morte. secus si cessar, secundum quosdam.Sed die vt not.3. de act. & obliga.l.j.

d *Debitorie*.potest scilicet directa.

e *Suo autē nomine*. Suo nomine dicitur agere, non quia promisit ei, vel quia secum contraxit,sed propter cōuentionem, quā fecit cum suo creditore. Et est similitudo inter emptionem rei corporalis, & nominis dationem.nam per solā venditionē non transfertur dominium rei venditæ: nisi sequatur traditio. sic non transfertur actio directa per donationem in solutum,nisi ea cedatur.& sic secundum hoc suo nomine agit ex sua persona, cum vtilis actio ei datur à lege.Potest etiā dici superiori casu agi ex persona debitoris.quia ab eo habeat causam.sic.ff. de his qui no.infa. l.furti.§.fi quis alieno.& facit ad.l.istam quod not.5. de act.& obliga.l.j.&.ij.&.l.fi in solutum.&.j.de lega.l.ex legato.&.5. de nego.gest.l fi ab eod.&.5.de pact.l. pacto.&.5.fi cer.pet. l.si absentis.

DE HEREDITARIIS ACTIONIBVS.

Superiori titu.dicit alterum pro altero conuenire in casu: hic ponit & alium casum. Vel aliter: Ab alio debiti nomine alium vna eademque actione conuenire posse hic insinuatur: superiori vero titu. alia actione id fieri declaratur, alia dico quantum ad ius & personas: eademq; quantum ad rem & causam.

PEcuniam.} CASVS. Mulier aliqua filio tenebatur in decē, & eum cum duobus aliis heredibus instituit, pro duabus partibus habebit coheredes suos obligatos. pro tertia erit petitio sua confusa. & hoc in prima. Si vero filio iure pignoris aliqua obligauit, & ab vno coheredum inueniantur possessa: aduersus eum aget hypothecaria, & in solidum. & hoc in secunda.

f A *matre*.quæ te cum aliis heredem instituit.

g *Pro parte debiti*.

h *Competente*.scilicet actione,non autem coniungas pro parte tibi competente:nam pro ea parte,qua successit,extinguitur obligatio:non vero remanet:vt.hic,&.5.de nego.gest.l. si ab eo.&.j.de bo.auctō.iudi.pos.l.si vxor.&.5.de pactis l. debitori.&.j.ad leg.Falc.l licet. Vel dic pro parte debiti cōpetente tibi, non pro parte hereditatis. Sed quid si mater rē indiuiduam tibi debuisset vt seruitutem: nunquid extincta est tota actio tua,vel in nullo erit extincta? Respon. forte æstimabitur seruitus, & pro parte precij tenebuntur coheredes: vt.ff.de leg.ij.l.cum filius.in princ.&.ff.ad l.Fal.l.lege Falcidia interueniente.&.5.de inoffi.testa. l. cum duobus.& potes hoc distinguere vt dixi.5.de pact.l.debitori.

Debitū rei indiuisa non extinguitur totum creditore debitori in partem succedente.

i *Non prohiberis*. hypothecaria in solidum agendo, vel quasi Seruiana. licet sit de bitum pro parte extinctum. ad quod est j. de distract. pign. l. quandiu. &.ff. famil. erciscun. l. heredes. §. au ea. in fin. &. ff. ad Trebel. l. debitor. sed pro ea parte qua dominus est rei obligatæ, non agit hypothecaria cum effectu:cum in ea remanet heres:sed pro aliis secundum

PRo *hereditariis*.} CASVS.Si debitor meus duos heredes instituit, vnum ex.viij.alium ex.iiij.vncijs : pro portionibus hereditariis eos conuenire debeo. Si vero pignora mihi obligata aliquis eorum possideat, possessorem tantum habeo obligatum, & hypothecaria eum in solidum conuenire potero.

k *Placuit*.vt.j.de pac. l.pacto.& si cert. pe.l. j.&.3.fami.erciscun.l. ea quę.& j.de iure delib.l.ii re.&.j. si vn⁹ ex pluribus. l. ij. &. ff. de rei vindica. l. si possessor fundi. Sed hoc fallit in casibus. Primo , quando individuum est in obligatione: quo casu quilibet tenetur in solidū vt. ff.de verb. oblig.l. in executione.§.ij. Secundo , si res quæ debet restitui ab vno,teneatur in solidum : vt ff.commo. l. iij.§. heres.&.ff. depositi. l. si duo. Tertio, in pollicitatione facta ob honorem apud rempu. tunc enim pollicitator in solidum , item heres eius in solidum tenetur.facta vero pollicitatione sine causa, ob id quòd opus promissum cœptum est,si bona liberalitati non sunt soluendo ad totum opus : extraneus heres in quintam partem patrimonij defuncti,liberi vero defuncti in decimam tenentur:vt.ff.de polli.l.j.§. sed si quidem.&.l. ex pollicitatione. Quarto,in alimentis quæ pro voluntate iudicis vel defuncti,vel ab vno in solidum , vel à pluribus partibus designatis petuntur:vt.ff.de alie. leg. l.iij.in princ.&.j. Quinto, si testator legauerit ab vno herede creditori hereditario causa debiti compensandi : tunc enim heres ille vsque ad quantitatem legati onus æris alieni sustinebit:vt.ff.de leg. ij.l.cum ab vxo. Sexto in funeraria quæ non tantum in heredes pro hereditariis portionibus,sed etiam in virum ad quem aliquid peruenit nomine dotis , institutur pro rata portione eius quam lucratus est de dote: vt ecce lucratus est vir centū: in hereditate sunt .cc. ipse conuenitur pro tertia , & heredes pro duabus:vt.ff.de relig.l.quotiens.&.l.veluti.&.l. Cellius.& Item fallit in casu quodam mirabili , quem habes.ff.ad.l. Fal. l.qui fundum.§.fi tu ex parte. & hoc in personalibus. Reales autem contra possidentem semper instituuntur : vt. ff. ad exhi.l.de eo.§.fi. & hic subicit.

Hæredes vel simpliciter vel pro parte tenentur pro portionibus hereditariis.

HEredem.} CASVS. An mulier stipulata dotem sibi reddi, diuortio vel morte soluto matrimonio:& maritus decesserit:debitores hereditarios defuncti act.personali pro dote sibi reddenda conuenire possit,quæritur? Dicitur quòd non: sed heredem defuncti conuenict.

l *Postulas*.vt.j.eo.l.fi.&.j.solu.mat.l.dotis.Sed videtur etiam contra debitores eam posse experiri:cum omnis bona tacita sint tacite pro dote obligata:vt.j.de rei vxo. act.in prin. ergo & nomina. Instituet ergo actionem vtilem contra debitores: vt.ff.de pig.act.l.si cōuenerit.ij.in prin.&.j.quæ res pig.obli. posl.l.nomen. Sed potest dici aliud in expressa obligatione, aliud in tacita:vt & alias est differentia:vt.5. de act. & obli.l. fi.&.ff.de iure.fi.l.Moschis.secundum Azo. Vel dic quod hic denegat personalem contra debitores viri, non hypothecariam:eam ergo intendit dicens:peto à te decem quę debes viro vel heredi eius:quia dico iure hypothecario nomen tui debitoris vel ius obligationis mihi obligarum.non autem dicit quòd sit ei personali obligatione obligatus. Sed & personali potest eum conuenire debitore prius coodemnato:vt.5. tit.l. l.ij.Item quod dicit,decerni, secundum vetera iura dicit,secundum quæ actiones decernebantur à prætore:hodie contra vt

Sub prætextu.

SVb *prætextu*.} CASVS. Titius mihi tenebatur in x. decessit, & filium impuberem heredem instituit:an petitio debiti hereditarij prætextu ætatis in tempus pubertatis differri debeat, quæritur? Dicitur quod non:sed tutor mihi satisfaciet.

2 *Hereditarij*. id est, qui hoc ipso debitor est , quod heres est: aliàs aliter accipitur, id est qui debet hereditati.

b *Exactionem*. id est petitionem.

c *Eadem est*. vt & infra manda. l. si tibi. & de non nu-pecu.l.si in tra.in fin,& ff.de nego. gestis.l.Nefcenius.§.i. & ff.qui.ex cau. in pos. ea.l.apud Iulianum. & hoc,nisi fieret ei quæstio status & bonorū: vel status tantum:vt ff. de Carb. edic.l.iij.§.i. & l.de bonis. §. ita demum. in princip. Accursius.

d *Creditoribus*. hereditariis.

e *Emti*, vendendo de bonis eorundem.

VT *debitum*.} CASVS. Debitor meus in centum me heredem instituit,pertinet hereditas ista ad Titium.volo eum primo conuenire ad centum:an petitio mea per confusionem sit sublata : quid iuris sit, quæritur ? Respond, quod non possum eum conuenire ad.c.& quasi præpostera petitione audiendus non sum. Vel sic : Socer meus debebat mihi centum : qui decedens instituit me heredem & Titium. petere volo tota centum à Titio coheredemeo: & dico, nolo esse heres. debet inquiri an velim esse heres , aut non : & postea debeo totum primo petere. si non sum heres, sed pro parte sum heres, partem debiti potero petere petitione pro parte mea debiti confusa.

Vt debitum heredi ante aditam hereditatem.

f *Aditam hereditatem*. scilicet antequam adeat, vel repudiet.

g *Solatur*. à possessore rerum hereditariarum qui te dicebat vel negabat heredem. Sed an eo quòd petit debitum, videtur renunciare hereditati:Respond.non:quia expresse reseruat iusquæstionem hereditatis : vt ff.de condic.indebi.l. si quis sic soluerit.

h *Præpostera*.id est præponitur quod posponendum est:quod est absurdum:vt ff.de except.l.fundi.& l. fundum.nisi in casu: vt.j.de testa. l. præposteri.item nota maiorem causam præponendam.sic & ff. de iudic.l. per minorem. Item nor.quod ideo hic seruatur ordo, quia vna pendet ex alia.alias autem seruatur ordo, vel quia præiudicialis sit vna: vt instit.de act.§.præterea.vel quia electione tollantur:vt ff.de tribu.l.quod in here ro se emi.man.l.j.

Præpostera petitio non procedit: & qui se in allegatione contrariorū implicat, repellitur ab utroque: potest tamen postea agere ordinarie.h.d.Bal. Vel sic: Præpostera petitio non admittitur: & per successionem quam creditor facit debitori, actio extinguitur. Salycetus.

v.Iidem.AA. & cc.Iulio.

VT debitum tibi ante aditam hereditatem *f solvatur : § ac tunc si ad te pertineret hereditas, quæri iubeamus : præpostera ſi petitio est. Etenim cum tibi soceri successionem quæsitam patuerit: debiti petitionem extingui per confusionem non ambigitur.i Dat.Prid.Non. Mart.Sirmij.CC. Conss.

Vt debitum heredi ante aditam hereditatem.

Pro hereditaria parte pro qua creditor debitori succedit confunditur actio , non in totum, nisi fuerit institutus animo compensandi:hoc dicit secundum Bal.Et si coheredes nō sint soluendo, potest impetrari bonorum separatio. Salycetus.

VI.Idem. AA. & cc. Domno.

SI adulta cuius curam geris pro tritē patruo suo (quē etiam tutelam eius administrasse proponis)heres extitit, nec ab eo k quicquam exigere prohibita est :l debitum à coheredibus eius pro besse m petere non prohibetur , cum vltra n eam portionem qua successit, petitio non confundatur. o Nam aduersus adultam p tuam rescindi postulas testamentum, si quidem q coheredes eius adeuntes hereditatem se etiam obligant.r & si non soluendo constituti probentur : s postulata separationē, nullum ei damnum u præses prouinciæ fieri patietur.x Datum Kalend. Decemb.AA. Conss.

Creditor non agit contra legatarios , sed contra heredes.hoc dicit.Bal. & Salyce.Vel sic:Personalis actio non sequitur singularem successorem.Salycetus.

VII.Iidem AA.& cc.Apolausto.

CReditores y hereditarios aduersus legatarios non habere personalem actionemz conuenit:quippe cum euidentissime lex duodecim tabularum a heredes huic rei b faciat obnoxios.Dat.VI.Id.Decem. Nicomediæ.CC.Conss.

TITVLVS XVII.
EX DELICTIS DEFVNctorum inquantum heredes conueniantur.

Actiones ex delicto post litem contestatam transeunt ad heredes:sed ante litem contestatam non transeunt , nisi quatenus ad eos peruenit.Balduus.

k *Nec ab eo*. testatore.

l *Prohibita est*.animo compensandi:quia tunc non posset petere debitum ex quo hereditatē vellet:vt.j.de here.instit.l.si cōpensandi.vt.ff.de lib.leg.l.tutor.& j.de fideicom.l.cum necessitatem.

m *Pro besse*.id est octo vnciis.

n *Cum vltra*. id est ad damnum.

o *Non confundatur*. vt 5.de nego.gest.l. si ab eo.& infra de bon.auctō.iudi.posl.l.si vxor. & j.ad leg. Falcid.l. licet. & j. de contrario iudi.tu.l.si pater.

p *Aduersus adultam*. id est contra eius vtilitatem facis,si hoc facis:nam aliius accipiet hereditatem : & est sic j.de his qui.vt indig.l. Polla.

q *Si quidem*. duo timebat. Primum, ne adulta adeunte,coheredes non tenerentur.Secundum , dato quod teneantur,timebat potiones eorum abloberi per proprios eorum creditores: sed vtrunque timorem remouet.

r *Obligant*. adultæ tutæ.

s *Probentur*. scilicet si soluatur propriis creditoribus eorum & hereditariis.vel dic:Probentur tam suis creditoribus, quàm adultæ.

t *Separationē*.scilicet, bonorum defuncti à bonis coheredum:quā separationem postulant à prætore vel præside creditores hereditarij:& ita hoc adulta hic postulat.infra de bo.auct.iudic.posl. est iurisdictionis. & datur causa cognita, scilicet, si creditores ab herede non nouuerint,vel vsuras vel fideiussores non acceperint:vel si hereditatis & bonorum heredis confusio facta non fuerit:vel si quinquennium non transierit:vt ff.de separa.l.j.§.illud.& §.præterea.& §.quod dictum. Sed creditores heredis non postulant separationem bonorū heredis à bonis hereditariis : vt ff.de separa.l.j.§.quæsitum.

u *Damnum*.& sic prodest ei adultæ seruari testamentum : vel saltem non obest.

x *Patietur*.in vim passiui ponitur.

CReditores.} CASVS.Si debitor meus me heredem in c. instituit,& multa legauit:an aduersus legatarios personalem habeam act.quæritur? Dicitur quod non:sed aduersus heredē. & hoc vult.l.xij.tab.

y *Creditores hereditarios*.innuit ergo legatarios nō esse hereditarios creditores:sed certe immo sunt:vt ff.de act.& obli.l. hereditariarum.nisi cum inter eos & creditores est controuersia vt hic:& ff.de separa.l.creditoribus.

z *Actionem*.vt & 5.fi cert.per.l.j.& j.de here.instit.l. quotiēs. & ff.ad Trebel.l.j.§.si heres.Sed contra.j.de iure delibe.l.fin.6. & si præfatam.a Solu. ibi heres non est soluendo,hic sic. Vel solue vt ibi. Item facias vim in eo quod dicit personalem. nam hypothecaria agere possunt cōtra legatarios,si res legatæ sunt obligatæ:vt infra de dona.ante nup.l. de rebus.& j.de dona.l. æris alieni.

a *Lex duodecim tabularum*. vt & 5.de pact.l.pacto. & famil.ercis. l.licet.& l.ea.

b *Huic rei*.scilicet solutioni debiti.

EX DELICTIS DEFVNCTORVM &c.

In quantum heredes ex contractibus defunctorum vel quasi teneatur, dicit: nunc in quantum ex delictis audi.

† *In scripto nostro exē. legitur postulata separatione nullius damnū fieri patietur.& ita legit Accurs. exponēdo verbum patietur,passime. In quibusdā impressis ita legitur, at si nō soluendo constituti probentur: postulata separatione nullius damnum fieri patietur. Bonorū defunctorū separationis ratio à bonis coheredū & quatenus patiatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Post.} CASVS. Si vim mihi feci sti rem meam rapiendo, an A heres tuus ex delicto a te commisso teneatur, quæritur? Dicitur quod non regulariter, nisi tecum fuero litem contestatus vel aliquid ad heredem occasione delicti tui peruenisset.

a *Qui vim fecit.* rapiendo mobilem rem: vel inuadendo immobilem: vt instit. vi bo. rap. §. sed necdum.

b *Vel concussionem.* Da exemplum vt §. quod met. cau. l. si per impressionem. & de condic. ob turp. cau. l. quod euitandi. & dic quod in facto tum datur actio ad repetendum: vt ff. de concuss. l. j.

c *Deliquit.* extra contractum: vt inferendo dolum vel metum. Accursius.

d *In solidum.* vt & ff. de regu. iur. l. omnes actiones. & instit. de perpe. & temp. act. §. pœnales.

e *Aliquis.* id est si lis non est contestata.

f *Scelere ditentur.* turpia enim lucra ab herede sunt extorquenda: vt & ff. de calum. l. in heredem. & quod met. cau. l. videamus. Et diligêter distingue hic, an detur actio ex delicto vel quasi, an ex cõtractu vel quasi. Primo casu dic quod actiones heredibus actorum dantur: vt instit. de perpe. & temp. act. §. sed heredibus. nisi quando dantur ad vindictam, vt in actione iniuriarum: vt ff. de colla. bo. l. cum emancipati. §. emancipatus. & in actione in factum, quæ datur contra libertum temere vocantem in ius patronum sine venia: vt ff. de in ius voc. l. penul. vbi dicitur quòd heredi non competit. & idem in popularibus actionibus: vt ff. de his qui deiec. vel effu. l. si vero plures. §. quæ autem. Non ita in actione in factum de calumniatoribus. nam illa datur aut quia mihi abest, aut quia aliquid ad te peruenit: vt ff. de calum. l. ij. ac actio. potest tamen dici speciale in ea, ne detur heredibus eius qui dedit pecuniam: cum habeat condictionem ob turpem causam. Econtra regulariter non dantur contra heredes, nisi in quantum ad eos peruenit: vt hic, & instit. de perpe. & temp. act. §. non omnes. & infra de fur. l. furti. Sed hoc fallit in actione vi bonorum raptorum, quæ etiam in id quod ad eos peruenit, non datur: sed condictio furtiua: vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. fin. quæ est contra. Item in interdicto vnde vi. quod in heredem non datur etiam de eo quod peruenit: sed in factum: vt ff. de vi & vi arm. l. j. §. fin. Nec obstat quod hic dicit de vi: quia hic non dicit dari vi bonorum raptorum, vel interdictum vnde vi: immo dicit, vim fecit, velaliquid deliquit. innues quod criminalis erat causa de vi. & sic dabitur hic in factũ vel condictio furtiua. vel secundum P. prætor non dat vt in illis legibus: sed de æquitate datur in id quod peruenit, vt hic. Item fallit in condictione furtiua quæ datur etiam si non peruenit: vt ff. de condic. fur. l. in condictione. & l. si pro fure. §. fi. Sed dic eam non esse ex malefitio, sed ex variis figuris causarum: vt not. in. d. l. si pro fure. in fin. Item fallit ff. quod quisque in. l. iij. §. quod autem, sed ibi priuilegium durabat heredi: sic ergo & pœna. præterea non actio ibi contra heredem datur, sed exceptione remouetur. Item fallit si lis est contestata, vt hic & dicta regula iuris: vt ff. de regu. iur. l. omnes actiones. Item fallit. ff. ad l. Iul. repe. l. ij. sed ibi lis erat contesta. In alio tamen est ibi speciale: quia ibi contestatione non perpetuatur nisi vsque ad annum, vt ibi dicitur. Vel erat publicum crimen, de quo dicam statim: sed in duobus casibus non perpetuatur contestatione: vt ff. ne de statu defun. l. j. §. sed interdum. & supra de dolo. l. fin. b Si autem sit ex contractu vel quasi, regulariter de contestata in heredem: vt infra de rei vxo. act. l. j. §. videamus igitur. & ff. de operis libert. l. si operarum iudicio. Item in alio casu, scilicet, in condictione in qua reuocatur donatio quæ non datur heredi: vt infra. de reuocan. do. l. j. & l. his solis. Item cõtra heredes dantur similiter, regulariter etiã ex dolo clausula: vt ff. de act. & obligat. Lex contractibus. & lex. gentis. & ff. de pecul. l. summa. §. emptor. & de tribu. l. quod in heredem. §. toties. Accursius.

Condictio furtiua vnde sit.

Actiones an & quando dentur heredibus, & in heredes.

a Adde tu quod permissa, habes locũ de iure ciuili de iure vero canonico longe aliter est dicendum.

l. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Macedoni.

POst litis contestationem eo qui vim fecit, a vel concussionem b intulit, vel aliquid deliquit, c defuncto: successores eius in solidum, d alioquin e in quantum ad eos peruenit, conueniri, iuris absolutissimi est: ne alieno scelere B ditentur. f Da. V. Kal. Maij, Sirmij. CC. Conss.

TITVLVS XVIII.
DE CONSTITVTA pecunia.

Qui se pro alio constituit soluturum, obligat & se & successores suos. Bal.

1. Imp. GORDIANVS. A. Felici.

SI pro alieno debito te soluturum constituisti: g pecuniæ constitutæ actio non solũ aduersus te, sed etiam aduersus heredes tuos perpetuo competit. Datum VII. Kalend. Iun. C Sirmij. CC. Conss.

IN AVTHENTIC. vt cum de ap. cog. §. ad hoc aliud. col. viij. consti. xj.

Ista authen. est valde vtilis & nota. Personale constitutum tenet quo ad constituentem, si vnus est, in solidum. si autem plures sunt nominati copulative, pro parte virili: si autem disiunctiue, tunc etiam in solidum: sed impersonale constitutum non valet. hoc dicit not. secundum Bal.

SI quãdo quis pro se vel pro alia persona pecuniam se soluere constituerit vel spopõderit, sic dicens, Satisfaciam tibi: tenetur pro quantitate quam promisit. h Sin autem sic dixerit, Satisfiet a me, & ab illo, & illo: illis quidẽ quos nominauit, non consentientibus, solus i pro rata tantum portione persoluet. Sin autem dixerit, Satisfiet, verbo impersonaliter prolato: non tenebitur. Sin autem sic dixerit: Erit tibi satisfactum aut a me, aut ab illo: illo quem nominauit, non consentiente, solus in solidum tenebitur.

DE CONSTITVTA PECVNIA.

Non solum heredi taxato, sed etiam hac actione qui conuenitur alieno nomine: & ideo de hoc hic ponit.

S I pro alieno.} CASVS. Tenebaris Titio in x. constitui me soluturum ei illa. x. non solum aduersus me, sed & heredem meum competit actio.

g *Constituisti.* nudo pacto sine stipulatione: vt instit. de actio. §. de pecunia.

S I quando.} CASVS. Lex non dicit quibus verbis se cõstituit soluturum? sed auth. distinguit, an aliquis dicat, satisfaciam tibi pro illo: & tunc tenetur in solidum. an sic, satisfiet tibi a me, & ab illo, & illo: & tunc tenetur pro parte. Aut satisfiet tibi a me, vel ab illo: & tunc tenetur in solidum nominato non consentiente. aut satisfiet tibi: verbo impersonali prolato: & tunc in nullo tenetur.

h *Promisit.* vt & in. l. Codicis dicitur.

h *Promisit.* si autem dixit, satisfiet impersonaliter, non tenetur.

i *Solus.* alium ergo non obligat. nam non potest quis alii constituere: vt ff. eo. l. eum qui. §. sed si quis constituerit. & instit. de inuti. stipu. §. si quis alium. & de duo. reis. l. his verbis. Sic contra alios non potest constitui: vt ff. e. l. eum qui. §. Iulianus. ff. xl. scribit. & arg. ff. de verbo. oblig. l. si mihi & Titio. in prin. Item adiicias si dixerit, satisfiet tibi, hoc non valet. vt in cor. tã personam loquentis generali sermone non continetur: vt ff. loca. l. qui insulam. §. fi. & j. de solu. l. inquisitio.

Actiones personales xxx. annis durant.

Actio de cõstituta pecunia quãdo perpetuatur? quod magis quod fit perpetuata.

RE ceptitia.} CASVS. Olim habebant locum duæ actiones scilicet receptitia, & de constituta: sed solum locum habebant in his quæ pondere, numero, mensuráve cõstabant: & durabant vsque ad annum. Item inter veteres erat dubitatio an in debito conditionali, vel in diem, competeret actio facto constituto: & receptitia locum habebat quando aliquis constituerat se soluturum illud quod nullo modo debebatur. Hodie vero ampliat naturam actionis de constituta: quod locum habet in omnibus rebus quæ in stipulatum deduci possunt, siue sint mobiles, puta liber vel seruus: vel immobiles, puta fundus: & vel se mouentes, vt equus. & durare vsque ad xxx. annos: & locũ habet in debito tam puro, quã conditionali, receptitia decaetero locum non habente. & hoc in prima. An heredibus & in heredes detur actio de constituta? Dicitur quòd sic: nec illud quod nullo modo debitum est, constitutum

constitutum tenet: licet olim obtinuerit per receptitiam, & pro illo debito ſ. luto condictio proponebatur ad repetendum, & depositi. & deverb. obl. Lex ea parte. §. fi. sed hoc fallit cum de- A positus testatoris dedit causam contractui: & ad heredem dolus pertinuit. & hoc in secunda. Si vero argentarij vel campsores consuetudinem habent in cõstituendo pro aliis, illa obseruetur. & hoc in tertia.

In quacunque re debita tenet constitutum, non in indebita. Item actio de pecunia constituta durat per xxx. annos, & transmittitur in heredẽ. Item statuta artificum inter se sunt valida. h. d. Bal. Vel sic: Actio de constituta olim non competebat, nisi quãdo res constitutæ consistebant in pondere, numero, vel mensura: & non durabat nisi anno: & pro aliis rebus dabatur actio receptitia. hodie vero pro omnibus rebus & speciebus in constitutum deductis datur actio de constituta, sublata receptitia: cum omnes species in pecuniam conuerti possint: & durat spacio. xxx. annorum: & debitum etiam in diem, vel sub conditione potest constitui, & datur heredibus, & cõtra heredes, dum tamen debitum sit constitutum. Et statuta ab argentariis & mercatoribus, inter eos sunt seruanda. Saly.

a *Communionem.* Nota tria vitia quæ per ordinem corrigit.

b *Longæua.* id est perpetua.

c *Concluderetur.* quos cras non habemus.

d *Constituere.* id est existentes:

e *Fieri.* scilicet tantum.

f *Valeret.* scilicet si debitum erat conditionale, vel in diem. Vel dic quòd etiam de puro nõ debebatur pure heri, cum verba prætoris diem ponunt: vt ff. eo. l. si duo. §. finali.

g *Hæ apertissimæ.* hic corrige primum vitium.

h *Instrumenta.* Fundi secundum quosdam: vt ff. de fundo instru. l. quæstum. vel etiã pro chartis pone.

i *Et negue.* hic corrigitur secundũ vitium.

g *Triginta.* Nor personales actiones. xxx. annis durare. vt instit. de perpe. & tempo. actio. l. de rebus. & de magistra. con. l. in heredes. & ff. de pecul. l. summa. §. emptor. & de tribu. l. quod in heredẽ. §. toties. Accursius.

DE CONSTITVTA PECVNIA.

B

C

D

I. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfect. præt.

RE ceptitia actione cessante quæ solennibus verbis composita, inusitato recessit vestigio, necessarium nobis visum est magis pecuniæ constitutæ naturam ampliare. Cum igitur præfata pecuniæ constitutæ actio in his tantummodo casibus à veteribus conclusa est, vt exigeret res quæ pondere, numero, mẽsura cõstitunt, in aliis autem rebus nulla haberet communionem: a & neque in omnibus casibus longæua b esset constituta, sed in speciebus certis annali sparto concluderetur: c & dubitaretur an pro debito sub conditione vel in diem constituto d eam possibile esset fieri, e & an purè constituta pecunia contracta valeret: f hac apertissima g lege definimus, vt liceat omnibus constituere non solum res quę pondere, numero, mensura cõsistunt, sed etiã alias omnes, siue mobiles, siue immobiles, siue sese mouentes, siue instrumenta h vel alias quascunque res, quas in stipulationẽ possunt homines deducere. neque i sit in quocunque casu annalis: sed siue pro se quis constituat, siue pro alio, sit & ipsa in tali vitæ mensura, in qua omnes personales actiones positæ sunt, id est in annorum metis triginta: k & liceat l pro debito purè, m vel in diem, vel sub conditione n constitui: vt o non absimile penitus stipulationi habeat dignitatem: suis tamen naturalibus priuilegiis minime defraudata p sit, sed & heredibus & contra heredes P competat: vt neque receptitiæ actionis, neque alio indigeat respublica in huiusmodi casibus adminiculo, sed sit pecuniæ constitutæ actio per nostram constitutionem sibi in omnia q sufficiens: ita tamen vt hoc ei inhæreat, vt pro iam debito fiat constitutum: cum secundum antiquam receptitiam actionem res exigebatur etiam si quid non fuerat debitum: cũ satis absurdum, & tam nostris temporibus quàm iustis legibus contrarium sit, permittere per actionem receptitiam res indebitas consequi, & iterum r multas proponere condictiones, s quæ & pecunias indebitas, t & promissiones corrumpi u & restitui definiũt. ¶ Vt non erubescat igitur tale legum iurgium, hoc tantummodo constituatur, quod debitum est: & omnia quæ de receptitia in diuersis libris legumlatorum posita sunt, abolentur: & sit pecuniæ constitutæ actio omnes casus complectens, qui & per stipulationem possunt explicari. ¶ Et neminem moueat quòd sub nomine pecuniæ etiam omnes res exigi definiamus: cum & in antiquis libris prudentium licet constituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantum per eam exigebantur, sed omnes res quæ pondere, numero, mensura constitutæ erant. Sed & possibile est omnes res in pecuniam conuerti. v Si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quæ expressa est, in constituendis rebus ponatur: quid distat à nomine ipsius pecuniæ? Sed vt subtilitati eorum satisfiat, qui non sensum, sed vana nominum vocabula w amplecti desiderant: ita omnes x res veniant in constitutam actionem, tanquam si fuisset ipsa pecunia constituta: cum etiam veteres pecuniæ y appellatione omnes res significari definiant, & huiusmodi vocabulum & in libris iuris auctorum, & in alia antiqua prudentia manifestissime inuetum sit. z His videlicet quæ argenti distractores, & alij negociatores indefense a constituerint, in sua firmitate se-

a *Ita omnes.* arg. quòd etiam quælibet vitiosa voluntas potest dici testamentum: vt. j. communia de leg. l. penult.

b *Pecuniæ.* nomen pecuniæ quandoque sit *Pecunia nõ cunitæ quandoque sit men multos* & sumitur: vt. j. tit. j. *modo ponit.* l. j. & instit. de empt. & *mitur.* ven. §. item precium. Quandoque largius pro his quæ pondere, numero vel mensura cõsistunt: vt. ff. de leg. j. l. talis. & ff. si cer. pet. l. ij. §. item mutuum. Quandoque largissime pro omnibus quæ in patrimonio sunt: vt hic, & ff. de verb. sig. l. pecuniæ verbum. & l. pecuniæ appellatione. sed verbũ rei pro his quæ sunt etiam extra patrimonium: vt. ff. de verb. signi. l. rei appellatio.

c *Indefense.* id est sine defectu. vel id est cum tanto studio vt nõ sentirent animi fatigationem. constituebant enim olim argentarij quædam inter se, forte vt etiam non debitum posset constitui, & id seruabatur inter eos: vt hic, & arg. ff. de eo dendo l. quædam. §. fi. & in authẽ. de fideiuss. §. fin. coll. j. & hoc etiã hodie seruaretur, si inter se huiusmodi

Universidad de Deusto
Biblioteca

constituerent: vt hic, &.d. authen. scilicet coram suo iudice quem habere possunt: vt.ff.de iurisd.om.iudi.l.fi.non coră alio: cum non sit commune ius.

Statuta negotiorum an sint seruanda.

Dilu.} CASVS. Epistola diui Hadriani loquebatur tantum de fideiussoribus: potest impetrare beneficium diuisionis: vt quilibet pro parte teneretur. dicit quòd epistola ista locum habeat etiam in his qui constituunt se pro aliis soluturos: nam quilibet in solidum tenetur: præstito tamen beneficio epistolæ, ex quo enim est eadem æquitas in fideiussoribus quę in constitutoribus: ergo idem ius obseruetur.

a *Diui Hadriani epistolam.* vt.ff. de fideiuss. l. fideiussor. hoc est verum vbi sunt soluēdo.

b *Loquitur.* vt infra.tit. de fideiuss. §. si plures. &.ff. de fideiuss. l. fideiussor. &.ff. de fideiussoribus. l. inter fideiussores. &.l. si plures. sed quandoque non diuidunt inter seiret ff. rem pup. fal. fo. l. j.

Simile in ca. bone me more. cum glo. cũ super verbo, sumbudno. de confir. vti. vel inuti.

c *Nullo modo.* idem ergo in tutore & curatore: vt. ff. de tut. & ratio. distra. l. j. §. nunc tractemus. Item nota: vbi eadem æquitas, ibi idem ius: vt. ff. de leg. & senatuscon. l. nam vt ait. & j. ad. l. Fal. l. fin. &. ff. ad. l. Aquil. l. illud.

DE PROBATIONIBVS.

Actor tenetur probare intentionẽ suã. sequi tur Odofr. Bar. B. Paul. & Sal. & scribet vt. à probè adoribio, probè enim agit qui probat hoc obtinere potest quod intendit. sic sententiam. P.

In præcedẽtibus & infra dicendũ opus est probationibus: & ideo de his ponitur. Et est probatio rei dubiæ per argumenta ostensio. & dicitur secundum P.

VT creditor.} CASVS. Si creditor à me petit pecuniam, & negem ipsum numerasse: probare debet se numerasse, econuerso si eam me soluisse dicam, & neget, debeo probare pecuniam esse solutam.

d *Vt.* id est sicut. Accursius.

Probare debet. hic. & j. de non numer. pecu. l. si ex causa. & l. adseueratio. & l. j. de fal. tau adie. & l. si non designata.

e *Probare debet.* id est probare, siue debitor neget, siue dubitet: vt hic. & j. eod. l. in exceptionibus. &.§. de rei vin. inciuile. Et eueniunt hæc duabus rationibus. Prima, quia debet habere locum ille qui adfert: sic & onus: vt. ff. de reg. iur. l. secundum naturam. Secunda, quia qui dicit, debet probare: vt. ff. eod. l. ei incumbit. quandoque tamen solutum præsumitur, et ei debitor non probet: vt. ff. eod. l. si chirographum.

Cor. Ancha. hic. dldem tenet An. hic.

Quæ præsumptio trãsfert onus probãdi, secundũ Cy.

Ista constetur approbata per Bart. & illam sequitur.

POssessiones.} CASVS. Titius possidet fundum pertinentẽ ad me: contendere eum debeo rei vindicã fundum, & probare de dominio. quod si non probauero, fundus remanebit apud Titium.

Ista placet Bal. & Pau.

f *Possessiones.* id est res possessas.

Quod vix excipiendi, & retinendi. Pau.

g *Iudicetur.* dato libello, & alia faciendo: vt. §. de lit. contest. authen. offeratur. Accursius.

h *Ad se pertinere.* vt. §. de eden. l. qui accusare. & de rei vindi. l. quinquaginta.

i *Cessare.* vel quia nolis, vel quia non possis.

Dominium. id est possessio secundum Ia. vt &. §. de rei vin di. quotiens. &. ff. de verb. sing. l. interdum. Sed P. dicit § proprie poni, & præsumi possessorem & dominum: vt dices. j. e. l. cũ res Tertij. dicit quòd sponte tenus probauit se dominum: vt. ff. eod. l. circa.

Remaneat. de facto.

EX persona.} CASVS. Duus meus & duo alij gesserunt tutelam cuiusdam pupilli: & ex mala administratione facti sunt debitores pupilli. duus solvit eo tum, & decessit me herede relicto: alij facti sunt non soluendo. vult pupillus factus iam adultus me heredem aui mei ad. cc. conuenire. dico alios esse contutores aui mei & fuisse soluendo tempore depositæ administrationis: vnde sibi imputet pupillus qui tantum superfedit cõuenire: dicitur quòd si probem hoc, non debeo conueniri ex persona collegæ aui mei. & dirigit imperator, sermonem ad me heredem.

Ius. vt. §. eod. l. cum res. Non hic sed enim sufficit habere instrumentum emptionis: quia forte malæ fidei possessore emit.

Legitimo. vt per famam consentientem, vel testes, vel etiã alia, vt. ff. de testi. l. iij. §. eiusdem. & ad hoc. §. famil. ercifcund. non ideo.

Instrumenta.} CASVS. Si inueniantur instrumenta in domo mea, in quibus scripsi me debere aliquid Titio, non adhæc causa ex qua: an per se sufficiant ad debiti probationem, quæritur? Dicitur quòd non: & cum aliis probationibus valent.

Instrumenta.

a *Instrumenta domestica.* id est priuata, non à tabellione facta, sed à confitente, siue ab alio: vt si scribo, debeo tibi decem. & dicuntur domestica, quasi in domo mea scripta. Et est notandum q primo ponit genus, postea duas species, quæ sunt hic, scilicet testatio, quando interueniunt testes. sic & j. tit. j. l. j. & ff. de nego gest. l. Neseunius. & ff. eo. l. fi. in princip. Adnotatio quando sine testibus, & semper sine causa: alias valet in mutuo post biennium, in aliis tantis statim: vt infra de non nume. pecu. l. in contractibus. in principio. & l. generaliter, & ff. qui ex cauſ. ma. l. nec non. §. si quis.

†*Contra. c. Rats ſi. in fi. cora de ſi. inſtru. & innoua. ſi. quatur da ſcriptura. & ſic ſtatur da ſcriptura ar. tẽtis, vel ter, & ff. qui ex cauſ. ma. l. nec non. §. ſi eas ſolũmodo quis.*

Saluetis quæ ſcripta ſunt.

b *Aliis quoque.* nisi tres sint testes inscripti: ergo cum aliis prosunt singula, multa iuuant: vt hic. & infra. l. proxim. & ff. ex quibus cau. l. nec non. §. si quis sapius, nec debet iudex allegare aliquem ad vnam speciem probationum: vt ff. de testi. l. iij. §. eiusdem. Argum. contra, infra qui numero tu. l. voices in fine. ADDITIO. Dic quòd quando plura tendunt ad fundandum diuersa, tunc procedit contrarium. quando autem tendunt ad perficiendum vnum totum, tunc procedunt ista iura secundum Bartho. in. l. j. §. idem Cornelio. ff. de quæst.

Actiones. CASVS. Si scripsi in rationibus meis Titium debere mihi decem, hæ rationes ad probationem non sufficiunt. Idem est si dicam in testamento quod debeam Titio x. & debeam, non præstatur per hoc heredibus: quod verum est si ego testator non iurauī: quia si iurauī, heredes tenentur seruare iuramentum adeo. & ff. eodem. l. non est necesse. &. j. de in quibus cau. habent. vel

Actiones quæ sint, dic vt ff. de eden. l. si quis. §. rationem.

c *Rationes.* quæ sint, dic vt ff. de eden. l. si quis. §. rationem.

d *Defuncti.* ideo, quia credebatur quòd si quid esset ibi falsum, remouisset testator.

e *Eiusdem iuris est.* sicut superiori casu non operatur aliquod præiudicium debitoribus: sic & in sequenti non parat eis secutitatem: quod obtinet, vt in authen. hic posita.

Quantitatem. hoc limitat authen. quam hic signat: quia si iurauerit defunctus, heres eius plus non potest petere: sed nihilo minus potest excipere. Et dic, quantitatem, scilicet. x. cum Sed Azo dicit idem etiam si dixit tantum, secundum Hug. enim sufficit habere instrumentum emptionis: quia forte à malæ fidei possessore emit.

Legitimo. vt per famam consentientem, vel testes, vel etiã alia, vt. ff. de testi. l. iij. §. eiusdem. & ad hoc. §. famil. ercifcund. non ideo.

Instrumenta.} CASVS. Si inueniantur instrumenta in domo mea, in quibus scripsi me debere aliquid Titio, non adhæc causa ex qua: an per se sufficiant ad debiti probationem, quæritur? Dicitur quòd non: & cum aliis probationibus valent.

v. Imp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. Cæs. Sertorio.

INstrumenta † domestica a, seu priuata testatio seu adnotatio, si non aliis quoque b adminiculis adiuuentur, ad probationem sola non sufficiunt. PP. VII. Idus April. Philippo. A. & Titiano Conss.

Rationibus defuncti non statur ad probandum sibi vel heredi vel scribenti debitum fuisse. d. d. Bal. Vel sic: Rationes priuatæ defuncti non probant sibi debere: & verba enunciatiua in vltima voluntate emissa ad commodum heredis, ex non prosunt, nec ad incommodum eius emissa ex nocent, nisi testator iurauerit. d. Saly. Vel sic: Scriptura priuata non facit fidem pro scribente l. d. vsque ad vers. eiusdem iuris est. cum l. exemplo. infra eo. Pau. de Cast.

VI. Iidem A. & CAESAR Romulo.

RAtiones c defuncti d, quæ in bonis eius inueniuntur, ad probationem sibi debitæ quantitatis solas sufficere nõ posse, sæpe rescriptum est. ¶ Eiusdem iuris est e & si in vltima voluntate defunctus certam pecuniæ quantitatẽ f, aut etiam res certas sibi deberi significauerit. PP. Idibus Martij, Philippo. A. & Titiano Conss.

IN AVTHEN. DE iureiurando à moriente præstito. §. vlt. colla. v. constitu. ij.

Adfertioni iurata testatoris heredes stare debent: creditoribus autem non potest imponere legem. Bald.

QVod obtinet g omnimodo si testator non iurauerit: alioquin heredes necesse habent testatoris religioni stare. aut minime fruentur his quæ relicta h sunt: sed creditoribus nihil ex hoc præiudicij comparabit i:

Ex propria scriptura testatoris non conuincitur debitor, etiam in fiscali. h. d. Bald. Vel sic: Etiam pro fiscali debito propria scriptura non probat. Salycet.

VII. Imp. GALLIENVS A. Sabino.

EXemplo pernicioſum est k, vt ei scripturæ detur, qua vnusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. vnde neque fiscum l, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere oportet. PP. III. Non. Mart. Gallieno A. VII. & Sabinillo Conss.

Reus non est onerandus in probatione. Baldus.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. & CC. Publicio & Optato.

FRustra veremini ne ab eo qui lite pulsatur, probatio exigatur m. PP. XIIII. Kalend. * Basso & Quintiano Conss.

Allegans se minorem, debet probare se minorem. Bald. & Saly.

IX. Iidem. AA. & CC. Martianæ.

CVm te n minorem quinque & viginti annis esse proponas o: adire præsidẽ prouinciæ debes, & de ea ætate probare p. Dat. Idib. April. AA. Conss.

Illud quod potest & solet ab alio abesse, non probat illud esse. ad hoc allegatur. Vel sic: Quando sunt aliqua penitus separata, vno probato reliquum non probatur. h. d. Bal. Vel sic: Probatio debet esse de necessario, non de contingenti concludente. Vel sic: Non probat hoc esse, quod ab hoc etiã quãdoque contingit abesse. Vel sic: Consequentia quæ procedit ex falsibus, non est bona: quia non efficax, vel necessaria. Salycetus.

sed creditoribus nihil ex hoc præiudicij comparabit i:

Ex propria scriptura testatoris non conuincitur debitor, etiam in fiscali. h. d. Bald. Vel sic: Etiam pro fiscali debito propria scriptura non probat. Salycet.

VII. Imp. GALLIENVS A. Sabino.

EXemplo pernicioſum est k, vt ei scripturæ detur, qua vnusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. vnde neque fiscum l, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem præbere oportet. PP. III. Non. Mart. Gallieno A. VII. & Sabinillo Conss.

Reus non est onerandus in probatione. Baldus.

VIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. & CC. Publicio & Optato.

FRustra veremini ne ab eo qui lite pulsatur, probatio exigatur m. PP. XIIII. Kalend. * Basso & Quintiano Conss.

Allegans se minorem, debet probare se minorem. Bald. & Saly.

IX. Iidem. AA. & CC. Martianæ.

CVm te n minorem quinque & viginti annis esse proponas o: adire præsidẽ prouinciæ debes, & de ea ætate probare p. Dat. Idib. April. AA. Conss.

Illud quod potest & solet ab alio abesse, non probat illud esse. ad hoc allegatur. Vel sic: Quando sunt aliqua penitus separata, vno probato reliquum non probatur. h. d. Bal. Vel sic: Probatio debet esse de necessario, non de contingenti concludente. Vel sic: Non probat hoc esse, quod ab hoc etiã quãdoque contingit abesse. Vel sic: Consequentia quæ procedit ex falsibus, non est bona: quia non efficax, vel necessaria. Salycetus.

vt ff. ad Syllan. l. j. §. fin. & l. ij. sed dispositiuæ voluntates deficientium seruantur: vt in authen. de nupt. §. dispouat. coll. iiij.

g *Quod obtinet.* scilicet quòd defuncti voluntas non præiudicat veritati: sed si iurat, præiudicat, in casu scilicet quando testator iurauit nil se habere in bonis plus quã nominauerit: & ita ex hoc paratur præiudicium heredibus, sed credito- *Iuramentum* ribus minime. An au- *defuncti an* tem extraneo debito- *paret securi* ri paratur securitas per *tatẽ extra-* iurandum defuncti? *neo debitori* Quidam quòd non. Tu die quòd sic. † & *Sequitur* gratia exempli de he- *eam Bart.* reditibus dicit, qui ha- *B. & Saly.* bebant alias res defuncti.

Relicta sunt. vt infra de fideicom. authen. hoc amplius,

i *Comparabitur.* etiam si iurauerit. ADDITIO. Quia licet heredes necesse habeãt stare iuramento testatoris, non tamen creditores eius. idem dicit glo. super verbo, tam graue. in fin. in cap. literas. extra de præsumpt.

EXemplo.} CASVS. Siue fiscus siue alius quilibet in rationibus suis scribat quid sibi debitum sit: nõ tamen huic scripturæ creditur. No. ex hac. d. singulariter secũdum Pau. hic, quòd scriptura priuata, & ad vitandam fiscj, non facit plenam fidem.

k *Pernicioſum est.* ratio quare domesticis non creditur instrumentis. Similis ratio est. ff. de pœnis. l. si quis z-liquid. §. qui abortionis.

l *Neque fiscum.* licet priuilegiatus sit. & facit. ff. de interrog. actis. l. de ætate. §. j. Accursius.

m *Frustra. Exigatur.* in probanda intentione, licet in ex ceptione probanda *Fundata intentione actoris, secũdum Bald. & Pau.*

Sustinetur secundũ B. quia licet nõ teneatur pro bare se minorẽ tempore quo petit restitui, etiã si allegetur: tamen tenetur probare minorẽ tempore ſuo- ris. Bald. & ſtam ſol. ſequitur B. Bald. Saly. & Pau.

fic: vt supra eo. l. j. & supra de eden. l. qui accusare. & infra eo. l. actor.

CVm.} CASVS. Si dico me minorem, quia volo excusari à tutela, vel forte quia nolo liberari à curatoribus: de ætate probare debeo.

n *Cum te.* nolens à cura liberari.

o *Proponas.* adferendo te velle restitui secundum quosdam quod non placet §. quia & maior petit restitui intra quadriennium. quare dic vt dixi. ff. de mino. l. de ætate. Vel dic, nolebat à curatoribus liberari.

Status eius ſe minorem. debet probare ſe minorem. Bald. & Saly.

p *Probare.* testibus vel instrumentis, vel etiam corporis aspectu: vt ff. de mino. l. minor. xxv. annis adito. est ergo aliud *In* in ætate quàm in dominio, vbi quis præsumitur dominus. qui aliquando fuit: vt hic. & j. eo. l. fine. non autem sic præsumitur minor qui aliquando fuit: vt hic. & est ratio, quia solus temporis cursus facit maiores: non autem mutat dominium. Et distingue sic in ætate, vtrum intendendo quis dicat minor: vt quia velit à tutoribus liberari: & tunc probat: vt ff. de mino. l. minor. xxv. annis adito. an negando putat cum tutores volunt finire tutelam, dicendo eum factum puberem, & tunc nõ probat. Ecõtrà ti dicat se minorem, probabat: quod vel hoc modo probat, quòd tempore cõtractus fuit minor: vt §. de in integ. resti. mino. l. si minorem.

Status eius ſe minorem. debet probare ſe minorem. Bald. & Saly.

In præcedẽtibus & infra dicendũ opus est probationibus: & ideo de his ponitur. Et est probatio rei dubiæ per argumenta ostensio. & dicitur secundum P.

Actor tenetur probare intentionẽ suã. sequitur Odofr. Bar. B. Paul. & Sal. & scribet vt. à probè adoribio, probè enim agit qui probat hoc obtinere potest quod intendit. sic sententiam. P.

Ista constetur approbata per Bart. & illam sequitur.

Ista placet Bal. & Pau.

Quod vix excipiendi, & retinendi. Pau.

Simile in ca. bone me more. cum glo. cũ super verbo, sumbudno. de confir. vti. vel inuti.

Cor. Ancha. hic. dldem tenet An. hic.

Quæ præsumptio trãsfert onus probãdi, secundũ Cy.

Ista constetur approbata per Bart. & illam sequitur.

Ista placet Bal. & Pau.

Quod vix excipiendi, & retinendi. Pau.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicas breuiter ex mente doctorum q̄ ille debet semper probare ætatem, qui eam allegat: siue actor ad fundandā intentionem suā, siue reus ad fundandam exceptionē: de quo est casus vt dicit Bar. ibi, in l. si minorem, ff. de in integ. restitut. *Eque natales.* ¶ CASVS. Si de possessione seruitutis in libertatem: pronouciauerit filia tua ancilla: an sufficiat ad probādum eam liberam, si instrumētum natiuitatis tuæ ostendas, quo probatum est ingenuū te esse, vel aliquando fuisse ademptum honores, quæritur? Dicitur quòd non: quia bene potest esse q̄ sis ingenuus: filia vero ancilla, puta si eam ex matre ancilla susceperit: quo casu partus ventrem sequitur.* Vlpianus.

a *Partus ventrem sequitur.* a *Sequitur eā* Bal. Sal. & Paul.

b *Dic quòd in honoribus filius se quitur conditionem patris: sed in libertate vel seruitute sequitur conditionem matris,* P. de Ide Cy. et Pau. et ideo scholaris loquens cū pulla, non præsumitur dicere pater noster, secūdum Bal. & tex. est in c. nec aliqua. 27. quæst. 1. *Sequitur* Sal. & Pau. *Ibi loquitur in extr. in foeca solemnitate: & sepe vata, quæ nō præsumitur hic intrinseca. B. et. Sal. f ista leges allegatæ in gl. non sunt cōtra. sed cō ver. B. et. S. g ista est bona. Paul. Sal. & Saly. h Vbi gl. paulo minus multos casus in quibus requiritur scriptura &c.*

a *Natales.* id est natiuitates [a], seu scripture natiuitatis alicuius, quibus cōtinetur quo patre sit natus, & qua matre, & quibus consulibus.

b *Ingenuitate.* & est ratio, quia conditio matris inspicitur in liberis.

c *Cum nihil.* probabilitatis vel necessitatis, cum partus vētrem sequatur: vt supra de rei vind. l. partum. & ff. de sta. ho. l. & seruorum. §. fi. & infra de lib. cau. l. aui. licet sit rare contra infra ne de sta. defunc. l. si pater [b]. Et not. hic arg. quòd non probae hoc esse, quòd ab hoc contigit abesse: facile scilicet & frequenter. sic. j. eo. l. ad probationem domi. & l. ad probationem seruitutis, vt infra vnde cognat. l. pe. si vero sunt duo talia quorum vnum non est sine altero; vel raro est, [c] vel non est sine altero frequenter: vno probato, probatur & reliquum: vt j. eo. l. siue possidetis. & l. cum precibus. & l. matrem: nam & potest mater libera fuisse, & filij serui esse, sed non præsumitur: vt j. eo. l. matrem. & idem in auia materna, & cæteris vsque ad sextum gradum in quo fit computatio cognatorum: vt j. de lib. causa. l. aui. In auis & proauis etiam maternis contra: quia fœminarum conditio tantum hic est spectanda.

a *Aduersus absentem.* id est contra illum qui suam ancillam vocauerat sororem.

b *Pro ancilla.* à procuratore ancillæ quē constituit procurstorem ad petendum iudicē familiæ erciscundæ, ideo quia soror nominata erat, secundum. Azo. & sic duo erant pro ea.

c *Emisisti.* nec est amplius aliquid factum.

d *Pro coherede,* à pro. curatore ancillæ, quasi ipsa esset coheres. Az. Dominat ipsa esset coheres. Az. & dic quòd hic erat [d] in possessione fraternitatis: & ideo frater, probat.

e *Non nudis.* Nutritij Titium in domo mea tanquam filium, & eum filium nominabam. nō præiudicatur mihi per talem adfeverationem si meus filius non sit.

f *Adfeverationibus.* adfeuerare, est sine interrogatione aliquid verum falsumve affirmare: aliquin si interrogatus respōdeat, est hoc profiteri vel professio. *Professione.* scilicet Cicer. ad Lol. Gal. & Cic. ad Lol. Gal. & contra. falsi. contra de probat.

g *Consentiant.* vnde videbatur præiudicium veritati fieri per talem consensum: id est vt vltra non quæratur an filius sit. Accursius.

h *Testimonium.* id est probatio.

i *Emptionem.* quod est necesse. [e] aliàs aduersus tertium & quælibet bona fide possidentem, vt ff. de act. emptio. l. ij. §. j. & l. ij. Et dic [f] quòd demonstratiue ponitur: non a fundatione dominij vacuam tradi: vt ff. de pact. l. fundum. l. ij. cet quidam contra: vt per gl. ibi dixi. Item dixit non probare hic P. quòd fatis est ad probandum dominij probationem non probare hæc tria &c. emptionem, & vacua possessionis traditio, nem, & precium solutum. quod non placet: cet [g]: quia potest esse hæc quòd venditor nō fuit dominus, vnde emptor non fit dominus per ff. de acquir. rer. dom. l. traditio. oportet ergo probare quod venditor fuerit dominus: vt ff. de pign. l. & quæ vt ff. de pign. l. proxim. in princip. *Abnuam.* scilicet filium. *Detrec.* cum ille quasi possideat filiationem. & quællio. est, verum filius sit Aug. & alius, vel alienus. sic Bar. & Sal. & supra. l. proxi. erat dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio.

i *Numerarum.* non ergo Publicianam intendit: vt ff. de publ. de precio, sed directam in rem. [i] vt. §. de rei vin. l. quotiens. m *Quibus.* de hoc erat quæstio: quia solis instrumentis videbantur probari. sed non est ita: vt hic, & §. eo. l. propter ætatis.

k *In vacuam.* Dicitur [j] vacua [k] quā aliquis nō possidet, nec est in possessione: vt ff. de act. emption. l. ij. §. j. & l. ij. Et dic [l] quòd demonstratiue ponitur: non a fundatione dominij vacuam tradi: vt ff. de pact. l. fundum. li. cet quidam contra: vt per gl. ibi dixi. Item dixit non probare hic P. quòd fatis est ad probandum dominij probationem non probare hæc tria &c. emptionem, & vacua possessionis traditio, nem, & precium solutum. quod non placet: cet [g]: quia potest esse hæc quòd venditor nō fuit dominus, vnde emptor non fit dominus per ff. de acquir. rer. dom. l. traditio. oportet ergo probare quod venditor fuerit dominus: vt ff. de pign. l. & quæ vt ff. de pign. l. proxim. in princip. *Abnuam.* scilicet filium. *Detrec.* cum ille quasi possideat filiationem. & quællio. est, verum filius sit Aug. & alius, vel alienus. sic Bar. & Sal. & supra. l. proxi. erat dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio.

a *Aduersus absentē.* id est contra illum qui suam ancillam vocauerat sororem.

b *Pro ancilla.* à procuratore ancillæ quē constituit procurstorem ad petendum iudicē familiæ erciscundæ, ideo quia soror nominata erat, secundum. Azo. & sic duo erant pro ea.

c *Emisisti.* nec est amplius aliquid factum.

d *Pro coherede,* à pro. curatore ancillæ, quasi ipsa esset coheres. Az. Dominat ipsa esset coheres. Az. & dic quòd hic erat [d] in possessione fraternitatis: & ideo frater, probat.

e *Non nudis.* Nutritij Titium in domo mea tanquam filium, & eum filium nominabam. nō præiudicatur mihi per talem adfeverationem si meus filius non sit.

f *Adfeverationibus.* adfeuerare, est sine interrogatione aliquid verum falsumve affirmare: aliquin si interrogatus respōdeat, est hoc profiteri vel professio. *Professione.* scilicet Cicer. ad Lol. Gal. & Cic. ad Lol. Gal. & contra. falsi. contra de probat.

g *Consentiant.* vnde videbatur præiudicium veritati fieri per talem consensum: id est vt vltra non quæratur an filius sit. Accursius.

h *Testimonium.* id est probatio.

i *Emptionem.* quod est necesse. [e] aliàs aduersus tertium & quælibet bona fide possidentem, vt ff. de act. emptio. l. ij. §. j. & l. ij. Et dic [f] quòd demonstratiue ponitur: non a fundatione dominij vacuam tradi: vt ff. de pact. l. fundum. li. cet quidam contra: vt per gl. ibi dixi. Item dixit non probare hic P. quòd fatis est ad probandum dominij probationem non probare hæc tria &c. emptionem, & vacua possessionis traditio, nem, & precium solutum. quod non placet: cet [g]: quia potest esse hæc quòd venditor nō fuit dominus, vnde emptor non fit dominus per ff. de acquir. rer. dom. l. traditio. oportet ergo probare quod venditor fuerit dominus: vt ff. de pign. l. & quæ vt ff. de pign. l. proxim. in princip. *Abnuam.* scilicet filium. *Detrec.* cum ille quasi possideat filiationem. & quællio. est, verum filius sit Aug. & alius, vel alienus. sic Bar. & Sal. & supra. l. proxi. erat dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio.

a *Aduersus absentem.* id est contra illum qui suam ancillam vocauerat sororem.

b *Pro ancilla.* à procuratore ancillæ quē constituit procurstorem ad petendum iudicē familiæ erciscundæ, ideo quia soror nominata erat, secundum. Azo. & sic duo erant pro ea.

c *Emisisti.* nec est amplius aliquid factum.

d *Pro coherede,* à pro. curatore ancillæ, quasi ipsa esset coheres. Az. Dominat ipsa esset coheres. Az. & dic quòd hic erat [d] in possessione fraternitatis: & ideo frater, probat.

e *Non nudis.* Nutritij Titium in domo mea tanquam filium, & eum filium nominabam. nō præiudicatur mihi per talem adfeverationem si meus filius non sit.

f *Adfeverationibus.* adfeuerare, est sine interrogatione aliquid verum falsumve affirmare: aliquin si interrogatus respōdeat, est hoc profiteri vel professio. *Professione.* scilicet Cicer. ad Lol. Gal. & Cic. ad Lol. Gal. & contra. falsi. contra de probat.

g *Consentiant.* vnde videbatur præiudicium veritati fieri per talem consensum: id est vt vltra non quæratur an filius sit. Accursius.

h *Testimonium.* id est probatio.

i *Emptionem.* quod est necesse. [e] aliàs aduersus tertium & quælibet bona fide possidentem, vt ff. de act. emptio. l. ij. §. j. & l. ij. Et dic [f] quòd demonstratiue ponitur: non a fundatione dominij vacuam tradi: vt ff. de pact. l. fundum. li. cet quidam contra: vt per gl. ibi dixi. Item dixit non probare hic P. quòd fatis est ad probandum dominij probationem non probare hæc tria &c. emptionem, & vacua possessionis traditio, nem, & precium solutum. quod non placet: cet [g]: quia potest esse hæc quòd venditor nō fuit dominus, vnde emptor non fit dominus per ff. de acquir. rer. dom. l. traditio. oportet ergo probare quod venditor fuerit dominus: vt ff. de pign. l. & quæ vt ff. de pign. l. proxim. in princip. *Abnuam.* scilicet filium. *Detrec.* cum ille quasi possideat filiationem. & quællio. est, verum filius sit Aug. & alius, vel alienus. sic Bar. & Sal. & supra. l. proxi. erat dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio.

x. Iidem AA. & CC. Isidoro.

NEque natales[a] tui, licet ingenuum te probare possis, neque honores quibus te functum esse cōmemoras, idoneam probationem pro filiæ tuæ ingenuitate[b] continēt: cum nihil[c] prohibeat & te ingenuum, & eam ancillam esse. Dat. XVIII. Kalen. Maij. AA. Conss.

Qui vtrum impossibile obiicit testamento; illud probare tenetur. h. d. Bal. Vel sic: In dubio præsumitur pro testamito, nisi contra probetur. h. d. secundum. Bar. Vel sic: Qui testamentum impugnat, debet ostendere causam quare caret viribus. Vel sic: Iura negligentia debet probari, quando intentio fundatur ex eis. Saly.

xi. Idem AA. & CC. Antoniæ.

SI scriptum[d] heredem ab amita tua, vel de testamenti vitio, vel quacunq; alia ratione[e] nō posse obtinere hereditatem, probari à te posse confidis: de hac hereditate apud rectorem prouinciæ agere poteris[f]. S. V. Kal. Maij Heraclīæ. AA. & CC. Conss.

Etiam sine instrumentis potest probari dominium probando titulum emptionis cum precij numeratione, & actus possessionis traditione. hoc dicit secundum Baldum & Salyetum.

xii. Idem AA. & CC. Chroniæ.

CVm res[g] nō instrumentis gerantur, sed in hæc rei gestæ testimonium[h] conferatur: facta emptionem[i], & in vacuam[k] possessionem inductum patre tuum, precium; numeratū[l], quibus[m] potes iure proditis probationibus docere debes. Dat. V. Non. Octob. AA. & Conss.

Litera per quas quis mulierem quandam sibi sororem appellat, eam vere sororem non faciunt, sed probant seu præsumi faciunt: aliter tamen rem se habere probare potest: h. d. primo. Item rescriptum quo datur arbiter ad dividendam hereditatem inter duos velut fratrem & sororem, & tanquam coheredes, non præiudicat absenti. Sal. Vel sic: Per literas adfetorias consanguinitatis non inducitur consanguinitas, nec probatur si simpliciter propter aliud sunt emissæ. h. d. Pau. de Cast.

xiii. Idem AA. & CC. Iustino.

NOn epistolis[n] necessitudo consanguinitatis, sed natalibus[o], vel adoptionis solennitate coniungitur[o]: nec nondum. §. quod dicitur. & de Publi. l. eum. §. Publicianā actio. quod potest probari, quia probat eum vel siue pisse, vel specificasse, vel aliis similibus modis: vt insti. de re. di. §. singulorum. vsque in fin. titu. & sic suppleas hanc. l. Vel dic quòd hic agebatur contra venditorem, vel eius heredem, qui non potest negabat venditorem fuisse dominum: quia sic suam vel antecessoris turpitudinem allegaret: quod non potest. infra. de iure fisc. pig. da. ma. l. si creditoribus. Sed forte dicebat precium exp non solutum: quare hoc est probandum per emptorem. Item dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio.

a *Natalibus.* id est natiuitate: vt infra de lib. cau. l. præterea.

o *Coniungitur.* vt infra de testa. l. neque professio. neque liber fit per epistolam: vt arg. infra de liber. cau. l. iubemus. nec coheres, vt hic subiicit: vt ff. de pactis. l. epistolam. Et quod verba dicit, non coniungitur epistolis, dic quòd nec reuera, per quæ ad præiudicium, secundum quosdam. nec ob. ff. eod. l. quidam. in fin. quia ibi non probant heredes fratres defun. ex epistolis: quia erant in possessione filiationis [i]. Alij vt la. quòd ad præiudicium valent epistolæ, donec econtra probetur: vt ff. de lib. agn. l. j. §. Iulianus, alias est. §. quod senatusconsulto. sed videtur quòd per epistolam probetur: vt ff. eo. l. ij. ex spon. Solut. non probant plene epistolæ, vt hic, sed semi- plene: vt ibi. [k] & sic cum aliis profunt: & supra eod. l. in- strumenta.

Adunsus

aduersus absentē[a] hereditatis diuidendæ gratia velut* contra fratrē pro ancilla[b] petitus arbiter, subſtantia perimit veritatis. ¶ Siue itaq; quasi ad sororē, quam ancillam te posse probare cōfidis, epistolā emisisti[c]: siue familiæ erciscundæ quasi pro coherede[d] petitus arbiter doceatur: fraternitatis quæstio per hæc tolli non potuit. Dat. Kalen. Decemb. AA. Conss.

B

Qui negat esse filium quem tradidit vt filium, debet probare negatium: quæ probata, veritas est locus & consistit in contrarium est vera. Bal. Vel sic: Sola professio qua quis alium suum appellat filium, & eo ratione probat quem filium, sed quasi possessio filiationis transfert onus probandi in aduersarium. Saly.

xiiii. Idem AA. & CC. Munitiano.

NOn nudis[e] & adfeverationibus[f], nec ementita professione[g] (licet vtriq; consentiant[h]) sed matrimonio legitimo cōcepti, vel adoptione solēni filij ciuili iure patri cōstituuntur[i]. Si itaq; hunc cōtra quem fungeris, alienum[k] esse probare cōfidis; per re vel per procuratorem adfirmationem eius falsam detege[l]. Dat. Kal. Decem. AA. Conss.

C

Qui violenter possidet, ab onere probandi non relevatur, immo fortius onerabitur. Iid. secundum. Bal. Vel sic: Ex statu precedente colligitur eum incumbat onus probandi in præsenti. Saly. etcetera.

xv. Idem AA. & CC.

D

Antonio.

VIs eius[m] qui se dominum contendit, ad imponendum onus probationis seruo, minime[n] prodest. Cum igitur aufugisse te de domo Seueri profitearis[o]: verū[p] nec ab illo iusto initio, sed per violentiā adseueras te esse detētum: inquisito prius an in possessione[q] libertatis sine dolo malo constitutus sis, tunc etiā onus probationis quis debeat subire, per huiusmodi euentum declarabitur. Dat. VI. Kalend. Ianua. AA. Conss.

Dominium patris præsumitur continuatum in filium heredem, non in eum qui se pretendit donatarium. Bald. Vel sic: Filius emancipatus adseruit rem sibi donatam à patre, debet illud probare: siue ipse petat ab herede possidente: siue heres ab eo possidente petat. Saly etcetera.

xvi. Idem AA. & CC. Philippo & Sebastiano.

SIue[r] prædia quæ à patre cōmuni sibi fratres emancipati donata cōtendentes vindicant, ipsis incūbit fatēri probationis necessitatis. Siue ipsis[s] ea prædia quasi à patre vestro sibi donata tenentibus, vos coheredes cōstituti[t] patris petitis[u]: vt intētionem vestram non constitisse detegant, vnde domini facti sunt[x] emergente quæstione docere compellūtur. Dat. X. Kal. Feb. AA. Conss.

a *Aduersus absentem.* id est contra illum qui suam ancillam vocauerat sororem.

b *Pro ancilla.* à procuratore ancillæ quē constituit procurstorem ad petendum iudicē familiæ erciscundæ, ideo quia soror nominata erat, secundum. Azo. & sic duo erant pro ea.

c *Emisisti.* nec est amplius aliquid factum.

d *Pro coherede,* à pro. curatore ancillæ, quasi ipsa esset coheres. Az. Dominat ipsa esset coheres. Az. & dic quòd hic erat [d] in possessione fraternitatis: & ideo frater, probat.

e *Non nudis.* Nutritij Titium in domo mea tanquam filium, & eum filium nominabam. nō præiudicatur mihi per talem adfeverationem si meus filius non sit.

f *Adfeverationibus.* adfeuerare, est sine interrogatione aliquid verum falsumve affirmare: aliquin si interrogatus respōdeat, est hoc profiteri vel professio. *Professione.* scilicet Cicer. ad Lol. Gal. & Cic. ad Lol. Gal. & contra. falsi. contra de probat.

g *Consentiant.* vnde videbatur præiudicium veritati fieri per talem consensum: id est vt vltra non quæratur an filius sit. Accursius.

h *Testimonium.* id est probatio.

i *Emptionem.* quod est necesse. [e] aliàs aduersus tertium & quælibet bona fide possidentem, vt ff. de act. emptio. l. ij. §. j. & l. ij. Et dic [f] quòd demonstratiue ponitur: non a fundatione dominij vacuam tradi: vt ff. de pact. l. fundum. li. cet quidam contra: vt per gl. ibi dixi. Item dixit non probare hic P. quòd fatis est ad probandum dominij probationem non probare hæc tria &c. emptionem, & vacua possessionis traditio, nem, & precium solutum. quod non placet: cet [g]: quia potest esse hæc quòd venditor nō fuit dominus, vnde emptor non fit dominus per ff. de acquir. rer. dom. l. traditio. oportet ergo probare quod venditor fuerit dominus: vt ff. de pign. l. & quæ vt ff. de pign. l. proxim. in princip. *Abnuam.* scilicet filium. *Detrec.* cum ille quasi possideat filiationem. & quællio. est, verum filius sit Aug. & alius, vel alienus. sic Bar. & Sal. & supra. l. proxi. erat dicit P. hic quòd corpso quòd quis possideat vel possederit, tamen dominus præsumitur, & vindicat si à possessione cadit. & pro me eo supra eo. l. ij. in fi. quod non placet [h]: vt ff. de pign. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de public. l. eum. §. Publicianā. Et non ob. infra de agri. & cēsib. l. si colon. lib. xj. quia ibi a speciale: vel agitur ibi tantum de possessione reuocanda, non dominio

Universidad de Deusto
Biblioteca

cogitur. & sic est contra. ff. de rei vind. l. res. & de petit. here. l. cogi. & supra eod. l. frustra. & infra eo. l. actor. & omnes tractantes de tali materia. Solut. ideo probat: quia præsumptio [a] est pro actore: vt hic, aliàs non: vt ibi. Et not. hic circa huiusmodi præsumptionem: quia aut non est dubitatio inter partes de facto, & ita lex præsumit super certo facto aliquid, vt reuerisim ab hostibus non esse captum: vt ff. de testa. l. lege Corneliam. & idē in cæteris fictionibus, & tunc nunquam admittitur probatio [b] in contrarium: vt infrit. quibus mo. ius pa. pote. solui. §. sed si ab hostibus. & infra de rei vxo. act. l. vna. §. accedit. & in j. respō. & hęc præsumptio dicitur [c] prię fictio. Vbi autem dubitatio est de facto inter partes, vt an quę fierit de bonis mariti vxor: & an contraxerit matrimonium cum libera muliere, ad quā consuetudinem habebebat: & lex de facto de quo dubitabatur, præsumit sic fuisse vel non: bene admittitur probatio in contrariū: vt infra de dona. inter virum & vxo. l. etiam. & ff. de rit. nup. l. in liberæ. nisi lex præsumat [d] & statuat: quod fit quandoque ex vigore scripturæ: vt infra. ar. xu. l. fin. & infra de contrahen. sti. l. j. & ff. de verb. obl. l. scien-dum. sed in his duabus quæ ponunt eundem casum, dicunt quidam sic, non contra: [e] vt ff. de pac. l. iurisgentium. §. quod fere. Item ad hoc quod est hic, facit infra ad Vellęianum. l. antiquæ. quandoque fauore vltimæ voluntatis: vt supra de inoff. testat. l. iij. [f] & infra de instit. & substi. l. generaliter. §. cum autem. sed hic posset probari contrarium. Quandoque fauore dotis: vt infra de rei vxo. act. in prin. [g] Itē vt j. ad Macedo. l. fi. Item est huic contra. arg. ff. eo. l. cum de indebito. §. finautem pro parte. vbi ex solutione transfertur onus probandi, sed hic non fuit solutum: [h] sed alio modo ad emancipatos prædia peruenerunt. & adde. ff. quod met. cau. l. non est veri simile.

a Rationem eius præsumptionis erat eius initio fundata. B.

b Sequitur eam Bart. & Paul.

c Idem Bar. B. & Pau.

d Quo casu est præsumptio iuris & de iure, contra quā non admittitur probatio in contrariū ita si per concessionem partis. Bar. B. et Pau. hic. e Et bene, vt per B. Ang. Alex. et Ias. in l. secundū. ff. de ver. ob. f Ibi est præsumptio iuris tantum: ideo admittitur probatio in cōtrariū. Auge. hic et idē tenet Ia. in d. l. 3. g Ibi est fictio, nō præsumptio. B. Pau. et Sal. h Cōcor. B. Bald. Pau. Ang. et Sal. i Sed quia manumissio hic allegatur, de aliis modis nō erat quæstio B. & Salyk. Et bene, Bart. Bald. Pau. et Sal. l Vtrumque exemplum est verū: sed sufficiebat vnum. m Nisi alicui forte amicabilibus literę secundum Salyc. n Nisi aliqua suspicio fit cōtra instrumentum propter rasuram vel quid

Matrem tuam. quam ancillam fuisse constabat.

b *Comment.* probatur & alijs [i] modis ingenuitas, scilicet per restitutionem naralium: vt ff. de nata. re. l. queris. Item per sententiam: vt ff. de sta. ho. l. ingenuum. Item quòd sit natus ex ancilla passa moram in fideicommissaria libertate: vt j. ad Orficia. l. fin. Item not. quòd hic ideo probat quia aliquando fuit mater ancilla: quod non placet: [k] quia probato de manumissione modo, quare magis nata præsumeretur ante manumissionē, quā post: sic enim in deterius præsumeretur, cp esse nō debet: vt ff. eo. l. cum de ætate. Dic ergo quòd ideo probat se post editam, quia erat in possessione seruitutis. & ad hoc arg. tuldum est ff. de peti. her. l. ij. & de rei vind. l. quoties. Additio. Ista glo. ibi, dic ergo. bene loquitur, si filia erat actrix: sed si erat rea, prout litera innuit, dic quòd si constituat se probatricem, debet etiam probare ingenuitatem, secundum Bald. Pau. & Salycet.

c *Potest.* neque quo ad necessitatem, neque quo ad probabilitatem: vt j. de libe. can. l. multis.

Cvm precibus.] Casvs. Fecit Seius scribi in instrumento quòd fundum Cornelianum ei dederas, cum de Semproniano intelligeres: vel debuit scribi quòd commodauerat, & scriptum est quòd dederas: an per tale instrumentum præiudicetur, quæritur? Dicitur quòd si probare possis hoc nolle esse scriptum contra voluntatem tuam, tibi non præiudicat.

d *A te donatum.* cùm de alio intelligeres fundo, [l] vel cum deberet scribi, commodo. scriptum est, dono, vel, loco.

e *Ad nomen.* nedum ad rei veritatem: vt & supra de fertis. l. à [m] nullo.

f *Oportet.* præsumitur enim interim pro instrumento, [n] vt in authen. de fide instru. §. si vero moriatur. col. la. vj. sed probatio [o] cōtrarium admittitur, vt plus valeat veritas, quàm scriptura: vt hic, & infra plus va. quod agi. l. j. & infra si quis alteri vel sibi. l. cū pro. & de emancip. l. ij. & de dona. l. nec ignorans, & ff. de except. l. quę facta. Cod. agoitis. Sed contrain. fra arbitr. tu. l. fina. & ff. de usufruc. legat. l. si alij. Solu. illa specialia sunt [p] & facit extra de probatio. cap. tertio loco. & ibi not.

Exceptionem.] Casvs. Matuasi, & pactum feci de non petendo tibi vsque ad annum. cum fit dilatoria ista exceptio, initio opponenda est, & [q] probanda postquam actor fuerit intentionem suam: & vide. ff. de except. l. si dilatoria. & ff. de minor. l. xxv. an. omissam. contra. Solu: vt ibi.

g *Exceptionem dilatoriam.* Alia enim est peremptoria, alia dilatoria: quod dic per exempla: vt instit. de except. & appellantur. Peremptoria potest [r] opponi, & probari quandocunque ante lentētiam scilicet postquam actor monstrauerit intentionem suam: [s] vt infrà. de except. l. si quidem. & infrà. sentent. rescind. non posse. l. peremptorias. & j. de præscript. longi temp. l. emptor. & extra de ordin. cognit. ea. j. hæc tamen lex, & alia de excep. videntur velle quòd reus debeat eam cōtestari ante probationē actoris: sed putoo quòd illa contestatio ex voluntate fiat, non ex necessitate. Item & quæ dam peremptoriæ opponuntur post sententiam: vt dixi. & infra plus va. quod agi. l. j. & infra si quis alteri vel sibi. l. cū pro. & de emancip. l. ij. & de dona. l. nec ignorans, & ff. de except. l. quę facta. Cod. agoitis. Sed contrain. fra arbitr. tu. l. fina. & ff. de usufruc. legat. l. si alij. Solu. illa specialia sunt [p] & facit extra de probatio. cap. tertio loco. & ibi not.

Exceptionem.] Casvs. Matuasi, & pactum feci de non petendo tibi vsque ad annum. cum fit dilatoria ista exceptio, initio opponenda est, & [q] probanda postquam actor fuerit intentionem suam: & vide. ff. de except. l. si dilatoria. & ff. de minor. l. xxv. an. omissam. contra. Solu: vt ibi.

h *Inspexisse.* ff. de minor. l. xxv. an. omissam. contra. Solu: vt ibi.

i *Producto testimonio.* renunciauerit, vel non renunciauerit testibus: ego sola scientia nocet, sed renunciatio non vt in cor. §. illud. & in nouell. de testi. §. equus.

k *Minime potest.* vt j. de Lati. liber. tol. §. ille autem.

l *Nam si.* vere non iuuatur agendo, quia neque excipiendo, si non dolo erat in libertatis possessione.

m *Ad emptionē.* scilicet Eutychiæ: sed an hoc sufficit?

n *Furtum.* ab aduersario factum. [h] secus si alio vel fortuito casu amittatur instrumentum vt in contrario. j. tit. j. l. testium. in fi. & de fide instru. hi-cut iniquum. &. j. de iure dot. l. cum citra. quæ sunt contra.

Ad probationem.] Casvs. Si ex pecunia mea quam pernes te deposui, prædium tuo nomine cōparasti: instrumentum emptionis quo cōmenebatur te emisse, confectum fuit, & ego illud subtraxi: an ad probationem dominij, scilicet quòd pretium ratione dominij ad me pertineat, eo vti possim, quæritur? Dicitur, quòd non, cum in eo de me nulla fieret mentio. Item nec sufficit si probem ex pecunia mea emptum fuisse, ad dominij probationem.

o *Cum itaque.* cum eis subtractis vti non possis. constat autem aliis argumentis vti posse, itaque, &c.

p *Competenti.* probando ea quæ dicuntur. §. eo. l. cum res.

q *Nam res.* bene dixi competenti.

r *Probationem.* scilicet talem.

s *Non conuenit.* quia non prodest. sic ergo nota quòd id debet quis probare, quo probato adiuuetur. sic & in interrogationibus. & arg. ff. de inoff. testa. l. j. Item no. hic quòd res mea pecunia empta, non ideo est mea: vt &. j. si quis alteri vel sibi. l. j. & fallit in tribus casibus: vt dixi ff. de dona. inter virū & vxo. l. vxor matito. [i]

Ad probationem.] Casvs. Si ex Glyconem de possessione libertatis in seruitute petieris: non sufficit probare quòd seruus tuus sit, ideo quia mater sua quę est libera, & fratres sui aliqui præstiterunt seruitium vel ministerium tibi: cum non matris & fratris consensus Glyconi vt fiat seruus possit præiudicare: & esse poterit quòd Glyco sit liber factus ex eadem matre, fratre suo seruo existente.

t *Ad probationem.* quę domino incumbit, cum ex libertate petatur in seruitutem. aliàs secus si ex seruitute in libertatem petatur: vt. §. eo. l. matrem.

u *Matrem* quæ erat libera. Azo.

x *Non sufficit.* vt infra de lib. cau. l. liberos. in fin. & infra de inge. ma. l. ij. Nam etiam liberi quandoque seruilia faciunt ministeria: vt ff. de vsu & habi. l. cæterum. §. Proculus. & institu. de vsu. & habi. §. j. Accursius.

y *Consensus.* consensus matris & fratris, scilicet qui sunt ingenui, non præiudicat filiis: vt. §. de transac. l. transactione matris.

z *Matre natis.* etiam ancilla.

a *Probibeatur.* vt infra de libe. cau. l. multis. & l. aui. hic tamen seruus præsumitur.

a *Ac qui semel.* quidam legunt hanc authen. j. tit. j. l. fi.

b *Acceperit.* ac si dicat, siue a se, siue ab alio sciuit.

c *Dederit.* vel suorum testium, vel aduersarij. vt in cor. auth. Accursius.

d *Licentiam.* id est facultatem. ff. de rei vin. l. officium. contra.

Concor. cū hoc authen. Solu. vt ibi. Additio. Dic quòd ibi loquitur in productione quæ fit in nouo & super alio articulo, hic super eodem. Bart. & Pau.

e *Productione.* nisi ad reprobationē [a] testium: vt. j. tit. j. l. fi. & infra de testibus. & l. fi. & authen. si testis. An autem à se inductum posset reprobare? forte non: vt. d. l. fi. quis testibus. Item nunquid in causa appellationis possunt produci? Respond. vtique secundum Azo. vt infra de appellat. l. eos. §. fi. quid. & de cond. appos. l. per hanc. cum sit alia quæstio prima: Alij dicit quòd non, & quia ibi erat eadem causa, & quia ratio auth. est generalis: timor scilicet subornationis. sed prima opis ferendi fuit. Sed his non obstantibus dicimus, an super eodem capitulo, & super alio, & tide poterit: vt extra de testi. ca. fraternitatis. Item an post apertura post instrumenta producti. Dic quòd sic: quia ibi non est suspicio: & hic se habet contra reos? [b]

f *Inspexisse.* ff. de minor. l. xxv. an. omissam. contra. Solu: vt ibi.

g *Producto testimonio.* renunciauerit, vel non renunciauerit testibus: ego sola scientia nocet, sed renunciatio non vt in cor. §. illud. & in nouell. de testi. §. equus.

h *Inspexisse.* Productionem quidā dicunt vnam productionem esse cum sequel. vtique secundum Azo. vt infra de appellat. l. eos. §. fi. quid. & de cond. appos. l. per hanc. cum sit alia quæstio prima: Alij dicit quòd non, & quia ibi erat eadem causa, & quia ratio auth. est generalis: timor scilicet subornationis. sed prima opis ferendi fuit. Sed his non obstantibus dicimus, an super eodem capitulo, & super alio, & tide poterit: vt extra de testi. ca. fraternitatis. Item an post apertura post instrumenta producti. Dic quòd sic: quia ibi non est suspicio: & hic se habet contra reos? [b]

i *Producto testimonio.* renunciauerit, vel non renunciauerit testibus: ego sola scientia nocet, sed renunciatio non vt in cor. §. illud. & in nouell. de testi. §. equus.

k *Minime potest.* vt j. de Lati. liber. tol. §. ille autem.

l *Nam si.* vere non iuuatur agendo, quia neque excipiendo, si non dolo erat in libertatis possessione.

m *Ad emptionē.* scilicet Eutychiæ: sed an hoc sufficit?

n *Furtum.* ab aduersario factum. [h] secus si alio vel fortuito casu amittatur instrumentum vt in contrario. j. tit. j. l. testium. in fi. & de fide instru. hi-cut iniquum. &. j. de iure dot. l. cum citra. quæ sunt contra.

Ad probationem.] Casvs. Si ex pecunia mea quam pernes te deposui, prædium tuo nomine cōparasti: instrumentum emptionis quo cōmenebatur te emisse, confectum fuit, & ego illud subtraxi: an ad probationem dominij, scilicet quòd pretium ratione dominij ad me pertineat, eo vti possim, quæritur? Dicitur, quòd non, cum in eo de me nulla fieret mentio. Item nec sufficit si probem ex pecunia mea emptum fuisse, ad dominij probationem.

o *Cum itaque.* cum eis subtractis vti non possis. constat autem aliis argumentis vti posse, itaque, &c.

p *Competenti.* probando ea quæ dicuntur. §. eo. l. cum res.

q *Nam res.* bene dixi competenti.

r *Probationem.* scilicet talem.

s *Non conuenit.* quia non prodest. sic ergo nota quòd id debet quis probare, quo probato adiuuetur. sic & in interrogationibus. & arg. ff. de inoff. testa. l. j. Item no. hic quòd res mea pecunia empta, non ideo est mea: vt &. j. si quis alteri vel sibi. l. j. & fallit in tribus casibus: vt dixi ff. de dona. inter virū & vxo. l. vxor matito. [i]

Ad probationem.] Casvs. Si ex Glyconem de possessione libertatis in seruitute petieris: non sufficit probare quòd seruus tuus sit, ideo quia mater sua quę est libera, & fratres sui aliqui præstiterunt seruitium vel ministerium tibi: cum non matris & fratris consensus Glyconi vt fiat seruus possit præiudicare: & esse poterit quòd Glyco sit liber factus ex eadem matre, fratre suo seruo existente.

t *Ad probationem.* quę domino incumbit, cum ex libertate petatur in seruitutem. aliàs secus si ex seruitute in libertatem petatur: vt. §. eo. l. matrem.

u *Matrem* quæ erat libera. Azo.

x *Non sufficit.* vt infra de lib. cau. l. liberos. in fin. & infra de inge. ma. l. ij. Nam etiam liberi quandoque seruilia faciunt ministeria: vt ff. de vsu & habi. l. cæterum. §. Proculus. & institu. de vsu. & habi. §. j. Accursius.

y *Consensus.* consensus matris & fratris, scilicet qui sunt ingenui, non præiudicat filiis: vt. §. de transac. l. transactione matris.

z *Matre natis.* etiam ancilla.

a *Probibeatur.* vt infra de libe. cau. l. multis. & l. aui. hic tamen seruus præsumitur.

AT qui semel [a] † produxerit testes, aut bis, aut ter, & testificata tractauerit, aut ab aduersario hoc faciente disputationem acceperit, [b] & ex hoc testificata didicerit: [c] non habebit licentiam [d] vlterius vti productione e testium ex diuina etiam iussione. [f] ¶ Si vero hoc non egerit: tunc danda est quarta productio testium & sacramento ab eo prius dando, quòd neque subtraxerit, neque percontatus est ipse testificationes, vel aliquis aduocatorum eius, vel alius pro eo agens: nec per dolum, nec per machinationem, vel artem, quartam productionem [h] testium petat fieri.

Per productionem instrumenti subtracti non probatur liberias, sed magis præsumitur contra subtrahentem. hoc dicit not. secundū B. Bal.

XX. Iidem. AA. & cc. Pharominæ.

SI de possessione seruitutis, emptionis instrumentis subtractis, in libertatem proclamat Eutychia: cum petitori probationis onus incumbat, intentione sua defecta, his iuuari minime potest. [k] Nam si in seruitutem petatur: ad emptionis [m] probationem nō est indiciis aliis opus, sed instrumentorum furtum [n] monstrare sufficit. III. Non. Decembr. Nicomediæ. CC. Conss.

Instrumentum nil aliud probat, quam illud quod continetur in eo: cæ quod omittitur in instrumento, præsumitur non actum inter partes. Bald. Vel sic: Ad probationem domini non sufficit agentis producere instrumentum in quo alius suo nomine emit, & probare quòd emit de pecunia ipsius agentis. b. d. secundum Pau. de Cast.

XXI. Iidem. AA. & cc. Crispo.

AD probationem [p] seruitutis Glyconis, matrē [u] eius ac fratrem seruilia fecisse ministeria, non sufficit: [x] cum neque ingenuorum connuentia [y] coniunctis necessitudine præiudicet, neque de seruis ex eadem matre [z] natis libertatem vnus adipisci prohibeatur. [a] Dat. IX. Kal. Ianua. ipsis. CC. Cons.

Licet actor dicit se non posse probare, onus tamen probationis non refunditur in reum. b. d. secundum Bald. & Salyc. & no. Vel sic: Actori adserenti incumbit onus probandi: reo vero negandi non incumbit, etiā si actor dicat se probare non posse: nec propter hoc consentit in eum omnes probandi transferre: quia negatiua probari non potest. b. d. Pau. de Cast.

XXII. Iidem. AA. & cc. Menelao.

AD probationem [p] seruitutis Glyconis, matrē [u] eius ac fratrem seruilia fecisse ministeria, non sufficit: [x] cum neque ingenuorum connuentia [y] coniunctis necessitudine præiudicet, neque de seruis ex eadem matre [z] natis libertatem vnus adipisci prohibeatur. [a] Dat. IX. Kal. Ianua. ipsis. CC. Cons.

Licet actor dicit se non posse probare, onus tamen probationis non refunditur in reum. b. d. secundum Bald. & Salyc. & no. Vel sic: Actori adserenti incumbit onus probandi: reo vero negandi non incumbit, etiā si actor dicat se probare non posse: nec propter hoc consentit in eum omnes probandi transferre: quia negatiua probari non potest. b. d. Pau. de Cast.

XXIII. Iidem. AA. & cc. Menelao.

AD probationem. [p] Casvs. Si ex Glyconem de possessione libertatis in seruitute petieris: non sufficit probare quòd seruus tuus sit, ideo quia mater sua quę est libera, & fratres sui aliqui præstiterunt seruitium vel ministerium tibi: cum non matris & fratris consensus Glyconi vt fiat seruus possit præiudicare: & esse poterit quòd Glyco sit liber factus ex eadem matre, fratre suo seruo existente.

t *Ad probationem.* quę domino incumbit, cum ex libertate petatur in seruitutem. aliàs secus si ex seruitute in libertatem petatur: vt. §. eo. l. matrem.

u *Matrem* quæ erat libera. Azo.

x *Non sufficit.* vt infra de lib. cau. l. liberos. in fin. & infra de inge. ma. l. ij. Nam etiam liberi quandoque seruilia faciunt ministeria: vt ff. de vsu & habi. l. cæterum. §. Proculus. & institu. de vsu. & habi. §. j. Accursius.

y *Consensus.* consensus matris & fratris, scilicet qui sunt ingenui, non præiudicat filiis: vt. §. de transac. l. transactione matris.

z *Matre natis.* etiam ancilla.

a *Probibeatur.* vt infra de libe. cau. l. multis. & l. aui. hic tamen seruus præsumitur.

Et in d. §. propone. *Quo casu si potest probare instrumentum esse subtractum, licet testes nō deponāt de eius tenore, restatur tamento perdenti.*

Propone res.

Alter,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ACtor.} CASVS. Si fundum à te peto, nec probo, quia nõ possum: & peto quòd tu probes contrariũ, scilicet quòd ad me non pertineat, an sim audiendus, quæritur? & dicitur quòd factũ negantis, &c. & intelige secundum rerum naturam, & secundum solitum cursum causarum.

a Actor. actorem accipe[a] etiam pro accusatore. vt. j. eod. l. fi. & pro reo excipiente affirmatiue: vt. ff. eo. l. in exceptionibus nõ negatiue. vt. j. de non nume. pecu. l. fi ex cautione.

b Non astringit. quãdoque tamen ab actore præsumptionẽ pro se habente in reũ transfertur probatio: vt. §. eo. l. siue possidente. & infra de dona. inter vi. & uxo. l. etiam. quandoque econtra, à reo in actorem: vt. ff. eo. l. si pactum. & l. si chirographum. & l. cum de indebito. in princ. & §. j. & idem in accusatore & in accusato, scilicet quòd transferatur probatio de uno in alium: vt infra ad leg. Iul. de adul. l. fi hi qui. & in authent. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero ita comperiuntur. colla. viii. &. 5. de episc. & cleri. l. si qua per calumniam.

c Cum per rerum naturam. id est per solitum cursum causarum. consuetudinem enim alteram naturam appellamus: vt. ff. de libe. & posthu. l. si quis posthumos. in prin. quæ est vt negans probare non debeat, sed affirmans. Alij vt Ir. dicunt per rerum naturam, vt affirmatum: quia quod affirmatur, est. & ita potest probari per differentias & species. sed illud quod negatur, nõ est: & sic non potest probari, cum non habeat species vel differentias. Sed certe licet sit verum quòd illud quod non est non probatur per species vel per differentias: tamen probatur per alia, vt per medium: vt patet. infra de contrahen. & commit. stip. l. optimam. in fi. & §. eod. l. cum precibus. ADDITIO. Dic melius, quòd negatiua facti infiniti tempore & loco non limitati, non est probabilis: negatiua tamen facti finiti tempore & loco limitati, est probabilis. Salycetus.

d Factum, secus si ius: vt. ff. eo. l. ab ea parte. immo non secus, quia ideo probat negans ius, quia est præsumptio pro actore, quòd omnia liceant: vt. ff. ex quib. can. maio. l. necnon. §. j. sic & in facto, si sit pro actore præsumptio, transfertur in reum

e Illud dicitur. vt supra eod. l. fi. & infra de dona. inter vi. & uxo. l. etiam. quandoque econtra. à reo in actorem: vt. ff. eo. l. si pactum. & l. si chirographum. & l. cum de indebito. in princ. & §. j. & idem in accusatore & in accusato, scilicet quòd transferatur probatio de uno in alium: vt infra ad leg. Iul. de adul. l. fi hi qui. & in authent. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero ita comperiuntur. colla. viii. &. 5. de episc. & cleri. l. si qua per calumniam.

f Cum per rerum naturam. id est per solitum cursum causarum. consuetudinem enim alteram naturam appellamus: vt. ff. de libe. & posthu. l. si quis posthumos. in prin. quæ est vt negans probare non debeat, sed affirmans. Alij vt Ir. dicunt per rerum naturam, vt affirmatum: quia quod affirmatur, est. & ita potest probari per differentias & species. sed illud quod negatur, nõ est: & sic non potest probari, cum non habeat species vel differentias. Sed certe licet sit verum quòd illud quod non est non probatur per species vel per differentias: tamen probatur per alia, vt per medium: vt patet. infra de contrahen. & commit. stip. l. optimam. in fi. & §. eod. l. cum precibus. ADDITIO. Dic melius, quòd negatiua facti infiniti tempore & loco non limitati, non est probabilis: negatiua tamen facti finiti tempore & loco limitati, est probabilis. Salycetus.

g Fac. secus si ius: vt. ff. eo. l. ab ea parte. immo non secus, quia ideo probat negans ius, quia est præsumptio pro actore, quòd omnia liceant: vt. ff. ex quib. can. maio. l. necnon. §. j. sic & in facto, si sit pro actore præsumptio, transfertur in reum

h Qui scripturas. i. qui dicunt, vel ad probandum[a] intentionẽ adducunt.

i Suspectas. vel ratione personæ: quia aliàs fecit malas scripturas: qui istam composuit: vt ar. ff. de accu. l. si cui. §. 1. idem. & de re mili. l. non omnes. §. à Barbaris. &. j. de suscept. & arc. l. si aliquid. li. x. vel ratione chartæ ipsius, vt quia si abrasa, f vel quia vitiperata. arg. j. de edict. diui Hadrian. tollen. l. fi. in princ. & hic.

k Et luce. scilicet meridiana. hoc tamen fallit: vt. j. ad leg. Iul. de adult. l. ist hi qui. & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. fi. coll. viij. & non in toto illo generali dolum præsumi.

l Vel iudicii. per se sufficientibus, vel cum aliis, cum multa sint. diligentius enim debet fieri examinatio vbi de hominis salute tractatur: vt hic, &. j. de pœnis. l. qui sententiam. & de appel. l. addictos. non autem ex præsumptione: quia sanctius est &c. vt. ff. de pœnis. l. absentem.

m Defende. l. p traditionẽ. l. vno modo age cau[z] defẽdẽdo te. vel hoc imperãdo nõ dicit. sed cõsulẽdo, secũdũ qđ litera iubet. & tũc expone soli. i. solũmodo. ff. de vsu & ha. l. ij. Vel dicet. & tũc expone soli. i. solũmodo. ff. de vsu & ha. l. ij. Vel dicet, & nihil aliud itis. quod facit generalem exclusionem, vel specialem: & sic est talia.

n Sibi. id est solummodo: vt ff. de vsu. & habi. l. ij. & de vulga. subsitio. l. qui liberis. in prin. & ibi, Non in solo pane vinit homo. & testibus ergo & aliis probationibus probatur de statu: vt hic, & j. tit. j. l. statum. & infra de libe. cau. l. nec amissa. Vel dic, sibi, [a] cum non reddant rationem sui dicti, quã debent facere manifestam: vt in authent. eo. §. & licet ibi, aut etiam causam, &c. col. vij. viderur tamen quod sim plex affirmatio vel negatio eius rei de qua dubitatur, sufficiat sine redditione causæ: vt in authen. vt li. mac. & auiæ. §. quod autem à nobis. colla. viij. & ff. de conditio. & demon. l. cum tale. §. falsam. & in authent. de fanc. episco. in princ. col. ix. & de sanct. episco. in princ. col. ix. & arg. 3. de his qui ad eccle. confu. l. fin. §. sicubi. Sed hæc non sunt sacramenta probationis, sed cuiusdã purgationis. ADDITIO. Aduerte quòd triplex est negatiua: iuris scilicet, facti, & qualitatis: vt notatur plene per glos. in versic. per rerum naturam. in. c. bonæ. j. extra de electione. vbi dicitur quòd negatiua iuris bene probatur. vt. ff. de proba. l. ab ea parte. §. j. Facti negatiua pura & simplex probari nõ potest directe vel indirecte: mixta sic. Negatiua verò qualitatis potest probari ab eo qui dicit, hic non est legitimus &c. ibi vide.

o Vtraque lectura est vera & no. secundum Bal. & eas sequitur Bart. & Pan.

p Sibi. non reo potest poni, & sic probat ex voluntate: vt. ff. de prob. l. circa. Vel dic necessitate, cum erat dolo malo in potestate tua iuris, &c. vel dic, quòd licet de necessitate, tamen ex voluntate. Vel quod fuit de familia tua iuris, & testimonium produ- cere non potes.

q Etiam iure ciuili. non solum naturali. [b] vt ff. eo. l. penul. Vel dic, non solum prætorio. & sunt domestici: [c] vt §. de his qui ad ecclesiam confu. l. fi. §. fi. & ff. de pœnis. l. respiciendum. §. furta. & j. de quæstionibus. l. pridem. & qui accu. non possit. l. penul. Quid. in fi. & §. præterea. & ff. de iu. l. interdum. & ad Syl. l. j. §. fi vir. Quid si petam domesticum aduersarij produci? forte cogetur quis fauore mei forte impedi ebatur: argu. §. de leg. & confti. l. quod fauore. sicut diximus de aduocatis. ff. eo. l. fi. ADDITIO. Hoc intellige secundum Pau. de Cast. hic, quando subest sola ratio domesticitatis: secus si etiam reuerentia subesset, vt quia esset libertus aduersarij, vel vxor, vel etiam concubina, secundum Bal. hic.

r Solum. sola sine iuramento, sola extra iudicium, sola sine additione causæ. Accursius.

s Solum. a iureiurando: vt infra eod. l. iurisiurandi. in princ.

t Solum[a] a præsentia iudicis: vt in authent. vt defun. seu supra de iudic. l. properandum. Vel solum[c] à sententia iudicis sequenti: vt si fuerit protestatus: vt infra titu. j. l. apud. & supra quod iussu. l. merum. Vel solum dicit scripturam depositionis testium. ibi tantum, quibus præsentibus aliqui testificati fuerunt, non habent vires coram alio iudice. Dicet quis: Nonne eo ipso quod fuerunt præsentes, idem dicunt. sed tunc cum iudice ordinario & ad eam rei memoriam, secundum H. non timen intelligenti quid dicunt: & citata parte aduersa. Vel solum dicit vt hic. & in authent. de hered. & fal. §. si vero absit. col. i. & de sanct. episcop. §. j. col. ix. & in authen. eod. §. & licet. col. viij. & in authen. vt li. mat. & auiæ. §. quod autem à nobis. colla. viij. & ff. de transact. l. cum hi. §. in causa. Sed argumen. contra. ff. de bonis damnatorum. l. condic. & demon. l. cum tale. §. falsam. [b] Sin autem non interrogetur, de causa, stabo dicto suo: quia non debet esse verbosus. argumen. supra de præcip. impe. offe. l. fin. Demum si interrogetur, dicere debet: vt argum. ff. de iureiur. l. iusiurandum. & tore de inof. de pe. §. qui iusiurandum. & tore dicendum. & ff. de no. oper. in testamẽto. l. de pupillo. §. qui quo. nõ milii opus. & ff. de dam. infec. l. iij. ADDITIO. Vide Bar. Intelige præcedentia quando testis deponit super eo quod cadit sub sensu corporeo: si vero deponat super eo quod cadit solum sub iudicio intellectus: vt puta dicit Titium dominum illius fundi: tunc semper debet reddere causam sui dicti etiam non interrogatus: vt vult Innocen. in c. causam quę. extra eo. tit. & sequũtur omnes doctores.

t Concor. c. super hoc prope fi. extra de renũ. & c. 3. circa fin. de causa possess. & propriet. & c. quoniam contra falsam. & c. ad nostram extra eo. ti.

u Concor. c. ad nostram. extra eo. ti. & c. 3. circa fin. de causa possess. & propriet. & c. quoniam contra falsam. & c. ad nostram extra eo. ti.

v Appro. per Bal. hic. & per Bar. & Sal.

x Fac. per Bal. hic.

y Fac. per Bal. hic.

z Idẽ tenet Bal. hic, & in l. qui testamẽto. §. quæ cunque. ff. de testa. & in ea tamẽ probãda nõ facit tanta fides sicut extraneus. Bar. hic & in §. quæcunque. l. Hec verba in causa cum licuisset a domesticis & non voluisse interesse eius rei postea, secus vero si causa criminali. Bar. hic, & sequitur Bar. & Bal.

a Ad probandum. ad intentionẽ

Soli[a] etenim testes ad ingenuitatis probationem nõ sufficiunt. PP. X. Kalen. Maij, Maximo II. & Aeliano Conss.

a Soli. id est solummodo: vt ff. de vsu. & habi. l. ij. & de vulga. subsitio. l. qui liberis. in prin. & ibi, Non in solo pane vinit homo. & testibus ergo & aliis probationibus probatur de statu: vt hic, & j. tit. j. l. statum. & infra de libe. cau. l. nec amissa. Vel dic, sibi, [a] cum non reddant rationem sui dicti, quã debent facere manifestam: vt in authent. eo. §. & licet ibi, aut etiam causam, &c. col. vij. viderur tamen quod sim plex affirmatio vel negatio eius rei de qua dubitatur, sufficiat sine redditione causæ: vt in authen. vt li. mac. & auiæ. §. quod autem à nobis. colla. viij. & ff. de condition. & demon. l. cum tale. §. falsam. & in authent. de fanc. episco. in princ. col. ix. & de sanct. episco. in princ. col. ix. & arg. 3. de his qui ad eccle. confu. l. fin. §. sicubi. Sed hæc non sunt sacramenta probationis, sed cuiusdã purgationis. ADDITIO. Aduerte quòd triplex est negatiua: iuris scilicet, facti, & qualitatis: vt notatur plene per glos. in versic. per rerum naturam. in. c. bonæ. j. extra de electione. vbi dicitur quòd negatiua iuris bene probatur. vt. ff. de proba. l. ab ea parte. §. j. Facti negatiua pura & simplex probari nõ potest directe vel indirecte: mixta sic. Negatiua verò qualitatis potest probari ab eo qui dicit, hic non est legitimus &c. ibi vide.

Ista est no. lex, & hoc habet in effectu: Dictum testis sine redditione causæ non probat, nisi aliis adminiculis appareat esse probatum. Bald.

III. Imppp. CARVS, CARINVS & NVMERIANVS AAA. Valerio.

SOlam[c] testationem[d] † prolatam, nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti, certum est. PP. VIII. Kalend. Decemb. Caro & Carino. AA. Conss.

c Solam. sola fine iuramento, sola extra iudicium, sola sine additione causæ. Accursius.

d Testationem. contra supra de sacrosan. eccl. authent. hoc ius. vbi dicitur quod œconomum non oporteret dicere vbi vel quæ ecclesia debeat: sed quod tantum debeat. & hoc est ideo quia nihil sibi prodesset. Solu. si quæratur, tenetur dicere. alias non:

Veritas est præponenda gratiæ & potestati. & testes debent esse verisimiliter tales qui præferant & proferant veritatem. Bald. Vel sic: Testes debent præponere veritatem gratiæ & potentiæ. Salyc.

IIII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. Candido.

EOs testes ad veritatem[e] inuandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ[f] & potentatui[g] fidem religioni iudiciariæ[h] debitam possint præponere. PP. V. Kalend. Maij, Maximo. II. & Aquilino Conss.

e Ad veritatem. lat. tantem. & dicitur iuuari quando reuelatur. Accursius.

f Omni gratiæ. sicut vicinus antiquus.

g Et potentatui. id est subditi. ff. eo. l. idonei. vbi dicitur, idoneus non est, cui potest imperari à parte.

h Iudiciariæ. Not. iudici faciendam probationem: [b] vt §. de edẽ. l. procurator. & de condi. ob turpem cau. l. j. Item not. quòd fides est præponenda gratiæ & potentatui: vt ff. eod. l. iij. & l. ob carmen. §. fi. testes. & in auth. de testi. §. sancimus. col. vij.

i Sequitur Bar. & Sal.

Ascendentes vel descendentes pro se vel contra se non feruntur testimonium. Bal. v. Iidem AA. & cc. Tertullo.

PArentes[i] & liberi inuicem aduersus[k] se, nec volentes[l] ad testimonium admittendi sunt. PP. IIII. Non. Decem. Nicomediæ. CC. Conss.

i Parentes. accipe in infinitum: vt & ff. de in ius voc. l. quique. §. j. & siue sint liberi in potestate, [k] siue non: cum parens dicatur etiam mater & auus maternus: vt ff. de verb. signi. l. liberorum. large enim pro defendentibus sumitur: sicut & pro ascendentibus parentes. contra ff. de proba. l. etiam matris professio. & hoc est, quia melius nouit ætatem. [l] Vel potest dici ad instrũctionem. Contra tamen quod cumque veniunt. l. illud. vnde prodest consensus: sed hic est in alia causa. Accur.

k Aduersus se. sicut nec pro se: vt ff. eo. l. testis idoneus. & l. idonei. & l. pen. & §. eo. l. ij. Sed quid in filio naturali? Respon idem ar. §. 1. proti. & large intelligi debet: vt ff. de const. pecu. l. fi. hoc verum est.

l Nec volentes. nec dum inuiti. vel subaudi, etiam si non habes. Item hoc referas ad vtrumque, & ad ferentem testimonium, & ad eum contra quem fertur: vt ff. de postulan. l. quos prohiber. Sed de fratre quæro, an contra fratrem admittatur? & pro eo argu. quòd sic. m ff. eo. l. j. §. j. & l. leg. Iul. quæ est in eo. tit. loquitur in criminali: nisi forte esset [n] in potestate eiusdem: vt infra. de testa. §. sed neque heres. Item contra ff. de proba. l. etiam matris professio. sed speciale in ætate probanda. Vel solue vt ibi. item contra ff. de testa. l. qui testamento. §. per contrarium. vbi in testamento filii familias militis ante militiam pater est testis. Sed respond. non filio, sed inter heredes filij dicitur esse testis.

m Eorum. scilicet testium.

n Sibi. id est aduersus se: vt §. de edẽ. l. j. & l. qui accusare.

† Cõcor. cũ hac l. ca. 1. extra de prob. & l. 3. q. 3. qui imperitatẽ, & fidem, & honestatem suam: quàm gratiam, vel alicuius potentiam.

e Ad veritatem. lat. tantem. & dicitur iuuari quando reuelatur. Accursius.

f Omni gratiæ. sicut vicinus antiquus.

g Et potentatui. id est subditi. ff. eo. l. idonei. vbi dicitur, idoneus non est, cui potest imperari à parte.

h Iudiciariæ. Not. iudici faciendam probationem: [b] vt §. de edẽ. l. procurator. & de condi. ob turpem cau. l. j. Item not. quòd fides est præponenda gratiæ & potentatui: vt ff. eo. l. iij. & l. ob carmen. §. fi. testes. & in auth. de testi. §. sancimus. col. vij.

i Parentes. accipe in infinitum: vt & ff. de in ius voc. l. quique. §. j. & siue sint liberi in potestate, [k] siue non: cum parens dicatur etiam mater & auus maternus: vt ff. de verb. signi. l. liberorum. large enim pro defendentibus sumitur: sicut & pro ascendentibus parentes. contra ff. de proba. l. etiam matris professio. & hoc est, quia melius nouit ætatem. [l] Vel potest dici ad instrũctionem. Contra tamen quod cumque veniunt. l. illud. vnde prodest consensus: sed hic est in alia causa. Accur.

k Idẽ tenet Bal. hic, & in l. qui testamẽto. §. quæ cunque. ff. de testa. & in ea tamẽ probãda nõ facit tanta fides sicut extraneus. Bar. hic & in §. quæcunque. l. Hec verba in causa cum licuisset a domesticis & non voluisse interesse eius rei postea, secus vero si causa criminali. Bar. hic, & sequitur Bar. & Bal.

l Nec volentes. nec dum inuiti. vel subaudi, etiam si non habes. Item hoc referas ad vtrumque, & ad ferentem testimonium, & ad eum contra quem fertur: vt ff. de postulan. l. quos prohiber. Sed de fratre quæro, an contra fratrem admittatur? & pro eo argu. quòd sic. m ff. eo. l. j. §. j. & l. leg. Iul. quæ est in eo. tit. loquitur in criminali: nisi forte esset [n] in potestate eiusdem: vt infra. de testa. §. sed neque heres. Item contra ff. de proba. l. etiam matris professio. sed speciale in ætate probanda. Vel solue vt ibi. item contra ff. de testa. l. qui testamento. §. per contrarium. vbi in testamento filii familias militis ante militiam pater est testis. Sed respond. non filio, sed inter heredes filij dicitur esse testis.

m Eorum. scilicet testium.

n Sibi. id est aduersus se: vt §. de edẽ. l. j. & l. qui accusare.

Addit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*n Vel dic q ibi non probationem, sed personæ præsentiam petit pars. Salyc.
b Idē Bart. & Saly.

a Adduci.ar.j. de excusa.tu.l.humanitatis.sed fallit in casu, vbi est speciale: vt supra de assess.l.si post. a quæ est contra.

SErnus.} Casvs. An seruus pro domino vel contra dominū possit induci vel interrogari, quæritur? Dicitur quod non. sed de facto proprio seruus interrogari potest.

b Non posse. vt & infra de quæsti. l. hoc quod placet. b exceptis criminibus adulterij, fraudati census, & maiestatis: vt infra de quæstionibus.l.j. & excepto casu qui est infra de iure delibe.l. fin.§. licentia danda creditoribus.

c Pro facto autem suo. vt infra de quæst.l.interrogari. & ff. de ædil. edic.l.quæro. in fi. & ff. de proba.l. cum probatio. & quando recipitur cum tormentis: vt ff.eo.l.ob carmen.§. si ea. his autem quæstionibus c fides adhibetur: vt ff. de quæstionibus.l. edictum. sed non omnino: vt ff.eod. tit.l.j.§. quæstioni.

c Cōcor. cū ista glo. Sa.

†Cōcor. ca. nuper. extra eo. tit.

IVrisiurandi.} Casvs. Testes debent prius iurare antequam perhibeant testimonium de veritate dicenda. & hoc in prima. Iudex semper debet credere honestioribus & etiam ex vna parte productis. & hoc in secunda. vnius etiam testimonium non admittatur, etiam si in dignitate sit constitutus. & hoc in tertia.

*Cōcor. ca. veniens. in fi. & c. licet in fin. extra eo. tit.

d Iurisiurandi. corporaliter præstiti: vt in decre. ij.q. ix.c. hortamur. licet sit argu. contra ij.q. iiij. si quis presbyter. Item pro vtraque parte: vt argu. in authen. de sanc. episc. §. nulli vero. col. ix. Item quod falsitatem non immisceat: quia posset dicere verum aliquid, & aliud falsum: & sic se habet generalis consuetudo. & pro hoc supra de episc. & cler. presbyteri. Sed fallit in episcopo, qui non iurat: vt supra de episc & cler. authen. sed iudex. Item si remittatur consensu partium: vt ar. ff. de feriis. l.j. & j. de tempo. appel. l. fi. in fi. Item quando tractatur de ventre inspiciendo, in renunciatione quam faciunt obstetrices etiam sine iuramento: vt ff. de ventre inspi. l. j. circa prin. Item præsente vtraque parte iuratur: vt infra eo. l. si quando.

Iuramentū quandoque testibus remittitur.

d Iurisiurandi. quia aliter esset ordo præposterus.

e Adhibeatur. dignitas enim, & auctoritas, & opinio, & verisimilitudo, in testibus attenditur: vt hic, & ff. e. l. ij. & iij. circa princip. & l. ob carmen. §. fi. & in auth. eo. §. j. col. vij. Azo. Item potest ad dignari contra. ex duabus. ll. infra tit. j. l. scripturæ. & l. in exercendis litibus. Sed aliud in instrumentis contrariis: quia produceus potuit prouidere: non autem sic testium dicta.

f Sanximus. scilicet iam dudum.

g Vt vnius. contra. ff. de ventre inspi. l. j. quia creditur obstetrici. sed hoc est speciale.

h Facile. propter tabellionem, cui soli quandoque creditur: vt infra ad legem Corne. de fal. l. si quis decurio. & in auth. de fide instru. §. fi vero moriantur. col. vj. Vel dic id est facile esset & stultum si pateretur. sic. §. de fideiuss. si fideiussores. & ff. de probat. si quis liberum. & infra. e. l. testium. & recita hic quæ diximus supra de reb. cre. l. iij.

i Sc̃praclara. puta silentiarius. & ad hoc supra de arbi. l. ne in arbitris. §. si autem.

OMnibus.} Casvs. In causa quam habebam aduersus Titium, ordinaui procuratorem: an procurator posit induci in testimonium? Dicitur quod non: quia omnibus, &c.

Causa cuius sit.

k Omnibus. ff. eo. ti. l. nullus. ff. quādo appel. fit. j. §. in propria. vbi dicit quod causa est illius ad quem pertinet emolumentū, & damnum.

l In re propria. principaliter vel secundario. puta venditor pro vnde intelligitis, quod intentionis vestræ proprias afferre debetis probationes, non aduersus se ab aduersariis adduci. a Dat. VI. Kalend. Mij. CC. & Conss.

*In re propria nemo est iudex idoneus. h. d. Bal. nec testis. Salyc.

IX. Imppp. Valens, Grat. & Valentin. AAA. ad Gracchum. P. vrb.

OMnibus k in re propria l dicendi testimonij facultatem iura submouerunt. † Datum V. Kalend. Decembr. Valente. V. & Valentiniano Iun. Conss.

*Testes debent esse liberi, & non debent esse socij vel participes criminis. & qui producunt testes, debent eis dare impendia. h. d. no. Bal. & Salyc.

X. Impp. Honor. & Theod. AA. Ceciliano. pp.

QVoniam m liberi testes n ad causas o postulantur alienas, p si socij & participes criminis q non dicantur, sed fides ab his notitiæ postuletur: r in exhibitione s necessariarum t personarum, hoc est testium, * talis debet esse cautio u iudicantis, vt his venturis ad iudicium, per accusatorem, x vel ab his per quos y

m Quoniam liberi. contra. ff. de testa. l. ij. §. fi. & l. a. Quoniam liberi. contra. ff. de ritu nup. l. ij. §. sed si alius. Item quia lucrum & damnum ad eum redit. & sic est propria: vt ff. quando ap. fit. l. j. §. in propria. Sed quidam contra, arg. ff. de testa. §. legatarius. Sed contra huic. l. institu. de testa. §. legatarius. Sed ibi in causa testamenti. nō sua fert testimonii: nec propter hoc quod valeat sequitur quod valeat legatum. Item contra infra de fideicommiss. l. fin. Sed improprie ibi ponitur nomen testis: posset tamen sic intelligi hæc lex, quod nil effet contra: vt dicatur illa propria, quam aliquis per se agit, & fi. ff. eod. l. nullus. & ita dicit qui iurisdictioni. & de arbi. l. penul.

n Testes. ff. de reg. iur. l. quod attinet. & l. seruitutem morti comparamus.

o Ad causas. proprie hic ponitur, scilicet pro criminali: vt ff. e. l. j. Aceur.

p Alienas. vt supra. l proxi.

q Participes criminis. non ergo appellat aliorum socios, omnes qui ab aliquo possunt accusari, sed si de eodem crimine. & vt. c. l. nius absolutio alteri prosit plene: vt ff. ad leg. Iul. de adul. l. de. de nunciasse. §. fi. vel ad qualequale præiudicium isti quidem rales non admittuntur ad testimonium: & sic ad prædicta refertur. In casibus tamen admittuntur: vt ff. de custo. re. l. diuus. & j. de male. & mathe. l. fin. & ff. de re mili. l. non omnes. §. fi. fed ibi nō erāt socij: vt j. de fal. mo. l. j. & §. de fer. l. prouinciarum. fed hæc specialia sunt. Vel die, isti tales non sunt alendi, cum magis ad excusationem sui veniant: & quandoque etiam torquentur: vt ff. de fer. l. prouinciarum. & secundum hoc legitur cum sequen. §. de fer. l. prouinciarum. & secundum hoc legitur cum sequen. ti. Item nunquid in ciuili idem, vt socius non admittatur? sic videtur vt in fi. huius l. & hic. Sed secundum Io. contra. & hoc in crimi. de nouo nali dicit: & quod dicit in fi. non refertur ad omnia: sed tantum ad alimenta. pro parte ergo socij potest admitti: pro sua non: & idem si sine societate res sit cōmunis: quia licet vnus vincat, vt ff. de verb. sig. l. nihil alij reddit: vt ff. si pars her. pe. l. j. §. quinimmo. aliud si esset nam vere socij omnium bonorum, vel illius quod petitur, quia sit tantum futurum cōmune lucrum: vt arg. ff. quando ap. fit. l. j. §. in propria. Et an legatarij? respon. vt §. l proxi. diximus.

r Postuletur. vt in aliena causa.

s In exhibitione. id est alimento.

t Necessariarum. i. testium, qui sunt necessarij ad probandum.

u Cautio. id est cautela vel prouisio.

x Per accusatorem. solen nem.

y Per quos. vt per non solennem accusatorem: vt in crimine notorio: vt infra de accusa. l. ea quæ. Vel die per accusatorem quēcunque, & per quos scilicet accusatos qui quandoque probāti vt infra de aboli. l. fallaciter.

Sumptus.

a Sumptus. vt infra de ap. l. eos. §. si quis. & est arg. quòd laboratores debent alij. a sed non eorum instrumenta emendari: vt ff. ad leg. Rho de iac. l. ij. §. j.

b Idem iuris est. quòd debeant alij non autem ad omnia prædicta referrtur.

*Vtr verū sit quod habet. §. sed & statuliberi. & Saly.

STestib.} Casvs. Bene dixit de liberis: quia si seruus esse dicitur: distingoitur. aut dicit se ingenuum, aut libertū. Primo casu fert testimoniū: sed si postea apparuerit seruus, non valebit testimonium eius. Secundo casu antequam testimonium dicat, ostēdere debet instrumentū manumissionis: nisi dicat se habere instrumentum alibi: & testificabitur, sed non valebit testimonium, nisi postea instrumentum manumissionis ostendat. Si vero qui contra me inductus est, fit mihi inimicus ex aliqua causa criminali: non audietur, nisi prius de causa cognoscatur. Si vero ex pecuniaria causa dicatur testis inimicus, fcit testimonium: sed quæstio illa vtrum sit inimicus, vel non, reseruabitur in tempus disputationū. h. d. ista authen.

c Impleatur. id est recipiatur. Quid de stabliberitate? Respond. b vt. ff. de statuliber. l. idem, quia sunt serui: & statuliberi. Item quid de adscriptitijs? Respon. admittuntur: vt argu. supra de epi. & cleri. l. iubemus. & authen. adscriptitios. Item quid de monachis, & conuersis? Dic admitti: quia non intelliguntur repelli: vt ff. eo. l. j. & argu. in authen. de monac. §. cogitent. col. j. & idem de conuers. & regulari canonico.

Monachi. Conuersi. Regulares.

d Pecuniaria. sed hic refert, an de omnibus bonis, vel parte maiore: vel de statu, vt non fit. de excusa. tut. §. item propter inimicitias. & §. item is. & j. de reuen. do. l. fin. Et no. ex hac authen. quòd quidam testes in principio repelluntur: alij ex post facto. Item no. quod post apertura reprobantur: vt infra eo. si quis.

Libertorum.} Casvs. Aduersus patronum nec voleus, nec

e Libertorum. sic & j. qui accusa. non pos. l. fi. sed nec pro eis: vt infra de quæsti. l. pridem. Quid de herede patroni extraneo? Respon. idem. arg. supra de ius. vo. l. venia. sed ius succedendi liberti non transit ad extraneum heredem: vt infra de Lati. lib. tol. l. j. §. fi sub conditione. Item intellige etiam patronis volentibus: vt argu. ff. de postu. l. quos prohibet. & de Lati. lib. tol. l. j. §. si sub conditione. Item intellige etiam patrono, matri. l. alia. Argu. contra supra de pac. l. penul. contra Papinianus. §. sed nec. Vel quia cui stetit pro se, stet & contra

fuerunt postulati, sumptus a competentes dari præcipiat. ¶ Idem iuris est b & si in pecuniaria causa testes ab alterutra parte producēdi sunt. Da. XIII. Kalend. Feb. Rauennæ, Hono. VIII. & Theodo. IIII. AA. Conss.

IN AVTHEN. DE testib. §. si vero dicatur. colla. vij. constitu. ij.

*Ista auth. est no. & dividitur in duas partes. In prima loquitur quando testi obicitur status inhabilitas. Secundo loquitur quando

B testi obicitur inimicitia seu odiositas. secunda ibi, si vero. & hoc intendit: Propter exceptionem quæ obicitur in personam testis, non differtur testimonium: nisi pro opponente sit de iure præsumptio, vel talis aperta probatio quæ testimonium etiam tantum præsus enervaret. hoc dicit ista auth. in ratione suo. Bald.

SI testis productus dicatur seruilis esse fortunæ, & testari voluerit, ipse vero se liberum esse adfirmet: si quidē ex natiuitate, impleatur c testimonium eius: vt si is habita di spuratione seruus esse apparuerit, respuatur eius testimonium. ¶ Si vero libertinum se dixerit: prius instrumentum

C suæ manumissionis ostendat, quàm testificetur: nisi iurauerit se alibi probationes habere: quo facto, testificatio quidem scribatur: sed nisi instrumentū monstrauerit, respuatur testimonium eius. ¶ Si vero dicatur odiosus ex lite criminis inter eos mota, & hoc apparuerit: non ante audiatur quàm de crimine iudicetur. *

d Si vero ex lite pecuniaria vel aliter est odiosus: procedat quidem testatio, tempore vero disputationum seruentur huiusmodi quæstiones.

Libertus contra patronum non testificatur immo testificando punitur. b. d. Bald.

D XII. Iidem. AA. Georgiæ.

LIbertorum e aduersus patronos illicitas atque improbas voces pœnę obiectione præcludimus: atque ita, vt non solummodo sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in iudicium venire cogantur. Dat. IIII. Id Aug. Rauennæ, Mariniano & Asclepiodoto Conss.

*Periurus testis delinquens in officio testificationis, efficitur de foro iudicis coram quo testificatur: nec habet aliquod priuilegium, nec immunitatem propter quam possit euitare pœnam pro modo iudicis imponendam, h. d. not. secundum Bald.

XIII. Imp. Zeno. A. Arcadio. P. P.

NVllum penitus, cum semel ad iudicem quemlibet, licet non suū, dicendi gratia testimonium fuerit ingressus: armatam forte militiā, vel quamlibet aliam fori præscriptionem f ad euadendū iudicis motum, quem vel testimonij verborum improbitas, g vel rei qualitas h flagitauerit, posse prætendere præcipimus: i sed omnes qui in ciuili k scilicet causa suum præbent testimonium, separato, & tanquā ante iudicium, interim deposito exceptionis fori priuilegio, huiusmodi præsidio l denudatos, ita ad iudicantis intrare secretum, * vt quicunque m aures eius offenderint, non dubitet sibimet formidandū: data cunctis iudicibus absque vllo præscriptionis obstaculo (sicut sæpe dictum est) in testes quorū voces falsitate vel fraude non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animaduertendi n licentia. Dat. XII. Kalend. Iun. Decio & Longino Conss.

*Et sic pars aduersa non debet esse

Firmans vel approbans personam testis in vno actu, firmat & approbat eam in omni alio simili: nisi mutatis mutandis causa superuenerit. b. d. Salyc. Et est canon. ista hæc lex. iiij. q. iij. c. si quis testibus. Salyc. Vel sic: Contra personam testis quem quis semel produxit, non potest opponere, nisi causa de nouo emerserit, sed contra eius dicta sic. b. d. secundum Bart. Bonus casus quem tene menti. P. an. de Cast.

n Animaduertendi. vt præsens. & in auth. eo. tit. §. fi vero ignoti. & not. hic quem sine aculeatore damnari: vt dixi ff. tit. j. l. pe. & ff. e. l. qui falsa. Sed an pœna leg. Corneliæ: & an adhuc poterit accusari? Respon. & alia pœna minor poterit imponi, & contra poterit accusari.

concor. c. nerabilis. extra eo. in. & quisitionu. §. l. de accusa. Sic etiā pa pa processit ex officio cō tra sibimet. cū. quod dic vt in c. 2.

SIquis.} Casvs. In causa quam habebam aduersus Titium, produxi fe. testes pro me: in alia causa quā habuit Sei contra me, eosdem testes produxit cōtra me: an eos reprobare possim, quæritur, dicēdo eos inimicos? Dicitur q nō: nisi postquā tulerunt pro me testimoniū, interuenerint inter me & eos capitales inimicitiæ: & nisi velim adsignare temeritatē in dictis eorū: vel nisi probem eos corruptos per pecuniam.

extra de cōba

o Aduersus eum. ff. de nego. gest. l. Pomponius. j.

p In alia. nam in eadem non producuntur plus: vt. ff. e. l. producti. & j. eo. l. fi. §. j. Et non distinguitur an ab eodem contra quem fuerunt primo producti: an ab alio postea producatur, cum sit eadem ratio: vt ff. de verbo. obl. l. a Titio. in fi. j. respon. & ff. ad le. Aquil. illud.

q Excipere. i. excipiendo repellere. & hoc ideo, quia approbasse videtur eorum personas, licet inhabiles: vt &. ff. ad leg. Iul. de adul. l. fi vxor. §. fi. licet sit argu. contra. ff. de inofficio. testa. l. Papinianus. §. sed nec. Vel quia cui stetit pro se, stet & con-

*Reprobare nō possumus quos approbauimus.

tra

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra se: vt infra tit. proxi authen. ad hæc. & supra de reb. ere. l. generaliter. §. j. &. §. fin autem. erit ergo idem & si sit seruus hic testis, excipe. ff. de adul. l. si vxor. §. vlti. vbi dicitur quòd mores non potest quis recusare quos approbauit.

a *Nisi ostenderit inimicitias.* scilicet capitales: vt. ff. eo. authen. si testis. Idem dico si quælibet alia noua interueniat causa: non sic si erat antiqua: vt ff. vt in poss. leg. l. si is à quo. §. fin. &. l. seq. & ff. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. cum eadem sit ratio æquitatis: vt. ff. de consti. pe. cu. l. fin. licet quidam dicant speciale in his tribus exceptionibus. Accursius.

b *Testimonium.* secundò dictum.

c *Arguere.* assignando contrarietatē in dictis eorum: & sic post aperturam inducuntur testes ad reprobationē aliorum: vt. ff. authē. si testis. in fi. vt hic subiicit. Itē videtur huic l. contra. ff. e. l. produci, secundum vnum illius l. intellectum. sed ibi primo contra se, postea pro se: vnde videtur redemptus. hic econtra. Hoc nihil est dicere: nam isti duo ea sua sunt idem, si bene cōsideres. vnde dicq̄ hic producūtur ab alio, non ab illo cōtra quem primo depo suerunt. Vel hic in alia lite: vt in prin. huius. l. ibi in eadem.

d *Ostēdere.* vt falsum dicant in secundo testimonio.

Supple cū glo. capitales crimen, & si sint soli testes, secundū Bal. in mar. in §. testis. colla. 8. non adhibetur ei credēda fides. *Adde etiā, & cōsanguineos suos. Bart. contra glo. in. l. tutor. §. si tutor. ff. de fun. & fun. suæ.*

TEstium facilitatem.]CASVS. Accepi à Titio decem mutuo, interueniente scriptura. posita dico me totā pecuniam vel partem soluisse. econtra asserit creditor quòd nō. qualiter solutionem factam probare possim, quæritur? Dicitur quòd per quinque testes, qui iurent se interfuisse solutioni factæ: vel per scripturam factam à creditore de solutione. Sed ū obligatio contracta est sine scriptis, licebit mihi probare per duos testes solutionem fore factam: & hoc in prima. Ista quæ dicta sunt, locum habent in futuris temporibus post l. ultim: & non in pecunia quæ dicitur soluta ante. l. ultim. & hoc dicitur in secunda. Si vero dico super solutione scripturā me amisisse: probabo amissionem per testes, & solutionem debiti. & hoc in tertia. Et isti testes debent rogari siue interfint solutioni, siue interfint quando creditor confitetur sibi solutam pecuniam, & hoc dicit auth. rogati.

e *Testium facilitatem.* uam quandoque magis occultant veritatem, quam dicant, vt in authent. eodem. in princ. colla. vij. consti. ij.

f *Omnibus.* scilicet debitoribus. & hoc si quantitas excedat quinquaginta aureos. aliàs sufficiunt duo: vt non de rebus exiguis maximas adstrictiones homines sustineant: vt in authen. de fide instru. §. vt autem colla. vj.

g *In scriptis.* adiunge debita. & dicitur in scriptis, quando est actum vt non aliter valeant contractus: *a* vt. ff. tit. j. l. cōtractus. vel secundum alios quocunque modo sit actum vt fiat inde scriptura.

h *Retulerint.* id est soluerint.

i *Non facile.* id est quod esset facile & leue. & ideo nullo modo fiat. & nisi, quod sequitur, ponitur exceptiue. *b* Vel dic, nō facile, quia quandoque: & sic ponitur expositiue: vt. ff. de procu. l. quæ omnia. in fin. & l. sequenti. Item videtur quòd tres sufficiant: vt supra ti cer. pe. l. fi. sed & ibi scripturam recipiebat à creditore: hic non.

derit inimicitias[a] inter se * & illos postea emersisse, ex quibus testes repelli leges præciput: non adimenda scilicet ei licentia, ex ipsis depositionibus testimonium [b] eorum arguere.[c] ¶Sed & si liquidis probationibus donatione vel promissione pecuniarum eos corruptos esse ostenderit: [d] etiam eam allegationem integram ei seruari præcipimus. B Dat. VII. Kal. Iun. D. N. Iustiniano. A. II. Cos.

Quando debitum est contractum in scripturis, eius solutio probanda est per scripturā, vel quinque testes idonei qui deponant quomodo fuerunt præsentes solutioni. sed perdita scriptura & casu probata, duo testes de vera numeratione deponentes sufficiunt. hoc dicit. Bald. & Saly.

XIIII. Idem. A. Mennæ. P. P.

TEstium[e] facilitatem, per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est resecantes: omnibus[f] prædicimus, vt qui in scriptis g à se debita retulerint,[h] non facile[i] audiantur si dicant omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse, velintque viles & forsitan redemptos testes super huiusmodi[k] solutione producere: nisi quinque testes idonei, * & summæ atque integræ opinionis præsto [l] fuerint solutioni celebratæ, hique cum sacramenti[m] religione depositi fuerint sub præsentia sua[n] debitum esse solutum: vt scientes omnes ita ea statuta [n] esse, non aliter debitum vel partem eius persoluant, nisi vel securitatem in scriptis [o] capiant, vel obseruauerint præfatam testium probationem: his[p] scilicet qui iam[q] sine scriptis debitum vel partem eius soluerint, à præsenti sanctione merito excipiendis. ¶Sin vero facta quidem per scripturam securitas[r] sit, fortuito autem casu vel incendij, vel naufragij, vel alterius infortunij [s] perempta, tunc liceat his qui hoc perpessi sunt, causam peremptionis probantibus, [t] etiam debiti solutionem per testes[u] probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Datum. Kalend. Iun. D. N. Iustiniano. A. II. Cos.

IN AVTHEN. DE testibus. §. & licet. coll. vij. cōstitu. ij.

C *Ista authenti. addit duo ad. l. C. secundum versum intellectum. Primo, quòd testes de quibus illa lex loquitur, debent esse rogati, & non fortuiti, sicut in testamentis. Secundū est, vt quod ibi dicitur, quòd quādo quis vult probare solutionem debiti de quo apparet per instrumentum, locum habeat & in eo qui vult probare confessionē creditoris de receptorio: licet quidam aliter intelligant: vt in glo. Pau. de Cast.*

ROgati[x], vt in testamētis, y nō fortuiti vel transeuntes veniāt. Idem est si post sormortis. vt. ff. de donat. causa mor. l. fi. Item alibi: vt in authen. de fide instru. §. oportet. coll. vj. Item septem in testamentis: vt. ff. de testa. l. hac consultissima. Quandoque octo: vt. ff. qui testamenta. l. hac consultissima. Quandoque. xv. vt cum aliquis sta. fa. pos. l. hac consultissima. Quandoque. xx. vt cum aliquis est promouendus inter agentes in rebus: vt. ff. de proxi. sacrō. l. vnicuique. lib. xij. quandoque tres: vt. ff. eo. vbi numerus. vnus autem non sufficit: vt. ff. e. l. iurisiurandum. in fi.

k *Super huiusmodi.* quinque testes idonei.

l *Præsto.* sic ergo de sua scientia debent reddere testimonium: vt hic. & statim subiicit, sua præsentia. vt in authen. de here. & fal. §. si vero absunt. colla. j. De auditu autem alieno non, nisi in casu aquæ pluuialis arcendæ: vt. ff. de aqua plu. arcen. l. ij. §. antepenul. & de probatio. l. si arbiter. & in causa matrimonij. xiiij. q. ij. super. quod hodie est correctum: vt extra de clandest. despon. c. j. aliter obseruatur in sacramento calumniæ: vt supra de iura. cal. l. ij. §. j. & tutoris: vt in authē, vt hi qui obli. se habere pe rhi. res minorum. §. vt autem col. vj. Item non exigo vt dicant, nos vidimus. sic enim de alieno visu testifica reutur, quod esset durum. qualiter enim vnus scit si alius vidit? sed dicat, talis fuit præsens. ne inueniatur varietas temporis: vt in Danielē de varietate loci dicitur de Susanna: per quod non creditur: vt. iij. q. ix. cap. nihilo minus. & xxxv. q. vj. de parentela. Itē nota quòd quādoque de credulitate testis auditur: vt. ff. de vent. inspi. l. j. in princ. De tempore autem & vestibus & similibus indiationibus nō quaritur suspecti: & nunc sic: vt. ff. ad Syll. l. qui. sic enim dicit quo in anno flagitium sit admissum. Sed de loco sic, vt dixi de Susanna. Item nota in solutione quinque testes necessarios, vt hic & in confessionibus vt in authen. rogati. §. eo. & in codicillis: vt. §. de codicillis. l. fi. in fin. & in donatione causa mortis. §. fi. & §. de donat. causa mor. l. fi. Item alibi: vt in authen. de fide instru. §. oportet. coll. vj. Item septem in testamentis: vt. ff. de testa. l. hac consultissima. Quandoque octo: vt. §. qui testamenta. l. hac consultissima. Quandoque. xv. vt cum aliquis sta. fa. pos. l. hac consultissima. Quandoque. xx. vt cum aliquis est promouendus inter agentes in rebus: vt. §. de proxi. sacrō. l. vnicuique. lib. xij. quandoque tres: vt. ff. eo. vbi numerus. vnus autem non sufficit: vt. ff. e. l. iurisiurandum. in fi.

Testes in causis regularibus duo sufficiunt. Testes in causis iā cœptis tres requiruntur. Testes in causis nouis quinque requiruntur.

l *Quando inuitos.*]CASVS. In causa quam habebā cum Titio in ciuitate Bonoñ. produxi testes Mutiū si dubito de eorum recessu, si velint dare fideiussores de stādo in ciuitate Bonoñ. donec ferant testimonium, possunt si volunt. vel si non possunt dare fideiussores, aut nolunt: iurēt quod nō recedent: aut quod die eis adsignata comparebunt ad ferendum testimonium veritati. & sic testes cogi possunt quod stabūt quousque deposuerint. & sic fit solutio sine cōfessione. Itē no. quod secundū istam. l. testiū. & auth. hāc, videtur quòd confessio extra iudiciū valeat. sed hoc est ad liberandū: aliud ad obligandū. Item an contra confessionē istā post fit veniti intra. xxx. dies? Respon. sic, vt. §. de nō nume. pecu. l. in contractibus. §. j. Vel distingue, aut fuerit cō fessio solēnis, i. coram testibus habita: vt tūc non possit venire contra: vt hic. an non, & tunc possit: vt ibi.

Confessio extra iudi. valet. cum an probatur.

m *Sacramenti.* id est iurisiurandi.

n *Statuta.* scilicet per hanc legem.

o *In scriptis.* scilicet per apocham: vt. §. tit. j. l. pluses. nam nihil &c. vt. ff. de reg. iur. l. nihil tam naturale.

p *His.* scilicet excipiendis, vt possit etiam duobus testibus probare. Accursius.

q *Qui iam.* i. olim ante hanc legem.

r *Securitas.* sit scilicet in scriptis.

s *Infortunij.* sunt enim multi fortuiti casus: vt institu. quibus mo. re contra oblig. §. item his.

t *Probantibus.* sic ergo qui casum dicit, eum probet: vt. §. de testi. l. ij. Item nota quòd duo probant. l. casum, & debiti solutionem. & sic est contra. §. tit. j. l. si de possessione. vbi sufficit probare furtum. Solu. ibi delicto aduersarij amissum erat: hic non.

u *Per testes.* scilicet duos: vt. ff. eo. l. vbi.

x ROgati. ab eo qui introducit eos: vt in authen. eo. titu. §. & licet. in fine. §.

y *Vt in testamētis.* de quo cōstat etiā veteri iure: vt. ff. de testa. l. heredes. §. fi. & §. de codic. l. fi. in fi. No. ergo quatuor casus in quib⁹ fūt rogati. tres sūt hic, & quartus est. ff. de diuor. l. nulli. alias regulariter est cōtra: vt. ff. e. l. ad fidē. Alij exigunt hodie semper

semper rogatos, per hanc authen. & male.

a *Confessioni.* in corpo. authent. nō aperitur quòd sunt quinque necessarij, & sic duo sufficiunt, secundū Ioā. vt ff eo. l. vbi. Sed Azo. cōtra. nā ex. quo in solutione sic est: ergo in cōfessione, cū sit eadē ratio. H. vero distinguit, vt rogati sufficiāt duo, nō rogati sint quinq; sine sit solutio sive cōfessio. Itē no. quod secundū istam. l. testiū. & auth. hāc, videtur quòd confessio extra iudiciū valeat. sed hoc est ad liberandū: aliud ad obligandū. Item an contra confessionē istā post fit veniti intra. xxx. dies? Respon. sic, vt. §. de nō nume. pecu. l. in contractibus. §. j. Vel distingue, aut fuerit cō fessio solēnis, i. coram testibus habita: vt tūc non possit venire contra: vt hic. an non, & tunc possit: vt ibi.

Confessio extra iudi. valet. cum an probatur.

S*Iquando inuitos.*]CASVS. In causa quam habebā cum Titio in ciuitate Bonoñ. produxi testes Mutiū si dubito de eorum recessu, si velint dare fideiussores de stādo in ciuitate Bonoñ. donec ferant testimonium, possunt si volunt. vel si non possunt dare fideiussores, aut nolunt iurēt quod nō recedent: aut quod die eis adsignata comparebunt ad ferendum testimonium veritati. & sic testes cogi possunt quod stabūt quousque deposuerint. & sic fit solutio sine cōfessione. Itē no. quod secundū istam. l. testiū. & auth. hāc, videtur quòd confessio extra iudiciū valeat. sed hoc est ad liberandū: aliud ad obligandū. Item an contra confessionē istā post fit veniti intra. xxx. dies? Respon. sic, vt. §. de nō nume. pecu. l. in contractibus. §. j. Vel distingue, aut fuerit cō fessio solēnis, i. coram testibus habita: vt tūc non possit venire contra: vt hic. an non, & tunc possit: vt ibi.

Confessio extra iudi. valet. cum an probatur.

Testes absentes possunt ogi venire ad testificandum etiā in causa pecuniaria. & postquam venerint, possunt detineri per quindecim dies cum facultatione de nō recedendo si voluerint saltē ea præstare: vel si noluerint, cum iuramento: alias violentia nō debet eis fieri. & intra dictos quindecim dies debent iurare parte aduersa præsente vel citata, & de ponere dicta eius: & index in hoc debet esse solicitus. quod si factum non fuerit, possunt propria auctoritate recedere, & sine licentia iudicis: & index qui fuerit negligens, debet puniri. b. d ista lex singularis. Pau. de ca.

XV. Idem. A. Iuliano. P. P.

SIquando inuitos [b] testes in pecuniariis causis[c] ex nostra lege[d] aliquis trahere maluerit, si quidem sua sponte fideiusionem suæ personæ e sine damno [f] præstare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, nō carcerali custodia detrudi, sed sacramēto eos cōmitti cēsemus. Si enim pro toto litis certamine iuriiurādo testium credendum esse putauerint hi qui eos produxerint: multo magis [g] præsentiā suam testibus sacramento eorū credere debent. Sed cū minime oporteat testes in huiusmodi casibus protelari, & pro alienis commodis suas inuenire difficultates: [h] disponimus nō amplius [i] testes obseruare [k] cōpelli iudices, postquā fuerint admoniti, nisi tantū quindecim dies: intra quos iudices prouideant quatenus cognitionem [l] suscipiant, in qua testes necessarij visi fuerint: vt omnino licentia eis cōcedatur & alterutra m parte cessante, & minimè eos [n] obseruare o volente, [p] si per executores admoniti venire noluerint, p testes accipere, & alterutra parte præsente quę eos introducit, q testimonia eorū capere. ¶His autē diebus effluentibus, liceat quidē testibus discedere à iudice, nullam habente licentiā eos, postquā abfuerint, iterum retrahere. [r] ¶Ipsum autē iudicē, si per eum steterit quo min⁹ testimonium præstetur, parti lęsæ oēm iacturā [s] pro huiusmodi causa illatā ex suis facultatibus resarcire disponim⁹. Da. XII. kal. April. Lampadio & Oresta Coss.

IN AVTHEN. DE testi. §. & hic vero quia multoties. coll. vij. consti. ij.

Testes ante litem contestatā quandoq; recipiuntur et publicātur parte citata legitimè: & valent ad aternā rei memoriam. b. d. not secundum Bal. Vel sic: Testes ad aternā rei memoriā possunt recipi etiā ante litem contestatā, si de facili possunt mori, vel in remotis sunt, se absentaturi: parte aduersa legitimè citata. s. Salye.

SEd & si quis * ab aliquo ali quid patiatur cōtra leges, [t] aut aliter læsus, aut damnū patiēs, & testes apud iudicē, pducere voluerit, & eorū testimonia publicare: [v] aduersarius moneatur à iudice, & sic eo prætudo generalis. arg. pro hoc. §. c. l. nullum. Item licet hic absenti altera parte recipiantur, reseruatur tamen licentia obiiciendi in dicta eorum: vt infra eo. l. fin. §. j. & fin.

**al Si quis.*

q *Introducit.* siue sit ille qui primo produxit, siue contra quē producti fuerit, quod modo eos producere videtur, cum petit vt iudex eos recipiat. si autem vtraque pars esset absens, non contra heretur eremodicium: nec testes testificarentur.

r *Retrahere.* ne leges sint ludibrio: vt. §. de bo. que li. l. fi. §. vbi autē puerilis. & ff. de ado. l. emācipati. §. fi. al. incipit, adoptare.

s *Omnem iacturam.* fecit enim litem suam: vt instit. de oblig. quæ ex quasi de lic. §. j.

Testes in causis regularibus duo sufficiunt. Testes in causis iā cœptis tres requiruntur. Testes in causis nouis quinque requiruntur.

S*Ed & si quis.*]CASVS in hac authen. talis est: Si Titius aliquid mihi fecerit contra. l. quia non soluit quod mihi soluere tenebatur: & ego testes nomino, quos producere volo antequam ei moueam cōtrouersiam, forte quia abfuturi sunt vel de eorum morte timeatur: iudex debet citare partem aduersam, vt præsto sit quando producentur. Si venire noluerit: iudex audiet eos, & attestationes valebūt, perinde ac si aduersarius fuisset præsens: nec obiicere poterit quòd vna parte præsente receptæ sunt.

t *Contra leges.* vt quia non soluitur quod debetur, cum leges suum ius vnicuiq; tribui volunt: vt instit. de iustit. & iure. §. iuris præcepta. vel ecōtra petitur à reo quod non debet.

v *Publicare.* i. per publicā manū authēticari: nō tamē in aperto, quia sic nō possent postea produci testes: vt. §. tit. proxi. authēt. at qui semel. Alij dicunt illā habere locū quādo inducuntur lite contestata: hic ante. Sic ergo licet regulariter post litē contestatam

A d *Nostra lege.* scilicet Græca, quam non habemus: federat in antiquo Codice.

c *Suæ personæ.* permansuræ in iudicio donec dicant testimonium, quod dicere debent.

f *Sine damno.* id est sine coactione.

g *Multo magis.* sic. §. de pact. con. tam super do. l. hac lege. & §. ne fideiuss. do. dentur. l. ij. & in Lombarda. dicitur quod socius qui credidit socio totū negotium, non potest cū eo inire duellum.

** Concor. ea in omnē dominī. extra de testis.*

h *Difficultates.* vt. ff. quemad. test. aper. l. sed si quis ex signatoribus.

i *Non amplius.* id est non vltra. xv. dies.

k *Obseruare.* id est parēre iudicibus.

l *Cognitionem.* i. testimonium, per quod cognoscent causam.

m *Et alterutra.* vel ea quę postulauit produci: vel ea contra quam postulati sunt.

n *Eos.* i. iudices.

o *Obseruare* id est obedire. & est mala Grammatica.

p *Noluerint.* si ergo velint adesse: præsentibus ipsis est proferēda probatio: vt hic, & in authen. hic posita. & infra tit. j. l. iudices. et authent. apud. & in decre. ij. q. j. in primis. in fi. sic est etiā in iuramēto calumniæ: vt. §. de iura. calum. l. ij. §. fi au tem. sed hoc facto non poterunt plures produci, cum didicita sint testificata: vt. §. de proba. authent. at qui semel. Vel dic quod iuramentum fiat in præsentia: & sic prædicta intelliguntur. Dictum autem testis fecreto recipiatur, vt per Danielem est inductum: [a] & sic approbat consuetudo generalis. arg. pro hoc. §. c. l. nullum. Item licet hic absenti altera parte recipiantur, reseruatur tamen licentia obiiciendi in dicta eorum: vt infra eo. l. fin. §. j. & fin.

Testis dicitur secreto recipiendus. a Nihilo minus. in q. 9. ibi vide glo.

q *Introducit.* siue sit ille qui primo produxit, siue contra quē producti fuerit, quod modo eos producere videtur, cum petit vt iudex eos recipiat. si autem vtraque pars esset absens, non contra heretur eremodicium: nec testes testificarentur.

r *Retrahere.* ne leges sint ludibrio: vt. §. de bo. que li. l. fi. §. vbi autē puerilis. & ff. de ado. l. emācipati. §. fi. al. incipit, adoptare.

s *Omnem iacturam.* fecit enim litem suam: vt instit. de oblig. quæ ex quasi de lic. §. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contestatam inducatur: fuit tamen quando possunt facile nō esse. & sic hoc intellige per id quod est. ff. ad le. Aquil. in. l. j. & j. de vsu. pup. l. pupillus. & infra de testa. l. qui testamenta. & ad idem. ff. co. l. curent.

a *Attestationes.* id est iuramētum non dictum. vel dic attestationes, scilicet faciendas. debet enim videre & audire qui sunt testificites. Alij dicūt quod etiam dicta, vt notaui modo super. l. siquādo. prima verior.

b *Vna parte.* quæ producitio non valet nisi altera parte vocata: vt hic. & l. siquidē. ff. eod. Accursius.

CVm *apud.*] CASVS. In causa quā habebam aduersus Titium, compromissimus in arbitrum. & sub pœna produxi testes. arbiter tulit sententiam. sed melius ponitur: aut propter publicationē nolui stare sententiæ, & soluo pœnam conuētum, & volo habere regressum aduersus eū coram iudice ordinario: an testes producti coram arbitro, possint produci coram iudice? distinguitur: aut omnes sunt superstites, aut nullus, aut quidam. Primo casu iste contra quem testes producuntur, eligeret velit adhuc quòd producantur, an velit stare testimonijs scriptis coram arbitro. Secundo casu necesse habet ille contra quem producuntur, credere scripturæ in qua dicta testium redigebantur. Tertio quantum ad mortuos credetur dictis eorum, quantum ad viuentes, reus habet electionē an velit quòd iterum producantur: an quòd stetur dictis eorum, salus semper omni allegatione contra dicta eorum in omnibus casibus prædictis. Viuia.

* *Et sic testiū potest repetitio vi. & examinari & cōcor. c. constitutis. cū gl. fi. extra eo. tiu. & ad hoc ste tex. reputatur singularis, secūdū Bar.*

c *Cum apud compromissarios.* id est delegatos. arg. ff. de iud. l. iudiciū soluitur. Vel dic proprie poni. i. arbitros, à quibus licet recedere soluta pœna & ante sententia & post: vt. ff. de arbi. l. si quis rem.

* *Ex his verbis sequēt ibus sumpsit papa ea quæ dixit in c. præsentata. posi med. extra dete stibus.*

d *In iudicio.* scilicet ordinario.

e *Obseruari.* quod scilicet per pactum conuenit: vt arguit. ff. de re iudi. l. si conuenerit.

f *Testis* scilicet omnes: vt differat ab vltimo casu.

g *Iterum* nunquid iurabunt iterū? Respon. sic, arg. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. si quis stipulatur'. & forte idē in causa appellationis si super nouo articulo vel capitulo inducātur: vt & in sacramēto calūniæ dixi §. de iur. calū. in prin. l. ij. secūdum Accur. ADDITIO. Hoc intellige quādo in noua instantia & coram alio iudice denuo producuntur. secus autem si in eadem instantia repetantur, ad declarandum id quod non clare dixerunt: quia qui declarat, de nouo nihil inducit. l. heredes. §. sed & si notam. ff. de testa. & l. adeo. §. cum quis. ff. de acquirerum do.

Testis iterū dō producitus an iterum teneatur iurare.

sente iudex attestationes recipiat. Quòd si venire noluerit, etiā eo absente attestationes a recipiat: & perinde valebūt, ac si eo præsente receptę fuissent: nec opponere poterit, quod ex vna parte b datæ sunt.

Testibus examinatis coram arbitro, nō tenetur quis stare coram iudice si sciunt, sed potest petere eos iterum examinari si vult. sed si sunt mortui, nō requiritur vltior examinatio: sed standum est eis sicut si coram iudice fuissent recepti: saluo tamē iure opponendi cōtra personas, & dicta. l. d. ista lex singularis, quæ non est alibi nisi in d. penul. ff. de arbitris. Tamen illa declaratur & limitatur per istum. Paul. de Castr.

XVI. Idem A. Iuliano P. V.

CVm apud compromissarios c iudices testes fuissent producti, variatū erat vtrum deberet eorum depositionibus in iudicio d litigator vti, an nō esset audiendus. Sancimus igitur, si quidem in compromissis aliquid pro huiusmodi causa statutum est, hoc obseruari. e Sin autem nihil conuentum est in huiusmodi casibus: si quidem supersint testes, licentiam habere eum contra quem proferuntur, eas recusauerit, concedere testes f iterum g * adduci, & non opponi h eis quòd iam testimonium suum dederint. vel si hoc concedere minimè maluerit, depositiones eorū quasi factas i accipere: omni iure legitimo quod ei competit aduersus eas, seruato. k Sin autem ab hac luce oēs subtracti l sint: tunc necessitatem ei imponi, fide scripturæ approbata, in qua depositiones eorū referūtur, eas quasi factas m accipere. Si vero * res permixtę fuerint, & quidā ex his mortui, alij vinētes: tunc in superstitū quidē testimonijs eandē electionē seruari litigatori, aduersus quē testimonia proferuntur: in morientium n autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secūdum quod iam prædiximus o) aduersus eas & testes legitimo iure, quod ei competit aduersus quem proferuntur, integro reseruato. Dat. VI. Kalen. April. Lampadio & Oresta Conss.

Et sic potest repetitio vi. & examinari & cōcor. c. constitutis. cū gl. fi. extra eo. tiu. & ad hoc ste tex. reputatur singularis, secūdū Bar.

TITVLVS XXI.

B DE FIDE INSTRVMENTorum, & amissione q eorum, & de apochis & antapochis faciendis, & de his quę sine scriptura fieri possunt.

Probato debito per creditorem, debet index ad solutionem compellere debitorem, non obstante instrumēti amissione. h. d. Sabycetus. Vel sic: Perdito instrumēti nō nocet si potest fieri probatio per testes vel alias modis legitimis. Et sic loquitur de secunda parte rubricæ de qua loquitur malę alię leges. Paul. de cast.

I. Imp. ANTONINVS A. Marchiæ.

DEbitor restuos quibuscúque r rationibus debere tibi pecuniam si probaueris, ad solutionem compellet s aditus præses prouinciæ: nec oberit t tibi amissio instrumentorum, si modò manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. PP. V. Id. Septēb. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Sententia lata contra rem quod instrumentum sit falsum, non præiudicat consorti eodem instrumento vtenti sed bene potest accusari, & per se conuinci. h. d. nota secundum Bald. Vel sic: Alter ex creditoribus potest vti instrumento de quo alter fuit condemnatus de falso. Et sibi non præiudicat illa sententia licet per neutrum eorum fuit appellatum ab ea. Salycetus.

II. Imp. ALEXANDER A. Mabiliano.

SI veteris v instrumento de quo alius x accusatus falsi victus y est, & parat z est (si ita

Et non opponi. patet ergo quod aliàs potest opponi: vt ff. eo. l. produci. sed illud hic nō obstat: quia hic est alia causa & alię (iudex.

i *Factas coram iudice.*

k *Seruato.* opponendi in dicta & personas.

l *Subtractis.* scilicet omnes.

m *Quæ fuerint.* scilicet in iudicio.

n *In morientium.* id est mortuorū. Et nota quod in hoc iudicio dictum est, valet in alio: vt & supra §. de arbi. l. pe. in fin.

o *Prædiximus.* §. proxi. omni iure &c.

p DE FIDE IN-

Strumentorum &c.

De probatione vna per eandem dicendi. sequitur de probatione testium. & est per scripturam.

q Et amissione. id est perditione.

DEbitores.] CASVS. Habemam debitorem, & instrumentum amissum mihi obtū instrumēti amissio, quo minus debitor mihi soluat? Resp. quod non, si per testes probari possim debitum.

r *Quibuscunque.* idoneis. non enim ad minus duo. l. Cor. de dilect. iudi. l. j. & ff. de eden. l. j. & de re iudi. l. iij. §. eiusdem. arg. §. fi. ff. de di. l. indicia.

s *Compellet.* captis pignoribus &c. vt hic, & ff. de re iudi. l. ij. §. idem dicit Papinianus. §. fi. quæ est contra. vbi pręiudicatur legatarijs iure ipso, si cōtra testamentum pronūciatur. Solu. ex testamento pendet petitio omniū quæ in eo scripta sunt: quo infirmato, cætera nihil valent. sed ex instrumento non pendet petitio debiti. Sed huic solutioni est argu. contra. ff. de excep. rei iud. l. j. vbi idem in testamento dicit, quod hic in instrumento debiti quod aliįs non præiudicet. Sed dic quòd ibi nullum vel irritum dicebatur, vbi index nihil noui facit, sed declarat quod est. at in quelata in officio. testamen. nouum facit: quia rescindit: & facit heredem qui non est, & definere qui est: vt dicta l. Papinianus. in fi. ff. de vulga. subſtitu. l. in substitutione. Alij soluunt, quòd ibi fit ius ex sententia: hic non quod in idem recidit. Alij quòd ibi legatarijs, non autem coheredibus pręiudicatur. & sic non est arg. contra. §. de in officio. testamen. l. cum duobus. Sed contra supra de petitio. heredi. l. fin. §. fi. sed solu. vt ibi. Item contra.] de his quibus vt indig. l. Polla. in fi. Sed ibi exponę, retractas. i. retractare intendis. vel ibi transactio: hic sententia. Item quero, an idem in teste, vt semel falsum dicens non repellatur. si ab alio producatur? Respon. si iudex notauit illum falsum, non idem quod hic. alias si simpliciter suo dicto non credidit, contra: vt. ff. ad Turpil. l. j. §. j. ff. de his qui not. infa. l. Lucius.

Testis falsi est vera facta testificari. Paul. sent. recep. & cod. l. ij. Testis falsus in vno in omnibus præsumitur falsus. Bal. in l. j. C. de testi.

t *Nec oberit.* Nota non debere nocere amissionem, si datur alias probet: vt. ff. eo. l. quæ sicut. & l. l. statum. & l. ij. de solennibus. & c. l. instrumentis. & c. l. cum instrumentis. & c. l. non idcirco. & c. j. de iure dot. l. hanc eō. & j. de iure dotium. l. fi. & §. familiæ erciscūdæ. nō ideo. §. fi. familiæ erciscūdæ. & §. de pigno. l. in re. & de pignoribus. l. pactum quod bona.

Testes falsi.] CASVS. Duo erant creditores stipulandi eiusdem debitoris, & habebant instrumētum: vnus creditorum volebat agere ex instrumento illo. debitor vero accusabat illud instrumentum de falso, & obtinuit: alius nō appellauit, vult alius creditor agere ex eodem instrumento. ex quo erat alius cōdemnatus. Nota.

u *Non oberit.* quia res inter alios &c. vt hic, & ff. de re iudica. l. fere. & j. tes inter alios. & infra quibus res iud. non noc. per totum.

f *Crimini.* id est criminationi.

g *Debuisti.* ex necessitate. potuisti tamē: vt. ff. de appel. l. à sententia. & l. ab executore. §. j.

Si falsarius.] CASVS. Debebat mihi Titius xv. habebam instrumentum & testes, volebam eum conuenire ex instrumento, forte dicebat Titius instrumentū esse falsum, vel reuocabatur in dubium, an valeat instrumentum vel non. dicebam ei: tu an possim. quæritur? Dicitur quòd non.

h *Reuocaretur.* aliud forte si non reuocaretur: licet diceret se non vturum.

a *Visum fuerit.* No. generale dictum, res inter alios &c.

b *Reum facere* id est accusare, eo quod falso veteris: vt. §. si reus vel accu. mor. l. iij. vel quia dicat te fecisse, vel fecisse fieri.

c *Et discrimen.* repete. paratus est. & dic, discrimē. i. damnum. Legis Cornelię de falsis quæ pœnæ sit.

d *periculi.* scilicet pœnę: quod infligitur per pœnā legis Corneliæ de falsis, quæ est deportatio, & omnium bonorum publicatio in libero, in seruo vltimum supplicium: vt. ff. ad legem Corne. de fal. l. j. §. fin. Sed qui solum vtitur & nō fecit, an patitur eandem pœnam? Dico quòd sic, sed potest cuadere absolendo ab vsu: vt. j. ad legem Corn. de fal. l. si falsos. Vel dic verius, decennio a tantum regendum qui vtitur, nisi desistat: vt. ff. de fal. l. falsi. §. ordine. Itē no. quòd ex hac litera quę vitur delinquit. & non sequitur. Testes falsi. Item contra.] de his quibus vt indig. l. Polla. in fi. Sed ibi exponę, retractas. i. retractare intendis. vel ibi transactio: hic sententia. Item quero, an idem in teste, vt semel falsum dicens non repellatur. si ab alio producatur? Respon. si iudex notauit illum falsum, non idem quod hic. alias si simpliciter suo dicto non credidit, contra: vt. ff. ad Turpil. l. j. §. j. ff. de his qui not. infa. l. Lucius.

a *Falsi est vera facta testificari. Paul. sent. recep. & cod. l. ij. Testis falsus in vno in omnibus præsumitur falsus. Bal. in l. j. C. de testi.*

e *Non oberit.* quia res inter alios &c. vt hic, & ff. de re iudica. l. fere. & j. tes inter alios. & infra quibus res iud. non noc. per totum.

f *Crimini.* id est criminationi.

g *Debuisti.* ex necessitate. potuisti tamē: vt. ff. de appel. l. à sententia. & l. ab executore. §. j.

Si falsarius.] CASVS. Debebat mihi Titius xv. habebam instrumentum & testes, volebam eum conuenire ex instrumento, forte dicebat Titius instrumentū esse falsum, vel reuocabatur in dubium, an valeat instrumentum vel non. dicebam ei: tu an possim. quæritur? Dicitur quòd non.

h *Reuocaretur.* aliud forte si non reuocaretur: licet diceret se non vturum.

Si debitor fisci amisit instrumētum solutionis, procurator fisci tenetur ei ostendere librum rationum. Salycet.

III. Imp. GORDIANVS A. Martiano.

LLatæ m dispensatori n pecuniæ si ob amissorum instrumētorum o casum probatione deficeris: p inspectio rationum fiscalium fidem demōstrabit. q Dat. II. Id. Februar. Gordiano A. & Auiola. Conss.

Qui allegat instrumentum casu perditum debet probare: & nisi probet casum, non patrocinatur ei allegatio casus: saltuum tamen est ius probādi per alias species probationis. h. d. not. Bald. Vel sic: si creditor dicat se perdidisse casu i. instrumentum debiti, non debent propterea qui dicuntur debitores, ad solutionem vrgeri: nisi creditor probet casum, & tenorem instrumenti. h. d. Saly. Vel sic: De perditione instrumenti nō statur simplici verbo hoc asserentis, sed habet necesse hoc probare h. d. Paul. de Cast.

v. Idem A. Prisco & Marco militibus.

SIcut iniquum est, instrumentis vi ignis consumptis, debitores quantitatum debitarum renuere solutionem: r ita non statim casum conquerentibus facilè s credendum est. Intelligere itaque debetis non existentibus instrumentis, vel t alijs argumentis, probare debere fidem v prioribus vestris adesse. PP. III. Kalend. Iun. Sabino. II. & Venusto Conss.

Licet sit perditum instrumentum manumissionis: potest tamen probari manumissio per testes. Paul. de cast.

VI. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Lucido.

STatum tuum, natali professione perdita, mutilatum non esse, certi x iuris est. Dat.

Si debitor fisci amisit instrumētum solutionis, procurator fisci tenetur ei ostendere librum rationum. Salycet.

i *Non vsurum se.* aliis abundantibus probationibus.

k *professione.* cui magis credendum est, quàm alicui instrumento.

l *Constitit.* vt & j. de confes. l. i. An autem de falso possit accusari? Dic quòd non: vt j. ad legem Corne. de fal. l. fi falsos.

Vsurę.] CASVS. Tenebaris fisco: solusti, & à procuratore fisci recepisti instrumētum de soluto. alio instrumento in rationibus fiscalibus, in quibus scribebatur solutum, penes eum remanente, tuum amisisti. si procurator te conuenire velit ac si non soluisses, & solutionem probare non possis, quod penes eum de soluto remanserit, an inspiciendi facienda sit tibi copia, quæritur? Respon. quòd sic.

m *Illatæ.* id est solutæ.

n *Dispensatori.* id est procuratori fisci.

o *Instrumentorum.* Nota hic quòd quis contra se exhibere tenetur. contra. §. de testi. l. nimis graue.

p *Deficeris.* Secus si probationes habebas: * *Aliàs, vt. ff. de eden l. ij. & l. non existē si quis. §. prohibetur. tibus in*

q *Demōstrabit.* te de. *strumentis* siderante eas exhiberi *nos vel a* tibi: ut. §. de eden. pro- *lia argumē* curator. &. l. non est. & *tis probare,* l. iustum. *fidem pre-* *cibus. &c.*

Stent iniquum.] CASVS. Tenebaris mihi in. x. habebā instrumētum igne consumptum est. an à debito liberetris, quæritur? Respon. quòd non: nec mihi facile debet credi. de amissione, nisi forte intendo: saltem aliįs probationibus vti debeo ad faciendum fidem.

r *Solutionem.* vt. §. eo. l. j.

s *Facile.* sed fi credereturne ei quòd amiserit, quid prodesset? Respon. in duobus prodesset. Illud enim in casu recipitur, cum est amissum instrumentum per aduersarium: vt supra de probar. l. fi de possessione. Item in alio prodest. vt exoneretur solennitate quinque testium: vt supra titu j. l. testium. in fi. Sed hic si probet creditor per duos testes se amisisse instrumentum in quo continebatur quòd Titius debebat decē, & ipsi audierunt legi, qua re probatur debitum magis, quàm per quoddam exemplum, cui non creditur nisi originale ostendatur: vt supra de edendo, authent si quis. &. ff. eod. l. quicunque. Sed dic quòd erit præsumptio si hoc probet, vt possit deferri iuramētum. Alij dicunt b hoc sufficere, argumento dictæ. l. si de pos. sessione.

b Hæc tenent Salyc. et Paul.

t Vel. Pro saltem.

v *Fidem* id est veritatem.

STatum tuum.] CASVS. Manumissionis tuæ instrumentum amisisti: non ob hoc status tuus periclitatur.

x *Certi iuris est.* si aliæ sunt probationes: vt & §. e. l. j. nam & sine instrumentis de statu probatur: vt supra tit. j. l. j. & infra de Libe. cau. l. nec omissa. &. j. de nupt. l. si vicinis.

Si solennibus.] CASVS. Princeps quendam dimisit à militia, concessis & in scriptura redactis priuilegijs, quæ Priuilegia consueuerunt honestè dimissis à militia concedi: an ei obsit amissio instrumentorum quibus continebantur priuilegia, quo minus vtatur priuilegio veteranorum, quæritur? Respond. quòd non si alias habet probationes de missione honestā.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Si solennibus stipendijs.* excursis vel finitis. Accur.

b *Honeste.* vel cauſ. rie. ſecus ſi ignominioſe: vt. ff. de his qui not. infa. l. ij. §. ignominiæ.

c *Sacramento.* quod faciebāt: vt. ff. ex quibus cau. maio. l. penul.

d *Stipēdijs.* cum nou ſis in quaſi poſſeſſione a priuilegiorum. aliàs preſumitur pro te quod ſis honeſte miſſus. b Vel negabatur miles fuiſſe, vnde probat militiam. aliàs preſumitur honeſte miſſus: vt arg. ff. de manumiſſ. teſt. l. ſeruos. Sed nónne ſoli eius ſacramento creditur, ſi ante fuerat bon⁹ miles? Quidā quod ſic: vt. ff. de re milit. l. non omnes. §. à barbaris. Vel die ſ ibi ſolum volebat admitti ab hoſtibus rediens, hic autem etiam priuilegia petit. vnde hic plene probat: vt hic, & §. eo. l. ij. Accur.

e *Priuilegia.* quæ multa ſunt: vt. ĵ. de vete. per totum. li. xij. & ĵ. de ex. vete. &. ĵ. quando prouo. non eſt neceſſe. l. veteranis.

f *Vſurpare.* In bonam partem i. continue vti: vt ff. de vſucap. l. ij.

Si conſtiterit.] CASVS. Habebā proprietatem in fundo, cū Titius haberet vſumfructū. an ſi emptionis inſtrumētum proprietatis amiſi, obſit mihi illa amiſsio quo minus proprietatē illā vindicare poſsim, quæritur? Dicitur quòd non: ſi aliàs cōſtiterit penes me proprietatem fuiſſe.

g *Proprietatem.* i. dominium rei poſſeſſæ.

h *Nullum.* vt. §. de vſufruct. l. inter eſt. &. l. neque.

i *Dominio.* nam poſſeſſionem poſſet interuertere: vt arg. ff. de vi & vi armā. l. cum fundum. & l. colonus.

Inſtrumentis.] CASVS. Habebam rem cum Titio communē. facta eſt diuiſio nulla intercueniente ſcriptura. an ob hoc ſit minus firma, vel minus ei ſtari debeat, quæritur? Reſpon. quòd non.

k *Recte.* ſecus ſi non recte: vt. §. communia vtriuſque iudi. l. maioribus. & facit. §. ſumi. ercif. l. non ideo.

l *Irrita.* intercueniente ſtipulatiõe vel traditione: vt. ff. de pact. l. diuiſionis. Accurſius.

Cum inſtrumentis.] CASVS. Sicut venditio ſcriptura non intercueniente rata manet, ſic & ea intercueniente & amiſſa non retractabitur.

m *Cum inſtrumentis* ratio eſt ſequentium. ſic. &. §. de probat. l. cum res. Sed quid ſi conuenerit vt in ſcriptis fieret, ſed amiſſa ſunt? Reſpon. ſatis eſt fatis factum iuri: vnde non tollitur ſubſtantia veritatis: vt. §. tit. j. l. teſtium. in fi ſed in teſtamentis ſecus, vbi amiſſo teſtamento in ſcriptis deficit probatio ſecundum quoſdam. Vel idem, ſi tamen ſit publicatum: vt. ĵ. de teſta. l. ij. & facit. §. eo. l. j. &. ĵ de emancipat. l. ij.

Teſtamento inſcriptis perdito, an deficiat probatio.

Manceptatione.] CASVS. Si intercueniente ſcriptura filium tuū emācipaſti: ſi per teſtes vel alia inſtrumenta oſtendere poteris emancipationē iure factam: quo minus valeat, amiſſio ſcripturæ non oberit.

Et ſic innuit quod quaſi poſſeſſio priuilegij ceſſat quem ad modum probari li: quod diſſolueet Pet. Cy. Bart. & B. per c cum perſonæ. de priuileg.

b Immo quantū ad conſequendum priuilegium hoc debet expreſſe probari: nec ſufficit quòd poſſeſſio priuilegij, cum ſua cauſa reſiſtat Pe. & Bar.

c *Sequuntur Paul. et B.*

† *In quibuſdam codicib. legitur, Alexandra, & ĵ. ex perſona fructuarię.*

Non exiſtat. quia amiſſa ſunt. ſine his enim non valeret. ĵ. de adopt. l. ſi. & de emancipa. l. iubemus. in ſi. Quidam tamen dicunt ſine ſcriptura fieri poſſe per. l. iſtam. &. ĵ. de emancip. l. ij. & l. prædicta iubemus, loquitur in abſente emancipato, & alia loquitur in adoptione. ADDITIO. Paul. de caſt. hic dicit primam expoſitionem ſiue opinionem huius gloſ. tenendam reprobata ſecunda: quod etiam Bart. hic dicit eſſe tutius propter. l. ne in arbitris. §. de arbit. & ca. quoniam contra extra de proba.

Ex perſonis. id eſt ex teſtibus.

Fide. puta priuata ſcriptura aduerſarij.

Non ſolet. vt. §. eo. l. ij.

Non idcirco.] CASVS. Si pecuniam mihi donaſti, & in vacuam poſſeſſionē prædij me induxiſti: an ideo minus valeret donatio ſcriptura non interueniente, quæritur? Dicitur quòd non, nec tractari poteſt.

In vacuum. quando nec alius poſſedit, nec eſt in poſſeſſione: vt. ff. deact. empt. l. ij. §. & l. iij. Accurſius.

Prætermiſſum. vt ſtra de acqui. poſſ. l. minus. & de contrahen. empt. l. non idcirco. & ſupra de rei vindic. l. quotiens. &. ĵ. de donat. l. in extraneos.

Apud eos.] CASVS. Mutuaui tibi. x. confectum eſt inſtrumentum, amiſſi illius vocaui vicinos, & coram eis proteſtatus ſum de amiſſione inſtrumenti. an huiuſmodi proteſtatio valeat vel profit ad debitæ quantitatis probationem, vel ad probationem amiſſionis, quæritur? Dicitur quod non. & † *Contra.* ſic dic quod apud eos. id eſt vicinos. Vel ſic, *Contra.* coram iudice coram quo te volebam conuenire, proteſtatus ſum meum. de veritate contractus ignorauit. an mihi profit illa proteſtatio. quæritur? Dicitur quòd non. & ſic dic apud eos. id eſt iudices.

Apud eos. ſcilicet iudices ſecundum M. & ſic eſt arg. à contrario ſenſu, quod ſecundum conſcientiam debeat iudicari. Vel dic, apud eos. ſ. teſtes: vt. §. quod met. cau. l. metum. &. §. de tranſac. l. ſi maior. j.

Geſtam. id eſt amiſſionem. vel dic. i. veritatem contractus.

Scripturæ.] CASVS. Volo probare fundum Titianum ad me pertinere proprietatis ratione: produco inſtrumentum, quo continetur quod illum fundum emi, & mihi traditus eſt in eodem die. Item produco aliud inſtrumentum, quod in illo eodem die fuit mihi conſtitutus vſusfru. in eodem prædio. Dicitur quòd tales ſcripturæ ſunt dinerſæ. imo potius aduerſæ: vnde non profunt mihi. Eſt enim impoſſibile quòd eodem tempore ſim dominus in totum, & habeam vſumfr. tantum ſoluendo. Vel, de cōtrahen. ſtipu. l. optimam. non tamen reprobāt publicationibus, vt dicit Ioā. An. in cap. imputari. extra. eo. titu. *In exercendis.*] Materiam iſtius. l. tractant docto. tam legiſtæ quàm canoniſtæ in cap. cum Ioannes. extra eo. titu.

In exercendis. tantum valent duo teſtes, quàm inſtrumentum: vt hic. vnde licet duo reprobent priuatū inſtrumentum: vel de cōtrahen. ſtipu. l. optimam. non tamen reprobāt publicum, vt hic. tres autē vel quatuor ſic: vt. §. de proba. l. cum precium. & extra eo. cū Ioā. niſi eſſet tale, cui eſſet ſtandū præſumptiue iuris, & de iure: vt. ĵ. ath. tu. l. ſi. Sed eſt cōtra in auth. eo §. per me-

Scripturæ. ſcilicet publicæ ambæ ſi autē altera eſt priuata. ſtabo publicæ, cum ſit dignior: vt. ĵ. de contrahen. ſtipu. l. optimā. in fi. Pone caſū in diuerſis, ita quod nō aduerſis directo, hoc *Contra.* per me-

Super verbo. ſ. ſimonia extra de reſt. cer. ca. primi.

† *In quibuſdam exemplaribus deeſt negatio, non.*

per medium: vt ecce profero duo inſtrumenta, in quorum vno continetur me fructuarium, in altero me proprietarium, quod non placet: quia vtrunque poteſt eſſe verum, ſi diuerſis reſpectibus ad me peruenerit vſusfructus & proprietas: ſed eodē tempore nō poſſum eſſe vſufructuarius formali vſufructu, & proprietarius: cum ſua res nemini ſeruiat: vt patet ex definitione vſusfructus: vt inſtit. de vſufru. in prin. ſed ſecūdō hoc eſſet exemplum in aduerſis directo. nam directe ſequitur, ſi ſum vſufructuarius: ergo nō proprietarius. & econtra. Pone ergo quod profero vnū. quo cōtinetur me ſolūmodo emiſſe: aliud quo cōtinetur quod cū vxore mea eandē rem emi, & eadē die, & alijs teſtibus præſentibus. Vel in vno me emiſſe, in alio mihi donatū fuiſſe, & eadē die. quod nō eſt veriſimile, & ideo neutrū valet, vt hic. Poteſt etiā poni in diuerſis, ita quod aduerſis non directo, ſed per medium: vt ſi produco vnum quo continetur quod x. mihi promiſiſti bononiæ, aliud quod dicit te promiſiſſe mihi decē Romæ, & habēt eandē diē: neutri ſtatur per. l. iſtam. ſic & cū dicohomo eſt animal. & homo nō eſt ſubſtātia: hæc ſunt diuerſa, ita quod aduerſa, non directo, ſed per mediū. ſed quidā dicunt loā. in dicueſt tantū legiſſe. l. iſtam, ita quod non in aduerſis. quod falſum eſt. ſed dixit quod in eis poterat intelligi, nihilo minus tamē & in aduerſis: vt dixi. ſi hæc ſunt in contrariis per obliquum: multo magis ſi ſunt directō cōtraria, ſibi derogant, vt in primo exēplo, quando dicitur eodē tēpore me vſufructuarium & proprietariū. Sed quidā contra, & dicunt ſtandū digniori. Prædicta autē ſeruantur quando ab eadem parte producuntur, vt hic. ſi autem vnum ab vna parte producitur, aliud ab alia, ſtatur digniori: vt. ĵ. de contrahen. ſtipu. l. optimam in fi. Et no. quod non pōt aptari pro concor. huic. l. ff. de reg. iur. Item intelligimus illam de repugnantia perplexitatis verborum: vt. ff. de cond. inſti. l. ſi Titius. vel iuris: vt patet. ff. de vſu repugnantia. quia ibi eadem ſcriptura ſibi erat contraria. Item intelligimus illam de repugnantia ſcripturæ. vt. ff. de cond. inſti. l. ſi vnus. Item contra. huic. l. ff. de probat. l. cum de etate. Solu. vt ibi. An autem idem in teſtibus diuerſa. vel contraria dicentibus ex vna parte producti? M. idem, arg. ĵ. co. l. in exercendis. B. cōtra: quia potuit ſibi prouidere: quod valer. ſed ſi in eodem eſſet talis diuerſitas, tunc diſtingue vt dixi mus ĵ. de teſta. l. ſi vnus. Item contra. huic. l. ff. de probat. l. cum de etate. Solu. vt ibi. An autem idem in teſtibus diuerſa. vel contraria dicentibus ex vna parte producti? M. idem, arg. ĵ. co. l. in exercendis. B. cōtra: quia potuit ſibi prouidere: quod nō eſt in teſtib⁹. Vel aliud in teſtibus ideo, quia videtur ab vtraque parte produci, licet vna pars inducat. Vnde ſicut in inſtrumētis āduerſis partibus prolatis ſtatur digniori, ita in teſtib⁹ plurib⁹ & melioribꝰ ſtabitur: vt. ff. de teſti. l. ob carmen. §. ſi teſtes &. l. iij. §. & in authē. de teſtib. § ſi vero quædā. col. vij. ADDITIO. Aduertas quod hęc. l. habet locū nō ſolū in actore, ſed etiā ineo: nā licet reus poſſit vti cōtrarijs defenſionibus, vt dicit Ioā. An. in cap. imputari. extra. eo. titu. *In exercendis.*] Materiam iſtius. l. tractant docto. tam legiſtæ quàm canoniſtæ in cap. cum Ioannes. extra eo. titu.

In exercendis. tantum valent duo teſtes, quàm inſtrumentum: vt hic. vnde licet duo reprobent priuatū inſtrumentum: vel de cōtrahen. ſtipu. l. optimam. non tamen reprobāt publicum, vt hic. tres autē vel quatuor ſic: vt. §. de proba. l. cum precium. & extra eo. cū Ioā. niſi eſſet tale, cui eſſet ſtandū præſumptiue iuris, & de iure: vt. ĵ. ath. tu. l. ſi. Sed eſt cōtra in auth. eo §. per me-

Tantum valet inſtrumentum ad probādum quantum depoſitiones teſtium: & econuerſo. b. d. & iſta lex ponit regulam que fallit in multis caſibus, in quibus ad ſubſtantiā rei requiritur ſcriptura, & per conſequēs etiā ad probationē, qui ponitur per gloſ. in ca. decēſib. lib. 6. & in Specu. de inſtru. edit. §. reſtat. ſecūdū Paul. de caſt

XV. Imp. CONSTANTINVS A. ad populum.

INexercendis a litibus eandem vim obtinent tam fides inſtrumentorum, quàm depoſitiones teſtiū. Dat. Romæ. XII. Kalen. Aug. Gallicano & Baſſo Conss.

Ex contractu in ſcriptis non oritur ius, niſi completa ſcriptura munda & ſine vitio in forma in qua fieri conſueuit, & contractu abſoluto. id eſt priperfecto habito inter Partes: interim dum dictatur, locus eſt pœnitentiæ, & licitum eſt recedere à propoſito, ſaluo quòd præcedentibus arris arra perduntur ex pœnitentia. Et hæc lex dat formam non futuris ſolum, ſed & præteritis & perfectis: niſi quæſtio ſit ſopita tranſactione vel ſententia, & niſi in contractibus veterum emptionum in quibus ſeruari debent ſtatuta veterum: vt hic no. b. d. ſecundum Bald.

XVI. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ. P. F. P.

COntractus b venditionū vel permutationū, vel do c nationum, quas c intimari nō † eſt neceſſarium: dationes etiā arrarum, d vel alterius cuiuſcūque cauſæ, quas tamen in ſcriptis e fieri placuit, trāſactionū f etiam, quas in inſtrumento g recipi conuenit: nō aliter vires habere ſancimus, niſi inſtrumenta in mundum h recepta, ſubſcriptionibusq; partiū confirmata, & ſi per tabellionē cōſcribātur, etiā ab ipſo cōpleta, & poſtremo à partibus abſoluta i ſint: vt nulli liceat prius quā hæc ita præceſſerint, vel à ſcheda conſcripta (licet literas vnius partis vel ambarum habeat) vel ab ipſo mūdo, quod necdū eſt impletū vel abſolutū, aliquod ius k ſibi ex eodem cōtractu vel trāſactione vindicare: adeo vt nec illud in huiuſmodi venditionibus liceat dicere, quòd precio ſtatuto neceſsitas venditori imponatur vel cōtractum vēditionis perficere, l vel id quod emptoris m intereſt, ei perſoluere. Quæ tam in poſtea conficiendis in-

Super verbo. ſ. ſimonia extra de reſt. cer. ca. primi.

† *In quibuſdam exemplaribus deeſt negatio, non.*

ctum ſit. i. iudicatū. ſed inſtrumēta emptionalia, quæ erāt cœpta tempore iſtius legis, debent cōpleri per iura, ſecundū quod locum habent ante. l. iſtam. & hoc in ſecunda. Si vero dedi arras, & nolo perficere contractū, ego emptor eas amitto. Si vero venditor nolit adimplere contractum per traditionem rei, reſtituet arras quas accepit, in duplum. & hoc in tertia.

b *Contractus.* hac. l. dicitur quando contractus debet perfici in ſcriptis. Contractus prout refertur ad donationem & tranſactionem, impropriè ponitur: prout ad alia, proprie: vt. ff. de prie et verb. ſig. l. Labeo. §. contractum. Dicitur ergo hic contractus, eo quod conueniunt hic inter ſe. Accur.

Cōtractus ponitur pro contractu proprie.

c *Quas.* ſ. donatiões. & dic de illis quę nō excedunt quingētos ſolidos: vt. ĵ. de don. l. pen. Alij dicūt qñ fiūt inter cōiūctos, exigi ſcripturā, etiā. ĵ eā ſumā: vt. ĵ. de dō. l. data. quod non placet.

d *Etiā arrarū.* vt in ſpōſalibus exercēdis: vt. ĵ. de ſpōſa. l. mulier. Et eſt hic arg. cōtra M. quod cōtractus arratū ſit cōtract⁹ per ſe: vt. ff. de act. emp. & vēd. l. ex empto. §. is qui vina & ſic pōt hic locū habere cōdictio ob cauſam: vt no. ff. de cōdic. ob cau. l. ſi.

Arrarum contractus an ſit contractus per ſe.

e *In ſcriptis.* ſ. vt aliter nō valeat niſi ſcriptura facta. ar. §. de proba. l. cū res. ſecundū Ioā. vel ſecundū P. & Azo. quādo in cōtractu vel ante cōueniūt vt ſcriptura inde fiat: gerentes in animo non prius contrahere, quàm ſcribatur, ſecus ſi à principio ſimpliciter contrahant, & poſtea ad probationē ſit inde ſcriptura.

f *Trāſactionū.* impropriè dicitur cōtractus. ſic & in cōdictione indebiti: vt inſtit. quib. mo. re cōtrahitur ob. §. itē is quoq;. ſed quia conſenſu ſit tranſactio: ideo ſic dicitur ſecundum Ioan.

Schedā quid eſt. Mundan.

g *In inſtrumento.* quæ dicuntur vulgo rogationes ſecundum Ioan. & ſchedula, vt hic ſubijcit, eſt breuiatura & protocollum: vt in authen. de tabel. §. illud colla. iiij.

h *In mundum.* mundum vocat inſtrumentum in quo poſt factam rogationem omnia comprehendūtur. & dicitur à munditia, eo quòd ſine vituperatione debet eſſe.

i *Abſoluta.* id eſt ſubſcripta à partibus: vt in authen. eo. §. ſed & ſi inſtrumenta. &. §. oporter. colla. vj.

k *Aliquod ius.* actionis vel obligationis.

l *Perficere.* id eſt adimplere. nam perfici dicitur ſtatuto precio vt. ĵ. de peri. & commo. rei ven. l. j. ſed adimplere dicitur per traditionem: vt. ff. de act. emp. l. ſi quis alienam.

m *Vel id quod emptoris.* contra M. facit, qui dixit venditorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominium an transferatur ex inutili licentiæ tractu.

præcisè teneri ad rem tradendã: vt. nor. ℈. de act. emp. l. si traditio. item quid si tradat vẽditor ante mundum completum: an dominium transferatur? Bul. aliquãdo dixit quòd non, sed postea mutauit consilium. dicendo quòd sic: vt not. ℈. de suffra. l. vnica. & pro hoc quòd trãseat dominium ex inutili contractu, est. ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. Item in contractu conditionali: vt. ff. de iure dot. l. dotis. i. §. fi. & l. sequẽ. &. l. stipulationem. & ℈. de donat. ante nupt. l. cum veterum. Item quomodo rem repetet, cum non possit precium petere? Respon. condicet rem condictione sine causa. nec ob. quod dicere solemus, ex contractu nominato traditum non posse condici: quia nõ est contractus nominatus, cum non sit adhuc perfectus, sed tantum initiatus. Sed de vsucapione potest quæri: si dominus non est tradens. an causam vsucapiendi præstet? Respon. non. nec mirum: nam cum sponsa traditit sponso res, licet conditionalis sit traditio: vt ff. de iure do. l. plerunque. §. si autem. sit tamen res sponsi, si hac mente tradat: vel nisi appareat quod actum sit: sed non vsucapit dotem, nisi post nuptias secutas: vt. ff. de vsucap. pro dote. l. j. &. ij.

a *Iam scripta.* ante legem istam.

b *Emptionalibus.* secunda exceptio.

c *Reddere.* condictione ex hac. l. vel officio iudicis: vel actione ex eo contractu: vt. ff. de actio. emp. l. ex empto. §. is qui vina. & de cõtrahen. emp. l. sed Celsus. §. j. Et intellige dari directam ex empto cum contractus tenuit: vtilem, quando non tenuit: quia mundum nõ erat completum. Sed quidam non dant actionem ex eo contractu hoc casu. Item si quis est passus damnum arrarum, an nihilo minus teneatur ad interesse? Respon. non secundum M. & Azonem. Ista est ratio: quia in darione arrarum videor potuisse perdere meam. arg. ff. de precario. l. & habet. §. cum quis. & ℈. de execu. rei iud. l. si causam. & ℈. de iure delib. l. fi. §. si vero post quam. & §. fin autem hoc aliquis. & ℈. de reb. credi. l. generaliter. §. sive autem. & ff quemad. testa. ape. l. sed & si quis. & ℈. de pact. do. l. fin. §. j. & ℈. de procura. l. maritus. & ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. fin. vbi tacite fit novatio. An ergo agatur ad arras, an ad interesse tantum, & in eo computentur arræ? Sed H. dixit si agitur ad arras, nihilo minus potest agi ad interesse: & forte quod consecutus est pro pœna, id est arras, in interesse computabit: quia cum possit petere legalem & conuentionalem, petita vna videtur in reliquo tantum agi. arg. ff. vi bo. rap. l. j.

Arras perdens ad nihilum aliud interesse tenetur.

d *Repetitione.* deneganda, venditore contento hac pœna secundum nos, vt modo dixi in emptore. Et no. secundum H. quòd non dico referre quantum ad ista, an fit data arra loco precij & arræ, vel arræ tantum: quia illud ad aliud interest: vt dicetur ℈. quando liceat ab emptio disc. l. j. &. ij.

IVdices.] CASVS. Habebam causam cum Titio Bonofi. erant testes. nouerunt de causa Mutinæ. Dicitur quòd iudex illius ciuitatis coram quo ventilatur quæstio, potest mittere litigantes Mutinam, vel procuratores suos: & ibi testes ferent testimonium præsente vtraque parte: quę est coram iudice Mutinẽ. & postea negotium ad priores iudices reuertetur. Et quod ita possint iudices facere, probatur per quandam constitutionem Græcam quam non habemus. Idem est si profero instrumentum quod dicitur suspectum: quia si testes alibi sunt per quos probare possim veritatem huius instrumenti, debet iudex permittere vt accedam ad locum in quo testes degunt, & ibi recipiantur eorum testimonia, quæ postea ad priorem iudicem referentur.

e *Iudices.* scilicet iubemus, vel sanciemus, subaudi: vel volumus, quod est. j. & incipe cõstructum, ea quæ.

f *Vrbe.* Roma veteri vel noua, per excellentiã: vt insti. de iure natu. §. sed quotiens. Acc.

g *Disposuimus.* id est ad similitudinem eorũ quæ statuimus. ℈. de iure ramen. calum. l. ij. §. fin autem. & de reb. credi. l penul. §. fin. & secundum hoc subaudi eu. & subaudi, sanximus iudices &c. Vel verius dic, statuimus in Græca lege quam non habemus. Accur.

h *Vel procuratores* alias vel procurator: & tunc plana est. aliàs, vel per procuratores: & tunc dic vel pro etiam: vel saltem.

i *Depositionibus.* id est iuramentis, non autem dictis, vt diximus. ℈. de testi. l penul.

k *Rei.* id est negotii. & hoc vt facilior sit probatio: vt hic, & ℈. vbi de ratio. l. fin. ℈. ff. de incen. rui. nau. l. ne quid. §. de his. & vt restes à suis non inoculentur negotijs: vt. ff. quis ex signatoribus. l *Exigantur.* quia forsan

Arrarum nomine quid veniat.

Arrarum nomine quid veniat.

Arrarum nomine quid veniat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Vt prius*. quàm comparatio fiat.
b *Literis*. dic, id est subscriptioni.
c *Eorum*. testium.
d *Deponentibus*. id est iurantibus.
e *Duobus*. scilicet testibus. & facit pro M. qui dicit solennitatē testamēti posse per duos testes probari: licet septem exigantur in cōpositione, quod diximus. ſ. de bono. poſſ. secundum tab. l. fin.
f *Testium*. quas literas fecerant alibi: & cōstat eos fecisse hic, ex eo quòd subiicit, comparatio efficiatur. Sed quare tertij ad primum non fit recta via? Respon. in tertio non erāt literæ cum testium inscriptione. Et nota hic, & ex eo quod subiicit, comparatio efficiatur, secundum hanc. l. plenam fidem haberi comparationi. sed per authen. non sufficit sola comparatio: quia oportet argumento alio eam iuuari: vt in authen. cod. §. si quis igitur vult. &. §. sed & si quis aut mutui. &. §. oportet autem iudicantes. &. §. si vero nullus. &. §. si vero tale aliquid contigerit. &. §. si vero moriantur. & videtur committi iudici an plenam faciat fidem comparatio sed illud in publicis. in priuatis secus: quia ibi aliud exigitur argumentum. & sic potes hic legere authen. at si contractus &c. & ibi plene de hoc dices statim Accursius.
g *Comparatio*. scilicet literarum contrahentium & subscribentium. quòd si non inueniantur tales subscriptiones, fiat quod hactenus valuit: vt in authen. eo. §. si vero nullus horum. Accur.
h *Aliter*. aliàs est non aliter: & hæc quoque plana & aliàs, naturaliter: & tunc dic, id est naturali ingenio alicuius: vel naturaliter, id est simpliciter natura literarū tantū inspecta. Variatio enim plerunque in literis etiā eiusdem inuenitur ex variis causis: vt in authen. eo §. j. Accur.
i *In semetipsum*. hoc refertur ad id quod. ſ. dictum est ex priuata scriptura non fieri comparationem, nisi habeat subscriptionem trium testium: licet &c. vt quia profers contra me instrumentum à Titio factum, quo continetur quod mihi debes. x. vt approbes aliud quasi ab eodem factum, quo continetur me debere tibi. c. Vel dic, emptor nondum numerato precio instrumentum venditionis profert, vt res tradatur sibi. venditor negat eum scripsisse. vnde emptor producit prioris debiti instrumentum: in quo casu magis pro se quàm contra se facit. Sed hoc responsum corrigitur per authen. ad hæc. Item not. hic ex eo quòd dicit, licet &c. & si partes velint consentire comparationi: quòd etiam consensu partium non potest aliter fieri comparatio, nisi secundum leges: vt argu. ff. de posthu. l. quòs prohibet.
k *Ex forensibus*. id est eorum quæ conficiuntur in foro, id est in iudicio: puta acta quæ fiunt per tabellionem, & generaliter quæ formam publicam habēt: sic dicta, quia eis vtimur in foro. Sed quæritur, an forensi instrumento non scripto per manum publicam, sit fides adhibenda vt publico? Respon. non. sed arg. contra. ſ. de dona. l. in donationibus.
Instrumenta forensia quæ, et unde dicātur.
l *Omnes autem*. Ex quibus instrumentis debeant fieri comparationes, diximus. nunc autem quomodo.
m *Abbis*. scilicet peritis scriptoribus, quibus iudex committat: vt ar. ſ. de re mili. l. semel. lib. xij. & in auth. de non alien. §. quod autem. coll. ij. Iurāt autem duo alij hodie, scilicet qui in-

A ducit instrumentum ad comparationem, & qui petit eam fieri, quòd non aliam habentes probationem veniunt ad comparationem: nec circa eam aliquid egerunt. quod possit veritatem absconderе: vt in authen. c. §. si vero nihil. & sic (quod est mirabile) in hoc casu) bis de calumnia iurātur. & est specialis. sed regulariter contra. per anteriorem authen. vt hic in authen. de his qui ingre. ad appel. §. fin. colla. v.
n *Scriniis*, id est audientijs, sic dictæ quia in scrino, id est in pectore principis sunt iura: vt. ſ. de rest. l. omnium. Vel quia conseruerunt ibi esse scrinia: vt patet in palatio Bolo.
Comparatio sita ex plene pro bat.
Comparatio sita ex qualitate fit lodata.
Addunt ad. l. C. alia duo genera scripturarum, ex quibus potest fieri comparatio scilicet de scriptura quæ producitur per patrem aduersum, & de sumpta ex archiuo publico. Paul. de cast.

B Adhæc, ex his literis quibus aduersarius tuus vtitur, & profert: rectè petis examinationem o fieri. ¶ Item & charta quæ profertur ex archiuo † publico, p testimonium publicum q habet.

IN AVTHEN. DE instru. cau. & fid. §. oportet. & §. sequen. coll. vj. constit. iij.

Ex duobus concurrentibus, scilicet quòd contractus sit factus in ciuitate, & excedat librum auri. si produco schedulam manu una scriptam de tali contractu, quam tu negas, non creditur solis comparati ni sine alio argumento, id est sine testificatione testium deponentium quòd viderunt eam per te scribi, licet non interfuerint contractui. quod olim non requirebatur, sed sola comparationis stabatur: vt in. l. C. quæ tamen per hanc corrigitur in hoc. Vau. de cast.

D P *Publico*. id est arca, in qua reponuntur publicæ scripturæ: vt. ff. de pœn. l. moris. §. solet.
q *Testimonium publicum*. Non dico quòd publica sit, vel manu publica facta: quia sic nihil adderet, sed habet publicum testimonium, eo ipso quod confitentur magistratus ex archiuo eam esse. vel eo ipso quòd talia erant signa in ea, qualia solent fieri, scilicet manu commentariensis: vt. ff. de iur. fisc. l. in fraudem. §. quotiens. Patet ex prædictis ex quinque generibus scripturarum fieri comparationes, scilicet ex priuatis subscriptis, ex publicis, ex forensibus, a & ex his duabus quæ sunt in hac authen. Sed an cuilibet, & à quolibet, vel contra quemlibet? Respon. secundum Ioan sic, cum simpliciter dicatur eam fieri. sed Hug totum contrarium. Sic ergo dicit priuati, ad priuatum tantum probandum vel improbandum. Item forensis, ad forense tantum probandum vel improbandum. sic de publico & alijs: non autem publici ad forense, vel econtra: nec priuati ad publicum, vel econtra: cum etiam diuersa forma fuit proposita. Sed Azo dicit, quando ex vno genere ad aliud, si sint eiusdem formæ vt ecce forense & publicum: nam forense potest formam habere publicam. ADDITIO. Aduertas quòd opinio Ioan. volētis inter scripturas diuersorum generum posse fieri comparationem: cōmuniter tenetur per docto. reprobatis opinionibus H. & Azo. quia non tractatur hic de comparatione formæ extrinsecæ seu qualitatis, sed de substantia literarum, & formæ extrinsecæ earum, vt sciatur si ab eodem sint scriptæ, necne, secundum Bar.

Dicitur credetur sine netur testibus in qua gratur in iudicij: secus in contra tibus.

A T si contractus.] CASVS. Hoc addit, & dicit quòd si contractus fiat in ciuitate, & excedit libram auri, non credatur soli cōparationi literarum: sed alij testes adesse debent qui de causa veritatem dicant.
a *In ciuitate*. secus si in agris: vt statim dices.
b *Collatum*. id est cōparationi.
c *Argumentum*, aliàs argumentum. quod dicitur in ea authentica. §. oportet.
d *Soli*. No. hic esse tum comparationis. nam olim in totū creditur: vt. l. comparationes, & in authent. eod in princip. Hodie vero quandoque committitur iudici, vt vnā quilem qualem inde asformat fidem: quod est in publicis: vt in authen. c. §. si vero nullus horum. quādoque plus etiam argumenti exigitur, vt hic. quandoque nullo modo: vt quando ab vna parte est instrumentum & vox viua, ab alia vox sola comparatio literarum: vt in authen. eo. §. si vero tale. licet quidam dicant aliter: scilicet plus testibus quā instrumētis credi: quod est falsum. & habent hic authen. hodie magis &c. quæ non legitur, sed intellige vt dixi. & est ratio, quia aliter &c. vt in authen. cod. §. item cautius. nā distinguitur vtrum fiat contractus super minore summa libræ auri: & tunc indistincte duo testes sufficiunt, siue in scriptis, siue sine scriptis: siue à peritis, siue non: siue in ciuitate, siue extra: vt in authent. cod. §. vt autem. si vero vltra, si quidem imperitus, & in ciuitate & in scriptis, tunc quinque: vt in authent. eod §. oportet. si sine scriptis, imperitus, vel econtra peritus, in scriptis vel sine scriptis, tunc tres: vt in authent. cod. §. si quis igitur. &. §. sed & si quis aut mutui. &. §. sed & si instrumenta. Et dicitur in scriptis, quando id agitur vt non aliter valeat, nisi fiat scriptura: vt innuitur in authent. cod. §. & hæc dicimus. &. §. cod. l. contractus in princ. Ex prædictis autem instrumentis fit comparatio priuatæ quidem scripturæ, si supersint testes: & propriæ subscriptioni attestentur, vel quòd eis præsentibus est facta charta: & sic alio argumento iuuatur: vt hic: & in authent. cod. §. ij & iij. si autem est publica: tunc si supereſt tabellio cum alijs qui interfuerunt, siue etiam ipse solus, non fit comparatio, sed creditur ipsi soli tabellion. si vero non supereſt, sed minister vel annumerator supereſt, fit comparatio literarum tabellionis & signorum, & Item forensis, ad forense tantum probandum vel improbandum, non subscribentium. sed si non supereſt minister vel annumerator: tunc etiam subscribentium fit comparatio: vt in authent. cod. §. si vero moriantur. &. §. seq. &. hoc in vrbe. in agris seruā legem veterem: vt in authent. cod. §. hæc autem omnia. vt duo sufficiant: nisi contractus excedat. l. libras auri: vt. ſ. sicer. pe. l. fi.

A T si contractus fiat in ciuitate, a & vnā libram auri excesserit: omnimodo collationi b adsit argumentū quodlibet, nec credatur ei soli. d

Instrumentum cuius fides semel est ap probata, debet iterum produci si aduersarius dicit se velle & posse redarguere illud de falso: & si non producatur, habetur pro falso: nisi ille qui non produxit se perdidisse solenniter iuret: vel nisi sit tata sententia definitiua, quæ in rem iudicatam transiuit. hoc dicit nos secundū Bald. Vel sic: Postquam instrumento publico vel priuato in iudicio producto quis fidē imposuerit, non conuenitur illud iterato producere: si ut de falso in contra quem productum sunt, velit id redarguere: nisi petens iuret quòd credit se falsum illud posse probare: quia tunc cogitur iterū illud coram iudice criminis producere: nisi causa sit iā finita, & ex tota sopita: vel nisi iuret quòd instrumentum sit casu deperditum sine eius dolo vel culpa. & si hoc sacramentum præstare noluerit, instrumento nulla fides in causa adhibenda erit hoc dicit tota lex ista. Saly.

XX. Idem A. Iuliano. P. P.

C Vm quidam † instrumentum e protulerit, vel aliā chartulam f eiúe fidem imposuerit, g postea autem persona contra quam ista chartula vel instrumentum prolatum est, quasi falsum h hoc constitutum redarguere uitatur: ne diutius dubitetur vtrum necesitatem ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an suffiat fides iam approbata: sancimus, si quid tale eueniat, eū qui petit iterum eam chartam proferri, prius sacramentum præstare, quòd existimans i se posse falsum redarguere quod

C Vm quidam] CASVS. Petebam à te. x. protuli instrumētum. apparuit suspectum. dedi ei fidem per duos testes. vis vt illud iterum producam, vt illud possis accusare de falso: an sis audiendus, quæritur? Respon. quòd sic, si iures propter calumniam hoc te non petere, & quod credis illud posse arguere de falso: quo casu inscriptione facta, in qua obligabis te ad pœnam talionis nisi probaueris apud iudicem, compellar id iterum producere & hoc in prima. Si vero dixi me illud producere non posse, quia perdidi, & illud non habeo: non aliter sum audiendus quàm si iurem me illud producere non posse. & hoc in secunda. Si vero nolim iurare, nullā pœnam sustinebo aliā. nisi quòd scriptura illa vitibus carebit, & perinde erit ac si confecta non fuisset. & hoc in tertia. Quod autem dictum est, quòd possis petere iterato produci instrumentum cum solennitate prædicta, verum est vsque ad sententiam. sed post non. & hoc in quarta.
Civiliter agi de crimine an possit adhuc eo quod illud comisisse dicitur reuente.
a Concor. c. 2. circa finem. cum gl. 1. extra de proba. Actore non probante quandoque cogitur reus se defendere.
Culpa nunquam nulli tenetur in suo.

prolatum est, ad huiusmodi veniat petitionem. Quid enim si cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo deminutā, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatē productionis reliciens, huiusmodi faciat petitionem? Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit iuratum, & inscriptionū pagina k apud competentem iudice deposita: tunc necessitatem imponi ei qui protulit chartam de qua quæritur, iterum eam apud iudicem criminis proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. Sin autem dicat non esse sibi possibile eā ostendere, quia per fortuitos casus huius copiae ei abrepta sit: tūc subeat sacramētū quòd nec habeat eandē chartulam, nec alij eā dederit, nec apud alium voluntate eius cōstituta sit, nec dolo malo fecerit quo minus appareat ea, sed reuera ipsa chartula sine omni dolo mīsit deperdita, & productio eius sibi impossibilis sit. & si tale subeat sacramentum, ab huiusmodi necessitate relaxetur. Quòd si prædictū iusiurādum subire minime maluerit: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires aduersus eum cōtra quē prolata est, sed sit penitus euacuata. Neque enim vlterius pœnā produci cōtra eos qui nō iurauerint, volumus: cū forsitā quidā subtili n reuerētia

criminalibus de calumnia iurati: vt diximus. ſ. de iur. calum. l. j. in prin. & est simile iuramentum. ff. ad exhiben. l. thesaurus.
D k *Pagina* quæ inscriptiones debent fieri ab accusatoribus: vt dixi. ſ. eo. l. ij. & criminaliter hic agitur. Sed quidam sumunt hic arg quòd donec de crimine potest agi criminaliter, quia viuit qui dicitur commisisse crimen, non agitur ciuiliter. & pro eis. ff. de Carb. edicto. l. ij. &. ſ. vbi causæ fisc. l. j. & ſ. si ex fal. instru. l & qui. &. § eo. l. ij. sed falsum est: vt. ſ. ad. l. Corne. de fal. l. dam⁶. & l. fi. &. ſ. de trāsact. l. si ex fallis. & dixi ſ. eo. l. ij.
l *Sacramentum*. a quia præsumitur quòd habeat eam, cum habuerit tempore litis contestatæ: vt ſ. ad exhib. l. non ignorabit. Item no. sufficit si iuret: secus in creditore: vt. ſ. de pign. act. l. si creditor. quia ille ex contractu tenetur de dolo & lata culpa & leui: hic non. Item creditor liberatur eo probato: hic autem non sentit tale emolumentum: & ideo sufficit si iuret. & est simile huic. ſ. de iure do. impe. l. fi. §. fin autem dubitatio. Item no. hic quòd actore non probante, cogitur reus te defendere per sacramentum. alioquin contra eum pronunciatur. vt. ſ. de proba. l. pe.
m *Dolo*. de culpa enim in suis non tenetur: vt. ff. solu. ma. l. etiam. §. j. in fi.
n *Subtili reuerentia*. vt. ff. de condit. institu. l. quæ sub condi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Ei qui falsum dicit.
b *Per solitam* vt per in integrum restitutionẽ, vel supplicationem factam à præfecto prætorio.
c *Et sopita*. vt & supra de trãsac. l. fratris. & insti. de. pœ. te. li. circa. princip. & infra de agri. & cẽ. l. litibus. lib. xj. sed videtur post sententiam audiri: vt infra si ex fal. instr. l. j. & .ij. quæ sunt contra. Sol. hic non soli instrumento habuit fidẽ iudex: ibisic, Vel hic, a quando ab initio fuit de hoc quæstio, ibi quã do non. & hæc vera.

a *Concor. cum hoc si. gl. super verbo, post sententiam post prin. in c. licet extra de proba.*

PLVS VALERE *quod agitur. cre.*

Quia per scripturam de qua dictum est, aliud fingitur quàm sit verum: ideo dicit quid prævaleat.

IN *contractibus*.] CASVS. Emi fundum: confectum est instrumentum non me, sed vxorem meam emisse. nunquid veritas præfertur scripturæ, quæritur? Respõdetur quod sic: quia in contractibus &c.

d *In contractibus*. Præmittit aphorismum generalem, specialẽ subijciens postea. & ponecasum vt supra quod met. cau. l. si per impressionem & .ff. ad Macedo. l. si filius familias. j. §. penul. &. l. sed Iulianus. § mutui. & de leg. j. l. qui quartã. & de here. institu. l. quotiẽs. §. j. & de dona. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. circa. & supra de proba. l. cum precibus. & .l. ad probationem seruitutis. & infra de emã. l. j. &. ij & infra de dona. l. nec ignorans. & supra de transac. l. cũ ea. & infra de contrahen. empt. l. iij. & supra si cer. peta. l. si ex precio. Sed videtur huic. l. contra. infra ar. tu. l. fi. sed ibi speciale, sicut & .ff. de vsufru le. l. si alij.

Scripturæ in multis casibus præualent veritati.

tenti, nec verum sacramentum præstare patiuntur. Eandem autem copiam ei a præstamus, donec causa apud iudicem ventilatur. Si enim iam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem suspensa est, neque per solitam b retractionem adhuc lis viuere speratur: tunc satis durum est huinsmodi querelæ indulgeri: ne in infinitum causæ retractentur, & sopita c iam negotia per huiusmodi viá iterum aperiantur, & contrarium aliquid nostro eueniat proposito. Dat. V. Kal. Mart. Lampadio & Oresta. VV. CC. Conss.

TITVLVS XXII.
PLVS VALERE QVOD agitur, quàm quod simulate concipitur.

Veritas prævalet scripturæ & simulationi. Salycetus.

1. Impp. VALERIANVS & GALLIEN. AA. Rufino.

IN *contractibus* d rei veritas e potius quàm scriptura perspici debet.

Cum obiicetur simulatio: debet inquiri veritas facti. hoc dicit Bal. Vel sic: Simulatio allegata apud iudicem est probanda. Salycetus.

11. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Soteriæ.

ACta simulata f velut nõ ipse, sed eius g vxor cõparauerit, veritatis substãtia mutare nõ possunt. h Quæstio itaq; facti, per iudicẽ vel præfidem prouinciæ examinabitur. Dat.

A & fit hæc simulatio de persona in personam: vt infra eo. l. si quis gestum. alias à causa in causam: vt infra. l. proxi.

Emptione.] CASVS. Accepi. v. à te mutuo sub vsuris, & obligaui pignus. tu timens ne diceres vsurarius, velue posses vsuras petere iure casui obstante, fecisti scribi in instrumento contractũ emptionis & venditionis interuenisse, cum intercessit pignoris obligatio. vnde non scripturæ, sed gestum erit inspiciendum.

i *Emptione*. Simulauit creditor emptionẽ: & sic fecit fieri instrumentum, cum esset pignus: vt si ad diem tradederetur pecunia, res esset incepta. non valet, cum sit in fraudẽ legis commissa: vt. j. de pactis. pigno. l. j. ij. & .iij. vel fructus voluit lucrari, ne teneretur computare in sortem: vel nõ vderet vltra legitimom vsuram eos esse. vel emitare iura canonum, quę de vsuris repetendis dicunt. hęc quidẽ non valent sic simulata. Quid autem si hoc iurauit? Respon. idem: b vt. s. j. de legi. & constit. l. nõ dubium. in fi. & facit. j. de contrahen. emp. l. si. ancillam.

Si quis.] CASVS. Mutuasti mihi. x. quia maiores vsuras stipulari nõ poterãs, supposuisti Titium, qui postea ruit maiores vsuras stipulari, & stipulatus est & in instrumento Titi non tua persona cõprehensa fuit. Actum, non scriptura, inspiciendum est. Vel pone casum vt in glo.

k *Scribi*. Mutuatus fui. x. feci alium scribi in fraudem vsurarum: vt infra de vsur. l. eos. §. fin. Vel pone in vendente, qui faciebat alios vendere: sicut & fupra eod. l. ij. Polui in

Fallere, fraudem facit.

X. Kalend. Maij. CC. Conss.

Contractus emptionis intelligitur esse factus causa pignoris: maxime quando apponitur pactum de retinendo. Bartolus.

111. Iidem AA. & CC. Maximæ.

EMptione i pignoris causa facta, non quod scriptũ, sed quod gestũ est, inspicitur. Dat. Kal. Maij. Sirmij. CC. Conss.

Breuis est, & in ista est simulatio de persona ad personam & ideo inspicitur vera persona, non simulata. a. l. d. Sal. Vel sic: Persona quæ vere contraxit, attenditur, non quæ simulate fingitur. Salycetus.

1111. Iidem AA. & CC. Decio.

SI quis gestum à se, alium egisse scribi k fecerit, plus actum quam scriptum valet. Dat. VIII. Kalend. Decemb. CC. Conss.

Erronea subscriptio vitiat actum. l. d. Bal. Vel sic: Subscribẽs se instrumẽto quod non legit, putans continere id quod mãdauit, vel quod sibi persuasum extitit, cum aliud contineat: sibi non præiudicat. Salycetus.

v. Iidem AA. & CC. Victori.

SI falsum l instrumentũ emptionis conscriptũ, tibi velut m locationis quã fieri mandaueras, * subscribere te, nõ relegentem, n sed fidẽ habentem suasit: neutrum contractum (in vtroque o alterutrius consensu deficiente) constitisse, procul dubio est. Dat. XIII. Kalend. Ianuar. CC. Conss.

TITVLVS XXIII.
DE COMMODATO.

Commodatarius de casu fortuito non tenetur secundum simplicem naturam contractus, sed secundum naturam expressæ conuentionis potest teneri de casu fortuito. h. d. Baldus. Vel sic: Commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi se adstrinxerit pacto. Salyc.

1. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. Sciolæ.

EA quidem quæ vi maiore a auferuntur detrimẽto eorũ quibus res cõmodatur, imputari nõ solent. b

Sed cũ is qui à te commodarie sibi boue postulabat, hostilis incursionis cõtẽplatione periculũ amissionis ac fortunã futuri d dãni in se suscepisse c proponatur: præses prouinciæ, si probaueris eum indẽitatẽ tibi promisisse, placitum conuentionis f implere eum compeller. Dat. VI. Kal. Iuñ. ipsis. AA. Conss.

Qui intẽtat certũ speciẽ cõtractus, debet probare formã ex qua resultat illa species. h. d. Bal. Vel sic: Cõmodator debet probare vsum fructum ad quẽ comodauit, h. d. secundũ quã lee. Vel sic: Deducẽs certã speciẽ cõtractus in iudicio, debet illam probare, si negatur. h. d secundum aũ lectu. Salyc.

11. Iidem AA. Aulizano.

CVm eũ qui tẽporalis ministerij causa suscepit g ancillam, ad restitutionẽ eius bona fides vrgeat: cõsequẽs est socerũ tuũ h huius rei causa tradidisse ãcillã, adito præside p uincię probare: vt fidẽ suscepta is aduersus quẽ supplicas cõpellatur k agnoscere. Dat. Prid. Noñ. Noueb. ipsis. AA. Cons.

Commodatarius tenetur restituere rem sibi commodatam ad pignorandum postquam satisfecit debitum. h. d Bald. Vel sic: Res ad pignorandum commodata extenuato debito est restituenda. Salycetus.

111. Iidem AA. Soteriç.

DE restituẽdis rebus quas [marito] obligãdas pro se dederas, l postquã m debitũ fuerit extenuatũ, n cõmodati o actionẽ etiã aduersus heredes eius exercere potest. Dat. III. Id. April. Sirmij, p sis & Con.

Breue est, & ideo non sufformatur Salyc.

1111. Iidem AA. & CC. Faustino.

PRætextu q debiti q restitutio commodati nõ probabiliter recusatur. Dat. XII. kalend. Decemb. ipsis AA. Cõs.

TITVLVS XXIIII.
DE PIGNORATITIA † actione.

Græca Constitutio Seueri & Antonini A A ad Metrodorum. P P. Idib. Octobris, Apro & Maximo Conss.

Fructus & commoda rei pignoratæ sortem extenuãt ipso iure creditore percipiẽte h. d. Bal. Vel sic: Obuentiones rei pignoratæ à creditore percipiẽtes, extenuant debitũ, Salyc.

1. Imp. ALEXANDER A. Demetrio.

VOd ex operis ancillę, vel ex pẽsionibus domus quã pignori detineri dicis, r perceptum sest: debiti quantitatem releuabit. t Dat. Kalen. Octob. Antonino. IIII. & Alexandro Conss.

Fructus qui debuerunt percipi, extenuãt sortem. sicut percepti. Bald.

11. Idem A. Victorino.

CReditor † qui prædium pignori nexum detinuit, fructus quos percepit vel percipere debuit, in rationẽ exonerandi debiti v computare necesse habet. x & si agrum deteriorem constituit, y eo quoque nomine pigneratitia actio ne obligatur. z PP. VI. Id. Decembr. Antonino. IIII. & Alexandro Conss.

Licet sit data vendendi facultas: nõ minus tamen potest interim auferri. h. d. Bal. Vel sic: Pactum quod liceat creditori pignora vendere, non facit vt si plus debito vendantur, illud creditor sibi lucretur: sed reddere debitori tenetur. Salyc.

111. Idẽ A. Hermeo & Maximillæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerandum: admissa compensatione in eo quo res deterior facta est: vt infra.e l.creditor.

PActum.] CASVS. Obligasti mihi rem tuam pro x. cõueni vt eam distrahierẽ pecunia non soluta tua die: an pactum istud debitori præiudicet quo minus agat pigno.ad id quod excedit debitum, si pro maiori precio sit venditum: vel quo minus adimatur actio pigno.si non vendidi vel dedi pro. xx. cum esset obligata pro x. vel dolo vendidi, vel ante diẽ? Dicitur quòd non.

a *Pactum.* quod valet: vt infra de pac. pig. l. j. &.ff. de pig.l. si fundus. in fi.

b *Debitori.* tale pactũ non admit quin creditor possit petere.

c *Actionem.* si forte creditor plus vendiderit: vt.ff. eo. l. quanuis. in fin.&.l. seq. &. j. de iure do.impe.l.fin. §.si vero creditor. vel nondum vendidit, vel male vendidit, vel dolo malo,vel ante diem : vt. j. si vendi pign. aga.l.j.

SI creditor.] CASVS. Si rem quam creditori meo obligaui, sine culpa sua lata vel leui perdidit, eam restituere non compellitur. & hoc in prima. Si vero dolo vel sua culpa amiserit,ipse mihi tenebitur. & hoc in secunda. Si autem soluta sibi pecunia dicit se rem tibi obligatam amisisse, non creditur eius adfertioni, nisi manifestis probationibus hoc ostenderit, quod si non probauerit,quanti mea interest,mihi condemnabitur. & hoc in tertia.

d *Sine vitio.* id est sine dolo vel culpa lata, vel leui : de quibus tenetur creditor: vt institu. quibus mo. re contrahi. ob. §. fi. &.ff eo l.si cum venderet. §. fi.&.l.ea. &.j.de pign.l.sicut.

e *Perdiderit.* & ita fortuito casu amisit.

f *Nõ cogitur.* & ad debitũ tenetur debitor: vt.j.eo.l. proxi.in fi.

g *Deprehenditur.* tenetur de dolo & culpa lata & leui.

h *Manifestius.* non manifestissimis,sed in crimine hoc obtinet: vt supra de proba.l.sciant.

i *Rationibus.* & hoc ideo probatur,quia cõtrariũ nõ mõstratur.

k *Se perdidisse.* hoc probare debet secundum omnes, scilicet quod perdidit pignus : vt.j. de testa.l. publicati.&.§.de testi.l. testiũ. in fi.&.de fide instr.l.sicut.Sed an sine culpa se perdidisse probare debeat,sub iudice lis est.verbũ Oratij.Bul.enim distinguebat an debitor cõfiteatur amissum: vt tũc ipse debitor probet culpã aut diffitetur,& tũ creditor probet amissionẽ:& per cõsequens causam amissionis probare debet,scilicet sine culpa se perdidisse.& pro eo ff. locati.l.si quis fundũ.alias,si quis domũ.§.imperator.&.j.de peri tu.l.si tutor.&.ff. de excep.rei iu.l.si rẽ.sed M.& Io.& H.& Azo & nos cõtradicimus dicimus enim indistincte debitorẽ probare debere culpã: vt.ff. de proba. l.quotiens.§.dolo & de admi.tu.l.chirographis.in fi.j resp.& de leg.ij.l.omnia.alias.l. cum ita legatur. §. species. &.j. e.l.si nulla. nec ob.dicta.l.ff.loca.l.si quis domum.§. imperator.nec illa,si rem quia ibi probat eo ipso quod non probatur contrarium: vt.j. qui mili. non possunt. l. fi. lib.xij. Item pro nobis: quia potest vnum esse sine altero.potest enim creditor probare amissionem: nec tamen sine culpa.Item quia tantum debet facere confessio debitoris confitentis amissum, quantum & si creditor probauit. nec plus, nec minus.ff.de inoffi. testa.l. qui

† *aliàs, probatio nibus.*

Pignoris amisso per creditorem probari debet.

PActũ vulgare quod proposuistis,vt si intra certum tempus pecunia soluta nõ fuisset, prædia pignori vel hypothecæ data vendere liceret:nõ adimit debitori baduersus creditorem pignoratitiam actionem.c PP.XII.Kal.Maij.Maximo.II.& Aeliano Conss.

Creditor nõ tenetur de casu fortuito:qui tamẽ nõ præsumitur. nisi probetur. hoc dicit Bald. Vel sic: Creditor nõ tenetur de pignore perdito sine eius culpa vel vitio. Sal.

IIII. Idem A. Diofcoridæ.

SI creditor sine vitio d suo argentum pignori datũ perdiderit, e restituere id non cogitur. f sed fi culpæ reus deprehenditur, g vel non probat manifestis h rationibus i † se perdidisse : k quanti debitoris interest, condemnari debet. PP.XIII. Kal. Maij, Iuliano. II.& Crispiano Conss.

Casus fortuiti qui nõ possunt præuideri, nõ veniunt in contractibus bonæ fidei vel strictiuris:hoc dicit. Bal. Vel sic: Creditor de casu fortuito contingente in re pignorata non tenetur:nec à debiti petitione excludit ur: nisi de contrario actum fuerit. Salycetus.

v. Idem A. Trophimæ.

QVę fortuitis casibus accidũt, cũ præuideri nõ potuerint(in quibus etiã aggressura latronum ! est)nullo bonę fidei iudicio præstantur : m & ideo creditor pignora quę huiusmodi casu * interierint:præstare non cõpellitur : nec à petitione debiti submouetur, nisi inter contrahẽtes placuerit, o vt amissio pignorum liberet debitorẽ. PP.Idib. April. Fusco & Dextro Conss.

Creditor tenetur de dãno sua culpa dato tempore obligationis. Bal. Vel sic: Creditor tenetur pignoratitia pro dãno illato in re pignorata eius dolo vel culpa:et necessarios sumptus in ea factos recuperat. Salye.

VI. Imp. GORDIANVS A. Iuliano.

CReditor qui fundos p & domos pignori vel hypothecæ accepit,damnum in decidendis arboribus, domibusque destruendis ab eo datum, in rationem debiti q deducere cogitur.Et si dolo vel culpa rẽ suppositam deteriorẽ fecerit: r eo quoq; nomine pignoratitia actione tenebitur,vt talem restituat, qualis fuerat tempore obligationis. Creditor autem necessarios s sumptus quos circa res pignoratitias fecit, exigere nõ prohibetur. PP.XIII. Kalen. Auguſt. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss.

Vera amissio prodest:simulata non prodeſt. Bald. Vel sic: Creditor non tenetur si pignora sint perdita sine eius culpa : & perditio simulata præsumitur si poſtea possidere reperitur. Salycetus.

VII. Imp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. Cæſ. Saturnino.

SI nulla culpa : seu segnitia creditori imputari pot: pignorũ amissorũ dispẽdium ad periculũ ei* minime pertinet v.

que ex humanis causa

Casibus fortuitis qui de facili & frequẽter cuenjunt sine culpa possessoris : vt sunt vis hostium.impetus aquarum, & similes.pro quo allegat Salyce. hic.l.si mercˢ. §. culpæ.ff. loca.& l.penult.in princ.ff.solma. secus in aliis casibus fortuitis, qui sine culpa præsumpta de facili non cueniunt : vt est furtum,& similes.

Vę fortuitis.] CASVS. Si creditor pignus sibi obligatum casu fortuito perdidit, vel per furtum,non tenebitur,nisi hoc conueneˢit, vt si per casum fortuitũ aut alio modo amitteretur pignus,nũ teneretur debitor soluere debitum.

l *Latronum.* qui palam homines spoliant.vt & infra depositi. l. j. & in auchen. vt nulli iudic. §. penul.col.ix. in furto autem dic vt.ff. pro socio. l. cum duobus. §. damna.

m *Præstantur.* vt. ff. de pigno. l. si inter. §. quicquid &.j. de pign. l. sicut.&.ff.eo.l. si cum vẽderet.§.fi. & de nauf cen.l.fœneratores.& ff. de fideiuſſ. l. amissi.in prin.&.j. de pericu. & commo.l. mortis. &.j. locati.l. j. &. iiij. &.ff. de contrahen. empt. l. fistulas.§. fi. & de pericu.& commo. rei vend. l. hoc ita verum.§. fi. &.ff. cõmo.l. si vt certo. §. nunc videndum. & ff. de regu. iur l.contractus.& de admi.rer.ad ciui. pertˢ.l. §.fi eo tempore.& de præscriptis verˢ.l. si tibi rem.ij.ff.spon.& j.manda.l.à procuratore.

n *Submouetur.* vt institu.quibus modis re contrahitur obligˢ. §.fi. & infra de pigno l.seruo & infra.e.l pignus.

o *Placuerit.* specialiter & incontinẽti : vt supra de nego. gest. l.negotium.

CRedit or.] CASVS. Obligaui fundum vel domum: destructi an damni ratio sit habenda,quæritur? Respon. quod sic: & compensabitur in debiti quantitatem. & hoc in prima. Idem est si dolo deteriorasti : quia act. pig. tenebˢris vt talem restituas qualem recepisti. & hoc in secũda. Si quis vero sumptus vtiles vel necessarios in re pignorata fecerit,eos exigere potest. & hoc in tertia.

p *Creditor qui fundos.* Nota quòd hypotheca est in re immobili : pignus in re mobili.

q *Debiti.* id est in compensationem debiti.

r *Fecerit.* aliàs non.sed & supra fecit deteriorẽ. & facit ff. eo. l. eleganter. §. fi.

s *Necessarios & vtiles.* vt. ff. eo. l. si necessarios.& infra de pign. l. in summa. moderatos tamen: vt. ff. eo l. si seruos.

SI nulla.] CASVS. Dãnũ sine culpa creditoris rerũ amissarum nõ ad creditorẽ, sed ad debitorẽ pertinet. & hoc in prima. Si vero creditor simulat se amisisse cũ nõ amiſit: si possidet,debitor aduersus eũ experietur. pignoratia actio. & hoc in secũda. Si vero creditor fuerit negligens in omittendo.nam de veritate dubitari non potest.

t *Nulla culpa.* in faciendo: segnitia in omittendo. nam de veritate dubitari non potest.

u *Tenetur.* vt supra eo.l. si creditor.in prin.&.l. quæ fortuitis. que tenetur : vt. ff. eo l. si seruos. &. l. eleganter.

v *Pertinet.* vt supra eo.l. si creditor.in prin.&.l. quæ fortuitis. & infra de pigno. l. sicut.&. l. seruos.

Experiri.

a *Experiri potest.* & facit infra de distr. pig. l. & qui sub imagine.

PIgnus.] CASVS. Cum pignus in bonis debitoris remanet: si perit sine culpa creditoris, debitori non creditori perire dicitur. Si ergo librum tuum mihi obligasti, & in horreo deposui, & periit: tibi non mihi periit : & nihilo minus habebo aduersus te debiti persecutionem.

b *In bonis.* id est dominio: vt hic, &. ff de distra. pigno. l. rescriptũ. in princi. &. ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. pignori. &. ff. qui & à quibus ma. lib. non. fi. l. generaliter.

c *Ideoque.* nõ est bona ratio. adde ergo, cum creditoris culpa non interuenerit.

d *Ipsi perire.* nisi creditori culpa possit imputari: vt supra. l. proxi vel pactum: vt supra titu. proxi. l. j. vel mora: vt. ff. deposi. si in Asia. § fi.

e *In horreis.* & in tutiori loco reponi non poterant: vt. ff. de dam. infect. l. vtique. & de adminiſtr. tuto. l. tutor pro pupillo. §. j.

f *Publicè.* Not. ar. ergo quod non intelligitur culpa, quam consuetudo admittit. sic. ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. & argu. ff. ad Macedoñ. l. iij. Accur.

NEc creditores.] CASVS. Mutuaui tibi. x. pro eis. x rem tuã mihi pignori obligasti: & eam tenui spacio. x. ann. in ter præsentes. xx. inter absentes. an tibi debitum offerenti opponi possit à me vel à successore meo lõgi tẽporis præscriptio, quæritur? Dicitur quod non. sed si debitam quãtitatẽ offerres, & non eam recipere velim: debes cã consignare & deponere. & debes probare rem mihi obligatam. & si neges pecuniam me tibi mutuasse, probare debeo me tibi mutuasse siue numerasse : siue possidesam rem obligatam, siue tu. & sic hoc probato, & oblato à te debito, & me recipere nolente, consignato & depositio : facilis erit tibi pignoris liberatio. & hoc in secunda.

g *Successerunt.* in ius vniuersum. secus in emptoribus: vt infra h aduersus credi. l. diuturnum. & est ratio, quia emptor tenetur tantum rei vindicatione debitori. hic autem etiam pignoratitia, quę est personalis, & sic durat. xxx. annis : vt. ff. de consti. pecu. l. ij.

h *Et deposita.* vt infra de vsur. l. acceptam. in iudicio autem solutio sufficit: vt. ff. eo l. si rem. §. fi. &. aliena. §. j. &. ff. quibus modis pign. vel hypothe. solui. l. item. §. j.

i *Longi temporis.* scilicet. x. vel. xx. annorum : quia personalis est pignoratitia : vt. j. de distra. pig. l. vlti. & ideo eius vita. xxx. annis durat : vt. d. l. de constitu pecu. l. ij. & j. quib. non obſt. long. temp. præscrip. l. neque mutui. Sed quando nascatur: dic, vt. ff. eo. l. si rem. §. omnis. Vel ideo heres non præscripsit, quia successor est scientiæ eius : vt. ff. de diuer. præscrip. l. an vitium. quia ergo creditor non præscripsit propter conscientiam fidem, sicut fructuarius & colonus : vt institu. per quas perso. no. acqui. §. sed bonæ fidei. Idem in herede. Sed an longissimo tempore præscribet? Io. vtique.

k *Possunt.* quantum ad cursum vsurarum.

l *Originem.* id est te obligasse ei rem & tradidisse : & sic præsumitur habere hodie: quia ab isto habuit aliàs secus: nisi possedisset tempore litis contestatæ: vt supra ad exhiben. l. non ignorabit. cum ergo possidere præsumatur, rei vindicatione tenetur: aliàs non teneretur vt supra de alie. iu. mu. cau. fa. l. j.

m *Dominium* debes. sed an creditor poterit dicere, non es dominus tu debitor, qui agis rei vindicatione? Quidam quòd non: quia nõ potest referre quæstionem dominij, cũ ab eo causam habeat : & pro eo hæc. l. & infra de non nu. pecu. l. j. & infra de præscrip. xxx. an. l. si quis emptioris. §. sed hęc super. Tu dic quod potest: vnde etiam dominum se esse tunc debet probare. & quod hic dicit sufficere probare originem, verum est, nisi referatur quæstio dominij. vel dic probare hic originem iufficit, vt præscriptio non opponatur. Vel dicit vindicari dominium. id est rem suam per pignoratitiam actionem. & de hoc dixi infra de præscript. xxx. an. l. si quis emptionis. §. penult.

Pignoris suum vindicari an tu debitor, qui agis rei vindicatione? Quidam non es dominus.

† *Facit ad hanc l. gl. 2 in ca vltimo post primi gl. extra de præscrip.*

n *Se tueri.* cum ipse possideat.

o *Probandi.* si quæstio sit an debeas vel non.

p *Tu.* scilicet debitor.

q *Per vindicationem.* id est per quasi Seruianam vel hypothecariã: quæ idem est: vt instit. de actio. §. item Ser- * *extra.* uiana.

r *Inducetur.* vt creditor probet debitum.

s *Et tibi.* scilicet ea probato.

t *Difficilis.* scilicet ea iure etiam post lõgum tempus: nec potest creditor obijcere quare tam longo tempore debitorem dimiserit: vt hic, & infra de non nume. pe. l. j.

v *Vel oblatione.* vt. j. e. l. si. & de pignoribus. l. creditor. & de lui. pingn. l. fi. & de compensatio. l. inuicem &. ff. de mino. l. ait prætor. §. j. & infra de vsur. l. acceptam. Accur.

PIgnoris.] CASVS. Soluto debito, res obligata per actionem pignoratitiam restituenda est. si ergo mancipiũ mihi obligasti, & debitum soluisti: per act. pign. mancipium potes ris recuperare. an vero si non soluisti, propria auctoritate possim res tuas mihi obligatas inuadere, quæritur? Respon. quòd non, nisi hoc ab initio cõuenit: vel iussus iudicis interuenisset.

x *Obligatas.* & traditas.

y *Declarat.* vt. j. de lui-pign. l. fin. in fi. Et quod dicit, soluto, dic vel aliàs satisfacto : vt. ff. e. l. si rem. §. omnis.

z *Titulo.* non est titulus, sed dic, id est modificatione possidendi.

a *Obligasti.* id est tradidisti.

b *Actionem.* pignoratitiam, non tua auctoritate.

c *Conuentionem.* vt si conuenit, vt nõ soluto debito liceat creditori auctoritate sua rem accipere obligatam.

d *Vel præsidem.* per quã licet etiã sine pacto: sed si nullũ horũ interuenerit, & creditor abstulerit sua auctoritate : tenetur l. Iulia de vi, & incidit in edictũ diui Marci: vt. ff. quod met. cau. Lex.

Pignora sunt vindicanda.

Creditor pignus vel hypothe.

Actio pignoratitia est personalis.

Hypotheca & pignus differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uadens propria auctoritate, qua actione tenetur.

l. extat. & l. pe. Item vi bonorum raptorum, si res est mobilis: vt A J. vi bon. rapt. l. res quanuis autem ex cõuentione liceat auferre, tamen ciuilius faciet cum iudicis auctoritate: vt. l. contraria. J. de pign. l. creditores. Itẽ adhuc contra. ff. de damno infec. l. vtique sed ibi inquilinus eart suspectus ne recederet. vel ibi. locator quodammodo etiã prius videtur habere possessionem pignoratitiam, vnde merito sua auctoritate capit: vt argu. ff. in qui. cap. pignus ta. contrahitur, l. est differentia.

Q Vo minus.] CASVS. Si prædium mihi obligasti, & certo spacio. x. vel xx. an. fructus percepi: an facta compẽsatione fructuũ & debiti vsque ad concurrentem quantitatem, & residuo soluto vel oblato, consignato & depositо, me restituere nolente tibi prædium pignoratum, obstare possit longi temporis præscriptio, quæritur? Dicitur quod nõ, Viuianus.

a *Accepit.* vt. J. eo. l. j.
b *Solueretur.* consignatione tamen eius facta: vt dixi. §. cod. l. nec creditores. in fi.
c *Durant.* nec perdita nec deminuta; aliàs non tenetur nisi in culpa fuerit: vt. ff. e. l. creditor qui fundos.
d *Defenditur.* scilicet creditor: vt & dixi. §. e. l. nec creditores. & facit. ff. de vsur. l. debitor.

DE INSTITORIA ET exercitoria actione.

Cõtinuatio.

Dixit qualiter ex nostris conueniamur contra. Ebus: nunc qualiter ex alienis, & de duobus generibus contractuum præmittit, in quibus in solidum tenemur. Vel dixit de pignore quod eum accessorium: nunc de aliis accessoriis. Est enim in contrahente seruo vel filio obligatio principalis, naturalis & ciuilis, vel naturalis tantum.

S Eruus.] CASVS. Si seruum tuum alicui stationi præposuisti ad emendum frumentum, vel vendendum: quæritur, quæ actio locum habet? Respon. quòd institoria. & hoc in prima. Si vero in eam causam ei mutuaui. x. qua act. te habeam obligatum? Respon. quòd institoria. & hoc in secunda. Si vero non in eam forte causam mutuaui, sed in rem tuam versa est: de in rem verso habebo te obligatum.

e *Seruus.* nam & serui & omnes possunt esse institores: vt. ff. eo. l. sed & si quis meam rem §. parui.
f *Vel.* pro id est.
g *Negotiationi.* dominicæ, non peculiari, quando non institoria, sed tributoria sibi vindicat locum: vt & ff. cod. l. sed & si pupillus. §. penult.
h *Faceret.* id est acciperet mutuum.
i *Ei permisisum.* tacite vel expresse.
k *Probetur.* quod fieri intelligitur quãdo ad emendas merces eum præposuit: nisi nominatim hoc prohibuerit: vt. ff. de institor. l. cuicunque. §. non tamen. & §. seq. & ff. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. interdum. Et arg. ff. de exer. act. l. j. §. non autem. Et no. quod ad hoc vt ista actio locum habeat, tria concurrere oportet, vt in exercitoria, scilicet quòd ei mutuaueris pecuniam in eam causam, in qua est præpositus expressim vel tacite.

Exercitoria locũ habet tribus concurrentibus.

Fructus extenuant sortem: quod intellige quãdo cum sorte recipiunt functionem, vel à principio, vt pensio domus: vel ex postfacto, quia sunt consumpti: vel quasi, puta commixti, ita quòd non possunt discerni. Bal. Vel sic: Creditor fructus percepios computat in sortem, & residuo soluto pignus tenetur restituere: nec longi temporis præscriptione potest opponere. Salycet.

XI. Idem A A. & CC. Heriseo.

Q Vo minus fructũ quos creditor ex rebus obligatis accepit, a habita ratione, B ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit quo minus solueretur, b oblato, & consignato, & depositо, pignora quæ in eadem causa durant, c restituat debitori: nullo spacio longi temporis defenditur. d Dat. XII. Kalend. Decemb. CC. Conss.

TITVLVS XXV.

DE INSTITORIA ET exercitoria actione.

Ex contractu serui institoris dominus tenetur institoria in solidum: sed si non est institor, tenetur dominus quatenus in rem suam est versum. h. d. Bald. Vel sic: Seruus institor domini ex causa suæ institutionis obligat dominũ in solidum: non institor vero, vel ex causa non suæ institutionis, obligat de in rem verso tantum. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS. A. Hermeti.

S Eruus e tuus pecuniam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obligauit, si cum eum officio alicui vel f negotiationi g exercendæ præponeres, etiam vt id faceret, h ei permissum i à te, probetur. k Quòd si hæc actio locum non habeat: si quid in rem tuam versum probabitur, actione in eam rem proposita, l cogeris exoluere. PP. VIII Kalend. Septembr. Duobus & Aspris Conss.

Ex cõtractibus seruorum dominus de pecunio duntaxat tenetur: nisi alia ratio aut eat obligationem, vt præpositio vel verso in rem domini. Bald. & Saly.

II. Imp. ALEXANDER A. Callisto.

EX contractibus seruorum, quanuis de peculio duntaxat domini teneantur: de eo tamen quod in rem eorum m versum est, vel cũ institore ex causa cui præpositus fuit, contractum est: etiam in solidum conueniri posse, n dubium nõ est. o PP. III. Kalẽ. Maij, Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Ex depositо facto penes institorem, tenetur dominus h. d. Sal. Vel sic: Ex illo contractu datur institoria vel exercitoria, qui celebratus est ob causam in quam fuit positus: & intelligo tacite vel expresse. Vas. de cast.

III. Idem A. Martiæ.

INstitoria tibi aduersus eum actio cõpetit, à quo seruum mensę prepositum dicis, si eius negocij causa quod per eum exercebatur, depositã pecuniam, nec redditam, potest probari. p PP. Nonis Maijs, Agricola & Clementino Conss.

Etiam mulieres tenentur institoria & exercitoria Baldus.

IIII. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC Antigonæ.

ET si à muliere q magister naui præpositus fuerit: ex cõtractibus eius ea exercitoria actione ad similitudinem institorię tenetur. r PP. XIII. kalen. Nouemb. Sirmij. CC. Conss.

Ex cõtractibus seruo fuio, si autẽ creditori mandasset, haberet A *contra eum creditor actionẽ mandati: vt. J. manda. l. si literas.*
b Ad exemplum institoriæ. scilicet directe, sed cur non datur directa hoc casu? Respõ. quia vnum negocium fuit mandatũ: vt. ff eo l. in cum. in princ. secus si negociũ pecuniæ generaliter: vt. ff. eod. l. cuicunque.

§. j. Alij dicunt quòd mutuasti Demetriano cõtemplatione Domitiani, & sic dicunt dari negociorum gestorum ad similitudinem institoriæ: vt arg. ff. de negest. l. liberto, in princ. Vel dic tertio ad similitudinem directæ quæ cum solennitate dabatur olim, quæ hodie est sublata: vt. §. de formu. l. j. &. distingue circa hoc vt dixi supra si cerpe. l. eum qui mutuam.

Q Vi secutus.] CASVS. Lex ista dicit, si contraxi cum seruo tuo voluntate tua: tuad instar directæ institoriæ teneris mihi institoria vtili in solidum: hoc dicit.

Dominus c *Ad instar actionis, quæ actionis* scilicet directæ: quia *tenetur ut* non instituerat, sed so- *institor cui* mel contrahere insse- *fuerat ab* rat: vt dixi. J. l. proxi. *eo celebratus.* vel ad instar eius quæ olim proponebatur cũ solennitate. Vel dic quod loquitur quando domini voluntate contraxisti cum seruo, puta quòd iussit, & tenetur in solidũ quod iussit vt. ff. quod iussu. l. j. sicut alias si teneretur institoria, teneretur in solidum. & hoc dicit hic: potest poni & alitter secundum Io. vt dixi. eas voluntate domini te contraxisse habita inter dominum & seruum: & tunc cessat quod iussit: vt dicunt. quod non placet: vt. ff. quod iussu. l. j. Alij dicunt mandatum seruo vt acciperet mutuum: sed non est dictum à quo: tunc teneretur quod iussit, sed nos nõ distinguemus. A lij dicunt mutuantem dedisse contemplatione domini, & sic dari negociorum gestorum ad instar institoriæ: vt. ff. de neg. gest. l. liberto. in princ. & facit ad. l. iftam. ff. de in rem ver. l. si res. §. j. sed quidã assignant eam contrariam.

Dominus d *Conuenit.* actione quod iussu. D *conuenitur.*

QVOD CVM EO QVI IN *alienа potestate est, &c.*

Prima pars rubricæ est generalis, sequentes tres speciales: & dantur non in solidum hæ actiones, sed quatenus est in peculio, & quatenus est in rem verso.

CVm filiusfam.] CASVS. Filiusfa. fuit in testamento datus tutor, quatenus ex administratione pater teneatur, quæritur? Respon. quòd teneatur vtili actione tutelæ quatenus est in peculio: vel de in rem verso, si in rem eius versum est: vel nego. gest. cum filius erat curator. & hoc in prima. Si vero voluntate patris creatus fuit decurio, & à magistratibus datus tutor: tenebitur pater in solidum. & hoc in secunda. & proinde tenetur in solidum tutelæ, sicut si aliquod publicum munus filius administrasset, & male. & hoc in tertia.

e *Curator.* in testamento: sed indiget confirmatione: vt instit. de cura. §. j.
f *Datur.* in testamento, agnouit pater vel nõ: vt. ff. de admini. tuto. l. Lucius. j. secus si à iudice: quia tunc teneturin solidũ si

Demetriano

Ex contractu præpositi ad mutuum accipiendum, obligatur præponens ad exemplum institoriæ, hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Ex contractu facto cum procuratore speciali, datur contra dominum vtilis institoria. hoc dicit. Pau. de cast.

v. Idem. AA. & CC. Caio.

SI mutuum pecuniam accipere à te Demetriano a Domitianus mandauit, & hoc posse probare confidis: ad exemplum institoriæ b eundem Domitianum apud cõpetentem iudicem potes conuenire. Dat. IIII. Kalend. Nouembr. B ipsis CC. & Conss.

Ille qui sequitur voluntatem alicuius, perinde est ac si sequeretur mandatũ eius. Bald. Vel sic: Ex contractu celebrato cum seruo de voluntate domini, tenetur dominus in solidum ad exemplum institoriæ. Salycet.

VI. Idem AA. & CC. Onesimæ.

QVi secutus domini voluntatem, cum seruo ipsius habuit contractum: ad instar actionis c institoriæ recte in solidum † dominum conuenit. d Dat. XIIII. Kalen. Decembr. CC. Conss.

TITVLVS XXVI.

QVOD CVM EO QVI C in alienа potestate est, negocium gestum esse dicetur, vel de peculio, siue quod iussu, aut de in rem verso.

Ex officio tutelæ vel curæ gesta per filium, pater non obligatur nisi peculio tenus, & de in rem verso: nisi huiusmodi tutela ex decurionatu in quo pater consenserit, sumpsit officium: quia tunc tenetur in solidum. Baldus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIVS AA. Æliо.

QVm filiusfamilias tutor aut curatore datur, f pater g tutelæ vel negociorum gestorum iudicio de peculio & de in rẽ verso h cõueniẽdus est. Quòd si voluntate eius filius decurio fit creatus, & à magistratibus tutor constitutus: i pater in solidũ satisfacere cogitur: cum id onus k exemplo cæterorũ munerũ ciuilium l introductũ intelligatur. Dat. VII. Id. Nouẽ. Dextro. II. & Prisco Conss.

Actus naturaliter formata in solidum, ex accidenti moderatur quatenus quis facere posit. Bald. Vel sic: Si filiusfamilias qui patris, vel propria voluntate contraxit, ab hereditate patris se abstinuit: in quantũ facere potest duntaxat conuenire debet. Salycet.

II. Idem AA. Annio.

EIus rei nomine de qua cũ filiofamiliãs contractum est, siue sua voluntate, m siue eius n in cuius potestate fuit, siue in peculium ipsius, siue in rem patris ea pecunia redacta est: si paterna o hereditate abstinuit, actionẽ, nisi in id quod facere posit, p non dari, q perpetui edicti interpretatione r declaratum est. PP. VIII. Kalend. Decemb. Dextro. II. & Prisco Conss.

Paria sunt mandare & subscribere. hoc dicit text. cum glos. Et sic not. quòd subscripto domini habet vim mandati. Bald. Vel sic: Ex contractu celebrato cum seruo, etiam domino inscio, tenetur dominus de in rem verso. Salycetus.

Pater quemadmodum teneatur pro filio suo tutore.

i *Tutor constitutus.* id est filius primo factus decurio. duobus ergo casibus propter tutelam à filio factã tenetur pater in solidum, quando à iudice datur & agnouit pater: vt d. l. si filius. Item & quãdo à iudice: sed prius erat factus decurio voluntate patris, vt hic. Item aliis duobus tenetur de peculio, & de in rem verso, scilicet quando à testatore, agnouit pater vel non: vt d. l. Lucius. Item quãdo à iudice, & pater non agnosceret: vt. d. l. si filius.
k *Id onus.* scilicet tutelæ, nã placuit & c. vt instit. de excu. tu. in princ.
l *Munerum ciuilium.* quæ sunt publica auctoritate & vtilitate, vt cõsulatus & præfectura. nam & ibi pater tenetur in solidum: quia fideiubere videtur: vt ff. ad municip. l. quotiens. & familiæ ercisc undæ. l. si filia. aliàs. l. si vni. §. idem scribit. scilicet quantũ ad rem publicam. si autem magistratus existens malum daret tutorem, & sic alium à republica læderet, de peculio teneretur pater: vt. ff. de pec. l. iij. §. fi. & de magistrati. conue. l. j. §. fina. Si autem munus est publicum auctoritate, sed vtilitate priuatũ, vt tutela: dic vt dictũ est.

E *Iuuei.*] CASVS. Si cum filiofamil. contraxeris sine voluntate patris, vel cum patris voluntate: siue illa pecunia versa est in peculium filij, siue in rem patris, & pater decessit filio herede instituto, & ab hereditate abstineat: in id quod facere potest, deducto ne egeat, filius conuenietur.

Filiusfamilias sex casibus in quantum facere potest conuenitur.

m *Voluntate.* scilicet tantum.
n *Siue eius.* subaudi, siue & eius.
o *Si paterna.* quasi dicat, non solum si viuo patre fuit emancipatus. Sunt enim sex casus in quibus in quantum facere potest condemnatur: vt. ff. cod. l. ij. & de mino. l. iij. §. sed vtrum. & de fideiuf. si dubitetur. §. filiusfamilias.
p *Posit.* deducto ne egeat: vt. ff. de reg. iur. l. in condemnatione. Item & hoc posse facere dicitur, quod commode potest: vt. ff. de verb. signi. l. Nepos Proculo. A lij dicunt in quantum patitur patrimonium, vt in eo qui cessit bonis: vt instit. de act. §. fi. Sed quod secundum eos habent hi priuilegium? Respon. vt vsuræ centesimæ post condemnationem non currant contra eos, quæ currerent si in solidum damnarentur. quod non placet. sed in parentibus & patronis, quibus sunt alimenta præstanda, dicunt idem quòd nos, scilicet condemnari deducto ne egeant.

Alimenta sunt parentibus & patronis præstanda.

q *Non dari.* habita ratione ne egeant: vt. ff. de pecu. l. si filius.
r *Interpretatione.* id est sententia, sed & verba dicunt: vt. ff. cod. l. ij.

E *Tiam.*] CASVS. Si seruo, domino nec mandãte, nec iubente, nec contractui subscribente, pecuniã mutuaueras: & in rem eius versa est: de in rem verso habebis obligatũ dominũ.

Neque.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mandatum & iussus differunt.

a *Neque iubente.* vel etiam ratũ habente, quibus casibus habet locũ quod iussu: vt. ff. quod iussu. l. j in prin &. §. si ratũ. Nota hic differentiam esse inter iussum & mandatũ: vt in authen. vt nulli iud. §. & hoc vero iubemus. coll. ix. & dixi. ff. quod iussu. l. j. in prin. Itẽ quod dicit, mandante, dic siue seruo siue cõtrahenti cum eo: licet P. dixerit contrahenti cum seruo tantum facto iussu. habere locum quod iussu. Sed contra cum. ff. quod iussu. l. j. in prin.

b *Subscribente.* per quod videtur iubere: vt. ff. quod iusso. l. j. §. fed & si serui. Quid autem si prohibuisset? Respondetur, nihilo minus teneri de peculio: vt. ff. de pecu. l. si quis seruũ. §. etiam. Accursius.

c *Deberi.* vt &. ff. de in rem verso. l. j in prin.

SI *ex contractu.*] CASVS. Mutuasti decem filio Titij iubente Titio, & tradidisti ei vt ministro, vel nuncio. Titius decessit filio herede instituto, sed ab hereditate abstinente. nunquid filius ex contractu patris tenebitur? Dicitur quòd non.

d *Accepisti.* vt nuncius vel minister: vt. ff. quod iussu. l. fi. in. principio. Et ar. ff. de proxene. l. ij. secus se obligãdo iussu patris: quia tũc in solidũ teneretur vno patre, adeo vt nec possit restitui in integrum: vt. ff. de in integrum restitu. mino. l. iij. §. sed vtrũ. si abstentus dinaretur in quantum facere potest: vt. ff. quod cum eo. l. pater. ADDITIO. Aduertas secundum Saly. hic, cognosci quod iste filius vt nuncius patris accepit pecuniam mutuo, ex eo quia pater fuit ille qui contraxit: sic filius capiendo illam pecuniam ad hoc missus, voluit patrem solum obligatum esse. ex causa enim cognoscimus aliquem esse nuncium, vt quia vult dominum solum obligari: pro quo facit. l. fin. ff. quod iussu. &. l. fi. ff. de instito. item ex forma nunciandi, quia scilicet verba sunt concepta in persona mittentis.

e *Vereris.* qui non succedit, nõ tenetur: vt hic, &. ſ. ar. tu. l. eũ.

NVlla.] CASVS. Si filiusfami. maior. xxv. an. apud creditorem tuum pro te fideiussit: an teneatur, quæritur? dicitur quòd sic. & hoc in prima. Et si cũ patre de peculio agatur, vtetur filius defensionibus suis: sed quibus, non aperit. & hoc in secunda. Tu dic deducendo quod sibi debetur, vel alijs qui sunt in potestate. Aliter intelligitur hæc secunda pars, sed dic vt in glos.

f *Actione.* ex stipulatu & in solidũ dum est in potestate: vt. ff. de iud. l. tã ex cõtractibus. & de act. & obli. l. filiusfamilias ex omnibus. & de fideiuſ. l. si dubitetur. §. filiusfamilias. & infra de fideiuſ. l. filius. & in hoc differt à seruo, qui fideiubere non potest. Item differunt in compromisso. Item in iudicio: vt. ff. de pecul. l. iij. §. si seruus. &. §. sed si filius. Item in Macedoniano: vt insti. quod cum eo. §. j. &. §. penul. Item seruus ex ante gesto non tenetur, sed filius sic: vt. ff. de nego. gest. l. cũ actum. & quod cum eo. per totum titu.

Filiusfa. & seruus differunt in multis.

g *Tecum.* ô pater, vteris quidem tu defensionibus deducendo quod tibi debetur, vel alijs qui sunt in potestate tua: vt. ff. de pecu. l, sed si damnũ. §. præterea. Item quia lapsus sit annus ab

III. Imp. ANTONIVS. A. Artemoni.

ETiã si nõ mandante, neq; iubente, a neq; subscribente b domina, pecuniã mutuam seruo Priscæ dedisti: tamen ea quãtitas si in rẽ dominę eius in stis erogationibus versa est, de in rẽ verso apud suũ iudicẽ eã cõueni: cõsecuturus secũdũ iuris formã id quod tibi deberi c apparuerit. Dat. III. Kalend. Iul. Læto & Cereale Conss.

Nuncius seu merus minister ex contractu nullatenus obligatur. & verum sit nudus minister, cognoscitur ex causa & forma Bald. Vel sic: Filius vt patris nuncius recipiens pecuniam patri debitam vel creditam. non obligatur. Saly. etc.

IIII. Idem. A. Lucio.

SI ex contractu patris iussu ei d mutuam pecuniam accepisti, id teque eius hereditate abstines: frustra vereris e ne à creditoribus eius conueniaris. Dat. V. Kal. Ianu. Messala & Sabino Conss.

Filiusfamilias potest fideiubere pro alio, si sit ætatis legitimæ. Baldus. Et tenetur in solidum: pater vero de peculio tãtum. Sal.

V. Imp. ALEXANDER. A. Asclepiadi.

NVlla res prohibet filios familias si pro alijs maiores vigintiquinque annis fideiusserint, actionẽ cõpetenti ad uersus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio tecum g agatur: defensionibus si quæ sibi competunt, vtèris. PP. VI. Id. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Seruus in præiudicium domini nõ trãsfert possessionem rei dominicæ: & de facto immissum dominus potest expellere. Bald.

VI. Impp. VALERIAN. & GALLIENVS AA. & VALERIAN. Cæs. Matrono.

SI seruus tuus sine permissu tuo accepta pecunia mutua, in vsurarũ vicem habitandi facultatem creditori cõcesserit: nullo iure aduersarius tuus hospitiũ hex hac causa sibi vindicat, cum te serui factum non obligauerit. i & ingrediẽs k rem tuam, contra vim eius auctoritate competentis iudicis protegẽris. Dat. XII. Kalendas Iul. Aemiliano & Basso Conss.

Ex contractu serui tenetur dominus actione de peculio, quæ post mortẽ serui vel eius statu mutato durat anno: & si aliquid est versum in vtilitatem domini, datur de in rem verso, quæ durat perpetuo. Ex contractu vero cum libero gesto nẽ obligatur dominus, nisi pecunia in eius vtilitatẽ sit versa, vel ratum habuerit. Salycetus. Vel sic: Actio de peculio est perpetuo quousque vnus seruus, & est in eiusdẽ potestate, licet sit prætoria, quia est rei perfecutoria nõ pœnalis: sed mortuo seruo, manumisso vel alienato, efficitur annalis à tempore mortis, manumissionis vel alienationis. Actio vero de in rem verso semper est perpetua, etiã post manumissionẽ vel alienationem. l. d. vsque ad. §. aliquin. secundũ Paul. de cast.

VII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Crescenti.

EI qui seruo l alieno dat pecuniam mutuam, quandiu supererit seruus, m item post mortem eius intra annũ n de peculio in dominum competere actionem: vel si in

Ingredi. scilicet tu.

D EI *qui.*] CASVS. Quantum duret actio de peculio & de in rem verso, intendit hæc lex dicere: & loquitur prima pars in seruo, secunda in libero. dicit ergo in hac parte generaliter quòd qui cum seruo alieno contraxit, quandiu supererit seruus, vel post mortem eius intra annum, habet dominum obligatum de peculio, sed si in rem domini versum est, habet dominum pro tanto. Et hoc in prima. Et si cũ patre de peculio agatur, vtetur filius defensionibus suis: sed quibus, non aperit. & hoc in secunda. Tu dic deducendo quod sibi debetur, vel alijs qui sunt in potestate. Aliter intelligitur hæc secunda pars, sed dic vt in glo.

Ingredi. scilicet tu.

Qui.] CASVS. Quantum duret actio de peculio & de in rem verso, intendit hæc lex dicere: & loquitur prima pars in seruo, secunda in libero. dicit ergo in hac parte generaliter quòd qui cum seruo alieno contraxit, quandiu supererit seruus, vel post mortem eius intra annum, habet dominum obligatum de peculio, sed si in rem domini versum est, habet dominum pro tanto. Et hoc in prima. Et si cũ patre de peculio agatur, vtetur filius defensionibus suis: sed quibus, non aperit. & hoc in secunda. Tu dic deducendo quod sibi debetur, vel alijs qui sunt in potestate. Aliter intelligitur hæc secunda pars, sed dic vt in glo.

Actione. ex stipulatu & in solidũ dum est in potestate: vt. ff. de iud. l. tã ex cõtractibus. & de act. & obli. l. filiusfamilias ex omnibus. & de fideiuſ. l. si dubitetur. §. filiusfamilias. & infra de fideiuſ. l. filius. & in hoc differt à seruo, qui fideiubere non potest. Item differunt in compromisso. Item in iudicio: vt. ff. de pecul. l. iij. §. si seruus. &. §. sed si filius. Item in Macedoniano: vt insti. quod cum eo. §. j. &. §. penul. Item seruus ex ante gesto non tenetur, sed filius sic: vt. ff. de nego. gest. l. cũ actum. & quod cum eo. per totum titu.

Tecum. ô pater, vteris quidem tu defensionibus deducendo quod tibi debetur, vel alijs qui sunt in potestate tua: vt. ff. de pecu. l, sed si damnũ. §. præterea. Item quia lapsus sit annus ab

Filiusfa. & seruus differunt in multis.

emancipatione filij: vt ff. quãdo act. de pecu. est an. l. j. in prin. Vel dic, tecũ ô fili, cum velis defendere patrem. Vel die quòd cõuenieris vt heres patris: & tunc his duobus modis ex dictis defensiones, vt in primo casu. Vel dic quarto filiũ sub nomine conueniri. & dices de peculio, id est propter peculiũ, aut ex stipulatu. & dic defensionibus, scilicet senatusconsulti Macedo. Vel quia sibi inuecta aliquid debeatur.

Si seruus.] CASVS. Seruo meo mutuasti. x. & in locum vsurarum concessit tibi sine voluntate mea habitationem cuiusdam domus meæ: nunquid mihi præiudicauit? Dicitur quòd nõ: sed creditorem ingredientem expellere potero.

h *Hospitium.* id est facultatem habitandi vt. ff. quod iussu. l. dominum. & infra si alie. rem pig. da. fit. l. nexum. Et ar. supra de procur. l. procurator. & infra eo. l. si liberam. §. quod si non.

i *Non obligaverit.* vt necesse habeas parere.

k *Et ingrediens.* tua auctoritate, & defenderis per vti possidetis interdictum. Sed nõne seruus dominũ fallit in tem possessione priuatorum? vt. ff. de acquir. poss. l. peregre. §. quibus. explicitis. si ergo faceret sua auctoritate, incideret in. l. si quis in tantam. vt infra vnde vi. l. si quis in tantam. Solu. hic incontinenti post obligationem serui venit dominus. argu. ff. de vi & vi ar. l. iij. §. eum igitur. Vel dic, nõ erat hic res peculiaris, sed dominica. vnde dominus per se possidebat. per vim ergo ingrediendo magis suam retinere, quam alienam dicitur inuadere: vt. ff. de vi & vi ar. l. j. §. vi possidere. Vel tertio dic quòd peculiaris erat, sed seruus noluit dominum possessionem concessisse: quod ex eo pater. quia ad habitandum tantum concessit alijs auferret: vt. d. l. peregre. Accursius.

Ratum habuit. his enim duobus casibus vtilis actio negotiorum gestorum habebit locum contra dominum secundum Guillelmũ: vt insta de re. ali. non ali. j. & supra de reivind. mater, non dirẽta, quia non eius nomine dedisti: vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego: Alij dicunt hic habere locum vtilem condictionem certi. & ad hoc quod tenearur, supra de pcur. l. si pecuniam. & supra ti. l. si mutuam. sed videtur etiam his duobus casibus dominum non teneri: vt supra si tut. vel cura. l. si creditor. & supra si cer. pet. l. cum qui. Sol. illa secundum istam. vel non datur in dominũ actio a principio, sed ex post facto sic, rato habito, vel in rem eius verso, vt hic: quod in idem cum prima recidit. Sed quomodo potest haberi ratum, cum eius nomine non dederim? Respon. etsi ego non dedi eius nomine, ipse tamẽ accepit eius nomine: & ideo sua ratihabitione quæritur ei proprietas pecuniæ: vt ff. de nego. gest. l. si ego. &. sic tenetur. cum re ipsa quasi suum ne gotium videatur, facta tali versione: & per talem ratihabitionem alios, quod licet non egerim vt cum haberem obligatum, non tamen egi contrarium, scilicet vt non haberem eum obligatum. differunt enim hæc inter se. Et distingue circa hoc vt supra si cert. pet. a. l. cum qui pecuniam.

Ratum habuit. his enim duobus casibus vtilis actio negotiorum gestorum habebit locum contra dominum secundum Guillelmũ: vt insta de re. ali. non ali. j. & supra de reivind. mater, non dirẽta, quia non eius nomine dedisti: vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego: Alij dicunt hic habere locum vtilem condictionem certi. & ad hoc quod tenearur, supra de pcur. l. si pecuniam. & supra ti. l. si mutuam. sed videtur etiam his duobus casibus dominum non teneri: vt supra si tut. vel cura. l. si creditor. & supra si cer. pet. l. cum qui. Sol. illa secundum istam. vel non datur in dominũ actio a principio, sed ex post facto sic, rato habito, vel in rem eius verso, vt hic: quod in idem cum prima recidit. Sed quomodo potest haberi ratum, cum eius nomine non dederim? Respon. etsi ego non dedi eius nomine, ipse tamẽ accepit eius nomine: & ideo sua ratihabitione quæritur ei proprietas pecuniæ: vt ff. de nego. gest. l. si ego. &. sic tenetur. cum re ipsa quasi suum negotium videatur, facta tali versione: & per talem ratihabitionem alios, quod licet non egerim vt cum haberem obligatum, non tamen egi contrarium, scilicet vt non haberem eum obligatum. differunt enim hæc inter se. Et distingue circa hoc vt supra si cert. pet. a. l. cum qui pecuniam.

Mandator.] CASVS. Si mandasti mihi vt contraherẽ cum filio tuo, vel iussu tuo contraxi: non solum in sortem, sed etiam in vsuras, si pro sorte & vsuris te obligasti, teneberis vt soluas. sed hoc vt pignora tua & tuo nomine obligata liberẽtur. & hoc in prima. Sed si tu pater p filio tuo fideiussisti quãdo accipiebat pecuniam mutuo, indubitanter tu pater ex illa obligatione poteris conueniri vt fideiussor. & hoc in secunda.

Codex.

anim nõ agam intra annum, sed intra sex menses tunc mortuo seruo. item hoc verum est cũ pura erat obligatio, alioquin cõtra vt ff. quando actio de pec. est an. l. j. §. annus. & l. cum post.

a *Esse honoratum.* scilicet de in rem verso.

b *Quapropter.* quod dixit in genere, dicit in specie.

c *Aduersus eum.* scilicet qui habet peculiũ, vt venditorem, qui habet precium peculij & serui. Et sic primo est conueniẽdus, & postea ipse emptor: vt ff. de pecul. si creditor. §. j. & l. si ex duobus. §. fi. & l. sequen. & l. hinc quæritur. §. penul.

d *Cum libero.* vt procuratore, vel negotiorum gestore alicuius, vel tutore, vel curatore. Non dicas posse tu bona fide: quia tunc distingueretur, an in peculium, quod ad se, an quod ad bonæ fidei potiorem pertinet, verauisse: vt ff. de pec. l. j. §. fin. & l. ij. & l. hinc quæritur. §. penult.

e *Et eius personam.* scilicet tantum secundum hoc. Alij dicunt, etiam domini contemplatione fecisti.

f *Ratum habuit.* his enim duobus casibus vtilis actio negotiorum gestorum habebit locum contra dominum secundum Guillelmũ: vt insta de re. ali. non ali. j. & supra de reivind. mater, non dirẽta, quia non eius nomine dedisti: vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego: Alij dicunt hic habere locum vtilem condictionem certi. & ad hoc quod tenearur, supra de pcur. l. si pecuniam. & supra ti. l. si mutuam. sed videtur etiam his duobus casibus dominum non teneri: vt supra si tut. vel cura. l. si creditor. & supra si cer. pet. l. cum qui. Sol. illa secundum istam. vel non datur in dominũ actio a principio, sed ex post facto sic, rato habito, vel in rem eius verso, vt hic: quod in idem cum prima recidit. Sed quomodo potest haberi ratum, cum eius nomine non dederim? Respon. etsi ego non dedi eius nomine, ipse tamẽ accepit eius nomine: & ideo sua ratihabitione quæritur ei proprietas pecuniæ: vt ff. de nego. gest. l. si ego. &. sic tenetur. cum re ipsa quasi suum negotium videatur, facta tali versione: & per talem ratihabitionem alios, quod licet non egerim vt cum haberem obligatum, non tamen egi contrarium, scilicet vt non haberem eum obligatum. differunt enim hæc inter se. Et distingue circa hoc vt supra si cert. pet. a. l. cum qui pecuniam.

Ratum habuit. his enim duobus casibus vtilis actio negotiorum gestorum habebit locum contra dominum secundum Guillelmũ: vt insta de re. ali. non ali. j. & supra de reivind. mater, non dirẽta, quia non eius nomine dedisti: vt. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego: Alij dicunt hic habere locum vtilem condictionem certi. & ad hoc quod tenearur, supra de pcur. l. si pecuniam. & supra ti. l. si mutuam. sed videtur etiam his duobus casibus dominum non teneri: vt supra si tut. vel cura. l. si creditor. & supra si cer. pet. l. cum qui. Sol. illa secundum istam. vel non datur in dominũ actio a principio, sed ex post facto sic, rato habito, vel in rem eius verso, vt hic: quod in idem cum prima recidit. Sed quomodo potest haberi ratum, cum eius nomine non dederim? Respon. etsi ego non dedi eius nomine, ipse tamẽ accepit eius nomine: & ideo sua ratihabitione quæritur ei proprietas pecuniæ: vt ff. de nego. gest. l. si ego. &. sic tenetur. cum re ipsa quasi suum negotium videatur, facta tali versione: & per talem ratihabitionem alios, quod licet non egerim vt cum haberem obligatum, non tamen egi contrarium, scilicet vt non haberem eum obligatum. differunt enim hæc inter se. Et distingue circa hoc vt supra si cert. pet. a. l. cum qui pecuniam.

Mandator.] CASVS. Si mandasti mihi vt contraherẽ cum filio tuo, vel iussu tuo contraxi: non solum in sortem, sed etiam in vsuras, si pro sorte & vsuris te obligasti, teneberis vt soluas. sed hoc vt pignora tua & tuo nomine obligata liberẽtur. & hoc in prima. Sed si tu pater p filio tuo fideiussisti quãdo accipiebat pecuniam mutuo, indubitanter tu pater ex illa obligatione poteris conueniri vt fideiussor. & hoc in secunda.

Codex.

g *Obligasti* subaudi, maxime. nam idem & si simpliciter accepisti sis: vt ff. loca. l. quarto. in fi. j. respon.

h *Iure detinentur.* obligatæ scilicet tuæ, & tua voluntate: vt & infra man. l. si tibi. non autem videris permittere vt obliget, cõ ipso quòd mandas mutuari ei: vt ff. quòd iussu. l. dominum.

i *Ex ea obligatione.* ex stipulatu, sicut extraneus teneretur. Est enim aliud iubere, & aliud fideiubere: vt ff. quod iussu. l. j. §. quid ergo si fideiusserit. Et nota in hac. l. tres casus quibꝰ patet tenetur in solidum: cum mandauit, & cum iussit, & cũ fideiussit: vnde patet q̃ aliud est cum mandauit alicui quòd contraheret cum filio, quo casu tenetur ei mandati: & quod iussu, si est in re dominica, sed in peculiari solum quod iussit: & aliud cum filiũ iussit, quia tunc tenetur quod iussu, nõ mandati, siue in re peculiari, siue in dominica: teneretur etiã de in rẽ verso. Sed P. aliter dixit, cõtra eũ tamẽ est, vt ff. ‡ *In scriptis* quod iussu. l. j. in prin.

Pater ex fi. iij contracẽtu sepe tenetur in solidum. Idem.

SI *ex alio.*] CASVS. Si filius tuus in potestate constituerus apud creditorem tuum fideiussit pro te, vel eum aliquo contraxit licite non accipiendo pecuniã mutuo contra Maced: non solum dum est in potestate, sed etiam si per mortem tuã fuerit iuris sit effectus, tenebitur pro rata. & si tibi hæres extitit, tenebitur in solidum: si non, in quantum facere potest: idem si per emancipationem tui iuris sit effectus, vt scilicet conuenire possit in quãtũ & c.

Ex exceptione. hoc dicit propter Macedonianũ, quia tunc nullo tempore tenetur aliquo modo: vt j. ti. iij. i. pen.

k *Ex illicita.* hoc dicit propter Macedonianũ, quia tunc nullo tempore tenetur aliquo modo: vt j. ti. iij. i. pen.

l *In fide suscepisti.* fideiubendo enim pro eo tenetur vt hic, & j. de fideiuſ. l. si dubitetur. §. filiusfami. & ff. qui satisda. cog. l. fideiussor. §. & filiꝰ. & ecõtra pater pro filio, & dominus p seruo: vt j. l. pxi. & ff. q̃ iussu. l. j. §. quid ergo. si autẽ soluisset p patre, tenetur de in rẽ verso pater mutuari in hac causam: vt ff. de in rem verso. l. si pro patre. in prin.

Filius pro patre, & pater pro filio fidebenetur.

m *Hæres extitit.* vel bonorum possessor, vel ex Trebelliano. Et dic in parte non modica, scilicet ad minus in legitima: vt ff. eo. l. ij. & l. iiij. in prin. & l. v. §. j.

n *Formam.* hoc priuilegium perdit filius variis ex causis: vt ff. eo. l. iiij. §. j. & vsque in fi.

o *Similiter.* id est in quantum facere potes: vt supra proxi.

SI *liberam.*] CASVS. Si seruus tuus liberam habens peculij administrationem, equas quas habebat in peculio, cum fœtu vendidit: contractum reprobare non potes. & hoc in prima. Si vero seruus nõ habens libertam peculij administrationẽ, res aliquas peculiares distraxit: nec dominiũ trãsfert, nec emẽptor seruilẽ cõditionem non ignorantibus paratur causa vsucapiendi. si res fuit immobilis. & hoc in secunda. Emptor autem qui sciens res mobiles à seruo emit, furti tenetur. & hoc in tertia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Si liberam.* ff. de pecul. l. procurator cui.
b *Liberam.* quæ specialiter est concedēda: vt ff. de pec. l. quam Tuberonis. §. alia.
c *Rem dominicam.* id est peculiarem. aliàs frustra diceret de libera administratione. nam & hæc peculiaris est dominica.
d *Eo ignorante.* vel sciēte, sed prohibente.
e *Non habent.* quandoque transfert aliquis quod non habet, vt di. xxi. insti. gb. ali. licet. §. j.
f *Scientibus.* scilicet non habere liberam administrationē. sic sunt malæ fidei qui emunt. Ac. g. *Intuens.* id est titulum vel causam vsucapiendi. sic ponitur infra de præscri. xxx. an. l. ij.
h *Vnde.* quia non habent iustum initium.
i *Præscriptionem.* scilicet in immobilibus.
k *Ideoque.* quia non ignorauerunt conditionem eorum. Accurſius.
l *Etiam furtis.* vt pro rebus mobilibus: vt infra de fur. l. j. & l. eos qui. nam pro immobilibus non fit furtum: vt insti. de vsuca. §. quod autem. Sic ergo distingue: quia si contrario cum seruo habente liberam administrationem, & bona fide: quod iussu dominum conuenio. rei quoque mihi traditæ dominium acquiro, vel vsucapiendi causam mihi paro: vt ff. quod iussu. l. j. §. si iussu. & in princ. huius. l. & ff. de pig. act. l. si conuenerit. j. §. fin. & ff. de rei vin. l. si quis hac. §. fin. & de acquir. pos. l. si seruus. si autem non habeat liberam, dominium non quæro: vt in ij. respon. huius. l. & ff. quod iussu. l. dominum. ago tamen de peculio: vt ff. de pecu. l. si quis seruū, quæ vsucapiendi quæritur? hoc casu dico, si res incidit in vitium furti (quod est statim cū seruus amouet furādi animo, si est res dominica: vt j. de ser. fugi. l. j. si vero peculiaris, cum tradita est scienti vel ignoranti: vt ff. de fur. l. interdū. ij. §. fi res.) certe non vsucapitur: vt insti. de vsucapioni. §. furtiuæ. si autē nō incidit, & emptor putat seruū habere ius distrahēdi, & sic est bonæ fidei: vt ff. de verb. sig. l. bonæ fidei. vsucapit: vt ff. de vsu. l. si seru.

m *Vt ancillas.* §. fi. a. Et si procedas & quæras, an emendi causa

n *Vt ancilla.*] CASVS. Cum ancilla tua impubere contraxi mutuādo ei. x. an habeo te obligatum, quæritur? Respon. quod sic. quarenus ex ea pecunia locupletat⁹ es, & ea superstite & ea mortua intra annum vtilem habeo contra te actionem.

n *Cum ancilla.* scilicet nubere, secundum Ir. vt ff. de pecu. l. j. §. si cum impubere.

n *Quamvis.* scilicet ciuili: nec etiam naturali sine tutoris auctoritate: vt ff. de act. & oblig. l. pupillus. Accurſius.

o *Locupletior.* No. ergo quatuor casus vbi de peculio datur actio quantum est locupletatum, & non in plus. Primus, vt hic. Secundus, vt in maleficiis: vt ff. de pecu. l. licet. §. ex furtiua causa. Tertius, si mutuam pecuniam accipiat seruus ad ludendum: vt ff. de aleæ lusu. l. fin. §. j. Quartus. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed si ego. in fine. §. Vel secundum alios loquitur hic etiam in maiore impubere. Et quod dicit, in quantum locupletius, &c. id est de facto quod domino debetur.

A p *Vtilem.* nisi cōmunis præscriptio obstet: vt dixi. ff. co. l. ei qui. *Dominum.*] CASVS. Si seruus tuus se mihi per seruum tuum obligeris quæritur: Respon. quod dominus per seruum obligari nō potest. verumtamē habeo actionem antequam etcetera. quod dominus debetur si seruo. in fi. Paulus de castro.

XII. Idem AA. & CC. Victori.

DOminum per seruū obligari non posse, q ac tantum de peculio (deducto scilicet quod naturaliter seruus domino debet) r eius creditoribus dari actionem: vel si quid in rem eius versum probetur, de in rē verso: edicto perpetuo declaratur. Dat. XIII. Kalē. Feb. Sirmij. CC. Conss.

B *Litteræ commendatitiæ &c. scienti.* vtres non censentur remisse animo obligandi, sed simpliciter commendandi. b. d. no. secundum Bal. Vel sic: Si precum mutuatur seruus sine speciali iussu domini, dominus non tenetur quod iussit, sed tantum de peculio: de quo primo deducitur quod debetur domino, nec littera commendatitiæ obligant commendantem adeo consulitur contrahenti cum seruo, vt accipiat fideiussorem, ne sibi debitum repetatur quasi. Salycetus.

XIII. Impp. HONOR. & THEODAS. Ioanni prætorio.

DOminos ita cōstringi manifestum est actione prætoria, quæ appellatur *Quod iussu*, si certam s numerati t præceperint v seruo x actorive pecuniā. ¶ Igitur hac in perpetuum edictali lege sancimus, vt qui seruo, y colono, conductori, procuratori z factorive possessionis, pecuniam mutuam dat: sciat dominos possessionum cultoréve a terræ tum obligari nō posse. b Neque familiares epistolas, quibus homines plerūque cōmedant absentem c in id trahere cōuenit, vt pecuniā quā rogatus no fuerat, impēdisse pro prædiis mētatur: d cum nisi specialiter e

s *Certum.* idem si incertam, secundum Bal.
t *Numerari.* vel aliter contrahi: vt ff. ad Vell. l. si domina.
v *Præceperint.* generaliter vel specialiter. vel mandauerint, vel subscripserint, vel ratum habuerint. ff. quod iussu. l. j. & l. dominum.
x *Seruo.* non castaldioni. actor est castaldio domini.
y *Vt quis seruo.* generale est: sequentia sunt specialia: & omnia conducebat & laborabat prædia ad opus domini.
z *Procuratori.* ad vnum negotium: actor ad omnia.
a *Colonorve.* id est dominos per alios colentes: vel non obligatur vllo modo dominus secundum quosdam: nec seruus eiusliter, sed naturaliter sic.
b *Non posse.* etiam de peculio secundum Io. quod non placet: vt in fi. huius. l. & ff. de pecu. l. si quis seruum. §. etiam. & hic dicas non posse, scilicet quod iussu.
c *Absentem.* scilicet seruum.
d *Meminit.* vt sic ei reddatur. non ergo huiusmodi epistolæ præiudicant: vt hic, & ff. manda. l. fi. vero non remunerandi. §. cum quidam. & infra de libe. causa. l. iubemus. & de fideicom. lib. l. ex verbo. & supra de proba. l. non epistolis.
e *Specialiter.* i. expressim, sicut exponitur secundū Azo. j. de negest. l. negotiū. nā generalis iussus sufficeret vt ff. quod iussu. l. j. §. ij. & ibi dicit quidā contra per hoc verbū, specialiter. Itē g hoc quod dicit actore & procuratore generali & speciali dicitur, & g hoc quod dicit

Mandatum generale an præcedens damnū.

dicit, non agi quod iussus collige quòd generale mandatum de gerendo negotio, non præiudicat domino vt teneatur quod iussu: nisi & liberam concedat administrationem, vt & in procuratore dicimus: vt ff. de procur. l. procurator cui generaliter libera. vel nisi dicat, quodcunque voles, &c. vt ff. qd iussu. l. j. §. iussum.

a *Teneri non posse.* quod iussu.
b *Mutari.* f. quo ad actionem quod iussu.
c *Creditores.* Not. puniuntur in hoc quòd amittunt pecuniam sic concessam.
d *Creditæ pecuniæ.* nam illi teneretur: vt insti. de fideiuſ. §. j.
e *Vt si liber à rationibus.* vt quia deducto eo quod domino debetur, aliquid superest de peculio suo, & postquā reddiderit rationē domino de omnibus quæ gessit. Alij etiam fatuē dicunt hoc casu seruum de peculio conuenire, quando libet est à ratiocinijs.
f *Vtile.* id est efficax. Alij dicunt ideo vtilem, quia tēpore mutui creditur peculium, cum non erat: quia non erat à domino concessum. quod nō placet. Et not. quòd quidā habent hic aliam. l. quæ incipit, si quis cum filio. quæ hic esse non debet.

PER QVAS PERSONAS nobis acquiratur.

Per procuratorem quæritur causa possessionis, non obligatio personalis. Ideo pacto legis commissoriæ vel additionis in diem à procuratore interpositio, nulla quæritur obligatio domino. Sal. Vel sic: per procuratorem acquiri potest domino tam possessio, quam etiam dominium: sed actio personalis, vel obligatio non potest acquiri sine cessione. h. d. secundum lect. glos. Pau. de cast.

1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Marcellæ.

EXcepta possessionis causa, g per libera ſpona, quæ alterius iuri nō est subdita, h nihil aliud acquiri posse, indubitati iuris est. Si igitur procurator nō sibi, sed ei cuius negotia administrabat, redintegratę rei vindicationē pactus est, idq; pactū etiam tacita insecuta est: nulla k dño obligatio, acquisita est. Seruis autem res traditæ l dñis acquiruntur. Dat. Kalē. Iul. ipsis & Cōss.

Quæsita personalis sine cessione, similiter quæritur hypothecaria. Bal. Vel sic: Quādo per liberā personam alteri acquiritur obligatio personalis, vt in mutuo facto nomine alterius acquiritur etiā hypothecaria. h. d. licet aliter dicat. Iacob. Hoc nō esset, sed verebatur ced. de quo cessio hodie non est facienda. Pau. de cast.

II. Imp. IVSTINIANVS. A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm per liberam personā, si pecunia alteri nomine fuerit numerata, acquiratur q dem ei cuius nomine pecunia credita est, per huiusmodi numerationem m condictio: n non autē hypotheca vel pignus eo rum quæ procuratori data vel suppolita sunt, dominis cōtractus acquiritur. o talē differētia expellētes, fancimus & condictionē & hypothecariā actionem, vel pignus ipso iure & sine aliqua cessione ad dominū cōtractus peruenire. Si enim p procuratori necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem: quare quemadmodū ab initio in personali actione cessio superuacua videbatur, nō etiam in pignoribus & hypothecis simili modo dñs contractus habeat

A nia solueretur, tes sit inempta, & domino traderetur secundū Io. vel dominus rē vindicaret. vel die redintegratæ, id est redintegrandæ, & sic tempus pro tempore. & sic est pactum legis cōmissoriæ. & dic siue fecit stipulationē, vt subiicit: siue pactū vt prædixi. hic procurator concepit verba eius in persona domini vel etiam in sua: sed donationem in persona domini. hæc quidem pactio non quærit domino dominium vel possessionē: & sic non aget, sed procurator intendet rei vindicationē secundum quosdam: quod nō placet, vt ille habeat in rem, qui prius non fuerat dominus. Dic ergo non valet domino vt personalē habeat actionem ex stipulatione, sed realem ex pacto de re inempta: vt j. de pactis inter emp. l. commissoriæ. nō ex illo vt domino reddatur, vel vt liceat ei vindicare: quia reali actione non dices emptorem personaliter obligatum: vt insti. de act. §. j. Alij dicunt quòd nō fuit hic pactum legis cōmissoriæ, sed alicuius rei dādę pactio, & quod dicit, vindicationem, id est dationem vel restitutionē. & sic nullo iure aget dominus.

k *Nulla.* de stricto iure, sed de æquitate sic, secundum M. quod Io. non placet: vt hic, & ff. de vsur. l. si quis solutioni. §. pe. & quod vi aut clam. l. iij. in princ. & ff. de consti. pe. l. & licet. & j. si quis alte. vel ubi. l. cum per eos. nisi in casib⁹ positis ibi. de inuti. stip. §. si quis alij. vbi fallit hæc regula. Et die q nec procuratori est quæsita, nisi eius interesse: vt ff. de verb. obl. stipulatio ista. §. pe. & antepe. Itē no. hic psonalia iura. i. psonales actiones nō ita acquiri per alterum vt realia. i. rerū, vt rei vindicatio. i. dominium vel possessio. & est *ales faciens* ratio: quia personalia. iura & actiones magis sunt ossibus obligantis infixæ: vt ff. de pecu. l. quis ergo & ff. pro socio. l. ij. & iij.

Acciones re quærunturper alterū, quām perso valeī.

l *Res traditæ.* animo transferendi. & hoc ideo, quia nihil prodest ei cui non primo habere potest: vt insti. eo. §. item vobis acquiritur.

D CVm per liberam.] CASVS. Si procurator meus pecuniam meo nomine mutuauit Seio: an habeam cōdictionem certi ex mutuo ad pecuniam repetēdam, quæritur? dicitur quòd sic. & hoc erat secundum antiqua iura. & hoc in prima. Si veto pignora pro mea pecunia mutuata suppositā sunt: an agere possim hypothecaria, quæritur? & dicitur quòd secundum antiquos nō poteram: hodie possum agere pro pignoribus, etiam non cessa mihi actione à procuratore meo.

m *Numerationem.* aliàs rationem.
n *Condictio.* vt ff. si cer. per. l. certi condictio. §. si nummos. & j. si cer. per. l. si absentis. & §. de condic. inde. l. si per ignorantiam.
o *Acquiritur.* & ideo talium necessaria erat cessio.
p *Si enim.* hæc ratio non est generalis: quia in multis casibus est actio ce dendamec tamen competit ipso iure: vt ff. de acquir. posſ. l. possessio quoq;. §. & si possessio. sed hoc in mutuo locum habet. sed pro hac ratione est: quia quod iuris est in principali, & in accessorio esse debet: vt infra de vsu. l. eos. in prin. & ff. de re. iur. l. cum principalis. Sed cōtra ff. de pig. act. l. solutum. §. fi. vbi dicit hypothecariam non quæri per procuratorem. Solu. hic corrigit. Vel ibi dicit plerunque propter hunc casum. Vel directa non, vt ibi: sed vtilis sic, vt hic. & ar. §. ad exhibē. l. si res.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Hypothecarium.* q.d. non est ratio quare in hoc casu similiter non quæratur hypothecaria sine aliqua cessione, sicut & principalis. Item non ob. supra eo. l.j. quia hic speciale circa pecuniam mutuam: vt ff. si cer. per. l. singula: ia. Accursius.

b *Acquisitam.* quasi diceret, bene debet habere.

1 dub.] CASVS. Si filius. l. pomtur in glos. sed clarius dic ꝙ habebam tecum seruũ cõmunem. iussi ei vt stipularetur ex mea causa pẽsionẽ domus meę. stipulatus est non mihi iubenti, sed tibi. non acquirit tibi, sed mihi. Si vero stipulari iussi non ex re mea, sed tua, & stipulat' est tibi: plus valet in persona tua. Idem est si res ad neutrũ pertinet, vt si stipulatus sit aliquid ex operis suis, tunc præfertur nominatio. Vel dic secundo, refert an iussi stipulari simpliciter, hoc modo: vade & stipuleris. quo casu si tibi stipulatur, tibi acquirit: an, mihi, & meo nomine: & mihi tunc acquirit, & non nominato. prima positio placet Ioã. & secunda M.

c *Si duo.* die casum: Duo habet seruũ communem. vnus iussit sed alter est stipulat'. quis præualet? Et respõdeo, si causa spectat ad iubentem, vt ad suæ domus pensionem, fœcq; vxoris dotem, præualet iussio. si ad nominatum pertinet, vel ad neutrum, præualet nominatio: vt ff. de stip. ser. l. proinde. §. fi. & ff. de vsufr. l. adhuc, aliàs l. si seruo. §. si duos. Quod ergo dicit, quod enim, &c. non corrigit principium. & hoc secundum Ioã. Ir. & B. sed non videtur valere, quia ex re vnius potest alteri quæri: vt ff. de stipu. seruo. l. si ex re. §. j. Alij dicunt, corrigi principium per finem. Tu potes tertio dicere secundum antiquos, vt dixit Azo: An simpliciter iubeam stipulari, & ipse aliũ nominat: & tunc quæritur nominato: vt in fin. huius. l. ibi, sin autẽ &c. an iussi stipulari & mihi & meo nomine, & tunc mihi quærit, licet aliũ nominet: vt hæc. l. distinguere videtur.

d *Vt suo nomine.* qui seruus naturaliter domino debet obedire: cum causa spectat ad iubẽtem secundum primos. vel plane secundum Azo.

e *Iussione.* quia loquebatur cum vnus iussit, & alium non nominauit.

f *Et nescit.* aliud est ignorare aliud nescire, vt hæc. l. distinguere videtur. ADDITIO. Et dicas quod nescire dicimur, quod scire non tenemur. Ignorare vero, quod scire debemus: vt dicit glo. in l. de statu. ff. de testa. quæ glo. inibi per ponit differentiam inter dubitationem, & errorem.

Ignorare & nescire differunt.

Seruus duo

g *Quod enim.* dixit acquiti iubenti cùm ad eum causa pertinet: hypothecariam [a] actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? [b] Dat. Kalend. Nouemb. Lampadio & Oresta. VV. CC. Conss.

Si vnus ex pluribus dominis iubet seruo communi, vt stipuletur ipse iubenti, & ipse stipulatur alteri, præualet iussio: qui iubenti tãtum acquirit. Sed autem si hoc ex simplici vt stipuletur, & non dicit eni: aut stipulatur nullo expresso nomine dominorum, & sic sibi: tunc quæritur iubenti. aut stipulatur expresso alteri, & acquirit illi. hoc dicit secundum Iacob. Ro. quam sequitur glos. Salyce. Vel sic: Seruus communis iussus vt ex vnius dominis stipulatur, si stipulatur nomine alterius, ad quod stipulatur principaliter spectat ad iubentem: & præualet iussio nominationi: sin autem ad nominatum existit, vel ad neutrum: præualet nominato. b. d. secundo Iacob. Io. Vel sic: Iussus specialis præualet nominationi, sed iussus generalis præualet nominationi. b. d. Paul. de Cast.

III. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI duo [c] vel plures communẽ seruum habeant, & vnus ex his iusserit vt suo nomine [d] seruus ab aliquo stipuletur, decem puta aureos, vel aliá rem: ipse autẽ seruus nõ eius qui iussit, sed alterius ex dominis suis fecit mẽtionem, & nomine illius stipulatus est: interantiquã sapientiam quærebatur, cui acquiratur actio, vel lucrũ quod ex hac causa accidit, vtrũ ei qui iussit, an ei cuius seru' fecit mẽtionem, an ambobus? Cùmq; ex omni latere magna pars auctorum multum effudoric tractatum: nobis verior eorũ sententia videtur, qui domino qui iussit, asserũt stipulationem, & ei tantũmodo acquiri dixerũt: quàm aliorum qui in alias opiniones deferũtur. neque enim malignitati seruorum indulgẽdũ est, vt liceat eis domini iussione [e] contempta, sua libidine facere stipulationem, & ad aliũ dominum, qui eum forsitan corrupit, alienum lucrũ transferre. quod neque ferendum est, si seruus impius domino quidẽ qui iussit, minimè obediendũ exilti mauerit, alij autem, qui forsitan ignorat & nescit [f], repentinum adducat solatium. Quodenim & sæpe apud antiquos dicebatur, iussionem domini non esse absimilem [h] nominationi [i], tunc debet obtinere, cum seruus iussus ab vno ex dominis stipulationem facere, [k] sine nomine stipulatus est. tunc etenim ei soli acquirit, qui iussit. Sin autẽ expresserit alium dñm, [l] soli illi nec esse est acquisitionẽ celebrari. Multò enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quàm herilẽ iussionẽ [m]. Dat. xv. Kalẽ. Decẽ. Lampadio & Oresta. VV. CC. Coss.

TITVLVS XXVIII.
AD SENATVSCONSVLtum Macedonianum.

Mutuum filiofamilias quem probabili ratione patremfamilias arbitrantur, non repellitur exceptione senatusconsulti propter iniustè ignoratum patrocinium. hoc dicit nos secundum Bal. Vel dic: Si filiusfamilias asserat se sui iuris esse mutuãti hoc iusta ratione credere se dicenti, cessat beneficium senatusconsulti macedoniani. Salyceus.

1. Impeta. ARIVS PERTINAX. A. Atilio.

SI filius familias cũ in potestate patris esset, mutuam à te pecuniam accepit, cum se patrẽfamilias diceret, eiusq; affirmationi credidisse te iusta ratione [n] edocere potes, [o] exceptio ei denegabitur. PP. X. Kalen. April. Falcone & Claro Coss.

Enumerat quoque casus in quibus cessat senatusconsultum macedonianum. h. d. no. hoc l. Bald.

II. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Sophiæ.

o *Edocere potes.* Quod edoces eo ipso quod contrarium non probatur: vt & infra qui mihi. nõ pos', l. in lib. xij. & hoc quia præsumitur ignorantia: vt ff. de proba. l. veriùs. Item quia dolus obiicitur: vt ff. de proba. l. quotiens. §. qui dolo. Item nota hic, propter meum dictum quem g tauari: vt hic, & ff. de rei vin. li. fin. & iuxta qui pignori. & ff. de pigno. ha. authenti. item. & ff. quod cum eo. l. sed & li. §. & ff. de peculeum. & supra si minor se maio. dixe. l. ij. & iij.

ZEnodorus.] CASVS. Lex ista ponit quinq; casus quibus cessat senatusconsul. Macedo. & dicit: filiusfami. cũ videretur sui iuris esse, quia sic agebat &c. mutuo accepit pecuniã vel vestes à patre patris: vel accepit ita tẽ patris, & cõtulit in rẽ patris: aut in rẽ quę patris onerẽ [p] incũberet: vel sui iuris effectus animo eundi, similit, vel aliàs agnouit, pura solo. debitũ vel patre decidit. Vel secundum Azo. vere in hoc casu ei qui iussit, mederi opus fuit: quia veteres regulæ hoc prætermiserunt, quia loquebantur cum vnus iuris, & alium non nominauit, vel econtra.

Videtur

a *Videtur.* aliàs, videbatur. sic enim agebat &c. vt ff. e. l. iij.

b *Voluntate.* præcedente vel sequente: vt infra eo. l. fi. vel etiã tantum sciente, & non contradicente: vt ff. eo. l. fi tamen. & l. si filiusfamilias parte absente. ad hoc supra ne filius pro patre. l. j. & ff. de mino. l. iij. §. fed vtrum. Item patris accipe qui eum habeat in potestate: vt ff. eo. l. filium. ADDIT. Addas cum Bald. hic cessare etiam hoc senatusco. si filiusfami. consuerit accipere pecuniam mutuo, & pater consuerit soluere. ex tali enim consuetudine præsumitur patris voluntas; vt. l. Titianus ff. quod cum eo. & l. vel vniuersorum. ff. de pign. act. quæ facit hac. l.

c *Incumberet.* vt doret sororem suã: vt ff. eod. l. item si filiusf. §. fed & si filius

d *Nouatione.* non per ignorãtiam facti: aliquin in factum exciperetur dum, vt infra eo. l. Damianus. & causa non pertinet ad iubentem secundum primos. vel dic simpliciter secundum Azo.

e *Agnouit debitum.* soluendo parte debiti, vel vsuras vt ff. eod. l. sed Iulianus §. fina. & l. sequen. Aliud si pignus dederit: quia tãtum in quantitate pignoris videtur approbare. sic. ff. eod. l. sed & si pater. in pne. & est ratio quare aliud in solutione partis debiti, & aliud in datione pignoris: vt ibi dixi. Accursius.

SI filiusfa.] CASVS. Vendidi filiofa. libros, & ita erat venditio, & non mutuum in veritate: & in mutuo locum habet Macedo. non in venditione. stipularus sum precium cum vtiris mihi reddi. an petenti mihi preciũ condictione certi, quia per talem actio. repetitur mutuum, posset mihi opponi exceptio Macedoñ. quæritur? Respondeo quòd non: quia inutilis inficiendum est, quàm titulus actionis, id est quàm condictio certi quæ confuenit dari ad mutuum.

f *Dubium est.* nisi factum sit in fraudem: vt ff. eo. l. si filiusfa. j. §. j. & l. sed Iulianus §. mutui. & §. sed si fraus.

g *Origo.* id est vtrum ab initio sit mutuũ vel alius cõtractus, non autem titulus: quia licet eadem venditori ad precium per mutuanti datur, scilicet certi condictio: vt ff. si certum pe. l. cer ei condictio. in princi tamen origo inspicitur: vt hic, & ff. de fideiuss. l. tutor & de donatio. l. qui id quod. & de lega. ij. l. cum filius. § hæres meus. & supra si certum pet. l. si ex precio. & ff. mã da. l. si procurator. & in prin. Sed argu. cõtra. ff. de pecu. l. licet. §. idem scribit. ADDITIO. Dicas quòd ibi titulus posteriotis obligationis non dependet à causa originalis obligationis: ideo ibi causa originalis non attenditur, hic vero contra.

Si permittente.] CASVS. Si filiofami. permittente patre pecuniã mutuasti, & rem patris in pignus accepisti, an cessat Macedo, quæritur? Respõ. quòd sic, & habebis act. hypothe. ad petendum pignus, cum eidẽ filius hæres extitit, & nullus alius creditor potior re sit in ordine, & in tempore.

Videtur

ZEnodorus si cum sui iuris esse publicè videretur, [a] aut patris voluntate [b] contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quæ patris oneribus incumberet, [c] vel suæ potestatis constitutus nouatione [d] facta fidem suam obligauit, vel alias agnouit debitum: [e] non esse locum decreto amplissimi ordinis, rationis est. P. P. V. Kalen. Mar. Saturnino & Gallo Conss.

Si obligatio est licita in origine, est simpliciter licita in actibus consecutiuis. hoc dicit. Bald. Vel sic: Senatusconsultum Macedonianum locum habet quãdo à principio filiofamilias est mutuatum, nõ quando precium ex venditione in mutuum est conuersum. b. d. Salyce. Vel sic: In alio eos tractu quam mutui non habet locum excepto macedoniano. b. d. secundum Paulum de Castro.

III. Iidem AA. Macrino.

[f] SI filiusfamilias aliquid mercatus, precium stipulanti venditori cum vsurarum accessione spondeat: non esse locum senatusconsulto quo fœnerare filiisfamilias est prohibitum, nemini dubium est. [f] origo, [g] enim potius obligationis, quàm titulus actionis considerandus est. PP. Idibus Mart. Saturnino & Gallo Conss.

Filius consentiente patre potest mutuum accipere, & res patris obligare, & inter creditores præcritas & ordo præferendum induxerunt. hoc dicit secundum Baldum. Et est idem casus qui habetur supra eo. in. l. i. in quo cessat senatusconsultum Macedonianum, quando est factum patre permittente. hoc dicit secundum Paul. de Cast.

IIII. Iidem AA. Cyrillæ.

SI permittente patre, [h] filiofamilias pecuniam mutuam dedisti: senatusconsulti potestas nõ interuenit. Et ideo persecutio [i] pignoris quod in bonis patris fuit, nõ denegabitur: præsertim cũ & eidẽ filio [k] hæres extiterit: [k] modo [l] si nullus alio iure cõuentionis, vel ratione temporis & ordinis potior [m] apparuerit. PP. XII. Kalẽ. Maij Fabiano & Mutiano Coss.

Ratione legationis & studiorum potest mutuari filiofamilias vsque ad debitum & consuetum modum. Bal. Vel sic: Ex causa legationis & studiorum potest mutuari filiofamilias vsque ad debitum modum, & tenentur filius & pater in solidum. ex mutuo vero ex causa peculiari recepto pater tenetur ad ẽone de peculio tantum: quæ post mortem filij durat ãno vtili, nisi patris iussus intercesserit: quia tunc pater perpetuo teneretur. b. d. Sal.

v. Imp. ALEXANDER A. Musæ.

MAcedoniani senatusconsulti auctoritas petitionem [n] eius pecuniæ non impedit, quæ filiofamilias studiorum vel legationis causa alibi degenti ad necessarios sumptus, quos patris pietas non recusaret, [o] credita est. Sed ex contractu filij post mortẽ eius de peculio actio in patrem cõpetere ita demũ poterit, si anni vtilis spatium petitionem non impedit. ¶ Sane si iussu patris datum mutuũ probetur: nec in quos vsus versa sit pecunia, disquiri necesse est, sed perpetua [p] in patrẽ etiam mortuo filio est actio. PP. Prid. Kalẽd. Maij, Agricola & Clemẽtino Conss.

Pater pro mutuo filij quandoque in solidum tenetur.

a *Persecutio.* mala illatio videtur: nec enim ideo quòd præcepit dari pecuniam, permittit rem obligari: vt ff. quod iussu. l. dominum. Respon. hic vtrumque permisit: & ideo bene dicit infra, præsertim &c. Vel dic, non permisit obligare res: sed quia successit patri, confirmatur pignus, vt subiicit: & secundum hoc abundat præsertim.

k *Hæres extiterit.* quòd casu pignus cõualescit, etsi ante non valebat: quia sine voluntate patris erat obligatum: vt ff. de pign. l. si Titio. & de condic. indebi. l. si non sortem. §. si filius. & supra quod cum eo. §. si mandator.

l *Modo.* Male videtur positum istud modo: nam etsi potuit sic alius, hic tamen agit: vt ff, qui potio. in pign. ha. l. si prior. §. si simpliciter. sed sic continua: datur persecutio cõira omnem modum.

m *Potior.* Vt in dote reddenda, & similibus: nam etiam tunc aduersus potiorem denegaretur: vt d. l. si prior. §. si simpliciter. & supra de actioni. & oblig. l. si à creditore. & infra qui pot. in pigno. ha. l. licet.

Macedoniani.] CASVS. filiofamilias degenti in scholis pecuniam mutuasti, an cessãt Macedonia, quæritur? Respõdetur quod sic, si ad eam quantitatem mutuasti quam pater erat erogaturus, id est tenetur erogare. & hoc in prima. & hic in primo casu comperit actio de in rem verso. In secundo de peculio, id est si in vtiles tantum, & non necessarios sumptus creditum est. In tertio quod iussu ex contractu filij in patrem post mortem filij dabitur actio de peculio: si nondum annus exeesit. & hoc in secunda. Si vero in rem patris versa est, post mortem filij perpetuo dabitur. & hoc in tertia.

n *Petitionem.* nam tenetur filius in solidum, & pater de in rem verso: vt ff. de in rem verso. l. iij. §. proinde.

o *Non recusaret.* id est recusare non deberet: vt ff. eo. l. item si. §. quod dicitur. & dic vt ibi not. Sed nonne idem & si non abesit filius, & in necessarios sumptus ei credatur? Respon. idem vi detur argu. ff. eod. l. item si. §. fina. & de in rem ver. l. quod si. §. proinde si seruus, & l. penulti. j. respon. &. l. fina Sed miraculose loquitur hæc. l. in principio enim innuit patrem teneri in solidum viuo filio. In secundo casu, de peculio: quare dic quod in solidum tenetur quando sumptus fuit talis, quem necesse habuit pater facere: vt libros emere, ex quo ad scholas miserat. Si vero non habebat necesse, verum propter filij dilectionem paterna pietas non recusaret, vt libros coopertre, & literas deaurare: tunc de peculio tenetur etiam eo viuo, & secundum hoc loquitur supra ne fil. pro pa. l. j. ibi enim est creditum filiofamilias, senatusconsulto permittente: nec tenetur pater amplius quàm de peculio.

p *Perpetua.* vt supra ti. ij. l. ei qui.

Si filius.] CASVS. Si filiofamilias contra senatusconsul. Macedo. pecuniam mutuasti: aduersus patrẽ de peculio actio. non habebis. & hoc in prima. An autẽ illud senatusconsul. tam ad alios, quàm ad filios extendatur, quæritur? Respon. ꝙ sic ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

nepotes & pronepotes: licet de filio tantum faciat mentionem. A & hoc in secunda.

a *Aduersus te*, vel fideiussores, vel mãdatores eius, nisi animo donandi interceſſerint: vt ff.eo.l.sed & fi.§.non solum

b *Dirigi.* à creditore qui sciuit vel scire potuit eum esse filiũfamilias, cui credebat: aliàs Macedoniano nõ obstat: vt ff. eod. l. penulti.

c *Nequaquam potest.* quod est verum etiam si pater familias esset cũ se obligauit, & postea filiusfamilias factus accipiat: vt ff. eod. l. contra etiam. & l. itẽ si.§. si filius. & l. sequen.

d *Filiisfamilias.* cuiuscunque dignitatis: licet in milite secus dicatur: vt ff. eo. l. j. §. fi. & infra eo. l. fi. in fi.

e *Porrigitur.* ad filios & ad filiasfamilias simiter: vt ff. eod. l. sed & si pater. §. hoc senatusconsultum.

S *Filiisfamilias.* [CASVS. Filiusfamil. sine volũtate patris vel iussu accepit pecuniam mutuo: procedente tẽpore pater habuit ratũ quod filius fecerat. an cesset Maced. senatusconsul. quæritur? Respon. quod sic: quia ratihabitio patris trahitur retro, & comparatur mandato. & hoc in prima. Prædicta vera sunt in filiosa. non in milite. Si vero filiusfa. mi les mutuo accepit, non habet locum: quia præsumit lex quòd ipse expendit illam pecuniam in causas castrẽ. & emit inde arma &c. Argu. q si prælatus accepit pecuniam mutuo, videtur eam conuertere in vtilitatem ecclesiæ.

f *Constituerit.* vt supra eod. l. Zenodorus.

g *Huiusmodi.* scilicet legis.

h *Iniquum.* argu. supra de epi. aud. l. de creationibus.

i *Nouella lege.* vt infra de dona inter vi. & vxo l. donationes. j. Et not. regulam hanc vt hic, & ibi. & ff. de iud. l. licet. sed fallit in casibus, vt ff. ad Trebel. l. seruo inuito. & de acquiren. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. & rem ra. hab. l. pe. & ff. de appel. recip. l. j. & ff. de his qui not. infa. l. quid ergo. in prin. Sed an inuito & contradicente filio poterit pater habere ratũ, vt sic teneatur etiam filius? Videtur quod non: vt ff. de pac. l. fin. Sed contra puto per hanc legem.

k Et *cõfirmet.* infra de dona inter vi. & vxo. l. antepe.

l *Suis iuris.* vt in macedoniano: vt hic, & ff. e. l. j. in fi. & l. ij. & in testamento: vt insti qui resta face. pol. in prin.

m *Ex præsumptione.* quæ est iuris & de iure: vt & aliàs infra tit. proxi. l. antiquæ. § sed si quidem. An autem possit renũciare filiusfamilias Macedoniano, cum mulier possit Velleiano: vt ff. ad Vell. l. fi. §. pe. & ff. eo. l. tamen si. & infra quando mul tu. off. fungi potest. l. fi. & authen. matri? Respon. minime. cum enim remissio sit donatio, & donare non potest: vt ff. de pac. l. cõtra iuris. § si. & ff. de donat. inter vi. & vxor. si sponsus. §. circa. & ff. de

Beneficium Macedoniani facit patrem de peculio efficaciter non teneri: & in dispositione legis Statutes in filia, locum habent in nepote, vbi est eadem ratio. h. d. Salycetus. Vel sic: Ex mutuo facto filiofamilias non datur actio de peculio contra patrem. Item senatusconsultum quod loquitur in filiis, habet etiam locum in reputibus constitutis in potestate. Pau. de cast.

VI. Imp. PHILIPPVS. A. & PHILIPPVS Cæs. Theopompo.

SI filius tuus in potestate tua agens contra senatusconsultum Macedonianum mutuam sumpsit pecuniam: actio de peculio aduersus te [a] eo nomine efficaciter dirigi[b] nequaquam [c] potest. ¶ Quod senatusconsulti auxilium licet filiisfamilias[d] meminerit, & ad nepotes & pronepotes porrigitur. [e] PP. VI. Non. Martij Philippo. A. & Titiano Conss.

Mutuum factum filiofamilias reconciliatur patri ratum habenti: quia ratihabitio retro fingitur. Bal. Vel sic. Ratihabitio patris Macedonianum excludit: & filiusfamilias miles Macedoniano non innatur. hoc dicit. Salycetus.

VII. Imp. IVSTINIAN. A. Iuliano præfecto prætorio.

SI filiusfamilias citra patris iussionem, † vel mandatum vel voluntatem pecunias creditas acceperit, postea autem pater ratũ contractum habuerit: veterum ambiguitatem decidentes, sancimus, quemadmodum si ab initio voluntate patris vel mãdatu filiusfamilias pecuniam creditã acceperit, obnoxius firmiter constitueretur: [f] ita & si postea ratũ pater habuerit contractum, validum esse huiusmodi[g] contractũ: cum testimonium paternum resspuere satis iniquum[h] sit. Necesse est enim patris ratihabitionem, [i] vel principali mãdato patris, vel

† *Quæ sit differentia inter iussionem, mandatũ, auctoritatem, consensum, & quæ vocẽ in reg. iur. ratihabitio rẽ. lib. 6. & notatur per Arge. in. § tutor instit. de auctoritate.*

Ratihabitio in multis casibus trahitur retro & retrahitur nõ adsimulatur.

condic. cau. da. l. si mulier. Nec ob. quod dicitur in Velleiano, quia illud fauore. vt ff. de cõdic. in debi. l. qui exceptione. & hoc odio creditoris inducitur: vt ff. e. l. sed & si pater. §. non solum.

Contra.

AD SENATVSCONSVL. VELLEIANVM.

Licet filiusfamilias & pater eius habent exceptionem ex Senatusconsulto: tamen non habent ex hoc Senatusconsulto Velleiano: quod sic interpretatum est à Velleio consule, qui fuit auctor huius constitutionis. Videntium ergo vbi habet locum, & quando cesset, & quod sit eius effectum, vel circa mulierem, vel circa creditorem, quem dicat, & contra quos: & in hodie locum habeat Senatusconsultum Velleianum. Azo.

Mulieribus.] CASVS. Si mulier pro alio fideiussit, & non animo donandi in se obligationem suscepit, non tenetur propter velleia. & hoc in prima. Nec habet locum peritio si mulier non obligata pro alio fideiussit tanquam volens eã donare. & hoc in secunda.

n *Suscipiunt.* participando. ita quòd pupilla maneat: quod hi tribus modis: mandando, fideiubendo, constituendo.

o *Transierunt.* ab initio se obligando pro alio: vel ex postfacto transferendo in se animo nouandi: vt infra eo. l. senatusconsultum.

Si non ignorent. scilicet ipsas esse feminas: sed secus si ignorent, quia sunt vestitæ veste virili: vt ff. eo. l. si decipiendi. Vel dic, sciant, scilicet eas intercedere. nam secus si ignorent eas intercedere: vt ff. e. l. si fideiussores. & l. j. vir vxoti. in fin. j. respon. Et nota quod siue ambo sciunt, scilicet creditor, & ipsa, siue creditor tantum, siue ambo ignorẽt, subuenitur mulieri.

Mulieri non innatur Velleiano, quia intercedit pro filio. h. d. Salyce. Vel sic: Etiam si pro filio mater intercedat, innatur Velleiano. h. d. Pau. de cast.

I. Imp. ANTONINVS A. Lucillæ.

MVlieribus quidem quæ alienã obligationem suscipiũt, [n] vel in se transferunt, [o] si id contrahentes non ignorant, [p] senatusconsulto subuenitur. [q] Sed si pro aliis, cum obligatæ non essent, pecuniam exoluerint: intercessione cessante, repetitio nulla[q] est. PP. Non. decẽb. Gentiano & Basso Conss.

TITVLVS XXIX.

AD SENATVSCONSVLtum Velleianum.

Mulieri se pro alio obliganti succurritur, sed sed sine obligatione pro alio soluenti nunquã subuenitur. Bald. Vel sic: Mulieri pro altero intercedenti fideiubendo, vel in se obligationem transferendo, succurritur: sed, pro alio non obligato soluenti repetitio non datur. h. d. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS A. Lucillæ.

MVlieribus quidem quæ alienã obligationem suscipiũt, [n] vel in se transferunt, [o] si id contrahentes non ignorant, [p] senatusconsulto subuenitur. [q] Sed si pro aliis, cum obligatæ non essent, pecuniam exoluerint: intercessione cessante, repetitio nulla[q] est. PP. Non. decẽb. Gentiano & Basso Conss.

FRustra.] CASVS. Si mulier pro debito suo obligatur, non iuuatur per Velleia. & hoc in prima. Item si pro creditore suo se obligat alii: vel creditor mulieris delegat eam alteri creditore, mulier non iuuatur. vt hic. vel dic. vt infra in x. Seius eandem legauit Sempronio creditori suo: non habet locum Velleianum.

Obligauerit. non tamen animo nouandi: & ita in rem suam: quare tenetur, vt hic, & ff. eo. l. sed si eum. & l. aliquãdo in prin. & l. debitrix. & §. ne vxor pro ma. l. j. in prin.

Contra.

b *Delegari.* animo nouandi. Accursius.

C CASVS. Si filius matre fideiubente accipiat x. mutuo: an locum habeat Velleia. quæritur? Respon. q sic. vnde siue mulier intercedat [p] extraneo, siue pro filio, locus est Velleia. vt hic, & ff. eo. l. ij. §. vlti.

c *Acciperes.* id est accipere vellet.

d *Potest.* sic ergo mater non fideiubet pro filio: vt hic. Nec econtra filia pro patre: vt j. eo. l. si paternam.

Senatusconsultum.] CASVS. Mulier iuuatur senatusconsulto. quando per nouationẽ alienam transfert in se obligationem: vt si Titius debeat mihi centũ, postea promisit mulier se mihi ea soluturam. vel principaliter, verbi gratia: Volebat ipsa fideiubere, sed creditor volebat principalẽ debitricem eam esse: postea mandauit mihi & pro ea fideiuberem. in hoc casu mulier iuuatur. & hoc in prima. vel si participauerit alius pecuniã, puta alio pecuniam accipiente: ipsa se obligauit principaliter. verbi gratia: Mulier volebat fideiubere pro me, creditor eam recipere nolebat, vnde principaliter se obligauit, & ego fideiussi, & habeo pecuniã. Item si mulier res suas pro alio obligauit, iuuatur per Velleianum. & hoc in secũda. Si vero mulier maior viginti quinque annis prædia sua pignorata vendidit, & pecuniam creditori mariti soluit, non iuuatur. & hoc in tertia. Viuianus.

e *Transfulit.* vel participauit fideiubendo.

f *Ab initio.* accipiendo ipsa mutuum. quo casu datur institoria: vt ff. eo. l. quãuis. §. si cum essem.

g *Eorum.* scilicet mulierum.

h *Adeissem est.* vt & ipsæ res non teneantur cum effectu: vt j. l. proxima. Accursius.

i *Soluisti.* quod est verum, si aliàs esset non venditura.

k *Defert.* Quia donanti non succurritur & c. vt § eo. l. j. in fine. sed a vno repetit: quia donatio inter virum & vxorem sic facta non valet: vt ff. de dona. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. si vxor. Item huic respõ. est cõtra. ff. eo. l. fi. §. item si mulier. Solui videtur creditori viri mulier: & sic frans sui à creditore quæsita: hic ipsamet inuenit alium emptorem.

S *Sine voluntate.*] CASVS. Mantius obligauit res vxoris suæ ea non cõsentiente, non tenentur res. & hoc in prima. Si vero consensit marito obligauit, & creditor sciebat res mulieris esse, iuuatur senatusconsulto. & hoc in secũda. Si vero mulier tacuit

A cum maritus res suas obligaret, vt decipieret creditorem qui peeuniam præstitit, non iuuatur. & hoc in tertia.

l *Si sine voluntate tua.* id est inuita vel ignorante.

m *Non tenẽtur.* de iure etiã cõmuni hoc est: vt hic, & §. ne vxor pro ma. l. j. & j. quæ res pigu. obli. post. l. qui filios. in fi.

n *Vti potes.* & ita iure speciali: vt § l. proxi. & ff. eod. l. quanuis. in princ.

o *Mutuam.* no. q plus operatur tacitus consensus quàm expressus: vt ff. de procura. l. filiusfamilias. §. veterani.

p *Consultum est.* vt ff. eod. l. j. & ij. & j. si alteres ping. da. fit. l. si probaueris. Sed solet hic quæri: quare possum rẽ tuam obligare te præsente, vt ubi præiudicem, vt hic, non autem vendere vt tibi præiudicem? Respon. pignus tẽ contrahitur, sed venditio consensu. quod non placet: quia & pignus contrahitur consensu: vt ff. de pigno. act. l. j. Dic ergo quia per obligationem rei agitur vt in ipsa re ius creditori quæratur. q fieri non potest nisi volente eo cuius est. Merito ergo cum patitur, videtur suum accommodare cõsensum, sine quo obligatio alter esset nulla. At venditio etiã contradicente me fieri potest, & rediet inter eos: quia id nõ agitur per contractum, vt ius in re quæratur: sed vt alter alteri obligetur de euictione: vt ff. de actio. empti. l. ex empto. in prin. Merito ergo cum nõ impedit cõtractum contradictio mea, nec præsentia prosit contractui: vt ff. de re iudi. l. sæpe. §. j. Sed argu. contra. scilicet q videatur consentire, est ff. de euic. l. quidam ex parte. sed ibi parte precij accepit. & dic vt ibi.

Rem tuam te præsente obligare possum, sed nõ vendere.

S *Innatet.*] CASVS. Volebat mulier gerere tutelam filij sui. tutor dubitabat ne sustineret damnum, si ipsa non bene administrasset: mulier ad hoc vt administrationem haberet, promisit indemnitatem, vt si propter suam malam administrationem vna manu aliquid damni præstaret filio, ipsa ei alia manu refunderet: & pignora dedit & fideiussores. in hoc casu nec pignora nec fideiussores iuuantur. & hoc in prima. Si vero tutor volebat se excusare, & mulier promisit cum indemnem conseruare de eo quod impenderet in rem pupilli, an hoc casu iuuetur, quæritur? Respon. quòd sic. & hoc in secunda. Si vero petiit tutorem filio, & pro tutore fideiussit, quia omne periculum in se recepit, hoc casu iuuabitur senatusconsulto. l. Velleia. quia videtur interuedere. & hoc in tertia. Viuianus.

q *Gereret.* id est gerete velelt.

r *Præmiserit.* propter hoc vt dimitteret eã gerere, si ipsi cessarent.

s *Repromittens.* quasi pro pupillo filio, & sic iuuatur, vt hic.

a *Obligauerit.* non tamen animo nouandi: & ita in rem suam: quare tenetur, vt hic, & ff. eo. l. sed si eum. & l. aliquãdo in prin. & l. debitrix. & §. ne vxor pro ma. l. j. in prin.

b *Delegari.* animo nouandi. Accursius.

C CASVS. Si filius matre fideiubente accipiat x. mutuo: an locum habeat Velleia. quæritur? Respon. q sic. vnde siue mulier intercedat [p] extraneo, siue pro filio, locus est Velleia. vt hic, & ff. eo. l. ij. §. vlti.

c *Acciperes.* id est accipere vellet.

d *Potest.* sic ergo mater non fideiubet pro filio: vt hic. Nec econtra filia pro patre: vt j. eo. l. si paternam.

Senatusconsultum.] CASVS. Mulier iuuatur senatusconsulto. quando per nouationẽ alienam transfert in se obligationem: vt si Titius debeat mihi centũ, postea promisit mulier se mihi ea soluturam. vel principaliter, verbi gratia: Volebat ipsa fideiubere, sed creditor volebat principalẽ debitricem eam esse: postea mandauit mihi & pro ea fideiuberem. in hoc casu mulier iuuatur. & hoc in prima. vel si participauerit alius pecuniã, puta alio pecuniam accipiente: ipsa se obligauit principaliter. verbi gratia: Mulier volebat fideiubere pro me, creditor eam recipere nolebat, vnde principaliter se obligauit, & ego fideiussi, & habeo pecuniã. Item si mulier res suas pro alio obligauit, iuuatur per Velleianum. & hoc in secũda. Si vero mulier maior viginti quinque annis prædia sua pignorata vendidit, & pecuniam creditori mariti soluit, non iuuatur. & hoc in tertia. Viuianus.

e *Transfulit.* vel participauit fideiubendo.

f *Ab initio.* accipiendo ipsa mutuum. quo casu datur institoria: vt ff. eo. l. quãuis. §. si cum essem.

g *Eorum.* scilicet mulierum.

h *Adeissem est.* vt & ipsæ res non teneantur cum effectu: vt j. l. proxima. Accursius.

i *Soluisti.* quod est verum, si aliàs esset non venditura.

k *Defert.* Quia donanti non succurritur & c. vt § eo. l. j. in fine. sed a vno repetit: quia donatio inter virum & vxorem sic facta non valet: vt ff. de dona. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. si vxor. Item huic respõ. est cõtra. ff. eo. l. fi. §. item si mulier. Solui videtur creditori viri mulier: & sic frans sui à creditore quæsita: hic ipsamet inuenit alium emptorem.

S *Sine voluntate.*] CASVS. Mantius obligauit res vxoris suæ ea non cõsentiente, non tenentur res. & hoc in prima. Si vero consensit marito obligauit, & creditor sciebat res mulieris esse, iuuatur senatusconsulto. & hoc in secũda. Si vero mulier tacuit

Mulier renera principalis potest se principaliter obligare, item & in rem suam intercedere potest. Bal. Vel sic: Mulier pro conterãeo proprio non iuuatur Velleiano: nec si pro creditore se obligat in tantum quantum debet. h. d. Salyce.

II. Idem A. Nepotianæ.

FRustra senatusconsulti exceptione, quod de intercessionibus fœminarum factũ est, vti tetasti: quoniam principaliter ipsa debitrix fuisti. ei[a] eẽ senatusconsulti exceptio tunc mulieri datur, cũ principaliter ipsa nihil debet, sed [p] alio debitore apud creditore eius intercessit. ¶ Sin autẽ pro creditore suo alij se obligauerit, [b] vel ab eo se vel debitore suum delegari[b] passa est: huius senatusconsulti auxilium nõ habet. PP. III. Id. Auguſt. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Mulier non minus innatur Velleiano, quia intercedit pro filio. h. d. Salyce. Vel sic: Etiam si pro filio mater intercedat, innatur Velleiano. h. d. Pau. de cast.

III. Idem A. Seruato.

SI cum ipse mutuam pecuniam acciperes, [c] mater tua contra amplissimi ordinis consultum fidem suã interposuit: exceptioe se tueri potest [d] PP. III. Id. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Mulier innatur cum alienam obligationem in se transtulit, vel bona sua pro alio obligat: non innatur si non obligata pro alio soluit. h. d. Salyc. Vel sic: Ista lex vult idem in effectu, quod lex prima, quòd mulieri succurritur quando in exercitu: non quando vult suam rem dare. & pretium pro alio soluit nulla præcedente intercessione. h. d. Pau. de cast.

IIII. Imp. ALEXAND. A. Alexandræ.

SEnatusconsultũ locũ habet siue eã obligationẽ quæ in alteri[a] persona cõstitit, [n] mulier in se trãstulit, [e] vel participauit: siue cũ alius pecuniam accepere, ipsa se ab initio[f] eam constituit quod in rerum natura ha

Mulier venera principalis potest se principaliter obligare, item & in rem suam intercedere potest. Bal. Vel sic: Mulier pro conterãeo proprio non iuuatur Velleiano: nec si pro creditore se obligat in tantum quantum debet. h. d. Salyce.

II. Idem A. Nepotianæ.

FRustra senatusconsulti exceptione, quod de intercessionibus fœminarum factũ est, vti tetasti: quoniam principaliter ipsa debitrix fuisti. ei[a] eẽ senatusconsulti exceptio tunc mulieri datur, cũ principaliter ipsa nihil debet, sed [p] alio debitore apud creditore eius intercessit. ¶ Sin autẽ pro creditore suo alij se obligauerit, [b] vel ab eo se vel debitore suum delegari[b] passa est: huius senatusconsulti auxilium nõ habet. PP. III. Id. Auguſt. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Mulier non minus innatur Velleiano, quia intercedit pro filio. h. d. Salyce. Vel sic: Etiam si pro filio mater intercedat, innatur Velleiano. h. d. Pau. de cast.

III. Idem A. Seruato.

SI cum ipse mutuam pecuniam acciperes, [c] mater tua contra amplissimi ordinis consultum fidem suã interposuit: exceptioe se tueri potest [d] PP. III. Id. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Mater potest se obligare pro facto suo, sed non potest conservare tutores indemnes ab eo quod eis à filio debetur. Bald. Vel sic: Mater quæ indemnitatem tutoribus filiorum promisit, etiam si eis fideiussores dederit, vt ei administrationem permitterent. Velleiano non innatur. Secus si pro tutoribus fideiusserit h. d. Vel breuius: Mater potest pro facto suo se obligare sed pro tutoribus suorũ nõ potest fidembere. h. d. Salyce.

VI. Idem A. Torquato.

SI mater cũ filiorũ suorũ patrimonio geret, [q] tutoribus eorũ securitatẽ [r] præmiserit, & fideiussore [s] præstiterit, vel pignora dederit: cũ quodãmodo suũ negotiũ gessisse videat, senatusconsulti auxilio neq; ipsa, neq; fideiussor ab ea præstitæ, neq; res ei[a] pignoratæ adiuuãt. ¶ Si aũt tutore se excusare volẽte, ipsa se interposuit, idẽnitatẽ ei repromittes[s] auxilio se-

n *Vti potes.* & ita iure speciali: vt § l. proxi. & ff. eod. l. quanuis. in princ.

o *Mutuam.* no. q plus operatur tacitus consensus quàm expressus: vt ff. de procura. l. filiusfamilias. §. veterani.

p *Consultum est.* vt ff. eod. l. j. & ij. & j. si alteres ping. da. fit. l. si probaueris. Sed solet hic quæri: quare possum rẽ tuam obligare te præsente, vt ubi præiudicem, vt hic, non autem vendere vt tibi præiudicem? Respon. pignus tẽ contrahitur, sed venditio consensu. quod non placet: quia & pignus contrahitur consensu: vt ff. de pigno. act. l. j. Dic ergo quia per obligationem rei agitur vt in ipsa re ius creditori quæratur. q fieri non potest nisi volente eo cuius est. Merito ergo cum patitur, videtur suum accommodare cõsensum, sine quo obligatio alter esset nulla. At venditio etiã contradicente me fieri potest, & rediet inter eos: quia id nõ agitur per contractum, vt ius in re quæratur: sed vt alter alteri obligetur de euictione: vt ff. de actio. empti. l. ex empto. in prin. Merito ergo cum nõ impedit cõtractum contradictio mea, nec præsentia prosit contractui: vt ff. de re iudi. l. sæpe. §. j. Sed argu. contra. scilicet q videatur consentire, est ff. de euic. l. quidam ex parte. sed ibi parte precij accepit. & dic vt ibi.

Rem tuam te præsente obligare possum, sed nõ vendere.

S *Innatet.*] CASVS. Volebat mulier gerere tutelam filij sui. tutor dubitabat ne sustineret damnum, si ipsa non bene administrasset: mulier ad hoc vt administrationem haberet, promisit indemnitatem, vt si propter suam malam administrationem vna manu aliquid damni præstaret filio, ipsa ei alia manu refunderet: & pignora dedit & fideiussores. in hoc casu nec pignora nec fideiussores iuuantur. & hoc in prima. Si vero tutor volebat se excusare, & mulier promisit cum indemnem conseruare de eo quod impenderet in rem pupilli, an hoc casu iuuetur, quæritur? Respon. quòd sic. & hoc in secunda. Si vero petiit tutorem filio, & pro tutore fideiussit, quia omne periculum in se recepit, hoc casu iuuabitur senatusconsulto. l. Velleia. quia videtur interuedere. & hoc in tertia. Viuianus.

q *Gereret.* id est gerete velelt.

r *Præmiserit.* propter hoc vt dimitteret eã gerere, si ipsi cessarent.

s *Repromittens.* quasi pro pupillo filio, & sic iuuatur, vt hic.

Sed contra. ff. eod. l. quinuis §. j. & l. tutor. in princi. Solu. refert an promiserit indemnitatem pupillo de eo quod debet vel debebit tutor, & tunc suscepit obligationem tutoris. Vel econtra promisit tutori indemnitatem de eo quod debet vel debebit ei pupillus, & tunc suscepit obligationem pupilli: & in vtroque est intercessio, & sic non tenetur: vt hic. Aut promisit tutori indemnitatē de eo quod debet vel debebit pupillo, vel econtra promisit indemnitatem pupillo de eo quōd debet vel debebit tutori. In vtroque cessat. Velleianum, vt in legibus contrariis. & hoc est quod dixit Bul. S. & T. tollunt contrarium: quia scilicet refert, vt dixi, dicat mulier: promitto quod debes vel debebis. & tunc non intercedit: vt in cōtrariis. an promitto quod debet vel debebit ubi pupillus: tunc est intercessio: vt hic dicitur.

a *Susceptt.* pto tutorib' intercedent.

b *Tuetur.* nisi specialiter fuerit comprehensum decreto prætoris, mattis periculo dari: vt j. ff. ma. indem. pto. l. fina.

Si sciens.] CASVS. Si creditor accepit à marito prædium vxoris pignori, sciens illud ad mulierem pertinere, & vendidit. an prædicauit mulieri, quæritur: Respon. q nō. nec hæres mulieris necesse habet resundere præcium emptori si velit prædium vindicare.

c *Debitum.* scilicet maziti.

d *Vendendo.* scilicet creditor.

e *Nequisti.* vt & ff. de rei vin. l. redemptores. §. fi. & l. seq.

f *Nec tibi.* scilicet filio qui successisti mauri cuius prædium à marito suo tuoque parte obligatum fuit, licet ea consentiente.

g *Precio.* vt & §. de rei vin. l. fi mancipium. & l. mater.

h *Emptori.* loquitur filio mulieris.

natusconsulti vti minimè prohibetur. ¶ Si vero tutores petiit, & sponte peculium suscepit: a quo min' teneatur, auctoritas eam iuristuetur. b PP. VI. Id. Octobr. Modesto & Probo Conss.

Mulier consentiens fundum suum pro alio obligari, simpliciter consentit. & cum sit immune, est inutilis venditio eius per creditorem facta: & recuperatur ab emptore non restituto precio & plus vel heres matris, potest infringere factum patris. Bald.

VII. Imp. GORDIANVS A. Viuiano.

SI sciens creditor à marito propter propriū debitum c obligari fundum mulieris, licet ea consentiente cū pignori accepit: propter senatusconsulti auxilium vendendo d eum, dominiū mulieri auferre nequit: e nec tibi f necesse est (præstito præcio g emptori) h vindicare, si matri heres extitisti. PP. XII. Kalē. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Si masculi & remixtim cum feminis obligationem paternam in se transtulerint animo novandi, valet novatio pro parte masculorum: & pro ea parte pignus obligationis veteris liberatur: sed pro parte feminarum non valet, nec eatenus pignus liberatur: & si pater pro obligatione novante pignus constituit, tenetur in solidum partim pro novatione, partim pro non novatione. Bal.

VIII. Idem. A. Triphoni.

SI paternā obligationē non tantū masculini sexus filij, verum etiam filię emancipatę i in se receperunt: quantūs filiæ virilibus obligationib' eximātur propter exceptionem quæ ex senatusconsulto Velleiano descēdit: tamē filios in id in q se obligaueruntq; subducta persona, patrē in id cōueniri k posse in quo cōueniretur si filię nō intercessisset; dubiū nō est. q Pignora m tamen patris etsi in posteriore obligatione accepta n sint: sine dubio tenētur. Sed & si in prio re o fuerint obligatione: quatenus ad patrē per restitutoriam actionem redit, eatenp p tenebuntur. PP. Non. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Mulier potest pro alio soluere citra intercessionem: secus si per prius intercesserat. Bal. Vel sic: Si mulier pro alio nulli precedente pro mutuo vel intercessione solvit, non iuvatur Velleiano, vt repetat ab eo cui solvit: secus si precedente promissione vel intercessitate ipsius. Ind. Pau. de cess.

IX. Idem A. Proculo.

QVāuis mulier pro alio soluere possit: tamen si præcedente obligatione quam senatusconsultum de intercessionibus efficacem esse non sinit, solutionem fecerit, eius senatusconsulti beneficio munitam se ignorans: q locum habet repetitio. r PP. Nō. Iul. Gordiano. A. & Auiola. Conss.

Mulier conducens prædia, obligatur pro se. sed si mauult conducit, non potest obligari pro marito. h. d. Bald. Vel sic: Si contrahitur principaliter cum muliere, & sic negotium ad ipsam pertinet, non iuvatur Velleiano: secus si contrahitur cum alio, & illa pro illo se obligat, & sic principaliter non pertinet ad eam negotium. h. d. Paul. de cess. Idem dicit. l. si fenebri. j. eo.

X. Imp. PHILIPPVS A. & Philippus Cæs. Triphonæ.

SI aduersarius tuus non cum marito tuo, sed tecū negotium s gessit: réliqua t conductionis quę dicis esse contracta, u obtentu huiusmodi obligationū nō potes recusare. x Eoiuero si cū eo fundos nō tibi, sed marito tuo locaret, personā tuā vt idoneā fecutus est y: beneficio amplissimi ordinis quod factū est de intercessionib' fœminarum, te tueri potes. PP. XVIII. Kal. Septēb. Peregrino & Aemiliano conss.

Mulier potest renunciare iuri hypothecarum. h. d. Bal. & Salyc.

Teneri. scilicet pro eorum viribi. Sed videtur in solidum: vt ff. de fideiuss. l. si Titius. in prin. Solu. hic intercesserunt non constituendo se debere in solidum, vnde pro partibus tenentur: vt ff. de duo. re. l. reos. §. fi. ibi in solidum se reos constituerūt. ac fideiussores tenentur in solidum semper, etiam si hoc nō fit dictum vt iuslit. de fideiuss. §. fi. Fabius plures. vel aliter, & hic non semper & ibi in solidum reus tenebantur, sed ibi in solidum tenentur, dum exemptra fuit determina, cum in totum liberauit, hic pro parte fuit exempta: vt ff. eod. l. vir vxori. in fin. & l. sequen.

l *Conuenire.* scilicet restituta in eum prima actione, quæ sublata erat novatione.

m *Pignora.* licet pacti in partem conuenerunt, pignora tamen tenētur in solidum.

n *Accepta.* scilicet tantum. & sic not. tenetur accessorium in totum, licet principale pro parte tollatur per Velleianum.

o *In priore.* quando pātet se obligaueras.

p *Eatenus.* pro parte ergo filiorum, quia renuit novatio cum effectu, non tenentur pluraora, vt hic enunt, & ff. de nova. l. novatione. & Latinis. & j. etiam ob chirogra. pe. pignus tē. possl. l. j. sed pro parte. siliarum non tenuit cum effectu: vnde adhuc pro ea parte tenentur: vt hic, & ff. eo. l. aliquando. §. j. & est tanto quare & hoc casu novatione non tollatur pignus: quia non tenuit cū effectu. Vel dic, non fuit novata principalis. statim enim q fuit pensonalis directa extincta per novationē, fuit eius loco à iure suppositā restitutoria. vnde omni tempore inuenitur principalis directa, vel vtilis restitutoria, & sic hypotecatia non extinguitur: vt d. l. aliquando. §. j. & l. debitur. §. penul.

Vsuris.] CASVS. Q Mulier si soluat q alio, non iuuatur, quia videtur donare sed si fideiussit, & postea soluit, sic.

q *Ignorans.* scilicet ius vel factum, credens se intercessisse, cum non intercesserit: vt ff. de cōdic. inde. l. qui exceptionē. in princ. secus si sciens, quia tunc non repetit: vt ff. de cuidict. inde. l. j. & de regu. iur. l. cuius.

r *Repetitio.* id est condictio indebiti.

Aduersarius.] CASVS. Si aliquis locauit rem nō marito, sed mulieri: mulier nō vtitur auxilio Vell. sed si locauit marito, & ipsa intercessit, vel in se recepit obligationem, iuuatur.

s *Negotium.* conductionis, & sine fraude.

t *Reliqua.* id est debita.

v *Contracta.* i. in obligationem deducta.

x *Recusare.* vt j. locat. l. contractus in fi. & ff. eo. l. Seia mācipia.

y *Secutus est.* sciens te intercedere. Accur. *Etiam*

Etiam.] CASVS. Mulier habebat omnia bona matriti tacite obligata pro dote sua. si ergo constante matrimonio ius hypothecæ seu pignoris matito remisit, an ei succurratur per Vel. quæritur. Dicitur quod non, duabus tamen rationibus videbatur contrarium. Primo: per Velle. quo succurritur mulieri. Item propter remissionē factam inter virum & vxorem, quæ videtur donatio, non tenet: ergo nec remissio. contrarium est verum.

a *Etiam.* dubitatio huius. l. fuit, quia omnia bona viri mulier tacite obligata tenet. ADDITIO. Et intelligas hanc. l. & Iubemus. infra. eod. in mulitre sui iuris, secus vero si esset filiasfa. quia tunc non faceret præiudicium patri, nec sibi, donec fuerit in potestate. ita dicit Alexan. de Imo. in addi. suis ad Bartol. in d. Iubemus. pro quo allegat notata in l. ij. §. quod si in patris. ff. solu. ma. Secundo itelligas & hanc, & l. subemus. quando mariture in aliis rebus tenaver soluendo. aliās secus, vt latius per Bart. in d. Iubemus.

b *Hypothecarium.* exceptis his quæ specialiter ob dotem obligantur, secundum quosdam.

c *Remittendo.* duabus rationibus videbatur contra, & propter Velleianum quo succurritur mulieri. bus. sicut si rem suam obligant pro alio, sed tamen hic secus est: vt ff. eo. l. quanuis. in prin. & propter donationē quæ fit inter virum & vxorē. sed nec hoc nocet: quia non dicitur donatio: vt hic, & ff. quib. mo. pig. vel hypo. solu. l. j. & l. Lucius. & ff. quæ in fraudē credi. l. si pignus, & de leg. iij. §. fi. Et loquitur hæc. l. quando remissio fit viro generaliter. nam quando fit alij cum trahetur cum viro, vel in re vna, vel certis, loquitur. infra eo. l. iubemus.

Dotare.] CASVS. Si mulier pro filia sua genero suo dotem constituit. & pro ea res suas obligauit: an iuuetur per senatusc on. Vell. quæritur. Respon. quod non. & hoc respondeunt iurisperiti.

d *Velens.* Q mater.

e *Causam.* scilicet dotis.

f *Putauerunt.* fauore dotis est hic speciale: vt infra eo. l. generaliter. & ff. de cōdic. inde. l. cum his. §. penul. similiter sunt & alij casus in quibus cessat Velleianum: vt dices infra eo. l. generaliter.

Si filius.] CASVS. Mulier accepit pecuniam mutuam, vt eam daret viro sciente creditore: an iuuatur beneficio, quæritur? Dicitur quod non.

g *Eidem viro.* i. ipsa rei veritate, non in fraudem accipientis.

h *Totam quantitas.* tota quantitas quæ fœnori data fuit.

i *Patrem.* id est senatorū, sed iure ciuili quo impediuntur donationes inter virum & vxorem. inuatis in quantum tu pauperior, & ipse est locupletior: vt ff. de dona. inter virum & vxo. l. j. & l. si sponsus. §. circa.

k *Ignorauerunt.* immo videtur eā iuuari, si creditor sciuit: vt ff. eo. l. Seia. §. fin. quæ est contra. Solu. hic sciuit eam accipere vt marito donaret: ibi vt se vel rem suam pro viro obligatam liberaret. Item secus vbi daret marito, cum mulierem mandasse pro alio sciret. nam tunc iuuatur: vt & arg. contra ff. eo. l. fi. §. si mulier ne ipsa. & l. si fideiussores. & l. quanquam. Vel dic quod in l. Seia. eo animo accepit ab initio, vt soluat m causam mariti: hic non: sed postea mutauit voluntatem secundum M. vel refere ibi scientiam ad illam intercessionem quam fecit patiendo vtum obligare rem suam, quæ est intercessio: vt supra eo. l. fi ne. hic autem ad mutuum factum mulieri. Vel ibi fuit fraus facta senatusconsulto: quia cū fideiuberet pro marito, creditor maluit mulieri dare pecuniam: vt ff. eo. l. quanuis. §. si cum essem. & l. quidam. hic non fuit hæc fraus.

Mulierem.] CASVS. Mulier fideiubens pro alio non tenetur. an autē fideiussor eius, si primo fideiussit, & de illa fideiussione fideiussorē dedit, teneatur, quæritur. Respond non. sed si ei successit pro quo iuretenessit non iuuatur.

l *Posse intercedere.* cum effectu.

m *Fideiussorem.* etiam si animo donandi interfecerit: vt ff. eo. l. si mulier. iij. §. si ab ea Accur.

n *Marito.* pro quo interfecit.

o *Non extitit.* si autem extitit, aut intercesserat sic à principio, vel ex post facto, quod principaliter tenebatur: & tūc tenetur, & exceptionem amittit: vt ff. de fol. l. Stichum. §. aditio. aut accessorie, & tunc tollitur accessoria, & remanet principalis: vt ff. de fideiuss. l. generaliter. in prin.

Vxor.] CASVS. Mulier volebat intercedere pro marito suo. creditore nolente eā recipere, mandauit Titio vt pro ea fideiuberet, & fideiussit. an teneatur, quæritur? Dicitur q nō: sed ei cōuēto dabit exceptio. Vell. p *Secundas.* vt ff. e. l. si mulier iij. §. fi. & l. si fideiussores.

Si mulier. CASVS.] Tenetur mihi Titius in x. animo nouandi accepi mulierem quæ in se recepit obligationem, an inuetur per senatusc. Dicitur quod sic, sed an in veterem debitorem mihi detur actio, quæritur? Dicitur quod sic.

q *Suscepit* animo nouandi, vel ab initio, vt supra eo. l. senatusc.

r *Restitutoria actio.* i. restitutoria datur: quæ scilicet prius dabatur. Vel institoria. i. quæ erat. dāda: vt & ff. e. l. quis. §. quotiens. & §. fi mulieri hæres. & §. sicūm essem. & hoc verū est etiā si creditor sciuit mulierē nō teneri, non tamen ea decepit, vt ff. e. l. quidam. & de fideiuss. l. si Titius. Item est verū etiā sub cōditione ea obligata, nā etiā interim hac actionee agitur: vt ff. e. l. liquādo. §. fi.

Si cum.] CASVS. Callistratus accepit pecuniam mutuo, & inde

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

& inde factum est instrumentum, quòd vxor sua non ipse acceA pit mutuam pecuniam: an mulier iuuetur? Respon. quod cessante exceptione Velle. magis respiciendum est quod actū est, quam quod scriptum est: & ita vir tenetur: vxor vero non tenebitur.

a *Eam.* scilicet vxorem, quæ ipso iure tuta est: quia non est recurrendum ad extraordinarium iudicium: vt ff. de minor. l. in causæ. ij. in princip.

b *Simulata.* vt & 3. plus vale. quod agitur & c.l. j. & l. acta. & l. si quis.

Aliter, potior, quam &c.

FEeminis.] CASVS Si mulier animo nouandi transferat in se obligationem quatenus Titius tenebatur Seio: sibi succurritur, nisi Seium decepisset quo casu si ipsa excipiat de Velleiano, replicabit Seius de dolo.

c *Veteres.* per nouationem transferendo in se veterem obligationem: vel suscipiēdo iudicium, vel patiendo se delegari: vt ff. de noua delegate. j. & ff. solu. l. solutionem, vel dic veteres fideiubendo, constituendo, vel etiam mandando: vt ff manda. l. si vero non remunerandi. §. si post creditam. Item quod subiicit, nouas, pura cum etat contracturus cum alio, creditor elegit mulierē in fraudem senatusconsul. vt j. l. prox. & in primo casu datur restitutoria: in secundo institoria: id est actio quæ in creditorem dabatur, vel etat danda: vt. ff. eo. l. quamuis. §. si cum essem. & §. quotiens.

Deceptis subuenendum est.

d *Nisi creditor*, vt & ff. eod. l. ij. & de regul. iur. l. in eo quod plus. §. fina. & de except. doli. apud Celsum. §. Marcellus. in fi. §. vel nisi fimilis sit casus, vt dices. j. eod. l. fina.

e *Deceptus sit.* quia decepti & non decipientibus iura subueniunt: vt ff. eod. l. ij. Sed & si vterque sciuit, non dico cessare senatusconsul. vt quidam dicunt: quia non videtur celatus &c. vt ff. de act. empt. l. j. §. fina. H.

CVm ad eas.] CASVS. Si fideiubeat mulier etiam quando per calliditatem creditoris obligat se, non tenetur. verbi gratia, creditor alicui masculo pecuniam mutuare proponebat, & fœmina pro masculo debebat intercedere. postea noluit eam accipere pro fideiussore, sed fecit quod mulier constituit se ream & principalem debitricem, quamuis alius pecuniam reciperet. an iuuetur, quæritur? Dicitur quòd sic.

f *Etiam obligationes.* non solum ad eas quando intercedit in veterem: vt supra eod. l. senatus.

g *Perpetuo.* id est generali.

h *Defendi potes.* scilicet tu mulier: vt. ff. eod. l. quamuis aliàs. l. non putant. §. si cum essem. Accur.

XVIII. Idem A. A. & CC. Zotico.

FOeminis alienas vel veteres vel nouas obligationes aliqua ratione suscipientibus subuenitur, nisi[d] creditor aliqua ratione per mulierem deceptus fit.[e] nam tunc replicatione doli, senatusconsulti exceptionem remoueri, constitutum est. Dat. V. Id. Nouembr. Antiochiæ, CC. Conss.

Mulier etsensit in eius persona obligatio sumat exordia, iuuatur beneficio Velleiani. Bald. Vel sic: Mulier iuuatur Velleiano, si creditor potius eligat cum ea contrahere, quàm cum masculo Salyce.

XIX. Idem AA. & CC. Faustinæ.

CVm ad eas etiam obligationes,[f] quæ ex mulieris persona calliditate creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum quod de intercessione fœminarum factum factum est, pertinere edicto perpetuo[g] declaratur, si tamen creditor qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris personā elegit, exceptione cōtra petitores secundum ea quæ asseueras, defendi potes.[h] Dat. XVIII. Kalend. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

Exceptio Velleiani transmittitur ad heredem. Bald. & Salyce.

XX. Idem AA. & CC. Theodosiano.

HÆredes quoque mulieris aduersus creditores eadem exceptione quæ ex senatusconsulto introducta est, vti posse dubium[i] non est. Dat. IX. Kalend. Ianua. ipsis. CC. Conss.

Generalis renuntiatio restringitur ad contractum super quo interponitur. Baldus.

XXII. Imp. Anastasivs. A. Celeri magistro officiorum.

HAEredes.] CASVS. Non solum mulier si intercessit iuuatur, sed & eius hæredes.

i *Dubium* apud sapientes.

k *Dubium non est.* & ideo restitutoria datur similiter in hæredes ut ff. eo. l. hæ actiones. sed videtur exceptione nō dari hæredi, cū ipsa persona facit locum huic beneficio. vt. ff. de reg. iur. l. in omnibus. ij. sed quære hoc speciale. Vel aliter, nisi quia istud beneficium volebat non est speciale. Eccepta est reale. & ideo transit. sit reale, dicit. l. ff. de ex. cep. l. exceptiones. ij.

IVbemus licere mulieribus & pro vno contractu, vel certis contractibus, seu pro vna vel certis personis[l] seu rebus, iuri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare.† quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmū illibatum que custodiri,[m] ita tamen, vt & si generaliter tali renuntiatione pro vno (vt dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad vnam, vel ad certas res seu personas consensum proprium accommodantes vlæ sunt, vel fuerint, eadém renuntiatio ad illos contractus & illas res seu personas quibus consensum suum proprium accommodauerunt vel accommodauerint, coartetur,[n] nec aliis quibusdam contractibus, quibus minimè mulieres consenserunt vel consenserint prætendentibus[o] eam opponendi licentia prebeatur. His scilicet omnibus quæ in præsenti per hanc consultissimam legē statuimus, ad præteritos nihilominus contractus pro negociis & controuersijs necdum transactionibus, vel definitiuis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Kalen. April. Anatolio & Agapito Conss.

Mulieri creditorem decipienti non datur exceptio Velleiani. Paul. de cast.

IN AVTHEN. vt immobilia aū nup. dona. §. si quis igitur. coll. v. const. xiiij.

Alienationi siue obligationi res donatæ propter nuptias mulier consentire non potest nisi certa forma hic expressa, & in casu quo dos est salua futura, non obstante consensu vel renuntiatione, hoc primo. In dote autem non solum est dicta prohibitio, sed maior: quia si valeret renunciatio, dos esset perimenda, & hoc in re immobili. Tertio dicitur, quod per hanc authen. non derogatur priuilegijs dotis: quia verò ad priuilegia ampliauda, non minuenda. Salyce.

SIue à me † siue ab alio pro me fiat donatio[p] propter nuptias, pone quod ego vel alius pro me dedit nomine sponsalitiorum sponsæ meæ fundum: quæritur an illud prædium possima lienare? Dicitur quòd non. etsi mulier consentiat: quia habebit rei vindic. soluto matrimonio, vel me ad inopiam veniente, habebit rei vindic. soluto matrimonio, vel me ad inopiam veniente, habebit ratam, sibi præiudicat, si habeam alias res ex quibus satisfiat. si vero mulier post biennium consentit alienationi quam habebat ratam, sibi præiudicat, si habeam alias res ex quibus satisfiat. si vero mulier post biennium consentit alienationi quam habebat ratam, sibi præiudicat, si habeam alias res ex quibus satisfiat. si vero ei pro prædio illo. si non habeam, non præiudicatur ei ergo auferri obligor illis qui mecum contrahunt: hoc in donationem: non ita in dote. ideo enim priuilegia dotis manent integra: quia dos alienari non potest. Viuianus.

l *Certis personis.* contrahentibus cum viro.

m *Custodiri.* vt & habes supra. eo. l. etiam.

n *Coartetur.* arg. contra generaliter autem, vt non tractetur nisi ad ea specialia de quibus est cogitatum: vt. ff. de transac. l. cum Aquilianus. & l. qui cum tutoribus. & supra de transact. l. si de certa. & ff. quib. mod. pig. vel hypoth. solui. l. Paulus in principio.

o *Præsentibus.* scilicet contrahentibus.

p *Donatio.* supple, & pactum de ea lucranda, aliàs male diceret statim ita dari mulieri rei vindicationem soluto matrimonio, A cum deberet redire ad virum, vt dos ad mulierem: vt. j. de pact. conuen. authen. æqualitas.

Donatio propter nuptias est vxoris dominia.

a *Immobile* in rebus vxoris mobilibus stabo iure veteri.

b *Neque obligare.* cum mulieri est obligatū pro dote vel veni, imo est eius dominiū, sicut dotis dominiū est viri: & ideo dabit statim actionem in rem. c *In rem actionem.* quæ datur iure dominij, vel potest dici hypothecaria prima placet.

Sponsalitia largitas quæ dicatur.

d *Insponsalitia.* id est in donatione propter nuptias, sicut patet in authen. vt spon larg. l. specialis &c. colla. ix. Proprie autē dicitur ea quæ fit ante matrimonium, quæ valet sicut quælibet simplex donatio: vt &. 3. si aduer. dotal. j. Accursius.

e *Ita.* i. nisi hæc duo sint, scilicet q̄ sint aliæ res, & secundus cōsensus: vt. j. eo. l. si mulier. f *Etiamo magis.* hæc referūt quidam ad omnia prædicta. & fic etiā dos poterit alienari inæstimata, secūdum hūc modum: quod non placet quia male diceret, & multo potiꝰ &c. Dic ergo secundum Ioan. vt referatur ad id tantū quod dixit de prohibenda alienatione, non ad id quod de permittenda in dote ergo & si mulier cōsentiat, & post tempora, non præiudicat ibi: vt instit. qui. alie. licet. in princ. Alij dicunt, vt lac. q̄ loquitur hæc clausula de rebus immobilibus datis in dotē æstimatis: quæ licet possunt quantum ad proprietatē alienatis quia maritus est dominꝰ reidotalis: remanet tamē obligata; mutieri. Vel intelligitur de rebus mobilibus datis in dotem inæstimatis, quæ seruari possunt: vt seruus. aliud in his quæ nō possunt seruari: quę sine huiusmodi solennitate alienantur: vt. ff. de iure dot. l. res in g *Immobile.* hoc verbū non est in corpore. Proca & ea viuenti. sal. ueos hæredes, sed ad suos: vt. ff. solu. matri. l. etiam. &. j. de pri. l. si autem esset mortua, hæc priuilegia non transirēt ad extraneos hæredes, sed ad suos: vt. ff. solu. matri. l. etiam. &. j. de pri. l. si uxor. do. l. vna. & j. qui potio in pigno. ha. l. vlti. & in cor. vnde quod prefertur. in hac simuletur, in fin.

Secunda intercessio mulieris post biennium sacta, auferet mulieri beneficium Velleiani. Bald. & Salyce.

XXII. Imp. Iustinianvs. A. Iuliano præfect. præt.

2SI mulier perfectæ ætatis[i] constituta, post intercessionem vel cautionem[k] conscripserit, vel pignus aut intercessorem præstiterit: sancimus antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale iuge tempus post priorem cautionem numerandum, pro eadem causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi prætiu dicare quòd adhuc ex consequētia suæ fragilitatis in secundam iacturam inciderit,[l] ¶ Sin autem post bienniū hæc fecerit: sibi imputet, si quod sæpius cogitare poterat & euitare, non fecit, sed vltro firmauit. Videtur etenim ex huiusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigare, sed pro sua causa aliquid agere: & tam ex secunda cautione[m] sese obnoxiam facere inquantum hoc fecit, quàm pignus aut intercessorem vtiliter dare.

i *Perfectæ ætatis.* xxv. an. vt. §. de his qui ve. æta. l. fi.

k *Vel cautionem.* nomine cautionis intelligitur nuda promissio. j. de verb. signi. l. sancimus.

l *Incidenti.* vt ff. de mino. l. iij. §. scio.

m *Cautione.* plus ergo duæ confessiones operantur quam vna, vt & 3. de plus petit. l. j. in fi. & j. de præscrip. xxx. an. l. cum notissimi. §. sed & si quis. & j. tit. j. l. in contractibus. §. j.

IN AVTHEN. VT nulli iu. lic. ha. loci serua. §. & illud. colla. ix. consti. ix.

Mulier consentiens obligationi viri, vel se autem suam obligans, si iure sibi non præiudicat, nisi quatenus probetur in rem eius versum. Bald.

SIquam ulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam, aut seipsam obligatam faciat: iubemus hoc nullatenus valere: siue semel, siue multoties huiusmodi aliquid pro eadem re fiat: siue priuatum, siue publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi manifestè probetur, quod pecuniæ in propriam ipsius mulieris vtilitatem expensæ sint.

Mulier fideiubens non gratis, sed aliquo recepto, non iuuatur beneficio Velleiani, sed efficaciter obligatur: quia non videtur intercessisse ex leuitate vel fragilitate sexus, sed pro præmio consequendo. hoc dicit primo. Et si hoc contineatur in instrumento publico subscripto à tribus testibus, statur suæ confessioni absque alia probatione. aliquo autem istorum deficiente, non excluditur à beneficio Velleiani, nisi efficaciter probetur quod precium vel præmium receperit aliter quàm per eius confessionem. hoc dicit secundo. Et eo casu quo precium receperit, & sic excluditur à beneficio Velleiani, si intercessit transferendo in se obligationem animo nouandi, & sic est facta nouatio: quatenus tamen mulier non est soluendo, restituitur actio in pristinum debitorem. hoc tertio. Item quando non recepit precium vel pecuniam, si non intercessit cum instrumento publico continente subscripti non trium testium, & sic iure seruatur illa. Si autem cum tali instrumento, innatur Velleiano: & omnes leges huius tit. tunc non dicunt sibi locum. hoc dicit ista singularis lex & notabilis inducens de nouo quæ de iure veteri non erant inducta. Paul. de cast.

ANtiquæ.] CASVS. Si mulier accepit pecuniam vt fideiuberet, non iuuatur. & hoc in prima. Sed si ostendatur publicum instrumentum tribus testibus subsignatū, in quo continetur mulierē pro fideiussione pecuniā accepisse: instrumēto stabitur. & hoc in secunda. Si vero sine scriptis, aut debet creditor probare mulierē accepisse pecuniam, & non iuuatur aut si non probet, mulieri succurritur. & hoc in tertia. Si vero alicui mulieri inopi pecuniā dedi vt pro me interecederet, & interecessit: si cōueniatur à creditore, nō iuuatur. Et si ab ea aliquid accipiat: potest residuum petere à me. & hoc in quarta. Si vero mulier velit se obligare pro alio fideiubendo pro eo: non aliter tenetur, nisi intercedat in instrumento publicè confecto, & à tribus testibus

Velleianū an hodie locū habeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stib[a] subſignato & hoc in quinta.

a *Retin.* id eſt diſpoſitiones ex iure profectæ.

b *Nodos* id eſt per ſimilitudinem.

c *Accipiens* . & hoc nõ negat.

d *Sed ſi quidem.* Si conſtet eam aliquid accepiſſe, non iuuatur ſi vero de hoc dubiũ ſit, ſic probatur vt ſequitur.

e *Eſſe credendum.* An admittatur probatio in contrarium? Reſpond, non, quia præſumptio eſt iuris & de iure, contra quam non recipitur probatio vt .C. & .ſ. arbitr. tut. l. fina. & .ſ. titul. .ſ. l. fina. & ſic non obſtat .ſ. de contrahen & commit. ſtipul. l. optimam. & .ſ. titul proxim. hui. contractibus in princip & .ſ. de proba. l. cum precibus . &. .ſ. de dol. can. non nu. l. fin. quæ ſunt contra . Item nec obeſt et quod dicit. .ſ. in verſi. finaurem ſuper ver. repelli. nam ibi vult ſignari hoc contra .ſ. eod. .ſ. fina. quia ibi in primo dicto ſecundum B. nihil accepit Et eſt ratio quare hic non poteſt probari contrarium: quia per huiuſmodi confeſſionem à iure ſpeciali receditur, ſcilicet à beneficio Velleiani: quod facilius fit quàm ſi à communi iure vellet recedere, ſicut erat in contrariis legibus: vt in authent. de non alie .ſ. quia vero verisimile. in fin. colla. .ij. Alij dicunt quod hoc euenit quòd non poteſt probari contrarũ, quia teſtes ſubſignauerunt: ſecus ſi non ſubſignauerunt: vt in contrariis. Tertij dicunt non probari contrarium, ſcilicet per duos teſtes: cum & inſtrumentum vicem habeat duorum teſtium: vt .C. de fide inſtrumen. l. in exercendis ſed per tres vel per plures ſic, vt in contrarijs. Accurſius.

Præſumptio iuris & de iure non admittit probationem in contrariũ.

Reuocatur facilius iuri ſpeciali, quã communi.

f *Oſtendere eam.* cum iſpa neget.

g *Auxilium.* Velleianum ſcilicet: ſed hodie ipſo iure ſunt illæſæ: vt .j. eodem. .ſ. nec autem .

h *Antiquam actionem.* quando non eſt ſublata: vel ſi eſt ſublata vel non nata, tunc nouam parit: vt ff. eod. l quanuis .ſ quotiens . &. .ſ. ſi eam eſſem.

i *Eam,* debitorem.

XXIII. Idem A. Iuliano P. P.

ANtiquæ iurisdictionis retia,[a] & difficillimos nodos[b] reſoluentes, & ſuperuacuas diſtinctiones exulare cupientes, ſancimus mulierem ſi interceſſerit, ſiue ab initio, ſiue poſtea aliquid accipiens[c] vt ſeſe interponat, omnimodo teneri, & non poſſe ſenatuſconſulti Velleiani vti auxilio: ſiue ſine ſcriptis, ſiue per ſcripturã ſeſe interpoſuerit. Sed ſi quidem[d] in ipſo inſtrumento interceſſionis dixerit ſeſe aliquid accepiſſe, & ſic ad interceſſionem veniſſe, & hoc inſtrumentum publice confectum inueniatur, & à tribus teſtibus cõſignatum: omnimodo eſſe credendum[e] eam pecunias vel res accepiſſe, & non eſſe ei ad ſenatuſconſulti Velleiani auxilium regreſſum. ¶ Sin autem ſine ſcriptis interceſſerit, vel inſtrumento non ſic cõfecto: tunc ſi poſſit ſtipulator oſtendere eã[f] accepiſſe pecunias vel res, & ſic ſubiiſſe obligationem: repelli eam à ſenatuſconſulti iuuamine. Sin verò hoc minimè fuerit ab eo approbatũ: tunc mulieri ſupereſſe auxilium, [g] & antiquam actionem[h] aduerſus eum[i] ſeruari[k] pro quo mulier ſũ terceſſit, vel ei actionem parari.

A

B

C

Mulier quæ pro fide iubendo aliquid accipit in ſe obligationem alterius animo nouãdi tranſferendo, primo debet excuti: & quatenus non eſt ſoluendo reſtituitur actio contra veterem debitorem. hæc dicit: & iſte caſus non reperitur alibi. Baid. & Saiyc.

Sed ſi minus idoneæ mulieri conſtitutæ aliquis[m] pecunias vel res dederit, vt pro eo ſeſe obligaret: mulieri quidem quæ reuera hæc accepit,[n] nullus pateat aditus ad ſenatuſconſulti auctoritatem: creditori autem liceat aduerſus eam venire, & quod poteſt, ab ea exigere, & in reliquũ, antiquum debitorẽ aggredi, vel in partem, ſi aliquid à muliere poſſit accipere: vel in totum, ſi ea penitus inopia fatigetur.

Iſte .ſ. eſt valde no. & hoc dicit. Mulier in inſtrumento publico à tribus teſtibus ſubſcripto intercedens obligatur: tamen valet beneficium Velleiani in caſibus in quibus dictum beneficium loquitur ſed ſi ouiſſa hac forma intercedat, ipſo iure non obligatur. Bal.

Ne autem[o] mulieres perperam ſeſe pro alijs interponãt, ſancimus non aliter eas in tali contractu poſſe pro aliis ſe obligare, niſi inſtrumento publice confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato, ſciliceꝫ ſeruari. ſcilicet creditori

k *Seruare. ſcilicet* creditori

l *Vel ei. ſcilicet* creditori

m *Aliquis* debitor,

n *Acceptã.* & hoc conſtat. Accurſius.

o *Ne autem.* Bulg. dicit hunc. § nihil innouare in his caſibus vbi Velleianum mulieribus olim non ſuccurrebat: ſed in illis tantum, vbi ab obligationibus eas eximebat iuris quibus niſi ſic interceſſio fiat in ſcriptis, ſecundum ipſo iure illiteratæ: ſed ſi fiat interceſſio hoc modo, tunc opponi poteſt exceptionis. & ſic principium huius. l. non corrigitur per hunc. §. nec duæ ſequentes. Et veterum, & generaliter quę poſt iſtam ſunt. Sed M. dixit hunc. § generaliter loqui, cum dicat interceſſione ſic facta omnia tractari quæ de interceſſionibus caura ſunt veteribus legibus vel nouis. & ſic niſi ſic interceſſerit in inſtrumento publice confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato ipſo iure eſt tuta etiam in illis caſibus vbi olim non iuuabatur: & ſic corrigit hic finis huius legis principium & debet eſſe hæc vltima in hoc titulo ſecundum eum: vt ſic duæ ſequentes per hanc corrigantur. ſi autem interceſſerit ſic vt hic dicit, tunc in illis caſibus vbi olim non iuuabatur, nec hodie iuuatur. in quibus olim iuuabatur, & hodie iuuatur ſimiliter. nõ ipſo iure, ſed per exceptionem Velleiani. Prima opinio verior eſt.

p *Satis etenim.* Satisfactio ſecundum eos, quia non erat pignus ſibi & ſufficit probare traditionem: quia poſſeſſor non poteſt de dominio quæſtionem referre, cum cauſam habuit à petente: vt & hoc dixi ſupra de pig. act. l. nec creditores. Quæri dicũt quod quis præ-

D

Duo habes a Satyc. mulierem, vt nudo pacto oriatur actio: vt infra de dot. pro. mulier. in fi. & ex actionem. Item in tacita ſtipulatione & tacita hypotheca, vt infra de rei vxo ac. §. i. & ij. Item vt in ea præferatur aliis creditoribus: vt infra qui potiõ pig. hab. l. fin.

b *Satisfacere. ſic vt enim &c. vt ſupra. de ac. & oblig. l. ſicut.*

c *Eſſe ante. ceſſat ergo actio Velleiani ex fauore dotis: vt hic, & .ſ. el. ſi dotare. Item libertatis: vt ſupra l. ante. Item ſi recipiunt eas vt eſſe. l. fina. §.*

*Hoc ſecũd penul. Item ſi accipiat res non præcia pro interceſſione: vt ſupra l. antiquę. Item ſi conſtet de deripiatis vt eſſe l. ſi deciuerit vero pignũ. Item ſi decidat ex poſt facto, quia dos non remittitur: vt .ſ. de dote, pro dote remittenda

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exceptio non numeratæ pecuniæ contra quã scriptura obtinetur

connactibus. in prin. & §. in omni & loquitur hæc. l. in mutuo tantum. alias statim præiudicat sibi debitor: vt. j. eo. l. generaliter. Sed qualis erat hæc cautio? non videtur loqui in priuata: qa hæc nil probat: vt ff. de probat. l. instrumenta. nec de publica: quia illa plene gbat. nec potest excipi: vt ff. tt. proxi. l. antiquæ. & infra arbi. tut. l. fin.

Sed dic loqui in priuata debitoris: vt instit. de lite. obl. ga. §. j. secus si altus scribat me deberc: vt d. l. instrumenta. Vel non erat ibi causa. Item & in publica potest loqui, si ibi dicat, confessus est se accepisse. secus si dicat, accepit: nam tunc plene probat. sed hoc non debet scribere notarius, nisi sit pecunia in præsenti. nec ob. d. l. antiquæ. quia ibi recedit a beneficio speciali. nec illa infra arbi. tut. l. fi. quia ibi speciale. Item nec obstat. j. eo. l. in cõtractibus. in princ. vbi dicit in instrumẽto daram esse &c. quia ibi erat priuatum. Vel expone vt ibi dices. Sed & si dicat sic, Accepit, & est publicum instrumẽtum: potest contra probari, sicut contra aliam publicam scripturam per tres vel per plures testes: vt supra de proba. l. cũ precibus, & infra de cõtrahen. & cõmit. stip. l. optimã. in fi. Sed si renũciauerit exceptioni nõ numeratę pecuniæ: nonne & tunc potest opponi: Resp. secundũ quoddã sic, doli exceptio.

Exceptionẽ nõ numera. pecu. an post sitorus ei renũciauit opponere.

& interrogabitur creditor, an numerauit: & si dixerit, non: si ei probetur, videtur esse in dolo, qui ei non potuit remitti per renunciationem antequam fuit commissus dolus: vt ff. de pact. l. si C vrus. §. illud. & l. iunsgentium. §. fin autem. & de tribu. l. illud. §. j. Duo enim sunt quæ debitori dantur, scilicet exceptio, & quòd onus probandi sibi non in ponitur. cum ergo renunciat, huic oneri renunciare videtur, ne nihil renunciatio operetur. Item pro hoc. ff. de offi. præsi. l. illicitas. in prin. Item pro hoc quia quantũcunque renunciat, facit sub spe numerationis. quod secus est cũ Velleiano vel alijs exceptionibus renuncietur. Item idem dicas post biennium, vt exceptio doli habeat locum. Item pro hoc, quia datur condictio sine causa ad cautionem vsque ad. xxx. an. vt infra eo. l. si quasi. ergo multò magis exceptio: vt. ff. de superfic. l. j. §. quod autem ait. Item ad duo tenetur creditor intra biennium, scilicet ad liberandum, & ad restituendum chirographum. non ergo temporis cursu liberatur: vt. ff. de actio. & obliga. l. obligationum fere. §. placet. Alij vt Azo, dicunt ex toto præiudicare: vt ff. de pact. l. iuris gentium. §. ait prætor. & §. sed & si quis, & quod dicitur de condictione, dicunt eam dari post biennium, quasi iam numeratum sit. Item quomodo compellitur creditor probare, immo qui excipit: vt ff. de proba. l. in exceptionibus? Sed dic hic quòd qui excipit, nil ponit, sed positum negat. vnde non probat: vt supra de proba. l. actor. in fin. quod non est in alijs exceptionibus regulariter.

Exceptio non semper compellitur probare.

a *Sequetur.* quid addit hæc l. primæ huius titu? Respon. hæc dicit de exceptione doli, illa non. Item ibi hypothecaria agebatur: hic condictione certi.

CVm *fidem.*] C A S V S. Confessus eras te recepisse. x. mutuo a Titio: non tibi tamen numerauit. v. ei solusti, an in non solutis exceptionem non nume. pecu. & in solutis repetitionẽ habeas, quæritur? Respon. quod non: immo si erraſti, onus probandi tibi incumbit: vt ff. de proba. l. cum de indebito. in prin.

b *Deferre.* sed nonne etiam condictio indebiti datur ei ad repetendum solutum, vt per totũ titu. de condict. indebiti? Respon. sic. sed hic sciens soluit secundũ. B. vnde nec soluti habet repetitionẽ: vt ff. de cõdic. indeb. l. j. & de reg. iur. l. cuius. & supra. quod met. cau. l. ij. & ad leg. Falc. authen. sed cum testator. nec non soluti habet exceptionem: vt hic. Vel dic secundum M. & It. quod errando soluit credens sibi numeratam, & sic præiudicat sibi in soluendo (melius stat̃ er in soluto) vt hic, scilicet vt onus probandi immineat, sicut aliàs & ex causa trãsferrur probãdi onus:

demeretur condicione ex hac l. nisi iuramentum sit delatum. A

a *Curatori.* sic. j. vnde vi. l. meminerint. & ff. de iudi. l. properandum. § fina.

ADuersus.] CASVS. Si tu petis à me. x. nõ ex causa mutui, sed ex alia causa præcedente, puta venditionis, tunc nõ debet inquiri, an tu numeraueris, sed an causa quæ præcessit, fuerit venditio vera, necne. vel pone casum vt in glossa magna.

b *Quæri.* veritatis expressiuum est.

c *Petenti periturum.* quia dicit creditor mutuaram: & ex ea causa petit, cum mutuata non sit: & ideo ex ea causa petinõ potest propter hanc exceptionem.

Eadem ratio.

d *Debiti.* puta venditionis vel pensionis.

e *Præcessisse.* dic quòd decẽ mihi debebas ex venditione. volui vt cõfiteris te recepisse ea decem à me ex causa mutui: certe non requiritur modo an fuit numerata vel forte debita ex causa præcedenti vel non, vt hic: sed bene inquiritur, an hæc secunda confessio fuerit ſtipulatione vallata, vt sic ea agi possit an non, & sic non possit: vt ff. si certum pet. l. si non sin guli. & l. si ex præcio. quæ iunt contra. & j. de duobus reis. l. ij. Tria enim sunt subandiẽda. præsens numeratio: & hæc non probatur præcedens causa debiti: hæc sic inquiritur, vt hic. solennitas cautionis: & hæc sic vt in con tractis: & ita loquitur vel quæritur de obligatione secunda. hic non quæritur de causa debiti, præcesserit vel non. Vel die secundum. M. quod hic erat parata pecunia ad soluendum, vbi non. Vel hic fuit cõfessus debitum præcedens se debere ex causa locationis vel emptionis, & sic alia quã mutui: quare incontinenti sibi præiudicat: vt. j. e. l. generaliter. ibi, ex causa mutui quod ex ea debebatur. vel secundum Irn. hic chirographum fuit ad probationem factum, nõ ad obligationem vt ex eo agatur: sed vt præcedès debitum possit probari. ibi verò fiebat chirographũ ad obligationem, vt ex eo agatur. Item quis hanc præcedentem causam probat? Respon. secundum Irn. præsumitur pro actore propter hanc cautionem ex. l. j. eo. generaliter. & probat reus non interecessisse: vt habes in exemplo. §. de postulan. l. iiij.

f *Confessus.*] C A S V S. Titius cõfessus erat se recepisse. x. à Sempronio ex causa mutui: dato quodam substituto pro se debitore, puta Scio. nõ numerauit Sempro. pecuniam: an Scio deber exceptio non nume. pecu. si cõueniatur? Respon. quod non. sed dic versus quòd interuenit numeratio.

g *Debitorem.* secus si nec illi erat numeratum: vt infra eod. l. tam mandatori.

SI *quæsi.*] C A S V S. Confessus fui me recepisse à te decem mutuo, non recepi, quia non numerasti: qualiter mihi succurritur, quæritur? Respon. quòd condicam scripturam in qua confessus fui per condict. sine causa: vel te agente excipiam de non numerata pecunia.

g *Confessio* id est reddere promisistis. s. pecuniam quam &c.

h *Per conditionem.* scilicet sine causa: vt. ff. de condict. sine causa l. qui sine. & ff. de condict. inde. l. cum & soluta. & de condict. ex lege. l. si. & j. de fideiuss. l. si indebitam. & de solu. l. fi.

SI *Est.* id est quanuis.

I*nuta.*] CASVS. Si is cui competit exceptio non numepecu. intra biennium decessit, residuum tempus quod superfuerit defuncto, dabitur hæredi. & hoc in prima. Si verò intra biennii contestatus fuerit litẽ, perpetuabitur & perpetuo heredi dabitur. & hoc in secunda. Si verò post biennium decesserit, nec intra illud tempus eam opposuerit, hæredi etiam pupillo non dabitur.

k *Tempus.* olim quinque an. hodie biennio: vt instit. eo. §. multum.

l *Querimoniam.* vel coram vicinis, vel in domo propria secundum Ia. sed lo. dicit debere fieri in scriptis ad domum creditoris, vel in iudicio ad similitudinẽ querelæ nõ numeratæ dotis: & tũc perpetuam ad hæredes transmittit: vt. j. proxi. respon. & j. eo. l. in contractibus. §. in omni. & authen. hãc autem.

Præscriptio aus contra contra hæredem hæredis tale nõdũ adita.

m *Heres es.* sed ex quo tempore cœpit contra hæredem? Respõ. si est minor, completa ætate sua: licet quidam dixerint statim. si maior est, statim ab adita hæreditate secundum P. vt §. de temp. in integ. restit. l. ea quæ in fin. & hic innuit: quod vltimum, scilicet de maiore, non placet: quia illud in inchoanda, secus in complenda: quæ statim currit: vt ibi diximus per l. ff. de in diem addict. l. si prædio.

m *Heres eius.* vt. ff. in quibus cau. mi. non re.

I *vltra.* sed intellige quia biennium partis elapsum erat. Vel distingue, vtrum suo nomine, vel alterius. si non suo, non currit: vt. j. eo. l contra si aligno, bene currit.

n *Etiam si pupillus.* currit ergo pupillo hæc præscriptio biennalis. & sic est contra. §. in quib. cau in integr. restit. non est ne. l. si. Solu. hic totum biennium cucurrit contra defunctum: vt hic aperte dicit. Vel dic secundũ quosdam licet nõ cucurrisset, idẽ cum descendat ex parte defuncti: vt. ff. de minor. l. Aemilius. vel solue vt ibi. Item no. priuilegiatum succedentem non priuilegiato, non habere priuilegium: vt supra de hære. act. l. sub prætextu. & infra de his qui. vt indig. l. Polla.

Priuilegiatus succedens vbi priuilegiato, non habet priuilegium.

CVm *vltra hoc.*] C A S V S. Confessus fui me recepisse à te decem mutuo in instrumento, nec recipi nisi quinque. quia alia quinque mihi nõ numerasti: & stipulatus es tota desẽ tibi reddi: qualiter mihi succurritur, quæritur? Respon. quod agente te habeo act. in factũ, si nondum biennium excesserit: vel si intra illud tempus protestatus fuerim pecuniam numeratam mihi non fuisse, non obligabor vltra quinque quæ numerasti.

o *Cautet.* vt. ff. de pact. l. si tibi. in prin. & ff. si cert. pet. à toga sti. §. j. & supra eo l. minor. Sed opponitur de duobus reis. nam ad vtrunq; nõ peruenit in solidũ dominiũ pecuniæ: vt ff. cõmo. l. si vt certo §. fi. & de castren pec. l. hæreditate. §. patet. & tamẽ tenentur in solidũ. Respon. non ze, sed verbis. Vel intellige hic:

accepit

Universidad de Deusto
Biblioteca

accepit ipse vel alius pro eo sicut fit in dictis duobus reis: quia autem nō obligatur vltra, nec vltra excipitur. sed si obligetur vt quia fuit stipulatus creditor, op⁹ est exceptione. & hoc subiicit. secundum quosdam.

a *In factum.* quæ per interpretationē inducta est ad similitudinem non numeratæ pecuniæ: vt insti. de exc. in princ. Vel dicitur in factū quando est habēda ratio personæ: vt. ff. de except. doli. l. a pud. §. aduersus. Vel dic quòd species hic promissa fuerat, non quantitas. Vel dic quòd eadem est hæc exceptio & exceptio non numeratæ pecuniæ secūdum Ia. Vel verius vbi sine stipulatione, habet locū exceptio nō numeratæ pecuniæ. vbi verò cū stipulatione: hæc in factum locum habet.

b *In testando.* id est, præstando: vt §. l. proxi. dixi.

A Dseueratio.] CASVS. Si affirmo me soluisse pecuniam quam mutuaui, vsque ad. xxx. annos probare possum me soluisse: si dico mihi non numerata pecuniam, vltra biēnium non potero opponere exceptionē nō nume. pecu. & hic casus non est contrarius superiori. in priori casu affirmo: & ideo incumbit mihi probatio. in alio nego: vnde non mihi, sed creditori incūbit probatio.

c *Contenderit.* debitoris.

d *Non excluditur.* vt & ff. de excep. doli. l. pure. §. fi.

e *Obloquitur.* id est contra loquitur: vel contradicit.

f *Enuncietur.* quia pro eo vnum, vt scilicet non probet: & contra eum sit aliud, scilicet vt biennio duret tantum. Accursius.

g *Cum viter cum.* scilicet magna sit &c. vt in fine.

h *Subiit* vt §. de proba. l. j.[a]

i *Nulla est.* vt §. de proba. l. actor. similes quidē sunt: quia vter que negat. se debere. sed differunt: quia alter factum negat, alter adiicit, secundum Ir.

S Transactionis.] CASVS. Petebas à me decem: reuocarum erat in dubium an tenerer: trāsegi: & quinq; stipulāti pro missi: si cōuenias me, an possim obiicere excep. non nume. pec. quæritur: Respond. quòd non: quia ex quo promisisti per stipulationem, ex causa trāsactionis illa quinque debētur, interest numeratio vel non.

k *Non potes.* quia subest causa hoc ipso q; à lite discēditur: vt §. de transac. l. ij. & ff. de condic. inde. l. in summa. circa princip.

T Am mandatori.] CASVS. Mandasti mihi vt mutarem Titio decem: Titius confessus est in instrumento se decē recepisse, cum tamen non receperit, quia non numerauī: & p eo Seius fideiussit. an tibi sicut ei detur excep. non nume. pec. quæritur. Respond. quòd sic, & etiam eius fideiussori.

l *Consenti.* inuito etiam reo principali sicut in aliis, dūmodo rei cohereāt, nō persone: vt. ff. de fideiuss. l. ex persona. & l. si Stipulas[a] esses. & ff. de pac. l. & ff. de excep. l. omnes exceptiones. & §. cod. l. pe. Sed ex cuius persona: Respon. debitoris. Itē nunquid post biennīū? Respon. non.[b] Itē nūquid numeratio postea facta, facit vt fideiussori exceptio auferatur? Videtur q; nō: vt ff. de pac. l. fi. Sed dico contra: dquia fingitur nō competisse exceptionem numeratione facta. Itē nūquid hoc dices si etiā iam opposuit exceptionē fideiussor? Respon. vtique. Sed nónne licuit reuocare mandatū vel renūciare? Respōdetur, c Aliud est, reuocare siue renunciare? mandatum: & aliud hanc exceptionem opponere.

a *Ista lex hic in gl. al. legata, & l. præsens non tātur ad hoc, quod facta non præsumuntur. ad quod etiam allegari solet. l. in bello. §. facta. sed vide tu quo modo hoc ibi probetur.*

b *Sequitur ustam Salyc. & Pau.*

c *Exceptio res vel cōperētes, an competant fideiussoribus.*

d *Per creditorem debitoris. Albe. Bal. & Sal. quod est verū nisi fieret in fraudē fideiussoris. Bal.*

Generaliter.] CASVS. Debeo tibi decē ex causa legati vel vēditionis, vel alia, non curo: nec interest scriptura. vel non. Si transactionis causa dare Palladio pecuniam stipulanti spondisti: exceptione non numeratæ pecuniæ defendi non potes.[k]

Exceptio competens reo, competit etiāmsi interuenerit pro reo. hoc dicit. Bald. & Salycetus.

XII. Iidem AA. Seueriano.

TAm mandatori, quàm fideiussori non numeratæ pecuniæ exceptio, exemplo rei principalis competit.[l]

Ista lex est solennis. Confessio debiti ex alia causa quàm mutui vel dotis, est efficax ad probandum: recipit tamen probationem in contrarium. si verò non probetur, stare debet sua confessioni. Et si sic ha est in scriptis seu cum scriptura publica vel priuata, non potest probari directo contrarium nisi per aliam scripturam ei contrariam. hoc dicit ista lex magistra. Pau. de cast.

XIII. Imp. IVSTINVS. A. Theodoro. P P.

GEneraliter sancim⁹, vt si quid scriptis[m] cautum fuerit pro quibuscunque pecuniis ex antecedente causa descendentibus,[n] eamque[o] causam specialiter promisor edixerit: non iam ei licentia sit causæ probatione stipulatorem exigere, cum suis confessionibus acquiescere debeat: † nisi certe ipse è contrario per apertissima rerum argumenta scriptis[p] inserta, religionem[q] iudicis possit instruere, quod

l procurator. Et hoc plene scias, dic cum quis confitetur extraneus, aut pro se, vt alium sibi debere, & tūc non valet: vt §. de probā. l. exēplo. aut cōtra se, & tunc vel ad liberandū, & si post xxx. dies sibi præiudicat non prius, nisi in casibus: vt j. l. proxi. §. super. & §. ij. Aut se alij obligādo: quo casu subdistingue: quia aut certā causam non adiicit, & non valet: a vt ff. de proba. l. cuni de indebito. § fin. vel adiicit certam: & tunc vel numerationis, vt mutui, vel aliam. si numerationis, competit exceptio debitori intra biennium: & nisi creditor probet, cadit à causa: post biennium vero nō auditur: vt j. l. proxi. in princip. quia biennium pro numeratione est: & secundum quosdam obligatio post biēnium efficitur naturalis & ciuilis, quæ erat ante tantum ciuilis. sed secundum nos b etiam post biennium ciuilis tantum. sed tamen esse cum habet naturalis, vt in ea quæ prouenit ex sententia: vt §. de re. ced. l. actori. & ff. de cō dic. inde. l. Iulianus. Itē secundum lac. & nos etiam post biennium admittitur debitor ad probādum: vt diximus in simili casu §. e. l. si ex cautione. sin autē alia est causa quàm numerationis, puta vēditionis. nunc serua. l. iſtam. Itē in dote serua. j. de dote cautа. l. fi. & authen. ibi posita. Item no. q; licet hic dicatur literarum obligatio: tamen sola scriptura non obligat, sed necessaria est ratio intellectualis obligādi. & sic dicit lex. ff. de act. & obli. l. non quodlibet. quis scribat se debere alicui non inserta causa non obligatur. non enim plus facit scriptura quàm faceret stipulatio. Vnde sic dicendo, debeo tibi decem, nō obligatur quia adscribat confiteri se accepisse mutuam pecuniam, obligatio oritur ciuilis: sed exceptio opponitur intra biennium, nisi contrarium probetur: vt instit. eo. §. j.

a *Quinquiens.* vt puta quia non fuit vera venditio, sed donatio: tamen placuit eis aliqua de causa. vt comprehenderetur in scripturis, vt venditio. vel forte cum Titius emeret, placuit aliqua de causa Seium in chirographo poni: quo probato præualet ve ritas: vt hic, & §. plus vale. quod agitur. l. j. & ij. & l. si quis.

b *Indignū.* vt §. de reb. cre. l. ſi quis iusiurandum. & ff. de donā. l. quidam. in fin. j. respon. Sed argu. contra. ff. de inoffic. testā. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. Quid autem sit fisimodi confessio fiat in vltima voluntate, distingue. aut dicit testator. lego tibi. x. quæ debeo. & es non capax. & sic omnino non valet: quia in fraudem dictum videtur: vt ff. de proba. l. cui. testamētum. si verò capere potest, & iuro: valet, etiam si nil debeo: vt ff. de leg. iij. l. cum quis. §. codicillis. si non iuraui, sed quantitatem exprimo, adhuc valet vt fideicommissum: tamen non valet vt debitum, cum nil debeatur: vt j. de fal. cau. adie. l. j. & ij. & ff. de leg. ij. Lucius Titius. ij. §. quisquis. ij. secus si non exprimo, sed dico, quod debeo lego tibi, & nil debeo: quia non valet: vt ff. de li. le. l. legaui. §. contra. & de leg. j. l. fi fic. §. j. Si autem econtra dixi, cōfiteor mihi solutum, vel dixi, talis soluit mihi, & ideo ab eo peti nolo: videtur velle remittere. j. de fal. causa adiec. leg. l. j.

A blicas functiones vel tributa. idē est in marito, qui primo confessus fuit sibi solutam dotem, demū secundo cōfessus est vxorem sibi soluisse: quia nō poterit obijcere exceptionē non solutæ dotis: sed statim sibi præiudicat. Si verò sit creditor, qui cōfitetur sibi solutum debitū, vel in parte vel in solidum: si reddidit instrumentū debitori, vel promisit reddere, non præiudicat sibi statim: sed post lapsum xxx. dierum, intra quos poterit opponere excep. nō solutæ pecuniæ. & hoc in tertia. An aūt creditor si velit deferre iuramentum debitori post xxx. dies, vt iurer se soluisse, sit audiendus, quæritur? Dicitur q; non. & hoc in quarta. Qualiter autē is cui competit exceptio non nume. pec. debet eam opponere quæritur. Respon. quod coram testibus debet dicere non fuisse numeratā: & tūc si præsens est aduersarius vocabitur. si non est præsens, opponet eā coram iudice. si verò præsens non sit aduersarius, nec ipse iudex: tunc apud alios iudices est opponēda. sed si nō sit alius iudex, tunc coram episcopo. & hoc in quinta. Prædicta vera sunt similiter & in dote non numerata, scilicet quod per talem protestationem huiusmodi exceptio non nume. dotis perpetuatur. & hoc in sexta.

c *Aliæ res.* quæ consistunt in numero, pondere, vel mensura. hoc enim in biennium in mutuo tantum sibi vindicat locū, non aliter: vt §. l. proti. dixi. Item hoc intellige quādo fit spe futuræ numerationis. alioquin non quæro de non numerata, cum nec actū sit de numerando: vt §. eod. l. aduersus. licet videatur contra. §. de postu. l. si sub specie. & si cer. pe. l. si non singuli. sed in prima subaudi, maxime, secūdum G. vt ibi dixi. & in illa, si non singuli, spectabat mutuari.

d *Conferebatur.* sed si hoc est ita scriptum, scilicet pecuniā numeratam: ergo ita est. vt in auth. de ſi. instr. §. ſi vero moriantur. col. vj. Rſi. hic erat priuatum instru. quod non probat: vt §. de proba. l. instrumēta. vel si publicū est, expone numeratæ vel data. e. j. cōfessio de numeratione vel datione cōscripta est. Itē per verba futuri tēporis cauet se redditurū. nā per verba præteriti tēporis tantū non cōtrahitur obligatio literis, sicut nec stipulatio: vt ff. de verb. obli. l. v. § stipulario secundum Io. Alij dicūt hic cōtrahi etiā per verba præsentis tēporis: vt instit. e. § plane. in. c. si ca-

e *Continuum.* quo elapso in simplū tenetur: nisi abneget propriam scripturam. secus si abnegauit propriam scripturam vel numerationem in ea contentam: tunc enim in duplum: vt §. eo. authen. contra qui propriam.

f *Nullo modo.* nec si vellet probare non numeratam pecuniam secundum quosdam: vt j. eo. §. illo. sed Ia. contra.

d Quid autem si creditor bene confiteatur se nō numerasse? Dicam iudicem debere absoluere, cum debeat stare confessioni creditoris con tra se. sed H. est contra. Item pone post biennium pecuniā creditorem numerasse. Dic tunc id agi, vt ex sola scriptura obligatio teneat, & magis implēdæ prioris obligationis gratia numeratio est intelligenda fieri: vt ff. de noua. l. cum enim. Itē quid si renunciauit exceptioni non numeratæ pecuniæ, an potest nihilo minus opponere exceptionē doli, vel in factū, vel cōdictio nem sine causa? Dicunt Io. & Azo & H. non, sed aliqs contra: vt ſi ſuit in e- dixi §. l. si ex cautione.

g *His.* scilicet hominibus.

h *Potiuris.* quales sunt minores, & absentes ex iusta causa, qui vt minores hodie ipso iure iuuantur: vt §. in quibus cau. in integ. resti. non est necesſ. l. ſi.

i *Sed quoniam securitatibus.* id est instrumentis in quibus creditores scribunt se accepisse debitum, id est apochis.

k *Depositarium.* cum hæc lex non distinguat an loquatur ih deponente

Codex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opponi sta exceptio secundum Paul. hic.

pendente vel depositario: nec ego distinguo. nam siue depositarius scribat, statim sibi præiudicat: vt & l. proxi. siue deponens se aceepisse, & tunc statim sibi præiudicat: vt hic. Sed in depositario videtur quòd hodie sint testes tres necessarij; qui subscribant huiusmodi instrumento: vt in auth. de fid. instr. §. j. col. vj. sed ibi loquitur quando contractus fit in scriptis. vel ibi non constabat scripturam depositarij esse. & ideo tres exiguntur. Vel ibi erat priuata, hic publica. Vel ibi vt ex ea fiat comparatio ad aliam improbandam.

a *Litigatores.* scilicet contradictores.

b *Breui tempore.* s. triginta dierū: vt l. j. §. proxi. aliàs dicitur aliter modicum tempus: vt ff. de iudi. l. si debitori.

c *Depositionis.* acceptæ.

d *Functionum.* vt si pro curator fisci vel administrator publicus functiones solutas fatetur in totum vel in partem: vt infra de apochis pu. l. fi. lib. x.

e *Exponuntur.* à viro confitente dotem sibi solutam, quæ non est.

f *Penitus.* nec illam quæ concluditur biennio, vel aliam. Sed est contra j. c. l. §. fi. in fin. Solu. hic sunt duæ confessiones, quæ valent p'ius quàm vna: vt & l. de plus peti. l. j. & l. tit. j. si mulier. ij. sed in l. contraria, vna tantum. Vel hic propria manu scripsit instrumentum, ibi nō. Vel hic loquitur cum matritus scripsit sibi soluturam dotem: ibi eum mulier scripsit sibi redditam soluto matrimonio. Item not. hic tres casus vbi confessio de recepto statim præiudicat. Est & quartus: vt si procurator fisci confitetur precia rerum fisci venditarum se recepisse: vt infra de quadrien. præscrip. l. omnes. §. fin. l. ne quis grauetur bis soluendo fisco. Est & quintus. l. titu. j. l. antiquæ. in principio. Sed quid si procurator fisci qui sic fuit confessus, non est soluendo fisco: an in debitorem actio dabitur fisco? Respon. sic: vt j. de canonicis. l. j. lib. xj. Sed argu. contra j. de conue. fisc. debi. l. quoniam. lib. x. & ff. de repu. l. fin. & j. de apoch. pub. l. penult. lib. x. & j. de fideiuss. l. ij. & j. de quadrien. præscript. l. j. Item argu. q etiam ab initio non valeat cōfessio. l. de transac. l. præses. sed ibi gra-

Confessio de recepto statim præiudicat in quoque casibus.

exceptionem opponere litigatores[a] conantur, iustū esse perspeximus huiusmodi potestatem in certis quidem casibus prorsus amputare, in aliis vero breui tēpore[b] concludere. q Ideoque sancimus instrumento quidem depositionis[c] certarum rerum vel certæ pecuniæ, securitatibusque publicatum functionum, [d] (siue in solidum, siue pro parte solutæ esse conscribantur) illis etiam securitatibus quæ post confectionem dotalium instrumentorum de soluta dote ex parte vel insolidum exponuntur,[e] nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus[f] opponi.

Tertia pars hoc dicit. Contra confessionem ad liberandum prætextu numerationis emanantem, necnon contra promissionem reddendis instrumentis cancellati admittitur exceptio non numeratæ pecuniæ intra xxx. dies tantum. Bald.

Super cæteris verò securitatibus[g] quæ super priuatis debitis à creditore conscribuntur, partem debiti sortis vel vsurarum nomine solutam esse significantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, solidi tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes,[h] vel etiam futuram esse reohibitionem instrumenti fœneratitij promittentes,[i] vel (siqua alterius cuiuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit) dispensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significantes: intra triginta tātummodo dies[k] post huiusmodi securitatis expo sitionem[l] connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniæ posse obiici: vt si hi transacti fuerint, eadem securitas à iudicā tibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat[m] qui securitate exposuit, post excellum memoratorum triginta dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere.

Quarta pars hoc dicit: Elapso termino inutili, non est manifestus temptandus nolle iurare, nec iusiurandum referre. hoc dicit Bald. Vel sic: Vbi exceptio non numeratæ pecuniæ nō potest opponi: ibi non potest iuramentum deferri. Salyc.

Illo videlicet semper obser-

A tis remittebat, hic confitebatur acceptum. Item quæ est ratio in casibus aliis magis quàm in mutuo? Respon. quia illa confectio plurimum fit in mutuo creditore confitente, & ideo prouidendum fuit. arg. ff. de leg. & senatusc. l. nam ad ea. Item quid in aliis casibus à prædictis quinque? Quidam idem quod in hiis quinq;. Alij idem quod in mutuo, quod verum est: vt j. proxi. §.

g *Super securitatibus.* quæ à creditoribus de soluto debito fiunt.

h *Demonstrantes.* scilicet securitates.

i *Promittentes.* scilicet securitates.

k *Triginta dies.* sed ante triginta dies quis præsumet habere? Quidā quòd creditor probabit non solutum. Alij quòd debitor solutum, sicut creditor numeratum: vt ff. c. l. si ex cautione. Item pro hoc §. de proba. l. j. quod est verius.

l *Expositionem.* scilicet connumerandos.

m *Nec ei liceat.* not. argu. contra la. in eo quod dixi. §. cod. l. si ex cautione.

n *Offerre.* & hoc est contra eundem fac. manifeste. nam & iurāmenti præstatio est probatio. a vt j. de iure delib. l. fin. §. licentia danda. j. vnum. Item si iurauit me furtū nō fecisse, nulla alia via de eo furto quæritur: vt ff. de iureiur. l. si duo patroni. §. idem C. de iureiur. Iulianus. & l. qui iurat. §. fi. sc. §. si paret. sic & hic nulla via venit posse cōtra: nec ego censeo respondere ad interrogationes factas de huiusmodi materia. Sed potest responderi ad id quod de iureiurando hic dicit, quod sit nouus ius. & secundum id loquitur hoc quod habes ff. de iureiur. l. generaliter. §. fin autem.

o *In omni enim tempore.* scilicet biennij, vel triginta dierum.

P *Eorundem.* vbi est contractus factus.

q *Efficere.* vt & §. eo. l. si intra. & l. cum vltra.

r *Si præsens.* hoc habes §. de episc. audien. l. si præsens. & l. fin. & §. de an. except. l. vt perfectius.

s *Exceptione.* vt sicut posteriores perpetuantur, sic & hæc. & sic bene sequitur authen. hanc autem. quæ est de tempore non sol. pec. super do. §. j. colla. vij. & secundum hoc est contra ff. cad. l. §. j. solue verbi. Item cōtra iunge de dote cau. l. fi. Solue

Hanc exceptionem.

H*Anc autem.*] CASVS. In hac authentica dicitur q̄d quæritur non numeratæ dotis debet fieri in scriptis. & ita si vult mariitus eam opponere, vocet mulierē quę dotē dedit: vel i q̄ui a *Hanc autem querelam.* scilicet non numeratæ dotis. hoc idem intelligit Ioan. in exceptione non numeratæ pecuniæ. cum eadem sit ratio: vt j. ad le. fal. l. fi. b *Confessus.* id est qui scriptus est dedisse.

S*i cui.*] CASVS. Seius mutuauit Titio decem, & ei obligauit res suas: vel forte missus fuerat in possessionem bonorum. ipso non soluente iste idem Titius obligauit se Sempronio spe futuræ numerationis: sed non numeratis: vult Sēptonius conuenire creditores Titij qui habēt pignus vel conuentionale vel iudiciale. an possint opponere except. non numerata pecunia contra ciuilem creditorem, creditores veri exceptione vtuntur.

c *Si cui.* si debitor non vult excipere de nō numerata pecunia contra Item si iurauit me furtū non fecisse, nulla alia via de nieo furto quæritur: vt ff. de iureiur. l. si duo patroni. §. idem Iulianus. & l. qui iurat. §. fi. sc. §. si paret. sic & hic nulla via venit posse cōtra: nec ego censeo respondere ad interrogationes factas de huiusmodi materia. Sed potest responderi ad id quod de iureiurando hic dicit, quod sit nouus ius. & secundum id loquitur hoc quod habes ff. de iureiur. l. generaliter. §. fin autem.

d *Tali modo.* sic. ff. de contra tabulas. l. si post mortem. §. fi. & de sepa. l. j. §. sed si quis.

e *Vel præsente.* sed nolente vti, vel latitante.

f *Creditores.* scilicet veri qui eum iam sint missi in possessionē bonorum debitoris, conueniantur à ciuilibus.

g *Debita.* scilicet pecuniam quam non numerauerunt. immo certe & si neq; agant, neque conueniantur: sed debitor conuenitur. argu. ff. de appell. l. si persuasorio.

h *Contra alios.* scilicet ciuiles creditores, qui possident: vt hic, & ff. de condic. inde. l. tutores.

i *Aliquam actionem.* puta hypothecariā ex conuentione: vel quia veri futant in possessionem missi: vt ff. de pig. actio. l. non est mirum.

k *Fideiussori.* accedit ergo fideiussor ciuili obligationi tantum: vt hic. licet quidam contradicant. & quod dicit, præiudicium, scilicet plenū. q̄a res inter alios &c. vt j. res inter alios actas, & ar. ff. de interrog. act. l. fi defensor. in princ. generaliter tamen quale quale præiudicium: vnde appellare posset: vt d. l. si pertinacia.

l *Mobilitati.*] CASVS. Obligaui me Titio spe futuræ numerationis: iurauimeſolutorum. si iurauit, an mihi competat exceptio non numē. pecu. quæritur: Dicitur quod sic.

I*n ea.*] CASVS. Si debebas. x. reipubli. & ipsa tibi. x. hinc inde admittitur compēsatio, nisi in. viij. casibus. Vnus est, si debitor sim eius in kalendis. Secundus est, si debeo frumentum: vel si debeam pedagium, vel tributū ei, vel alimentū alicui seruienti. vel si tale debeā q̄d in certas res (vt puta ad emendum frumentum,) deputatur. vel si debeam fideicomiss. aliquod, vel legatū, & ipsa aliquid debeat: in omnibus his non habet locum compensatio.

v *In ea quæ reipublicæ.* scilicet Romanorum. Vel dic idem in qua-

A ff. de acquiren. possi. q̄d meo. §. j. sic & ff. qui satisd. cog. l. fi. non *hoc etiā* dicit. Si autē sic dico, secundum Io. ff. de transac. l. si ex falsis. quia ibi non agitabatur de falsitate. Vnde ibi non intelligitur tacita condutio.

m *Mentionem.* aliàs mentionem. & aliàs. cautionem.

Hoc etiam dicit. almodu. cū gl. super verbo, eōdi

DE COMPENSATIONIBVS.

tio. extra de E*T senatus.*] CASVS. Si fisc[a] habeat duos *iureiuran.* stationarios, & vnus *vbi hāc cō* mutuauit mihi. x. & a- *ditionē* lius mihi decem debet: *nō cū mul-* an hinc inde locum ha- *tis aliis quæ* beat compensatio? Re- *tacite in-* spon. q̄ nō, propter con- *sunt iura-* fusionē, scilicet ne con- *mento.* fundantur diuersa officia stationum. & hoc in prima. Si vero stationarius qui petit à me decem, debet mihi decem, potest fieri compensatio. & hoc in secunda.

n *Senatus.* cuius nomē non habemus.

o *Rescriptum est.* à principibus.

p *In causa fiscali.* si à fisco petatur, eodémque creditore: vel fiscus petat, idémque debitor.

q *Statio.* habet enim fiscus suas stationes. si ergo vna debet fisco. x. qui fiscus debet. x. alij, nō compēsatur: vt hic. fiscus autem si fiscus succedat tali debitori, qui & creditor est: quia totū extinguitur: vt j. de solu. l. ij.

r *Confusionem.* s. vtrandam, vt & illud: Vnusquisque habeat suā &c. & est ad. l. istam ar. contra. ff. de administra. tu. l. inter tutores. *s. Cer. 7.*

E*X causa.*] CASVS. Petebas à me decē & condēnatus sum: soluti ex causa iudicati. an possim tibi opponere compensationem pro illis. x. quæ tanquam indebita solui? Et dicitur quòd non. sed si nondū solui ex causa iudicati, bene admitteretur compēsatio, si aliud in quantitate mihi debeas.

s *Non potest.* sunt & alij casus qui no. §. de cōdic. indeb. l. j.

t *Admitti potest.* quia sic auferetur vilitas sententiæ victori. Et pone exemplum q̄ ex sententia. x. tibi solui, quæ aliàs non debebā. conuenis me ad alia. x. obiectio tibi compensationē dandā: non possum: sed soluendo potest compensari si condemnato aliquid debetur: vt ff. co. l. fi cum militi. §. j.

I*N ea.*] CASVS. Si debebas. x. reipubli. & ipsa tibi. x. hinc inde admittitur compēsatio, nisi in. viij. casibus. Vnus est, si debitor sim eius in kalendis. Secundus est, si debeo frumentum: vel si debeam pedagium, vel tributū ei, vel alimentū alicui seruienti. vel si tale debeā q̄d in certas res (vt puta ad emendum frumentum,) deputatur. vel si debeam fideicomiss. aliquod, vel legatū, & ipsa aliquid debeat: in omnibus his non habet locum compensatio.

v *In ea quæ reipublicæ.* scilicet Romanorum. Vel dic idem in qua-

Fideiussor ciuili obligationi accessorius.

Iuramento mobilitatis tacita inest conditio

Exceptio non numeratæ pecuniæ.

Exceptio non numeratæ pecuniæ.

*Exceptio non numeratæ pecuniæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

libet ciuitate: vt arg. ff. ex quibus cau. ma. l. sed & si per prætorem. §. fi. & l. legatis. & ff. de publica. l. sed & hi. §. j.

a *Iubebit.* vt procurator Cæsaris: vt ff. si aduer. fisc. l. ij. Et not. generaliter fisco cõpensari: vt hic, & ff. eod. l. fi. si modò qui fisco compensat intra duos menses probat suum debitum: vt ff. de iure fisc. l. auferetur. §. qui cõpensationem. sed hæc cõpensatio cessat in casibus qui sunt hic, quorum eadem sunt etiam ff. eo. l. ideo. & l. ob negotium. & d. l. de iure fisc. l. auferetur. §. vt à debitoribus. Item salua ff. eod. l. j.

Compensatio an & quemadmodũ fisco opponatur.

Kalẽdarium quid signat.

b *Ex kalendario.* liber est rationum omnium siue dictus, quia in kalendis fiebant reuocationes adebitorũ: vt ff. de lega. iij. l. qui filium.

a Adde quod kalendis quadoque fuit solemne. Lemnius dies. C. de fer. & l. feri. ff. eod. & de kalẽ dis vide plura per data gloss. in Leg. vi. & per glos. in Leg. kalendi. & Lap. bi sectus, ff. de verbo. sign.

c *Ex vectigalibus.* f. solũdis pro rebus vehẽdis: vt j. de vectiga. l. vniuersi.

d *Pecunia.* vt & j. e. l. si ex venditione.

e *Tributorum.* quæ pro prædiis vel capitibus præstantur.

f *Alimentorum.* statutum alicui seruienti reipublicæ.

g *Seruet.* id est quæ si soluantur, statutum est in quos vsus ista expendantur.

** Iste vsus non habent locum hodierno in re canonico xiiii. q. iii. c. fi. et Dec. 24. Et adhuc hic non li cere mutuare cum pacto quod alio tempore tantundem mutuetur mihi. gl. in c. si fœnus vii. xiii. q. iii. quã glo. dicit sing. Iaſ. l. ex hoc iure. col. xcii. vers. decimus quintus.*

h *Ciuitatis.* scilicet vt modo dixi.

SI *constat.*] CASVS. Si debeam tibi decem, tu mihi alia decẽ, ipso iure fit compensatio. Si vero debeo tibi decem, & tu mihi duodecim, opponam tibi compensationem vsque ad concurrentem quantitatem: de vsuris residuis, si aliquo iure debeantur, integra manente petitione.

i *Ipso iure.* Not. pro M. quod ipso iure fit compensatio, etsi non opponatur ab homine: vt hic, & j. eo. l. fi. & instit. de act. §. in bonæ fidei. Sed Io. dicit eam fieri tunc demum cum ab homine opposita fuerit: vt ff. e. l. j. & ij. & l. quod Labeo. nam si ius ipsum compẽlaret, nõ esset in hominis potestate cũ quo debito cõpensari: quod tamen lex dicit ff. eo. l. si quid. & l. verum & l. quod Labeo. Item dicit lex eum male agere, cui obstat compẽsatio: vt ff. eo. l. verũ. vnde patet esse actionẽ: sed elidi exceptione: vt ff. quando dies vsusfr. leg. ce. l. j. §. fi. Quod autem dicitur aliquã fieri eam ipso iure: verũ est, si ab homine opponatur: hoc tamen fallit in delictis, vbi ipso iure fit: vt ff. eo. l. si ambo. §. quoniam. Itẽ ad inhibendum cursum vsurarũ, vel pœnã cõmittendam, vel pignus liberandum: vt hic, & j. l. proxi. & j. de solu. l. eius. & ff. e. l. cum alter. cum enim debeantur ex mora, & nulla est mora vbi est exceptio: vt ff. si cer. pe. l. lecta in fi. ergo non currunt.

k *Subsistit.* quod est in bonæ fidei iudicio ex mora: in stricti iuris, ex stipulatione: vt ff. de nego. gest. l. quia tantundem. & j. ti. j. l. in bonæ fidei. & §. in quib. cau. in integ. restit. non est ne. l. in minorum.

ETiam *si.*] CASVS. Debebas Titio x. legauit tibi duodecim si à te petat decem, an vsque ad concurrentem quantitatem possit fieri compensatio, quæritur? Respon. quod sic, vsurarum excluſa petitione: nam vsurarum in id quod est amplius debito, integra manebit petitio.

l *Etiam si fideicommissum.* quod à sola liberalitate olim pendebat: vnde non videbatur compensari: sed hodie etiam actionis iure: vt instit. de fideicommiſ. hæred. in princ. & j. communia de leg. l. omne verbum.

m *Debuisse.* qđ peti poterat, vel solutũ non repetit: vt ff. eo. l. etiã.

A n *Eius.* id est petitio vsurarum eius fideicommissi quod amplius, &c. vt j. l. proxi.

NEque *scriptura.*] CASVS. Confessus sui me recepisse ab vxore mea. c. nomine dotis, nec recepi illa. postea ex causa tutoris diuortij. scripsit mihi res propter quas tenetur mihi in aliis centum. celebrato diuortio petit à me. ex confessione dotis qualiter mihi succurratur. quæritur? Respon. quòd intra tempus habeo excepti. non numerata pecu. quo elapso habebit locum compẽsatio. sed hoc nõ placet propter contrarium hic ſignatum. Si vero nõ ex scriptura illa, sed ex alia causa tenear tibi in c. tunc fiet compensatio istorum. c. ad alia. c. quæ mihi debet eo quòd res amouit. & sic potsunt esse duo casus. Vel dic q̃ sit vnus tantum secũdum Accur. & hæc verior. Quatuor modis aliis dic casum vt notatur in glo.

o *Neque scriptura.* potest esse casum, vt solias recipere contrarium: quòd ſit. ex quo cepisse x. ex causa mutui. Cui tus confessus fuit se te illi de. cepisse x. ex causa mutui decẽ. Primo obiicit Seiæ exceptionem, & hoc vsque illuc, & cum mandato pensationis &c. Secundo casu obiicit compensationem vxori in rebus amotis, & hoc vsque in fi. Vel dic quòd scripsit se. x. accepisse mutuo ab vxore, cũ nil recepit. intra biennium quidem habet exceptio nem compensationis. &c. ad differentiã prædicta. l. contraria: quia nec hic dicit se retinendum fieri dotis perpetuam ob res amotas, sed tantum non debere prius solui debitum, an tibi agenti ex vendito ad pretium possim obiicere compensationem, quæritur? Respon quòd sic.

Quoniam liberum. scilicet à seruitutibus. erat tamen obligatus

p *Nequæ scriptura.* potest esse casum, vt tollas præsumptionem contrarium: quòd ſit. ex quo cepisse x. ex causa mutui decẽ. Primo obiicit Seiæ exceptionem, & hoc vsque illuc, & cum mandato pensationis &c. Secundo casu obiicit compensationem vxori in rebus amotis, & hoc vsque in fi. Vel dic quòd scripsit se. x. accepisse mutuo ab vxore, cũ nil recepit. intra biennium quidem habet exceptio nem compensationis. &c. ad differentiã prædicta. l. contraria: quia nec hic dicit se retinendum fieri dotis perpetuam ob res amotas, sed tantum non debere prius solui debitum, an tibi agenti ex vendito ad pretium possim obiicere compensationem, quæritur? Respon quòd sic.

Quoniam liberum. scilicet à seruitutibus. erat tamen obligatus

Quæsum potest.

Compensatio duorum quæ possit quomodo fieri dicatur.

C

B

D

quòd sic. & hoc in prima. Si vero fiscus rem mihi vendidit pro x. & mihi ex alia causa tenetur in. x. si petat sua. x. non potero opponere compensationem. & hoc in secunda.

a *Prohibentur.* vt diximus. ff. eo. l. iij.

Impropter.] CASVS. Si mulier prædium pertinens ad filium suum inuito filio suo viro tradidit, & ex eo fructus percepit & cõsumpsit, & ratione illorum fructuum factus sit debitor filij in c. & postea ipsa decessit filio hærede instituto, relictis viro. c. nomine legati: an marito petenti. c. ex causa legati, possit filius obiicere compensationem. c. quæ debet vitricus, quæritur? Dicitur quòd sic.

b *Percepros.* & consumptos.

c *Matre tua.* cuius ex hæres.

d *Mutuo.* i. inuicem.

e *Ego.* Pone casum vt in glo. seq.

f *Eius.* vt si decem à te petam, & tu inuenis quẽdam eni ego debeo decẽ quæ tui causa vult mihi remittere vt ubi remittam: non compellor quidem: vt ff. e. l. in cepisse x. ex causa mutui. Cui tus confessus fuit se te illi de. rem. §. j. & facit in eod. tui à Seia, cum nil acre rediit. 1. fi. cum milite. Sed pisset: postea cepit ab vxore sua propria in ve hæc fallunt in procura- ritate ex causa mu- tore in rem suam: vt ff. tui decẽ. Primo obiicit eo. l. in fi. de duobus Seiæ exceptionem, & hoc reis stipulandi. Vel dic vsque illuc, & cum mandato quòd scripsit se. x. accepisse pensationis &c. Secundo mutuo ab vxore, cũ nil casu obiicit compẽsationem recepit. intra biennium vxori in rebus amotis, & quidem habet exceptio hoc vsque in fi. Vel dic quòd nem compensationis. &c. scripsit se. x. accepisse ad differentiã prædicta. l. mutuo ab vxore, cũ nil contraria: quia nec hic dicit recepit. intra biennium se retinendum fieri dotis quidem habet exceptio perpetuam ob res amotas, nem compensationis. &c. sed tantum non debere prius ad differentiã prædicta. l. solui debitum, an tibi contraria: quia nec hic dicit agenti ex vendito ad pre- se retinendum fieri dotis cium possim obiicere perpetuam ob res amotas, compensationem, quæritur? sed tantum non debere prius Respon quòd sic.

Quoniam liberum. scilicet à seruitutibus. erat tamen obligatus

g *Obligatus.* scilicet personali, pro qua hic etiam fundus erat

h *Solutæ.* scilicet proponis te emptorem soluisse creditori venditoris hypothecaria agenti.

i *Debitum.* scilicet precium quod debetur ex venditione.

k *Indebite.* quantum ad te: debite tamen quantum ad venditorem, aliquin si à neutro deberut, cõpensationem obiicere non posses, immo indebitum repeteres. & facit ff. de rei vind. l. emptor. & j. de euic. l. cum tibi.

Tutores.] CASVS Magistratus compulerunt me nominare aliquos tutores quibuſdã pupillis. & illos nominaui. postea eum isti pupillis aliquid deberent ex officio primipili, solui pro eis conueniorà pupillis pro eo quòd nominaui tutores minus idoneos, qui facti sunt debitores pupillorũ in. x. modo quæro, nunquid possim eis obiicere compensationem de eo quod pro eis officia primipili soluisse respondetur quod sic.

l *Pro his.* scilicet pupillis.

Compensatio duorum quæ possit quomodo fieri dicatur.

C

Vitricus tercipiens fructus ex rebus priuignĩ, tenetur eis restituere hoc dicit. Bald. Vel sic: Æstimatio fructuum debita ab eo cui legatum quantitatis est reli. tum, potest cum illa quantitate cõpensari. hoc dicit. Salye. Vel sic: Qui tenetur ad fructus consumptos, potest cõpensationem hoc dicit. Pau. de cast.

VIII. Imp. GORDIANVS. A. Emetito.

SI propter fructus ex possessione tua perceptos [b] vitricus tuus debitor tibi constitutus est: cum id quod à matre tua [c] ei legatum est, à te petere cœperit: mutuo [d] debitæ quantitatis apud eum qui super ea re iudicaturus est, compensationem non immerito obiicies.

Nemo *compensat quod sibi non debetur.* Bal. & Sal.

IX. Idem A. Eumenidi.

EIus [e] quod nõ ei debetur qui conuenitur, sed alij compensatio fieri non potest.

Qui pro liberando prædio empto aliquid soluit creditori, illud venditori compensat cum pretio. hoc dicit not. & tene mentẽ casum. Bald. & Salic.

X. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Nicandro.

QVoniam liberum [f] fundum distractum tibi proponis: post vero, veluti præcedente emptionem obligatione, [g] certum quid soluisse: [h] si debitum [i] à te apud præsidem prouinciæ petatur: compensationem eius quod indebitè [k] soluisti, potes opponere.

Quod debetur pupillo à nominatore tutoris, non idmee administrantis, compensatur cum eo quod pupillus debet tutori soluenti debitum patris pupilli ex administratione primipili. Bald. Vel sic: Si magistratus cui tutorem pupillo nominauit, aliquid pro debito paterno pupilli soluit: potest hoc pupillo contra eum (licet in subsidium) agenti con-

A eis. conueniorà pupillis pro eo quòd nominaui tutores minus idoneos, qui facti sunt debitores pupillorũ in. x. modo quæro, nunquid possim eis obiicere compensationem de eo quod pro eis officia primipili soluisse respondetur quod sic.

l *Pro his.* scilicet pupillis.

pensare: & si in pluri tutor minus idoneus tenetur illud nominator soluere cogitur. Sa.

XI. Idem AA. Iuliano & Paulo.

SI tutores pupillis officio magistratus vrgente nominastis, ac pro his [l] propter onus primipili pecuniam soluistis, [m] superstitiosam geritis solicitudinem ne ab ipsis conuenti [n] hanc eis imputare minimè possitis, vel à vobis quicquam amplius exigatur, si tantum * quantum eis tutores debuerunt, vel vos [o] nomine ipsorum maiorem quantitatem dedisse probetur.

Quæ partem debiti compensat, eiusm autem partem offert cõsignat & deponit: potest ea sua vindicare. Bal. & Salye.

XII. Idem AA. Corneliano.

INuicem debiti compensatione habita, si qd ampli [p] debeas soluens, vel accipere creditore nolente offerens, & consignatum deponens, de pignoribus agere potes. [q]

Quod debetur reipublicæ, non potest compensari cum eo quod officiales debet tanquam priuata ex singularis persona. Bal. Vel sic: Si compensatio facta in causa publica non tenet: ad sumam de bitum qui compensauit agere potest. Salye.

XIII. Iidem AA. & CC. Basso.

SI veluti in id debitum, quod solennium publicarum pensationum nomine debueras, compensaturo tibi, nihil te petiturum postea Mutiano [q] scripsisti: redditis [r] his quæ venerant in compensationem, non indebiti soluti repetitio, sed ante debiti competit exactio.

D

Debiti ad debitum admittitur compensatio. sellit in tribus casibus: scilicet quando debitum petitum est liquidum, excepto autem obscuro: & tunc non debet audire exceptionem addhibere. sed reseruare excipienti ius petendi. Item quando debetur ex causa depositi. Item quando debetur ex causa rapinæ vel furti. Bald.

Salustius. fuerat enim eorum pater primipilarius, ex cuius malâ administratione pupilli tenebantur.

n *Conuenti.* vt instit. de satisda. tut. §. penult. & j. de magi. conue. l. j.

o *Vel nos.* repete, vel si probetur vos dedisse nomine ipsorum maiorem quaat. &c. quasi diceret, siue tantũ quantũ tutores eis debebãt, fuit.] quod pro eis soluistis, siue plus, obiicie tis cõpensationem. alias si minus, obiicietis vsque ad concurrentem quantitatem tãtum: vt §. eod. l. si constat. & l. etiam.

* *tamen.*

INuicem.] CASVS. Mutuauit tibi decẽ, & dedisti mihi pignora. tenebar tibi in. v. facta cõpensatione vsq; ad concurrentem quantitatẽ, reliduam partem debiti solues, vel me recipere nolente consignabis & depones vt cesset vsura: & postea poteris agere pigno. act. ad recuperandum pignora.

P *Agere potes.* pignoratitia actione, vel in rem: vt j. de luitione pigno. l. fi red. dita. & §. de pigno. act. o. l. nec credi tores. & l. quo min⁹. sed ad pignoratitiam sufficeret sola oblatio in iudicio: vt ff. de pig. act. l. fi rem alienam. §. fi.

Solui. Pone casum vt in glossa.

q *Mutiano.* qui tunc dispensator erat reipublicæ, & mihi decem debebat proprio nomine, & ego tibi decẽ nomine publico: compensaui secum. tandem eo mortuo compensatio non valuit: quia erat in aliquo de specialibus casibus positis supra e. l. in ea. & si coactus fui soluere sequenti administratori: agam ego ad meum debitum: sed si compensatio tenuisset. quod postea soluissem, vt indebitum condicerem: vt ff. eod. l. fi ambo. & l. postea. j. respon.

r *Redditis.* scilicet solutis à te alij dispensatori.

CCompensationes.] CASVS. Tam in actionibus realibus, quàm in personalibus admittitur compensatio. In realibus sic, Si possedisti equum meũ, & culpa tua periit, tenetis mihi ad æstimationem: quæ si fuerit in xxx. & debeam tibi. xxx. hinc inde fit compensatio. In personalibus sic: Si debeas ex causa mutui. x. & ego tibi alia. x. fiet compensatio, si debitum vtraque parte sit liquidum. Si autem ex vna parte sit obscurum, non erit locus cõpensationi: sed cognoscetur de causa, & hoc in secunda. Si vero debeas mihi. x ex causa depositi: quia apud te rem meã deponebã: & ego tibi ex alia causa debeo. x. non fiet cõpensatio. & hoc in tertia. Si vero possessionem meam siue mobilem siue immobilẽ per vim occupasti, & distracta est: teneris ad æstimationẽ:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cōpensatio in quibus debitis fit, & in quib⁹ non.

quæ si fuerit in x.& ego ex alia causa teneat tibi in xx. hinc-de non fiet compensatio odio prædonis.& hoc in quarta.

a *Actionibus.* vbi quātitas hinc inde debetur, & non obstat exceptio: vt ff.eo.l.quæcunq;,& ff.eo.l.si constat.secus si hinc inde species debetur, vel ab altera parte species, ab altera quātitas: vt ff. de pign. actio.l. si conuenerit.p.fin.& ff. de condic inde.l.si nō sortem.§. si centum, & de impen.in re.do.l. quod dicitur.in prin.& §. de rei vind.l.si ex pecunia. & idem si hinc inde debetur pecunia: sed vt species. nā non fit compensatio: vt ff. de pecu. l.si creditor. §. j. Quid est ergo quod hic subiicit rei vindicationi opponi compensationem? Respon. desit res posse hic præstari dolo vel culpa possessoris: vnde venitur ad æstimationem, & sic fit cōpensatio. res ipsa tamē dicitur esse in obligatione siue petitione: vt ff. de verbo. obli. l.si seruum.§. an filius. & §. est actus. & §. nouari autem. Sed secundum hoc quomodo æstimationis quæ nō debetur, fit compensatio? Respond. videtur esse in obligatione inspecto exitu, & pro hoc est quod dicit lex talem æstimationē posse constitui: vt ff. de cōstit.pec.l. promissor. j. responso. Item quid si hinc inde debetur in genere, vt equus vel homo? Satis dici potest compensationem ipso iure admitti: vt ff. si pars hære.peta.l.j.§. item si cum me, & ff. de hæredi instit.l. qui non militabat.j. respon. & de lega.ij.l. vnum ex.§. sed si vno. Item quod subiicit, ipso iure, dic, vt diximus.ff.eo.l.si constat.

b *Si causa.*f. secunda, ex qua compensatur.

c *Confitebitur est.* per testes.non per confessionem ar. ff. de iureiu.l eum qui.in prin.& no. ff. de reg.iur.l. nemo ex his.

d *Indaginem.* Not. sic ff. ad exhib.l.ij.§. ibidem. & ff. de offic. proconsul.l.si quid erit & potest dici expoſcere maiorem indaginem vel examinationem, si intra duos mēses nō potest probari: vt ff. de iure fisci.l. auctor. §. cui cōpētationem. Vel officio iudicis fit hic. & illud speciale in fisco.

e *Terminabit* id est definitiua.

f *Depositi.* f. directa secus si contraria: quia tunc non de fide tuta agitur: vt ar. insti. de act. §. in bonæ fidei. vbi dicit sub prætextu com. &c. Vel dic secūdum B. idem in vtraq; .si ergo est in hac speciale, ergo secus in commodato, & sic ibi fit compensatio. Sed contra ff. de com mo.l. sub prætextu. Sed ibi non cōpensatione, sed retentione vti volebat. Item quod dico in cōmodato & cæteris personalibus, vbi species petuntur, fieri compensationem: intellige semper si res desiit posse restitui. In actione autem in rem diximus ff. ea.l. in prin.

g *Sanctissimum.* j depositi l. penult.

h *Possessionem.* mobilem vel immobilem & intellige quando ad æstimationem fuisset peruentum, alias nullum esset dubium. Item ratione pœnæ in qua est quātitas: vt j. vnde vi.l. si quis in tantam. Item ratione rerum mobilium amissarum: vt ff. de vi & vi ar.l.j §. rectissime. Habet ergo hæc locum siue condictione ex lege, siue actione in rē, siue interdicto agatur ad huiusmodi possessionem: & hoc odio huius possessoris. Sed ar. contra ff. e. l. si ambo. vbi in delictis fit cōpensatio. Sed ibi in aliis delictis. vel ibi erat hinc inde delictū, hic non. Et nota hic casus vbi cessat compēsatio. primo odio: vt hic. Item in deposito eadem ratione: vt ff. e. l. ob negotium. Item ecōtra cessat fauore, vt in fisco in casibus qui sunt s. e. l. in ea. Item cessat quando species est debita: vt dixi in principio huius. l. Item quando res expoſcit maiorem inquisitionem: vt ff. ea. l. §. j. Accursius.

Cōpensatio cessat in quibusdam casibus.

XIIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfec. prætor.

COmpensationes ex omnibus actionibus[a] ipso iure fieri sancimus, nulla differentia in rem, vel in personalibus actionibus interse obseruanda. Ita tamen compensationes obiici iubem[b], si causa[b] ex qua compensatur, liquida sit, & non multis ambagibus innodata, sed posit iudici facilem exitum sui præstare. satis enim miserabile est post multa forte variaque certamina, cum B res iam fuerit approbata, tunc ex altera parte quæ iam pene conuicta[c] est, opponi compensationem iam certo & indubitato debito, & moratoriis ambagibus spem condemnationis excludi. Hoc itaque iudices obseruent, & non procliuiores ad admittendas compensationes existant: nec molli animo eas suscipiant: sed iure stricto vtentes, si inuenerint eas maiorem & ampliorem expoſcere indaginem,[d] eas quidem alij iudicio reseruēt: litem autem pristinam iam pene expeditam, sententia terminali[e] componant: excepta actione depositi[f] secundum nostram sanctionem[g], s in qua nec compensationi locum esse dispo suimus. ¶ Possessionem[h] etiam alienam perperam occupātibus, compensatio non datur.

TITVLVS XXXII.

DE VSVRIS.

Vsuræ per stipulationem promissæ, probata interrogatione præcedente & responsione sequente debentur iure optimo. Bald. Vel sic: Probata solemni stipulatione vsurarum, licet in instrumento scripta non sit, vsuræ debentur. Saly.

I. Imp. ANTONINVS PIVS A. Euocato.

SI interrogatione[i] præcedente promissio vsuratum recte[k] facta probetur: licet instrumento cōscripta non sit,[l] tamen optimo iure[m] debentur.

Emptor ex die traditionis possessionis tenetur venditori ad vsuras precij non numerati: nec sufficit ipsum precium minus soluisse deposuisse. Bald.

II. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Lucio.

CVsuras emptor, cui possessio rei tradita est,[n] si precium venditori non obtulerit: quanuis pecuniam obligatam in depositi[o] causam habuerit: æquitatis ratione præstare cogitur.

DE VSVRIS.

Dicit hic usque quaterus ceteris inuentio nuntiatur compensationibus vel aliis exceptionibus, nunc qualiter ingeratur. Cleinens

SI interrogatione.] CASVS. Mutuasti mihi decem, & vsuras solenniter stipulatus es: sed non interuenit scriptura: an nihilominus debeantur vsuræ, quæritur? Respon. q; sic, si fuerint promissæ vsque ad legitimum modum.

i *Si interrogatione.* quæ stipulationibus præmitti solet: vt insti. de verb. oblig. in prin.

k *Recte.* id est secundum modum regionis: vt legitimus modus vsurarum non offendatur: vt ff. eo. l. j. in prin. & j. eo. l. cos. §. super. Et nota hic, qui solemnitate dicit, eā probet vt ff. de Publicii. l. quæcūq; §. fi. l. Non sit. nā tunc præsumeretur omnia solenniter acta: vt insti. de fideiuss. §. fi. & j. de cōtrahen. stipu. j. & ff. de pac. l. iuris gentium. §. fere. Sic ergo refert an testes dicant aliquem ad promissse, & non vsq; fuisse interrogationem: nisi dicant præcessisse, vt hic. & aliud si instrumento hoc dicatur, vt dixi secundū Io. sed G. contra. Item etiam in testibus dicit idem ar. ff. de reb. dub. l. quotiens. ij.

Vsuræ non debentur continenti facto deberi. Sed quæ sint continentia, vide ff. de act. emp. l. cum quidam. §. ex locato. & infra eo. l. in bonæ fidei. & supra de pact. l. in bonæ fidei. & ff. de depositi. l. Lucius. & l. Publia. §. Lucius. & §. Titius. & ff. man. l. qui negotia. & de in rem verso. l. si pro patre. §. in rem.

l *Non obstante* quod moribus inductum rebusque receptū est, quod secundum le. Vel dic secundū B. deberi vsuras bono iure, vt pa. nudo quādo non peti, sed retineri possunt: vt j. eo. l. ij. Item meliori, vt officio iudicis. sic enim euenit in bonæ fidei iudicijs: vt hic, & dari, vt ar. insti quib. mo. re contra. obli. §. fi. Vel tertio dic optimo, id est vtilissimo. est enim vtile accipere, & B. ius aliud bonū: vt ff. de vsuc. l. j. aliud melius: vt s. de pro. l. ij. aliud optimum: vt hic, & de verbo. obli. l. vbi autem. non diuino: vt dices j. eo. auth. ad hæc.

m *Optimo iure.* quod moribus inductum rebusque receptū est, quod secundum le. Vel dic secundū B. deberi vsuras bono iure, vt pa. nudo quādo non peti, sed retineri possunt: vt j. eo. l. ij. Item meliori, vt officio iudicis. sic enim euenit in bonæ fidei iudicijs: vt hic, & dari, vt ar. insti quib. mo. re contra. obli. §. fi. Vel tertio dic optimo, id est vtilissimo. est enim vtile accipere, & B. ius aliud bonū: vt ff. de vsuc. l. j. aliud melius: vt s. de pro. l. ij. aliud optimum: vt hic, & de verbo. obli. l. vbi autem. non diuino: vt dices j. eo. auth. ad hæc.

D VSuras.] CASVS. Rem mihi vendidisti & tradidisti: sed precium tibi non numerauī: vsuræ ex mora an debeantur, quæritur? Respon. quod sic. nec obstat quo minus debeantur, cum penes me aut alium habui precium non legitimē deposi-tum: quia non prius oblatum.

n *Tradita est.* secus si tradita nō esset: vt hic, & j. de actio. emp. l. curabit. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. & ff. eo. l. liberalitatis. §. fin. Sed cum fructus pertineant ad emptorem eo tempore contractus: vt j. de act. empt. l. fructus sicq; posit eos petere & percipere, videt semper teneri ad vsuras: vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. possessionem. & de reg. iur. l. qui actionem. & l. qui potest? Respon. hoc non potest obiicere venditori, ipse percepit. An autem hic vsura sit illicita eriam iure canonico? Respondetur secundum Azo. & H. non: quia loco interesse præstatur & fructuum: vt hic, & argu. tē. pro socio. l. locum. Item qui mutuo. ADDITIO. Hoc tenet etiam glo. in c. conquestus. ex. de rest. spol. tra de vsuris. & sequitur ibi Abbas, & communiter canonistæ. sic. alios etiam quosdam casus in quibus est licita, ponit eadem gl. in prin. & plures ponuntur xiij. q. iij. in summa.

o *Depositi.* immo videtur liberatus, vt j. eod. l. acceptam. & ff. e. l. cuidis. §. j. Sed dic quòd hic deposuit sortem sine vsuris, vt j. debi.

debi. ven. pig. impe. non pos. l. fin. vel deposuit, scilicet apud se vel alium, non tamen legitime. & hæc meliot.

QVamuis. CASVS. Mutuasti mihi c. pacto incontinenti apposito, conueni de vsuris præstandis: an debeantur, quæritur? Respon. quod non: sed si solui, non repetam, nec in sortem sunt pacto debentur.

a *Pecuniæ.* hoc nomen pecuniæ, stricte accipe: vt non contineat cætera in quibus est mutuū. alias esset contra infra eo. l. strumenti. Item falsi hoc in duobus casibus: vt ff. eo. l. etiam. & de nau. fœ. l. periculi. licē est vetū quod hic dicit sed secus vbi etiā ciuiliter deberetur vsura. tunc enim: prius in vsuras solui accipitur: vt infra. e. l. fi vsuras. Sed ex vēditione pignoris redacta pecunia, etiā in naturale debitū potest retineri. ff. de sol. l. Paul' respondit non ideo. §. j. & ff. de act. & obli. l. Arrianus.

b *Ex pacti.* f. nudi.

c *Soluta.* nomine vsurarum, secus si simpliciter: quia tunc in sortem teneretur: vt ff. de solu. l. in his. & idem autem. sed secus vbi etiā ciuiliter deberetur vsura. tunc enim: prius in vsuras solui accipitur: vt infra. e. l. fi vsuras. Sed ex vēditione pignoris redacta pecunia, etiā in naturale debitū potest retineri. ff. de sol. l. Paul' respondit non ideo. §. j. & ff. de act. & obli. l. Arrianus.

Si vsura nudo pacto promittatur, non erit actio: sed si soluantur, nec datur repetitio, nec fit extenuatio sortis. Bal. Vel sic: In contractibus strictī iuris citra vinculum stipulationis vsuræ non debentur: nudo tamen pacto conuentæ nō repetuntur, nec extenuant sortem. Saly.c.

III. Idem AA. Iuliano.

QVamuis vsuræ fœnebris pecuniæ[a] citra vinculum stipulationis peti non possint, tamē ex pacti[b] conuentione solutæ, [c]neque vt indebitæ repetuntur, neque in sortem accepto ferendæ sunt.

Pignus obligatum pro minoribus vsuris, nō potest retineri pro maioribus ex posteriori contractu nascentibus. ad hoc allegatur. Bald. Vel sic: Pro vsuris etiam nudo pacto conuentis tempore traditionis pignorum, possunt pignora retineri, non pro earum augmento postea conuento, nisi specialiter dictum sit. Saly.c.

IIII. Idem AA. Honorio.

PEr retentionem pignoris vsuras seruari posse[d] de quibus præstandis cōuenit, licet stipulatio interposita non sit, merito cōstitutū est,[e] & ratione habet, cū pignora conuentione pacti etiā vsuris obstricta sint[f]. Sed enim[g] in causa de qua agit, hęc ratio cessat, siquidē tēpore cōtractus[g] de minoribus vsuris petendis conuenit[h] postea autem cum se debitor præstaturū maiores repromisit,[i] nō potest videri rata[k] pignoris retentio, quando eo tempore quo instrumenta emittebantur,[l] non conuenit vt pignus etiam ob hanc adiectionem[m] teneatur.

Rationem minoris perceptionis vsurarum præsumitur recessum a maiori, etiam si vsura debeatur reipublicæ. Bald. Vel sic: Si creditor sciens minores vsuras receperit per triennium: à maioribus ex tacito pacto intelligitur recessum etiam si vsura deberetur ciuitati. l. d. no. Salycetus.

v. Idem AA. & c c. Sabino & aliis.

ADuersus[n] creditorē vsuras maiores ex stipulatu petētē, si [o]detur per cērtos annos [p] minores postea cōsecut[q]: vtilis est pacti[r] exceptio: secundū q, B tueri causam potestis etiā aduersus defensores ciuitatis[q] maiores petentes ex cautione,[r] si probaueritis semper quincūces amitam pupillorū vestrorū, quę maiores cauerat, dependisse.

Vbi præcedit oblatio, & sequitur depositio, cessant vsuræ: & absente creditore sufficit offerre in iudicio. Bal. & Saly.

VII. Imp. ANTONINVS A. Antiæneo.

SI creditrici, quæ ex causa pignoris obligatam sibi rem tenuit, pecuniam debitā cū vsuris testibus præsentibus obtulisti, eaq; non accipiēte, obsignatam eam deposuisti: vsuras ex eo tempore quo obtulisti, præstare non cogeris.[s] absente vero creditrice, præsidem[t] super hoc interpellare debueras.

Ex præstatione vsurarum non præsumitur promissio earum. Bald. ex.

VIII. Idem A. Aristeo.

CReditor instrumentis suis probare debet quæ intendit,[v] & vsuras se stipulatum, si potest. Nec enim si aliquando[x] ex consensu præstitæ sunt, obligationem constituunt,[y] petere maiores, sed alij defensores successores eorum possunt: vt ff. de publica. l. licitatio. §. earum rerum.

Remissio tacita aliquando valet, vbi expressa non valeret.

A liter tantum debita erat, vel hic odio vsurarum.

l *Emittebantur.* pro maiori vsura, vel dic pro minori.

m *Adiectionem.* aliās actionem: & aliās cautionem.

n *Diuersus.*] CASVS. Mutuasti mihi x. & promisi tibi vsuras maiores per stipulationem: postea conueni de dandis maioribus: an si per certos annos minores tecepisti, in maioribus tibi præiudicasti quo minus eas petere possis, quæritur? Respon. quod sic.

n *Aduersus.* hic fuerunt promissæ maiores, sed solutæ minores.

o *Per certos annos.* decem vel viginti: vt ff. eo. l. cui semisses. vel v. vel vj. vel secundum Azo. triennio. arg. j. de fideicommiss. l. j.

p *Pacti.* f. taciti: vt j. eo. l. quamuis. Sed cum quis præiudicet sibi minores accipiendo, vt hic dicit, quare debitor nō præiudicat sibi dando maiores: vt ff. de solu. l. creditor. §. fi? Resp. vt ff. de act. & oblig. l. Arrianus.

q *Ciuitatis.* sic ergo remiserunt tacite vsuras maiores. & sic est contra ff. de pact. l. imperatores. Sed ibi expresse, hic tacite: vt ar. ff. de procu. l. filiusfamilias. §. veterani. sic & contra tacite remittit, non expresse: vt in authen. de sanctiss. episco. §. fi vero intra. in fin. tit. coll. ix. & in authen. vt cum de ap. cog. §. fi vero liberi. col. viij. Vel dic quòd ibi erat liquidum, hic non: vt arg. §. de transac. l. præses. Vel tertio hic ciuitas successerat creditori, vnde debet vti eius iure: vt ff. eo. l. cum quidam. §. fiscus. vel eorum propria erat pecunia, non ciuitatis. Vel iidem isti non possunt

r *Ex cautione.* qua cauerat amita pupillorum, cui pupilli vestri successerunt.

Vsurat minores ex accessibus, si in præiudicat.

SI creditrici.] CASVS. Mulier mutuauit mihi x. sub pignore, & vsuras stipulata est: obtulit pecuniam. si illa nolit accipere, qualiter mihi succurratur, quæritur? Respon. quòd consignabo & deponam in ædem sacram, & ex eodem tempore non curruntvsuræ. & hoc in prima. hæc vera sunt quando mulier præsens est. Si vero absens est, interpellabo præsidem.

s *Non cogeris.* quia ipso iure ex liberatus: vt j. eo. l. accept am. & hoc nisi idem debitor fuerit in mora reaccipiendo pecuniā depositam: vt j. eo. l. acceptam. in fi. eo. & ff. l. debitor. quæ sunt contra.

t *Præsidem.* vt & §. tit. ij. l. in contractibus. §. pen.

CReditor.] CASVS. Decē mihi mutuasti: per annū vel biennū vsuras solui: an mihi præiudicauerim quo magis in posterum soluere teneat, quæritur? Rñ. q; non: nec ex tali solutione ꝓbabis me ad vsuras futuri tēpotis teneri, nisi per instrumentū vel alio modo vsuras stipulatum deductas probaueris. Vide.

v *Intendit.* vt & §. de proba. l. j.

x *Aliquando.* minus tamen triennio, vt non contradicat infra de fideicom. l. j. secundum M. quod non placet. sed illud fauore alimentorum, hoc odio vsurarum.

y *Constituunt.* immo videtur quod sic: vt ff. eo. l. cum de in rem verso. Sed ibi petebantur vt promissæ, quæ promissio ex diu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

turna præstatione probatur: hic autem tantum ex eo quod præstitæ erant, & plene dixi de hoc supra de pac.l.si certis.

QVamvis.] CASVS. Si debitor à creditore minores vsuras stipulatus est: & nisi intra certa tempora soluerit minores, conuenit vt soluat maiores: si eo elapso recepit minores: an in maioribus sibi præiudicauit, quæritur? Respon. quod illæ debebuntur ei, in quarum exactione & solutione perseueraucrit. Viuianus.

a *Licitas.* & certas, alias nō valet promissio: vt ff.e.l.tutor.§.fi.

b *Post tempus.* quo potuit petere maiores. Et no. q differt hæc lex ab illa lege, adueršus, supra eo.quia ibi non fuerunt promissæ minores vsuræ, sed tantum petitæ & exactæ. Item not. quod vnum ius eligendo, alij renunciare videtur: vt & infra de iure do.imp.l.ij. & ff.e.l.pecuniæ.§.j. & l.qui semissēs.

Electione vnius tollitur alius.

SI per te.] CASVS. Titius mutuauit mihi decem, & minores vsuras stipulatus est: cōuenit de præstandis maioribus si sua die minores non soluerē. Titius decessit, relictis pupillis hæredibus: minores intra tēpus tutores noluerūt accipere. ex quo per me non steterit, maiores vsuras non exigent. & hoc in prima. Si vero depositi & consignati fortem solenniter: ex eo quod depositi, vsuras amplius soluere nō compellar. & hoc in secunda. Viuianus.

c *Per tutores.* idem si morte creditoris nemo fuit cui solueretur: vt ff. eod. tit. l. pecunia. §. j.

d *Vsuræ maiores.* promisse si in minoribus cessaret. Et sic nota quod sola oblatione impediuntur vsuræ, quæ nondum cœperunt currere. sic & in pœna non commissa: vt ff. de arbi. l. Cestius in fi. secus in his quæ iam currere cœpissent: quia ibi non sufficit oblatio, vel etiam priuata depositio: vt supra eo. l. ij. sed est necessaria consignatio & solennis depositio: vt hic subiicit. supra eo. l. si creditrici & infra eo. l. acceptam. & infra de so. l. obsignatione. & ff. de admi. tu. l. tutor pro pupillo. §. j. & ff. de min. ait *Olblatio sola an & quando impediat curuuram vsurarum.* prætor. §. j.

e *Non exigentur.* ope exceptionis.

f *Deposuisti.* & obtulisti, & solenniter, vt modo dixi. Item quid in aliis rebus debitis? Respon. vt infra eo. l. acceptam.

VSuræ.] CASVS. Mutuasti mihi centum, & ea restitui post x. an. & omni anno solui. xx. nomine vsurarum in capite. x. an. computo omnes vsuras quas solui diuersis temporibus, & inueniō eas excedere sortem in duplum: & sic volo vsuras repetere quasi maiores centesimis: an possim quæritur? Respon. quod non: nec est ita facienda computatio in capite. x. an. immo cuiusliber anni per se. & facta sic computatione, debet perpendi an vsura excedat sortem, an non. Viuianus.

g *Vsuræ* nec minores, nec maiores.

h *Solutæ.* vel etiam soluendæ. & quod dicit, per tempora, id est per plures annos: vt & accipitur in Daniele de Antichristo: Resurgnabit Antichristus per tempus & tempora, & dimidium temporis, id est annū & duos annos, & dimidium annum. nā etiam tantum prædicauit Christus in terra. & dic. xx. debeo, quorum *Antichristus regnabit per tres annos cum* A nomine vsuras per longum tempus solui. repetere vsuras quasi duplas. Da vltra duplum præstitas non possum: quia quæ sunt vltra duplū *Nota.* vel vltra legitimum modum, in capite anni dispiciendum est.

i *Duplū.* vsurarū legitimarū, immo sortis: vt infra e.l. cos. §. super. *cap.*

k *Tempore solutionis.* faciendæ pro vno anno.

rit, in vsuras non conuenieris.

Computatio vsurarum fit in fine cuiuslibet anni. Bald. Vel sic: Licet plures præstationes vsurarum per plures annos factæ in vnum collectæ excedant duplum veræ sortis: nō propterea iudicantur illegitimæ, quia non coarctatio facta singulorum annorum præstatio debet considerari. Salycetus.

IX. Idem A. Probo.

SI per te non stat quo minus intra tempora præfinita pecuniam minorum solueres vsurarum, sed per tutores[c] filiorum creditoris, qui eā accipere noluerunt, idque apud iudicē datum probaueris: eius temporis quo p te nō stetisse apparuerit, vsuræ maiores [d]non exigentur.[e] Quōd si etiā forte depositi: [f] exide ex quo id factū apparuerit, in vsuras non conuenieris.

Computatio vsurarum fit in fine cuiuslibet anni. Bald. Vel sic: Licet plures præstationes vsurarum per plures annos factæ in vnum collectæ excedant duplum veræ sortis: nō propterea iudicantur illegitimæ, quia non coarctatio facta singulorum annorum præstatio debet considerari. Salycetus.

X. Idem A. Donato.

VSuræ [g] per tempora soluturæ [h] non proficiunt reo ad duplū [i] computationem. Tunc enim vltra sortis summā vsuræ [k] exiguntur, quotiens tempore solutionis [k] summa vsurarum excedit eam cōputationem.[l]

Per oblationem impediuntur vsuræ, & per finitum accipiendi extenuatur sors, scilicet fructibus consumptis. Baldus.

XI. Idem A. Popilio.

EX prædijs pignoris obligatis creditor post oblatā sibi iure pecuniā, quam nō fuscepit, si fructus [m]accepit, exonerari sortis debitum certum est.

Ex modo pacti in frumento vel hordeo venit accessio. Sed quo iure petatur? Dic, si pactum fuit inconsiderate appositum, per actionē præscriptis verbis, vel per aliquam de actionibus generalibus puta per triticarium si accessio non est in pecuniis: vel actione in factum, siue accessio sit in pecunia siue non, vel condictione ex lege. Bald.

XII. Imp. ALEXANDER A. Tytanno.

FRumēti vel hordei mutuo dati acceſsio[n] etiam ex nudo pacto [o] præstanda est.

In bone fidei iudicijs veniunt vsuræ ex mora, quæ supito iudicio principali gerit non possunt. Baldus.

XIII. Idem A. Eustachiæ.

[l] *Computationem.* id est quantitatem sortis: vt ff. de nautico fœnore. l. nihilo. §. penul.

EX *prædijs.*] CASVS. Obligauit tibi prædiū pro x. ea tibi vltro. li. te accipere nolente consignaui & depositi. ex eo tempore quo obtuli, vsura quæ incepit currere, illefinet currere: & fructus post oblationem percepti deminuūt sortē, vel sic: Conueni te dare tibi vsuras à Paschā in antea. ante Paschā obtuli, per obligationem solam curtis vsurarum futuri temporis impeditur. & quod dicet, exoneratu debitum sortis, intelligē licet ab vsura futura: cum non erat dictum vt debitor perciperet fructus nomine vsurarum. In secundo casu prima positio verior est. Viuianus.

Nota.

Fructus pro summa in qua antichresi pœnæ.

m *Fructus.* qui ex conuentione loco vsurarum percipiebantur: vt ibidem eo. l. si ea lege. & secundum hunc casum fuit hic oblatio, consignatio, & depositio iuris. vt vsura quæ currere cœperat, desinat: vt infra eo. l. acceptam. Sed secundum hoc nonne ipso iure est liberatus: non ergo dicitur debitum exonerati propter fructus? Respon. conuertit eam postea in suos vsus. Vel die secundo quod sola oblatio fuit hic: & fructus quæ non ceperant currere, impedit: vt supra e. l. si per te erant enim conuenta certa die in antea: & quod dicit debitum sortis exonerari. Cui ipsa vsura futura, sin ante diem ad venientem obtulit, & secundum hoc nil de fructibus erat dictum, vel quod eos perciperet creditor vice vsurarū certa die in antea. Vel die tertio nullas hic fuisse vsuras. & quod dicit post oblationem exonerati: subaudi, maxime. nam idem & ante: vt supra de pig. act. l. j. & tunc de debitum sortis, id est debitum quod est sors.

Vsuræ fructus impediuntur.

FRumenti.] CASVS. Si pro x. coroibus frumēti, quos tibi mutuaui, nudo pacto conuenisti mihi. xij. date: an præstare tenearis, quæritur. Respon. quōd sic.

n *Accessio.* non enim proprie potest dici vsura.

o *Pacto.* dummodo intra legitimum modū: vt infra eo. l. cos. §. cæteros. Sed qua actione? Respon. per condictionem triticariam: vt ff. de trítica. l. j. vel dic condictione ex hac. l. & facit infra eo. *Vsura alicui debita quando fructus.* l. oleo. Item not. hic ex nudo pacto deberi vsuras: vt supra e. l. cum. *Nota.* & de nau. fœ. l. peticuli. sed regulariter contra: vt supra e. l. cum. *Nota.* hic, & ff. eo. l. pecuniæ. in prin. Et not. quod H. intelligit hanc l. quando talis erat persona, quæ cōsueuerit fœnerari: quod si est, contra talem præsumptionem non admittam probationem: in aliis autem dantibus gratis pecuniā, & maxime eis ignorantibus hoc pactum non teprobatur: vt arguit. ff. eo. l. qui semisses. §. fi. & ff. de peti. hæred. l. verum. §. fi. & de pig. act. l. vel vniuersorum. & de re mili. l. non omnes. §. á barbaris. Alij vt Ioan. non distinguunt, sit solitus fœnerari vel non. nam semper fraudem

In fraudem legis.

a *In bonæ fidei.* & in his quæ naturam habent bonæ fidei: vt §. in quib. cau. m integ. resti. non est ne. l. in minorum. A

b *Gestorum.* vt infra de act. §. actionum.

c *Rationem.* id est emolumentum habere.

d *Haberi.* officio iudicis ex mora: vt ff. eo. l. mora §. in bonæ fidei. & ff. loca. l. quæro. & ff. de neg. gest. l. quia tantundem. & ff. depositi. l. vsuræ. & ff. loca. l. aduersus.

e *Minoris.* scilicet propter vsuram de qua nō dixit, vt hic subiicit.

f *Retractanda.* quia in bonæ fidei iudicijs non est alia actio sortis, & alia vsurarum: vt infra eo. l. acceptam. & ff. de act. emp. l. qui per collusionem. §. fi. secus si alia actione debentur: vt in stricti iuris iudiciis vbi per stipulationem debentur. vt § de iud. l. j. & ff. de eo quod cer. loco. l. centum.

g *Nisi ex causa iudicati.* id est nisi post quatuor menses quādo currunt centesimæ: vt infra de vsur. rei iudic. l. ij. & fi. sed M. dixit etiam modo tempore currere, si antea fuerat debitor in mora, per l. ff. eod. l. in fideicommissi. in princ. quod non placet: quia ibi in fructibus dicit, qui sunt accessio naturalis. secus autem in simili vt dixi, nisi quando appellasset frustratorie: vt ff. eo. l. tutor.

Si ea fuerit.

SI ea fuerit.] CASVS. Mutuet alique mutuauit mihi x. nomine vsurarum: permisi vt habitaret in domo mea: quæ inhabitauit, nec alij locauit. postea compertio quōd alij locassem. xx. percipere potuissem: vode quia non debui nisi v. nomine vsurarum, volo repetere: quæritur, an possim? dicitur quōd non: quia videor ei locasse viliori precio, quàm alij potui. Viu.

h *Redegit.* secus ergo si locasset, & pensiones maiores legitimis vsuris percepisset. tunc enim in fraudem legitimæ vsuræ videtur facłum secundum Ioan.

i *Sors.* id est quantitate.

k *Conducta.* quod tolerator ratione incertitudinis: vt j. eo. l. ea. & quia licitum est contrahentibus, & c. vt ff. de mino. l. in causa. ij. §. pe. secus ergo si hæc locatio est vltra dimidiam iusti precij: vt infra de rescin. ven. l. ij.

CVm allegas.] CASVS. Mutuani tibi x. conueni si sua die non soluerēs, quod teneatis ad quadruplum nomine pœnæ præter sortem: an valeat conuentio? dicitur quod non, nisi vique ad pœnam legitimarum vsurarum. vnde superfluo detractio stipulatio vires habebit. Viuianus.

Vltra. superfluo ergo detractio stipulatio vires habebit: vt hic, & ff. eo. l. pecuniæ. in prin. Et nor. quod H. intelligit hanc l. quando talis erat persona, quæ cōsueuerit fœnerari: quod si est, contra talem præsumptionem non admittam probationem: in aliis autem dantibus gratis pecuniā, & maxime eis ignorantibus hoc pactum non reprobatur: vt arguit. ff. eo. l. qui semisses. §. fi. & ff. de peti. hæred. l. verum. §. fi. & de pig. act. l. vel vniuersorum. & de re mili. l. non omnes. §. á barbaris. Alij vt Ioan. non distinguunt, sit solitus fœnerari vel non. nam semper fraudem

IN bonę fidei [a] iudiciis (quale est negotiorum etiam gestorum[b]) vsurarum rationem[c] haberi[d] certum est. Sed si finitum est iudicium sententia: quanuis minoris[e] cōdemnatio facta est non adiectis vsuris, nec prouocatio secura est: finita retractāda [f] nō sunt: nec eius temporis quod post rem iudicatam fluxerit, vsuræ vllo iure postulantur, nisi ex causa iudicati. [g] B

Habitatio domus pignoratæ non dicitur ex cedere modum legitimum vsurarum: secus in locatione, si plura est à creditore locata. Baldus.

XIIII. Idem A. Aurelio.

SI ea pactione vxor tua mutuam pecuniam dedit, vt vice vsurarum domum inhabitaret, pactoq; ita vt conuenit vsa est, non etiam locando domū pensionē redegit:[h] referri quæstionem, quasi plus domus redderet si locaretur, quàm vsurarum legitimarū ratio colligit, minime oportet. Licet enim vberiore sorte[i] potuerit cōtrahi locatio: nō ideo tamen illicitū fœnus esse contractū, sed vilius [k] conducta habitatio videtur. C

Hæc lex habet no. materiam, & hoc intendit: Pœna incerta in contractu mutui, videtur inserta loco vsurarum, & vide per inutile non petitur. Baldus. ideo quatenus excedit legitimum modum non valet. Sal.

XV. Imp. GORDIANVS A. Claudio.

CVm allegas vxorem tuam ea conditione mille aureorum quantitatem sumpsisse, vt si intra diem certum debito satis non fecisset, cum pœna quadrupli redderet quod accepit, iuris forma non patitur legem contractus istius vltra [l] pœnam legitimarum vsurarum posse procedere.

Fructus nomine vsurarum promissi, non possunt vltra debitum modum peti. Bald. Vel sic: *Tritucum nomine vsurarum promissum, non potest peti vltra legitimum modum.* Salycetus.

XVI. Idem A. Sulpitio.

CVm non frumentum, sed pecuniam fœnori te accepisse alleges, vt certa modiatio tritici præstaretur: [m] ac nisi is modius sua die fuisset oblatus, mensurarū additamētis in fraudem legitimarum vsurarū grauarum te esse contendas, potes aduersus improbam [n] petitionē competenti vti defensione.

IN AVTHENT. nullum credentem agricolæ tenere. §. sancimus itaque. coll. iiij. consti. v.

In ista authē ponitur accessionum & vsurarum limitatio duplicitur. Primo quando mutuantur agricolæ fructus aridi. Secundo quando pecunia. Item ponitur excessus modi ipso iure irritatio. Secunda ibi in verb. si aliquid. & sequam summa. Baldus.

AD hæc, qui fructus aridos[o] credidit agricolæ, vel pecuniam, in vnoquoque anno pro modio octauam partem modij pro solido siliquam [p] vnā vsurarum nomine accipiens: terrā, siue aliquid aliud quod pignori accepit, omnimodo reddat. Si aliqd præter hoc cōmiserit: ab actione cadat[q] omnimodo. D

Hæc.] CASVS. huius authen. sic ponitur. Si volo mutuare agricolæ pecuniam vel fructus, possum pacisci vt in fine anni pro modio reddat totum corbem frumenti. Si autem maiorem vsuram adducerem in stipulationem: cado ab actione mea ipso iure, vel ope exceptionis: & terra propterea obligara, vel aliquid aliud pignori datum, non tenebitur. Viuianus.

Fructē pro summa in qua antichresi pœnæ.

Lex rebus his imponeretur: & nō verquod esse non debet. vt bis impo. infra cōmunia de leg. l. ij. in fi. dic ergo quantum interest.

CVm non.] CASVS. Mutuasti mihi pecuniam: & animo nouandi stipulor frumentum tibi reddi vsque ad certa m mensuram, & si sua die non soluerem, stipulatus es in fraudem legitimarum vsurarum additamentum. tibi petenti obstat exceptio. Viu.

m *Præstaretur.* nomine sortis in stipulatione deductæ, & animo nouandi obligationem pecuniæ,

n *Improbam.* quantum ad additamentum. Ita.

Sequitur authen. ad hæc quæ est in cor. nullū credendo. ag. colla. iiij. quam quidam legunt super. l. frumenti. alij super legem oleo.

Nota.

Vsuræ quæ an mutuet quis pecuniam ad numerum, an aliud quod constet pondere, numero, vel mensura. primo casu si stipuletur in lari licetur.

pecunia vsuras, potest intra legitimum modum, non vltra: vt infra

Universidad de Deusto
Biblioteca

insta eo.l.eos.sed in rusticis vsque ad siliquam: vt hic. si autem stipuletur nomine vsurarum aliud quod consistat pondere, numero, & mensura: si quidem certum, non valet vltra legitimum modum: vt hic, & l.cũ non frumentũ. supra proxime. si autem incertum modum: tunc etiam vltra legitimum, & vltra cẽtesimam: vt infra.l.proxi.& ẽ.eo.l.si ea.& est ratio: quia in incertitudine se posuit: vt ff.de nau. fœ. l. periculi. nã potest esse quod plus aut minus percipiet, quàm nunc credar. & hæc serua in rusticis & aliis. Secundo casu, scilicet quando mutuauit quod est pondere, numero, & mensura: tunc si stipulatur vsuras, siue accessiones illius rei pro quantitate illa, vltra centesimam etiam potest stipulari: quia tãto minus poterit tunc valere, quòd non excedat, vnde ratione incertitudinis valet: vt innuit. in hac.l.vt infra eo.l.oleo.sed in rusticis vsque ad octauam modij: vt hic. Sed iure nouo secũdum Ioan. & Azo. & nos non solum in rusticis, & non solum in minorandis vsuris vel accessionibus, sed ex toto tolluntur vsuræ vt in authen.de eccle.titu.§.j.colla.ix.vbi dicit seruandas regulas sanctorum quatuor conciliorum: sunt enim prohibitæ in Nicæno: vt.xlvij.distinct. cap. quoniam. Item si nulla lex diceret, adhuc non valerent: cum sint contra legem dei: & inferior non potest tollere legem superioris: vt ff.ad Trebel.l.ille à quo.§. tempestiuum.& de atb.l. nam magistratus. Item Christus ad Paulum di. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Item contra naturam est vt seruus tollat legem domini sui: vt supra de pact. l. seruus. non ergo stipulatio, non pignus, non iuramentum de his præstandis tenet: vt supra de legi. & constit.l.non dubium. & pro hoc etiam facit multum, quia dicta.l.Iustiniani in auth. de eccle. titu. est de suis vltimis. vnde iam quasi pœnituisse videtur de eo quod permiserat eas. nam posteriora prioribus derogant: vt ff. de iure codi.l.diuus.§.licet. & de leg.j.si mihi & tibi.§.fi. nec obstat huic opinioni in auth. de vsur. nau. colla.ix. quæ est post illam de eccle. titu. & permittit vsuram: quia speciale est in nautico fœnore, in quo etiam iure veteri multa erant specialia, propter periculum, quod subit creditor: & quod nudo pacto, & quod sine stipulatione debentur: vt ff. de nau. fœ.l. periculi. & infra eo.l. eos.§. Sed contra in authen. de eccle. titu.§. sin autem distulerint. Solui. bi speciale duplici fauore, scilicet vltimæ voluntatis, & in legato ad pias causas relicto.

Caliàs pro uentum.

Vsura de iure ciuili fuit cessa & sublata.

Legem superiori inferior tollere nõ potest. Act. 9. & 26.

Fœnus nauticum multa habet specialia.

S[ed lege]. CASVS. Mulier obligauit mihi vineam: & in vicem vsurarum conuenit vt reciperem vindemiam. si plus emolumenti consecutus fim ex fructibus, quàm etiam sit in vsura: an illud reuocari possit, quæritur? Dicitur quòd non: quia potuerat euenisse quod nihil prouenisset: & tamen necesse haberet state conuentioni, & propter incertum non erit retractanda. Vi.

a *Non possunt.* contrarium postulaturus si modicum percepisset: vt infra de solu.l.cum pro pecunia. & hoc intelligit Io. quando dubitari potest: vtrum tantum percipietur, an minus: quia consueuit quandoque minus, quandoque tantum accipi. cæterum si indubitabile videtur communi opinione. etiam si aliter posset cõtingere: tamen rescindentur placita secundum Io. vt ar. infra de dona.l.sancimus.§.fi.& ar.infra.eo.l oleo, & supra.eo.l.si ea.

I[ndebitas]. CASVS. Mutuaui tibi x. nec conueni de vsuris. si solusti, an eas vt indebitas repetere possis, quæritur? Respondeo, distinguitur: aut eas vsuras ante sortem soluisti, aut post. si ante, in sortem imputabuntur: si post, repetes per condict. indebi. Viuianus.

b *Indebitas.* vtroque iure.

c *Non potuerint.* tunc enim solutæ minuerent sortem: & sic non repeterentur: vt ff. de condict. indebi. l. si non sortem. in prin.

d *Iuris.* quia non distinguitur soluat ante vel post quo ad hoc: A quia lucro creditori non cedunt ante vel post soluantur: sed ante solutæ cedunt sorti, & postea sors soluta condicitur: sed post solutæ ipsæ eædem condicuntur: vt hic, & ff. de condict. indebi. l. si non sortem. in prin. Item non refert sit pro eis pignus obligatum vel non: & hoc quando vtroque casu sunt indebitæ, si autem sullo pacto sunt debitæ, tunc retinentur: vt supra eo.l. quanuis j. & l. per retentionem. & infra eo.l.si vsuras. & l. pignoribus. & ff. de solut. l. in his. §. imperator. & l. creditor. §. cum de sorte.

Hæc lex est singularis. Oblatio debiti & consignatio ac depositio, tempore & loco congruo cursum vsurarum impedit: à periculo casus fortuiti liberat debitorem: pignora dissoluit: hypothecaria obstat: quod etiam in traiectitia pecunia seruatur: creditori verò parit actionem contra depositarum & quemlibet detentorem. sed si debitor depositum recuperauit in veterem obligationem reincidit. h.d. Bal.

xix. Idem A. Hyteniæ.

A[Cceptam mutuo] e sortem cum vsuris f licitis creditoribus post contestationẽ g offeras. at si non suspiciant, consignatam in publico depone, vt cursus legitimarum vsurarum inhibeatur, h (in hoc autem casu i publicum intelligi oportet vel sacratissimas ædes, vel vbi competens iudex super ea re aditus deputatus fuerit) quo subsecuto, etiam periculo k debitor liberabitur, & ius pignorum tolletur, l quod actione vtili: sed non aperit quæ actio illa sit: tu dic deposui vel in rem. Viuia.

c *Acceptam mutuo.* idem in omni debito, quod potest consignari, secus in eo quod consignari non potest: vt infra de donat. ante nup. authen. dos data. Quid ergo faciet debitor speciei quæ consignari non potest? Respon. offerat, & si quidem res oblata postea pereat, si est in specie, iure ipso debitor liberatur, si in genere, per exceptionem secundum Ioan. vt ff. de solu.l. qui decem. in prin.

f *Cum vsuris.* hoc ideo, quia totum debitũ debet offerre, vt cursum vsurarum inhibeat. vt hic, & ff. e.l. tutor. §. Lucius. nisi in tribus casibus. Primus quãdo hoc actũ est vt ff. eo.l. tutor. §. Lucius. Secundus, quando non est liquidũ: vt ff. ti cer. per. l. quidam. Tertius in libertate, vt ff. de ſtã. libe. l. cum heres. §. item si decem.

g *Post contestationem.* id est post testium vocationem, & denunciationem, sicut & alibi. ff. de legi. & cõsti. l. fi. & §. eo. l. ij. & hoc congruo loco tempore: vt ff. solu. l. si soluturus. & de verbo. obl. l. qui Romæ. & infra de sol. l. obligationes. §. sed ita demum.

h *Inhibeatur.* quid minus ipso enim iure omnis obligatio tollitur: vt infra de solu. l. obligationes. & ff. manda. l. qui mutuã. §. j. nec obstat quod nõ sit directũ dominiũ creditoris: vnde nõ datur ei directa rei vindicatio, sed vtilis vt j. in fi. huius l. nã nihilo minus ipso iure est debitor liberatus: sicut & heres cedẽdo actionẽs legatario nominis, liberatur ab actione ex testamento, non tamen à se separari potest actio ex toto. ff. pro socio. l. iij. in princ. & de pecu. l. quod ergo. idẽ in muliere, quæ fundũ in dote promisit. nã dãdo eũ liberatur: licet domina remaneat secundũ quosdã: vt j. de iure do. l. in rebus. idem in eo qui soluit illi procuratori, quo est reuocatũ mandatũ. nam liberatur, licet nõ efficiatur dominus pecuniæ creditor: vt ff. de sol. l. vero procuratori. §. sed & si quis mandauerit, & l. cum quis. §. si debitorẽ. sed B. dixit dominiũ transire in dñm. ꝑpter præcedẽs mandatũ. Vel dicas non ipso iure, sed per exceptionẽ tolli: vt in fi. l. dices. Itẽ hoc verũ siue vsuræ per stipulationẽ siue officio iudicis debeantur. Sed quidam dicũt vt Io. tũc sola oblatione tolli: quod reproba. vt s. eo. l. ij. & l. ex prædiis. Item hoc etiam in currentibus, nam quæ nondũ cæpe. quæ currunt certe, etiam sola oblatione tolluntur, vt s. eo. l. si per te.

i *In hoc autem casu.* bene hoc casu dicit. nam aliàs aliter accipitur re. publici nomen: vt ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. publici. & aliter in fine instit. de rerum diuisio. §. j.

k *Periculo.* omnimodo: sed sola oblatio libetat secundum distinctionem quam in prin. legis dixi.

l *Tolletur.* vt & ff. quibus mo. pig. vel hypo. fol. l. item liberatur. & §. qui patarus. & l. Paulus. §. j. Si quæris an inducar pignoratitiam actionem sola oblatio? distinguitur an fiat in iudicio, & tunc cessat agit pignoratitia an non, & tunc non: licet possit debitor credi- A tandi in vsuras. Viuianus.

torem petentem repellere, vt ff. de pig. act. l. fi rem alienam. §. fin. & d. l. item liberatur. §. j.

a *Cum Seruiana.* id est quasi Seruiana, quæ hypothecaria vocatur, vt instit. de act. §. item Seruiana.

b *Soluantur.* vt ff. de pig. act. l. aliena. §. fi. & d. l. item liberatur. §. j. & j. de pignor. l. fi. dominum. & l. creditor.

c *In traiectitiis.* vt debitor offerendo, consignando, & deponendo liberetur, de quibus dices j. tit. j. l. j.

d *Actione vtili.* depositi vel in rem, & sic non est in eum translatum dominium directum.

e *Eas receperit.* & hoc casu loquitur. ff. eod. l. debitor. in fi. sed qua actione tunc ipse conuenitur? Prima non: quia sublata est ipso iure. vnde in perpetuũ, &c. vt ff. de sol. l. qui res. §. aream. & ff. depositi. l. j. §. fatisdatione. Respõ. vtili in rem, vel ad exhibendum. sicut quilibet alius: vt subiicit. Vel dic etiam prima cõ uenit, & fingitur non facta depositio, cũ non duraurent, vt ff. de in rẽ verſ. si pro patre. §. versum. Vel tertio dicas tollit per exceptionem, quæ exceptio fit inefficax cum debitor recipit pecuniam.

f *Sed contra depositarium.* vtili deponenti.

g *Recepisti.* id est posſi- dentem pecunias vtili in rem, collige ergo ex prædictis oblationem & consignationem & depositionem ipso iure vel per exceptionẽ tollere omnem obligationem: at depositio sola nihil: vt supra eo. l. ij. in fin. nisi cum non est cui offeratur: vt ff. eo. l. si creditrici. in fi. Item oblatio sola vsuras futuras impedit, item pœnam committendam impedit, ar. ff. eo. l. si per te. & ff. admini. tute. l. tutor pro pupillo. § j. Item sola oblatio tollit pignus, vt dixi. Item interitu facit esse creditoris: vt ff. de verbi obl. l. seruum. §. sequitur. Item in duobus casibus sola oblatio liberat debitorem à debitore: vt j. de cond. infer. l. fi & j. de suscep. tum inchoatarũ, & tamen facit transire interitum? Respon. nõ possunt cõsignari & deponi illa ſiper quibus tractamus de interitu: & ideo sufficit oblatio. Item & si quandoque possunt, tamen in vsura est sola oblatio. cum vero dicimus de interitu, cæte. l. j. lib. x. Sed quare sola oblatio non tollit cursum vsurarum? Respon. quia hoc actũ, & non est actum. Item & si quandoque possunt, est oblatio, & sequitur interitus. nam & in pecunia si sequatur interitus, non tenetur debitor: vt ff. de sol. l. qui decem. in prin.

C[onstitutionibus]. CASVS. Si mihi mutuasti x. & vsuras vltra legitimum modum stipuleris: non solum mihi, sed & fideiussori meo subuenietur. Viuianus.

h *Quia.* scilicet constitutionibus. & facit ẽ. de non nu. pecu. tam mandatori, & j. eo. l. eos. in prin. & ff. de excep. l. omnes.

i *Quasi.* pro certo.

k *Vt patet.* vt j. de solu. l. j. Sed contra ff. e. l. j. vbi dicitur quòd prior solutio intelligenda est.

S[i vsuras]. CASVS. Mutuaui decem sub vsuris accepto pignore: quæro, si soluisti, nec in quam causam reciperẽtur illa, v. dictum est, dicitur quòd creditor habet electionem compu-

cum Seruiana[a] etiam actio manifeste declaret pignoris inhiberi persecutionem vel solutis pecuniis, vel si per creditorem stetit quo minus soluantur. [b] Quod etiam in traiectitiis[c] seruari oportet: creditori scilicet actione vtili[d] ad exactionem earum non aduersus debitorem, nisi fortè eas receperit, [e] sed contra depositarium, [f] vel ipsas competente pecunias. §.

Mandator & fideiussor conuenti vltra legitimum modum vsurarum, sum ipso iure tutus: sicut reus principalis. h.d. Bald.

xx. Idem A. Aelio.

C[onstitutionibus sacris, quæ vltra certum modum vsuras fœnebris pecuniæ exigi prohibent: mandatoribus etiam vel fideiussoribus subuentum est: quibus [h] quasi [i] mandator vel fideiussor conuentus vti potes. [k]

Simpliciter solutum credit in debitum vsurarum. hoc dicit. Itaid. Vel sic: Simpliciter solutum creditore volente, cedit in debitum vsurarum, seu prius in vsuras, quam in sortem. h.d. Salycetus.

xxi. Idem A. Chresimo.

S[i vsuras præstari pignore dato conuenerat: [l] & incontinenti [m] numeratione facta, postea vel ante, propter quod debitum solutione feceras, non designasti: habuit creditor in vsuras tibi accepto ferendæ solutæ quantitatis facultatem. [n]

Pignus obligatum pro sorte, & vsuris, potest pro vtroque debitore retineri, sed pignus obligatum pro sorte retinens, non potest vendere pro pœna. h.d. Baldus & Salyc.

xxii. Idem A. Carino.

P[ignoribus quidem interuenientibus, vsuræ quæ sine stipulatione peti non poterant, pacto [o] retineri possunt. [p] Verum [P] hoc iure constituto, cum huiusmodi nullo interposito pacto [q] tantummodo certæ summæ præstari pœnam conuenisse [r] proponas: nec peti nec retineri quicquam amplius potest, [s] & ad pignoris solutionem [t] vrgeri te disciplina iuris perspicis.

Non consideratur quod consuetum contingit: & illud quod habet in se potentiam plus vel minus, non dicitur excedere modum. h. d. Bal. vel sic: Ratione consuetudinis concedatur, quod aliàs non concederetur h.d. Saly.

xxiii. Idem A. Iasoni.

O[Leo quidem, vel quibuscũque fructibus mutuo datis, [v] incerti precij ratio additmenta vsurarum eiusdem materiæ suasit admitti.

Mater gerens negotia filij, tenetur ad vsuras pecuniæ quam administrauit. h.d. Bal. vel quam potuit seruare. Salycetus.

xxiiii. Idem A. Glauciæ.

S[i mater tua maior annis constituta, negotia quæ ad te pertinent, gesserit: cum omnem diligentiã [x] præstare debeat: vsuras pecuniæ tuæ quam administrasse fuerit cõprobata, [y] præstare cõpelli potest.

Species æstimata recipit vsuras. h.d. Bal. Vel sic: species potest dari æstimata, vt eius æstimatio committatur in mutuum, & tunc creditor potest stipulari vsuras. h.d. Saly.

xxv. Imp. Constantii. A. ad populum.

*Oblatio sola tollit vsuras futuras. Item tollit pignus. Item facit transire interitum. Item tollit cursum vsurarum. Item tollit pœnam committendam. Item tollit vsuras. Item tollit interitum. Item facit esse creditoris. Item tollit cursum vsurarum. Item facit transire interitum. Item tollit pignus

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo.l.qui semisses.§. fin. Item hoc si potuerit fœnerare. Ité præstat etiam sic periculum nominũ, nisi subito suas substãtias amittant: vt ff.de neg. gest.at qui natura.§. fi.& l.litis.§.j. Ac.

Pro auro.] CASVS. Volebã à te accipere x. mutuo: non habebas: sed aurum æstimatũ dedisti: & conuẽnit vt æstimationem cum vsuris redderem: an valeat hæc conuentio, & debeantur vsuræ, quæritur? respon. quod sic. & hoc dicit Imperator vt solui & promitti possint vsuræ.

a *Pro auro & argento.* his æstimatis omnibus, quę consistunt pondere, numero, vel mensura.

b *Et neste.* æstimatis datis, vt reddatur æstimatio: vt & §. si cer. peta. l. si pro mutua. nam speciem non præstatur vsura, nisi in casibus: vt ff. e. l. in fideicommissi. in fin. l. cum quidam.§. fi. de peti. hęre. hæres fur. osi. §. fi. vel forte etiam si in illis casibus fuerint species æstimatæ, arg.j. de secun. nup. l. hac edictali. §. his illud.

Gl. vlt. in c. si diligẽti. i. me. extra de foro comp. inducit hanc l. in arg. quod sublato principali tollitur accessio ram.

EOS.] CASVS. Mutuauit tibi decẽ: pignus obligasti: steristi per triginta an. vel quadraginta quod nec solui certi ex mutuo, sublata est spacio triginta an. sed nunquid petitio vsurarum similiter sit sublata, quæritur? Respon. videbatur quòd non, nisi vsurarum illarum, quas potui petisse, iam elapsum sit spacium triginta an., nec petij, puta si vsuras primi anni & secundi nolui petere: sed vsuras sequentium annorum petij, quia eis nondũ præscribitur per triginta an. nũquid possim petere? Ad hoc respon. quod nõ, quia extincta est accessoria de vsuris, actione principali de mutuo extincta. & hoc in prima. In secunda dicit, q illustres, & qui super eos sunt, possunt stipulari vsuras vsque ad tertiam centesimæ: vt puta sors est in xij. vsura mẽsis erit quatuor: mercatores possunt stipulari vsque ad besses centesimæ: qui si mutuarũt triginta suo periculo, possunt stipulari centesimam, quæ æquiparatur fœnori anum. & hoc ideo est, quia pecunia talis periculo mutuantis est, puta cũ quis stipulatur decem pro libra. Alij possunt stipulari vsq; ad mediã centesimæ: quia si mutuaui xx. possum stipulari x. creditores non debent detrahere de sorte. & hoc in tertia. Item per interpositas personas non debent maiores vsuras stipulari. & hoc in quarta. vnde ista lex tota loquitur cum nõ mutuatur agricolæ: secus si mutuarerur agricolæ: vt in auth. ad hæc.

c *Eos.* scilicet iubemus.

d *Vel quadraginta.* hoc refertur ad hypothecariã, vel etiam ad personalẽ, facta in ea contestatione litis: vt j. de præscrip. trigin ta an. l. fi. Sed quid si hypothecaria sit sublata decem vel viginti annis? quare nõ agit pro vsura, cum principalis obligatio duret: vt in contrario casu: vt j. de lui. pig. l. intelligere? Rñ. lo. hoc verum, cum pro vsura pignora teneantur. Vel intellige hanc l. quando præscriptione quadraginta annorum tollitur hypothecaria: item cur tollitur accessoria obligatio vsurarum per aliam accessoriam sublatam? immo (vt dicam verius) principalis scilicet vsurarũ petitio quæ est principalis quo ad pignus quod pro

PRo auro & argento[a] & vel[b] facto chirographo licitas solui vel promitti vsuras iussimus.

Ista lex est notabilis: & licet sit correcta in quantum permittit vsuras: tamen bona notabilia extrahuntur ex ea. & principium hoc dicit in summa. Debitor tutus præscriptione in principali debito vel re principali, est etiam tutus in vsuris cum fructibus. b. d. vsque ad. §. super Bald.

XXVI. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ. P. P.

EOS[c] qui principali actione per exceptionem triginta vel quadraginta annorum, hue personali siue hypothecaria cecidẽrunt: iubemus non posse super vsuris vel fructibus præteriti temporis aliquam mouere quæstionem, dicendo ex hisdem temporibus eas velle sibi persolui, quæ non ad triginta vel quadraginta[d] præteritos annos referũtur, asserendo singulis annis earum actiones nasci. principali enim actione *non subsistente, satis superuacuum[e] est super vsuris vel fructibus adhuc iudicem cognoscere.

Modus vsurarum hic taxatur: & non valet consuetudo quæ vlteriores vsuras permitteret: & fœneratores non possunt aliquo pretextu fraudare taxationem huius legis, nec per interpositã personam circumuenire. Et si dubitatur an persona sit interposita necne, defertur iuramentum purgationis. b. d. notanter vsque ad fi. Baldus. Vel sic: Modus vsurarum hic taxatur secundum varietatem personarum: nec consuetudo vel conuentio contraria est seruanda: & si dubitetur an ea

A eis teneatur? Respon. hæc sola ratio non est sufficiens, sed eam adiuuat: quia ex stipulatione agenti ad vsuram, obstat præscriptio xxx. an. quæ responsio valet, cum xxx. annis vel quadraginta an. tollitur hypothecaria.

e *Superuacuum est.* vt ff. de reg. iuris .l. cum principalis. & ff. de vsur. pecu. leg. l. nam quæ. & j. de præscript. xxx. an. l. si quis emptionis. §. fi.

fraudem personæ sit interposita vel non: ad sacramentum purgationis recurritur. Salycetus.

¶Super vsurarũ verò quantitate etiam generalem[f] sanctionem facere necessarium esse duximus, veterem durã & gratuitã earum molem ad mediocritatẽ deducentes. Ideoque iubemus illustribus quidẽ personis, siue eas præcedentibus,[g] minimè licere vltra tertiam[h] partẽ centesimæ, vsurarum nomine in quocũque contractu vili vel maximo stipulari. ¶ Illos vero qui ergasteriis[i] præsunt, vel aliquam licitam negotiationem gerunt, vsque ad bessem centesimæ vsurarum nomine in quocunque contractu * suam stipulationem moderari: ¶ In traiectitiis autem contractibus, vel specierum[k] fœnori datio nibus, vsque ad centesimam tantummodo licere stipulari, nec eam excedere, licet veteribus legibus hoc erat concessum.

B

C ¶Cæteros autem omnes homines dimidiam tantũmodo centesimæ vsurarum nomine[l] posse stipulari: & eam quantitatem vsurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citra stipulationem exigi vsuræ solent: [m] nec liceat iudici memoratam augere taxationem occasione consuetudinis [n] in regione obtinentis. ¶ Si quis autem aliquid

Quærere semisses possint communiter omnes.

In traiectitiis vires centesima sumis.

h *Tertiam partem centesimæ.* sors est duodecim, vsura sit in anno quatuor. sed & si octo, tunc est bessis. si æquiparatur sortis nũmo est centesima.

i *Ergasteriis.* id est stationibus. ab erga, quod est opera, & sterion quod est statio: vt §. de episco. & cleric. l. ij.

k *Vel specierum.* datarum æstimatarum. vel pone exemplum vt §. eo. l. oleo. Et dic specierum datarũ vt traiiciantur. item etiam est traiectitia, vt si piscatori detur pecunia in apparatum: vel athletæ, vt se exerceat: vt ff. de nau. fœ. l. pericul. Nota ergo quattuor casibus vsuram centesimam præstari in traiectitia vel quasi: vt hic. Item in accessione frumenti, vel vini, vel hordei: vt §. eo. l. frumenti. Item post tẽpus quadrimestre: vt j. de vini. rel. vsu. iud. l. fi. Item in pupillari pecunia elam accepta. ff. de neg. gest. l. qui sine. Item in quinto: vt ff. pro so. l. cum duobus. §. j. & j. de mode ædi. pri. l. fi. vt proponis. Item in sexto: vt §. eo. fi ea. Item not. q. da quandoq; lex statuit alium certum modum extra generalitatẽ da quæ hic est, vt semisses: vt j. de his quib. vt indig. l. j. in fin. Item quartam cẽtesimæ: Vt auth. hoc ius porrectũ est. §. de sacrosanc. eccle. Item in agricolis siliquam: vt §. eo. auth. ad hæc.

l *Vsurarum nomine.* etiam fiscus: vt j. de vsu. fis. l. fi. lib. x.

m *Exigi solent.* vt in bonæ fidei iudiciis: vt §. e. l. in bonæ fidei. velin legatis, & fideicõmissis: vt §. in qui. cau. in integ. resti. nõ est necesse in minorũ. Vel dic vt §. e. l. frumẽti. & ff. eo. l. etiã. Hodie

n *Consuetudinis.* vt & j. quæ sit longa consue. l. ij. Hoc verum nisi a

nisi iuraverit sequi consuetudinẽ: quod non placet: vt supra de legi. & consti. l. non dubium. Sed minui possunt occasione cõsuetudinis, vt hic. Item vbi simpliciter vsuræ legitimæ sunt promissæ, deberi non debent nisi centesimæ, quę in ciuitate frequẽtãtur: vt ff. de admi. tu. l. tutor. §. ex eo. Ex cæteris licet sit arg. cõtra ff. e. l. quod in stipulatione.

Vel sic: Modus vsurarum hic taxatur secundum varietatem personarum: nec consuetudo vel conuentio contraria est seruanda: & si dubitetur an ea vera de re.] De superfluo, vide infra.

a *Superfluo.* nõ, vtile non vinati per inutile.

b *Compelletur.* vt & ff. de cõdi. indebi. l. si mihi sortem. in princi. & facit. ff. eod. l. vsuras. & l. placuit. & l. Caius. & l. j. in prin.

c *Sibi parum.* id est certum nummorũ numerum, vt vnum pisceum emas, & cum sua familia gaudeat.

d *Vel sportularum,* quas forte, vt dicũt quidam, dabãt executoribus pro hac pecunia petenda: vel tabellionibus pro cautione scribenda.

e *Interdictum est.* nam quidam possunt maiores stipulari quàm alij: vt supra ea. l. §. super. Fit ergo hic fraus de persona ad personã. & facit ad hoc ff. de legi. & senatusconsul. l. contra legem, & ff. de aucto. tuto. l. pupillus. §. fin.

f *Sacramenti.* nota vt di vi supra de his qui ad ecclesiã confu. l. præsenti. §. fi. sed hodie nõ valẽt: vt dixi supra eo. Sed quæ autem ad hæc.

Non licent: vt dixi supra eo. Sed quæ autem ad hæc.

Præter definitam summã in futuris nõ præstitis. negotiis locum habet: vt si aliquis ante tempus. legem istam stipularus est. ar. vltra modum taxatum, valet tum, præcedens lex videtur. & tales habet. & secundum quod dicit ad eam fit exactio. & hoc patet. quod nullus debet punire in futuris. sicut olim fieri consueuit. nec pignora quorum occasione consuetum erat olim vltra duplum stipulari, nullo modo hodie procedant, nec vltra duplum recantur. & hoc in secunda. Hæc quæ dicta sunt, sunt obseruanda in bonæ fidei contractibus: & in aliis quibus vsuræ debentur vel exiguntur. & hoc in tertia. Viuia.

Statuimus.] CASVS. Lex superior prouidit in futuris negotiis locum habere: vt si aliquis ante legem istam stipulatus est, vltra modum taxatum, valet tum, præcedens lex videtur. & tales habet. & secundum quod dicit ad eam fit exactio. & hoc patet. quod nullus debet punire in futuris. sicut olim fieri consueuit. nec pignora quorum occasione consuetum erat olim vltra duplum stipulari, nullo modo hodie procedant, nec vltra duplum recantur. & hoc in secunda. Hæc quæ dicta sunt, sunt obseruanda in bonæ fidei contractibus: & in aliis quibus vsuræ debentur vel exiguntur. & hoc in tertia. Viuia.

g *Statuimus.*] *Precedentibus.* vt illustribus. vel dic illustres qui tantum dignitatem habent. sed si administrationem habẽt tunc dicuntur eos præcedere. Et not. materiam huius l. comprehendi in his verbibus: Discant illustres stipulari posse &c. Et mercatores sibi posse quærere besses. Vsura

h *Exactores.* & sic legitimum modum excedat: & sic in parte vera. & in parte non. & ponit exemplum. ff. de legi. & senatusconsul. cum lex.

i *Exigi.* per retentionem pignoris.

k *Centesimæ.* vt & infra manda. l. precij. & facit supra. l. proxi.

Vt nullo.] CASVS. Vt vsura vsurarum non exigatur. veretibus legibus fuerat constitutum, sed non ad plenum:

A *quia olim si mutuaui decem, poteram redigere vsuras in sortem? puta sors erat x. vsura v. poteram redigere in sortem x. & v. & ita esset xv. & illorum xv. poteram stipulari vsuras. sed hoc erat obseruate verba, & non sensum: ideo statuit imperator, vt nullo modo vsura præteriti vel futuri temporis in sortem redigatur, sed maneat vsura semper vsura: nec sors incrementum vsurarum suscipiat, sed sorti tantum accedat vsurarum incrementum.*

Vsura in sortem conuerti non potest: & leges non imponuntur verbis sed rebus. b. d. Bal. Vel sic: Sicut vsura vsurarum non potest exigi, ita nec in sorte sumpta annua imputari, adeo lex esset impossita verbis, & non rebus. b. d. Bald.

XXVII. Idem A. Demosthẽni præfecto prætorio.

VT nullo modo vsuræ vsurarum à debitoribus exigantur, veteribus quidem legibus constitutum[l] fuerat, sed non perfectissimè cautum. Si enim vsuras in sortem redigere fuerat concessum, & totius summæ vsuras stipulari, quæ differentia erat debitoribus, à quibus reuera vsurarum vsuræ exigebantur? Hoc certe erat non rebus, sed verbis tantummodo legem ponere, [m] ¶ Quapropter hac apertissima lege definimus nullo modo licere cuiquam vsuras præteriti temporis vel futuri in sortem redigere, & earum iterum vsuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutum, vsuras quidem semper vsuras manere, & nullum vsurarum aliarum incrementum sentire, sorti autem anti quæ tantũmodo incrementũ vsurarum accedere.

B

C

TITVLVS XXXIII.
DE NAVTICO fœnore.

Pro tempore quo creditor suscepit periculũ traiectitiæ pecuniæ, vsura centesima debetur: pro tempore sequenti communiter. hoc dicit cum glo. Salycetus. Vel sic: Eatenus venit vsuræ centesimæ pro pecunia traiectitia, quatenus durat suspicio periculi maris apud creditorem: quod est quousque nauis pertenerit ad portum, quo casu cessant omnes vsuræ, & debentur centesimæ. postea vero veniunt communes & non centesimæ. & idem si creditor non suscepit in se periculum. hoc dicit cum l. seq. secundum Paul. de Cast.

D

I. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Honorato.

RAiecti tiam pecuniam, quæ periculo creditoris datur, tãdiu liberam esse ab obseruatione cõmunium vsurarum, quamdiu nauis ad portum adpulerit, [o] manifestũ est.

Pecunia nautica quæ dicatur.

Communium vsurarum. sed non centesimarum.

o Adpulerit. si cousque ad se periculum creditor susceperit, & exinde communis præstatur vsura, si pecunia non fuerat soluta seruo sequenti eius gratia, vel consignata non fuerit: vt ff. eod. viij. Accursius.

Cum duas.] CASVS. Si pecuniã mihi mutuasti vt tibi redderetur in ciuitate Hierusalẽ, & cõuenit vt esset periculo mei debitoris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

debitoris: quæ vsuræ præstari debeant, quæritur? Respondet A quòd vltra legitimum modum non exigentur. Quis enim ille modus, habes supra tit. j. l. eos. §. super. Viuianus.

a *In sacra verbe.* Hierusalem, vel Romæ.

b *Professoris.* vnde communiuere est periculo debitoris: vt supra si certum peta. l. incendium.

c *Licitum.* quid liceret, habes supra tit. j. l. eos. §. super.

Cvm proponas te.] CASVS. Si mihi pecuniam mutuasti, periculum quousque nauis in Africam veniret, & in portu Salonitanorum vbi deferebatur, pecunia solueretur, qui portus est in Africa, in te suscepisti: & vsuras stipulatus es cetesimas: an si antequam nauis ad locum destinatum peruenisset, propter illicitas merces quas vehebam, nauis confiscatur, periculum pecuniæ amissiæ ad te pertinere debeat, quæritur? Dicitur quòd non: quia pecunia non ex discrimine tempestatis mutuo amissa est, sed propter illicitas merces, & sic propter delictum suum: vnde sicut si nauis salua ad portum veniret, tu te neutis. Viuianus.

d *Mercibus.* vt atramento (alias otramẽto) tegali, vel vestibus imperialibus vel similibus. nam tunc nauis cũ mercibus confiscatur: vt ff. de publi. l. eotem. §. dominus. & §. illicitarem.

e *Quæ.* scilicet illicita.

f *Tempestatis.* ex qua sola periculum suscepisti.

g *Non permittit.* culpa enim debitoris præcessit casum: vt & ff. commo. l. si vt certo. §. interdum.

Traiectitia.] CASVS. Si pecuniam traiectitiam vsque ad certum locum mutuasti, & tuo periculo: quousque nauis ad locum destinatum peruenerit, periculo tuo erit: & hoc si conuenit vt periculo tui creditoris esset: alioquin si non conuenit, periculo mei debitoris erit nec per casum naufragij liberor.

h *Ad debitorem.* vt dixi in rubrica huius tituli.

i *Non pertines.* vt supra si cert. pet. l. incendium.

k *Conuentione.* ad est si non conuenerit vt periculum subiret creditor. & ad hoc instit. quibus modis re contra. ob. §. ij. & supra si certum petatur. l. incendium.

DEPOSITI VEL CONTRA.

Dicit de contractibus celebratis gratia accipientis, vt de commodato: nunc gratia dantis tantum: vel quia in deposito venit vsura, ideo de ea subdicit.

Si incertus.] CASVS. Si vestes penes me deposuisti, & eas fortuito casu, puta latronũ incursu amisi, & tui interfectus: non solum ego qui de dolo tantum & lata culpa teneor liberabor, sed etiam hæres meus: nisi conuenerit vt in me fortuitũ casum reciperem, scilicet specialiter, & hoc in prima. Si verò præter latrocinij hæres falso adseuerauit eas esse amissas, cũ apud eum constitutæ sint: vel dolo eas possidere desiit: non solum deposuisti sed ad exhibendum actio, & rei vind. tibi competit, & hoc in secunda. No. ex hac lege secundum Baldum. quod non est bona consequentia: fuit à latronibus interfectus, ergo detobatur: quia potest esse vnũ sine altero: quod tene menti secundũ casum.

A iure communi non recedimur nisi pactum in contrarium reperiatur. ius autem commune continet. Intendum. supra si certum pet. quod ergo in controctu non dicitur, pro non intellecto censetur. b. d. secundum Bald. Vel sic: Pecuniæ nauticæ debitoris est periculum, nisi aliud fuerit conuentum. b. d. Salyceius.

II. Iidem A A. Chosimaniæ.

Cvm dicas. te pecuniam ea lege dedisse, vt in sacra vrbe tibi restitueretur, nec incertum periculum, quod ex nauigatione maris metui solet, ad te pertinuisse profitearis: non B est dubium, pecuniæ creditæ vltra licitum mocum te vsuras exigere non posse.

Ista lex est multum notabilis. Qui suscepit in se periculum nauigationis, intelligitur in se suscepisse periculum fortunæ, non culpæ debitoris. b. d. Baldus.

III. Iidem. AA. Iuniæ.

Cvm proponas. te nauticũ fœnus ea conditione dedisse, vt post nauigiũ quod in Africam dirigi debitor adseuerabat in Salonitanorum portũ naue delata, fœnebris pecunia tibi redderetur, ita vt nauigii C quantaxat quod in Africam destinabatur, periculum susceperis, perque id vitium debitoris necloco quidem nauigii seruato, illicitis comparatis mercibus, [d]ea quę nauis continebat, fiscũ occupasse amissarũ mercium detrimentũ, quod non ex marinæ tẽpestatis [e] discrimine, sed ex præcipiti auaritia, & inciuili debitoris audacia accidisse adseueratur, adscribi tibi, iuris publici ratio nõ permittit. [g]

Debitor generis liberatur per interitum, si creditor suscipit in se periculum: alias vid. b. d. Bal. Vel sic: periculum pecuniæ traiectitiæ, spectat D *ad debitorem, nisi aliud sit actum. b. d. Salyceius.*

IIII. Iidem AA. Euchastio.

Traiectitiæ quidẽ pecuniæ quę periculo creditoris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum locum nauis perueniat, ad debitorem [h] non pertinet. [i] Sine huiusmodi vero cõuentione [k] infortunio naufragij debitor non liberabitur.

TITVLVS XXXIIII. DEPOSITI, VEL contra.

Casus verus, non casus praetensus liberat debitorem, etiam si interficiatur. b. d. Baldus. Vel sic: Periculum depositi contingens casu non dolo vel lata culpa depositarij, specta. ad deponentem. Salyc.

I. Imp. ALEXANDER. A. Mesteno.

Si incursu latronũ, vel alio fortuito [l] casu ornamenta depositi apud interfectũ [m] perierint detrimentũ ad hæredẽ eius qui depositũ accepit, qui dolum solũ & latã culpam [n] (si non aliud specialiter cõuenit [o]) præstare debuit, nõ pertinet. Quod si prætextu latrocinij commissi, [p] vel alterius fortuiti casus, res quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desiit possidere, non restituuntur, tam depositi, quàm ad exhibendum actio, sed & in rem vindicatio competit. [q]

In actione depositi vsuræ veniunt ex mora. Baldus & Salyceius, quod intelligo ut quando, talibus. secus si in specie: vt ff. de vsu. l. in fideicommisso. §. fi. b. d. Baldus.

II. Imp. GORDIANVS. A. Celso.

Si vsure in depositi actione ficut in cæteris [s] bonæ fidei iudiciis, ex mora venire solẽt. [t]

Depositarius vendo fecit furtum: & si non conuenitur furti sed depositi, debet agere gratius exactori. b. d. Bald. Vel sic, Si depositarius vtatur re deposita inuito deponente furtum facit: & si non conuenitur furti, sed depositi, debet congratulari exactori. Salyceius.

III. Idem. A. Austero.

Si depositi experiaris, non immeritò etiam vsuras tibi restitui flagitabis [a] cum tibi de beat gratulari [b] q furti [c] eum actione non facias obnoxium. [d] Siquidem qui rem depositam inuito domino sciens prudẽsque in vsus suos conuerterit, etiam furti delicto succedit.

Lata desinitia officium iudicis in accessoriis consequitur. b. d. Bal. concordat Sa.

IIII. Idem A. Timocrati.

Si deposita † pecunia is qui eam suscepit, vsus est: [e] non dubium est etiam vsuras debere præstare. q Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo sortis facta condemnatio est, vltra non potes propter vsuras experiri. Non enim duæ sunt actiones, alia sortis, alia vsuratum [f], sed vna: ex qua [g] condemnatione facta, iterata actio rei iudicatæ exceptione [h] repellitur.

Instrumenta apud sequestrum deposita per conductorem & locatorem, debent de iure reddi conductori facta solutione. Bal. Vel sic: Sequester tenetur restituere sequestrum ei de quo actum fuit impleta conductione. Item debitor postquam soluit quinio est, licet non reluxerit instrumenti debit. hoc dicit. Paulus de Castro.

sicos vsus conuerterit, etiã nulla mora alia intercueniente: vt hic, & ff. eo l. Lucius. §. & l fi faceulum. § fin. & l die. §. j. & infra. e. l. si depositi. & l. fi is qui deposítam. & ff. de neg. gest. l. atqui §. pe. & de pigno. act. l. quamuis. §. fina & l. sequen & l. fina. & infra de pactis inter emp. & ven. l. in initio. & infra de act. empt. l. curabit. & l. fructus.

Si depositi.] CASVS. Si pecuniam depositam, signatam, & clausam penes me habeo, nec restituo: ex mora tenetur ad vsuras: & sic debeo gratulari de, [b] si conuenias me actione depositi, cum furti possis me facere obnoxiũ, quia qui rem depositam sciens in vsus suos conuertit, furti etiam tenetur. Viuia.

a *Flagitabis.* cũm pecunia numerata sit.

b *Gratulari.* scilicet de positarius.

Depositum c *Quod furti.* Distinguitur aut signatã, aut numeratã. si signatam, *furti* tenetur furti ad duplũ. si eo. l. si faceulum. si nu meratam, tantundem *Tiab. vbi.* teneturn reddere. *ve. §. fide.* Obseruatum. Loqui- *gnatum.* d. tur ergo cum clausa est *vbidem* ita: quod deposita: alioquin si a- *Lan. a.* perta, videtur conce- *vbi privat.* dere vt vtatur: vt ff. eo. *pide obli.* l. die. §. j. Item expresse *ver. nec ac.* concedat ab initio, agi- *effectum.* tur tamen vt sit depositum: vt ff. eod. l. Lucius. j. & l. si faceulum. §. j. aliàs in dubio esset mutuum ex tunc: vt ff. si cert. pet. l. quòd si ab initio.

Si deposita.] CASVS. Si pecuniam penes me deposuisti, & ea vsus fuero: quin ad vsuras teneor ad vsuras: & sic debeo gratulari de, si conuenias me actione depositi, cum furti possis me facere obnoxiũ, quia qui rem depositam sciens in vsus suos conuertit, furti etiam tenetur. Viuia.

a *Flagitabis.* cũm pecunia numerata sit.

b *Gratulari.* scilicet de positarius.

Depositum c *Quod furti.* Distinguitur aut signatã, aut numeratã. si signatam, *furti* tenetur furti ad duplũ. si eo. l. si faceulum. si nu meratam, tantundem *Tiab. vbi.* teneturn reddere. *ve. §. fide.* Obseruatum. Loqui- *gnatum.* d. tur ergo cum clausa est *vbidem* ita: quod deposita: alioquin si a- *Lan. a.* perta, videtur conce- *vbi privat.* dere vt vtatur: vt ff. eo. *pide obli.* l. die. §. j. Item expresse *ver. nec ac.* concedat ab initio, agi- *effectum.* tur tamen vt sit depositum: vt ff. eod. l. Lucius. j. & l. si faceulum. §. j. aliàs in dubio esset mutuum ex tunc: vt ff. si cert. pet. l. quòd si ab initio.

Si deposita.] CASVS. Si pecuniam penes me deposuisti, & ea vsus fuero: quin ad vsuras teneor ad vsuras: & sic debeo gratulari de, [b]

Universidad de Deusto
Biblioteca

supra de act. & obl. l. eum & l. si cert. pet. l. non aduersus . & ff. de condic. indeb. l. his solis.

Sibi.] CASVS. Si pecuniam apud te depositi, & alij mutuatus: ita fecisti conuentionem scilicet de custodiendo, & restituendo, nō solum tu teneberis, sed etiam is qui tibi successit. & hoc in prima parte. An autem aduersus eum cui mutuati, actio mihi competat, quæritur? Respon. quod si extitetit, aduersus possessores habeo in rem actionē. & hoc in secunda.

a *Suscepta fide.* secundum quam custodire & restituere debet, vt plene diximus supra l. proxi.

b *Vindicatione.* vt & l. ad exhi. l. si res.

Cvm heredtas.] CASVS. Decessit paterfamilias: iacēte hæreditate seruus hereditarius quasdam res penes Titium deposuit: an futurus hæres prorebus illis depositis habet actionem aduersus successores depositarij, quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

c *Personam domini.* vt ff. de acquiren. re. do. l. hæreditas. & instit. de stipula. seruo. in prin. & de hære. instit. §. seruus autē alienus ff. de noual. l. noua tio. ij. in fi.

d *Seruo.*] CASVS. Seruus hæreditarius de posuit: agit hæres postea succedens depositi: vt hic, & ff. eo. l. j. §. idē si seruus. & ff. de act. & oblig. l. qui à seruo.

Tabas eam mendatat.

e *Successeris.* hi enim erant emancipati, vel sui, sed sub conditione potestatiua instituti: alioquin non hæreditati, sed ipsis videtur actio quæsita, secundum quosdam. ADDITIO. Ex hac glos habes quod vbi est suus hæres, ibi nunquam iacet hæreditas: cuius existentia sui hæredis inducit continuationem dominij sine aliquo medio: vt ff. de libe. & posthu. l. in suis. Hæc ex Bald. hic.

a Et bene, vt per doc. in l. in suis. hic allega.

f *Potestis* hoc, nisi bona fide eidem seruo alienato vel manumisso solutum sit: vt ff. eo. l. quod seruus.

Qvi *depositum.*] CASVS. Si qui conuenitur directa actione depositi; & suo nomine condemnatur: eo quod rem depositam non reddit, notatur infamia. Viuianus

g *Suo nomine.* non hæreditario, tutorio, curatorio, procuratorio: vt ff. de his qui no. infa. l. furti. §. quia ieno. & l. j. & l. seruus.

Si *ijsdem.*] CASVS. Si decem penes me deposuisti: & tu mihi teneris in decem: tibi reperenti depositum, an compēsatione obiicere possim, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Si vero rem aliquam penes te deposui, & tu apud me hinc inde: quo minùs depositum repetatur, nulla obstabit compensatio. & hoc in secunda. Si vero rem quam penes te deposui, quo minus mihi restituas, contradixerit aliquis: satisfāte me de seruando te indemnem, mihi eam restituere debes. & hoc in tertia. Not. primo ex hac l. secundum Bal. hic, quòd depositi ad defensitum non fit compensatio: tamen bene admittitur reconuentio: non cum defertur liquidum propter non liquidum: sed reseruaretur hoc quod est probādum: quod tene menti secundum eundem. No. secundo ibi prima fronte: quia illud quod restituitur, debet de proximo reddi: & dicitur prima facie restitui. facit quod not. in c. debitores. extra de iureiur. Bald.

Actio depositi personalis debitoris non sequitur debitorem. Bald. Vel sic: Actio depositi vt per sonalis, competit contra depositarium, & eius heredem, non contra singularem eius rei debitorem. Salyc.

VIII. Iidem. AA. Alexandro.

Si is qui depositam à te pecuniam accepit, eam suo nomine vel cuiuslibet alterius mutuo dedit: tam ipsum de implenda susceptа fide [a], quàm eius successores teneri tibi, certissimum est. ¶ Aduersus eum autem qui accepit, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent. tunc enim contra possidentem vti rei vindicatione [b] potes.

Heredtas sustinet vicem personæ defuncti. hoc dicit. Bald. & Salyc. & quod ei interum quæ tuitur, hæredibus postea adeuntibus equaliter intelligitur. hoc dicit Salyc. Vel sic: Ex contractu in ius rei hereditarij acquiritur actio heredatati iacenti, & per eam postea hæredi. Paul. de Cast.

IX. Idem. AA. Menophyllo, & cæteris.

Cvm hæreditas personam domini [c] sustineat: ab hæreditario seruo [d] priusquam patri vestro successeritis, [e] res commodatas, [f] secundum bonam fidem ab eius qui suscepit successoribus apud rectorem prouinciæ petere potestis. [g]

Condemnatus in actione depositi directa, quia non restituebat rem, efficitur infamis. Paul. de Cast.

X. Iidem AA. & CC. Septimæ.

Qvi depositum non restituit, suo nomine [E] conuentus & condemnatus, ad eius restitutionem cum infamiæ periculo vrgetur.

Depositarius sine dilatione compellendus est ad restitutionem: nisi posit obiicere compensationem, vel dicere filiū in contrarium facturum protestationem. l. d. conuicta multa. hic posita. Bald quæ lex est singularis.

XI. Imp. Iustinianvs A. Demostheni.

Si quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis ac ceperit titulum: [h] eas volenti ei qui posuit, reddere ilico modis omnibus compellatur: nullámque compensationem, [i] vel deductionem, [k] vel doli exceptionem [l] opponat, [m] quasi & ipse quasdam contra eum qui deposuit, actiones personales, vel in rem, vel hypothecariam prætendens: cum [n] non sub hoc modo depositum acceperit, vt non concessa [o] ei retētio generetur, & contractus qui ex bona fide oritur, ad perfidiam [P] retrahatur. ¶ Sed & si ex vtraque parte aliquid fuerit depositū: nec in hoc casu compensationis præpeditio oriatur, sed depositæ quidem res vel pecuniæ ab vtraque [q] parte quàm celerrimè sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum, qui primus [r] hoc voluerit: & postea legitimæ actiones integræ quoque ei reseruētur. Quod obtinere (sicut iam dictum est) oportet & si ex vna parte depositio celebrata est, ex altera autem compensatio fuerit opposita: vt integra omni legitima ratione * seruata, depositæ res vel pecuniæ prima fronte restituantur. ¶ Quòd si in scriptis [s] attestatio non per dolum vel fraudem [t] fuerit ei qui depositum suscepit, ab alio transmissa, vt minimè depositum restituat, hócq; per iusiurandū affirmauerit: [v] liceat ei qui deposuit, sub defensionis cautela idonea præstita, [x] res depositas q ocyssimè recuperare.

h *Titulum.* aliàs ponitur titul[us] pro causa, qua dominiū vel possessio trāsfertur: siue de vindicapione quæramus, vel de publiciana, vel de petitione hæreditatis, quę non datur contra titulo quib. cau. cess. lōg. temp. præscrip. l. hæreditate. sed hic pro detentatione ponitur: & ideo non impediret petitionem hæreditatis: vt ff. de peti. hære. l. & non tantū.

i *Compensationem.* in toto.

k *Deductionem.* in partem

l *Exceptionem.* hoc adv trunque referitur: & ad hoc supra de compen. l. fi. & instit. de act. § in bonæ fidei. & ff. ad exhiben. l. iij. §. ibidem. Sed nónne saltem propter impensas habet retentionem? P. sic, sicut in commodato: vt ff. eō per totum. mod. l. in rebus. §. fi. & ff. de acquiren. possess. l. fi quis rem. sed Ioan. contra per literam instam.

m *Opponat.* nec spoliatio opponi potest in deposito secundū quosdam. Alij contra. extra de ordine cogni. c. ij. & ibi de hoc in gloss. videtur ex publico mini- parere simile ad. l. aſtrictis[b] debitas præben extra etiam de deposito. c. bona fides. circa fi- nem.

n *Cum.* pro, quando. si autem pro quia ponetur: mala esset causa vel ratio.

o *Non concessa.* à iure vel sine permissu domini: ipse enim permittere posset: vt ff. eo. l. j. §. si cōueniat. redditur ei cuilibet etiam prædoni: vt ff. e. l. j. §. fi prædo. nisi apud dominum deposuit non dominus: vt ff. eo. l. bona fides. §. fin.

p *Ad perfidiam.* vt & ff. eo. l. j. §. est autem. & §. quod autem. & de pact. l. iurisgentium. §. siue autem.

q *Ab vtraque.* cum duobus idem priuilegium datur: vtrique suum contra alium exercet: vt hic, & ff. ex qui. cau. ma. l. fi.

r *Qui primus.* vt ff. de iudi. l. qui prior.

s *Quod si in scriptis.* idem si sine scriptis, vt puto: vt argu. supra de peti. hæred. l. fina.

t *vel fraudem.* depositarij.

v *Affirmauerit.* depositarius.

x *Præstita.* depositario à deponente, & cum fideiussoribus: vt recitatur in authen. eo. in fi. colla. vj. Sed cum non fuerit litem contestatus denuntians, non videtur danda caution: vt si cum plus quàm per leg. Falci. l. hæc autem. j. respon. & § hæc cautio. Sed forte speciale est in depositario, qui recipit gratia deponentis tantum, vel vt ei caueatur ante litem contestatā: vel melius die nec ibi caueri tantum post litem contestatā: sed & magistratui ne minimo post controuersiam: sed controuersia etiam ante litem contest.

contesta. facta cauetur vt in eod. tit. l. iij. §. si legatarius. Sed ad quid fiet hæc cautio, cum ille qui denuntiauit, nullam habeat actionem de iure, ergo non videtur interponi debere, vt ff. de procura. l. non cogendum. §. fina. & ff. vt in possess. leg. l. si is à quo. §. diuus? Respon. poterit vel iniuste conueniri vel vincere, vel saltem faciet expensas. Vel dic etiam caueri, vt probet sibi restitutum debitum. sic & ff. de rei vind. l. is à quo. & de peti. hæred. l. penult. Item videtur quòd de iure communi debeat teneri, vt ff. de eden. l. quædam. §. is autem? Respon. hic restituit ei à quo causam habuit, & ideo non est in culpa, hodie autem nō præstatur huiusmodi cautio, nec curantur huiusmodi interdictiones per authen. quam lege hic, sed iam &c.

Edictum.] CASVS. In lege Codicis dictum est, q̄ non potest interdici restitutio depositi, sed debet deponentem restitui, & postea eum qui deposuit, poterit is apud quem deposituū erat, conuenire quādocunque voluerit, & si contradicat, & ille qui depositi, dānū aliquod patiatur, contradicens damnum debet reficere, immo ad tertiam & ad centesimas vsuras tenebitur. & pœnam eandem sustinebit qui interdixerit colono ne pensionem soluat, & magistratui ne minis- trātibus[b] debitas præben parere simile ad. l. aſtrictis[b] extra etiam de depositio. c. bona fides. circa fi- nem.

Edictum.] CASVS. In lege Codicis dictum est, q̄ non potest interdici restitutio depositi, sed debet deponētē. eū ciuiliter & naturaliter possideat deponēs: vt ff. e. l. licet §. rei.

Præsidium. à denunciatore. s. deponenti: vt in cor. §. nemini.

Vsurarius. si est in pecunia vel auro depositum: & idem si in speciebus: nam æstimantur, & æstimationis datur vsura depositi: vt in corp. §. j. fic & §. de vsur. l. oleo.

Vel publicæ personæ. id est magistratui. instit. de Attil. tu. §. penult. ne soluant alicui præbendam, quam ex publico deberet habere: vt in cor. §. huic autem.

Si *pecuniam.*] CASVS. Si rem tuam penes me deposuisti, & decessisti hæredib[us] relictis: & vnus egerit depositi aduersus me: & partem suam consecutus est: & alij agere ex negligentia superederint: si postea factus fuero non soluendo, an cohæredes aduersus cohæredem, qui partem suam consecutus est, habeat regressum, vt partē illā cōmunicet, quæritur? Respō. q̄ nō.

Codex.

h *Confecti.* scilicet in speciem aut quantitatem.

i *Fortuitum.* vt quia factus est non soluendo, dolo & lata culpa.

k *Obnoxius.* scilicet cohæres: repete cohæredi negligenti.

l *Neque in specie.* diuisibili, cū dicatur suā partem accepisse: vel accepit æstimationē partis. Si autem decē (homines puta) essent depositi: nec quinque possent vni restitui, cū in quolibet medietas remansit. Sed secus in quantitatibus: vt ff. de solu. l. cum Stichus & Pamphilus. & ff. eo. l. j. §. si pecunia. & per hoc est: quia si quis rogatur restituere hæreditatem retenta certa quātitate, illam totam retinet de portione sua. sed si rogetur restituere retento prædio, alia portio prædij à cohærede qui dominium habet, accipitur: vt ff. ad Trebellianum. l. deducta. §. nummis acceptis. & de leg. ij. l. cum pater. in prine.

Hæreditatē rogatus restituere retē ta quātitate vel prædio, quid retinebit?

m *Soluat.* a sic. j. de allu. & palud. l. fi. & ff. de neg. gestis. l. si ex duobus. & ff. de bonis auct. iud. possiden. l. si non expedierit. §. j. & ff. de condic. indebi. l. tutores. & ff. famil. erciscun. l. hæredes. §. itē scribit. & l. Lucius. Sed contra in eo. tit. l. item Labeo. in prin. Sol. hic alij poterat imputari culpa: ibi non. licet ein in quæstione ponatur quando fuit & quando nō fuit in culpa: in responsione tamen ponit tantùm quando fuit in culpa. Itē contra. ff. pro soc l. verum. §. si cum tres. vbi vnus de tribus sociis quod exigit ab alio, cōmunicat cū tertio. Solu. speciale ibi: quia fraternitatē habet socieras, vt in ea. l. in pr.

a Quia licitū est cuilibet pro commodo suo vigilare. & cō cor. gl. super verbo, circūuentus. in me. in c. cū olim. extra de sent. & re iud.

MANDATI, VEL contra.

Exposuimus supra de contractibus qui re contrahuntur: vt de deposito, & pignore, & indebito, & mutuo, & commodato. Nunc videamus de contractibus in quibus solo consensu nascitur obligatio. Et quia inter eos excellentior est contractus mandati (trahit enim originem ex officio & amicitia) ideo prius videndum est de mandato. Videndum quid sit mandatum, & vnde dicatur mandatum, qualiter contrahatur, & inter quas personas, & in quibus rebus, & quot modis, & quando nascatur actio mandati directa, vel contraria, & quando competant, & in quantum, & quales sint. Azo.

n Mandati, *vel alias de mandato.*

Diuersis.] CASVS. Si mandato tuo negotia rua gessi, & aliqua impēdi, vel pecuniā mutuo accepi vt in ea impēderē: nō solū sortē, sed etiā vsuras actione mādati cōsequi potero: & salariū quod mihi promisisti, mihi restitui prouidebit iudex. Vi.

o *Gesta sunt.* cum mandato.

p *Opib[us].* quas fœnerare cōsueueris: vt ff. de vsur. l. q semisses. §. fi.

q *Acceptam.* sub vsuris.

r *Et vsuris.* etiā sine mora: vt ff. e. l. si vero nō remunerādi. §. si mihi.

s *Salario.* certo & promisso animo remunerandi laborem: vt ff. eo. l. si remunerandi. in princ.

t *Præbebitur.* vtrum fuerit licitum vel nō, certum vel incertum.

IN AVTHEN. DE depositо & denuncia. inquilinorum. §. j. col. vj. constitu. fina.

Tertia persona veniens ex transuerso, non potest extrajudicium prohibere ne reddatur depositum, vel ne exquiratur reddat personem domino, vel ne prehenda vel salarium præstetur ei cui debetur. hoc dicit. Bald. Vel sic: Hodie nulla persona veniens ex transuerso, potest extraiudicialiter interdicere depositi restitutionem: nec vt inquilinus domino debitam non soluat pensionem: nec ne prehenda seu salarium de publico non soluatur ei cui debetur. Salyce.

Sed iam cautiō[a] est, ne quis extrinsecus [b] depositario interdicat depositi restitutionem: qua subsecuta, [c] depositor possidens pulsari poterit ab eo qui interdixit. ¶ Si contra factum fuerit: damnum [d] quodcunque accederit ei qui vim passus est, præstabitur [e] ab eo qui interdixit, nec non & tertia centesimæ vsurarū[f] nomine, ex quo facta est huiusmodi contestatio. ¶ Quibus pœnis subiacet, qui vel inquilino dationem pensionum, vel publicæ personæ[g] panis interdicit administrationem.

Iste est notabilis lex, & hoc dicit: Si vnus est hæredibus deponentis recipit solummodo portionem qua sibi contingit, quicquid postea contra debitorem accidat, cohæredibus non tenetur. Bald. & Salyc.

XII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Svpernacuam veterum differentiam de medio tollentes, si quis certum pondus auri vel confecti [h] vel in massa constituti deposuerit, & plures scripserit hæredes: & vnus ex his contingentem sibi portionem à depositario acceperit, alter superfederit: vel alias fortuito casu impeditus hoc facere non potuerit, & postea depositarius in aduersam inciderit fortunam, [i] vel sine dolo depositum perdiderit: sancimus, non esse cohæredi eius licentiam venire contra cohæredem suum, & ex eius parte auellere, quod ipse ex sua parte consequi minimè potuit, quasi eo q̄ cohæres accepit, communi constituto: cū si certtæ pecuniæ depositæ fuerint, & suā partē vn[a] ex cohæredibus acceperit, nemini veniat in dubium bene eum accepisse partem suam, & non debere aliam partem attingere. Nobis etenim non videtur esse homo obnoxius, [k] neque in massa, neque in specie, [l] neque in pecunia numerata, qui suam partem suscepit: ne industria pœnas desidiæ soluat. [m] Si enim & alius hæres tempora opportuna quemadmodum cohæres eius, obseruasset: & suum vterque reciperet, & sequētibus altercationibus minimè locus relinqueretur.

TITVLVS XXXV. MANDATI, [n] VEL contra.

Procurator pecuniam versam in vtilitatem domini repetit per actionem mandati. de salario autem prætoris est notio. Bald.

I. Impp. Severvs & Antoninvs. AA. Leonidæ.

Aduersus eum cuius negotia gesta sunt [o], de pecunia quam de propriis opibus [p] vel ab aliis mutuo acceptam [q] erogasti, mandati actione pro sorte & vsuris [r] potes experiri. ¶ De salario [s] autem quod promisit, apud præsidem prouinciæ cognitio præbebitur. [t]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Es vt plene videas: aut est incertum, & nō valet: vt j. eo. tit. l. satium. & ff. eo. l. qui mutuam. §. salarium. a aut certū & tūc aut erat aliàs facturus, & tunc pro eo incontinenti promisso agitur mandati contraria informata: vt hic. si ex interuallo, tunc agitur extraordinaria: vt ff. e. l. salatiū. Si autem non erat aliàs factur[us]: aut tale factum cōsueuit locari: & tunc est locatio: vt ff. eo. l. j. aut non: & tunc est contractus innominatus, & agitur præscriptis verbis: vt ff. de præscrip. verb. l. naturalis. §. at cū do. & hoc quando est licitum. Si autem mediam vel quoram parte litis paciscatur, tunc nō valet, & punitur: vt ff. eo. l. salarium. & l. si remunerandi. §. Maurus. & §. de postu. l. si qui. Sed quæro, an hoc salarium procuratoris possit excedere centum aureos, vt dicitur de aduocatis? Respon. non. nam aduocati procuratores dici possunt: vt ff. de var. cog. l. j. §. aduocatos. & §. dicita.

a *Hoc intelligas verum vt cōpetat procuratori actio ex pro mansione. tu tamen ex hoc officio cōstituet ei salarium secundum metrum cōsiderē vt dicit Salyc. hic.*

Salarium procuratoris an possit excedere centum aureos.

CVm ex causa.] CASVS. Si pater tuus apud creditorem prō me fideiussit, & pignora obligauit, & pecuniam soluit, & decessit: habebis tu aduersus me mandati actionem, per quam non solum pecuniam, sed pignus consequi poteris. Viuianus.

a *Patrem.* item idem si tu hæres eius soluere: vt ff. eo. l. hæredem.

b *Pecuniam.* & eius vsuras.

c *Pignora.* puta res patris tui creditori ab ipso patre obligatas debitore mādante: vt ff. commo. l. si vt certo. §. plane si ego. Vel secundum alios, à debitore obligata, patre tuo ad hoc ei commodante: & hoc casu agitur commodati: vt ff. commo. l. si vt certo. §. nūc videndum. in prin. vnde lite contesta in actione mandati pro pecunia, videtur & super commodato actio cōtestata: vt j. de anna. excep. l. l. fin. Vel tertio dicres debitoris fuisse obligatas creditori. nam non cogeris creditori soluere: nisi tibi cesserit hypothecariam contra debitorem: vt j. de fideiuſ. l. ij. & sic iure exceptionis consequeris pignora. Vel quarto debitor obligauit patri tuo pro fideiussione quædam pignora, quæ consequeris hypothecaria à debitore. Et secundum hos tres intellectus hæc dictio qua, facit simplicem relationem, cum non mandati, sed alio auxilio pignora petantur: vt & j. de iniur. l. dominum. Vel dic quinto quod cum fideiussit illius debitoris mandato, incontinenti quædam patri tuo debitor pro fideiussione obligauit: ex quo pacto & hypothecaria & præscriptis verbis actio nascitur: & mandati actio informatur: vt ff. de pac. l. iurisgentium. §. quinimo. & j. de pact. inter empt. & vendi. l. ij.

SI *patertuus.*] CASVS. Pater filio suo emancipato mandauit vt aduersus debitores experiretur: nunquid si pater præsens venerit, experiri possit. quæritur? Dicitur quod sic, re integra. alioquin si res integra non: est quod per patrem actum est, non rescindetur. Viuianus.

d *Si pater tuus.* si, id est quanuis.

e *Suisuris.* id est tui iuris.

f *Mandauit.* ad exercitium tantum.

g *Re integra.* vt ff. eo. l. si vero non remunerandi. §. si mandauero exigendam. & institu. manda. §. penul. lite vero cōtestata nō potest: nisi interueniat aliquid horum, per quod repellātur pro curatores: vt ff. de procu. l. post litem. cum vi. ll. seq. & §. de procu. l. procuratoribus. Sed quid si faceret hunc filium procuratorem in rem suam? Tunc dic vt j. de noua. l. ij.

ETiam.] CASVS. Duo habentes cōtrouersiam cum Titio, egerunt, & succubuerunt. appellauerunt, & in causa appellationis procuratorem constituerunt, & procurator in causa appellationis sine culpa sua succubuit. an sumptus quos fecit tam condicio mandati. Viuia. h *Reportauerunt*, dominus ergo videtur damnatus, secūdum M. Io. contra: vt dices. j. de fen. & interlo. l. j. & q. dicit, reportauerunt: quia tu procurator fusti damnatus.

i *Mandati*, fuit ergo procurator cum mandato: sicq; repetit sumptus: vt hic, & ff. eo. l. qui mutuam. §. fin. & j. eo. l. si contra licitum. in fi. secus b si sine mandato defendisset: nam tunc demum si obtineret, repetit sumptus: nō aliàs, quasi non vtiliter gesserit: vt ff. iudi. sol. l. iā tamen. §. in hac. ij. quæ est contra. Sed si hic procurator sua culpa damnificauit dominum in x. & sumptib[us] melioratus in x. an hæc. x. repetat vel compenset? Videtur quòd non: vt ff. de negoc. gest. l. siue hæreditaria. & de lega. j. l. si modo nulla.

SI *maritus.*] CASVS. Maritus tuæ sororis gessit tua negotia vt procurator. mandasti ei vt peteret bonorum possessionem tibi debitam: non petiit, & amisisti: an aduersus eū experiri possis, quæritur? Dicitur quod sic. sed qua actione, non aperit. tu dic mandati aduersus eum cuius mandatum secutus es, mandati actio[a] tibi competit.

a *Actio.* contraria.

SI *tibi.*] CASVS. Si mandato meo seruo meo pecuniam credidisti, & decessi filiis relictis impubenbus: an ad ipsos pupillos mandati habeas act. quæritur? Respon. quòd sic, tam ad pecuniam, quàm ad pignora. Viuianus.

b *Obligata.* à semis.

c *Pupillos.* nō enim eo minus ex contractu patris tenentur, quòd pupilli sunt: vt hic & supra de nō nu. pecu. l. si iniura. & de hære. act. l. sub pręsentiu. Item no. mandati. mandauerat enim dominus in sua re, vt dicit: sed si in peculian: quia tunc daretur quod iuſ. vt ff. quod iussu. l. j. & supra. quod cum eo l. si mandator, posset dici vtranque simul competere cum dirigitur ad extraneum, non ad filium, vel ad seruum.

d *Pignorum.* per hypothecariam. Accursius.

CVm per procuratorē.] CASVS. Si procurator meus cum aduersario meo colluſit patiendo se superari: vel nō appellauit. cū potuerit: an aduersus eum habeā mandati actio. quæritur. Dicitur quòd sic. Viuianus.

c *Collusum.* vt quia collusit cum aduersatio: vt ff. eo. l. si procuratorem. in princ. vel si non appellauit: vt supra de procu. l. iniutus. vel aliud quid dolo vel culpa fecit: vt supra de procura. l. si procurator.

SPro ea.] CASVS. Si pro Titia fideiussisti, vel mandasti vt agere aduersus eam. quæritur? an antequam pro ea solueas, possis aduersus eam, vel nisi hoc conuenit, vel nisi Titia incepisset dilapidare bona sua. & hoc in prima. Si vero tu pro ea fideiussor vel mandator extitisti: & conuentus except. habens eam non opposuisti, aut condēnatus non appellasti an mādati si quid pro ea solueris agere possis, quæritur? Dicitur q̄ non. & hoc in secūda.

e *Capisse.* aliud si iam tēpore fideiussionis cœperat dilapidare: vt ff. eo. l. si pro pupillo. leg. l. fin. à quo. & l. plane. & ff. de vaca. mu. l. pe. §. vl.

f *Cautum.* quia homines dicunt quod male fecit facta sua: vt & dicemus, infra de col. authen. quod locum, & infra de iure do. l. & ff. solu. matri. l. si constante.

g *Fideiussisse.* quod facere potuisti speciali pacto.

h *Suscepisse.* nota non posse fideiussorem agere antequam soluat: vt in pof. leg. l. fin. à quo. & l. plane. & ff. de vaca. mu. l. pe. §. vl. & ff. eo. l. si is. Item si condemnatus fuerit. Item si hoc conuenit. & hi tum fit diu, iudex arbitratur: vt ff. eo. l. Lucius. alias autem non: sed scens in eo qui animo nouandi interesset, qui statim agit: vt ff. eo. l. si mandato meo. §. si iudicio. quæ est contra. & est ratio: quia iam liberauit eum, ac si soluisset: vt ff. eo. l. inter. §. si is. Item si mandem tibi vt mihi fundum emas: nam agitur contra me etiam antequam soluas, vt suscipiam obligationem: vt ff. eo. l. si mādato meo. o. tespō. & de neg. gest. l. si quis mihi mandato. quæ sunt contra. Sed dic q̄ ratio est diuersitatis: quia si fideiussor statim ageret, afficeretur dāno debitor, qui modo alium tam commode inuenire non potest, vt poterat tunc: quod esse non debet: vt ff. cōmo. l. in cōmodato. §. sicut. Item qui mandatū accepit de fide iubendo, videtur accipere & de soluendo: vt ff. de condic. indeb. l. indebitā pecuniā at qui de emendo fundo mandatum acceperit, non videtur accipere de soluendo. Item in casu

† *Concor. cum hac. l. c. fin. ff. gl. extra da fideiussor.*

etiam post solutionem agit, vt si ante diem soluendi soluit: vt ff. eo. l. si mādauero tibi vt pro me. in princ. ADDITIO, Videas similem glo. in c. fi. extra de fideiuſ. quod capi. sumptum est ex hac. l.

k *Fideiussorem.* dixit j. fideiusſorem damnatum mandati agere posse: quatenus autem hoc verum sit, subiungit.

l *Mandatum.* sed si reus vti non potest, & minus honesta erat, & soluit, agere potest: vt ff. eo. l. idemque. §. pe.

m *Iniuria.* ad hoc j. de euictio. l. emptor. & ff. de fideiuſ. l. exceptione. & ff. de euic. l. si per imprudentiam. Item contra. ff. de pub. l. si quis prohibuit. alias incipit, Papinianus lib. vj. sed ibi ignorabat exceptionem sibi competere: hic scie bat.

n *Appellatione.* quam interponere debet ex bona fide: vt supra de procurat. l. iniutus. nisi reo præsenti denunciet vt appellet: vel nisi propter paupertatem dimittat: vt ff. eo. ll. si procuratorem. §. si ignorantes. Et breuiter de his exceptionibus distingue, an sit declinatoria iudicij quam fideiusſor omisit: & tunc nihilominus agit mandati: vt ff. eo. l. si fideiusſor. j. §. quædam. an sit solutionis dilatoria vel peremptoria: licet quidam inter eas distinguant: & tūc si ex persona fideiussoris competat, & turpis est, quia impetrauit ius iniquum, vt dicunt quidam: vel aliter erat turpis, & tunc agit nihilominus mandati: vt ff. eo. l. idemque. §. pen. si honesta, quia pactum fideiussori est factum ne à se vel à reo petatur, & sic porrigitur ad reum: vt ff. de pact. l. idem. §. j. non agere: vt ff. eo. l. idemque. §. pe. Nec distinguo sciens vel ignorans eam omittat: quia in suo facto nō probabiliter erat: vt ff. ad Velleia. l. quanquam. Si autem ad reū non porrigebatur, vt Velleiana vel similis, tunc nihilominus agit: vt ff. eo. l. fideiusſor. j. §. fi. Si autem ex persona principalis competit si quidem peremptoria, & sciens eam omittit: non agit mandati sed ignorans, si quidem ius, non agere: si factum, agere: vt ff. eod. l. fideiusſor. j. §. non male. Si vero dilatoria solutionis, non aget interim: sed demum adueniente die, vt ff. eo. l. si mandauero tibi. ij. in princ. Si autem erat talis exceptio reo competens, qua fideiusſor vti non potest, non imputatur fideiusſori, etiam si sciens eam omittit: si modo non habuerit facultatem rei conueniendi &c. vt ff. eo. l. idemque. §. penul. & hoc etiam no. ff. eo. l. si fideiusſor. j. §. quædam.

Fideiussor si omisit exceptionē, an sit ei imputandum.

PRocuratorem.] CASVS. Ordinaui procuratorem ad exigendam pecuniam à debitore: susceperit mandatum: non solum de gestis, sed etiam de his quæ omisit gerere, tenetur: tenetur etiam de dolo & culpa: sed si aliquos sumptus bona fide fecit in administratione, illos poterit repetere.

o *Suscepit.* tenetur enim non quia gessit, sed quia gerenda susceperit: vt hic, & ff. eo. l. si remunerandi. §. j.

p *Non exactam.* quia debuit exigere: vt & ff. eo. l. dolus est.

q *Sumptuum.* vt & supra. e. l. etiā. & infra eo. l. si contra licitum. in fi. & ff. eo. l. idemque. §. idem Labeo. & l. ex mandato.

Actio mandati competit ad pecuniam solutam à mandatario, & ad pignora perseqnenda. Bald. Vel sic: Videiussori pro pecunia ab eo soluta, à principali recuperanda, & pro pignoribus consequendo competit actio mandati. Salyc.

II. Idem AA. Marcello.

CVm ex causa fideiussionis pecuniam patrem [a] tuum exsoluisse proponas, habes mandati actionem: qua non solum pecuniam, [b] sed etiam pignora[c] in obligationem deducta, potes consequi.

Mandatum actionem non excludat mandatorem re integra ab agendo hoc dicit. Bald. Vel sic, Mandans alteri actiones potest hoc non obstante re integra experiri. Ran. de cast.

III. Iidem AA. Germano.

SI pater tuus [d] tibi sui * iuris [e] constituto actionem aduersus debitores suos mādauit: [f] potuit & ipse præsens aduersus eos re integra [g] experiri. Si quid itaque ab eo apud iudicē actum est, rescindi id nulla ratio patitur.

Procurator repetit sumptus litis, etiā si in causa succubuerit. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Vulnerato.

ETiam si c contrariam sententiam reportauerunt [h] qui te ad exercendas causas appellationis procuratorem constituerūt: si tamen nihil culpa tua factum est, * sumptus quos in litem probabili ratione feceras, contraria mandati[i] actione petere potes.

Procurator qui neglecto mandato bonorum possessionem non petiit, tenetur domino. Bald.

V. Idem A. Guliano.

SI maritus sororis tuæ tibi procurans petere bonorum possessionem noluerit, cum ipso tibi congrediendum [k] est: quam querelam ita cum effectu habes, si mandasse[l] te vt peteretur bonorum possessio, eumque negle xisse arguas.

Qui patitur pro se alium fideiubere, videtur mandare. Bald. & Saly.

VI. Imp. GORDIAN. A. Sosibio.

SI fideiussor pro reo patiente [m] fidem suam adstrinxerit: mandati cum eo post exolutam pecuniam vel factā condemnationem potest actionem exercere.

Mutuans ex mandato alterius, obligat sibi recipientem tanquam principalem ex eo contractu, & mandantem tanquam accessorium per actionem mandati. Bald.

VII. Idem A. Aureliano.

SI literas [n] eius secutus, qui pecuniæ actor fuerit, ei qui tibi literas tradidit, pecunias credidisti: tam condictio aduersus eū[o] qui à te mutuam sumpsit pecuniam, quam aduersus eum cuius mandatum secutus es, mandati actio[a] tibi competit.

Ex mandato patris competit actio contra heredem. b. d. Bald. Vel sic: Mutuans seruis ad mandatum domini, habet illum obligatum ad actionē mandati: & hypothecaria potest etiam pignora persequi. Saly.

VIII. Impp. VALERIAN. & GALLIENVS AA. & VALER. Cæs. Lucio.

SI tibi pupillorum pater vt pecuniam in rem suam seruis eius crederes mādauit, & in hanc re æque ipso præcipiente pignora sunt obligata, [b] & mādati actione pupillos [c] post mortem patris cōuenire, & exequius obligationis pignorū[d] poteris, si in solutione cessabitur.

Procurator qui dominū laesit in causa etiā in minimo articulo, tenetur domino. Bal.

IX. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. Marcello.

CVm per procuratorem causam tuam læsam [e] esse dicas, mandati actio aduersus eū tibi competit.

Hæc est solemnis lex Fideiussor ante solutionem non agit, mandati, nisi sit condemnatus, vel nisi debitor bona dilapidet, ita quod verisimiliter periculum sit in mora: vel nisi sit conuentum inter eum & ipsum, quod possit agere quandocunque, hoc primo. Fideiussor iniuste condemnatus, appellatione non vsus, non regre datur contra reum. b. d. notanter secundum Bal. & Saly.

X. Iidem AA. Papio.

SI pro ea † contra quam supplicas, fideiussor seu mandator intercessisti, & neq; cōdemnatus es. neq; bona eam dilapidare posse ea cœpisse [f] cōprobare possis, vt tibi iusſtam metuendi causam [g] præbeat, neque ab initio ita te obligationem susceperisse, [h] vt eā possis & ante solutionē cōuenire, nulla iuris ratione antequam satis creditori pro ea feceris, [i] eam ad solutionem vrgeri certum est. Fideiussorem [k] vero seu mandatorem exceptione munitum, [l] & iniuria[m] iudicis damnatum, & appellatione[n] contra bonam fidem minimè vsum, non posse mandati agere, manifestū est.

Procurator tenetur de culpabiliter gestis & culpabiliter non gestis. b. d. Bal. Vel sic: Procurator tenetur de gestis & gerendis per eum susceptis: & de dolo & lata culpa. Sal.

XI. Iidem AA. Caio.

PRocuratorem non tantum pro his quę gessit, sed etiam pro his quę gereda suscepit, [o] & tam [p] pter exactam ex mandato pecuniam, quàm non exactam, [p] tam dolum, quàm culpam. sumptuum[q] ratione bona fide habita, præstare necesse est.

Contra tenorem mandati non valet quod procurator facit. b. d. Bal. Vel sic: Procurator non seruato mandato, non præiudicat domino. Salycetus.

XII. Iidem AA. Firmo.

Fideiussor

Codex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm] CASVS. Mandaui tibi vt venderes fundum meum pto centum: vendidisti pro.l. nec ratum habuit: nunquid tibi præiudicasti quo minus eum vindicare possim, quæritur: Dicitur quod non.

a *Contra.* i. citra. sic supra de Iudæis. l. cœlicolarum.

Tal. incipit, b Semandati. *Tenorem.* qui erat vt certo pretio venderetur: vel vt ff.eo.l. diligenter. vel vt certæ personæ venderet: vt ff. de contrabeu. emp. l. cum seruo.

c *Non potuit.* non ergo nocet domino procurator, siue pro parte sit falsus, quia excessit mandatum: siue ex toto, vt hic, & ff. de no. ope. nunc. l. cum procurator. §. fin. & pro emptore. l. qui fundum. §. procurator. & infra de noxit. l. non absoluit. & supra de procu. l. si precium, & l. si procurator.

Cicer. gl. in c. f. super verbo, fefellit, innocen. in med. extra de rest. in integ. A *Procuratore.*] CASVS. De dolo & culpa, nō casu fortuito, tenetur procurator.

Et omnem culpam. de dolo & lata culpa & leui tenetur secundū omnes: vt hic, & ff. eo. l. si procuratorem. §. dolo. & l. dolus. & ff. de reg. iur. l. contractus. Sed secundum Io. & B. & Azo. etiam de leuissima tenetur: vt hic. nam qui omnem dixit, nihil omisit. sed Od. & M. contra: vt dices infra. c. l. in re. Nec obst. primę opinionis, scilicet de leuissima. ff. eo. l. idemque in prin. vbi dicit nihil amplius quam bonam fidem nā exponi, id est nihil quod sit melius. nam nil melius est bona fide. Vel ibi emerat procurator, & omnia fecerat, & sola testabat traditio facienda, in qua sufficit bona fides; quæ fit in tradione. Item nec ob. ff. de reg. iur. l. contractus. quia ibi non removet quin de leuissima teneatur. ADDITIO. Quòd autem procurator teneatur de leuissima culpa, tenet Cy. hic post Ia. de Are. & etiam Dy. in c. contractus. de reg. iur. lib. vj. & dicunt rationem esse tacitam adsertionem industriæ suscipientis mandatum, cum procurator propter solam industriam eligatur. ergo &c. vt arg. ff. de ædil. edic. l. si quid venditor.

Procurator non tenetur de leuissima culpa.

e *Improuisum.* nisi specialiter conuenit: vt & ff. depo. l. j. & de pig. act. l. quæ fortuitis. & de neg. gest. l. negotium. & ff. como. l. j. Vel nisi culpa præcedat casum: vt ff. cōmo. l. in rebus. & l. si vt certo. §. sed interdū. Itē nisi fuerit in mora: vt ff. depo. l. si in Asia. §. fin.

Si *secundum.*] CASVS. Titio & Seio pecunia tua equos comparasti: vel in solutum à debitore tuo accepisti: & alteri eorū de voluntate vtriusq; tradidisti: vt tibi restituatur quod nomine equorum à te profectum erat, mandati eos habebis obligatos.

f *Tuæ pecuniæ.* comparatos illorum mandato. sic & ff. eo. l. si fundum. & l. qui negotia §. fin.

g *A proprio.* scilicet tuo, subaudi.

h *Placitis.* i. vt restituatur tibi q; equorū nomine à te fuit profectum. Sed nōnne videntur illi mihi mandare de re mea vendenda eis: & sic non valet vt infra tit. j. l. j. Respō. immo de aliena, vt eam eis acquiram: quod feci: ex quo facto mihi abest.

M *Andatum.*] CASVS. Mandasti mihi vt fundum tibi emerem: antequam aream donarem, decessisti: an expiret mandatum, quæritur: Dicitur quod sic.

i *Feniatur.* vt infra. eo. §. item si adhuc. & ff. de solut. l. fina. Item no. re integra: aliàs enim secus: vt ff. de instit. l. si quis mācipiis. §. eius. & ff. de arbit. l. arbiter. Sed quando dicitur res integra? Respon. in certis casibus erit lis cessante facto hominis. ff. de iudicijs. & quia in repetitis certis pecuniis sufficit error facti. ff. de iuris & facti ignor. l. j. & quia in repetitis certis pecuniis sufficit error facti. ff. de condict. ob caus. da. l. si pecuniam. in prin. Ex hinc ergo reuocari non potest, ne ei fiat suum officium damnosum: vt ff. de fideiuss. l. si seruus cum manis. & quod vero. Item licet mandatum morte finiatur (vt hic dicit) tamen si ignorans mandatarius eum mortuum, ac adhuc integra aliquid fecerit: potest agere contra hæredem, vt infra. & probabilis ignorantia cum damno adiicitur vt infra. eod. §. item si adhuc. & ff. eo. l. inter cæteras. Item quod hic dicit, vt verum tibi sit tale mandatum quod suscipiat initium à morte testatoris, vt de sepulchro vide ff. eo. l. si vero. §. fi.

Res perit domino cui perit.

Mandatum re integra domini morte finitur.

Si mandatum non impleatur, ad interesse agitur. Bald. & Sal.

XV. Iidem AA. Precatio.

MAndatum re integra domini morte finitur.[1]

XVI. Iidem AA. Vranio.

AD cōparandas merces data pecunia, qui mandatum suscepit: fide rupta, k quanti interest[l] mandatoris, tenetur.

XVII. Iidem AA. Gorgonio.

SAlarium incerta pollicitatione[m] promissum peti non potest.[n]

Licet contractus principalis sit stricti iuris: accessorius tamen potest esse bonæ fidei, & venire vsure. Bald. Vel sic: *Mandatur ab eo pro quo interest, non tantum quod solui repetitio sed etiam vsuras eo nomine. h. d. Sal.* Vel sic. *Qui mandat aliquid emanari si solus mandatario, reputa eo ex eo maximum est fructum. pro suo vulcre mandatur interesse. Paul. de cast.*

XVIII. Iidem AA. Tusciano.

POst solutionē[o] à se factam, qui dari mutuo mandauit: ab eo pro quo intercessit, vel successoribus eius, quod solutum est, etiam cum vtilis[p] post moram rectè postulat[q].

Vsuræ vltra taxatum modum non possunt deberi, etiam si per stipulationem fuerint promissæ, vel pro eis datum fuerit pignus. Paul. de cast.

XIX. Iidem AA. Eugenio.

SAlarium.] CASVS. Pro expediendis negotijs meis promisi salariū, sed incertum, dicendo sic: remunerabo laborē tuum, nunquid tale salarium peti potest, quæritur? Respon. quod non.

m *Incerta pollicitatione.* re & genere. nam si re tantū, valeret: vt infra. eo. §. item si adhuc. & ff. eo. l. inter cæteras. Item quod hic dicit, vt verum tibi sit tale mandatum quod suscipiat initium à morte testatoris, vt de sepulchro vide ff. eo. l. si vero. §. fi.

n *Peti non potest.* sed solutum retineri potest. & quod dicit pollicitatione, ideo dicit: quia si esset in stipulatione de ductum (licet incertum.) forsan posset agi ex stipulatu secundum Hog. sed Azo dicit etiam tunc non valere: & de pollicitatione ideo dicit, quia salarium plerunque offertur à domino nulla interrogatione facta, sed subito dicit dominus, ita & ita faciam tibi. & quæ actione petatur salarium, dixi supra. eo. l. j.

POst.] CASVS. Mandasti Titio vt mutuaret. x. Sempronio: fecit Titio illa. x. tam Sempronium, quàm eius hæredes ad sortem & ad vsuras ex mora act. mandati conuenire potest.

o *Post solutionem.* mandator solvit, & cōuenit eum qui mutauit, mandauit, & eius hæredes. & quod dicit, post solutionem, scilicet non antè nisi in casibus, vt dixi supra eo. l. si pro ea.

p *Cum vsuris.* ex mora vel communi iure debitis: vt in bonæ fidei iudicio: vt ff. e. l. si vero non re. §. si mihi. & supra eo. l. j. & j. proxi. & supra. depo. l. ij. Sed contra ff. eo. l. inter. §. præterea. vbi dicit nihil plus venire nisi quod solvit. sed ibi fuppl. nisi tanto vsurarum emergat, vt hic.

q *Postulat.* actione mandati.

Vsuræ vltra taxatum modum non possunt deberi.

PRetij rerum.] CASVS. Mādaui tibi vt res meas vēderes, & stipulatus sum vsuras vltra legitimū modū, puta res tuas pro libra, & pignus dedisti, & vendidisti res meas ad pactum mihi teneberis: & ad vsuras legitimas, & pignora vltra legitimum modum vsurarum non tenebuntur. Vivianus.

a *Precij rerum.* accepisti res vendendas à me teddas precium & vsuras legitimas, non vltra: licet in mora fueris, vel in stipulationem sint deductæ: & licet pignora pro his sint obligata: quia non valet quod sequitur ex eo, vel obiit: vt supra de leg. & consti. l. non dubium.

Si contra.] CASVS. Habebā causam cōtra Titium ad. c. conueni tibi dare dimidiū vt elles procurator me[a] in causa: fuisti, an indicio mandati agere possis ad. l. quæritur? Dicitur quod non: & hoc in prima. Si vero mandatum gratuitum suscepisti, & impendisti: repetes: Vivianus.

b *Redonisti.* partem dimidium litis pacisceudo secundam quosdam vel quantēcunque quota: vt diximus supra de postu. l. si qui. redemisti dico modica pecunia data vel nulla: sed ideo, quia procuratabas eius causam, fecisti tibi cōuenti. Et no. contra licitum. nec enim licet procuratori vel advocato: vt ɔ. de procu. Item. & ff. e. l. si remunerandi. § fi. ff. de pact. l. sumptus.

c *Frustra petis.* Quid autem si de tuo impendisti, & vtilitet? Respō. nihil repetis ex pacto de quota parte litis facto. p expēsis vel actione mandati informata, licet incontinenti fuerit pactum factum de quota litis: quia illicitum pactum non informauit: nec etiam officio iudicis, quod super illicitis non est implorandum: nec actione negotiorum gestorum, & hoc probatur ex eo quod subicit, quòd si gratuitum &c. Quidam tamen dicunt contra: nam dant ei negotiorum gestorum pro ex pensis quatenus vtilitet impendit.

d *Postulas.* vt ff. eo. l. si quis alicui. §. fi. & ɔ. eo. l. j.

INre.] CASVS. Mandaui tibi vt gereres negotia mea: recepisti mandatum si dolum adhibuisti in gerendo, non solum in pecunia ad interesse mihi cōdemnaberis: sed & efficieris infamis: quia suas res potest quilibet administrare prout vult: alienas autem non nisi cautissimo officio. Vivianus.

e *In re mandata.* id est in negotio mandato.

f *Solum.* scilicet est peticulum.

g *Certissimum.* immo cum contineat interesse? vt ff. eo. l. si procuratorem. §. mandati. continet incertum: vt & actio præscriptis verbis dicitur hoc respectu incerta: vt infra de rerum permu. l. rebus. Sed die, id est certissimum est actionem mādati dari. vel etiam est certissima in specto fine: quia iudex certificat: vt instit. de actio. §. curare.

h *Existimatione.* id est famæ. sic accipitur. ff. de vat. cog. l. penult. damnatus ergo mandati directa, est infamis: vt hic, & ff. de his qui not. infa. l. j. §. qui pro socio. & l. furti. §. mandati. ADDITIO. Intelligas hoc, quando est damnatus propter dolum suum. secus vero si propter culpam esset damnatus: vt dicit glo. in dicto. §. qui pro socio.

i *Arbiter.* scilicet exiliens. i. dispositor. proprie enim non potest arbiter quis esse in sua terra: ff. de arbi. l. pe. & est simile huic ff. solu. mat. l. etiam. §. licet.

k *Ex proprio.* quædam enim facimus inuiti: vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. idem Celsus. quędam nec volētes facimus, vt testamentum si sumus minores xiiij. annorum: vt instit. qui. non est permis. fa. testa. §. præterea. & ad idē instit. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. fina.

l *Exacto.* id est exactissimo, secundum Io an. & B. sic institu quib. mo. te contrahi. ob. §. item is. venit ergo secundum eos in actione mandati etiam leuissima culpa. ɔ. eo. l. à procuratore. & arg. instit. loca. §. fi. sicut ibi, Saturnia sancta dearum. i. maxima siue sanctissima. alias secundum M. distinguę, vtrum gratia mandantis tantum intercesserit mandatum. & tunc præstabitur dolus & lata culpa tātum: an mandatarij tantum: & tunc leuissima, sicut in commodato distinguitur. ff. commod. l. si vt certo. §. interdum. & l. in rebus.

m *Geruntur.* id est geri debent.

n *Neglectum.* cum incepit facere, & destitit. Ioan.

o *Declinatum.* cum ab initio commisit. Vel pone econtra secundum Azonem: & vtrumque dictum ponitur pro eodem.

PRecij rerum[a] distractarum, quas venales præcedente mandato acceperas, vltra licitū vsuras ex stipulatiōe vel mora præstare (licet pignora data pbentur) compelli non potes.

Illicitum salarium non potest peti, nec etiā sumptus quos in lite improba quis fecit. h. d. Bald. Vel sic: Ex pacto de quota litis nil potest procurator petere: sed si tale pactum non fuit: bene potest petere expensas factas de suo. Paul. de cast.

XX. Iidem AA. Epagatho.

SI contra licitum, litis incertum redemisti: [b] interdictæ conuentionis tibi fidem impleri frustra petis. [c] Quòd si gratuitum mandatum suscepisti, secundum bonam fidem sumptus rectè postulas.[d]

Condemnatus mandati directa, dicitur infamis: quia licet quis in re propria sit moderator & arbiter, non sic in re aliena. h. d. not. Bald. Vel sic: Condemnatus in actione directa mandati, efficitur infamis: ideo consultur procuratoribus, vt sint diligentes, non negligentes. Saly.

XXI. Imp. CONSTANTINVS A. Volusiano pp. p.

INre mandata[e] non pecunię solum,[f] cuius est certissimus mādati iudicium, verumetiam existimationis [h] periculum est. Nam suæ quidē quisq; rei moderator atque arbiter,[i] nō omnia negotia, sed pleraq; ex pro prio[k] animo facit. Aliena verò negocia exacto[l] officio gerunt:[m] nec quicquā in eorum ad ministratione neglectū[n] ac declinatum[o] culpa vacuum est.

Ex parsitate precij cessio actionum præsumitur simulata, & est inualida, nisi vsque ad concurrentem quantitatem eius precij numerati facta in cessionis hac expressus, & similibus eandem rationem habentibus. Si autem cessio non sit facta contemplatione precij, sed ex mera & pura liberalitate efficiciter trāsiens vtiles actiones secundum tenorem directarum. h. d. Bald. & est singularis lex secundū Paul. de cast.

XXII. Imp. ANASTASIVS A. Eustachio præfect. præt.

PEr diuersas[p] interpellationes ad nos factas, comperimus quosdā alienis rebus fortunisq; inhiantes, [q] cessiones aliis cōpetentiū actionū in semetipsos exponi properare: [r] hocq; modo diuersis personas litigatorum [s] vexationibus [t] afficere: cum certū [v] sit pro indubitatis[x] obligationib[b] eos magis quib[b] antea suppetebāt, iura sua[y] vindicare, q̄ ad alios ea transferre velle.[z] [a] Per hāc itaq; legē iubem[b] in posterū huiusmodi conamen[c] inhiberi. * nec em dubiū[b] est redēptores litiū alienarum

Hoc etiā prohibet papa in c. fe des apostoli ca. cū gl. su per verbo. liceat. extra de re scrip.

fi pro xx. & vsuris. In quibusdā tamen contractibus potest fieri cessio, puta inter cohæredes. potest enim vnus alij cedere act. Item si creditor acceperit à suo debitore nomen sui debitoris in solutum, aget iure cessō: vel si patiatur creditor controuersiam super pignoribus sibi obligatis, potest petere vt debitor cedat ei act. vel si patiat act. à non domino super re quam possideo: possum petere vt mihi cedatur ius fructuarij vel superficiarij: vt sic possim me tueri aduersus verum dominum. vel sic: Si possideo tē in emphyteusin: possum petere vt dominus mihi cedat act. suam. Item legatarij possunt petere sibi fieri cessionem ab hærede. In vltima parte dicit, quòd si titulo donationis cedatur actio, bene tenet cessio.

p *Per diuersas.* In primo casu fuit simulatio, in secundo præsumitur à secundo quatuor excipiuntur.

q *Inhiantes.* i. insidiātes. sic & j. de prescriptio. xxx. an. l. j. in prin.

r *Properare.* modicum dando pro cessione facienda: vt infra. l. proxi. in prin.

s *Litigatorum.* debitores puta.

t *Vexationibus.* in plus petendo.

v *Cum certum.* audaciter hoc dicas, cum certum &c. die certum præsumptione iuris: vt ff. de probatio. l. cū de indebito. & ff. de alie. iudi. l. item si res. §. fi. & l. seq. & l. fi. non tamen statur huic præsumptioni, nisi aliās probetur simulatio.

x *Pro indubitatis.* dicuntur indubitatæ, in quibus aduersarius nō negat: aliās est dubia per negationem: vt j. qui. ad lib. procla. non licet. l. ij. & iij.

y *Iura sua.* id est sibi debita. & large pone vindicare, vt etiam contineat actionem personalem.

z *Velle.* id est magis præsumitur quòd ei commiserit, vt quod consecutus fuerit, partim reddat, & partim retineat. Vel dic quę cedere prædicto modo minori precio.

a *Conamen.* scilicet fictitium.

b *Dubium.* præsumptiue.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Cessiones.* pto nihilo vel modico factas dolo vel fraude, vel simulatione aliqua.

b *Solutarum.* No. in hoc forte est vis, vt sit necesse precium solutum: vt ff. de rei vindica. l. quoniã. Item hoc de vsuris videtur corrigi. ff. proxi. sed die vt ibi.

c *Venditionis.* quæ si vera esset, valeret cessio: vt per totum tit. de hære. vel act. vendi. sed hic loquitur secundum Azo. & bene, cum parua pecunia emit, & animo vexandi. quare solum quod dedit, repeti permittit hæc lex. secus cũ iusta causa fit cessio, & non animo vexandi.

d *Insertum.* scilicet pro tota actione.

e *Contingit.* quando agunt familiæ erciscundæ: vt ff. de litig. l. fin. in fi. & ff. famil. erciscun. l. plane. licet pro hac cessione detur min^a quam cessio sit.

f *Et his.* cessionibus. exceptis quascunq; creditor scilicet accipit pro debito, quod est. ff. & cum nomen sui debitoris etiam plus debentis à debitore suo accipit in solutum. vel dic, creditor cedit actionẽ fideiussori etiam minus soluenti: vt ff. de fideiussori. l. si fideiussores. §. idem respon. Vel tertio pone quẽ tem toam quam possideo, obligasti Titio creditori tuo, & ego facio mihi cedi ius suum pro minore pecunia quàm ei debeatur in illam rem, vt sim contra te tutus: & secundum hæc duo exempla accipit, id est facit. sic. ff. de dam. infect. l. Proculus. Vel pone quẽ ille qui nomine meo est stipulatus cum mandato vel sine mandato, non mihi cessit.

† Hic not. Salyc. quod casus singulos & exceptis, ob silentium rationis extẽditur ad similes. de quo punctio vide post alios Dec. in rub. ff. de regul. iur.

g *Is qui res.* Hoc est aliud exemplum vbi tenet cessio, puta accipit quis pro re quã possidet, ius Emphyteuticarij vel fructuarij, vel superficiarij, vel similis, vt tueatur se à domino: licet valeat plus vel minus qđ dat cedenti, quàm illud in quo vult se munire. Vel dic cum timerem domui meæ ruinam ex domo tua, accepi à te ius quod habes in domo tua, puta rei vindicationem: dedi tibi minus quàm valet ius cessum. quod non placet: quia verbis tantum fit hæc expositio. Vel tertio in re quam possideo, habes Publicianam: impetro à vero domino vt cedat mihi ius dominij, modicum sibi dando: vt contra te tuear me: vt ff. de Publicia. l. penult. & fina.

h *Necnon his* scilicet cessionibus exceptis, quas inter legatarios &c. & pone pluribus legatum nomen, tunc enim & ipsi inter se cedũt actiões minimo dato, & ab hærede pertũ sibi cedi directã.

i *Debita.* actiones personales, vt dixi modo in exemplo.

k *Vel actiones.* scilicet in rem.

a Placet Sal. reprobata. gl. in l. vt j. com. dele. quæ vult contra. rium.

l *Seu res.* scilicet hæredis: a nam si testatoris, non esset necesse cedere legatario rei vindicationẽ, cum statim ab adita hæreditate dominus fiat: vt j. communia de lega. l. j.

m *Pro his.* scilicet relictis.

n *Ratione.* id est nõ intercedente aliquo prædictorum casuum exceptorum.

o *Magis.* quàm verus actionis emptor.

p *Pecuniis.* paucis ab eo cui facta est cessio, illi scilicet qui cedit. Alij dicunt ecotra præstitis à cedẽte illi cui fit cessio: quod non placet.

q *Per donationẽ.* scilicet veram.

r *Quem alias caussis.* Lex ista videtur subiiçi contratia. si enim valet cessio & in exceptis casibus, & aliis: ergo in omnib^s: ergo male dixit in principio. l. non valere. Die ergo hic loqui de non simulatis, puta ex causa donationis. secus autẽ in simulatis quæ videri eos esse, qui tales cessiones^a in se cõfici cupiunt: ita tamẽ, vt si quis datis pecuniis huiusmodi subierit cessionem, vsque ad ipsam tantummodo solutarum ^b pecuniarum quantitatem, & vsurarũ eius actiones exercere permittatur: licet instrumento cessionis, venditionis^c nomen insertum^d: sit exceptis scilicet cessionib^e, quas inter cohæredes pro actionibus hæreditariis fieri contingit: ^e & his, ^f quascunque vel creditor, vel is qui res ^g alienas possidet, pro debito, seu rerum apud se cõstitutarum munimine ac tuitione accepit: necnõ his^h quas inter legatarios seu fideicõmissarios, quibus debita ^i vel actiones ^k seu res ^l aliæ relictæ sunt, pro his^m fieri necesse sit. Nulla etenim talirationeⁿ † intercedente, redẽptor (sicuti superius declaratũ est) magis ^o existit, qui alienas pecuniis ^p prælitis subiit actiones. Si autẽ per donationẽ^q cessio facta est: sciant omnes huiusmodi legi locum non esse, sed antiqua iura esse seruanda: vt cessiones tam pro exceptis & specialiter enumeratis, quàm aliis caussis ^r factæ seu faciendæ, secundum actionum quæcunq; cessæ sunt vel fuerint tenorẽ, sine quadam imminutione obtineant. t.

Hæc est no. lex, quæ venit ad præcedentem declarationẽ & hoc intendit in summa: Si cessio est pro parte venditæ, & pro parte donatæ præsumitur cessio simulata. idem si solus creditor donationis sit appositus, tamen clam aliquid sit datum nomine precij. Hic ergo casibus cessionarius non agit nisi quatenus res ipsa persolvit. cedens etiam propter suã fraudẽ actione privatur. & licet de rigore ista sanctio debaret retrotrahi tamen de æquitate nõ retrahitur retro: sed ad futura tantũ porrigitur. b. d. secundum Bald.

XXIII. Imp. IVSTINIAN. A. Ioanni præfec. præto.

AB Anastasio ^u diuæ memoriæ principe iustissima constitutio cõscripta est ^v rã humanitatis quàm beneuolentiæ plena: vt ne quis alienum subeat debitum cessione in eum facta, & ne amplius à debitore consequatur his ^x quæ præstitit ^t cessionis auctori: exceptis quibusdam casibus, qui specialiter illa sanctione cõtinentur. ¶ Sed cũ hi qui circa lites morantur, ^v non valent: vt supra dixit. Sciendum est ergo quod simulata est cessio, cum id agitur inter cedentem & eum cui ceditur, quod de omne luctum & emolumentum ad cedentem referatur: sed simulatur contrarium, scilicet quod debeat pertinere ad eum cui fit cessio: & tunc non valet: vt s. plus valere quod agitur. per totum.

Si autem sit dubium an sit simulata vel nõ: præsumitur simulata ex paritate precij. Nam non est verisimile quod pro tam parua precio sit facta cessio. argu. ff. de nãt. ac. l. cum hi. §. modus. licet ad dolum arguendum hoc non sufficeat. vt infra de cessio. ven. l. dolus. & die non agit nisi in tantum quantum dedit: vt s. hic. l. j. proxi. pro residuo autem agit qui cess. t. aliud tamen est vbi est pro parte vendita, & pro parte donata, vt ff. proxi. secundũ Io. & Azo. Sed quando precium dicitur modicum? Respon. forte quando nec ad tridiam contingit actiones: vt infra de cessio. ven. l. j. Vel dic, quando deductis expensis, & labore, & precio adhuc plus satis valet. & sic dic, vt ex causa dotis cedatur actio, ex qua fit cessio. Item præsumitur simulata si non reperitur nomen contractus ex quo fit cessio, in cessione: vt supra hac eadem. ff. mutuor, ibi, licet instrumento. & sic forte contingit, ille cessit illi actionem suam contra illum, vel similia. ibi vero nomen contractus ibi cõtinetur, nõ præsumitur simulata. nec obstat. supra ibi, licet instrumẽto &c. nã intellige quod primo debeat fieri instrumentũ vẽditionis vel donationis, & postea subiecta cessio: vt nõ videatur fraus facta. hic autẽ fuerat prius cessio facta, & postea instrumentũ cõtractus: & ideo aliud est. Vel verus titulus deficiens facit simulatam, sed aliquãdo non facit non simulatam, si aliud sit quod faciat simulatam, vt paritas precij: & hoc casu non admittitur actio, sed agit qui cessit: cum cessio non reperitur, vel ex paritate precij erat simulata. Item testio præsumitur simulata, & actio sit iusto precio pro parte vendita, & pro alia parte donata: & hic agit is qui emit, in tantum quantum dedit: in residuo nullus agit: nec is qui cessit, nec is cui creditur. vt infra l. proxi. licet aliud sit cum modica pecunia data pro tali actione, facta est cessio: vt modo dixi. sed in casibus non præsumitur simulatio quantumcunque precium datũ sit pro cessione, qui hoc lege continentur. & distingue hic vt s. nec licet. po. l. j. ADDITIO. Addas post Bar. hic præsumi etiam cessionem simulatam, quando precium pro quo facta est cessio, non apparet in veritate solutũ. hoc secundũ eum innuitur in hoc tex. iuncta glo. in ver. solutarũ. supra & j. proxi. ibi, vero contractu re ipsa persoluit, ex quo concluditur secundũ eundẽ non sufficere si in instrumẽto cessionis cedens sibi solutum esse confiteatur, nisi reuera sibi solutum proberur. quod verum est quantum ad eum contra quẽ cauetur: sed contra ipsum cedentem noceret illa cessio. c

a *Actionis.*

b *Ex causa.*] CASVS. In superiori lege statuit imperator Anastasius vt non fieret venditio quæ dubia erat: sed quia quidam volẽtes petuertere sensum illius. l. pro parte vẽdebat hoc prohibet Iustinia. dicens quille cui cessa est actio, sic non potest agere nisi pro ea quãtitate quam dedit: pro residuo fieri cessio. sic utilis: quia nec ille qui cessit, potest agere, nec ille cui cessa est. Si vero ex causa donationis veller cedere quis act. bene posset. in futuris negotijs non in præteritis locum habet hæc. l. Vitianus.

c *Conscripta est.* de l. superiore dicit.

d *Præstitit.* pto tali actione cedenda.

e *Morantur.* qui omnia mala nouerunt: vt in authen. de exhib. §. illud quoque. colla. v.

a *Venditionis* iusto precio factæ.

b *Per coloratum.* quare dicit coloratam, cum vere & iusto precio vendebat partem, & mera liberalitate aliam partem donat? Respon. quia non donaret partem, nisi aliã donatarius emeret. similis color. j. de nat. lib. l. legem in fi.

c *Partem.* hic tangit tertium casum, quem. j. apertius declarabit.

d *Non adorem ferunt.* im mo consentimus: vt s. l. proxi. in fine.

e *Siqua.* s. creditor.

f *Occulte.* quia aliàs non erat donaturus, ni aliam partem emisset: sed hic tacebat, & sic redit. ad primum, vt aliquid addat.

g *Particulatim.* id est partem actionis.

h *Possidet.* & etiã vsuras: vt s. l. proxi. circa prine. quæ est contra. Vel hæc corrigit illam: vel verius, his tribꝰ casibus tantum sortem persecutus tenetur quando pro tit. scilicet quando pro parte vẽdidit, pro parte donauit alicui directò, item quando per interpositã personã: vt hic. & quando aliquid occulte dat, vt ex causa dotis, & precio, ex qua fit cessio. Item præsumitur simulata si non reperitur nomen contractus ex quo fit cessio, in cessione: vt supra hac eadem. ff. mutuor, ibi, licet instrumẽto. & sic forte contingit, ille cessit illi actionem suam contra illum, vel similia. ibi vero nomen contractus ibi cõtinetur, nõ præsumitur simulata. nec obstat. supra ibi, licet instrumẽto &c. nã intellige quod primo debeat fieri instrumentũ vẽditionis vel donationis, & postea subiecta cessio: vt nõ videatur fraus facta. hic autẽ fuerat prius cessio facta, & postea instrumentũ cõtractus: & ideo aliud est. Vel verus titulus deficiens facit simulatam, sed aliquãdo non facit non simulatam, si aliud sit quod faciat simulatam, vt paritas precij: & hoc casu non admittitur actio, sed agit qui cessit: cum cessio non reperitur, vel ex paritate precij erat simulata. Item testio præsumitur simulata, & actio sit iusto precio pro parte vendita, & pro alia parte donata: & hic agit is qui emit, in tantum quantum dedit: in residuo nullus agit: nec is qui cessit, nec is cui creditur. vt infra l. proxi. licet aliud sit cum modica pecunia data pro tali actione, facta est cessio: vt modo dixi. sed in casibus non præsumitur simulatio quantumcunque precium datũ sit pro cessione, qui hoc lege continentur. & distingue hic vt s. nec licet. po. l. j. ADDITIO. Addas post Bar. hic præsumi etiam cessionem simulatam, quando precium pro quo facta est cessio, non apparet in veritate solutũ. hoc secundũ eum innuitur in hoc tex. iuncta glo. in ver. solutarũ. supra & j. proxi. ibi, vero contractu re ipsa persoluit, ex quo concluditur secundũ eundẽ non sufficere si in instrumẽto cessionis cedens sibi solutum esse confiteatur, nisi reuera sibi solutum proberur. quod verum est quantum ad eum contra quẽ cauetur: sed contra ipsum cedentem noceret illa cessio. c

i *Veraque parte.* scilicet cedentis, & eius cui cedi tur sic & in possessione furioso tradita: vt ff. de acquir. poss. l. quod meo. §. fi furioso.

k *Et si hoc.* s. quod vere solutum fuit.

l *Malestia.* ex aliquo.

SI SERVVS EXTERO se emi mandauerit.

Audistis generaliter supra de mandato, nunc audis specialiter an quodam casu scilicet cum seruus extero se emi mandauerit. Et vtrum quatenus dicitis hoc. l. Et vtrum si fuerit vile mandatum. Item an alijs detur ipsi datum sit vtile. Item an solutionem pecuniarum litterarum emptarum. Item an agatur de ancilla. & de precio. In primo dicit nullum esse mandatum. In secundo dicit dominũ actiones ex vendito. In tertio quod emptor non liberatur. In quarto de vtroque agi non potest. Die ergo si seruus extero &c.

SI seruus extero.] CASVS. Seruus mandauit Titio de se emendo & manumittendo. ex isto themate tres eliciũtur quæstiones. Prima est an valeat mandatum. Respõ. quòd nõ, nec inspecta persona serui, neque inspecta domini. serui non: quia cum liber homo de se emendo non posset mandare, multo minus nec seruus ex persona sua. domini non: quia qui mãdat re suam à se emi, inutiliter mandat: quia cũ mandat de emendo à seipso videtur: nulla contra eum vel substantiam eius ex dissimulata donatione oriatur molestia. [1] Et iustum quidem fuerat hoc remedium debitoribus ab Anastasianis temporibus impertiri, ex quibus etiam lex data est, quam homines astutè lacerandam esse existimauerunt. Sed ne videamur in tanta temporũ nostrorum benevolẽtia aliquid acerbius admittere: in futuris post præsentẽ legem casibus hęc obseruari censemus: vt omne q, contra legem Anastasianam ex cogitatum est, hoc in posterum nostro perfruatur remedio.

TITVLVS XXXVI.

SI SERVVS EXTERO se emi mandauerit.

Hæc lex consuevit difficilis reputari, & in materia seruorum est cotidiana: & hoc dicit: Si seruus de se emendo mandat extraneo: mandatum in suis finibus stans, non parit actionem aliquã. Si autem mandato fungatur contractus emptionis: subsistentiæ actio oritur de æquitate non ex solo mandato, sed emptionis cooperante contractu: & mandatarius vbique emptor soluendo precium de peculiaribus rerum sibi administratis à seruo, non liberatur à precio: sed eo nihilominus potest ad precium conueniri: non tamen ad rem & precium, contradictione obstante, quæ non sinit produci duas contradictorias ad effectum. b. d. nec. secundum Bald. Vel sic: Mandatum serui mandati se extero emi, est inualidum. ab initio: sed consulescit emptione secuta ex postfacto: & non liberatur mandatarius soluendo numerus peculiares domino, sed domino datur electio, agat mandati vel seruum consequatur: vel ex vendito vt precium ei detur: vtrumque tamen actionem non potest cumulare obstante contrarietate. hoc dicit.

D

1. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. & cc. Dionysiæ.

SI seruus extero ^m se mandauerit ^n emendum: quãuis nec ex pśona serui (quia hoc liber mandare non potest ^o) nec ex domini persona (quoniã qui mandat ^p vt à se res comparetur, inutiliter ^q mãdat) consistere credebatur actio: tamen optima ratione, ^r quia nõ id agitur vt ex ipso mandato, ^s detur emere: sed nulla est emptio suę rei. Secũdo quæritur, an ex tali mandato dominus habeat actionẽ mãdati, vt sibi reddatur seruus: vel habeat actionẽ ex vendito ad cõsequendũ precium? Respon. q mandati. Tertio quæritur, an emptor soluendo nummos peculiares, liberatus sit? Dicitur q non. Quarto quæritur, an possit intentare vtrã que? Dicitur quòd non: quia contrariæ sunt: quæ per actionem mãdati consequeris seruũ: per actionem ex vendito, precij eius: & sic emptor tenebit seruũ. sed ista non possunt simul stare, vt consequaris precium, & consequaris seruum.

m *Extero.* per hoc quod dicit extero, intelligas quemliber aliũ à domino & seruo.

m *Extero.* Exterum siue extraneum dic omnem præter dominum. Sed quid si domino mãdat? Respon. non valet: quia à seipso nõ potest emere, item nec ab alio: vt ff. de se emendo, contrahen. empt. l. suæ rei. Sed quid si seruus plurium, vni domino rum mãdet de se emendo ab alio? Item quid si rem vnius mandet alij emere? Videtur quòd valeat: vt ff. de accep. l. an inutilis. §. accepto. Sed puto quòd non: cũ nec si extraneo mandet valeat: vt hic dicit, scilicet de se emendo. *Seruus si quia à seipso nõ potest emere, item nec ab alio rem suam: vt ff. de se emendo, contrahen. empt. l. suæ rei. Sed quid si seruus plurium, vni dominorum mãdet de se emendo ab alio? Item quid si rem vnius mandet alij emere? Videtur quòd valeat: vt ff. de accep. l. an inutilis. §. accepto. Sed puto quòd non: cũ nec si extraneo mandet valeat: vt hic dicit, scilicet de se emendo. mandet domino suo de alio rem suam: vt ff. de se emendo, contrahen. empt. l. suæ rei. Sed quid si seruus plurium, vni dominorum mãdet de se emendo ab alio? Item quid si rem vnius mandet alij emere? Videtur quòd valeat: vt ff. de accep. l. an inutilis. §. accepto. Sed puto quòd non: cũ nec si extraneo mandet valeat: vt hic dicit, scilicet de se emendo. nihil valet.*

n *Mandauerit.* liber non posset hoc mãdare, multo minus seruus.

o *Non potest.* scilicet de se emẽdo: & sic multo minus seruus: vt hic, & ff. quibus ad liber. procla. non licet. l. penult. in princ. & de libe. causa. l. ordinata. §. si is. Item aut dices tenere mandatum secundum ius naturale, quo est liber. & sic non valet, cum nec liber mandet: vt dixi. Item secundum ius ciuile pro nullo habetur: vt ff. de reg. iur. l. quod attinet.

p *Qui mandat.* cum idẽ inueniretur vendi tor & emptor, quod esse non potest: vt ff. de rerum permu. l. j.

q *Inutiliter.* quia iam sequeretur quòd idem esset venditor & emptor. in casu tamen valet, vt in creditore qui possidebat pignus. ff. mand. l. si mandauero. ij. §. si hi.

r *Ratione.* scilicet æquitatis, quæ prævaler rigori iuris: vt s. de iud. l. placuit.

s *Ex ipso mandato.* scilicet solo. id est per consequens de æquitate. Sed mandatum sit inutile: vel fit propter mandatum ex illo contractu.

s *Ex ipso mandato*, nullo alio secuto, sed alio secuto, scilicet venditione, datur actio ex mãdato, vt subiicit secundum Io. Sic &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stipulatio vna alteram corroborat.

aliàs vna stipulatio præstat alij robur: vt institu. de inuti. stipu. A §. alteri. Sed hic tanto plus, quia cum sequês causa, scilicet vēditio sit bonæ fidei, & præcedens causa mandati: facit sequens, vt ex prima detur actio, quod in stipulatione non est ita. & quod hic subiicit, propter mandatum &c. conuerte literam, id est ex mādato propter alium cōtractum. Similis contrarium diuid. l. j. Alij vt P. dicūt ex ipsa vēditione dari mādati: vt hic innuit, pro quo est, quia & aliàs ex pacto inconuenienti apposito datur actio ex contractu præcedenti vel sequenti: vt j. de pac. l. inter empt. & vend. l. ij. Bul. etiam dicit ex se dari actionē mandati, scilicet ab imperatore vtuo. cū nō detur per l. ex dicto mandato. sed prima placet.

a *Ignorante*. secus si sciret: quia tunc recipiendo suum precium sibi imputat, & emptor liberatur. Vel die secus si sciat. quia tunc sibi præiudicat in seruo, vt nō possit agere mādati.

b *Solen*. tibi scilicet venditori.

c *Per huiusmodi fastum*. id est per huiusmodi solutionem. nam emptor putatur facere nūmos accipiens: vt ff. de act. empt. & vend. l. ex empto. §. j. Sed quare non conceditur vt ex peculio soluat, sicut & vbi manumissus est si x. debent, vt ff. de statulibe.

Manumissus si x. debent, ex peculio ea fol vere potest.

l. Statuliberos. §. & pariū? Respō. quia ibi voluit testator aliquid dari, sciens illum non habere aliud patrimonium, videtur permittere: vt & ff. de manu. test. l. si quis locuples. & de cōdit. instit. l. quæ sub conditione. & j. de condit. inser. l. cum patremfa. at hic nihil potest videri permississe, cum & mādatum à seruo emanauerit. Alij distinguunt, an simpliciter mādat seruus se emi: an se emi suis nummis, & manumitti. Primo casu non potest dare peculiares nummos: vt hic Secundo sic: vt in dicta. l. de statulibe. quod non placet. Iam hic geritur contractus venditionis inter dominum & emptorem. vnde debet secundum cōmune ius facere nūmos capientis, per d. l. ex empto. §. j. Sed in hoc casu esset tunc vis: quia primo non posset agere contra emptorem vt manumittatur vt ff. de manu. l. iiij. §. si ab ignoto. nec ali⁹ sorte nomine seruitat. in secūdo ipse seruus consistit aduersus emptorem vt manumittatur vt ff. de iudi. l. vix. & etiā ipse venditor ratione affectionis: vt ff. manda. l. cum seruus. & pronūtiatur liberandi, nō liber: vt ff. de manu. l. iiij. in prin. & ff. de iudi. l. qui se.

d *Nec tamen*. hic mutat personam.

e *De ancilla*. scilicet consequenda: vt statim dices.

f *Emptis*. id est venditis: vt & ff. de act. empt. l. veteres. contra ff. de act. empt. & vend. l. ex empto vbi dicitur quod iniquissimum est. vt re & precio careat. Accursius.

g *Contrarias actiones*. Die quòd loquitur de actione mandati ad ancillam consequendam, secundum Io. sicut & si emi asinū mandasset. & hoc innuit dictio, consequendo: quæ licet sit neutri generis, concipit tamen sexū ininum: & idem innuit postea cum dicit, vtrúmne mancipium &c. Alia actio est ex vēdito ad precium, quæ sunt contrariæ: cum per vnam auferatur emptori seruus: per aliā apud eum remaneat. Et sic no. contrarias actiones nō posse quem exercere: vt j. de fur. l. j. Sed cōtra hoc quod dicit dari actionem mandati ad ancillam perfequendā, videtur esse contra: quia contraria non datur emptori contra me, vt recipiam, si nolim. si ergo contraria non datur, ergo nec directa: quia vltro citroq; esse solēt: vt instit. de obl. quæ ex quasi cō. in prin. & habes hoc. ff. man. l. seruus meus. Sed die, esse solēt regulariter. fallit autē in hoc casu: vt hic & ibi dicitur, & in co. tit. l.

TITVLVS XXXVII.
PRO SOCIO.

Vales societas in qua vnus pecuniam confert, alter operam. b. d. Bald. concor. Saly.

I. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & cc. Aurelio.

SOcietatem, vno pecuniam [k] conferente, alio operam, posse contrahi, magis obtinuit. [l]

Ententes prædium communiter, videntur tacite contraxisse societatem tam rei quàm onerum sup portandorum propter vem. b. d. no. secundū Bald. Vel sic: Fundus emptus communiter à duobus, vtroque in possessionem inducto, communio efficitur: & pensiones solutæ ab eorum altero vnà cū precio possunt peti actione pro socio. Saly.

Iidem AA. & cc. Pantonio.

CVm proponas te prædium coniuncto dominio [m] cum patrono * tuo comparasse, in possessionémque tam te quàm ipsum inductum: iuris ratio efficit, vt dominium fundi ad vtrūque pertineat. [n] Sane quia precium à te solo numeratum, [o] & solennibus penstationibus, cessante socio, satisfactum esse dicis: iudicio societatis id quod eo nomine præstari oportuerit, consequēris. [p]

Societatis commoda transeunt ad hæredem. b. d. Bal. & hoc verum etiam si sit talis societas, quæ ad hæredem non transeat.

III. Iidem AA. & cc. Victorino.

CVm in societatis contrahib⁹ fides [q] exuberet, conueniátque æquitatis [r] rationibus etiam compendia [s] æqua-

l *Obtinuit*. quia ſæpe opera alicuius pro pecunia valet: vt instit. e. § ij. & si partes adiectæ non fuerint, æquales in lucro & dāno spectātur: vt ff. eo. l. si nō fuerint. Sed quæro, an ille qui pecuniā contulit, debeat habere capitale saluū in diuisione societatis, id est sortē, & lucrū tantū ex ea prouenies cōmunicare? Io. distinguit an ab initio sic dedit pecuniā vt cōmunicaret. an vt sua remaneret. In primo casu cōmunicatur, in secundo nō. Quid si hoc non appareat? Respō. in dubio præsumitur cōmunicata: vt ff. eo. l. j. §. ſi. & Lij licet alia ſit huius ciuitatis & quarundā aliarum consuetudo, scilicet quod in dubio non præsumatur cōmunicata. Item quid si hic sors fit amissa, an tantundem debeat reponere, & an sit commune periculum? Respon. nō est cōmune periculum, vt ille qui operam ponebat, aliquid cōferat sed tota damna consul societas interēptione rerū: vt ff. e. l. veru. § interea. Ea pecuniā consueuit exhibere operam, sinā modo non habet.

Actio pro socio quando competat.

Cessio pecuniæ.

CVm proponas.] CASVS. Si emendo fundum cum Titio contraxisti societatē. & tibi & ei traditus est fundus soluto precio à te, an ideo quia ex tua tantū pecunia precium solutū, ad te solū pertinere debeat, quæritur? Dicitur q. non: sed ad vtrūque vestrū: & iudicio societatis consequeris id quod pro eo solueris. vt l. vt ſit. Alij dicunt, cōiuncto, quia & alia prædia cōmunia habebant: vt ff. eo. l. cum duobus in prin. Acc.

m *Dominio*. licet soluerit precium & pensiones.

n *Pertinet*. vt ff. de acquir. re. do. l. traditio.

o *Numeratum*. vnde tibi soli dominium adferebas quæritum.

p *Consequeris*. aliud in socio reficiēte communem ipsulā: vt ff. communi. e. l. cum duobus. aliàs est. l. si fratres. §. idem respōdit socius &c.

CVm in societatis.] CASVS. Si emendo salem cum Titio societatem contraxisti: & antequam ad te lucrum perueniret, ipse decesserit, in fata decessisti. herede relicto: an heres iudicio societatis consequatur partem lucri quæ ad te spectabat petere possit: quæritur? Dicitur quòd sic.

q *Fides*. scilicet bona: vt j. de acti. & oblig. l. bonam.

r *Æquitatis*. id est bonæ fidei.

s *Etiam compendia*. non solum onera. & æqualiter, vt subiicit. nisi

nisi contractum sit: vt ff. e. l. si non fuerint. in princ.

a *Participasse*. id est partem habuisse in societate salinarum.

b *Tibi*. agenti actione pro socio.

Socius ad hæredem non ad hæredē, etiā si sit dictū: vt ff. e. l. nemo, nisi in vectigalibus: vt ff. e. l. adeo. tamen emolumenti successor est: vt hic, & ff. eod. l. verum. §. in hæredem. & agis pro socio, vt hic. & incepta negocia debes consummare. vt ff. co. l. hæres socij.

Hæres succedit.

Societatis. Duo contrahentes se socios omnium bonorū, adinuicem promiserunt diuidere pro æqualibus partibus. Vel cum de hoc esset controuersia, animo transigendi fecerunt eandem promissionem per stipulationē: quæ stipulatio hoc casu est necessaria, cum iure transactionis paciscendi interponatur: vt ff. de pac. l. diuisionis. e *Institutam*. nam personalis obligatio comitatur omnem hæredem: vt hic, & ff. de acti. & obliga. l. ex contractibus. & facit ad l. j. qui testa. fac. poss. l. j. redpon.

Societatem.] CASVS. Titius cū Seio contraxit societatem vt Titius præstet operam, Seius pecuniam & lucrū esset cōmune. an sic cō trahi possit societas? quæritur? Dicitur q. fic. k *Pecuniam*. in communi causa.

Valet societas ad beneplacitum socierum, hoc dicit. Bald. & Saly.

Societas potest contrahi sub qua libet conditione: quia voluntates contrahentium sunt seruandæ. Bald.

VI. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfec. præt.

DE societate [h] apud veteres dubitatum est, si sub conditione contrahi posset: puta si ille consul fuerit, societatem esse cōtractam. q Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem, huiusmodi causa vēditur, sancimus societatem con trahi posse non solum purè, sed etiam sub conditione. Voluntates [i] etenim legitimè contrahentium omnimodo conseruandæ sunt.

Curator furiosi potest renuntiare societati sua.

A i *Voluntates*. vt ff. depo. l. j. §. ſi conueniat.

Ancinus.] CASVS. An curator furiosi dissoluere possit societatem quam contraxit furiosus ante furorem. quæritur? Dicitur quod sic: & socius furiosi societati renunciare potest: si eet olim esset dubitatū apud veteres. vnde sicut curator in aliis contractibus habet legitimam administrationem, ita in societate distrahenda. Viuianus.

k *Dissoluere*. renunciando aliis sociis, vel alij renunciando curatori sic fit per procuratorem etiam generalē: vt ff. eo. l. actione. §. renunciare.

l *Et*. scilicet curatori.

DE CONTRAHENDA *emptione & venditione.*

Venditiones.] CASVS. An rem constitutam Mutinæ posit aliquis vendere Bonoñ. existens, quæritur? Respon. quòd non refert an præsens sit res vel non quo minus ratificetur venditio. Viuianus. m *Creduntur*. vt & j. si quis alteri vel sibi. l. fina. sic & donatio, vt infra de donatio. l. data. in fin & stipulatio: vt ff. de condic. fur. l. parui.

Emptionem.] CASVS. An furiosus vendi tionem rei celebrare possit, quæritur? Dicitur quòd non quia non potest consentire: nec sine consensu contrahitur venditio. Si vero di lucida habeat interualla, puta quia sit furiosus in æstate, respiscat in vere, & rem suam vēdat si maior sit. xxv. annis, tenet venditio. Itē & alios quoslibet contractus potest celebrare. Viuianus.

n *Desiderare*. vt instit. co. in princ. Si ergo interuenit error vel in contractu, vel in precio, vel in corpore, vel in qualitate, non valet contractus: vt ff. eod. l. in venditionibus. idem si in sexu: vt ff. eod. titu. l. alioquin §. fin. Idem si in essentia: vt ff. eod. l. donum.

o *Consensum*. vnde nec vendere nec emere potest: quandoque tamē tacite videtur consentire: vt ff. solu. mat. l. ij. §. fin.

Si donationis.] CASVS. Donaui tibi prædium hoc pacto vt ministres mihi alimēta: & finxi venditionē interuenisse. nō quod simulatū est, sed quod vere gestū est, compelleris seruare act. præscriptis verbis: vnde si mihi subtrahebas alimenta, compelleris soluere eadem actione præscriptis verbis. Viuianus.

Si donationis,

Valet venditio rei etiam existentis in alio loco quam vbi contractus celebratur. hoc dicit. Bald. Vel sic. Non vitiatur venditio, quia res sit constituta in alio loco quàm vbi contrahitur. Saly.

II. Impp. VALERIAN. & GALLIENVS. AA. Paulo.

VEnditiones etsi in alio loco quàm in quo possessiones constitutæ sunt, fiant: non ideo irritæ esse creduntur. [m]

Vbi nō est consensus, ibi deficit substantia emptionis & venditionis. Bald. Vel sic. Furiosus nō potest vendere propter defectū consensus: nisi tempore dilucidi intervallis. Saly.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Auito.

EMptionem & venditionem consensum desiderare, [n] nec furiosi vllum esse consensum, [o] manifestum est. Intermissionis autem tempore furiosos maiores vigintiquinq; annis venditiones & alios quoslibet contractus [p] posse facere, non ambigitur.

Si non valet quod ago vt ago: valet vt valere potest. hoc dicit. Bald. Vel sic, Contractus verus donationis translatus simulatæ venditionis: & palliatus de alimentis præstandis ei adiectum, seruandum est. hoc dicit. Saly. Vel sic & clarius: Si fiat donatio vera, & simuletur fieri venditio, vel e contra donatio nec potest rescindi propter simulationem venditionis. Donatarius tamen debet implere modum vel conditionem appositam in donatione. b. d. Pau. de castr.

p *Contractus*. & omnia quæ vult, quæ non infirmantur propter superuenientem furorem: vt hic, & j. de cer. fu. l. cum aliis. & qui testa. fa. pos. l. furiosum. & ff. de spon. l. furor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Si *donationis*. quæ vere fit.
b D. scit. quia plus valet quod agitur.
c *Substantia*. substantia emptionis est consensus : vt supra l. proxima. non autem consentiunt in venditione, qui licet verbis emptionem exprimãt, corde tamẽ aliud sapiunt : vt ff. de rebus dubijs. l. in ambiguo.

Emptionis substantia est consensus.

& hoc quando in totum agebatur vt esset donatio. si vero precio viliori, valet venditio nisi inter virum & vxorem : vt ff. e. l. cum in venditione. & l. si quis donationis. Item no. hic simulatum contractum non tenere : vt supra plus val. quod agi. per totum. & ff. eod. l. nuda. & de reg. iur. l. imaginaria.

d Vt te. ibi fuit contractus innominatus à muliere, scilicet do vt facias.
e Alter. id est hoc pacto vt te alar.
f *Perfecta*. olim stipulatione ei interposita, hodie etiam nudo pacto : vt infra. de dona. § per ficiuntur. Vel perfecta dicitur, id est impleta traditione : vt ff. de act. empt. l. si quis alienam. & supra de act. & obl. l. si quidem. facile autem dicit, quia propter ingratitudinem revocatur quandoque : vt infra de reuo. do. l. fi.
g *Conuenit*. actione præscriptis verbis : vt infra de re. permu. l. rebus. & ff. de pac. l. in traditionibus. & infra de dona. l. legẽ. vel condictione ob causam : vt ff. de præscri. verb. l. naturalis. § finautem rem do. & supra de condic. ob cau. l. ea & l. si vt proponis. Vel etiam vtili rei vindicatione, cum sub modo fuerit donata : vt infra de do. quæ sub modo. l. j. valet ergo vt donatio : vt infra eo. l. empti. Accursius.

Emptio sua rei quare nõ valeat.

C *Vm res.*] CASVS. Berta donauit tibi aliquas res. an valeat emptio si ab hærede suo postea eas comparaueris, quæritur? Dicitur quod non : quia suæ rei &c. & hoc in prima. Si vero nondum tradidisset, valeret. Item ratione iuris quod habet filius in rebus aliis puta, potest agere inofficiosi : quo casu si inofficiosa reperiatur donatio facta à Berta, valebit emptio.

h *Donata* à Berta supple, & traditas : vt patet statim.
i *Hærede*. scilicet filio Bertæ.
k *Distractus*. id est venditas. sic stricte ponitur : vt ff. de Publicia. l. si ego. § partus ij. respon.
l *Possessionis*. id est dominij : arg. ff. de verb. sig. l interdum. & possidere bene potest quis ex pluribus causis : vt ff. de acqui. pos. l. iij. § ex pluribus. ff. de re iur. l. non vt ex pluribus.
m *Consistere*. No. siue sciens, siue ignorans : vt infra eo. l. si mater & ff. eo. l. suæ rei. & de pigno act. l. debitor. nisi ratione possessionis : vel nisi sub conditione, vel ratione iuris quod habeat venditor in ea re : vt ff. eo. l. si in emptione. § rei suæ & l. qui tabernas. & de leg. j. l. cætera. § j. insti. de leg. § si cui fundus. & idem erit in vltimo casu huius. l. nam ratione iuris querelæ valet venditio. Et potest reddi ratio quare rei suæ emptio non valeat : quia statim vt facta est venditio, committitur actio ex empto pro euictione, quia & vbi res aliena venditur, si postea emptor eius dominus fiat, actio de euictione committitur, vt ff. de euic. l. si vendideris. Cum ergo hic emptor ab initio sit dominus, statim committitur contra venditorem actio de euictione, & emptor tenetur ad precium. sicque inuicem compensatione facta causa minuendarum litium, nulla venditio censetur. arg. ff. de compen. l. j. & ij.

n *Demonstretur*. quod esse potest : quia tua erat vxor : vnde non valuit inter virum & vxorem donatio : vt ff. de dona. inter vi. & vxo. l. j. & hoc si reuocauit antequam confirmaretur, vt infra de dona. inter vi. & vxo. l. donationes. j.

III. Iidem AA. Valeriæ.

SI donationis[a] causa, venditionis simulatus contractus est : emptio in sui deficit[b] substantia.[c] * Sane si in possessione rei, sub specie venditionis, causa donationis, vt te[d] aleret, [e] induxisti : sicut perfecta[f] donatio facile rescindi nõ potest, ita legi quam tuis rebus donans dixisti, parêre conuenit.[g]

** aliàs, emptionis desinet substantia.*

Nemo potest emere rem suam, nisi quatenus ab eo posset aliquo remedio euinci. hoc dicit no. secundum Bald. contra. Salyc.

IIII. Iidem AA. Luciano.

CVm res tibi donatas[h] ab hærede[i] donatricis, tibi distractas[k] esse proponas : intelligere debueras dupliciter tibi titulum possessionis[l] non potuisse, * sed ex donatione & traditione dominum factum te frustra emisse : cum rei propriæ emptio non possit consistere.[m] At tunc demum tibi profuit, si ex donatione te non fuisse dominum demonstretur.[n] Sane quoniam omnia bona tibi ab ea donata & tradita dicis : ad hoc & à filio facta venditio rerum maternarum afferre perfecta etiam donatione poterit defensionem, ne vel exemplo inofficiosi testamẽti possit hæc auocare.[o]

** Quod enim meum est, amplius meum fieri nõ potest. & concor. in c. inter dilectos. cũ glo. super verbo, meũ. extra de fide instru.*

Hæc est no. lex & hoc dicit, Tam tutor quàm curator eius potest rem pupilli emere palam & bona fide. Bald & Salyc.

V. Iidem AA. Gratiæ.

CVm ipse tutor[p] nihil ex bonis pupilli quæ distrahi possunt, cõparare[q] palam & bona fide prohibetur :[r] multò magis vxor eius hoc facere potest.

Res perfecta non vitiatur, licet perueniat ad eas cum a quo non posset oriri. hoc dicit. Bald. Vel fiet Donatio ante facta non irritatur, licet matrimonium inter donatorem & donatricem postea sequatur. Salycetus.

VI. Iidem AA. Lucretio.

SI Gaudẽtius[s] in matrẽ tuam titulo venditionis[t] sine quadam fraude[v] dominium manci pij transtulit : nõ idcirco quòd postea inter eos matrimonium cũ & diuortium secutum dicitur, iuri ei[o] quicquã derogatum est : [x] quod C vindicare, [y] te matri tuę succedsisse probans, minime prohiberis.

Fraude. à matre tua commissa.

Derogatum est. quod videbatur, cum peruenerit in eum statum à quo incipere non potest : vt arg. ff. de verb. oblig. l. pluribus. § & si placeat. Vel quia non duravit causa propter quam facta fuerit. arg. ff. de in rem ver. l. si pro parte. § versum. sed nihilo minus valet : vt hic, & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si inter extraneos.

Vindicare. ab omni possidente.

Si mutuo.

A o *Auocare*. quatenus immoderate donatum est : querela scilicet inofficiosæ donationis : vt supra de inoff. don. l. cũ donationibus. Et nota hic quod ratione iuris valet venditio. quod & in legato est : vt ff. de leg. j. l. si domus. § fi. sed non semper : vt ff. de leg. ij. l. Mæuius. § pe. quanquam & hic potest dici quod non valeat venditio : sed qui emit, habet exceptionem. Sed si emit putans esse vendẽtis, & hic potest repetere precium : vt ff. eo. l. suæ rei. nam quid habet exceptionẽ pro re, vt non reddatur? Non puto, quia sic posset uti contra tua : quare non auditur, scilicet vt habeat rem quasi valeat venditio, & repetat precium quasi non valeat venditio, vt arg. supra tit. ij. l. in fi.

Vm ipse.] CASVS. An res pupilli quas distrahi necesse est propter æs alienum patris, bona fide & palam emere tutor possit, quæritur? Respon. quod sic, & multo magis vxor sua.

p *Cum ipse tutor.* auctoritate contutoris.
q *Comparare*. compare immobilia non potest, mobilia autem palam potest, vt ff. eo. l. si in emptione. quæ pro contraria signatur.
r *Prohibetur*. immo prohibetur, vt ff. eod. l. in emptione. § fi. quæ est contra. Solu. ibi. admittebatur, hic nõ, secũdum Azo. arg. ff. de auct. tut. l. tutores. Sed hoc non placet, vt ff. rem pu. sal. fo. l. iiij. § illud. Vel hic emit à pupillo cũ auctoritate cõtutoris, ar. ff. de auct. tu. l. iiij. & v. § fed & si cum vnius enim auctoritas sufficit, licet plures sint, vt infra de auct. tu. l. si ibi vero le auctore. Vel dic quod palam potest, vt hic. clam non, vt ibi ar. ff. de admi. tu. l. non existimo. & de auct. tut. l. pupillus. § sane. & de ritu nup. l. fi. sic & infra de don. l. donatio siue. § in conferibendis. & habent hæc locum in omni officio publico vel priuato. aliter punitur : vt ff. e. l. nõ licet. Item opponitur huic solutioni prox. secundæ. ff. de admi. tu. l. tutor rerum. in fi. vbi dicit pupillum rem vindicare nõ posse quam sibi tutor accepit de bonis eius, & precium rationibus pupilli intulit. Sed respon. ibi est ideo, quia res pupilli erat vilis capta ab hærede tutoris. Vel non ideo quia emptio valeat, sed quia bona fide fructus siue animalia inde nata ita percepterat : vnde fecit suos. Vel dic, ibi non potest vindicare nisi reddat precium quod in suam vtilitatem peruenit. arg. contra infra de pecu. di. mi. l. si prædium, vel ibi palam egit. Et not. quod vbi ex tutoris parte tantum oritur obligatio, se auctore obligatur tutor, vt ff. de admi. tu. l. quotiens. § non tantum.

Si mutuo.

SI *Gaudentius*.] CASVS. Si Bertæ mancipium, minoris, puta x. cum valeret. xxx. vendidisti animo donãdi propter affectũ quem habes de ea ducenda : postea cum ea nullum contraxisti matrimonium, quia ratione consanguinitatis distractum est? an præiudicet ei vel eius heredi quo minus mancipium vindicare possit. quæritur? Dicitur quòd non.

s *Si Gaudentius*. proprium nomen.
t *Venditionis*. alias donationis, & tunc plana. aliàs venditionis, & tunc dic factæ minori precio animo donandi, quæ valet inter cæteros, sed non inter coniuges : vt ff. e. l. si quis donationis.
v *Fraude*. à matre tua commissa.
x *Derogatum est*. quod videbatur, cum peruenerit in eum statum à quo incipere non potest : vt arg. ff. de verb. oblig. l. pluribus. § & si placeat. Vel quia non duravit causa propter quam spem facta fuerit. arg. ff. de in rem ver. l. si pro parte. § versum. sed nihilo minus valet : vt hic, & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. si inter extraneos.
y *Vindicare*. ab omni possidente.

SI *Ancillam*.] CASVS. Si mater tua ancillam comparauit, & à matito tuo simulauit titulo donationis accepisse : an tibi præiudicauit, puta quia dicat maritum sibi donasse constante matrimonio, & ideo velit matitus ancillam à te reuocare : an possit, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

Fragmentum veritati non præstat impedimentum. Baldus.

VII. Iidem AA. Pisoni.

SI ancillam ex emptione sibi quæsitam, mater tua donatione à secundo marito postea se simulauit : accepisse tituli falsi figmentum, donationis dominium ei duplicare vel auferre non potuit.[a]

In contractibus nominatis non subest locum conditio ob causam. b. d. Bald. vel clarius : Licet precium non soluatur, non agit venditor condictione ob causam ad repetitionem rei, sed actione ex vendito ad ipsum precium. b. d. Paulus de castro.

Si nom.] CASVS. Vinea, mihi vendidisti, nec precium solui : an vineam repetere possis, quæritur? Dicitur quod non : sed actione ex vendito agere potes ad precium.

a *Distraxisti*. id est vendidisti.
b Actio. fide habita de precio.
c *Competit*. vt supra de rei vind. l. incisile. & in fra de rescin. vend. l. ea conditione. & hoc quãdo fides est habita de precio, alias potest. iem vindicare : vt ff. eod. l. quod vẽdidi. & ff. de tribu. l. procuratoris. §. pe. & infi. de rerum diui. § vendit æ. Et dic quod volebat repetere condictione ob causam : sed non habet locum in contractibus nominatis : vt ff. de rerum permu. l. j. § fi.

Condictio de dictione ob causam non habet locum in contractibus nominatis.

EMpti.] CASVS. Sine precio nulla consistit emptio. & hoc in prima. Si vero precium constituatur nec soluatur, & res tradatur : non ob hoc minus tenebit venditio : sed ages ad precium. & hoc an secunda. Si vero venditor precium sibi solutum negaret, non ob hoc minus possideat quis quod comparauit. & hoc in tertia. Si vero aliquis prædium tibi donauit, simulauit autem se vendere : si subsecuta fuerit traditio, non aget ad precium : quia perfecta est donatio. & hoc in quarta.

d *Sine precio*. contra hanc venditionem non habet locum. Bald. vel sic : Sine precio non est venditio, nec precium conuentum non soluta tum facit possessorem iniustum, & ex venditione simulata precium non petitur : nec res tradita repetitur. si agebatur vt donaretur. b. d. Salyc. vel sic : In emptorem transit dominium facta traditione, licet precium non sit solutum, si fuerit habita fides de precio, nisi venditio sit simulata, quia non fuerit consentum de certo precio, & si fuit facta animo donandi, precium peti non potest. b. d. Paulus de castro.

VIII. Iidem AA. Diogeni.

SI non donationis causa, sed vere vineas distraxisti,[b] nec precium numeratũ est : actio[c] tibi precij, non eorum quæ dedisti repetitio competit.[d]

Sine precio contractus venditionis non habet substantiam. Bald. vel sic : Sine precio non est venditio, nec precium conuentum non solutum facit possessorem iniustum, & ex venditione simulata precium non petitur : nec res tradita repetitur. si agebatur vt donaretur. b. d. Salyc. vel sic : In emptorem transit dominium facta traditione, licet precium non sit solutum, si fuerit habita fides de precio, nisi venditio sit simulata, quia non fuerit consentum de certo precio, & si fuit facta animo donandi, precium peti non potest. b. d. Paulus de castro.

IX. Iidem AA. Severo.

EMpti fides[e] ac venditi sine quantitate[f] nulla est. Placito autem precio non numerato, & sed solum tradita possessione, ilitiusmodi contractus non habetur irritus :[h] nec idcirco is qui cõparauit, minus recte possidet,[i] quod soluta summa quã dari conuenerat, negatur. Sed & si donationis gratia prædij fa

Fides emptionis. ab vtroque contrahentium habita.

e *Emptionis*. ab vtroque contrahentium habita.
f *Sine quantitate*. id est precio, & certo vt instit. eo. l. precium. nec sine re quæ veneat, valet venditio, nisi in fructibus, & alea, & simi
g *Non numerato*. fide tamen habita.
h *Irritus*. non enim est precij numeratio, sed conuentio & c. vt ff. eo. l. si. § j.
i *Recte possidet*. cum à venditore habeat, vel eius voluntate expressa vel tacita. alias secus : vt infra de acquir. pos. l. fi ex stipulatione. Et dic quod hic fuit habita fides de precio à venditore.
k *Facta venditione*. simulata tamen.
l *Sequatur*. hoc iure veteri. hodie etiam nudo pacto fit donatio : vt infra de dona. l. si quis argentum. § fi.

SI *mater*.] CASVS. Mulier volens dare pecuniam viro suo (quod non potuit, cum non valeat donatio inter virum & vxorem) simulauit se emere prædium suum proprium à matito, & precio ei dedit. an mulieri vel eius hęredi per talẽ vẽditionẽ præiudicium generetur quo minus prædiũ repetere possit, quæritur? Dicitur q. non.

m *Patris tui*. mariti sui.
n *Non confisus emptio*. vt & ff. eo. l. suæ rei. & l. si debitor, misi ratione possessionis : a vt ff. eo. l. si in emptione. § rei suæ. vel sub condictione : vt ff. eo. l. existimo. & ff. de leg. j. l. cætera. § j. & ar. ff. de verb. obli. l. nemo. & l. existimo. & nisi per aliũ : vt ff. manda. l. si quando per mandauero. ij. §. si hi. & aliquod nisi ratione partis alicuius rei : vt ff. de in diem addic. l. quod si vno. in fi. Sed quidam ibi intelligunt sub conditione, qua existente res recuperanda non sit nostra.

Nec idcirco minus emptio perfecta est, quod emptor fideiussorem non accepit, vel instrumentũ testationis vacuæ possessionis omissum est. nam secundum consensum auctoris in possessionem ingressus, recte possidet. precium sane, si eo nomine satisfactũ non probetur, peti potest. nec enim, æstimationem recipiat. Item fallit. ff. de le. j. l. & si æquo. & instit. de his qui sunt sui vel alie. iur. § fi. & ff. de relig. l. si quis sepulchrum. & infra de patribus qui fi. dis. l. ij. in fi. & ff. de act. emp. l. Iulianus. § idem Celsus. & infra eo. l. dudum.

Nec idcirco minus fallit in seruo communi manumisso.

Nec accepit. de euictione, cum nec dandus est, nisi actum esset : vt ff. de euic. l. emptori. & ff. de præto. stip. l. j. § stipulatio.

Omissum est. vt supra de fide instru. l. non. idcirco. & supra de rei vind. l. quotiens. & infra de communium re. alie. l. fi. & supra de proba. l. cum res.

Possidet. vt infra de acqui. pos. l. minus & ff. de acqui. pos. l. si ex stipulatione. & infra si quis alteri vel sibi. l. si emancipatis.

Peti potest. vt d. l. quotiens. & in eo. tit. l. inciuile.

Contestatio.

aliàs pro præcone præseruus, non dicitur cogi sumitur possidere rem suam, licet sistere. Ostendere de his qui sunt sui vel alie. iur. § fi. & ff. de relig. l. si quis sepulchrum. & infra de patribus qui fi. dis. l. ij. in fi. & ff. de act. emp. l. Iulianus. § idem Celsus. & infra eo. l. dudum.

Non idcirco.] CASVS. Si mihi prædium vendidisti, non ob hoc minus tenebit venditio quod fideiussorem nomine euictionis non accepi : vel instrumentum venditionis non interuenit : quia sufficit quod consensu tuo sim introductus in vacuam possessionem : & hoc in prima. Si vero precium tibi adhuc non solui, petere poteris : nec facto contractu intercedente consensu, si pœnituerit, minus valebit venditio. & hoc in vltima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Contestatio.* id est cotam testibus protestatio.
b *Rescindat.* supra de transac. l. quamuis. & de ac. & obl. l. sicut. & si cer. pet. l. eo quod.

IN *vendentis.* CASVS.] Vendo tibi si emere volueris, vel ego voluero. non valet emptio. Vel pone casum, vt in glos.

c *In vendentis.* Quidã nõ intelligentes ponũt casum : Vendo tibi talem rẽ pro quãto volueris, vel quanti æstimaueris: qui casus est ff. e. l. quod sæpe. §. j. Tu dic q̃ ipsum commerciũ, id est contractus qui est emptio & venditio, fuit hic positum in arbitrium alterius : vt si voluerit sic emere. sic & ff. de ac. & obli. l. sub hac. & de verbo. obli. l. centesimis. §. fi. Sed videtur contra insti. eo. §. emptio. vbi dicit tenere. Sol. aliud est cum dico vendo quanti volueris : vt hic. aliud si volueris : vt ibi. Alij vt R. quòd vbi expressè dixi, quanti fueris arbitratus : tunc non valet. at vbi vel à re facta fuit, vt si voluerit emere, valet : sicut & si dicerem, si capitolium ascenderis: quia expressa nocent: vt ff. de condi. & demon. l. nonnunquam. & de leg. iij. l. fideicommissa. §. si fideicommissum. Sic ergo dicit hic voluntate, scilicet expressa. Aliquod ibi fuit collatum in arbitrium alterius contra-

Vẽditio an valeat si in alterius arbitriũ proximi cõsentiat. Tabas, ynæ.

†*Hanc l. ibi mita in casu notabili* hentium : vt boni viri arbitrio. Ioan. vero dicit quòd ibi fuit institutio pure facta, sed remissa sub conditione. hic autem facta fuit sub conditione. Tu die, si precium conferatur in alterius arbitrium. non valet : vt ff. eo. l. quod mercium : vt hic. Porro res ipsa confertur : vt institut. eo. §. emptio. Si autẽ in extranei arbitrium precium conferatur : si quidem innominati, non valet : nisi in casu : vt ff. loca. l. si merces. & de pig. l. si fundus. §. fi. Si autem nominati, valet, si ipse fuerit arbitratus. aliàs non, nec recurritur ad arbitrium boni viri : vt arg. infra eo. l. fi. Si autem arbitretur, sed male, recurritur ad arbitrium boni viri : vt argu. ff. pro socio. l. si ita coita. & l. focietatem mecum. Accidentale autem, id est accidens aliquod quod non est de substantia contractus, siue in alterius contrahentium arbitrium, siue extranei conferatur, sicut in societate ita in vẽditione ad boni viri arbitrũ recurritur, siue arbitretur, siue non : vt ff. eo. l. hæc venditio. & pro socio. l. si ita coita. & l. societatem mecum. Quod dixi in venditione, serua etiam in locatione : vt arg. infra eo. l. fi. in fi. In stricti vero iuris iudicijs non recurritur ad alterius arbitrium : vt ff. de verb. obli. l. si quis arbitratu. quod potest dici si non arbitretur. alias sic, vt ff. de oper. li. l. si libertus ita. Porro in arbitrijs promittentis si conferatur tacite, valet, vt si ascenderis capitolium : vt d. l. de condit. & demon. l. nonnunquam. si expresse : vt si vis vel voles vel volueris, non valet. sed si cum volet vel volueris, sic : vt ff. de verb. obli. l. centesimis. §. si ita. & l. à Titio. §. fi. & l. si quis stipulatus. & de act. & obli. l. sub hac. Sed quid si dicam, volo tibi vendere rem istam pro x. & tu dicas, ego volo emere pro x. an erit contracta venditio ? Videtur quod non. nam si dicam, volo ascendere arborem, non sequitur quod ascendam. cum solo consensu contrahatur. ar ibi necesse est vt ascendat. & clarum est quod nõ ascendit, licet sic dicat. sed hoc non est ita rum eum non consentite. nam & his verbis fideicommissum relinquitur : vt insti. de singulis re. per fideicom-reli. §. fin. & man-

Vẽditio an valeat si in alterius arbitriũ proximi cõsentiat. Tabas, ynæ.

vel probare possit emptorẽ, g nisi lex[h] specialiter quasdã personas hoc facere prohibuerit.
Dat. VI. Kal. Iunij Vincentiæ, Tatiano & Symmacho Conss.

Pretium rei venditæ per tertium arbitratorem definitum seu declaratum : cogitur emptor soluere, & non arbitrante eo non tenet venditio : quod etiam in locatione seruari mandatur. h. d. Vel breuius, Si precium ad tertij arbitrium committitur : illo non arbitrante contractus redditur nullus, nec à persona recedit ur : & illo arbitrante firmatur. Salyc. Vel sic : Si precium committatur in arbitrium vel declarationem tertij secuta declaratione valet contractus, sed ea non secuta non valet, tanquam defecta cõditione sub qua censetur contractus celebratus. nec est cuiquam an illa fuerit commissa declaratio tanquam amico communi, & sic fuerit habitus respectus ad personam eius : an tanquã in arbitrium boni viri, & sic fuerit habitus respectus ad id quod facere debet vel faceret bonus vir : quia non secuta declaratione, neutro casu valet contractus nec recedit ab eius persona, vt per illam bonum verum declaratio fiat. hoc dicit ista lex sing. quæ cotidie allegatur Pau. de cast.

XV. Imp. IVSTINIAN. A. Iuliano præfecto prætorio.

SVper rebus venundãdis, si quis rem ita comparauerit, vt res vendita esset quanti Titius æstimauerit : magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus : quã decidentes, sancimus, cũ huiusmodi conuentio super venditione procedat, quanti ille æstimauerit, sub hac cõditione stare venditionem, vt siquidem ipse qui nominatus est, precũ definierit omnimodo secundum eius æstimationem & precia persoluí, & venditionem ad effectum tanquam lex seruanda est : si voluntas non fuerit nuda.

XIIII. Iidem AA. Iuliano.

IN vendentis[c] vel emẽtis voluntatem collata conditione comparandi, quia[f] non adstringit necessitate cõtrahẽtes, obligatio nulla est. idcirco dominꝰ inuitus ex huiusmodi conuentione rẽ propriã vel quilibet alius distrahere nõ compellitur.

Non solum proximis & consortibus, sed extraneis alijs liberum est arbitrium rem propriam distrahendi : non obstantibus cõstitutionibus quæ olim contrarium disponebant. h. d. no. Bald. Vel sic : iure nouo non cogitur quis prius vendere proximis & consortibus, quàm extraneis, Salyc. Vel sic : Potest quis vendere rem suam cui vult, reprobata lege quæ cogebat eum vendere consortibus, non extraneis. Paulus de castro.

XVI. Imp. IVSTINIANVS. A. THEOD. & ARCAD. AAA. Fabiano præfecto prætorio Illyrici & Italiæ.

DVdum[i] proximis[d] cõsortibusque[e] cõcessum erat, vt extraneos ab emptione remouerent, neque homines suo arbitratu vẽdẽda distraherẽt. sed quia grauis hæc videtur iniuria, quæ inani honestatis colore velatur, vt homines de rebus suis facere aliquid cogãtur inuiti. superiore lege cassata, vnusquisque suo arbitratu quærere licet incontinenti facta, pœnitentiæ contestatio[a] consensu finita rescindit.[b]

Contractus in alterius contrahentium voluntatem collatus, non intelligitur efficaciter celebratus. Salyc. Vel sic : Contractus vltro citroq; obligatorius non potest conferri in voluntatem vel arbitrium alterius ex contrahentibus : & si contrahat, non valet. Paulus de castro.

XIII. Iidem AA. Iuliano.

IN vendentis[c] vel emẽtis voluntatem collata conditione comparandi, quia[f] non adstringit necessitate cõtrahẽtes, obligatio nulla est. idcirco dominꝰ inuitus ex huiusmodi conuentione rẽ propriã vel quilibet alius distrahere nõ compellitur.

Non solum proximis & consortibus, sed extraneis alijs liberum est arbitrium rem propriam distrahendi : non obstantibus cõstitutionibus quæ olim contrarium disponebant. h. d. no. Bald. Vel sic : iure nouo non cogitur quis prius vendere proximis & consortibus, quàm extraneis, Salyc. Vel sic : Potest quis vendere rem suam cui vult, reprobata lege quæ cogebat eum vendere consortibus, non extraneis. Paulus de castro.

XV. Imp. IVSTINIAN. A. Iuliano præfecto prætorio.

SVper rebus venundãdis, si quis rem ita comparauerit, vt res vendita esset quanti Titius æstimauerit : magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus : quã decidentes, sancimus, cũ huiusmodi conuentio super venditione procedat, quanti ille æstimauerit, sub hac cõditione stare venditionem, vt siquidem ipse qui nominatus est, precũ definierit omnimodo secundum eius æstimationem & precia persoluí, & venditionem ad effectum tanquam lex seruanda est : si voluntas non fuerit nuda.

d *Proximis.* id est consanguineis.
e *Consortibus.* licet non consanguineis.
f *Inuiti.* vendere ei cui nolunt, vendere tamen volunt.
g *Emptorem.* vt infra de communium re. alie. l. falso. & infra de dona. l. portionem. & supra communi diuidun. l. j. & supra de fundis. l. nemo exterus.
h *Nisi lex.* forte à testatore sic dicta, vel ab eo qui rem tibi dedit, adiecta vel scripta : vt infra de re. alie. non alite. l. fi. Vel sic emptor teuta velit vendere emponemata sua, id est meliorationes : præstare fertur quidem dominus extraneo. vt infra de iure emphy. l. ij. Ité iudicio communi diuidundo post litem contestatam, & in iudicio familiæ exciscundæ post motam controuersiam alienationes voluntariæ extraneis sunt interdictæ vt supra communi dines. ui. l. j. in fi. & ff. fa. ercis. l. alienationes. Vel dic, nisi lex, scilicet quã habes infra lib. xi. non licere habitatoribus metrocomiæ. l. j. A DITIO. Hæc exempla non placent Cy. quia hic loquitur de prohibitione in persona : ideo pone exemplum de lege vnica de pta ne Christianum man. Vel die secundum Bald. nisi lex. id est ipse cialis constitutio loci, vel municipale statutum hoc prohibuerit, quia statuta valent : vt c. constitutus : de inintg. restitu.

SVper. CASVS. Olim si aliquis rem suam vendere t quanti Titius definiret, dubitatio erat, an valeret talis venditio. Videbatur quod non. quia si vẽditio facta foit sub illa conditione, nec deficit conditio, puta quia Titius pretium definiuit : emptor ad pretium, venditor ad rem tradendam tenebitur, siue in scriptis, siue sine scriptis celebrata fuerit venditio. Si non definiat, non valet : ir, remota diuinatione an sit collatum arbitrium in certam personam, an in virum bonum. & hæc eadem dici possunt in locatione & conductione. cum pensio in alicuius arbitrium conferatur. Vi.

a *Peruenire.* siue bene siue male sit arbitratus, secundum Azo. Tu dic si male, recurritur ad arbitrium boni viri : vt ff. pro socio. l. si ita coita. & l. focietatem mecum. Idem dico in stricti iuris iudicijs : vt ff. de ope. lib. l. fi. libertus. ij. licet alij contra : vt ff. de verb. obli. l. si quis arbitratu. Temij dicunt, vt P. quod si excesserit dimidium iusti precij, petat deceptus rescindi contractum eo modo, quo si ipsemet re de contrahens fuisset deceptus : & hoc officio iudicis, vel actione ex eo contractu, data emptori electione : vt infra de rescin. ven. l. ij. & hoc enim non dolose fecit. aliàs teneretur de dolo, si non posset agi contra contrahentem, quia nõ aliqua re, & vnus volebat vendere rẽ illam, non poterat quando consors volebat emere, & si alius emebat, consors poterat offerre precium, & rem recuperare, quod remouet imperator per hanc l. dicẽs quod quilibet cuinque voluerit rem suam distrahere potest, nisi lex specialiter hoc prohibeat. qualiter hoc faciat, non apparet. tu dic, si restatoꝛ alicui rem legauit, ne extra familiam alienet, quo casu voluntas sua

Vẽditio an valeat si in alterius arbitriũ proximi cõsentiat. Tabas, ynæ.

†*Hanc l. ibi mita in casu notabili*

Vẽditio an valeat si in alterius arbitriũ proximi cõsentiat. Tabas, ynæ.

cit imperator. quod si vẽditio facta foit sub illa conditione, nec deficit conditio, puta quia Titius pretium definiuit : emptor ad pretium, venditor ad rem tradendam tenebitur, siue in scriptis, siue sine scriptis celebrata fuerit venditio. Si non definiat, non valet : ir, remota diuinatione an sit collatum arbitrium in certam personam, an in virum bonum. & hæc eadem dici possunt in locatione & conductione. cum pensio in alicuius arbitrium conferatur. Vi.

a *Peruenire.* siue bene siue male sit arbitratus, secundum Azo. Tu dic si male, recurritur ad arbitrium boni viri : vt ff. pro socio. l. si ita coita. & l. focietatem mecum. Idem dico in stricti iuris iudicijs : vt ff. de ope. lib. l. fi. libertus. ij. licet alij contra : vt ff. de verb. obli. l. si quis arbitratu. Temij dicunt, vt P. quod si excesserit dimidium iusti precij, petat deceptus rescindi contractum eo modo, quo si ipsemet re de contrahens fuisset deceptus : & hoc officio iudicis, vel actione ex eo contractu, data emptori electione : vt infra de rescin. ven. l. ij. & hoc enim non dolose fecit. aliàs teneretur de dolo, si non posset agi contra contrahentem, quia nõ aliqua re, & vnus volebat vendere rẽ illam, non poterat quando consors volebat emere, & si alius emebat, consors poterat offerre precium, & rem recuperare, quod remouet imperator per hanc l. dicẽs quod quilibet cuinque voluerit rem suam distrahere potest, nisi lex specialiter hoc prohibeat. qualiter hoc faciat, non apparet. tu dic, si restatoꝛ alicui rem legauit, ne extra familiam alienet, quo casu voluntas sua

Vẽditio an valeat si in alterius arbitriũ proximi cõsentiat. Tabas, ynæ.

peruenire.[a] siue in scriptis, siue sine scriptis contractus celebretur, scilicet si huiusmodi pactũ, cum in scriptis fuerit redactũ, secundum nostræ legis[b] definitionem per omnia completum & absolutum sit. Sin autẽ vel ipse noluerit, vel non potuerit preciũ definire, tũc pro nihilo[c] esse vẽditionẽ, quasi nullo precio statuto, nulla cõiectura (imo magis diuinatione) in posterũ seruanda, vtrũ in personã certã, an in boni viri arbitriũ respicientes contrahentes ad hęc pacta venerint,[d] quia hoc[e] penitus impossibile esse credẽtes per huiusmodi sanctionẽ expellim. q. etiã in huiusmodi locatione locũ habere[f] cẽsemus.

TITVLVS XXXIX.
DE HAEREDITATE vel actione vendita.

Fiscus hereditatæ venditæ non tenetur creditoribus hereditatis respondere, sed emptor est conueniendus ab eis. h. d. no. Bal. Vel sic : Speciale est in fisco hereditatem vendente, vt à creditoribus hereditatis conueniatur emptor, & non ipse. Sal. Vel sic : Quando fiscus vendit hereditatẽ, creditores hæreditatis non debent molestare fiscum sed emptorem. & est specialis in fisco. h. d. Paulus de castro.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Geminio.

AEs alienum, hæreditate nomine fisci venditæ, ad onus emptoris bonorum pertinere, nec fiscum[h] creditoribus hæreditarijs respondere, certum & absolutum est.

Hæres, & non emptor hereditatis à creditoribus conuenitur hæreditarijs : & si eis satisfacere conuenit, nec ad satisfaciendum tenetur, nisi hic lege emerit. Salyc. Vel sic : Venditor hereditatis debet conuenire à creditoribus hereditatis, non autem emptor, etiam si fuit actum inter ipsum & venditorem, vt deberet illi soluere vel satisfacere, quod tamen venditor eis B *solueri, potest per actionem ex vendito ab emptore recuperare, qui censetur eum emisse cũ commodis & oneribus, non autem potest venditor post venditionem & traditionem cõpellere emptorẽ ad satisfaciendo creditoribus, si tempore venditionis hoc dictũ non fuerit. h. d. Paulus de castro.*

11. Imp. ANTONINVS A. Flotiano.

RAtio iuris[i] postulat, vt creditoribus hæreditarijs & legatarijs seu fideicommissarijs tek cõuenire volentibus, tu rel pondeas,[l] & cum eo cui hæreditate venũdedisti, tu experiris suo ordine.[m] Nã vt satis tibi detur,[n] sero desideras, quoniã eo tempore quo venundabatur hæreditas, hoc non est comprehensum. Quanuis enim ea lege emerit, vt creditoribus hę reditariis satisfaciat, excipere tamen actiones hæreditarias inuitus cogi[p] non potest.[q]

Actionem suam potest quis cedere contra inuitum & ignorantem debitorem. Baldus & Salycetus.

C

g *Vendi.* a. d procuratore fisci.
h *Fiscum.* f speciale est hic, sicut & quãdo vEdit bona vacãtia : vt ff. de. Cy. Bal. de iure fisci. l. eũ qui bona vacãtia. aliàs non : vt j. eo. l. qui vi. Sed & Pau. quid si emptor non est soluẽdo ? Resp.

f Appreciatum per O.

g æquũ est in fisco dari a g *Idem Cy.* ctionẽ. ar. ff. de eo per & intellige quę facit. l. fi. in prin. quod fiscus Ire huic. l. est contra hi. tunc tenetur fia de quadrẽ. præscrip. in quantũ ad l. ij. & insti. de vsuca. §. fi. cũ peruenit Sol, b hæc per illas corri- & cõ vltra. gitur. Vel aliud i est in Bald. hæreditate priuilegio fis b ista est sal ci, ne vexetur pluribus ja. quia legis actionibus : : vt hic. & correctio est aliud in venditione sin- emitandum. gularium rerum. Est & Ang. aliud speciale in fisco : i Hæc potest vt qui emit hæreditas esse vera. rẽ ab eo quasi vacãtem, Ange. hic teneatur petitione hæ- k Dic quod reditatis : vt ff. de petit. ene fiscus hære. l. nec vllã. aliàs. l. vendit rẽ tã etiam si putauit. §. ité si quã sua sua sim quis. g cum alterius rei plicuer, & statim sit tutus emptor : tunc nõ potvt infra de quadrẽ. præ test res ab scip. l. fi. Dicunt tamen emptore e- quidã hic ita demum te uncti : vt ininet emptorem, si fiscus ribus in cõsciuit. Alij ita demum si trariũ allegnorauit. Alij non di gatis. aut tã stinguunt. quã sua ex

RAtio] CASVS. certa causa, Delata erat alicui & tũc pote hæreditas : eam adijt, & rit illas res mihi vendidit : quis cre- ab emptore ditoribus hæreditarijs & emptor. & sic legatarijs respondere te loquitur iste teatur, quæritur. Resp. §. Cy. in ad quod tu vẽditor : & ages di. & Bald. aduersus me actione ex hac. vendito. & hoc in prima. Si vero satisfecerit de suscipiendis actionibus & de seruãdo te indẽnẽ an creditoribus hæreditarijs & legatarijs respõdere teneat, quæritur. Respõ. q nõ : veruntamẽ si non soluerit ex forma pacti, potest venditor me reconuenire ad interesse.

i *Iuris.* id est legis. xij. tabularum, & iustis prætorij, quæ volunt vt hæredes creditoribus hæreditatis teneantur, vt supra de hæred. ac l. fi. & de pac. l. pacto. nec ideo quia vendunt, desinũt hæredes esse vel teneri : vt hic, & j de reuo. his quæ in frau. cre. l. j. & ff. de leg j. l. quãuis hęres. & arg. ff. de iure do. l. fi mulier. §. j.

k *Te.* scilicet venditorem.

l *Tu respondeas.* nõ emptor, nisi factus sis tu nõ soluẽdo. ar. ff. de leg. j. l. plane. ij. §. qui rogat. & ff. de fun. dot. fil. maritus fundũ. Sed quare nõ sic creditores possunt emptores cõuenire vt emptor debitores : Resp. venditor de suo potest facere quod ei placet, & sic actiones trãsferre cõtra debitores : sed de alieno nequa quã : vt ff. de nego. gestis. l. soluẽdo. & ff. de noua. l. si Stich ũ. §. fi. ni *Suo ordine.* libello dato, & actione ex vendito, vel negotiorũ gestorum : vt ff. eo. l. ij. §. fine. & de procura. l. licet. §. ea.

m *Vt satis tibi detur.* de suscipiendis actionibus : vel de seruando indemnem. sic & ff. de iudi. l. in omnibus. quæ est contra. Alij dicunt quod hoc non petitur ex iusta causa. Tu dic quod petitur hic satisdari, scilicet cum fideiussore, quod non potest : sed cauen de indemnitate sic : vt ibi.

n *Comprehensum.* nec natura contractus ea est.

p *Cogi.* sponte potest : vt supra de pac. l. ij.

q *Non potest.* à creditoribus : sed à te sic cauenus, vt vel actionẽ suscipiat, vel quanti tua interest præstet. vt ff. de don. l. hæreditatẽ. sic. ff. de leg. j. l. apud Iulianũ. §. hæres. Alij. dicit speciale in donatione, sicut in fisco : vt ẽ. eo. l. j. Vel die à creditoribus non, sed à te sic etiam præcise : vt si de no. ope. nũ. l. stipulario. §. fine. Vel refert cõuenerit vt satis facit, vel vt respõdeat creditoribus. In primo casu non cogitur suscipere iudicium, in secundo sic.

Nominẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nomen vendi potest ; generaliter debitore, & etiam inuito, non aute delegati.

Omnis] CASVS. Inuito vel ignorante debitore meo, ius quod in eo habeo, distrahere possum.

a *Nominis venditio.* id est actionis venditio, sit etiam ignorante debitore, vel inuito cuius nomen venditur: siue pure debeat, siue non: vt hic, & l. de dona. l. ij. & ff. e. l. nomina eorum. Secus est in delegatione, quæ fit consentiente demum debitore: vt infra de noua. l. j. Quod ideo est, vt dicunt, quia ibi nullæ reliquiæ actionis penes delegantem remanent. Tu dic clarius, quod delegatio sit per nouationem, nouatio per stipulationem: at stipulatio tantum à præsente & volente contrahitur. e. vt ff. de verbo. oblig. l. j. in principi.

QVI] CASVS. Erat hæreditas mihi delata. dicebas eam non esse bonam: vnde vel minori precio eam tibi vendidit vel cum nō essem venditurus, dolo induxisti me ad vendēdum. si non tradidi, an tradere compellendus sim, quæritur? Respon. quod non: sed si tradidi, reperam, & à quolibet possidente res hereditarias persequi potero.

b *Qui nondum certus.* secus si certus: vt ff. de act. empt. l. j. in fin. Sed nōne semper videtur certus: vt infra de rescin. ven. l. quisquis. quæ est contra? Scl. speciale in hæreditate: vt ff. de regu. iu. l. qui in alterius.

c *Quantitatem.* scilicet contineat ha rediras. & dic dolo dante causam contractui. & sic ipso iure non valet. vel incidenter: & tunc actione ex eo contractu vel exceptione purgatur: vt hic, & ff. de dolo. l. si quis affirmauerit in princ. & de actio empt. l. Iulianus. §. si venditor. & §. per contrarium. Et distingue hic vt diximus supra ex quib. cau. ma. l. in contractibus.

d *Conueniri.* id est conuentus.

e *Eorum perfectionem.* quæ sunt in hæreditate vel actione de dolo si tradidit, vel dolus dedit causam: vel petitione hæreditatis, vel rei vindicatione ab extraneis possidentibus res hæreditarias.

f *Habet.* scilicet venditor.

EMptor.] CASVS. Si emisti ab hærede hæreditatē sibi delatā, si hæres cedit tibi actiones, habes vtiles, & exercitiū directarum actionum. si non cedit, habes vtiles actiones sine omni cessione.

g *Mandatis.* l. directis: nam vtiles habet sine cessione ex natura cōtractus: vt j. subijcit. in directis ergo est procurator intē suam.

h *Exigitur.* agit ergo directa nomine mandantis. nec enim separata est à mandante: vt ff. pro socio. l. iij. de pecu. l. quis ergo casus. Vnde etiam post cessionem potest venditor agere, nisi in tribus casibus: vt j. de noua. l. ij. Item quæ poterant venditori exceptiones nocere, & isti noceant. Item cessione facta an statim vtilis deficiat? Respon. non: & sic competit vtilis & directa: nec sunt duæ, sed vna duas habens qualitates, alterā iure cō

Hæreditatis emptor, tractus, alteram iure cessionis. Alij dicūt statim annihilari vtilē *quā actio-* facta cessione directæ. quasi cunq; tamē exerceat, puto eū secū*rem habet* dum Ioan. iurare de calumnia, cum sit principalis persona, & suū *facta sibi* negocium gerat. vt j. de procura. l. qui stipendia. Alij distinguūt *cessione per* an vtilem intentat, vel directam. Item huiusmodi cessio inutilis *venditore.* videtur, cum & sine cessione detur vtilis: vt hic subijcit, & ff. de

III. Imp. ALEXANDER. A. Timotheo.

NOminis venditio[a] etiam ignorante vel inuito eo aduersus quem actiones mandantur, contrahi solet.

Deceptus in contractu dolo aduersarij, non cogitur adimplere contractum. Bald. & Salycetus.

IIII. Idem. A. Diogeni.

QVi nondū certus[b] de quātitate hæreditatis, persuadente emptore quasi exiguam quantitatem[c] eam vendidit, bonæ fidei iudicio conueniri[d] vt res tradat, vel actiones mandet, non compellitur. nam suo quoque iure eorum persecutionem[e] habet.[f]

Emptor hereditatis mandatis actionibus habet directas, quas concitit in personam mandantis, sed non mandatis actionibus habet vtiles. Bald.

V. Idem A. Onesimo.

EMptor hæreditatis, actionibus mandatis, & eo fure vti debet, quo is cuius persona fungitur,[h] quanuis vtiles etiā aduersus debitores hæreditarios actiones[i] emptori tribui placuit.

Posterior in titulo, sed prior in possessione, prior in dominio præfertur. Bald. Vel sic: Ex sola venditione hæreditatis dominium verum possessionem non transfertur, ideo non prohibetur illas alteri vēdere & tradere, licet teneatur priori emptori ad interesse. Salyc. Vel sic: Venditor antequam tradat est dominus: & ideo

pac. l. si cū emptore. & ff. de pet. hære. l. ei, qui. & §. de act. & ob. l. nominib⁹. & l. si à creditore. & j. de leg. l. ex legato, nisi actiōes facto hæredis vēdētis sint quęsitę: quo casu necessaria est cessio, vt in Trebellianica restitutiōe: vt ff. ad Treb. l. si hæres pecunia. i. *Actiones.* etiā sine cessione. Et nota aduersus debitores. Idem tamen puto aduersus possessores singulatim rerum illius hæreditatis, dummodo non contra venditorem qui vtique dominus remanet: vtilia l. proxi. & posset opp. do præsenti emptori: vtilia in tribus casibus: vt dixi. Quid autem si ego à Titio, tu à me emisti hæreditatem: an vterque nostrum, an prior tantum habet vtiles actiones? Et dic quod vltimus emptor.

QVi tibi] CASVS. Hæreditatem mihi vendidisti: si non tradidisti, adhuc dominus perseueras. sed si alij vendidisti, quod potuisti, actione exempto ad interesse mihi teneberis.

k *Traderet.* quod facere debet si potest. alioquin nihilo minus eodē modo debet eorum cetū quę secutionem: vt ff. eo. l. §. peruenisse.

l *Perseuerasti.* vt infra de act. emp. l. si ancilla. & l. si pater. & infra de his qui à non domino. l. qui tibi. & ff. de act. emp. l. quintus. & supra *Vtiles actiones* de rei vind. l. quotiens. *vendunt* & l. seruum. *non transeunt*

] *Perseuerauit.* vt & supra de pact. l. traditionibus. & vsucapionibus dominia transferuntur, & nō sine nudis pactis.

m *Et ideo.* bona ratio est: vt ff. de acqui. rerum dom. l. si traditio. Sed hoc qualiter, cum vtilis cōpetebat emptori

Vtiles actiones non transeunt sine cessione.

Respon. vt supra l. proxi.

n *Præstare.* Nota pro opinione Io. contra M. vt venditor præstādo interesse liberetur: vt j. de act. emp. l. si traditio. ADDITIO. Dic hoc verum, si venditor non habet facultatem vti tradendz. alias præcise potest cogi tradere. glos. in §. precium. insti. de empt. & vendi. Bart. in l. ff. de act. emp. Bart. & Ia. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verbo. obli. Bal. & Pau. in l. si traditio. infra de act. emp. & Ias. in §. actionū inst. de act. & Ang. hic.

POstquam] CASVS. Olim tantum corpora obligabantur. sed postea deuentum est ad hoc vt actiones obligentur. ergo actionem quam habebas aduersus debitorem tuum, mihi vendidisti, habeo vtilem actionem.

o *Postquam eo decursum est.* prius fuit in vsu tantum mobilia impignorari, secundo etiam ad immobilia ventū est, tertio ad nomina, sicut fit in executione: vt ff. de re iudi. l. à diuo. §. j. Vt ergo ius tuetur creditorem, vt agendo contra debitorem nomen exigat, & exactum pignoris loco teneat vel cōpenset: vt infra quæ res pig. obli. pos. l. nomen. & ff. de pig. act. l. ij. conuenit. ita tuetur emptorem nominis in pignore, vt hic, & ff. eo. l. emptori nominis. & infra l. proxi. in fi. Vel hic dicit de actione principali.

p *Cautiones.* scilicet instrumenta.

q *Vtiles.* quia scriptum tradēdo videor remisisse debitum: vt ff. de pact. l. Labeo.

r *Vel ipsi.* alias vel ipsi; & tunc vel, pro etiam, alias velut ipsi, & tunc construe: & dictio velut, non ponitur similitudinarie: sed sic responsum est, scilicet à sapientibus secundū hanc lecturam. Alias deficit vtrunque: & tunc planum est.

EX nominis.] CASVS. Mutuaui tibi. x. & pignus obligasti. hius

si ius quod aduersus te habeo, vendidero Titio: an dominiū pignoris ad emptorē pertranseat, quæritur. Dicitur q. non: nec pignoris persecutio datur ei, nisi procuratori in tē suā constituto: directa nolle cedēdis, vtilis nolle suo, ad exēplū mei creditoris.

a *Dominium rerum.* quæ sunt accessiones nominis vēditi. secus autem si ipsum pignus per se creditor venderet: vt infra it. quib⁹ alie. lic. §. j.

b *Facto.* subaudi datur directa personalis, vel hypothecaria.

c *Constituta sunt.* vt dixi. §. l. proxi.

d *Persecutio.* quæ directō fuerat creditoris, scilicet hypothecaria.

CErti.] CASVS. Certum est quod personalis actio vendi potest per supradicta. an similiter in rem actio, quæritur? vt si habeam contra te rei vindi. & re mea: an eā vendere possim, quæritur? Respon. & sic, cum nomen actionis non tantū ad personales, sed & ad reales extendatur.

e *Redemerit.* id est eme rit.

f *Concedatur.* vt & §. e. l. nominis. & l. postquam. & l. ex nominis.

g *Facultate.* licet non videtur sic acquiri vtilis in rem, quæ datur ratione dominij vtilis, nisi tradito interuenerit. j. dem tamen est, vt dicit.

g *Facultate.* fallit in actione iniuriarum.

h *Omnium.* largissime accepto vocabulo: quia nomen actionis continet etiam iudicis officii: vt ff. de act. & obli. l. actionis verbo. alias strictius: vt ff. de act. & obli. l. actionum genera. & ff. de act. & obli. l. actio in fin.

i *Parent.* iuris prudentibus dicentibus posse vtilem actionem intendere eum qui emit actionem. Item an hypothecaria sine personali possit cedi alij creditori vel non creditori: Respon, non, cum sit accessoria: vnde sine principali non transit. Item sequeretur quod si ageret principali cedens, q. alius perderet hypothecariam cessam.

k *Differentiam.* quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. ff. de Publici. l. de precio.

l *Introducere.* poterit ergo cedi & personalis & realis: & semper vtilis dabitur procuratori in rem suam suo nomine: directa nomine cedentis. Sed fallit in actione iniuriarū: quæ nec ante litis contestationem potest cedi, cum nō sit in bonis: vt ff. de iniur. l. iniuriarum. iij. nec post facta litigiosa: vt j. de liti. l. ij. secundum Io. vel forte potest ante. & quod dicitur, non est in bonis, verū est: vt tractat ad hęredē viuentibus nobis: tamen cedimus alij. a Item pone me possidere codicē meum, & vendo tibi actionē in rem cōpetentem mihi nomine codicis, nihil quidē agitur. Si vero dixi cōpetentem mihi, valet, & est spes vēdita, & ages quādo alius eripuit possidere codicē meum: & ita videor vēdidisse, quod &

VIII. Idem AA. & CC. Iuliano.

EX nominis emptione domi nium rerum[a] obligatarum ad emptorem non transit: sed vel in rem suam procuratore facto,[b] vel vtilis secundum ea quę pridem constituta sunt,[c] exemplo creditoris persecutio[d] tribuitur.

Sicut potest vendi actio in personam, ita actio in rem, & generale statutum generaliter debet intelligi in omni casu in quo potest ratio assignata. Bald. Vel sic: Sicut per venditionem personalis transfertur vtilis ita per venditionem realis. S. alye.

IX. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfec. præt.

CErti & indubitati iuris est, ad similitudinem eius qui personalem redemerit[e] actionē, & vtiliter eam mouere suo nomine conceditur:[f] etiam eum qui in rem actionem comparauerit, eadem vti posse facultate.[g] Cum enim actionis nomine generale sit omnium[h] siue in rem siue in personam actionum, & apud omnes veteris iuris conditores hoc nomen in omnibus pateat:[i] nihil est tale, quod differētiam[k] in huiusmodi vtilibus actionibus posit introducere.[l]

TITVLVS XL.

QVAE RES VENDI non possunt: & qui vendere vel mercari vetantur.

Prohibentur vendi purpurę, quibus princeps vtitur cum sedet in maiestate, & priuatus hoc faciens punitur: vt hic. Bald. Vel sic: Nullus priuatus potest de colore purpureo tingere nec mercatum ipse etiam vellus murices vendere sub pœna capitis & publicationis bonorum. Salyc.

I. Impp. GRATIANVS. VALENTINIAN. & THEOD. AAA. Fausto comiti sacrarum largitionum.

EVcādæ[m] atque distrahedæ purpuræ, vel in serico,[n] vel in lana, quæ blatta vel oxobapta * atque hyacinthina dicitur, facultate nullus possit habere priuatus. Sin aūt aliquis supradicti muricis [o] vellus vendiderit, fortunarū suarum & capitis sciat se subiturum esse discrimen.[p]

Vsum. l. non feratur. Diuini, qui omnes sericum à Barbaris. h. d. l. ver. l. Bald.

II. Idem AAA. Toriobando duci Mesopotamiæ.

COmparādi serici à Barbaris facultatem omnibus (sicut iam præcepti est)[q] præter comitem cōmerciorum, etiam num iubemus auferri.

Non licet frumenta publici canonis emere in littoribus: & est ratio, ne detur materia delinquēdi: & portandi ad hostes, secundum Oldra. Vel sic: Non licet frumentum publici canonis alib. quām in locis ordinatis emere. Salycetus.

III. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. ad senatum & populum.

QVia nonnunquam[r] in diuersis littoribus distrahi publici canonis frumenta[s] dicuntur, vendentes & ementes sciant capitali pœnæ se esse subdendos, & in publicam fraudem commercia contracta damnari.

Frumentum exercitui vnissimum non potest quis emere sub pœna hic subiecta. Salyc.

IIII. Imp. HONORIVS & THEOD. AA. Fausto. r. p.

NE frumentū quod deuotissimo exercitui mittitur, in prædam lucrumque vertatur: hac sanctione decernimus, vt quicunque hoc fuerint forte mercati, honestiores quidem stylum proscriptionis,[t] & omnium bonorum amissionem incurrant: inferiores[v] autē vilioréq; personæ capitali * supplicio subiaceant.

ff. ille tit. & sequitur Bar. in ce. l. vniuersi. Nec obstat illud generaliter non transire missibile nō est exclusum. l. ex pluribus. ff. de ad minis. tuę. quia hoc est verū in non transmissibilis simpliciter. sed extra hoc inter ista fit bene transmissibilis per istis constitutionem.

vel oxyblatta.

Fucus quid est.

FVcande.] CASVS. Si priuatus quis lanam vel sericum ex quibus vestis imperialis fit, vendiderit: non solum in publicationem bonorum multabitur, sed capitali supplicio subiicietur.

m *Fucande.* i. tingēdæ. fucus enim color est.

n *In serico.* scilicet suus sit purpura de serico, siue de lana.

o *Muricis.* quod j. vellus appellat. Et nō. duo cōmoda prouenire de hoc muricē, scilicet de encausto imperiali: vt ff. de diuer. re. l. sacri affatus. Item purpura: vt hic.

p *Discrimen.* hæc accusatio post mortem conuicti videtur: vt ff. de his qui. vt iudig. l. j.

COmparandi.] CASVS. Nulli tribuatur licentia comparandi sericum, nisi cum licentia illius qui consueuit emere vestes imperiales.

q *Præceptum est.* in ll. quas non habemus. Vel dic vt supra l. proxi. vbi prohibuit vendere: & per consequens emere.

QVi.] CASVS. Qui in fraudem reipub. frumentū emit capite punitur.

r *Quia nonnunquam.* vt infra de nauicularijs. li. vj. l. penul.

Vide h. tit.

s *Frumenta.* quæ tantum ad fiscum deberent deferri, per latores vendebantur: vt j. l. proxi.

NE frumentum.] CASVS. Si frumentum exercitui principis mittatur, nullus nisi de exercitu principis comparare poterit: quia si aliter factum fuerit, si est honestior, deportabitur: inferior capite punietur.

t *Proscriptionis.* id est deportationis secundum P. nam inferiores capite damnantur. Vel dic, stylum proscriptionis, id est publicationis bonorum.

u *Inferiores.* deportantur, cum & hæc sit capitalis pœna: vt ff. de bo. pos. l. edicto præto. §. rei. & in dubio mitiorem pœnā intelligimus: vt ff. de pœ. l. interpretatione. & sic etiam intelligē legem superiorem proximam. Item not. quod dicit inferiores plus puniri: & est sic vt ff. de inceu. rui. nau. l. Pedius. arg. contra §. de episc. & cler. l. presbyteri.

QVAE

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAE RES EXPORTARI, &c.

Ad idem tendit ad quod & superiùs titulus.

AD barbaricum.] CASVS. Ad hostes transferendi vinum vel aliud nulli facultas est, nec ad gustandum: nec eo præcetu, put se mercatores esse huiusmodi cõmerciorũ dicere solent.

a *Ad barbaricum*. scilicet solum.

b *Liquaminis*. scilicet alterius. nam & supradicta liquamina sunt. Sed quid in aridis? Dic idem eadem ratione.

c *Quisquam*. Romanus.

d *Commerciorum*. quia dicit se mercatorem.

NEmo.] CASVS. Legati missi à barbaris ad ciuitatem Romanam, nullam habeãt facultatem comparandi arma, nec ferrum factũ vel infectum. quòd si aliter factum fuerit, venditor cum publicatione bonorum capitali sententiæ subiaceat.

e *Alienigenis*. id est hostibus populi Romani. Accurſius.

f *Telo*. & etiam nauium fabricandarum scientia: vt infra de pœnis. l. fi. & facit infra de littorum & itinerũ custo. lib. xij.

DE EVNVCHIS.

Scilicet non faciendis: vel si facti fuerint, confiscandis, idcoq; non alienandis. & sic conuenit cum præcedẽti.

SI quis.] CASVS. In ditione Romana si aliquis post has. ll. serum suum eunuchum faciat, capite puniatur: & seruus applicetur fisco vnà cum loco vbi hoc commissum fuerit domino sciente & dissimulante.

*Quis dicatur proditor vide per Ferin. in c. 1. de homi.

g *Eunuchos*. etiam seruos: vt statim probat.

h *Capite*. accusatur enim. l. Cornelia de sicariis: vt ff. ad leg. Cornel. de sic. l. iij. §. fin. & l. iiij. licet in quibusdam tertis pro melioribus quo ad quædam reputentur: vt ff. ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. §. & si puerum. quæ est contra.

*alias ad fiscum adiici.

ROmanæ.] CASVS. Siue in Romano, siue in Barbarico solo serui Romani eunuchi fiant: nulli comparandi eos licentia tribuatur. si qui comparent, pœna grauissima puniantur, & tabellio qui instrumentum venditionis scripsit, simili pœna punietur. Qui octauam vel aliquid aliud nomine vectigalium

TITVLVS XLI.
QVAE RES EXPORTARI non debeant.

Nullum liquamen potest transferri ad barbaros, quantumcunque modicum, etiam causa degustandi.

1. Impp. VALENS & GRAT. AA. ad Theodorum magistrum militum.

AD Barbaricum [a] transferendi vini, olei, & liquaminis [b] nullam quisquam [c] habeat facultatem, nec gustus quidem causa, aut vsus commerciorum. [d]

Non licet vendere arma hostibus populi Romani nec eorum legatis sub pœna capitis, & confiscationis bonorum. Salyc.

11. Imp. MARTIANVS A. Aulo præfecto prætorio.

NEmo alienigenis [e] Barbaris cuiuscunque gentis ad hanc vrbem sactatissimam sub legatio nis specie, vel sub quocunque alio colore venientibus, aut in diuersis aliis ciuitatibus vel locis, loricas, scuta & arcus, sagittas & spathas & gladios, vel alterius cuiuscunque generis arma audeat venundare. nulla prorsus iisdem tela, nihil penitus ferri, vel facti iam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur. Pernicioſum nanque Romano imperio, & proditioni * proximum est, barbaros, quos indigere conuenit, telis [f] eos vt validiores reddantur, instruere. ¶ Si quis autem aliquod armorum genus quarum cunque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis nostræ interdicta vbicunque vendiderit: bona eius vniuersa protinus fisco addici, * ipsum quoque capitalem pœnam subire decernimus.

TITVLVS XLII.
DE EVNVCHIS.

Tanquam homicida puniatur ille qui castrat aliquem. Bald. Vel sic: Faciens quem eunuchum punitur capite. & tam seruus quàm locus confiscatur vbi sciente domino eunuchus efficitur. Salycetus.

1. Imp. CONSTANTIN. A. Aurelio duci Mesopotamiæ.

SI quis post hanc sanctionem in orbe Romano eunuchos [g] fecerit, capite [h] puniatur: mancipio tali, necnõ etiã loco vbi hoc commissum fuerit domino sciente & dissimulante, confiscando.

A lis illorum eunuchorum susceperit, totum penes fiscum remanebit: & qui hoc commiserit, pœna mortis punietur. & hoc in prima. Eunuchos autem factos extra solũ Romanũ apud Barbaricã gentẽ cuilibet cõparãdi licẽtia tribuatur. & hoc in secũdi *Homines*. scilicet seruos. nam postea dicit, ad dominium cuiusquam. H.

Subditi Romano imperio in loco nullo possunt fieri eunuchi: nec facti in aliquem alienari, pœna capitis imminente contra facientes, & tabellioni qui instrumentum alienationis conscripsit scrit. Barbari autem Romano imperio non subiecti, & extra Romanum imperium eunuchi facti, vbique possunt vendi. Salycetus.

k *Pœna grauissimæ*. mortis: vt ff. de pœnis. l. vltimum. secundum. H.

l *Extra locũ*. apparet ergo in locis nostri imperij fieri non posse. & facit ad hãc l. infra de vectig. l. ex præstatione.

DE PATRIBVS, *qui filios, &c.*

Et hic tendit ad idem ad quod superiores.

LIberos.] CASVS. Nullus titulo donationis, vel venditionis, vel pignoris iure filium alicuius suscipiat à patre: nec exceptio adimatur si prætendat ignorantiã: scilicet quia eum esse liberum ignorauit: nec ad alium transferendi tribuatur emptori facultas.

DE RESCINDENDA venditione.

Hæc decisio est de iure vendentis: sunt qualiter & quibus casibus rescindatur altero contrahente inuito.

SI pater.] CASVS. Si pater tuus per mensam coactus [i] vendiderit, ratũ nõ habebitur, [j] quòd nõ bona fide gestũ est. malæ fidei enim ẽptio irrita est. [k] Adhuc itaq; nomine tuo [l] præsens pecuniæ auctoritate tua interponet: maximè cũ paratum te ponas id q; precij nomine illatum est, emptori refundere.

Ista est summa lex, & habet materiam singularem & vnã. & h. d. vbi res sit vendita vltra dimidium instis precijs decipitur, potest rescindi.

m *Venditionis*. Not. nullo titulo contrahi super filio, cum filius homo sit: vt hic. & infra quæ res pig. obli. posl. l. abdicatio. & infra de euic. l. si tibi. & ff. de euic. l. minor. §. pater. & ff. quæ res pig. obligẽtur. posl. l. fi.

n *Ignorantiæ*. emptoris. Accurſius.

SI quis.] CASVS, Si pater filium suum famis causa distraxit, certe eius seruitio vti potest emptor: quia vere seruus eius est, in hoc casu valente venditione: ita vt pater vel ipse filius eum redimere possit oblata emptori precio, aut dato alio mancipio pro filio.

o *Sanguinolentus*. alias sanguinolentus: alias sanguinolentos. prima melior est: & subaudi alias est pater sanguinis, id est sanguine filio capitaliter puniendus, secundum Azo. & H. nisi iusta causa fecerit quare vendat.

p *Vendiderit*. an pro re propria? Et videtur quòd sic. quia ignorare potuerit eodem casu? Respon. sic, cum pater liceat quod maius est: & debet. j. Sed quid cõtra. Item an hoc liceat matri? Respon. non, ut supra de transac. l. transactione. Item nunquid propter aliam similem causam necessariam permittetur? Respon. non, cum hoc non inue-

a *Vel tenet*. etiam a Quare ergo dantur pro obsẽtibus ex aliqua causa? Respon. usurpatum est, b Item an efficitur seruus? Quidam quod non, sed seruitus: vt infra. communia de manu. l. j. §. j. sed lo. dicit vere eum seruum factum. Nec mirũ. si dominus liberare cogitur quia hoc fit & alias: vt supra de epis. audi. l. nemini. & instit. de nox. §. dominus. & infra, de cap. & postlimi. reuer. l. h. Idem dico de filiis ex filia vẽdita natis. Item ad hoc infra de lib. cau. l. rem quidẽ. & infra de euic. l. si tibi. Item pro hoc habetur ratio, ad ingenuitatem propriam repetere.

Deside. ex iure gent.

Vide ten. ex infra. de comu. ser. mu. l. j. §. j.

Vide quæ respon. sibi. ibi. Et quæ dicit. ibi. Et vide plene. ex infra de lib. cau. l. rem.

a *Offerat*. & cõsignet, si non vult accipere: vt infra de comu. ser. mu. l. j. §. j.

b *Potest valere*. si esset seruus. iusta enim præcipitatio ex præsenti æstimatione, & non ex præterita emptione constituuntur. vt. ff. de iure fisci. l. iij. §. diuus. Accurſius.

DE RESCINDENDA venditione.

Hæc decisio est de iure vendentis: sunt qualiter & quibus casibus rescindatur altero contrahente inuito.

SI pater.] CASVS. Si pater tuus per mensam cõactus tuam coactus rem tuam vendidit, & precium ac cepit: antequam actio quod metus causa interponatur, decessit an tu qui ei successisti, possis quod metus causa agere ad rehabendam rem? Dicitur quod sic, obstante hic, & hoc quando cadit in hon inem constantem: vt ff. quod metus. l. merum autem non.

c *Per vim*. scilicet compulsiuam. nam de alia dicete non potest. Non habetur. apud iudicẽ: vt & ff. de trãsac. l. interpositas. & ff. de aucto. præ. l. j. in fi. & ff. de reg. iur. l. nihil consensui.

d *Vendiderit*. id est intitanda d per actionem quod metus causa. Aliæ distinguunt an metus dat causam contractui, vel non: & vt dicit de ter. ta est. id est intitanda d per actionem quod metus causa. Aliæ distinguunt an metus dat causam contractui, vel non: & vt me. cau. l. si eam exceptione. §. eum qui. & sic intellige quod hic in dolo simplici &c. & metus in se habeat dolum: vt. ff. quod me. cau. l. si eam exceptione. §. eum qui. & sic intellige quod hic de ea perẽpta nõ debet amplius teneri: vt. ff. de verb. obli. l. si ex legati. Ité habet locũ lex ista ecõtra. l. decepto emptore vt res recipiatur. Sed quæ est hæc dimidia? Dic in emptore decepto: si res valet decem, emit pro. xvj. licet alij dicant emit pro xxj. quod non placet: quia tunc non dimidiam iusti precij, sed duplum egrediturr. In venditore: sicut si res valet decẽ, vendidit pro quatuor. Et probantur hæc in fi. huius. l. & infra. eo. l. si voluntate. & infra si ma. fac. l. j. Et sic not. quod sũ ma captio eui tatur: vt. ff. de auro. & argẽ. lega. l. si vxori. Sed qualiter scirã quãdo excedit? Respon. non per hoc quod duo vel tres volunt tantum dare, quoniam precia rerum non constituuntur ex affectione singulorũ: vt ff. ad leg. Falc. l. precia. & ff. ad. l. Aquil. l. si seruum meum. Dic ergo inspici vẽditiones factas locorũ existẽtium iuxta illũ. Item rei qualitatem, & iedituum quãtitatem: vt infra eo. l. si quos. & in auth. de alie. & emphy. §. sanctiss. maxcella. ix. & de nõ alie. §. quia vero leonis quidem. & §. fi vero alicuius. coll. ij. & ff. de rebus eorum. l. penul. j. respõ. & de leg. ij. l. Caius. §. Titius. & ff. de iur. fis. l. nõ intelligitur. §. diui fratres. & ad le. Fal. l. iij. in prin. & l. precia. & hoc in immobilibus. In mobilibus autem rebus, vt trumento, est precium certum. Sed arg. contra. ff. de condic. fur. l. si seruus. in fi. j. respon. & ff. ad leg. Falci. l. in lege. iiij. §. j. & l. in quantitate. §. magna.

Vide quæ dicta sunt. ff. de iure fisci. l. nõ intelligitur. §. diui fratres.

b *Hominum est*. secus de rigore iuris, cum licuit contrahentibus sese decipere: vt ff. de mino. l. in causæ. ij. §. penult. Sed ille rigor mitigatur, cũ est inmẽsa deceptio: sicut & quãdo inest dolus. & supra eo quib. cau. ma. l. in contractibus. & vsque ad xxx. an nos. quod non potest esse cum intra quadriennium k ad plus de-

Deceptus ultra dimidiã iusti precij, potest rescindi, quomodo intelligatur illa dimidia.

*Cancor cũ hac. l. ca. cõ dilectus. & ca. cũ causa extra de empt. & ve. & vide pulchras. glo. *alias venditum.*

ex æquitate huius. l. tam ipsi quàm heredi eius succurritur, vt vel restituta precio res ei redditur, vel iustum precium supleatur: & electio est emptoris. h. d. Baldus. Vel sic: Venditor deceptus re ipsa vltra dimidium iusti precij potest precium restituendo rem recuperare, nisi emptor malit iustum precium supplere. Salycetus.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Lupo.

REm * maioris precij si tu vel pater tuus minoris distraxerit: humanum est, [h] vt vel precium te restituente emptoribus, fundum venundatũ recipias, auctoritate iudicis intercedente: vel, si emptor elegerit [k], quod deest iusto precio, recipias. Minus autem precium esse videtur, si nec dimidia pars veri precij soluta sit.

Neque priuato, neque fisco lucrum est recedere à contractu perfecto. Baldus. Salycetus addit, alterè omnino.

111. Idem. AA. Martianæ.

DE contractu vẽditionis & ẽptionis iure perfecto, alterutro inuito nullo recedi tẽ-

A beret dari officium iudicis: vt supra de temp. in integ. rest. l. superuacuum. Tu dic iure actionis, scilicet ex eo contractu: cum in bonæ fidei contractibus veniãt ea de quibus nec est actum, nec cogitatum: vt infra de act. emp. l. ij. Nec ob. quod quæ petitur rescindi. nam etiam ad rescindendum datur actio ex vendito: vt ff. de contrahen. emp. l. sed Cellus. §. si fundus annua. in qua actione exercet officium iudex. sic & aliæ ff. quod met. causa. l. metum autem presentem. §. ex hoc edicto. In stricti iuris autem iudicijs obstaret exceptio doli: vt ff. de verb. obli. l. si quis cum aliter. quãquam posset dici ibi loqui cum stipulatio interposita fuit super contractu bonæ fidei. Illud autem constat, in alijs bonæ fidei contractibus habere locum legem istam. Item quid si ipse venditor iuraverit se nullo modo venire contra venditionẽ? Respon. P. quod nihilo minus tunc habebit locum quod hic dicitur: quia non præcise agit vt venditio rescindatur. Nos contra. quia quodammodo videtur agere ad rescisionem. ar. ff. de condi. insti. l. quæ sub conditione. §. fi. quis sub. Secus dico in minore qui iurauit: cum ibi iuramentum operetur tantum, quod videatur maior: tãsi & ipse iuraret etiam occasione minoris precij non venire contrà: quod semper precio mo, cũ sciat vites suæ rei: vt j. c. l. quisquis. & ff. de act. empt. l. j. Ité quid si ipse emptor rem iã alij vẽdiderat & tradiderat? Dico nihilominus habere locũ quod hic dicitur, quia per eũ factũ est quo minus habeat: arg. ff. de rei vin. l. si hominẽ. in prin. & ff. de verb. obli. l. si seruũ. §. idẽq;. secus si fortuito casu perisset penes ipsum emptorẽ, quia tũc sufficit tenere precio sum quod habet: vt. ff. de iure do. l. si res. §. j. Alij dicũt & tũc eũ teneri, cũ alternative ad duo teneatur: vt. ff. de cõtrahẽ. emp. l. si in emptione. §. pe. Sed certè immo res tantum erat in obligatione: vnde ea perẽpta nõ debet amplius teneri: vt. ff. de verb. obli. l. si ex legati. Ité habet locũ lex ista ecõntra. l. decepto emptore vt res recipiatur. Sed quæ est hæc dimidia? Dic in emptore decepto: si res valet decem, emit pro. xvj. licet alij dicant emit pro xxj. quod non placet: quia tunc non dimidiam iusti precij, sed duplum egreditur. In venditore: sicut si res valet decẽ, vendidit pro quatuor. Et probantur hæc in fi. huius. l. & infra. eo. l. si voluntate. & infra si ma. fac. l. j. Et sic not. quod sũ ma captio eui tatur: vt. ff. de auro. & argẽ. lega. l. si vxori. Sed qualiter scirã quãdo excedit? Respon. non per hoc quod duo vel tres volunt tantum dare, quoniam precia rerum non constituuntur ex affectione singulorũ: vt ff. ad leg. Falc. l. precia. & ff. ad. l. Aquil. l. si seruum meum. Dic ergo inspici vẽditiones factas locorũ existẽtium iuxta illũ. Item rei qualitatem, & iedituum quãtitatem: vt infra eo. l. si quos. & in auth. de alie. & emphy. §. sanctiss. maxcella. ix. & de nõ alie. §. quia vero leonis quidem. & §. fi vero alicuius. coll. ij. & ff. de rebus eorum. l. penul. j. respõ. & de leg. ij. l. Caius. §. Titius. & ff. de iur. fis. l. nõ intelligitur. §. diui fratres. & ad le. Fal. l. iij. in prin. & l. precia. & hoc in immobilibus. In mobilibus autem rebus, vt trumento, est precium certum. Sed arg. contra. ff. de condic. fur. l. si seruus. in fi. j. respon. & ff. ad leg. Falci. l. in lege. iiij. §. j. & l. in quantitate. §. magna.

k *Elegerit*. est ergo in potestate emptoris. & idem dico econtra emptore decepto esse in potestate venditoris. Et distingue supra ex quib. cau. ma. l. in contractibus.

DE *contractu*.] CASVS. Si contractum venditionis celebrasti, & perfectus est: emptore inuito ab eo recedere non potes, nec rescriptum si impetres vt rescindatur, valebit: sicut etiam eodem iure tenetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Patiuntur.* fallit in actione rehibitoria. Itē in alijs tribus, scilicet lege commissoria, & pacto additionis in diem, & manus thiectione. Sed his tribus casibus cōtrahens semel sic voluit. H. argu. ff. de aqua plu. arcen. l.in diem.

b *Nec ex rescripto.* vt supra de rei vin. inciuile. & infra de emancip. li. l. nec auus. & supra de actio. & obli. l. fusc.

c *Fiscum.* not. fiscum vti iure priuati: vt & plene diximus supra de petitione hæredi. l.j. Accursius.

AD *rescindendam* CASVS. Fundū pro c. emptū vendidi, postea pto. xl. volo rescindere vēditionem, quasi dolus intercesserit, pro hoc quod plus emi, & minus vendidi. an possim, quæritur? Dicitur quod non: nec sufficit ad probandum dolum quod plures emptū minoris vendiderit: quia potest esse quod tūc quando venditus fuit mihi, plus valuit quam nunc quando ego vendidi.

d *Dissentium.* etiam si constet precium duplicari. H. quia diligentia possessionis res melioratur, & negligentia deterioratur: vt. ff. de iur. fi. l.iij. §. diui.

SI *dolo.*] CASVS. Si per dolum dantē causam cōtractui, tenetur quam aliàs non eras distracturus, vendidisti, officio iudicis rescindetur. Si vero dolus non intercesserit, & vēditio mutuo cōsensu perfecta est: non rescinditur emptore inuito, si maior. xxv. annis discesserit.

e *Si dolo.* dante causam contractui: aliàs non rescinderetur, sed ad supplementum ageretur: vt ff. de dolo l.& eleganter. circa principium. Accursius.

f *Aduersarij* secus si dolo tertij: quia tunc agitur actione de dolo contra illum tertium, si aliter non posset res esse salua venditori: puta quia emptor non fuit conscius doli, quia tunc tenetur ex vendito: vel si fuit, non est solucndo: vt dicta. l. & eleganter.

g *Deceptum.* id est induxisti me dolo ad vendendam rem quam vendere nolebam: non valet. sed si non fuit dolus, & erā maior valet venditio.

h *Venditionem.* scilicet rectissimā ostendit de facto: vel secūdo si præcesserit venditio vt infirma, sequitur vēditio vt infirmanda.

i *Rescindi venditionem inhebiti.* scilicet officio suo, vel condictione indebiti, si putans te obligatum tradidisti: vel actione de dolo proposita secundum quosdam. Tu dic actione ex vendito, quæ datur ad rescindendum te non tradita: vt ff. de act. emp. l. ex empto §. is qui vna. & de cōtrahen. emp. l. sed Celsus §. si fundus annuus. Et rescinditur eatenus quatenus de facto processit: & tibi decepto datur actio, non dolo lo, cum ipso iure nullus sit in eius præiudicium. hic & infra de præd. mi. l. & si is. Vel die ex venditione ad supplementum, cū vellet stare contractui: vt notatur in. l. & eleganter.

k *Non posse.* altero inuito: vt infra quando licet. ab emp. discede. & ff. pro socio. l. iij.

NOn *est.*] CASVS. Vēdidisti mihi rē pto. x. vis rescindere vēditionē & offerēdo mihi duplū precij. an sis audiēdus, quærit? Dicitur q. nō: quia hęc nō est causa probabilis rescindēdi.

1 *Non est.* triplex potest esse causa quare venditor vellet rescindere venditionem offerendo duplum precij emptori, scil. si vel cet quia deceptus fuerat in dimidia iusti precij. Sed certe hoc non licet facere cōtrahentibus, nō tamē vltra procedunt. Itē quia res non erat melior facta, quam fuerat tempore contractus. Itē quia res affectionē habet in ea & non venditor: at precia rerum secundum veritatē non ex affectione singulorū vel vilitate sunt æstimāda: vt ff. ad l. Falcid. l. præcia. & l. præcedenti. & ff. ad legem Aquiliam. l. si seruum meum.

m *Duplum.* vel etiā decuplum. Accursius.

ARCAT.] CASVS. Duo milites iē vendiderunt. volebant impetrare rescriptum, vt licereret eis rescindere venditionē oblato precio. Dicit imperator quod non sunt audiendi, & non expedit eis rescindere venditionem cum alij similiter possint impetrare rescripta ad rescindendas suas venditiones quas fecerunt cum eis: hoc fiet eius fuerit, siue prouentus qui eis aliquid venditum diditlet, quia eadem vti possent.

n *Factas iure.* cum ad. quæ sint quæ adesse oportet, & abesse quæ abesse non oportet.

o *Vestra etiam interest.* loquitur quibusdā vtilitibus. & sic est instituta de leg. Fal. §. j.

p *Permittatur.* per rescriptum: quia petitur legi erāt milites, vel pro militibus petebatur.

q *Communiter.* quia quod quisque iur. & c. vt ff. quod quisque iur. l. j. in princip. & infra de fruc. & li. expen. l. fi. & sic concederetur. Sed si concederetur communiter, non esset locus huic. l. videtur quod aliàs dicitur in vēditione debere interuenire precium: vt instituta. de contrahen. empt. §. item precij. sed illud quod ad venditionē, non quod ad numerationem: vt ff. de cōtrahē. empt. l. inter. §. fine precio.

DOlus.] CASVS. Dolo tuo interueniente vendidi tibi rem pro. x. quæ valebat. xv. volo rescindere contractum quasi dolus commissus sit dando paruum precium. an possim, quæritur? Respon. quod dolus qualitate facti non exiguitate precij probatur: qui etiam si interceſsisset, non aduersus eū agere possum qui rem à te habuit, puta secundum emptorem: sed contra te restituat in integrum propter dolum tuum, qui incidit in contractum. Vinianus.

m *Qualitate.* puta quòd emptor plura dixit de re quę venditur, vtpurando eam. dissimulādo præsentia, nunciādo futura: vt ff. de act. empt. l. j & l. Iulianus. §. si venditor & §. per contrarium. & §. idem Iulianus. & ad hoc. ff. de minori. l. ait prætor. §. proinde. & supra de dolo. l. dolum.

n *Non quantitate precij.* vt supra eo. l. ad rescindēdam. sed licet non de tractatio. l. cum hi. §. modus.

o *Transferre.* siue sit emptor, siue sit alius eius voluntate.

p *Rei vendicatio.* tenuit ergo contractus, & sic fuit dolus incidēs: vt ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. idem viderur & si dedit cautum contractui vt eadem. l.

detrahunt de eo quod petierant, & ita contendunt inuicem, & postea consentiunt: & sic propter exiguitatem precij nō potest rescindi venditio, nisi probes filium tuum deceptum vltra dimidiam iusti precij.

a *Arguit debet.* id est arguere probari: vt supra de dolo. l. dolum.

b *Detegi.* hæc enim duo inducunt actionē quod metus causa: vt supra de transact. l. interpositas. & ad hoc in fra. de distra. pig. l. & qui sub imagine.

A *Aliàs, vt.* c *Hoc enim solum.* ideo *ad hoc.* ad hoc quod dixi probā dum te remitto.

d *Tuetur. vt. ff. de pac. l.j. §. j.*

e *Vilem rationem.* cum licet contrahentibus interesse &c. vt hic, & ff. de mino. l. in causæ. ij. §. pe. & ff. loca. l. item si precio. §. quemadmodum. & ff. de cōtrahen. emptio. l. res bona.

f *Vel statim.* nudo verbo.

g *Dissentationem.* coram iudice.

h *Iustę precij.* de hoc dixi supra eo. l. ij.

i *Tempore venditionis.* Not. vt. ff. de iur. fisc. l. ij. §. diui fratres.

k *Pressius.* per legem supra eo. l. ij.

PRECIJ.] CASVS. Vendidisti mihi fundum pro decem: dedi tibi equum in solutum. vis rescindere contractum, quia ego præxtu, quia quantitatem conuentā non solui. an possis, quæritur? Resp. quod non.

l *Consentiens*, inuito enim non soluitur aliud pro alio: vt ff. si cer. pe. l.ij. § mutui. & infra de solu. l. cum à quo. Sed contra. huic. l. videtur quod quisque iur. & c. vt ff. quod quisque iur. l. j. in princip. & infra de fruc. & li. expen. l. fi. & sic concederetur. Sed si concederetur communiter, non esset locus huic. l. videtur quod aliàs dicitur in vēditione debere interuenire precium: vt instituta. de contrahen. empt. §. item precij. sed illud quod ad venditionē, non quod ad numerationem: vt ff. de cōtrahē. empt. l. inter. §. fine precio.

DOlus.] CASVS. Dolo tuo interueniente vendidi tibi rem pro. x. quæ valebat. xv. volo rescindere contractum quasi dolus commissus sit dando paruum precium. an possim, quæritur? Respon. quod dolus qualitate facti non exiguitate precij probatur: qui etiam si interceſsisset, non aduersus eū agere possum qui rem à te habuit, puta secundum emptorem: sed contra te restituat in integrum propter dolum tuum, qui incidit in contractum. Vinianus.

m *Qualitate.* puta quòd emptor plura dixit de re quę venditur, vtpurando eam. dissimulādo præsentia, nunciādo futura: vt ff. de act. empt. l. j & l. Iulianus. §. si venditor & §. per contrarium. & §. idem Iulianus. & ad hoc. ff. de minori. l. ait prætor. §. proinde. & supra de dolo. l. dolum.

n *Non quantitate precij.* vt supra eo. l. ad rescindēdam. sed licet non de tractatio. l. cum hi. §. modus.

o *Transferre.* siue sit emptor, siue sit alius eius voluntate.

p *Rei vendicatio.* tenuit ergo contractus, & sic fuit dolus incidēs: vt ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. idem viderur & si dedit cautum contractui vt eadem. l.

diis emptoris argui debet, [a] vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminens detegi, [b] ne habeatur rata venditio. Hoc enim solum, [c] quod paulo minore precio fundum venditum * signitiças, ad rescindendam venditionem inualidum est. Quòd si videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitasses substantiam, & quòd emptor viliore comparandi, venditor cariore distrahēdi votum gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque post multas contentiones, paulatim venditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat addente, ad certum cōsentiant precium: profecto perspiceres neque bonam fidem, quæ emptionis atque vēditionis conuentionem tuetur, [d] pati, neque vllam rationem [e] concedere rescindi propter hoc consensu finitum contractum, vel statim, [f] vel post pretij quantitatis disceptationē, [g] nisi minus dimidia iusti precij [h] quod fuerat tempore venditionis [i], datum esset, electione * iam emptori præstita [k] seruanda.

Pro pecunia numerāda possunt dari pecora: & videtur datum precium. B. Vel sic: *Pro precio vēdito possunt res in solutum dari: nec ex hoc mutatur vendito.* hoc dicit. Sal.

IX. Iidem AA. Domitio.

PRecij causa non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus in solutum consentienti [l] datis, cōtractus nō constituitur irritus.

Dolus consistit in animi qualitate: non in rei precio. h.d. Vel sic: *Ex qualitate facti non pertinet precij dolus probatur: qui si interueniat,*

B

C

D

q *Restituatio.* iure actionis: vt infra de act. empt. l.j. & plene dixi supra ex qui. cau. ma. l. in contractibus.

r *Competit.* actione ex vendito, vt rescindatur.

VEnditor.] CASVS. Si Titius comparauit à me rē aliquam, & dolo me induxit, possū agere aduersus ipsum, si probauero ipsum dolum rēpore contractus adhibuisse; nec sciui illum dolū commisisse. & hoc in prima. Sed si vendidi Titio fundum pro. c. & in instrumento vēditionis scriptum sit quòd e. * *aliàs, quod* mit pro cc. non propter *si.* hoc rescinditur venditio. & hoc in secunda. Si tamen Titius adhuc precium non persoluit, agere possū vt solnat: vel si per errorem facta fuerit compensatio, possum hoc non obstante petere precium. verbi gratia: Titius tenebatur mihi dare. c. ex causa venditionis: ipse dicebat quod debebam ei alia. c. ex causa mutui, cum in veritate non debebam: & sic per errorem facta est compēsatio: qua non obstante agere potero ex vendito ad precium. Viuianus.

Contra emptorem actio competit, non contra eum qui ab emptore emit. Sal.y.

X. Iidem AA. Seuero.

DOlus emptoris, qualitate [m] facti, non quantitate precij [n] æstimatur. Quem si * fuerit interceſsisse probatum: non aduersus eum in quem emptor dominium transtulit, [o] rei vindicatio [p] venditori: sed contra illum cum quo contraxerat, in integrum restitutio [q] competit. [r]

Scienti non infertur dolus: & licet precium non sit vsquequaque conueniens, contractus tenet. h.d. Bal. concor Sal.

XI. Iidem AA. Magnæ.

VEnditor factū [s] emptoris [q], eum tempore contractus latuit, post arguendo, non quod eo tempore scierit quo id ageretur, & consensit, de dolo queri potest. [t] Igitur cum patrem tuum, vt maius comprehēderetur instrumento precium, quàm rei quæ distrahebatur, esse conuenerat, [v] consensisse profitearis, propter hoc solum de circunscriptione frustra queritur. Sanè * si placuit precium non probetur solutum, vel in quantitatem debiti [w] per errorem facti cōpensari cautum fuerit: hoc reddi rectè postulatur. [x]

Necessitas rei familiaris contractum insufficacē non reddit: & sapiens est qui non petit illicita. Bal. Vel sic: *Venditio facta vili rei precio propter munus publicum vel vrgens debitum, non rescindetur.* Sal. cetus.

XII. Iidem AA. Antiocho.

NOn idcirco minus venditio fundi, quod hunc ad munus sumptibus necessariis vrgentibus, non viliore precio, [a] vel vrgente debito te distraxisse contendis, rata manere debet. [b]

Dolus non infertur scienti.

s *Factum.* scilicet dolum.

t *Queri potest:* scilicet venditor: quasi diceret, dolus scienti non infertur, sed ignoranti: vt hic, & ff. de regul. iur. l. nemo videtur. & supra de transact. l. cum donationis. & hoc venditore decepto. Idem est econtra in emptore decepto; vt subiicit. nam si pater tuus cum aliquid emeret, consensit vt de precio maiore cauerret quàm res valeat, infra tamen dimidiam iusti precij, licet venditor dolum commitat, tamen emptor non potest conqueri: quia vbi fuit consensus, & conscientia, abest dolus.

u *Conuenerat* id est conueniens erat.

x *Sanè* nunc redit ad primum, quando vēditor fuit deceptus, & dicit quòd agitur ad precium non solutum: & est idem vt si cautum fuit vt compensaretur illud precium cum eo quod debebatur à venditore debitum emptori, cum non esset.

y *Debiti non subsistentis.* & ad hoc infra de actio empt. l.ij in prin. & ff. de pac. l. si cum te. & supra de rei vin. l. inciuile.

z *Postulatur.* per venditorem.

NOn *idcirco.*] CASVS. Tenebaris fisco ob munus publicum in. x. vel alij priuato, non curo: vendidisti mihi prædium non viliori quàm esset. dimidia iusti precij, vt fic fisco satisfaceres: vis rescindere venditionem, quasi pro vrgente debito & sumptibus distraxeris tam fis audiendus, quæritur? Dicitur quod non: sed abstinere debes à tali petitione illicita: & precium petere, si nondum solutum est, potes. Vinianus.

a *Vili re precio.* aliàs, non viliori precij. & aliàs, non viliori precio, & semper subaudi, quàm sit dimidia iusti precij.

b *Debes.* vt infra de pigno. l. cum te. & ad hoc supra quod met. cau. l. cum te.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si maior.] CASVS. Volebam tibi fundum vendere: socer meus nunciauit tibi ne emeres: nihilo minꝰ emisti. volo hoc prætextu retractare venditionem: an possim, quæritur? Dicitur quod non: cum maior. xxv. annis sic vendidisti. Viuianus.

a Si maior. maximè, licet alia ratione nō valeret: vt. ff. de reb. corum. l. j.

Denūciatio illius cuius nō interest, nō nocet.

b Denunciauit. Nota, non nocet denunciatio ab eo facta, qui non habet denunciare: vt hic, & .ff. de mino. l. tutor. & infra debitorē ven. pig. impe. non p of. l. ij. secus si interesset eius qui denunciauit, quia dominus esset. vt. ꝛ. de rei vin. l. si fundū. &. ff. quod fal. tuto. auct. l. ij. Accursius.

EA conditione.] CASVS. Debes. x. fisco: vendidisti mihi prędium vt solueretē illa. x. nō solui. an debeat rescindi vēditio, quasi cōditioni non paruerim? Respō. q̄ non: sed ages ad interesse. Viuianus.

c Debebatur. puta tributa.

d Solutione. maxime: vt ff. de nego. gest. l. si quis mandato. & de hære. ven. l. ij. ꝯ. fi. secus in fideiussore: vt. ꝛ. man. l. si pro ea.

e Experiri potest. vt. j. de re. permu. l. rebus. & de dona. l. legem.

f Constituitur. immo vi detur quòd sic: vt infra de pac. inter empto. & ven. l. cum te. Sol. hic erat aliàs venditurus, ibi non. & codē modo solue aliud contrarium. ꝛ. de condic. ob cau. da. l. si vt proponis.

QVisquis.] CASVS. Si prædia alibi sita mihi vendidisti an eo prætextu quod ignoraueris vires illorum prædiorum. quia procul erant sita, rescindi possit venditio, quæritur? Respon. quòd nō: quia nullus debet ignorare vires patrimonij sui. Viuianus.

g Quisquis maior, si vero minor, aut nulla esset ipso iure venditio facta sine decreto, aut daretur restitutio: vt infra de præd. mino. l. si quidem nisi minima esset deceptio: vt. ff. de in integrum restitu. l. scio.

h Procul posita. ad hoc est argu. cōtra. j. de fal. mo. l. j. ꝯ. domus.

i Paulo vilioris. secus ergo si vltra dimidium esset deceptio: vt supra eo. l. iij. licet quidam dicant idem: & tunc hæc lex præsumat eum scientem: & sic donare. Item loquitur hæc lex cum re ipsa est deceptus. nam si dolo aduersarij, secus esset: quia licet iste sit in culpa, ille est in dolo, qui præponderat: vt. ff. ad legem Aquil. l. item si obstetrix. ꝯ. fina.

Dolus præponderat culpæ.

k Immensi. nota contra aduocatos.

l Vt vires. colendo.

m Emolumenta. locando.

n Debuerat. pro eodē ergo debet haberi ac si ipse sciuisset de his: vt ff. ad l. Aquil. l. idem. ꝯ. j. & ff. ad Vell. l. quamquam. & ff. de ædil. edict. l. j. ꝯ. causa. & ff. si cer. pet. l. quod te. & pro emp. l. qui fundum. ꝯ. seruus. Sed arg. cōtra instituit qui ma. non pot. ꝯ. Ab illicitis itaque petitionibus abstinendo, ac precium, si non integrum solutum est, petendo, facies consultius.

Protestatio non habentis ius protestandi, non officit contrectiui. h. d. Bald. Vel sic: Denunciatio vel protestatio facta ab eo qui non habet denunciandi ius vel protestandi, non officit contrectiui. h. d. Salycetus.

XIII. Idem AA. & C C. Nissæ.

SI maior a annis viginti quinque fundum distraxisti: propter hoc solum, q̄ emēti ne cōparet, socer tuus denunciauit, b emptionem factam à te rescindi bona fides non patitur.

Licet non seruetur modus, non tenet actor vendatio: sed agitur ad modum implendum, & æquipollens. h. d. Bal. Vel sic: Venditio non rescinditur ex eo quod emptor non soluit tributum reipublicæ prout conuenit: sed emptor tenetur venditori ad interesse. h. d. Salyc.

XIIII. Iidem AA. & C C. Basilicæ.

EA conditione distractis prædiis, vt quod reipublicæ debebatur, c qui comparauit restitueret: venditor à le celebrata solutione, d quanti interest, experiri e potest non ex eo q̄ emptor non satis conuentioni fecit, contractus irritus constituitur. f

Imputet sibi ille qui vendidit rem cuius precium ignorauit, quia nō debuit esse tam negligens & supinus. h. d. Bal. Vel sic: Venditio facta paulo vilioris precio, non rescinditur pretextu ignorantiæ qualitatis rei iusti precij. h. d. Salycetus.

XV. Imppp. Gratianvs Valentin. & Theod. AAA. ad Hypatium. p. p.

QVisquis maior g ætate prędia etiā procul posita h distraxerit: paulo vilioris i precij nomine, repetitionis rei venditæ copiam minime consequatur: neque enim inanibus immorari k finatur obiectis, vt vires l locorum sibimet causetur incognitas, qui familiaris rei scio. Item auctoritas præsidis, vt habes hic, & infra si aduer. fisc. l. edicto. & supra de fide instru. & iu. ha. fi. l. ij. & de iur. fisc. l. iij. lib. x. & ff. eo. l. fundum. Ita not. hac. l. q̄ rescinditur vēditio etiā ratione modicę iniquitatis.

r Ex gratia. consequitur enim gratis. & ad hoc. ff. de iniur. l. si puero. in prin.

s Auctione. id est venditionę quæ vtrinque auget etiam vni precium & alteritem.

Hi qui.] CASVS. Si adstrictus curiæ, ne curet ciuilia munera, ad alium locum se transferat, & res suas distrahat, & post vēdat occulte: nil sibi proderit huiusmodi fuga, & emptor conficiu amissione precij multabitur. Viuianus.

t Manera. scilicet personalia.

v Destituunt. ſ officia, vt decuriones, vel similes: vt ꝯ. de adoca. diuer. iudicio. l. ij. si occulte vēdūt res suas, hoc q̄d nō licet: vt hic, & j. qui bo. ce. pos. l. propter. & ff. ad munici. l. incola. & de mune. & ho. l. si quis. & j. de decur. l. si ad magistratū. lib. x.

Publicus exactor debet res vendere gratiose: neque in subhastationibus fraudem committere. h. d. Bal. & Salyc. Vel sic: Furdus debitoris reipublicæ vendendus ab exactore debet subhastari: & secundum qualitatem eius, & vectigum qualitatem æstimari, ne fraus fiat debitori. aliter venditio facta rescinditur. h. d. Salycetus.

XVI. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. ad Magillum vicarium Asiciæ.

SI quos x debitorū mole depressos necesitas publicæ y rationis adstringat proprias distrahere z facultates: rei qualitas, & reditum quantitas æstimetur: q nec sub nomine subhastationis publicę locus fraudibus relinquatur, vt possessionibus viliore precio distractis, plus exactor ex gratia a, quàm debitor ex precio consequatur. ¶ Hi posteremò subempti titulo perpetuo dominij iure potiantur, qui tantum adnumerarint fisco, quantum exegerit vtilitas priuatorū. Etenim periniquum est, vt alienis bonis sub gratiosa auctione b distractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori.

Furtiui & clandestini contractus in præiudicium fisci non tenent. h. d. Bald. & Saly. Vel latius: Venditiones factæ in fraudem reipublicæ, irritantur: & emptor conscius in precio mulctatur. h. d. Salyc.

XVII. Imppp. Arcadivs & Honor. AA. Messalæ.

HI qui imposita munera c ciuitatum fuga destituunt, d velineundos furtim existimant esse contractus: intelligant sibi nihil hæc profutura esse commenta, & precio emptoré fugæ præualuisse. & supra de hæred. vēd. l. qui nōdū. ADDITIO. Dicas quòd in ꝯ. præualuisse. loquitur in moriente, qui regulariter præsumitur ignorare vires sui patrimonij. arg. infra eo. tit. fa. face. pol. l. hac consultissima. & ar. cum humana. in actu vero viuentis dicas, si bona perierunt ad eum de nouo, præsumitur eorum vires ignorare. ita loquitur. d. l. qui nondum. Si vero ab antiquo ad eum peruenerunt: tunc si erant immobilia, præsumitur scire: vt hac. l. idem si erant mobilia, & præsentia: sed si abfentia erant mobilia, & præsumitur ignorare eorū vires. vt. l. in fraudē. ff. qui & à qui. vide latius Bar. in auth. sed cū testa. infra ad leg. falcid.

Contra.

Si quos.] CASVS. Possidebas prædium tributarium. cessasti solvere tributa. procurator fisci vult perquirere ad venditionem rerum tantum. qualiter debeat fieri vēditio? Dicit lex, scilicet quòd bona fide debeat celebrari: & infra eo. l. ij. & ff. eo. l. fundum. Item quòd facta sit subhastatio. Item vt detur plus offerenti, & bona fide ementi, & iusto precio. Item auctoritas præsidis, vt habes hic, & infra si propter

recuperare, quæritur? Respon. quòd non. Idem est in creditore cui obligauit illud prædium: quia tributorum causa est potior, quàm causa alicuius creditoris. vnde propter hoc, quia cessauit in solutione tributorum, bona sunt obligata. Viuianus.

a *Cessationem factam*, per quantum tempus sufficiat cessasse, non est lege expressum: & ideo dici potest secundum Azo. & H. quòd biennio debeat transire, sicut in colono priuatiorum ff. loca. l. quæro. §. inter. & sicut in emphyteuta ecclesiastico rei: vt in auth. de alie. & emphy. §. si vero quis locator. licet in emphyteuta priuati triennium sit: vt infra de iure emphy. l. ij. Alij dicunt statim ex quo est cessatū, per hanc l. & arg. infra de vec. & cō. l. iiij. Item & pro eis est quod dicitur pupillo remitti pœnam postquam cessarū est intra xxx. dies: vt ff. de publica l. imperatores. §. j. quasi speciale sit in eo.

b *Non oportet*. vt infra de remiſ. pign. l. si hypothecas. & infra si antiquior cre. pignus vendi. l. j. & de quadrien. præscrip. l. j. ij & ij. & de distrac. pig. l. si prius.

c *Creditore*. nisi potiori esset tempore: vt infra de priuile. fisc. l. ij & qui potiu. in pign. ha. l. si fundum. & ff. qui po in pigno. ha. l. si pignus.

d *Eius*. quia scientes tacuerunt.

e *Obligata sunt*. tacite: vt infra in qui. cau. pig. ta. cōtra. d. j. Et sunt multa necessaria in hac venditione: vt diximus supra de rescin. ven. l. si quos.

1. Imp. ANTONINVS A. Materno.

Si *deserta*.] CASVS. Si prædium censuale, quod possidebam, quia cessauit in solutione tributorum, comparasti: an venditio conuelli possit, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Si vero in venditione præsidis auctoritas non interceſſit: rata non est habenda venditio: sed reuocari poterit prædium cum fructibus & hoc in secunda & hęc omnia fieri debēt præsente me qui primo emi prædium illud tributarium. & hoc in tertia. Viuianus.

f *Collationum*. quia cessabant conferre ad vias reficiendas.

g *Vel reliqua*. reliqua dicuntur non solum cum aliquid est solutum, sed & cum nihil: vt ff. de verb signifi. l. cæterorum.

h *Syncera fide*. & quod publicè hic subhastetur.

i *Solenniter*. scilicet facta subhastatione

k *Auctoritate*. licet iusto precio & solenniter facta sit. Idémque est & si quid istorum deficiat quæ sunt necessaria: vt diximus supra. l. proxi.

l *Reuocari*, cum fructibus: vt infra de fi. instru. & iure hastæ fi. l. j. ij. & penul. lib. x.

m *Consulatur*. scilicet à domino.

n *Præsentes*. priore emptore. quæ enim causæ cognitionem desiderant, præsentibus partibus agenda sunt: vt ff. de minori. l. in causæ j. §. causa. & l. si ex causa. §. fi.

Si quis fundum.] CASVS. Si in solutione tributi quam propredio tributario soluere tenebaris, cessasti, & prædium solenniter distrahatur, vel mācipium, vel alia res quecunq; vel quia cessasti in solutione vestium quæ debebantur officialibus reip. omni anno: an illa venditio infirmari possit, quæritur? Respondeo non. & hoc in prima. nisi minor fuisti: nec curatoris auctoritas intercesserit: nec refert procurator sit qui cognoscit inter priuatum & fiscum: an præses pronunciauerit inter loquendo vt minorem censum debuisset, & in solutione cessasset. Vlpianus.

o *Solenniter*. fisco.

p *Sub hasta*. i. subhastatione facta, & auctoritate præsidis, & iusto precio.

q *Minori*. xxv. annis.

r *Inserta*. libello. vel die id est venditioni.

s *Personam*. id est tutorem: sed pupillo pœna commissi remittitur, si intra xxx. dies reciētigal soluerit: vt ff. de publica l. imperatores. §. j. Sed videtur solemnem iudicem sufficere: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. permittitur etiam. quæ est contra. Sol. maior solennitas exigitur in alienatione rei minoris, quàm si ei soluatur: vt ff. de min. l. quod si minor. § fi.

t *Summæ rei*. id est procurator Cæsaris.

v *Prouincia*. id est officium. alias officij sui.

x *Proposuerit*. i. soluit iusserit in futurum. & sic auctoritatem præsidi tribuit venditioni.

SINE CENSV vel reliquis, &c. *Consulet. Consulendum in futurum. Censui dicuntur, quod est tributa dicuntur in præsenti tempore.*

EX *conuentione*.] CASVS. Mulier iniuncta dedit in dotē tributarii inæstimatii & cōuenit vt ipsa onera hęreditaria agnosceret decesset matrimo, & ædificia quæ addit uicl.

Sed & *periculum*.] CASVS. Hæc authent. Codicis: & dicit quòd venditor prædij tributarij potest in se suscipere periculū soluendi tributa illius prædij quod venditissimmo cogitur si constet emptorem non esse sufficientem: quia tunc venditor cogitur coram iudice confiteri, id est quòd ibi ipse subibit solutionem tributorum. Viuia.

l *Recipere*. scilicet venditor de soluendis tributis.

m *Potest*. id est debet, vt colligitur in corpore, vbi est, coges: & ita hic subiicit, cogitur &c. & sic cōtra debet, pto potest. ff. de offi. proconsl. & leg. l. iiij. in fin.

n *Fiscalium* prædiorum. pro quibus fisco tributa præstantur.

OMnes.] CASVS. Si possideam prædium censuale: nec debeo hoc nec vendere potero hoc pacto, vt penes me omnia one tributaria resideant: sed talis pactio nullius sit momenti: nec mihi prodesit scriptura in qua confessius eram me promisisse ecutum pro tali agro vt penes me resideat: nec ad emptorem

Ex vendito. hoc est contra. ff. de pact. l. ex conuentione. Solu. dicunt quidam q ex vendito nō datur: vt hic. sed ex empto sic: vt ibi. quod nihil est: quia exponitur hic, id est ex empto: vt & supra si. ser. ex. se emi man. l. j. Alij dicunt quòd nō valet: scilicet in præiudicium fisci, sed pacisc̄tium sic. quòd satis dici potest. Vel dic secundum Io. quod fuit hic facta æstimatio, vt sciat quāto minus valuerit: vt. j. de iure dot. l. si inter. ibi fuit vera æstimatio. Vel solue vt ibi. Vel hic aucreqū soluat filius, vult agere.

Et. CASVS. Possidebam prædium censuale: vendidi hoc pacto, vt ego sustineam onera tributorum: an valeat talis conuentio, quæritur? Dicitur quòd non: sed ea non obstante tenebitur emptor ad solutionem tributorum: cū rem censualem nec vēdere sine censu, nec emere cuiquam sit permissum. Viuia.

b *Emolumenta*. non minuenda.

c *Causam*. corrigendam.

d *Reliquorum*. id est tributorum remanētium ad soluendum.

e *Reliqua eorum*. cum pars soluta est.

f *Hac lege*. vt nihil soluatur.

g *Pro reliquis*. scilicet pro præteritis.

h *Vniuersis*. etiam præteriti temporis: vt. ff. de publi. l. imperatores. & xvj. q. j. c. si quis laicus.

i *Agnoscere*. id est soluere.

k *Vel vendere*. in præiudicium fisci: vt. ff. de pac. l. inter debitorem. sc agant postq̄ venditor soluit fisco. vt ff. de pac. l. epistola. §. pactum. non aut̄ prius: vt. §. l. proxi.

Sequitur authen. sed & periculum, quæ est de man. prin. §. non permittas itaque. colla. iiij.

a transtulerim, vt non possidens pro possessore cogatur. Viuia.

o *Omnes*. ex hac generalitate lætantur prouinciales, quasi Italica prædia non solum prouincialia dent tributa: & pro eis institu. de re. diui. §. per traditionem. Sed certe hoc in prouincialibus locis tantum intelligitur: sicut & cum dico, omnis homo diligit filium suum: refertur ad habentes filios. & illud, omnis homo videt quod ipse videt: refertur ad videntes. sic omnis homo timet in mari: subauditur, qui ibi sunt: Item mulier præfertur omnibus creditoribus: verum est talibus qualis est ipsa, id est hypothecas tacitas non etiā expressas habentibus. Item nec illud institu. prodest eis: quia quo ad dominij translationem exæquātur Italica & prouincialia prædia, sicut & aliās exæquantur eadem quo ad vsucapionem: vt infra de vsucap. transfor. l. j. §. fi. immo & illud institu. aperte est contra eos, cum tantum prouincialia prædia ibi appellet tributaria. Item pro hoc quòd tantum prouincialia præstent, facit. ff. de censi. l. j. nā illæ prouinciæ quæ ius Italicum habent, non præstant tributa: ergo patet quòd nec Italica. Absit enim & dicamus principem & dominam prouincia- rum Italiam esse sub tributo: sicut in lamentatione dicitur de Hierusalem. Item pro hoc est expressum supra de epiſco. & clericis. l. de his.

Italica prædia nō debēt tributa

Italia est dominarum prouinciarum

p *Publicas*. pensitationes. scilicet solitas soluī: & hoc tam præteritas, quàm futuras: vt ff. de publica l. imperatores. Item hoc cum à priuato fit venditio. secus si à procuratore fisci, qui & peræquator dicitur: quia tunc emptor p̄ præterito tē- pore non conuenitur: vt. §. de censi. li. xj. l. fi.

Peræquatores

doque fisci procuratores

q *Agnoscant*. id est soluant.

r *Collationi*. quia secundum Ir. est in præiudicium fisci.

s *Reuiere*. non ergo valet hæc pactio in præiudicium fisci, quo minus possessor exigatur: vt hic, & ff. de pact. l. inter debitorem. & l. ius publicum. sed vt emptor postquam soluerit, agat contra venditorem actione ex empto, vel præscriptis verbis bene valet: vt ff. de pac. l. epistola. §. pactum. & antequam soluat emptor agere nō potest: vt §. e. l. j. Sed sec̄ in vsuris, vbi agitur & antēq̄ soluat, & post: vt §. de pac. l. ex cōuētiōe. Sed hodie venditor fideiubet quādoq; pro emptore: vt. §. eo. auth. sed & periculū. Ac.

Professio quatenus accipitur.

t *Professio*. id est scriptura qua profitetur possessor tantum se debere, & pro tali agro: & ager designetur, & eius qualitas, & quantitas, & confines: vt ff. de censi. l. forma. Prædicta quidē scriptura non est adhuc ab emptore facta: sed sola est illa, quam facit venditor cum ipse cœpit illud prædium habere.

v *Exigantur*. possessor enim exigitur: vt §. in ptinc. huius. l.

ex vendito[a] actio, vt placitis stetur, nō cōpetit. PP. No. Decēb. ipso. A. III. & Dione Conss.

Comparans fundum ea lege, ne soluat censum vel tributum: tali pacto non excusatur quin soluere compellatur quod pro ipsa possessione debetur. Ioe dicit. Bald. Vel sic: Emens fundum à priuato ea lege, ne soluat tributum vel censum fisco: tenetur nedum ad futura, sed etiam ad præterita: & pactum fisco non præiudicat. Saly.

II. Imp. CONSTANTINVS A. ad Marcellum.

REi annonariæ emolumenta[b] tractantes, cognouimus hanc esse causam[c] maximè reliquorum, [d] quòd nonnulli captātes aliquorum momentaria necessitates, sub hac conditione fundos comparant, vt nec reliqua eorum[e] fisco inferant, & immunes eos possideant. Ideóq; placuit, vt si quem constiterit huiusmodi habuisse cōtractum, atque hac lege[f] possessionem esse mercatum: tam pro solitis censibus fundi cōparati, * quàm pro reliquis & vniuersis[h] eiusdem possessionis obnoxius teneatur: cum necesse sit eum qui cōparauit, censum rei comparatæ agnoscere: [i] nec liceat cuiquam rem sine censu comparare vel vendere.[k]

IN AVTHEN. DE manda. princ. §. non permittas itaque. colla. iij. constit. iiij.

Vsta est nota, authen. per quam patet quod si emptor non est sufficiens ad soluendum veteres collectas impositas venditori, quod fiscus recurrit contra venditorem, licet nō possideat: & hoc vt ditor teneatur profiteri, & promittere tempore cō tractus. h. d. ista authen. no. secundum Bald. Vel sic: Pradia tributaria non possunt vendi sine decreto: ideo index diligenter debet examinare an emptor sit idoneus, & soluendo. & si reperit eum minus idoneum, non debet auctorari, nisi venditor in se suscipiat onus tributorum. h. d. no. Salycetus.

I. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

OMnes[o] pro his agris quos possident, publicas pensitationes[p] agnoscant: [q] nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor aut donator apud se collationis[r] sarcinam pactione illicita voluerit retinere.[s] & si necdū trāslata sit professio[t] censualis, sed apud priorem fundi dominum fortè permaneat dissimulantibus ipsis, vt non possidentes pro possidentibus exigantur.[v]

TITVLVS XLVIII. DE PERICVLO ET commodo rei venditæ.

Perfecto contractu commodum & incommodum est emptoris: tamen si ex causa antecedenti res euincitur, ratione euictionis agitur, si fuerit denunciatum venditori vt adesset causæ, & emptor non fuit ex contumacia condemnatus. hoc dicit. Bald. Vel sic: Emptione perfecta, res periculum vel incommodum spectat ad emptorem: nisi ex causa antecedentibus sit euicta præcedente demum euictione legitima. Salycetus.

I. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

Qui possident prædia tributorum, tenentur soluere tributa & publicas pensitationes, non obstante pacto inter emptorem & venditorem apposito. & pro libra quæ reperitur apud vendatorem, tenetur emptor soluere in ipsum emptio translata non sit. h. dicit. Bal. Vel sic: Possessores prædiorum tenentur ad tributa & publicas pensitationes non obstante conuentione contraria cum suo auctore inita: licet professio nouæ possessoris non fuerit iterum facta. Saly.

a *Ex vendito*. hoc est contra. ff. de pact. l. ex conuentione. Solu. dicunt quidam q ex vendito nō datur: vt hic. sed ex empto sic: vt ibi. quod nihil est: quia exponitur hic, id est ex empto: vt & supra si. ser. ex. se emi man. l. j. Alij dicunt quòd nō valet: scilicet in præiudicium fisci, sed pacisc̄tium sic. quòd satis dici potest. Vel dic secundum Io. quod fuit hic facta æstimatio, vt sciat quāto minus valuerit: vt. j. de iure dot. l. si inter. ibi fuit vera æstimatio. Vel solue vt ibi. Vel hic aucreqū soluat filius, vult agere.

b *Emolumenta*. non minuenda.

c *Causam*. corrigendam.

d *Reliquorum*. id est tributorum remanētium ad soluendum.

e *Reliqua eorum*. cum pars soluta est.

f *Hac lege*. vt nihil soluatur.

g *Pro reliquis*. scilicet pro præteritis.

h *Vniuersis*. etiam præteriti temporis: vt. ff. de publi. l. imperatores. & xvj. q. j. c. si quis laicus.

i *Agnoscere*. id est soluere.

k *Vel vendere*. in præiudicium fisci: vt. ff. de pac. l. inter debitorem. sc agant postq̄ venditor soluit fisco. vt ff. de pac. l. epistola. §. pactum. non aut̄ prius: vt. §. l. proxi.

l *Reuiere*. scilicet venditor de soluendis tributis.

m *Potest*. id est debet, vt colligitur in corpore, vbi est, coges: & ita hic subiicit, cogitur &c. & sic cōtra debet, pto potest. ff. de offi. proconsl. & leg. l. iiij. in fin.

n *Fiscalium* prædiorum. pro quibus fisco tributa præstantur.

o *Omnes*.] CASVS. Si possideam prædium censuale: nec debeo hoc nec vendere potero hoc pacto, vt penes me omnia one tributaria resideant: sed talis pactio nullius sit momenti: nec mihi prodesit scriptura in qua confessius eram me promisisse ecutum pro tali agro vt penes me resideat: nec ad emptorem

p *Publicas*. pensitationes. scilicet solitas soluī: & hoc tam præteritas, quàm futuras: vt ff. de publica l. imperatores. Item hoc cum à priuato fit venditio. secus si à procuratore fisci, qui & peræquator dicitur: quia tunc emptor p̄ præterito tē- pore non conuenitur: vt. §. de censi. li. xj. l. fi.

Peræquatores

doque fisci procuratores

q *Agnoscant*. id est soluant.

r *Collationi*. quia secundum Ir. est in præiudicium fisci.

s *Reuiere*. non ergo valet hæc pactio in præiudicium fisci, quo minus possessor exigatur: vt hic, & ff. de pact. l. inter debitorem. & l. ius publicum. sed vt emptor postquam soluerit, agat contra venditorem actione ex empto, vel præscriptis verbis bene valet: vt ff. de pac. l. epistola. §. pactum. & antequam soluat emptor agere nō potest: vt §. e. l. j. Sed sec̄ in vsuris, vbi agitur & antēq̄ soluat, & post: vt §. de pac. l. ex cōuētiōe. Sed hodie venditor fideiubet quādoq; pro emptore: vt. §. eo. auth. sed & periculū. Ac.

Professio quatenus accipitur.

t *Professio*. id est scriptura qua profitetur possessor tantum se debere, & pro tali agro: & ager designetur, & eius qualitas, & quantitas, & confines: vt ff. de censi. l. forma. Prædicta quidē scriptura non est adhuc ab emptore facta: sed sola est illa, quam facit venditor cum ipse cœpit illud prædium habere.

v *Exigantur*. possessor enim exigitur: vt §. in ptinc. huius. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

&. ℨ. de allu. l. ij. & de præd. mi. l. fi. & ff. de impen. in re do. fa. l. neque stipẽdium. etiam ecclesia: vt in decre. xj. q. j. si tributum. &. c. magnum. Sed arg. contra ff. de leg. j. l. apud §. hæres sed ibi cogitur hæres non possidens alegatario, non á fisco.

DE PERICVLO ET COMMODO rei venditæ.

Quia res vendita & non tradita sæpe contingit periculū: ideo de hoc dicit.

POST perfectam.] CASVS. Si tem mihi vendidisti, nec tradidisti, & interiit, aut aliquid ei accidit: ad me emptorem pericꝛlum pertinebit: ad venditorem autem si res fuerit vitiosa præcedenti tempore, id est ante venditionem, aut fuit aliena vel obligata pignori alicui. vnde si quis vẽdat rem alienam vel alij obligatam, & post emptionem euincitur illa res ab emptore, hoc periculum pertinet ad venditorem, dum tamẽ emptor denunciauerit ei. Viuia.

a *Post perfectam.* tribus modis dicitur perfici. Vno quo ad hoc vt non liceat ab ea discedi: & hoc modo etiam conuentionalis dicitur perfecta. Alio quo ad periculum: & ita hic. Tertio, quando res traditur: vt ff. de act. emp. l. si quis alienam.

b *Venditionem* quantum ad obligationem.

c *Commodum.* adueniens rei post contractum: vt alluuio: vt ff. eo. l. id quod. & fructꝰ: vt ℨ. tit. proxi. l. pe. Item actiones. l. vt ℨ. tit. j. l. fructus. & fœtus: vt ℨ. tit. proxi. l. pe. Item actiones. l. Aquil. & damni infecti, & aquæ pluuiæ arcẽdæ nomine rei venditæ acquisitæ. Item acquisita ex opera serui venditi, & similia: vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. si fructibus iã maturis. &. §. si qd seruo. & §. idẽ Celsus. De commodo autem quod erat tempore contractus, distinguitur vt bonum prædium á rustico: vt. ff. de actio. empt. l. Iulianus. §. fin. cum sequen. vsq; ad. l. veteres. &. l. si venditor. De incommodo autem dicas, q. multa sunt necessaria vt sequatur emptorẽ: vt not. ff. eo. l. necessario. §. j. Accur.

Venditæ res multiplex vtilitatē esse dare potest.

d *Perueniet.* vt hic. & instit. eo §. cum autem. & ff. ℨ. l. id quod & infra de iure do. l. cum dotem. in fin.

e *Auctor.* id est venditor.

f *Parauit.* siue de facto, vt quia animal est vitiosum: siue de iure, vt quia est alienum, vel alij obligatum. secus autem si ex sequenti: vt quia libertatem consecutus est propter præmium vt ℨ. qui. ex eau. fer. pro præ. li. acci. per totum titu. Vel quia postea factus est fugitiuus: vt ℨ. de ædilit. actio. l. si apud & fa. ff. de here. vel act. ven. l. ij. §. si venditor. Accursius.

g *Denunciatum est.* vt hic, & ℨ. vbi in rem act. l. j. nisi actoris in fidius denunciatio fuerit impedita: vt ff. de euict. l. si dictum. §. fi. & nisi in casu: vt ff. de euictio. l. Herennius.

h *Adesset.* nisi sciat.

i *Emptore.* nam si ablens vt contumax damnatus esset, venditorem non grauat vt ff. de euict. l. si ideo. idem si fuerit præsens, sed iudicis iniuria damnatus: vt in eo. tit. l. si per imprudẽtiam. &. ℨ. de euict. l. emptor fundi. Accursius.

k *Contra eum.* scilicet emptorem: vt in princ. litis.

CVm conuenit] CASVS. Cum quis vendit vinum, refert an in specie, puta sic, vendo tibi vinũ quod est in cellario illo. aut in quantitate, vt vendo tibi. x. corbes vini. Primo casu si vinum muterur, damnum ad emptorem pertinebit. Secũdo casu ad venditorem, si emptor non fuerit in mora accipiendi. & ista vera sunt non solum in vino, sed etiã in oleo & frumẽto. Viuia.

PRost perfectam [a] venditionem [b] omne commodum [c] & incommodum quod rei venditæ contingit, ad emptorem pertinet. [d] Auctor [e] enim ex his tantum causis suo ordine tenetur, quæ ex præcedente tempore causam euictionis parant: [f] & ita, si ei denunciatum est [g] vt causæ agendæ adesset, [h] & non absente emptore [i] contra eum [k] pronunciatum est.

Cum vinum venditur ad mensuram: antequam mensuretur, periculum motatis vini pertinet ad venditorem. Cum autem non venditur ad mensuram, sed vt certum corpus: tunc statim periculum est emptoris. & quod dictum est in vino: idem in oleo, frumento, & cæteris similibus post venditionem deterioratis, vel penitus corruptis. hæc dicit. Bald. conco. Salyc.

II. Idem A. Iuliano.

CVm conuenit vt singulæ [l] amphoræ vini certo pretio veneant: [m] antequam tradantur, [n] imperfecta [o] etiam tunc venditione, periculum vini mutati, emptoris, qui moram [p] mensuræ faciendæ non interposuit, non fuit. Cum autẽ [q] vniuersum quod in horreis erat positum, venisse sine mensura, & claues [r] emptoribus traditas alleges: post perfectam venditionem quod vino mutato damnum accidit, ad emptorem pertinet. Hæc omnia locum habent non solum si vinum, sed etiam si oleum, vel frumentum, vel his similia venierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

Dicit hic Nicol. de Matarel. quod hanc. l. & quæ scripta sunt per eam, intelligere non potest. Bald.

III. Idem A. Diaphaniæ.

DOlum [s] auctoris, bonę fidei emptori [t] non nocere certi iuris est.

Emptione perfecta, nisi mora intercesserit periculum est emptoris. l. d. Bald. Vel sic: Perfecta emptione ad emptorem spectat periculum rei venditæ, nisi mora venditoris præcesserit. Salycetus.

IIII. Imp. GORD. A. Siluro.

CVm inter emptorem & venditorem contractu sine scriptis [v] inito, de precio conuenit, moraque venditoris in traditione non intercessit: periculo emptoris rem distractam esse, in dubium non venit. [x]

Casus incendij emptione perfecta emergit emptoris periculo. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Si emptio est pura, periculum incendij spectat ad emptorem. Salycetus.

V. Impp. DIOCLE. & MAXIMIANVS AA. Leontio.

CVm speciem [a] venditam per violentiam ignis absumptã dicas, si venditionem nulla conditio suspenderat [b], amissæ rei periculum te [c] non adstringit.

Venditor interim si peccabiliter erat, de actione ex empto: & vtrũ minus emptor teneatur ei ad precium. hoc dicit. Bald. Vel sic: Si perit ancilla siue venditoris culpa vel mora, & sine præterito lucri, eius vitio, periculum spectat ad emptorem; ideo compellitur ad precij solutionẽ. Saly.

VI. Idem AA. Cerulo.

MOrtis [d] casus ancillæ distractæ, etiam ante traditionem sine mora venditoris dilatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: & hac nõ ex præterito [e] vitio rebus humanis exempta, solutionẽ precij emptor non recte [f] recusat.

TITVLVS. XLIX.
DE ACTIONIBVS empti & venditi.

Licet emptor non soluat precium, non potest ab eo res tradita reuocari, sed ad precium est agendum. l. d. Bald. Vel sic: Venditor ad precium non soluto non potest agere, nec rem traditam vindicare. Salyc.

I. Imp. ANTONINVS A. Delianæ.

ADuersus eum cui agrũ vendidisti, iudicio [a] venditi consistit. [b] Nec enim tibi in rem actio cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus, competit. [c]

Residuum precij potest peti non obstante retractatione vel compositione eorum.

a *Speciem.* scilicet certam.

b *Si venderit.* alioquin periculum peremptionis ad venditorem, deteriorationis ad emptorem pertinet: vt ff. eo. l. quod si pendente. alias. l. necessario. §. plane si pendente.

c *Te.* venditorem. & hoc nisi culpa vel mora vel pactum aliud induerat, vt dixi. ℨ. eo. l. j. Vel nisi venditoris vitio accideret, vel ab eo prouideri potuerit: vt ff. eo. l. si vendita.

MOrtis.] CASVS. Vendidi ancillã: antequã traderem, decessit, an nihilo minus ad precium teneatis, quæritur? Respõ. quod sic, si non fui in mora tradendi. Viuia.

Casus fortuitus. d Mortis. qui debet alicui certum alicui, vt stichum: si eo non existente in mora, decedat Stichus casu, ipso iure liberatur: vt hic, & ff. de rescin. vend. l. cum emptor. & de rei vin. l. cũ autem & supra eo. l. j. etiam si interueat eo casu quo non interissiet penes eum cui debetur, secundum Io. & nos: vt argu. ff. de legat. j. l. cum res. §. fi. licet etã si in mora debitor, indistincte tenetur. de casu per eãdem. l. licet quidam cõtra in vtroque. casu. sed si deber quis hominem in genere, &, &c. offeratur Stichum ei cui obligatus est, & ille nolit recipere: Stichopostea mortuo casu, non ipso iure, sed per exceptionem liberatur: vt ff. de sol. l. qui decem in prin.

Species debitum.

e *Ex præterito.* quando tenetur ædilitia actione vt infra de ædil. act. l. iij. nisi erat manifestum: vt ff. de contrahen. emptio. l. ea quæ.

f *Recusat.* vt ff. de contra. emp. l. si in emptione. §. pen.

Continuatio.

DE ACTIONIBVS EMPTI &c.

Quia partum valentem vendentes nisi actiones declarent, ideo de eis dicit.

ADuersus eum.] CASVS. Prædium mihi vendidisti, & tradidisti. si precium non numerauit, an prædiũ á me vindicare possis, quæritur? Respon. quod non: sed ages ad precium actione ex vendito. Viuianus.

g *Iudicio.* id est actione. sic & ff. de mino. l. in causæ. j. §. interdũ.

h *Consistit.* scilicet ad precium.

i *Competit.* vt & supra de rei vind. l. inciuile & de cõtrahẽ emp. l. non ideirco. Sed contra. ff. de tribu. l. procuratoris. §. penul. & ff. de rescin. vend. l. venditæ. Solu. hic fuit fides habita de precio vel erat solutum, sed ad aliud agebatur, cum ad multa agatur hac actione. Alij intelligunt hanc. l. quod emptor cui tradita fuit res, teuendidit venditori, sed non retradidit: vnde personaliter agitur contra eum. Et quod dicit, venditi, id est empti secundum eos sic. ff. de act. emp. l. veteres. ac ibi & rei vindicatio competit, sed potest agere actione venditi.

VEnditi.] CASVS. Fundum vendidi pro. c. numerasti. l. ad alia. l. actionem habeo ex vendito. & hoc in prima. Si vero eredebam me tibi debere. l. cum non debebam, & cõpensauerus: postea apparet me nihil tibi debuisse. an non obstante compensatione possim agere ad partẽ precij residuam? Respondeo sic. & hoc in secunda. si quis vero fructus percepisti antequã fructus qui percepti sunt ante venditionem, non accedunt venditioni. & hoc in tertia. Vel pone casum vt in gl.

k *Vendat.* id est ex vendito, quod idem est: vt ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. ex vendito.

l *Aduersario tuo.* id est contra aduersarium tuum. i. emptorem.

m *Deberes.* emptori: cum reuera non deberes: puta quia primo illi aliquid debuisti, seu procurator tuus illi soluit: quam solutionem ecõtra emptor negabat. vnde tu credens ei, illud compensasti quod debebat tibi ex venditione. H. & facit supra de rescinden. venditio. l. venditor. in fine.

n *In bona fide contractu.* maxime. nam & in stricti iuris similiter adiuuantur, saltem doli exceptione opposita: vt ff. de verbo. obliga. l. si quis cum aliter. Sed ideo dicit bonæ fidei, quia in eis habet locũ magis officium iudicis, quam in aliis: vt instit. de actio. §. in bonæ fidei. & supra de transac. l. age.

o *Dolo.* intercedente vel ex proposito, vel ex ipsa re: vt & supra ex qui. cau. ma. l. in contractib. & ℨ. cõmu. vtriusq; iudi. l. maioribus. & ff. de iure do. l. iure succurrit. §. fi. & ff. de pac. l. si cum te.

p *Pepigisse.* i. pacto remisisse, scilicet compẽsando.

q *Percepto.* licet in fundo sint,

r *Ante venditionem.* sõlo enim tempore venditionis cohærentes, vel postea percepti accedunt: vt infra eod. l. fructus. & ff. eod. l. ex empto.

s *Intulisse.* id est rapuisse: vt probatur instit. vi. bo. rap. §. quod non solum, sicut exponitur supra de rei vind. l. domum.

t *Eadem iudicio* sed cum hi fructus venditionem non attingant: vt ff. eo. l. fundi. §. si rura. quomodo veniunt fructus in actione ex vendito? Respon. immo multa veniunt de quibus non est actum nec cogitatum: vt ff. de contrahen. empt. l. quotiens. & l. seq. & de ædil. edic. l. j. §. causa. & de dolo. l. & eleganter. §. nõ solum. Alij dicunt quòd à parte hoc erat actum ne venirent fructus. Alij dicunt, eodem iudicio, id est coram eodem iudice: sed alia actione, id est rei vindicatione secundum P. Alij vtili vi bo. rap.

EX arrali pacto.] CASVS. Volebam emere rem à Titio dedi anulum pro arra. Titius cecidit á possessione anuli. nũquid vindicare poterit, quæritur? Dicitur quod non: sed per triticiam condictionem petet. vnde non ex eo quod conuenit vt detur pro arra, ex tali pacto arrali competit tibi rei vindic. pro anulo. Vel retẽto primo casu dic quod cõuenit quod anulus mihi restitueretur soluto precio, an eũ repetere possim precio soluto quæritur? Dicitur quod sic, personali act. præscriptis verbis, nõ in rem ex empto. aliis modis consueuit poni: die vt not. in gl. v *Ex arrali pacto.* anulũ emptori dedi pro arris: venditor á pos- *Casus pro* sessione cecidit: non potest vindicare, sed ratione possessionis non. condicere per triticiam. sed nec qui dedit, vindicat quasi ex contractu illo vel pacto: sed quia alias erat dominus: & hoc, si anuli dominium non transtuli. Alij dicunt, si dedi atram, non ideo sum rei emptæ dominus, sed personaliter ex empto agam. & hoc innuit verbum, præparatur. nam non dicit nasci-

tur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tor. Vel die tertio, in datione artæ conueni vt mihi redderetur precio soluto; personaliter quidem agam præscriptis verbis, nō in rem ex pacto, licet quia alias, etsi dominus possum vindicare, vel si mihil conueni, repetam per condictionem sine causa, & per actionem ex empto: vt ff. cod. l. ex empto. §. is qui. Vel secundū P. loquitur de tali pacto, quod semper intelligitur super artis, scilicet vt emptor pœnitens perdat, venditor duplū reddat: ex quo pacto tacite personalis nascitur obligatio & actio: vt §. de fide instru. l. contractus. Sed opponitur, si dedi aeram hoc pacto, vt si pœniteam, sit tua: nonne venditor dominus factus ex hoc pacto vindicat si à possessione cadat? Sed certe nō ex pacto, sed ex traditione & possessione & dominio: nam solū pactum hoc non operātur.

A

Si *traditio.*] CASVS. Emi fundum à Titio, nec vult ex sua superbia tradere: qualiter mihi succurratur? Respon. quod condemnabitur mihi non præcise ad rem, sed ad interesse.

a *Iusta.* id est secundum quod conuenit.

b *Precario* id est contumacia: habet enim venditor rē, nec tradidit: & sic condemnatur hic in interesse. & arg. est cōtra Mar. vt no. §. de hær. ven. l. qui tibi. & no. ff. cod. l. j. ADDITIO. Dicas post Bart. in l. j. ff. eod. & gl. in verbo, tradatur. in §. preciū instit. de emp. & vend. quod si emptor habet facultatem rei tradendæ, tenetur præcise eam tradere, si vero nō habet facultatē rei tradendæ, liberatur soluēdo interesse. hæc est cōmunis opinium pene doct. distinctio. Item de quo interesse hic dicat, vide ibidem in not. per glos. quæ incipit. Hic nota triplex &c. illud nota etiā hic, q̄ emptor obiicitur exceptio, nisi preciū soluat: vt ff. eo. l. Iulianus. § offerri. & econtra emptor obijcit vēditori nisi rem tradat: vt ff. eo. l. qui pēdente. Quid ergo si vterque de alio timeat? P. dixit sequestrari vtrūque: vt arg. ff. de solu. l. si soluturus. sed ibi vtroq; cōtrahētiū volente, vel ibi iudice iubēte facta fuit sequestratio. est eā regulariter ꝓhibita: vt §. de ꝓhi. seq. l. j. Dic ergo q̄ prius agens offerat, vt modo dixi, vt arg. ff. de a. dil. edict. l. ediles etiam. §. fina. & §. e. l. si pater tuus. in fi.

Venditor on teneatur præcisa ad rē tradendam.

c *Taxationem.* per se vel per emptoris sacramentum factam.

Vendat præses.] CASVS. Minor. xxv. an vendidit mihi prædium, ex quo fructus percepi, partem precij solui, partem non solui. tenebor ad precium, & ad vsuras partis precij nō solutiā tempore traditionis factæ. & hoc dupliciter nisi: tum quia fructus percepi, tum fauore minoris ætatis. Vinian.

d *Restituet.* hoc quando ipse emptor percepit: secus si ipse vēditor percepit, & cos emptor cōsequitur: vt arg. ff. de pig. act. l. si pignore. §. si prædo. secundum Or. & quoslā alios: quod nō placet, sed sic esse ac si agat emptor ad fructus, & vēditor agat ad vsuras: alias non, cum culpa sua ibi obstet, quoniam rē non tradidit: nam dicit emptor, vt culpem alij &c. & ff. de iure dot. l. cum in fundo. §. quod si acciderit. & pro hoc est quod diximus ff. eod. l. Iulianus. §. ex vendito. Accursius.

e *Ratio.* quæ adeo iusta est, vt cum quasi interesse petantur vsuræ: de vsuris etiam iure canonum obtineat quod hic dicit, secundum. Azo.

VI. Iidem AA. Neratio.

2 VEnditi actio, si nō ab initio aliud[h] conuenit, non facile ad rescindendam perfectam venditionem, sed ad precium exigendum competit.

Emptor soluens venditori ignoranti nummos prouentus ipsius venditoris non liberatur. Baldus. *Vel sic: Venditor non præsidiatus si sic ignorāter proprium pecuniam nomine precij recipiat.* Salycetus.

f *Nulla.* vt supra in quibus cau. in integ. restitu. non est necessi. in minorum. Sed contra infra de pact. inter empt. & vend. l. in initio. sed expone vt ibi.

VII. Iidem AA. Diodoro.

Si seruos distraxisti, ac præ-

g *Interfueris.* de iure communi.

Venditi.] CASVS. Actio venditi nō ad rescindendā venditionem, sed ad precium competit, nisi hoc conuenerit, vt est in emptione siue pacto. l. commissoriæ, vel addictionis in diem. & vltra dimidiā iusti precij fuerit venditor deceptus. Vitianus.

h *Aliud.* nam quādoque aliud conuenit per quod agitur hac actione etiam ad destruendam emptionem, vt in pacto legis commissoriæ, & addictionis in diem, & in simile: vt ff. de le cōmiss. l. si fundus. & j. de pac. inter empt. & ven. l. j. & ij. & l. eum re. & ff. e. l. ex empto. §. is qui vina. & de contrahen. empt. sed Celsus. §. si fundus.

i *Non facit.* nam quandoque datur etiam ad destruendam, & etiam si nihil fuit actum: vt §. de rescind. vend. l. ij. & ff. eod. l. ex empto. §. si quis virginem. & ar. §. quod mer. eau. l. si vi. & ff. eod. l. si hæres. secūs illis duabus vltimis nō agitur ex vendito.

Actio qui. ad interesse datur, interest: quia scienstene ex ꝓmisso. tenetur in totum, sed non ignorans vt j. de ædil. ac. l. j. & ff. de contra. emp. l. Labeo. quæ sunt contra. & de hāc materia diximus. ff. e. l. Iulianus. §. j. in gl. immo vi. & c. Item nor. differentiā inter actionē quanto minoris ciuilē, de qua hic dicit, & prætoris, quæ datur quāto minoris rēs est: vt ff. de ædil. edic. l. quod si nolit. §. si plures.

Cōmoueat. emptor.

Nullum. nomine illius grauaminis, quia dolus &c. vt supra de transac. l. cū donationis. & ff. de ac. empt. l. j. §. j. & infra de iu. do. l. si à matre. & de cuic. l. si fundum.

Vim venditorem.] CASVS. Initiauerām quosdam ad cœnam: conuenit cum hēcario vt mihi venderet carnes: nō fecit quod conuenit, sed ab alio emi maiori precio. quāti mea interfuit eas nunc præstitas fuisse quando eas præstari cōuenit, tenebitur mihi fiē carius.

Interfuit. etiam si nunc paratus sit tradere: quia lebuit duo, & tradere, & tunc tradere fic & ff. de arbit. l. Celsus. & inspicitur in hoc interesse: quia carius erat tunc: non in hoc quod nō habuit familia quid mandaueret: vt ff. eod. l. si sterilis. §. cum per venditorem.

Ancillam.] CASVS. Ancillam mihi vendidisti, & tradidisti: traditione facta eam manumisisti. an hoc facere potuisti, quæritur? Respon. quod non: quia ancillæ per traditionem factæ alienæ libertatem dare non potuisti. Sed quid si nondum ancillam tradidisti, & dominus perseuerasti? Respon. non rectacta tamen manumisio: sed teneberis mihi ad interesse.

Non prohibetur. vt & infra de his qui à nō domi. ma. l. si tradita. & ff. eod. l. ex empto. §. si ecclesia: vt supra de sacrosan. eccle. l. fi. vel & hæres seruum sub cōditione legatum non potest manumittere: vt ff. qui & à quib. l. generaliter. nec alienare: vt j. cōmo. de leg. l. si. §. sed quia. & ff. de lega. j. l. seruo legato. §. j.

B

C

D

stitu. de vulga substitu. in princip.

a *Hoc restituit.* i. dari vel solui: & interim tenebis rē lōco pignoris: vt ff. eo. l. Iulianus. §. offerri & de hoc diximus. §. eo. l. si traditio.

Si minor.] CASVS. Vendidisti mihi fundū tributariū sciens vel ignorans: nō curo dicebas quod non debebat nisi. v. nobat. x. agam ex empto quāto minus emissem. & hoc in prima. si vero sciēs huiusmodi onus, illud subij: contra te nulla mihi dabitur actio. & hoc in secunda.

Tenebatur.

Capitatio qualis.

b *Capitatio.* id est tributum siue reditus.

c *Minus deret.* id est deesset. Sed certe inō videtur teneri quādo ignorauit: vt ff. e. l. si sterilis. §. j. quę est contra. Sol. hic leire pōtuit venditor: ibi non, quia hæreditariū fuit. ar. ff. de reg. iu. l. qui in alterius. Vel die (quod est verius secūdum P.) quod hic adeuerauit. arg. ff. eo. l. Iulianus. §. j. Vel non refert vtrum fuerit sciēs an ignorās quātum ad hoc vt agatur quāto minoris emisset ēptor: vt hic. & ff. de ædil. edi. l. quotiens. Sed quantum ad actionem ex empto, quę pro toto

Actio qui. ad interesse datur, interest: quia scienstene ex ꝓmisso. tenetur in totum, sed non ignorans vt j. de ædil. ac. l. j. & ff. de contra. emp. l. Labeo. quæ sunt contra. & de hāc materia diximus. ff. e. l. Iulianus. §. j. in gl. immo vi. & c. Item nor. differentiā inter actionē quanto minoris ciuilē, de qua hic dicit, & prætoris, quæ datur quāto minoris rēs est: vt ff. de ædil. edic. l. quod si nolit. §. si plures.

Cōmoueat. emptor.

Nullum. nomine illius grauaminis, quia dolus &c. vt supra de transac. l. cū donationis. & ff. de ac. empt. l. j. §. j. & infra de iu. do. l. si à matre. & de cuic. l. si fundum.

Vim venditorem.] CASVS. Initiauerām quosdam ad cœnam: conuenit cum hēcario vt mihi venderet carnes: nō fecit quod conuenit, sed ab alio emi maiori precio. quāti mea interfuit eas nunc præstitas fuisse quando eas præstari cōuenit, tenebitur mihi fiē carius.

Interfuit. etiam si nunc paratus sit tradere: quia lebuit duo, & tradere, & tunc tradere fic & ff. de arbit. l. Celsus. & inspicitur in hoc interesse: quia carius erat tunc: non in hoc quod nō habuit familia quid mandaueret: vt ff. eod. l. si sterilis. §. cum per venditorem.

Ancillam.] CASVS. Ancillam mihi vendidisti, & tradidisti: traditione facta eam manumisisti. an hoc facere potuisti, quæritur? Respon. quod non: quia ancillæ per traditionem factæ alienæ libertatem dare non potuisti. Sed quid si nondum ancillam tradidisti, & dominus perseuerasti? Respon. non rectacta tamen manumisio: sed teneberis mihi ad interesse.

Non prohibetur. vt & infra de his qui à non domi. ma. l. si tradita. & ff. eod. l. ex empto. §. si ecclesia: vt supra de sacrosan. eccle. l. fi. vel & hæres seruum sub cōditione legatum non potest manumittere: vt ff. qui & à quib. l. generaliter. nec alienare: vt j. cōmo. de leg. l. si. §. sed quia. & ff. de lega. j. l. seruo legato. §. j.

A i *Competente.* vt supra de hære. vendi. l. qui tibi. & facit. ff. de manumissio. l. eum qui.

Sient.] CASVS. Si vendo tibi. x. corbes ex tali segete: post venditionem perfectam commodum & incommodū ad te emptorem pertinebit. Sed si vēdo tibi vinum, siet tradō: teneor tibi ad interesse: non tantum ad precīū quod soluisti.

k *Certum.* in specie.

l *Pertinet.* nam secundum naturam. est &c. vt ff. de reg. iur. l. secundum naturam. Et die certum, scilicet in specie. Item dic cum vinū venditur in specie, secundum Ioan. & P. post degustationē, emptoris est periculū: cum vero in quātitate, post degustationē & mensurationē habitam est periculū emptoris, nisi vinū veneat ita auerisione: vt ff. de peri. & com. rei ven. l. si quis vina. §. si in auerisione. & ff. de contra. emp. l. quod sæpe. §. in his. Ante mensurationem itaq; & degustationem periculū est venditoris. Omne inquam periculum siue acoris, siue mucoris, siue effusionis: nisi emptor periculum in se susceperit, vt dixi, vel nisi fuerit in mora degustā di: sed licet & tunc, scilicet ante degustationē & mensurationē sit periculū venditoris: transfert tamen in emptorē, vt dixi, offerēdo & denunciando ei vt degustet & metiatur, periculum acoris & mucoris non effusionis: sed omne periculū est emptoris post degustationem & mensurationem, sed non post degustationē tantum, nisi periculum deterioriationis tātum: sed ante degustationē omne periculū est venstationem omne periculum sit emptoris. sic ff. de nego. gest. l. si quis negocia aliena gerens inde bitum &c. Et hoc secundum Azo. quia aliter dixit: vt diximus §. ti. j. l. ij. Accm *Vtque.* id est sicut.

Vini vēditi, cuius est periculum.

Mutati

n *Qualitatis.* id est bonitatis: vt est Campaniæ. & nota quod hoc fuit in genere, quod petire non potest. ff. ad leg. falcid. l. in ratione. ij. §. incertæ.

o *Quantitatis.* scilicet de illa vinea, vel de hoc vase, nec solum conuētum vel commune: sed etiam singulare petitur interesse: vt ff. eod. l. j.

Fructus.] CASVS. Post perfectam venditionem fructus ad emptorem transeunt, & emptor tenetur soluere tributa. & hoc in prima. venditor non potest petere nisi precium: nisi emptor fuerit in mora: quo casu peteret vsuras.

p *Post*, & non ante: vt supra eo. l. venditi. j. in fi. Accursius.

q *Perfectum* ad quod pōtra sunt necessaria: vt supra ti. j. l. j.

r *Cernere it.* vt ff. eo. l. Iulianus. §. si fructibus. nisi venditor exceperit: vt ff. de contrahen. emp. l. qui fundum. §. fundi.

s *Gratiosum.* vt & supra fine cen. vel re. l. ij. & iij.

t *Ac si mora.* idem si non fuerit in mora: vt §. e. l. curabit. cū habeat fructus: vel pactio: vt j. de pac inter emp. & ven. l. in initio. Sed cū posset venditor petere precīū, ergo habere videtur: vt ff. de reg. iur. l. qui actionē. Sed respon. hoc nō potest dicere emptorcum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptor,cũ habeat vel petat fructus: vt & diximus.3.eo.l curabit. A
a *Exigere potest.* vt & ff.de pericu.& commo.rei vend.l.fin. & de vsur.l.mora.§.in bonæ fidei.

EMptor.] CASVS. Qui vendit seruũ,debet promittere quod non sit fugitiuus, & quod sit sanus,& quod non sit erro,& quod sit noxa solutus,
& quod eum tradet.
b *Tradendu.* sed quomodo cauetur de tradendo,cum statim debeant tradi? Respõ.forte post certum tẽpus tradi debebant : vt ff. de iudi.l. in omnibus.
c *Eorum fuga.* quod absit,
d *Sanitate.* quod adsit. & sic de corporali & animi vitio cauetur : vt ff.eo.l ex empto.§.etiã & §.animaliũ. Sed hæres nõ cauet de corporis vitio pro seruo legato : vt ff. de leg.j. l. si à substituto.§.hæres.
Erro quis dicatur.
e *Erroneq.* erro dicitur, qui in res nugatorias totum expendit. Qui sint fugitiui & erones,habes.ff.de ædil.edic.l.quis sit fugitiuus. in princ.& §.erronem.
f *Noxa solutos.* id est quod eorum nomine dominus noxaliter nõ teneatur,vel quia nunquam commiserũt delictum , vel quia est satisfactũ: vt ff. de ædil. edic.l.quis sit fugitiu⁹. §. quod aiunt ædiles. sed si domino fecerit furtum , non tenetur nisi dixetit vel promiserit: vt ff.de ædil.edic. l.si furtum.& l. quod si nolit.§.j.

VLtra modum.] CASVS. Si vendo frumentum pro.v. non possum petere nisi v.ni si emptor fuerit in mora,vel nisi aliud conuenit vel dic , si vendam ad certam mensuram, puta. x. corbes : vltra petere non possum,nisi &c.& tunc petam interesse.
g *Vltra modum.* id est quantitatem.
h *Exigere potest.* vt §.e l.fructus. sed facta mora venit interesse.

POst perfectam.] CASVS. Si pecora mihi vendidisti : fœtus refusis tibi sumptibus , si quos bona fide fecisti, restituere debes.
i *Post perfectam.* ad quod plura sunt necessaria: vt supra titu.proxi.l.j.diximus.
k *Notissimum est.* vt & ff.eo.Iulianus.§ præterea.

EXpulsos.] CASVS. Si prædiũ mihi vendidisti,& de euictione mihi promisisti:de eo quod vi expulsus sum à Titio , non agã cõtra te de euictione, sed aduersus Titium interdicto vnde vi, vel actione in factum,quæ datur loco cuiuslibet interdicti.
l *Negativ.* hodie etiam si haberet,amitteret: vt infra vnde vi.l. si quis in tantam.
m *Probatis.* nam iniuria quæ fit emptori, non nocet venditori: vt ff. de euict.l.si per imprudentiam.circa princip.
n *Ad instar.* non ideo , quin possit vel interdicto vnde vi agi, vel actione in factum,vt subijcit: sed ideo , quia sublata est antiqua solennitas: vt institu. de interdic.§.fina. potest etiã per cõstitutionem,si quis in tantam.infra vnde vi,experiri. Sed & rei vindicatione. & in hac si succubuerit,aget de euictione: vt ff. de euictionibus.l.euicta.§.duplæ.

ras officio iudicis exigere poteſt.a

Venditor tenetur se obligare particulariter & distincte ad omnia capitula quæ sunt de natura contractus.h.d.ne.& tene menti.Bald.Vel sic:Venditor seruorum tenetur se obligare ad hic scripta.Salycet.

XIIII. Iidem AA.Rufoni.

EMptor seruorum certè de his tradendis,b& de eorũ fuga,c itemque sanitate,d erroneq; e non esse,aut noxa solutos, f repromittit sibi rectè postulat. B

Determinata conuentio parit actionem determinato modo.hoc dicit. Bal. Vel sic:Emptor non potest petere vltra conuenta. nisi mora sit facta. Salyc.

XV. Iidem AA. Antonio.

VLtra modum g tritici distracti citra pactũ, in solutione mora non facta , nihil emptor exigere potest.h

Fructus pecorum pertinent ad emptorem: & tenetur venditori resarcire sumptus quos fecit in pecoribus.h.d.Bald.concor. Salyc.

XVI. Iidem AA. Cyrillo.

POst perfectam i venditionem fœtus quidem pecorum emptori , venditori verò sumptus si quos bona fide fecerit, restitui debere notissimum est.k

Venditor non tenetur defendere emptorem à violentia quæ sibi de facto infertur. hoc dicit nec. secundũ Bald. Vel sic: Violentia facta emptori nõ nocet venditori , sed emptor contra expellentem habet actionem.Salycetus.

XVII. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

EXpulsos vos de fundo per violentiam à Nerone,quem habere ius in eo negatis, l profitentes : nullam vobis aduersus eum , ex cuius venditione fundum possidetis, actionem competere probatis.m Igitur ad instar n interdicti seu actionis permissæ experiendum esse perspicitis.

TITVLVS. L.
SI QVIS ALTERI VEL SIBI
sub alterius nomine, &c.

Regularia venditionis supra posuit, nunc ponit specialia.

o Si quis alteri vel &c.scilicet emerit, quod est infra de hoc habes infra.l.multum.in ver.si vero.

p Vel sibi.*de hoc habes infra in d.l.multum.ibi,in cõtractu &c.& in ver. quod si tu quidem emisti.*

SI pecunia patris.] CASVS. Si mater tua ex pecunia patris fundum comparauit suo nomine, & sibi traditus est : cui sit acquisitus fundus , quæritur? Respond. matri. sed tu qui patri tuo succedis, ad pecuniam eam conuenire poteris. sed qua actione, non apparet. tu dic,nego.gest.,si gessit negocia patris vel mandati , si mandatum intercessit.
q *Si pecunia patris.* scilicet tui.
r *Comparata.* ab eius vxore suo nomine.
s *Constitutum.* vt & infra eo.l.penule.& infra de donat.inter virũ & vxo.l.& si de tua. & supra de rei vin. l.si ea.& §.de proba.l.ad probationẽ. & supra eõmunia vtriusq; iud.l.si pater⁹truus.etiam si ocius sit omnium bonorum : vt ff.de administ.tu.l.Titium.§.altero.& ff.pro socꝰ.l. si quis societatẽ.Sed hoc fallit in quatuor casib⁹, vnus supra de rei vindi. l. si vt pro pupillus.Alius.infra attitut.l.curator.& ff.quando ex pact.tu.l.ij. & idẽ in prælato videtur , qui emit ex pecunia eccle-fisæ. Item idem si vir ex dote pecunia dotali emerit mea, aliquas voluntate mea. res vxoris: vt ff.de iure dotis. & gratia honoris instrumento nomen eius inscripsisse.
t *Propter nominationem.* à patre tuo factam.
u *Contulerit.* si negocia gessit,negotiorum gestorum vel mandati:alias si donauit vir,condictione sine causa,vel ex iniusta causa,vel rei vindicatione si extat , & erat hic filius hæres patris, sed mater viuebat,& fuit reuocata donatio per virum,ne mortẽ confirmetur. Accursius.

SI emancipatis.] CASVS. Filio tuo in potestate tua constituto prædiũ emisti, & emancipato tradidisti: an sibi sit acquisitũ dominium,quæritur? Respon.quod sic.idem est si tu passus fuisti eum in possessione fundi esse.
x *Si emancipatus.* aliàs secus, vt & supra de inoffic.do.l. ij. & de probat.l.siue possidetis.& infra de dona.l.siue.
y *Voluntate.* quod sufficit vt & infra de acquir. pos.l. minus.& supra de contrahen.emptione.l.non idcirco. in prin.Accurs.

MAncipia.] CASVS.Si mater tua tuo nomine & fratris , cui scilicet fratri successisti, fundum comparauit , & tibi traditus est : licet in instrumento venditionis contineatur quod ipsa pecunia sua comparauit ipsum , eo non obstante fundum persequi poteris.

*Fratris tui.*scilicet nomine.
b *Empta.* scilicet à matre vestro nomine.
c *Contineatur.* hoc enim non probat sua vt & supra.de prob.l.ad probationem.j.

QVamuis.] CASVS. Si maritus fundum cõparauit: & in instrumento scribi fecerit quòd socrus sua emerit , cum in veritate non emit : magis inspicitur quod in veritate actum est , quàm quod simulare cõceptum est. vnde illa nec totum, nec partem fundi vindicare poterit.
d *Inscripserit.* id est inscribi fecerit, sic. ff. de his qui not. infa. l. furti. §. mandati. Vel dic proprie , tu tamẽ emebas secundum vtran. que expositionem,& aliud agebatur , & aliud simulabatur : vt & supra plus valere quod agid.si quis. &j. l. proxi. &l. multum.instrumen to tamen stat prima facie : vt supra de probatil.eum precibus.
e *Temen.* scilicet tu.
f *Tabulas.* id est scripturam.

CVm propria.] CASVS Ex pecunia tua, & tuo nomine , fundum comparasti : in instrumento venditionis nomen vxoris causa honoris inscribi fecisti:illa instrumentum surripuit , & in filiam fundũ tanquam suum titulo donationis transtulit. nunquid tibi præiudicat, quæritur? Respõ. quod non. sed post recepisti fructus quos percepit , æstimatione taxata , si probaueris te emisse, & gratia honoris instrumento nomen eius inscripsisse.
g *Cum propria pecunia.* ad temoiendũ vt de pecunia non teneatis , vel quia ita forte euenerat.
h *Accommodasse.* forte causa honoris : vel forte alia ratione simili , quæ redditur.ff.de aucto.tu. l.pupillus.§. fane siquidem. & infra de commet. & met. l. nobiliores.
i *Sue.* datiui casus.
k *Habens.* hoc quod sequitur, donationẽ, &c.
l *Filiam suam.* ex alio vi. Accursius.
m *Decreui.* quod oportet te facere, cum satis sit pro ea, instrumento contineri eam emisse:vt hic,& supra de proba.l.cũ preces.& supra plus vale.quod agi.l.acta. & j.de donat. inter virũ & vxo.l.si filij.& infra de contrahen.& commit.stipu.l.si cum.

MVltum.] CASVS. Vxor mea comparauit prædium , & sibi traditum fuit. ego autem numeraui venditori preciũ. cui vxori.si enim solui precium pro ea,videor ei precium donasse: sed recuperabo quatenus sum pauperior,& ipsa locupletior.& hoc in prima.Si vero ego comparaui,& mihi traditum est, feci tamen scribi in instrumẽto quod vxor mea emit:mihi erit quæsitum dominiũ. sed quid si non vt nuncius , sed vt procurator volens negocium gerere vxoris meæ,dixi sic venditori,Vendis vxori meæ tale prædiũ ? & ipse respõdeat, vẽdo:cui fit acquisita actio ex empto , quæritur?Respon. quod nec mihi,quia nolui: nec vxori , quia non potui: quia alteri pacisci &c, ille tamen cui facta est traditio , potior erit in dominio fundi. & hoc in tertia.
o *Multum.* tres casus ponit. Accursius.
p *Numerasti.* scilicet ipsi mulieri vt emeret, volens tu vir ei donare. & sic habent locum sequẽtia. alias si venditori nũ merasses similiter volens ei donare , in solidum teneretur.vt ff.de donat.inter vi.& vxo. l. quod autem. §. si vxor. & l.si cum mulier.& infra de donat. inter virũ & vxo.l & si de tua.
q *Habito.* & te pecuniã numerante.
r *Nam.* redit ad primum.
s *De precio.* non ergo petes rẽ: vt & diximus, supra eod.l.quanuis. & de rei vindic. l. si ex ea pecunia.
t *Si tu quidem emisti.* redit ad secundum.
v *Rescisa.* id est veritas.
x *Scriptura.* sed interim stat scriptura:vt supra de probat.l. cum precibus.& j. de contrahen. stipu. l. optimam. in fi. cõtinebatur enim in instrumento virum & vxorem emisse , vel vxorem tantum,cum tu tantum emeris. & ad hoc supra eod.l.quanuis. & l.proxi.& supra plus val. quod agi.l.acta.& infra de contrahen.& cõmit. stipu. l.si cum tuam. si autem de viro tantum contineretur , sed nomen vxoris tantum esset positum , vt quia dixisset vir : vendis mihi & Bertæ vxori meæ ementi mecum nomine, sed non re , vt dixit M. quia tunc satis pareret simulatio. & hoc secũdo modo intelligunt quidam hoc responsum.
y *Comparasti.* sine mandato,vel etiam cum mandato: sed tamen procuratoris non nũcij receperat officium,& ipse nuncij & nõ procuratoris concepit verba in emptione,scilicet sic,vendis illi.
z *Ipsum.* per hæc verba,vendis vxori meæ.
a *Actionem.* aliud enim in nuncio est.
b *Potes.* Nota quod possum⁹ nolo,& quod volo non possum.sic & j.de don.l.sue emancipatis.& j.de iure dot.l.si genero.Item nor.quod omnis nuncius est procurator large.sed non cõuerti-tur: vt ff.de procura.l.j.§.j.Hic tamen stricte accipitur nuncius, & est nuncius velut pica & organum domini: & in persona do-mini debet

a Cõsor.t. ex parte.cũ glo.i. circa
princ.de re-stitu.
Procurator
& nũcius
differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mini debet cōcipere verba contractus: & domino quæri dicitur per seipsum, non per aliū. & concipit verba sic, vendis illi: vt ff. de consti. pe. l. qui autem. § fi. & l. seq. & de contrahen. emp. l. j. § fi. Si autem dicat nuncius, vēdis mihi: & sic in sua persona cōcipiat verba, valet vt sibi quęratur, sed domino tenetur mandati, secūdum H. quasi male fecerit mandatū, arg. dictæ. l. ff. de procura. l. j. § Si autem est procurator, tūc verba contractus debet concipere in sua persona, & sibi quærit: vt j. l. proxi. in fin. & ff. de constit. pec. l. eum qui. §. Iulianus quoque. lib. xj. scribit. in fin. sed dominio cedere tenetur: vt ff. de acquir. poss. l. possessio quoq;. §. etsi possessio. Si autem in persona domini, nō valet sibi: quia non vult. nec domino, quia non potest. Alteri enim stipulari &c. vt ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. & sic hic loquitur, & ff. de contrahen. empt. l. fundus. & de consti. pecu. l. sed & si filio. §. j. Sed M. dixit alteri per alterum quæri vtilē actionem: vt arg. ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si procurator. & quod hic dicit, intelligitur non quæri domino, scilicet directā. quod non placet. & in'd. l. Iulianus. ideo est, quia dabatur in dominum vtilis institoria, vnde iniquum erat nisi & sibi daretur ex eiusdē persona actio. Regulariter ergo non quæritur actio per alterum, nisi in casibus quos not. instit. de inuti. stipu. §. si quis alij. sed dominium & possessio sic: vt supra per quas perso nob. acqui. l. j. speciale tamē est in quibusdam, vt in cuiuscunque personam concipiatur verba, quærratur domino: vt in tutore, & curatore, & actore: vt ff. de constit. pecu. l. eum qui. §. fina. Item in seruo & etiam in filio quantum ad profectitium peculium, vt institu. de stipu. seruo. § fiue.

Actio per alterū non quæritur regulariter.

a *Tradita est.* vt ab eo qui habet ius vēdēdi: vt & supra de rei vin. l. quotiens. Sed qualiter in dominio erit potior, cum contractus in nullius persona teneat: vt hic, & nuda traditio non transferat dominium: vt ff. de acquir. rerum do. l nunquam? Respō. die dominij, id est possessionis. fic. ff. de verb. sig. l. interdum. Tu dic quod ex inutili contractu transit dominium: vt & ff. de dolo. l. & eleganter, in prin. & dixi supra de fide iustru. l. contractus. Sed quomodo obligatio non contrahitur, sed possessio & dominium transfertur ex inutili contractu? Respon. obligatio, iuris est: vnde ex legitimo tantum contractu nascitur obligatio: possessio vero facti, ideoq; sine obligatione quæritur: vt arg. ff. ex qui. cau. maio. l. denique.

Obligatio iuris est possessio facti.

VIII. Iidem AA. Valentinæ.

QVI aliena pecunia comparat, non ei cuius nummi fuerunt, sed sibi tam actionem empti, quàm dominiū si ei fuerit tradita possessio, quærit.[a] Cum itaque de rebus[b] communibus fratrem patruelē tuum quædam comparasse contendas: de tua pecunia hunc conueniendo,[i] facies consultius. [k] Nam in rem de rebus ab eo comparatis, tibi contra eū petitio non competit.[l]

Procurator contrahere potest, & debet ex eo agere, vel procuratorem ad agendum constituere ad petitionem domini. hoc dicat. Bal. Vel sic: Mandatarius subiectus potestati mandantis, illi quærit, actionem, nō sibi. actus vero sibi quærit, sed debet experiri ad petitionem domini, vel procuratorem ad experiendum constituere. Saly.

In contrahendo inter absentes requiritur nuncius vel epistola. b. d. Bal. Vel sic: Dominium trāsfertur in eum cui per venditorem res traditur, licet alius pecuniam numerauerit: & venditio inter absentes requirit nuncium vel epistolam. Salyc.

IX. Iidem. AA. Rufinæ.

NIhil prohibet, altero[m] pecuniā numerante, in alium.[n] vel vtriusque[o] contrahentis consensu, vel certe venditore tantummodo volente, dominiū transferri, eo etiam manifeste constituto[p] vt inter absentes per medium personam, veluti per nuncium vel per epistolam talis contractus perfici possit.

TITVLVS LI.

C DE REBVS ALIENIS NON alienandis, & de prohibita rerū alienatione vel hypotheca.

Emptor rei alienæ tenetur restituere dominо, nisi probet quo iure emit, vel nisi præscripserit: quo casu emptor securus est sed venditor domino tenetur conditione ad precium. hoc dicit. Bald. Vel sic: Emens rem alienam scienter, non vsucapit: & domino restituere tenetur. emens vero ignoranter, vsucapit, ideo post vsucaptionem dominus agit solum de precio contra venditorem. Salyc.

I. Imp. ALEXANDER. A. Cantiano.

Habuerunt. suo nomine. alias non valet. vt supra. l. proxi.

Vel quibus. potes enim eos cogere actione mandati vt cedāt actionem contra venditorem cuius: vt hic, & ff. de vsucapi. l. pignori. & ff. de acquir. poss. l. possessio. §. & si possessio. & fi. manda. l. idémque. §. fi cui mandauero. Item not. hic quòd ex alterius cōtractu alteri non quæritur actio: licet M. dixerit hoc verū de directa: vt & diximus. si. co. l. proxi.

QVi aliena.] CASVS. Si pecunia mea tuo nomine fuerit tradidit venditor ideòq; dominus, tibi est dominium acquisitum. Si vero non tradidit acquisita est tibi actio ex empto. & hoc in prima. Si tua pecunia tibi cum tuo communi comparaueris, & tuo nomine: conueniet re Titius ad partem pecuniæ quæ tua erat; sed non ei debitur ad fundum in rem actio. & hoc in secunda.

Quærit. vt §. eod. l. j. diximus. & facit. j. de distra. pignor. l. si mandatus. & j. de pign. l. quòties ex ea. & ff. pro socio. l. si quis.

De rebus. id est de pecuniis cōmunibus.

Conueniendo. pro socio, vel conditione sine causa: vel alia generali conditione.

Consilium. pro tuo Comodo positum ponitur.

Non competit. nisi sit so tua pecuniam etiam in subsidiū: vt ff. si eet. pet. l. si eum fetuum.

Ignoranter. quia se putauerit. vt dicebat. *Facti.* l. vlucatione.

Præcingam. in subsidium aget per actionem negotiorum gestorum. habē. ratum dum. ff. de nego. gest. l. vlti.

Tabellæ. per actionem negotiorum gestorum. habē. ratum in subsidium: vt hic, & supra de rei vindic. l. mater. & infra si vēd. pig. ag. l. fernos. & ff. depositi. l. sed & si non si hæres. & de negot. gest. l. fin. & infra. tit. j. l. j.

Dixerimus.] CASVS. Si fundum vxoris tuæ ea non consentiente vendidisti: & fingeus instrumentum venditionis ei instrumentum locationis vel epistolam, vxorem tuā induxisti vt illa sigillum suum apponeret: non præiudicabit mulieri quo magis emptor tueatur: nisi sit secuta præscriptio, vel vsucapio, si res erat mobilis.

Non accommodasti. licet tamen maior eras.

Cunctipita. quia dicebat vir se locasse: vt supra plus va. quod agi. l. fin. vel quia dicebat esse epistolam. & ad hoc supra de probat. l. cum precibus. & fume a contrario. ergo si scisset apponendo sigillum, videtur habere ratū. quod est no. vt supra de epist. & cle. l. si qua per calumniam. & ff. rem ra. ha. l. ne tātisdatio. Sed arg. contra. ff. de pig. act. l. Gaius. sed hic ignorabat: ibi sciebat sua. vbique durare.

VEnderit.] CASVS Si mulier rem tuam vendidit, & ei successisti, rata est venditio: nec reuocare poteris: & vindicanti tibi obstabit emptor de dolo. &. si hac exceptione vti nolueris, & euincas rem: aget aduersus te ex empto ad hoc quod tua interest, vel ex stipulatione ad duplum nomine euictionis. an *Venderis succedenti.* d est hæredi venditoris, qui ei succedit iure hæreditario.

Refle. dupliciter potest intelligi hæc. l. nā venditrix nō domina succedit domino rei, & sic ex sua persona. s. nouo dominio

a *Si præfidi prouinciæ prob. rum fuerit.* Nota iudici faciendū fideiv. & ff. de proba. l. ejunquaginta in fin.

b *Iure.* dominij, vel creditoris, vel officij publici, vel priuati. & hoc præsumitur. q nisi contrarium probetur. sic infra qui militar. non poss. l. fupet seruis. lib. xij. Vel verbum (probationis) ad hoc non refertur, sed ad verbum, sciente: & nisi probaretur scientia, ignorantes præsumerentur. vt ff. de proba. l. verius. & infti. de leg. §. non solum.

c *Seruos.* si munitus: vt tutor pupilli, exactor publicorum. per vsucaponem: & in creditore falsit.

d *Scientibus.* scilicet emptoribus. cū nō habere tus vendendi. Azo.

e *Iubebit.* per rei vindicationem. non ad pretium, cum tuo nomine non sit facta venditio: vnde non potes habere tantum. vt ff. de præca. l. si seruus. & de negot. gest. l. pupillus. § sed si ego. nisi in subsidium ne præscripta vel vsucapta: vt infra statim. vel peremptus vt ff. de negot. gest. l. fin. M. tamen dicit ante vsucapionem completam dari actionem negotiorum gestorum: vt not. supra de rei vindi. l. mater. & hoc cum a nullo habet causam. is qui vendidit: vel habet. sed lucrativā. alias si habet, sed non lucrativam, cum tantum abit quantum aliis: non tenetur ad præstationem etiam in subsidiū: vt ff. si eet. pet. l. si eum fetuum.

f *Ignoranterint.* quia se putauerit. vt dicebat. *Facti.* l. vlucatione.

g *Præcingam.* in subsidium aget per actionem negotiorum gestorum. ff. de nego. gest. l. vlti.

h *Tabellæ.* per actionem negotiorum gestorum. habē. ratum in subsidium: vt hic, & supra de rei vindic. l. mater. & infra si vēd. pig. ag. l. fernos. & ff. depositi. l. sed & si non si hæres. & de negot. gest. l. fin. & infra. tit. j. l. j.

Dixerimus.] CASVS. Si fundum vxoris tuæ ea non consentiente vendidisti: & fingeus instrumentum venditionis ei instrumentum locationis vel epistolam, vxorem tuā induxisti vt illa sigillum suum apponeret: non præiudicabit mulieri quo magis emptor tueatur: nisi sit secuta præscriptio, vel vsucapio, si res erat mobilis.

i *Non accommodasti.* licet tamen maior eras.

k *Cunctipita.* quia dicebat vir se locasse: vt supra plus va. quod agi. l. fin. vel quia dicebat esse epistolam. & ad hoc supra de probat. l. cum precibus. & fume a contrario. ergo si scisset apponendo sigillum, videtur habere ratū. quod est no. vt supra de epist. & cle. l. si qua per calumniam. & ff. rem ra. ha. l. ne tātisdatio. Sed arg. contra. ff. de pig. act. l. Gaius. sed hic ignorabat: ibi sciebat sua. vbique durare.

l *Venderit.*] CASVS Si mulier rem tuam vendidit, & ei successisti, rata est venditio: nec reuocare poteris: & vindicanti tibi obstabit emptor de dolo. &. si hac exceptione vti nolueris, & euincas rem: aget aduersus te ex empto ad hoc quod tua interest, vel ex stipulatione ad duplum nomine euictionis.

m *Venderis succedenti.* d est hæredi venditoris, qui ei succedit iure hæreditario.

n *Refle.* dupliciter potest intelligi hæc. l. nā venditrix nō domina succedit domino rei, & sic ex sua persona. s. nouo dominio

SI præsidi prouinciæ probatū fuerit,[a] Iulianū nullo iure[b] munitū seruos[c] tuos scientibus[d] vendidisse: restituere tibi emptores seruos iubebit.[e] Quod si ignorauerint,[f] & eorum facti[g] sunt precium[h] eorū Iulianū tibi soluere iubebit.[i]

Venditio mariti sigillantis sigillo vxoris non officit vxori, quæ non nouit quid sigillatur. l. d. Baldus Vel sic: Vxor quæ venditionis rei suæ facta per maritum ignorauit & apposuit sigillum suum, sibi non præiudicat. Bald.

II. Imp. GORDIA. A. Græciæ.

DIstrahente marito rem tui iuris, si cōsentum ei non accōmodasti: [k] licet sigillo tuo venditionis instrumētum fratri de conquisita[l] significaueris: eiusmodi tamen commentum emptor vsucapione non subsecuta, vel longi temporis præscriptione minime munito, nullā præstitisse securitatem potest.[m]

Non potest heres iure hæreditario vel proprio venire contra factum d. sancti & si venit & euincit, tenetur de euictione ad interesse. b. d. Bal & concor. Saly.

III. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Valeriano.

VEnditrici succedēti[n] hæreditario iure perfectam recte[o] vēditionem reicindere, ac dominium reuocare nō licet.[p] ¶Sed & si hæc ex persona sua vindicet: vel exceptione te doli mali, si hanc viam elegeris, vteri: vel euicta re, si defensione[q] monstrata vti nolueris, quanti tua interesti, poteris experiri.[r]

Mater pro debito filij non potest res filij dare in solutū, nisi filius ratificet. hoc dicit. Bal. Vel sic: Mater pro debito filij non habet potestatem dandi res aliius in solutum creditoris, nisi ille consentiente, vel ratum habente. Salyc.

IIII. Iidem AA. Afabilii.

MAncipia patris, qui fundum à Philippo coduxerat, successione tibi quæsita, domino fundi pro debitis[s] in solutum mater tua dādo, nihil tibi auferre potuit.[t] Ideoque si tu maior viginti quinq; annis effectus, ab ea negocium gestum non fecisti ratum: oblato debito,[u] si non hæc locatori iure pignoris sibi obligata[v] vendidit, petere poteris.

Filius potest venire contra factum patris iure proprio. hoc dicit. Bald. & Salyc. Vel sic: Si pater vendat res filij, non præiudicat illi. Salyc.

V. Iidem AA. Aegro.

SI fundum[x] tuum pater post emancipationem[y] te non consentiente[z] venundedit, neque ei successisti,[a] neq; possidens longi temporis præscriptio ne munitus[b] est: tibi ageri, eū rectori prouinciæ reddi efficier.

Si fundum.] CASVS. Si mulier rem tuam vendidit, & ei successisti, rata est venditio: nec reuocare poteris: & vindicanti tibi obstabit emptor de dolo. &. si hac exceptione vti nolueris, & euincas rem: aget aduersus te ex empto ad hoc quod tua interest, vel ex stipulatione ad duplum nomine euictionis.

Venderis succedenti. d est hæredi venditoris, qui ei succedit iure hæreditario.

Refle. dupliciter potest intelligi hæc. l. nā venditrix nō domina succedit domino rei, & sic ex sua persona. s. nouo dominio

vult vindicare. vel verius economiā dominus rei succedit venditrici, non dominæ. & sic secundum vtrumque modum nō domina vendidit, & secundum casum habes. ff. de euict. l. Seia. sed primus est in l. vindicantem & construe diuersis modis.

o *Nō licet.* ea ratiōe quia res nō fuerat de fundi, secūdū quosdā.

p *Desistatur.* i. prædicta exceptione doli.

q *Experiri.* actione ex empto potest etiam agere ex stipulatu ad duplum: vt & ff. de euict. l. vindicantem. & l. seq. & l. Seia. & infra de libe. causā. si ab eo. & de euict. l. siue possessio. & supra de rei vindi. l. cū à matre. & de restitu. milit. l. quę à patre. & aliud in hæc de fideiussoris, qui suo iure vindicat. j. de euict. l. fi. non autē ipse fideiussor: vt in eod. tit. l exceptione, sed si omisit exceptionē sua culpa, est condēnandus: nihil ergo debet consequi vt ff. de euict. l. si rem. j. §. si duplæ & de regul. iur. l. quod quis. in fin. Respon. hanc culpā non potest sibi venditor imputare, cū ex ea lucrum senserit. i. remanet ei ff. de iur. dot. l. cū in fundo. § quod si mulier. Sed si omisit exceptionē, & sic scienter reddidit ergo nō debet repetere: vt ff. de condictione. l. j. quæ est contra. Sol. hic habet emptor actionem ex empto & exceptionem. vnde restituendo rem solum exceptioni renunciare videtur. remanet ergo sibi actio, maxime cum sciat rem suam vbique durare: vt ff. quib. mo. pign. vel hypo. sol. l. si eum. §. non videtur. sed

r *Experiri.* actione ex empto potest etiam agere ex stipulatu ad duplum: vt & ff. de euict. l. vindicantem. & l. seq. & l. Seia. & infra de libe. causā. si ab eo. & de euict. l. siue possessio. & supra de rei vindi. l. cū à matre. & de restitu. milit. l. quę à patre. & aliud in hæc de fideiussoris, qui suo iure vindicat. j. de euict. l. fi. non autē ipse fideiussor: vt in eod. tit. l exceptione, sed si omisit exceptionē sua culpa, est condēnandus: nihil ergo debet consequi vt ff. de euict. l. si rem. j. §. si duplæ & de regul. iur. l. quod quis. in fin. Respon. hanc culpā non potest sibi venditor imputare, cū ex ea lucrum senserit. i. remanet ei ff. de iur. dot. l. cū in fundo. § quod si mulier. Sed si omisit exceptionē, & sic scienter reddidit ergo nō debet repetere: vt ff. de condictione. l. j. quæ est contra. Sol. hic habet emptor actionem ex empto & exceptionem. vnde restituendo rem solum exceptioni renunciare videtur. remanet ergo sibi actio, maxime cum sciat rem suam vbique durare: vt ff. quib. mo. pign. vel hypo. sol. l. si eum. §. non videtur. sed

s *Mancipia.*] CASVS. Pater tuus conduxit fundum à Titio: & in illo fundo agriculturæ causā mancipia duxit: decessit te instituto hærede: mater prouincia mercede dedit mancipia in solutum. an ubi præiudicet, quæritur? Dicitur q non. sed si maior annis factum matris ratum non habuisti, oblata mercede, si Titius mancipia non dilaxit, iure creditoris recuperare poteris.

t *Pro debito* mercedibus.

u *Auferre potuit.* vt & supra de rei vindi. l. mater.

v *Debito.* quod habet locum etiam si esses minor: vt infra de præd. min. l. vtere.

x *Obligata.* à patre tuo. & ad hoc supra si adu. ven. pig. l. ij.

y *Si fundum.*] CASVS. Pater meus mihi emancipato fundum donauit vel vendidit. postea eundem fundum me inuito alij vendidit & tradidit: nunquid potero vindicare? Certe sic, si patri non successi, vel emptor non præscripsit.

z *Si fundum.* quem post emancipationem quæsti. Vel die aduentum: & secundum hoc dic secus si ante &c. Accurs.

a *Post emancipationem.* secus si ante: quia tūc pater esset dominus, & sic posset alienare: vt j. de bonis quę liber. l. ij. §. vbi autē, & §. ipsum autem. Vel die idem si ante: vt infrà de bo. mat. l. j.

b *Consentiente.* aliter si te volente: vt supra si à duo. dona. l. ij.

a *Neque ei successisti.* aliter si successisti: vt j. eo. l. venditrici.

b *Munitus.* tunc enim cōsimaretur alienatio: vt § eo. l. j. Et sic no. casus in quibus res aliena potest alienari. Accursius.

Nemo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEmo.] CASVS. Si rem meam tibi non obligatam, vel non habens ius distrahendi, puta tamquam efficij, distraxisti mihi non præiudicasti.

a *Nemo.* priuatus. secus in fisco vel imperatore: vt j. tit. j. l. ij. & de quadrien. præscrip. l. fi. fiscus in flumine, vt ff. de acqui. rerū do. l. ergo. § alluuio.

b *Sibi.* quia tunc potest vendere ex pacto, vel ex lege: vt j. de iure dom. imp. l. fi. Accursi.

c *Ex officio.* publico vel priuato: vt tutor, curator, executor, exactor tributorum principis, vel procurator fisci: vt ff. de fur. l. interdum. ij. § qui tutelam. & instit. de offic. iudi. fi. §. & ff. de euic. l. si pignora. & ff. de censi. l. forma. §. illā. & l. cum possessor. §. pro pecunia. & idem in procuratore si habet liberum vel speciale mādatum: vt ff. de procu. l. procurator cui. secus in vtroque: vt instit. quibus alie. dicet. in princip. † *Bene facit ad hāc. l. ex d. Potmit.* vt & supra eo. l. j. & ff. de acquiren. rerum domi. l. traditio. sed fallit in casibus superioribus legibus notatis. *contra de cōstit. etiā cōtumaciā. in gl. super verbo, omnia mala.*

SAncimus.] CASVS. Quæ verbo alienationis cōtineantur, intendit dicere hæc lex: siue lex, siue testator, siue pacta contrahentiū prohibeant alienationem fieri. Dicit ergo quod prohibitus alienare, dominium transfertre non potest rei quæ alienari prohibetur, nec obligare, nec in emphyteusin dare, nec in ea vsumfruct. constituere: nisi in casibus in quibus testator, vel lex, vel cōtrahentium pactio alienationem heri permisit. *Dominium trāsferatur si res contra prohibitionē alienatur.*

c *Sancimus.* hæc lex tractat de vltima parte rubricæ, id est de prohibita &c. & enumerantur hic. l. quæ cōtinetur appellatione alienationis, siue lex, siue testator, siue pactio prohibuerit eā. non autem procedit vt quæratur an trāsferatur dominiū si fiat contra prohibitionē: tunc enim dicas, si lex prohibeat, nō: vt supra de legi. & consti. l. non dubiū. Ité si à testatore, cū & eius vltās sit lex: vt in auth. de nup. §. diſſonat. col. iiij. nisi sit nudū: vt ff. de leg. j. l. filiusfamilias §. diuis. si vero pacti. o contrahētium prohibeat, nihilominus trāsit. Vt enim pactū sine traditione nō transferatur & non rettransfert, vel translatione nō impedit: vt j. de pactis. l. traditionibus. quod fit in vltimis volūtatibus: vt de facto facta alienatione redeat dominiū in eum quē testator voluit sine aliqua traditione: vt & ff. de lega. iij. l. pater. §. quidecim. nam & transit sine traditione. ff. de fur. l. à Titio. Alij dicunt idem in prohibitione quę fit pacto vt dominiū non transeat, ar. hujus. l. quę hæc patificat. sed certe nō in hac patificat, sed in eo quod cōtinentur appellatione alienationis: vt si fiat cōtra, agatur vel rei vindicatione, quando lex vel quādo defunctus prohibuit: vel cōdictione ob causam, quando pactio: vt j. de condic. ob cau. l. ea lege. Ité pro eis. j. si manci. ita fue. alie. l. ea. sed speciale in libertate, quia postea nō posset revocari: vt ff. de mi. l. si ex causa. §. aduersus. Vel ideo speciale: quia propter maleficia fiūt huiusmodi prohibitiones, quæ expedit puniri: vt j. de pœnis. l. si opetis. Vel ea est ratio, quia prohibita alienatiōe, videtur cogitatū de facto, sed prohibita manumissione, videtur cogitatū de effectu beneficij: vt ff. de seruis expor. l. si venditor. Alij autē vt non sit contra dictam, l. ea lege. j. de condic. ob cau. da. dicunt: Aut fuit cogitatum de facto, vt tunc transferatur dominiū, sed agatur ad interesse. Aut de effectu transferēdi dominium: vt tūc non transferatur dominiū. Sed alij distinguunt vtrū in tradendo & contrahendo, vel vtrū in tradendo tantū apponatur prohibitio, vt tunc non transferatur dominium: an in contrahendo tantū, vt tunc trāsferatur. Et inducūt pro se quod est. ff. de act. emp. l. si tibi. & de ser. vrb. prædi. l. si binarū. sed certe ibi loquitur de quodam pacto imponēdæ seruitutis, quod ante traditionem imponi nō potest: cum suares nem. ni seruiat. ff. susfru. *Maleficia fūt ne impediti.*

Hanc l. declarat per id quod dixi supra. eo. l. i. Bal. Vel sic: Vendens rem alienam nō præiudicat domino. Salycetus.

VI. Idem AA. Rufo.

NEmo[a] res ad te pertinentes, non obligatas sibi, [b] nec ex officio vendēdi potestatem habens, distrahendo, quicquam tibi nocere potuit.[d]

Prohibita alienatione simpliciter, videtur prohibitus omnis actus per quem alteri quæritur ius rei. hoc dicit. Bald. Vel sic: Si res prohibetur alienari, non solum prohibetur dominij translatio, sed pignoris obligatio &c. vsusfructus aliarumq; seruitutum constitutio. Salyceti.

VII. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus, [e] siue lex [f] alienationē inhibuerit, siue testator hoc fecerit, [g] siue pactio contrahentiū hoc admiserit: [h] non solum dominij alienationem, [i] vel mancipiorum manumissionem esse prohibēdam, [k] sed etiam vsumfructus dationē, vel hypothecam, [l] vel pignoris nexum penitus prohiberi. ¶ Similique modo & seruitutes minime imponi, nec emphyteuseos cōtractus, nisi in his tantūmodo casibus, in quibus constitutionum auctoritas, [m] vel testatoris voluntas, vel pactionum tenor qui alienationem interdixit, [n] aliquid tale fieri permiserit. [o]†

TITVLVS LII.
DE COMMVNIVM REtum alienatione.

B Quis vendit rem communem, non præiudicat consorti, nisi secuta vsucapione vel præscriptione: quo tamen casu in solidum teneatur ad partem precij. Jo. Bal. Vel sic: Vendens rem communem non præiudicat socio qui à partem suam possit vendicare, nisi res sit vsucapta vel præscripta: &c. tunc contra socium potest agere ad precium. Sal.

1. Imp. ANTON. A. Apollodoro.

SI nulla vsucapionis prærogatiua, vel diuturni silentij præscriptio ēp tore possessiōis [p] sed pacto appositio, quæ comprehenduntur. an autem valeat, habes infra de pac. inter empt. & vend. l. fi.

C i *Dominij alienationem.* quod fit quocunque modo transferatur dominium: vt infra. de fun. do. l. ij.

k *Prohibendam.* à lege, cum lex: à testatore, cum testator: à pacto, cum pactio prohibuerit. Accursius.

l *Vel hypothecam.* hæ non sunt veræ alienationes, cum vsusfru. *Pignus* eius sit in re aliena. vt instit. de vsufru. in prin. & pignus in bo. ma. non dicitur fieri alienatio: vt infra de iure emphyteuticō. l. ij. sed ex interpretatione loquitur hæc lex: vt in authen. de non alien. §. alienationis. & §. quia vero Leonis. ij. col. ij. nā vere nō est alienatio: vt d. l. & ff. de verb. sign. l. alienationis. & j. de fundo. l. j. & ij. Item ad pignus est arg. contra. ff. de pign. & in quotum. solue vt ibi. Vel dic quod appellatione alienationis non venit pignus: vt hic, sed appellatione venditionis non venit. ADDITIO. Bart. ibi dicit, aut res prohibetur vendi vel alienari: tunc non potest obligari, vt hic. Ratio est, quia per obligationem peruenitur ad venditionem pignoris: vt l. j. & ij. ff. de distra. pign. sicut ergo prohibetur venditio, ita & eius præparatorium: vt l. ratio. ff. de spon. Quandoque prohibetur persona emere res, non autem prohibetur res venditurne ille non impeditur pignori accipere. casus est in d. l. in quotū. in gl. alle. Ratio quia licet accipiat pignoti, per hoc non conuenit vt ipse accipiat sibi in solutum, vel in emptionem, sed quòd alij vendat pro suo debito: quod non est prohibitum. hoc tamen limita singulariter vt per Bartho. hic. D

m *Auctoritas.* quæ permittit rē dotalē, si mulieri expedit, alienari: vt ff. de iure dot. l. fi. Ité rem ecclesiasticā: vt j. de sacrosanct. eccle. auth. hoc ius. item rem minoris: vt j. de præd. min. l. ob æs.

n *Interdixit.* scilicet generaliter.

o *Permiserit.* scilicet specialiter in aliqua persona vel casu.

DE COMMVNIVM RERVM alienatione.

SI nulla.] CASVS. Si duo cohæredes rem habeant cōmunē, & vnus in solidū eam vendat cohæredē ignorantem an pars suā vindicare possit? Distinguitur: aut emptor præscribit, aut nō: si sic, nō potest & hoc in prima. & hæc sunt vera nō solū in emptore & cohærede, sed & in hærede ēptoris, & hærede cohæredis. P

p *Possessionis.* & re rum mobilium quæ in ea erāt, propter quas mentionem facit de vsucapione. Vel quod dicit de possessione, & ad mobilem rem & ad immobilem potest referri. Accursius. Partis

a *Patrui tui.* patruo hic successisse: qui patruus successerat cū quibusdam aliis cuidam alij: cum quibus cohæredibus patrui non erat hæc res communis huic.

b *In rem actio.* quæ quidem longo tempore tollitur: vt j. in qui. cau. ces. long. temp. præscrip. l. hereditatem. Sed contra in eo. tit. l. vnus. sed ibi solut.

c *Sui.* id est vsucapio vel præscriptio.

d *Arbitrium est.* supple vel non conueniendi, & dic. actione negociorū gestorum in subsidium: vt supra titu. j. l. j. & hoc si pro parte potuit expedire: aliàs familiæ erciscūdæ: vt supra de negot. gest. l. si absens. & dixi ff. fami. ercisc. l. in familiæ.

e *Solueret.* & ita videbatur conuenisse venditionem non posse infringi quia precium fiscus habet: vt j. sed tamen secus est: vt ff. de vsuris. l. cum quidam. §. si debitores. & ff. de iure fisc. l. fiscus.

f *Alias.*] CASVS. Si habebam rem communem cum Titio: an alij quàm Titio partem meam pro indiuiso antequā diuidatur possim vendere, quæritur: Respond. quidam quod non: sed malè persuasi erant.

g *Persuasum est.* vt ff. de cōtrahen. empt. l. dudum. & j. de iur. dot.

h *Antequam communi dividendo.* post acceptum namque iudicium, socius non consentientibus alienare prohibetur: vt j. communi dini. l. j. sed in familiæ erciscundæ etiam post motam controuersiam: quia simile est petitioni hæreditatis: vt ff. de pet. hære. l.

Portionem.] CASVS. Si habebam rem communem cum nullo, an & quod est vt occasione ipsius dominiū modicæ partis rerum possit vendere. vel quia meius vēdit suam partem: vel quia indiuidua est: vt infra de vend. rer. com. l. j. lib. x. Si autem nullam habet ibi partem, aut suam credit, tunc habet locum infra de quadrien. præscript. l. fi. Si sciat alienari, nō puto quod præiudicet domino. nam si ideo præiudicat, quia partem habet: ergo si partem non habet, non præiudicat.

A l *Eius.* scilicet fratris non militis.

m *Precio.* quia tua contentus esse debes.

n *Grauari cōuent.* vt & §. de cōmunia vtriusque iudi. l. si fratres. arg. §. de resc. cin. vend. l. raras.

SI maior.] CASVS. Sip tædium mihi & tibi commune, Titio credenti tuum proprium vendidisti: parte mea euicta, licet de euictione nihil conuenerit, emptori ad interesse teneberis.

o *Nescienti.* quia si sciuit, non tenetur aliquā actione: vt j. de euict. l. si fundum, nisi stipulatione prosperit: vt §. communia vtriusque iudi. l. fi fratres. & ff. de doli excep. l. apud Celsum. §. item Labeo scribit. Alij dicunt etiam scientem agere, saltem ad precium, per l. ff. de act. em. l. ex empto. §. qui autem. quod non placet. & in alio casu ibi loquitur.

p *Conuenerit.* agitur ergo de euictione, licet non conuenerit: vt j. de euict. l. non dubitatur. & ff. de euict. l. ij. & facit §. de contrah. empt. l. non idcirco.

q *Emptori.* scilicet conuentus actione ex empto pro euictione. Accursius.

REM ALIENAM gerentibus non interdici rerum suarum alienatione.

Ratione officii male gesti non interdicitur vt dicit: sed cum sua causa res transferter. h. d. Bald. Vel sic: Tutores vel curatores administratione durante non prohibentur res suas alienare, nec ea fiunt alienes sint ex ea causa iam condemnati. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Publicæ.

NOn est interdictū tutoribus vel curatoribus, [r] etsi ex eo titulo iudicati debitores sunt cō stituti, cum sua causa [s] res suas alienare. Potuit ergo curator tuus fundum suum cum suo onere [t] obligare fisco nostro. nā & priuato potuisset. [v]

TITVLVS LIIII.
DE PACTIS INTER emptorē & venditorē cōpositis.

Propter moram ex pacto emptor arrhas perdit, & rem traditam restituere tenetur. hoc dicit. Bald. Vel sic: Pactum vt emptor perdat arras &

r *Vel curatoribus.* & multo minus procuratoribus, qui priuatum habent officium.

s *Sua causa.* scilicet pignoris. Sunt enim tacite obligata pupillo & adulto: vt j. de administ. tuto. l. pro officio. & quod dicit de alienatione, idem est & de obligatione: vt subiicit.

t *Onere.* vt & ff. de iure fisc. l. res. §. j. & j. de distra. pig. l. si debitor. & ff. de contrahen. emp. l. alienatio

v *Potuisset.* vt & ff. qui po. in pig. ha. l. si pignus. si tamen deposito officio tutor antequam rationem reddat, cum fisco contrahat, tenet l. Cor. de falsis, si adhuc viuit ille cuius tutela est administrata vel cura: non alias: vt ff. de fal. l. j. §. tutores. Sed si cū priuato, tenet crimine stellionatus, qd subsidiarium est: vt ff. de culpam est cri. stel. l. iij. §. fi. & ff. de pig. ac. l. tutor. §. fi. & cōcor. ff. de ac. empti. l. si hæres. & j. de his qui in prio. cre. lo. suc. l. si potiores. Ac, sicio de possessione antequā rationē reddat.

DE PACTIS INTER EMPTOREM & venditorem, &c.

Qui in venditionibus varia apponuntur pacta: ideo de his dicit, vel ponē diderū.

Sed.] CASVS. Vendidisti mihi prædium ea l. vt § statuto tempore pretiũ nõ solueremm, arras quas dedi, amitterẽ, & rẽ tibi restituere: an valeat talis pactio, quæritur? Respõ. quòd sic.

a *Arras perdet.* in hoc facit. ff. de le. con. l. de lege. & potes hic dicere distinctionẽ pactorũ, quã no. ff. de pactis l. in bonæ fidei.

b *Pertineret.* id est restitueretur tibi. similis expositio ponitur. ff. de dona. ante nup. l. si cum ante nuptias & ff. de iure do. l. etiam si non. & est ad hoc supra de trãsac. l. si super. Et sic patet quòd non est pacta l. commissoriæ, vbi ipso iure redit dominium: sed sit per hæc verba, nes sit inepta: vt & infra eodem. l. commissoriæ.

c *Seruanda est.* per actionem ex vendito in formatam, vel præscriptis verbis: vt ff. l. proxi. & eũdem casum habes. ff. l. iiij. Item facit. ff. de condi. ob cau. l. & ff. de leg. com l. fin.

Si fundum.] CASVS. Pater tuus vendidit Titio fundum hoc pacto: vt quandocunque precium sibi refunderet, vel hæres, vel intra certa tẽpora, restitueret, qui es hæres patris, pecuniam, si Titius vel hæres eius fundum nõ restituat, agere potes præscriptis verbis vt fides seruetur.

d *Ea lege.* id est pacto. Et no. quòd nec hic est pactum l. commissoriæ.

e *Siue heredes.* hoc non fuit necesse dici: vt ff. de proba. l. si pactum.

f *Restitueretur.* scilicet fundus.

g *Tẽque parato.* scilicet venditore, vel hærede venditoris.

h *Ex vendito.* insormata Accursius.

i *Dabitur.* sic ergo nota duas actiões dari ex hoc pacte incontinenti appposito: vt & infra de præscrip. ver. l. rebus. & de donatio l. legem. & de iure do. l. auia. & ff. de actio. emp. l. si sterilis. §. si tibi. & ff. quando dec. opus non est. l. j. & ff. de præscrip verb l. si vir. & ff. de contrahen. emp. l. qui fundum. in vlti. col ff. de pac. l. iurgentium. §. fed cum nulla.

k *Oblatam.* & consignatam, & depositam: vt ff. eo. l. si à te. & ff. de lege commiss. l. fin.

l *Peruenerunt.* ad hoc est. ff. de lege commiss. l. si fundus. in princip. & l. lege.

Quia lege.] CASVS. Prædium mihi vendidisti, & partem precij solui hoc pacto, vt si intra annum residuam partem precij non offerrẽ, q prædiũ ad te reuerteretur, si nõ solui vt conueni, an rei vindi. habes pro prædio, quæritur? Respon. q nõ, sed actionem personalem ex vendito, quia trãstulisti dominiũ: nisi precario possessionẽ vsque ad id tẽpus mihi tradidisses: quo casu cõperit tibi in rẽ actio, quia apud te dominiũ remãsit.

m *Qui ea lege.* nec hic fuit pactum legis commissoriæ.

n *Tradidit.* sed pure. sin autem precario tradidisset, dominium apud se retinuisset: vt ff. de preca. l. & habet. § cum quis.

o *Vindicationem.* quia verbis legis cõmissoriæ non est vsus, scilicet quod esset res inepta, sus enim bene vindicaret: vt j. l. prox. & ff. de rei vin. l. si quis hac. & est sic. ff. de cõd. ob cau. l. ea lege.

Commissoriæ.] CASVS. Vendidisti mihi prædium hoc pacto, vt si statuta die precium non soluerem, quòd esset inempt̃um non solui: sed eo elapso precium cum vsuris petisti: videris recedisse à priuilegio. l. commissoriæ: vnde prædium vindicare non poteris.

p *Non vindicabunt.* potest ergo vindicare: vt hic, & ff. de rei vindi. l. si quis hac. & de lege commiss. l. fin. Sed contra ff. de pactis l. traditionibus. & ff. de pac. l. ab emptione. in fin. vbi dicit, nudis pactis non transferri dominiũ. Sed dic speciale in pacto. l. commissoriæ, item no. non esse licitum variarivt ff. e. l. post diem. & Salyc. l. de lege. in fin. & de re iud. l. mino. l. Aemilius. Item not. quòd quilibet suo priuilegio potest renũtiare. ff. ff. ff. de pac. l. quilibet. & ff. de pact. l. hæc venditio. § fin. & l. sed Celsus. § j. & l. fundi partem. & l. ij. de contrahẽ. empt. alij renũtiasse videtur: vt ff. de inoffi. testa. l. mater.

q *Vsurarum.* ex pacto incontinenti appposito debitarum, vel ex mora: vt infra l. proxi. & facit ff. de dona. eau. mor. l. si per mortis. ij. & j. de iur. do. impe. l. ij.

Nitio.] CASVS. Vendidisti mihi prædium hoc pacto, vt statuta die precio non soluto, reuerteretur tibi ad vsuras. si non soluo vsuras, soluere compellendus sum. & hoc in prima. Si vero in initio cõtractus hoc nõ pepigisti: ab eo tempore quo fuero in mora, veniẽt vsuræ: & tam à me, quàm à fideiussore meo eas petere poteris.

r *Si pactus es.* incontinenti, etiam citra stipulationem: vt ff. de pactis. l. Publia. §. Lucius. & ff. de pac. l. in bonæ fidei. secus is in fœnebri pecunia, in qua non debetur vsuræ sine stipulatione: vt supra de vsur. l. quamuis j.

s *Tardaus.* à die contractus, puta dabis mihi precium & vsuras vsque dum illud soluetis.

t *Duntaxat.* scilicet cum nec fructus percepertit: vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. nec minor est cui debetur: vt & sup. de act. emp. l. curabit. & ff. in quibus causis in integrum restit. non est necessarium. Et nõ. quòd hoc casu officio iudicis petuntur: vt sup. depositi l. iiij. sed superiori iure actionis ex eo cõtractu, vel præscriptis verbis: vt ff. eod. l. ij.

v *Ab eo.* scilicet fideiussore.

x *Inuentum.* vt & ff. de vsur. l. si quis solutioni. § j. & ff. mã. l. posteaquam. Et dic idem si simpliciter fideiussit, ac si in omnem causam: vt plene habes nota. ff. locati. l. quæro in princ.

Cvm te.] CASVS. Vendidi tibi prædium pro. x. quod valebat xx. hac l. vt si per patriam tuam contingeret me trahere, te absconsidi, volo agere ex vendito, vt rẽ mihi restituas, quia hoc cõuenit forte, vel quòd alias non essem distracturus, nisi fecisses quod cõuenit: ideo minori precio vendidi, an scies dicere venditionem possim, quæritur. Respon. q sic, scilicet quod

quod dedisti: quia precio refuso, nullam videris passus iniuriã.

a *Cum te.* pone fic casum. Dabo tibi fundum pro cẽtum, si dederis mihi equum.

b *Contemplatione.* dante causam contractui.

c *Fraudi.* id est damno.

d *Quando.* pro quia.

e *Conuenit.* immo videtur ad interesse tantum agi: vt ff. de rescin. vendit. l. ea conditione. quæ est contra. Sol. hic commiss. l. fin. Sed contra ff. de pactis l. traditionibus. & ff. de pac. l. ab emptione. in fin. vbi dicit, nudis pactis non transferri dominiũ. Sed dic speciale in pacto. l. commissoriæ. item no. non esse licitum variarivt ff. e. l. post diem. & Salyc. l. de lege. in fin. & de re iud. l. mino. l. Aemilius. Item not. quòd quilibet suo priuilegio potest renũtiare. ff. ff. ff. de pac. l. quilibet. & ff. de pact. l. hæc venditio. § fin. & l. sed Celsus. § j. & l. fundi partem. & l. ij. de contrahẽ. empt. alij renũtiasse videtur: vt ff. de inoffi. testa. l. mater.

f *Perficit.* id est præcipiet per actionẽ ex vendito: vt ff. de contrahen. empt. l. hæc venditio. § fin. & l. sed Celsus. § j. & l. fundi partem. & l. ij. de contrahẽ. empt. l. fi. non donationis. & infra de dona. l. legem. vel per cõditionem ex hac l. non autẽ per conditionem ob causam, quæ in cõtractibus nominatis locum non habet: vt ff. de cõdic. caudata l. fi. Accursius.

Si ita.] CASVS. Vendidisti mihi prædiũ hoc pacto, vt si statuto die, puta intra annum, precium mihi redderes, quòd effet inemptũ: an possis impetrare restitutionem in integrum tempus licet soluere? Respond. nec concessum tenet. Si vero nolui recipere oblatum à te pro cipere, offeres, depones, & consignabis. Viuia.

g *Soluta.* id est reddita venditore emptori.

h *Pactus.* tu venditor: pebebas enim vt quod tibi liebat vsque ad annũ, possles facere vsque ad biennium. scilicet redere pecuniam, & recipere rem. & sic est contra supra de preci. impe. l. quotiens. Sol. hic ad actionem peretur: ibi ad exceptionem. Vel hic magnum, ibi paruum tempus perebatur, Vel hic noluit princeps indulgere.

i *Contra fraudem.* emptoris nolentis recipere quod debet: vt hic. & infra quando decreto opus non est. l. j. occurritur dico per obstationẽ & consignationem & depositionem: vt hic, & infra de iur. emph. l. ij. in fi.

Tempore.] CASVS. Pacta quæ inter emptorem & venditorem tempore contractus incontinenti ante vel post apposita sunt, vt quòd fideiussorem mihi dares nomine euictionis, seruanda sunt: nisi vt recedi possit, postea conueniat.

k *Tempore.* id est incontinenti ante vel post: vt ff. de pactis l. pactum. & l. in bonæ fidei. & ff. de pactis. l. in emptionibus. & l. iurgentium. §. quinimo. & ff. de rebus alie. non alien. l. fi.

Codex.

vi. Imppp. Carvs, Carinvs & Nvmerianvs aaa. Rimulo.

Cvm te[a] fundum tuum certæ rei cõtemplatione[b] inter vos habita, exiguo precio in alium transtulisse commemores: poterit tibi ea res non esse fraudi: [c]quando[d] non impleta promissi fide, dominij tui ius in suam causam reuerti conueniat. [e] Et ideo aditus competẽs iudex, fundum cuius mentionem facis, restitui tibi cum fructibus suis sine vlla ludificatione sua auctoritate perficiet: [f] præcipue cum & aduersa pars receptis nummis suis nullã passa videri possit iniuriam.

Dilatio quæ vim contractus perimit, non potest exceedi per rescriptum in forma communi impetratum. si autem non perimit, sed prorogat. sic Bal. Vel sic: Pactum quòd res sit inempta precio reddito, est validum, nec tollitur rescripto, & contra se subtrahentem, sufficit oblatio & depositio. Salycetus.

vii. Impp. Diocletian. & Maximianvs. aa. Musæo.

Si à te cõparauit is cuius ministri: & conuenit, vt si intra certum tempus soluta[g] fuerit data quantitas, sit res inempta: remitti hanc conuentionem rescripto nostro non iure petis. [h] ¶Sed si se subtrahat, vt iure dominij eandem rem retineat: denũciationis & obsignationis depositionisque remedio contra fraudem[i] potes iuri tuo consulere.

Illa conuentio rata habetur, quæ tempore cõtractus celebratur, nisi postea resoluatur. Bald. Vel sic: Pacta sunt seruanda, nisi contrario pacto tollantur. Salyc.

viii. Iidem aa. & cc. Auxanoni.

Tempore[k] contractus inter emptorem & venditorẽ habitam conuentionem, integram seruari, si ab ea posteriore pacto non recedatur, certum est.

D

i. Impp. Severvs & Antoninvs. aa. Petroniæ.

Lege vẽditionis exportata[l] mancipia sub denunciatione[t] manus iniiciendæ, libertatis

Valet pactum quòd in loco vendito non possit monumentum construi, vel capella ædificari, quia prope monumentum & ecclesiam sæpe conuersantur inimici. Bald. Vel sic: Pactum ne in vendita monumentum extruatur, vel ne inde humano exinatur, est seruandum. Salyc.

ix. Imp. Ivstinianvs. a. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis ita pacisc̃atur in venditionis vel alienationis[m] contractu, vt nouo domino[n] nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo sibi concesso, monumentum extruere, vel alio modo humano iuri eum eximere: [o]sancimus, licet hoc apud veteres dubitabatur, tale pactum ex nostra lege esse fouẽdum, & immutilatum permanere. [p]Forsitã enim multum eius interet, ne ei vicinus non solum quem nollet, aggregaretur, [q]sed etiam pro quo specialiter interdictum est. Cum etenim venditor, vel alter alienator non alia lege ius suum transferre passus est, nisi tali fretus[r] conuentione: quomodo ferendum est, aliquam captionem ex varia pati eũ interpretatione.

TITVLVS LV.
SI SERVVS EXPORtandus veneat.

Emptor serui exportati potest eum manumittere antequam veniat contra pactum, non post: & tamen contrauenies fisco seruanti subeatur: quia ad fiscum pertinet delicta punire. vnde omne delictum fiscum habet vltorem. Bald. Vel sic: Seruus venditus exportandus (& sic pte certo loco moretur: alias liceat venditori manus inicere) potest exportatus (& sic non rupta fide conuentionis) manumitti, & tunc manumissus ad locum prohibitum non potest accedere: alias in seruitutem deducitur, & à fisco vindicatur. ante tamen manumissionem, si sit contra pactum, habet dominus manus iniectionem. Salyc.

Pacto. vt supra de pactis. l. pacta. & arg. supra de vsur. l. aduersus. & l. quanuis. Accursius.

Si quis.] CASVS. Vendidisti mihi prædium hoc pacto, ne liceret mihi in eo facere monumentum: an valeat tale pactum, quæritur? Respõ. quòd licet olim dubitaretur an valeret: dicit tamen imperator valere. potest enim tua interesse ne sit monumentum, ne occasione monumẽti, inimici tui veniant ad domũ tuam quæ iuxta fundum illum est: vnde valebit pactum.

m *Vel alienationis.* scilicet alterius. nam & vẽditio alienatio est.

n *Nouo domino.* id est emptori.

o *Eximere.* scilicet dedicando.

p *Permanere.* immo duabus rationibus videtur non valere. Prima, quia non interest per. l. ff. de pact. l. nemo. quæ est cõtra. sed hic valet pactũ, vt possit agere ad interesse, si contra fiat: alienatio tamen valet: vt ibi. Vel hic in contractu: & sic in re quæ erat tradenti, ibi non. Secunda est: quia hic non fuit stipulatio: vt ff. de relig. l. quòd si locus. quæ est contra. Sol. hic erat locus purus: ibi iam religiosus, vel religioni destinatus. Vel hic corrigit, vel hic fuit stipulatio, Sed an agetur ex hac stipulatione vel pacto? Quidam quòd non, cum pecuniariter non interfit. sic & aliàs ex inutili stipulatione non agitur: vt ff. de verbo. obliga. l. Titia, quòd non placet: immo pecuniariter potest interesse propter frequẽtiam hominum, vel aliquorum inimicorum qui ad locum illum venirent, & hoc subiicit, forsitam enim, &c.

q *Aggregaretur.* quod esset quando pactum fuit ser de non alienando.

r *Fretus.* tali casu repeter rem ex actione ex vendito, reddito precio: vt sup. eod. l. cum te. non rei vindicatione: vt dixi supra de rebus alie. non alie. l. fi.

SI SERVVS EXportandus veneat.

Specialia quædam pacta sunt in venditionibus seruorum: ideo de his dicit.

Lege venditionis.] CASVS. Seruum mihi vendidisti hac. l. vt exportaretur intra annum: & nisi exportaretur, quod liceret tibi manumittere. ante tempus cum manumisi, tenet manumissio: sed elapso tempore nisi exportetur, redigetur in seruitutem: & fisco applicabitur. Si vero non manumisi, nec exportatus est, manus iniectio non denegatur.

s *Exportata.* id est exportanda. sic ff. de legi. & constitu. l. j.

t *Denunciatione.* id est conuentione.

a *Antequam fides.* postea non: vt infra eo. l. ancilla.
b *Vendacitor* recidunt ergo in seruitutem, & ipso iure facto dominio fisci vindicat fiscus, vt & tacitum fideicommissum: vt j. ad leg. Falcid. l. etiam.
c *Eadem lege.* Nam si fiscus vendat, simili pacto vender, vt in loco prohibito non moretur. Sed si permissu emptoris qui emit à fisco, moratur in loco prohibito: cui datur manus iniectio, primo venditori, an fisco? Videtur quòd fisco. alius enim homo videtur, cum toties sit mutatus: vt ff. de fol. l. qui res. §. aream. Sed Io. & Azo dicunt quòd primo venditori: & sic si per plures manus ambulauerit, semper prior est potior: sicut & in lege de seruo non prostituendo dicitur: vt ff. eo. l. si Titius. & de contrahen. empt. l. si quis sub hac. cū non eius volūtate peruenerit ad libertatem, sicut nec perditur condictio furtiua. ff. de condict. furt. l. & ideo. sed cessauit ad tempus actio: vt d. l. qui res. § aream. & de verb. oblig. l. inter stipulantem §. aream.
d *Veniunt* ad fiscum.
e *Exceperunt.* vel excepisse intelliguntur: vt j. e. l. fina.
f *Ante.* id est fracta fide, quòd in locis prohibitis non moretur.
g *Denegatur.* ipso iure ex pacto redeunte dominio in venditorem, sicut in pacto. l. commissoriæ, secundum H. vel demum manu iniecta, secundum Ioan. & Azo. vt infra l. proxi. in princip.

Aliàs, morante, in qua erpta & manumissa est.

SIVE.] CASVS. Vendidi tibi seruum vt exportaretur, saluo mihi manus iniectione, si non exportaretur: cum non exportasti. manus iniciam. si vero non reseruaui mihi manus iniectionem, sed sum stipulatus pœnam si non exportaretur: petā pœnam, & seruus confiscatur. & hoc verum est, nisi domini voluntate in loco prædicto moram fecerit.
h *Vt potes.* Si contra legem factum sit: vt §. l. proxi. in fi.
i *Omisisti.* iniectionem manus.
k *Cum ipsa res est.* si contra factum sit, ad quem fiscum spectat punire delicta, & succedere delinquentibus: vt ff. de iure fisc. l. Lucius. Venditor autem vtunque habere non potest, nisi hoc actum esset, vt haberet pœnam & seruum: vt ff. de transact. l. qui fidem. & ff. de excep. eo. l. apud Celsum. §. l. abeo. & §. tit. j. l. j. Item caue: quia dicit, stipulatus, nam si tantum pactus esset de pœna, licet incontinēti, non valeret, nisi sua interesset: quod non inspicitur interfit sua vel non, quando stipulatio interuenit: vt hic, & ff. eod. l. seruus.
l *An dominis.* quondam. renunciate enim suo iuri potuit. ff. de pactis. l. pactum. Vel dic præsentis scilicet. nam si sine eius voluntate moretur, nō cōmittitur pœna: vt ff. eo. l. j. & l. si Titius.
m *Voluntate* pœnitentia ductus.

A NCilla.] CASVS. Si ancillam tibi vendidi hoc pacto, vt exportaretur: nec exportata est, & eam manumisisti, non valet manumissio, & interueniente fisci procuratore, qui differnet inter fiscum & priuatum an ancilla debeat publicari vel non, fisco applicabitur.

Dicenti se venditum à seruis propriis, licet ab emptore manumissus, non creditur, nisi per eum sic esse probetur. Sal.

IIII. Idem A. Papiæ.

MOueor, P quòd te à seruis tuis dominum eorum veniisse affirmas sub ea lege, ne in patria moreris, & ab eo cui te emptor prior vendiderat, manumissum esse dicis. Quare competens iudex aduersus eum q quem præsentem esse dicis, cognitionē suam præbebit: & si veritas accusationi aderit: execrabile delictū in exemplum r capitali pœna vindicabit. Sed quoadusque probaueris quæ intendis, status tuus esse is videtur, qui in te post manumissionem deprehenditur. s

Oderosum pactum in perpetuum extendi: & patria sua debet cuilibet esse maior omni alia patria. Bald. Vel sic: Cui ex pacto interdicitur ciuitas sua, interdicitur etiam Romana: & cui interdicitur certa prouincia, interdicitur etiam tota Italia. Salyc.

V. Idem A. Seraphiano.

QVi exportandus à domino de ciuitate sua venit, nec in vrbe t Roma morari debet: qui autem de prouincia certa, nec in Italia. v Si itaque contra legē constitutam factum probare potes: vtere iure quod propterea tibi competit.

TITVLVS LVI.
SI MANCIPIVM ITA venierit, ne prostituatur.

Vendita ne prostituatur si contra fit, redit ad venditorem: nisi consenserit eum prostitui. nam tunc fit libera. & si primus emptor nō prostituit, sed secundus vel tertius redit ad primum, non ad immediatum venditorem. Bald. Vel sic: Si ancilla est vendita eo pacto ne prostituatur (aliàs venditori liceat eam abducere, vel manus iniectionem ei prestituta, licet ei abducere eam, nisi consenserit: quia tunc ei libertas eam perdiderit. & hec habent locum etiam si per plures emptores transierit. Salyc.

Pœna conuentionalis debet quis esse contentus: legalis autem applicabitur fisco, & qui consentit, panam remittit: nec etiam fiscus petit. Bald.

II. Idem AA. Nedicio.

SI vt manus iniectionem haberes, cauisti tibi: iure tuo vti potes. h Quòd si hoc omisisti, i & pœnam stipulatus es: homo quidem fisco commissus est k, tu verò nactus es ex stipulatu actionem. In omnibus tamen quaritur, an domini l voluntate m in locum prohibitum venerit.

Contra pactum ancilla manumitti non potest. C Bald. Vel sic: Vbi solum pactum de exportanda interuenit, solus fiscus agit. Sal.

III. Imp. ALEXANDER A. Nonio.

ANcilla quæ exportandā n venit, nec exportata est, sed ab emptore in eadē ciuitate morante, * empta & manumissa est: aduersus legem venditionis libera fieri non potuit: & ideo adi tus à re° procurator meus, partibus suis fungetur.

De triplici motu anima loquitur: nam anima mouetur admirative, & iste fuit primus secundum suum legis ordinem. Secundo mouetur punitive, & iste fuit secundus motus. Tertio mouetur præsumptiue: & iste est tertius motus. Bald. Vel sic:

D

n *Exportanda.* hoc pacto vt extra aliquem locum extaret: puta extra Bononiam.
o *Ad.* venditore, vel quolibet deferente: vt ff. de iure fisc. l. j. & est procurator Cæsaris iudex in hac causa: cum ipse venditor sibi non est pactus manus iniectionem, sed tantum dixit, exportetur: vt §. l. proxi. ij. respon.

MOueor.] CASVS. Si seruus dominū vendidit hoc pacto, vt exportetur, & emptor eum de facto manumisit: si postea dominus seruum accusauerit, & probauerit: capitali pœna seruus plectetur, pendente vero lite quousque dominus de intentione sua probauerit, habendus erit pro liberto.
p *Moueor.* & bene debuit moueri.
q *Aduersus eum.* scilicet seruum.
r *In exemplum.* scilicet ordinarij criminis puniretur, hic extra ordinem. Vel die in exemplum, vt scilicet alij exterreantur. * sic ff. de abigeis. l. j. in fin. & de pœnis. l. si quis aliquid. §. qui abortionis.
s *Deprehenditur.* scilicet libertinitatis. Et sic not. quo statu te inuenero eo te tenebo, donec contrarium videbo: vt hic, & infra de inge. ma. l. penult. & ff. de offic. præto. l. Barbarius. Sed in causa libertatis & seruitutis, & etiam dum agitur vtrum seruus sit in possessione seruitutis, nēcne: habetur pro libero interim, & sic alio statu quā prius erat: vt ff. de libe. caus. l. ordinata. & est ratio: quia ibi alius non posset esse in iudicio: hic vero potest, quia liber.

QVi exportandus.] CASVS. Si seruum tuum mihi vēdidisti hac t vt à ciuitate Bonoñ. exporteur: an in ciuitate Romana stare possit, quæritur: Dicitur quòd non: Idem si cōueniat vt exportetur de Hispania, seu aliqua alia prouincia, quòd scilicet in Italia non morabitur.
t *Nec in verbo.* tum quia maius: & non debet frui minoribus, cui *Potentes* est interdictū minoribus: vt ff. e. l. cui pacto. & de interdic. & re. *prohibitus.* lega. l. relegatorum. §. fi. & ff. de sena. l. qui indignus. Item quia Roma communis est patria: vt ff. ad municipa. l. Roma. Acur. *condolo.*
v *In Italia.* hoc ea ratione quam modo dixi. Et no. quod tribus locis videtur hic prohibitus, scilicet illo, & sua patria: item omni maiori loco, vt hic. & si erat pomœrio inter dictum, nec in ciuitate moraretur: vt ff. e. l. cui pacto. sed minoribus vel potest prohibitus maioribus: excepta sua patria, quæ quātum ad eum est, pro maiori habetur: vt ff. de off. præfe. vrb. l. j. §. fi. quæ tamen

quantum ad alios non est maior & ideo non videbatur prohibitus: vt d. l. relegatorum. §. constitutum. Vel dic vt ibi.

Continuatio.

SI MANCIPIVM ITA VENIERIT, &c.

Vt superius pactum gratiæ venditoris apponitur sic & istud gratia seruij. Vnde superius potest venditor remittere: vt §. eo. l. j. sic hic non potest. Accursius.

PRæfectus.] CASVS. Si vendidi tibi ancillam ne prostitueretur: & si contra factum esset, quòd liceret mihi eam abducere si prostituatur, vrat pacto. & hoc in prima. Si vero consilium tibi præbui vt prostituatur: ancilla peruenit ad libertatem ex constitutione diui Hadriani ad Ausidium Victorinum. & hoc in secunda. Si vero nō consensissem, sed per plures manus ambulauerit, & vltimus emptor eā prostituit, ad me peruenietes. & hoc in tertia.
a *Præfectus vrbi.* cuius officium est tueri ne mancipia prostituantur: vt ff. de offi. præfec. vrbi. l. §. hoc quoq; officium.
b *Es in.* venditori.
c *Facultatem.* si cōtra pactum fuerit factum, vel in eius fraudem: vt infra eo. l. fi.
d *Contra legem.* id est cōtra constitutionem.
e *Dicerem.* contra suum ergo pactum venire nō poterit. vt hic. & ff. commo. l. in commodato. §. sicut. & ideo quia hoc gratia mancipij fuit potius, vade iam ei hic fauor auferri non potest: sic & ff. de contrab. l. fi post mortem. in fi. sed aliud in pacto superioris ti. vt §. tit. proxi. & aliud in pacto inferioris tit. vt infra tit proxi. l. fi. in fi. & aliud in pacto non prostituendo. aliàs liceret manū iniicere. Et die quod si is cui vendita est secundo, sine simili lege sub ipso pacto manus iniectionis. Si autem dixit vt fieret libera, & libera efficiatur, sed hoc ipso quòd vēdita est, si non simili lege, non iniicitur manus. nec libera efficitur ex constitutione diui Hadriani. sed ex constitutione diui Vespasiani. Ac.
f *Competens.* non tamen ius patroni habet: vt ff. de in ius voc. l. fed & §. prostituta. & ff. de contrah. emp. l. si quis sub hoc.
g *Ordinetur.* per adfertores, qui hodie non sunt: vt j. de adser. tol. l. in principio.
h *Lege.* id est pacti de non prostituendo. aliàs liceret manū iniicere. Et die quod si is cui vendita est secundo, sine simili lege sub ipso pacto manus iniectionis. Si autem dixit vt fieret libera, & libera efficiatur, sed hoc ipso quòd vēdita est, si non simili lege, non iniicitur manus. nec libera efficitur ex constitutione diui Hadriani, sed ex constitutione diui Vespasiani sic: vt ff. de iure patro. l. diuus Vespasianus. Ac.
i *Comprehenditur.* scilicet primus venditor.
k *Ad primum.* id est qui primo prostituit, non dico qui primo emit. Et not. quòd si pactum primi differat à pacto secundi venditoris: quia primum de manus iniectione, secundum quòd sit libera vel econtra. semper præualet libertatis pactum, eius fauore: vt ff. eo. l. si Titius. Et plene no. hic de huiusmodi constitutionibus. habet enim locum constitutio diui Hadriani vbi vendo vel ex qualibet causa trado ne prostituatur, & hoc eripit ancillam in libertatem. Vbi autem seruaui manus iniectionē, tunc eam seruo mihi, nisi ego consentiam prostitutioni: vt hic. Est etiam edictum diui Vespasiani, cum ego ancillam emptam ne prostituatur, alteri vendo sine simili lege: vt ff. de iure patro. l. diuus Vespasianus. Est constitutio diui Marci & Commodi missa ad Ausidium Victorinum: vt si precium do non pecuniam in specie, vt manumittas, vel si precium do non pecuniam in specie, vt manumittas tuum seruum: vt infra tit. j. l. j. & ij. & l. si is qui. & ff. de condictione eau. da. l. dedi. j. §. sed si tibi. & l. si pecuniam. §.

Si quid prohibetur vna via. altera nō admittit. Concor. cap. sua fraternitatis. cum glo. in verbo. per verbum. effectum. extra de procur.

aut si prostituta fuerit, libera esset: per officium militare l exhiberi apud tribunal oportet: vt si cōtrouersia m referatur de pacto, (quod tamen n si verum est, libertas mulieri existenti conditione competit) agatur causa o apud eū cuius de ea re notio est. ¶ Hęc autem lex p & nisi q tabulis venditionis inserta sit, quamuis epistola r vel sine scriptis facta s ostenditur, valet.

Satis videtur prostitui, quæ in caupona tenetur, & in pactis non debet committi fraus. Bald. Vel sic: Ancilla quæ non debet ex pacto prostitui: non debet etiam in caupona retineri. Saly.

III. Idem A. Aurelio.

EAm quæ ita venit, ne eo pore quęstum faceret: nec in caupona sub specie ministrandi t prostitui, ne fraus * legi dictæ fiat, v oportet.

TITVLVS LVII.
SI MANCIPIVM ITA fuerit alienatum, vt manumittatur, vel contra.

Constitutio disponens in fauorem libertatis in venditione trahitur ad donationem ex interpretatione externa. & potest disponens pœnitere, sed non hæres eius. & qui habet libertatem, non debet petere se liberari, sed in libertate defendi. Bald. Vel sic: Seruus alteri donatus & traditus, si certo tempore transacto ad libertatem perducatur, tempore transacto liber efficitur, nisi donator interim mutauerit voluntatem. Salyc.

MVlierem quam ita venisse allegas, ne prostitueretur: sit vendita, vel quasi conditio non euenit. quod vtrunque sequi necesse est vt libera fiat. Azo.
n *Quod tamen* interpositio est.
o *Causa.* libertalis.
p Lex id est pactum in venditione appositum.
q *Et nisi.* aliàs, & si non. aliàs, & nisi, & tunc ponitur pro si nō. sic. ff. de senāt. l. fœminæ. & ff. si quis cau. l. si eum. §. fi. in fi.
r *Quamuis epistola.* aliàs, quamuis sine epistola.
s *Facta.* s. conuentio. nam epistola nunquam fit sine scriptis. Azo. & est ad hoc infra de don. l. in extraneos. Item ff. de manumissa l. Stichum Sempronio.

EAm quæ.] CASVS. Si ancilla erat hoc pacto vēdita, ne prostitueretur, ne fraus pacto fiat, in taberna causa ministrādi vt sic prostituatur, morari non poterit.
t *Ministrandi.* quam speciem assumunt quidam volentes male agere: vt ff. de his qui not. infa. l. athletæ. §. ait prætor.
v *Fiat.* cum ergo aliquid prohibetur, & id per quod peruenitur ad illud. sicut & ff. de spon. l. oratio. & instit. vi bon. rapto. §. j. Sic econtrà cùm quid conceditur, & id per quod peruenitur ad illud: vt ff. quemadmodum testa. ape. l. ij. §. inspectio.

SI MANCIPIVM ITA FVERIT *alienatum, &c.*

Specialiter dixit in superioribus titulis duobus pacta contra mancipium, & eo in dubitatum, nunc tam de vtroque, & quando pro eo, & quando contra eum.

SI Patroclus.] CASVS. Dedisti mihi seruum hoc pacto, vt xv. an. mihi seruiret, & liber esset finito tempore. si tu interim non pœnitueris, vel in fata concesseris, præterito tempore liber erit & non solum ad venditos, sed ad donatos talis pactio extenditur, nec translato dominio eum alij distrahere potuisti: nec seruus de libertate præstanda litigare habet necesse, sed ex constitutione erit liber.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Continuis.* quare si aliquo tempore fugerit, tantundem tem poris postea debebit seruire vt sit liber: vt ff. de statulib. l. cum patres. in fi. & l. seruus qui. §. seruus. Accursius.

b *Vt ciuis Romanus.* nam quidam liberti non erant ciues Romani, sed hodie omnes: vt instit. de liber. §. libertinorum.

c *Voluntatis.* Potest ergo mutare voluntatem: vt hic, & ff. de manu. vin. l. si pater. & de condic. cau. da. l. si pecuniam. §. j. & ff. de fer. exportan. l. iij. Sed contra in eo. tit. l. quæsitum. vbi non potest mutare. Sol. potest, vt constitutio non repræsentet libertatem, vt hic: sed no potest quin emptor si ipsum velit, possit manumittere, vt vbi. vel solue vt in d. l. iij. Accursius.

d *Situm decesserat.* vnde iam non potest mutare voluntatem, nec hæredis voluntas exquiritur: vt d. l. ff. eo. l. iij Sed contra ff. de dona. inter virum & vxor. l. quod autem. §. vxor Sol. ibi non fuit vxor donatarij facta domina.

e *Ad donatos.* ex interpretatione constitutionis: vt ff. qui sine manu. l. mancipia & hoc faciebat hic quæstionem.

f *Vendere.* scilicet in tuum prejudicium, quo minus sis liber finito tempore, venditio tamen valet: vt ff. de contraben. emp. l. rem alienam. Accursius.

g *Ex constitutione.* diuorum Marci & Commodi: vt infra l. proxi.

h *Defendere.* arg. contra. ff. de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Hauius. Sed ibi de actu certo manumittendi fuit cogitatū. Accursius.

Aliàs rectius legitur, Si postea quàm te Patroclus Hermia, &c.

1. Imp. ALEXANDER A. Patriciensi.

SI * Patroclus postea quā te Hermiæ donationis causa dedit lege dicta, vt si quindecim annis continuis [a] seruisses, ad libertatē perducereris, ita vt ciuis Romanus [b] * esses tempore peracto: si modo Patroclus non contrarię voluntatis [c] fuerat, aut etiam si iam decesserat, [d] ad libertatem peruenisti: quoniam placuit non solum ad venditos, sed etiam ad donatos [e] eam legem, vt manumitterentur, pertinere. ¶ Nec te potuit, semel translato dominio in Hermiam, postea alij Patroclus vendere: [f] & ideo nō de præstanda tibi libertate, (quā ex constitutione [g] iam fueras adeptus) litigare debuisti: sed libertatem quam obtinueras, defendere. [h]

Quod non fit per hominem reputatur à lege. Bald. Vel sic: Seruus venditus vt manumittatur, ad libertatem perducitur si differatur. Salycetus.

II. Idem A. Eutychiano liberto.

SI ea lege Crestes [i] seruū suum, sed [k] naturalem filium, [l] venūdedit, [m] vt emptor eum manumitteret: quamuis non est manumissus, ex cōstitutione diuorum Marci & Commodi ad Audidium Victorinum, liber est. [n]

Pactum essendi operatur idem quod pactum fiendi. hoc dicit not. Et inutiliter facit tam pium impedimentum dispositionem legalem: vt in verb. nec obest. Bald. Vel sic: Ancilla vendita vt certo tempore elapso sit libera eo transacto libera efficitur, licet pactum non contineat factum emptoris in manumittendo debere intervenire: ideo postea ex ea natus est ingenuus. Salycetus.

III. Idem A. Fulginio.

SI * Iusta [o] Saturnino puellam nomine Firmam agentem

a *Continuis.* quare si aliquo tempore fugerit, tantundem tem poris postea debebit seruire vt sit liber: vt ff. de statulib. l. cum patres. in fi. & l. seruus qui. §. seruus. Accursius.

b *Vt ciuis Romanus.* nam quidam liberti non erant ciues Romani, sed hodie omnes: vt instit. de liber. §. libertinorum.

c *Voluntatis.* Potest ergo mutare voluntatem: vt hic, & ff. de manu. vin. l. si pater. & de condic. cau. da. l. si pecuniam. §. j. & ff. de fer. exportan. l. iij. Sed contra in eo. tit. l. quæsitum. vbi non potest mutare. Sol. potest, vt constitutio non repræsentet libertatem, vt hic: sed no potest quin emptor si ipsum velit, possit manumittere, vt vbi. vel solue vt in d. l. iij. Accursius.

d *Situm decesserat.* vnde iam non potest mutare voluntatem, nec hæredis voluntas exquiritur: vt d. l. ff. eo. l. iij Sed contra ff. de dona. inter virum & vxor. l. quod autem. §. vxor Sol. ibi non fuit vxor donatarij facta domina.

e *Ad donatos.* ex interpretatione constitutionis: vt ff. qui sine manu. l. mancipia & hoc faciebat hic quæstionem.

f *Vendere.* scilicet in tuum prejudicium, quo minus sis liber finito tempore, venditio tamen valet: vt ff. de contraben. emp. l. rem alienam. Accursius.

g *Ex constitutione.* diuorum Marci & Commodi: vt infra l. proxi.

h *Defendere.* arg. contra. ff. de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Hauius. Sed ibi de actu certo manumittendi fuit cogitatū. Accursius.

Aliàs inrepitur, Cum Iusta.

i *Crestes.* maior xxv. an. vt ff. de mino l. verum. §. quid si minor. Azo. Sed certe immo videtur idem esse minor tum erat filius: vt instit. qui ma. non poss. §. eadem.

k *Sed.* pro &c.

l *Filium* id est qui erat filius.

m *Venumdedit.* intra duos annos.

n *Liber est.* vt hic, & S. l. proxi. & ff. de in ius voc. l. sed si hac lege. in principio.

Iusta.] CASVS. Vendidisti mihi ancillam septennem hoc pacto, vt cum veniret ad xxv. annum, ad libertatem perueniret illa non manumittitur nūquid perducitur ad libertatem? Certe sic, ex constitutione diuorum Marci & Commodi, & licet manumissa non fuerit, quod ex ea posit prædictum tempus natum est, ingenuum est. Viuianus.

o *Si Iusta.* proprium est nomen fœminæ,

p *Vt cum haberet annos xxv.* Dubitatio erat: quia non videbatur pacisci vt manumitteretur.

q *Iosertum.* scilicet vt manumitteretur.

r *Locus est* scilicet ex interpretatione. constitutio diui Hadriani: vt ff. eo. l. ſi. tunc annos septem, hac lege venciderit, vt cum haberet annos vi ginti quinque, [p] libera esset: quātis factum ab emptore præstandæ libertatis pacto non sit insertum, [q] sed vt libera esset, expressum: tamen constitutioni diuorum Marci & Commodi in semestribus scriptæ locus est: [r] ideoque impleto vicesimoquinto anno Firma libera facta est: nec obest ei quòd vicesimoseptimo anno manumissa est, [s] quæ iam ex constitutione libera erat. Et is quem post vicesimumquintum annum ex te conceptum enixa est, ingenuus est.

Cum primum potest, intelligitur quis in mora fuisse libertatis. Bal. Vel sic: Si dominus recepit precium vt libertatem præstet seruo mora in manumittendo committit, liber effectus. Sal.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Iocundæ.

SI is qui precium [t] pro te acceperat vt statuto tempore te libertate donaret, moram repromissæ libertati præstitit: ex eo tempore te liberam esse effectam manifestum est, [u] ex quo cū posset [x] dari libertas, non est præstita: & ideo ex te natos, ingenuos videri procreatos, non incertæ opinionis [y] est.

Pactum quod resistit libertati, oppositum non diuum seruo prætorij, suspendit libertatem: pœnæ tamen petitionem non inducit. Et citatus à iudice incompetente, vel sub conditione quæ non extitit eum non tenetur comparere. l. d. not. Bald. Vel sic: Seruus venditus cum pacto vt ad libertatem perducatur sub certa pœna, per emptorem manumissus, liber non efficitur, nec pœna committitur, nec procurator fisci est competens iudex inter partes. Sal.

D V. Idem A. Martino.

EA quidem mācipia, quorum vēditio eam legem accepit, ne ad libertatem perducantur, [z]

scilicet vt speciem, & non præsumitur emptio. aut dedi pro cuniam numeratam, tunc si illa pecunia correspondet vero precio serui, præsumitur emptio. si non correspondet, sed est minus, non præsumitur emptio: sed est contractus innominatus, ita habeat locum text. in dicto. §. sed si tibi. & in d. §. ac eum do.

x *Posset.* & deberet.

y *Opinionis.* vt & ff. de sta. ho. l. Herennius.

EA quidem.] CASVS. Mihi mancipium vendidisti hoc pacto, ne manumittam: & si contra factum esset, stipulatus es. c. nomine pœnæ, si manumisi, an agere possis ad pœnam? Dicitur quòd non quia non tenuit manumissio: nec si me coram procuratore fisci vocaueris ad pœnam, coram eo respondebo: cum non sit competens iudex.

z *Pactum est.* scilicet per aliquem, secus forte si dixi à te non manumitti:

manumitti: quia tunc alij possunt manumittere.

a *Manumittantur.* scilicet de facto.

b *Non possunt.* vt & ff. de manu. l. si quis hac. & infra de his qui ad libert. per. nō possunt. l. j. & ar. ff. pro socio. l. sed & si socius. Sed fallit si mortem domini vitabit euenit: vt ff. ad syll. l. iij. §. hi quoque, & si suis nummis fit emptus: vt ff. de manu. l. iij. §. sine aure. [a]

c *Causam.* quia licet fuerit posita apposita, non tamen committitur, vt exigatur si contra fiat: cum effectum non habeat manumissio: vt infra l. proxi. fic & ff. vt leg. no. ea. l. licet. sed hoc fallit si etiam de facto noluit manumittit: vt ff. de verb. obliga. l. qui Romæ. §. Hauius. Sed si ea lege donari vel vendidi, ne tu alienares, potestis quidem alienare. sed agam condictione ob causam ad interesse, vel ad precium: vt supra de condic. ob cau. l. ea lege. quę est cōtra. Sed aliud in alienatione, quę facti est: vt & ff. de cōra. fur. l. cōsilio. Vnde etiam rem alienā vendere possumus, non solum nostram sic prohibiti: vt ff. de cōtrahen. empto. l. rem alienam. Ierēcido in pœnam ex solo facto: vt supra de transactio. l. vbi pactum. ar manumisso est iuris: vt hic, & ff. eo. l. si vēditor. nisi in calu: vt ff. de condition. instituta. l. mulier. §. penul. Vnde quia est iuris, non possumus alienum seruum manumittere: vt infra de his qui à non do. per totum tit. Est & alia ratio: quia libertas semel præstita, difficilē retiocatur: vt in hic. quib. ex causis manumit. non pos. §. semel alienata. Vnde facilius contra prohibitionem fit alienatio, quā manumissio: vt argu. infra de app. l. nec causas. Alij tamen distinguunt, an in contrahendo vel tradendo tantum sit pactum appositum: quod non placet: vt diximus de rebus alie. non alie. l. fina.

d *Prætorius.* fisci: coram quo agebat priuatus cōtra priuatum ad pœnam, eo quòd contra venerat manumittendo sed hic non est competens iudex, vt subiicit: vt S. de iurisdi. om. iudi. l. ij.

e *Literæ.* repete, & cum.

f *Factum.* id est de facto tantum.

g *Non committetur.* die literas istas esse in quibus venditor hoc pacti cum emptore facit: vt supra titu. j. l. penul. & habeas hic, non committetur. Vel si non habes, repete supra positū, & sic ven ditor misit, & emptor consenserat his literis. Vel dic secundo quod literas mittebat procurator fisci ad conuentum, quibus dicebantur: si manumissus, venias responsurus ad pœnam, aliàs non venias. Vel tertio quòd in literis procuratoris fisci repetebatur forma pacti, de quo pacto inserto hic dicit. & hoc si habeas non, vel subaudias non. Si vero non habes, die quòd non manumisit, sed alij vendidit. & ille manumisit. hic non tenetur, si de se tantum fuit dictum, vt non manumitteret, & repetes, & qua ratione literæ ā te &c. perspici non potest.

Puellam.] CASVS. Ancillā mihi vendidisti ea lege vt intra annum manumitteres. & si manumissa non esset centū aurei præstarentur: si non manumisi eam, cū ex constitutione ad libertatem perueneris, an ad pœnam agere possis, quæritur? Dicitur quod non, nisi intra illud tēpus volūtas tua fuerit mutata.

Codex.

A h *Præstarentur.* nomine pœnæ.

i *Constit.* ex constitutione: vt ff. de manu. l. cum minor.

k *Pecunia.* id est pœna.

l *Recte petetur.* immo videtur quòd sic: vt ff. de de verb. oblig. l. qui Romæ. §. Hauius. & ff. eo. l. ſi. seruus ea lege in fi. Sed in vitaque illarum fuit de certo modo manumittendi dictum, scilicet vindicta: hic non. & certe quandoque de facto solo cogitatur: vt ff. de cō dit insti. l. mulier. §. penult.

m *Non mutata.* potest enim mutare: vt hic, & ff. de condit. instit. l. mulier. §. penul. & §. ij. Sed contra. ff. eo. l. quæsitū. sed ibi fuit contractus nominatus, hic innominatus. immo dic vt ff. e. l. siquis. Item arg. contra supra titu. j. l. j. j. respon.

DE AEDILITIIS actionibus.

De actionibus circa venditiones sunt ciuili prudentia, dicitur est: sequitur de prætoriis, quæ sunt prædictarum peditionum: vt supra de vete. iure enun. l. ij. §. quartus. Continuatio.

Si non simpliciter.] CASVS. Si scieris mihi ignoranti seruum vitiosum vendidisti, non solum ad præcium, sed ad damnum teneris.

n *Si non simpliciter.* id est non sine fraude. sed certe nihil videtur interesse fraude vel sine fraude hoc fecerit: vt arg. ff. eo. l. j. §. causa. & supra de act. empt. l. si minor. Sed respon. immo. nam primo casu tenetur de omni damno: secundo non: vt ff. de act. emp. l. Iulianus. in prin. Item quantum ad exceptionem generalem, quando dixit se nolle teneri de aliquo vitio. nā primo non proderit ei exceptio, altero fic: vt ff. de act. emp. l. j. §. j. & l. quæro. & ff. de hæred. vend. l. hoc autem. sed specialis pactio etiā scienti prodest: vt ff. de excepti. doli. l. apud Celsum. §. item Labeo scribit.

Videns fraudulenter vitiosam, multū differs ab ignoranter vendente.

D o *Nescienti.* secus si sciēti: vt ff. eo. l. si tamen. §. in ædilitiis. & idem si supine ignorauit: vt ff. de contraben. emp. l. ea. qū.

p *Absit.* idem est si non absit: sed hoc dicit, quia semper abesse videtur: & cum etiam præsentem habere non licet. & species quædam est libertatis, esse fugitiuum: vt ff. de act. emp. l. Iul. §. j. & ff. eo. l. si quis sit fugitiuus. §. idē rēcte ait. Sed & ideo dicit, abesse: quia non solum cōsilij, sed facti est fugere: vt ff. eo. l. quis sit fugitiuus. Tria ergo hic no. fraudem vendentis, ignorantiam ementis, absentiam serui. Primum non multum operatur quantum ad redhibitionem. Secundum multum. Tertium nihil, vt dixi superius.

Libertatis species est esse fugitivum.

q *Damnum.* vt & ff. eo. l. illud. nisi pro damno ipso seruum pro noxa dimittat, & serui preciū reddat: vt ff. eo. l. quęro. & l. cum autem. §. Iulianus.

r *Iudebit.* actione ex empto ciuili: quæ quia similitudinem habet cū prætoria, ideo hic ponitur hæc lex. Vel dic de prætoria, per. l. ff. e. l. j. §. aiunt. in fi. verborum ædilium. & habent commune ex empto, & ædilitiæ, quia ambæ persequuntur interesse contra scientem venditorem, secundum Ir.

Cum proponas.] CASVS. Si seruus quem comparasti, post annū fugit, cessat redhibitoria: quia redhibitoria vj. mensibus, & quanto minoris anno finitur.

s *Anni.* currentis à tempore venditionis: vt ff. eod. l. scien.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum.in fi.nisi fuerit emptor ignorans,vt statim dices.

a *Conuenit.* redhibitoria,vel quanto minoris. ex empto.vero, ciuili, cum sit perpetua, agere potes: si ante venditionem quoque tale vitium non abfuit.alioquin nō ages: posteriores enim casus ad emptorem pertinent: vt & j.l. proxi. & supra de periculo & com. rei ven. l. j & ff.de ædil. edic.l.ædiles. j. in princ.& l. actioni.

b *Sex mensium.* vtilium, & quod subiicit de anno. dic vtili: vt ff. eo.l. sciendum,in fi. & ff. de exceptio rei iudi. l. fi is, & intellige vtile quo ad quid, scilicet quia demum scienti curtit illud tempus . non enim videtur experiundi potestatem habuisse, qui ignorauit: vt ff. eo.l. cū sex . Ideoque à tempore scientiæ currit tempus continuum: vt & a liàs. ff. de calum. l. annus. Et caue q̄ quando quę redhibitoria intra duos menses: quāto minoris, sex mensibus finitur: scilicet quādo ob hoc ipsum agitur, quia non cauetur: vt ff. eo.l. si venditor.

Redhibitoria, & quāto minoris, tempus quādo quę breuius.

c *Concludi.* tamen actione exempto potest agere.

Si quod.] CASVS. Si seruus ad venditorem non fugiat, venditor non tenetur Si vero venditor promiserit in posterum non fieri vitiosum,quamuis videatur impossibilis promissio: tamen tenetur. Si vero fugiat ad venditorem: iuxta rei qualitatem præstes dabit sententiam.

d *Dominum.* melius posset adsignari super illo verbo, non docea-

eiusdem congredi [a] quæras, non possum animaduertere. Etenim redhibitoriam actionem sex mē sium [b] temporibus, vel quanto minoris anno concludi, [c] manifesti iuris est.

Quotiens est necesse probare duo, non sufficit probare alterum: & hic oportet probare duas futuras si à possessore recipias. Potest quis promittere factum seruo & subdolus sus sicut suum quādo hoc est de natura contractus: & etiam quando est vltra naturam. Iudex secundum qualitatem probationum debet pronunciare. Bal. Vel sic: De futuro est casu seu vero seruo non tenetur venditor nisi de eo promiserit. & si ad venditorem reuertatur, illum restituere tenetur. Salycetus.

III. Impp. DIOCLETIA. & MAXIMIA. AA. Mutiano.

SI apud priorem dominum [d] fugisse mancipium non doceatur: fuga post venditionem interueniens, [e] ad damnum emptoris pertinet. [f] ¶ Sin autem vēditor non vitiosum etiam in posterum fieri seruum temere promiserit: quamuis hoc impossibile esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis [h] vel incontinenti secuti pacti [i] experiri posse non ambigitur . Posteriores enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. [k] ¶ Verum cum seruum quem comparaueras, ad eum qui distraxerat, rediisse contendis : competens iudex perspectis omnibus, pro repertæ rei qualitate proferre curabit [l] sententiam.

A Idem est si habebat pestiferas vel lethiferas herbas.

m *Distituerit.* scilicet intra tempus præfinitum, quod in perpetuū conuenire potest. & si quidem nihil de tempore conuenit,intra dies. lx. vtiles potest redhiberi per actionem in factum, vltra non, nisi causa cognita: vt & ff. eo.l. quòd si nolit. §. si quid ita. Et datur hæc actio in factum, in quinque casibus . Primus est vt supra dixi. Secundus si venditor non pronunciat de his quibus iubent ædiles pronunciari, scilicet de natione vel similibus : vt ff. eo. l. quòd si nolit. §. qui mancipia. Item si non cauerit de his, de quibus cauere iubetur : vt ff. eo. l. si venditor, & tunc intra duos menses vel sex, vt ibi dicitur. Item ad precium cum fuerit facta redhibitio siue iudice : vt ff. eo. l. quòd si nolit.§. in lactum . Item propter ornamēta intra ix. dies ad rehibēdum , nisi ornamenta dentur : vt ff. eo.l. ædiles.ij. in princ. & §. vendendi. Potest dici & sextus , scilicet cum vetera nus pro notitia est venditur: vt ff. eo.l.præcipiunt ædiles. & l.ii.§.quoties.

Ita redhibitoria actione debet probare emptor seruum fugitiuum esse. Saly.

V. Imppp. GRATIA. VALENTINIAN. & THEOD. AAA. Neptaridio.

HAbito semel bonæ fidei contractu, mācipioque susce pto,& precio soluto,ita demum repetendi [q] precij potestas est ei qui mancipium comparauit, largienda : si illud [r] quod dixerit fugitiuum , poterit exhibere. [s] Hoc enim non solum in Barbaris, [t] sed etiam in prouincialibus [v] seruis iure præscriptum est.

Habito.] CASVS. Si precium reperas, quia vendidi fugitiuum: probare habes ipsum fugitiuum. & hoc locum habet non solum in Barbaris , sed etiam in prouincialibus seruis.

q *Repetendi.* per hanc actionem redhibitoriam. Acc.

r *Si illud.* scilicet mancipium.

s *Exhibere.* id est probare vel ostendere. immo viderur & si fit mortuum, q̄ possit redhibitoria agi: vt ff. eo.l. q̄ si nolit. & idem ait hominem. & § si manciptum. & §. penulti. & l. si hominem. Idem & si est in fuga: vnde & tūc exhiberi non potest vt ff. eo. l. redhibere. §. fi. quæ omnes sunt contrariæ. Sol. hic ponitur exhibere,id est probare. & nihil est contra. Et alij dicunt quod ibi fuit emptor sine culpa, hic non. Alij quod hic fuit vndique bona fides: ibi tantum in emptore. prima placet.

t *In Barbaris.* id est mancipiis nostris ab hostibus captis.

v *Sed etiam in prouincialibus.* id est natis apud nos.

DE MONOPOLIIS ET conuentu, &c.

Quia venditores illicitas inire inter se pactiones ideo eas improbat hic titulus. Et dicitur nūmpolium, id est simplex vnius negotiatio in ciuitate, id monopolium quod est venditor: vel polium, quod est venditus, quasi vnus, qui solus vendit. Monopolium facientis negotiatio vel venditio. Vnde etiam dicitur bibliopola, id est venditor librorum. Bibliopolium enim dicitur liber. Item & vnde dicitur monopolia penultima producit, scilicet telis negotiator, qui sic eum alio pactus est. D. autem dicit eam non producit. Monopolium à monon quod est vnum, & polia quod est ciuitas. Vnde monopolium dicitur quod est vnius negotiatio in ciuitate, & per hoc patet, & vnde monopolae dicuntur pigmentarii. correpta, qui solos vult esse in ciuitate emptor & venditor. Idem ait

IVbemus.] CASVS. Prohibet ne alicuius speciei mercatores super rebus vendendis,vel ad certum precium etiā impetrato relicto monopolium audeant exercere. Nec cuiusquam operis artifices super incepris operibus non cō plendis. si cōtra fiat, sine iudiciariis sumptib[a] denuntiet facientes monopolium , spoliari [a] *Absit vel* ortholi, & bonis, in exilium damnari, & insulam Gyaloborum, nauta[rum] sessionū primates, qui hic nominantur,in qua dragintæ libris auri puniuntur. Si præses in pu nienda venalitate, vel dissimulatione remissus fuerit, in quinquaginta libris auri punitur.

Nondum quomodo dividatur.

a *Echoi.* id est eborei. vel dic quòd echin[b] est parvus piscis sempe. dalis.

b *Venundentur.* Iustum est enim vnicuique sua cōmittere. c. de ludaeis. l. nemo ij.

c *Ergolabi.* i. redempto res operum, mancipes.

d *Implere.* contra hanc artifices faciunt in mul tis locis,

Non posse e *Omnisque.* repete data *ei posse* licentia.

Posse f *Demouendi.* sic supra *iuris* Ha. de episco. & cleri. l. si quis in hoc.

Ita Ha. g *Constringere.* fonte *Tertius.* quòd . neminem docea nt, nisi tantum de.

§. fi. Acc.

Redhibitoria. id est in factum.

Per eundem. simplex fit relatio : nam non ad in factum quæ ad redhibendum datur : sed ad aliam , scilicet ex empto redhibitoria. & sic pro vera redhibitione hic ponitur, supra non vt ff. eo.l. etiam.

Ita de alijs.

Quæ non sunt in commercio.

DE VECTIGALIBVS ET COMMISSIS.

Ferū impingua terrā. Contra Ang. iv.

Quæcunque rerum vendi tationem, vel quocunque modo quæsiturū si deferantur de vna ciuitate in aliā n. præstatur vectigal. f. oblata: vt j. eo.l. ex præstatione & duæ partes habet fiscus, & tertiam ciuitas vel ordo emitatis : vt. j. eo.l. fin . idem de his dicit . Et dicitur vectigal: quia præstatur de rebus quæ vehuntur.

Si iure . Dic casum quòd ex aliquo seruo delato erat præstanda octaua : vt). eo. l. ex præstatione. sed licet octaua sit fisci, & ordinis, tamen potest manumitti, cum vnus sociorum aliis etiam in iuris manumittit: vt j. de com ser. ma l. j. Vel dic quod aliquis conduxit vectigal à fisco: pro quo hic seruus , & cæteta bona fisco tacite sunt obligata: vt j.in quib.cau.pig.ta.contra l.j potest tamen manumitti . fecus si specialiter & expresse: vt j. de ser. pigu. da. ma.l. ij. & iij. sed prin o casui videtur cōtra ff. de publica. l. cōmissa. vbi totus videtur fisci factus. Sol. ibi fuit omissa profes sio: hic nō: sed facta p. fessione nō soluit : quo casu nō totum habet fiscus,sed eius octaua duplicatur: vt ff. eo.l. fi.§. diui quoque fratres.vel ibi in.§. diui. etiam pro festio fuerat omissa, sed multum intererat domini seruum non per dere,cum forte vxorem corupit , vel rationes reddere debebat. ADDITIO Potes breuiter & clarius dicere post Dynum & Bar . in d. l. cōmissa. dū quæritur an propter vectigal non solutū res tota incidat in cōmissum , aut quis omisit scīēter profiteri s. se debere tantū nomine vectigalis fisco vel ciuitati , & soluere: & tota res incidit in commissum.d.l.commissa aut professus est. sed non soluit : & tunc solū octaua pars publicatur. aut ignoranter omisit profiteri, & tunc si fuit deceptus perpublicanum , duplicatur octaua pars: vt d. §. diui quoque fratres.

Vectigalia non soluta, an tota res incidat in commissum.

a *Aute quæstionem.* nam post manumissū nō potuisset factus litigiosus: vt j. de litil. j. in fi.

TITVLVS LIX.

DE MONOPOLIIS ET conuentu negotiatorū illicito, vel artificio[a] ergolaborū neenō balneatorū, phibitis,& pactiōib[b] illicitis.

Primo prohibet monopolia generaliter: secundo defendit ad duplicem speciem. Primo quando super precijs rerum. Secundo quando super operis. Tertio dcit transgressores statuti illicitū non puniri. Quarto mandat contra statuentes inquiri. Quinto imponit pœnam facientibus conventicula. Sexto ponit pœnam promittibus collectiones. Septimo punit negligentiam iudicum. partes patiti per paragraphos. Baldus. Vel sic: Conventiones inter negotiatores, & artifices, ne quis eorum minori precio alio eos texato res vendat: vel ne per vnum inchoatum, per alium expediatur seu perficiatur, sunt à iure reprobata, & pœnis hic statutis subiacēte. Salycetus.

I. Imp. ZENO. A. Constantino præfe. præto.

IVbemus ne quis cuiuscunque vesiis , vel piscis, vel pectinum [a] forte, aut echini , vel cuiuslibet alterius ad victum vel ad quemcunque vsum pertinentis speciei , vel cuiuslibet materiæ , pro sua auctoritate, vel sacro iam elicito , aut in posterum eliciendo rescripto , aut pragmatica sanctione , vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: néve quis illicitis habitis conuentionibus coniuret, aut pactetur , vt species diuersorum corporum negotiationis, non minoris quàm inter se statuerint, venundentur. [b] ¶ Aedificiorum quoque artifices , vel ergolabi [c] aliorumque diuersorum operum professores, & balneatores, penitus arceantur pacta inter se cōponere, vt ne quis,quod alteri commissum sit , opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat : data licentia vnicuique ab altero inchoatum , & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere, [d] omniaque [e] huiusmodi facinora denuntiandi [f] sine vlla formidine , & sine iudiciariis sumptibus . ¶ Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis propriis expoliatus, perpetuitate damnetur exilij . ¶ Cæterarum præterea professionum primates, si in posterum aut super taxandis rerum precijs, aut super quibuslibet illicitiis placitis, aut sue-

rint conuenientes huiusmodi sese pactis constringere : & quadraginta libratum auri solutione percelli decermimus: officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando , si in prohibitis monopoliis, & interdictis corporum pactionibus commissas forte (si hoc euenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum,aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

TITVLVS LX.

DE NVNDINIS, ET mercationibus.

Illi quibus sunt mundinæ, non possunt venientes ad nundinas causa debita arrestare, nec merces eorum sequestrare, nec aliquam partem mercium ratione territorii accipere, nec aliquod datili onportare, vel pedagium, vel gabellam. mundinātes enim liberi sunt tempore mundinarum in accessu, mora, & recessu. Bald. Vel sic: Tempore mundinarum mercatores & alij ad mundinas concurrentes, non possunt ibi ex ante gesto conueniri. Saly.

I. Impp. VALENS ET VALENTINIANVS AA. ad Probum præfe. prætо.

VI exercendorum mercatuum aut nū dinarum licētiam [h] vel veterum indulto, vel nostra auctoritate meruerūt ita beneficio rescripti potiātur, vt nullū in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conueniant, [i] vel in venalitiis [k] aut locorum [l] cōporali quæstu & commodo priuata exactione sectentur, vel sub prætextu priuati debiti aliquam ibidem concurrentibus molestiā possint inferre.

TITVLVS LXI.

DE VECTIGALIBVS & commissis.

Libertas præstita ante inchoatam quæstionem commissi, non renocatur prætextu vectigalis non soluti. Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Victorino.

SI iure [m] manumissus es ante quæstionē [n] cōmissi motam : statum tuum vectigalis nomine cōuelli non est æquū.

Res quæ inciditin commissum, post quinquennium non potest peti. Bal. Vel sic: Commissum nō petitur post quinquennium nec erat ante petitio pretium rei sine dolo percepte, quæ cecidit in cōmissum. Salycetus.

II. Idem AA. Linuo.

NEque commissum quod ante quinquennium factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEque commissum.] CASVS. Post quinquennium, nisi lis fuerit contesta, pro commisso res vindicari nō potest. & si res non extat nec dolo extare desinit, non potest pretium peti.

a *Non est*, nam si est ser, perpetuæ esse actio: vt ſ. de præscript. xxx. anno. l. fi.

b *Nec dolo*, vel lata culpa: vt ff. si mensor fal. mo. dixe. l. j. §. lata. non leui, sicut etiam in deposito: quia sicut ibi gratia deponentis tantum tuta hic tantum gratia fisci erat. Item not. quod quinquennio tollitur rei vindicatio fisci, & sic videtur contra. ff. de diuer. præscrip. l. in omnibus. Sed in litera ibi solutur, nisi minora tempora, &c. Item contra. ſ. de præscript. xxx. anno omne. Sed de his dixi ſ. de sacrosanc. eccle. l. vlti.

Vectigal vbi soluitur, & multa alia facimus rei cedere in commissum.

OMnibus.] CASVS. Pœna recognitionis omissæ super vectigalibus est militibus remissa.

c *Teneretur*, cum hoc sit militis priuilegium: apparet aliud esse in priuato: vt hic, & ff. eo. l. fina. §. diuus quoque Pius. Item & pro vectigali non præstito: vt ff. eo. l. imperatores. & ff. de mi. l. si ex causa §. si in commissum. Item exilicita delatione: vt ff. eo. l. eorem §. dominus. Item ex illicita emptione: vt ſ. eo. l. si quis. Item expone professiones, id est scripturas quibus continetur se tantum debere nomine vectigalis, & nomine talis rei.

d *Deposito*, id est omisso.

e *Portoria*, id est vectigalia.

f *Exolue.* tu miles.

PEnes illum.] CASVS. Remaneant vectigalia penes illum qui plus dabit, & duret per triennium locatio, postea renouetur.

g *Extiterit*. si modo bene cauet: vt ff. eo. l. licitatio. in prin. & de iure fisc. l non intelligitur §. cum quinquennium. & insta tit. proxi. l fina.

VNiuersi.] CASVS. Pro rebus quæ ad vsum proprium vel ad fiscum vel ruris gratia vehuntur, vectigalia non debent exigi. Nec de his quæ ad vsum proprium[h] vel ad fiscum inferunt, vel exercendi ruris gratia reuehunt, [i] nullum vectigal à stationariis exigantur. ea vero quæ extra prædictas causas, vel negociationis gratia portantur, solitæ præstationi vel pensitationi subiugamus: capitali pœna proposita stationariis, & vrbanis militibus, & cæteris personis, quorum auaritia id tentari firmatur.

Nullus est immunis à solutione vectigalium, etiam si super immunitate præferat priuilegia redemptus: quia præsumitur obreptitium. Salycetus.

VI. Imp. VALENS & VALENTIN. AA. ad Horentinum comitem sacrarum largitionum.

OMnium rerum ac personarum quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. ¶ Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiusmodi quæ inferri fisco moris est, sibi adiserant esse concessa. [k] ¶ Si quis ergo priuatorum huiusmodi rescriptione nitatur, cassa eadem sit. Vectigalium enim non parua functio est, [l] quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi: exceptis nauicularijs, cum sibi gererentur probabuntur.

Nomine vectigalis soluitur oblata, à qua nullus est immunis. Saly.

VII. Iidem AA. & GRATIANVS A. ad Archelaum comitem Orientis.

EX præstatione vectigalium nullatus omnino nomine quicquam minuatur, quin octauas[m] more solito constitutas omne hominū genus ex cōmerciis voluerit interelle, dependat: nulla super hoc militarium personarum exceptione fecienda."

Ambassiatores pro rebus quas portant non soluunt gratis ad locum ad quem eadunt, tenentur soluere vectigalia non pro his quæ portant de loco vnde reuertuntur. Saly.

VIII. Imppp. GRATIA. VALENTI. & THEOD. AAA. Palladio com. sacra. largi.

ALegatis[o] gentium deuotarum,[p] ex his tantum speciebus quas de locis propriis vnde cōueniunt, hinc deportant, octauarij[q] vectigal accipiant: qui is vero ex Romano solo, quæ sunt tamen lege concessæ, [r] ad propria deferunt: has habeāt à præstatione immunes ac liberas.

Licet gabella non soluatur, tamen cum media est ne ad hostes aromata deferantur. l. d. tex. cū glo. Bald. Vel sic: Licet vectigal hodie per Aegyptum non soluatur, tamen tradutio aromatum olim prohibita non permittitur. Saly.

IX. Iidem. AAA. eidem comiti sac. largi.

VSurpationem totius licentiæ [s] summouemus circa vectigal Arabarchiæ per Aegyptum atque Augustaneam constitutum, nihilque super traductione animalium (quæ sine prohibitione solita minime permittenda est) temerarie per licentiam vindicari concedimus.

Quod conceditur ciuitati ad angustias sementium relaxandas, finitum esse debet. Bald. Vel sic: Quicquid ciuitas vectigalia sibi concessa pro suis curijs imponere potest. Sal.

X. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Rufino præfecto prætorio.

VEctigalia quæcunque quælibet ciuitates sibi ac suis curiis ad angustiarum suarum solatia quæsierunt[a], siue illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, siue quibuscunque aliis earundem ciuitatum vsibus designantur: firma his, atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque vllam cōtrariam supplicantium super his molestiam formidari.[b]

Salinarij si emunt salinas, nihil potest mensurari vel vendi sine eorum licentia: & pœna est ipsis applicanda. Bald. Fa. ff. de act. empt. l. creditor. Vel sic: Nemini licet vendere sal sine sententia publicatorum, aliàs sal, & precium cadit in commissum & publicanus debetur. Salyc.

XI. Iidem AA. Lampadio. P.P.

SI quis sine persona mancipū, [c] id est salinarum conductorum, sales emerit, venderéve tentauerit, siue propria audacia, siue nostro munitus oraculo: sales ipsi vnà cum eorum precio mancipibus addicantur.

Rescripta contra conuentiones & statuta vectigalium non valent. h. d. Salyc.

XII. Impp. HONORIVS & THEODO. AA. Cusoni comiti sacrarum largitionum.

QVicquid contra vectigales[d] largitionalium[e] titulorum, vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum, effectu & viribus carere censemus.

Tertia pars gabellarum & pedaiorum pertinet ad ciuitatem: duæ vero ad fiscum superiorem. Bal. Vel sic: Vectigalia soluta duæ partes habet fiscus, tertiam ciuitas vel municipium, nisi sit vectigal principi reseruatum. Sal.

XIII. Impp. THEOD. & VALENTI. AA. Flauiano. P.P.

EXceptis his vectigalibus quę ad sacrum[f] patrimoniū nostrum quocunque tempore peruenerunt, cætera & reipublicæ ciuitatum atque ordinum, æstimatis dispendiis quæ pro publicis necessitatibus tolerare nō desinunt, referuētur: cū duas portiones ærario[h] nostro conferri prisca institutio disposuerat. atque hāc tertiam iubemus adeo in ditione vrbis municipumque consistere, vt propriį compēdij curam nō in alieno potius quàm in suo arbitrio nouerint constitutam.

nem animaliū sine prohibitione illa, sorte sciliceet ne Barbaris cōcedant. & nō legitur hæc lex.

Vectigalia cæteraque.

a *Quæsierunt*, à principe.

b *Formidari*, infra de patriis publi. ſ. lib. xj. cōtra. vj.

c *Singul. Marcianum*, genitiui casus pluralis numeri. & non legitur.

Quicquid contra.

d *Vectigales*, i. eos qui præsunt vectigalibus ex agendis. Azo.

e *Largitionalium*, quia largitione principis vel alterius consecuti sunt hāc potestatem. Azo. & facit. ſ. tit. j. l. non solēt. & non legitur.

f *Sacris*. Ad sacrum. Illa enim tantū principi reseruantur.

Vectigalia quibus & quibus ſolui debeant.

g *Cæteris*, vectigalia.

h *Ærario*. Sic ergo duæ partes fisco, terna ciuitati, vel ordini ciuitatis datur: vt hic, & est sic infra de operti. pu. l. ne ſpledidissima, & in authen. de collā. §. iubemus. collā. ix. & ſ. de diuer. p. redits vt. & ruſt. l. ijj. in fi. lib. xj.

i *Conseruatum*, id est contributio.

k *Portorij*, id est tertiæ partis, quæ singulis adsignatur ciuitatibus. Azo. & non legitur hæc in scholis.

VEctigalia.] CASVS. Noua vectigalia non instituuntur propter tenuitatē. hoc in prima. l. Nec decreto ciuium. hoc in secunda. Nec inconsulto principe. hoc in tertia. Si vltra modum consuetum conductiones percēperint, pœna est exilij.

l *Non quidem*. Concor. ff. ad. l. iul. ambitus. l. j. & ff. ad leg. Iuliam de vi pu. l. fi. & infra de alluſ. hiquos. & infra de excu. mu. l. placet. & mercatores. & facit. j. de metallariis. l. j. & j. lib. xj. Acc.

m *Octauas*. id est hi qui ad hoc constituti sunt octauas accipiunt.

n *Concesse*. ſ. quæres expot. non de. l. j. & ſ. Accursius.

o *Surrogationem*, id est acciperc vectigal, quando non concedit immunitatem, nec remittit eradicationem.

Quæ immunitas à solutione vectigalium, etiam si super immunitate præferat priuilegia redemptus: quia præsumitur obreptitium. Salycetus.

VI. Imp. VALENS & VALENTIN. AA. ad Horentinum comitem sacrarum largitionum.

OMnium rerum ac personarum quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. ¶ Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiusmodi quæ inferri fisco moris est, sibi adiserant esse concessa. [k] ¶ Si quis ergo priuatorum huiusmodi reicriptione nitatur, cassa eadem sit. Vectigalium enim non parua functio est, [l] quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi: exceptis nauicularijs, cum sibi gererentur probabuntur.

Nomine vectigalis soluitur oblata, à qua nullus est immunis. Saly.

VII. Iidem AA. & GRATIANVS A. ad Archelaum comitem Orientis.

EX præstatione vectigalium nullatus omnino nomine quicquam minuatur, quin octauas[m] more solito constitutas omne hominū genus ex cōmerciis voluerit interelle, dependat: nulla super hoc militarium personarum exceptione fecienda."

Ambassiatores pro rebus quas portant non soluunt gratis ad locum ad quem eadunt, tenentur soluere vectigalia non pro his quæ portant de loco vnde reuertuntur Saly.

VIII. Imppp. GRATIA. VALENTI. & THEOD. AAA. Palladio com. sacra. largi.

ALegatis[o] gentium deuotarum,[p] ex his tantum speciebus quas de locis propriis vnde cōueniunt, hinc deportant, octauarij[q] vectigal accipiant: qui is vero ex Romano solo, quæ sunt tamen lege concessæ, [r] ad propria deferunt: has habeāt à præstatione immunes ac liberas.

Licet gabella non soluatur, tamen cum media est ne ad hostes aromata deferantur. l. d. tex. cū glo. Bald. Vel sic: Licet vectigal hodie per Aegyptum non soluatur, tamen tradutio aromatum olim prohibita non permittitur. Saly.

IX. Iidem. AAA. eidem comiti sac. largi.

VSurpationem totius licentiæ [s] summouemus circa vectigal Arabarchiæ per Aegyptum atque Augustaneam constitutum, nihilque super traductione animalium (quæ sine prohibitione solita minime permittenda est) temerarie per licentiam vindicari concedimus.

Quod conceditur ciuitati ad angustias sementium relaxandas, finitum esse debet. Bald. Vel sic: Quicquid ciuitas vectigalia sibi concessa pro suis curijs imponere potest. Sal.

X. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Rufino præfecto prætorio.

VEctigalia quæcunque quælibet ciuitates sibi ac suis curiis ad angustiarum suarum solatia quæsierunt[a], siue illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, siue quibuscunque aliis earundem ciuitatum vsibus designantur: firma his, atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque vllam cōtrariam supplicantium super his molestiam formidari.[b]

Salinarij si emunt salinas, nihil potest mensurari vel vendi sine eorum licentia: & pœna est ipsis applicanda. Bald. Fa. ff. de act. empt. l. creditor. Vel sic: Nemini licet vendere sal sine sententia publicatorum, aliàs sal, & precium cadit in commissum & publicanus debetur. Salyc.

XI. Iidem AA. Lampadio. P.P.

SI quis sine persona mancipū, [c] id est salinarum conductorum, sales emerit, venderéve tentauerit, siue propria audacia, siue nostro munitus oraculo: sales ipsi vnà cum eorum precio mancipibus addicantur.

Rescripta contra conuentiones & statuta vectigalium non valent. h. d. Salyc.

XII. Impp. HONORIVS & THEODO. AA. Cusoni comiti sacrarum largitionum.

QVicquid contra vectigales[d] largitionalium[e] titulorum, vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum, effectu & viribus carere censemus.

Tertia pars gabellarum & pedaiorum pertinet ad ciuitatem: duæ vero ad fiscum superiorem. Bal. Vel sic: Vectigalia soluta duæ partes habet fiscus, tertiam ciuitas vel municipium, nisi sit vectigal principi reseruatum. Sal.

XIII. Impp. THEOD. & VALENTI. AA. Flauiano. P.P.

EXceptis his vectigalibus quę ad sacrum[f] patrimoniū nostrum quocunque tempore peruenerunt, cætera & reipublicæ ciuitatum atque ordinum, æstimatis dispendiis quæ pro publicis necessitatibus tolerare nō desinunt, referuētur: cū duas portiones ærario[h] nostro conferri prisca institutio disposuerat. atque hāc tertiam iubemus adeo in ditione vrbis municipumque consistere, vt propriį compēdij curam nō in alieno potius quàm in suo arbitrio nouerint constitutam.

¶ Designatæ igitur consortium[i] portionis[k] eatenus iuri ordinum ciuitatumq; obnoxiū maneat, vt etiam locādi quanti sua interest, licētiā sibi nouerint cōtributam.

TITVLVS. LXII.
VECTIGALIA NOVA
instituì non posse.

In arduis princeps committit examinationem, & sibi reseruat deliberationem: vt hic, & no. prudentiam regis. Bald. Vel sic: Si expedit aliena ciuitati nouum vectigal imponere, præses debet prouisorio iure licentiā cōcedendā reseruare. Saly.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Victorino.

NOn quidē [l] temere permittēda est nouorū vectigaliū exactio: sed si adeo tenuis est patria tua, vt extraordinatio auxilio iuuari debeat, allega præsidi prouinciæ quę in libellū contulisti: qui re diligenter inspecta, vtilitatem communem intuitus, scribet nobis quæ compererit: & an habēda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

Ciuitates quæ sunt sub principe, non possunt imponere nona debita: & impōsita non debent solui, & soluta vi vel simplicitate debent restitui. hoc dicit cum sequ. Bald. Vel sic: Sola ciuitatum decreta non sufficiunt ad noua vectigalia instituenda. Salycetus.

II. Iidem AA. Callisiano.

VEctigalia [m] noua nec decreto ciuitatum instituì possunt.

Vectigal illicitum non debet exigi: & exactum debet restitui. h. d. Saly.

III. Impp. GALLIEN. & VALERIAN. AA. Tusco, & aliis.

NOn solent noua vectigalia inconsultis principib[n] instituì. *Ergo & exigi aliquid quod illicitè poscatur, cōperens iudex verabit: & id quod exactū videtur, si cōtra rationē iuris extortum est, restituì[o] iubebit.

Vectigal non debet exigi vltra antiquam consuetudinem, vel vltra statutum à principe, sub pœna perpetui exilij. Saly.

IIII. Imp. CONSTANTINVS A. ad Felicē præfec. prætt.

SI prouincialium nostrorum querela de conductorum auiditate extiterit, & probatum fuerit vltra antiquā consuetudinem, [p] & nostræ terminos iussionis aliquid eos profligasse rei tanti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conspectibus autem tuis, vel eorum qui tuę grauitati succedunt, licitationis cura seruetur.

TITVLVS LXIII.
DE COMMERCIIS, ET MERCATORIBVS.

Beneficio & salua comertia honestate sunt compellendi homines ad soluendas functiones fiscalium. Bald. Vel sic: Negociatores primo ſ. & etiam mercatores debent benigne moneri vt vectigalia & debitas pensiones soluant. Salycetus.

I. Imp. VALENS & VALENTINIAN. AA. ad Iulianum comitem Orientis.

NEgociatores si qui ad domum nostram pertinent, potentiorum quoque hominēs necessitatem [q] debitam pensionum (vt honestas postulat) agnoscere moneantur: [r] vt per cunctos

n *Non solent*. Inconsultis principibus. ad hoc ff. de leg. & se. con. l. & ideo. & de consti. princip. l. in rebus. & supra titu. j. l. quicquid.

o *Restitui*, cum pœna: vt ff. de pub. l. licitatio. §. quod illicite. & infra de fur. lectiam. & supra ex quib. cau. infra iiro. l. ij. & infra lib. x. de superexacto. l. j. & de exeu. mu. l. placet. & infra de censi. l. per æquatores. lib. xj.

Vide tex. & Panor. in ca. super quibusdam. de ver. sig.

PSI prouincialium. Consuetudinem. sic ff. de ver. sign l. munus. ij. & facit ad hanc. l. j. de adi. priua. l. per prouincias. & ff. de publi. licitatio. §. quod illicite. & l. si publicani. §. fi. & ff. ad l. Iul. de vi pu. l. fin. & ſ. tit. j. l. ij. & non legitur.

DE COMMERCIIS & mercatoribus.

In hoc tit. quadam ſpeciosa ponit circa negociatores pertinentes ad domum principis: & quadam generalia omnium mercaturum.

NEgociatores.] CASVS. Negociatores domus principis, & aliorum potentiorū, debent moneri vt soluant: & fiat effectus tolerabilis agnoscendæ deuotionis.

q *Necessitatem*. aliàs necessitate debitam pensionem.

r *Monentur*. hic benigne exiguntur debita etiam à quolibet negociatore ad domum principis pertinente.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Denotiorie*. scilicet debiti siue vectigalis siue alterius: quia cum efficacia benigne, & eũ instantia humane conueniendi sunt vt soluant: vt ff. de vsuris. l. si bene. Azo.

b *Effectus*. alias affatus: & alias effectus.

c NOn *solum*. *Subtili*. & hic bonus est dolus: vt ff. de dolo. l. j. §. non fuit. Et erant hi Barbari hostes populi Romani: vt ff. de cap. l. nihili. subiecti enim imperio denoti dicuntur: vt supra titu. ij. l. 2. de. gatis. & facit xxij. q. ij. c. vtilem.

Denoti qui dicuntur. * *Et not. hic quod non licet mercatoribus aurum portare ad Barbaros pro mãcipiis vel speciebus accipiendis, & quod aurũ debet ab eis subtilitate ingenio auferri.*

d *Retertum*. ad hoc j. de priua. car. l. j. & ad legem Iul. de vi. l. seruos. in fi. & ff. ad Syll. l. j. in f. & ff. de sep. vio. l. iij §. diuus Hadrianꝰ. & ff. de noxa. l. in delictis. & l. in omnibus. & j. de priui. scho. l. j. lib. xij. & ff. de his qui not. infam. l. quid ergo. §. ij. & in decre. diftin. lxxxiiij. error. & lxxxvj. facientes. & ij. q. vij. negligete. & xxiij. q. iij. qui potest. & q. viij. c. præterea.

c NObiliores. facit j. loca. l. milites. & in decre. xiiij. q. iij. clerici. & 3. de rescin. ven. l. fin. & ff. de auctor. tuto. l. v. § pupillus.

MErcatores.] CASVS. Prohibet ne vltra certa loca mercantiæ fiant, & pœnas imponit mercatoribus & iudicibus si contra fiat. excipiuntur legati, nisi subspecie legationis diu moreturi in prouinciis. Viuianus.

f *Persarum regi*. qui non erat subiectus Romano imperio tempore huius l. sed incepit tempore Iustiniani: vt in authen. de hære. & falcid. in prin. colla j.

g *Commeauerint*. habent enim in sua cura limites custodire. Azo.

h *Comienturꝰ*. quòd non debent permitti redire, si diutius resideant. Azo. & non legitur.

i CEssare *enim mutatione*. loquitur de mercatoribus permittẽtibus ad domũ principis: de quibus loquitur 3. co. l. j.

k *Collegiatorum*. quia de eorum collegio vel corpore erant.

l *Substituendi*, vltra prædictum numerum.

cunctos qui emolumenta negociationibus captant, tolerabilis fiat agnoscendæ deuotionis[a] effectus.[b]

Licitum est ab hostibus furari, & prædari. Bald. Vel sic: Cum hostibus populi Romani vel sacri imperij non licet mercari. h. d. secundum glos. Saty.

II. Imppp. GRATIANVS VALENTINIANVS & THEOD. AAA. Tatiano comiti sacr. larg.

NOn solùm barbaris, aurum minimè præbeatur, sed etiam si apud eo inuentum fuerit, subtili[c] auferatur ingenio.* ¶ Sed si vlterius aurum pro mancipiis vel quibuscunque speciebus ad Barbaricum fuerit translatum à mercatoribus: non iam damnis, sed suppliciis subiugentur. Et si id iudex repertum non vindicat: tegere vt consci[d] criminosa festinat.

Alii sunt nobiles, alij virtuosi, alij docites. vnde virtus non dicitur nobilitas nec docitia. Lac. Bur. & qui sunt artes mechanicas, non potest esse nobilis. text. est hic not. Bald. Vel sic: Patentiores & nobiliores debent se à negociationibus abstinere, vt plebeij facilius possint negociari. Saty.

III. Impp. HONO. & THEOD. AA. Theodoro. P.P.

NObiliores[e] natalibus, & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiores, pernicio- C sum vtribus mercimonium exercere prohibemus, vt inter plebeios & negociatores facilius sit emendi vendendique commercium.

Non est licitum mercationis causa conuersari cum gentibus nec gratis populo R. maxime eredantur Romani explorare res arcanorum regni alterii. Et not. tamen hic imperio subditis de eo quod facitur extra territoriũ patrũ Bal. Vel sic: Dũ no parati & sisti sociis cũ rege Persarũ statuit quod extra certa loca hic nominata subiecti Romano imperio non possint mercari à Persis nec e contra. alias pueniunt ibi ipsi & indices per quorum inerunt limites. excitat legates Persarum, quitempore sue legationis merces dixerunt commutandas. Salycetus.

IIII. Iidem AA. Anthemio præfecto prætorio.

MErcatores tam imperio nostro, quàm Persarum[f] regi subiectos, vltra ea loca in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis conuenit, nundinas exercere minimè oportet, ne alieni regni (quod non conuenit) scrutentur arcana. ¶ Nullus igitur post hac imperio nostro subiectus vltra Nisibin, Callinicum, & Artaxatan emendi seu vendendi species causa proficisci audeat: nec præter memoratas ciuitates cum Persa merces existimet commutandas. ¶ Sciente vtroque qui contrahit, & species quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, sacro ærario nostro vindicandas: & præter earum rerum ac precij amissionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilij se pœnæ sempiternę subdendum. ¶ Non defutura contra iudices eorumque apparitores per singulos contractus qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Persa commeauerint. §* ¶ Exceptis videlicet his qui legatorum Persarum quolibet tempore ad nostram clementiam mittẽdorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie legationis diutius in qualibet prouincia residentes, nec legati reditum ad propria comitentur.[h] ¶ Hos enim mercaturæ insistentes, non immerito vnà cum his cum quibus contraxerint seu resederint, pœna huius sanctionis persequetur.

Mercatores ad domum principis pertinentes debent esse. ecce dixi. qui à muneribus personalibus sunt immunes. h. d. Saty.

V. Iidem AA. Actio præfecto prætorio.

CEssante omni ambitione,[i] omni licentia, quingẽtorum sexagintatrium collegiatorum[k] numerus maneat, nullique his addendi, mutandive, vel in defuncti locum substituẽdi[l] pateat copia: ita, vt iudicio tuæ sedis sub ipsorum præsentia corporatorum in eorum locum, quos humani subtraxerint casus, ex eodem quo illi fuerant corpore, subrogentur: D nulli alij corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate concessa.

Transgredientes ciuitates prohibitas, vel negotiationes prohibitas suscipientes, cuiuscunque sint dignitatis puniuntur pœna exilij & publicatione bonorum. quod not.

VI. Iidem AA. Maximo comiti sacrarum largitionum.

SI qui[m] inclytas nominatim veruſtis legibus ciuitates transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores siue comite commerciorum suscipientes fuerint deprehẽsi: nec proscriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilij vlterius euadent. Ergo omnes pariter, siue priuati, siue cuiuspiam dignitatis, hue in militia constituti, sciãt sibi aut ab huiusmodi temeritate penitus abstinendum, aut supradicta supplicia subeundum.

Valeat.

a *Venalem possessionem*. Patruus tuus venalem possessionem habebat, p vigiuti. pater tuus volens emere, dedit ei nomine precij aliam possessionem; sed non tenuit quantitate, dicens, bene sufficiet tibi pro precio rei tuæ quam venalem habes. Possessio iraq; quam pater tuus accepit, cuiꝰ ita est. tu qui es hæres patris, ages ad exemplum ex empto actionis, id est actione præscriptis verbis. Vel die vtili ex empto ad exẽplũ directi: nã nõ fuit emptio, cum nõ fuit precium certũ: nec permutatio, cũ pactuit propositum vendendi habẽtẽ, & nomine precij rem accepit, ar si eum non haberet propositum vendendi, permutauit: cuiꝰ ita re agerẽt præscriptis verbis, vel condictione ob causam.

Cessam pecunia

b *Tenetꝰ*. ex quo apparet nõ fuisse emptio nem. aliàs enim secus, a vt §. de rescin. vendi. l. precij.

Bal. & Sal.

c *Comparauit*, quantum ad hoc quod alter vendere destinauerat. Vel dic b quod compro est verbum generale: vt ff. de contrah. empt. l. j. §. penulti.

Bal. & Sal.

d *Falsum est*. si enim iniuria iudicis, vel culpa patris, quia fuerat ablens; sit euictum, non agetes: vt ff. de euict l. si per imprudentiam. & f. fideo. Ergo parẽt quod fuerit aliena: ergo non fuit permutatio: e vt ff. eo. l. j. §. item emptio. vbi dicit impediri. Accursius.

Debet

e *Interest*. nõ etiã quod dedisti. ex quo appareat non fuisse permutationem, sed alium cõtractum innominatum similem emptioni; & permutationi. & dabitur vtilis ex empto secundum. B. & Azo. vel præscriptis verbis, d secundum H. & est ad hoc j. de euictio. l. si prædium. & l. si permutationis.

f *Tractum est*. caute dicit, præstitum: nam & in re aliena consistit permutatio donec euincitur: licet Pedius contra videatur sentire: vt ff. eo. l. j. circa fi.

Tractum est

g *Postulabis*. per condictionem ob causam. Et not. quod aut datur precium pro re, & est emptio: aut species pro specie, & tũc aut incerta pro incerta: vt bouem pro asino, aut incerta pro certa, aut certa pro incerta, vt oleũ pro frumento in genere: vt hic. l. eo. l. emptionẽ. & his tribus casibus est contractus innominatus. §. j. & ij. aut certa pro certa, & tũc est permutatio: vt j. eo. l. quoniã, quæ & ipsa est innominatus cõtractus, & sit nudo pacto, & ideo non nascitur actio nisi re ex altera parte secuta: sicut & in generali, do vt des. Et hac ratione dicitur contineri permutatio sub illo generali, do vt des. & fa ff. locati. l. & hęc distinctio.

Permutatum.

P*Permutatum*.] CASVS. Cum emptione similitudinem habet

h *Resilia*. suspecta. Vel dic, id est veritate inspecta. sic. ff. de iureiur. l. quotiens.

i *Constitutum*. vt instit. de act. §. actionum.

Obtinere. vt ff. qui. ex cau. in possess. ea. l. si. In hoc ergo conuenimus; quia vtraq; est bonæ fidei: vt dicto. §. actionum. Item ex illo. Ex vtraq; causa vsucapiendi: vt ff. de vsucap. l. sequitur. §. vtraq; paratur causa vsucapiendi: vt ff. de ædil. edic. l. sciendum. §. penul. Item in vtraq; fit redhibitio: vt ff. de ædil. edic. l. scienduin. §. penul. Item in vtraq; promittitur sanitas seruiꝰ: vt ff. eo. l. ij. Sed differũt in multis. primo, quia venditio fit consensu: sed permutatio ex rei traditione: vt j. eo. l. ex placito. Item in venditione alius est emptor, & alius est venditor: sed in permutatione non discernitur: vt ff. eod. l. j. Item in venditione emptor facit precium accipientis: sed venditor non: ar in permutatione videtur quòd A vterque deberet facere accipientis, secundum Pedium: vt ff. eod. l. j. in fin. Item in venditione non transfertur dominium nisi pretio soluto: licet res tradita sit. secus in aliis contractibus, & sic secus in permutatione: vt instit. de rerum diui. §. per traditionem. & §. venditæ. & facit supra communia vtriusque iudi. l. j. ADDITIO. Vult hæc gloss. in fin. quod §. venditæ. instit. de rerum diui. solum loquatur in contractu emptionis & venditionis, & non in aliis. hoc ipsum etiam vult gloss. vnica in l. tradditionibus supra de pactis. Sed aduerte quòd gloss. in verbo, remansit. in l. cum proponas, supra de dolo. & gloss. in verbo, facere. in. l. si seruus. §. locaui. ff. de fur. tenet contrarium: quod sequitur ibi Bartol. reprobata hac gloss. & gloss. in. §. traditionibus. pro quo allegat tex. in. l. ij. ff. de pigno. actio.

TITVLVS LXIIII.
DE RERVM PERMVTATIONE, & præscriptis verbis.

In permutatione rei venalis, ob euictionem ẽ dicto ob causam non datur: secus in non venali. h. d. Bald. Vel sic: Si res permutata & malitia venalis fuerat, præscriptis verbis ad interesse agitur. & non condictione ob causam ad reperendũ datum secus si venalis non fuerat exposita: quia tunc præscriptis verbis, vel condictione ob causam agi potest. Saly.

I. Imp. GORDIANVS A. Therasæ.

SI cũ patruus tuus venalem[a] possessionem haberet, pater tuus precij nomine, licet non ita xatà[b] quantitate, aliam possessionem dedit: idque quod comparauit, c non iniuria iudicis, nec patris tui culpa euictum[d] est: ad exemplũ ex empto actionis, non immerito id quod tua interest, e * si in patris iura successisti, consequi desideras. ¶ Atenim si cũ venalis possessio non esset, permutatio facta est: idque quod ab aduersario prætitum est, f euictum est: quod datũ est: si hoc elegeris, cum ratione restitui postulabis, g

Permutatio est similis venditionis. & ex ea oritur actio præscriptis verbis, quæ est bonæ fidei. Bald. Vel sic: Tria dicit: videlicet quòd permutatio est bonæ fidei, & re ipsa perficitur: & similis est emptionis. & quia est bonæ fidei, ideo actio resultans ex ea, est bonæ fidei. vt instit. de act. §. actionum. Sal.

II. Impp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. Primitiuæ.

PErmutatione, vtpote re ipsa b bonæ fidei constitutam, i sicut commemoras, vicem emptionis obtinere, k non est iuris incogniti.

In contractibus innominatis causa habetur loco conditionis: secus in contractibus nominatis. h. d. quo ad originem actionis, non quo ad alia. Bald. Vel sic: Permutatio est contractus nudus, nisi intercesserit res restituta: sed stipulatio est contractus solemnis. Vel sic: Ex pacto permutationis non oritur actio nisi restituta res interuenerit, vel solemnitate verborum. Vel sic: Pactum permutationis nudum à rei interuentu, non producit actionem nisi interuenerit stipulatio. Sal.

III. Iidem AA. & cc. Leontio.

EX placito permutationis nulla re secuta, l constat nemini C actionem competere: nisi stipulatio subiecta, m ex verborũ obligatione quæsierit partibus actionẽ.

Nulla re secuta. sed re secuta nunquid ex illo pacto, an rei traditione actio oritur? Dico ex pacto: licet in mutuo & similibus ex ipsa rei traditione nascatur actio: vt hac. l. manifeste probatur. & ff. de pac. l. iurisgentium. §. sed si in alium. in fi. §. j. Idem probatur & in actione de peculio. licet enim seruus debeat centum: si tamen duo tantum sunt in peculio, ad illa duo tantum est obligatus: vt ff. de pecu. l. quotiens. §. si semel. Quid ergo si postea augeatur ei peculium? Adhuc potest agere creditor seruꝰ: vt ff. de pecu. l. quæsitum. §. is qui. Sed vnde agit, vel ex qua causa? Certe ex eadem ex qua primo egit. nec enim ex incremento peculij actio nascitur: sed agitur ex veteri contractu. Hoc etiam ad alias nostras sententias prodest. Dicimus enim quòd ex contractu dudum inito, hodie actio datur actio. vt patet in mutuo. vt ff. de fideiuss. l. si quis pro eo. § si nummos. & in societate & in tutela. nam demum finita tutela datur actio, licet quidam dicant nasci, sed non intentari: sed falsum est. vt ff. de tutelis & rat. distra. l. si tutor. §. fina. & l. sequen. & argu. ff. de fur. l. seruꝰ & filij. Idem quandoque in mandato: vt ff. de offi. proconsl. l. obseruare. §. fina. Idem dicimus in actione ex stipulatu pro dote. nec enim nascitur nisi soluto matrimonio. & pro hoc & contra hoc infra de repud. l. j & ff. de bon. dam. l. sed & si alia. & ff. solu. matrimo. l. hæc actio. Item nunquid ab vna parte re tradita, etiam alteri qui non vestiuit, datur actio? Ioan. non. & probatur ex necessitate supra de pact. l. si certis. Sed hæc quæstio videtur fatua. ad quid enim daretur actio, cum sibi iam fit adimpletum, licet ipse non impleuerit quod conuentum est? Dici potest ad euictionem rei sibi dari.

Pecuniã si minus sit quàm debitum fenerit, quid iuris.

Actio podest hodie dari ex contractu dumtaxat.

Actio præscriptis verbis, vbi locum habet.

m *Subiecta*. scilicet pacto. primo enim pacisceuntur nudo pacto, secundo subiicitur stipulatio, & sic nascitur actio ex stipulatu, vel condictio certi ex stipulatione: vt instit. de verbo. obli. in prin. Sed in primo casu huius. l. nascitur in factũ, vel præscriptis verbis, quod idem est: vt j. l. proxi. & habet locum præscriptis verbis in pactis incõtinenti appositis: vt 3. de pactis inter em. & vendi. l. ij. Ité secundo vbi dubitabatur de nomine contractus: vt ff. de præscri. verb. l. j. ij. & iij. & l. si tibi rem. & de exerci. ac. l. j. Item tertio in tribus contractibus innominatis. f. do vt des. sub quo est permutatio: & in facio vt facias: & do vt facias. Sed in quarto. f. facio vt des, datur de dolo: vt d. l. naturalis. §. quod

§ fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

si faciam. Et est ratio: quia ex hoc facto mihi abest, & tibi non adest: vt si de manumittendo conueni: vt supra de dolo. l. cum proponas. aliàs contra, licet si tibi adesset: vt ff. eo. l. fol. Sed hæc ratio fallit in facio vt facias. si de manumittendo conuenit hinc inde. vt ff. eo. l. naturalis. §. fina. Sed ibi est alia ratio: quia hinc inde est obligatio facti. vnde condemnatio fit in interesse: vt ff. de re iudi. l. si quis ab alio. §. fina. Est & alia ratio quare de dolo dari vt dixim*. ff. eo. l. naturalis. §. quod si faciam. & §. iij. Item not. hos contractus cognosci ex pacto, nō ex eo quod peruenitur ab altero: vt supra de transac. l. cū mota. item in factū actio, in multis sibi locū vindicat. Primo vbicunque præscriptis verbis, & tūc dicitur in factum ciuilis: vt ff. eo. l. j. in fi. Secundo in subdium. l. Aquil. vt instit. ad legem Aquil. in fi. & ff. de dolo. l. & eleganter. §. idem Labeo. Item loco edictorum & interdictorum: vt instit. de interdic. §. fin. Ité aliàs vbicūque æquiras suader actionem dari vel ex contractu vel quasi, vel ex maleficio vel quasi: vnde dicitur nasci ex variis figuris causarum: vt ff. de actio. & oblig. l. j. & ff. eo. l. quotiens. & supra de sacrosanct. eccle. l. sancim*. & facit ad. l. istam ff. de pact. l. diuisionis.

Actio in factū in multis habet locum.

*Nullam. in rem vel in personam: quia cum eo non contraxisti.

Cvm precibus.] CASVS. Conuenit inter me & te de permutando fundo meo cum tuo. tradidi tibi fundū, & distraxisti, nec vis stare placitis: an cōtra emptorem habeam actio. quæritur? Dicitur quòd non: sed si interessisset stipulatio: agam ex stipulatu. si non: agā præscriptis verbis, vt facias quod cōueniit, vel condic. sine causa. fundum te petam.

a Nullam. in rem vel in personam: quia cum eo non contraxisti.

b Non prohiberis. vt supra de pac. l. si pacto.

Cōditio ob causam vō datur cōtra singulare personam successoris: nec actio præscriptis verbis: quia personalis actio non sequitur singulares. h. d. Bald. Vel sic: Si res ex causa permutationis tradita, alteri vendatur nec recipiens implet conventa: contra emptorem nulla actio competit, sed contra eum qui recepit: vt impleat conventa, vel vt restituat data. Salycetus.

IIII. Iidem AA. & cc. eidem Leontio.

CVm precibus tuis expresseris placitum inter te & alium permutationis interceſſiſſe, cúmque fundum à te datum vendidiſſe: contra emptorē quidem te nullam [a] habere actionem perſpicis, cum ab eo ſuſceperit dominium, cui te tradidiſſe titulo permutationis non negas. ¶ Sed ſi ſecundum fidem placiti ſtipulatio ſubiecta eſt: ſucceſſores eiuſdem cum quo contractum habuiſti, conuenire non prohiberis. [b] ¶ Si verò nulla ſtipulatio interceſſit: præſcriptis verbis actio eſt, vt vel fides placiti tibi ſeruetur, [c] vel quod alterius accipendi fundi gratia dediſti, cauſa non ſecuta reſtituatur. [d]

c Seruetur. ſcilicet vt tradat quod conuenit, per hanc præſcriptis verbis actionem: vt hic, & ff. eo. l. naturalis. §. j. Sed an præciſe? Videtur quòd ſic: vt hic, & infra eo. l. ſi, in fi. Sed dico contra, & ſubaudi hic, niſi velit intereſſe præſtare: vt hic, & inſt. de dona. §. ij. Item quæro ſi ex cauſa permutationis tradidi rem, & fidem non habui de illa, ſed ſtatim ſperabam dandā: an tranſeat dominium? Videtur quòd non: arg. inſtitu. de rerum diui. §. venditæ. Alij dicūt aliud in permutatione, quàm in venditione. ADDITIO. De hoc dicas vt dixi ſupra eo. l. ij.

d Reſtituatur. per condictionē ob cauſam da. cauſa non ſecuta: vt hic, & ff. e. l. naturalis. §. & infra, e. l. proxi. j.

Cōditione ob causam finalē, oritur præscriptis verbis. Item habet locum condictio ob causam tanquam in contractu imminente: ſecus ſi cauſa ſit impoſſibilis. h. d. text. cū glo. & not. hanc legem. Bald. Vel ſic: Ex pacto & traditione rei ob poſito tanquam veſtigio, agitur præſcriptis verbis vt conuenta impleantur. Salycetus.

Qvoniam.] CASVS. Conueni tecum de permutando domum meam cum tua: tradidi meam: non facis quod conuenit. agam præſcrip. verb. vel condictione ſine cauſa ad repetendum quod dedi.

Cōditio ob causam vō datur cōtra singulare personam successoris: nec actio præscriptis verbis: quia personalis actio non sequitur singulares. h. d. Bald. Vel sic: Qui implent permutationem: potest agere contra non implentem præscriptis verbis vt impleat: vel per condictionem ob causam vt data restituat. Saly.

v. Iidem AA. & cc. Theodolanæ.

QVoniam adſeueras patrem tuum ei contra quem preces fundis, hac conditione dediſſe fundum, vt inuicem domum certam acciperet: aditus præſes prouinciæ placitis eum parere: vel ſi cauſam propter quā fundus datus eſt, ſequi non perſpexerit: * conditionis ratione datum [à te] reſtituere ſicut poſtulas, iubebit. [e]

Actio præscriptis verbis ex incerto contractu nascitur. id est ex cōtractu nominis incerti. Bald. Vel sic: Re tradita vt impleantur conuenta præscriptis verbis actio competit. Salycetus.

VI. Iidem AA. & cc. Protogeni.

REbus certa lege [f] traditis, ſi huic non pareatur, præſcriptis verbis incertam [g] ciuilem dandam actionem, iuris auctoritas demonſtrat. [h]

Generis ad genus non est emptio, sed contractus innominatus: & ideo causa non secuta, habet locum condictio ob causam. Bald. Vel sic: Emptio non est sine precio: ideo si frumentum datur pro oleo, est permutatio. Salycetus.

VII. Iidem AA. & cc. Timotheo.

EMptionem rebus fieri non poſſe, pridem placuit. [i] Igitur cum frumenti certam modiationem Callimacho & Acamato te dediſſe, vt tibi repræſentent olei deſignatum pondus, adſeueres: ſi placitis citra ſtipulationis ſolennitatem [k] non exhibeant fidem: quantum dediſti, cauſa non ſecuta condicere pro deſiderio tuo potes. [l]

k Solennitatem. aliàs obtinet quod est supra si cert. pet. a. l. si non singuli.

l Potes. vt & ꝛ. eo. l. quoniam. & supra de condic. ob causam. d. ea lege. & l. dictam. & infra de dona. l. legem.

Ea lege.] CASVS. Si dedi fundum vt annuatim darer mihi decem corbes frumēti, vel quolibet menſe vnum corbem: ſi placitis non obtemperes, agam præſcrip. verb.

m Subſtantia. id est ipsa lex dicta rebus propriis rei traditione minuatur. Azo. vt & supra eo. l. rebus. cum ſuis concor. & infra de euict. l. ij. Et not. quòd refert cum aliquid do vt aliquid tibi: quia aut aliàs eram daturus, & tunc nulla competit actio: vt ff. de dona. l. ij. in fi. & l. ſeq. aut non, & tunc vel condictio ob causam ad repetendū datur, vel præſcriptis verbis, vt fiat quod conuenit, vel intereſſe præſtetur.

n Competit. vt hic, & dixi ſupra de pac. inter emp. l. cum te.

DE LOCATO, ET CONDVCTO.

Quia locatio ad similitudinem emptionis est inducta: ideo de ea ponit post venditionē.

Dominus.] CASVS. Locaui tibi horreum vt in eo frumentum tuum reponeres. repoſuiſti, & latronum incurſu vel alio fortuito caſu amiſiſti, puta quia horreū non erat clauſum: periculum rerum repoſitarum ad me nō pertinebit. Sed ſi non fratris vel non læſis horreis, dominus horreorū tenetur.

a Latronum. qui effractis horreis ſurripuerūt ibi poſita.

b His ceſſantibus. & aliis ſimilibus caſibus fortuitis, qui non præſtantur hic: vel ſimili alio iudicio bonæ fidei: vt hic, & ff. e. l. dominus. in principio. & l. ex conducto. § j. & l. perinde. & l. ſed & de damno. & l. habitatores. & ꝛ. de pig. act. l. quæ fortuitis. & depoſi. l. j. & ff. cōmo. l. ad eos. & ff. de act. empt. l. ſi ea res. Sed hoc caſu debet exhibere cuſtodes: vt ſ. eo. l. iiij.

c Exercuerit. id est non vitio ipſarum rerū depoſitarum. Vel dic id est extra has cauſas, fortuitorum ſcilicet cauſum. Et dic mercede, ſcilicet interueniente, ſecundum Ir. vt ff. eo. l. qui mercedem.

d Illæſa. per quod præſumitur dominus in culpa prima facie, ſcilicet eius culpa periſſe res. Et diſtingue hic ſecundum Ioan. vt diximus. ff. eo. l. dominus. Item no. quod dicitur vulgo, ſcilicet an quid de ſuo perdiderit, qui rem commodatam vel depoſitam perdidit. pro quo eſt ff. commoda. l. ſi vt certo. § quod vero. Accurſius.

e Depoſitarum. id est poſitarum in dictis horreis. nec enim fuit depoſitum, immo mercede data dominus horreorum retinet di ctas merces in horreis ſuis. & ſic fuit locatio, nō depoſitum: vt ff. depoſi. l. j. § ſi quis ſeruum. in ſecundo dicto. Si vero econtra j. niſi in certis caſibus qui not. ff. depoſi. l. j. § ſæpe.

Diuerſus.] CASVS. Si faber opus faciendum á me conduxit, nec præſto ſibi mercedem operæ: aget ex conducto ad intereſſe. Sed nunquid venient vſuræ ex mora ſicut in cęteris bo. fidei iudiciis? Reſpon. quòd ſic.

f Conduxiſti. conductor dicitur nomine ædificij: & eiuſdem ratione dominus dicitur locator. Item conductor dicitur dominus ratione operæ: & faber locator ratione eiuſdē operæ: vnde faber poteſt agere ex locato & conduc. ad mercedem, diuerſis reſpectibus. ſic & ff. ad l. Rho. de iac. l. ij. circa prin.

g Ex indicto. ex conducto. quod est bo. fid. vt hic, & inſtitut. de § actionum.

h Cum vſuris. mora interueniente, vel alia ſimili cauſa. & ad hoc ꝛ. de vſur. l. in bonæ fidei.

i Salvis. id est quæ in regione frequentantur: vt ff. de vſur. l. j. in prin. & ff. de admini. tu. l. tutor qui repertorium. § ex cæteris. Bumodo legitimum modum non excedāt, quem habes ꝛ. de vſur. l. eos. § ſuper. Sed iſte qui ſic locauit operas, quando poterit mercedem petere? Reſpon. finito opere vel tempore. vt ff. e. l. opus quod. ſecundum B. ſed illud quando ſuo periculo conduxiſſet, poſſet dici econtra. vt argu. ſupra de iudi. l. properandum. § in honorarijs actū pensione domus vel fundi dices j. l. proxi. ADDI. tam domum vna mercede, inſpicienda ſibi pecuniam: tunc enim videtur tacite actum, vt etiam ante opus perfectum ſibi pecuniam mitatum præbeas arg. l. ſi vero non remunerandi. § fi. ff. manda. ſi conſuetudo ſic eſſet: vt l. quòd ſi nolit. § qui aſſiduæ. ff. de ædil. edic.

Ede.] CASVS. Si domum tuam mihi locaueris: an me inuitū expellere poſſis, quæritur? Reſpon. quòd non, niſi in ſolutione penſionis domus ceſſauerim: vel eam habitare vo-

Qvod locaui.] CASVS. Locaui tibi horreum vt in eo frumentum tuum reponeres. repoſuiſti, & latronum incurſu vel alio fortuito caſu amiſiſti, puta quia horreū non erat clauſum: periculum rerum repoſitarum ad me nō pertinebit. Sed ſi non fratris vel non læſis horreis, dominus horreorū tenetur.

TITVLVS. LXV.
DE LOCATO, ET conducto.

Locator horrei non tenetur de casu fortuito vel violento: sed bene tenetur de culpa præsumpta. Baldus.

I. Imp. ANTONINVS A. Agrippino.

DOminus horreorum periculū vis maioris, vel effracturam latronum [a] conductori præſtare nō cogitur. His ceſſantibus, [b] ſi quid extrinſecus [c] ex depoſitis rebus, illæſis [d] horreis, perierit: dānum depoſitarum [e] rerum ei reſarcire debet.

Faber qui præstitit operam, & nō recepit mercedem, petet mercedem cum vsuris. h. d. Bald. Vel sic: In locato veniunt vsuræ ex mora. Saly.

II. Idem A. Epicteto.

ADuerſus eos à quibus extruenda ædificia conduxiſti, [f] ex conducto actione contendens, Teo iudicio [g] quod eſt bonæ fidei, debitū cum vſuris [h] ſolutis [i] conſequeris.

Inquilinus qui solvit pensionem, non potest per dominum durante locatione expelli: nisi propter necessitatem domini, vel propter necessariam reparationem rei, vel culpam inquilini abutentis. h. d. Inst. Bald.

III. Idem A. Callimorphionæ.

AEde, [k] quam te conductam habere dicis, ſi penſionem [l] domino in ſolidum [m] ſoluiſti, [n] inuitam te expelli non oportet: niſi propriæ vſibus dominus eam neceſſariam [o] eſſe probauerit, aut corrigere [p] domum maluerit, aut tu male in re locata verſata es. [q]

Ede, quam te conductam habere dicis, si pensionem domino in solidum soluisti, inuitum te expelli non oportet: nisi propriis vsibus dominus eam necessariam esse probauerit, aut corrigere domum maluerit, aut tu male in re locata versata es. Idem est si pars domus locata sit, & dominus eam sibi necessariam esse probauerit. Bald.

a Latronum. qui effractis horreis ſurripuerūt ibi poſita.

b His ceſſantibus. & aliis ſimilibus caſibus fortuitis, qui non præſtantur hic: vel ſimili alio iudicio bonæ fidei: vt hic, & ff. e. l. dominus. in principio. & l. ex conducto. § j. & l. perinde. & l. ſed & de damno. & l. habitatores. & ꝛ. de pig. act. l. quæ fortuitis. & depoſi. l. j. & ff. cōmo. l. ad eos. & ff. de act. empt. l. ſi ea res. Sed hoc caſu debet exhibere cuſtodes: vt ſ. eo. l. iiij.

c Extrinſecus. id est non vitio ipſarum rerū depoſitarum. Vel dic id est extra has cauſas, fortuitorum ſcilicet cauſum. Et dic mercede, ſcilicet interueniente, ſecundum Ir. vt ff. eo. l. qui mercedem.

d Illæſis. per quod præſumitur dominus in culpa prima facie, ſcilicet eius culpa periſſe res. Et diſtingue hic ſecundum Ioan. vt diximus. ff. eo. l. dominus. Item no. quod dicitur vulgo, ſcilicet an quid de ſuo perdiderit, qui rem commodatam vel depoſitam perdidit. pro quo eſt ff. commoda. l. ſi vt certo. § quod vero. Accurſius.

e Depoſitarum. id est poſitarum in dictis horreis. nec enim fuit depoſitum, immo mercede data dominus horreorum retinet di ctas merces in horreis ſuis. & ſic fuit locatio, nō depoſitum: vt ff. depoſi. l. j. § ſi quis ſeruum. in ſecundo dicto. Si vero econtra j. niſi in certis caſibus qui not. ff. depoſi. l. j. § ſæpe.

Diuerſus.] CASVS. Si faber opus faciendum á me conduxit, nec præſto ſibi mercedem operæ: aget ex conducto ad intereſſe. Sed nunquid venient vſuræ ex mora ſicut in cęteris bo. fidei iudiciis? Reſpon. quòd ſic.

f Conduxiſti. conductor dicitur nomine ædificij: & eiuſdem ratione dominus dicitur locator. Item conductor dicitur dominus ratione operæ: & faber locator ratione eiuſdē operæ: vnde faber poteſt agere ex locato & conduc. ad mercedem, diuerſis reſpectibus. ſic & ff. ad l. Rho. de iac. l. ij. circa prin.

g Ex indicto. ex conducto. quod est bo. fid. vt hic, & inſtitut. de § actionum.

h Cum vſuris. mora interueniente, vel alia ſimili cauſa. & ad hoc ꝛ. de vſur. l. in bonæ fidei.

i Salvis. id est quæ in regione frequentantur: vt ff. de vſur. l. j. in prin. & ff. de admini. tu. l. tutor qui repertorium. § ex cæteris. Bumodo legitimum modum non excedāt, quem habes ꝛ. de vſur. l. eos. § ſuper. Sed iſte qui ſic locauit operas, quando poterit mercedem petere? Reſpon. finito opere vel tempore. vt ff. e. l. opus quod. ſecundum B. ſed illud quando ſuo periculo conduxiſſet, poſſet dici econtra. vt argu. ſupra de iudi. l. properandum. § in honorarijs actū pensione domus vel fundi dices j. l. proxi. ADDI. tam domum vna mercede, inſpicienda ſibi pecuniam: tunc enim videtur tacite actum, vt etiam ante opus perfectum ſibi pecuniam mitatum præbeas arg. l. ſi vero non remunerandi. § fi. ff. manda. ſi conſuetudo ſic eſſet: vt l. quòd ſi nolit. § qui aſſiduæ. ff. de ædil. edic.

Ede.] CASVS. Si domum tuam mihi locaueris: an me inuitū expellere poſſis, quæritur? Reſpon. quòd non, niſi in ſolutione penſionis domus ceſſauerim: vel eam habitare vo-

Loan. 14.

l Penſionem. in pecunia conſiſtentem, alias ſi partiarius eſt, vel in alia re conſiſtat merces, agitur pro ſocio vel præſcriptis verbis: vt ff. depoſi. l j. § ſi quis ſeruum. & ff. loca. l. ſi merces. §. vis maior. & ff. commu. diui. l. ſi conuenerit. in fi.

Conſiſtit.

m In ſolidum. nam particulariter non ſufficit: vt ff. de vſual. tutor. §. Lucius. & ff. de colla. bon. l j. § ſi cum duobus. cū non minima incommoda habeat particularis ſolutio: vt ff. fami. erciſc. l. plane.

n Soluiſti. ſcilicet de facto. Idem dicas ſi paratus ſis ſoluere.: vt ff. man. l. diligentet. § j. & ij. cum proximus eſt dantis: vt in authen. vt exact. inſtan. do. §. fin. col. vij. ſed ceſſare per biennium oportet, quādo fuit actum vt non expelleretur: * vt ff. loca. & condu. l. quæro. § inter. Accur.

* Hæc glo. tenet Bal. Ang. et Sa o Neceſſariam. intellige quando poſt locationem ex inopinato ſuperuenit neceſſitas: vt quia alia domus quam habitabat. corruit. vel vxorem duxit. b ſecus autem ſi tempore contractus hoc prouidere potuit: vt ff. vt in poſſ. leg. l. ſi is à quo. §. fi. & l. ſeq. & ff. de inter. act. l. de ætate. §. ex causa. & eodem modo dicas in ſeq. caſu.

lyc. hic. b Iſtā glo. ſ. vſque ad ſi nem ſequē ti tur Bal. & Saly. cetur.

p Corrigere domum. hoc tamen ſine damno in quilini procedit: ſecundū Ir. ſcilicet duobus his caſibus, ſcilicet primo & ſecundo in tertio autem opinio eſt, vt pro rata remittatur ei merces vel reſtituatur. & intellige tunc cum neceſſaria fuerit refectio. alias ad omne intereſſe inquilini tenetur locator: vt ff. eo. l. qui inſulam. in prin. & l. & hæc diſtinctio in prin. Accur.

a Sequātur Bal. & Sal. imme tūc ſi velit, poterit in quilinus ei

q Verſata es. hoc caſu dicunt quidam á deminuendum de mercede quaſi compenſatione eius facienda cum damno. Nos contra, cum dominus vel locator poſſit cōuenire inquilinum pro habitatores damno dato in re locata, actione locati: vt in authen. de al. & ff. eo. Inquiemphy. §. ſi vero quis colla. ix. & ff. in quib. cau. pig. ta. contra. Ionus in quo l. non ſolum. alias Pomponius. ſed & actione legis Aquil. vt ff. tuor caſibus eo. l. ſi vulneraueris. Sunt ergo quatuor caſus, quibus expellī expelli poteſt inquilinus & etiam colonus. Quorum primus ille fuit, teſt. ſi non ſoluit penſionem. ſed ſi nullus iſtorum interueniat, po- d Hāc pritteſt reſiſtere colonus & inquilinus: ſ vt ff. vti poſſide l. ſi duo. §. mā opinio- cū inquilinus. & de vi & vi arma. l. colonus. Sed quæro, quo tē- nē ſequipore eſt ſoluēda? Reſpon. quædam leges videntur velle in prin- tur. P. & cipio: & ſi non ſoluit, expellatur: vt hac l. & ꝛ. de iudi. l. prope. Cy- randum. § in honorarijs. Quædam in medio, ſicut in ſalario. e Vſi Cy. quod fiſcus dat patrono ſuo: vt ſupra de aduo. diuer. iudicum l. Bal. et Sal. per hanc. §. ſexcenti aurei. Quędam: in fine. ſicut & cum aliquid f Vſi Cy. debetur in diē: vt ff. de verbo. obligat. l. qui hoc anno. & ff. de Bal. & Sal. migrando. l. j. §. ſi penſio. Tu dic, g primo ſeruari quod actum g Hāc teeſt. quod ſi nō apparet, tūc ſerua morem regionis: vt ff. de fun. nent Bart. inſtru. & inſtru. lega. l. cum de lanionis. §. afinam. quod ſi non Bal. Ang. et apparet, tunc quod minimum eſt, id eſt in fine anni: vt ff. de et Sal. Int. reg. iur. l. ſemper in obſcuris. & l. ſemper in ſtipulationibus. Sed hīc tenēt licet non teneatur perſoluere conductor prius, ſi tamen non Pe. Cy. Bal ſoluat, poteſt repelli ſecundū Azo. vt hic dicitur, maxime poſt & Saly. tempus ſoluendæ mercedis: adeo vt ſi pœnam promiſerit, ſi ex- h Pro cōcorpelleret. nō teneatur vt ff. eo. l. quæro. §. inter. Alij n vt Hug. di- dia ſtenuen cunt quod demum tempore conductionis finito poteſt expel- opinionū vi li: quia totum debet contractum prius adimplere ex ſua parte: de caſu in l. vt ar. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. offerri. Sic & conductor non ſi an ſit col. poteſt agere, niſi ſoluat totam penſionem: vt ff. de migrando. l. infra de in. j. Sed certe tunc ea ratione poſſet expelli, quia tempus ſtitini- empty. & tum: vt dicta l. vti poſſideris. §. cum inquilinus. & infra eo. l. ne auchen. qui cui niſi contrarium eſſet actum, vt in quibuſdam aliis caſibus: vt ff. ſupra. vt ibi dices. & facit ff. eo. l. quod ſi domus ADDITIO. Con- de ſacroſ. cor. cum hac. l. c. penult. in §. ff. extra iſto titulo. c. ciij.

Ex duis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX diui.] CASVS. Si horreum tibi locaui, vt in eo frumentũ tuũ reponeres, & custodes exhibui: de fortuito casu non teneor: nisi aliud conuenisset: quod vt fiat, prouidebit: præfectus. & hoc in prima. Si vero conuenerit vt custodiam præstarem: eam adhibere debeo. & hoc in secunda.

a *Deferentibus*, hominibus conducentibus horrea.

b *Nec vltra*, quàm vt custodes exhibeant, cum domini depositarũ rerum tẽpore depositionis sciebant per custodes horrea exerceri.

c *Terentium*. in scientia & ætate.

d *Curabit*. sic est ff. de offic. præfec. vigil. l. iij. & de lega. iij. l. j. §. his quibus.

e *Sed quia*. prædicta secundum naturam contractus, sed quia &c. sic & supra commodati. l. j. & ff. eo. l. si quis domum. §. Iulianus.

f *Idem*. scilicet custodiam: & de hac materia dic plene vt ff. eod. l. dominus horreorum. Accursius.

Certiorari.] CASVS. Inuecta à colono domino sciente, loco pignoris tantum tenebuntur ab inquilino in uecta, omnino tacite sunt obligata: siue dominus ea sciuit inuecta, siue non.

g *Voluntate*. id est domino scĩente: vt j. inuit.

h *Induxerint*. vt ibi perpetuo sint quandiu inhabitauerint: vt. ff. de pig. l. debitor. & ff. in qui. cau. pign. tac. l. eo. sure.

i *Nam ea quoque*. aliàs hęc quoque. quæ inducuntur domino ignorante. & est ratio, quia sæpe talia inducuntur, quæ non vult cõductor sciri à locatore: quod de leui non accidit in rusticis: cum non nisi ligones & aratra & similia inferant: non pecunias, quas nõ audent optare: vt infra de agric. & censi. l. domini prædiorũ. lib. xj. & sa. ad l. istam infra in qui. cau. pig. ta. con. l. fin. & ff. de pa. l. item quia conuentiones & ff. in qui. cau. pig. ta. con. l. in præ-dijs. Sed quid si in domum vel in fundum conductum res alienas inferat domino reiscente, & non contradicente? Vide. quæ ibi dicetur quod sint obligatæ: vt arg. ff. de pign. act. l. aliena. in prin. & ADDITIO. Ista glos. est singu. secundo Ias. in §. item. Seruiana in vij. col. instit. de act. ad hoc q̃ eo ipso quod ille cuius res sunt, scit & patitur res suas per cõductorẽ inferri in domũ conductam: videtur per hoc consentire, adeo quod res illatæ in domum sunt tacite obligatæ. & hanc glos. sequitur ibi Ia. licet Saly. B. & Ange. dicant ibi contrarium.

Nemo.] CASVS. Si locaui domum: an alij locare possis, quæritur? Respon. quod sic.

k *Nemo prohibetur*. alij æque idoneo, & ad eundem vsum, bar. ff. de vsufru. l. æquissimum. §. fi. & l. sed & si quid. §. mancipiorum. & de vsu & habit. l nõ aliter. per nouissimũ tamen retinet dominus possessiones suas: vt ff. de acqui. poss. l. qui vniuersas. §. fi. ff. loca. & condu. l. si cui locauerim. & l. cũ in plures. & l. si tibi.

Si eum.] CASVS. Si vectigal in quinquennium à principe cõduxisti, & fideiussorem dedisti: finito autem tempore conductionis tu illud iterum conduxeris: an renouata eõductione ignorante fideiussore, pro pensione futuri temporis fideiussor teneatur, quæritur? Dicitur quod non. & est argu. quòd si schola-

Tenetur dominus horreorum exhibere custodes & eis exhibitis liberatur. qui custodes, si reperiuntur culpabiles, debent puniri per Præfectum Prætorio, si inferior iurisdictio non sufficit, & ad eum remitti. tamen si dominus promisit custodiam, tenetur iuxta promissum. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Sabino.

EX diui Antonini Pij literis certa forma est, vt domini horreorum effractorum, eiusmodi querelas deferentibus [a] custodes exhibere necesse habeant, nec vltra [b] periculo subiecti sunt. ¶ Quod vos quoque adito præside prouincię impetrabitis. Qui si maiorem animaduersionem exigere rem deprehenderit. ad Domitium Vlpianum Prætorio, parentem [c] meum, reos remittere curabit. [d] ¶ Sed quia [e] domini horreorum nominatim etiam ipsi custodiam repromiserunt: idem [f] exhibere debent.

Inuecta & illata coloni obligantur pro mercede domino scienti inquilini etiã ignoranti. Bald. Vel sic. illata in prædium rusticum per conductorem sunt domino scienti tacite pro persone obligata. illata vero in vrbanum sunt obligata etiam ignoranti. Salycetus.

V. Idem A. Petromæ.

CErti iuris est, ea quæ voluntate [g] dominorum coloni in fundum conductum induxerint [h], pignoris iure dominis prædiorum teneri. ¶ Quando autem domus locatur, non est necessaria in rebus inductis vel illatis scientia domini. nam ea quoque [i] pignoris iure tenentur.

Conductor potest rem conductam alteri locare, nisi sit actũ quod alteri locari non possit. Bald.

VI. Idem A. Victorino.

NEmo prohibetur [k] rem quam conduxit, fruendam alij locare, si nihil aliud conuenit.

Fideiubens in prima conductione, non tenetur in secunda: nisi sit prorogata, siue innouata, etiam ex consequentia prima. b. d. secundum Bald. Vel sic: Fideiussor vectigalium finito tempore non tenetur, licet ea pro quo fideiusserit, de nouo reconduxerit. Saty.

VII. Idem A. Terentiano.

SI cum Hermes vectigal octauarum [l] in quinquennium continuum conduceret, [m] fidem tuam obligasti: posteaque spacio eius temporis expleto, cum idem Hermes in conductione vt idoneus detineretur, [n] non consensisti, sed cautionem tibi reddi postulasti: non oportere te de posterioris temporis periculo adstringi. competens iudex non ignorabit. [o]

Propter sterilitatem fit remissio, nisi cũ vbertate compensetur. Bal. Vel sic: Remissio congrua debet fieri propter sterilitatem, nisi aliud fuerit conuentum: vel nisi tanta fuerit vbertas aliorum annorum, quod possit condigne compensari cum sterilitate. Salyc.

VIII. Idem A. Higinio.

LIcet certis annuis quantitatibus [p] fundum conduxeris: li tamen expressum nõ est in locatione (vt mos regionis postulabat) [q] vt si qua lue [r] tempestatis, vel alio cœli vitio damna accidissent, ad onus tuum pertinerent: & quæ euenerunt sterilitates, [s] vbertate aliorum annorum repensatæ non probabuntur: rationem tui [b] iuxta bonã fidem [c] haberi rectè postulabis: eamque formam, qui ex appellatione cognoscet, [d] sequetur.

Successor ad quem non descendat obligatio per fundũ, ad est successor singularis non tenetur stare colono, vel inquirendus si eius coloni vel inquilini sit reservatum in contractu. Bald. Vel sic: Emptor fundi non tenetur absque pacto stare colono. Salycetus.

IX. Idem A. Fusco.

EMptorem [e] quidem fundi ne cesse non est stare colono, [f] cui prior dominus locauit: nisi ea lege emit. [g] Verum si probetur aliquo pacto [h] consensisse, [i] vt in eadem conductione maneat: quamuis sine scripto, [k] bonæ fidei iudicio ei quod placuit, parere cogetur.

Hęres obligatur ex locatione & conductione defuncti, tam perpetua, quàm temporali. Baldus.

X. Imp. GORDIANVS A. Pomponio.

VIam veritatis ignoras, in conductionibus non succedere hæredes conductoris existimans: [t] cum siue perpetua conductio est, etiam ad hæredes transmittatur: siue temporalis, intra tempora locationis hæredi quoque onus contractus incumbat.

Reconducere nemo tenetur inuitus. Bal.

XI. Imp. PHILIPPVS A. Theodoro.

INuitos conductores seu hæredes eorum post tempora locationis impleta non esse retinendos, sæpe rescriptum est. [m]

Damnum in rebus coloni pertinet ad colonum, non ad dominum. Bald. Vel sic: Damnum illatum per latrones in rebus coloni, ex statutione in possessionibus conductis, non debet resarciri per locatorem. Salycetus.

XII. Idem A. Nicæ.

DAmnum quod per aggressum latronum in possessionibus locatis rei tuæ illatum esse proponis, à domina earundem possessionum, quam nullius criminis ream facere te dicis, resarciri tibi nulla ratione delideras. [n]

Duplex contractus inducit duplicem obligationem. Et correi habent beneficium cedendarum actionum pro rata. Bald. Vel sic: Ex conductione plurium, quilibet tenetur pro parte, nisi quilibet se obligauerit in solidum. & tunc soluens solidum potest petere vt contra alios sibi cedantur actiones. Salyc.

XIII. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. & VALERIAN. Cæs. Heraclidæ.

Aliàs. est verbum: & habet multas significationes. Vnde versus:

Aliàs est verbum: & habet multas significationes.
Crux luminis creuo, lux mala pignus, ouem tenebrasque.
Aere luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.

Dicitur & luere quando soluitur ouis.

a *Steriliatem*, quando dicitur sterilitas? quædam quando nec semen recolligitur: vt ar. ff. eo. l. ex conducto. §. sed & si labes. & l. si vno anno. §. vbicunque. Sed lo. dicit inspici vulgi opinionem. Itẽ quando dicitur esse vbertas, vt sic recompensẽt sterilem annũ: dicunt quando his tantum habuit, quantum sit solitus habere. Sed loan. dicit quando tantum habuit, vt facta compẽsatione vtrinque, neuter dicatur sterilis. Sed si nouissimus annus fuerit sterilis, nunquid ex præcedentibus fiet compẽsatio? Resp. sic, vt sic teneatur pro eo soluere, si dominus ignorauit vbertatem præcedentem, quando remisit pro hoc anno sterilitatem? Si autẽ sciuit, non tenetur remittere: sed si remisit, videtur donasse irrecuperabiliter: vt ff. eo. l. si ex conducto. alias. l. si vno anno. §. quid tamen. & ff. de trilega. l. ex eo. & de annuis leg. l. legatũ. §. vltimi. ADDITIO. Dicas cum Bar. hic, quem sequitur Abbas in c. propter sterilitatem. j. respon. extra eo. q̃ tunc remisso pro rata, quando colonus recipit tam modicos fructus, vt solũmodo pensionem remanear deceptus vltra dimidiã iusti precij. est enim cõtractus bonæ fidei: & bona fides non patitur quem ita decipi: vt l. ij. §. de rescinden. ven. pro quo facit iste textus ibi, rationem tui iuxta bonam fidem &c.

Aliàs addes sunt tem gl. in §. Seruiana in ver. colo. nis. infist. de

Vbertas quida dicta tur.

Ille qui ven. dit rem cũ onere alterius, tenetur ei præstare euictionem, si euincatur. Bald. Vel sic: Emptor fundi non tenetur absque pacto stare colono. Salycetus.

b *Rationem tui*. postulantis remissionẽ, vel vt nõ præstes: vt ff. eo. l. ex conducto. aliàs. l. si vno anno. §. vbicunque.

c *Bonam fidem*. & idem lex præcepit: vt ff. eod. l. ex conducto.

d *Cognoscet*. fuerat enim hic iudicatum, sed altera pars appellauerat.

Emptorem.] CASVS. Locasti mihi fundum, postea vendidisti: an inuito emptore possit colonus in eo morari, quæri D tur? Dicitur q̃ non, nisi hoc pacto conuenerint inter emptorem & venditorem, vt in ea conductione liceret ei morari.

e *Emptorem*. quidam habent, emptorem: & bene. alij, emptoti, & tunc habet duos sensus, vt scilicet emptor non steterit colono, vel contra emptori colonus nõ steterit. sed primus intellectus est verus propter exceptionem: nisi ea lege &c. sed & secundus verus: licet non per legem istam, sed per aliã: vt ff. co. l. qui fundum.

f *Colono*. colonus in villa, inquilinus in ciuitate: vt ff. de aequi. pos. l. res pignoris. An idem ergo in inquilino? Respon. sic, secundũ loan. vt ff. eo. l. si merces. §. j. & ff. de act. emp. l. Iulianus. & pe. sed nõ idem in misso in possessionem à prætore qui stat colono debitoris: vt ff. de bo. auct. iudi. possidẽ. l. in vẽditione. §. j. item non sic in eo qui conduxit ad nõ modicum tẽpus, qui habet actionem fi. à possessione cadat: vt ff. si ager vectig. per totũ. & ff. de pupil. l. j. §. j. & j. de fun. patrimo. l. fi. lib. xj. multo magis ergo exceptionem: vt ea. l. de superfi. §. quod autem aut prætor. Sed otidam dixerunt idem in eo quod in simplici colono, & si expellatur, agat contra locantem: vt ff. eo. l. si merces. §. j. Si ergo non tenetur stare, & eum expellat, non tenetur vnde vi, aut lege, si quis in tantum. & quia colonus nõ possidet ciuiliter vel naturaliter: vt ff. de vsucap. l. non solum. §. quod vulgo. Item secundum Flug. si colonus resistat nõ tenetur aliqua prædictarum actionum: quia facit causã sui iuris conseruandi: vt ff. vti posti. l. si duo. §. ij. quod potest esse verum: sed tamen expelli potest: vt hæc lex dicit. Item quod hic dicit in emptore, idem in quolibet singulari successore: vt &. ff. de lega. j. l. nihil proponitur. §. fin. & ff. eo. l. qui fundum. in fin. & ff. de vsufruct. l. arberes §. j. Sed contra est. ff. de iure fisc. l. fin. vbi colonus inuito emptore percipit fructus: sed ibi speciale, ne fiscus tencatur colono. Accursius.

g *Emit*. tunc enim si emptor colonum expellat, tenetur emptor venditori in eo quod venditor colono non auxerit. *In quolibet tenetur stare*

h *Pacti*. etiam tacito.

i *Consensisse*. scilicet colono.

k *Sine scripto*. vt & supra de pact. l. pactum quod bona & fac. ad hoc. ff. de regu. iur. l. nemo ad aliud. & ff. de contrahen. empt. l. alienatio.

Vlam.] CASVS. An ius conductionis succedat hæredi conductoris, quæritur? Dicitur quòd sic, siue fuerit perpetua conductio. xxx. an. siue temporalis vsque ad annum, scilicet si moriatur intra tempora locationis: quia vtroque casu trãsmittitur ad hæredes.

l *Existimauit*. est ergo veritas q̃ succedit, vt hic subiicit, & ff. eo. l. cum in plures. §. hæredẽ. & l. ied addes. §. pen. & j. de iur. do. l. si socrus. & instit. e. §. fi. & de rerum diui. §. is vero. in eo q̃ est ibi, fere. Sed cõtra supra de vsufruc. l. si domina. Solu. vt ibi. ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur de locatione vsusfructus: hic vero proprietatis. Odof. hic, & glo. in l. contraria.

Nuper.] CASVS. An colonus finito tempore conductionis possit retineri inuitus in locatione? Respon. quod non.

m *Rescriptum est*. vt & supra de contrahen. empt. l. inuitum. Sed contra. ff. de publica. l. cotem. §. fi. vbi tenetur inuitus. Solu. dixi. ẽ. l. si cum Hermes. Item contra infra de agricol. & cẽ. l. cum saris. &. j. lib. xj. sed ibi in perpetuo conducentibus: hic *b Idẽ Angel.* ad tempus dicit.

Damnum.] CASVS. Locaui tibi fundum meum: boues induxisti: an damnum tibi datum resarcire debeam, quæritur? Respon. quod non, nisi ego reus crimini fuero.

n *Desiderat*. vt & supra de actio. empt. l. fina. Sed contra. ff. eod. l. ex conducto. §. si vis tempestatis. vbi dicit dominum præstare debere colono omnem vim: sed ibi de diuina dicit, scilicet rem pestate, vbi tenetur dominus. scilicet ad mercedem remittendam: sed hic de humana vi dicit. ADDITIO. Tu dicas, aut damnum contingit in fructibus, siue in re locata: & tunc debet fieri deminutio mercedis: vt in dicto. &. si vis. aut damnum contingit in rebus propriis coloni, & non fit deminutio: vt hic. Bar. Bal. Angel. & Salycetus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI diuisa.] CASVS. Titius domum suam diuisim locasti, A quilibet pro parte sua tenebitur, nō autem pro aliena: & vno soluente partem suam, alij non liberantur. Sed si conuenit vt quilibet in solidum teneretur: hoc casu quem elegeris, conuenire poteris: & ei satis facienti, cedes actionem aduersus alios pro quibus soluit.

a *Si diuisa.* quia egerunt vt quilibet pro parte tantum teneretur expresse vel tacite supplendo. vel quilibet suam partem conduxit: vt subiicit.

b Es. pro id est &c.

c *Non oportet.* vt & infra de diui. tut. l. ij. §. j. si tamen in solidum alter vellet soluere, peteret sibi cedi actiones: vt supra si cert. pet. l. si in rem.

d *Locatori sunt obligati.* quia hoc egerunt vt quilibet in solidum teneretur etiam iure veteri: vt ff. de duobus reis. eandem. & l. reos. §. cum tabulis. Accursius.

e *Auferri.* hoc corrigitur hodie: quia licet sit actum vt quilibet in solidum teneatur, tamen pro parte sunt conueniendi, si ambo sunt soluendo, & præsentes: vt in authen. de duob. reis. in prin. colla. vij. Sed & beneficium epistolæ diui Hadriani poterit implorari: vt ff. de tut. & rat. distr. l. j. §. nunc tractemus. Accursius.

f *Habetis sane.* vt infra de duob. re. l. j. & de diui. tut. l. ij. in principi. & §. fina. & infra arbi. tut. l. cum interdictæ. in fin. & infra de fideiuss. l. ij. & ff. eo. l. cum apparebit. & ff. de euict. l. in creditore, & ff. qui pot. in pig. hab. l. mulier.

g *Exulturam.* & necessitatem.

h *Transferatur.* sed an in solidum, vel pro parte: Respon. pro parte: vt statim lucinuit, & ff. de admini. tuto. l. si plures tutelam. & ff. de censi. l. cum possessor. & ff. de pecu. l. quæritum. §. ij. sed pone cessionem non esse factam. Respon. si sunt socij, dabitur actio pro socio ad interesse, nō ad pignora. si non sint socij, sed vt scholares sunt, tunc dabitur vtilis pro socio: vt ff. de his qui deie. vel effu. l. perceptione. Alij nullam dant: vt ff. de fideiuss. l. Vranius.

i *Quorum nomine.* videntur ergo inuicem fideiubere secundum hoc quod dicit: vt ff. ad Velleia. l. vir vxori.

SIla.] CASVS. Procurator fisci conduxit plaustrum ad fe- D rendum annonā: mercedem soluit: si nō facit locator quod conuenit, aget aduersus eum ex locato.

k *Sibi qui debebat.* scilicet procuratoribus fisci. Accursius.

l *Redemerint.* id est operas suas locauerant circa frumentum vehendum: & frumentum vehendum dicuntur cōducere: & sic locare & conducere dicuntur.

m *Annonæ.* publicæ.

n *Accepta pecunia.* caute dicit, accepta pecunia: alias non est locatio: vt ff. depo. l. j. §. si quis seruum. Item caute dicit, accepta: nam fient emptor denum soluto precio cogit venditorem ad rem tradendam, sic & hi conductores frumenti inferendi accepta pecunia cogentur fidem adimplere: vt ff. de ac. empt. l. Iulianus. §. osserri. & ff. locati l. ij. in prin.

SI de fundo.] CASVS. Mihi fundum locasti, demum me expulsti. agam ex conducto ad interesse: & si pœnam promisisti fi me expelleres, agam ad pœnam.

o *Ex conducto.* ad interesse, in quo venit etiam lucrum: vt ff. e. l. si fundū. §. fi. Item & agit ex cōducto, si quid[a] vti iter vel accessum nō potest intelligi de partiario colono, sed de eo qui num mis colit: vt ff. e. l. si merces. §. vis maior. Vel fuit hic contractus innominatus do vt des, scilicet vt daret certam mēsuram fructuum singulis annis, puta decem corbes frumenti, quotcūque fructus percipiat singulis annis, sine. x. siue xx. siue xl. vnde cum hic contractus sit similis locationi, eadem æquitas est in isto seruanda, quę in illo: vt arg. ff. depositi. l. j. §. si quis seruum. & de præscriptis verbis. l. naturalis. §. fi.

b *Consuetudinem.* de præstandis pensionibus. quando enim certa mercēs non exprimitur, datur quantum solet ex consuetudine dari: vt hic: & argu. ff. de dam. infec. l. si finita. in prin. & de ædi. edi. l. qui si nolit. §. quia assidua. & est ad. l. sitam. ff. eod. l. ex conducto. §. si vis temperatus.

CLeta.] CASVS. Pacta quæ fiunt in locationes seruāda sunt. si ergo locauerint duo mihi fundum, & vnus pensionem pro parte sua mihi remiserit: alij non præiudicatur quo minus pro parte suam exigere possit.

c *Fides.* vt supra eod. l. legem. maximē autem ideo dicit, quia & quædam non dicta seruantur, si modo bonum & æquum sit: vt infra. de obli. ex consensu. in fi. & supra eo. l. proxima. in fi. & ff. eo. l. ex conducto. in prin.

d *Specialiter.* repete maxime: & sic contra proprie ponitur. Vel dic contra pro præter: vt ff. de pact. l. pacifci. & eodem modo subaudi maxime.

e *Contra legem.* melius dixisset, præter legem. nec enim contra legē aliquam fit, si aliquis renuncier ei quod pro se introducta fit. potest enim de iure hoc fieri: vt §. de pact. si quis in conscribendo. & prodest hoc notare propter id quod diximus supra de pact. l. j. Item not. hic quod res inter alios & c. vt & infra l. res inter alios. & supra de pact. l. si actionem. & ff. de pactis. l. si vnus. §. pacta quæ.

QVærem.] CASVS. Si tem meam quam purabam tuam esse, locasti mihi: non valet locatio: nec in re dominium est translatum.

f *Efficiam.* idem si sciens. sed facilitatem facti notauit: vt §. eo. l. ad probationem. sed possessionem perderet sciens: vt ff. de acquir. pos. l. si rem aliquam. & l. quod meo. in prin. & ff. de rei vindi. l. quædā mulier. & de vsuca. l. ei à quo. & facit ad. l. istam. ff. de acquir. rer. do. l. si procurator. ij. & ff. de rei vind. l. inter officium. & vxo. l. fi. & ff. de reg. iur. l. neque pignus.

SIcui.] CASVS. Locasti mihi fundum vt soluerem. x. cados olei: & locasti in trienniū. solui. alius offert xv. cados olei: an à contractu locationis recedere possis, quæritur? Dicit. quod non.

g *Locasti.* id est vsum concessisti, non tamen fuit locatio: quia sine mercede in pecunia esse non posset: vt ff. depositi. l. j. §. si quis seruū. & de præscr. verb. l. naturalis. §. at cū do. & ff. de donat.

a *Fructus.* id est merces propter fructus sequentis temporis. A nam nō potest intelligi de partiario colono, sed de eo qui nummis colit: vt ff. e. l. si merces. §. vis maior. Vel fuit hic contractus innominatus do vt des, scilicet vt daret certam mēsuram fructuum singulis annis, puta decem corbes frumenti, quotcūque fructus percipiat singulis annis, sine. x. siue xx. siue xl. vnde cum hic contractus sit similis locationi, eadem æquitas est in isto seruanda, quę in illo: vt arg. ff. depositi. l. j. §. si quis seruum. & de præscriptis verbis. l. naturalis. §. fi.

b *Consuetudinem.* de præstandis pensionibus. quando enim certa mercēs non exprimitur, datur quantum solet ex consuetudine dari: vt hic: & argu. ff. de dam. infec. l. si finita. in prin. & de ædi. edi. l. qui si nolit. §. quia assidua. & est ad. l. sitam. ff. eod. l. ex conducto. §. si vis temperatus.

CLeta.] CASVS. Pacta quæ fiunt in locationes seruāda sunt. si ergo locauerint duo mihi fundum, & vnus pensionem pro parte sua mihi remiserit: alij non præiudicatur quo minus pro parte suam exigere possit.

c *Fides.* vt supra eod. l. legem. maximē autem ideo dicit, quia & quædam non dicta seruantur, si modo bonum & æquum sit: vt infra. de obli. ex consensu. in fi. & supra eo. l. proxima. in fi. & ff. eo. l. ex conducto. in prin.

d *Specialiter.* repete maxime: & sic contra proprie ponitur. Vel dic contra pro præter: vt ff. de pact. l. pacifci. & eodem modo subaudi maxime.

e *Contra legem.* melius dixisset, præter legem. nec enim contra legē aliquam fit, si aliquis renuncier ei quod pro se introducta fit. potest enim de iure hoc fieri: vt §. de pact. si quis in conscribendo. & prodest hoc notare propter id quod D diximus supra de pact. l. j. Item not. hic quod res inter alios & c. vt & infra l. res inter alios. & supra de pact. l. si actionem. & ff. de pactis. l. si vnus. §. pacta quæ.

QVærem.] CASVS. Si tem meam quam purabam tuam esse, locasti mihi: non valet locatio: nec in re dominium est translatum.

f *Efficiam.* idem si sciens. sed facilitatem facti notauit: vt §. eo. l. ad probationem. sed possessionem perderet sciens: vt ff. de acquir. pos. l. si rem aliquam. & l. quod meo. in prin. & ff. de rei vindi. l. quædā mulier. & de vsuca. l. ei à quo. & facit ad. l. istam. ff. de acquir. rer. do. l. si procurator. ij. & ff. de rei vind. l. inter officium. & vxo. l. fi. & ff. de reg. iur. l. neque pignus.

SIcui.] CASVS. Locasti mihi fundum vt soluerem. x. cados olei: & locasti in trienniū. solui. alius offert xv. cados olei: an à contractu locationis recedere possis, quæritur? Dicit. quod non.

g *Locasti.* id est vsum concessisti, non tamen fuit locatio: quia sine mercede in pecunia esse non posset: vt ff. depositi. l. j. §. si quis seruū. & de præscr. verb. l. naturalis. §. at cū do. & ff. de donat. inter vi. & vxo. l. si vir vxori. & supra de præscript. ver. (aliās de re. per. l. emptionem. & argu. supra de cōtrahen. empt. l. empti.

ADDITIO. Habes ex hac glos. quòd hic non erat locatio, sed erat contractus innominatus: quare dicas quòd oleum hic fuit solutum, & sic res non erat integra. aliàs enim esset locus pœnitentiæ: vt l. si pecuniam. ff. de condict. causa data. Item supleas secundo quòd hic erat res exposita locationi, vnde habet similitudinem cum contractu bonæ fidei, arg. l. j. supra titu. j. aliàs cū non esset contractus iste bonæ fidei: quia contractus innominatus non dicitur bonæ fidei, nisi in duobus casibus: vt instituto. de act. §. actionum. ita intelligit Barto hic hanc. l.

h *Bonæ fide.* maxime. nam idem est in stricti iuris iudicio: vt supra de act. & obligatio. l. ficut. & §. de translact. l. quamuis.

i *Quod alter.* scilicet tertius.

k *Obtulit.* nisi vltra dimidiam esses deceptus: vt §. de rescin. vend. l. ij. & l. si voluntate.

SIbi.] CASVS. Locasti mihi operas in quinquennium. vt fidem contractus serues, iudex te compellet.

l *Certi. minus. xxx. annis.* Quid autem si in perpetuum vel vltra trigintā annos? Ir. quòd non tenet. Nos quos sic, cum saltem feriatis interpelletur diebus: & sic non fit seruus: vt & infra de inge. ma. l. si veltram. & per substitutum possit seruire: vt nor. §. de vsufru. l. antiquitas.

m *Seruari.* & præcise cogentur ad factum vel ad interesse, prout a voluerit actor: vt ff. de nouope. nun. l. stipulatio. §. fi. ff. de ver. obli. l. si fundum. & sic intelligitur. ff. de aqua plu. arcen. l. si Titius. §. officiū. & si cōtumax fuerit locator, cum præcise ad factum agitur, iurabitur in litem: vt ff. eo. l. si cui. §. j.

n *Iubebit.* scilicet vt per id tempus præster quod conuenit.

ADprobationem.] CASVS. Rem meam mihi locasti, vindicare vis, & probare dominium ad te pertinere p hoc q. mihi locasti: an ad probationē hoc sufficiat, quærit? Rñ. q nō. Nō enim sufficit ad probandum dominium probare me conduxisse.

o *Ad probationem.* ad probandum q res sit alicuius petentis, non sufficit, p hoc se locasse: nec ecōtra ad defensionē se cōduxisse, sed alio modo oportet probari locātis vel cōductis dominiū: b vt hic, & §. de lib. cau. l. ad probationē. & ff. eo. l. nō soler. & agebatur hic rei vindicatione, non locari. & si quidem cōductor probet se dominū, patet q contractus fuit nullus, cum rei suæ non sit locatio: vt ff. depositi. l. qui tē. & de vsuca. l. ei à quo. Dic ergo ad probationem, scilicet quando petit, siue defensionē quando possidet. ADDITIO. Quia finita locatione conductor restituit, & postea agit rei vindicatione. Salycee.

p *Domini proprii.* conducentis.

q *Errantis.* idem in sciente: vt diximus. §. eo. l. qui rem.

r *Vitiose fuerit.* qui locauit.

s *Magis.* electiue ponitur.

t *Nemo enim sibi iure possessionem.* dic possessionem, id est proprietatem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem: a sic. ff. de verbo. significat. l. interdum. & sic est plana. Alij sic: bene dixi sic esse in dominio. nam secus est in possessione, quam conductor non potest sibi commutare, sed colonario iure tenet. quod non placet: vt ff. de vsucap. l. ci. à quo. Alij econtra, b vt locator qui possidebat pro prædone vel pro possessore, nō ideo incipit pro suo possidere per colonum. Vel quarto non potest prodesse locatori prædicta locatio ad probationem sui iuris: quia non potest sibi mutare causam suæ possessionis. nā nec nullus alius potest. Vel quinto non mutat alias cum locatio teneat. hic autem mutat: quia non tenet locatio: vt ff. de vsuca. l. ei à quo. & de hac mutatione causæ possessionis plene dixi. j. de acquirē. pos. l. cum nemo. c Et ad hoc quòd errans nō consentit, est supra de iu. & fac. igno. l. non idcirco. & §. eo. l. qui rem. & j. de præscript. long. temp. l. nec petentem.

a *Et hoc sine scientia sine ignorantia fuerit ipse conductor.* Cyn.

b *Vsitatio. allegatur secundum Saly. hic ad hoc quod locatio non præbet titulum secundi eundē.*

Vide. c. inter dilectos. ibi Pastor. Imo. & Felin. extra de fide instru. & c. cū venerabilis de reli. do. & l. solennibus. C. de rei vind.

CONtractus.] CASVS. Fiduntur mihi locasti. nō ideo quia non intervenit instrumentum, minus est habendus ratus locationis contractus. nec vxorem meam conuenies, nisi in posterius tempus de nouo conduxerit.

a *Etsi non interuenerint.* vt & §. de fi. instru. l. si constiterit. & est ratio, quia cum nudo consensu contrahatur, neque verba neque scriptura desiderantur: vt ff. eo. l. j.

b *Non vxorem.* sic & supra ad Vell. l. si aduersarius. & supra ne vxor pro ma. l. j.

Casum potuit.

c SI *quis conductionis*. Pone casum quòd vendidi tibi rem retēto vsufructu. vel constituens me tuo nomine possidere, quam tibi postea loco, agam finito tēpore locationis contra re condictione ex hac l. & postea vindicabis tuum dominium: licet duæ regulæ videantur obstare: vna quæ dicit, cui damus actionem, multo magis exceptionē: vt ff. de superficie. l. j. §. quod autē ait prætor. Et alia, dolo facit, qui petit quod restituturus est. Sed hoc expræsse sic ordinat lex. Vel vbi lex non ordinat, sic habent locum prædictæ regulæ. & idem potest dici in omnibus qui alie no nomine tenent: vt in tutore, curatore, gestore, depositario, commodatario, vsuario, & vsufructuario, si non est in his aliqua iusta causa retinendi: vt ff. de acquiren. poss. l. fi quis rem quam. (Alij dicunt etiam in his dominij causam obstare agenti possessorio) & agitur his & aliis causis vtili condictione ad instar hui⁹ iuris directæ, quæ ex hac l. datur. d Vel pone e casum & melius secundum quod hæc litera sonat simpliciter: vt supra eo. l. ad probationem.

d Istā sequitur Sal. hic. e Vera est secundum Lac. de Aret. & Ang. hic.

f Iste intellectus ro no batur secundum Bar. Ange. & Salyc. hic. & est tex. in c. ratam in l. quæ ff. depositi.

g Hanc tenent Cy. B. et An. hic. & idem Bar. in l. cō tratia.

d *Restituere*. condictione ex hac. l. vt dixi sic & aliàs actione ciuili agitur possessorio: vt ff. de condict. inde. l. indebiti. §. j. & de tritica. l. ij. vel etiam ex locato f agitur hic ad possessionem: vt ff. locati. l. videamus. §. qui vinum. & argu. §. de act. emp. l. ij. in fi. & secundum hoc iuratur in litem: vt ff. eo. l. si cui. §. j. & tunc pœna. l. conductores. j. eo. habebit locum. nisi iustā causam habeat retinendi: vt ff. de acquiren. poss. l. si quis rem. & de vi & vi ar. l. colonus. in fi. Sed opponitur, non tenuit locatio rei proprię, sicque non potest agi ex locato. Respon. iuterim dum est dubium vtrum teneat vel non, agi potest. vel etiam si sit certum, tamen agitur sicut & agitur pignoratitia actione vbi etiam constat non tenere pignus: vt ff. de pigno. act. l. si rem. j. §. is quoq;. secus si ageret rei vindicatione: quia tunc potest excipi: vt supra eo. l. ad probationem. Sed videtur huic. l. contra. j. de ag. & cēsi. l. litibus. lib. xj. vbi dicit fructus sequestrandos, & de possessione cauendum, si dominum apparebit melius ius habere. per quod patet quòd non statim redder. Sol. illa hanc corrigit. Vel hic g constabat de locatione: ibi non. sed ab alio forte domino se habere dicebat conductor. vnde cum iste seruitium pro eo vellet potest de hoc iure secum litigare. licet aliàs non posset secum litigare: vt infra in quibus cau. eo. cen. l. j. & ij. lib. xj. & infra de agri. & cen. l. cum satis. lib. xj. Vel secundū Ir. licet domino ibi non restituat statim, tamen non obest ei: quia colonus tenetur probare nihilo minus alterius esse: non eius qui se dominū esse dicit. Vel ibi loquitur de perpetuo censitario: hic non. & hoc vera. Vel hic possessorio, & ibi petitorio. & differentia inter ea. Azo. Lucas. ibi perebantur, nam ibi petitorio perebatur, quia fuerit pactum factum: vt §. de pact. l. legem. & l. cum proponas. ij. & §. de re. permu. l. rebus. & respon, secundum Pis. speciale: sicut & aliàs ff. de reli. & sum. fu. l. quod si locus. & j. de iure do. l. auia. sed mirror quare hoc dixerit: nam pactum vel factū quod sui vicinitate vetatur, inter eosdem esse debet, quod hic nō fuit: sed alius soluerat & aliis, & adhuc ab alio pacifebatur reddi hic non, arg. ff. ad exhibendū. l. iij. §. ibide. quam & ibi distinguit: sic etgo non potest vestiri. & hoc plane admittit, quādo lex expressim ordinat vt prius restituatur possessio. vel causa possessionis prius agatur, & postea proprietatis. Vel ibi constabat alium dominum, hic non. Item contra ff. de regu. iur. l. in condemnatione. §. fin. & de excep. doli. l. dolo. item & ff. de regul. iur. l. inuitus. §. j. & de superficie. l. j. §. quod autem ait. ibi, cui damus actionem &c. Sed illa lin petitorio non in possessorio intelligenda sunt, cui damus &c. & est adl. illam supra de rei vindic. l. ordinarij. & infra de interdict. l. incerti. Sed ibi dicit, hodie constat &c. vt not. infra de edicto diui Hadri. tol. l. ij. ADDITIO. Colligas hic paruā distinctionem ex iuribus in hac glos. allega. dum quæritur, an conductor possit locatori referre quæstionem dominij: quia ante de locatione est dubium, & potest opponi exceptio dominij: vt d. l. iuribus. aut constat de locatione: & tunc si locator agit condictione ex hac. l. non potest excipi de dominio, vt hic. si vero agit actione ex eo contractu, tunc aut obiicit cōductor de dominio proprio, & potest: quia illa exceptio permixtim totum ius agentis: vt l. ad probationem. supra cod. aut obiicit de dominio certij. & tunc si ille certius sibi adsistat & agit, & tunc potest: vel. bona fides. §. fi. ff. depo. alias non potest.

Si conductionis.] CASVS. Locasti mihi fundum & mercede soluit instrumētum locationis euanuit: si aliquid in fundo me inductum est, & tu locator illud surripueris, dabitur mihi rei vind. vel vi bo. rap. aut ex cōducto, vt illud mihi restituas.

e *Fidem soluendo debitam pensionem.*

f *Fœnus.* vt §. depositi. l. propter. & ideo cōdici vel vindicari potest: vt §. de condic. sine causa. l. diffoluta. & §. ad exhi. l. ti.

g *In fundo.* à vobis conducto,

h *Direpturus est.* à locatore vel alio.

i *Restitui.* rei vindicatione, vel vi bonorū raptorū: vt & §. eo. l. damnū. vel etiā ex cōducto cōtra locatorē tenētē vel sapientes arg. §. de act. empt. l. ij. in fi. & ff. de cōtrahē emp. l. quotiēs. Accurs. ibi.] CASVS. Si pro colonis tuis Titius Seio soluerit: an te habeat obligatū, quæritur: Distinguitur, aut Titius ibat tus est pecuniā sibi à domino reddi, aut nō. si sic, habet te obligatum: si non, non habet. Viuia. Vel pone casum vt in glo. seq.

k *Scitis.* pone casum secundū Ir. quod colonus soluit pro colonis, id est adscriptitiis prædij, sine quibus prædium alienari vel mutari non potest: vt j. de agri. & cen. l. quem admodum. lib. xj. vel locari non potest: vt j. de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. tex. Vel dic quod extraneus aliquis soluebat pro colonis, & vtro. casu stipulabatur à domino, aliàs non datur actio.

l *Prorogasti.* aliàs prærogasti. i. ante tēpus soluisti. l. creditoribus eorum. Vel dic simpliciter. i. soluisti. f. creditoribus eorum.

m *Iubebat.* scilicet condictionem certi ex stipulatione: vt fi certum peta. l. si quis certum.

n *Stetit.* id est stipulatio non interuenit.

o *Iure nostro.* scilicet ciuili: sed prætorio nascitur de constitutis. & eo

si eo animo pacti essent: aliàs ageres negotiorū gestorum contra colonos, si ergo non obstat instru. de act. §. de constituta. Vel in hoc secundo casu inualiter fuit stipulatus, cum vtiliter stipulari velles: & ideo nec ex stipulatu, q̄ noluisti, agere potes: vt ff. de cōstitu. pe. l. j. §. cum. & adhuc quæritur quomodo præscriptis verbis non nascitur, cum incōtinenti fuerit pactum factum: vt §. de pact. l. legem. & l. cum proponas. ij. & §. de re. permu. l. rebus. & respon, secundum speciale: sicut & aliàs ff. de reli. & sum. fu. l. quod si locus. & j. de iure do. l. auia. sed mirror quare hoc dixerit: nam pactum vel factū quod sui vicinitate vetatur, inter eosdem esse debet, quod hic nō fuit: sed alius soluerat & aliis, & adhuc ab alio pacifebatur reddi hic non, arg. ff. ad exhibendū. l. iij. §. ibide. quam & ibi distinguit: sic etgo non potest vestiri. & hoc plane admittit, quādo lex expressim ordinat vt prius restituatur possessio. vel causa possessionis prius agatur, & postea proprietatis. Vel ibi constabat alium dominum, hic non. Item contra ff. de regu. iur. l. in condemnatione. §. fin. & de excep. doli. l. dolo. item & ff. de regul. iur. l. inuitus. §. j. & de superficie. l. j. §. quod autem ait. ibi, cui damus actionem &c. Sed illa lin petitorio non in possessorio intelligenda sunt, cui damus &c. & est adl. illam supra de rei vindic. l. ordinarij. & infra de interdict. l. incerti. Sed ibi dicit, hodie constat &c. vt not. infra de edicto diui Hadri. tol. l. ij. ADDITIO. Colligas hic paruā distinctionem ex iuribus in hac glos. allega. dum quæritur, an conductor possit locatori referre quæstionem dominij: quia ante de locatione est dubium, & potest opponi exceptio dominij: vt d. l. iuribus. aut constat de locatione: & tunc si locator agit condictione ex hac. l. non potest excipi de dominio, vt hic. si vero agit actione ex eo contractu, tunc aut obiicit cōductor de dominio proprio, & potest: quia illa exceptio permixtim totum ius agentis: vt l. ad probationem. supra cod. aut obiicit de dominio certij. & tunc si ille certius sibi adsistat & agit, & tunc potest: vel. bona fides. §. fi. ff. depo. alias non potest.

Si conductionis.] CASVS. Locasti mihi fundum & mercede soluit instrumētum locationis euanuit: si aliquid in fundo me inductum est, & tu locator illud surripueris, dabitur mihi rei vind. vel vi bo. rap. aut ex cōducto, vt illud mihi restituas.

e *Fidem soluendo debitam pensionem.*

f *Fœnus.* vt §. depositi. l. propter. & ideo cōdici vel vindicari potest: vt §. de condic. sine causa. l. diffoluta. & §. ad exhi. l. ti.

g *In fundo.* à vobis conducto,

h *Direpturus est.* à locatore vel alio.

i *Restitui.* rei vindicatione, vel vi bonorū raptorū: vt & §. eo. l. damnū. vel etiā ex cōducto cōtra locatorē tenētē vel sapientes arg. §. de act. empt. l. ij. in fi. & ff. de cōtrahē emp. l. quotiēs. Accurs. ibi.] CASVS. Si pro colonis tuis Titius Seio soluerit: an te habeat obligatū, quæritur: Distinguitur, aut Titius ibat tus est pecuniā sibi à domino reddi, aut nō. si sic, habet te obligatum: si non, non habet. Viuia. Vel pone casum vt in glo. seq.

k *Scitis.* pone casum secundū Ir. quod colonus soluit pro colonis, id est adscriptitiis prædij, sine quibus prædium alienari vel mutari non potest: vt j. de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. tex. Vel dic quod extraneus aliquis soluebat pro colonis, & vtro. casu stipulabatur à domino, aliàs non datur actio.

l *Prorogasti.* aliàs prærogasti. i. ante tēpus soluisti. l. creditoribus eorum. Vel dic simpliciter. i. soluisti. f. creditoribus eorum.

m *Iubebat.* scilicet condictionem certi ex stipulatione: vt fi certum peta. l. si quis certum.

n *Stetit.* id est stipulatio non interuenit.

o *Iure nostro.* scilicet ciuili: sed prætorio nascitur de constitutis. & eo

In contractu locationis non veniunt sortes damnum fortuitum. Bald. Vel sic: Conductor locatori & econtra tenetur de dolo & culpa, non de casu. Sabyenus.

XXVIII. Iidem AA. & cc. eidem Neroni.

IN iudicio tam locati, quàm cōducti, dolum [a] & custodiam, [b] non etiam casum, [c] cui resisti nō potest, venire constat.

Destructa per conductorem, debent restitui per se, & eas hæredem. Salyce.

XXIX. Iidem AA. & cc. Iuliano.

CVm conductorem ædificia quę suscepit integra, destruxisse proponis: hæc etiam hæredes [d] eius præses prouinciæ instaurare ædificiorum inter vos habita ratione, [e] iubebit.

Qui prohibetur esse principalis, prohibetur esse accessorius. B. al. Vel sic: Curiales non possunt alienare prædia conducere: nec pro conductenteus fideiubere. Salyce.

XXX. Imp. THEOD. & VALENTINIANVS AA. Florentino præfec. prætio.

CVrialis neque [f] procurator neque conductor [g] alienarū rerum, nec fideiussor [a] ut mandator conductoris existat: aliquin nullam obligationem neque locatori [h] neque conductori [i] ex huiusmodi contractu competere sancimus.

Milites non debent omittere vsum armorum, nec esse graues vicinis eorū. h. d. Et illi qui diuntur à republica, debent militare pro ipsa, non contra ipsam vel honorem ipsius, tenementi. Bald. Vel sic: Milites debent se abstinere à conductionibus posi gratia sui vsus. Salyc.

XXXI. Imp. LEO. A. Aspari magistro militum.

MIlites nostros, alienarum rerum conductores [k] seu procuratores, [l] aut fideiussores vel mādatores cōductorū fieri prohibemus: ne omisso armorū vsu, ad opus ruresire se conferant, & vicinis graues presumptione cuiuslibet militaris existant. ¶ Armis [m] autē, non priuatis negotiis occupentur: vt numeris [n] & signis suis iugiter inhærentes, rēpublicam à qua alūtur, ab omni bellorum necessitate defendant.*

Non tenetur dominus relocare eidem si non vult: nisi per pactum in scriptis factum adstringere se ad reformandum. nam tunc compellitur: & aliàs locare non potest. h. d. & ff. de lege no. dex pro contractibus emphyteuticis in quibus omittitur renouatio. Bal. Vel sic. Dominus potest locare rem alij cum fuerit finita locatio prima. nec debet primus secundo conductori molestium vel litem inferre, sub pœna huc scilicet lata. Salyc. etus.

XXXII. Imp. ZENO. A. Adamantio præfec. prætio.

NE cui [o] liceat qui aliquam domum alienam, vel locum aut ergasteriū nole conductionis accepit, alteri qui post eum [p] domini voluntate ad eandē [q] conductionem accessit, litem inferre, [r] quasi rem illicitā, aut agenti dānosam tentauerit: sed patere facultatē dominis domos suas vel ergasteria vel loca cui voluerint locandi: [s] Ipsis nihilo minus qui conduxerint, ab omni super hoc molestia liberis conseruandis: nisi forte pacta [t] p scripturam specialiter inita cū dominis, vel cum his qui postea conduxerint, legibus [v] videlicet cognita, agentis [x] intentionibus suffragentur. ¶ Quòd si quis hucausam. l. si militē. & infra de re mili. l. milites. ij. lib. xij. & xxj. q. iij. per totum. Accurs.

n *Vt numeris.* quorum qui iam dicuntur militia, alij cohors, alij vexillatio, manipulus, legio, cuneus, ala: vt ff. de his qui no. infa.

Milites.] CASVS. Milites armatæ militiæ prohibentur cōducere res alienas, & esse fideiussores conductorum, siue procuratores siue mandatores eorum. & debent dare operam armis, non agriculturis, siue priuatis negotiis: ita vt nos defendant & rempub. à qua alūntur.

k *Conductores.* sed an stabulum pro equis suis, vel alia ad militiam facienti poterit conducere? Respon. sic: & hoc de iure tantum prohibet: vt j. subiicit, ne omisso &c. & idem in domo reficienda dico, non habitanda: vt j. eo. l. fi. in prin. nam & milites punitur: vt j. eo. tit. l. vlt. sed locāti & ignoranti parcitur: vt ff. eo. l. si ignorans.

l *Procuratores.* vt & §. de procu. l. militem. nisi in rem suam: vt in eo. tit. l. q stipēdia. & ff. de procu. l. filiusfamilias. §. veterani. & qui satisda. cog. l. de die. §. j. & nisi pro necessariis in causa liberali: vt ff. de li. cau. iij. §. militi. Vel nisi pro suo matrimonio: vt d. l. filiusfamilias. §. veterani. & idem de milite cœlestis militiæ, quod hic de seculari dicit: vt in authen. de san. episc. §. aliàs. col. ix. idem in fabricensibus: vt j. de fab. l. fi. lib. xj.

m *Armis.* sic infra de iure delib. l. fin. in prin. & supra de condict. ob

**Sic clericis prohibetur ne postulet contra eccle siam in qua habet bona ficum. extra de pœnis, vbi et concord. huic. l. glo. illus. c. super verbo, contra eccle siam. post prin.*

b Dic tu auctio. Nouiti Marcello quod lege constat decem cohortibus, & cohors duobus centuriis. diuersis quinquaginta manipulis. & manipulus vexillationi. vt ita Ver ro) maxima exercitus manus, quæ vnū signū sequitur. signū, vexillatione antiquis nominatur alam equitum.

in l. conductores. simile Ord. Sess. lib. 4. tit. 19. in pr. quæ ex hoc tex. depromptæ sunt.

Conductores.] CASVS. Si conducis à me rem aliquam, vel A
ptecario concedo tibi rem aliquam, finito tempore con-
ductionis debes mihi reddere si viuis, aut hæredes tui si non vi
uis. Si autem tu aut tui
hæredes differant vsque
ad sententiam definitiu-
am: competens iudex
non solum in re, sed in
æstimatione rei debet
te condemnare.

a *Precario*. sic de vtro-
que loquitur alia, quæ
dicit idem. ſ. vnde vi. l.
non ab re. & quę hic de-
sunt, ibi supple.

b *Volentibus*. scilicet
iure: vt ſ. l. proxi.

c *Aestimationem*. res
petitur actione locati:
vt ff. eo. l. videamus. §.
qui vinum. & l. si cui.
§. qui seruum. sed hæc
æstimatio condictione
ex hac. l. proponēda est
post definitiuā senten-
tiam secūdum quosdā,
vt innuit hæc lex: nam
tunc demum est in obli
gatione. sed Io. dicit e-
tiam ante, scilicet sub
illa cōditione si distu-
lerit, restituere vsque
ad sententiam. sed obi-
citur. ff. de iudi. l. non
quemadmodū. Sed re-
sponderur, q illud est
verum in principalib⁹:
sed hæc æstimatio est
accessoria.

Licet.] CASVS.
Leges aliorum im-
peratorum prohibebāt
milites cōducere præ-
dia aliena ne locatori-
bus & aliis vicinis es-
sent iniuriosi, veruntā-
mē quia ill. illæ in mul-
tis circunueniebantur,
Iustinian⁹ imponit pœ-
nam militibus contra
facientibus: & dicit q
si aliquis miles condu-
xit rem alienam, ipso
iure fit infamis, & per-
dit gradum militiæ: &
ex illa locatione non
datur actio locatori vel
conductori.

d *Principes*. vt ſ. eo. l. B
milites. cū suis concor.

e *Procurandas*. id
est reficiendas.

f *Constitutionis*. id est
constituti.

g *Procurandos*. i. defen
dendos armis.

h *Cōuertere*. atrocitatē.

i *Optionibus*. id est, qui
diuersis tēporibus mi-
litabant pro mercede.
Vel dic optionibus, id
est electionibus. aliàs
opinionibus: vt in au-
then. vt neque miles,
neque fœderatus. per
totum: col. viij. & facit
ad l. istam in authen. vt
lic. ma. & auiæ. §. quod
autem. coll. viij.

k *Saltem in posterum*.
iusmodi controuersiā sacris iuſ-
sionibus interdictam crediderit
commouendam: si priuatus est,
acriter cæsus exilij subeat pœnā:
si militat, decem librarum auri
dispendio feriatur.

Qui rem conduxerunt non restituit ante condemnationem sententiam, postea tenetur etiam ad eius æstimationem quasi inuasor. h. d. Bal. idem Salyc.

XXXIII. Idem. A. Sebastiano præfect. prætor.

Conductores alienarum rerū, B
seu alienam cuiuslibet rei
possessionem precario[a] detinen
tes, seu hæredes eorum, si non eā
dominis recuperate volētibus[b]
restituerint, sed litem vsque ad
definitiuam sententiam expecta
uerint: non solum rem locatam,
sed etiam æstimationem[c] eius
victrici parti ad similitudinem
inuasoris alienæ possessionis pri-
bere compellantur.

Signa imperialia dicuntur victricia, hodie debet imperator in Malis verecundari de tanta fama, quæ tenet gloriam nominis, sed non hominis. & tacet in famatum imperium, dico in Italia nā in sua maiestate confunditur: vt in authen. quomodo oportet. §. fin. col. 1. Bald. vel sic: Malites prohibētur à conductione rerum alienarum aliàs tam ipsi, quàm locatores puniuntur pœna hic scripta vel inferta: & quilibet potest eos accusare. Salycet.

XXXIIII. Imp. Iustinianvs A. ad Senatum.

Licet retro principes[d] multa C
de militibus qui alienas pos
sessiones vel domos conductio-
nis titulo procurandas[e] suscipi-
unt, sanxisse manifestum est: ta-
men quia res sic est contempta,
vt neque interminationis sacra-
tissimæ constitutionis[f] milites
memores, ad huiusmodi sordida
audeant venire ministeria, & re-
lictis studiis publicis, signisque
victricibus, ad cōductiones alie-
narū rerum profilire, & armorū
atrocitatem non in hostes osten
dere, sed contra vicinos, & for-
sitan etiam aduersus ipsos misē-
ros colonos, quos procurandos[g]
susceperint, conuertere: [h] ne-
cessarium duximus ad hanc fa-
cratissimam venire constitutio-
nem, altius & plenius huiusmo-
di causam corrigentes. ¶ Iube-
mus itaque omnes omnino qui
sub armis militant, siue maiores,
siue minores, (Milites autem ap-
pellamus tā eos qui sub excellis
magistris militum tolerare no-
scūtur militiam, quàm qui in vn
decim deuotissimis scholis taxa
ti sunt, necnon eos qui sub diuer
sis optionibus[i] fœderatorum no
mine sunt decorati) saltem[k] in
posterum ab omni conductione
alienarum rerum temperare:
¶ Sciturosquod ex ipso contrac-
tu ab initio sine aliquo facto
vel aliqua sententia cadant mili-
tia,[l] & non sit regressus eis ad
pristinum gradum, neque bene-
ficio imperiali, neque consensu
vel permissu iudicis, sub quo to-
lerandam sortiti sunt militiam.
ne dum alienas res conductionis
titulo esse gubernandas existi-
mant, suas militias suamque opi
nionem amittant, ex militibus
pagani, ex decoratis infames cō
stituti:[m] & quod post huiusmo-
di conductionem, (quam peni-
tus interdicimus) à publico susce
perint,[n] & hoc[o] sine aliqua mo
ra vel procrastinatione reddere
compellantur: Sciturisque & ipsis,
qui suas facultates post hanc le-
gem eis ad conductionem per-
miserint, nostra lege eorum co-
namine violata, quòd nulla eis
exactio cōtra eas cōcedatur: vt[p]
qui alieni appetens constitutus[q]
militem procuratorem elegerit,[r]
& à suis cadat reditibus[s]. ¶ Pa-
teat autem omnibus huiusmodi
copia apud competentes iudices
accusationis: vt qui in hac cau-
sa delator exsitat, laudandus[t] ma
gis quàm vituperandus intelliga
tur: pœna quam contra milites
nostrorum præceptorum contē-
ptores, & ipsos qui eis conduc-
tiones rerum ad se pertinenti-
um permiserint, statuimus, in
futuris causis obtinente.

TITVLVS LXVI.

DE IVRE EMPHY-
teutico.

Contractus emphyteuticus proprium habet nomen à quo figura, exigitio, scriptura, & propter particulare dominium emphyteuta non liberatur à canone. Bald. Vel sic: Contractus emphyteuticus est contractus per se distans à conductione & locatione: & debet fieri in scriptis cum pactis in eo initis. Et si de casu fortuito nihil est conuentum, tunc si res perijt tota, liberatur emphyteuta: si non perijt pro parte. Salyc.

[1] Impp. Zeno. A. Sebastiano præfec. prætor.
Vs emphyteuticariū[v]

tium habes. ſ. eo. l. fin. §. ſ. Et eū dicit iste textus. ius emphyteu- A
ticarium: ex hoc patet quòd emphyteuta habet ius in re, per
quod à locatore differt: vt ff. de leg. ſ. l. ſi domus. §. fin.

a *Neque conductione*. quia nō solet locatio &c. vt ff. loca. l. non
solet. at hic sic trāsit vtile dominiū, & naturalis possessio & ius
constituitur in re: vt ff.
ag. vec. l. ſ. §. fin. Item
hoc ius in rebus soli tā
tum constituitur.

b *Alienationis*. quia hic
ex quibusdam causis po
test res auocari: vt in-
fra eod. l. ij. & ſi. Item
quia dominium, scili-
cet directum remanet
penes dominum, sed a-
lienatio est actus per
quem dominium trans-
fertur: vt ſ. de fund. do.
l. ſ. Item in venditione
est pretium, & certum,
& in quantitate, hic au
tem & in specie, & præ
terea per singulos an-
nos soluitur: vt instituā
de contrah. empt. §.
precium. & §. seq. &
loc. & condu. §. adeo. I-
tem hic necessaria est
scriptura: vt hac. l. quod
in alienatione, vel lo-
catione non est opus,
& in multis alijs: vt eu
riosus lector potest re-
petere. Sed opponitur:
quia etiam alienationis
vocabulo cōtinetur, sci
licet donatio in emphy
teuticario, cui nihil reliquum
manſit, sed rei domino, qui
quod fatalitate ingruebat, [i] e-
tiam nullo intercedente con-
tractu habiturus fuerat, impu-
tetur. ¶ Sin vero particulare[k]
vel aliud leue contigerit dam-
num, ex quo non ipta rei peni-
tus la datur substantia; hoc em-

neque conductionis, [a] neque
alienationis, [b] esse titulis adii-
ciēdum, sed hoc ius tertium es-
se constituimus, ab vtriusque
memoratorum cōtractuum so-
cietate seu similitudine separa-
tum: conceptionem[c] item de-
finitionemque [d] habere pro-
priam, & iustum esse validúm-
que contractum, in quo cun-
cta [e] quæ inter vtrasque con-
trahentium partes super om-
nibus vel etiam fortuitis casi-
bus, [f] pactionibus scriptura [g]
interueniente habitis placue-
rint, firma illibataque perpetua
stabilitate modis omnibus de-
beant custodiri, [h] ita * vt si in-
terdum ea quæ fortuitis casibus
eueniunt, pactorum non fuerint
conuentione concepta: si quī-
dem tanta emerserit clades, quæ
prorsus etiam ipsius rei quæ
per emphyteusin data est, fa-
ciat interitum: hoc non emphy-
teuticario, cui nihil reliquum
manſit, sed rei domino, qui
quod fatalitate ingruebat, [i] e-
tiam nullo intercedente con-
tractu habiturus fuerat, impu-
tetur. ¶ Sin vero particulare[k]
vel aliud leue contigerit dam-
num, ex quo non ipta rei peni-
tus la datur substantia; hoc em-

Ivs.] CASVS. Em-
phyteuticus contra-
ctus, id est meliora-
nis, neque est ven-
ditio neque locatio &c.
& si quis in non mode-
cum tempus, imo in per
petuum concedit mihi
fundum vt faciam do-
mum, vt ibi plantem
&c. & redtum sibi an-
nuum reddam: & si in-
ter me & dominū fiat
aliquod pactum, illud
seruandū est. verbi gra
tia: si cōueniat scriptu
ra interueniente, q si
flumē auferat totu ius
dū, vt dānū priueat ad
aliquē nostrum. Si ve-
rō nō conuenit, distin-
guitur: aut totus fund⁹
perijt, aut pars fundi.
primo casu dānū respi-
cit dominum: secūdo
casu me emphyteutam.

v *Ius emphyteuticarium*. id
est, contractus emphy
teuticus: qui qualiter
fiat, habes instit. loca.
§. adeo. Circa quē con-
tractum sunt tria natu-
ralia siue tacita pacta.
Primum habes in h. iu
ius. l. Secundum habes
infra. eo. l. ij. §. i. Ter-
cium

latens augmentū, vt alluuionis ad instar fructuarij. vt ff. de vsu
fruct. l. item si fundi. §. sed si insulam.

In emphyteuticariis.] CASVS. Dictum est §. ad quē debet spe- *displicet B. B. Salyc. & Ia. nec debet distingui.*
ctare periculum rei datæ in emphyteusin. hic dicit q pacta
si quæ fiant, siue sint de natura cōtractus siue de extrinsecis, de
beant seruari. & si non
fiant, debet emphyteu
ta soluere singulis an-
nis pēsionem, & debet
reddere apochas domi
no, in quibus confite-
tur se soluisse: & si in
solutione per trienniū
cessauerit, dominus po
terit eū expellere, nec
ei resistere poterit di-
cendo se fundum me-
lioraſſe, & posuisse em-
ponemata, id est aliqua
ædificia, allegādo quòd
dominus pœnæ se sub-
iecerit si emphyteutā
expelleret. Itē nec em-
phyteuta poterit obji-
cere dominō quòd pen
sionem non petit, quia
offerre debuit. & si do-
minus nolit accipere,
debet consignare & de
ponere.

m *Pactiones*. præter il-
las quæ ex natura rei
contractus tacite intel-
liguntur.

n *Capitulis*. scilicet vel
super interitu: vt supra
l. prox. vel alienatione:
vt ſ. l. proxi. vel super a-
lijs, vel etiam super reiſ
ciendo emphyteutam,
puta si non soluat per
quinquennium vel de-
cennium, vt subiicit &
de reiectione. &c.

o *Apochas non præstiterit*. id est pensio solue-
batur domino, & fun- *d Cēser.*
ctio fisco pro eodem *cū hac gl.*
fundo, & emphyteuta *circa princ.*
qui suscipiebat apochā à fisco, id est confessionem de soluto: vt *in ea. litera*
& §. de fi. instru. l. plures. debebat eam domino dare in vnoquo *tua. extra*
que anno. aliàs si nō tederet per triennium, expelli poterit, vt *de dilati.*
hic. Et hoc ea ratione, quia posset esse quòd res ad dominū re- *e Intellige*
diret, & fiscus peteret etiā præteritas functiones. vt ff. de publi *secundū dic*
ca. l. imperatores. in princ. si ergo habuit dominus apochā fa- *ſtinctionem*
ctam emphyteutæ à publicano. tuebitur se contra eundem pu- *Bart. in l.*
blicanum. Vel dic apochācum subscriptione sua: vt d. l. plures. *adeo. supra*
p *Triennium*. d in emphyteuta ecclesiæ biennium: vt §. de sac. *loca. quā te*
san. eccle. authen. qui rem. idem in colono priuati, quod hic, sci *fert hic la-*
licet de biennio e dicimus: vt ff. loca l. quæro. §. inter. *x. col.*
q *Reddiderit*. cum subscriptione sua: vt d. l. plures. vel aliter vt *f Idē Imo.*
modo dixi. Accursius. *tib. An. &*
r *Volenti*. quia si vellet ad pensionem tantum agere, ex l. Zeno *Imo. in ea.*
nis posset. *potuit. ex-*
s *Repellere*. per se; huius ſ. l. auctoritate. sed melius si iudicis au *tra de loca.*
ctoritate fiat per libellum, q cum possideat: vt arg. ſ. de pig. l. cre *& Ia. hic*
ditores secundum M. & B. nec pertimescat crimen, si faciat per *g Immo*
se, cum sibi arbitriū vltionis sciat esse concessum: vt ſ. de muta- *non requiri*
tis. l. deuotū. li. xij. & ad idem. ff. de pign. l. lex victigali. Si tamē *tur libellus.*
interuertat possessione, suo nomine cœpit possidere emphyteu- *Alb. et Bal.*
ta, nō deiicies eū tua auctoritate: *h* vt ff. de vi & vi arma. l. colo- *h Ex in-*
nus. secundū Ir. Sed quid si fecerit pactū dominus, vt nō liceat *tertullo. sed*
ei emphyteutam repellere, etiā si pensionē non soluat? Respon *bene. in con*
deo pactum seruandum, i ar. §. de pac. l. pe. quia iuri pro me in *tuentis*
troducto, renunciare possum. Alij distinguunt an conueniatur *Bart. et Iaſ.*
ne omnimodo liceat, & tunc non valet: an vsque ad certum tē- *xxxv. col.*
pus, & tunc sic: vt ff. communi diui. l. in hoc. § si conueniat. Sed i *Sequun*
est ar. cōtra quòd tale pactum non valeat: vt ff. de preca. l. cum *tur omnes*
precario. sed prima est verior, & est pro ea. ff. depo. l. j. §. si cōue *doctos. lem-*
niat. Itē si triennio elapso dominus recipiat pensionē omnium *pto. Sylve.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

annorum quibus est cessatum, an amodo poterit deijci? Respō. non, ar. ff. de lege commiss. l. post diem. Duorum enim alterum poterat facere dominus, vel deijcere, vel pensionē petere: vt in auth. de alt. & emphy. §. si vero quis locator. col. ix. eligendo ergo vnum, alteri renunciasse videtur: vt d. l. post diem. & l. si fundus. § j. in co. titu. Item quis probabit, vtrū emphyteuta se soluisse, an dominus sibi non fuisse solutum? Respon. emphyteuta: vt argu. ff. de proba. l. j. quod faciet per testes, b vel instrumenta, vel cōfessiones. Vel quòd tribus continuis annis proximis soluerit, per quod præsumitur retro soluisse semper: vt j. de apochis pu. l. pe. lib. x. Item quid si emphyteuta promisit pœnam si non soluerit pensionem, an poterit deijci? Videtur quòd non, quasi per pœnam renunciaueritdominus deiectioni. ar. j. de pac. con. l. fin. Tu dic contra, c ne quod fauore domini, scilicet pœna, est introductum &c. ff. de legi. & sena. l. quod fauore. & d. l. j. de pactis cō. lo juitur in priuilegijs, quæ facilius quàm iura communia tolluntur. Sed tamen vtrunque, scilicet eum deijcere, & pœnam petere nō potest, nisi hoc actū sit vt vtrunq; possit fieri: vt ff. de excep. doli. l. apud Celsum. §. Labeo. & j. de trāsac. l. cum proponas. & de verb. obli. l. ita stipulatus. in fi. Itē si semel pœna est exacta, si iterum stet per aliud triennium q̄ non soluat, an iterū poterit exigi? Respond: nō. d vt arg. ff. de arb. l. si duo. §. fi. Nec obstat etiam si sit dictū rato manente contractu: quia nō cōprehendit pœnæ stipulationē: quia non est contractus: e vt ff. de exceptio. dol. l. apud Celsum §. Labeo. nisi expresse esset dictum, rato manente &c. vt quotiés cessauerit: toties in pœnā incidas: vt d. l. si duo. §. fi. Item si promisit pœnā rato manente &c. & petijt pœnam, & vult nihilo minus deijcere, an poterit? Respon. sic, farg. ff. de trāsac. l. qui fidem & l. pacto. & j. de pactis. l. cū proponas. ij. In fauorem enim domini dictū est q̄ cōtractus debeat ratus manere. & pro hoc est arg. ff. de reg. iur. l. cū par. & j. de trāsac. l. si quis maior. Item quid si emphyteuta faciat aliū emphyteutam vnū vel plures, & cessant in solutione canonis: quod auxilium datur domino? Quidā dant ei coudictionem ex. l. Ioan dicit quod vindicat dominum suū à secūdo emphyteuta. & si ille excipiat de iure emphyteutico, q̄ replicet: quia non debet ei fides seruari &c. vt j. de pactis. l. cū proponas. ij. & ff. v. usfructua. quemadmodum ca. l. si vsusfructus nomine. Sicque poterit cōsequi pensiones. Item quid si aliquis nō emphyteuta possidens fundū pro quo. xl. annis soluit pensionē, deijciatur nūc? Respō. nō potest deijci: sed presumo emphyteuticū cōtractū celebratū fuisse: vt arg. j. de fidei. patrimo. l. fi. & l. ius emphyteutici. li. xj.

a Hanc etiā sequūtur omnes doctores. ar. xxxv col.
* emphyteumata.
b Hanc sequuntur omnes dum pro Fisc.

c Propriè capiendo: sed breue lar ge. Bald. Ab. & Salyc.

d Hanc vm. partem sequuntur omnes doctores.
e Cū gloſamen communiter omnes doctores. secundū distinctionem quā refert hic la. xxxv col.

f Hanc vij. partem glo. sequuntur omnes doct. vidisse videtur pro ut refert Lal. hic col. iiij. Emphyteuma quid dicitur.

c Emphyteumata. aliàs emphynemata exponunt aliqui, id est ædificia, vel sunt meliorationes.

b Vel pœna opponenda. promissa à domino si emphyteutam exbelleret. vt ff. loca. l. quæro. §. inter. Et dic q̄ emponema Græcè, Latinè dicitur melioratio. vt hic dicit, & j. l. proxi. in princ.

c Cautum est. vt j. de contrahen. stipu. l. magnam. & facit. ff. de vsur. l. pecuniæ. §. vsuras. & ff. de ali. leg. l. libertis §. manumissis. & ff. de leg. com. l. si fundus. §. fina. Fallit tamen in casu, vt in operis libertorum, quæ videntur debere peti coram iudice ad hoc vt stipulatio committatur: vt ff. de operis liber. l. cum patronus. Vel ibi non fuerat dies præfinitus. Sed quo tempore anni fiat solutio? Respon. secundum quod actum est aliàs etiā inter tres vices poterit solui, dummodo ante kalendas Ianuarij: vt j. de colla. fun. pa. l. placuit. lib. xj.

d Et secundum legem. ita quòd amodo in suos vsus non conuertat: vt j. de vsu. l. acceptam. & j. qui potio in pign. ha. l. j. Sed videtur quòd sola oblatio sufficiat, cum velit pœnam euitare tantum. quod quidam dicūt. arg. j. de susc ep. & arca. l. j. li. x. & j. de cōdit. inser. l. fi. & ff. de arbitris. l. Celsus. in fin. Hic ergo subaudies depositis, scilicet maxime. Alij dicunt q̄ est hic speciale vt sola oblatio non liberet etiam à pœna committenda. Sed quid si ille qui soluere debuit, signo rauit, quia hæres est acceptoris: vt ff. de tegu. iur. l. qui in alterius. & sic non soluit: an possit deijci? Respondeo, de stricto iure sic: vt ff. de verb. oblig. l. cū filius. §. in hac. & l. ad diē. & ff. de nautico fœnore l. fi. sed dabitur restitutio ex clausula generali. ff. ex qui. cau. maio. l. j. in fi. Sed de æquitate non poterit dicisquia non credit tempus ignorant: vt ff. quod vi aut clam. l. semper. §. hoc interdicto. & ff. de calum. l. annus. & de ædil edi. l. cum sex. & ff. quando ap. fit. l. j. §. dies. & ff. ti quis inge. esse di. l. ij. sed in illis legibus de vili anno dicitur & facit ad finem huius. l. j. de pigno. l. creditor.

CASVS.

Vm.] Accepi ab aliquo fundum in emphyteusin ad non modicum tempus: ædificaui in eo fundo: volo ædificiū vendere: quæritur, an possim? Dicitur quòd sic, si hoc contineatur in instrumento emphyteuseos. Si nihil dictum sit, non possum sine consensu domini: nec etiam ius si quod habeam in re, non habita voluntate domini vendere possum. & si volo vēdere, debeo denūciare domino. & si dominus velit tantū dare quantū alius, ille præteratur. Et si intra duos menses dominus nolit emere, potero vēdere cuicunque voluero: non tamen illi, cui dominus prohibuit vēdere: puta quia dixit: do tibi fundum in emphyteusin hac lege, ne liceat tibi vendere domū, si domum ædificaueris, Titio. Si vero alij vendidero, dominus non poterit contradicere tunc: immo emptorem necesse habet in possessionē mittere, non per procuratorē, sed per seipsum, vel per literas suas, per quas oltē dat se velle ipsum mitti in possess. dirigendas in ciuitate magistro census, vel in prouincia præsidi prouinciæ, qui emptorem ducat in possess. & pro hac inductione, vel renouatione contractus emphyteuseos, non plus habebit dominus: quàm quinquagesimam rei datæ in emphyteusin. Sin autem dominus hoc modo post duos menses facere noluerit: licētia datur ex hac lege de alienatione hic fit mentio. Sed certe immo potest etiā sine dominj consensu: vt j. de fun. par. l. j. lib. xj. & instit. u. loca. §. adeodem dicam quod in dono: vt ff. de pign. actū. l. tutor. §. fin. & de pigno. l. lex. Sed cum donat, qualiter dominus petet pensionem? Respon. proponat rei vindicationem

Contrarium tenet Bar. hic. & Bal. hic. & hoc videtur velle.

emphyteutas suos acipere a precia meliorationem quæ inuenerunt, sed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: disponimus attestationem domino transmitti, & prædicere quantum precium ab alio reuera accipi potest. Et si quidem dominus hoc dare maluerit, & tantam præstare quantitatē, quantā ipse reuera emphyteuta ab alio accipere potest: ipsum dominum omnimodo hæc cōparare. ¶ Sin autem duorū mē sium spacium fuerit emensum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur vbi voluerit, & sine consensu domini meliorationes suas vendere: his tamen personis, quæ non solent in emphyteuticis contractibus vetari b ad huiusmodi venire emptionem. Necessitatem autem habere dominos, si aliis melioratio secundum præfatum modum vendita sit, accipere emphyteutam: vel si ius emphyteuticum ad personas non prohibitas, sed concessas & idoneas ad soluendum emphyteuticum canonem, transponere c emphyteuta maluerit: non contradicere, d sed nouum emphyteutam in possessionem suscipere, non per conductorem, vel per procuratorem, sed ipsos dominos per se e vel per literas suas, vel (si hoc non potuerint, vel nolluerint) per depositionem f in hac quidem ciuitate apud virum clarissimū magistrum censuum, vel præsentibus tabulariis per attestationem, g in prouinciis autem per præsides vel denfensores celebrandam. ¶ Et ne auaritia tanti dominj, magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod vsque ad præsens tempus perpetrari cognoscimus) non amplius eis liceat pro subscriptione sua, vel depositione, nisi quinquagesimam

Contrarium tenet Bar. hic. & Bal. hic. & hoc videtur velle.

a Accipere. confirmando.
b Venit. apponitur enim quandoque in contractu emphyteutico, ne Titius, vel Seius, vel alia persona, quam nolo. ne. ad emptionem illius rei. Vel die b de hoc vt dicitur supra titu. j. curialis. & l. milites. & l. licet. & j. de sacrosan. eccle. authen. quisquis. & ff. de decurio. l. nullus. & j. de decur. l. nullus qui nexu. lib. x.
c Transeunte. permutando.
d Non contradicere. scilicet censemus dominum.
e Præs. sic supra de his qui ve. xera. imp. l. ij. & j. de decur. l. nullus qui nexu. lib. x.
f Per depositionem. id est per scripturam, qua ostendat se velle rotum emphyteutam suscipere.
g Per attestationem. id est scripturam cum testibus.
h Partem precij. quando venditur.
i Attestationis. quando alio titulo transfertur, & hoc dicitur hic pro renouatione dari.
k Accipere. à nouo emphyteuta.
l Versus. scilicet emphyteuta.

A m Cadat. ipso iure. d Quicquid ergo contra legem istam fiat, poterit dominus rem vindicare, aliud in fructuario: vt ff. de vsufructu. l. qui vsufructus.

DE SPONSALIBVS, sponsalitiis &c.

partem precij, h vel æstimationis i loci qui ad aliam personam transfertur, accipere. k ¶ Si autem nouum emphyteutam, vel emptorem meliorationis suscipere minimè dominus maluerit, & attestatione facta, intra duos menses hoc facere supersederit: licere emphyteutæ, etiā non consentientibus dominis ad alios suum ius, vel emphyteumata * transferre. ¶ Sin autem aliter fuerit versatus, l quàm nostra constitutio disposuit, iure emphyteutico cadat. m

Codicis domini IVSTINIANI sacratissimi principis ex repetita prælectione Liber quintus.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBVS, ET arris sponsaliticis, & proxeneticis. a

Dissolutio sponsalibus de futuro, faciūt ff. alij nubere. Baldus.

1. Impp. Diocletianvs. & Maximianvs. aa. & cc. Annonariæ.

LIj desponsata renunciare conditioni, & nubere alij, non prohibetur.

Sponsa sponsum absentem tenetur per biennium expectare: quo lapso, alteri nubit impune. Bald. Vel sic comprehendendo virtutique lectiuā. l. d. Sponsa per verba de futuro debet expectare sponsum vsque ad tempus conuētum: & si non fit conuentum, vsque ad tempus legitimum, intra quod illo non veniente potest iure sine meta certum dij nubere. Saly.

11. Impp. Constantivs. a. & Constans. c. ad Cælium Probinum præfectum vrbi.

SI is qui puellam suis nuptiis pactus est, intra bienniū exequi nuptias, in eadem prouincia degens, supersederit: eiusque spatij sine decursu, in alterius postea coniunctionem * puella per uenerit: nihil fraudis q ei sit, quæ nuptias maturando, vota sua diutius eludi non passa est.

p Sis. In eadem prouincia. sed si alia, post tres annos: vt j. de repu. l. ij. & hoc si absens sit ex probabili causa tātum. si vero absens sit ex probabili & necessaria causa: expectatur donec adsit: vt ff. eod. l. sæpe. quæ est contra.

q Nihil fraudis. i. damni, neque in pecunia, neq; in fama. Veteres enim pro dāno & c. vt ff. de ædil. edic. l. cū autē. & excipitur. A DDITIO. Circa huius. l. materiam vide ea. de illis. & cap. sicut ex literis. & quæ ibi notantur per glos. & doctores extra eo.

Arri.

EX ARRIS

Dictum est de contractibus rerum, nunc de contractibus personarum. Vel sic: Expedimus in superiori libro de societate quæ contrahuntur propter pecuniam quærendam: nunc iudicamus de societate coniugali, quæ celebratur propter prolem procreandam. vel aliter: Audiuimus de contractibus rerum, audiamus & disseramus de contractibus personarum, quibus persona personæ committitur, masculus fœminæ sociatur. Et quia hoc fit per nuptias, dicamus de nuptijs. Et quia sponsalia velut preparatoria præmittuntur nuptijs, de sponsalibus videamus: & de arris, quæ dantur gratia sponsalitorum, & de proxeneticis, quibus interuenientibus ista contrahuntur. vt ff. eod. l. vltimo fin. l. A Z o.

b Ide Bart. Bal. Sal. & Iason. eadē l. s. & est de mente Odofredi. Cōmunitas.

n Proxeneticis. f id est salarius qua datur proxeneta: vt ff. de proxeneti. l. vj. sed de hoc vltimi dicitur in nigro. Accursius.

Proxeneticum quæ dicatur.

f Alcia. licet disponēti. c. 22. legis proxeneticis, quē vide.

* Emptionis mea.

* conuentionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ABris. hæc eadem pignora vocantur: vt infra tit. j. l. j.
b Restituì. pœna ex vtraque parte cessante.
g Nuptie. quæ nunc promittuntur tempore sponsaliorum.
d Defuncta persona. interuenerit osculum, vel non: licet in donatione propter nuptias secus: vt infra ti. ij. l. si à sponso. committebatur ergo hoc.

casu pœna hæredi. sic & infra titu. ij. l. cum veterum.
e Præbuit. & ideo tunc amittit arras.

SI pater.] CASVS. Pater de filiæ nuptiis si pactum fecerit, post eius mortem filiæ tutor vel curator non potest transigere, vel mutare quod pater fecerat.
f Desiliæ nuptiis. de tali, quem iure recusare non poterat: vt ff. eo. l. sed ea quæ.
g Firmum. habita ratione vel comparatione eius quod pater fecit, & quod tutor vult. & sic non obstat. ff. de verbo. obli. l. Titia. j. respon.
h Destinatum. aliàs destinatum: & aliàs definitu. & hoc iusi puella iure recusset, sicut est in tutore. ff. de confir. tu. l. vtilitatem. Accurs.
i Defensore. id est tutore, vel curatore.
k Commoda. scilicet pecuniaria tractanda: non autem de maritando eam. in coniunctione ergo puellæ non quæritur consilium tutoris, sed ipsius puellæ: quæ si cultu verecundiæ non eligat, iudicis erit deliberare: vt infra de nupt. l. in coniunctione. & l. in copulandis. vt ff. eo. l. si puellæ. & ff. de ritu nup. l. sciendū. secundū quosdam. sed aliæ in curatore dicūt. illa, si puellæ. dicit quod ipse solus non potest constituere sponsalia, sed certe cum aliis debet advocari: vt infra de nup. l. j. Accursius

Tutor, aut extraneus, an debeat se intromittere de maritanda puella.

l Ipsius feminæ. consentientis tutori vel curatori. & facit ad l. istam infra si nupt. ex rescrip. pe. l. j. & ff. de diuor. & repu. l. Iulianus.

MVlier.] CASVS. Mulier sui iuris constituta, si maior, vel post veniam impetratam arras recepit, & non copulat: in duplum tenetur. Si minor, siue per se, vel tuto. vel cura. fecerit, in simplum. Si pater, vel mater, vel anus & maiores susceperint, in duplum tenētur. hæc vera, si sine causa desistat. Si vero aliquod impedimentum emerserit, aut sciebat qui recepit arras, & hoc sibi imputet si ignorabat, reddat quod suscepit. Et de hoc idem in sponso quod in sponsa dictum est quadrupli pœna reiecta, vt sint olim; nisi aliter fit ex pacto: cautio vero pœnalis interuenire non potest.

Obligationem purificatam sequentis casus occasio non resoluit. secus si obligatione purificata. Baldus. Vel sic: Casus non facit quem perdere arras sponsalitias, nisi culpa illius casum præcedat. quod nota. Sal.

III. Imppp. GRATIANVS VALENTINIA. & THEODOS. AA. Eutropio. P. P.

ARris a ipontalitorum nomine datis, si interea sponsus vel sponsa decesserit, quæ data sunt, iubemus restitui: b nisi causam vt nuptiæ c non celebrarentur, defuncta d persona iam præbuit. e

Præsisto paterna circa liberos. est maioris efficaciæ, quàm tutoris, etiam si paterna sit expressa per modum vltimæ voluntatis. hoc vtimum tamen non dicit textus. Baldus. Vel sic: Tutor vel curator non potest dissouere sponsalia contracta per patrem puellæ. Salycetus.

IIII. Imp. HONORIVS &. THEODOSIVS AA. ad Marianum præfectum prætorio.

SI pater pactum de filiæ nuptiis f inierit, & humana sorte consumptus, ad vota non potuerit peruenire: id inter sponsum & sponsam firmum g ratumque permaneat, quod à patre docebitur destinatum: h nihilque permittatur habere momenti, quod cum defensore, i ad quem minoris commoda k pertinebant, docebitur fuisse tractatum. Per iniquum est enim, vt contra paternam voluntatem, redempti forsitan tutoris aut curatoris admittatur arbitrium: cum plerumque etiam ipsius fœminæ l aduersus commoda propria inueniatur laborare consilium. Data. III. No. Nouembr. Honorio. XIII. & Theod. X. AA. Coss.

Qui contraxit sponsalia, & ea non vult exequi: si est ætatis legitimæ, arras quas recepit, restituet duplicatas: si minor, solum quas recepit. Si autem pater, vel auus vel alius ascendens receperunt, & per cos stetit: ipsi restituent duplicatas, nisi legibus, vel moribus, vel alia ex causa probabili de nouo in notitiam peruenta, vel nouiter emergente sponsalia non matrimonium executio i, & olim erat pœna quadrupli, hodie dupli, nisi partes de quadruplo vel triplo conuenerint: extra quam pœnam partes pacisci non possunt. Baldus.

v. Impp. LEO & ANTHEMIVS AA. Erythrio præfecto prætorio.

MVlier m iuris sui constituta, arrarum sponsalium nomine vsque ad duplum teneatur, id est, in id quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius, si post completum vicesimumquintum annum, vel post impetratam veniam ætatis, atque in competenti iudicio comprobatam, huiusmodi arras susceperit. In simplum autem, id est tantummodo in id quod accepit, n si minoris ætatis est: siue virgo, siue vidua sit, siue per se, siue per tutorem o, aut curatorem, vel aliam personam easdem arras acceperit. Patrem verò, vel matrem legitimæ ætatis constitutos, siue himul, p siue separatim q arras pro filia susceperint: auum etiam, vel proauum, si pro nepte, r vel pronepte, in duplum tantummodo conuenit s teneri. Quæ ita custodiri censemus, si non propter personam, t vel conditione, v vel aliam causam x legibus vel generalibus constitutionibus y interdictam, futurum matrimoniū conflare prohibetur. z tunc enim quasi nullo facto, vtpote sine causa easdē arras prælitas, tantummodo reddi a consequens esse præcipimus. His illud quoque b adiicimus, vt etiam si legibus prohibitæ non sint speratæ nuptiæ: post arras autem sponsalitias sponsa coniugium sponsi propter turpem, vel prodigam, vel impudicam conuersationē, aut religionis c vel sectæ d diuersitatē recusauerit, vel eo quòd quasi vir coitum (ex quo spes sobolis oritur) facere e non potuerit, vel ob aliam iustam excusationis causam: si quidē probatū fuerit ante datas easdem arras sponsalitias hoc idem mulierem

m Mulier. præbens causam vt nuptiæ non celebrentur.
n Quod accepit. seruatur ergo ipso iure illæsa minor à pœna. vel dic, præhabita in integrum restitutione.
o Per tutorem. quia qui per alium accepit &c. vt ff. de administra. tuto. l. ita autem. §. gestisse.
p Simul. cum filia.
q Separatim. id est sine filia.
r Pro nepte. scilicet susceperint.
s Conuenit teneri. idem dicam in tutore vel curatore. sic infra vnde vi. l. meminerint. & supra de iudi. l. properandum §. fi. & infra de fer. fugi. l. quicumque. nam vt patres, sic & tutoris est officium pupillam collocare: vt infra de do. re. pro. l. fin. Sed hoc quod subiicit, fallit infra titu. j. l. j. quæ est contraria. Accursius.
t Personam. quia si turpis meretricator, vel similis, & alter nobilis: vt ff. de rit. nup. l. lege. & sic non obstat infra tit. j. l. j.
f Destinationem. definitio legis est, arras in duplum reddi, nisi de pœna vsque ad quadruplum placuerit.
g Nullas vires. vt & infra de inuti. stip. l. j. & de verb. oblig. l. Titia. & l. stipulatio hoc modo. & infra de nup. l. nec. §. de Iudæ. l. ne quis.
x Aliam causam. veluti egnationem, vel mortem alterius.
y Generalibus constitutionibus. vt in tutoribus & curatoribus: vt infra de interdict. ma. per totum. & deo dicatis: vt supra de episc. & cleri. l. deo nobis. in prin. & de sacro fonte susceptis: vt infra de nup. l. si quis alumnam.
z Prohibetur. inter eos qui de facto contraxerunt sponsalia.
a Tantummodo reddi. condictione ob causam, vel sine causa: & hoc quando ignorauit accipiens: vt supra de condic. ob cau. l. j. aliàs in duplum. ar. infra prouinciæ. §. & hoc in accipiente. in dante autem si quidem ignorauit, prædicto modo repetit: si sciuit, non repetit propter scelus suum, sed fit ærta caduca. Alii dicunt quod etiam hic repetit, quasi nulla fuerit causa: vt ff. de condic. sine causa. l. fin. Sed illam legem intelligimus in ignorante, vt ibi diximus, & ff. de dona. inter virum & vxo. l. cū hic status. §. fi. & infra de inoff. nup. l. qui contra. & ff. de rit. nupt. l. præfectus. & supra de condic. ob cau. l. j.
b His illud quoque. scilicet exceptionibus prædictis. & facit supra de episco. audien. l. si legibus.
c Religionis. quia non vult iacere in pennis, vel bibere vinum Accursius.
d Sectæ. quia Patarenus est.
e Facere. facit j. de repudi. l. in causis. & xxxiij. q. j. cap. j & ij.

a Vel parentes. alterius ergo scientia alteri nocet. & sic est contra. ff. de iuris & fac. igno. l. iniquissimum. sed soluitur supra de episco. audien. l. si legibus.
b Imputare. vt in duplum arram reddat. scienti enim dolus &c. vt ff. de act. empt. l. j. in fi. & ff. de reg. iur. l. nemo fraudatur. & supra de transl. de fidei commisso.
c Quæ omnia. dixit quando mulier accepit arras à sponso, nunc econtra quando sponsus à muliere. & similiter distinguitur in dante & accipiente: vt ff.
d Desiisti esse. nam peterebatur, etsi non erat promissa.
e Placeret. non errando. & sic non obstat. ff. si quis cau. l. sed & si quis. §. fin. vel hic speciale. Item no. pœnam stare vsque ad quadruplum, de quo plenius dixim infra de sent. que pro eo quod interest. l. j.
f Definitionem. definitio legis est, arras in duplum reddi, nisi de pœna vsque ad quadruplum placuerit.
g Nullas vires. vt & infra de inuti. stip. l. j. & de verb. oblig. l. Titia. & l. stipulatio hoc modo. & infra de nup. l. nec. §. de Iudæ. l. ne quis.
x Aliam causam. veluti egnationem, vel mortem alterius.
y Generalibus constitutionibus. vt in tutoribus & curatoribus: vt infra de interdict. ma. per totum. & deo dicatis: vt supra de episc. & cleri. l. deo nobis. in prin. & de sacro fonte susceptis: vt infra de nup. l. si quis alumnam.
z Prohibetur. inter eos qui de facto contraxerunt sponsalia.
a Tantummodo reddi. condictione ob causam, vel sine causa: & hoc quando ignorauit accipiens: vt supra de condic. ob cau. l. j. aliàs in duplum. ar. infra prouinciæ. §. & hoc in accipiente. in dante autem si quidem ignorauit, prædicto modo repetit: si sciuit, non repetit propter scelus suum, sed fit ærta caduca. Alii dicunt quod etiam hic repetit, quasi nulla fuerit causa: vt ff. de condic. sine causa. l. fin. Sed illam legem intelligimus in ignorante, vt ibi diximus, & ff. de dona. inter virum & vxo. l. cū hic status. §. fi. & infra de inoff. nup. l. qui contra. & ff. de rit. nupt. l. præfectus. & supra de condic. ob cau. l. j.
b His illud quoque. scilicet exceptionibus prædictis. & facit supra de episco. audien. l. si legibus.
c Religionis. quia non vult iacere in pennis, vel bibere vinum Accursius.
d Sectæ. quia Patarenus est.
e Facere. facit j. de repudi. l. in causis. & xxxiij. q. j. cap. j & ij.

vel parētes a ei b cognouisse: sibi debeāt imputare. b Sin vero horū ignari sponsalitias arras susceperint, vel post arras datas aliqua iusta causa pœnitentię interuenerit: iussē tātummodo reddi, super alterius simpli pœna liberi custodiantur. Quæ omnia c simili modo etiam de sponsis super recipiendis necne arris prælitis custodiri censemus: quadrupli videlicet pœna, quæ in anterioribus legibus definita d erat, in qua & arrarum quantitas imputabatur, cessante: nisi specialiter aliud ex cōmuni consensu inter cōtrahentes de eadē quadrupli ratione placuerit. e ¶Extra definitione f autem huiꝰ legis si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita, ex vtraq; parte nullas vires g habebit: cui in contrahendis nuptiis libera potestas h esse debeat.

TITVLVS II.

SI RECTOR PROVINCIÆ, vel ad eum pertinentes, sponsalitias dederint arras.

Rector prouinciæ vel ciuis, cui ipse præbet fauorem, perdit arras quas pro matrimonio contrahendo dedit sponsæ reuertenti: sed finito officio matrimonium contractū non est prohibitum. Baldus.

I. Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOSIVS AAA. Eutropio. P. P.

SI quis in potestate publica positus atq; honore administrandarū prouinciarum, qui paretibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis quæ matrimoniū contracturos sunt, potest esse terribilis, arras sponsalitias dederit: iubemus vt deinceps siue parentes siue eadē mutauerint voluntatem i: non modo k iuris laqueis liberentur, pœnæque statutæ expertes sint: sed extrinsecus data pignora l ut ratiua habeant, si ea non putēt esse reddenda, quod ita latè patere volumus, vt nō solum circa administrantes, m sed etiam circa administrantium filios, nepotes, ac ppinquos, & participes, id est, cōsiliarios, domesticosq; locum habeat: quib n tamen administrator operā dederit. ¶ Impleri o autem id postea p matrimonium nō vetam q, quod tēpore potestatis ob eas psonas de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum si sponsarum consensus accedat.

TITVLVS III.

DE DONATIONIBVS ANte nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis.

Donatio ante nuptias potest in dotem conuerti: nisi donatio in tempus matrimonii sit collata. Baldus. Vel sic: Simpliciter donata à sponso sponsæ possunt in dotem conuerti, seu retro dari: nisi fuerint collata in tempus prohibitum matrimonij. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Metrodoro.

MVltum interest, si ea q quæ donat r vir futurus, tradiderit vxori s, & postea in dotem accepérit: an verò donandi animo dotem auxerit, t vt videatur accepisse quod non accepit. priore enim casu donatio nō impedit u, & res quę in ea causa sunt dotis effectæ, iudicio de dote peti

A eo durante. Vel hæc lex loquitur quando per potentiā vel blanditiam induxit eam ad sponsalia. Et not. hic deficere regulā quæ est. ff. eo. scilicet de spon. l. oratio. nam hic sunt sponsalia, sed matrimonium non potest esse: vt dicta. l. si quis officium.
m Administrantes. nisi in partia sua id exerceant: vt ff. de ritu nup. l. eos.
n Quibus. subaudi pro quibus &c. & sic nota ex illorum facto ita demum administrantem damnificari, si operam dederit. non aliàs.
o Impleri. si de nouo consentiant: vt ff. de ritu nupt. l. eos qui.
p Postea. id est honore deposito. Et sic no. quòd rector prouinciæ in prouincia quam regit, potest habere concubinam: vt ff. de concubi l. fin. Item filias in matrimonium collocare: vt ff. de ritu nupt. l. si quis officium. §. fin. Item sponsalia contrahere, sed non ducere vxorem. si tamen deposito officio de nouo consentiant, iustæ nuptiæ fiunt: vt in eodem ti. l. eos qui. si verò post depositum officiū mulier nouerit nuptias contahere, distinguitur: fuerit volens, vel coacta contrahere sponsalia. primo casu reddit arras: vt d. l. si quis officium. si coacta lucratur eas, vt hic. ADDITIO. Tu dicas quod licet de iure ciuili prohibeatur matrimonium inter istas personas hac l. expressas, de iure tamē canonico (quod obseruandum est, & præualer in matrimoniis) tenet matrimoniū cōtracti inter eas: vt dicit Abbas extra de cogna. lega. super rub. & sequuntur cōmuniter omnes.

Sponsalia possunt esse vbi nō potest esse matrimonium.

DE DONATIONIBVS *ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis.*

Diuisio præambulis nuptiarum in duobus proximis titulis: sequitur de nuptiis. sed quia huiusmodi donationes præcedunt: ideo de eis præmittitur. & dicitur ante nuptias, & propter nuptias idem. & j. e. l. fi. & sic in recompensationem dicit. Sponsalitia vero est simplex donatio quam sponsus facit sponsæ & econtra: vt infra eod. l. cum te. & aliis pluribus.

Coniunctio.

Sponsalitia quæ sint.

MVltum.] CASVS. Sponsæ meæ futuræ dedi centum. contraxi cum ea matrimonium: & dedit mihi in dotem illa. c. Dicitur quod soluto matrimonio illa potest petere act. de dote. sed si non dedisset nisi tantum. c. & ego cōfessus sum recepisse. cc. soluto matrimonio non poterit repetere nisi centum.
q Si ea. scilicet bona.
r Quæ donat. simpliciter.
s Tradiderit vxori. & sic perfecta est donatio. idem & si promiserit sic vt tenetur: vt arg. ff. de do. inter virum & vxo. l. iij. §. fi. & l. seq. licet fit ar. cōtra. ff. de do. inter vi. & vxo. l. Papinianus.
t Acceperit. solo pacto, confitendo recepisse xx. cum nihil vel minus receperit. hoc quidem pactum iure veteri erant (quia nudum) non erat obligatorium: vt j. de dona. l. si quis argentum. §. fi.
v Non impedit. quia completa est donatio ante nuptias: & sic in dotem dari possunt, & tanquam in dotem datæ repetuntur, vt subicit, & infra. c. l. si consentiente. & de secun. nup. l. generaliter. & ff. de Publici. l. cum sponsus. in prin.

Nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Nihil actum est*, quia in id tempus excurrit dotis cõstitutio, & sic donatio eo tempore quo coniugales esse incipiunt. vnde non tenet: vt infra eo l. quod sponsæ. & ff. de iur. do. l. si res ij. respond. & infra de do. cau. l. j. Sed contra l. ij. & iij. in eo. titu. Solu. ibi interuenit scriptura, hic non: immo ibi morte donatis fuit donatio confirmata: hic diuortio, vel morte donatariæ fuit dissolutum matrimonium.

S *Præsidi.*] CASVS. Volebam puellam quandam vxorem ducere: & ideo dedi munera parentibus suis: postea nolunt mihi illam dare: an munera quæ dedi, repetere possim, quæritur? Respon. quod sic.

b *Vxorem duceres.* hoc expresso. alioquin contra ff. de condic. cau. da. l. iij. §. si quis quasi. & supra de condic. ob cau. l. si reperendi. Alij dicunt etiam non expresso: quia tacite intelligitur: vt infra eo. l. cum veterum. Sed certe ibi tacite intelligebatur ab vtraq; parte, quod etiã alias vbicumque sufficeret ad repetendum, vt diximus supra de cõdic. ob cau. da. l. si repetendi. Sed quid si contendi. Sed quid si contendi. Sed quid si cont

Universidad de Deusto
Biblioteca

actione conueniuntur: vt §. de hæredi vel act. vendi. l. fin. & §. de A don. l. æris. & §. de iure do] licet dos. hoc verũ, nisi ante esset eis obligata: vt hic, & §. de do. inter vi. & vxo. l. si quidem. & in alio, scilicet quando in fraudem eorum esset facta: vt §. de reuo. his quæ in frau. l. ij. & ff. quæ in frau. cre. l. fi. §. j.

Mater consentiens donationi rei suæ, venire contra non potest etiam precium res offerendo. Baldus. Vel sic: Etiam potest donare res matris ea consentiente: & donatio sponsalitia potest retro in dotem dari: nec mater volens precium dari audiatur. Salyc.

SI *consentiente.*] C A. S V S. Sponsus filiæ meæ de cõsensu matris suæ mancipia matris in sponsam contulit. secutis nuptiis eadem mancipia inæstimata recepit in dotem, decessit maritus, & ei mater extitit hæres. mater vult offerre mãcipiorum æstimationem, & eam reuocare. poteritne? Certe non.

a *Matre sua.* cuius erant mancipia: & ideo eius exigitur consensus.

b *Non æstimata.* aliàs æstimatio repetetur: vt §. de iure do. l. quotiẽs. & l. cum dotem.

c *Improbè.* restituer ergo mancipia mater sponsæ matri sponsi, non eorum precium.

d *Recusat.* reperit ergo sponsa: vt hic, & ff. de publici. l. cum sponsus. in princip. Item ad id quod dicit, consentiente, facit ff. de euic. l. quidam.

Xll. veterum.] C A. S V S. Olim si sponsus dabat sponsæ, valebat donatio, etiam si non fuerit completum matrimonium. hodie si sponsus donat sponsæ, & parentes sponsi nolunt perficere matrimonium: tunc sponsa non tenetur restituere donationẽ quam accepit, sed promissam petere potest. Si vero pater sponsæ noluerit vt perficiatur matrimonium: tunc sponsus & hæredes sponsi repetere poterunt quod donatum est. Idem obseruatur quando sponsa donat sponso.

Val. parens eius sortiri filium noluerit.

e *Cum veterum sententia.* quæ deprehenditur §. eo. l. si filiæ. & l. si tibi. ideoque illæ ad hanc trahendæ sunt. nam per has duas leges Constantini debemus intelligere omnes alias leges istius tituliquæ indistinctè dicunt valere & non reuocari donationes inter sponsos. Alij dixerunt quòd aliæ leges huius tituli loquuntur quando causa liberalitatis tantum, & non matrimonij, facta est donatio. prima placet secundum Ir. Item nota quod hæc lex loquitur quando stat per alterum. si verò per neutrũ, tunc loquitur §. e. l. si tibi res. Item & loquitur hic vbi non est ex mera liberalitate donatio, sed cõtemplatione matrimonij: quod semper præsumitur, nisi in contrarium fiat actum.

f *Donationes.* scilicet factas.

g *Affinitatis.* id est matrimonij: quod non est adfinitas, sed causa adfinitatis: vt ff. de gradibus cogna. l. non facile. §. adfines.

h *Sine mora.* id est dicere, siue nominatim expressit causa matrimonij se dare, siue non.

i *Sibi ipsi.* cum sui iuris sunt.

k *Noluerint.* sine causa.

l *Refert.* de his quæ se daturum obligauit.

m *Transferatur.* condictione ex hac lege.

n *Per condictionem.* ex hac lege.

o *In rem.* quæ oritur ex tacito pacto. Tacite enim videntur pacisci de reddendo si matrimonium non sequatur per factum accipientis. sic & ff. de iure dot. l. stipulationem. sicut pro expresso nascitur: vt §. de dona. quæ sub mo. l. j. & ij.

Si sponso.] C A S V S. Si sponsus dedit sponsæ, distinguitur. aut intercessit osculum, aut non. Primo casu si moriatur sponsus, vel sponsa, medietas rerum donatarum remanet penes sponsam, medietas penes hæredes. In secundo casu non valet donatio, siue sponsus siue sponsa obierit, totam infirmari donationẽ, & donatori sponso, vel hæredibus eius restitui. ¶ Quòd si sponsa, intercedente vel non intercedente osculo, donationis titulo (quod raro accidit[t]) fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem spõsam, siue eius successores, donatarum rerum dominiũ transferat. Accep. XIII. Kal. Maij. Hispali. Nepotiano & Pacato Coss.

Dictum est supra in l. præcedenti quando per præsentiam matrimonium non contrahitur: sequebatur videre quid iuris quando per cõsum. & nunc determinat hæc lex quòd quando sponsus donauit sponsæ, & non interuenit osculum re petitur omne datum. sed si interuenerit osculum, repetitur dimidia pars: aliam lucratur sponsa ratione osculi. Baldus.

B

XVI. Idem A. ad Tiberianum vicarium Hispaniarum.

SI à sponso rebus sponsæ donatis interueniente osculo, P ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti vel defunctæ hæredes, cuiuslibet gradus sint, & quocunque iure[q] successerint: vt donatio stare pro parte dimidia, & resolui pro parte dimidia videatur. ¶ Osculo * verò non intercedente, r siue sponsus siue sponsa obierit, totam infirmari donationẽ, & donatori sponso, vel hæredibus eius restitui. ¶ Quòd si sponsa, intercedente vel non intercedente osculo, donationis titulo (quod raro accidit[t]) fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem spõsam, siue eius successores, donatarum rerum dominiũ transferat. Accep. XIII. Kal. Maij. Hispali. Nepotiano & Pacato Coss.

Minor in potestate patris constituta, maxime si patrem auxilio est destituta, puta quia pater obest: non tenetur se fundare dotem. tenetur ante nuptias. Bald. Vel sic: Donatio ante nuptias facta a muliere in minori ætate, puta viduæ et insinuationis. Salycetus.

XVII. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Hierio. P. P.

MInoribus ætate fœminis, etiam actorum testificatione in ante nuptias donatione[t] ad eas facta, omissa: si patris auxilio destitutæ sint, iustè constitutum, vt §. in authen. eo. decretum est.

SIbone.] C A S V S. Pater familias habuit primam vxorem, & ex ea filios, & filias, & dotem lucratus est ex pacto. vxore mortua: numquid teneatur seruare dotem liberis patri matri contra est? Certe non. si non constabit ad secundas nuptias. idem dicendum est in muliere cui donata est donatio propter nuptias à viro.

Dat dotem terminat a filio matrimonio.

a *Ex donatione.* ad hæc respondeo, vt debet: quod est no per l. illam. quia sicut dos ad mulierem, ita donatio ad virum redit soluto matrimonio: vt hic dicitur. Item dubitatio legis erat secundum quosdam. quia si vir lucraretur dotem ex pacto, teneretur seruare. sic ex morte mulieris lucrari videtur donationem, sed certe magis videtur rehabere suam. sic e contra dicas in muliere.

b *Nihil.* cum habeat alia bona ex quibus possit relinquere vnicuique filio tantum, quantum dat secundo viro in dotem. & sic soluitur contrarium quod est §. de secu. nup. l. hac edictali. in princip. Aliud autem si apud maritum aliquid ex dote remaneret. vel apud vxorem ex donatione: quia seruare cogeretur: vt §. de secun. nup. l. fœminæ.

Si ita sponte.] C A S V S. Mulier copulauit sibi Titium in matrimonium, & partum dedit dotem, & ille patuam donationẽ. an illa post ea constante matrimonio possit augere dotem, vel ille donationem? Et respon, quod sic, item si illa vult augere dotem, ille donare tenetur. ciuili, vel præ. torio.

r *Non interueniente.* vel interueniente quidem: sed fuit illicitum, matrimonio nõ secuto iuris prohibitione.

s *Raro accidit.* quia aurata est auaritissimum genus enim genus est mulierum: vt ff. ad Velle. l. sed si ego. in fi. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. stipulata. §. j. & quia fugacior: vt §. de his qui ve. æta. impe. l. ij. §. fœminas.

Minoribus.] C A S V S. Mulier minor. xxv. annis patre destituta, recepit donationem tantæ quantitatis, quæ requirebat insinuationem: quid donatio ista sine insinuatione facta valebit? Certe sic.

t *Donatione.* licet sit vltra. ccc. solidos: vt §. de don. l. sanctimus. §. aliàs verò. secus si esset maior. vt hic, & §. de iur. do. l. fi. simili. Sed hodie idẽ si esset maior. quia si pacta lecti cessit paraphernalia, & ante nuptias donationis titulo quicquam ei fuerit adquisitum, non potest ei auferri. Nam & ipsa lex ait, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

deminutionem filij prioris matrimonij grauarentur, qui debet A
reuocare quod plus est vt infra de sec. nup. l. hac edictali. §. fin
vero plus quàm statutum est. Ille autem ideo vult deminuere,
vt fraudet filios prioris matrimonij, vt non possint reuocare
scilicet fili: cum iam tempore mortis non inueniatur plus in
dote, & sic debeat communicari cum filiis & secundi & primi matri-
monij, secundum H.

Sequitur authentica, Sed iam necesse. &c. quę legitur super principio huius legis, & est ex corpore de æquali. do. §. aliud. colla. vij.

Dictum est in lege si constante. quod licitum est si constante matrimonio dos augetur, augere vel facere donationem propter nuptias. In hac authen. in. 1. resp. dicitur quod hoc non solum est permissum, sed est necesse. sed statum enarratur, in quibus casibus possit fieri istud augmentum? Pone quod vir est grauatus are alieno: numquid potest facere augmentum dotis, vt excindat creditores mariti: vt l. qui pro non dign. ff. ad. l. iul. ad istud augmentum potenti fieri in quibusdam rebus? Respon. quod hoc casu deberet fieri in re immobili, non in quantitate, nam si fiat in re mobili, vel quantitate, in isto augmento non venitur aliquo priuilegio contra creditores mariti. Baldus.

Ed iam.] CASVS. Hic dicit quod si mulier auxit dotem, maritus potest augere donationem: & si vir non teneatur aliquo debito, tunc possunt augeri donationes vel de rebus mobilibus. Si verò maritus grauetur ære alieno, cum debeat augere dotem, & donationem de rebus immobilibus: quia tamen si mulier haberet prædia, & res immobiles, & augeret dotem de rebus mobilibus, non gauderet aliquo priuilegio.

a *Celebrare*, non ergo in voluntate erit, vt erat per legem, si constante. sed ex necessitate.

b *Aere*, magno.

c *Augmentum*, dotis.

d *Ad si debitor sit*, magnæ auctoritatis.

e *Suspicio*, alioquin aliud erit. Item hoc erit propter priores creditores, non propter sequentes: vt videtur. sed certè eadem fraus aduersus sequentes posset committi.

f *Aduersus alios creditores*, præcedentes vel etiam sequentes. secundum H. & B. & Azo. & Accursium.

Cum multæ.] CASVS. Olim si donatio fiebat vltra quingentos solidos non valebat sine insinuatione: quia ille qui donabat, debebat notificare præsidi, & impetrare licentiam donandi. vnde mariti decipiebant vxores: quia non insinuabant donationes: vt sic pro infectis haberentur. Et sicut dos potest constitui constante matrimonio, ita & donatio propter nuptias. quæ licet fiant constante matrimonio, non debent dici simplices donationes, sed propter nuptias. no tamen deber donatio esse maioris quantitatis, quàm dos. & si fuerint aliqua pacta inter virum & vxorem. puta de dote, vel donatione lucranda: illa obseruentur. sed si super dona. non fiat pactum, sed super dote sic: tunc pactum factum in dote intellige repetitum in donatione propter nuptias. Pacta tamen quę fiunt de dote lucranda, vel dona. intelligi debent in partibus, & non in quantitatibus. verbi gratia, Mulier dedit mihi dotem. xxx. & fecit pactum de dote lucranda pro tertia. & ego dedi pro dona. xv. & fecit pactum simile vxor. habebo. x. ab ea: & illa lucrabitur quinque. Si autem mulier fecit mihi pactum de lucranda tertia parte dotis, & ego de lucranda parte quarta dona. propter

Dotatio quæ olim ante nuptias dicebatur hodie propter nuptias appellatur, propria vocabula ei imposito, & potest fieri constante matrimonio. Et pacta dotalia, & est in dote apposita in ista donatione correlationis tacitè intelligentur repetita. Et potest donatio propter nuptias insinuari tam ante quàm post matrimonium, quocunque modo durante matrimonio. Baldus.

XX. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

Cum multæ nobis interpellationes factæ sint aduersus maritos, qui decipiendo suas vxores faciebant donationes, quas ante nuptias antiquitas nominauit, insinuare autè eas actis D
interuenientibus[b] supersedebât, vt infectæ maneant, & ipsi quidem dotis cómoda lucrentur, [h]

vxores autem [i] sine nuptiali remedio relinquantur: sancim[k] nomine prius emendato, [k]ita rem [l] corrigi, & non ante nuptias donationē eandē vocari, sed propter nuptias donationem. Quare [m] enim dotē quidem etiā constāte matrimonio, mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias, facere non permittatur? & quæ huius rei differentia rationabilis potest inueniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem sexus, quàm maribus subueniri? sicut enim dos propter nuptias fit, [n]& sine nuptiis [o] quidem nulla dos [p] intelligitur, sine dote autem [q]nuptiæ possunt celebrari: [r] ita & in donationibus quas mariti faciunt, vel pro his alij, debet esse aperta licentia & constante matrimonio talem donationem facere: [s] quia quasi antipherna [t] hæc possunt intelligi, & non simplex donatio. Ideo enim & anti [u] quí iuris conditores inter dotationes etiam dotes connumerant. ¶ Si igitur & nomine [x] & substantia [y] nihil distat a dote ante nuptias donatio: quare nō etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere: siue prius quàm matrimonia contraxerint, siue postea, donationes mulieribus dare propter dotis donationem: vt non simplices donationes intelligantur, sed propter dotē & propter nuptias factæ.

IN AVTHEN. VT immo. ante nup. do. §. si quis. coila. v. constitu. xiiij.

Pro donatione propter nuptias competit in rem actio mulieri. Baldus.

a Permissa est &c. Hæc authētica sumitur in authen. vt immo. A
ante nup. do. col. v. & in authē. de æqua do. §. aliud. col. vij.
quam habes infra de iu. do. authen. donationem.

b *Alias causas*. ne mutuo amore spolientur: & ne melior fiat pauperior: aut deterior fiat ditior: vt ff. de do. inter vi. & vxo. l. j. ij. & iij. in principio.

c *Efficiuntur*. sicut fit hic.

d *Si igitur*. nunc secūda pars incipit.

e *Quantitatem non excedat*. immo videtur posse excedere: vt infra de pac. do. l. ex morte. quā & confirmat infra. e. l. §. ita tamen &c. Sol. vbi a principio constituitur dos & donatio, possunt inæqualiter constitui: vt ibi. vbi ex post facto constituitur alterū, secus: vt hic: sed hodie semper æqualiter: vt in authen. æqualitas. quæ est super. l. contrariam.

f *Expressum*. quia pacta sunt facta in donatione.

g *Oportet*. scilicet quotam partem dotis, vel donationis debeant lucrari. si autem in dote prius data fuit aliquod appositum, in donatione non poterit data nullum: quod erat in dote, intelligetur in donatione: & hoc subintelligitur, sic ergo patum si est expressum, etiam inæquale, valet: vt hic. pacta conuenta, &c. Sed cōtra infra de pact. conuen. l. ex mortē. vbi falsem in quantitate exigit æqualitatē. Sol. hæc corrigit. quod non placet: immo hæc ullam confirmat: vt infra. §. ita tamen &c. Dic ergo quod hic dicit: quā do ex post facto constituitur, tibi ab initio vtraque. Sed authentica dicit vbique seruari æqualitatem etiam in quantitate, & non solum in quotitate. quæ authentica ibi ponitur, æqualitas &c.

h *Acquisti possibus*. quantum ad pactum.

i *Leoniana*. vt infra de pact. con. l. ex mortē.

k *Partibus*. quotis. quę corrigitur per authentiam ibi positam.

l *Sed etiam nostra*. vt in eo. tit. l. legę. ambæ. tamen dicunt quando ab initio est vtraque constituta, vt modo dixi.

m *Maiorem*. si maius reducitur ad minus: ergo aliquod ad nullum, si super aliquo eorum fit nullum, cum id quod nullum fit, minus fit: vt ff. de trib. l. illud. §. minus. quod est falsum: immo nullum ad aliquod: vt supra eod. l. §. si autem donatio &c. sic & aliàs fallit argumentum prædictum: vt si instituam te hæredē in. vi. vncias: & alium simpliciter: haber parten vacantem. si vero nulla vacet, quia primus in. xij. vncias fit institutus, alius in medietate tantum: priori adeptum videtur, & secundo datum fic & in legato: vt infra de leg. d. cum quæstio.

Codex.

Permissa est &c. Hæc authētica sumitur in authen. vt immo. antenup. do. col. v. & in authē. de æqua do. §. aliud. col. vij. quam habes infra de iu. do. authen. donationem.

Donatio quæ olim ante nuptias dicebatur hodie propter nuptias appellatur, propria vocabula ei imposito, & potest fieri constante matrimonio. Et pacta dotalia, & est in dote apposita in ista donatione correlationis tacitè intelligentur repetita. Et potest donatio propter nuptias insinuari tam ante quàm post matrimonium, quocunque modo durante matrimonio. Baldus.

PErmissa est [a] & in rem actio pro tali donatione mulieri ad uersus omnes possessores.

Finis authentica.

Sequitur textus Codicis.

Simplices etenim donationes non propter nuptias fiunt, sed propter nuptias vetitæ sunt: & propter alias causas [b], & libidines forsitan, vel vnius partis egestatem, nō propter ipsarum, nuptiarum affectionē efficiuntur. [c] ¶ Si igitur [d] dote iam præstita, marit[e] nulla ante nuptias donatione facta, donare mulieri res maluerit, ita tamē, vt dotis quantitatem [e] non excedant, & quod ipsum significauerit, quod non simplicem faciat donationem, sed propter dotē iam conscriptam, & ipse ad donationem venerit: licebit hoc ei facere: & supponatur pactis dotalib[f] huiusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit expressum, [f] pacta conuenta seruari oportet. [g] ¶ Sin autem donatio quidem talis facta sit, vt pore do tali instrumento antecedente, nulla autem pacta tali donationi post nuptias inserantur: re ipsa videatur hoc esse pactum, vt secundum dotales conuentiones intelligantur & in tali donatione pacta fuisse conuenta: vtæquis passibus [h] vtraque ambulet, tam dos quàm donatio: ita tamen, vt Leoniana [i] constitutio (quæ super exæquatione pactionum loquitur, non in quantitate, sed in partibus [k]) maneat in his casibus intacta. & non solum ea immutilata custodiatur, sed etiam nostra, [l] quam de interpretatione eius fecimus, ambiguitatem eius tollentes. disparibus etenim pactionibus factis, maiorem lucri partem ad minorem [m] deducendam esse censemus, vt eodem modo vterque

DOs data.] CASVS. Lex codicis dicit quod maritus potest facere donationem. Auth. imponit ei necessitatem faccre donationem. & mulier si velit soluere dotem, & maritus eam nolit accipere, potest eam consignare, & deponere coram iudice & coram testibus: dicit mulier se esse paratam soluere secundum pactum, quod fecit de lucranda donatione.

n *Meretur* id est debebit eam mulier lucrari soluto matrimonio: licet nullum pactum de ea vel eius quota parte lucrāda fuerit factum. quod non placet: immo est dicere quod sicut mulier constituit dotē, ita & maritus debet donationem propter nuptias constituere. & sicut dos ad mulierem soluto matrimonio redit, nisi pactum sit de lucrā do: vt infra de rei vxor. ac. §. illo proculdubio. profic & donatio redit ad maritum: cum lex ista, eū multæ. dicat dotem & donationem propter nuptias æquis passibus ambulare. sed cur meretur vxor, cum ipsa nō lucretur eam, nisi ex pacto speciali: vt d. §. illo. nec fructus habeat? Respon. vt securior sit in dote. nam res suas vir alienat consentiente vxore: vt supra ad Vell. l. etiam. quod non est in donatione: vt in authen. ibi posita siue à me &c. Sed qua actione agitur vt fiat donatio? Respon. condictione ex hac. l. Sed Azo dixit q. agit mulier cōdictione, vt sibi tradatur, non autem vt constituatur: quia ipso iure est constitura in simili quātitate qua est dos.

Dos & donatio an possint constitui ante matrimonium.

Dotatio quæ olim ante nuptias dicebatur hodie propter nuptias appellatur, propria vocabula ei imposito, & potest fieri constante matrimonio. Et pacta dotalia, & est in dote apposita in ista donatione correlationis tacitè intelligentur repetita. Et potest donatio propter nuptias insinuari tam ante quàm post matrimonium, quocunque modo durante matrimonio. Baldus.

Dos & donatio propter nuptias quæ sunt æquis passibus ambulare.

o *Res mobilis*. nam aliter non fit depositio: vt argu. infra quando & quibus quarta pars. l. ij. lib. x.

p *Exactio*. sed quid si nec fuit cōstitura donatio, nec petita constitui, sed facto diuortio petit eam constitui, & lucrari pro tertia, cū dotem dedisset: & de ea lucranda pro tertia sit factum pactum? Respon. non potest agere: sed sibi imputetur quare constante matrimonio non fecit sibi fieri donationem. Item nunquid pactū de lucrāda dimidia parte dotis valebit, cum nullum fiat in donatione? Respon. alij sic. cōtra: cum dicat lex ista, cum multæ disparibus etenim, &c. & minus dicitur, & si nihil sit: vt ff. de tri. l. illud. §. pe. & ff. de verb. signifi. l. minus. Sed contra eos est supra e. l. §. inautem donatio &c.

q *Similiq; modo*. tertia pars legis, & refertur ad primi. l.

r *Fecimus*. supra. l. proxi. videtur enim fecisse, cū fecerit pater eius. Vel dic quod fecit aliam quam non habemus, similem illi.

s *A veteribus*. vt ff. de do. inter virum & vxor. per totum. & infra de do. inter vi. & vxorem. per totum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EO decurſum.] CASVS. Lex antiqua dicit quòd maritus debet inſinuare donationem. Auth. dicit quod non eſt neceſſe vt inſinuetur, ſiue maritus fecerit donationem in vxorem, ſiue conuerſo. & quod dixi, non eſt neceſſe vt inſinuetur, verum eſt quo ad mulierem: quia ſi vxor fecit ei pactũ de lucranda dote, maritus petere non poteſt dotem, ſi non eſt inſinuata.

a *Sponſalitia*. id eſt donatio propter nuptias, & ſic impropriè dicitur: ſed propriè illa quam ſponſus ſponſæ, vel eõtra dat & facit.

b *Specialis*. quia quoddam ſpeciale in ea ſeruatur, vt ſubijcit: nec enim inſinuatione &c. olim contra, niſi in caſu: vt ſupra.e.l. minoribus.

c *Inſinuationem*. quæ exigitur in donatione excedente quingentos ſolidos: vt j. de dona. l. pen. & ſi.

d *In viri perſonam*. ſcilicet nomine viri fiat mulieri.

e *Quatenus*, id eſt eo pacto, vt conſcribat ſcilicet maritus in hunc contractum, id eſt donationem propter nuptias, id eſt dicere hoc pacto, vt fiat inſinuatio. vel vt ſubſcribat maritus.

f *Quantum ad mulierem*. vt inſinuatio non ſit neceſſaria.

g *Cum ea ſit quantitas*. quia excedit quingentos ſolidos.

h *Concedant parti*. dicit enim quod fecerat pactum vir de lucranda dote, quæ erat mille. & ſic vltra quingenta, ſi mulier ſcilicet prædecederet, & mulier deberet lucrari donationem propter nuptias ſi vir prædecederet: quæ ſimiliter erat in mille. lucrabitur ergo mulier donationem ſi vir prædecedat, licet non interuenerit inſinuatio. at econtra ſi vxor prædecedat: non lucrabitur vir de dote, ſi donatio non eſt inſinuata.

NVnc.] CASVS. Lex codicis dicit quòd conſtante matrimonio poteſt dos minui. iſta auth. corrigit dicens & hodie iſtud eſt prohibitum. ſecundò dicit quòd maritus vel vxor tenetur dare vni filiorum primi matrimonij tantum quantum dat vir mulieri, vel mulier viro.

DE NVPTIIS.

Dixit de præambulis nuptiarum, ſcilicet ſponſalibus ſequitur nũc de nuptiis. Vel ſic: Precurſus præparatorius nuptiarum, ponit de nuptijs. A.Ro.

VNi de nuptijs.] CASVS. Mulier quædam habebat filiam minorem. xij. an. cuius malitia ſupplebat ætatem: eratque toto natura: vnde mater & tutor illius puellæ impuberis tra- A

vel à nobis ſtatuta ſunt, in ſuo robore duraturis.

IN AVTHEN. VT ſpon. lat. in princip. coll. ix. conſti. ij. & in auth. vt fra. filij. §. illud quo que coll. ix. conſtit. vij.

Iſta authentica continet tres poſitiones. Primò præmittit quoddam præambulum, ſcilicet quod donatio propter nuptias eſt ſpecialis contractus, id eſt proprius diſtinctus, validus, & iuſtus. Secundo ſubdit quod vltra facta eſt donatio propter nuptias in qua eſt appoſitum pactum de lucrando ſũ ſimile pacto dotis: mulier quæ non inſinuat donationem propter nuptias non meretur pœnam quin exiſtente conditione lucretur: ſed vir qui non inſinuat meretur pœnam, quod ſibi non prodeſt pactum lucrandæ dotis. Baldus.

EO decurſum eſt, vt ſponſalitia [a] largitas ſpecialis [b] ſit contractus, nec inſinuationem [c] deſideret: etiam ſi ab alio detur, licet in viri perſonam [d] donatio fiat, quatenus [e] ipſe in hunc contractum conſcribat. hoc quantum ad mulierẽ. [f] ¶ At ſi vir, vel alius, qui dederit eam, non inſinuet: cum ea ſit quantitas, [g] & pacta dotalium concedant parti [h] viri: nullam ſuper eis habeat vir actionem.

PAter donationem propter nuptias, quam contulit in vxorem, non cogitur ſeruare liberis prioris matrimonij, etſi ad ſecundas nuptias migrauerit. aliud eſt ſi apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione reſedit. Illud enim ſeruare liberis prioris matrimonij debet.

IN AVTHEN. DEæquali. do. §. aliud. coll. vij. conſti. viij.

NVnc inhibetur deminutio, ne fraus fiat liberis prioris matrimonij, quorum vnicuiq; etiam cui minus datum eſt, dare tantum cogitur, quantum ſecundæ vxori. ita etiam à parte vxoris.

TITVLVS IIII.
DE NVPTIIS.
Quando ſuper nuptijs adita puella diſcordabant de marito ei tradendo: ſuper quo eligendo fuerunt diſcordes. quæritur quid hoc caſu agendum ſit? Reſpon. quod recurrendum eſt ad præfidem prouinciæ: & ille qui tibi iuſtior videbitur, præferetur in nubendo cum puella. Viuianus.

i De nuptijs. futuris. aliàs ſi non eſſet pupilla, non haberet tutorem, & eius voluntas quæreretur: vt infra. e. l. in copulandis, & l. viduæ. & l. in conjunctione. Alii dicunt quod hæc puella nolebat ſuam voluntatem dicere, cuius verecundiæ: vt d. l. in conjunctione, quod tamen non placet, cum & ibi in adulta dicat.

k Arbitrium. per quod ſedetur eorum diſcordia. ſic & inſtit. de diuiſa. tuto. §. finatem. & ff. de admini. tuto. l. iij. §. finali.

SI nuptijs.] CASVS. Filiafamilias cõtraxit nuptias cõſentiente patre: pater inſtrumẽto dotali non ſcripſit. nunquid nuptę ſunt legitimæ contractæ? Reſpon. quod ſic. Viuianus.

l Non ſubſcripſit. hoc viſum quãdoque: hodie contra: vtin authen. ſed nouo iure. quæ eſt infra eo.

LIbertum.] CASVS. Libertus non poteſt contrahere nuptias cum patrona, vel patroni filia, vel coniugę, vel neptę, vel proneptę: & ſi contraxit, nuptiæ non valent: vnde de hoc poterit accuſari, & ſuſtinebit pœnas iudicantis. Viuianus.

m Coniugem. quondam.

n Accuſare poterit. quicunque ſis, ſcilicet de ſtupro, vel adulterio, vel ſacrilegio: niſi vtilis eſſet talis fœminæ vt ff. eo. ſcilicet de ritu nup. l. ſi patrona. quæ eſt contra.

o Corrumpentem. ſcilicet extra ordinem ſuo officio ſecundum quosdam.

p Odioſas. iure ciuili. ſed non naturali.

q Merito. propter reuerentiam perſonarum. & facit. ff. eo. l. ſenatoris filia. & l. lege.

LIberi.] CASVS. Filius tuus iſtam quæ fuit tua concubina, in vxorem ducere non poteſt: & ſi contra fecerit, ſtuprum committit, & lege Iulia de ſtupro tenetur. Viuianus.

r Vxores. nec concubinas habere: vt ff. de concubi. l. j. §. penultimi.

f Non poſſunt. propter adfinitatem. Sed certe cõtra non videtur adfinitas, eum dicitur adfinitas regularitas perſonarũ ex nuptiis coniunctarum, omni carens parentela. at hæc non prouenit ex nuptiis, ſed certe ſic impeditur matrimonium propter illicitam

licitam coniunctionem, ſicut per adfinitatem: & ſic eſt hic illicita coniunctio: vt ff. eo. l. ſemper. ſed & hic poteſt dici adfinitas. vt xxxv. q. iij. c. de inceſtis. ADDITIO. Aduertas quod de iure canonico, non ſolum ex illicito coitu, ſed etiam ex nefario oritur adfinitas impediens matrimonium contrahendum, & ditimẽs iam contractũ:

s Sic etiã ſi vtrin c. diſcretionem. & ſic penul. extra de eo qui cognouerit conſan. vxo. ſuę. & c. per tuas. extra de proba. vnde ſecundum canones ſic definitur: Adfinitas eſt perſonarum proximitas ex coitu prouenies, omni carens parentela ſanguinis. de quo vide latius per Io. And. in declaratione arboris adfinitatis in prince.

SI vt proponis.] CASVS. Titius patre ſuo ſciente, & non contradicente, contraxit matrimoniũ cum Berta ex qua procreauit filiũ. nunquid iſte filius erit auo ſuo iuſtus nepos? Reſpond. quòd ſic, & eum agnoſcere tenetur. Viuianus.

a *Non contradixit*. Idem contra in patre filiæ nubentis. ff. de ſpon. l. in ſponſalibus. §. j. Et ibi Bal. arg. hic, quitacet, conſentit. ſic ff. furti adhuc. nau. cau. ſta. l. j. in fi. & ad Maced. l. ſed Iulianus. §. interdum. & l. ſi filiusfa. parre. & ff. nau. cau. l. fi. & S. ad Vel leianum. l. ſi fine. Sed arg. contra. ff. de fur. l. qui vas. §. vetare. & ad de hic quod dicitur ff. de contra tab. l. iij. §. ſi emancipatus.

FAmoſa mandata.] CASVS. Si præſes prouinciæ durante ſuo præſidatu contraxerit nuptias cũ ſibi ſubdita: illæ nuptiæ non valent. veruntamen ſi vt ff. eo. ſcilicet de ritu nup. l. ſi patrona. quæ eſt contra.

o Corrumpentem. ſcilicet extra ordinem ſuo officio ſecundum quosdam.

p Odioſas. iure ciuili. ſed non naturali.

q Merito. propter reuerentiam perſonarum. & facit. ff. eo. l. ſenatoris filia. & l. lege.

LIberi.] CASVS. Filius tuus iſtam quæ fuit tua concubina, in vxorem ducere non poteſt: & ſi contra fecerit, ſtuprum committit, & lege Iulia de ſtupro tenetur. Viuianus.

r Vxores. nec concubinas habere: vt ff. de concubi. l. j. §. penultimi.

f Non poſſunt. propter adfinitatem. Sed certe cõtra non videtur adfinitas, eum dicitur adfinitas regularitas perſonarũ ex nuptiis coniunctarum, omni carens parentela. at hæc non prouenit ex nuptiis, ſed certe ſic impeditur matrimonium propter illicitam coniunctionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet eã habeat: vt ff de concubi. l. in concubinatu. Vel plene dic vt diximus. ff. de rit. nup. l. in liberæ. Et no. probationem filiationis. sic & ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. filium. & ff. de proba. l. fi. & supra de testi. l. j. & supra de rei vin. l. indicia. vete enim probari non potest de patre: vt ff. de condic & demon. l. Lucius.

Filiatio qualiter probatur. Pater vere probari non potest.

CVm te.] CASVS. Si mulier tua volẽs aut inuita à parentibus suis te inuito detineturi adi præsidem prouinciæ, qui eos cogat vt patrianturn eam ad te redire. Viuianus.

e *Si inuita.* maxime. nam si esset volens, esset idem.

f *Exhibita.* per interdictum de libero homine exhibendo: vt infra de libe. exhibẽdis. l. si ad instar. Item & vtile de liberis exhibendis: vt ff. de libe. exhi. l. immo. & sic referatur, l. immo. ad titulũ sub quo posita est, licet quidam contra.

Cõcor. cũ hac. l. ea. ff. ẽd extra de spon. & matrimo.

a *Cõcor. c. ex parte. Bon fi. cum gl. in fi. ex. ita de fo. cõpe. vbi papa vocat Regiã Anglie, quæ erat relicta à rege Anglie.*

NEc filium.] CASVS. Filius non potest cogi à patre inuitus vxorem ducere. similiter ipse inuito patre non debet sibi vxorem eligere. Viuianus.

g *Permittit.* vt ff. eo. l. non cogitur. & l. si patre.

h *Iuris præceptis.* quæ sunt insti. e. per totum. & facit. xxxij. q. ij. non omnis. §. cum ergo dicitur. q. ij. c. j. arg. contra. xxvij. q. ij ca. j.

NEque.] CASVS. Si inter me & mulierem instrumentum dotale conscriptum est, & ego non consensi in eam per verba de præsenti, non sufficit dotale instrumentum ad cõsummationem matrimonii & licet sit matrimonium contractum, non propter hoc exigitur instrumentum dotale. Viuianus.

i *Continente.* nam plus valet quod vere est gestum, quàm scriptum: vt ff. de off. præsi. lillicitas §. veritas. & supra plus vale. quod agi. interim tamen, statur scripturæ publicæ: vt supra de proba. l. cum precibus.

k *Instrumentis.* non enim dotibus, sed affectu matrimonium

CVm te[a] nõ ex senatore patre procreatam, sed ob matrimonium cum senatore contractũ, clarissimæ[b] fœminæ nomen adeptam dicas: claritas quæ beneficio mariti tibi parata est, si secundi ordinis[c] virum postea sortita es: redacta ad prioris dignitatis[d] statum, deposita est.

Maritus repetit suam vxorem etiam à patre: maxime cum pater retinet eam reluctantem. Baldus.

XI. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI inuita[e] detinetur vxor tua à parentibus suis: interpellatus rector prouinciæ amicus noster, exhibita[f] muliere, voluntatem eius secutus, desiderio tuo medebitur.

Filius non cogitur inuitus ad aliquam vxorem ducendam, sed quam velit, dum tamen patris consensus accedat. Baldus.

XII. Iidem AA. & CC. Sabino.

NEc filium quidem familias inuitum ad vxorem ducendam cogi, legum disciplina permittit. [g] igitur sicut desideras, obseruatis iuris præceptis [h] socia re coniugio tuo quam volueris, non impedieris: ita tamen, vt cõtrahendis nuptijs patris tui consensus accedat.

Per instrumenta confecta super dote, non contrahitur matrimonium. Item & sine instrumentis matrimonium contrahitur: & per indicia probari potest. Bald.

XIII. Iidem AA. & CC. Onesimo.

INEque sine nuptijs instrumenta facta ad probationem matrimonij sunt idonea, diuersum veritate continente: neque non interpositis instrumentis, [k] iure contractum matrimonium, irritum est. [l] cũ omissa quoque scriptura, cætera nuptiarum indicia nõ sint irrita.

Matrimonium debet esse liberum. ad hoc allegatur. Bald. Vel sic: Matrimonium debet esse liberum in contrahendo, & etiam ab inuicem diuertendo. l. d. Vel sic: In contrahendo & dissoluendo contractum matrimonij, exigitur libera voluntas. Bart.

XIIII. Iidem AA. & CC. Titio.

[1] NEque ab initio matrimonium contrahere, neque dissociatũ reconciliare quisquã cogi potest. vnde intelligis liberam facultatẽ cõtrahendi atq; diuertendi[m] matrimonij[n] transferri ad necessitatẽ[o] non oportere.

Mar. amisisse potest accipere in vxorem suam libertam. Bald. Vel sic: Patronus potest libertam suam in vxorem ducere, nisi sit in personis expresse prohibitis. Saly.

XV. Iidem AA. & CC. Tatiano.

VXorem libertã suam manumissori (si non sit ex his personis[p] quæ specialiter prohibentur) ducere non est interdictũ: & lex eo matrimonio iustos patri filios nasci, certissimum est.

IN AVTHEN. VT liberti de cætero. §. si quis autẽ. col. vj. consti. vj.

Nulla dignitas prohibet cum libertis nuptias contrahi. ratio est: quia reducti sunt liberti ludicie ad ius ingenuorum. Bald. Vel sic: Hodie quilibet potest matrimonium contrahere cum liberta. Saly. etus.

SEd nouo iure nulla dignitas prohibet cum liberta[q] nuptias contrahi dotalibus[r] instrumentis confectis.

Hic portatur totus casus in quo clementia pietatis causa data repeti possunt. Bald. Vel sic: Si pater qui filiam exposuit, non consentit nuptijs contrahendis cum filio nutritoris: tenetur impensam alumnetorum soluere. Saly.

XVI. Iidem AA. & CC. Rhodoni.

PAtrem qui filiam expoluit,[s] hãc nũc adultã sumptibus & labore tuo factam, matrimonio

ab initio protester quòd teneo eam vt concubinam: vt ff. eo. l. liberæ. Sed si senator tenet libertam in domo sua, nunquã præsumitur sua vxor, nisi inueniatur dotale instrumentum in quo contineatur: confitcor me accepisse à tali muliere tantũ in dotem, cum qua matrimonij contrahi. Et est casus in quo requiritur dotale instrumentum contra hoc quod dicitur supra eo. l. neque sine. Viuianus.

q *Cum liberta.* idem econtra, secundum H. vt libertus cum filia senatoris.

r *Dotalibus.* id est nuptialibus. & est speciale: sed regulariter contra supra eo. l. neque sine.

PAtrem.] CASVS. Titius filiam suam exposuit, id est in locum publicum projici fecit. ergo misericordia motus eam filiam nutriendam suscepi, ita quòd adulta facta est: nunc volo quòd filia Titij nubat filio meo. Titius nõ vult. an omnes sumptus quos feci in ea nutriẽda, potero à Titio recuperare, quæritur? Respon. quòd sic. Vnde quamuis pietas videatur inhibere repetitionem, tamen quia nõ vult quòd sua filia nubat meo filio, sumptus factos recuperabo.

s *Exposuit.* scilicet in hospitali.

a *Filio tuo desiderantis.* subaudi, tui desiderantis.

b *Qui.* scilicet pater.

c *Renuatur.* consentire. Sed videtur quod patria potestas sit solũm matrimonium non consistit. Bald.

cõiugi filio[a] tuo desiderantis fauere voto cõuenit: qui[b] si renitatur,[c] alimẽtorũ solutioni[d] ẽ hoc solummodo casu parẽre debet.

Hæc lex ponit quæ sunt personæ circa quas matrimonium non consistit. Bald.

XVII. Iidem AA. & CC.

NEmini liceat contrahere matrimonium cum filia, nepte, vel pronepte:[e] itémque cum matre, auia, vel proauia, & ex latere amita ac matertera, sororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris tui filia, & ex ea nepte: itemque ex affinibus priuigna, nouerca, nuru, socru, cæteris quæ iure antiquo[f] prohibentur, à quibus cunctos volumus se abstinere.

Ponitur hic forma qualiter viduæ debent contrahere matrimonium, & qualiter virgines, & de quorum consensu. Aduerte tamen, quia ista forma non est substantialis, quantum ad substantiam matrimonij, sed est quædam forma continens quandam iustitiam publicæ honestatis. Bald.

XVIII. Imppp. Valentin. Valens & Grat. AAA. ad Senatum.

VIduas * intra quintum & vicesimum annum degentes, etiam si emancipationis libertate gaudent, tamen in secundas nuptias sine patris sententia[g] non conueniant. ¶ Quòd si in conuentionis * delectu[h] mulieris voluntas patris repugnat sententiæ, & propinquorũ: placet admodũ, vt in virginũ cõiunctionibus sancitum est) habendo[i] examini auctoritatem quoque iudiciarię cognitionis adiũgi: vt si pares[k] sint genere ac moribus competitores, is potior existimetur, quem sibi consulens mulier approbauerit. ¶ Sed ne forte hi qui gradu proximo ad viduarum successionem vocantur, etiã honestas nuptias impediant: si huius rei suspicio[l] præcesserit, eorũ volumus auctoritate iudiciumque succedere,[m] ad quos etiãsi fatalis sors intercesserit, tamen hæreditatis cõmodum peruenire non possit. Dat. XVII. Kal. August. Gratiano. A. II. & Probo Coss.

Inter consobrinos consistit matrimonium: dicit glo. iure Romano, sed non diuino: & ideo nati ex consobrina sunt incestuosi, & non succedunt, secundum Cy. & Baldum.

XIX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano præfecto prætorio.

CElebrandis inter consobrinos matrimonijs licentia le-

A *Emancipatus.* & ar. infra eo. l. in coniunctione. sic est supra de iure emphy. l. fin.

h *Delectu.* id est deliberatione. aliàs, delectum.

i *Habendo examini.* id est ad habendum examen.

k *Pares.* si vero impares, protinus debet ei dici vt meliorem eligat.

l *Suspicio.* sic & infra vbi pu. edu. l. j. & ij. & supra ti. j. authen. sed iam necesse est.

m *Succedere.* id est ad deliberationẽ admitti.

Celebrandis.] CASVS. Licet inter ascendentes & descendentes & collaterales nuptiæ sint prohibitæ: tamen inter consobrinos nuptiæ sunt permissæ. Sunt autem consobrini ex duobus fratribus nati: sicut cõsorrini ex duabus sororibus nati. Hæc lex hodie non seruatur iure canonico. Viuia.

n *Auctoritate.* quæ idem quod hæc lex statuebat.

o *Fomentis.* quæ erant media iuris prudentia.

p *Fratribus.* hi sunt patrueles.

q *Sororibus.* hi sunt consobrini: vt infti. de gradi. §. quarto gradu.

r *Legitimi.* hoc est verum iure fori, vt hic, & ff. eo. l. iij. & l. non solum. §. j. & instit. eo. §. duorum. sed non iure poli. vt xxxv. q. j. c. cum igitur.

In coniunctione.] CASVS. Si filia quæ est in potestate patris, vult contrahere nuptias: debet contrahere cum voluntate patris. sed si est sui iuris, & est destituta parte & matre, nõ requiritur cõsensus eorum, sed sufficit sus: sed si nõ vult declarare suum arbitrium, tunc recurritur ad propinquos. Viuianus.

s *Ipsius.* patrisfamilias.

Caligato.] CASVS. Nedum plebeij possunt contrahere nuptias sine dotalibus instrumentis, immo & milites.

t *A caligato.* caligatus dicitur ille. qui habet ocreas ferreas: v. *Protectoris.* id est peditis, qui tegit & protegit armatos milites. *Vel caligatum* vocat, id est infimum & obscurum: vt in authent. quiamo. na. effi. leg. §. quisquis. collatio. vj.

Caligatus quis dicatur.

Protector

Protectores quid dicatur. Pedestres milites qui dicantur. Equestres milites.

Protector ergo erit maior, quasi dicat à minore vsque ad maiorem. Vel tertio, est militia pedestris, & equestris. Pedestres milites dicuntur, qui habent caligas de corio: & hi dicuntur caligati milites. Equestres, qui in equis vadunt. Et not. quòd hodie est ius generale quòd hæc lex dicit, vt sine solennitate scripturæ & aliorum quæ dicuntur infra. l. proxi. contrahatur matrimonium. Accursius.

Si donationum.] CASVS. Quidam contraxit matrimoniū cū aliqua muliere, nec donauit ei, nec per nuptias, nec fecit fieri dotale instrumentum, & pompam nuptiarum dimisit: propterea non deficit matrimonium, & nihilo minus liberi suscepti erunt legitimi. Viuianus.

a *Instrumenta.* sic & supra eo. l. neque sine. & infra de repu. l. iubemus, & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero dudum. col. viij.

b *Pompa.* id est conuiuium familiare. Accursius.

Imperialis. diuiditur in tres partes grossas. Primo ponit proœmium. Secundo ponit statutum. Tertio concludit. Iaco. de Are. Bald. CASVS. Sicut Deus miseretur hominibus, ita princeps vult prouidere subiectis, & eis misericordiam impertiri. dicit ergo quòd si mulier in meretricio degens pœnitere voluerit: potest postea nubere cui voluerit, dum tamē interueniāt dotalia instrumēta: nec vocabitur postea scenica, & filij nari legitimi erunt, & succedent ex testamēto vel ab intestato: nec nocet eis si non nubant ex quo eis permissum est nubere: quia eis filij postea suscepti succedunt. & licet mulier non petat priuilegium, sed à principe ei cōcedatur, mūda erit: & filiæ postea susceptæ scenicæ non dicentur: sed iam natæ impetrare possunt priuilegiū, & nubere cuicunque voluerint, interuenientibus instrumentis. filiæ etiam natæ ex ea quæ in meretricio vsque ad mortem perseuerauit, post mortē matris poterunt priuilegium impetrare. Item cōtrahi potest matrimonium inter dispares: quia clarissimus potest accipere spectabilem in vxorem, si interueniant dotalia instrumenta. Item hæc lex locum habet in præteritis negotijs. Viuianus.

XXII. Iidem AA. Hierio præfecto prætorio.

SI donationum ante nuptias, vel dotis instrumenta [a] defuerint, pompa[b] etiam, aliaque nuptiarū celebritas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte aliàs inito matrimonio, firmitatē, vel ex eo natis liberis iura posse legitimorum auferri, inter pares honestate personas nulla lege impediente consortium, quod ipsorum consensu, atque amicorum fide firmatur. Dat. X Kalend. Mar. Constantinop. Felice & Tauro Conss.

Clementiā decet principem. restitutio in totalibus omnem differēdi maculam, infectio parentum inficit filium, nō conceptum inter pares etiā sine dotalibus instrumentis consistit matrimonium. h. d. lex ita lo. vt Ias. de Are. Bald.

XXIII. Imp. IVSTINIAN. A. Demostheni præfecto prætorio.

IMperialis beneuolentiæ prium hoc esse iudicantes, vt omni tempore subiectorū commoda tam inuestigare, quàm eis mederi procuremus: lapsus quoque mulierum, per quos indignā honore conuersationem imbecillitate sexus elegerint, competenti moderatione subleuandos esse censemus: minimeq; eis spē melioris conditionis adimere: vt ad eam[c] respicientes, [d] improuidam & minus honestam electionem facilius derelinquant. Nā ita[e] credimus Dei beneuolentiam, & circa genus humanū nimiam clementiam (quantum nostræ natura possibile est) imitari, [f] qui cotidianis hominum peccatis semper ignoscere digna tur, & pœnitentiā suscipere nostram, & ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa nostro subiectos imperio nos etiam facere differamus: nulla venia digni esse videbimur. ¶ Itaque [g] cum iniustum sit, * seruos quidem libertate donatos posse per diuinam indulgentiam natalib[h] suis restitui, postque huiusmodi principale beneficium ita degere, quasi nunquam seruissent, ingenui nati essent: [h] mulieres autem quæ scenicis [i] quidem ludis sese ante immiscuerunt, posteà vero spreta mala conditione ad melioré migrauere sententiā, & inhonestā professione eslugerūt, nullā * spe principalis habere beneficij, quod eas ad illum statum reduceret, in quo si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt:

Scenicæ mulieres ad frugem melioris vitæ reuertentes, possunt impetrare à principe vt eis liceat cum cæteris matrimonium contrahere: quo impetrato, ad pristinum statum intelliguntur reductæ: & nomen scenicarum desinunt habere, & matrimonium cum eis potest contrahi impune. & filij ex eis nati erunt legitimi: possent tamen etiam post impetrationem à contrahendo se abstinere. Salyc.

¶ Præsenti sanctione clementissima principale beneficiū eis sub ea * lege condonamus, vt si derelicta mala & inhonesta conuersatione cōmodiorē vitam ampleæ fuerint, honestatiq; sese dederint: liceat eis nostro supplicare numini, vt diuinos affatus sine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittētes legitimū: his qui eis coniugendi sunt, nullo timore tenendis, ne scitis[k] præteritarū legū infirmā esse videatur tale coniugiū, sed ita validum huiusmodi permanere matrimoniū confidētib[l], qua si nulla præcedente inhonesta vita vxores eas duxerint: siue dignitate[l] prædi ti sint, siue alio modo[m] scenicas in matrimoniū ducere prohibeātur: dū tamē dotalibus[n] omnimodo instrumentis nō sine scriptis tale probetur coniugiū. Nā omni macula[o] penitus direpta, & quasi suis natalibus huiusmodi mulieribus redditis, neq; vocabulū[p] inhonestū eis inhærere decætero volumus, neque differentiam aliquam eas habere cum his quæ nihil simile peccauerunt: ¶ Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, suos & legitimos patri esse: licet alios ex priore matrimonio legitimos habeat: vt bona eius tam ab intestato quàm ex testamento isti quoq; sine vllo impedimēto percipere possint. Sed & si tales mulieres post diuinum rescriptū ad pces earū datū, ad matrimonium venire distulerint, [q]

A c *Ad eum.* meliorem conditionem.
d *Respicientes.* scilicet mulieres.
e *Nam ita.* scilicet subleuando lapsus mulierum, sicut & nostros lapsus deus miseratur subleuat.
f *Imitari.* Not. quòd dicit imitari nimiam, aliàs diuinam clementiā, id est dei. quod ideo dicit, quia in fine pietate possumus esse deo pares: sicut dicit, sed non æquat eleemosyna nobis. sic & in authen. vt iu. fine quo. quo sufficit. §. itaq. collij, & infra de dona. inter vi. & vxo. l. fi. in fin. g *Itaque.* suspensiua est constructio vsque illuc, præsenti sanctione, &c.
h *Natalibus.* vff. de nata. resti. l quæris.
i *Scenicis.* quæ dicantur scenicæ, dicitur in authen. scenicas nō solum &c. colla. v. scilicet prostitutæ. hic autem licet de eis tractare inrendar, tamen vocabuli significatione, earū turpitudinem supprimere volens. aliàs enim dicuntur scenicæ, quæ ludunt in scena: & istæ etiam sunt infames: & de eis etiam posset dici hic loquitur vsque ibi: de his qui not. infa. l. j. & ij. §. fin.
k *Scitis.* id est statutis.
l *Dignitate.* sibi data.
m *Aliomodo.* puta data patri, scilicet dignitate: vt quia ille senator, & hic filius senatoris.
n *Dotalibus.* id est nuptialibus: nam & sine dote potest esse matrimonium sed non ecō Martinus contra: vrspra de dona. ante nupt. l. fi. tutius est sic ista tamē aliquid licet modicum) in dotem dari.
o *Omni macula.* Not. argu. quòd testis sit admittendus licet priuatus fuerit infamis, si accepit pœnitentiam: quod quidam concedunt. & pro eis in decret. xxxij. quæstione j. quod autem. & in Lombardia de periur. capi. fi. l. ij. Sed Ioan. qui cum vno. §. ignominia. & ff. de ritu nup. l. palam. §. non solum. & pœnitentia quo ad deum, non quo ad mundum vel soli pauperi valeat sibi data. ADDITIO. Videas de hoc in capi. testimonium. cum ibi notatis per glossam & doctos. extra de testibus.
p *Vocabulum.* sic supra de fer. l. à nullo.
q *Distulerint.* idem & si nunquam venerint. sic & supra de condi.

fic. ob cau. l. si reperendi. sic ergo late interpretatur concessio. sic ff. de consti. prin. l. fin. & ff. de re iudica. l. quidam cōsulebat. & j. de bo. vacan. l. si quando. j. lib. x. prædictam autem interpretationē licet facere etiam si iuraueris contrarium. Vnde sequitur authen. quo sufficit. §. itaq. collij, & infra de dona. inter vi. & vxo. l. fi. in fin. g *Itaque.* suspensiua est constructio vsque illuc, præsenti sanctione, &c.
h *Natalibus.* vff. de nata. resti. l quæris.
i *Scenicis.* quæ dicantur scenicæ, dicitur in authen. scenicas nō solum &c. colla. v. scilicet prostitutæ. hic autem licet de eis tractare inrendar, tamen vocabuli significationē, earū turpitudinem supprimere volens. aliàs enim dicuntur scenicæ, quæ ludunt in scena: & istæ etiam sunt infames: & de eis etiam posset dici hic loquitur vsque ibi: de his qui not. infa. l. j. & ij. §. fin.
k *Scitis.* id est statutis.
l *Dignitate.* sibi data.
m *Aliomodo.* puta data patri, scilicet dignitate: vt quia ille senator, & hic filius senatoris.
n *Dotalibus.* id est nuptialibus: nam & sine dote potest esse matrimonium sed non ecō Martinus contra: vrspra de dona. ante nupt. l. fi. tutius est sic ista tamē aliquid licet modicum) in dotem dari.
o *Omni macula.* Not. argu. quòd testis sit admittendus licet priuatus fuerit infamis, si accepit pœnitentiam: quod quidam concedunt. & pro eis in decret. xxxij. quæstione j. quod autem. & in Lombardia de periur. capi. fi. l. ij. Sed Ioan. qui cum vno. §. ignominia. & ff. de ritu nup. l. palam. §. non solum. & pœnitentia quo ad deum, non quo ad mundum vel soli pauperi valeat sibi data. ADDITIO. Videas de hoc in capi. testimonium. cum ibi notatis per glossam & doctos. extra de testibus.
p *Vocabulum.* sic supra de fer. l. à nullo.
q *Distulerint.* idem & si nunquam venerint. sic & supra de condi.

Scenicæ mulieres non possunt impetrare à principe vt eis liceat cum cæteris matrimonium contrahere.

Scenicæ quæ.

Scenicæ non possunt testificari.

*Scenicæ quæ dicantur

siue & inclusiue. nam & ipsi maximis decorantur dignitatibus. A
a *Detalibus.* id est instrumentis nuptialibus. Nam dos non est op⁹, vt dixi. ℨ. ea. l. Sed arg. cõtra in authen. qui. mo. na. essi. le. §. hoc ergo. col. vj. Itẽ & aliàs in tribus casib⁹ exigitur scriptura, q̃ sunt in hac. l. Est & quat tus. ℨ. eo. authẽ. sed no uo iure. regulariter cõtra: vt ℨ. co. l. neq; sine, & hic subiicit.
b *Antè contractas.* s. ante dignitatem adeptam vt in corpore.
c *Barbaris.* id est subiectis nostræ reipublicæ, quibus solo affectu sine aliqua scriptura licet cõtrahere nuptias: licet maximis decoren tur dignitatibus.
d *Affectu solo.* non obstat instit. eod. §. fina. quia illud quo ad hoc vt filij fiant legitimi, nõ quo ad substantiam matrimonij.
Finit gloſ. authenti.
¶ Sequitur glossa textus Codicis.
e *Subiecto.* id est deinceps.
f *Successores.* si prædictum priuilegium impetretur.

Arcemus.] CASVS. Si promitto mulieri dare vel facere sub his verbis, cum nuptias contraxerit: non intelligimus cum est viripotens, sed cum venerit ad actum nuptialem. Nota circa hanc notabilem legẽ, quod tunc satisfit huic conditioni, quando fit desponsatio per verba de præsenti: quod probatur hac. l. ibi, sed ex quo vota &c. vorum enim nuptiarũ procedit quãdo fit desponsatio per verba de præsenti. & sic dicetur conditio impleta, licet nondum fit facta coniunctio per carnis copulam. ita dicit Bart. hic, & idem latius in l. Titio centũ §. Titio genero. in pen. quæsti. ff. de condic & demonst. per. l. cui fuerit, illo tit.
g *Festiuitas.* vt infra de testa. manu. l. cũ testator. & argu. ℨ. de his qui vẽni. æta, impe. l. fin. & ℨ. de le. hære. l. si maior. Argu. contra. ℨ. de fideicommissariis libert. l. fideicommissaria. Sed ibi statuit certum tempus: hic autem non. Item ibi fauore libertatis. Item argu. contra infra de instit. & substitu. & restitutionib. sub condi. fac. l. si mater.
h *Mediocrem.* aliàs est in textu, meliorem.

patri successores.

non nisi dotalibus[a] instrumentis conscriptis, rite contrahunt nuptias: licet ante contractas[b] retineant, exceptis Barbaris:[c] reliqui omnes affectu solo[d] recte contrahunt matrimonium.

Sequitur textus. C.

Hæc lex tralatitia etiam ad matrimonia iam cõtracta post imperium Iustiniani non ante. Bald.

His itaque per hãc generalem legem ita constitutis, & decæteros conseruandis, præteritas etiã huiusmodi coniunctiones ex subiecto[e] tempore factas secundum prædictam dispositionem iudicari præcipimus: vt si quis talem vxorem ab initio nostri imperij (prout dictum est) iam duxerit, & liberos ab ea procreauerit: iustos eos & legitimos, & tam ab intestato quàm ex testamento patris successores[f] * habeat, & legitima in posterum nihilo minus ea vxore permanente, procreati quoque liberi legitimi sint.

Vbi sit mentio nuptiarum, non sufficit nubilis ætas: sed oportet quod matrimonium re ipsa contrahatur. hoc dicit Iurg. secundum Bald. Vel sic: Conditio nuptiarum impletur per actum & rem ipsam, non per habitum & potentiam. Salyc.

XXIIII. Idem A. ad Senatum.

1 SAncimus, si quis nuptiarum fecerit mentionem in qualicunq; pacto, quod ad dandum, vel ad faciendum, vel non dandum vel non faciendum concipitur, & siue nuptiarum tẽpus dixerit, siue nuptias nominauerit: non aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel non extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festiuitas: g & non esse tempus inspiciendũ in quo nuptiarũ ætas vel fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus post quartumdecimum annum completum: sed ex quo vota nuptiarum re ipsa processerint. sic enim & antiqui iuris contentio dirimetur, & immensa librorum volumina ad mediocrem[h] modum tandem peruenient.

Filiæ vel filij furiosi vel mente capti sine consensu patris matrimonium contrahere possunt: & dotem & donationem ante nuptias cum authoritate curatoris constituere: & gratis debet procedere, ne afflicto detur afflictio. Bald. & Salyc.

Si furiosi.] CASVS. Hanc. l. habetis. ℨ. de epi. audi. l. tam dementis & vult hæc lex hoc dicere: Sicut filius & filia mente capti possunt nuptias cõtrahere, ita filius furiosi. Sed quomodo hoc potest esse, cum in nuptiis filij requiratur consensus patris?

XXV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI furiosi parentis liberi, in cuius potestate constituti[i] sunt, nuptias[k] possint contrahere, apud veteres agitabatur, & quidem filiam furiosi marito posse copulari, omnes penè iuris autiqui conditores admiserunt, sufficere enim putauerunt si pater non contradicat. In filio autem familias dubitabatur, & Vlpianus quidem retulit constitutionem imperatoris Marci, quæ de furioso non loquitur, sed generaliter de filiis mente capti: siue masculi, siue fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: vt hoc facere possint etiam non adito principe. Et aliam[l] dubitationem ex hoc emergentem, si hoc quod de mente capto cõstitutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi exemplo mente capti & furiosi filios adiuuantes.[m] His itaq; dubitatis, tales ambiguitates decidentes, sancimus hic repleri, quod diui Marci constitutioni deesse videtur, vt non solum dementis, sed etiam furiosi liberi cuiuscunque sexus possint legitimas contrahere nuptias, tam dote, quàm ante nuptias donatione à curatore eorum præstanda, æstimatione tamen in hac regia vrbe excellẽtissimi præfecti vrbis, in prouinciis autẽ virorum clarissimorum earum præsidum, vel locorum antistitum,[n] tam opinione personæ, quàm moderatione[o] dotis & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus tam curatoribus dementis vel furiosi, quàm his qui ex genere eorũ nobiliores sunt: ita tamẽ, vt nulla ex hac causa oriatur vel in hac regia vrbe vel in prouinciis iactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægrauetur.

Potest quis alumnam suam ducere in vxorem, sed non eam quam de sacro fonte leuauit. Bald. Vel sic: Cum ancilla manumissa patronus potest contrahere matrimonium: cum filia vero adoptiua etiam emancipata non potest: nec cum aliena de sacro baptismate sumpta. Salyc.

XXVI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

te, ducere non possum. Viuianus.
a *Alumnam.* id est quam ipse aluit cum sua esset ancilla, & inde eam manumisit: vt subiicit. & facit iusticu. qui ma. non possunt. ℨ. eadem.
b *Loco filiæ.* scilicet adoptiuæ, quam etiã non licet ducere: vt instit. eo. ℨ. & hæc adeo.
Vel hic dicit quando aluit vt filiã. ℨ. in princ. alitus fuit cum ea. Vel aluit vt ancillam. & facit xxix. q. ij. si quis ancillam. & ℨ. ad l. Iul. repetun. l. fi.
c *Deo inuocante.* no. est sic ad hunc casum. xxx. q. iij. & iiij. per totum & extra de cogna. spi. ri. capi. j. lib. vj.

Antonius.] CASVS. Olim niasculus qui habebat lx. annos pro hibebatur nuptias con trahere: si militer mulier habẽs quinquaginta annos: sed hodie per Iustin. hoc correctum est. Viuia.

Honores volentes. Dic ℣ lege papia cautum fuerat, ℣ masculus maior sexagenario non contrahat cum muliere vel minore fœmina quinquagenaria: & contra maior quinquagenaria non cõtrahat cũ maiore vel minore sexagenario: & eatur ratio, quia nuptiæ fiunt causa liberorum, quæ causa hic deficere videbatur: sed contra est vt hic, & ℨ. de legit. hære. l. si maior. ADDITIO. Hanc. l. intelligo de tali sene, qui ramen coire potest, licet difficiliter. aliàs autem si omnino non posset coire, non valeret matrimonium. facit. c. si extra de fri. & male. de quo vide latius per Christoph. Porc. in §. j. iij. fi. instit. de nuptiis.

Libertam. CASVS. Si liberta est vxor alicuius, qui postea fecerit efficitur, non propter hoc debent nuptiæ dissolui: nam fe licitate casus mariti non debet esse dãnosa vxori. ab initio tamen fenator non potest contrahere matrimonium cũ libertina. Secundo dicitur: ℣ si patet mulieris quæ nupsit liberto, nõ erat senator, & postea effectus est senator: nunquid dissoluitur matrimonium ex eo quòd non licet filiæ senatoris nubere liberto? Respon. non. Viuia.
e *Non patitur.* vt ff. e. l. lege iulia.
f *Exemplo.* sic & ℨ. de stat. & imagi. l. fi. & ff. de condit. & de

Nomina di pp. fictitia pro personis.

Respon: ℣ debet contrahere cum consensu curatoris mente capti & propinquorum: & de eorum consensu debebit dos & donatio constitui arbitrio rectoris prouinciæ, vel arbitrio episcopi loci. & pro isto consilio siue scriptura non debet furiosus aliquid dare: quia non debet amplius affligi.
i *Constituti sunt.* remanent enim in potestate: vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre.
k *Nuptias.* vt instit. eo. ℨ. j.
l *Aliam.* repete, retulit Vlpianus.
m *Adiuuantes.* repete, conditores antiqui iuris. aliàs adiuuante.
n *Antistitum.* æstimatione, repete constituenda, quod est ℨ.
o *Quàm moderatione.* sic & ff. de iure dot. l. quæro. & ℨ. de episcopis audien. l. tam dementis. Sed quid si idem sit filius patris curator, quod potest: vt ff. de cura. fur. l. j.? Respon. specialis ad hoc dabitur: vt ar. ff. de iure do. l. siue generalis, quo minus enim curator detur habenti curatorem regula iuris non est impedimento: vt ff. de tut. & cura. da. ab his. l. ven. tri. ℨ. fin. Vel aliter dic quòd prædicta fiant ad præ ctore prætore vel iudice: vt & quando debitor soluere vult minori: vt ff. de mino. l. ait prætor. ℨ. j. & facit ad l. istam. ff. de lega. iij. fidiæ. & ff. eo. l. si nepos. & l. si ita. & l. fi filius. ADDITIO. Nota ex hac glo. ℣ filiusfamilias potest donare causa mortis patri in cuius est potestate, non auctoritate patris, sed iudicis, quod not. pro limitatione glos. rem acquirit. l. j. ff. de auctor. iur. secundum And. Barba.

Equestri dignitate.] CASVS. Si ego nutrii aliquam puellam ancillam vel libertam, vel aliqua nutritiæ meæ: ego cum illa non prohibeor nuptias contrahere: quia licet filiæ habeam affectionem, non tamen prohibentur nuptiæ inter me & illam. eam tamẽ quam suscepi de sacro fonte, ducere non possum. Viuianus.
a *Alumnam.* id est quam ipse aluit cum sua esset ancilla, & inde eam manumisit: vt subiicit. & facit iusticu. qui ma. non possunt. ℨ. eadem.
b *Loco filiæ.* scilicet adoptiuæ, quam etiã non licet ducere: vt instit. eo. ℨ. & hæc adeo.
Vel hic dicit quando aluit vt filiã. ℨ. in princ. alitus fuit cum ea. Vel aluit vt ancillam. & facit xxix. q. ij. si quis ancillam. & ℨ. ad l. Iul. repetun. l. fi.
c *Deo inuocante.* no. est sic ad hunc casum. xxx. q. iij. & iiij. per totum & extra de cogna. spi. ri. capi. j. lib. vj.

Antonius.] CASVS. Olim niasculus qui habebat lx. annos pro hibebatur nuptias con trahere: si militer mulier habẽs quinquaginta annos: sed hodie per Iustin. hoc correctum est. Viuia.

Honores volentes. Dic ℣ lege papia cautum fuerat, ℣ masculus maior sexagenario non contrahat cum muliere vel minore fœmina quinquagenaria: & contra maior quinquagenaria non cõtrahat cũ maiore vel minore sexagenario: & eatur ratio, quia nuptiæ fiunt causa liberorum, quæ causa hic deficere videbatur: sed contra est vt hic, & ℨ. de legit. hære. l. si maior. ADDITIO. Hanc. l. intelligo de tali sene, qui ramen coire potest, licet difficiliter. aliàs autem si omnino non posset coire, non valeret matrimonium. facit. c. si extra de fri. & male. de quo vide latius per Christoph. Porc. in §. j. iij. fi. instit. de nuptiis.

Libertam. CASVS. Si liberta est vxor alicuius, qui postea fecerit efficitur, non propter hoc debent nuptiæ dissolui: nam felicitate casus mariti non debet esse dãnosa vxori. ab initio tamen senator non potest contrahere matrimonium cũ libertina. Secundo dicitur: ℣ si patet mulieris quæ nupsit liberto, nõ erat senator, & postea effectus est senator: nunquid dissoluitur matrimonium ex eo quòd non licet filiæ senatoris nubere liberto? Respon. non. Viuia.
e *Non patitur.* vt ff. e. l. lege iulia.
f *Exemplo.* sic & ℨ. de stat. & imagi. l. fi. & ff. de condit. & de

Potest quis accipere vxorẽ sexagenariam, vel decrepitæ ætatis constitutam. Bald.

XXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

2 SAncimus nuptias quæ inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenarios vel quinquagenarios, lege Iulia vel Papia prohibitæ sunt, homines volentes[d] contrahere, & ex nullo modo vel ex nulla parte tale nuptias impediri.

Nota dignitas mariti vel soceri matrimonium non dissoluit: quia felicitas viri debet vxori prodesse. & similiter felicitas vxoris debet prodesse viro. & similiter felicitas socer debet mariti prodesse. Baldus. Vel sic: Res perfecta & consummata non vitiatur, licet veniat ad casum à quo non potest incipere. Salyc.

XXVIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI libertam quis vxorem habeat, deinde inter senatores scribatur dignitate illustratus, an soluatur matrimonium, apud Vlpianum quærebatur: quia lex Papia inter senatores & libertas stare connubia non patitur[e].

¶ Nos igitur dei sequentes iudicium, nõ patimur in vno eodẽmque connubio, mariti felicitate vxori fieri infortunium, vt quantum vir in altum tollatur, tantum & coniunx eius decrescat,[f] immo magis penitus depereat. abiit itaque à nostro tempore huiusmodi asperitas, & firmum maneat matrimoniũ, & vxor marito cõcrescat, & sentiat eius fulgore: stabiléque maneat matrimoniũ ex huiusmodi superuentu minimè deminutũ.[g] ¶ Simili modo si priuati hominis filia ad libertiue niat connubium, & postea pater mulieris ad senatoris dignitate fuerit elatus: taceat Papiæ legis crudelissima sanctio: & neque per hunc modum dissoluatur[h] matrimonium inter facti senatoris filiam, & libertum, ne soceri prosperitas sine genero inueniatur. Melius enim est legis Papiæ seueritatem in vtroque casu cõpescere, quàm eam sequendo hominum matrimonia dispergere, non ex vitio mulieris & mariti, sed ex prospera alterutrius partis fortuna. cum enim * ex vna[i] radice vitium nascitur, consequẽs est vt vna lege tollatur.

TITVLVS V.
DE INCESTIS ET inutilibus nuptiis.

Liberta vxor fratrem non potest diuertere inuito patrono, & cum alio contrahere matrimonium. Bald.

1 Imp. ALEXANDER A. Amphigono.

LIberta, eademque vxor tua, si à te inuito discesserit: cõnubium cum alio non habeat,[k] si modo vxorem eam habere velis,[l]

Binas habens seu tenens vxores, est infamis. Bald.

11. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Sabastianæ.

NEminem qui sub ditione sit Romani nominis, binas vxores[m] habere posse, vulgo pater, cum etiam in edicto[n] prætoris huiusmodi viri infamia notati sint, quam rem competens iudex inultã esse non patietur.

Nuptiæ nefariæ & incestæ quæ prohibentur & inutiles: sed nefariæ proprie inter ascendentes & descendentes, incestæ inter collaterales vel affines: vt instit. eod. ℨ. ergo nos omnes. & ff. eod. l. quin etiam. & l. fina. & ff. de adul. l. si adulterii. 2. resp. Aliæ quæ aliis naturalibus prohibẽtur, simpliciter inutiles dicuntur, quod multis modis contingit: vt dictum fuit. e. ℨ. fiunt & aliæ.

Libertæ.] CASVS. Patronus cum sua liberta matrimonium cõtraxit: postea liberta ipso inuito à se discessit, & alij nupsit: an hoc facere potuit, quæritur? Rñ. q̃ non. & si alteri nũbit, nõ erit sua vxor.
k *Non habeat.* diuortium tamen tenet: vt ff. de repu. l. fina. in princ. vnde non committitur adulterium cum ea: vt ff. ad l. Iul. de adult. l. pe. sed quo ad hoc vt nõ possit alij nubere, dicitur durare prius matrimonium: vt ff. vnde vir & vxor. l. j. ℨ. fina. & facit. ff. eod. l. matrimonij, & l. in eo iure. & de diuor. l. penul.
l *Velis.* quod qualiter fiat, die vt ff. de repu. l. fina. Accursius.

NEminem.] CASVS. In hac. l. præcipit imperator, quod nullus subiectus Romano imperio habeat duas vxores: & si habeat vna de iure, aliam de facto, vltimæ nuptiæ sunt inutiles: & eo ipso iure efficitur infamis. Viuia.
m *Binas vxores.* vel sponsas, vel alteram coniugem, & aliam sponsam: vt ff. de his qui notan. infami. l. j. ℨ. fin. & l. quid ergo. ℨ. j. & supra de don. ante nup. l. ea quæ.
n *In edicto.* non est bona ratio: quia nubens intrà tempus luctus infamatur: vt ℨ. de secundis nup. l. j. tenet tamẽ matrimonium: vt in authen. de resti. & eã quæ pa. ℨ. fi. colla. iiij. sed est

Hæc verba ponũtur in gl. super verbo, nisi. ante si. in c. fraternitatis. extra de testi.

ratio, quia prohibitur à lege: vt hic, & instit. eo. ℨ. affinitatis. & ℨ. de adulte. l. eum.

Cum ancilla.]

Vm ancillis.] CASVS. Si liber homo velit ancillam ducere in vxorem: de iure hoc esse non potest, cum ea tamen posset esse contubernium. Item decuriones non possunt cũ ancillis contubernĩũ contrahere: & si cõtra fecerint clam in aliqua villa vel prædio: si quidem fecerint procuratoribus domini nescientibus: mulier dãnatur in metallum, decurio damnatur in insulam si fuerit sui iuris, omnibus bonis suis cõfiscatis, si non habebat aliquos propinquos ab intestato. Si autem fecerint procuratoribus domini scientibus: ipsi damnãtur in metallum. Si autem dominus fundi sciuerit, & permiserit: si patiẽ fieri in prædio rustico. quæ sunt in illo prædio, vnà cũ prædio confiscantur. Si autẽ patitur fieri in prædio vrbano: quia facinus intra parietes domesticos cõmissum est, pœna augetur: quia dimidia pars bonorum istorum confiscatur. Vi

Inter liberum & seruum matrimonium non consistit: & filij qui nascuntur ex serua, dicuntur serui: quia sequuntur conditionem matris. Hoc primo. Decuriõ qui contraxit matrimonium cum serua, deportatur: bona eius curiæ confiscantur: puniuntur & hæres, & procuratores locorum scientes, qui passi sunt in dominus dominorum suorum huius modi studia in exerceri: puniturque etiam dominus si fuit sciens, & non denunciauit: & in publicationẽ fundi veniunt accessoria, mancipia, & pecora illi fundo deputata: & magis punitur delictum commissum in ciuitate, quã in agro. hoc dicit hac lex. Bald.

III. Imp. CONSTANTINVS A. Patroclo.

CVm ancillis non potest esse connubium,[a] nam ex[b] huiusmodi contubernio serui nascuntur: ideoque præcipimus ne decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine seruarũ ducente confugiant. Sienim decurio clam actoribus, & procuratoribus nescientibus, alienę fuerit seruę coniunctus: & mulierẽ in metallum detrudi per sententiam iudicis iubemus, & ipsum decurionem in insulam deportari: omnibus bonis eius ciuitati cuius curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullosque [c]habeat liberos vel parẽtes, vel etiã propinquos, qui secundum legum ordinẽ ad eius successionem vocentur.

¶ Quod si actores vel procuratores loci in quo flagitium admissum est, fuerint conscij, vel cõperti facinus promere noluerint: si cũ peruenerint ad. xxv. an. ipsi facientes solueritne: alias dos & donatio propter nuptias cõfiscatur. Viui.

h *Qui contra legum.* vt ff. de ritu nupt. l. lege Papia.
i *Mandata.* vt §. ritu. j. l. & si contra.
k *Constitutionisque.* vt §. de episc. & cleri. l. si quis non dicam. & l. raptores. & §. fin. j. l.

metallo eos conuenit implicari. ¶ Si vero dominus loci hoc fieri permisit, vel postea cognitum celauit:[d] si quidem in agro id factũ est, fundus cum mancipiis & pecoribus cæteriſque rebꝫ quæ cultui rustico sustinentur, fisci iuribus vindicetur. Si vero in ciuitate[e] id factum est: dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiscari, pœnam augẽtes,[f] quoniam intra domesticos[g] parietes scelus admissum est, quod noluit mox cognitum publicare.

Ex matrimonio reprobato lucra matrimonialia non procedunt: sed veniunt potius confiscanda. Idem in donatione simplici: nisi ætas, sexus, vel vtilis ignorantia excuset. Bal. Vel sic: Nuptiæ à iure prohibitæ, sunt ipso iure nullæ: & donata hucusque à scientibus auferuntur vt indignis, & fisco applicantur: non ab ercantibus iuste: dum tamen coniunctionem deirimant comperto errore. Salycetus.

IIII. Imppp. VALENTIANVS. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Andromachum comitem rerum priuatarum.

QVi contra legum[h] præcepta, vel contra mandata[i] constitutionẽsque[k] principũ nuptias forte contraxerit: nihil ex eodẽ matrimonio, siue ante nuptias donatum, [l] siue deinceps quoquomodo datum[m] fuerit, consequatur: idque totum quod ab alterius liberalitate[n] in alterum processerit, vt indigno indigne ve sublatũ, fisco vindicari [o] sancimus, exceptis tam fœminis quàm viris qui aut errore[p] acerbreuiter, quòd hæc lex propter errorem facti iustum & cõmunem excusat. Si vero in iure, quantum ad pœnã incestus minuit. Et dicas hic quod lier in totũ releuatur, & idem in mare qui sic errãt in iure ciuili: quia credidit posse contrahere cum pupilla. si autem in iure gentium in aliquo subleuatur, non in totum: vt ff. ad l. Iul. de adul. l. si adulteriũ. §. nõnunquã in fi. ibi. cum in adulterio &c. & §. stuprũ. in fi. §. Est tamen arg. contra. j. tit. j. l. j. Sed certe ibi clam fuerat cõtractum, vnde præsumitur scientia: secus si palã. Et quãdo bona fides præsumeretur: vt ff. de ritu nup. l. fi. Item quid de filiis ipsorum? Respond. nõ est cautum in lege. Sed dicerit de filiis ipsorum? Respond. nõ est cautum in lege. Sed dicas co esse legitimos, si vterque ignorauit, licet nullũ sit matrimonium: sicut & in adoptiuis contingit, qui sunt legitimi sine matrimonio. & hoc dicitur rescripsisse Alexander ex priuilegio cuidam: vt dices. j. eod. l. si quis incesti. ad hoc. ff. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. diuus. vbi autem alter sciuit: illi non sunt legitimi, sed ignorãti sic. ADDITIO. Tu dicas de hoc. Si matrimonium est publice contractum in facie ecclesiæ: tunc siue veraque ignorauit impedimentum, siue alter tantum, filij sunt semper legitimi. c. cũ inter. & c. ex tenore. extra qui filij sint legitimi. Si vero matrimonium esset contractum clandestine, licet vterque ignoraret impedimentum, non essent filij legitimi. c. ex inhibitio. §. si quis vero. de clandestina desponsa.

Affectato. cum forte potuit scire, & noluit.
Comperto. parcitur alicui propter ignorantiam, vel cum scire, si se offerat: aliàs purger. sic. ff. depo. l. iij. & ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. idem Cellius ait si seruus. ar. cõtra. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. in princip. Nam ibi patre nesciente. sed postea ratum habente
Vsurpatio infamia. Similiter est argu. contra in vsucapione. vbi bona fides sufficit ab initio: & si postea superuenit scientia rei alienæ. nõ enim sufficit ab initio: & si postea superuenit scientia rei alienæ. nõ enim mittit bona dum viuit: sed filij illegitimi erũt: nec patet eis aliqua data debet: nec in testamento, nec inter viuos, nec per se, nec per interpositas personas. & dos si qua cõstituta est, confiscabitur: & si consistens incestus nupt. testamentum faceret, non potest relinquere extraneis: filijs tamen quos suscepit ex primo matrimonio, potest relinquere, & nepotibus, & proneptibus, patri & matri, & auo & auiæ, fratri & sorori: si tamen aliquis eorum consilium dederit vt eorũ rahatur tale matrimonium, non habebit aliquid de hæreditate, sed ille qui est in secundo gradu. Viuianus.

Vsurpatio matrimonij. si fumpsione. vbi bona fides sufficit ab initio: & si postea superuenit scientia rei alienæ. nõ enim sufficit ab initio: & si postea superuenit scientia rei alienæ. nõ enim mittit bona dum viuit: sed filij illegitimi erũt: nec patet eis aliqua data debet: nec in testamento, nec inter viuos, nec per se, nec per interpositas personas. & dos si qua cõstituta est, confiscabitur: & si consistens incestus nupt. testamentum faceret, non potest relinquere extraneis: filijs tamen quos suscepit ex primo matrimonio, potest relinquere, & nepotibus, & proneptibus, patri & matri, & auo & auiæ, fratri & sorori: si tamen aliquis eorum consilium dederit vt eorũ rahatur tale matrimonium, non habebit aliquid de hæreditate, sed ille qui est in secundo gradu. Viuianus.

Affectatio. cum forte potuit scire, & noluit.
Comperto. parcitur alicui propter ignorantiam, vel cum scire, si se offerat: aliàs purger. sic. ff. depo. l. iij. & ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. idem Cellius ait si seruus. ar. cõtra. ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. in princip. Nam ibi patre nesciente. sed postea ratum habente

Primo non affectato, [a] insimulatóve, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis lubrico lapsi: quos tamen ita demum legis nostræ laqueis eximi placuit, si aut errore comperto, [b] aut vbi ad legitimos peruenerint annos, coniunctionem huiusmodi sine vlla procrastinatione [c] diremerint.

In veteri testamento tenebatur quis ducere vxorem fratris eo mortuo: & debebat ei imponere certum nomen. Imperator dicit hic contrarium: quia relictam fratris alter frater non ducit eam in vxorem: nec potest duas sorores successiue habere in vxores. hoc dicit. Vel sic: Fratris præmortui vxorem, vel vxoris præmortuæ sororem non licet ducere in vxorem: licet præmortui fratris vxor virgo permanserit. hoc dicit. Salycetus.

V. Ijdem AAA. Cynegio.

FRatris[d] vxorem ducendi, vel duabus sororibus coniungendi, penitus licentiam summouemus, nec dissoluto quocunque modo coniugio.

Incestus nuptias contrahentes non perdunt ipso iure proprias facultates: tamen in hoc punitur, quia non possunt testari: nec possunt habere successores, nisi personas hic declaratas: quibus non existantibus, succedat fiscus. Baldus.

VI. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano præfecto prætorio.

SI quis incesti vetitique[e] coniugij esse nuptijs funestauerit, proprias quandiu vixerit, teneat facultates: sed neque vxorem, neque filios ex ea editas habere credatur. [f] ¶ Nihil prorsus prædictis neque per interpositam quidem personam vel donet superstes, vel moriturus derelinquat. dos si qua forte solenniter aut data aut promissa fuerit: iuxta ius antiquum fisci nostri commodis cedat. testamento suo extraneis nihil derelinquat: sed (siue testato siue intestato) legibus ei & iure succedant, si qui forte ex iusto & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc est de descendentibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de ascendentibus autem pater, mater, auus, auia: de latere, frater, soror, patruus, amita. Testandi [g] sanè ita demum habeat facultatem, vt his tantummodo personis, pro iuris ac legum quod voluerit arbitrio relinquat, quas succedere imperialis præcepti tenore mandauimus: ita tamen, vt ab hæreditate defuncti penitus arceatur, si quis ex his quos memoratimus, in contrahendis incestis nuptijs cõsilium iniisse mõstrabitur: successuro in locum illius, qui post eum gradu [h] proximus inuenitur. ¶ Ea sanè quæ de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum sese cõsortijs commaculauerint, custodiantur. Memoratis vero personis non extantibus, nostro fisco locus pateat. Dat. VI. Id. Decembr. Constantinop. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Conss.

IN AVTHEN. de incestis & nefarijs nuptijs. §. j. colla. ij. constitut. fina.

Vsta authen. dicit quòd bona contrahentium incestas nuptias ipso facto sunt confiscata. Item dicit quòd filij eorum legitimi ipso facto sunt effecti sui iuris. Item dicit quòd isti delinquentes in exilio. Item dicit quòd licet pater sit exul: filius tamen debet eum alere, hoc dicit. Bald.

INcestas[i] nuptias contrahentis pœna est confiscatio[k] bonorum tam cæterorum quàm doris, exilium etiam, & cinguli[l] (si quo potitur) spoliatio, verberatio quoque, si vilis est: fœmina quoque talia scienter[m] peccante, simili pœnæ subiugada. substantia sic amissa[n] liberis hoc ipso sui iuris effectis, [o] si quos habet legitimos, applicetur, [p] vt tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus, fisco defertur. ¶

l *Cingulo.* id est dignitatis.
m *Scienter.* secus si ignoranter. & idem in mare: sed non ita ad plenum: vt plene dixi. §. eod. l. qui contra legum.
n *Substantia sic amissa.* Redit ad primum casum qñ vir delinquit.
o *Effectis.* ipso iure, vel hoc ipso quòd pater supplicio deditus est. Ad hanc expositionem pertinet quod dicitur in corpore, Paternam mox illi accipiant successionem &c.
p *Applicetur.* scilicet substantia.
q *Defertur.* ipso iure.

h *Gradu.* nisi sic alius in eodem gradu cum eo qui excluditur: & est ad l. ista. am. xxxv. q. vij. quidam. & j. de nuptie. quæ ser. proprijs. l. j. & infra de secũ nupt. l. hac edictali. & ff. de ritu nupt. l. sen per. Itẽ intellige hanc l. secundum ea quæ notauimus. §. l. qui contra. id est quando sciuerunt. Item sunt & aliæ pœnæ quas patiuntur prædicti. vide authen. incestas. quæ est ex titu. de incest. nupt. colla. ij.

Nuptie sunt variis ex causis vetite.

INcestas.] CASVS. Lex codicis dicit quòd qui incestas contrahit nuptias, retinet bona. Authent. corrigit, dicens quòd bona illius confiscantur, si nõ habet filios: aliquin substãtia eius deuoluitur ad filios. & pater debet ali à filijs: & si miles est qui tale contrahit matrimonium, amittit cingulũ, & mittetur in exilium: si vilis est, verberabitur.

i *Incestas.* Et hanc & sequen. authent. intel. lexerunt quidam tantùm de vetitis iure sanguinis. secus si aliàs sint vetitæ: vt cum ancilla alicuius, quod est vetitum: vt §. eod. l. cum ancillis. vnde eius filium dicunt naturalem. quod non placet: immo large hanc & proximam authen. accipe, quocunque modo sint inutiles. argu. in corpore huius authen. & §. eod. l. qui contra. & l. si quis incesti. proprie autem qualiter accipiatur, not. §. eod. in rubrica.

k *Confiscatio.* scilicet si non habet filios legitimos: vt j. proxi. Sed videtur quòd etiam alij excludunt fiscum: vt in authen. vt nulli iudi. §. fina. colla. ix. Solu. illa hanc corrigit: vel aliter vt plene dices. §. de bo. dam. authen. bona.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

EX complexu.] CASVS. Auth. incestas, dicit quòd subſtãtia patris defertur filijs. Authẽ. hæc addit dicẽs, quòd filijs natis de incestuoſo matrimonio nõ eſt danda patris ſubſtãtia, nec ab eo ali debent. Vivianus.

Filij ſunt nuncupandi.

a Nefario. large accipe, licet impropriè: vt ſ. proxi. auth. dixi.

b Nec naturales. quales ſunt ex cõcubinana ti, qui ſunt naturales tã tum: & legitimi tãtum, vt adoptiui: legitimi & naturales, vt ex vxore. nec legitimi nec naturales: vt inſtitu. de quibus hic dicitur.

c Indigni. & materna: quod eſt verũ quando coitus per legem poterat accuſari. alias nõ: vt ſi ex meretrice: quo caſu matri, non patri ſuccedit: vt inſtitu. de ſuc. cog. §. vulgo. & ff. de in ius vo. l. quique. in fi. & l. quia. Sed quid ſi non obſtante hac l. conceſsit imperator talem fieri legitimũ: Reſpond. poteſt: vt argu. ſ. de teſta. authen. hoc inter. cum nullus eiſ legem imponere potuerit: vt ff. de arbi. l. nam magiſtratus.

HVmilem.] CASVS. Senator vel filius ſenatoris prohibetur contrahere nuptias cum humili perſona: vt puta cum ancilla, aut eius filia: cum ſcenica, aut eius filia: aut cum illa quę lenocinium exercet. Vivian.

Senatores ex poſſint eũ fœminis humilioribꝰ contrahere.

d Humilem. quia inhibitum erat ſenatoribus contrahere nuptias cum humilioribus fœminis: vt ff. de ritu nup. l. lege Papia. Quæ ſunt intelligendæ humiles, hæc lex dicit: quæ incneatur per authen. vt liber. decẽ. §. ſi quis autem. coll. vj. per quam authen. licet ſenatoribus ducere liberras, do talibus inſtrumẽtis cõfectis. ſed per authen. vt liceat matri & aniæ. §. quia vero legem dudum. col. vij. generaliter permittitur idem de omnibus humilioribus perſonis.

e Prædiis. i. ornatis.

f Opulentiores. i. dicere non refert, ſi ſint ingenuæ, an ſint diuites pecunia, an ſint opulentæ fortuna. i. bona conuerſatione vel bonis moribus. & facit in decretis. xciij. diſt. c. legimus.

Ieet.] CASVS. In l. iſta dicitur quòd in terra Aegypti erat talis lex, quod ſi contraxeram matrimoniũ per verba de præſenti cum ſorore vna: ſi ante A contractum matrimonium volebam contrahere cum alia ſoro re, poterã hoc facere. Sed hæc lex hodie eſt correcta. Vivianus.

g Antiquarum. ſ. c. l. qui contra. & l. ſi quis incesti. & eſt adiſtam l. ſ. c. l. fratris. & ſ. l. proxi. & ſ. de dona. ante nup. l. cui ite.

AB inceſtis.] CASVS. In hac l. imperator reprobat leges & conſtitutiones quorundam vſurpatorum Romani imperij, qui ſuis legibus & conſtitutionibus inceſtas nuptias contrahi permiſerunt. vnde imperator omnes leges & conſtitutiones tyrannitollit. & præcipit inceſtas nuptias nõ contrahi etiam ex auctoritate imperialis ſcripti. Vivianus.

h Ab inceſtis. ſ. l. proxi. & l. fratris. & ſ. ſi nup. ex re. pe. lij. xxiij. q. v. inceſtuoſi. Item not. reſcriptum permittens illicitum matrimoniũ, nullius eſſe momenti.

i Non. accipe decernimus. quod eſt ſ. DE INTERDICTO matrimonio. etc.

Dixit qualiter ratione ſanguinis matrimonia prohibeantur. Cauſam autem quatuor notauit Ratio. effitr.

k Senatuſconſulti.] CASVS. Tutor vel ejus filius per ſenatuſconſul. prohibetur contrahere nuptias cum pupilla ſua: nec excuſatur prætextu ruſticitatis. Vivianus.

k Senatuſconſulti. cuius nomen nõ habemus: & prohibet matrimonia inter tutorem vel eius filiũ, & pupillã, vt hic, & ff. de ritu nupt. l. ſi natus. & de ſpon. l. tertor. ADDITIO. Aduertas tamen quòd ma Eſt ſic trimonium inter iſtas perſonas contractũ, de iure canonico tenet. vt xxx. dicit Abbas extra de eo gna. leg. ſuper rub.

l Non oportet. Nota errorem vel imperitiã non excuſare. Eſt ſic contra. ff. de adulter. ſi adulterium. §. ſtuprum. & §. nonnunquam. ſibi enim videtur quòd iuſ pupillus ab vxore & ſuccedere vxoris repoſcere rationem.

Error iuris ciuilis non excuſat a pœna.

k Falſo. quia bene poteſt fieri vt tutor filiam ſui pupillo, & curator filio copulet: vt hic, & ff. de ritu nupt. l. liberum. ii. §. tutor. & ec. ratio eſt. quia non eſt hic timor: ne timeat pupillus ab vxore & hæredẽ tutoris repoſcere rationem: quod eſt contra regu. ff. de ritu nupt. l. ſi quis officium. in prine. & ſ. ſi. proxi. & l. ſi tutor.

SEnatuſconſulti.] CASVS. Tutor vel eius filius per ſenatuſconſul. prohibetur contrahere nuptias cum pupilla ſua: nec excuſatur prætextu ruſticitatis. Vivianus.

SEnatuſconſulti.] CASVS. Tutor vel eius filius per ſenatuſconſul. prohibetur contrahere nuptias cum pupilla ſua: nec excuſatur prætextu ruſticitatis. Vivianus.

IN AVTHEN. qui. mo. natu. effi. ſui. §. fin. colla. vij. conſti. j.

Neſarij, inceſtuoſi, & ſpurij non ſuccedunt nec alũtur. h. d. in. c. cum haberet. extra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, dicitur quod ſpurij ſunt alendi de æquitate canonica: tamen hoc non puto verum in neſarijs, inceſtuoſis, ſed in ſpuriis ſimpliciter. Baldus.

EX complexu neſario[a] aut inceſto ſeu damnato liberi nec naturales[b] ſunt nominãdi, eis paternæ ſubſtantię indigni[c] beneficio, vt nec alantur à patre.

Pauper ſi aliàs eſt dignus, non dicitur vilis & obiecta perſona: ſed illæ perſonæ dicuntur viles, quæ malis moribus viuiſcunt. Bald. Vel ſic: Paupertas vel cunitæ non faciunt quem ignobilem vel indignum eſſe: ſed ſtatus, conditio, vel vilitas, & commendatio vitæ. Salycetus.

VII Impp. VALENTIAN. & MARTIANVS AA. Palladio præfecto prætorio.

HVmilem[d] vel abiectam fœminam minimè eam iudicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata ſit. vnde licere ſtatuimus ſenatoribus, & quibuſcũque amplisſimis dignitatibus præditis, [e] ex ingenuis parentibus natas, quanuis pauperes, in matrimoniũ ſibi accipere, nullamque inter ingentias & opulentiores[f] ex diuitijs & opulentiore fortuna eſſe diſtantiam.

¶ Humiles vero abiectaſque perſonas eas tantummodo mulieres eſſe cenſemus, ancillam, ancillæ filiam: libertam, libertæ filiam: ſcenicam, ſcenicæ filiam: tabernariam, tabernarij vel lenonis aut arenarij filiam: aut eam quæ mercimonijs publicè præſtat. ideoque huiuſmodi inhibuiſſe nuptias ſenatoribus harũ fœminarum, quas modo enumeraſſimus, æquum eſt. Dat. Pri. Non. Apri. Conſtantinop. Aetio & Aſterio Conss.

Vxorem fratris, & virginem frater ſuperſtes non poteſt ducere in vxorem, non obſtante conſuetudine Aegyptij, vel reſcripto principis. hoc dicit cum. l. ſequenti, quæ mouit ab inceſtis.

VIII. Imp. ZENO. A. Epinico præfecto prætorio.

LIcet quidam Aegyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi coniuges matrimonio copulauerint, quòd poſt illorum mortem manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet quod certis legum conditoribus placuit, cum corpore non conuenerint, nuptias non videri re eſſe contractas: & huiuſmodi connubia tunc temporis celebrata, firmata ſunt: tamen præſenti lege ſancimus, ſi quæ huiuſmodi nuptiæ contractæ fuerint, eas, earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum[g] legum tenori ſubiacere, nec ad exemplum Aegyptiorum (de quibus ſupra dictum eſt) eas videri fuiſſe firmas, vel eſſe firmandas.

Reſcriptum permittens inceſtuoſum matrimonium, eſt ipſo iure nullum. Saly.

IX. Imp. ANASTASIVS. A. Seueriano. PP

AB inceſtis[h] nuptijs vniuerſi qui noſtro reguntur imperio nouerint temperandum. nam[i] reſcripta quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut conſtitutiones impias quæ quibuſdam perſonis tyrannidis tempore permiſerunt ſceleſto contubernio matrimonij nomen imponere, vt fratris filiam, vel ſororis, vel eam quæ cum fratre quondam nuptiali iure habitaue rat, vxorem legitimam turpiſsimo conſortio liceret amplecti, aut vt alia huiuſmodi committerentur, viribus carere decernimus: ne diſsimulatione [k] culpabili nefanda licentia corroberetur.

TITVLVS VI.

DE INTERDICTO MATRIMONIO inter pupillam & tutorẽ ſeu curatorem, filioſque eorum.

Ruſticitas vel imperitia non excuſat. Bald. Vel ſic: Inter pupillam & tutoris ſuum prohibitum eſt matrimonium: nec prætexu ignorantiæ excuſatur. Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Marino.

Enatuſconſulti[k] auctoritate, quo inter pupillam & tutoris filiũ connubium ſalubertimè ſublatum eſt, circunueniri ruſticitatis & imperitiæ velamentis non oportet. [l]

Inter matrem pupillæ, & eius tutorem non eſt prohibitum matrimonium: & loquitur expreſſe hic quòd vxorius poteſt eſſe tutor priuignæ ſuæ. Baldus

II. Imp. ALEXANDER A. Bytrho.

MAter pupillæ.]
Non prohibetur. nam priuigni fuit tutor quis eſſe poteſt: vt ſ. de contrario. iudi. tu. l. ſi.

Vxorius tutor poteſt eſſe tutor priuignæ ſuæ.

CVm proponas.] CASVS. Contraxi matrimonium cum aliqua mulliere ex qua ſuſcepi liberos: iſta erat minor xxv. ann. poſtea pater meus fuit ei datus curator: nunquid matrimonium diſſoluitur? Certe non. ſed vt omnis ſcrupulus ceſſet, dãdus eſt ei alius curator. Vivianus.

b Suſceptos. maxime. nam idem & non ſuſceptis liberis. ſic & ff. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. j.

c Habuiſſe. idem eſſet & ſi in poteſtate eſſet: vt ff. de ritu nupt. l. non eſt.

d Videantur. quod enim legitimè fit. & c. vt ſ. de admini. tuto. l. ſancimus. j.

e Omnis ſcrupulus. de iure. & de facto. nã trãſacto tempore diceretur forte curatorẽ datũ ante matrimoniũ. & facit ff. de reg. iur. l. quæ dubi tationis. & ff. eo. l. pen. §. ij. & ſ. de exc. tut. l. ſi cet. & l. amplisſimi.

f Habeat. ſcilicet vxor tua.

g Subſtantiam. etiam à patre tuo.

Libertinum.] CASVS. Libertus qui fuit tutor filię patroni, prohiberur illam ducere in vxorem finita tutela, & etiã filius eius. Vivianus.

h Suſceperat. nunc liberum.

i Non oportet. Et relegatur: vt ff. de ritu. nup. l. libertum. ij. in princ. & facit ſupra de nupt. l. libertum.

CVratorem.] CASVS. Ponamus quòd fui tutor aut curator alicuius adulti: nunquid filiam meam iſti adulto poteró matrimonio copulare? Quidam dicebãt quòd non: ſed falſo ſuadebant: quia non nubebit pupillus ab vxore & ſuccedere vxoris repoſcere rationem.

k Falſo. quia bene poteſt fieri vt tutor filiam ſui pupillo, & curator filio copulet: vt hic, & ff. de ritu nupt. l. liberum. ii. §. tutor. & ec. ratio eſt. quia non eſt hic timor: ne timeat pupillus ab vxore & hæredẽ tutoris repoſcere rationem: quod eſt contra regu. ff. de ritu nupt. l. ſi quis officium. in prine. & ſ. ſi. proxi. & l. ſi tutor.

SEnatuſconſulti.] CASVS. Lex iſta continet mentem totius tituli. Et dicit, ſi ſui tutor alicuius puellæ: ipſa non poteſt mihi nubere vel filio meo antequam reddam ei rationem adminiſtrationis tutelę. Item nec adhuc poteſt nubere ſi eſt intra xxv. annum, vel intra tempus in quo petitur reſtitutio.

A

l Si patris. concor. ff. de liberis & poſtu. l. filius à patre. & de ritu nupt. non eſt tutor. & l. penulti. §. de vro. alias denuo. & l. non eſt. & l. ſequen. & ſ. de donatio. inter virum & vxorẽ. & ff. de ſponſa. l. ſi ex voluntate. & ff. de ſponſali. l. tutor. & ſ. cod. l. proxima.

m Suſceptis. idẽ ſi præceſſerunt ſponſalia: vt ff. de ritu nupt. l. tutor. vel ſi impetret à principe: vt ff. de ritu nupt. l. non ſolum. §. j.

SI tutor.] CASVS. Impetrauit reſcriptũ vt poſſim ducere vxorem adultam: cuius fui tutor: an poſſim, quæritur? Reſpon. quod ſic. Si autem ſine reſcriptò eam duxerim, erò infamis: & dos data repeti poteſt. Vivianus.

n Infamia. ipſo iure: Accurſius.

o Confeſſion. ſi confiteatur extra iudicium, non fit infamis, nec ſit ei prætudicium: ſed ſi in iure, & ob dolũ efficitur infamis. ſec. ſi ob culpam: vt inſtit. de ſuſpe. tuto. §. ſuſpectus. ij. & ff. de his qui not. infa. l. quoniam. & ff. de interro. ac. l. j. §. fi.

Confeſſio extrauidicialis non infamat.

p Dos data. contra ſ. eit. j. l. qui contra. Solu. vt ibi. Item cõcor. huic leg. ff. de ritu nupt. l. nõ eſt liberum. in principio. & ff. de ſponſa. l. tutor. & ſ. de excuſatio. tutorum. l. ampliſſimi. & ſ. de donatio. inter virum & vxorem. l. ſi ex voluntate. & ff. de donat. inter virum & vxorem. l. cum hic ſtatus. §. fi. Item facit contra. ſ. de condic. ob cauſam. l. j.

SI quis.] CASVS. Licet ille qui in veritate fuit tutor, vel eius filius, prohibetur contrahere nuptias cum illa cuius fuit tutor: non tamen ille qui geſſit negotia pupillæ, aut eius filius.

q Et non ad exemplum. eſt & alia differentia: quia excipitur de dolo tutoris ſi pupillus ſit ſolcupletior, nõ etiam de dolo procuratoris: vt ff. de doli excepr. l. apud. §. illa etiam. & §. ſequenti. Sed opponitur, cum hic pro tutor teneatur vt tutor de his quæ geſſit: cur hic diuerſum? Item concor. ſ. ſi rector prouinciæ. l. j. & ff. de regu. iur. l. in ambigtis. Item not. quod licet ſit hic eadem æquitas quæ in lege ſuperiori: non tamen idem ius. Argu. contra ff. ad leg. Aquiliam. l. illud. & de verb. obliga.

Universidad de Deusto
Biblioteca

obliga. l. à Titio. AD. DITIO. Dicas q̃ non est eadem ratio: quia iste protutor non habet tantam potestatem in pupillum, quantam habet verus tutor.

SI QVACVN-
que prædictus &c.

Hic propter officium sicut titulo superiori matrimonium prohibetur. Item hic de nuptiis, supra si rector prouinciæ &c. de spons. libro. i.

[1] *Si quis.*] CASVS. Rector prouinciæ vel iudex ordinarius, alicuius loci voluit habere aliquam in vxorem: & cum ipsa recusaret, sibi & suis parentibus minacem terrorem intulit: qua pœna sit puniendus, quæritur? Respon. q̃ patitur pœnam. x. lib. auri, & priuatur dignitate sua: quam intra biennium recuperare non poterit: & hoc casu mulier poterit eum recusare, & vicarium, si fuerit in eodem delicto, alias non.

a *Ipsis.* scilicet mulieribus.

b *Sortis.* id est conditionis sit mulier subaudi.

c *Non peregerit.* scilicet de iure.

d *Attamen.* sic & ff. de extraor. cri. l. fi. & §. de epis. & cleri. l. fi quis non dicam. Sed ar. cõtra ff. quod quisque iure. l. j. in fi. solu. vt ibi.

e *Vsurpauerit.* illum honorem.

f *Biennium.* scilicet continuum.

g *Constituto.* scilicet reuerso.

h *Euitare.* si hic speciale conceditur declinari ordinarius iudex, ergo regulariter prohibetur: vt ff. ad municip. l. j. & de hoc diximus §. de iudi. l. apertissimi. circa medium legis.

i *Domus eius.* scilicet mulieris quæ circumuenta est.

k *Vicario.* illius iudicis.

l *Vel similis.* veluti legatus proconsulis.

m *Præfecturam.* scilicet verbis, & facit supra de nup. l. etsi contra.

SI NVPTIAE
ex rescripto petantur.

Quæ scilicet aliàs non valerent: vel etiam quæ aliàs valerent.

[2] *Quicun.*] CASVS. In l. ista prohibet imperator contrahi prohibitas nuptias. & imponit ei qui contrahit, pœnã. Vltra dicit quod filij nati ex eis nuptijs non erunt legitimi. Sitamẽ quis impetrauerit rescriptum quod si contraxerit sponsalia cum aliqua prohibita, cui deberit arras, quod amittat sibi restituantur hoc casu, valebit rescriptum. Viuianus.

n *Quidem.* loquitur de his quæ non possunt tenere. vnde qui impetrat, sustinet pœnam quã hic dicit: nisi in casu quem excipit. Potest etiam secundo intelligi de illo matrimonio loqui, quod etiam de iure cõmuni tenet. Item tertio potest plane intelligi in prædicto. vt & §. tit. proxi. Accursius.

o *Ordine.* quo caueatur vt cum non prohibitis contrahatur secundum primum: vt inst. de nupt. §. j. vel quo caueatur vt liberè contrahantur matrimonia: vt §. de iustitia. l. j. secundum secundũ casum. vel quo caueatur vt tales nuptiæ, scilicet inter præsidem & subiectam, non fiant secũdum tertium: vt §. de nup. l. etsi contra.

p *Constupratos.* scilicet cum non habeant scientiã secũdũ omnes casus, vt etiam habeãt secundum primum & tertium.

q *Reddi filia.* sub alterutra hac ergo qui consentiente parte nullam pœnam patiũtur. & est sic. §. de interdi. matri. l. si tutor. & de sponsa. l. mulier. & ff. de ritu nup. l. tutor. & xxxvj. q. ij. ea. nullus. Accur.

Effundissimum. SVS. Stultus impetrat à principe vt possit contrahere nuptias cum filia sua: non debet concedi alicui tale rescriptũ: & si conceditur, nõ valet. Accursius.

r *Damnatum est.* vt supra de nupt. l. nemini. & infra. de nupt. §. ij. & §. fi. adueꝛsus. & ff. de incest. nup. l. fi.

s *Denegamus.* & hoc *Rescriptum* cũ prohibeat iure naturali vel gentium: vt *instituta* quia ratione sanguinis vel affinitatis: secus vbi ex prohibetur de iure ciuili tantum prohiberi, vbi rescriptum tenet: vt supra de interdict. matri. l. pe. & facit infra ad Tertul. l. fi. qua mulier.

Idem dicit in effectu, quod lex præcedens. Vel quod vtrũ præcedenti dicit in genere, hic dicit in specie. Bald. Vel sic: Rescriptum per quod incestũ nuptiæ conceduntur, non est impetrandũ: nec impetratum est seruandum. Salyc.

II. Imp. ZENO A. Basilio præfect. præto.

NEfandissimum scelus fratris sororisve filiæ nuptiarum, quod sacratissimis constitutionib⁹ sub gratissimæ pœnę interminatione dãnatũ est, r iterato præsentis diuinæ sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. ¶ Precandi quoque in posterũ super tali coniugio (imò potius contagio) cunctis licentiã denegamus: s vt vnusquisque cognoscat impetrationẽ quoq; rei cui⁹ est denegata petitio, nec si

A ministrauerint, tuitio pertineat.

TITVLVS VIII.
SI NVPTIAE EX RESCRIPTO petantur.

Non valet rescriptũ obreptitium, vel de illicitis impetratum. Bald. Vel sic: Per rescriptum principis mulier inuita non contrahit nuptias: & impetrantis bona publicantur siue spe veniæ: & filij ex tali coniunctione nati sunt illegitimi: imperantis tamẽ permittitur vt sponsalia patris consensu celebrata impleantur: vel data nomine arrarum, redd. antur. Salyc.

I. Impp. HONORIVS & THEODO. AA. Theodoro præfec. præto.

QVidam [n] vetustî iuris ordine [o] prætermisso, obreptione precum nuptias quas se intelligunt non mereri, à nobis exiitimant postulandas, sæpe habere puellæ consensum confingentes. [p] quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. ¶ Si quis igitur contra hanc definitionẽ nuptias precum subreptione meruerit: amissionem bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat: & amisso iure matrimonij, quod prohibita vsurpatione meruerit filios se ex hac conIunctione susceptos, iustos non habiturum, nec vnquam postulatæ indulgentiæ annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his qui parentum sponsionem de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalia, hoc est arrarum data nomine, reddi sibi [q] præcepto legum cum statuta pœna deposcunt. Dat. Ka. Februariis Honorio. VIII. & Theodo. III. A A. Conss.

III. Imppp. GRATIA. VALENTI. & THEOD. AAA. Theodoro. P. P.

SI quis * ordinaria vel qualibet præditus potestate, circa nuptias inuitis ipsis [a] vel parentibus earum contrahendas (siue pupillæ, siue apud patrẽ virgines, siue viduæ erunt, siue sui iuris viduæ, denique cuiuscũq; sortis [b],) occasione potestatis vtatur, & minacem feruorem * suum inuitis his quorum vtilitas agitur, exhibere aut exhibuisse detegatur: hunc, licet phibitas nuptias non peregerit, [c] attamẽ [d] pro tali conamine multæ librarum auri decem obnoxium statuimus: & cum honorẽ ambierit, * peræctam dignitatem vsurpare prohibemus: tali scilicet pœna vt si circa honorem eum quo male vsus est, vindicandũ, nostris statutis parẽre noluerit: eam prouinciam in qua sibi vsurpauerit, [e] habitare per iuge biennii [f] non sinatur. ¶ filo videlicet adiiciendo, vt & in potestate adhuc constituto [g], liceat personæ quã huiusmodi ambitu circunuenire tẽtauerit, cõfestim cõtestatione proposita, cum sua suorumque domo iurisdictionem eius euitare: [h] curaturis hoc vniuscuiusque ciuitatis defensoribus, & eiusdem iudicis apparitoribus. Et quidem si hæc prauitas ordinarij iudicis erit: vniuersa domus eius [i] ratio, atque omnia vel ciuilia vel criminalia negotia, quandiu idem in administratione fuerit, vicario [k] competant. Sin autem vicarius, vel similis [l] potestatis, vim in huiusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim ordinarius iudex intercessor existat. Sin autẽ erunt vtriq; suspecti: ad illustrem præfecturam [m] specialiter talium domorum, quandiu ibidem ad-

* Gl. 1. *in ea. insinuante. de offi. deleg. allegas hæc l. quod propter dominum tota familia vecusatur. & quasi suspecta. Maiorem.*

* *alias ex eum honore abierit.*

Nuptiæ secundæ quæ fiant.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

Dixit de primis, sequitur nunc de secundis nuptiis, quæ omnes vlteriores dicuntur: & dic quod contrahuntur eodem modo: sed multa concedũtur primis, quæ nõ secundis contrahentibus dantur.

Si quis.] CASVS. Si mulier marito mortuo nubat intra annum luctus, sit infamis. & secundo viro non poterit dare in dotem nisi tertiam partẽ bonorum suorũ: nec in testamento relinquere. Item nec ex testamento alicuius aliquid capere poterit, vel iure legati, vel institutionis. & ea quæ auferuntur mulieri, dantur hæredibus illius testatoris: & non dantur fisco. Si vero maritus prior aliquid ei reliquerat, auferetur mulieri, & applicabitur proximioribus de cognatione primi viri: vt filio & filiæ. secundo, nepoti mariti. tertio, patri & matri. quarto, auo & auiæ. quinto, fratri & sorori. post illos vocatur fiscus. poterit autem succedere agnatis vsq; ad tertium gradum, siue ex testamento, siue ab intestato: vltra non. & sic habes ex hac l. v. pœnas, quæ imponuntur mulieribus conuolantibus ad secundas nuptias intra annum luctus. Sed hodie secundum canones inipunentra annum luctus nubere possunt. Viuia.

a *Testamentum.* Nubendo intra annum à tempore mortis primi viri.

b *Sit infamis.* vt ff. de his qui not. infam. l. j. nisi à principe impetret aut: vt ff. illo titu. l. fi. vel nisi decubuerit intra annum, cum vir non est lugendus. nam hæc duo sunt necessaria. vt ff. de his qui no. infam. l. liberorum. §. j.

c *Vltra tertium partem.* Minus autem quãdoq; sic: quia filij eam coartant, quorum vnicuique, &c. vt j. eo. tit. l. hac edictali.

d *Testamento.* Nec etiam inter viuos secundum H. ne inueniatur via qua fiat contra legem: vt j. eo. l. hac edictali. in principium, contradicit hæc lex. si dicas tertiam: ergo erit pro parte incerta, & pro parte testata: quod esse non debet: vt ff. de reg. iur. l. vij. Solũ. secundum Ioan. in solidum est hæres, sed tenetur restituere venientibus ab intestato, quod vltra tertiam habet: vel fiscus aufert quasi indignũ. licet enim acceperit, non tamen fuit capax: vt ff. de verb. sig. l. aliud. idem in eo qui necem defuncti non vindicat: hæres enim est, sed aufertur hæreditas ei: vt ff. de vulg. substit. l. ex facto. §. Iulianus. & ad Trebel. l. cogit. §. hi qui. sic & ff. de adop. l. fi arrogator. Alij dixerunt hic specialiter, vt pro parte testatus, & pro parte intestatus quis decedat: sic & ff. de inoffi. testa. l. circa.

e *Rationem.* ab alio quam a primo viro.

f *Conf. Antonianum.* Non idem forte in ea quæ sit inter viuos. arg. ff. de pœn. l. interpretatione.

g *Ab intestato.* quando fuit sola instituta. & die quocunque gradu sint etiam vsque ad decimum: nisi quando à viro priore fuerunt relicta: vt subiicit, quanquam hæc, &c.

h *Superest.* vel inter viuos: vt infra l. prox. Sed tunc dicam vindicari tantum ab hæredibus ex testamento vel ab intestato venientibus.

per subreptionem post hãc diem obtinuerit, sibimet profuturam.

TITVLVS IX.
DE SECVNDIS nuptiis.

Mulier nubens secundo viro intra tempus luctus, punitur pœnis huc lege expressis. hoc dicit. Bald.

I. Imppp. GRATIAN. VALENTINIAN. & THEODOSIVS AAA. Eutropio præfecto prætor.

QVi qua mulier nequaquam luctus religionem priori viro nuptiarum festinatione [a] præstiterit: ex iure quidem notissimo sit infamis [b]: præterea secũdo viro vltra tertiam [c] partẽ bonorũ in dotem nõ det: neque ei ex testamento [d] plus quam tertiam partem relinquat. Omnium præterea hæreditatũ, legatorũ, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, [e] mortis causa [f] donationũ, sit expers. hęc nanque omnia ab hæredibus, vel cohæredibus, aut ab intestato [g] succedẽtibus vindicari iubemus: ne in his in quibus correctionem morum induximus, fisci videamur habere rationẽ. ¶ His etiam amittendis, quæ prior maritus ei suprema [h] voluntate reliquerit: quanquam hæc quæ mulieri à priore viro relinquuntur, & per immaturum [i] matrimonium vacuata esse cœperunt, primo à decem personis edicto prætoris enumeratis [k], id est ascendentibus [l], & descendentibus [m], ex latere [n] autẽ vsque ad secundum gradum, scilicet gradibus sernatis [o], deinde præsumi [p] à fisco iubemus. ¶ Eandem quoque mulierem inframem redditam, hæreditates ab intestato [q], vel legitimas [r], vel honorarias [s], non vltra tertium gradum sinimus vindicare.

IN AVTHENT. DE nupt. §. sinautem tutelam. colla. iiij. constit. j. & secunda pars huius authenticæ habetur collatio. iiij. constitu. vj. de restitu. & ea quæ parit in. xj. mense. §. finali.

Vidua quæ intra annum luctus parit, & certum est quod non ex priore viro: patitur omnes pœnas quas patitur nubens intra annum luctus. hoc primo. Item mater, quæ suscepta liberorum tutela, omisa sacramentum denuo nubit non petito tutore, & ratione non reddita: simiIiter patitur omnes pœnas quas patitur nubens intra annum luctus. Baldus.

EIsdem pœnis [t] subiicitur etiam ea quæ parit [v] intra luctus tempus, si modo indubitatum sit sobolem hanc ex defuncto non exiltere. [x] nam & vsufructu antenuptialis donationis privatur. [y] ¶ Item & ea quæ suscepta liberorum tutela, cõtra

n *Ex latere.* frater, sorore, qui omnes in secundo gradu sunt.

o *Seruatis.* vt primo qui sunt in primo gradu admittantur. Sed an primo linea descendens, quam ascendens? forte sic: vt in authen. de hæred. ab intest. §. j. colla. ix. Sed ân frater & sor. auus & auia admittuntur simul, eo quod pares sunt in gradu? Puto quod sic secundum Azo.

p *Præsumi.* id est capi. sed quare cum ab extraneo quid detur, non præsumitur à fisco, aliis deficientibus? Respondeo, quia maior est indignãrio primi viri si ad secunda vota transeat, quam alicuius etiam extranei. Item si habet substitutum, an excludat fiscum? Respon. sic, arg. infra de eadu. tol. l. j. §. in primo. & §. pro secundo.

q *Ab intestato.* multò magis ex testamento:

r *Legitimas.* quando sunt suæ, vel agnatæ.

s *Honorarias.* quando emancipatæ vel cognatæ. Sed cum hodie ita-tim nubere possit sebeant intra cundum canones: vt in *tempus* ludecre. ij quæstio. iij. Eu *clues* pa phemium, aliàs Paulum an patitur istas pœnas? Respon. quod non, arg. in authen. constitu t. quæ de digni. §. illud. collatio. vj. Item nota quòd eædem pœnæ imponuntur parienti intra tempus luctus: & ei quæ spreto sacramento deserit filiorum tutelam. ADDITIO. Addas quòd pœna quæ imponitur mulieri eo quod nimis festinanter nubit: de qua in hac. l. & infra l. proxima hodie est sublata per dictum apostoli. j. Corinthio. vij. de quo in cap. penult. & fin. extra ilto titu. Pœna vero quæ imponitur ideo quia nubit secundo, de qua in. l. fœminæ. & alijs. ll. huius titul. non est sublata. ita dicunt communiter omnes canonistæ in. d. c. pe. & fi. de quo vide omnino Abba. in d. c. fi.

Mulier nubens intra

tiatur pœnas legales.

Eiusdem.] CASVS. Addit legi authentica, quod si mulier quæ nubit intra annum luctus, quinque pœnis punitur, sic mulier quæ peperit post. x. menses intra annum ex alio quàm ex marito, eisdem pœnis punitur. sic punitur illa quæ suscepit tutelam filiorum suorum: & iurauit non conuolare ad secundas nuptias quandiu filij essent impuberes: & antequam redderet rationem administrationis, & peteret filijs tutorem: relicto sacramento, secundo nupsit. Viuianus.

t *Eiusdem patris.* quas patitur illa quæ intra annum nubit: vt in j. & ij. l. huius tit.

v *Parit.* Idem si non pariat, sed stuprum committat: vt in authen. de resti. & ea quæ parit. §. fi. col. vj.

x. *Non existere.* quia post decimum mensem sit nata à tempore mortis primi viri.

y *Priuatur.* Sed quid est quod hic dicit, quod etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittit: cum etiam legitimas nuptias contrahendo donationem illam amisit: vt infra eod. l. ij. & iij. & authẽ. vxore. & infra si secun. nup. mulier. l. ij. Resp. habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

habet quidē donationem illam,sed auferetur ei vt indignæ: vel si verē nupsit intra tempus luctus,verum est quod amisit & proprietatem & vsumfructum: vt j. eo.l.ij.sed postea solā proprietatem: vt. j. eo.l.iij.secundum Hu.

a *Sacramentum* hodie non iurat: vtin authen. vt sine prohi. matues. coll. vij. Sed an eadem pœna habeat locū ? Quod videtur per d. auth. vt sine prohi. secundum Io. Alij dicunt contra, cū propter tria hæc pœna imponitur: vt in corpore vnde hæc sumitur, scilicet de nupt. colla. iiij. & fac. ſ. ex qui. cau. infa. irr. l. decreto.

SI qua.] CASVS. Si mulier intra annum nubat, infamis sit, & amittat quicquid habuit à marito, vel ex testamento, vel per donā. inter viuos. Vi.

b *Adicimus*. nam olim forte x. menses seruabātur. Vnde pro tam modico tempore non videbatur puniri.

c *Tametsi*. i. quanuis.

d *Decore*. hoc nisi aute decubuerit: vt ff. de his qui no. infa. l. libero rum. §. j. secundum M.

e *Glo. 2. in c. præterea. de æta. & qualit. alle gat hanc. l.* sed ibi non erat lugendus. alias non sufficit parere, cum & alia sit ratio, scilicet nequa sus. picio & c. vt & in auth. *quod 2. mē* de restit. & ea quæ pa. *ſes sit medi. cuius tēpus*.

f *Amittat*. per sententiam. matrimonium tamen tenet: vt in authē. de restitu. cur ergo legitimē factum punitur, vt arg. j. ad. l. Iuliam de adulte. l. Gracchus? Respon. non matrimonij, sed nimia festinantia punitur: vt in authen. de nupt. §. primæ siquidem. colla. iiij. & fac. ſ. ex qui. cau. infa. irr. l. decreto.

Celeritas nimia quando que punitur.

FOeminæ.] CASVS. Superiores leges dicunt qualiter puniatur mulier quæ intra tempus luctus nubit. hæc loquitur qualiter punit illa quæ nubit post annū dimissa adrectione liberorum: & dicit q talis mulier quicquid habuerit ex primo marito, siue in testamēto, siue inter viuos: reseruabit filiis primi matrimonij, nec poterit aliquid alienare: & si quid alienet, coget restituere tantū de suo proprio remanente vsufr. apud eādem mulierē. Item si quis de filiis primi matrimonij decedat: poterit succedere filio. id tamen quod percepit sacramentum, a secundo nubit, non prius tutorem petens, & rationem reddens, & exoluens omne quicquid debet. ¶ Sed hodie vlteriore iure sacramentum ab ea non exigitur, sed contractis nuptiis à tutela repellitur.

Hic prosequitur materiam l. i. ſ. cod. & dicit quod olim mulier tenebatur lugere virum per mēses decem, & intra istud tempus decem mensium non debebat nubere: hodie sunt additi duo menses, & sic annus luctus per duodecim menses est constitutus. Bald. Vel sic: Tempus luctus intra quod mulier non potest nubere, est annus: intra quem nubens, vltra infamiam perdit omnia lucra nuptialia à primo marito habita. Sal. B

11. Iidem A A A. Eutropio præfecto prætorio.

SI qua ex fœminis perdito marito, intra anni spacium alteri festinauerit nubere (paruum enim tempus post decem menses * seruandum adiicimus,[b] tametsi[c] id ipsum exiguum putemus) probrosis inusta notis, honestioris nobilisque personæ decore[d] & iure priuetur: atque omnia quæ de prioris mariti bonis, vel iure sponsalium,[e] vel iudicio defuncti coniugis consecuta fuerat, amittat. [f] Dat. III. Kalen. Iun. Constantinop. Eucherio & Syagrio Coss. C

Ista lex est singularis, & hoc dicit: Mulier trāsiens ad secunda vota, quicquid ex facultatibus primi viri lucrativo titulo consecuta est, tenetur morienti liberis communibus reseruare, vel alteri eorum quem elegit contemplatione meritorum, alienatione in extraneam personam penitus rescissa. hoc dicit primo. Item si aliquis ex filiis primi matrimonij decedit, id quod mater per successionem eius consequitur fratribus remanentibus similiter reseruare tenetur, alienatione penitus interdicta. Sed si nullus alius filius superest, mater filio morienti succedit libere, & pleno iure: & de bonis ex tali successione proueniētibus potest liberē disponere & testari. Bal. Vel sic: Mulier transiens ad secunda vota, tenetur reseruare filiis primi matrimonij, vel vni ex eis lucra omnia à primo viro peruenta, etiam si donationem propter nuptias alius dederat ei pro viro. sed hoc hodie non vim tantum potest relinquere sed inter omnes distribuitur. hoc dicit cum authen. sequentibus. Salycetus. D

111. Iidem A A A. Theodoro præfecto prætorio.

FOeminæ [e] * quæ susceptis ex priore matrimonio filiis, [h] ad secundas post tempus luctui statutum [i] transierint nuptias: quicquid ex facultatibus priorū maritorum sponsalium [k] iure, quicquid etiā nuptiarum [l] de successione, debet restituere. filiis primi matrimonij. Si vero aliqui filij non sunt ex primo matrimonio, quia omnes decesserunt: quicquid iuris percepit ex successione filij, vel filiorum, pleno iure habebit. Nor. ex hoc textu ibi successionem, quod istud primum dictum respicit principium huius l. & vide dicere quòd vbi non sunt filij primi matrimonij, ibi non sunt pœnæ. cōcor. §. si verò expecter. respon. in aure. de nupt. colla. iiij. & ita notatur hic in glo. ij. huius. l. secundum Bald.

Ista lex singularis, & hoc dicit: Mulier trāsiens ad secunda vota, tenetur reseruare filiis primi viri lucrativo titulo consecuta est, tenetur morienti liberis communibus reseruare, vel alteri eorum quem elegit contemplatione meritorum, alienatione in extraneam personam penitus rescissa. hoc dicit primo. Item si aliquis ex filiis primi matrimonij decedit, id quod mater per successionem eius consequitur fratribus remanentibus similiter reseruare tenetur, alienatione penitus interdicta. Sed si nullus alius filius superest, mater filio morienti succedit libere, & pleno iure: & de bonis ex tali successione proueniētibus potest liberē disponere & testari. Bal. Vel sic: Mulier transiens ad secunda vota, tenetur reseruare filiis primi matrimonij, vel vni ex eis lucra omnia à primo viro peruenta, etiam si donationem propter nuptias alius dederat ei pro viro. sed hoc hodie non vim tantum potest relinquere sed inter omnes distribuitur. hoc dicit cum authen. sequentibus. Salycetus. D

Mulier transiens ad secunda vota, succedes filius primi viri ex testamento, vel ab intestato, vt possit possidere talia bona donec vixit: tamen extra filios superstites illius matrimonij alienandi potestatem non habet. h. d. primo. Et si vnus erat filius qui decessit, vel si plures, & omnes decesserunt: tunc habet plenum & liberum dominium, etiam alienandi quandibet potestatem. Bald. Vel sic: Mulier transiens ad secunda vota, tenetur aliis filiis ex primo matrimonio reseruare, quæsita ex successione liberorum dicti matrimonij: & ex his nullo superstite pro libito de bonis aliis potest disponere. Salyc.

Illud etiam addimus huic legi, vt si aliquis ex iisdem filiis quos ex priore matrimonio susceptos esse constabit, forte decesserit matre iam secundis nuptiis funestata, aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis liberis superstitibus: id quod per eandem successionem ¶ ab intestato vel ex testamento suæ posteritatis mater videbitur consecuta, in diem vitæ suæ pro sibi debita portione sola tantum possessione delata, [r] omne his qui

Ista lex reputatur singularis. secundū Bal. hic.

cum eam habere, & testatur de alienis ex permissione legis. A sic & ſ. de sacrosanc. eccle. authen. siqua. Item ad id quod dicit hæc lex, fœminæ. crediderit dirigendum, id est eligendā vnum de filiis: quod corrigitur per authen. luctum. quæ sequitur. & est de nupt. §. si verò expecter. colla. iiij.

IN donatione.] CASVS. Authentica ista addit ad legem codicis. Nam l. C. dicebat quod si mulier conuolat ad secundas nuptias, perdit donationē propter nuptias, & perdit lucrum cuiuscunq; donationis. Sed hæc authē. addit, & dicit quod si maritus nō dedit donationem propter nuptias mulieri, sed aliquis pro viro dedit, illud lucrum perdit quātum ad proprietatem, si conuolat ad secundas nuptias.

LVcrum.] CASVS. Hæc authen. corrigit. l. C. Nam l. C. dicebat: si mulier conuolās ad secundas nuptias, post annum dimissa affectione filiorū lucrata est aliquid ex primo matrimonio, illud lucrum poterit diuidere inter liberos primi matrimonij, vel omnibus viriliter, vel cui elegerit. sed hoc hodie est correctum, & vult hæc authen. vt lucrum per ipsam l. diuidatur inter liberos æqualiter: non autem vult quod mater habeat licentiam dividendi. Viuianus.

EX testamento.] CASVS. Lex codicis dicit quod mulier potest succedere filio suo: sed non dicit qualiter: quod aperit authent. quia succedit ex testamento tantō sicut quilibet extraneus, & ab intestato: & si filius habuit aliquā bona à patre, mulier non habebit nisi vſumfructum in aliis quæ habuit filius non à patre, habet mulier plenum ius. hoc tamen ita, si mater non inueniatur ingrata erga liberos.

a *Ex testamento*. hæc authent. partim est ex titulo de non eligendo secundo nuben. §. cum igitur. coll. j. partim ex titulo de nup. §. hinc nos. colla. iiij.

b *Quibus*. hucusque est ex vtroque.

c *Filij quem solum habebat*.

d *Nuptias*. hoc ex illo de non eligendo. & quod subiicit, sed eo. rum &c. vique in fi. est de nupt. sed ad hoc quod dicit succedere ab intestato simpliciter, est contra proximam authen. sed & si ſ. eo. vbi aliter succedit. Sed dic, ibi circa donationem ante nuptias, hic circa alia. quod non placet, cum & hic de illa donatione dicat, vt hic in fine. Alij quod ibi fuit ab extraneo facta donatio, hic à viro. Vel veritas illa in donatione, & quando apposita fuit pactum: hic generaliter, & quando nullum pactū fuit factum de lucrando.

e *Residuis*. scilicet à viro habitis: vt nubens secūdo amittat ius proprietatis: vt in authen. de nup. §. si vero expecter. colla. iiij.

supererunt ex priore susceptis matrimonio filiis relinquat: nec super istiusmodi facultatibus testandi in quamlibet extraneam personam, vel quicquam alienādi habeat potestatem. Quòd si nullam ex priore matrimonio habuerit successionem, vel natus native decesserint: omne quod quoquo modo perceperit, pleno proprietatis iure obtineat, atque in his nanciscendi dominij, & testandi circa quem voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. VI. Kalen. Iun. Constantinop. Antonio & Syagrio Conss. B

IN AVTHEN. DE nup. §. si verò expecter. colla. iiij. constitu. j.

Ista authen. se habet ad l. C. hoc modo: Dictum erat in l. codicis quod si interuenit pactum de donatione propter nuptias lucranda liberis existentibus, vel simpliciter, quod mater lucretur præmortuo viro in matrimonio: tamen si postea transit ad secunda vota, tale lucrum debet reseruari filiis primi matrimonij, & ipsa dum vixit, habet duntaxat potestatem ad vtendum & fruendum: tamen text. in l. C. non declarauerat vtrum ista potestas sit dominium, an vsusfructus: & quidam dicebant quod erat dominium ad vtendum & fruendum. Alij dicebant quod erat vsusfructus formati. modo ista authent. decidit quòd dominium ipso facto est perditum: quia deferit ipsam proprietas. ergo remanet ipsa simplex vsusfructuaria formalis. Baldus. C

IN donatione propter nuptias, etiam si alius pro viro dederit, deserit eam proprietas.

IN AVTHEN. colla. consti. & §. quibus suprà versi. venient autem talia.

Hæc authent. continuatur ad l. C. ita: Dictum erat vbi quod mater transiens ad secunda vota poterat testari inter liberos, & disponere, & alterū istorum pro qualitate meritorum eligere: sed ista authent. determinat quod legis dispositio ipso iure distribuit inter liberos talia D

LVcrum hoc æqualiter inter liberos lege distribuitur, non arbitrio parentis permittitur.

IN AVTHEN. de nupt. §. hinc nos. collat. iiij. constitu. j. & de non eli. secun. nuben. §. cum igitur. collatio. j. constitu. ij.

Ista est bona auth. & diuiditur in duas partes. Prima loquitur qualiter mulier quæ transit ad secunda vota, succedat liberis communibus ex testamento. Secunda qualiter ab intestato. secundo ibi, ab intestato quoque. Secūda subdiuiditur in duas partes: quia prima loquitur qualiter succedat ab intestato in bonis primi viri. Secunda qualiter succedat ab intestato in bonis aliunde quæsitis. Baldus.

EX testamento [a] quidem succedit mater liberis suis quæ conuolauit ad secundas nuptias, sicut institutus quilibet. [b] Ab intestato quoque vocatur, siue ante mortem filij, [c] siue postea secundas ineat nuptias. [d] sed ab intestato eorum solum vsumfructum percipit, quę ex paterna substantia ad filium peruenerunt. quantum verò ad antenuptialem donationē pertinet, erit similiter vt in residuis, [e] omnino ingratitudine, & hoc contra matrem fratrélque inspecta.

IN AVTHEN. de non eli. §. hoc autem. colla. j. constit. ij. & de nupt. colla. iiij. constit. j. §. quoniam infirmas.

Quod debuit lucrari vir vel vxor in casu nō existentium liberorū, debet lucrari si ex postfacto res redeat ad eum casum. Vel sic: Quod intus est de toto quo ad totū, sic de parte quo ad partē.

SEd & si quis, [f] [Inco. Bar. secūdū. Bal.

existentibus deficit conditio, nec potest amodo lucrari mater: sed tu approba vt in nouellis titu de muliere quæ post mortem mari. l. nullam post hanc. & de his quæ ad secun. nupt. l. nulla licentia. Et dic quantum acquiritur, id est, acquiri potest ex pacto. &c. & ad dictam opinionem respondet quia si omnes decederent, perinde haberetur ac si à principio nullus natus fuisset. quod ergo est de toto quo ad totum, idem de parte quo ad partem. l. quæ de tora ff. de rei vindi. Negari tamen nō potest quin hæc authentica contra ius commune dicat. Alij exigunt hic ad dí, quòd pactum fuit de lucrando aliquid in casu existentiū liberorum, puta totam donationem quam amisit nubendo. sic & ponitur in nouellis in titulo de muliere quæ post mortem mariti. l. nullam post hanc. Contra quod est. ff. de verborum obliga. l. si quis

Casum ponit nullus licet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ga.l.si ita quis stipulatur. & ff. iudica. solu.l.conquerebatur.si enim committitur pactum in vno casu,non debet postea committi in alio. Ad quod dicas, quod duo fuere pacta. vel aliter, primo casu committitur ex vi pacti, secundo ex vi legis magis quam ex vi pacti. Tertij ponunt, quod pacta est lucrari tertiam partem in casu nō existentium liberorum, in casu existentium liberorum nihil, sed totum dictum est permanere penes filios. Cui opponitur, quòd male diceret redire dominium, cum nunquā fuerit penes eam. & eodem modo primæ positioni opponitur. Sed die quod fuit saltem constante matrimonio, & amisit eo soluto. Item & per hoc tollitur alia quæstio, si fuit pactum de tertia lucranda in casu liberorum existentium, & de tota in casu non existentium liberorum, & exiterunt. & sic tertiam lucratur, quam nubendo postea amittit. & tunc si decedant omnes, totam lucratur. sic ergo post plus redit, quam primo habeat. male ergo ponitur, redit. Sed dic habito respectu, vt dixi, quando matrimonium dutabat. Item quid si simpliciter pepigit de lucrando? Respon. in vtrunque casum videtur pepigisse. Item quid econtra si plus pepigit in casum existentium, puta totum: & minus in casum non existentium, puta tertiam? Dic si amisit nubendo quod recuperare poterit ex secundo pacto secundum formam eius, licet sit minus quàm id quod ex primo. sic ergo hæc sunt paria, ab initio nullos filios extare, & ex postfacto deficere omnes: vt in authent. vnde hæc sumitur. & idem si vnus decedat: vt quod iuris est in toto quo ad totum, idem seruetur in parte quo ad partem: vt in authent. de nupt. §. quoniam infirmas. colla. iiij. quod est mirabile & voluntarium, & non nitens ratione, cum adhuc aliqui sint de liberis.

a Ex his, scilicet filiis ex primo matrimonio natis.

b Redit ad matrem. quod habuerat tempore matrimonij in donatione, secundum primū & tertium casum: & quod amisit per solutionem matrimonij. nam vt dos ad vxorem, sic donatio ad virum redit soluto matrimonio: vt j. de rei vxo. actio. §. illo. nam æquis passibus ambulant. vel secundum alium casum dic, redit quod amiserat per secundum matrimonium, cum illud habebat ex pacto existentium liberorum.

c Quibuslibet. ergo matri, cum ipsa sit hæres. male ergo stat hæc authen. Sed dic quòd alios instituerat, & matri sola legitimam dimiserat. Vel dic speciale in hanc donationē, vt nō plus debeat habere mater si ei succedat.

d Haredibus. ex testamento, vel ab intestato: vt in corpore.

e Alienauerit. mulier.

f Extiterit. puta filio instituto.

g Reda. cum nihil est alienatum.

Vm alias.] CASVS. Sicut mulier cogitur restituere quicquid habet ex primo matrimonio filiis primi matrimonij: ita debet restitui filijs secundi matrimonij quicquid habet ex secundo matrimonio. quòd si non habeat filios ex secundo matrimonio, habebit pleno iure: & ea poterit relinquere cuicunque voluerit. Viuianus.

h Cum aliis. Cum, id est quamuis.

i Sanctionibus. quas non habemus. vel dicit de illa infra de bo. mater. l. si viua.

k Largitate. id est donatione propter nuptias.

l Itaque. Nunc dicit in specie quod in genere dixerat. Vel quia fuerat est circa primū matrimonium, sic & circa secundum.

m Habens. scilicet eum filiet.

n Nec prosit. Videbatur prodesse: quia hæc pœna mulieri imponitur, vt nō alij relinquere possit: quia secundō contraxit matrimonium per quod tantum primis filiis feciit iniuriam, non secundis. Vnde primi cum secundis videbantur admitti, quod nō est verum: vt hic dicit, & in authē. de nupt. §. illud. colla. iiij. Sed argu. contra infra eod. l. si quis prioris. §. talem. vbi etiam filius primi matrimonij dat de his quæ de lucris secundi matrimonij. sed hic de donatione propter nuptias, & de dote: ibi autem de aliis lucris secundum Bul. vel hic loquitur de filij secundi matrimonij vtriusque parentis hæreditatem adeuntis ibi illius tantum qui ditauerat vel dotem, & ideo ibi prædicti filij secundi matrimonij habēt eam donationem, vel dotem simul cum liberis prioris matrimonij secundum Io. Accursius.

Ex quocunque coniugio suscepti filij, æquis parentibus collatas sponsalitias largitates sibi vindicant præcipuas. Bald. Vel sic: Sicut mulier quæ transijt ad secunda vota tenetur reseruare liberis illius matrimonij sponsalitiam largitatem, quam vir primus ei contulit: ita mulier quæ transijt ad secunda vota sponsalitiam largitatem ex donatione secundi viri ad eam deuolutam tenetur filijs secundi viri reseruare: siue ad tertium matrimonium transeat, siue non. Sed alia bona simpliciter materna ipsa mulier decedens transmittit ad liberos dispositionem de eis prout vult. Ab encēsitato vero omnes filij tam primi quàm secundi matrimonij succedunt pro numero liberorum. Bald.

IIII. Impp. HONORIVS & THEOD. AA. Marino. præfecto prætorio.

CVm aliis [h] sanctionibus [i] iussserimus materna bona integra ad liberos peruenire: quod tamen mulier mariti largitate [k] percepit, id ex eo tantum liberi coniugio procreati, sibi speciale tanquam paternum nouerint patrimonium vindicandum. ¶ Itaque [l] si habens [m] filios ad secundas nuptias fortasse transierit: sponsalitiam largitatem, quam vir secundus contulit in vxorem, tantum modo filii qui ex secundo matrimonio suscepti sunt, pro soliditate possideant, nec profit [n] liberis ex priore susceptis matrimonio, quod mulier ad tertia minimè vota migrauerit. ¶ Quod si posterior vir sine liberis ex eodem matrimonio susceptis decesserit: quicquid ab eo ex sponsalium largitate vxor fuerit consecuta, id sibi [o] iurique suo sciat esse collatum, etiam si ex priore matrimonio donator filios reliquisse doceatur. ¶ Ad maternas [p] sanè veniens vel ex hoc vel ex quolibet alio titulo facultates omnis posteritas, ex quocunque suscepta viro [q], pro debita sibi portione vt à matre, [r] vel spontanea largitate, vel per testamentum eius fuerit collata, [s] possideat. ¶ Nos enim hac lege id præcipue costodiendum esse decernimus, [t] * vt ex quocunque coniugio suscepti [v] filij, patrum suorum sponsalitias retineant facultates.

Sicut mater transiens ad secunda vota, lucra prioris matrimonij tenetur reseruare filijs eiusdem matrimonij, ita vir transiens ad secunda vota tenetur reseruare filijs eiusdem matrimonij lucra dotis: alienandi facultate penitus interdicta, administratione tamen permissa patri dum vixit, & etiam potestate elegendi, ac etiam dandi. hoc dicit vsque ad §. in his autem. Baldus.

h Cum aliis. Cum, id est quamuis.

i Sanctionibus. quas non habemus. vel dicit de illa infra de bo. mater. l. si viua.

k Largitate. id est donatione propter nuptias.

l Itaque. Nunc dicit in specie quod in genere dixerat. Vel quia fuerat est circa primū matrimonium, sic & circa secundum.

m Habens. scilicet eum filiet.

n Nec prosit. Videbatur prodesse: quia hæc pœna mulieri imponitur, vt nō alij relinquere possit: quia secundō contraxit matrimonium per quod tantum primis filiis feciit iniuriam, non secundis. Vnde primi cum secundis videbantur admitti, quod nō est verum: vt hic dicit, & in authē. de nupt. §. illud. colla. iiij. Sed argu. contra infra eod. l. si quis prioris. §. talem. vbi etiam filius primi matrimonij dat de his quæ de lucris secundi matrimonij. sed hic de donatione propter nuptias, & de dote: ibi autem de aliis lucris secundum Bul. vel hic loquitur de filij secundi matrimonij vtriusque parentis hæreditatem adeuntis ibi illius tantum qui ditauerat vel dotem, & ideo ibi prædicti filij secundi matrimonij habēt eam donationem, vel dotem simul cum liberis prioris matrimonij secundum Io. Accursius.

o Id sibi, quasi dicat, mulier libere habet etiam si donator, id est vir secundus ex alia vxore filios habebat.

p Ad maternas. lege sic, sane omnis posteritas ex quocunque viro suscepta possideat lucrum, subaudi, veniens ad maternas veniens dico ex hoc titulo, scilicet donationis propter nuptias, vel ex aliquo alio, scilicet simplicis donationis inter sponsos. Vel sic: Omnis posteritas veniens ad maternas facultates quæ obueniunt matri ex hoc vel ex alio titulo, quod in idem recidit. In aliis autem lucris à donatione propter nuptias & de dote & sponsalita largitate loquitur dictus. §. talem. & ibi plene dices.

q Suscepta viro. scilicet in primo, vel in tertio secundum quosdam, vt non obstet. §. talem. & caue tibi, quia non sit ex filij ex hoc coniugio in quo habuit lucrum, sed ex aliis viris primis, vel posterioribus.

r Vt à matre. quasi dicat, ita habebunt sicut mater voluit: verbum enim vt, denotat veritatem.

s Collata. scilicet portio.

t Decernimus. in principio legis.

v Suscepti filij. si sunt filij. alias omni posteritate, vt hoc. §. in principio.

Generaliter.] CASVS. Sicut mulier connolans ad secundum matrimonium cogitur reseruare quicquid percepit à primo marito, filius primi matrimonij ita vir connolans ad secundum matrimonium, omnia quæ habuit ex prima vxore, cōpellitur relinquere filij primi matrimonij. & filij habent dominiū eas possunt vindicare si illarum rerum: & si mortuo patre res ab aliquo possidētur, filij extant: & si non extarent res, haberent condictionem sine causa, pater autem dum viuit, possidebit res illas, & in morte relinquet filijs sicut vule, nec est alienat. Ita filij primi matrimonij possunt petere ea quæ pater vel mater lucrati sunt ex primo matrimonio, si velint adire hæreditatem patris vel matris ns, adire tamen debēt hereditatē illius qui posterius moritur. Si autē vir vel mulier ad matrimonium secundum non conuolat, potest facere de rebus illis ad arbitrium suum, quas habuit ex primo matrimo. si tamen non alienarent, filij post mortem patrum poterūt vindicare. Viuian.

a Generaliter. id est siue mulier nubat intra annum, siue post. Item siue mater, siue auia.

b Quocunque casu. quod est, quando secundo nubit: vt §. eod. l. fœmine. & l. proxi. Item & quando non nubit si non alienauit vel consumpsit: vt infra hac l. in fin.

c Mulierem. migrātem ad secundas nuptias.

d Quæ. ea subaudi.

e Donata. sponsæ simpliciter, quod postea datur in dotem: vt hic, & supra de dona. ante nupt. l. j. & l. si consentiente.

f Redigantur. vt seruentur filijs primi matrimonij vtro lucrante.

g Vindicabunt. vt. & j. de bonis quę lib. l. quęcunque. & argu. §. de facto fan. eccle. l. iubemus. ij. & j. de repud. l. consensū. §. fi.

h Exigent. condictione ex hac. l. secundum Ioann, vel etiam sine causa. arg. econtra §. de condic. sine causa. l. pe.

i Suo nomine. bene dixit, suo nomine: quia filij nomine potest, vt sequitur.

k Vtiliter. immo & nō vtiliter: quia erubescit lex &c. vt authent. de nupt. §. sed quid sanciuit. est. colla. iiij.

l Non denegamus. immo hodie denegatur: vt §. eo. auth. lucrum.

m Mortuus est. & qui donauit, vel dedit in dotem.

n Moritur. & qui recepit in dotem.

o Fauore. vt ea bona seruentur eis, tanquam primo mortui parentis fuissent.

v. Impp. THEOD. & VALENTINIANVS AA. Florentio præfecto prætorio.

GEneraliter [a] censemus, quocunque casu [b] constitutiones ante hanc legē mulierem [c] liberis cōmunibus, morte mariti matrimonio dissoluto quæ [d] de bonis mariti ad eam deuoluta sunt, seruare sanxerimus: ijsdem casibus maritum quoque quæ de bonis mulieris ad eum deuoluta sunt, morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus liberis seruare. ¶ Nec interest, si alter pro matrimonio donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. ¶ Hoc obseruari præcipimus, licet res ante nuptias donatæ [e] (vt adsolet fieri) in dotem à muliere redigantur. [f] ¶ Dominium autem rerum quę liberis per huius legis, vel præteritarum constitutionum auctoritatem seruantur, ad liberos pertinere decernimus. ¶ Itaque defuncto eo qui eas liberis seruabat, extantes ab omni possessore liberi vindicabunt, [g] consumptas vero ab hæredibus eius exigent, [h] qui eas seruare debuerant. ¶ Alienandi sanè, vel obligandi suo nomine [i] eas res quæ liberis seruati præceptæ sunt, eis qui reseruaturi sunt, adempta licentia est. ¶ Negotia vero liberorum patri vtiliter [k] administrare concedimus. ¶ Diuidendi quoque res inter eos liberos ipsis parentib' pro suo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam non denegamus. [l]

Lucra quæ debent reseruari filijs primi matrimonij, pertinent ad eos, siue sint hæredes præmorientis, siue lucrantis. hoc dicit vsque ad §. illud. Bald. Vel sic: Hæc lucra debentur liberis si hæreditatem prioris parentis non adierint: dummodo hæredes existant secundo morienti. hodie vero etiam seruetur eorum existant hæredes, dummodo non fuerint ingrati. hoc dicit cū authen. hæres. Salyc.

In his autem casibus, in quibus res vt paternas mater liberis communibus seruare præcepta est: (hoc est, vbi morte mariti matrimonio dissoluto, mulier ad alias nuptias peruenerit) vel vbi res vt maternas patrem liberis communibus seruare censuimus: (hoc est, vbi morte mulieris matrimonio dissoluto, vir ad alias nuptias venerit) si hæreditatem eius parentis qui prior mortuus est, [m] non adierint liberi: licebit eis, tāquam eius tantum res fuerint qui posterior moritur [n], eas sibimet vindicare, scilicet si eius qui posterior moritur, hæreditatem crediderint adeundam: ne quod fauore [o] liberorum inductum est, quibusdam casibus ad læsionem [p] eorum videatur inuentum.

IN AVTHEN. DE nupt. §. si vero expectet. & §. quoniam infirmas. & §. soluto. colla. iiij. constitut. j.

HAe res [q] lucro cedunt liberis, licet hæredes non sint patris, aut matris, aut vtriusque, [r] nisi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

Finit authentica, sequitur text. Codicis.

Qui non transit ad secunda vota, potest lucra libere alienare, & consumere. si vero non alienat, nec consumit, possunt liberi illius matrimonij tanquam reseruata vindicare. Baldus.

Illud etiam humanis sensibus huic legi credidimus inserendum, vt eo quoque casu quo lucratur vel mulier res quæ ad eam à marito peruenerunt, vel maritus eas quæ ex bonis mulieris ad eum transeunt: hoc est vbi primum matrimonium alterius morte dissoluitur, nec superstes ad secundas nuptias peruenit: si res vel maritus, vel vxor, hoc est qui superstes est, non consumpserit, vel alienauerit (quod eis [s] ad secundas nuptias non venientibus, quasi rerum dominis concessum esse non dubium est) liberis [t] liceat res à patre profectas, vt paternas: à matre, vt maternas accipere.

Ad *lasionem*... quod vtique fieret, si ipsi non possent ea bona habere nisi prius adita hæreditate defuncti parentis dantis. fauore enim eorum inductum est, vt liceat eis res quas mater accepit à patre, vt paternas: vel quas pater à matre, vt maternas vindicare. hoc autē ad eorum læsionē posset retorqueri: quia si non adeant hæreditatē patris moriētis qui dedit: videtur quod non possint vindicare res suas vt paternas: quod hic remouet. na in hic (vt sic dicam) aditio omissa non efficit quominus hic admittatur. cui simile dicitur. ff. de contra tab. l. non tantum. §. si emancipatus. & facit ad hoc. §. de le. & constit. l. quod fauore. & de fide instrū. plures. & j. de rei vxoriæ actione. §. illo. Quod autem hic dicitur si vel eius &c. innouat authen. quia hæ res lucro cedūt liberis, licet non sint hæredes patris vel matris, vel non sint hæredes vtriusque: idem & si neutrius sint, dummodo non sint ingrati circa vtrumque, vel saltem circa posterius decedentem: vnde sequitur auth. hæres.

HAeres.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd filius poterit petere ea quæ pater vel mater lucratus est ex primo matrimonio, etsi non adeat hæreditatem patris vel matris qui posterius decessit. Hæc authent. corrigit hanc distinctionem, dicens quòd filij debent habere res, siue velint adire hæreditatem parentum, siue non.

q Hæres. Hæc authen. est ex auth. de nupt. §. si vero expectet. & §. quoniam infirmas. & §. soluto & §. denteeps. colla. iiij.

r Vtriusque. nisi ingrati extiterint, si non est in textu: & in auth. de nupt. §. & super his quoque lucris. & §. si quis enim ex his.

s Quod eis. C. alienare vel consumere. & facit j. e. l. hac edictali. §. fin.

t Liberis licet. sed hodie

die non poteſt conſumere vel alienare. & ſic ſequitur alia auth. vxore. quæ & ipſa in aliquo corrigitur & ſic ſequitur alia auth. ſi tamen. quas ambas lege, & non omittas quod dicit ſ. eod. in authen. ſed & ſi quis.

VXore.] CASVS. Lex C. dicit quod mater conuolans ad ſecundū matrimoniū, non poteſt alienare res quas habuit ex primo matrimonio. authen. cōfirmat hoc modo, quia ſi maritus aliquid lucratus eſt ex dote: cogitur ſeruare filio, ſiue conuolet ad ſecūdum matrimonium, ſiue non. & ſi mulier aliquid lucrata eſt ex donatione propter nuptias à marito: compellitur reſeruare filio, ſiue conuolet ad ſecundas nupt. ſiue non: & prædicta habent locum non ſolum cum matrimoniū vxoris vel mariti ſoluitur, ſed etiam in diuortio. Nam quędam eſt conſtitutio quæ loquitur ſuper his lucris. Viuianus.

a Ex dote. Non corrigitur hic lex vetus in aliis rebus, niſi in dote & donatione propter nuptias.

b Omnimodo. id eſt ſiue contraxit ſecundum matrimonium, ſiue nō.

c Sponſalitia. i. propter nuptias donatione.

d Alter. diuortio.

e Conſtitutio. vt ſ. eod. quoniam.

Stamen.] CASVS. Authen. hæc continuatur cum ſuperiori lege, & dicit quod mater quæ non conuolat ad ſecūdum matrimonium, poteſt habere virilem portionem cū filiis ſuis in donatione propter nuptias: & idē in patre.

f Stamen. Hæc eſt ex corpore, vt fra. filij. §. quia vero mulieres. col. 1. tit. ix.

HAc edictali.] CASVS. Superiores leges loquuntur qualiter puniantur mulier & vir ſecundò nubentes, in rebus quas lucrati ſunt ex primo matrimonio. cum conuolant ad ſecundum matrimonium. mulier nec in vltima voluntate, nec inter viuos poteſt plus ſecundo marito dare, vel relinquere, quàm detur vni ex filiis primi matrimonij. Idem eſt in auo, & in auia: ſi verò plus detur ſecundo marito, vel ſecundæ vxori: quod plus datum eſt, non valebit. Item mulier proprietatem eorum quæ lucrata eſt à primo marito, perdit: vſumfructum cārum retinet in rebus immobilibus, mobiles verò res æſtimabuntur, & habebit vſumfr. ſi ſatisfdet ſecundum formam hic poſitam, alioquin res remanebunt penes filios: & filij ſatisfdabunt matri de tertia parte centeſimæ æſtimationis ſoluēda matri, quæ conſtituitur pro rebus quas mater lucrata eſt. ſic nec filius, nec mater defi- A deiuſ. mulier habebit vſumfru. & bona mulieris tacitè erunt obligata pro rebus illis: & ſi nec vir nec mulier cōuolet ad ſecundas nuptias, alienare poterunt ea quæ habēt ex primo matrimonio: ſed ſi non alienant, filij prioris matrimonij mortuis parētibus vindicabunt, licet hæreditatem patē tum non adierint.

g Hac edictali. id eſt generali. Et not. quòd huiuſque dixit qualiter puniantur contemptores liberorum in lucris proueniētibus à defuncto cōiuge: nunc qualiter in aliis eorum bonis.

h Teſtamento. ſcriptura facto.

i Cauſis. quæ ſunt ſ. de dona. inter vir. & vxo. l. donationes. j.

k Quām filiis, &c. Contra ſuprà de dona. ante nupt. l. ſi liberis. Solue vt ibi.

l Derelicta. ſcilicet vltima voluntate.

m Data. inter viuos.

n Donata. ob cauſam; vt dos, & donatio ante nuptias: & inſpicitur hoc tempore mortis binubi: vt in authē. de nupt. §. quia verò hactenus. colla. iiij. & facit ſ. de inoffic. dotis. l. j. & ſuprà de dona. ante nupt. l. ſi conſtante. §. fina.

o Niſi ex his cauſis. hoc à cōpoſitione eſt additum nec obſt. ſ. eod. l. cum apertiſſime. quę hoc quaſi nouum inducit.

p Aui vel auię. nam auus meus qui nouercam magnam induxit, tantū mihi dabit, quantum illi magnæ nouercæ: quod intelligē ſi & pater meus prædeceſſerit.

q Liberorum primi matrimonij: ſed per l. ſ. equidem etiam ſecundi matrimonij: ſed terminus nunc reſtituar. Alii dicunt tantū habet in bonis, & ea dat ſecundo viro: nunquid totum? renouabunt filij primi matrimonij? Videtur quòd ſic, cum appellatione pluris & totum comprehendatur. argu. eſt aliquis ſolicitus de hæreditate viuētis. Sed arg. contra. ff. de vulg. ſubſtit. l. ij. §. interdum. quando fecit pactum cum ſecundo viro de lucrando. aliàs non habet locum quod hic dicitur. vt diximus ſ. ſi aduerſ. dotem. l. Item loquitur hæc lex ſiue non habeat alia bona niſi ea quę dat ſecundo viro, ſiue habeat: vt in auth. de nupt. §. illud. colla. iij.

VXore mortua quod vir ex dote [a] lucratur, filiis communibus omnimodo [b] reſeruatur quantum ad proprietatem, vſufructu patri conceſſo. Idem eſt ex parte mulieris, ſi lucretur ex ſponſalitia [c] largitate. Item * ſi aliter [d] matrimonium ſoluatur, ſuper iiſdem lucris loquitur hæc eadem conſtitutio. [e]

* In quibuſdam exēp. legitur, Idēque ſi aliter matrimonium ſoluatur omiſſis his verbis, ſuper iiſdem lucr. loqm. hæc ea. conſtitutio.

IN AVTHEN.

vt fratrum filij. §. quia verò mulieres. colla. ix. conſtitu. vij.

Iſta authen. dicit quòd mulier quæ non tranſit ad ſecunda vota, non ſolum habet vſumfructum lucratorum ex cauſa donationis propter nuptias: ſed etiam habet vtilem proprietatis partem ſecundum numerum liberorum. Baldus.

SI tamen [f] abſtineat mater à ſecundis nuptiis, habebit & ipſa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in omnibus aſcendentibus à ſecundis nuptiis abſtinentibus.

Mulier ſecundo vero, vel vlteriori, vel maritus ſecundæ vxori, vel vlteriori, nullo liberi datiui tutulo, ſeu nullo tuerādi pacto vel reſtrictione poteſt plus conferre quàm vni liberorum prioris matrimonij minus habenti & quod vltra reliquit, vel donauit, pro non ſcripto habetur & quicquid in fraudem huius conſtitutionis agitur, ipſo iure caſſatur. hoc dicit vſque ad §. his illud. Baldus. Vel ſic: Coniunx tranſiens ad ſecunda vota, non poteſt vllo titulo in ſecundum coniugem transferre plus quàm reliquerit vni ex filiis primi matrimonij eius minus reliquerit. & quod vltra reliquerit, non valet: ſed valet liberos æquiter diuidituri. Salycetus.

VI. Impp. LEO & ANTHEMIVS AA. Erythrio præfecto prætorio.

HAc edictali [g] lege in perpetuum valitura ſancimus, ſi ex priore matrimonio procreatis liberis pater matérve ad ſecunda, vel tertia, aut vlterius repetiti matrimonij vota migrauerit: non ſit ei licitum nouercæ, vel vitrico, teſtamento, [h] vel ſine ſcriptura, ſeu codicillis, hæreditatis iure, ſiue legati, ſiue fideicommiſſi titulo plus relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, ſeu mortis cauſa habita donatione, conferre, nec inter viuos conſcribendis donationibus, (quæ etſi conſtante matrimonio ciuili iure interdictæ ſint, morte tamen donatoris ex certis cauſis [i] confirmari ſolent) quàm filio, [k] vel filiæ, ſi vnus, vel vna extiterit. Quòd ſi plures liberi fuerint: ſingulis æquas partes habentibus, minime plus quàm ad vnumquemque eorum liceat vitricum nouercámve transferri. ¶ Sin autem non æquis portionibus ad eoſdem liberos memoratæ tranſierint * facultates: tunc quoque non liceat plus eorum nouercæ, vel vitrico teſtamento relinquere, vel donare, ſeu dotis, vel ante nuptias donationis titulo conferre, quàm filius vel filia habet, cui minor portio vltima voluntate derelicta, [l] vel data [m] fuerit, aut donata: [n] ita tamen, vt quarta pars quæ eiſdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuatur, niſi ex his cauſis [o] quæ de inofficioſo excludunt querelam. ¶ Quam obſeruationem in perſonis etiam aui, vel auiæ, [p] proaui & proauiæ, nepotum vel neptium, item pronepotum, & proneptium, ſiue in poteſtate, ſiue emancipati emancipatæve ſint, ex paterna, vel materna linea venientibus, cuſtodiri cenſemus. ¶ Sin verò plus quàm ſtatutum eſt, aliquid nouercæ vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit: id quod plus relictum, vel donatum, aut datum fuerit, tanquam non ſcriptum neque derelictum, vel donatum, aut datum ſit, ad perſonas deferri liberorum, [q] & inter eas diuidi [r] iubemus omni circunſcriptione, ſi qua per interpoſitam perſonam, vel alio [a] quocunque modo fuerit excogitata, ceſſante.

Mater tranſiens ad ſecunda vota, donec viuit, rerum mobilium lucratarum percipit commoda, alienatione penitus interdicta. Immobilium verò præſtita ſatisdatione, & facta æſtimatione, vſumfructum habet. Si autem non vult vel non poteſt ſatisfdare: facultas ſatisfandi conuertitur ad filios, qui debent ſatisfdare matri pro vſufructu æſtimationis medij temporis: qua ſatisfactione præſtita, filij poſſunt liberè res alienare. neutro verò ſatisfante propter impotentiam, vel diſſimulationem, res remanent apud matrem donec viuit: pro quarum reſtitutione ſunt tacitè obligata bona matris præſentia & futura: & ipſa mater poſterioribus præferitur creditoribus: & hoc ſi tranſit ad ſecunda vota. Si autem liberorum affectione, vel caſtitate ſeruata non migrauit ad ſecunda vota, remanet domina pleno iure: & habet alienandi poteſtatem: tamen ſi non alienat, licebit liberis extantia vindicare. Baldus. Vel ſic: Si mulier tranſit ad ſecunda vota, proprietas rerum à primo viro prouenarum in liberos primi matrimonij tranſfertur: & ipſa vſufructuaria efficitur, quæ pro mobilibus tenetur ſatisfare forma hic ſcripta: & ea non ſatisfante, poſſeſſio tranſfertur in filios ſatisfantes: & neutro ſatisfante, poſſeſſio remanet penes matrem: omnibus liberis mortentibus, proprietas redit ad matrem. Salycetus.

His [b] illud adiungimus, vt mulier in his caſibus, * in quibus ante nuptias donationes, cęteras etiam res à marito ad ſe deuolutas, ſecundum priorum legum ſtatuta [c] liberis communibus, vt paternas, ſeruare compellitur: hoc eſt vbi morte mariti matrimonio diſſoluto ad alias nuptias venerit immobiliū rerum & mancipiorum, [d] annonarum quoque ciuilium [e] vſufructu duntaxat vitæ ſuæ temporibus potiatur, alienatione earum penitus interdicta. ¶ Mobilium vero rerum, iuſtis precijs æſtimatione habita per eos quos vtraque pars elegerit arbitros iu dicaturos interpoſito * ſacramēto, [f] ſimili modo vſumfructum habeat, ſi idoneam fideiuſſionem [g] præbuerit, quod eaſdem res mobiles, vel earum precium filijs & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel poſt mortem eorum nepotibus & neptibus ex iiſdem liberis procreatis, ſiue omnibus, ſiue vno vnáve ſuperſtite mori contigerit: [h] ſecundum legum modum [i] reſtituat. vel certe ſi fideiuſſiones idoneas præſtare diſtulerit, aut nequiuerit: prædictæ res mobiles nondum matri à liberis traditæ, apud eoſdem manebunt.

Codex.

a Aliō quocunque. cum fingat ſe vendere cum donet.

b His. l. ſuprà dictis.

c Statuta. vt ſ. e. l. fœminæ. & l. cum aliis. & l. generaliter.

d Mancipiorum. quando cenſentur immobilia: vt ff. de diuer. & tēpo. præſcrip. l. ſi longe.

e Ciuilium. quæ de publico dantur annuatim: vt in auth. de non alie. §. ij. colla. ij. & ſ. de anno. ciui. lib. xj. Itē not. ꝙ hic loquitur de morte ſoluto matrimonio. nam ſecus ſi per diuortium: quia tunc alia pœnam patitur: vt ſ. de repud. & diuor. l. conſenſu. §. hæc niſi. & §. ſi vero.

f Sacramento. à partibus, non ab arbitrio, ſecundum H. ne obſtet authen. decernit ius. ſ. de recepț. arbi. Vel dic etiam ab arbitrio: quia nō eſt vere arbiter, ſed arbitrator.

g Fideiuſſionem. quam nō præſtaret pater pro bonis materuis: vt ſ. de bo. quæ lib. cum oportet. ſ. non autem hypothecam. & l. fin. §. illo. procul dubio: vel forte aliud eſt in caſu iſto, & in parte. Item non aliter facit fructus ſuos: vt ff. de vſufru. lega. l. vxori. j.

h Contigerit. ſcilicet matrem.

i Legum modum. vtique ſi extant, etiam deterioratio æſtimetur.

k Superſtiti. id eſt dum viuit.

l Omnes vel. Item ſi vnus de pluribus deceſſerit, habet locum pactum in caſu non exiſtentium filiorum vel in authen. e. §. ſed ſi quidem nobis ſi quidem. ſecundum Io. vt ſcilicet tanto minus reſtituat. Aliqui libri habent finem ad eos ſolos, &c.

m Reſtituantur. condictione ex lege, vel rei vindicatione ſi extant: vel ex ſtipulatione, quę interponitur. ſic ergo eſt aliquis ſolicitus de hæreditate viuētis. Sed arg. contra. ff. de vulg. ſubſtit. l. ij. §. interdum. ſed ideo eſt hoc, quia abrea proceſſerunt, & quodammodo, ſcilicet per vſumfructum adhuc ſunt ſuæ.

n Vtrilibet primo matri: poſtea filiis.

Solutæ verò eidem matri, vel ab eadem detentæ reſtituentur liberis, ſi tamen ab his fideiuſſio idonea matri fuerit oblata, qua caueri debet, * quòd eidem ſuperſtiti [k] pro vſufructu earundem rerum mobilium, vel precio quo taxatæ ſunt, vſurarum nomine centeſimæ partem tertiam annuis quibuſcunq; tēporibus præſtare non differant, ita tamen, vt in eadē fideiuſſione hoc quoque caueatur, quòd à filiis filiabuſve, vel ex his progenitis liberis (ſi ante eandem matrem omnes eos obire contigerit) omnes res [l] prædictæ mobiles ſecundum legum moderationē matri, vt ad eandē luctuoſum lucrum redeat, reſtituantur. [m] ¶ Erit itaq; licitum vtrilibet [n] parti, quæ fideiuſionem præbuerit, ſi ſibi commodū eſſe perſpexerit, his rebus mobilibus vti frui, eaſdéque dare [o] mutuo, [p] vel obligare, vel vēdere, vt ex his maximè [q] liberi æquirentes poſint materno affectui [r] ſine ſuo incommodo deſeruire. ¶ Sin autem vtraque pars prædicta fideiuſionem diſſi mulauerit, aut ſorte auferre nequiuerit, eædem res apud mulierem vſque in diem vitæ ſuæ manebunt. [s]

* aliàs quia cauere debent.

IN AVTHEN.

de non eligē. §. aliud. coll. j. conſti. ij. & in authen. de nup. §. & quia parum. coll. iiij. conſtit. j.

Hæc authen. vult quòd ſi maritus aurum, vel pecuniam certam promiſit ex cauſa donationis propter nuptias & non ſoluit: quòd ſi in ſubſtantia viri non reperiatur quantitas auri vel argenti promiſſa, quòd mulier volens illam exigere: quia ex pacto eſt lucrata, non poſſit illam exigere ab hæredibus: ne compellātur ſubſtantiam vendere: ſed tenentur hæredes cautionem vſurarum præſtare: ſecus ſi quantitas illa eſt reperta in hærede. Salycetus.

SEd ſi aurum fuerit in donatione propter nuptias [t] ſcriptū: cautio vſurarum exponitur, non autem aurum exigitur: [u] niſi forte viri ſubſtantia habeat aurū, & cętera quę ſcripta fuere.

Finis authenticæ. ſequitur textus Codicis.

Bona matris ad ſecunda vota tranſeuntis ſunt obligata filiis pro rebus ab eorum patre ad matrem peruentis a die quo res ille ad matrem perueneruntː & ideo ſi illas alienet filij vendicare poterunt vt patuit. Salyc.

Omnibus videlicet iiſdem maritalibus [x] facultatibus, [y] his etiam [z] quas habet habituraué

o Dare. cui vult.

p Mutuo. id eſt pro mutuo.

q Maxime. quia ipſi habent dominium: & mater poſſet idem facere, ſi ſatisfdediſſet, cum ad precium teneatur.

r Affectus. l. in vſuris prædictis.

s Manebunt. Sed quid ſi ambo ſint parati ſatisfdare, ſicut & alias: vt ſ. de teſt. ma. l. fin? Roſpō. poteſt dici meliorem conditionem poſſidentis: vel melius, mater præfertur, quę fructuaria eſt. arg. pro hoc eſt quod hic in contrario caſu ſtatuitur. Sed arg. contra. ff. vſufructua. quemadmodum ca. l. ſi vſusfructus nomine. & facit in auhentico de nuptiis. §. finantem interſtatus. colla. iiij.

Sed ſi aurum.] CASVS. Lex codicis dicebat quod in omnibus rebus mobilibus ſi mulier volebat dare fideiuſſores de rebus reſtituendis filiis cū moreretur, poterat illis rebus vti & frui. Hæc authent. corrigit l. codicis in aliquo: & dicit quòd ſi mulier acceperit centum in donationem propter nuptias in auro, & præmortuo marito ea c. lucrata fit: ſi ad ſecundas nuptias poſtea conuolauerit, dicta centum à filiis primi matrimonij etiam datis fideiuſſoribus non exiget, ſed filij præſtabunt cautionem de præſtanda tertia parte centeſimæ illius anni.

t In donationem propter nuptias. quam mulier lucrata eſt ex pacto.

u Aurum exigitur. ſcilicet in ſolutione faciendā.

x Maritalibus. id eſt lucris, pro quibus ſunt obligata alia bona mulieris, à primo viro habitis. & dic vt ſ. eo. l. ſi quis. §. in illo.

y Facultatibus. idem in viro: vt ſ. e. l. ſi quis. §. in illo. & dic, id eſt lucris habitis à viro. & ſic videtur interim filij, non dominī. Vel dic verius eos dominos, & non habere hypothecam: vt ſ. eo. l. ſi quis prioris. in fin. ibi, extra memorata, &c. & ſubaudi hic, proeis.

z His etiam. id eſt facultatibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Pignoris.* expresse scilicet.
b *Traditas,* à filiis, &c. & est etiam ad legem istam §. de bo. quæ lib. cum oportet. §. fin. & §. de dona. ante nupt. si constante. §. pactis. & §. de pact. con l. fina.
c *In vindicandis,* per hypothecariam.
d *Prohibebuntur.* vt §. eo. l. generaliter. §. fi.
e *Parentum,* primo decedentium. nam posterius decedentium adire debent: vt §. eo. l. generaliter. quod & ipsum recipit correctionem: vt in authen. ibi posita, hæres, &c. Item nouo iure nec pater quod ex dote est, nec mater qđ ex ante nuptias donatione luctatur: nisi partem pro numero liberorum sibi competentem in alium transferre potest: vt in authen. vt fra. fil. colla. ix. quæ est §. eod. l. generaliter. authen. si tamen. Item facit in authen. de nup. §. soluto. colla. iiij. & §. de bo. quæ lib. l. cum oportet. §. fin autem.

IN quibus.] CASVS. Si pater vel mater ad secundas nuptias conuolauerit: lucra quæ habet ex primo matrimonio, cogitur reseruare filiis primi matrimonij. si non sunt filij, restituet neporibus, & non fratribus defuncti, si quis ex filiis decesserit. Nota ex hac l. ibi portionem, quòd beneficia vadunt secundum lineam sanguinis: & potius sequuntur lineam descendentem, quàm transuersalem, secundum Bald. hic.

f *Præcepti sunt.* vt §. e. l. fœminæ. & l. generaliter. in princ.
g *Debebatur.* vel deberetur, si in tempore secũdarum nuptiarum superstes fuisset: & hoc non facta electione à parente.
h *Pertinere decernimus.* hoc intellige saluo pacto non existentium liberorum: nam solum reliquum conceditur filiis hæredibus extraneis: vt hic, & in authen. de non eli. §. prosperximus. & § hoc autem, colla. j. Sed per aliam de nupt. §. quoniam infirmas. col. iiij. redit ad legem istam: vt §. authent. sed & si quis. ibi, absque progenie, &c. Item nota quòd dubitatio huius l. est & erat, quia cùm donatio propter nuptias processerat ex substantia patris, mortuo filio ad liberos alios videbatur pertinere, scilicet ad fratres defuncti, ad quos etiam bona patris perueniebant. Sed non est ita: quia in perpetuum decessit ab aliis, quod ad hunc deuenit, secundum Ioannem. si autem sine

A liberis decederet: quid intris sit, dicit authen. §. cod. sed & si quis ex his.
i *Eligendi* eligeret ergo hic filius de suis filijs, sicut & pater & mater potest eligere: vt hic, & §. eodem. l. fœminæ. & l. generaliter. §. negocia. Sed an ita corrigatur in hoc casu, sicut in patre: vt §. eod. auth. lucrum? quod potest dici: sed alia ratio posset assignari, quòd illud corrigatur, non hoc: quia filijs omnibus fit iniuria per secundum matrimonium, & nõ nepotibus, & facit ad legem istam. §. l. proxima in princip. & infra communia de succes. l. fina.

SI quis.] CASVS. Si pater vel mater conuolauerit ad secundum matrimonium, cogitur reseruare filijs ex primo matrimonio. Et si non supersint, restituet neporibus, non fratribus. [ILLVD.] Si pater vel mater non conuoler ad secundum matrimonium, poterit alienare, siue specialiter concedat, siue legata faciendo, siue generaliter instituendo hæredem: & si non alienauit, filij poterunt vindicare, etiam si non adierint hæreditatem patris aut matris post decedentes: adire tamen debent hæreditatem patris vel matris qui posterius decedit.
[TALEM.] Hic. §. continuatur: In superioribus dictum est quòd filij primi matrimonij possunt vindicare ea quæ pater vel mater habuit ex primo matrimonio, & si non adierint hæreditatem patris, vel matris: sed hæc licentia non conceditur filijs secundi matrimonij: quia non possunt vindicare in totum lucra quæ habuit pater vel mater ex secundo matrimonio: sed pro parte filij primi matrimonij vindicant.
[IN ILLO.] Sicut omnia bona patris, ita omnia bona patris tacite sunt obligata filijs pro his quæ pater lucratus est ex primo matrimonio, & pro alijs rebus quæ ad filios pertinent.
k *Ante.* idem si post: vt supra. l. proxima. in fine.

l *Competit.* id est competere poterat. sic ff. de sta. lib. l. Labeo. & hoc nõ facta electione à parente. & habes idem quod hic, l. proxima.
m *Illud.* hæc eadem sunt §. cod. l. generaliter. in fin. & l. hac edictali. in fin.

tem, mater ante nuptias donationem, vel alias res ad se ex altera parte deuolutas, filijs vtriusque sexus seruare præcepti sunt: f si quem ex filijs vel filiabus ante patris vel matris obitum mori contigerit (sine ante secundas nuptias, siue postea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc viuo, vel matre superstite, derelictis: portionem quæ defuncto filio, vel filiæ debebatur, g vel lucrum ex ea, non ad fratres vel sorores mortui, sed ad filios eius, vel filias, vel nepotes vtriusque sexus, aut pronepotes, auis vel proauis superstitibus, peruenire h decernimus: eligendi i videlicet, quos voluerint ex liberis superstitibus, non adempta licentia. Dat. Kalend. Mart. Ello. V. C. Cos.

Pater vel mater non transiens ad secunda vota, potest de lucris nuptialibus disponere pro libitu: & eo vel ea non disponente possunt filij vendicare licet hæreditatem primi parentes repudiauerint. Salycetus.

Sin verò liberorum suorum affectione seruata, pater matérve ad alias nuptias migrare noluerit, neque vir his quæ de bonis vxoris ad se transeunt, neque mulier rebus quæ ex substantia mariti ad se peruenerunt, pro suo arbitrio vti, vel eas vendere, aut quocunque iure vel modo alienare, vel pignoris iure seu hypothecæ, si voluerint, obligare, vtpote domini earum, prohibebuntur. d ¶ Existantes autem prædictas res, si non fuerint alienatæ, vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindicare, etiam non adeuntibus hæreditatem parentum. e Dat. II. Kal. Mattias, Martiano & Zenone Conss.

Ista lex & principium sequentis tendant ad idem & hoc dicit. Quod debet per iuramentum filiis reseruari: si alter filiorum decedit liberis, alter vero adhuc vivit: liberi morientis succedunt loco sui genitoris, & non fratres: eis tamen electione reseruata. Bald. Vel sic: Fiinus transmittit ad descendentes sui vindicandi lucrum sibi prouenientis propter translatum quem parens fecit ad secunda vota, ascendentibus & collateralibus exclusis. Sal.

VII. Imp. ZENO. A. Sebastiano præfecto prætorio.

IN quibus casibus pater do-

VIII. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

SI quis prioris matrimonij filiorum ante k secundas nuptias patris vel matris mortuus fuerit, filijs à se, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis: partem eius non ad fratres, vel si nullus alius frater, vel soror sit, ad patrem, vel matrem eius peruenire, sed ad filios, vel nepotes vel pronepotes eiusdem mortuæ personæ, sancimus: vt siue vnus, siue plures sint, eam tantũmodo partem vindicare possint, quæ mortuo competit. l

Istum §. habiamus etiam in superioribus: & dicit quòd liceram, qui non transit ad secunda vota, potest de ipsis lucris disponere & alienare. si verò non disponit nec alienat: ius defectum prouisionis hominis succedit prouisio legalis reseruans hæc lucra filijs, & nepotibus. Bald.

Illud m etiam certa sanctione definire censemus, vt si quis vel siqua ex alio matrimonio

a Ex priore coniugio, quo ad differentiam secundi quod contrahi potuit, sed contractum non est.
b *Paternum.* id est eius parentis qui primo decessit: adeant tamen hæreditatem eius qui posterior moriatur, etiam qui est luctatus: vt supra eod. l. generaliter. §. in his. licet authen. hoc res. corrigat ibi posita.
c *Sanctimus.* id est sanciemes, scientes: alias sciemes.
d *Specialiter.* id est particulariter.
e *Instituendo.* scilicet in eorum. nam alienatio est &c. vt infra de fun. dot. l. j. & est simile, quia instituendo hæredem videatur alienare: vt ff. de le ij. l. peto. §. fratre. & de verb. obli. l. si ita quis. §. miserit. §. ea lege. Sed argu. contra. ff. de fun. dot. l. j. & ff. de alie. iudi. er hoc edicto. §. sed hæredem. ADDITIO. Dic, aut proinde alienationis est facta simpliciter, & nõ intelligitur prohibita trãsmissio ad hæredem testamẽtarium, vel legitimum. ita loquitur §. j. ff. de fundo dot. Aut est facta limitatione: & tunc si limitatio est facta circa modum, puta quod non fiat alienatio fraudulenta vel dolosa: & tunc etiam videtur prohibita transmissio ad hæredẽ, quia in ea cessat dolus. ita loquitur lex, ex hoc edicto. in. §. sed hæredem. supra allegat. Si autem prohibitio est facta limitatiue respectu personæ in quam potest alienari, tunc vltra illã & personam prohibitio est generalis, ita loquitur. l. peto. in §. fratre. ff. de leg ij. & hic cum similibus. de qua distinctione vide latius per Bar. in d. §. fratre.
Sequitur authenti. Nunc autem. quæ est de nup. § deinceps. & § soluto. colla. iiij.
f *Nunc autem.* sic ergo immutat auth. quod dicit lex ista: quia per authẽ. præsumitur parens talia lucra cõseruare liberis, nisi expresse trãsponat in alios, licet generaliter bona alicui dimittat. & sic specialiter derogat generali. & est sic. ff. de leg. iij. l. vxorem. s. fideicommisso. Sed in quibus rebus habeat locum hæc auth. dubium est. nam authent. de nup. §. soluto parenti ad secundas nuptias non venienti permittit liberam facultatem alienandi neque virum quod ex dote est. vt supra eo. authen. vxore. quæ etiam immutatur per authen. vt fra. fil. vt supra eo. authen. si tantem. vnde potest dici quod hîc authen. nõ loquitur in illa portione quam lucratur parens ex pacto non existentium liberorum, & in alijs lucris quæ non sunt dos, vel donatio propter nuptias. Item est arg. contra. huic authen. ff. de acquir. re. do. l. quidam. sed illud regulariter est verum, hoc casualiter.
g *Talem.* Dic casum sic. Concessum est filijs primi matrimonij vindicare lucra primi matrimonij, etiam non adeuntibus patris vel matris hæreditatem: sed talem licentiam filij secundi matrimonij non patsi iniuriam per tertium matrimoniũ nõ habent, scilicet vt ſolì ea lucra habeant, si filij prioris matrimonij extant: ideoque pro parte sunt heredes secũdi matrimonij, sed secundum hunc casum est contra: vt supra eo. l. cum alijs Sol. illa trahitur ad istam, & secundum istam intelligitur secundum M. vel hic loquitur de simplici donatione, quæ debet diuidi inter liberos primi matrimonij & secundi: supra vero de donatio. propter nup. quam proprium habere debent. Vel iterius: ibi adierunt: filij secundi matrimonij hæreditatem: & sic habuerunt præcipuum. adierunt dico parentis à quo lucrum factum est, id est hæreditatem primo mortui parentis id est secundi matrimonij. hic repudiauerunt filij secundi matrimonij hæreditatem præmortui parentis, sed adierunt lucrantis. Vel ibi de sponsalitia largitate tãtum, hic de aliis secundum H. Sed vt hoc contrarium euites, dic sic casum secundum Io. Bert. habuit primum virum, quo mortuo filiis ex primo. x. acceptis secundum, & eo mortuo suscepti sine liberis lucrata est eodem modo. xx. filij primi matrimonij non adita patris hæreditate, sed matris tantum. postea morientis habent præcipuã dicta. x. quæ ex patre suo mater luctata est filij secundi matrimonij si non adeant patris hæreditatem à quo mater lucrata est, sed tantum matris, ad quam cum filiis primi matrimonij admittuntur, fortiuntur dicta xx. cum supradictis filiis primi matrimonij, secus si adiissent vtriusque parentis hereditatem filij secundi matrimonij: quia tunc in solidum lucrantur illa. xx. & sic loquitur illa dicta lex, cum alijs. & ita ibi adierunt vtriusque: hic vnius scilicet luerantis. Quod dictum est in matre, idem in patre. & idem dicunt in filijs primi matrimonij, si tantum posterius decedenti succedant, vt pro parte vindicent lucra primi matrimonij pro qua sunt hæredes cum filijs secundi matrimonij. Sed Io. contra in hoc. sunt enim iniuriati primi per secundum matrimonium, & ideo vindicant in solidum ex quantacunque parte sunt hæredes filij autem secundi matrimonij non patiuntur iniuriam & hoc secundum has leges: nam per authen. fecit, vel non fecit iniuriam, integram tamen seruat: vt per authent. neque virum quod ex dote est coll. vij. quæ authen. in nuptialibus luctis tantũ loquitur, vt ex rubrica apparet. alia enim lucra quo modo velit alienar nisi ad secunda vota conuolet: vt in authen. eo. § si vero expectet. colla iiij. quæ non alienata filijs deferuntur secundum H.
h *Filiis.* secundi matrimonij.
i *Adeuntes.* & hoc in diuersis casibus secundum has leges, vt proxi. diximus, sed hodie licet nullius: vt in auth. hæres. §. eo.
k *Vel matrem.* scilicet primo morientis, sed secundi sic: vt supra eo. l. generaliter. § in his.
l *Vindicarent* ipsi soli.
m *Secundo toro.* id est tertio. omne enim matrimonium potest dici secundum, quod primum sequitur. vel forte respectu secundi quod est primum post a secũdum. & sic de aliis: vt in authen. de hære. & Fal. §. inordinatum. col. j.
n *Sibi.* id est parenti.
o *Hæreditatem* ad quam venit lucrum.
p *Ex parte.* quod ita esse potest. si forte &c.
q *Acquisierint.* id est acquirere potuerint. quasi dicat: non ius

Universidad de Deusto
Biblioteca

parentis à quo venit lucrum, secundum casum 10.

a *Veterem.* ſ. illam §. eo. l. hac edictali. §. omnibus. vbi dicitur quod hic subiicit vsque ibi, patris.

b *Illius.* etiam patris, non solum superioris. Et die quòd §. pro conseruatione lucrorum : hic pro conseruatione rerum maternarum.

c *Ius hypotheca.* cum res obligatæ transeant cum sua causa: vt j. de distrac. pignoruni. l. ſi debitor. quod autem hic de patre dicit. ſimpliciter verum eſt ꝙ filij in eius poteſtate cõſtituti, non debent perſcrutari eius administrationẽ. vt in authent. de nup. §. & ita crica tale. & infra de bonis quæ liber. l. ſi. niſi ipſe ſuſpectus habeatur de fraude, vel de alienando: vt ff. ad Trebellianum. l. imperator Hadrianus. ſed in matre non eſt ita ſimpliciter admittendũ. nã nil prohibet eius administrationẽ perquiri in prædictis lucris. & facit j. de bonis mater. l. j. & de bonis quæ li. l. cum oportet. §. non autem. & §. finali.

Filij in potestate cõstituti, non debent perscrutari administrationem patris ad stationẽ.

Quamuis praterita non de bonis perscrutari.

QVoniam.] CASVS. Mater non poteſt plus dare ſecundo marito, quam dat vni ex filiis primi matrimonij : & ſi dat plus, non valet: quia reſeruabitur filiis primi matrimonij : vt ſupra eo. l. hac edictali. hæc lex corrigit illam, dicẽs quòd id quod plus datum eſt, pertinet tam ad filios primi matrimonij, quàm ſecundi. Si vero mater ſine cauſa repudiauit partem, lucrabitur pater dotẽ, & cõpelletur filio eam reſeruare.

d *Quoniam preterita.* vt ſupra eo. l. hac edictali. & de donatio. ante nupt. ſi conſtante. §. finali.

e *Liberis.* ablatiui abſoluti.

f *Mentio facta.* ſ. vt ipſa liquid habeant.

g *Pertinere.* ſic ergo per hanc legem corrigitur illa lex, hac edictali. in princi. ſed hæc corrigitur per authenti. quam hic habes, ad cos ſolos etiam &c.

h *Adhæc.* id eſt iuxta hæc.

i *Seruari.* ſubaudi, ſancimus.

k *Cauſam requiri.* ſ. à qua parte, vel quare ſit miſſum.

ADeos.] CASVS. Lex codicis dicit quòd lucra perueniunt filiis prioris matrimonij & ſecundi. Hæc authen. addit quod ſi quis decedat relicta ſobole, poterit ad eam quod ad eum peruenit transmittere.

a *Ad eos.* Hæc authen. ſumitur in authen. de nuptiis §. optime. & §. nec illud. coll. iiij. & ſic recitatur ad legem iſtam veterem.

¶In illo etiam veterem [a] ſanctionem adimplentes, præcipimus exemplo matris cuius res poſt ſecundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis in hypotheca ſuppoſitæ ſunt, ad conſeruanda eis lucra quæ ex priore matrimonio ad eam peruenerunt : patris quoque bona, quæ habet habitu rúſque eſt, filiis ex priore matrimonio natis poſt ſecundas eius nuptias ad ea conſeruanda, quæ ex eorum matre lucratus eſt, ſuppoſita eſſe. ¶ Illius [b] etiam patris qui in ſua poteſtate talem liberum vel liberos habens, maternam eis ſubſtantiam, vel ex materna linea ad eos deuolutam ſeruare cõpellitur : bona iiſdem liberis ſuppoſita eſſe ad conſeruandas eaſdem maternas res decernimus: ita tamen, vt occaſione talium hypothecarum, neque patris, neque matris adminiſtrationem filij valeant pſcrutari, vel aliquam eis mouere ſuper hoc quæſtionem : cum perſpicui ſit iuris, etiam ſi alienata fuerint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel maternas res ſunt, ius hypothecæ [c] integrum iiſdem manere filiis. Dat. III. Id. Decemb. DN. Iuſtiniano. A. II. Cos.

Iſta lex concernit. I. hac edictali. & hoc dicit: Totum quod vltra modum ſecunda coniunx datur, vel relinquitur, tantundem non datum liberis vtriuſq; matrimonij applicatur. in hoc corrigitur lex, hac edictali. §. ſi vero. quæ dicebat quod applicabatur ſolum filiis offenſis per tranſitum ad ſecunda vota, hodie corrigitur hæc lex, & redit ad l. hac edictali. per auth. de nup. §. optime. vbi ſic. & hoc decernens. & per auth. ad eos. hic poſitam. vnde corrigens corrigitur, & ad priſtinum ſtatum vtreducitur. Bal.

IX. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

QVoniam [d] præteritę leges omnia quæ liberis [e] ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem ſecundo marito, vir autem ſecundæ vxori dotis, vel ante nuptias donationis nomine, vel alio quocũq; modo dederit, vel reliquerit, his ampliora, quę vni filio, vel filiæ ex anteriore matrimonio ꝓgenitis danda vel relinquẽda ſunt, reuocata ad ſolos filios, vel filias ex ãteriore matrimonio natos peruenire cõſtituerunt, nullaq; in hac parte filio rum ex ſecundo matrimonio natorum mentio facta [f] eſt : hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato modo reuocantur, non ſolum ad filios prioris matrimonij ſed etiam ad eos qui ex ſecundis nuptis nati fuerint, pertinere, [g] & in capita inter omnes diuidenda ſancimus.

Statuta in lucris nuptialibus matrimonio mortę ſoluto, locum habent etiam ſi ſoluatur diuortio. Saly.

Ad hæc, [h] lucra quæ marito vel vxori ex dote, vel ante nuptias donatione occaſione repudij accedunt, inciſtinctè poſt ſecundas eorum nuptias liberis ex priore coniugio procreatis ad ſimilitudinem matrimonij morte diſſoluti ſeruari, [i] nec de cætero repudij cauſam requiri [k] vel aliã in ea re exquiſitionem fieri. Dat. Idib. Aprilis, Cõſtantinop. Decio. V. C. Cos.

IN AVTHEN. DE nuptiis. §. j. & §. nec illud. & §. optime. coll. iiij. conſtitutio. j.

Iſta authenti. corrigit. I. codicis & redet ad legem, hac edictali. Et ratio eſt: quia ſola minorum paſſis debent conſequi lucrum in recompenſationem minoritię. Saly.

AD eos [l] ſolos etiam nunc pertinet: & ſi quis ex eis præmoritur relicta ſobole, portio eius ad eam defertur.

Ne natura iniuria fiant leges, liberi qui ſunt vere ingrati, non habent benefacium l. hac edictali. Bald. Vel ſic: Liberi ingrati non admittuntur ad partem liberi quod debetur filiis primi matrimonij: ex eo quia filius debito ſit datum, vel relictum ſecundo coniugi. Saly.

X. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm apertiſſimè legibus [m] caueatur ingratos liberos à maiorum ſuorum hæreditate merito eſſe repellẽdos: ſi hoc [n] iidẽ in ſuis elogiis [p] conſcripſerint, & reuera hoc fuerit reuelatum, [q] reclamare videtur huiuſmodi ſanctioni [r] diualis conſtitutio Leonis inclitæ recordationis, quam ſuper filiis ex priore matrimonio procreatis conſcripſit. Nam cum neceſſitas [s] eſt patri, vel matri, qui ad ſecunda vota migrauerit, [t] tantum præſtare per quancunque cauſam ſecundo marito, vel nouercę, quantum [u] filio vel filiæ ex anterioribus nuptijs progenitis, qui partem minimam habiturus eſt, reliquerit: maxima iniquitas ex hac ſanctione contrà genitores efficiebatur. liberi etenim ſciẽres quod omnimodo aliquid ſibi à genitoribus ſuis etiam nolẽtibus relinquendum eſt, & tantũ, quantum ſecundus maritus, vel nouerca acceperit : omni licentia & laſciuia ſuos genitores iniurijs adficiebant. Quapropter ſancimus, ingratos reuera liberos, neque hoc beneficiũ, quod diualis conſtitutio Leonis Auguſtæ memoriæ eis præſtitit, in poſterũ poſſe ſibi vindicare, [x] ſed quaſi ingratos ab omni huiuſmodi lucro repelli. quam obſeruationẽ in perſonis etiam aui & auiæ, proaui & proauiæ, neporum, vel neptium, item pronepotum vel proneptiũ, ſiue in poteſtate, ſiue emancipati emãcipatæve ſint, ex paterna vel materna linea veniẽtibus, cuſtoditi cenſemus. ¶ Sed quèadmodũ genitoribus prouidemus, ita & innocuam poſteritatem nullis affici iniurijs patimur: vt non genitores, qui ſeſe ſecundis nuptijs deuouerint, irrationabile odium ad priores liberos forſitan habentes, ſine iuſta ratione eos ingratos vocare concedantur. ¶ Eos etenim liberos huiuſmodi beneficio defraudari volumus, qui re ipſa ingrati circa ſuam antiquitatem [b] ab hæredibus genitorum liquidis & indubitatis probationibus conuicti fuerint ex eiuſmodi caſibus qui antea priſcis legibus enumerati ſunt. Dat. XV. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Cos.

TITVLVS X.
SI SECVNDO NVPSERIT mulier cui maritus vſumfructum reliquit.

Mulier tranſiens ad ſecunda vota, vſumfructum ſibi relictum à primo marito perdit: & liberis primi matrimonij reſtituitur: & ſi eſt in mora expreſſa vel tacita reſtituendi, condemnatur ad omnes fructus quos percepit indebitè: ſecus ſi fuerat lucrata plenum dominium: nam tunc vſumfructum non perdit. Baldus.

1 Imppp. VALENTINIANVS THEOD. & ARCAD. AAA. Donatum, inter vivos.

i *Licet.* ſcilicet conſtante matrimonio: quod dic per exempla vt ff. de dona. inter vi & vxo. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. & §. ſi maritus. & §. ſi quis. & l. quod ſi vir. & l. quod à ſipiſcendæ.

k *Derogari.* arg. in authen. conſtitutio. quæ de dignitati. §. pen. col. vj. & eſt ratio in ſuperiori caſu : quia conditio non nubendi ſecundo, non eſt in viduã improbata, ſed in virgine. ſic : vt infra de indi. vidui l. ij. & in authen. cui relictum. licet aliud eſt forte in vſufructu aliorũ lucrorum, quibus poterit derogare teſtator. Sed quid ſi dicat vir. relinquo eam dominam & vſuariam? vel dominam & vſufructuariam. quid habebit mulier per talia legata? Videtur quod nil : vt ff. de reg. iur. l. vbi repugnantia. Econtra quod ſic, vt ſint duo legata, ſcilicet plenæ proprietatis, & vſufructus : vt ff. de vſufruct. lega. l. ſi Titio fundus. vnde cum proprietatem non habeat : quia teſtator alium inſtituit, habebit vſumfructum per legem illam, ſicut & aliis dicitur. lego vſumfructũ habitationis. nam vſum habitationis videtur legare : vt ſupra de vſufr. l. cum antiquitas. Alij dicunt eo plus quod hæredes iure fideicommiſſi teneãtur reſtituere hæreditatem : ſed ſecundum conſuetudinem a ſic, & hic cum dicitur dominam & vſufructuariam, debet habere alimenta. Sed an in extraneis inſtitutis habeat locum eadem conſuetudo? Quidam quod non : aliſ quod ſic : ſed de iure videtur quod ſic : vt ff. de le. & ſenatuſcon. de quibus. & infra quæ ſit long. conſuetu. l. j. Econtra quod non : quia plenius filiis, quàm extraneis hæreditas deberur : vt infra de codicil. l. fin. prædictus tamen vſusfructus non valet vltra dotantem : vt ff. de vſufruc. l. omnium. & ꝛſtimatur : vt ff ad l. Falcid. l. hæreditatum. Item ad hoc infra de individuo. l. fina. & no. in authen. de tri. & ſe. §. prohibemus. colla. iij. & expreſſe. ff. de vſufruct. lega. l. vxori. ij. Sed an idem in extraneis inſtitutis? Dico idem. Vel dic quod non, quia alia ratio eſt ibi : vt infra de codicil. l. ſi. ſed arg. contra. ff. de leg. & ſena. conſul. de quibus. ij. reſpon.

Conditio non nubẽdi ſi ſit repro bata.

Mulier dotata, & ſuper dotata, vel vſufructuaria relicta. quid habeat debet.

Quædam exemp. habent, omnia ea legitimè reperiuntur, ea comperẽ tibus ſtatutis, ad aliqua dã deducta ratione, reſtituat.

Et hæc de vſufructu, quæ res extrema cõſtituens voluntate de reb. &c.

a *Aliàs legi aut hic : ſed ſecundũ conſuetudinem ſcriptam in curia Bolo gni debet habere alimenta.*

a *Vindicare.* immo & illa conzedit exhæredare. ſed die illud à compoſitoribus additũ: vel illud verum in quarta, non autem in beneficio legis Leonis.

b *Suam contemplationem.* id eſt maiores ſuos. Et poteſt hic legi authentica, quæ dicit ſic: Mater tamen filio donans, ſi ad ſecundas nuptias venerit, nũ poterit occaſione ingratitudinis reuocare, niſi ex tribus cauſis: Si filiæ vitæ matris inſidiatur: aut manifeſtis impijs inſeſtatur, aut circa totius ſubſtantiæ ablationem agere aliquid aduerſus eã declaratur: vt in authent. eo. §. mater. colla. iiij.

SI SECVNDO *nupſerit mulier cui maritus vſumfructum reliquit.* De pœnis ſecundo nolentium dixit §. ſtatim. 1. generaliter: *nunc ſpecialiter in caſu vno.*

Vſumfructum.] CASVS. Si vir vxori ſuę vſumfructum rerũ ſuarum reliquerit in vltima voluntate, & illa ad ſecundas nuptias conuolauerit: an vſumfructum retinere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non: ſed filius reſtituet. quòd ſi filius fuerit impubes, & propter ætatis imbecillitatem vſumfruct. non petierit, nec tutoris habuit, & mater vſumfru. vſurpauerit: rem cum fructibus quos percepit, reſtituet: vſufructu rerum donatarũ ante nuptias ſuam obtinente firmitatem.

c *Nupſ.* legitimæ ætatis.

d *Et cum competentibus.* id eſt perceptis rãtum, non percipiendis ſecũdum quoddam. & ſic intelligunt quod dicitur ſupra de vſufruct. l. ſi pater.

e *Ea obſeruari.* vt proprietas amittatur vſusfructu ſecuto, ſi ſecundò nupſerit: vt & ſupra titu. j. hac edictali. §. his illud & l. fœminæ.

Sequitur authẽ. Hoc locum. quæ legitur in pẽn. l.

Hoc locum.] CASVS. Lex codicis dicit quòd ſi mantus reliquerit vxori vſumfructum, perdit illum ſi ad ſecundas nuptias cõuolauerit. Hæc authen. diſtinguitur. vt dixit ex preſſe quod perdat ſi ad ſecũda vota migrauerit & perdet. aut nihil de hoc dixit: & non perderet licet ſecũdo nupſerit.

f *Hoc locum.* id eſt talis vſusfructus amiſsio.

g *Relictus.* per legatum, vel fideicommiſſum.

h *Donatum.* inter vivos.

i *Licet.* ſcilicet conſtante matrimonio: quod dic per exempla vt ff. de dona. inter vi & vxo. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. & §. ſi maritus. & §. ſi quis. & l. quod ſi vir. & l. quod à ſipiſcendæ.

k *Derogari.* arg. in authen. conſtitutio. quæ de dignitati. §. pen. col. vj. & eſt ratio in ſuperiori caſu : quia conditio non nubendi ſecundo, non eſt in viduã improbata, ſed in virgine. ſic : vt infra de indi. vidui l. ij. & in authen. cui relictum. licet aliud eſt forte in vſufructu aliorũ lucrorum, quibus poterit derogare teſtator. Sed quid ſi dicat vir. relinquo eam dominam & vſuariam? vel dominam & vſufructuariam. quid habebit mulier per talia legata? Videtur quod nil : vt ff. de reg. iur. l. vbi repugnantia. Econtra quod ſic, vt ſint duo legata, ſcilicet plenæ proprietatis, & vſufructus : vt ff. de vſufruct. lega. l. ſi Titio fundus. vnde cum proprietatem non habeat : quia teſtator alium inſtituit, habebit vſumfructum per legem illam, ſicut & aliis dicitur. lego vſumfructũ habitationis. nam vſum habitationis videtur legare : vt ſupra de vſufr. l. cum antiquitas. Alij dicunt eo plus quod hæredes iure fideicommiſſi teneãtur reſtituere hæreditatem : ſed ſecundum conſuetudinem a ſic, & hic cum dicitur dominam & vſufructuariam, debet habere alimenta. Sed an in extraneis inſtitutis habeat locum eadem conſuetudo? Quidam quod non : aliſ quod ſic : ſed de iure videtur quod ſic : vt ff. de le. & ſenatuſcon. de quibus. & infra quæ ſit long. conſuetu. l. j. Econtra quod non : quia plenius filiis, quàm extraneis hæreditas deberur : vt infra de codicil. l. fin. prædictus tamen vſusfructus non valet vltra dotantem : vt ff. de vſufruc. l. omnium. & ꝛſtimatur : vt ff ad l. Falcid. l. hæreditatum. Item ad hoc infra de individuo. l. fina. & no. in authen. de tri. & ſe. §. prohibemus. colla. iij. & expreſſe. ff. de vſufruct. lega. l. vxori. ij. Sed an idem in extraneis inſtitutis? Dico idem. Vel dic quod non, quia alia ratio eſt ibi : vt infra de codicil. l. ſi. ſed arg. contra. ff. de leg. & ſena. conſul. de quibus. ij. reſpon.

Conditio non nubẽdi ſi ſit repro bata.

Mulier dotata, & ſuper dotata, vel vſufructuaria relicta. quid habeat debet.

Quædam exemp. habent, omnia ea legitimè reperiuntur, ea comperẽ tibus ſtatutis, ad aliqua dã deducta ratione, reſtituat.

Et hæc de vſufructu, quæ res extrema cõſtituens voluntate de reb. &c.

a *Aliàs legi aut hic : ſed ſecundũ conſuetudinem ſcriptam in curia Bolo gni debet habere alimenta.*

Ad Tatianam præfectum prætorio.

SI vſumfructũ maritus rerum ſuarũ decedens vxori reliquerit, eáque in ſecundas nuptias conſortiumque conuenerit: vſumfructum quem ex priore marito conſecuta fuerit, amittat: atque eum filiis [c] ex eo die quo nupſerit, maturè reſtituat.

¶ Quod ſi liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat eos tutoris auxilium, ac per huiuſmodi occaſionem mater, quæ relicta fuerant, vſurpauerit: omnia legitimè repetantur, [x] & cum competentibus [d] fructibus ad liquidum deducta ratione reſtituat. Hæc de vſufructu, quem vir extremam conſtituẽns voluntate, de rebus propriis vxori reliquerit. ¶ De vſufructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea obſeruari, [e] quæ anteriores conſtitutiones decreuerunt, ſancimus. Dat. Ibid. Martiis, Arcad. A. II. & Rufino Coss.

IN AVTHEN. DE nup. ſi verò ſolum. colla. iiij. conſtitu. i.

Iſta authen. ſecundum vnam lecturam legis duodecim in duas partes. Nam in prima loquitur in vſufructu relicto vxori. In ſecunda loquitur in vſufructu qui datur inter viros, vel per ſe, vel cum proprietate. ſecunda ibi. ſed vſusfructus. Bal.

HOc locum [f] habet, ſi datus, vel relictus fuerit ea lege, vt ex ſecũdis nuptiis interiret, aliq; quin perſeuerat, ſiue relictus [g] eſſet, ſiue donatus, [h] quibus caſibus licuit. [i] ¶ Sed vſusfructus in dote, ſiue ante nuptias donatione lege permiſſus, non poteſt à teſtatore derogari. [k]

TITVLVS XI.
DE DOTIS PROMISSIONE, & nuda pollicitatione.

Dos incerta re & genere, ex pacto nudo non poteſt peti, etiam ſi nudum ſit pactum in ſcriptura redactum. Bal. Vel ſic: Duo ſpecialia circa dẽi non poſſunt concurrere. b. d. & ad hoc ſemper allegatur. Saly.

I. Imp. ALEXANDER A. Claudiæ.

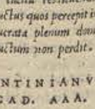

RVſtra exiſtimas actionem tibi competere, quaſi promiſſa dos tibi, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE DOTIS PROMISSIONE, ET nuda pollicitatione.

Pollicitatio quid sit.

Dictum est de nuptiis tam primis, quàm secundis, cumq; verisimile dos accedere soleat, ea ratione de eius promissione vel pollicitatione suppono. Et est pollicitatio solius offerentis promissio: quæ pars qui tem pacti est, sed nomis partem pro toto vt ff. de pollic. l. ij.

FRustra.] CASVS. Si paterfamilias & filia sua in genere dotē promittat, nec reddit, nec de tali promissione dotis generali conficitur instrumentum: an maritus eam petere possit, quæritur? Dicitur quod non, & ita dos generaliter promissa, puta dicendo sic: promitto dotem, peti non potest.

a *Neque quantitas.* scilicet certa, vt habeat locum contrarium. Vel dic quod nec certa nec incerta: & sic nullum est contrarium.

** aliàs, si de se promissa.*

b *Dotem.* quæ nisi certa sit, non potest peti: vt hic, & arg. v. manda. l. salarium. & ff. de verb. oblig. ita stipulatus. in prin. & l. triticum. Sed contra ff. de iure dot. l. eum post. §. gener. Sol. ibi in arbitrio boni viri erat collata, hic autem nullus, secundū Azo. Vel hic promisit se daturum: ibi cōstituturū. hæc nō valet: vt j. eo l. si cum. vbi daturū promisit, & tamē valet. Vel tertio ibi pater promisit, cuius officium est dotare: hic extraneus, quę non placet: nam & hic ipsamet mulier promittebat. Tu autem dic q̄ ibi interuenit stipulatio, hic non. nec etiam pactū, sed sola scriptura, qua continetur quod ea quæ nupsit, dotem promisit. sed huic obiicitur, quod ex quo sic est scriptum, præsumitur & factum: vt instit de fideiussio. §. fi. & arg j. eo. l. iiij. sed in illa l. j. eo. fuit scriptum voluntate nubentis hic sine voluntate. vel ibi certa quantitas, licet minor soluta fuit: vnde propter quantitatem certam pactū ibi interesisse intelligitur: hic autem tantum dotem promissam contineri in instrumento. Ad aliam dic, quod hic iam duo essent specialia: & quod præsumerentur solennitates, & quod incerta dos valeret: quod esse non potest. Vel hic nudo pacto, ibi stipulatione fuit promissa. vnde iam oportet hic esse duo specialia. s. quod ex nudo pacto actio daretur: & quod ad incertum. ibi autem ad vnum tantum, scilicet ad incertum: & eisdem modis solue aliud contra. j. eo. si cum ea.

Scriptura præsumitur solenniter facta. Specialia duo circa idem cōcurrere non possunt.

SI *pro dote.*] CASVS. Pater pro filia, c. nomine dotis promisit, & vsuras si sua die non soluerentur. si aliquo tempore vsuras non soluerit, an postea sit compellendus, quæritur? Respon. quod sic.

c *Ostenderit.* scilicet dotem & vsuram promissam: & idem si tantum vsura esset promissa: nam quòd aliàs facit solutio vsurarū per longum tempus: vt ff. de vsur. l. cum de in rem verso. hoc debet stipulatio facere per vnam horam vt j. ad legem Falcid. l. fin. & sic etiam hic quidam dicunt, quod non fuit promissa sors nisi fictione iuris, per hoc scilicet, quod vsura fuit promissa à socero dicente & promittente vsuras pro centum in dotem datis. ex hoc enim & ad sortem dabitur ex tacito pacto actio, arg. infra eo. l. si voluntate. Et si hoc approbes, procedit arg. glossiæ. & poterit tolerari. laco.

d *Præcipiet*, proposita certi condictione ex stipulatu: si tamen A tu vir subeas onera matrimonij. secus si pater mulieris: vt ff. de iur. do. cum post. §. in domum. & ff. de excep. do. l. pater. An autem dicendum sit idem si sponsus sponsam exhibeat, quæritur: quod satis dici potest: vt tunc scilicet habeat fructus, & vsuras: alias non.

Ille qui confitetur ex causa dotis plus recepisse quàm recepit: potest agere vt id quod non recepit, recipiat. l. d. Baldus. & non est alibi.

IIII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. &cc. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali instrumento plura tibi tradita scripsisti, quàm suscepisti: intelligis de his quæ desunt, petendis, h pactum esse consecutum i. S. Non. April. AA. Conss.

Ex promissione dotis agit maritus, non mulier. Bald.

V. Idem AA. & cc. Dasumianæ.

SI pater marito tuo stipulanti promiserit dotem: non tibi, sed marito contra successores soceri k cōpetit actio. l Dat. VIII. Kalend. Decembr. AA. Conss.

Dos promissa nudo pacto cum scriptura vel sine scriptura petitur potest. l. d. Vel sic: Ex nudo pacto dotis præstandæ oritur actio. Bald.

VI. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Hiero præfecto prætorio. C

AD exactionem dotis, quam semel præstari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus: siue scripta fuerint, siue non, etiam si stipulatio m in pollicitatione rerum dotalium minimè fuerit subsecuta. Dat. Kal. Mart. Felice & Tauro Conss.

SI *quum ea.*] CASVS. Si pater pro filia marito non certam dotem, sed qualem ipse arbitratus esset promisit nec stet placitis: condic. certi ex stipuli, compelletur eam declarare: alioquin recurretur ad arbitrium boni viri.

e *Arbitratus.* ſ. is qui dotem promisit.

f *Actionibus*, id est actione pura certi condictione ex stipulatu.

g *Videtur.* fauore dotis etiam certa intelligitur quantitas: quæ scilicet colligitur ex facultatibus & secundum dignitatem viri: vt ff. de iure dot. l. quæro. & l. eum post §. gener. & sic est contra. s. eo. l. i. sed ibi solui: quia hic est ad arbitrium. Item no, ad arbitrium boni viri recurri, & sic apparet, quòd non receditur vt ff. de reg. iur. l. in pretio nam. §. generaliter. & ff. pro socio. l. societatem. & ff. de contrahen. empt. hæc venditio. & sic faciunt ad quæstionem ejus qui se cum pignoribus compromisit in officio. l. si cuius arbitratu. & ff. pro socio. l. si ita coita.

Arbitrium boni viri quando sequendum.

SI *voluntate.*] CASVS. Pater pro filia cētum dedit nomine dotis: fecit confici instrumentum, quo continebatur maritum fuisse confessum se recepisse. cc. tacitè videtur pactum de dandis. cc. & ea maritus petere potest.

Vis fit per exceptionem præscriptionem de cui pro dote promissa petitur.

h *Petendi.* id est, petes tu vir: nisi animo simulandi hæc facta sunt, vt faciunt ignobiles cum nobiles accipiunt. n Et nota mira- bilem fictionem, cui est arg. cōtra, in mutuo: vt ff. si certum petatur. l. qui pecuniam. & facit v. de non nume. pecu. l. in contractibus. §. sed quoniam. & j. de rei vxoriæ act. l. vnica, circa finem. & est hoc speciale in dote.

a Adhibe fictionem.

i *Consecutum.* agetur ex prima stipulatione: & si excipiatur de dotali confessione, replicabitur de tacito pacto.

SI *pater.*] CASVS. Pater pro filia promisit dotem marito filiæ, & decessit: an hæredem patris filia pro dote conuenire possit, quæritur? Dicitur quod non, sed maritus.

Socero filia dotem promittit, non marito. Arbitrium boni viri.

k *Soceri.* ſ. sui: id est patris tui. sed si tu es hæres, æqualiter cum fratribus de tuo est tota dos soluenda: vt ff. de coll. do. l. i. §. pe. ff. & j. de colla. l. ij.

l *Actio.* secus in legato: vt ff. de lega. iij. l. fideicōmissa. §. interdum. secundum lo & de lega. j. l. seruo legato. §. si testator. Accedit exactionem.] CASVS. An dotis conuentio stipulatione non interueniente, & ita nudo pacto agi possit: quod est ipsum dicit? Dicitur q̄ sic: & ita ex nudo pacto agi potest: quod est speciale in dote.

Pactum nudum parit actionem.

m *Si stipulatio.* speciale vt ex nudo pacto oriatur actio: vt hic, & infra de donat. l. si quis argentum. sed regulariter contra, vt infra de rei vxo. act. circa princip. est & secundum speciale in dote. s. eo. l. iij. Item tertium s. eo. l. si voluntate. & facit j. de re stamen.

Dotem promissam ex nudo pacto peti posse. Pactum ex quo actio oritur.

n *Idoneam.* scilicet tantam vel talem ex qua commode poterat

stamen. l. quoniam indignum. & s. de non nume. pecu. l. genera A litter. & institu. de verbo. oblig. §. in hac. & s. ad Velleia. l. generaliter. Accursius.

Pater simpliciter dotando filium, non exprimendo de quo patrimonio, videtur dotasse de proprio patrimonio ipsius patris. si vero expressit quod dotabat de proprio patrimonio & filiæ: tunc si est soluendo, intelligitur dotasse de proprio. si vero non est soluendo, intelligitur dotasse de patrimonio filiæ. d. l. ista lex singularis & nuca, & vera de quinquaginta decisionibus Iustiniani. Baldus.

Vis fit per exceptionem præscriptionem de cui pro dote promissa petitur.

SI *pater.*] CASVS. Si pater pro filia dotem dedit, vel dare promisit, nec expressit ex cuius patrimonio, scilicet an filiæ, an patris: præsumitur de bonis patris, & non filiæ. Si vero expressit de bonis patris & filiæ: si pater sit soluendo: de propriis bonis ipsius videtur dos cōstituta: si non, de bonis filiæ. Viuianus.

a *Simpliciter.* id est non designato ex quo patrimonio.

b *Dederit.* per destinationem.

c *Fecerit.* destinatione.

d *Effugiunt.* id est non acquiruntur patri, vt ad uentitia, castrensia, & quasi castrensia.

e *Habere.* cum sit emancipatus. Vel dic inspecto naturali iure. Vel dic de ipsis, in quibus pater habet vsumfructum.

f *Pro rata portione.* vt pl^s^ de maiore substātia dare videatur.

g *Ex sua liberalitate.* id est sua substantia.

h *Intelligi.* secus præsumam in auo materno: arg. um. ff. de neg. gest. l. Nesennius. nam ibi non compellitur auia dare alimenta: quia nepotes sufficientes erant: hic autem sic dotare: licet filij sufficiant sibi.

i *Paternum esse officium.* vt & ff. de ritu nupt. l. qui liberos. non maternum: vt j. it. j. l. neque mater. nisi quādo esset hæretica: vt s. de hæretici. cognouimus. Quid autem si extraneus dotem pro muliere promisit: de cuius patrimonio videtur. promittere: de suo, vel mulieris, siue patris mulieris? Respon. mulieris, vel patris. quasi eius gerat negotium, nisi aliud probetur. arg. ff. de nego. gest. l. Nesennius. & ff. de admini. tuto. l. cum post mortem. §. j. & de lega. iij. l. vxorem. §. pater.

Pater dotando filiam, videtur de bonis filiæ dotare.

k *Vera.* non ficta, quòd pater iactet se dare de suo, & de substantia filiæ. detur vt infra eod. l. in fi.

Arbitrium boni viri quando sequendum.

l *Materni.* filio delatis.

m *Veniunt.* sed hoc quid prodest patri? nam etsi hoc non præsumeres, tamen non condemnaretur pater, nisi in quantum facere potest: vt fide re iudi. l. sed hoc ita. Respond. prodest: quia si peruenisset hoc casu ad meliorem fortunam, non potuit contenire cum iam solutum est marito. secus autem si de suo præsumeres cum promisisse.

Pater tenetur ex officio pietatis dotare filiam.

n *Idoneam.* scilicet tantam vel talem ex qua commode poterat

VII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfect. prætorio.

SI pater dotem pro filia simpliciter a dederit, b vel pro filio ante nuptias donationem fecerit, c habeat autem filius vel in potestate constituatur, vel forte emancipatus res maternas, vel ex alio modo tales, quæ acquisitionem effugiunt, d quarum vsusfructus solus apud patrem remanet, vel quocumque modo poterat quasdam actiones contra patrem habere: e dubitabatur apud veteres, vtrumne videretur pater ex ipso debito, dotis vel ante nuptias donationis feciſſe promisionem vel dationem, vt sese ab huiusmodi nexu liberaret: an debitum quidem remaneret in sua natura, liberalitas autem paterna dotem vel ante nuptias donationem dare suggessisset. ¶ Et in tali dubitatione multa pars legumlatorum sese diuisit: alio etiam incremento huiusmodi quæstioni addito, si forte dixerit in instrumēto dotali, ex rebus paternis & maternis dotē vel ante nuptias donationem dare: vtrum pro dimidia parte videatur datio vel promisio facta esse, an pro rata portione f vtriusque substantiæ. ¶ Vtramque igitur dubitationem certo fini tradentes, sancimus, si quidē nihil addendum existimauerit, sed simpliciter dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiserit: ex sua liberalitate g hoc feciſſe intelligi, h debito in sua figura remanente. Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est, omnino paternum esse officium, i quod ex officio pietatis dotare filiam, k non ex hoc tantum, quòd ea quæ nupsit, dotem promisit. sed & ideo, quia ipsa mulier promittebat. l Et ideo si pater dotem promisit, & ipse mulier, vel alius pro ea, ipse pater tenetur. m Et ideo si pater dotem promisit, & ipse mulier, vel alius pro ea, ipse pater tenetur. n Et ideo si pater dotem promisit, & ipse mulier, vel alius pro ea, ipse pater tenetur.

Pater simpliciter dotando filiam, non exprimendo de quo patrimonio, videtur dotasse de proprio patrimonio ipsius patris. si vero expressit quod dotabat de proprio patrimonio & filiæ: tunc si est soluendo, intelligitur dotasse de proprio. si vero non est soluendo, intelligitur dotasse de patrimonio filiæ. d. l. ista lex singularis & nuca, & vera de quinquaginta decisionibus Iustiniani. Baldus.

Vis fit per exceptionem præscriptionem de cui pro dote promissa petitur.

Pater tenetur ex officio pietatis dotare filiam.

hanc dotem pro filia dare & accipe commode. i. secundum dignitatem & facultates suā: vt ff. de verb. signifi. l. nepos Procu lo. & ff. de iure dot. l. quæro. Sed in casu superiori indistinctē videtur teneri de suo dare, quando scilicet simpliciter promisit. sed & ibi puto quòd secundū mensurā substantiæ suæ teneatur: superfluū vero de bonis filij & filiæ intelligatur promissum: nec enim verisimile est, quòd vltra se obligauerit pater. arg. ff. de vtur. l. si stipulatus. sed forte fauore dotis potest hic dici contrarium: quia hæc lex videtur velle notare differentiam inter primum & secundum casum.

o *Intelligatur.* scilicet totum.

p *Poterat.* ratio vtriusque.

q *Consentire.* repete, & poterat &c.

r *Liberalitate.* id est ei quod pater dedit.

s *Periculum.* & sic qui se iactauit, se obligat, sic ff. de serui. vrb. prę. d. l. si arborem. § penul. & ff. de reg. iur. l. in ambiguis. arg. contra. ff. de contrahend. empt. l. ea quæ.

DE IVRE dotium.

De dotis promissione, & de priuilegijs circa promissionem dotis competentibus dictum est: sequitur videre de iure dotium, id est de iure quod circa dotes promissas & præstitas est inductum. Cōtinuatio.

AC.o.

EVicta.] CASVS. Pater pro filia dedit fundum in dotem: postea euictus est. an maritus possit agere de euictione, quæritur? Distinguitur: an incipit dos à datione, aut à promissione. si à promissione, scilicet quòd promittebat de ea præstanda, aget ex stipulatu. si à datione, aut erat æstimata, aut non. Primo casu aget actione ex empto vtili ad interesse. Secundo casu aut interecessit bona fides dantis, aut non. si sic, non aget. si non: aut interecessit mala fides, scilicet mulieris dantis, aut extranei dantis pro ea. Primo casu datur actio in factum. Secundo casu, actio de dolo.

t *Pollicitatio.* cum interrogatione præcedente: vt ff. de pollici. l. iij.

v *Vel promisio.* cum interrogatione: & dic de dote danda tam hic, quàm in superiori casu. Vel quod est melius, de tradenda: quo casu potest ad interesse agi, quod non esset in superiori casu, sed ad æstimationem tantum: vt ff. de verbo. oblig. l. si fundum tradi. Vel tertio scilicet de euictione præstanda.

x *Condictionis.* scilicet certi. Vel dic condictione ex hac lege.

Et hoc.

TITVLVS XII. DE IVRE DOTIVM.

Vbi constitutio dotis incipit à promissione, re euicta potest agi de euictione. sed vbi incipit à traditione: et de euictione non agitur, nisi res æstimata sit data, vel dotis dantis dotem, vel traden tis interesserit. Bald.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Nicephoro.

EVicta re quæ fuerat in dotē data, si pollicitatio t vel promisio v fuerit interposita: gener cōtra socerum vel mulierem, seu hæredes eorum cōdictione, x vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Er not. quòd ex nudo pacto datur hic actio, prout ad pollicita A
tionem respicit: & sic contra. arg. §. de pact. l. ex conuentione.

a *Ex stipulatione*. id est, certi condictione, quæ datur ex stipulatione, quasi nec sit datum, cum sit cuictum: vt ff. de verbo. oblig. l. vbi autem. §. fi. & ff. de re. permu l. j.

b *Interciſſerit*. ſi à datione dos cœpit: ſic & in donatione diſtinguitur, an teneatur de euictione donator vel non, per legem iſtam. ADDITIO. Vide gloſſ. in verbo. venditionis. in fin. §. perficiuntur. inſtitu. de donationibus.

Donator an teneatur de euictione.

c *Ex empto*. quia æſtimatio facit emptionẽ: vt. ff. eod. l. plerunque. & l. quotiens. & ſupra de pact. ex l. conuentione.

d *Marito*. iure veteri. & facit. ff. de ædil. edic. l. ad res. & de dona. l. Ariſto. ſed hodie ſecundum Azo. ex ſtipulatu competit: quia ſemper fingitur interuenille: vt infra de rei vxo. act. §. j. Sed nos contra. nec enim ibi dicitur quòd detur ex ſtipulatu: ſed quòd rebus euictis tacita eſt hypotheca conſtituta, vt ibi dices.

e *Interpoſito*. vtpote quia res aliena data eſt.

f *Aduerſus eum*. ſcilicet extraneum dotem conſtituentem, non autem contra mulierem, vt ſubijcit.

g *Famoſa*. vt j. rerum amota. l. diuortij.

h *In factum*. id eſt nomine doli datur in factum: & ſic intelligo quod eſt. ff. eod. l. cum poſt. §. cum res. Sic ergo ex prædictis collige cum datur res in dotẽ: aut æſtimata, aut non. Primo caſu, aut ſit æſtimatio vt precium reſtituatur, & tunc eſt vẽditio: & re euicta ex empto competit vtilis ad intereſſe: vt j. eo. l. quotiens. aut ideo vt appareat in quantum res deterioretur: vt eo precio quo æſtimata res eſt, reſtituatur: vt j. eo. l. ſi inter virum. & ff. eo. d. l. cum poſt. §. cum res. quo caſu idem eſt ac ſi non eſſet æſtimata. Itaque cum non eſt çſtimata: aut initium capit dos à datione, aut à promiſſione. ſi à datione: aut promiſſum eſt de euictione, & agitur ex ſtipulatu re euicta: aut non eſt promiſſum, & tunc vel bona fides dantis interuenit, vel mala. ſi bona, re euicta non agitur. ſi mala agitur de dolo aduerſus extraneum dãtem. ſed ſi mulier vel pater eius dedit, agitur actione in factum in defectum famoſæ actionis de dolo. Vbi autẽ res ſiue dos incipit à promiſſione, re euicta agitur ex ſtipulatu, ac ſi data nõ eſſet, vt modo diximus.

Dotẽ dans, an teneatur de euictione.

S. *Ex ſtipulatu*.] CASVS. Materfamil. duas habens filias, Seiam & Pollam: pro Seia dedit centum in dotem, & paſſa eſt Pollam ſtipulari mediam partẽ dotis ſibi reddi animo donãdi cauſã mortis in caſu diſſoluti matrimonij mortua matre, deceſſit mater, Polla inſtituta hærede p tertia. ſi diſſoluatur matrimoniũ vel diuortio, vel morte: an poſſit petere medietatẽ dotis ſibi reddi aut tertiã, ſicut fuit in tertia inſtitura? Reſpon. q̃ poterit petere medietatẽ: niſi probetur matrẽ mutaſſe voluntatem.

i *Subiecta eſt*. ſcilicet pacto præcedenti ſuper eodem.

k *Eius*. ſtipulationis, quia ſolutum matrimonium eſt.

l *Secundum quod*. dixit in genere: nunc in ſpecie.

m *Si Polla*. pro qua mater dederat dotem.

n *Donandi*. cauſa mortis, vel verius mortis cauſa capionis: quod eſt ac ſi inter viuos.

ex ſtipulatione [a] agere poteſt.

¶ Sin autem nulla pollicitatio vel promiſsio interceſſerit: [b] poſt euictionem eius, ſi quidem res æſtimata fuerit, ex empto [c] competit actio. [* ¶ Sin verò hoc non eſt factum: ſi quidem bona fide eadem res in dotem data eſt, nulla marito [d] competit actio.] [d] Dolo autem dantis interpoſito, [e] de dolo actio aduerſus [f] eum locum habebit: niſi à muliere dolus interpoſitus ſit, tunc enim, ne famoſa [g] actio B aduerſus eam detur, in factum [h] actio competit. PP. Dat. Kalend. Auguſt. Mutiano & Fabiano Conss.

Filia agens ex proprio contractu non agit pro hæreditaria portione, ſed ſecundum formam contractus: poteſt tamen exceptione repelli ſi inſtituta ſit animo compendij: ſeu ipſa eſt eſſe contenta portione inſtitutionis & prælegatis, inſtãt non petere à marito. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Filia quæ ſibi fuit ſtipulata portem dotis maternæ de matris voluntate, non prohibetur illam petere, etiam ſi à matre fuerit inſtituta in minori parte: niſi probetur quod mater eam inſtituit, vt à viro eius peteret. Salycetus.

II. Imp. ANTONINVS. A. Alluuiadi. C

SI ſtipulatio de reſtituenda portione dotis datæ ſubiecta [i] eſt, conditioque eius [k] extitit: habet ex ea actionem is in cuius perſonam vtiliter concepta commiſſaque eſt. ſecundum quod [l] ſi Polla [m] ſoror tua dotem ſola pœnitẽtia in alterius mutare iniuriam, mera donatio cauſa mortis: quia ſola pœnitentia poſſet reuocari, ſi ſolo nudo pacto eſſet inita, & ſic annulada iure veteri: vt ff. de dona. l. fina. & facit ff. de dote prælega. l. Seia. & de alimẽ. lega. l. penult. & ſolu. matri. l. quæ dotis. & de pact. dot. l. cũ mãritus. §. fin. & j. de hæredita. actio. l. ſi adulta. & j. de dona. quæ ſub mo. l. quotiens.

Donationem. ex hoc colligitur quòd quando inæſtimatæ ſunt, non tranſit dominium: quod eſt falſum: vt dices j. e. l. in rebus.

Conuenit. No. ergo duplici modo fieri æſtimationem: vno vt hic, altero vt j. eo. ſi inter virum.

Reſtituit. ſubaudi maritus.

Offerat. vbi ergo eſt dictum cuius eorum ſit electio, illius erit: vt j. de fundo. l. j. ſi nihil eſt dictum, viri eſt electio. vt ff. eo. l. plerumque. in fi. Item videtur contra ff. eo. l. ſic es. §. j. vbi indi

ta. §. de vſufr. l. intereſt. Solu. hoc eſt fauore mulieris. vel lege

Via.] CASVS. Differentiam aſſignat inter patrem dantem dotem & extraneum: quia pater incontinenti nõ poteſt paciſci ſibi reddi, niſi interueniat ſtipulatio, nec actionem ſibi & filiæ quæſitam ſimplici pacto poterit innouare. extraneus veto vtiliter ſibi pacifcitur incontinenti dotem reddi: & habet actionem præſcrip. verb.

Aduersus. differentia eſt inter patrem dantem dotem pro filia, & extraneum nã pater etiam incontinenti non poteſt pacifci vt ſibi tantum reddatur ſine ſtipulatione. quia officium patrum eſt dotare filias. cum enim ſibi & filiæ quæſierit actionem, non poteſt ſimplici pacto innouare. at extraneus vtiliter pacifcitur ſibi reddi incõtinenti, & oritur actio præſcriptis verbis: non autem informatur vetus. quæ nulla eſt.

Breuiter eſt, & per ſe patens. dicit enim quòd mulier marito ſuo poteſt dare in dotem omnia bona ſua. quod intelligo non ſolum præſentia, ſed & futura, ſi de futuris cauetur expreſſe: alias in generali diſpoſitione translatitia dominij futura non veniunt. Baldus.

III. Idem A. Valenti.

NVlla lege prohibitum eſt [a] vniuerſa bona in dotem marito fœminam dare. PP. IIII. Id. Iul. Maximo II. & Aciliano Conss.

Si res æſtimata eſt in dotem data: ſoluto matrimonio res retinetur per virum, ſi æſtimatio offeratur. b. d. Bald. Vel ſic: Aeſtimatio facit emptionem: ſed maritus habet electionem reſtituat rem vel precium. Sal.

V. Idem A Statiæ.

QVotiens res æſtimatæ in dotem dantur: maritus dominium [b] conſecutus, ſummæ velut precij debitor efficitur. Si itaque non conuenit [c] vt ſoluto matrimonio reſtituerentur, & iure æſtimatæ ſunt, retinebit [d] eas, ſi pecuniam tibi offerat. [e] Dat. III. Id. April. Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Extraneus donans, ex nudo pacto incontinenti oppoſito ſibi actionem quærit: pater vero communem actionem patris & filiæ ſibi nudo pacto conſolidare non poteſt. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Pater ex nudo pacto incontinenti oppoſito ſuper dote profectitia ſibi reſtituenda, egere non poteſt: mater vero & auia ſic. l. d. Vel ſic: Pater dotans filiam non poteſt ſibi quærere actionem, niſi per ſtipulationem: cæteri etiam poſſunt ex nudo pacto. Salycetus.

VI. Imp. MAXIMINVS. A. Sulpitio.

AVia tua [f] *, eorum quæ pro filia tua [g] in dotem dedit, etſi verborum obligatio non intercesit, actionem [h] ex fide conuentionis [i] ad te, ſi hæres extitiſti, transmittere potuit. Nec enim eadem cauſa eſt patris & matris paciſcentium: quippe matris [k] pactum actionem præſcriptis verbis conſtituit, patris [l] dotis actionem profectitię [m] nomine competentem [n] conuentione ſimplici [o] minimè creditur innouare. [p] Dat. III. Id. Februa. Maximino. A. & Africano Conss.

Iuſ filiæ quæſitum facto patris, non poteſt ex poſt facto ea non conſentiente mutari. Bal. Vel ſic: Pater ſtipulando dotem ſibi reſtitui ex interuallo, non præiudicat filiæ non conſentienti. Saly.

VII. Imp. GORDIANVS. A. Marco.

CVm à ſocero tuo pro vxore dos tibi daretur, ſi ea in ſtipulationem deducta non eſt ſub tempore dationis, ſed poſtea: ſocer tuus tecum pacilcendo [q] ſi id non ex voluntate filiæ ſuæ fecit, conditionem eius lædere non potuit. [r] quandoquidem ſola [s] de dote experiens, id pactum non debere ad ſui diſpendium operari, de iure defenditur. PP. Dat. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Via.] CASVS. Pater pro filia dedit dotem, nec ipſe ſtipulatus eſt eam ſibi reddi: poſtea pactus eſt cum marito eam ſibi reddi. In ſecundo caſu ſol. matrimonio morte vel diuortio, an præiudicauit filiæ quo min' petere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non ſi ſine voluntate filiæ pactum fuiſſet interpoſitum. Viuianus.

q *Paciſcendo*. vt ſibi ſoli reddatur.

r *Non potuit*. vt ff. eo. l. poſt nuptias. & de pact. dot. l. cũ dos. ſecus ſi ante: vt ff. ſolu. matri. l. quotiens.

s *Sola*. veluti ſui iuris facta emancipatione, vel morte patris: vt infra tit. j. §. videamus. vel quia pater ſit turpis perſona, aut abſens:

NVlla.] CASVS. Omnia quæ habet mulier, poteſt dare in A
dotem. & hoc nulla lege prohibitum eſt. Viuia.

a *Prohibitum eſt*. immo permiſſum eſt: vt ff. eo. l. mulier bona. nec ob. ſ. de inoffi. dot. quia nõ reuocari ibi quia omnia dedit, ſed quia inofficioſa erat pro filijs. Ite eodẽ modo nõ ob. ſ. de ſecund. nup. l. hac edicta. ff. in prin. ep. quia & ibi non ideo quia omnia, ſed quia iniuriam facit filijs primi matrimonij. Item eodem modo non ob. ſ. fi. aduerſ. dot. l. j. ſ. ff. de mino. l. ſi ex cauſa. §. in dotis. quia & ibi non quia omnia, ſed quia non erat vir diues tam magnam dotem habere, & ſic læſa. Item nec ob. quod dicitur quòd immobilia nõ poſſunt à minore alienari: & ſic nec in dotẽ dari, quia illud eſt falſum: quia poſſunt ex hac cauſa alienari: vt ff. eo. l. Titia. & infra de admini. tut. l. lex quæ tutores. & j. de prædi. mi. l. prædia. & j. ſi ma. fec. ſa. ha. l. fin. §. fi. Sed ar. eſt contra. in eo. tit. de prædi. mi. l. ob æs. ſed & hoc poſito tamẽ nõ ga omnia, ſed quia huiuſmodi rei prohibita eſt alienatio. & idem ſi eatum eſt aliquid ea lege ve non alienet. Item nec ob. ff. eo. l. iure ſuetum. §. fi. quia ibi alia deceptio (non quia omnia, ſi modo maritus eſſet dignus) reſciſſionem inducit. & eodem modo reſpondeo ad ea quæ dicuntur. ff. eo. l. ſi res. §. j.

Breuiter eſt, & per ſe patens. dicit enim quòd mulier marito ſuo poteſt dare in dotem omnia bona ſua. quod intelligo non ſolum præſentia, ſed & futura, ſi de futuris cauetur expreſſe: alias in generali diſpoſitione translatitia dominij futura non veniunt. Baldus.

Q Vomodo.] CASVS. pro filia dedit viro fundum æſtimatum in dotem: vir ramen non habet neceſſe ſoluere ipſi fundum, ſed æſtimationem. ſed an maritus ſi æſtimationem ſoluere voluerit, poſſit ſibi fundum retinere, quæritur? Dicitur quòd ſic: niſi conuenerit vt ipſe fundus ſolu. matrimo. redderetur: quo caſu ſecus quod conuenit.

Conuenit. No. ergo duplici modo fieri æſtimationem: vno vt hic, altero vt j. eo. ſi inter virum.

Reſtituit. ſubaudi maritus.

Offerat. vbi ergo eſt dictum cuius eorum ſit electio, illius erit: vt j. de fundo. l. j. ſi nihil eſt dictum, viri eſt electio. vt ff. eo. l. plerumque. in fi. Item videtur contra ff. eo. l. ſic es. §. j. vbi indicta. §. de vſufr. l. intereſt. Solu. hoc eſt fauore mulieris. vel lege

Via.] CASVS. Differentiam aſſignat inter patrem dantem dotem pro filia, & extraneum: quia pater incontinenti nõ poteſt pacifci vt ſibi reddi, niſi interueniat ſtipulatio, nec actionem ſibi & filiæ quæſitam ſimplici pacto poterit innouare. extraneus veto vtiliter ſibi pacifcitur incontinenti dotem reddi: & habet actionem præſcrip. verb.

Aduersus. differentia eſt inter patrem dantem dotem pro filia, & extraneum nã pater etiam incontinenti non poteſt pacifci vt ſibi tantum reddatur ſine ſtipulatione. quia officium patrum eſt dotare filias. cum enim ſibi & filiæ quæſierit actionem, non poteſt ſimplici pacto innouare. at extraneus vtiliter pacifcitur ſibi reddi incõtinenti, & oritur actio præſcriptis verbis: non autem informatur vetus. quæ nulla eſt.

g *Filiæ tuæ*. id eſt pronepte ſuæ, & ſic pro extranea: vt j. tit. j. §. extraneum. nam idem in quolibet extraneo: vt j. eo. l. ſi dotẽ. & j. de pact. cond. j.

h *Actionem*. ſcilicet præſcriptis verbis: vt ſ. de rerum permu. l. rebus. & ff. de pact. l. in traditione. & ſupra de pact. inter emp. & vendi. l. ij.

i *Conuentionis*. inconuenienti adhibitæ, quæ vtiliter delexit, vt dixi: ſed non eſt idem in pacto patris. vel ſuper vere non dẽ, cuippe matris &c.

Concor. cũ hac. l. c. ſtio glo. ſuper dele- bo, quod men. quæ

k *Matris*. idem in ea ponit eaſem uia, vt in noſtro caſu: & idẽ in quolibet qui non habet perſonam dotã

huius l. exſtra de ſi. inhabet perſonam dotã

l *Patris*. ſubaudi, ſed. ni *Profectitiæ*. profectitiam dotem facit non ius poteſtatis, ſed patris nomen. ſi modo vt parer dederit: vt & ff. eo. l. profectitia. ſ. fi. & §. ſi pater.

ſimplici pacto

m *Competentem*. id eſt competituram. nã non videtur naſci niſi demum ſoluto matrimonio: vt ff. de bo. dam. l. ſed ſi alia. in fi. & facit infra ſolu. matrimo. l. dos.

o *Simplici*. ſed ſtipulatione poſſet incontinenti adhiberi, quæ vtiliter delexit, vt dixi: ſed non eſt idem in pacto patris. vel ſuper vere non dẽ, cuippe matris &c.

Concor. cũ hac. l. c. ſtio glo. ſuper dele- bo, quod men. quæ

p *Innouare*. id eſt ad nouum eſſe reducere. ſcilicet vbi eſt eſſentialiter patris & filiæ communis: vt ſit ſolius patris. Bal.

innouare

CVm à ſocero.] CASVS Pater pro filia dedit dotem, nec ipſe ſtipulatus eſt eam ſibi reddi: poſtea pactus eſt cum marito eam ſibi reddi. In ſecundo caſu ſol. matrimonio morte vel diuortio, an præiudicauit filiæ quo min' petere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non ſi ſine voluntate filiæ pactum fuiſſet interpoſitum. Viuianus.

Pater dotem uerſum in patre & extraneo? Reſpon. quia patri prouiſum eſt dotem per. l. ff. ſolu. matrim. o. l. ij. §. j. quod non eſt ita extaneo: vnde ſa cile eſt vt ſibi poſſit prouidere: vt j. tit. j. §. accedit. Item ſecun- da, quia patris officium eſt dotare, non extranei: vt ſ. tit. j. l. fi. & de hæred. cognoſcen. vs. & ideo pactũ nudũ facilius operatur in extraneo, quàm in patre. Eſt & tertia: quia cum iam eſſet a- ctio communiter quæſita, non poteſt filiæ auferri ſine eius voluntate: vt ff. ſolu. matr. l. quotiens. Sed nonne & ſic eſt acquiſita filiæ ſtatim cum auus materuus vel mater dedit dotem: vt j. tit. j. §. accedit. & §. extraneum: Reſpon. ſic, ſed fingitur nõ quæſita: vt arg. ff. de noua. l. cum enim. Et quarta eſt ratio quæ redditur hic, quia non poteſt ſimplex pactum nouare. & facit ad. l. iſtam. ff. de condict. ob cau. l. ſi extraneus.

proprietate

ſimplici pacto

ſicut extraneus.

q *Paciſcendo*. vt ſibi ſoli reddatur.

r *Non potuit*. vt ff. eo. l. poſt nuptias. & de pact. dot. l. cũ dos. ſecus ſi ante: vt ff. ſolu. matri. l. quotiens.

s *Sola*. veluti ſui iuris facta emancipatione, vel morte patris: vt infra tit. j. §. videamus. vel quia pater ſit turpis perſona, aut abſens:

absens: vt ff. sol. matrimo. l. si cum dotem, §. eo tempore. & facit ff. de minor. l. iij. §. sed verum. in fi. §. & sicut pater non facit filiæ conditionem deteriorem, vt hic sic nec filia patris: vt ff. sol. matrimonio. l. ij. §. item si voluntate. Econtra si fiat pactum. ab aliquo eorū, vt prosit, die vt diximus. ff. de pact. dot. il. cū dos. in gl. imo nec &c. & de pact. l. & hæredi. §. filia. & facit ad l. istā in eo quod quædā pacta super dote non valent, vt quæ ad ius respiciunt. ff. de pac. dot. l. fi pater. §. ex pactis. & l. ij. & infra tit. ij. l. quamuis, & supra. l. proxi.

Verba trahuntur ad intellectum & dispositum in principale, in augmento intelligitur tacite repetitum, etiam in obligatione verbali. h. d. Baldus. Vel sic: Sensum magis spectamus, quam verba. Et pactamita in augmento subiecto, intelliguntur repetita in eius augmento. Salycetus.

VIII. Idem AA. Agrippinæ.

ETiam si non dotem reddi tibi mater, sed ea quæ in dotem data sunt, vt eam sequerentur, [a] vel ad se pertinerent, in matrimonio defuncta filia, stipulata sit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex stipulatu videri quæsitam, æquissimum esse iudicamus. cui [b] consequens est, vt etiā id quod additamenti [c] causa in dotem data est, eadem actione repetatur. PP. Kalendis Feb. Sabino & Venusto Conss.

Inter fiscum & mulierem prælatio seruitur ex tempore. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Mulier in dote præfertur fisco posterius contrahenti. Salycetus.

IX. Imp. DECIVS A. & Cæsar Virbicanę.

DOtis tuæ potiorem causam magis esse [d] conuenit, quā reipublicæ, cui postea idem maritus obnoxius factus est. PP. VI. Id. Iunij. Decio. A. & Grato Conss.

Vbi res æstimata datur in dotem, tenetur mulier viro actione ex empto: & commoda & incommoda rei pertinent ad maritum. h. d. Baldus. Vel sic: Quando æstimatio facit emptionem, mulier tenetur ex empto ad rem: & maritus soluto matrimonio tenetur ad æstimationem, & interim periculum & augmentum spectant ad maritum. Salycetus.

X. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Ingenuo.

CVm dotem te æstimaram accepisse profitearis: apparet iure communi per pactum quòd doti insertum est, formato contractu, ex empto [e] actionem esse. Quis enim [f] dubitet

Ex empto. vt præstentur quæ præstanda sunt etiam euictos vt &c. de pact. l. ex conuentione. Sed an etiam ipsa habet ex vendito soluto matrimonio ad æstimationem dotis? Non puto. nec enim simplex venditio est: vt ff. eo. l. quotiens. nec est absurdum ex altera tantum parte dari ex empto. & altera ex stipulatu pro dote: vt arg. ff. matri. l. priuil.

f Quis enim. argumentatur à relatiuis, vel à communiter accidentibus. nam si est emptio. ergo precium: & econtra.

g Fiant. hoc si post matrimonium, non autem ante: vt ff. e. l. plerumque. §. si ante.

DE his.] CASVS. Pater pro filia quædam res dedit in dotem, & dereptæ sunt, id est ablatæ per vim vel raptæ. an maritus habeat, an vxor actionem contra rapientem, quæritur? Dicitur quod vir. Viuianus.

h Ac dereptæ. id est vi ablata.

i Mariti. vtpote domini: vt supra de rei vind. l. docet.

k Actionem. vi bonorū raptorum, vel iuris.

EX pecunia.] CASVS. Si maritus ex pecunia dotali fundum emat, & suo nomine: cui acquiritur, quæritur? Dicitur quòd non mulieri, sed viro: quia actio ex empto ad quiri mulieri non potuit: & pro parte refudua dotis pro dote habebat actionem, si partem ea parte nō fuerit à muliere translatum. Vivianus.

l Comparatus. nomine suo.

m Non tibi quæritur. vt infra de scr. pign. dat. l. fin. nisi hoc agetur ab vxore & viro, vt dos fieret, & vtile esset mulieri: vt ff. eo. l. res quæ ex dotali. & l. [illegible] ita constante, quæ sunt [illegible] contra. Sic econtra spe[illegible] ciebus venditis, scilicet lapidibus fit pecunia dos, cum hoc agitur quòd fic: nec obstat quòd fundus non est di uisus. Viui.

n Acquirere. etiam si eius nomine emisset: vt & supra si quis alte. vel sibi l. multum. & infra eo. l. si genero. auus tamen acquirit nepti. vt ff. solu. matri. l. Caius.

o Prouidebit. sic & ſ. de fur. l. post decisionem. ADDITIO. Intelligas hanc legem veram, si aliunde mulieri cōsuli potest: alioquin in subsidium bene posset ad rem agere: vel. vxor maritō. in fi. ff. de dona. inter vir. & vxo.

SI à matre.] CASVS. De substantia filiorum dotem dedit mater viro, & non interfuit stipulatio vel pollicitatio. an rebus in dotem datis à filijs euictis agere possit maritus de eui ctione? Respon. quòd non. Viuianus.

p Nullam. nec ad dominij trāslationē, ne c ad hoc vt de euictione teneat quæ dedit, cū accipiēs fuerit scīēs: vt ſ. de euict. l. si fundū

Pollicitatio.

ætimationem à te mulieri deberi, cum periculo tuo res deteriores fiant, [g] vel augmenta lucro tuo recipiantur? PP. XII. Kalendas Maij, Maximo. II. & Aquilino Conss.

Si res dotalis vi auferatur, marito queritur actio. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Pro rebus dotalibus & abreptis agit maritus, non vxor. Salycetus.

XI. Iidem AA. & CC. Seuerę.

DE his quæ in dotem data ac direpta [h] commemoras, mariti [i] tui esse actionem, [k] nulla est dubitatio. Dat. X. Kalen. Maij, Heraclię. AA. Conss.

Res empta ex pecunia dotali non est dotalis, & ex tali emptione mulieri non acquiritur actio: & ideo si. dos est in casu restitutionis, mulier pecuniam repetit, non ad rem agit. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Fundus emptus ex pecunia dotali, num efficitur vxoris ideo sola pecunia repetitur, vel eius refudium vbi pars restituta fuit. Salycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

EX pecunia dotali fundus à marito tuo cōparatus, [l] non tibi quæritur, [m] cum neque maritus vxori actionem empti possit acquirere: [n] at dotis tantùm actio tibi competit. Vnde aditus præses prouinciæ, si non te transegisse repererit, sed ex maiore parte dotem consecutam, reliduum restitui prouidebit. [o] Dat. VIII. Kalen. Maij. Heraclię. AA. Conss.

Mater non potest dare rem filiorum pro dote sua, & accipienti non competit actio nomine eiusdem, si sint scientes, nisi pactum vel stipulatio intercesserit de euictione præstanda. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Mater non potest in præiudicium filiorum tradere pro sua dote res eorum. Salycetus.

XIII. Iidem AA. & CC. Catulæ & Statiæ.

SI à matre vestra superstite aliquid ad vos pertinens, in dotem scienti vitrico vestro datum est: intelligitis nullam [p] fir-

Dos potest à pollicitatio, quæ sufficit in dote constituenda: vt supra tit. j. A *constitui.* l. ad exactionem. & quando sic incipit dos, agitur de euictione: *& petitio.* vt. ff. e. l. j. *tuitum.*

b Stipulatio. ſ. de euictione, etiam si incepit à traditione. & vt ff. eo. l. j. & l. cum dotem. B

NEque mater.] CASVS. An mater compellēda sit dare dotem pro filia, quæritur? Dicitur quod non, nisi ex magna & probabili causa: vel lege specialiter expressa. & hoc in prima. an vero maritus bona vxoris ea inuita possit dare in dotem pro filia, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in secunda. Viuianus.

c Causa. vt quia sit hæretica, filia vero orthodoxa: vt ff. de hæreti. l. cognouimus.

d Facultatem. sed de suis propriis habet necessitatem vt ff. tit. proxi. l. fi.

CVm citra.] CASVS. An citra cōfectionem instrumenti dotalis dos à muliere sola, matrimonio re perpetuo. quod sic: nec refert posse, quæritur? Dicitur quod sic: nec sibi obest quod instrumentum dotale non interuenerit: vel si interuenit, & amissum sit, non obest quo minus repetat si alias habeat probationes. Viui.

e Probanti. per testes, vel alias probationes, vel præsumptiones.

f Amissum. sic in vendicatione. vt supra de fide instrum. cum instrumentum. & in libertate data. & in libert. cau. l. fi. infra de liber. cau. l. fi. cur. & fa. supra de rei vindi. l. indicia. & l. cū super. & de proba. l. ad ma. l. fin. nisi hoc agetur ab vxore & viro, vt dos fieret, & vtile esset mulieri: vt ff. eo. l. res quæ ex dotali. & l. [illegible] ita constante, quæ sunt [illegible] contra. Sic econtra spe[illegible] ciebus venditis, scilicet lapidibus fit pecunia dos, cum hoc agitur quòd fic: nec obstat quòd fundus non est di uisus. Viui.

g Probabitur. vt & ſ. com. diuid. l. j. & de contrah. emp. dudum. & de com. re. alie. l. falso. Item hoc casu etiam lite contestata: vt ſ. de litig. l. fi. in fi.

RE.] CASVS. Si pater pro filia fundum in dotem dedit, deducto pro se vsufructu, & eum vendat: an filiæ præiudicet, quæritur? Dicitur quod non. Viuia.

h Vsufructu. q finitus, cedit lucro dotis: vt ff. eo. l. iij. Sed contra *i Vsufructu.* id est quas. ff. de pac. dota. l. iij. Sol. hic deduxit vsumfructū, ibi fructū. Iaco.

k Tibi. marito pro filia tua.

SI socius.] CASVS. Socrus dedit filiæ suæ vxori meæ fundum detracto vsufructu. vxor mea dedit mihi eum in dotem, & socrus vsumfructum, & fecit mihi pactum vxor mea & socrus de dote lucranda si vxor prædecederet. prædecessit vxor. an fundus pleno iure penes me remanere debeat, quæritur? Dicitur quod sic. si verò socrus filiæ suæ locasset vsumfructum, mortua filia ad ſcorum reuertitur. Viuianus.

l Vxori tuæ. scilicet filiæ ſuæ. & tenuit donatio.

m Dedit. donando vel faciēdo simile pactum de lucrando, sicut & vxor facit super proprietate. & dedit causalem, quamuis ipsa haberet formalem.

n Fundum. id est plenam proprietatem.

o Placiti. de lucrandō. & hoc cum socrus dedit vsumfructum generi suo. secus autem si retinuit, & filiæ locauit. & hoc subiicit: & sic sunt duo casus: & huic secundo est contra supra de vsufruct. l. si domina. Sol. vt ibi.

p Vsufructus. scilicet formalis.

CVm patrem.] CASVS. Pater duas habēs filias, Seiam, quæ erat in potestate, & Titiam: pro Titia dedit tibi centum in dotem; & pactus est vt matrimonio post mortē suam soluto, quod medietas dotis ad Seiam perueniret. pater fecit testamentum, & Seiam cum quibusdam aliis hæredem instituit, & prohibuit Seiam aliquid à te peteré pro dote. an Seia possit agere de dote, quæritur? Distinguitur: Aut pater stipulatus est, & non aget filia: quia alteri, &c. aut ipsa stipulata est, & aget eatenus quatenus est instituta. & non in plus: quia in eo quod plus est, obstaret exceptio, salua tamen retentione Falcid. verbi gratia, Quadraginta habuit ex institutione, & quadraginta ei debebantur ex stipulatione dotis, si agat, repellitur excep. in XXX.

MItis.] CASVS. Mater pro filia dotem dedit, nec eam stipulata est sibi reddi sed vt eam sequeretur, vel ad eā pertineret in casu soluto matrimo. morte vel diuortio: licet illa non fuerit via verbis dotem sibi reddi, an ob hoc minus sibi sit ex stipulatu pro dote acquisita actio? Dicitur q non: & eadem actione nō solum dotem repetet, sed & dotis augmētum. Viuianus.

a Sequerentur. sic supra de dona. ante nup. l. si cum ante. & ff. de pac. l. tale pactum. §. fina. Et not. argu. sensum non verba spectari sic & ff. de adimen. lega. l. ij. §. cōditio. & de contrahen. empt. l. sed Celsus. & infra de lib. præ. l. iij. & ff. de pactis. l. tale. j. respon. Argu. contra. ff. de pac. l. iuris gentium. §. vtrunque.

Sensum spectari potius quam verba.

b Cui. scilicet rationi.

c Additamenti. vt sunt accessiones, vel etiam aliquod separatum augmentum: quod intelligit Ioan. si & super hoc incontinenti fuerit pactum, aliàs non. sed certe & idem videtur etiam si nullum pactum speciale fiat super augmento: vt ff. de pact. dot. l. inter. §. cum inter. & supra de dona. ante nup. l. constante. §. pactis.

DOTis.] CASVS. Pater pro filia dedit dotem: maritus postea contraxit cū fisco, & factus est eius debitor. quis præferri debeat in bonis mariti, quæritur? Dicitur quòd mulier. Viuianus.

d Magis esse. filicus & fœmina paribus passibus ambulant: vnde qui prior est tempore, potior erit in iure. vt hic, & infra de priuileg. fisc. l. ij. & facit ex quib. cau. maio. l. fina, & infra qui potio. in pig. hab. l. iiij. hoc autem nisi ex principali causa. nam tunc etiam res dotales occupantur pro tali debito: vt infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. satis. & de primipilo l. vtilitas. lib. xij. liberi etiam si non sint hæredes, conueniuntur: vt infra de primipil. l. fina. lib. xij.

CVm dotem.] CASVS. Pater pro filia dotis nomine fundū dedit marito æstimatum. si euincatur, an vt talia præstentur quæ præstanda sunt, maritus habeat actionē ex empto, quæritur? Dicitur quòd sic. & commodum dotis ad maritum pertinebit, & tantum ad æstimationem tenebitur. Viuianus.

e Additamenti. vt sunt accessiones, vel etiam aliquod separatum augmentum: quod intelligit Ioan. si & super hoc incontinenti fuerit pactum, aliàs non. sed certe & idem videtur etiam si nullum pactum speciale fiat super augmento: vt ff. de pact. dot. l. inter. §. cum inter. & supra de dona. ante nup. l. constante. §. pactis.

f Dubitet. Additamenti. vt sunt accessiones, vel etiam aliquod separatum augmentum: quod intelligit Ioan. si & super hoc incontinenti fuerit pactum, aliàs non. sed certe & idem videtur etiam si nullum pactum speciale fiat super augmento: vt ff. de pact. dot. l. inter. §. cum inter. & supra de dona. ante nup. l. constante. §. pactis.

g Fiant. hoc si post matrimonium, non autem ante: vt ff. e. l. plerumque. §. si ante.

h Commemoras. Additamenti. vt sunt accessiones, vel etiam aliquod separatum augmentum: quod intelligit Ioan. si & super hoc incontinenti fuerit pactum, aliàs non. sed certe & idem videtur etiam si nullum pactum speciale fiat super augmento: vt ff. de pact. dot. l. inter. §. cum inter. & supra de dona. ante nup. l. constante. §. pactis.

i Mariti. vtpote domini: vt supra de rei vind. l. docet.

k Actionem. vi bonorū raptorum, vel iuris.

l Comparatus. nomine suo.

m Non tibi quæritur. vt infra de scr. pign. dat. l. fin. nisi hoc agetur ab vxore & viro, vt dos fieret, & vtile esset mulieri: vt ff. eo. l. res quæ ex dotali. & l. [illegible] ita constante, quæ sunt [illegible] contra. Sic econtra spe[illegible] ciebus venditis, scilicet lapidibus fit pecunia dos, cum hoc agitur quòd fic: nec obstat quòd fundus non est di uisus. Viui.

n Acquirere. etiam si eius nomine emisset: vt & supra si quis alte. vel sibi l. multum. & infra eo. l. si genero. auus tamen acquirit nepti. vt ff. solu. matri. l. Caius.

o Prouidebit. sic & ſ. de fur. l. post decisionem. ADDITIO. Intelligas hanc legem veram, si aliunde mulieri cōsuli potest: alioquin in subsidium bene posset ad rem agere: vel. vxor maritō. in fi. ff. de dona. inter vir. & vxo.

p Nullam. nec ad dominij trāslationē, ne c ad hoc vt de euictione teneat quæ dedit, cū accipiēs fuerit scīēs: vt ſ. de euict. l. si fundū

Pollicitatio.

SI socius.] CASVS. Socrus dedit filiæ suæ vxori meæ fundum detracto vsufructu. vxor mea dedit mihi eum in dotem, & socrus vsumfructum, & fecit mihi pactum vxor mea & socrus de dote lucranda si vxor prædecederet. prædecessit vxor. an fundus pleno iure penes me remanere debeat, quæritur? Dicitur quod sic. si verò socrus filiæ suæ locasset vsumfructum, mortua filia ad ſcorum reuertitur. Viuianus.

l Vxori tuæ. scilicet filiæ ſuæ. & tenuit donatio.

m Dedit. donando vel faciēdo simile pactum de lucrando, sicut & vxor facit super proprietate. & dedit causalem, quamuis ipsa haberet formalem.

n Fundum. id est plenam proprietatem.

o Placiti. de lucrandō. & hoc cum socrus dedit vsumfructum generi suo. secus autem si retinuit, & filiæ locauit. & hoc subiicit: & sic sunt duo casus: & huic secundo est contra supra de vsufruct. l. si domina. Sol. vt ibi.

p Vsufructus. scilicet formalis.

CVm patrem.] CASVS. Pater duas habēs filias, Seiam, quæ erat in potestate, & Titiam: pro Titia dedit tibi centum in dotem; & pactus est vt matrimonio post mortē suam soluto, quod medietas dotis ad Seiam perueniret. pater fecit testamentum, & Seiam cum quibusdam aliis hæredem instituit, & prohibuit Seiam aliquid à te peteré pro dote. an Seia possit agere de dote, quæritur? Distinguitur: Aut pater stipulatus est, & non aget filia: quia alteri, &c. aut ipsa stipulata est, & aget eatenus quatenus est instituta. & non in plus: quia in eo quod plus est, obstaret exceptio, salua tamen retentione Falcid. verbi gratia, Quadraginta habuit ex institutione, & quadraginta ei debebantur ex stipulatione dotis, si agat, repellitur excep. in XXX.

Actio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Actio.* scilicet directa sic & ſ. tit.ij.l.quanuis.& l. pactum. & ſupra ſi quis alte.vel ſibi.l.multum. vtilis ſic, ſi non eſſet teſtamentum.ſic & infra tit.ij.l.pater pro filia. & infra de do. quæ ſub modo.l.quotiens.

b *Tibi.* genero.

c *Probatum.* potuit enim dixiſſe gratia cohæredum: vt ff. de lega. iij.l. fideicommiſſa. §. interdum. Item gratia tui, qui eras gener, vt hic dicitur.

d *Accepit.* pura accepit quadraginta ex inſtitutione, cum totidem ei deberentur ex ſua ſtipulatione. in triginta patietur. exceptiones quæ cõcurrunt cum eo quod ſupereſt deducta quarta in qua non potuit grauari, vt hic ſubiicit. & ff. ad legem Falcid. l. quod de bonis. §. fina. licet ipſe hæres poſſet ſe in ea grauare: vt ff. ad legem Falcid. l. poteſt. Vel & hic poſſet grauari, ſi hoc expreſſe diciſſet quod animo compenſandi dimittitur: vt ff. ad legem Falcidiam. l. ſi debitor. hodie autem conſtat quod poteſt: vt infra ad legẽ Falcidiam. authen. ſed cum teſtator. & facit. §. eo. l. ſi ſtipulatio. & contrarium ibi dictum & hic dici poſſet ex. ff. de leg. iiij. l. cum quis. §. nuptura. & ſolue vt ibi.

e *Falcidia.* iure inſtitutionis.

PRo oneribus.] CASVS. Fructus dotis lucro cedunt marito propter onus matrimonij quod ſuſtinet. Si vero conſtante matrimonio eos vxori dedit, renouabit maritus eatenus quatenus locupletior facta eſt, & vir pauperior. Viuianus.

t *Pro oneribus matrimonii.* quæ ſunt plura, & ſuſtinet ea vir: vt ff. ſolu. matrimo. l. ſi cũ dotem. § fin autem in fœuiſſimo. & ff. de donat. inter virum & vxo. l. ſi quis pro vxore. in ptin. & §. j. & ff. eo. l. dotis fructus. & l. quanuis. in fin. & de doli exceptio. l. fin. in prin. & ff. famil. erciſ. l. ſi filia. & l. ſi maritus.

Matrimonii onera ſunt plura.

g *Tenuis.* niſi forte ſerui dotales quærãt aliquid extra res mariti, vel operam ſuam: quod quæritur mulieri.

h *Capere.* ſcilicet fructus.

i *Locupletior.* & ipſe pauperior: vt & ſupra ſi quis alteri vel ſibi. l. multum. vbi ergo ipſa vxor & ſui ex eis ſuſtentata eſt, non reperet vir: vt ſ. tit. ij. l. fructus. & de donat. inter virum & vxo. l. ſi fructus. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. ſi quis pro vxore. quæ ſunt contra. Sed videtur fructus poſſe donari nec repiti etiam in quo eſt locupletior: vt ff. de donat. inter virũ & vxorẽ. l. de fructibus. & ff. de vſu. l. fructus. quæ ſunt contra. ſed ibi rẽ donando donat fructus, licet iure nõ teneat donatio: hic autem principaliter fructus.

SI inter.] CASVS. Mulier dedit vineam marito in dotem: & pacta eſt vt in caſu ſoluti matrimonij in eadem bonitate, & eodem precio quo tunc æſtimabatur, ſibi redderetur. an maritus ſoluto matrimonio vineam retinere poſſit, & precium reddere, quæritur? Dicitur quod non. Viuia.

actio.[2] Si verò ex verborum conceptione ſibi Amnia queſiuit obligationem, ac tibi [b] teſtatorem proſpexiſſe probetur:[c] contra eã ex ſtipulatu poſt euentum conditionis petentem quatenus accepit [d] ex defuncti voluntate, quæ fuit ſtipulata exceptio (ſaluo Falcidia [e]) vti potes. Dat. XIII. Kalend. Feb. Sirmij. CC. Conss.

Fructus dotis pertinent ad maritum onera matrimonij ſuſtinentem: quos ſi vxori concedit reportat ab vxore quatenus vxor locupletior effecta eſt. h. d. Bald. Vel ſic: Fructus dotis cedunt lucro mariti, nec poſſunt vxori donari. Saly.

B

XX. Iidem AA. & CAESARES Tiberio.

PRo oneribus matrimonij, [f] mariti lucro fructus totius [g] dotis eſſe, quos ipſe cepit: vel ſi vxori capere [h] donationis cauſa permiſit, eum, in quantum locupletior [i] facta eſt, poſſe agere, manifeſtiſsimi iuris eſt. Dat. V. Kal. Maij Sirmij. CC. Conss.

Cum res in dotem data æſtimatur, ita vt res ſub eadẽ æſtimatione reddatur, ipſa res eſt in dote, non æſtimatio. ſi tamen res eſt deteriorata, debet reſtitui etiam æſtimatione texta. hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Res dotalis æſtimata, deteriorationis gratia repetitur ſoluto matrimonio, & non æſtimatio. Salycetus.

C

XXI. Iidem AVGVSTI & CAESARES ad Geminium.

SI inter virum & vxorem pactum ſit interpoſitum, vt ſi matrimonium intra quinquennij forte tempora quoquo modo eſſet diſſolutum, ſpecies æſtimatæ [k] doti datæ, preciis quibus æſtimatæ ſunt, redderentur: manifeſtum eſt non precia ſpecierum dari, ſed ipſas ſpecies debere reſtitui, cum in placitis ſpecierum reddendarum idcirco preciorum nomen videatur annexum, ne ſi species aliqua demi nuta [l] fuiſſet aut perdita, alio prẽcio quàm quo taxata fuerat, reposceretur. Dat. Nonis Auguſt. Agrippinæ. CC. Conss.

Pater rem quam pro filia dedit in dotem, nec re cepit, alienare non poteſt. Bald.

B

XXII. Iidem AVGVSTI & CAESARES Libyanæ.

REm quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec recepit, [m] alienare non poteſt. [n] Dat. V. Kal. Decemb. iiſdẽ. CC. Conss.

Vxor non poteſt vendere prædium dotale, nec vendenti conſentire marito non conſentiente, hoc dicit. Bal. Vel ſic: Prædium dotale non poteſt mulier conſtante matrimonio alienare. Saly.

XXIII. Iidem AA. & cc. Diogeni.

SI prædium vxor tua dotale [o] venundedit: ſponte necne contractum ratum habuerit, nihil intereſt [p]: cum rei tibi quæſitę dominium [q] auferre nolenti minimè potuerit. Dat. V. Kal. Octob. Viminatij. CC. Conss.

C

Vbi mulier ex culpa perdit dotem, dos non reuertitur ad eum qui eam dedit niſi ſibi fuerit pactus vel ſtipulatus. hoc dicit. Vel ſic: Pœna ſemel commiſſa propter repudium non tollitur, licet mulier propter ingratitudinem ſit renocata in domi ſeruitutem. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Vbi mulier ex culpa perdit dotem, non reuertitur ad eum qui dedit, niſi ille ſibi proſpexerit. Salycetus.

XXIIII. Iidem AA. & cc. Aurelio & Lyſimacho.

A k *Æſtimatæ.* non tamen vt æſtimatio faceret emptionem, ſed vt ſciretur an eſſent deteriores: vt & ff. eo. l. plerumque. §. penult. & l. cum poſt. §. cum res. & ff. ſolu. matrimo. l. ſi æſtimatis. & ſ. de vſuft. l. intereſt. & ſ. ſolu. matri. l. dubium. & ar. ff. de æſtima. actio. l. j. in fi. & vſufruct. quemadmodum cau. j §. recte.

Quid autem ſi non appareat qua mente fiat æſtimatio? Reſpon. præ ſumitur illa quæ facit in emptionem: vt arg. ff. eo. in loca. l. eũ fundus. Item quid ſi fuerit vilior in pretio, non in ſubſtantia? Vel, quid ſi fit in precio carior, non in ſubſtantia? Reſpõ, precium conſideran.

l *Deminuta.* id eſt vilia capta: quod eſſe poteſt: vt ff. defun. do. l. ſi fundus. de per dita vero vnq; in rerum natura deſinuit eſſe, & hoc dolo vel culpa viri. argu. ad has expoſitiones. ff. de peti. hæredi. l. depeditum.

REm quam.] CASVS. Pater pro filia dedit rem inæſtimatam in dotem, & poſtea non fuit ei reſtituta: quia non fuit ſolutum matrimonium genere conſtante matrimonio rem illam alienauit: nunquid valet talis alienatio, quæritur? Reſpon. quod non, Viuianus.

m *Nec recepit.* ſecus ſi recepit, quia tunc alienare poteſt, vt innuit, ſed hodie contra: vt ſ. tit. j. in auth. ſed quanuis. Vel die quòd quando ſumitur hic arg. à contrario. quod in idem recidit.

n *Non poteſt.* cum non ſit ſuum: nec dotis poteſt conditionem facere deteriorem. vt ff. eod. l. poſt nuptias. & infra de dona. l. conſtante.

SI prædium.] CASVS. An vxor prædii dotalis inæſtimatum ſponte vel coactè inuito viro alienare poſsit, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

o *Dotale.* inæſtimatũ, cuius alienationẽ inhibet lex Iulia fundi dotalis: vt ſ. tit. j. l. & cũ lex. & inſtit. quibus alie. licet. in prin.

p *Nihil intereſt.* & poſſet ipſa venire contra venditionẽ etiam iuratam: vt ſ. de leg. & con. l. non dubiũ. & ſ. de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. Aliud dicunt quidã eſſe hodie per conſtitutionem Friderichi ſacramenta puberũ ſponte facta, ſuprastitionem. de nupt. Et nota de amiſſione dotis ſicut dixi ſupra de repu. & dinoſcitur. l. Lucius. Item ſacit ff. eo. l. cum poſt. § patrona.

Vxor dotes vendere non poteſt ſine conſenſu mariti. Et ſi vendit, ſi ſuperſtes eſt, ſuccedit ei. Et ſi mulier moritur, ſuccedit ei maritus. Et ſi ſuperſtes eſt, ſuccedit ei maritus. Et ſi mulier moritur, ſuccedit ei maritus.

Et ſi mulier moritur, ſuccedit ei maritus. Et ſi mulier moritur, ſuccedit ei maritus.

q *Dominium.* not. vt ſ. eo. l. in rebus.

ſi datem.

SI dotem. CASVS. Si patronus pro liberta centum dedit in dotẽ, nec pactus eſt ea ſibi reddi in caſu ſol. mat. & propter culpam mulieris ſoluti eſt matrimonium, vnde vir debet dotẽ lucrari: an patronus eam dotẽ repetere poſſit, quæritur? Dici tur q; non, nec ſi poſt diſſolu. mat. propter ingratitudinem eam in ſeruitutem reuocaſſet. Viuianus.

Contra. ff. de lib. & poſt. & ff. de ſuis & legit. & ff. de ſuis & legit. & ff. de ſuis & legit.

a *Matrimonio.* pacto vero appoſito culpa ſibi nocet: vt in auth. de nupt. §. eſt quoque quoddam. col. 1. a fin.

b *Profecticia.* ſic ergo fit vxoris, vel vel reddi, vel in pœnã ei auferri poſſit per maritum.

c *Fuiſſe.* poſtquam cul pam diuortij commiſit. Sed quid ſi ante? Reſp. idem, ſi modo in ſeruitutem tunc non ſit reuocata. cum ſit diuortium factum ſua culpa. Sed an idem ſit in patre, ſi non ſit ſtipulatus ſibi reddi? Reſpon. vtique: licet lex prouideat ei: quia & filiæ prouidet, & tamen amiſit, & ſibi impunet quod non fuerat ſtipulatus ſecundum H. arg. dictæ au. de nupt. Et nota thent. de amiſſione dotis ſicut dixi ſupra de repu. & dinoſcitur. l. Lucius. Item ſacit ff. eo. l. cum poſt. § patrona.

SI mulier.] CASVS. Mulier quæ dotem dederat, cum vellet de ea teſtari, ſtipulata eſt ea teſtaretur. licet decedat ab inteſtato, ſtipulatio tamen commititur: quia non fuit conditio apposita, ſed cauſa efficiens vel impulſiua: vt in tali exemplo, Dedi tibi decem vt emeres ſeyphum. licet non emeris, non reddes mihi decem: quia cauſa hæc fuit impulſiua, quia impellebat me ad dandum tibi decem: & ideo ſiue deceſſit teſtata ſiue inteſtata, debeet reddi dos. Viuianus.

d *Mulier.* quæ dotẽ dederat, cum vellet de ea teſtari, ſtipulata eſt eã à viro ſibi reddi, vt in ea teſtaretur, licet inteſtata ſit mortua, tamen ſtipulatio cõmittitur. nõ enim fuit hæc conditio, ſed cauſa ſcilicet impulſiua vel efficiens, non finalis. cũ enim ſciret eam velle teſtari ſuper dote, promiſiſti ei. ſicut ſi dẽ tibi decẽ vt emas caligas, nã licet nõ emas, nõ reddes decẽ, quia hęc impulſiua cauſa fuit: vt ff. de donatio. l. j. §. fi. & l. ſeq. Et iunt hic ar. ad ſucceſſiones huiuſmodi, cõcedã tibi duos pedes terrę vt ibi piſcias aquã, an tibi eorũ proprietas vel vſus cõceſſus videtur? Et videt f. proprietas, eo q; non fuit cõditio proiiciẽdi, ſed cauſa dandi. g. item ad hanc: dedi prædiũ vt haberent in vſu aliqui religioſi: vt proprietas data videatur, quaſi nõ cõditio ſed cauſa ſit inſerta. f. pari. id eſt redi ſub hoc modo, vt hic dicitur, &c.

Teſtari. per quod dicit vim tacitum pactũ interueniſſe quod ipſe ſuccedere: niſi ipſa teſtetur.

g *Cum.* pro quia: vt ſit ratio ſequentis, nõ cõditio &c. nã quia hæc ordinatio ſignificat tẽpus antecedens mortẽ, ſi dixeris cõditionẽ, nunq; implebitur ſtipulatio, cũ nõ poſsit ante mortẽ fieri matrimoniũ, & ſic nec dos redderetur. vt ſ. ſi dos cõſtãte matri. l. j. & ſic facit ſ. de teſta. l. præpoſteri. & de cõtrahẽ. ſtipu. l. ſecundum. Alij dicunt ideo non valere ſtipulationem, quia poſt mortem ſtipulari videbatur. hodie contra: quia valet: vt inſtit. de inutili. ſtipu. §. poſt mortem. quod non placet.

h *Mortis.* id eſt mortem.

i *Significans.* vel dic. i. ſignificans vel facias. §. ibi, inteſtata &c.

k *Cauſam.* i. modum. & dic impulſiuam, non finalem.

l *Proficiet.* hæredib⁹ ſcilicet mulieris ab inteſtato venientibus. videbatur enim ſub cõditione facta ſtipulatio, ſcilicet ſi teſtata eſſet, & ideo inteſtata mortua cõditione deficiẽte ſtipulatio euanuiſſe putabatur. ſed nõ eſt conditio, quæ ſi deficiat, ob ſit. ſed ideo fecit, vt ſecurior eſſet. ſic & ſtipulatur mulier dotem reddi: & tamẽ ſine ſtipulatione habet actionẽ: & hic etiã ſine ſtipulatiõe poterãt de ea teſtari.

SI genero.] CASVS. Pater dans dotẽ pro filia ſtipulatus eſt eam reddi in caſu diſſolu. mat. exttaneo, pura filio emãcipato. vnde extraneus eam non repetet: quia nõ poteſt: quia ſtipulari alteri quis non poteſt: nec pater, quia noluit ſibi quærere actionem. Viuianus.

m *Extraneo.* puta filio emãcipato. ſecus ſi eſſet in poteſtate: quia eadẽ vox patris & filij intelligitur: vt inſti. de inuti. ſtipu. §. ei. vero. licet ſit argu. contra ff. de pac. do. l. cum dos. vbi non eſt eadem vox.

n *Voluntate.* ſicut & ſ. ſi quis alte. vel ſibi. l. multum. & ff. de rebus dubiis. l. in ambiguo.

o *Actionem.* directam ſtricto iure: ſed ex æquitate habet vtilem: vt ſ. tit. ij. l. pactũ. & l. pater. & ff. ſol matri. l. Caius. Vel die q. nullam habet hic extrane*, cũ eſſet ratio, quæ redditur in fine illius. l. Caius. ſ. dotis & cõuentionis. ſed mulier habet ex. l. ſibi datã: vt ſ. tit. j. §. accedit. & §. extraneũ. q̃ naſcit ex nũeratiõe: vt & alias, vt ff. ſi cer. pet. l. certi cõdictio. §. ſi nũmos.

LIcet dos.] CASVS. Vir pactus cũ muliere habente prędia tributaria. i. alia q̃ ipſa dotalia, de dote lucrãda: ſi decedat mulier: ad quem debeat pertinere onus prædiorum tributariorum quæritur? Reſpon. quod ad hæredes mulieris. Viuianus.

p *Licet dos iure.* vt ſ. vnde vir. auth. prꝫterea. a vel dic iure. i. pacto.

q *Succeſſores.* ſcilicet mulieris.

r *Penſationibus.* quæ non ex rebus dotalibus debentu. aliàs ſecus: vt §. ſine cẽ, vel reli. l. oẽs. & ff. de pub. l. imperatores, in pri. ſed funerari tã ex dote q̃ ex aliis hereditariis reb⁹ debet: vt ff. de reli. & ſump. fune. Calſus & facit. §. de dona. ante nup. l. de reb*.

MVlier.] CASVS. An mulier minor an ſeruiente curatore generali vel ſpeciali ad hoc dato dotẽ conſtituere poſſit, quæritur? Dicit q; ſic. & licet ſi creatione faciẽda. i. cũ ipſe fuerit creatꝰ curator, fideiuſſoꝛe dederit in minorẽ quãtitatẽ q̃ dos ſit: nõ ꝓpter hoc minus valebit dotis conſtitutio. Idẽ obſeruandũ eſt in don. propter nup. vbi. ſ. curatore auctore fieri debeat. Viuia.

s *Curatore.* ad hoc dato. vt ff. eo. l. ſiue generalis. & facit inſti. de cura. §. item inuiti. & ſ. de admi. tut. l. ſi curatores.

t *Poteſt.* ſcilicet à marito.

v *Ipſe.* ſcilicet curator.

x *Præſtitiſſe.* forte quia tunc paruum erat minoris pattimoniũ, vel die hic minor: aliàs curator erat diues.

y *Ante nuptias.* facit huic. §. ſi aduer. dotem. l. j.

a *Dicit hic Saly. poſt Cyn. quod hoc probatur ibi arg. à contrario ſenſu. ſentiendo pramoriatur vxor, & matrimonio non fuerit cũ dote: vir pauper qui relinquitur, lucratur do tẽ: quod defẽſa ſequitur ibi Bar. & vide quæ ibi notaui.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bi adhuc.] CASVS. An constante matrimonio, si vir ad inopiam vergat, mulier dotem repetere possit, quæritur? Dicitur q̃ sic, & si tenet res mariti, aduersus creditores mariti agentes habebit exceptionem. Si non tenet: aget aduersus creditores qui tenent res viri, si ipsa sit prior tempore, seu posterior iure priuilegio legis. & hoc in prima. Nullam vero habet licentiam alienandi res mariti: sed ex fructibus eorum tã ipsa, quàm vir, quàm eorum communes filij debent sustẽtari. & hoc in secunda, Creditores vero habebunt maritum obligatum personaliter: & aduersus eum, si ad vbertiorem fortunam peruenerit, agere poterunt. & hoc in tertia. Siqua autem pacta inter virum & vxorem de dote lucranda interceſſerunt, ad illa obligentur. & hoc in quarta. Viuianus.

Lex est not. & vtilis, & habet omnia bona secum. Vtro vergente ad inopiam, etiam constante matrimonio mulier potest dotem exigere, & hypothecaria agere sicut posset matrimonio dissoluto. debet tamen dos exacta pro oneribus matrimonij deseruire. & alienari non potest pactis datis in eadem solati matrimonij reservatis. idẽ in donatione propter nuptias. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Mulier cum maritus ad inopiam vergit, vel hodie incipit male vti substantia sua: pro dote & donatione propter nuptias agit & excipit, & à possessoribus non potioribus auocat hypothecas vt se mariti vmquesustẽtet & filios: & eas reservat, non alienat: pactaq; dotalia remanent firma, & creditorum iura in posterea quæsitis integra. h. d. secundum dominum meum, cuius verba formaliter sunt hæc. Saly. *pro in quo*

a *Ad inopiam.* habet tamen vt sibi possit mulier consulere in dote & donatione propter nuptias & cæteris rebus, vt subiicit: & sic est contrarium ff. sol. matri. l. si constante. in princip. vbi dicit tunc demum agi, quando euidentissime apparet mariti facultates non sufficere: scilicet si creditoribus soluatur priꝰ. verbi gratia. Dedi centum in dotem viro. vir habet. ccc. debet forte cccc. ecce facultas non sufficit si solueret eis prius. præueniet ergo ipsa. & sic non est contra. aliàs si demum cum nihil haberet, deberet agi, nullum esset legis consilium: quia tunc in quantum facere potest, debet damnari: vt instit. de actio. §. item si de dote. Item quomodo peteret donationem & alias res, vt hic subiicit: cum nec dotem possit cũ effectu exigere. hodie autem constat prius & post posse agi: scilicet quando vir cœpit male vti sua substantia: vt authen. de æquali. dot. §. illud. colla. vij. quod inspiciam secundum opinionem vulgi, arg. ff. de fundo instruc. l. cum de latinonis. §. afinam. Sed quid in socero qui recepit dotem, si vergit ad inopiam? Dico idem quod in viro. arg. ff. de verbo. obli. l. à Titio. in fin. & j. ad leg. Falc. l. fi. Item quid si ambo teneantur, scilicet socer & vir, & alter vergit ad inopiam? Respon. iure isto non potest, cum alter sit soluendo: sed hodie per authen. cõtra, cum male vti iam inchoatum sit. Ex prædictis collige casum quo exigitur dos inuito viro etiam constante matrimonio. Est & alius casus ff. eo. l. quem admodum. §. j. Sunt & alij vbi sponte potest soluere: non autem cogitur: vt ff. eo. l. mutuus. §. manente, & ff. sol. matri. l. quanuis. & l. sed & si. Regulariter contra: vt j. si dos constante matrimonio. per totum. Sed pone in nostro casu virum velle dare fideiussorem de dote restituenda vxori soluto matrimonio: nũquid euitabit exactionẽ dotis ad præsens? quod videtur: vt arg. ff. soluto matrimõ. l. si cõstante. §. quotiens. & ff. qui satisdare cogã. l. si fideiussor. §. fina. Sed dico contra: quia infra dicit q̃ retinere debet ad sustẽtationem sui & vxoris. Item licet dotem non possit petere cõstante matrimonio si non vergat ad inopiam, an tamen pignus petere potest? quod videtur: vt ff. de pigno. l. quæsitum. Sed dico contra: vt ff. de distract. pigno. l. cum soluendo. & quibus modis pignus vel hypoth. soluitur. l. soluitur. §. si paciscatur. Accursius.

Dos à matrimonio potest repeti si sua substantia male cæpit vti.

Dos in quibus casibus exigitur matrimonio constante.

xxix. Imp. Iustinianvs A. Mennæ. p. p.

VBi adhuc * matrimonio constituto maritus ad inopiam[a] sit deductus, & mulier sibi prospicere velit,[b] resque[c] sibi suppositas[d] pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra dotem constituris tenere: nõ tantum mariti res ei tenenti, & super his ad iudicium vocatæ, [e] exceptionis præsidium ad expellendum ab hypotheca secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem secundum legum [f] distinctionem moueat, non obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse easdem res vindicare [g] vel à creditoribus posterioribus, vel ab aliis qui non potiora iura [h] legibus habere noscuntur, vt potuisset si matrimonium eo modo[i] dissolutum [k] esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, vt eadem mulier[l] nullam habeat licentiam eas [m] res alienandi viuente marito, & matrimonio inter eos constituto, [n] sed fructibus earum ad sustentationem[o] tam sui, quàm mariti filiorumque, si quos habet, abutatur: P * creditoribus scilicet mariti contra eum eiúsque res, si quas postea forte acquisierit, integra sua iura habentibus: ipsis etiam marito & vxore post matrimonij dissolutionem super dote & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore[q] integro suo iure potituris. Dat. III. Idus Decemb. DN. Iustiniano. A. II. Cons.

C IN AVTHEN. DE æquali. dot. §. illud. colla. vij. constitu. viij.

Marito vergente ad inopiam mulier donationem propter nuptias vindicat vt domina. Saly. cetus.

DOnationem quoque propter nuptias in hoc casu [r] constante matrimonio vindicare[s] potest.

a b *Velit.* agendo personali, itẽ reali: vt j. l. proxi. §. omnis. Item hypothecaria: vt subiicit.

c *Rẽsque.* scilicet mariti.

d *Suppositas.* id est obligatas ex conuentione vel lege pro dote: vt hic. & j. de rei vxo. actio. §. j. Itẽ pro donatione ante nuptias, vt subiicit. & §. de don. ante nuptias. l. si cõstante. §. iura etiam, licet in aliis nõ sit priuilegiata donatio vt dos: vt j. qui po. in pig. l. fi. §. fin. quæ est contra. Item etiam pro aliis rebus extra dotem. l. paphernis: vt subiicit. & j. de pac. cõuen. l. fin.

e *Vocatæ.* f, mulieri.

f *Secundum legum distinctionem.* hoc est contra alios in rem, contra virũ hypothecaria. secundũ quosdam. quod nõ placet, sed dic eam esse distinctionem quæ sequitur, sed ita eã &c. vbi etiã triplex est opinio, vt plene distinximus. j. qui po. in pig. ha. l. fi.

g *Vindicare.* per hypothecariam, secundum Azonem.

h *Qui non potiora iura.* contra fiscum enim vel cæteros priuilegiatos priores tempore vel legibus priuilegium: vt l. adiuditus. & auth. ibi posita. j. qui pot. in pigno. ha. & j. de priuileg. fisci. l. ij. Item contra extraneos possessores rerum viri non agitur nisi prius viro excusso: vt in authen. de fideiusso. §. sed neque. colla. j.

i *Eo modo.* non tamen per alia idẽ, vt subiicit. ita tamen &c.

k *Dissolutum.* non per culpam vxoris. aliàs nõ repeteret: vt infra de repu. l. consensu. P.

l *Mulier.* quid de viro si alienauit, & de euictione ꝓmisit? Certe tenetur de euictione: nõ tamen præiudicat mulieri alienatio, quia reuocabit: vt j. de prædi. mino. l. & si is.

m *Eas res.* idem dicas in re viri data ei in solutum pro dote, scilicet cum egerit actione personali.

n *Constituto.* quod posset si vere esset solutum.

o *Ad sustentationem.* sic ergo fructꝰ donationis sicut dotis seruiunt viro, nõ sic in fructu paraphernaliũ. Itẽ per hoc ꝑ alitur ab vxore patet eũ damnãdum hoc casu in solidũ, cũ non possit agere.

p *Abutatur.* i. in totum consumatur secundum Ioan, aliàs ponitur in malo vsu: vt ff. de vsu & ha. l. plenum. §. ij. Quid autem si maritus efficiatur dives, an recaipiet dotem? Respo, non, secundum H. cum ex causa iusta est soluta.

q *Tenore.* quia pacta fa ta erant de lucrando.

Sequitur authen. donationem &c. quæ est in authẽ. de æquali. dot. §. illud. coll. vij, & legitur super prin. l. Accursius.

Donationem. [CASVS. Lex eodicis dicit q̃ mulier agere potest aduersus eos qui tenent res mariti. Authen. ista addit quod mulier potest vindicare res quæ datæ sunt mulieri in dota, propter nuptias. Viuianus.

r *In hoc casu.* f cum deductꝰ est ad inopiã maritꝰ: ac in dote tãdiu immutatur. f. cũ inchoauit male vti substãtia sua. nã & in corpore authẽ. dicit, dedimꝰ ei, quasi nihil fmutet in donatione ꝓpter nuptias de eo quod hac. l. codicis statuitur. Vel potest dici idẽ in donatione propter nuptias, quod hodie dicitur in dote.

s *Vindicare potest.* directo si ponas eã inductã fuisse in possessionem, alioquin vtili: vt in authen. vt immo. ante nuptias. do. §. j. colla. v. Quòd autem ipsa sit domina, probatur ex eo ꝙ dicitur alienari: vt j. cõmunia de lega. authẽ. res quæ. & ad Trebell. authen. cõtra cũ rogatus. Item ꝙ dicit eam vindicare, intellige cũ pacta erant de lucrãda. & hoc innuit finis huius. l. vbi adhuc. sed si nõ sit pacta, idẽ videtur ꝓpter spem quã habet lucrandi si mariti culpa soluat matrimonium. & ita eius interest ne dissiperet. sic & in d. authẽ. cõmunia de lega. & ad Trebel.

Lex solennis. In vindicatione & hypothecaria rerum dotalium vel quasi, mulier omnibus aliis creditoribus anteferetur: quia venit ad rem propriam vel quasi: & ei non currit præscriptio nisi ex tempore ex quo potuit actionem mouere. & quòd potest per veritatem introduci, facit fictionem cessare. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Mulieri etiam soluto matrimonio pro rebus dotalibus etiam æstimatis competit vis vindicatio & hypothecaria: in quibus præferunt creditoribus ex tempore anterioribus. nec ei vlla currit præscriptio antequàm agere possit, soluto vel constante matrimonio. Saliceti.

Mariti vergentis ad inopiam mulier vindicat res dotales.

Mulier vergente ad inopiam vindicat res dotales.

Dos ꝓpter quam actio mulieri competit.

xxx. Idem A. Demostheni. p. p.

INrebus dotalibus[a] siue mobilibus siue immobilibus seu se mouentibus (si tamen extant) siue æstimatæ[b] siue inæstimatæ sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogatiuam[c] iubemus, & neminem creditorum mariti, qui anteriores[d] sunt, posse sibi potiorem causam in his per hypothecam vindicare, cum eædem res & ab initio vxoris fuerint, & naturaliter in eius permanserint dominio. Non enim quòd legum subtilitate transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas[e] deleta vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem[f] in huiusmodi rebus quasi propriis habere, & hypothecariam omnibus anteriore possidere: [g] vt siue ex naturali iure[h] eiusdem mulieris res esse intelligantur, siue secundum legũ subtilitatẽ ad mariti substãtiam peruenisse videantur: per vtranque viam, [i] siue in rem, siue hypothecariam, ei plenissime consulatur. Omnis[k] autem temporalis exceptio, [l] siue per vsucapionem[m] inducta, siue per desura, dicitur eius eode iure: nõ autẽ iure gentiũ vel ciuili. immo sunt viri, scilicet per traditionẽ: vt insti. de rerũ diui. §. per traditionẽ. Itẽ habes expressum: vt insti. quibus alie. licet in prin. Itẽ quomodo obligat ei vt hic dicit, si sua fuit, & semper duraret? Itẽ inuenirentur esse duo domini in solidũ si ipsa esset domina, cum de viro cõstet, scilicet ꝙ sit dominus: quod esse nõ potest: vt ff. cõmo. l. si vt certo loco. §. si duob⁹. nec prodest si dicas vnũ vno iure, scilicet naturali, aliũ ciuili: quia ponit vxorẽ dominiũ quæsuisse prius per vsucapionẽ, & sic de iure ciuili. Itẽ pro hoc ꝙ vir vindicat: vt §. de rei vind. l. docet ancillam. quod non facet nisi dominus esset: vt ff. de au. & ar. leg. l. Quintus ij §. ij. Itẽ manumittit seruũ dotalem: vt j. de ser. pig. da. ma. l. j. quod si nõ esset dominus, nõ faceret: vt j. de his quià non do. ma. l. si non proprietatem. Item ipse iubet seruo dotali hæreditatem adire: vt ff. sol. matrimo. l. seruus dotalis. Item pro hoc ff. de acquirẽ. posse f. l. Põponi⁹. §. in dotem. & ff. de fun. do. l. si maritus. & de iure dot. l. dotis fructus. §. si res. & §. eo. l. si prædium. & hoc secundũ Bul. & Io. ar M. dixit mulierem dominam de iure naturali. i. gentiũ, scilicet de re inæstimata, arg. hui⁹. l. & ff. de colla. bo. l. filium, & ff. qui satisda. cogan. l. sciẽdũ. §. si fundus, sed hoc primæuo iure, nõ naturali, id est gentium (vt dixi) intelligitur. Item pro eo, j. qui pot. in pigno. habe. l. adiuditus. sed respõde vt ibi. Itẽ pro eo quia vir restituit thesaurũ quasi in alieno inuẽtũ: vt ff. soluto matrim. l. diuortio. §. si fundum, in fine. Itẽ de partu ancillæ dotalis: vt §. eo. tit. §. itaque. sed hoc facit emptor cum redhibitoria agit, tamẽ interim domin⁹ est: vt ff. de ædil. edic. l. cũ aũt. §. fin. Itẽ pro eo ff. de mino. l. denique. §. sed vtrũ. in fi. §. sed ibi est vel subauditur quasi. Item pro eo sunt arg. illa quæ inducimus, vt nõ possit pater in dotem eã instituere: vt dicto §. sed vtrum notauimus. De æstimatis autem constat secundũ omnes ꝙ viri sunt de iure gentium & ciuili: vt ff. eo. l. cũ post. §. in dotem. & §. eo. l. quotiens. licet etiam in his habeat vxor actionem in rem in subsidium: vt dixi. Accursius.

Dotalium rerum dominium vicissim est, an viri, an mulieris.

Thesaurus in fundo dotali inuentus cuius sit.

a *Rebus dotalibus.* siue dicas vxorem dominam, præferatur in rei vindicatione: siue virum dicas dominũ, dic eã præferri in hypothecaria in eisdem rebus: vt dixi.

b *Æstimatæ.* hic de æstimatis accipe secundum quod est. §. eo. l. inter virum. alias non vindicatio, sed hypothecaria competeret, cum quasi emisse videatur vir: vt §. eo. l. quotiens. secundũ M. Alij dicunt quod hic seruata fuit electio mulieri rei vel æstimationis: vt & ff. eo. l. plerunq;. §. fi. vnde si rem eligat, habet directam vindicationem. si æstimationem, tunc hypothecariã. his quæ sunt æstimatæ, habet vtilem, scilicet tunc quando vir aliàs non est soluendo: vt ff. de donat. inter vi. & vxo. l. vxor marito in fine.

c *Prærogatiuam.* scilicet volumus, quod est. j.

d *Anteriores.* tempore, non priuilegio. nam ex hoc solo quod alius fit ait tetior tempore, non præfertur mulieri, nec distinguo vtium alij creditores habeant expressam vel tacitã hypothecam, quam habet in alijs rebus viri. hic de illa quam habet in rebus datis in dotẽ. argu. infra qui po. in pig. hab. authẽ. si quid. Item non videtur quod alius creditor in re data in dotẽ posset esse prior tẽpore, nisi ponas quod maritus hanc rẽ cum sua esset, obligauit creditori, & postea vendidit vel donauit ali ei mulieri, quam postea duxit in vxorem, à qua eandem tenuit. f. quia vir dines erat, nec adhuc solutum est mat. nõ currit ei præscrip. & hoc in secunda. Cum vero mulier repetit dotem constante matrimonio, non est necesse quod fiugat se discedere à marito. Viuianus.

e *Rei veritas.* quæ est vt in eius dominio remansisse videatur de iure gentis secundũ M. Vel quæ est vt videat esse domina quantũ ad sustẽtationẽ. & sic iure primæuo similis est veritas, quæ alio

f *Iurem actionem.* scilicet contra alios creditores. sed contra maritum nõ habet nisi ex stipulatu, secundũ quosdã. vel rei vindicationem habet inspecto iure naturali, quo videtur domina. hypothecariam inspecto iure ciuili, in eisdẽ rebus fit. j. ad Trebel. authen. cõtra rogatus. vel tertio rei vindicationem in non æstimatis, hypothecariam in æstimatis: & dic veram æstimationẽ factam secundum H.

g *Possidere.* i. habere. & sic impropriè ponitur. ff. de acquiren. re. do. l. seruus. §. incorporales. & de acquir. pos. l. iij. in princ.

h *Naturali iure.* scilicet iure primæuo, quo non distinguebãtur dominia nisi quantum ad vsum. vnde quia promiscuè cum viro vtitur, cum eo domina eo iure videtur: vt ff. re. amo. l. j. & j. de fur. l. quanuis. & j. de cri. expil. hære. l. aduersus. sic cadẽ ratione filij dicuntur domini rerũ paternarum: vt insti. de hære. qua. & dif. §. fui. & ff. de lib. & posthu. l. in suis. Itẽ & quia sua fuit res, & ad eũ est reuersura, dicitur eius eodẽ iure: nõ autẽ iure gentiũ vel ciuili. immo sunt viri, scilicet per traditionẽ: vt insti. de rerũ diui. §. per traditionẽ. Itẽ habes expressum: vt insti. quibus alie. licet in prin. Itẽ quomodo obligat ei vt hic dicit, si sua fuit, & semper duraret? Itẽ inuenirentur esse duo domini in solidũ si ipsa esset domina, cum de viro cõstet, scilicet ꝙ sit dominus: quod esse nõ potest: vt ff. cõmo. l. si vt certo loco. §. si duob⁹. nec prodest si dicas vnũ vno iure, scilicet naturali, aliũ ciuili: quia ponit vxorẽ dominiũ quæsuisse prius per vsucapionẽ, & sic de iure ciuili. Itẽ pro hoc ꝙ vir vindicat: vt §. de rei vind. l. docet ancillam. quod non facet nisi dominus esset: vt ff. de au. & ar. leg. l. Quintus ij §. ij. Itẽ manumittit seruũ dotalem: vt j. de ser. pig. da. ma. l. j. quod si nõ esset dominus, nõ faceret: vt j. de his quià non do. ma. l. si non proprietatem. Item ipse iubet seruo dotali hæreditatem adire: vt ff. sol. matrimo. l. seruus dotalis. Item pro hoc ff. de acquirẽ. posse f. l. Põponi⁹. §. in dotem. & ff. de fun. do. l. si maritus. & de iure dot. l. dotis fructus. §. si res. & §. eo. l. si prædium. & hoc secundũ Bul. & Io. ar M. dixit mulierem dominam de iure naturali. i. gentiũ, scilicet de re inæstimata, arg. hui⁹. l. & ff. de colla. bo. l. filium, & ff. qui satisda. cogan. l. sciẽdũ. §. si fundus, sed hoc primæuo iure, nõ naturali, id est gentium (vt dixi) intelligitur. Item pro eo, j. qui pot. in pigno. habe. l. adiuditus. sed respõde vt ibi. Itẽ pro eo quia vir restituit thesaurũ quasi in alieno inuẽtũ: vt ff. soluto matrim. l. diuortio. §. si fundum, in fine. Itẽ de partu ancillæ dotalis: vt §. eo. tit. §. itaque. sed hoc facit emptor cum redhibitoria agit, tamẽ interim domin⁹ est: vt ff. de ædil. edic. l. cũ aũt. §. fin. Itẽ pro eo ff. de mino. l. denique. §. sed vtrũ. in fi. §. sed ibi est vel subauditur quasi. Item pro eo sunt arg. illa quæ inducimus, vt nõ possit pater in dotem eã instituere: vt dicto §. sed vtrum notauimus. De æstimatis autem constat secundũ omnes ꝙ viri sunt de iure gentium & ciuili: vt ff. eo. l. cũ post. §. in dotem. & §. eo. l. quotiens. licet etiam in his habeat vxor actionem in rem in subsidium: vt dixi. Accursius.

i *Vtranque viam.* scilicet vt siue dicas vxorem dominam, præferatur in rei vindicatione: siue virum dicas dominũ, dic eã præferri in hypothecaria in eisdem rebus: vt dixi.

k *Omnis.* dixi habere eam in rem & hypothecariam. hoc verũ, nisi exceptione repellatur: quod fieri potest ex tempore quo potuit dos repeti. & hoc dicit. Accursius.

l *Exceptio.* impropriè ponitur quo ad vsucapionem de qua sequitur. cum per eam dominium quæratur directum: vt ff. de vsucapionib. l. vsucapio est.

m *Vsucapionem.* scilicet triennij in rebus mobilibus datis in dotem. Sed videtur etiã soluto matrimonio ꝙ remaneãt dotales:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt ff. de fun. do. l. etiam. & sic non vsucapiuntur: vt in eo. titu. l. fi fundum. Sed dic illam. l. etiam loquit tantum in eo casu, qui est in eod. titu. si maritus fuerit. vbi vir factus est seruus, & sic solutum matrimonium: non tamen dominus alienat. secus est si alio modo soluatur. quia desinunt esse dotales, & possunt vsucapi: vt hic. vel hic vnum est speciale pro muliere, vt etiam constare matrimonio agat propter inopiam viri. hc & aliud est contra eam, vt vsucapiatur res doralis soluto matrimonio. argu. ff. de iureiuran. l. cum qui in princip. Vel tertio hic habet locum in re æstimata data, quæ non est dotalis proprie. & tamē vindicat eam vxor in subsidium: vt in principio huius. l. diximus: quæ vindicatio vsucapione tollitur. Vel quarto loquitur hic eo casu enando scilicet alienatio permittitur: quod fit quando: vt ff. de fun. do. l. j. & vt eodem casu vsucapio permittatur. Vel quinto, quòd hic est disiunctiua, cuius altera pars est vera: vt ff. de verbo. signi. l. hæc verba, ille aut &c. quia sequens, non prima de vsucapione. Vel sexto loquitur de mobilibus æstimatis: quia etiam constante matrimonio possunt alienari, & sic vsucapi: vt ff. solu. matri. l. res. De rebus autē viri vsucaptis hic non dicit, cum in eis non habeat vxor nisi hypothecam, quæ vsucapione triennij non tollitur. vt infra de pign. l. vsucapio.

Concor. glo. super verbo alienat. in fin. in casu per te nostra ex tra de rescript.

* *Et sic fictio non est licita. & contra. xxvij. dis. quedam terrogasti.*

a *Sine per viginti.* da exemplum de rei vindicatione inter præsentes & absentes: & hypothecaria contra extraneum habentem titulum, vel non habentem titulum: vt infra de præscript. long. tempo. l. fina. & supra si aduerit. ere. l. j. & ij.

b *Maiore.* vt hypotheca contra ipsum maritum, quæ. xl. an. durat. & j. de præscrip. xxx. an. l. cum notissimi. circa prin.

c *Vel minore.* xv. annis. quod die vt j. de præscript. long tempo. authen. quod si quis quibusdam.

d *Monere.* vt & argu. j. de anna. excep. l. j. §. fin. & d. l. cum notissimi. §. illud. & de bo. quæ lib. l. quæcūq;. & de bo. ma. auth. nisi.

e *Clamaris.* cum extunc agere possit: vt s. l. proxi.

f *Ficti dotarij.* nam olim eo casu quando vergebat ad inopiam, fingebatur diuortium, vt sic ageretur ad dotem: quod hodie nō est opus: vt hic nunc dicitur.

Vtrum quando sit dos sine instrumento.

Vtrum mulier sit dos sine instrumento.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actio.ex stipul.siue interceſſit stipulatio,siue non,quia & si non interuenit,præſumitur interueniſſe: & ſi interuenit, ſed inutilis puta inter abſentes,præſumitur vtilis: & ex ea agetur: nec mireris quòd dico agi actione ex ſtipulatu , licet non interuenit ſtipulatio:quia hoc ideo eſt ſcilicet,quòd ex nudo pacto non datur actio : vt quando coneni tecum de permutando codice: ſi interuenit rei traditio,vel ſtipulatio , agetur iam ex pacto veſtito. vel da exemplum,&melius,vt hic notatur . Item mulier habet omnia bona mariti tacitè obligata pro dote : licet de hoc nihil dictũ fuerit : ſicut pupillus habet omnia bona tutoris tacitè obligata, & tacitè hypothecata . Item non ſolum mulieri datur pro dote, ſed viro in bonis mulieris : & hoc ſiue dos fuerit profectitia, ſeu aduentitia, ſiue data à muliere, ſiue datæ ab alio . Nec refert vtrum dos ſit promiſſa in ſcriptis, aut non. & hoc actio. ex ſtipula . transfusa in eum rei vxo. actio. & ſicut illa erat bo. fid. ita & iſta. [SCIENDVM.] Olim ſi maritus in teſtamento ſuo reliquerat vxori aliquã legata , mulier non poterat petere, ſi volebat petere dotem: vel econuerſo.hodie vtrumque petere poteſt:niſi maritus dixit contrarium.Item maritus non poteſt retinere dotẽ propter malos mores mulieris:ne propter hoc inter eos fieret diuortiũ. Item nec vtetur retentione dotis propter res quas amouit mulier , ſed conueniet eam actio.rerum amotarum. Item non vtetur retentione dotis ſi filios habeat ex vxore,quia pater filios ſuos alere debet, & filias dotare. Item nec vtetur retentione dotis propter impenſas in fundo dotali factas,ſed ſi accepit fundũ in dotem , & partem dotis in re immobili & quantitate,puta.c.& impendit.x. in fundo : deminuetur dos data in x . & hoc quando facit neceſſarias expenſas.ſi vero vtiles,conſequetur eas per acti.mãdati. ſi mulier mandauit, ſiue nego.geſto. ſi non mandauit.voluntariæ nõ repetũtur, ſed tollitur quod fecit ſine læſione prioris ſtatus rei, & ſi voluntate vxoris fecit eas.Si vero mulier decedat,hæredes eius repetent dotem: niſi maritus feciſſet pactum de dote lucrãda. [CVM AVTEM.] Olim repetebatur dos ſoluto matrimonio bima trima die,ſi vir conueniebatur rei vxo.act.& condẽnabatur in quantũ facere potuit:per actionẽ autem ex ſtipulatu,ſtatim & in ſolidum.hodie in quantum facere poteſt,conuenietur deducto ne egeat: & ſi pauper eſt, nec dotem reddere poteſt, promittet de dote tota reſtituenda, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit: & ſi eſt immobilis,ſtatim reſtituetur, mobilis elapſo anno: & ſi non reſtituat, tenebitur ad vſuras vſque ad tertiam centeſimæ: & fructus retũ immobilium debent mulieri reſtitui. & ſi mulier fuerit hæres inſtituta , de iure detrahet Falcidiam, & primo deducet dotem ſuam. [CVMQVE] Dicta ſunt quæ ſunt propria tam in rei vxoriæ actione , quàm ex ſtipulatu hic intendit dicere,quod quæ erant cõmunia tunc, nunc ſunt accommodanda actioni ex ſtipulatu tantum. dicit ergo quòd ſi mulier ancillas dedit in dotem,& pepererint: ſoluto matrimonio,ſi ineſtimatæ ſunt mulieri debent reſtitui cum partu per actionem ex ſtipulatu . Item quicquid ſerui acquiſierint extra res mariti,& operas ſuas. Fœtus vero animalium,& quicquid fructuum nomine continetur, ad maritum pertinebit pro tempore matrimonij:& fructus vltimi anni in quo matrimoniũ ſeparatum eſt,habebit maritus pro ea parte anni pro qua ſtetit in matrimonio. De fructibus autem rerum æſtimatarum nihil mulieri reſtituetur:cum earum commodum & periculum ad virum ſpectet. Si vero pater viri dotem à muliere percepit, & virum cum aliis hæredem inſtituit : detrahet vir dotem de hæreditate, & cauebit cæteris cohæredibus de ſeruando eos indemnes, ſcilicet quòd à muliere non conuenientur . Si verò mulier fuerit hæres inſtituta. ſiue exhæredata , ſiue emancipata à patre, vel auo, habebit dotem præcipuam: & ſic excludit querelam inofficio. & conferetur ſi decedat inteſtatus, vel ex teſtamento, ſi pater voluerit. & hæc erunt communia vtriuſque actionis . [ACCEDIT.] Olim ſi extraneus dabat dotem pro muliere , actione rei vxoriæ poterat dotem repetere, penè corpore[a] iuris effuſam:tam ſuper rei vxoriæ actione quàm ex ſtipulatu: earum communiones & differentias reſecãtes,* & in vnum tramitem ex ſtipulatu actionis totum rei vxoriæ ius, quod dignum eſſe valere cenſemus,concludentes.¶Rei vxoriæ itaque actione ſublata , ſancimus, omnes dotes[b] per ex ſtipulatu actionem exigi , [c] ſiue ſcripta fuerit ſtipulatio , ſiue non : [d] vt intelligatur re ipſa [e] ſtipulatio eſſe ſubſecuta. [f] Eodẽmque modo[g] & ſi inutilitet[h] facta eſt ſtipulatio : adiuuari enim eam [i] magis, quàm euaneſcere oportet. Si enim cum vna in inſtrumento ſtipulatio valida inueniatur , aliis etiam inutilibus ſuam noſcitur præſtare fortitudinem: [k] quare non ex noſtra lege huiuſmodi ſtipulationibus robur accedat legitimum?Eſt enim conſentaneum nobis qui cenſemus [l] vbi ſtipulatio ſuppoſita non eſt , intelligi eam fuiſſe adhibitam:multò magis [m] etiam ſi inutilis eſt,validam eam effici.[n]

Pro dote bona ſunt tacitè obligata . h. d. vſque ad §.ſed & ſi. Bald.

vindicat actio ex ſtipulatu. [ET CVM.] In hoc.§ lex Iulia prohibet fundũ dotalem alienari à viro & hypothecari , etiam conſentiente muliere: quod locum habet non ſolum in Italia , ſed in omni terra:nec cõtradicit huic lex quę dicit,quod mulieres poſſunt renunciare iuri hypothecarum, ſupra ad Velleia.l. iubemus , quia loquitur ibi quando mulier renunciaueret iuri pacta fiant in conſtitutione dotis,puta de dote lucranda, vel ſimilia. illa debent ſeruari:dum tamen legibus non ſint contraria.Et ſi bona gratia ſeparetur matrimonium, non admittitur , infra de repudi.l.conſenſu.& hæc lex locũ habet in futuris negotijs,non in præteritis. Viuianus.

a *Corpore.* Nota corpus iuris,in quo articuli iuris continẽtur, ſicut corpus humanum vbi membra continentur. *Corpus iuris quid ſit.*

b *Omnes dotes.* ſiue à patre viri, ſiue à parte mulieris : licet de parte viri poſsit dubitari.Item ſiue certa eſt, ſiue incerta: quod eſt notandum, cum ad incerta tantum alias detur ex ſtipulatu actio: vt inſti. de verb.obli.in prin.licet & hic quidam deut cõdictionem certi,ſi certa eſt.

c *Exigi.*id eſt peti,vel repeti.

d *Siue non.*quia nec promiſſa.

e *Re ipſa.*id eſt eo quòd eſt dos.

f *Subſecuta.*ſcilicet conuentionem. Sic ergo nota ſtipulationem vbi non eſt. ſic & ff. de adopt. l. his verbis . & ff. de dam . infect.l.ſi ſpirita. §. elegantes . & in authent. vt nulli iudi. §.ſuper hoc autem iubemus.colla. ix. & ff.ſi cui plus quam per legẽ Falcid.l.niſi.§.item.& de fideiuſſ. tut. l. cum oſtendimus.§.fina.

g *Eodemq; modo.*ſcilicet dos petatur ex ſtipulatu.

h *Inutiliter.*inſpecto iure communi : vt quia inter abſentes,vel ex interuallo , vel inepta conceptione,non autem ex diſſenſu: pura dixit vir,promittis equum in dotem?mulier dixit,promitto aſinum.

i *Eam.* ſcilicet actionem. & ſic.ff.de rebus dubijs. l. quotiens in actionibus.

k *Fortitudinem.* da exemplum : quia ſtipulor alteri,hoc non valet. adijcio pœnam , hoc valet: & dat robur inutili: non vt ex ea agatur,ſed pœnæ metu ei pareatur:vt ff.de verb.obli.l.ſtipulatio iſta.§.alteri. & ſupra de pact . l.ſi pacto . hic tamen datur robur ex hac.l.huic,vt etiam ex ea agatur: & ſic fit vtilis. & eſt ſic ſupra ſi ſer.exte.ſe emi.l.j.Sed argu.contra ff.de his quib.vt indi.l.cum quidam.nam vtilis non firmat inutilem inſtitutionem:ſed inutilis vitiat vtilem.Item eſt arg.contra.ff.de adim. legat.l.j.nam ibi vtile legatum non dat robur inutili ademptioni. Alij ponunt hic exemplum per. l. ſupra de pac. l.in bonæ fidei. & l.perens.ſin pacto incontinenti appoſito,cui datur robur vinculi. & l.ſi quis certam. Item quia datur ex ſtipulatu etiam ad certa. Item quod eſt bo- *Actiones ſi; pro ſtipulatu; ſtipulatio; ſtipulationes; ſtipulatum; ſtipulatus; ſtipulatur; ſtipulatus; ſtipulatur; ſtipulatus; ſtipulatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt a.ĵ. de re. amo. l. j^. & ff. solu. mat. l. diuortio. §. ob donationes. & eodem modo soluitur aliud contra. §. de compẽ. l. neque. Vel solue vt ibi.

a *Aucto rum.* vt ĵ. de bo. quæ libe. l. fi. §. ipsum autem filium.

b *Sileat.* subaudiunt quidam, scilicet Gosfiani, si diuortio soluatur matrimonium. alias si morte mulieris, dicunt retineri dotem. Sed B. & Ioan. contra, cum hæc lex dicat indeterminate: vt ff. de in. do. l. iure succursum est. & ĵ. de bonis quæ libe. l. ij. & ĵ. solu. matrimo. l. dos. vbi de hoc etiam dices. sed prima opinio seruatur.

c *Hortetur.* vt ĵ. de bo. quæ libe. l. fin. §. ipsum autem filium.

d *Ne variem.* hoc refertur ad hoc quod dixit. §. de moribus.

e *Constitutionibus.* quas habes. ĵ. de repu. per totum.

f *Idonea.* vt & ff. de do. præleg. l. dote.

g *Minuant quantitatem.* vt ff. de ritu nup. l. dote. & ff. de impen. in re. do. fa. l. j. §. j. & l. penul. & institut. de act. §. ité si de dote. quod intelligẽdum est cũ in quantitate consistit quod deminuitur: vt quia fundus & pecunia sit in dotem, expensa quidem in fundo facta minuit pecuniam. si autem fundus tãtum, nec in parte desinit esse dotalis, nisi tanta sit expensa quanti est fundus, tunc desinit esse dotalis, nisi intra annum impensas marito obtulerit. interim autem an sit dotalis, & sic quasi pignus: an desiit esse dotalis, & redincipiat esse dos si mulier luat, quidam tenuerunt primam, pro quibus est hoc exemplum, si habeo domum quæ valet centum, & debeo centum, verum est me habere domum valentem centum, non tamen habeo in bonis centum. Scæuola tenuit secundam opinionem, vt habes hoc. ff. de iu. dot. l. si is qui. §. quod dicitur. & ff. de impen. in re. do. fa. l. qd dicitur

Dos aminuatur propter impensam.

h *Voluntate.* vt & ff. de impen. in re. do. fa. l. vtilium.

i *Licet.* hoc speciale in dote: vt ff. de impen. in re. do. fa. l. pro voluptatibus. aliàs etiam taliaretinentur ex voluntate domini facta: vt ff. de in rem ver. l. quòd si seruus. §. sed si mutua. & §. necnon. & facit. ĵ. de rei vin. l. domum.

** voluptarie.*

k *Vt sit.* refert se ad omnia prædicta.

* *Præsumitur ergo ab quod ratione sanguinis vt in c. literas, eũ glo. super verbo, in fratrem. extra de præsum.* & *alias, nec.*

pateat omnibus maritis rerum amotarum[a] iudicium. ¶ Sileat[b] ob liberos retentio, cùm ipse naturalis stimulus * parentes ad liberorum suorum educationem hortetur: [c] ne * varium [d] genus culpæ mariti vxores excogitent, vt possint eadem retentione contra eas vti, cum & iam imperialibus constitutionibus [e] statutum sit, si culpa mulieris dissolutum matrimonium fuerit, quid fieri oporteat. ¶ Sed nec ob impensas in res dotis factas retentio nobis satis videtur esse idonea. [f] Cùm enim necessariæ quidem expensæ dotis minuant quantitatem, [g] vtiles autem non aliter in rei vxoriæ actione detinebantur, nisi ex voluntate [h] mulieris: non abs re est, si quidem mulieris volũtas intercedat, mandati actionem à nostra auctoritate marito contra vxorẽ indulgeri: quatenus possit per hanc, quod vtiliter impensum est, adseruari. vel si non intercedat mulieris voluntas, vtiliter tamen res gesta est: negociorum gestorum aduersus eam sufficere actionem. ¶ Quòd si voluptariæ * sint, licet [i] ex voluntate eius, expensæ: deductio operis quod fecit, sine læsione tamen prioris speciei, marito relinquatur: vt sit [k] omnium retentionum expeditus tractat[a], & ex stipulatu actio merito secundum sui naturam nullam accipiat retentionem.

Mulier mortua in matrimonio actio ex stipulatu, secundum suam naturam transit ad heredes. Salycetus.

Illo proculdubio in ex stipulatu actione seruando, vt si decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactionibus, [l] sed ad mulieris hæredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, siue expressa fuerit, siue ex hac lege inesse intelligatur.

In actione de dote maritus condemnatur in quantum facere potest. hoc primo. Mobilia, vel iuris quantitates & genera in dotem data, restituuntur post annum, soluto matrimonio immobilia statim. fructus dotis ex rẽpore matrimonij dissoluti veniunt in restitutione. h. d. vsque ad §.

A l *Pactionibus.* id est pacto facto de dote luctanda si præcedat vxor. sic plurale pro singulari ponitur: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. ex actis. Item est alius casus quo remanet apud virũ propter adulterium: vt ĵ. ad l. Iul. de adul. l. fin.

m *Cum autem.* in supradictis quidem suam naturã exercet hæc actio ex stipulatu, sed in actione datur eius rei vxoriæ actionis, vt in quantum facere possit, damnetur: quod intelligitur deducto ne egeat: vt ff. de reg. iur. l. in condemnatione personarum.

igitur. Bal. Vel sic: Hæc actio contra virum da tur inquantum facere potest: & verum mobilium & iurium restitutio debet fieri intra annum, rerum vero immobilium incontinenti: & vsura debentur à tempore more, fructus vero à tempore soluti matrimonij. hoc dicit vsque ad §. igitur.

Cũ autẽ [m] in exactione dotis ex stipulatu quidẽ actio naturaliter restitutionẽ dotis à parte mariti vxori ilico [n] & in solidum fieri iubebat, * rei vxoriæ autẽ annua bima [o] trima die in his quæ pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, & non in solidũ, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suã deminuerit substantiam: in hac parte rudẽ figuram [p] ex stipulatu damus actioni: vt si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto [q] adhibito, in tantum quidem maritus condemnetur, in quantum facere potest: quia hoc æquissimum est, & reuerentiæ debitũ maritali, [r] si non dolo malo versatus est: [s] cautione [t] videlicet ab eo exponenda. quod si ad meliorem fortunam peruenerit, etiam quod minus persoluit hoc restituere procuret. ¶ Exactio autem dotis celebretur non annua bima trima die, sed omnimodo intra annum [v] in rebus mobilibus, vel se mouentibus, vel incorporalibus: [x] cæteris videlicet rebus quæ solo continentur, ilico restituendis: quod commune [y] vtriusque fuerat actionis. ¶ Sin autẽ supersederit res mobiles vel se mouentes vel incorporales post annale tempus restituere, vel cæteras res statim post dissolutũ matrimoniũ: etiã vsuras æstimationis [z] omnium rerũ quæ extra immobiles sunt vsque ad tertiã partẽ centesimę ex bona fide introducendas maritus præstet: fructibus videlicet immobiliũ rerum parti mulieris ex rẽpore dissoluti matrimonij præstãdis, similiq; modo pẽsionibus, vel vecturis nauium siue iumentorũ, vel operis seruorum, vel quæstu ciuiliũ annonarũ, & aliis quæ sunt eis similia, parti

m *Cum autem.* in suprad ictis quidem suam natura exercet hæc actio ex stipulatu, sed in actione datur eius rei vxoriæ actionis, vt in quantum facere possit, damnetur: quod intelligitur deducto ne egeat: vt ff. de reg. iur. l. in condemnatione personarum.

n *Ilico.* in vtroque male, quod ilico, & quod in solidum.

o *Annua bima.* id est primo anno tertia, secundo tertia, & in certio rem [a] Natura: vt ff. de pac. do. l. cum hic aliud. & ff. de aun. leg. [b] Quæ pondere. ff. de iure do. l. plerumque. & ff. de [c] Mutuum. l. iij. in princ. & ff. de [d] Fungibilia. l. cum in fundo. §. pen. [e] Fungibilium.

p *Figurã.* sumptam [f] Ab actione rei vxoriæ. ĵ. de [g] Pacto. de retentio. ĵ. de ne dotis, vel de modo. vel de tempore restitu. [h] Et de dotis. vt ff. de pac. dot. l. de quidam. & sequẽtibus. Illud autem non valet, quod teneatur maritus in solidum: vt ff. solu. matrimo. l. alia. §. j.

r *Maritali.* vt & ff. solu. matrimo. l. aliæ. §. fin. & l. mancipium. & ff. de re iudi. l. quidam. & sunt qui in id. & infra. de act. §. item si de dote.

s *Versatus est.* in demnuendo substantiã suã, vt dixit, idẽ si in re dotali dissipanda dolum cõmisit: & aliàs non est soluendo, licet in eo aliàs non sit soluendo, cõmiserit dolum: vt ff. solu. matrimo. l. etiã. §. j. & ij. & hos duos casus cõprehendit hic secundũ Ioan. quibus tenetur in solidum.

t *Cautione.* forte cum fideiussore: vt ar. ff. solu. matrimo. l. si constante. §. quotiens. sed tunc die simplici: vt ff. pro soc. l. vectigalia. §. item videndum. §. in actione de peculio, vbi non sit etiam cautio: vt ff. de pecu. l. quotiens. §. si semel.

v *Annum.* post solutum matrimonium cõpuraudum.

x *Incorporalibus.* vt in nominibus: quandoque tamen incorporalia nõ quiparantur immobilibus: vt ĵ. de præscriptis longi temp. l. fin. in li. & ff. de iure deliber. l. alt prætor. & de re iudi. l. à diuo. §. j.

y *Commune.* scilicet de immobilibus.

z *Vsuras æstimationis.* sic & ĵ. tit. j. l. fi. §. præterea. & subaudi hic, non solum res principales.

Restituendis

Dos quãdo soluitur, & matrimonium per consensum.

a *Restituendis.* vel si malit, petat vsuram æstimationis: vt modo dixi: vel forte superiora locũ habent cum res deperierant esse culpa mariti. hic quãdo extabant, secundum Azo. Sed quid erit hodie vbi soluitur matrimonium per consanguinitatem? nunquid statim redditur dos, vel post annum. nam non potest dici diuortium, cum non fuerit matrimonium? nec ergo dos? Respon. statim, argu. ĵ. de condic. ob causam. l. j. Item quid si rebus æstimatis daris in dotem maritus seruauit fidi electionem: quod potest? Respon. eligat. quod si non faciat, transfertur electio in vxorem: vt ff. de solu. l. j. & de iure do. l. plerumque. §. fin. Item quid si aliud habeat? Respõ. de aliis suis bonis. arg. ff. de ven. in poss. mit. l. extraneo. Sed quid si nil aliud habeat? Si quidem sunt hæredes patris, cõmunes filij ipsi alant matrem: vt ĵ. de bo. quæ libe. l. fin. §. ipsum autem. Sed quid si extranei sunt hæredes, vel diuortio est soluto matrimonio? Videtur quod vir vel hæredes eius teneantur alere, ex quo habẽt dotem: vt ff. de ven in poss. mit. l. j. §. mulier. & ff. vt in poss. lega. l. pen. & tit. j. l. vbi adhuc. præterea pro dotis fructibus mulieri dabat alimenta. ergo & hodie alatur eam, cum penes se habeat. arg. in authen. quibus mo. natu. effic. fil. §. pen. coll. vj. & in auth. de exhibi. §. quoniam. coll. v. & ff. de li. ber. agnoscẽ. si quis à libertis. §. si vel parens. Item adhuc videtur dubitare primum, cum nec soluere nubere secundo: vt argu. pro hoc. ff. de repu. l. fi. & in authẽ. de nupt. §. soluto. coll. iiij. Item pro hoc. ff. solu. matri. l. si cum dotem. §. fin. aut ẽ. quasi sint dotis onus alimenta vxoris. ecõtra dilatio legalis debet esse vtilis viro: vt argu. ff. si cer. pecu. l. lecta. & ff. de iudi. l. ij. §. in omnibus. & authẽt. consti. quæ de digni. §. penul. colla. vj. Sol. Distinguunt quidã, an habeat alia bona vnde se alat, vel non: vt primo casu non alatur secundo sic: vt ff. de ven. in poss. mit. l. extraneo. A D D I. TIO. Hoc tenent communiter doctores in l. diuortio. in princ. ff. solu. matrimonio. Ne aliàs tractaretur de dedecore memoriæ maritis. quod mulier cogeretur mendicare. Et subdit ibi Barto. quod mulier teneatur intra ipsum annum operari in domo hæreditatis, quibus sufficiat alimenta, ad vtilitatem hæredum, per. l. fecit. Barto. vbi supra.

Mulieris hæredes actio ex stipulatu.

mulieris restituendis.[a]

Vxor hæres instituta à marito, & gemata legatis ante omnia deducit dotem: de residuo vero soluit legata deducta Falcidia. hoc dicit vsque ad §. cumq; ex stipulatu. Bald. Vel sic: Vxor instituta à viro, in ratione Falcidiæ dotem vt ab alumnum potest deducere. Salycetus.

Igitur [b] & in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio vtatur natura: vt si mulier à marito fuerit hæres instituta, & legis Falcidiæ ratio emerserit: [c] etiam dotis debitum [d] licèat ei sicuti alia debita [e] ex substantia mariti subtrahere, & sic [f] quattam partem deducere. [g]

Accessiones quæ non sunt in fructu, augent dotem: vt partus ancillarum: & quæsita per seruum dotalem extra operam suam, & extra rem mariti. Accessiones vera quæ in fructu censentur, vt fœtus pecorum, & fructus agrorum, & similes, cedunt lucro viri quo ad matrimonium constante, & fructus vltimi anni pro rata temporis diuidantur. ex predicta sunt vera in rebus vere dotalibus, id est in æstimatis: sed quando sunt res æstimatæ, omnes accessiones integraliter sunt mariti tanquam emptoris. & quod sit pro casu, summario, & pro casu in termeris. hoc dicit vsque ad §. cautione. Bal. Vel sic: Partus ancillarum dotalium, & etiam per seruos dotales quæsita extra operas eorum, vel res mariti pertinent ad mulierem: fœtus vero & fructus pertinent ad maritum: sed pro rata, temporis vltimi anni veniunt diuidenda si dos sint æstimata: & si tempore diuisionis alter filiorum dotem vxoris vel matris detinuerit, præcipuam cautionem de defendenda præstare tenetur coheredibus. Salycetus.

Cumque ex stipulatu actio in his casibus [h] quos enumeraui mus, propriam naturam habeat: [i] necessarium est in sequenti tractatu ea exponere, quæ vel communia [k] sunt vtriusque actionis, vel quæ in solam ex stipulatu [l] actionem colligi oportet: vel propria quidem rei vxoriæ actionis exinde autem ex stipulatu actioni accommodanda. ¶ Itaque partus dotalium ancillarum, id est quę æstimarę [m] non sunt, vel quę serui dotales ex qua cunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis) acquisierunt: [n] ad mulierem pertinere [o] vtraque actio similiter voluit. ¶ Fœtus autem iumentorum, & omnia quę fructuum nomine continentur, ad lucrum mariti pertinent pro tempore matrimonij, [p] siue æstimata, siue nõ æstimata sint. ¶ Sed & nouissimi anni in quo matrimonium soluitur, fructus pro rata temporis portione [q] vtrique parti debere adsignari, cõmune vtriusque actionis est, in rebus scilicet non æstimatis. Æstimatarum enim rerum maritus quasi emptor, & commodum sentiat, & dispendium subeat, & periculum expectet. [r]

Percipiens dotem tenetur cohæredem seruare indemnem. hoc dicit vsque ad §. videamus infra. Bald.

Cautione videlicet defensionis in specie in qua dotem suæ vxoris vel nurus [s] in familię ercisc undę iudicio precipuam filius defuncti detrahit, secundum pro priam naturam [t] ex stipulatu actionis cohęredibus suis præstanda.

Actio ex stipulatu pro dote profectitia competens, per patris obitum eo statutre in filiam emancipatam, etiam exheredatam. hoc dicit vsque ad §. quo à nobis. Bald. Vel sic:

& quidem toto tempore matrimonij vsque ad vltimũ annum, & vltimi anni fructus diuiduntur pro rata: vt si per octo mẽses vltimi anni durauit, habeat vir bessem fructuum, vxor triẽtem. & incipit vltimus annus habita relatione ad primum. vt & primus incipiat quando prædicta duo interueniunt: scilicet matrimonium, & dos data: vt d. l. de diuisione. sin autem ratis sit fundus, qui bis ferat fructus in anno, eadem ratio est habenda dimidij anni, quæ integri. vel si semel in triennio, eadem, triennij, quæ & anni. Quod si maritus fundum cum fructibus pendentibus restituat, cauere debet vxor de fructibus restituendis pro rata: & si maritus locauit fundum colono, cauebit vxori de restituenda parte mercedis pro rata: vt ff. sol. matrimo. l. diuortio. & l. si alienam.

a *Communis.* hoc vsque ad. §. videamus.

b *Ex stipulatu.* hoc in §. videamus.

c *Assumpta.* quæ vere etiam dicuntur dotales: vt infra ea. l. §. & cũ lex. & idem dicas si sunt æstimatæ: sed conuenit vt soluto matrimonio reddantur vxori nõ seruata electione vito: vt ĵ. sol. matrimo. l. j. aliàs secus: vt ff. de iure dot. l. si mancipia. & facit ff. de iure do. l. plerunque. §. si serui. Azo.

d *Acquisierunt.* adsimulatur ergo maritus fructuario: vt ff. de pecu. l. hinc quæritur. §. potest. & §. quæ quæstio.

e *Pertinere.* non quod sint sua, sed facta viri restituuntur hac actione: vt hic, & ff. de acquir. hæredi. l. aditio. & ff. de iur. dot. l. si legato. sic large dicitur pertinere: vt ff. de verbo. signi. l. verbum pertinere.

f *Matrimonii.* vt & ĵ. tit. j. l. pro oneribus.

g *Temporis portione.* fructus dotis mariti sunt: sed ex quo, & vsque ad quod tempus, videndum. Et in die quod deo sunt necessaria vt incipiant esse viri, scilicet matrimonii esse factum, & dotem traditam, nam ante matrimonium fructus capti augent dotem, & non sunt viri: vt ff. solu. matrimo. l. si ante. & postea dotis demum ex traditione: vt ff. solu. matrimo. l. de diuisione. Sequitur vsquequo,

Dotis fructus cuius sint.

& vltimi anni fructus diuiduntur pro rata: vt si per octo mẽses vltimi anni durauit, habeat vir bessem fructuum, vxor triẽtem. & incipit vltimus annus habita relatione ad primum. vt & primus incipiat quando prædicta duo interueniunt: scilicet matrimonium, & dos data: vt d. l. de diuisione. sin autem ratis sit fundus, qui bis ferat fructus in anno, eadem ratio est habenda dimidij anni, quæ integri. vel si semel in triennio, eadem, triennij, quæ & anni. Quod si maritus fundum cum fructibus pendentibus restituat, cauere debet vxor de fructibus restituendis pro rata: & si maritus locauit fundum colono, cauebit vxori de restituenda parte mercedis pro rata: vt ff. sol. matrimo. l. diuortio. & l. si alienam.

r *Expectet.* vt & ĵ. tit. j. l. quotiens. & ff. de iure dot. l. plerũque. in princip. §. j. & ij. & l. iij.

s *Nurus* quæ erat pronurus defuncti, vxor scilicet nepotis: quę omnia præcipere, id est ante partem capere debet hic filius, idemque patet, qui est filius ad auum: vt hic, & ff. fami. ercisc. l. si filia. §. j. & ff. de iu. dot. l. si is. §. ibi. & ĵ. fami. ercisc. l. ij.

Pronurus.

t *Propriam naturam.* nõ quod sub eo modo sit inuenta: sed cum natura sui in singulos competat, ne sine causa onerentur, præstanda est cautio. & facit. ff. de dote præleg. l. j. §. Celsus.

Videamus

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Videamusigitur*. quia propria ex stipulatu, & cõmunia vtriusque vidimus: igitur propria rei vxoriæ videamus.

b *Decesserit*. licet etiam mota: vt infra co. §. & hoc ex rei vxoriæ actione.

c *Exheredata*. etiam bene: vt ff. de colla. do. l. si pater pro filia & ff. pro soc. l. si socius. §. verum.

d *Actiones*. vt & supra fami. ercis. l. ea. & infra si vnus ex plu. hære. de. vel cre. l. j. & ij.

e *Aequissimum*. adsume, cumque iuris æquissimum.

f *Visum*. nunquid erit hoc verum etiam quando pater expresse fuit stipulatus quod potest: vt & ff. sol. matri. l. quotiens. in fi. Videtur q fic: ar. supra. §. illo procul. in fine. & auth. sed quamuis.

g *Recepto*. vt scilicet filia emancipata habeat dotem præcipuam.

h *Excludere*. vt supra de inossi. testa. l. quoniã nouella.

i *Maxime*. nam & si nõ sufficit, nõ de inofficioso testamento, sed ad supplementum agitur condictione ex. l. vt supra de inossi. testa. l. omnimodo. Sed hodie iure institutionis debent habere quartam, vt testamentum valeat: vt in authent. vt cum de appel. cog. §. aliud. colla. viij. Item in alio corrigitur: quia hodie ad trientem & semissem agitur: vt in authent. de trien. & semif. §. j. colla. iij.

Institutionis sure debet filis quarta relinqui.

k *Hoc testator*. scilicet fieri collationem. hodie autem & si non dicat, dummodo non dicat contrarium: vt infra de collat. authen. ex testamento.

l *Volumus*. in primo casu quo ad actionem ex stipulatu.

m *Fecerit*. incontinenti in ipsa donatione: vt supra de iure dot. l. si. dorem. & l. fina. §. j. & ij. ff. de pact. do. l. obres. §. j. & ff. solu. matri. l. si cum dotem. vnde fingitur nec nata mulier: vt ff. de noua. l. cum enim. Sed quid si extraneus cum promisit dotem, nisi est pactus: sed postea cum ex interuallo dat, vult incontinenti pacisci restitui

Dotem pro filia mittens sim posit, quasi tempus donationis inspiciatur per dictas. ll. & arpliciter ex- gu. ff. de pact. l. in traditionibus. & solu. matri. l. quotiens. & hoc *traneus, an* quidam dicunt. sed Io. contra: quia sibi imputet quod ab initio *posit tradi* non pepigit. Item lex videtur expressa infra tit. j. l. ex morte. in *do pacisci ea* fine. Item ex promissione fit dos. vnde iam vir nouo pacto non *sibi restitui*. est grauandus: vt ff. de condic. cau. dat. l. si donaturus. & pro *Fingere, &* hoc ff. solu. matri. l. ij. in prin.

præsumere, n *Præsumatur*. id est fingatur. super id enim quod est certum, *differunt.* fingitur super incerto præsumitur.

Si filia efficiatur sui iuris morte patris, vel emancipatione, actio de dote consolidatur in eius persona, etiam si à patre fuerit exheredata: & dos confertur, & in legitima portione computatur. Salycetus.

Videamus[a] igitur quali incremento ei de rei vxoriæ actione accedente, formati decet ex stipulatu actionem. Cumque iuris certi atque indubitati sit, si parens per virilem sexum ascendens, dote pro filia vel nepte præstita emancipauerit eam, vel ipse decesserit[b], in rei vxoriæ actione dotem omnimodo ad mulierẽ pertinere, etiam si fuerit exheredata: [c] (quod non erat in ex stipulatu actione: tibi etenim velut alię actiones[d] in omnes cohęrędes actio diuidebatur) æquissimum[e] nobis visum[f] est, & in ex stipulatu actione mulierem dotem suam præcipuam accipere, etsi emancipata vel exheredata fit, vel cum aliis hęredibus scripta.

Dos imputatur filiæ in legitimam. l. d. Vel sic: Dos quæ ad filiã reuertitur, ei in legitimã imputatur. h. d. vsque ad. §. accedit. Bal.

Quo à nobis recepto, [g] & alię multę species promptum accipient exitum: cùm dos posit & de inofficioso actionem excludere[h] (maxime [i] si sufficit ad quartam) & in collationem ferri, si intestatus paterfamilias decesserit, & testamento facto quã do hoc testator[k] dixerit. quę omnia ex stipulatu actio à rei vxorię actione accepit.

Extraneus dans dotem, nisi sibi pacificatur, donare censetur: & videtur mulier tacite stipulata. h. d. vsque ad. §. cum lex. Bal. Vel sic: Extraneus dotem dans vel promittens pro muliere, censetur ei donare, nisi stipulatus vel pactus fuerit sibi reddi. & extraneus dicitur qui non habet in potestate. Saly.

Accedit ei & alia species ab rei vxorię actione. si quando etenim extraneus dotem dabat nulla stipulatione vel pacto pro restitutione eius in suam personam facto: quisquis is fuerat, mulier habebat rei vxoriæ actionẽ: quod anteà in ex stipulatu actione nõ erat. Stipulatione autem, vel pacto interposito, stipulator, vel is qui paciscebatur, habeat vel ex stipulatu, vel præscriptis verbis ciuilem actionem. In præsenti autem non sic esse voluimus, [l] sed si non specialiter extraneus dotem dando in suam pernam dotem stipulatus sit, vel pactum fecerit: [m] tunc præsumatur[n] mulierem ipsam stipulationem fecisse, vt ei dos ex huiusmodi causa accedat. Neque [o] enim in hac specie volumus videri extraneũ tacitam stipulationem fecisse: ne quod pro mulieribus introduximus, hoc aduersus mulieres[p] cõuertatur. Immo magis in huiusmodi doribus quæ ab extraneis dantur, vel promittuntur, ipsa mulier fecisse videatur tacitã stipulationem: nisi expressim extraneus sibi dotem reddi pactus fuerit, vel stipulatus, cum donasse magis mulieri, quàm sibi aliquod ius seruasse extraneus non stipulando videatur. ¶ Extraneum autem intelligimus omnem citra parentem per virilem sexum ascendentem, & in potestate[q] dotatam personam non habentem. * Parenti enim tacitam[r] ex stipulatu actionem damus.

Actio ex stipulatu pro dote consolidatur in persona filiæ, sicut actio rei vxoriæ mortuo patre. Salycetus.

Et hoc ex rei vxoriæ actione simili modo ex stipulatu actioni accommodãdum est. siquãdo etenim post dissolutũ matrimonium dos à patre ei[s] petebatur: si qdẽ rei vxoriæ fuerat actio, nõ poterat solus pater sine cõsensu filiæ suæ agere, & si necdũ actioẽ mota ab hac luce fuerat subtractus. & si lis cõtestata[s] esset, ad filiam quasi ꝓpriũ patrimonium[t] fi cum dotem. §. eo tempore. &. §. sequen. sed licet pater exigat, tenetur filiæ seruare pro alio viro: ideo ponitur hic authen. sed quamuis.

t *Patrimonium*, sic. ff. de minori. l. iij. §. sed vtrum. in fi. §. & supra titu. j. l. in rebus. Accursius.

Sequitur authent. sed quamuis &c. quæ est in auth. de æquado. §. quia vero. coll. vij.

Sed quamuis.] CASVS. Lex Codicis dicit quod pater potest pro dote agere. hæc authen. addit quod si agat, debet eã dare filiæ suæ, si vult demum nubere. non potest enim eam pater hypothecis enim præ- iudicaret, non in rebus dotalibus, cum vir non est soluendo: vt supra tit. j. l. in rebus. prima placet.

k *Addito*. per hoc quod addatur, & l. Iuliam corrigimus, vt fundum &c.

l *Alimore*. si contra fiat, ipse vir vindicat: vt supra de rei vindi. l. doce. non mulier, nisi soluto matrimonio. & hoc licet iurauerit vir, vel vxor, vel vterque: vt supra de legi. & constit. l. non dubium. & infra de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. Sed quid de mobilibus? Videtur quod permittat, eo q de immobilibus verat. arg. ff. de iudi. l. cũ prætor. Item pro hoc quod seruum dotalem manumittit: vt infra de ser. pi. da. ma. l. j. Vel dic ꝑ speciale libertatis fauore. concor. institu. quib. alie. li. in prin.

* *effusum: & non tantum in Italicis, sed in omnibus, & hypotheca, sed etiam in alienatione conclusum.*

m *Anastasiana* lex quam habemus supra ad Velleia. l. iubemus.

n *Nuncupatur*. vt supra ea. l. §. itaque partus.

o *Contra leges*. quod erit si speciali pacto naturam dotis immutet. & quæ valent, & quæ non, habes. ff. de pact. dota. l. si parer dotem. per totam legem. & l. de die. & l. seq. Accursius.

p *Ex Theodosiana*. vt infra de repud. l. si consensu.

q *Vel nostra lege*, vt infra de repu. l. fina.

r *Anastasiana*. vt infra de repu. l. si constante.

DE PACTIS conuentis tam sup. &c.

Dixit de constitutione & obligatione & actione dotis, & donationem propter nuptias: super quibus quia sunt quædam dicta, de his dicit, & de paraphernis: quod dicitur à para quod est iuxta: & phernia quod est dos, quasi iuxta dotem, scilicet quod vxor præter dotem secum ducit: vt ff. de iure dot. l. si ego. §. dotis. & supra de donat. ante nupt. l. fina. in principio.

Continuatio.

Paraphernalia vnde dicuntur.

LEgem.] CASVS. Dans quis dotem pro alumna sua, pactus est eam sibi reddi in casu solut. matrim. an ex tali pacto agi possit, quæritur? Respond. quod sic. videbatur quod non: quia est nudum pactum: quod verum non est, quia interuenit pecuniæ numeratio.

Legem

a *Demittere*. promissam autem dotem primo viro, licet ei decedebat, ad suos hæredes trãsmittebat. sed rei vxoriæ ius, & in ex stipulatu actionem transponere, satis humanum, satis pium, satis vtile matrimonijs est.

IN AVTHEN. DE æqua. dot. §. quia verò iam. colla. vij. constit. viij.

Patri dotem filiæ ad se reuersam ea domo nubente, non licitum est minuere: nisi eius patrimonium fortuito fuerit deminutum. Bald. & Salycetus.

SEd quamuis dos potestatis siue pactionis iure ad patrẽ redeat: non tamen licet ei filia denuo nubente deminuere[a] priorem dotis mensuram, [b] nisi forte substantia sua decrescat aliqua fortuita[c] clade. tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates eius patiuntur.

Finit authen. Sequitur textus legis Codicis.

Res dotalis non potest obligari vel alienari etiam mulieris accedente consensu: licet in aliis rebus maritus mulieri possit renunciare iuri hypothecarum. Baldus. Vel sic: Fundus dotalis vbique positus, non potest alienari vel obligari etiam consentiente muliere. Salycetus.

Et cum lex[d] Iulia fundi dotalis Italici alienationem prohibebat fieri à marito non consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat: interrogati sumus, si oporteat huiusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro omnibus locum habere. ¶ Placet itaque nobis eandem obseruationem non tãtum in Italicis fundis, sed etiam in prouincialibus[e] extendi. ¶ Cũ autem[f] hypothecam ei etiam ex hac lege donatimus: [g] sufficiens habet remedium mulier & si maritus fundum alienare voluerit[h]. Sed ne & consensu mulieris hypothecæ[i] eius minuantur, necessarium est & in hac parte mulieribus subuenire: hoc tantummodo addito[k], vt fundum dotalem non solum hypothecæ titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare[l]: nec fragilitate naturæ suæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim dotalibus, cum vir non est soluendo: vt supra tit. j. l. in rebus. prima placet.

k *Addito*. per hoc quod addatur, & l. Iuliam corrigimus, vt fundum &c.

Anastasiana lex[m] de consentientibus mulieribus, vel suo iuri renunciantibus loquatur, tamen eam intelligi oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æstimatis in quibus dominium & periculum mariti est. ¶ In fundo autem non æstimato, qui & dotalis propriè nuncupatur[n], maneat ius intactum, ex lege quidem Iulia imperfectum, ex nostra autẽ auctoritate plenum, atq; in omnibus terris effusum, non tantum Italicis, & sola hypotheca conclusum. *

Pacta dotalia, quæ dotis conditionem deteriorem non reddunt, sunt seruanda. l. d. vsque ad fin. l. Baldus. Vel sic: Pacta dotalia quæ non sunt contra legem, sunt obseruanda. & hæc lex corrigit omnes alias sibi contrarias: & filia locum vindicat in dotibus post hanc constitutionem datis, vel promissis, non ante. Salycetus.

Illud etiam generaliter præsenti addere sanctioni necessarium esse duximus, vt si qua pacta intercesserint vel pro restitutione dotis, vel pro tempore, vel pro vsuris, vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra leges[o], nec contra constitutiones sunt: ea obseruẽtur. ¶ Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum: omnia iura quæ ex Theodosiana[p] vel nostra lege[q] descendunt, immutilata custodiantur. ¶ Similiq; modo ea quæ Anastasiana[r] lege pro his quæ bona gratia separantur, enumerata sunt, firma illabataq; permaneant. Et generaliter quicquid sacratissimis constitutionibus, vel libris prudentium caurum est, quod non contrarium huic legi inueniatur: & hoc in sua maneat firmitate, & ex stipulatu actioni aggregetur, licet in re vxoria tractatum est. ¶ Quæ omnia in his tantummodo dotibus locũ habere censemus, quæ post hanc legem datæ fuerint, vel promissæ, vel etiam sine scriptis habitæ, instrumenta enim iam confecta viribus carere non patimur, sed suum expectare euentum. D. Kalend. Nouembr. Lampadio & Oreste Coss.

TITVLVS XIIII. DE PACTIS CONVENTIS tam super dote, quàm super donatione ante nuptias, & paraphernis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Legem. id est pactionem, vt ibi dos redderetur in casu dotis reddendæ.
b Pro alumna. scilicet quam aluisti.
c Solet. vt ff. de pact. l. iuris gentium. §. quinimmo.
d Ex pacto. scilicet nudo.
e Hoc. id est hanc regulam.
f Dicimus. scilicet habere locum.
g Nudum. quod vestitur multis modis: vt no. supra de pact. l. legem. quorum vnus hic sequitur.
h Datur. vt fuit in nostro casu.
i Vtilis. id est efficax.
k Condictio. scilicet certi generalis, quæ ad omnia certa datur: vt ff. si certum pera. l. certi condictio. in prin. Vel id est præscriptis verbis: vt infra de donat. l. legem. quæ cum sit personalis, eõdictio dicitur: vt insti. de act. §. appellamus. hæc autem vera, nisi in casibus quos no. supra de vsur. l. iij.

FRuctus.] CASVS. Fecit maritus pactum cum vxore de fructibus fundi dotalis, vt se fuosque aleret. elapso triennio vult vir pœnitere, an fructus quos mulier medio tẽpore suscepit, repetere possit, quæritur? Dicitur quod non. Vel dic secundo quod maritus fructus percepetit, & ex eis vxorem & eius familiam alebat si dissoluatur matrimonium, nunquid mulier poterit repetere fructus? Dicitur quòd nõ. & hoc casu loquitur vt to primo, postea mulieri.

l Tuis. ô mulier. & sic vir non petet à te quasi donum: vt ff. eo. l. iiij. in fi. & l. si pater. §. ex pactis. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. si quis pro vxore. §. fi. Sed contra supra de iur. dor. l. pro oneribus. Sol. vt ibi. Vel dic quòd viro loquitur. & quod dicit secundum pactum, scilicet tacitum. & quod subijcit, seruierunt: ideo dicit, quia secus si non seruierunt: vt ff. de exceptio. do. l. fina. in princ. prima placet. & facit. ff. de pact. do. l quæris.

m Posse. per maritum.

QVamuis.] CASVS. Pater dans dotem pro filia, pactus est cum marito de danda medietate dotis filijs decedente marito in matrimonio an valeat pactum? Dicitur quòd non, sed pater, vel filia (quod verius est) totam dotem repetere potest.

n Nuptui collocaret. data prius dote, & sic ex interuallo. secus si in ipsa donatione: vt ff. de pact. do. l. quæris. & supra de iure dotium. l. cùm à socero. Vel verius hic de aduentitia dicit. Vel pactum non stipulatio fuit: vt supra de iure do. l. auia. quia tenetur denuo dotare.
o Non potest. scilicet hæredibus viri: vt ff. eo. l. ij. & est ratio: vt ff. solu. mat. l j & ff. de iure do. l. ij.

PActum.] CASVS. Mulier pacta est cum marito de redden da dote filio communi: emancipato à patre, si in matrimonio decesserit. an filius dotem petere possit, quæritur? Distinguitur: aut filius stipulatus est eam sibi reddi, aut non. si sic, repetet, nec tamen ex pacto mulieris filio sit actio quæsita. si nõ, non repetet.
p Cum patre tuo. cui est data dos constante matrimonio.
q Dos restitueretur. nunc vel olim data.
r Non essent. & ideo à patre stipulari potuisse tis.
s Minus legitima. quæ forte nulla
t Actionem, directam, sed vtilem: sic & infra e. l. pater. & ff. to. mar. l. Carus. Alij dicunt speciale in suo & ne. te propter rationẽ quæ redditur in dicta lege Caius.
v Potuisti. ex vestra stipulatione. non dicas ex pacto mulieris: vt infra de inutil. stip. l. si auia.
x Maxime. abundat, ne sit contra instit. de inut. stipu. §. item inutilis. sic & infra de matel. fin. §. ij. Aliquod hic erat dos aduentitia, super qua tenebat stipulatio inter patrem & filium. Vel secundum R. erat hic dos ex peculio castrensi. vel cuafi qui dixit quòd etiam in potestate manẽs filius hanc posset stipulari, si castrensi peculio eam cedere voluisset parens.

HAereditas.] CASVS istius. l. pa. nitur in glo. magnaried clarius dic quòd mulier pacta est cum marito, vt post mortem ipsius mulieris omnia bona sua ad eum pertinerent. decessit mulier relictis hæredibus ex testamento, vel ab intestato: marius vult vindicare illam hæreditatem ostendens instrumentum dotale, in quo continentur præ. dicta: nunquid potest? Dicitur quòd non: quia Dicit vir quòd sic: Pactus est nepotibus ex filio, qui erant in eius potestate, quibus vtilem actionem dedi. l. quodcunque. Prior positio verior est.
f Nepotibus. ex ea natis ex alio matrimonio, alij ex eodem matrimonio: quod est difficile, vt filij suum patrem sic habeant obligatum: Vel dic. ex alio matrimonio habuerat eos. Vel dic de nepotibus ex filio, quos & in potestate habet, quibus querit vtilem: vt ff. de verb. oblig. l. quodcunque. §. ij. ADDITIO. Iſam lectuarii tenet hic Batto. dicens eam esse veram, superiorem vero falsam: quia per ascendentes ex linea materna nõ quæritur actio vtilis. nec directa.
g Actionem. scilicet directam.
h Actio. vt dicta l. quodcunque. & facit supra ad exhiben. l. si ter. & infra de don. quæ sub modo. l. quotiens. & ff. solu. matri. l. Caius. Sed contra supra de iure dotium. l. si genero. Solu. tio. Item sumunt hic argu. quidam quòd vtilis actio non nascitur ipso iure, sed accõmodatur, vel ex æquitate datur. & est pro eis. ff. sed datur. licet potest dici dari, siue accommodari, & etiam nasci quandoque.

Vtile lex est de verbo ad verbum. 3. de pact. & hoc dicit: Pacta nuda etiam super dote non sunt seruanda: & non dicitur nudum quod coherentia contractus seu traditionis est vestitum. Salycetus.
1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Nicæ.

REgem[a] quã dixisti cum dotẽ pro alumna[b] dares, seruari oportet: nec obesse tibi debet, quod dici solet, [c]ex pacto[d] B actionem non nasci. tunc enim hoc[e] dicimus[f] cum pactum nudum[g] est: alioquin cum pecunia datur[h], & aliquid de reddenda ea conuenit, vtilis[i] est condictio.[k] PP. VII. Kalendas Febr. Albino & Aemiliano Coss.

Maritus adsignare debet fructus dotis seruiturus pro suis alimentis: nec potest eos condicere. Baldus. Vel sic: Fructus dotis ex pacto versã in alimenta mulieris, non possunt repeti. Salycetus.
II. Imperator ANTONINVS A. Theodotæ.

FRuctus prædiorũ in dotẽ datorũ, si secundũ pactũ sumptibus tuis[l] tuorumque seruierunt: repeti non posse,[m] ambigere nõ debes. Dat. XI. Kal. Apri. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Pactum de dote retinenda, præterita hereditate ipsi mulieri dotem repetenti non obest. Baldus. Vel sic: Pactum contra successorem datum non valet. Vel sic: Pater mulieris non potest pacisci vt viro præmortuo liberis existentibus[n] pars dotis retineatur pro liberis. Salycetus.
III. Imper GORDIANVS A. Torquatæ.

QVamuis pater tuus cum te nuptui collocaret[n], pactus sit, vt si maritus tuus superstitibus filijs communibus in matrimonio decessisset, pars dotis liberorum nomine retineatur: eiusmodi tamen conuentio, quo minus actionẽ integræ dotis habeas, proficere non potest.[o] Dat. VI. Id. Ian. Gordiano. A. & Auiola. Coss.

Ex pacto matris filio non queritur actio. Baldus. Vel sic: Pactum matris non prodest filio etiam in dote restituenda, vt contra patrem detur actio: sed propris filis stipulatio sic. Salycetus.
IIII. Idem A. Agatho.

PActum dotale, quo matrem conuenisse cum patre tuo[p] proponis, vt si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos[q] restitueretur: si stipulatio ex persona vestra, cũ in potestate patris constituti non esset[s], minus legitima[r] intercesit, defuncta ea in matrimonio, actionem[t] vobis querere non potuit. ¶ Sed si obligatione verborum rite intercedente dotis petitionem habere potuisti:[v] maximè[x] si adhuc vinculis potestatis patriæ nõ attingeris, petitionẽ exequi non prohiberis. PP. V. Id. Iun. Sabino & Venusto Coss.

Pactum inutile non habet vim pacti, nec vim vltimæ voluntatis. Baldus. Vel sic: Pactum de futura successione non valet etiam inter maritum & vxorem. hoc dicit. secundum glo. Vel sic: Pactum vt bona mulieris post eius mortem pertineant ad maritum, non valet. Salycetus.
V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. Claudio.

HÆreditas extranei[y] testamento datur. Cum igitur adfirmes dotali instrumento pactum interpositum[z] esse vice testamenti, vt post mortem mulieris bona eius ad te pertinerent, quæ dotis titulo

q Dos restitueretur. nunc vel olim data.
r Non essent. & ideo à patre stipulari potuisse tis.
s Minus legitima. quæ forte nulla
t Actionem, directam, sed vtilem: sic & infra e. l. pater. & ff. to. mar. l. Carus. Alij dicunt speciale in suo & nec. te propter rationẽ quæ redditur in dicta lege Caius.
v Potuisti. ex vestra stipulatione. non dicas ex pacto mulieris: vt infra de inutil. stip. l. si auia.
x Maxime. abundat, ne sit contra instit. de inut. stipu. §. item inutilis. sic & infra de matel. fin. §. ij. Aliquod hic erat dos aduentitia, super qua tenebat stipulatio inter patrem & filium. Vel secundum R. erat hic dos ex peculio castrensi. vel cuafi qui dixit quòd etiam in potestate manẽs filius hanc posset stipulari, si castrensi peculio eam cedere voluisset parens.

HÆreditas.] CASVS istius. l. patitur in glo. magnaried clarius dic quòd mulier pacta est cum marito, vt post mortem ipsius mulieris omnia bona sua ad eum pertinerent. decessit mulier relictis hæredibus ex testamento, vel ab intestato: marius vult vindicare illam hæreditatem ostendens instrumentum dotale, in quo continentur præ. dicta: nunquid potest? Dicitur quòd non: quia Dicit vir quòd sic: Pactus est nepotibus ex filio, qui erant in eius potestate, quibus vtilem actionem dedi. l. quodcunque. Prior positio verior est.
f Nepotibus. ex ea natis ex alio matrimonio, alij ex eodem matrimonio: quod est difficile, vt filij suum patrem sic habeant obligatum: Vel dic. ex alio matrimonio habuerat eos. Vel dic de nepotibus ex filio, quos & in potestate habet, quibus querit vtilem: vt ff. de verb. oblig. l. quodcunque. §. ij. ADDITIO. Iſam lectuarii tenet hic Batto. dicens eam esse veram, superiorem vero falsam: quia per ascendentes ex linea materna nõ quæritur actio vtilis. nec directa.
g Actionem. scilicet directam.
h Actio. vt dicta l. quodcunque. & facit supra ad exhiben. l. si ter. & infra de don. quæ sub modo. l. quotiens. & ff. solu. matri. l. Caius. Sed contra supra de iure dotium. l. si genero. Solu. tio. Item sumunt hic argu. quidam quòd vtilis actio non nascitur ipso iure, sed accõmodatur, vel ex æquitate datur. & est pro eis. ff. sed datur. licet potest dici dari, siue accommodari, & etiam nasci quandoque.

a Tibi. scilicet extraneo: secundum primum casum. Vel die viro, secundum alium.
b Nulla actione. neque reali, neque personali. Item neque directo, neque iure fideicommissi. Item nec vt tua, nec vt tibi debita: vt fiant tua. & facit supra de pac. l. licet. Si autem à muliere bona eius post mortem suam aliquis stipulatur, valet: vt supra vt act. ab hæred. l. j.
c Successores tui. id est hæredes mulieris non agent contra virum ad obseruandum pactum. Accursius.

SI conuenit.] CASVS. Pater ex suo dans dotem pro filia, conuenit vt si filia in matrimonio decederet, q dos penes maritum remaneret: an valeat pactio? Dicitur quòd sic: quia potuit pater conditionem suam in hoc casu deteriorem facere per tale pactum: cum sit soli competebat dotis repetitio.
d Si conuenit. scilicet inter socerum & maritum.
e Responsum, vt ff. sol. ma. l. quotiens. & supra de iure dot. l. cùm à socero. & ff. co. l. cũ dos. & facit supra co. l. quãvis. & fol. mar. l. ij.

PAter.] CASVS. Si pater pro filia nubente genero dotem dederit, & pactus est eam in casu soluto matrimonii, morte filiæ filijs vel filiorum matrimonij red deat: an eam petere possit, quæritur? Dicitur quod sic: non actione directa, sed vtili ex æquitate: quia directa per pactum aui eis non erat quæsita. Vel sic: Pactus est eam reddi nepotibus ex eode matrimonio, quod est difficile, vt filij habeant patrem suum obligatum. Vel dic: Pactus est nepotibus ex filio, qui erant in eius potestate, quibus vtilem actionem dedi. l. quodcunque. Prior positio verior est.
f Nepotibus. ex ea natis ex alio matrimonio, alij ex eodem matrimonio: quod est difficile, vt filij suum patrem sic habeant obligatum: Vel dic. ex alio matrimonio habuerat eos. Vel dic de nepotibus ex filio, quos & in potestate habet, quibus querit vtilem: vt ff. de verb. oblig. l. quodcunque. §. ij. ADDITIO. Iſam lectuarii tenet hic Batto. dicens eam esse veram, superiorem vero falsam: quia per ascendentes ex linea materna nõ quæritur actio vtilis. nec directa.
g Actionem. scilicet directam.
h Actio. vt dicta l. quodcunque. & facit supra ad exhiben. l. si ter. & infra de don. quæ sub modo. l. quotiens. & ff. solu. matri. l. Caius. Sed contra supra de iure dotium. l. si genero. Solu. tio. Item sumunt hic argu. quidam quòd vtilis actio non nascitur ipso iure, sed accõmodatur, vel ex æquitate datur. & est pro eis. ff. sed datur. licet potest dici dari, siue accommodari, & etiam nasci quandoque.

tibi[a] non sunt obligata: intelligis nulla actione[b] posse conuenire hæredes seu successores ei?,[c] vt tibi restituantur, quæ nullo modo debentur. PP. Non. Febr. ipsis A A. & Coss.

Pater potest iuri suo præiudicare per pactum in dote quam dedit pro filia. Baldus. Vel sic: Pactum quum cum patre filiam dotante, vt ea mortua in matrimonio veri cedat lucro, valet. Salycetus.
VI. Iidem AA. & CC. Ruso.

SI conuenit[d] vt in matrimonio vxore defuncta, dospenes maritum remaneret: professitiæ dotis repetitionem huiusmodi pactum inhibuisse exploratiuris est: cum deteriorẽ causam dotis, in quem casum soli patri repetitio competit, pacto posse fieri, auctoritate iuris sæpissime sit responsum[e]. Da. V. No. Maij ipsis A A. Coss.

Ex stipulatione an potest quæri nepotibus suis. Baldus. Vel sic: Auus paternus potest stipulari dotem restitui nepotibus mortua filia in matrimonio. Salycetus.
VII. Iidem AA. & CC. Phileto.

PAter pro filia dotem datam genero, ea prius in matrimonio defuncta, nepotibus[f] pactus restituiliceret his actionem[g] quærere non potuit[*]: tamen vtilis C eis ex æquitate accommodabitur actio. Dat. XIIII. Kal. Ianuarij Nicomediæ. CC. Coss.

Vir in paraphernalibus nullam habet iuris nec exercium vxore prohibente. Vel sic: Vir nõ habet administrationem rerum paraphernalium, si vxor contradicat. Bald. Vel sic. In rebus paraphernis mulere prohibente vir se non potest immiscere. Salycetus.
VIII. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hormisdæ præfecto prætorio.

HAc lege decernimus, vt vir in his rebus quas extra dotem mulier habet, quas Græci

HAc lege.] CASVS. An maritus de rebus mulieris paraphernalibus, quas extra dotem habet, muliere contradicẽte pro suo arbitrio disponere possit, quæritur: Dicitur quod nõ: licet alias res arbitrio viri gubernandas committat: eũ & ipsa marito committitur gubernanda.

parapherna[i] dicunt, nullam vxore prohibente, habeat cõmunionem, nec aliquam ei necessitatẽ imponat. Quantùs enim bonũ[k] erat mulierem quæ seipsam marito committit, res etiam eiusdẽ pati arbitrio gubernari: attamen quoniam conditores legum æquitatis conuenit esse fautores[l], nullo modo (vt dictum est) muliere prohibente virum in paraphernis se volumus immiscere. Dat. Ibib.

Aequalitas est seruanda in pactis appositis de lucrando super dote, & donatione propter nuptias secundum. l. C. quotitatiue, secus dum ambæ. etiam quantitatiue, secus dum consuetudinem vestro modo. hoc dicit. text. C. & auth. eum glo. hic. item ille qui dat vel promittit dotem pro muliere, tacitè donare, & ipsi mulieri præsidere videtur, nisi filia restituti pactiscatur. Baldus. Vel sic: Pacta de lucrãdo super dote & donatione propter nuptias interposita debent esse æqualia in quoto, non in quanto, à quocunque dos vel donatio detur: hoc dic vero in his authent. æqualitas seruatur. Salycetus.
IX. Imperatores LEO & ANTHEMIVS. AA. Nicostrato præfecto prætorio.

EX morte cuiuscunque personæ, siue mariti, siue mulieris eandem partem,[m] nõ pecuniæ quantitatem, tã virum ex dote,[n] quàm mulierem ex antenuptias donatione[o] lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorũ ante nuptias donationem confecerit, licebit mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & maito similiter[p] ante nuptias donationem. ¶ Hoc tamen obseruandum[q] est, vt quantam[r] partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, si priorem maritum moti contigerit, D

i Paraphernæ. Galli peculium appellant: vt ff. de iure dotium. l. ſ ego. §. dotis. Accursius.
k Bonum. vt & infra ne fide. do. den. l. ij. Et sic nota aliud bonum; & aliud æquum. & æquum præfertur: vt supra de iudi. l. placuit. & quandoque bonum præfertur: vt in vsucapione: vt ff. de vsucap. l. j. quæ plene dixi, ff. de iusti. & iure. l. j. in prin. Item nota hic non cogi quem ad bonum. sic & ff. de in lit. iur. l. videamus. §. sed neque. Argu. contra supra de Iudæis. l. cælicolarum. & ff. de peti & commo. rei ven. l. j §. licet.
l Fautores. vt ff. de eo quod certo lo. da. opor. l quòd si Ephesi. §. fin.

EX morte.] CASVS. Si maritus facit donationem in mulierem propter nuptias, & ipsa eidotem dat: non refert an dotis quantitas sit maior vel minor quàm quantitas donationis, vel econuerso. & hoc in prima. Pacta tamen quæ fiunt de dote lucranda, vel donatione propter nuptias, debent æqualia esse in partibus: quia si maritus pacisceatur de lucranda tertia parte dotis, mulier potest pacisci de lucranda tertia parte donationis propter nuptias. & hoc in secunda. Nec refert quis dedit dotem, an pater vel mater, vel ipsamet mulier, vel extraneus: nec quis pro marito donationem propter nuptias fecerit & c. & hoc in tertia. Si vero extraneus pro muliere dotem dederit: ipsa eam repetere potest, nisi ille tempore donationis vel promissionis pactus sit vel stipulatus eam sibi reddi. & hoc in quarta.
m Eandem partem. id est totam: hoc est, in quotitate, non in quãtitate: vt subijcit.
n Ex dote. si præmoritur muliet.
o Donatione. si vir præmoritur.
p Similiter. scilicet licebit offerre minorem quantitatem, vel maiorem, cum mulier mille obtulerit: quæ sunt vera ab initio. augmenta enim post contractum matrimoniũ faciendæ, æqualia debent esse: vt supra de dona. ante nup. l. si constante. quæ est contra. & l. fi. §. fin autem. Alij dicunt quòd hæc trahitur ad illam. Sed hodie etiam ab initiõ debet esse æqualitas. & sic sequitur auth. æqualitas.
q Obseruandum. quamuis non sit necesse quòd constitutio sit æqualis, tamen pacta lucri debent esse æqualia.
r Quantam. id est quotam.

Donationis propter nuptias debet esse æqualitas.

Tantam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Tantem*. id est totam.
b *Vetitum*, scilicet paciscendo non eandem partem. Vel secundum alios pone exemplum eius pacti quod est. §. eodē. l. quāuis.
c *Immutatum hoc esse*. hoc per. l. §. proxi. corrigitur: quia maius ad minus reducitur, & sic valet.
d *Ducturo*. viro.
e *Offerre*. sic. ff. de donationibus inter virum & vxorem. l. iij. §. finali. & ff. de admini. tuto. l. ita autem. §. gessisse.
f *Is qui*. pater scilicet. vel quilibet extraneus quicunque est, licet ei dicere legem suæ rei: vt §. de rei vxo. act. §. accedit. & ff. solu. mat. l. si cum dotem. in princ. & §. de iur. do. l. fina. §. j.
g *Oblationis*. quando ante matrimoniū obtulit: vt §. dixi: siue stipulationis tempore, quando postea daturus erat. & sic tempore dationis non potest sibi pacisci, qui ante simpliciter promiserat: vt & diximus §. tit. j. §. accedit.

AEqualitas.] CASVS. Lex Codicis dicit, quòd potest esse inæqualitas in dote & donatione: auth. dicit quòd quantitates debent esse æquales, & pacta debent esse æqualia & in augmento, & in omnibus: quia sicut augetur dos, ita debet augeri donatio propter nuptias.
h *In lucris*. vt tantum ex pacto lucretur vnus, quantum & alius.
i *Prestatione*. i. dationē quæ ab initio fit.
k *Constitutione*. cū promittitur, nō tamen adhuc datur.
l *Pari*. scilicet quantitate, hoc etiam de augmentis olim erat: vt §. de dona. ante nupt. l. si constante. & l. fin. §. sin autem. sed cum hodie vel nulla fiat donatio, vel alia forma, vel minor: dices hanc auctē. per consuetudinem tolli, aut eam loqui tunc tantum, quando pacta lucrorum fiunt. cæterum nulla etiam donatione facta dos constituta tenet.

SEd quæ.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd maius pactū deducitur ad minus. Authen. determinat: dicēs quòd hoc verum est quando mulier promisit dotem, & tradidit: sed si non dedit, nihil de donatione lucrabitur. Itē si promisit centum, & dederit. l. pro. l. donationem lucrabitur.

tantā[a] & maritus ex dote partē, non pecuniæ quantitatem stipulatur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata collapsa fuerit. & si pactum contra vetitum[b] fuerit subsecutum: infirmum atque inualidum[c] hoc esse, vt nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus.

¶ Eadem custodiri censemus siue pater pro filio, siue mater, siue ipse ducturus vxorem sui iuris constitutus, siue quilibet alius pro eo ante nuptias donationē nupturæ dederit, seu promiserit. ¶ Similique modo siue pater pro filia, siue mater, siue ipsa pro se, sui iuris videlicet cōstituta, siue quilibet alius pro ea vxorē ducturo[d] dotem dederit, seu promiserit: quoniā & alio pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre[e].

Quod adeo verum est, vt & ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum reposcat: nisi forte is qui[f] eam obtulerit, statim (id est tempore oblationis[g] seu promissionis) stipulatus vel pactus sit vt sibi dos prædicta reddatur. D. XV. Kal. Septemb. Anthemio. A. II. Coss.

IN. AVTHEN. de æqua. do. §. j. collat. vij. constitu. viij.

Hodie inter dotem & donationem propter nuptias debet esse æqualitas non in constituendo, quàm in eius augmento, quàm etiam in pactis de lucrando. hoc dicit. hodie per consuetudinem derogatur: quia vel nulla datur donatio, vel minor. Salycetus.

AEqualitas omnimodo seruanda est in dote & in donatione antenuptiali, non tantum in lucris[h] exinde prouenturis, sed etiam in præstatione[i] & constitutione[k] vtriusque. Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab vtraque parte celebretur, pari[l] scilicet quantitate: ne vel eo modo subuertatur æqualitas.

IN AVTHEN. de non eli. secundo nubentes, §. fin. colla. j. const. ij.

SEd quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione. Itē quæ minus quàm

LEge Leonis.] CASVS. Si pacta de lucranda dote vel donatione sint inæqualia, maius lucrum reducitur ad minus.
m *Lege Leonis*. quæ est supra l. proxi.
n *Adiciente*. immo dicit ibi in versi. & si pactum. quòd nullum est. Sed dic quòd nō dicit aliquid, scilicet de hoc quòd maius ducatur ad min[m]. Vel secundū alios dicit ibi id pactū nullum, quod cō tra legem est: quale est §. eo. l. quamuis.
o *Clara*. cùm nihil sit legi ita proprium: vt in authen. de testa. imper. §. nos igitur omnia. col la. viij.
o *Deduci*. Quid si in dotem nihil est pactus maritus vt lucrari posset, vel nulla est dos data, nec promissa: ar donatio propter nuptias est data, & de ea lucrāda fuit? Dicunt quidam pā pactum interpositū aliquod reduci ad nullum, quasi quod nul lum est, sit minus: vt ff. de verbo. sign. l. minus. Sed Io. dicit quòd valet, & nullum reducitur ad aliquod. & cōtra eos & pro Ioan. est supra de dona. ante nupt. §. fin autem donatio. Ire videtur contra hunc. l. §. de dona. ante nupt. l. fin. §. similique modo. Solu. vt ibi.

SImulier.] CASVS. Si mulier extra dotem cautiones siue instrumenta in quibus. f. continebantur sibi debita, marito tradidit: an aduersus debitores agere posset, quæritur? Respon. quòd sic, mulier volente: nec satisfiebit eam ratum habituram. Et si exegerit fortem, reseruabit mulieri, & vsuras in alimenta eius & familiæ suæ conuertet. & hoc in prima. Et si mulier pro his cautionibus specialem habet hypothecam, ea debet esse contenta: si non habeat, generaliter omnia bona matiei erunt obligata ex eo tempore quo incepit agere: quia ante poterat per maritum, vel per procuratorem experiri, & hoc in secunda. Maritus autem dum cautiones apud eum sunt, tenebitur de dolo, & tale diligentiam adhibebit, qualem in rebus proprijs, ne mulier aliquam patiatur iacturā. & hoc in tertia parte. Viuianus.

q *Instrumenta*. Idem si alio modo probetur. sed sic hic euenit.
r *Rathabitione*, con- *Paraphernalibus*, ibi in alijs rebus

Maritus potest mouere actiones paraphernales quarum sibi sunt tradita instrumenta, & exigere debita: pro quibus restituendis bona sua sunt tacitè obligata: licet vsuras inde perceptas posit in suum & vxoris vtilitatem conuertere: nisi mulier aliter sibi prospexerit: quia promissio hominis legis prouisionem excludit. hoc dicit. & non habemus hunc casum alibi. Bald. Vel sic: Ex sola traditione paraphernalium dicitur maritus factus procurator ad exigendum: ideo agens non cauet de rato, & vsuras potest in communes vsus conuertere: sortem verò debet seruare. & vbi mulier sibi de hypotheca non prouidet, lex ei tacitam hypothecam in bonis viri concedit: & maritus in his eandem diligentiā debet adhibere, quam in rebus suis. hoc dicit, & no. Salycetus.

XI. Idem. A. Ioanni P.P.

SI mulier marito suo nomina, id est fœneratitias cautiones quæ extra dotem sunt, dederit, vt loco paraphernorum, apud maritum maneant, & hoc dotali instrumento[q] fuerit adscriptum: vtrúmne habeat aliquas ex his actiones maritus, siue directas, siue vtiles, an penes vxorem omnes remaneant, & in quem euentum dandæ sint marito actiones, quærebatur.

¶ Sancimus itaque, si quid tale euenerit: actiones quidem omnimodo apud vxorem manere, licētiam autem marito dari eadem actiones mouere apud competentes iudices, nulla ratihabitione[r] ab eo exigenda, & vsu-

tra: §. de procurat. l. maritus. Solu. hic in

Instrumentum dotis. aliis rebus mulieris, quàs apud se detinuit. Vel hic in cautione, ibi in aliis rebus. Vel hic costabat de mandato expresso. Vel vt tius tacitè fuit hoc mandatū, eo ipso q̄ cautiones vtro sic erant trad. re: ar ibi nullum expressum vel tacitū interuenit mandatū.
a *Circa se*. Quid in naturalibus fructibus paraphernalium, tunc scilicet quando non est dominium in maritum tranſlatum? prima facie præsumitur non esse tranſlatum: vt ff. de iure do. l. si ego. §. si dotis? Videtur idem quod de vſuris. arg. ff. de vſur. l. vſuræ. Sed dic q̄ non idem, sed sunt vxoris: vt ff. ad leg. Falcid. le. penult. in princ. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. si stipulata. §. j. liet ibi non erant paraphernales. & est ratio: quia in exigendo & agendo ex cautionibus labor est: quod nō fit in fructibus. Item huic dicto est contra. ff. de donā. inter vir. & vxo. l. si stipulata. §. j.
b *Contentum*. quando scilicet ab initio contenit, secus si ex postfacto, cum iam sit nata generalis tacita: vt arg. ff. de actio. & oblig. l. quotiens. Et sunt huic dicto similia: vbi si quis sibi præcauit, quod lex tam ei non caucat: vt ff. de præcar. l. & habet. §. cum quis. & §. de exec. rei iudica. l. si cauſam. & ff. de bo. liber. l. & si ex parte. §. fin. & fi. commo. l. si vt certo. §. fi de me. & ff. de ſepara. l. §. illud est sciendum. & arg. ff. de col. dol. pen. sed contra. ff. de eo quod cer. lo. l. j. & ff. de re iudi. l. iiij. §. fi
c *Ibi*. quod hic. Item hic. Ex quo precedit. sed non ex quo apud eum nomina permanebunt. & de secun. nupt. l. hac edictali. §. omnibus.
d *Cautiones*. quando non exegerat. & sic ponitur & pro vel. Vel cautiones appellat quas fecerat vir confitēdo sibi solutum a debitoribus mulieris, quod non placet, quia illas debitores habent non vir.
e *Et*. scilicet viro, scilicet quòd mulier decætero non molestet eum petendo ab eo forte cautiones nunc sibi redditas, vel eaue
f *Dolum*. quòd absit, vel si adfuerit, interesse præstetur. Et no. leuem culpam hic tantum venire, sed in alio procuratore etiam leuissimam: vt §. manda. l. à procuratore.

DE DOTE CAVTA & NON numerata.

Dictum est supra de dote præstita, sed quis sæpe inuenitur dos cauta à marito, qui confessus est eam sibi numeratam vel traditā, cum non sit ponit de dote cauta, & non numerata. Q.
a *Cauta*. à viro, quasi numerata à muliere. vel secundo: Cauta à muliere cum est in specie, soluendi & non soluta, & non numerata similiter à muliere, si est in quantitate: & hoc contrarium in instrumento dotis promissionis. Vel tertio dic

quòd ante confessionem dotalis instrumenti confessus fuit sibi solutam, sed ex cepit intra triginta dies. si autem post, modo tempore excipitur. vt supra. de non nume. pecu. l. in contractibus. §. 1. sed hodie secus auditur. & l. fin. in fin. huius tituli.

DOtem.] CASVS. Si mulier dotem promisit marito nec tradidit, & confessus fit post in instrumento in dotē se recepisse, quod non recepit: an mulier aqueſtus eum agere posit, quæritur? Dicitur quod non: quia numeratio &c.
h *Numeratio*. vel datio si species sit quæ dari possit, & repeti.
i *Instrumenti*. priuati. secus si publici secundum quosdam. ar. §. arb. tut. l. fi. Sed tu dic: aut confessio ibi continetur tantum, aut precepto: vt dixim[a]. §. de nō nu. pecu. l. fi ex cautione. Item an probet qui excipit? Respon. nō: licet in d. l. si ex cautione. & facit. §. de proba. l. neque. Item hoc intra tempus. vt §. j. l. fi. vel §. l. proxi.
k *Bacit*. sed secundum hoc omnes Bononienses errant in confessione dotis. Sed dic quod renunciant exceptioni: aliàs non valet, nisi præscriptum sit: vt §. l. si. & aut. ibi posita, etiam si ante matrimoniū: vt §. de dona. ante nuptias. l. j. & l. quod sponsæ.

QVod de suo.] CASVS. Mulier dedit. cc. marito: maritus animo donandi confessus fuit in instrumento se recepisse. ccc. decessit maritus constante matrimonio, & ita morte eius confirmata est donatio: an mulier augmentum dotis, scilicet. c. quæ vir confessus est recepisse, possit petere ab hæredibus mariti, quæritur? Dicitur quod sic.
l *Confessum*. vt per traditionem, vel stipulationem.
m *Renouauit*. expressim, vel tacitè: vt per diuortium: vt ff. de dona. inter vir. & vxor. l. & idco. §. j.
n *Munita*. id est confirmata morte donātis. Vel ideo dicit quatenus, propter legem Falcidiam, quæ eā minuit: vt §. ad legem Falcidiam. l. in donationibus.
o *Peti potest*. id est mulier petere ab hæredibus mariti: vt ff. de dona. inter vi. & vxor. l. si quis vxori. Sed cōtra. §. de dona. ante nup. l. j. ij. respōso. Sol. ibi diuortio solutum fuit matrimoniū: hic morte. Vel ibi non interuenit scriptura: hic sic. Item & primum respon. eiusdem. l. est contra. quia dicit quod ab initio valuit: sed ibi ante matrimonium fuit facta donatio: hic post. Item contra. ff. de dona. inter virum & vxorem. l. Papinianus. vbi dicit tales donationes non confirmari morte, quæ per stipulationē sunt factæ. Sed illud accipe quando post stipulationem nō fuit secuta traditio aliqua, vel aliud quod pro traditione habeatur: hic sic: quia aliquid vir animo donandi promisit vxori, & hoc accepto tulit ei postea, & tunc ipse in dotem adscripsit: ex quo datum mulieri, & ab ea postea in dotem traditum videtur. Vel solue vt ibi. Accursius.

INdotibus.] CASVS. si mulier promisit dotem, nec tradidit, & si maritus scripsit se dotē recepisse: tam ipse, quàm heredes sui possunt opponere excep. nō nume. do. intra annū post solutionem matrimonij, postea non. Viuianus.

Donatio inter virū & vxorem, si non interuenit traditio non confirmatur mor te.

Instrumenti

ras quidem eorum circa se[a] & vxorem expendere: pecunias autem sortis, quas exegerit, seruare mulieri, vel in causas ad quas ipsa voluerit, distribuere: & si qui dem in dotali instrumento hypothecæ pro his nominatim à marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam contentam. [b] Sin autem minimè hoc scriptum inueniatur: ex præsenti nostra lege habeat hypothecam contra res mariti, ex quo pecunias[c] ille exegit. Ante enim habeat mulier ipsa facultatem, si voluerit, siue per maritum, siue per alias personas eaſdem mouere actiones, & suas pecunias percipere, & ipsas cautiones[d] à marito recipere securitate ei[e] competente faciendā. ¶ Dum autem apud maritum remanent eędem cautiones: & dolum[f] & diligentiam maritus circa eas præstare debet, qualem & circa suas res habere inuenitur: ne ex eius malignitate vel desidia aliqua mulieri accedat iactura. Quod si euenerit: ipse eandem de proprio re sarcire cōpelletur. Dat. Kalend. Nouembr. Lampadio & Oreste. VV. CC. Coss.

TITVLVS XV.

DE DOTE CAVTA & non numerata.

Dos nuda confessione non constituitur sed numeratione. Baldus. Vel sic: Dos confessata non

B Aug. Chilone & Libone Coss.

Licet non interueniat traditio, si interuenit id quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum & vxorem, morte donatoris confirmatur. Bald. Vel sic. Dos & eius augmentum confessa ita animo donandi, confirmantur mor te confitentis. Salycetus.

II. Imp. ALEXANDER A. Papinianæ.

QVod de suo maritus constante matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandē donationem legitimè confecta[l] non reuocauit, [m] qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem obiit: ab hæredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita[n] est, peti potest. PP. Non. Decemb. Alexandro A. III. & Dione Coss.

Exceptio non numerate dotis debet opponi intra annum à die matrimonij morte vel repudio dissolti. Balduis.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

C posit petere ab hæredibus mariti, quæritur? Dicitur quod sic.
l *Confessum*. vt per traditionem, vel stipulationem.
m *Renouauit*. expressim, vel tacitè: vt per diuortium: vt ff. de dona. inter vir. & vxor. l. & idco. §. j.
n *Munita*. id est confirmata morte donātis. Vel ideo dicit quatenus, propter legem Falcidiam, quæ eā minuit: vt §. ad legem Falcidiam. l. in donationibus.
o *Peti potest*. id est mulier petere ab hæredibus mariti: vt ff. de dona. inter vi. & vxor. l. si quis vxori. Sed cōtra. §. de dona. ante nup. l. j. ij. respōso. Sol. ibi diuortio solutum fuit matrimoniū: hic morte. Vel ibi non interuenit scriptura: hic sic. Item & primum respon. eiusdem. l. est contra. quia dicit quod ab initio valuit: sed ibi ante matrimonium fuit facta donatio: hic post. Item contra. ff. de dona. inter virum & vxorem. l. Papinianus. vbi dicit tales donationes non confirmari morte, quæ per stipulationē sunt factæ. Sed illud accipe quando post stipulationem nō fuit secuta traditio aliqua, vel aliud quod pro traditione habeatur: hic sic: quia aliquid vir animo donandi promisit vxori, & hoc accepto tulit ei postea, & tunc ipse in dotem adscripsit: ex quo datum mulieri, & ab ea postea in dotem traditum videtur. Vel solue vt ibi. Accursius.

INdotibus.] CASVS. si mulier promisit dotem, nec tradidit, & si maritus scripsit se dotē recepisse: tam ipse, quàm heredes sui possunt opponere excep. nō nume. do. intra annū post solutionem matrimonij, postea non. Viuianus.

Donatio inter virū & vxorem, si non interuenit traditio non confirmatur mor te.

Instrumenti

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Instrumentis*. priuatis, non publicis: ne fit contra ei quod diximus supra eo.l.j nam hic dicit datas.

b *Pollicitatio*. solius. s. offerentis promissio: vt ff.de polli.l.pactum.quæ sufficit hoc casu, vt §.de dotis ꝓmiſ.l.ad exactionē.

c *Hæredes*. scilicet vxoris.

d *Cuius morte*. scilicet mariti.

e *Socero*. id est patre viri.

f *Vel eius hæredibus*. scilicet liceat opponere exceptionem: sed se cundum hoc errant omnes Bononienſes, cum *Cocor.pl. super verbo confeſſionis.* confiteantur in instrumento dotem accepisse, & sic non valet: vt *in c.ſi cautio.extra de fide inſtru.* hac l. dicitur, sed dic quod & ipsi renuntiant exceptioni non numeratæ dotis, & tunc valet: aliàs non valeret talis confessio: vt hac l. dicitur: nisi præscriptio temporis cucurrisset: vt infra c.l. fi.& in authen. ibi signata. *Val.omni denique per ſona.* Nec valet quod quidam dicunt quod aut est confessio facta ante matrimonium: & tunc valet: aut post, & tunc non valet, cum eius confessio ante matrimonium facta trahatur ad tempus matrimonij: vt supra de dona. ante nup.l.j. & l.quod ſponſæ. quæ sunt vera quando confessio fuit facta in instrumēto dotali, vel ante. secus autem si post: quia postea non excipit: vt in contrario supra de non nume. pecu. l.in contractibus.§.j.

g *Perſonæ*. licet opponere hanc exceptionē: vt supra de episco. audien. l.ſi præsens. in fine.

h *Annum*. in hoc tempore opponendi aliter distinguitur hodie.

QVod *locum*.] CASVS. Lex Codicis dicit quod post annū opponi non potest exceptio nō nudo. Auth. hæc determinat quod potest opponi exceptio intra annum, quādo matrimonium durauit per biennium. si vsque ad. x. annos, opponitur excepti. non nu. doris intra tres menses. postea vero non, nisi essent tales personæ, quæ petere possent in integrum restitu. sicut minor, & reip. causa absens.

i *Quod*. l. vt exceptio vsq; ad annū tātū def. soluto matrimonio.

k *Iccennum annum*. nondum completum.

l *Ipſi*. soluto scilicet matrimonio. nam eo durante quoquo tempore decennij opponi potest.

m *Tranſcurrerit*. & supple, & matrimonium postea soluatur, & idem si non soluatur: nam nullo modo etiam durante matrimonio videtur posse opponi post decennium. licet superiores præscriptiones currant demum soluto eo.

n *Si minor ætas*. circa quā sunt multa specialia: vt diximus supra de temp. in integ. resti. auth. si minor.

Cōtinuatio.

DE DONATIONIBVS INTER VIR. &c

Dicis supra à de donationibus propter nuptias, quæ valent propter matrimonium. Nunc de ſimplicibus, quæ propter matrimonia non valent, vel ſunt rata per confirmationem mortis, vel aliam. & eſt ratio probationis multiplex: vt ff. eo. l.ij. & iij. in prin.

BOna.] CASVS. Maritus constante matrimonio vxori suæ donationem fecit: decessit nullo hærede relicto, vnde fiscus omnia bona sua quæ vacantia occupauit: an fiscus donationem ſtare à viro morte confirmatā reuocare possit, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

TITVLVS XVI.
DE DONATIONIBVS
inter virum & vxorem, & à parentibus in liberos factis, & de ratihabitione.

Licet fiſcus occupet bona vt vacantia, tamen donatio facta in vxorem vires non perdit. Baldus. Vel ſic: Donatio inter coniuges confirmatur morte donatoris etiam ſine hærede morientis. Salyc etus.

1. Impe. ANTONINVS A. Triphenæ.

BOna quondam mariti tui fiscus si nemine ei successore exiſtente vt vacantia o occupauerit: donationes ab eo factæ p, si vsque ad finem vitæ in eadem volūtate permansit, reuocari nō possunt q. PP. III. Id. Ianuar. Duobus & Aſpris Coss.

Miles non potest donare focariæ, id est concubinæ. Bal. Vel ſic: Miles armatæ militiæ non potest donare concubinæ. Salyc.

II. Idem A. Marco militi.

SI ancillam nummis tuis comparatam esse præsidi prouinciæ probaueris r, donationisque causa focariæ tuæ nomine instrumentum emptionis esse conscriptum s: eam tibi restitui iubebit. Nam licet cessante iure t matrimonij donatio perfici potuerit: v milites tamen meos à focariis suis hac ratione fictisque adulationib⁹ spoliari nolo. PP. XII. Kalend. Mart. Antonino *A. IIII.* & Balbino Coss.

Donatio facta ab vxore, confirmatur morte, & ſi erat in patris poteſtate, etiam patris mors requiritur: licet à principio conſenſerit: & donatio facta à ſocero in generum quendam, ſtatim perficitur. Baldus & Salycetus.

III. Idem A. Epicteto.

DOnatio mancipiorum aliarumque rerum, quas tibi ab vxore tua donatas dicis: si modò suę potestatis, cum donaret, mortua filia socer in generum donationē fecerit: nō solū morte confirmatur, sed etiam inter viuos perfici potest. Viuianus.

a *Ita fecit*. cùm esset in potestate.

b *Voluntate*. hoc qñ sola matrimonij ratione fuit inualida. Ac.

c *Perſeuerauit*. quod fecisse forsitan videtur omnino, si non reuocauit. Item perseuerauit dico ipsa & pater, si in eius erat potestate: vt ff. e. l. cum hic statu. §. orario non solum. Item timeo ne cū patris volūtate in cuius potestate sit, fit donatio, patrē quoque præmori oporteat, sicut est cum ipse pater donat: vt infra eod. l. j. Res ſponſ. nolebat hic vxor ſuccedere.

d *Facta eſt*. tibi quondam coniuncto.

e *Etiam inter viuos*, non solum oportet demum morte confirmari.

NEcinter eos.] CASVS. An pater vxoris posset dare patri suo? Videtur quòd non: nec dicitur quòd sic: quæritur? Dicitur quòd non est confirmata morte Titii.

f *Subiecti ſunt*. vt inter soceros. Sed socer eius nurui potest, & econtra: quia non vertitur ibi ius potestatis: vt ff. eo. l. iij. § fin.

g *Qui quære*. aliàs, qui vel quæ &c. pura in potestate qui ergo tangit vitium per potestatem, quod tribus cōtingit modis j vxori nō potest donare: vt hic, & ff. eod. l. iij. §. qui in eadem.

SIc.] CASVS. Titius matrio filiæ suę instrumentum quo habebat debitorem sibi obligatum, donauit. decessit Titius. diuertit filia. an filia revocare possit dona. quæritur? Dicitur quod sic: quia subsecuto diuortio non est confirmata morte Titii.

h *Ipſius*. patris tui.

i *Non valet*. quia causa propter quam solet huiusmodi donatio confirmari, non est secuta: vt ff. eo. l. sed interim. §. fi.

ETiam.] CASVS. Deposui quandam rem penes te nomine vxoris meæ vt ei restitueretur. an possim illam repetere? quæritur. Dicitur quòd sic: cum per illa verba non auferatur mihi dominium, nec præsumatur res acquisita mulieri aliūde, quam ex rebus meis. si inter res mulieris inueniatur.

k *Nam*. quia dixisti, reddes vxori: vel; eius nomine depono: vel, suæ sunt. vel similia.

l *Eſſ*. pro etiam.

m *Interdicta*. quia forte animum habuisti donādi, quādo dixisti præcepta, vnde alias valeret: vt ff. de do l. donationes. §. species.

n *Exceptio*. id est accepit.

o *Vacantia*. sed quomodo, cum fiscus vxoris præferatur: vt infra vnde vir & vxor. l. j. ? Res ſponſ. nolebat hic vxor ſuccedere.

p *Facta*. re, & non solum promissione: vt ff. eo. l. Papinianus.

q *Non poſſunt*. cessante hoc casu priuilegio fisci. & facit ad legem istam. ff. de lega. j. cui talidam. §. quotiens & l. Titius. §. qui intellato.

SMiles ancillam cui comparauit, concubinæ suæ dedit. confectoque instrumento emptionalis in persona focariæ, an donatio reuocari possit, quæritur. Dicitur quod licet donatio tenuerit, quia inter virum & vxorem non est celebrata: tamen ad fauorem militis reuocari poterit. Viuianus.

r *Probaueris*. ô miles. Accursius.

s *Conſcriptum*. & post ei traditum. & sic alias dominium transiret: vt infra de dona. l. emptionem, sed hic propter mi litiam secus.

t *Iure*. quia poterat esse nullum matrimonium inter ipsum & focariam. propter hoc videtur quod donatio ei facta valeat. Accurs.

v *Fecerit*. de communiter: vt ff. de dona. l. adfectionis. & l. donationes in princip. quæ sunt contra. hic tamen non propter militiam, vt subiicit: & facit ff. e. l. orario. & l. si præ-

dia. & supra si quis alteri vel sibi. l. cum propria. & plus valere quod agi. l. si quis. & supra de rei vin. l. si vt proponis. & j. co. l. si filij. ADDITIO. Aidas secundum Richar. Malumb. idem in clerico quod hic de milite dicitur: quod sequitur Bar. hic, & in l. adfectionis. ff. de dona. & idem in l. miles ita. §. mulier. ff. de mili. testa. & in l. miles. in princ. ff. de re iudic. vbi additidem in aduocato: quia hi tres æquiparantur, scilicet clericus, aduocatus, & miles armatæ militiæ. facit gloss. ij. in dicta l. miles. ff. de re iudi. Prædicta limitat Pet. de Ancha. consil. cc. xlviij. nisi tales personæ donarent propter merita: de quibus si constaret aliter quam per adsertionem donantis, valeret donatio. ita consulit ipse pro concubina cuiusdam sacerdotis.

DOnatio.] CASVS. Si vxor donat marito, aut est sui iuris, aut non. si est, & in eadem voluntate perseuerat vsque ad mortem, conualescit donatio. secundo casu si voluntate patris facta est donatio, valet, nec reuocatur. & hoc in prima. si vero mortua §. si diuortium. sed & ab initio fuit irrita: fuit tamen spes confirmandi. Similis duplicitas est vt ff. de acqui. re. do l. quæsitū in fi.

p *Nec eſt*. supra adferebat mulier sibi donatas à viro nunc illud negat. sed alias dicit se acquisiuisse.

q *Merito crediderint*. hoc gratia vitandæ suspicionis turpis quæstus: vt ff. eod. l. quintus sic & in prælatis: vt supra de epiſc. & clerici. authen. licentiam. fecus in tutore: vt in arg. contra. infra ar. tu. l. fi defunctus. in filio autem die vt diximus infra de bo. quæ lib. l. cum oportet. circa princ. & facit supra de proba. l. siue possideris &c. *Quæſtus turpes ſuſpicio eſt vitanda.*

SLex volumtate.] CASVS. Si voluntate patris filio tutoris pupilla nupserit, & constante matrimonio in eum dona. fecit: non valet donatio. & hoc in prima. Si vero parte contradicente, licet donatio tenuerit, quia matrimonium nullū fuit: tamen quia mulier fecit quod facere non debet, mulieri vtilis dabitur actio ad donationem reuocandam.

r *Patris tui*. tā mortui. s *Nuptæ es*. & sic tenet matrimonium, quod non aliàs teneret, nisi casualiter: vt hic, & supra de interdi. ma. l. si patris. & l. pe. & ff. de ritu. nup. l. non est. & l. non solum §. de illo. & vbicunque teneret, haberet locum quod hic dicit.

t *Non valuit*. voluntare patris cessante.

v *Vtiles actiones*, rei vindicatio, & condictio sine causa: vt ff. eo. l. si sponsus. §. fin. & seq. l. Sed videtur non donanti, sed fisco competere reuocationem: vt ff. eod. l. cum hic status. §. fin. Solu. ibi sciebat donationem non tenere, hic credebat tenere. Ité not. hic q̄ non debet esse melioris conditionis, qui delinquit: vt ff. eod. l. iij. §. j. & de noxa. l. non solū, & qd vi aut clā. l. seruus. & in authen. de resti. & ea quæ pa. §. fin. colla. iij. *Delinquens vxoris bonorum cōmodum eſſe non debet.*

x *Conſumpſit*. nec locupletior facta est: vt hic innuit ſtatim, vt quia aluit se & suos: quod vir facturus erat: vt supra de pac. eō. l. fructus. & ff. eo. l. si quis pro vxore. § fin.

y *Locupletior*. quod est, si tantūdē de suo erat erogaturus: vt ff. de peti. hæred. l. sed & si lege. §. cōsuluit. & § seq. & §. qd autē. & ff. de solu. l. in pupillo. quod inspicitur tēpore litis cōtestatæ: vt ff. eod. quod autē. in prin. sic ergo habes hic nō tenere donationē fructuū: vt §. de iure dotiū. l. pro oneribus. Sed cōtra. ff. eo. l. de fructibus. & ff. de vſur. l. fructus. Sol. hic ipsos fructus donauit;

ibi autem prædia,& credidit tenere donationem: aliàs nec eo casu teneret in fructibus: vt ff.de acqui. posses.l.quod vxor. & ff.eod.l.si vxor filio.Item quod dicit, locupletior: subaudi, & vir pauperior: vt ff.eo.l.iiij.&l.si sponsus.§.confessa. & §.si maritus. & facit infra si dos constante matrim.l.j.

ESTSI de tua.] CASVS. Maritus de pecunia sua prædium vxori comparauit. non ad maritum, sed ad mulierem pertinebit: pecuniæ tamē repetitionem habebit ipse, siue negotium gerens vxoris pecuniam numerauit, siue dona sua in eā conferens, quanti precij emptor tradiderit vxor conuenietur. primo casu nego.gesto. secundo casu condic. sine causa in solidū quatenus facta est locupletior.

a *Comparata sunt.*ære: vt infra eo.l.si filij. & multò magis si ab ipsa.

b *Pertinet.* vt & supra.si quis alte.vel sibi.l.multum.

c *Largitus es.* vendi-tori.

d *In solidum*, id est non quatenus est locupletior: sed tamen in quantum facere potest, ne fit contra. ff. de re iudi. l. non tantum. & hoc quando gerēs eius negotium emisti, & numerasti. si autem animo donandi, tunc in quantū locupletior facta est: quod est in eo quod valent mancipia cum vir emit. si autem mulier emit, tunc in tantum in quantū eam ære alieno liberauit, cum scilicet soluit venditori. si vero mulieri numerauit, & ipsa soluit venditori: nunc tenetur mulier in quantum mancipia valent: vt ff. eod.l.si cum vxore. & l quod autē.§.si maritus.& §.eleganter. & §.si vxorem.& l.si id quod.§.si ex decem.

e *Competenti.* scilicet negotiorum gestorum primo casu, altero condictione sine causa. Sed quid si dubitetur voluerit donare, vel eius negotium gerere? Respon. ex modo & genere expensæ æstimandæ sunt, quod dic vt ff.eo.l.vtrum.

SI *maritus.*] CASVS. Maritus cuiusdam mulieris dedit ei quædam prædia constante matrimonio, & in eadem voluntate vsque ad mortem perseuerans decessit: & confirmata erat donatio, & hæc secundo nupsit: pater primi mariti illa prædia occupauit. an teneatur? Dicitur quòd sic, scilicet act. vi bo.rapto. Si vero pater dicat mulierem maritum interfecisse: an eo ipso quòd accusatur, debeat mulier amittere prædia, quæritur? Dicitur q̄ nō: qa separata est causa donationis ab actione criminis.

f *Vxoris tuæ*, scilicet nunc.

g *Sui iuris.* scilicet per emancipationem.

h *Ex oratione.* quam habes ff.eo.l.cum hic status.§.j.

i *Defuncti.* primi viri.

k *Cogetur.* actione vi bo.rap.vel condic.fur.vel interd.vnde vi. quod etiam ad mobilia occasione immobilium datur: vt ff.de vi & vi ar.l.j.§.si fundus à quo.

l *Crimen.* id est criminalem accusationē legis Corneliæ de sica.

m *Accusationis.* insti tutæ iam, vel etiam faciendæ.

n *Separata sit.* id est non est verisimile quòd crimen commissum, quæ liberalitatem accepit: vt argu. infra. de quæsti. l. necsi maritus. vel secundo separata sit, id est non debuit præterire crimina vel accusationis criminalis liberalitatem sua auctoritate auferre, cum sit alia hæc, & alia illa causa. Et sic nota generale. secretorum secreta, id est separatorum separata debet esse ratio: sic & ff. de minori. l. Papinianus. lib. ij. & ff. de calum. l. fin. & ff. familiæ erciscun. l. his consequentes. §. j. & infra de edic. diui. Hadrian. tollen. l. j. Et sic nota generale. Separata debet esse ratio. Separata debet esse ratio.

ET si de tua pecunia mancipia vxori tuæ comparata sunt[a]: tamē si ei tradita sunt, eorū dominiū nō ad te, sed ad eam pertinet[b]: pecuniæ aūt tātummodo repetitionē habes, siue negotiū eius gerens numerationē fecisti, siue in eā donationē conferens quantitatem precij largitus es. [c] Etenim vel in solidum,[d] vel quatenus locupletior facta est, actione cū ea cōpetenti[e] experiri poteris. PP. VII. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Spoliatus, ante omnia est restituendus: & sub prætextu criminis non debet quis inuadere possessionem alterius de facto. hoc dicit. Vel sic: Obiectus criminis non impedit quin spoliatus ante omnia sit restituendus. Baldus. Vel sic: Spoliatus ante omnia est restituendus: & separatorum separata debet esse ratio. Salycetus.

X. Idem A. Valeriano.

1 SI maritus * quondam vxoris tuæ,[f] cum sui iuris[g] esset, in eam prædia vel cæteta donationis titulo contulit,& in ea voluntate vsque ad mortem suam durauit: ex oratione[h] diui Seueri confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti[i] iniurioſe abstulit, per præsidē prouinciæ eas restituere cogetur. [k] Nec enim quasi maleficiis eius sit maritus extinctus, crimē[l] intendēs, sub prætextu accusationis,[m] quæ donata sunt, auferre debuit: cum causa liberalitatis à criminatione separata sit.[n] PP. VII. Kalend. Febr. Ariano & Pappo Conss.

Donatio inter virum & vxorem non confirmatur ad agendum, sed ad possidendum. Bald. Vel sic: Ex promissione alicuius æquis vel meritis iuste facta coniunx non agitur, licet soluti repetitio non detur. Salyc.

XI. Idem A. Maximo.

SIcut cessat[o] petitio quantitatis, quam de suo maritus vxori in menses singulos, vel annos singulos proprij vsus eius gratia promittit: ita & ex ea causa nūmi soluti erogatique[p] non dari[q] repititionem manifestū est. PP. V. Kalē. Iul. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss.

Specialis obligatio reuocat donationem inter virum & vxorem. Baldus. Vel sic: Propter specialem hypothecā reuocatur donatio facta vxori, siue inter coniuges. Salyc.

XII. Idem A. Secundinæ.

2 SI maritus tuus creditores sortitus, post factam in te donationem, fundum, quem ex donatione iuri tuo vindicas, ijsdem specialiter obligauit: eandē obligationem defensionis tuæ firmitatem interrumpere, intelligere debes: cum sit manifestum, non solum huiusmodi obligatione, sed etiam donatione, vel venditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, reuocatam esse[r] à viro in mulierem factam donationem. PP. III. Kal. Februarij. Ariano & Pappo Conss.

Obligationem impedit translationem dominij: sed dominij translatio præcedens impedit obligationem. Bal. Vel sic: Donatio valida facta vxori non præiudicat creditori anteriori, sed sequenti. Salyc.

XIII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. Rufinæ.

consumpsit, soluto matrimonio & eo consumpto nulla competit repetitio marito.

o *Sicut cessat.* vt ff.eo.l.si id quod. §. fina. quod potest intelligi per actionem scilicet ex stipulatu. sed & in factum potest. vt & ff.de pact. do.l.inter. §. conuenit. confirmatur tamen mortē annui promissio. vt & ff.eo.l. si stipulata fuerit. quod intelligue ratione præteriti, non futuri tempotis: vt in eodem titu. l. Papinianus.

p *Erogatis.* id est consumpti, alioquin esset repetitio quatenus alter locupletior, & alter pauperior est effectus, secundum quosdam.

q *Non dari.* nisi sit immodicum: vt ff. eo.l. ex annuo.

SI *maritus,*] CASVS. Si vir constante matrimonio vxori suæ dum dederit, & eundem postea obligauerit, vel alij donauerit, vel vendiderit: videtur donationem reuocasse.

r *Reuocatam esse.* nisi voluerit vir eam remanere: vt ff.eo.l.cum hic status.§.si maritus. Sed contra instit. de leg. §. si rem. & §. ijdem referipserunt. vbi legatum non reuocatur per sequentem obligationem vel alienationem. Solu. Donatio odiosa est: legatum econtra fauorabile. Item donatio non tenuit ab initio, sed legatum sic: & ideo facilius donatio reuocatur.

SI *quidem.*] CASVS. si vir donat vxori in casu licito. si primo donat, & postea obligat, non tenet obligatio: nec potest vir mulieri derogare. si primo obligat, postea donat: saluo iure pignoris transit. nisi iuri pignoris fuerit præscriptum.

Possessionis.

a *Possessionis.* id est dominij. sic. ff. de verbo. sig. l. interdum.

b *Iure.* puta eo casu quo valeat constante matrimonio, vt infra hi. dices.

c *Saluo iure.* vt & supra de do. ante nup. l. de rebus. & infra de remiss. pig. l. pe. & de distra. pig. l. si debitor. & ff. de dona. l. si. §. j. & ff. de contrahen. empt. l. alienatio.

d *Iuris ratio.* veluti Præscriptio: vel quia sibi ius in re debita dixit: vt ff. quod metus causa. l. extat. Vel quia obligatum recusat: vt ff. de solut. l. qui decem. Vel quia aliud pro alio pignorauit: vt in authen. vtrum si. pig. §. j. colla. v. Vel quia creditor consensit: vt ff. quibus mo. pign. vel hy Po. sol. l. si sonsensit. in pen.

e *Quod si.* nunc dicit econtra. Accursius.

f *Ante nuptias.* id est ante contractum matrimonium.

g *Facta est.* vnde statim valet. vt & supra de dona. ante nupt. l. si ante. & ff. el. l. inter eos.

h *Procedere potest.* vt intra annum: vt supra eo. l. sicut. vel causa diu. ganatis: vt ff. eo. l. quod adiicendæ. Vel mā. numissionis causa: vt ff. eod. l. quod autem. §. finali. Vel causa religionis vel pietatis: vt ff. eod. l. sponsus. §. con. fessa, vsque ad. §. fina.

i *Non posse.* quia ea demum &c. vt infra quæ res pignoblig. pos. l. qui filios. & infra si alis. res pigno. da. sit. per totum.

k *Ex verbis.*] CASVS. Titius constante matrimonio dedit quoddam prædium vxori suæ, & in testamento suo donationem cōfirmauit, dicēs sic: Illud prædium quod dedi, confirmo vxori meæ, vel tibi habeto. an hęc liberalis causa censeri debeat legarum habito respectu ad tēpus donationis, vt primo casu possit petere æstimationem prædij ab hęredibus? videtur confirmasse præcedentem donationem. & ita videtur ei confirmasse domiuium eiusdem prædij.

l *Infirmitur.* generaliter loquitur.

m *Legatum.* significandum & relinquendum.

n *Sedata dominio.* id est non quotiens talia verba inseruntur in testamento, totiens legatum & fideicommissum peti potest.

o *Vade.* ad quam voluntatem cognoscendam non potest contra modum attingi, quām inspectis verbis testamenti superioris: & quia hoc est, igitur lecto &c. sic ergo licet verba quæ ad legarum vel fideicommissum petendū aliàs fiunt idonea, quæ posita sunt in testamento, non tamen ad petendum suf ficiunt, nisi constiterit testatorem voluntate relinquendi illa valere. Sed econtra si sint inepta ad legatū & fideicōmissum, debetur testatorē ita voluisse: vt ff. de leg. iij. l. nō aliter.

p *Non aret.* nam cognita voluntate scietur quid iuris erit. Item secundario quæstio est iuris, quid præsumitur in dubio quando non apparet voluntas testatoris.

q *Cum igitur &c.* quia ita voluntas testatoris spectanda est.

r *Testamento.* ergo cum maritus tuus in testamento cauit de cō pro hoc legasse, vel fideicommissum reliquisse tibi videtur: sed secunda tibi propietate rerum prius tibi ab eo donatarū: non quod donauerat, confirmasse. nam cū maritus, qui quædā iure, cuedā nō iure donauerat vxori, legat ei ea quæ viuus donauerat: non ad illa spectat legatū, quæ iure donata sunt, nec enim

SI quidem ante donationem possessionis[a] in te iure[b] (vt dicis) à marito collatā, prędium ab eodem creditori obligatum fuerit: alienationē eius saluo iure[c] debiti, si tamen iuris ratio[d] actionem eius creditoris non excludit, factam esse non dubium est. ¶ Quod si[e] donatione iure celebrata, eo quod vel ante nuptias[f] facta est, [g] vel in iisdem casibus, in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest,[h] obligatio insecuta est: factum mariti quem diem suum obiisse memoraſti, iuri tuo officere non posse, [i] certum est. PP. XII. Kalendas Iul. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Confirmatio donationis inter virum & vxorem facta in testamento, non intelligitur esse noua dispositio, sed veteris corroboratio, & retrotrahitur. Bald. Vel sic: Confirmatio id quod per se potest subsistentium habere, non videtur de nouo dare. ibi. Vel sic: Donatione inter vnos per mariti um vxori collata in eius testamento confirmata, non debetur res, & eius æstimatio sed res tantū ex donatione morte confirmata: de qua potest detrahi Falcidia. Salycetus.

XIII. Idem AA. Octauianæ.

EX verbis quæ in postremis iudiciis inseruntur,[k] licet ad fideicommissum vel legatū[l] vtilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum,[m] si relinquendi studio huiusmodi verba fuerint adscripta. vnde[n] te voluntatis, non iuris[o] quæstionem in preces tuas contulisse palam est. ¶ Cum igitur[p] testamento[q] lecto[r] animaduertimus[s] maritum tuum ex præcedente donatione dominium tibi reseruasse, securitatique tuæ ad obtinendam proprietatem cauisse: inditorū verborum[t] conceptio non fideicōmissum relictū[v] ostendit, sed ex senatusconsulti[x] auctoritate liberalitatē * mariti tui, cuius custodiędæ etiā moriens prospexerit, quaten[y] firmare potuit[z] dominiū, mortis tempore tibi esse addictam. * PP. III. Noñ. Octobr. ipsis &. AA. Conss.

Prætextu donationis vxor non potest defendere rem donatam quo minus fiscus agat ex subsidiam: sed prætextu donationis infirmatæ, nullo modo defenditur causa. Bal. Vel sic: Ex re donata vxori, licet per contractum venditionis simulatæ, satisfieri debet fisco creditori mariti ex officio principis residua remanentia vxori, nisi fuisset revocatio facta. Salycetus.

XV. Iidem AA. Iustinæ & aliis.

SI non verum[a] contractum pater vester gessit, sed subspecie venditionis donationem possessionis in matrem vestram contulit,[b] nec ex bonis quæ in eodem l. cum hic status. j. respon.

y *Cui.* scilicet liberalitati, &c. hæc lex argumen. ad confirmationem priuilegiorum quòd nihil nouum dare videatur impe. rator vel papa si vetera indulta confirmet & roboret: vt ar. ff. de lega. j. l legata. Sed videtur hæc differētia nulla quo ad effectū, scilicet siue donet nunc, siue primam confirmare videatur. Respon. immo est differentia: quia poster revocari in dubium vtrū prius donasset, vel non. Et not. hic quòd imperator interpretatur voluntatem defuncti, cuius solius est interpretari voluntates. nam & iura interpretari est eius: vt supra de leg. & con. l. fi. cum & hæ voluntates pro iure seruentur: vt in authen. de nup. §. disponat. colla. iiij. & ff. ad leg. Fal. l. j. in prin.

Papa cōfirmando vel. legata. tus, nihil ne-uum dat.

z *Potuit.* s. vsque ad dodrantem: vt j. ad le. Fal. in donationibus.

SI *non.*] CASVS. Si maritus volens donare vxori constante matrimonio, & sciens se non posse, finxit se vendere, & in eadem voluntate vsque ad mortem perseuerauit: si ex bonis mariti debitoris fisci ex primipilari administratione fisco satisfieri non possit: an ad ea quæ donauit vxori, peruenire possit, quæritur? Dicitur quod sic. Idem est si reuocauit donationes: quia tunc non erunt res illæ factæ vxoris, sed in hæreditate remanserunt: & ex eis & aliis bonis satisfiet fisco.

a *Si non verum.* nomen infinitū est, id est simulatū. vt editio ergo non fuit, quia noluit donatio nō, quia nō potuit si tamē voluerint esse venditionē, sed precio minori animo donādi non valet, quatenus ex dono locupletior est: vt ff. eo. l. si sponsus. §. circa.

b *Contulit.* postea quam incepit esse obnoxius ob primipilariam administrationem, & sic erat iam res obligata fisco: & ideo in sua causa remansit: vt supra eo. l. si quidem. Sed quid si ante? tunc forte contra: vt infra eo. l. antepenulti. sed expone quod ibi dicitur, vt dices ibi. In venditione autem vera si ante fecit, aliud dicam quàm in donatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Persona*. id est ex bonis quæ remanserunt apud patrē vestrum.
b *Ob primipilum*. ad quod tenetur filius etiam si non est hæres: vt infra de primipi.l.fi.lib.xij.
c *Perseuerauerit*. quo casu morte confirmatur hæc donatio.
d *Pecuniam*. quam debet ex primipilaria administratione.
e *Ex bonis*. reliquis.

aliter enim non peruenitur ad extraneum pignoris possessorem: vt hic, & ff. de iur. fisci. l. moschis. & infra de conuen. fi. debi. l. j. lib. xj. aliud autem in expressa hypotheca secundum has leges: vt infra de pig. l. diftractis. & l. persecutionem. Alij subaudiunt hic, maxime si non sufficiunt bona debitoris. hodie autem vbilibet prius debitor conuenitur: vt in authen. de fideiuss. §. sed neque. col. j. & facit infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. satis.

f *Relictis*. si ex bonis quæ remanserunt patri vestro, non potest satisfieri fisco: supplebitur de bonis datis mamatri vestræ à patre vestro.

S *filij*.] CASVS. Maritus filium habens emancipatum prædium comparauit: & instrumento emptionis fecit comprehendi nomen vxoris. ea mortua ex eius successione voluit filius vindicare prædium: an possit, quæritur? Distinguitur: vtrum honoris causa fecerit comprehendi nomen vxoris. ea mortua ex eius successione voluit filius vindicare prædium: an possit, quæritur? Distinguitur: vtrum honoris causa fecerit comprehendi nomen vxoris: aut vt ei donaret. in dubio præsumitur maritū donasse, & si non probet eum non animo donandi nomen vxoris comprehendisse, nihil lucri habebit in prædio filius. si vero probet, cedet filio prædium, & precium patri. vel pone casum aliter vt in glos. Viuianus.

Sal. notat hic quod præsumptio simulationis probatur nō tantum ex actibus præcedentibus, sed etiā sequentibus: & est casus notandus secundū eum.

g *Si filij tui*. habeo ex vxore duos filios emancipatos: qua mortua filij adierunt hæreditatem eius. inter me & illos oritur lis de quibusdam prædiis quæ ego mea, illi matris fuisse contendebant: quoniam instrumentum emptionis factū erat in persona matris. Cum ego itaque illa prædia comparauero nomine vxoris, non animo donandi, sed volens ei facere honorem, passus sum nomē eius poni in instrumento, vel cū meo, vel eius nomine tantum: potero illa prædia mea facta vindicare. Si vero volens ei donare, repetam pecuniam, non prædia: quia dominium prædiorum transiuit in vxorem, sed repetā pecuniam: quia illa donatio non fuit confirmata morte mea, quia superuixi vxori: nisi sit nō soluendo mulier: quo casu habeo vtilem in rem ad fundum: vt ff. eo. l. vxor marito. in fi.

h *Proba*. cum pro eis sit publicum instrumentum, cui stat: vt supra de proba. l. cum precibus. Sed quomodo negatiuam probo: vt supra de proba. l. actor? Respon. non probo me non donasse, sed hoc, scilicet per possessionem rerum &c. dominum me effectum, me dico vsum duntaxat titulo nominis eius. Alij volunt dicere vt H. ex ista, & ff. de lega. iij. l. vxori. §. fi. & supra famil. erciſc. l. filiæ, quòd præsumatur vir animo donandi fecisse, nisi contrarium probetur. vnde & vxorem suam dicebatur posse onere nomine, sed non re: quod non placet, nisi ex quātitate pretij modica, & quia ipse sit dives, hoc præsumam: vt ff. e. l. vnic. ADDITIO. Tu dicas post Bart. hic: Quando nomen vxoris inseritur in instrumento: si ipsi marito res traditur, non vxori: præsumitur non animo donandi, ita intelligitur iste text. secundum eum, si diligenter inspiciatur: & sic etiam secundum eundem debet intelligi l. filiæ. supra famil. erciscundæ. Sed si alicuius nomine emitur, & sibi traditur, præsumitur donatio. ita intelligit dictus Barto. finem vltius. l. quod nota.

i *Vxoria*. quam interuenerit: vel quia non iure tenent: vel forsan auctoritate sua ingressi sunt in possessionem. & facit supra si quis alte. vel sibi. l. multum. & l. quamuis. & l. cum proprias.

k *Pecunia*. non rei: quia & mulier non à me, sed ab alio dominium consecuta est: vt diximus supra eo. l. & ff. de tua.

D E *his*.] CASVS. Si mulier extra dotem res in domum mariti intulit, & eas matrimonij consumpsit: quatenus maritus vel eius hæres teneatur, quæritur? Distinguitur: aut mulier eas donauit: & quatenus hæres locupletior factus est, conuenietur, aut non: & tunc insolidum.

l *Fuit*. scilicet maritus tuus.
m *Opertere*. actione rerum amotarum, vel condictione sine causa, vel depositi, vel mandati, vel ad exhibendum. & facit. ff. de iudicio dotium. l. si ego. §. dotis. & supra de rei vxo. act. l. j. §. fileat.

A *Marito*.] CASVS. Maritus donauit vxori suæ constante matrimonio domū: nec statim, nec ex post facto, id est traditione facta, si diuortium intercessit, vel persona accipiens prior decedat, vel donatio fuerit reuocata, valet.

n *Transferri potest*. nisi in casibus quos diximus supra eod. l. & quidem. & nisi in casu soluti matrimonij donetur: vt est mortis causa donatio: vt ff. eo. l. si eū. §. fi. & l. quia in hoc. sicut est tractatum supra de do. ante nupt. l. quod sponsæ.

o *Interceſſerit*. nisi expressim fuerit confirmata donatio sub diuortij tempore secundū R. immo tunc non confirmatur. sed de natio noua constituitur secūdū loā. vt ff. eo. l. si interim. §. fi. & l. seq. Ité hoc quādo non bona gratia factū est diuortiū. aliquin distinguitur: vt ff. e. l. cū hic status. §. fi diuortiū. in dubio tamen semp præsumit reuocata: vt ff. de aur. & arge. le. l. ij. in fi. & l. iij.

p *Exempta*. vel etiam simul: vt & ff. de rebus du. l. si inter virū. & his duobus modis etiam donatio causa mortis reuocatur: vt insti. de dona. §. j.

q *Reuocata*. expresse vel tacite: vt supra eo. l. si maritus tuus.

S *I constante*.] CASVS. Constante matrimonio an mater filio emancipato possit donare. quæritur: Dicitur quod sic.

r *Tibi*. emancipato, vel nō habēti patrē, & est ratio: quia frustra facit supra de donat. ante nup. l. si ante. & quod dicit vacuam,

Mater potest donare filio etiam viuente marito. intelligē quando sic donat quòd patri nihil quæratur. Baldus. Vel sic: Socrus potest donare genero constante matrimonio. h. d. secundum multos intelligitur. Vel mater potest donare filio communis etiam constante matrimonio. Salyc.

XVII. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

DE his quę extra dotem in domum illata, à marito erogata commemoras: si quidem te donante consumpta sunt, intelligis aduersus hæredes non nisi in quantum locupletior fuit, habere te actionem. Si verò cōtra voluntatem tuam: omnia tibi restituī oportere. PP. VIII. Kalen. Mart. Heraclię. AA. Conss.

Interea dicite diuortio præmoriente donatoria, & per reuocationem donatio inter coniuges infirmatur. Baldus. Vel sic: Rei donatæ inter coniuges dominium non transfertur: nec donatio confirmatur si diuortium sequatur, sed donatarius præmoritur, vel sit expressim reuocata. Salyc.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maternæ.

A Marito in vxorē donatione collata matrimonij tempore, nec initio dominium transferri potest: nec post, si diuortium intercesserit, vel prior persona quę liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donauit, fuerit reuocata, potest conualescere. Dat. IIII. Kalen. Septēbr. AA. Conss.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionysiæ.

SI constante matrimonio tibi mater domum tradidit: hanc in tuis bonis fecit. Dat. Idib. Iul. Philippopoli. CC. Conss.

A *Mario*.] CASVS. Maritus donauit vxori prædium quod Titio obligauit, solutit Titio debitum, & finxit se non soluisse: & voluit vt daret vxori suæ prædium: & dixit se vēdidisse: & maritus consensit. non valet donatio, nec simulatio.

a *Nihil*. neque pro parte, neque pro toto.
b *Potuit*. vt venditio non, quia nolebat: vt donatio non, quia non poterat: vt supra eod. l. si non verum. & facit si pra plus va. quod agi. l. j. & de transac. l. cū ea. & loca. l. ad probationem. & si certum per. l. si ex precio. in fin.
c *Interdictum*. vt ff. eo. l. j.
d *Exemptam*. vt & supra eo. l. à marito.

S *Vxori*.] CASVS. Mulier mutuo accipiēs pecuniam pro viro animo donandi soluit: an competat sibi repetitio? Dicitur quòd non: nisi ex ea pecunia factus fuerit vir locupletior, vel dignitas inde empta marito fuerit.

e *Contrahibus*. & sic nō intercessit.
f *Cum hac*. aliàs, cum hac. & tūc plana. aliàs, cum nec. & tunc subaudi, maxime. mā nec tunc repeteretur: vt ff. eod. l. cum adipiscendæ. hodie tamen non licet donare causa dignitatis: vt infra ad leg. Iul. repe. l. fi.

M *Arius*.] CASVS. An constante matrimonio posset maritus donare vxori suæ manicipium ad manumittendum, quæritur? Dicitur quòd sic.

g *Potest*. quo casu simul desinit & incipit seruus esse mulieris: vt ff. eo. l. quod autē. §. pe. sicut in acceptilatione simul oritur & extinguitur obligatio: vt ff. de noua. l. fi Stichū. §. ij. & ideo quia non fit statim accipientis, sed demum cum manumittit, nō habet hic locum constitutio diuorum fratrum ad Aufidium Victorinum: vt in dicto. §. ff. eo. Adde quod dicitur in ea. l. quod autem. in fi. & l. fi eum. j. respon. Item quid si donat vt post certum tempus manumittat: dicunt quidam non tenere: vt ff. de dona. l. Atilio. nos contra. vt dicta. l. quod autem. in fi. interim tamen præc. l. si quidem. & facit infra de bo. quę lib. l. fi. § fi & ff. de re. iudi. memo prædo. §. locupletior. & ff. solu. ma. l. quod si vir.

S *ic*.] CASVS. Videtur alicui quòd sicut socer nō potest donare nurui, ita nec socrus. contrarium tamē est verum: nec si pœnitet, valet pœnitentia, quo magis reuocetur donatio.

h *Sine re vacuam*. aliter olim non perficiebatur donatio. Azo. & Codex.

Sicut maritus non potest donare vxori, ita nec alij donanti accedere consentiendo circa donationem rei propriæ. Baldus. Vel sic: Si creditor viri rem sibi pignoratam vendat vxori, pignore iam liberato non valet venditio vt simulata, nec confirmatur vt donatio præmoriente donataria. Salycetus.

XX. Iidem AA. & CC. Claudiæ.

CReditor debito soluto, de pignore liberato nihil a ad vxorem debitoris quondā trāsferre potuit. Sed nec consensus eiusdem debitoris accedens per eum qui creditor fuit, imaginariè factæ venditioni ad dominium transferendum prodesse quicquam potuit b: cum tam ea quæ simulatè aguntur, quàm quæ in vxorem à marito donationis causa tempore matrimonij procedunt, propter iuris ciuilis interdictum c (cū proponas vxorem superstite marito rebus humanis exemptam d) pro infectis habeantur. Dat. V. Id. Augu. Viminatij. CC. Conss.

Quod expenditur ab vxore pro marito, non repetitur si in eius vtilitatem non conuertitur. Salyc.

XXI. Iidem AA. & CC. Maucaliæ.

SI propriis habitis contractibus, e quam acceperas mutuam pecuniam, pro marito donationis causa erogasti: cum hęc f ad dignitatem profuerit, nec locupletior sit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionem. Dat. III. Id. Aguſt. Viminatij. CC. Conss.

Ex iure patronatus non censetur locupletior donatarius Salyc.

XXII. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

MAritus manumissionis causa seruum mulieri cōstante matrimonio donare potest. g S. Kal. Auguſt. Sirmij. CC. Cōss.

a *Nihil*. neque pro parte, neque pro toto.
b *Potuit*. vt venditio non, quia nolebat: vt donatio non, quia non poterat: vt supra eod. l. si non verum. & facit si pra plus valuit quod agi. l. j. & de transac. l. cū ea. & loca. l. ad probationem. & si certum per. l. si ex precio. in fin.
c *Interdictum*. vt ff. eo. l. j.
d *Exemptam*. vt & supra eo. l. à marito.

S *Vxori*.] CASVS. Mulier mutuo accipiēs pecuniam pro viro animo donandi soluit: an competat sibi repetitio? Dicitur quòd non: nisi ex ea pecunia factus fuerit vir locupletior, vel dignitas inde empta marito fuerit.

e *Contrahibus*. & sic nō intercessit.
f *Cum hac*. aliàs, cum hac. & tūc plana. aliàs, cum nec. & tunc subaudi, maxime. mā nec tunc repeteretur: vt ff. eod. l. cum adipiscendæ. hodie tamen non licet donare causa dignitatis: vt infra ad leg. Iul. repe. l. fi.

M *Arius*.] CASVS. An constante matrimonio posset maritus donare vxori suæ manicipium ad manumittendum, quæritur? Dicitur quòd sic.

g *Potest*. quo casu simul desinit & incipit seruus esse mulieris: vt ff. eo. l. quod autē. §. pe. sicut in acceptilatione simul oritur & extinguitur obligatio: vt ff. de noua. l. fi Stichū. §. ij. & ideo quia non fit statim accipientis, sed demum cum manumittit, nō habet hic locum constitutio diuorum fratrum ad Aufidium Victorinum: vt in dicto. §. ff. eo. Adde quod dicitur in ea. l. quod autem. in fi. & l. fi eum. j. respon. Item quid si donat vt post certum tempus manumittat: dicunt quidam non tenere: vt ff. de dona. l. Atilio. nos contra. vt dicta. l. quod autem. in fi. interim tamen præc. l. si quidem. & facit infra de bo. quę lib. l. fi. § fi & ff. de re. iudi. memo prædo. §. locupletior. & ff. solu. ma. l. quod si vir.

S *ic*.] CASVS. Videtur alicui quòd sicut socer nō potest donare nurui, ita nec socrus. contrarium tamē est verum: nec si pœnitet, valet pœnitentia, quo magis reuocetur donatio.

h *Sine re vacuam*. aliter olim non perficiebatur donatio. Azo. & Codex.

Donatio valet inter socrum & nurum: nec re uocatur ex pœnitentia. Salycetus.

XXIII. Iidē AA. & CC. Cæcilianæ.

SIte in vacuam h possessionem prædij socrus i tua titulo donationis ante matrimonium vel post induxit: ad rescindendam donationem pœnitentia nihil proficit. k S. Kalend. Nouembr. Biunduſij. CC. Conss.

Licet vir damnetur ad vltimum supplicium, non incorporatur fiscores vxori à viro donatæ, sed si vir supernuit interim donatio perdet. Baldus. Vel sic: Donatio coniugalis confirmatur morte donantis naturali vel ciuili: ex qua libertas perditur, non si perdatur ciuitas tantum libertate manente: quia tunc mors naturalis expectatur, nisi prius reuocetur. hoc dicit. & est multum no. Salycetus.

XXIIII. Imp. CONSTAN. A. Petronio Probino.

REs vxoris quæ vel successio ne qualibet, l vel emptione, vel etiam largitione viri in eam ante reatum iure peruenerant: damnato ac mortuo m ex pœna marito, vel in seruilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto, n illibatas esse præcipio, nec alieni criminis infortunio adstringi o vxorem: cum paternis mater nisve ac propriis bonis frui eam integro p legum statuto religiosum sit: & donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus collata in vxorem, quia pudicitiæ præmio cesserit, obseruanda sit, q quā si maritum eius natura r non pœna subduxerit. ¶ Sin autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio s illata, non tamen mors ex pœna subsecuta: donationes à viro in vxorem sol latæ, adhuc in pendenti t maneant: quia nec matrimonium in huiusmodi casibus dissoluitur, v

i *Socrus nurui* loquitur.
k *Proficit*. vt infra de reuo. do. l. possessionem. & ar. infra si res alie. pi. da. fit. l. quæ prædium. & est ratio quod hic tenet, quia non tangunt se per potestatem: vt ff. eo. l. ij. §. socrui. & supra eod. l. si constante.

R *Es vxoris*.] CASVS. Si maritus vxori constante matrimonio animo donandi tradiderit: sicut morte eius naturali confirmatur donatio, sic si ciuiliter moritur: quia seruus pœnæ efficitur. Si vero deportetur, in pēdēti erit donatio, quia nec matrimonium dissoluitur. vnde si maritus in ea voluntate vsque in finem vitæ perseuerauerit, morte eius confirmatur donatio: nullo aduersus eā fisco seruato regressu.

l *Qualibet*. parentum vel extraneorum ex testamento, vel ab intestato, ciuili vel prætorio iure.

m *Mortuo*. naturaliter, n *Deducto*. vt in metallum: vt infra. eod. l. si quis. §. fi. & supra de iur. fisci. l. moschis. & infra de conuen. fi. debi. l. j. lib. xj. aliud autem in expressa hypotheca secundum has leges: vt infra de pig. l. diftractis. & l. persecutionem. Alij subaudiunt hic, maxime si non sufficiunt bona debitoris. hodie autem vbilibet prius debitor conuenitur: vt in authen. de fideiuss. §. sed neque. col. j. & facit infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. satis.

Mortuus ei militer censetur in memoriam dem natus.

o *Adstringi*. vt & supra ne vxor pro mari l. ob maritorum. & infra ad leg. Iul. de vi pu. l. j. & j. de priuile. fisci. l. j.

p *Integro legum*. nulla lege per hoc immutata, vel contradicente: quia & si pater vel auus erit, vsumfructum habebit.
q *Obseruanda sit*. vt infra de bonis proscrip. l. si quis post hanc.
r *Natura*. id est naturalis dissolutio animæ & corporis.
s *Vel deportatio*. quæ succedit hodie loco aquæ & ignis interdictioni: vt ff. ad le. Iul. pecu. l. iij.
t *In pendenti*. vt ar. de leg. ij. l. cum pater. §. hæreditate. An ergo poterit interim reuocare? Respon. sic: vt ff. eo. l. sed si mors. §. j. & hic subiicit. & ar. ff. ad Treb. l. ex facto. §. si quis.
v *Dissolvitur*. vt & ff. de bo. dam. l. sed & si. nisi mutet vxor affectionem: vt infra tit. j. l. j. Vltimo hic distingue triplicem donationem, scilicet causa mortis, & inter coniuges, & inter viuos. Prima nō valet, siue fiat ante reatum, siue post reatum: ante donationem, siue post: cu etiam testamentum rumpatur & omnia publicentur: vt ff. de dona. causa mor. l. si aliquis. & ff. eo. l. cum hic. §. si maritus. in fi. §. Secūda si quidē ante reatū, distinguitur quæ pœna subsequat, vt vel cōfirmetur, vel in pēdēti remaneat: vt hac. l. si post reatū, nō valet: vt hic, & dicta. l. cū hic stat. §. si

Donatio est triplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

matitus. post damnationem constat non tenere. Tertia scilicet inter viuos, valet ante reatum: vt infra de bo. proscri. l. pe. idem & post reatum: vt ff. de dona. l. post contractum. nisi in crimine læsæ maiestatis: vt infra ad l. Iul. maiestat. l. pe. & fi. post damnationem autem non valet: vt d. l. post contractum. in fi. Ex prædictis patet quod donatio inter coniuges non adsimilatur omnino donationi causa mortis, nec inter viuos.

Sequitur athen. sed hodie, &c. & facit ff. sol. ma. l. si quis sic stipuletur.

a SEd hodie. Natus. id est ingenuus natus.

b Ex supplicio. id est ex pœna alicuius supplicij. olim enim sic: vt supra. l. pxi. Sed an lex sit correcta. ff. de pœ. l. qui vltimo? Respond. non, a quia hæc authen. super viuentibus dicit. Item hæc authē. de bene natis est intelligenda, vt in corpore inuitur vnde hæc sumitur, scilicet in authen. de nupt. §. quod autē colla. iiij. & liberti, licet non per hanc authenticam, tamē per aliam: vt lib. decæteris. col la. vj. dicūtur bene nati.

c Non dissoluitur. quod fieret propter inæqualitatē si alter fieret seruus secundum leges, vt in corpore. sed non sic secundum canones.

DOnationes.] CASVS. Si maritus dedit vxori constante matrimonio vel econuerso: licet ab initio donatio nō teneat: confirmatur tamē morte, si subsistat infra quantitatem quingentorum solidorum: si vltra, non confirmatur nisi fuisset insinuata, vel expressæ confirmatio interuenerit. & si sit vltra quingenta, & confirmatio sit expressa: ex eo tempore capit firmitatem, ex quo donatio fuerit confirmata. & hoc in prima & secunda. si infra subsistit vel excedat, & est insinuata & confirmata: ex eo tempore quo erat facta donatio, firmitatem capit: sicut contingit in aliis negotiis in quibus ratihabitio retrotrahitur, scilicet ad tempus celebrati cōtractus. & hoc in tertia: subtili diuisione iuris vel facti decæterorum locum non habente.

a Respondeo ita secundū Sal. propter id dictum rationem: tamen licet quæstio fuerit specialis: tamē decisio generalis est ergo &c. l. i. §. generaliter ff. de leg. præstan. omnino inquit. l. raptores. §. de epi. & cle. & infra de rapto. virg. l. raptores. per quas videtur illud cō stitui.

b In liberos. gratia similitudinis, & de his dicit, quę iuris spōsibilitate ab initio nō valēt, sed iter cōiuges non valent iuris ꝓhibitione.

c Eorum. scilicet coniugum.

d Personam. quæ sit ei coniuncta per potestatem: vt filio mariti, vel vxoris seruo. & de his habes supra eo. l. nec inter.

e Aliæ. pura filij, vel serui.

f Cui. quæ in potestate viri vel vxoris sit.

g Per silentium. quo confirmantur: vt ff. co. l. cum hic. §. j. & . ait oratio. Accursius.

ita vt si vsque ad vitæ suæ tēpus maritus eas nō reuocauerit, ex morte eius cōfirmētur: sicco nostro ad eadem res nulla in posterum cōmunionem habituro. Da. III. Kalendas Mart. Sardiniæ, Crispo & Constantio Conss.

IN AVTHEN. DE nup. §. quod autem. coll. iiij. constitu. j.

Duo dicta ponit: & secundum infert ex primo. Salycetus.

SEd hodie nemo bene natus[a] à principio, ex suppliciob sit seruus: & ideo matrimonium non dissoluitur[c].

Donationes inter viuos, quæ sola morte confirmantur, retrahuntur retro. sed illæ quæ confirmantur in vltima voluntate, quæ per mortem inter viuos valere non possunt, non habent tractū retro. Bal. Vel sic: Si donationes sunt insolubiles ratione potestatis vel matrimonij, confirmantur morte, & confirmatio trahitur retro. Si autem sunt insolubiles, quia summam excedunt legitimam, expressa confirmatio in morte requiritur, nec retrotrahitur. Sal. vide in addibilibus fol. 190. n. 5.

XXV. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

1 DOnationes quas parentes in liberos[d] cuiuscunque sexus in potestate sua constitutos conferunt, vel vxor in suum maritum, vel marite in suam vxorem, vel alteruter eorūf in aliam personam[g] cui constante matrimonio donare non licet, vel aliæh personæ in eam cui donare non poterant: ita firmas esse per silentiūi donatoris vel donatricis sancim[k], si vsq; ad quantitatem legitimā,[l] vel eam excedētes, actis fuerint intimatæ. Nam amplioris quantitatis donationem minime intimatam,[l] nec per silentium eius qui donauit, confirmari concedimus.[m]

¶ Sin verò specialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix confirmauerit, sine vlla distinctione[n] raræ habebuntur: ita tamen, vt si quidem vltra legē finitam quantitatem exposi-

k Legitimam. scilicet quingentorum aureorum hodie: vt infra de donatio. l. penult.

l Intimatam. id est in actis non redactam.

m Confirmari concedimus. cum duobus carcat adminiculis. scilicet ratione personæ, & ratione rei.

tæ, minimè in actis insinuatæ fuerint: specialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ sunt. ¶ Si verò vel non amplior sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit: tunc & silentium donatoris vel donatricis, & specialis confirmatio ad illud temp[o] referatur,[o] quo donatio conscripta sit: sicut & alias ratihabitiones[p] negotiorum gestorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta sunt. Nec in cæterum[q] subtilem diuisionem facti vel iuris introduci posse.[r] Dat. Idi. Decembr. DN. Iustiniano. A. II. Cons.

Contractus qui celebrantur cum imperatore vel Augusta, habent vim legis. Bald. & hunc textum non habes alibi. Baldus. Vel sic: Matrimonium non impedit donationem inter principem & eius vxorem. hoc dicit. Vel sic: Inter principem & Augustam valet donatio statim. Salycetus.

XXVI. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

2 DOnationes quas diuus imperator in pijssimā reginā suam coniugem, vel illa in serenissimum maritum contulerit, illico valere sancimus, & plenissimam habere firmitatem: vtpote imperialibus contractibus legis vicem obtinentibus, minimeq; opitulatione quadam extrinsecus egentibus. Dat. VIII. Id. Apri. Decio. V. C. Cons.

Princeps debet esse humanus, & non superbus. Bald. Vel sic: Si donator captus ab hostibus moriatur, siue donatarius captus post mortem donatoris redeat, donatio confirmatur. Salyc.

XXVII. Idem A. Ioanni. P. P.

SI vnus ex his qui matrimonio fuerant copulati, in alium donatione facta, ab hostibus captus esset, & in seruitutem deductus, & postea ibi morte peremptus: quærebatur an huiusmodi liberalitas quam ante fecit, ex hoc roborari videretur.

p Ratihabitiones. vt pater qui factū filij accipiētis mutuū haberetur: vt ff. ad Mace. l. si. vbi plura dedim[o] similia. & facit. ff. de nu. l. & si cōtra. & ff. de offi. pcō. l. obseruate. §. fi. & j. de don. l. data.

q In cæterum. id est de cætero.

r Posse. forte distinguebatur vtrum vir donans errabat in facto, credens rem donatā non valere vltra legitimam summā. Vel verius quia credebat valere donationem.

DOnationes.] CASVS. Si princeps donet vxori constante matrimonio, vel econuerso: indistincte valebit donatio, siue fuerit expresse vel silentio confirmata, siue non.

s Sancimus. & ita contractus imperialis est lex. sic infra de bonis quæ liber. l. cum multa. & de quad. præscrip. l. fi. in fine. & in authen. de non alien. §. finimus. colla. ij.

Contra. CASVS. Si vir donauit vxori, & postea capiatur ab hostibus, & ibi decedat: an confirmetur donatio, quæritur? Dicitur q. sic. & hoc in prima. Idem est si vxor donet, deinde illa capiatur ab hostibus, & ibi decedat: quia postea æstimabitur donatio ac si domi decessisset.

a *Augusto.* id est imperiali.

b *Imperialis.* sic supra de nuptiis. l. imperialis, circa princi. & facit. ff. eo. l. cum hic. §. fi. ambo. Accur.

DE REPVDIIS, & vt. &c

Omne quod ligatur, solubile est: vt in authen. de nup. §. diuersæ. colla. iij. sit & post hoc semper. & attentionem, & de sponsalibus dicit.

MAtrimonium.] CASVS. Si maritus deportetur, non dissoluitur matrimonium. si propter statūs mutationem viri, mulier affectionem suam non mutauit. An autem constāte matrimonio possit dotem repetere? Respō. quod licet non iure strido, de æquitate tamen sibi concedenda est. nec laudabile propositum fuisset quod non valet diuertere à marito, ei erit impedimento quo minus repetat dotem a fisco bona occupante.

c *Vel aqua & ignis.* vel pro id est: nam pro eodē ponitur: vt ff. ad leg. Iul. pecul. l. iij.

d *Non soluitur.* si contrahat matrimoniū: ergo habet filios in potestate. no. ff. eo. l. res. in distinctione ibi posita. & facit. j. ad leg. Falcid. in donationibus, habet ergo vim relicti, vbi testator hoc voluit, alias nō: vt ff. eo. l. ex verbis. Ité est cōtra. j. de cod. l. si donatione. vbi nec retrotrahitur, nec etiā vt ex nunc valet. sed ibi vt haberet, in peculium fuit donatum: non autem simpliciter, quod hic erat. Accurtius.

Apollinaris dicit. vel aliter. l. item in potestate. Sed hic ciuitatem amittit, & apolis dicitur: vt ff. de leg. iij. l. §. deportatos, & §. ij. quibus. & ff. de pœ. l. quidam. Non ergo habet ius patriæ potestatis: Respō. ad hoc ꝙ est speciale casus vbi natus ex matrimonio non est in potestate. & ꝙ generaliter dicatur in potestate nasci, intelligit quādo nullus mutauit conditionem. Item videtur matrimonium solui: vt ff. de ritu nup. l. si quis sic stipuletur. Solu. ibi adfectionē mutauit: mulier repudiando eum: vt hic subiicit.

e *Adfectionem.* quam habet vxor erga virum.

f *Non competit.* mulieri ipso iure, quia matrimoniū durat: sed de æquitate agit, & petit §. fisco: vt subiicit. & est speciale, ꝙ durante matrimonio petatur. sic & supra de iure do. l. vbi. Sed contra. ff. de bon. dam. l. fed & fi. vbi demū morte intercedente agitur. Solu. ibi mulier fuit deportata: hic vir.

g *Æquitatem.* inuadente fisco bona: & per consequs est æquū eā teneri: vt j. ad leg. Iul. de vi. l. ij. & ff. sol. matri. l. si marito. in Codex.

an vacillare? & iterum si donator quidem in ciuitate Romana constitutus decessisset, mortis autem eius tempore is qui donatio nē accepisset, in captiuitate degeret, & post reuersus esset: an videretur & tunc donatio rata haberi? ¶ Cum itaque in vtroque casu oporteat augusto[a] remedio causam diriminicum nihil tam peculiare sit imperialis maiestatis, quām humanitas, per quam solam Dei seruatur imitatio: [b] in ambobus casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kal. Decembr. Lampadio & Orestа VV. CC. Conss.

TITVLVS XVII.

DE REPVDIIS, ET IVdicio de moribus sublato.

Deportatio non facit soluere matrimonium: nec vxor perdit dotem ob deportationem mariti. hoc dicit. Bald. Vel sic: Deportatione viri seu amissione ciuitatis matrimonium non soluitur: dos tamen de æquitate reperitur. hoc dicit. Saly.

1. Imp. ALEXANDER A. Abutinianæ.

MAtrimonium quidē deportatione, vel aquæ & ignis[c] interdictione non soluitur,[d] si casus in quem maritus incidit, non mutet vxoris adfectionem.[e] Ideoque dotis exactio ipso iure non competit:[f] sed indotatam eam esse, cuius laudandū propositum est, nec ratio æquitatis,[g] nec exempla permittunt. pp. Nonis Nouembr. Alexādro. A. III. & Dione Conss.

Mulier non teneatur sponsum vltra triennium expectare, ideo postea poterit nubere sine pœna. hoc dicit. Saly.

17. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. & Valerian. Cæs. Paulinæ.

priū. & facit in authen. de nupt. §. deportatio. colla. iiij. & ff. de capti. l. non vt à parte. & supra tit. j. l. tres vxoris. & ff. eo. l. j.

Libertum.] CASVS. Si filia tua cum aliquo sponsalia contraxerat: an illo peregrinante, nec intra triennium reuertēte, nec nubendi tempus amittat, possit cum alio contrahere, quæritur?

Dicitur q. sic: quia & si sponsus præsens fuisset, potuit mulier sibi misisse nuncium repudij.

h *Filiæ tuæ.* ò mater. Accursius.

i *Facere.* cum alio etiā non misso repudio, secundum R.

k *Remittere.* præsente eod. & hoc est post biennium: vt ff. de spon. l. ij. Dic ergo, si non est arra data, quandocunque potest mittere repudiū: vt supra de spon. l. j. sed ea data ante biennium inter præsentes, ante triennium inter absentes non pōt quin patiatur pœnam arrarum, secundum quod pōst stipulatæ sunt: vt hic. & d. l. ij. de spon. l. ij. & l. fin. & hoc quando non est iusta causa vltra differendi. aliās etiam vltra triennium expectant: vt ff. de spō. sæpe. & hoc in sponsalibus. vxor enim cum certum scit virum viuere, non nubit: si verò incertum, quinquennio expectat à tempore captiuitatis: vt ff. eod. l. vxores. ADDITIO. Dicas de hoc vt in ca. de præsentia. extra de spon. & in c. dominus ac redemptor nosser. de secun. nup.

k secundum casū. ꝙ est tēpus præscriptum: vt in c. de illis. extra de spon. & ma.

Dubium.] CASVS. Pater dedit dotem pro filia, & stipulatus est eam sibi reddi solu. matrimo. morte. mulier finxit se velle diuertere à marito sine culpa mariti, sed fua: vt sic maritus dotem lucraretur. an talis dolus filiæ, obsit patri, quæritur? Dicitur quod nō: quia talis fraus principi displicet: & ideo firmitatem nō habebit: quia tantum ea debent obtinere firmitatem, quæ rectè & cum consilio geruntur. vnde Salomon: Omnia fac cum consilio, & non pœnitebis. vnde non obstāte tali fraude, potest pater dotē repetere in casu solu. matrimo. morte.

l *Recte.* i. rite secundum solennitatem qua debēt, & est sic. j. de appell. l. nominationes. & extra de his quę fi. à præla. ca. nouit. & xv. q. vij. c. episcopus. & dist. lxxxiiij. cap peruenit.

m *Ex morte.* i. si decederet in matrimonio, & ita in casu diuortij non fuisti stipulatus. sic & ff. sol. ma. si cum dotem.

n *Non dubitabit.* vtili actione, licet illa dolo fecerit quo minus cōditio stipulatiōis existat: vt ff. solu. ma. l. filię. & ff. eo. l. si filia.

o *Non potest.* No. sic & supra de vxo. mili. l. ij.

Filiæ.] CASVS. Si mater solueret matrimonium filiæ ea inuita non est audienda.

p *Non est.* vt §. de noffi. testa. filia nec patris: vt ff. de do. inter virum & vxo. l. cū hic status. §. si socer. & infra. l. proxi. sed sponsi

 talia

salia dirimere potest pater: vt ff. de spon. l. in potestate.

Dissentiens.] CASVS. An pater qui ab initio consensit in matrimonium filiæ suæ, quam habebat in potestate, inuita ea possit id dissoluere, quæritur? Dicitur q̃ non, nisi ex iusta causa suum sponsum repudiauerit. Sed ponamus q̃ filia secuta voluntatem patris diuerterit à marito: an possit cogere eam inuitam pater redire? Dicit q̃ non. Filiæ vero emãcipatæ matrimonium nullo modo dissoluere potest pater.

a *Non habeti*. nec bene concordantia matrimonia pater distrahat: vt ff. de li. exhi. l. j. §. fin. & ẽ. de inof. te. l. filia. & l. cũ te. & dixi. §. l. pxi.

b *Non habet*. facit supra de nup. l. fi vt proponis. ij. & ad prin. l. aperat auth. econtra &c. quæ est ex corpore de nup. §. est quoque. col. iiij.

Contra.] CASVS. Lex Codicis dicit q̃ inuita filia pater non potest matrimoniũ dissoluere: at econuerso si filia vult renũciare matrimonio in præiudiciũ patris, q̃ dedit dotem: an possit? Dicit authẽ. q̃ non potest, quia sicut in cõiungendo matrimonio necessariꝰ cõsensus parentum exigitur, ita in dissoluendo.

c *Econtra*. i. contra ad legem.

d *Lectionem*. vt fuit ẽ. col. l. dubium.

e *Parentum*. contra est supra de iure do. l. si dotem solue vt ibi.

f *Dissoluendo*. neutrum horum iure canonum obseruatur.

Licet.] CASVS. Destinauit mulier sponso libellum repudij, sed ad eum non peruenit, sed ad sponsi patrem, vel ad eum qui erat in potestate spõsi: an dissoluantur sponsalia? Dicitur quod sic.

g *Marito*. scilicet ab vxore: fuit tamen traditus alicui de sua familia quam habet in potestate, vel in cuius potestate ipse sit: vt ff. eo. l. ij. in fin. & causa debet mitti: vt j. eo. l. consensus.

Vxor.] CASVS. Si marito in militiam profecto, nec etiã ante quatuor annos reuerso, ita vt vxor nesciat viuat aut non: & velit ad secundas nuptias conuolare, & ducem sub quo militabat maritus, consulat de marito: an possit, quæritur? Dicitur quod sic: nec dicetur in l. Iul. de adulte. incidisse: nec dotem amittet, nec clãdestinas nuptias dicetur contraxisse: nisi mulier habuit conscientiã alienationi: quo casu furtiuæ essent nuptiæ.

h *Sospitatis*. i. an esset mortuus an viuus.

i *Ducem*. sub quo militauit.

k *Comenta*. in quærendo virum an viuerer.

Kal. Ianuar. Sirmij. CC. Conss.

Diuortiũ filiæ nõ est in potestate patris, nisi ex magna & iusta causa: & si fuerit emancipata, tunc nullo modo. Baldus & Salycetus.

v. Iidem AA. & cc. Schyroni.

Dissentientis patris, qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante vxore filiafamilias, ratam non haberi [a] voluntatem diuus Marcus pater noster religiosissimus imperator constituit: nisi magna & iusta causa intercueniente hoc pater fecerit. Inuitam autem ad maritum redire, nulla iuris præcipit constitutio. Emancipatæ vero filiæ pater diuortium in arbitrio suo non habet. [b] Dat. V. Kalend. Septemb. Nicomediæ. CC. Conss.

IN AVTHENT. de nuptiis. §. est quoque. colla. iiij. constit. j.

Filiusfamilias non potest dissoluere matrimonium nisi patre consentiente: emancipatus sic. Salycetus.

Contra [c] si filiifamilias distrahunt parente nolente, quid iuris sit, exprimit noua constitutio de nuptiis, scilicet ne * matrimonia distrahantur in læsionem [d] parentum [e] qui dotẽ vel ante nuptias donationẽ obtulerint aut susceperint soli, aut cũ filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissoluendo. [f]

Citatio ad domum valet licet ex citati notitiam non perueniat. hoc dicit tex. cum glos. Salycetus.

VI. Iidem AA. & CC. Phœbo.

Licet repudij libellus non fuerit traditus vel cognitus marito, [g] dissoluitur matrimoniũ. Dat. XVIII. Kal. Ianua. Nicomediæ. CC. Conss.

Mulier quæ de marito per quadriennium noua non habuit, palam nubens, adulterij, & cæteras pœnas euitat. Salycetus.

VII. Imp. CONSTANTINVS A. Dalmatio.

A I *Amissionem*. immo recuperabit eam ab hæredibus.

m *Violata*. ab aliquo. Nota ergo adulteriũ non fieri sine dolo, & mala cõscientia. fic. ff. de adul. l. miles. §. penulti. & l. pe. & sic prosunt & sunt argu. ad quæstionẽ qua quæritur de eo qui cognouit coniugatã credens solutam. & facit extra de secũ. nup. l. dolo.

Adulterio

VXor quæ in militia profecto marito post interuentũ annorum quatuor nullum sospitatis [h] eius potuit habere indicium, atque ideo de nuptiis aliis * cogitauit, nec tamen ante nupsit, quàm libello ducem [i] super hoc suo voto conuenit [k], non * videtur nuptias iniisse furtiuas, nec dotis amissionem [l] sustinere, nec capitali pœnæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis iugitatem non temerè, nec clanculo, sed publicè contestatione depolita nupsisse firmatur. ¶ Ideoque obseruandum est, vt si adulterij suspicio nulla sit, nec cõiunctio furtiua detegatur: nullum periculum ab his quorum coniugio erant copulatæ vereatur: cum si conscientia maritalis tori furtim esset violata, [m] disciplinę ratio pœnam congruam flagitaret. Dat. * Nesso Feliciano & Titiano Conss.

IN AVTHEN. VT lic. ma. & auiæ. §. quod autem à nobis. colla. viij. consti. fina.

Nodie mulier habens virum in expeditione militie, non potest licite nubere, etiam si diu eum expectauerit: nisi formam huius legis seruauerit.

HOdie [x] quantiscunque [n] annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas neque responsum ab eo acceperit. Sed si mortuum audierit, non prius nubat, quàm per se vel per aliũ, eũ sub quo militabat, adiens, interrogauerit si pro veritate mortuus est: vt apud gesta deponatur cum iureiurando, si mortuus sit: quo sub secuto, post annum [o] nubat. ¶ Si verò præter hęc nupserit: tã ipsa quã qui eam duxerit, velut adulteri puniantur. Sed qui iurauerit, si falsò iurasse conuincatur: [p] militia nudat [q], decem libras auri soluet illi quę mortuũ fuisse mẽtitus est: eo licẽtiã habẽte, si voluerit, suam vxorem recipere. [q]

in eo. tit. §. sed etiam captiuitatis. sol. ibi in captiuo.

o *Post annum*. cõputandũ à tẽpore iuramẽti: vt in corpore. Sed contra. ff. de his qui no. infa. d. genero. §. sed cũ tẽpus. vbi statim assumit & deponit lugubria. Sol. hęc corrigit. vel ibi erat certus hic dubium, licet iuratum sit per vnum.

p *Conuincatur*. ẽ. de re. cre. & iureiur. l. ij. contra. fol. de alio iuramento dicit.

q *Recipere*. quomodo hoc, cum legitime contraxerit: Respon. fingitur

fingitur nũ cõtractum vel nullum: licet verum & rectũ fuerit.

Consensu. Primo ponit exordium & rationẽ legis cõdendæ vsq; ibi, Si qua igit. Secũdo enumerat causas, propter quas vxor potest diuertere a viro, vsq; ibi, vir quoq;. Tertio enumerat causas, propter quas vir discedere potest, vsque ibi, hæc nisi. Quarto ponit diuertere sine causa, vel causam nõ probãte, vsq; ibi, seruis. Quinto ponit per quas personas, & quomodo probari possit, vsq; ibi, si vero. Sexto, qui debet liberis lucrantibus, vsque ibi, pactiones. Septimo annullat pacta huic legi contraria, vsque ad fin. Salycetus.

CASVS. Licet solo cõsensu contrahatur matrimonium, non tamen solo consensu dissoluit: nisi misso libello repudij prius, vel nisi aliqua ex causis in præsenti. l. expressis inciderit. & hoc fauore liberorum. Si ergo maritus vel vxor in aliquã earũ inciderit: impune alter ab altero discedere potest: si nec vlla earum interueniente mulier à viro diuertat, vel de aliqua maritũ accusauerit, nec probauerit, amittet dotem: vir donationẽ ante nup. nec intra quinquennium alij nubet. quod si fecerit, erit infamis: nec dicetur commissec iusta illa coniunctio. sed tali coniunctionẽ accusare voluerit, libertam habeat facultatẽ. si vero causam probauit: dotem recuperat, & donationẽ ante nup. & huero suo cedat, & post annũ nubat, ne de partu dubitetur cuius sit. ſ. an primi, an sequentis mariti. Si vero q̃ si adeat per se vel per alium, illum sub quo militabat, vt prius maritus militabat, vt prius sciat veritatem præsti- to ab ipso iuramento sub quo militabat, eo rã actis iudicis q̃ nupt. tuus sit. quo subsecu- to post annũ potest a- lij nubere. Sed ille qui iurauit, falsò iura- uerit: ipse priuatur tatis, & x. libras auri soluet illi cui iurauit ef- se mortuũ: dare licẽtia primo marito, si voluit suã vxorem recipere. n *Nodie quantiscunque*. i. quotcunq;. Sed contra extraneos fieri possũt. in auth. de nup. §. nouissimus. colla. iiij. sol. hic corrigit. Item contra

Adulteri pe.

Matrimonium non potest ab altero coniugum dissolui sine causa legitima hic expressa: & vxor contra faciens dotem perdit & donationem propter nuptias restituit nec intra quinquennium nubere potest. Vir autem contra faciens, dotem restituit, & donationem perdit. Et ad probationem causæ admittuntur domestici, & alii inhabiles: lucrãdumque debet liberum liberis reseruare. & pacta contra hanc legem inita sunt ipso iure nulla. Salyce.

VIII. Impp. THEODO. & VALENTINIA. A A. Hormisdæ præfect. præto.

CONsensu [a] licita matrimonia posse contrahi, contracta non nisi misso repudio [b] dissolui præcipimus. Solutionem etenim matrimonij difficiliorem [c] debere esse, fauor imperat liberorũ. [d] Causas autem repudij hac saluberrima lege apertius [e] designamus. Sicut enim sine iusta causa dissolui matrimonia iusto limite prohibemus: ita aduersa necessitate pressum [f] vel pressam, [g] quas iis infausto, [h] attamen necessario auxilio cupimus liberari. ¶ Siqua igitur maritum suum adulterum, [i] aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, [k] aut plagiarium, vel ad contemptum sui domus[l]ve suæ [l] * ipsa inspiciẽte cum impudicis mulieribus (quod maximè etiam castas exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si [m] eberibus [n] (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probauerit: tunc repudij auxilio vti necessario ei permittimus libertatem, & causas dissidij legibus comprobare.

IN AVTHENT. vt lice. mat. & auiæ. §. causas. colla. viij. cõstit. fin. aliàs. §. quia vero quædã. in fi.

A qua mulier pepigit de nõ amittẽda dote, vel vir de nõ amittẽda donatione propter nuptias si in aliquã causam prędictarum incideriit, nullam obtineant firmitatẽ. No. ex hac l. ibi, exalperat. q̃ nihil est quod tã exalperet vxorẽ, nisi impudicitia viri. No. secũdo ibi, fautricẽ. de fautrice. & vide quod no. in ẽ. de pœnis. in clemen. vbi habes glo. magistram. No. tertio ibi, indignã, quod debet carere connubio, qui se iudicat indignũ. Quarto no. ibi, adeunt à contrario sensu, q̃ si filius adisset, nõ posset reuocare factũ patris. quod *aliàs ante nuptias. dic vt ẽ. de rei vin. l. cum à matre. Bal. hic.

SEd nono iure vir qui sine causa hoc fecerit, [o] ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit vxori, quantum tertia pars facit antenuptialis * largitatis: sed matrimonium ob id non soluitur.

Finit authen.

Sequitur textus. l. C.

¶ Vir quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine causis apertius [p] designatis propriã repudia re iugalem. Nec vllo modo expellat nisi adulteram [q] vel venefică, aut homicidam, aut plagiariam, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum se ignorante vel nolente cõuiuia appetentem, aut ipso inuito sine iusta & probabili causa foris [r] scilicet pernoctantem: vel circensibus vel theatralibus ludis, vel arenarum spectaculis in ipsis locis in quibus hæc adsolent celebrari, se prohibente gaudentem: vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiatricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu fallitatis se crimini immiscentem inuenerit, aut manus audaces sibi probauerit ingerentem. tunc enim necessario ei discedendi permittimus facultatem, & causas dissidij legibus cõprobare. ¶ Hæc nisi vir & mulier obseruauerit [s], vltrice prouidentissimæ legis pœna plectentur. Nam mulier si contempta lege repudium mittendum esse tenta uerit: suam dotem, & ante nuptias donationẽ amittat, nec in tra quinquennium nubẽdi habeat denuo potestatẽ. Aequum est enim eam interim carere connubio, quo se monstrauit indignã. Quod si præter hæc nupserit, erit ipsa quidẽ infamis: cõnubium vero illud nolumus nunicupari. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatẽ. Si vero * causam probauerit intentatam, tunc eam & do-

i *Adulterum*. videtur contrarium ei quod dicitur. xxxij. q. ij. c. quicquid. & in Lombardã si quis vxorem suam amiserit. l nulli liceat. vbi dicit ex alia causa nõ ditimi nisi causa fornicationis. & ad hoc in authent. de nupt. §. minores. & §. si igitur. & §. turſus. & §. si vero. colla. iiij.

k *Abactorem*. i, abigeũ.

l *Suæ*. mulieris.

m *Se*. vxorem.

n *Verberibus*. ad hæc aptatur authẽ. sed nouo iure &c. q̃ est in auth. vt li. ma. & a. §. fi qs in suã domo. & §. causas. & §. si qs autẽ propriã. col. 8.

o *Sed nono*. Hoc facerit. id est vxorem verberibus affecerit.

p *Apertius*. quàm olim essent.

q *Adulterum*. quoniam non potest eã accusare, nisi se ſcribat, vt in auth. vt li. ma. & a. §. qa vero plurimas. co. 8. r *Fwã*. nisi fuerit apud proprios parentes, vel alios qui sunt sine suspicione, vel nisi vir eã de domo sua ejecerit: vt in authen. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas. colla. viij.

s *Obseruauerint*. quia diuertant sine causa.

Conser. cum hoc. §. c. t. cum gl. t. extra de li. nõ cõtest.

Post

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Post annum.* vt §. de secun. nupt. l. ij.

b *Interdicta.* §. ea. l. §. vir quoque.

c *Sibi habere.* vt tamen accusando eam de adulterio inscribat, vt lucretur dotem: vt superiori. §. dixi. Sed quomodo eo casu dotem habebit? nã ipsa cum suo patrimonio vel toto vel parte reduitur in monasterium, & residuum datur ascendentibus, vel descendentibus: vt in authent. vt nul. iudi. §. adulteram. coll. ix? Respon. illud intellige de alia substantia præter dotem. Cui responsioni obstat quod est in fine eius authent. &c. si enim ex auctoritate legis lucraret marit⁹ totũ, cur diceret dotalia pacta seruari, cũ & fine his totũ lucratur: vt hic, sed vir eligit? Dic ergo secundo quod etiã dos ea viuẽte debet monasterio applicari: quia inde debet sustentari, ea autẽ mortua dos debet dari viro tota vt hic: vel secundnm pactum, vt vbi. & hoc innuit finis dictæ authenticæ. Vel tertio hic loquitur cum ciuiliter agendo condictione sine causa vt liberetur, probat de crimine. ibi cum crimitaliter instituta accusatione. Item quid dices vbi soluitur mattimonium ratione adfinitatis vel consanguinitatis: & postea vult vir dotem retinere, quia dicit vxorẽ adulterium cõmisisse? Illa se excuset, quod non fuerit vxor, & sic nec matrimonium pro viro est. ff. de dona. inter virum & vxo. l. iij. §. j. Sed dic cõtra: vt in authen. de nup. §. si vero ab init. colla. iiij. & ff. rerum amo. l. in concubina. Item pone patrem dotasse filiam: an propter filiæ delictum perdit pater dotem? quod videtur, quasi pactum non valeat quo minus pœna huius legis seruetur. vt §. ead. l. in fi. Argu. contra. ff. de pac. do. l. cum dos. & §. c. l. dubium. & authen. contra si filij &c. & dixi. §. de iure dot. l. si dotem.

d *Sin autem alter.* id est sine aliqua de prædictis causis. Et nota hic quod olim libera erant matrimonia, & sine causa etiã altera parte inuita poterant diuimi: vt §. c. l. proxi. & §. de inuti. stip. l. §. ff. de verb. oblig. l. Titia. secũdo tẽpore ex certis causis permittitur diuimi misso libello repudij: vt hac. l. codicis: cui & aliæ causæ adiectæ sunt tẽpore sequenti: vt §. l. proxi. quæ etiam resecruntur in authen. de nupt. & §. l. in causis. & l. ſi. Tertio iure abbreuiatæ sunt, & pauciores quam sint in codice: vt in authẽ. de nup. §. per occasionẽ. cũ sequẽtibus. & § mitiores. col. iiij. Quarto iure adhuc pauciores: vt in auth. vt li. ma. & auiç. §. quia vero plurimas. colla. viij. Quinto iure, vt canonũ omnes reiectę sunt: nisi adfinitatis, vbi non diuimitur: sed nullum fuisse declaratur.

e *Plagã.* subaudi alias.

Matrimonium an diuimi possit.

Cotor. c. delecto. cõ gl. extra de offic. archidiac. & c. tertio loco. extra de probat.

tem recuperare, & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post annum [a]ei (nequis de prole dubitet) permittimus facultatem. ¶ Virum etiam si mulierem interdicta [b]arguerit attẽtantem: tam dotem, quàm ante nuptias donationẽ sibi habere [c] seu vindicare, vxoremque (si velit) statim ducere hac iusta definitione sancimus. ¶ Sin autem [d] vxori suæ renunciare voluerit: dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat. Seruis etiam seu ancillis puberibus si crimen adulterij vel maiestatis ingeritur, tam viri quàm mulieris, ad examinandam causam repudij, quò veritas aut facilius eruatur, * aut liquidius detegatur, si tamen alia documenta defecerint, quæstionibus subdendis.

¶ Super plagis [e] etiam (vt dictum est) illatis ab alterutro [f] cõmouendis, eaſdem [g] probationes (quoniam non facilè quæ domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus obseruari. ¶ Si vero filio vel filiis, filia vel filiabus extantibus, repudium missum est: omne quicquid ex nuptiis, lucratum est, filio seu filiis, filiæ seu filiabus post mortem accipientis seruari: id est si pater tẽmere repudium miserit, donationem ante nuptias à matre seruari. si mater: [h]dotem ipsam eidem vel eisdem, filio seu filiæ patre moriente dimitti censemus: [i]patri videlicet vel matri in scribendis filiis hæredibus, si vnum seu vnam vel omnes scribere, vel vni ex his donare velit, electione seruata. [k] nec vllam alienandi seu supponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed si aliquid ex hisdem rebus defuerit: ab hæredibus seu eorum detentatoribus (si tamen non ipsos [l] hæredes scripserit, aut scripti filij non adierint) resarciri præcipimus: vt etiam hoc modo inconsulti animi à repudio mittendo detrimento [m] retrahantur. ¶ Pactiones sanè si quæ aduersus præsentia scita nostræ maiestatis fuerint attentatæ, tanquam legibus contrarias [n] nullam habere volumus firmitatem. Dat. V. Id. Ianuar. Protogene & Astorio Conss.

A f *Ab alterutro*, id est vel à viro, vel ab vxore.

g *Eaſdem.* vt serui sub quæstionẽ mittantur. & est sic. §. de iure delib. l. ſi. §. licentia danda. & §. de quæstio. l. j. & de adul. l. verba. & l. in adulterij. & l. ſi. & ff. de testi. i. serui. & §. de admi. tu. l. fer. & l. in adulterij. & l. ſi. & ff. de testi. i. serui. & §. de admi. tu. l. fer. qui & à qui. l. prospexit. quæ faciunt etiam ad id quod hic dicit, ea quæ domi geruntur &c. Sed argu. contra. §. de testi. l. etiam.

h *Si mater*, scilicet temere liberum miserit. i *Censemus.* huius edicti meminit. & §. eod. l. fin. §. eodem.

k *Electione seruata.* aliud per authen. videtur: vt §. de secundis nupt. authen. lucrum. secundum Ioan. Vel ibi in aliis rebus dicit, secundum H. & Azo. & concordat hujc. §. de secundis nupt. l. generaliter.

l *Ipsos.* filios.

m *Detrimento.* i. propter metum detrimenti.

n *Contrarias.* vt quia pepigit de non petenda dote, licet delinquat. nam per hoc ad delinquendum inuitaretur. vt. ff. de pac. docet conuenire. & facit. §. de pac. l. pacta quæ contra leges.

Si constante.] CASVS. Si maritꝰ & vxor ex consensu de diuortio inter se fecerint, & postea maritus ad secundas nuptias conuolare velit, non potest ei obstare prima vxor, quia ipsa per hoc quod consensit in diuortium, videtur renunciasse matrimonio, & sic non habet vllum ius in matrimonio. Ita tenet Bal. in l. ſi constante. C. de repudiis. & Ioan. Andr. in c. ſi quis. de sponsa. lib. vi. & Host. in summa. de matrimonio. in fi. & Panor. in c. ſi quis. de sponsa. & Abb. in c. ſi quis. de sponsa. & Ioan. de Imol. in §. de nuptiis. in fi. instit. de nup

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Iudicio.* nunc tractat de vltima parte rubricæ. Accursius.
b *Absoluto.* quod fuerit illud iudicium, ignoramus. Sed dicamus quòd multi mali mores & leues, vt inebriationes, & similes, in ducebant solutionē matrimonij: quod hodie nō est: vt hic, & §. de rei vxo. act. l. rē. in prin. §. taceat. & ff. solu. matri. l. rei iudicatæ. §. j. in fin. §. ADDITIO. Intelligas quod istud iudicium de moribus est sublatum quātum ad detractionem seu compensationē dotis. Non autē est sublatum quin maritus adhuc possit vxorem malè morigeratam castigare: vt vij. q. j. sicut alterius. moderate tamē: vt ibi notatur per glos. j. & xxiij. q. iij. duo ista.

SOLVTO MATRIMONIO &c.

De solutione matrimonij dixi, postquam dos repetitur, sic de hoc dicamus: & dic petatur, id est repetatur. sic. ff. de pigno. act. l. petenti. vbi ponitur pro repetenti. Accursius.

DVbium.] CASVS. Si mulier marito suo ancillas æstimatas in dotem dederit, & eas stipulata fuerit sibi reddi in casu sol. matri. si extarēt: vel si non, æstimationem earū: & ancillæ dotales pepererunt: an partum cū matre maritus restituere debeat, quæritur? Dicitur quòd sic.

c *Ex stipulatu.* hodie semper fingitur stipulatio, olim autem si interesserit stipulatio. Sed videtur partum apud virum remanere: vt ff. eo. l. pe. §. mancipia. quæ est contra. Solut. ibi obligauit se vir quocunque modo perirent mancipia: ideo lucratur partum. hic sic se obligauit ad istam æstimationem, si sua culpa non extarent: nō autem de fortuito casu, secundū Io. vel ibi fuerunt æstimata, vt eodē præcio redderentur, licet deteriorentur. hic autem restitui debebant ipsa qualiacunque essent: aliàs si nō extarēt, tunc æstimatio, vel ibi fuit vera æstimatio facta, hic non: vt §. de iure dot. l. si inter. & sic concor. §. de rei vxo. act. §. cumque. vel ibi electio fuerat seruata viro restituēdi res, vel æstimationem, hic mulieri: vel hic actum fuit expressim vt partus restitueretur: ibi nō. Item aliud contra. ff. de iur. do. l. si mancipia. vbi similiter partus remanet apud virum. sed solue eodem modo vt superius dictum est.

Ancilla si datur in dotem, soluto matrimonio cuius erit partus.

SEcundum.] CASVS. Si pater pro filia dotem det, & viro pater filiæ successerit, & omnia bona sua ob aliquod delictum confiscata fuerint: an dotē suam à fisco filia petere possit, quæritur? Diciter quod sic, nec obstat quòd pater succesit generaliter, & sic actio dotis fit confusa: quia bene præiudicat quo ad patrem, non quo ad filiam extincta erat actio.

d *Rationem iuris.* nam vult ius fiscum teneri ad dotem: vt hic, & ff. solu. ma. l. si marito. in princip. & §. de bo. proscrip. l. si vt proponis. & l. si deportatus. & l. si. & ff. de vsur. l. cum de in rem. in fin. & hoc cum fiscus succesit viro, hic autem succesit viri hæredi, scilicet patri mulieris: quod tantundem valet, cum hæres hæredis &c. vt §. de hæredibus instit. l. fin.

Hæres hæredis est hæres testatoris.

e *Extinxerit.* sicque videbatur actio dotis confusione sublata, quod est verū quo ad patrē. nō quo ad filiā. & hoc subijcit, attamē &c. cui cū patre actio cōmunis erat: vt ff. sol. matr. l. ij. §. j. Af *Cum & ipse.* bene dico tacitam exactionem non præiudicare filiæ: quia nec expressa: vt hic. & ff. solu. matri. l. non solum. & l. ij. §. j. & ff. de sol. l. qui hominem. §. si gener. & ff. de iure dot. l. post nuptias. & ad legē Falc. l. pater filiam. & §. eod. l. filiæ. nisi in casibus: vt ff. solu. matri. l. si cum dotem. §. eo tēpore. & l. dotem. & §. de nupt. l. si vt proponis. ij. Est autem tacita exactio, cū quis suo debitori succedit: vt ff. de reg. iur. l. quod attinet. & sic non est matrimonium: vt in authen. de nupt. §. si vero decretum & §. seq. colla. iiij. & facit. xxij. q. ij. c. si quis ingenuus. & c. perlatum. Item nota ex hac lege q vxor ducit virum.

Exactio tacita.

Quod attinet.

DOs.] CASVS. An pater dans dotem pro filia, ea decedente in matrimonio, & in sua potestate constituta possit dotem repetere, quæritur? Dicitur quod sic.

Filiafamilias. & sic erat in potestate. nam secus si emancipata: vt diximus. §. de rei vxo. act. §. extraneū. hic autē illud quæritur, si sunt filij ex eo matrimonio, an nihilo minus habeat locū hęc lex: Io. & B. & Azo, & nos quod sic: nisi sit factum pactum retētionis. ff. de pa. do. l. si pater dotem. & pro nobis est. §. de rei vxo. act. §. fileat. & d. l. si pater dotem. & ff. de iure dot. l. fin. in princ. & §. de bo. quæ lib. l. ij. & ff. reni ta. l. fi. in princ. & §. de negeuic. l. pater. & ff. sol. matri. l. si ab hostibus. in prin. & §. de negēst. l. quod in vxorem, & de iure do. l. auia. & ff. de in rem verso. & ideo. in fi. & l. sequen. & ff. ad Mac. si filiusfa. in ad. Item propter hoc aperta ratione, nā actio quæ acquiritur patri ex ipsa lege: ea debet ti dotē ex pacto, vel stipulatione, acquiritur patri ex ipsa lege: ea debet sed extraneus repetit dotē mortua muliere etiam interuenien- te debet tibus liberis: ergo & pater. Itē actio de dote communis est pa- patrem. tri & filiæ. vn de vel patre mortuo, vel filia emancipata, ad sola filiæ. con- mulierem pertinet etiam exhæredatā: vt §. de rei vxo. act. §. vt- filiam. deamus. ergo & filia mortua dos generaliter ad patrē pertinet. M. autem dixit contra. & hanc & aliàs prædictas intelligebat liberis nō existētibus, & pro eo instit. de hære. quali. & diffe. §. fi. & ff. thē. de nupt. §. si vero decretum & §. seq. colla. iiij. & facit. xxij. q. ij. c. si quis ingenuus. & c. perlatum. Item nota ex hac lege q vxor ducit virum.

Dos quæ procedit à patre, debet ad eum reuerti, hoc dicit. Vel sic: Per obitum filiæ dos data à patre, reuertitur ad patrem. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

DOs à patre profecta, si in matrimonio decesserit mulier filiafamilias,[m] ad patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Sep. Fusco & Dextro Conss.

II. Iidem AA. Aquiliæ.

SEcundum rationem iuris [d] existimas restitui tibi debere dotem à fisco, qui bona damnati patris tui suscepit. Licet enim viro quondam tuo pater tuus hæres extiterit, [e] attamen iuri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse [f] pater sine voluntate tua nec exigere nec accipere dotem poterat. Dat. Prid. B Non. April. Apro & Maximo Conss.

Liberi nati ex matrimonio putativo, sunt spurij. Baldus. Vel sic: Dos data seruo quem libertum esse putauit, repetitur: sed si filij nati licet sint ingenui, dicuntur spurij. Salyc.

III. Imp. ANTONINVS. A. Hostiliæ.

SI ignorans [g] statum Erotis, vt liberū duxisti, & dotem [h] dedisti, isque postea seruus est iudicatus: dotem ex peculio recipies, [i] & si quid præterea eum tibi debuisse apparuerit. ¶ Filij autem tui, vt ex libera [k] nati, incerto [l] tamen patre spurij C ingenui intelliguntur. PP. III. Kalend. Septembr. Læto & Cęreale Conss.

Dos quæ procedit à patre, debet ad eum reuerti, hoc dicit. Vel sic: Per obitum filiæ dos data à patre, reuertitur ad patrem. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

DOs à patre profecta, si in matrimonio decesserit mulier filiafamilias,[m] ad patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Sep. Fusco & Dextro Conss.

Liberi nati ex matrimonio putativo, sunt spurij. Baldus. Vel sic: Dos data seruo quem libertum esse putauit, repetitur: sed si filij nati licet sint ingenui, dicuntur spurij. Salyc.

III. Imp. ANTONINVS. A. Hostiliæ.

SI ignorans [g] statum Erotis, vt liberū duxisti, & dotem [h] dedisti, isque postea seruus est iudicatus: dotem ex peculio recipies, [i] & si quid præterea eum tibi debuisse apparuerit. ¶ Filij autem tui, vt ex libera [k] nati, incerto [l] tamen patre spurij C ingenui intelliguntur. PP. III. Kalend. Septembr. Læto & Cęreale Conss.

Dos quæ procedit à patre, debet ad eum reuerti, hoc dicit. Vel sic: Per obitum filiæ dos data à patre, reuertitur ad patrem. Bald.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Apollonio.

DOs à patre profecta, si in matrimonio decesserit mulier filiafamilias,[m] ad patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Sep. Fusco & Dextro Conss.

Captiuitas vxoris non facit locum repetitioni dotis: sed eius mors naturalis. Salyc.

V. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. & VALERIANVS C. Tauro.

SI quidem viuit apud hostes vxor tua: nondum frater eius quasi hæres dotem repetere potest. ¶ Si verò die functa est, [a] & hæreditatem eius possit vindicare: [b] dotis quoque repetitio ei iure competit, cum in stipulatum [c] deducta sit. PP. II. Non. Maij, Aemyliano & Basso Conss.

In dote agitur ad recipiendum. Bald. Vel sic: Tam marito quam vxori in rei dotalis æstimatio ne deceptio succurritur. Salyc.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. Alexandrę & Neroni.

SI circunscripta matre vestra, viliore precio dotales res æstimatæ sunt: quid super huiusmodi contractuum vitio statutum sit, vulgo patet. Proinde [d] si dolosis [e] artibus mariti circumuentam matrem vestram, inque ea æstimatione circumscriptam, C apud præsidem prouinciæ euidentibus probationibus ostenderitis: [f] quando [g] vobis possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis potestas opituletur: [h] sciet quatenus religioni iudicationis suæ temperare debeat. [i] ¶ Sin autem etiam maritus in æstimatione grauatum se alleget: veritate examinata, non amplius quam pre-

a *Viuit.* ff. de lib. & posth. l. in suis. Item & §. de coll. illam. sed ibi respon. Sed M. opinio vsu præualet: quia hæc lex intelligitur si decedat sine liberis. ADDITIO. De hac quæstione vide latius per Bar. in l. post dotē. ff. co. tit. in versi. quinto quæro quid in casibus &c. vbi concludit quod de iure indistincte dos reuerti debet ad maritum subsides ibi vellitatem istius disputationis, si de iure, aut de cōsuetudine dos reuertatur.

Matrimonium est de dote sequenda, non præcedente.

Quidam.] CASVS. Mulierē ab hostib[us] capta, si dubiū sit viuat an non: an frater eius dicens se hæredem eius dotem à marito petere possit, quæritur? Distinguitur: aut viuit, & tūc non est hæres eius, nec dotē petere potest: aut non viuit, & tunc dotē reperet, si eam stipulatus fuerit ipse. & intellige maxime: quia idem esset si non fuisset stipulatus illa vel ille: vt §. de rei vxo. act. l. j. §. ac cedit.

b *Vindicare.* beneficio legis Cornelię: vt §. de legat. 3. l. iis. & ff. de ab hostibus. in prin. Accursius.

c *Cum in stipulatum.* matrime. nam idem si non fuit stipulatus. Ipse irrefert vel illa: quia tacita ei quæritur, quæ ad fratrē hæredē pertitiers. de rei vxo. l. j. §. accedit. & melius in §. illo procul dubio.

Successio frequens.

Successionem.] CASVS. si maritus res sibi datas in dotem Præcio quam valerent: filij si eas possideant, habent excepmihilo minus actio ad æstimationem, nō autē ad res si exist. & hoc in prima. si vero vir dicat se circunuentū in æstimatione à muliere facta vitra iustum precium, non tenebitur nisi ad verā æstimationem. & hoc in secunda. Ista locum habent cū res exstant. si vero precium in chirographi instrumento comprehensum sit, creditur, & sit dolose nō iuste versatus: & hoc in tertia. d. Dolus. quo casu debet purgari dolus omnino: vt ff. de iure do. l. iure. §. fi. & §. quib. ex cau. maio. l. in contractibus.

e *Circumuentus.* vos hæredes mariti.

f *Ostenderit.* vos hæredes mariti.

g *Quando.* id est quia.

h *Opitulatur.* Nota, cui datur exceptio, eidem datur & actio: quamuis faciendo ipsa prædia restituti.

i *Dolus.* facit quod ipsa prædia restituti.

k *Instrum.* arg. ad hoc quod cum emptor se grauatum allegat, precium restituendum sit.

l *Conueniat.* vtrum exeat res, nec ne.

m *Non habente.* quod hic vsque in finem dicit, refertur ad id quod dictum est de dolosis artibus &c. & sic pareitur marito in hoc casu, vt licet dolo mariti, circumuenta sit vxor, tamē quādo res non extant, non tenetur ad iustam æstimationem communem præstandam, sed ad conuētam. Alij legunt superiorem literā sic: proinde si maxime dolosis artibus &c. & sic istud referunt ad subauditum casum, per istud verbum, maxime: scilicet quando non fuit vir in dolo. hoc enim placet. sed si fuit in dolo etiam ad iustam tenetur æstimationē: vt ff. de iure do. l. si res. §. Scęuola. & in hoc casu, scilicet quando non fuit vir in dolo, generaliter accipiat mulier illam conuentam æstimationem: etiam si sit minus dimidia iusti precij: a cum si æstimatio facta non esset, nil haberet: vt ff. de iure dot. l. si res. §. quod si decesserit. & §. cæterum. Fallit ergo hæc lex, id est si de reiud. nis huius legis, cum vir fuit in dolo: vt dixi. §. Item & cum mulier est minor: vt d. l. si res. §. idemque. Item & quando inueniebat tempore donationis emptorem plus offerentem: vt eo. l. si res. §. plane. sed illud intellige in minore, non maiore: vt ea l. subiicitur. idque dumtaxat &c. Item in quarto, quando scilicet est minor mulier, & extat res: nam restituitur. vt iustam æstimationē habeat: vt dicta l. si res. §. si mulier. & hoc si in æstimatione sit deceptio, si autem in hoc quod dedit illam rem aliàs non daturā, tunc ad ipsam rem. vel si non extat, ad iustam æstimationem: vt in d. l. si res. §. j. Accursius.

a *Placet Salyc. remittendo ad notata per eum in l. i. C. de rescind. vē. in 14. q.*

Filiæ.] CASVS. An pater pecuniā quā dedit filiæ in sua potestate constitutæ, adimere possit, quæritur: Dicitur quod sic, nisi pro filia eam in dotem dedisset: quo casu ea inuita adimere non posset solus. matri. nec ea consentiente constante matrimonio.

n *Pecuniam.* quam ei donaueras tu pater non in dotem. nam si sic, non posses adimere: vt in fine huius legis.

o *Non potes.* fauore dotis hoc speciale permittitur: vt hic, & §. de colla. l. dotis. & ff. solu. matri. l. ij. §. j. & quod dixi supra eodem l. ij.

Nec maritus.] CASVS. Maritus licet sol. ma. in quantum facere possit condemnandus sit, tamen facto eo postea idoneo, in residuum conueniri potest: nec solum ipse, sed eius hæredes in solidum conueniri possunt. & si sint non soluendo, sed postea facti fuerint soluendo, poterunt conuenire. hoc intellige in hæredibus extraneis. secus si essent sui.

p *In quantum facere.* vt ff. sol. ma. l. maritus. & ff. de re iudi. l. non tantum. & l. seq. Sed hoc in casibus duobus fallit, quibus tenetur in solidum: vt not. §. de rei. vxo. act. §. cum autem.

q *Recusat.* vt d. §. cum autem. & ff. pro socio. l. verum. §. item videndum. Accursius.

r *Hæredes.* extraneos tamen.

s *Conuenudos.* etiam si pauperes sint.

t *Non ambigatur.* quando non sunt sui: aliàs secus: vt ff. sol. ma. l. etiam. & ff. pro socio. l. verum §. patri.

DOtis.] CASVS. Mulier solu. ma. actione sibi competentu dotem repetere debet, nec propria auctoritate potest ingredi res dotales hæredibus mariti non consentientibus.

Conuenire

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Conuenire debet. vt & supra de here. act. l. hæredem.
b Facultatem. vt ff. de acquiren. post. li ex stipulatione. & supra vt ne. li. si. iud. au sig impri. re. quas al. de. l. j. Sed his duobus casibus quos hic excipit, potest, scilicet cum iudice, & ex conuentione: vt j. de pig. l. creditores & j. de pig. act. l. pe.

SI *socero* .] CASVS. Si pater mulieris dedit dotem socero filiæ suæ, licet gener si mortuus in potestate sui patris, solu. matri. socer, idémque pater mariti, non quatenus est peculium, sed in solidū pro dote restituenda conuenietur, consentiente filia.

c *Si socero*. qui est pater generi.

d *In solidum*. habita tamen ratione ne egeat: vt ff. de re iudi. l. non tantum. & l. sicut. & facit. ff. solu. ma. l. si cum dotem. §. pe. & l. ij. & de pecu. l. depositi. § . j. & supra de rei vxo. act. §. extraneū. & ff. fa. ercisl. fundus. ij. in prin.

SI *constante*.] CASVS. Si vir constante ma. in fata concesserit, mulier dotē de bonis suis profectam petere potest: nec hæredes defuncti aliquid sibi poterunt vindicare.

e *Data dicitur*. i. à datione cœpisse.

f *Vel promissa*. i. à promissione cœpisse. si enim tantum esset promissa, non repeteretur.

g *Facultatibus*. maxime: vt j. de rei vxo. act. §. accedit.

h *Vindicare*. id est retinere.

SI DOS CONstante &c.

Dos etiam constante matrimonio quandoque redditur.

Quæ non solum soluto matrimonio reddi*tur dos: vt supra tit. j. sed etiam durante quandoque: ideo de hoc dot.*

In quo die. constante matrimonio maritus dotem restituit ex causa necessaria quandoque, & quandoque ex causa probabili. & quandoque sine causa. ex causa necessaria: vt cum marius fit vxor silentio: vt supra de iure do. l. vlt. Vel cum marius deportatur, & vxor retinet affectionem: vt supra de rep. l. j. Ex causa probabili: vt in casibus enumeratis. ff. de iure dot. l. ante nu. §. manente. & ff. so. ma. l. quamvis. & l. seq. Superiori ergo casu ex necessitate cessando ex voluntate viri redditur. Sine causa autem redditur: vt in hoc tit. & cui res quæ donata præsumitur, redditur viro.

SI *constante*.] CASVS. Maritus constante ma. dotem reddidit mulieri: nō valet redditio: quia inst. hab. donationis, quę prohibetur fieri inter virum & vxorem. Si ergo ea decesserit, ab eo tempore quo maritus dotem reddidit, fructus dotis maritō restituentur cum dote, ita tamen ne proprietatem alienet maritus, sed salua sit liberis ex eo natis.

i *Legimus*. quæ multæ sunt: vt ff. de iure dot. l. mut⁹. §. manēte.

k *Percipiuntur*. id est præsumitur: vt in authen. de nupt. §. dotes. colla. iiij.

l *Cum fructibus*. mala fide perceptis. alioquin contra: vt ff. de vsuris. l. fructus percipiendo. & ff. de acquir. posl. l. quod vxor viro. & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. de fructibus.

Soluto matrimonio dominium rei dotalis remanet ipso iure, sed non possessio: & ideo non potest ingredi eam sine iudicis auctoritate. Bald.

Vel sic: Quis non debet propria auctoritate ingredi possessionem rei sibi restituendæ: sed actionem sibi competentem intentare. Saly.

IX. Iidem AA. & CC. Martiæ.

DOtis actione successores mariti super eo quod ei dotis nomine fuerat datum, conuenire debes [a]. Ingrediendi enim possessionem rerum dotalium, hæredibus mariti non consentientibus, sine auctoritate competentis iudicis nullam habes facultatem, [b] S. Dat. VIII. Kalen. Nouembr. CC. Conss.

Socer qui recepit dotem pro filio, tenetur eam restituere. Bald. Vel sic: Pater recipiens dotem pro filio, ad eius restitutionem tenetur ut solidum, non de peculio. Saly.

X. Iidem AA. & CC. Epigono.

SI socero [c] filiæ tuæ dotem dedisti: licet in eius positus potestate gener tuus rebus humanis exemptus sit: tamen non de peculio, sed in solidum [d] à te, consentiente filia, conuentum eum satisfacere oportet. S. VII. Id. Nouembr. Heracliæ. CC. Conss.

Quando mulier superuixit, refectio dotis debet ei fieri integraliter. Baldus. Vel sic: Mortuo viro res debet integra reddi mulieri. Saly-cutius.

XI. Imperatores HONOR. & THEODO. AA. Mariniano præfecto prætorio.

SI constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos quæ data dicitur [e] vel promissa [f], ex eius vxoris facultatibus [g], ad eandem reuertetur: nihilque sibi ex hoc defuncti hæres audeat vindicare [h], quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Da. No. Decemb. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodosio. III. AA. Conss.

TITVLVS XIX.

SI DOS CONSTANTE matrimonio soluta fuerit.

Dos constante matrimonio non potest vxori restitui: restituta cum fructibus interim perceptis repetitur. Saly.

I. Imperatores HONORIVS & THEOD. AA. Mariniano præfecto prætorio.

SI constante matrimonio à marito vxori dos sine causa legitima [i] refusa est: (quod legibus fieri non potest: quia donationis instar perspicitur [k] obtinere) eadem vxore defuncta, ab eius heredibus cum fructibus [l] ex die refusæ dotis marito restituatur [m]: ita vt proprietas eiusdem liberis ex eadem susceptis competens aliena ri contra leges à marito non possit. Dat. V. Non. Nouembr. Honorio. VIII. & Theodosio III. AA. Conss.

TITVLVS XX.

NE FIDEIVSSORES VEL mandatores dotium dentur.

Satisfatio pro dote conseruanda non debet dari: & si est data, non tenet. Baldus. Vel sic: A parte viri fideiussor vel mandator non debet dari vxori pro dote conseruanda. Saly.

I. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEOD. AAA. Cynegio præfecto prætorio.

SIue ex iure, siue ex consuetudine [n] lex proficiscitur, vt vir vxori [o] fideiussore seruādę dotis exhibeat: tū eā iubem [p] abolendi. Dat. VIII. Nonas Septēb. Euchario & Syagrio Conss.

Restituatur, scilicet dos. Sed nonne vir cū debeat nunc reddere, dolo facit quod petit: vt ff. de except. do. l. dolo: Respondere, dolo facit quod petit: vt ff. de except. do. l. dolo: Respondeo, quod non debet petere: & ideo non potest repetit mobilia, vt gregem: vt sic vsque ad annum teneat. & sic nō potest hæc lex habere locum secundū eos in immobili. Alij dicūt repeti, vt sic pro fructibus præteritis habeat retentionem: vt arg. ff. de condic. indeb. l. qui exceptionem. §. si pars. Tu die secundum quod Iustinianus intelligit. Si pactus erat de dote lucrāda vir, & secunda (prima mortua) accepit vxorem: vnde liberis quos ex ea habuit, seruare debet dotem: vt probatur hic intellectus in authen. de nup. §. dotes. collatiij. vbi hæc lex recitatur. & facit supra de secun. nup. l. fœmina. licet tamen per posteriorem authent. etiam si secundum non ducat, debet conseruare liberis: vt in authen. neque vi. quod ex dote. §. præterea. coll. viij.

Dos etiam constante matrimonio quandoque redditur.

NE FIDEIVSSORES &c.

Contra verum & contra bonos mores Christianos fideiussores &c.

Contra verum & contra bonos mores fideiussores agitur: vt supra tit. j. l. j. dotis. nunc contra fideiussores, vel mandatores, qui non tenentur.

SIue,] CASVS. Lex scripta siue consuetudo quæ iubet vt maritus debeat vxori fideiussorem de conseruanda dote dare, abolenda. tur. & non solum non debet dare fideiussor, sed nec mandatorem, nec à marito, vel patre, vel aliis cui dotem suscipiunt, est exigenda cautio: quia ex quo mulier marito se committit sine fideiussore, & dotem & alias res suas potest committere. & h. d. cum. l. sequ.

Quæ ex consuetudine ob errorē inducta; vel ante hanc legem.

Vir vxori fideiussorem. In primis videtur quod contra. ff. de iur. do. l. cum dotis. quæ & sequēti legi similiter contradicit. Solu. ibi vir accepit dotem. similiter arg. §. de pac. con. l. hac generali. & §. de rest. fi. quando. in prin. & j. qui po. in pig. ha. l. fi. & in decret. j. quæst. j. præcipimus.

eius, cum eadem sit æquitas: vt arg. j. ad. l. Fal. l fina. Item si ipse vir dat. an teneatur fideiussor? Videtur q̄ non, per. l. iftam & sequentem. Sed quidam dicunt vt dari non oporteat: datus tamē tenetur: sicut in tutore restamētario, qui satisdare nō tenetur: si tamen satisdedit, tenet: vt ff. de fideiuss. l. Græce. §. à tutore. Alij sic distinguunt, an ab extraneo, an à scientē dotur arg. ff. si quis cau. l. fed & si quis. §. fin. Aliter sic distinguūt, an dos ab vxore in vtro, vel restituēda à viro vxori: & tunc dicunt tenetur: vt ff. de iure dot. l. cū dotis. an vero detur pro ea seruanda quasi maritus sit se habeat in administratione patrimonij sui, vt nō fiat inops: & tūc nō tenetur. & sic loquitur hic titulus, nā dicit hic, seruandę. quæ opinio est probabilis. & sic dantur in eiuirate ista. Sed Azo dixit & nos, nullo modo tenetur: vt j. de leg. & cō fisl. non dubiū. & ff. de fideiuss. l. cum lex. Itē an potest renūciari huic tutelæ: quod dicunt quidā ex generali regula j. de pac. l. si quis in conscribēdo. Sed Azo dicit quod non, in primis ex ipsa rubrica, quæ prohibet ff. ne quid in lo. pu. l. ij. in prin. & ij. ff. de cōfect. & alias. j. ne Christia. mā. & alias. j. quibus. cæsibus nō potest renūciari: nec ergo hic, est enim bonum arg. ex rubrica: vt ff. si cert. pet. l. j. Item sicut prohibet rubrica vitio ne det: sic textus vxori, ne accipiat. si ergo contra fiat, non valet: vt j. de legib. & cōsti. l. non dubium. & ff. de dona. inter virum & vxorem. l. iij. §. fciendum. Item & pro hoc. ff. de arb. l. sed si in seruum. §. si quis iudex.

Dos etiam constante matrimonio quandoque redditur.

Dotis dictio. Dotis actio.

Contractus.

Restitutio.

Cautiones.

Mandatum, vbi potest aliàs satisfactio esse, ibi & mandatum: vt ff. man. l. si hæreditatem. §. & in summa. sic ergo vbi prohibetur alia, & mandatum: vt hic dicit.

Separatum, contra j. de do. cau. l. fin. Item contra. ff. de iur. do. l. cum dotis. sed superiori lege soluimus.

Credendum. simile arg. §. de pac. con. l. hac generali. & §. de rest. fi. quando. in prin. & j. qui po. in pig. ha. l. fi. & in decret. j. quæst. j. præcipimus.

RERVM AMOTARVM.

*De dotis petitione plene dictum est: sed quia in ea sæpe rerum amotarum obijcitur compensatio: vt infra. e. d. j. supponit de rerum amotione, & earum actione. Actio rerum amotarum. A. Z. Hæc actio datur cum mulier amouit contra virum, vel eius heredem rerum amotarum. A. Z. Hæc actio datur cum mulier amouit contra virum, vel eius heredem rerum amotarum. & secuta non fuit: vt ff. eo. l. si mulier. nec potest dici habere locum vbi rerum amotio non habet locum, nisi vtilis quando causa separat. inter. vel durante matrimonio amota. & secuta non fuit: vt ff. eo. l. si mulier. nec potest dici habere locum vbi rerum amotio non habet locum, nisi vtilis quando causa separat. inter. ff. eo. l. si cum vbi. & facit. ff. de rei vxo. act. §. quotiens. & excepti. ff. eo. l. si cum vbi. & facit. ff. de rei vxo. act. §. quotiens. & exceptiones ij. resp. & j. de rei vxo. act. §. cum autē in exactione. Resp. sic: vt ff. solu. ma. l. si constante. §. quotiens. & excepti. ne. Item an alius potest pro viro dotē accipere, & se obligare? quod videtur: vt j. de do. cau. l. fi. Econtra q̄ non: vt j. proxi. posteā dici, vt cum viro accipiens teneatur: vt ibi. solus accipiens non: vt in l. proxi. immo tenet vtrobique, cum nō est satisfactio nisi quando alterum est accessorium. Ite si extraneus dat dotē, & stipulatur, an potest accipere? quod videtur: quia de vire & vxore hic dicitur. Vel forte idem quod in vxore dante, vel patre cepit, quod potest: hic vxor à viro, quod non potest. quid de pignore? videtur secus: cum & omnia sine obligatā, nisi dicas ab extraneo amico mariti dari: quia tunc idem quod in fideiussore videtur: vt arg. j. l. proxi. vbi omnem satisfactionē prohibet. Item an ante matrimonium potest dari scilicet sponsæ? videtur q̄ sic: cum de viro & vxore tantū hic dicatur: vt arg. j. de dona. ante nup. l. si ante. Sed tu dic idem quod jam in viro. eum in eū casum obligatio cōfertur: vt j. de dona. ante nup. l. quod sponsæ. Item an post solutum matrimonium potest dari? Respon. sic: vt ff. solu. ma. l. si constante. §. quotiens. & excepti. exceptiones ij. resp. & j. de rei vxo. act. §. cum autē in exactione

Universidad de Deusto
Biblioteca

mulieri bona in solutũ per.l. fi.j. de iur.do.impe. & ff.de re iudi.l.à diuo.§. exequuntur. & est hæc forma iuris, de qua fecit mentionem lex præsens. Viuianus.

a *Addicantur* citra ordinem iuris. sic & j. de iure do.impe.l.j. in fi. & de bo.auct.iudi.pos.l.si pro debito. & l.in possessionem. & ff. de pact.l.si pacto quo pœnam. in fi.

b *Iuris formam*. quæ est vt mittatis in possessionẽ causa rei seruandæ, debitore non respondente, ex titulo. ff. qui ex cau. in possess. ea. l. ij. & distractus bonis consulatur tibi: quod fit per alium titulum. ff. de bo. aucto iudi. pos. immo per eundem titulũ: vt l. Fulcinius. §. j. quòd si non inuenias emptorem, vel minus idoneũ, etiam tibi tunc dabuntur in solutum: vt & j. de iure do.impe.l. fi. & ff. de re iudi.l. à diuo. §. exequuntur.

DE FVNDO dotali.

Specialiter de re æstimata in dotem data dicit.

SI æstimata.] CASVS. Si mulier prædium æstimatum. c. in dotem dederit, & cõuenit vt solu. ma. eligere velit prædiũ, vel æstimationem exigere: vir alienare nõ potest obstante lege Iulia de fundo dotali. quæ vetat fundum inæstimatum datum alienari. & hoc in prima. alienationis verbo cõtinetur omnis actus per quẽ transfertur dominiũ. hoc dicit.

c *Electio*. rei vel æstimationis: secus si esset viri: vt ff. eod. l. quòd si fundus.

* *alias æstimatum.*

d *Lex Iulia*. quæ vetat fundum inæstimatũ in dotem datum alienari: vt in auth. vt licẽ. ma. & auiæ. §. illud. & ẽ. de rei vxo. act. l. & cũ lex. & ff. eo. l. si fundum. nã pro non æstimato habetur: vt ff. de iure dot. l. plerunque. §. fi.

* *aliàs apud quem filij nutriãtur.*

e *Est autem*. Bene dixi non posse alienari, est autem &c. & conuerte literam, id est omnis actus per quem dominiũ trãsfertur, est alienatio, vt emptio & donatio. & est sic. ff. de statu. lib. l. fratru liberi à cæteris seruis. §. j. in fin. quandoque etiã largius dicitur alienatio, & obligatio: vt ẽ. de rebus alie. nõ alie. l. fi. & extra de rebus ecclesiæ non alie. c. nulli. Item videtur contra. ẽ. de vsufru. l. interest. Solu. ibi vera fuit æstimatio illo vltimo casu, quare tenet obligatio. Itẽ cõtra. j. de fer. pign. da. ma. l. j. Sol. speciale ibi in libertate. & facit. ẽ de iure dot. l. quotiẽs. & ff. de iure dot. l. cum in fundo. & instit quib. alie. licet vel non. in prin.

M Ariti] CASVS. Mulier partem fundi, quem habebat cõmunem cum Titio pro indiuiso, dedit in dotem & inæstimatam. non potest vir prouocare ad communi diuidundo iudicium: quia forte adiudicaretur Titio: & sic alienaretur. quod vetat lex Iul. sed Titius potest maritum prouocare ad iudicium communi diuidundo.

f *Mariti*. idem est in sponso: vt ff. eo. l. lex. & j. de bo. quæ libe. l. non sine ratione. Accursius.

Diuisionem quo-

g *Non possunt*. idem in minore: vt j. de prædijs mino. l. inter omnes. & ecclesia: vt no. ẽ. de sacrosan. eccle. l. iubemus. & hũc addicantur[a] bona quondam mariti, iure prohibitum est. ¶ Sane si nullo relicto successore non idoneus decesserit: secundum iuris formam, [b] quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuæ consulere non prohiberis. Dat. V. Non. Decemb. AA. Conss.

TITVLVS XXIII.
DE FVNDO DOTALI.

Vbi electio est reseruata muliери, fundus dotalis licet æstimatus non potest alienari. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Didiæ.

SI æstimata prædia in dotẽ data sunt, & cõuenit vt electio[c] mulieri seruetur: nihilominꝰ lex Iulia[d] locum habet. ¶ Est autem[e] alienatio omnis actus per quẽ dominiũ trãsfertur. PP. Dat. XII. Kalend. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Maritus non prouocat ad diuisionem fundi dotalis, sed prouocatur. Baldus. Vel sic: Alienatio fundi dotalis voluntaria est prohibita, non necessaria. Salyc.

11. Imp. GORDIANVS A. Domitiæ.

MAriti[f] qui fundum communem cum alio in dotem inæstimatum * acceperunt, ad communi diuidundo iudicium prouocare non possunt, [g] licet ipsi possint prouocari. PP. V. Non. Octob. Gordiano A. II. & Põpeiano Conss.

TITVLVS XXIIII.
DIVORTIO FACTO,
apud quem liberi morari vel educari debeant.[K]

In arbitrio iudicis est, apud quem alatur liberi facto diuortio, hodie seruatur authen. hoc posita. Salycetus.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & cc. Cæsetinæ.

LIcet neque nostra neque diuorium parentum nostrorum vlla constitutione caueatur, vt per sexum liberorum inter parentes[h] diuisio celebretur: competens tamen iudex æstimabit[i] vtrum apud patrẽ, an apud matrem matrimonio separato filij morari[k] ac nutriri[l] debeant. S. VIII. Kalend. Iul. Veronæ. CC. Conss.

IN AVTHENT.
vt liceat matri & auiæ. §. illud. colla. viij. constit. fi.

Mater potest petere quòd pater alimentet filium. Bald. & tenementi.

SI pater causam diuortij[m] præstiterit, apud matrem[n] ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contrà, tunc apud patrem, matris locupletis expensis: [o] nisi pater minus idoneus sit. tunc enim apud matrẽ locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filij matrem alere coguntur egente: ita iustũ decernimus & à matre filios pasci. ¶ Quod de matre & filijs indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus & descendentibus [p] personis vtriusque naturæ decernimus obseruari.

TITVLVS XXV.
DE ALENDIS LIBERIS
ac parentibus.

Filij debites tenentur alere parentes - hoc dicit eum l. seq. Salycetus.

DIVORTIO FACTO *apud quem &c.*

Ex præcedentibus patet continuatio.

LIcet.] CASVS. Si qua lege vel constitutione non cauetur apud quem solu. matrimo. liberi vtriusque sexus ali debeant: tamen considerabit competens iudex, scilicet vt masculi penes patrem, & fœminas penes matrem alantur. Viuian.

h *Inter parentes*. scilicet vt apud matrem filiæ, apud patrem filij sint. vt & alibi. j. de custo. re. l. quoniam vnum.

i *Æstimabit*. taliter diuidendo vt hic, nisi ex aliqua causa in contrarium moueatur: vt ff. de libe. exhibeni. l. j. & in hoc interdicto. & differt hic titu. ab illo. j. vbi pupilli &c. quia hic viuit pater: ibi decessit.

k *Morari*. adulti.

n *Nutriri*. pupilli. vel potest esse quod alibi morentur, & alibi nutriantur. & facit. xviij. q. ij. c. definimus. Per authen. autem plenius dicetur, quæ sequitur: si pater &c. quæ est, vt liceat ma. & auiæ. §. illud. colla. viij.

SI pater.] CASVS. Hæc authen. clarificat. l. C. & dicit quòd celebrato diuortio si maritus dedit causam diuortio, & ad secundas nuptias mater non curauit: liberi debent educari expensis matris apud patrem. Similiter econtra si mater præstitit causam diuortij, liberi debẽ educari expẽsis matris apud patrem, scilicet locuples: sed si pater non est idoneus, non tenetur filios alere: immo apud matrem locupletẽ debent ali. nã & filij locupletes tenentur matrem indigentem alere. & quod dictũ est de matre alẽda, & filijs indigẽtibus: idẽ per omnia tenetur in omnibus ascendentibus & descẽdẽtibus indigẽtibus alẽdis.

m *Diuortij*. quæ multę sunt, vt diximus ẽ. de repu. l. c. & in fi.

n *Matrem*. immo vbi pater vult: vt ff. de ven. inspi. l. j. §. apud eũ. sed ibi decesserat, hic non. Item hic præstitit causam diuortij.

o *Matris locupletis expensis*. Hæc verba, matris locupletis &c. nõ sunt in corpore, sed Ir. adiecit: & si habeas ea, die nisi pater &c. vt referatur ad primum dictum, scilicet quando apud patrem expensis patris debent ali. si autem ea verba omittas: die, nisi pater &c. referri ad primum & proximum: vt sit sensus. Si mater præstat causam, subaudi, tunc apud matrem & à patre alunturi liberi &c. quia tunc præstat mater. idem & quando est minor tricennio: vt j. de pa. pote. l. pe. prima placet.

p *Descendentibus*. vt ff de lib. ag. l. si quis à liberis. in princ.

DE ALENDIS LIBERIS.

Hic videbant parentes, & non diuerterunt, vel alter eorũ mortuus. & dicit hoc iode alimenta præstanda.

Parentum

PArentum] CASVS. Filij patrem vergentem ad inopiam alere tenentur. & hoc prouidebit iudex, si facultates filij supperant. & hoc dicit. l. seq.

* *Cæteri*. l. 4. C. de inoffic. testa.

a *Parentum necessitatibus*. id est alimentis: vt & j. de bo. quæ lib. l. fin. §. ipsum autem. & de pa. pote. l. filia. & l. nec filium. non autem in ære alieno: vt ff. de li. ag. l. si quis à liberis. §. parens.

Inter fra. An autẽ frater fratrem? Videtur & sic: vt argu. ff. de tu. & ra. distri. j. §. j. & ff. vbi pu. edu. l. qui filium. & fa. j. l. proxi.

b *Competens*. facit ẽ. l. proxi.

Si competenti.] CASVS. Si pater non vult filium suum alere, probet mater filium suũ esse: & vt præstet sibi alimenta, compellet cõpetens iudex: & penitente lite filius communis, quia dicit pater eum filium esse non suum, apud quem educari debeat, scilicet an apud patrem, iudex æstimabit.

c *Ex Claudio*. marito: vt no. j. l. proxi.

d *Si*. scilicet maiori tiẽnio. aliàs mater debet eũ alere: vt j. de pa. pot. l. nec filium. & fa. ẽ. de hæret. l. cognoui m*.

* *Patrem*.] CASVS. Si pater filium suum si ei obsequiosus extitit alere tenetur. & hoc in prima. si noluerit, cõpelletur à iudice pro modo facultatum suarum filio præstare alimenta. & hoc in secunda. Si pater dicat eum filium suum non esse, in primis an sit filius, inquiretur.

e *Promeruerit*. ergo propter ingratitudinem possunt denegari alimenta. Vel si filius patrem derelinquit: vt ff. e. l. si quis à liberis. §. si quis ex his. in fi. & omnis probandi videtur imminere partis: vt ar. ẽ. de inof. test. l. omnimodo. licet fr. ar. contra. in cod. tit. l. liberi.

f *Non denegabit*. præstando alimenta.

g *Excommodat*. fummatim: vt ff. eo. l. si quis à liberis. §. si vel parens. interim tamen alit. etsi non sit filius: vt ff. eod. j. §. Idem Iulianus. & l. si negat. & si constiterit non esse legitimum, non aliter: vt ff. e. l. si quis à liberis. §. idem refertur. secus per Codex.

Alimenta non repe. in lucrum de.

in est promeruerit. & ff. in gabbadiaco cod. tit. & habeti ex Jo. in ij. tit. ij. auth. de ord. cognit. & in tuto. ff. si post inst. C. inoffic. test. Dec. in l. nat. lig. in fine ff. de inoffic.

I. Imp. ANTONINVS PIVS. A. Bassо.

PArentum* necessitatibus[a] liberos succurrere iustum est. Sine die & consule.

II. Dini fratres & AA. Celeri.

COmpetens [b] iudex à filio te alii iubebit, si in ea facultate est, vt tibi alimenta præstare possit, Dat. Idib. April. ipsis & Conss.

Mater agere potest contra maritum vt alat filium. Salycetus.

III. Iidem, AA. Titianæ.

SI competenti iudici eũ quem te ex Claudio[c] enixam esse dicis, filium eius esse probaueris: alimenta ei[d] pro modo facultatum præberi: iubebit. Idem an apud eum educari debeat, æstimabit PP. XIII. Kal. Mart. Romæ, Rustico & Aquilino Cõss.

Pater in sicis officio tenetur alere filium non negatum: & vbi negatur filius, debet de filiatione prius constare. Salycetus.

IIII. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Sabino.

SI patrem tuum officio debito promeueris, [e] paternam pietatem non tibi denegabit.[f] Quod si sponte non fecerit: aditus competens iudex alimenta pro modo facultatum præstari tibi iubebit. Quòd si patrem se negabit: quæstionem istam in primis idem iudex examinabit. § PP. Non. Februa. Laterano & Rufino Conss.

TITVLVS XXVI.
DE CONCVBINIS.

Non licet marito concubinam habere. hoc dicit. & in hoc imperator fauet vxoribus. Salycetus.

I. Imp. CONSTANTINVS A. ad Populum.

NEmini [h] licentia conceditur, constante matrimonio concubinam pro uxore habere. Dat. XVIII. Kal. Iul. Constantinis patre & filio Conss.

TITVLVS XXVII.
DE NATVRALIBVS LIBERIS,
& matribus eorum, & ex quibus causis iusti efficiantur.

Nati ex concubinis vilissimis, & patribus in dignitate positis: sunt spurii, & incapaces tam per viam vltimæ voluntatis, quàm contractus. Et quod eis auferetur, quibuscũque personis applicatur: quibus rementibus, negligentibus, vel non existentibus, fisco locus aperitur. Item nec ipsis concubinis aliquid potest relinqui, vel donari, vel fictio titulo vendi, vel concedi. Baldus. Vel sic: In dignitate positis non possunt nuptias contrahere cum persona hic nominata: aliàs nomine infamiæ: nec tales matrimonium: &

A *collata liberis ex tali coniugio, vel etiam talibus exceptis prouocantur per legitimas personas quibus negligentibus venit fiscus. hodie vero tenet matrimonium, & collata non reuocantur. Salyc.*

I. Imp. CONSTANTINVS A. ad Gregorium.

SEnatores, seu præfectos, * vel quos in ciuitatibus duũ uirilitas, vel sacerdotij,[i] id est Phœniciarchiæ, vel Syriarchiæ ornamenta cõdecorant: placet maculam subire infamiæ, & alienos à Romanis legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillæ filia: vel liberta, vel libertæ filia: vel scenica, vel scenicæ filia: vel tabernaria, vel tabernariæ filia: vel humili, vel abiecta persona: vel lenonis, aut arenarij filia, vel quę mercimoniis publicè præfuit, susceptos[k] filios in numero legitimorũ habere voluerint aut proprio iudicio, aut nostri prærogatiua rescripti:[l] ita vt quicquid talibus liberis pater donauerit (seu illos legitimos seu naturales dixerit) totũ retractũ legitimæ sobolis reddatur, aut fratri, aut sorori, aut patri, aut matri. ¶ Sed & si vxori tali quodcunq; datũ quolibet genere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractũ reddi præcipimus. ¶ Ipsas etiam quartum venenis [m] inficiuntur * animi perditorum (si quid quæritur,[n] vel commendatũ dicitur, quod his reddendum est quibus iussimus, aut fisco nostro) tormentis subiici [o] iubemus. ¶ Siue itaque per ipsum donatum est qui pater dicitur, vel per alium, siue per interpositam personam, siue ab eo emptum, vel ab alio, siue ipsorum nomine comparatum: statim retractum reddatur quibus iussimus: aut si non existant, [p] fisci iuribus vindicetur. ¶ Quòd si existant, & in præsentia rerum constituti agere noluerint pacto[q] vel iureiurando excluſi, totum sine mora fiscus inuadat. Quibus tacentibus & dissimulantibus, ad defensionem[r] fiscalem duorum mensium tempora limitentur: intra quæ si non retraxerint, vel propter retrahendum rectorem prouincæ [non] interpellauerint: quicquid talibus filiis vel vxoribus liberalitas impura contulerit, fiscus noster inuadat, donatas vel commendatas[s] res sub pœna[t] quathen. vt j. tit. ij. authen. licet.

DE CONCVBINIS.

NEmini.] CASVS. Vir constante matrimonio concubinam habere non debet.

h *Nemini*. facit j. communia de manu. l. fina. * *perfectiss.* nec vltra vnam concubinam: vt in authen. de trien. & se. §. consideraumus. circa fin. colla. iij.

DE NATVRALIBVS. &c.

Hi proueniunt ex conclusis. ideo bene supponitur titulus.

i *Senatores*. Sacerdotij. non loquitur de sacerdotio, id est presbyterio, sed de quadam dignitate. sic expone nit ignotum per ignotius, secundum Io.

k *Susceptos*. vt ab vxore velut à concubina: nã nec naturales sunt. & facit ẽ. de incest. nup. l. humilem.

l *Rescripti*. quid si dicit non obstante lege aliqua? Respon. tenet: vt argu. ff. de leg. iij. l. si quis in principio.

m *Venenis*. vt veneno occiditur corpus, sic animus iſtarum con uersatione. Accursius. *Mulieris mala corũ conuersatione animus occidi.*

n *Si quid quæritur*. interpositio est. *mus occidi. tur.*

o *Subiici*. si dubitetur an apud eas sint tales res. * *aliàs, inter*

p *Existant*. scilicet præ- *ficiuntur.* dictæ personæ quæ repetere possunt.

q *Pacto*. quod fecerant post mortem defuncti: nam ante non valet: vt j. de capti. & postli. reuer. l. nec nos. & ff. de acquiren. hæred. l. qui superstitis. Alij non distinguunt, antea vel postea fecerunt. & idem de iuramento dicas, quo iurauerunt se non petituros. Et no. *Nolle dicor,* noluerunt: quia nolle *quod non* dicor, quod non pos- *possum.* sum, meo facto impeditus. valuit enim pactum: quia licet pater non possit pacisci, extranei possunt, sed fiscus autert.

r *Ad defensionem*. id est ad defendendum se à fisco, & ad fiscum vincendum si intra duos menses agant: aliàs repelluntur, vt subicit.

s *Commendatas*. alij vt dentur concubinæ, vel filiis. Accursius.

t *Pœna*. talibus filiis & concubinis inferen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

da, non forte alij detinenti tales res, & facit ĵ. de iure fisc. l. qui in contractibus . lib. x.

* *saua.*

a *Quæstione.* torquentur enim concubinæ: vt ĵ. dixi . sed hodie hæc constitutio est abolita: vt in authent. quib. mod. nat. effic. sui. §. fi. colla . vij . quia huiusmodi fœmineæ cum omnibus possunt contrahere: vt §. de nupt. auth. sed nouo iure. & authē. maximis. & hic habent quidam authent . sed nono iure huiusmodi mulieres.

Concubinæ cū omnibus possunt exceptis contrahere.

MAtre.] CASVS. Si Titius habeat mattrem & filios naturales & legitimos: quid naturalibus liberis ex concubina, & concubinæ relinquere possit, quæritur? Respō. quod vnciam . & soli concubinæ, si liberos naturales ex ea non habet, semunciam: si vltra reliquat, restituetur legitimis vel matri .

b *Matre.* alicuius qui habet filios naturales.

c *Genitrici.* concubinæ scilicet.

d *Semunciam.* quid si soli filij? dic semunciam, alij dicunt vnciam. sed licet directe nō capiant vltra: iure tamen pupillaris substitutiōis totum habere poterunt, quod tamen ex bonis patris non fuit: vt ff. de vulg. substit. fiis qui. sed per authen . deminuitur hæc lex quæ sequitur, nunc soli &c. quę est in authen. quib. mo. nat. effi. sui. §. ne igitur. col. vij.

NVnc.] CASVS. Lex Codicis dicit, siue testator habeat matrem, siue filios legitimos, poterit relinquere naturalibus tantum vnciam, concubinę tantum semunciam. Authen. ista corrigit. l. C. in hoc quod dicit de matre testatoris: quia filij legitimi tantum impediunt naturales, non mater.

e *Soli liberi .* quod accipe in infinitum: vt ff. de verb. signi. l. liberorū. licet in corpore vnde fumitur, dicat filios .

f *Naturales.* scilicet tantum .

g *Mater .* defuncti.

SI quis.] CASVS. Lege istas vsque ad l. humanitatis, potestis videre per vos. vnde . l . ista ponit casum qualiter filium naturalem possum efficere legitimum, vt mihi succedat. nam si sum liber homo, & non habeo legitimam sobolem: si volo ipsum tradere curiæ, efficitur legitimus: & succedet mihi si sum natus ex vico illo. Et idem si trado oneribus curiæ ex cuius territorio sum, & idem si sum ex regali ciuitate. Idem est si habeo filiam naturalem . & non habeo legitimam vxorem: si tra do eam alicui in vxorem illi qui est obnoxius curiæ, poterit mihi succedere: quia non refert quid eam[b] oneribus curiæ an per generos, an per generos. [h] *Seu liber.* à nexibus curiæ.

i *In solidum .* non tamen in plus quàm naturales & legitimos, si eos habeat: vt in auth. quib. mod . natu . effic. sui. §. & quoniam . colla. vij.

k *Facultatem .* siue habeat legitimos, siue nō: vt in authen. c. §. si quis igitur fuerit . nisi habuerit naturalē ex ancilla: quia tunc non potest, si habet legitimos, & tunc quando quis se offert, non potest si habeat fratres legitimos: vt in authen. cod. §. & iste. & dicto. §. si quis igitur fuerit.

Ciuitatem, sic ff. ad municip. l. qui ex vico . & ff. de epis. & cleri. nul. li. & in authent. cod. §. si quis igitur ex qualibet .

m *Ciuitatum.* veterris vel nouæ Romæ.

n *Inæquali coniugio.* id est concubinatu.

o *Decurionibus.* id est curialibus.

p *Principatum .* vt metropolitana: vt in cor. §. si quis igitur ex qualibet .

q *Pater conferat .* immo & si ab intestato decedat hic pater . succedūt sicut legitimi: sed non alijs cognatis patris nec alij cognati matris: vt in authen. quib. mo. nat. effic. sui. §. filiis vero. colla. vij.

r *Alienauerit .* postmodum habere. & sic cœperunt habere. & sic ex possessione prætitulatur eis. sic ĵ. de reputa. sua tēpora: dicit enim, in præsenti aliquæ &c. vel aliter vere erat effecta vxor, & habebat hæreditatem . l. j. & ff. quibus modo. pig. vel hypo. solu. sicut. §. superuacuum. & in auth. c. §. si vero ab initio. coll. vij.

s *Accedere.* & eorum filij: licet se eius quando quis se offert: vt ĵ. de his qui sponsum. nu. pub. sub. l. filiib. x.

Quid enim interest.

rem alicui curiali traditis in matrimonium . Salycetus.

III. Impp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium præfectum prætorio.

SI quis naturalem duntaxat fœcunditatem sortiatur, seu liber[h] ipse, seu curiæ sit nexibus obligatus: & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos quémve maluerit, eius ciuitatis curiæ vnde ipse oritur, & in solidum[i] hæredes scribendi liberam ei concedimus facultatem.[k]

B ¶ Quod si cui non ex vrbe, sed ex vico, vel possessione qualibet oriundo, naturales liberi contigerint, eosque velit sub definitione prædicta curiæ splendore honestare, & hereditatis opibus adiuuare: eius ciuitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille vel possessio censetur.[l] ¶ Quod si alterutram regalium ciuitatum[m] patriam sortiatur: sit ei liberum suscepta ex inæquali[n] coniugio sobolem, cuiuscunque ciuitatis decurionibus[o] immiscere: dummodo ciuitas quę eligitur, totius prouinciæ teneat principatum.[p] Indignum enim est, vt qui sacratissimæ vrbis vbere gloriatur, naturales suos non illustris ordinem ciuitatis illuminet. ¶ Et hoc siue postrema definiat voluntate, siue donatione cuiuslibet quantitatis in liberos naturales pater conferat. [q] ¶ Et quod de subeunda sorte curiali, seu testamento seu actorū fide constituit, ita ratum esse, stabiliterque volumus obseruari, vt siue abstinendo ab hæreditatibus, siue abdicando donationes: naturales liberi curialem voluerint euitare fortunam, posteaque paternarum opum vel in solidū vel ex parte reperti fuerint possessores: licet eas alienauerint,[r] omnimodo ad conditionem in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam inuiti cogantur accedere.[s] Sed & si filiam naturalem, vel filias habuit, & eam vel eas curiali vel curialibus ciuitatis ex qua oriundus est, vel sub qua vicus vel possessio vnde oritur consistit, vel eius ciuitatis quę principatū totius prouinciæ tenet, matrimonio collocauit: hæc eadem in persona eius, vel earum ad exemplū matrimonium obtinebuntur. Quid[a] enim interest vtrum per filios, an per generos cōmoditatibus ciuitatum cōsulatur? & vtrum nouos lex faciat curiales, an foueat quos inuenit? Da. XII. Kal. Ian. Eudoxio & Dioscoro Coss.

Acceptans onus intelligitur acceptare emolumentum annexum . immo hoc casu emolumentum est irrepudiabile . vnde qui ex ta ordinatione patris acceptauit decernitur non : hereditatem ea contemplatione relictam repudiare non potest. Bal. Vel sic: Naturalis per potrem curiæ deputatus , si onus agnoscit , hereditatem patris non potest repudiare. Salycetus.

IIII. Impp. LEO & ANTHEMIVS AA. Armasio. P.P.

QVoniā desideria[b] mortalium ex arbitrio viuentium non sine iusta ratione colligimus: & is qui naturalem filium habens, hortantibus legibus vltro ad instar legitimi filij municipalibus eum voluit aggregare muneribus, & donare patriæ principalem: manifestauit, notumque fecit sine dubio professione certissima facultatum suarū omnium elegisse se adfectione debita successore: cū certe huiusmodi personis adeò sacratissima constitutio ne subuentum sit, vt nec renunciandi eis, aut alienandi, vel repudiandi paternas hæreditates aut donationes in fraudem curiæ cō cedatur facultas, [c] sed muneribus patriæ susceptis, patrimonia subi re cogantur: nullā è diuerso calumniantium vocem penitus patiemur admitti, sed ipsum Philocalum, [d] & paternorum bonorum omnium ab intestato hæredem, & nostræ ciuitatis curiæ principalem iniuncta vel iniungenda sibi munera subire, ex eoque genitos vel nascituros filios similiter paternę conditioni subiacere præcipimus. ¶ Et huiusmodi formam in omnibus causis quæ similiter in quocunque ciuitatis [e] ordine curiaq; contigerint, in posterum decernimus obseruari. Dat. Kalen. Ian. Constantinop. Iordane & Seuero Coss.

Per subsequens matrimonium possunt legitimari liberi tam præcedenti. quod olim erat vt constantini statutum . Constantino, corrigitur, & solum præcedit casibus referuatur . hoc dicit . Ista lex est correcta per . l. cum quis infra, eod. Bald. Vel sic: Iure ista quis poterat concubinam ducere in vxorem si ex ea liberos habebat , nec ei vltra proles legitima extabat : & liberi efficiebantur legitimi, & in potestate , & poterant succedere ex testamento, vel ab intestato etiam cum fratribus postea natis, secus si tirolem ex concubina non habebat. Salycetus.

V. Imp. ZENO. A. Sebastiano præfecto prætorio.

DIui Constantini, [f] qui venerāda Christi anorum fide Romanum muniuit imperium: super ingenuis concubinis ducendis vxoribus, filiis quinetiā ex eisdem vel ante matrimonium vel postea progenitis, suis ac legitimis habendis, sacratissimam cōstitutionē renouantes, iubemus eos qui ante hanc legem ingenuarū mulierū, nuptiis minime intercedentibus, electo contubernio, cuiuslibet sexus filios procreauerint: quibus nulla videlicet vxor est, nulla ex iusto matrimonio legitima proles suscepta: si voluerint eas vxores ducere, quæ anteà fuerant concubinæ tam coniugium legitimum cum huiusmodi mulieribus ingenuis (vt dictum est) posse contrahere, quàm filios vtriusque sexus ex earundē mulierum priore contubernio procreatos, mox postquàm nuptię cum matribus eorum fuerint celebratæ, suos patri, & in potestate fieri: & cum his qui postea ex eodem matrimonio susceptī fuerint, vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere, quàm ab intestato petere hereditatem paternam: pactis quæ mattimonij tempore super dotibus vel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint, etiam ad ipsorum personas pertinentibus: vt vnà cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus forte progenitis, aut soli (si nullus alius sit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant. ¶ Hi vero qui tempore huius sacratissimæ iussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minime huius legis beneficio perfruantur: cum liceat eaſdem mulieres sibi prius iure matrimonij copulare, non extantibus legitimis liberis, aut vxoribus, & legitimos filios (vtpote nuptiis præcedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua cōcubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint, vt iusti ac legitimi postea videantur magnopere postulare. Dat. X. Kalen. Mart. Basilio. II. & Armasio. Coss.

Per arrogationem potest filius naturalis legitimari . hoc est correctum per legem sequentem: quia per hoc aperiretur via libidini. hoc dicit cum l. seq. Bald. Vel sic: Anastasius imperator permittit per hanc legem naturalibus liberis quolibet titulo dari & relinqui non existente legitima sobole: ac etiam dicit quod propter consequens matrimonium, & per arrogationem legitimantur. Salycetus.

VI. Imp. ANASTASIVS A. Sergio. P. P.

IVbemus[g] eos quibus nullis legitimis existentibus liberis, in præsenti aliquæ mulieres vxoris loco habentur, [h] ex his sibi progenitos seu procreandos, suos & in potestate legitimosque habere: propriasque substantias ad eos vel per vltimas voluntates, vel per donationes, seu alios legi cognitos titulos (si voluerint) transferre. ab intestato quoque ad eorum hæreditatem vocandos, nec aliquas quæstiones seu altercationes exercendi sub qualibet alitutia subtilique legum vel constitutionum occasione super his, vel agnatis seu cognatis genitoris eorum, vel quibusdam aliis superesse facultatem in posterum nihilo minus quisquis huiusmodi mulierem vxoris loco dotalibus instrumentis confectis habuerit, pro eius sobole similem eandemque formam custodiri: ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium suum patrimonium acquirendi. ¶ Filios insuper & filias iam per diuinos adfatus à patribus suis in arrogationem [i] susceptos, ve

Universidad de Deusto
Biblioteca

LEgem.] CASVS. Hæc lex confirmat & iubemus. & dicit quòd sicut nati ex libero matrimonio, sunt naturales & legitimi: ita nati ex concubina, siue contraho matrimonium cũ ea, siue impetro à principe vt legitimentur.

a Legem. & hæc est inutilis: nisi abrogaret præcedentem secundum Ir.

b Vitio. sic. j. ad legem Iuliam maie. l. quisquis.

c Antelata sanctio. subleuabit.

d Prætextus. subleuabit.

e Quæ. arrogationes & adoptiones.

f Non æstuæ. subleuabunt. & est. j. de ptiui. scho. l. j. hb. xij.

g Machinationibus. aliàs imaginationibus.

h Flagitiis. id est flagitio so coitu.

HVmanitatis.] CASVS. In l. ista dicitur, (quod olim in quadam antiqua. l. continebatur) quòd naturales filij cum matre sua poterant succedere ex testamento vsq; ad tres vncias: hodie vsque ad sex vncias. quod corrigitur per authen. licet, situatam. ſ. super. l. matre. cod. tit. quæ authen. à pluribus hic legitur.

i Humanitatis. concor. j. de confirmand. tu. l. naturalibus. & in authen. de trien. & semis. §. consideremus. colla. iij. & j. de instit. & substi. l. generaliter. & in authen. eo. §. discretis. colla. vij.

LEct.] CASVS. Hæc authen. legitur super hac. l. consuetuit tamen legi super illa, Humanitatis. Dicit ergo quòd Titius qui non habet filios legitimos, nec parentes: potest relinquere bastardis totam suam substantiam, siue in testamento, siue inter viuos. si vero tantum habeat parentes, eis relinquat quartam debitam iure naturæ: reliquum dare poterit filiis naturalibus. si decedat ab intestato non habens filios legitimos, nec vxorem, quia in fata concessit: naturales filij succedũt in duas vncias hæreditatis paternæ, & mater succedit cum eis viriliter: & si legitimos filios habeat, & vxor eius

susceptas, huius prouidentissimę A nostræ legis beneficio & iuuami ne potiri censemus. Dat. Kalen. April. Anastasio. A. III. & Agapito * Coss.

Lex quæ cessatur, intelligitur cessari quo ad futura, non quo ad præterita. Bald. Vel sic: Hæc lex primo declarat præcedentem, dicens quod illa non vindicat sibi locum in liberis ex damnato coitu. Secundo cessat illam in eo quod dicerat naturales effici legitimos per arrogationem: statuẽs quod illud obtineat vsque ad dat præsentis legis, non postea. Salycetus.

VII. Imp. IVSTINIANVS. A. Marino præfecto prętorio.

LEgem a Anastasij diuinæ recordationis quæ super naturalibus filiis emissa est, in his valere tantum casibus concedimus, qui nunc vsque subsecuti sunt, pro eiusdem legis tenore in matrimoniis tunc constanti bus, vel postea contractis: ita tamen, vt non aliunde progenitis subueniſſe credatur, quàm non ex nefario nec incesto coniugio. ¶ Naturalibus insuper filiis, vel filiabus ex cuiuslibet mulieris cupidine non incesta, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem seu per adoptionẽ sacra susceptis, ex diuinis iussionibus, siue antequam eadẽ lex itrepserit, siue post eandem legem vsque ad præsentẽ diem nõ siue ratione duximus suffraganB dum: vt adoptio seu arrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quęstionibus, quasi quod impetrarunt, lege quadam interdictum sit: quoniã & si qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, mouẽte misericordia, * qua indigni non sunt qui alieno labotant vitio. b ¶ Sint itaque post eandẽ arrogationem seu adoptionẽ sui, & in potestate patrũ: successionesque D tam ab intestato quàm ex testamento capiant, prout in arrogatis seu adoptatis constitutũ est. ¶ In posterum vero sciant omnes legitimis matrimoniis legitimam sibi posteritatem quærendam, ac si prædicta constitutio lata non esset. Iniusta nanque libidinum desideria nulla decetero venia defendet: nullum subleuabit nouum adminiculum præter anteriorum dispositionum ordinem: non ante lata sanctio, c quam ex hoc die resecãdam pia suggerit ratio: non arrogationũ vel adoptionum prætextus d, quæ e vlterius minime ferendæ

sunt: non astutiæ, f siue diuinis adfectandæ literis, siue quibusdam illicitis ambiendæ machinationibus: g cum nimis sit indignum, nimis item impium, flagitiis h prædisia quærere, vt & petulantiæ seruire liceat, & ius nomenque patris, quod eis denegatum est, id altero legis colore præsumant. Dat. V. Id. Nouemb. Iustino. A. & Euthetico Coss.

Hæc lex tractat de successione naturalium, & dicit ad quem modum possint capere, amplius ius antiquum: sed etiam ampliatur per auth. licet ista ponitur. Bal. Vel sic: Iure isto non est ante matre neque liberis legitimis & naturalibus, permittitur patri inter vitos, vel in vltima voluntate filiis naturalibus tantum, dare vsque ad sex vncias tantum: ab intestato vero in nihilum possunt decedere. Salycetus.

VIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

HVmanitatis i intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, vt liceat eis nulla legitima sobole vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matrémque eorum non tantum ex tribus vnciis (quod præteritæ leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, id est sex vnciis heredes scribere: vt licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habent, ex suprema tamen eius voluntate permittatur eis vsque ad præC dictas sex vncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem eius capere: ita tamen, vt memoratam sex vnciarum quantitatem in omnibus naturalibus filijs & matre eorum minime testator excedat. quam & in legatis & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus & donationibus tam aliis, quàm ante nuptias, vsque ad sex vnciarum æstimationem liberam similiter naturalibus eorum patribus damus potestatem. ¶ Hęc autem in futuris tantummodo testamentis, vel vltimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Ian. Constantinop. DN. Iustiniano. A. II. Conss.

IN AVTHEN. quibus modis natu. effi. sui. §. si verò filios. §. fi. colla. vij. constit. j.

LIcet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter viuos largiri, vel in testamento transmittere. ¶ Quòd si parentes dumtaxat ei supersint: legitima k parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribui permittitur. ¶ Ab intestato verò cum desit soboles ciuilis, nec supersit coniunx legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei indubitato affectu coniuncta: in duas paternæ substantiæ vncias † succedant, vt matri inter eos virilis portio (si supereſt) detur. Huiusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse: siue legitimi extant, & succedunt: siue coniuge viua quilibet alij sunt heredes. Hi ergo & in parentibus parem præstent, si opus sit, pietatem. Sed & qui ex

Claudius. & in authen. de æquali. do. §. his consequens. colla. vij. & ff. ad Tertul. l. ij. §. objicitur. & l. æquissimum. §. si ex filio. & ff. de inoff. test. l. pe.

a Beneficio. etiam imperiali, nisi dicat non obstante hac lege, argu. ff. de le. iij. §. siquis. in principio.

b Communium rerum, aliàs omniumte rum.

c Licet illustrem. etsi naturales fiant illustres, non tamen desinunt esse curiales. hoc si dignitate sola sine administratione fiant illustres: vt j. de decur. l. fi. lib. x.

d Ipsi legitimi. ad hoc in authen. quibus mo. nat. effi. sui. §. filium. colla. vij.

e Præterquàm si quarta. j. quando & qui. quarta pars de. l. j. lib. x.

f Compellantur. in auth. quib. mo. nat. effi. sui. §. si quis autem legitimos colla. vij. contra. ibi patet solutio.

g Maternos eius. immo videtur quòd nulla differentia facta bonorũ, vnde ad eum perueniunt: siccus habeat tres partes, & isti cognati quartam: vt in authen. eo. §. sciendum. Vel dic quòd illa per hanc distinguitur.

h Quæ postea. id est post hanc. l.

CVm quis.] CASVS. Habebas mulierem quandam in concubinam, & ex illa filios. postea cum ea contraxisti matrimonium, & filios suscepisti, & dotalia confecta sunt instrumenta: an per subsequens matrimonium filij postea nati legitimentur? Dicitur quod sic, & filij nati post matrimonium debent gratias referre filijs primò natis: quia illi fuerunt causa quare isti erũt futuri legitimi. vel quare pater postea concubinã accepit in vxorem.

i Humanitatis. demi ab intestato succedunt eius liberi, portione quarta curiæ danda, si dicti eius patres non sint curiales: nati tamen postquam eorum pater fuit oblatus curiæ. efficiuntur curiales. Salyc.

qui ex dãnato sunt coitu, omni A prorsus beneficio a secludantur.

Legitimatus per oblationem curiæ, consequitur ius legitimorum solum respectu legitimantis, non respectu cæterę cognationis. hoc dicit. Ille autem qui legitimatur per matrimonium, effective legitimus quo ad omnes: quia ista legitimatio naturam imitatur. Baldus. Vel sic: filius legitimatus per oblationem curiæ, solo patri efficitur legitimus successor, non aliis agnatis vel cognatis: nec econtra ipsi sibi. Salycetus.

IX. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

COmmunium rerum b esse vtilitatem rectè iudicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus vti noltro subiectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ vsque adhuc obtinebat, certissimum facimus, vt quotiens naturales filij curiali fortunæ patriæ sui genitoris adsignantur, vel adhuc viuente patre vel post eius obitum pro dispositione testamenti ab eo conditi: & eo modo legitima iura in paterna successione adipiscantur, vt (quod rectè fieri minime dubium est) licet illustrem c dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filij antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendẽtium, vel ascendentium, vel ex latere agnationis, vel cognationis iure eidem patri coniunctorum (licet ipsi legitimi d successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod ius sibi vindicare. * ¶ Quod & in his locum habebit qui iam à naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam eiusdem naturalis filij, vel ex eo descendentium, vel ascendentium, vel à latere coniunctorum, aliquod sibi ius vindicare valentibus.

Filio legitimato per oblationem curiæ descendentes, portione quarta curiæ danda, si dicti eius patres non sint curiales: nati tamen postquam eorum pater fuit oblatus curiæ. efficiuntur curiales. Salyc.

Sed si quidem iste naturalis filius, siue postquam legitimus successor patri effectus sit, siue in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad eius successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præterquàm si quarta e portio bonorum eius eidem curiæ debeatur, eo quòd nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet obseruando, vt hi quos iste naturalis filius posteaquàm fortunæ curiali datus est, procreauerit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur.

Si legitimatus per oblationem curiæ, decedat sine liberis, succedit mater in tertias in reliquum curiæ. Si vero mater non supersit, succedit in paternis curiæ, cognatis in reliquis. & si eius cognatus curiæ se offerat, omnia etiam paterna ad curiam deuoluenda habebit: etiam eo casu si mater supersit, ad omnia bona extra substantiam patris quæsita cum cæteris succedit. Salycetus.

Si vero sine liberis cuiuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstite: tertiam quidem partem bonorum eius matrem habere, duas vero alias partes curiam cui à patre datus est. ¶ Si in autem mater quidem defuncti non supereſt, alij vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad eius vocentur successionem: tunc ea quidem quæ à patre naturali ad eum peruenerunt, eidem curiæ competere. ¶ Si quid verò filio postea legitimo successori effecto, vel à matre sua vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos eius & cognatos peruenire. ¶ Illo videlicet obseruando, vt siue matre eius superstite, siue ea ante filium mortua, aliquis ex eius genere eiusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat ei offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eũ peruenerunt, capere, munia que peragere curialia. quo accidente, mater defuncti (si adhuc superſit) non solum tertiam partem eorum quæ extra paternam substantiã filius eius aliunde acquisierit, sed etiã omnia ea, vel ipsa sola, vel cũ cohæredibus suis capiet.

Hæc. l. statuta non habent locum in iam mortuis, sed morituris. Salyc.

Ea vero quæ de successione naturalis filij post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea h à patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis qui iam dati sunt, si tamen adhunc supersunt. ¶ Quòd si ante præsentem sanctionem mortui sunt: minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus.

Etiã habens filios legitimos, potest naturalem curiæ tradere: sed non potest eis plus relinquere vel donare, quàm vni ex filiis legitimis & naturalibus cui tradidit. Salycetus.

Et quoniam omnimodo fauendũ est curiis ciuitatũ: illud etiam in hanc partem addendum esse censemus, vt liceat patribus naturales filios curiæ patriæ suæ tradere, non solum nulla eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, vt minime eisdem patribus liceat per donationem, vel vltimam volũtatem amplius eidem filio naturali dare, vel relinquere, quàm vni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data vel relicta sit. Dat. Kal. Iun. D N. Iustiniano. A. II. Conss.

Per matrimonium legitimantur liberi naturales primogeniti, & succedunt æqualiter cum liberis postea nascituris. Bald. concor. Salyc.

X. Idem A. Demostheni præfecto prætorio.

CVm quis à muliere libera, & cuius matrimonium non est legibus interdictum, cuiusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem adfectione etiam ad nuptialia peruenerit instrumenta, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreauerit: ne posteriores liberi qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi iusti & in potestate effecti, fratres suos

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Ex iisdem matrimoniis. scilicet parentibus. & facit instit. de nupt. §. fin. & §. proxi. & q ibi no. & iustitu. de hæredi. quæ ab intest. §. j. & no. quòd hæc lex nō distinguit, habeat legitimos vel non.

b NVper legem. superiorem proximam.

c Nupta alii. dic vt diximus insti. de nu. in fi.

d Tollendæ. id est habendæ.

e Vtilitas. vt institu. de ingenuis. §. j. & ff. de sena. l. emancipatum. §. si quis post.

QVod ius.] CASVS. Lex Codicis dicit quod filij nati ante matrimonium, fiunt legitimi per subsequens matrimonium: quod verum est etiā si ex vxore sua prēmortua, vel à qua legitimē per diuortium diuerterat, habeat Titius legitimos: quia si primo habuit vxorē, & ex ea filios, cū his filij naturales possunt legitimari per principem.

f Quod ius. hæc auth. est in authen. de incest. nup. §. dubitatum. colla. ij.

Ed noua.] CASVS. Ista videtur distinguere primam authen. quia si ista concubina ancilla fuit, & filios habuit legitimos ante matrimonium: per subsequens matrimoniū non possunt legitimari.

g Sed noua constitutio. licet in authent. de trien. & se. §. penult. in fin. coll. iij.

NOna alia.] CASVS. Hęc loquitur tā de ancilla, quām de liberta: quia si aliquis desponset ancillam suam, & manumittatur: filij nati ex ea legitimantur.

h Noua alia constitutio. vj. quæ est vt liberti de cætero. §. si quis autem. colla. vj.

RAterea.] CASVS. Ponit alium modum hæc authen. qualiter pater potest legitimare filios, vt sic sibi succedāt. & dicit quòd pater potest supplicare principi vt eos legitimet, si non vult mulierem ducere vxorem: vtpote quia deliquit, vel mortua est, vel latet, vel alias matrimonium impediatur.

ITem.] CASVS. Ista lex tollit dubium quod insurgit ex l. præcedente & hoc intendit: Per sequens matrimonium filij nati ex concubina legitimantur, etiam si ex eo matrimonio nullus postea nascatur, vel natus viuens non reperatur tempore mortis patris: & si antea nati legitimantur, multo magis qui erant in vtero tempore matrimonij: & tempus conceptionis vel nativitatis inspiciatur prout liberis est vtilius. Salycetus.

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

NVper legem b conscripsimus qua iussimus si quis mulierem in suo contubernio collocauerit, non ab initio adfectione maritali (eam tamen cum qua poterat habere con nubium) & ex ea liberos sustulerit, postea verò adfectione procedente, etiam nuptialic instrumenta cum ea fecerit, filiósque vel filias habuerit: non solum secundos liberos qui post dotem editi sunt, iustos, & in potestate esse patribus: sed etiā anteriores, qui & his qui postea nati sunt, occasionem legitimi nominis præstiterunt. ¶ Quam legem quidam putauerunt sic interpretari, siue non progeniti fuerint post dotem conscripta A tam liberi, siue iam ab hac luce subtracti: non anteriores filios iustos haberi, nisi vtroque tempore viuentes & superstites liberi inueniantur, quorum superuacuam subtilitatem penitus inhibendam censemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, vt post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem tollendæ d sobolis habeant: licet enim hoc quod speratum est, ad effectum non peruenerit: nihil anterioribus liberis fortuitus casus derogare concedatur. & multò magis si quis mulierem quam in concubernio suo habuerat, prægnantem fecerit, postea autem adhuc gratiida muliere constituta dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit: iusta patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & hæres existat morienti, siue ab intestato, siue ex testamento. Satis enim absurdum est, si filij post dotem progeniti anterioribus liberis adiutorium adferant, & ipsum puerum vel puellam sibi opitulari non posse. ¶ Et generaliter definimus, & quod super huiusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: vt semper in huiusmodi quæstionibus in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciatur. & hoc fauore facimus liberorum, vt editionis tempus statuamus esse inspectandum: excepti his tantummodo casibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium conditionis vtilitas e exposstulat. Dat. XV. Kalen. April. Lampadio & Orestis. VV. CC. Conss.

IN AVTHEN. De incestis nupt. §. dubitatum. colla. ij. constitu. vj.

Filij legitimi non impedium naturales legitimari per sequens matrimonium. hoc dicit: nisi illi naturales essent nati ex ancilla: vt in authen. sed noua. quod tamen permittitur, si dotalia conficiuntur instrumenta: vt in authen. nouella. quod corrigit authen. sed noua. & authent. sed noua. limitat authent. quod sic. Salycetus.

QVod ius f locum habet & si ante hoc consortium legitimorum pater sit ex alia coniuge, à qua separatus sit legitimè, vel ea mortua.

IN AVTHEN. de trien. & semis. §. penul. colla. iij. constitu. v.

SEd noua constitutio g non permittit hoc in ancilla, nisi ei qui sine legitimis alijs reperitur.

IN AVTHEN. vt liber. decæ. §. si quis autem. colla. vj. consti. vj.

NOua alia constitutio h hoc generaliter inducere videtur & in his qui ex ancilla sunt, * vt ex ipsa dotis inscriptione simul & libertas tribuatur, & ius suorum.

IN AVTHEN. quib. mo. na. effi. legi. §. si vero is qui. & §. sed & aliud. coll. vj. const j.

Bachardi non possunt legitimari à comite existente illius legitimis. quod credo verum, nisi consentientibus legitimis. Baldus. Vel sic: Hæc authent. dicit quod pater potest legitimare filios suos naturales, & dotalia instrumenta conficere, & sic legitimantur: sed si dotalia non conficiat, ideo dicit (præterea) quod sua natura est repertitum & annullatum: sed si dotalia conficiat, quasi dicat, nedum per sequens matrimonium, vt in authent. præcedentibus, sed eo ipso quod dotalia conficiat per oblationem cuiusdam cedulæ, & per matrimonium: sic & legitimantur. Salycetus.

PRæterea * qui legitimam non habet prolem, sed ex vxore sua huiusmodi consuetudine duntaxat naturalem, potest, ab eo precibus principi datis, legitimos sibi constituere, & sine matrimonio, si mulier iam defuncta sit, vel deliquerit, vel occultetur, vel alias venire prohibeatur, vel quoquo modo matrimoniū impediat, vt sacerdotio, vel

IN AV-

a Item sine legitimis, &c. quæ est quib. mo. na. effi. legi. §. illud. colla. vj.

b Filij. sic supra de transac. si quis maior. ff. de lega. ij. cum pater. §. libertis. & de regu. iur. l. cum par. §. alli.

SIquo.] CASVS. Hæc authen. ponit adhuc alium modū per quem sibi succedūt tanquā legitimi: dicens q si quis habet mulierem quæ potest esse vxor, & dicat in instrumēto publico vel priuato cum subscriptione trium testium hñe dignorum, q velit filios naturales suos esse & legitimos, efficiunt successores. q si de vno filiorum dixerit ipsum suū esse & legitimum: cæteri filij ex eadem muliere nati, etiam erunt legitimi.

c Si quis. sine legitimis forte. verū in corpore nō aperitur habue rit legitimos, vel non. ADDITIO. Dicas q legitimatio nō prodest existētib' legitimis: nisi in duob' casibus. s. quādo fit per oblationē cuiusq; & p matrimonium: vt in authen. quib. mo. na. effi. sui. §. generaliter. colla. vij.

d Cæteri. sic. §. de diuerte. l. j. & 3. de adtuo. diuer. iudicū. l. restituendę. Et hic est casus vbi res inter alios acta, aliis prodest.

CVius. Itaque talium dubitationibus. tribus. nam ad omnia dicas responderi.

f Consequitur. quia nec filij, nec nepos legitimatus est auo: vt subiicit in duob' vltimis casib'.

g Extendimus. & sic nocet filio patris vita.

h Aperimus. No. ergo bastardos non succedere cognatis patris: vt in authē. eo. §. filiū vero. colla. vij. Sed quid si ex spurio habeo naturalē vel legitimum nepotē. Vel quid si mulier habeat nepotē ex naturali vel spurio, vel ecōtra ex legitimo filio habeat nepotē naturalē? Potest respōderi vt in naturali: vt distinguatur habeat legitimam sobolē vel non. & facit infra ad Orficianum. l. pe.

DE TESTAMENTIS tutelis. Diuit de contractibus nunc de quasi contractibus. Vel dicatur quòd ex vtrinis pater constituit filio in eleendo, & mine qualiter moriens in tutela.

QVem dicis.] CASVS. Si patrona prohibentibus totū patrimoniū siue quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo fine partes eorum cōcludētibus. ¶ Huiusmodi autē dubitatio & in alia dubitationis specie ventilata est. Quid enim si ex naturali filio nepotem habeat auus legitimū patri suo, vel naturalē? ¶ In omnibus itaque talibus dubitationibus, c cum nulla legitima consequentia e in huiusmodi personis custoditur, sed interuentu sobolis naturalis nullū ius legitimum subesse potest, vt necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus imineat: liceat eis quātum voluerint suæ substantiæ in eos conferre, scilicet nulla legitima sobole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui constitutiones quantum voluerint, ideo phibuerūt, quia vitium paternū refrenandū esse existimauerūr. In nepotibus autē nō eadē obseruatio in præfatis speciebus custodienda est, vbi legitima soboles minime facit impedimentum. Ea enim subsistente: veterum constitutionū tenorem in naturalibus filiis statutū, & in nepotes extēdimus. g ¶ Sed hoc in his tātummodo sancimus, in quibus voluntate aliquid consecuti sunt. Iura etenim ab intestato in aui successionē nemini eorū penitus aperimus: h & hæc nō solū eis accedere censemus à substantia aui paterni naturalis, sed etiā proaui, vel eius cognationis: si quis saltem huiusmodi vocabulū in tam degeneres homines extendere maluerit. Dat. Kalend. Nouemb. Lampadio & Oresta. VV. CC. Conss.

TITVLVS XXVIII.
DE TESTAMENTARIA tutela.

Tutor non legitime datus in testamento, non tenetur si non immiscet se administrationi. si autem se immiscet, tenetur actione negotiorum gestorum. h. d. ista. l. Baldus. Vel sic: Tutor minus legitime datus, non cogitur administrare: sponte tamen administrans, tenetur actione negotiorum gestorum, & non tutelæ. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Speratæ.

QVem dicis i tibi tutorem in testamento k patronę datum, si administrationi se non immiscuit, nulla actione tibi tenetur. neq; enim a liberto tutorem in testamento dedit, cum non teneat datio, licet tutor tutelam non administret, non tenebitur. si vero sponte gessit, tenebitur neg. gest. actione.

I Quem dicis. potest quæri hic in prima lege, quare tutor à iudice non potest dari sub conditione: vt ff. de tutel. muto. §. j. sed à testatore sic: vt instit. quida. tu. pos. §. ad certum. Respon. quia præsumendū est q pater bene faciat etiā dando sub condition: & multū confidit lex in eo, adeo q nū quā satisdat tutor ab eo datus rē pupilli saluam fore: vt instit. de satisd. tut. §. j. Vel dic actū esse legitimum in iudice, qui non recipiat diē vel cōditionē: vt ff. de reg. iu. l. actū. legitimi. Hug. Itē an tutor datus in testamento pupillo, facto inuentario possit conuenire debitorē pupillarē nomine pupilli? Videtur q non. nā videtur hic esse perplexio. nam non potest esse tutor, nisi adeatur hæreditas: vt ff. de testa. tutc. l. si nemo. j. nec adiri hæreditas, etiā si sit lucrosa, sine tutoris auctoritate: vt instit. de auctor. tut. §. neq;. Sed dic quòd iussu iudicis adeat: vt j. de iu. delib. l. si infanti. in fi. vel datur curator ad adeūdū: vt j. de admini. tut. l. cū quædā. Itē an tutor inutiliter datus & confirmatus, sit testamentarius vel datiuus? Dic vt j. tit. j. l. ij. Hug. Itē si dat tutorem pater in testamento facto coram quatuor testibus, an valeat datio? Videtur q sic: quia potest testari quoquo modo vult inter liberos, sed verū est in hæreditate: quæ etsi decedat ab intestato, ex voto peruenit ad eos. Io. Item quādo plures sunt tutores dati in testamēto, & omnes decedant: vocantur legitimi. Sed si remoueatur vt suspecti, tunc datiui: vt no. infra ea. l. in magna glo. Sed quæ est ratio diuersitatis? Resp. quia quādo sunt remoti, remanēt reliquiæ: vt adhuc quasi videatur adesse tutor: vt infra in quib. cau. ha. tu. l. licet. Itē si auia det tutorem nepoti, & instituat eū: an valeat datio? Videtur enim quod nō: quia lex semper dicit de matre quæ eum instituit: vt j. eo. l. mater. sed q dicit de matre, idē est i auia.

k In testamēto. quo alios,

Tutor à iudice sub cōditione dari non potest: bene tamen à testatore.

Tutoris datio facta in minus solēni testamento, an valeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non te instituit: & idem in patrono: vt ff.e.l. qui tutelá.§.fi.sec' si te instituisset: vt j.e.l.mater.& ff.de confir.tu.l.si patronus.

a *Neque enim*. bona ratio.vnde non habet necesse se excusare: vt infra tit.j.l.j.& ff.de excus.tut.l.scire oportet.§.hoc de his.& infra de appel.l.nominationes &c.fic.ff.de eo. qui protut.l.j.§. sed verum. in princip.

b *Sponte*. sciens se non teneri. & sic de gestis tantum tenetur, quia sufficit &c. vt supra de nego. gest.l. tutori. nisi eum accessisset omnia gesturus: vt ff. de nego. gest.l. si pupilli.§. fi. & l.diuortio.§.fi. si autem putasset se teneri, teneretur actione tutelæ. j. eo l. mater in fin. & de gerendis teneretur, si alius modò fuerat gesturus: vt ff. de eo qui protu.l.j.§.pe. & de admi.tut.l. tutores.§. qui se. & vtili negotiorum gestorum secundum Ir. vt ff. de nego. gest.l.iij.§. hac actione. & infra qui da. tu. pos.l. militiæ. vel secundum nos non cõcurrit actio negestorum cum actione protutelæ: vt dixi in l.iij.ff. de nego.gest.§.hac actione. Item no. hic quòd qui non tenetur: si incipiat, tenetur. fic & ff. de polli.l.j.& ff.commo.l. in commodato.§. sic ut. Item no. hic quòd triplex est tutela, testamentaria, legitima, & datiua. de prima hic tit.& sequens dicunt: de secũda.j. tit. ij. de tertia in sequentibus: quia quamdiu locum habet testamẽtaria, non habet locum legitima. Item testamẽtaria & datiua simul concurrunt quandoque: vt infra tit.j.l.ſi vt proponis. sed legitima nunquam habet locum cum testamentaria, neque tutela legitima cum datiua. Siue ergo nullus est datus in testamẽto, siue plures dati sunt, sed omnes decesserunt: succedit tutor legitimus. si vero vnus eorum decessit, loco eius constituitur datiuus scilicet si cæteri non sufficiunt: quia quãdiu locũ habet testamẽtaria, non habet locũ legitima. similiter sub cõditione dato, interim datur datiu[a]. sed si nõ speratur cõditio extitura, habet locũ legitim[a]. Ité si testamẽto datus est excusatus, vel vt suspectus remotus, venit datiuus: vt ff. de testa.tu.l.ſi quis sub cõditione. At vbi habet locũ legitima tutela, dat[r] à iudice ipso iure nullus est: vt ff. de tute.& ra.distr.l.ſi tutor reipublicæ.§.j. & j.qui da.tu.l.ſi fororis. Ex prædictis ergo colligitur quòd datiua tutela admiculo testamentariæ excludit legitimam: quod non potest facere per se.& facit supra de neg.gest.l.curatorem.

Tutela est triplex.

Procuratore priore ẽ remoto, qui posteriorem dat.

E*T si à patre*.] CASVS. Filio suo pater tutorem dedit in testamento: deinde in codicillis dedit alium: an videatur primũ repudiasse? Respõ. q. nõ: nisi hoc expresse dixisset testator.

c *Codicillis*. testamẽto cõfirmatis: vt ff.co.l.iij.Azo. Quod hodie semper verũ est, vt confirmati videantur: vt insti.de codic.§.j.

d *Tutor erit*. contra videbatur, quia tutorem habenti &c. vt j. qui pe.tu.l. antepen. & insti.de cura.§.interdũ. sed non postea, sed eodem tempore dati videtur: ac si eodem testamento, quo constat plures dati posse, secundum Ioan. Adita ergo hæreditate saltem ab vno hærede, incipit tutela omniũ: vt ff.co.l.ſi nemo.j. Antea ergo nullus erat prior: & sic non potest dici vnum ante alium. Item adhuc videbatur posteriorem dando, priorem remouere: vt ff.de procu.l.ſi quis cuni.§.fi. quæ est contra. sed aliud in procuratore, quod priuatũ est officium, vel idem: quia inuenitur ibi vnus ante alium, hic autem non: cum ab adita hæreditate omnes incipiant hic esse tutores.& facit.ff.de adimen. lega.l.alumnæ.§. qui filias.& j.de testamen.l.sanctimus.

S*I tutores*.] CASVS. Si pater filiis dedit tutorem in testamento, & vnus ad adultam ætatẽ peruenit: an fratris sui pupilli iure datus tutor fuit. ¶ Quod si administrauerit sponte[b] res tuas: experiri aduersus eum actione negotiorum gestorum potes. PP. Kalendis Aug. Apro & Maximo Conss.

Quæ eodem tempore confirmantur, simul fieri videtur. Vel sic: *Pater dando posteriorem tutorẽ, nõ intelligitur removere priorẽ*. b.d.Bal. Vel sic: *Tutor testamentarius non excluditur per codicillarum datum ex posteriori facto: sed simul tutores eum ambo*. Salyc.

II. Imp. ANTONINVS A. Sabiniano.

ET si à patre tuo testamento, iure tibi tutor datus, eo tempore quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis [c] alius tutor rectè datus est, & vterq; propter volũtatẽ testatoris tutor erit: [d] nisi testamento datũ pater alium codicillis dãdo reprobauerit. tunc enĩ posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Aspris Conss.

Frater impuberis tutorem testamentarium nõ excludit. Baldus. Vel sic: *Tutela testamentaria non cedit legitimæ*. Salyc.

III. Imp. ALEXANDER A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento vobis dati sunt: quanquam vn[e] vel plures ex his ante annum tutelæ administrationem susceperint, tamen ad alios, qui postea tutores facti sunt, pertinet. Dat. XII. Kal. Iun. Alexandro A. II. & Dione Conss.

Tutor impuberis tutorem testamentarium nõ excludit. Baldus. Vel sic: *Tutela testamentaria non cedit legitimæ*. Salyc.

III. Imp. ALEXANDER A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento vobis dati sunt: quanquam vn[e] vel plures ex his ante annum tutelæ administrationem susceperint, tamen ad alios, qui postea tutores facti sunt, pertinet. Dat. XII. Kal. Iun. Alexandro A. II. & Dione Conss.

a *Et plures*. fec, cum ille interim datus deberet desinere: vt institu. de Attilian. tut. §.j. prima ergo placet. a.

b *Et curatorem*. non tutorem, vt euites opinionem: quia habebat tantum curatorem bonorum, non personæ. Vel dic secundum Io. etiam tutorem: quia eodem tempore dari videntur. Tertij quod vt supra eo.l.ij. Tertij dicunt ideo curatorem: quia minus solenni voluntate fuit datus. quod non placet: quia frustra diceret debere redimi & manumitti. & facit infra titu.j.l.ſi vt proponis.

S*I tibi*.] CASVS. Pater filio suo aununculum testamento rectè tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ iudicio tam de administratis, quàm de neglectis [c] (cũ administrari deberent) apud competentem iudicem conueni, secundũ bonam fidem tibi satisfacere iussurum. Subscr. Non. Aprilis, Sirmij. CC. Conss.

Tutor rectè datur in testamento, non curator, licet confirmetur. Salycetus.

VII. Idem AA. & cc. Triphenæ.

TVtelæ actione contra tutorẽ mota, quem in testamento patris, in cuius fuisti potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens iudex aditus iubebit. [d] Curatorẽ enim inutiliter in testamento dari nõ ambigitur. [e] Dat. XVII. Kaled. Maij, Sirmij. CC. Conss.

VIII. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Florentio præfecto prætorio.

TVtores etiam Græcis verbis licet in testamentis relinquere: vt ita tutores dati videãtur, ac si legitimis [f] verbis eos testator deiisset. Dat. prid. Id. Septemb. Theodosio A. XIIII. & Maxi. Conss.

TITVLVS XXIX.
DE CONFIRMANDO tutore.

Tutor inutiliter datus, excusatione non indiget: nisi ex die confirmationis. Cum casu summario concordat. l. Cuius testamento. ff. de excusa. tuto. Baldus & Salycetus.

I. Imp. ALEXANDER A. Priscomacho tutore.

ESTamento matris tutores dati, [g] excusare se necesse non habent [h], nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidẽ inquisitione[i] habita, dati fuerint. PP. III. No. Martij Iuliano II. & Crispino Conss.

Tutor relictus à patre in testamento non solemni vel in epistola, nõ est tutor nisi confirmetur per iudicem: nec cedunt ei tempora excusationum proponendarum. b.d. Baldus. Vel sic: *Nec epistola, nec testamento imperfecto datur tutor legitimo: ideo excusationis tempus non cedit antequam confirmetur*. Salycetus.

II. Idem A. Valetio.

NEque per epistolã, neque ex imperfecto testamento tutorẽ rectè dari, indubitati iuris est. ¶ Sed voluntas patris in cõstituendis [k] tutoribus vel curatoribus in huiusmodi casibus à iudice, ad cuius officium hæc res pertinet, seruari solet. [l] ¶ Secundum quæ vereri non debes ne tempus [m] antequàm confirmareris, tibi cesserit. PP. VIII. Id. Augusti. Alexãdro A. II & . Marcello Conss.

Tutor confirmandus non impedit quin interim alius ponatur dari: & dato potenti confirmandus adjungi. b.d. dicit Baldus. Vel sic: Antequam tutor instituatur à patre datus confirmetur, potest per iudicem de alio prouideri, & per eum gesta valent. Vel sic: Legitime facta non reuocantur: & confirmatio tutoris consistit in deliberatione iudicis: quia omnino est confirmandus. Salycetus.

III. Idem A. Sociano præfecto prætorio.

SI (vt proponis) pupillo cuius meminisli, pater inutiliter testamento tutores dedit, & priusquam hi confirmarẽtur, alij ab eo[n] cuius interesset, [o] dati sunt: id quidẽ quod iure gestum est, revocari non potest. [p] An autem qui iudicium patris habent, curatores[q] eidem pupillo constitui debeant, aditus cõpetens iudex perspectis vtilitatibus eius æstimabit. PP. IIII. Id. April. Modesto & Probo Conss.

a *Et plures*. fec, cum ille interim datus deberet desinere: vt institu. de Attilian. tut. §.j. prima ergo placet. a.

b *Et curatorem*. non tutorem, vt euites opinionem: quia habebat tantum curatorem bonorum, non personæ. Vel dic secundum Io. etiam tutorem: quia eodem tempore dari videntur. Tertij quod vt supra eo.l.ij. Tertij dicunt ideo curatorem: quia minus solenni voluntate fuit datus. quod non placet: quia frustra diceret debere redimi & manumitti. & facit infra titu.j.l.ſi vt proponis.

S*I tibi*.] CASVS. Pater filio suo aununculum testamento rectè tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ iudicio tam de administratis, quàm de neglectis [c] (cũ administrari deberent) apud competentem iudicem conueni, secundũ bonam fidem tibi satisfacere iussurum. Subscr. Non. Aprilis, Sirmij. CC. Conss.

Tutor rectè datur in testamento, non curator, licet confirmetur. Salycetus.

VII. Idem AA. & cc. Triphenæ.

TVtelæ actione contra tutorẽ mota, quem in testamento patris, in cuius fuisti potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens iudex aditus iubebit. [d] Curatorẽ enim inutiliter in testamento dari nõ ambigitur. [e] Dat. XVII. Kaled. Maij, Sirmij. CC. Conss.

VIII. Impp. THEODOS. & VALENTIN. AA. Florentio præfecto prætorio.

TVtores etiam Græcis verbis licet in testamentis relinquere: vt ita tutores dati videãtur, ac si legitimis [f] verbis eos testator deiisset. Dat. prid. Id. Septemb. Theodosio A. XIIII. & Maxi. Conss.

TITVLVS XXIX.
DE CONFIRMANDO tutore.

Tutor inutiliter datus, excusatione non indiget: nisi ex die confirmationis. Cum casu summario concordat. l. Cuius testamento. ff. de excusa. tuto. Baldus & Salycetus.

I. Imp. ALEXANDER A. Priscomacho tutore.

ESTamento matris tutores dati, [g] excusare se necesse non habent [h], nisi decreto secundum voluntatem defunctæ, & quidẽ inquisitione[i] habita, dati fuerint. PP. III. No. Martij Iuliano II. & Crispino Conss.

Tutor relictus à patre in testamento non solemni vel in epistola, nõ est tutor nisi confirmetur per iudicem: nec cedunt ei tempora excusationum proponendarum. b.d. Baldus. Vel sic: Nec epistola, nec testamento imperfecto datur tutor legitimo: ideo excusationis tempus non cedit antequam confirmetur. Salycetus.

II. Idem A. Valetio.

NEque per epistolã, neque ex imperfecto testamento tutorẽ rectè dari, indubitati iuris est. ¶ Sed voluntas patris in cõstituendis [k] tutoribus vel curatoribus in huiusmodi casibus à iudice, ad cuius officium hæc res pertinet, seruari solet. [l] ¶ Secundum quæ vereri non debes ne tempus [m] antequàm confirmareris, tibi cesserit. PP. VIII. Id. Augusti. Alexãdro A. II & . Marcello Conss.

Tutor confirmandus non impedit quin interim alius ponatur dari: & dato potenti confirmandus adjungi. b.d. dicit Baldus. Vel sic: Antequam tutor instituatur à patre datus confirmetur, potest per iudicem de alio prouideri, & per eum gesta valent. Vel sic: Legitime facta non reuocantur: & confirmatio tutoris consistit in deliberatione iudicis: quia omnino est confirmandus. Salycetus.

III. Idem A. Sociano præfecto prætorio.

SI (vt proponis) pupillo cuius meminisli, pater inutiliter testamento tutores dedit, & priusquam hi confirmarẽtur, alij ab eo[n] cuius interesset, [o] dati sunt: id quidẽ quod iure gestum est, revocari non potest. [p] An autem qui iudicium patris habent, curatores[q] eidem pupillo constitui debeant, aditus cõpetens iudex perspectis vtilitatibus eius æstimabit. PP. IIII. Id. April. Modesto & Probo Conss.

Tutor in testamento invalide dat[o], à iudice tamen confirmatus, an dicatur testamentarius.

b *Sponte*. sciens se non teneri. & sic de gestis tantum tenetur, quia sufficit &c. vt supra de nego. gest.l. tutori. nisi eum accessisset omnia gesturus: vt ff. de nego. gest.l. si pupilli.§. fi. & l.diuortio.§.fi. si autem putasset se teneri, teneretur actione tutelæ. j. eo l. mater in fin. & de gerendis teneretur, si alius modò fuerat gesturus: vt ff. de eo qui protu.l.j.§.pe. & de admi.tut.l. tutores.§. qui se. & vtili negotiorum gestorum secundum Ir. vt ff. de nego. gest.l.iij.§. hac actione. & infra qui da. tu. pos.l. militiæ. vel secundum nos non cõcurrit actio negestorum cum actione protutelæ: vt dixi in l.iij.ff. de nego.gest.§.hac actione. Item no. hic quòd qui non tenetur: si incipiat, tenetur. fic & ff. de polli.l.j.& ff.commo.l. in commodato.§. sic ut. Item no. hic quòd triplex est tutela, testamentaria, legitima, & datiua. de prima hic tit.& sequens dicunt: de secũda.j. tit. ij. de tertia in sequentibus: quia quamdiu locum habet testamẽtaria, non habet locum legitima. Item testamẽtaria & datiua simul concurrunt quandoque: vt infra tit.j.l.ſi vt proponis. sed legitima nunquam habet locum cum testamentaria, neque tutela legitima cum datiua. Siue ergo nullus est datus in testamẽto, siue plures dati sunt, sed omnes decesserunt: succedit tutor legitimus. si vero vnus eorum decessit, loco eius constituitur datiuus scilicet si cæteri non sufficiunt: quia quãdiu locũ habet testamẽtaria, non habet locũ legitima. similiter sub cõditione dato, interim datur datiu[a]. sed si nõ speratur cõditio extitura, habet locũ legitim[a]. Ité si testamẽto datus est excusatus, vel vt suspectus remotus, venit datiuus: vt ff. de testa.tu.l.ſi quis sub cõditione. At vbi habet locũ legitima tutela, dat[r] à iudice ipso iure nullus est: vt ff. de tute.& ra.distr.l.ſi tutor reipublicæ.§.j. & j.qui da.tu.l.ſi fororis. Ex prædictis ergo colligitur quòd datiua tutela admiculo testamentariæ excludit legitimam: quod non potest facere per se.& facit supra de neg.gest.l.curatorem.

Tutela est triplex.

Procuratore priore ẽ remoto, qui posteriorem dat.

E*T si à patre*.] CASVS. Filio suo pater tutorem dedit in testamento: deinde in codicillis dedit alium: an videatur primũ repudiasse? Respõ. q. nõ: nisi hoc expresse dixisset testator.

c *Codicillis*. testamẽto cõfirmatis: vt ff.co.l.iij.Azo. Quod hodie semper verũ est, vt confirmati videantur: vt insti.de codic.§.j.

d *Tutor erit*. contra videbatur, quia tutorem habenti &c. vt j. qui pe.tu.l. antepen. & insti.de cura.§.interdũ. sed non postea, sed eodem tempore dati videtur: ac si eodem testamento, quo constat plures dati posse, secundum Ioan. Adita ergo hæreditate saltem ab vno hærede, incipit tutela omniũ: vt ff.co.l.ſi nemo.j. Antea ergo nullus erat prior: & sic non potest dici vnum ante alium. Item adhuc videbatur posteriorem dando, priorem remouere: vt ff.de procu.l.ſi quis cuni.§.fi. quæ est contra. sed aliud in procuratore, quod priuatũ est officium, vel idem: quia inuenitur ibi vnus ante alium, hic autem non: cum ab adita hæreditate omnes incipiant hic esse tutores.& facit.ff.de adimen. lega.l.alumnæ.§. qui filias.& j.de testamen.l.sanctimus.

S*I tutores*.] CASVS. Si pater filiis dedit tutorem in testamento, & vnus ad adultam ætatẽ peruenit: an fratris sui pupilli iure datus tutor fuit. ¶ Quod si administrauerit sponte[b] res tuas: experiri aduersus eum actione negotiorum gestorum potes. PP. Kalendis Aug. Apro & Maximo Conss.

Quæ eodem tempore confirmantur, simul fieri videtur. Vel sic: *Pater dando posteriorem tutorẽ, nõ intelligitur removere priorẽ*. b.d. Bal. Vel sic: *Tutor testamentarius non excluditur per codicillarum datum ex posteriori facto: sed simul tutores eum ambo*. Salyc.

II. Imp. ANTONINVS A. Sabiniano.

ET si à patre tuo testamento, iure tibi tutor datus, eo tempore quo heres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis [c] alius tutor rectè datus est, & vterq; propter volũtatẽ testatoris tutor erit: [d] nisi testamento datũ pater alium codicillis dãdo reprobauerit. tunc enĩ posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Aspris Conss.

Frater impuberis tutorem testamentarium nõ excludit. Baldus. Vel sic: *Tutela testamentaria non cedit legitimæ*. Salyc.

III. Imp. ALEXANDER A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento vobis dati sunt: quanquam vn[e] vel plures ex his ante annum tutelæ administrationem susceperint, tamen ad alios, qui postea tutores facti sunt, pertinet. Dat. XII. Kal. Iun. Alexandro A. II. & Dione Conss.

Tutor impuberis tutorem testamentarium nõ excludit. Baldus. Vel sic: *Tutela testamentaria non cedit legitimæ*. Salyc.

III. Imp. ALEXANDER A. Gordio & aliis.

SI tutores testamento vobis dati sunt: quanquam vn[e] vel plures ex his ante annum tutelæ administrationem susceperint, tamen ad alios, qui postea tutores facti sunt, pertinet. Dat. XII. Kal. Iun. Alexandro A. II. & Dione Conss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Quocunque. inter vi-
uos, vel in vltima vo-
luntate: vt in authen.
quib.mo. natu. effic. sui.
§. pen. colla. vij. secus si
nihil dederint: vt ff. eo.
l. naturali. in prin.
b Modum. scilicet vnam
vnciam, vel sex, vel
hodie in totum: vt su-
pra de nat. libr. l. ij. &
authen. nunc soli. Item
in l. humanitatis. & in
authen. licet. & fa. infra
quando mu. tu. off. l. fi.
Tutor an possit dari certe rei. Sed oppone, nonne
datur certis rebus hic? sic ergo est contra ff. de
testa. tute. l. certarum. & l. quia personæ. & in-
stit. qui testa. da. tuto-
pos. §. certæ? Respond.
datur etiam rei, scilicet
secundario, non prin-
cipaliter: vt instit. de ex
cusa, tuto. §. datus. vel
non datur etiam rei sci-
licet certæ: sed rei quæ
continet ius: vt ff. eo. l.
si tamen.

DE LEGITIMA tutela.

Cõtinuatio. Deficiente testamentaria
succedit hæc: vt instit. de leg.
agn. tu. in princ. & hanc nemo
dat, sed lex: vt ff. eod. l. legi-
timos. in princ.

AD auunculos.] CASVS. In hac. l. dicit imperator, quod frater patris, qui est agnatus, tutor de iure duodecim tabularũ esse potest.
c Ad auunculos. qui sunt matris fratres: & sic cognati.
d Patruis. qui sunt agnati. & idē in his qui sunt de nouo sortiti ius agnationis: vt infra de leg. hære. l. fin. §. fin. sed cum iure prætorio admittuntur cognati ad successionem: an eodē iure & ad tutelam, quærit Ioan. quod videtur. arg. instit. de se. patro. tu., hodie autem constat per authen. quæ sequitur, fient &c. quæ est in authen. de hære. ab intestato. §. ex his. colla. ix.
e Sint, Sint ætatis. vt & §. eo. l. fi.
f Sustinere. vt miles: vt §. qui per. tut. l. armatæ. & in aliis casibus: vt in eo. tit.
g Eligi. hæc electio fit propter commodiorem administrationem: vt hic, & ff. de leg. tu. l. legitimos. §. in legitimis. & ff. de admi. tu. l. iij.
h Tacite subiacentibus. scilicet pro officio obligatis: vt hic, & §. de ad-
Tutor datus fi'o naturali' etiam in testamento non solenni) est confirmandus si patris affectio erga filium naturalem ostenditur ex eo quod ei aliquid reliquerit. h. d. Bald. Vel sic: Tutor datus a patre filio naturali, debet petere se confirmari: & confirmatus solum habet administrationem in prouentis a patre. Salycet.

IIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Iuliano præfecto prætorio.

NAturalibus liberis prouiden
tes, damus licentiam patri-
bus eorum in his reb' quas quo-
cunque[a] modo eis dederint, vel
reliquerint (scilicet intra præfini-
tum nostris legibus modum[b]) & tutorem eis relinquere: qui de-
bet apud competentem iudicem confirmari, & ita res gerere pupil
lares. Dat. XV. Kalend. April. Constantinopo. Lampadio & Oresta. Conss.

TITVLVS. XXX.

DE LEGITIMA tutela.

Cognatis non defertur legitima tutela, hoc dicit lex ista. sed agnatis sic. Vel sic: Tutela legitima ex lege duodecim tabularum deferebatur ad agnatos, non ad cognatos: & sic ad patruos, non ad auunculos. Salycetus.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMINIAN. AA. Firminæ.

AD auunculos[c] nec
masculorum tute
læ ex lege duode-
cim tabularũ de-
ferũt: cũ solũmo-
do patruis, [d] si non se excusauerint, id ius tributũ sit. PP. VIII. Kalend. Iun. ipsis. AA. IIII. & III. Conss.

IN AVTHENT. DE hære. ab intest. §. ex his. colla. ix. constitu. j.

Hodie tutela legitima defertur secundum ordinem successionis: vt sic proximior vocetur, ciũ tamen sit idoneus: & pluribus extantibus in eodē gradu, magis idoneo committitur administratio aliorum periculo, & cum tacita hypotheca bonorum. Salycetus.

Cognati an hodie admittantur ad tutelam. SIcut hereditas agnatione non inspecta proximis defertur, sic & tutelæ onus comitatur emolumentum, si masculi & perfectæ sint ætatis,[e] & nulla lege prohibeantur suscipere. [f] ¶ Quod si plures sint eiusdem gradus, & ad tutelam vocantur: iubemus cõmuniter apud iudicem conuenientibus, vnum vel plures eligi: [g] & eum vel eos administrare: vt magis idoneo vel idoneis committatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente. qui ad tutelam vocantur: & subſtantiis eorum minoribus tacite subiacentibus [h] pro hu-
A iusmodi gubernatione.
Etiam maxima capitis deminutio iure isto excludit a tutela. h. d. cum glo. Salyc.

II. Idem. AA. & CC. Asclepiodoto.

AD agnatos pupilli iure legi-
timo solicitudinem tutelæ pertinere, nisi capitis deminutio nẽ[i] sustinuerint, manifestissimũ est. S. III. Non. April. AA. Conss.
Etiam ad pupillarum tutelam vocantur masculi, peiecta cõtraria cõstitutione Cõstantini. h. d. quam tamen non habemus. Sal.

III. Imp. LEO. A. Erythrio præfecto prætorio.

COnstitutione diuæ memo-
riæ Constantini, lege Clau-
dia sublata, [k] pro antiqui iuris auctoritate, saluo manente agna
tionis iure, [l] tam consanguine-
us, id est frater, quàm patruus, cæteriq̃ue legitimi ad pupillare fœminarum tutelam vocantur. Dat. Kal. Iul. Martiano & Zenone Conss.

Frater emancipatus est legitimus tutor alterius fratris in potestate retenti, & filiorum eius. h. d. Bald. Vel sic: Secus frater emancipatus vocatur ad legitimam fratris & sororis hereditatem, ita ad eorum tutelam. Salycetus.

IIII. Imp. ANASTASIVS. A. Polycarpo. P.P.

FRater emancipatus, qui in
germani sui vel sororis suc-
cessione omnes inferiores, seu prolixiores gradus non tantum cognatorum sed etiam agnatorũ antecedere[m] à nobis pro nostra dispositione iussus est: etiam ad legitimam[n] fratrũ & sororum, necnon liberorum fratrum tutelam, quasi minimè patris potestate per ius emancipationis relaxatus, si non alia iuri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub prætextu capitis deminutionis alienum ab huiusmodi onere semetipsum esse contendere sancimus. Dat. Kalend. April. Ioanne & Paulino Conss.

Quinon est legitimæ ætatis, putor esse non potest: & à successione propter hanc causam non repellatur. h. d. Bald. Vel sic: Minor xxv. annis non vocatur ad tutelam vel curam, cum ipse indigeat tutore vel curatore. Vel breuius: Qui non est ætatis perfectæ, non potest tutor vel curator esse. Salyc.

V. Imp. IVSTINIANVS. A. Demostheni præfecto prætorio.

NEmo neque frater, neque a-
lius legitimus in tutelam siue ingenui siue liberti vocetur, antequàm quintũ & vicesimum suæ ætatis annũ impleat. [o] Imminet enim cuiq; pro sua tãtummodo administratione periculũ,
A tere debet: quod si non fecerit, punietur.
k Nomina. scilicet tutorum.
l Ex quibus. i. propter quæ supradicta, scilicet additionem & nominum editionem. Vel die, ex quibus nominatis.
m Subrue. emendaris enim verberibus: vt & ff. eo. l. ij. §. liberti. & etiam in seruitutem reuocaris, vt dicunt quidam. ff. de iur. patro. l. ingratus. & §. de lib & eo. lib. l. si manumissus. & sic est contra. §. de lib. cau. l. solo. Sed dic, refert inter necessarium obsequium, & non necessarium: vt ibi diximus.

Liberius nõ petẽs tutores, sibi patroni, quãdiu per puniter.

IN locum.] CASVS. Si tutor pupilli decedit vel relegatur: petens te matre alius ei per eõ petentem iudicem substituendus est.
n Filijs. matri loquitur.
o Postula. ô mater, & est ad hoc ff. ad Tertul. l. ij. §. si mater non peterit. & ff. eo. l. ij. & infra de admini. tuto. l. fina.

SI filiis.] CASVS. Creditor potest petere tutorem filijs debitoris, si consanguineos non habet qui petant.
p Et ipse. scilicet creditor.
q Curare. cautè dicit curare. nam primo rogare debet eos qui possunt petere, vt petant: vt ff. eo. l. ij. §. si quidem aliquis.

AMita.] CASVS. An soror patris filijs tutorẽ petere possit, quæritur? Dicitur quòd sic.
r Non prohibetur. sed nec cogitur præcise. sed cautius: vt §. de legi. hære. l. sciant.

MAtris.] CASVS. Mater filio suo tutorem petere debet, an autẽ filio curatorem habet necesse petere, quæritur? Dicitur quòd nõ: cũ ipse talis sit, qui sibiipsi curatorem petere nõ possit, si rei qualitas exigat.
s Matris pietas. i. materna pietas.
t Debet. ô mulier, & fac. ff. ad Tertul. l. ij §. si mater non petierit. & §. seq.
v Et obseruare. repete, & materna pietas in- a Gl. sequi-
stituere te potest quid tur Salyc. & obseruare debes: ne qd vide Bart.
& c. id est q illi q petiti per tot. tit. & dati sunt, administ. tut. l. ij. §. de
stituent. & bene: vt hic, admini. tut. & §. de admini. tut. l. fi. Bal. vbi tot.
§. personis cib. in vers.
quid ergo si petierit.

a Alius prægrauetur. scilicet minor.
b Sub cura agere. quandoque tamen vnus curator & alius subcurator constituitur: vt ff. de nego. gest. ex facto.
c Cui. i. quibus. vel cui, scilicet ætati.
d Teneri. acq̃sume quod si minor accipiat dotẽ, non obligãtur
Dotẽ acquirens bona eius tacite, sicut
pupillus ea. sic hic. quod quidam
dicunt. Alij q̃ sic: cum
sit legalis obligatio, a-
liàs non sine decreto.
ADDITIO. Hanc
quæstionẽ decidit Bart.
in repetitione. l. si con-
stante. ff. solu. matri. in
tertio modo repetẽdi.
in vers. quarto quæro,
pone q̃ minori. vbi cõ-
fuluit danti dotem ni-
nori, quòd obligationẽ
bonorum expressam re-
cipiat cum iuramento.
per authen. sacramenta
puberum. §. si aduer.
vendi.
e Amittere. nam fallit
hæc regula vbi est suc-
cessionis &c. vt instit.
de le. patro. tute. §. fin.
QVI PETANT tutores vel curatores.
Venit nunc ad dicendum: & primo quærendo quis petat
vel dari.

DIuone.] CASVS. Si quis habẽs minorem sibi obligatum velit eum conuenire, si curatorem nõ habeat, admoneat cum vt curatorem petat: quod si nõ petierit, adire poterit iudicem: & petat vt ei detur curator.
f Admoneat. si vis. nec enim puniteris si non petas: nisi quia si sententia definitiua daretur contra te, non teneret: vt supra de procu. l. non eo minus. vẽditio autẽ facti potest ex intellectu tuta vel definitiua de iure lata, si non defendatur. licet secus si esset pupillus: vt ff. de bonis. ea. in. §. ff. quib. ex cau. minor. & ff. eo. l. sciant. & §. ea. l. apud Iulia. in pos. Alij autem puniuntur si non petant in successione & in aliis: vt ff. eo. l. ij. & §. de qui pet. tut. l. ij. & §. de admi. tut. l. sancimus. ij. & ne autem. & infra de legi. hære. l. sciant. & fac. ff. de min. l. ait prætor. §. permittitur.
g Confirmat. aliàs confirmatus: aliàs confirmat.
h Patre. non autem eo genere, vt dixi per. l. dictã
si minor.
i Officio suo. quod est vt
si litigat. cum tutore,
instit. de fid. tut. in fi.
& de excusa. tut. §. i-
tem maior. & infra de
legi. hære. l. fi. in fi. & in
fra qui ætate se excu.
lib. x. leum filios.
Curatus
tenetur de non alieno onere alius prægrauetur. a Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis ordo per omnia conseruabitur. Cui enim ferendum est * eundem esse tutorem, & sub tutela constitui? & iterum, eundem esse curatorem, & sub cura agere? b ¶ Hæc certè & nominum & rerum fœda confusio est. ¶ Discretis itaque omnibus, vel datiui vel legitimi fiant tutores vel curatores hi qui talis ætatis sunt, cui[c] B suarum rerum administratio cõmittitur, quorumque res possunt plenissimo iure hypothecarum teneri. d ¶ Omnibus quæ de successionibus tam ingenuorum, quàm libertorũ * prioribus legibus dispositæ sunt, in suo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præsentis legis sanctione accepturis: maximè in libertorum successionibus: ne vi deantur ex eo quòd ad tutelæ grauamen non veniunt, successionis emolumentum amittere. e Recitata septies in nouo consisto C rio palatij Iustiniani. Dat. III. Kal. Nou. Decio. V. C. Cons.

TITVLVS XXXI. QVI PETANT TVTOtores vel curatores.

Minor debet admoneri quod petat curatorem ad lites: & si admonitus non petit, etiam absenti eidem & inuito dabitur. h. d. Salyc. Vel sic: Volens cum adulto litigare, debet ipsum admonere: & ipse adultus potest petere curatorem sibi dari. Salyc.

I. Imp. ANTONINVS A. Chrysantiæ.

ADmone f adole-
scentem aduersus
quem consistere
vis, vt curatores D
sibi dari postulet
cum quibus secundum iuris formam consistas. g qui si in petendis his cessabit: potes h tu comperentem iudicem adire, vt in dandis curatoribus officio suo i fungatur. PP. II. Non. Feb. Mes sala & Sabino Conss.

Libertus omittens petere tutores filijs patroni, subiacet periculo deferti obsequij. Salyc.

II. Idem A. Epaphrodito.

PAtroni tui filij si eius ætatis
sunt vt res eorum per tu-
tores administrari debeant: cura adire prætorem, & nomina k edere, ex quibus l tutores constituatur: ne si cessaueris, obsequij deserti periculum subeas. m P. P. III. Non. Iul. Messala & Sabino Conss.

Tutore mortuo, mater pupilli debet petere alium dari. h. d.

III. Idem. A. Atalantæ.

IN locum tutoris defuncti, vel
in perpetuum relegati, alium dari tutorem filijs n tuis idoneũ ex eadem prouincia à iudice cõpetente postula; o qui secundum officium suum vtilitatibus eorũ prouidebit. PP. IIII. Id. Iul. Læto. II. & Cereale Conss.

Creditor in subsidium petit tutorem dari pupillo debitoris sui. Salyc.

IIII. Idem A. Domitio.

SI filijs debitoris tui non sunt
necessarij, qui tutores petant: potes & ipse P curare q vt acci-
piant, per quos legitimè defendentur. PP. III. Id. Iul. Læto II. & Cereale Conss.

V. Imperator ALEXANDER. A. Fusciano.

AMita tutores petere filijs fra-
tris sui non prohibetur. r PP. V. Kal. Iul. Maximo. II. & Æliano Conss.

Mater debet tutores petere filijs suis, & inuestigare qualiter administrent, non autem curatores. Salyc.

VI. Idem A. Oraciliæ.

MAtris pietas s instruere te
potest, quos tutores filio tuo petere debes. t Sed & obseruare v ne quid secus quàm * oportet, in re filij tui pupilli agatur. ¶ Petendi autem filijs curatores necessitas matribus imposita non est: x cum puberes minores annis vigintiquinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. y PP. X. Kal. Octob. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Volens reddere rationem administrationis, adulto potest petere curatorem dari, cui reddatur ratio. Salyc.

VII. Imp. GORDIANVS A. Dionisio.

ADmone eam quæ quon-
dam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viri potentem esse, sed etiam nupsisse propo-
Liberius nõ petẽs tutores, sibi patroni, quãdiu per puniter.
a al. secius quàm.
x Non est. nisi eo casu quãdo impuberi petit. vt ff. q pet. tut. l. j. quid ergo si petierit.
y Debeant. non alius: vt ff. eo. l. ij. §. curatores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

A Dmone.] CASVS. Mater nisi procuratoram ad petendū tutorem filio suo, qui à latronibus interfectus est: interim decessit pupillus. nunquid videbitur non petijsse: & sic excludi debeat à successione filij, quæritur? Dicitur ꝙ nō, cū nō stet per eam, sed per fortuitum casum, qui præuideri non potest.

a *Curatorem.* aliàs tutelæ iudicio teneris: vt ff. de admi. tut. l. ita aute. §. fi.

b *Non vetaberis.* cui reddes rationem: vel potes offerre, & cōsignare, & deponere: vt ff. de mino. l. ait prætor. § j. & fa. ff. de tut. l. qui habet. §. si pupillus. j.

C Vm à matribus.] CASVS. Si mater filio suo habenti tutoreni, tutorem non petat: & decessit pupillus: an sit excludenda ab eius successione, quæritur? Dicitur ꝙ nō, quia habenti tutorem tutor dari non debet.

c *Sedulum.* i. continuū.

d *Petendi.* non accusandi de suspecto: vt ff. eo. l. si. §. fi.

e *Impedimentis.* l. læsionibus. f. his qui impediti sunt. sic & ff. de administ. re. ad ciui. pert. l. ij. §. si eo tempore, & j. de appel. l. præses.

f *Repelli.* sic & si minor est: vt ꝛ. si aduer. delic. l. licet. sed licet repellatur, quando. f. non habet iustam causam: vt hic, & ff. ad Tertyl. l. ij. §. si mater non petierit. fideicommissum tamē à patre relictum non perdit: vt ff. eo. l. si. §. si vero. sed hodie videtur etiam illud amittere: vt j. de leg. hære. l. sciant. & ad Tertyl. l. omnem. & facit. ff. e. l. ij. vel dic vt in l. sciant.

g *Non possit.* vt & j. qui da. tuto. possl. l. si forotis. & instit. de cura. §. interdū. & j. in quib. casi. tu. ha. tu. da. po. l. licet. vbi plene dices. sed habenti totorem datur curator: vt ff. de tu. & cu. da. ab his l. ventri. §. curatorem.

h *Non postulare.* cum alium haberet.

NEpotibus.] CASVS. Si frater tenus habeat nepotes ex filio: & mater eius tutorem non petierit, an tutorem petere possis, quæritur? Dicitur quod sic.

i *Poteſt.* nō tamen obest si nō petieris, cū eorū mater te pcesserit: vt ff. ad Tertyl. l. ij. §. fi.

Iuris naturalis ignorātia non excusat.

MAtres.] CASVS. Non solū legitimis filijs, sed & naturalibus mater tutorem petere debet. & si non petierit prætendens ignorantiam iuris, non audietur: nec legis pœnā effugiet.

k *Prosecutura.* quia est error in iure naturali: vt ꝛ. de in ius vo. l. ij. & ff. si quid in frau. pa. l. si patronus hæres, in prin. & sic nō ob. ff. de iur. & fac. igno. l. error. & l. iuris ignorātia. & j. de codicil. l. fi. §. si quis vero. in fi. Vel dic ꝙ ignorātia iuris arcet eā à lucro: vt hic. nec obest ei in omittendo. & fa. ꝛ. de iu. & fa. igu. l. fi.

VBI PETANTVR TVTORES VEL *curatores &c.*

Dicit qui petant: nunc vbi.

MAgistratus.] CASVS. Ibi peti debet tutor, vbi pupillus habet domicilium: vel ibi vbi pater suus erat oriūdus, vel vbi facultates suæ constitutæ sunt. si vero alibi sit, reduci debet ad patriam suam: & ibi tutor petetur.

l *Patris.* sic & ff. ad muni. l. j. & l. assumptio. §. filius. & j. de mu ni. & ori. l. filios. & l. origine. lib. x.

m *Facultates.* vt & j. de incol. l. eiues. lib. x. Sed quid si habet facultates in diuersis locis? Respō. cuiuslibet loci debit suum tutorem: vt ff. de tut. & cura. da. ab his. l. pupillo.

n *Curabunt.* de ea terra, secundum Azo.

o *Tui.* ō mater.

p *Vbi morantur.* non tamen ibi domicilium habēt. aliàs ratione domicilij possunt ibi dari secundum Azo. Vel dic secundū H. etiā ratione domicilij non posse dari ibi tutores: quia Romæ vbi est patria cōmunis nō potest dari tutor si facultates sint in prouincias vt d. l. pupillo. ADDITIO. Tu dicas quod iudex originis vel domicilij poterit dare tutorem, cuius administratio portigetur ad bona. l. magis puto. §. illud. ff. de re. eo. & est casus in. l. propter litē. §. licet. ff. de excu. tuto. ita tenet Bar. hic. & Iatius in d. l. pupillo. ff. de tu. & cu. da. ab his. solucns contrarium quod * *addit.* format hæc glo. de dicta l. pupillo.

q *Ducunt.* per se vel per rei *rei defen-* patrem. *sores.*

r *Suum.* quæ est ratione originis: vel facultatum.

s *Et vbi patrimonium.* id est facultates. & dic & pro vel.

DE TVTORIBVS *vel curatoribus illustrium &c.*

Illustrium &c.

Quia in illustribus & clarissimis pupillis Romanis seruatur quædam seruantur, vbi de his specialiter dicit.

ILlustrium.] CASVS. Pupillis Romę illustribus & prætore dabit tutorē: & quę sena stribus præfect⁹ vrbis cū. x. senatorib⁹ & prætore dabit tutorē: & quę sena & si ille solus nō sufficiat, plures vocabit ad tutelā: & quę sena tores & prior elegerint, cōfirmabit præfect⁹. & de cōcedēda administratione ei decretū prætoris interponet: nec actiōe in factū subsidiaria teuebūtur. de his pupillis vero quib⁹ tutores in testamēto dati nō sunt, vel legitimi nō superfuerūt: hæc quę dicta sunt, intelligi debent de legibus quæ præcipiunt ne res pupilli alienent vel obligent, & res tutorū sint eis tacite obligatæ: sed obtinētib⁹ firmitatē in prouincijs, an curiales illustrib⁹ pupillis tuto-

XI. Imp. ZENO. A. Dioscoro præfecto prætorio.

MAtres naturalibus etiam filijs ad similitudinem eorum qui ex iustis ac legitimis nuptijs sunt procreati, petendorum tutorum necessitati subiaceāt: nulla eis ignorantia iuris ad euitāda legibus vel sacris cōstitutionibus definita, si petitionem tutorum minus curauerint, profutura. k Dat. Kal. Septemb. Constantinop. Zenone. A. II. Cons.

TITVLVS XXXII.
VBI PETANTVR TVTORES VEL CVRATORES.

In loco originis vel domicilij constituitur tutor & curator minoribus: non vbi non habent originem vel domicilium. h. d. Bald. Vel sic: Vbi tutor vel curator debet peti vbi pupillus originem habuit: vel maiorem partem facultatum habet & domicilium. Salyc.

I. Imp. ANTONINVS A. Aristobulæ

MAgistratus eius ciuitatis vnde filij tui originem per conditionem patris l ducunt, vel vbi eorum sunt facultates, m tutores vel curatores his quàm primum secundum formam perpetuā dare curabunt. n

¶ Quod si filij tui o neque possident quicquam in prouincia vbi morantur, p neque inde originem ducunt: q restituti apud patriam suam, r & vbi patrimonium s habent, morabuntur, & ibi defensores legitimos sortientur. * PP. Kal. Octob. Læto. II. & Cæreale Conss.

TITVLVS XXXIII.
DE TVTORIBVS VEL curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum.

Non existente testamentario vel legitimo, tutor vel curator dandus illustri in vrbe Romana nominandus est, per decem ex senatoribus eligendus, & per præfectum vrbis: & per vos nominatus, ab ipso præfecto confirmatur: & ei sic confirmato per prætorem decernitur administratio: nec ista tenentur in subsidium propter illius malam administrationem. In prouinciis vero tutores vel curatores clarissimarum personarum nominantur per curiales, qui in subsidium ex nominatione tenentur. Salyc.

I. Imppp. VALENTINIANVS. THEODO. & ARCAD. AAA. Proculo præfec. vrbi.

ILlustribus a præfectus vrbi adhibitis decem viris è numero senatus amplissimi, & prætore clarissimo viro, qui tutelarib⁹ cognitionibus præsidet, tutores curatorésve ex quolibet b ordine idoneos faciat retentari. c & sanè id libero iudicio expertéſq; damni d constituent iudicantes.

¶ Et si in regendis pupillaribus substantiis singuli creandorum e pares f esse non possunt, plures g ad hoc secundū veteres leges cōueniet aduocari: vt quem cœtus ille administrandis negotiis pupillorum dignissimū iudicabit, sola sententia obtineat præfectu ræ: h super cuius nomine, i solennitate seruata, postea per prætorem interponatur decretum. k

¶ Itaque hoc modo remoti à metu, l qui consilio assuerint, per manebunt: & paruulis adultisque clarissimis iusta defensio sub hac prudentium m deliberatione perueniet. ¶ Quod tamē circa eorum personas censuisse nos palam est, quibus sanè neque testamentarij n defensores, neque legitimi, vita, ætate, facultatibus supperunt. Nā vbi forte huiusmodi homines offeruntur: o si nihil ad defensionem suis priuilegiis comparabunt, vt teneri possint, iure præscribimus. ¶ Cæterum alia quæ in causis minorum antiquis legibus cauta sunt, p manere intemerata decetnimus.

¶ In prouinciis autem curiales q in nominandis tutoribus & curatoribus clarissimarum personarū exhibeant debitam cautionem, & discriminis r sui memores cognoscant indemnitati minorum obnoxias etiam suas deinceps esse facultates. Dat. III. Kal.

a *Illustribus.* scilicet Romanis.

b *Ex quolibet.* ad est quouis ordine.

c *Retentari.* id est creari. vel id est retineri. aliàs præsentari.

d *Expertesque damni.* ꝙ aliàs magistratus minores expectant per subsidiariam actionem in factum, qua isti nō tenentur. vt infra. qui da. tuto. vel cura. posl. fi. fororis.

e *Offerantur.* testamentarij vel legitimi: idoneitatem.

f *Pares sint*, vt res eorum nō possint alienari vel obligari: & res tutorum sint eis obligatæ tacitè. & similia.

g *Curules.* scilicet cuiusque prouinciæ. sic dicit, quia cōsilijs publicis semper intererant.

h *Præfecturæ.* sic ergo ipsi tenentur: vt & infra. magistratib. conue. l. aduersus.

i *Nomine.* i. notarione.

k *Decretum.* f. forte de sumptibus in pupillum faciūs: vt j. de administ. tuto. l. iij. vel vt tradatur ei administratio: vt in authen. vrbi qui ob. fe. ha. pet. res minu. §. fi. col. v). & sic habes hic quod primo eligitur, secundo confirmatur, tertio decretum de administratione interponitur sic & j. de magi. cōuel. fina.

l *A metu.* quia non datur in eos actio subsidiaria.

m *Prudentium.* prædictī præfecti cum aliis.

n *Neque testamentarij.* sic infra qui da. tuto. vel cura. posl. fi. fororis.

o *Offerantur.* testamentarij vel legitimi: idoneitatem.

p *Cauta sunt*, vt res eorum nō possint alienari vel obligari: & res tutorum sint eis obligatæ tacitè. & similia.

q *Curules.* scilicet cuiusque prouinciæ. sic dicit, quia cōsilijs publicis semper intererant.

r *Discriminis.* sic ergo ipsi tenentur: vt & infra. magistratib. conue. l. aduersus.

G Cæreali.] CASVS. Administratio strictè curiæ, illustri personę tutor dandus non est. Viuianus.

s *Nec qui id est* ne aliqui.

t *Vereatur.* quia non prospiceretur pupillis illustribus, cùm eorum bona fint fisco obligata.

QVI DARE TVTORES VEL *curatores possint &c.*

Dicit qui possint petere, & vbi dari nunc qui dare, & qui dari.

CVm nihi.] CASVS. Si minori xxv. an. status moueatur quæstionis ad defensionem suam dari sibi debeat tutor vel curator, quæritur? Dicitur ꝙ sic: cum pendente liberali causa pro libero sit habendus.

v *Ætate.* quia minor es. xxv. an. & mouetur tibi quæstio status.

x *Constaret.* scilicet te esse liberum.

y *Quo magis.* id est quo minus. sic supra de iudic. l. properandum. §. fina. & l. quotiens.

z *Quia interim.* i. postquam causa liberalis est ordinata vsque ad sententiam. & hoc quo ad plura: quo ad quædam tamen non: vt no. infra de libe. causa. l. lite. sed cum demum ordinata causa liberali datur curator, per quem ordinatur causa liberalis? Respon. fit ordinatio ante litis contestationem, & coram iudice, deinde datur curator, & sic lis litis contestatio. Sed pone quod fertur sententia contra ipsum: an fuerit tutor vel curator ille qui fuit datus? Videtur ꝙ non, quia ita demum tenet dario, si liber in ueniatur: vt ff. de tut. & cura da. ab. l. ei qui. Sed Ioan. dicit ꝙ sic ratione incertitudinis sicut & aliàs ratione dubij cognoscit iudex vtrum sit iudex vel non: vt ff. de iudic. si quis ex aliena. & causa liberalis similiter ratione dubij inter seruum & dominum. aliàs si nō teneret dario tutoris, nec sententia teneret quasi contra minorem indefensum lata. vel per non legitimam personam defensum. Nec ob. d. l. ei qui: quia non tenet: vt ibi † *Hic videt dicit.* i. vsque ad puber- *de est tribi* tatem: vt alias quilibet *glos. ma. j.* curator datus pupillo. *de libe. cau.* tenet tamen vsque ad *Lite. Sol.* sententiam. Si autem *cui adde fut.* pronuntietur liber, te- *Lo. Roma.* net vsque ad tempus 476. inci- *nus, Scis* adultæ ætatis si detur *quod docto.* pupillo: vel vsque ad xxv. annos si detur adulto: vt in eo. tit. l. curatorem. cū vero pronunciatur seruus, tunc vsque ad sententiā. vt dixi. Item nōnne debuit hæc quæstio status in tempus puberiatis differri: vt ff. de Car. edic. l. iij. §. j? Respō, hic expediebat pupillo: vt in pdicta l. §. duæ. Vel fortè hic erat pubes. & facit. ff. de tut. & cur. da. ab his l. si puberi. j. pri.

Maritus quare non possit esse curator vxoris suæ.

MAritus.] CASVS. An maritus vxoris suæ minori annis curator creari possit, quæritur? Dicitur quod non. Viuia.

a *Nō potest.* vt ff. de cura. furi l. vitū. & idē in nutu. j. de excu. tu. l. licet. & l. amplissimi. Sed videt tenere dario, cū ipse debeat se excusare: vt illic. de excu. tu. § pe. & j. de excu. tu. l. licet. Sed dic impropriè dicit se excusari cū etiā vellet curator esse, non posset. & est ratio: qa si male gerat vir, vxor *propter* affectionē remitteret.

Maritus.

L Vminibus.] CASVS. An orbatus vtroque lumine curator dari debeat, quæritur? Dicitur quod non.

b *Luminibus.* caute dicit in plurali: vt j. qui morbo. l. j. secus si vnum oculum tantum amisisset: vt infra de excu. tu. l. frater.

Militis;

Ianua. Mediolani, Timasio & Promoto Conss.

Occupati circa maiora, nō vocantur ad minora. l. d. Bald. Vel sic: Curiales tutores dari illustribus prohibentur. Salyc.

II. Impp. VALENTINIANVS. THEOD. & ARCAD. AAA. Aureliano præfecto vrbi.

GEnerali lege prospectum est, ne qui s ad illustrium senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus vocentur. t Dat. VIII. Kalend. Aug. Theodosio. A. III. & Abundatio Conss.

TITVLVS. XXXIIII.
QVI DARE TVTORES vel curatores possint, & qui dari non possint.

Ratione dubitationis etiam seruis potest dari curator ad litem. h. d. Bald. Vel sic: Ei existimantur qui status stantes, dari potest tutor vel curator, non obstante lite pendente. Sal.

I. Imp. ALEXANDER A. Amphibulo.

CVm tibi in ea ætate v constituto, vt si de statu tuo constaret, x per tutores siue curatores negotia tua administrari deberent, libertatis controuersiam fieri alleges: non ideo oportuit impediri quo magis y liberali causa ordinata, quia interim z pro libero habebaris, † curator tibi daretur, per quem defendi causa tua potest. PP. Kal. Nouēb. Alexandro. A. Conss.

Hæc lex loquitur de curatore generali quoad res vxoris dari non potest: sed curator ad lites bene potest esse marius. h. d. Bal. Vel sic: Maritus non potest esse curator vxoris. Sal.

II. Idem. A. Artemisiæ.

MAritus etsi rebus vxoris suæ debet affectionem, tamen curator ei creari non potest. a PP. Kal. Iul. Fusco. II. & Dextro Conss.

Carens visu non potest esse curator. h. d. Bald. Secus si vnum oculum tantum amisisset: vt ita glos. Salyc.

III. Imp. PHILIPPVS A. Dolenti.

LVminibus b captum curatorem haberi debere

Universidad de Deusto
Biblioteca

Militiæ.] CASVS. An miles possit esse tutor? dicitur quod non: nec legitimus: nec dari debet in testamento. quod si credat se posse esse tutorem, & res pupilli administrauerit: non actione tutelæ (quia non potest esse tutor) sed act. negotiorum gest. pupillo tenebitur. Viuianus.

a *Militiæ armatæ.* ad differentiam inermis. vt supra de epi. & cleric. authen. presbyteros. ij.

b *Voluerit.* vt institu. de excu. tut. §. idem & in milite. & infra de leg. l. ab administratione. & facit supra loca. l. milites. & de procurat. ita demum.

c *Negotiorum gestorum.* vt & supra de te. tut. l. j. & de negot. gest. l. curatorem. & ff. de negot. gest. l. iij. §. hac actione. Item & protutelæ: vt ff. de eo qui pro tut. l. j. §. si quis tamen. sed in hoc potest dici contra: vt in ea. l. §. si quis quasi.

NEque à *præside.*] CASVS. Si præses & magistratus hominē non suæ iurisdictionis nominauerit ad tutelam, non tenet nominatio: nec tenebitur si tutelam non administrauit.

d *Municipalibus.* eiusdem prouinciæ. Hug.

e *Ex alia.* scilicet alterius prouinciæ, quando à præside: vt supra qui pe. tut. l. in locum. nisi quando non inueniuntur in ea prouincia idonei: vt ff. de tuto. & cura. ab. l. diuus.

f *Pertinet.* vt aliqua actione teneatur: vt arg. infra de appel. l. nominationes. si vero sponte gessit, tenetur negotiorum gestorum: vt supra l. proxima. Item no. secus in testamentario, quām hic dicitur in datiuo: vt ff. de testa. tut. l. quæro. in prin. [a] sed tamen poterit excusari: vt infra de excu. tut. l. testamento. & facit. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. ij. & iij. & supra tit. ij. l. j. Sed quæ est ratio diuersitatis? Dic quia in dando à iudice, concurrere debent quatuor: vt nor. supra de confir. tut. l. si vt proponis.

[a] *Et est ratio, dicet Saty. quia datio debet fieri à iudice, ipse enim iurisdictione: quam testator non habet.*

QVod dicis.] CASVS. Si mater filius tutorem nō petit, creditor adire potest iudicem, & petere vt iudex eis det tutorem.

g *Quod dicis.* O tu creditor.

h *Ersion ipso.* scilicet præses iubere nō prohibetur &c. sic ergo magistratus dat tutores iussu præsidis. sic & institu. de Attil. tut. §. penul. Sed contra ff. de tut. & cur. dat. ab his. l. nec mādare. nā est mixti imperij datio tutoris: vt ff. de tuto. l. muto. §. tutoris. quæ est similiter contra. Solu. non potest delegari non habenti iurisdictionē: sed habenti sic. hodie vero potest dare magistratus municipalis sine iussu præsidis, cum episcopo tamen: vt institu. de Attil. tut. §. pen. Vel refert inter iubere, & mādare, siue delegare.

Tutoris datio an possit delegari.

i *Nomina.* quod melius est. & ita se corrigit. Vel dic secundū distinctionem facultatum: vt institu. de Attil. tu. §. nos autē.

k *Matrem.* mittere autem debet nomina tutorem præsidi alterius prouinciæ, cum in sua idonei non reperiuntur: vt ff. de tut. & cura. da. ab his. l. ius dandi. & l. diuus.

l *Ab ipso.* scilicet præside.

m *Decreto.* scilicet suo præsidis, quo dabit eum tutorē: vel quo concederet ei administrationem.

A IN *seruili.*] CASVS. Præses vel iudex seruum tutorem dare non potest. Vinianus.

n *A præside.* à testatore sic: vt institit. qui testa. da. tu. pos. §. j.

CReditorem.] CASVS. Creditor pupilli potest tutor eius esse, nec petitionē debiti amittit, sed sibi soluere tenetur. Viuia.

o *Petitionem.* eorū quæ ei debebat pupillus cui datus ipse tutor est.

p *Non ambigitur.* vt & ff. de cōtrahen. empt. fistulas. §. j. & ff. de excu. tut. neq;. & ff. de admini. tut. d. quoriens. §. finali. vbi etiā punitur si sibi nō soluat, cum possit: vt institit. de excu. tu. §. item propter litē. & j. de in litem dan. tu. l. ij. & ff. de admini. tut. l. ita autem. §. debitor. Sed hodie contra.

MInoris.] CASVS. Authen. corrigit. l. in eo quod dicit q̄ creditor pupilli potest esse tutor eius: & si tutor ab initio creditor pupilli non fuerat, sed postea fiat: quia forte pupillus succedit ei qui erat obligatus tutori: tunc alius debet adiungi illi tutori: ab initio autem de bet tutor iurare se debitorem vel creditorem non esse pupillo: quia si tacet, amittit actionē. si de bitor est, licet soluat, non liberatur. & si tutori cedatur actio aduersus pupillum, tutor eam exercere non potest nec ille qui cessit: quia fecit contra ius. Viuia.

Debitor. sed quid si est in modica quantitate debitor: Respondeo, nō per hoc prohibetur: ar. ff. de excu. tu. l. non tātum. in prin. & de venalib. l. j. in fi. & de pignor. act. si quis. §. j. & de legi. tu. legitimos. ubi, maxime si modica &c. excipitur mater & autaū autem. §. debitor. Sed hodie contra.

Minoris. Authen. corrigit. l. in eo quod dicit q̄ creditor pupilli potest esse tutor eius: & si tutor ab initio creditor pupilli non fuerat, sed postea fiat: quia forte pupillus succedit ei qui erat obligatus tutori: tunc alius debet adiungi illi tutori: ab initio autem debet tutor iurare se debitorem vel creditorem non esse pupillo: quia si tacet, amittit actionē. si debitor est, licet soluat, non liberatur. & si tutori cedatur actio aduersus pupillum, tutor eam exercere non potest nec ille qui cessit: quia fecit contra ius. Viuia.

Debitor. sed quid si est in modica quantitate debitor: Respondeo, nō per hoc prohibetur: ar. ff. de excu. tu. l. non tātum. in prin. & de venalib. l. j. in fi. & de pignor. act. si quis. §. j. & de legi. tu. legitimos. ubi, maxime si modica &c. excipitur mater & autaū autem. §. debitor. Sed hodie contra.

Minoris. Authen. corrigit. l. in eo quod dicit q̄ creditor pupilli potest esse tutor eius: & si tutor ab initio creditor pupilli non fuerat, sed postea fiat: quia forte pupillus succedit ei qui erat obligatus tutori: tunc alius debet adiungi illi tutori: ab initio autem debet tutor iurare se debitorem vel creditorem non esse pupillo: quia si tacet, amittit actionē. si debitor est, licet soluat, non liberatur. & si tutori cedatur actio aduersus pupillum, tutor eam exercere non potest nec ille qui cessit: quia fecit contra ius. Viuia.

Debitor. sed quid si est in modica quantitate debitor: Respondeo, nō per hoc prohibetur: ar. ff. de excu. tu. l. non tātum. in prin. & de venalib. l. j. in fi. & de pignor. act. si quis. §. j. & de legi. tu. legitimos. ubi, maxime si modica &c. excipitur mater & autaū autem. §. debitor. Sed hodie contra.

nes etiā testamētarios cōprehēdat. nec ob. quasi videat fides approbata &c. quia istud, verū quo ad satisfationē vitādā: nō quo ad ea quæ hac cōstitutiōe dicūtur, cum nec tūc hæc cōstitutio fierit cogitata. Itē ex eo q̄ excipit mater tm̄ & auia: vt j. tit. j. auth. ad hæc, relinquitur in omnibus aliis loqui in auth. de nō alie. §. vt aūt collatio. ij. & videtur expressum in corpore. §. & hoc dicimus. ADDITIO. Adueras q̄ in testamenta tuo tutore Ol. quē sequitur Bart. hic, sic distinguit: aut testator qui dedit talē tutorē, sciebat ipsum esse debitorē vel creditorē: & tunc potest esse tutor: quia fides eius &c. aut ignorauit, & tunc vera est opinio ipsius. glossæ quia non potest videri approbatā fidem eius quē talē ignorabat. argumē. l. mater. & ff. de iuncticio. test. vide latissime Barto. hic in versiculo an ista authent. habeat locum &c.

a *Prohibetur.* ergo si vellet, non admittitur: vt hic. Sed. j. dicitur q̄ admittatur: sed amittit debitū. vnde dicit quidā, non prohibetur quā do dimittit debitū: & sic est magis excusatio quam ꝓhibitio: immo rejicitur. si scitur ab initio: vel admissus perdit debitum.

b *Creditor.* quid si malē administrauit, & fecit se debitorem: vel factus est debitor: vel cōtra de suo impēdit, & sic factus est creditor? Respon. in talibus non habet locū hæc au then. sed quando obuenit tutori hæreditas debitoris vel creditoris minoris, vel minori obuenit hæreditas debitoris vel creditoris tutoris: vt tunc curator adiungatur: vt in corpore. §. sed & si quis.

c *Non sine adiuncto.* ergo cum adiuncto sic, ita quod ab initio valet, non vitiatur, licet in eum casum perueniat à quo incipere non potest: vt institit de le. §. contrario. sed arg. contra. ff. ad leg. Aquiliā. l. qui in eū casum. d *Hoc autem.* ne sic licitum cuilibet cuadere tutelam ab initio. Sed quid si paratus est soluere quod debet minori? Adhuc vide tur repelli quasi suspectus: quia se ingert. arg. ff. de procura. l. quæ omnia. econtra quōd non: vt ff. de iure immu. l. semper. §. conductores. & de vsufruct. l. cum fructuarius. Por. est distingui ad tutelam vel non. argu. ff. de condit. & demonst. l. hæc condi tio. j. Item quid si debitum erat ei singulis annis? videtur quōd pro annis quibus fuit tutor, amittat debitum: pro sequentibus debeat ex stipulatione, vel legato: vt primo casu totum pleraq; ex stipulatione. Vel potest distingui an se offerat etiā readimat: vt ff. de condit. & demonst. l. pater. §. fin. Alij distinguunt, quasi vna stipulatio sit. secundo valeant prædicta: quia plura sunt legata. argu. ff. de dona. causa mor. l. fenatus. §. fi. Item quid si conditionale debitum est? Respon. idem quod in puro.

e *Credere.* sic supra de iura. calum. l. ij. §. j. secus alias: vt ff. rerū amo. l. Marcellus. & in teste: vt supra de testi. l. testium.

f *Iuramento.* hoc si sciuit, alias secus. argu. infra de rab. l. generaliter. & ff. si liber. inge. esse dic. l. ij. Item quid si postea sciuerit Respon. tenetur denunciare: aliās perdit. argu. supra de in-

prohibetur. a Nā & antè curator, si minoris creditor b efficiatur, non sine c adiuncto curatore administrabit. ¶ Hoc autē d ab initio vel probet, vel iure se credere e minorē obligatū, vel res eius habere. Nam si taceat, actionis sustinebit iacturam. f ¶ Itē si debitor taceat: nec redhibitione, g nec alia h tempore curationis solutione i iuuabitur. ¶ Sed si actionis cessionem aduersus minorē suscipiat, k nec post curam quidem depositam ea permittitur vti: nec is qui cesserit, agere debet, l cum in legem commiserit, licet cessio pro iustis causis facta sit: sed minor lucrabitur: His valentibus in omni cura prodigorum forte, aut furiosorum, aut dementium, & omnium quas introducunt leges.

Habenti legitimum tutorem non potest dari datiuus. l. d. Bald. Vel sic: Habenti tutorem legitimum non debet dari datiuus: nec datus tenetur administrare. Salycetus.

IX. Idem AA. & CC. Maximiano.

SI sororis tuæ filijs, tutore legitimo patruo constituto, m nec vllo excusato priuilegio, tutor datus n es: cū habenti tutorē aliū dari iura o prohibeāt: necessitatem administrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. III. Kalend. Februa. Sirmij CC. Conss.

In locum tutoris vel curatoris non potest alius nisi causa cognita subrogari. hoc dicit Baldus. Vel sic: Propter absentiam curatoris alius non adiungitur nec substituitur, nisi illo remoto: & curator ante suam absentiam debet alterum constituere, ne damnum incurrat. Salycetus.

A cessit nup. l. qui cōtra. argu. contra. ff. de bo. lib. l. qui cum maior. Vel potest dici vt remoueatur ab administratione.

g *Redhibitione.* id est solutione debiti.

h *Alia.* vt quia aliud pro alio soluat.

i *Solutione.* speciale. aliās contra: vt institit. quibus modis tol. obligat. in princip.

k *Suscipiat.* durante cura vel ea finita: vt in corpo. §. quōd si quis. & in nouel. qui tuto. vel cura. pupil. c. nulli. & etiam forte post redditam rationem: licet sit argu. contra supra de interdict. ma. l. si patris. sed ibi cessat ratio prohibitionis, hic non. Item an hæc authen. habeat locum in administrante tantum? quod videtur: quia tam in rubrica quām in eius dem corpore de gubernatione in plurimis locis facit mētionem. Sed potest dici contra, cum omnes teneantur: vt ff. de solu. l. quōd si forte. §. j. Accursius.

l *Agere debet.* sic supra ne. it. po. l. j. & ij.

SI *sororis.*] CASVS. Filijs sororis tuæ dātus erat tutor patruus eorū: postea iudex volebat eis dare tutorem contra regulā iuris qua dicitur quōd habenti tutorem &c. an eo se excusante teneberis ex datione, quæritur? dicitur quōd non.

m *Constituto.* à lege.

n *Datus.* tu qui es auūculus, & datus es à iudice, vel in testamento minus solemni. Et nota hic legitimam superare datiuam regulariter. sed fallit: vt ff. de testa. tute. l. si quis sub condi tione.

o *Iura.* vt & infra qui. ex eau. tu. ha. l. licet.

CVratorem.] CASVS. Habenti tutorem vel datiuum vel legitimum, alius eo non remoto subrogari non potest. idem est in curatore. Si ergo in absentia curatoris alicuius adulti te iudex curatorem dederit: non tu, sed primus tenebitur: quia actoré periculo suo debuit constituere. Viuianus.

p *Curatorem.* aliās tutorem.

q *Neque adiungi.* scilicet alium vel actorem, vel curatorem, vel tutoré. Azo. licet regu. iuris nō sit impedimēto quo min⁹ habēt in curatoré curator detur: vt ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. vētri. §. j.

r *Tequoque.* scilicet priorem curatorem.

s *Medo.* postquām cœpisti abesse donec reuertaris.

t *Debueras.* antequā abesses. & hoc si necessitate impediebaris, secundū quosdā. Tu dic etiā ex voluntate. dūmodo aliqua iusta causa sit: vt hic. & ff. de admi. tu. l. decreto. in prī. & facit iuncta cur. §. fi. & j. eo. l. curator. & de tu. vel cur. qui satis nō dedit. l. ij.

IN *minoribus.*] CASVS. Minor non habet legitimam personā standi in iudicio, nisi generalem vel specialem habeat curatorem: vel venia obtentā ætatis. Viuianus.

v *Litis.* nisi possessiōe mōmētaria: vt §. q legi. p. l. mōmētaneę.

x *Iustam.* l. litigandi: vt ff. de re iudica. l. acta. §. contra. & supra si aduer. rem iudic. l. cum & minores. & supra qui legi. per. l. ij.

y *Gratis.* puta data venia ætatis: vt & supra de tempor. in integ. restitutio. l. ea quæ §. j.

z *Statuta.* hac lege.

x. Idem AA. & CC. Florentino militi.

CVratorem p habenti neque adiungi q nisi causa cognita, neque in locū eius alium substitui, nisi ante priore remoto, ambigui iuris non est. te quoque r * abfuturum damni quod medio s tempore negotijs pupillaribus contigit, esse succedaneum: cum actorem periculo tuo constituere debueras: t nec iure magistratū in absentia tua alium creasse certum est. PP. III. Kalend. April. Cæsaribus Conss.

* *alias te que ad futa rum damnū quod medio tēpore negotijs. contingit, esse suc. &c.*

Tutor legitimus superat datiuū.

Iudicium debet legitimè inchoari ad hoc vt possit iuridice terminari. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Minor non habet legitimam personam standi in iudicio, ideo ei debet dari curator generalis vel ad litem. Salycetus.

XI. Impp. CONSTANT. A. & CONSTANTIN. Cæs. ad Bassum præfectum vrbi.

IN vniuersis litibus v placet nō prius puberē iustam x habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonij gratia, y aut in litem fuerit curator datus: vt iuxta præcedentia nostræ pietatis statuta z legiti mè initiatæ litis agitata in iudicijs controuersia finiatur. Dat. III. Idus Octob. Aquileiæ Constant. A. & Licinio Conss.

Curator generalis non potest in lite mota sistere ordinari specialem tutorem. l. d. Bald. Vel sic: Curator generalis non potest desistere litem inchoatam, nec administrationem generalem propter specialem. Salyc.

XII. Imppp. VALENTINIANVS GRATIA. & THEODOSIVS. AAA. Eutropio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Curator.] CASVS. An curator in litem datus minori, si litem fuerit contest., eam deserere possit, & sibi alium, qui litē peragat, possit curatorē subrogare, quæritur? Dicitur ꝙ non. a *As.* id est, si quis curator datus adolescenti cœpit agere causas ipsius: & dicat postea ꝙ quidā alius meli⁹ debet esse ꝓcurator: & sub tali prætextu velit deserere administrationē. concord. ff. de admini. tu. l. fi. in prin.

Ne magistratuum.] CASVS. An magistratus colonum principis patrimonialem compellere possit ad suscipiendum tutelam, quæritur? Dicitur ꝙ non: nec aliū qui habeat priuilegiū, quo se possit excusare. Viuia.

b *Patrimonialem.* scilicet priuatæ rei Cæsaris. nā fiscalis non excusatur: vt ff. de excusa. tut. l. coloni, quę est contra. Vel hic de perpetuo: ibi de temporali colono, qui potest se remouere à cultura.

c *Alium.* vt militem: vt ff. eo. l. militiæ armatæ. Et nota ꝙ his casibus ipso iure non tenet dario: sed quando potest datus se excusare, tenet decretum missi se excusset. hic, & si vellet, non potest. & facit ff. de iure immu. l. semper. §. coloni. & §. conductores. Itē no. hic ꝙ quidā nō possūt esse tutores nisi testamētarij, vt ecce serui: vt §. eo. l. in seruili. Iteē nō municipes: vt. ff. de tu. & cura. da. ab his. l. iij. & de test. tu. l. quæro in prin. d *Nominatione.* id est nominatione.

Seruus tutor esse non potest nisi testamentarius.

Qvando mvlier tutelæ officio fungi potest.

Quod quandoque permittitur. vt infra eo. l. ij. & iij. & regulariter contra: vt infra eo. l. j.

TVtelam.] CASVS. Ad administrandam tutelam pupillorum masculus non fœmina vocabitur: quia tale munus excedit infirmitatē ei⁹ sexus. Viuia.

e *Officium est.* vt & ff. de test. tut. l. iure nostro. nisi à principe impetret: vt ff. de tute. l. fi.

* *Pro hac l. facit. c. ex ꝓpone. cum glo. extra de appell.*

CVrator adolescenti ordinatus, post inchoatam litē nō potest sub prætextu specialis curatoris à se[a] nominati aut litem contestatam deserere, aut ab administratiōe se subtrahere. Dat. IIII. Kal. Octob. Constantinop. Eucherio & Syagrio Conss.

Principis colonus nec alius priuilegiatus debet tutor dari. Salye.

XIII. Impp. HONO. & THEODO. AA. Monaxio præfc. vrbi.

NE magistratuum vlterius procedat licentia: plenius designamus, ne patrimonialem[b] colonum, siue alium, [c] qui priuilegio ab hac nuncupatione[d] defenditur, tutelæ muneris adstringat officium. Dat. * Honorio. VIII. & Theodosio. III. AA. Conss.

TITVLVS XXXV.

QVANDO MVLIER tutelæ officio fungi potest.

Mulier de iure communi non potest tutele officio fungi. Salye.

I. Imperator ALEXANDER. A. Otaciliæ.

VTelam administrare, virile munus est, & vltra sexum fœmineę, infirmitatis tale officium est [e]. PP. X. Kal. Octo, Iuliano. II. & Crispino Conss.

Olim mater non poterat esse tutrix nisi per priuilegium impetraret, & renunciaret secundis nuptijs, & Velleiano & omni alio auxilio: & habet hoc locum in matribus tam legitimorum quam bastardorum. hoc dicit cum. l. seq. Baldus. Vel sic: Mater etate maior, ad tutelam filij iure ius non poterat pertinere existente testamentario vel legitimo: & eis deficientibus si volebat hoc impetrare, debebat iurare quod ad secundas non transiret nuptias: & si posset secundas ineat nuptias, bona huius secundi mariti obligantur filijs pro administratione tutelari, & quando mater secundas prælegit nuptias, de alio tutore per iudicem filijs detur prouideri. Salye.

II. Imppp. VALENTINIANVS THEODO. & ARCAD. AAA. Tatiano. P.P.

MAtres * quæ amissis viris tutelam administrando-

A excusauit propter animi vel corporis impendimentū: & tunc b mulier magis velit nubere quàm esset tutrix, audiēda est & prefectus eum prætore tutorē dabit: in prouincijs rectores earum seu iudices ex inquisitione tutores dabunt. Viuia.

f *Postulant.* à principe vel præside prouinciæ: vt & ff. de tu. l. fi.

g *Confirmato.* l. antequā hzmiret possit gerere ꝙ decretū: vt in authē. vt hi qui oblig. §. fi. col. vj. h *Actis.* in ista prouincia. & est sic supra de his qui ve. ætā. l. ij.

i *In eas.* l. nuptias.

k *Gerentis.* l. mulieris.

l *Rationibus.* scilicet pecuniis.

m *Præpositum.* vt & §. in quibus cau. pig. ta. contra. l. si mater. & l. authē. de nup. §. si autem tutelam. coll. iiij.

n *Incuria.* id est per negligentiam.

o *Maior est.* vt supra de curat. legi. tu. l. fi.

p *Idoneus.* cum non sit idoneus, non videtur esse: vt & §. quod si. & l. j. §. & quidem. Et no. quod per authē. hic posteas hæc lex in multis casibus corrigitur. Primo, quia olim principē adiri. Secūdo, quia nō oportet eas rare. Tertio, quia maiores pœnas patiuntur: vt habes. §. de sec. nupt. authen. ijsdem pœnis. Quarto. ga hodie legitimi nō præcedunt eos.

Mitri.] CASVS. Dicitur in. l. Codicis quòd mulier tūc demum admittitur ad tutelam, cum nullus alius legitimus ea ꝓcedit. hic dicit quod mat & avia ꝓcedūt tutores legitimos, & mater ꝓtiur quàm auia admittitur. hoc tamen ira fi cerā ut dicē renuntiet secundis nup. & senatusconsulto Velleiano. & sic dunc: datiuī autem & legitimi eas sequuntur.

q *Matri.* legitimæ vel naturali: vt in authen. vt sine prohi. §. j. in fin. & col. vij. & §. cel. fi. in fi. Sed quid si est mater, & pater? Dicunt præceptum: vt in. l. ij. & l. fin. in fin. Item quid si est auus & auia? Licet quidā dicant quòd auus ꝓcedat auiæ, & sic de ceteris ascendentibus: tamen communiter tenetur ꝙ ipsa nō debeat confirmari vel dari tutrix, quia tenetur. §. cum dicas confirmatum: tutorē datiuū, non testamē tariū. Et cum dicas confirmatum tutorē datiuū, non testamētarium. Et no. insti. de tute. §. fi. & §. de cōfir. tu. l. ij. & per. l. ff. de sta. ho. l. i multis. Sed cōtra. ff. de neg. gest. l. q aliena. §. quāq. sed ibi nō fuit tutrix, licet pater eā rogauerit de filijs.

MAtres.] CASVS. Mulier si vult administrare tutelam filiorum, poterit, si hoc impetrauerit à principe: & ei confirmatio. antequā tamen fiat confirmatio, iurare debet se nō venturā ad secundas nupt. quo subsecuto, si nubat, omnia bona matri secundi erunt obligata pupillo. ab initio autem electionem habet vel nubere, & nō administrare: an ecōtra. tunc demū autem mulier ad tutelam admittitur, cū nullus tutor testamentarius neq; legitimus supereſt, vel remouetur vt suſpectus, vel se

ambos admittēdos, cū nō sit cautū ꝙ auia ꝓ legitimos repellat secūdū hoc si erit mater & au⁹, ꝓponitur au⁹ patern⁹, cū ille vt ita legitimus: sed si erit pater & auia, æqualiter admittunt: cū ille vt ita legitimus, illa per auth. admittatur. Nec ob. ꝙ dicit in fi. hic. so. talis testamētarijs eas præcedēbus: qa est sensus. i. nō legitimi. Mater & auia testāmentarias ꝑ se admittūtur vt olim: vt in cor. huius sed ꝙ ꝓ auth. ibi, hoc enim seruāres &c. & bene probat in nouel. 22. tit. 3. ca. 3. ꝓ hoc. Sed quid si ꝓ defectū legitimi non est tutrix, nisi à iudice confirmetur? vt ff. de r *Auia.* hoc est nouum de auia: mater enim etiam per legem Codicis admittebatur.

s *Secundū ordinem.* cum primo mater, secundo auia admittatur.

t *Tutelam.* an idem in cura? Quod videtur, vt in authen. vt sine prohi. ma. §. quia vero matribus. & §. qui vero multā. col. vij. Item eadem est æquitas. arg. l. ad l. Fal. l. fi. Item authen. illa, vt sine prohi. ma. generaliter prohibet à tutela & à cura creditorē & debitorē minoris. sic ergo & illa, vt sine prohibitione &c. generaliter videtur excipere, vt ex illius cōtextu euidenter apparet. (vt sine prohibitione. &c. & probatur in authen. de illijs ante dota. iustr. na. §. cum omnib⁹. colla. iij. Sed cōtrā. ff. de cur. fur. l. cum requisitante. Sed ꝓcesit dici correcta per illam authen. vt sine prohibitione. vel in curatore furiosi speciale esse: vel aliter esse non poterat. quia & forte minor erat. & sic prima placet opinio.

u *Permittimus.* ergo non cogitur: vt hic, & in legitimæ fuerint. l. ij. ibi. sanè in optione. & c. & in l. fi. circa prin. & in authē. vt li. ma. & auiæ. in prin. colla. viij. licet quidam dixerunt contrā. Item nunquid est legitima, vel datiua? Videtur legitima: vt §. ad Tertull. l. omnem. contra datiua, cum legitimi per. l. codicis eā præcedebant: vt in. l. ij. & fi. in fi. præterea. l. nō dat. nisi fe offerat. vt hic colligitur. quod non sit in legitimis: vt ff. de le. tu. l. legitimos. in prin. præterea non compellitur, nec periculum patitur, si non susceperit? vt hic colligitur. quare potest dici non esse data testamento nec legitimā, sed extraordinariam: nisi dicas legitimam, id est secūdum. l. à iudice data. sed videtur legitimæ vt in auth. de hære. ab intest. §. ex his. coll. ix. & authen. presbyteros. ij. §. de epi. & cler.

b *Interrogata.* id est coram iudice, scriptura inde facta.

c *Velleiani.* & omni alio auxilio: vt in authen. vt sine prohi. ma. §. quia vero. col. vij. quæ renūtiatio quo ad matrimonium nou valet: vt in prædicto. §. sed quo ad Velleianū sic: vt ff. ad Velle. l. fi. ꝑ. pe. Sed quibus hæc prodest renunciatio, cum pro nemine faciebat? sed pro se, §. ad Velleia. l. fi mater. in prin. Respō. cū creditoribus pupilli promittat, pro pupillo interecedere videtur. Sed quomodo eis absentibus facta iudici proderit? Respon. si agitur ex stipulatione iudicis absenti, multo magis recuperatio: vt si proponat Velleianū, replicet aduersarius. i. credidit. §. de procurat. l. alienam. Sol. hic speciale.

d *Testamentarium.* quid ergo si ipsa cū alio data fuit in testamentariam. Et cum dicas confirmatum tutorē datiuū, non testamē tariū. Et no. insti. de tute. §. fi. & §. de cōfir. tu. l. ij. & per. l. ff. de sta. ho. l. i multis. Sed quidam de plano concedunt eam repelli hoc casu. sed H. dicit eam admitti. & quod hic dicit ꝙ testamentarij eam repellunt, loquitur quando ipsa non est data in testamento. Pro primo. §. fi. de test. a. tu. l. iure nostro. Pro secunda est in cor. §. quidam. & §. de test. a. tu. l. iure nostro. & hoc placet. Item quid si sola est ma. op. est. ff. de test. a. tu. l. iure nostro. Pro secunda est in cor. §. quidam. & §. de test. a. tu. l. iure nostro. & hoc placet. Item quid si sola est pore. fin. defuncti usque &c. & hoc placet. Item quid si sola est data? respon. non est tutrix, nisi à iudice confirmetur: vt ff. de a. g. gest. l. qui aliena. §. quanquam. secundum Azo. Alij dicunt certiq; per. l. huius tit. & sic dicūt tutricem datā in testamēto. Vel ꝙ ibi non fuit data tutrix, licet pater eā de filijs rogauerit. Sed si dareture, nō cōfirmare tur vt ex illa datione. sed quasi nō

A esset data, dabitur per hāc auth. secūdū quosdā. Prima placet: vt si est data, cōfirmetur. ar. in corpore ibi, defuncti nanque voluntas &c. nec ob. ff. de test. tu. l. iure nostro. quia in hoc sit correcta. Item quid si datus est à iudice tutor matre ignorante? Videtur nō tenere datio, quasi perperā sit decretū interpositū: vt argu. ff. de re. eo qui. l. magis. §. si æs alienum. & de tut. & cura. da. ab his. l. scire oportet. & §. qui da. tu. pos. l. si fo roris. Sed contra est: vt §. de cōfir. tut. l. si vt pro ponis. Et quod dicit de testamentarijs, dic etiā de legitimis ascendentibus: vt modo notaui in glo. legitimæ vel naturali.

Etiam filijs naturalibus tantum matres possunt esse tutrices omnia faciendo quæ in legitimis sunt cauta. Salye.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto præto.

SI pater secundum nostram constitutionem[l] naturalibus liberis in his rebus quæ ab eo in eos profectæ[m] sunt, tutorem non reliquerit, mater autem voluerit eorum (siue masculi sint, siue fœminæ) subire tutelam: ad exemplum legitimæ sobolis licebit ei hoc facere, quatenus actis sub competente iudice interuenientibus, iuramētum antea præstet, quòd ad nuptias nō peruenias, sed pudicitiam suam intactam conseruet: & renuncier senatusconsulti Velleiani præsidio, omniq; alio legitimo auxilio, [n] suamq; substantiam supponat: & ita filiorum suorum vel filiarum naturalium tutricem eam existere sanci mus. ¶ Omnibus quæ pro matribus & liberis earū ex legitimo matrimonio progenitis, diualibus constitutionibus cauta sunt, in huiusmodi matribus obseruādis. Si enim in filijs iustis, in quibus & testamentariæ & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus, his deficientibus, ad prouidētia filiorū suorū venire concedit[ur]: [o] multo magis in his casimoti datur: vt ff. de testa. tu. l. si quis sub cōditione. Item & dicitur quòd ipsamet perat. §. in qui. eau. pig. ta. con. l. penul. & in authen. de nup. §. si autem tutelam.

Cautela, aliàs tutela. nam res mariti sui & suæ sunt obligatæ filijs. vt §. in l. ij. & in d. authen. de nup. §. si autem tutelam.

i AD *hæc. Non video minus* Idem intelligo in auia & auo: quia affectionis ratio suspicionem removet: vt ff. de rit. nupt. l. non solum. §. denuo.

k *Dura te.* secus in alio tutore: vt §. tit. j. auth. minoris &c.

D SI *pater.*] CASVS. Pater filio suo naturali vnā vnciā de bonis suis relinquere potest: & si nō det tutorē, an mater ei⁹ possit esse tutrix? Dicit ꝙ sic: præstito ab ea sacramēto ꝙ ad secundas nuptias nō cōuolabit. & debet renunciare oī auxilio legitimo, & beneficio senatusconsulti Velleiani: his quę in supenioi lege, sacramēta, dicta sunt, obseruādis. si eīn mater nullo existēte tutore filiorū legitimorū nēcisci pōt tutelā: multò magis poterit esse tutrix filij sui naturalis, cū in hoc casu deficiat legitima. Vi.

l *Secundis nostris constitutionē.* quæ est §. de confirmando tutore. l. fi.

m *Profecta sint.* quæ possunt proficisci: vt §. de natu. lib. l. humanitatis. An autem & spurij mater tutelā possit petere? quod videtur: quia quantum ad eam non id inspicitur: vt insti. de seruil. co. §. vulgo. & ad orfi. §. nouissimæ. Iteē an alij cognati qui vocantur ad successionem, iure prætorio vocentur & ad tutelam? dic vt §. de leg. tut. l. j. Hodie autem constat eos vocati iure nouo: vt in authen. de hære. ab intest. §. ex his. colla. ix.

Cognati invocantur ad tutelam.

n *Auxilio.* vt in auth. de nup. §. si vero mater. col. iij. & §. auth. vt sine. phi. martes deb. & cre. § qa vero multa. col. vij. & facit hoc ad gñalē renūciationē: vt no. ff. si qs cau. l. sed & fi. §. quæritū.

o *Concedatur.* vt supra. l. proxima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN QVIBVS CASIBVS TVTOREM vel curatorem &c.

Dic vel pro id est. nam nullum casum sub hac verb. ponit, quo habenti tutorem lex tutor, secundum quosdam: sed certe ponitur .ff. de excu. tut. l. propter lites. & datur intelligi infra eod. l. propter. Item nu. hic secundum Ir. quod nomo ire vbicunque sint Legibus tuerentur habenti tutor datur, non tutor datur, sed curator et adiungitur: vt infra. de auctor. tut. §. fi. Hug.

SI *in locum.*]CASVS. Tutor erat reipublicæ causa absens, interim datus est tutor. eo reuerso suscipiet tutelam: consulte tamen faciet curator si faciat eũ compelli per iudicem: vt administra. tute. pu. suscipiat.

a *Ad tempus.* hoc nõ expressa. alioquin contra: vt ff. de reg. iur. l. actus.

b *Estis.* curatores: vt instit. de cur. § ité in locum. sed & tutores possunt dari, si hoc iudici fedeat: vt ff. de tut. l. quę situm. & de suspec. tut. l. iij. § fi quis absuturus. licet quidam exponant in l. illa tutor. id est curator.

c *Pertineant.* nec enim vocationem aliquã animi habet: vt instit. de excusa. § ité hi qui reipublicæ. nec etiam fuit finita tutela propter absentiam, & sic modo est eadem. nec interim quæsiti liberi eum excusant: nec potest conueniri interim directa actione tutelæ: vt ff. de suspect. tut. l. iij. §. quod si quis. & de excu. tuto. l. Titius. sed vtiliter: vt ff. de tute. & ra. distr. l. fi tutor reipublicę. in pri. & ff. de suspect. tut l. iij. §. si quis absuturus. fecus autẽ si in locum eius qui adhuc non est tutor, quia in diem vel sub conditione datus sit, alius detur: quia ille definit adueniente conditione. a Vel dic vt instit. de Attilliano tutore. §. j.

d *Consultus.* i. consulte. ne quasi de culpa: quia si deserat, redargui possit: vt ar. ff. de admi. tuto. l. tutores. §. qui se, vel certiorabit necessarios impuberis: vt ff. de eo qui pro tu. nego. gest. l. j. in fi. Alij dicunt quòd ex vrbanitate, ar ff. de interdi. ma. l. iij.

e *Compellatur.* captis pignoribus: vt instit. de satisd. tut. §. pen. & facit j. de peri. tur. l. fi.

P *Otuit.*]CASVS. Si pupillus plures habeat tutores. & vnus se excusauit: in locũ eius subrogabitur ali[a], qui vltra tẽpora pubertatis administrare nõ cogetur: licet curator desi. nõ tutor.

f *Dare.* s. curatorem vel tutorem: vt ff. de testa. tut. l. fi quis sub conditione. §. fi.

g *Non astringetur.* vt j. quãdo tuto. vel curato. esse desi. l. j. & ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. curatorem.

P *Ropter.*]CASVS. Si pupillus tutorẽ habens, diffusum habeat patrimonium, & in pluribus locis cõstiturum: si solus non sufficiat, adiungi potetit ei curator

h *Constitutum.* in eadem tamen prouincia: alias etiam tutor ei adiungitur: vt ff. de excusa. tuto. l. propter litem. § fi.

i *Curatorem.* Not. curatores: vt & j. de excu. tut. l. testamento, & vltra pubertatis tẽpora non adstringeris. g PP. V. Id. Iun. Modesto & Probo Conss.

Curator adiungitur causa cognita. h. d. Bal. Vel sic: Propter Luitudinem seu dissipationem patrimonij curator potest adiungi curatori. Salyc.

III. Idem A. Hylæ.

PRopter late diffusum, id est in diuersis locis constitutum h patrimonium, vel quòd solus administrationi non sufficias, an tibi tutelam administranti adiungi aliquos curatores i oporteat: præses prouinciæ, si te non sufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. VIII. Id. Decembr. Pompeiano & Peligno Conss.

Loco tutoris remoti, defuncti, vel relegati, alius debet substitui. Salyc.

IIII. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Euploio.

LIcet tutorem habenti tutor dari non potest: k tamen certis ex causis alius idoneus substitui sententia competentis iudicis solet in locum suspecti qui conuictus ac remotus est, & in locum excusati, l vel defuncti, m vel relegati tutoris. PP. Idibus Mart. Seculare II. & Donato Coss.

Licet alius adiungatur, primus non liberatur. Bald. Vel sic: Propter augmentum facultatum, tutori curator solet adiungi, tutor tamen non tenetur de gestis à curatore existente soluendo tẽpore finitæ tutelæ. Salyc.

V. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Zenoni.

CVm ob augmẽtum facultatum curatores adiũgi soleãt, nõ prius n dãti o tutores ab administratione eorũ liberãtur. ¶ Sanè si is p qui administrauit, tẽpore

Curator datus in locum tutoris exterius durat curator, quatenus durauerat tutor. l. d. Vel sic: Curator datus sine liberi non durat post pubertatem. l. d. Bal. Vel. sic: In locum tutoris excusati potest curator dari: cuius officium finitur pubertate pupilli. Salycetus.

II. Imp. ALEXANDER A. Valentiniano.

POtuit quidem & debuit competens iudex in locum excusati tutoris, licet pupillus alios quoscunque haberet tutores, curatorem dare. f ¶ Quanuis autem curator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sit: tamen periculo administrationis

aNõ tamen cessabit sua administratio, nisi prius hic satisfecerit. ex. l. j. ff. de impuberi. & curato. da. ab his. & ar. hic. nota toris in glo. dicit Sal. eo adiutore datũ episcopo, eo mortuo cessa. a: quia tũ sui. euenit administrator legitimus: scilicet capitulo. vide ca. 1. decle. a. gro. ob. vi.

ff. de admiñist. tu. l. tutores qui post. §. rerũ. & est ratio quare nõ tutor: vt no. j. l. prox. quandoq; tamen etiam tutores dãtur. vt ff. de in alia prouincia res sint remotę, vltra centesimũ lapidẽ: vt dict. ãpter. & sic etiã potest intelligi. d. §. rerũ. Ité & quãdo testamẽ to datus erat sub cõditione, vel ex die, & similib[a]. vt ff. de test. tu. l fi quis sub cõditione. & j. eo. l licet. Ité & quãdo trãsfuga est primus tutor. Item quãdo furiosus fact[a] fuerit. ff. de tut. l. si quis tutor. & l. cum plura. Item in alio j. eo. l. fi. Ité in alio j. ad Tertul. l. omnẽ. & in authent. de nupt. §. fi autẽ tutelam. colla. iiij.

LIcet.] CASVS. Quãuis regula sit q habenti cur. tu. dari non potest, fallit tamen in casu cũ in locũ suspecti, conuicti, & remoti, vel defuncti, vel relegati alius subrogatur.

k *Non potest.* vt s. qui pe. tu. l. cũ iure. & qui da. tu. vel cu. pol. l. si tutoris & instit. de cur. §. interdum. & hoc regulariter tamẽ & vt subijcit in exẽplis: vt ff. de testa. tut. l. si cuius sub conditione. Ité fallit in alijs: vt not. l. proxi. Sed quæ est ratio q̃ habenti tutorem curator potest adiungitur, sed non tutor. vt hac. ff. Rũ. datus tutor plenitudinem potestatis habet in pupillũ. & eius res: vnde alij superuenientes nõ possunt habere eandem plenitudinẽ quam curator non appetit: & sic potest adiungi, vt patet quia tutor datus auctoritas in additione hæreditatis, & non curator: vt ff. de app. l. cum in vna. § tutor. Item quia tutor personæ, & per consequẽs rebus omnibus datur: & instit. qui res. & de excusa. tut. §. datus. Sed curator rebus tantum: vt s. de nupt. l. in copulandis. Item quæ est ratio, quòd hæc est ratio, quòd habenti curatorem potest alius curator adiungi: vt ff. de tuto. & cura. da ab his. l. ventri. §. fi & nõ habenti tutorem tutor? Resp. ex prædictis ratio colligitur.

l *Excusati.* ad tempus, secundum quosdam: quod non placet. non fallit regula.

m *Defuncti.* ciuiliter, vt deportatus: & sic remanet tutor: & sic

CVm ob.] CASVS. Cum pupillo habenti tutorem obuenit aliquod augmentum, pura hæreditas, ratione cuius datus erat curator, vel adiunctus: nunquid ideo primus desinit esse tutor, quòd alius sibi adiunctus est? Dicitur quòd non, & si adiunctus tempore finitæ tutelæ sit soluendo: licet postea factus sit non idoneus, periculum ad primum tutorem nõ pertinebit. Viuianus.

n *Non prius.* scilicet quàm adiungendi dentur. hæc est falsa. Dic ergo, non prius, scilicet per hoc, quàm si non adiungerentur: vt ff. de adminiſtrat. tuto. l. quotiens. § fina. & non curatores: sed & tutores dari possunt: vt dixi supra eodem. l. propter.

o *Dati.* scilicet prius.

p *Si is.* s. curator, vel tutor adiunctus tibi tutori. *Vnita.*

a *Fuisse tutela.* vnde non poterat fieri suspectus à re, cum soluendo esset: vt infra de diui. tu. l. ij.

b *Temporis periculum.* quo factus est non soluendo. & facit supra de proba. l. ex persona.

c *Ad te.* tutorem prius est enim conueniẽdus qui administrauit augmentum, quàm primo dari, qui nõ gesserunt augmentũ, etiã si ante desiit esse soluendo: vt hic, & j. si tut. non ge. l. si. de diui. tut. l. j. & l. fi. Sed contra ff. de admi. tut. l. Lucius. ij. § Sempronij. in fi. §. vbi & non gerentem dicit ab initio cõueniri: † sed ibi nullo modo erat conuenta, diuisa, vel erat à se: vt j. de pun. de diui. tut. l. ij. in fin. hic autem quodammodo, & dep do ab ipso iudice, vel à lege, nam adiunctus, postea, prima bona administrare non solet: vt dicta. l. quotiens. § contrar.

† *Licet.* & *sed ibi nullo modo erat conuenta, diuisa.* Bal.

DE ADMINISTRATIONE tutorum, vel curatorum, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda.

IN AVTHEN. VT hi qui ob. se hab. §. quoniam. colla. vj. constitu. ij.

Hæc authen. non facit ad l. C. sed ad secundam partem rubricæ, melius tamen stetisset post l. tuto res. supra eo. & ibi eam legit Cyn. & hoc intendit: Vbi redditus pradiorum sufficiunt pupillo vel adulto, administrator eius non tenetur pecuniam fœnerare, sed cautè recondere. Salycetus.

QVidissime[d] cautum est, à curatore e pecuniam pupillarem non esse fœnerandam. quod si fecerit, mutui subiacebit periculo: f nisi mobilis sit eius substantia, cuius cura administratur. tunc enim curator illud solum mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiet adolescẽtis, eiusque rebus. quod vero plus est, cautè recondatur: vel nisi ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum faciendas.

Vnus officialis non tenetur de eo quod fecit alius in alio officio, & non eodem. Baldus. Vel sic: Curator adulti non tenetur pro

A uendo: vel verius vt suum habeat: vt j. de vsur. pup. l. j. & ij. & iij. Interest & vestra, ne incidatis in actionem negotiorum gestorum quasi ex negligentia: vt j. eo. l. debitoribus.

A *Duersus.*]CASVS. Si ex duobus curatoribus alicuius adulti alter alterum nondum finita curatione administrationis iure velit conuenire: an possit, quæritur. Dicitur quòd non. Viuianus.

i *Non potest.* vt reddat rationem totius administrationis: vt j. eo. l. rationes. & ff. de admi. tut. l. actus. Sed contra ff. de tut. & ra. distr. l. nisi. §. cum furiosi. sed ibi furiosi nõ adolescẽtis erat curator. & est ratio: vt ibi notatur. Ité cõtra in eo. tit. l. fi cum adhuc. alias si cũ tutore §. cum curatore. ff. rem pup. sal. fo. l. non quasi. §. hanc stipulationẽ. sed ibi non vt ratio totius administrationis redditur, agitur per actionẽ negotiorum gestorum, sed ex stipulatione rem pup. sal. fo. Item contra ff. de admini. tut. l. cum curatore. Item contra in eo. titu. l. fi cum adhuc. sed nec ibi agitur negotiorum gestorum vt ratio reddatur totius administrationis, sed furti, vel damni iniuriarum. Item contra ff. de contra. act. tut. l. j. §. finito. sed ibi de cõtraria, non directa dicit: sed & non de tota administrationis ratione ibi tractatur: sed tantũ de quodam impenso ab ipso curatore. sed certe imò de directa ibi dicit. Sed dic vt in l. cum curatore. modo no. vel ibi in protutelæ contraria. Sed distingue lari[e], aut

tutoribus præcedentibus, nisi negligentia in exigendo possit eis imputari. Salyc.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Modesto.

FRustra times administrare res adolescentis cuius curator es, ne ex hoc aliquis existimet cõmune periculum prioris temporis g te recepisse: sed ea quæ agenda putas, age: & (quod magis interest omnium partium h) insta vt iudex inter te & tutores datus, quam primum partibus suis fungatur. PP. XII. Kalend. Octob. Albino & Aemiliano. Coss.

Pro minori sola curatione non potest agi nisi finito officio. Bald. Vel sic: Durante officio curæ, non agitur vt administrationis minoris ratio reddatur. Salyc.

II. Idem AA. Timoni & Elpidophoro.

ADuersus curatorem adolescentis, cui collegæ dati estis, quamdiu administratio communis durat, exerceri iudicium non potest. i PP. II. Kal. Maij, Apro & Maximo Coss.

Expensæ legitimæ in pupillum factæ, veniunt in rationibus computandæ, licet per iudicem tutor non fuerint decretæ. Salyc.

III. Imp. ANTONINVS A. Eumoso.

SVmptus in pupillum tutum necessariò k & ex iustis honestisque causis iudici, l qui super ea re cogniturus est, si probabuntur m facti: accepto ferentur, n etiam si præ-

Tutor an possit à pupillo cõueniri durante officio.

cœpit quid debere tutor vel curator ante tutelã vel curã, vt ex mutuo & furto: & cõuenitur etiã durante officio: vt iusti de auct. tuto. §. fin & ff. de testa. tut. l. si plures. & j. de excusa. tuto. l. neque à tutela. & l. quod res. aut post. & tunc in his quæ ad eum nõ pertinent, & sic nascitur, sed nõ intentatur: vt in rapina, vel mutuo, vel furto: licet dicant quidã nõ intẽtati per se, sed per datũ curatorẽ liti. aut pertinent: & sic nec etiam nascitur actio tutelæ: vt ff. de tut. & ra. distra l. fi tutor. in fi. & l. fi. & l. si cũ adhuc. alias, si cũ tutore. in prin. & l. cum tutor. & l. nisi. in prin. & de admi. tu. l. cũ plures. licet quidã dicant actionẽ tutelæ nasci, sed nõ intentari, quibus obstat. d. l. si tutor. Sed videtur nasci, & etiã intentari: vt ff. de admi. tut. l. iij. §. ij. in fi. sed ibi extra iudicii iniquitatẽ vn[a] ab alio. Sed si postea nascitur, vt dixi: vnde nascit? Respon. ex tutela præcedẽti: sic alias ex cõtractu dudũ inito postea nascitur, vt no. §. de retũ permu. l. ex placito. In curatore vero die q̃ omnes nascuntur & intentãtur, nisi actio vtilis negotiorum gestorũ pro generali ratione reddã, vt appareat ex solutione contrariorum prædictorum. & facit ad l. istam. ff. de procu. l. qui proprio. §. fi. & l. qui duos.

Actio quãdoq; nascitur ex contractu dudum inito.

SVmptus.] CASVS. Si pupillus finita tutela fructus quos tutor percepit, petat, & dicat se in eo multa impendisse: an expensæ veniant in cõputatione, quæritur? Dicitur q̃ sic, licet de his refundendis decretũ iudicis nõ interuenerit: q̃ iustitia, non auctoritate iudicantis, quod bona fide erogatũ est, debetur. Vi.

k *Necessario.* pura in alendo.

l *Iudici.* no. iudici. sic §. de condic. ob. tur. cau. l. j.

m *Probabuntur.* à te tutore.

n *Accepto ferentur.* id est computabuntur. siue rehabebit eum nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi certum salarium pro hoc erat ei constitutũ : vt ff. de admini. tuto. l. à tutoribus. §. fin.

a *Interrogatum.* tiam expedit quandoque non interponi: vt infra de ali. pu præstan. l. ij.

b *Auctoritate.* sic supra si mi. ab hære. se ab. l. j. Accursius.

NIsi.] CASVS. Liberius si pecuniã pupilli sui nõ deposuerit, vel in emptionem prædiorum collocauerit: sed in vsus suos conuerterit: ad præfectũ vrbis remittetur vt puniendus. Vel dic quòd mulier proponit talẽ quæstionem de curatore filij sui, quod curator filij sui, qui patris erat libertus, debebat pro filio suo pecuniam, nec eã deposuit, nec in prædiorum cõparationem conuertit: an sit puniendus, quæritur? Dicitur quòd sic.

c *Filia tua.* ô mulier quę es mater.

d *Prædiorum comparationem.* nisi sit modica summa: vt ff. eo. l. ita autem. & ad hoc ff. eo. l. tutor qui. §. si post. & §. si deponi. & j. l. proxima.

e *Puniendus.* vt infra eodem. l. si liberti. & ff. de suspec. tut. l. ij. & iij. § tutor. & § tutores. & instit. de suspe. tut. §. libertus.

Rustra.] CASVS. Si tutor factus fuerit debitor pupilli ex mala administratione: & curator ei datus tutorẽ conuenerit, & condemnari fecerit, nec ille parere vult iudicatis: quia timet, si soluat, & adult[a] perdat, quod possit restitui aduersus solutionẽ: & propter hoc soluere condemnationem contradicit: an sit audiendus quæritur? Dicitur quod nõ: cum exacta pecunia auctoritate iudicis possit deponi. Accursius.

f *Iudicatum.* i. satisfacere pro iudicato. timebãt enim tutores, quod si soluerint minori, & pecunia non verteretur in vtilitatem pupilli, quod ipsi nõ essent liberati, & quòd minor restitueretur in integrum. Respon. ad hoc impera. quòd tutores possunt deponere eam in sacra ædc.

g *Detrectant.* timentes restitutionẽ: vt §. si aduersus fol. l. exẽplo.

h *Præsidis.* & sic non restituetur: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. quid tamen.

i *Iis depositi.* donec inde ematur prædiũ, vel aliàs expendatur in necessarios vsus adolescentis.

NOn est ignotum.] CASVS. Tutor vel curator pupilli vel adulti calumnioſe nomine pupilli aduersus aliquem actionem instituere non debet: quod si fecerit, cõdemnandus est aduersariæ parti in expensis: quia prætextu pu. calumnioſa actio instituenda non est. Viuianus.

k *Condemnari.* in expensis. sic infra vnde vi. l. meminerint. in fin. l.

l *Eorum.* pupillorum, vel adultorum.

toris decretum de dandis eisnõ sit interpositũ. [a] id namque, quod à tutoribus siue curatoribus bona fide erogatur, potius iustitia, quàm aliena auctoritate [b] firmatur. PP. XIIII. Kal. Sep. Duobus & Aspris Coss.

Libertus tutor debet à se exigere quod debuit: aliàs remouetur vt suspectus, & venit puniendus. Salye.

IIII. Idem A. Proculæ.

NIsi eam pecuniam quam consititerit libertum paternum tutorem filiæ tuæ [c] rationi eius debere, vel deposuerit, vel in prædiorum comparationem [d] conuerterit: remittitur ad præfectum vrbi, secundũ ea quæ constituta sunt, arbitrio eius puniendus. [e] PP. XII. Kal. Octob. Antonino. A. iiij. & Balbino. Coss.

Tutores quomodo non iustè reconsent soluere adulto, cum possint auctoritate præsidis, vel eius præcepta. Vel sic: Non debet retractari solutio debiti quæ potest iuste fieri. Salye.

V. Idem A. Rufino.

FRustra tutores quondam adolescentium, quorum curam administras, iudicatum [f] facere detrectant, [g] cum exacta pecunia possit auctoritate præsidis [h] in depositi [i] causam haberi. PP. Kal. Iun. Læto. II. & Cereale Coss.

Sub prætextu vel velamine officii, non debet calumnia committi. Rald. Vel sic: Tutores vel curatores qui instam causam litigandi non habuerint, licet alterno nomine egerint: proprio tamen nomine debent in expensis condemnari. Salye.

VI. Imp. ALEXANDER A. Paconio.

NOn est * ignotum, tutores vel curatores adolescentium, si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumniosas instituant actiones, eo nomine condemnari [k] oportere: ne sub prætextu nominis eorum [l] propter suas simultates [m] securè lites suas [n] exercere posse existiment. PP. VI. Id. Maij, Maximo II. & Aeliano Coss.

* *Cæcus, ẽ hac l. gl. vica. placuit. super verbo. causa. 6. q. 3.*

Contra formam datam à testatore, non debet tutor rem pupilli vendere. Salye.

VII. Idem A. Valetio.

TVtelam pupillorum tuorum sic administrate debes, ne ædificium quod his relictum est, contra formam aliẽnandi testamento datam vendas. [o] PP. VI. Id. Iul. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Ignorans se tutorem datum, non tenetur: scies vero sic: & de negligẽtia conueniri potest cum aliis de gestis vero ab aliis conueniri potest gerentibus prius excussis. h. d. cum glo. Salye.

VIII. Idem A. Aprili.

ET si scisses [p] te curatorem datum, nec administrasses: cæteris curatoribus, & administrationem peragentibus, & sufficientibus damno præstando, [q] contra te actio dari non potest. ¶ Sin autẽ nescisses te curatorem datum: etiã si soluendo cæteri non sint, damni periculum ad te non redundat. PP. VII. Kalend. Decemb. Alexandro A. III. & Dione Coss.

Adulta agit contra curatores vt constituant sibi dotem. Bal. Vel sic: Adulta potest petere vt doteur, curatoribus cessantibus. Salye.

IX. Idem A. Inclytæ.

SI curatores habes, [r] hinc dotare de bonis tuis cessant: adito præside prouinciæ impetrabis, vt quod moderatum [s] est honestę personę, præstare cogãtur. [t] PP. XVII. Kal. Maij, Agricola & Clemẽtino Coss.

Libertus fraudulenter administrans, remouetur & punitur. Salye.

X. Idem A. Rufinæ.

SI liberti eiusdémque curatoris culpa vel fraude ratio vestra læsa sit: [v] sarciri damnum

m *Simultates.* id est calumnioſas intentationes: vel, id est propter latens odium.

n *Suas.* scilicet turorum, vel curatorũ. & idem in prælatis ecclesiarum. & facit. ff. eodem. l. quotiens. §. sicut. & ff. mandat. l. Quintus. & infra de his qui. vt indi. l. Polla. & infra qui accu. nõ

post. l. ij.

TVtelam.] CASVS. Testator prohibẽs ne ædificium quod extruxerat, alienaret, tutorem filio reliquit. an tutor alienare possit, quæritur: Dicitur quod non. Viuianus.

o *Vendas.* vt & ff. de rebus alie. l. fina. licet aliàs potuerant vendere ædificia olim: vt infra eod. lex quæ.

ET si scisses.] CASVS. Si quis sciens se cum aliis datum curatorem, non administrat: si administrantes soluendo sunt, non tenebitur. si autem ignorabat se curatorem datum: licet alij soluendo non fuerint, non ideo hic tenebitur.

p *Et si scisses.* quod pupillus probare debet: vt ff. eo. l. quidam decedens. §. si. & l. hoc autẽ. Sed arg. contr. ff. de pe. ric. tu. l. si tutor. §. fin. Sed expone vt hic. vbi tutor qui ergo nullam habet excusationem, statim conuenitur, & hic, & d. l. quidam. in fi. & infra de suspe. tut. l. ij. & si habet excusationem, aut eam non prosequitur, & ab initio cognitur administrare: vt ff. eo. l. j. si vero prosequitur, tenetur iuue demum reprobata excusatiõe, & administrare iussus: vt ff. eo. l. qui iussus. & ff. de excusatu. l. si is qui tres. & alla quoque.

Tutor qui ergo nullam habet excusationem, statim conuenitur & tenetur.

q *Damno præstando.* hoc enim in administratis: vt hic. at in negligẽtis omnes tenentur. & in his, scilicet administratis, in subsidium: vt ff. eod. l. tres tutores. §. non solum. & §. item in eo. & de excusa. tuto. l. & supra de transac. l. quid autem. & j. si tutor non gesse. l. fina. & supra de proba. l. ex persona.

r *Si curatores habes.* ô adulta.

s *Moderatum.* secundum facultatem & dignitatem: vt ff. de iure dot. l. quæro. & l. cum post. § gener. Et si vltra quam va. leat mulieris facultas constituatur, nõ valet ipso iure, & autem se vltra vires, valet: sed restitutio locum habet: vt ff. de mino. l. si tutor. §. ex causa. §. in dotis.

Plus dotem constituere non potest quam vires patrimonii patiuntur.

t *Cogantur.* scilicet pro dote. & impendia etiam facient nuptiæ rum: vt ff. eo. l. curator.

SI liberti.] CASVS. Si libertus adulti eiusdẽ curator, seruum adulti manumiserit sine eius cõsensu, vel ab alio per fraudẽ manumitti passus fuerit, refarcier ei damnũ: vel pro modo admissi delicti punietur in corpore. Viuianus.

v *Læsa sit.* quia manumisisti seruũ aliquẽ eo cõsulẽte: vt §. sed quod actor non patietur damnum ob id quod tutor non sit iudicio sisti? pupillus tamen cauet, & eos defendet: vt j. eo. l. fi.

tenetur vtili negotiorum gestorum iure communi, de dolo etiam criminaliter extraordinarie: vt hic subijcit, & dicta l. quos retrahi. & instit. de suspect. tut. §. liberius. & ff. eo. l. nisi. Item nota secundũ quosdam ex hac l. & j. eo. l. si tutores. quòd aliud est dolus siue fraus, & aliud culpa. sed veritas est quod in dolo inest culpa: sed nõ conuertim.

a *Dedit.* & curator tenetur in defectum.

SI bonam.] CASVS. Si tutor in causa pupilli, si bona fuerit, non appellauerit, sententia lata contra pupillum, vel appellatione interposita eam prosequi nõ curauit: iudicio tutelæ pupilio tenebitur. pro indemnitate pupilli cõ seruanda. Viuianus,

b *Si bonam.* in mala fide. vt ff. eo. l. tion est. & ff. eod. l. quotiens. §. plane. & etiam fac. ff. de cuict. l. Herennius Modestinus. & ff. man. si procuratorem. § fi ignorantes. sed in dubio præsumitur mala: vt in dicta l. Herennius.

c *Iudicio.* vt & supra si tutor vel curator. l. fina.

DEbis.] CASVS. Tutor ex mala administratione fact[o] est debitor pupilli in centũ: decedit pupil. sucessit ei mulier: vult conuenire tutorem, an teneatur ex quo scit? vt. hic, & d. l. quidam. in fi. & infra de suspe. tut. l. ij. & si habet excusationem, aut eam non prosequitur, & ab initio cognitur administrare: vt ff. eo. l. j. si vero prosequitur, tenetur iuue demum reprobata excusatiõe, & administrare iussus: vt ff. eo. l. qui iussus. & ff. de excusatu. l. si is qui tres. & alla quoque.

Tutor qui ergo nullam habet excusationem, statim conuenitur & tenetur.

d *Eorum.* scilicet pupillorum.

e *Successisti.* scilicet pupillis qui habent tutores, vel curatores. Et dic, de his, scilicet agere debes: & hoc si es maior vere, non fictè, propter liberos. Vel dic, successisti pupillus qui habent tutorem: & adulto, qui habet curatorem: quod in idem recidit. Terentiani dicunt, quòd agis contra tuum curatorem, qui non conuenit tutorem vel curatorem eius cui successisti. quæ vltima non consonat literæ.

f *Impleti.* vere: vt hic. vel etiam ficte: vt supra. qui dare tuto. pol. l. in vtilitatis.

g *Fœminis.* nec maribus, nisi ad honores: vt j. de in integ. restit. m. l. eo tempore. & ff. de mino. l. iij. & ff. de mune. & honoribus. m. l. eo tempore publicam.

TVtores.] CASVS. Tutor si conueniat debitorem pupilli: an debeat satisfacere pupillum rem ratam habiturum, quæritur: Dicitur quòd non. Viuianus.

h *Ad satisfactionem.* rem ratam haberi, secundum Ioan. nisi dubitaretur an sit vel dubitet tutor: vel gestus illi vulgo commissus fit: vt ff. eod. l. vulgo. Hug. sed certe illa non est cautio rari: sed quod actor non patietur damnum ob id quod tutor non sit iudicio sisti? pupillus tamen cauet, & eos defendet: vt j. eo. l. fi. §. defensionem. & §. omnem autem. & fac. ff. quod cuiusque uniuersitatis. l. item. §. actor.

i *Rationes. Non posse.* subaudi à conuratore. Item nec ab adulto, & hoc si poscatur ratio totius administrationis, sed alicuius capituli potest: non tamen à conuratore, qui administret: alioquin contra: vt ff. eod. l. ij. §. j. sed ab alio: vt dixi supra eod. l. aduersus. sed certe lex illa, ff. eodem. l. ij. §. j. extra iudicium potest intelligi conueniri administrantem à non administrante. Ité & actio hic personalis à reali distinguẽda est: vt instit. de actio. tut. §. fin.

Curator datus posse cogi rationem reddere. Durante officio. durante.

SI non subscripsisti.] CASVS. Adulius in aliquo contractu pro me fideiussit, & curator auctoritatem præstando, non fideiubendo, instrumento contractus subscripsit. nunquid conuentus ne gotiorum gestorum actio. ab adulto & liberatus super fideiussione ab eo facta conueniri possit à creditore tanquam fideiussor, quæritur? Dicitur quod non.

Durante administratione curator non cogitur rationes reddere. Salye.

XIIII. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS C. Clementi.

RAtiones curæ administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum, durante officio posci iure non posse, [i] manifestum est. PP. prid. Non. Augusti. Philippo A. II. & Tiriano Conss.

Subscribens se tanquam curator, proprio nomine non tenetur. Bald. Vel sic: De eo quod quis facit vt tutor, vel vt curator non potest conueniri: nisi proprio nomine se obligauerit. Salyetus.

XV. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMINIAN. AA. Licinio.

SI non subscripsisti quasi fideiussor: frustra vereris ne ex ea intercessione [k], qua † signasti vt curator, [l] olim liberatus (vt affirmas) sententia præsidis, ex officio curatoris conueniri possis. [m] PP. prid. Non. Mart. Diocletiano. III. & Maximiano. AA. Conss.

† *aliàs quamvis.*

Tutor non habet potestatem donandi nisi ex causis à iure permissis: aliàs non præbet iustam causam possidendi. Salye.

XVI. Iidem AA. & CC. Proculo.

NOn omni titulo res † pupilli potestatem alienandi tutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet: iustam causam possidendi [n] comparantibus præstant. Cum itaque donandi nulla ratione [o] res eorum quorum administrant negotia, potestatem habeant, vindicare dominium à possidentibus non prohiberis. Dat. X. Kal. Maij, Heraclię. AA. Conss.

† *aliàs Alij dicunt quòd post rerum. curam finitam subscripsit.*

Tutele officium non prohibet tutorem testarique de re sua donare. Salye.

XVII. Iidem AA. & CC. Martiali.

i *Curator.* dum curator eras. & sic concor, huic. l. infra quando ex facto tuto. l. j.

m *Conueniri possis.* à creditore. sic & supra si cert. pet. l. mutuæ, & infra de fideiussoribus. l. si pater.

NOn omni.] CASVS. Tutor res pupilli detrahere non potest: quasdam tamen distrahere potest, non autem donare: sed si donauerit, eas pupillus poterit vindicare. Viuianus.

Tutor donare minus est, cũ bene administrat.

n *Causam possidendi.* vt animalia superuacua, & vestes detritas: vt infra eod. l. lex quæ. & facit quod dicitur, dominus est tutor, cum bene administrat, nõ cum spoliat: vt ff. pro empt. l. qui tum dum. §. si tutor.

Tutor de re aliquando dare potest.

o *Nulla ratione.* vt & ff. eod. l. tutor ad vtilitatem. & l. cum plures. §. ij. & infra si ma. fa. ta. ha. l. fina. & ff. de offic. procur. Cæs. l. j. §. si rem. Sed fallit in casibus, vt cum dat mercedes doctoribus: & alimenta seruis & libertis: solennia munera parentibus: dotem sorori ex eodem patre natæ: vt ff. eodem. l. cum plures. §. cum tutor. & ff. de tute. & rat distra. l. j. in princ. Accursius.

DE successione.] CASVS. An tutor pupilli testamentum facere possit, quæritur? Dicitur quòd sic: & de bonis suis in alijs donationis titulo transferre. Videbatur quòd non: quia omnia bona sua tacite sunt obligata pupillo: contrarium tamẽ est verum.

a *De successione sua.* scilicet tutorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

b *Prohibeantur*. cum suo onere: vt & §. rem alie. ge. l. vnica. & ff. de contrahen. emp. l. alienatio.

Debitoribus.] CASVS. An tutor pupillo possit distrahere pignora eius debitoris? Dicitur quod sic: si primo denuncia uerit debitori quòd soluat. Viuianus.

c *Pertinente*. si distuleris exigere dum sunt soluendo: vt j. eo. l. tutores. in fine. & j. arbi. tute. l. ij.

d *Commodi iure*. quod est. j. de distract. pi. l. fi in hoc.

Vtor.] CASVS. Si quis sciat se tutorem datum, nec se excuset: ab inde periculum ad eum pertinebit. Viuianus.

e *Excusauerit*. scilicet intra tempus ab hoc constitutum, scilicet. l. dierum.

f *Obnoxius*. vt ff. eo l. quidâ. §. fin. & l. hoc autem. & dixi. §. eo. l. & si fcisses.

Pro officio.] CASVS. Si tutor vel curator ex mala administratione factus fuit debitor pupil. vel adulti: res tu. vel curatoris per hypothecâ sibi obligatas potest vindicare pupillus vel adultus à quolibet possidente. Viuianus.

g *Si debitores*. tutores vel curatores ratione administrationis.

h *Obligata*. vt & supra de rei vxo. actione. §. j. & hoc ex eo tempore, ex quo cœpit esse tutor. argu. infra de bonis quæ libe. l. cũ oportet. §. fin. vel quo cœpit male administrare. argu. x. de secun. nup. l. hac edictali. §. pen.

i *Et si tutor*. qui tutor non administrans tenetur vtili tutelæ: curator vtili negotiorum gestorum: vt ff. de nit. nup. l. si quis tutor. §. j. & ff. rem pupil. fal. fo. l. non quasi. §. illum. & ff. eo. tutores qui. § in eum. Sed nunquid bona eius qui gerit pro tutore, sunt tacite obligata pupillis? Respon. sic, arg. ff. de priui. credi. l. dabimus. & j. qui pot. in pig. hab. l. assiduis. circa. princi. ibi, & hoc cum in personalibus, & c. & § ad hæc. ibi, cum enim in personalibus. & est pro hoc ff. de tute & rat. distra. l. vlti.

Pupillo an sint tacitè obligata bona eius qui gerit pro tutore.

Vpillorum.] CASVS. Dedi decẽ pupillo, si tutor vellet. voluit. an rei non acquisitæ periculum ad tutorem pertineat, cum potuit acquisiuisse, nec fecit, quæritur? Dicitur q̃ sic. Viuianus.

k *Conditio*. quia non impleuit conditionem sub qua donatum erat minori.

l *Rei amissa*. id est non quæsitæ, & sic impropriè: vt ff. de regu. iur. l. non videtur. sic impropriè ponitur: vt institu. ad leg. Aqui. §. illud. ibi, nam hæreditatis quoque amissæ &c. Item no. q̃ facit tutor vt actio non quæratur: & per hoc tenetur pupillo: vt & infrà arbit. tute. l. quicquid & ar. infra eo. l. si tutoris. & ff. de iniur. l. sed & si vnius. §. j. & arg. j. de fer. fugitiuis. l. v. §. fi. & infra de cu. fu. l. fi. §. j. sed nõ facit vt quæsita pereat: vt ff. eo. l. tutius. ij. §. fin. & sic infra de acquirenda posset. l. fin. Et facit hæc lex ad quæstionem, si tutor induxit testatorẽ vt sibi relinqueret quod pupillo relinquebat. Item an & hoc casu petit restitui? Respon. sic. habet enim electionem vtrum contra tutorem velit agere, vt hic: vel petat restitui: vt supra si tutor vel cura. interue. l. etiam.

Tutor pupilli teneatur, qui facit quod ei actio non quæratur.

Ex quæ.] CASVS. Lex quædã præcipiebat vt omnia bona pupilli per tutorem distraherentur, & redigerentur in pecuniam, & illa fœnori darentur præter prædia rustica: quæ lex erat aduersa vtilitati pupil. præcipit imperator, vt bona pupillia non distrahantur: nisi hoc daretur in dotem, vel donationem propter nupt. & in huiusmodi alienatiõe necesse est, vt interponatur iudicis decretum. Item prohibet ne seruum alienet. & causam subiungit: quia scilicet si boni sunt, custodient domum, & res pupilli: ne in his fraudem tutor committat. si sint mali, poterunt torqueri, vt dicant veritatem de his quę in domo pupil. continentur. & melius est si serui apud pupil. morẽtur, quàm extraneo seruiant, & fugiant: quorum fuga tutoris negligentiæ adscribetur. domus pupilli vendi non debet: quia pater pupilli ibi decessit. & ibi imagines suas habuit, quas conuelli pupillis esse lugubre. sed si ruinam patiantur, tutor eas reficere debet: vt ex conductionibus earũ possit pupillus omni anno pensionem percipere. [SERVI.] Serui qui aliqua arte prædita sunt, pupillo seruiant. & de bonis pupil. alantur. Alij qui arte prædita non sunt, partim ex labore suo, partim ex substantia pupil. alantur. Quod autem serui alienari nõ debeant, duplex est pupil. commodum: scilicet ne tutores in rebus pupil. fraudem committant: vel mater pupil. res pupillares distrahat. & ad secundum maritum perferat. Nec debẽt res pupilli in pecuniam redigi, ne amittantur: forte debitore facto nõ soluendo: nec semper posset fœnerari. Nullo ergo modo distrahat has tutor sine interpositione decreti: nisi fortè res quæ seruando seruari nõ possunt: veluti vestes attritæ, & fructus, & animalia superflua.

Bona tutoris & curatoris sunt tacitè obligata, etiam si non suscepisset tutelam necessarium, nec inquam aliquid promisisset. Bald. Vel sic: Bona tutoris vel curatoris pro gestis & non gestis sunt tacitè obligata pupillo vel adulto. Salycetus.

xx. Imp. CONSTANTINVS
A. Eufemianæ.

PRo officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores[g] existant, tanquam pignoris titulo obligata,[h] minores sibimet vindicare minimè prohibentur. ¶Idem est & si tutor[i] vel curator quis constitutus res minorum non administrauerit. Dat. VII. Kalen. Apr. Treueris, Volusiano & Anniano Conss.

Tutor non implens conditionem vtilem pupilli, tenetur ad interesse. Salyc.

xxi. Idem A. Maximo præfec. præto.

PVpillorum seu minorum defensores, si per eos donationum conditio[k] neglecta est, rei amissæ[l] periculum præstent. Dat. III. Kal. Febr. Romæ Sabino & Rufino Conss.

Bona pupillorum quæ possunt seruando seruari, non debent alienari, nisi causa necessitatis, præcedente inquisitione, & causa probatione, & subsequenti decreti interpositione. Bald. Vel sic: Immobilia & mobilia quæ seruando seruantur (præter animalia superuacua) non possunt tutores vel curatores alienare, etiam in causis dotis sine decreto iudicis. Salyc.

xxii. Idem A. ad populum.

LEx quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit, vt aurum, argentum, gemmas, vestes, cæteraq; mobilia pretiosa, vrbana etiam prædia, & mancipia, domos, balnea, horrea, atque omnia quæ intra ciuitatẽ sunt, venderent, omniaque ad numos redigerent, præter prædia & mancipia rustica, multum minorum vtilitati aduersa est.

¶ Præcipimus itaque, vt hæc omnia nulli tutorum curatorumve liceat vendere: nisi hac fortè necessitate & lege,[m] qua rusticum prædium atque mancipium vendere,[n] vel pignorare, vel in donationem propter nuptias, vel in dotem[o] dare in præteritum licebat: scilicet

Tutor non potest dari in absentia. Bal. Vel sic: Tutor datus scienter, & se non excusans, tenetur. Salycetus.

xix Iidem AA. & cc.
Vindiciano.

VTor, licet absens, decreto datus, si sciens solenniter se non excusauerit, c administrationi constituitur obnoxius. S. iij. Id. Feb. Sirmij. CC. Coss.

Periculum nominum spectat ad tutorem: ideo debet esse solicitus vt soluant, & eos denuntiare, & postea secundum iura pignora vendere. Salyc.

xviii. Iidem AA. & cc. Soterico.

DEbitoribus pupillæ pro officij ratione tutorem te constitutum adseuerans, ad te nominum periculo pertinente,[e] parere solutioni denuncia. Qui si satis non fecerint: in venditione pignorum vti cõmuni iure[d] potes. S. prid. Kal. Ianua. Sirmij. AA. Conss.

---

a *Ademptum*. matres.

b *Vtam*. id est res de quibus debent viuere liberi.

c *Huic accedit*. s. admissioni antiquæ legis, id est si admittatur. Vel huic rationi, quòd seruantur serui, vt minori præcaueant: maxime in pecunia quæ clam facile potest eis auferri.

d *Lam*. id est prædictis rationibus.

e *Exceptis*. & excipe fructus & reditus: vt j. eo. l. sancimus. ij. §. fina. & pro his non datur restitutio: vt ff. de mino. l. & si fine. §. idẽ faciunt. & facit ff. de iure delib. l. ait prætor. & j. quando decre. opus non est. l. & fine. & ff. eo. l. tutor qui repertorii. §. j. & ff. de procurator. l. procurator totorii bonorum.

Si tutores.] CASVS. Si pupillus habeat prædium in emphyteusin, pro quo soluere tenetur fisco annuũ censum, & in solutione per biennii vel triennium cessauerit per culpam tutoris, & prædium à pupillo auferatur: damnum quod sensit pupillus, tutor refarciet.

al. Huc.

aliàs quo sæpe vtetur dente pecunia.

g *Vel dolo*. quæ differunt: vt dixi. §. eo. l. fi libertí.

h *Voluissent*. scilicet fisco, scilicet per triennium: vt §. de iure emphy. l. ij. sed si intra triginta dies offerant post amissionem, recuperãt pro minoribus: vt ff. de publica. l. imperatores. extunc ergo sic. amittitur: sed potest restitui in integrum: vt ff. de mino. l. si ex causa. §. pe. Hodie vero ipso iure seruatur illæsus: vt §. ex quib. cau. in integ. resti. non est necesse. l. fin. Item contra j. de fun. pa. l. ij. lib. xj. sed ibi loquitur de prædio ex quo vectigal præstabatur Cæsari: hic fisco.

i *Amissum*. scilicet prædium quod exactor tributorum alij vendidit cum solennitate quam habes §. si propter pub. pen. l. ij.

k *Damnum*. scilicet amissi prædij: sed hodie cum seruetur illæsus ipso iure: de alio damno oportet dici, si velis eã tueri: quod potest esse in expensis factis pro repetendo prædio, vel deteriotatione ipsius. Alij tamen dixerunt quod non restituitur ipso casu, nec seruatur ipso iure illæsus: vt j. de fide iustru. & iure ha. fisc. l. j. lib. x. quod non placet.

l *Restaurationes necessæ sunt*. vt & ar. j. vnde vi. l. meminerint. & j. arbi. tu. l. quicquid. Sed aliud in damno amissæ cautionis vectigalis soluti: quia non tenetur tutor: vt ff. eo. l. fine hærede. §. j. Vel dicidem, si tamen culpa possit tutori imputari.

Tutores.] Diuiditur in tres partes. Primo prouidet circa inuentarij confectionem. Secundo circa rerum locationem. Tertio circa prædiorum emptionem: secunda ibi, autum. tertia ibi, ita tamen. Saly. CASVS. Tutor vel curator statim ex quo

matior erat tẽpore donationis. Tu ergo dic speciale in dote, & in donationibus propter nuptias. & in dicta l. ob æs alienũ. tantum subaudi, vel aliâ si nullem causam: vt ob dotem & donationem propter nuptias. & dictâ l. prædia intellige de donatione sponsalitia, non propter nuptias.

a *Per inquisitionem*. quę in multis consistit: vt ff. de reo. l. magis. §. non passim.

b *Probationem causæ*. quare vendat.

c *Ante omnia*. generaliter prohibuit: nume. 5. quæ per eo rationem de singulis rebus & reddit.

d *Semper*. referas ad hoc quod 5. dictum est, nisi hac forte, &c.

e *Quod*. l. quod in domo. & c. Quod. l. quod in domo. ff. de adu. iudi. & dicit quod in domo retinendæ, de necantur, & non vendãtur, per quæ pupilli tur: quod est verum, si quæ Leo non sunt vsu dextrarum. ff. de fun. ru. l. vt j. ea. l. in fin.

Supellectili. improprie dicit, in cæteris fusticis. prie dicit, in cæteris fusticis. de Pellectilis: quia supellex est domesticum patrifamilias instrumẽtum, quod neque argẽto, aut ore factio. vel vesti cõnumeratur: vt ff. de supel. le l. j.

f *Si ita*. scilicet seruiendo eo cis.

g *Exteruatur*. id est oderunt serui.

h *Per hoc*. id est per conseruationem seruorum.

i *Tunc enim*. i. secundum antiquam legem.

k *Remota*. quando multoties. contingebat q̃ pupilli occidebantur a seruis.

l *Defuit*. id est mortuus fuit.

m *Pater*. idem si aliunde habuit, vt subiicit, ergo & domus &c.

n *Ergo & domus*. quia aduersa erat illa lex vtilitati minoris, ergo &c.

o *Collatum*. quod pri. fecisse debet. quam nouum fabricati: vt j. de ope. pub. l. fi.

p *Vel quicunque*. vel dic vel alius cuiusq; &c.

q *Teristicatione*. ipsum enim opus in præsentia Pluriũ à iudice visum, Probat quod est reficiendum, & quod egeat tam reficiendi cõsciẽtiam iudex iudicat: quia hoc vidit. vt iudex. sic ff. fi. regun. l. fi irruptione. §. fi. & de fer. l. ij. §. fi. & de all. pup. præstan. l. fi.

r *Pretio*. accepta ex venditione domus.

s *Postea*. postea.

t *Vtpote*. seruiendo minori, vel locando alij.

u *Inferent*. seruiendo herbam venalem, a deferendo lapides: nec enim hæ artes sunt.

x *Vacuum*. facta à defuncto: aliàs à iudice, vel ipse minor siue tutor tractabit aliquid pro alimentis.

y *Lex enim*, diximus ne alienentur serui: & hoc propter duplex commodũ minorum. & hoc subiicit, lex enim &c.

z *Tutores*. minoribus insidiantes.

per inquisitionem[a] iudicis, & probationem causæ,[b] interpositionemque decreti, vt fraudi locus non sit. ¶Ante omnia[c] igitur vrbana mancipia, quæ totius supellectilis notitiam gerunt,[e] semper[d] in hæreditate & in domo retineantur. nam boni serui fraudem fieri prohibebunt: mali, si res exegerit, sub quæstione ponti, poterunt prodere veritatem: atque ita omnia obseruabunt, vt nec inuẽtarium minuere, nec mutare, vel subtrahere aliquid tutor valeat. quod[e] in veste, margaritis, gemmis, & vasculis, cæteraque supellectili[f] necessarium est. ¶Et tolerabilius est (si ita[g] contigerit) seruos mori suis dominis, quàm seruire extraneis: quorum fuga potius tutori adscribitur, siue negligentia dissolutam esse patiatur disciplinam, siue duritia, vel inedia, atque verberibus eos afficiat. Nec enim dominos execrantur,[h] sed magis diligunt: ita vt hæc lex per hoc[i] quoque melior antiqua sit. Tunc enim[k] remota[l] seruorum custodia, etiam vita minorum sæpius prodebatur.

¶Nec verò domum vendere liceat, in qua defecit[m] pater,[n] minor creuit, in qua maiorum imagines aut non videre fixas aut reuulsas videre, satis est lugubre.

¶Ergo & domus,[o] & cætera omnia immobilia in patrimonio minorum permaneant: nullumque ædificij genus, quod integrum hæreditas dabat, collapsum[p] tutoris fraude depereat.

¶Sed & si parens, vel ille cuiuscunque[q] hæres est minor, reliquerit deformatum ædificium: tutor restificatione[r] operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur. ita enim annui reditus plus minoribus conferent,

---

A b *Fœminas*. matres.

c *Vtam*. id est res de quibus debent viuere liberi.

d *Huic accedit*. s. admissioni antiquæ legis, id est si admittatur. Vel huic rationi, quòd seruantur serui, vt minori præcaueant: maxime in pecunia quæ clam facile potest eis auferri.

e *Lam*. id est prædictis rationibus.

f *Exceptis*. & excipe fructus & reditus: vt j. eo. l. sancimus. ij. §. fina. & pro his non datur restitutio: vt ff. de mino. l. & si fine. §. idẽ faciunt. & facit ff. de iure delib. l. ait prætor. & j. quando decre. opus non est. l. & fine. & ff. eo. l. tutor qui repertorii. §. j. & ff. de procurator. l. procurator totorii bonorum.

Si tutores.] CASVS. Si pupillus habeat prædium in emphyteusin, pro quo soluere tenetur fisco annuũ censum, & in solutione per biennii vel triennium cessauerit per culpam tutoris, & prædium à pupillo auferatur: damnum quod sensit pupillus, tutor refarciet.

al. Huc.

aliàs quo sæpe vtetur dente pecunia.

g *Vel dolo*. quæ differunt: vt dixi. §. eo. l. fi libertí.

h *Voluissent*. scilicet fisco, scilicet per triennium: vt §. de iure emphy. l. ij. sed si intra triginta dies offerant post amissionem, recuperãt pro minoribus: vt ff. de publica. l. imperatores. extunc ergo sic. amittitur: sed potest restitui in integrum: vt ff. de mino. l. si ex causa. §. pe. Hodie vero ipso iure seruatur illæsus: vt §. ex quib. cau. in integ. resti. non est necesse. l. fin. Item contra j. de fun. pa. l. ij. lib. xj. sed ibi loquitur de prædio ex quo vectigal præstabatur Cæsari: hic fisco.

i *Amissum*. scilicet prædium quod exactor tributorum alij vendidit cum solennitate quam habes §. si propter pub. pen. l. ij.

k *Damnum*. scilicet amissi prædij: sed hodie cum seruetur illæsus ipso iure: de alio damno oportet dici, si velis eã tueri: quod potest esse in expensis factis pro repetendo prædio, vel deteriotatione ipsius. Alij tamen dixerunt quod non restituitur ipso casu, nec seruatur ipso iure illæsus: vt j. de fide iustru. & iure ha. fisc. l. j. lib. x. quod non placet.

l *Restaurationes necessæ sunt*. vt & ar. j. vnde vi. l. meminerint. & j. arbi. tu. l. quicquid. Sed aliud in damno amissæ cautionis vectigalis soluti: quia non tenetur tutor: vt ff. eo. l. fine hærede. §. j. Vel dicidem, si tamen culpa possit tutori imputari.

Tutores.] Diuiditur in tres partes. Primo prouidet circa inuentarij confectionem. Secundo circa rerum locationem. Tertio circa prædiorum emptionem: secunda ibi, autum. tertia ibi, ita tamen. Saly. CASVS. Tutor vel curator statim ex quo

Tempus soluendi ramonem, ipso iure non currit minoribus. h. d. secundum glossam: quod est mentis tenendum. Bal. Vel sic: Imputatur tutori, si res emphyteutica propter canonem non solutum redit ad dominum. Sal.

xxiii. Idem A. Felici.

SI tutoris vel curatoris culpa vel dolo,[g] eo quòd vectigal prædio emphyteutico impositum minimè dependere voluissent,[h] minoris prædium fuerit amissum:[i] damnum[k] quod ei contigit, ex substantia eorum refarciri necesse est.[l] Dat. XIII. Kal. Maij, Constantinop. Dalmatio & Xenophilo Conss.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dati sunt, debent facere inuentarium in præsentia tabellionis: in quo debent scribere omnes res & omnia instrumenta quæ inueniuntur in hæreditate pupilli: & aurum & argentum debet in secuto loco reponi, & de mobilibus rebus debent comparare prædia: & si idonea prædia non inueniantur, pecunia dabitur ad vsuras. Viuianus.

Tutor & curator quum primum possunt, debet inuentarium facere de rebus & instrumentis seu mobilibus pupillorum: & mobilia quæ seruantur in tuto collocare: & ex pecunijs prædijs idoneis (si possint) emere: aliàs sub vsuris eas collocare. Sa.

z Mox. vt statuitur: vt in additione hæreditatis: & ſ. de iure delib. l. fina. §. j. quod non placet. Sed dic, id est quum primũ potest: id est statim: nisi iustissima causa differat: vt ff. eo. l. tutor qui repertorium. in prin. & ad hoc ff. de solu. ratum. & ff. ad Tertyl. l. ij. §. confestim. & d. k. tutor. Item de quatuor mẽsibus potest induci Ā. de episco. & cle. authen. presbyteros. ij. Ante illud confectũ administrare non debet, nisi quid sit quod nec modicam sustineat dilationem: vt dicta l. ff. eo. l. tutor qui repertorium. in princ.

Tutor an administrare possit inuentario nõ dum cõfecto.

b *Ordinati.* adita tamen hæreditate intra tempus statutum: vt ſ. de iure delibe. l. fi. §. j.

c *Publicarum personarum.* i. tabulariorum. & ita exponitur. ſ. de episco. & cler. l. orphanotrophos. suffitetiamen vnus tabellio. sed quia pluraliter dixerat, tutores vel curatores: subiungit pluraliter, personarum publicarum. vel plurale pro singulari ponitur. sic ſ. de his qui in eccle. ma. l. j. & dicta l. orphanotrophos. Vel appellat publicas personas, id est tabelliones & magistratum, id est ordinarium iudicem, qui debet interesse. quod patet: quia lex dicit ex inuentario posse conueniri debitores. ergo patet quod apud iudicem facta fuit insinuatio: aliàs enim ei non crederetur: vt ff. c. l. chirographis. & in authen. vt ipsorum. lar. §. & insuper. col. ix. Item & per hoc quod dicitur, decreto ei concedi curam, & acta inde fieri, & iuramentum præstari: vt ſ. de cura. furi. l. fina. §. sed cum. & in authen. vt hi qui ob. se ha. per. res mi. §. fi. colla. vj. & ſ. arbi. tut. l. fi. & hoc in omni tutore testamentario legitimo & datiuo intellige: nisi ei testator remisit confectionem inuentarij: vt ſ. arbi. tu. l. fina.

Inuentarium an possit fieri in tuto tabellione.

d *Instrumentorum.* nec est necesse vocari creditores. secus vero in hærede: quia ipse habet beneficia duo propter inuentarium, scilicet falcidiæ: & quia creditoribus pro viribus hæreditariis tantum tenetur, ac tutori imminet tantum onus, secundum Io. Item potest compelli vna vice & inter plures vices fieri, secundum quod inueniet res: vt ſ. de cura. furi. l. fina. §. tali.

Inuentarium facientes tutor an debeat vocare creditores pupilli.

e *Curatum.* alioquin vt suspecti remouerentur. Idem si pecuniã ad emptionem prædiorum non deposuerunt: vt ff. de suspect. tut. l. iiij. §. tutores qui repertorium.

A f *Non mutatur.* facile: vt metalla marmorea. verè enim omnia mutantur: vt in authen. de non alie. §. vt autem. coll. ij. quæ ergo facile mutantur, vt fructus, vendere licet: vt ſ. eod. tit. l. lex quæ in fine. & ſ. cod. l. fina. & ad hoc in authen. vt hi qui ob. se ha. per. §. quoniam. colla. vj.

causam plenissima [m] securitas, vt nemo in posterum inquietetur. Non enim debet quod rite & secundum leges ab initio actum est, ex alio euentu resuscitari. [n] Non autẽ hanc legem extendimus [o] etiam in his solutionibus quæ vel ex reditibus vel ex pensionibus, [p] vel aliis huiusmodi [q] causis pupillo vel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex fœneratitia fortitã cautione, vel aliis similibus [r] causis solutionem facere, & se liberare cupierat, tunc enim eam subtilitatem obseruari censemus. Da. X. Kalend. Mart. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

Licet tutor interponat auctoritatem, vel curator adulti: vis tamen sumus curator non perdit. Bal. Vel sic: Si tutor vel curator auctoritatem præstat pupillo vel adulto adeunti hereditatem ex testamento, in quo tutor ipse vel curator est præteritus, vel exheredatus: sibi non præiudicat quo minus testamentum expugnare possit. Salyc.

C xxvi. Idem A. Ioanni P. P.

Cvm quædam mulier testamento condito filium suum præteriisset, [s] idem autem filius qui præteritus erat, vel fratris vel extranei esset tutor vel curator, qui scriptus à matre tutoris fuerat hæres: in præsenti specie manifestissimum erat, stare tutorem vel curatorem in præcipiti loco. siue enim auctoritatem suam vel consensum de adeunda hæreditate præstare pupillo aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua iura aliquod patiantur præiudicium, (satis enim imminet periculum tutelæ, [t] vel vtilis negociorum gestorum [v] actionis, ne pupillus vel adultus, vtpote ex illius tarditate læsus, litem ei ingerat) siue huiusmodi timore

Soluens pupillo cum auctoritate tutoris vel ipse tutori, vel curatori decreto iudicis, consequitur liberationem plenissimam. Item Liberatores & coloni etiam sine hac solemnitate soluentes, liberantur. Bald. Vel sic: Debitor pupilli soluens tutori ex præcepto iudicis, plenissimam consequitur liberationem. Idem si sine iudice soluat annuum vectigal, vel alterius rei pensionem. Salyc.

xxv. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

1 SAncimus, creatione tutorum & curatorum cum omni procedente [h] cautela, licere debitoribus pupillorum vel adultorum ad eos solutionem facere: ita tamen, vt prius sententia [i] iudicialis sine omni damno [k] celebrata hoc permiserit. quo subsecuto, si & iudex hoc pronunciauerit, [l] & debitor persoluerit: sequitur huiusmodi

B

C

D

g *Formam.* vt ipse pupillus stipuletur, vel eius seruus vel curator in subsidium: vt ff. eo. l. quotiens. in princip. & det electionem pupillo posticam eligat nomina, vel pecuniam: vt in eo. tit. l. cum quæritur.

Ancimus.] CASVS. Debitor pupilli vult soluere tutori, necessaria est iudicis auctoritas ad hoc vt plenissimam consequatur securitatem. & hoc in prima. hoc quod dictũ est quod in solutione faciendã sit necessaria iudicis auctoritas, fallit in solutione reditum & pensionum. Vitia.

h *Precedente.* sine dilpendio.

i *Sententia.* præceptio, vel præcepto.

k *Damno.* id est sine omni dispendio.

l *Pronunciauerit.* vt soluatur.

m *Plenissima.* siue inueniat tutor & iudex, siue iudex tantum: vt hic, & ff. de mino. l. ait prætor. §. permittitur.

n *Reuocari.* sic infra, ad l. Iul. de adulc. l. Graechus. & xxvi. distin. c. deinde. in fi. & infra. lib. xj. de expen. lu. l. vnica. & supra de confir. tutel. iij.

o *Extendimus.* vt semper oporteat fieri cum iudice, quia fallit in reditibus & pensionibus, vt hic, & in viuris: vt j. cod. l. constitutionem. Item in Trebellianica relatione: vt infra ad Trebel. l. sancimus.

p *Pensionibus.* in pecunia, sed superior in aliis.

q *Aliis huiusmodi.* vt in viuris: vt d. l. constitutionem, & patriario colono.

r *Aliis similibus.* vt ex venditione, & distinguo vt diximus ſ. fi. adulc. solu. l. j. & facit. tit. cod.

l. Lucius. ij. §. tutelæ.

Cvm quidam] CASVS. Si mater filium suum prætericrit, & pupillum extraneum, cuius tutor est filius, instituerit hæredem: qualiter filio succurratur, quæritur: quia nisi hæreditatem pupillo acquirat, tenebitur act. tute. si acquirat, & nomine pup. adeat, præiudicat sibi in actione inoffic. querele. Respondeo adire, id est pupillo adeunti auctoritatem præstare debet. & finita tutela agere de inoffic. Viuianus.

s *Præteriisset.* quod pro exhæredatione haberur: vt infra. de exhæred. lib. §. mater.

t *Tutele.* cum tutor est.

v *Negociorum gestorum.* cum est curator: vt supra de nego. gestis. l. curatoris.

Porta.

a *Perdat.* nota, sic, & ſ. de inoffi. test. l. nihil. & l. ſi.

b *Hypotheca.* quia pro hac mala administratione, eorũ bona tenebuntur minori. vt ſ. eo. l. pro officio. Vel dic quod in bonis matris habebat hypothecam. vt ſ. de secun. nup. l. hac edictali. §. omnibus. in qua videbatur sibi præiudicari, cum alij bona matris nõ adiudicari vo-lebat. Vel dic tertio quod quidã rem suam minori obligauerat, eadem & curatori pro alio factos: vnde timebat ne ſ. pro se peteret, tenetur minori. & ſi pro minore peteret, ne præiudicet sibi fake in præceptione.

c *Variis causis.* videlicet circa vsuras & alias accessiones. Vel dic quod vendidit minor rem tutoris vel curatoris, quã timet non reuocare: & contrã timet reuocare. Vel dic quod tutor vel curator vendidit rẽ minoris, contra quam venditionem timet pe-tere restitutionem. Vel dic quod minor emit, vel alio modo acquisiuit ab alio rem tutoris, vel curatoris: quam timet alienare, & ſi non reuocet tutor, timet si quid in ea curator, timet si propter hoc præiudicari. & alia multa nouit poni exempla plera in quibus omnibus videtur de ſ. bus habet locum hæc omnia ad lex.

d *Transferri.* vt & ſ. quando vt fac. tu. vel cu. & ff. de re iud. l. ſi fe. tutor. & ff. ſi quis cau. ff. secus in procuratore. ff. de procu. l. procurator qui pro cuiusque. & ff. de manda. l. ſi. & supra de confir. tutel. iij.

e *Argumentum.* prima facie videtur bonum est, sed ſi medium subaudias, optimum est: secundum Io. sic ſcili-cet. ideo cum finita est cura. tunc transeunt actiones in pupillum, ne ofiũ eius si ei damnosum: vt argu. ff. quemadmodo testa. aper. l. ſi quis ex. ergo &. cum hic eadem ratio, idem ius dicendum est.

f *Gubernare.* & sic auctorare prædictæ additioni: sed quantũ ad curatorem est contra. ff. de ap. d. cum in vna. §. tutor. Solu. ibi erat specialis curator ad aliud: hic generalis ad omnia. Vel hic in adulto ſi in pupillo cui potest prouideri per tutorem.

g *Referat.* cum ex necessitate officij faciant: vt ff. de inoffic. testa. l. aduersus. §. tutores & l. filius. & ff. de his qui vt indig. l. ſi. tutor. & l. poll. legatum. §. aduocatum. & infra. de inoffi. testa. l. finali.

Obligationem.] CASVS. Supra eod. l. sancimus. cautum est qualiter debitor soluendo plenissimã consequitur securitatem de solutione redituum & pensionum: hic addit quod in solutione vsurarum sine interpositione decreti iudicis fieri potest & plene consequitur debitor securitatem quæ non excedat summam c. solid. neque tempus biennale, quo casu decretum iudicis in securitate talium vsurarum esset interponendũ ad hoc vt plene debeat consequi securitatem. Viuianus.

h *Constitutionem.* quã sit ſ. eo. l. sancimus.

A i *Etiam in vsuras.* vt & ipsæ possint solui sine iudice, & sequi-tur plenissima securitas.

k *Ex centum solidorum.* hanc adiectionem intellige secundum Ioan. etiam in pensionibus & reditibus. alij cõtra. Ité an vtrũque est necesse, scilicet vt excedant. c. solidos & bienniũ quod satis videtur: vt arg. ff. de verb. oblig. l. ſi quis ita ſtipulatus fuerit. x. aureos. & ff. de condit. insti. l. ſi hæredi plures. Item quod dicit, summatim, dic q. tot sunt, quot faciũt summã: sic & ff. de pact. l. ſi pfores. Sed. argu. contra §. de vsur. l. vsuræ.

Ancimus.] CASVS. Si tutor vel curator pupillorum controuersiam quã quis habet contra eos, non defendat, vel eorum causam non agat: remouebitur à tutela cum infamia: & tenebitur pupillo ad omne dãnum. Si vero inceperunt agere vel defendere: & procedente lite, qui litẽ inchoauerat, factus fuerit furiosus: debet præstari à matre vel à propinquis curator, & ordinãdus est à iudice: & a matre & a propinquis solicitandus est vtrumni deligentia cautum agat. Si vero curator se excusat, tunc alius & incontinenti petendus est ab his ad quos pertinet periculum perẽdi tutores. & sic admittetur ad defensionem pupilli, quod non satisfãbit de rato, nec iudicatum solui vt ſ. eod. l. tutores. sed iudicio sisti: & per hanc satisdã, poterunt res pupilli obligari sine decreto iudicis. Cum vero contrahetur, tutor promittet coram iudice & in scriptis quod pupillum diligenter & sine dilatione defender. Licebit autem tuto, vel cura. fructus distrahere sine decreto, vt vinum, frumentum, & similia & pecunia ex venditione fructuum redacta, vnã cum aliis rebus per eos administratur.

Tutores multos ex causis remouentur.

l *Personarum.* vt prodigorum, & amentium, & aliorum similium: vt infti de cura. ſ. ij.

m *Sed expone.* facilidando iudicio sisti. & sic iam inchoauerant vt ſ. qui dare tutor. vel cur. l. curator. idẽ si nil incepissent: quia incepere tenentur: vt subeit. & ſ. ea. l. ſ. personis. & ſ. de procu. l. neque & l. ij.

n *Hoc autem.* scilicet defendendi. Sed contra ff. de auctor. tu. l. ij. §. ſi tutor. sed aliud in contractibus, vbi non cogitur auctorare: hic in iudiciis.

o *Antequam.* vt ff. eod. l. ita autem. §. gessisse. Idem ſi nũ-rium facere differant: vt ſ. arbi. tu. l. fina. j. respon. Idem ſi non satisfideret: vt ſ. de tuto. vel curato. qui non satisdet. l. j. Idem ſi mẽ-riendo dicant alimenta non posse dari, vel pecuniam detrectãt ad emptionem prædiorũ: vt ff. de suspectutor. l. iij. §. tutor qui. & §. tutores.

Tutores ex causis veris iuri possunt.

p *Existimatione.* id est fama.

Sed &

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Sed & si quis.* hic. §. loquitur de maiore effecto furioso, cui debet dari curator.
b *Admonitus.* id est in iudicio vocatus ab aliquo.
c *Cautelam.* iudicio sisti.
d *Per procuratorem.* tunc enim procurator proficeret, etiam eo facto furioso, vt innuitur.
e *Actoris.* id est eius qui agebat contra eum qué verisimile est velle prosequi, sed & idem si actor esset furiosus factus, & reus vellet procedi.
f *Periculo.* vt liberti, qui nisi petant tutores, accusantur vt ingrati. vt supra qui pet. tu. l. ij. & ff. de iure pa. l. ingratus. & ff. qui pe. tu. l. ij. §. liberti.
g *Sua substantiæ.* vt mater quæ repellitur à successione filij: vt ff. qui pe. tu. l. ij. §. sunt autem. sed certe immo non sustinet periculum nas quod petiit minus idoneum, & decreto fuit cõprehensum eius periculo dari: vt infra si mater indem. pto. l. fin. sed & tutor non recte datus, cum se negotiis immiscuisset, si errore compertо ea deserat: tenetur eo nomine, nisi à prætore tutores constitui petat: vt ff. eod. l. tutores. §. qui se. & ff. de eo qui pro tu. neg. l. j. §. finali. Item & creditores habẽt damnum ex retardatione: vt infra eadem. l. §. ne autẽ. Item & duumuiri, si hoc male procurant: vt instit. de satisda. tu. §. penult. Item tutor finita tutela debet admonere de petendo curatore: vt ff. eodem. l. ita autem. § si tutor pupillum.
h *Ordinauerint.* id est ordinari fecerint. sic ff. de his qui not. infa. l. furti. §. mandati.
i *Præparare.* id est instare vt dentur quos petierint: & quod inuentarium faciant, & quod iurent: & sic præparant. non autem compellitur mater accusare vt suspectum: vt ff. qui pet. tu. vel cura. l. fina. §. fina.
k *Ordinare.* id est ordinandos postulare.
l *In ea est gesta.* id est in quibus danter, debeant declarare se subire, &c. vt infra eadem. l. §. omnem autem.
m *Declarante.* hi qui de nouo creantur.
n *Subire.* id est subituros.

Sine litе contestata, sine arte (satisfatione tamen præstita) conuentus facilius sit demens, vel furiosus, ita quod iudiget curatore debet ei curator ad litem dari per iudicem coram quo lis vertitur, hoc dicit. & no. Salycetus.

Sed & si quis[a] ex quadam interpellatione admonitus,[b] pro litis instructione consuetam cautelam[c] expoluerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem[d] susceperit, vel demens vel furiosus factus fuerit: sancimus continuò curatorem ei in competenti iudicio ordinari, cura & prouisione tam iudicis sub quo lis vertitur, *quàm cognatorum & proB pinquorum, & actoris,[e] si voluerit: vt non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necesitatem habente creato curatore defensionem subire, & cætera litis adimplere.

Ad curam eius qui tenetur petere tutorem ordinari pupillo, spectat etiam facere petitos, & ordinatos compelli vt pupillum defendant in lite. Et si contingat illum remoueri, debet facere alium idoneum substitui. Salycetus.

C Personis etiam quæ periculo[f] proprio vel suæ substãtiæ[g] tutores vel curatores petierunt (siue matres fortè fuerint, siue quidã alij) compellendis eos quos ordinauerint[h] tutores vel curatores, præparare[i] talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter huiusmodi defensionis recusationem à tutela vel curatione remoueantur: necesitatem imponimus memoratis personis alios tutores vel curatores ordinare[k] in ipsis gestis[l] in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes[m] talem subiD re[n] defensionem. ¶ Ne autem[o] tales personæ sine prouisione debita relinquantur, vel contra eos agentium iura diutius protelentur: sancimus, continuo, id est, post recusationem[p] defensionis, in casibus videlicet in quibus (sicut dictum est[q]) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum vel curatorum celebrari: cognatis, aliisque propinquis & actinibus, vel creditoribus, vel aliis[r] quorum interest, adeuntibus, vel admonentibus eos[s] qui secundum legesius habent tutores vel curatores constituere.

Tutores vel curatores non tenentur de iudicato soluendo satisdare, sed tantum de iudicio sisti, & ita eam causam bona minorum possint sine decreto obligare. Salyc.

Defensionem autem, & nomen eius in hoc casu[t] apertius declarantes, ne fortè putauerint tutores vel curatores grauamen sibimet imponi: illam decernimus defensionẽ eos subire, quæ non satisdatione pro euentu litis constituitur,[v] sed vt tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo vel adulto aliisque personis[x] instruant: & licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, sine decreto res quarum gubernationem gerunt, pro cautela[z] litis subsignare.[a]

Tutores & curatores tempore sue decretionis debent specialiter & expressim promittere quod defensionem minorum suscipient sine vlla dilatione. Salyc.

Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarúmque personarum penitus amputantes: sancimus, omnes tutores vel curatores non aliàs creari, nisi prius cum aliis[b] solennibus verbis, quæ pro gubernatione rerum tã in gestis[c] quàm in cautionibus[d] ab his conscribuntur,[e] & hoc specialiter expresserint, quod omnimodo sine vlla dilatione defensionem pro pupillis & adultis aliisque[f] supra memoratis personis subire eos necesse est.

Tutores & curatores possunt vendere fructus rerum minorum sine decreto pro precio tunc currente in loco in quo distrahuntur. Salyc.

Hisque adiicimus, nullam neque in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere[g] fructus, siue qui ex reditibus prædiorum colliguntur, siue qui ex substantia personarum quarũ gubernationem habent, inuenti fuerint, id est, vinum, & oleum, & frumentum, vel cuiuscunque speciei sunt, sine decreto[h]

h *Sine decreto.* vt infra quando decre. opus non est. l. finali. & supra eodem. l. lex quæ. in fine.

Præsu.

a *Precio.* quid si in iusto? Respon. non rescinditur venditio: nisi sordes vel gratia intercesserit: vt ff. de minor. l. & si fine. §. idem faciunt.
b *Aliorum personarum.* vt furiosorum, & mente captorum.

Cuiam po.

DE PERICVLO TVTORVM ET CVR.

Et qui notitiæ. Pater testamento duos vitos prudentes & locupletes filio tutores dedit: & quia ipsi non nouerant facultates eius, adiunxit eis contutores duos libertos suos, qui res suas nouerant: non vt administrarent, vel non vt in solidum, sed vt alios in administratiõe instruerent: & quod ab eis geretur inspicerent. tenentur itaque isti, sicut & illi, siue dissimulauerint scire, siue fraudem adhibuerint per se tantum, vel participaue tunt cum alijs, vel suspectos facere omiserint. licet enim non administrent, debent tamen inspicere qualiter alij administrant.
d *Tutores.* supple, vel curatores, vt subijcit, qui dati in testamento confirmantur: vt instit. de cura. §. datur.
e *Patricinij.* sic instituit. de excusa. tu. §. sed & propter. alij autem omnes accipiuntur in solidum: vt ff. de aucto. præstan. l. fi. & facit ff. de solut. l. quod si forte. §. j. & ff. de admini. tut. l. iij. §. j. & instituta. de satisda. tuto. vel cura. §. j.
f *Tutores.* prædicti liberti.
g *Adhibuerint.* sine dissimulatione, & soli.

A Deos.] CASVS. Pater familias latum habẽs patrimonium in duabus prouincijs, vnũ dedit tutorem, & alium in alia degens in vna prouincia, non tenebitur pro his quæ geruntur in alia prouincia. nec eo nomine conuentus.
h *Non potuerint.* diuisa administratione à testatore, vel à iudice: vt infra de diuiden. tu. l. j.

Si res.] CASVS. Si tutores pupilli in loco non tuto posuerit, & ideo incendium perierint, tenebitur quòd suo damno non pupilli perierunt. Vilianus.
i *Vendidisse.* & his duobus modis damnum fortuiti casus cuiusi potuit. Azo. vt ff. de pign. act. l. pignus. & ff. de dam. infect. l. vlt.
k *Tuo.* subiacenti facilè corruptioni.
l *Alienasse.* & sic fortuito casu vnde videbatur te non teneri: vt j. eo.] proxi. teneris tamen, quia præuidere potuisti.
m *Probabili.* id est nimis improbabili. talia enim per contrariũ resoluuntur: vt ff. de transact. l. fratris.

Verbum.] CASVS. An tutor de fortuito casu teneatur; quæritur: Dicitur q̃ non: quia præuideri non poterat. Viuia.
n *Rescriptum est.* vt ff. co. l. si res. & ff. de pig. act. l. quæ fortuito. & ff. pro so. l. cum duobus. § dãna. & §. de neg. gest. l. negotij.

Si tutor. CASVS. Siue tutor à matre petatur, siue in testamento detur, & ignoret se datum; res quæ perierunt antequam sciret se datum, ad periculum suum nõ pertinebunt, si probauerit se nescisse quod probatur eo ipso quod non probatur contrarium. vel non probabit, si vult: quia nec præsumetur scire: quia forte non interfuit in testamento: vel ad domũ suam nõ fuerat denunciatum. Vivianus.
o *Petatur.* à matre, vel ab alijs personis quæ petere debent tutores pupillis.
p *Remissioris.* id est magnæ.
q *Ostenderis.* admissus, non iussus, secundum P. Vel dic, probat quantiẽ est contrarium, vt quia esse *Tutor qui do* præsumptio facit, *dicit se ignorare* interfuisti testamento: *fuerit dolo*, vel publicè scitebatur, *an probare* & ad domũ tuam fuerat denunciatum. argu. ff. de iur. & fact. ignor. l. nec supina. Vel dic probas eoipso quòd contrarium non probatur: & hoc ideo, vt tollas contrarium. ff. co. l. quidam decedens. §. fi. & l. sequen. vbi dicit pupillum probare: & vt tollas aliud quòd dicit præsumi ignorãtiam: vt ff. de proba. l. verius. & aliud quòd dicit negantem non probare: vt supra de proba. l. actor. nec obstat quod dicit hic, liquidis: quia pro- *al. remissbationes legum liqui- fa.* dissimæ sunt. & contra Ista glo. supra de admini- *putatur sin* strat. tut. l. & si scisses. *gu. per oes* & infra de suspect. tuto. *doc. hinc est* l. ij. *quod vtrũque*

Temporis.] CASVS. Tutor finitis tutelæ annis tenetur: non de his quæ postea sunt gerenda. in curatore econtrario: quia nõ de gestis, sed de gerendis tenetur. Vivianus. *probanda in aduersariis.*
r *Temporis quod sequitur.* nec præcedentis temporis periculum spectat ad curatores: vt supra de admini. tut. l. j.
s *Translationem.* quando enim quis definit esse tutor: transfert ad pupillum & actionem, & omnia quæ contracta erant in administratione.
t *Non pertinere.* vt & ff. de admini. tut. l. à tutoribus. §. j. & l. cum post. in prin. & ff. si quis cau. l. fi. & infra tit. j. l. j. & supra in quibus cau. ha. tuto. l. j. & hoc nisi connexa sit administratio: vt infra vt cauæ post pub. l. j. & ff. de hære. tut. l. j. & ff. de ture. & ra. distra. l. fi tutor. & infra ar. tute. l. tutor. & ff. de admi. tuto. l. ira autem post completum. Accursius.

QVANDO EX FACTO TVTO. &c.

Iulianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vlpia.] CASVS. Mulier quædam tenebatur mihi, & contendebat tutorem suum: & obtinuit: antequam sententia mandaret executioni, facta est maior: in cui[a] bonis faciēda sit executio, scilicet in tutoris, vel mulieris, quæritur? Respō. quōd in bonis mulieris: quia finita tutela & cura, & rationibus redditis, amplius tutor vel curator non conuenietur.

a *Exercenda est.* idem si non est maior: vt ff. de re iudi. l. iiij. §. tutor quoque. & ff. de admini. tu. l. ij.

b *Conueniendos.* vt & probatur dictis ll. & ff. si quis cau. l. fin. hoc tamen fallit quando ex dolo vel culpa tutoris ageretur: vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. sed & cum in facto. & ff. e. l. iij. in princ. & l. iiij. Itē & quando transtulit in se nouando: vt ff. e. l. v. Item secus in procuratore: vt ff. de pro cur. l. procurator qui pro euictione.

Et si tutores.] CASVS. Tutor si pecuniā pupilli mutuet, & stipuletur sibi reddi: cui acquisita sit actio? Respon. quōd vtilis pupillo acquiritur.

c *Ipsi stipulati sunt*, scilicet sibi.

d *Vtilis actio*, scilicet certi condictio. Et distingue, aut mutuat nomine pupilli, & nō stipulatur: & iure cōmuni quæritur pupillo certi cōdictio & hypothecaria: vt ff. si certum peta. l. certi condictio. §. si nummos. & supra per quas personas. l. cū per liberam. aut suo: & forte etiam similiter stipulatur: & tunc iure speciali acquiritur vtilis pupillo & adulto, & furioso, & prōdigo: vt hic, & ff. e. l. ij. & ff. de admini. tuto. l. quotiens. in princ. & ff. rē. pupil. fal. lo. l. iij. & iiij. & ff. decōsti. pecu. l. cū qui. §. Iulianus. & §. item tutori, & si cert. per. l. si pecuniam. aut etiam pupillo stipulatur, vel sibi nomine pupilli: & tūc specialissimo iure quæritur sibi vtilis: vt d. l. eum qui. §. si actori. & d. l. de admini. tuto. l. quotiens. §. j. & eiſdem casibus vbi dico quærere vtilem personalem, dicam quæri vtilem hypothecariam. arg. supra per quas personas. l. cum per liberam. Sed contra ff. de pigno. act. l. solutum §. per liberam. Solu. ibi directam negat pupillo hypotheca acquiri, hic concedit vtilem. Vel solue: vt ibi. ADDITIO. Dicas q ibi tutor cōtraxit in his quæ non pertinebant ad eius administrationem: ideo nullo modo quærit actionem pupillo. ita vult in effectu gl. ibi, & tenent ibi doc. quod limitat Bar. ibi, nisi in subsidiū, sicut quolibet extraneo contrahente. l. filiæ. ff. de solutionibus.

Tutor non quærit per stipulationem.

Si tutorem.] CASVS. Mutuaui tutori nomine pup. x. quę in rem pupilli conuersa sunt: nunquid pupillus tenebitur? Respon. quōd sic actione personali: puta condictione certi ex mutuo. Viuianus.

e *Personalis*, vt ff. de pecu. l. ex facto. §. planè. & ar. ff. de euic. l. illud. §. j. & eodem casu poterit res minoris pignori obligari.

culum, rationis est. S. Vl. Kalēd. Decembr. Cæsaribus Coss.

TITVLVS XXXIX.

QVANDO EX FACTO TVtoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt.

Sententia lata contra tutorem vel curatorem finito officio non mandatur executioni in eos, sed in dominum principalem. Vel sic: Baldus. Nisi dolum commiserint, vel nouauerint: vt in glossa. Salycetus.

I. Imperator ANTONINVS A. Septimio.

B Vliana, cuius tibi curatores condemnati sunt, si vicesimum quintum annum ætatis egressa est: actio iudicati vtilis aduersus ipsam bonaque eius tibi exercenda est. [a] Nam tutores curatoresque finito officio non esse conueniendos [b] ex administratione pupillorum vel adolescentium, sæpè decretum est. PP. VIII. Kalendas Iul. Romæ Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Ex stipulatione tutoris super re pupilli pupillo quæritur vtilis actio. Salyc.

C II. Imp. ALEXANDER A. Sorarcho.

Et si tutores tui cum pecuniam pupillarem crederem ipsi stipulati [c] sunt: vtilis actio [d] tibi dabitur.

Lex præcedens dixit de acquirendo: hæc dicit de obligando. Baldus. Vel sic: Si pecunia mutuo sumpta per tutorem non vtilitatem pupilli est conuersa: in pupillum competit actio. Salycetus.

III. Imper. GORDIANVS A. Prudentiano.

Si in rem minoris pecunia profecta sit, quæ curatori vel tutori eius nomine minoris mutuo data est: merito personalis [e] in D eundem minorem actio danda est. PP. Non. Septembr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Si finito officio tutor perseverat in administratione, ipse tenetur: & ex eius contractu vtilis actio domino quæritur. Salyc.

IIII. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Maximianæ.

Si hi qui te in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea in administratione perseuerantes, vel curatores constituti, prædia locauerunt: eos competenter cōueni. [f] sed & ex eorum contractu vtilis tibi quæri potuit [g] contra successores conductoris actio. S. III. Non. Mar. AA. Coss.

v. Iidem AA. & CC. Onesimæ.

Per tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis [h] quæri * non potest. Dat. Idib. Decemb. Cæsaribus Coss.

TITTLVS XL.

SI EX PLVRIBVS TVtoribus vel curatoribus omnes vel vnus agere [i] pro minore vel conueniri possint.

Vnus ex tutoribus potest causam defendere alijs negligentibus. Salyc. Vel sic: Quilibet tutorum habet officium in solidum. l. nisi sit datus quo ad ius, vel administrationem. hoc dicit cum. l. seq. Bal.

I. Imp. ANTONINVS A. Cassio militi.

A Bvno [k] ex tutoribus vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum alij tutores vel curatores eam defendere noluerint, [l] ignorare nō debes. PP. Non. Nouemb. Messala & Sabino Coss.

Quando administratio est diuisa à testatore, vel à iudice, non debet onus pro vnius ad administrationem alterius spectantibus conuenire. Salyc.

D II. Imp. CONSTANTINVS A. & Licinius C. ad Symmachum.

a *Si diuisum.* à testatore, vel iudice.

b *Hic tantum omnibus.* vel alicui eorum: vt supra l. proxima. vel ideo tantum, quasi dicat non aliis, quum alia prouincia administrant. vel ideo dicit omnibus: quia vno citato, & non respondente, conuenitur alius: qui si nec ipse defendat, citatur tertius: & sic de singulis, si plures sint: quia & agnati vocantur: vt & ff. quibus ex causis in possess. ea. l. hæc autem. non quin vnus bene possit agere & conueniri etiam solus: vt s. Leg. proxima.

c *Ipsi non*, scilicet libellus petitionis, vel conuentionis.

d *Ad iudicia.* alterius prouinciæ, vt & infra de dilt. cu. l. ij. & infra de auct. præstan. l. fin. in princ. & ff. de admi. tut. l. iij. §. fin.

curator &c.

Competes.] CASVS. Tutor tenebatur pupillo ex mala administratione in c. vel idoneo tantum, quasi dicat non aliis, quum alia prouincia administrant. vel ideo dicit omnibus: quia vno citato, & non respondente, conuenitur alius: qui si nec ipse defendat, citatur tertius: & sic de singulis, si plures sint: quia & agnati vocantur: vt & ff. quibus ex causis in possess. ea. l. hæc autem. non quin vnus bene possit agere & conueniri etiam solus: vt s. Leg. proxima.

c *Ipsi non*, scilicet libellus petitionis, vel conuentionis.

d *Ad iudicia.* alterius prouinciæ, vt & infra de dilt. cu. l. ij. & infra de auct. præstan. l. fin. in princ. & ff. de admi. tut. l. iij. §. fin.

tor vectigalia conducat.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere tutelæ non finitæ, vel ratione non reddita, sed parua falsi, quam emittat si sponte satisfaciat veritati: ante tutelam vero conducens excusatur à periculo. Salycetus. Vel sic: Periculosa est ista lex contra tutores & curatores qui eorum gabellam communis, & est forte ratio legis: quia videntur bona sua pluribus in solidum obligare: quod in hoc casu est crimen falsi: vt alio est crimen stellionatus: vt infra de cri. stel. l. j. & in fine. Baldus.

I. Imp. ANTONINVS A. Sexto.

Competes iudex nō ignorat non esse ad C mittēdos ad vectigalia conducenda eos, qui pupillorū vel adolescentium tutelam seu curam administrant, vel qui eius administrationis rationem nondum reddiderunt. [e] ¶ Sed quamuis contra interdictū ad vectigal cōducendum accesseris: tamen quoniam vltro me adisti. * si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falli crimine [f] carebis. Cum autem fisco te iam obstrictum, postea tutorem esse factū dicas: periculo [g] te excusare poteris. PP. VIII. Kalēd. Augusti. Romæ Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

TITVLVS XLII.

DE TVTORE VEL CVratore qui satis non dedit.

Tutor non admittitur nisi legitime satisfecerit: & qui non vult satisfacere, remouetur. Item

A ipsi dicunt ibi de furto ex quo nascitur publica accusatio, scilicet si quis surripiat filium vel seruum alterius, prima ergo placet, licet si priuato obligat, bene habet locum crimen stellionatus: vt ff. de pi. ac. l. tutor. §. fi. & dic. l. de cri. stel.

e *Reddiderunt.* nisi decesserit ille cuius tutelæ fuit. & tunc ratio redditur iure successionis in contractum fiscalem. licet viuat is cuius tutela vel cura administrata est: vt ff. ad leg. Corn. de fal. l. j. §. eidem principes. §. sed & si in rem.

f *Falsi crimine.* in quod incidis. nam concedendo videris te discere non esse tutorem, vel ex ea causa non teneris: & sic crimine falsi fit de fendere. quæritur? Rñ. quōd sic. Viui. Rñ. quōd sic. Viui.

g *Quæ potuit.* vt & ff. j. de cur. fur. l. ij.

h *Per tutorem.* Et nonne fis. f. cum in rem pupilli contrahit: non in suam.

tutoribus, &c.

Quid si vnus confitetur legitimum, alter negat? Die vt vnus probatur, alter negetur: vel sic: Vt vnus probatur consentire. ff. de procuratore. l. plurium. A Doctore vocato. l. plurium. Contraria huius videtur in Rubricam secundum Salyc. sed fallit. Vel sic: Quia natura vel Canonum sic: Quia natura vel Canonum statuta, de quibus dictum est, continguit quandoque esse plures vnius pupilli vel adulti, & dubitatur si vnus ex pluribus agere vel conueniri possit: vide quæ fundamus hic subtus. Et materiam huius rubri. vide per Baldum in l. cum magistratui, ne fera quando primo. non est necesse.

A Bvno.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores: an vnus causam pupilli, si alij defendere noluerint, possit defendere. quæritur? Rñ. quōd sic. Viui.

i *Ab vno.* loquitur hic quando non diuisa est administratio. vel est diuisa à seipsis, quod est idem: vt j. de dilt. tutel. l. ij. & l. proxi. loquitur quando est diuisa à testatore vel à iudice. primo ergo casu vnius auctoritas sufficit, quisquis ille sit, nisi tamen ergo casu vnius auctoritas sufficit, quisquis ille sit, nisi forte sit factum quod ipsam tutelam dissoluat: vt hic, & j. de auct. præstan. l. fin.

k *Noluerint.* vel etiam non potuerint. & ad hoc. ff. de administratio. l. fi. sed si contutu. l. decreto. §. fi. & l. iij. §. j. & j. de auct. præstan. l. fi. sed si contra quōd non: cum omnes de calumnia iurent: vt hic. & de iuramen. calum. l. ij. §. hoc etiam. sed prima placet. nec est absonū quod omnes iurent, sed vnus agat: quia & agit procurator, & iurat dominus: vt j. de iuramen. calum. l. ij. §. finautem.

Si diuisum.] CASVS. Si in duabus prouinciis tutores testator filio suo dederit: vnus in vna, alius in alia causam agat. Viuianus.

Si diuisum

SI diuisum [a] administrationis periculum per prouincias sit: his tantum omnibus [b] insinuatis conuenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea prouincia tutelæ vel curæ officium sustinent: ne de aliis prouinciis defensores minorum ad iudicia [d] perducantur. D. Prid. No. Feb. Constantino. A. & Licinio Cæs. Coss.

TITVLVS XLI.

NE TVTOR VEL CVRAtor vectigalia conducat.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere tutelæ non finitæ, vel ratione non reddita, sed parua falsi, quam emittat si sponte satisfaciat veritati: ante tutelam vero conducens excusatur à periculo. Salycetus. Vel sic: Periculosa est ista lex contra tutores & curatores qui eorum gabellam communis, & est forte ratio legis: quia videntur bona sua pluribus in solidum obligare: quod in hoc casu est crimen falsi: vt alio est crimen stellionatus: vt infra de cri. stel. l. j. & in fine. Baldus.

I. Imp. ANTONINVS A. Sexto.

Competes iudex nō ignorat non esse ad C mittēdos ad vectigalia conducenda eos, qui pupillorū vel adolescentium tutelam seu curam administrant, vel qui eius administrationis rationem nondum reddiderunt. [e] ¶ Sed quamuis contra interdictū ad vectigal cōducendum accesseris: tamen quoniam vltro me adisti. * si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falli crimine [f] carebis. Cum autem fisco te iam obstrictum, postea tutorem esse factū dicas: periculo [g] te excusare poteris. PP. VIII. Kalēd. Augusti. Romæ Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

TITVLVS XLII.

DE TVTORE VEL CVratore qui satis non dedit.

Tutor non admittitur nisi legitime satisfecerit: & qui non vult satisfacere, remouetur. Item non recipit tutor administrationem antequam satisfecerit, nisi sit testamentarius, vel confirmatus, vel datus ex inquisitione. Bal. Vel sic: Tutor vel curator qui non satisfecerit cum debet: administrare prohibetur & ad satisfaciendum compellitur. Sal.

I. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Tito & Flauiano.

B Sinondum vobis ætas legitima completa est: satisfactionem ab his [h] quos minus idoneos [i] curatores vobis ab aduersario [k] cum magistratu fungeretur, datos dicitis, postulate. Prohibentur enim ab administratione, nisi securitati vestræ satisfactione prospexerint. PP. Non. Iul. Æmiliano & Basso Coss.

Tutor non satisfiens inopia, remouetur à tutela sine infamia nota: secus si fraudem. & in locum defuncti idoneus debet subrogari: qui à defuncti hæredibus teneatur eum exigere. Salyc.

II. Iidem. AA. & VALER. C. Euploio.

Evm tutorem qui superest, [l] si secundum prælidis præceptum & iuris formam satis non dat: remoueri à tutela, si inopia [m] hoc faciat, sine infamia: si fraude, etiam cum nota, aditus rector prouinciæ iubebit: & in locum defunctorum [n] alios idoneos subſtitui præcipiet: præsertim cum patrimonium pupilli noua hæreditate auctum esse proponas. ¶ Tutores autem dati [o] ab hæredibus eorum, quos decessisse dicis, rationem tutelæ deposcent. PP. Idib. Maij, Seculare & Donato Coss.

Sententia lata contra tutorem legitimum vel datum qui non satisfecit ipso iure est nulla: ideo restituto non est necessaria. b. d. Vel generales: Gesta à tutore qui non satisfecit, sunt ipso iure nulla in præiudicium minoris. Saly.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. Siratonicæ.

Vm.] CASVS. Si ex pluribus tutoribus vnus tantum superstes fuerit: an debeat satisfidare, quæritur? Respon. quod sic & si nolit, quia nobilis est remouebitur sine infamia: si autem per fraudem, remouebitur cum nota infamię. & in locum defunctorum alij surrogabuntur, maxime tamen si patrimonium pupilli sit auctum, & illi tutores conuenient hæredes defunctorum.

l *Superest.* aliis defunctis.

m *Si inopia.* sola pauperras non remouet eum, si alias est diligēs: sed cessario satisdationis propter inopiā: vt ff. de suspe. tu. l. suspectum. & institu. de suspe. cu §. fi. & hic dicitur.

n *Defunctorum.* aliās est in litera, desertorum: aliās, defunctorum.

o *Dati.* de nouo in locum defunctorum.

In dubium.] CASVS. Tutor nec; ex testamento nec; ex inquisitione dat [p] satisdabit: si vero prius egerit tutor alteri [q] generis nomine

Tutores ab his qui satisdare nō tenentur.

Tutor propter paupertatem satisdare non remouetur à tutela.

nomine pupilli,& succubuerit quàm satisfecerit: non præiudi. A cabit pupillo talis sententia: neque habet necesse petere beneficium restitutionis.

a *Testamento.* vel ex inquisitione: vt ff. l. proxi. & facit instit. de satisfid. tu. vel cu. § j. & ff. de epi. aud. l. de creationibus.

b *Si igitur tutor.* ff. legitimus, vel simpliciter datus.

c *Non potuit.* istud habes de verbo ad verbũ. ff. in quib⁹ cau. in integ. rest. non est necesse. l. si tutor.

d *Irrita sunt.* vt & ff. de mino. l. in causæ. ij. in princ.

NOn omnium.] CASVS. Non omni um tutorum par conditio est. qui enim dati in testamento sunt vel ex inquisitione, nõ satisfãt: alij satisfidare debẽt rem pup. saluam fore.

e *Non omnium.* quasi dicat, quorũdam sic, quorundam non.

f *Quapropter.* i. quare hoc? Respon. cum, &c.

g *Cum.* id est quia.

h *Testamentarij.* quem constat non satisfidare: vt instit. de satisfid. tuto. § j.

i *Confirmatum.* vt habes exemplum instit. de tute. § fi.

k *Inquisitione.* vt d. § j. instit. de satisfid. tuto. vel cu. & ar. ff. de cura. fu. l. bonorum. & facit ff. de cur. fur. l. fi. § j.

l *Non onerari.* si vnus est: secus si plures, vt subiicit, vbi satisfidant inter se: sed ibi vnus ex pluribus debet administrare.

m *Debet.* hanc satisfidationem præstat tutor contutori quando ipse solus debet administrare.

n *Laudabilium obtinuit.* vt ff. de rest. tut. l. testamẽto datos. ij. & instit. de satisfid. tut. § ij. & ff. de administ. tuto. l. iij. & de iniur. l. qui iniuriç. § qui in alienis.

TVtor.] CASVS. An tutor neque in testamento, nec ex inquisitione datus possit rẽ pupilli alienare antequã satisfiderit, quæritur? Dicitur quod non: sed nondum præstita satisfatione potest bona poss. si pupillo delatam, postquã electus est.

o *Nihil omnino.* alias nihilo minus.

p *Potest.* vt & § eo. l. in dubium. & ff. de rebus eo. qui sub tutela. l. qui neque. & de cu. fu. l. consilio. § j. & ij.

o *Aperte claret.* etiam si non satisfidedit, quia quærit, non deminuit: vt & j. qui admit. ad bono. possess. l. bonorum. inimo & ibi damnum esse potest: & ideo dic electus, post satisfidationem scilicet: vt ff. eo. l. in dubium.

DE SVSPECTIS TVTORIBVS vel curatoribus.

Vnde oritur accusatio de suspecto, & qui removeant, & qui accusent, habes instit. eo. in princ. & § 1. & ij. & inscribit accusator, vt put.: sed & sine accusatore potest proceda: vt ff. eo. l. iij. § præterea.

LIbertum.] CASVS. Tutorem filij sui an accusare possit de suspecto pater, quæritur? Dicitur & sic, nõdũ finita tutela qua finita conuenier eũ actione tutelæ pro male administratis.

r *Tum.* ô mater.

s *Pubertate.* vel alio modo.

bonorum possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, & cætera eius quæ tempore arctarentur, persequi debuisse, aperte claret. q Dix. XI. Kalend. Ian. Constantio & Maximiano AA. Conss.

TITVLVS XLIII.
DE SVSPECTIS TVTORibus vel curatoribus.

Finito officio non potest peti remotio. Bal. Vel sic: Tutor durante tutela accusatur de suspecto: & ea finita conuenitur tutelæ iudicio. Salyc.

1. Imp. ANTONINVS. A. Domitiæ.

IBertum tuum[r] & tutorem filij tui, si fraudulenter res eius administrare existimas, suspectum facere potes, modo si officium eius pubertate [s] pupilli finitum non est.[t] Nam si eo iure tutor esse desiit, is iudicio tutelæ conueniendus est. PP. Idib. Augusti. Romæ. Duobus & Aspris Coss.

Periculum curæ neglectæ spectat ad curatores: & cessantes gerere fraude vel dolo, possunt removeri vt suspecti. Salyc.

II. Idem A. Longino.

CVratores quidem suo periculo quanto tardius ad eos tutela [v] trãsfertur, cessant. [x] Quod si in fraudem id esse factum [y] existimas, suspectos eos postula. [z] qui si summoueri meruerint, in locum eorum alios accipies. PP. Idib. Ian. Læto. II. & Cereale Conss.

Tutores possunt compelli ad administrandum: & in contumacia perseverantes removetur vt suspecti. Salycetus.

III. Imp. ALEXANDER A. Fortunatæ.

PRæses prouinciæ tutores filiorũ tuorũ, strictioribus [a] remediis adhibitis omnimodo administrationis officium compellet agnoscere. Quod si in eadem contumacia perseuerauerint: [b] bi vt non remoueatur, sed administrare iterum compellatur, & hoc antequam administret. postea vero etiam ob culpam remouetur: sed semper certe videtur in dolo, eo quod non gerit Dic ergo quod non potest directo ex verbis legis. xij tab. vt ibi, sed ex interpretatione sic: vt hic. Alij dicunt quod hic iam cœperat gerere.

PRæses] CASVS. Si tutor datus ad administrationem non accedit, compelletur captis pignoribus: & si in cõtumacia perseuerauerit, removebitur vt suspectus, & alius in locum eius subrogabitur. Viuianus.

a *Strictioribus.* id est pignoribus captis: vt instit. de satisfid. tu. § penult. & ff. de mu. & ho. l. si quis. Vel præcipiet sub banno. b. *Perseuerauerint.* quia etiam captis pignoribus nõ administrat.

t *Finitum non est.* tunc ergo locus est accusationi cum non est locus tutelæ actioni: & econtra vbi est locus actioni tutelæ, non est locus accusationi: vt *Tutela* hic, & ff. eo. l. iij. § quæ. *actioni* tri potest. & § si quis tu. *cedit.* abfuturus. Item in casu etiam finita tutela, locus est accusationi: vt si datus fuit ad rẽpus: & ea finita à iudice est iterum datus: & non habet contutorẽ qui pro tutelæ nomine eum conueniat. nam accusabitur de suspecto pro prima administratione: vt etiã in hac male præsumatur eum æquus, & infametur: vt ff. eo. l. iij. § idem erit quærendum. & § si autem. & § quod si quis.

CVratores.] CASVS Quando curator sciens se curatorem datum tardius administrat: suo periculo cessat, & tenetur, si veto fraudulẽter cessauit. remouendus est vt suspectus: & alius in locum eius substituendus.

v *Tutela.* id est cura.

x *Cessant.* si fecuerunt vel scire potuerunt. le curatores datos: vt § de peri. tut. l. si tutor. & de peri. tut. l. iij. ibi, propter tenuitatem, &c.

y *Existimas.* id est pete re vt remoueantur: vt ff. de his qui no. infa. l. iuriti. § mandati.

z *Postula.* hic ergo qui non egerit, accusatur: vt instit. eod. §. sed antequam. & ff. eod. l. impuberibus. & ff. eod. l. hæc enim. § fina. Sed contra. ff. eod. l. hæc quod qui nihil gessit, non potest postulari si tutor suspectus. Solu remouetur, vt hic: non accusatur, vt ibi: quod non fuit pro placer: cum hic dicat iam postulari. Alij dicunt si dolo cessat, obinet quod hic. alias quod ibi notatur.

a *Postulare.* ff. eodem. l. hæc enim. § fina. Contra solutio: vt § l. A proxima dirimus.

EVict. CASVS. An tutor testamentarius possit accusari de suspecto, quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

b *Etiam testamento.* vt instit. eo. § ij. & ff. eo. l. j. § ostendimus.

INpostulabit.] CASVS. Nemo quia pauper est tutor, arguẽdus est vt suspectus: sed si fatisfecit committat. Viuianus.

c *Præcipaliter.* vt instit. eo. § fi. aliquid ramen operatur. arg. ff. de testi. testium. in princ. & § eod. l. pietatis. Item & facilius committitur administratio diuiti: vt supra de peric. tut. l. j. & alias quandoque multum operatur pauperras. vt ff. de priui. credi. l. fi. creditores.

Pupillis.] CASVS. An frater filiorum fratris, tutores arguere potest de suspecto, quæritur? Dicitur quod sic: & hoc est officium pietatis. & hoc in prima. Si veto fraudem non comittit, sed inops fatus fuerit: adiungetur ei alius. & hoc in secunda. Non solum frater & mater, sed cognati & extranei possunt petere vt tutor suspectus remoueatur. Viuia.

d *Imperabilis.* nec illis prodest fatisdare: vt infra eod. § pen. & ff. eo. l. suspectus. & l. quia.

e *Fatisdabit.* quod tores debet: vt & § de peric. tut. l. j. ibi, propter tenuitatem, &c.

f *Removendi.* id est petere vt remoueantur: vt ff. de his qui no. infa. l. iuriti. § mandati.

g *Patruelibus.* vt auo patruo & materno.

h *Consobrinis.* vt instit. eo. § consequens. & ff. eo. l. j. § consequens. & l. impuberibus. in prin.

EVm quem.] CASVS. Tutor pendente actione de suspecto non debet administrare: sed alius interim qui rẽ pupilli administrabit, subrogabitur. Viuia.

i *Iubitur.* vt & ff. de solu. quod si forte. § j. & argu. j. de ordi. cogn. l. fin. & j. de sen. paf. l. fin. & ff. de re mi. l. qui si quis autem. & dic quod ibi notatur.

k *Ordinandus est.* scilicet curator: quia habenti, &c. vt in quibus cauf. l. licet.

SVspectos.] CASVS. An tutor remot⁹ sit infamis, quæritur? Distinguitur: aut remotus est ob dolum, & est infamis: aut ob culpam, & tũc non est infamis.

m *Ob negligentiam.* quæ est leuis culpa. Sed quid si ob latam culpam est remotus? Dicunt quidã quòd est infamis: vt ff. eod. l. impuberibus. §. si stans. Tu dic contra: vt instit. eo. §. suspectus autem remotus. debet ergo iudex dicere an propter dolum vel nõ, remoueat eum. quod si non dicit non est: infamis, facta interpretatione benigniori: vt ff. eod. l. hæc enim. in prin. & §. i. & argu. ff. de pœnis. l. si præses. posset tamẽ distingui an de dolo tãtum inculpabatur, vt tunc etiam non expressa causa videatur ob dolũ remotus, & sic infamis intelligatur: vt argu. ff. de excep. rei iudi. l. si ex testamento. & d. l. hæ enim. quæ videtur contra in eo quod dicit quòd simpliciter remotus non est infamis: intelligatur quando ex officio remouebatur. nõ accusatus: vel obijciebatur dolus & incurrit qui culpa, non dolus tantũ, ex officio & facit supra titu. j. l. & iudices damnatur.

Tutor ob latam culpam remotus, an sit infamis.

Suspectos postulare a, vt alij in locum eorum petantur, non prohiberis. PP. Idib. Ian. Alexandro. A. III. & Dione Conss.

IIII. Idem A. Thalidæ.

ETiam testamẽto [b] patris tutorem datum, suspectum postulare potes, si fraudem tutoris arguetis. PP. VIII. Kal. Ian. Maximo. II. & Paterno Conss.

In tutore principaliter attenditur persona, secundario patrimonium. Bald. Vel sic: Non propria sola, sed fratus & segnitis tutorem reddant suspectum. Salyc.

V. Idem A. Aselepiadi.

INpostulandis suspectis tutoribus seu curatoribus non vires patrimoniorũ principaliter, [c] sed an nihil segniter, nihil fraudulenter geratur, perpendi oportet. PP. VI. Kal. Ian. Maximo. II. & Paterno Conss.

Accusatio de suspecto est publica. Bald. Vel sic: Quilibet (maxime si sit de necessariis) potest accusare tutorem de suspecto. patuerras tamen non est iusta causa vt removeatur: sed vt alius (si indoci videbitur) adiungatur. Salyc.

VI. Imp. GORDIAN. A. Felici.

PEtatis fungeris munere qui fratris tui filios (vt necessitudo sanguinis suadet) protegere conaris. Si igitur tutores vel curatores eorum non rectè administrant: suspectis eis postulatis atque ostensis, vt alij in locum eorum constituantur, facilè impetrabis. [d] Quòd si nihil in fraudem egerunt, verùm ita egerint, vt in eorum administratione fratris tui filiorum substantia periclitetur: an eis adiungendus sit curator qui idoneus facultatibus sit, rector prouinciæ æstimabit. [e] ¶ Remouendi [f] autem licentia non solùm parentibus [g] vtriusque sexus, sed etiam cognatis, & extraneis, & affinibus, & ipsi cuius res administrantur, si non impubes sit, arbitrio cognatorũ bonæ opinionis constitutorum conceditur. [h] PP. V. Idus Nouemb. Pio & Põtiano Conss.

Pendente causa suspecti, debet tutori administratio interdici. Bal. Vel sic: Non solum remotio, sed lites pendentes inhedit interim administrationem tutoris. Bald. Vel sic: Pendente causa suspecti, tutor non potest administrare: sed datur curator qui interim administret. Salyc.

VII. Idem A. Gorgoniæ.

EVm quem vt suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente causa cognitionis abstinere ab administratione rerum tuarum, donec causa finiatur, præses prouinciæ iubebit. [i] Alius tamen interea in locum eius in administratione rerum ordinandus est. [k] PP. VII. Kalend. Mart. Sabino. II. & Venusto Conss.

Vnus tutor non potest petere ab altero administrationis rationem durante tutela. Bald. Vel sic: Durante administratione tutor non potest petere à contutore vt reddat sibi rationem administrationis vniuersæ. Salyc.

VIII. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS Cæs. Proculo.

SI non suspectum contutorem tuum postulare, ac remouere ab administratione bonorum pupilli curaueris: admitti nequa quam potest ratio desiderij tui, iam nunc postulantis tutelam [l] tibi nomine eiusdem pupilli restitui. PP. XIIII. Kalend. Nouembr. Peregrino & Æmiliano Conss.

Remotus ob dolum est infamis, non ob culpam. Salyc.

IX. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Hammiano.

SVspectos tutores ex dolo nõ etiam eos qui ob negligentiam [m] remoti sunt, infames fieri manifestum est. S. VIII. Kalend. Maij. CC. Conss.

TITVLVS XLIIII.
DE IN LITEM DANDO tutore vel curatore.

Tutor potest agere contra pupillum alio contutore auctore: & si nullum constituerit, dabitur ei curator ad litem illum defendendum. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS A. Militiadi.

SI quas petitiones aduersus pupillos tuos habes: [n] dirigere eas potes adsistentibus causamq; defendentibus cõtutoribus tuis: cum & si alios tutores nõ haberent, ad hoc genus litis [o] defendendæ curatores accipere debe-

Dando tutore vel curatore.

Olim tutor dabatur, hodie curator: vt instituit, de auctor. tut. § fin. & ideo de vtroque dixit. Vel dic correctoriè legi: vt curator detur, qui & tutor dicendo dicitur, non autem sit vere tutor, cum certæ rei non datur: vt instit. qui testa. da. tu. post. § certe. nisi in casu: vt ff. de tut. & curato. da. ab lit. l. impuberi. Quando autem iuuito, & quando postulanti detur, dicemus S. qui fe. tu. l. ij.

SI quas.] CASVS. Si pupillus plures habet tutores, & vnus habeat causam cum pupillo: alij tutores eum defendunt, si vero vnũ habeat tantũ, & ille habeat causam cum pupil lo, petat ordinari curatorem.

n *Habes.* vt quia rei vindicationem contra eum habes. secus in personali ho. die: vt § qui da. tu. posl. authen. minoris.

o *Litis.* quę est iter tutorẽ & pupillũ. vt instit. de auctor. tut. § fi.

Antibi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AN tibi.] CASVS. Istius. l. ponitur in glo. sed clarius dic sic: Duo erant fratres Seius & Mæuius habentes fundum communem: Seius fundum vendidit in solidum, & decedens Mæuiũ dedit tutorem filio suo: an Mæuius fundũ vindicare possit pro parte sua, quæritur? Videtur q̃ non possit. Prima ratio est: quia si agat Mæuius[a] emptor, cõueniet pu.de euictione ad duplum, & Mæuius habet necesse defendere pupillũ suũ. alioquin faceret contra officium suum. Alia ratio est, quòd si venderet, poterit obijcere compensationem pupil. qa pone quòd pars fundi valeat. x. & debeat x. tutor ex administratione: fiet compensatio. Si vero Mæuius nihil debeat, conueniat pu. finita tutela act. tutelæ contraria, ũ poterit agere pro parte fundi: constituto tamẽ curatore. Viui.

Casum ponit literalẽ.

a An tibi. tu & frater tuus habebatis fundum paternum cõmunem in solidũ: eum frater vendidit Titio, & de dupla promisit: qui frater decessit, & tu es tutor filij sui pupilli: si vis vindicare partem tuam fundi, teneberis pupillum in causa euictionis defendere: & cum damnum dupli habebat per te, ei teneberis. vnde melius est q̃ vel compensando vel agendo aliàs tibi consulas: sed & vindicare potes petito curatore pupillo, qui in causa euictionis defendat emptorem. dic ergo ad tibi, scilicet tutori.

b *Officium.* argu. ff. si ser. vin. l. altius. & ff. de condic. indeb. l. frater à fratre. & de admi. tut. l. quotiens. §. item si tẽporali.

c *Quantitatem.* in duplũ, vel in interesse sorte nomine euictionis.

d *Laudatus.* ab emptore vt defendat eum.

e *Cum aut.* ne timeas damnum, cum &c.

f *Compensationis.* cum & tu aliquid pupillo debebas.

g *Aut contrario.* id est quando nihil debes pupillo, & hoc finita tutela: vt ff. de cõtra. & vti. ac. tut. l. j. § finito. & §. quid tamen si ideo. & sic partem precij tantum consequeris. & ita est contra ff re. amio. l. non enim sed hic forte habebat rem venalẽ: vel hic non præcise: sed si vult maius malum euitare.

h *Impedatur.* forte quia lapsu tanti temporis reuocaretur ius tuum in dubium: vt sic officium tuum non sit tibi damnosum: vt ff. quib. ex cau. ma. l. videlicet & c. ex officij. de præscrip.

i *Vindicantem.* ab emptore: & sic defendat hic curator emptorem contra tutorem vindicantem: vt instit. de aucto. tut. §. fi. & arg. ff. de neg. gest. l. at qui. §. cum me. Alij dicunt dandum curatorem, qui statim agat contra tutorem ratione damni illati, pro eo quod tutor vindicar.

AD *protegend. on.*] CASVS. Tutor vel curator datus ad vnum negotium vel rationem, illius nomine tantum tenebitur.

k *Sine curator.* subaudi, disiunctiue: vt ibi, Alexander siue Paris, &c. nam tutor certæ rei non potest dari: vt not. §. in rubrica.

l *Administrationis.* alterius quàm illius quam gessit.

m *Negotij.* id est causæ.

n *Negotium.* ad quod fuisti datus: & sic in specie loquitur. sed supra in genere. & facit ff. de admi. tut. l. quotiens. §. constat.

AD *litem.*] CASVS. Si curator detur ad litem, & impensam faciat: à contutoribus suis exigere potest.

o *Tutor.* secundario, non principaliter: vt instit. qui testa. tut. da. pos. §. certæ. & de excu. tut. §. datus. sed in casu etiam principaliter: vt not. in rubr. Vel dic tutor. id est curator. sic ponitur §. de suspect. tuto. l. curatores. & de condit. & de l. patet. §. conditionum. ADDI. TIO. Vel dicas quòd litera stat proprie, & referas illa verba, ad litem, ad verbum erogasti: vt sit sensus: si tutor datus, scilicet quomodocunque, quid bona fide erogasti ad litem, &c. ita dicit Christophorus Porcus in §. certæ autem rei. instit. qui testa. tuto. dari possunt.

p *A contutoribus.* vel proprie, vel id est à conceratoribus.

q *Potes.* per vtile negest. vt ff. de neg. gest. l. ex facto. & j. de contra. instit. tut. l. ij.

Sine ex.] CASVS. SEras tutor fratris tui filijs: noluisti administrare, sciens multas esse controuersias inter te & fratrem tuum. Dicitur quòd non est tibi timendum, quia potteris pupil. cõuenire: & dabitur sibi curator ad litem, & pendente lite si hæreditas aliqua ei obueniat, poteris prestare auctoritatem ad eundem eam. Viuianus.

r *Dicis.* ne ius quod habes, perdas.

s *Procuratore.* scilicet ex voluntate.

t *Iuris.* scilicet vt satisdet rem pupilli saluam fore.

v *Vbi tutor exigitur.* id est reconuenitur à pupillo, quo casu exactio nomine tutoris, idest curatoris fit per modum petitionis. Vel dic tutor, id est curator: vt fere per totum hunc tit. & secundum hoc exigitur, id est necessarius, & est: quod est semper in tali causa. Vel dic tertio exigitur tutor: vt quia dicebat pupillus hæreditatem quandam ad se pertinere, quam & adire volebat: quod cum curatore facere non potest: sed ecõtra tutor ad se pertinere dicit: quare datur tutor, cuius auctoritate adeat: vt ff. de ap. l. cum in vna. §. tutor. & ff. de aucto. tut. l. curatorem. & tunc etiam in hoc satisfit solennitati iuris, vt detur tutor. & facit ff. de tute. l. qui habet. §. fi. pupillus. & facit instit. de cura. §. fi. & §. qui dari tut. pot. l. eredi torem. sed hodie contra: vt in auth. ibi posita.

DE EO QVI PRO TVTORE negotia gessit.

Cum tutor non sit: vt ff. eo. l. i. circa principio.

ETiam.] CASVS. Mulier credens se turricem filij sui, administrauit res pupil. & male, cùm turrix nõ esset: an conueniri possit, quæritur? Dicitur quòd sic.

x *Etiam mulieres.* matres vel aliæ.

y *Pro tutore.* id est quasi turrices, cùm non sint: & sic not. quòd [illegible] qui nec est, nec esse potest tutor, tenetur procurela, vt mulier: [illegible] vt hic. & seruus: vt ff. eodem. l. j. §. proinde. sed secus si ille in [illegible] cuius bonis geritur, non poterit habere, vt quia sit pubes: vt ff. [illegible] eo. l. j.

TITVLVS XLV.
DE EO QVI PRO TVtore negotia gessit.

Mulier quæ turrix esse non potest, si se gerat vt turrix, actione prætoria tenetur. S dyc.

1. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Marcello.

ETiam mulieres [x] si res pupillares pro tutore [y] administrauerint, ad præstandam saluum fore promittit. Vel dic tutor, id est curator: vt fere per totum hunc tit. & secundum hoc exigitur, id est necessarius, & est: quod est semper in tali causa. Vel dic tertio exigitur tutor: vt quia dicebat pupillus hæreditatem quandam ad se pertinere, quam & adire volebat: quod cum curatore facere non potest: sed ecõtra tutor ad se pertinere dicit: quare datur tutor, cuius auctoritate adeat: vt ff. de ap. l. cum in vna. §. tutor. & ff. de aucto. tut. l. curatorem. & tunc etiam in hoc satisfit solennitati iuris, vt detur tutor. & facit ff. de tute. l. qui habet. §. fi. pupillus. & facit instit. de cura. §. fi. & §. qui dari tut. pot. l. eredi torem. sed hodie contra: vt in auth. ibi posita.

DE EO QVI PRO TVTORE negotia gessit.

Cum tutor non sit: vt ff. eo. l. i. circa principio.

ETiam.] CASVS. Mulier credens se turricem filij sui, administrauit res pupil. & male, cùm turrix nõ esset: an conueniri possit, quæritur? Dicitur quòd sic.

x *Etiam mulieres.* matres vel aliæ.

y *Pro tutore.* id est quasi turrices, cùm non sint: & sic not. quòd [illegible] qui nec est, nec esse potest tutor, tenetur procurela, vt mulier: [illegible] vt hic. & seruus: vt ff. eodem. l. j. §. proinde. sed secus si ille in [illegible] cuius bonis geritur, non poterit habere, vt quia sit pubes: vt ff. [illegible] eo. l. j.

co. l. j. (si quis quasi. Et potest quæri, quæ sit ratio diuersitatis. vel. potest dici idem si talis gerit pro tutore, qui nullo modo posset esse tutor, vt non habeat locum procurelæ: vt supra qui tuto. da. post. militiæ. at mulier & seruus quandoque possunt se eundum Azo. & H. quod non placet: quia non est verum in seruo remanente seruo.

a *Teneatur.* actione pro tutelæ, quæ est priuilegiata vt tutelæ: vt ff. de priuileg. credi. l. dabimus. §. j. & ante etiam pubertatem intenditur: vt ff. eo. l. j. §. cum eo. nec potest res minoris diu habere: vt ff. de reo. l. qui neque.

NOn vtiliter.] CASVS. Bonoñ. non habebat tutorẽ: mater eius petijt tutorẽ. Mutineñ. inutiliter fuit petitus: veruntamen si administret & conueniat debitores pupillares: quæ autem rei. instit. quitesta. tuto. dari possunt.

b *A contutoribus.* vel proprie, vel id est à conceratoribus.

q *Potes.* per vtile negest. vt ff. de neg. gest. l. ex facto. & j. de contra. instit. tut. l. ij.

Sine ex.] CASVS. SEras tutor fratris tui filijs: noluisti administrare, sciens multas esse controuersias inter te & fratrem tuum. Dicitur quòd non est tibi timendum, quia potteris pupil. cõuenire: & dabitur sibi curator ad litem, & pendente lite si hæreditas aliqua ei obueniat, poteris prestare auctoritatem ad eundem eam. Viuianus.

r *Dicis.* ne ius quod habes, perdas.

s *Procuratore.* scilicet ex voluntate.

t *Iuris.* scilicet vt satisdet rem pupilli saluam fore.

v *Vbi tutor exigitur.* id est reconuenitur à pupillo, quo casu exactio nomine tutoris, idest curatoris fit per modum petitionis. Vel dic tutor, id est curator: vt fere per totum hunc tit. & secundum hoc exigitur, id est necessarius, & est: quod est semper in tali causa. Vel dic tertio exigitur tutor: vt quia dicebat pupillus hæreditatem quandam ad se pertinere, quam & adire volebat: quod cum curatore facere non potest: sed ecõtra tutor ad se pertinere dicit: quare datur tutor, cuius auctoritate adeat: vt ff. de ap. l. cum in vna. §. tutor. & ff. de aucto. tut. l. curatorem. & tunc etiam in hoc satisfit solennitati iuris, vt detur tutor. & facit ff. de tute. l. qui habet. §. fi. pupillus. & facit instit. de cura. §. fi. & §. qui dari tut. pot. l. eredi torem. sed hodie contra: vt in auth. ibi posita.

DE EO QVI PRO TVTORE negotia gessit.

Cum tutor non sit: vt ff. eo. l. i. circa principio.

ETiam.] CASVS. Mulier credens se turricem filij sui, administrauit res pupil. & male, cùm turrix nõ esset: an conueniri possit, quæritur? Dicitur quòd sic.

x *Etiam mulieres.* matres vel aliæ.

y *Pro tutore.* id est quasi turrices, cùm non sint: & sic not. quòd [illegible] qui nec est, nec esse potest tutor, tenetur procurela, vt mulier: [illegible] vt hic. & seruus: vt ff. eodem. l. j. §. proinde. sed secus si ille in [illegible] cuius bonis geritur, non poterit habere, vt quia sit pubes: vt ff. [illegible] eo. l. j.

TITVLVS XLVI.
SI MATER INDEMNITATEM promisit.

Licet mater posuerit tutorem dari filio eius periculo: non propterea teneatur ex alio facto, nisi hoc expressim fuerit iudicis decreto. l. ad eum. l. fi. Salycetus.

1. Imp. ALEXAND. A. Brutiæ.

SVo potius periculo magistratus tutores, quos petisti, dederunt: quàm tu contra lexus cõditionem alicui ex ea obligatione obstricta es, quòd tuo periculo tutores filijs tuis dari postulasti. PP. III. Idus Martij, Maximo III. & Vibano Conss.

Tutor matre pupilli vel auo administrationem committens, ab eis indemnitatis promissionem recipiens, officio suo cõmunente: & ipse ab eis conseruabitur indemnis. Salycetus.

II. Impp. PHILIPPVS A. & Philippus C. Asclepiadi & Menandro.

QVedam pupillorum vestrorũ [m] à matre, itemq; auo materno administrata, eorũq; nomine indemnitate vobis promissam, adfeueratis. Quę si ita sunt, & isdem pupilli legitimæ ætatis effecti, non aduersus matrem [o] suam, neque auum, sed contra vos congredi malunt: non immerito indemnitatem ab his præstari desiderabitis, quos & administrationem suo periculo prídem susceptisse proponitis. PP. IIII. Idus Iul. Præsente & Albino Conss.

III. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIANVS AA. Caiano

OB tutorem non idoneum à matre petitum, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi specialiter eius periculo dari decreto [p] fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kalendis Decemb. AA. Conss.

TITVLVS XLVII.
SI CONTRA MATRIS voluntatem tutor datus sit.

Contra matris voluntatem tutor filio dari nõ potest. Baldus. Vel sic: tutor datus à iudice vel à patre contra voluntatem matris præmortuæ, ab officio removebitur: nec infamis notabitur, nisi de fraude conueniatur. b. d. nõ. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Tertio.

SI contra matris [q] vltimam voluntatem [r] Fuscinium filio communi [s] tutorẽ datũ probaueris: eum sine damno existimationis à tutela remouendũ prætor decernet, quæ rescriptio, [t] si in fraude [v] cõtractus fuerit, nõ suffragabitur. [x] PP. XIII. Kalendas Mart. Laterano & Rufino Conss.

TITVLVS XLVIII.
VT CAVSAE POST PVbertatem adsit tutor.

Tutor causam pupilli inchoatam prosequi tenetur etiam post pupillarem ætatem, si instrumenta curatori non reddiderit. Salyc.

DI. Imp. PHILIPPVS A. Dextro.

TVtores [y] qui necdum administrationem ad curatores transtulerunt [z], de-

a *Sim fraude.* vt & supra de suspec. tu. l. fi.

x *Non suffragabitur.* sic & monachus licet in minoribus ordinibus constitutus, in quibus alias si nõ esset monachus, posset habere vxorem: monachus non habet: vt in authen. de mona. §. si vero relinquẽs. versi. quòd si facti. col. j. & facit ad. l. ff. de confirman. tu. l. vtilitatem.

VT CAVSAE POST PVBERTATEM adsit tutor.

TVtores.] CASVS. Pendente tutela causam pupilli tutor egit, & succubuit, & appellauit: omnia acta penes eum habet, & factus est pup. adultus. nũquid causam appellationis prosequi tutor debet? Dicitur quòd sic.

y *Tutores.* vel eorũ hæredes: vt ff. de hær. tu. l. j. & de ap. l. tutor.

z *Transtulerunt.* secus si transtulerint: vt ff. de appel. l. tutor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ff.si pen.appel.mors inter.l.j.in fin.

a *Causarum*. cœptarum antequam finiretur tutela pubertate : vt hic erat, & ff.de admi. tut.l.ita autem. §. si tutor.& arg.ff.de neg.gest.l.nã.& Scæuius.§.si viuo.& infra arb.tut.l. tutor post puberem.secus videtur in curatore post.xxv.an.vt ff.de appel. l.negotiorum.§. si. sed magis dic idem : vt ff. de admini. tut.l. ita autem. §. fin.& illa de aploquitur quando non habebat curator quondam instrumenta, sed minor factus maior. & facit ad hanc. l. supra de peri. tut. l. fi. & ff. rem pu. sal. fo. l. si postea. & ff.de admini.tu. l.à tutoribus, §. j. Item not. hic arg. quòd procurator & aduocatus sine nouo salatio causam appellationis agere debent. quod lo. non placet.

Aduocatus an teneatur appellationis causam sine nouo salario agere.

b *Asseri*. sic ergo qui appellat probat : quod est falsum : vt no. infra de app. l. hi qui. vide glos. in c. in præsentia. super verbo, stãdum. extra de renunciatione.

c *Hi*. tutores quondam.

VBI PVPILLI *educari debeant.*

Plana est differentia inter louncitiu. & illum supra de diuort. sc. quia ibi diuortio soluto non erat matrimonium, hic mortuo patre.

EDucatio.] CASVS. Si inter matrem & pupillum & tutorem & alios consanguineos sit controuersia apud quem educari debeat pupillus : si mater ad secundas nuptias non conuolauerit, præferenda est. Si autẽ ad secundas nuptias conuolauerit, & orta fuerit quæstio inter matrem & tutores seu consanguineos super tutela pupillorum: debet adiri præses prouinciæ : qui inspecta qualitate personarum & coniunctione perpendet. & si iudex decreuerit apud quem educari debeat, ille necesse habebit hoc facere :

d *Nulli magis*. quia in illis est affectus &c. vt infra de cu. fu. l. fina. j. respon.

e *Si nec vitricum, &c.* quia tunc etiam filiorum vitam ei addicere: vt supra de admini.tut.l.lex quæ. §.lex enim. Sed nonne potest esse tutor vitricus? Respon. sic: vt infra de contra.iu.tu. l. fi. Sed respon. non per hoc apud eum vel eam debent educari. Alij dicunt quòd à patre potest dari tutor, non à iudice.

Vitricus an possit esse tutor priuignæ.

f *Quando autem*. retento eo lem casu quando secundo nupsit : aliàs nulla super hoc fieret deliberatio : sed indistincte matri committeretur : vt supra eadem. l. Vel hic quando mater non appetit, sed alij dicit committendam, & tutor alij: vel tertio supra non fiebat quæstio inter tutorem & matrem & cognatos, hic sic. prima placet: vt *in* authen. de nup. § . eiusdem quoque. colla. iiij. constit. j.

fensioni causarum[a] pupillarium adsistere oportere sæpè rescriptũ est. ¶ Et ideo si (vt proponis) instrumenta quibus asseri[b] possunt causæ prouocationis, etiam num hi[c] quorũ meministi, apud se detinent: aditus præses prouinciæ periculi sui eos admoneri præcipiet. PP. XII. Kal. Nouemb. Philippo. A. & Titiano Conss.

TITVLVS XLIX.
VBI PVPILLI EDVCARI debeant.

Pupilli educari debent apud matrem : nisi ad secunda vota transierit. Baldus. Vel sic: *Quando de transitu matris ad secunda vota est contentio, iudicis committitur arbitrio : & eius alimentanda pupillum est necessarium. Salycetus.*

1. Imp. ALEXANDER A. Dionysodoro.

EDucatio pupillorũ tuorũ nulli magis[d] quàm matri eorũ, si nõ vitricũ[e] eis induxerit, committenda est. Quãdo autẽ[f] inter eã & cognatos & tutores super hoc orta fuerit dubitatio: aditus præses prouinciæ, inspecta personarũ qualitate[g] & cõiunctione,[h] perpendet vbi puer educari debeat. Sin autẽ æstimauerit apud quẽ educari debeatis necessitatẽ[i] habebit hoc facere, quod præses iusserit. P P. VII. Id. Februa. Maximo. II. & Æliano Conss.

Vbi pupillus educetur, est in iudicis arbitrio: de eo tamen qui ei succedere debet, est iusta suspicio. Salyc.

11. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Gratæ.

VTrum nepos tuus * ex filia apud te, an apud patruũ suum morari debeat, ex singulorum affectione, & qui magis ad suspicionem ex spe successionis[k] propior sit, æstimabitur. S. XVIII. Kalendas Nouemb. Nicomediæ. CC. Conss.

** al. incipit hæc lex, Verisimile posthumus ex filia, &c.*

g *Qualitate*. vt tamen non sit apud eos qui pudicitiæ eius insidientur: vt ff. eodem. l. si discepteretur.

h *Coniunctione*. vt ff. eodem. l. j. & facit ff. de leg. j. l. si seruus plurium. §. fi.

i *Necessitatem*. secus in curatore bonorum: vt ff. de cur. bo. dan. l. j. §. quæritur.

TITVLVS L.
DE ALIMENITS PVpillo præstandis.

Tutor iudicis officio cogitur alimenta præstare pupillo : licet pendeat quæstio de statu suo. Salycetus.

1. Imp. ANTONINVS A. Faustino.

PVpillus, si ei alimẽta à tutore suo nõ præstantur, præsidem prouinciæ adeat : qui, ne in alimentorum præstatione mora fiat, partibus suis fungetur. ¶ Idem est[m] & si de statu pupilli seu adulti, & de bonis eius controuersia pendeat. PP. VI. Id. Iul. Romæ. Læto. II. & Cereale Conss.

Pupillus præsumitur alimentatus à tutore, & non præsumitur de nihilo vixisse, vel sine sumptibus studuisse. Baldus. Vel sic: *Tutori consulitur vt alimenta pupillo præstanda faciat taxari à prætore: si tamen non fecerit ea, quæ legitimè in eius alimentis impendit, poterit ei imputare, & in dubio præsumitur alitus à tutore. Saly.*

11. Imp. ALEXANDER A. Euphido.

QVod plerunque[n] postulatur, vt arbitrio prætoris[o] alimenta pro modo facultatum pupillis vel iuuenibus constituã tur: pro officio suo, qui aliena negotia gerunt, ne apud iudicem controuersiam habeant,[p] faciũt. Cæterum si bonus vir & innocens tutor arbitrio suo aluit pupillos; quod interdũ etiam necesse est fieri, ne secreta[q] * patrimonij[r] & suspectũ æs alienũ pãdatur (quod melius est interim taceri, quàm cum de modo bonorũ quæritur, vltro proferri, & apud acta ius dicẽtis cõtra vtilitatẽ pupillorũ designari)[s] * nõ dubie accepto ferre debebunt ea quæ vir bonus arbitratur[t] merito ad exhibitionem educationis, ministeria, vt studiaque erogata esse. Nec ferẽd[u] est iuuenis, qui cũ præsens

** al. ita.*

alimẽta, & impensas faciunt sine auctoritate iudicis : quia nolunt declarãre facultates pu. ne inde possint sustinere damni: an tales sumptus repetere possint quæritur ? Dicitur quod sic: quia repetunt sumptus factos in alimẽtis, & in magistris intentibus pupillum. nec enim dicat se vixisse vento.

n *Quod plerunque*. q. d. quandoque non pecunt decerni.

o *Prætoris*. qui arbitretur secundum quod legitur. ff. eo. l. ij.

p *Habeant*. quia postea pupillus diceret quod minus esset expensum.

q *Secreta*. sic infra quando & qui. quar. pars. l. ij. lib. x.

r *Patrimonij*. scilicet diuulgenter.

s *Designari*. id est in scripturam redigi.

t *Arbitratur*. sic supra de admini. tut. l. lex quæ.

u *Ministeria*. id est ministros.

a *Non probet*. sic supra de nego. gest. l. ij. & facit ff. de neg. gest. l. Nesinius. & de adminis. tut. l. cum plures. §. j.

Lapsi ex vino vitia.

b *Vsum*. vt lupus.

ARBITRIVM TVTELAE, *id est, actus equitis sit sublimis, quæ arbitraria dicitur: quia arbitrium iudicis habet locum, cum bona fides sit.*

CVm.] CASVS. Si paterfam. in testamento suo tutorem dederit filio suo, & dixerit se. c. habere in bonis, eum non habeat nisi l. an in ratione reddẽda pu. prætiudicetur tutori, quo magis petatur, quæritur: Dicitur quòd non. Idem est si dixerit testator se non habere nisi. x. cum habeat. l. quia non prætiudicabitur pupillo.

c *Ratio*. quæ scribi debet: vt ff. de tut. & ratio. l. j. §. officio.

Voluntas testatoris attenditur magis quam ser ba.

d *Mouit*. nam non enunciatiuæ voluntates, sed dispositiuæ seruantur, vt hic, & ff. de leg. ij. l. Titia. §. Caius. & supra cõmunia veri. indi. l. scripturæ. & infra de testa. l. verba. nihil in casu quando iurat: vt supra de proba. l. rationes. & in authẽ. quod obtinet.

Nomina.] CASVS. Quando tutor accessit ad gerenda negotia pupilli, omnes debitores partis erant solendo. si ergo tutor dolo vel culpa non exegerit, & facti fuerint non solũdo: an periculum spectet tutori, quæritur? Dicitur quod sic.

e *Suscepta tutela*. quod probari debet à pupillo: vt ff. de condit. & demon. l. antepenult. & de ma. conue. l. j. §. fi. ma gistratus.

Culpam. no. dolum & latam culpam tantum hoc casu venire, secundum H. sic & in alio casu: vt ff. de admini. tut. l. tutor qui sepu. §. comperit. sed regulariter etiam leuis: vt infra eodem. l. quicquid.

Negligentia. quæ est lata culpa & facit. ff. si cert. pet. l. periculum. & ff. de admini re. ad ci. perti. l. ij. §. si eo. & de ma. con. l. j. §. fi magistratus. & ff. de sol. l. Stichum. §. pe. & ff. de neg. gest. l. litis. §. j. & supra de admini. tu. l. debitoribus. & ff. de vsur. l. si bene.

Curator.] CASVS. Iudex præcepit tutori vt de pecunia pub. comparet prædia: & ille sibi, non pupillo comparauit. in electione pupilli est vel petere prædia empta de pecunia sua, vel pecuniam cum vsuris centesimis.

Curator. scilicet tenetur tibi, secundum Azo. vel id est curatorem. sic infra de fideicommiss. l. eam quam fratet.

Esse. subaudi ergo.

Cessisse. & sic prædium petere : vt & ff. quando ex fa. tut. l. ij. & facit supra de re vindi. l. vt proponis.

Legitima. id est maximas siue centesimas: vt ff. de nego. gest. l. qui sine. & infra de vsur. pu. l. j. & pro hac pecunia & vsuris erat eadem res obligata: vt infra de ser. pign. da. ma. l. si tutor.

m *Implebit*. data tibi electione.

EVm qui. CASVS. Filium tuum impuberem hæredem instituisti, & tutor abstinuit ab hæreditate pupilli, & damnificatus est tantum in computa hæreditas valebat mille, & in nongentis tenebatur creditoribus pupil. egit aduersus tutorẽ ad interesse quod erat in c. & ei condemnatus est tutor, quòd per culpam suam fecit cum abstinere: nunquid creditores poterunt cõuenire pupillum actio hæreditaria, quæritur? Dicitur quod non: quia hoc quod consecutus est nomine transactionis, non videtur consecutus nomine hæreditatis. Vel pone casum aliter vt in glo.

Casus ponit.

n *Eum qui*. Tutores abstinuerunt pupillum ab hæreditate paterna minus consulte: tenentur ergo hoc nomine. vnde videtur cui od pupillus quid cõsequi potest à tutoribus propter hoc quòd creditores hæreditarij valeãt eum conuenire. Sed dicitur hic contra: quia consequitur quod interest eum non esse abstentũ: & illud est deducto ære alieno.

Minor quis se ab hæreditate paterna abstinuit, an à creditoribus hæredit. suis conueniri possit.

o *Formam*. quæ est vt antequam de hæreditate quid amoueat, abstineat: non post: vt ff. de acquir. hæred. l. si seruum. §. prætor ait.

** al. in ea, quæ ex &c.*

p *Soudes*. vt & supra quod cum eo. l. si ex cõtractu. & infra de reuocan. his, quæ in fraud. cre. l. ij. sed hoc fallit in casibus: vt infra de primipilo. l. fi lib. xij. & quãdo institutus abstinens accepit pecuniam à statulibero: vt ff. de acquirend. hæredi. l. pro hærede. §. Papinianus scribit. Item si aliquid ex hæreditate amouit: vt dicta l. si seruum. Item si per suppositam personam bona patris hereditur: vt ff. de acquiren. hæred. l. si is qui

Quando plures tenentur eodem iure, & ratione eiusdem officij : omnes sunt ad eundem indicem remittendi. Bald. Vel sic: Tutores omnes, & eorum hæredes, coram eodem iudice debent conuenire ex eadem tutela : & idem iudex debet delegari. Salycetus.

v. Imp. GORDIAN. A. Victorino.

OMnes tutores, seu hæredes eorum qui administraue-

q *Facit*. vt magis teneatur actionibus hæreditarijs.

r *Nolit*. eorum.

s *In ea actione*. tutelæ. q. d. hoc venit in actione tutelæ, quod interest ratione abstentionis: quod est ære alieno deducto: nõ quod male gesserit vel administrauit res hæreditarias: quod fecit forte non adeundo, vel in adeundo, sed per restitutionem eam dimisit. vel etiam nil administrauit: quia tunc ipsam hæreditatem adire videtur.

t *Transegisti*. & aliquid ex ea transactione habes quod occasione hæreditatis habes.

OMnes..] CASVS. Tam tutores, si plures habet pupillus, quàm eorum hæredes, coram eodem iudice conuenienti sunt. Si igitur pater tuus cum alio tutore administra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uerit,& vterque deceſſit: idem iudex pu. dabitur aduerſus te,& hæredem tutoris.

a *Tutelam.* ſcilicet eandem.

Cauſæ continentia nõ eſt diuidenda.

b *Conſtitutum eſt.* ne diuidatur continentia cauſæ: vt ff. de qui. re. ad eũ.iu. ea.l.j. & ij. & ſupra de iudi. licet.& l. nulli. & ff. de li. cau. l. ſi pariter. & de eden. l. ſi quis. §. j in, ſi.

CVm interdicta[a] VIRGIL. SVS. Tutor in duobus peccauit, tum quia vendidit rem pupilli: tum quia paruo præcio, & de precio aliquid ſubtraxit. ſi minor vult habere ratam venditionem, poteſt repetere precium quod recepit tutor: & ſi tutor vnam partem precij pupillo reſtituerit, vel precio minus iuſto vendiderit: reſidui precij neceſſaria eſt reſtitutio, quia iure communi tutus eſt: & illos qui geſſerunt, poterit conuenire, cum plures habuit tutores: & ſi omnes geſſerunt, poterit eligere vnum ex tutoribus, & conuenire eum: pupillus ramen cedet act. quam habet aduerſus alios. Vinia.

c *Interdicta.* à lege: vt ff. de re. eorum. l. j.

d *Vitium.* vel quia ſibi retineat: vel quia gratio ſe vẽdidit minus quàm valet.

e *Voluiſtis.* nam & infirmare poteritis: vt ff. de admi. tut. l. cum plures. §. j. & facit. ff. de neg. geſt. l. Põponius. j.

f *Reſiduum precium.* habebat enim pupillus partem precij, & aliam petere vult à tutore, quam apud ſe tutor retinuerat. Vel dic, reſiduum iuſtæ æſtimationis. & cõſtit mauerat pupillus quòd fuerat alienata: non autem pro tali precio.

g *Reſtituas.* à tutore vel ab emptore, ſi non ſoluit.

h *Ab hæredibus eius.* ſcilicet tutoris.

i *A nobis.* cum ſuperfluum ſit, &c. vt infra de theſau. l. j. in fine. libro. x. & ff. ad municip. l. j.

k *Subſtitutis.* ſi non eſt ſoluendo, qui adminiſtrauit: vt plene dices. j. de diui. tut. l. ij.

l *Transferantur.* vt & ff. de rut. & ra. diſ. l. cũ pupillus, & infra de fideiuſſ. l. ij. & ſupra loca. l. ſi diuiſa.

runt tutelam,[a] ad eundem iudicem ire debere iam pridem conſtitutũ eſt[b]. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam adminiſtraſſe alleges: præſes prouinciæ eundem iudicem aduerſus te atque hæredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quiſque condemnari debeat, examinaturũ. PP. X. Kalend. Auguſti, Pio & Pontiano Conss.

Minor poteſt approbare contractum qui non tenet ſi vult, & ad reliquum precium agere contra adminiſtratorem. Baldus. Vel ſic: In electione minoris eſt ratificare venditionem inualidam à tutore factam, & precium iuſtum (licet viluerit ſit venditum) iure communi petere ab ipſo vendente, & poſtea ad alios peruenire. & ſi omnes tutores pariter vendiderint, vnus in ſolidum conueniri poteſt. ſed eo commento, ſimit contra alios cedenda actiones. Salycetus.

VI. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. & C C. Cononi & aliis.

CVm interdictæ[c] venditionis vitium,[d] etiam precij fraude tutor veſter cumulaſſe proponatur: non dubitabit præſes prouinciæ, quando venditionem confirmare voluiſtis,[e] reſiduum[f] precium cum vſuris venditæ à tutore poſſeſſionis celeriter vobis reſtitui[g] iubere. ¶ Quod autem petitis ab hæredibus[h] eius qui vendidit, precium vobis exolui, ſuperfluò à nobis[i] deſideratis: quia nec præſidis experientiam poſſit hoc latere, tutores qui geſſerunt, ſiue eorum hæredes, ob ea negotia quæ per eos adminiſtrata ſunt, principali loco conueniri debere: cæteris ob culpæ rationem non ſeruati detrimenti periculo ſubſtitutis:[k] vel ſi pariter adminiſtraſſe doceantur: etiam aduerſus vnum, liberum experium di arbitrium competere: ita vt actiones quas aduerſus alios habetis, ad electum transferantur.[l] PP. IIII. Kalend. Septembr. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Tutor vel curator nedum tenetur de damno illato, ſed etiam de lucro omiſſo: & in actione tutelæ, vel vtili actione negotiorum geſtorum venit etiam leuis culpa. Salyc.

VII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QVicquid tutoris dolo vel lata culpa, aut leui,[m] ſeu cura toris, minores amiſerint, vel cũ poſſent, non acquiſierint: [n] hoc in tutelæ ſeu negotiorum geſtorum vtile[o] iudicium venire, non eſt incerti iuris. S. Pridie Idus Aprilis. AA. Conss.

Actiõi tutelæ non præſcribitur longo tempore. Salyc.

VIII. Iidem AA. & CC. Dalmatio.

TVtores tutelę conueniri longi temporis præſcriptio non prohibet. [p] vnde ſi his tranſactio ne vel nouatione aut acceptilatione liberationem non præſtitiſti: apud rectorem prouincię quęcunque tibi debentur, repetere non prohiberis. S. XIIII. Kalendas Maij. AA. Conss.

Contra tutorem debet pupillus agere, non contra eum qui indemnitatem promiſit. Salyc.

IX. Iidem AA. & CC. Iuliano.

TVtorem quondam, vt tam rationem[q] quàm ſi quid reliquorum[r] nomine debet, reddat, apud prętorem conuenire potes. quanuis enim matrem tuam ſuſceptis bonis veſtris indemnitatem pro hac adminiſtratione tutori ſe præſtituram promiſiſſe[s] proponatur: tamen aduerſus tutorem tibi tutelę, non aduerſus matris ſucceſſores ex ſtipulatu[t] competit actio. S. Prid. Kalendas Ianuarij. AA. Conss.

Licet tempore quo tutor acceſſit ad geremdam tutelam, eſſet pauper, & ſumta geſtione reperiatur dues: tamen præſumitur ſua induſtria & labore, non ex bonis pupilli ditatus. Baldus. Vel ſic: Quæſita à tutore tutelæ durante, non præſumuntur quæſita de bonis pupilli: ideo non ea vendicare, ſed tutelæ iudicio agere debet. Salycetus.

X. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI defunctus tutelam veſtram adminiſtrauit, non rerum eius dominiũ vindicare vel tenere potes, ſed tutelę contra eius ſucceſſores tibi competit actio. Debitum autẽ aliis indiciis comprobati oportet. nam quod v

a *Neratius.* §. idem Iulianus. & l. ſi ſeruum meum. vel vſuras exre pupillari, vel ſimilia: vt ff. de admini. tut. l. ſine hærede. §. Modeſtinus. & § idem reſpondetur. Sed quid ſi aliquis velit relinquere aliquid pupillo, & tutor fecit ſibi relinqui? non videmur teneri, argu. ff. de iniur. l. iniuriarum. §. ſi quid autem. non enim tenetur ei prouidere: vt videamus. §. ſed nec tutorem. & argu. ff. de admini. tut. l. Lucius. ij. §. Sempronius. Sed argu. contra. ff. de adminiſt. tut. l. tutor ſecundum digni. §. non eſt. & eſt quæſtio fabbatina.

Tutor teneatur ex quaſi contractu.

Vide. vt ſupra de nego. geſt. l. curatoris.

b *Tutores.*] CASVS. Actio tutelæ, perpetualis eſt. ſi ergo ſteterim p. x. vel. xx. annos, quod non egi, an repellar præſcriptione? Dicitur quòd non.

Tutor non tenetur vltra vires ſuas.

p *Prohibet.* vt & infra qui. non obſtat longi tempo. præſcript. l. neque. & ſupra de conſtit. pecu. l. ij.

Tutor finita tutela conuenitur.

Vtore.] CASVS. Tutor finita tutela conueniendus eſt vt rationem reddat, & reliqua deferat. id eſt quę remanſerunt penes eũ ex adminiſtratione. Si vero dicat ſe non eſſe conueniendum, quia ceſſit matri adminiſtrationem, & illa indemnitatem ſibi promiſit & ita mater debet conueniri: an ſit audiendus, quæritur: Dicitur quod non, ſed tutorem conuenier minor, & tutor matrem ex ſtipulatu.

Tutor non tenetur niſi de his quæ ad ſe peruenerunt.

q *Rationem.* geſtorum.

r *Reliquorum.* ſcilicet non geſtorum, ſecundum Hu. quod nõ placet, immo rationem, computando: reliquorum, reddendo: vt ff. de condit. & demon. l. cũ ſeruus.

Tutor ex ſtipulatu.

s *Promiſſe.* tenetur enim ceſſante Vellejano, cum ſuum gerat negotium: vt & ſupra ſi mater indem. promiſ. l. quædam.

t *Ex ſtipulatu.* directa vtilis tamen datur ſecũdum quoſdam. quod non placet: niſi quando prius condemnaretur tutor: vt ff. de re iudica. l. à diuo. §. ſic quoque.

Tutor finita tutela tenetur de dolo, & ta. diſt. l. ſi tutor poſt. Et dic quòd perſeuerare tenetur tutor & curator in connexis an te tranſlationem, non poſt: vt hic. & ſupra vt cau. poſt pu. l. vnica. & ff. de admini. tu. l. ita autem. §. pe. & §. fin. & l. tutorem qui. §. ture lam. ibi ſic enim &c. & ff. de app. l. tutor. & ſupra de peri. tu. l. tempo. is. Sed quid ſi in connexa ceſſauit ad tempus, & poſtea reaſſumpſit ante tranſlationẽ? Dicã tutelæ iudicium venire, cum gerere teneatur: vt dictum eſt.

Tutele actio.] Hæreditaria, ſed aliquando perpetualis: vt ff. de admi. tut. l. ex pluribus.

Tutor ceſſores. ſed alias retinẽri in tutorem: vt infra de hæred. tut. per totum.

Tutor ceſſus.] CASVS. Si tutor extra iudicium confiteatur plus eſſe in bonis quàm ſit, vt pupillus ſit cum nobili muliere contracturus matrimonium: non præiudicat, & hoc in prima. Si vero tutor in inuentario ſcripſerit. c. eſſe in hæreditate, cum non ſint niſi. l. præiudicat ſibi, quia creditur publico inſtrumento. & hoc in ſecunda. Non autem accedit tutor ad adminiſtrandas res pupillares, niſi prius facto inuentario: niſi teſtator præceperit inuentarium non fieri. & hoc in tertia. Si vero inuentarium non fecerit, remouebitur vt ſuſpectus, & erit infamis: nec beneficio principali erit abſolutus, & aliis pœnis legitimis ſubiugabitur.

Tutor de leuiſſima culpa vel non tenetur.

f *Dixerit.* confitendo extra ius, & extra inuentarium.

g *Eam.* ſubſtantiam.

h *Adultis.* ſic ſupra de ali. pu. præſ. l. ſi.

i *Cauſam.* quia ſic credebat forte.

k *Præiudicare.* non ergo valet confeſſio extra ius. & ſic ſubaudi, facit. ff. de inter. act. l. j. in fi.

l *Subſtantię.* vt & ſupra de iuris & factiignor. l. cum falſa.

m *Inſcripſerit.* ſic ergo non auditur probatio in contrarium: vt ſupra ad Velleia. l antiquæ. §. j. & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. ad hæc. col. viij. conſt. xiij. Sed contra ſupra de pro ba. l. cum præcibus. & ſupra de probationibus. hic eo. patiente & volente, vel ipſo scribente ſic ſcripsit, ibi eo ignorante quid ibi eo ſcriberetur. vel ſpeciale eſt, quia cum magna ſolennitate fit inuentarium, & hoc etiam modo ſoluitur ſupra plus va. quod agi. l j. & ſupra ſi quis al. vel ſibi. l. cum propria, quæ ſunt contra.

n *Patiatur.* ſibi ergo præiudicat ſi patitur: vt hic, & ff. de hæred. tut. l. cum oſtendimus. §. fi. & facit infra de hæred. inſtit. l fina.

o *Vindicare.* niſi res perituras: vt ff. de adminiſtra. tut. l. tutor qui reperitorium. §. j.

p *Facto.* quo ſcribuntur inuenta, ſic & infra de cu. fu. l. ſi. §. pe ar. ſupra de epi. & cleri. l. nulli. §. cum autem vir.

q *Neglexerint.* quo ipſo præſumitur dolo facere: niſi ſubſit aliqua cauſa neceſſaria: vt d. l. tutor in princip.

r *Suſpecti.* violenta eſt *Præſumptio* hæc præſumptio: vt ff. *violenta eſt* de ſuſpect. tutori. l. ij. §. *contra tutore* tutor & pœnas alias habet. *quo vinculabant* vt ſubiicitur: quia in *vt à neglexit* vinculis detruditur: *vt facere.*

TITVLVS LII.

DE DIVIDENDA TVTELA, &c.

Scilicet à iudice: vel diuiſa, ſcilicet à defuncto.

SI poſſ.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores: & finita tutela omnes fuerint ſoluendo: & datus fuerit curator, nec ille egerit: & aliquis eorum fuerit factus non ſoluendo, pe-

a *Quæritur.* vt & ſupra de vſufru. l. ſi. in princip. Et eſt argu. quòd ea quæ acquirit filius, non acquirit patri. Sed argu. contra ſupra de epiſcop. & cleri. authen. licentiã. & de donatio. inter virum & vxorem. l. etiam.

Tutor finita tutela tenetur de dolo, & ta. diſt. l. ſi tutor poſt. Et dic quòd perſeuerare tenetur tutor & curator in connexis an te tranſlationem, non poſt: vt hic. & ſupra vt cau. poſt pu. l. vnica. & ff. de admini. tu. l. ita autem. §. pe. & §. fin. & l. tutorem qui. §. ture lam. ibi ſic enim &c. & ff. de app. l. tutor. & ſupra de peri. tu. l. tempo is. Sed quid ſi in connexa ceſſauit ad tempus, & poſtea reaſſumpſit ante tranſlationẽ? Dicã tutelæ iudicium venire, cum gerere teneatur: vt dictum eſt.

Tutor ceſſus.] CASVS. Si tutor extra iudicium confiteatur plus eſſe in bonis quàm ſit, vt pupillus ſit cum nobili muliere contracturus matrimonium: non præiudicat, & hoc in prima. Si vero tutor in inuentario ſcripſerit. c. eſſe in hæreditate, cum non ſint niſi. l. præiudicat ſibi, quia creditur publico inſtrumento. & hoc in ſecunda. Non autem accedit tutor ad adminiſtrandas res pupillares, niſi prius facto inuentario: niſi teſtator præceperit inuentarium non fieri. & hoc in tertia. Si vero inuentarium non fecerit, remouebitur vt ſuſpectus, & erit infamis: nec beneficio principali erit abſolutus, & aliis pœnis legitimis ſubiugabitur.

Tutor de leuiſſima culpa vel non tenetur.

f *Dixerit.* confitendo extra ius, & extra inuentarium.

g *Eam.* ſubſtantiam.

h *Adultis.* ſic ſupra de ali. pu. præſ. l. ſi.

i *Cauſam.* quia ſic credebat forte.

k *Præiudicare.* non ergo valet confeſſio extra ius. & ſic ſubaudi, facit. ff. de inter. act. l. j. in fi.

l *Subſtantię.* vt & ſupra de iuris & factiignor. l. cum falſa.

m *Inſcripſerit.* ſic ergo non auditur probatio in contrarium: vt ſupra ad Velleia. l antiquæ. §. j. & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. ad hæc. col. viij. conſt. xiij. Sed contra ſupra de probationibus. hic eo. patiente & volente, vel ipſo scribente ſic ſcripsit, ibi eo ignorante quid ibi eo ſcriberetur. vel ſpeciale eſt, quia cum magna ſolennitate fit inuentarium, & hoc etiam modo ſoluitur ſupra plus va. quod agi. l j. & ſupra ſi quis al. vel ſibi. l. cum propria, quæ ſunt contra.

n *Patiatur.* ſibi ergo præiudicat ſi patitur: vt hic, & ff. de hæred. tut. l. cum oſtendimus. §. fi. & facit infra de hæred. inſtit. l fina.

o *Vindicare.* niſi res perituras: vt ff. de adminiſtra. tut. l. tutor qui reperitorium. §. j.

p *Facto.* quo ſcribuntur inuenta, ſic & infra de cu. fu. l. ſi. §. pe ar. ſupra de epi. & cleri. l. nulli. §. cum autem vir.

q *Neglexerint.* quo ipſo præſumitur dolo facere: niſi ſubſit aliqua cauſa neceſſaria: vt d. l. tutor in princip.

r *Suſpecti.* violenta eſt *Præſumptio* hæc præſumptio: vt ff. *violenta eſt* de ſuſpect. tutori. l. ij. §. *contra tutore* tutor & pœnas alias habet. *quo vinculabant* vt ſubiicitur: quia in *vt à neglexit* vinculis detruditur: *vt facere.*

TITVLVS LII.

DE DIVIDENDA TVTELA, &c.

Scilicet à iudice: vel diuiſa, ſcilicet à defuncto.

SI poſſ.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores: & finita tutela omnes fuerint ſoluendo: & datus fuerit curator, nec ille egerit: & aliquis eorum fuerit factus non ſoluendo, pe-

ricuium ad contutorem non pertinebit, sed ad curatorem: qui cum agere potuit cum effectu, agere supersedit.

a *Fuerunt.* sic infra de fideiussl. fi deiussor.

b *Non patitur.* vt supra de proba. ex persona. & ff. de administ. tut. l. tutores qui post. §. tutoribus. & l. AEmilius. & ff. rem pu. sal. fo. l. fi. & §. in quibus caus. tut. ha. l. fina.

SI diuisio.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores: aut facta est diuisio inter eos à iudice, vel à testatore: aut non. si non, electionem habet pupillus finita tutela quem velit conuenire, & in solidum, cessione tamen conuentionis & exactionis sibi competentis aduersus alios. cõtutores suos facta. & hoc in prima. Si facta est aut à iudice, aut à testatore, aut à se: istis duobus primis casibus vnus ex alterius administratione non tenebitur: nisi per dolum alium suspectum remouerit non fecerit: vel tardè remouit, cum alter factus fuerit nõ soluendo. vel si accusauerit de suspecto, & collusit patiendo se superari propter aliquam pecuniæ quantitatem: & si dicat contutorem non administrasse: quia per hoc non excusabitur: quia & de non administratis tenebitur. & hoc in secunda. Si vero ipsi inter se diuiserunt, perinde est quasi diuisio facta non esset: & quilibet in solidum conuenietur: & vno conuento & exacto, cedet sibi pu. actio. aduersus alium. & hoc in tertia. Viuianus.

c *Seu prouincia.* secus ergo vbi diuersarum prouinciarum fuerint: vt supra de peri. tut. l. ij & si vnus ex plu. tutor. l. ij. & ff. de cur. bo. dan. l. ij. §. j.

d *Elegere.* vt supra tit. j. l. cum interdictæ. & argu. ff de cu. bo. dan. l. iij. Veldic, si omnes administrent, aut nullus: habet electionem pupillus. si vnus administrauit, & alius non: in administratis primo conuenitur qui gessit, secundo magistratus, deinde alius: at in non gestis omnes tenentur: vt infra si tu. non gess. l. fi. & ff. de administ. tut. l. tres. §. item in eo. & infra de hæredib. tut. l. pater.

Tutores pupillo obligat, quo ordine conueniantur.

e *Faciendæ.* Item alia duo beneficia habet, scilicet vt actio diuidatur. & vtilis (etiam non cessa) detur: vt ff. de tut. & ra. dist. l. j. §. nunc tractemus. & infra de contra. iu. tut. l. ij. sed fideiussoribus tutoris denegatur: vt ff. rem pu. sal. fo. l. fi. §. j. sed si essent plures fideiussores, alter vnius tutoris, alter alterius tutoris: non denegatur eis hoc beneficium: vt ff. de hære. tu. l. pupillus. nec obstat lex sequens, si fideiussores. quia pupillus accepit nouam cautionem: & sic sibi fecit præiudicium. Et nota quòd primum & vltimum beneficium non dantur dolosis sed medium diuidêda actione sic: vt ff. de tut. & ra. dist. l. j. §. nunc tractemus. & de administ. tut. l. si plures. secundum H. licet Azo non concesserit.

f *Deducta.* ablatiui absoluti.

g *Prodiderunt.* idem si vnus non instruat alterum super eo quod alter nescit ad suam gestionem pertinere: vt ff. de admini. tu. l. Titium. § tutores. Idem si non exegit latisdationem rem pu. sal. fo. cum videret eum fieri non soluendo: vt ff. de administ. tut. l. tres tutores. §. fina.

A h *Non administrasse.* nam nihil minus poterunt accusari de suspecto: vt insti. de suspe. tut. § suspectus autem est.

i *In solidum.* aliud in pluribus administratoribus reipubli. vt infra de conue. fi. debi. l. j. & l. quoniã. lib. x. & quo quisque ex con. l. j & ij. & fi. lib. xj. & facit. ff. de neg. gest. l. cum alicui. & ff. de admini. tu. l. Lucius, ij. §. Sempronij. & §. maxime. in fin. & ff. ad munic. l. imperatores. & arg. ff. de administra. tuto. l. si pupillus alie-

B rum. Ex prædictis colligo, quia aut est diuisa à testatore, vel à iudice: & tunc non tenetur vnus pro altero, nisi in tribus casibus hic positis, & duobus additis. si à nullo, vel à seipsis est diuisa: siue omnes administrent, siue nullus, omnes tenentur in solidum: vt in fi. huius l. & in princip. si vnus gessit, alter non: tunc primo gerens, & eundo magistratus, tertio non gerens: nisi quando debuit non gerens facere alium suspectum, vel tardè fecit, vel collusit: vt infra si tutor non gest. l. j. & ff. de tute. & ra. dist. l. j. §. sq; adeo. & infra de vsu. pu. l. ij. Aliud in curatore bonorum: vt ff. de cu. bo. dan. l. ij. §. fina. quia voluntarie constituitur: vt in ea. l. §. quæritur. vbicunque dixi eos in solidum teneri, triplex datur remedium alijs: rum, secundum Azo. sed nec vnum quidem, vt modo nota. & de hac materia dixi supra de tractat. l. j. & d. §. nunc tractemus. & facit supra de loca. & con. l. si diuisa. in fin.

C

LIcet.] CASVS. Cõuenit sicut duos ex secundum quosdam, vel vnius hæredis. Et not. quod ex lata culpa etiam hæredis, secundum nos iuratur in litem, vt hic. Arg. à contra. sumitur: sed aduersus tutorem etiam de leui. & sic non ob. l. eod. l. alio. quæ est contra. Alij dicũt ex dolo & lata culpa tantũ iurari in litem: sed ex dolo tantũ hæredis per hoc quod dimen notando inter dolum & latam culpam: dicit ideo, vt infra. si tu. non gess. l. ij. §. j. sed prima placet.

Vsufructuarius. Seruitutes. Pignus. Pupillus.

k *Licet tutorum conuentione.* sic supra de pac. l. debitorũ. & l. pacto. & ff. de admi. re. ad ci perti l. ij. §. ius reipublicæ.

l *Non ambigitur.* vt infra si tu. non gest. l. ij. & supra tit. j. l. cum interdictæ. & ff. de admi. tut. l. tres tutores. & infra si tu. ceipu. l. j. & quod not. supra l. proxi.

DE IN LITEM IVRANDO.

Quia in actione tutelæ ob culpam specialiter iuratur in litem: vt infra eo. l. alio, quod aliàs non est: vt ff. eo. l. sine. & l. videamus. § fina. & l. in actionibus. § j. ideo ponitur hic titulus.

AVerfus. CASVS. Si hæres tutoris res vel instrumenta minoris detineat finita tutela, & datus est curator: agere ad-

D uersus eum vt restituat. Si vero dolo vel culpa lata instrumenta non exhibeat: poterit curator aduersus eum iurare in litẽ, pro quanto nolle instrumentis carere, vel sibi non exhibita fuisse. Viuianus.

m *Tutelam.* id est tutelarem administrationem in re curatoria.

n *Litis & sententiæ,* ne sit contra ff. ad exhibend. l. tigni. §. fina. Vel illud in realibus, vel in rem scriptis: hoc in personalibus, vt tempus litis sufficiat: vt ibi not.

o *Pertinentia.* vel quia sua, vel sibi debita, vel ab eo possessa: vt ff. de verbo. signifi. l. verbum pertinere.

Desiderabis.

a *Desiderabis,* tu curator.

b *Dolo.* vel culpa, licet finita sit tutela: vt infra eo. l. alio. maxime post lit. cõtest. cõmissa: vt ff. de pe. eca. l. quisquis. §. fi seruiture.

c *Quondam.* cuius & tutor fuisti, & nunc curator es.

d *Veuerit* non enim cogeris, & mater non admittitur etiam volens: sed ipse adultus.

fi vult, potest: vt ff. eo. l. videamus. in princi. & facit ad prin. l. §. arbit. tu. l. tutelæ.

Is qui.] CASVS. Curator reposcens rationem tutoris ab hærede tutoris, non compellitur iurare in litem. sed si vult, potest, si hæres aut hæres hæredis instruméta pupilli quondam dolo vel lata culpa exhibere detrectat. & hoc in prima. Si verò dolus vel culpa non interuenit, non iurabitur in litem: sed iudex de veritate inquiret.

e *Reposita.* nomine minoris, siue tutor siue curator sit, & contra tutorem vel curatorem vel eorum hæredes agit: & item si ipsemet egeret auctoritate tutoris vel curatoris.

f *Ita demum.* hæc verba ita demum, determinant verbũ dolo, quod est infra: & subaudies, vel lata culpa. & similia remotã determinatio est. ff. de fur. l. si vendideris. §. si Titius. vel subaudi, maxime hæres remotus. nam idem si est primus. & est simile subaudi tum. ff. pro foc. l. si non fuerit. §. j.

g *Per longum successionem.* forte quia est hæres hæredis. tutoris.

h *Neque dolus.* dolus palam & clam committitur, sed fraus palam: vt ff. de pact. l. iurisgentium. §. dolo.

i *Culpa.* scilicet tutoris secundum quosdam, vel vnius hæredis. Et not. quod ex lata culpa etiam hæredis, secundum nos iuratur in litem, vt hic. Arg. à contra. sumitur: sed aduersus tutorem etiam de leui. & sic non ob. l. eod. l. alio. quæ est contra. Alij dicũt ex dolo & lata culpa tantũ iurari in litem: sed ex dolo tantũ hæredis per hoc quod dimen notando inter dolum & latam culpam: dicit ideo, vt infra. si tu. non gess. l. ij. §. j. sed prima placet.

k *Argumenti,* non solum iureiurando, quod est species probationis: quod tamen ante & post potest taxari: licet quidam dicant hodie cõtra: vt no. ff. eo. l. videamus. §. penult. & supra de iudicat. authen. post iusiurandum.

Semel.] CASVS. Duobus administratione rerum iniuncta, vnus administrauit, alius cessauit qui gessit, dicebat minorẽ damnificatum fuisse in centum per hoc q̃ alius non gessit: & iuratus aduersus eum in litem. & iudex condemnauit eum in centum minor circumuentus forte fecit ei pactum de nõ petendo: quæritur quid ei noceat, quæritur? Dicitur quod non, eo quod non interuenit curatoris auctoritas. Vel sic: Petit socius vt transiret super prædicta summa: an possit fieri transactio, quæritur? Dicitur quod non, prima positio verior est.

l *Summa.* id est quantitas.

Desiderabis sine causa tutor vel curator, & ideo non exhibeantur in litem iurandi tibi facultas erit, modò si quondam c pupillo debitam adfectionem ad vincula quoque religionis extendere volueris d. PP. Kal Aug. Antonino. II. & Geta. II. Conss.

Nemo inuitus iurat in litem: & contra hæredem tutoris etiam si fit heres hæredis, ob dolum vel latam culpam non restituentem iuratur in litem: & vbi dolus & lata culpa cessant, alter per iudicem de veritate inquiritur. Salyc.

II. Imp. ANTONIN. A. Seuero.

SI qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, e inuitus in litem iurare compelli non potest: sed volens ita demum f audiendus est, si hæres per longam successionem g tutoris instrumenta pupillaria dolo vel circunueniendi pupilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolus, h neque lata culpa, i neque fraus hæredis conuincitur: omissa iurisiurandi facultate, iudex de veritate cognoscet: quæ etiam argumentis k liquidis inuestigari potest. PP. XI. Kal. Octobr. Duobus & Aspris Conss.

Pupillus vel adultus non potest si iudam delictum gratis remittere. Kal d. Vel sic: Minor non potest remittere pacto condemnationem secutã iuramento in litẽ præstito. Salyc.

III. Idem A. Prisciano.

SVmma l sententia comprehensa, quam cessantibus m curatoribus quondam tuis index secutus, iurisiurandi à te prolati religionem in condemnationem deduxit, minui pacto n non potuit. PP. Kalend. Iul. Læto. II.

m *Cessantibus.* scilicet in restituendis rebus adulti.

n *Pacto.* quia gratis non valet, cum sit minor: vt supra de pact. l. pactum curatoris. nec transigendo, cũ sit res certa: vt supra de tract. l. si de certa. & l. si causa cognita. & ff. de tr. fac. l. & post. §. fi. & ff. de cõdic. inde. l. eleganter. §. si quis post. sed si esset maior, valeret pactum. & nouatio: vt ff. de re iudi. l. iiij. & §. si ex conuentione.

Alio iure.] CASVS. Alio iure tenetur tutor. alio iure hæres eius: quia aduersus tutorẽ, si instrumenta nõ exhibeat dolo, lata culpa vel leui. iuratur in litem: aduersus hæredem non, nisi instrumenta fuerint in hæreditate inuenta, & illa dolo vel lata culpa non exhibeat. & hoc in prima. Si vero lis cum tutore fuerit contestata in trãsferenda actione in hæredem, præses partibus suis fungetur: & nisi instrumenta exhibeantur, non ignorabit qualiter procedet. sed non aperit qua actione. Tu dic quod deferet iuramentum hæredi, sicut poterat deferre defuncto: vt ff. de hære. tuto l. cum ostendimus. & l. vlti.

o *Alio iure est.* id est tenetur.

p *Non proferet.* dolo, vel lata culpa vel leui. alioquin. i. si non per leuem, non esset aliud in tutore quàm in hærede. pro cuius lata culpa iuratur. & sic est speciale, vt propter culpam iuretur. aliàs contra: vt ff. eo. l. videamus. §. fi.

q *Dolo modo.* supple vel lata culpa: vt §. eo. l. is qui. vel lege vt ibi not. Item de dolo ipsius hæredis dicit, non defuncti: quia tunc nõ iuratur in litem contra hæredem pro dolo defuncti: sed commune interesse petitur: vt infra. l. proxima. Sed cum propter latam culpam vel leuem iuratur, an veniat singulare interesse in facti cognitione iudiciaria siue alia probatione. sicut & quando propter dolum iuratur? Respõ. commune interesse venire: vt ff. eo. l. ij. §. j. secundum Azo. & satis est à probatione releuari.

Aliàs iuditem tamen, vel ex dolo etc.

Quæstio notabilis:

r *Moderari.* sic deferendo iuramentum contra hæredẽ, vt poterat contra defunctum deferri: vt ff. de fideiuss. & nomi. & hær. tu. l. cum ostendimus. & l. fi.

LIcet.] CASVS. Si tutor inuentarium non fecit, & decessit: aduersus hæredem in litem non iurabitur: sed cõueniri potest de dolo defuncti ad commune interesse.

f *Placuerit.* Apparet hic quod propter dolum defuncti non iuratur aduersus hæredem in litem, sed ob suum hæredis, vt supra eo. l. is qui. & l. alio. Item aduersus tutorem ipsum ex tali dolo iuratur, vt ff. de admini. tu. l. tutor qui repertorium. in prin. Alij dixerunt tantum defunctum in culpa fuisse. nam & si in dolo, etiam aduersus hæredem ob dolum defuncti iuraretur.

DE HAEREDIBVS TVTORVM VEL CVRATORVM.

HAeredes.] CASVS. De negligentia tutoris quæ dolo non comparatur, an hæredes eius conueniri possint, quæritur? Respon. quod non, nisi lis fuerit contestata cum defuncto, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquid ad eum peruenerit ex bonis pup. vel cum pupillo acquirere potuit, alij cessit, vt ff. mandati. l. si procurator. §. vlti.

Hæres tenetur ex dolo, & lata culpa defuncti.

a *Ob negligentiam*, scilicet defuncti.

b *Non oportet*. ex dolo ergo defuncti & lata culpa hæres tenetur, non leui: vt hic, & supra de nego. gestis. l. curatoris. & ff. eo. l. fina. §. j. & de actio. & obliga. l. ex depositi. & l. ex contractibus. & arg. ff. de ma. conuc. l. non similiter. & j. de ma. cõue. l. in hæredes. nisi in certibus casibus: vt subiicit.

c *Inchoata est*. vt supra titu. j. l. alio. in fi. & ff. eo. l. fi.

d *Lucrum*. vt infra eo. l. fin. & ff. de calum. l. in hæredem.

e *Præstitum sit*. vt quod potuit pupillo quærere tutor, alij permisit: vt ff. manda. l. si procuratorem. §. fina. lucrum enim est ex alieno &c. vt ff. de fur. l. si pignore. §. j.

TITVLVS LIIII. DE HEREDIBVS TVTORVM VEL CVRATORVM.

Hæredes tutoris non tenentur ex leui culpa tutoris, hoc dicit totus iste titulus. Vtald. *Vel sic: Hæredes tutoris non tenentur ex leui culpa defunctis: nisi in tribus casibus hic expressis. h. d. Salycetus.*

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Fusciano.

HÆredes tutorum ob negligentiam quæ non latæ culpæ comparari possit cõdemnari nõ oportet: [b] nisi non contra tutorem lis inchoata [c] est, neque ex damno pupilli lucrum [d] captatũ, aut gratia præstitũ sit [e]. PP. VI. Id. Mar. Laterano & Rufino Cõss.

B

De non gesto à tutore, teneatur eius hæres. h. d. Salycetus.

11. Imp. ANTONINVS A. Valentino & Materno.

PAter vester tutor vel curator datus, si se non excusauit, nõ ideo vos minus hæredes eius tutelæ, vel vtili [f] iudicio conueniri potestis, quod eum tutelam seu curam non administrasse dicitis. nam & cessationis ratio reddenda est. Prius tamen propter actum suum eos conueniendos esse, qui administrauerunt, sæpe rescriptum est. [h] PP. XI. Kal. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

C

Hæredes tutoris tenentur de eo quod defunctus à se vel ab alio non exigit. hoc dicit. Salycetus.

111. Idem A. Vitæ.

ADuersus hæredes [i] quondã tutoris tui tutelæ actione consiste. In iudicium autem veniet etiam id quod tibi tutor ex causa fideiussionis [k] debuit. PP. IIII. Non. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

D

Hæredes tenentur ad eos pertinenta restituere, & de negotiis à defuncto rationem reddere. h. d. Salyc.

HÆredes.] CASVS. Si ad tutoris hæredes vel curatoris aliquid ex re pu. vel adulti peruenerit: an id restituere debeant quæritur? Dicitur q̃ sic. & siue administrauerit tutor vel curator, siue non: tenebuntur. Viuianus.

Cogentur. vt supra eo. l. j.

1111. Imp. ALEXAND. A. Frontino.

HÆredes eorum qui tutelam vel curam administrauerũt, si quid ad eos ex re pupilli vel adulti peruenerit, restituere coguntur. [l] ¶ In eo etiam quod tutor vel curator administrare debuit, nec administrauit, rationẽ reddere eos debere, non est ambigendum. [m] PP. VIII. Kal. Nouembr. Alexandro. A. III. & Dione Conss.

Ambigendum. vt supra eo. l. pater. & facit §. arbi. tu. l. tutelæ.

TITVLVS LV. SI TVTOR VEL CVrator non gesserit.

Qui non admittitur ad accusandum, potest esse promotor inquisitionis, & potest implorare officium iudicis in locum deficientis accusatoris. quod est nota. dignum. Bal. Vel sic: Tutori etiã non gerenti imputatur si conseruatorem suspecti non fecit: & liberius qui non potest patronum de suspecto accusare, non prohibetur iudicis officium implorare. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER A. Zotico.

CErtum est non solum eos qui gesserunt, sed etiam qui gerere debuerũt, [n] tutelæ teneri etiã in ea quæ à contutoribus seruari non potuerunt: [o] si modo cum eos suspectos facere deberent, id officium omiserunt. [p] ¶ Tu autem etsi contra patronũ [q] tuũ famosam actionem [r] instituere non potuisti: prouidere tamen ne quid tutelæ deesset, necessariis postulationibus apud eum cuius de ea re iurisdictio fuit, potuisti. [s] PP. II. Id. Decem. Maximo. II. & Æliano Conss.

Contutor pro gestis à contutore idoneo non tenetur in subsidium, pro neglectis ab vtroque pariter tenentur cum illis. Salyce.

11. Idem A. Iusto.

QVi se non immiscuerunt tutelæ vel curæ ex persona eorum qui gesserunt, & idonei

m *Ambigendum*. vt supra eo. l. pater. & facit §. arbi. tu. l. tutelæ.

SI TVTOR vel curator &c.

Qualiter tenetur, dictum est videntibus qualiter in qui non gessit conuenitur, & quando sine quo ordine. Ayo.

Citatus

CErtum est.] CASVS. Si plures dati sunt tutores, & quidam non gerentes fi soluendo non sunt qui gesserunt, vel eos de suspecto non accusauerunt: quin teneãtur, dubium non est. & hoc in prima. Si ergo liberetus & patronus dati fuerunt tutores, & patronus fuerit suspectus: non debet libertus excusari si eo prætextu dimittat patronum accusare, quia non licet sibi aduersus patronum famosam instituere actionem, cũ possit officium iudicis implorare si aliquid de rebus pupilli peritet, vt amoueretur, & alius daretur. Viuianus.

Debuerunt. vt infra l. proxi. & §. de testa. tut. l. si cui pater. & ff. de ritu nupt. l. si quis tutor. §. quinetiã. licet enim gessisse videatur & qui per alium gerit: vt ff. de admini. tut. l. ita autem. §. gessisse. & l. tutores. & ff. de fideiuss. tut. l. ij. nihilo minus tamen tenetur, vt ff. mãda. l. si procuratorem. §. si tutores.

Non potuerunt. die vt dixi supra. de proba. l. ex persona. & j. si tutor reipub. l. j. vide l. fin. j. de fideiuss. tuto. vbi similia verba habentur.

Omiserunt. hic dic & cut dixi supra de dilat. tut. l. ij.

Patrocinantem. qui contutor erat.

Actionem. id est accusationem de suspecto. nam actionem pecuniariam etiam famosam pupilli nomine potest intendere: vt ff. de ea ius vocan. l. quæsitum. quæ est contra. Vel die proprie, & non potest. scilicet suo nomine intendere nisi ex magna causa: vt ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege. §. fi. sed nomine pupilli sic vt in contrarium. Vel dic. non potest accusare, scilicet per libellum, sed implorando officium iudicis sic, vt subiicit. quod die vt in summa. de obpatro. præstan.

Tutor à se vt ab alijs debet exigere.

Potuisti. implorando per officium iudicis vt ille remouetur, & alius detur cũ fine accusatore hoc fieri possit: vt ff. de suspec. tuto. l. iij. §. præterea. Sed quidam dicunt hic peti curatore non posse eũ remoueri, cũ sit cõiunctus pupillo necessitudinis vinculo: vt ff. de suspe. tut. l. si tutor. in pri. quod nõ placet: quia nõ pupilli, sed eius cõtoruris erat patron⁹. satis tamẽ potest legi in patrono pupilli. *Qui se.*]

QVi se.] CASVS. Si duo tutores dati sunt pupillo, & vnus gerat: alius non, ille qui non gerit, non tenetur si alter qui gessit, idoneus est. Si vero aliqua sunt quæ à nullo eorum gesta sunt: ad vtrunque periculum communiter pertinet. Viuianus.

a *Tenet.* nisi erant appendicia eorũ quæ gesta sunt: vt ff. de admini. tut. l. tres tutores. §. itẽ in eo. & facit supra. l. proxi. in prin. & de dilat. tut. l. fi. & ff. rem pupilli. fal. l. non quasi. §. si quis procurator. Et nota cum quis ad tutelam vocatur: aut inuitus, aut sponte. aut vtiliter, & sic si non habet excusationem, tenetur ex quo scit se nominatum, nisi alius gerat: vt §. de admini. tut. l. & si scisses. si habet, aut exequitur eam intra legitimum tempus, & tunc non tenetur. aut non exequitur eam intra legitimũ tempus, & tunc pro toto tẽpore tenet, & iudex est administrare. reuerti ff. de excu. tu. l. si in qui tres.

Tutor de lam vocatur. aut sponte. aut vtiliter. & sic si non habet excusationem. tenetur ex quo scit se nominatum. nisi alius gerat: vt §. de admini. tut. l. & si scisses. si habet. aut exequitur eam intra legitimum tempus. & tunc non tenetur. aut non exequitur eam intra legitimũ tempus. & tunc pro toto tẽpore tenet. & iudex est administrare. reuerti ff. de excu. tu. l. si in qui tres.

DE VSVRIS pupillaribus.

Quæ in actione tutelæ arbitrorum fit condemnatio, de vsuris pupillaribus sumpsit. &c.

Pupillaribus. pupillares dicuntur quasi pro conditione suæ personæ potest pupillari secundum modum qui est supra de vsur. l. vsuras.

TVtorem.] CASVS. An tutor vel curator qui pecuniam pupilli vel adulti in vsus suos conterit, ad legitimas teneatur vsuras quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

Legitimas. id est pupillares, non minuendas ex more regionis: & hoc si palam conuenit. & sic loquitur. ff. de admini. tut. l. tutor qui. A quo autem sunt. Vel die legitimas, id est centesimas, vt ff. de admi. tuto. l. non existimo. & ff. de usur. & facit §. arb. tut. l. iij. & depositi. l. si depositi. Et not. q̃ quandoque præstantur centesimæ, quandoque pupillares, ita vt non minuantur per consuetudinem regionis, vt patet per d. l. fi. de admini. tuto. l. tutor qui repertorium. §. si post. vsque in fi.

Tutor pecuniã pupillis in vsus suos conuertit, ad vsuras tenetur. Salyce.

1 Imp. ANTONINVS A. Crescentino.

VTorem vel curatorem pecuniæ quam in vsus suos conuertit, legitimas [c] vsuras præstare debere, olim placuit. PP. Non. Iun. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Tutor tenetur ad vsuras etiam eius quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. Salycetus.

11. Imp. ALEXANDER A. Ampliato.

EIus quod ex causa tutelæ debetur, vsuras præstari oportere, dubium non est [d]: quamuis aliis pro participe muneris [e] necessitas solutionis [f] irrogetur: quia non [g] id aliàs contingit, quàm si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit [h]. PP. XIII. Kal. Iul. Iuliano II. & Crispino Conss.

Eius.] CASVS. Si plures sunt tutores, & vnus vel ex persona alterius vsuras soluere non debeat: ex alterius persona qui soluendo non est, conueniatur, & non soluendo. quæritur quod ex persona alterius vsuras soluere non debeat: videtur quod ex persona alterius vsuras, quæritur? Dicitur quod sic, licet quis cauerit vt ab alio vsuræ præstentur, si contutorem suum suspectum non fecerit, cum facere potuit. Viuia.

Non imputatur tutori si non potuit negotiari cum pecunia pupillari, sed tenuit eam in arcula. Bald. Vel sic: Si tutori non potest culpa imputari, ad vsuras non tenetur. Salycetus.

111. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem possessionum conuertere potuisti [i]: non ignorabit iudex vsuras eius à te exigi non oportere. PP.

TITVLVS LVI. DE VSVRIS PVpillaribus [b].

1 Imp. ANTONINVS A. Crescentino.

VTorem vel curatorem pecuniæ quam in vsus suos conuertit, legitimas [c] vsuras præstare debere, olim placuit. PP. Non. Iun. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Tutor tenetur ad vsuras etiam eius quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. Salycetus.

11. Imp. ALEXANDER A. Ampliato.

EIus quod ex causa tutelæ debetur, vsuras præstari oportere, dubium non est [d]: quamuis aliis pro participe muneris [e] necessitas solutionis [f] irrogetur: quia non [g] id aliàs contingit, quàm si cessatio contutoris in suspecto faciendo imputari possit [h]. PP. XIII. Kal. Iul. Iuliano II. & Crispino Conss.

Non imputatur tutori si non potuit negotiari cum pecunia pupillare, sed tenuit eam in arcula. Bald. Vel sic: Si tutori non potest culpa imputari, ad vsuras non tenetur. Salycetus.

111. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem possessionum conuertere potuisti [i]: non ignorabit iudex vsuras eius à te exigi non oportere. PP. Idibus April. Modesto & Probo Conss.

Obligatus ad rationem reddendam, aduersa parte nolente agere, potest petere testes recipi ad æternam rei memoriam: per quos fiet probatio sui iuris. hoc dicit secundum veram lecturam. Et item quod assignetur aduersario terminus ad agendum. hoc dicit secundum aliam. sed primam notabiliorem puto. Bald. Vel sic: Tutor non potest pupillum suum quondam compellere vt agat contra eum, sed denuntiationibus factis potest coram præside ea ad quæ tenetur, deponere: & pro dominis non current vsuræ. hoc dicit secundum aliam lecturam. & hoc intendit. R. eus non potest compellere eum qui suum se dicit creditorem, vt agat: sed potest eius testes facere examinari ad perpetuam rei memoriam, vel potest petere vt ei præfigatur tempus vltra quod non audiatur. Salycetus.

1111. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & cc. Ditatio, & Aurelio.

PVpillus agere vobiscum actione tutelæ compelli non potest [k]. Verum aduersus futurã calumniã, vt & si quid ei debetis, cursus inhibeatur vsurarum, denuntiationibus frequenter [l] interpositis, ad iudicium eũ pro uocate: ac si rem dilimulatione proferat [m], actis apud præsidem prouinciæ factis *, voluntatis [n] vestræ rationem declarate quo facto, tam vobisipsis, quam securitati filiorum vestrorum consuleris. Quod & in curatoribus locum habet. PP. III. Kalend. Sept. Sirmij. CC. Conss.

TITVLVS LVII. DE FIDEIVSSORIBVS tutorum vel curatorum.

Cum tutore & cum fideiussore non potest pupillus in solidum agere. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER A. Felici.

ELigere debes [o] vtrum cum ipsis tutoribus vel curatoribus, seu hæredibus eorum, qui fideiussores dati sunt, an cum ipsis tutoribus vel curatoribus, seu hæredibus eorum, qui fideiussores dati sunt, non onerantur. ¶ Si qua vero sunt, quæ cum geri debuerint, omissa sunt: latæ culpæ ratio omnes æqualiter tenet. [a] PP. VIII. Kal. Maij, Iuliano II. & Crispino Conss.

Tenet. nisi erant appendicia eorũ quæ gesta sunt: vt ff. de admini. tut. l. tres tutores. §. itẽ in eo. & facit supra. l. proxi. in prin. & de dilat. tut. l. fi. & ff. rem pupilli. fal. l. non quasi. §. si quis procurator. Et nota cum quis ad tutelam vocatur: aut inuitus, aut sponte. aut vtiliter, & sic si non habet excusationem, tenetur ex quo scit se nominatum, nisi alius gerat: vt §. de admini. tut. l. & si scisses. si habet, aut exequitur eam intra legitimum tempus, & tunc non tenetur. aut non exequitur eam intra legitimũ tempus, & tunc pro toto tẽpore tenet, & iudex est administrare. reuerti ff. de excu. tu. l. si in qui tres.

Legitimas. id est pupillares, non minuendas ex more regionis: & hoc si palam conuenit. & sic loquitur. ff. de admini. tut. l. tutor qui. A quo autem sunt. Vel die legitimas, id est centesimas, vt ff. de admi. tuto. l. non existimo. & ff. de usur. & facit §. arb. tut. l. iij. & depositi. l. si depositi. Et not. q̃ quandoque præstantur centesimæ, quandoque pupillares, ita vt non minuantur per consuetudinem regionis, vt patet per d. l. fi. de admini. tuto. l. tutor qui repertorium. §. si post. vsque in fi.

Tutor pecuniã pupillis in vsus suos conuertit, ad vsuras tenetur. Salyce.

Tutor de lam vocatur. aut sponte. aut vtiliter. & sic si non habet excusationem. tenetur ex quo scit se nominatum. nisi alius gerat: vt §. de admini. tut. l. & si scisses. si habet. aut exequitur eam intra legitimum tempus. & tunc non tenetur. aut non exequitur eam intra legitimũ tempus. & tunc pro toto tẽpore tenet. & iudex est administrare. reuerti ff. de excu. tu. l. si in qui tres.

Tutor à se vt ab alijs debet exigere.

Potuisti. implorando per officium iudicis vt ille remouetur, & alius detur cũ fine accusatore hoc fieri possit: vt ff. de suspec. tuto. l. iij. §. præterea. Sed quidam dicunt hic peti curatore non posse eũ remoueri, cũ sit cõiunctus pupillo necessitudinis vinculo: vt ff. de suspe. tut. l. si tutor. in pri. quod nõ placet: quia nõ pupilli, sed eius cõtoruris erat patron⁹. satis tamẽ potest legi in patrono pupilli. *Qui se.*]

Hæres tenetur ex dolo, & lata culpa defuncti.

a *Ob negligentiam*, scilicet defuncti.

b *Non oportet*. ex dolo ergo defuncti & lata culpa hæres tenetur, non leui: vt hic, & supra de nego. gestis. l. curatoris. & ff. eo. l. fina. §. j. & de actio. & obliga. l. ex depositi. & l. ex contractibus. & arg. ff. de ma. conuc. l. non similiter. & j. de ma. cõue. l. in hæredes. nisi in certibus casibus: vt subiicit.

c *Inchoata est*. vt supra titu. j. l. alio. in fi. & ff. eo. l. fi.

d *Lucrum*. vt infra eo. l. fin. & ff. de calum. l. in hæredem.

e *Præstitum sit*. vt quod potuit pupillo quærere tutor, alij permisit: vt ff. manda. l. si procuratorem. §. fina. lucrum enim est ex alieno &c. vt ff. de fur. l. si pignore. §. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Desidere*, inter reum & fideiussores: vt ff. de duo. reo. l. reos in princ. sed fideiussores contra pupillum non habent beneficiū epistolæ. vt ff. eo. l. pupillum. fin. l. fin.

b *Agitata* quod exigitur.

NOn dū.] CASVS. Si tutor teneatur pupillo, & soluat liberatur fideiussor. Si vero fideiubeat pro tutore: refert an simpliciter, an intercedente stipulatione rem pupilli saluam fore. primo casu tutore soluente liberatur fideiussor. secundo casu tutore satisfaciente non dicitur liberatus, sed non incidisse in obligationem. vel primo casu obligatur fideiussor in totum, secundo in id tantū quod à tutore seruari nō potest. Viuianus.

c *Literam*. vt institu. quib. mod. tol. oblig. in princ. & j. de fideiuss. l. fi indebitam. in fin.

d *Simpliciter*. sic dicens, pro isto fideiubeo.

e *Plane*, sed nonne idē in primo casu quod in his duobus est? Respon. non, quia primo ab initio fuit obligatus, sicque postea liberatur: sed in his nō fuit obligatus, sicque non liberari, sed non incidere in obligationē dicitur, nisi in id quod deest: vt hic, & ff. de verbo. oblig. l. decem.

DE CONTRARIO IVDICIO TVTELÆ.

SI pro contutore.] CASVS. Si finita tutela pupillus vnum de tutoribus ob communem dolum conuenerit & condemnari fecerit, & aliis pro condemnato soluerit: ii postea alia die velit vt pupillus cedat tibi act. aduersus contutorem: an contrario iudicio tutelæ ad id faciendum possit pupillum conuenire, quæritur? Dicitur quod non. Si vere soluerit vt cederetur ei actio: hoc casu videtur actionem amisisse. & vt ea sibi cedatur, poterit pupillum conuenire. Viuianus.

f *Iudicato*. id est condemnat. ato propter communem dolum, vel tuum tantum: cum te diuisim à administrantem, suspectum facere debuerit: secundum quosdam.

g *Actio*. scilicet contra eum qui iam per solutionem tuam liberatus est: tuo tamen nomine vtilem habes: vt infra. l. proxi. secundum Ir.

h *Exigit* dicendo, ideo soluo, vt cedas actionem.

i *Suam*. id est tuam.

k *Datus*. scilicet tu.

l *Heredes contutoris*.

m *Conuenire*. vt ff. de solu. l. Modestinus. & sic quæ est inutilis cedenti, erit vtilis ei cui cessa est: vt ff. mā. l. Papinianus. & ff. de censi. l. cum posterior. in princ. & facit. ff. de ma. con. l. ij. & ij. & facit. j. de solu. l. nulla.

SI non.] CASVS. Duo erant tutores qui male administrabant bona pupilli. finita tutela pupillus contra vnum qui erat absens egit, & in solidum condemnari fecit. nec ille scisit se condemnatum, nec appellauit, & sic acquieuit eo soluente. iste conuenit pupillum vt sibi cedat act. aduersus contutorē: vel si non cedat, conuenier tutorem vtilē. Si nego. gest. act. vel tutelæ. Viuianus.

n *Si non ex propria culpa*. Duo erant tutores pupillæ: vnus qui erat absens electus à pupilla in solidum fuit condemnatus.

n *Non ex propria culpa*. idem si ex proprio dolo, vt actio ei non cedatur. vt ff. de tut. & ra. distr. l. j. §. nūc tractemus. sic & ff. pro soc. l. cum duobus. §. fin. sic & procurator qui soluit propter suum delictum: vt ff. de procur. l. qui proprio. §. item contra.

o *Absens*. cum constabat eum malam fortunæ causam: alioquin contra: vt ff. de cura. l. si ideo. & l. si per imprudentiam. vel die quod fuit absens ex iusta & probabili causa.

p *Caterū*. opponitur ergo hæc exceptio cedendarum actionum. vt hic, & ff. de fideiuss. l. si fideiussores.

q *Mandes*. pro pacte non in solidum: vt ff. de tu. & ra. distr. l. cum duo. ff. de pupillus. & de admi. tut. l. si plures. in fin.

r *Desideralis*. contra. §. l. proxi. vbi non mandatur à pupillo. Solubi soluit, hic non.

s *Vtilis actione*. scilicet neg. gest. vel tutelæ, secundum Azo. sic & ff. de nego. gest. l. j. ex facto. & §. si cet. petra. fi absentis. & ff. de act. & oblig. l. j. in fin. secus in fideiussoribus. vt ff. de fideiuss. l. vt fideiussor.

SI pater.] CASVS. Pater tuus administrauit tutelā priuigni sui & ex mala administratione tenebatur pupillo priuigno in cecc. decet te priuigno & te hæredi eius non vsucapitur. vt ff. de vsucap. l. vbi. & ff. de acquir. re. domi. l. bonæ fidei.

CAruen.] CASVS. In hac. l. dicit imperator, quòd tam in ciuili causa quàm in criminali, si pupillus vel adultus consentiatur vel consentiat, interuenire debet tutor vel curator ad hoc vt teneat quod actum est: ne dicat pupillus quod sibi nocet, vel taceat quod sibi prodest. Viuia.

f *Credidum*, quod est in omni crimine, excepto crimine carnis: vt ff. de reg. iur. l. pupillum. & de tribu. l. iij. §. fin. & instituta. de

a *Pater*. sic ff. commo. l. in commodato. § j.

DE AVCTORITATE PRÆSTANDA.

Curatoribus & contutoribus dictum est, & quæ oportet eos auctoritatem præstare nouellas in quæ agunt vel patiuntur in præiudicium suum, ponit de auctoritate præstanda. A 2 v.

Pupillus sine tutoris auctoritate stipulatur aliquid sibi dari vel fieri: an valeat stipulatio, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuia.

b *Pupillo*. nisi sit infans. vt ff. de verb. oblig. l. mulier. Excepto vno casu: vt ff. rē pupil. fal. to. l. seruum. & facit infin. de auctor. tut. in prin. & infra de contrahen. tut. pul. l. neque.

NEque actiones.] CASVS. Si pupillus aduersus aliquem act. habeat: an sine tutoris auctoritate eam remittere possit, quæritur? Dicitur quòd non. Viuia.

c *Tutoris*. non solum dominici.

d *Puteri*, quandoque nec adesse sibi potest: vt infra. de auctor. tut. l. neque.

EVm qui.] CASVS. Si à pupillo sine tutoris auctoritate distractum fundum comparasti: eum præscribere nō potes. Viuianus.

e *Non defendat*. vt infra de vsucap. pro empt. l. cum qui. & ff. si cert. petat. non omnis. § fi pupillus. sed certe immo videtur quòd sic: vt ff. pro emp. l. ij. §. si à pupillo quæ est contra. Solutio. Distingue, cum quis emit aliquid à pupillo sine tutore, sciens eum impuberem: siue credat eam rem tenere, siue non: cum erat in iusta causa. vt ff. de vsucap. l. nunquam. Si vero putat puberem: aut est mobilis res quę capitur: & aliena, & vsu capitur: & sic loquitur contra. aut immobilis: & tunc non possit capi. cum non possit alienari: vt hic. si autem est pupilli etiam mobilis, non vsucapitur. vt ff. de vsucap. l. vbi. & ff. de acquir. re. domi. l. bonæ fidei.

Pupillus sine tutoris auctoritate distrahente comparauit, longi temporis spacium non defendit. e. S. III. Kal. Decemb. CC. Conss.

Minor non potest esse in iudicio criminali sine tutoris vel curatoris auctoritate. Sabycetus.

IIII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto præto.

CLarum posteritati facientes, sancimus omnino debere & agentibus & pulsatis in criminalibus causis minoribus vigintiquinque annis adesse tutores vel curatores, in quibus casibus adultos & pupillos leges accusari concedunt: f cum cautius & melius sit cum suasione perfectissima & responsa g facere minores, litemque inferre h, ne ex tua imperitia vel iuuenili calore aliquid vel dicant, vel taceant, quod si fuisset prolatum vel non expressum, prodesse eis poterat, & à deteriore calculo i eos eripere. Dat. X. Kalend. Mart. Constantinop. polt consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

In omnibus actibus sufficit auctoritas vnius tutoris, nisi administratio sit diuisa, & nisi auctoratur super eo quod sunt officium. Baldus. Vel sic: In gerendis à minoribus, sufficit vnius tutoris vel curatoris auctoritas interposita super his quæ spectant ad eius administrationem: nisi sit actus per quem tutela finitur: quia tunc omnium consensus exigitur. Salyc.

v. Idem A. Ioanni præf. prætorio.

VEterem dubitationem amputantes per quam testamentarij quidem vel per inquisitionem dati tutoris & *k vnius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non tamen diuersis regionibus destinati, legitimi autem vel simpliciter dati omnes consentire compellebantur: l sancimus, si plures tutores fuerint ordinati, siue in testamento paterno, siue ex lege vocati, siue à iudice vel ex inquisitione vel simpliciter dati, vnius tutoris auctoritatem pro omnibus tutoribus sufficere m, vbi nondum diuisa est administratio vel pro regionibus, vel pro substantiæ partibus. ibi etenim necesse est singulos pro suis partibus vel regionibus auctoritatē pupillo præstare: quia in hoc casu non absimiles n esse testamentarijs, & per inquisitionem datis legitimos, & simpliciter datos iubemus, eo quòd fideiusionis onere prægrauantur, o & subsidiariæ actionis adminiculum sperantur. p ¶ Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res quæ agitur, solutionem faciat ipsius tutelæ: vt puta si pupillus in arrogationem se dare desiderat. Etenim absurdum est q solui tutelam non consentiente, sed forsitan ignorante eo qui tutor fuerat ordinatus. Tunc etenim, siue testamentarij, siue per inquisitionem dati, siue legitimi, siue simpliciter creati sunt: necesse est omnes suam auctoritatem præstare: vt quod omnes similiter r tangit, ab omnibus comprobetur. Quæ omnia simili modo & in curatoribus obseruari oportet. Dat.

Seruetia in pupilli lata sine tutoris auctoritate non valet.

k al. & vna cat.

Omnes tā gent, ab omnibus approbetur. Cenc. extra de reg. iur. c. quod oēs. & e. si aliter/cap. cū gl. super ver. cū omnibus. de temp. or.*

fi. lib. xj. & extra de temp. ordi. l. si archiepiscopus. & de offi. archid. ca. ad hæc. Sed fallit hoc vbicunque cōsensus tacitus sufficit, & facit. j. de cura. fur. l. fin.

r *Similiter*. id est æqualiter.

QVANDO

QVANDO TVTORES &c.

Quia actio tutelæ demum finita tutela nascitur, & intentatur, vt dicemus. 5. eclo. sunt. videamus quando tutores vel curatores desinant esse. Azo.

Si curatores.] CASVS. Si tutor non sufficiat ad administrationem tutelæ: pupillus potest petere vt sibi adiugatur curator, qui eo rempore quo tutela finiatur, ab officio curæ eximitur: hoc est cum tempus pubertatis aduenerit, quo peruento, dandus est sibi alius curator propter ætatis infirmitatē. Viua.

a *Adiuncti sunt.* quod quandoque fit: vt insti. de cura. §. interdum.

b *Fœmi.* vt §. in quibus cau. tu. ha. l. potuit. & ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. curatorem. & de tut. & ra. distr. l. nisi. in principio.

c *Esse dandos.* vt ff. de mi no. l. j. in fin.

Tvtoris.] CASVS. Si pupillus tu. sibi datum non plus habere voluerit: an sola voluntas eius sufficiat ad hoc quòd finiatur officium tutelæ, quæritur? Dicitur quòd non. Viuia.

d *Certissimum est.* sic. ff. de offic. præsi. l. legatus. certi enim sunt modi quibus finitur: vt institu. qui. mo. tu. fin. per totum.

In decoram.] CASVS. Adueniente tempore pubertatis an finitur officium tutelæ? Dicitur quòd sic, qualiter autem hoc sciebatur? olim fiebat corporis indagatio: sed hodie fœmina cum peruenit ad xij. an. iudicatur pubes, masculus, cum peruenit ad xiiij. an. Viuia.

e *Cessante.* vt institut. quib. mod. tut. fin. in princip. ADDITIO. Hanc l. intellige quantum ad tutelam vel similia: secus vero quo ad matrimonium contrahendum: quia tunc bene debet fieri corporis indagatio, si dubium sit an sint puberes, hoc est an generare iā possint, nec ne: vt in c. puberes. 4 extra de despō. impube.

DE ACTORE
à tutore &c.

Quoniam sæpe contingit tutorem vel curatorem impediri gerere minorum negotia, & aquum est interim prouidere minoribus, ponit de actore ordinando à tutore seu curatore. Azo.

Sui iuris.] CASVS. Pater filij sui emancipati erat tutor legitimus: obuenit pupil. hæreditas materna: quā pater administrare nō poterat, quia oportebat eum abesse causa reipubli. an posit petere actorem, quæritur? Dicitur quòd sic. sed procuratorem constituere non potest: quia dominus non est. Viuia.

f *Si sui iuris.* quia emancipati à te, per quod es legitimus corū tutor: vt hic, & institu. de leg. paren. tu.

g *Non per te curat eorum.* quia non es dominus rerum filij: vt ff. de procur. l. j. sed per actorē: vt subijcit & j. de appel. l. si actor. & §. de pro cura. l. neque. ipse tamen pupillus cū auctoritate tutoris, vel ipse tutor lite contestata ordinat: vt dicta. l. neque. & hoc in iudicijs. ad negotia vero etiam procurator ordinat procuratorem: vt ff. mandati. l. si procuratorem. §. si quis. Similem actorem ordinat episcopus, non syndicum, cū non sit vniuersitas. & hic actor de calumnia iurat, cum legitimam personā habeat vt dixi. §. de iurame. calum. l. ij. §. j. & §. fin autem vel dignitas. & non constituitur hoc actor nisi ex causa: vt institu. de cura. §. fin. & ff. de adminis. tut. l. decreto. & hoc subijcit, nam absens erat à pupillo.

h *Ate.* id est petitum constitui per iudicē: vt d. §. institu. de cura. §. fin. i *Reticuerint.* à posidentibus. & facit supra qui da. tu. pot. l. curatorem. & ff. de tutelis. l. solet.

Kalen. Septemb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

TITVLVS LX.
QVANDO TVTORES
vel curatores esse desinant.

Finitur officium adiuncti simul cum officio eius cui adiungitur. Bald. Vel sic: Finito officio eius cui quis adiungitur: finitur & eius qui adiungitur. Salycetus.

1. Imp. ANTONINVS A. Hermulæ.

Si curatores tutori [b] adiuncti sunt: [a] pubertate pupilli, tā tutorū quàm curatorum adiunctorum officiū finiri, [b] ideoque alios propter ætatis infirmitatem curatores esse dandos, [c] manifestissimū est. PP. IIII. Kalend. August. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Pupillus non potest cassare tutorem. Salye.

II. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. & CC. Menippo.

Tvtoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri, certissimum est. [d] S. XIII. Kal. Februa. Cæsaribus Conss.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto præto.

Indecoram obseruationem in examinanda marium pubertate resecantes, iubemus quèadmodū fœminæ post impletos duodecim annos omnimodo pubescere *iudicantur, ita & mares post excessum quatuordecim annorum puberes existimentur: indagatione corporis inhonesta cessante. [e] Dat. VIII. Idus Aprilis Constantinopo. Decio V. C. Cons.

*al. omnimodo puberes iud. &c.

TITVLVS LXI.
DE ACTORE A TVTORE seu curatore dando.

Etiam pater tutor filij non constituit procuratorem, sed actorem ante litem contestatam. Bal. Vel sic: Tutor pro rebus pupilli petendis non constituit procuratorem sed actorem. Salye.

I. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Alphocrationi.

Si tibi iuris [f] constituti filij tui, matri succellerunt: licet te tutorem eorum esse probetur: tamē non per procuratorem, [g] sed actorem decreto cōstitutū à te, [h] res eorum te absente peti conuenit. S. Nō. Ia. Simij. CC. Cōss.

TITVLVS LXII.
DE EXCVSATIONIBVS
tutorum & curatorum, & de temporibus earum.

Spado non excusatur à tutela. Salye.

I. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Auiolæ.

Alsa suasione credis te propterea quòd spado [k] sis, immunitatem à tutelis habere. PP. Kalend. Maij Chilone & Libone Conss.

Curator generaliter & simpliciter datus, intelligitur etiam datus ad bona extra prouinciam sita: ita: sed de facili ab illis obtinebit liberationem. Salycetus.

II. Iidem AA. Habentiano & Cosconio.

Si curatores * dati estis [l] generaliter, [m] nec decreto significatum est Italicarum tantum rerum vobis munus iniunctum: adire debetis competentem iudicem, vt vos à prouinciali administratione liberet. [n] quod si factum fuerit, [o] petent sibi in prouincia curatores adolescentes. PP. VIII. Kalend. Septemb. Chilone & Libone Conss.

Ingenuus excusatur à tutela libertini: & si excusatio renunciatur, debet appellare: alias tenetur. Salycetus.

III. Iidem AA. Crispino.

Excusationis quidem tuæ, si ingenuus [p] libertino tutor datus es, certa causa est. ¶ Sed cum te præses prouinciæ audientem non putauerit propter præscriptionem: quasi tardius [a] adires, nec à decreto prouocaueris: [b] intelligis parendum esse sententiæ. PP. Idib. Mart. Albino & Aeliano Conss.

Si maritus ignorans curator detur vxori, excusatur à pœna senatusconsulti, dum tamen alia petat substituti. Salycetus.

IIII. Imp. ANTONINVS A. Agatho Dæmoni.

Amplissimi ordinis consulto * qui pupillam suam vxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, [c] & tamen infamis constituitur. [d] ¶ Sed si tu Demetriæ, cum eam in matrimonio haberes, absens & ignorans curator constitutus es: potes esse securus, [e] dum tamen alius substituatur. Non enim debet ignorantia maritorum, amplissimi ordinis consulto fraus queri. PP. XI. Kalend. Iul. Sabino & Aemiliano Conss.

Libertus nullam habet excusationem à tutela vel cura filiorum patroni & ideo licet fuerit eorum tutor, non prohibetur eis esse curator. Salye.

V. Imp. ALEXANDER A. Basilio.

Libertos [f] à tutela vel cura liberorum patroni seu patronæ nullam excusationem [g] impetrare posse amplissimus ordo auctore diuo Marco censuit. Et ideo nec illud eis prodesse debet quo minus curatores etiam inuiti, patroni seu patronæ liberis dētur, quod eorundem tutelam administrauerunt. [h]

Terminus ad excusandum se, non habetur ignorantia. Baldus. Vel sic: Tutores vel curatores dati habent quinquaginta dies ad se excusandum: qui incipiunt currere à tempore scientiæ. Et si excusatio reiicitur, debet appellari. Salycetus.

VI. Idem A. Maximiano.

Quinquaginta dies qui præfiniti sunt ad professionē [i] excusationis iis qui tutores seu curatores dati sunt, ex eo die cedere, ex quo decretum prætoris, aut testamentum parentis notū factum fuerit [k] ei qui ad munus vocatus fuerit, ipsa constitutio [l] quæ hoc induxit, sanxit. ¶ Sed si quis in eius temporis computatione ab eo cuius de ea re notio fuerit, iniuriam passus, [m] non prouocauit: [n] acquiescere [o] rebus iudicatis debet. PP. II. Nō. Maij, Iuliano. II. & Crispino Conss.

Iure isto debitum vel creditum non excusat à tutela sed alium facit adiungi. Sal.

VII. Idem A. Antonio.

Neque à tutela neque à cura ideo quis excusatur, quod creditor siue debitor eius est, cui tutor siue curator datus est: [p] sed participem in munere habere debet, vt si res exegerit is qui alieno auxilio eget, defendatur. [q] PP. III. Idus Iulij, Iuliano. II. & Crispino Conss.

Colonus fiscs non excusatur à tutela. Salye.

VIII. Idem A. Maximo.

Coloni, id est cōductores prediorum ad fiscum pertinentium, hoc nomine excusationē à muneribus ciuilibus [r] non habent: ideoque iniunctę tutelæ munere fungi debent. PP. IIII. Kalend. Februa. Fusco & Dextro Conss.

Libertus patroni non excusatur.

a *Quasi tardius.* quod potuisti: vt ff. quando appellandum. j. §. fi quis tutor.

Mansioni.] CASVS. Si tutor contrahit cum pupilla nuptias, non est matrimonium: & erit infamis. si vero aliquis vxorem habens minorem, cum ab sens esset, datus sit ei cu tutor: an impediatur matrimonium, quæritur? Dicitur quod non, sed debet ei alius substitui. non enim debet ipsemet matrius remanere in cura per hoc quod dicit se ignorasse curatorem datum. Viuianus.

b *Non intelligitur.* tum quia contra legem: tum quia pupilla est adhuc: vt hic, & ff. de adulte. l. qui pupillam.

c *Constituitur.* vt §. de iuredic. matrimo. l. fi famare, licet de iure nō teneat: vt infra de adulte. l. cum qui. & ff. de eo. l. spadonem in prin. licet in adoptionibus, & matrimonio, & substitutione posthumi sit differentia inter spadonem & castratū: vt institu. de adopt. §. sed & illud, & ff. de iure do. l. si filia. §. spadoni. & ff. de libe. & posthu. l. sed de quæstum. §. j.

Si curatores.] CASVS. Aliquis erat datus tutor, aliàs curator generaliter: minor habebat patrimonium Italicum: cum proponas, recedam quosdam. sed illud quo ad matrimonium: quia nihil minus dirat: vt dicit. l. cum proponas. & ff. de prouincia: an curator in Italicus possit se excusare ne fit curator in prouincia? Dicitur quod non. sed debet ei alius substitui. non enim debet ipsemet matrius remanere in cura per hoc quod dicit se ignorasse curatorem datum. Viuianus.

d *Datus fuit.* à principe, vel ab alio eo mandante: vel à testatore: vt §. el. testamento. aliàs nō possetis ab eodē iudice tam in Italia quam in prouincia præses debeat dare: vt ff. de tuto. & cura. da ab. l. pupillo.

e *Generaliter.* vt institu. de excusa. tut. & cura. §. datus. & ff. de aur. & argen. leg. l. Plautius.

f *Libertos.* quod facere debet, cum sit is de Italia: vt §. eo. l. testamento. & ff. e. l. illud visitatum. & l. propter. §. licet.

g *Fuerit.* id est fuerit is liberati à prouinciali administratione. Vel id est si tantum Italicarum decreto munus est iniunctum.

Excusationis.] CASVS. Ingenuus excusationem habet ne libertino detur tutor: sed cum aliquis prætendat hanc exceptionem, & iudex eum repellat quasi tarde prætendisset, nisi appellet, habet necesse parere sententiæ. Viuianus.

h *Ingenuus.* idem si libertus, si modo impetrauit ius aureorum anulorum: vt ff. eo. l. cum ex oratione. liberti ergo erunt tutores alimum libertorum: vt ff. de tu. & cura. da. ab. l. pupillo. §. libertum. sed contra libertus non se excusat à tutela patroni: vt infra eod. nec senatorum. & l. libertos.

i *Professionem.* quod potuisti: vt ff. quando appellandum. j. §. fi quis tutor.

k *Factum fuerit.* quia in facie, vel ad domum ei per prætorem sit dictum: vt & ff. eo. l. scire. §. quinquaginta. & sic præsumitur ignorare, nisi probetur per talia scire: vt & diximus. §. de peri. tur. l. pe.

l *Constitutio.* Marci: vt dicta. l. scire. §. aliud. in princ. §. & j. eo. l. tutores. Ad peragendum negociū quatuor menses dātur ex die nominationis: vt ff. e. l. quinquaginta. Sed opponitur: si prædicta curtunt à tempore scientiæ, & ista à tempore nominationis: ergo prius debebit quandoque negociū terminari quàm inchoari, si ponas post quatuor menses sciuisse. Quare die quatuor mēses currere à die nominationis, scilicet & scientiæ. sic & tempus sex mensium quod dat agenti redhibitoria, datur ex tempore venditionis: vt ff. de ædil. edic. l. sciendum. §. fin. subaudienduni est, & scientiæ vitij vel morbi: vt ff. illo titu. l. cum sex. Vel si diceres statim currere mēses quatuor ante scientiam: restituam eum ex generali clausula: vt ff. ex qui. cau. ma. l. j. in fin. & argu. ff. quod vi aut clā. l. semper. §. hoc interdictū. prima vertor.

Tēpus excusationis datū tutori bus quando incipit currere.

m *Passus.* quia iudex eius excusationem non admisit: quia intra quin quaginta dies non venerat: non dicas quod in calculo errauerit, & error sit in sententia expressus: quia tunc sententia non valeret ipso iure: vt ff. quæ sentē. sine ap. l. j. in princ.

Casum posuit.

n *Nō prouocauit.* quod fieri potest, sed non à nominatione: vt ff. quādo. ap. fit. l. j. §. fi quis tutor. & §. e. l. tutores. sed aliud in aliis nominationibus munerū quæ sunt publica auctoritate & vtilitate: vt §. de app. l. hi qui. nisi in casu, vt §. quando prouo. non est ne. l. iij.

o *Acquiescere.* Not. arg. de tacito consensu. sic. §. de postu. l. j. & de erro. aduo l. fi. & diffingue vt dixi, §. si tu. non gess. l. ij.

Neque à tutela.] CASVS. Eo prætextu quod quis sit debitor vel creditor pupilli vel adulti, à tutela vel cura se excusare non potest: sed alius debet sibi adiungi: vt si creditor est, & velit pupillum conuenire, defendat eum adiunctus. Viuianus.

p *Datus est.* vt §. eod. quod ties. & §. qui da. tu. pot. l. creditorē. etiam si lis mota sit, nisi de maiori parte bonorum sit: vt institu. eo. §. item propter. sed hodie contra: vt in authē. vt hi qui. obli. §. j. colla. vi.

q *Defendatur.* vt institut. de auctor. tut. §. fin. & supra de in lit. dan. tu. l. j.

r *Coloni. Ciuilibus.* id est tutelis quæ ciuiles sunt, id est à iure ciuili inductę: vt ff. de tu. l. j. Sed & cōtra. §. qui da. tut. pot. l. fi. sed ibi in colono Cæsaris. Vel die vt ibi dixi. Item contra. ff. de iure immu. l. semper. §. conductores. Solu. ibi ab aliis muneribus, non tutelis excusantur. Vel ibi de cōductore vectigalis, hic alicuius predij. quod est verius, secundum Azo.

Frater.

a FRater. Amisit. vnum. secus si ambos: vt l. qui mor. l. j. & l. A
qui da. tu. l. luminibus. & ff. eo. l. post susceptam.
b Non posse. sic. ff. de mino. l. verum. §. ex facto.
c EXactores. Tanto tempore. etiam postquam desiit, habeat tantundem: quod non placet. sed dic tanto, id est interim dũ tractant. Et idem in omni eo cui princeps curã alicuius rei mandauit: vt ff. eod. l. geometræ. & l. mensores. & insti. eo. §. itẽ diuus Marcus. sed secus in absente reipublicæ causa, qui quandoq; ad annum, quandoque ad plus, quandoque in perpetuum excusatur. vt ff. eo. l. sed & milites. & insti. eo. §. itẽ hi qui rei.
d Oneribus. aliis.

TEstamento.] C A. SVS. Si pupillus habeat patrimonium in Italia, & in prouincia: tutor ei datus simpliciter intra. l. diem excusationem habebit, scilicet quod vtrobique domicilium non habet, proponere debet. quod si tempus fluxit, videtur dationi consensisse: & vtriusque patrimonij erit tutor: sed propter latum patrimoniũ poterit adiungi curator. Viuianus.
e Postulare debuisti. & habuisses: vt ff. eo. l. illud. & ʒ. eo. l. ij. & ʒ. qui da. tuto posl. neque à præside.
f Diffusum patrimonium. in eadem prouincia vnde es.
g Aestimabit. vt & ʒ. in quibus cau. habenti. l. iij. in fi.

VOluntarie.] C A. SVS. Si quis habebat excusationem, & voluntarie seu sponte suscepit tutelam: non propter hoc compellitur aliam suscipere: vt supra de epis. & cler. au then. presbyteros. Vel sic: Licet vnus excusationem habens sponte suscipiat, non præiudicat alij qui similem excusationẽ habet: vt ff. de priui. vetera l. ij. Vel die, non præiudicat priuilegio pup. quo minus tutoris bona sint pupillo obligata. Vi.
h Voluntarie. si cum haberes excusationem, sponte vnam suscepisti tutelam, non per hoc compelleris aliam accipere: vt hic, & supra de episco. & cleri. authenti presbyteros. ij. & infra de his qui spon. mu. l. ij. lib. x. Vel secundo, licet vnus sponte suscipiat, non præiudicat alij qui habet similem excusationem: vt ff. de priuile. vetera l. ij. illam tamen adimple re teneetur vt ff. de va. & excu. mu. l. præter. §. si posl causam. & j. de his qui spon. pu. mu. l. j. lib. x.
i Priuilegio. scilicet suis, vel alterius, vt dixi. Vel die tertio, id est pupilli quo minus eius bona teneantur pupillo. & facit ff. de operis lib. l. operis non impositis. & supra ne filius pro patre. l. fina.

Monoculus non excusatur à tutela vel cura. Salycetus.

IX. Idem A. Romano.

FRater tuus non ideo à tutela vel cura excusari debet, quod oculum amisit [a]. proinde intelligis mun[a]susceptum eum deserere nõ posse [b]. PP. Kalend. Feb. Modesto & Probo Conss.

Exactor tributorum durante tempore exactionis excusatur à tutela vel cura. Saly.

X. Idem A. Crispino.

EXactores tributorum tanto tempore [c] quanto rationem tributariam tractauerint, nõ solum ab oneribus [d], sed etiam à tutelis vacationem habere dubitare non debuisti. Dat. Idibus August. Alexandro. A. III. & Dione Coss.

Tutor testamentarius tenetur bona administrare etiam extra prouinciam constituta, nisi ab hoc se excusauerit: propter tamen insufficientiam curator adiungitur. Saly.

XI. Idem A. Hylæ.

TEstamento tutor datus, vt à bonis his excusareris, quæ pupilli tui in alia prouincia quã vnde es, vbique moraris, possident: intra quinquagesimum diẽ postulare debuisti [e]. Quod si facere cessasti, excusatio quidem temporis præscriptione summouetur: sed propter latẽ diffusum patrimonium [f] an tibi adiungi aliquos curatores oporteat, præses prouinciæ, si te insufficientem de prehẽderit, æstimabit [g]. PP. VIII. Id. Decemb. Pompeiano & Pelligno Conss.

Habens priuilegium circa plura, per actum contrarium in vno actu specialiter facturo non perdit in alijs. Bald. Vel sic: Per vnum actum contrarium quis non perdit in alijs priuilegium, habens effectum reiterabilem & successiuum. Saly.

XII. Imp. GORDIANVS A. Valentino.

VOluntariæ [h] * tutelę munera priuilegiis [i] nihil derogant. PP. XI. Kal. Nouembr. Pio & Pontiano Conss.

Liberti non excusantur à tutela, quia gerunt patronorum negotia: nisi patronus

NE senatorum.] CASVS. Non solum liberti aliorum, sed nec senatorum si gerãt tutelam vel curam patroni, à muneribus ciuilibus se excusare possunt: si vero senator tãtum habeat vnum libertum qui datus sit tutor patrono: ille à tutela vel cura habet excusationem. Viuianus.

sit senator: & tunc vnus tantum excusatur. Salycetus.

XIII. Idem A. A pollinari.

NE senatorum quidem liberti, nedum * cæterorum, propterea quia patronorum negotia gerunt [k], à muneribus ciuilibus habent immunicatem. tantummodo etenim vnus senatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela siue cura vacationem habet [l]. PP. X. Kal. Febr. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Qui nominat aliquem ad munera, vt eum redimere faciat, enormiter punitur. qui vero nominat vt lite fatigetur ad expensas ei reficiendas cuiliter tenetur. Saly.

XIIII. Idem A. Heraclidæ.

SEueriter [m] præses prouinciæ exequetur, si animaduerterit auunculum tuum propterea nominari [n] tutorem, vt metu huiusmodi creationis à magistratibus iniuriam redimat. Quinetiã si aliqua ei excusatio cõpetit, & non alia causa nominatus est, q̃ vt lite fatigetur * quod in eam rem absumptũ fuerit, is qui eum nominauit, iuxta formam constitutionũ ei reddere cogetur [o]. PP. Idib. Septemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

Finita tutela durat quæstio inchoata propter periculum medij temporis. Bald. Vel sic: Licet pupilli efficiantur adulti, lite super excusatione pendente: tamen causa propter periculum medij temporis debet terminari. Salycetus.

XV. Idem A. Tauro.

QVanquam in tutela detentus, [p] eo quod excusatio quam obiiciebas, non est admissa, prouocationis auxilium flagitaueris, [q] & in medio tempore hi quorum meminisli, in adulta ætate agere cœperint: tamen non eo minus causa interpositæ prouocationis propter periculum administrationis eius temporis iudiciorum more examinanda est. [r] PP. VIII. Kalẽd. Nouemb. Ariano & Pappo Conss.

mento. & arg. l. tir. j. l. j. & ff. de vsu. l. tutor. sic ff. de vsufr. l. quẽ- A
ritum, & ff. de vsufr. lega. l. si mihi vsus fructus. & ff. de ritu nup. l. si quis tutor. §. fi. & ʒ. si pen. ap. l. si pater. & ff. si tu. vel cur. app. l. j. & ff. de admini. tuto. l. tutores. §. tutor datus. Sed ar. cõtra in dicta l. de ritu nup. l. si quis tutor. §. quid ergo.

SI vt allegas.] CASVS. Nominatus ad tutelam, dicebat se controuersiam habere cum pupillo super omnibus bonis, aut econuerso: & per hoc volebat se excusare: an hoc sufficiat, quæritur? Dicitur quod sic, si habet excusationem intra l. dies, & opponat vt instit. eo. item propter litem. & ff. eo. l. propter. in fi. Viuianus. a Iussum. quia admittes excusationẽ tuam: vt instit. eo. §. itẽ propter. & ff. eodem. l. propter.

Licet.] CASVS. Cum minore annis 14 matrimonium cõtractisti, & ei pater tuus cautus fuerit curator, si se non excuset, non solum offendit orationem Diui Marci, qua cauetur quod gener debet esse curator vxoris filij, sed infamis efficitur. Viuianus.
b Licet orationi. quę prohibet tutorem dare suam pupillam filio suo in vxorem.
c Excuset. vt administret. à decreto enim nõ se excusat, cum non teneat ipsum. vt ʒ. qui dare tut. posl. maritus.
d Sententiam. quæ est vt cessi si prius est vxor, non possis postea esse curator, licet verba de quo erat prius pupillus. Et sic no. vbi adsit æquitas, ibi idem est. sic j. ad le. fal. l. fin.
e Tabem pudoris. id est efficiatur infamis, & facies. de interdicto matrimonio. l. iij. & supra eod. amplissimi.

TVtoris.] CASVS. Nominatus ad tutelam vel curam, si excusationem suam habet, appellare non habet necesse, sed cã proponat intra. l. dies. an autem sufficiat quod tutor relinquit vxori suæ vsumfru. omnium bonorum suorũ, & pupillis nihil habet, quæritur? Dicitur quod non: quia persona non rei principaliter datur tutor: vt instit. qui da. tut. posl. Vi.
f Certificatum est. vt instit. eod. §. qui autem excusare. & ff. eod. l. quinquaginta.
g Perfectum est. vt & ʒ. eo. l. quinquaginta.
h Nominato. cum principaliter persona tutor detur vt instit. qui satisdare tu. posl. §. certe. & ff. de ad mini. tuto. l. cum plures. §. j. & ibi de hoc vsufructu non possunt hodie fraudari: vt ʒ. de inofficio. testa. authen. non nisi sima.
i Prohibitam.] CASVS. Nominatus ad tutelam volebat se excusare per hoc, quod habebat maritã pupilli obligatã contra- B
rio iudicio tutelæ: quia aliquando fuerat tutor, & in eam impe-

Propter litem maioris partis honorum quis excusatur à tutela. hoc dicit. de hoc die hodie in authent. minoris. supra qui tuto. dr. posl. Salycetus.

XVI. Imp. PHILIPPVS A. Theodoto.

SI (vt allegas) tutor his datus es cum quibus disceptationem hæreditatis tibi esse proponis, & tempora antiquitus excusationibus præstituta etiam nunc opitulantur: adire præsidem prouinciæ potes, formæ B
super ea re statutorum principalium obtemperari pro sua gratitate iussurum. [a] PP. X. Kal. August. Peregrino & Æmiliano Conss.

Datus curator rerui suæ, debet se excusare: alias incidit in infamiam. Salye.

XVII. Impp. GALLIEN. & VALERIA. AA. Epagatho.

LIcet orationis [b] sub Diuo Marco habitæ verba deficiant: istamen qui post contractas nuptias nurui suæ curator datur, excusare [c] se debet ne manifestam * sententiam [d] eius offendat, & labem pudoris [e] contrahat. Dat. VI. Id. Ianua. Valeriano. II. & Luciano Conss. C

A creatione tutoris non appellatur, sed excusatio proponitur. & inopis pupilla non excusat à tutela. Salye.

XVIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Sabino & alijs.

TVtores nominatos appellationem interponere necesse non habere, certissimi iuris est. [f] Quapropter licet non appellasti: si quam te excusationẽ habere confidis, intra tempus quod Diui Marci constitutione præscriptum est, [g] hac apud præsidem prouinciæ vti non prohiberis. Nam quod omnium bonorum patrem pupilli vsumfructum reliquisse quondam vxori suæ proponis: ad excusandos vos à tutela non est idoneum. [h] Dat. Non. April. CC. Conss.

Delictum matris non excusat à tutela filij. Baldus & Salycetus.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionysio.

INultatam rem desideras, de tutela filiæ [i] * te dimitti postulanis, quòd te posse contrario tutelæ iudicio [k] matrem eius conuenire contendis. Sine die & Cons.

A cura eius cuius tutor fuit, iuste se quis excusat. Salycetus.

XX. Iidem AA. & CC. Cratino.

CVrator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, inuitus in administratione teneri non potes. Proinde si dies [l] excusationibus præfinitus nondum excesserit: vti cõpetenti defensione potes [m]. S. X. Kal. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Communio non excusat à tutela. Salye.

XXI. Idem AA. & CC. Paraimmoni.

QVod res cum vterinis fratribus tibi communes esse profitearis, ad excusationem tutelæ non est idoneũ: cũ harum diutiũ curatore dato fieri possit. [n] VIII. Kal. Ianuar. Nicomediæ. CC. Conss.

Periculum tutelæ non spectat ad eum cuius excusatio fuit approbata. Salye.

XXII. Idem AVGVSTI & CAESARES. Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto præsidis, habens excusationẽ absolutus es: [o] ad te non pertinere periculum administrationis, manifestum est. Dat XIII. Kal. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

Non conjuncti sciscere tutelam vel patrocinium contra fratres, vel filios fratres: nec etiam discretior confidatus in causa. Bald. Vel sic: Propter magnum litem quam habet soror cum tutoris cum pupillo, potest ipse à tutela excusari. Salycetus.

XXIII. Iidẽ AA. & CC. Neophyto.

HVmanitatis ac religionis ratio non permittit, vt aduersus sororem, vel filios sororis actionum [p] necessitates [q] tutelæ [r] occa- D

Tutor vel curator non excusat à tutela filij. Baldus & Salycetus.

Tutor habens excusationem à tutela: si vna sponte recepit, nõ propterhoc cogitur aliam accipere.

Tutor habens priuilegium circa plura, per actum contrarium in vno actu specialiter facturo non perdit in alijs. Bald. Vel sic: Per vnum actum contrarium quis non perdit in alijs priuilegium, habens effectum reiterabilem & successiuum. Saly.

Voluntariæ.

Tutor vel curator non excusat à tutela filij. Baldus & Salycetus.

Dies. qui currit à die confirmationis: vt ff. eo. l. Caius.

Potes. vt instit. eo. §. qui tutelã. & ff. eo. l. Caius. sed fallit in liberto: vt ʒ. eo. libertos.

QVod res.] CASVS. Tres habebas fratres vterinos. si datus fueris eis tutor, non poteris te excusare per hoc, quod habeas cum eis aliquas res, cũ dato curatore possit diuisio fieri. Viuianus.
n Possit. vt instit. de auctor. tut. §. fin. & supra de in lit. dan. tu. l. j. & ij. Possit esse & facit supra eod. l. ne- habiens rem que à tutela. Et potest dicitur quod nec per au- pupillo seu thẽ illam minoris, quæ adulto. est supra qui da. tut. posl. corrigatur hæc, cum de personali obligatione loquatur. ADDITIO. Contrarium tenet glo. j. in versi. item quid si habet res cõmunes secum, &c. in dicta auth. minoris. quam glos. in hoc cõmuniter docto. approbant, vt ibi testatur Barro. quia in communione oritur quidam quasi contractus producens obligationẽ & actionem communi dividendo: & sic potest dici debitor & creditor. & per consequens non potest hodie esse tutor vel curator per dictam authen. minoris. vbi latius vide de hoc per eundem Bart. in ver. quærit glo. quid si habet, &c.

STutor.] CASVS. Si nominat [s] ad tutelã se excusset, & cum excusatione sua fuerit ab solutus: an periculũ ad ministrationis ad eum spectare debeat, quæritur? Dicitur q. nõ. Vi.
o Absolutus es. etiam minus te, dum modo non per malitiam: & sic sententia quodammodo facit ius.

HVmanitatis.] CASVS. Nominatus ad tutelã vel curã si velit se excusare per hoc, q̃ pupillus litẽ habeat cũ sorore sua, q̃ præsumi posset q. ratione adfectionis pateretur se superari, an sit audiẽdus, quæritur? Dicitur q̃ sic, & ei donãdus est ali[t] tor, qui ꝑpter adfectionem defendere pupillũ nõ impediatur.
p Actionum. scilicet suscipiendarum.
q Necessitates. cum ipse pupillus sit debitor sororis tuæ, vel filiorum sororis.
r Tutelæ. quam habes, à qua non excusas te: vt ʒ. eo. l. neque.

Subscriptis

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Sui curius.* ex hac litera videtur solui quod quæritur: an quis possit compelli postulare contra fratres, vel sorores, vel eorum alios. Item an vassallus sit excusatus, si domino seo non pareat contra fratrem, vel sororem, vel eorum filios.

b *Tutorem.* & sic datur alius tutor, id est alium habeat tutorē, vel detur curator.

Cū consanguinitas sui, tuitio quandoque inducit, quandoque removet.

c *Adscin.* hic consanguinitas inducit suspicionem: sic & ff. de iniur. l. lex Cornelia. & ff. de iurisdic. omniū iudi. l. qui iur sdictionii. & argu. ff. de procurato l. aut adfinitate: quandoque econtra removet: vt ff. de ritu nupt. l. non solum. §. de illo.

d *Pratorem.* quo auctore hæc fiant: ipso enim iure datio tenet. & facit ff. de libe. cau. l. si filium.

E *Xcusationem.*] e *Obligentur.* sic & infra de excu. vete. l. ij. & ff. eod. l. non tantum. §. eos & §. fin. Et sunt nauicularij, qui publicas naues faciunt, vel cōducunt. ff. de iur. immu. l. semper. §. negociatores. & § immunitates. & §. diuus.

Nauicularij qui sint.

f *Vlos. Sanctimus.* Etiam si incepe runt iam administrare: vt ff. eod. l. iur sperītos. in princip. & ff. de minō l. verum §. ex facto. & infra de silen. l. fina. lib. xij.

SI TVTOR VEL *curator falsis allegationibus &c.*

Sic excusatur clericus à residentia honesti sui quādo ipsum ecclesiæ ut tale decet. non ut sic.

S *I absentibus.*] CASVS. Nominarus ad tutelam absentibus parentibus pupilli qui quādo ipsum eum debebant defendere, falsam excusationem prætendebat, forte dicendo quod habebat tres liberos. cum esset Romanus: & nō habebat nisi duos: & absolutus est. si postea appareat eum falso se excusasse, & iudicem circumuenisse: periculum administrationis adeū pertinebit ab eo tempore quo datus erat tutor. Viuianus.

g *Si absentibus.* maximè: vt ff. de re iudica. l. acta. §. contra.

h *Necessarijs.* id est consanguineis: vt ff. de iusti. & iu. l. fin. vel curatoribus qui in talem causam dantur: vt infra. de auctor. tuto. §. fina.

i *Semote.* quicunque sint: arg ff. qui. ex cau. in poss. ea. hæc autem. in principio.

k *Non competentibus.* id est falsis, vel iniustis.

l *Prosit.* sic §. de transac. l. transactione. ij. & §. si contra ius vel vti. pub. l. & si non cognitio.

m *Erit iniustum.* id est iniuste, vel iniustum. sic. ff. de re iudi. l. iij. §. condemnatum.

A n *Ex quo dati sunt.* vt institu. de excusa. tut. §. fin. & j. de prædi. mi. l. & si præses. & argu. §. titu. j. l. cuanquā. & ff. de admi. tut. l. j. ij. respon. & l. quidam. §. fin. & facit ff. de mi. l. verum. §. ea facto. & ff. de titu nupt. l. si quis tutor. in principio.

T *Vtores.*] CASVS. Si tutor vel curator postquam incepit administrare, se excusauerit, non valet excusatio, licet legitima fuisset. Viuianus.

o *Manifestum est,* licet enim legitimā habeat Tutor excusationem, amittit tamen eā si cœpit ad ministrare: vt hic & ff. eod. de excusa tut. l. no tamen. & ff. de minō. l. vacare. nisi in ea remanserit. Primus institutus. Secundus. ff. de §. pe. Secundus. ff. de minō. l. verum. §. ea facto. Tertius. §. titj. l. ff. Quartus. ff. eod. l. iuris peritos. Aliis in l. posteaquam opponet: & etiam si vera. lit. excusatio, & non iusta, non prodest: & est specialis fauore minoris: vt hic. & sententia contra ius eius lata, non præiudicet ei. vt hic, & §. l. proxi. ff. de iu. & eius in maiore: vt §. titio. quinquaginta. Item nota quod præterea ille allegationis inditium cēt retractatur. si veritas, siue fuit de facto quæsitum, siue non: vt hic. quod secus est. alias si prius fuit de facto quæsitum: vt §. de fide instru. l. ff. in fin.

S *I tu proponis.*] CASVS. Si tutor vel curator de facto se excusauerit, & iudex gratia vel amore eius admiserit, & à tutela absoluerit: nihilo minus adhuc tutor permanebit. habita absolutione pro nulla. Viuianus.

P *Ambitione.* quia indici dignitatem promeruit, vt gratiosām daret sententiam. & sic est contra. ff. ad Trebel. l. ea quæ. Si vero per procuratorem. Si vero per procuratorem. tunc nullius sententia tenuerit: vt j. quando prouo. non est necesse. l. si quis venales.

SI TVTOR VEL *curator reipublicæ, &c.*

Q *Vi tutores.*] CASVS. Si tutor datus ad tutelā reipub. causā abest, pendente tutela reipub. causa abesse cœpit, tū excusare se debet ne medio tempore periculo adstringatur: quod si nō fecerit, cōuenietur. sed nō labit ille qui interim administrauit, vt prius conuenitur. Viuianus.

q *Ad tempus.* sed reuersi statim reassumunt. feeus in his qui absentes vocātur vt insti. eo. §. ité hi qui reipublicæ & j. ij. proximo.

r *A tutela & petere curatorem:* vt d. §. & facit §. de excusat. l. amplissimi.

f *Prætermisit.* id est ad tempus non se excusasti.

t *Postulabis.* hic dic vt §. si tutor. non gessit. l. j. nec est contra. institu. de cu. §. si. quia ibi de actore dicit, constituto periculo absentis: hic de curatore.

C *Ertum.*] CASVS. Ei qui absuit reipub. causa, & reuersus est, datur annus, vt à tutela se excuset. Vel habet excusationem à noua tutela à tempore reuersionis. Viuianus.

a *Certum est.* vt institu. eod. §. item hi qui reipublicæ.

DE EXCVSATIO*nibus veteranorum.*

Q *Vi causaria.*] CASVS. Miles qui viginti annis steterit cū viginti annis steterit in principe. si ex honesta causa remittatur, pura causa missionis, idem causa missionis, idem privilegiū habet quod veteranus: quia sicut à tutela non sui corporis excusatur, ita à tutela missus aliorum excusationem habet, ne sit tutor: quam opponet: & infra dies ab eo tempore quo scit se datum tutorem. & hoc in l. seq. Viuianus.

b *Missione.* triplex est missio: vt ff. de his qui not. infa. l. ij. §. ignominiæ. sed qui ignominia mittitur, ab vrbicis excusatur tutelis: vt ff. de excu. tut. l. sed & militares. §. sed & ignominia. alias, scribit autem Vlpianus.

c *Post vigesti.* quid si aute? Non idem: vt j. de his qui non imple. sti. pen. l. fi. lib. x.

d *Finitorum.* quæ multa sunt: vt j. quando prouocatio non est necessē. l. veteranis. & ff. de priuil. vete. per totum.

e *Quod placuit.* Compelli. facit §. de excusa. tut. l. penul. & ff. eo. l. administrauit. §. fin. & l. ij. quando pronouca. non est necessē. l. veteranis. & ff. de procul. filius fami. §. veteranī. Item facit. ff. de QVI NVMERO *liberorum se excusant.*

Q *Vel tutelam.*] CASVS. Aliqui habens liberos tres incolumes aut quatuor in Italia aut quinque in prouincia: an liberatur ab onere tutelæ? Et dicitur quod sic. Viuianus.

f *Qui ad tutelam.* idem habet. insti. eo. in princip. & j. de his qui nunc. lib. I. fin. lib. x. secus in patrimonialibus: vt in eo. titul. l. ij.

N *Eque filia.*] CASVS. Liberi prosunt parēi, vt superiori. proxima. sed si quis habet filiam. & ex eāne potest. si illa decedat, an nepotes profint auo materno? quæritur? Dicitur quòd non, sed patri Viui.

g *Nepotes.* ex filia. & est plana. Vel dic ex filio. sed tunc mortuo patre proficerent auo, vt vnius loco numerentur: vt institu. eo. in prin. ff. eo. l. excusantur. §. ij.

QVI MORBO SE EXCVSANT.

N *Eque filia amissa numero prodest ad declinanda municipalia munera, neque nepotes* g *numerantur, quorum pater superesset: cum suo nomine patri prosint. Dat. Id. Iun. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.*

TITVLVS LXVII.

QVI MORBO SE excusant.

Propter morbos hic scriptos qui excusatur à tutela vel cura. Sal.

B 1. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS C. Sabino.

I *Vminibus captus, aut surdus, aut mutus, aut furiosus, aut perpetua valetudine tentus, tutelæ seu curæ excusationem* h *habet. PP. XIII. Kal. April. Præsente & Albino Conss.*

TITVLVS LXVIII.

QVI AETATE SE excusant.

Septuagenarius excusatur à tutela & cura. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Scuero.

C P *Ater tuus si maior est annis septuagīta,* i *ad tutelam seu curā euocatus, excusare se solemter potest. PP. V. Idus Seteb. Chilone & Libone Conss.*

TITVLVS LXIX.

QVI NVMERO TVTELArum se excusant.

Plura imperfecta non faciunt vnum perfectum. ad hoc allegatur. Bal. Vel sic: Trium tutelarum non adfectatarum, excusationem præbent à quocunque quandocunque duratæ, & duæ imperfectæ excusationes diuersi generis non faciunt vnam perfectam. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Pompeiano.

D S *I tres* k *tutelas ve curas eodem tempore non defuncto rie* l *suscepras administras: onere quarum tutelæ seu curationis pupillorum seu adolescentiū non grauaberis. Finito autē officio pubertate pupillorum, vel ætate adolescentiū, aliæ substitui possunt: licet nondum ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit. Sed imperfectæ diuersæ specie vacationis: licet permixtæ, ad excusationem non proficiunt.* m *Scire igitur debes eum qui duos filios habet, & duas tutelas administrat, excusatio-*

11. Idem A. Reginio.

C *Ertum est* a *eos qui reipublicæ causa abesse deliberunt, ab omni noua tutela anno vacare debere. PP. V. Kal. Mar. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.*

TITVLVS LXV.

DE EXCVSATIONIBVS veteranorum.

Veterani excusantur à tutelis præterquam filiorum veteranorum, vel commilitonum suorum: & quam tantum tunc suscipere compellantur.

1. Imp. ANTONINVS A. aturnino.

Q *Vi causaria missione* b *sacramento post viginti* c *annorum stipendia soluuntur, & integram famam retinent: ad publica priuilegia veteranis concessa pertinent.* d *PP. VII. Id. Augusti. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.*

Licet lex vel statutum dicat quod aliquis non possit compelli: debet intelligi cum vtitur suis defensionibus: aliàs potest cogi. Bald.

11. Imp. GORDIANVS A. Celeri veterano.

Q *Vod placuit veteranos tantummodo conueteranī filiorum seu militum, & quidem vnam tutelam seu curam eodem tempore administrare compelli:* e *eò pertinet, vt si alijs dati fuerint, intra solennia tempora causas excusationis ad competentem iudicem deferant. PP. III. Kal. Iul. Gordiano A. & Auiola Conss.*

TITVLVS LXVI.

QVI NVMERO LIBERO*rum se excusant.*

Tresliberi in Roma, quatuor in Italia, quinque in prouincia, excusant parentes à tutela: & mortui non computantur, neque nepotes ex filio superstite. hoc dicit totius titu. quod not. Salycetus.

1. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Herodiano.

Q *Vi ad tutelam* f *vel curā vocantur, Romæ quidem triū liberorum incolumiū numero, de quorū etiā statu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in prouincijs autē quinque, habent excusationem. PP. Non. April. Geta & Plautiano Conss.*

1. Imp. ANTONINVS A. Marcello.

Codex.

h *Vminibus. Excusationes.* vt j. qui morbo. l. j. lib. x. & j. qui da. tut. post. l. luminibus. & ff. eod. post fusce pram. & impropriè potest dici excusatio, cum & si vellent, non possent: vt dictis ll. continetur, sic institu. eodem. §. minores. Item secus in patrimonialibus muneribus: vt ff. de decurio. l. honores. § j. sed ex postfacto cæcus non definit: vt ff. de aucto. tut. & si tutor. Item secus si vnum tantum oculum amisit: vt j. de excu. ru. l. frater.

QVI AETATE *se excusant.*

i P *Ater. Septuagenarius.* vt & ff. eo. l. excusantur. in prin. sic in telle: vt ff. de testibus. l. inuiti. secus in alio publico personali munere: vt à. lv. annis supra excusentur: vt j. qui ætate. l. si lib x.

QVI NVMERO *tutelarum se excusāt.*

k S *I tres.*] CASVS. Habens tres tutelas, vel curas, à quarta vacationem habet. si vero finitæ sunt: alia poterit subrogari. Si verò quis habeat duos filios, & duas tutelas: cū istæ tutelæ sint imperfectæ, an faciant vnam perfectā? Dicitur quòd non. Viuianus.

k *Si tres.* quandoque non sufficiunt, & quandoque vna sufficit: & sic arbitrio iudicis relinquitur: vt ff. eo. l. si is qui. penulti.

l *Non definitorie.* id est transitorie: quia secus si transitorie, quia debent finiri cito: vt & ff. eo. l. non tantum. in princip. vel dic, id est non ad effectū: vt & ff. eod. l. tria. & infra. eo. §. item tria

m *Non proficiunt.* nisi sint eiusdem generis, vt duæ tutelæ, & duæ curæ: vt ff. eo. l. excusant. §. amplius. Et not. hic: quæ non prosint singulæ, nec multa iuuant. sic ff. de iurisdi. om. iudic. l. si idem. & §. de vsu. l. vsuræ. & j. de donat. l. fancimus. §. si quis autem. Sed argu. contra §. de probation. instrumenta & ff. de vsur. l. stipulatus. & in authen. de fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de instrumen. §. si vero administrator. & §. si vero nullus. col. vj. & j. de instit. & substit. l. si pater. nam nec institutio sub conditione per se sine exhæredatione, nec econtra valent: sed simul sic. Et facit ad testes diuersa probantes. ADDITIO. Videas pulchram glossam. iij. quæst. ix. in cap. nihilo minus. & glossam h in l. ob carmen. in fi. ff. de testibus. & text. in c. hi lecti⁹. extra de elect.

Testes singulares non probant.

DE CVRATORE *furiosi, vel prodigi.*

Continuatio.

Dictum est supra de curatoribus minorum: sequitur videre de curatore eorum qui per furorem vel propter prodigalitatem rebus suis superesse non possunt. A.Z.

CVratores. Impleta. vere, non ficte: vt §. de his qui ve. æta. impe. l. fi. Quid ergo si fuerit minor xxv. ann. s Respon. vt minori detur tutor, vel curator, non vt furioso: vt ff. de tut. l. qui habet. in prin. b *Prodigis*, qui neque tempus neque finē habent expensarum: vt ff. eod. l. j. §. j.

c *Furiosis*. qui loco absentium sunt: vt ff. de reg. iur. l. vbi non. §. fi. sic ergo & absenti datur: vt ff. quibus ex cau. ma. l. ab hostib⁹. in prin. & §. de cap. l. iij. Item & datur luxurioſe viuenti: vt ff. co. h. & mulieri. & similibus: vt instit. de curato. §. ij.

Prodigus post interdictionem bonorum an sequā sibi detur curator, an possit contrahere.

d *Solent*. an ante dationem curatoris potest contrahi cum prodigo post interdictionem bonorū? Certe non puto: licet sit arg. contra §. de in integrū resti. mino. l. si curatorem. in eo quòd ibi adsimilat minorem habentē curatorem, prodigo. Vel dic quòd non potest extunc cum eo contrahi: quia facta interdictione est prodigus in curatione agnatorum: vt not. dominus Azo in summa huius tit. §. in prodigis autem. Itē an teneat dātio si detur vt furioso, cum furiosus non sit? Argu. q. non ff. de tutoribus & curato. da. ab his. l. Seiæ. Quidam cōtra: quia ibi propter ætatem dabatur.

ORationis.] CASVS. Tutor vel curator prædium minoris sine decreto alienare vel obligare non potest: & hoc oratione diui Seueri cauetur. sed an huiusmodi oratio extendatur ad cura furiosi & prodigi, vt ille sine decreto alienare nō possit, quæritur? Dicitur quòd sic: vnde si obligetur, non tenet pignoris obligatio: creditor tamen habet personalem actionem aduersus furiosum vel prodigum, si pecunia in vtilitatem suam versa est conuersa.

e *Oratione*. quæ est. ff. de reb. eo. l. j. circa principium.

f *Adolescentium*. videtur ergo ex eo quod est hic, & ff. de reb eo. l. j. circa principium, quòd oratio pertineat quo ad verba & quo ad sententiam ad tutorem & curatorem: sed ad curatorē furiosi sola sententia. & hoc dicut quidam. Sed tu dic quo ad sententiā intelligi hæc prædicta: vt d. l. ff. de re. eo. l. j. & intellige de cura tore non quo ad verba: vt ff. de re. eo. l. qui neque.

g *Ad agnatum*. eundémque curatorē: & idem in aliis rebus quæ prohibentur alienari: vt §. de admini. tut. l. lex quæ secūdum H. & forte idē in præscriptione & aliis beneficiis quæ minoribus dantur: vt §. in quib. cau. resti. in integ. non est ne. l. fi.

nem non mereri. PP. IIII. Idus Octobr. Antonino A. II. & Geta. II. Conss.

TITVLVS LXX.
DE CVRATORE FVrioſi, vel prodigi.

Finita causa naturali insistitur causa accidentalis. Baldus. Vel sic: Post xxv. annum datur curator furioso, vel prodigo. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS A. Marinianæ.

CVratores impleta a legitima ætate prodigis b vel furiosis c solent d tribui. PP. IIII. Kaled. Auguſt. Messala & Sabino Cōs.

Iura loquentia de minoribus, extenduntur ad furiosos & prodigos. Bald. Vel sic: Res furiosi nō alienantis sine decreto, sicut nec res pupilli. Salycetus.

II. Imp. GORDIANVS A. Auitio.

ORationis e diui Seueri beneficium quo possessiones rusticas sine decreto prædiis pupillorum seu adolescentium f distrahi vel obligari prohibitum est, non iniuria etiam ad agnatum g furiosi porrigitur.

¶ Si igitur citra decretum prædiis fundus mente capti etiam ab agnato eius tibi pignori nexus est, vinculum pignoris in eo non consistit: h vtilem tamen aduersus eum personalem i actionem, si ob eius vtilitatem pecunia mutua accepta est, poteris habere. PP. Kalend. Ianuar. Pio & Pontiano Conss.

Ad petitionem filii datur curator patri mente capto. Baldus. Vel sic: Per procuratorem furiosi, vel mente capti potest restitutio peti. Salycetus.

III. Idem A. Aureliæ.

SI pater tuus mentis compos non est, pete ei k curatores, per quos si quid gestum est quod reuocari oporteat, causa cognita in pristinum statum restitui possit. l PP. VII. Id. April. Gordiano A. & Auiola Conss.

Mater non potest administrare res filii furiosi, vel mente capti, nec filium obligare. Bal. Vel sic: Furiosi nulla est repudiatio matrimonij: nec mater præsumitur filio si non sit eius administratrix. Salyc.

IIII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Asclepiodoto.

CVm repudiante m * furiosa sui iuris constituta n marito, o qui solus repudiare potuit, p quædam matrem furiosæ marito quondam eius instrumenta confecisse significes: intelligis nihil eam contra furiosam disponere potuisse, cum eius ad eam iure non pertinuerit defensio. ¶ S. Idib. April. Bizantij AA. Conss.

Frater est legitimus curator fratris furiosi, vel mente capti. Bald. Vel sic: Fratres emancipati qui bodie vocantur ad successionem sororum, eis parentibus sunt curatores legitimi. Salycetus.

V. Imp. ANASTASIVS A. ad populum.

NE lucrum quidem antea q indebitæ successionis emancipato vel emancipatis deputasse, nihil vero de oneribus tutelæ r prospexisse videamur: curatores nihilo minus eos s pro duodecim v tabularum lege furiosis fratribus & sororibus, vtpote legitimos existere, * hac legis sanctione decernimus.

Curator furiosi habentis dilucida interualla, dicitur curator eius dum iste habet dilucida interualla: tamen administrare non potest. vna est ergo cura continua, sed administratio est discontinua. Bald. Vel sic: Curator datus furioso habenti dilucida interualla, non desinit curator esse tempore quo elle sanæ mentis efficitur: sed exercet tium administrationis sibi non competit. & potest tunc ille cui curator est datus, omnia per se agere: sed furore superueniente exercitium restituitur curatori. Salycetus.

VI. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm aliis quidem hominibus continuum furoris infortuitum accidat, alios autem morbus non sine laxamento aggrediatur, sed in quibusdā temporibus quædam eis intermissio peruenīat, & in hoc ipso multa sit differentia, vt quibusdam breues inducīæ, aliis maiores ab huiusmodi vitio inducantur: antiquitas disputabat, vtrūmne in mediis furoris interuallis permaneret eis curatoris intercessio, an cum fauore quiescēte finita, iterum morbo adueniente redintegraretur. ¶ Nos itaque eius ambiguitatem decidentes, sancimus (cum incertum est in huiusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, siue ex longo, siue ex propinquo spacio, & impossibile a est & in confinio furoris & sanitatis eum sæpius constitui, & post longum tempus sub eadem esse varietate, vt in quibusdam videatur etiam penè furor esse remotus b) curatoris creationem non esse finiendam, sed manere quidem eum donec talis furiosus viuit: c quia non est penè tempus in quo huiusmodi morbus desperatur: sed per interualla quæ perfectissima sunt nihil curatorem agere, sed ipsum posse furiosum, dum sapit, & hæreditatem adire, & omnia alia facere quæ sanis hominibus competunt. d ¶ Sin autem furor stimulis e suis iterum eum accenderit: curatorem in contractu f suo coniungi, vt nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra g vel quasi ludibriosa fiat curatoris creatio, & frequenter tam nascatur quàm desinere videatur.

Pater potest furiosi substituere exemplariter, & relinquere curatorem. & si filius est in potestate, quæritur ei paterna hæreditas ipso iure. Bal. Vel sic: Pater potest filium furiosum hæredem instituere, & ei secundum formam iuris substituere. & si decedat ab intestato, hereditas deuoluitur ad filium furiosum etiam sui iuris constituta. hoc dicit vsque ad §. sin autem ex alia. Salyc.

Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit: nostra cōstitutio o quam promulgauimus de his quæ in testamento furioso relinquenda sunt, vel substitutio ne eorum, in suo robore permaneat. ¶ Sin vero perpetuo furiosus sui iuris sit: p tunc in paterna quidem hæreditate quæ quasi debita q ad posteritatem suam deuoluitur, nulla est iuri veterum dubitatio: cum ilico appareat, & tuus hæres r existat suis parentibus.

Curator furiosi cui est delata hæreditas extranei, potest agnoscere bonorum possessionem nomine furiosi. Bal. Vel sic: Si hæreditas extranei deuoluitur ad furiosum, non potest ipse bonorum possessionem: sed eius curator sic. hoc dicit vsque ad §. sed cum antiquitas. Salycetus.

dilucida habeat interualla, an interim debeat cessare cura? Dicitur q certum est constitutum: sed in dilucido interuallo hæreditatem adire, vel cōtrahere potest sine auctoritate curatoris.

Impossibile. quandoque pro difficili ponitur.

a *Impossibile*. id est difficile. sic. ff. de his qui deiece. vel effu. l. ij.

b *Romanos*. sed non est.

c *Vnus*. contra. ff. eod. l. j. §. j. vbi dicit durare & finiri cum furore. sed hoc corrigit. vel ibi quo ad effectum: & sic secūdum istam. vel ibi non habebat in interualla.

d *Competunt*. vt testamentum: vt j. qui testa. facs. pos. l. furiosum.

e *Stimulis*. id est cum stimulis.

f *In contractu*. quem habuit tempore sanæ mētis, vt per traditionem vel quid simile implecatur à curatore: non autem intelligas de eo quem habet tempore furoris: quia ibi solus curator sufficit: vt ff. de re. iu. l. in negociis. Vel loquitur secundum quorundam opinionem quæ tangitur. j. l. proxi. §. in autē ex alia. prope finem. §. Vel dic contra. dic à se curatore faciendos.

g *Crebra*. Nota aliquid cōstitui nimiæ frequentiæ vitandæ causa. sic infra de bonis quæ libe. ff. §. penulti. vt sic infinitas cuitetur. sic §. de facto sanc. eccles. l. vt inter.

Furiosi.] CASVS. In hac. l. vsque ad finem talis est: Si furiosus est in patris potestate, administrabit bona filij castrensia, vel quasi: nec dabitur furioso curator: Si vero pater moriatur, furiosum potest instituere hæredem, & ei substituere: vt j. de impub. & alijs substitu. l. vnam. & si furiosus mo riatur, transmittit hæreditatem ad eos qui ei succedunt ab intestato. & si furioso deferatur aliqua hereditas, curator eius potest agnoscere bonorum possessionem, & hæreditatem adire. Et si datus fuerit curator in testamento patris: nō sarcietur de bene administrando. si non sit datus in testamento, sed à iudice, vel à lege, quia proximus agnatus: tunc non cogitur satisfacere. si idoneā habeat substantiam: inrabit tamen coram episcopo & tribus primatibus quod bene administrabit. & faciet inuentarium. Si vero non habeat idoneam substantiam: dabit fideiussores, & constituetur apud præsidem prouinciæ. Et omnia quæ acquiruntur furioso ex causa legati, vel ex quacunque causa, debet administrare. & si compos mentis factus fuerit: retinebit eum si vult, vel repudiabit. Si vero moriatur in furore: perueniēnt bona ad eos ad quos esset peruentura si nunquam furiosus fuisset. Si vero curator discedat, alius in locum eius subrogabitur. Habeat autem hæc lex locū in futuris negociis, non præteritis.

h *In sacris*. scilicet vinculis.

i *Curatorem*, alium scilicet à patre. sed nec pater est curator, sed legitimus administrator. quandoque tamen rebus principaliter quas non vult agnoscere pater, datur curator. sic infra de bo. quæ liber. l. fiu. §. j. & in authen. vt lic. mat. & auiæ. in princip. colla. viij. vel vbi sanæ mentis erat.

k *Vel aliter*. vt ex quasi castrensi peculio.

l *Obseuient*. pro seruos, vel per legata: quæ cum acquirantur ignorantibus, ergo & furiosis.

m *Competit*. vt in aduentitiis.

n *Paternum*. a sic. §. de episco. audien. l. de crea tionibus. & ff. de ritu nuptiar. l. fi. §. denuo. & al. substi. l. humanitatis.

a *Ex ista glo. iuncto tex. habes j. de impu. & al. substi. quod nullus adsciscit vinculo quasi quidē ff. de quo. sis quidē ff.*

o *Constitutio*, quam habes. j. de imp. & al. sub. l. humanitatis.

p *Sui iuris sit*. scilicet nunc, non tunc cū moriebatur pater: alioquin suus hæres ei esse non posset.

q *Quasi debita*. vt & §. de codicil. l. finali. §. penulti. & §. de impo. lucran. desc. l. j. lib. x.

r *Suus hæres*, vt sic statim curator possit administrare. non autem dicas quòd sic fit heres ipso iure, vt statim teneatur creditoribus, & non possit abstinere. & sic quod eius fauore esset inductum, in eius læsionem redundarer. Est ergo nomine, sed non re: vt dicimus in eo qui est sanæ mentis: vt §. si vt se ab hæred. absti. l. j. vnde interim decedens non transmittit, sicut nec infans: vt §. de iure deliberan. l. fi infanti. §. sin vero vel non fit. Sed argu. contra prædicta institu. de hæred. quæ ab intesta. §. posthumi. & §. de suis & legit. l. apud. hostes

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ff. de acquiten. hæredita. l. necessarijs.

Furiosi curator an possit bonorum possessionem repudiare.

a *Admitti debeat* .scilicet vel non. nam. ff. de suc. edi. l. j. §. furio- si . dicitur quòd curator furiosi non potest repudiare bonorum possessionem: quia nec delata est, sed si non est delata, ergo curator eam petere nō potest: sed econtra dicitur quòd potest petere. ff. de bonorum possess. fut. infan. l. j. in prin. sed prima intelligitur, non videtur delata, vt possit repudiari: quia non potest, sed peti sic. Vel potest peti, vt sit bonorum possessor de facto, non autem de iure sicut de facto videtur intelligi. ff. de bono. possess. l. non est ambigendum. nam cum dicit vērem & furiosum contra fiscum admitti in bonorum possessionem, de possessione tãcti est intelligendum. nã si de bonorum possessione iuris intelligeres, multi alij fisco præferuntur: vt j. vnde vir & vxor. l. j. Vel gratia exempli de his ibi dicit. quicqd ergo olim fuerit hodie potest petere curator nomine furiosi bonorum possessionem iuris & facti: & facit eum bonorum possessorem per legē istam: licet quidam dicant de facto ei quæri tantum: vt dicet j. eod. l. §. talique . sed cum factus sit bonorum possessor, & postea resipiscat, & nolit habere, an remaneat hæres? quod videtur: quia si semel est hęres &c. vt ff. de mino, l. & si fine. §. sed quod Papinian⁹. nisi per querelam inofficiosi testamenti. vel seruus factus sit, vel memoria defuncti dānata: vt ff. de vulga. substitu. l. in substitutione. & l. ex facto in fi. & instit. de hære. quæ ab intesta. §. per contrarium . Sed dic q̄ dimittere potest: & perinde erit ac si non fuisset agnita: vt j. c. §. fin autem ipse. sicut & qui appellat si non prosequatur.

* *alias vel pro quibus personis.*

b *Ex decreto* . quia opus erat petenti adire prætorem, & solēnibus verbis petere, & ipsum prætorem decernere: & dicitur decretalis . sed quòd sic eī liceat, cōcedit̄ edictio prætoris mortui: & sic dicitur edictalis: vt ff. de bono. possess. l. iij. §. proinde. & ff. de succes. edi. l. j. §. decretalis. & ff. si tab. testa. extra. l. j. hodie vero per Constantinū vtraq; solennitas est sublata: & sine petitione hæreditatis: dūmodo coram iudice dicebat se velle bonorum possessorē esse: nec est opus eā decerni: vt hic subiicit, & j. qui admit. ad bono. pos. l. fi. quidā tamē dicūt per Cōstantinū solā solennitatē petendi sublatā, nō decretum.

Bonorum possessio est duplex.

Sin autem ex alia quacunque causa hæreditas ad eum vel successio perueniat: tunc magna & inextricabilis vetustissimo iuri dubitatio exorta est: siue adire hæreditatem, vel bonorum possessionem petere furiosus possit, siue non, & si curator eius ad bonorum possessionem petendam admitti [a] debeat. & iuris auctores ex vtroque latere magnum habuere certamen.

B ¶Nos itaque vtranque auctorum aciem certo fœdere compescentes, sancimus furiosum quidem nullo modo posse vel hæreditatem adire, vel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem eius licentiam damus (immo magis necessitatem imponimus) si vtilem ei esse successionem existimauerit, eam bonorum possessionem agnoscere quæ antea ex decreto [b] dabatur, & ad similitudinem bonorum possessionis habere: cum petitio [c] bonorum possessionis Constantiniana [d] lege sublata sit, & ab ea introducta obseruatio quæ pro antiqua [e] sufficit petitione.

Curator potest dari furioso in patris testamēto, & non tenetur satisdare: debet tamen antequam administret, obseruare & inrare hic scripta. & si nullus ei à patre sit datus, peruenitur ad legitimum idoneum: aliàs ad dei iuum qui forma hic scripta debet creari. hoc dicit vsque ad §. tali itaque. Salycetus.

Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages cōstituit, quemadmodum [f] ab eo cautio vel satisdatio detur, vel pro quibus rebus, * & quibus * personis, & si omnis curator [h] talem præstet cautelam: necessarium nobis visum est, vt humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem, & inextricabilem circuitum tollamus, compendioso autem & diluculo remedio totum complectamur. ¶Et prius de creatione curatoris qui furiosis vtriusque sexus datur, sancientes: tunc [i] & aliis certum finem imponemus. ¶Et si quidem parens curatorem furioso vel furiosæ [k] in vltimo elogio hæredibus instituit vel exheredatis dederit, vbi & fideiusionem cessare necesse est, paterno testimonio pro eius satisdatione sufficiente : ipse qui datus est, ad curationem perueniat : [l] ita tamen, vt in hac florentissima ciuitate apud vrbicariam præfecturam deducatur: in prouincia autem apud præsidem eius, præsente etiam tam viro religiosissimo locorum antistite, quàm tribus primatibus : [m] & actis interuenientibus, tactis sacrosanctis [n] euangeliis, edicat omnia se rectè & cum vtilitate furiosi agere, & neque prætermittere ea quæ vtilia furioso esse putauerit, neque admittere quæ inutilia existimauerit.

C *Cum petitio. scilicet solennis.*

d *Constantiniana.* dicta. l. j. qui admit. ad bono. poss. l. fi.

e *Antiqua.* scilicet solenni. Sed nunquid secundum Hug. hodie irritantur testamenta per solam agnitionem, cum dicam irritari dum per contra tab. non irritum ipso iure? Respon. idem: vt hic tinuit.

f *Quemadmodum* . cum fideiussore, vel sine, vel hypotheca, vel coram quo.

g *Rebus.* mobilibus vel immobilibus : vel pro quibus.

h *Omnis curator.* siue testamento, vel alter datus.

i *Tunc* . id est simul cū curatoris creatione.

k *Vel furiosæ.* vel prodigo: vt ff. eod. l. penul. j. respon.

l *Perueniat.* post confirmationem iudicis & decretum: vt subiicit: non enim testamento perfectè dari potest: vt hic subiicit. & supra de cōfirmato. l. j. & ff. eo. l. pe. in principio.

m *Primatibus.* hoc expone vt supra de epis. audien. l. de creationibus. vbi sunt hæc de verbo ad verbum.

n *Sacrosanctis euangeliis.* idem faciunt hodie omnes curatores & tutores. & sic lege hic autorem. quod nunc generale &c . quæ est in authen . vt hi qui obligantur. ff. de legi. j. l. j. §. pe. coll. vj.

C rent quidem, non tamen à ratione iuris sint exempti . Idem est in tutore.

Sequitur textus Codicis.

Et inuentario cum omni subtilitate publice scripto, res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum [o] & curatorum adulti.

¶Sin autem testamentum quidem parens eius non confecerit, lex autem curatorem vtpote agnatum vocauerit, [p] vel eo cessante, aut non idoneo [q] forsitan existente, ex iudiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit : tunc secundum præfatam diuisionem in hac quidem florentissima ciuitate apud gloriosissimam vrbicariam præfecturam creatio procedat . ¶ Sed si quidem nobilis sit furiosi [r] persona : etiam florentissimo senatu conuocando, vt ex inquisitione curator optimæ atque integræ opinionis nominetur. ¶ Sin verò non talis persona sit etiam solo viro gloriosissimo præfecto vrbi præsidente hoc procedat.

¶ Et si quidem curator substantiam idoneam possideat: eo sufficiente ad fidem gubernationis, & sine aliqua satisdatione nominationem eius procedere.

¶ Sin autem non talis eius census inueniatur: & tunc fideiussio, in quantum possibile est, ab eo exploretur, creatione omnimodo factis scripturis propositis [a] in omni causa celebrianda: ipso autē curatore, cuiuscunque vel substantiæ vel dignitatis est, præfatum sacramentum pro vtiliter rebus gerendis præstante, & inuentarium publicè conscribente, quatenus possint vndiq; res furiosi vtiliter gubernari.

¶ In prouincijs etiam his omnibus obseruandis, vt apud præsidem cuiuscunque prouinciæ, & virum religiosissimum episcopum ciuitatis, necnō tres primates, memorata creatio procedat: eadem obseruatione [b] & pro iureiurando, & pro inuentario, & satisdatione, & hypotheca rerum curatoris, modis omnibus adhibenda.

Curator furiosi post quàm iurauit, & satisfecit, & promissa promittenda, & recepit administrationem per decretum, potest agnoscere bonorum posse, nomen delatum furioso, & bona ea occasione peruenta tenetur vt inuentario addere, saluo iure retinendi, & acceptandi furioso si resipuerit. sed si in furore decessit, ex acceptatione curatoris non fit transmissio bonorum possessionis. legatum autem bene transmittetur ad hæredem furiosi. hoc dicit. Bald. Vel sic: Hæreditas furioso delata potest per eius curatorem adiri: ita vt si furiosus efficiatur sanæ mentis, possit eam sibi retinere. vel resipuere. & si resipuerit, vel in furore decesserit, ad substitutum deuoluitur. & si nullus sit substitutus, deuoluitur ad eos qui succederent si furiosus in medio non fuisset. legata vero ad eius hæredes transmittit cum potestate repudiandi. hoc dicit vsque ad §. sin autem curator. Salycetus.

Tali itaque ordinatione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furiosum peruenerit, siue ex hęreditate, vel successione, vel legato, vel fideicommisso, vel alio quocunque modo: hoc furioso accedat: [c] & cū alia eius substantia manibus curatoris tradatur, * inuentario etiam super his omnibus rebus scilicet faciendo: & sub eius cura custodiatur, quatenus si quidem resipuerit furiosus, & acquisitionem admiserit, ipsi restituatur. ¶ Sin autem in furore diem suum finierit, vel ad suam sanitatem peruenies eam repudiauerit: si quidem successio est, ad eos referatur (volētes tamē [d]) id est vel ad substitutum, vel ab intestato [e] heredes, vel ad nostrum ærarium: eo scilicet obseruando, vt hi veniant ad successionem, qui mortis tempore furiosi propiniquiores existant ei ad cuius bona vocabuntur si non in medio esset furiosus: omni satisdatione vel cautione [f] quam per inextricabilem circuitū veteris iuris auctores induxerunt, radicitus excisa: legatis autem proculdubio & fideicommissis, cæterisque acquisitionibus furioso acquirendis, [g] & substantiæ eius aggregandis. Sin autem ipse resipuerit, & ea [h] admittere noluerit, & apertè hæc respuerit, vel hæres eius hoc fecerit: à substantia eius illico separandis, quasi nec fuerint ab initio ad eū deuoluta: & per legitimū tramitem ambulantibus, substantiam furiosi neque prægrauantibus, neque adiuuantibus.

a *Propositis* . & tradit. Accursius.

b *Eadem obseruatione.* quæ est dicta in ciuitate Romana.

c *Accedat* . sic ergo curator adit hæreditatem. & sic est contra. ff. de appell. cum in vna. §. fin. Solu . ibi in curatore pupilli dicit . Vel solu . vt ibi plene dixi- mus . Sed an sic adeat, vt furiosus fiat hæres? Dixi quòd sic. l. eod. §. fin autē ex alia. in gloss. scilicet vel non, &c. alij dicunt quòd non fit hæres, scilicet vt dominium rerum habeat: sed quantum ad administrationem, vt furioso accedat per hunc. §. nam his demum causis quæritur furioso, ex quibus sanæ mentis homini acquiritur ignorantia: vt instit. de hære. quæ ab intest. §. fui. Pro prima opinione est ff. de lega. j. l. Licinius Iocusta. Sed secundi respondent quòd de facto tantum ibi habuit. Item pro prima. ff. ad Trebel. l. cū hæres instituto. Sed secundi dicunt quod vere nō fuit hæres, licet actiones hę hæreditarias cedat: quia & creditor hoc facit: vt instit. qui. ali licet. §. j. vel speciale vt fiat ibi hæres, eo quòd teneatur transferre actiones, sic in eo tit. l. cogi. §. hi qui solidum . Pro secunda opinione est. ff. de acqui. hære. l. si quis alicui. §. fin. Item videtur quod nec commodum quærat: vt ff. de acquir. hær. l. Antistius. §. in libro. Sed de commodo dominij intelligę quod nō placet. Vel recitat ibi quorumdam opinionem quæ hic reprobatur.

d *Volentes tamen* . sic. j. de iure deliberan. l. nec emere.

e *Ab intestato hæredes* . qui defuncto successissent, nisi furiosus fuisset in medio, & cū fructibus medij temporis: vt hic subiicit . & ff. de petitio. hær. l. hæres. in principio.

f *Vel cautione.* qualis fuerit ignoramus.

g *Acquirendis.* per hoc patet. &c. quod adueniatur dicendum vera dolegatis autem patet quod aliter in hæreditate. Et est ratio, quia recta via dominium quæritur in legatis: vt ff. de fur. l. à Titio. non sic in hæreditatibus: quia nisi adeatur: quod sit animo: vt instituto. de hæreditat. quod re. quali. & diffe. §. fin. Item legatum sine onere, sed hæreditas non: quia tur fit vt ff. manda. l. si hæreditatem . & ideo ad fū. & ideo hæredem transmittit legata, licet in furore decedat: vt hic dicit. Accursius.

h *Ea.* legata.

i *Remouentur.* sic supra eū: tamē in de legi. & constitu. l. legibus. ij.

k *Introducta.* quam ignoramus.

DE PRAEDIIS & aliis rebus minorum, &c.

Dictum est supra qualiter prouideatur minoribus circa tutorem vel curatorem, nunc autem ponit qualiter prouideatur eis circa conseruationem rerum ipsorum: scilicet imprimitur rubrica: De prædiis vel aliis rebus minorum sine decreto non alienandis. &c.

VEnditio . J. CASVS. Pater obligauit prædium minoris vel suum hoc pacto vt si sua die pecunia nō solueretur, liceret ei vendere. & decessit: & successit ei minor. non satisfaciente sua die minore creditor prædium distraxit. vult minor renocare prædium quasi alienatum contra senatusconsultum. quo cauetur quòd prædium minoris sine decreto alienari non debet: an sit audiendus, quæritur? Dicitur quòd non . Si tamen creditor viliori precio vendidit quam prædium valeret: potest iudex eum restituere, vt sibi iustum precium restituatur. Et qđ dicitur in senatusconsultum locum habet cum minor ipse prædium vendidit sine decreto: vel quòd minor non soluit, missus est in possessionem alicuius prædij ex causa iudicati distracti.

Sin autem curator furiosi secundum nostram legem nominatus decesserit: sub eodem modo, eadémque obseruatione alius creabitur, quemadmodum & si suspectus reperiatur, alter surrogetur. quod & veteribus legibus placuit.

Dispositio legis huius habet locum in curatori bus post? hanc. l. creandis: non in prius creatis. hoc dicit vsque ad fi. em. Salycetus.

Hæc autē omnia quę de creationibus curatorum per nouam definitionem introducta sunt, futuris casibus imponantur, & neque antea facti curatores remoueantur, [i] neq; aliquid eis nouum accedat, sed antiquo ordine statuti in antiquos (quantum ad creationem) permaneant terminos, cautione videlicet vel satisdatione quæ antiquitus fuerat introducta, [k] super postea venientibus ad furiosos successionibus minime præstanda. Dat. Kal. Sept. Constantinop. Lampadio & Orfeste. VV. CC. Conss.

TITVLVS LXXI.

DE PRAEDIIS ET ALIIS REBVS

minorum sine decreto non alienandis vel obligandis.

Per quam secundi decreti possunt adulti res alienari. hoc dicit. Vel sic: Prohibitio alienationis rerum minorum sine decreto non extenditur ad alienationes necessarias: sed ex causa debitur restitutio. Salycetus.

L. Imp. ANTONINVS A. Minutiano.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Pignoris*. scilicet conuentionalis, vel cum decreto, ob æs alienum obligatum. Vel dic quod vocatus noluit venire ad causam: vel cauere de damno infecto, vel pro legato: vt ff.eo.l iij. §.j. Et quod subiicit, ex causa iudicati, dic nec restitui, nisi ex causa: vt quia graue damnum habet: vt ff.de minori.l.si ex causa. & sic ex necessitate permittitur quod alias non permitteretur: vt ar.ff. de fundo.l.j. Vel pone econtra exemplum: quia alterius prædium pupillo est obligatum: quod vendit: vt ff.e.l. magis.§.j.

b *Distractum est*. à creditore.

c *Senatusconsultum*. id est ad orationem imperatoris Seueri in senatu recitatam: vt ff.eo.l.j.

d *Solet*. f. intra quadriennium.

e *Parte*. vt ff. de minor. l.in causæ.j.§.causa & l. verum.§.sciendum.

f *Discipiet*. & hæc cognitio potest delegari: vt §. vbi & apud quem. l. fin. secus in decreto super alienatione interponendo: vt argu.ff.de transact.l. cũ hi.§.si prætor.& fa.j.l.proxi.

NOn est.] CASVS. Si tutor pupil. licet alij obligatam distrahat possessionem sine decreto, ipso iure nõ tenebit alienatio: nec restitutio in integrum est necessaria. & hoc in prima. Si vero creditor, minore non soluẽte, iure creditoris sine decreto distrahat, valet venditio: sed si fraudem in vẽditione commisit, restituetur minor. & hoc in secunda.

Talaas, & Aphrodisio. Concor. r. constitutus. versus finis glo. super verbo, soken zitas. extra de restit. in integ.

g *Vendiderunt*. credentes sibi licere quod creditori licebat. cum ergo ipso iure non teneat sine decreto: vt ff. eo. l. j. ergo cessat restitutio: vt ff. de minor. l. incausę. ij. in prin.

h *Quod si creditores*. qui iure facere possunt sine decreto, licet tutius cũ decreto: vt ff.e.l.j.§.si cõmunis. & l. si pupillorũ §.j.

i *Beneficium*. f. restitutionis contra emptorẽ.

k *Docuerit*. idem si enorme damnum fuerit passus, licet non interuenerit fraus: vt §. si aduer. vendi. pign. l.j. quæ est contra. pro minimo autem non datur restitutio: vt ff. de in integr. restit. l. scio. Et potes hic referre quæ diximus. §. si aduer. ven pigno. l.ij.

CVm emancipatis.] CASVS. Au pater filij sui emancipati minoris prædiũ minori acquisitum, sine decreto alienare possit, quæritur? Dicitur quòd non, etiam si tanquam suum esset vẽditurus, non vt pupillare.

l *Foret*. vel directo vel vtiliter: siue ius in eo habeat, vel bona

A side possidear: vt ff.eo.l iij.§.penul.& antepenul.& l.magis.§.j.

m *Curatore*. id est tutore: cum hic pater, & ille impubes ab eo emancipatus esset: vt instit. de legi. patria. tut. & hic subjicit, sic & aliàs vnũ ponitur pro alio. §. de in litem dan. tut. l. tutorem. Vel dic hos adultos & patrẽ & curatorem. & quod dicit pupillare, scilicet quondam.

n *Tanquam suum*. vbi etiam hęc ratio impedit: vt ar. ff. de cura. fur. l. Iulianus. in fi.

NOn soluen.] CASVS. Certum est quòd oratione Diui Seueri cauetur, vt prædium minoris sine decreto alienari non possit titulo venditionis, an idem sit in alijs titulis alienationis, puta donationis, vel transactionis, quæritur? Dicitur quòd sic. Si ergo minor ex causa falsa vendidit fratri fundum sine decreto, reuocari potest: restituto fratri si quid minor ab eo percepit.

o *Prohibentur*. vt & §. de his qui ve. æta. impe. l. fi. & die quòd eadẽ appellatur rustica & suburbana hoc titulo.

p *Possint*. nisi in casibus: vt j. tita. proxi. per totum.

q *Dedisti*. secus si fundum de quo litigabat minor diuisit, aliquo sibi dato nomine translationis. ar. §. de trãsact. l. præses. immo idem, vt ff. de transac. l. cum hi. §. si cum lis.

r *Mutuo*. sic §. de reputatio. l.j. & §. si aduersus transact. l.j. & ij.

ET si præses.] CASVS. Iudex circumuentus falsis allegationibus, puta quia dicebatur quòd æs alienum vt gebat, cum non immineret: de prædio minoris alienando decretum interposuit: non valet decretum, nec alienatio: vnde prædium minoris minor vindicare poterit.

s *Actionem*. in rem & in personam contra tutorem vel curatorem: vt ff. eod. l. magis. §. penult.

t *Reseruauit*. nullum enim fuit decretum: & sic nulla alienatio, sic §. si ex fal. allega. l.j. & argu. ff. quibus ex causis in possess. ea. l. Fulcinius. § si quis bona posuerit. & ff. eo. l. quamfederit. & l. si quis bona.

u *Tanquam suum*. vbi etiam hęc ratio impedit: vt ar. ff. de cura. fur. l. Iulianus. in fi.

NOn soluen.] CASVS. Certum est quòd oratione Diui Seueri cauetur, vt prædium minoris sine decreto alienari non possit titulo venditionis, an idem sit in alijs titulis alienationis, puta donationis, vel transactionis, quæritur? Dicitur quòd sic. Si ergo minor ex causa falsa vendidit fratri fundum sine decreto, reuocari potest: restituto fratri si quid minor ab eo percepit.

o *Prohibentur*. vt & §. de his qui ve. æta. impe. l. fi. & die quòd eadẽ appellatur rustica & suburbana hoc titulo.

p *Possint*. nisi in casibus: vt j. tita. proxi. per totum.

q *Dedisti*. secus si fundum de quo litigabat minor diuisit, aliquo sibi dato nomine translationis. ar. §. de trãsact. l. præses. immo idem, vt ff. de transac. l. cum hi. §. si cum lis.

r *Mutuo*. sic §. de reputatio. l.j. & §. si aduersus transact. l.j. & ij.

ET si præses.] CASVS. Iudex circumuentus falsis allegationibus, puta quia dicebatur quòd æs alienum vt gebat, cum non immineret: de prædio minoris alienando decretum interposuit: non valet decretum, nec alienatio: vnde prædium minoris minor vindicare poterit.

s *Actionem*. in rem & in personam contra tutorem vel curatorem: vt ff. eod. l. magis. §. penult.

t *Reseruauit*. nullum enim fuit decretum: & sic nulla alienatio, sic §. si ex fal. allega. l.j. & argu. ff. quibus ex causis in possess. ea. l. Fulcinius. § si quis bona posuerit. & ff. eo. l. quamfederit. & l. si quis bona.

VEnditio quidem prædij quod iure pignoris [a] vel in causa iudicati captũ & distractũ est, [b] ad senatusconsultum, [c] quod de non alienandis prædiis pupillorum vel adolescentium, nisi auctore prætore vel præside prouinciæ factum est, non pertinet. sed si etiamnum in ea ætate es, cui subueniri solet: [d] aditus competens iudex, ante in integrum restituere debeat, præsente diuersa parte [e] causa cognita discipiet, [f] PP. XIII. Kal. Decemb. Duobus & Aspris Conss.

Quando contractus non tenet ipso iure, non debet peti in integrum restitutio, hoc dicit. Quę habent vim explicatam, non debent petere vim implicatam, hoc dicit. Bald. Vel sic: Vbi venditio pignoris est ipso iure nulla, restitutio ratione ætatis non est ipso iure necessaria. secus si sit aliqua: & si intercessit læsio non modica, vel fraus cum emptore sit participata. Sal.

II. Imp. GORDIANVS A. Clearcho & aliis. †

NOn est vobis necessaria * in integrum restitutio, si tutores vel curatores vestri possessionem, licet pignori nexam, vendiderunt [g] sine decreto. Quòd si creditores [h] id fecerunt: ita demum iuxta formam edicti beneficium [i] tibi impertietur, si fraudulenta venditione, participante consilio emptoris, damnum tibi inflictum esse doceatur. [k] PP. III. Kal. Februar. Gordiano, A. & Auiola Conss.

Pater non potest alienare rem filij sine decreto. l.d.d. Bald. Vel sic: Pater curator filij non potest prædia alienare sine decreto. Salycetus.

III. Impp. VALERIA. & GALLIE. AA. Theodosiano & aliis.

CVm emancipatis vobis prædium acquisitum foret, [l] alienari à patre eodemque curatore [m] sine præsidis auctoritate non potuit: maximè si tanquam [n] suum esset, non tanquam pupillare, vendiderit: itaque illibata vobis persecutio eius ma-

A bus prohibitionis, nec aliam specialem pœnã imponit. nam ad illa de quibus est specialiter cautum, non porrigitur generalitas: vt ff. de verb. oblig. l. doli & de pœ. l. pen. secundum Io. Vel illud intelligitur de his quæ fiunt contra cõmunes leges: illud de eo quod fit contra priuilegium, & non cõtra leges communes. Vel hoc ideo contingit, quia curator est extra causam prohibitionis: & hoc pignus minorem nõ onerat: & sic quantum ad minorẽ vt non tenet principales, ita nec subsecutum. & sic loquitur aliud contra. ff. de fideiuss. l. cum lex. quantum autem ad tutorem. principale tenet, a sic & subsecutum. sic & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. si socer nurui. & ff. de diuor. l. fina. in prin. & j. de bo. mater. l. j. Vel quarto, ibi de his quæ habent perpetuam causam prohibitionis. Vel quinto, refert vt videant tutor, vt hic: an pupillus eo auctore, vt ibi.

Generalitas non porrigitur ad species aliter contra.

m *Perfequi*. tu emptor. *Rectorum*.] CASVS. Si prædium suum minor sine decreto alienauerit, poterit id reuocare: ita tamen vt precium quatenus in vtilitatem suam conuersum est, emptori restituat.

n *Constiterit*. nota ergo quòd emptor probat minorem locupletarum, cum tutori est soluta. secus si ipsi pupillo: quia tunc pupillus probat nõ esse versum: vt j. eo. l. si prædiũ. & ff. de iureiur. l. nam & postea. §. fi. minor. quæ est contra. Sed fallit in creditore: vt §. si aduer. cred. l.j. & ij. Vel hoc quando contractus est nullus: sic quia comperat pupillo directa rei vindicatio: & aduersarius excipiat, dicens cum locupletatũ, & ita suam exceptionem probare debeat, scilicet se minorem, & læsum: vt ff. de proba. l. in exceptionibus. & j. eo. l. vtere. & l. si prædium. vbi autem tenet, cum agit minor petendo restitui: plene intentionẽ suam probare debet, scilicet se minorem & læsum: vt j. eo. l. fi. & ff. de cura. fur. l. consilio §. fi. & ff. e. l. si pupillorum. §. fi. & l. si fundus. & ff. de mino. l. parri §. item. Vel planius: aut non tenet, & probat emptor: vt hic. & infra. e. l. vtere. & l. si prædium. Aut tenet, & tunc minor: vt ff. de iureiur. l. nam & postea. §. fi minor. Accurs.

Minor tenens restitui se minorem & læsum. & læsum.

SI quidem.] CASVS. Minor prædium suum sine decreto alienauit: non refert, alienauit vili precio vel non: quia non tenebit vẽditio. & hoc in prima. Si vero interposito decreto alienauit, sed ignorans vires prædij minori precio quàm valuit, tenebit alienatio: sed restituetur, vt iustum preciũ ei suppleatur.

o *Patronus tuus*. ôliberte idem & curator.

p *Obstruxerit*. vt & ff. eo. l.j.

q *Restituio*. ad hoc vt precium suppleatur, vel res reddatur,

---

a *Libello*. quo petitur decretum, & causa inseritur. non ergo assertioni libello factæ creditur, sed necesse est probari causam. Vel dic quod procurator ad hanc cautam non potest constitui sicut in excusatione tutelæ: vt ff. de excusa. tuto. l. excusatio. & arg. si propter pupillum. l. fi. & arg. ff. de offic. eius cui mandatum. l.

Transactio non valet sine decreto.

Talaas.

b *Rusticorũ*.] CASVS. Minor sponte donauit prædiũ rustic. ante nuptias nomine sponsaliorum sine decreto. an valeat donatio, quæritur? Dicitur quòd non, vtpote facta contra senatusconsultum.

c *Adiuuorem*. immo, vt supra si aduer. donat. l.j. quæ est contra. Solibiles. Vel ibi decretum fuit: hic non. Vel hic sponsalitia: ibi propter nuptias. hoc placet. Iteꝝ contra. supra de admi. tuto. l. ex. Solu. non est donatione dicit. Item contra. infra si maior fact. l. fi. §. cum aut em. dolo. vt ibi.

ET.] CASVS. Tutor vel curator si prædium minoris alienauerit sine decreto, an illud minor reuocare possit, quæritur? Dicitur quod sic. Pignora autem quæ curator emptori ob euictionem obligauit, poterit emptor persequi.

h *Quamuis*. id est contra senatusconsultum ad orationem fatum: vt ff. eo. l.j.

i *Refecta est*. quatenus de facto processit, cum de iure non teneat. sic supra de rescinden. vendi. l. si dolo. & ff. de actio. empt. ex empto. & si qui vina. & sic de sacrosanct. eccle. l. iubemus. ij. & post ff. tantum.

k *Pignora*. quid si simplum de euictione promisit? Respon. tenetur: vt ff. de euictio. l. minor. xxv. annis.

l *Sane*. immo quidquid sequitur, & c. vt supra de legi. & constit. l. non dubium. quæ est contra. Solu. illa in his quæ itant in fini-

Codex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si vt minori venderet, deceptus est. & hoc data electione emptori : alioquin si in hoc ipso quod vendiderit est deceptus, ad rē ipsam: vt ar.ff. de iure dot.l. si res.§.j. & ff.de dona.inter vir. & vxo.l.si sponsus §.circa. & arg.supra de rescin.vē.l.ij.Sed vi-

Restitutiō an faciat cessare decretū iudicis.

detur iudicis decretum facere cessare restitutionē : vt ff.de minor.l.ait prætor,§. quid tamen , sed aliud est cū pro recipiente sibi debitum , & aliud cū pro alienante interponitur: vt ibi dixi. Item ad hoc quod dicit de vili precio, facit.ff. de transac. l.cum hi.§. si quis de alimentis.& supra de rescin.ven.l.quisquis.

OBæs.] CASVS. Si minor alicui in centum teneatur : an vt liberetur interposito decreto possit rusticum prædium alienare,quæritur? Respon. quod sic, etiam prouinciale.

a *Alienum tantum* . vel similem causam, vt dotem: vt plene dixi supra de admi.tut. l. lex quæ. in princ. Vel donationē propter nuptias : vt supra si ma.fa.l.fi.§.fi. Itē ob famem . ar. supra de pa. qui fi. dis.l.j. & ij.cū plonæ rebus præponatur: vt ē. de sacrosan.eccle.l.sancimus. Forte & ob famem coniunctarum personarum : a vt ff de tut. & ra.dist.l.j.§. sed nonnullos. Idem dicūt de fundo sterili . ar. supra de sac . san. eccle. authen.itē prędiū.quod non placet: quia non videtur sterile, quod vendi potest : vt ff. ad leg. Falci.l.iij.& ff. e.l.si fundus. nisi forte nil posset percipi.

Persona sunt rebus præferēda. a Not.glos. quia singu. est.

b *Prouinciale* . econtra videbatur , quia directū dominium venditoris vel minoris nō erat. & fac.ff.e l.magis.§.ne tamen.

ETiam.] CASVS. Si minor habeat prædium in emphyteusin, vel tale pro quo reddat tributum fisco vel Cæsari : an id sine decreto alienari possit,quæritur? Respon,quód non.

c *Etiam vectigale*.quod præstat vectigal fisco.

d *Patrimoniale*.quod Cæsari.

e *Emphyteuticum*.quod priuato.& idem si quodcunque ius habet in re:vt ff.eo.l.iij,§.sed ius.

VTere.] CASVS. Si minor prædium suum prouinciale sine decreto distrahat, vt emptor nomine precij fisco cuius debitor erat minor,vel creditori suo vel patriæ satisfaceret,& prædium reuocare voluerit: an ei agenti, nisi precium cum vsuris fisco debitis restituat emptori, obstet doli exceptio, quæritur? Dicitur q sic,& hoc cauetur respōso Papi.& cęterorum iurisc5.

f *Precibus*.id est in libello precum.

g *Oppone*.tu emptor.

h *Ob eorum*. s. minorum.& habes idem. ff.e. l.si fundus.§. fi.& l. si pupillorum §. pe.& ff.de mino l.tutor. & ff.de cur.fur.l.cō filio.§.j. & j.titu.ij.l.si contra amplissimi. & ff.de acquir.re.domi.l.bonæ.fidei.

i *Venundatos*.à minore.

OBæs alienum tantum [a] causa cognita prædiali decreto prædium rusticum minoris prouinciale [b] distrahi permittitur. Dat.II.Kalendas Maij Heraclię. CC.Conss.

Minor non potest vendere suam emphyteusin sine decreto.Baldus. Vel sic: *Non tantum propriam ,sed nec vectigale vel emphyteuticarium prædium vendat minor sine decreto.Salycetus.*

XIII. Iidem AA. & cc.Zenophilæ.

ETiam vectigale[c] vel patrimoniale[d] siue emphyteuticum [e] prædium sine decreto prædiis distrahi non licet. Dat VIII.Kalendas Septemb.Sirmij.CC.Cōss.

Etiam ex contractu venisti secuta traditione propter reciprocam prestationem causa tuendi.b.d Bald. Vel sic: *Minor à vendicando alienata repellitur si precium in suum debitū versum non restituat cum vsuris. Salycetus.*

XIIII. Iidem AA.& cc.Phrominio.

VTere viri prudentissimi Papiniani responso, cęterorum que quorum precibus [f] fecisti mē tionem, sententiis . ac doli mali exceptionem oppone.[g] precium ob eorum [h] debitum solutū probans , si sortem cum vsuris,quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes,fundos prouinciales citra decretum prædiis venundatos [i] cum fructibus petant. Dat. IX. Kalendas Decemb. ipsis. CC.Conss.

Non potest minor soluere sine decreto aliud pro alio in his qua non possunt alienari.b.d.Bal. Vel sic: *Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto. Salycetus.*

XV. Iidem AA. & CC.Sabinæ

SI minor vigintiquinque annis prædium rusticum , cum aliud [k] deberes, [l] sine decreto in solutum dedisti:dominiū à te dis-

SI minor.] CASVS.Tenebatur mihi minor in fundo Sempronio,dedit mihi in solutum aliū sine decreto,cū debuit dedisse Sempronianū:an id vindicare possit,quæritur :Dicit q fic.

k *Aliud*.scilicet prædium . & ita alterum puta debitum , potest alienare : aliud non .sic est differentia inter fundum & fundum: vt ff.e.l.si agis §. si fundus , & §.fi pupillus.Sed argu. contra.ff. e.l.si pupillorum. §. fi vbi fundus primo obligatus cum decreto. alterī pro eodem debito exoluendo sine decreto obligatur . fedibideo, cuia in locum primę obligationis succedit eadem res.

l *Deberes*. ex persona eius cui successisti.

SI prædiū. Primo con. Dasile emptori. fecūda ibi, CASVS. Si minoris,secundum prædium vel suburbanum sine decreto alienauit, non tenebit alienatio, sed agetur & restituetur sibi prædium cum fructibus si extent:consumptos condicet.si tamē emptor probet precium fuisse versum in vtilitatem minoris, repelletur minor doli exceptione , si non soluat precium cum vsuris, & sumptus si quos fecit in prædio . Nota ex textu sufficere decreti illius iudicis in cuius territorio res est. sufficeret etiam decretum illius iudicis qui habet pupilli sub se,licet non habeat rem sub se : vt l.magis puto.§.illud . ff. de rebus eorum.

m *Suburbanum*. pro eodem ponit rusticum & suburbanū: vel suburbanū est quod est iuxta vrbanum, vt horti in ciuitate, & extra.

n *Non loco* . nam verba & in ciuitate ; vt ff. de verbo.signi .l. vrbana prædia.& l. vrbana familia, & econtra rustica cum in ciuitate.

o *Probare* . ex voluntate, non ex necessitate, vel etiam

XVII. Iidem AA. & c c. Philippo.

INter omnes minores [q] nec commune prædium sine decreto prędiis sententia senatusconsulti distrahi [r] patitur. nam ad

en necessitate,cum contractus non tenuerit, vt ibi dixi.

p *Facultatibus*.mobilibus: vt ff.eo.l. magis .§. item requirat. & ad hoc supra de his qui ve. ęta.impe.l. eos. & infra titu.ij.l.si contra amplissimi.& dium. & ff. eodem.l. iij , & infra titu.ij.l.si contra amplissimi.& supra de condic.ex le.l.si mala.& ff. de peti . hæred.l.sed & si lege.§.scire.& ff.de min.l.intra vtile. & l.tutor.in fi.& ff.eodem.

q *Minores*.vterque enim eorum erat minor. fic. ff., eodem.l.fi

r *Distrahi* . etiam per diuisionem . Est enim quædam alienatio per diuisionem & adiudicationem.

a *Sine decreto*.vt & ff. eo.l.j.§. si communis & est ratio, quia ex necessitate sit.sic & ff. de condict.furt.l. ideo. & arg.supra de fun.do.l.j. & facit infra tit.j.l.j.& fi.

Si minores.] CASVS. Si minor nomine suo vel patris fisco vel priuato teneatur: an interposito decreto res suas distrahere possit, quæritur?

Dicitur quod sic.

b *Debitis duntaxat* . determinat debitis , non autē ea quæ sequuntur.

c *Obnoxij*. ad pecuniā: secus si ad rem certam. tunc enim distinguitur, patris , an suo nomine debeant.vt ff.eo.l. magis.§. si pupillus . & §. fed & si pater.

d *Pretore* . id est prætore quem constituit Constantinus.

e *Fide*. quia non inueniatur vnde aliunde commode potuerit debitum solui , nec enim frumentū, nec alia necessaria debuerunt venditi.vt arg.ff. de verbor. significa. l. Nepos Proculo.

Cautionatio.

f QVANDO DECRETO opus non est.

Dicamus quando decreto opus non est. Nota.

Hanc lectionem Dominus supra tit.ij. penult. Secundum quam non cuncta de dam infec. tis. si fundus.§. si pupillus. Item si alio quando def.vt.l.fi. ff. eo.l.j. § i. item in alio: vt infra eod. tit. l. ij. Item si minor . quod plane dicit supra ff. eodem . vers. authen . sacramenta. item alius: vt ff. eo. l. magis . §. fed si pater. Item in alio: vt infra eod.l. fin. Item vt alio: vt supra de admi. tut.l.fina.§. defensorem. Accessores.

SI probare.] CASVS. Si mandauit restator vt reddito precio minor tibi prædium restituat : decretum non est necessarium.

g *Si probare*. sic supra de pact. inter empt . & vendi. l. ij.

h *Patet*. tu venditor.

i *Consensis* . ex vendito , vel præscriptis verbis.

k *Confessisse*. in pacto emptionis.

l *Valuerint* . habitæ in pacto venditionis.

Illud.] CASVS. Minori impetrauit à principe Saturninus vir clarissimus [m] specialiter ius vendiuisionis causam prouocante tā tummodo maiore socio, eius alienationem & sine decreto [a] fieri iam pridem obtinuit.Dat . VII. Id. Decemb.CC.Conss.

Propter debitum fiscale(puta propter datias& collectas) potest alienari res minoris intercedente decreto. Bald. Vel sic : Etiam propter debita fiscalia non possunt minorum prædia alienari, nisi causa probata,& intercedente decreto . Salyc.

XVIII. Impp. CONSTAN A.& CONSTANT.C.ad Seuerum.

SI minores vel ex patris nomine vel ex suo,debitis duntaxat[b] fiscalibus vrgentibus , vel ex priuatis contractibus reperiātur obnoxij: [c] decreti interpositio à Constantiniano prærore [d] celebranda est,probatis examinatisque causis: vt patefacta rerum fide, [e] firma venditio perseueret. Dat.XII.Kalen.Ianua. Probiano & Iuliano Conss.

TITVLVS LXXII.
QVANDO DECRETO opus non est.[f]

Emptor mandauit restitui res emptam vesa fu precio. potest hoc fieri , licet hæres sit minoris quia voluntas testatoris operatur idem quod decretum iudicis.b. d.Baldus. Vel sic : *Consentiens paternalis contractui apposita facit alienationem rei minoris valere sine decreto.Vel sic: Ex voluntate paterna possunt immobilia pupilli alienari sine decreto. Salycetus.*

1. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Valentino.

SI probare [g] potest [h] patrem pupilli cuius tutores conuenisti , [i] consensisse [k] vt reddito tibi prædio precium reciperet: id quod conuenit, seruabitur . Neque enim in ea re auctoritas præsidis necessaria est, vt tutorum solicitudini consulatur , si voluntati [l] defuncti pareant.Dat.VI.Kalendas Ianuar. Antonino & Geta Conss.

Idem operatur rescriptū principis quod decretum seueriores solemniter emanatum.b.d. Vel sic: Habent verbum superioris,non indiget verbo inferioris. Bal. Vel sic. Concessio principis specialis habet vim decreti. Salyc.

II. Imp. AVRELIANVS A. Pulchro.

ILlud requirendū est , an adito principe Saturninus vir clarissimus [m] specialiter ius vendi-

de his qui ve.ęta.impe.l.j. & potest forte dici hoc casu salrem coram iudice inquiri causam vendendi,licet decretum non interponatur: vt ē.de his qui ve.ęta.imp.l.ij.

PRædium.CASVS. In hac l. dicitur quod prædium minoris sine decreto alienari non potest, nisi in testamento vel codicil.vt alienetur iubeat testator.

u *Deprehenditur* . testamento vel codicillis: vel nisi parens,, vel †alias cui ille cui minor succes. *sensto.* fit, ad alienandum aliquo modo fuerit obligatus: vt ff.e.l.j.§.i.& l. magis.§.fi pupillus.Sed quid si mandauit generaliter,vt multi faciunt de rebus suis vendendis , vel tutoribus,vel curatoribus , vel fideicommissariis: nunquid poterunt mittere manum ad quem rem velint? quod puto ex hac l.& ff.e.l.j . §.j.& fa.supra de his qui ve.ęta. impe.l.ij. & iij . & supra e.l.j.

OET *sine* . Permittimus, vt & supra de admini.tu.l.lex.§. fi.& ff. de mino.l. & si fine.§. quæsitum.

SI QVIS IGNORANS &c.

Quoniam res minoris ab aliquibus distrahuntur tanquam sint eorum propriæ , sine decreto: ideo quid veri sit si sine decreto ignorans quis rem esse minoris,ab extraneo comparauerit,ponit. Continuatio 119.

SI ea.] CASVS. Hæres tutoris rem pupilli distraxit: an eam pup . vindicare possit? Distinguit : aut distraxit vt suam , aut vt pupillarem. Secundo casu,si emptor sciēs, nulla tēporis præscriptione tutus est. Primo casu,si emptor erat ignorans,licet dominus nō fuerit factus statim cū res tradebatur : tamen si eam post legitimam ætatem minoris præscripserit, vindicāti obstat præscriptio.

p *Hæredi.uo*. id est iure ciuili.

q *Qui scierit* . rem esse pupilli , & non tenere vēditionem : & sic duo obstāt emptori vel præscriptori,mala fides , & quod pupillaris est res, idem si sciat esse pupilli, & credat licere eme re ab hęrede tutoris: sed tunc impedit iuris error : vt ff . de vsuc . l. nunquam.in principio.

Præscriptio impeditur iuris erratum.

ditionis acceperit . Ad instar enim prædialis decreti concessio [o] principalis accedit. Dat. Id. Ianuarij.*

Alienatio facta ex patris voluntate vel testatoris, valet sine decreto. Sal.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & c c.Stratonicliano.

PRædiū rusticū vel suburbanū à minore vigintiquinque annis alienari sine decreto præsidis (nisi parentis voluntas, vel testatoris, ex cuius bonis ad minorē peruenit,super alienando eo aliquid mandasse deprehendatur [p]) nulla ratione potest. Dat. XII. Kal. April. Nicomediæ . A A. Conss.

Vestes detritæ & animalia superaneus possum alienari sine decreto. Saly.

IIII. Imp. CONSTANTINVS A. ad populum.

ET sine interpositione decreti tutores & curatores quicunque personarum vestes detritas & supervacua animalia vendere permittimus.[q] Dat. Id. Mar. Constantino . A. VII. & Constantio Cæs.IIII.Conss.

TITVLVS LXXIII.
SI QVIS IGNORANS rem minoris esse , sine decreto comparauerit.

Qui emit rem minoris tanquam minoris, non præscribit: si autem tanquam maioris bona fide, præscribit.Bald. Vel sic: *Emptor bonæ fidei præscribit,non malæ fidei.b. d. primo in vendente vt alienēn : secundo vt proprium. secunda ibi,si vero. Salycetus.*

1. Imp. GORDIANVS A. Felici.

SI ea quæ in iure tutoris hæreditario [r] vel honorario titulo successit, possessionem tuam vendiderit: si vt pupillare distraxit:emptor qui sciens [s] à tutoris hærede mercatus est,cū officū morte finiatur, [t] alienam rem cōparando,de temporis interuallo nulla potuit acquirere defensionem. Si vero vt suā distraxit, ignoranſque rem alienā emptor coparauit: neque statim per traditionem possessionis dominus effectus [u] est, sed tantūmodo aduersus te statuti temporis [t] (cum

& pro empto.l.ij.§.si quis à pupillo.

r *Feniatur* . vt & s.de nego . gest.l.curatoris . inchoata tamen deberperficere: vt ff.de hered.tut.l.j.

s *Effecit*.cū à nō domino habeat: vt ff.de acqrē.re.do.l.traditio.

t *Statuti temporis*. x. vel xx. ann. quod demum eo facto maiore currit:

currit: vt hic, & ſ. qui non ob. long. tem. præſcrip. l. non eſt incognitum, & ſ. eo. l. fi. Et eſt ratio: quia cum tempore minoris ætatis non poteſt alienari, ergo nec vſucapi: vt ff. de verb. ſig. l. alienationis.

Si contra.] CASVS. Tutor vel curator ſi rem minoris aliena uerit ſine decreto, reſcindi poteſt venditio: nec tantum res, ſed in reſtitutionem venient etiam fructus, ſiue extent, ſiue cõſumpti ſint: ſi emptor nõ bonã fide emit.

a *Probaueris.* quod eſt eo ipſo quod contrariũ non probatur: ſic ff. tit. ij. l. ſi prædium. ſic ergo probat aduerſarius ſolennitatem: vt & alias qui ſolennitatem dicit, probet: vt ff. de pub. in rem act. l. quæcunque. §. fi. Sed arg. contra. inſtitu. de hæreſ. §. fi.

b *Vniuerſi.* extenſe vel non: vt & ff. utru. ij. l. ſi prædium.

c *Sinon bona fide.* etiam in iure errantem: vt ff. de peti. hæred. l. ſed & ſi lege. §. ſcire. Sed opponitur, non poteſt vſucapi: ergo nec fructus poteſt lucrari: vt ff. de vſucap. l. vbi lex. Sed rñ. ibi propter rei vitium, hic propter defectum ſolennitatis, vel propter ætatem, quæ non noceret ad fructus: vt ff de acquiren. re. do. l. bonæ fidei.

PO*ſſeſſiones.*] CASVS. Si tutor rem pupilli vt ſuã ſine decreto alienauerit: & ille in quẽ alienata eſt, ſecundo vẽdiderit: ſecundus emptor ſecurus nõ erit, niſi poſt ætatem legitimam minoris eam præſcripſerit.

d *Emptore.* etiam bonæ fidei.

e *Spatium.* ſ. x. vel xx. annorum.

f *Intereſſerit.* poſt minorem ætatem: vt ſ. eo. l. j. ed hodie malæ fidei poſſeſſore alienãte &c. vt j. de præſcrip. long. temp. auth. malæ fidei. Sed opponitur: Nonne etiam olim prohibebatur alienari: vt ff. de re. eo. l. j. ergo & vſucapi: vt ff. de verbo. ſig. l. alienationis. ergo bona fides non prodeſt, vt ff. de vſucap. l. vbi lex? Reſpon. interim dum minor eſt: & ſicut prohibetur alienatio, & vſucapio eſt prohibita, ſed poſt minorem ætatem vtraque valet, vt hic. Vel ibi prohibetur, quia furtiua: hic propter defectum ſolennitatis: vt dixi ſ. eo. l. j.

Q*Voniam aduerſus.*] CASVS. Si prædium à minore mihi donatum ſine decreto, vel ab eius curatore vel tutore, alij bona fide ementi vendidero, an teneat venditio? Reſpon. quod ſi emptor preſente domino & maiore facto prediũ decem annis eo præſente, vel xx. eo abſente tenuerit, ſecurus erit: & vindicanti obſtat exceptio.

g *Quoniam aduerſus emptorem.* ſcilicet agitur.

h *Donata res.* vt ſ. tit. ij. l. non ſolum.

i *Effecto.* quare hoc, cum & contra minores olim huiuſmodi præſcriptiones currebant licet hodie ſit ſecus: vt ſ. in qui. cau. in integrum reſti. l. fin? Reſpon. immo non currebãt in huiuſmodi caſibus: cum nec alienari poterãt. vt ff. de verb. ſig. l. alienationes. argu. ff. de fun. do. l. fi fundum. ſic & in quibuſdam aliis erat, quę ipſo iure non currebant olim: vt diximus ſupra in qui. cau. in integrum reſti. l. fi. Vel dic hoc additum à compoſitoribus. Vel tertio ideo dicit maiore effecto, vt nec reſtituto detur; hodie conſtat ipſo iure prius non currere. d. l. ſ. in qui. cau. in integ. reſti. l. fi. & facit. ſ. e. l. j. in fi. & ſ. qui. non ob long. tẽp. præſcrip. l. non eſt incognitũ. ſed videtur etiã poſtea non poſſe vſucapi cũ initium ſit inſpiciẽdum in vſucapione: vt ff. de vſucap. l. ſequitur. §. ille illo. in fi. §. quo hic in ſpecie no non procedit vſucapio: ſed die vitium impedit eſſe rei & perſonæ. priꝰ. mum impedit. & demũ eo finito currit vſucapio, nullo ad principiũ poſt habito reſpectu: vt ff. de vſucap. l. vbi lex. §. interdum. & l. ſolum. §. quod vulgo. ſed perſonæ vitium licet eo finito currat præſcriptio, tamen ex bona fide & titulo ante vitium habito procedit: vt hic, & ſupra eo. d. j. in fi. & facit. ſ. tit. j. l. fi. fine. Sed contra. ſ. titu. proxi. l. fi. vbi quinque annos dicit ſufficere. ſed ibi ſolues.

Minus legitime alienata vindicentur etiam à ſecundo emptore, niſi ſit munitus præſcriptione. Salycetus.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Agathæ.

POſſeſſiones tuæ ruſticæ vel ſuburbanæ ſine cognitione cauſę & interpoſitione decreti contra ſenatuſconſultum alienatę, nec à ſecundo emptore [d] recte tenentur, niſi ſtatutum temporis ſpacium [e] interceſſerit. [f] Dat. Idib. Februa. Nicomedię C C. Conſs.

Emenis à donatario minoris poteſt præſcribere ſi habet bonam fidem, & continuat poſſeſſionem longo tempore. h. d. Bald. vel ſic: Is qui emit ab eo cui minor donauit ſine decreto, præſcribit contra eum à die quo factus eſt maior ſpacio decem annorum ex præſente, vel viginti ex abſente. Salyc.

III. Idem AA. & CC. Alexandro.

QVoniam aduerſus emptorem, [g] ad quem ex perſona eius cui contra ſenatuſconſultum donata res [h] eſt, iuſto titulo interueniente, ea res de qualis eſt, tranſitum fecit: requirere oportebit an præſente priore domino, & maiore effecto [i], ſine cõtrouerſia bona fide decennio, vel abſente viginti annis, qui quæſtionem patitur, poſſeſſor fuiſſe mõſtretur. ¶ Quod ſi apud grauitatem tuam manifeſte cõſtiterit: ſine vlla cunctatione, habita longi tẽporis præſcriptione petitorem oportebit excludi. Dat. VI. Id. Iun. Doroſtoli. CC. Conſs.

TITVLVS LXXIIII.

SI MAIOR FACTVS alienationem [a] factam ſine decreto ratam habuerit.

Licet minor factus maior ratam habeat alienationem prædii intra dimidiam iuſti precij vendidi, poteſt in hoc minus ipſum vindicare, niſi ſibi iuſtum precium ſuppleatur, vel in debito compenſetur. Salycetus.

I. Imp. GORDIANVS A. Liciniæ.

GVm proponas curatorem patris tui non interpoſito præſidis decreto prædium ruſticum hæredi creditoris [k] ſeu tutori eius [l] deſtinaſſe [m] venundare, eamque venditionem deceptum patrem tuum ratam habuiſſe [n], ſi minore [o] precio diſtractum eſt prędiũ & inconſulto errore lapſum patrẽ tuum, perperam venditioni conſenſum dediſſe cõſtiterit: non abs re erit ſuperfluũ [p] precij in compenſatione deduci, quod prędidis prouiſione fieri cõuenit: cuius ſolertię congruũ eſt, ditoris prædium quod valebat. xl. cum debitum non eſſet ſolutum vel vendidit: & ita vltra dimidiam iuſti precij dedit inſoluendum vel vendidit: & ita vltra dimidiam iuſti precij deceptus eſt. maior factus ratam habuit venditionẽ, & deceſſit: an tu igitur qui ei ſucceſiſti, deſiderare poſſis vt iuſtũ precium tibi ſuppleatur compenſando ſi quid ei debes vſque ad competentem concurrentem quantitatẽ, quæritur? Reſpon. quod ſic: & niſi ſuppleat, prædium cum fructibus recuperabit, & hoc vel hoc eligere poterit hęres creditoris: vt ſuppleatur iuſtum precium cum vſuris, aut prædium recuperet.

Minor annis viginti quinque ſi deterioratum reſtituat, non tenetur ſi non ſit dolus. Salycetus.

IIII. Imp. IVSTINIANVS A. Meunæ præfect. præt.

SI quando ſine decreto [b], minorum, [i] vel adhuc ſub curatoribus conſtitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur vel ſupponuntur, & ad perfectam ætatem ijdem minores prouecti, longo ſilentio querelam huiuſmodi tradiderint, [k] vt inutilis alienatio vel ſuppoſitio diuturno ſilentio roboretur: certum tempus ad talem confirmationem præfinitum eſſe cenſemus.

¶ Ideoque præcipimus, ſi per quinque continuos annos poſt impletam minorem [*] ætatem, id eſt poſt viginti quinque annos cõnumerandos, nihil conqueſtus [l] eſt ſuper tali alienatiõe vel ſuppoſitione is qui eã fecit, vel hæres eius: minime poſſe retractari eam occaſione prætermiſſionis decreti, ſed ſic tenere, quaſi ab initio [m] legitimo decreto fuiſſet res alienata vel ſuppoſita. ¶ Cum autem donationes à minoribus nec cũ decreto celebrari [n] poſſint: ſi minor vel poſt veniam ætatis rem immobilem donationis titulo in aliũ (excepta propter nuptias donatione [o]) tranſcripſerit: non aliter hoc firmitatem habebit, niſi poſt viginti quinque annos impletos, inter preſentes quidem decẽniũ, inter abſentes verò viginti annorum ſpatium, ſi ſine dolo & machinatione ſit donatio, & ſine fraude. Quod ſi minor ante viginti annos deceſſerit, ſuccedentibus ei in hac parte legibus, quod ſi minor non habuerit ſucceſſores, ſed ſolum fiſcum, vel alios quoſdam ſpecialiter ſibi donationem ſcripſerit, tunc ſine dubio ſuccedentibus fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit.

tuor, quæ ſoluta ſunt: ſex ergo quæ remanent, compenſantur cum eo quod hic quondam minor ſuo creditori debuit.

a *Si.* id eſt quamuis non habuit bonam fidem. vel ponitur conditionaliter, ſcilicet ſi non vult adimplere quod debet, ſoluendo ſcilicet vel compenſando.

b *Reſtituto eius.* id eſt aduerſæ partis, hoc eſt hæredis creditoris.

c *Reſtituere.* ſupple, an quod iuſto precio deſit: ſupplere ſoluendo, vel compenſando. Sed contra. ſ. de præſcr. xxx. an. l. j in fi. ſol. ibi dolor hic ipſa re interuenit de ſecundo.

d *Vendere.* quæ vt creditori ei debebatur.

Si ſine decreto.] CASVS. Dicit imperator in hac lege, quod ſi tutor rem minoris ſine decreto alienauerit vt ſuam, niſi fuerit bonæ fidei poſſeſſor in quem res alienata eſt, & tutus fuerit præſcripti. vel confirmatione: quo minus minor vindicare rem poſſit, non ſibi præiudicabitur.

e *Alienata eſſet.* tanquam ſua. & ſic facit hæc lex cum titulo ſuperioris: vt ff. tit. j. l. j. & l. ſi.

f *Confirmatione.* ſic ſ. ſi alieneꝰ pign. da. ſit. l. antepenult.

g *Poſſeſſor fuiſſet.* putant quidam fuiſſe. vel ſic: Sufficit titulo vendente tutore rei emptorem minoris, quo caſu ſine ſit minor ſine tutor vel curator, ſine ambo vendant, & etiam ſine decreto, ſi factus ratum habuit expreſſe: & quod ſine decreto factus erat, tenet. Idem ſi tacite, puta tacendo per quinquennium in aliis contractibus. ſed in donationibus decennium, vide natio propter nuptias ſit. 2 xx quinque annis ſufficiunt: vt infra eo. l. ſi.

Cum procuratores.] CASVS. Curator patris tui creditori vel hæredi vel tutori filij eius [a] deſtinauit vt venderet, & ſic vendidit. Contingit tamen eum aliquando non confirmari, puta per natiuitatem: & ideo ſecundi habitationem: & ideo ſecundi de eo, A. Q. vel ſic: Sufficit titulo vendente tutore rei emptorem minoris, quo caſu ſine ſit minoris. quo caſu ſine ſit minor ſine tutor vel curator, ſine ambo vendant, & etiam factus ratum habuit expreſſe: & quod ſine decreto factus erat, tenet. Idem ſi tacite, puta tacendo per quinquennium in aliis contractibus. ſed in donationibus decennium, vide natio propter nuptias ſit 2 xx quinque annis ſufficiunt: vt infra eo. l. ſi.

Licet minor. ſi diuerſa pars bonam fidem non amplectatur, in arbitrio eius [b] ponere, an velit poſſeſſionem cum fructibus reſtituere: [c] ita vt fœnebris [d] pecunia cum competentibus vſuris reſtituatur. Dat. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss.

Prædium minoris minus legitime alienatum renocatur, niſi præſcriptio vel ratihabitio poſt maiorem ætatem interuenerit. Salyc.

II. Idem A. Alexandro.

SI ſine decreto præſidis prædia tua à tutore tuo alienata ſunt, [e] nec ſpeciali confirmatione [f], vel (ſi bona fide poſſeſſor fuiſſet [g]) ſtatuti temporis excurſu id quod perperam eſt actum, fuerat ſtabilitum: præſes prouinciæ poſſeſſionem in ius tuum retraher. Dat. VII. Kalend. Ianuar. Pio & Pontiano Conss.

Res immobilis minoris alienata titulo oneroſo, procedit confirmatis contractus & tranſactionis tacitumitate quinquennij poſt ætatem legitimam inchoandi. Si autem titulo lucratiuo: ad confirmationem traditionis & tituli requiritur ſilentium longi temporis. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Si immobilis ſunt alienata ſine decreto titulo oneroſo ab ipſo minore, vel ab eius administratore eo ſciente & patiente, & factus mator tacitat per quinquennium, inducitur quadam tacita ratihabitio, contra quam venire non poteſt. Si autem ſunt alienata titulo lucratiuo, requiritur tacitumitas longi temporis. ad renocationem autem admittuntur etiam hæres, qui ſi & ipſe ſit minor, tempus quod ſupererat defuncto ex decennio vel quinquennio, non currit: ſed dominus eo facto mature. Salyc.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Meunæ præfect. præt.

SI quando ſine decreto [h], minorum, [i] vel adhuc ſub curatoribus conſtitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur vel ſupponuntur, & ad perfectam ætatem ijdem minores prouecti, longo ſilentio querelam huiuſmodi tradiderint, [k] vt inutilis alienatio vel ſuppoſitio diuturno ſilentio roboretur: certum tempus ad talem confirmationem præfinitum eſſe cenſemus.

¶ Ideoque præcipimus, ſi per quinque continuos annos poſt impletam minorem [*] ætatem, id eſt poſt viginti quinque annos cõnumerandos, nihil conqueſtus [l] eſt ſuper tali alienatiõe vel ſuppoſitione is qui eã fecit, vel hæres eius: minime poſſe retractari eam occaſione prætermiſſionis decreti, ſed ſic tenere, quaſi ab initio [m] legitimo decreto fuiſſet res alienata vel ſuppoſita. ¶ Cum autem donationes à minoribus nec cũ decreto celebrari [n] poſſint: ſi minor vel poſt veniam ætatis rem immobilem donationis titulo in aliũ (excepta propter nuptias donatione [o]) tranſcripſerit: non aliter hoc firmitatem habebit, niſi poſt viginti quinque annos impletos, inter preſentes quidem decẽniũ, inter abſentes verò viginti annorum ſpatium, ſi ſine dolo & machinatione ſit donatio, & ſine fraude. Quod ſi minor ante viginti annos deceſſerit, ſuccedentibus ei in hac parte legibus, quod ſi minor non habuerit ſucceſſores, ſed ſolum fiſcum, vel alios quoſdam ſpecialiter ſibi donationem ſcripſerit, tunc ſine dubio ſuccedentibus fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit. Quod ſi ante quinquennium donator ab hac luce migrauerit, ſuccedentibus ei fiſcalibus legibus, ſi intra quinquennium ſuperſtes fuerit donator, ſine dubio donatio ſuum robur habebit.

Minoris rẽ ſi qua vendidit vt ſuã, an habeat locum præſcriptio.

a *Eius.* ſcilicet creditoris.

b *Deſtinaſſe.* & vẽdidit vel deſtinauit, quod de iure nõ potuit.

c *Ratum habuiſſe.* expreſſe, cũ eſſet maior factus. & ſic iam non poteſt renocari, licet ſine decreto facta.

d *Si minore.* quàm ſit dimidia iuſti precij: vt patet ſtatim. pro tali ergo hic talis ratihabitio habetur, ac ſi in maiore ætate vendideret: ſed tũc daretur electio emptori, an redderet rem, vel iuſtum precium ſuppleret: vt ſ. de reſcin. ven. l. ij. & l. ſi voluerit. & nunc erit idẽ: vt hic ſubiicit. Alij dicũt fuiſſe hic deceptionẽ in eo q̃ dolo emptoris fuit inductus ad habendum ratũ: cum putaret precio iuſto factam fuiſſe venditionẽ, quod nõ placet.

e *Superfluum.* iuſtum precium erat decẽ: conuentũ pura, quæ-

Minor annis viginti quinque ſi deterioratum reſtituat, non tenetur ſi non ſit dolus. Salycetus.

Minoris rẽ ſi qua vendidit vt ſuã, an habeat locum præſcriptio.

Si maior fact. alie. &c. Tit. LXXXIII. 1174

que annis dicit, cum nomine pupilli fecit tutor venditionem. Sed opponitur prædictis, ſi minori præſcribitur. v. an. maiori vero. x. melioris conditionis eſt maior quàm minor? Reſpon. hoc verũ in maiore, quando ſine eius voluntate venditur. aliàs etiã ſtatim non poſſet contra venire. præterea maior venit cõtrà li. tem cõteſtatem: hic minor quocunque modo voluntatem contrariam declarando. Item adhuc opponitur: quia videtur hic malæ fidei emptor tueri ſe. v. ann. ſed ſ. titu. j. l. j. & l. fina. quæ ſunt contra. bonæ fidei tuetur ſe. x. annis, vel. xx. & ſic deterioris conditionis eſt bonę fidei, quàm malæ fidei. Sed reſpondẽ, hic quoquo modo declarando volũtatem contrariam, venit minor contra malæ fidei poſſeſſorem. vel ibi ſuo nomine vendidit tutor, hic nomine minoris facta eſt venditio. Porro vbi vendidit vel obligauit minor habẽs tutorem vel curatorem, ſine eo non valet: vt ſ. de in integrũ reſti. mil. ſi curatorem. & ſic non habet locum lex iſta: quia cum non ſubſit verus titulus, nõ habet locum vſucapio: & ſic nec iſtud quinquennium. Item dixerunt quidam eam non habere locum, cũ quis minor non habens tutorem vel curatorẽ, & nõ impetrata venia vẽdidit: quod non placet H. Si autem tutor vel curator, vel aliquis extraneus vendidit rem minoris vt ſuam, ignorante minore: ſi quidẽ emptor fuit bonæ fidei, habet locum præſcriptio. x. vel. xx. an. quæ incipit currere poſt legitimam ætatem completam. Si autem ſciebat emptor rem eſſe minoris, & ſic non poſſe diſtrahi ſine decreto, vel etiam putabat poſſe diſtrahi ſine decreto, & ſic errabat in iure, habet locum præſcriptio. xxx an. quæ incipit currere poſtquam habuit xiiij. an. vt ſ. titu. j. l. j. & l. ſi. & ſ. de præſcrip. xxx. vel xl. an. l. ſi cui. Sed Pla. hoc caſu etiam poſt legitimam ætatem incipere dicebat præſcriptionem. xxx. anno. & pro eo. ſ. de bo. ma. auth. niſi. & ſ. de an. excep. l. j. ſ. fina.

k *Tradiderint.* tacendo: ſi autẽ expreſſe, ſtatim poſſet eam confirmare: vt ſ. e. l. j & ij & ſ. ſi maior fa. l. j, & ij.

l *Conqueſtus eſt.* neque in iudicio, neque extra iudicium. Sed quid ſi extra conqueſtus eſt narrãdo quærelã emptori? Videtur quòd ſufficiat. arg. ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. cum quidã. ſecundum Azo. ſed H. cõtra, ſcilicet vt coram iudice fiat. arg. ſ. de non nume pecu. authẽ. hanc. ſed ibi tenuit cõtrarium. hic nõ

m *Quaſi ab initio.* & ita emptor incipit dominus eſſe. & ſic plus operatur hæc præſcriptio, quàm alia præſcriptio. xxx. an.

n *Celebrari poſſunt.* niſi præceptoribus: vt ff. de admini. tu. l. cum plures. §. j. vel alimenta neceſſarijs: vt ff. de tu & ra. diſtra. l. j §. ſed non nullos. & iiſi in donatione propter nuptias, vt ſubijcit. Item excipiunt quidam ſponſalitiam largitatem: vt ſ. ſi aduerdona. l. j. ſed ibi in rẽbus mobilibus facta fuit. Nã ſi in immobilibus non valeret: vt ſ. de prædijs minorum. l. prædia.

o *Excepta propter nuptias donatione.* quæ tenet ab initio: vt argum. ff. de iure do. l. Titia. & ſic eſt contra ſ. de prædi. mi. l. prædia, ſolu. hic corrigit. Vel dic quòd non valet: vt ibi. ſed quinque annis cõfirmatur, vt cæteræ alienatiões per. l. iſtã ſecundũ ſo.

Vel dic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vel hic de donatione propter nuptias: ibi de spōsalitia, id est de simplici. & de hoc dixi §. de adm. tu. l. lex quæ. circa prin.

a *In hæredis persona.* cius qui donauit vel vendidit, vt releratur ad vtrunque.

b *Accesat.* ad complendam præscriptionem: vt ff. de mino. l. interdum. in fi.

c *Hæredis.* sic lege vt sit sensus, quòd si hæres maioris est minor, id ex quinquennio vel decennio quod supererat defuncto, currit hæredi demum cum erit maior, & sic intransitiue, id est hæredis qui est minor. & sic est contra M. & P. in eo quod no. §. de temp. in integr. resti. l. ea quæ. §. fi. At ipsi sic legunt, vt hic sit sensus, quòd statim hæredi minori currit tempus quod de quinquennio supererat: & dicit quod post eiusdem ætatem, scilicet defuncti. quod non placet.

DE MAGISTRATIBVS conueniendis.

Continuatio.

Non solum tutores & curatores occasione tutelæ vel curæ conueniuntur, sed etiam magistratus, & scribæ, & æstimatores patrimonii, & similes qui ratione publici officii tenentur prouidere minoribus: & ideo ponit de magistratibus conueniendis. h.t.

d De magistratibus cō ueniendis. *hi in subsidium conueniuntur: vt infra eo. de satisfda. tu. §. pen.*

** al. recuperatores.*

Si *magistratus.*] CASVS. Potestas Bonō. dedit tu. pu. tutor repromisit rem pu. sal. fo. & fideiussores eo nomine dedit. Item dedit tutor fideiussorem de seruādo cum indemnem, id est potestatem. postea apparet eum tutorem soluere non posse administrata tutela, & ex mala administratione tenetur pupil. in c. finita tutela agit adultus aduersus tutorē quondā. non per hoc liberatur magistratus. sed si soluēdo nō inueniatur ipse, vel eius fideiussor, in subsidium cōuenietur magistratus vt cedat sibi actiones aduersus fideiussores quos magistratus nomine suo accepit. quoniam & sine cessione vtilem habent actionem contra fideiussores nomine pupilli acceptos.

e *Si magistratus.* dic quòd magistratus qui tutores dedit, exegit à tutoribus fideiussores rem pupilli saluam fore. Item & alios de sua propria indēnitate. licet pupillus agat cōtra tutores, nō tollitur actio contra magistratum, sed tenetur in subsidium, & poterit cedere actionem contra fideiussores quos accepit: & sine cessione habet vtilem.

f *Indemnes futuros.* an tutores hoc tenebantur promittere? Resp. ita. sicut & quando vnus alij committit gestionem: vt instit. de satisfda. tu. §. j. & ii.

g *Extra rem.* id est præter rem.

h *Actio,* vtilis tutelæ, vel negotiorum gestorum.

i *Alienam,* qua tenetur magistratus.

k *Vtilis.* tutelæ: vt ff. eo. l. fi. vel in factum.

Vtiliter ex tutelæ vel negotiorum gestorum.

l *Bonis excussis.* tutorum omnium si omnes gesserunt, & non est diuisa tutela: vel est, sed à se: vt ff. eo. l. duo. Si autem aliquis gesserit, alter non: prius magistratus cōuenitur, quàm ille qui non inter absentes autem vicēnium donatore acquiescente effluxerit: vt tamen in hæredis persona[a] illud tantummodo tempus accedat, [b] quod post eiusdem hęredis[c] minoris ætatem silentio transactum sit. Dat. Idib. April. Decio. V.C. Conss.

TITVLVS LXXV. DE MAGISTRATIBVS conueniendis. d

Minores in subsidium habent regressum contra magistratus qui eis tutores vel curatores dederunt: & contra fideiussores, quos ille de indemnitate receperunt. h. d. Prima soluit eam quæstionem vsque ibi, sed aduersus. Secunda soluit aliam vsque ibi, quam si exercueris. Tertia nouum dubium remouet in fauorem magistratuum. Salyc.

1. Imp. ANTONINVS A. Mutiano.

SI magistratus [e] à tutoribus seu curatoribus quos tibi dederint seu nominauerint, sti pulati sunt se eo nomine indemnes [f] futuros, & si quid præstitisse nt, repetituros, * in quę ea re fideiussores acceperūt: extra rē[g] (a) C quam fore satisdationem, actio [h] quā aduersus tutores seu curatores tuos instituisti, alienam [i] obligationem non resoluit. Sed aduersus magistratus qui curatorem dederunt, actio vtilis [k] ita demum cōpetit, si vniuersis bonis excussis, [l] reuocatisque quæ eū [m] in fraudē alienasse constitit, indemnitati tuæ in solidū satisfieri non potuit. ¶ Quam [n] si exercueris: [o] mandatis tibi ab eis, [p] actionibus aduersus fideiussores [q] quos acceperunt, consistere potes, licet vtilem actionem sine cessione habeas. Accepta Non Ianuar. Duobus & Aspris Conss.

Ex lata culpa magistratus teneatur eius hæres, non ex leui. Salyc.

11. Imp. ALEXANDER A Paterno.

IN hæredes magistratus, cuius [r] non lata culpa [s] idoneè cautū pupillo non est, non solet actio dari. PP. III. Non. Iul. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Magistratus qui sunt soluendo, habent beneficium diuisionis. Salyc.

111. Imp. GORDIANVS A. Probiano.

SI tu & collega tuus cum magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dediſtis, cautionemque idoneam non exegi ſtis, [t] nec aliàs seruati pupillo incēnitas poteſt, [v] & vtrique soluēdo eſtis: pro virili [x] parte in vos actionem dari non iniuria poſtulabis. [y] Dat. VIII. Kalend. Nouemb. Pio & Pontiano Conss.

Contra magistratum agitur in subsidium, id est excussis tutoribus, collegis & fideiussoribus. Salyc.

1111. Idem A. Aruntiano.

ADuersus nominatorem tutoris vel curatoris minus idonei non ante perueniri poteſt, quàm si bonis nominati item{q} fideiussoris eius, nec non collegarum [z] ad quorum periculū consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitati pupilli vel adulti satisfactū. [a] PP. Idib. Matt. Attico & Prætextato Conss.

m *Eum.* tutorem vel curatorem. & subaudi, & excussis etiam fideiussoribus: vt *j. eo. l. aduersus.*

n *Quam.* scilicet vtile contra magistratum.

o *Exercueris.* non tamen exegilli: quia frustra diceret, mandatis *Ab eis.* magistratibus.

p *Fideiussores.* dicit de his qui tuerunt accepti pro rem pupilli saluam fore, contra quos etiam sine cessione habet vtilem: vt hic, & ff. eo. l. §. exigere. & interim non tenetur magistratus: vt *j. eo. l.* aduersus Ir. dixit de alijs à magistratu acceptis pro sua indemnitate. quod non placet: quia & in eos actionem non habet, nisi demum cum damnum fuerit passus. Præterea non accepit eos nomine minoris, vnde quomodo vtilis daretur minori, quod hic dicit? & facit *j.* de conse. fil. de. l. iij. lib. x. & *l. j.* quis. or. eō. l. ij. lib. xj. & ff. de admin. tut. l. Iucius. ij. §. Sempronius.

r *Non hæredes.* Casus. I. magistratus.

s *Non lata culpa.* sed leui. Et sic nota. ex dolo & lata culpa magistratus tenetur hæres, non pro leui: vt hic, & ff. eod. non similiter. & *l.* quoniam hæredē. nisi lite cōtestata. pro leui contra magistratum: vt ff. de precario. l. quæstio. §. antepe. & arg. §. de hære. tu. l. j.

t *Tu & collega.*] Non excusat. leui culpa, nō lata vel dolo quia tunc in solidū teneremini cū effectu: vt ff. eo. l. in magistratib⁹.

v *Potest.* vt infra. l. proxi.

x *Pro virili parte.* nisi actum sit inter eos vt alteruus tantum periculo deatur, vel alter tantum nominauit: quibus casibus hi primo conueniuntur, non autem alij liberantur: vt ff. eo. l. j. & inter magistratus. & ff. ad municipalem. l. imperator. §. fi. & ea: que: quia aliter seruatur in pluribus fideiussoribus vnius tutoris, quorum quilibet in solidum tenetur cessis actionibus. vt ff. eo. l. si magistratus. de satisf. tuto. §. rem pup. sal. fore. l. vlti. Item not. si non fuit soluendo hi magistratus, non habet pupillus priuilegium ante alios creditores in bonis eorum: vt ff. eo. l. j. §. priuilegium.

y *Postulabis.* tu conuentus in solidum.

z *Duersus.*] CASVS. Ita demum ad magistratum qui tutorē dedit, peruenitur, si tutor vel eius fideiussor soluendo non sint, vt bonis eorū excussis, pupillo satisfieri idonee non possit. vt hic.

z *Collegarum,* id est contutorum, qui cum eo administrauerint insimul, vel vnus quidam, alius quidam alia: vt ff. eo. l. duo. nam si non administrant, tertio loco essent conueniendi. nisi in suspecto faciendo cessassent, vel tarde fecissent, vel prodidissent: vt ff. eo. l. proponebatur. & dixi supra eo. l. i. & facit *j. si tu.* non ge. l. j. & de diui. tu. l. ij.

a *Satisfactum.* & si nunc inueniuntur nō soluendo, præsumitur tēpore donationis fuisse nō soluēdo: & sic onus probandi pupillo non

pillo nō imminet: vt ff. eo. l. j. §. si magistratus. & dixi §. de probat. ex persona. Item contra. ff. ad municip. l. imperator. sed ibi patet solutio.

IN magistratu.] CASVS. Aduersus magistratum vtilis in subsidium pupilli competit actio, si nec tutor nec fideiussor qui fideiusserem pupi. saluā fore, fuerit soluēdo.

a *Municipes.* non autem in eorum fideiussores, qui rem pupilli saluā fore promiserant: vt ff. ad municip. l. ij. §. pe. & ff. eo. l. ij. respon.

b *Administratum.* scilicet rem tutelæ.

c *Solendi.* f. tutores.

d *Fideiussorum.* datæ ob rem pupilli saluam fore. vt. & *l. eo. l.* proxi.

e *Vtilem.* tutelę secundum Azo. vel in factū secundum H. quæ dicitur eadem cum ſit omnino similis: vt ff. e. l. fi. & facit. ff. de constit. tut. l. ij. & in authē. de iudi. §. nullo. col. vj. Sed contra infr. de satisf. tuto. §. Ceterum. de quo infra. vbi dicit magistratum vel præsidem nō teneri. Ad quod dic q quādo sunt ad quos per tinet tantum dare tutorem vel curatorem: nō autem exigere satisdationē: vt sunt præsides, & si non tenētur, vti. hic. Alij qui vtrūque, & alij qui tantum exigere satisdationem possunt: & hi tenentur, vt hic, & ff. de admini. tut. l. Aemilius Dexter.

Magistratus.

Vtiliter ex tutelæ vel negotiorum gestorum.

f *Vtile.*] CASVS. Prætor dedit curatorem, & generalem administrationem ei mādauit: deinde decretum interposuit vt facere inuentarium, & secūdum eius quantitatem fideiussores darēt. scriba inuentarij scripsit minus valere patrimonium, & æstimationem rerum ibi cōpertarum: vt sic minus locupletes fideiussores possent accipi. tenetur, vt hic, & ff. eo. l. j. §. diuus.

g *Adscr. s. l. lata.* vel. id est post dationem curatoris est adiectum de commissione administrationis.

h *Quod enim.* f. sententiam, quæ interlocutoria dici potest, vel magis decretum: vt in auth. vt hi qui ob. §. fina. col. vj.

i *Decretum.* de faciendo inuentarium, & fideiussoribus dandis. Alij dicunt de traditione rerum: vt §. de epis. audi. l. de creationibus. Alij de alimētis pupillo præstandis, vel decernēdis. Alij dicunt de quadam solennitate quæ obseruabatur quādoque in datione tutorum: vt §. de tu. & cura. illustri. per. l. j.

k *Non curatoris.* f. tantum, & hoc quando ipse fecit sic scribi. vel si non fuit in fraude, plane leges.

l *Supralapso.* quia male administrauit: & tunc est non soluendo ipse vel fideiussores: & hoc siue fuit in fraude, siue nō ipse curator: vel si tutor damno dato ab aliquo in rebus æstimauit damnum rerum prout etāt æstimatæ à scriba, vel vendidit ideo minori precio credens iustam fuisse æstimationē scribæ. ADDI. TIO. No. quod tutor vel curator vendens rem sicuti æstimata est auctoritate publica, excusatur, licet plus valeat. quod tamen intelligas secundum Bar. hic, nisi manifestū esset iustam æstimationem esse iustā. ar. §. de pert. tut. l. si tutor pertitus. Legibus, conductione ex. l. ista secundum quosdam. Vel dic m *Legibus.* conductione esse minoris an magistratum prius vel scribam in electione esse voluit cōuenire, licet dicant quidam primo æstimationem factum qua tenetur etiam magistratus: vt ff. e. l. fi. & ibam & æstimatorem velit cōuenire, tertio non gerētem tutorem gerentem, secundo magistratum, tertio non gerētem cōuenire: & hoc bene: quarto scribas: quinto æstimatores. quæ

Iusta lex idem dicit quod præcedens, sed addit de tempore finito officii & loco intendit: Suffecta tutores fuisse soluendo tempore depositi officii, vt ad magistratum non possit pertinere. Salycetus.

v. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Eugeniæ.

IN magistratus municipales [a] tutorum nominatores, si administrationis [b] finito tempore non fuerint soluendo, [c] nec ex cautione fideiusionis [d] solidum exigi posit: pupillus quondam in subsidium indemnitatis nomine actionem vtilem [e] competere ex senatusconsulto quod auctore diuo Traiano patente nostro factum est, constitit. Dat. VII. Id Decēb. ipsis & Conss.

Si notarius qui inuentarium scripsit minorem æstimationem rerum fecerit, & secunda vi illum fideiussorem receperit: tenetur minori actione in factum: nec ex hoc vitiatur datio curatoris. Salycetus.

VI. Imp. ZENO. A. Aeliano præfecto prætorio.

CVm [f] sit adiecta & prætoris sententia generalem curatori administrationem mandantis, & quod eam [h] pro more sequitur decretum [i] pariter sit compositum: manifestum est non curatoris [k] dationem fuisse inualidam, sed in æstimanda adultæ substantia, scribæ vitium, qui tanquam non amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fideiussorem [x] acceperat, intercessisse. in quo casu non curatoris erit ratio reprehendenda, si qua læsio [l] rebus minoris illata fuisse aduersus legum ordinem comprobetur. sed super negligentia vel dolo scribæ, qui veram substantię taxationē passus est occultari, legibus [m] erit agendum. Dat. V. Kal. Ianuar. Basilio. V.C. Cons.

Codicis domini NOSTRI IVSTINIANI SACRATISSIMI principis ex repetita prælectione, Liber sextus.

TITVLVS I. DE SERVIS FVGITIVIS, &c.

Rouata omni alia continuatione, dic [a] quia supra dixit de actionibus, quæ sunt ex contractu: vt in. iij. lib. vel ex quasi: vt in v. ideo subiicit de his quæ sunt ex maleficio: & sic de furtis. Sed quia seruus facit furtum sui: ideo de eo præmittit, & de seruitutibus.

a *Ista cum tuitatione sequuntur Cyn. Bar. Bald. Salyc. quandam Ful. Ange. & Paul. verebrendist. sed hæc dicit hoc quod patuit circa hoc est curandum quod nota. Dimisse.*

* *alias fideiussionem.*

b *Dic vt per Salyc. in l. penul. infra eo.*

c *Idē Paul.*

d *Idē Salyc. Cæsus.*

e *Libertis.* scilicet ciuitatum.

f *Ciuitatum.* Romanæ vel alterius: [a] augumen. vt infra eodem. d. municipia. & l. penultima.

g *Artificibus.* scilicet ciuitatum: licet non sint seruis: [c] vt infra eo. l. fin.

h *Priuatam.* scilicet singulorum de populo. A. Z.

i *Dominicam.* id est imperatoris. [d]

SErtum. Tria facit. Primo ponit dictū. Secundò cōsequentia. Tertiò rationem consequentiæ. partes patent. h. d. Bald vel sic: Hæc lex tria continet dicta. Primo ponitur primum dictum. Secundò consecutiuum illius. Tertiò ratio illius consecutiui. Et secundum hoc potest poni casus, vt litera iacet hoc modo, vt ponatur pro quæstione: An seruus qui fugit à domino furtum faciat sui? Vel aliter potest poni casus, vt dicamus sic: Seruus aliquis fugit à domino: aliquis eum recipit, qui eum vendit bona fide alij ementi. quæritur, vtrum ille emptor possit seruum vsucapere vel præscribere? Et dicitur q non, propter rationem quæ in fine ponitur, & in principio: quia furtum sui fecit.

† *Ertem si per alia non fuit apprehensus. Pau.*

Casum dopliciter ponit.

t *Seruus fugitiuus.* duobus modis potest poni casus. Primo sic: In hac lege quæritur, an seruus alicuius si fugit à domino, dicatur facere furtum sui? Et respōderur quod sic: ex quo sequitur quod non posset præscribi: cuius responsionis ratio est, ne, &c. Vel potest poni sic: Seruus meus fugit à me: & iuit ad quendam, ille possidens eum vendidit bona fide ementi: quæritur, an emptor possit vsucapere? Et respōdeo certe quod non, duabus rationibus. Prima, quia fecit furtum sui. Secunda, ne fuga seruorum sit dominis damnosa. Vel pone vt in glo. quæ incipit, Sed quæ dubitatio.

v *Facere.* vt & ff. de fur. l. ancilla. Sed contra infra eo tit. l. qui seruo. in princ. vbi dicit quod non facit furtum, qui fugam seruo persuadet. Solu. illud ideo, quia nemo ex consilio tenetur. Non autem dicit fugientem non facere furtum sui. & dic quis sit fugitiuus & erro, vt ff. de ædil. edict. l. quis sit fugitiuus. in princ. &. §. erronem. quod tamen in vno dicitur, & in alio exaudiatur. vt ff. eo. l. j. §. pen. licet quidam contra. ADDITIO. Aduertas quòd solutionē istius glo. ad l. qui seruo. in ea allegreprehendunt communiter doct. nam ex consilio fraudulento obligatur quis: vt ff. de reg. iu. l consilij. Vnde dicas secundum doc. quod seruus fugitiuus facit furtum sui: vt hic. tamen istud non est proprium & regulare furtum: quia in furto requiritur quod sit differentia inter contrectantem & rem contrectatam: vt. l. j. ff. de furtis. sed hic est idem, ergo non est regulare furtū: & ideo præstans opem huic irregulari furto, non tenetur furti: nisi furtum regulare sequatur: vt in. l. contraria.

x *Et ideo.* Non valet hæc argumentatio: nam fallit in debitore furtipiēte pignus creditori, qui facit furtū ratione possessionis: & tamen est res vsucapibilis: vt ff. de vsucap. l sequitur. §. si tem. addo ergo hic quoddā medium, & est res furtiua: & sic valet: vt instit. de vsucap. §. furtiuæ. nisi purgetur vitium: vt in eo tit. §. aiiquando

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquando. Vel potest aliter solui. s. cp ibi sit speciale in eo fure. & dic cp vna negatiua abundat. sic in auth. de hære. & Fal. §. inordinatu. col. j. & ff. de dam. infec. l. fluminū. §. j. aliàs em duæ negationes faciunt vnā affirmationē: vt ff. de ver. sig. l. duobus.

a *Nec vsucapionem.* t. iennij.

b *Præscriptarum.* Sed quæ dubitatio est de longi temporis præscriptione, quę in rebus tā cum habet: vt infra in qui. cau. cess. lon. temp. præscript. l. in seruorū? Respon. secundā quosdā hic loquitur de mancipiis adscriptitiis, qui sunt pars soli: vt ff. de diuers. & tēp. præscript. l. iij. in quibus licet aliàs locū habeat longi temporis præscriptio: hic tamen cessat, quia fugitiuus est. Et si quęratur quomodo sit furtum, cum iudicetur immobilis: & rerum immobilium non sit furtum: vt instit. de vsuca. §. quod autem ad eas? Respond. ad similitudinem a rerę, quæ est naturaliter immobilis, licet separata efficiatur mobilis: vt ff. de fur. l. si cretæ. Item si quæratur, si emi adscriptitium tuum bona fide à non domino: quomodo præscribam, cum non possit alienari sine dolo: vt infra de agri. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. ergo nec vsucapi: vt ff. de verb. sig. l. alienationis? Respon. illa. l. quemadmodū. loquitur quando dominus vendidit, & quasi manifesta erat ibi fraus domini: quia parum terræ dabatur, & omnes adscriptitij vendebantur. sed in nostro casu non sic: quia præscribetur habito titulo & bona fide emētis & vēdentis. sed prædicta positio non placet: quia eadem remanet quæstio de vsucapionibus, cum facias loqui de immobili: scilicet adscriptitio. Dic ergo casum, equod loquitur de præscriptioné xx. annorum, quæ aliàs datur bona fide moranti in libertate, quam hic non habuit: & ideo non præscribit libertatem: vt j. de præsctip. long. temp. quæ pro libertā. l. j. & ij. & quod de vsucapione dicit, dic si ab alio possideatur titulo & bona fide. & sic sunt duo casus. Vel dic d quód nec tempore quo mobilia, nec quo immobilia præscribuntur. sic j. si aduersus credi. l. j. vel: e potest dici quod imperator non habuit respectum ad tantam subtilitatem: sed cum responderet de vno, scilicet vsucapione, incidit in aliud, scilicet in præscriptionem: vt & aliàs. ff. ad legem Falc. l. j. §. sed operis. f & familiæ erciscundæ. l. ij. §. si quarta. sicuti fæpe cōtingit cum aliquis petit à me decem, & respondeo nec decem, nec quinque dabo tibi: vel nec decem nec aliud. & ponitur in seruo vt in re mobili. Item quæro, cum seruus fugitiuus à domino possideatur, nisi diu moretur in libertate, vel ab alio possideatur: vt ff. de acquir. poss. l. j. §. per seruum. & l. iij. §. si seruus. & l. item quæ nobis. & l. per eum. §. fi. qualiter domino eius potest fieri furtū: Respondetur. & hic possidetur à domino animo, non corpore: vt ff. de acquiren. posse. l. iij. §. si seruus. & sic detentionem non habet. Vel hic possidebat, sed non detinebat: quia fugitiuus possidetur animo solo. si enim possideretur animo & corpore, non fieret furtum: vt ff. de acquir. posse. l. item quæ nobis. & ad hoc instit. de ob. quæ ex delicto. §. placuit. h Item quomodo fit dominio furtum: vt ff. de fu. l. interdum. ij. §. cum autem. quæ est contra. vbi dicit quod quamdiu res furrepta domino per seruum est penes seruum, non mutatur eius cōditio? Respondetur, si illa loquitur in peculiaribus, aliud autem in dominicis, vt hic: in quibus fit furtum etiam si penes seruum cōsistant. ipse enim nō dicitur esse in sui peculio: sed dicitur res dominica ipsemet: vt ff. de pecu. l. depositi. §. Stichus. & de pec. lega. l. Stichus habet. in fi. Sed quare secus in dominicis? Respon k quia in peculiaribus videtur habere quandam licentiam contrectandi & damnificandi dominum: vt ff. de pecu. l. si seruus. §. etiam. sed in dominicis non: vt in fine huius l. Inde est quod res peculiaris ab alio surrepta, si redeat in potestatem serui, purgatur vitium: sed non sic de dominica: vt ff. de vsucap. l. sequitur. §. Labeo. & prædi. l. interdum. §. si res. Item quid valet fieri furtū in dominicis per seruum, cum non potest agi furti: vt instit. de obli. quæ ex delic. §. hi? Respon. propter vsucapionem, vt hic & ibi dicit. Item nunquid. xxx. annis præscribetur seruus fugitiuus? Videtur quod sic: l vt infra de præscript. xxx. annorum. l. sicut. & l. omnes. econtra quòd non, cum retineatur possessio in eo. tit. l. male. extunc ergo ex quo definam possidere, præscribetur xxx. annis.

* *De ea lo seruo cōtra dominum à quo aufugit. Bar.*

c *Placet Bart. & Paul. licet Bal. Ful. & Sal. teneāt contrarium. Ita est bona. Bar. & Salyc.*

d *Hucusque glo. sequuntur. Bar. Bal. & Salyc.*

e *Omnes sunt bonæ, dempta prima, quæ est falsa secundum Bar. Bal. & Ia.*

f *Versiculus est sub §. si vsufructus.*

g *Idē Bar. Bal. & Salyc. & Ia. quānis dsplicet Paul.*

h *Versiculus est sub §. furtum.*

i *Ista placet Bart. Bald. Paul. & Salyc.*

k *Idē Salyc. & est de mente Bart. Bald. & Paul.*

l *Et bene. Bart. Salycet. & Ia.*

m *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod de. formitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

III. Imp. CONSTANTIN. A. ad Probum.

SI fugitiui serui deprehendantur [g] ad Barbaros [h] transeuntes: aut pede amputato [i] debilitentur, aut metallo [k] dentur, aut qualibet alia pœna [l] afficiantur. Sine die & Cons.

IN AVTHEN. VT nulli iudicium. §. quia vere nos oportet. coll. ix. const. ix.

Hodie loco pedis succedit manus abscissio: pro furto vero, sola fustium castigatio: sed pro latrocinio, furca. Salycetus.

SEd nouo iure si criminis qualitas membri abscisionem exigat, [m] vna sola manus [n] abscindetur: sed pro furto nec mortietur, nec aliquod membrū abscindetur ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

Accursius ADDITIO. Tu dic quòd gloinepte loquitur secundum Pau. & Ia. quo ad materiam. l. nostra. nota tamen tamen est ad hoc quòd præscriptio sine possessione ciuili non currit. Iason.

c *Ne seruorum fuga.* id est effectus fugæ; quæ est vsucapio vel præscriptio.

d *Ex quacunque causa.* hoc quod dicit, ex quacunque causa, potest se referre ex parte subiecti & ex parte prædicti. ex parte prædicati, scilicet ne fuga seruorum sit damnosa dominio. expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

e *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributorū. Et in l. si non faciūt apocham de susceptis, id est scripturā in qua scribuntur ea quæ suscipiūt exactores debitorū: vt in auth. de mandā. prin. §. coges. col iij. Tertius est in nouellis de quibus fit mentio. reticis & c. Et est quartus in Lombarda quę dicit manum præcidendam tabellionis si fecerit falsum instrumentum: vt in Lōbar. da de eo qui fecit falsum tit. l. j. in casu etiā ex lege Cornelia. ff. de plicium patitur fugitiuus nō solū ratione fugæ, sed cū additione vt ff. ad Syll. l. iij. §. de his. s & l. lege Cornelia. in fin. j. Vnde

n *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

a *Castigabitur* scilicet fustibus, nisi sit publicus latro, e qui solet confiteri furari, b qui debet furcis suspendi: vt ff. de pœ. l. capitalium. §. famosos. & hic subijcit statim.

b *Furca.* quidam non habent hic plus: sic tñ est in cor. vnde hęc similitudo: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. speciale est tamen in colonis Illyricanis, vt si quis eos recepit igno rans, tribilo minus tenetur in quadruplum præter operas & damni quod locis quæ defenderit, factum est: vt infra de colo. Illyri. l. j. li. xj. & hoc forte habet locū quādo putabat colonum alienum sed nesciebat cuius esset. si autem crediderit ingenuum, nullā patietur pœnam: vt j. ea l. §. q si seruus. & vel xxxvj. solidis. talem solidum e accipe, qui valeat vnum aureum: vt ff. de iu ius voc. l. fi. & institu. de pœ. te. li. §. fi. & lxxij. tales aurei faciunt vnam libram auris: vt infra de susceptā. & arc. tenentes li. x. Sed cuius est electio, si detur alius par, vel solidus? Respon debētis: d vt ff. de iur. do. l. plerumque. in fi. Item no. corru. l. j. in prine. Item not. quòd non habetur ratio quantū ad hoc quòd dicit, ex quacunque causa, expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

c *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributorū. Et in l. si non faciūt apocham de susceptis, id est scripturā in qua scribuntur ea quæ suscipiūt exactores debitorū: vt in auth. de mandā. prin. §. coges. col iij. Tertius est in nouellis de quibus fit mentio. reticis & c. Et est quartus in Lombarda quę dicit manum præcidendam tabellionis si fecerit falsum instrumentum: vt in Lōbarda. Item no. quòd etiam l. Fa. de pla potest accusari ille: vt j. de pla. l. si quis.

n *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

QVicunque.] CASVS. Si inscio me seruum meum in agro tuo vel in domo tua receperit: qualiter puniendus sit, quæritur? Respond. quòd eidem reddes eū bono, vel xx. sol. aut sē secundo vel tertio cum receperis, cum ipso duos vel tres, aut dicta summam pro vno quoque dabis. & istud locum habet si in domo pupilli receptē fuerit, scilicet quòd tutor eadē pœna feriatur. si soluendo nō fueris, suppletur in pœna qđ non est in pecunia. si autem seruus cōstituit us penes te propter mercedem se dixerit ingenuum: missus forte à me vt prædictam pecuniam extorqueret: cū nihil dolo se scitū, excusaberis. Torquebitur antē seruus, vt appareat an ipsum miserim, quod si apparuerit, perdam nō solum pertinentem pœnæ, sed etiam seruum.

e *Sed quid.* scilicet dolo malo, volens dominum fraudare seruo: vt patet. ff. de fer. cor. l. j. & quod autem. & l. dominis. speciale est tamen in colonis Illyricanis, vt si quis eos recepit ignorans, tribilo minus tenetur in quadruplum præter operas & damni quod locis quæ defenderit, factum est: vt infra de colo. Illyri. l. j. li. xj. & hoc forte habet locū quādo putabat colonum alienum sed nesciebat cuius esset. si autem crediderit ingenuum, nullā patietur pœnam: vt j. ea l. §. q si seruus. & vel xxxvj. solidis. talem solidum e accipe, qui valeat vnum aureum: vt ff. de iu ius voc. l. fi. & institu. de pœ. te. li. §. fi. & lxxij. tales aurei faciunt vnam libram auris: vt infra de susceptā. & arc. tenentes li. x. Sed cuius est electio, si detur alius par, vel solidus? Respon debētis: d vt ff. de iur. do. l. plerumque. in fi. Item no. corru. l. j. in prine. Item not. quòd non habetur ratio quantū ad hoc quòd dicit, ex quacunque causa, expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

c *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributorū. Et in l. si non faciūt apocham de susceptis, id est scripturā in qua scribuntur ea quæ suscipiūt exactores debitorū: vt in auth. de mandā. prin. §. coges. col iij. Tertius est in nouellis de quibus fit mentio. reticis & c. Et est quartus in Lombarda quę dicit manum præcidendam tabellionis si fecerit falsum instrumentum: vt in Lōbarda. Item no. quòd etiam l. Fa. de pla potest accusari ille: vt j. de pla. l. si quis.

n *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

A *Castigabitur* scilicet fustibus, nisi sit publicus latro, e qui solet confiteri furari, b qui debet furcis suspendi: vt ff. de pœ. l. capitalium. §. famosos. & hic subijcit statim.

b *Furca.* quidam non habent hic plus: sic tñ est in cor. vnde hęc similitudo: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. speciale est tamen in colonis Illyricanis, vt si quis eos recepit ignorans, tribilo minus tenetur in quadruplum præter operas & damni quod locis quæ defenderit, factum est: vt infra de colo. Illyri. l. j. li. xj. & hoc forte habet locū quādo putabat colonum alienum sed nesciebat cuius esset. si autem crediderit ingenuum, nullā patietur pœnam: vt j. ea l. §. q si seruus. & vel xxxvj. solidis. talem solidum e accipe, qui valeat vnum aureum: vt ff. de iu ius voc. l. fi. & institu. de pœ. te. li. §. fi. & lxxij. tales aurei faciunt vnam libram auris: vt infra de susceptā. & arc. tenentes li. x. Sed cuius est electio, si detur alius par, vel solidus? Respon debētis: d vt ff. de iur. do. l. plerumque. in fi. Item no. corru. l. j. in prine. Item not. quòd non habetur ratio quantū ad hoc quòd dicit, ex quacunque causa, expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

c *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributorū. Et in l. si non faciūt apocham de susceptis, id est scripturā in qua scribuntur ea quæ suscipiūt exactores debitorū: vt in auth. de mandā. prin. §. coges. col iij. Tertius est in nouellis de quibus fit mentio. reticis & c. Et est quartus in Lombarda quę dicit manum præcidendam tabellionis si fecerit falsum instrumentum: vt in Lōbarda. Item no. quòd etiam l. Fa. de pla potest accusari ille: vt j. de pla. l. si quis.

n *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

A in fi. & infra vnde vi. l. meminerint.

g *Castigatio.* fi. corporalis, h quod est generale: n vt ff. de iurisdi. omnium iudi. l. si quis id. §. in seruos. & de in ius vocā. l. fi. & j. de sepul. viola. l. fi. & ff. de pœ. l. j. §. generaliter.

h *Mercede.* maxime: sed hoc ideo dicit, quia tūc magis est credibile quòd ignoret.

i *Incusari.* cūm non sciuit eum fugitiuum. nā credidit dicenti se ingenuum.

k *Oportet.* ad petitionē conuenti ad seruum & ad pœnam.

l *Interrogatione.* Not. duo mirabilia. Primum quòd seruus torquetur contra dominum: quod est cōtra ius commune: vt infra de quæstio. l. j. & l. seruos. & supra de testi. l. seruos. quę sunt contra. sed hic speciale: vel non debet interrogari, vt ibi, nisi pro facto suo: n vt hic, & infra. de quæstio. l. interrogari. & intellige si indicia præcedant. o nam à quæstione non est incipiendum: vt ff. de quæstio. l. j. in princ. secundum quod credituri ei p cum præcedentibus indicijs: vt hic, & ff. de ædil. edi. l. quæro. non solum pœnam petere non poterit: sed etiam seruo &c. & intellige cum malignitas cœperit à domino. q sic: eus autem si cœpisset à possessore: vt j. ti. j. l. si quis seruo. quæ est contra. Et quia pro fugitiuis receptis variæ inueniūtur pœnæ: ideo die, r q. si seruum priùs receperit quis, reddit eum cum alio pari, vel xx. solidis. vt hac. l. si autem sisci occultat: & ipsum, & xij. libras argenti reddet: vt j. e. l. si quis. si simpliciter. tunc ipsum, & libram auri: vt j. de fugi. co. l. ij. li. xij. si ciuitatis, & ipsum cum pari & xij. sol. reddet. & idem in liberto ciuitatis: vt j. l. proxi. Si autem est liber & artifex ciuitati artificiosus: tunc obtinet quod dicitur j. eo. l. fi. Si verò sit seruus Illyricanus, tenetur in quadruplū præter operas & dānū: vt j. de colo. Illyri. l. j. li. xj. Si Thracensis, duas libras auri: vt j. de colo, priuati. tunc ipsum domino, & alium æque bonū, & xij. libras argēti fisco præstat: vt j. de agr. & cēsi. l. seruos. in fi. li. xij. Item si Cynæcianus, punitur in v. libris auri. Item qui textrinū recepit, in tribus libris auri: vt j. de munileg. l. v. & vj. lib. xj.

Accursius ADDITIO. Tu dic quòd gloinepte loquitur secundum Pau. & Ia. quo ad materiam. l. nostra. nota tamen tamen est ad hoc quòd præscriptio sine possessione ciuili non currit. Iason.

c *Ne seruorum fuga.* id est effectus fugæ; quæ est vsucapio vel præscriptio.

d *Ex quacunque causa.* hoc quod dicit, ex quacunque causa, potest se referre ex parte subiecti & ex parte prædicti. ex parte prædicati, scilicet ne fuga seruorum sit damnosa dominio. expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

e *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributorū. Et in l. si non faciūt apocham de susceptis, id est scripturā in qua scribuntur ea quæ suscipiūt exactores debitorū: vt in auth. de mandā. prin. §. coges. col iij. Tertius est in nouellis de quibus fit mentio. reticis & c. Et est quartus in Lombarda quę dicit manum præcidendam tabellionis si fecerit falsum instrumentum: vt in Lōbarda. Item no. quòd etiam l. Fa. de pla potest accusari ille: vt j. de pla. l. si quis.

n *Vna sola manus.* Sed quæ? Respon. illa in qua minus potest. vt ff. de pœ. l. interpretatione. licet alij cōtra. ADDITIO. Opinionē huius gl. tenet Bar. hic, & etiā Paul. de cast. fubilens q. si quis habet manum aridam, q illa sit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnā. & ita determinauit Io. And. in c. in pœnis de reg. iur. lib. vi. in mercurialibus. & Ang. hic qui pro hoc allegat bonum tex. in l. iij. §. ij. ff. arbo. fur. cæsa.

Castigabitur

A *Castigabitur* scilicet fustibus, nisi sit publicus latro, e qui solet confiteri furari, b qui debet furcis suspendi: vt ff. de pœ. l. capitalium. §. famosos. & hic subijcit statim.

b *Furca.* quidam non habent hic plus: sic tñ est in cor. vnde hęc similitudo: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. speciale est tamen in colonis Illyricanis, vt si quis eos recepit ignorans, tribilo minus tenetur in quadruplum præter operas & damni quod locis quæ defenderit, factum est: vt infra de colo. Illyri. l. j. li. xj. & hoc forte habet locū quādo putabat colonum alienum sed nesciebat cuius esset. si autem crediderit ingenuum, nullā patietur pœnam: vt j. ea l. §. q si seruus. & vel xxxvj. solidis. talem solidum e accipe, qui valeat vnum aureum: vt ff. de iu ius voc. l. fi. & institu. de pœ. te. li. §. fi. & lxxij. tales aurei faciunt vnam libram auris: vt infra de susceptā. & arc. tenentes li. x. Sed cuius est electio, si detur alius par, vel solidus? Respon debētis: d vt ff. de iur. do. l. plerumque. in fi. Item no. corru. l. j. in prine. Item not. quòd non habetur ratio quantū ad hoc quòd dicit, ex quacunque causa, expone. f. vsucapionis aut præscriptionis. Sed ex parte subiecti, scilicet ita ne fuga seruorum ex quacunque causa, expone, scilicet: seui aut iniusta. secus si magna vel usta: m vt ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. ij. & institu. de his qui sunt sui vel alieni iur. §. vlti. tunc enim bene præiudicaret domino: vt ibi dicitur.

c *Fiat damnosa.* quo ad vsucapionem.

REquirendi.] CASVS. Si seruus meus in domum alicuius potentis se receperit, in quam ad requirendū eum intrare non audeo: præses faciet eum requiri.

f *Officij est.* vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magistratus & iudicis: & qui non paritur apud se inquiri, in totidem punitur: vt ff. e. l. j. §. hoc autem. & eadem pœna imponitur suscipienti alienum seruū, & nō reddenti intra. xx. dies: vt e. l. j. §. j. & omnes istas pœnas dicas applicari fisco, cum mulctę appellētur: vt j. eo. modo multa. l. multātum. est & alia, quæ datur actori: vt j. eo. l. quicunque. Et dic, officij est, id est ad eius officium pertinet.

SI fugiam.] CASVS. Si seruus meus fugit ad hostes, & interficitur: vt in auth. vt nulli iudi. §. quia vero nos oportet. co. ix. nere deprehensus est quam pœnam subire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus est pes: aut detur metallo: aut alia pœna affici debet.

g *Deprehendatur.* in itinere. secus si ad hostes iam peruenerint, & sic fuerit delictum consummatū: quia tunc vltimo supplicio punīuntur: vt ff. de pœ. l. si quis aliquid. §. j. quæ est contra. sed tamen nō petatur puniri, domino iure postliminij reddicturus: vt ff. de captiuis & postlimi. reuer. l. postlimium. §. transfugæ.

h *Ad Barbaros.* id est hostes populi Romani: vt §. de commer. & mer. l. ij.

i *Amputato.* & sic punitur in eo in quo deliquit.

k *Metallo* quæ sit hęc pœna & operis metalli, & ministerij metallorū habes, ff. de pœ. l. aut dānū. §. inter eos. & §. quisquis. & in ministerium. & institu. qui. m. d. ius par. potest. fol. §. pœna.

D 1 *Alia pœna.* f. simili, p vel extraordinaria: vt ff. de pœ. l. hodie. sed in hoc quod dicit, pedem amputari: corrigitur per auth. sed nouo iure. quæ hic ponitur.

m *Sed nouo iure. Exigat.* quod euenit in quatuor casibus. q Vna est hic in l. si fugitiui. Secundus in exactoribus tributor

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum effectu. i. cum iuit. alias frustra diceret restituat: sed & si non iret, tenetur tantum serui corrupti: vt ff. de ser. cor. l. j. §

persuadere.

a *Restituat.* forte & si erat furtum manifestum, vt hic sit speciale: vt & alias §. de Paganis. l. Christianis.

b *Cum eadem forma.* i. cum pœna xij. solidorum. liberius enim alius cum sit liber, præstari non potest secundum Azo. Vel dic causa necessitatis: vt est hic, & alium præstari, sicut & alias. vt ff. de fun. do. l. j. aliter autem in liberto solicitato priuati: quia in sola redditione operarum tenetur cum eo. vt §. de ope. lib. l. fi.

c *Exigatur.* sed nonne punitur pœna centum solidorum: vt ff. eo. l. j. §. hoc autem? Rñ. non. quia loquitur ibi de priuati seruo: hic ciuitatis. Vel melius hic loquitur de defensore illius ciuitatis cuius mancipia sunt abducta: ibi de eo in cuius ciuitatem sunt abducta. Item no. hic negligentem administratorem puniri: vt §. de offic. præfe. præto. Orientis. l. si quos. & de admi. tut. l. pupillorum. repelli etiam potest ab administratione: vt §. de procu. l. eum qui. & prædic. l. si quos.

Administratores negligentes puniuntur.

d *Principalis.* i. principis, quo pœna sibi remittatur.

e *Nec vendatione.* quasi litis æstimationé præsticerit, pœnam soluendo: & ideo iure venditionis sibi competere retentionem adserebat: vt arg. ff. pro emptore. l. ij. in fin. & l. iij. quod remouet: licet olim obtinuerat. Vel dic quòd solicitata ei de cætero vendi non possunt. & hæc locum habent, si exponas eius, scilicet defensoris. si vero dicas eius, id est serui, est sensus: vt ipse seruus in

Detinere.

sui pœnam amodo vendi non possit.

Cum seruum.] CASVS. Si seruum meum fugitiuum requiram, & vindicanti, id est, pœnam mihi repetenti, te quasi dominum obiecisti: vel cum vt prouocaret in libertatem induxisti: torqueatur seruus, vt sic veritas appareat: nec solum mihi & tibi proderit, & sic intellige diuisiue quòd non solum: quia similiter vtrique proderit: verùm etiam coercebuntur à fuga alij serui, cùm sciant se esse torquendos.

f *Repetit.* rei vindicatione.

g *Statuit.* vt §. eo. l. quicunque.

h *Opponit.* dicens quòd sit suus, vel non sit petentis.

i *Annuerit.* i induxerit eum vt diceret se liberum.

k *Nequissimus.* scilicet seruus.

l *Verbero.* id. verberibus dignus. Vel dic quòd verbero sit proprium nomen.

m *Terminus fiat.* vt §. de rei vind. cum super, & j. de libe. cau. l. ea quæ. & §. eo. l. quicunque.

n *Præderit.* ad præsumptionem. Azo. vel ad probationem: vt hic dicitur de terminus, &c.

Si quis.] CASVS. Si seruum fisci quis occultauerit, qua pœna diderit: cum seruo altero solicitatum restituat[a], duodecim solidorum summa inferenda reipublicæ illius ciuitatis cuius mancipium abduxerit. ¶ Libertis quoque artificibus, si solicitati fuerint: cum eadem forma[b] ciuitati reddendis: ita vt pro fugitiuo seruo, si solicitudine defensoris non fuerit requisitus & reuocatus, idem defensor duo vicaria mancipia exigatur:[c] nec beneficio principali[d], nec venditione[e] in eius persona iâ de cætero valituris. D. XVI. Kaléd. Mart. Constantinop. A. V. & Licinio. Cæs. Coss.

Si reperti seruum fugitiuum cum pœna, quæstio domini refertur: per torturam serui sico aperta veritate sis diuinitur. Bald. concor. Salycetus.

VL. Idem A. ad Tiberianum comitem Hispaniarum.

CVm seruum quispiam repetit[f] fugitiuum, & alius ex uitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam pœnam statuit, [g] proprietatem opponit, [h] vel in vocem libertatis eum animauerit: [i] illico nequissimus[k] verbero, [l] super quo ambigitur, tormentis subijciatur, vt aperta veritate, disceptationis terminus fiat.[m] quod non solum vtriusque iurgantibus proderit, [n] sed etiam seruorum animos à fuga poterit deterrere.* Dat. XV. Kalend. Septemb. Pacatiano & Hilariano Coss.

Qui occultat seruum fisci, pœna huius legis tenetur. Bald. Vel sic: *Occultans seruum fisci, tenetur ad illum, & ad xij. libras argenti.* Salyc.

VII. Imppp. VALENS, VALENTINIA. & GRATIA. AAA. ad Pelicem consularem.

SI quis seruum fiscalem[o] putauerit occultandum: non solum eum restituere, sed etiã duodecim libras argenti[p] pœnæ nomine fisci iuribus dependere cõpellatur. Dat. II. Id. April. Gratiano. II. & Probo Coss.

Si seruus publicus operibus deputatus contubuit contra lit cum ancilla: ipse, vxor, & liberi in publicum retradantur. Bald.

VIII. Imppp. VALENTINIANVS THEODOSIVS, & ARCADIVS AAA. Albino præfecto vrbi Romæ.

SI qui publicorum seruorum[q] fabricis, seu alijs operibus publicis deputati, tanquã propriæ conditionis immemores, dominibus se alienis, & priùs tarum ancillarum[r] consortijs[s] adiunxerint: tam ipsi, quàm vxores[t] eorum, & liberi, confestim conditioni pristinę[v] laboriq; restituan tur.[x] Da. VIII. Kal. Aug. Timasio & Promoto Coss.

TITVLVS II.
DE FVRTIS, ET seruo corrupto.

Allegans contraria agendo, non auditur. Hoc dicit, & vita lex semper ad hoc allegatur. Baldus. Vel sic: *Actor vnam ex pluribus actionibus sibi contrariis necessario eligit, nec postea variat, sed electione sibi præiudicat.* Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Theogeni.

SI pecunia tua mãdantibus seruis[y] tuis * quidã præparauerunt:[z] eligere debes, vtrum furti actionem & condictionem,[a] an mandati potius inferre debeas. neque enim

Duæ actiones pœnales quæ concurrunt.

Duodecim libras argenti.

D ti condictio in prin. Et no. hic quòd filius, patris sequitur condition. & sic est contra. ff. de rei vin. l. parum. Sol. hic specialiter de furto hominum dicit: nunc generaliter de furto cuiuslibet rei, vel seruitutis: ideo de hoc ponitur rubrica.

SI pecunia. a.] CASVS. Si mandato seruorum tuorum ex pecunia tua quis prædium vel rem aliquam scienti nolenteq; tibi paruit: an cum eo furti, & condic. furti, & mandati, quasi ex contractu serui tui tibi acquisita sit actio, agere possis, quæritur. & spon. q; electionem habes vel mãdati, vel furti: sed fatetur. & quia agendo mandati comprobas factum serui tui, agendo furti non approbas, & ita esses tibi cõtrarius: quod esse nõ debet, vt ff. de rei vin. l. quod in hac glos. & ff. de furtis. l. Titio.

Contrarietas.

a *Furtiuam.* furtiuam.

Crimen. C. furti.

b *Defensores.* &c. sic sit & aliàs: vt ff. ad leg. Aquil. l. sed & si is. & actionum. Sed certe immo videtur cõcurrere causa crimi nis cum causa bonæ fidei: vt ff. pro soc. l. rei cõis. & l. seq. & §. de posl. iij. & ff. commo.

c *Bonæ fidei contractum.* f. mandati, qui est bonæ fidei: vt instit. de l. certus. & ff. mandati. & furti agendo. Sol. hic esse tibi contrarius, quia tibi quæ sunt cõtra. Sol. hic, vt mandati & furti agere: nam agendo mandati, approbat factum furti: agendo furti, reprobat. Vide quasi sibi contrarius repellitur, quod est no. vt ff. de cõdict. & demon. l. Titiæ. & ff. de mino. l. si filij. & §. sed si alius. & §. de pecul. l. ij. §. sed si alius. & §. de pecul. l. ij. §. sed si testamentum falsum. & §. si seruus. extero. l. j. & j. de codicill. l. fina. & §. de pac. inter emp. l. com ius. & filij pristinę seruitutis restituantur. Vini.

Contrarius.

q *Seruorum.* impropriè dicit seruorum: nam liberi erant, sed seruire renebantur, de seruis autem talibus publicis dixit. §. eo. l. mancipia. Accutius.

r *Ancillarum.* scientibus dominis ancillarũ: non aliter secundũ Iavan. vt arg. j. de bonis libert. l. ij. & j. de infantes posl. l. j.

s *Consortijs.* nec enim cum ancillis est matrimonium, sed contubernium: vt §. de incest. nup. l. cum ancillis.

t *Vxores.* impropriè dicit vxores. Vel dic quòd illæ fuerant liberæ. facẽ. Accur.

v *Pristinæ.* id est primæ.

x *Restituantur.* proprie ponitur prout refertur ad fœminas & filios, improprie ad mares: sed prout ad proprie. sic & aliàs. vel dic quòd semel posuit pro semper & impropriè. vel dic quòd non restituto, & contra ius: vt hic, & infra de euic. l. super empti. & de rei vindi. l. si mancipium. & ideo nõ auditur: vt §. de pie tate. & de rei vindi. l. si quis. & ff. de pecul. l. ij. §. si ancillæ. & ff. de furtis. l. quod in hac glos. & ff. de furtis. l. Titio. & ff. de leg. Aquil. l. ij. §. sed si alius. & ff. de pecul. l. ij. §. sed si alius. & ff. de pecul. l. ij. §. sed si testamentum falsum. & §. si seruus. extero. l. j. & j. de codicill. l. fina. & §. de pac. inter emp. l. com ius. & filij pristinę seruitutis restituantur. Vini.

Restituantur.

q *Seruorum.* impropriè dicit seruorum: nam liberi erant, sed seruire renebantur, de seruis autem talibus publicis dixit. §. eo. l. mancipia. Accutius.

r *Ancillarum.* scientibus dominis ancillarũ: non aliter secundũ Iavan. vt arg. j. de bonis libert. l. ij. & j. de infantes posl. l. j.

s *Consortijs.* nec enim cum ancillis est matrimonium, sed contubernium: vt §. de incest. nup. l. cum ancillis.

t *Vxores.* impropriè dicit vxores. Vel dic quòd illæ fuerant liberæ. facẽ. Accur.

v *Pristinæ.* id est primæ.

x *Restituantur.* proprie ponitur prout refertur ad fœminas & filios, improprie ad mares: sed prout ad proprie. sic & aliàs. vel dic quòd semel posuit pro semper & impropriè. vel dic quòd non restituto, & contra ius: vt hic, & infra de euic. l. super empti. & de rei vindi. l. si mancipium. & ideo nõ auditur: vt §. de pie tate. & de rei vindi. l. si quis. & ff. de pecul. l. ij. §. si ancillæ. & ff. de furtis. l. quod in hac glos. & ff. de furtis. l. Titio. & ff. de leg. Aquil. l. ij. §. sed si alius. & ff. de pecul. l. ij. §. sed si testamentum falsum. & §. si seruus. extero. l. j. & j. de codicill. l. fina. & §. de pac. inter emp. l. com ius. & filij pristinę seruitutis restituantur. Vini.

Restituantur.

Quasi ex contractu.

a Crimen. C. furti.

b *Defensores.* &c. sic sit & aliàs: vt ff. ad leg. Aquil. l. sed & si is. & actionum. Sed certe immo videtur cõcurrere causa crimi nis cum causa bonæ fidei: vt ff. pro soc. l. rei cõis. & l. seq. & §. de posl. iij. & ff. commo.

c *Bonæ fidei contractum.* f. mandati, qui est bonæ fidei: vt instit. de l. certus. & ff. mandati. & furti agendo. Sol. hic esse tibi contrarius, quia tibi quæ sunt cõtra. Sol. hic, vt mandati & furti agere: nam agendo mandati, approbat factum furti: agendo furti, reprobat. Vide quasi sibi contrarius repellitur, quod est no. vt ff. de cõdict. & demon. l. Titiæ. & ff. de mino. l. si filij. & §. sed si alius. & §. de pecul. l. ij. §. sed si testamentum falsum. & §. si seruus. extero. l. j. & j. de codicill. l. fina. & §. de pac. inter emp. l. com ius. & filij pristinę seruitutis restituantur. Vini.

Contrarius.

q *Seruorum.* impropriè dicit seruorum: nam liberi erant, sed seruire renebantur, de seruis autem talibus publicis dixit. §. eo. l. mancipia. Accutius.

r *Ancillarum.* scientibus dominis ancillarũ: non aliter secundũ Iavan. vt arg. j. de bonis libert. l. ij. & j. de infantes posl. l. j.

s *Consortijs.* nec enim cum ancillis est matrimonium, sed contubernium: vt §. de incest. nup. l. cum ancillis.

t *Vxores.* impropriè dicit vxores. Vel dic quòd illæ fuerant liberæ. facẽ. Accur.

v *Pristinæ.* id est primæ.

x *Restituantur.* proprie ponitur prout refertur ad fœminas & filios, improprie ad mares: sed prout ad proprie. sic & aliàs. vel dic quòd semel posuit pro semper & impropriè. vel dic quòd non restituto, & contra ius: vt hic, & infra de euic. l. super empti. & de rei vindi. l. si mancipium. & ideo nõ auditur: vt §. de pie tate. & de rei vindi. l. si quis. & ff. de pecul. l. ij. §. si ancillæ. & ff. de furtis. l. quod in hac glos. & ff. de furtis. l. Titio. & ff. de leg. Aquil. l. ij. §. sed si alius. & ff. de pecul. l. ij. §. sed si testamentum falsum. & §. si seruus. extero. l. j. & j. de codicill. l. fina. & §. de pac. inter emp. l. com ius. & filij pristinę seruitutis restituantur. Vini.

Restituantur.

æquitas patitur, * vt & criminis[a] causam persequaris, [b] & bonæ fidei contractum[c] impleri postules. D. XI. Kalend. Maij, Seuero & Albino Coss.

Qui emit rem furtiuam, tenetur eam restituere: nec potest eam pro precio retinere: & solutus à furibus emere, suspectus habetur. Bald. & contractus super rebus furtiuis plures frequentatus, habetur suspectus. Salyc.

II. Idem AA. negotiatoribus.

IN ciuilem[d] rem desideratis, [e] vt agnitas[f] res furtiuas[g] non prius reddatis, quàm precium fuerit solutum à dominis.[h] ¶ Cautate igitur cautius[i] negotiari, ne non tantum in damna huiusmodi, sed etiam in criminis suspicionem incidatis.[k] PP. Kalend. Decembr. Chilone & Libone Coss.

Per destinationem dedicationis non transit res in templum, nec templo quæritur actio. hoc dicit Iaco. But. secundum Bald.

III. Imp. ANTONINVS A. Secundo.

SI nondum rẽ templo diuino dedicatã[l] vitricus tuus furto ablatum[l] habes[m] aduersus eum furti actionem. PP. VI. Id. Septẽb. Lætro. II. & Cereale Coss.

Pro seruo solicitato agitur seruis corrupti: pro subtractio furti. & vtraque similis potest per procuratorem exerceri. hoc dicit Iac. But. secundum Bal. Vel sic: Solicitans tantum seruum, actione seruis corrupti: solicitatum vero occultans, etiam furti potest conueniri. Salycetus.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Aurelio Herodi.

ADuersus eũ duntaxat,[n] quẽ seruum tuum solicitasse dicis, si eum deterioris animi fecit, [o] serui corrupti[p] agere potes.[q] ¶ Quòd si solicitatum occultauerit: etiam furti cum eodem agere potes, quas actiones etiam per procuratorem[r] exercere minimè prohiberis. PP. Idib. Septemb. Alexan. A. Conss.

Possessor rei furtiuæ auctorem suum euerbanitate tenetur in iudicio nominare, si vult euitare suspitionem, quæ à bono viro debet esse remota. Bald. & Salycetus.

V. Idem[s] Cornelio.

CIuile[s] est quod à te aduersarius tuus exigit, vt rei

Furti indicatæ nemo tenetur.

ADuersus.] CASVS. Si seruum meum, vt deteriot fieret solicitasti, aut per te nõ stetit quo minus &c. teneberis serui corrupti: si occultasti, furti: nec solũ per me, sed per procuratorem agere possum: quod intellige ciuiliter. Tres ll. seq. satis clarè sunt.

n *Duntaxat.* q. d. non aduersus hæredem: nec enim potest: vt ff. de ser. cor. l. hæc actio. Vel coniunge hoc aduerbium duntaxat, cum illo verbo, solicitasse. quasi dicat, solicitauit, non etiam occultauit, vel contrectauit.

o *Fecit.* idem si non fecit, & per eum non remansit quin eorum peret eum: vt infra eo. l. si quis. vel ibi speciale.

p *Serui corrupti.* in qua actione venit serui corrupti æstimatio in duplum: & æstimatio etiam rerũ secum ablatarum: vt ff. de seruo corru. l. si quis. in fi. & l. in hoc iudicio.

Serui corrupti actionis quid contineatur.

q *Potes.* tu dominus serui, etiam furti. quasi dicat: non solum serui corrupti.

r *Per procuratorem.* ciuiliter agens. quod est regulare: vt ibi, per me, vel per procuratorem ago: vt ff. de iniur. l. sed si vnius. §. idẽ Iulianus non criminaliter potest agi per procuratorem: vt infra ad leg. Corne. de fal. l. de side. & ff. de publi. iudi. l. pen. §. ad crimen. Sed nunquid vna istarum per alteram tollitur? Respon. q; non, cum ex diuersis causis dentur: vt ff. de priua. deli. l. nunquam. §. pen. Accutius.

s *Ciuile.* Implorabam officium iudicis, vt decreret venditorem. Ciuile. q. d. vrbanum est & elegans. Sed an potest cogi per officium, vel per actionem? Respondetur, nequaquam: vt §. de peti. hæredi. l. cogi. nam nemo cogitur indicare furem: vt ff. de furt. l. qui vas. §. qui furem. & licite accipitur merces pro per indicium: vt ff. de præscri. verb. l. solent. & de condic. obtur. causam. l. idem. §. fina. quod non esset si quis indicare teneretur: vt ff. de condic. ob tur. cau. l. j. §. fi. & l. ij. & §. Sed ar. contra in decre. eo. tit. qui eum fure. & cotidie faciunt episcopi: quia excommunicant etiam scientes furtum factum esse, nisi manifestauerint veritatẽ. Sed nõne ad minus tanquã testis in iudicio deber furẽ quilibet indicare, cũ cõpellatur testificari cõtra furẽ: vt ff. de tab. ex hi. l. locũ. §. hoc iterdictũ. & ff. de testi. l. j. Rñ. illud fit, quia iam mihi furti argẽti erat notum: sed iudici tantũ *scientes furvolebam fieri notum*: vt argu. ff. de vsur. l. si quis solutioni. §. pe. ADDITIO. Tu concludas post Bart. hic & Abba. in

Episcopi ex dicio deber furẽ quilibet indicare, cũ cõpellatur testificari cõtra furẽ: vt ff. de tab. ex hi. l. locũ. §. hoc iterdictũ. & ff. de testi. l. j. Rñ. re possim illud fit, quia iam mihi furti argẽti erat notum: sed iudici tantũ scientes furvolebam fieri notum: vt argu. ff. de vsur. l. si quis solutioni. §. pe. ADDITIO. Tu concludas post Bart. hic & Abba. in

Communicare.

Furti indicare nemo tenetur.

Seruus corrupti actionis quid contineatur.

Per destinationem dedicationis non transit res in templum, nec templo quæritur actio. hoc dicit Iaco. But. secundum Bald.

Pro seruo solicitato agitur seruis corrupti: pro subtractio furti. & vtraque similis potest per procuratorem exerceri. hoc dicit Iac. But. secundum Bal. Vel sic: Solicitans tantum seruum, actione seruis corrupti: solicitatum vero occultans, etiam furti potest conueniri. Salycetus.

Possessor rei furtiuæ auctorem suum euerbanitate tenetur in iudicio nominare, si vult euitare suspitionem, quæ à bono viro debet esse remota. Bald. & Salycetus.

Furti indicatæ nemo tenetur.

Seruus corrupti actionis quid contineatur.

Communicare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ca. qui cum fure. extra de furtis. quòd furtum quis indicare debet, & sic videtur proprie velle text. in d.c. qui cũ fure, nihil enim dicit de fure, sed de furto: sed iudex ex officio implorato, vel dum procedit per inquisitionem generalẽ, potest quem compellere ad indicandum furem. argu. l. iij. & l. congruit. ff. de offi. præsidis. Recte ergo possunt episcopi (vt dicit idem Abbas vbi s.) admonere & excõmunicare non indicantes furem, vel furtum: quia superiores tenẽtur omnibus modis purgare prouinciam malis hominibus: vnde ex hac causa possunt compellere quem ad manifestandum. Non ob. prædictis si dicatur quòd ad instantiã partis quis tenetur perhibere testimonium contra furem. argu. l. nullum. C. de testi. ergo tenetur indicare. Nam aliud est perhibere testimonium, aliud est indicare sine testimonio. Nã cum quis testificatur, iam fur erat detectus per accusationem. sed autem quando fur est omnino occultus, quia tunc ad instantiam partis quis non tenetur indicare furem.

a *Fusse.* non quòd præsumatur hodie esse apud te, quia aliquando possedisti, cum habeat plurimum facti possessio: & ab inuito vel ignorante potest discedere. secus in dominio: vt s. de proba. al. siue possidetis. & ff. de regu. iu. l. id quod nostrum. Sed præsumitur aliquali præsumptione esse rem furtiuam ex qualitate rei & personæ: vt ff. de quæst. l. de minore. §. pen. & de re mili. non omnes. §. à Barbaris. & de offi. præt. l. diuus.

alibi est mens glossa. & iste dixit in lectura mea Parisiẽ si recordor.

b *Venditorem.* sic & aliàs quis purgat suam innocentiam: vt j. ad leg. Corne. de fal. l. maiorem.

c *Bono viro.* i. quæ est aliena à bono viro.

Venditio aliquando sine cõtrectatione fit.

d *Lienum vendiderit.* quod & sine contrectatione esse potest: vt si rem apud emptorem constituram ei vendam: & tunc non est furtum: vt in fine huius legis innuit.

e *Donauerit.* quia species lucri est: vt ff. e. l. si pignore. §. j. Azo.

f *Furtum facit.* vt j. eo. l. si seruũ. & j. de vsuca. pro emp. l. j. & l. sciens. & pro donato. l. ij. Et not. q; qui detinet, facit furtũ. quod intelligo, si detinet mouendo, vel includendo, quod est cõtrectatio: alioquin non esset furtum: vt ff. ad exhi. l. thesaurus. & ff. e. l. si quis vxori. §. neque verbo. & l. inficiando. Item iste plagium committit: vt j. ad leg. Fab. de pla. l. si quis.

g *Si is. Numerata.* l. matri.

Si is cui te pecuniam ad matrẽ tuam perferẽdam dedisse proponis, parua quantitate numerata, reliquam in vsus suos conuertit, furtum fecit. PP. Ibid. Iun. Modesto & Probo Conss.

Qui pecuniam quam ad alium perferendam accepit, in vsus suos conuertit: furti tenetur. Bal. & Salycetus.

VII. Idem A. Dato.

Si publicanus prætextu officij aliquid abstulit dolo malo, tenetur furti: & efficitur res furtiua: & non potest vsucapi. Bal. Vel sic: *Tributorum exactor sciens nil deberi, aliquid exportans, tenetur furti: exportatumque furtiuum efficitur, nec vsucapitur sed à domino vindicatur. Salycetus.*

VIII. Idem A. Valentino.

Rei furtiuæ vel vi possessæ periculum ad furem & violentum pertinet, nisi moram osserendo purgauerit. Bal. concordat Saly.

IX. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Aedilio.

Vbi abductæ mancipia furto vel plagio, q venundata præses prouinciæ perspexerit: cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequàm ad dominum possessio reuertatur, r hæc

B *Rei furtiuæ vel vi possessæ periculum ad furem & violentum pertinet, nisi moram offerendo purgauerit. Bal. concordat Saly.*

IX. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Aedilio.

SVbtracto furto, vel vi abrepto mancipio, quamuis hoc m *rebus humanis non oblatũ n fuerit exemptum: tam ad raptorem, quàm ad furem periculum redundabit, o & vterque eorum pœna legitima p coercebitur. S. VII. Kal. Febr. Sirmij.*

Res furtiua non potest vsucapi, & successori debet restitui. Baldus. Vel sic: *Subtracta, vel plagio exportata, non vsucapiuntur vt vitiosa: sed domino, & eius hæredi debent restitui. Salycetus.*

C x. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI abducta mancipia furto vel plagio, q venundata præses prouinciæ perspexerit: cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequàm ad dominum possessio reuertatur, r hæc

i *Etiam furti actione.* non solum actione in factum ex titu. de publicanis in duplum tenetur: vt ff. de publica. l. j. §. quod quidem edictum.

k *Tenetur.* immo videtur quòd non: vt s. ex qui. cau. infa. iro. l. ij. quæ est contra. Solu. hic scicus sibi non vel hic sua auctoritate accepit: ibi computlit ad volendum. Vel verius ibi fuit condemnatus actione in factũ in duplum ex edicto de publicanis, quæ non infamat: nec videtur ob hoc furti condemnatus, vt ibi dicit. non autem negat eum posse conueniri furti. Ista solu. placet Gy. Item contra ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus. vbi dicit eum non teneri vi bo. rap. Sol. ibi bona fide accepit credens adhuc aliquid deberi: hic mala.

l *Ipsum.* s. ancillæ.

Vbi abductæ mancipia furto vel plagio, q venundata præses prouinciæ perspexerit: cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequàm ad dominum possessio reuertatur, r hæc

Res furtiua non potest vsucapi, & successori debet restitui. Baldus. Vel sic: *Subtracta, vel plagio exportata, non vsucapiuntur vt vitiosa: sed domino, & eius hæredi debent restitui. Salycetus.*

x. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI abducta mancipia furto vel plagio, q venundata præses prouinciæ perspexerit: cum nec ab emptore propter cohærens vitium, antequàm ad dominum possessio reuertatur, r hæc

minus accipiat. Item si stipuletur à fure nouandi animo, etiam re non præsente, vel etiã re præsente, & non nouandi animo. ff. de solu. l. qui decem. §. idem. & ff. de condic. furti. l. parti. & ibi not. & concipitur stipulatio hoc modo: promittis quod ex causa condictionis debes? non autem valet si seruum ipsum nominatim stipuler dari mihi: vt ff. de verbo. obliga. l. scire debemus. §. fi.

o *Redimdabit.* b vt & j. quod met. cau. l. j. & ff. de vi & vi ar. l. merito. & l. j. §. rectissimè. & j. de cõdic. fur. l. ante ablationem. & ff. de fur. l. in furti actione. §. j. & intellige de vi abstractus. secus in compulsiua, vbi tenetur de interitu ante sententiam: sed post non intra quadrimestre tẽpus: postea verò sic: vt ff. quod me. cau. l. si cum ex. §. quòd si homo.

p *Legitima.* ciuili, & criminali extraordinaria: vt ff. de priua. deli. l. fina.

Si abducta.] CASVS. Si seruum meum mihi surripuisti, vel abductum emisti: vsucapere non potuisti, nisi purgato vitio in potestatem meam reuertatur. si ergo decessi: vt hæredi meo restituas, præses prouidebit.

q *Plagio.* plagium committit, qui sciens liberum hominem vel seruum alienum emit, vel vendit, vel aliàs celat, vt dominum seruo suo proprio priuet, & hoc habeat ex consuetudine: vt ff. ad leg. Fab. de plagi. l. pen. in prin.

c *Reuertatur.* scilicet vere vel interpretatiue: vere, vt puta si res in potestatẽ domini sciẽtis fuerit reuersa: ita vt ab eo auelli nõ possit: vt ff. de vsuca. l. sequitur. §. tũc in potestate. & j. de vsuca. pro empt. l. si partem. Interpretatiue sic: vt si literis æstimationem pro ea dãs accepit, vel alij fuerit tradita voluntate eius, vel libẽ dño emit: vt ff. de vsuc. l. legatur. §. tũc proculiãtẽ. & l. si fur. j. ff. Item quod

Item quod dicit ad dominum, idem die & si in quasi domini potestatẽ peruenerit, vt tutoris vt ff. de fur. l. interdum. ij. §. qui furtum. Item si est res peculiaris, sufficit si in potestate serui re dierit: vt ff. de vsucap. l. sequitur. §. l. Labeo.

Furti actio tunc datur ei actio furti, vt instit. de perpetuis & temp. ac. in prine. ideo videtur ex contrectatione quæ fuit facta ipsius eius.

a *Successori.* de successore sic dicas: quia aut vniuersalis est, & vsucapi possint: & te ei cuius fuerint, successisse a repererit: restitui tibi prouidebit. Sine die & consule.

Quod post aditam hereditatem, & possessionem apprehensam nouerca abstulit, vt furti actionem vertit. Baldus. Vel sic: *Vxor quondam defuncti subtrahens, hereditate adita, & possessione apprehensa, furti manifesti tenetur ad quadruplum, nec manifesti ad duplum. Salyc.*

XI. Iidem AA. & CC. Demostheni.

DE his quæ subtraxisse nouercam pupilli b tui precibus significas, rectorem adi prouinciæ: qui si eam c postea quam dominus d rerum is e pro quo supplicas, factus est, aliquid furatã f cognouerit: non ignorat g in qua duplum furti manifesti: nec manifesti verò, dupli actione furti constituta, condemnationẽ formari. Dat. VII. Kal. Septemb. Viminatij. CC. Coss.

Partus ancillæ furtiuæ editus penes furem, est furtiuus, & non potest vsucapi: & pro eo committit condictio furtiua, & rei vindicatio, & furti actio: & persecutoria non tollitur per pœnalem, nec econtra: & dicitur etiam fur, qui à fure scienter mercatur. Baldus. concor. Salycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Quintæ.

A *Alterũ aliquando de tribus dicitur.*

Tu dicas quod hæc dicitur altera, sed propriè hic. nã hoc importat quod actio furti pœnalis pro uno, condictio furtiua, & rei vindicatio pro altero ponuntur, vnde rectè sic hic dictio altera, quasi dicat tex. per secutoria non tollitur per pœnalem.

Hic tex. semper allegatur ad hoc, vbi est casus in iure expressus, nulla est dubitatio.

B ANcillæ subtractæ partus apud furem editi, priusquàm à domino possideantur, vsucapi nequeunt. h matris furem, etiã horum i causa furti actione teneri conuenit. quapropter furti actione & condictione, vel aduersus possidentem rei vindicatione, de mancipijs vti non prohiberis: cum altera k pœnam contineas, alterius l electione minime tolli possit. Nam extra pœnam, rei persecutionem esse, nulla iuris quæstio m est, * cum etiam n hi qui aliena mancipia comparauerint, o si hanc causam non ignorent, furti actione teneantur. Data Idib. Octobr. Sirmij. CC. Coss.

Transactio, non partis perceptio impedit petitionem rei suæ. Bal. concordat Salyc.

XIII. Iidem. AA. & CC. Domno.

POst decisionem p furti q leges agi prohibent. Quod si non transegisti, sed de sublatis partem tantum accepisti r: residuum vindicare, vel condicere, & actione furti apud præsidem prouinciæ agere potes.

C

D

h *Matris.* scilicet partuum, non solum matris.

i *Horum.* scilicet partuum, non solum matris.

k *Altera.* scilicet actio furti. Et nota alterum de tribus dici. sic ff. de hæret. l. quicunque. Item nota quòd nõ tollitur persecutoria per pœnalem, nec econtra: sed vna persecutoria per aliam sic: vt hic, & ff. de condic. fur. l. si pro fure. §. j. & ff. de fur. l. si pignore. §. j. Item pœnalis per pœnalem, in id in quod concurrunt: vt ff. vi bo. rap. l. j.

l *Alterius.* scilicet actionis.

m *Quæstio.* scilicet dubitabilis, quia est casus legis: vt ff. e. l. si pignore. §. cum furti.

n *Cum etiam.* bene dicõ fures alienorũ mancipiorum teneri: cum etiam &c. Et distingue hic, quòd partus ancillæ furtiuæ quandoque est furtiuus, & cius nomine competit actio furti: vt si concepit ancilla, & peperit apud furem, vel saltem peperit: vt hic in princip. l. & ff. de furt. l. qui vas. §. si ancilla. in princi. §. aut concepit apud furem, & peperit apud bonæ fidei possessorẽ, & tunc est furtiuus: sed eius nomine non datur actio furti. & idem in vacca: vt ea. l. §. si ancilla. nec ob. ff. de vsucap. l. si aliena. in fin. vbi dicit posse vsucapi partum editum apud bonæ fidei possessorem: quia corrigitur per d. §. si ancilla. Vel loquitur quando non apud furem, sed apud hæredem concepit, & peperit penes bonæ fidei possessorẽ. aut concepit & peperit apud bonæ fidei possessorẽ, & tunc nõ est furtiuus, nec eius nomine datur actio furti: vt j. pro emptl. si mattrem. Et si quæras, an possit vsucapi partus à bonæ fidei possessore furtiuæ ancillæ, vel non: attende, sciuerit bonæ fidei possessor matrem alienam antequã conciperet: & tunc nõ vsucaperet: vt ff. de vsucap. l. sequitur. & dicto. & §. sed & si vt seruum. & §. si antequam. an postquam concepit: & tunc si sciat simpliciter alienam, non furtiuam, non impeditur vsucapio: vt ff. de vsucap. l. iusto. §. & si possessionis. Si vero antequam pariat, sciat furtuã, impeditur vsucapio. Sed si postquam peperit sciat furtiuã, interpellatur vsucapio. nisi denunciauerit domino se habere ancillam & partũ eius: si potest: aliàs si non potest denunciare, excusatur: & procedit vsucapio: vt ff. pro suo. l. si ancillã. Et nota hic, quòd superueniens scientia in partu impedit vsucapionẽ, & est ratio: quia in eo nõ habetur titulus: vt ff. de leg. iij. l. si quod ex Paphila. licet habeatur in matre, aliàs contra. vt j. de vsucap. transiion. l. j. §. hoc proculdubio.

o *Comparauerint.* à fure.

Post.] CASVS. Furtum mihi fecisti, & transegi. nec solumsti quod conuenit te dare, nunquid habeo regressum ad actionem furti? Respon quòd non. si autem mihi plura surripuisti: nunquid pro residuis agam furti? Respon. quòd sic, & condic. furti. & rei vindi. contra possidentem.

p *Post decisionem.* i. transactionem super furto factam.

q *Furti.* furti nomen potest determinare verbũ, decisionẽ: vel verbũ, agi. Sed si est transactum super furti actione, nũquid condictio tollitur? Respon. nõ: vt ff. de condic. fur. l. si pro fure. §. furti. sec' si iurauerit se furtũ nõ fecisse: quia videt de toto iurasse: vt ff. de iureiu. l. si duo. §. idẽ Iul. & fa. ff. de pac. l. si tibi decẽ. §. j. Item non

r *Partem tantum accepisti.* quod nomine transactionis fieri non potuit, cum transactio sit de re dubia: vt ff. de transac. l. j. Item non fit nisi aliquo dato, vel retento, quod hic non est: vt s. de trãsac. l. transactio. & fa. infra de dona. l. si donationis. & s. de cõdic. ob tur. cau. l. eum qui. & infra de sol. l. interest.

EOr.] CASVS. Si seruus mihi surripuit aliqd, & alicui fuerit A tradidit; quæritˇ, qualiter mihi teneatur receptator: Dicitur q ipse tenebitur mihi nō solū de susceptis, sed etiā actiōe furti. a *Eos qui à seruo.* idem si à filio, vel uxore, vel ab alio, qui seruiat: cum eadem sit ratio: vt hic, & infra ad legem Fab. de plagi. l. si quis. & §., quod cum eo. l. si libera. in fine. & ff. com. mo. l. si seruus. & de seruo corrup. l. Neratius. §. fin. & ff. ad leg. Iul. pecu. l. sacrilegii. §. fin. Sed ipsi serui, vel filij, furti non tenētur: vt ff. eo. l. serui & filij. & instit. de obliga. quæ ex deli. §. hi & §. de nox. l. j. & ff. de in. ius. l. iis nulla.

FVrti.] CASVS. Titius surripuit rem meam, qua actione agam aduersus hæredes ipsius Titij, quæritur: & respondetur quod rei vindicatione.

b *Successores.* vt instit. de perpe. & tempor. actio. §. j. nisi in id quod ad eos peruenit, secūdū quosdam. quod nihil est: quia nec ad id tenentur ex persona defuncti, sed ex sua sed condict. furtiua tenentur etiam ex persona defuncti: quod patet quia ea tenentur etiam si nihil ad eos peruenit: vt instit. de obliga. quæ ex delic. naſ. §. fin.

* *Aristotex. dicit Salyc. quod vendens re alienā absentē, cum non habeat possessionē, & constituens se nomine emptoris possidere contra furtum, bene facit. S. e. d. l. a. non. in fin.*

c *In rem.* & furti ex sua contrectatione: & quid in eam veniat, docetur. ff. eo. l. qui tabulas. & l. quidam tabularum.

d SI seruum. Venundedit. & tradidit, vel accipere passus fuerit, vel apud emptorem esse reliquerit, vel præsentem existentem vendidit: vt ff. eo. l. falsus. §. sed & si is qui. aliàs non esset furtum, cum sola venditione nō contrectetur: vt ff. e. l. si quis vxori. §. neque verbo.

QVærunt.] CASVS. Si vxor marito, vel econuerso aliquid surripiat, non dabitur inter eos actio furti, cum sit famosa: quia inter tās cōiunctas personas dari non debet. si ergo mortuo marito vxor res hæreditarias subtraxit ante apprehēsa bona ab hærede. cū iā promiscuus sit vsus rerū mariti & vxoris (quia indifferēter vtitur maritus rebus vxoris & econuerso) nō cōuenietur crimine expilatæ hæreditatis, cū sit famosa: sed cōuenietur actione in rem pro rebus subtractis. Viuia.

e *Promiscuus.* est enim socia diuinæ & humanæ vitæ: vt j. de crimi. expi. hæredi. l. aduersus. & ff. rerū amo. l. j. & ff. de riru nup. l. j. & ideo quod habet vn⁹, & alius: vt ff. de vſu & hab. l. cęterū.

f *Exemplo.* qua enim ratione furti denegatur. f. quia est famosa, eadem & hæc: vt ff. de cri. expi. hæred. l. pen. & ff. rerū amo. l. ij. & ff. de nego. gest. l. hæres. & §. re. amo. l. ij Alia autem ratio quandoque facit cessare actionem furti, vbi datur crimē expil. hære. vt quia res est hæreditaria: vt ff. de cri. expi. hære. l. j. & ff. de fur. hæreditariæ. Accursius.

Dat. Kalend. Decembr. Sirmij. CC. Coss.

Recursus in custodia res furtivas, furti tenētur. Bald. Vel sic: Receptator furtorum, tenetur furti. Salyc.

XIIII. Iidem AA. & CC. Dionysio.

EOs qui a seruo [2] furtim ablata scientes susceperint, non tantum de susceptis conuenire, sed etiā pœnali furti actione potes. Dat. VIII. Kalend. Ianua. Sirmij. CC. Coss.

Actio pœnalis non transit contra successores, secus in persecutoria. Bald. concordat Salyc.

XV. Iidem AA. & CC. Socratæ.

FVrti actione minimè teneri successores, [b] ignorare non debueras: de instrumentis autem ablatis, in rem [c] actione tenentes conuenire potes. D. III. Kalend. Ianuar. Sirmij. CC. Coss.

Si pastor efficitur lupus, tenetur furti. Bald. Vel sic: Rem alienam contrectans, vere, vel ficte, tenetur furti, hoc dicit cum glo. Salyc.

XVI. Iidem AA. & CC. Artemidoro, & alijs.

SI * seruum vestrum nutriendum qui susceperat, venundedit: [d] furtum commisit. Dat. Kal. Octob. Viminatij. CC. Coss.

Crimen expilatæ hæreditatis non potest contra vxorem defuncti inuentum sed rei vindicatio intentabitur. Bald. & Salyc.

XVII. Iidem AA. & CC. Cononi.

QVamuis etiam expilatæ hæreditatis criminis promiscuus [e] vsus exemplo [f] actionis furti ream vxorem fieri non patiatur: [g] tamen hæredes, itemque filij super his quæ de patris bonis possidet, [h] aduersus eam in rem actione experiri nō prohibentur. Dat. Idib. Decembr. CC. Coss.

Qui ex naufragio vel incendio surripit, intra annum ad quadruplum: post annum tenetur ad simplum: & potest criminaliter conueniri. Bal. & Salyc.

g *Patiatur.* §. eo. l. de his contra. Solu. vt ibi.

h *Possidet.* scilicet vxor.

IN eum.] CASVS. Naui submersa aliquis surripuit, bona quę ex naui ceciderūt: quæritˇ, qualiter teneatur? Rn. quòd intra annū tenetur in quadruplū: post annū vero tenetur in simplū, præter aliam pœnā quę olim statuta est, veluti furti, vi bonorū raptorum, vel ex lege Aquil. Viuianus.

i *Cepisse.* siue rapiat, siue recipiat: vt ff. de incendi. rui. naufra. l. iij. §. non solum. Accursius.

k *Actionem.* in factum. l. *Prodatum.* i. datam ex edicti forma, quæ est. ff. de incen. rui. naufra. l. j. in princ.

m *Olim statutum.* vt furti, vel vi bonorū raptorum, vel ex lege Aquil. & exacta vna pœna, tollitur alia: nisi in eo quod excedit. vt ff. vi bono. rap. l. j. Vel pœnam intellige criminalem, de qua dicitur. ff. de incendio, rui, nau. l. Pedius. potest etiam ex l. Iulia de vi accusari: vt ff. ad l. Iul. de vi pri. l. j. Item hodie imponitur pœna maior in naufragio, per auth. hic posita.

n *Perpetuo.* id est generalis, quod tamen habet locum tunc solum quando in ipso tempore naufragij hic: vt ff. de incendi. rui. nau. l. j. §. fin. & l. ib. & iij. in prin. Sed hodie generalius prouidetur per auth. nauigia. quam hic lege.

Nauigia.] CASVS. Hæc authen. non corrigit. l. codicis. sed addit dicens, quod omnia debent nautis vel dominis rerū restitui, si nauis periculum passa fuerit. & tollit imperator omnē cōsuetudinē contrariā huic constitutioni. Excipit imperator naues piratarum vel paganorum inimicas Christiano nomini. Vltimo imponit pœnam transgressoribus.

o *Reseruantur.* vt ff. de incen. rui. naufr. l. fina. in prin. & j. de naufr. l. penul. in princip. & j. in prin. lib. xj. & instit. de re. diui. §. fina. & ff. ad leg. Rho. de iac. l. qui leuandæ. in prin.

p *Incurrissent.* nec enim debet addi affrictio afflictoˇ: vt j. de nau fra. l. j. in fi. lib. xj. & ff. de offi. præfi. l. diuus. Et not. q hæc causa debet addi de repetēdis huiusmodi bonis, debet incipi intra annū: vt j. de nauf. l. ij. lib. xj. & perfici post inchoationē vſq; ad biennium: vt j. de naufr. l. penult. lib. xj. quod est speciale: aliàs vſque ad triennium: vt §. de iudi. l. properandum.

q *Consuetudine.* hic ergo tollitur eorum opinio, qui dicebant cōsuetudinem circa casia præualere legi: vt diximus. ff. ad legem Rho. de iac. l. domine imperator. aliàs deprecatio.

r *Inimica.* nam cum faciunt contra legem, non debent eius vti auxilio: vt ff. de mino. l. auxilium. in fine.

Aliàs. Diuiditur in duas partes. Nam primo dicit in quod cessat lex. Secundo, qua pœna & quib⁹ actionibus cōmen labatur. Secundo, qua pœna & quib⁹ actionibus cōmenitur. Salycetus. CASVS. Si rem quā penes te deposui, alius A nomine meo mandatum non habens recepit, vel à debitore de bitum meum exegit: an furti teneatur, quæritur: Respon. quod sic, & condic. fur.

a *Falsus.* qui est, siue non habuit vnquam mandatum: siue habuit quidem, sed reuocatum est.

b *Depositum.* quo ad depositum dic quòd depositarius non agit: sed deponens. Nam aut fuit in dolo, & tunc non debet cōsequi depositum: ex improbitate sua actionem: vt ff. de fur. l. itaque fullo. aut non: & tunc non interest sua: & ideo non agit: vt instit. de oblig. quæ ex delic. §. furti. & instit. vi bon. rap. §. fin. & ff. de fur. l. eum qui. §. is autem. aliàs incipit, is cuius interest. in casu tamen agit depositarius furti: vt instituta, vi bon. rapt. §. fine.

c *Exigendo.* hoc verbum quandam importat necessitatem. ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. si tem. idem tamen erit & si sponte dedit.

d *Cæra.* aliàs contra. sed ponitur tunc pro cera. sufficit enim si non consentit dominus: vt ff. eo. l. qui vas. §. vetare.

e *Conuenitur.* à soluente: vt ff. eo. l. falsus. §. j. quæ actio euanescit domino habente tam solutionem: vt ff. eod. l. si vendidero. §. si Titius. & ff. de condic. inde. l. si procurator. in fin. Huic autem. l. est contra. supra de cōdic. inde. l. creditoris. vbi dicit dari condictionem indebiti. Item contra. ff. de condic. causa data. l. si procuratori. vbi dicit dari condictionem ob causam: hic autem dicit dari actionem furti. Distingue ergo, cum falsus procurator accipit debitum: aut nunquam habuit mandatum, aut habuit, sed fuit reuocatum. Primo casu aut debitor creditum dit se liberatum, & transtulit dominum pecuniæ in accipientem, & tunc condictione ob causam: vt d. l. si procuratori. Illud etiam not. q si accipit, non tenetur debitori furti, si debitor transtulit in eum dominium pecuniæ: vt ff. de cōdic causa data. l. pen. & ff. eo. l. falsus. §. si licet M. contra per l. antepenult. eiusdem titu. de condictio. causa da. si autem habuerit procurator mandatum, sed fuerit reuocatum, liberatur debitor ipso iure, si bonum animum habuit procurator cum accepit: aliàs si malū, tunc per exceptionē: vt ff. de solu. l. cum quis. §. si. & instit. mand. §. recte. creditori autem in secundo casu cōdictio furtiua creditur à debitore, sed primo datur sibi condictio ex sua persona, & furti actio: vtin d. l. diuitem, & ff. de solu. l. si quis seruo. in fi. cū enim pecuniam bono animo accepit procurator, possessionem dominium & per consequens dominium: & sic cōdictio furtiua domino datur: vt ff. de condic. fur. l. j. Bene dico liberari debitorem ipso iure, vel ope exceptionis. nam licet sit reuocatum mandatum, tamen contingunt prædicta propter præcedēs mandatū. argu. ff. pro emp. l. ij. §. si a furioso. & de reg. iuris. l. semper qui. ADDITIO. De ista materia, an procurator falsus possit repetere depositum, & æs alienum: vide hic plene per Ioan. Iabrum in suo breuiario.

Si quis.] CASVS. Si seruum sollicitasti vt aliquas res mihi surriperet, & ad te perferret: si hoc mihi significauerit seruus, & me sciente & volente res meas ad te pertulit: an furti & serui corrupti act. mihi teneatis, quæritur? Respon. quòd licet furtum non fiat nisi domino inuito: quod hic non est: item nec serui corrupti datur actio, nisi seruus verè fuerit corruptus, quod hic non est: cum tamen per te non steterit, teneberis furti & serui corrupti, tanquam fuisset corruptus in veritate: ne impunitate concessa, talia in seruis alienis committas.

f *Quasi.* id est qua.

g *Non solum furti.* de qua constabat ante. l. istam.

h *Dari.* imò dominus debet perdere seruum: vt §. titu. j. l. iiij. in fin. quæ est contra. Sol. vt ibi.

i *Regulas.* quas habes hic, & ff. eo. l. inter omnes. §. recte, & de dona. inter vi. & vxor. l. de eo. in fi. & instit. de ob. quæ ex delict. §. j. & §. vnde.

k *Contrectat.* quod hic non fecit, imò voluntate domini possidet res à seruo portatas.

las[1] furtum quidē non est cōmissum, quia is videtur furtum committere, qui contra domini volūtatem res eius contrectat, [k] ipse autē furti actione propter dolū suū tenetur: ita & serui corrupti contra eū actio propter suū vitiū non ab re extendatur, [l] vt sit ei pœnalis actio posita tāquam re ipsa fuisset seruus corruptus: ne ex huiusmodi impunitate, & in alium seruū, qui facilè possit corrumpi, [m] hoc facere pertenter. Dat. Kal. Aug. Lampadio & Oreste, VV. CC. Coss.

Pro seruo bona fide possesso conuenitur bonæ fidei possessor furti noxali, dum eum possidet. li. d. vsque ad ver. seu autem. ipso vero desinente possidere, potest agi furti contra verum dominū. li. d. vsque ad. §. de eo. Vltimo dicit quòd pro libero bonāne non habet locum actio noxalis. Bal. & concordat. Salycetus.

XXI. Idem. A. Iuliano. P. P.

APud antiquos quærebatur, si seruus quem aliquis bona fide possideat, furtum commiserit alienarum rerum, vel ipsius apud quem cōstitutus est: an ipse qui eum bona fide detinet, noxalem furti actionem aduersus verum dominum habeat, vel ipse [n] ab eo qui furtum passus est, prædicta conueniatur actione. ¶ Cumque generalis regula ab [o] antiqua prudentia exposita est huius [p] hominis gratia. pro quo noxalē furti actionem suscipere quis cōpellitur, aduersus alium furti actione habere non concedēs: qđ ita eam per cōiectura[q] interpretari sumˇ, aduersus bonæ fidei quidē possessorem nullo

Qui falso procuratori soluitur, tanquam à furę conducitur, & ad pœnam dupli tenetur. Bald. & Saly.

XIX. Iidem AA. & CC. Nestiæo.

FAlsus [a] procurator depositū [b] recipiendo, vel æs alienum exigendo [c] citra [d] domini voluntatem: furtum facit, ac præter rei restitutionem actione dupli, nec manifesti furti conuenitur. [e] Sine die & consule.

In delictis quæ possunt trahi in exemplum, punitur factum, licet non sit perfectum. Bal. dus. Vel sic: Punitur delictum consummatum facto & animo delinquentis, licet secundum veram definitionem delicti non sit perpetratum. Salycetus.

XX. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano P. P.

SI quis seruo alieno suaserit vt aliquam rem domini sui suriperet, & ad se deferret, seruus autem hoc domino manifestauerit, & domino concedente res eius ad iniquum huiusmodi suasionis auctorem pertulerit, & ipse inuentus fuerit rem detinens: quali [f] teneatur actione is qui res suscepit, vtrūmne pro occasione furti, an pro seruo corrupto, quia eum corrumpere voluerit: an non solum furti, [g] sed etiam serui corrupti is obligetur: veteres dubitauerunt. Nobis itaque eorum altercationes decidentibus, placuit non solum furti actionem, sed etiam serui corrupti contra eum dari, [h] licet enim seruus minimè deterior factus est, tamen consilium corruptoris ad perniciem probitatis seruij introductū est. & quèadmodum secundum iuris regu-

Adfectus in effectu punitur. cōcor. e. super. cum gl. super verbo, in ipso. extra de degra.

l *Extenduntur.* punitur ergo adfectus, etsi non sequitur effectus: vt §. de episco. & cler. l. si quis non dicam. Sed cum non solum intereſſe veniat in hac actione, quomodo intenteretur hic, cum nihil interſit: vt ff. de ser. cor. l. si quis. §. fin. & l. præterea? Respon. æstimabitur hic quod æstimaretur si vere corruptus esset: vt hic dicit.

m *Corrumpi facile.* & no. quòd idem dico in filio, cum eadem sit æquitas: vt §. de iudi. l. placuit. & dixi. ff. de ser. corru. l. vt tutū. §. j.

n *Apud antiquos.* Vel *ipse.* possessor.

o *Regulam.* quam habes hic, & ff. de noxa. l. antepe. & de iniur. l. sed si vnius. §. si seruus. & ar. ff. de eden. l. si quis. §. prohibetur. Sed arg. contra. ff. de exercito. l. si. cum. in prin. & nau. cau. fta. l. iiij §. pen.

p *Hanc.* aliàs cuius. & est hæc regula.

q *Coniecturam.* i. à contrario sensu. melius diceret econtrario. est enim coniectura, quando sensus tacite ex litera elicitur, & non est in litera expressum. & sic est argu. quod elicitur tacite. Regula ita dicit: Eius serui nomine cuius quis tenetur, noxali eius nomine non agit, conuertit per coniecturā: ergo cuius nomine agit, eius nomine non tenetur. cum ergo bo. fi. possi.

Coniectura quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

agat contra dominum si sibi fiat furtum, ergo eius nomine non tenetur.

Vtteretur.

a *Tunc*. dixit quòd habet actionem furti bonæ fidei possessori, nunc dicit quando.

b *Possessorem*. tempore facti furti.

c *Eum*. scilicet verum dominum.

d *Cogitatione*. i. etedens se dominum.

e *Alios teneatur noxali*. No. bonæ fidei possessoré teneri noxali: magis autem & si malæ fidei: vt ff. de noxa. l. bona fide. & l. non solum.

†Est seruus ergo est furtum l. Iulianus §. qui furē. ff. de act. emp. Virgil. in Bucolicis: Quid domini faciet, audēt cū talia fures?

Sed contra. ff. ad leg. Aqui. l. si seruus seruū. §. furi. vbi dicit non teneri bonæ fidei possessorem noxali: Aquil. Sol. speciale in l. Aquil. vt & alia multa. Vel dic quòd non ibi possidebat tunc, sicut & hic distinguitur.

Bonæ fidei possessor tenetur noxali.

f *Noxalem actionem*. sed & ipsam possessionem serui posset condiere, si credat sui: vt j. de agri. & cen. l. si colonus. li. xj.

g *Factus est*. sed pro eo quod fecerit apud bo. fi. pos. constitutus, non agit etiam postea: vt insti. de noxa. §. omnes. & ff. e. l. serui & filij. in prin. nisi tunc cum seruus erit penes dominum, & sic res penes eū seruum: vt ff. de fur. l. si seruus communis. post principi.

h *Omnibus discretis*. distingue tempora, & cōcordabis scripturam. sic & in decret. ij. quæstio. j. c. si peccauerit.

i *Et in alio*. scilicet tempore.

k *Bona fide teneatur*, tanquam seruus.

l *Respondere*. vt ff. ad l. Aquil. l. liber homo. §. si liber homo. & de in terro. act. l. confessionibus. in fine.

m *Regula*. posita hac. l. §. circa principium.

n *Incognitum est*. vt instit. de noxa. §. fin. Sed in eo quod dicit possessum teneri possidenti, est contra. ff. eo. l. si libertus patrono. vbi dicit non agi. Sol. illud intelligendum est cum modicæ rei fit furtum: hic cum magnæ. ar. ff. de acquiren. re. do. l. homo liber. §. j. & ff. de pœn. l. respiciendum, §. furta. Præterea hic loquitur de eo libero, quem puto seruum meum, & bona fide possideo. at ibi non possideo eum: quia bene scio eum esse liberum. Sed quid si bonæ fidei possessor soluerit: nónne repetet ab ipso libero? Respond. sic: quia ipso gestu fecit suum negotium: vt ff. de nego. gest. l. soluēdo. & quia sæpe extra id quod agitur, tacita nascitur obligatio: vt ff. & ff. commo. l. si is qui. & argumen. ff. de petit. hær. l. si quid possessor. in prin. Sed argu. contra. ff. commu. diui. l. in hoc iudicium. §. diuersum.

Obligatio tacita.

Ipse enim a se.

o *Manifestissimi*. Committatur, vt instit. de oblig. quæ ex delic. §. furti. & ff. eod. l. cuius interfuit. & l. à cuius. Est autem hoc exaudiendum, vt ei detur actio furti, cuius interest ex honestia & probabili causa ratione iuris, id est dominij quod habet in re: vel quasi iuris, vt vsufructus: vt ff. e. l. creditoris. §. j. aut possessionis: vt in creditore: vt d. l. creditoris. & ff. eo. l. itaque. §. sed & si res. non ex luctandi causa, vel ratione custodiæ quam debet præstare ex voluntate domini. Probabilem causam, sed non honestam habet fur: vnde non agit, nisi in casu: vt ff. e. l. itaque. & l. itaque fullo. §. fi. in vltimo. datur fulloni taquam, nisi sit non soluendo: vt ff. e. l. itaque. in principio. & institu. de obliga. quæ ex delic. §. fulloni. & intellige nō soluendo. etiam si pro parte sit soluendo, vt ff. de verb. signi: l. soluendo. Sed quæritur quæ sit ratio diuersitatis, quod furti: vt ff. e. l. si is cui. & l. eum qui emit. in princ. & l. is cuius interest. in fine. Item non ex lucrativa: ideo dixi, quia pro lucro: vt quia poterat vlucapere, non agitur furti: vt ff. eo. l. si is cui. §. eius. Item ratione custodiæ propter commodatarium, vel similes: vt infra ea. l. §. *vel. fures alio quin.*

Furti actio.

Furti actio.

Furti actio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

placuit. at commodatarius & conductor amittunt vsum, quare habent lucrum. Item & aliud est in creditore, quia creditor non ad tantam diligentiam tenetur, sicut commodatarius tenetur: vt ff. commo. l. si vt certo. §. j. & de regu. iu. l. contractus.

Cõmodatarius ad maiorẽ diligẽtiã tenetur quã creditor.

a *Coll. cetur.* vt & j. de cadu. tol. §. pro secundo. & ff. de reg. iu. l. secundũ naturã. Arg. cõra. ff. de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris.

b *Vxorem habere.* vt ff. de fur. l. si quis vxori. in principio.

c *Erubuit.* vt & j. de iure do. l. j. in fi. & j. rerũ amo. l. ij. sed ibi rem viri furtipuit.

d *Maritus.* si ipse eligitur. Accursius.

e *Domino dedimus.* vt j. ea. l. §. tales.

Rerũ amotarũ an possit dari cõdictio stante matrimonio.

f *Sed rerum amotarum.* scilicet, soluto matrimonio. sed eodem constante in factum. Et sic non obstat contrarium signatum. j. rerũ amo. l. ij. Vel dic constante matrimonio dari rerum amo. sed in simplum fauore matrimonij ad exemplum actionis serui corrupti: vt ff. de ser. cor. l. fin. & l. Aquiliæ. vt ff. ad. l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si cum maritus. Vel tertio regulare est quod. j. dicitur, hic autem speciale: propter necessitatem: vt. j. proxi. Vel quarto datur actio rerũ amo. id est, in factũ nomine re amot. sic expone. ff. de fur. l. si quis vxori circa princ.

Furti actionem. id est in factum nomine furti.

h *Soluendo.* hic est contra. ff. rerum amo. l. antepenul. sed ibi rem viri furtipuit extraneo: quare extraneus cõtra eam agit furti: hic econtra furtipuit rem extranei viro. Sed quare aliud hic? Rñ. quia hic fuit furtum factum viro: licet extraneus agat: vnde tardius permittitur extraneo agere contra mulier. m. ibi autem extraneo fuit factum furtum.

i *Extrahitur.* ad iudicium. & est sic. ff. de libe. exhi. l. j. in fine.

periculum, ibi & lucrum collocetur: [a] ne sit damno tantum deditus qui rem commodatam accepit, sed liceat ei etiam lucrum sperare.

Si marito res commodata, ab vxore subtrahatur: si vxor à domino elegatur, committur furti. si elegatur maritus, tenetur ei vxor actione in factum propter res amotas, nec potest vxor eligi à domino rei si maritus extiterit soluendo, etiam si hoc adfectauerit maritus, hoc dicit. Et nota singularem casum de isto furto domestico quod fit per vxorem viro de re aliena, cuius periculum pertinebat ad maritum, quod non agitur furti, nisi in subsidium. Baldus.

Cum autem in confinio earum dubitationum tertia exorta est quæstio: quare non & eam decidimus? Cum enim apertissimi iuris sit, non posse maritum constante matrimonio furti actionem contra suam vxorem habere, [b] quia lex ita atrocem actionem dare in personam ita sibi cõiunctam erubuit: [c] eiusmodi incidit veterum sensibus quæstio. ¶ Quidã etenim re sibi commodata, huiusmodi rei furtum à sua muliere passus est. & dubitabatur, vtrũme domino rei furti actio cõtra mulierem præstaretur, an propter necessitatem causæ, & maritus [d] eius, vtpote actioni cõmodati suppositus, posset habere furti actionem. Et auctores quidem iuris satis & in hac specie cõtra se iurgium exercuerunt: ex præsenti autẽ lege, & anterioribus nostris decisionibus quę in ista positæ sunt constituti one, potest & hæc species apertius dirimi. Si enĩ domino dedimus [e] electionem ad quem voluerit peruenire: siue ad eum qui commodatam accepit, siue cõtra eum qui furtum commisit: & in hac specie maritus quidem propter matrimonij pudorem, non furti, sed rerum amotarũ [f] actionem habeat, si ipsũm dominus elegerit. Dominus autem omnem licentiam possideat, siue ad uersus maritum cõmodati, siue aduersus mulierem furti actionem [g] extendere: ita tamen, vt si ipse qui rem commodatam accepit, soluendo [h] sit, nullo modo aduersus mulierem furti actio ex tendatur: ne ex huiusmodi occasione inter maritum & vxorem qui non bene secum viuunt, aliqua machinatio oriatur, & forsitan marito volente vxor eius extrahatur, [i] & furti patiatur pœnalem condemnationẽ. Dat. XV. Kalen. Septemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

TITVLVS III.

DE OPERIS LIBERTORVM.

Operæ promissa debent præstari, non earum pretium, nisi ex causa necessitatis. hoc dicit. Primo loquitur quando operæ sunt impositæ, an petipossint. vsque ibi, Solet. Secundo an possit peti pretium operarum. vsque ibi, Cum & si opera. Tertio loquitur quando opere non sunt impositæ. vsque ad finem. Bal. Vel sic. Operas tempore manumissionis impositas libertus debet præstare. Sed pro futuris pretium nõ potest exigi, nisi conuentũ, vel ob necessitatem alimentorum. Saly.

1. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Romano.

SI tempore manumissionis [k] operæ tibi [l] impositæ sunt, [m] scis te eas præstare debere. [n]

¶ Soletautẽ inter patronos & libertos cõuenire, vt pro operis [o] aliquid præstetur: [p] licet preciũ peti non posit, nisi quando propter inopiam pro alimentis id [a] extra ordinem peti necessitas suaserit: cum etsi operæ non erant impositæ, defectis tamen facultatibus patroni, eum alere cogebaris. [b] PP. III. Kalend. Ian. Chilone & Libone Coss.

Nũ præstat beneficium qui impendit debitum: & ideo præmium non meretur: & erronea prosopisio operarum non valet. Bald. & Saly. Vel sic: Ex necessitate manumittens, in seruitutem non reuocat, nec imponit operas. Iaco. Butri.

11. Iidem AA. Euthycheti.

MAnumissionis causa traditus, [c] neque in seruitutem [d] reduci à manumissore potest, neque impositas [e] operas præstare cogitur. PP. VI. Kalend. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Operarum indebita præstatio, condicitur. hoc dicit. Vel sic: Et qui manumittit, accepto ab extraneo nummo operæ non debentur. Baldus.

1111. Iidem AA. Quintiano.

QVi nummis acceptis ab extraneo [f] seruum suum manumisit, & pro operis pecuniã ab eo accepit: siue fuerant operæ impositæ, siue non, vt indebitam solutam reddere cogitur. ꝫ PP. Kalen. Nouemb. Albino & Æmiliano Coss.

Precium operarum promissum potest petitarnen exigere perdit ius patronatus & nõ tenet promissio facta causa liberatis onerande. Bal. Vel sic: Exactio precij futurarum operarum pertinet patronum à iure patronatus: & promissio facta causa onerandæ libertatis non valet. Saly. Cenus.

1111. Imp. ANTONINVS A. Valeriano.

SI quam [h] tibi pecuniam à liberto tuo ex venditione [i] operarũ [k] deberi probaueris, restitui tibi à liberto tuo præses iubebit. Ex hoc enim [l] liberam [m] testamenti factione libertus habet: [n] modo [o] si non onerandæ

a *Extorqueatur.* vt & j. de cadu. tol. §. pro secundo. & ff. de reg. iu. l. secundũ naturã. Arg. cõra. ff. de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris.

b *Vxorem habere.* vt ff. de fur. l. si quis vxori. in principio.

c *Erubuit.* vt & j. de iure do. l. j. in fi. & j. rerũ amo. l. ij. sed ibi rem viri furtipuit.

d *Maritus.* si ipse eligitur. Accursius.

e *Domino dedimus.* vt j. ea. l. §. tales.

f *Sed rerum amotarum.* scilicet, soluto matrimonio. sed eodem constante in factum. Et sic non obstat contrarium signatum. j. rerũ amo. l. ij. Vel dic constante matrimonio dari rerum amo. sed in simplum fauore matrimonij ad exemplum actionis serui corrupti: vt ff. de ser. cor. l. fin. & l. Aquiliæ. vt ff. ad. l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si cum maritus. Vel tertio regulare est quod. j. dicitur, hic autem speciale: propter necessitatem: vt. j. proxi. Vel quarto datur actio rerũ amo. id est, in factũ nomine re amot. sic expone. ff. de fur. l. si quis vxori circa princ.

g *Furti actionem.* id est in factum nomine furti.

h *Soluendo.* hic est contra. ff. rerum amo. l. antepenul. sed ibi rem viri furtipuit extraneo: quare extraneus cõtra eam agit furti: hic econtra furtipuit rem extranei viro. Sed quare aliud hic? Rñ. quia hic fuit furtum factum viro: licet extraneus agat: vnde tardius permittitur extraneo agere contra mulier. m. ibi autem extraneo fuit factum furtum.

i *Extrahitur.* ad iudicium. & est sic. ff. de libe. exhi. l. j. in fine.

DE OPERIS LIBERTORVM.

Quis occasione operarum libertis fugiunt à nobis: ideo subiicit de operis libertorum.

Si tempore.] CASVS. Si seruum meum manumisero, & ei operas imposuero: an ad præstationem teneatur quæritur? Respond. quod sic. sed si operas nolo, sed pecuniam pro operis, inuito liberto: an sim audiendus? Respond. quod non. si autẽ cõuenit vt aliquid mihi pro operis, puta caponem præstet ad hoc mihi tenetur. tamen casus est in quo cogi posset vt precium præstaret, si vergã ad inopiam: quia etiam si non teneretur ad operas, defectis tamen facultatibus meis, tenetur me alere.

k *Si tempore manumissionis.* id est statim post manumissionem. nam ante seruus non obligaretur: vt ff. e. l. vt iurisiurandi. & de li. cau. l. fina. Sed puto quod etiam prius obligetur, si statim tamen postea sequatur manumissio: vt. ff. si cert. pe. l. lecta. & §. de

l *Impositæ sunt.* per stipulationem vel iusiurandum, & sic speciale est hic, vt pactum vestiatur iureiurando: vt ff. e. l. vt iurisiurandi. & de lib. cau. fin. & agitur condictione certi si certa est opera, ad instar pecuniæ creditæ: vt ff. eo. l. à duobus. alias actione ex stipulatu: vt infti. de verb. ob. in princ. Sed videtur quod semper sit agendũ ex stipulatu. nã opera est diurnum officium: vt ff. eo. l. j. & ita factum quod incertum est quo ad substantiam, & ita peteretur actione ex stipulatu. ad quod facit. ff. de verbo. oblig. l. vbi autem non apparet. §. qui id quod in faciendo. nec obst. l. illa à duobus, vbi dicitur quod petitur operara, sicut pecunia credita: quia illud est verum quando petitur æstimatio. Sed nõne operarum aliæ certæ, aliæ incertæ? Respond. Illud verum quantum ad quantitatem: secus quo ad substantiam: sicut in omni facto leges notant. prædicta vero sunt in impositione facta per stipulationem. si autem per iusiurandum, tunc actio in factum datur.

Operæ impositæ.

Operarum diurnum.

m *Debere.* scilicet. si nõ ex necessitate: sed ex liberalitate propria ma numissit: vt j. eo. l. ij.

n *Pro operis.* olim impositis,

o *Aliquid præstetur.* puta equus, vel bos, vel alia species: licet precium non possit peti operarum futurarum, id est cogi ab initio præstari etiam conuentum, si quam. Vel dic licet precium non possit peti, scilicet sic vt remaneat integrũ ius patronatus: vt j. eo. l. si quã. Vel dic secundo, quo ad primum articulum solet conuenti, vtpura in

Operæ impositæ.

p *Licet preciũ peti non possit, nisi quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti necessitas suaserit: cum etsi operæ non erant impositæ, defectis tamen facultatibus patroni, eum alere cogebaris. b PP. III. Kalend. Ian. Chilone & Libone Coss.*

Nũ præstat beneficium qui impendit debitum: & ideo præmium non meretur: & erronea prosopisio operarum non valet. Bald. & Saly. Vel sic: Ex necessitate manumittens, in seruitutem non reuocat, nec imponit operas. Iaco. Butri.

11. Iidem AA. Euthycheti.

MAnumissionis causa traditus, [c] neque in seruitutem [d] reduci à manumissore potest, neque impositas [e] operas præstare cogitur. PP. VI. Kalend. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Operarum indebita præstatio, condicitur. hoc dicit. Vel sic: Et qui manumittit, accepto ab extraneo nummo operæ non debentur. Baldus.

1111. Iidem AA. Quintiano.

QVi nummis acceptis ab extraneo [f] seruum suum manumisit, & pro operis pecuniã ab eo accepit: siue fuerant operæ impositæ, siue non, vt indebitam solutam reddere cogitur. ꝫ PP. Kalen. Nouemb. Albino & Æmiliano Coss.

Precium operarum promissum potest petitarnen exigere perdit ius patronatus & nõ tenet promissio facta causa onerande. Bal. Vel sic: Exactio precij futurarum operarum pertinet patronum à iure patronatus: & promissio facta causa onerandæ libertatis non valet. Saly. Cenus.

1111. Imp. ANTONINVS A. Valeriano.

SI quam [h] tibi pecuniam à liberto tuo ex venditione [i] operarũ [k] deberi probaueris, restitui tibi à liberto tuo præses iubebit. Ex hoc enim [l] liberam [m] testamenti factione libertus habet: [n] modo [o] si non onerandæ

Operarum precium an exigere.

a *Ex hoc enim.* id est ex venditione, vel exactione operarum, vel mercedis, non ex sola impositione operarum: vt ff. de lib. ag. l. si quis à liberto. §. si quis à liberti. Alij vt Hugo de porta Rauennata. ex sola impositione: vt ꝫ. j. de bo. pos. cõtra tab. liber. l. ij. Argu contra H. ff. de iure pa. l. sicut pro vtrisque est. ff. de operis lib. l. libertus qui operarum. Item pro Azo. quia operæ vel mercedem pro operis, siue precium operarũ accipere à liberto non est prohibitũ: vtpote cum lex ei permittat soluere si velit: vt ff. eo. l. patronus. in fi. & ff. qui & à qui. manumiss. l. fi. §. j. sed exigere, id est ab eo inuito operas exorquere, vel obligare inuitum ad mercedem, est prohibitum. Vnde dico quod ex sola exactione operarũ amittit patronus contra tabulas: sed extera iura patronatus retinet: vt ff. qui & à qui. l. fin. §. fin. sed si exigat mercedem siue precium operarũ, vel obligationẽ mercedis, tũc cinci dit in legem Aeliam Sentiam. & sic amittit omnia iura patronatus: vt præ dicta. l. continetur. Distingue ergo quia aut facit hoc patronus ad postulationem & rogatum liberti, forte quia libertus vult magis mercedem dare quam operas soluere. Vel petit libertus gratia sui amici à patrono, quatenus liceat ei operas suas: & tunc non delinquit patronus, aut exigit patronus mercedem, vel obligationem mercedis extorquendo ab inuito liberto: & tunc si quidem pro præterita opera, id est pro ea quam non præstitit suo tempore, non amittit ius patronatus: quia precium operæ præteritæ accepit, si vero pro futura, si quidem patronus facit ex necessitate pura alimentorum: non amittit ius patronatus: secus si ex voluntate. & probantur hæc omnia. ff. de ope. libert. l. patronus. per totam. l. & l. si libertus ar tem. & de lib. ag. l. si quis à liberti. §. si quis. & hic. & j. eo. l. nec patronis. & §. l. j. Si vero quis exigit operas, non desinit esse patronus quantum ad alia, sed quantum ad contra tabulas, sicut & j. de bo. pos. contra tab. liber. l. ij. & ff. de iure pa. l. sicut. exhibebit ergo ei reuerentiam, & cætera iura patronatus: aliter enim non esset differentia, exigat operas, vel mercedem operatũ: quod lex voluit: vt ff. e. l. patronus. & ff. qui & à qui. l. fi. §. j.

m *Liberam.* huius verbi expositio est. j. de bono. pos. contra tabu. liber. l. ij. secundum Azo.

n *Habet.* quantum ad eum qui vendidit, non fratrem: vt ff. de bo. liber. l. Iulianus ait. secundum M.

o *Modo.* dixit dandam pecuniam ex venditione operarum debitam;

Universidad de Deusto
Biblioteca

biram, modo si non onerandę &c. & sic potest referri hæc determinatio ad id quod primo dixit, non ad proximè dictũ. Vel potest determinare & referri ad proximum dictum: id est dicere, habet liberam testamenti factionem ex venditione facta iusto precio, animo petendi sine exactione &c. modo si non &c.

Libertatis onerandæ causa quo modo fiat cautio.

Quia tunc non ideo consequitur liberam testamenti factionem libertus, quando iusto precio quia lex non præsumit quod exigat, nisi exactio fiat: vt ff. e. l. quę onerandæ. Quando autem onerandæ libertatis causa cautio emissa dicetur, habes. ff. qua. rerum actio non datur. l. j. §. quæ onerandæ. & l. fin. §. si seruus. puta si dicat sic patronus: promittis mihi xx si me offenderis. Itẽ bene dicit eum consequi liberam testamenti factionem: quia non est æquum, vt vtrumque scilicet & viuentis operas, & mortui successionem consequatur: vt j. de Lati. liber. tol. l. vna. §. illud.

MAter tua ab eo quem ex causa fideicõmisi manumisit, operas impositas petere non potest: [a] nisi eius tantum [b] temporis, quo eum antè manumisit, quàm dies fideicõmissæ libertatis existeret. sed nisi ei honorem patronis debitum exhibuerit: adeat competentem iudicem pro modo admissi vindicaturum [c]. PP. III. Idus Maij, Duobus & Aspris Coss.

Pro operis futuris non licet mercedem accipere, pro præteritis sic. & duo filij ab operarum præstatione liberant. Baldus & Salyc.

VI. Imp. ALEXANDER A. Minicio.

NEc patronis pro operis [d] mercedem accipere licet: quãuis si indictæ [e] operæ præstitæ non sint, ad pecuniæ exactionem [f] obsequij non præstiti æstimatio cõuertatur. ¶ Qui autem duos [g] filios in potestate, vel [h] diuersis tẽporibus habuit: lege Iulia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. XII. Kalẽd. Iun. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Emptus suis nummis & manumissus, non debet operas: nec reuocatur in seruitutem vt ingratus, licet vere sit libertus. Bald. & Saly.

VII. Idem A. Augustino.

SI tuis nũmis [i] emptus es ab eo à quo manumissus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo vt ingratus potes: patronũ tamẽ tuum esse eum negari nõ oportet [k]. Dat. III. Id. Septemb. Iuliano. II. & Crispino. Conss.

Vxor non debet operas marito: sed eo inuito non potest diuertere. Bald. Vel sic: Liberta vxor patroni facta non tenetur ad operas. Saly.

VIII. Idem A. Victorio.

LIbertæ tuæ, ducendo eam vxorem, [l] dignitatem auxisti: [m] & ideo non est cogẽda operas tibi præstare, cùm potsis legis beneficio contentus esse, quod inuito te alij non potsit [n] iusse nubere. Dat. X. Kalend. Mart. Fusco & Dextro Conss.

Lex ista legitur duobus modis, secundum primam lec. h. d. Qui honoratur commodo non pecuniario, non potest mœre filiis onerosis grauari. Le gitur secundo modo sic: Tempus adiectum libertati, videtur repetitum ad hunc idem præstationem in conditione libertatis adiectam. Vel sic: Tempus appositum principaliter deposito, intelligitur repetitum in qualibet eius esse ntia vel appendice. Baldus. Vel sic: Tempus adiectum libertatis præstationis intelligitur omne seruo impositum limitare. Salycetus.

IX. Idem A. Herculiano.

TItius si cùm testamentum faceret, seruo suo Caio libertatem cum conditione hac dedit, *Caium seruum meum à die mortis meæ annis tribus per aditis manumtti volo, ita tamen, vt præstet hæredibus meis, sicut me viuo præstabat.* & cum idem seruus testatori diumum quiddam præstaret, & post mortem eius vsque ad diem præstandæ libertatis etiam hæredibus præstiterit: manifestũ est, quod adeptus libertatem, ad eandem præstationem

Pro operis futuris: quod verum est, nisi in casibus vt ff. eo. l. patronus & l. si libertus artem. & dixi supra. e. l. si quam.

e Si indicta. de incertis dicit, quæ non cedunt, nisi indicantur, aliud autem de certis: vt ff. eodem. l. si quis hac. §. j. & l. quoties.

f Exactionem. a Nota ar. quod qui tenetur ad factum, possit a Possit liberare præstando pecuniam pro æstimatione: nec præsumitur solutio nec præsumitur condemnandus est ad factum. l. fideiussor. vt est ar ff. de re iudi. l. non aliter. & ibi glo. si quis ab alio. §. fin. & de iur. dic vt ibi.

g Qui autem duos. vel plures. vnum quinquennalem, excipitur autem ille cui artem iudicram exercuit: & qui operas locauit suas vt puniret cum bestijs: vt ff. eo. qui libertinos. Itẽ solitur obligatio operarum ratione infirmitatis. vt tis ei supernenientis: vt ff. e. l. libertus qui posset. & l. nec audiendus. & l. ff. de coudit. & demonst. l. auia. & facit. ff. de manu. l. causam. §. fi.

Liberta.] CASVS. Si libertam tuam in vxorem duxeris, tibi præstare operas cogẽda non est etiam diuortio facto, cum alij inuito te nubere non possit: & hoc contentus esse debes.

l Vxorem. idem si habuit eam concubinam: vt ff. eo. l. liberta.

m Auxisti. vt & ar. infra de cap. & postlimi. reuer. l. si is qui te. & impropriè ponitur hic dignitatem.

n Non potsit. vt ff. de rit. nup. l. in eo iure. & de repud. l. patrono. & l. fina. Sed nunquid idem erit post diuortium? Respondetur. idem: licet sit argu. contra. ff. eo dem. l. plane. Sed ibi in alio casu dicit, scilicet quando concessit alij nubere. Item quod dicit hic, non est cogenda præstare, verum est ex obligatione qua tenebatur vt liberta: sed tenetur præstare operas vt vxor viro, sicut alias habetur vxorem in viri seu tio debere esse: vt ff. de donatio. inter vi. & vxo. l. sed si vir ex lana. & ff. eo dem. l. [illegible] sicut patronus.

Tit. lib. Vir debet esse vxori.

TItius.] CASVS. Decessit paterfamilias. & seruo suo in testamento reliquit libertatem post laptum triennij sub hac conditione, vt quod sibi in vita præstiterit; puta diuturnam obsequium,

obsequium, hæredibus præstaret. mortuo testatore prestitit vsque ad diem præstitæ libertatis. & eam assecutus est: an vlteriꝰ ad illud teneatur, quæritur? Respondetur quòd non: quia nil pẽ cumatum ipsi fuerat relictum.

a Compelli. duabus rationibus, scilicet quia iste manumisit ex necessitate: vt supra eo. l. ij. & quia liber homo nõ tenetur ad operas, nec etiam libertus, ex quo non sunt impositę: vt ff. de libera. causa. l. fin. Odofre.

Videtur. b Non potsit. quia non potest ab eo relinqui fideicommissum, cui non est relicta pecunia: vt ff. de lega. j. l. plane. ij. §. fina. & l. videndum. Vel est hoc ex vi repetitionis: quia cùm instituit eum seruire vsque ad triennium, idem & in præstatione dixisse videtur vt arg. ff. de cõdisitit. l. cum seruus. & ff. de coudit. & demonst. l. auia. & facit. ff. de manu. l. causam. §. fi.

Liberta.] CASVS. Si seruum meũ mancipio, & operas impositas petere non potsit: [a] & ideo non est cogẽda operas tibi præstare, cùm potsis legis beneficio contentus esse, quod inuito te alij non potsit [b] iussu nubere. Dat. X. Kalend. Mart. Fusco & Dextro Conss.

Operæ personam principaliter concernentes, ad hæredem non transmittuntur extraneum: nec marito debentur ex persona vxoris. Bald. contra. Salyc.

X. Imp. ALEXANDER A. Cæcilio.

LIberti [a] libertæq; defuncto-rũ, operas neque extraneis [c] hæredibus patronorũ, neque matris patronatũ debent. [d] PP. Kal. Nouemb. Alexandro. A. Conss.

Filij libertorum sunt ingenui. Et potentius est matrimonium, quàm ius patronatus. Bald. Vel sic: Natus ex liberta, est ingenuus: & consentiens ei vt nubat, operas non exigit: iura tamen patronatus retinet. Saliyc.

XI. Imp. GORDIANVS A. Africano.

QVod ex liberta muliere nascitur, ingenuum est. [e] Is autẽ qui libertæ [f] suæ nubendi cõmodauit adsensum: quamuis operas [g] ab ea exigere nõ possit, [h] iura tamen patronatus non amittit. PP. III. No. August. Pio & Pontiano Conss.

Liberti possunt morari vbi volent. & est arg. quòd post quàm monachus est licentiatus vt transeat ad aliam religionem, non pertinet diuceps ad abbatem priùs monasterij inquirere vbi moretur, nec eum ad monasterium reuocare: manumissus enim est. Bald. Vel sic: Libertus potest morari vbique, dũ tamen operas præstet quas debet: nec per filios patroni potest in seruitutem reuocari, nisi probetur ingratus. Salycetus.

XII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Veneriæ.

QVi manumittuntur, liberum vbi voluerint commorandi arbitrium [i] habent: nec à patronorum filijs, quibus solam reuerentiam [k] debent, ad seruiendi necessitatem redigi possunt, nisi ingrati probentur: [l] cum neque cum patrono habitare libertos iura compellant. [m] S. IX. Kalendas Iun. ipsis. AA. & Conss.

Qui alienum libertum occultat, tenetur loco ipsius ad operarum præstationem. Baldus, contor. Salycetus.

XIII. Imppp. VALENS, VALENTIN. & GRAT. AAA. ad Probum præfectum prætorio.

IN redhibitione [n] operarum meaꝰ pœna [o] in eum qui libertum alienum recipiendum esse duxerit. Dat. III. Id. Iul. Gratiano. A. II. & Probo Conss.

TITVLVS IIII.
DE BONIS LIBERTORUM, & iure patronatus.

Datio pecuniæ, & pactum de manumittendo cum futuro domino, impedit contra tabulas: secus si cum præsenti. Item secus si cedat in iure patronatus. Bald. Vel sic: Pactum cum domino præsenti de libertate præstanda non valet, etiam si dominus pecuniam recepit. cum domino vero futuro secus: & iura libertorum transeunt in fiscum bonis patronis confiscatis. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Secundæ.

MVltum interest, vtrum quis suis nũmis [p] emptus ac manumissus sit ab emptore, an à domino [q] suo data pecunia mereatur libertatẽ. ptiore enim casu ad bona eius contra tabulas admitti patronũ non placet, posteriore vero oĩa iura patronat [r] retinet.

Contentus.

De bonis &c. Non solum operas, sed & successionem & multa alia in ea vindicamus vt libertos: ideo de bonis libertorum & iure patronatus ponit, &c.

Diuisio.

MVltum. Ista lex diuiditur in duas partes. Nam primo ponit quoddam dictum cum distinctione. secundo infert ex secundo membro distinctionis. secunda ibi, Et ideo. Bald. CASVS. Si seruum meum sua pecunia redemeris, & manumiseris: an tibi ius succedendi in bonis liberti ex testamento vel ab intestato per cõtra tabu. comperar, quæritur? Respon. quòd non. Si autem pecuniam mihi dedit, & cum manumisero succedam. si ergo ob crimen aliquod coudemnatus fuero, & mihi fiscus succedit: an in iura liberti succedere debeat, quæritur? Dicitur quòd sic.

Manumittere coactus, operis imponere non potest.

p Nummis. quod impropriè dicitur: vt ff. de manum. l. iiij. in princip.

q A domino. hic coniunge, libertatem mereatur: & dic data pecunia scilicet à seruo ipso: vt infra ti. j. l. etiam. j. secus si ab extraneo dominus pecuniam accepit: quia si tunc pacisceretur cum seruo tantum, est idem quod in superiori casu quando accepit à seruo, & sic intellige. ff. de obseq. l. Titius puerum. si cum extraneo: nec imponit operas, nec succedit: vt supra ti. j. l. qui nũmis. & infra de Lati. liber. tol. l. j. §. illud. quæ sunt contra.

r Retinet. Opponitur, iste compellitur manumittere: vt infra de libe. cau. l. cũ affirmes. & ff. si li. inge. esse di. l. aj. in prin. & ff. de acqui. hære. l. si seruum. §. si quis. ergo operas imponere non potest: vt supra ti. j. l. ij. ergo non retinet omnia iura patronatus.

k Reuerentiam. Quid si operas? Respon. ide: licet si velint recedere, possint agere ad cautionem: vt ff. de iudi. l. in omnibus. & arg. ff. de condic. cau. da. l. si pecuniam. §. item si quis. ibi plenè dicitur.

l Probentur. tunc sic, vt hic, & infra de lib. & eo. li. l. iij.

m Compellant. nisi manumisisset eos hac conditione: vt argu. ff. de cõdi. & demon. l. Titio centum. §. Titio. ij. in fi. & ff. de alie. lega. l. libertis. ij. in fi.

n In redhibitione.] CASVS. Si libertũ meũ qui ad operas mihi tenebatur, occultasti: eas operas ad quas præstandas mihi obligatus est, reddere compelleris.

o Pœna. quia pro eis tenetur tantũ pro quibus occultatus erat obligatus, aliud in liberto ciuitatis: vt supra de ser. fugiti. l. mancipiũ. §. libertis. addũt tamen hic quidam, & omnis damni cum pœna quadrupli præter redditionem operarum: vt arg. infra de colonis Illy. l. j. §. j. li. xj. Sed ibi in seruo, hic in liberto. vnde contra in eadem lege in fine. Sed de his omnibus die vt diximus supra de seruis fugi. l. quicunque. Accur.

DE BONIS LIBERTORUM, & iure patronatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus, quod hic dicitur? Respon. in prima dicit, hortabitur. In secunda, sponte recepit, & est favor præteritæ libertatis. In tertia, non præsenti, sed futuro domino dabat. Vel succurritur nō vt sit liber, sed vt non sit necessarius hæres, sic ergo dices eum non compellit vt supra de transact. interpositas. Alij dicunt eum cogi. & quod hic dicit omnia, restringunt ad id de quo dicit hic, scilicet de successione tam per contra tabulas, quam ab intestato: vt ff. eodē l. qui ex causa. & infra de bo. pos. contra tab. liber. l. j. Accursius.

a *Et ideo*. concludit ad secundum casum: ideo sic construe, ideo cum bona filij Sabiniani patroni, id est qui erat patronus (qui scilicet Sabinianus plenū ius habuit) bona dico sint vindicata fisco, vt hostis publici scilicet filij secundum ea quæ, &c.

b *Filij*. s. Sabiniani, filij dicti patroni.

c *Plenum ius*. post mortē patris si eos habeat ex successione patris. Vel dic quòd suo iure habebat: & semper referas te ad secūdum casum quando accepta pecunia à seruo manumisit.

d *Hostis*. & sic crimine læsæ maiestatis. Et dic hic bona venire ad fiscum: & sic est contra. ff. ad legem Iul. maie. l. eorum. vbi dicit venire ad filios. Sol. hic non habebat filios liberos, secundum R. sed hoc non valet: quia etiam si habeat filios, non transeunt ad eos hęc iura: vt ff. de interdic. & relega. l. iij. Dic ergo quòd sti deo hoc crimine damnatur, quòd aliquid in principem cōmisit: tūc non transeunt ad filios: vt hic. & d. l. de interdic. & relega. l. iij. aut in alio capitulo eiusdem. l. quæ multa sunt: vt ff. ad legem Iul. maie. l. j. ij. & iij. & tunc veniunt ad filios, vt in l. contraria. Si autē opponatur ex eo quod est. ff. de iure patro. l. iura. vbi indistinctē videntur dari filijs: dic quòd ibi specialiter fuit cuidam concessum loco priuilegij. Vel dic quòd in alijs capitulis fuit ibi damnatus, non quod commiserit in principem. Vel solue tertio dicam. l. eorum. quòd quædam iura reseruantur extraneis hęredibus: vt supra de in ius vocan. l. ij. & hæc ad fiscum possunt transire: vt hic. iura vero succedendi reseruātur liberis: vt infra de Lati. liber. tol. l. j. §. sed & si sub conditione. & in l. contraria. sed media solutio verior est.

Si liberti.] CASVS. Si te cōsentiente libertus tuus ancillę principis se cōiunxit sine eo commodū patronatus amittis. Viua.

e *Consentiente*. id est consentientibus. & facit supra de ser. fugi. l. si & infra de Lati. liber. tol. authen. ad hæc. & supra ti. j. l. quod ex libertа. §. j. Accursius.

f *Nostris*. id est imperatoris.

g *Illi* patroni.

Si quis.] CASVS. Seruum tuum inter vivos, vel vltima voluntate manumisisti: & ei dixisti, remitto tibi iura patronatus, quæritur, quid consecutus fuerit ista remissione? Respond. quòd tantum fere consequitur quantum consequeretur per restitutionem natalium. & fere, dicit: quia si esset restitutus nata

¶ Et ideo[a] cum Sabiniani patroni filij[b] qui plenum ius h abuit, vt hostis[d] publici bona fisco vindicata sint: secundum ea quæ Diuo Pertinaci placuerunt, & nos secuti sumus, in iura libertorum eius fiscus noster succesit. PP. V. Non. Iul. Faustino & Rufino Conss.

Dissimulans pro consentiente habetur: & ius suum perdit. Baldus & Salycetus.

II. Impp. VALENS, & VALENTINIA. AA. ad Florianum comitem rerum priuatarum.

SI liberti conniuentibus[e] patronis consortium cum ancillis colonisve nostris[f] elegerint: sciant illi[g] se deinceps commoda patronatus amissuros. D. III. Idus Octob. Treueri, Lupicino & Iouino VV. CC. Conss.

Qui remittit ius patronatus, omne ius perdit præter reuerentiam, & ius reuocandi in seruitutem ob ingratitudinem. sed restitutus natalibus, quasi meram ingenuitatem consequitur: & in seruitutem reuocari non potest. Baldus. Et *perdenti ius patronatus propter eius delictum, nullus honor debetur*. Salycetus.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Demostheni præfecto præto.

SI quis patronorum in posterum[h] huiusmodi narratione conceperit, vel in libertatibus, quæ inter viuos actitantur, [i] vel in his quæ ex testamento vel codicillis scriptis vel sine scriptis[k] habitis proficiscuntur, vt liberti eorum à iure patronatus liberentur: antiqua interpretatione semota,[l] non dubitet etiā patronatus ius ex sola tali verborum conceptione libertis esse remittendum: [m] nec eorum[n] successionibus, quæ[o] ab intestato descendunt, quas veteres etiam post huiusmodi actus seruari in libertorum bonis decreuerunt à nobis[p] patronis integris reseruandis. [q] ¶ Sed quemadmodum in natalium restitutione omne ius tollitur[r] patronatus, ita & in huiusmodi verbis eandem vim[s] esse obseruandam omnes non ignorant. ¶ Idemque iuris est si inter viuos manumisisse impositа, in vltimis voluntatibus concesio[t] data fuerit patronatus: ita tamen, vt in omnibus natalium restitutiones, ex quibus penè solis[v] ingenuitas mera libertis competit, tam obtineant, quàm in nostra republica polleant: cum nobis cordi est ingenuis magis hominibus quā libertis eam frequentari. Reuerentia[x] tamen quæ à libertis patronis debetur, & iure quod aduersus ingratos libertos patronis competit[y] integris reseruandis, etsi[z] per verborum conceptionem secundum à nobis inductum modum ius patronatus fuerit amissum: cū etiā hæc[a] ingenuitatis præmio tollantur, quā[b] penè sola natalium restitutio inducit: his videlicet casibus per quos pœnalibus modis ius patronatus[c] quali ab indignis patronis eripitur, in suo robore duraturis. Recitata septies in nouo cō fistorio palatij sustiniani. D. III. Kal. Nouēb. Decio. V. C. Cons.

Condemnatus. Quia quandoque libertus alienat, *vt debita portione patronum fraudet, ideo de hoc potest*.

Si fraudem.] CASVS. Certum est quòd patronus in bonis libertі in tertiam succedere debet. si ergo libertus in fraudē patronі bona sua alienauit: vsque ad legitimam, quæ alienata a *Alienauit*. inter vivos, vbi duo sunt necessaria, scilicet fraus, & eventus: vt ff. eodem. l. j §. j. & hic dicam statim. Itē dic quòd alienauit gratis: secus si non gratis: vt ff. eodem. l. j. §. si quis in fraudem. & §. si mutuam.

b *Legitima*. quæ est tertia: vt instit. de suc. liber. §. sed nostra.

c *Condemnatio*. non per petitionē hæreditatis: quia patroni est debitor, non hæreditarius: vt ff. de petitio. hæred. l. q. si in diem. §. Sed per Calusianam: vt j. l. proxi. Et distingue hic: quia aut alienat libertus in vltima voluntate, & tunc solus sufficit euentus: vt ff. eo. titu. l. j. §. j. quia pars patroni censetur vt æs alienū: vt ff. de dona. l. si patronus. quod æs alienū ante relicta est detracta sine dolo malo: vt ff. de probat. l. patronus. Si dolo, aut in fraudem legis, scilicet vt sit minor centenario, & tunc ipso iure non valet, & totum renocatur. Aut in fraudem patroni tātum: & tunc valet. Sed reuocatur quatenus est legitima tantum: vt ff. de inte. patroni. l. si libertus. Accursius.

Defuncto.] CASVS. Alienata à liberto in fraudem patroni reuocari possunt per act. Calusianam, quatenus est legitima. Si autem fundum libertus alicui dedit, & post mortē libertі patronus domicilium ratam habuerit: an successores patroni eam reuocare possint, quæritur? Respon. quòd non.

d *Defuncto*. scilicet in totum, quādo non sunt liberi: vt instit. de suc. li. §. sed nostra. Sed nunquid frater liberti præponitur patrono? Respon. sic, secūdum quosdam: vt instit. de seruili cog. Princi. de bo. lib. l. liberto. Sed patronus qui manumisit, si crimine capitis accusauerit, ius patronatus amittit: vt ff. de iure pa. l. cum. & de bo. lib. l. qui cum maior. Sed ar. contra. ff. de fideicō. l. fi. filius. §. erit. Quod dixi de liberto accusato: intellige de patre, qui & suus dicitur: vt ff. de verb. signi. l. liceat. §. paternos. Sed filium accusando, non perdit: vt d. §. erit. Item no. quòd si relinquo nepotem ex filio præmortuo, & filium, filius præfertur:

vt ff. de bo. liber. l. si libertus preteritus. §. si libertus. Itē si duo sunt patroni, & vnus decedat, & filium relinquat: & alter sit superstes, solus superstes admittitur: vt ff. de ope. libert. l. duobus. Item si vnus patronus relinquat filiū, alter nepotem, solus filius admittitur: vt ff. de legitim. l. tutela. §. si duo. sec[a] in successione ingenuorum: vt instit. de liære. quæ ab intesta. §. cum filius.

e *Reuocare*. plus ergo potest hæres quàm defunctus. & sic est argu. contra. ff. de regu. iur. l. hæredem. & hoc ideo, quia est as alienū. Item quomodo hæres reuocat factum defuncti: vt infra de lib. causa. l. si ab eo? Respon. hic specialiter. Vel vt dixi, quia magis dicitur debitum accipere, quàm hæres esse titulo lucrativo. Item not. quatuor esse reuocatorias actiones, scilicet Calusianā, Fabianam, Paulianam, & in factum reuocatoriā. Calusiana datur patrono & creditori. Fabiana soli patrono: vt ff. eo. l. j. §. finu. Pauliana creditori tantum. In factum ad incorporalia: vt ff. quæ in frau. cre. l. hac in factum. Alij dicunt econtra in primis duabus. & pro eis. ff. de vsur. l. videam[a]. ij. §. in Fabiana. Sed ibi non est per quas, immo per quam. item in vltimis duabus dico aliter, scilicet quod vna sit in factum Pauliana, quasi à Paulo inducta & competit ad incorporalia, & sic communis: vid. l. hac in factum.

Patronus in successione liberti præfertur filio alterius patroni.

Hæres quādoque facilè defuncti reuocat.

Actiones reuocatoriæ sunt quatuor.

f *Post liberti*. quid si ante? Respon. idem: vt argu. infra de fideicom. l. quotiens. j. & supra titu. j. l. si quis. argu. contra. ff. quorū leg. l. j. §. quod ait. ij. & ff. de acquir. hæred. l. qui superstitis. & de bō. lib. l. Paulus. ij. §. patroni. Sed certe expressa est lex. ff. eo. l. non videtur. quæ dicit esse idem. Accursius.

g *Ab eo*. scilicet liberto.

h *Ratum*. & hoc si nou bene merentibus donat, aliàs non est necesse habere ratam: vt ff. eodem. l. viuus. Sed nunquid hic filius habet locum filio emancipato alienante in fraudē patris? Respon. non: vt ff. si quis à pa. l. non vsque. Sed argu. contra. instit. qui modis ius pa. pote. sol. §. præterea. sed filio arrogato, cui debetur quarta, datur vtilis: vt ff. eodem. l. fi. Accursius.

i *Factum*. id est ratihabitionem.

k *Eius*. scilicet patroni.

DE OBSEQVIIS PATRONO PRÆSTANDIS.

Dicit supra de iure patronatus communibus: nunc de gratia honoris & reuerentiæ. Et nota quòd semper debet sancta videri persona patroni liberti: vt ff. de obseq. l. antepe. *Continuatio.*

l *Contra patronum*. etiam nomine alieno, secūdum quosdam: vt supra si tutor nō gef. l. j. Sed contra est: quia ibi in accusatione loquitur. s. suspecti tutoris, & sic aliud erit in actione, & aliud in accusatione: vt ff. de in ius vocan. l. quæritur. nisi in casu vbi etiam nec alieno nomine potest agere: vt ff. de iureis. l. non solum. §. quanquam. ibi, si autem cum liberto. ADDITIO. Tu dicas quòd agere alieno nomine potest duplicit intelligi. Vno modo nomine alieno, hoc est ex facto quod ex alterius persona dependet: licet quis in iudicio agat suo nomine: & isto modo libertus non potest intentare famosam actionem contra patronum: vt supra si tutor nō gef. l. j. & ff. de iniur. l. nō solum. §. quanquā. Alio modo alieno nomine intelligitur: quia alieno nomine est in iudicio, vt procurator, vel vt curator: & tunc potest alieno nomine: vt l. quæritur. ff. de in ius vocan.

m *Tum*. puta furripuit terminos.

n *Famosam*. vt furti, sed nec etiam turpem, vt condictionem furtiuam: vt ff. eodem. l. honori. & l. parēs. & l. licet. & de dolo. l. non debet. nisi in causa: vt ff. de in ius vocan. l. sed si hæc. §. prætor. & quæstionem ibi in fi. l. factam hic repere. Item nec honestam, nisi cum veniat: vt supra de in ius vocan. l. venia. & cū honestate verborum: vt infra eodem. l. iiij.

Libera.] CASVS. Si libera tua volente te alicui nupsit: tibi ad operas non tenebitur propter suspicionem fugitram.

Voluntate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Voluntate. aliter non præiudicat liberta patrono: vt de ope. lib. l. sicut. Accursius.

b Aut. pro &: vt & ff. de verb. signifi. l. sæpe aliter sibi non præiudicat patronus: vt ff. de oper. lib. l. sicut. Vel potest legi disiunctiue, vt ponas, casum quando compulit eam iurare nō nubere: vt ff. de iure patro. l. qui contra legem, & tūc iure, id est iure permittente eam nubere.

Disiunctiua ponitur quandoque pro copulatiua.

c *Præstare.* adhuc tamen ei debet reuerentiam. ff. de iniur. l. nō solum. §. quanquam. & §. de operis lib. l. quod ex liberta. in fin., quæ sunt contra, adeo vt posit in seruitutem reuocari, & sic desinit matrimonium: vt in authen. de nupt. §. si verò decesserum. col. iiij. etiam si sibi est nupta: vt ff. de ri. nup. l. in eo. in fine. l. dic ergo officium, id est operas. sic enim dicitur. ff. de oper. lib. l. j.

Liberta patronę voluntate nupta vel de iure, non tenetur ei obsequia præstare. hoc dicit cum l. seq. Salyc.

III. Idem A. Leontogono.

LIbertæ quæ voluntate[a] patroni aut[b] iure nuptæ sunt, non coguntur officium patronis suis præstare.[c] Dat. XIIII. Kalend. August. Maximo. II. & Æliano Conss.

III. Idem A. Xantho.

1 ETiam qui pactione data à dominis manumittitur, mero iure omne eis obsequium debent.[d]

Libertus non debet contra patronum vim vel audaciam exercere: sed sine atrocitate verborum acquitatem sua petitionis exponere ius dicenti. Baldus. Vel sic: Libertus patronum non vocat ad iudicium sine venia: & reuerentiam ei vocato tenetur præstare sine atrocitate verborum: aliàs pro motu iudicis puniendus. Salycetus.

IIII. Idem A. Victorino.

SI manumissori[e] tuo vim & audaciam[f] obiecisti, ei qui te beneficio suo ex seruitute liberando, vt aduersarium te haberet, & fecit, præses prouinciæ quatenus coërcere eiusmodi temeriam licentiam debeat, æstimabit.[h] ¶ Nam si qua tibi pecunia debebatur,[i] siue de rebus aduersus patronum disceptatio fuerat: non protinus[k] ad litigandum currere debueras. maximè autem si hoc facere auderes,[l] sine atrocitate certe verborum æquitatem petitionis tuæ commẽdare iudici potuisti,[m] omni honore patrono debito reseruato. PP. II. Kalẽd. Octob. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Patrono damnato, tenetur libertus præstare reuerentiam liberis eius. Salyc.

V. Imp. GORDIANVS A. Sulpitiæ.

2 ETiam liberis damnatorum[n] consuetum obsequium,[o] libertos paternos præstare debere, in dubium non venit, ¶ Proinde si non agnoscunt

a *Auderes.* cum venia, vel sine venia.

m *Potuisti.* hoc quilibet debet facere, sed maxime liberti: et his, & §. de postu. l. quisquis.

ETiam.] CASVS. Si te condemnato ob crimen aliquod, libertus tuus liberis tuis reuerentiam præstare nō vult: merito erit puniendus.

n *Damnatorum.* scilicet, patronorum.

o *Obsequium.* quod consistit in aliendo, & assurgendo, & similibus: vt diximus. ẽ. de ope. lib. l. liberti: Item videtur contra. ff. de interdic. & releg. l. iij. sed sol. vt §. de bo. lib. l. j.

Seruentatem. quod plene dic: vt j. titu. j. l. ij.

reuerentiæ debitæ munus: non immerito videntur ipsi aduersus se prouocare seueritatem. P PP. Non. Septembr. Sabino. II. & Venusto Conss.

Libertus tenetur ad obsequium, non ad operas non impositas: nec potest per patronum inuinculari. Salyc.

VI. Idem A Cornelio.

LIbertos siue libertas, maxime quibus impositæ operæ non sunt, consuetum potius obsequium[q] quàm seruile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula perpeti,[r] non est opinionis incertæ. Dat. III. Kal. April. Attico & Prætextato Conss.

Priuignis & filiis patroni debetur reuerentia: aliàs puniuntur liberi. Baldus. concord. Salycetus.

VII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Metrodoro.

NEque libertis[s] nouercæ, iniuriæ inferendæ priuignis eius libera facultas esse debet. paternos etiam libertos (sicut dicis) iniuriosos tibi fuisse, ferendum non est.[t] ¶ Præses igitur prouinciæ vindictam tibi personarum conditioni congruentem[v] impertiri non dubitabit. Dat. V. Id. Maij, Maximo II. & Aquilino Conss.

VIII. Iidem AA. Hermiæ.

NEque patronæ tuæ obsequijs refragari te fas est.[x] Dat. XII. Kal. Febr. Diocletiano & Maximiano. AA. Conss.

TITVLVS VII.
DE LIBERTIS, ET eorum liberis.

Qui ex necessitate manumittit, ius reuocandi in seruitutem non habet. Bald. sed ex voluntate sic. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS A. Daphno.

NOn est ignotũ, quod ea quæ ex causa fideicõmissi manumisit, vt ingratos debeas, & ab intestato succedant: vt ff. de oper. lib. l. vt institutã di. in fi. & de iur. patro. l. satis constat. Accursius.

DE LIBERTIS ET EORVM liberis.

Quibus debeat præstari obsequium, dictum est §. sit. proœd. Nunc ostenditur qui Contineantur. puniantur & qualiter propter non præstitum.

NOn est.] CASVS. Rogata fuit mulier aliquando in vltima vo-

t *Non protinus.* vt & j. ad legem Corneliã de fal. l. & si ad te. nam præcedere debet admonitio: vt j. de pigno. l. debitores. & in de ere. xij. q. ij. c. indigne, & ij. q. j. si peccauerit. & xlv. distin. c. sed illud. & in authen. vt lice. ma. & auiæ. §. his illud. colla. viij. & arg. §. de episc. & cler. l. si quis curialis.

a *Accusare non potest.* vt reuocet in seruitutem: sed petere vt castigetur: vt §. de ope lib. l. mater. & ff. de iure patro. l. j.

b *Extra ordinem.* id est officio iudicis: vt arg. ff. de pœnis. l. hodie. & de hoc dices.] l. penult.

c *Grauissimæ.* maxime: nam idem & si pecuniã accepit à seruo: vt §. titu. j. l. etiam. j.

Si manumissus.] CASVS. Si libertus tuus tibi ingratus extitit, vel culpæ contra[a]-verit offensam, & hoc coram ordinario iudice vel delegato ostenderit in seruitutem reuocabitur, & filij eius post reuocationem, qui in seruitute nati & concepti fuerunt. Si autem coram principe fuit manumissus, deinde in seruitutẽ vt iugratus reuocatus, postea autem ex pœnitentia ita dignum se ostendit, vt dominus eum velit heri liberum: non aliàs ad libertatem per ducetur, nisi dominus hoc a principe impetrauerit: quia sine principali pœna non reuocatur in libertatem.

d *Patroni omnes.* quid si plures erant patroni & vnus vult reuocare, aliter non cui non fuit ingratus? Videtur omnium consensus necessarius. vt ff. qui & à quibus. ma. liberi nõ fiant.

Omnes. quia mulier filiabertum habeat, facultas nulla liberto tibuatur inferendi iniuriam priuignis patronæ suæ. & hoc in priuma. Si autem libertus patris tui iniuriosus tibi extiterit: prouidebit iudex.

f *Neque liberis nouercæ.* id est liberi nouercæ non debent esse iniurioli priuignis patronæ suæ.

t *Non est.* vt & ff. de iniur. par. l. jura. & j. titu. j. l. liberti non modo, & intellige iniuriam extã si cessauerint præstare obsequium.

v *Congruentem.* quod dices j. titu. j. l. ij.

x *Neque patronæ.*] CASVS. Si mulier aliquã seruum suũ manumisit, an ei obsequii præstare teneatur, quæritur? Resp. quòd sic.

x *Fas est.* nec libertos eius: cum & operas eis

Libertus ex quibus causis in seruitutem reuocatur.

quæst. iij. c. j. & distinc. lvj. per totum. ADDITIO. Tu distinguas breuiter in quæstione illa quã facit glossa ista de feudo ex mente Bart. in l. iij. ff. de interdic. & releg. quia aut cõmittit pater aliquod delictũ propter quod debet directo feudo priuari: vt quia delinquit contra dominum, vel aliquid facit contra cõuentionem feudi, tunc delictũ patris nocet filio: vt in c. j. in titu. si vassal. feu. priu. cui de. Aut cõmittit aliud delictum, propter quod scilicet non debet principaliter feudo priuari, sed consequenter cadit ab illo: vt quia non deliquit contra dominum, vel cõtra promissiones factas in feudo: tunc aut tale feudũ debet trãsire ad filium ex persona patris tãquam ad patris successorem: & hoc casu filius priuatur illo feudo. Aut transfit ad eum suo iure: vt quia filius, non quià hæres & successor: & tunc sibi illud retinet: vt ptobatur in d. l. iij. ff. de interdic. & releg. Vide etiam Abba. in. c. fiu. extra de feudis.

** al. qui no stro cõsilio.*

n *Seruituris.* id est seruis futuris, si tamen ex ancilla huius patroni sint nati. Vel dic etiam ex aliena muliere, vt liberta vel serua. si tamẽ filii necesse habeant sequi cõditionem patris, sic non est cõtra. §. de rei vin. l. partum. Vel resolue in principio huius legis masculinũ in fœmininũ: vt aliàs. ff. de vsur. l. equis. Et dic seruituris, scilicet patrono.

o *Ortos.* vel conceptos, vt modo diri, sua vero delicta nocerent eis: vt j. co. l. fina.

p *Illi liberti* reuocari in seruitutem.

q *In nostro.* id est coram nobis.

r *Vindicta.* id est causa cognita.

s *Coercitionem.* id est reuocationem in seruitutem.

t *Cuius.* id est libertas.

v *Patronos.* quondam: nunc dominus. vnde Virgilius: Facilis descensus auerni: Noctes atque dies patet atri ianua ditis: Sed reuocare gradũ, superasq; euadere ad auras, Hoc opus, hic labor est. Vt autẽ scias ex quibus causis fiat reuocatio, dic aut ex voluntate manumittitur, aut ex necessitate. Primo casu si est ingratus, vt quianõ præstat obsequiũ, nõ reuocari: vt j. de libe. causa l. solo, nisi opportunũ erat, vt circa alimenta: vt ff. de lib. agno l. aliméta. §. imperatores. cõminari tamẽ potest: vt ff. de iure par. l. ingratus. Si autẽ est ingratus, quia iniuriã facit patrono etiã propter leuem culpã reuocatur in seruitutẽ vt hac. l. nisi patronus remiserit ius patronatus: vt in authẽ. vt lib. decẽ. §. illud. col. ja. vj. nam tunc propter graues offensas reuocatur, nõ propter leues. Secundo, quando scilicet ex necessitate, tũc eadem fit distinctio. sed non eadem pœnæ impositio: nam si nõ præstat obsequium, primo cõminatur ei prætor: secundo extra ordinem coercitionẽ imponit, si nõ prodest cõminatio à prætore facta. sed si faciat iniuriam: si quidem ad verba, damnatur in exilium. si ad factum, damnatur in metallum: vt ff. de iure patro. l. j.

Virgilius.

Libertus ex quibus causis in seruitutem reuocatur.

x *Obtati.* scilicet Imperatori.

Liberti.] CASVS. Non magis audietur libertus cõtrà filiũ patroni, si cum sine venia in ius vocauerit, quã contra patronum: cui si ingratus extiterit, dabitur ei actio, id est officiũ iudicis propter ingratitudinem, vt in seruitutem reuocetur. Vel sic: Quæritur, vtrum liberti debeant reuerẽriam & obsequium filijs patroni? Respond. quòd sic, eodem modo sicut & patrono: quibus si fuerint ingrati, reuocari possunt in seruitutem.

y *Modo.* id est sollmmodo.

z *Audiantur.* sine venia.

a *Hæredibus.* etiam extraneis: vt §. de in ius voçan. l. ij.

Quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Quibus.* Hæredibus etiam extraneis secũdum Placen. Sed tu restringe hoc tãtum ad filios, qui renocant, non autẽ extraneus hæres, vel etiã suus, vltra filiũ: vt §. eo. l. j. & in authen. vt lib. de cæ. § illud. colla. vj. & ff. de verb. sign. l. fœdi. §. item in lege.

b *Ingrati.* si habes, ingratis: subaudi scilicet, existẽtibus libertis: si habes, ingrati actio, secundum quosdam, dicas quòd est proprium actionis nomen qua fit reuocatio. Alij dicunt vtilem rei vindicationem: & eam appellant actionem ingrati, id est propter ingratitudinẽ, arg. infra de reuoc. donatio. l. his solis. & ff. de donatio. causa mortis. l. si mortis causa res.

c *Ille.* scilicet liberti.

Libertus.] CASVS. Si liberti vel eorũ liberi militiam consecuti fuerint: non propter hoc minus in seruitutẽ reuocabuntur si ingrati extiterint.

d *Similitantes.* si, id est quamuis.

e *Reducentur.* sic ergo nor. quòd licet filij liberti sint ingenui, tamen præstant reuerentiam, licet non tantam sicut pater: vt ff. de iniur. l. non solum. §. quanquam. in fin. §. & propter proprium dictum in seruitutẽ reuocantur: vt hic: non patris: vt supra eodem. l. ij. & est etiã pro hoc ipsa rubrica: quia frustra diceret, & eorum liberis: cum sufficeret, de libertis: vt ar. ff. de lega. j. li. quando in princ. Item facit: quia sicut etiam non patrono debetur reuerentia propter patronum, vt filijs patroni viuente patre & vxore: vt supra de ope. liber. l. penult. ita & nõ libertus præstat obsequium propter libertum: vt hic. Nec obstat. ff. de obse. liber. l. hæres, vbi dicit quòd hæres liberti habet iura extranei hominis: quia illud intellige in hærede extraneo. Vel verius ibi post mortem liberti. hic autem loquitur eo viuente. Alij dicunt tales filios non reuocari per dictam. l. hæres, & hic intelligunt filij, scilicet cum patribus manumissi.

Liberti filij ingenui sunt, an propter sua ingratitudinẽ ut seruitutem redigantur.

Continuatio.

DE IVRE AVREORVM ANVLORVM, & de natalibus restituendis.

Quia per restitutionem natalium, & per ius aureorum anulorum perduntur iura prædicta patronorum ideo de his dicit.

Natales.] CASVS. Silibertus tuus te consentiente ingenuitatem quam quilibet ex prima natura consecutus est, impetrare voluerit: à quo sit impetranda, quæritur? Respon. quòd non à decurionibus, sed à principe.

f *Natales antiquos.* id est in quibus omnes homines nati sunt liberi & ingenui de iure naturali: vt insti. de iur. nat. §. ius autem gentium, nõ seruitutis, in qua seruitute natus fuit iste qui petijt natalibus antiquis restitui: vt ff. de nata. resti. l. ij.

g *A nobis.* & hoc consentiente patrono: vt ff. de nata. resti. l. fi. na. sed ad vtilitatem petẽtis sunt: vt habeat ingenuum tutorem vel curatorem. & ad onus, vt non excusẽt se à tutela ingenui: vt ff. de excus. tur. l. cum ex oratione.

TITVLVS VIII.
DE IVRE AVREORVM anulorum, & de natalibus restituendis.

Ciuitas non potest quem natalibus restituere. Bald. Vel sic: Ius aureorum anulorum, & restitutio natalium, à solo principe conceditur, non ab ordine decurionum. Salyc.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Philadelpho.

Natales[a] antiquos, & ius ingenuitatis nõ ordo præstare decurionũ, sed à nobis[g] peti potuit. D. XV. Kalendas April. Rauennæ: ipsis AA. & Conss.

Ius aureorum anulorum non est vera restitutio natalium: sed habet similitudinem eius.

TITVLVS IX.
QVI ADMITTI AD BONORUM possessionem possunt, & intra quod tempus.

Filius ignorante patre potest bonorum possessionem sibi debitam petere, quæ patri eatenus habenti quæritur, & cursu temporis non petita perditur. Salyc. Vel sic: Bonorum possessio delata filio, quam patre ignorante intra tempus debitum petere neglexit, perditur: quia etiam ignorante patre eam petere poterat: licet patri antequam eatenus haberet, non acquiratur. Alexander. Vel sic: Negligentia filij in bonorum possessione petenda, præiudicat patri. hoc dicit.

AVreorum.] CASVS. Si quis ius aureorum anulorum à principe impetrauerit: an plenam, an semiplenam ingenuitatem consequatur, quæritur? Respon. quòd semiplenam: quia in vita sua erit ingenuus quo ad hoc vt matrimonium cum filia senatoris cõtrahere possit: vel quo ad honorem. minor autem habebitur vt liberè[a]: quia succedit ei per contrarium. secus autem si natalium restitutione impetrauerit: quia plenã consequitur. ergo ius est aureorum anulorũ secundum quosdã, quando princeps concedit liberto vt potter aureum anulum in digito: nec aliter libertus licebit, vel dic vt dixi quòd erat ingenuus dum vixit &c. Est ergo ius aureorum anulorũ signũ semiplenæ ingenuitatis, & libertinitatis præteritæ.

Imaginem. mirabiliter posuit imaginem: nam licet vinus pro ingenuo reputetur: tamen quia defert anulos, repræsentatur imago præteritæ libertinitatis, secundum Ioan.

Ingenuitatis. scilicet plenæ: quia sic etiam post mortem durabit, quod non est: vt supra proxi. no. In casu etiam in vita non habentur pro ingenuis, scilicet quo ad tormenta: vt ff. ad Syllã. idemque erit. quę est arg. contra.

Sequitur authen. Sed hodie, quæ est in authen. vt lib. decretor. §. j. & §. illud. col. vj. quam hic lege.

l Sed hodie. *Non enim.* interpositio est.

m Sed *Regenerationis.* nam quasi modo fit renatus, id est iterũ natus in ingenuitate, ita est ingenuus: vt hic, & ff. de nata. resti. l. ij.

n *Illæso.* quo ad patronum, non quo ad alios.

QVI ADMITTI AD BONORVM POSSESSIONEM possunt, & intra quod tempus.

*Occasione bonorum possessionis quæ datur in bonis libertorum, bona gerendo, inter alia omnibus bonorum possessionibus. Et de quod hi. titulus est generalis ad sequentes vsque ad titulum de repud. bonorum possess. Item die b quod bonorum possessio est ius prosequendi vetus rem quæ competit patronis: & liberis emancipatis, quando moritur filius sine testamento. Et intellige ius proprietatis: non ius prosequendi: & non quo ad differentiam bonorum possessionis hæreditatis petitionis. Et no. hic quæ dicta sunt infra de bonis libertorum, non cuilibet & ad differentiam

a Quæ igno-rãtia regula-ter omnes excludit. Bar. Al. & Ias.

b Idẽ Bar. Bal. Paul. Sal. Al. & Ias. et mitte-lige si in pro-posito sunt. alias secus. Ale. & de-mẽte alioꝝ. c Imo ita est verũ si cõsentirepo-sit. Bar. P. Ale. & Ias. tenẽdo gl. huic cõtrari-am in l. im-puberi de aut. & cu-ff.

d Cõtrarii tenet gl. in l. potuit. ff. de in. dotis. Bar. et alii. e Informata à iure & ab actis iudicis viis. Fulgo. Sal. Al. & Ias. & vide de hoc Pa-nor. & Feli. in c. pastora-lis. §. prate-rea. ext. de offi. dele. & la. in §. si minus. inst. de ac.

f Sequitur Bar. Sal. & Pau.

g Dic quod breuiter supplet de-fectum tu-toris, quãdo ipse est ab-sens vel non est. Sal. Pau. & Ia. h Idẽ Bar. & Sal.

i Quando dubitatur si potuit cõsu-lere pertio-res vel non. Ias. & vide Barba. in c. cũ vnuersi-tũ. de rerũ permu. vbi in quit quod in his quæ sunt iuris di-uini & na-turales, & etiam rustico sagaci non est parcendum.

a Bonorum possessione. mulieri delata.

b Manifestum est. vt ff. de iur. & facti igno. l. j. sed facti sic a, vt supra. l. proxi. sed iuris distingue si potuit cõsulere pertiores: b vt ff. eodem. l. in bonorum. & quis or. in bonorum possess. ser. l. ij. §. fi. & facit supra de iur. & fac. igno. l. fi emancipata.

BOnorum.] CASVS. Si pupillo delata fuerit bonorum possess. an tutor eam agnoscere possit, quæritur? Respon. quod sic: sed an pupillus sine tutoris autoritate? Respõ. quòd non, nisi ei tutorem nõ habenti, vel negligentem habẽti, iudex eam ei decreuerit: quo casu emolumentum sibi acquirit.

c Possessionem. pupillo delatam.

d Agnoscere. etiam sine consensu pupilli, q̃d tunc est verum, si consentire nequeat, c puta si sit infans: vt infra de iur. delib. l. si infanti. quòd si intelligere valeat, oportet eius consensum interuenire: d vt infra de iure delibe. l. potuit. & facit supra eodem. l. infantis. & ff. eodem. l. tutor. ADDITIO. Nihil est, quia illa iura loquuntur in adition. Cy. Bar. P. & Salyc.

e Scienꝫ. scilicet eum non habere tutorem, & etiam impuberem esse &c. sic & ff. eodem. l. si seruus. in prin. & infra de iure delib. l. si infanti. in fi. l. & ff. de offic. præto. Barbarius. §. sed & si scisset. Et not. hic iudicem secundum conscientiam suam debere posse iudicare. Itẽ videtur hinc. l. contra. insti. de auct. tut. §. neque. Sed intelligefillud, nisi comperens iudex &c. vt hic habetur, facit enim tantum hic autoritas giudicis, quantum aliàs tutoris. sic ff. de minori. l. ait prætor. §. quid tamen.

QVicunque.] CASVS. Olim non per quælibet verba petebatur bo. pos., alicui delata in bonis agnatorum indistincte: sed verba solennia proponebantur: vt a syllaba cadens, à causa caderet, an illud hodie obseruetur, quæritur? Respon. quod non: sed sufficit quomodo velit suam voluntatem declarare.

f Rusticitatem. id est iuris ignorantiam.

g Aliam rationem. iustam. si ergo non petiit intra tempus statutum per ignorantiam facti, non obest. h vt hic, & ff. de iur. & fa. igno. l. j. sed ignorantia iuris succurrit a rusticitati: vt ff. de iustitia. om. iudic. si quis id. §. dõli. & de eden. l. j. in fi. & infra de iure delibe. l. fina. in princi. & in fi. k Vel dic secundo l non petiit, scilicet iudice sedente pro tribunali. hoc enim non est necesse: vt j. l. proxi. & est ad hoc. ff. eo. l. iij. §. pe. Vel dic m tertio, non petiit cũ solennitate verborũ qua erat olim necesse peti: vt ff. de ori. iur. l. ij. §. omnia. & ad hũc modũ bene supponit sequẽs lex.

h Scilicet. id est hæc lex.

VT verborum.] CASVS. Tria dicit. Primum quod antiquæ solennitates quæ circa bono. possess. agnoscendam frequẽtabantur, hodie cessant. Secundo quòd qualisqunque protestatio bo. possess. agnoscendæ apud iudicem proposita hodie sufficit tempore antiquitus circa petendam bo. possess. seruando. Tertiò dicit quòd si primus repudier ante finem temporis, sequens verò negligat petere seu agnoscere bo. possess. nam si non peteret, seu agnosceret, nihilo minus tamen ius tam ei competeret legitimum tẽpus. i Excludentes. si habes excludimus, nec vt supra de formulis. l. j. §. ij. si habes excludimus, dic vt supra. l. proxi. fi. secundum vltimum modum.

k Captiones. id est deceptiones.

l Testatin. nec est opus aperire tabulas: o vt ff. de secun. tab. l. j. & ibi. nec decretum iudicis exigitur: & sic videtur quòd non sit opus actu. hodie bonorum possess. decretalem petere, sed sufficit coram iudice. delatam agnoscere: vt supra de curat. furi. l. fi. §. nos itaque. aut. nisi tamen contra infra eo. l. bo. munia de iure. l. j. & ff. de bo. excep. l. exceptiones. op. & ibi pronuntur. in fi. vbi dicit, quòd tur cum solemnitate petitis: fed illæ per hanc constitutionem rigũtur. q

m Properantius exeratur. id est petatur. & vel aliàs exeratur, id est adeatur. bonorum possessionem. concurrit. & dicproperanter ante curtum ad: sed dicere, si tur ni: id est dicere, si tur mus repudiet ante tempus finitum sequẽs autem nolit statim sibi comparari tempus. sed finito tẽpore primi ac si non repudiasset, non potest hoc facere: sed statim incipit currere tempus legitimum appellat agnatos. Et dic cessante, id est reiecta, & sic non repudiante: ergo nec tempore excludũtur & dicit. §. fui. Vel dic tertio n & sic de facto erat quod cessabat iure ciuili, sed de iure prætorios secus: vt insti. de hæred. qualit. & differ. §. fui. Vel dic quarto quòd legitimam successio. Idem tamen etsi nõ cessaret. Vel planius dic vt hic, & insti. eodem. §. ad. & ff. de iure. eo. l. j. §. quod. fi. & ff. de suc. ed. l. j. §. quod. bus. & arg. ad hoc. ff. de acquir. hær. l. si quis hæredi. acqui. hær. l. fi. quia hæres ita scriptus. Item arg. ad hoc. ff. ad l. Iul. de adul. si maritus. & si non negauerit. & l. quisque. nium. Vel expone vt dic. Ante annum petere.

n Curneuls. currit enim vsque ad annum vel centum dies. & ibi est ad legem istam infra de leg. l. in legatis.

QVANDO NON PETENTIVM &c.

Quia vnus ex his quibus bonorum possessio defertur, quandoque excludebat, & accrescit aliis: ideo de hoc ponit. y

QVotiens.] CASVS. Duobus fratribus emancipatis delatæ est bon. possess. vnus petit, alius repudiat, vel tempore cessus est. an portio sua alij accrescat, quæritur? Respond. quod sic. vel sic: Si in bonis testatoris habentis quatuor liberos eis vnde liberi deferatur bo. pos. & duo perant, & duo repudiantis an repudiantium portio accrescat petentibus, vel excludantur tempore, quæritur? Respon, quòd sic, reiecta agnatorum successione. q. d. quandiu sunt liberi, non habent locum agnati. vel pone in liberis petentibus maternam successionem. Quæstio.

a Quotiens. Casus iste a ponitur in liberis qui successionem maternæ lineæ non paternę poterãt vindicare: & sic nulla via amodo admittuntur, accipiant alij vel non. Et ideo dicit, cessante legitima successione: quia si lege xij. tabularũ patri vel alicui alteri de paterna linea succedere posset, & nollet de iure prætorio admitti per vnde liberipse sibi ex alio capite tanquam agnatus succederet, cæteris exclusis: vt ff. de suc. edi. l. j. §. sed videndum Ita tamen si cæteri essent in remotioribus gradibus q quàm ipse, nullus alius est in eo capite vnde iste est exclusus, nam qui erant in eodem capite, cum excludunt, si accipiant, cum ex eo capite quo quis excluditur, nunquam admittitur: vt insti. de hæredi. quæ ab intesta. §. admonendi. & ff. vnde de cognat. legitimis. & hodie bonorum possess. fit hoc fionem decreto pe-tionem. Et quod dicit, bonorum possessio, scilicet vxor vnde cognati. nam liberi non dantur in bonis maternis: vt infra de suis & legi. hęredi. quotiens. nec ex lege xij. tabularum vocantur, sed per prætorem: vt insti. de succes. cognat. in prin. Nec obstat quod dixi supra ex senatusconsulto Orfitiano, habent vnde legitimi, prout cognati habent vnde cognati. & secundum hunc casum & sequẽtia, scilicet legitima successio: perpetuo admittuntur. r quia sunt sui & necessarii, hæredes: vt insti. de hæred. quali & differ. §. sui. si legitimo iure id est ciuili, velint succedere: vt insti. de perpe. & temp. acciant. & sic fruſtra diceret aliis accrescere. Item cum inuiti accipiant, & sic non repudiant: ergo nec tempore excludũtur & differ. §. fui. Vel dic tertio h & sic de facto erat quod cessabat ius ciuile, sed de iure prætorios secus: vt insti. de hæred. qualit. & differ. §. fui. Vel dic tertio h & sic de facto erat quod cessabat legitima successio. Idem tamen etsi nõ cessaret. Vel planius dic quod legitimam appellat agnatos. Et dic cessante, id est recedente, vel non admittente. & hunc versum, cessante &c. pone in fine.

b Properantius id est generalis, quo duo permittebantur, scilicet petere, & intra annum petere.

c Omnibus. scilicet repudiando vel tacendo: vt ff. eodem. l. admonendi. & l. sequenti.

d Accrescere. sed an ipso iure, vt non habeant necesse plus petere, vel non? Respon. & distingue. si enim eodem iure admittebantur: veteram vero petẽt sicut ille erat petiturus, in cuius locum succedunt. ipso iure accrescit. si diuerso, tunc secus: vt ff. de bo. possess. l. sed cum patrono in prin. Item nunquid inter hæredes de iure ciuili accrescit? Respo. sic. l. vt infra de cadu. tol. §. his ita. & ff. ad Terull. j. §. si nemo. & eodem modo, vt nõ sit necesse iterum adire. Item eodem iure admittebantur: nisi in casu. m quando seruus meus pro parte pure, & pro parte sub conditione fuit institutus. & iussu meo statim ex pura institutione adiit. nam iterum adire. Item pro ea pro qua in prima admittebantur: vt infra de ims

Universidad de Deusto
Biblioteca

re.§.fin. Nec obstat quod dicunt aliud de voluntate, & aliud de solennitate: vt in legato quod confitetur hæres relictum, sed non solenniter: quia & tunc est de voluntate solenni quæstio, an testator voluerit testari, & solenniter sit testatus, secundum Bul. Tu distingue a vltra, an factum velit probare: & tunc per

a *Ista non tenetur secus dic Bar. Bal. Paul. Alex. & Ias.*

testamentū factū videri, ac secūdū nūcupationē [a] bonorum possessionem [b] deferti, explorati iuris est. PP. XII. Kalend. Martij, Attico & prætextato Conss.

TITVLVS XII.

DE BONORVM POSSESSIONE contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur.

Rupto testamento per bonorum possessionem contra tabulas, adhuc debentur legata relicta liberis & parentibus, seu aliis coniunctis personis in edicto prætoris expressis. Alexander post Baldum & Salycetum.

1. Imp. ALEXANDER. A. Rufo.

[L]Iberi, [c] cōtra tabulas parentū bonorū possessione admissa, [d] solis parentibus & liberis [e] legata [f] præstare secundū edictum, [g] debent. PP. IIII. Idus Octob. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Nativitate postumi præteriti, testamentum rumpitur ipso iure: & nihilo minus intenti ari potest bonorum possessio contra tabulas: quæ si petita fuerit cessare facit bonorum possessionem secundum tabulas. hoc dicit. Bal. Sal. & Al.

11. Idem A. Clarx.

POsthumo nato, qui neque hæres [h] institutus à patre, neque nominatim [i] exheredatus est, testamētum rumpitur. [k] Et si contra tabulas bonorum possessio infantis nomine à tutore petita [l] est: secundum tabulas [m] bonorum possesio locum habere non potest. Dat. kal. Mart. Iuliano II. & Crispino Conss.

TITVLVS XIII.

DE BONORVM POSSESSIONE contra tabulas liberti, quæ patronis liberisque eorum datur.

Etiam patronus qui ex necessitate manumisit: si fuit à liberto prætertus, habet bonorum possessionem contra tabulas, per quam aucat ab hærede scripto legitimam portionē totam, à qua excluditur per operarum & muneru exactionē. hoc docet cum. l. sequen. Alexander post Baldum & Salycetum.

1. Imp. GORDIANVS A. Herculiano.

[L]Icet [n] ex causa [o] fideicōmissi manumissus sit is quem ex voluntate patris cum sorore tua te manumisisse proponis: [p] tamen si extraneos scripsit hæredes: partis [q] legitimæ contra tabulas eius bonorum possessionē petendo, vel cōtra nuncupationem, si testamētū sine scriptis cōditū est, intra tēpora [a] edicto præfinita eam partē poteris obtinere. PP. VI. Kal. Decemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

VI. Imp. ANASTASIVS A. Asclepiodoto.

PAtronus, liberti muneribus [b] electis [c] & operis, [d] à contra tabulas bonorum possessione repellitur. Dat. XIII. Kalen. Mart. Viatore & Æmiliano Conss.

TITVLVS XIIII.

VNDE LIBERI.

Bonorum possessio vnde liberi, suos agnoscentes pro vtra facit hæredes: & donec est locus successioni descendentium, nullus alius potest succedere: & quousque superatur causa testati, cessat causa intestati. b.d. cum. l. seq. Alex.

1. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. Sarpedoni.

[S]I auus tuus relictis tribus emācipatis filijs decesserit, hique bonorum possessionem

a Tempora. scilicet. c. dictum.

b Muneribus. munus dicitur cum causa, dominum simplex: dum tamen nō sit opera: vt ff. de verb. sig. inter donū. c Electis. l. exactis. d Operis. reuēditis subaudi, secundum Azo. arg. ff. qui. & à quib. ma. li non fi. l. fin. §. his verbis. vel subaudi, scilicet exactis, prout plenè hoc notaui supra de ope. lib. fi quam. & ad hoc. ff. de libe. ag. l. si quis à lib. §. fi quis. immo ex sola impositione, æquo ad contra tabulas, secundū H. de Portalis, & Rauennata.

e Dicitur ea tabula. *Bal. & Ias.*

VNDE LIBERI.

Bona de bonorum possessionibus quæ ex testamento sunt: nunc de his quæ sunt ab intestato. Et not. quod illis datis, vnde liberi, quibus contra tabulas: vt ff. si ta. te. nulle ex. l. 3. §. recte. vnde in bonis materni non datur: vt infra de ius & legitil. fi.

Sanct.] CASVS. Decessit quis intestatus relictis tribus filiis emancipatis: quæritur, sub qua forma petitur bonorum possessio. Vnde liberi succederent? Respondetur quod omnes succedunt æqualiter.

f Vbi hoc. l. ij. & ff. de secundum tabu. l. j. §. pro qua.

g Herede. id est successores, & loco hæredum constitutos: nā prætor hæredes facere non potuit, quos solus vocauit: vt infra eo. §. quos autem.

h Exuisse. ex prætoris beneficio. nam ius ciuile xij. tabularum non cognoscebat emancipatos, sed expellebat vt extraneos: vt infra. de hære. quæ ab intest. §. emancipati.

Ex testamento.] CASVS. Decessit quis: ei succedit filius suus vel nepos ex testamento vel ab intestato. ei vult succedere aliquis in vlteriori gradu: numquid potest? Respon. quod non.

i Nemo. alius vlterior. Azo. qui non sit in eadem paritate & æquitate vt secum possit admitti: vt pronepos ex tertio filio. vt infra de hære. quæ ab intest. §. cum filius.

k Repete. quem nemo præcedit.

l Intestato. nisi in militis testamento [e], cui licet pro parte decedere testato, pro parte intestato: vt ff. de mili. testa. si miles. ff. de inoffi. testa. h. cita. & l. nam & si. §. si filius.

m Exuisse. nam. l. licet per testamentum, ita per sunum hæredem quinis alius excluditur. & facit. j. cōmunia de succes. l. anteq.

Vide.] CASVS. Aliquis habebat filium emancipatum, & ex eo neporem emancipatum. decessit primo auus ab intestato non adita hæreditate aui à patre, vel adita, non curo: ille neposrepudiat hæreditatem patris, & vult succedere auo bono, quod potest. Dicitur: cum sit incognitus à iure ciuili, non potest: sed ex beneficio prætoris petere potest bo. poss.

n Qui. scilicet nepos.

o Intestatum. quot modis accidat, dicitur instit. de hæred. quæ ab intestato in princ.

p Nepos. scilicet repudiando. seeus si dicat nō sum hæres, vel non adeo: vt ff. ad Tertul. l. filij. §. j. & nota. S. de iu. & fac. ignoto. quandoque tamen ponitur negat, pro nō dicit: vt supra de hæred. instit. si putas. in fin. Si ergo ponas nec filium nec nepotem hæredē. si putas. in fin. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testamentum, pater occupat iure peculij a: vt ff. de castren. peculi.l.ij. si autem nec castrense, nec quasi castrense habeat, nec olim, nec hodie potest testari: cum omnia sint patris b: vt infra de bo.quæ li.l.fi.§. filius autem familias. cum vero est emancipatus, & non contracta fiducia, nil habet tunc pater: vt insti. de le. ag. suc.§. fi. si contracta fiducia, aut fecit testamentum, aut non, primo casu si exhæredauit patrem, habet quærelam: si præteriit, habet contra tabulas: vt ff. de inoffic. testa.l. mater. & l. nam & si. & l. filio.§. contra. Si autem nõ fecit testamentum, cum alius non præcedat patrem, patet habebit bonorum possessionem vn de legitimi: vt instituta. de leg. ag. suc.§. fi. Sed certe & si habeat vnde parentes, vel vnde liberi vtilem: non est absurdum. & facit ad l. istam B. Sally. A- abst. l. ij. & ff. de bo. lib. lex & Ias. l. si ex patronis. §. fi. & §. de inoffi. testa. l. si quis filium. §. j.

a *Non potest.* scilicet de iure ciuili.

b *Per bonorum.* id est ius prætorium: quia non de iure ciuili.

c *Beneficium.* id est huius modi bona.

d *Peruenerit.* per vnde liberi d. alij dicunt per vnde cognati, & vnde agnati.

Istã gl. est di tuenda sensibetsum.

d Sequitur Bar. in fin. & Ias. in 8. colum.

Ita quibusdã exemplaribus legitur, Cui propi. sobrino id est cõsobrino vnius vtrũq; bonorum status defuncti propo. &c.

e Sequitur scribã. hic. Cõsobrini quicunq;

VNDE LEGITIMI &c.

Legitimi sunt agnati, & etiam quidam cognati, qui in loco agnatorum sunt: vt sunt filij sororis. Item vterini: vt infra de leg. hære. l. 2. §. e. & fi. Item quia ex Officio. vel Tertullia. admittuntur: vt ff. eodem. l. ij. §. fi. & l. seq. Pest. quidam ergo dicunt de illa quæ datur liberis, dicit de illa quæ datur agnatis, & tertio de illa quæ datur cognatis hic enim est ordo: vt ff. si tabe. l. 1.

CONsobrinorum.] CASVS. Decessit filius sororis matris meæ, & volo adipisci bona sua. quæritur, an possim? Dicitur quod si nemo sit ei proximior, possum ei succedere per bo. pos. vnde cognati. vel sic: filij duarum sororum sunt consobrini: si ergo vnus decedat ab intestato, an alius ei possit succedere per bo. pos. vnde cognati, quæritur? Respon. quod sic, si nullus sit proximior. sed si agnatus bo. pos. petat dicendo se velle esse bo. pos. petat eam per pos. hære. peti. vt ff. de pos. hære. peti. l. j.

c *Consobrinorum.* consobrini dicuntur ex duabus sororibus nati: vt insti. de gradibus. §. quarto gradu.

f *Necessitudinis.* id est cognationis: vt ff. de iusti. & iure. l. fi.

g *Eorum possessionem.* per vnde cognati.

h *Persequi.* vel per bonorum possessoriam hære. peti. vt ff. de bo. pos. l. j & ij. vel vndicando res singulas, cum sis dominus factus per agnitionem f: vt hic, & ff. de bono. posses. l. j.

CVm propiorem.] CASVS. Quidam decessit de filiis consobrinæ meæ nullo condito testamẽto. Dicitur quod ego ei succedere possum per bono. pos. & dicti sunt consobrini filij duarũ sororum: propiores sobrini, filij consobrinorum.

i *Cum propiorem.* id est in quinto gradu a consobrina, qui respectu sequentis dicitur sobrinus propior. sic dicitur vt insti. de gradi. §. quinto. & §. sexto.

k *Non posse.* cum non sit tibi agnatus.

NEpotibus.] CASVS. De prædictis nepotibus ex filia quæritur qualiter succedant auo suo materno? Respon. quod pro virili portione, & iure prætorio, si sint ex eadem filia.

l *Nepotibus.* ex vna filia. si autem ex duabus essent, succederent in stirpem: vt insti. de hære. quæ ab intestat. §. cum autem *Portione.* die de iure honorario, scilicet per bonorum possessionem vnde cognati. nam vnde liberi eis non darur: vt infra de suis & legiti. hære. l. fi. & quæ sit ratio, dic vt ibi no.

m *Honorario.* non solũm constitutionibus, cum deminutione tamẽ tertiæ partis quadoque: vt insti. de hære. quæ ab intest. §. item vetustas. & infra de colla. l. illam. sed hodie contra: vt in authen. ibi posita.

Non loc.] CASVS. Si mihi delata est bo. possess. ex aliquo capite, & eam tenui animo deliberandi: an eam videar agnouisse, quæritur? Respon. quod nõ. Quod si eam agnouerim tantum sine corporali apprehensione: an mihi sufficiat, quæritur? Dicitur quòd sic.

o Non hoc. si dubitetur an quis sit bonorum possessor, non inquiritur an possideat bona vel non: sed an petat decretale. & ille est casus.

Ita notat Bar. & Bal. & Ias.

p *An temerit.* id est si possedit etiã de facto.

q *Quærendum.* not. ergo quòd non probat hoc esse quod ab hoc contingit abesse: quia plerumque abesse contingit, id est quem non esse hæredem, licet apprehendat: ideo non sequitur, si apprehendit. ergo est hæres: vt quia potest prædo. & cõtra attingat: vt ff. de acquirend. hæredi. l. pro hærede. in princ. & l. gerit pro hærede. & infra de iure deliberandi. l. si auia. & l. si sororis. & ff. de rei vindi. l. si ager. in fi. & iunct. Laodiceæ. AA. Conss.

Nepotes ex eadem filia nati succedunt auo in virili per Vnde cognati. Salyc.

11. Iidem AA. & CC. Felici.

NEpotibus[1] aui materni pro virili portione[m] etiam iure honorario[n] successio defertur. Dat. Idib. Octobr. Sirmij. CC. Conss.

Probatio debet esse de necessario concludentibus. ad hoc allegatur secundum Baldum & Salycetum. Vel sic: Ad probandum quem esse hæredem defuncti, non sufficit probare quod possideat bona hæreditaria ipsius defuncti. Alexander.

IIII. Iidem AA. Syristę.

NOn hoc[o], an tenuerit[p] quis res hæreditarias, nécne *, sine voluntate acquirendæ sibi hereditatis, quærendum[q] est: sed an admiserit[r] hæreditatẽ, vel bonorum possessionem. Dat. XI. Kal. Ian. Sirmij. CC. Conss.

Licet cognatorum non potest succedere nisi de iure prætorio per bonorum possessionem, quam nemo inuitus agnoscere compellitur. Alex. concor. Bal. & Sal.

V. Iidem AA. Platoni.

CErtum quidem est cognationis iure citra admissionẽ bonorum possessionis neminem posse succedere[s]: defuncti * vero cognati[t] succedere nolentes, bonorum possessionem petere non vrgentur[v]. Dat. XII. Kal. Mart. Sirmij. CC. Conss.

VNDE LEGITIMI &c.

Succedere. de iure prætorio, verum est: sed per authen. ecsus. tictim bono. pos. à iudice. si autem petere nolo, non compellor

s *Succedere.* de iure prætorio, verum est: sed per authen. ecsus.

t *Cognati.* nominatiui: sed defuncti, est genitiui casus.

v *Non vrgentur.* vt ff. de bono. pos. l. ij. §. inuito. & infra de iure deliber. l. nec emere. Et no. hic tria. Primo vsque ad quem gradum datur agnatis & cognatis bonorum possessio? Respon. vt. que ad. x. agnatis: & vsque ad vij. & cognatis & quibusdam per sonis de septem: vt insti. de succes. cog. §. fina. & ff. vnde cog. l. Et dic quod hodie sunt sex ordinariæ, septima extraordinaria, quæ datur quotiẽs ex nouis legibus datur hæreditas ex testamento, vel ab intestato: ideoque dicitur extraordinaria à quia non habet certam sedem ex testamento, vel ab intestato: vt insti. eo. §. decima. in fi. §. & §. septima. Prædictarum autem sex, sunt duæ ex testamento, quatuor ab intestato. Ex testamento secundum tabulas, & contra tabulas, quæ dicitur ex testamento secundum aliquid. natitur secundum tabulas, immo contra tabulas: sed ideo, quia non habet locum nisi facto testamento: vt insti. eo. §. sunt autem. Quatuor ab intestato: vt Vnde liberi, & Vnde agnati, & Vnde cognati. de quibus duabus dicit hic titulus, licet leges sub eo ponitæ de cognatis dicant. Item Vnde vir & vxor, sed olim, aliæ plures erant inferiæ: vt habes hic, & institu. eo. §. & cum de testamentis. vsque ad. §. septima. Præter has, vij. fuit ex

Ita notat Bal. & Ias.

Ita notat Bal. & Ias.

Ita notat Bal. & Ias.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Item nota quod hos gradus sic computant quidam: Isti duo nepotes sunt in gradu secũdo, auia in tertio, frater auię in quarto, filius fratris auiæ in quinto. sed hoc stare non potest: quia gradus qui est inter duos nepotes, hic computandus non est. Alij dixerunt q̃ loquitur de nepote fratris: intellige, id est de filio filij fratris. sic forte cũputando, duo nepotes de quorum successione agitur, sunt auiæ in secundo. fratri auiæ in tertio. filio fratris auiæ in quarto. ergo nepotibus istius fratris in quinto: quod nil est: quia omittitur gradus proauiæ. Item quia secundum istam computationem, frater auiæ est in tertio: & litera dicit in quarto. Tu ergo a computa, quod isti nepotes sunt in primo gradu matri suæ vel patri: auiæ, in secundo: proauiæ, in tertio: filio proauiæ & fratri auiæ, in quarto. ergo isti nepoti in quinto: vt patet instit. de gradibus §. primo. & §. secundo. & §. tertio. & §. quarto. & §. quinto. Si quæris quare proauiam numero? Respon. quia semper est eundum & recurendum ad personam in qua vnum fuerunt: vt ff. de gradi. l. iurisconsultus. prope princ.

a Et bene. ista duo reprobãtur. & placet Bar. ista cõ putatio.

Ibidẽ Alex. & Ias.

TITVLVS XVII.
DE CARBONIANO edicto.

Si filio impuberi mouetur quæstio status, & hereditatis: debet ex Carboniano edicto differri quæstio in tempus pubertatis: & impubes præstita cautione si non possidet, constituitur possessor bonorum hereditatis. vel si possidet, eius possessio confirmatur. Si vero non satisdat, tunc ea eo in possessione illi qui contradicunt. Alex. post Bal. & Saly.

I. Iidem. AA. & cc. Floræ.

SI tibi[a] ac filio[b] tuo ab his contra quos supplicas, status moueatur quæstio[c]: perspicis præmaturè rerum quas velut de patris[d] successione filius tuus vindicat[e], restitutionem postulari: cum si in pupillari permaneat ætate, secundum formam[f] edicti Carboniani data bonorũ possessione, satisdationis secundum alium.

B. II. Impp. THEODO. ARCAD. & HONOR. AAA. ad Rufinum præfectum prætorio.

CArbonianum[m] edictum, sub personis legitimis ex indubitato[n] matrimonio[o] custodito pactu, & probata legitima successione, defertur[p]: scilicet vt in possessione nondum impleta[g], tunc demum in possessionem eum constitui conueniat: vel hac[h] non oblata, portionem[i] ab omnibus[k], quam vindicat, possideri: seruitutis vero quæstionem in tempus pubertatis differri[l]. Dat. XII. Kalen. Nouem. Sirmij. CC. Conss.

Ex summaria cognitione peruenitur ad Carboniana. Bal. Vel fiet Bonorum possessio Carboniana edicendum semplene probanti ea quæ in hac lege continentur. Alexan.

C. III. Impp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. Theodosiano.

Cum[q] ea quæ in testamento[r] scripta sunt, ab his[s] qui ex testamento[t] non succedunt, ante apertas tabulas[u] non valeant: nec ante aditam hereditatem[x] ab his qui ex testamento succedunt, ea quæ in testamento scripta sunt, valere possint: ea quæ ante aditam hereditatem[y] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[z] fideicommissi[a] facta sunt, ad fideicommissum[b] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

IV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[c] quis ea quæ ad fideicommissum[d] pertinent, ante aditam hereditatem[e] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[f] fideicommissi[g] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[h] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

V. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[i] quis ea quæ ad fideicommissum[k] pertinent, ante aditam hereditatem[l] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[m] fideicommissi[n] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[o] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

VI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[p] quis ea quæ ad fideicommissum[q] pertinent, ante aditam hereditatem[r] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[s] fideicommissi[t] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[u] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

VII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[x] quis ea quæ ad fideicommissum[y] pertinent, ante aditam hereditatem[z] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[a] fideicommissi[b] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[c] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

VIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[d] quis ea quæ ad fideicommissum[e] pertinent, ante aditam hereditatem[f] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[g] fideicommissi[h] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[i] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

IX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[k] quis ea quæ ad fideicommissum[l] pertinent, ante aditam hereditatem[m] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[n] fideicommissi[o] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[p] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

X. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[q] quis ea quæ ad fideicommissum[r] pertinent, ante aditam hereditatem[s] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[t] fideicommissi[u] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[x] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[y] quis ea quæ ad fideicommissum[z] pertinent, ante aditam hereditatem[a] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[b] fideicommissi[c] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[d] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[e] quis ea quæ ad fideicommissum[f] pertinent, ante aditam hereditatem[g] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[h] fideicommissi[i] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[k] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[l] quis ea quæ ad fideicommissum[m] pertinent, ante aditam hereditatem[n] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[o] fideicommissi[p] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[q] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[r] quis ea quæ ad fideicommissum[s] pertinent, ante aditam hereditatem[t] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[u] fideicommissi[x] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[y] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[z] quis ea quæ ad fideicommissum[a] pertinent, ante aditam hereditatem[b] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[c] fideicommissi[d] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[e] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[f] quis ea quæ ad fideicommissum[g] pertinent, ante aditam hereditatem[h] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[i] fideicommissi[k] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[l] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[m] quis ea quæ ad fideicommissum[n] pertinent, ante aditam hereditatem[o] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[p] fideicommissi[q] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[r] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[s] quis ea quæ ad fideicommissum[t] pertinent, ante aditam hereditatem[u] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[x] fideicommissi[y] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[z] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[a] quis ea quæ ad fideicommissum[b] pertinent, ante aditam hereditatem[c] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[d] fideicommissi[e] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[f] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[g] quis ea quæ ad fideicommissum[h] pertinent, ante aditam hereditatem[i] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[k] fideicommissi[l] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[m] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[n] quis ea quæ ad fideicommissum[o] pertinent, ante aditam hereditatem[p] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[q] fideicommissi[r] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[s] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[t] quis ea quæ ad fideicommissum[u] pertinent, ante aditam hereditatem[x] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[y] fideicommissi[z] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[a] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[b] quis ea quæ ad fideicommissum[c] pertinent, ante aditam hereditatem[d] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[e] fideicommissi[f] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[g] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[h] quis ea quæ ad fideicommissum[i] pertinent, ante aditam hereditatem[k] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[l] fideicommissi[m] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[n] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[o] quis ea quæ ad fideicommissum[p] pertinent, ante aditam hereditatem[q] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[r] fideicommissi[s] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[t] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[u] quis ea quæ ad fideicommissum[x] pertinent, ante aditam hereditatem[y] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[z] fideicommissi[a] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[b] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[c] quis ea quæ ad fideicommissum[d] pertinent, ante aditam hereditatem[e] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[f] fideicommissi[g] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[h] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[i] quis ea quæ ad fideicommissum[k] pertinent, ante aditam hereditatem[l] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[m] fideicommissi[n] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[o] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[p] quis ea quæ ad fideicommissum[q] pertinent, ante aditam hereditatem[r] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[s] fideicommissi[t] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[u] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[x] quis ea quæ ad fideicommissum[y] pertinent, ante aditam hereditatem[z] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[a] fideicommissi[b] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[c] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[d] quis ea quæ ad fideicommissum[e] pertinent, ante aditam hereditatem[f] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[g] fideicommissi[h] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[i] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[k] quis ea quæ ad fideicommissum[l] pertinent, ante aditam hereditatem[m] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[n] fideicommissi[o] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[p] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[q] quis ea quæ ad fideicommissum[r] pertinent, ante aditam hereditatem[s] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[t] fideicommissi[u] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[x] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[y] quis ea quæ ad fideicommissum[z] pertinent, ante aditam hereditatem[a] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[b] fideicommissi[c] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[d] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[e] quis ea quæ ad fideicommissum[f] pertinent, ante aditam hereditatem[g] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[h] fideicommissi[i] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[k] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[l] quis ea quæ ad fideicommissum[m] pertinent, ante aditam hereditatem[n] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[o] fideicommissi[p] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[q] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[r] quis ea quæ ad fideicommissum[s] pertinent, ante aditam hereditatem[t] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[u] fideicommissi[x] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[y] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[z] quis ea quæ ad fideicommissum[a] pertinent, ante aditam hereditatem[b] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[c] fideicommissi[d] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[e] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XXXIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[f] quis ea quæ ad fideicommissum[g] pertinent, ante aditam hereditatem[h] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[i] fideicommissi[k] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[l] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XL. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[m] quis ea quæ ad fideicommissum[n] pertinent, ante aditam hereditatem[o] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[p] fideicommissi[q] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[r] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[s] quis ea quæ ad fideicommissum[t] pertinent, ante aditam hereditatem[u] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[x] fideicommissi[y] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[z] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[a] quis ea quæ ad fideicommissum[b] pertinent, ante aditam hereditatem[c] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[d] fideicommissi[e] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[f] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[g] quis ea quæ ad fideicommissum[h] pertinent, ante aditam hereditatem[i] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[k] fideicommissi[l] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[m] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[n] quis ea quæ ad fideicommissum[o] pertinent, ante aditam hereditatem[p] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[q] fideicommissi[r] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[s] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[t] quis ea quæ ad fideicommissum[u] pertinent, ante aditam hereditatem[x] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[y] fideicommissi[z] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[a] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[b] quis ea quæ ad fideicommissum[c] pertinent, ante aditam hereditatem[d] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[e] fideicommissi[f] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[g] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[h] quis ea quæ ad fideicommissum[i] pertinent, ante aditam hereditatem[k] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[l] fideicommissi[m] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[n] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[o] quis ea quæ ad fideicommissum[p] pertinent, ante aditam hereditatem[q] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[r] fideicommissi[s] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[t] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

XLIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[u] quis ea quæ ad fideicommissum[x] pertinent, ante aditam hereditatem[y] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[z] fideicommissi[a] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[b] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

L. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[c] quis ea quæ ad fideicommissum[d] pertinent, ante aditam hereditatem[e] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[f] fideicommissi[g] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[h] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[i] quis ea quæ ad fideicommissum[k] pertinent, ante aditam hereditatem[l] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[m] fideicommissi[n] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[o] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[p] quis ea quæ ad fideicommissum[q] pertinent, ante aditam hereditatem[r] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[s] fideicommissi[t] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[u] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[x] quis ea quæ ad fideicommissum[y] pertinent, ante aditam hereditatem[z] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[a] fideicommissi[b] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[c] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[d] quis ea quæ ad fideicommissum[e] pertinent, ante aditam hereditatem[f] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[g] fideicommissi[h] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[i] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[k] quis ea quæ ad fideicommissum[l] pertinent, ante aditam hereditatem[m] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[n] fideicommissi[o] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[p] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[q] quis ea quæ ad fideicommissum[r] pertinent, ante aditam hereditatem[s] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[t] fideicommissi[u] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[x] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[y] quis ea quæ ad fideicommissum[z] pertinent, ante aditam hereditatem[a] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[b] fideicommissi[c] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[d] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[e] quis ea quæ ad fideicommissum[f] pertinent, ante aditam hereditatem[g] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[h] fideicommissi[i] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[k] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[l] quis ea quæ ad fideicommissum[m] pertinent, ante aditam hereditatem[n] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[o] fideicommissi[p] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[q] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[r] quis ea quæ ad fideicommissum[s] pertinent, ante aditam hereditatem[t] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[u] fideicommissi[x] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[y] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[z] quis ea quæ ad fideicommissum[a] pertinent, ante aditam hereditatem[b] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[c] fideicommissi[d] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[e] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[f] quis ea quæ ad fideicommissum[g] pertinent, ante aditam hereditatem[h] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[i] fideicommissi[k] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[l] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[m] quis ea quæ ad fideicommissum[n] pertinent, ante aditam hereditatem[o] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[p] fideicommissi[q] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[r] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[s] quis ea quæ ad fideicommissum[t] pertinent, ante aditam hereditatem[u] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[x] fideicommissi[y] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[z] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[a] quis ea quæ ad fideicommissum[b] pertinent, ante aditam hereditatem[c] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[d] fideicommissi[e] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[f] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[g] quis ea quæ ad fideicommissum[h] pertinent, ante aditam hereditatem[i] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[k] fideicommissi[l] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[m] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[n] quis ea quæ ad fideicommissum[o] pertinent, ante aditam hereditatem[p] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[q] fideicommissi[r] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[s] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXVIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[t] quis ea quæ ad fideicommissum[u] pertinent, ante aditam hereditatem[x] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[y] fideicommissi[z] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[a] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXIX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[b] quis ea quæ ad fideicommissum[c] pertinent, ante aditam hereditatem[d] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[e] fideicommissi[f] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[g] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXX. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[h] quis ea quæ ad fideicommissum[i] pertinent, ante aditam hereditatem[k] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[l] fideicommissi[m] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[n] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[o] quis ea quæ ad fideicommissum[p] pertinent, ante aditam hereditatem[q] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[r] fideicommissi[s] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[t] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[u] quis ea quæ ad fideicommissum[x] pertinent, ante aditam hereditatem[y] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[z] fideicommissi[a] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[b] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXIII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[c] quis ea quæ ad fideicommissum[d] pertinent, ante aditam hereditatem[e] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[f] fideicommissi[g] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[h] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXIV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[i] quis ea quæ ad fideicommissum[k] pertinent, ante aditam hereditatem[l] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[m] fideicommissi[n] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[o] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXV. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[p] quis ea quæ ad fideicommissum[q] pertinent, ante aditam hereditatem[r] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[s] fideicommissi[t] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[u] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXVI. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD. AAA. Hesperio præfecto prætorio.

Si[x] quis ea quæ ad fideicommissum[y] pertinent, ante aditam hereditatem[z] ab his qui ex testamento succedunt, in fraudem[a] fideicommissi[b] facta esse dicitur, ea ad fideicommissum[c] pertinere, ambigi non oportet. Dat. III. Id. Iul. Nicomed. Aristobulo & Asclepiodoto Conss.

LXXVII. Impp. VALENTINIAN. THEODOS. & ARCAD.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Quia tũc cessat voluntas quã præsumit testator faciebat suos admittendo eman cipatos. P. Ful. Ale. & Ias.

testatus quis decesserit: a vt hic, & ſ. eo. l. l. filiæ dotem, & l. filiam. Sed contra. ff. de inoffic. testa. l. si non mortis. ij. respon. vbi etiã ex testamento sit collatio. Solu. licet in primo respon. loqueretur quando testatus decederet: in secundo tamen mutat casum, scilicet quando intestatus. Item hoc iure veteri, sed secus per auth. ex testamento & eo. quam hic lege.

EX *testamento*.] CASVS. Ex testamento & ab intestato cessat dotis & aliorum datorum collatio, si pater hoc dixerit: non aliter. Viuianus.

a *Ex testamento*. subaudi & ab intestato, si non habes hic: vt in corpore huius authen.

b *Datorum*. non simpliciter, sed ob causam, puta dotis & donationis propter nuptias, & causa militiæ. Sed donatio simplex non confertur, b licet nec olim: vt ſ. eo. l. pen. nisi in tribus casibus. c Primus cum vni filio donauerit inter viuos: alteri ob causam: ne emergat inæqualitas, sit collatio: vt in d. l. ſ. eo. l. pen. Secundus, quando pater hoc expressit: vt §. de inoffic. testa. l. si quando. §. fi. & ff. de inoffic. testa. l. si non mortis. in princ. Tertius, quando dedit ei vt filio, siue vt habeat in peculio profectitio: d vt ſ. eod. l. si donatione. Si vero in emancipatum esset collata non conferture etiam iubente patre, quia tenuit à principio donatio: vt §. de inoff. do. l. pater. ij respon. & hæc secundum B. & Azo. & Py. & Lot. & Baldinum. & pro eis etiam facit quod nouæ leges etiam determinantur per veteres: vt ff. de leg. & senatusco. l. non est nouum. & l. seq. Item quia huiusmodi simplices donationes capiunt vim relicti, cum morte cõfirmentur: ideoque habet locum Falcidia: vt ſ. ad. l. Falcid. l. pen. fex quibus non fit collatio: vt ſ. eo. l. à patre. g Sed huic respondet M. quod non est relictum, licet habeat vim relicti. Io. autem & Pla dicunt etiam donatã simpliciter cõferri, propter generalia verba huius authẽ. & arg. ff. de aleato. l. j. §. ij

b *Ista est vera. Dy. B. B. Ang. Sa. P. Alex. & Ias.*

c *Et bene. B. B. Dy. Av. & Alex.*

D

misi iudiciis non cauit, manifesti iuris est. PP. III. Id. Iul. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Hodie ex testamento non cessat collatio nisi pater vetuit: ideo dotis & aliorum datoris sit collatio. Salyce. Vel sic: In casibus in quibus olim erat faciendo collatio inter succedentes ab intestato, faciendo est eisdem hodie si succedatur ex testamento: nisi testator prohiberit. Alexander.

IN AVTHEN. DE trien. & semiſ. §. illud quoque bene. colla. iij. constitu. vj.

B

EX testamento a & ab intestato cessat dotis & aliorum datorum b collatio, ita demum si parens hoc desig nauit expressim: aliis quæ de collatione dicta sunt, suum robur obtinentibus.

Dotis promissæ & non solutæ sit collatio per modum liberandi à necessitate præstãdi. hoc dicit. Vel de indemnitate cauendi, vt in glos. Salyce. Vel sic: Dos promissa per patrem, & non soluta, conferetur per filiam, facie do fratres collaredes suos liberari à marito suo pro portionibus earum. Alexander.

C

11. Idem A. Primo.

SI pater intestatus decesserit relictis duobus filiis. & filia cuius nomine dotem promisserat: portiones hæreditatis æquæ c sunt, & dos nihilominus ita conferenda est, vt pro portionibus d fratres eius e à necessitate præstandæ eius f dotis liberentur. g Dat. III. Id. Septembr. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Pactum quod filia dote contenta patri ab intestato non succedat, non valet: & ideo hoc non obstante succedet. dummodo dotem conferat. hoc dicit. Alexand. & concor. Bald. & Salycetus.

III. Idem A. Alexandro.

PActum dotali instrumento comprehensum, vt contẽta h dote quæ in matrimonio collocabatur, nullum ad bona paterna regressum haberet, iuris auctoritate improbatur: i nec intestato patri succedere filia ea ratione prohibetur. Dotem sanè quam accepit, fratribus qui in potestate manserunt, conferre k debet. Dat. XIIII. Kalend. Iul. Agricola & Clementino Conss.

In successione ab intestato, vel per contra tabulas, locum habet collatio, & non ex testamento iure ipso. & dos aduentitia & profectitia conferetur fratribus in potestate: emancipatis vero vel non suis profectitia tantum. Salyc. Vel sic: Filiain potestate confert fratri suo in potestate non dotem profectitiam, sed etiam aduentitiam: sed fratri suo qui non est in potestate, non confert nisi profectitiam. Alexand.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Marino.

1 FIliæ dotem in medium ita demum conferre coguntur, si vel ab intestato l succedant, vel cõtra tabulas m petant, nec dum transactione matris. Item opponitur, cum valeat pactum vt ex ea nati non succedant? Dicunt quidam, vt Py. valere, vt per l. Friderici imperatoris. l. imperialem. §. fin. in fin. de prohi. feu. alie. per Fride. Tu die contra: pactum vt ex ea nati non succedant, non valet: vt per l. Imperialem. §. fin. de transac. l. non transactione. de ope. lib. l. si quam.

e *Eius*. fororis.

f *Eius*. dotis.

g *Liberentur*. nam cum petitur cõferri dos, nec hoc fieri possit, quia nõ habet eam, facit eos liberari: vel cauit de indemnitate quando soluta non est: vt hic, h & ff. de collat. dotis. l. j. §. pe. & fa. et eisc. l. si filia. in prin. sed si esset soluta, tanto minus acciperet: vt ſ. eo. l. dotis.

h *Nam dos aduentitia & profectitia confertur, licet non succedat ab intestato*

i *Improbatur*. quia est de futura successione: quod siue fit de succedendo, siue de non succedendo, non valet: vt §. de pact. l. pactum quod dotali. & l. fin. de inoffi. testa. l. siquando. §. j. & ff. de suis & legitim. fi. Sed quid si iurauit? Respon. secundum P. tenet. k Sed tu dic & fac contra: vt §. de leg. & Ba. ibi. constit. l. non dubium. in fi. & de nup. authẽ. quod eis. Item quid si cũ vxore mea faciam pactum vt ex ea nati non succedant? Dicunt quidam, vt Py. valere. vt per l. Friderici imperatoris. l. imperialem. §. fin. in fine. de prohi. feu. alie. per Fride. Tu die contra: l. non transit vt §. de transac. l. non dubium. ff. de collat. & l. si filia. in prin. sed si esset soluta, tanto minus acciperet: vt ſ. eo. l. dotis.

PActum.] CASVS. Dedisti dotem pro filia tua, & conuenisti cum ea quod esset contenta de dote sua, nullo sibi regressu in bona tuis vel fratrum reseruato. te decedente an teneatur filia stare pacto, quæritur? Respon. q non: sed succedit, & cõfert dotem fratribus suis qui erant in potestate tua. Viuianus.

h *Contenta*. scilicet quæ

i *Improbatur*. quia est de futura successione: quod siue fit de succedendo, siue de non succedendo, non valet: vt §. de pact. l. pactum quod dotali. & l. fin. de inoffi. testa. l. siquando. §. j. & ff. de suis & legitim. fi. Sed quid si iurauit? Respon. secundum P. tenet. k Sed tu dic & fac contra: vt §. de leg. & Ba. ibi. constit. l. non dubium. in fi. & de nup. authẽ. quod eis. Item quid si cũ vxore mea faciam pactum vt ex ea nati non succedant? Dicunt quidam, vt Py. valere. vt per l. Friderici imperatoris. l. imperialem. §. fin. in fine. de prohi. feu. alie. per Fride. Tu die contra: pactum vt ex ea nati non succedant, non valet: vt per l. Imperialem. §. fin. de transac. l. non transactione. de ope. lib. l. si quam.

k *Conferre*. tam profectitiam quàm aduentitiam suis, sed emancipatis profectitiam tantum: vt ſ. l. proxi.

FIlia.] CASVS. Certum est quod filia dotem debet conferre. in illa demum locum habet collatio, si succedat ab intestato, vel contra tabu. sed nunquid conferre debet cum fratribus qui sunt in potestate, magis quàm illis qui non sunt in potestate? Respon. quod sic: sed illis qui sunt in potestate, confert tam aduentitiam quàm profectitiam dotem: aliis tantum profectitiam. Viuianus.

l *Ab intestato*. sed quid si pro parte testamentum infirmetur? Dic quod cessat collatio, ac si teneret in totum: vt ff. de colla. l. dos. l. pater. filium.

m *Vel contra tabulas*. Si hæc est bona diuisio, ergo non succedit ab intestato qui succedit per contra tabulas. Sed cõtra. ſ. eod. vt liberis. Sed die, o de iure ciuili non succedit ab intestato, sed in parte prætorio sic. Vel die p hic hoc solum voluit dividere, siue nullo facto testamento, & sic proprie siue aliquo facto: sed in casu qui vel lato per contra tabulas, quod pro eodem est: sed in casu qui vel nit per contra tabulas, non confert: vt si commisso ab altero vel cto instituris admittatur per contra tabulas: & nihil habet plus quàm iure institutionis haberet: q vt ff. de colla. do. l. si filia soror. & l. ſi filiam. §. & hoc consequens.

a *Profectitium*. quæ de bonis vel rebus patris proficiscitur.

b *Aduentitium*. hoc quod de aduentitia dicitur, corrigitur a ſ. eod. l. si prima autem pars huius legis corrigitur per authen. ſ. eo. l. ex testamento.

c *Non sunt*. vt nepotibus ex filia qui nec sui sunt, nec emancipati: aut emancipati autẽ non cogerentur: vt ſ. eo. l. si emancipati. ſ. respon. secundum quosdam: & sic dicunt hoc à compositione additum. b Vel hoc quod licet nullo tributo conferatur eman dotes tamen cõferuntur secũdum Py. Tu dic secundum Ioã. & Azo. hic loqui de eman cipatis, licet inter se nõ conferant: vt d. l. si emancipati.

D

Dotis.] CASVS. Pro filia dotem dedisti durante matrimonio decessisti. quomodo fiet collatio, cũ non possit dos repeti constante matrimonio, nisi in casu, si vir bona sua dilapidet, vel re sua male vtatur? Respond. dotis exactio non competit, sed tanto minus accipiet filia de hæreditate, quantum in dote sua est. Viuianus.

d *Petitio*. contra iura.

e *Tibi*. filiæ.

f *Patris*. subaudi, bonorum.

g *Patueris*. sic ego hæc mulier tota dotem suo periculo, & tamen locum habet, sci licet quod retineat suo periculo, siue pars &c. Et nota quòd in legato in diem, vel conditionali secus est: vt ff. e. l. ij. §. id quoque.

Vel *locum*.] CASVS. Quod in l. dicitur, loeũ habet siue vir sit soluendo, vel pos sit imperari mulieri qa dere non exegit in ca su. quia licebat ei exigere cum erat sui iuris & maior. vel si dotẽ dedisset mater patre conscio vel absente, & his cessantibus sufficiet conferre ad. restimonem. hõc verum est dos est parua: quia si magna, poterat inuito patre exigi. Quod si non. hæc authen. dicit in quatuor casibus habere locum. Primus, quando maritus est soluendo. sed mulieri potest impune cõsentiente patre potest agere: vt quia quando maritus non egit quãdo potuit: quia fui iuris, & ætatis legiti mæ. Tertius, quando non cõsentiente patre potest agere: vt quia dos à matre vel extraneo fuit data, vt ab auo materno: & de ei⁹ casu, sed secundus diuiditur in quatuor. Vel die, & duo sunt casus: sed secundus diuiditur in quatuor. Vel die, & duo sunt casus: quæ non sunt in quatuor. Vel die, & duo sunt casus: quæ non sunt in quatuor.

E

1237 De collationibus. Tit. XX. 1238

Quod locum h habet siue pars viri sit idonea, i siue mulieri possit imputari, quare marito ad inopiam vergente, k ex lege Iustiniani l etiã constante matrimonio non exegerit dotem. ¶ Quod ei licet, m cum & sui iuris sit, & legitimæ ætatis, n & cum mater o obtulerit dotẽ, & pater ei consentiat p agenti. his cessantibus, q solam actionem (licet inanem) conferens, partẽ ex hæreditate feret. hoc cũ dos r parua sit. ¶ Sed dotem magnã quę cõferri speratur, inuito etiã patre filia exigere potest. ¶ Hæc obseruantur vbicunque collationis ratio emergit, etiam si aliter sit successio.

Emancipatus conferre tenetur ea tantum bona, quæ habuit tempore mortis illius de cuius hæreditate tractatur: aut alieno deducto. hoc dicit. Alexand. post Bal. & Sal.

VI. Idem A. Claudio.

EA demum ab emancipatis fratribus, his qui remanserunt in potestate, conferri consueuerunt, quę in bonis eorum s fuerunt v eo tempore quo pater fati munus impleuit: x exceptis his videlicet quæ ab ipsis y alijs z debentur. a Dat. VII. Kalend. Maij, Peregrino & Æmiliano Conss.

In successione ex testamento iure ipso cessat collatio, nisi pater expressim dixerit. Salyc. Vel sic: Ista quæ succedit ex testamento, dotem non confert, nisi testator expresserit. Alexand.

VII. Imp. PHILIPPVS A. Tyranniæ.

FIliam testamento patris instituram hæredem, fratribus ijsdemque cohæredibus dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter desiguauerit, explorati iuris est. b PP. VI. Kalend. Maij, Præsente & Albino Conss.

A

B

C

D

m *Licet*. scilicet exigere dotem. & die cũm, id est quando.

n *Actus*. s. xxv. h annorum: aliàs in iudicio esse non potest: vt §. qui legit. perso. l. ij.

o *Et cum mater*. retenta eadem positione, vergente viro ad inopiam. nam nec patris consensus exigitur, k cum nõ sit profectitia: nec matris, cum nec sit in potestate: & cæ que quia de matris successione agitur: vt in cor. in princ. & in fin. p *Consentiat agenti*. sed quare ipse pater non agit: vt ſ. de bo. quæ lib. l. fina. §. vbi autem. quæ est contra? Solu. l hic corrigit, vel illa non negat m filio agenti potestatem, licet concedat patri. Vel hic speciale, vt possit agere filia fauore dotis: vt arg. ff. sol. matri. l. j.

q *Hæ cessantibus*. scilicet quia non est soluendo, nec mulieri potest culpa adscribi. Accursius.

r *Cum dos*. nunc ponit quartum casum de secundo membro.

s *Magnam*. magnam, vel paruam intelligen secundum qualitatem personarum. arg. ff. de iure dot. l. siue generalis.

EA demum.] CASVS. Filius eman ciparus conferre debet ea quæ ante mortẽ patris acquisiuit, & de illis deducitur ęs alienũ: quia postea quæsita cõferre non debet. Viuia.

t *Eorum*. scilicet emancipatorum.

v *Fuerunt*. secus si ante exiuerunt de bonis, vt quia euicta: o vt ff.

o *Istud est de euic. l. pater filiæ. vel quia pater, idemque fi lius, pro filia sua aliqua* ADDITIO. *Tu dic istud verum, si adhuc durat matrimonium: tenentur cõ* ferre: vt l. vt l. filium. ff. eod. si autem sit solutum morte filiæ, tunc tenentur cõferre: si morte generi, non. quia iterum tenetur dotare filiam. Salyc. & Alexand.

p *Vt est de bonis coniug.*

tionale ex contractu, *secus si ex* m *trimonio. Bald.* & Ias.

k *Gl. istam sequuntur B. et S. hic.*

l *Hæc non est bona: quia vitanda est legis correctio. l. præcipimus in fin. ſ. de ap. Alex.*

m *Ista cum munister ap probatur: si cet Ludo. Roma. absente teneat, & male. Alexand.*

n *Glos. sequuntur Bar. et An.*

x *Impleuit*. id est decessit.

y *Ab ipsis*. scilicet emancipatis.

z *Aliis*. scilicet personis extraneis.

a *Debentur*. cum omnia undecũque quæsita in vita patris, cõferat: vt hac. l. debet tamen detrahi æs alienum, cũ nihil videatur habere nisi deducto ęre alieno: vt ff. de verbor. signi. l. subsignatũ. §. j. p Ité excipe castrense, & quasi castrẽse: vt ſ. eo. l. filiæ. licet aliud in his quæ post mortẽ patris quæsita sunt: vt ſ. eo. l. nec emancipati. Item quod dicit, debentur: & quod dicit fuerunt, dic re vel spe: vt ff. eod. l. ij. §. sed si sub conditione. & §. id quoque. & §. illud.

Filiam. CASVS. Pro filia dotem dedisti, & decessisti: & fi lios & filiam hæredes instituisti. an dotẽ conferre debeas filiæ, quæritur? Respon. quòd non, nisi hoc expresseris. Viuia.

b *Iuris est. iure isto: vt §. eo. l. j. & ff. famil. erciscun. l. Pomponius.*

Bald. & Angel. Philadelphus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philadelphus.& ſ. communia vtriuſque iudi.l.illud. circa prin. & ff.de colla.do.l.iij.in prin.Sed cõtra ff.eo.titu.de colla.do.l. in adoptionem.vbi etiam inſtituta cõfert. Solu.ibi erat in adoptionẽ data,& ſic non erat in poteſtate naturalis patris, à quo fuit inſtituta: hic erat in eius poteſtate : ſed hoc non valet : a quia non eſt differentia inter ſuam & emancipatam quo ad dotis collationem. Dic b ergo quòd ibi filia inſtituta expugnauit teſtamentum per contra tabulas, propter frattem præteritum committentem edictum: & plus habet nũc ex eo quàm ex inſtitutione : vt ff.e. titu. l. iij. Vel ibi fuit inſtituta non à patre, ſed ab extraneo : vnde hæreditatem & dotem confert. Et nota quòd ius huius legis corrigitur c hodie per authen. ſ.eo.l.j. poſitam.

a Et bene Alex.

b Iſta eſt vera.Alex. & Iaſ.& eã communiter tenent doct. licet Ful.dicat quod damnas.

c Glo.ſequitur B.Bal. Fab. Sal.& Iaſ.

SI ſoror.] CASVS. Si patre tuo decedente ab inteſtato, cum ſorore tua pro qua pater tuus dedit dotem, hæreditatem diuiſiſti, vel in iudicio, vel extra : ſi ipſa dotem non contulit, vel quia ignorauit, vel quia decepit, an cogi poſſit vt conferat, quæritur? Reſpon.quòd ſic : & ſi plus acceperit quàm debuerit, iudex faciet eam reſtituere . Viuianus.

d Trãſeũt gl.Bart. & Paul.

e Iſta opin. quo ad hãc l.proecchi ſi ne ſcrupulo. Alexan.

Si diuiſio facta eſt, & collatio per errorem vel per deceptionem omiſſa : debet officio iudicis compelli ad conferendum illa qui conferre tenebatur.Alexand.

VIII. Inipp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. Calippo.

SI ſoror tua in paternorum bonorum diuiſione a te fefellit, nec dotem quam acceperat à patre veſtro inteſtato diem functo, contulit : præſes prouinciæ, examinatis partiũ allegationibus, b cum bonis dotem confundi iubebit : & quod deducta ratione plus apud eam eſſe animaduerterit, tibi reſtitui c iubebit. Idem eſt & ſi arbitro d dato diuiſio celebrata eſt . S. VI. Id . Iul. ipſis. AA. Conss.

a Diuiſione, ſine iudice facta: vt differat à ſequẽti, in quo eſt idẽ.

b Partiem allegatarum. Nota iudicem debere iudicare ſecundũ allegata & probata: vt hic. & ff.de offi.præſi.l.illicitas.§.veritas.

c Reſtituu. nam imperitia cohæredũ iuriſdictionis, id eſt iuris, vt fiat collatio, ſuper quo iure iudex exerceat iuriſdictionẽ, for mamd nutare non poteſt: vt ff.fami.erciſcun.ſi filia, in princ.& de pact.l.tres fratres. Itẽ ex eo quo l dicit iubebit, nota officio iudicis quẽ compelli ad collationẽ directẽ: vt hic, & ff.de coll. do.l.j.in prin.ſecundũ Azo. Vel dic ſecundũ H. non eſſe ne ceſſariũ, nam cum denegentur actiones hæreditariæ non conferenti: vt ſ.eo.titu.l.poſthumo.in fin.l. large accipe hoc verbum iubebit: vt & ff.de dolo.l.& eleganter.in prin. Vnde ſi non conferat quæ debet conferre, poterunt vindicari f quæ plus iuſto ſunt apud eam, ſicut ſi nulla diuiſio eſſet facta.

d Arbitro. quia & tunc res non diuiſæ, diuidentur : ſed tamen ſoluit pœnam, quia contra ſententiã arbitri venit.& ſic eſt idẽ: ſed non per omnia idem, cũ ſuperiori caſu in nulla iuicidit pœnam. Vel dic, ſi dolus aduerſarij interfuit, non committit pœnã cum effectu: vt ſ.de arb.l.arbitrorũ.& ff.de iudi.l.ſi prætor.& ſ. communia vtriuſq; iudi.l.iij. Potes etiã dicere g arbitrũ, id eſt delegatũ à iudice.nam & tunc res non diuiſæ, diuidentur: non tamen contra ſententiã fiet: h vt ff.famil.erciſcun. l. cũ putaret.

e Cõtrarium tenet gloſ. meg. J. eo. quæ comunit. approbatur.

f Iſta reprobatur per Ale. & Iaſ.

SI emancipati.] CASVS. Emancipati inter ſe non conferunt ſi alter fuit emancipatus, alter in poteſtate, & pater ab inteſtato deceſſerit: quæ emancipatus in emãcipatione vel poſt acquiſuit, confert. Viuianus.

g Ceſſat. multo magis ſuus emancipato non conferr, vt hic innuit. Sed contra. ſ.eo.l.filiæ. Dic ergo i quòd emãcipati inter ſe conferunt profectitia tantum: vt d.l.filiæ. & ff.de coniunge. cũ emanci.l.j.§ penult. ſed aduentitia non vt hic. Vel quod ibi dicit, ſcilicet de coniungendis k cum emancipato &c. nepoti cõferendum intelligitur quòd à ſuo patre non auo fuerat emãcipatus. Vel dic nepoti l emancipato conferri ex perſona ſui patris qui in poteſtate aui remanſit, m & cui hic filius emancipatus tenebatur cõferre. Itẽ ceſſat collatio, vbi filius cum extraneo inſtituitur: vt ſ.communia vtriuſque.l. fin.§. ſin autem. ADDITIO. Matetiam iſtã, an filij ſiue ſui ſiue emancipati teneantur conferre: & an filius ptior debeat cõferre bona ſibi pro titulo adſignata: & libros à patre ſibi datos, vide plene hic in breuiario Ioannis Fabri.

h Iſta eſt vera ſecundũ eoſdem. i Quæſt. excipio limitatas, quæ officio iudicis nobis expeditur ſecũd. Bal. i Cõtrarium tenet gloſ. meg. J. eo. quæ comunit. approbatur. k Iſta reprobatur per Ale. & Iaſ. l Etiã repro batur ſecundũ eoſdem. m Repro bat Iaſ.licet eam ſequatur Cyn. & Sally.

f Sin autem frater . loquitur imperator filio emancipato.

g Nec vllum teſtamentum. quia tunc collatio non fieret: vt ſ.e.l. j. Et nota hanc legem quòd nullo teſtamẽto facto habet ocũ collatio.nam leges veteres.ff.nõ loquũtur de collatione facta da, niſi quando ſuccedatur n per contra tabulas.

h Iudicium. de inhibenda collatione. Vel dic teſtamentũ in ſcti ptis : iudicium, ſcilicet nuncupatiuum; non autem ſimpliciter o acc. pias quòd quodliber ta dictum impediat collationem: quia non codicillus: vt ſ.co.l filiam. i Fuerit . ab alio quo frattre qui erat in poteſtate.

k Venientem . in caſu etiam ab inteſtato veniens nõ confert: vt ff. de cõtra.tabu.l. filium. §.videamus.& §. & hoc ſit.& dixi ſ. eo . l. filiæ. & l. filiam. Et nota hãc lege quid olim & hodie de collatiõe ſcribatur . Emancipati ergo emancipatis non conferunt niſi profectitia: vt ſ.co.l.filiæ. ſecundũ ptimam ſolutionẽ contrarij ſupra ſignati . Vel dic non conferunt. etiã profectitia, p ſecundum Azo. vt hac.l.] reſpon. Idem in his qui nec ſui nec emancipati ſunt: nec eadem ratione. quia & eadem ratione non conferunt inter ſe. vt ex filia nepotes emãcipati ſuis omnia conferunt: vt hac.l.§.ſin autẽ, & ſ.co.l. ea de. mum:& ſ.e.l. nec emancipati.ſui autem emãcipatis conferũt: ſed nõ omnia, quia nõ aduentitia,ſed profectitia.q vt ſ.eo.l. filiæ.§.his etenim.Item ſui ſuis omnia conferunt: vt d.l.filiæ.& hoc de iure veteri.Hodie idem & in perſonis primo poſitis: licet emancipatis: vt ſicut ſui inter ſe conferunt profectitia tantũ, & ita: ira emancipati inter ſe conferunt profectitia tantũ, & ita: quòd ſui emancipatis, & emancipati ſuis tantum profectitia cõferunt: vt ſ.eo.l.ſi.nec obſtat authen. quæ dicit eſſe ſublatã ius emancipationis: vt in auth.de hære.ab inteſta.§. nulla.collatæ. quia illud quo ad ſuccedendum,non quo ad conferẽdum.ita &, in alijs multis etiam hodie remanent differentiæ inter ſuos & emancipatos: vt in expugnatione teſtamẽti: vt inſtit. de exhered. libe.in princ.§.emancipati.& §.noſtra. & quantum ad acquiſitionem,cũ emancipatis non quærat patri: vt ſ.de inoffi.dot.l. Item quo ad vocationem in ius: vt ſ. de in ius vo.l.qui in ſtate. Alij vt H. etiam quo ad collationem: & dicunt non eſſe differentiã inter emãcipatos & ſuos.per dictam authen. in fine. vero & cæteris,id eſt in nepotibus & filia, & cæteris qui conferre tenentur: vt in authẽ.quod locum. & ſ.eo.vt liberis, verũ eſt quod aduentitia non conferunt: vt ſ.eo.l.fin. Item hodie ex ſtamento & ab inteſtato conferũt: vt j. eo.titu. authẽ.ex re. ſtamento. ADDITIO. Addas hic notabiliter cũ Baldo, quod collatio ſolum habet locum inter deſcendentes,cũ agitur de hæreditate aſcẽdentis,& inter illos quibus debetur legitima: & ad tero iſtorum deficiente non habet locum,ſi omnes ſint ges man di percunctatus fueris. Ex quibus infertur ſecundum Paul. de Caſt. quod in ſucceſsione collateralium non habet locũ collatio etiã de his quæ prouenerunt ab eo de cuius ſucceſſione agitur: nec etiam in ſucceſſione aſcendentium ſi ſuccedãt deſcendentibus,licet illis debeatur legitima à deſcendentibus: quia nulla lege cauetur quod tales cõferant.quæ nota, & memoria tua tene.

l Iure.id eſt certo modo,vt conferat.

m Prouocat.ſcilicet frater tuus .

Pater.] CASVS. Certum eſt quod filia tenetur dotem cõferre ſi ab inteſtato ſuccedat,vel ex teſtamẽto, ſi pater hoc expreſſerit.ſi autem nec ſuccedat ex teſtamẽto, nec ab inteſtato,ſed accepit legatũ relictũ à patre,an audebat conferre, quæritur? Reſpon.quod non. Viuianus.

n Extero.id eſt iure cuiuſlam extranei: non vt hæres, vel bonorum poſſeſſor. Vnde not.neminem conferre niſi in vniuerſum ius

o Dic quod ſum ius ſuccedat: vt ſ.eo.l.filiã.in caſu a tamen licet vt filia ca ſit.cum ff pias,non tamen confert dotem: vt puta teſtator vnum filiũ præ ferendo.ſi. tertiũ,aliũ filium inſtituit: filiæ legatum dedit.nunc expugnato ff.de colla.do.l.ſi pater pro filia.ſed ſi filia fuerit ex minima par te inſtituta, & illa con tenta noluit petere cõtra tabulas,non onerabilis ſit tur collatione:b vt ff.de ver.ſig. & colla.do.ſi fuerit. & eſt ratio : quia ex iudicio patris habet illam minimam partem . habet enim eam ex inſtitutione .quòd ſi veniret per contra tabulas , aucta portione ſua conferre tenetur: vt ibi.

a Et hoc ſ. ſpeculio. b Durantes. id eſt neque deperditæ ſunt , neque deminutæ.

SI donatione.] CASVS. Deceſſiſti relictis filio & filia . filius poſt mortem patris acquiſiuit fundum : nunquid tenetur conferre ? Reſpond . quòd non . ſi autem aliquid filiæ tuæ dediſti, vt haberet in peculio : tenetur illud communicare:nec precium vindicare poteſt . Viuianus.

c Non poteſt. vt ſ. eo. l. nec emancipati.

d Poſthumo.] CASVS. Filium habebas, emancipaſti , & deceſſiſti vxore tua prægnante relicta,& hærede extraneo inſtituto. naſcitur poſthumus. cũ poſt teſtamentum petit emã cipatus bono . poſſeſſ. quid ſi tenetur conferre cum poſthumo quæ acquiſuit? Reſpon. quod ſic, ſicut conferret illis qui fuiſſent in poteſtate patris mortis tempore: alioquin denegabitur emancipato actio . Viuianus.

Poſthumo præterito patris teſtamentum rumpenti, atque inteſtato ſuccedenti, emancipatum petita bonorum poſſeſſione a conferre debere bona ſua, perpetuo edicto cauetur: cum his etiam qui ſui futuri b eſſent ſi viuo patre nati fuiſſent, conferre debere manifeſtè ſignificatur: & emancipatis, ſi legi datæ collationis non pareant, denegandas actiones, non eſt ambigui iuris. V. Kalend . Ianu. ipſis. AA. & Conss.

e Seqnitur gl. Bar. B. Paſ. Sal. & Alex. ſ. f Et hoc ſecundũ eoſ dem. g Varias, in medium deduci . & facit ſ. famil. erciſcun. Quæ. l. certum.

a Bonorum poſſeſſione. b Bonorum poſſeſſione. c Vide hic. & ff. de coll. bo. l. ſ. §. nec caſtrenſe. d Relictum. vel quaſi: vt ſi pater donauit conferendo in eam ſupremum iudicium: vt ſ. eo. l. proxi. e Non poſſint. nec conferatur profectitium, f ſed diuiditur . vnde bene ſubjcit , ſed in diuiſionem &c. & quod dicitur conferri , id eſt in medium deduci . & facit ſ. famil. erciſcun. l. certum.

h Iſta lex nihil facit ad propoſitum Alex. i Iſtam ſequuntur doct. hic.

Qui tenetur conferre , ſi partem hereditatis petit collationem offerre debet: aliàs à petitione remouetur, & peculium profectitium filio conceſſum, non conſeritur , ſed tanquam res communes ſeu hereditaria dinidetur : caſtrenſia vero & legata non conferuntur nec diuidmtur , ſed præcipua ſunt. Alex.and.

XII. Iidem AA. & CC. Philantiæ.

FIliæ licet maneat in ſacris d, ſi dotem non conferat e quam mortis tempore communis patris habuit , frattrib f in eadem familia conſtitutis : f actiones hæreditarias denegari g non ambigitur . ¶ Vnde conſulte ac pro iuris ratione collationem frattribus tuis quos in patris com munis mortis tempore fuiſſe poteſtate proponis, offeres.

¶ Cum b * autem fratres tui durantes in familia patris , peculiũ (ſi hoc neque f caſtrenſe , neque relictũ k eis doceatur) præcipuum habere non poſsint, l ſed in diuiſionem paternæ veniat hæreditatis, nec quicquam mutet penes quem res ex hoc m proficiſcentes,& in eadem cauſa durantes, n conſtitutæ reperiantur : abſoluti manifeſtiq̃ iuris eſt. Dat. XI. Kal. Febr. Sirmij CC. Conss.

j Placet Bar. & alios. k Dimouet: ideo dic quod ibi pater emit ſuo nomine & tradidit ex mente Bart. & Iaſon. l Et ita dic. Bal. Sal. Ale. & Ia. m Dic quod ibi fuit donatio mortis cauſa, hic fuit conceſſio in peculium Bal. in contrarium.

Quæſita poſt mortem patris non conferuntur: & conceſſa in peculium profectitium filiæ, diuiduntur inter filios ſuccedentes patri. Bald. Sal. hic. & Alex.

XIII. Idem AA. & CC. Antiſtiæ.

SI donatione tibi poſt mortem patris fundum quæſiſti : ſoror tua portionem eius vindicare nõ poteſt . o Nam ſi is p filiæ familias conſtitutæ q tibi à patre donatus eſt: cum ſorore patri communi ſuccedens, eum præcipuum habere contra iura poſtulas. r D. VI. Id. Febr. Sirmij, ijſdemque CC. Conss.

n Durante.] CASVS. Deceſſit quis inteſtatus, relictis filia & filio: filius habuit vxorẽ, & deceſſit ea prægnante: natus eſt poſthumus an filia ſoror patris poſthumi, & cuidem poſthumi amita debeat conferre dotem poſthumo volens cũ eo vna ſuccedere? Reſpon. quod ſic. Viuianus.

o Non poteſt. immo idem eſt in emancipatis: vt ſ, co.l. vt liberis. in fin.§

p Filiæ familias.

q Conſtitutæ . immo idem eſt in emancipatis: vt ſ. co.l. nec emancipati.

r Poſtulas . immo ſecundum ius: vt ſ. familiæ erciſc. l. filiæ cuius quæ eſt contra . Solu. hic donauit h concedẽdo in peculium : ibi in eam conferens ſuprẽmum iudicium , velut extraneo , id eſt bene merito. Si quæras qualiter ſcitur quando donatur bene merito? Reſpond . ſi præceſſerint merita : k quibus non interuenientibus nõ eſſet donatio , nec inſpẽdo ſi dixit pater , do vt extraneo : vt . ff. de caſtren. pecul. l. caſtrenſe. & l. ſi forte in prin. nec tenet ab initio , nec poſtea confirmatur , in alijs ſic, vt hic, & ſ. de donat . inter virum & vxo. l. donationes j. quam diſtinctionẽ faciunt quidam l in cmã cipato. Sed quomodo cum peculium habere non poſsit; vt ſ. de inoffi. teſta. l. fina. in fi? Dicã ergo vt ſ. eo. l. vt liberis. in fi. Item contra. ſ. de inoffic. do. l. pater. ſed ibi ſolui. maliàs dic vt modo ſolui. & facit. ff. de rei vin. l. emptor. in fine.

SI maritus] CASVS. Deceſſit quis inteſtatus, relictis filia & filio: filius habuit vxorẽ, & deceſſit ea prægnante: natus eſt poſthumus an filia ſoror patris poſthumi, & cuidem poſthumi amita debeat conferre dotem poſthumo volens cũ eo vna ſuccedere? Reſpon. quod ſic. Viuianus.

s Iſta lex nihil facit ad propoſitum Alex. t Iſtam ſequuntur doct. hic.

f Abinteſtato. quid ſi per contra tabulas? Reſpon. idem: vt ff. eo. l. j. §. ibidem. & l. prætor. j. reſpon.

t Amita. id eſt ſororis matris tui. & accipe infrà, dotem nõ conferenti.

v Denegare. quaſi dicat, amita non ſolũ fratri ſuo, ſed etiã hæredi eius conferre debet: vt ff. eo. l. cum emancipati in prin.

NE emancipati.] CASVS. Poſt mortem patris acquiſita filij emancipati non conferunt. quid erit ſi vnus eſt in poteſta te in morte patris, alius emancipatus: an ſua bona in morte patris quæſita conferre debeant, quæritur: Dicitur quod nõ. & hęc poſterior maiorem habet dubitationem quàm prior. Viuianus.

Nec emancipati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

«Et bene. Io. Fab.

a Nec emancipati. nedum sui: vt §. co. l. si donatione. & dic aquæ. A sita quocunque modo: puta legara etiam tunc relicta qñ erat in potestate sub conditione: quæ cõditio erat post mortem patris: vt ff. eo l. prætor. j. respon & l. ij. §. id quoque secus in stipulatione: vt ff. de verborum obli. l. si filius. & facit §. e. l. ea demum. & ff. eod. l. j. §. fi ab emancipato. & §. fi ab ipso. & l. seq. §. id quoque.

Illam.]CASVS. Decessit aliquis intestatus relicto filio & filia, cui in vita dotem dedit, & legatum reliquit eodicillis: an conferre debeat dotem? Rñ. q sic, si succedere velit: sed legatum habebit pręcipuum. Vitia.

b Vltra. i. præter.

c Placuit vt & supra eo dem. l. à patre, & §. familiæ erciscundæ. si qua fideicommissorum.

VT liberis.]CASVS. Vult Imperator seruare æquitatem inter omnes liberos: vt siue fuerint fœminini sexus siue masculini, siue sui iuris, siue emancipati, succedant ab intestato: hoc est siue condito testamento, sed rescisso per contra tabulas, vel per querelam in offic. siue ab intestato penitus: & pater vel mater dotem pro filia dederit. & sic de aliis, vt in litera. vel dona. pro filio propter nup. siue filiꝰ eam non receperit, sed vxor: vel ecõtra filia dotem non receperit, sed maritus, vel econuerso: tam dos, quàm donatio conferatur, his seruatis quæ circa emancipatos veteres ll. statuerunt, vt quæcunque acquisierunt, vel m emancipatione, vel post, conferant secundum tenorẽ veterum tamen legum. Viuianus.

b Glo. sequitur Bart. Paul. Alex. & Iason.

d Vt liberis tam. modo seipsum exponit.

e Petita. Fit ergo intestatus per contra tabulas, vt hic, & hoc cũ

c Immo aliud non erat de iure vetere. Bart. Bal. Paul. Sal. Alex. & Iason. Singularis glo. secundũ Angel. hic,

ante aditam hæreditatẽ est expositus: vt ff. de contra tab. l. illud. aliàs teneret iure ciuili, licet nõ æquitate prætoria: vt §. co. l. filiæ do. ẽ. quæ est contra. nam prætor non facit desinere hæredem nec esse: vt in titu. de bono. possess. §. quos autem. vel dic vt in d. l. filiæ. Et sic nota quod septem modis fit quis intestatus: quinq; ante additionem, & duobus post: vt hic, & in titu. de hære. ab intesta. in princip. Iteꝝ quod sufficit habere locũ collationem, quando querela agitur: dic q aliud erat iure veteri: e vt ff. de col. do. l. patet filium.

Immo nõ habebant in peculio sed erant bene donata.

f Restiterit. scilicet testamento.

g Nulla discretione. id est distinctione.

h Ipsis sponsis. dummodo constet d propter sponsum eas factas, secundum Ioan.

i Eius. parentis.

k Quæ. scilicet bona.

l Consequuntur. vt habeant in peculio. e scilicet professitio: vt

Bart. Paul. Alex. & Iason. Et bene

m Et ideo. vt ẽ. §. si donatio-

ne quod non placet. f vt ar. ff. de iure codicil. l. quidam referũt.

Quæsita post mortem defuncti, non conferuntur. Bald. Salyc. & Alex.

XV. Iidem. AA. & CC. Philippo.

NEc emancipati a post mortem communis patris quæsita conferre coguntur: sed hæc retinentes, eius bona pro hæreditaria diuidunt portione. Dat. Idib. Decemb. ipsis. CC. Conss.

Codicilli non impedunt collationem, & relicta in eis non veniunt conferenda. Saly. & Alex ander.

XVI. Iidem. AA. & CC. Socrati.

1 FIlium cum fratribus suis cohæredibus intestato patri succedentem, vltra b relictum codicillis nõ conferentẽ dotem, iudicio familiæ erciscundę nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. c Dat. V. Kalend. Ianuar. Ipsis. CC. & Conss.

Quando ab intestato succedatur: dos vel donatio propter nuptias inter liberos cuiuscunque gradus & cuiuscunque sexus, tam existentes in potestate illius de cuius hæreditate agitur, quàm non existentes, debet conferri, si tractatur de successione illius qui dotem aut donationem propter nuptias constituit. donationes autem factas filio emancipato ab emancipante tempore emancipationis, vel post, conferre eo modo quo per iura veteri conferebantur cætera bona emancipatorum. Alexand.

XVII. Imp. LEO. A. Erythrio prætorio.

VT liberis tam d masculini quàm fœminini sexus, siue sui iuris, siue in potestate cõstitutis, quocũque iure intestatæ successionis, id est, aut testamento penitus non condito, aut infactum fuerit, contra tabulas bonorum possessione petita, e vel inofficiosi querela mota rescisso, f æqua lance pariq; modo prospici possit: hoc etiam æquitatis, studio presenti legi credidimus inserendũ, vt in diuidendis rebus ab intestato defuncto-

§. esse enim debet. & ff. de testa. l. iiij. nam cũ sui iuris sunt, peculiũ habere non possunt: vt §. de inoffic. testa. l. fi. Die ergo secundo g collationem faciendam pro tenore præcedentium legũ, puta si dicatur à donãte: vt §. e. l. penulti. in fi. & ff. de inoff. test. l. si non mortis causa. in prin. & §. de inoffi. testa. l. quãdo.

rum parentum, tam dos, quàm ante nuptias donatio cõferatur, quàm pater vel mater, auus vel auia, proauus vel proauia, paternus vel matern h, dederit vel promiserit pro filio vel filia, nepote vel nepte, pronepote vel pronepte, nulla discretione g intercedente, vtrum in ipsas sponsas pro liberis suis memorati parentes donationem cotulerint, an in ipsos h sponsos earum, vt per eos eadem in sponsas donatio celebretur: vt in diuidendis rebus ab intestato defuncti parentis cuius de hæreditate agitur, eadem dos vel ante nuptias donatio ex substantia eius i profecta conferatur: emancipatis videlicet liberis vtriusque sexus, pro tenore præcedentium legum ea quæ k in ipsa emancipatione à parentibus suis (vt adsolet fieri) consequuntur, l vel post emancipatio nem ab eisdem m parentibus acquisierint, collaturis. Dat. V. Kalend. Mar. Buseo. & Ioanne Conss.

Quicunque modo liberi suiuris efficiantur, ad collationem vt emancipati vocantur. Sal. & Alexand.

XVIII. Imp. ANASTASIVS A. Constantino præfecto prætorio.

LIberos qui per nostræ legis n auctoritatem, per oblationem precum & imperiale rescriptum, sui iuris effecti fuerint, ad similitudinẽ cæterorũ qui emancipati ex antiquo iure o sunt, collationes facere iubemus compelli secundum ea quæ super cæteris emancipatis statuta sunt. Dat. XII. Kalen. Augusti. Constantinopoli, Probo & Auieno iunio re Conss.

minutione tertiæ partis, quę matrem suã contingebat: vnà cum matertera, auunculis, patruis, & amitis succedent ei. hæc ex prima parte colligunntur. In secũda vero colligitur, quod prędictę personę inuicem conferunt donationes propter nupt. & dotes à parentibus suis pro se constitutas non obstante constitutione diuorum Arcadij & Honorij: qua videbatur solummodo à nepotibus cum auunculis fore conferendũ: quia tamen circa patruos & materteras & amitas equitas & ratio reperiatur equalis: idcirco obseruetur in collatione, subtilitate prędictæ constitutionis non obstante. Hodie tamen personæ quę enumerantur inst. codicis, succedunt equaliter non cum deminutione tertię partis: ideo iunge legi huic authen. quę tertię.

a Duximus. & eam dedemus. §. talem

b Nam §. & hęc est debitatio, nam &c.

c Quæ. masculus.

d Nepotibus. subaudi, relictis.

e Haiusmodi nepotes. Si moritur fœmina, non distinguitur, relinquat nepotes ex filio vel filia, an ex filia: nam vtrobique cũ deminutione admittitur: si vero moriatur masculus, & reliniquat nepotes ex filio: eiusdem iuris sunt, cuius & filius ex filia, admittuntur cum deminutione tertiæ partis: a hoc non secundum Azo. vt not. supra l. si emancipati. Item inducit secundum nouum, quod ea querelam dixi a in principio. huius legis. Tertio, quia olim emancipatus omnia quę habebat tempore mortis patris, debebat conferre: vt §. eod. l. ea demum. hodie per Leonem non conferr, nisi à patre donata tempore emancipationis, vel postea. ergo aliunde quæsita non confert. à contrario sensu. l. hoc tamen dicere non placet. f vt ar. ff. de iure codicil. l. quidam referũt.

f Et hoc. scilicet quãdo fœmina decessit.

g Materna. sine fœmina sine masculus deferret.

h Constitutione. vt infra, de fuis & leg. lib. l. si defunctus.

i Persona. de cuius hæreditate nunc agitur.

k Mortua. ex quibus remanserunt nepotes, qui succedunt cum patruis, vel auunculis, vel similibus.

l Filii. qui sunt pares ad nepotes.

m Nouæ constitutio. immo videtur q sic. vt §. e. l. si maritus. sed cer te ibi filius eius de cuius hæreditate agitur, & filia viuebant tempore mortis b eius de cuius hæreditate agitur. Item obiicitur de illa §. eo. vt liberis. ibi fuit narus nepos ex filio, filio dico præmortuo viuo eo de cuius hæreditate agitur. Item obiicitur de illa §. eo. vt liberis. ibi loquitur de collatione facienda in nepotes & neptes, ac in illa loquitur de collatione facienda in auunculos & materteras.

n Haiusmodi, dico patruorum, vel similium cõferre nolentium.

o Constitutione. quam non habemus.

p Antiquo. cũ decessit masculus, vel fœmina: auus, vel auia.

Nepotes ex filia, qui succedunt auo materno cum materteris, & auunculis in illa portione in qua succederet mater si viueret, excepta tertia parte, quæ accresceret auunculo & materteris: ite nepotes ex filio vel filia, qui succedunt auiæ v nã cum patruis, auunculis, amitis, & materteris, cum dicta deminutione tertiæ partis debent aduicem conferre tam dotem quàm donationem propter nuptias datam ipsis patruis, auunculis, amitis & materteris, per ipsos conferendis nepotibus suis: quãmetiam dotem, vel donationem propter nuptias datam patri vel matri defunctorum nepotum conferendam per dictos nepotes dictis patruis. Alexan.

XIX. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

ILlam merito dubitationem amputare duximus, a quæ super collatione dotis, vel ante nuptias donationis, inter certas personas satis iam ventilata est. Nam si b intestatus quis c defunctus esset, filio vel filiis, aut filia vel filiabus relictis, & ex mortua filia vel filio cuiuscunq; sexus aut numeri nepotibus: d vel si qua intestata defuncta esset, filio similiter relictis, ex mortuo vero filio vel filia ii idem nepotibus cuiuscunque sexus aut numeri: de modo quidẽ successionis minime dubitabitur, sed palam erat quod huiusmodi e nepotes duas partes paternæ f vel maternæ g portionis tantum haberẽt, tertiã partem patruis suis vel auunculis, vel amitis vel materteris, pro iam posita constitutione h concedentes, de collatione vero dotis, vel ante nuptias donationis, quam defuncta persona i pro filio vel filia superstitibus, & pro mortuo vel mortua k filio vel filia dedisset: multa dubitatio orta est. superstitibus quidem filiis l defunctæ personæ non debere se dotem, vel ante nuptias donationem pro se datam à suo patre vel matre, conferre filiis mortui f atris sui, vel mortuæ sororis suæ contendentibus, eo quod nulla m constitutio super huiusmodi n collatione posita

q Amita. hoc etiam quando mortua est fœmina.

r Dotem. mulieris.

s Donationem. masculi.

t Patri. & hoc q̃n decesserit fœmina, & sunt ex filio nepotes.

v Mortua persona. tres sunt dotes de quibus

ad repellendũ querelam inofficiosi cõputantur in quartã partẽ portiõis quæ cõtingeret aliquẽ ab intestato si nõ foret exhæredatus, cõferũtur. Secũdo dicit quod nõ tenet regula ecõuerso: puta q ea quæ cõferuntur, cõputentur: nisi de his quæ cõferuntur, specialiter à lege fuerit expressum vt cõputentur. Tertio dicit q simplex donatio nõ cõfertur, si non hoc donator expresserit: nisi quis in quotã filios & filias donationẽ propter nup. & dotem, in quosdam vero simplicem donationem contulerit.

omnibus sit mentio in hac glo. Quid dices in dote vel donatione propter nuptias, quam dedit istis nepotibus auus vel auia eorum, de cuius hæreditate agitur? Respond. vt sibi inuicem nepotes, non patruis vel auunculis vel materteris debeant conferre: vt ff. de conjun. cum eman. li. l. j. §. si sit. Sed cum hodie titulus ille sit sublatus, e dico & hoc, scilicet correctũ, vt debeat patruis conferre; & econtra. Si autem pater vel mater eorum dedisset dotem, locum haberet quod dicitur d ff. eod. filiũ emãcipatũ. Vel dic q̃ hic idẽ erit quod §. dixi, & in l. filiũ. dicitur de patre nepotis an conferat.

x Conferre. lex ista pro M. facere videtur, qui dotem filiæ mortuæ liberis existentib⁹ nõ esse patri restituẽdam dicebat, si eĩ restitueretur, quare liberis filij ex hac lege necessitas imponeretur de collatiõe faciendа: cũ ad auũ, qui post filiũ decessit, dos reuertat. Sed respõ. e q̃

e Ista rehic erat filia emancipata: vnde non ad patrẽ, ter Paul. sed ad suos heredes trãſ Sal. & Al. misit petitionẽ dotis. §. de rei vxo. act. §. accedit. sed hodie M. opinio seruatur. & habes de hac opinione plura norata. §. solu. matrimo. l. dos. Ac.

y Tertiam. quæ tertiæ &c. Et sic lege authent. quæ tertiæ.

z Quæ tertie. quæ auferebatur nepotibus: vt §. l. proxi. in princip.

a Nouo iure. scilicet institutionum: vt institu. de hære. quę ab intesta. §. fi. secundum M. quod nõ placet: quia ibi admit quandã portionem, quæ deferebatur agnatis: vt §. de suis & leg. hæred. l. fin. Dic ergo nouo iure, scilicet authen.

Illud.]CASVS. Primo dicit q̃ ea quæ portiõis quæ cõtingeret aliquẽ ab intestato si nõ foret exhæredatus, cõferũtur. Secũdo dicit quod nõ tenet regula ecõuerso: puta q̃ ea quæ cõferuntur, cõputentur: nisi de his quæ cõferuntur, specialiter à lege fuerit expressum vt cõputentur. Tertio dicit q̃ simplex donatio nõ cõfertur, si non hoc donator expresserit: nisi quis in quotã filios & filias donationẽ propter nup. & dotem, in quosdam vero simplicem donationem contulerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Idē Bar. Bald. & Paul.

a *Omnia*. scilicet data inter vivos. nam in relictis fallit hoc, vt patet cuilibet: vt §. e. l. filiam. ij. imputantur enim in quartā, non tamen conferuntur: vt §. de inoffi. testa. authē. nouissima.

b *Ab intestato*. id est quartam eius quam esset quis habiturus ab intestato.

c *Quod tam*. id est dicta regula.

d *In alijs*. puta dote & donatione propter nuptias.

e *Lucrum*. pecunia autem pro illa militia data à patre tempore militiæ acquisitæ, item pecunia quæ tenetur adhuc ex promissione patris pro dicta militia, non debebit conferri: vt ff. eo. l. j. §. sed an id. quæ est contra. sed hæc solutio videtur esse falsa.

b *Immo nō sa*: b quia secūdum hoc *est falsa, sed* non esset speciale in filiisiungenda tū sequētis *ideo dic quod* æstimatio militiæ *fit cōferenda dedu*ctis expensis *nunc ipsa militia*, vt *in cōtrario*. Alex. & Lef.

f *Ad rem*. scilicet filiū militem.

g *Poterat*. pone militiam emptam centum. tempore mortis valet l. onus militiæ est. xxx. quod superest, lucrum est. scilicet. xx. quos scilicet. xx. conferet: vt hic. sed aliud non, vt in contrario.

h *Parti*. illius partis quæ debetur ab intestato: vt ff. de inofficio. testamen. l. Papinianus. §. si quis mortis. hodie vero habet trientem vel semissem suæ partis, secundum numerum liberorum: vt in authen. de trien. & semiss. §. j. colla. iij.

i *Ab intestato*. moriente parente.

k *Ab intestato*. vel testamento expugnato per contrabulas: vt §. eo. l. vt liberis.

l *Hæc autem regula*. duæ ergo sunt regulæ, vna est quod omnia quæ cōputantur in quartā, cōferuntur. alia econtra. Primam cōprobat Iustinia. secundā improbat. quædam enim data cōferuntur quæ in quartam minime computantur.

c *Reprobatur*: vt donatio simplex. §. quæ quandoque cōfertur: cuius exempli probādi gratia subijcit, ad hoc &c. id est iuxta hoc. Potes & euidentiorē ponere instantiā, quoniam donatio ante nuptias cōferebatur tempore huius legis: vt §. eo. l. vt liberis. sed nō cōputabatur tam: vt §. de inofficio. testamen. l. quoniam nouella.

m *Ad hæc*. id est iuxta hoc.

n *Imposuerit*. vt §. de inoffi. testa. l. si quādo. §. & generaliter. & §. illud. Sic ergo simplex donatio cōfertur duobus casibus: licet quādo hoc dicit de

XX. Idem A. Meanæ præfecto prætorio.

ILlud sine ratione à quibusdam in dubitatē deductū, plana sanctione reuelamus: vt omnia [a] quæ in quartam portionem ab intestato [b] successionis computantur his qui ad actionem de inofficioso testamento vocantur, etiam si intestatus is decesserit ad cuius hæreditatem veniunt: omnimodo cohæredibus suis conferant. Quod tam [c] in alijs, [d] quàm in his quæ occasione militiæ vni hæredum ex defuncti pecunijs acquisitæ lucratur is qui militiam meruit, locum habebit: vt lucrum [e] quod tempore mortis defuncti ad eum [f] peruenire poterat, [g] non solum testamento condito quartæ parti [h] ab intestato [i] successionis computetur, sed etiam ab intestato [k] conferatur. ¶ Hæc autē regula, [l] vt omnia quæ portioni quartæ computātur, etiam ab intestato conferantur: minimè contrario tenebit, vt possit quis dicere etiam illa quæ conferuntur, omnimodo in quartam partem his computari qui ad inofficiosi querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his quæ conferuntur, memoratæ portioni cōputabuntur, pro quibus specialiter legibus vt hoc fieret expressum est. ¶ Ad hæc [m] cum ante nuptias donatio vel dos à patre data, vel matre, vel alijs parentibus pro filio, vel filia, nepote vel nepte, cæterisque descendentibus conferatur: h vnus vel vna liberorum ante nuptias tantūmodo donationem vel dotem, nō etiā simplicem donationem accepit, vel acceperit, alter vero vel altera neque dotem neque donationem ante nuptias à parente suo suscepit, vel susceperit, sed simplicem tantummodo donationem, ne ex eo iniustū aliquid oriatur, si ea quidem persona quæ ante nuptias donationem vel dotem suscepit, cōferre eam cogenda sit: illa vero quę simplicem tantummodo donationem meruit, ad collationem eius minime coarctanda: si quid huiusmodi acciderit, iubemus ad similitudinem eius qui ante nuptias donationē vel dotem conferre cogitur, etiam illam personam quę nulla dote vel ante nuptias donatione data, solā simplicem donationē à parentibus suis accepit, conferre eam: nec recusare collationē ex eo quod simplex donatio non aliter confertur, nisi huiusmodi legem donator tempore donationis suæ indulgentiæ imposuerit. [n] Dat. VIII. Idus Aug. Constantinop. Decio. V. C. Cons.

Aduentitia hodie non conferuntur, sicut nec castrensia vel quasi castrensia. Bald. & Salyc.

XXI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

VT nemini decætero super collatione dubietas oriatur: necessarium duximus constitutioni [o] quam iam * fauore liberorum fecimus, hoc addere: vt res quas parētibus acquirendas [p] esse prohibuimus, nec collationi post obitum eorū inter liberos subiaceant. Vt enim castrense [q] peculium in commune conferre in hereditate diuidenda, & ex prisci iuris auctoritate minimè cogebantur: ita & alias res quæ minimè parentibus acquiruntur [r] proprias * liberis manere censemus. Dat. XV. Kal. Nouembr. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. anno. II.

TITVLVS XXI.

DE TESTAMENTO militis.

Instituens à milite specificè in paganicis, non habet ius accrescendi in castrensibus: nec econuerso: siue in illis aliquis fuerit institutus, & repudiauerit: siue nullus fuerit institutus, vnde pertinent ad venientes ab intestato: cum miles possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, hoc dicit cum. l. sequen. Alexand.

Imp. ANTONINVS * A. Toro militi.

[illegible]RAter tuus miles si te specialiter in bonis quæ in paganico habebat, hæredem fecit: bona quæ in castris reliquit, petere non potes, probabis maxime: quia eius voluntas lege in vno cōceditur, in reliquo prohibet. sic ergo instituendo eū in paganis, castrēsia videtur ademisse. ff. de iudi. l. cū pater.

a *Eorum*. scilicet bonorum castrensium.

b *Modo*. id est tunc. est verum quod diximus, si in eius &c. & accipe si non, pro nisi. Accursius.

c *Probetur*. quod est eo ipso quod non probatur cōtrarium secundū Ioan. vt ff. eo. l. si duobus. sic j. tit. j. l. ij. & sic non est cō-

A

tra. l. j. proxi. Vel dic melius vt mihi videtur: probatur scilicet ex voluntate militis defuncti: nam si te hæredem fecit in paganicis, videtur te prohibuisse in castrensibus: vt quę in vno concessit, in alio videat prohibuisse: nam sic est in l. vt ff. de iudi. l. cum prætor, & hæc voluntas est lex: vt j. subijcit. nam voluntas &c. Alij dicunt contra, scilicet quod hæc voluntas sit liquidò probāda. aliud autē erit si castrēsia bona tibi dederit, de alijs veto nil dixit: vt j. l. proxi. quæ est contra secundum hunc casum.

d *Non voluntas militis*, id est militantis. nam secus in veterano: vt ff. eo. l. idem & si. §. si vero. Et distingue hic: qa si miles aliū in paganicis instituit: non est accrescendi inter eos, quasi duarum sint hæreditatum hæredes: vt ff. famil. erciscē. l. hæredes. §. j. & ff. e. l. si certarum. §. Iulianus. & l. si duobus. & de bo. lib. l. si filius. §. j. etiam si instituens ex castrensibus non adiuit: vt hic: nisi in casu, scilicet si altera bona æri alieno nō sufficiant: vt d. l. si certum. §. Iulianus. in fi. §. & nisi alius instituto ab intestato. primum locum obtineret: sed tunc non vindicat iure institutionis, sed tanquam ab intestato: vt d. l. si filius. §. si autem vnum ex vna re, alium ex alia: vel vnum ex vna castrensibus, est ius accrescēdi inter eos: vt j. eo. l. quanquam. & ff. e. l. si certarum. j. respon. Non obstat quod dici tur ff. e. l. si miles vnum. vbi si miles vnū ex fundo hæredē scripsit, creditur quantum ad residuū patrimoniū intestatus decessisse. creditur enim ira à iure, si probetur militē hoc voluisse. si autē miles vnū instituat in paganicis, & in castrensibus nemine, nisi probetur vo luntas militis cōtraria. idem & ecōtra, scilicet vel aliū. & neminē in paganicis. pertinebūt enim ad hæredē iuxta hoc. & j. l. proxi. si autē vnū post tempus instituit, interim habet locū causa intestati: vt ff. e. l. miles ita. circa prin.

e *Castrense*. vel quasi castrense. l. e. l. j. §. nec castrense. & §. eo. l. filiæ licet.

f *Acquirendum*. quantum ad proprietatem. & §. de bo. quæ libe. l. hoc. j. de bo. quæ libe. l. quod scitis. & in authē. de hære. ab intestā. §. de prin. colla. ix.

g *Acquirendum*. quantum ad proprietatem. & §. de bo. quæ libe. l. hoc. j. de bo. quæ libe. l. quod scitis. & in authē. de hære. ab intestā. §. de prin. colla. ix.

DE TESTAMEN-

to militis.

Post successionem pa-

rentis, ponit cautelas & regulas circa eas, scilicet ex testamento militis.

FRater.] CASVS. Miles aliquis decessit habēs bona duplicis conditionis, scilicet castrēsia & paganica & castrensia. si ex vno testamento fuit bonorum suorum hæres scriptus hæredem ab intestato venienti: vt ff. e. l. si miles vnum. vbi si miles vnū ex fundo hæredē scripsit, creditur quantum ad residuū patrimoniū intestatus decessisse. creditur enim ira à iure, si probetur militē hoc voluisse. si autē miles vnū instituat in paganicis, & in castrensibus nemine, nisi probetur vo luntas militis cōtraria. idem & ecōtra, scilicet vel aliū. & neminē in paganicis. pertinebūt enim ad hæredē iuxta hoc. & j. l. proxi. si autē vnū post tempus instituit, interim habet locū causa intestati: vt ff. e. l. miles ita. circa prin.

MIles.] CASVS. Si in bonis castren. commilitonem suum miles instituerit, in paganicis nullū ad ea vocabitur manumissus in castrensibus, alium in paganicis instituit: mater nō vocabitur. ex quo adijt paganica bona.

e *Commilitonem*. vel alium quemlibet.

f *Bona*. scilicet paganica.

g *Possidebit*. etiam si nihil probet, secundum Ioan. Sed cōtra §. proxi. in fi. vbi videtur quod mater probet. Sol. aliud cum quis instituitur in paganicis: quia tūc trahūtur castrēsia quasi accessoria, vt ibi. aut econtra: & tūc non trahuntur: vt hic. at Ioan. cō tra. & intelligit ibi eo ipso probatum, ꝙ non probatur contra.

etiam si is, * qui eorum [a] hæres institutus est, adire ea noluerit: sed ab intestato succedentes veniunt: modo [b] si in eius locum substitutus nō es, & liquidò probetur [c] * fratrem tuū castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas militis [d] in expeditione occupati, pro iure seruatur. Accepta. V. Id. Septembr. Duobus & Aspris Conss.

Institutio non trahit ad se institutionem in diuersis hæreditatibus æque principalibus. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Institutio facta in castrensibus: non trahit ad se paganica: sed institutio simpliciter facta comprehendit omnia. Salycetus.

B

III. Idem A. Septimo militi.

MIles si castrensium tantummodo bonorum commilitonem [e] suum instituit hæredē: cætera bona [f] eius, vt intestati defuncti, mater eius iure possidebit. §. ¶ Quòd si extraneum [h] scripsit hæredem, isque adijt hęreditatem: bona eius in te transferri nō iure desideras. [i] PP. XI. Kalend. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Institutio hæredum à milite facta, potius secundum ius commune quàm militare interpretatur. Bal. Sal. Vel sic: Institutio hæredum à milite facta per quotas, secundum vias trahitur ad omnia bona. Alexand

III. Idem A. Vindiciano.

QVanquam militum testamenta iuris vinculis non subijciantur, [k] cum propter simplicitatem militarem quomodo velint, & quomodo

C

possint, ea facere his cōcedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis testamento institutio etiam iure communi accepit auctoritatem. Nam cum paterfamilias filiam ex duabus vnciis, vxorem ex vncia hæredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significauerit: in tres partes diuisisse eum apparet [l] hæreditatem: vt duas habeat quæ sextātem accepit: tertiam quæ ex vncia hæres est instituta. PP. Kalend. Nouemb. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

D

Priuilegium militi non tollit legem eius fauore indultam, ob imbecillitatem consilij. Bald. & Alexander.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Iunio.

SI Rufinus [m] vir clarissimus tribunus laticlauius [n] † maior annis lege [o] definitis faciens testamentū, te manumisit: iustā tibi libertatem competisse, scire debes. ¶ Quod si minor annis [p] ex lege constitutus fuerit cum faceret testamentum: lege impediente nullam libertatem adeptus es, quę in hac parte nec militibus [q] remissa est. ¶ Quod si idem testator causam manumittendi te habuit, quæ probabilis viuo manumittēte consilio futura esset: quia [r] per fideicommissum data [s] libertas à quolibet minore annis, ei cuius causa probari potuit, præstari debet: ex testamento militis eiusmodi ser-

† *In vermanu scriptis tuis, sed puto legendū. laticlauio. id est Senatore. nā Augustus libertos Senatorū protinus latūclauio. & tribunatū legionario, præfecturas; alias dabat. Sueto. in Aug. Cont. concilio.*

Laticlauius qualiter accipitur.

l *Appareret*. etiam iure communi: vt dixi. ff. de hæred. instituē. l. si intercidū. §. pater. & l. si ita. §. j. & instit. de hære. instit. §. hæreditas. & arg. ff. ad. Trebelli. l. Marcellus. in prin. & §. j. Sed arg contra. ff. e. l. si miles vnum. vbi intestatus quo ad cætera videtur. Sed die videtur, si probetur testatorem hoc voluisse.

m *Rufinus*.] CASVS. Si miles. xx. ann. seruum suum manumiserit: liber erit. si minor, non erit liber verante. l. Aelia Sentia, nisi ex causa probabili ipsum manumiserit, pura si sit alūnus eius vel pędagogus, vel cōsanguineus: vt institu. qui manu. non pos. §. eadem. Viuianus.

n *Laticlauius*. nomen est dignitatis. Vel dic quod erat claua de metallo, quam proiiciebat tribunus inter confertissimos hostes: & sic cæteri omnes fortiter pugnabant, ita quod clauam illam recuperabant.

o *Lege*. scilicet Aelia Sentia.

p *Annis*. scilicet. xx. vt insti. qui manumit. nō pos. §. eadem. & j. de fideicō. lib. l. minor. & ff. de fideicō. lib. l. ergo. & itē si minor.

q *Nec militibus*. vt & ff. de manumiss. testa. l. iij. & ff. eo. d. l. si à milite. §. j.

r *Quia*. vt quia fuit eius pædagogus.

s *Data*. id est relicta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Iustam libertatem*. id est directam secundū P. sed dic secundum Loan. quòd tantum fideicommissariam potest relinquere: vt d. l. si a milite. §. j. & facit ff. de ma. vindi. l. si rogatus. Accursius.

EX *testamento*.] CASVS. Priuilegiū factionis testamenti, militi cōceditur dum est in militia. Si ergo dum est in militia testatum fecit: an cōreuerso valeat, quæritur? Dicit ℣ sic: post rēpus reuersionis potest instituere ī testamento quē cunq; velit, nisi lex hoc ei ꝓhibuerit. vel si miles intra annū missus[o] est honeste, vel in militia cōstitutus, hæredē iure militari potest & legata relinquere: & debebuntur, nisi lex &c.

b *In militia*. & iure militari facto.

c *Intra annum*. hoc habes. ff. e. l. testamēta corū. & l. quod dicit. & l. quod constitutū. & dic vt ff. ad l. Falc. l. ad veterani. & l. si miles.

d *Honeste*. secus si ignominiose remittatur: vt prædictæ leges dicunt: e *Eos*. ſ. milites. vel eos qui ex testamento capiunt: vt habetis exēplum. ff. e. l. neq; enim. §. ij. & l. miles ita. §. mulier. & ff. de his quæ ꝓ non scrip. ha. l. iij. & §. de hæret. & Manichæ. l. fina.

IN *testamento*.] CASVS. Si priuatus. i. nō miles decedat duobus hæredibus institutis, fratre scilicet & filio seu filia impubere, & eos ad inuicē substituat his verbis, vos inuicem substituo: quid his verbis significetur, quæritur? Rn. ℣ hoc significaeuit ℣ patruus sit hæres in totū, si impubes nōsit hæres. & ecōuerso si patruus nō sit hæres, impubes succedat in solidū. & locū habet tantum vulgaris. & est ratio: quia patruo non potest substitui pupillariter. & sic vitatur inæqualitas. & econuerso erit in milite retento eodem casu: scilicet ℣ miles fratrē suū & filiā instituit, & eos adinuicē his verbis substituit, vos inuicē substituo. ℣ si patruus decessit postquam heres fuerit, admittitur substitutio filiæ: non solū si non fuerit hæres: vt quia antequā adiuit, decessit: & sic adhuc non fuit hæres. vel si filia decessit, similiter miles erit hæres, licet filia heres fuit: qa nō adiuit, sed decessit in pupillari ætate, & in substitutionem prædictam incidit ista pupillaris, qđ non erat in priuato, & hoc fauore militari. & hoc est verū si mater pupillę nō cōtradixerit patruo: & patruus ꝓbauerit fratrē suum expresse hoc voluisse: qa extraneis hæredibus postquā hæredes fuerint, substituere potest indirecto. Vi.

f *Inuitis*. scilicet æqualiter.

g *Cui*. scilicet minori.

Substitutio ni pupillari tria sunt necessaria.

h *Facere testamentum*. quod vt facere possit, tria sunt necessaria: vt sit de liberis: item vt sit pupillus: item vt in potestate: vt ꝓ instituto sub. in princ. & ff. de vulga. & pup. substi. l. ij.

i *Non potuit*. quia alterum prædictorum trium defuit.

k *Eisdem*. id est vos inuicem substituo.

l *Prudentium*. vt ff. de vulg. & pupil. sub. l. iam hoc iure. §. sed si

a *tetum*.

m *Constitutionibus*. vt ſ. de impu. & aliis substi. l. ij. & l. quanuis.

n *Substitui*. scilicet in vulgarem.

o *Militis*. qui ita substituit filiā pupillā & fratres quos instituebat. (rat.

p *Extitit*. & sic expirat vulgaris substitutio.

q *Instituta erat*. ô frater testantis.

r *Inuicem*. his verbis, vos inuicem substituo.

s *Substitutione*. scilicet pupillari, quæ econtra in persona tua lo-

uis iustam libertatem[a] competere, cōsequens est. Dat. XVI. Kal. Decemb. Alexandro. A. Cons.

Ex testamento militis quando valet iure militari, quilibet capere potest, nisi sit specialiter prohibitum. Alexander.

v. Idem A. Sozomeno.

EX testamento militis, siue adhuc in militia, [b] siue intra[c] annum missus honestè[d] decessit, hęreditas & legata omnibus quibus relicta sunt, debentur: quia inter cætera quæ militibus concessa sunt, liberum arbitriū quibus velint relinquendi supremis [iudicijs[t] suis] concessum est: nisi lex specialiter eos[e] prohibuerit. Dat. XVII. Kaled. Februa. Iuliano. II. & Crispino CC. Conss.

Substitutio reciproca siue breuiloqua facta personis imparibus, continet vulgares substitutiones tantum quæ poterant fieri cuilibet eorum: sed pupillarem substitutionem quæ non poterat fieri, nisi tantum alteri eorum, non continet: nec etiam continet substitutionē militarem: quāuis illa potuisset fieri ex priuilegio militum cuilibet eorum: quia in dubio præsumitur miles velle vti iure communi, & non priuilegio: & hoc nisi aliter de voluntate militis probetur. Alexander.

vi. Idem A. Valentino.

[1] IN testamento quidem eius qui non miles fuit, si duobus hæredibus institutis, [f] alteri cui[g] potuit vsq; ad tempus pubertatis pares facere testamentum, [h] altero cui posteaquā hæres extitit, substituere non potuit, [i] inuicem substituto eisdē[k] verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere sententijs prudentiū[l] virorum, & constitutionibus[m] diuorum parentum meorū placet, quo vtrique pari ratione potuit substitui, [n]

¶ Sed cū ex testamēto militis[o] controuersiam esse proponas, defuncta paruula eius filia posteaquā hæres extitit[p], patri, cum qua simul æquis partibus hæres institutus eras[q], substitutione inuicem[r] facta: & mater quidem intestatę filiæ sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione[s] ad te pertinere contendas: iuris quidem ratio manifesta est, licere militibus proprio priuilegio etiam hęredibus[t] extraneis, posteaquā hæredes extiterint, mortuis substituere: sed tibi[v] probandū est an ita frater tuus senserit.[x] PP. XI. Kal. Maij, Fusco. II. & Dextro Conss.

Verba enunciatiua principaliter propter aliud & non propter se emissa, non inducunt dispositionem in testamento pagani, sed in testamento militis sic, concurrente fauore libertatis, nisi probatur error. Alexand.

vii. Idem A. Fortunato.

EX his verbis, Fortunato liberto[y] meo do lego, [z] vnmissaria tantum: & est hæc vera. Sed Py. dixit quod hæc erat fideicōmissaria: & pro eo ſ. de impub. & aliis substi. l. precibus. & ff. de vulga. substi. l. cēturio: sed certe ibi erat mater in medio: contra quā eius fauore non valet iure directo. & ita erat in nostro casu. secundum hoc nullū est priuilegiū, quando mater est in medio. Item satis habet lex, quòd vsque ad pubertatē valuit iure directo. Item quæro, intra quantum tēpus valet hæc substitutio fratri facta? ADDITIO. Pro solutione istius quæstionis dicas cum Bar. hic distinguendo: aut non cōstat quod miles voluerit substituere post adītā hæreditatē: & finitur adita hæreditate: vt hic, l. aut cōstat ꝓ substituere voluit post aditā hæreditatē: & tūc aut voluit substituere limitate vsq; ad tēpora pubertatis: & in filio pupillo valeret iure pupillari. & l. extraneo valeret iure compendiosæ: secundum ramen distinctionē infrequentē: vt l. centurio. ff. de vulga. & pupil. substi. Si vero voluerit substituere simpliciter, & indeterminate quādocunq; decesserit: tūc si mater nō est in medio, semper valeret iure directo: vt dicta l. cēturio. si vero mater est in medio: tunc aut testator est vsus verbis directis, & valet iure directo: vt dicta l. cēturio. si vero est vsus verbis cōmunibus: tunc valet iure fideicōmissi post tempora pubertatis fauore matris: vt l. precibus. & ſ. de impub. & aliis substi. quam distinctionem tene memoria.

EX his.] CASVS. Si priuatus volens aliquid relinquere fuo, vocet eum libertum, dicens, liberto meo talicum effet seruus, talem rem lego: an propter hoc sit liber, quæritur? Resp. quod nō: nec etiam legatum perere potest. In milite distingue: tur: aut sciuit eum seruum, & animo donandi libertatē cauerit libertum quo casu directe erit liber: nam si ignorauit non erit liber. Viuianus.

y *Liberto*. qui seruus erat.

z *Lego*. scilicet decem.

Non potest.

a *Non potest*. nec legatum: vt ſ. de leg. l. seruis. & de necess. ser. hæreditarium. ij. Et sic nota quod huiusmodi enunciatio nō valet. Sed argu. contra. ff. de act. ſ. tale. in princ. Item videtur quod liceret legatum non valet, quod tamen valeat libertas: vt ff. de manumiss. testa. l. diuus. licet ibi fuit substitutus cū libertate: vnde dicare tibi libertatem non potes, [a] si pagani testamentum proponatur. ¶ Atenim cum testatorem militem fuisse proponas: si non errore[b] ductus libertum te crediderit, sed dandæ libertatis animum habuerit: [c] libertatem equidem directam competere tibi, sed & legati vindicationem habere te, prærogatiua militaris priuilegij præstat. D. XII. Kalen. Ianua. Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Liberas & si ſ. sicut est legatum non valet.

Mihi potest decedere pro parte temporis testatus, & pro parte temporis intestatus. Salyc.

VIII. Imp. GORDIAN. A. Æterno militi.

CErti iuris est, militem ad tempus etiam heredem instituere posse. [d] PP. III. Kaled. Octob. Pio & Pontiano Cons.

Prætextio militis facta de filio quem scit se habere pro exheredatione habetur fauore militis, & validatur ad ſ. testamenti. secus ſi filium se habere ignorat: quia tunc testamentum erit nullum, sicut testamentum pagani. præsumitur autem scisse eo ipso quod filium nominans ei legauerit. hoc dicit cum l. seq. Alexand.

IX. Idem A. Valerio.

SIcut certi iuris est, militem qui scit se filium habere, alioſque scripsit hæredes, tacitè eum exheredare intelligi: [e] ita si ignorans se filium habere, alios scribat hæredes, non obesse filio adeptam hæreditatem: sed minimè[f] valente testamento, si iste in potestate, enim ad successionem venire, [h] in dubiis non habetur. PP. V. Non. Octobr. Pio & Pontiano Coss.

Postumus vel non natus à milite ignorante præteritus, ab intestato ei succedit: eo sciente, latet pro exheredato: & scientia eius probatur si de eo fecit mentionem in testamento. Salycetus. concor. Baldus.

X. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS C. Iustino militi.

SI cum vel in vtero haberetur filia inscio patre milite, ab eo præterita sit: vel cum in rebus humanis eam non esse falso rumore perlato pater putauit, nullam eius in testamento fecit mentionem: [i] silentium huiusmodi, exheredationis notam nequaquam infligit. [k] ¶ Is autem miles qui testamento filiā suam appellauit, eiq; legatum [l] dedit: non instituendo ea hæredē, exhæredauit. [m] PP. XII. Kal. Iuñ. Prælente & Albino Conss.

Captatoria institutio non vdes etiam in militis testamento. Baldus & Salyc.

XI. Iidem A. & C. Aemiliano militi.

CAptatorias[n] * institutiones etiam in militis testamento nullius esse momenti, manifestum est. [o] PP. VII. Kalen. Iul. Præsente & Albino Conss.

In testamento militis cessat Falcidia: & hæres facto inuentario, vltra vires hæreditarias non tenetur. hoc dicit Salyc. Vel sic: Legata & fideicommissa à malite relicta non defalcantur, si vires patrimonij non excedunt: sed si excedunt, deminuuntur quatenus excedunt. Alexander.

XII. Iidem A. & C. Donitiæ.

[2] IN testamento militis legem Falcidiam, & in legatis[q] & fideicommissis[r] cessare, exploratī iuris est. ¶ Sanè[s] si quid vltra vires patrimonij postulatur: competenti defensione tueri te potes. [t] PP. VI. Non. Iul. Præsente & Albino Conss.

Captatorias.] CASVS. Non solum in testamento alicuius priuati inualida est captiosa institutio: sed nec in militis quæ in arbitrium alterius confertur, sic: Instituo hæredem, si Titio placuerit. Viuianus.

n *Captatorias*. Captatoria dicitur institutio cuius conditio confertur ad secretum alienæ voluntatis: puta instituo te, si Titius voluerit: [a] vel ille sic hæres quem Titius voluerit: vel sis hæres si me institueris. sed in prætentu hoc valet, vt sis hæres si detur. ei me instituisti: vt ff. de testa. exa. de hære. ſti l. captatorias. & l. illæ autem. & l. illa aut. *Instituto quæ dicta tus captato ta.* *Institutio quæ à vera eius de uoluntate non aberet* *testamento. Augusti. li. 4. enodat. 15. Cōmu.* *Accursius: vide Aug.*

o *Manifestum est*, vt ff. de lega. ſ. l. captatorias.

IN *testamento*.] CASVS. Si priuatus hæredem instituerit, & legatis & fideicōmissis totam hęreditatē exhausit, hęres quartam detrahere potest: sed an sit sic in milite, quæritur? Rn. quòd non: quia omnimodo debet eius voluntas seruari propter priuilegiū suum. si autem plus petatur quàm sit in eius patrimonio: petēti obstabit exceptio.

p *In testamento*. ſ. iure militari facto. sec[u] ſi iure cōmuni: vt ſ. de l. pe. Item secus in veterano: vt & ff. ad leg. Fal. l. ad veterani.

q *In legatis*. vt ſ. ad legem Falci. l. in testamento. ff. ad legē Falc. l. si post. & l. si miles. & fina. & ff. eo. l. si certarum. in fine.

r *Et fideicommissis*. generalibus & specialibus: vt ff. ad Trebellia. l. j. §. penulti. Sed contra in ea. l. j. §. in filij. sed ibi dicit habere locum Trebellianum in testamento militis quo ad alia remedia, non quo ad quartam.

s *Sane*. postulatur à legatariis. nam à creditoribus etiam vltra potest peti: vt ſ. de iure deliber. l. si. §. j.

t *Potes*. nec enim vltra quàm ad eū peruenit, tenetur: vt hic, & ff. eod. l. si vero. §. quid ergo. & ad legē Falcid. l. in ratione. j. §. quod vulgo. & ff. si cui plus quàm per legem Falci. l. j. §. in quibusdam. & ad Trebel. l. j. §. penult. hoc autem hodie verum est si fecerit inuentarium: aliàs tenetur in solidū: vt in authen. de hære. & Falcid. §. si vero non fecerit. col. j.

ET *militibus*.] CASVS. Si miles constitutus in militia aliquid cōmisit, vt quia arma sua alienauit, vel duci belli non obtemperauit: an testamētum facere possit, quæritur? Respond. quòd sic, scilicet in castrensibus bonis tantum. si autem intestatus decessit, fiscus eis succedit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Centuriones qui dicantur.

a *Centuriones.*qui forte præerant centum militibus.
b *Militare.* quæ sunt multa: vt patet.ff.de re milit.per totum.& in.l.iij.
c *Permittitur.* sed & in illis si hoc eis permissum sit à principe vel à iudice: vt ff.de lega.iij.l.si quis.in prin.§.j.& de iniu.testa. l.si quis filio ex.§. ittitum. & de dona. inter vir. & vxo. l. cũ hic status.§.si miles.
d *Intestatis.*id est posito quòd non fecerint testamentum.
e *A fisco.* hoc plane intelligitur in paganicis.& in castrensibus dixit Iaco. idem.Sed contra eum.ff.de vetera. & mili.sue.l.j. vbi dicitur quòd succedunt cognati: quod determinatur per.l.ij.eiusdẽ titu.scilicet vsq; ad quintũ gradum:& post admittitur fiscus;etiam in castrensib⁹. Et vt plene videas, distingue, an propter cõmune delictũ sit dãnatus, vt tunc nõ liceat ei dãnato testari: vt dicta.l.ff.de vetera.& mili.sue.l.j.an propter militare: & tunc si de fide rupta, nõ liceat.si aliàs: de castrensibus potest, si hoc est ei concessum à iudice qui eum condẽnauit: vt ff. de lega. iij.l. si quis. in princ.§. miles. de non castrensi non potest: vt hic.& ff. eo.l. ex militari.si autẽ decessit intestatus: dic vt s. dixi in prin. glos.

Miles damnatus de crimine, an possit testamentum facere.

Sed fratre.] CASVS. Frater matris tuæ in minus solenni testamẽto, puta adhibitis tantũ duobus testibus,re hæredẽ instituit: nunquid obstante ꝙ minus solenne fuit testamentũ, frater tuus vel filiꝰ eiusdem fratris euincet hæreditatẽ, quæritur? Rñ. ꝙ non: & hoc propter priuilegium militare.
f *Frris.* scilicet fratris,nam in filiis militis seruatur quod dicitur s. eod.l.sicut.

Milites.] CASVS. Miles instituere hæredem potest,in militia cõstitutus, siue vxorẽ siue filios, siue quẽlibet aliũ: nec inquiretur filius an fuerit bene vel non, vel fuerit institutus in dignitate vel nõ, vel liber an seruus propter priuilegiũ militis. cætera plana sunt. Viu.
g *Degentes.* in exercitu.
h *Meritum.*i. vtrum meruit esse hæres, an non.
i *Libertas.*scilicet vtrum sit seruus,an liber.

Militis testamentum quot testibus probari debet.

Subipso tempore. ita tamen quod hoc legitimis probationibus ostẽdatur,scilicet duobus testibus,licet nõ rogatis: vt ff.e.l.Lubius,eum autẽ nõ occupatur tanta necessitate, & est in castris: exigitur conuocatio & rogatio, vt voluntatem audiant duo testes: vt ff.eo.l.diuus.& institis.eo.§.ij.si autem sit in domo sua,exigitur soleunitas communis: vt institu.eo.§.j.& j.eo.l.pe.

Criminatos.] CASVS. Si scriniarius, id est notarius,inscriptus in matricula militum inueniatur, vel magistro militum obtẽperans :an priuilegiũ habeat militis in testando,quæritur? Respond. quod non: licet videatur contra .ff. e.l.vlti. Sol. ibi fuit notarius in loco hostili: vel mauult se non vitam mortem propter rempublicam.

Scriniarios, id est notarios siue tabellliones. & est vulgare Romanorum.

Militantes. immo videtur quod sic: vt ff. e.l.fina. & de bono.pos sess.ex testa.mihi.l.j. quę sunt contra.Sol. distinguę vtrum sint in loco hostili, vt tunc habeant priuilegium militum, vt ibi: an non,vt tunc non habeant priuilegium,vt hic.Vel die ꝙ ibi loquitur de his qui iurauerant se non euitaturos mortem reipublicæ causa.

Nec quidem.] CASVS. Testari ꝙ quoquo modo voluerit, militi permittitur. dum est in expeditione. Cõmodum est scilicet si extra: quia habetur loco priuati. Vi.

Componere. scilicet suum testamentum.

Beneficium. not. vt & ff.eo.l.diuus.& institu.eo.§ illis.& j. qui non ob.long.temp.præstitip. l. fancimus.& §. de retis. l. mili.l.fin.

Licet.] CASVS. Pupillo militi tributum adepto olim testari licebat: quod innouat Imperator, cum instabilem mentem habeat: & extraneos instituendo hæredes propinquis suis nocere posse: nullo modo itaque etiam tribunus creatus habebit testamenti libertatem.Vivianus.

Pupilla militibus, sic & ff.de exceptatus. l.sed & milites.§. iam autem.

*Priuilegia.*i. quia miles & tribunus.

*Ferri.*id est pupillum creari tribunũ vt ff. de mune. & hono. l. ad republicã. Vel dic vetius creatum posse testari.

Qui testamenta facere possunt, vel non.

Qui testamentum iure facere possit. Clementia. Dixit: nunc quę sequuntur.

Vnquam.] CASVS. Pater familias omnia bona sua habens communia cum fratre suo pro indiuiso, filiam suam Titio matrimonio collocatam in testamẽto suo hæredẽ instituit: an valeat institutio,quæritur? Videbatur quòd non:quia nõ videbatur habere proprium: cum omnia bona sua erant cõmunia: secus tamen est. Et ita est argumentũ quòd idem quod cõmune mihi est cum alio,meũ est: idem est si cum sorore tua communem hereditatẽ habuissi: nihilominus valebit testamentũ cum. Vivianus.

Vnde. vt.§. pro soc. l.si societatis.& ff. pro soc.l.cum duobus.alias est.l.si fratres.§. idem respondit.j.

Successurum. quasi eum non haberet propium, videbatur non posse testari. & est cadẽ causa dubitationis in priori.respõso.

*Hæredis.*ex alia causa quam societatis.

Sed.] CASVS. Aliquis dum erat sanæ mentis, te & vxorem suam hæredes instituit. deinde se præcipitauit. an valeat testamẽtum, quæritur? Distingui tur,aut impatiens doloris hoc fecit, quia fuit valendine detẽtus,quo casu valet testamentũ. aut metu futurę pœnæ: quo casu non valebit, sed succedet ei fiscus. Vivianus.

Rabie. idem si pudore actis alieni: vt ff. de iu.fis.l.in fraudẽ.§.j. Accensius.

Probationibus, quod probatur eo ipso,quod contrarium nõ probatur: vt ff. de bo. cor. qui mor.sibi cõsci.l.fin. §.fi.& fe.j.titu.j.l.omnium.§.eũ hoc ipsum. Vel hic erant præsumptiones in contrarium. Et est hic annectenda distinctio si mortẽ sibi conscinit. metu criminis cuius accusario potest institui post mortem. vt ff. de accusa l. ex iudiciorum, quo ea.

Accusatio. in publicãda sunt.

Sed.] CASVS. Aliquis dum erat sanæ mentis, te & vxorem tu

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceps: vt ſ. titu. j. l. ex imperfecto. & l. omniũ. circa fi. & l. non dubium. & ſ. de leg. & conſtit. l. digna. & ſ. ad l. Fal. l. iiij. & ſ. l. proxi. & ff. de lega. iij. l ex imperfecto.

a Poſſime, nõ actione. Paul.

CVm heredes. Habeatur. quo ad teſtamenti ſolennitatem: [a] vt ſ. l. proxi. & ſic non eſt contra. ff. de lega. ij. l. quod principi.

b Epiſtolis. vt ſ. de fideicõ. l. & in epiſtola.

c Liceat. idem in papa ſecundum Ioan. A. DITIO. Tu dic verũ quo ad bona patrimonialia, ſed non quo ad papatum. eſt gloſ. ſingul. in cap. apoſtolica. viij. quæſt. j. ſecundum Philip. Fran. in rub. de teſta. lib. vj.

†Quod cõtra fuerat à Theodoſio & Arcad. cõſtitutũ C. Theodoſ. lib. 4. tit. 4. l. 2. Contius.

HAc conſultiſſima.] CASVS. Qualiter cæcus naturaliter ſiue ex morbo, facere debeat teſtamentũ, quæritur? Reſpõ. quòd primo vocabit teſtes ſeptem, & tabularij ũ: corã eis dicet q̃ vult facere teſtamentum nuncupatiuum. Hæredem certum nominabit, ne nominis error ambiguitatem generare poſſit: ex quot vnciis velit eũ eſſe hæredem, & quid vnum quenque legatarium velit capere: quibus & à tabellione ſcriptis, & à teſtibus ſubſcriptis & ſignatis, plenum robur obtineat teſtamentum. & hoc in prima. Si autem codicillos velit facere, nec hæredẽ inſtituere, ſed legata alia relinquere: prædicta ſeruetur ſolennitas præterquam in numero teſtium: ne ſit contra. ſ. de codicil. l. vlti. §. in omni. & cuicunque velit, ſiue teſtamentum fecerit, ſiue codicillos, vno tempore committit ad ſcribendum. & alio tempore poterit facere recitari tam ſibi quàm teſtibus: vt proteſtetur ſe taliter teſtamentum cõfeciſſe vel codicillos, teſtium ſubſcriptione inſecuta. & hoc in ſecunda. Si tabellio inuentus nõ fuerit: octauus teſtis loco ſuo adhibeatur in teſtamento. ſic facto codicillo poterit cui vult ex teſtibus ad cuſtodiẽdum committere. quod habere poteſt locum non tantũ in cæco, ſed in alio: ſed maxime &c. & hoc in tertia parte. Viuianus.

†Cancor. c. luet. extra de teſte.

Teſtamẽtũ eſt cuiuſmodi dicitur nuncupationum.

b Sequuntur. gl. B. & Iaſ.

c Et bene. Salycetus. d Iſtud ſequitur. Cy. Raynerius. Bart. P. Fulgo Alt. & Iaſ.

d Per nuncupationem. id eſt per teſtamentum nuncupatiuum ſine ſolennitate: non tamen ſine ſcriptura: vt inſtit. eo. §. cæcus. Sed quare dicitur hoc nuncupatiuum, cum tamen habeat tantam ſimilitudinem cum ſcripto? Reſpõ. quia teſtator non ſignat, nec ſubſcribit, nec nomen hæredis ſcribit. qd in eo eſſet neceſſe: vt ſ. tit. j. l. iubemus. Item teſtes debent omnia ſcire quę in hoc cõtinẽtur. & ibi non oportet: vt hac. l. & ſ. tit. j. l. hac conſultiſſima.

e Scriptis. ſcilicet ſine ſolennitate.

f Edocent. ſcilicet cæci. quod eſt hic ſpeciale d. aliàs ſecus: vt ſ. tit. j. l. in teſtamentis. quod eſt verius. Vel hoc corrigitur. & ſacit. ff. de adop. l. etiam cæcus.

g Et indicia. hoc vbi propter ſolum nomen poteſt oriri ambiguitas. Quid enim ſi Galloprieſium inſtituat, qui nunquam in Gallopriſio fuit? Alexander.

h Palam. quid ſit palã? dic vt ff. eod. l. hæredes. in princip.

i Codicillos. Sic ergo in codicillis hoc caſu erguntur octo teſtes. quod eſt ſpeciale. & vel dic non referri ad omnia prædicta, ſed ad alia præter numerũ teſtiũ: & ſic ſufficient quinque: vt ſ. de codicillis. fin. §. in omni.

k At eum. hic veſtes nil hic addit, niſi hoc quòd cæcus ſub obtutu teſtium non habet neceſſe facere ſcribi, licet id dixerit. ſ. potenti igitur & alio tempore prius ſcribi: & tunc legi & ſubſcribi. ADDITIO. Dicit hic Angelus quòd hic intelligitur quando erat in extremis vitæ conſtitutus. & hanc gloſſam ſequuntur doctores.

l Memoria. vt in auth. de trien. & ſemiſſe. §. illud quoque. col. iij.

m Eis. ſcilicet cæcis.

n Credere. id eſt concedere pura prius.

o Octauum. ergo ſi Tabellio numero octo teſtium qui hic exiguntur. ſic & in authen. de ſide inſtrum. §. oportet vero. col. vj. & ff. eod. l. Domitius. Idem & in alijs ſtamẽtis, vt loco vnius computetur: & ſic ſufficiant ſex teſtes & tabellio: idem vbicunque exigũtur duo vel quinq;. Sed Bal. dinus contra. quia non probatur per aut talẽ ſcripturã, licet per teſtes probetur, inter quos ſit tabellio: & ſic erit hoc caſu ſpeciale.

p Teſtandi. nam & alij poſſunt prædicto modo teſtari: ſed non habent neceſſe.

q Oculis. licet cæcus non viderit.

r Specialia. neutraliter ponuntur hæc nomina: & ſunt pluralis numeri, & reguntur à verbo relinquat.

s Senſibus. hominibus habentibus ſenſum. ADDITIO. Ad. uertas ſecundum Bald. & Salycet. hic quod cæcus qui teſtatur inter liberos, non habet neceſſe obſeruare ſolennitatẽ huius. l. hoc tenet etiam Ange. Are. in §. cæcus autem. inſtit. quibus non eſt permiſſum fa. teſta.

FVrioſum.] CASVS. An furioſus poſſit facere teſtamentum quæritur: Dicitur quod ſic dum eſt intra dilucidã interuallum: licet hoc antiquis in dubiũ veniſſet. Sed quid ſi incepit condere teſtamentũ, & eum furor inuadit: an valebit teſtamentum, quæritur? & reſpõ. Iuſtinianus quòd non valet, & eſt ratio quia circa individuum ſola inchoatio nihil operatur. Si vero in dilucidis

dilucidis interuallis cœperit, & perfecerit teſtari, ſi turis ſolennitate fuerit ſubnixum. Viuia.

a Pro ſolido eſſe. nihil enim videtur facere, qui partem indiuidui facit: vt hic & ff. de arb. l. dicere. §. ſed ſi de pluribus. & l. qui tamen circa princi. vno enim contextu teſtari debet: vt ff. eo l. hæredes. §. fina.

b Conſonus. vt inſtitu. eo. §. furioſi.

Diſcretis.] CASVS. An ſurdus & mutus poſſint condere teſtamẽtũ, diſtinguitur. aut ſunt cõiuncta vitia, aut diſiuncta. ſi cõiuncta, quia ſit ſurdus & mutus à natura. i. a natiuitate puta aut ex morbo ſuperueniente: primo caſu nec facit teſtamentum, nec codicillos &c. Secundo caſu facere poteſt, ſi ſcribere ſciat. Si autem fuerit ſurdus & nõ mutus, quod raro cõtingit: aut à natura, aut morbo ſuperuenienti. in primo caſu fuit dubitatio & altercatio: in ſecundo non. Si fuerit mutus & non ſurdus, & ſcribere ſciat: teſtamentũ facere poteſt, ſiue mutus fuit à natura, ſiue ſuperueniente morbo, & iſta nõ ſolũ habent locũ in maſculis, ſed in fœminis.

c Diſcretis. i. ſeparatis.

d Concurrent. licet videatur ſtatim velle dicere quando ſunt vitia ſeparata, præmittit tamen duos caſus quando ſunt cõiuncta.

e Natura habeat. i. ab origine, vel à factiuitate. nam quilibet homo de natura habet vt audiat & loquatur.

f Libertatem. contra. ff. qui & à qui. l. j. ſed ibi ceat ſeparatum.

g Abſtulit. ſ. morbus.

h Permittimus. ſed in ſuperiori caſu nullo tẽpore potuit dicere: ſed & per alium poteſt ſcribere, ſi hoc à principe impetret. e. vt ff. eo. l. ſi de eo muto & ſurdo, nec loquuntur. aliàs ego qui prorſus non audiũt, nihil omnia facere poſſunt: vt inſtitu. eod. §. item ſurdus & mutus.

i Rara. not. quod raro contingit quod ſi aliquis ſit ſurdus, quin mutus ſit: & e contra.

k Anatẽa. id eſt ab origine.

l Cognoſſe. ſubaudi, & expoſuiſſe.

Furi-ioſus habens dilucida interualla, poteſt in illis ũteruallis condere teſtamentum: dummodo ante quam furor ſuperueniat, caperit teſtari, & fecerit: ſed ſi antequam compleret ſuperuenit furor, quod ante faciũe eſt pro nihilo habetur: video ceſſante furore non poterit complere: ſed habebit neceſſe de nouo incipere. Alexander.

IX. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

FVrioſum in ſuis iuduciis * vltimum condere elogiũ poſſe, licet ab antiquis dubitabatur, tamen & retro principibus & nobis placuit. ¶ Nunc autem hoc decidendum eſt, quod ſimili modo antiquos animos mouit, ſi cœpto teſtameno furor eum inualit. Sancimus itaque tale teſtamentum hominis, qui in ipſo actu teſtamenti aduerſa valetudine tentus eſt, pro nihilo eſſe. [a] Si vero voluerit in dilucidis interuallis aliquod condere teſtamentum, vel vltimam voluntatem, & hoc ſana mente inceperit facere, & conſummauerit nullo tali morbo interueniente: ſtare teſtamentum ſiue quancũque vltimam voluntatem cenſemus: [b] ſi & alia omnia acceſſerint, quæ in huiuſmodi actibus legitima obſeruatio requirit. * D. Kal. Septemb. Cõſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Surdus & mutus à natura teſtari non poteſt. Si vero ex accidenti poteſt dumodo ſcribere ſciat, & manu ſua ſcripſerit voluntatem ſuam. Alle vero qui mutus non eſt, ſed tantum ſurdus à natura vel ex accidenti: poteſt modũ ſcribẽdi teſtari, etiam ſi neſciat ſcribere ſi ſuam intentionem verbis exprimere poteſt. Mutus autem qui ſurdus non eſt, teſtari non poteſt, niſi ſcribere ſciat, & manu ſua ſcripſerit. Alexander.

X. Idem A. Ioanni P. P.

DIſcretis c ſurdo & mũto, quia non ſemper huiuſmodi vitia ſibi concurrunt: [d] ſancimus, ſi quis vtroque morbo ſimul laboret, id eſt, vt neque audire, neque loqui poſsit, & hoc ex ipſa natura habeat: [e] neque teſtamentum facere, neque codicillos, neque fideicommiſſum relinquere, neque mortis cauſa donationem celebrare concedatur, nec libertatẽ [f] ſiue vindicta ſiue alio modo imponere: eidem legitã maſculos quàm fœminas obedire imperãtes. ¶ Vbi autẽ & huiuſmodi vitij non naturalis, ſiue maſculo, ſiue fœminæ accidit calamitas, ſed morbus poſtea ſuperueniens & vocem abſtulit, [g] & aures cõcluſit: ſi ponamus huiuſmodi perſonã literas ſciẽtem: omnia quæ priori interdiximus,

hæc ei ſua manu ſcribenti permittimus. [h] ¶ Sin autem infortunium diſcretum eſt, quod ita raro [i] contingit: & ſurdis, licet naturaliter huiuſmodi ſenſus variatus eſt, tamen omnia facere & in teſtamentis, & in codicillis, & in mortis cauſa donationibus & in libertatibus, & in omnibus aliis permittimus. ¶ Si enim vxor artificulata ei à natura [k] conceſſa eſt: nihil prohibet eũ omnia quę voluerit facere: quia ſcimus quoſdã iuriſperitos & hoc ſubtilius cogitaſſe [l], & nullum [m] eſſe expoſuiſſe, qui penitus [n] non exaudiat ſi quis ſupra cerebrum illius loquatur, ſecundũ quod Iubentio Celſo placuit. ¶ In eo autem cui morbus poſtea ſuperueniens auditũ tantũmodo abſtulit, nec dubitari poteſt quin poſsit omnia ſine aliquo obſtaculo facere. ¶ Sin vero aures quidem apertæ ſint, & vocẽ recipientes, lingua autem eius penitus præpedita: licet à veteribus auctorib [o] ſæpius de hoc variatum eſt: attamen ſi hunc peritũ [p] literarum eſſe proponamus, nihil prohibet eũ ſcribentem hæc omnia facere, ſiue naturaliter, ſiue per interuentum morbi huiuſmodi infortunium ei acceſſerit: nullo diſcrimine [q] neque in maſculis neq; in fœminis in omni iſta conſtitutione ſeruando. Dat. XV. Kal. Martij. Conſtantinopoli poſt cõſulatũ Lãpadij & Oreſtis. VV. CC.

Filiusfamilias non poteſt teſtari vel codicillari in aduentitiis, ſed in caſtrenſibus vel quaſi bene poteſt. hoc dicit cum l. ſequen. Alexander.

XI. Idem A. Ioanni P. P.

NEmo ex lege quam nuper promulgauimus, [r] in rebus quæ parentibus acquiri non poſſunt, exiſtimet aliquid eſſe innouandum, aut permiſſum eſſe filiisfamilias cuiuſcunque gradus vel ſexus teſtamenta facere: ſiue ſine patris conſenſu bona poſsideant ſecundum noſtræ legis diſtinctionem, ſiue cum eorum voluntate. Nullo etenim modo hoc eis permittimus: [s] ſed antiqua lex [t] per omnia conſeruetur, quæ filiusfamilias, niſi in certis [v] caſibus, teſtamenta facere nullo modo concedit, & in his perſonis [x] quæ huiuſmodi facultatem [y] habere iam conceſſę ſunt. [z] S. Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

m Nullum. ſ. ſurdum.

n Qui penitus. ſ. cui vox articulata fuit conceſſa. Sed videtur ſurdũ nullo modo poſſe teſtari: vt ff. vnde cogn. l. octaui. §. fratris. Reſpon. illud ſecũdũ ius verus, ſecundũ quod non poterat teſtari, niſi impetraret à principe: vt ff. e. d. ſi mutus. Vel loquitur ibi de ſurdo & muto à natiuitate vel ex accidẽti: ſed ignorabat literas.

o Si hãc peritiam. nõ ergo aliàs. arg. ſumpto à contrario ſenſu. arg. ff. de offi. eius cui manda. eſt iuris. l. j. §. huius rei.

p Diſcretionis. id eſt differentia.

q In maſculis. niſi in militibus: vt inſtitu. de teſta. milit. §. quinimo.

r Promulgauimus. vt ſ. dixi de colla. l. ſi. vel dic vt ſ. de bo. quæ lib. l. ſi. §. filiis autem familias.

s Permittimus. l. vt poſſit facere teſtamentum in aduentitiis.

t Antiqua lex. multæ ſunt. Il antique quę hoc dicunt: vt ff. de do. cauſa mor. l. tã is. §. j. & ff. eo. l. qui in poteſtate. in principio. & ſ. eo. l. ſeniũ. i ſi. & inſtitu. eo. ſi principio.

v Certis. in caſtrẽſi vel quaſi: vt ſ. j. l. proxi. in fi.

x Perſonis. inſtituendis.

y Facultatem. capacẽ. ſ.

z Conceſſa ſunt. q. d. non relinquãt non capaci in illis caſib in quib poſſunt facere teſtamentũ. ADDITIO. An autẽ filiusfamilias poſſit teſtari in his aduẽtitiis in quib patri nõ queritur vſusfructꝰ (quod eſt in caſib, aut excipit cũ ij. ſequẽ. iuncta gl. vlti. authen. ſ. de bo. quæ. lib.) dubitari poteſt: ſed cõmunis opinio Bart. & aliorũ in d. l. qui in poteſtate. ff. eo. eſt, quod non: per textum iſtum

d Sine ambobus defectibus haberet ſine altero tãtũ. Pau.

e Gl. ſequitur hic hic cos qui nõ poſſunt facere teſtamẽ tum: vt diximus inſtitu. l. ſ. contra. cos. §. finali.

f Etiã ſi in illis peritia quæratur. Ang. Paul. Al. & Iaſ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a OMnes, Ex legibus. permittitur enim ex diuersis legibus: vt supra de epis. & cler. l. sacrosanctæ. & l. cum lege. & de aduoc. diuer. iudicio. l. fori.

b *Constitutionis*. vt supra de inoffic. testa. l. fin.

c *Præsitus*. in casu contra: vt supra de episcop. & cler. authen. presbyteros. j. super. l. cum lege. sed dic vt ibi.

ADDITIO. Imo dic quod hodie testamenta filiorum testantium de castrensibus vel quasi, possunt expugnari per querelam. Pau. Alexan. & Ias.

DE TESTAmentis, & quemadmodum testamenta ordinentur.

Dixit de testante: nunc de testamento.

† Catonii verū appellat Theoph. Iusti. e. §. sed cum aliquis. Illud autē obseruandū est, hanc singularitatē esse statuendi legē in toto hoc codice, cæteras vero oēs posse vtrouis esse principum. Contra. † Cōtor. gl. in ca. prætera. extra de test. cogen.

† Idē DD. Seuer. & Anto. postea referi. per eū Iustinia. c. ti. Iusti.

quod ex scripti nō exa. Contin.

a Glo. sequitur Fulgo. Cornel. & Ias.

b Idem Bar. Bald. Pau. Ale. & Ias.

† Cōtor. gl. super verbo iniungo. in c. cū vt mere pera de off. deleg.

c Et bene. Iason.

d Diuinat secundū Ale. & Ias.

e Immo dic quod loquitur tā in testamēto nūcupatiuo, quā in scripto. Ias.

f Et male Ange.

TEstes.] CASVS. Siue testamentum in scriptis fuerit, siue non: septem testes sunt necessarij. vel die certius quod hic loquatur de testamentis in scriptis factis. Si ergo quis fecit testamentum, & habuerit septem testes, & credebantur omnes esse liberi, cùm duo essent serui: an hoc compertо postea valeat minus testamentum, quæritur? Respon. quod nō, cum eo tempore quo adhibiti fuerūt, eis status quæstio non mouebatur. Viuianus.

d *In hac causa*. id est in casu primo huius legis.

e *Signabitur*. quo tempore consideratur conditio vera vel putatiua vt valeat testamentum: vt hic. & ff. e. l. ad testiū. §. conditio.

f *Omnium*. error ergo communis aliquid facit: vt ff. de officio præsi. l. Barbarius. & infra de Latī. li. tol. l j. §. sed & qui domini. & ff. ad Maced. l. iij. & infra de senten. & interlo. om. iudi. l. si arbiter.

g *Vsque ad hunc*. scilicet quando fuit adhibitus. Et nota quòd licet valeat testamentum, non tamen in iudicio poterit hic testis produci: vt supra de testi. l. quoniam liberi. Et si dicas, quid ergo prodest quod valeat testamentum? Respon. c multum: quia potest probari per publicam scripturam. vel forte d confitetur aduersarius taliter conditum esse testamentum. Nam & per eos qui mortui sunt, vel infames facti, vel absentes non potest probari: vt ff. de Carb. edict. l. iij. §. duę causę. & tamen valet. sic ergo & in nuncupatiuo potest hæc lex loqui, quod vel per publicam scripturam, vel per confessionem probetur: & sic habet se consuetudo. & facit ad hoc infra de dona. l. in donationibus. & supra arbit. tut. l. fin. & infra de edic. diui Hadriani tol. l. fina. Alij dicunt eam loqui tantum e quando fit in scriptis & sic intelligunt quod est in stirpe de testa. §. testes. Et nuncupatiuum dicūt non posse probari per scripturam publicam f, cum illa tantum duorum testium vim obtineat: vt supra de fide instru. l. in exercendis. & sic oporret hodie viuentes esse. vij. vt infra de fideicō. l. fi. & ibi plene de hoc dixi.

VBlicati.] CASVS. Fecit quis testamentum non in scriptis, vel in scriptis, sed á priuato confectum: hæres de morte testium timens, vel quia fuit corrosum, vel membrana in breui peritura, fecit illud publicari coram iudice, & testes fecit iurare omnia esse vera quæ in eo continebantur, & publica charta confecta est: an valeat publicatio, quæritur? Respond. quòd sic, licet casu amissum fuerit: quod probare debet hæres: quia qui casum allegat, ipsum probare debet. Vinianus.

h *Publicati*. hæc publicatio sic fieri debet: vt coram iudice ordinario: & vt infra eodem. l. testamenta omnia: & testamentum aperiatur, & testes audiantur, & testimonium perhibeant, ita est verum quod scripsit. Et sic ad hoc vt testamentum valeat, sufficit quod testes subscribant & signent, & postea in publica charta conscribatur, secundum Cy. Alberi. & Iacob. de Arena. & Dynum. Sed contrarium tenet Bar. in l. fi. C. de testa. & Cancer. in ca. prob. l. fin. sed præsumptionem faciunt, vt dixi. Et sic eadem vbi prius erat scriptum. sed si scriptum non erat, publicatum cabitur hæc voluntas, & proderit: vt licet amodo moriatur aliquis de testibus, probetur per scripturam. quæ prius non erat: vel i cunt quòd hic fit publicatio etiam viuente testatore: quod non placet. ADDITIO. Tu dic hoc verum, nisi fieret de consensu testatoris. Cy. Fulgo. & Ias.

i *Fide*. fides quæ haberur publicato testamento.

k *Materia*. scilicet originali.

Qui probatur. id est probandus est. Nota ergo quòd qui casum dicit, eum probat: vt infra eodem. l. consulta. & institu. qui. mo. test. infir. §. fin. & infra quemadmodum testa. ape. l. codicillo. me. lius facit. l. ficut supra de fid. instrumen. & de edeu. l. si quis xi. ff. de edeu. l. si quis ex argentarijs. §. fina. & facit ad hanc. l. infra eodem. l. consulta.

m Valet. exemplo creditur: sed dic vt dixi. supra de eden. l. authen. si quis.

EX imperfecto.] CASVS. Licet in minus solenni testamento, quia nō fuerūt adhibiti nisi duo testes, institutus fuerit primo heres, & in qua primum à testatore scriptum relictum fuit, casu qui probatur l, intercidit: nihilo minus valet. m PP. Kal. Iun. Fusco. II. & Dextro Conss.

Licet imperator legibus sit solutus, tamen viuere vult legibus: & ideo non admittitur ex imperfecto testamento. hoc dicit. Salycetus. Vel sic: Si testamentum est imperfectum, non valeti etiam si princeps in eo sit institutus. Alexand.

III. Idem A. Antigono.

EX imperfecto testamento nec imperatorem hæreditatem vindicare posse, sæpe constitutum est n *. Licet enim lex imperij o * solēnibus iuris imperatorem soluerit: nihil tamē tam proprium imperij est, quàm legibus * viuere. p PP. XI. Kal. Ian. Lupo & Maximo Conss.

Error in nomine proprio vel appellatiuo, seu designatiuo singularis rei vel personæ, non officit testamento, nisi reddat dispositionem omnino incertam. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Falsa demonstratio non vitiat, si de corpore constat. Alexand.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Rufino.

SI in nomine, q vel prænomine seu cognomine, r [seu agnomine] testator errauerit, nec tamen de quo senserit, incertum sit: error huiusmodi nihil officit veritati. PP. XII. Kalend. Ian. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Adseueratio alterius non facit filium eum qui non est: & quod relinquitur alicui vt filio, non debetur si appareat illum non fuisse filium. Alexand.

V. Impp. VALERIANVS & GALLIEN. AA. Lucillo.

n *Constitutum est*. vt supra titu. j. l. si quis. & .l. sequen. & ff. de testa. mil. l. ij. & ibi Bar. & Bal. & Ias.

o *Lex imperij*. id est lex regia, dando supremam potestatem alicui principi: vt insti. de iure na. §. sed & quod principi. & eximit eum à solennibus iuris, vt licet non obseruet in testamentis & ceteris in alijs solennia iuris, tamen nemo sit qui ea possit infirmare: vt ff. de arb. l. nam magistratus.

p *Viuere*. vt supra de leg. & consti. l. digna.

SI in nomine.] CASVS. Testator erauit in nomine hæredis di secundo instituto Mœuium hęredē: cū vocaretur Titius. an ob hoc minus valeat testamētū & hæredis institutio, quæritur? Respondeo quòd non: cum certum sit de quo sentit. Viuianus.

q *Si in nomine. proprio*. secus si appellatiuo. prænomine. ab euentu.

r *Cognomine*. quod hic dicit de errore nominis hæredis: vt. ff. de ho. poss. secundum tab. l. si ita. §. sed & cum. idem de errore nominis legatarij: vt inst. de leg. §. si quis in nomine. & expone hæc verba vt ibi. idem in errore rei & legatæ: vt ff. de verb. oblig. l. fin. nomine. Fortidianum. vel promissæ: vt. ff. de verb. oblig. l. fin frumentum. §. finali. vel repetitæ: vt. ff. de rei vin. l. si frumentum. §. finali.

Neque professio.

NEque professio.] CASVS. Si Titium filium tuum adseuerasti nec erat, & eum tanquam filium in testamento instituisti. an valeat testamentum, quæritur? Respondeo quòd non, nec hæredis institutio. Viuianus.

a *Neque professio*. scilicet patris.

b *Præcidicat*. vt per hoc probentur filij: vt instit. de adop. §. fin. & supra de prob. l. nō epistolis. & l. non nudis. & ff. de lib. ag. l. j. §. Iuuianus. sed contra. ff. de prob. l. fin. sed præsumptionem faciunt, vt dixi.

c *Non deberi*. vt infra tit. j. l. si pater. & ff. de hæredi. institu. l. quoniens. in prin. Sed contra. ff. de hæred. instit. l. nemo. §. qui frater non est. sed ibi sciens, b non fratrem diligens vt fratrem, y instituit hæredē. & sic respon. infra tit. ptoxi. l. non ideo.

VErba.] CASVS. Si mater tua denationem inter vinos fecit: & in testamento se non donasse adseueranit: an veritati præiudicetur, scilicet quòd magis reuocetur donatio? Respon. quòd non. Viuianus.

d *Donasse*. & in veritate donauerat, scilicet inter vinos: & tunc nullo modo veritas perstringitur. Vel dic cautam. & tunc licet adsio fit, vnde veritas non perstringitur, obstat tamē exceptio: quia se hæredem velle libere ostendit: vt infra de Fal. causa adiec. l. j. secundum Io. Sed econtra si se donasse diceret aliquid certum, vim haberet relicti: vt ff. de dona. l. ex hac scriptura. e *Si aliter*. quia donauit.

f *Non præstringunt*. restatoribus enim obtemperatur, non etiam creditum: vt ff. ad Syllā l. fi quis in graui. §. j. Sed nonne voluntates defunctorum sunt seruandæ: vt in authen. de nup. §. diiponat. colla. iiij? Respon. sic volūtates dispositiuæ. sed hic dixit enunciando, non disponendo. sic supra de proba. l. ratione, à mo. §. j. colla. v.

FRore.] CASVS. Si in testamento tuo præsentibus septem testibus dixisti: Titius hæres esto. & talis tabellio scripsit tantum, Titius: an infirmetur testamentum, quæritur? Respon. quòd non, sed valebit institutio hæredis: & ex eo testamēto legata debentur. & peti possunt.

g *Mortari*. id est non valere.

h *Petest*. vt infra eodem. l. ambiguitates.

i *Quando*. aliàs quandiu.

k *Hæres esto*. non quod hoc totum desit: sed deest, hæres: aut deest, esto. sufficit enim scribere Titius hæres, vel Titius esto. Non autem sicut dixit Pla. sufficit scribere solū hæredis nomē. e Pura Titius, licet hoc voluerit dicere per. l. istam. Sed contra eū ff. de hære. instit. l. j. §. fin autem. Vel dic quod hic deerat hoc totum, sed apposita erant alia æquipollēria verba: d puta hæreditatis meæ dominus esto: vt ff. de hæredi. instit. l. his verbis. in

Neque professio

a *Neque professio*. scilicet patris.

b *Præcidicat*. vt per hoc probentur filij: vt instit. de adop. §. fin. & supra de prob. l. nō epistolis. & l. non nudis. & ff. de lib. ag. l. j. §. Iuuianus. sed contra. ff. de prob. l. fin. sed præsumptionem faciunt, vt dixi.

c *Non deberi*. vt infra tit. j. l. si pater. & ff. de hæredi. institu. l. quoniens. in prin. Sed contra. ff. de hæred. instit. l. nemo. §. qui frater non est. sed ibi sciens, b non fratrem diligens vt fratrem, y instituit hæredē. & sic respon. infra tit. ptoxi. l. non ideo.

VErba.] CASVS. Si mater tua denationem inter vinos fecit: & in testamento se non donasse adseueranit: an veritati præiudicetur, scilicet quòd magis reuocetur donatio? Respon. quòd non. Viuianus.

d *Donasse*. & in veritate donauerat, scilicet inter vinos: & tunc nullo modo veritas perstringitur. Vel dic cautam. & tunc licet adsio fit, vnde veritas non perstringitur, obstat tamē exceptio: quia se hæredem velle libere ostendit: vt infra de Fal. causa adiec. l. j. secundum Io. Sed econtra si se donasse diceret aliquid certum, vim haberet relicti: vt ff. de dona. l. ex hac scriptura. e *Si aliter*. quia donauit.

f *Non præstringunt*. restatoribus enim obtemperatur, non etiam creditum: vt ff. ad Syllā l. fi quis in graui. §. j. Sed nonne voluntates defunctorum sunt seruandæ: vt in authen. de nup. §. diiponat. colla. iiij? Respon. sic volūtates dispositiuæ. sed hic dixit enunciando, non disponendo. sic supra de proba. l. ratione, à mo. §. j. colla. v.

FRore.] CASVS. Si in testamento tuo præsentibus septem testibus dixisti: Titius hæres esto. & talis tabellio scripsit tantum, Titius: an infirmetur testamentum, quæritur? Respon. quòd non, sed valebit institutio hæredis: & ex eo testamēto legata debentur. & peti possunt.

g *Mortari*. id est non valere.

h *Petest*. vt infra eodem. l. ambiguitates.

i *Quando*. aliàs quandiu.

k *Hæres esto*. non quod hoc totum desit: sed deest, hæres: aut deest, esto. sufficit enim scribere Titius hæres, vel Titius esto. Non autem sicut dixit Pla. sufficit scribere solū hæredis nomē. e Pura Titius, licet hoc voluerit dicere per. l. istam. Sed contra eū ff. de hære. instit. l. j. §. fin autem. Vel dic quod hic deerat hoc totum, sed apposita erant alia æquipollēria verba: d puta hæreditatis meæ dominus esto: vt ff. de hæredi. instit. l. his verbis. in prin. vel ita cōtinebatur: Titius hæreditatis meæ. & ita deerat, hæres esto. & pro hoc facit. ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. fi. & l. cum pater. §. cum imperfecta. & infra eodem. l. testamētū. Nota ergo ex hac. l. plus dici quàm scribi. vel aliter vt ff. de hæred. instī. l. quotiens. §. j. Sed cōtra. ff. de iur. codi. l. fi. Sol. ibi fuit omissa testatoris voluntate; hinc scribentis error.

CAsus.] CASVS. Si testamēti septē testib[o] præsentibus cōmode inchoasti, & nō dum completo vnum[q] testium inuasit morbus caducus, & eo postea restituto redijt: & cōtam eo vel alio eius loco supposito testator profiteatur: an non obstāte illo interualło valeat min[o] testamentum, quæritur? Respon. quòd non. licet enim ob talem necessitatē remissum sit eis vt conueniant: non tamen est eis remissum ne redeāt, sed redire debent: quia necesse est vt sufficiens numerus testium adhibeatur. Viuianus.

l *Aduersus*. id est propter.

m *Quæ*. scilicet contagio.

n *Testes deterret*. timorē infert alijs.

o *Prorsus*. quin valeat testamentum.

p *Reliqua*. præcedens: aliàs reliqua, id est facienda.

q *Iungi*. id est disiungi.

r *Sociari*. id est dissociari.

s *Remissum est*. id est concessum est eis dissociari: dum tamen statim vel ipsi ijdē redeāt: vt ff. eodem. l. qui testamento. §. fi. & l. hæredes. §. fin. vel si necesse erit, alij supponantur, g qui interrogabunt testatorem an habeat rata præcedentia: & sic procedetur in testamento: vt infra. e. l. cum antiquitas. §. fin autem.

ADDITIO. Et hac

* *Videm. c. audita. cum gl. super verbo intellexisse. extra de rest. spol.*

g *Ista gl. est de mente Pau. Salye. Al. & Ias.*

h *Notabilis gl. secundū Ludouī. & Coru. quod rescriptum iuri contrario debet habere clausam derogatoriam.*

i *Ista etiā est diuinatio B. B. Al. & Ias.*

f *Sequitur etiā Bar. & probatur tamen per Pau. & Ias.*

Lnot. secundum Baldum quòd sacerdos propter superuenientes excommunicatos officium missæ potest suspendere.

SI non.] CASVS. Hæres Titius institutus dicebat testatē esse validū, & producebat testes, qui tamē nō fuerūt præsentes qū factū fuit testamētū, sed tātū recitati audierūt: & ex animi sui iudicio hæc dispositа esse dixerūt, recitato tamē prius testamento: an valeat tale testamentū? Dicitur quòd non. Viuia.

t *Si non speciali priuilegio*. ab imperatore concesso. in quo dicatur, non obstante h. l. supra de inoffi. testa. siquando. in princip.

v *In conspectu*. testes coadunati eodem tempore.

x *Testatoris*. dic de hoc vt infra eodem. l. si vnus. Accursius.

y *Officio*. scilicet audiendo testatorem, sigillando & signando.

z *Nullo iure*. speciali vel communi: vt hic, & infra eodem. l. si vnus. & ff. eodem. l. penult.

STestamentum.] CASVS. Fecisti testamentum, & in eo extraneum filio ex causa exhæredato instituisti, nō obstāte principis rescripto valebit testamentū nec rescinditur á filio. Viui.

a *Rescripti nostri*. etiā si cōcedam[o]: vt ff. de pec. Ipe. off. l. rescripta.

NOn idcirco.] CASVS. Testamentū fecisti, & decessisti, subtractū est testamētū. an ob hoc vitiosum sit, quòd furtiuū sit factum,

Neque professio

a *Neque professio*. scilicet patris.

b *Præcidicat*. vt per hoc probentur filij: vt instit. de adop. §. fin. & supra de prob. l. nō epistolis. & l. non nudis. & ff. de lib. ag. l. j. §. Iuuianus. sed contra. ff. de prob. l. fin. sed præsumptionem faciunt, vt dixi.

c *Non deberi*. vt infra tit. j. l. si pater. & ff. de hæredi. institu. l. quoniens. in prin. Sed contra. ff. de hæred. instit. l. nemo. §. qui frater non est. sed ibi sciens, b non fratrem diligens vt fratrem, y instituit hæredē. & sic respon. infra tit. ptoxi. l. non ideo.

VErba.] CASVS. Si mater tua denationem inter vinos fecit: & in testamento se non donasse adseueranit: an veritati præiudicetur, scilicet quòd magis reuocetur donatio? Respon. quòd non. Viuianus.

d *Donasse*. & in veritate donauerat, scilicet inter vinos: & tunc nullo modo veritas perstringitur. Vel dic cautam. & tunc licet adsio fit, vnde veritas non perstringitur, obstat tamē exceptio: quia se hæredem velle libere ostendit: vt infra de Fal. causa adiec. l. j. secundum Io. Sed econtra si se donasse diceret aliquid certum, vim haberet relicti: vt ff. de dona. l. ex hac scriptura. e *Si aliter*. quia donauit.

f *Non præstringunt*. restatoribus enim obtemperatur, non etiam creditum: vt ff. ad Syllā l. fi quis in graui. §. j. Sed nonne voluntates defunctorum sunt seruandæ: vt in authen. de nup. §. diiponat. colla. iiij? Respon. sic volūtates dispositiuæ. sed hic dixit enunciando, non disponendo. sic supra de proba. l. ratione, à mo. §. j. colla. v.

FRore.] CASVS. Si in testamento tuo præsentibus septem testibus dixisti: Titius hæres esto. & talis tabellio scripsit tantum, Titius: an infirmetur testamentum, quæritur? Respon. quòd non, sed valebit institutio hæredis: & ex eo testamēto legata debentur. & peti possunt.

g *Mortari*. id est non valere.

h *Petest*. vt infra eodem. l. ambiguitates.

i *Quando*. aliàs quandiu.

k *Hæres esto*. non quod hoc totum desit: sed deest, hæres: aut deest, esto. sufficit enim scribere Titius hæres, vel Titius esto. Non autem sicut dixit Pla. sufficit scribere solū hæredis nomē. e Pura Titius, licet hoc voluerit dicere per. l. istam. Sed contra eū ff. de hære. instit. l. j. §. fin autem. Vel dic quod hic deerat hoc totum, sed apposita erant alia æquipollēria verba: d puta hæreditatis meæ dominus esto: vt ff. de hæredi. instit. l. his verbis. in

sit factum, quæritur? Respondeo quod non. ratio dubitationis A erat: quia videbatur vitiosum, quia furtiuum. sed tale furtū non facit ipsum non valere: sed tantum falsitas: vel si sit minus solenne. Viuianus.

a *Solaractum*. vnde videbatur vitiosum: vt insti. de vsucap. §. furtiuæ. sed hoc vitium nō nocet a quo minus valeat: vt hic, & ff. de bono. poss. secundum tabu. l. j. §. sufficit.

a Gl. sequitur P. & Ia.

SI vnus.] CASVS. Si non iure testaris, quia sex testes adhibuisti, vel septem: si tamen sigillis suis vel alienis non signabant: non valet testamentum. Sin autem iure testatus es, sed aliqua litera in testamēto cācellata est, & etiā vel suprascriptum vel additū: an illi testamento adhibenda est fides, quæritur? Dicitur quod iudex inspicere debet an aliquid per testatorē fuit emendatum, vel aliquid deletū &c. quid autem iuris sit, non dicit. Tu die quod quādo testator noluit emendare, non valet quod delerum est: in aliis valet. Viuianus.

b *Anulo*. i. sigillo.

c *Testamentum*. vt supra, eo. l. si non speciali. & j. eo. l. hac consultissima. in princi. quod de anulo dicit: constat omnes vno posse signare: vt institu. eo. §. poliunt. similiter & vij. Sed an duobus vel tribus, dubitant aliqui: sed dico quod possunt.

d *Interlita*. id est cancellata. aliàs, intersignata.

e *Fidei*. vt si verbum illud est deletum super quo erat vis quæstionis. non adhibeam ei fidē: vt ff. de fide instru. l. ij. nisi secundum quod hic statim distinguitur: si autem alibi, valeat: vt §. de trālac. l. si ex falsis.

f *Vt appareat*. id est, inquiratur ad hoc vt pateat quid iuris sit: & hoc quando deletum est verbum de quo est quæstio.

g *Falso*. dic neminaliter vel adulterialiter.

h *Cōmissa*. an aliquo casu: vt j. eo. l. penult. in primo casu quādo voluit testator emēdare, nō valet: aliàs valet: vt hic. & ff. de his quę in testa. delē. l. j. §. in prin. & de bonorū possessione secundū ta. l. j. §. si rosę. & ff. e. l ad testiū. §. si igit. & ff. si tabtest. nul. ex l. j.

TEstandi.] CASVS. Licet pecunia tua fit in qua testari vis, non ob hoc quocunque modo volueris testandi habes facultatem: sed secundum formam iuris seruatam, quam mutare non potes, nec iuri publico derogare.

i *De pecunia*. videbatur quem posse testari de suo vt vellet: vt ff. ad leg. Fal. l. j in prin. sed est intelligendum legitime.

k *Certis*. id est certis obseruationibus & solēnitatibus à legibus inductis: non autem derogare est permissum: vt & §. de inoffi te sta. l. si quando. in princip. & ff. de leg. j. l. nemo potest. & de admi nist. tut. l. quidā decedens. Sed argu. cōtra. ff. de leg. ij. codicillis.

Concor. a. causam matrimonij. cū gl. super verbo, solumodo. in princ. de offic. delegat. & xxvi. dist. ca. portu.

Sic singuli quoque numero dicit Iustinia. tum Gaius plurali semper numero profert. dicas. l. non est sine libe. vs. de verb. significa. Contius.

subtractum[a] probatur. S. Dat. Prid. Id. Nouemb. AA. Conss.

Defectus solemnitatis facit totum testamentū deficere: ratiua vero vel interlineatura aut cancellatio non dicitur defectus solemnitatis: ideo nō facit testamentum deficere. & si quæratur an deficere faciat partem illam quæ cancellata reperitur, distinguitur an fuerit cancellata à testatore ex proposito: & tunc facit deficere, secus si per inaduertentiam, vel ab alio extraneo. hoc dicit eum suppletionibus oportunis. Alexan.

XII. Iidem. AA. & CC. Matronæ.

SI vnus de septē testibus defuerit, * vel coram testatore omnes eodē loco testes suo vel alieno anulo[b] non signauerint: iure deficit testamentum.[c]

¶ De his autem quæ interleta[d] siue seprascripta dies, non ad iuris solennitatem, sed ad fidei[e] pertinent quæstionem: vt appareat[f] vtrum testatoris voluntate emendationē meruerint, vel ab altero inconsulte deleta sint, an ab aliquo falso[g] hæc fuerint commissa.[h] S. Dat. Prid. Noñ. Iulij, Philippo. AA. Conss.

Nono potest facere quo minus leges in suo testamento locum habeant. Alexand.

XIII. Iidem AA. & CC. Euryphidæ.

TEstandi causa de pecunia[i] sua, legibus certis[k] facultas est permissa: non autem iurisdictionis mutare formam, vel iuri publico derogare cuiquam permissum est.

Qui heredes facit, videtur velle testari. Vel sic: Ea qualitas agentis intentionem demonstrat. Bald. Vel sic: Qui heredem instituit, vel filium exheredat, censetur voluisse testari, & non codicillari: ideo si talis dispositio non valet vt testamentum, non valebit etiam vt codicilli. Alex.

XIIII. Iidem, AA. & CC. Achilleo.

NOn codicillum, *[l] sed testamētum aliā vestram facere voluisse, institutio & exhæredatio facta probāt euidenter. Subscr. Ieib. Decemb. C C. Conss.

Hodie in institutione heredis non requiritur solemnitas verborum: sed sufficiunt quælibet verba volantatem testatoris exprimentia, siue imperatiuis modis, siue indicatiuis: aut directa, aut obliqua. Alexand.

XV. Impp. CONSTANTIN. * A. ad Populum.

QVoniā indignum * est ob inanem obseruationem irritas fieri tabulas & iudicia mortuorum: placuit ademptis his, quorum imaginarius[m] vsus est, institutioni hæredis verborum non esse necessariam obseruantiam, vtrum imperatiuis & dire ctis[n] verbis fiat, aut inflexis.[o] Nec enim interest † si dicatur, [hæredem facio, vel instituo] vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto, vel erit: sed quibuslibet confecta sententiis, vel in quolibet loquendi genere formata institutio valeat, si modò per eam liquebit voluntatis intentio. Nec necessaria sunt momenta[p] verborum, quę forte seminecis[q] & balbutiens lingua profudit. † Et in postremis ergo iudiciis ordinandis amota erit solēnium verborum necessitas: vt qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacūque instrumenti materia[r] cōscribere, & quibuscūque verbis vti, liberā habeant facultatē. S. Dat. Kalen. Febru. Serdicæ. Constantio A. & Cōstante. A. CC. Conss.†

Dignitas instituti vel legatarii non vitiat institutionem vel legatum: & approbatio heredis approbatis testamentum non solemne, facit ipsum ad præstationem compelli. Alexander.

XVI. Impp. GRATIANVS, VALENTIN. & THEODO. AAA. Eutropio. P.P.

NOn dubium nec incertū est, sicut imperatoribus, ita qualibet dignitate vel potestate decoratis † viris, tam hereditatem, quàm legatum seu fideicommissum relinqui posse. ‡ ¶ Illud etiā

a Voluntas. codicillis declarata, quando intestatus decessit.

b *Agnouerit*. scilicet soluendo, sciens voluntatem non valere: vt in ro. tit. j. vel promittendo b sciens similiter non valere: vt hic, & infra ad leg. Falc. l. fi. alioquin si extra iudicium dicat, approbo quod fecit pater meus: non promittēdo vel soluendo, non præsumitur dicat sibi: vt §. de iur. & fac. igno. l. fi post diffinitionem. & l. cum testamentum. Sed nunquid si vnum in totū soluit, in aliis sibi præiudicat? Respon. non. c arg. §. ne vxor pro ma. l. fin. & §. de exc. tut. l. voluntatē. nec obstat authent. sed cum testator. §. ad. l. Falc. quia loquitur ibi cum testamentum valuit. licet nimium esset grauatus hæres.

c *Impedi*. quando non soluit.

TEstamentum.] CASVS. An verbū geminatio infirmet testamentum, quæritur? Respon. quod non: verbi gratia, si testator dicit, Seio, Seio, Valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum, cum superflua &c. Viuianus.

Deficiens. i. testator: vt quia dicit, Vel iure testamenti valeat, vel iure codicillorum: vt in ro. tit. de codicil. l. fi.

Contractus. §. aliquos: non autem testamētum vocat cōtractum: quia de eo specialiter subijcit, & quia verba contrahentium trahuntur &c. vt ff. de verbo. figu. verba.

Offenat. id est nocēt.

Voluntati. vt diximus in fi.

Contra. duas no. regulas. Prima, quod abundans cautela vel superfluitas non vitiat contractum: vt hic, & ff. de nego. gest. l. pupilli. §. j. & ff. de reg. iur. l. non solent. & de verbo. oblig. l. qui ex trinitecus. secunda, vt idem sit in testamento: vt hic, & ff. de admen. leg. l. si seruo. in fi. & §. de institu. & substitu. l. repre hendenda. in fin. prima fallit. ff. de reg. iur. l. actus. & de fideiuss. Græce. §. si quis suchum. & l. fideiussor obligari. § j. & ff. de seruis. l. j. pro parte. §. fin. ADDITIO. Die quod in illis legibus est superfluitas vitiosa contra formam & naturam actus, hic vero non. Alexander & Iason.

Testamenta.] CASVS. Si testamentum debeat publicari coram quo iudice faciendā sit publicatio? Respond. quod co ram magistro census: nec coram alio. & hoc de antiquiori consuetudine: quæ si immutetur, motientium mutabitur iudicii. Vel sic: Cum quis haberet testamentum in quo fuit scriptus hæres, per quod posset docere de institutione sua, si forte timeat ne deficeret: vel quia corrosum erat, vel vetustum: & velit illi publicari ad perpetuam rei memoriam: coram quo iudice sibi debet, quæritur? Dicitur quod coram magistro census.

Testata omicio. in scriptis ergo & sine scriptis: vt sup. l. ij. dixi.

Testatio. vt apud alium iudicem publicentur: c vt hic, & d. l. cunctos. & infra eod. l. cōsulta. & §. de epis. & cleri. l. retentam diuitibus relinquebat: sed tamen valet: vt hic, & supra tit. j. l. cum hæredes. & l. si quis.

Voluntas.

adijciendum est, vt qui ex testamento vel ab intestato hęres extiterit: etsi voluntas[a] defuncti circa legata seu fideicommissa seu libertates legibus non sit subnixa: tamen si sua sponte agnouerit, [b] implendi[c] eam necessitatem habeat. S. Da. Kalēd. Iul. Thessalonicæ, Gratiano. V. & Theodosio. AA. Conss.

Superflua non vitiant: sed omissio necessariorum omnem dispositionem vitiat. Alex.

XVII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Aeternali proconsuli Asiæ.

TEstamentum * non ideo infirmari debebit, quod diuersis hoc[d] deficiēs[e] nominibus appellauit, cum superflua non noceant. ¶ Nāque necessaria prætermissa[f] imminuunt contractus, g & testatoris officiunt[h] voluntati, [i] non abundans cautela. [k] Dat. XII. Kalend. April. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Conss.

Insinuatio facta coram non competenti iudice: non tenet. Bald. Vel sic: Publicatio testamenti fieri debet coram magistro census in vrbe: & si fieret coram alio iudice: tanquam coram incompetenti facta, non valeret. Alexander.

XVIII. Iidem AA. Africano præfect. vrbi.

TEstamenta omnia, * [l] cæteraque quæ apud officium censuale publicari solent, [m] in eodem loco reseruentur, * nec vt quam permittatur fieri vlla trāslatio.[n] Mos[o] nanque retinendus est fidelissimæ vetustatis:

quem[p] si quis in hac vrbe voluerit mutare, irritam[q] mortuorum videri facit voluntatem. Dat. XII. Kalend. Octob. Constantinop. Cæsario & Attico Conss.

Testamentum factum coram principe, seu principi per oblatas preces insinuatum, valet tāquam solemnissimum, etiam sine solemnitate testium, licet princeps ad supplicationem nihil rescripserit, dum tamen illud testamentum sit vltimum: & hæres scriptus in eo potest nedum bonorum possessionem ex eo agnoscere, sed etiam hæreditatem adire, & omnia facere quæ scripti hæredibus competunt: dummodo testator habuerit factionem testamenti, & nullus alius defectus intervenerit, quam numeri testium: requiritur tamen quod per alios testes probetur quod principi fuerit insinuatum testamentum, si de hoc dubitetur. h. d. Alexand. post Bal. & Salye.

XIX. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Ioanni P.P.

OMnium * testamentorum [r] solennitatem superare videtur, quod inserti mera fide precibus [s] inter tot [t] nobiles probatasque personas, etiam conscientiā principis teneat. * ¶ Sicut ergo securus [v] erit, qui actis cuiuscunque iudicis, aut municipum, aut auribus priuatorū mētis suæ postremum publicauit[x] iudicium: ita nec de eius vnquam succelsione[y] tractabitur, qui [z] nobis medijs, [a] & toto iure (quod in nostris est scrinijs cōstitutum) teste[b] succedit. ¶ Nec sanè illud hæredibus nocere permittimus, si rescripta[c] nostra nihil de eadem volūtate responderint. [d] Voluntates

A de defen. ciui. §. nulla. colla. iij. quæ est cōtra. Solu. hæc lex cum prædictis concor. in ciuitate Romana dicit & Constantinopoli tana: illa in prouincijs & extra vrbē: vt infra de dona. l. in hac. Sed contra infra. l. proxi. in princip. sed expone vt ibi.

d *Mos*. id est consuetudo.

p *Quem*. scilicet morem.

q *Irritam*. non tamen erit irrita: vt infra eo. l. consulta.

OMnium.] CASVS. Si testamentū fecisti, & illud principi insinuasti: an ob id solenne diei possit, testibus non adhibitis, quos adhiberi in testamento necesse est, ac si coram quouis iudice præsentibus septem testibus cōditum sit? Respon. quòd sic. An autem minus valeat, quòd super hoc rescriptum principis non habuisti, quæritur? Respon. quòd non. An autem post audientiam tibi à principe præstitam mutare possis voluntatem, quæritur? Dicitur quod sic: cum iudicium tuum principi insinuatum, ita firmum est, si id confirmauerit, & vltimum sit, quod probabitur eo ipso quod non probatur contrarium. f. quòd aliud non fecisti: nec necesse est ꝙ successor tuus iudicem audeat causa petendi bono. posset. quia sola voluntas sufficit illius in adeunda hæreditate. pōtest ergo qui testari voluerit, & potuit lege nō prohibente, hæredem principi declarare: nec timere debet hæres, si probare possit voluntatem sic principi oblatam fuisse: ne aliud sibi aduersetur. §. quòd non sit capax, vel possit testamentum per quæreIam inoffi. irritari, vel quod testamentum non possit facere defunctus, &c.

r *Omnium testamentorum*. Sic construe, id testamentum, quod tenet conscientiam principis, inter tot nobiles probatasque personas: illud dico incertum mera fide.

s *Precibus*. scilicet de quo fit mentio in libello precum porrectarum principi, vt ipse interueniat, videtur superare, &c. Ego aliter construo: omnium testamentorum solennitatem superare videtur, subaudi id testamentum, quod tenet etiam conscientiam principis, subaudi, e existentis inter tot &c. incertum precibus: subaudi, factis mera fide, id est bona fide.

t *Inter tot*. q. d. multas: quia princeps non potest esse sine multis, sicut nec episcopus: vt in authē. quomodo opor. episcopos. §. illud. colla. j.

v *Securus*. scilicet hæres.

x *Publicauit*. i. manifestauit, f siue condidit: & sic non est contra. §. eo. l. proxi. Alij dicunt g loqui hic extra vrbem: ibi in vrbe, vbi est magister census.

y *Successione*. actiuè. id est, de successione hæredis, qui succedit.

z *Qui*. scilicet hæres.

a *Medijs*. id est, imperatore præsente.

b *Teste*. id est testificante. sic instit. de pub. iud. §. item lex Cornelia de sicariis ibi. vltore ferro.

c *Rescripta*. id est, si nostra voluntas.

d *Responderint*. id est, licet non apptobauerimus.

Nostram.

Ordo litera.

f Vsta expositio non cōgruit literæ.

g Et male. Alexan. & Iaso.

Nouus genus testamenti & veteris. inuidia per hanc legem nitro ducitur, quod Theodosianus dicit posse fieri mentio in Nouel. Theodosii. Contius.

Concor. gloss. in fi. c. 1. extra de translat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Nostram.* quæ per præsentiam colligitur.
b *Comprobetur.* quod est eo ipso. quod non probatur contrariũ, vt hic subijcit, nec &c. sic & ff. situ. j. l. fi is.
c *Bonorum.* i. non est necesse a vt successor adeat iudicem causa petendæ bonorum possessionis: quia sufficit sola voluntas.
d *Complere.* quantum ad acquisitionẽ dominij, plene datur per testamentum, plenius per mortẽ, plenissime per aditionem.
e *Cui.* id est quibus. de plurali autem trãfit ad singulare: sic. ff. de in ius vocan. l. fina.
f *Oblatas.* ipsum venisse, & se institurum esse hæredem. secundũ Azo.
g *Testibus.* ex hoc videtur quod solus imperator non sufficeret: vt hic, & ff. de testi. l. iurisiurandi. quod verum est b secundũ Azo. & H. sed quidam dicunt solum eum sufficere, & c quædam verba in hac. l. illud velle videntur: vt ff. e. in prin. ibi, qui nobis &c. & quod hic dicit, non obstat: quia non exigitur iudicium defunct testibus probari: sed preces principi porrectas, secundum defuncti voluntatẽ. Quid ergo secũdum primos operarur imp? Respond. quod testamentũ habetur pro publicato: vt ff. ea. l. ibi, sicut ergo &c. vnde licet amittatur originale, nihilo minus tamen potest adiri hæreditas ex eo: ac si esset publicatũ d coram magistro census: quod non esset aliàs: vt ff. de cadu. tollen. §. & cum triplici. Item quia non habet necesse petere bonorũ possessionẽ, licet sit talis qui etiam iure nouo nõ admittatur sine ea: vt habes i casu. ff. de iuiust. rup. testa. l. posthumus. & aliàs vt not. ff. vnde cog. l. fina. Item sufficiũt hic duo testes: vt not. infra eod. l. hac consultissima.
h Et. hæredi.
i *Non possunt.* nec querela inofficiosi testamenti, nec contra tabulas, & potuit testari defunctus, & hæres est capax.

a Ista glos. prehibetur in quantũ innuit quod hæres scriptus coram principe nõ possit agnoscere bonorũ possessionẽ de iure prætorio. Fulgo.

Imperator solus an sufficiat in condendo testamento.

b Immo est falsum. B. B. Salye. & Ias.

c Ista cõmuniter tenentur, & est vera. Alex. & Ias.

Legendũ VIIII.

d Et bene Bal. & Al. *et Ital. est singu. secundũ Ang. in l. filio prætorio. ff. de inoffic. test. & secundũ* Fulg. & Ia. Luc.

NOlumus conuelli * deficientium scriptas iure ac solenniter voluntates, k dum quoddam morientis supremũ, & non scriptum l processisse confirmatur m arbitrium, tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit pertinere. ¶ Omnib* enim priuatis & militantibus interdicimus, ne huiusmodi perhibeant n testimonia: & falsi criminis reos teneri præcipimus, si cum scriptæ iure ac solenniter deficientium extiterint volũtates, non scriptum aliquid sub nostrorum nominum mentione falso adstruere moliantur. ¶ Nemo itaque relictus hæres, vel legibus ad successionem vocatus, nostrum, vel potentium nomen horrescat: nemo ferre testimonia in hunc modum, vel suscipere. o in gestis huiusmodi voces audeat nostro vel etiam priuatorũ potentium nomine. Da. VII. Id. Mar. Constantinop. Theodos. A. VII. & Palladio Coss.

Testamentum in scriptis fieri debet secundum formam hac lege traditam. hoc dicit vsque ad. §. & imperfecto. A. ex. concor. Bal. & Salye.

XXI. Impp. THEODOS. & VALENTI. AA. Florentio. P. P.

HAc consultissima * lege sancimus licere per scripturam p cõficientibus testamẽtum, si nullum scire volunt ea quæ in eo q scripta sunt, consignatã, vel ligatam, vel tantum clausam, inuolutamque r proferre scripturam, vel ipsius testatoris, vel cuiusliber alterius manu conscriptam, eamque rogatis s testibus septẽ numero ciuibus v Romanis, puberibus, omnibus simul offerre signandam & subscribendam: dum tamẽ testibus præsentibus

Legendũ VIIII.

d Et bene Bal. & Al. *et Ital. est singu. secundũ Ang. in l. filio prætorio. ff. de inoffic. test. & secundũ* Fulg. & Ia. Luc.

XX. Eorundem AA. edictum ad populum vrbis Constantinopolitanæ, & omnes prouinciales.

A n *Perhibeant.* id est, dicimus: vt non perhibeant.
o *Suscipere.* aliquis scilicet iudex.

Ac consultissima.] CASVS. Si septem testibus adhibitis subscribẽtibus & signantibus testamẽtum fecilli, & id signasti, & ligatum ostendisti: an ob hoc infirmari debeat, quod ea in eo scripta sunt? Respon. quod non, cum testes illud scripsilli vel alius, & ei subscripsisti. Si autem literas ignoranti, & subscribere nequiuisti: adhibitis septem testibus cum scripsore, sic mum maueat testamentum, etsi ea quæ in eo scripta sunt testes ignorauerunt: nec necesse est quòd eodem tempore inchoẽtur & complearur testamentum: sed diuerso bene complearur, & valeat, testes subscribant & sigillent simul & semel. alioquin non valeat testamentum. [EX IMPERFECTO.] Si testamentum minus solẽniter condidisti, pœna adhibitis duob* testibus, an valeat, refert an inter liberos factum fuerit, an admixta persona extranei. Primo casu valebit sin pliciter in secundo casu in persona extranei non valebit: in persona liberorum sic & eis accrescit.

Testamentum in scriptis solenniter conditum, non tollitur per sequens etiam solenne sine scriptis condatum, in quo princeps vel alius potens diceretur instituisse. Alexand.

p *Per scripturam.* i. subscriptam. hoc quo ad nomen hæredis. quia ibi rigitur: quia testator debet illud manu sua scribere, si potest: vt infra eo. l. iubemus. in princi. sed & illa corrigitur per auth. ibi positam, & sic redit ad istam.
q *Legatis* vt ff. eo. l. hæredes. in fi. & infra de codicil. l. fi. §. fin. & in auth. de testi. §. & licet. in fi. §. coll. vij. Item not. k septem testes. & hoc regulariter. quandoque enim octo, vt quando testator non subscripsit: vt in fi. huius resp. Item in testamento & codicillo pater testatur inter filios, sufficiunt quinque septem: vt infra eo. §. ex imperfecto.
r *Cuiusuis.* id est liberis hominibus. Item puberes, vt subijcit vt institu. eo. §. testes autem.

Conscriptam. i. subscriptam. hoc quo ad nomen hæredis. quia ibi rigitur: quia testator debet illud manu sua scribere, si potest: vt infra eo. l. iubemus. in princi. sed & illa corrigitur per auth. ibi positam, & sic redit ad istam.

Rogatis vt ff. eo. l. hæredes. in fi. & infra de codicil. l. fi. §. fin. & in auth. de testi. §. & licet. in fi. §. coll. vij. Item not. k septem testes. & hoc regulariter. quandoque enim octo, vt quando testator non subscripsit: vt in fi. huius resp. Item in testamento & codicillo pater testatur inter filios, sufficiunt quinque septem: vt infra eo. §. ex imperfecto.

Cuiusuis. id est liberis hominibus. Item puberes, vt subijcit vt institu. eo. §. testes autem.

Subscripserit.

a *Subscripserint.* l. e. l. cùm antiquitas. in fi. contra. solu. illa corrigit ittam, in casu scilicet quando testator scripsit totum sua manu. & in alio non.
b *Nullo alio.* scilicet alieno: vt ff. e. l. hæredes. in fi. nisi ex necessitate: vt infra e. l. cum antiquitas. circa principium.
c *Subscripsimus.* infra eod. l. cum antiquitas. §. si tamen in quendam. contra. vbi dicit & in media parte testamenti fieri posse subscriptionem. sed ibi est specuale, vel corrigit. Vel dicit ibi de medio temporis, non de medio testamenti.
d *Non subscripturn.* scilicet subscriptione testis: & debet contineri nomen testis & testatoris: & quilibet debet subscribere pro se, non vnus pro alio: vt ff. eo. l. pe. nisi in testamento iusticiæ: vbi vnus pro alio subscribit: vt infra eodem. l. fi.
e *Ex imperfecto.* scilicet testamento. vel nou.
f *Liberos* inter eos erat. Sed contra. ff. de confir. tut. l. qui à patre. vbi innitit non tenere. Solu. b dicunt quidam hanc scripturam esse codicillum, non testamentum: & arbitrer familiæ ercisciundæ sequitur patris voluntatem in diuidendo, licet ab intestato: vt supra familiæ ercisciundæ & eis accrescit.
g *Per scripturam.* l. e. l. ibi, nec ideo, &c. & ff. eo. l. qui testamento. §. fi. sed aliud in nuncupatiuo: vt infra ea. l. §. per scripta sunt testes igno. & ff. eo. l. cum antiquitas. §. si tamen in quendam. §. fin: Alij dicunt inuolutum, id est valde ob scutam, quasi obscuris verbis dictatam.
h *Inuolutam.* Cin. Inter: vt ff. eo. l. ad testimo. §. fin: Alij dicunt inuolutum, id est valde obscutam, quasi obscuris verbis dictatam.

testator suum esse testamentum dixerit, quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti subscripserit: a quo facto, & testibus vno eodemque die ac tempore subscribentibus & cõsignantibus, testamentum valere: nec ideo infirmari, quod testes nesciant quę in eo scripta sunt testamento.

¶ Quod si literas testator ignorer, * vel subscribere nequeat: octauo subscriptore pro eo adhibito, eadem seruari decernimus.

¶ In omnibus autem testamẽtis, quæ præsentibus vel absentibus testibus dictantur, superfluũ est vno eodemque tempore exigere testatorem & testes adhibere, & dictare suum arbitrium, & finire testamentum. ¶ Sed licet alio tempore dictatũ scriptúmve proferatur testamentum: sufficiet vno tempore eodémque die, nullo actu b extraneo interueniente, testes omnes, videlicet simul, nec diuersis temporib* subscribere signareque testamentum. ¶ Finem autem testamenti subscriptiones c & signacula testium esse decernimus. ¶ Nõ subscriptum d autem a testib*, ac nõ signatum testamentum, pro infecto haberi conuenit.

Testamentum imperfectum ratione solennitatis, valet inter liberos tantum. Alexan.

Ex imperfecto e autem testamento voluntatem tenere defuncti, nisi inter solos liberos f à parentibus vtriusque sexus habeatur, non volumus. ¶ Si vero in huiusmodi* voluntate liberis alia sit extranea mixta persona: certum est eam voluntatem defuncti quantum ad illam dumtaxat permixtam personam pro nullo habeti, sed liberis accrescere.

Hodie testamentum in scriptis minus solenne inter liberos condutum, ita demum valet. si forma hic scripta seruatur: & tunc in eo legata & fideicommissa ac libertates quibuscunque relinqui possunt. Salyce. & Alexander.

IN AVTHENT. de testa. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. viij. cõstitu. iij.

QVod sine g subscriptione ita procedit, si parens literas eductus, manu propria, nõ signis, sed literarum consequentia declaret & tempus, & liberorum nomina, item & vnciarum numerum, seu signa rerum speciali um: in quo & aliis legari, & fidei committi, & libertas relinqui potest.

Testamentum factum inter liberos, non reuocatur per aliud testamentum. nisi secundum testamentum sit solenne, & testator in secundo declaret se nolle illud prius testamentum valere. Alexand.

IN AVTHENT. de test. imperfe. §. & si quidem. colla. viij. constitu. iij.

HOc inter liberos testamentũ ita infirmatur, si parens septẽ testibus adhibitis declaret se nolle tale testamentum valere, h & aliam disponat voluntatem, vel in testamento perfecto, vel in nõ scripta perfecta voluntate.

Finit text. auth. Sequitur textus Codicis.

Testamentum nuncupatiuum fieri debet coram septem testibus ad hoc conuocatis, & testatoris voluntatem audientibus, hoc dicit vsque ad §. si quis autem. Alexand.

facit aliud testamentum, vel perfectum, vel non, inter liberos.

[PER NVNCVPATIONEM.] Si sine scriptis vis testari, adhibe testes septem: & coram eis voluntatem tuam declara. [SI QVIS.] Si primo testamento facto & perfecto, secundum fiat: an valeat, quæritur? Respond. quod non: aliàs valebit, nisi iure fuerit cõsummatum: nisi in casu scilicet si iure pti nõ e bona: mo testamento scriptus fuerit hæres, qui ab intestato defuncto succedere non poterat: in secundo minus solenni scriptus fuerit hæres qui succedit ab intestato: & sic solenne primũ per minus solenne subsequens tollitur, quinque tamen testes necessa liberi sunt ad minus: quod si adhibiti non fuerint, nõ valebit. Nec solum in Latino potest condi testamentum, sed etiam in Græco. Viuianus.

h *Valere.* non igitur sufficit facere secundum, nisi dicat. nõ obstante primo, quod nolo valere. & sic est arg pro rescripto contra legem indultis, vt non valeant nisi dicatur, nõ obstante tali lege. & vt ff. de lega. iij. l. si quis. in principio. & est propter pię cedentem solennitatem. h aliàs ex eo quod sit secundum, tum pitur primum: vt infra eo. l. penult. & ambæ istæ sunt in authen. de testamen. imperfec. §. nos omnia igitur. colla. viij.

Et bene. Bald. & Cor.
Ista ratio nõ est bona: *istud est intro ductum* *sanare liberi* *verũ: vt hic* Sal. Alex. *& Ias.*
Rescriptum contra legem *Cõtra legem*
non valet. *nõ dicatur* *nõ obstante* *Et hic lege.*
Sequitur.

Sequitur glossa textus. I. C.

a Sequitur glo. Pan. Al & Ias.

a *Sine scriptura*. vel etiam cum scriptura: sed ad hoc tantum, vt probaretur fic fuisse factum nuncupatiuum testamentum.

b *Auctorum*, vt insti. eo. §. fi. & arg. supra tit. j. l. hac consultissima. non autem dico quod hæc verba habeat testator necesse dicere: vt infra eodem. l. in testamentis. vel si habebat necesse p. l. illam, corrigitur per. l. illam.

c *Decernimus*. scilicet per compositionem secundi: sed & aliis modis potest infirmari, vt per incisionem chartæ: vt infra eodem. l. nostram. quæ est contra.

Testamentum solenne in multis casibus tollitur per secundum nouum solenne.

d *Sanctum*. sic ergo solennis & valida tollitur per non solennem, in qua sunt scripti coniuncti: & erat idem etiã in veteri iure: vt ff. de iniusto testa. l. ij. Vel dic illud ibi à compositoribus codicis statutũ. Sunt & alij duo casus, vt quando secunda voluntas est militaris: vt dicta. l. ij. Item quando prima erat valida fanore militiæ: vt ff. de mili. testamẽ. l. ei militis. §. fina. Est hodie quartus: vt infra eodem. l. sancimus. circa finem. Alibi autem seruo regulam, vt nõ tollatur primum per secundum minus solenne: vt hic, & institu. quibus modis testamen. infir. §. ex eo. & ff. de adimen. lega. l. ex parte. & ff. eodem. l. hæredes. §. si quid. Sed certe & aliàs præterquàm in prædictis quatuor casibus videtur tolli primum per minus solenne: vt infra de his quib. vt indig. l. hæreditas. quæ est contra. sed ibi non dicitur illa secunda voluntas, cum dicit, non mereri: e quia in nullum est collata: & ideo fiscus habet. Item adhuc idem: vt ff. de his quibus vt indig. l. cum quidam. quæ est contra. sed ibi secundum testamentum erat perfectum, & omni solennitate vallatum: & ideo tollit d primum, licet scripti in eo secundo non essent capaces. Itẽ adhuc videtur idem vt ff. de condit. institu. l. penulti. §. fina. vbi facto testamento appo. nit testator cõditionẽ in codicillis, qua non completa dicit hæreditatem auferri instituto. Sed dic, e quod inuanum cogitauit testator. Item idem adhuc. ff. de acquiren. hæredi. l. Claudius. sed ibi primum solenne non valet: quia prius decessit hæres, f quàm ex eo adiret hæreditatem: non autem tunc purgatur per secundum minus solenne.

b *Glo. sequitur* Bar. Bal. Baly. & Ias.

c *Ita quod propter hoc non rumpitur primũ*. Bar. * *& intelligas relinquere vt apparet ex. l. vlt. & de testa. tutela. quæ huius pars est. ita-que eandẽ dic & Consulem. Contum. & Imma tex. dicit ibi quod non tollitur*. Al. & Ias.

d *Decernimus*. hic nota quod sufficit si testes iurati dicant tabellionem, ita testatus est: vt sit instrumentum & testamẽtum: sic & infra eodem. l. fina. §. pe. Sed contra est. quod enim hic & infra dicitur, intellige vt iurent in causa coram iudice: nunquam enim reperitur quod tabelliones possent recipere talia sacramenta: & appellantur ergo depositiones, scripturæ quæ fiunt de his quæ sacramento adiuruntur: vt hic, & sic pontur supra de epis. audien. l. iubemus.

e Sequitur

Per nũcupationẽ quoque, hoc est sine scriptura, a testamenta nõ aliàs valere sancimus, quàm si septem testes (vt suprà dictum est) simul vno eodémque tempore collecti, testatoris voluntatem, vt testamentum sine scriptura facientis audierint. b

Primum testamentum perfectum & solenne, non tollitur per secundum imperfectum, nisi tribus concurrentibus, scilicet quod in primo testamento solemni fuerunt instituti extranei, & quod in secundo non solenni fuerunt instituti venientes ab intestato: & quod saltem in secundo intervenerunt quinque testes: quibus concurrentibus adhuc secundum testamentum non valet vt testamentũ, sed vt voluntas intestati. h. d. vsque ad finem. Alexander.

Si quis autem testamento iure perfecto, postea ad aliud venerit testamẽtum: nõ aliàs quod antè factũ est, infirmari decernimus, c quàm si id quod secundò facere testator instituit, iure fuerit cõsummatũ. ¶ Nisi fortè in priore testamento scriptis his qui ab intestato ad testatoris hæreditatem vel successionem venire non poterãt, in secunda voluntate testator eos scribere instituit, qui ab intestato ad eius hæreditatem vocantur. eo enim casu, licet imperfecta videatur scriptura posterior, infirmato priore testamẽto, secundá eius voluntatem nõ quasi testamentum, sed quasi voluntatem vltimam intestati valere sancimus: d in qua voluntate quinque testium iuratorum depositiones e sufficiunt: quo non facto f, valebit g primum testamẽtum, licet in eo scripti videantur extranei.

Potest quis testari Græcè & Latinè. Baldus & Salycetus.

Illud etiam huic legi prospeximus inserendum, vt etiã Græcè h omnibus liceat testari. * Da. Idibus Septem. Theodosio. A. XVII. & Festo Conss.

In testamento possunt relinqui legata tam dictatoribus testamenti quàm testibus eiusdem testamenti. Alex. concor. Bal. & Saly.

xxiii. Imp. ZENO. a. Sebastiano præfecto prætorio.

Dictantibus testamẽta, vel aliam quamlibet vltimam voluntatem, legatum, vel fideicommissum, vel quodcunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorẽ posse relinquere, minimè dubitandum est. i ¶ Testibus etiam ad efficiendã voluntatem adhibitis pro suo libito * quod voluerit testator relinquere non prohibetur. k Da. Ka. Maij, Constantino. Basilio Iuniore. V. C. Cos.

Pro insinuatione seu publicatione testamenti nil solet debet magistro census, si hæreditas summam centum aureorum non excedat. & talis insinuatio fieri debet coram magistro census. & facta coram alio iudice ecclesiastico, vel seculari, non valet ipso iure, tanquam facta coram iudice incompetenti: tamen per hoc non præiudicatur vltimæ voluntati, quin de nouo insinuari possit coram competenti iudice. Alexand.

xxiii. Imp. IVSTINIANVS A. Archelao præfecto prætorio.

Consulta diualia * quibus cõsideratè prospectum est ne voluntates vltimæ deficientium in hac regia vrbe confectæ apud alium aperiri possint, quàm apud virũ clarissimum pro tempore cẽsus magistrũ, monumentis m interuenientibus pro iuris ordine, néue in hæreditate cuius summa centum aureorum preciũ nõ excedit, mercedis quicquam aut sumptuũ, censum administrantes, aut censualis apparitio super intimandis iisdem elogiis audeãt adsequi, firma nũc quoque dicimus: ac repetita * promulgatione, non solum iudices quorumlibet tribunaliũ, verumetiam defensores ecclesiarum, n quos turpissimum intimationis genus irrepserat, præmonendos censemus, ne rem attingant, quę nemini prorsus omnio secundũ constitutionum præcepta, quàm census magistro competit. Absurdum est namque, si promiscuis actibus rerum turbentur officia, o & alij creditum, alius subtrahat: & præcipuè clericis, p quibus opprobrium est si peritos se velint q reseripta, quæ sunt supra de episco. & cleri l. repetita. & l. placet. & infra de donatio. l. in hac. & l. secundum diui. & supra eodem. l. testamenta.

m *Monumentis*. id est publicis scripturis.

n *Defensores ecclesiarum*. scilicet clerici.

o *Officia*. vt & supra de assesso. l. nemo. & supra de postu. l. quisquis. §. fi.

p *Clericis*. vt d. l. supra de episco. & cleri. l. repetita.

q *Se velint*. scilicet ostendere.

a *Non*. testamentum autem non ob hoc vitiatur. & redditur ratio, & hoc subijcit, nec enim &c.

b *Interpretes*. sic supra eodem. l. si vnus. ibi, vel ab altero &c.

A Mbiguitates.] CASVS. Si testamentum iure fecisti, licet ordo scripturæ in eo, vitio notarij & imperitia non seruatur, vt quia primo scripsit legata, demum hæredis institutionem, cum econtrario fieri debeat: an ob hoc minus valeat testamẽtũ, quæritur? Respondeo quod nõ, licet antiquitus hoc observaretur, quo non observato nõ valuit testamentum.

c *Vel imperitia*. vel error: vt supra eodem. l. errore.

d *Non ex mente*. hodie idem etsi ex mente: vt infra. de lega. §. ante hæredis. vel dic quod hoc refertur ad alia, nõ ad capitulum primum: quandoque tamen seruatur ordo: vt prius instituto, quàm substituto erit. vt ff. de vulga. substi. l. moribus. §. prius. a Item non dico quod hæc lex habeat locum si imperitia tabellionis minor numerus testiũ interueniat, vel quid de iuris ordine, id est solennitate immutetur, b secundum Azo. transpositio ergo literæ non nocet: sed solennitatis omissio sic. c *Scribit*. qui tamen seruus esse non debet: vt infra de rabel. l. generali. lib. x.

Præposteri.] CASVS. Si testamentum iure fecisti, & rogasti nihil ab hærede tuo decem, & reliquisti his verbis, si nauis venerit, tunc intra diem mortis mex proximũ, vel pridie quàm mortaliũ dato decem: an ita præposterato sertum, præstet, vtiet testamentum, quæritur? Respon. quod non: nec tamen in testamento non nocet præposteratio, sed nec etiã in contractibus: vt infra. de inuti. stipu. §. item si quis. Item nec in dotibus: vt supra de iure do. l. si mulier. c nam ibi prius valeat: exactio tamen eius non competit nisi post diem vel cõditionem existentem. Viuianus.

f *Præposteri*. id est præposterationis vitium. præposteras vitiabat olim contractus & vltimas voluntates.

g *Quam*. scilicet reprehensionem.

h *Constitutio*. vt supra de iure doti. l. si mulier. c nam ibi prius continebatur de dote, & postea de testamento: ipsa vero prius testaris, & postea dotem reddi volebat. Item secundum Ioan. si ita dicatur. si dabis mihi nomine dotis decem, promittis re nuncupata mihi. primo enim nubere, postea dos dari debet. sed hoc exemplum non est huius legis.

i *Contrahitur*. vt ecce si Titius fuerit consul vsque ad annum, tunc ex hac die decem dare spõdes. tempus enim dationis præcedit, conditio sequitur: cum econtra fieri debeat: vt insti-

disceptationum esse forensium. Pœna etiam temeratoribus præsentis sanctionis feriendis quinquaginta librarum auri. a Nec enim concedendum est * vt suprema vota deficientium, euersionis * quicquam ex incongrua insinuatione contrahant, dum res ab incognitis b vsurpantur audacter. Dat. XIII. Kalend. Decemb. Constantinopo. Iustino. A. II. & Opilione Coss.

Verborum ambiguitas, vel ordinis peruersio, si à tabellionis errore procedant, non vitiant. Alexand. & Salyc.

xxiiii. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

Ambiguitates quæ vel imperitia c vel desidia testamẽta conscribentium oriuntur, resecandas esse censemus: & siue institutio hæredum post legatorum donationes scripta sit, vel alia prætermissa sit obseruatio, non ex mente d testatoris, sed vitio tabellionis, vel alterius qui testamentum scribit: e nulli licẽtiam concedimus per eam occasionem testatoris voluntatẽ subuertere, vel minuere. Dat. Kalendis Ianuar. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

Transpositio verborum non vitiat contractũ, nec vltimam voluntatem. Baldus, Salycetus, & Alexander.

xxv. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

Præposteri f reprehensionem quam g nouella constitutio h diui Leonis in dotalibus instrumentis sustulisse noscitur: in alijs quoque omnibus tam contractibus i quàm testamentis k tollimus: vt tali exceptione cessante, & stipulatio & alij contractus, & testatoris voluntas indubitatè valeant: exactione videlicet post conditionem vel diem competente. l S. Dat. VII. Id. Decemb. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

Valet testamentum nuncupatiuum, licet testator non exprimat coram testibus illa formalia verba, scilicet ipsos testes esse vocatos ea quæ valet sine scriptis testari. Alexand.

xxvi. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

In testamentis sine scriptis faciendis omnem formalem obseruationẽ penitus amputam: m vt postquàm septem testes conuenerint, satis sit voluntatem testatoris vel testatricis simul omnibus manifestari, significantis ad quos substantiam suam peruenire velit, vel quibus legata dare, vel fideicommissa, vel libertates disponere: etiam si non ante huiusmodi dispositionem prædixerit testator vel testatrix illa formalia verba, n *ideo eosdem testes conuenisse, quod sine scriptis suam voluntatem vel testamentum componere censuit*. S. Dat. IIII. Id. Decemb. Cõstantinop. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

Testamentum perfectum, solo cursu temporis non tollitur, sed per sequens perfectum testamentum, vel per solam contrariam voluntatem in actis, vel coram tribus testibus declaratam cum tractu decennij ex tempore facti prioris testamenti. Alexand. post Baldum & Salycetum.

xxvii. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Sancimus, * si quis legitimo modo condidit testamentum, & post eius confectionem decennium profluxerit: si quidem nulla innouatio vel contraria voluntas testatoris apparuerit, hoc esse firmum. Quod enim non mutatur, quare stare o

c Ita. testamentum. ibi. vel ab altero &c.

d Testamentis. vt si dicam, si nauis venerit ex Asia quandocunque, vel intra annum: tunc intra proximum diem mortis meę decem dato. nam primo venire, postea dari debet: vt ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. §. fi. & de pec. lega. l. quidam. Sic ergo generaliter nota præposterationem non nocere: sed hoc fallit, vt supra de hære. actio. l. vt debitum. & infra de excu. rei iudi. l. j. & de senten. & interlocu. l. prolatam. quæ sunt argu. contra. ADDITIO. Dic quòd ibi erat ordo necessitatis, hic voluntatis, cuius peruersio actum nõ vitiat. Bart. in l. ij. §. prius. ff. de vulg.

Testamentũ non vitiatur per præposterationẽ.

e Competente. vt argu. supra vt actio. ab hærede. l. j.

In testamentis.] CASVS. Non scriptis cõdidisti testamentum, & septem testes adhibuisti. coram quibus substantiam tuam ad quos pertinere volebas, significasti: an ideo minus valeat testamentum, quòd ista verba non expressisti, vos testes vocaui, quia sine scriptis supremam voluntatem meam declarare volo, quæritur? Respond. quod non: licet antiquitus hoc obseruarent, & prædicta verba necessariò erant exprimenda.

m *Amputamus*. vt supra eodem. l. quoniam indignum.

n *Formalia verba*. quorum sensus hic est, ideo eosdem. Vel propriè hæc erant verba. Sed contra supra qui testam. fa. possunt. l. hæc consultissima. Solu. ibi in cæco: hic in videnti.

* Hæc lex abrogat legẽ Honorianã quæ extat in Cod. Theodos. li. 4. ti. 4. l. 6. Contius.

Sancimus.] CASVS. Si testamentum iure fecisti, & conualuisti, & decennio elapso voluntatem tuam non mutasti: firmum manet testamentum. Si autem medio tempore voluntatem tuam mutasti, & aliud testamentum condidisti: si solenne fuit, ipso iure tollitur primum. Si autem dixisti te nolle primum testamentum valere, vel alijs quibuscunque verbis apparuerit te velle contrarium: & hoc etiam coram iudice præsentibus ad minus tribus testibus declaraueris: & decennium à tempore voluntatis contrariæ (secundum quosdam) vel compositionis testamenti (secundum alios) effluxerit: verum maneat testamentum primum ratum? Dicitur quòd non, immo rumpitur.

o *Stare*. certe pro nihilo: vt hic, & infra de appel. l. præcipimus. in fi. & supra de testa. tu. l. ij. & i auth. quib. mo. na. effi. sui. §. tribus. colla. vij. Sed arg. contra. ff. de adimen. lega. l. alumnæ. §. qui filias ex disparibus. ADDITIO. Ibe. §. est sub. l. Titia. & dic quod concor. cum hac. l. quiatibi prima diuisio nõ reformatur nisi in his quæ venerunt in secunda. Cy. Ang. Salycetus & Alexander.

Quemadmodum

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Testamẽtũ secundũ an ipso iure tollat primũ. a Diuina, secundũ Al. * Concor. gl in c. cum causam, super verbo, personas. circa me. extra de testi. * Concor. c.1. cũ gl. super verbo, mortis in med. extra de his quæ vi met. cau. * al. elapsum.*

b Quia vitiat text. secũdum Alex.

*c Hæc est de mentibus iuris, cũ clausula in fi. posita debeat referri ad omnia præcedentia Sal. & Ale. * Theodosij & Honorij quæ extant in Codice Theodos. eod. tit. ne quis post decem. Contius. d Ista est vera secundum Bart. & alios. e Placet Butr. displicet tamen Angel. & Ale.*

a *Quemadmodum.* i. qualiter. interrogatiuè loquitur.

b *Efficitur.* certe nullo modo.

c *Ipso iure.* immo videtur ope exceptionis: vt ff. de bonorũ possessione secundũ tab. l. pe. §. testamento. ibi, nec putauerit quisquam &c. Solu. ibi vltimæ tabulæ non erant solennes a, & in eis dixerat: quos in primis tabulis instituit, non meruerunt mecum iudicium. vnde non ipso iure est irritum: vt infra de his quib. vt indig. l. hæreditas. sed per exceptionem: vt ibi. hic vero vltimum testamentum solenne erat. Alij dicũt hic quòd hoc ipso iure, scilicet ope exceptionis: quod non placet b. Tu dic, quod ibi dicit de exceptione, referatur non ad proximum c, sed ad primum casum, scilicet quãdo testator post testamentum fuit arrogatus: deinde sui iuris factus declarauit se velle testamentum seruari. quia ergo sua voluntas non potest facere quin arrogatio teneuerit, & ipsum testamentum primum irritum fit: non ipso iure reconualescit, sed exceptione repelluntur venientes ab intestato, qui hæredibus in eo institutis volunt hæreditatem auferre: vnde dicitur, ambulatoria &c. vt ff. de adimen. lega. l. iij. in fi. & l. iiij. Nec obstat quòd ibi dicuntur similia: quia in aliquo, non per omnia similia sunt: vtrobique enim statur primo iudicio quod quodammodo erat expugnatum. Vel loquitur ibi cum testator incidit secundas tabulas, vt hæredes in eis instituti exceptione repellantur: nõ autem quòd illæ non tollant ipso iure primas: quanuis postea incidantur, & hanc approbo. Vel ibi non duravit d secundum testamẽtum, cum tabulas inciderit: hic duravit.

d *Fuerit.* aliàs fiat: id est, sit emensum à tempore scilicet quo monstrauit contrariam voluntatẽ secundum quosdam, vt colligunt hic. Tu dic à tempore compositionis testamenti: vt patet in princ. huius l. sed primi subaudiunt hic post, nos ante.

e *Constitutionibus.* id est legibus.

f *Antiquandis.* id est tollendis.

CVm antiquitas.] CASVS. Dicebant olim antiqui, quòd testamẽta debebant fieri vno contextu, nullo actu extraneo interueniente: hoc tamen limitat imperator, dicens quod si forte testator aliqua necessitate cõstrictus, puta vel medicinæ capiendæ, vel causa forte cacandi, vel alia necessitate vrgẽte vel-

prohibetur *? Quemadmodum[a] enim qui testamentum fecit, & nihil voluit contrarium, interstatus efficitur[b]? ¶ Sin autem in medio tempore contraria testatoris voluntas ostenditur *: si quidem perfectissima est secundi testamenti confectio: ipso iure [c] prius tollitur testamentũ, sin autem testator tantummodo dixerit non voluisse prius stare testamentum, vel alijs verbis vtẽ do contrariã aperuerit voluntatẽ, & hoc vel per testes idoneos non minus tribus, vel inter acta manifestauerit, & decennium fuerit [d] emensum *: tũc irritũ est testamentũ tã ex cõtraria voluntate, quàm ex cursu temporali. Aliter etenim testamenta mortuorum per decennij transcursionem euanescere nullo patimur modo prioribus constitutionibus [e] *, quæ super huiusmodi testamentis euacuandis latæ fuerant, penitus antiquandis [f]. Dat. XV. Kal. April. Cõstantinop. Lãpadio & Oreste. VV. CC. Cõss.

Modicum interuallum, sine actus contrarius ex necessitate naturæ prouenies testatori, vel testibus, non vitiat testamentum. Saly. Vel sic: In testamentis & quibuslibet vltimis voluntatibus ordinandis non debet interuenire actus vllus extraneus: nisi ex necessitate testatori vel testibus imminente: & si necessitas breui tempore posset transire, expectandus est ipse testis: alias loco eius est alius surrogandus. Et testamentum quod testator manu propria scripserit, & in aliqua parte testamenti illud se scripsisse signi ficauit, valet: licet aliter se testator non subscripserit. Alexand.

XXVIII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm antiquitas testamenta fieri voluerit & nullo actu interueniente, & huiusmodi verborum compositio non rite interpretata [h] penè [i] in petnciem & testantiũ & testamentorum [k] processerit: sancimus in tempore quo testamentum conditur, vel codicillus [l] nascitur, vel vltima quædam dispositio secundum pristinã obseruationem celebra-

A let secedere modicũ incepto testamẽto, & postea iterũ reuerti, & residuã partẽ testamẽti perficere: hoc facere potest similiter & testes, dũ tamẽ testis nõ diu absit. quòd si forte opus esset ei diu abesse, & non posset reuerti, & testator periclitaretur: tunc esset alius surrogandus. Secũdo dicit imperator quòd vult corrigere quandam constitutionem, quæ dicebat quòd septem testes debent adhiberi in testamentis, & subscriptio ipsi[*] testatoris. dicit lex quod si testator totum testamentum scripserit sua manu: non est opus sua subscriptione, similiter de codicillis dicit. textus satis prolixus est, hoc tamen dicit in casu.

B

h *Volueris.* vt ff. eo. l. hęredes. §. fi.

h *Interpretata.* passiuè.

i *Penè.* id est ferè, quia scilicet interim meretur.

k *Et testamentorum.* quæ nihil valebant.

l *Codicillus.* Nor. in singulari numero: vt dicitur. §. de sacrosanct. eccles. l. generali. & dicitur nascitur, id est incipit fieri.

m *Nihil enim.* interpositio est.

n *Subtilissima.* ablatiui absoluti.

o *Superfua.* id est extranea facta, nõ superflua dicta: alioquin contra. §. eo. l. testamentum. vel illa in verbis: hæc in actibus.

p *Comitialis.* id est caducus.

q *Imminet.* puta litis.

r *Repleto.* vt potu.

s *Deposito.* vt onere.

t *Fiat.* vt cum iam inceptũ est testamẽtum.

v *Ab eo.* surrogato, vel surrogatis.

x *Scisitari.* id est interrogari: quasi dicat, cum breuiter repetita erunt coram surrogatis, quæ ante eorũ præsentiã facta erant: quærent surrogati à testatore & à testibus qui ibi semper fuerunt. Repetistis coram nobis omnia quæ ante nos fecerat, & dispositura. ut ff. de appel. l. ampliorem. vt dicit vij. q. j. nihil. Alij dicunt. Quæ interrogabuntur, an quod interrogabuntur, ea quæ facta fuerunt, sint facta coram recedentibus. nec enim est hoc est. §. eod. l. hac consultissima. in prin. Expone ergo coram his, id est surrogatis, secundũ primã. vel corã recedẽtibus, secundũ aliã expositionẽ.

C

D

opus quod ipsi sciant quæ illa sunt. & pro consultissima. in prin. Expone ergo coram his, id est surrogatis, secundũ primã. vel corã recedẽtibus, secundũ aliã expositionẽ.

y *Tunc eos.* surrogatos vel surrogatum.

z *Eis.* id est quanuis.

a *In medio.* scilicet tempore postquàm quidam recesserunt, & antequam alij surrogarentur: & si non est cõtra supra. eod. hac consultissima. §. j. Item in eo quòd hic diuersis tẽporibus subscribitur, est contra. supra eodẽ. l. hac consultissima. §. in omnibus. sed

bus. sed dic quod hæc sit lex accelerata.

2 *Cum autem ex testimonio.* quæ est contra §. eo. l. hac consultissima. in fine. l. respon. quæ mutuo contingunt in eo capitulo aliàs casu.

b *Cassetur.* modo recitat aliqua quæ dicuntur in eadem. l. hac consultissima in prin. l.

c *Corrigentes.* hoc scilicet casu quando testator scripsit sua manu. vt arg. §. eod. authentica. quod fine.

I *Verum.*] CASVS. Ista lex & sequentes vsque ad titulũ sequentem, procedunt per textũ proprium: & satis clarę sunt. vide textum: quia casum super eis scribere esset obtundere auditores.

d *Mortuus fuerit.* vel noluerit: vt §. dicitur. §. oportet enim &c. in fine. §.

e *Committitur.* id est committeretur de facili, si permitteremus tales testari.

f *Quasi.* falsitatem.

g *A republica.* vt §. de fidecom. l. fi.

h *Tota.* id est omnia. hic ff. de fideiusl. l. si debitori.

i *In nos.* valet ergo in nominatis, & non in aliis. sed videtur in nullo valere: vt ff. e. l. si is. quæ est contra. So. hoc nomen, illud vetustus. Vel ibi certum erat quod alios erat instituturus, hic nõ, sed certe & hic dico certum, aequum nulla esset quęstio. sed tu dic quod hic fuit certum quos alios erat instituturus: quia forte vni testium eius nomen expresserat, qui dixit alijs. Vel ipsemet erat certum quos alios erat instituturus. & ideo hic valet in institutis, & aperitis in portio eis accrescit: hic non valet.

k *Ex se testes.*

l *Ex voce.* immò & nutu. vt ff. de leg. ij. d. cum proponebatur. & ff. de lega. ij. l. nutu. quæ sunt contra. Solu. hic in instrumione hæredis: ibi in nominatis & fideicommissis. Item contra. §. eod. l. hac consultissima. in prin. solu. vt ibi in glo. m. *Quemadmodum.* nota regulam, vt quæ seruantur in vno, seruentur & in alio: vt hic,

A subscriptiones testiũ ita fuerant essẽ secutæ. Sic etenim & naturæ medemur, & mortuorum elogia in suo statu facimus permanere.

Olim testator necessarius habebat subscribere manu propria: & hoc hodie verum est, nisi scribat testamentum manu propria, quia tunc non habet necesse subscribere. hoc dicit secundum Od. Et sic nota quod in scriptura privati testatoris non requiritur subscriptio. Bald.

Cum autem constitutione [a] quæ de testamentis ordinandis processit, cauetur, [b] quatenus septem testium præsentia in testamentis requiratur, & subscriptio à testatore fiat, vel ab aliquo pro eo, & constitutio sic edixit, Octauo subscriptore adhibito: & quidam testamentum suum omne manu propria conscripsit, & post eius literas testes adhibiti suas subscriptiones supposuerunt, aliaque omnia solenniter in testamento peracta sunt, & testamentum ex hoc dubitabatur an irritum factum esset: eandem constitutionem corrigentes [c], sancimus, si quis sua manu totum testamentum vel codicillum conscripserit, & hoc specialiter in scriptura reposuerit, quod hæc sua manu confecit: sufficiat ei totius testamenti scriptura, & non alia subscriptio requiratur, neque ab eo, neque pro eo ab alio: sed sequantur huiusmodi scripturam & literæ testium, & omnis quæ expectatur obseruatio: & sic testamentum validum, & codicillus, * si quinque testium literæ testatoris scripturæ coaduuentur, in sua firmitate remaneant, & nemo callidus machinator huiusmodi iniquitatis in posterũ inueniatur. Dat. VI. Kal. April. Constantinopo. Lampadio & Oreste. VV. CC. Coss.

B

C

D

In testamento in scriptis nomen eiusdem et hæredis instituti debet esse scriptum manu testatoris, aut eius voce nuncupatum coram testibus, & aliis testibus in subscriptionibus declaratis: aliquin illius hæredis institutio nulla est, in casu in quo persona hæc forma seruata non fuit. quod in futuro tantum testamenta post hanc legem locũ habet. & notarius qui contra fecerit, falsi pœna punitur. Alexand.

XXIX. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

IVbemus omnino testatorem, si vires habeat ad scribendum, nomen hæredis, vel hæredum in sua subscriptione, vel in quacunque parte testamenti ponere: vt sit manifestum secundum Codex.

illius voluntatem hæreditatem esse transmissã [n]. ¶ Sin autem forsan ex morbi acerbitate, vel literarũ imperitia, hoc facere minimè potuerit [o]: testibus testamenti præsentibus, nomen vel nomina hæredis vel hæredum ab eo nuncupati, vt omnimodo sciant testes, qui sint scripti hæredes: & ita certo hæredis nomine successio procedat. ¶ Si enim talis est testator, qui neque scribere, neque articulate loqui potest: mortuo similis est, & falsitas in elogiis committitur. * ¶ Quam [p], vt exul fiat à republica [q] nostra maximè in testamentorũ confectione, cupientes, hanc edictalẽ legem in orbem terrarum ponimus. ¶ Quod si non fuerit obseruatum, & nomen hæredis vel hæredum non fuerit manu testatoris scriptum, vel voce coram testibus nuncupatum: hoc testamentum stare minimè patimur, vel in totum, si tota [h] hæredum nomina fuerint prętermissa: vel in eius [i] hæredis institutionem, cuius nomen neque lingua neq; manus testatoris significauit. Sed ne aliqua fortitan obliuio testium animis incumbat, pluribus interdum nominibus hæredum expressis: ipsi testes in suis subscriptionibus (cum testator hæc non scripserit, sed nuncupauerit) eorum nomina subscribere non differant ad æternam rei memoriam. ¶ Sin verò ipse testator in qualicunque parte testamenti nomina hæredum (sicut dictum est) scripserit: superuacuum est postea testes in sua subscriptioe hæc exprimere: cum forsitan nec eos [k] scire testator suos hæredes voluerit, & semel causa ex ipsius testatoris scriptura appareat. † ¶ Oportet enim omnimodo vel ex literis testatoris, vel ex [l] voce quidem testatoris, literis autem testium qui ad elogium conficiendum fuerint connocati, nomina manifestari hæredum. Quemadmodum [m] enim in elogio quod sine scriptura conficitur, necesse est testatorem voce exprimere nomen vel nomina hæredum: ita & in testamentis per scripturam conficiendis, cum ipse testator manu sua scribere hæredes [n] vel noluerit, vel minimè potuerit, voce tamen eius eos manifestari oportet. ¶ Quæ in posterum tantummodo obseruari censemus: vt quæ testamenta post hanc nouellam nostri numinis legem conficiuntur, hæc cum tali obseruatione procedant. Quid enim [o] antiquitas peccauit, quæ prætentis legis insciа, pristinam secuta est obseruationem? ¶ Scituris & tabellionibus, & his qui conficienda testamenta procurant, quod si aliter facere ausi fuerint, pœnam falsitatis non euitabunt, quasi dolose [p] in tam necessaria causa versati. Dat. Kalend. † Mart. Constantinop. post consulat. Lampadij & Orestis. VV. CC.

Artis sit vera in omni suggestione.

† *Hic debet lega auth. Et ita observatio. sic. vt in vet. libris. Contius.*

† *Huius subscriptionis mentionem facit Iustinianus in Nouell. 66. §. pe. Contius.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

est iuris, & de iure: cum constitutiones principum ignoraue- A
rint: vt supra de iuris & facignoran. l. constitutiones.

a *Et non obseruato.* Redit ad legem veterem. 3. co. l. hac consultissima. in princip.

b *Inscribat.* haber ergo locum quando in scriptis sit testamentum, non ergo corrigitur ius vetus, cum testamentum sic sine scriptis. idem tamen & ibi dici posset, &c.

c *Nostram prouisionem.* l. ino. in quo sigilla erant appensa.

d *Imiderit vel abstulerit.* in ambiguis.

e *Non valere.* scilicet efficaciter: vt ff. co. l. ad testium. § . si signa turbata. nam si aganthæredes, obstat exceptio: vt ff. de bo. poss. secundum tabu. l. penult. §. testamento. & ff. e. l. hæredes. § . j. & ff. de his quæ in testa. delen. l. j. §. sed consulto. Vt enim non constituitur testamentum nuda voluntate, vel facto: ita nec debet tolli, vt eadem sit ratio contrariorum: vt ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Item quibus applicabitur hæc hæreditas? Videtur fisco: vt ff. de his quæ in testa. delen. l. proximè. in princip. sed contra videtur, quòd venientibus ab intestato: vt ff. si tab. testa. nul. ext. l. j. §. penult. quare dicunt quidam primò agnatos admitti. sed eis deficientibus fiscum. & sic loquuntur dictæ leges. Tu dic quòd si ideo incidat, vt intestatus decedat, veniunt agnati: vt ff. de his quæ in testa. del. l. fi. sed si ideo, quia reputat hæredes indignos, tunc fiscus: vt infra de his qui. vt indig. l. hæreditas. Sed quid si non appareat? Respond. fiscus venit fauore legatorum. soluet enim legata, quod non faceremt venientes ab intestato: vt dicta l. proximè. §. sed in re dubia. & ff. ad Syllan. l. cum fisco. & si quis aliquem testa. pro. l. si quis. §. fi fidei. & ff. de his quibus vt indig. l. cum quidam. §. vltimo.

Testamẽta nuda nolitate nõ constituitur, nec tollitur.

* *Ostendit. Testamẽta si incidatur per testatorẽ, quibus applicetur hæreditas.*

* *Not. idẽ iudicium de toto, vel maxima et parte. facit pro testibus dicentibus quod Titi⁹ displicuit totum caput Ioan. qui tamen solum maximam partem deplacuit.*

ADDITIO. Tu dicas in hoc tertio casu, aut probatur hæredes offendisse testatorem: & tunc glossa est vera. aut hoc non probatur: & tunc glossa est falsa: quia præsumitur voluisse decedere intestatus. ita dicit Dyn. in l. proximè. ff. de his quæ in test. del. vt refert ibi Bal. quem de hoc ibi latius vide: & habes ibi simile glos. in verbo, vindicaretur:

IN AVTHENT. vt sponsa. larg. §. quia verò. colla. ix. constitu. ij.

Hodie testator non tenetur nuncupare nomen heredis, quando testatur in scriptis. Salyc. & Alexand. Et satis est quod per se, vel per quemcunque alium scribat nomen hæredis. Alexander.

ET non [a] obseruato eo, subuenitur testamentis, siue per se, siue per alium quis inscribat [b] nomen hæredis.

Si testator testamentum iure factum inciderit, vel signa removerit consulto, tunc non valebit testamentum: aliàs autem remanebit validum. Alexand.

xxx. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

NOstram prouisionem, maximè circa vltima elogia defunctorum, nunc etiam extendi * properamus. ¶ Vnde cum inuenerimus quasdam controuersias veteribus iuris interpretatoribus exortas propter testamentum quod legitimo modo conditum, septemque testiũ signa habens, postea fortuito casu, vel per ipsius testatoris operã lino [c] toto, vel plurima * eius parte incisa, in ambiguitatẽ incidit: solitum ei præbemus remedium. sancientes, si quidem testator linum vel signacula incideri, vel abstulerit [d]: vtpote eius voluntate mutata, testamentum non valere. [e] sin autem ex alia quacunq; causa hoc contigerit [f]: durante testamento scriptos hæredes ad hæreditatem [g] vocari: maximè [h] cum nostra cõstitutio, quam pro tuitione testamẽtorum promulgauimus, testatorẽ dispoſuerit, vel sua manu nomen hęredis scribere, vel si imperitia literarum, vel aduersa valetudine, seu alio modo hoc facere non posit: testes ipsos audito nomine hæredis, sub præsentia ipsius testatoris nomen hæredis suis subscriptionibus declarare. Data XV. Kalen. Nouembr. Constantinopo. post cõsul. Lampadij & Orestis. VV. CC.

Rustici an in locis in quibus est raritas literatorum testari possint secundum eorum consuetudinem: dum tamen septem literati se subscribentes adhibeantur, si haberi possint: aut non literati, si alij haberi non possint, saltem eaque adhibeantur, qui nutua vice subscribant. Alexand.

xxxi. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

ET ab antiquis legibus, & à diuersis retro principib⁹ sem per rusticitati [i] consultum est, & in multis legum subtilitatibus stricta obseruatio eis remissa: quod ex ipsis rerum inuenimus documentis. Cum enim [k] testamentorum ordinatio sub certa definitione legum instituta sit: homines rustici, & quibus non est literarum peritia, quomodo possunt tantam legũ subtilitatem custodire in vltimis suis voluntatibus? Ideoque ad dei humanitatem [l] respicientes, necessarium duximus per hanc legem eorum simplicitati subuenire. Sancimus itaque in omnibus quidem ciuitatibus, & in castris orbis Romani, vbi & leges nostræ [m] manifestæ sunt, & literarum viget scientia: omnia quæ in libris nostrorum Digestorum, seu Institutionum, & imperialibus sanctionibus nostrisque dispositionibus in condendis testamentis cauta sunt, obseruari, nullamque ex præsenti lege fieri innouationem. In illis verò locis, in quibus raro inueniuntur homines literati, per præsentem legem rusticanis concedimus antiquam eorum consuetudinem [n] legis vicem obtinere: ita tamen [o], vt vbi scientes literas inuenti fuerint, septẽ testes (quos ad testimonium conuocari necesse est) adhibeantur, & vnusquisque pro sua persona subscribat. Vbi autem non inueniuntur literati: septem testes etiam sine scriptura [p] testimonium adhibentes admitti [q]. ¶ Sin autem in illo loco minime inuenti fuerint septem testes: vsque ad quinque modis omnibus testes adhiberi iubemus: minus autem nullo modo concedimus. ¶ Si verò vnus, aut duo vel plures fuerint literati; liceat eis pro ignorantibus literas, præsentibus tamen testamento siue scriptis secundum quosdam: secundum Azo. quod ius tamen quod in vno est, & in alio est obseruandum.

f *Contigerit.* vel à testatore, vel ab alio extraneo.

g *Ad hæreditatem.* vt supra eodem. l. si vnus, licet non detur bonorum possessio secundum tabu. vt ff. de bonorum poss. secundum tab. l. j. §. semel. & §. si linum. & §. si rosæ. & hoc fi vius dum tab. l. j. §. semel. & §. si linum; & §. si rosæ. & hoc fi vius testatore, & nondum prolatis tabulis coram iudice, aliàs datur secundum tabulas: vt ff. si tabulæ testamẽti nullæ extabunt. l. j.

h *Maximè.* maximè dico hæredes iuuari hoc casu: quia & superiori lege iuuãtur. l. iubemus. licet testator eos non scripsit: & hoc subijcit, & cætera.

i *Et ab antiquis. Rusticani.* vt patet per alias leges. ff. ad Sylla. l. ij. §. fi quis ignorans. & de iure fisci. l. ij. §. fina. & de vent. inspicien. l. j. §. fin. & de iurisdi. omnium iudic. l. fi quis id. § . ij. & de proba. l. cum de indebito. §. ij. & de eden. l. j. §. fina. & si quis in ius voc. non ierit. l. ij. §. j. & §. de rei vxo. act. §. ita sed arg. contra §. de in ius voc. l. venia. sed dic quòd naturalis iuris ignorãtia nec iusticum excusat.

k *Enim.* pro certe.

l *Humanitatem.* sic §. de vete. iure enucl. l. tanta. in prin.

m *Leges nostræ.* idem ergo in villis, & castris Bonoñ. quia eam legitimam nutricem legum bene quis appellat: vt in proœmio. ff. §. hæc autem & quia vbi est eadem ratio, & idem ius debet esse: vt ff. ad leg. Aquil. illud.

n *Consuetudinem.* quam nescimus.

o *Ita tamen.* ex hoc apparet quòd loquitur in castro vbi processerat consuetudo in confectione testamenti faciendi contra legem cui consuetudini de certo non fit consuetudo [a] contraria legi, & communem legem [b] seruabo.

p *Scriptura.* testamentum est scriptura & sic loquitur hæc lex in testamento in scriptis, & nuncupatiuo, secundum quosdam. Alij vt Azo, dicunt loqui tantum in casu testamento in scriptis: & expounnt hoc, id est: sine subscriptione testium. sed alij non ad hoc vero.

q *Admitti.* scilicet in testamento siue scriptis secundum quosdam; vel in scriptis & in alio est obseruandum.

obseruandum: vt diximus. 3. c. l. iubemus. §. quemadmodum.

a *Subscriptionem.* sit per alium subscriptio: vt in auth. de fide instru. oportet vero. colla. vj. Sed argu. contra supra de adscf. l. ij.

b *Iuratis.* vt supra co. l. hac consultissima. §. penulti.

DE HEREDIBVS INSTITVEN. &c.

Supra declum est de his qui instituuntur, nunc de his qui substituuntur. Vel aliter: Antequam. 3. de testamento, quod est quoddam totum, nunc audies non de eius partibus. Et quia supra tractauimus de prima parte, id est de institutionibus consequens est nunc de hæredibus instituendis, & quæ personæ hæredes instituí non possunt. Arg.

QVi deportantur.] CASVS. Si testamentum fecisti, & hæredem instituisti deportatum: an valeat institutio, quæritur? Ro. quod non: sed perinde est ac si scriptus nõ esset: nec est similis peregrino, qui institui potest: vt institu. eo. §. vlti. vel dic q̃ quodammodo dicat similitudinem: non enim peregrini sunt, nec i. ad peregrinitatẽ deducitur, puta deportatus in ius capere potest.

Tamquam. quasi differentia inter eos & peregrinos: quia peregrini capiunt per fin: hi autem non. Vel dic quod dictio tamquam, notat veritatem: & sic in mala parte potest. & sic in mala parte potest. & sic in mala parte potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potuit enim,&c. & sic plana. Sed qdin tertio casu, si patuit sed coactus? Quidam dicunt dominum non fieri hæredem,vt ff.de acqui. hære. l.qui in alicna.§. fi. Tu dic q̃ sic: vt ff.si omiss.cau. rest.l.j.§ j. & in dicta.l.qui in aliena.adiuit errans,vel fuit ab alio non à domino coactus. Item nota q̃ loquitur hæc lex cum certum est de voluntate restatoris. si autem est dubium. diuiditur hæreditas inter dominum serui instituti, & substitutum: vt ff. eo. l. si pater. & plene distinxi: vt instit. de vulg.subst.§.fin.licet P. & R. intelligant legem istam cum dubitatur an voluit defunctus per Iulianum alium fieri hæredem an non: quod est expresse contra legem istam.

a *Locus non est.* nisi in casu, cum duo. f. erant domini huius Iuliani: & alterius iussu adiit,& alterius nõ: vt ff.de vulg. subst.l.fi. in prin

†*Iuxta. manu scip. legetur,substitutus. relic. Cæsar.*

SI pater.] CASVS. Pater tuus Titium hæredem instituit, credens esse filium suum cum non esset:an ei auferenda sit hæreditas, quæritur? Respon.q̃ sic, cui autem sit applicanda, non aperit. Tu dic venientibus ab intestato: qui si non sunt, applicanda est fisco. Vivianus.

b *Quasi filium.* secus e contra si vere filium, vt extraneũ instituit, quia valet: vt ff. de Carbo. edic.l.j.§. si quis filium. Item &' illa institutio valet: Ille impiissimus filius meus hæres esto: vt ff. eo.l. his verbis.§.j. sed & illa exhæredatio: Ille quem scio ex me natum non esse, exhæres esto.non valet: vt ff.de libe.& posthu.l.si posthumus.§.si quis ita.

†*Legis Papiæ quæ tan coniuges inter se ex testamento capere. seu compẽsandi debiti gratia sine vllius legis fraude inter se capere patentur. Anto. Cõtius.*

c *Non instituturus.* quod præsumitur: secus si suum non crederet, licet filium nominaret: vt ff.de condi.& demon.l.falsa demonstratio.in principio.

d *Auferendam.* vt §.de testa.l. neque professio.& j. de fideicom. l. eam quam.& de præscrip. long.temp.l.si is. Sed arg.contra ff. de iniur.l. eum qui.§.fi iniuria. & cũ auferatur huic vt indigno, videtur applicari fisco: vt ff.de iure fisci.l. aufertur.quod potest esse verum,secundum P. & H. cum alij ab intestato non sunt,aliter illi admittuntur: vt j. co.l.nec apud. ADDITIO. Dicas q̃ si quid auferatur ab indigno, qui sua culpa est indignus, tunc hoc applicatur fisco: & ita loquitur regula, quæ auferuntur ab indigno &c vel. Papinianus.§. meminisse.ff.de inoffi.test.Si vero non sua culpa, sed aliàs indignus est: tunc applicatur fisco:vt l.nec apud j.co.ita vult Bartol.hic.

Vxor nõ est adfinis.

NOn video.] CASVS.Si testamentum fecisti,& vxorem hæredem instituisti: an ob hoc q̃ eam adfinem in testamento nominasti,cũ non propriè dicatur adfinis,sed adfinitatis principium: valeat minus institutio,quæritur?Rñ.quòd non.Vi.

c *Adfinis.* non enim ipsa est adfinis,sed causa adfinitatis:vt dices infra communia de suc.l.adfinitatis.

Vxor tua tibi in x. hæredem te in testamento suo in dimidiam bonorum suorũ instituit,& alium in dimidiam: & te hæredem instituit,vt sibi cõpensares x.in quibus tibi tenebatur: & à cohærede debitum vel partem debiti petis: an sis audiendus, quæritur?Respon. q̃ non obstabit tibi sola iuris seueritas,vt ferues voluntatem defuncti:

A sed etiam ipsa defuncti voluntas.Vivianus.

f *Si compensandi debiti.* quod vxor viro debuit.

g *Tuo.* ô vir.

h *Refragatur.* id est resistit, & ideo non audiris:vt hic, & ff.de neg. gest.l.si ab eo.& de hære.act.l.vt debitum.& iuncta de bonis.ff.de legi.ij.l.creditorem. & de condi. instit.l.mulier.&ad legem Falc.l.si debitor.Sed arguitur contra in eo.ti.quod de bonis.§.cum fideicommissum. sed dic vt ibi notatur.

†*Al. Cõ*

Ne apud. CASVS. Coram non habente iurisdictionem, aliquem in fratrem adoptasti: cum hæredem instituisti, cum non teneris adoptio. quia recepta non est vt alius quis in fratrem adoptetur: an valeat institutio,quæritur? Respond. quod non: sed ab instituto auferenda est hæreditas.Vivianus.

i *Nec apud peregrinos.* id est iurisdictionem non habentes. Vel dic, id est deportatos. Vel dic, id est barbaros, fœdue hostes populi Romani. Sed certe nec apud aliquem in fratrem: licet in filium sic coram iudice competente.

B

Potest quis hæres instituì cum ipsomet instituto morietur.hoc dicit secundum primam lecturam glossæ secundum quam non debet esse in textu dubio quis. & secundum aliam lecturam hoc intendit: Potest quis instituì cum testatur moriturus.Alex.

ix. Iidem. aa. & c c. Iuliæ.

HXtraneũ etiã cum quis moreretur[n],T hæredẽ scribi sibi placuit. PP.XVI.Kalend. Novemb.Sirmij. AA.Coss.

k *Frater.* quæ est ratio quod frater non adoptet? Nam ciuitate iure utitur,quia possum adoptare, & adoptor est, aliquem extra donationis, vel legati, vel neum loco fratris? Respondetur : quia adoptio imitatur naturam: & ideo vt instituì. de adop. §. fin. minorem. Sed hoc falsum est, quod frater naturale est, quod fratrem non adoptet? Respondeo. q̃ sic.& cuilibet ter à fratre non adoptato scitur: ergo adoptari non potest aliquis in fratrem.

C

l *Habebis.* vt j.de fideicom.l. eam quam,Sed ar. contra ff. eo. nemo, §. qui frater.Item ar.ff.de iure fisc.l.aufertur.in prin. & ff. de ædil.edic.l.cum autem.in fine.

Collegium. CASVS. An illicito collegio relinqui hæreditas possit,quæritur?Respon. quod non. Vivianus.

m *Non posse.* nullum autem est subnixum ; nisi contra probetur: vt ff.de colle.illi.l.iij.§.in summa. probantur autem multa, & ideo dic,eis legari potest, alias nõ? vt ff. quod cuiusque vniuersi.l.j.& j.de sacrosan.eccle.l.j.& de reb.dub.l.cum senatus. & de lega. j.l. si hæres.§.vicis.&ad Treb.l.omnibus.& supra de Iudæis.l. j.

D

EXtraneum.] CASVS. Testamentum fecisti:extraneum hæredem instituisti his verbis : instituo te cum morieris ; an valeat institutio , quæritur? Respõ. quod sic. Vel fic:an possim mihi hæredem instituere,sic , Ille sit mihi hæres cum morietur? Respon.quod sic.Vivianus.

n *Cum quis moreretur.* i. cum hac adiectione, cum moreretur, licet hæres extrancus , quæ adiectio habetur pro non adiecta, vt ff.e.l.hæreditas.& ff.de noua. l. si pupillus.§.qui sub effectione. ne. licet in legato distinguatur an dicat, lego tibi cum morietis . quo casu valet statim , licet differatur. aut lego tibi cum morietur hæres . & tunc est conditionale , vt non tranſmittat. Contra tur interim si legatarius viuo hærede decedat, vt ff.de condi.& demon.l. hæres meus,& ff.quando dies.leg.ce.li. cum hæres.& supra de testam.l.libertas.& in vsufructu: vt ff.de vsufru. Titio . Alij dicunt, quòd in libertate,quæ sic relicta,pro nulla habeatur: vt ff.de manumissis. Contra. Azo,hanc institutionem esse conditionalẽ, & ita suspendi

endam: vt & in simili casu: vt ff. de condi.insti.l. fin. Alij, cum morietur.i.cum erit in periculo mortis: quod quasi in idem redit,veluti cum moritur.l.testator.

NEque.] CASVS. Si non capacem, puta hæreticum, vel ex nefario coitu susceptum instituisti : an valeat institutio, quæritur?Respon.q̃ nõ: nec etiam si seruus suũ hæredem instituisti, nõ acquiritur hæreditas: quia qui per se hæres instituì non potest,nec per alium: vt ff.e.l. minus.Vivianus.

a *Nec.* nam qui per se instituì non potest, nec per seruos : vt hic, & ff.e.l.non minus.nec ob ff.de ædil.edic. l. cũ aute.§. fin. quia ibi emptor erat capax. Nec ff. de acqui.hæred.l. si ser. qua eius . quia ibi fuit ante additionem manumissus : vnde sibi adire. Sed contra , quod potest domino relinqui, & seruo: vt ff.de lega j. Lũmihi & tibi.§. rogus. & sed & hoc fallit.ff. de lega.j.l. & hæres.§. vicis.& ad Treb.l. omnibus.& de ædefensi.lega.l.& si maxime.

Qui per se capere non potest, etiam per alium capere non potest : & ignotus potest hæres instituì : & ciuitates possunt capere relicta vniuersalia & particularia.hoc dicit cum duabus legibus sequen.

x. Idem.A A.& C C.Asclepiadæ.

NEque per se hæredes institutos , quibus hoc concessum non est , neque per seruos proprios hæreditatem posse quæ rere,iuris dictat ratio [a].S. XVI. Kal.Septembr.Sirmij , Cæsaribus Coss.

Ignotus potest hæres instituì.Salyc.

XI. Impp. THEODO.& VALENTIN. AA. Hictio. PP.

EXtraneum etiam penitus ignotum , [b] hæredem quis instituere potest. D. XI. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro Coss.

Ciuitates possunt capere relicta tam vniuersalia, quam particularia , corporalia & incorporalia. Bal. Vel sic : Ciuitates possunt hæredes instituì , & eis legari, & fideicommitti . Salycetus.

XII. Imperator LEO. A. Erythio præfecto prætorio.

HAereditatis , vel legati, seu fideicommisi , aut donationis titulis domus , aut annonæ ciuiles , * aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad ius inclytæ vrbis[c] , vel alterius cuiuslibet ciuitatis[d] * peruenire possunt. Dat. V. Kal. Mart. Martiano & Zenone Coss.

Instituta in re certa , habetur loco legatarii, vniuersaliter instituto hæreditatem adeunte. Sal. Vel sic: Instituens in re certa,vel vniuersus esse contentus re certa,pro sua institutione habetur loco legatarii quia ad hoc , vt actionibus hæreditariis vti non possit. Alexander.

XIII. Imp.IVSTINIAN. A. Mennæ præfecto prætorio.

QVotiens certi quidem ex certa re scripti sunt hæredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse iussi sunt, quos legatariorum[e] loco haberi certum est : alij verò ex certa[f] parte , vel sine parte[g] , qui pro veterum legum tenore ad certã vinciarum institutionem referuntur[h]:eos tantummodo omnibus hæreditariis actionibus vti vel contineri decernimus , qui ex certa parte vel sine parte scripti fuerint, nec aliquã deminutionẽ earundem actionum occasione hæredum ex certa re scriptorum[i] fieri. D. VIII. Id. April. Cõstãtinop . Decio. V. C. Cos.

Institutio quæ non potest saluari secundum proprium directum significatum verborum, saluatur secundum improprium & indirectum , si fieri potest: alias reddatur nulla potius quàm sustineatur prætextu erroris testatoris , si est talis error,qui ostendat sui mitatem. Alexand.

XIIII. Idem A. Ioanni Præfecto prætorio.

CVm in libris Vlpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit,talis species[k] relata sit: hanc apertius expedire nobis visum est. ¶ Quidam[l] testamentũ faciens sta instituit, *Sempronius Plotij hæres esto.* Veteres quidem existimabant errorem nominis[m] esse , & sic institutionem valere, quasi testator Plotius nominaretur, & Sepronium sibi scripsisset hæredem: sed huiusmodi sententiam ctatsiorẽ esse existimamus.neque enim sic homo supinus,imò magis stultus inuenitur vt suũ nome ignoret,sed si quidẽ ipse testator Plotio cuidam hęres extitit:manifestum est sibi Sempronium hæredem instituisse, vt per mediam ipsius testatoris personam Plotij hæres efficiatur. Et hoc argumentamur ex antiqua regula, quæ voluit hæredem hæredis , testatoris esse hæredem. [n] ¶ Sin autem nihil tale factũ est: superuacuam & inanem huiusmodi institutionem esse:nisi prius hæredẽ Plotio sibi instituto , sic adiecerit *Sempronius Plotij hæres esto* . Tunc etenim existimandum est eum dixisse, si non Plotius hæres sibi fuerit,tunc Sempronium in totum † partẽve Plotij ex subsitutione vocari : ita vt ex consequentia [o] verbo-

Hæredis ipso ante fũctũ tenetur, qui ex certa re scribitur.

i *Scriptorum* . Cum ipsi non teneantur : vt hic, & §.de hær.act.l.j. creditores . Sed videtur eos esse loco hæredum, qui ex certa re scribuntur : vt ff. eo.l.j. §. fi ex fundo. & l. quotiens. §. fi duo. & l.ex facto.ij. per totam primam columnam . quæ sunt contra. Solu.secundũ quosdam hic fuit res certa demonstrata nomine proprio,ibi appellatiuo,vel demonstratiuo : quod non placet: vt ff.si cert. pet. l.certum . Die ergo quod ibi non erãt alij instituti. vnde ne inueniatur paterfamilias de cessisse pro parte testatus, & pro parte intestatus:datur eis totum.hic autem sunt & alij instituti, qui sunt hæredes in vniuerso.

Cvm in libris.] CASVS . Hæredem instituisti his verbis: Sempronius Plotij hæres esto. an valeat institutio , quærebatur : dicebant antiqui valere, quasi in tuo nomine errasses . Dicit imperator hanc sentẽtiam supinam: cum non sit vetisimile aliquem ignorare suum nomẽ: & hoc si sint interpretãda verba institutionis: quod si tu Plotij fuisti hæres,& Sempronium sic instituisti : & Sempronius erit heres tuus , & per consequens erit hæres Plotij :per regulam quæ dicitur, quod hęres hęredis, testatoris est hæres , vel si Plotium hęredem instituisti , & si hæres nõ esset , ei Sempronũ substituisti. Vel sic:adiecisti Sempronũ in eius loco , vel in totum, vel in partem quia si ex substitutione quadam vocare deberes. Si autem nec Plotio hęres extitisti,neque Plotium † *Al.in locũ* hæredem instituisti,nec *partẽve.* tu Plotius vocabaris, non valet institutio: cũ nõ sit verisimile te nõ-

[a] Speries id est quæstio.
[b] Quidam.scilicet Titius.
[c] Nomine.scilicet sui.
[d] Testatoris esse hæredem. vt ff. de peti. hære.l.j.ij.& iij. & supra de vsufru,l.antiquitas.& ff.de verb.sig.l.hæredis. & l.sciendum. & ff.de acquirenda hære.l.si quis filium.§.fina.
[e] Ex consequentia. i. quasi consequentia, quæ fit ex nostra interpretatione.Et nota vulgarem substitutionem fieri verbis affirmatiuis.sic ff.eodem.l. Titius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Et sic. supple, nec ipse testator Plotius vocatur : nam hic est indubitabilis casus. A

DE INSTITVTIONIBVS &c.

Dictum est supra de hæredibus instituendis : sed quia heredis institutio fit sub conditione videndum de institutione conditionali videndum est. Azo.

Continuatio.

CVm avunculus.] CASVS. Testamentū fecisti: neptem tuam. f. filiam filiæ tuæ, sub tali conditione instituisti, si nuberet filio Anthylli: per eam nō stat quo minus pareat conditioni, sed per filium Anthylli, qui cum ea contrahere non vult: an ad hæreditatem tuam admittenda sit, quæritur? Respon. quòd sic : quia habetur cōditio pro cōpleta:cūm per eam non stat quo minus impleatur. Viuianus.

b *Manifestum est*. nam videtur impleta, cū per eam non remaneat : vt hic, & §. de his quæ sub modo. l. j. & ff. de acquir. hæred. l. ventre. & quando dies leg. cod. l. si post. §. sed si ita. Sed contra. §. de condi. inser. l. legatum. Sol. hic erat alias relicturus, ibi non, secundum quosdam. vel ibi fuit in mora, hic non. Tu distingue secundum Ioan. aut conditio appolita consistit in facto eius cui relinquitur : aut eius & alterius. si in facto eius tātū cui relinquitur: puta si manumiserit seruum suum : tunc si conditio deficit per factum suum, non adsequitur relictum : vt ff. de condi. instit. l. vl. si autem conditio deficit per casum quia moritur seruus; consequitur relictum: vt ff. de condi. instit. l. quæ sub conditione. §. quotiens. nisi fuerit in mora manumittendi: vt ff. de condi. & demon. l. pe. §. j. si deficit per alium, puta quia alius interfecit seruum : tūc agit lege Aquilia contra interfectorē ad æstimationem eius quod sibi relictum erat: vt ff. ad. l. Aquil. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. Sed argu. contra. ff. de condi. & demonstratio. l. si Titius. Si autem non sit soluendo interfector: ex æquitate potest dici hunc admitti ad id quod sibi relictum erat: vt ff. de cōdi. & demon. l. Titio centum. §. fi. & de eo per quem fac. est. l. fi. si vero consistat in facto eius qui relinquitur, & alterius : si quidem per casum fortuitum deficiat, amittit relictum: vt ibi. Sed arg. cōtra ff. de leg. j. l. fi fundum. ij. §. Iulianus. in fi. aliàs est. l. si Titio. sed ibi non fuit conditio, sed modus. Item arg. contra. ff. de annu. lega. l. annua. in prin. sed illud fauore alimētorum . Item arg. contra. ff. de condi. instit. l. vtr e ex fratribus. sed ibi non per casum, sed per alterius factum stetit. si non per casum, sed per alterius factum, non amittit: vt hic. Et probatur hæc distinctio. ff. de cōditio. & demōstra. l. in testamento. idem est in illa conditione . Si decem Titio dederit: quia constitit ex facto eius & alterius, nisi aliud dicatur fauore libertatis: vt ff. de conditio. & demonstra. l. cum ita datur. & de condi. institu. l. iij. Item quod dicit hæc lex est verum , si honestè potest nubere mulier: aliàs non excluditur: vt ff. de condi. & demonstra. l. cum ita legatum sit. Planius dic quod hic per alium, in l. contraria per casum fuit impedita.

Hæreditas vel legatum sub cōditione relicti, non debetur si cōditionem pareatur.

CConditioni.] CASVS. Mater filiam hæredem instituit, si cōsobrino suo nuberet : & si non nuberet subſtituit Titium. per ipsum stat quo minus pareatur conditioni: an locum habeat subſtitutio, quæritur? Rñd. quod sic, nec est audiēda si allegarit hanc cōditionem turpem esse, scilicet quòd nubere debuit cōsanguineo suo , cum hoc liceat : nec officium iudicis implorare debuit, cum per eam steterit. Viuianus.

c *Matris tuæ*. locus in patre, qui non potest sub conditione, nisi sit potestatiua, filium instituere: vt ff. de hære. insti. l. suus. in princ. & l. si pater filium, infra eod.

d *Viduitatem*. quam videretur indicere, si nupt iæ essent turpes: vt patet in l. cum ita legatū. §. fin. ff. de condi. & demon.

e *Voluerit*. est enim ius fori licitum: vt & ff. matrimo. pra de nup. l. celebran. Cōmodis. non autem iure poli.

f *Indiges*. id est non habebis, licet indigeas: vt ff. de condi. & demō. l. Titio centum. §. j. quod extraordinarium locum haberet, si fiat per illum, non per te: vt supra eo. titu. l. ꝑ te. vt supra eo. titu. l. ꝑ xi. Ordinarium autem quando esset cōditio impletā: vt ff. de cōdi. & demon. l. legata sub cōditione . & hoc si honestè ei nubere poterat. aliàs consequitur pure: vt ff. de condi. & demōstra. l. cum ita legatum. & l. hoc modo. Item arg. contra. ff. de verbo. obliga. l. Titia.

SI mater vos.] CASVS. Mater filium suum sub hac conditione hæredem instituit, si pater eum emanciparet. conditione pendente si pater decedat, vel si deporteur : an conditio habeatur pro impleta vt locum habeat institutio, quæritur? Respond. quòd sic, & ad eum hæreditas transit cum onere

11. Imp. ANTONINVS. A. Casiæ.

CConditioni sub qua testamento matris tuæ c hæres instituta es, si non paruisti: locum habet subſtitutio. Nec enim videri potest sub specie turpium nuptiarum viduitatem d tibi indixisse, * cum te filio sororis suæ consobrino tuo probabili consilio matrimonio iungere voluerit e. Nec extraordinario auxilio indiges f : cum ex his precibus quas libello complexa es, declaretur non per eum stetisse, quo minus supremæ voluntati matris tuæ testatricis satisfieret. PP. VIII. Id. Mart. Romæ. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss.

Condatio emancipationis verificatur etiam per mortem naturalem patris, vel eius deportationem. Sal. post Bal. Vel sic : Institutio collata in vnum casum, extenditur ad alium casi similem l. b. d. Vel sic : Non refert quid ex æquipollentibus fiat. Alexand.

111. Idem Augustus Maxentio & alijs.

SI mater vos sub conditione emancipationis hæredes instituit, & prius quàm volūtati defunctæ pareretur, sententiam g deportationis pater meruit, vel aliter h defunctus est : morte eius vel alio modo patria potestate liberati, i ius adeundæ hæreditatis cum tua k causa quæsistis. S. Prid. Kal. Maij. Sabino & Anulino Coss.

g *Sententiam*. scilicet deportationis. & sic filius factus est sui iuris: vt instit. quib. mo. ius pa. po. sol. §. cum autem.

h *Vel aliter*. superiori enim fuit mors, scilicet ciuilis: hic naturalis: vt ff. de cōtra tab. l. j. §. fin. & ff. de cōdi. & demō. l. intercidit.

i *Libertati*. qui modi sunt multi: vt instit. quib. mod. ius pa. po. sol. per totum.

k *Sua causa*. id eum suo onere. & sic nota ex hac. l. effectum non modum considerari. nihil enim refert quid de æquipollentibus fiat: vt hic, & ff. de condi. & demon. l. Iulianus ait. & de leg. iij. l. fideicommissa. §. fi cui. & de condi. inde. l. seruo. & infra eo. titu. l. ꝑ te. vt supra eo. titu. l. ꝑ de donat. quæ sub modo. l. si quid. & facit supra de inoff. testa. l. ꝑ men. l. filius marrem. & ff. ad Treb. l. mulier. j. in prin. Sed arg. contra supra de his qui ve. æt. im. l. fi. & de nup. l. sanctimus. & DITIO. Pro solutione istarum duarum legum vide Bart. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. ver. his præmissis &c.

SI pater.] CASVS. Si filium tuū sub conditione potestatiua, puta si decē daret, quod potuit, instituisti: valet institutio. si sub casuali, puta si nauis venerit ex Asia, non valet nec institutio, nec testamentum. si tamen vltra mare fuerit, & eum instituisti si in prouinciam suam redireret: cum hoc non tā ex voluntate sua pendeat, quā ex insidijs fortunæ, quia multi casus accidere possunt propter quos redire impediatur. nō valebit institutio sed hæreditatem tuam adeat ab testatore, cum non valeat testamentum: & illud deduci possit in quæstionem. l. scilicet an valeat testamentum tale. Viuianus.

a *Ipsum*. scilicet filij.

b *Licet*. vt statim ponet exemplum. l. ista de mixta. Et sic nota quod filius sub casuali vel mixta conditione nō potest instituī, sed sub potestatiua sic: vt hic, & ff. de hæred. institu. l. sū. in prin. & demon. l. Lucius. & sic exhæredatio pure facta debet esse: vt ff. de lib. & posthu. l. & si peperit. §. pure. sed firmius est, quòd si pure & simul fieri potest, scilicet institutio condi tionalis & exheredatio sub contraria conditione: vt hic, & ff. de liberis & posthu. l. filius à patre. in princi. Quid autem de nepote & aliis inferioribus? Respond. nō idem quod in filio: sed sub qualibet conditione possunt instituī vel exhæredari: vt ff. de hæredi. institu. l. sed si in conditione. §. nepotes. secundum quosdam. Tu dic quod si nemo nepotem præderat tempore testamenti, & sic est suus: idem quod in filio. aliàs non idem: vt in suæ. illius. §. nepotes. Bal. tamē distinxit: si filius instituitur sub mixta conditione, vtrū per eum steterit quo minus impleatur conditio, an per casum. primo casu non admittitur, secundo sic: vt argu. ff. de neglect. l. fin. Quæ dicit hic nō placet: cum fluctio nō placet: cum statim sit nullum testamentum in quo sub cōditione casuali vel mixta est filius institutus. Sed vbi vero filij? & quibus liberi suus hæres instituitur debet habere debitum bonorum subſtitutum sine omni condi tione & dilatione: vt supra de inof. testa. l. quoniam in prioribus. Accipe cautius.

c *Non videtur*. deficiente enim conditione inueniunt suus hæres nepos qui instituitur: & ideo nō valet exheredatus: & sic nō valet: vt instit. de exhære. in prin.

d *Cum autem*. nunc in specie dicit: & ꝛ. in genere diuerat.

e *Ex filium*.

f *Vt cum*. scilicet conditionem sin patriam quæ & c. vt ff. de dona. cau. mor. l. senatus. §. mortis. Alij ponunt hanc glossam super verbo, in patriam.

g *Ex dec*. non aperit ex testamento, vel ab intestato. Sed Ir. dixit ex testamento, benigne interpretatus voluntatē defuncti in ambiguo, quasi voluerit eum hæredum esse, si modo per eū non stetisset quo min⁹ cōditionē impleret: & sic remota conditione medio valet testamentū. Sed dico tantū ab intestato, cū testamentum ipso iure nullū sit. Sed contra hoc est valde quod dicit. Vel dic ꝙ ex testamēto adire potest si vult: quia suo fauore dicitur nullū: vt ff. de iniusto rup. testa. l. filius. & ff. de iure do re dicitur nullū. vt ff. de condi. inst. l. ij. §. si sub cōditione. sed ibi in emāciparo tiuum. si res. §. j. & simile no. §. de contra tab. l. ij. secundū Azo.

Filius in potestate non potest hæres institui à patre sub conditione quæ in eius potestate non sit, vt est casualis vel etiam mixta quæ pendet ex facto ipsius, & à casu fortuito. & si aliter fiat, non valet testamentum: & hæreditas ab intestato potest adiri, nisi filius fuerit in defectum illius conditionis exheredatus. Alex.

111. Imp. ALEXANDER. A. Aemiliano.

SI pater filiū quem in potestate habebat, sub conditione quæ in ipsius a potestate non erat, b hæredem scripsit, nec in defectum eius exhæredauit : iure testatus non videtur. c ¶ Cum autem d trans mare & longe te e agentem sub hac conditione hęredem scriptum esse dicas, si in patriam quæ in prouincia Mauritaniæ erat, regressus fuisses, nec exhæredatus te alleges si in eū locum nō redisses : manifestum est multis casibus non voluntariis, sed fortuitis euenire potuisse vt eam f implere non posses: & ideos adire hæreditatem non prohiberis. PP. VI. Kal. April. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Conditio dirimendi matrimonium, tunc pro non scripta est de institutione, & remanet institutio pura. & si de facto fuerit impleta condatio, non cogitur in implemento persistere: immo licet ab implemento recedat, hæreditatem habet sicut si non impleuisset. Alex.

v. Impp. VALERIA. & GALLIEN. AA. Maximo. †

REprehendenda h tu magis es quàm mater tua. illa enim si hæredem te sibi esse vellet : i id quod est inutile, k matrimonium te dirimere cum viro non iuberet. tu porro voluntatem eius diuortio comprobasti. l Oportuerat autem, etsi conditio huiusmodi admitteretur, præferre lucro concordiam maritalem. Enimuero cū boni mores hæc m obseruari vetent: sine vllo damno coniunctionem retinere potuisti. Redi igitur ad maritum sciens hęreditatem matris, etiam

A *Reprehendenda*.] CASVS. Mater filiam suam hac conditione hæredem instituit, si à viro diuerteret. filia lucrum concordiæ maritali præferens, à viro diuertit. an valeat institutio, quæritur? Respon. quòd sic, & perinde est ac si conditio apposita non fuisset, vnde redire debet. & conditione non obstante, cum fuerit turpis, hæreditatem retinere. sed tamen implendo conditionem desiuit. Viuianus.

h *Reprehendenda*. dicitur illa qui de est reprehēdēda: quia noluit te hæredem esse libere, vt debuit: sed ruplus.

i *Vellet*. libere, vt debuit.

k *Inutile*. hoc scilicet matrimonium &c.

l *Comprobasti*. facto datur voluntas intelligi: vt hic, & ff. de le. & senatusconsul. l. de quibus. in fi.

m *Hæc*. i. huiusmodi turpes conditiones: vt hic, & §. de inoffi. testa. l. cū te pietatis. & §. de condit. insser. l. ij. & ff. de vsu & habi. l. sed neque. §. sed si vsus. & argu. ff. de condit. & demon. l. obtinuit. & §. de his quę pœnæ no. l. j.

GEneraliter.] CASVS. Testamentum fecisti, & hæredem instituisti. & adiecisti si sine liberis decederet vel cum viro non contraheret, vel intestata decederet: alij hæreditatem restitueret, vel ei alium subſtitueret. an hæc oratio disiuncta vel coniuncta intelligatur, quæritur? Rñ. ꝙ coniuncta: quia si nullum fiat horū, locū habet subſtitutio: nec vnum tātum, si non fiat, locum facit subſtitutioni vel restitutioni: nec illud habet locū tantum in filio tuo instituto, sed in extraneo. Viuianus.

n *Sine testamento*. hoc videtur superfluū. nam ꝛ. dixit intestatus vel intestata, vnde quidam hoc damnant. Sed dic quòd ideo dicit, vt det intelligere quòd non refert an dicat per hæc verba, intestatus. vel per hæc, sine testamento. & per hoc dicit, aut: sed in aliis dicit vel. & sic tantum fuerunt tres

† *Alias & retractus, vel etiam sine liberis, vel sine nuptiis decesserit, &c. Inclusa desunt in veteribus libris. Comment.*

conditiones, vt hic patet: sed aliter superfluum esset.

o *Decesserit*. scilicet subſtituto talem. vel restituat hæreditatem tali.

p *Restitutioni*. ponitur ergo vel pro &: vt ff. de ver. signi. l. sæpe.

q *Incertus*. si enim disiunctiue acciperetur: dubium esset propter quem casum nō existentem admitteretur subſtitutus: quod esse non debet: vt ff. quando dies leg. ced. l. huiusmodi. nunc vero scimus quòd propter vnum casum tantum admittitur, id est quando nihil horum interuenit.

r *Pene*. hoc dicit propter Falcidiam. & facit ad hoc §. de verbo. sign. l. cum quidam. & ff. ad Treb. l. ex facto. & de verb. oblig. l. si ita quis stipulatus. [*Cum autem*.] CASVS. Hæredem filium instituisti, & rogasti vt quando decederet, hęreditatem Titio restitueret:

Universidad de Deusto
Biblioteca

stituerit: an illa conditio tacite subintelligi debet, si sine liberis A decedat, quæritur? Respon. quod sic, & hoc dicit Papi. Dicit imperator quod istud non solum debet in filio legitimo & naturali intelligi: sed in filio naturali, si eum instituisti, & ei substituisti in ea parte, in qua parte potest, vt liberis legatū habeat locum, non autem substitutio.

& istud non solum habet locum in hæreditate relicta, sed in legato & fideicommisso. Viuia.

a *Cum autem.* ſ. interpretatus est conditionem non existere, quæ extitit. hic econtra taciam intelligi interpretatur.

b *Solisiuris.* per fideicommissum generale *vel particulare liberis nedum legitimis & naturalibus, sed etiam naturalibus tantum post mortem eorum, intelligetur facta si ipsi liberi sine legitimis descendentibus decesserint.* Alexander.

Cum autem [a] inuenimus excelsi ingenij Papinianum in huiusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, [b] nulla liberorū [c] ex his procreandorum adiectione habita, optimo intellectu disposuisse, euanescere substitutionem, si is qui substitutione prægrauatus est, pater efficiatur, & liberos sustulerit: intelligentem [d] non esse virisimile, patre, si de ne potibus cogitauerit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc & latius & pinguiꝰ interpretandum esse credimus, vt & si quis naturales [e] filios [f] habeat, & patrem eis relinquerit vel dederit vsque ad modum quē nos statuimus, & substitutioni eos subiugauerit, nulla liberorum eorum mentione facta: & hic intelligi euanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his qui ad substitutionem vocantur, obsistente, & non concedente ad eos eam partem venire, sed ad filios vel filias, nepotes * vel neptes, pronepotes vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine iusta sobole [h] decesserint: vt quod inter iustos liberos sancitum est, [i] hoc & in naturales [k] filios extendatur. [l] Quæ omnia & in legatis & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Dat. XI. Kalen. Augusti. Constantinopo. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss.

Subsitue⁹ an excludatur per naturalem sobolem. *Res sic nepotes si superstes, facient euanescere substitutionem.* *Glos. post multos. cui præsentia extenditur de probatio.*

Sufficit conditionem casualem vel potestatiuam non facilem impleri vino testatore vt hæreditas legatum vel fideicommissum posset deberi. Salyc. Vel sic: *Sufficit conditionem casualem vel mixtam semel impletam fuisse etiam*

Substitutio facta per fideicommissum generale vel particulare liberis nedum legitimis & naturalibus, sed etiam naturalibus tantum post mortem eorum, intelligetur facta si ipsi liberi sine legitimis descendentibus decesserint. Alexander.

a *Cum autem.* ſ. interpretatus est conditionem non existere, quæ extitit. hic econtra taciam intelligi interpretatur.

b *Solisiuris.* per fideicommissum, si enim dixit de filiis: tūc id quod dixit, seruandum est, dū modo non sit contra ius.

d *Intelligentem.* scilicet Papinianum.

e *Naturales.* scilicet tantum, & non legitimos, in his enim addit Iustinianus.

f *Filios.* idem enim in omni posteritate: vt ſ. de fideicommiſſ. l. cum acutissimi. in extraneis vero contra: licet in primo casu huius legis idē ius sit in extraneis quod in suis.

g *Statuimus.* ſ. de nat. libe. l. humanitatis. & auth. ibi signata. vnde apparet legem istam esse Iustiniani: licet quidam aliter habeant. Vel dic quod de secūda lege illius tituli sit hic mentio.

h *Sobole.* non ergo naturalis soboles excludit substitutum, nisi id voluerit testator: vel in dignitate non erat positus: vel soboles erat libertina testatori forte, vel rogato: vt ff. ad Trebel. l. ex facto. ſ. si quis rogatus. j. secundū Azo. Alij dicunt naturalem excludere substitutum: vt d. l. ex facto. in d. ſ. & l. hæredibus. ſ. fin. & de leg. ij. l. cum pater. ſ. volo. & l. Lucius. ij. ſ. fi. quæ sunt cōtra. & hic subaudies, maxime. vel refert an princeps subintelligat cura testator dixit in institutione, re instituo: & si decesseris, hæreditatem restituas tali. quo casu lex intelligit si decesseris sine liberis. & tunc obtinet quod dicit hic. an testator expresit: & tūc naturalis excludit substitutum. Vel refert, sit naturalis de natura sua: quo casu excluditur substitutus. vel de legitimo: quo casu per naturalem non excluditur substitutus: vt arg. ſ. de na. li. l. fi. & facit ad hoc quod notatur. ff. de leg. ij. l. antepen. ſ. fi.

i *Sancitum est.* à Papiniano.

k *Naturales.* scilicet tantum.

l *Extendatur.* scilicet à nobis.

Si quis hæredem.] CASVS. Testamentum fecisti. hæredem instituisti sub tali conditione, si consul, &c. vel filiam, si nupserit. quando dicitur implera conditio, quæritur? Respon. quod non refert, impleatur testatore viuo, vel tempore mortis, vel post eius mortem, ad hoc vt valeat institutio. & ista sunt vera non solum in hæreditate relicta, sed in legatis & fideicommiſſ. & libertatibus. sed distingue an fuerit conditio casualis, aut potestatiua. Si casualis, ante mortem testatoris impleri potest: si potestatiua, aut est in dando, aut in faciendo. si in dando, aut mortuo testatore necesse est eā adimpleri. si in faciendo, & facile est eam adimpleri, vt dare scilicet, solū mortis testatoris necesse est adimpleri. & not. quod sufficit aliquid fieri, licet hoc factum non duret. Viuianus.

m *Completum.* hic dic quod si conditio est casualis, etiam ante mortem potest impleri. & hoc proficit eam impleri. si autem non est casualis, non sic. si quidem est in dando, tunc mortuo demum testatore impletur. & ō. sciente. si autem in facto, si quidem tale est quod facile fieri potest, vt ascendere capitolium, tunc idem ſicut in dando dixi. ſi vero non facile, vt ſi Titius esset consul, vel nupserit illi: tunc etiam viuo testatore, vt dixi in casuali etiam ab ignorante. & probantur hæc hic. & ff. de condi. & demon. l. ij. & l. hæc conditio. ſ. in princip. & l. ſi ſtam. & l. Publius. & l. multi interest. & l. conditionū, & de hæred. instituē. l. ſi quis instituatur. Item nota hic quod sufficit factum, licet non duret factum: vt ff. locat. l. maritus. Sed arg. contra ff. de in rem verſo. l. ſi pro patre. ſ. verūm.

Si testamentum.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, & adiecisti, sit ille hæres secundum condi. nes, scilicet eodem testamento scripras & scribendas. ſi nulla fuerit subscriptio: an valeat testamentum & hæredis institutio, quæritur? Respond. quod ſic, quia pater ei reliquit: vt subiicit.

Sua. scilicet testatoris.

Derelqui. scilicet testator.

Multo magis. id est non minus.

Lucilianam. sic instit. ad Tertul. in prin. & ſ. de his qui ante apert. tabu. l. j. in fine.

Prior. id est priusquā partus. Sic ergo nota quod tacita substitutio contra matrem non admittitur: sed hoc dicit esse verū, quando pupilla est ipsa sit institura, nō aliter. nos idem semper: vt ſ. titu. j. l. quia hæredem.

loquatur cū testator destinauerat, & in animo habuerat inserre conditionem. sed præuētus morte non inseruit. hic autē nō: licet esset pollicitus se inserturū. Vel aliter hic dixit, hæres esto secundum conditionem & c. ibi, hæres sit secundum conditionem &c. Vel ibi non est hæres vt voluit testator, scilicet sub cō ditione: sed pure vt hic.

Verba Pa. pinian. in l. animo pert. testamentum. ff. j. vt. Cassius. Papi.

Vel dic, ibi habuit in animo perficere testamentum, & morte prævenitus est. & sic ex imperfecto testamento ni hil debetur: vt ff. de testa. l. ex ea scriptura. in prin. hic compleuit & c.

a *Papinianus respondit.* ff. de lega. j. l. cū pater. ſ. fi.

b *Certamin.* aliàs, certam in his: & aliàs, certaminis

c *Non fecit.* id est non declarauit fines vel formam certaminis.

d *Copulasset.* quæ enim inconuenienti siunt, videntur inesse: vt ff. ſi cert. pe. l. lecta. & ff. de cōditio. & demon. l. nō ad ea. & de verb. obli. l. ſi ita ſtipulatus. ſ. Chrysogonus. & ar. ff. de hære. inſti. l. aſſe & de con di. inſti. l. institutio.

Cum quidam.] CASVS. Quidam testamentum fecit: vxorem ex vna parte, & eſi qui in ventre erat, ex alia hæredem instituit: & adiecit: Si posthumus natus non erit, Vitalis sit hæres in ea parte quæ ad posthumum pervenirura erat. natus est posthumus viuus, & impubes decessit: an maneret ad partem ſuam vocetur, an substituta, quæritur? De hoc dubitat Papinianus, dicēs voluntatis esse quæſtionem, opinabatur autē testatorē voluisse posthumo nato & impubere defuncto, matrem magis ad eius venire succeſsionem, quàm substitutū. ¶ Si enim ſuę substantiæ partem vxori dereliquit: [h] multò magis [i] & luctuosam [k] hæreditatē ad matrē venire curauit. ¶ Nos itaq; in hac specie Papiniani dubitationem resecantes, substitutionem quidam in huiusmodi casu, vbi posthumus natus adhuc impubes viua matre decesserit, respuendam esse censemus. ¶ Tunc autem tantūmodo substitutionem admittimus, cū posthumus minime editus fuerit, vel post eius partum mater prior [l] decesserit. Dat. III. Kalend. Augusti. Constantinop. post consulatū Lampadij & Orestis VV. CC.

TITVLVS XXVI.

DE IMPVBERVM, ET aliis substitutionibus.†

Portiones adsignatæ in institutione videntur repetitæ in substitutione reciproce. Bal. Vel sic: *Portiones in institutione adiectæ intelleguntur in substitutione breuiloqua tacite repetitæ.* Sal. vel sic: *Partes adiectæ in institutione, repetitæ consentur in substitutione.* Alexand.

1. Imp. M. † AELIS ANTONINVS. A. Secundo.

CVm hæredes ex disparibus partibus [m] instituti, & inuicem substituti sunt, nec in substitutione facta est vllarum [n] partium mentio: verum est non alias partes testatorem substitutioni tacitæ inseruisse quàm quæ manifestè in institutiōe expresſę sunt. [o] Dat. Claro. II. & Seuero Conss.

Substitutio breuiloqua seu reciproca facta personis impuberibus, non continet pupillarem in persona impuberis: sed in persona omnium continet vulgarem tantum quæ poterit omnibus fieri. Alexander.

11. Imp. SEVERVS † & ANTONINVS. AA. Frontinæ.

HÆreditatem quidem defuncti intestati filij delatam prima voluntas trahit ad se vltimā: vt ff. de lega. j. l. ſi mihi & tibi. ſ. fi. Item hoc verūs nominibus appellatiuis positis in substitutione. secus ſi propriis: vt ff. ad Trebel. l. uonnunquam. & l. quotiens. Item secus ſi quandā patē quantitatē iuſsit eos dare: vt ff. ad Treb. l. quoties. & de reb. dub. l. ſi is q ducenta. ſ. finali.

Hæreditatem.] CASVS. Pecisti testamentum: duos hæredes puberem & impuberem instituisti. & eos inuicem substituisti: impubes hęreditatem adiit, & in pupillari ætate decessit: vult mater ad partem ſuam admitti ab intestato: vult & substitutus. quis eorum admitti debeat, quæritur? Respon. quod mater: vide retur tamen contra quod ſi ſolus institutus esset impubes. & aliquis ei substitutus, in duobus casib⁹ admittitur substitutus. ſ. ſi instituтus hæres nō esset, vel esset, & in pupillari ætate decesſisset. sed hoc non habet locū hic: quia cum pubes sibi est substitutus & ecōuerſo: non potest esse substitutiō, nisi in vno casu, ſ. ſi hæres non erit: ergo econuerſo ſi impubes non hęres erit: ergo ex quo adiit, heres est: nec habet locū substitutio. Vio.

Tūc.

Subsitue⁹ an excludatur per naturalem sobolem. *Res sic nepotes si superstes, facient euanescere substitutionem.* *Glos. post multos. cui præsentia extenditur de probatio.*

Si quis hæredem.] CASVS. Testamentum fecisti. hæredem instituisti sub tali conditione, si consul, &c. vel filiam, si nupserit. quando dicitur implera conditio, quæritur? Respon. quod non refert, impleatur testatore viuo, vel tempore mortis, vel post eius mortem, ad hoc vt valeat institutio. & ista sunt vera non solum in hæreditate relicta, sed in legatis & fideicommiſſ. & libertatibus. sed distingue an fuerit conditio casualis, aut potestatiua. Si casualis, ante mortem testatoris impleri potest: si potestatiua, aut est in dando, aut in faciendo. si in dando, aut mortuo testatore necesse est eā adimpleri. si in faciendo, & facile est eam adimpleri, vt dare scilicet, solū mortis testatoris necesse est adimpleri. & not. quod sufficit aliquid fieri, licet hoc factum non duret. Viuianus.

Si testamentum.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, & adiecisti, sit ille hæres secundum condi. nes, scilicet eodem testamento scripras & scribendas. ſi nulla fuerit subscriptio: an valeat testamentum & hæredis institutio, quæritur? Respond. quod ſic, quia pater ei reliquit: vt subiicit.

Sua. scilicet testatoris.

Derelqui. scilicet testator.

Multo magis. id est non minus.

Lucilianam. sic instit. ad Tertul. in prin. & ſ. de his qui ante apert. tabu. l. j. in fine.

Prior. id est priusquā partus. Sic ergo nota quod tacita substitutio contra matrem non admittitur: sed hoc dicit esse verū, quando pupilla est ipsa sit institura, nō aliter. nos idem semper: vt ſ. titu. j. l. quia hæredem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Vsta glosa est de mente Bar. Bald. Paul. Salyc. Al. & Ias.

a Tibi. scilicet matri.
b Pubertatis. id est à tempore pupillaris ætatis a vsque ad vltimam ætatem.
c Tempora. scilicet futura.
d Conditionis. vel quia puberes: vel quia non erat in potestate.
e Dum taxat. id est tantummodo.

b Vide num est de mente Bar. Bald. Paul. Salyc. Al. & Ias.

f Et ratio. scilicet æqualitatis. b sic insta de proxi. fa. scri. l. in sacris. lib. xij. vbi dicit, æqualitatē litigatoribus volo seruari.
g Constituit. vt ff. codē l. iam. aliàs, nam hoc iure. §. ij. & ad idem supra de testa. mili. l. in testamento. j. & infra codē. l. quamuis. in fi.

† an quædā meus, sed Commodi. Cantius.

HAEres -] CASVS, Mater testamentum fecit, & hæredem filiam instituit. filia nō vult succedere ex testamento, sed ab intestato petbo: posl. vnde legitimi: an locum habeat substitutio quæritur? Respon. quod sic. & si substitutus hæres apprehēdat successionem, filia possessoriam hæreditatis petitionem intendere non potest. si quam autem actionem habuit contra matrem: eam cōtra substitutum exercere potest. Viuianus.

† al. Achillea. Cōs.

h Voluisti. per vnde legitimi: vt ff. vnde legi. Lij. in fi. & l. iij.
i Ipsum. vt §. de inof. fi. testa. l. si maritus.
k Vindicare. huic enim locus non est: nisi prius testamētaria[a] omuis deficiat: vt ff. de reg. iur. l. quādiu. & de acquir. hære. l. quandiu.

Q Vamuis.] CASVS. Testamentum fecisti vxorem & filium tuum impuberē hæredes instituisti. Firmianum eis substituisti. adiit impubes hæreditatem, & in pupillari ætate decessit. an ad partem suam substitutus vel aliquis veniens ab intestato debeat admitti? Respon. quod licet aliàs vbi impubes est institutus & solus, & ei aliquis substitutus vulgariter: locum habet substitutio tacita pupillaris: hic gratia vitandæ inæqualitatis locum non habebit. Viuianus.

c Placuit Bal. Paul. Alex. & Ias.

l Placuerat. sapientibus.
m Impubes. si solus fuerit institutus.
n Non erit. ille scilicet hæres sit.
o Decessit. regulariter: d vt hic, & ff. eodem. l. iam hoc iure. §. ij. Sed fallit in duobus casibus: e vt in eadem. l. iam hoc iure. §. j in fi. & l. cum ex filio. §. filio.

d Placet Bart. Paul. Alex. & Ias.

p In eum. scilicet vulgarem. f infra eodem. l. cum quidam. & supra eodem l. ij. Sed arg. contra. ff. de condi. & demon. l. falsa. §. fi. vbi pluralis sermo pro singulari accipitur. sed fallit g illa regula hoc casu quando cum alio instituitur.

tibi [a] dubitari non oportet. substitutio enim testamento patris facta, ad pubertatis[b] tempora[c] porrigi non potest: quia ipso & aliis non eiusdem conditionis[d] hæredibus institutis, & inuicem substitutis, propter eorum personam quibus in vnum casum duntaxat[e] substitui potest, etiam in filio idem debere seruari, & ratio[f] suadet, & diuus Marcus pater †constituit. S. PP. VI. Kalend. August. Chilone & Libone Conss.

Verba, si hæres non erit, intelliguntur scilicet ex testamento: & ideo substitutio vulgaris causam intestati excludit. Bald. Vel sic: Repudiante instituto, fit locus vulgariter substituto: & contra eum adeuntem competunt actiones hæreditariæ. Salyc. Vel sic: Hæc verba, si hæres non erit, apposita in substitutione vulgari, intelliguntur scilicet ex testamento: ideo si instituttus repudiat ex testamento, facit locum substituto: nec potest instituttus succedere ab intestato: si quid tamen sibi delebatur à defuncto, illud totum à substituto petere potest. Alexand.

III. Imp. ALEXANDER A. Achillæ. †

HÆres instituta matris testamento, si successionem ex testamento omisisti, & ab intestato bonorum possessionis ius habere voluisti: [h] substituto locum quin feceris, in dubium nō venit. Proinde si substitutus hæreditatem amplexus est: actionibus quæ tibi aduersus matrem competebant, ipsum[i] conuenire, non successionem ab intestato potes vindicare.[k] PP. XI. Kalendas Septembr. Maximo II. & Æliano Conss.

Natura copulæ est restringere copulata ad vni formem interpretationem veri, non ad differentē. Baldus. Vel sic: Verbum commune pariter relatū ad duo, debet operari pariter in vtroque. h. d. secundum La. But. Vel sic: Vulgaris facta filio impuberi comprehendit pupillarem ex interpretatamente: & facta simul duobus inæqualibus, in neutro pupillarem continet. h. d. Vel sic: vulgaris expressa facta simul filio impuberi & alteri cui non poterat fieri pupillaris substitutio, non continet tacitam pupillarem in persona impuberis

ab euitandam inæqualitatem. Alex.

IIII. Idem A. Firmiano.

QVamuis placuerit †[l] substitutionem impuberi [m] qui in potestate testatoris fuerit, à parente factam ita, *Si hæres non erit:* [n] porrigi ad eum casum quo postea quàm hæres extitit, impubes decesserit, [o] si modo non cōtrariam defuncti voluntatem extitisse probetur: cum tamen proponas ità substitutionem factam esse, *Si mihi Firmianus filius & Æliæ vxor mea (quod abominor) hæredes non erunt, in locum eorum Publius Firmianus hæres esto*: manifestum est in eum[p] casum factam substitutionem, quo vtrique hæredum substituti potuit. PP. IIII. Kalend. Iul. Fusco. II. & Dextro Conss.

Per adtitum hereditatis extinguitur vulgaris substitutio. Salyc. & Alexander.

V. Impp. Diocletianvs. & Maximianvs. AA. Hadrianæ.

POst aditam[q] hæreditatem directæ[r] substitutiones non impuberibus filiis factæ, expirare solent. [s] PP. X. Kalen. Iun. ipsis IIII. & III. AA. Cons.

Inter institutos quæ alterutrum sunt substituti, habet locum etiam ius accrescendi. Alexander. concor. Bald. & Salyc.

VI. Iidem AA. & C C. Quintiano.

TEstamento iure facto, multis institutis hæredibus, & inuicem substitutis: adeuntibus suam portionem etiam inuitis, cohæredum repudiantium accrescit[t] portio. Sine die & conditione.

Per substitutionem pupillarem succeditur pupillo ex testamento: & venientes ab intestato repelluntur. Alexander. concor. Bal. Salyc.

VII. Iidem AA. & CC. Feliciano.

SI testamento [iure] facto, intra pupillarē ætatē & in sua[v] potestate constitutæ filiæ, si intra pubertatem decesserit, directis verbis pater substituit: hæredem te factū[x] ex testamento post eius tum conditionis, intestati successionem[y] excluisse constat. S. Kal. Ianuar. Sirmij. AA. Conss.

filium in pupillari ætate: adita tamen hæreditate à filio decessit vel mater admitti ad hæreditatem vult, & substitutus: quis cui præferri debeat, quæritur. Mulier à principe. Dicit imperator: ō mulier manifestius debueras mihi preces tuis significasse qualiter facta fuisset substitutio: an pupillaris, an vulgaris, an compendiosa. si vulgaris, vt qui a sic dixit testator. Filium meum hæredem instituo, & si hæres non erit, substituo Titium. quo casu si filius tuus adiit hæreditatem, euanescit substitutio, & ad eius hæreditatem admittēris, si pupillaris hoc modo, si hæres non erit, vel erit, & in pupillari ætate decesserit: vocabitur substitutus, & tu excludēris. Si compēdiosa, sic: filium hæredem instituo: & quandocunque decesserit, siue in pupillari ætate siue post, Titium substituo. quo casu si intra pubertatem decesserit admittitur substitutus, tuus si hæreditatem adierit. alioquin admittēris tu mulier. si post tempora pubertatis decesserit, admitteris ab intestato ad hæreditatem: sed eam substituto ex causa fideicommissi restitues. Vide.

Quamuis. scilicet maritum.
Proponis. scilicet tu, ō mater.
Hæredem. scilicet substitutum: nec aperit qualem, [b] vulgarem, vel compendiosam. exprime ergo vtrum &c.
Annum. accipe, decesserit: & est pupillaris.
Aut post. scilicet quandocunque. & hæc est fideicommissaria[c] vel compendiosa. d Et vere distinguendi fuerunt singuli casus: cū in vnoquoque casu propria & distincta habeatur ratio: vt ecce tenam &c.
Potestate. maximè scilicet.
Primo casu. id est in vulgarem: [e] vt si hæres non erit filius, Titius sit hæres.
Extat. sicque expitauit substitutio: [f] vt supra eodem. l. post aditam.
Defuncto. filio scilicet matrem.
Ad te. scilicet matrem.
Omnimodo. immo ex tacita pupillari videtur vulgariter substitutus admitti: vt ff. eodem. l. iam hoc iure. §. j. & §. eodem. l. quamuis. quæ est contra. sol. speciale g hic in matre, vt contra eā non in contrarium, scilicet q defunctus voluit per tacitā exclusionē §. & ff. eodem. l. iam hoc in fine.
In secundum casum. Secundum casum appellat pupillarem & compēdiosam: quia vtraque locum habet si pupillus sit hæres, & postea desinat, [k] & ideo hunc casum secūdum diuidit, in expellatam pupillarē, quæ sic fit. si filius meus erit [l] hæres, & in pupillari ætate decesserit, ille sit hæres. Et cōpendiosa sic: Quoquo tempore filius meus decedat, ille sit hæres. & sic directis verbis. & rogo vt hæreditas ad Titium perueniat. & subaudi, non vsque &c. quia hoc est exemplum compendiosæ.
Expressa. scilicet pupillaris.
Compendiosa. idem in pupillo his verbis, quandocunque decesserit, ipse sit hæres. Et dic, compendiosa: in quo tacita inest pupillaris & fideicommissaria.
Certum. maximè. nam idem si vsque ad. xxv. an. vt l. centurio.
Si non. ad vtramq; se refert, ad pupillarē & cōpendiosam.
Decesserit. scilicet filius.

Substitutus vulgariter, per adeuntem hæreditatem excludatur: nec admittitur ex tacita pupillari si mater impleverat in medio: ille vero qui fuit expresse pupillariter substitutus, per adeuntem hæreditatem non excluditur: sed matre exclusa admittitur ad hæreditatem pupilli in pupillari ætate decedentis, idem si fuit compendiosa substitutus, & pupillus decessit in pupillari ætate. si vero decessit post, non admittitur substitutus ex pupillari ad hæreditatem pupilli, sed ex fideicommissaria ad hoc tantum testatoris filii restituenda per matrem, quæ fuit hæres ab intestato filij. Alexand.

VIII. Iidem AA. & CC. Patronæ.

PRecibus tuis [a] manifestius exprimere debueras, [b] maritus quondam tuus miles defunctus, quem[c] testamento facto hæredem communem filium vestrum instituisse proponis, [d] & secundum hæredem [e] scripsisse, vtrumne in primum [f] casum, an in secundum filio suo, quem habuit in potestate mortis tempore, si intra decimumquartum suæ ætatis annum, [g] aut postea [h] decesserit, substituerit. Nam non est incerti iuris, quod siquidem in patris militis positus potestate, [i] primo tantum casu [k] habuit substitutum, & patri hæres extitit: [l] eo defuncto [m] ad te [n] omnimodo [o] eius pertineat successio. Si verò substitutio in secundum casum [p], vel expressa, [q] vel compendiosa, [r] non vsque ad certam [s] ætatem facta repēriatur: si quidem [t] intra pubertatem decesserit, [v] eos habeat hæredes [x] quos pater ei constituit, [y] & adierint [z] hæreditatem. Si verò post [a] pubertatem: [b] tunc eius te successionem obtinente, veluti ex causa fideicommissi [c] bona

x Hæredes. si directo: siue pupillaris, siue compendiosa sit.
y Constituit. id est substituit.
z Adierint. aliàs etiam ad matrem venirent, vt & in superiori casu: quia si substitutus transmittit hæreditatem ad suos hæredes.

a Si vero post. scilicet decessit filius. hoc referas [n] ad compendiosam tātum, nam si tantum vulgariter vel pupillariter substituisset, & fuisset hæres: licet decederet pubes factus iam, vt hic decessit: mater haberet totum, & nihil redderet.
b Pubertatem. scilicet si decessit filius.
c Fideicommissi. secus diceremi si mater non esset in medio: o id est si non supersset. nam tunc facta compendiosa à milite, intelligerem eam substitutionem esse directam omni tēpore tam post pubertatem, quàm ante: cum videā militem post pubertatē posse facere directam substitutionē. vt supra de testa. mili. l. in testamento. j. in fi. & ff. de mili. testa. l. milites etiam in his. Sic & aliàs fauetur matri: quia tacita pupillaris contra matrem non admittitur etiam iure fideicommissi: licet alios venientes ab intestato repellat dicta substitutio tacita: vt supra tit. j. l. ii. sed ibi fuit vulgaris expressa, hic compendiosa: & ideo hic non est bona similitudo. p Py. tamen dixit, q quòd miles puberi directe substituere non potest: sed per fideicommissum. vbi ergo puberi substituit miles compendiose, scilicet sic: Quandocunque decesserit, ille sit hæres ei: non attenditur sit mater vel non: quia semper valet iure directo. at vbi fit ita cōpendiosa impuberi à milite, satis habet lex quòd vsque ad pubertatem valeat iure directo, postea per fideicommissum propter matrē: vt hic. l. dicitur. & hic est casus huius legis. s Dicitur ergo compendiosa: quia sub compendio verborum continetur pupillaris, si impubes decedat. si autē postea, verba directa trahuntur ad fideicommissum: t & sic duas continet. v & sit directis verbis x, & pupillo tantū. Et sic pupillaris alia expressa, alia tacita: & continetur in cōpendiosa: vt hic dicitur. Sed in pagano dic, si paganus ita substituat. si filius meus quandocunque decesserit, Titius sit hæres. substitutus capiet bona iure directo, si decedat in pupillari ætate: & mater omnino repellitur. si autē decedat postea, nihil habebit substituturus. y & sic nihil differt paganus à milite: vt ff. eod. in pupillari. & l. centurio. & l. verbis. & hic mater admittit: & quilibet ab intestato: nec ex fideicommisso bona restituit: vt ex prædicta l. centurio. patet per contrariū sensum: quia ita dicit in milite: secus ergo in pagano. Sed si ita substituat: Si filius meus quandocunq; decedat, substituo sibi illū. hanc semper reputo z fideicōmissariam: quia verbū substituo, aptatur ad fideicōmissariam: vt § tit. j. l. generaliter. §. fi. & est alia quàm compendiosa. a & quia talis interpretatio omni tēpore rem valere suadet: vt ff. de rebus dubijs. l. quoniēs. ij. sed superiori casu verba directa hoc interpretari nō permittūt: & hic semper mater admittitur, & restituit: vt ff. de vulgari substituti one. l. cohæredi. & cum filiæ. Si verò ita substituat: si filius quandocunque decesserit sine liberis, ille sit hæres: vel illum substituo. hanc semper interpretor fideicommissariam: b quia talibus verbis non directa. sed fideicōmissaria consuevit de iure & de facto fieri. c nam si directa, non valet post pubertatem: ergo nec ante. Item vna est, sed non est directa: ergo fideicommissaria pro tempore toto: & quia illud verbum, sine liberis, innuit quòd etiam in pupillari ætate substituit per fideicōmissum: quia tunc liberos habere non potest. & verba directa trahuntur ad fideicommissum: vt ff. ad Trebellianum. l. Scæuola. hoc casu sicut supertiori admittitur mater: sed restituit detracta quarta: vt dicta l. cohæredi. § cum filiæ. Si vero sic dicat: si filius meus decesserit in pupillari ætate, vel postea sine liberis: illum substituo. duæ

n Sequūtur Bar. Bald. paul. Alex. & Ias.
o Placet Cy. et Bar. licet displiceat Bald. Fulgo. Ale. & Ias.
p Et bene. Bald. Paul. Ale. & ia.
q Et male. Cy. & cæteri.
r Placet Cyn. pe. Ba. Bal. et cæteris cū prima. dispiceat sanè Bulg. & Ias.
s Dic quod ista l. accordat cū aliis legibus contrariis, secundū scribentes.
t Nihil est secundum Bart. & alios.
v Imò potest cōstituere quinque sibi cuicūq; alteri tem scribē.
x Imò & verbis communibus et obliquis. c. Raynald. de testa. extra Bald. S. Al. & Ias.
y Placet Bart. Bald. Paul. Alex. et Ias.
z Imò in tra puberta tē ætat. valebit vt dicta: posta ea vt obtinet. Alex. & Ias.
a Displicet Bald. Paul. Al. & Ias.
b Imò erit directa intra puberta tē. Dy. & Bar. in l. cōturio. ff. eo. & D. Ale. & Ias. hoc Nihil est Ale. in hac

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt substitutiones:[a] pupillaris expressa, & fideicõmissaria: propter distinctionem & alternationem temporum: ad quæ singula verbum substituto adaptatur diuersis modis. Accursius.

a Moreretur. scilicet pater miles.
b Ate. matre.
c Peti possint. alias peti possunt: & alias petere possunt. & idem est sensus: quasi dicat, substituti petent à matre: testituit ergo mater secundum Ic. [b] retenta quarta per Trebellianum. Tu dic immo nõ retenta e si miles erat: vt infra ad legem Falcidiã in testamento. & supra de testa. mili. l. in testamento. ij. & ff. ad Trebel. l. j. §. fi is qui. verb. denique. Aliud si fuisset veteranus vel pagan us: vt ff. ad leg. Falcid. l. ad veterani. Nec ob. quod dicitur ff. ad Trebel. l. j. §. fin. in fin. & l. ij. quia quãtum ad alia commoda locum habet Trebellianum in testamẽto militis: non autem quãtum ad hoc: iuta tamen sepulchrorum remanent: [d] vt ff. ad Trebel. l. quia perinde. Item bona filij, quæ aliunde habuit: e vt hic in fi. bi, bona &c. & d. centurio. & de testa. mili. l. miles ita. §. exhæredato. Item in Falcidia iure naturæ debita, non potuit grauari filius: [e] vt supra de inoffic. testa. l. quoniam in prioribus. quam habet mater. Item notant hic quidã vt Irnerius & tacita substitutio contra matrem admittitur

d Sequitur istam vitiatæ Bart. & alij.
e Ista vitiatus non est bona secundum Salycetum.
f Singularis est secundum Angelum.

† In scriptis nostris exemplaribus, sed si filio vel alio &c.
g Et bene. Bart. & alii.

quæ cùm moreretur [a] patris eius fuerint, à te [b] peti possunt. [c] S. V. Id. Aprilis AA. Conss.

Parentibus vtriusque sexus permittitur filiis mente captis filiam in legitima instituta substituere directo, ad similitudinem pupillaris: cũ illi per se non possint testari, sicut nec pupillus: & fiunt substituto eius peruenerint ad sanam mentem: nisi tamen debent substituere extraneum si tales mente capti habuerint filios, sed alterum de filiis: vel si non habuerint filios sed fratres, alterum de ipsis. Alexander.

11. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ. P. P.

B HVmanitatis intuitu parentibus [d] indulgemus, vt si filium, nepotem, [e] vel pronepotem cuiuscunque sexus habeant, nec alia proles descendentium eis sit, iste tamen filius vel filia, nepos vel neptis, pronepos vel pronepotis mente captus vel mente capta perpetuò sit: vel si duo vel plures isti fuerint, nullus vero eorum sapiat: liceat his dem parentibus legitima [f] portione ei vel eis relicta, quos voluerit his substituere: [g] vt occasione huiusmodi substitutionis ad exẽplum pupillaris [h] querela nulla contra testamentum eorum oriatur: [i] ¶ Ita tamen, vt si postea resipuerit, vel resipuerint, [k] talis substitutio cesset. [l] ¶ Vel [m] si filia † aut alij descendentes ex hu-

d Parentibus. masculis & fœminis: vt infra eadem l. libi, qui vel quæ &c.
e Nepotem. filio suo mortuo.

C iusmodi mente capta persona, sapientes sint: non liceat parenti qui vel quæ testatur, alios quàm ex eo descendentes, vnum, vel certos, [n] vel omnes substituere. ¶ Sin vero etiam liberi testatoris vel testatricis sint sapientes, ex his vero personis quæ mente captæ sunt, nullus descendat: ad fratres eorum vnum, vel certos, vel omnes eandem fieri. substitutionem oportet. Dat. III. Id. Decemb. Constantinopol. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

Substitutus pupillariter duobus impuberibus cum expressione nominis collectini, scilicet si ambo seu vterque decesserit in pupillari ætate, non admittitur si vnus primo decesserit in pupillari ætate altero superstite: nisi etiam alter, & sic vterque in pupillari ætate decedat. Alex. post Bald. & Salyc.

x. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam duobus impuberibus filiis suis hæredibus institutis adiecit, si vterque impubes decesserit illum [o] sibi hæredem esse: dubitabatur apud antiquos legum auctores, vtrũne tunc voluerit substitutum ad C mitti, cum vterque filius eius in prima ætate decesserit: an alterutro decedente, ilico substitutũ in eius partẽ succedere. Et placuit Sabino substitutionem tunc locũ habere, cum vterque [p] liberorsus substitutionem esse nullam dici nõ potest: quia huius legis auctoritate firmatur: vt instit. de exhæred. lib. in princ. Sed respõdeo hoc esse verum, cum pater quosdam substituit, & D alios exhæredat: hi postea per querelam rescindent testamẽti. Sed vtrũque etiam instituit. Et nota quod duas præmittit questiones: postea per eadem soluit.

f Legitima. ad minus. ADDITIO. Dicquod immo sufficit q̃ aliqd, etiam si sit minus. Bart. in l. ex facto. ff. eodem. Saly. Alexand. & Iason hic.
g Substituere. in illa legitima.
h Pupillari. vt enim in bonorum debito substitutio pupillo, sic huic. vt supra de inoffi. testa. l. ex tribus. quæ nec potest conquerti cum magis sit ei consulcum, quàm sit grauamen. nam ipsi tunc filii non possunt testari non possunt: vt ff. de instit. eodem. §. j. In facto. multis tamen hæc à pupillari differt: vt quilibet per hanc legem videre potest.
i Orator. nã curator furiosi diceret inofficiosã nomine furiosi, cum in legitima sit grauatus, sed non potest hoc dicere: vt hic.
k Resipuerint. facti fuerint sanæ mentis.
l Cesset. vel si filius ei filio f nascatur: vt ff. eo. l. ex facto. in prin. Accurs. Fiunt sius.
m Vel pro sed.
n Certos. mirabile vi. & ita detur quod ponis de certo vno vel de certis: quia secundum hoc quidam dabatur Titio cũ ex filiis suis, qui cum eo una persona censentur, contra pistatem repel. Sed respõdeo. Vinia. Insuetus. præter filios impuberes, quem etiam instituit. Et nota quod duas præmittit questiones: postea per eadem soluit.
o Hæres esto. Not. ex hoc quòd dicit filio meo, quòd pupillaris fuit substitutio: non autem dixit, mihi.
p Cum filiis. secus si dixisset a cum hæredibus, secundum quosdam. Cum vterque. vt ar. §. e. l. quamuis. in fi. & ff. ad Treb. l. Seius. Sed cõtra. ff. de inoffi. testa. l. pe. o vbi etiã vno decedente vocat substitutus. Sol. pibi nominatim facta fuit substitutio singulis: sed in hic omnibus simul. Vel hic speciale q in filiis: secus in extraneis. Sol. vt ibi. Et hoc secundo modo potest solui aliud cõtra. ff. ad Treb. l. Seius. bel. hæredes mei. §. cũ ita. immo non. Vel ibi quia testatrix fidei. cõmissarius cõditionalis ante cõditionis euentum: vt j. de cadu. tol. §. in nouissimo. hęc solutio nulla est: q a in l. cõtraria non de r. cessit fideicõmissarius, id est ille cui debebatur fideicõmissum: sed ille qui debebat. Vel hic [r] deficit cõditio in p̃sona primi mo. rietis: quia decessit pubes. ibi extitit in persona secundi: quia de. cessit sine liberis. Vel ibi in fideicõmissaria, hic in directa substitutione: nec est cõtra. ff. de cõdi. & demõ. l. falsa. & ff. ADDI. TIO. Hãc quæstionẽ an requiratur q̃ conditio substitutionis existat in p̃sona vtriusq; pulchrè tractat & distinguit Bar. in d. l. hæredes mei. §. cũ ita. in glo. alleg. Et quãtũ ad casum illius præsentis legis sic distinguas breuiter. q̃ a aut superest alius de liberis qui

f' Legitima. ad minus. ADDITIO. Dicquod immo sufficit q̃ aliqd, etiam si sit minus. Bart. in l. ex facto. ff. eodem. Saly. Alexand. & Iason hic.
g Substituere. in illa legitima.
h Pupillari. vt enim in bonorum debito substitutio pupillo, sic huic. vt supra de inoffi. testa. l. ex tribus. quæ nec potest conquerti cum magis sit ei consulcum, quàm sit grauamen. nam ipsi tunc filii non possunt testari non possunt: vt ff. de instit. eodem. §. j. In facto. multis tamen hæc à pupillari differt: vt quilibet per hanc legem videre potest.
i Orator. nã curator furiosi diceret inofficiosã nomine furiosi, cum in legitima sit grauatus, sed non potest hoc dicere: vt hic.
k Resipuerint. facti fuerint sanæ mentis.
l Cesset. vel si filius ei filio f nascatur: vt ff. eo. l. ex facto. in prin. Accurs. Fiunt sius.
m Vel pro sed.
n Certos. mirabile vi. & ita detur quod ponis de certo vno vel de certis: quia secundum hoc quidam dabatur Titio cũ ex filiis suis, qui cum eo una persona censentur, contra pistatem repel. Sed respõdeo. Vinia. Insuetus. præter filios impuberes, quem etiam instituit. Et nota quod duas præmittit questiones: postea per eadem soluit.
o Hæres esto. Not. ex hoc quòd dicit filio meo, quòd pupillaris fuit substitutio: non autem dixit, mihi.
p Cum filiis. secus si dixisset a cum hæredibus, secundum quosdam. Cum vterque. vt ar. §. e. l. quamuis. in fi. & ff. ad Treb. l. Seius. Sed cõtra. ff. de inoffi. testa. l. pe. o vbi etiã vno decedente vocat substitutus. Sol. pibi nominatim facta fuit substitutio singulis: sed in hic omnibus simul. Vel hic speciale q in filiis: secus in extraneis. Sol. vt ibi. Et hoc secundo modo potest solui aliud cõtra. ff. ad Treb. l. Seius. bel. hæredes mei. §. cũ ita. immo non. Vel ibi quia testatrix fidei. cõmissarius cõditionalis ante cõditionis euentum: vt j. de cadu. tol. §. in nouissimo. hęc solutio nulla est: q a in l. cõtraria non de r. cessit fideicõmissarius, id est ille cui debebatur fideicõmissum: sed ille qui debebat. Vel hic [r] deficit cõditio in p̃sona primi mo. rietis: quia decessit pubes. ibi extitit in persona secundi: quia de. cessit sine liberis. Vel ibi in fideicõmissaria, hic in directa substitutione: nec est cõtra. ff. de cõdi. & demõ. l. falsa. & ff. ADDI. TIO. Hãc quæstionẽ an requiratur q̃ conditio substitutionis existat in p̃sona vtriusq; pulchrè tractat & distinguit Bar. in d. l. hæredes mei. §. cũ ita. in glo. alleg. Et quãtũ ad casum illius præsentis legis sic distinguas breuiter. q̃ a aut superest alius de liberis qui

ex præsumpta voluntate defuncti substitutos excludat: tunc A est vnus, & alter videtur esse: vt infra de agri. & censi. l. cum sci mus. §. fi. lib. xj. & idem in hærede. & in testatore: vt in auth. de iurei. iureiur. à mo. præs. §. j. col. v. Accursius.

g Filius. immo Titius tertiam, & filij tertiam debent habere: vt ff. de vsufruct. accre. l. si quis Titio. ij. responso. quæ est contra. Solu. i verbum, ea dem, hic positum, tollit contrarium. contingit enim, & facit quod quasi idem sit cum filiis: vt arg. infra. de cadu. tol. §. sin autem ex his & ff. de leg. j. l. plane. ij. respon & ideo vna portio omnibus adsignatur, vt hic. hoc non valet: [k] quia & si non [k] Et bene. ponatur verbum, eadem, idem est: vt ff. de hæredi. instiu. l. Titius fundi. & i liber homo. §. Titius. & l. interdũ. j. respon. Tu dic, l quod [l] Sequitur ibi dicit, cum hæredibus filiis, scilicet defuncti: bentes hic non sui, scilicet legatarij. sic ergo duo ibi adiecti debẽt habere viriles, & hæredes defuncti aliam, quam interse diuident in pro hæreditaria portione: vt [m] Istud nõ ff. eodem. l. qui cum plu res. Vel ibi dixit de hæ ltutorem cõredibus, hic filiis: quod non placet n per authẽ. de iureiuran. à mo. cit nẽ quæstioca princip. colla. v. Vel nis fuj. refert quando vnus mi ibi, vel vescetur cum aliis: an po fert &c. nũtur aliorum propria nomina quæ denotant & singulos, an appellati- ne singulos demonstrent. In primo iunguntur omnes nominatim in viriles partes eius partis quæ eis datur: pura Titius, Mæuius, & Sempronius hæredes: Caius heres esto. In secundo omnes qui appellatiuo nomine continentur, coniunguntur: vt ibi fit de hæredibus. Sed alius cuius nomen proprium positum est, vt est ibi, Titius, habet virilem de iure communi, vt ibi. sed excipitur in patre: vt hic, qui nihil habet nisi in parte filiorum.

ea quæ sunt si sasi. Iaf.
Placet Salycetto.
Bar. Alex. Iaf.
Bar. Paul. Al. & Iaf. Lucio.

Institutio de seruo non specialiter pignorato facta ab omnino non existente soluendo, facit eum liberum, & hæredem necessarium etiam in præiudicium creditoris. Salycetus. Vel sic: Ille qui non est soluendo, potest vnum ex seruis suis instituere, & eum sibi necessarium hæredem & liberum facere. Fallit, nisi illum seruũ specialiter creditoribus obligasset. Alexander.

1. Imp. PERTINAX. A. Lucretio. †

D [n] IS qui [o] soluendo nõ est, hæredẽ necessariũ [p] etiã in fraudẽ creditorũ relinquere potest. sed si pignori [q] datus fuisti, [r] & in eadem causã permansisti: [m]

n Est. seruus. scilicet specialiter. secus generaliter: vt infra de seruo pign. da. ma. l. ab eo. & ff. in quib. cau. pig. tacite contra. l. est differentia.
l Fuisti. tu serue.
m Permansisti. secus enim si ipse seruus offerat pecuniam: vt ff. de hære. instit. l. pignori.

DE NECESSARIIS SERVIS HAEREDIbus instituendis vel substituendis.

Quia quædam speciaha in seruis instituti seruantur: ideo de his specialiter Cõmunalib dicit.

IS qui.] CASVS. An debitor qui soluendo non est, seruum sibi necessarium hæredem instituere possit, quæritur? & respõ. quod nisi fuit alicui specialiter creditori pignori obligat[s], quo casu si in eadem causã maneat, nec à debitore loatur: nec erit hæres, nec liber.
h Is qui. scilicet debitor multorum.
i Necessarium. scilicet vnum tantum: nisi in casu, vbi etiam cum alio: vt ff. de hæred. instit. l. ei qui. Quid autẽ si plures nominet: si quidem ordine, tunc primus: vt ff. qui & à qui. l. si quis habẽs. & de hære. institu. l. qui non soluendo. si simul, tunc neuter: vt ff. de hære. instit. l. qui soluendo.
k Pignori. scilicet specialiter. secus generaliter: vt infra de seruo pign. da. ma. l. ab eo. & ff. in quib. cau. pig. tacite contra. l. est differentia.
l Fuisti. tu serue.
m Permansisti. secus enim si ipse seruus offerat pecuniam: vt ff. de hære. instit. l. pignori.

Cum seruis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm serui.] CASVS. Si hæredē seruum tuum libertum appellando instituisti hoc modo, ille libertus meus sit mihi hæres: an sit liber, & institutio valeat, quæritur? Respō. q̄ sic legatum autem non valet, vt si dixisset testator, illis libertis meis relinquo .x. non valet legatū, si sint serui: vt §. de testa. l. testamē to militis. & l. ex his.

a *Appellatione*. immo etiam si simpliciter: vt j. eo. l. penult. Sed contra §. de hære. instit. l. cum proponas. sed ibi communis, hic proprius institutionis. Itē hic scies, ibi errās: vt ff. de testa. mili. l. neq; §. si seruum.

b *Scripti esseris*. à domino vestro.

c *Quod ut legato*. id est dicere, si lego secundū Ioan. modo his verbis, lego tali liberto meo .x. nō erit per hoc liber.

d *Habet*. vt §. de test. mili. l. ex his.

SI tutor.] CASVS. Tutor si ancillam pupilli contubernio sibi adiunxit, & hęredem instituit, an præiudicetur pupillo quo magis ei auferatur dominium ancillę? Respon. q̄ non: sed si ea adierit hæreditatem, eam acquirit domino iussu suo.

e *Instituit*. eam ancillā.

f *Potuit*, fic. ff. pro empto. l. qui fundum, §. si tutor. & ff. de fur. l. interdum. ij. §. si.

g *Additione*. f. ancillæ tuæ, iussu pupilli.

h *Successio*. tutoris.

CVm quidam.] CASVS. Testamentum fecisti: pupillum filium tuum instituisti: seruo tuo directis verbis libertatem dedisti: in secundo gradu eundem filio tuo impuberi nulla facta mentione libertatis substituisti: an filio tuo impuberi ex substitutione sit hęres necessarius cui in eodē gradu nō est libertas relicta & hęreditas: huic autem ex testamēto patrono videtur relicta libertas, ex pupillari hæreditas? Dicit ergo imperator, q̄ viuo filio, fit liber: quia hoc voluit testator. eo mortuo fit ei hæres necessarius: ga & hoc voluit testator.

i *Pupillum*. qui & filius erat in potestate.

k *Sine libertate*. id est non facta mentione libertatis.

l *Alium & alium*. ex patruo enim testamento videtur quod sit consecutus libertatem: ex pupillari hæreditatem. Nam & in fideicommissaria hæreditatis restitutione video interesse, an ab eodem gradu relinquatur libertas & fideicommissaria hæreditas seruo, an à diuersis: vt ff. ad Trebell. l. si res. §. si seruus. & facit ad legem istam. ff. de vulga. & pupil. substitu. l. sed & si plures. §. quos.

m *Quia & hoc*. scilicet quod esset necessarius hæres mortuo pupillo.

ne ab eo quidem debitore qui soluendo non fuit, liber & hæres necessarius existere potuisti. PP. XI. Kalen. April. Falcone & Claro Conss.

In institutione qui scienter enunciative dicit seruum suum esse liberum, videtur ei libertatem relinquere fauore libertatis, & institutionis quæ est caput & fundamentum testamenti. secus igitur in legato. Alex.

II. Imp. ANTONINVS. A. Aufidio & aliis.

CVm serui constituti, sub appellatione[a] liberto rum hæredes scripti esseris:[b] ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi & hæredes instituti fuissetis: quod in legato[c] locum non habet.[d] Accepta. VII. Kalen. Matt. Prisco & Apollinare Conss.

Tutor non potest seruum pupilli sui facere sibi necessarium hæredem: si tamen ipsum instituat, renouabit seruus: & ipsa pupilli potest adire, & sibi hæreditatem acquirere. Alexand.

III. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Felici.

SI tutor ancillam tuam contubernio suo coniunxit, ac post hæredem eam instituit:[e] neque dominium ex huiusmodi facto tibi auferri potuit:[f] & vt eius additione[g] iussu tuo tibi per hanc successis[h] quæratur, iure concessam habes facultatem. S. XVI. Kalend. Ianuar. Sirmij. AA. Conss.

Licet seruum pupillo substituatus à gradu institutorum adeuntium sit consecutus directam libertatem: tamen postea ex substitutione pupillari efficitur pupillo hæres necessarius. Alexand. post Salyc.

IIII. Imp. IVSTINIANVS. A Iuliano præf. præt.

CVm quidam suum pupillum[i] hæredem instituit, & seruo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum seruum sine libertate[k] pupillo suo substituit: quærebatur inter prudentes, si ex huiusmodi substitutione hæres necessarius pupillo existeret.

QVidam cum testamentum cōderet, duobus[n] hæredibus scriptis, vnum[o] quidem ex parte instituit,[p] seruum autem suū, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate[q] scripsit hæredem, & postea eundem seruum alij legauit, vel post institutionem hæredis[r] seruum per legatum alij adsignauit, & tunc hæredē eum sine libertate[s]

Causa enim altercationis ex vetere regula orta est, qua omnib[o] placuerat hunc seruum necessarium hæredem domino fieri, cui in eodem gradu & hæreditas & libertas relinquebatur. In præsenti autem non in vnū tam libertas quàm substitutio congregata est, sed in alium & alium[l] gradum. ¶ Nobis itaque eandem altercationem decidentibus, mirabile visum est, si quis puter ex huiusmodi scrupulositate impediri testatoris voluntatem, maximè domini, & existimet non fieri seruum hæredem necessarium, sed ei licentiam præstet & libertatem consequi, & hæreditatem respuere, & domini voluntati reclamare. Qui si hoc facere ✳ tenetur tenuerit: etiam puniendus est. sit itaque & viuo pupillo liber, quia testator hoc voluit: & mortuo pupillo necessarius hæres, quia & hoc[m] voluit testator. Dat. XV. Kal. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste. VV. CC. Conss.

Institutio facta de seruo proprio, tacite eidem tribuit libertatem, sicut tacita tutoris factio de eo: nec renouatur per simplex legatū de eo postea factum. Salyc. Vel sic: Tacita libertas vel expressa præualet legato. Iacc. Butri. Vel sic: Si seruus fuerit hæres institutus in totum vel in partem, vel tutor datus, erit hæres ac tutor: & vtroque casu erit liber: licet de libertate nulla fuerit facta mentio in testamento. nec renouatur libertas per simplex legatum de eo postea factum. hoc dicit prima pars vsque ad §. sed cum veteres. Alexander.

v. Idem A. Ioanni. P. P.

QVidam † cum testamentum cōderet, duobus[n] hæredibus scriptis, vnum[o] quidem ex parte instituit,[p] seruum autem suū, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate[q] scripsit hæredem, & postea eundem seruum alij legauit, vel post institutionem hæredis[r] seruum per legatum alij adsignauit, & tunc hæredē eum sine libertate[s]

vt adueniente conditione sit hæres, & liber, & seruus substitutus[t]

n *Duobus*. id est libero, & seruo: vt subiicit.

o *Vnum*. scilicet liberum.

p *Instituit*. quasi dicat, legauit eundem, vel antequam instituerentur, vel post.

q *Libertate*. id est sine mentione facta libertatis. Nam si cum libertate instituisset, siue antequam legaret, non renouaretur per legatum siue postquam legauit, sicq; renouauit legatum vt ff. de libe. & posthu. l. ita. §. regula. nec esset aliqua dubitatio.

r *Hæredis*. scilicet extranei.

Sine libertate.

a *Sine libertate*. dic vt suprà.

b *Instituisse*. No. ex ipsa dictione tutelæ est liber: vt hic, & j. de fideicommiss. lib. l. & si nō adsecuta, & ff. de fideicō. liber. l. geneta. ff. scilicet liberta.

k *Cum tanta*. argu. à maiori: quasi dicat, cū instituit eum hęredem, & nihil dixit de libertate, erit hæres, & liber: multò magis quādo dixit cum libertate: quāuis non in testamento, sit in codicillis.

l *Effuse est*. vt §. cod. in prima parte. l.

m *Relicta*. vt nihil de libertate fit dictum.

n *Libertatem*. id est nulla mentione de libertate facta.

o *Memori in seruitute*. vt ff. de adimen. leg. l. & si transferam, & j. de fideicommiss. l. ex fideicommisso. & ff. falcid. l. ex parte. §. seruo. & de manu. test. l. qui potuerunt. & ff. de lega. iij. l. si legatarius. §. j. & instit. de leg. §. an seruo.

p *Donent*. quod certe fecerint. i. non dedicerint legatum à testatore optionem suam aggraciant: huius tamen

A relicti nulla petitio est, sic supra de relig. l. militis. & sic non est contra j. de leg. l. seruis. Alij dicunt quod non valet legatum: vt ibi, nisi sit modicum, vt hic. Alij dicunt quod nullum valet nisi ad altimenta relictum: vt ff. de ali. leg. l. seruos. & tunc officio iudicis peritur: sed certe ibi alieni, non hæredis serui erant: vt ff. de lib. cau. l. seruos. In nostro ergo casu nec in alimēta valebit. & quod hic dicit, ad exhortationē non coactionē dicit: vt primo dixi. Quid ergo si seruum sub conditione liberū esse iussit, & ei legatum dedit? Si quidem conditionem extiturum certum est, tenet legatum. si vero incertum est, legatum est in suspenso. si vero libertas propter conditionem est inutiliter data, nec tenet legatum: vt ff. de ma. testa. l. si quis ita sit legatus. & l. Suchus. Item contra ff. de ma. testa. l. diu[a] Pius. in eo quod hic remanet seruus, tamē habet præcise legatum. sed ibi videtur repetita conditio libertatis. sic ff. de condi. institu. l. cum seruus.

q *Definitio*. vt intelligatur liber ex substitutione. licet aliquid non sit dictum de libertate.

r *Legauerit*. & filium suum pupillum hæredē instituerit.

s *Eum*. l. seruum.

t *Eventum*. hoc ideo quia incertum est an cō ditio libertati appositæ existet. alioquin si certum esset eā extituram ab initio, inutile esset legatum serui: vt ff. de leg. j. si post mortem. §. fina. & de ma. testa. l. si peculium prælegatum. §. si seruus. in legato tamen relicto ab extraneo ipsi seruo cui à domino relicta est libertas, nulla fit suspensio: vt ff. de lega j. l. si post mortem. j. respon. Azo. & facit ff. de fideicommis. liber. l. si seruus. & ff. de vulg. substi. l. si qs. in prin. & de lega. j. l. si fundum. j. §. eum statu.

v *Inducebant*. & non aliter. nec ob. ff. de ma. testa. l. diuus Pius. quia ibi per priuilegium fuit indultum. Vel verius, alius est ibi casus.

x *Quatenus*. pro vt.

DEfinitio.] CASVS. Si seruum tuum pure instituisti, & sub conditione ei libertatem reliquisti, quam implere potuit, & noluit: puta

gemus, vt gratulentur, cùm non serui remaneant, sed & liberi & hæredes efficiantur: cum tanta[k] in eos nostri numinis beneuolētia effusa[l] est, vt etsi libertas eis neque testamento, neque codicillis data sit: tamen hæreditate seruis relicta,[m] quasi iniunctam esse libertatem[n] videri posit.

Aliquid debetur ex vrbanitate, quod non debetur obligationis necessitate. Bald. Vel sic: Licet legatum factum seruo proprio sine libertate, non valeat de rigore iuris, nec vlla actio pro illo competat: imputanteo & ingratus est hæres, qui illud soluere negat. hoc dicit vsque ad §. aqua iuris. Alexand.

¶ Illo videlicet obseruando, vt si legatum vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, maneāt[o] in seruitute: nō tamen ita impij hæredes existant, vt liberalitatē ✳ testatoris, & seruiles labores debita remuneratione defraudare conentur, & non derelictum, licet adhuc seruis constitutis, donent.[p]

Secundus gradus inducit successionem in primo, & videtur ordo conversus, sed non est proper libertatem. Bald. Vel sic: Hæc est vltima pars quæ hoc intendit: si seruus à prima gradu legatus est, & postea pupillariter substituatur: prædict legatum ex euentu pupillaris conditionis: quia si conditio euenitat, erit liber, & hæres pupillo: & legatum deficiet. aliàs autem valebat legatum, hoc dicit vsque ad finem. Alexander.

¶ Quæ iuris nostri definitio[q] etiā ad aliā speciē dubitatam benignè extēdatur. Si quis etenim testamento principali seruum suū cuidam legauerit,[r] in pupillari autem substitutione eúdem seruum filio suo sine libertate substituerit: quærebatur, siue vtilis esset talis substitutio, & per seruum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: siue inutilis esset huiusmodi substitutio, quia sine libertate in seruum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur, legatario eum[s] non statim acquiri iancire, sed expectandum esse substitutionis euētum.[t] & si quidem pupillo mortuo locus fuerit substitutioni: & liber & hæres efficiatur. sin autem substitutio minimè locū habuerit forsitan pupillo iam in pubertatem perueniente: tunc ad legatarij dominium transeat. Quemadmodum enim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebāt,[v] quaten[x] ✳ in

Vtiliter datum, ex inutili confirmatione non vitiatur. Lac. Butr. secundum Bald. Vel sic: Simplex hæredis institutio facta de seruo in testamento, non vitiatur: licet postea libertas relinquatur in codicillis, in quibus dari non potest hæreditas: & hoc ideo, quia per simplicem institutionem factam in testamento intelligitur relicta libertas. hoc dicit secunda pars vsque ad §. illo. Alexander.

¶ Sed cum veteres & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis seruum suum in testamento quidem hæredē ex parte sine libertate scripserit, in codicillis autem libertatem ei reliquerit: si posit institutio valere, & ille tam hęres quàm liber fieri, ne videatur per codicillos hæreditas confirmari, in quibus hæreditas dari[h] secundū veteres regulas non potest. ¶ Nos itaque in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta,[i] & libertatem & hæreditatem simul seruis per nostrā liberalitatē & benignam interpretationē indul-

neg. ita vidimus post Bellofil. fol. 237. n. 17.

✳ *al. vt liberalitate testatoris seruiles labores, &c.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

luit: puta si daret v. an. fiat hæres & liber, quæritur? Respond. A quod non. si autem conditio fuerit casualis, puta si nauis venerit ex Asia, sub qua fuit libertas sibi relicta: hoc retento quod fuerit heres institutus: aut hereditas est soluendo, aut non. Primo casu erit liber, & venit hæreditas ad proximum agnatum defuncti: nisi facta fuit substitutio: quo casu vocabitur substitutus. Secundo casu erit liber seruus, & hæres necessarius.

a *Decisione*. vt supra. l. proxi. §. cum igitur.

b *Culpa*. vt & alias infra de ma. testa. l. fi. §. fi vero quidam.

c *Competere*. sed qua voluntate? dic ex institutione.

d *Solarebdo non sit*. sic ff. de minor. l. & si sine. § sed quod Papinianus.

DE LIBERIS *præteritis, &c.*

Continuatio. Ex 50. decisionibus.

Quia in testamentis exheredantur & præteritum liberi, ideo dicit de hoc.

VIm post. CASVS. Si testamentum fecisti, & hæredes instituisti, & eis inuicem substituisti, filium exhæredasti, & adiecisti, ab omnibus gradibus institutionis fiue substitutionis filiũ meum exhæredo: an valeat testamentum, quæritur? Respond. quod sic. Si autem hoc expressisti, alio autem modo, quod semper præsumitur: nec admittitur probatio in consequentia si taceat: vt ff. eodem. l. iij. in fin. apparet autem te hoc voluisse, valebit testamentum. vnde si tu omnes instituisti, & eos adinuicem substituisti, & filiom exhæredasti, ab vtroque gradu iudicabitur exhæredatus: quia idem sunt institutio & substitutio. & est ratio: quia magis exhæredetur à gradu institutionis, quam substitutionis: ergo ab vtroque.

c *Gradus*. primus gradus dicitur institutorũ, secundus substitutorũ: & sic de singulis. vt instit. de vulg. substi. in principio.

f *Sed*. id est si non expressit testator velle ab omnibus gradibus exhæredare.

g *Consito*. id est animo: quod præsumitur, nisi dicat se ab vno exhæredare: vt ff. eodem titu. l. iij. §. fin. & j. subijciet statim.

h *Primo*. quod dixit in genere, dicit in specie.

i *Institutis*. hic est primus gradus.

k *Substitutis*. hic est secundus.

l *Exheredauerit*. & sic post omnes gradus.

m *Ab vtroque*. scilicet institutionis & substitutionis.

n *Instituti sint*. scilicet & qui substituti.

o *Nulla*. videtur ergo ab omnibus exhæredasse, nec probatio in contrarium admittitur: vt ff. de verbo. oblig. l. à Titio in fi. Et nota quòd exhæredatio quãdoque fit aute omnes gradus, & quãdoque ab omnibus videtur exhæredasse: vt ff. eodem. l. iij. §. ante hæredis. quandoque post, & tunc idem, vt hic. quãdoque inter gradus: vt inter institutum & substitutum, & tunc idem: vt ff. eo. l. iij. §. sed etiã inter. sed ibi subaudiũ quidam. nisi testator dicas quòd inter vel à primo itum gradu. vel ab eo quo exhæredat. vel alias. alius non. quo nõ exhæredat. & ita intelligitur. ff. eod. l. iij. §. fi. & de inoff. test. l. ij. §. fi. Sed nos dicimus secũdum Azo. & B. quod sic dicere non potest: quia sic à persona cetera exhæredaretur. sic enim statuti vel substituti. quod nõ valet: vt ff. eodem. l. iij. §. nisi forte. sed tu dic, à persona non pertinente: à gradu vno vero potest: à gradu vno vero forestvt no. ff. eodem. l. iij. §. libus. quãdoque nemo sit iuris gradũ: vt inter filium institutum, & nepotem substitutum, & alios. & tũc filium ab eo gradu toto valet: vt ff. e. l. iij. §. filius. in alio non valet. Et sic euenit mirabile, quod incipit valere testamentum quandoque ab institutione, quandoque à substitutione: vt ff. de inoffi. test. l. penult. & ibi intelligo. ff. eo. l. iij. §. A ro autem certa non valet exheredatio, licet valeat institutio: vt ff. eodem. l. cũ quidam. & ff. de hæred. instit. l. quotiens. & sic hic habetur mentio noui iuris.

Si quis. CASVS. Si pater in testamento dixerit, filium meum volo esse alienũ à substantia mea. an exhæredatus intelligatur, an præteritus verbis his? Respon. quòd exhæredatus. cum enim sensus testantis appareat, verborum interpretatio requirenda non est.

h *Filium*. alio instituto hærede.

i *Exheredauit*. & alium filium vel extraneum hæredem instituit.

k *Intelligitur*. nam præterite, d est nullam de eo facere mentionem: vt instit. de hære. quæ ab intest. §. eadem. sed his verbis ff. eod. tit. de hæred. instituendi. his verbis. Accursius.

l *Interpretatio*. id est verus sensus e qui non præteritionem, sed exhæredationem designat.

m *Sensus*. vt ff. de adi. lega. l. iij. §. conditio. & xxxviij. di. ca. sedulo. sed argu. contra. ff. de vsufruc. lega. l. si alij. in fin. & de re iudi. l. in summa. in princ.

MAximum. CASVS. In hac. l. sex vitia recitantur, quæ ex ipsa recipiunt emẽdationem: quæ secundum antiqua iura circa successionem, exhæredationem, & præteritionem liberorum fieri consueuerunt. Primum, cum filij tam masculi quàm fœminæ sine delectu ab intestato succederent, circa dispositionem testamentariã inæqualia iura recepterũt. sed quæ vel quanam exhæredationem nepotum ex filiis, iura prætoria & ciuilia varie statuerunt. Quartum, si filius in potestate constitutus foret præteritus ipso iure, de iure ciuili paternum euerte bat testamentum: vel de iure prætorio per bonorum possess. similia vero præterita, per ius accrescendi non in solidum, sed pro dimidia illud tumpebat, suppositis tamen legatis præstandis ab instituto hærede relictis, vtique ad dodrantem sui semissis. admittebatur tamen in solidum de iure prætorio ad patris successionem per bonorum possess. hoc tamen beneficio per constitutionẽ diui Antonini ad ius antiquum iterum redacto, & ex hoc emergebat quintum vitium, pura quod filia præterita, quæ paternam non meruit indignationẽ, magis grauabatur, quàm exhæredata: quod fieri consueuit ex culpa, si ponas hæredẽ institutum legatis pluribus onerat um, maxime cum hodie per constitutionem † *al. Iustiniani* aucta quarta sit, quandoque in trientem, quandoque in semissem. Videsigitur Iustinianus quod introduc ẽtes huiusmodi differentias, potius naturã accusarent, quã iura statuerent: sanciuit tam ex testamẽto quàm ab intestato filium & filiam pariter debere vocare. & hoc ad primum. & similibus verbis pariter exhæredari. & hoc ad secũdum. & hæc in vtroque casu tam ad neptes quàm ad nepotes ex filiis extenduntur. & hoc ad tertium. Item filiæ præteritæ vt filij contra tabulas habeãt, bonorum possessionem: si ipsæ fuerint emancipatæ, vel in sacris positæ ipso iure, vt sui, euertãt testamentum. & hoc ad quartũ, & ad quintum. In vltima parte dicit quod tam citra exhæredationem posthumarum filiarum & amitarum differẽtia fuit: puta quod si posthuma exhæredaretur, aliquid ei relinquebatur: quod in iam nata non fuit necesse. & hoc totum reuocatur ad statum masculorum suorum hæredum.

Si quis filium [a] proprium ita exhæredauerit, [b] *Ille filius meus alienus meæ substantiæ fiat.* talis filius ex huiusmodi verborũ conceptione non præteritus, sed exhæredatus intelligitur. [c] Cum enim manifestissimus est sensus [d] testatoris: verborum interpretatio [e] nusquam † tantum valeat, vt melior sensu [f] existat. Dat. X. Kalendas Mart. Constãtinop. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

Hæc lex est obscura, & hoc intendit: Sublatis aliquibus vitiis antiquis, hodie idem statuitur in filiis maribus, quod in fœminis, & econtra, tam in successionibus ex testamento, quàm ab intestato, & in ure dicendis nullum, vel contra tabulandi, ac etiam in modo exhæredandi: quod obtinet etiam in nepotibus, & in iam natis vel nascituris. Salycetus. Vel sic: Fœmina exæquantur masculis, & nepotes filiis, & posthumi iam nati: vt eodem modo sint instituendi omnes & eodem modo debeant exhæredari: & si præteruentur, eadẽ habent remedia reuocandi: licet de media iuris prudentia masculi essent meliores condit onis quã fœminæ in pluribus. Primo, quia licet ab intestato essent pares, si tamẽ fiebat testamen tũ, plus erat relinquendũ masculo quàm fœminæ pro sua legitima, & si exheredabatur, debebant masculi exhæredari nominatim: fœminæ autẽ poterant exheredari inter ceteros. Si verò præteribantur instituto extraneo, poterat masculus totum testamentum impugnare, & tam de iure ciuili, quàm per bonorum possessionem de iure prætorio, & totam hereditatem consequi: fœminæ verò non impugnabat testamentum, nisi pro dimidia per ius accrescendi. & de illa dimidia cogi poterat etiam ad solutionem legatorum, vsque ad dodrantem illius dimidiæ: & sic remanebat sibi tantum vncia cum dimidia totius hereditatis quæ dicitur sescunx: & erat deterioris conditionis, quam si fuisset exheredata: quo casu habuisset quærelam in toto nisi ei fuissei relicta quarta pars totius. & similiter nascitus erant ad tertiũ conditionis quàm iam nati, in modo exhæredationis, sed hodie idem ius seruatur in omnibus, & debent exhæredari nominatim nepotes & posthumi sicut filij iam nati. Alex.

Idem A. Ioanni. † P. P.

MAximum vitium antiquæ subtilitatis præsenti lege corrigimus, quæ purauit alia esse iura obseruanda in successione parentum, si ex testamẽto venit, in masculis, & alia in fœminis, cum ab intestato similе ius vtrique sexui seruauerint. Et aliis [i] verbis exhęredari filium debere sanxerunt, aliis filiã, & inter nepotes [k] exhęredandos alia [l] iura ciuilia, alia prætoria introduxerunt, & si præteritus fuerat filius: vel ipso iure testamentum euertebat, vel contra tabulas bonorum possessionẽ in totum accipiebat. Filia autem præterita [m] ius accrescendi [n] ex iure vetere accipiebat [o], vt eodem momẽto & testamentum patris quodammodo ex parte iure accrescendi [p] euerteret, & ipsa [q] quasi scripta legatis [r] supponeretur, & ex præ tore [s] autem habebat [t] cõtra tabulas bonorũ possessionẽ in totũ. Constitutio autẽ magni Antonini eam in tantũ coarctabat [v],

g *In fœminis*. primum vitium.

h *Abintestato*. ratio quare sit vitium.

i *Et aliis*. secundum vitium: quia filij nominatim, filiæ inter cæteros.

k *Nepotes*. tertium vitium.

l *Alia*. id est alia vitia.

m *Præterita*. quartum vitium. Vel dic quod exemplificat primum.

n *Accrescendi*. id est accrescebat siue dabatur ei semis eius quod ab intestato erat habitura, & vsque ad dodrantem eius semissis poterat grauari legatis: vt j. ibi, cum enim, &c.

o *Accipiebat*. non autem poterat dicere nullum: vt instit. de exhære. libe. in principio.

p *Accrescendi*. Accrescebat enim, id est accedebat ei, & decrescebat instituto.

q *Et ipsa*. scilicet filia præterita.

r *Legatis*. ab intestato relictis, ad instar filij, qui petit contra tabulas.

s *Ex prætore*. id est ex iure prætorio.

t *Habebat*. scilicet filia.

v *Coarctabat*. scilicet in bonorum possessione petenda, inquantum iure ciuili prius petebat, scilicet semissem petat per bonorum possessionem, & præterlegata vsque ad dodrantem eius semissis, vt erat de iure primo ciuili: quam constitutionem Antonini non habemus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Accrescendi.* scilicet de iure ciuili.
b *Tales differentias.* ratio quare sint vitia omnia præter tertium præcedentia.
c *Inducunt.* scilicet inter masculos & fœminas.
d *Totos.* id est omnes. Et not. non licere[a] accusare naturam: in quantum ius accrescendi[a] cõperebat. Qui enim tales differentias[b] inducunt[c], quasi naturæ ac cursatores existunt, cur non totos[d] masculos generauit, vt vn de generentur, non fiat[e].* Nam hoc corrigentes, maiorum[f] nostrorum sequimur vestigia[g], qui eandē obseruationem colere manifestissime visi sunt. Scimus etenim antea[h] simili modo & filium & filiam, & alios omnes inter cæteros[i] exhæredatos scribere esse cõcessum. [Tum etiã] centumuiri[k] aliam differentiam introduxerũt[l]: & ex hac iniquitate vitium emersit, quale ex libris Vlpiani quos ad edictum[m] prætoris fecit, inuentum à Tribuniano viro gloriosissimo nostro quæstore cęteris̃que viris facundissimis cõpositoribus iuris enucleari, ad nostras aures relatũ est. Nã cũ vltimũ adiutorium de inofficiosi querelæ positum esset, & nemo[n] ex alio ort[o] præsidio ad hanc[p] decurrere posset: inuenta fuerat filia præterita minus habens, quàm filia exhęredata. Cũ enim per contra tabulas bonorũ possessionem, vel ius accrescendi semissem[q] substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare cõpellebatur, scilicet vsque ad dodrãtem suæ portionis: remanebat ei sesc̃ũcia[r] tantummodo in sua successione. Quòd si fuisset exhæredata: quarta pars omnimodo totius substantiæ[s] ei relinqui debebat. & quam iniuria dignã pater existimabat, amplius habebat ea quam taciturnitate in institutione[t] præterijt. etsi[v] secundum nostrę constitutionis[x] definitionem, quam de supplemento quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exhęredatę[y] in quartam partem repletio accedebat. & ita[z] vitium permansit, vt nec ex nostra constitutione emendationē aliquã sentiret[a]. ¶ Sancimus itaque quẽadmodũ in successionibus parentũ quæ ab intestato deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ vocantur[b]: ita & in scriptura testamentorũ eas honorari, [c] & similibus verbis exhæredationes nominatim[d] pro cedere[e], & contra tabulas bonorũ possessionẽ talem habere[f], qualẽ filius vel suus[g] vel emancipatus haberet: vt & ipsa[h] si fuerit præterita, ad instar filij emancipati vel sui, vel testamẽtũ ipso iure euertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiatur[i]. Et hæc[k] non solum in filiabus obtinere, sed etiã in nepotibus & neptibus, & deinceps obseruari censemus, si tamen ex masculis progeniti[l] sunt. ¶ Sed quia[m] & aliud vitium fuerat sub obtentu differentiæ introductum, & alia iura exhæredationis in posthumis[n], alia in iam natis obseruabantur: cũ necesse fuerat posthumam[o] inter cæteros exhæredatam etiam legato honorari, filiam autem iam progenitã etiã sine datione legati: & hoc breuissimo incremento verborum ad plenissimam definitionem deduximus, sancientes eadem iura obtinere & in posthumis exhæredandis, siue masculini, siue fœminini sexus sint, quæ in filiis & filiabus iam statuimus: vt etiã ipsi vel ipsæ nominatim exhæredentur, id est, posthumi vel posthumæ facta mentione. Dat. Kalendis Septembr. Constantinopo. post consulat. Lampadij & Orestis VV.CC.

IN AVTHEN. VT cum de ap. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus. §.§. coll. viij. constit. xij.

In exheredatione requiritur expressio causæ legitimæ, quæ ab hærede probari debet: aliàs exheredatio non valet. Salycetus & Alexander.

a *Quia par ędũ est vitio naturalis l. fœminis. ff. de dam. infec.*
* *Fiat, in vet. manuscrip. recte. Contius.*
b *Volnit allegare l. fidũ. §. fi. e. & Ia.*
c *Dic secũdũ Bal. Al. & Ias. hic quod iste tex. cõsiderans quod quanũ ad quartam à lege debitã, ipsi filiæ est vitiũ quod exheredatus in illa fit melioris conditionis quàm filia exhęredata.*
[ ] *pro includ. in vet. leg. Tauris.*
d *Totos.* vt infra de le. hære. l. lege. xij. tabu. & instit. de exhære li. §. nostra.
e *Non fiant.* mulieres.
f *Maiorum.* scilicet ab antiquissimis temporibus: vt in l. xij. tabularum: vt infra de leg. hære. l. lege.
g *Vestigia.* quo ad æqualitatem matris & fœminæ, non quo ad exhæredationem.
h *Antea.* id est antiquissimo tempore ante prædicta iura.
i *Inter cæteros.* id est non nominatim.
k *Centumuiri.* nota tria esse iura in filia. Primum, quod filia inter cæteros. Secundũ, quod alijs verbis. Item de iure accrescendi. Et dic centumuiri, id est senatores, qui centum numero erant: vt hic, & supra de pet. hære. l. fi. & est hoc quintum vitium.
Senatores dicuntur cẽ tumuiri.
l *Introduxerunt.* introducentes petitionem hæreditatis acta prius querela.
m *Ad edictum.* scilicet exponendum.
n *Et nemo.* repete, cum &c.
o *Ortus.* id est filius. Nam nati, filij dicuntur. Vel dic, id est fretus. q.d. qui habet aliud auxiliũ, non habet querelam. vt hic, & institu. de inoffic. testa. §. tam autem.
p *Ad hanc.* scilicet querelam.
q *Semissem.* id est eius partis quam ab intestato haberet.
r *Sescũcia.* id est vncia & dimidia: vt ff. de inoffic. test. l. Papinianus. §. nus. §. proinde si sint, & hoc facta relatione ad totum quod ab intestato erat habitura, cum primo vnus semis ei auferatur, postea dodrans remanentis semissis.
s *Totius substantiæ* id est totius sibi debitæ portionis ab intestato. prætera vero habebat dimidiam illius portionis: & in dodrante illius dimidię grauabatur ad legata. Hæc tamen iniuria alibi repertur: vt ff. de contra tab. l. nõ putauit. in fi. b nam & emancipatus, filius si fuit prætert[s], & petat cõtra tabulas, certis persõnis præstat legata: exhæredatus vero nullis omnino c. vt ff. de lega. præstan. l. j. & l. Papinianus. §. fi. & l. Titia. ff. de inoff. testa. Sed hodie iure authẽticorum idem potest probari. Pone quòd me exhæredauit pater meus, non adiecta causa: & legatũ mihi reliquit: testamentum non valet quãtum ad institutionem, sed
t *Sescũcias.* scilicet queretur.
u *Si.* id est si filius exheredatus.
x *Constitutionis.* quæ est supra de inoffic. testa. l. si quis filiũ. §. iancimus. Vel vetus illa omnimodo.
y *Exhæredata.* & non prætertæ.
z *Et ita.* quia prætertia præstat ex sua portione legata, sed non exhæredata.
a *Sentiret.* quia non dedimus supplementũ prætertæ.
b *Vocantur.* vt supra eadem l. in prin.
c *Honorari.* hoc ad primum, vt scilicet non prætereantur.
d *Nominatim.* quid sit nominatim, habes ff. eodem. l. j. & ij. & hoc ad secundum.
e *Procedere.* de secundo vitio.
f *Talem habere.* quartum & quintum vitium.
g *Suus.* qui habet vtrumque emancipatus tantum alterum similis cõfusio. ff. de colla. l. illã. & instit. qui test. dare tu. pot. §. fi.
h *Ipsa.* scilicet filia.
i *Non patiatur.* nam & suis prætertis datur cõtra tabulas: vt hic, & instit. de hære. quæ ab intest. §. eadem.
k *Et hæc.* hoc ad tertium.
l *Progeniti.* nam nepotes ex filia cũ deminutione tertiæ partis veniunt: vt §. de coll. l. illam. quod tamen corrigitur per authen. ibi posita. Accur.
m *Sed quia.* hoc erat sextum vitium.
n *In posthumis.* hodie posthumi exhæredari non possunt, cum nullam causam ingratitudinis possint cõmittere: vt supra de inoffi. test. l. si quis in suo. §. legis. & est lex Iustini. & post illã quæ non fuit est cõta. Item per authen. est idem. Nam debet causam ingratitudinis inserere: quam ergo inseret in posthumo? & hoc dicit authen. non licet &c. quam lege hic. & postea authen. ex causa.
o *Posthumam.* id est nondum natam.

Non licet.] CASVS. Hæc authen. corrigit iura antiqua. in hoc iure antiquo liberi poterant exhæredari sine causa. hodie illud est correctum: quia non licet parentibus exhæredare vel præterire liberos, nisi inseratur vna ex xiiij. causis legibus approbata: sed si vna illarum inseritur, & inuenitur vera, filius vel filia excluditur à querela. si non inuenitur vera, vocatur ad querelam: vnde si non inseritur causa exhæredationis, non valet exhęredatio, nec præteritio, nec testamentum.

a *Parenti.* mari vel fœminæ, cũm de prætertione dicat: vt insti. de exhære. lib. §. mater. Accursius.
b *Præterire.* id est nec instituere, nec exhæredare: vt insti. de hære. quæ ab intest. §. eadem.
c *Probetur.* ab hæredibus: vt §. de inoffi. testa. l. liberi. & l. omnimodo. Accur.
d *Quatuordecim.* quibus filij à parentibus exhæredantur: sed septem sunt in quibus exhæredantur superiores ab inferioribus: vt in cor. authent. vnde hæ sumuntur, in §. aliud. cum seq. §. &. §. & hæc quidem. & tres quibus exhæredatur frater vel soror: etiam turpi persona instituta: vt in authen. de nup. §. ingratitudinis. col. iiij.

Ex causa.] CASVS. Istam authen. ita continuabitis ad. l. C. & ad superiorem authen. Olim nõ erat necesse inseri causam exhæredationis, hodie necesse est: & si non inseritur, non valet testamentum quantum ad institutionem: quantum ad alia sic. Ponetis ergo in hac authẽ. ita casum: Pater extraneum instituit, filium exhæredauit, nulla causa inserta quæ sit. l. approbata: vel mater filium prætetiit, & extraneum instituit, nulla causa à. l. approbata inserta: vnde non valet testamentum quantum ad institutionem. nam filius dicet testamentum ipso iure nullum, & succedet ab intestato: veruntamen legata & fidecommissa præstare tenetur: quia licet ipso iure non valet testamentum quantum ad institutionem, cætera tamen omnia firma remanent.

e *Ex causa.* omissa in testamento: & tunc ponitur irritum ipso iure. Vel secundo causa fuit inserta in testamento, sed per hæredem non probata: & tunc irritum, id est irritandum.
f *Irritum est.* ipso iure causa inserta, & non probata: & sic non habet hodie locum querela nisi inter fratres turpibus personis scripris hæredibus. Nam aut non est inserta causa, & sic non valet exhęredatio. non licet. aut inserta & probata: & tunc inexpugnabiliter valet: vt in authen. de hære. & Fal. §. exhæredatos. col. j. aut non probata: & tunc ipso iure non valet vt hic, & hoc secundum M. Tu dic a secundum Io. quod habet locum quando est inserta, & non probata: & verbum hoc, irritum, nõn est in §. fine igitur. Subaudi ergo, per querelam, vel per contra tabulas si fuerit prætertus emancipatus, vel suus: sed suus si vult, poterit etiam dicere nullum b cum est prætertus. Nec obstat §. quod alibi dicitur non esse differentiam patris & matris. de hære. ab intest. §. nullam vero. col. ix. Nam verum est verumque admitti, sed quemque suo iure. per ius autem ciuile soli sui admittebantur. Et eodem modo respon. ad illam instit. de exhære. li. §. nostra. Item loquitur à dicta authen. cum nullum fuerit testamentum, & secũdum hoc irritum, id est irritandum. Vel si dicas ipso iure, expone ex causa scilicet omissa, vt sequitur: sed ab intestato succedunt. Item si prædictum verbum esset in corpore authen. tamen præcedunt verba illa, ex causa illa prætertionis, quasi sola prætertio vel exhæredatio sine causa s

Universidad de Deusto
Biblioteca

Testamẽto rupto per agnationem posthumi, an debeatur legata.

a *Nihil deberi.* vt ff. de iniust. test. l. qui vxorem. & ff. de lega. ij. l. si quis testamento. & ff. de fideicom. lib. l. generaliter §. ex testamento. secus autem iure auth. hoc caſu: vt C. titu. j. authen. ex causa. Vel die quod ibi loquitur in nato præterito: hic in posthumo. Item contra. ff. de iniust. test. l. posthumus. & l. filio. Solu. vt dices infra. l. proxi. ADDITIO. Tu distinguas, quia aut testator sciuit se habere vxorem prægnãtem, & tunc valent, & confertur legata & fideicommissa, per dictam authen. ex causa aut ignorauit, & tunc secus: quæ distinctio in filiis iam natis præteritis etiam adhiberi potest. pro qua facit. l. ficut certi. & l. si cum vel in vtero. supra de testa. mili. & vide Bart. in d. auth. ex causa. & idem in l. filio. ff. de iniust. testa.

VXoris.] CASVS. Testamentum fecisti, & hæredem instituisti, nec de nascituris mentionẽ fecisti: vxor tua fecit abortum. an testamentum rumpatur, quæritur? Dicitur quod non. Si autem vixerit natus est, licet incontinenti decesserit, rumpitur testamẽtum.

b *Aborsu.* puta mortuũ fecit.

c *Non solũ.* cum nec natus videatur: vt ff. de verbor. signi. l. qui mortui.

d *Decesserit.* emisit tamen vocem: vt differat à l. seq.

e *Resitum.* vt ff. de liberis & posthumis. l. quod dicitur. & instit. de exhæredatione liber. §. j. Sed contra ff. de iniusto testamento. l. posthumus. Solu. ibi viuo testatore & natus fuit, & decessit: hic post. Vel ibi de æquitate: & hic de rigore. Item contra. ff. de iniusto testamento. l. filio. Solu. ibi in nato præterito, hic in posthumo. Vel ibi de æquitate, vt ibi dicit: hic de rigore. ADDITIO. Tu videas hic pulchram & breuem distinctionem Bart. pro concordia legum in hac glos. pro contrariis allegatarum.

Ex 50. de exãminãdis. corrige vt aute sententiã Pa ponij in l. cõmodissime. de lib. & posthumis. & natus *faciebat. vet. Cõ.*

Vitio vel mala in scripto, rũpit testamẽti apparere, quod & vt. recte. Contius.

QVod certatum.] CASVS. Cum posthumus natus, voce tamen non emissa ab hac luce subtractus est: an rumpat testamentum, apud veteres erat quæstio: quam soluit Sabinus dicens, Si viuus natus est, non obstante eo quod ante vocem emissam vita functus est, rumpet testamentum. eodem modo & si viuus natus est: in quam sententiam declinat imperator statuens quod quisquis natus talis fuerit: licet in terram ceciderit, vel in manibus obstetricis decesserit, rumpat, si totus processerit ad nullum declinans monstrum vel prodigium.

Filium alius antecedere, non potest.

f *Fuisse.* vitio patre.

g *Simon.* si, pro quia. cum enim sit filius, alius cum antecedere non potest: vt iusti. de hære. qua. & dif. §. fini. Secus ergo si alius præcederet, vt quia hic esset nepos qui nascitur: vt ff. de mili. teſt. l. si. filius familiæs. j. §. sed si filius familias.

h *Nascendo.* scilicet viuus, & durasset viuus.

i *Elogio.* id est testamento.

k *Viuus.* & decesserit.

l *Hoc ipsum.* id est vocem non emittere.

NOstus rupti testamenti † m: hoc tantũmodo requirendo, si viuus ad orbẽ totus processit, ad nullum declinans monstrum n vel prodigium. Dat. XV. Kal. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss.

In vltimis voluntatibus casus omissus habetur pro expresso si non sit diuersitatis ratio, & tractetur de fauore, non de odio. hoc dixit. Salycetus. Vel sic: Institutio facta de posthumo nascituro post mortem, frustratur ad posthumum natum in vita: si testator putabat ipsum nasciturum de mum post mortem: quia verisimile est quod si putasset eum nasci in vita, eodem modo instituisset. hoc dicit secundum communem intellectum doct. Alexander.

IIII. IDEM A. Ioanni † præfecto prætorio.

QVidam o cũ testamentum faciebat, his verbis vsus est: *Si filius vel filia intra p decem mensium q spacium post mortem meam r editi fuerint, hæredes sunto.* Vel ita dixit: *Filius vel filia, quiintra decem menses proximos mortis s meæ nascentur, hæredes sunto.* iurgium antiquis interpretatoribus † legum exortum est, an t videatur u non contineri v testamento, & hoc ruptum facere. ¶ Nobis itaque eorum sententia decidentibus, cum frequentissimas leges posuimus testatorum volũtates adiuuãtes: ex neutra huiusmodi verborũ cõpositione ruptum fieri testamentũ videtur: sed siue vi uo testatore, siue post mortẽ eius intra decem mẽses à morte testatoris numerandos filius vel filia fuerint progeniti: maneat testatoris voluntas immutilata, ne pœnã patiatur præteritionis, qui suos filios nõ præteriit x. D. XII. Kal. Decẽb. Conſlãtinop. Lãpadio & Oreste VV. CC. Conss.

m *Rumpi.* vt supra l. proxi. & ff. eod. l. quod dicitur. *Contra.*

n *Monstrum.* hi enim non sunt liberi: vt ff. de ſta. hom. l. non sunt. liberi. & de verb. signi. l. ostentum. Sed arg. contra eodem tit. de verb. signifi. d. quæret aliquis, sed ibi quo ad hoc vt matri proficiant. non vt sibi. Vel refert an ex bestia.

QVidam.] CASVS. Testamentum fecisti his verbis: vnusquisque mihi natus intra decem mẽses post mortem meam ille sit mihi hæres. ille si viuo te aliquis natus fuerit, an præteritus esse videatur, quo iure magis rumpatur tella. Commentum, quæritur: Respondeo quod vtroq; sexu quemque mone, siue viuo te, siue post mortem tuam natus intra x. menses computandos à tempore mortis tuæ aliquis natus fuerit, manebit vo. Cassius tua firma, nec per præteritionis pœnam infirmabitur. Item si filiis nondum natis testator præteriit.

Hæres.

o *Quæda.* duobus modis dis die casum. Primo, quo instituo posthumũ qui nondum mihi nascitur post mortem meam intra x. menses fes: sed hic natus in vita testatoris tui confertur. Secundo, instituo posthumum qui mihi nascetur vsque ad decem menses complectos: qui menses computentur post mortem meam, & secundũ hunc secundum casum posteritur intra, pro citra. ut primo non.

p *Intra.* id est citra.

q *Decem mensium.* extunc currentium.

r *Post mortem meam.* computandos an cucurrerint.

s *Mortis.* id est post mortem secundum primum casum.

t *Videantur.* filij nati in vita.

v *Non contineri.* & sic præteriti.

x *Non præterit.* ergo hæc lex interpretatur quod sicut testator voluit eum esse hæredem si nasceretur post mortem: sic eadem ratione & si in vita. vt hic. arg. §. de inoffi. testa. l. ij. & ff. eo. tit. l. si ita. j. respon. & ff. de condic. cau. da. l. si extraneus. nisi apparet testatorem contra sensisse, scilicet quod in vnum casum tantum voluit prouidere: vt ff. eo. l. cõmodissime. quæ est contra. & ff. sol. ma. l. si cum dotem. in prin. quę est arg. contra. Vel solue: quia hoc nouum, illud autem vetus: quod est in l. commodissime. Vel die tertio quòd hic subauditur, etiam, in verbis testatoris. q. d. etiam post mortem. quę non placet quia sic posset & ibi subauditi. Die ergo quarto, & est secunda positio casus: quod hæc verba, editi fuerint, quæ sunt in primo dicto item nascentur, quod est in secundo: non determinentur per illa verba, post mortem: sed per illa, intra. x. menses connumerandos, & currentes ex tunc: & computandos, id est inuestigandos post mortem: an currant ante vel post. & non refert an currerint ante mortem vel post: nam & illi menses qui præcedũt mortem, sunt proximi mortis, sicut & qui sequuntur: & sic ponitur intra, pro citra. Item quod in fine dicit, à morte connumerandos: expone, id est inuestigandos an etiam in vita cucurrerunt. Item contra secundum primum casum. ff. de vẽ. in poss. mit. l. j. §. sed & si quis ventrem. vbi tantum post mortem, & tantum in rempus quod testator expresit, videtur cautum. Sed ibi in exhæredatione: hic in institutione: vt ff. e. l. cum quidam. & facit. l. Gallus, §. nunc de lege. ff. eodem.

Vitio.

DE IVRE DE liberandis &c.

De hoc dicit. l. cum antiqui vidua. & l. si.

a *Adeunda.* ab extraneo, *facta declinitur se immiscere.* vt ff. de hære. qua. & dif. Sab extraneis.

b *Adquirenda.* à quocunque suo, vel extraneo.

SI à patre.] CASVS. Titiæ emancipatæ defuncta erat bo. pos. in bonis patris: ferunt hæreditarium manumisit res quasdam ob funeris impensam distraxit. an videatur se alligasse hæreditati quo magis à creditoribus hæreditaris conueniri possit, quæritur? Respondeo quod non. si bono. possit. quod non agnouit: quia hoc modo non videtur pro hærede gerere filia emancipata. Viuianus.

Obligata. subaudi, ideo quòd &c. & sic not. quod propter tacitam non videtur gerere pro hærede: vt hic, & ff. de reli. l. at si quis. §. interdum. Sed contra. ff. eodem, scilicet de acquiren. hæred. l. Iulian. & aliàs incipit, si pupillus. §. si seruum. vbi manumit tendo sit hæres. Solu. a hic de filia emancipata: ibi de filio in potestate: vt ff. e. l. Iulianus. §. fi. vel ibi in d. §. fi. est ideo in filio non requiritur animus adeundi. & facit. l. Gallus, §. nunc de lege. ff. eodem. DE IVRE DE liberandis &c. Tit. XXX.

1321 1322

primo dicto item nascentur, quod est in secundo: non determinentur per illa verba, post mortem: sed per illa, intra. x. menses connumerandos, & currentes ex tunc: & computandos, id est inuestigandos post mortem: an currant ante vel post. & non refert an currerint ante mortem vel post: nam & illi menses qui præcedũt mortem, sunt proximi mortis, sicut & qui sequuntur: & sic ponitur intra, pro citra. Item quod in fine dicit, à morte connumerandos: expone, id est inuestigandos an etiam in vita cucurrerunt. Item contra secundum primum casum. ff. de vẽ. in poss. mit. l. j. §. sed & si quis ventrem. vbi tantum post mortem, & tantum in rempus quod testator expresit, videtur cautum. Sed ibi in exhæredatione: hic in institutione: vt ff. e. l. cum quidam. & facit. l. Gallus, §. nunc de lege. ff. eodem.

TITVLVS XXX.

DE IVRE DELIBERANDI, & de adeunda vel acquirenda b hæreditate.

Iure ciuo emancipatus non efficitur hæres ab intestato ex sola manumissione, vel alia gestione. Salycetus. Vel sic: Ille qui de iure prætorio tantum potest esse hæres, licet faciat extra iudicium actus qui non possunt fieri extra nomen & ius hæredis: non implicatur oneribus hæreditariis. secus si poterat esse hæres de iure ciuili. hoc dicit cum l. seq. Alex.

I. Imp. ANTONINVS A. Titiæ.

SIà patre emancipata eo defuncto bonorũ possessione non agnouisti: frustra vereris ne hæreditati paternæ sis obligata c, quod seruum eius nullo iure manumisisti, res quoque & mancipia quædam propter funeris impensas distraxisti. PP. Kalẽd. Iul. Messala & Sabino Conss.

Vitius soluens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur soluere vt hæres. Salycetus post Baldum.

II. Imp. ALEXANDER A. Florentino † militi.

CVm debitum paternum te exoluisse alleges: pro portione hæreditaria d agnouisse te hæreditatem defuncti, non ambigitur e. PP. VI. Id. Febr. Maximo. II. & Æliano Conss.

Filius in potestate, statim mortuo patre efficitur hæres ipso iure: & hæreditatem transmittit ad hæredes, etiam si de immixtione aliter non appareat: & sic excluduntur alij venientes ab intestato à successione patris. secus si esset emancipatus. Alexander.

III. Imp. GORDIANVS A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in patris sui fuit potestate: siue ex asse hæres institutus est, etiam clausis tabulis hæres potuit existere: siue ex parte f, nihilo minus statim suus ei hæres extitit: nec ea propter q intra paucos dies mortis patris sui concesit in fatum g, tu ad eiusdem fratris tui potes accedere successionem h. ¶ Quod si cum i iuris sui esset, ante k aditam hæreditatem l decessit, tuque fratri tuo legitimus hæres extitisti: siue intra tempora edicto præfinita, m bonorum possessionem agnouisti: quæ hæreditariam facultatem sunt, vel quę ab alio iniuria detinentur, præsidis diligentia tibi restituentur n. PP. XV. Kal. Septemb. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Non refert an aliquid faciam, an voluntate mea fiat. Bald. Vel sic: Hæreditatem delatam filiofamilias pater potest adire volente filio. Alex.

IIII. Imp. DECIVS A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hæreditate, si pater pro hærede volũtate filij gesit: solennitati iuris satisfactum o videri sæpe rescriptum est. PP. X. Kal. Mart. Decio. A. & Grato Conss.

Hæreditatem delatam pupillo debet pupillus adire cum auctoritate tutoris: & alter siue alterno adirenon potest. Alexander concor. Bald. & Salycetus.

V Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Paulo.

a *Adeunda.* ab extraneo, *facta declinitur se immiscere.* vt ff. de hære. qua. & dif. Sab extraneis.

b *Adquirenda.* à quocunque suo, vel extraneo.

c *Obligata.* subaudi, ideo quòd &c. & sic not. quod propter tacitam non videtur gerere pro hærede: vt hic, & ff. de reli. l. at si quis. §. interdum. Sed contra. ff. eodem, scilicet de acquiren. hæred. l. Iulian. & aliàs incipit, si pupillus. §. si seruum. vbi manumittendo sit hæres. Solu. a hic de filia emancipata: ibi de filio in potestate: vt ff. e. l. Iulianus. §. fi. vel ibi in d. §. fi. est ideo in filio non requiritur animus adeundi. & facit. l. Gallus, §. nunc de lege. ff. eodem.

Vitio.

SI à patre.] CASVS. Titiæ emancipatæ defuncta erat bo. pos. in bonis patris: ferunt hæreditarium manumisit res quasdam ob funeris impensam distraxit. an videatur se alligasse hæreditati quo magis à creditoribus hæreditaris conueniri possit, quæritur? Respondeo quod non. si bono. possit. quod non agnouit: quia hoc modo non videtur pro hærede gerere filia emancipata. Viuianus.

Vitius soluens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur soluere vt hæres. Salycetus post Baldum.

II. Imp. ALEXANDER A. Florentino † militi.

CVm debitum paternum te exoluisse alleges: pro portione hæreditaria d agnouisse te hæreditatem defuncti, non ambigitur e. PP. VI. Id. Febr. Maximo. II. & Æliano Conss.

Filius in potestate, statim mortuo patre efficitur hæres ipso iure: & hæreditatem transmittit ad hæredes, etiam si de immixtione aliter non appareat: & sic excluduntur alij venientes ab intestato à successione patris. secus si esset emancipatus. Alexander.

III. Imp. GORDIANVS A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in patris sui fuit potestate: siue ex asse hæres institutus est, etiam clausis tabulis hæres potuit existere: siue ex parte f, nihilo minus statim suus ei hæres extitit: nec ea propter q intra paucos dies mortis patris sui concesit in fatum g, tu ad eiusdem fratris tui potes accedere successionem h. ¶ Quod si cum i iuris sui esset, ante k aditam hæreditatem l decessit, tuque fratri tuo legitimus hæres extitisti: siue intra tempora edicto præfinita, m bonorum possessionem agnouisti: quæ hæreditariam facultatem sunt, vel quę ab alio iniuria detinentur, præsidis diligentia tibi restituentur n. PP. XV. Kal. Septemb. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Non refert an aliquid faciam, an voluntate mea fiat. Bald. Vel sic: Hæreditatem delatam filiofamilias pater potest adire volente filio. Alex.

IIII. Imp. DECIVS A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hæreditate, si pater pro hærede volũtate filij gesit: solennitati iuris satisfactum o videri sæpe rescriptum est. PP. X. Kal. Mart. Decio. A. & Grato Conss.

Hæreditatem delatam pupillo debet pupillus adire cum auctoritate tutoris: & alter siue alterno adirenon potest. Alexander. concor. Bald. & Salycetus.

V Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Paulo.

a *Adeunda.* ab extraneo, *facta declinitur se immiscere.* vt ff. de hære. qua. & dif. Sab extraneis.

b *Adquirenda.* à quocunque suo, vel extraneo.

c *Placet Bar. Paul. Al. & Ia. Hæreditate claussis tabulis quilibet adire potest*

d *Immo vtroque lectura dispositi est Bar. Paul. Al. & Ia. Et dic quod est specialis in filiofamilias: quia vigore suitatis hæredes non adeuntes transmittunt ad quos cunque scilicet dum eosdem.*

TT iij Pupillus.

Codex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Pupillus. siue sit maior infante, siue non a: vt.ff. ad Trebel.l. A ſeruo inuito. §. ſi pupillo. Alij exigunt quod ſit maior infante, licet non intelligat: vt.ff.eod. l. pupillus. ſed ego ſubaudio ibi, maxime b, ſecundum Azo. Item quod dicit ibi, tu-
tore auctore, non aliàs: vt inſtitu. de auct. iu-
to.§. nequis. & ff.eo. l. ſi ad pupillum. ſic & hæ-
reditas eſt huic pupil-
lo reſtituenda cum tu-
toris auctoritate: vt ff.
ad Treb. l. reſtituta. §.
ſi. Item in bonorum poſ
ſeſſiõe, niſi præter ſcies
&c. vt ſupra qui admit-
ad bo. poſ. l. bonorum
quidem. & ff. de bono-
rum poſſeſſ. l.j. & l. fer-
uus. §. impubes. Aliud
in poſſeſſione rei ſingu-
laris, quam ſolus quæ-
rit. vt. ff. de acquirend.
poſſeſſ. l. quamuis. Cura-
toris autem auctoritas
ſecundũ Azo in adeun-
do non ſufficit pupil-
lo: vt. ff. de ap. l. cum in
vna. §. tutor. quod ve-
rum eſt in pupillo. Nã
in adulto ſ ſecus: vt ſu-
pra de admit. tut. l. cum
quidam.

b *Auctore.* id eſt per tu-
torem.

c *Et voluntas.* licet cauſ-
ſam ex teſtamento, vel
ab inteſtato: vel vt agna
tus, vel vt cognatus ac-
quirédæ hæreditatis nõ
intelligat g: vt ff. e. l. pu-
pillus. & hoc ſi inci-
pias ab actu: nam ſi à
voluntate, illa ſufficit h
etiam ſine actu: vt in-
ſti. de hæred. qua. & dif.
§. fin. ſic ſupra de inof-
fic. dona. l. ſi ſiqueat. &
ff. de acquirend. poſſ. l.
quemadmodũ. Alij di-
cunt quod eſt neceſſa-
rius actus ad probatio-
nem voluntatis: quod
non placet i: quia bene
poteſt probari volun-
tas ſine actu.

d *Neceſſaria.* id eſt ſi
ipſe tutor gerat pro hæ
rede.

e *Neſciente.* qui tamen
iam ſcire poterat. aliàs
ſecus: nam infanti bene
eo: vt infra, eod. l. ſi infanti. § j. & ſupra de bo. poſ. contra tab. l.
ij. ſed aliàs ſolus tutor non quærit hæreditatem, vt hic dicit: ſed
bonorum poſſeſſionem quærit k: vt ff. de bo. poſſ. l. ſi pupillo tu-
tor. & l. tutor. & ſic ſolus tutor ſufficit, non autem ſolus pupil-
lus. Item reſtitutio hæreditatis ſoli tutori non eſt facienda: vt
ff. ad Trebel. l. ſed nec ipſi, m niſi eſſet infans: vt infra ad Treb. l.
fancimus. in princip.

Pvpillvs a pro hærede tutore auctore b gerendo con ſequi ſucceſſionem: ſed ipſius actus & volũtas c fuit neceſſaria. d Nam ſi quid neſciente e eo tutor egit: illi hæreditatem non potuit acquirere. PP. XVI. Kalend. Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Qui de hæreditate ſibi relicta teſtatur, eoipſo ipſum adire videtur. Bal. Vel ſic: Solo animo adi-tur hæreditas, quam ſufficit in vltima voluntate oſtendere. Alexander.

VI. Impp. DIOCLS. & MAXIMIAN. AA. Philippæ.

Si auia f tua patrem tuum ex duabus vnciis ſcripſit hæredem: ex ſola animi deſtinatione pater tuus hæres fieri poterat g. Igitur ſi teſtamento ſuo h eaſdem vncias ad te pertinere * decreuit f, apud rectorem prouinciæ duarum vnciarum ius perſequi poteris. PP. XVI. Kal. Aug. Sirmij, ip ſis. IIII. & III. AA. Conss.

Hæredi as fratris non adita, non tranſmittitur. h. d. Bald. Salye. & Alexander.

VII. Iidem AA. & cc. Euſobino.

Qvoniam ſororẽ tuam prius defunctam eſſe proponis, quã cognoſceret an à fratre ſibi aliquid hæreditatis fuiſſet relictum manifeſtum atque euidens eſt, antequàm pro hærede gereret, vel bonorum poſſeſſionem admitteret, defuncti * ſucceſſionem eam non potuiſſe ad hæredes ſuos k trãſmittere l. PP. Kal. Maij, Thitalli. AA. Conss.

Non videtur qui diu tacuit renunciaſſe hæredi tatis paternæ. Baldus. Vel ſic: Ius adeundi vel im-miſcendi ſe hæreditati, non tollitur ſpacio longi tempore. hoc dicit. Alexander poſt Baſilium & Salycetum.

VIII. Iidem AA. & cc. Claudio.

Licet incontinẽti ſui hæredes ſe paternis nõ immiſcuerit m bonis: tamẽ ignorantes delatam ſibi eſſe hæreditatẽ, longi n tem poris præſcriptione, quo minus hanc rectè vindicent, excludi nõ poſſunt. S. XVII. Kalend. Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Ille cui delata eſt hæreditas, ad inſtantiam creditorum interrogari poteſt, an velit eſſe hæres, vel non: & ſi petat terminum ad deliberandum, debet ſibi moderate ſtatui per iudicem. Alexan. concor. Bald. & Salye.

IX. Iidem AA. & CC. Platoni.

Si curatoris quondam tui teſtamento iure facto, vel ab inteſtato legitima delata n eſt ſucceſsio: hoc caſu ei qui non repudiauit hereditatem, eam licet adi re o. Rectori igitur prouinciæ adi-tus, ſi hæreditati necdum ſunt obligati, eos an hæredes p ſint, interrogare debebit, ac ſi tẽpus ad deliberandũ petierint, mode ratum ſtatuet q. S. XVI. Kalendas Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Expulſus ſine ſpoliatus non eſt propterea à ſuis creditoribus liberatus. h. d. quia violentia tertij non excuſat debitorem, nec inopia. Iac. Bu tr. ſecundum Baldum. Vel ſic: Inopia defuncti, vel iniuria illata à tertio, non excuſat hæredem quin teneatur creditoribus. Alexand.

X. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

Si te bonis paternis maior r quinque & viginti annis immiſcuiſti, neque inopia s patris te excuſat, neque vis fratris t portionẽ tuã, vel teſtamentũ eripiẽtis arcere v de exactione creditorum, qui iure ciuili pro hæreditaria portione te conuenient, poteſt. S. XVI. Kalend. Ianuar. Sirmij, Cæſaribus Conss.

Pater hæreditatem filio delatam, ſine filij voluntate repudiare non poteſt, hoc dicit. Alexander. Vel ſeruos hæreditarios manumittere. Bald. & Salye.

XI. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

Site.] CASVS. Si filiofam. maiori xxv an. delata ſit hæreditas, puta quia pater eum hæredem inſtituit, & ei ſe immiſcuerit: an prætextu quod minus ſoluendo ſit, quia pater inopia laborabat: vel quia frater ſuus aliquid de portione ſua quæ ſua credebatur eſſe, rumpendo teſtamentum eripuit: an a creditoribus hæreditarijs ſeliberare poſſit quo minus ab eis cõ-ueniatur pro portione ſua, quæritur? Reſpon. quod non.

Maior. ſi minor eſſes, reſtitui poſſes.

Inopia. nã etiã vltra vires hæreditatis creditorib* tenetur hæ-res, ſed nõ legatarijs p: vt ff. ad Trebel. l. j. §. is qui quadrãgẽa.

Fratris. quod eſt nullum.

Arcere. id eſt liberare, & dicitur ab arce, quod eſt locus tu-tiſſimus, per ſimilitudinem, vt ff. ad le. Iul. maie. l. iij. Sic nor. ad Bal. quòd licet ab aliquo patiaris iniuriam, non tamen alij per hoc Bal. Pau. iniurioſus eris: vt ff. famil ercisc. l. ſi filia. in prin. ADDITIO. & Alex. Aduertas quod de iure canonico admittitur aliquando exce-ptio ſpoliationis factæ à tertio. de quo videas in c. frequens. in princ. & §. i. de reſti. ſpo. lib. vi.

Remitte.

poſſint. Ibonorum quidem. & ff. de bo. poſſ. pe. Accur. aliàs ſi-ne prætore ipſo iure nõ alligantur hæreditati: vt ff. de acqui. hæ-red. et qui. in fi. & l. neceſſarijs. in fi.

Cvm antiquioribus.] CASVS. Ponamus: Titio delata fuit hæ-reditas: quæritur, vtrum ipſe tranſmittat eam ad poſteritatem ſuã, ſi decedat? Diſtinguitur: aut eſt ſuus hæres, aut extraneus. Si ſuus, tranſmittit: ſiue ſci erit, ſiue ignoranerit ſibi fuiſſe delatam, & ſine additione: ita tamen ſi eam non repudiarit, ſed tẽpus de adeundo ſibi datum à iudice (vt in prima parte) vel à iu-re (vt in ſecunda) non preterierit. Si quidem extraneus: tunc aut in-tra tempus deliberan-di petijt inſtrumenta, quod tranſmittere po-teſt: aut non. & tunc di-ſtinguo: aut ſcit ſibi de-latam: aut ignorat. ſi i-gnorat, quandocunque decedit ignorans, non tranſmittit. ſi ſcit: aut decedit intra annũ, vel poſt. ſi intra annũ: tunc tranſmittit, & tantum temporis, etiam quan-tum eſt ſupererat de an-no illo ad deliberandũ: ſi vero poſt decedat, nõ tranſmittit. ipſe autem ſi vinat, perpetuo adire poterit: licet Ro. dixerit contrarium.

a *Deliberantes.* an ſit a-deunda, vel non.

b *Hæc tranſmittere.* ſcili cet deliberationem, & ſuccedendi ius.

c *Et adeo.* ſcilicet priui legio.

d *Præcipua ſunt.* vt ſuam obligationem a reuo-care intra triennium: vt §. de repu. hæred. l. fin. vel vt poſſit hæredita-tem nondum aditam e-niam ignorãtes ſibi de-latam ad ſuos tranſmit tere hæredes: vt §. de his qui ante aper. ta. l. j.

e *Deliberationem.* & ius adeundi.

f *Mercere.* à lege: & eſt annalis. non autem dies à iudice vi-nere: vt innuitur. j. ea. l in verſi. deliberatione minimè petita &c. Alij dicũt, à principe b vel à iudice: vt innuit ſtatim, vel hoc quidem &c. & ſecundum hoc tenebis tempus quod habes. §. co. l. ſi. §. & ſi quidem. & §. fina. ſecunda verior. Accurſius.

g *Iudicat.* quia tunc non eſſet dubium quin tranſmitteret.

h *Socer.* de extraneis hæredibus loquitur. ſuis enim alia for-ma tranſmiſſionis eſt data, vt etiam ignorãtes tranſmittant: vt ff. eod. l. ſi filius.

i *Intra ſpacio.* computando à tempore quo potuit adire prædecellor.

k *Conclusa.* id eſt anno finito, hærede poſtea moriente ius de-liberationis ad extraneos hæredes non tranſmittitur.

l *Quæritur.* Nota quod currit annus ad deliberandum à tem-pore ſcientiæ, & quo ad hoc poteſt dici vtilis annus: ſed conti-nuus eſt ex quo incipit currere.

m *Ignorare.* ſubaudi etiam, nam idem ſi petita: vt §. dixi.

n *Ab inteſtato.* ſicque ſine inſinuatione cognitum.

o *Vel adire.* id eſt ſine inſinuatione.

p *Teneſſe.* velati eum pater occupat c bona filij ſure peculij. Veld quando filio arrogato defertur quarta. Vel quando quis ſucce-dit qui teſtamentũ nõ poterat facere, qui pro, rie nõ dicitur inteſtatus. proprie enim dicitur inteſtatus, qui cũ teſtamentum facere poſſet, inteſtatus deceſſit: vt ff. de ſuis & leg. l. j in prin.

r *Beneficio.* i. à iure tranſmiſſionis: ſed non à iure ſuccedendi, f Et male. ſi ipſe viuat. Sed P. dixit t ab ipſa ſucceſsione, vt nec ipſe viuus Bart. Alex. vltra annos poſſit adire, nec ad alium tranſmittere. Et circa & laſ. hanc materiã dic quod ſuus perpetuo adit: B vt g Iſtã comm 3. eo. l. licet. & perpe- niter ſequõ tuo tranſmittit ad ſuos: tur ſcribent. vt §. de his qui ante ap. bic. ta. l. j. & de cadu. tol. §. in nouiſſimo. hoc ita, niſi repudiauit, vel cer-tum tempus ſtatutũ ad adeundam hæreditatẽ non præterit: vt ff. de acquiren. hære. l. quan-diu inſtitutus. & de bo. auct. iu. poſſ. l. ſi ſer-uus. hoc tamen videtur immutatũ quo ad hoc: vt infra eo. l. ſciimus. §. fin autem hoc aliquis. Extraneus autem cum deceſſerit, ſi ignoraret ſibi delatam. omnino hæres eius excluditur: vt §. eo. l. quoniam. Si autem ſciuit, ſi quidem ceſſerat dies hæredita-tis qua potuit adiri: aut deceſſit intra annum: & tunc reliquum tem pus tranſmittit h ad hæ-redem: vt hic aut poſt: & tunc nihil habebit hæres: vt hic dicitur. ſi autem dies non ceſſit: vt quia ſub conditione erat relicta: vel ſecun-dum veteres leges ſi erat hæres ex parte: cũ non erant aperte tabu-læ, nihil ad hæredem quandocũque decedat, tranſmittit: vt §. de ca-du. tol. §. fin autem ali-quid ſub conditione. ſi vero non deceſſit: per-petuo poteſt adire, ſi-cut & ſuus, ſi non re-pudiauerit: vel certum tempus à iudice ſibi ſtatutum non fluxit. Sed P. intra annum tan tum dicebat extraneũ admitti. Sed contra eum facit aperte, quod dicitur ſupra de inoffic. teſta. l. ſciimus. §. ſi. Item regula facit contra eum, quæ ita dicit indefinite: Hæredi qui non repudiauit, licet adire: vt ſupra eod. l. ſi curatoris. Item aditio eſt de iure ciuili: non ergo ter-minatur anno: vt inſtit. de perpe. & temp. act. in princ. & facit ſupra de non nu. pec. l. ſi intra.

h *Et male.* Bart.

s *Relinquat*, & ita facit ff. de acquiren. hære. l. ventre.

t *Seruabitur.* immo præter hoc debet habere quatuor menſes: vt §. ſi pen. appel. l. ſi vnus. §. fin. quæ eſt contra. Solu. ſibi quatuor menſes, qui vltra tempus deliberandi dantur ad appellationis exercitum, non ad deliberandum. vel hic à iudice indultum eſt tempus, ibi à principe prima verior eſt.

i *Vlpian. Bal. Pau. Ale. & Iaſ.*

Qvidam.] CASVS. Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem, pone Seium in certa re, ſeu in quarta parte hære-ditatis. ſin prima parte teſtamenti hæredem inſtituit: quæritur, vtrum qualdam inſtitutiones poſſit repudiare, & alteras agnoſ-cere? Itẽ quæritur, ſi Titio filio ſuo impuberi ſibi hæredi in parte inſtituto, Seium ſibi hæredem in altera inſtitutum ſubſtituat, an poſſit commodũ inſtitutionis agnoſcere: & id quod ſibi ex ſub ſtitutione defertur, ſi locum habeat ſubſtitutio, repudiare, vel econuerſo? & rñ. vel omnia agnoſcet, vel omnia repudiabit.

v *Quidam elogio.* id eſt teſtamento.

x *Tacuit.* id eſt totidem.

y *Quantaſcunque.* id eſt quotcunque.

Quam:

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Quem. scilicet extraneum.

b Admittantur. vt §. de cadu. tol. §. his ita. & §. de impu. & aliis

Hereditate pupillarem an possit repudiare qui paternã acceptauerit.

sub. l. testamento. & ff. de hær. instit. l. liber homo. §. fi. ff. de bo. li. l. si libertus præterito. Sed certe immo videtur quod licet paternam acceperit: non tamen cogatur pupillarem accipere: vt ff. de acquir. hære. l. si tu ex parte. §. fi. & l. quæsitum. Solu. a quidam dicunt speciale in fratre instituto pro parte, & substituto fratri pupillo: vt in ea. l. quæsitum. Alij, b quod hæc corrigit illas. Tu dic, c si substitutus primo adiuit paternam, pupillarẽ admittere cogitur, vt hic. Si autem non adiuit paternã, & vult habere pupillarem, si quidem pupillus abstinuit ab hæreditate paterna, recusando eam: potest substitutus habere pupillarem: hoc ita, si pupillus habeat cohæredem qui adierit: alias non, d cum pupillarem non habeat, non adita hæreditate ex principali: vt ff. de vul. & pupil. substitu. l. ij. versi. adeo. Si autem non abstinuit, non potest separare paternam, si vult pupillarem, licet pupillus potuit: quod est notabile secundum Io. e nisi hic substitutus sit frater impuberis. hic enim etsi pupillus abstinuit, ipse tamẽ abst. nere nõ potuit: vt d. l. quæsitum. & l. Iulianus. f & de pri ui. cre. l. pater. & de vul. sub. sed si plures. §. filio. & l. si filius. Item cum vnus ex hæredib⁹ adiit, alter postea repudiat qui primo adiuit etiam totam potest repudiare g hæreditatẽ vbi creditores contenti sunt sua parte: vt ff. de acqui. hære. l. cum hæreditate. & hoc in hæreditatibus secus in legatis. Nam quotiens plures res enumeratæ mihi relinquuntur, vnam repudio, alteram had mitto, si volo. si autem non enumerantur, vt puta gregem reliquit: non possum vnam quem admittere, & alterã repudiare: quia vnum legatum est: licet hæredes mei possint: vt ff. de leg. j. l. legatarius. & de leg. ij. l. neminem. & l. sed duobus. & l. grege. Vt autem sit tibi certum de hereditate hominis, distingue ita: Si ex testamẽtis plurium plures deferantur hæreditates: vnam aditi, alteram repudiari posse certum est. h Si autem ex testamento vnius plures portiones, alteram pure, alteram sub conditione: vel plures per filium, vel per filios: vel per seruum, vel per seruos: vel per me, & filium: nunquam vna admissa altera repudiatur: vt ff. de acquir. hæreditate. l. ij. & l. si solus. & hic. Si vero vna iure institutionis, altera iure substitutionis deferatur: vna potest admitti, altera repudiari: licet omissa iure recrescendi obueniat: vt ff. de acqu. hære. l. si tu ex parte. Vbi autem ex testamento vnius plures deferuntur hæreditates. puta paterna & pupillaris: paterna admissa, nunquã repudiatur pupillaris', si autem velit pupillarem adire, & repudiare paternã: si pupillus est institutus, distinguitur, abstinuit nẽne: vt §. dixi. & hoc de eo qui in potestate erat.

c Diplicet Bart. Bald. Paul. Alex. & Iaf.

f Aliàs incipit, finies quæ se.

g Sequitur Bar. Bal. Alex. & Iaf.

h placet præd. scri. quãdo sunt plura legata re & nomine. Barto. i Istud est superfluũ: quia hæreditas vnientia nulla est. Iaf.

k Placet Bar. Paul. Alexan. & Iasoni.

A Alij enim sic substitui non potest. Si autem pupillus institutus non erat, cui scilicet pupillo substitutus est alius, sed solus substitutus erat institutus: si quidẽ is institutus & substitutus fuerit necessarius hæres, licet abstinuerit à patrina, habet pupillarem: l quia nihilo minus est hæres: vt §. de fideicõ. lib. l. cũ quã. & si. §. sed & si quis suus. Bald. si autẽ sit extraneus qui Iaf. non habeat cohæredem qui adeat, nec paternũ nec pupillare testamentum tenet: vt ff. de acqui. hære. l. quæsitum. & l. filius. proximus tamẽ præcedẽs casus non est omnino expeditus, m secundum Azo.

B Cum aliquis.] CASVS. Titius Stichum instituit sibi hæredem: mota quæstione de statu suo, puta eo à quodam proclamante in libertatem, & alio reuocante eum in seruitutem: Quæritur an pendente illo qui status quæstionem mouet, debeat cõpelli hæreditatem adire, vt ipse aduersarius acquiratur? distinguitur: aut instituit sub hac forma: Stichum seruum Titij hæredem instituo, & tunc compellitur nullo penitus ei ex hoc præiudicio generando, & Titio acquiret. Aut sic, Stichum hæredem instituo, & non compellitur: sed causæ expectabitur eventus: vt qui in causa vicerit, obtineat succedendo.

c Dominum. Notaquod ita potest vindicari seruus tanquam quidam asinus: tamen dicitur præiudicialis in rem.

d Adire. si accommodet voluntatem in adeundo, potest enim nolle: vt §. de hæredi. instituto. cum proponas. & sic hæc n secundum illam. Vel hic contemplatione domini, ibi ipsius seruus fuit instituus. Vel præcontemplatione pro potest resistere, vt ibi: non autem coactione, vt hic. Vel ibi à domini, vt hic. Vel ibi à domino: hic à iudice. ADDITIO. Tu dicas quod ibi loquitur quando institutus est ille quem constabat esse seruũ: tunc enim sufficit potestas dominica ad compellẽdum eum prout potest. hic quando erat dubiũ an esset seruus, vel liber: quo casu de necessitate recurritur ad potestatem iudicialem, vt eum cogat. ita loquitur hic.

e Ex hoc. arg. quod fines plebatuum vel curiarum non probantur per instrumentũ inter alios cõfectum: & est sic ff. de leg. ij. l. prædijs. §. Titio. & ff. de ori. iur. l. ij. §. illud liber. & ff. ad Velleianũ. l. sed a mancipia. arg. contra. j. de contra. & commut. stip. l. optimam. o & facit ff. de fideiuss. l. sed cum. & de reb⁹ dub. l. & de condi. & demõ. l. filio. in fi. & de an lega. l. annua. §. j. & de acqui. hære. l. adit. o. & l. qui in aliena. & de libe. cau. l. si cui in prin. & de acqui. re. do. l. liber homo.

f Ex hoc ergo creditores ex hoc quod adiuit, vel ex hoc quod dixit: talem seruum illius instituo hæredem. & hæc verior.

S f Et. libero facto.

Cæsus.] CASVS. In principio dicit quòd duæ constitutiones.

tiones à Iustiniano factæ fuerint olim: quarũ altera indultũ fuit olim tempus deliberandi, scilicet annus, vtrũ expediret magis hæreditatem sibi delatam adire, vel repudiare: vt supra eo. tit. l. antiquioribus. Altera vero quam non habemus, consulebatur adeuntibus seu immiscentibus se graui ære alieno ex inopinato postea emergente per legem diui Gordiani. Tertio fuit succursum solum militibus vires patrimonij ignorantibus, ne vltra ipsas creditoribus tenerentur hę aditarijs: adiecta quidem ratione, arma enim &c. Ex his quidẽ tribus constitutionibus Iustinianus vnam constitutionem composuit, eam beneficium in omnibus non solum militibus, sed etiam ad omnes extendens: ita tamẽ si secundum formam inscriptã inuentarium conficerent. Et hoc est quod coll. gitur vsque ad §. cum igitur. Subsequenter distinguit. Aliquis delata est hæreditas, & tunc si neque deliberationem petierit, neque inuentarium con fecit, sed se in rebus hæreditarijs immiscuit: extunc neque hæreditatem repudiare, neque damnis & oneribus legatorum factorũ absque beneficio l. fal. retinere potest. Si vero non adierit, sed intra tres menses à tempore scientiæ sibi delatæ hæreditatis, hæreditatem renunciet: & ita potest vindicari seruus tanquam quidam asinus: siquidem erit alienus: siquidem nec expresse renunciet: nec super rebus mortalitis tempore defuncto existentibus, & incipiatur q intra tres quoque menses consumetur numerandos à tempore scientiæ. & hoc si fuerit hæres, alioquin absenti dabitur annus. In confectione vero inuentarij, & tabellio & testes sunt necessarij in tertiam rerum hæreditariarũ: & si forte scribere nesciat, tunc tabellio specialis ad hoc adhibeatur: adsumptis etiã testibus subscriptionem in fecturis. & in hoc casu duplici gaudebit remedio, pura Falcidiæ nec vltra vires patrimonij tenebitur creditoribus, & hoc in secunda parte vsque ad §. & si præfata obseruationem, &c. Postea subjicit de effectu inuentarij, scilicet quod bus suprà dictum est legatarijs, non in ipsum hæredem, sed in ipsos legatarios hypothecaria. Item res fuerint consumptæ à creditoribus, erit diligenda. Item consulitur prioribus, si fuerint hypothecarij per hypothecariam, si supereſt res hypothecaria: vel si defecerit, per condictionem ex lege hæredes semper immuni quod si hæres vel in funus testatoris, vel in confectionem inuentarij seu eius insinuationem, seu in alias necessarias causas hæreditatis impenderit: totum potest deducere. Et si forte testator eius debitor fuerit actio non confundetur: quod est speciale. exteris autem creditoribus in nullo præfereretur, videlicet in priuilegijs personalium actionum. & si forte in inuentarium bona hæreditaria, scilicet quod rei veritas expostulat, non deduxerit: licet creditoribus & legatarijs quibuscunque legitimis modis voluerint voluntatem manifestare, vel per quæstionem seruorum, vel per delationẽ sacramenti. Hæredes autem si aliquid surripuerint, vel celauerint, in duplum condemnentur. & hoc hæreditatis aucta substantia: interim dum conficitur inuentarium, neque à creditoribus, neque à legatarijs mouẽda quæstione, neque eisdem in aliquibus per dilationem præiudicio generando. Si vero adierit hæres, neque intra statutum tempus inuentarium confecerit in solidum creditoribus tenebitur, legis Falcidiæ beneficio ei penitus denegando. & hoc vsque ad §. sed quia quidam. Postea subjicit quod si aliquis magis tempus deliberandi quàm inuentarij beneficium elegerit: licet ei: dum tamen nouem menses vel annum non excedat. & hoc vsque ad §. sin autem hoc aliquis. Postea subjicit quod si aliquis deliberationem petierit, & ipsa obtenta inuentarium confecerit, in solidum creditoribus tenetur, Falcidiæ tamen dato beneficio, siue intra tempus deliberandi adierit, siue non renunciauerit. & hoc vsque ad §. si quis autem. Si vero deliberationem petierit, & inuentarium non conscripserit: creditoribus in solidum tenetur, nec gaudet Falcidia: siue adierit, siue non recusauerit: legitimis hæredibus ab intestato successuris. & hoc vsque ad §. notissimum. Vltimo vero dicit constitutio quod non solum milites, sed etiam priuati si dispositionem constitutionis obseruarint: ipsius gaudebunt priuilegio. similites etiam si simplicitate hanc solemnita

a Istam gl.

b Omnibus creditoribus. & legatarijs sine Falcidiæ legis beneficio: vt §. ea. l. §. si quis autem. & merario. secundum quosdam. Vel verius ibi loquitur cum defuit legem & creditores in dilatione petenda: vt in §. præcedenti dicitur: hic autem secundum leges veteres in quibus nil de inuentario continebatur, debet habere Falcidiã: sed hodie secus, per auth. sed cum testator. quæ est §. ad l. Falc.

i Mensium. Sed nonne spatium sex mensium statuitur. §. de in-

officio-

* Materiã inuentarij ponit Gotho post in de cisonub⁹ q. 35. & Angelus auth. de hære. & fal. §. si vero expressim. coll. 1.

tem omiserint, olim legis Gordianæ retinent priuilegium.

a Vnam, illam forte quæ est supra cum antiquioribus.

b Aliam, hanc non habemus.

c Cuius sensus. quasi dicat, verba Gordianæ constitutionis non habemus, sed eius sententia est comprehensa in vna præfatarum constitutionum, scilicet illa quã non habemus: cuius Gordianæ meminit institu. de hæredum quali. & dif. §. sciendum.

d Arma. vt §. locati. l. milites. & de iuris & facti ignoran. l. j. & in auth. quibus modis natur. effic. le. §. si quis. coll. vj. sic & in clericis ne faciant prohibita. vt §. de episcopis & clericis. l. repetita. Sed contra. §. de legi. & constitu. l. leges sacratissimæ. Solu. hic non negatur quin debeant ire leges, sed magis attma. Vel ab illa excipe milites, & etiam quosdam alios: vt ff. de iuris & facti ignorantia. l. regula.

e Inuentu. scilicet ab initio.

f Formidolosi. facit j. cad. l. §. sed quia quidam. & ff. de condi. instit. l. quæ sub conditione. circa princ. & ff. quod metus cau. l. nec timorem. & proinde.

g Immiscuerit. immiscere est seorum: sed adire extraneorum: vt sequitur instit. de hæredum quali. & dif. §. extraneis autem.

h Omnibus creditoribus. & legatarijs sine Falcidiæ legis beneficio: vt §. ea. l. §. si quis autem. & merario. secundum quosdam. Vel verius ibi loquitur cum defuit legem & creditores in dilatione petenda: vt in §. præcedenti dicitur: hic autem secundum leges veteres in quibus nil de inuentario continebatur, debet habere Falcidiã: sed hodie secus, per auth. sed cum testator. quæ est §. ad l. Falc.

i Mensium. Sed nonne spatium sex mensium statuitur. §. de in-

officio-

a Idem gl.

b Idem Bart. Bald.

Ale. & Iaf.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ita pro Ita quanhi Scab. & Ita Pro sensu si sine beneficio inuentarij insufficient se hæreditate ære alieno absorpti tenebit ultra vires hæreditarias & despolio solutio tubi de Sacred. Eccles. lib. 6 Col. 2

Etiam sol. sequuntur Bar. & Ias. hanc opinionem. Ita obtinuit Bart. in l. fin. §. fin. ff. de

officio. testa. l. sciemus. § fin. quæ est contra? Solu. a illud propter querelam inofficiosi testamenti quæ sperabatur moueri: hic propter creditores stratuitur minus. Sed & præterea ibi non videbatur esse respuendam: hic autem credebat respuendam, vel abstinendam: non tamen rursum dicebat: b & ideo tam breue spacium ei datur: aliàs nisi propter creditores, vel nisi exhæredatus esset, perpetuo adire posset: vt dixi ℥. e. l. cũ antiquioribus.

a *Sese immiscerat.* non enim conuenietur interim donec fiat inuentarium: vt eadem. l. §. donec.

b *Delatam.* supple c & aditam. nam demum post aditam currit hoc tempus: vt j. ea. l. § fin vero postquàm. Item & quia dicit hic, post apertas tabulas. nam demum postea olim poterat aditi: vt j. de cad. tol. §. j. ADDITIO. Tu dicas secũdum Bart. hic quòd si quidem hæres malitiosè protrahit additionem hæreditatis, curtat sibi tempus etiã ante aditam hæreditatem: si vero in nulla mora, in nulla culpa, in nulla malitia est: tũc currit sibi tempus post aditam hæreditatem: vt dicit hæc glos. licet enim tex. dicat á die notitiæ: tamen subaudi, & aditæ hæreditatis. text. est ad hoc not. secundum cum in l. statu liberos. §. si quis hæredi. ff. de statuliberis.

c *Capita.* secus d in tutoribus & curatoribus: quia incontinenti debent incipere: vt ℥. de adminis. turo. l. tutores. ij. & ff. de adminis. tuto. l. tutor qui repertorium.

d *Sexaginta dies.* sic ergo tres menses sunt.

e *Tabulariorum.* id est tabularij. sic plurale ponitur pro singulari. ℥. de his qui in eccles. ma. l. j. & de episc. & eleri. l. orphanotrophos. & ff. vi bo. rapto. l. ij. §. quod ait prætor. Sed argu. contra in authent. de hære. & Falc. §. si vero abſunt. col. j. sed tamen illud negari non potest, quin quandoque duo necessarij sint: vt statim subijcit ibi, subscriptionem, &c. Accurſius.

f *Cæterorum.* puta trium testiũ, & legatariorum, & creditorum, vt in authen. de hæred. & Falcid. §. sanc imus. & §. si vero absunt. colla. j.

g *Quantitatem rerum.* mobilium & immobilium: vt j. de bon. proscript. l. si quis intra. & ℥. de administrat. tuto. l. tutores. ij. & j. de bo. vac. l. iij. lib. x. nam sufficit quòd dicat: ego recognosco omnia mobilia & immobilia scripta a notario superius, me habere & tenere.

h *Specialis tabularia.* his duobus casibus necessarij sunt duo tabularij: aliàs vnus sufficit, vt modo dixi.

i *Cognoscant.* Not. argu. de testibus qui apponuntur in contractibus, quòd debent cognoscere contrahentes: vt hic, & in authen. de hæred. & Falc. §. si vero absunt. coll. j. Sed speciale est in inuentario: vt in authen. de fide instrumen. §. oportet vero. colla. vj. sed ibi specialè quando ab imperitis, & in scriptis. Item & in authen. de testibus. §. j. col. vij. sed ibi quando per testes probaretur: & dic vt ff. de testibus, l. testium. §. ideoque. si autem per instrumentum: tunc etiam ignoti: vt in authen. de testibus. §. & licet. sic ergo tribus casibus debent cognoscere: vbi impertus contrahit & in scriptis, & in inuentario, & vbi nõ fit instrumenti.

k *Hæreditaria.* f. totæ.

l *Consummationem.* sed hic quod tempus dabimus ad inchoationem? Respon. f secundum pia & bonam portionem, scilicet tertiam partem anni. vt enim supra vnum mensem de tribus dedit: hic hic. iiij. de. xij. Itẽ quod bene dicit, à morte testatoris: supple, & cum mortuum sciuit, & adiuisse quam.

m *Tamen.* nam licet etiam tam magnum habeat spaciũ, scilicet annum, vt per se possit adesse in eo loco vbi sunt res ad faciendum inuentarium, vel se præsentet: tamen &c.

n *Mutuandos.* scilicet pro curatores.

o *Solidamentum.* id est in solidum omnia capita. la g inuentarij obtenuerint.

p *Fœreditatem.* nunc tenetur respondere. & die dare, id est damnus.

q *Sine periculo.* creditorum vltra vires.

r *Falcidia.* hoc intelligo in diuersis casibus, vt vbi est soluendo hæredi tenuis patitur Falcidia. vt si non sit soluendo, non valent legata: vnde non hæres detrahit Falcidiã. vt ff. ad Trebell. l. j. §. penu.

s *Valeant.* secus si non fecerint inuentarium.

t *Repellantur.* aliàs hæres de & a creditoribus sua absorptus consecutis: quibus licuit vigilare ad suum consequendum: vt ff. quæ in frau. cre. l. pupillus. nisi posteriores potiores sint in pignore: vt j. §. licentia danda.

v *Sperant.* hæredes scilicet faciendo inuentarium.

x *Satisfaciant.* si putant eis legata deberi: alioquin remanebunt eis, quasi dolo desierint possidere: vt ff. ad l. Falc. l. dolo.

y *Postẽ emensum.* id est finitum.

z *Ab eo.* scilicet hærede.

a *Hypothecis.* id est hypothecaria actione.

b *Indebiti condictione.* alius ergo soluit, & alius condicit: vt ff. de condict. indeb. l. non est nouum.

Accommodare. prius ergo æs soluitur alienum quàm legata: vt hic & ff. de reg. iur. l. non debet actori. §. in re obscura: & ff. de coll. l. cum emancipati. §. j. & de sepa. l. quotiens. & de inoffi. test. l. Papinianus a §. quarta. & j. de bo. auct. iu. possi. j. & ff. quæ in frau. cre. l. qui autem. §. pr. Sed arg. contra. ff. de transac. l. cum hi. §. pla. & de alimen. vbi plus fauetur alimentis in testamento constituris q̃ inter viuos: a sed ibi plus fauetur quo ad trãsigendũ: hic quo ad excipiendum. Item cõtra à de hære. act. l. fin. vbi dicitur hæredes conuenire, nisi à creditoribus, non legatarios. sed ibi b quando soluendo est hæreditas: hic non. Itẽ hic alia actione quãdo non faciunt inuentarium, tenetur legatarij, qua defuncti tenebatur. illa enim soli hæredes conueniuntur: vt ibi.

b *Sin vero hæredes.* quasi lizer creditores aduersus legatarios veniant, dixit: nunc qualiter prius creditores veniant aduersus posteriores & ad hoc ff. de condic. indebi. tutores.

c *Hypothecarium.* quando dores datæ sunt in solutum.

d *Per conditionem* quando venditæ sunt, & æstimatio data. Et intellige quãdo apud emptorem esse defecerit. alias cum posset agi hypothecaria contra emptorem, non daretur cõdictio ex lege contra creditorem quod est solutum. secundum l. vt arg. ff. de cõdic. ex leg. l. j. Sed nec videtur vellie, etiam si exterit, non teneri e emptore. & est ad hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

uisse. vsque ad. §. hæc verba. & §. prætor, & §. hæredi. vsque in fi. legis. Accursius.

a *Compellantur.* Sed nunquid erit inuentarium in quo appareat nõ omnes res hæreditarias esse scriptas? Item pone quod idem hæres quasdam res quas credebat hæreditarias, scribi fecit in inuentario: nunc compertо errore vellet eas abstrahere: vel nollet teneri amplius propter istas res, quasi non videatur locupletior.

b *Antenorem.* quam habes. 5. ea: l. §. fin autem dubius. & §. sequenti.

c *Generando.* sic nec in qualibet legali dilatione: vt ff. de iudic. l. ij. in fine. & ff. vt in possess. iudicio. lega. l. is cui. §. cessatum. & de iti. actuque priua. l. j. §. si quis propter. & ff. de verbo. obliga. l. si pupillus. Et sic not. quod non videtur negligere vel moram facere, qui petere non potest: vt j. de anna. excep. l. j. in fine. & de verborum obligatio. l. si pupillus. A DDITIO. Aduertas hic quod licet hæredes nõ possint conuenire donec inuentarium conscribitur, vt hic: ipsi tamen hæredes interea poterũt debitores hæreditarios conuenire secundum Bartо. & communiter docto. hic non obstante titu. ff. quod quisque iuris. quia ille titulus habet locũ quando alicui cõceditur priuilegium ad sui postulationem: cuiusmodi non est priuilegium istius. §.

d *Postquam adierint.* scilicet extranei.

e *Sese.* scilicet sui.

f *A nobis tempus.* scilicet tres menses, quãdo sunt res præsentes. vel ann⁹, quando absentes.

g *Omnimodo.* certe non sunt ex eo hæredes, immo quia adierunt. refertur ergo ad id quod sequitur, & debitis &c.

h *Censuerunt.* scilicet istam legem, & etiam ad solida legata tenebuntur hodie: vt in authen. de hæredi. & Falci. §. si vero non fecerit. colla. j. Et not. hic q̃ qui legem spernit, non debet eius auxilio vti: vt ff. de mino. l. auxilium. in fi. & ſ. de exercutio. rei iudic. l. j. & supra de episcopa. audiẽ. l. iij. & 3. de transactio. l. si quis maior. & in authen. de nup. mulie. §. sancimus. colla. iiij. & in auth. vt liceat ma. & auiæ. §. quia vero ita. colla. viij.

i *Quam.* scilicet deliberationem.

k *Formidine.* vt dixi 5. ea. l. §. j.

l *Accipere.* vt liceat.

m *Contemptores.* sic 5. de testam. l. testamenta.

n *Nouem mensibus.* sed nunquid lex ista derogat superiori, cum antiquioribus, quæ loquitur de anno, hic de nouem mẽsibus? Respondeo vt 5. ea. l. §. fi. dices.

o *Et non sæpius.* sufficit semel. sic supra si sæpius in integrum restit. l. fina. & j. de pupil. l. omnes quos. & ff. de legat. iij. l. fideicommissa. §. si quis decẽ. Sed arguitur contra. ff. vt leg. vel fideicommissino. ca. l. j. §. ei cui. Item contra. ff. eo. l. ij. vbi plures deliberandi. Solutio iuris deliberandi. Sollutur, hic corrigit. velintra annum, vel nouem menses pluries ei datur: non autem quod excedat.

p *Sin autem hoc aliquis fecerit.* id est petierit tempus ad deliberandum, & ei est datum.

q *Necesse enim est.* interpositio est.

r *Facere.* si velit vel petierit beneficio legis Falcidiæ.

s *Præstitutum.* ad deliberandum.

t *Renouauerit.* hoc est petierit nouum per legem illi. Aliter vt petens tempus ad deliberandum. nisi re ad. videatur: vt hic. §. si quis multis locis in hoc. & in aliud olim: vt 5. eod. cum antiquioribus. & ff. de acquiren. hæred. l. quãdiu instituto. in fi. vbi dicitur quod si non adiuit, repudiasse videtur: quæ fiat cõtra, sed corrigũtur. Nec potest dici quod hic fecerit inuentarium, ibi (scilicet in contrariis) non quia idem est quod hic dicit. & si non fecit inuentarium: vt j. proxi. §. Tertij dicunt habet locum hoc, quando fuit adiectum in concessione iuris deliberandi: vt hic. dicit. Sed prima verior est: vt hæc corrigat alias leges.

u *Vti beneficio.* quia perinde est ac si petierit ab initio adiisset: vt ff. ad Trebell. l. fed si alio. §. j. & infra, ad legem Fal. auth. sed cum restitutor. Sed cum supertus datus sit annus pro rebus absentibus ad inuentarium: nõne debet dari annus pro rebus absentibus ad inuentarium, & nouẽ menses deliberationis inuẽtarium facere potest. & consequi beneficium hui⁹ j. licet videatur

Qui petit tempus ad deliberandum: licet inuentarium fecerit: & hæreditatem adierit, vel intra datum tempus non repudiauerit (quod pro additione habetur) tenetur creditoribus in solidum: & vtitur Falcidia sicut olim. Si vero inuentarium non confecit, sed solum tempus ad deliberandum petierit, & nõ repudiauerit: (quod pro additione habetur) tenetur creditoribus in solidum, & Falcidiam perdit: sin autem repudiauerit, tunc tenetur res hæreditarias restituere. h. d. vsque ad §. notissimum. Alexander.

Sin autem hoc aliquis fecerit,[p] & inuentarium conscripserit (necesse est enim [q] omnimodo deliberantem inuentarium cum omni subtilitate facere[r]) nõ liceat ei post tempus præstitutum[s] (si nõ recusauerit [t] hæreditatem, sed adire maluerit) nostræ legis vti beneficio, [u] sed in solidum secundũ antiqua iura omnibus creditoribus teneatur. Cũ enim gemini tramites inuenti sint, vnus quidem ex anterioribus, qui deliberationẽ dedit: alter autem rudis & nouus à nostro numine repertus, per quem adeuntes sine damno cõseruantur: electionẽ ei damus, vel nostrã cõstitutionem eligere, & beneficium eius sentire: vel si eam aspernandam existimauerit, & ad deliberationis auxiliũ conuolauerit, ei[s] effectũ habere: & si nõ intra datũ tẽpus recusauerit hæreditatem, omnibus in solidum debitis hæreditarijs teneatur: & non secũdum modum patrimonij, sed etiam si exiguus sit cẽsus hæreditatis, tamen quasi hæredem eum in totum obligari. & sibi imputet, qui pro nouo beneficio vetus elegerit grauamẽ. & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & diuinum rescriptũ super hac promulgatũ, hoc adijci volumus, vt sciant omnes, quod omnimodo post petitam deliberationem [a] si adierint, vel pro hærede gesserint, vel non recusauerint hæreditatem, omnibus in solidum hæreditarijs oneribus teneantur. ¶ Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inuentarium autem minimè conscripserit, & vel adierit hæreditatem, vel minimè eam repudiauerit: non solùm creditoribus in solidum teneatur, sed etiã legis Falcidiæ beneficio minimè vtatur. Quòd [b] si post deliberationem recusauerit, [b] inuentario minimè conscripto: tunc res hæreditarias creditoribus, vel his qui ad hæreditatẽ vocantur, [c] legibus reddere cõpelletur: quãtitate earũ sacramento [d] res accipientium manifestanda, cum taxatione tamẽ à iudice statuẽda.

Tempus ad deliberandum, quod hodie non est necessarium volentibus solemniter conficere inuentarium, est tempus anni quãdo impetratur à principe: sed quando impetratur à iudice, est tem pus nouem mensium: nec sæpius conceditur. Alexander.

Et hæc quidem de his sancimus, qui deliberationem nullã petẽdam esse curauerint: quam[i] putamus quidem penitus post hanc legem esse superuacuam, & debere ei derogari. Cùm enim liceat eis & adire hæreditatem, & sine damno ab ea discedere ex præsentis legis auctoritate: quis ergo q̃ ei derogatur in aliquo: non autẽ tota abrogatur. In eo enim quod in principio ponit de eo q̃ meruit deliberationẽ ab homine, vt intra annũ trãsmittat, derogat: vt minus tẽpus quãdoq; detur: vt 5. eo §. sed quia quidã. in alio vero qui nõ petijt, sed à lege habet, nihil est inonuatũ: sed attatur ptiũ magis q̃ secũdus: quia primus si non adeat, hoc ipso q̃ nõ recusat, videtur adire: vt 5. §. fin autẽ hoc. in secundo cõtra, vt tibi. Item q̃ nõ sit correcta, est arg. j. de cad. tol. §. in nouissimo. nam ibi confirmat ea quæ dicta sunt de deliberantibus.

DE REPVDIANda & abstinen. &c.

Dixit de acquirenda: nunc econtra de repudianda. & de repudiare aũt extraneorum, abstinere autem suorum: vt infra de hered. quali. & diffe. §. extranei.

S I paterna.] CASVS. Pater tuus testamentũ fecit, hæredẽ te instituit: mortuo eo in domo paterna steristi: an tibi præiudicasti quo magis hæres videaris, & à creditoribus hæreditarijs conueniaris, quæritur? Rñ. quòd nõ, si probes non eo animo in ea steriſſe, vt velles esse hæres: sed steristi tãquã inquilinus vel conductor.

h *Abstinuisse.* ergo erat suus.

i *Liquido.* quod non oportet probari, si primum fuit probatum. ſ. quòd abstinuerat.

k *Probatum.* ate. Nam cũ sis filius talia faciendo videris velle esse hæres, nisi contrarium probes per protestationem, vel alio modo: vt hic, & ff. eo. l. pro hærede. in prin. & l. Iul. anus. aliàs si pupillus. §. si seruum. & §. de natu. libe. l. iij. §. & quod de subeunda. secus in emancipato: vt 5. tit. j. l. j. Item nota quòd si quid surripiat suus hæres de hæreditate, si non abstinuit, abstinere non potest. sed si abstinuerit, non ideo obligetur? vt ff. eo. l. si seruũ quis. §. prætor. in extraneo secus est: vt ff. eod. l. si quis extraneus. in prin.

l *Conuenias.* ſ. a fisco. vt 5. vſi le. & cog. l. non hoc. m *Procurator.* qui est iudex iter fiscũ & priuatũ.

S I paterna.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredẽ te instituisti, hæredẽ abstinente creditores bona distraxerunt. hæres fundum quoniam ex bonis illis emit, posteriores creditores volunt eum cõuenire tanquam successorem sui patris: an sint audiendi, quæritur? Respon. quod non.

n *Abstinuisti.* dicendo, nolo esse hæres.

o *A creditoribus.* scilicet prioribus.

p *Bona fide.* secus si mala: vt ff. eo. l. si is qui bonis. & de aucto. tut. l. pupill⁹. §. pupillus. Iterũ secus si omnia bona: vt d. l. si is qui.

q *Conueniris.* actione hypothecaria: vt j. si antiqui. cte. l. j. & ar. ff. de

videatur sibi præiudicasse, quia non repudiauit? Respondeo posse illi dari annum ad inuentarium, quãdo non petijt tẽpus ad deliberandum: sed cũ petijt, non videtur vltra nouẽ menses extendi vt 5. §. fin autẽ hoc. Alij dicũt post tempus deliberationis finitum integrum tẽpus dari ad inuentarium, quod non placet.

a *Post petitum deliberationem.* id est, ollequam tempus datum est ad deliberandum, non autem finitum.

b *Renouauerit.* scilicet hæreditatem.

c *Videatur.* vt hæredes. d *Adierunt.* in litem; si non restituat omnes res quas constat eum habuisse: quia in hypotheca tacita vel pertinue hæreditatis iuratur in litem. cum alcera arbitratu, altera bonæ fidei: vt ff. de in lit. iur. In actionibus. Breuiter ergo collige, quia hæres aut neutrum tenetur, si id est, neque deliberauit, neque inuentariũ fecit; sed sponte adijt: & tunc secus quod dicitur 5. ea. l. §. cum igitur. Si vero fecit inuentarium. & non deliberauit, vtroque commodo gaudet, & Falcidia, & creditoribus vltra vires hæreditarias non tenebitur: vt 5. eadem l. §. & si præfatã. Si autẽ petijt deliberationem, & fecit inuentarium: vtrum commodum habet: vt hic. §. si quis autem temerario. si vero petijt deliberationẽ, & fecit inuentarium, in quãdiu instituto. in fi. vbi dicitur quod si non adiuit, repudiasse videtur: quæ fiat cõtra, sed corrigũtur. Nec potest dici quod hic fecerit inuentarium, ibi (scilicet in contrariis) non quia idem est quod hic dicit. & si non fecit inuentarium: vt j. proxi. §. Tertij dicunt habet locum hoc, quando fuit adiectum in concessione iuris deliberandi: vt hic. dicit. Sed prima verior est: vt hæc corrigat alias leges.

e *Vti beneficio.* quia perinde est ac si petierit ab initio adiisset: vt ff. ad Trebell. l. fed si alio. §. j. & infra, ad legem Fal. auth. sed cum restitutor. Sed cum supertus datus sit annus pro rebus absentibus ad inuentarium: nõne debet dari annus pro rebus absentibus ad inuentarium, & nouẽ menses deliberationis inuẽtarium facere potest. & consequi beneficium hui⁹ j. licet videatur

f *Deorum.* scilicet duabus primis, & Gordianæ tertiæ: vt 5. eo. l. j. in prin.

g *Antecessorum.* constitutionibus.

h *Obseruauerit.* tenet ergo Gordiana constitutio etiã tẽpore huius legis. licet per auth. videatur correcta: vt in auth. de hære. & Falc. l. ij. col. j. Sed an derogatũ est per legẽ Iustiniani illi legi, cũ antecessoribus. 5. ea. l. in eo q̃ ibi dicit de anno dando ad deliberandũ. hic autẽ de nouẽ mẽsibus: nã & eius fecit mẽtionẽ 5. ea. l. primo. Rñ. non, cũ illa loquatur cui non fuit tẽpus petitũ ad deliberandũ: hæc autem quãdo fuit petitũ. sed certe immo loquitur ibi quando fuit petitum: & quando non fuit petitum. Dic

reditatem, omnibus in solidum debitis hæreditarijs teneatur: & non secũdum modum patrimonij, sed etiam si exiguus sit cẽsus hæreditatis, tamen quasi hæredem eum in totum obligari. & sibi imputet, qui pro nouo beneficio vetus elegerit grauamẽ. & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & diuinum rescriptũ super hac promulgatũ, hoc adijci volumus, vt sciant omnes, quod omnimodo post petitam deliberationem [a] si adierint, vel pro hærede gesserint, vel non recusauerint hæreditatem, omnibus in solidum hæreditarijs oneribus teneantur. ¶ Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inuentarium autem minimè conscripserit, & vel adierit hæreditatem, vel minimè eam repudiauerit: non solùm creditoribus in solidum teneatur, sed etiã legis Falcidiæ beneficio minimè vtatur. Quòd [b] si post deliberationem recusauerit, [b] inuentario minimè conscripto: tunc res hæreditarias creditoribus, vel his qui ad hæreditatẽ vocantur, [c] legibus reddere cõpelletur: quãtitate earũ sacramento [d] res accipientium manifestanda, cum taxatione tamẽ à iudice statuẽda.

Per hanc constitutionem est derogatum tribus constitutionibus, de quibus est facta mentio in principio huius legis: quarum summa ad hãc redacta est: & miles propter simplicitatem militarem non conseruans solemnitatem huius legis, nihilo minus non tenetur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditarias. Alex.

Notissimũ autẽ est hac constitutione, quæ oẽs casus continet, nostris constitutionibus iã pro eisdẽ capitulis promulgatis esse derogatũ, [e] quarum altera etiam Gordianæ constitutionis sensus cõtinebatur. Cũ enim ampliore tractatu habito, melior exitus innetus sit, & tribus cõstitutionibus in vnum congregatis, vnus appareat, & in milites & in alios omnes iuris probabilis articulus: ea propter ex anterioribus [f] inquietari nostro subiectos imperio nõ patimur: scilicet vt milites * etsi propter simplicitatẽ præsentis legis subtilitatẽ non obseruauerint, [g] in tantum tamen teneantur, quantum in hæreditate inuenerint. ¶ Quam, patres conscripti, in huiusmodi casibus in posterũ obtinere sanci mus. Dat. V. Kal. Decemb. Cõstanti. post consulatum Lampadij & Oresti. VV. CC.

* *Videntur tamen reuocati ad eandem subtilitatem ad quã pagani per No. 1. Continuã Continuatio.*

TITVLVS XXXI.

DE REPVDIANDA† VEL abstinenda † hæreditate.

† *ab extraneis.*

† *à suis.*

Suus à paterna hæreditate abstinentus, præsumitur per actum contrarium abstentionem renocare, & velle adire, nisi probet contrariũ. Solue. Vel sic: *Filius qui abstinet ab hæreditate paterna: licet postea hæreditaria bona teneat ex aliquas alia iusta causa: non tamen efficitur hæres. Alexand.*

1. Imp. ANTONINVS. A. Mutatio.

S I paterna hæreditate te abstinuisse [h] cõstiterit, & non vt hęredem in domo, sed vt inquilinum, vel custodẽ, vel ex alia iusta ratione habitasse liquidò [i] fuerit probatum: [k] ex persona patris conueniri [l] te procurator [m] meus prohibebit. PP. Id. Iul. Messala & Sabino Conss.

Suus non præsumitur abstentionem renocare, quando reperiunt ex causa nouã possidere. h. d. Vel sic: Possidens vt emptor: non obligatur vt hæres. h. d. Salycet. Vel sic: Qui post abstentionem res paternas bona fide emit, non videtur abstentionem renocasse: secus si mala fide emit. Alexand.

11. Idem A. Seuero.

2 S I paterna hæreditate te abstinuisti: [n] non ideo quod à creditoribus [o] fundos comparasti (si modo id bona [p] fide fecisti) à posterioribus, qui sub eisdem obligationibus pecuniam patri crediderunt, iure conueniris, [q] S. PP. V. Kalend. Iulij. Lẽto. II. & Cereale Conss.

Inutilis transactio non habet in se pactum. hoc dicit Bal. Vel sic: Confessio erronea ex causa transactionis putatiuæ, non præiudicat. hoc dicit Salycetus. Vel sic: Inutilis transf-

sti, hæredem instituisti. hærede abstinente creditores bona distraxerunt. hæres fundum quoniam ex bonis illis emit, posteriores creditores volunt eum cõuenire tanquam successorem sui patris: an sint audiendi, quæritur? Respon. quod non.

n *Abstinuisti.* dicendo, nolo esse hæres.

o *A creditoribus.* scilicet prioribus.

p *Bona fide.* secus si mala: vt ff. eo. l. si is qui bonis. & de aucto. tut. l. pupill⁹. §. pupillus. Iterũ secus si omnia bona: vt d. l. si is qui.

q *Conueniris.* actione hypothecaria: vt j. si antiqui. cte. l. j. & ar. ff. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

ff.de lega.ij.l.fin.§.quatuor. Sed quid si nō abstinuerit, sed immiscuit, & à creditoribus emit? Videtur idem. nam tanquā hæres non tenetur hypothecaria: quia ius succedēdi non habuit: vt ff.de diuer. & temp.præscrip.l.an vtilium.§. ex facto. Itē tanquā simplex possessor non, quia emit à primo creditore: vt j.de distra.pigno.l.iij. & j.fi antiq. cre.l.j.& ij in fin. nam contingit quandoque quòd licet aliquis sit hæres: si tamen non possideat tanquam hæres, non conuenitur vt hæres: vt ff. ad leg. Falci.l.iij. Sed contradico: quia tenetur hypothecaria: & suæ rei emptio non valuit: vt ff. de cōtrahen.emp.l. suæ rei. & fac ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. l. ficut. §. illud. & ff.de pigno. actio. l.debitor. & dic vt ibi.

Emere rem meam non possum.

Vis.] CASVS. Testamentū fecisti, hæredem instituisti, filium præterijsti, vel exhæredasti: filius testamētum arguit de falso, tandem remisit instituto vt daret ei decem: quod non admisit, vel tacuit institutus: an sibi præiudicauit is qui remisit, quo minus agere possit exceptione tamē non obstāte, quæritur? Respon. quòd non præiudicauit: tum quia hæreditatem semel quæsitam per agnitionem mouendo querelam falsi, respuere non potest: tum quia trāsactio nulla fuit, quæ nullo dato vel retento facta fuit, cū nulla procedat sine aliquo dato &c. vt supra de transac. l. transactio,

a *Pacti* l.transactionis.

b *Adseuerans.* ideoque immiscuisse se creditur: vt ar. ff. de bon. poss.l.cum quidā. nam agebat petitione hæreditatis cum exciperet institutus se scriptū. hic filius replicabat, & dicebat quòd erat iniustum testamentum.

c *Postea.* processu temporis.

d *Donationis.* quia cùm nesciret an sibi ius agendi competeret, donare non proposuit, sed transigere: puta si dixerit, remitto tibi si mihi x. des, quod non admisisti, vel tacuisti. Vnde mihi nō præiudico. Accursius.

e *Quasitum.* sic per agnitionem. seeus si ipso iure tārū: vt quia est tuus filius, & non agnouit adhuc nā dimittere potest: vt infr. de hæ re. qua. & diff. §. fui autē. & §. sed his. & ff. eo. l. ei qui se.

f *Nequiret.* tria allegabat pro se institutus, scilicet donationē, transactionem, & repudiationem: quæ non valent.

g *Procedat.* vt §. de transac. l. transactio.

h *Non potest.* vi transactionis: vt quia non valuit. vt transactio. Itē nec vi pacti gratuiti: quia noluit, licet potuerit quo ad aduersarium, nō quo ad alios, cum agnouerit: vt §. de pac. l. posquam. & de in integ. restit. mi. l. intra. Vel dic, nō submouetur ab alijs, sed ab eo qui fuit cōuētus, sic: vt ff. de pac. l. si vnus. §. & in summa. Vel verius, hic errando remisit, credens transactionem tenere. hoc non placet: vt ff. de condic. inde. l. eleganter in prin. quæ non tenebat, tum quia nihil dabatur, tum quia ab hæreditate separari non poterat. Vel dic non potest submoueri quin sit hæres, sed à rebus hæreditarijs submouetur quas possidet: vt ff. de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & facit. ff. de succes. ed. l. j. §. decretalis. & ff. eo. l. impuberibus. & j. l. proxi.

Sicut maior.] CASVS. Maior. xxv. an. delatā sibi hæreditatē priusquā adeat, repudiare potest, nec decetero eā repudiare potest. Si autē in iure est cōfessus se hæredē nō esse: an sibi præ-

A *actio facta super hæreditate, quam quis petendo adiuit, non habet vim repudiationis, cum fieri non possit de hæreditate semel acquisita: nec non pactis gratuitis: quia non censetur velle donare qui transigit, sed solum à lite recedere: ideo ea non obstante potest transigentis litem prosequi. Alexander.*

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. & CC. Theodotiano.

SVus hęres exceptione pacti[a], qui testamentum iniustum adseuerans, [b] postea[c] nihil se de paterna successione petiturum non ex causa donationis, [d] sed transigendi animo in iure professus est: cum respuere quæsitam[e] nequiret[f] hæreditatem, & transactio nullo dato vel retento seu promisso minimè procedat, [g] sub moueri non potest. [h] Sine die, Cæs. Conss.

B

Semel hæres per repudiationem non desinit esse hæres: sed confessus in iudicio, pro iudicato habetur. b.d. Bald. Vel sic: Semel hæres repudiando non desinit, & contra. Et confessio facta ad proprium commodum, nihil operatur, secundum Lac. Butr. Vel confessio in his quæ solo animo & verbo non possunt induci, nihil operatur. Salyc. Vel sic: Inutilis repudiatio non habet vim C vtilis confessionis in præiudicium repudiantis quæ primo aduerat. b.d. & casum vide per Cyn. & melius per Bald. Alex.

IIII. Iidem AA. & CC. Modestino militi.

SIcut maior viginti quinque annis antequām adeat, delatam repudians successione, pòst

a *Pacti* l.transactionis.

b *Adseuerans.* ideoque immiscuisse se creditur: vt ar. ff. de bon. poss.l.cum quidā. nam agebat petitione hæreditatis cum exciperet institutus se scriptū. hic filius replicabat, & dicebat quòd erat iniustum testamentum.

c *Postea.* processu temporis.

d *Donationis.* quia cùm nesciret an sibi ius agendi competeret, donare non proposuit, sed transigere: puta si dixerit, remitto tibi si mihi x. des, quod non admisisti, vel tacuisti. Vnde mihi nō præiudico. Accursius.

e *Quasitum.* sic per agnitionem. seeus si ipso iure tārū: vt quia est tuus filius, & non agnouit adhuc nā dimittere potest: vt infr. de hæ re. qua. & diff. §. fui autē. & §. sed his. & ff. eo. l. ei qui se. D

f *Nequiret.* tria allegabat pro se institutus, scilicet donationē, transactionem, & repudiationem: quæ non valent.

g *Procedat.* vt §. de transac. l. transactio.

h *Non potest.* vi transactionis: vt quia non valuit. vt transactio. Itē nec vi pacti gratuiti: quia noluit, licet potuerit quo ad aduersarium, nō quo ad alios, cum agnouerit: vt §. de pac. l. posquam. & de in integ. restit. mi. l. intra. Vel dic, nō submouetur ab alijs, sed ab eo qui fuit cōuētus, sic: vt ff. de pac. l. si vnus. §. & in summa. Vel verius, hic errando remisit, credens transactionem tenere. hoc non placet: vt ff. de condic. inde. l. eleganter in prin. quæ non tenebat, tum quia nihil dabatur, tum quia ab hæreditate separari non poterat. Vel dic non potest submoueri quin sit hæres, sed à rebus hæreditarijs submouetur quas possidet: vt ff. de mino. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. & facit. ff. de succes. ed. l. j. §. decretalis. & ff. eo. l. impuberibus. & j. l. proxi.

Sicut maior.] CASVS. Maior. xxv. an. delatā sibi hæreditatē priusquā adeat, repudiare potest, nec decetero eā repudiare potest. Si autē in iure est cōfessus se hæredē nō esse: an sibi præ-

A iudicet cōfessio quæritur? Respon. q̄ non: & quod aliàs dictum q̄ confessus pro iudicato habetur, non habet locum in repudiatione. sed cū quis cōstituitur in iudicio se certā quātitatē deberc. i *Non potest.* vt §. de rep. bo. pos. l. j. nisi in casu: vt j. eo. l. fi. & in alio: vt ff. ad Trebel. l. nām quod. §. j.

quærere nō potest: [f] ita quæsitam renunciando nihil agit, sed ius quod habuit, retinet: [k] nec quòd confessos in iure pro iudicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis [l] hæreditatem, sed ad certam quantitatem deberi constitentem pertinet. [m] S. V. Kal. Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Pupillus hæreditatem etiam damnosam repudiare non potest. b.d. Bald. Vel sic: Pupillus sine tutore non potest hæreditatem repudiare. Sal. & Alex.

B

V. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

PVpillorum repudiatio [n] delatæ hæreditatis sine tutore auctore facta, nihil eis [o] nocet P. S. II. Kal. Ian. Sirmij. AA. Cōss.

Suus absentionem non renocat. vbi res sunt alienatæ, nisi hæreficio minoris ætatis. vbi autem non sunt alienatæ, renocare potest. vsque ad triennium: quod minori currit pòst xxv. annum. Sal. & Alex.

VI. Imp. IVSTINIAN. A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis * suus recusauerit paternam [q] hæreditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indistinctè ei remissum, * do nec res paternę in eodem statu parmanent, * hoc facere, & post multum temporis licebat et ad eandem hęreditatem redire: * hoc corrigetes, sancimus, si quidem res iam venditę sunt: vt nullus aditus ei ad hęreditatem reseruetur. [r] quod & antiqui-

k *Retinet.* vt §. eod. l. proxima.

l *Repudiantis hæreditatem.* sed nomine valet repudiatio in iudicio, cum alius de hæreditate adueritatur, vt remoueatur. pācti exceptione? Azo respondet. sic puto: ar. §. de pac. l. posquam. Sed tamen non desinit esse hæres in præiudicium aliorum creditorum.

m *Pertinet.* vt ff. de confess. l. j. Et not. quod dicit certā: vt ff. de confess. l. certū in princ. Sed certe neque ad quantitatem solam: vt d. l. certum. & est ratio quare repudiatio non valet in iure: quia quæ valet extra ius, valet in iure. & quæ non valet extra ius, nec in iure valet. Sed confessio in iudicio facta, tenet, extra ius facta, non tenet. Ita est alia melior: quia confessio fit cōtra se: aliàs sibi nocere non posset. Alia est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE EDICTO DIVI HADRIANI &c.

Adita hæreditate ex testamento delata, quod sit animo: vt visti. de hæred. quæst. & diffe. §. fina. petat scriptus mitti in possessionem: quod olim per edictum, hodie per hunc iterum fit.

a ista continuatio est de mente Bart.

VM.] CASVS. Decessit paterfamil. testamentum fecit, hæredem instituit, petit mitti in bo. poss. obiicit ei aduersarius se esse filium & præteritum, vel quod testamentum sit falsum, vel in officiosum, vel quod testator seruus fuerit: an ob hoc impediatur scriptus quo minus in possessorium bono. defuncti mittatur, quæritur? Respond. quod non.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Lucillo.

CVm inter instituti & substituti controuersia moueatur: [a] eum qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. [b] PP. XII. Kalē. Decēb. Dextro & Prisco Conss.

Vitium testamenti inuisibile, non impedit hæredem mitti in possessionem, hoc dicit Alexan. Salyc. addit, nisi de vitio doceantur incontinenti.

11. Imp. ALEXANDER A. Eutacto.

QVanuis [c] quis [d] se filium defuncti præteritum esse alleget, aut falsum [e] vel inofficiosum [f] testamentum, seu alio vitio [g] subiectum, vel seruus [h] defunctus esse dicatur: tamen scriptus hæres in possessionē mitti solet. [i] PP. VI. Kalend. Nouemb. Maximo. II. & Æliano Conss.

Edictum diui Hadriani cum sua vtilitate.

EDicto diui Hadriani quod sub occasione vicesimæ [k] partis hæreditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, [l] & indiscretis narrationibus penitus quiescente, [m] quia & vicesima [n] hæreditatis ex nostra recessit republica: [o] antiquatis nihilo minus & alijs omnibus quæ circa repletionem vel interpretationem eiusdē edicti promulgata sunt: sancimus, vt si quis ex asse vel ex parte [p] institutus, competenti [q] abolitū, neq; in aliqua parte sui vitiatū, & septem testiū signillatū mittatur in pos. omniū bonorū quæ habuit defunctus tempore mortis suæ: nō autē in illis bonis hæreditatis quæ aliquis legitimo modo possidet: & hoc si null' fuerit cōtradictor, & hoc in prima parte. Si aliquis extiterit cōtradictor q potiora iura habuit: ille mittitur, siue fuerit petitor qui mitti debeat, siue possessor qui detinet, & contradicit aliū non esse mittendū. In tertia parte dicit quod non solum vsque ad annum quandocunq; nec illud tēre mitti, sicut olim: sed post annum quandocunq; nec illud tē poris obijcietur obstaculū: nisi quod consueuit obijci per. bar. vel rei vind. scilicet triennium, vel. x. vel. xx. vel. xxx. Et debet fie formari libell'. Peto domine iudex me mitti in pos. bonorū defuncti quę tēpore mortis suæ habuit: quia sum scriptus hæres in testamēto nō cācellato &c. & hoc per conditionē ex lege ista. k *Vicesime*. dabat enim missus in possessionem fisco vicesimā partem hæreditatis. Item dabatur intra annū tantū: quod patet per id quod dicit angustijs: vt j. in. §. fin autem. verſic. nullis.

a Vitium. vitia alia visibilia, & illa impediunt mittendum: vt A hic. alia inuisibilia, & illa non: vt s. l. proxi. Sed quid si vitiū sit in prætatione tantum visibile vel inuisibile: non in illis locis in quibus consistat tota vis? a certe puto non nocere: vt extra de fi dem. de instr. e. ex litteris. & s. de transac. l. si ex falsis. & s. de testa. l. si vnus. Accursius.

b Prima figura. id est prima constitutentia: vt ex quo prima vice scripsit fuit, nihil sit detractum, vel additum vel mutatum secundū quosdā, & licet. sed Io. dicit prima figura, id est prima facie, vel prima fronte. sic enim sæpe loquimur. licet prima litera figura sit in aliquo mutata: dum tamē bene correcta, vt aliæ litteræ nō sit dissimilis, sed eiusdem notarij omnino videatur.

c Depositionibus. sigillorum & subscriptionū cum illis testis: nō dicit sacramenti: quia in hoc possessorio iudicio non est necesse eos iurare, s. sed aliter ponitur depositio. s. de testa. l. hac cōsultissima. & l. fina. item per hoc q dicit depositionibus, videtur quod sequatur hæc lex tantū in testamento in scriptis: quod cōcedo. Quid ergo in nuncupatiuo? Respon. habet interdictū quorū bonorū. ff. quo. bo. l. j. sed per officium iudicis ex hac. l. forte iuuabitur, si testamentum nuncupatiuum sit in scriptis redactū secū dum B. Sed. Al. dicit etiam in nuncupatiuo in scriptis redacto d rectē loqui. Istam, cum tanta fides illi hodie scripturæ habeat, sicut solenni testamento cum sigillis. & idem Al. dicit, vt in non solenni testamento habeat locū hæc lex quando habetur p testes: vt s. de testa. l. hac consultissima. §. pe. & l. fin. Sed quid si nemini: vt s. de testa. l. hac consultissima. §. fi. & l. fi. nuncupatium non sit in scriptis redactū? Respon. sportet scriptus hæres mitti in possessionem rei, ita vt solennis numer' testium ante cōpetentē iudicē testationes deponat, & in scriptis redigatur: & secundū talē scripturā poterit script' mitti in possessionem. arg. pro his. s. de testa. l. hac consultissima. in si. & l. fi. ADDITIO. Modū procedēdi & adipiscēdę possessionis hęre ditatis, poterit hic diligēs lector intueri in breuiatio Ioan Fabr.

Vicesimam. non ergo in aliis rebus quæ apud eum erant: sed dominus non erat secundum quosdam. Sed Al. dicit etiam earum quarum possessionem tantū habuit: quia dominus præsumitur possessor secundum eum: vt s. de proba. l. ij. Tu dic t siue possessionis detērationē habuerit defunctus, idem quod aliās, sed alia ratione: q a & fic fit in peti. hæredi. vt ff. de peti. hær. l. & nō tantum in prin. Sed arg. contra. j. ad leg. Fal. l. in testamēto missus p eō est contradictor, aliās non: sed officium iudicis auctoritate hu-

Vicesima. portio.

Respublica. id est desiuit esse in vsu nostro tempore.

Ex parte. scilicet quota. secus ergo si ex re certa: quia tunc successor loco legatarij habetur: vt s. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. sit alius: vt ff. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. & tunc idem ac si in totum sit hæres. Item quid dices in fideicōmissario vniuersali? Respon. non habere eū huiusmodi legis beneficium: ītē quid de substituto pupillari vel vulgari? Respon. vt colligitur. s. l. j.

Competenti. Qui habet merum imperium, vel mixtum, non ne delegatus vel magistratus municipalis: vt ff. de iurisdict. om. iud. dic. l. iubere. & ad municip. l. ea quæ. Item ideo dicit competenti, quia iudex loci vbi sunt res, mittet, non alius: vt s. vbi de hære. agitur. l. j. sed pronunciat alius de mittendo, & destinat literas suas ad iudicem B loci vbi sunt succedentes: vt ff. de bo. auctor. iudi. pos. l. cum vnus. §. pen. & de re iudi. l. à diuo. in princ. & C. de iudi. properandum. §. fin autem reus.

Vitiatum.

non rebus lex imponeretur, quòd esse non debet: vt j. cōmunia de leg. l. ij. & pro hoc c. ff. ad Treb. l. pe. & ff. pro legato. l. pe. & ff. de excep. rei iudic. l. j. §. fi. & de excep. doli. l. dolo. Item cui damus actionē, multo magis exceptionē: vt ff. de superfi. l. j. §. qd autē ait. Sed arg. cōtra. ff. ad Trebel. l. filiā fratribus. h Item quæro, quare lex ista à Iustiniano fuit facta: cū sufficiat quorum bonorū interdictum ad huiusmodi possessionem: Respon. secundū Al. Hæc lex est generalis in omni successore: at interdictum directum tantū in eo qui de iure prætorio succedit. Item interdictū est annale, hęc perpetua. Sed certe & illud potest dici perpetuum, cum rei persecutionem contineat: vt ff. de act. & oblig. l. in honorariis. Item illud nō datur nisi aduersus eū qui possidet pro hærede, vel pro possessore: vt j. quorū bo. l. ij. & l. fi. & ff. quorum bo. l. j. hæc autē lex datur aduersus omnes possessores etiā titulo, secundū Al. Item differt: quia hac. l. obtinet possessionem, etiam si non doceat se hæredē vel bonorum possessorem: dum tamen testamentū in quo scriptus est, appareat prima facie non vitiatum. At interdictum directū non datur nisi se successorem iure prætorio probet, i nec vtile, nisi se probet hæredē iure ciuili: vt j. quorum bo. l. j. Itē per hāc non fit possessor, sed ponitur in possessione, sed per interdictum efficitur possessor. quæ differentia nō placet: k immo vtraq; via fit possessor. Itē á petitione hæreditatis differt hæc constitutio: quia in hac nō venimur nisi corporalia: vt arg. ff. quorū bo. l. ij. at in peti. hære. omnia veniunt: vt ff. de peti. hære. item videndum. §. fin. & l. sequen. Item per illam omnis causa accipit finē: per hanc missionem non. Triplici ergo iure munitus est hæres: per missionem in possessionem ex hoc titulo: item per interdictum quorum bonorum: item per petitionem hæreditatis. & nullum est superuacuum: vt dictum est. Accursius.

a Vitiatum. vitia alia visibilia, & illa impediunt mittendum: vt hic. alia inuisibilia, & illa non: vt s. l. proxi. Sed quid si vitiū sit in prætatione tantum visibile vel inuisibile: non in illis locis in quibus consistat tota vis? a certe puto non nocere: vt extra de fi dem. de instr. e. ex litteris. & s. de transac. l. si ex falsis. & s. de testa. l. si vnus. Accursius.

b Prima figura. id est prima constitutentia: vt ex quo prima vice scripsit fuit, nihil sit detractum, vel additum vel mutatum secundū quosdā, & licet. sed Io. dicit prima figura, id est prima facie, vel prima fronte. sic enim sæpe loquimur. licet prima litera figura sit in aliquo mutata: dum tamē bene correcta, vt aliæ litteræ nō sit dissimilis, sed eiusdem notarij omnino videatur.

c Depositionibus. sigillorum & subscriptionū cum illis testis: nō dicit sacramenti: quia in hoc possessorio iudicio non est necesse eos iurare, s. sed aliter ponitur depositio. s. de testa. l. hac cōsultissima. & l. fina. item per hoc q dicit depositionibus, videtur quod sequatur hæc lex tantū in testamento in scriptis: quod cōcedo. Quid ergo in nuncupatiuo? Respon. habet interdictū quorū bonorū. ff. quo. bo. l. j. sed per officium iudicis ex hac. l. forte iuuabitur, si testamentum nuncupatiuum sit in scriptis redactū secū dum B. Sed. Al. dicit etiam in nuncupatiuo in scriptis redacto d rectē loqui. Istam, cum tanta fides illi hodie scripturæ habeat, sicut solenni testamento cum sigillis. & idem Al. dicit, vt in non solenni testamento habeat locū hæc lex quando habetur p testes: vt s. de testa. l. hac consultissima. §. pe. & l. fin. Sed quid si nemini: vt s. de testa. l. hac consultissima. §. fi. & l. fi. nuncupatium non sit in scriptis redactū? Respon. sportet scriptus hæres mitti in possessionem rei, ita vt solennis numer' testium ante cōpetentē iudicē testationes deponat, & in scriptis redigatur: & secundū talē scripturā poterit script' mitti in possessionem. arg. pro his. s. de testa. l. hac consultissima. in si. & l. fi. ADDITIO. Modū procedēdi & adipiscēdę possessionis hęreditatis, poterit hic diligēs lector intueri in breuiatio Ioan Fabr.

Vicesimam. non ergo in aliis rebus quæ apud eum erant: sed dominus non erat secundum quosdam. Sed Al. dicit etiam earum quarum possessionem tantū habuit: quia dominus præsumitur possessor secundum eum: vt s. de proba. l. ij. Tu dic t siue possessionis detērationē habuerit defunctus, idem quod aliās, sed alia ratione: q a & fic fit in peti. hæredi. vt ff. de peti. hær. l. & nō tantum in prin. Sed arg. contra. j. ad leg. Fal. l. in testamēto missus p eō est contradictor, aliās non: sed officium iudicis auctoritate hu-

Vicesima. portio.

Respublica. id est desiuit esse in vsu nostro tempore.

Ex parte. scilicet quota. secus ergo si ex re certa: quia tunc successor loco legatarij habetur: vt s. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. sit alius: vt ff. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. & tunc idem ac si in totum sit hæres. Item quid dices in fideicōmissario vniuersali? Respon. non habere eū huiusmodi legis beneficium: ītē quid de substituto pupillari vel vulgari? Respon. vt colligitur. s. l. j.

Competenti. Qui habet merum imperium, vel mixtum, non ne delegatus vel magistratus municipalis: vt ff. de iurisdict. om. iud. dic. l. iubere. & ad municip. l. ea quæ. Item ideo dicit competenti, quia iudex loci vbi sunt res, mittet, non alius: vt s. vbi de hære. agitur. l. j. sed pronunciat alius de mittendo, & destinat literas suas ad iudicem B loci vbi sunt succedentes: vt ff. de bo. auctor. iudi. pos. l. cum vnus. §. pen. & de re iudi. l. à diuo. in princ. & C. de iudi. properandum. §. fin autem reus.

Vitiatum.

Bart. B. P. Ang. Salyc. & Ias.

b Dic quod ibi fideicō. non possidebat: hic sec' secundum. B. B. P. an. & Ias.

i Licet sum matum. Bar. & sic requiritur dispositio testium. P.

k Sequitur eum vsque ad fi. Bart. & Saly.

l Vtraque est de mēte. B. P. & Ia.

Quæstio Sabbatina.

m Hæc est communis & vera conclusio, quod nemo erit hæres secundum Ias.

Exhibere.

a Non tenetur secundū Bart. Bal. & Ias.

b Nō placet Bar. ideo dic quod contra viā loquitur quādo vitiū præteritionis erat euidēs: hic quando nō erat euidens. B. & est de mēte Paul.

c Sequitur eam Bart.

d Idē Saly.

e Idē Bart. Bal. Ia.

f Hæc vera secūdū Bal. & alios.

g Inofficiosum. immo videtur primo de querela cognosci in modum exceptionis, cū filius possideat: vt ff. de inoff. test. l. Papinianus. §. si filius. quæ est contra. Solu. ibi hæres petitorio agebat, hic possessorio. vel solue vt ibi.

h Seruus. cum tempore mortis pro libero habebatur: vt infra. de testa. §. testes. & ff. de Carb. edic. l. j. §. fed & si quis non tantū. Sed contra. s. de peti. hære. l. liber. Solu. ibi petitorio, id est petitione hæreditatis agebatur, hic possessorio.

i Mitti solet. adeo vt appellari non possit nec hoc: vt j. quorum ay. nō recip. l. quisquis.

k Vicesima. dabat enim missus in possessionem fisco vicesimā partem hæreditatis. Item dabatur intra annū tantū: quod patet per id quod dicit angustijs: vt j. in. §. fin autem. verſic. nullis.

l Difficultatibus. quas non habemus.

m Quiescente. in eo quod male dicebat. Sed quid si aliquis hodie peteret possessionem ex edicto illo? Respon. k potest per cō & re stitutionem illam. ADDITIO. Istud dictū glos. reprobatur per Bart. ideo dic quod condictio ex lege habet locum quando hæres.

n Et vicesima. portio.

o Respublica. id est desiuit esse in vsu nostro tempore.

p Ex parte. scilicet quota. secus ergo si ex re certa: quia tunc successor loco legatarij habetur: vt s. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. sit alius: vt ff. de hære. instit. l. ex facto. ij. §. ij. & l. j. §. fi. ex fundo. & tunc idem ac si in totum sit hæres. Item quid dices in fideicōmissario vniuersali? Respon. non habere eū huiusmodi legis beneficium: ītē quid de substituto pupillari vel vulgari? Respon. vt colligitur. s. l. j.

q Competenti. Qui habet merum imperium, vel mixtum, non ne delegatus vel magistratus municipalis: vt ff. de iurisdict. om. iud. dic. l. iubere. & ad municip. l. ea quæ. Item ideo dicit competenti, quia iudex loci vbi sunt res, mittet, non alius: vt s. vbi de hære. agitur. l. j. sed pronunciat alius de mittendo, & destinat literas suas ad iudicem B loci vbi sunt succedentes: vt ff. de bo. auctor. iudi. pos. l. cum vnus. §. pen. & de re iudi. l. à diuo. in princ. & C. de iudi. properandum. §. fin autem reus.

Vitiatum.

f Istā glos. sequuntur scribentes hic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Excludere*. ergo potest excludi petitor.x.vel xx.annis.
b *Ex vna parte*. id est odio tantum, vt est in præscriptione.xxx. annorum,quę tantũ odio non petẽtium est inuẽta:nec exigitur possessoris bona fides: vt j.de anna.except.l.fi. & j.de præscrip. xxx.an.l.si quis emptionis. idem in vsucapione quæ tantum fauore possidẽtis videtur inducta.
c *Ex vtroque*. id est fauore & odio,vt est in præscriptione.x. vel xx. ann. quæ odio non petentis & fauore possidentis est inuenta:& exigit bonam fidem possessoris: vt institu.de vsuca.in princ.
d *Principalem*. id est peritionem hæreditatis.sic ergo.x.annis tollitur petitio hæreditatis.Sed contra supra de peti. hære.l. hæreditatis.vbi dicit. xxx.annis durare.Solu.a ibi de directa, hic de vtili. immo ibi loquitur cum datur contra eum qui possidet pro hęrede vel pro possessore. hic autem contra eum qui titulo possidet.vnde cum suos terminos excedat, exceditur à non suis terminis.sui termini sunt, vt contra eum qui pro hærede vel pro possessore possidet, tantum detur: vt ff. de peti.hære.l.pro hærede.secundum Bald. sed fallit. ff. pro lega. l. iiij. & l. fin. vbi contra eum qui nõ habet titulum, non durat petitio hæreditatis nisi x. an. sed ibi iustus error loco tituli est. Vel dic secũdum Io. c quòd loquitur hic de rei vindicatione cũ dicit,principalem causam &c.

a Satis pla. Bart. & eadem cũ se.fe cũ dñs Bart. Pau. & Ia. b *Ista nimis restringit text. secũdũ* P. et Ias.

A vt ff. quod met.cau.l.si cum exceptione. §. Pedius.puto tamen non nocere hæredi instituto secundum H. vt ff.quod me.cau.l. metum autem præsentem.§.sed licet.& ff.eod.l.j.§.j.in fin. A DITIO. Aduertas quod glos.super rubri. ff.eod.tenet contrarium, quam tenet ibi Dynus:quia quãdo dolus alicuius est immediata causa acquisitionis hæreditatis, debet mihi nocere, vt in dolo procuratoris qui nocet domino: vt l. si procurator.ff. de doli except. & de vi & vi arm. l. j. §. si quis tamen. & §. filius. item videtur casus expressus supra eo. l. j. & hoc sequuntur hic Per. & Cyn. nec ob. l. metũ. in §. sed licet. ff. quod me. cau. quia ibi metus alterius non fuit causa proxima acquisitionis, sed labor meus: de quo vide latius per Bart. in rub. ff. eodem.

SI QVIS ALIQVEM TESTARI prohibuerit &c.

Qualiter & repellatur hæres propter vituperationem testamenti à possessione, dicit tu nunc qualiter à tota hæreditate propter aliud vitium, iudi.

Clvis.] CASVS. Aliquem compulisti vt te hęredem institueret, & instituit: qui te nõ instituisset,si liberi arbitrij fuisset. petis hæreditatem à possidente per hæreditatis petitionẽ. obicit tibi aduersarius quod testamẽtum non valuit:quia testatorem compulisti vt te hæredem institueret: an sis repellẽdus, quæritur? Respon. quod sic. & quod dicit noluerit, scilicet testator. alias est voluerit, scilicet qui compulit.

c *Ciuis*. id est petitioni hæreditatis:quæ cum sit à senatoribus inducta: vt ff. de peti.hære.l. item veniunt. §. cum prædiximus. ergo est ciuilis: vt instit. de perpe. & tem. act. in princ.
f *Crimen*. scilicet extraordinarium.
g *Noluerit*. aliàs voluerit.
h *Scripsit*. an isti sint hæredes, dic vt j. l. proxi. in glos.

Eos.] CASVS. Filius matri testari volenti impedimentum præstitit: quia coram testibus ei interdixit ne testamẽtum faceret, nec fecit:an admittendus sit ad successionẽ, quęritur? Respon. quod non, quasi indignus.

i *Eos*. legitimos.
k *Ordinaretur*. vel in totum vel in partem.
l *Remouerit*. vt ff. de his qui. vt indig. l. eum qui. §. fi. & ff. e. l. j. in prin. & l. ij. in prin. & §. de inoffi. testa. l. testamenti. & in auth. vt cum de appel. cog. §. causas. col. viij. Item tenetur læso in duplũ, cui legandum vel relinquẽdum erat: vt in auth. vt nulli iudic. §. & hoc peruenit. coll. ix. Sed quid si quis te compulerit vt me instituas: an hæreditatem habebo? quæstio Salycetus esse posset: nam in alienum lucrum conuerti alienum metum nõ oportet:

a *Scientes*. id est, scientia inducit malam fidem: vt hic. & j. de agri. & cen. l. quemadmodum. in fi. li. xj. secus ergo si sunt bonæ fidei possessores, quia tunc in quantum locupletiores sunt, tenẽtur vt ff. de peti. hære. l. item veniunt, §. cũ prædiximus. & quia in facto errauerunt. a vt ff. de his qui, vt indig. l. hæredem.
b *Post mortem itum*. immo post quam liber mortuus fuit. sic enim fit in petitione hæred. vt ff. de petitio. hæred. l. item veniunt. §. petitã. & hic agit fiscus de hoc subaudiri maxime. c Vel. dic hoc speciale. Vel verius tempore litis contestatæ tantũ: ille enim est malæ fidei possessor, & in mala fide possessore sic distinguitur: vt ff. de pe. hære. l. item veniunt. penult. & l. fi possessor. j. §. quod fi post. c *Le fructibus*. i. precio fructuũ: & sic in quolibet qui petitione hæreditatis tenetur: vt j. de peti. hære. l. j. & ad hoc ff. de his qui. vt indig. l. eum qui. & ff. de vsu. l. cum quidã. §. in tacito.
d *Senatus*. id est. x. de xx. soludis in anno: vt j. de vsur. l. eos. & tales dicuntur fiscales: vt ff. de vsur. l. cum quidam. §. fi debitores. & j. de vsur. fiscal. li. vj.

Polla.] CASVS Siftius l. ponitur in glos. sed clarius dic sic: Quidam testamentũ fecit, puta Titius & Pollã & fratrẽ suũ impuberẽ & duos extraneos hęredes instituit. Polla volẽs repellere extraneos, & succedere ab intestato cũ fratre suo, incepit accusare testamẽtũ de falsitãdẽ trãsegit aliquo dato ab extraneis, & de portione sua decessit Polla: pupilli e ei successit: vult tutor dicere falsum nomine pupillitã pro portiõe Pollę de qua erat trãslatũ, quãm pro portione pupilli: an pro vtraq; possit, quæritur? Rñ. pro prima omnino non potest: pro secũda potest. sed sciat tutor si accusauerit & succubuerit qa nõ probauerit: auertur à pupillo illa portio quã habiturus erat ex testamẽto propter calũniosam accusationẽ instituta ab eo: & damnũ quod propter hoc pupillo cõtingit, restituet ei iudicio tutelæ. Itẽ dc calumnia danabitur, si condẽnatus fuerit: vt ff. e. l. tutoré. Viui. Polla. Polla fuit instituta cũ fratre suo impubere: & cũ duobus extraneis. Polla quidẽ dicit testamẽtũ falsum: quia volebat repellere extraneos: tandẽ transegit cũ eis de sua portione. deinde Polla, pupillus frater eius ei succedit: nũc vult tutor pupilli dicere falsum testamentũ tam pro parte Pollæ, q̃ pro parte pupilli: pro prima. f. pro parte Pollæ, nõ potest: pro secunda, sic: fecit. videat quid agat: quia si nõ, pbauerit, auferetur hæreditas pupillo: & tenet tutor ei reddere de bursa sua per actionẽ tutelæ.

Ivdicium.] CASVS. Si vxori tuæ quo magis bona sua mortis suæ tempore tibi relinquere, blandius fueris: an quasi indignus repellaris; quæritur? Respond. quod non. videtur quod sic: quia forte alij bona sua reliquisset, & ita videtur impedita testari, cõtrarii tamẽ est verũ. Maritalis. id est blandi. f hoc Simo. do mariti sermone: vt non quæ ff. eo. l. fin. Sed arg. con. li. ad Leg. tra. ff. de inoffic. testa. l. ef vna. vt nõ ett. & de dona. inter virum & vxo. l. j. in fin. & l. ij. & iij. in princ. & §. de statu. & imagi. l. j. & ff. de hæredi. instit. Ciuen. l. captatorias.

DE HIS QVIBVS vt indignis, &c. Vnum casum dicit superiori titulo, quare vt indignus hæres repellitur. nunc generaliter.

Hæredes.] CASVS. Si testator interfectus te hæredem instituit: nec interfectorẽ accusasti, quod facere debuisti: ductus quos ex hęreditate percepisti, fisco tanquã indignus reddere cõpelleris. Si autem res hæreditarias distraxisti: earũ precũ vsuris, & pecunias à debitoribus hæreditarijs exactas inferre debes. & hoc in secunda. Si autẽ fructus in prædijs hæreditariis inueneristi, vel inde percepisti, & eos distraxisti: vsuras depẽdere debes: sed quas, quæritur? Resp5. quod semisses, quæ à quibusdam parantur sorti intra duos annos. puta. x. in anno.

n *Inultam*. vleiici enim debet ab hæredibus accusando homicidam: vt §. de preci. impera. offe. l. j. non sua auctoritate occidẽ ſtamdo. & hæc accusatio sit coram alio iudice, non coram procuratore Cæsaris: sed lata sententia quæritur de bonis coram procuratore Cæsaris: vt supra vbi causæ fiscæ. l. j.

o *Reddere*. fisco scilicet. nam quod auferetur indigno &c. vt ff. de inof. testa. l. Papinian⁹. §. memini ſſe. & ff. de his qui. vt indig. l. Claudius. in fi. & ad Sylla. l. cum fisco. Excipe etamen duos casus. Primus. §. de hære. instit. l. si pater. & l. nec apud. Secũdus. j. de leg. l. penul. Sed per quantũ tempus expectantur hæredes ad præſtandum? Respon. tempus est à iudice statuendũ: vt & aliàs: ſi quis vt in authen. de hære. & Fal. §. illud. col. j. vel si non fit statutũ: & in verb. oblig. l. si ita stipulatus essem abs te domum, & intra quin & transierit tempus intra quod facere potuit: puniturvt ff. de ſtipulatus. quennium accusari possunt extranei hæredes de his non vltra. ſed nõ extranei etiam perpetuo: vt ff. ad Sylla. l. in cognitione. ADDITIO. Sol. hic loquitur de iure iã firmato in præterito: ibi loquit de præſcriptione firmanda in futurũ

p *Officium*. id est vindictam sui prædecessoris. ADDITIO. Dic secundum Bald. hic quod ille qui omittit officium, non debet fructus lucrari. Et est aperte contra clericos qui non defeciunt in diuinis, vt tanquã indigni teneantur ad restitutionem omnium fructuum.

Sciatus

A lumnia &c. Dic ergo hic nomine pupilli, id est propter pupillum, & ad eius vtilitatẽ: sed nomine tuo accusas. Accurſius.
i *Transactum est*. pro portione sua cum cohæredibus scilicet quæ transactio valet: vt §. de transac. l. transigere.
k *Non obtinueris*. id est succubueris. nam si in causa non obtinueris, k & portionem quam ex eo testamento pupillus habet, te ei saluam facturum l (quam adimi pupillo m necesse erit secundum iuris formã) & de calumnia n tua præsidem deliberaturum, quãuis pupilli nomine o agere videaris, cum retractas p ea quæ finita sunt per cohæredem. PP. VII. Kalẽd. Maij, Antonino. A. III. & Geta. III. Conss.

B *Si ante habitam quæstionem de seruis si per morte defuncti occisi a familia, fabula testamenti aperti & recitata fuit (illa auferetur hæredibus vt indignis, si fuit pupilli. hoc dicit. Alexander. posi Bald. & Salycet.*

III. Imp. ALEXANDER. A. Antiochiano.

Si ea quæstio infertur filiis q eius quam consobrinã tuam dicis, quod tabulæ testamenti patris eorum qui a familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de seruis haberetur, r apertæ & recitatæ s sunt: propter amplissimi ordinis cõsultum hæreditas à fisco vindicatur: & ideo agi causa apud protutelæ: quia sua dente matre & agnatis pupilli accessit ad dictã accusationẽ: vt ff. de his qui. vt indig. l. tutorẽ. in prin. & hoc casu loquitur. §. ætati. Vel quarto potest esse q perditis instrumentis, & mortuis testibus obtinere non potuit cõtra tutorem: vnde à principe petit restitui: vt dicto. §. ætati. Itẽ no. q caute hic dicit, partẽ pupilli amitti rãtũ. An autem & partẽ Pollæ amittet? Rñ. h hic innuit eam nõ amitti: vt arg. ff. de his qui. vt indig. l. post legatũ. §. qui accusauit. & de vul. substi. l. ex facto. §. Iulian⁹. Et est ratio, quia pro parte Pollæ non potuit dicere falsum: vt in prin. huius. l. dicit. Sed arg. contra ff. de to. lib. qui in seruitute. & ff. de his qui. vt indig. l. post legatũ. §. fi pater. & §. fi filius. & §. ætati. in fi. & de fideicommiss. l. fi filius. §. j. Item nota q hic dicit falsum: secus si quis dicat non iure factum quia non perdit, licet succumbat vt ff. de his qui. vt indig. l. post legatum. §. j.

n *Calumnia*. si sit euidens, non aliàs: vt ff. de his qui. vt indign. l. tutorem. & j. qui accu. non possunt. l. ij.
o *Pupilli nomine*. id est ad eius commodum vel incommodum vt §. dixi.
p *Retractas*. id est iterũ tractas, id est ponis in dubio: nec enim potes retractare pro parte Pollæ: vt §. ea. l. in prin.

Sea.] CASVS. Aliquis interfectus à familia sua vel ab aliquo extraneo, filios consobrinæ tuæ qui dicũtur tibi propiores cõsobrini tui, hæredes instituit. antequãm interfectorẽ accusarent, vel seruos torquerẽt: fecerũt tabulas testamenti aperiri, recitari & publicari, & hæreditatẽ ex eo testamento adiẽtur: an ab eis vt ab indignis auferẽda sit hæreditas, quæritur? Rñ. qd sic, ex senatusco. Syll. & de hoc cognoscet procura. principis.

q *Filiis*. qui sunt tui ppiores sobrini: vt insti. de gradi. §. quinto.
r *Haberetur*. in domo: nõ dico in iudicio. ADDITIO. Tu dicas immo in iudicio, cum debeat esse publica quæstio: vt l. j. in princ. ff. ad Sylla. ita tenet Bart. hic reprobando hanc glossellã.
s *Et recitatæ*. & adita est hæreditas: alioqui non ei auferetur vt ab indigno: vt ff. ad Syllania. l. fin. & l. siquis in graui. §. non tantum. & l. necessarios. §. non aliàs. & l. propter veneni. Sed alij dicunt aperturam sufficere: quod non placet: ob apertũrã tamen solam statuitur in eum pœna. c. aurcorum. vt ff. ad Syllã. l. lege Cornelia. §. fina.

f *Sequitur eam Bal.*
g *Ista glos. est valde si grauida & menti tenẽ da fingu. secundum Bal. & est secũdũ Pa.*
h *Sequitur eam Ia. & est de mẽte h. B. & Pau. & Ide. Bald.*
T*utor si ea calumniosam accusationẽ instituat, ea pupillo nocebit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Fuerunt. tunc enim nō noceret eis: vt j.eo.l.minoribus & 3. A in qui. eau in integ.restī.l.j.

Hæreditas.] CASVS. Testamentum fecisti, me hæredem instituisti, postea in codicillis hæreditatem ademisti: an sit à me auferenda hæreditas, quæritur? Respon.q non. Si autē vel per epistolam vel in codicillis dixisti te nolle me hæredem esse, quia tibi extiterā ingratus: an sit auferenda portio mihi relicta, quæritur? Respon. q sic, & est fisco applicanda. an autē libertates d indē à me possint peti, quæritur? Rñ. q sic. sed non aperit à quo: tu dic à fisco.

b Ademi. scilicet directo. nec dari, sed per fideicōmissum sic: vt j. titu.j.l.ij.& instit.de co dicil. §. codicillis autē. nec ob.ff.de cōdi.instit. l.pe.§.fina.quia ibi inuanum cogitauit.

c Ad alium. scilicet quia ille indignus cui fuerat relicta, iam alienauerat. Vel dic quòd testator alij nō capaci relinquit: per quod priori videtur ademi, licet secundus non habeat: vt ff.de leg. j.l.plane.ȝ in prin. Vel dic quòd ad nullum alium transtulerit, & quòd non iure trāslata: quia nullo modo translata, sed simpliciter instituto ablata.

d Vindicata est. quia indignus est qui non habet supremam voluntatem: vt ff.de his qui.vt indign.l.cum quidam.

e Peti potuerunt. à fisco: vt ff.de iure fisci.l. dicitur. & ad hoc j.de fideicōmiss.l.& in epistola. Item ad id quod dicit fisco vindicata, est cōtra.ff.de adimen.leg.l.ex parte. vbi remanet ei. Sed hic ex presse ademit: ibi tacite perlequendo inimicitias, & aliud testamentum inchoando. Est enim ademptio expressa, vt cū dicitur nolo sibi legatum deberi. vel cum facit aliud testamentū perfectum, in quo nō legat ei. Tacita, cū dicit: nolo testamentū meū valere. a Vel dicit inimicitias esse inter se & eu cui reliquit: vel secundū cœpit facere. & nō fecit. nam non ideo mutauit primū his tribus casibus, quia posset esse, q secundo loco vult esse hūc hæredem, vel res est damnosa: vnde magis vult habere eū: quia inimici sunt, vt sic grauetur. Vel quod ibi dicit non denegari actionem instituto: verum est contra extraneū. l. ad aduersus fiscū denegabitur: pure legatū ideo nō habet, quia est hæres, & vt ibi dicit: sed prima est tutior. Itē contra: vt ff.ti tab.testī.nul.extā.l. j.§.penul. vbi dicit deferri veniētibus ab intestato: cum mutauit voluntatem cancellando, vel aliquo alio modo. Sol. distinguē, c vtrū ille qui extitit indign', sit in proximioti gradu testatori, & tunc applicatur fisco: vt hic. an in remotiori, & tunc nō: vt ibi. vel ibi omnes d instituti erāt indigni, & circa omnes mutauit voluntatem: vnde nullus eorū instituto admittitur ex eo testamento: sic locus est ab intestato. hic circa vnum tantū mutauit: vnde alij remanent hęredes. si ergo portio deficiēs deferretur ab intestato, inueniretur idē testatus & intestatus decessisse, quod esse nō debet. remaner ergo hæres: sed ei' partē accipiat fiscus: vt hic. Item cōtra ȝ. de testā.l.hac cōsultissima. §. pe. in prin. Sol. vt ibi e. Et vt plene scias cui detur portio alicui ablata: dic cum instituti ex hæres capere nō potest, aut propter delictū testatoris aut propter suū: aut ideo quia aliās deficit testamentū. Primo ea sū nō fit fisco stati locus: quia quidā cognati ei præterūtur. vt ȝ. de secū. nupt.l.j.§.præterea. & §.omniū. & de natur lib.l.j.& de incest. & inuti.nupt.l.si quis incesti. In secūdo est statim locꝰ fisco: vt ff. de his qui.vt indig.l. Claudius. §.j.& l.mulierē. & ff. de leg.iij. si deportati. vel in totū vel in partem, si pars tantū deferebat delinquēti: vt ff. si quis aliquē testa. prohi.l.j.j.tñ. & ij.§. fratris. & hic. Excipitur tamen in casu: vt ff. de his quæ pro non script. hab.l.iij.& ȝ. de secū. nup l.j.§.his etiā. In tertio casu si qui dē deficiat testamentū propter errorem testatoris, locus est cognatis: vt ȝ. de hære. instī.l. nec apud. & l. si pater: nec obst. ff. de iur. fis. l. aufertur. quia ibi non extabant cognati. Si autē deficiat quia testator nō obseruauit solennitatē testamenti: succedūt hi qui veniunt ab intestato: vel qui aliàs in alio testamento solēnitatē fuerāt instituti: vt insti. de hære. quæ ab intest. defe. in prin. & ff. de adi.le.l. ex parte. idē & si ademit in codicillis: vt hic in prin. dicit. sed hoc fallit in casu rationum sic spectandum: vt ff. de minori. l. ult. & ideo non amittit beneficiū, quod debet eis esse perpetuum: vt in auth. consti. quæ de dig. & illud quoque colla. vj.

a Immo est expressa sal tē verbis generalibus. Fulgo. & Alexand.

b Hæc ratio nō est bona Alexā. ideo dic quod hoc ademit expressē. ut dato in dignum. Bar. P. Sa. Al. & la. et hæc nō est bona. B. P. Sal. & Al.

c Tripha est. Bar. P. Sal. & Al.

d Dic quod ibi testatur nō ve putauit hæredes institutos in dignos: hic vees sic. Ba. Sal. & Iaf.

e Immo. Fuisset. si fuit minus legitima voluntas, planum est: vt ff. de condi. instit. l. quidā. & de le. j. l. seruo alieno. § fin. & arg. ff. de ver. sign. l. cùm in testamento. idem & si fuit legitima: vt ff. de lig. & sumpt. fu. l. militis. & ff. de relig. l. si quis. § idem in fi. & in hoc casu tamen cū est legitima: si sint plures hæredes, vnus alterum familiæ erciscundæ iudicio ad faciendum cōpellet: vt ff. ti mil. ercisc. l. his communiter. Sed si vnus tantum, cogetur audito ritate pōtificali: vt ff. de pet. hære. l. hæreditas. in fi. & ff. de annu. leg. l. quintus. Item contra huic. l. j. de fideicommiss. li. in fi. sed ibi præcepit testator, addens vt si non faceret præceptū, amittere ret relictum: quod hic non adiecit, secundum Io. Alij quod hęc corrigitur per illam: quod nō placet. sed per authen. hi posteaquam videtur hæc corrigi. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum, sed certa res. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum, sed certa res punitos proponatis: licet is qui mandasse eædem dicitur, prouocauerit: vereri non debetis, ne quam hæreditatis partē à fisco meo patiamini. Cōuenit enim pietati vestræ respōdere causam appellationis reddēti. Quòd si maioris ætatis fuissetis: etiā ex ne-

f Fuisset. si fuit minus legitima voluntas, planum est: vt ff. de condi. instit. l. quidā. & de le. j. l. seruo alieno. § fin. & arg. ff. de ver. sign. l. cùm in testamento. idem & si fuit legitima: vt ff. de lig. & sumpt. fu. l. militis. & ff. de relig. l. si quis. § idem in fi. & in hoc casu tamen cū est legitima: si sint plures hæredes, vnus alterum familiæ erciscundæ iudicio ad faciendum cōpellet: vt ff. ti mil. ercisc. l. his communiter. Sed si vnus tantum, cogetur audito ritate pōtificali: vt ff. de pet. hære. l. hæreditas. in fi. & ff. de annu. leg. l. quintus. Item contra huic. l. j. de fideicommiss. li. in fi. sed ibi præcepit testator, addens vt si non faceret præceptū, amittere ret relictum: quod hic non adiecit, secundum Io. Alij quod hęc corrigitur per illam: quod nō placet. sed per authen. hi posteaquam videtur hæc corrigi. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum, sed certa res. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum, sed certa res punitos proponatis: licet is qui mandasse eædem dicitur, prouocauerit: vereri non debetis, ne quam hæreditatis partē à fisco meo patiamini. Cōuenit enim pietati vestræ respōdere causam appellationis reddēti. Quòd si maioris ætatis fuissetis: etiā ex ne-

Qui expensa fuerit non facit vt testator instituat, non propterea remouetur vt indignus. d. d. Bald. Saly. & Alexander.

v. Idem A. Tyanno.

NOn oportet vt indignis hæredibus successiones auferri prætextu quòd in sepultura supremis [iudicijs vel voluntatibus] defunctorum obtemperatum non fuisset, f PP. VII. Id. Mart. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Crimen inultæ necis non obijcitur minoribus, sed maioribus: & appellationem interpositam ab aduersario minor habet prosequi pietatis officio, sed de necessitate non tenetur: maior vero sic. Saly. & Alexand.

VI. Idem A. Venusto & Clementino.

MInoribus viginti quinque annis hæredibus non obesse crimen inultæ mortis placuit. Cum vos g autem etiam accusationem pertulisse, h & quosdam ex reis punitos proponatis: licet is qui mandasse eædem dicitur, prouocauerit: vereri non debetis, ne quam hæreditatis partē à fisco meo patiamini. Cōuenit i enim pietati vestræ respōdere k causam appellationis reddēti. Quòd si maioris ætatis fuissetis: etiā ex ne-

nē suæ ætatis, vt quia pupillus vel furiosus, cognati tamē succedunt: nisi impediantur propter delictū suū. tunc enim fisco deferuantur bona: vt ff. de suis & legi. l. j. j respon. & §. plane. & de testa. l. eius. §. j. vsq; in fin. l. & facit ad hāc. l. ff. de his qui. vt indig. l. si inimicitię. & ff. de le. iij. l. cū quis. §. Seiā. & de dol. except. l. pud. §. præterea & de adimē. le. l. diui. & de dou. l. quidā in fi.

g Vos. scilicet minores.

h Peruisse. non tantum instituisse, sed ad finem duxisse: licet ad hoc nō adiūtingeremini, cùm fitis minores: vt in principio hu ius l. & ȝ. eod. l. si ea quæstio. in fin. & ȝ. in quib. cau. in integ. restit. non est ne. l. j.

i Conuenit. id est conueniens est: non tamen necesse, nec ex necessitate ad causam appellationis prosequendam effis adstricti. Appellare.

k Respondere. & agere. Et no. hic q qui appellat, causam appellationis debet adiicere: vt hic, & ff. de app. l. scio. in fi. & extra de app. vt debitus honor. quod non placet per eādem. l. scio. & dicta decretalis de interlocutoria dicit. Sed quid si eo tempore quo adeunt, minores fuerūt: nunc cū cōueniuntur ex appellatione, sunt maiores, vel statim post additionē facti sunt maiores: numquid tenebūtur accusare? Respō, quasi minum sit spectandum: vt ff. de minori. l. ult. & scio. & ideo non amittūt beneficiū, quod debet eis esse perpetuum: vt in auth. consti. quæ de dig. & illud quoque colla. vj.

a Impetre deberetis. huic est contra. ff. ad Sylla. l. propter venen. §. fi. Sol. distinguit propter inopiā excusantur. fi. ff. m. l. si pro curatorem. §. si ignorātes. ADDITIO. Tu dicas cum Bartol. hic, quandoque ille qui accusauit, obtinuit: & reus succubuit. & illius qui succubuit, quandoque ille qui accusauit, obtinuit: & reus succubuit. & tūc tenetur appellationem prosequi, nisi fic minor: vt hic. quandoque ille qui accusatus succubuit: & tūc non tenetur appellare, nec appellationem prosequi: & ita loquitur. l. contrariā. ratio est, quia sententia præsumitur iusta. argu. eius quod notatur in. l. Herēnius. §. Cai. ff. de euictionibus.

Idem.] CASVS. Interfectus aliquis hæredem te instituit, mortem testatoris non vindicasti, quia interfectori non inuenisti. an tibi quo magis auferatur hæreditas præiudicasti, quæritur? Respon. q non. Viuianus. b Est desiderata. id est cum desiderio vltra. Et no. quod non imputatur si facit quod potest: vt supra de inoffic. test. l. contra.

Alia causa.] CASVS. Si testamentum in quo erat tibi legatum relictum, de falso accusasti, & succubuisti, vel obtinuisti: à perceptione illius es excludendus: diuersa tamen est causa illius qui accusationem de falso instituit, & succubuit: & illius qui instituit, nec ad finē perduxit, sed decessit, sed integra suæ partis sibi reseruatur persecutio.

a Accessione. contra hæredes.

b Meruit. idem etiam si pro se: quia cum sit falsum, non debetur ex eo legata: vt infra de falsis. l. qui falsas. & accipiens relictum. §. nemini. & ff. de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. & infra de falsis. l. qui falsas. & accipiens relictum. §. nemini. & ff. de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. & infra de falsis. l. qui falsas. & accipiens relictum. §. nemini. & ff. de bo. liber. l. qui cum maior. §. accusasse. & l. si pater. ita dicit. distinguitur. ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. in fi. & ff. de bo. liber. l. qui cum maior. §. accusasse. & l. si pater. ita dicit. distinguitur. ff. de inoffic. testa. sed de falso vel irrito sic: vt ff. de inoffic. testamen. l. si pars. & de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. sed illam intellige secundum hanc, vt causam non ageret de inoffic. testa. sed de falso vel irrito sic: vt ff. de inoffic. testamen. l. si pars. & de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. sed illam intellige secundum hanc, vt causam non ageret de inoffic. testa. sed de falso vel irrito sic: vt ff. de inoffic. testamen. l. si pars. & de his quib. vt indig. l. post legatum. §. j. sed illam intellige secundum hanc, vt causam

Vim fratrem.] CASVS. Frater tuus peremptus de heredem instituit: an hæreditatem adire possis, quæritur? Respond.

quòd sic. & nisi mortem eius vindicaueris, auferetur tibi hæreditas. quod enim dicitur hæredem qui de iure defertur hæreditas, posse eā adire antequā vindicet mortē defuncti: intelligēdū est quod si nō eam postea vindicet, ei auferenda erit successio.

f Veneno. clā, tñ per vim: vt ff. ad Syl. l. j. §. plane si venenū. Azo.

g Permittur. non à familia. Azo.

h Non vetantur. antequam vindicent. Distingue ergo cum testator est occisus, si quidem à familia: vindicare debet hæres necem defuncti priusquā adeat hæreditatem: vt supra eodem. l. si ea quæstio. Si ab alio: si quidem clam, stārim adire potest, & post vindicare, si palam, primo debet vindicare: vt hic, & ff. ad Sylla. l. propter venen. & l. j. & occisorum. Sed Azo b non distinguit clam vel palam, quando ab extraneo, quia stārim adit, sed postea accusat. Vel dic primo casu quando à familia, haberi quæstionem de familia antequam adeat: licet accusatio differatur: vt dicta. l. si ea quæstio. supra eodem. & ff. ad Syllanianum. l. iij. §. non tārum. & l. necessarios. §. Item not. c hic quod senatusconsultum Syllanianum imponit pœnam seruis qui dominum non iuuerunt cum possent. Lex autē Cornelia, quæ illud secuta est, dat præmium necem accusantibus, quinque aureorum liberis, seruis libertatē: d vt ff. ad Syllania. l. lex Cornelia. & supra de preci. impera. offe. l. j. & infra qui. ex cau. ferui pro præ. lib. ac. l. j. & ff. qui fine ma. ad liber. perue. l. j. At senatusconsultū Syllanianum dat actionem emptori qui emit seruū, qui postea vindicauit necem defuncti, & sic peruenit ad libertatem, scilicet ad repetendum precium: vt. ff. ad Syllania. l. si quis in grauiori. §. si ex stipulatu. & l. si seruus à testatore & l. pro domino. & infra qui. ex cau. ferui pro præ. liber. ac. l. ij.

a Ista gl. sequitur Bal. Paul. & Sal.

b Ista opinio est contra text. in lam, quando ab extraneo, quia statim adit, ȝ. e. si cūdo scribendo. sed postea accusat. Vel

c Ista gl. sequitur Bal. Sal. & Iaf.

d Gloss. sequitur Paul. Sal. Alex. & Iaf.

i Obtinere. id est retinere.

Soroorem.] CASVS. Maritus interfectus vxorem suam instituit. soror accusauit interfectorem: & obtinuit. vult soror auocare hæreditatem ab vxore: quia mortem mariti non vindicauit: an possit, quæritur? Respon. quod si vxor in mortem mariti machinata non fuerit, & se dignam probauerit: non audietur soror aduersus eam: licet viriliter fecerit quod frater suum vindicauerit.

k Non conuenit. ita tamen, si vxor non fuit in mora. argu. ff. ad Tertyl. l. ij. §. si mater non petierit. & §. confestim. & ff. de iure fis. l. edicto. §. cum autem. Item alia ratione: quia non ei sororī, sed fisco applicaretur: vt. ff. ad Sylla. l. si sequens. in prin. & ff. de iure fis. l. Lucius. & supra eodem. l. j. & l. hæreditas.

l Geris. ô vxor.

m Indignam. quod semper præsumitur: vt. ff. de his quib. vt indig. l. indignum. Sed & si ponas hæredem institutum concubuisse cum vxore testatoris quondam, videtur idem indignus: vt argu. ff. de adimen. leg. l. iij. in fine. & l. sequen. & l. ex parte.

Hæres cuiusdam cum vxore testatoris, est indignus hæreditate eius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm Syllanianum.] CASVS. Senatusconsulto Syllaniano cõ- A tinebatur, quòd testatore interempto, nisi prius de familia habita quæstione, & testatoris morte vindicata, hæreditatẽ adire non liceb at. verumtamen si hæres in prosecutione accusationis prius quam aditetur hæreditas, decederet: ipsam nihilo minus transmitteb at.

† Factum temporibus Augusti. Constis.

libertates, & legata, & fideicommissa in tali testamento relicta valebãt, de acquisitis medio tempore ab his quibus fuerat relicta libertas, cui acquireretur, sibi: an interim hæreditati: & de partu interim edito nalceretur liber necne, nihil dixit: sed per Iustinianũ diui Marci cõstitutione applicata, sicut hæredi vel legatariis mora nõ nocuit: ita nec in acquisitis medio tẽpore, nec editis partubus, quasi post aditam hæreditatẽ hæc acciderint: nullum generetur dispendium.

a *Cum Syllanianum.* quod verat aditi hæreditatem occiso domino à familia, nisi prius quæstio familiæ habeatur: vt supra eod. l. si ea. dicebat & alia: vt diximus supra eodẽ l. cum fratrem.

a *Cum Syllanianum.* vnum dixit senatusconsultum, & aliud oratio diui Marci, quæ confirmatur hic. sed in quinque deficit oratio, scilicet in libertatibus, & in legatis, siue in fideicõmissis. Item in quæstitis per seruos medio tempore iussos esse liberos. Item in partu ancillarum, quæ erant iussæ esse liberæ. Quinto, si moriãtur serui, & habeant filios liberos: puta ex libera fœmina, an succedant patri prædicti liberi, in quibus quinque supplet Iustinianus.

Oratio diui Marci in quinque deficit.

b *Oratio.* quam non habemus. Vel dic quòd continebatur in ea, vt si interim hæres decedat antequàm habeat de familia quæstionem, trãsmittat hæreditatem non aditam ad hæredem suum, vt nullum damnum trahatur occasione dilationis circa hanc quæstionem: vt ff. ad Sylla l. iij. §. ælganter. qđ non esset si aliàs adire impediretur, quàm per senatusconsultũ: vt ea. l. iij. §. fi. hoc beneficiũ trãsmittendi, & euitandi damni, & in libertatibus & in legatis locũ habebit per hãc l.

c *Veteres* repete, cum.

b *De libertatibus.* ecce primum.

e *Accersissent.* destinatione. secundum Io. immo re ipsa, id est si manumissi essent, secundum Azo. vel dic directo. quo casu post aditam hæreditatem essent liberi. Accursius.

f *In medio tempore.* i. post mortem, & ante aditam hæreditatem.

g *Poterant.* ecce secundum.

h *Periclitabantur.* id est, periculum patiebantur in rebus medio tempore quæsitis. Azo.

CVm Syllanianum[†] a senatusconsultum à nobis tam laudandum, quàm corroborandum est, nec non diui Marci oratio, [b] quæ circa id facta est: inuenimus autem nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres [c] mouit quædam de libertatibus [d] relictis in testamento necati testatoris quæstio: necessarium nobis visum est & hãc dirimere. Hi enim, qui libertate fuerant in hoc testamento donati, si eam accepissent: [e] lucrum quod eis in medio tempore [f] accidit, poterant [g] sibi acquirere. Interea autem procrastinatione propter necis vindictã habita, hoc minimè ad eos pertinuit, & postea in libertatem deducti periclitabantur. [h] Sed nemedium tempus fieret eis dãno sum, & maximè si ancillæ in medio pepererint, & postea hæreditas adita [i] sit: bellissimum nobis videtur diui Marci prudentissimi principis orationẽ & in libertatibus producere, ne princeps philosophiæ plenus aliquid videatur imperfectum [k] sanxisse: sed ita in hęreditatib[o], & legatis, & fideicõmissis, & maxime in libertatibus, quas semper philosophia amplectitur, extendatur eius oratio [l]: vt & lucrum quod in medio accidit, eis post libertatẽ acceptam restituatur: [m] & partus liber & ingenu[o] esse intelligatur: nullaq; machinatione huiusmodi præditio damnũ aliquod irrogare concedatur: vt & libera eorũ posteritas, si in medio fuerint ab hac luce subtracti, suorũ genitorũ [n] commodũ cõsequatur. Merito [o] enim nobis sacratissimi Marci per omnia constitutionem replere placuit. nihil etenim actum esse credimus, dum aliquid adhuc superest. † Dat. II. Kal. Maij, Constãtinopol. post consulatũ Lampadij & Orestis. VV. CC.

Sicut puniuntur serui qui erant sub eodem tecto in quo dominus fuit occisus, vel erant præsentes, & ipsi auxilium non præstiterunt: ita etiam si erant in quocunque loco vbi vocem clamantis audire potuerunt, & insidias sentire: quasi tunc facti intelligantur esse sub eodem tecto, seu præsentes. Alexan. post Bald. & Saly.

XII. Idem A. Ioanni præfe. præto.

TAlis de antiquo iure dubietas nostræ serenitati suggesta est propter senatusconsultum Syllanianũ, & seruos [p] qui supplicio [q] afficiuntur, sub eodem tecto commorantes, & non suum auxilium domino per insidias occiso præbentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus de verbis, *sub eodem tecto*, significatur: siue in eodem cubiculo, siue in triclinio, vel portico, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adiicientes, si dominus in via vel in agro fuerit interfectus, eos seruos puniri qui præsto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla distinctiõe super qualitate præsentiæ vtentes. ¶ Nos igitur omnem eis occasionẽ ad declinanda supplicia super negligentia salutis domini sui amputantes, sancimus omnes seruos, ex quocunque loco, siue in domo, siue in via, siue in agro, [r] pe fsint clamorem exaudire, vel insidias sentire, & non auxilium tulerint: supplicio senatusconsulti subiacere. Oportet enim eos vbi cumque senserint dominum periclitantem, [s] ad prohibendas insidias concurrere. Dat. XV. Kalend. Nouẽb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

DE CODICILLIS.

Post maiores voluntates sequitur de minoribus, scilicet de codicillis, qui & sine scriptis fieri possunt: vt supra de ho. liber. l. fina. & de sacrosan. eccle. l. generaliter. in fin. eccl. fi. in fin. licet quidam dubitant quare dicuntur codicilli. & quam diuersa proponatur pro scriptura quæ à principe sit super eo ferenda dogmatis: vt in authent. vt mulc. sine quoquo sollemn. §. hoc autem. & §. sequitur. collat. 9.

TITVLVS XXXVI.
DE CODICILLIS.

Natiuitate posthumi præteriti rumpitur testamentum, & etiam codicilli ab eo dependentes rumpuntur. & si testator testamentum ruptum eo fecerat ceram quæcunque testibus, ipsum iure codicillorum valere facit. Alex. post Bald. & Salycet.

RVpto.] CASVS. Paterfamil. fecit testamentum & codicillos: sed in priori testamento aliquid legauit, vel etiam in codicillo: eo rupto adhibitis quinque testibus fecit scripturam, in qua dicit se velle valere relictum in testamẽto rupto: an valeat tale legatum? & si iudex pronunciauerit legatum deberi, quod est ex codicillis: an teneat sententia quæritur? Respõ. quod sic, scilicet ubi er nonc: vt ex nouis codicillis.

a *Agnatione.* vt supra de posthu. hæred. l. j.

Codicillis non potest directo dari vel adimi hæreditas, sed per fideicommissum sic. Bal. & Saly. & Alexan.

b *Non valet.* vt ff. eo. l. qui cum. §. fi. & dicũ- tur pertinere ad testamentum, siue ante testamentum facti sint, siue post, siue expresse confirmati, siue non: nam semper iura eorũ pendent ex testamento: vt d. l. si quis cum. §. fin. & l. ab intestato. in fi. Sed quid si nullum fecit testamẽtum? Rñ. non rumpuntur codicilli agnatione posthumi: vt ff. eo. l. si quis cum. §. fi. & l. qui graui. & l. ab intestato. & l. pe. in prin. Accurs.

c *Veteranum.* tutoribus loquitur. sic. j. eo. l. cum proponatis.

d *Literas.* in quibus adtrant quinque testes: alias non valerent: quia quãdã voluntate non retinetur testamentum & codicilli: vt ff. de bono. possess. secundum tabu. l. fi. & j. e. l. fi. in fi. & præter has literas valet hodie relictũ, cũ irritaretur testamentum ex causa præteritionis. vt §. de liber. præteritis. authẽ, ex causa. ADDITIO. Die de hoc vt per Batto. §. de posthu. hæredit. instit. l. j.

e *Indicem.* scilicet testamenti, & per cõsequens codicillorum, cum testamẽtum semper sequatur: vt ff. eo. l. si quis cum. in fi. & l. ab intestato. in fin. Sed quomodo poterit quinque testibus cõstitui, quod factũ erat coram septẽ, & post ruptum? Rñ. vt dicunt. si non valet iure testamenti, valeat iure vltimæ volũtatis: vt j. eo. l. fin. in fi. sic ergo valebit vt exunc, nõ vt extunc: vt ff. ad Trebel. l. si quis. prior. & institu. quib. mo. testa. infir. §. posteriore. in fi. §. & ff. de lega. iij. l. j. §. fed si filiusfamilias.

f *Testamento.* testamento ergo fuerat relictũ. Vel dic in codicillis relictũ, qđ videtur in testamẽtis relinqui: cum ex eo pẽdeant: & perent vt ex nouis codicillis factis per literas. Accurtius.

g *Accedentem.* vltimis, quos vocauit supra epistolam.

h *Accedentem.*] CASVS. Si testamentum fecisti, & hæredem instituisti in codicillis: institutus hæreditatem adimere nõ potest, & alium instituere: quia in codicillis neque adimi neque dari potest hæreditas directo: rogare tamen potest in codicillis hæredẽ instituti de hereditate restituenda alicui. vnde si in testamento instituisti, & in codicillis rogasti &c. & sibi fuerit persuasum quod tale fideicommissum non valeat relictum in codicillis: falsa est persuasio.

h *Verbum tamẽ.* non directo datur, sed per fideicommissum: vt ff. de necessariis seruis. l. quidã. §. j. melius in. §. sed cũ veteres, & ff. eo. l. ij. & fi. & l. quod per manus. & §. tit. j. l. hæreditas. & insti. e. §. pen. & ff. de condi. institu. l. penul. §. fi. & ad Treb. el l. Scæuola. & §. de testa. l. non codicillum.

i *Falso.* cur preces plus valent quàm institutio? Rñ. quia non totum auferunt preces. quia non quarram.

Cedicillis si videantur esse cõtrarij quid iuris.

Cum proponatis.] CASVS. Mater quorundam pupillorum fecit codicillos, in quibus Titio decem legauit: fecit iterũ alios codicillos, in quib[o] eadem decem Titio abstulit, & Seio legauit: an Titius illa decem iure codicillorum petere poterit, quæritur? Rñ. q. non nã per contrariã voluntatem, quod ex primis codicillis sperabatur, reuocatum est. Vivianus. k *Cõtrarium.* alioquin si non essent contrarij, ambo tenerentur: vt insti. eo. §. fi. & ff. eo. l. diuus. §. codicillos. secus autẽ in testamentis, nisi in milite: vt ff. de mili. testa. l. quærebatur. Sed quid si duo proferantur codicilli, in quorũ vno dicatur, illũ fundum Titio lego: in alio, illum eundem fundũ ei non lego: & ignoretur qui posterius facti sunt: q. iudicium valeat? Videtur neutrum valere ratione incertitudinis: vt ar. ff. de re. du. l. si fuerint. ibi, itẽ si ex pluribus[b] &c. de test. tu. l. duo. sed si ecõtra inueniatur idem duobus legatũ in diuersis codicillis, videtur esse concursus. vt ff. de leg. j. l. si pluribus. & infra de cadu. tol. §. pe.

l *Reuocatum esse.* nec enim eã legẽ quis sibi potest imponere, vt à priore non liceat recedere: vt ff. de leg. iij. l. si quis. in prin. testa.

A *Falso tibi persuasum est.* PP. Idib. Octob. Peregrino & Æmiliano Conss.

Quicunque præsumitur esse talis, qualis natura liter esse debet, seu solet: & ideo quilibet sanæ mẽtis præsumitur, nisi contrarium probetur. b. d. secundum Nico. de Mat. Bal. Vel. sic: Ex qui negat aliquem fuisse sanæ mentis incumbit onus probandi. Alexan.

v. Idem. AA. & CC. Flauiæ.

NE codicillos [n] quidem fure tem posse facere, certissimi iuris est. [o] Si igitur scriptura velut codicillorũ patris tui fuit prolata, [p] vt aliquid ex hac peti

B

C

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid ex hac &c. respicit præcedentia. sed si diceret litera, peti non posset, tunc respiceret sequentia.

a *Tua.* s. negantis. l. fuisse eum compotem mentis.

b *Probant.* probat ergo, qui negat, & sic est contra. ff. de proba. l. ij. & supra de proba. l. a tor. Sol. hic negatio pro affirmatione ponitur. cum enim negat compotem mentis, affirmat furiosum. vix enim est aliqua negatiua, quæ æquipolletem non habeat affirmatiuam. præterea & si effet negatio, præsumptio tamen onus probandi ab vno in aliũ trãsfert. nam hic est præsumptio pro aduersa parte. præsumitur enim sanæ mentis, nisi contra probetur: vt supra qui testa. facere pos. l. ij. Item ex sermonib^b eius præsumitur quis furiosus: vt. ff. de condi. insti. l. quidam. & de tuto. & cura. da. ab his. l. is cui. §. fin.

Præsumitur quilibet sanæ mentis.

S*Inc.*] CASVS. Si testamentum & codicilli idem significẽt, cur diuersa nomina sortiuntur? Respon. q̃ sicut diuersitas est in nomine, sic in significato: quia in testamẽto instituere & substituere quis potest, nõ sic in codicillis: quod intelligo directe, secus si per fideicom.

e *Instrumentis.* id est voluntatibus. sic dicit: quia instruunt hæredem quid faciat

f *Vocabulum.* id est diuersus titulus: alioquin nõ est ratio: nam idem est testamentum, quod est elogium: & tamen sunt diuersa vocabula. sed certe immo est bona: quia vix inuenitur aliquod nomen quod omnino idem significet quod aliud. semper enim plus vel minus, vel aliter significat, vel alio modo.

g *Vna.* vel nomen, vel aduerbium.

h *Instituendi.* vt directo valeat: sed trahitur ad fideicõmissum: vt. ff. ad Treb. l. Sæuola. & facit supra. e. l. ij.

S*I quis.*] CASVS. Testamẽtum fecisti, extraneum hæredem instituisti: in fine adiecisti scripturæ, si voluntas non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum. quæritur, si hæres peterit hæreditatem ex tali scriptura tanquã ex testamẽto, an postea possit petere ex fideicommis. tanquã ex codicillis? Respon. quod nõ. Vel sic: Hæres dubitat an val eat volũtas vt testamentũ, vel vt codicilli, cum testator prædicta verba non dixerit, & A vtrum sibi expediat agere directa, vel vtili. Si primo agat directa, non potest agere vtili contra legitimos ad fideicommissa tione codicillorũ. & hoc in prima. Adeo vt si dixerit testator, valeat voluntas mea vt testamentum, vel vt codicilli: dabitur hæredi electio velit petere directe, vel vtiliter: & vna electa ad alteram conuolare non potest. & hoc in secunda. Adeo sunt hæc verba. quod siue velit petere bono. posf. contra tab. siue secundum nũcupationem: siue aliam aliquam extraordinariam posſessionem: vt insti. de bo. pos. §. septimo. debet in initio eligere, an velit eligere eam quæ est directa, vel vtilis: & hoc in secunda. Si autem testamentum fecerit non solennẽ, puta adhibitis septem testibus, & hæres petat hæreditatem vt ex codicillis. ab aliquo non audiatur, nisi testator expresserit q̃ si testamentum non valeat iure testamẽti, valeat iure codicillorum. Si autem agnatus vsque ad quartum gradum, vel cognatus vsque ad tertium fuerit instituens; & directe agat, & succubuerit: nihilo minus dabitur ei vtilis. & quæ secus sit in extraneo, & in agnato, causam adsignat. & hoc in quinta. Vltimo dicit, quod in qualibet voluntate excepto testamẽto adhibent quinq; testes, vel rogati vel formito vel rogãti vel scribãt.

catiano & Hilariano Coss.

Ex eadem scriptura non potest quis petere hæreditatem ex testamento & ex codicillis: sed vna via intentata, tollitur altera, nisi intentator sit de contentis personis: & testamentum ratione solennitatis imperfectum, non valet etiã iure codicillorum, nisi sit dictum, & in omni vltima voluntate sufficiunt quinque testes, excepto testamento. si tamen vltima voluntas conficitur in scriptis, testes debent se subscribere. Sabyenus.

V III. Imp. THEODOSIVS A. Asclepiodoto. P. P.

S*I* * quis [i] agere ex testamento quolibet modo, siue scripto, siue sine scriptura confecto, de hæreditate voluerit: [k] ad fideicommissi persecutionem [l] adspirare cupiens, [m] minimè permittatur. Tantũ enim abest [n] vt aditum cuiquam pro suo migrandi desiderio concedamus: vt etiam illud sanciamus, si testator faciens testamentum, in eodem pro codicillis etiam id valere [o] complexus sit: qui hæreditatem petit, ab ipsis intentionis exordiis, vtrum velit eligendi habeat potestatem, [p] sciens se vnius electione alterius sibi aditum adueniẽtes: ita q̃ si fuerit testamẽtũ ĩ scriptis, testes subscribãt.

i *Si quis.* scilicet extraneus: quia aliud in propinquis: vt infra. eo. l. §. si quis vero.

k *Voluerit.* id est a elegerit agere iure directo: vt infra. eo. §. fi. & ea. l. §. si quis vero.

l *Persecutionem.* quam petit ab aliquo præcedente in gradu, qui est hæres.

m *Cupiens.* s. postea, minime &c. Sed nonne egit actione personali & causa expressa, ergo potest ex alia causa agere: vt ff. de excep. rei iud. l. & an eadem. in prin. & §. actiones? Rñ. hoc facit in hac ratio contrariorũ, quorum vnũ non patitur aliud: quia sibi contrarius est: quia petẽdo sibi hæreditatẽ, dicit testamentum esse tendo fideicõmissum, dicit codicillũ. Ité si egi ex inofficio. non sum postea de falso testamento agere, & econtra: vt. ff. de inoffi. testa. l. eũ q. & vno modo petebã testamentũ rescindi: sic̃ valere dicebãt: alio modo dicebã nullũ. Quare hoc? Rñ. ibi ad rescindẽdũ duo cõtraria iura ꝓponunt: hic vt valeant. Sed adhuc quare diuersum? Rñ. ibi vtraq; via est directa: hic altera directa, & nõ per mediũ: altera indirecta, & per præcedentẽ, scilicet medium. Ité intelligitur hoc principiũ, quãdo nõ dixit testator vt pro codicillis valeat. nã & si dixit: li cet ibi videatur vna via, & alia agi tamen adhuc idem est, vt ſubiicit, tantum enim &c.

m *Cupiens.* s. postea, minime &c. Sed nonne egit actione personali & causa expressa, ergo potest ex alia causa agere: vt ff. de excep. rei iud. l. & an eadem. in prin. & §. actiones? Rñ. hoc facit in hac ratio contrariorũ, quorum vnũ non patitur aliud: quia sibi contrarius est: quia petẽdo sibi hæreditatẽ, dicit testamentum esse tendo fideicõmissum, dicit codicillũ. Ité si egi ex inofficio. non sum postea de falso testamento agere, & econtra: vt. ff. de inoffi. testa. l. eũ q. & vno modo petebã testamentũ rescindi: sic̃ valere dicebãt: alio modo dicebã nullũ. Quare hoc? Rñ. ibi ad rescindẽdũ duo cõtraria iura ꝓponunt: hic vt valeant. Sed adhuc quare diuersum? Rñ. ibi vtraq; via est directa: hic altera directa, & nõ per mediũ: altera indirecta, & per præcedentẽ, scilicet medium. Ité intelligitur hoc principiũ, quãdo nõ dixit testator vt pro codicillis valeat. nã & si dixit: li cet ibi videatur vna via, & alia agi tamen adhuc idem est, vt ſubiicit, tantum enim &c.

n *Abest.* scilicet a iure.

o *Valere.* dixit enim, valeat iure testamẽti, & iure codicillorũ. Quid autẽ si dixit, si nõ valet iure testamẽti, valeat iure codicillorum? Rñ. tunc non habet nisi vnam viam. si enim testamentum tenet: non habet locum codicillus. si non tenet: tũc habet locus codicillus: & adhuc dicam habere locum legem ſtam.

p *Potestatẽ.* vtrũ eligat: sed necessitatẽ, vt eligat: ff. de rite. l. habet. §. si pupill°. & super hoc interrogabit a iudice, an velit eligere: vt §. de interroga. ac. l. si defensor. §. illud. Ité hoc intelligo siue volũtas erat talis, quę vtroq; modo poterat valere: siue vno modo tantũ. Sed videtur nõ cõpelli eligere, sed vtrumq; posse proponere: vt ff. quorũ lega. l. j. §. quod ait prætor volũtate. Sol. hic ideo eligit, quia semper qui petit hæreditatem, & maxime ipse hæres

ipse hæres certus de suo iure esse debet: vt ff. de acquiren. hæred. sed & si de sua, §. cur autem. & l. cum talsum. sed ibi de facto alterius probabiliter errat. Vel solue vt diximus. ff. de tribu. l. quod in hæredẽ. §. eligere. Vel hic loquitur de pluralitate causarum: vt ita diterim, id est, vbi sunt varię causę agendi. ibi cum pluralitas est actionũ.

a *Præclusisse.* ratione electionis contrariorum. Sed contra §. de petit. hæredi. l. hæreditas. in prine. Sol. si petij ius in directo hæreditatem ex testamento petitione hæreditatis, & incubui: si postea ab intestato similiter directo velim petere, possum: vt ibi, & ff. de inoffi. testamen. l. mater. & ff. de petit. hæredi. l. legitimam. Nec obst. ff. de excep. rei iudica. l. ex testante. in principio. quia ibi generaliter proposuit hæreditatis petitionem, non dicens ex testamento, vel ab intestato. vnde in vtraque sibi præiudicat, cum sic in rem: vt ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. eandem. Si vero directo primo petij ex testamento, & postea peto ex fideicõmisso propter idem testamentum ex eadem scriptura & eiusdem testatoris reducendo illud testamentum ad eo dicillos, non possum, siue testator non expresserit vt pro codicillis valeret, siue expressit, vt hic: quia contrarius est sibi, qui ex eadem scriptura petit tam contrarijs modis. sed hoc fallit in quibusdam: vt infra proxi. §. Præterea in illa. l. hæreditas, ab alia persona deferebatur secundo hæreditas eadem. Si verò petij ex testamento iure directo, & succubui: & postea peto ex alia scripturæ quasi ex codicillis, possum: quia ex alia vltima voluntate nunc superior, quàm expertus sum. Alij tamen, vt P. in omnibus mo-dis prædictis dicunt me repellendum, si semel succubui. & caue tibi, quia dixit testator, valeat iure testamenti & codicillorum. Idem dicam si dixerit, si non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum, licet impropriè ibi sit electio, eam tantum vna habeat locum.

b *Similes.* vt extraordinariam septimam.

c *Ex more.* vt ff. de edi. diui Hadri. tol. l. fin. Sed quomodo possessorium tollit petitorium? Respon. illud possessorium præambulam est illius petitorij tantum, quo iure directo agitur: vnde perinde præiudicatur iuri ciuili per possessorium, sicut per petitorium directũ. An ergo poterit petere mitti in possessionem, qui ex codicillis habet hæreditatem? Respond. non. cùm enim haberetur vt fideicommissarius, quasi legitimi videatur ro gatus: vt ff. eod. l. conficiuntur. ergo in eo locum non habet: vt diximus supra de edic. diui Hadria. tollend. l. fina. §. j.

d *Posteà.* s. initia.

e *Proposuit.* eligat vel illã vtilẽ, vel directãnõ enĩ adhuc elegit.

f *Petierit.* proposuerit petere.

g *Nouissimè.* secundum solennitatem iuris, vel de facto.

h *Nouissimum.* vt & ff. e. l. j. & j. de ma. testa. l. si iure. & ff. de vulg. substi. l. cohæredi. §. cum filiæ. versic. quæ ita.

i *Permanente.* quando est complexus vt valeat iure codicillorũ.

k *Voluerit.* supple, & si cecubuit.

l *Postea.* prædicta in extraneis.

m *Agnatorũ.* intelligũt quidã in agnatis & cognatis parentibus & liberis tantum. nam & superiores & inferiores reperiuntur agnati quidam, vt auus paternus, & ex filio nepotes. Alij cognati, vt auus maternus, & ex filia nepotes. nõ autem de collateralibus dicit: sed P. etiam de collateralibus dicit arg. j. proxi. non enim &c. sed licet differant hic agnati à cognatis, hodie nõ differunt: vt in aurhen. de hæred. ab intest. §. nullã. coll. ix. sed illud cum ab intestato, hic quodammodo ex testamento.

Sed quam actionem proponit, qui ex codicillis habet hæreditatem, vel legatum? Respond. officium iudicis: vt instit. de fideicom. hæred. §. Admisi. vel vtilem ex testamento: quasi vim cauſam: vt ita diterim, id est, vbi sunt varię causę agendi. ibi cum pluralitas est actionũ.

Admittere legitimos in vsu-mansi. & Co. Theonullum, exhibent vim dos. recte. hoc. n. posse capiũt debitã hæreditatem.

n *Præclusisse.* ratione electionis contrariorum. Sed contra §. de petit. hæredi. l. hæreditas. in prine. Sol. si petij ius in directo hæreditatem ex testamento petitione hæreditatis, & incubui: si postea ab intestato similiter directo velim petere, possum: vt ibi, & ff. de inoffi. testamen. l. mater. & ff. de petit. hæredi. l. legitimam. Nec obst. ff. de excep. rei iudica. l. ex testante. in principio. quia ibi generaliter proposuit hæreditatis petitionem, non dicens ex testamento, vel ab intestato. vnde in vtraque sibi præiudicat, cum sic in rem: vt ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. eandem. Si vero directo primo petij ex testamento, & postea peto ex fideicõmisso propter idem testamentum ex eadem scriptura & eiusdem testatoris reducendo illud testamentum ad eo dicillos, non possum, siue testator non expresserit vt pro codicillis valeret, siue expressit, vt hic: quia contrarius est sibi, qui ex eadem scriptura petit tam contrarijs modis. sed hoc fallit in quibusdam: vt infra proxi. §. Præterea in illa. l. hæreditas, ab alia persona deferebatur secundo hæreditas eadem. Si verò petij ex testamento iure directo, & succubui: & postea peto ex alia scripturæ quasi ex codicillis, possum: quia ex alia vltima voluntate nunc superior, quàm expertus sum. Alij tamen, vt P. in omnibus mo-dis prædictis dicunt me repellendum, si semel succubui. & caue tibi, quia dixit testator, valeat iure testamenti & codicillorum. Idem dicam si dixerit, si non valeat iure testamenti, valeat iure codicillorum, licet impropriè ibi sit electio, eam tantum vna habeat locum.

o *Agens.* scilicet iure recto.

p *Sponte.* forte non dum superatus in directo.

q *Consolare.* alius hęres præcedebat gradu.

r *Debita.* est enim talium cognatorum hæreditas, vt debita: vt j. de adopt. l. pe. §. on ma igitur. & j. de impo. lucra. descriptio. l. j. circa princ. lib. x. & §. de cur. furi. l. fin. §. ij. & ff. pro foc. l. & quia. impropriè tamen, cum possint grauari in eo quod habent vltra debitum bonorum subsidium. Accursius.

s *Lucra non capere.* quæ ab extraneis omnino possunt adimi, instituendo alios, vnde debet diuersum statui: vt hic, & ff. de succes. edi. l. j. §. largius. & j. qui pot. in pig. hab. l. assiduis. in fin.

t *Valentate.* siue inter absentes, siue inter præsentes, siue de omnibus bonis, siue de parte: vel de re certa: siue relinquatur suis vel extraneis, siue priuatis, vel collegiatis.

v *Excepto testamento.* in quo septem rogati, interuenire debent: vt ff. de testa. l. hæredes. §. in testamentis. præterquã inter liberos: vt supra famil. erci. l. fin. & de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. nam ibi sufficiunt qualiacunque iudicia, etiam per duos testes fortuitos.

Testamentũ debet habere septẽ testes rogatos.

x *Qui que testes.* a vt infra de do. tau. mor. l. fin. & supra de his qui in eccle. ma. l. fi. & insti. de fideicommiss. hæred. §. fi. & etiam fœmina, cum non prohibeatur. arg. ff. de testi. l. j.

a *Concor. gl. super verbo, quadam. ite. Is et vniuersis. extra de testi.*

y *Scripti.* dic vt in rubrica supra eo.

z *Subnotationem.* id est subscriptionem.

DE LEGATIS.

Videamus de testamentis & codicillis: nunc de his quæ in illis relinquuntur. Accursius.

Q*Vamuis.*] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, & inde alimenta mihi legasti quandiu moraret cum Claudio hæredę tuo. decessit Claudius. an mihi præstanda sint adhuc alimenta, quæritur? Respond, quod sic. videbatur quod non: quia non amplius moror cum Claudio. non obstat. interpretatur enim hæc lex ralem fuisse voluntatem defuncti, vt etiam post mortem Claudij mihi alimenta præstarentur.

a *Quoad.* id est donec.

b *Claudio.* proprium nomen.

c *Vestrorum.* hoc superabundat, cum appellatione alimentorũ hoc contineatur.

Post mortem

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Post mortem.* immo videtur quòd non debeantur: vt ff. de annu.leg.l.Seio.in p.inc.& infra de condit.inser.l si ea. Sed distingue cuius contemplatione sunt relicta: an legatariorum, an eorum cum quibus morari debeant. Hic ergo contemplatione legatariorum: quasi commodius possint percipere existentes apud eum. sed in l. contraria, contemplatione eorum cũ quibus morari debeant, vnde deficit legatum pro parte, si pro parte moriuntur: vel ex toto, si non habitent cum eis. & probatur hæc distinctio in cod. titu.l. annua. in prin. & de condi. & demonst.l. illis. maximè quia simpliciter alimenta relicta, perpetuo relinqui intelliguntur: vt ff. de ali. leg. l. Caio. §. j. Item adhuc contra infra de condi. inser. l. legatum. Solu. hoc fauore alimentorum. vel illud fuit sub conditione relictum: hoc purum, quod certam accepit. legem fauore legatariorum. aut viuente Claudio non habet, nisi secum moratur.

b *Voluerit.* scilicet defunctus.

Q*Vamuis,*] CASVS. Testamentum feci, hæredem instituisti, & multa alia legasti. hæres hæreditatem vendidit: an emptorem debeant conuenire legatarij, quæritur? Respond.quod venditor conueniendus est: sed quod præstitit, ab emptore venditor consequatur: quia cum suo onere transit hæreditas.

c *Ab eo.* scilicet hærede instituto.

d *Peti possunt.* remanet enim hæres, vnde ipse conuenitur: vt supra de hære. vendi.l.ij.& fin.& quod soluit,ab emptore recuperat: vt dicta l.ij.ff.de hære.ven.l.ij.§.fiue.& §. si quid publici. in fin.

e *Eo nomine.* ſ.legatorum,vel fideicommissorum.

f *Venditor.* hic est hæres institutus.

g *Fideiussoribus.* quos venditor accepit: vt & ff.de hæred. ven.l. venditor ex hæreditate. & hoc si hæreditas est soluendo, non aliàs: vt ff.ad leg. Falci. l.iij.in prin.

h *Eius.* scilicet emptoris.

i *Poterit.* hæres institutus.

Q*Vi post.*] CASVS. Paterfamil. fecit testamentum, & mihi legauit prædia: deinde ea obligauit. an videatur mihi ademisse legatum: quæritur? Respon.quod nõ;sed habeo actionem personalem ex testamento contra hæredem,vt ea liberet.

k *Post testamentum.* aliud si ante obligatam postea legat: quia si sciebat rem obligatam,luitur ab hærede;si ignorabat, à legatario: vt infra de fideicom.l.prædia.& ff.de lega.j.l.si res.

l *Dedit.* secus si alio modo alienasset: nam tunc distingue: aut ex necessitate rei familiaris,& tunc præsumitur non ademptũ, & debetur legatũ.aut ex voluntate,& tũc non debetur: vt ff.de ademẽ.leg.l.rẽ legatã.quæ distinctio in donatione nõ cadit: vt ff.de leg.iij.l.fideicõmissa.§.si rẽ.aliud si vsusfructus alienetur.

Legatũ aut videatur ademere testator alienando rem legatam.

m *Non videtur.* vt insti.de leg.§.si rem. Sed videtur quod sic: vt ff.de dona.inter virum & vxo.l.cum hic status. §. si maritus. & ſ.de dona.inter virũ & vxor.l.si maritus.sed ibi ſolui. ADDITIO. Dicas quod aliud in donatione, quæ facta est inter cõuiges:quæ cùm sit contra ius commune, facilius irritatur.

n *In personam.* ſ.ex testamento:nã eũ rem suam testator legat, A tria comperunt legatario auxilia.ſ.actio ex testamento,& actio in rem,& hypothecaria:vt ff.de lega.ij.l.cum filius.§.vltim. & *Legatarius* infra communia de lega.l.j. *ante.*

o *Liberari.* idem cum legauit prædium quod debebat tributem no & Basso. Coss.

Legatum factum seruo sine libertate, non valet: nec conualescit si post mortem testatoris efficatur liber. Alexand. concord. Bald. & Salycetus.

IIII. Imp. ANTONINVS A. Sulpitio.

SEruis testamento dominorum non data libertate, legatum seu fideicommissum relictũ non valet: p nec conualescere potest, licet post mortem q testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. PP. V. Kalen. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss.

Legatarius subtrahens rem legatam per hæredem apprehensam, perdit illam, & eius actionem. Salye. Vel sic: Legatarius qui rem legatam occupat propria auctoritate cum vitio, cadit ab omnissione suo. Alexand.

III. Idem AA. Victorino.

QVi post testamentum k factum prædia quæ legauit, pignori vel hypothecæ dedit, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videtur. m Et ideo etiam si in personam n actio electa est:rectè placuit ab hærede prædia liberari. o PP. VI.Kalend. Maij, Gentiano & Basso. Coss.

Legatum factum seruo sine libertate, non valet: nec conualescit si post mortem testatoris efficatur liber, Alexand. concord. Bald. & Salycetus.

IIII. Imp. ANTONINVS A. Sulpitio.

SEruis testamento dominorum non data libertate, legatum seu fideicommissum relictũ non valet: p nec conualescere potest, licet post mortem q testatoris libertatem aliqua ratione consecuti sint. PP. V. Kalen. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss.

Legatarius subtrahens rem legatam per hæredem apprehensam, perdit illam, & eius actionem. Salye. Vel sic: Legatarius qui rem legatam occupat propria auctoritate cum vitio, cadit ab omnissione suo. Alexand.

V. Idem A. Donato.

NOn est dubium r denegari actionem legatorum ei pro portione competenti in his rebus quas subtraxisse eum de hæreditate appartuerit. PP. V. Idus Septembr. Antonino A. IIII.& Balbino Coss.

Substitutio vulgaris facta in legato, expirat per acquisitionem proni legatarij. Baldus & Alexander.

VI. Idem. A. Iuliano.

SI legata relicta primus s legatarius agnouit, substitutio eorum in persona Pontianæ concubinam.§. qui hostes. & l. patronus. §. ij. Idem autem est cũ quis rem obligatam vendidit: nam tenetur ex empto: vt infra de euic. l. ex prædijs.

SEruis.] CASVS. Seruo tuo legatũ fine libertate reliquisti: an valeat legatum,quæritur? Respond., quod non. nec conualescit liceat post mortem tuam manumittatur.

p *Non valet.* contra. §. de necess. ser. l. quidam. §. j. Solu. vt ibi. nec libertate habet per hoc. vt & ĵ. de fideicom. l. ex fideicommisso. nisi sit miles: vt ŝ. de testam.l. ex his. Item hoc scilicet quod non valet legatũ illis seruis, procedit, nisi seruus alij legetur: vt ff. ad l. Fal. l. Plautius. & de leg. j. l. seruo legato. in prine. vel nisi manumittatur: vt ff. ad leg. Falcid. l. planc.

q *Post mortem;* secus si eo viuo: vt arg. ff. de inofficio. testa. l. non intelligitur. §. diuus. & de legat. præstan. l. interuenit. Et not. quod ab initio non valet, non confirmatur postea: vt ff. de re Caro. l.j.& de re.iu. l. quod ab initio.

NOn est dubium.] CASVS. Pone in legatum rem in specie mihi legasti,eam vel totam,vel partẽ subtraxi: an amittam legatum, quæritur? Respõ.quod sic totũ,si totum subtraxi: vel partem,si partem. Vel dic in hærede, qui subtraxit rem legatam, non detrahet de ea quartam: quod non est ita probabile.

r *Non est dubium.* potes ponere casum in hærede, vt non detrahat quartam id re quam subtraxit: vt ff. de his quib. vt indig. l. rescriptũ: & ad leg. Fal. l. Paulus respondit. & in auth. de hære. & Fal. §. hinc nobis. col. j. & tunc dic actionem. i. retentionẽ. Idẽ in legatario, vt legatum amittat, si illud subtrahat: vt & ff. ad l. Falci. l. j §. ibi, eis autem &c. sic enim euenit fideicommissario vniuersali: vt ff. ad Trebell. l. Paulus respondit, si certa, & hæc bona. Sed prout in legatario intelligis, est cõtra. ff. quoru leg. l. j. in prin.& infra quorum lega. l. j. Sol. hic subtraxit clam,ibi palam. arg. ff. de admi. tuto. l. non existimo. & de titu nup. l. fin. Vel ibi ante aditam hæreditatem: hic post, & post apprehensam possessionem. alioquin idem esset quod ante aditam hæreditatem: vt ff. de acquiren. posses. l. cum hæredes. in princ. sic. ff. de crimi. expi. hæte. l. ij. Vel distingue, an putauit sibi licere, an non: vt insti. vi bo. rap. §. quia. media magis placet. Item videtur contra infra de cri. expi. hære. l. obtentu. sed ibi alij non legatarij occuparunt: vnde non nocet legatarijs.

SI *legata.*] CASVS. Legatum mihi reliquisti, & si alieno essem illud non agnoscerem,in eo Titium substituisti: nunc agnouit: an euanescat substitutio,quæritur? Respond.quod sic.

s *Primus.* legauit Titio: & si non haberet, idem legauit sempronio, vel Pontiano. & facit supra de impube. & alijs substitut. post aditam.

SI *Fortidianum.*] CASVS. Paterfami. testamentum fecit, fratres quatuor hæredes instituit,& eis fundũ Fortidianũ prælegauit: demũ mihi eundẽ legauit,cui acquirantur? Respond. q concursu partes fient. habeo enim semissem,& instituti aliũ. Si autem in nomine rei legatæ testator errauit: puta dixit sic, lego tibi Sticium. & sensit de Erote: an ob hoc minus valeat legatum,quæritur? Respon.quod non: cum constet de re.

a *Mouetis.* non animo adimendi illis,aliàs contra: vt institut. de adempt.leg.§.transferri. & tu semissem, & illi alium semissem habebunt: vt ff. de hære. instituti. l. Titius. & de lega. j. l. plane. j. in princi. nam coniuncti loco vnius habentur. & ad hoc est infra de caduc. tol. §. si vero. & §. fin autem. & facit ff. de lega.l.si pluribus.

b *Nomonym.* proptionym, vel prænominum, vel agnominum: vt & insti. de leg. §. si quis in nomine. & ŝ. de testam. in nomine. vel fiium: vt ff. de lega. iij. l. patronus. §. j. secus si esset in appellatiuis nominibus: vt ff. de lega.j.l.iiij.

A*B administratione.*] CASVS. Filio tuo impuberi militem in testamento tuo testatorem dedisti, & ei legatum reliquisti, si tutelam impuberis administrare: immo simpliciter. sed dubitabam, an emolumentum sine onere posset agnoscere. Vel dic sub conditione, quæ militi fuerit impossibilis de præstan. l. interuenit. Et not. quod ab initio non valet, non confirmatur postea: vt ff. de re Caro. l.j.& de re.iu. l. quod ab initio.

NOn est dubium.] CASVS. Pone in legatum rem in specie mihi legasti,eam vel totam,vel partẽ subtraxi: an amittam legatum, quæritur? Respõ.quod sic totũ,si totum subtraxi: vel partem,si partem. Vel dic in hærede, qui subtraxit rem legatam, non detrahet de ea quartam: quod non est ita probabile.

r *Non est dubium.* potes ponere casum in hærede, vt non detrahat quartam id re quam subtraxit: vt ff. de his quib. vt indig. l. rescriptũ: & ad leg. Fal. l. Paulus respondit. & in auth. de hære. & Fal. §. hinc nobis. col. j. & tunc dic actionem. i. retentionẽ. Idẽ in legatario, vt legatum amittat, si illud subtrahat: vt & ff. ad l. Falci. l. j §. ibi, eis autem &c. sic enim euenit fideicommissario vniuersali: vt ff. ad Trebell. l. Paulus respondit, si certa, & hæc bona. Sed prout in legatario intelligis, est cõtra. ff. quoru leg. l. j. in prin.& infra quorum lega. l. j. Sol. hic subtraxit clam,ibi palam. arg. ff. de admi. tuto. l. non existimo. & de titu nup. l. fin. Vel ibi ante aditam hæreditatem: hic post, & post apprehensam possessionem. alioquin idem esset quod ante aditam hæreditatem: vt ff. de acquiren. posses. l. cum hæredes. in princ. sic. ff. de crimi. expi. hæte. l. ij. Vel distingue, an putauit sibi licere, an non: vt insti. vi bo. rap. §. quia. media magis placet. Item videtur contra infra de cri. expi. hære. l. obtentu. sed ibi alij non legatarij occuparunt: vnde non nocet legatarijs.

SI *legata.*] CASVS. Legatum mihi reliquisti, & si alieno essem illud non agnoscerem,in eo Titium substituisti: nunc agnouit: an euanescat substitutio,quæritur? Respond.quod sic.

s *Primus.* legauit Titio: & si non haberet, idem legauit sempronio, vel Pontiano. & facit supra de impube. & alijs substitut. post aditam.

SI *Fortidianum.*] CASVS. Paterfami. testamentum fecit, fratres quatuor hæredes instituit,& eis fundũ Fortidianũ prælegauit: demũ mihi eundẽ legauit,cui acquirantur? Respond. q concursu

facta euanuit. PP. VIII. Kal. Maij, Romæ, Læto. II. & Cerealc Coss

Communi re, faciunt sibi partem per concursum: & error in nomine, non vitiat si de corpore constat. Baldus & Alexander.

VII. Idem. A. Fausto.

SI Fortidianum fundũ primò pater tuus fratribus per præceptionem, ac mox tibi b legauit: concursu dominium eius tibi quoque quæritur. ¶ Error autem nominum b in scriptura factus (si modò de mancipiis vel possessionibus legatis non ambigitur) ius legati dati nõ minuit. PP. V. Idus Iul. Læto. II & Cereale Coss.

Qui propter militiam mandatum testatoris exequi prohibetur, non propter ea perdet legatũ. Baldus. Vel sic: Condatio impossibilis de iure, non vitiat legatum: sed ipsa vitiatur & vocitur. Alexander.

VIII. Idem. A. Demetrio.

AB administratione tutelæ religio c sacramenti Marcellum, d quem vobis e à patre tutorem datum testamento proponitis, eripit. f Quæ res, quo minus legatum consequatur, non impedit. Nec enim g iustè ab ea petitione repellitur: cum etiam si vellet tutelam administrare, prohibeatur. h PP. VIII. Id. Mart. Romæ, Sabino. II. & Anulino Coss.

Hæres tenetur soluere legata, licet quæstio de hæreditate moueatur. debet tamen ei præstari cautio de restituendo, si ei hæreditas euincatur. sed cautio, si cui plus quam per legem Falcidiam solutum sit præstare, etiam si quæstio hæredi de hæreditate non moueatur. Alexander post Bal. & Salycetum.

IX. Imp. ALEXANDER A. Antiocho.

SI in fraudem † eorum quæ testamento relicta sunt, admissus est i accusator, k qui testamentum falsum diceret: præses prouinciæ secundum iurisdictionis formam solui legata iubebit, l interposita m cautione, n si euicta fuerit hæreditas, ea restituturũ: o quibus aliàs p tunc cautioni locus sit, cùm sine controuersia legata soluantur. PP. VII. Id. Feb. Maximo II. & Æliano Coss.

Legatum rei alienæ scienter factum valet: sed ignoranter factum non valet: nisi sit factum coniunctæ personæ, vel vxori, seu alij cui est verisimile testatorem voluisse legare, etiam si sciuisset alienam non esse. Alexan.

X. Idem. A. Ingenuæ.

CVm q alienam rem quis reliquerit, si quidem sciens: tam ex legato, quàm ex fideicommisso ab eo qui legatum seu fideicommissum meruit, peti potest. r Quod si suam esse putauit: nõ aliter valet relictum, nisi proximæ personæ, vel vxori s, vel alij tali personæ datum sit, cui legaturus

A i *Admissus est.* ab hærede: quia putabat legatarios huius timore ductos, super legatis transigere. Accutius.

k *Accusator.* scilicet fictitiè: vt hæres dicit.

l *Iubebit.* scilicet hæredi.

m *Interposita.* à legatariis.

n *Cautione.* sed nonne superuacua est, cum committi nõ possit, falsis accusatoribus non obtinentibus? Respon. hoc non potest probare legatarius, aliàs non præstaretur cautio: vt ff. si cui plus quàm per l.Falci.l.hæc autem. Ac cursius.

† *Cl. si in. c.* *suscitata. extra de restit.*

o *Restituturum.* scilicet legatarium.

p *Quando aliàs.* i. alij. *in integ. dicit per istã legem quod est generalis* Vel dic proprie. & dic cautioni. ſ. illi quanto plus ceperit quàm per l. Falci. licuerit, reddi: *vbicunque* vt ff. si cui plus quàm *aliquis ex* per leg. Falcid. l.j. in *dubio admittit* princip. Sunt ergo dicendæ cautiones. Vna, *præstari cautio* quæ testatori *euicta hæreditate le-* *tio.* gata reddi. Alia, quanto plus ceperit: vt ff. qui satisd.cog.l, de die. §. item. De prima habes tantum. ff. de peti. hære.l. diuus. in fin, & l.seq. & supra de peti. hære.l. fi. circa prin. & præstatur demum mota controuersia: vt ff. ad leg. Fal. l. dolo. Sed alia quando soluuntur sine controuersia mota nomine hæreditatis: licet de legatis sit controuersia, vt hic dicitur.

Legatũ rei alienæ, an valeat de iure canonico.

CVm *rem alienam.*] CASVS. Rem alienam, nec tuam, nec hæredis mihi legasti: an valeat legatum, quæritur: Distinguitur: aut sciuisti alienam, aut ignorasti. primo casu valet, & petere possum. secundo casu non, nisi coniunctæ personæ id legasti.

q *Cum rem alienam.* i. non suam, nec hæredis: vt ff. de le. ij. l. vnũ ex familia. §. fi rem. Itẽ secus videtur de iure canonũ: vt extra de testa. c. filius. & xij. q. v. c. si episcopus. quæ sunt contra. Sed quid si testator rem sibi cum alio cõmunem sciens cõmunem, vel rẽ alienam in qua habet aliquod ius, alicui legat? Rñ. quòd tantum iuris habebit legatarius, quantum testator in ea habebat: vt ff. de le. j. l. serui electione. §. fi. & l. si domus. §. fin.

Libertas relicta iuncta quæ testatori ceu lucrum, videtur eo ipso deberi eo.

r *Peti potest.* vt hæres iusto precio redimat & præster: vel si non potest, det æstimationem: vt insti. eo. §. non solum. & ff. de leg. ij. l. non dubium. §. fi. Accursius.

s *Vel vxori.* vt ff. de auro & argẽto. lega. l quint^a. j. §. fi. & ĵ. de fideicõ. l. prædia obligata. & æstimat iudex quæ cõiuncta sit: vt ĵ. de fideicõ. l. voluntatis. Sed hoc fallit i libertate relicta seruo quẽ testator credit suũ. nã indistinctè deberur ei: vt ff. ad Trebel. l. quidã. §. si quis filiũ. & de fideicõ. li. l. Paulus respõdit. sed in ea est speciale. Itẽ si vni filiorũ plegat pater rẽ quã credit suã, non videt valere: licet filĩ sit pſona cõiuncta: vt ff. de lega. ij. l. cũ pater. §. cuidis. quæ est cõtra. Sol. ibi ideo, ne crescat inuidia inter fratres: vt ar. ĵ. de bo. quæ libe. l. cũ oportet. j. in. Vel verius dic, & ibi tenet legatũ: sed nõ tenẽtur de euictione re euicta. nec hic dicit q. de euictione hæredes teneantur, si huiusmodi pſonus legata euincatur. sed certè imò videt de euictione agi ex testamẽto, ac si nũquã sit data: vt ff. de lega. j. l. nõ quocũq. j. tñ. §. j. & l. si domus. §. j. sed dic, vbi certi hominis credebatur, & ab eo emit hæres, vt daret: nõ tenet: si incerti, tũc tenetur: vt in dictis. ll. Itẽ quid si testator rẽ alienã posſidebat, quã suã putabat: & extraneo eã legauit? Rñ. tenet hæres tradere: vt ff. de euic. l. si is qui.

Fin.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filiæ.] CASVS. Filiæ tuæ centum legasti, deinde ei in dotem.c.dedisti:an.c.ex causa legati petere possit, quæritur? Respon.quod non.

a *Vnum*, siue erat species, siue quantitas. in hoc tamen differt: quia vbi quantitas, duplicabitur filiæ, si pattem huius fuisse voluntatis probet: quod non sic facile est in specie legata: vt. ff. de iure do. l. cum pater. & de lega. j. l. plane. §. j. Sed quid econtra si primo dedit in dotem. postea legauit? Respon. idem videtur, vt dupliplicare voluerit: vt argumen. ff. de lega. ij. l. cum quidam vxori. & l. cum pater. §. pater filiæ. & de lega. j. l. huiusmodi. §. cum pater. & ad leg. Falci. l. cum quo. §. fina. Sed argu. contra. ff. de iure do. l. cum pater. sed ibi promiserat tantum, & non dedit. alioqui esset quod dixi, vt vtrumque deberetur. & facit ad. l. ff. de lega. ij. l. Lucius. ij. §. im pubetem.

Cum responso.] CASVS. Materfamilias filiam & alium hæredes instituit. & filiæ ante partem fundum legauit. vult partem hæreditatis repudiare, & legatum petere: an possit, quæritur? Respon. quod sic: & hoc per Papi. responsionem.

b *Cum responso.* cuius mentem habes. ff. de lega. j. l. filio. & idem dicitur. l. seq. & l. qui filiabus. §. fin. & de leg. ij. l. miles. §. pro parte.

c *Renunciasset.* per quod videbatur portioni prædij, quam saltē iure habebat hæreditario, renunciare. Item contra ff. de excep. do. l. si. §. si. vbi filia non potest habere prælegata, si hæreditatem dimittit. Soli. ibi tam hæreditatem quàm legatum habet sub conditione, si debitum remittat. vnde nec legatum habet, nisi remittat: vt. ff. de leg. j. l. sed si non aliàs.

Proprias.] CASVS. Si res tua tibi legetur: an valeat legatum, quæritur? Respondeo quod non.

d *Non potuisse.* quod enim tuum est, amplius tuum fieri nō potest: vt instit. eodem. §. sed & si rem. Item hoc, cum pure legatur. secus si sub conditione: vt ff. de lega. j. l. cætera. §. j. Itē hoc intellige, nisi testator aliquid iuris in illis rebus habuit: vt quia sibi obligatæ: vt ff. de lega. j. l. apud Iulianum. §. si Titius. & l. si domus. §. fi. & l. si sic. & l. senatus. & l. si tibi homo. §. fi. & de leg. ij. l. Mæuius. §. pe. Quid autem si tempore testamenti est legata rij, & tēpore mortis testatoris est alienata? Videtur valere: vt ff. de reg. Cato. l. j. in fi. Vel dic secundum Io. quod ibi sub conditione fuit legata: vt dicta l. cætera. §. j.

Legari quæ dominus potest alienare res suas.

Monumenta.] CASVS. Monumentum mihi legasti: an valeat legatum: quæritur? Respon. quod non: secus si ius inferendi mortuum legaueris.

e *Monumenta.* id est sepulchra: vt probatur supra de relig. l. sepulchrum. Sed nunquid si monumentum, id est sepulchrū, vel legauerit, vel vendiderit ius inferendi, concedere videtur: Et videtur quod sic: vt ar. ff. de contraben. em. l. qui tabernas. & de lega. ij. l. Mæuius. §. pe. & de lega. j. l. apud Iulianum. § fi Titius. & l. si tibi homo. §. fin. & l. si domus. §. fina. & de libera. lega. j. §. & non solum. §. j.

Si vniuersa.] CASVS. Debito fiscali vel priuato obligatus, prædium mihi legasti: an valeat legatum, quæritur? Respon. quod non: si bona hæreditaria & debita rantum concurrant: sed si deducto ære alieno aliquid residui fuerit, illud cedet in legatum: nec impedientur libertates relictæ, salua tamen ratione legis Falcid. alioquin præstanda legata pecuniaria non debent.

f *Nihil.* vt ff. ad Trebell. l. j. §. is qui. & infra ad legem Falcid. l. fuccessores.

g *Libertates.* scilicet directæ. nam fideicommissaria ex solo euentu impediretur: vt infra qui ma. non poss. l. j. secus si debitor contendat pignora sibi legata à creditore: vt ff. de lega. iij. l. si mulier. & l. si tibi homo. §. fin. & l. si domus. §. fina. & de libera. lega. j. §. & non solum. §. j.

Si vniuersæ.] CASVS. Si vniuersæ facultates, quas pater vester reliquit, debito fiscali aut priuato absumuntur: nihil f ex his quæ testamento eius adscripta sunt, valere potest. ¶ Quod si deducto debito in reliquis bonis superfluum est: libertatesg impediri iuris ratio non permittit: quinh etiam legatai necnon fideicommissa, salua lege Falcidia, præstanda sunt. PP. III. Kalendas Octob. ipsis IIII. & III. AA. Coss.

Si debitor legat creditori rem pignoratam, non tenetur creditor restituere eam hæredi, etiam oblato vel soluto precio. Alexander.

XVI. Idem AA. & CC. Syllæ.

CReditor si à debitore suo rē quam pignoris nomine susceperat, legatam sibi contendit: etiam debito ab hæredibus eius oblato, quō minusk restituat, defendi potest. S. XVIII. Kalendas Februar. Sirmij. CC. Coss.

Sicut legata ferri possunt, ita & adimi. Alexander. concor. Baldus & Salycetus.

XVII. Idem AA. & CC. Eutychiano.

DAtum legatum adimi l tam pure, quàm sub conditione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis placuit. Dat. III. Non. Mart. CC. Coss.

Ille cui legatur nomen debitoris, habet eidem actionem suo nomine: non autem directam, nisi sit mandata, vel cessa. Alex.

XVIII. Idem AA. & CC. Iustino.

EX legato nominis, actionibus ab his qui successerunt non mandatis, directas quidem actiones legatarius habere non possit: vt ff. de lega. iij. l. si mulier. §. fin.

DAtum.] CASVS. Liberto tuo legatum reliquisti. an ei ademere possis, quæritur? Respon. quod sic, siue pure dicendo, siue quod habeat legatum. siue sub conditione, si nauis venerit ex Asia. idem in ingenuis est. Viuianus.

h *Adimi.* & si quidē adimatur in eodē testamento, videtur nec fuisse datū. si quidē in alio & solenni, ipsō iure adimitur. si in minus solēni volūtate, ipsō iure debetur: sed obstat exceptio: vt ff. de adi. lega. l. iij. §. fi. Sī autē fiat adēptio per inductionē: si quidē fiat ante cōsummationē testamenti, ipsō iure adimitur: alioquin per exceptionem: vt ff. de lega. j. l. si ita fit adscriptum. & de his quæ in test. delen. l. j. §. sed si legi. & §. sed consulto. & l. proxi.

Legati quæ adimi non possit.

EX legato.] CASVS. Actionem quam habes contra debitorem tuum, mihi legasti: an cum eam ab hærede tuo habeas adhuc cessam intentare possim, quæritur? Respon. quōd directā actionem sed vtilem meo nomine sic.

i *Vtilem.* alias vtilius. sed quid differt vtilis à directa? Quidam dicunt quod nihil: vt ff. de neg. gest. l. actio. Alij quod vtilis est datiua, directa natiua. Tertij quod ex contractu ex quo directa sic cessio, nascitur vtilis quod nō placet: quia si cedo tibi actionē furtiuā ex hoc contractu nascitur actio vtilis furti: quod est falsum: vt ff. de pact. l. si venus. §. pactus. Vel dic, directa ex verbis & ex mente legis: vtilis ex mente tantum: vt in summa de actio. & ff. de nego. gest. l. actio. Et nota hic sic dicit casus in quibus datur vtilis actio solo contractu sine cessione: vt hic, & supra de act. & ob. nominibus. & quando pril. in solutum. & de hæred. vend. l. emptor. & l. postquam. & ff. de pig. l. cum conuenit. & infra de donatio. l. j. & cuius.

Non tantum.] CASVS. Vxorem duxisti: intra duos menses decessit, & te hæredem instituit, & multa legata reliquit: an ob hoc minus teneant quod tāpano tempore cum ea fuistis, quæritur? Respō. quod non.

k *Quo minus.* id est nō, hoc enim necesse est fieri, scilicet debitori offerri: vt ff. de leg. ij. l. ditotem. Sed quid econtra si creditor debitori legat pignus? Valet remissio pignoris: licet debitor per hoc grauari

A quis verbis vel casibus legetur: vt supra de resta. l. quoniā. & qui admi. ad bo. pos. l. fi. nisi in appellatiis errare: vt ff. de le. j. l. iiij.

g *Cæsar.* poterit esse nominatiui & accusatiui.

Annalibus.] CASVS. Aliquod annuum mihi & hæredi meo reliquisti. an debeatur legatum, scilicet singulis annis. an primis hæredibus tantum, vel hæredū hæredibus, quæritur? Rñ. quod hęredibus hæredum: & eadem dabitur eis petitio & exactio.

h *In annalibus.* puta decem annua.

i *Velut.* secus si hoc non dixit: vt ff. de verbo. obliga. l. Stichum. §. j.

k *Semari.* etiam in infinitum: vt ff. de iu. immu. l. iiij. & de verb. signi. l. hæredis. secus in vsufructu legato tibi & hæredibus. nam de primis intelligitur: vt supra de vsufru. l. antiquitas. ne inutilis esset proprietas. & vt ff. de condi. & demonstra. l. Titio cē tum. §. Titio. ij.

Vxor quæstio.] CASVS. Testamentum fecisti, fundū Cornelianum mihi legasti, deinde Titio eius medietatem: qualiter facienda. esset distributio, apud antiquos dubitabatur. Dicit imperator quod ego in media, Titius in alterum vocabitur. Idem est si ego in totam hæreditatem, & excausa legati Titius percipere debuit medietatem: quia ego in sex vncias vocabor: ille in sex. Si autem testator mihi fundum reliquit, vel aliam rem legauit, & postea iterato mihi eundem fundum legauit; vel aliam rem mihi prius legatam, & sic tertio eundem fundum Titio reliquit, semel facta eius mentione: qualiter facienda esset distributio, quærebatur? Respondetur, siue coniunctim, siue separatim esset legatus fundus: ego in dimidia vocabor, & Titius in alia: nisi testator partes specialiter exprimerit. quo casu seruabitur eius voluntas.

Ex quinquaginta decisionib. Constan.

Legati quæ dominus potest alienare res suas.

Non tantum.] CASVS. Vxorem duxisti: intra duos menses decessit, & te hæredem instituit, & multa legata reliquit: an ob hoc minus teneant quod tāpano tempore cum ea fuistis, quæritur? Respō. quod non.

b *Donationes.* scilicet causa mortis.

c *Angustia.* quia modicum tempus est quod cum accepit. & est arg. ff. de lega. j. l. si mihi & ubi. §. j.

Vxor.] CASVS. Vxor patrui tui in fundo tuo habebat vsumfructum. illum mihi legauit: an valeat legatum quæritur? Respō. quod non.

d *Res mea.* quo ad proprietatem, vel vsumfructum.

e *Non potuit.* sed nonne potuit rem alienam legare? Respon. vtique: sed cum non sit sua, ius quod habet, tantum legare videtur. vt ff. de contrahen. emp. l. qui tabernas. & de lega. ij. l. Mæuius. §. pen. at hic post mortem nullum ius remanebit, quare legatum non tenet: vt de lega. j. l. si domus. §. fi. sic ergo quod voluit, scilicet vsumfructum, non potuit: & quod potuit, scilicet proprietatem, non dixit, neque neutrum valet: vt ff. de reb. dub. l. in ambiguo. quod est verum, nisi postea sit nacta proprietatem: vt ff. de lega. j. l. quod in rerum natura. §. j.

Legato.] CASVS. Si testamentum fecisti, & aliquid mihi legasti: non refert, per præceptionem, vel sinendi modum il lud mihi reliqueris: quia valet legatum. vel dic an obliquis casibus seu verbis.

f *Nihil.* potest intelligi vt dicat non referre inter quatuor genera legatorum, quæ sunt insti. eo. §. j. sed hoc non placet, cum Iustinianus de nouo hoc fecit: vel q̄ nō refert directis, aut obliquis verbis vel casibus legetur: vt supra de resta. l. quoniā. & qui admi. ad bo. pos. l. fi. nisi in appellatiis errare: vt ff. de le. j. l. iiij.

Annalibus.] CASVS. Aliquod annuum mihi & hæredi meo reliquisti. an debeatur legatum, scilicet singulis annis. an primis hæredibus tantum, vel hæredū hæredibus, quæritur? Rñ. quod hęredibus hæredum: & eadem dabitur eis petitio & exactio.

h *In annalibus.* puta decem annua.

i *Velut.* secus si hoc non dixit: vt ff. de verbo. obliga. l. Stichum. §. j.

k *Semari.* etiam in infinitum: vt ff. de iu. immu. l. iiij. & de verb. signi. l. hæredis. secus in vsufructu legato tibi & hæredibus. nam de primis intelligitur: vt supra de vsufru. l. antiquitas. ne inutilis esset proprietas. & vt ff. de condi. & demonstra. l. Titio cē tum. §. Titio. ij.

Vxor quæstio.] CASVS. Testamentum fecisti, fundū Cornelianum mihi legasti, deinde Titio eius medietatem: qualiter facienda esset distributio, apud antiquos dubitabatur. Dicit imperator quod ego in media, Titius in alterum vocabitur. Idem est si ego in totam hæreditatem, & excausa legati Titius percipere debuit medietatem: quia ego in sex vncias vocabor: ille in sex. Si autem testator mihi fundum reliquit, vel aliam rem legauit, & postea iterato mihi eundem fundum legauit; vel aliam rem mihi prius legatam, & sic tertio eundem fundum Titio reliquit, semel facta eius mentione: qualiter facienda esset distributio, quærebatur? Respondetur, siue coniunctim, siue separatim esset legatus fundus: ego in dimidia vocabor, & Titius in alia: nisi testator partes specialiter exprimerit. quo casu seruabitur eius voluntas.

Ex quinquaginta decisionib. Constan.

Annuis.] CASVS. Annuis mihi & hæredi meo reliquisti. an debeatur legatum, scilicet singulis annis. an primis hæredibus tantum, vel hæredū hæredibus, quæritur? Rñ. quod hęredibus hæredum: & eadem dabitur eis petitio & exactio.

Testatoris præcipimus.] D. III. Id. Decembr. Constantinopo. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

Si vni legatur totum, alteri postea pars eiusdem totius: censetur illa pars de toto adempta. h. d. vsque ad §. sed & aliam. Alexand.

XXIII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm * quæstio talis de significatione verborum animos veterum mouit, si quis cuidam agrum Cornelianū puta, vel aliū quempiā in solidū legauerit, deinde alij partē l eius dimidiam: quantā portionē primus, quantam secundus legatarius consequitur: simili dubitatione & in hæreditate, & in fideicommissis habita: cumque cōputationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignę: nos huiusmodi computationes quasi superfluas & contrarias volutati testatoris, omnes esse sopiendas cēsemus. Cū enim manifestū est eū qui ab initio duodecim vncias m rei cuidam reliquit, alij aūt postea sex, n recessisse quidem à priore voluntate, voluisse autem minui eam sex vncijs, cū alij eas obtulit: & præsens casus exitum apertissimum inueniet. Si quis itaque vel agrū vel hæreditatē reliquerit, primo quidem in totū, secūdo autē in partē dimidiam: vtrumq; in sex vncias esse vel dominum rei legatæ, vel hæredem. Et si tota re primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modū octo quidem vncias vel agri vel hæreditatis apud primum remanere, tertiā autē partē, vel quatuor vncias ad secundum migrare°. Et sic in omnibus statuendum est, id est in hæreditatibus, vel legatis, vel fideicommissis. vestigia enim voluntatis testatoris non aliter nisi per huiusmodi viam æstimanda sunt.

l *Partem.* quod potest facere, & etiam totam, si vult: vt supra eodem. l. datum.

m *Duodecim vncias.* id est totam rem.

n *Sex.* id est dimidiam.

o *Migrare.* imò videtur res transire ad dupondium in nostro casu vt ff. ad Treb. l. Marcellus in prin. & l. qui quadringenta. & de hære. instī. l. interdum. §. sed si excesit. & l. fi ita scriptum. §. quidam. & de liberis & posthu. l. si ita in princ. Ad hoc dico, q̄ hic corrigit. Vel verius distingue, vtrum certum sit testatorem excedere assem voluisse: an dubitabatur. Primo casu loquitur. d. l. interdum. noluit enim ad dupondium transire, & ex eo diuidi hæreditatem suam, quod potuit: vt instītu. de

Asse toto distributo, an sit vsque ad dupondium transire.

hære-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hære.insti.§.hæreditas. Secundo,scilicet si noluit expresse excedere assem, locum habet quod hic dicitur: vt tantum videatur minuisse primo, quantum contulit secundo, si secundo cõtulit minus asse: vt ff.de leg.j.l.si pluribus si vero contulit primo minus asse, & secundo assem: tãto plus habet secundus tacite, quãtum apparet amplius ei datum: vt dictis .ll. ad Trebell. nam in eis plus secundo dederat: & eadem distributio fieri in vacante portione: vt instit. de hæred. instit. §. videamus. & d. l. Marcellus. ad Trebell. nam in eis plus secundo dederat. Et est ratio huiusmodi diuersitatis, quia vbi legat mihi xij. tibi vj. intelligitur tibi legasse. vj. de duodecim, & ita minuisse primum legatum. & non videatur diuisisse rem in xviij. vncias, at vbi mihi primo legat sex, postea tibi duodecim: non potest dici quod legauit tibi duodecim de vj. quia est impossibile vt plus videatur ademisse primo quàm dedisse. Ex his duobus vltimis casibus, quando expresse, & quando tacite voluit excedere: vt ibi primo casu, & cætera. & ibi, si vero, & cætera. pater defunctum voluisse excedere assem, quantum ad numerum vnciarum: quia duodecim, & sex non inueniuntur sub asse. sed non. quo ad quantitatem. vbi autem noluit excedere assem, & mihi plures quàm tibi reliquit vel legauit vncias, tamen plus habeo quandoque, vel ex voluntate expressa, vel ex præsumpta: vt dicta l de lib. & posthum. l. fi ita. Tertio casu. f. cum dubitatur, voluit vel non excedere assem, præsumo quod noluerit excedere per l. iſtam. & ar. ff. de hær. instit. qui nõ militabat. §. fi. Azo. Itẽ & vbi constitit noluisse excedere velle assem, si primo assem, secundo assem dedit per legatũ: vocatur vterque in medietatẽ, nisi cõstet testatorẽ voluisse primo adimere: & tunc secundus haberet totum, vel nisi vtrunq; eorũ voluit testator solidũ legatum accipere: quia tũc vnus haberet rem, alius precium: vt ff. de lega. j. l. si pluribus. Itẽ quid si primo assem, secundo semisse m, tertio sertantem reliquit: nunquid hic tertius deminuet de asse, vel de semisse, an de vtroque? Tu dic quod de vtroque deminuit proportionabiliter: vt ff. de le. j. l. si quis testamento. §. j. quod probabilius est.

post alia. *Plures nominationes de eodem vniformiter factæ, non faciunt ipsum ad maiorem portionem vocari. Alexan.*

Sed & aliam disceptationem iuris antiqui non absimilem [a] constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis agrum Cornelianum, vel forte aliũ, vel quandam rem cuidam legauerit, & postea iterum vel sæpius ei eandem rem per legatum, vel fideicommissum dederit, post talia * autem verba testamenti Sempronio eũdem agrum vel aliam rem legauerit, vt sæpius quidem fuisset Titij mẽtio, semel autem Sempronij: quid statuẽdum est? & quid iuris sit, si coniunctim, [b] aut separatim eis relinquatur, siue in legato hoc consistat, siue in hæreditate? Huiusmodi igitur decidentes antiquam controuersiam, sancimus, cuicunque sit hæreditas, vel ager in memoratis casibus, siue coniunctim, siue soli, [c] siue sæpius [d] eidem relictus: [e] æqua lance, & hæreditatem, & agrum, & aliam quancunque rem diuidi, & ad dimidiam partem vnumquemque vocari: [f] nisi specialiter expresserit & dixerit testator, tantas quidem partes velle vnum, tantas [g] autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris voluntatem, quæ legitima est, dominari censemus. D. XV. Kalend. Decemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

A substituto exhæredati non potest legari, vel fideicommitti, etiam si exhæredato pater aliquid legauerit. Saly. Vel sic: A substituto impuberis exhæredati, non potest legatum vel fideicommissum relinqui: etiam si impuberi aliquid relictum sit. Alexand.

XXIIII. Idem. A. Ioanni præfecto prætorio.

SI legatarius, [vel fideicommissarius] celauerit testamentũ, & postea hoc in lucem emerserit: an posset legatum sibi relictum is qui celauerit, ex eo testamento vindicare, dubitabatur. quod omnimodo inhibendum esse censemus, vt non accipiat fructum suæ calliditatis, qui voluit hæredem hæreditate sua defraudare: sed huiusmodi legatum illi quidẽ auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud hæredem: vt qui alij nocendum esse existimauit, ipse suam sentiat iacturam: [a] quemadmodum si legatarius, cui propter turbem gerendam aliquid relictum sit, no subierit tutelam: ei quidem legatum aufertur, [b] pupillo autẽ adsignatur, cui ille vtilis esse noluit. Dat. Kal. Nouemb. Cõstantino. post cõsulat. Lampadij & Orestis. VV. CC.

Valet relictum factum ad tempus certum, vel incertum, quo finito ad hæredem reuertitur. & ei de restituendo fuit tempore caueri debet. Alex. & licitum est arguere de contractibus ad vltimas voluntates. Saly.

XXVI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

ILlud, quod de legatis vel fideicommissis temporalibus, [c] vtpote iritis, à legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiã talem legatorum vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cùm enim iam constitutum sit, fieri posse temporales donationes, [d], & contractus: [e] consequens est etiam legata vel fideicommissa, quæ ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: [f] post completum videlicet tempus ad hæredem ijsdem legatis vel fideicommissis remanentibus, [g] necessitatem habente legato etiam relicto pupillo danda à substituto substituto grauato etiam relicto pupillo danda à substituto substituto grauato.

a *Non absimilem.* imó similem.
b *Coniunctim.* scilicet alijs legatis non interpositis: sed cõiunctim dixit, vel bis, vel ter: nullo alio legato interposito.
c *Siue soli,* id est separatim.
d *Sæpius.* id est quater vel pluries.
e *Relictus.* siue cuilibet semel.
f *Vocari.* vt ff. de leg. j. l. plane. i. §. i. & de leg. ij. l. Mæuius. §. eũ.

niles. & de le. iij. l. fin. in princ. & est hic speciale. alias enim si aut à legatario possum relinquere, ita & ab hærede eius: vt ff. de lega. iij. l. v. §. si quis.

Si legatarius.] CASVS. Si testamentũ feci sti, & hæredẽ instituisti, & mihi aliquid legasti, & testamẽtũ celaui quo magis hęredẽ hæreditate defraudare: an ex eo testamento legarum mihi petere possim quæritur? Respõ. quod non: sed remanebit apud hæredem quasi pro non scripto, ad exemplũ eius cui erat legatũ relictum si tutelam alicuius pupilli administrare recusasset, auferetur ab eo: & pupillo adsignabitur. a *Tacitum.* idem in hærede videtur: vt. ff. de his quæ in testa. deleu. l. j. §. hærediras. & ff. de fideicom. authent. hoc amplius. Sed arg. contra. ff. eo. l. si fraudẽ. b *Assertur.* vt & ff. de iure pa. l. si quis tutor. & ff. de excu. tut. l. legatarius. & l. tutor petitus. & ff. de his qui. vt indi. l. post legatum. §. a. mittere. & de lega. j. l. eram si paris. & ff. de condic. ob cau. l. si mihi rem. sed hoc fallit in minister. vt ff. eo. l. ab administratione. Item fallit quando alias legatum erat: vt at. ff. de excusa. tu. l. sed hæc. & l. Titius. & ff. de testa. tute. l. qui tutelam. Item fallit quando para tus est subire, sed non idoneus inuenitur, puta quia minor: vt. ff. de legat. j. l. cum filius. §. non quæ omnia cõtraria specialia sunt.

Illud.] CASVS. Fundum Titio legasti in x. annos, vel vsque ad x. annos: an valeat legatum apud iurisperitos erat quæstio: quia effici temporale, & sic irritandum. Statuit Imperator, quod huiusmodi legatum valeat ad similitudinẽ contractus temporalis & donatiõis: ita tñ, vt legatarius caueat hæredi de eo restituẽdo elapso tẽpore nõ deteriore facto. c *Temporalibus.* lego tibi fundũ illum, vt vsque ad decem annos d *Donationes.* vt infra de dona. quæ sub mo. l. j. ij. & iij.
e *Et contractus.* vt loca tibi vsque ad decem annos: vel vendo tibi fundum, vt reddas mihi post decem annos: & ego tibi precium.
f *Confirmari.* potest enim legatum tempore finiri. & sic est contra. ff. de act. & obligat. l. obligationum fere. §. placet. So ibi quando annua vsuræ ad decẽ annos fuit legata, quæ etiã post tempus debentur; licet per exceptione finito tẽpore repellatur: vt ibi dicit. hic autem species fuit legatario data, vt post tẽpus reddere habeat conuenit; vt adhuc patiatur legatarium habere, sed vtendo per exceptionem, vt ibi. Item nota hic q. ex voluntate defuncti certo tempore finitur legatum. & sic est cõtra ff. de legatis. j. l. semper potest. Solu. vt vsque ad certum tẽpus gaudeat quis beneficio defuncti, testator statuere potest: vt hic. sed q. legatarius si cessat legarum petere, repellatur, nisi tempore in lege statuto: non potest facere testator: vt ibi.
g *Remanebit.* ipso iure ex voluntate defuncti.
h *Restituatur.* sic ff. vsufru. quemadmo. caueat. l. j.

DE VERBORVM ET RERVM SIGNIF. *Continuatio.*

Quia in testamento quædam vocabula obscura, & res inuenimuntur: ideo titul. de verborum & rerum significatione: sed generalius dicit ff. eod. titu.

Rædijs.] CASVS. Fundum mihi legasti, in quo erat vinum & oleũ: an ista cedant legato, quæritur? Distinguitur: aut erant in eo reposita, vt eis vteretis, cum ibi venisses: aut vt venderentur, primo casu cedunt legato, secundo non. Idem est si aliquid in eo prædio deposueris ad tempus propter incursum hostium, quod legato non cedet.

i *Ex fructibus.* s. illorum prædiorum.
k *In eodem.* & ex eodem: quod facit dubitationem.
l *Fuit.* hoc tamen quandoque non consideratur: vt argum. contra. ff. de rebus eo. l. j. §. fi defunctus.
m *Eam* vt arma.
n *Tutelæ.* i. defensionis: & sic ad tẽpus: vt. ff. de leg. iij. l. si fundus. & l. si ita legarum. & arg. ff. de pig. l. debitor.
o *Prædium.* in quo prædio erat fortis domus.
p *Illic.* id est, in illo fundo.
q *Legato.* cur aliud si domus instructa legatur, vbi indistinctè non continetur vinum: vt ff. de fund. instru. l. si ita. §. domo? Ioan. Sed respõderet: quia ex ipso fundo colligitur vinum, vnde quandoque cum eo legati videtur, vt hic dicit, sed non cum domo. Vel dicillam intelligi secundũ istã: vt si habeat gratia domus, cedat legato: vt & in eo. titu. l. quæsitum. §. sed si fundus. & §. Neratius.

Domo instructa legata, an cõtineatur vinum.

Fundo.] CASVS. Fundum vt erat instructus mihi legasti. quæ legato cedant, quæritur? Respondetur quod non solum serui, quos ibi colendi causa habuisti, sed omnia quibus instructus est fundus: non quæ ad tempus propter hostium incursum ibi reposuisti. Item alia quæ erant ibi gratia colligendorũ ac conseruandorum fructuum, puta corbes, granaria, & similia. Item pecora ftercorandi fundi causa.

Fundo instructo legato, an cõtineantur instrumenta, fundum & instrumentum legata, differunt.

r *Vilicum.* seruum.
s *Homines.* seruos.
t *Ageret.* vt libros, in quibus solatiabatur cum ibi erat.
v *Instructus.* vt instrumenta fundi. Et nota quòd refert vtrum dicat testator, lego prædium instructum: an fundum cum instrumento, siue fundum & instrumentum. primo casu continetur non solum ea quæ sunt ibi gratia fundi colendi, sed etiam instrumenta quæ habet causa sui paterfamilias, vt libros, vinum, & frumentum causa sui & familiæ, alijs autem casibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõtinẽtur ea tantũ quæ ibi sunt, vt ager colari: vt boues, aratrũ, ligones, falces messoriæ, putatoriæ, & similia. & probatur hæc differentia hic, & ff. de fun. instruc. l. si cui. & l. quæsitum. §. sed si fundus. secũdum Azo. Vel aliter idẽ si dicat fundũ instructũ, vel fundũ cum instrumento, vel fundũ & instrumentũ. nã in quolibet casu continetur instrumentũ fundi, & instrumentũ patrisfamilias, vt hic dicit. sed in hoc casu est differentia: quia ex hac scriptura fundus eũ instrumento, alienato fundo, si moriatur testator, nihil erit legatum: sed in aliis duobus casibus remanet legatũ instrumenti, scilicet patrisfamilias. nã fundi instrumentum sequitur alienationem fundi: vt dicta. l. si cui. Tertij dicunt, siue dicat fundum instructum, vel sicut instructus est, vel fundũ & instrumentum, etiã patrisfamilias instrumentũ cõtinetur, non solũ fundi: vt dicta l. quæsitum. §. sed si fundus. & §§. sequentibus. & hic: an fundũ cum instrumento: quo casu solum instrumẽtum fundi continetur legato. & hoc placet, adiecta etiã illa differentia quæ fit in dicta. l. si cui.

† certissimi. Fundo simpliciter vendito, an venisse instrumenta.

* Id est fenestrata.

* In vet. cautionem, vel cautel. supra.

a *Tempore causa*. vt fit vel ΑΣΦΑΛΕΙΑΝ, minime &c. vestle. Cõtinet.

b *Seruandum*. arcæ, & similia: vt ff. loca. l. sed addes. §. illud.

c *Pascendi*. ff. de seruit. rusti. prædi. l. pecoris.

* Concord. glo. super verbo, cautione. in c. quia fronte. extra de appel.

SAncimus] CASVS. Testamentum fecisti, me heredem instituisti, Titio fundum sub cõditione legasti, & mihi præcepisti, vt ei cautionem præstarẽ de legato præstando conditione existente: quid nomine cautionis intelligatur, puta nuda promissio, vel fideiussoria, quæritur? Rñ. nuda promissio. vel dic exemplum. C. tit. j. l. vltima in fine.

d *Cautionis*. si testator præcepit cauere: idem si lex.

e *De satisdatione*. quæ sit cũm fideiussor accipitur: vt ff. qui satisda. cog. l. j.

f *Nudum*. a pignore vel fideiussore, nõ a stipulatione. Sed contra. ff. mandati. l. si mandato Titij. §. fin. Solue, ibi est idonea. Itẽ cõtra ff. de colla. bo. l. j. §. cauere. Solu. cautio est genus: vt ff. de regulis iur. l. plus cautionis. Sed in vltima voluntate pro nuda ponitur: vt hic. & codẽ modo rñ. §. de pcur. l. j. quæ est cõtra.

temporis a causa in eo habuit, relicta esse, iuris auctoritate definitum est. ea etiam quæ tam fructuum colligendorum, quàm seruandorum, b item pecora stercorandi vel pascendi c causa ibi constituta, vt de his fructus capiantur, vel vt fundus sit instructus: fideicommisso cedere, certi † iuris est. Dat. Non. Octo. Sitmij. AA. Conss.

Cautionis verbo simplex cautio significatur. Bal. Vel sic: Verbum cautio simpliciter prolatum a testatore, vel a lege cauti, intelligitur de nuda promissione: nisi aliud sit dictum. hoc dicit no. Sa.

IIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Iuliano. P. P.

SAncimus] CASVS. Testamentum fecisti, me heredem instituisti, Titio fundum sub cõditione legasti, & mihi præcepisti, vt ei cautionem præstarẽ de legato præstando conditione existente: quid nomine cautionis intelligatur, puta nuda promissio, vel fideiussoria, quæritur? Rñ. nuda promissio. vel dic exemplum. C. tit. j. l. vltima in fine.

d *Cautionis*. si testator præcepit cauere: idem si lex.

e *De satisdatione*. quæ sit cũm fideiussor accipitur: vt ff. qui satisda. cog. l. j.

f *Nudum*. a pignore vel fideiussore, nõ a stipulatione. Sed contra. ff. mandati. l. si mandato Titij. §. fin. Solue, ibi est idonea. Itẽ cõtra ff. de colla. bo. l. j. §. cauere. Solu. cautio est genus: vt ff. de regulis iur. l. plus cautionis. Sed in vltima voluntate pro nuda ponitur: vt hic. & codẽ modo rñ. §. de pcur. l. j. quæ est cõtra.

CVm quidam.] CASVS. Cum sit disiunctio, refert an fiat personarũ, aut rerũ. Si personarũ, veluti si sic dicat testator: Illũ aut illũ hæredem instituo. illi aut illi do lego. apud antiquos dubitabatur an valeat legarũ vel institutio. quidã dicebãt in institutione vnum vocari ex institutione, aliũ ex substitutione, in legatis posteriorẽ tãtũ admitti ad legatũ. Dicit ergo imperator q si nũc aliter fiat institutio, q debet accipi aut pro &, idẽ est cũ dicitur, illi aut illi libertatẽ relinquo. illũ aut illũ filio meo impubi tutorem do. & hoc in prima. Si autẽ sit disiunctio rerum, vt Titio illã aut illam rem do lego. habent locũ quæ in veteri iure sancita sunt: scilicet q hæredis scriptio, quam illam da re velit. & fic aut sumitur proprie. & hoc in secunda. hoc locũ habebit in contractibus. & hoc in tertia.

Disiunctiua apposita inter personas, ponitur pro coniunctiua: secus si inter res. idem in contractibus. Bal. Vel sic: Disiunctiua posita inter personas honoratas, vel gratias fauore pupillorum tam in vltima voluntate, quàm in contractibus, accipitur pro coniunctiua: secus si inter res sit apposita. Sal.

IIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam g sic vel institutionem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel tutelam scripsisset, *Ille aut ille mihi heres esto*. vel, *Illi aut illi do lego*, vel, *dari volo*. vel, *Illum aut illum liberum*, aut *tutorem esse volo* vel *iubeo*. dubitabatur vtrũmne inutilis sit huiusmodi institutio, & legatum, & fideicõmissum, & libertas, & tutoris datio: an occupantis melior conditio sit: an ambo in huiusmodi lucra h vel munera i vocentur: & an secundum aliquem ordinem k ad mittantur: an vterq; omnimodo cum alij l in institutionibus primum quasi institutũ admitti, secundum quasi substitutum, alij in fideicommissis posteriorem m solum accepturũ fideicõmissum existimauerint, quasi recentiore voluntate testatoris vrentem. Et siquis eorum n altercationes figillatim exponere maluerit: nihil prohibet non leue libri volumen extendere, vt sic explicari possit tãta auctorum varietas, cum non solum iuris o auctores, sed etiam ipsæ principales constitutiones, quas ipsi auctores retulerunt, p inter se variasse videntur. ¶ Melius itaque nobis visum est, omni huiusmodi verbositate exposita, cõiunctionem *aut*, pro & accipi, vt videatur copulatiuo modo esse prolata, & magis sit παραδιεζευγμένη, vt & primam personam inducat, & secũdam non repellat. ¶ Quemadmodum enim (verbi gratia) in interdicto *Quod vi aut clam*: q *aut* coniunctio pro & apertissimè r posita est: s ita & in omnibus huiusmodi casibus siue institutionum, siue legatorum, siue fideicommissorũ, vel libertatum, seu tutelarum, hoc est intelligendum, vt ambo veniãt æqua lance ad hęreditatem, ambo legata similiter accipiant: fideicommissum in vtrumq; diuidatur: libertas t vtrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio: vt sic nemo defraudetur à commodo testatoris: & maior prouidentia pupillis u inferatur: ne dũ dubitatur, x apud quem debeat esse tutela, in medio y res pupillorũ depereant. ¶ Sed hæc quidem sancimus, cũm in personas z huiusmodi proferatur scriptura. Sin autem vna quidẽ est persona, res autem ita derelictæ sunt. *Illam aut illã rẽillã do lego*, vel *per fidei commissum relinquo*: tunc secũdum veteres regulas & antiquas definitiones, vetustatis iura maneant incorrupta, a nulla innouatione eis ex hac constitutione introducenda. Quod etiã in contractib^pb locũ habere censemus. Dat. pridie Kalen. Maij, Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

Quando res suam familiæ sonat in personis, intelligatur de propinquis secundum ordinem proximitatis, & de quibus fuit in vsibus in substituendo vel alias. Sed quando nomen familiæ sonat pro re bona, intelligatur pro substantia honorum. Bal. Vel sic: Rerum familiæ debet intelligi eadem per fideicommissum appellatione familiæ contenta, & sic hic legitur. Sed autem stat de familia potest legitur de reum. Sal. ye.

v. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SVggestioni Illyricianæ aduocationis respondentes, decernimus familiæ nomeu talem habere vigorem: parentes & liberos, omnésque propinquos, & substantiam, libertos etiam, & patronos, necnon seruos per hãc appellationem significari. Et si quis per suum elogium a fideicõmissum familiæ suæ reliquerit, nulla speciali b adiectione super quibusdam certis personis facta: non solum propinquos, sed etiam, his deficientibus, c generum & nurum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium morte filij vel filiæ fuerit dissolutũ. Nullo enim modo possunt † gener vel nurus filijs viuentibus ad tale fideicommissum vocari: cum hi d proculdubio eos e antecedant. & hoc videlicet gradatim fieri, vt post eos f liberi veniant. Hoc eodem valente & si quis rem immobilem cuidam legauerit, vel fideicommiserit, eamque alienare prohibuerit, g adiciens, vt si hoc fideicommissarius prætermiserit, familiæ suæ res acquirantur. In aliis autem casibus nomen familiæ pro substantia h oportet intelligi: quia & serui & aliæ res in patrimonio vniusquisque esse putantur. Dat. XV. Kal. Nouemb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

Quod si principaliter ad euitandum damnum proprium faciat, non si propter aliorum malum: vt arg. ff. de aqua plu. arce. l. j. §. denique.

k *Eum*. f. substitutum, & eius hæredem: vt ff. co. l. de libertatibus. §. hæredem. Sed videtur directam dari, etiam si non fuit aliqua fraus cõmissa, cum legata ab instituto, intelligãtur tacitè repetita à substituto: vt ff. de leg. ij. l. si alienus ser. Legata ab instituto repetita, an vsus. & l. cum pater. §. *datur* repo. ab instituto. & de leg. j. *tita à substi* l. licet. & j. ad Treb. l. *tuto*. iiij. Respon. hic testator noluit esse repetita, quasi non teneretur substitutus: vt d. l. licet. nisi propter huiusmodi fraudem. An autem substitutus teneatur, cum & ipse fecerit fraudem? Respon. sic in subsidiũ. prius enim substitutus, qui possidet, est conueniẽdus: vt arg. ff. eod. l. licet. in fi. & l. si pecuniam. & l. seq. Vel dic non conueniri institutum, nisi accepert pecuniam pro omittẽdo: vt d. l. licet. & l. si quis pecuniam. & l. si non solus. §. fin. ibi, si autem sine pecunia, &c. hic autem hoc primo casu non habuit pecuniam.

l *Participantium est*. idem si non participasset secũdum. P. Sed argu. contra. ff. eo. l. hũ.

m *Accepta*. quam accepit institutus à substituto, vt hæreditatem omitteret.

n *Cogitur*. scilicet institutus à se relicta, & substitutus similiter à se substituto relicta: vt ff. eo. l. si nõ solus. §. fi. ibi. item si solus, &c. & j. de fideicom. libe. l. j. in fi. Sed videtur quẽliber in solidum teneri: vt ff. eo. tit. l. si pecuniã. & l. si à substituto. quæ sunt contra. Sed dic quòd ibi quilibet possidebat, scilicet institutus & substitutus, ab intestato, cũm ambo essent legitimi: hic substitutus tantum, & ab vtroque idem erat ibi legatum, quasi ambo in solidum grauati essent: secus in duobus hæredibus omittentibus ex testamento: quia habentes ab intestato. similiter vt prius pro partibus tenẽtur: vt ff. eo. l. si duo. & l. si non solus. infi., Item adhuc videtur primo possessorẽ hæreditatis conueniendũ. ff. eo. l. si quis pecuniam. sed ibi loquitur quãdo idem erat relictum ab instituto & substituto: si autẽ diuersa, quilibet suis legatariis tenetur: vt dixi.

o *Non posse*. vt ff. eo. l. de libertatibus. §. j. & ff. de manu. testa. l. testamento manumissus. & ff. de castren. pecu. l. pater. §. pater. Vel dicitur vsurpari: vt infra.

legatarum: vt in prædictis ll. continetur. Sed certe & in alterutrum personarum est idem, quod & vtrumque pro & accipiatur: vt si vendam rem meam tibi aut illi, cum ambo præsentes sitis: vt hic. Nec obstat. ff. de contrah. emp. l. fundum. quia ibi non vtrique vendebatur, sed vni: quia tibi & alteri volebat emere, quod alteri non potest. hic autem quando cum vtroque contrahit. Item nec ob. ff. de verb. ob. i. Lecti qui. & qui sibi. quia & ibi cum vno tantum contrahit: & alter potuit ad solutionẽ tantũ.

Scripsit. CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, familiæ tuæ decem legasti, qui familiæ nomine continentur, quæritur? Rñ. quod non solũ superiores, & inferiores, & collaterales: sed liberti & patroni, nurus & gener. Idem est si testator mihi fundum legauerit, & ne alienẽ prohibuit: quod si faceret, eundem fundum familiæ legauit: an acquiratur familiæ quomodo supra? Respon. q &, & hoc in secunda. Alias autem sumitur familia pro substantia: prout dicitur familiæ crassitudinẽ, id est, hæreditatis diuidendæ. & hoc in tertia & vltima parte. Viuia.

Per suum elogium. primum exemplum.

Nulla speciali. nam sine secus esset. ff. de leg. ij. l. omnia. §. fin.

Disiunctibus. scilicet propinquis.

Hæ. scilicet filij.

Et. scilicet nurum & generum.

Post eos. scilicet generum & nurum. Et nota. primo vocati liberos. Secundo parentes. Tertio collaterales. Quarto generum & nurum. Quinto liberos: vt hic, & ff. de lega. ij. l. peto. §. fratre. & l. cum pater. §. pen. & ad Trebel. l. hæredes. §. fin.

Prohiberet. quod fit quando quæ vt §. de reb. alie. non alie. l. & §. de fideicom. l. voluntas. & §. de condic. ob. cau. da. l. ea.

Pro substantia. vt in familiæ erciscundæ iudicio. & alias hanc significationem: vt ff. de verb. sig. l. pronunciatio. §. familiæ.

SI OMISSA SIT CAVSA TESTAMENTI

Scripto hærede &c. hoc in fraudem relictorum seu libertatum. Et nota quod scripta vna inducuntur hoc edictum. Prima contra eum qui omittit ex testamento aliter, & adit ab intestato in fraudem legatorum: vt infra eo. l. si in testa. & ff. eo. l. Secundo contra eum qui dimittit adire, vt ad substitutum transeat, & in fraudem fiduciæ: vt j. eo. l. s. Tertio quando ideo, vt permittit ad legitimum: vt ff. eo. l. §. fina.

SI fraudem.] CASVS. Testamentum fecisti, heredem instituisti, & ei substituisti, & mihi legatum reliquisti, in fraudem mei omisit hæreditatem institutus. à quo petam legatum, quæritur? Distinguitur: aut interuẽtu pecuniæ eam omisit: aut non. primo casu agam contra substitutum, secundo casu contra substitutum si fraudis particeps fuit. Viuianus.

Seu fraudem legatorum. ab instituto relictorum, & institutus fecit hanc fraudem, & substitutus participauit, vt subiicit. Sed numquid substituẽdo videtur testator permittere omitti? Respon. Codex.

quòd sic, si principaliter ad euitandum damnum proprium faciat, non si propter aliorum malum: vt arg. ff. de aqua plu. arce. l. j. §. denique.

k *Eum*. f. substitutum, & eius hæredem: vt ff. co. l. de libertatibus. §. hæredem. Sed videtur directam dari, etiam si non fuit aliqua fraus cõmissa, cum legata ab instituto, intelligãtur tacitè repetita à substituto: vt ff. de leg. ij. l. si alienus ser. Legata ab instituto repetita, an vsus. & l. cum pater. §. *datur* repo. ab instituto. & de leg. j. *tita à substi* l. licet. & j. ad Treb. l. *tuto*. iiij. Respon. hic testator noluit esse repetita, quasi non teneretur substitutus: vt d. l. licet. nisi propter huiusmodi fraudem. An autem substitutus teneatur, cum & ipse fecerit fraudem? Respon. sic in subsidiũ. prius enim substitutus, qui possidet, est conueniẽdus: vt arg. ff. eod. l. licet. in fi. & l. si pecuniam. & l. seq. Vel dic non conueniri institutum, nisi accepert pecuniam pro omittẽdo: vt d. l. licet. & l. si quis pecuniam. & l. si non solus. §. fin. ibi, si autem sine pecunia, &c. hic autem hoc primo casu non habuit pecuniam.

l *Participantium est*. idem si non participasset secũdum. P. Sed argu. contra. ff. eo. l. hũ.

m *Accepta*. quam accepit institutus à substituto, vt hæreditatem omitteret.

n *Cogitur*. scilicet institutus à se relicta, & substitutus similiter à se substituto relicta: vt ff. eo. l. si nõ solus. §. fi. ibi. item si solus, &c. & j. de fideicom. libe. l. j. in fi. Sed videtur quẽliber in solidum teneri: vt ff. eo. tit. l. si pecuniã. & l. si à substituto. quæ sunt contra. Sed dic quòd ibi quilibet possidebat, scilicet institutus & substitutus, ab intestato, cũm ambo essent legitimi: hic substitutus tantum, & ab vtroque idem erat ibi legatum, quasi ambo in solidum grauati essent: secus in duobus hæredibus omittentibus ex testamento: quia habentes ab intestato. similiter vt prius pro partibus tenẽtur: vt ff. eo. l. si duo. & l. si non solus. infi., Item adhuc videtur primo possessorẽ hæreditatis conueniendũ. ff. eo. l. si quis pecuniam. sed ibi loquitur quãdo idem erat relictum ab instituto & substituto: si autẽ diuersa, quilibet suis legatariis tenetur: vt dixi.

EVm qui.] CASVS. Hæres institutus potuit adire hæreditatem ex testamento, & non vult, sed ab intestato: quia forte proximior est: an obsit libertatibus in testamento relictis, quæritur? Respondetur quod non. & hoc in prima. Si autem testamentum tale fuit, ex quo adiri non potuit hæreditas, vel bonorum possessio, quia forte erat minus soleune, adiit ab intestato: legatorum persecutioni locus non est. & hoc in secunda. Si autem testamento recte facto hæres scriptus adire non vult, alius autem ab intestato succedit, legata aut etiam libertates ex testamento non debebuntur. & hoc in tertia.

o *Non posse*. vt ff. eo. l. de libertatibus. §. j. & ff. de manu. testa. l. testamento manumissus. & ff. de castren. pecu. l. pater. §. pater. Vel dicitur vsurpari: vt infra.

TITVLVS XXXIX.
SI OMISSA SIT CAVSA testamenti.

Si institutus in fraudem legatariorum repudiat hæreditatem, & vadit ad substitutum vulgarem: ipse substitutus adiens tenetur ad legata ab instituto relicta si dolus fuit communis participatus cum ipso: & etiam institutus tenetur si pecuniam accepit. hoc dicit. Et dividitur in duas partes. Secunda dicit. Bald.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Ianuariæ.

SI in fraudem legatorum † transmissam hæreditatem ad substitutum p batura es: vtilis actio aduersus eum s cum quo fraudis consilium participatum t est, tibi competit. ¶ Plane si pecunia accepta m omisit aditionem legata & fideicommissa præstare cogitur. n Accep. Kalen. Octob. Fusco & Dextro Conss.

II. Imp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS. C. Victoriæ.

EVm qui cũm testamento posset obtinere hæreditatẽ, ab intestato ius successiõis voluit amplecti. libertatib.o eodẽ testamẽto datis obesse nõ posse, o iã pridem placuit. Quòd si cũ iam neq; adiri ex testamẽto hæreditas, neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Possessio.* secundum tabulas.
b *Non vsurpabitur.* id est, non deducetur in vsum prauum: vt ff. de fideicom. liber. l. j. & de manu. testa. l. ij. & ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. fin. Vel die vsupari, quando potest adiri ex testamento, & omittitur, & accipitur ab intestato. De bonorum autem possessione ideo dicit, quia quandoque ipsa petitur, & tamen testamentum non valet de iure ciuili, & dantur legata: vt not. insti. qui. mo. testa. in fin §. non tamen. & ff. de iniust. testa. l. postthumus.
c *Nullo.* ordinario vel extraordinario.
d *Cessante.* non in fraudem creditorū, sed propter laborem vitandū. Accursius.
e *Manifestum est.* nisi in casibus: vt ff. de fideicō. l. eam. ibi plene dices.

† *Si Proculiana.* SI Proculiana patri tuo reliquit, & ei successisti: an à scriptis hæredibus à Proculia. volētibus succedere ab intestato, omissa causa testamenti, petere possis legatū patri tuo relictum, quæritur? Resp. quòd sic: quatenus patitur lex Falcidia.
f *Scripti iure.* à Proculiana.
g *Ab intestato.* repete, successerunt.
h *Patitur.* tenetur ergo Falcidia per prætorem, ac si ex testamento adissent: vt hic, & ff. eo. l. si duo. §. fina. & l. qui autē. in princ. & ad legē Falci. l. j. §. ad eos.
i *Volis.* qui estis hæredes legatarij: vt hic, & ad hoc ff. quādo dies lega. ce. l. fi. & ff. de fidei com. l. si in persona.

DE INDICTA *viduitate, & lege Iulia Miscel. la tollenda.*

† *deficit vsr. recte contus.*

LEgatum.] CASVS. Testamentum fecisti, hęredem instituisti, decem Titio legasti, si vxor mea me mortuo nuptui alij se non collocaret. an legarum peti possit, quæritur? Respon. quod legatum cōditionale est: & si alij nupsit, deficit conditio, & peti non potest. Viuianus.

k *Legatum alij.* secus si eidem: vt j. l. proxi. & ff. de condit. & demon. l. cum tale. §. si arbitratu. & §. Meuię. vel etiam si alij, si mō dō ad eam adire debear, vel alia fiat fraus ad nuptias impedien das: vt ff. de condit. & demon. l. auia. §. Titio. & l. hæres. §. fi.
l *Si vxor.* scilicet alicuius vel sua.
m *Deficit.* existere autem videtur. cum certum est eam nubere non posse: vt ff. de condit. & demon. l. hoc genus.

Mitiguitates.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, vxori tuæ. x. legasti si alij te mortuo non nuberet. lex Iulia permittebat ad secundas nuptias cōuolare præstito iuramento quod hoc faceret causa liberorum procreandorum, & hoc intra annum à tempore mortis viri: post annum accipiebat legatum, præstita cautione Mutiana de restituenda re cum fructibus. Dicit imperator quod vult, quod etiam lex cessit & cautio prædicta: vnde non præstito sacramento nubat: & siue habeat liberos, siue non, legatum percipiat, vsufru. quemadmodum testament. aperi. l. j. §. diem. & instituit. vi bo. rapt. §. quia. & in fin. de Lati. liber. toll. l. j. §. ille autem. & ff. de iudi. l. si legatio. in fin. & l. cum qui. §. fin.

Virtutibus.] CASVS. Hæc authen. corrigit. l. codicis; & dicit quod intra annum non potest mulier assequi relictum, nisi certū esset quod nuptias contrahere non posset, vt quia monacha facta est; sed post annum bene potest assequi relictum, si caueatur de non iubendo. Sed quā cautionem debet præstare? Certe si legata erat res immobilis: præstabit iuratoriam cautionem, & obligabit bona sua: si est mobilis, præstabit fideiussoriam cautionem: sed si nubat, perdit relictum: & restituit rem cum fructibus.

a *Cui relictum.* sumitur ex authen. de nupt. §. quæ vero. col. iiij.
b *A coniuge.* id est à viro vxori, vel econtra: vel etiam ab extraneo: vt subijcit.
c *Intra annum.* à tempore mortis testatoris.
d *Desiuit.* vt quia sit monacha facta, vel conuersa: vel sacerdos, & est vir: vt in cor. huius authen. Et nota quod hæc authent. corrigit. l. codicis secundam huius tit. quæ permittebat capere statim.
e *Cum fructibus.* scilicet præteriti temporis, vel si dat pecuniam, & eam mutuatus fuerit alicui, restituet quantum percepit: sed si in suam vertit, tunc vsque ad tertiam centesimæ. Vel si fiat res mortuo te viuente, cōtra dericetor, sustinet medietatem periculi: vt in cor. huius authen.
f *Idoneam.* id est idoneam habet substantiam: vt in cor.
g *Contractis nuptijs.* scilicet secundis. Sed an idem in primis: vt relinquo virgini ne nubat: vel ei qui nunquam nupsit? Respon. secundum Ioan. legem veterem seruari, vt nubere possit, & habere legatum: vt ff. de conditio. & demon. l. cum tale. §. Maniæ. & l. quoniens. & l. Titiæ. quæ sunt contrariæ huic authentic. tantū de secundis dicit nuptijs. Alij vt Ir. dicūt idē in virgine multò magis: cum virginum vita sit felicior, quàm conuentium: vt in authent. de leno. §. j. colla. iij. ADDITIO. Tu teneas opinionem Ioan. quam Azo in summa huius tituli in fine putat indubitanter esse veram: & eam tenent communiter doctores.

Legem Iuliam.] CASVS. In prima parte dicit Imperator, quod sicut in fœminis lex Iulia & Mutiana cautio sublata est, ita & in maſculis tollenda est. Et si aliquis vxori suæ legauerit, cum vidua erit, vel quotiens: vel econtra vito quando vxorem amiserit: qualiter intelligenda sint ista verba, quæritur? Respond. quod statim ex quo vidua erit, petit legatum: Codex.

no. non dari viam malignandi: vt infra vnde vi. l. meminerint. & ff. de transactio. l. cum hi. §. si cum lis. & ff. quemadmodum testament. aperi. l. j. §. diem. & instituit. vi bo. rapt. §. quia. & infra de Lati. liber. toll. l. j. §. ille autem. & ff. de iudi. l. si legatio. in fin. & l. cum qui. §. fin.

Hodie conditio viduitatis in viduo non spernitur, & legatum ei forma hac. l. statuta debetur. Salye.

CVi relictum a quid fuerit à coniuge, b vel à qualibet persona ne secundas ineat nuptias: intra annum c quidem nō perat, nisi spes nuptiarum deficiat: d post annum verò capiat, præstita cautione rei cum fructibus e restituendæ, si contra fecerit. ¶ Pro re immobili iuratoria cautio fiat cum hypothecis: pro mobili (si persona sit idonea f) eadem sit cautio: alioqui & fideiussor exigitur, si præstari potest. ¶ Contractis nuptijs g res data vindicari potest: quod sic admittitur, ac si ei relictum vel ordinatum non esset.

Lex Iulia Miscella correcta in mulieri, est correcta in viro: & conditio in viduitate apposita, si perficere iuramentum non requiritur, est expectanda. Baldus Vel sic: Conditio quæ viduitatem indicit, sicut spernitur in fœminis, ita & in maſculis: & relictum in casu viduitatis seruatæ, debetur statim in eventum ipsius. Salycetus.

III. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

LEgem Iuliam Miscellam quemadmodum in fœminis sustulimus, ita & in maſculis esse sublatam, pertinere quidem ad sensum nostræ legis, quam super hoc promulgauimus, h non est incertum. ne tamen quædam ambiguitas simplices animos moueat, etiā expressim i sancimus legem Iuliam Miscellam & senatusconsultū k quod circa eam factum est, necnon Mutianam cautionem, quæ super talibus nuptijs introducta est, non solum in fœminis, sed etiam in maſculis cessare. ¶ Sed quia apud Vlpianum in libris Sabinianis inuenimus quædam verba, quæ effugiunt legis Miscellæ obseruationem: ne quis & ea sublata esse putauerit, sancimus, cum huiusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, l *si vidua erit*, vel *quotiens vidua erit*: vel è contrario maribus, *si amiserint vxores*: vel *quando ad cœlibatum pertenerint*: non vetari ea vindicare, vel legitimo m modo sumere, quæ eis de relicta sunt. Neque enim vt permaneant n vel o fœminæ in viduitate, vel maſculi in cœlibatu, videtur esse relictum: vt locum ante † nostram legem habeat lex Iulia Miscella, p quæ iam perempta est: sed cùm primum hoc euenerit, illico competat talibus personis eius quod relictū est, persecutio: q quia sub conditione relictum esse videtur, siue semel, siue in annos singulos hæc liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suæ tristitiæ. r Dat. Kalend. Nouembr. Constantinopo. post consulatum Lādij & Orestis VV. CC.

TITVLVS XLI.

DE HIS QVAE POENAE nomine in testamento vel codicillis scribuntur vel relinquuntur.

Relictum vel in alium transfatum pœne nomine, valet: nisi ob turpem causam vel impossibilem conditionem relinquatur.

I. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

DITIO. Tu dicas q per talia verba non impeditur mulier trāsire ad secunda vota, & capere relictū, secundū Bar. hic: quia caste & honeste viuere dicitur, quæ virū accepit: vt l. mulier. j. cū ponderetur. ff. ad Treb. licet Bal. in l. cū filius. §. qui Mutianam. ff. de lega. ij. teneat contrariū. Vnde cōsiliū est, quod adda tur in verbis testamenti: & quod ad secunda vota nō trāierit.
r *Tristitiæ.* quia amisit vxorem: vel econtra vxor virum.

DE HIS QVAE POENAE NOMINE IN *testamento vel codicillis scribuntur, &c.*

SVperuacuum. Dicitur. Primo ius antiquū tollit. Secūdo nouū inducit. Tertio à nouo excipit. Secūda ibi, Sed licere. Tertia ibi, Quod si aliquid. Sal. CASVS. Olim si testator hæredē vel legatariū dānauerat in pœna pecuniaria, & si volūtati suę nō paruisset, nō valebat testamentum. Statuit imperator per hāc. l. q nihilo minus valeat: & spcipere poterit testator heredi vel legatario dare pecuniā, si voluerit parere suę volūtati. Si autē aliqd probrosum peceperit, vel impossibile: impune ei nō parebitur. Viu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Libertatibus.* contra. ff. de leg. j. l. plane si filium. §. si. Solu. hic non dicit valere ab eo relictum, sed auferri ei libertatem si non det relictum. ar. ff. si quis omiss. cau. test. l. si quis sub conditione.
b *Summum.* id est, si non sed videtur cõtra. ff. de condi. & demõ. l. multa in prn. & ff. eo. l. j. vbi dicit relicta in pœnã non valere.

Sv peruacuam obseruationẽ veterum legum †, per quam testatorum voluntates ad effectũ duci impediebãtur, amputamus, præcipientes nullũ valere dicendo pœnæ nomine quædam esse relicta vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnam inferre quibus voluerit tam in adimendis hæreditatibus vel legatis vel fideicommissis vel libertatibus, [a] quàm in præcipiendo ad alias personas eas transferri ab eo cui relicta ab initio sunt, vel aliquid aliis ab eo dari, si minus[b] dispositionibus suis hæres vel legatarius vel libertate donatus paruerit.

¶ Quòd si aliquid [c] facere vel legibus interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile iussus aliquis eorum fuerit: tunc sine vllo damno, etiam neglecto testatoris præcepto, seruabitur. [d] Dat. Kalen. Ian. Constantino. D N. Iustiniano. A. PP. II. Conss.

† *In quibus dã exemp. nõ hal etur vox legum.*

a *Et etiã ho die differit multis differẽbus a à legatis.*

Legatũ an visetur pro pter cõdatio nẽ impossibis ceptum valet. Sol. ibi nõ erat impossibile intra triduũ post mortẽ manumitti, cũ viuẽte testatore Romã venire poterant seruitum.

TITVLVS XLII.

DE FIDEICOMMSSIS.

Præstatio trieniualis alimentorum concurrente fauore vltimæ voluntatis facit legatum deberi etsi non in futurum ex voluntate minus solennis. h. d. secundum cõmunem lecturam. Vel sic: Triennalis præstatio alimentorum ex certa scientia fideicõmissum eorum roborat, validum qualificat, & declarat. & ita casus unum de lectum comprehendit. Salyc.

Separatim ideo loquitur de fideicommissis: quia secundum antiqua iura in DE FIDEICOMMISSIS.

SI probaueris.] CASVS. Fecisti testamentũ minus solenne: matrem tuam hæredẽ instituisti: ab ea alimentũ menstruũ. i. singulis mensibus præstandum mihi reliquisti, & vestimẽtum annuum. & ea præstitit mihi per triennium: an sibi præiudicauit quo magis futuri temporis alimenta præstaret, & si in præteritum solutum non fit, quæritur an teneatur? Respon. quod sic.

b *Ista sol. dispicet Bar. Bal. et* c De *matre.* id est à matre sic ff. de arbi. l. si de meis.
d *Me strua.* singulis mensibus.
f *Annuum.* id est singulis annis.
g *Imperatibus.* Sed oppono: aut tenuit hæc voluntas, & tunc etiã triennio non expectato valet voluntas. aut non tenuit, & tunc fi scien. s soluit etiam semel comprobauit voluntatẽ: vt j. l. proxi. & 5. de testa. l. non dubiũ. si ignorãs, etiam infinitis vicibus non præiudicat: vt ff. de act. & obli. l. obligationũ fere. §. placet. & sic

Et ista definit textũ sectidũ Iaso nem. nõ videtur habere locum lex ista. Sol. b non agnouit hic. sed est speciale fauore alimentorum. Vel (quod idem est) videtur agnoscere tanto tempore soluendo. Alij dicunt e quod hic fuit solennissima. Ang. voluntas. & quod dicit, per multum temporis: suppletur, maxime. q. d. nõ solum agere poterit ex cautione prima. prima vel. Bart. Bald. & Ia. rior a est. Item ad id quod per tempora soluendo præiudicat in posterum, est contra. 5. de vsur. l. creditor. Sol. hoc speciales fa-

Agnoscens minus solennem voluntatem & soluens non repetit. Baldus. Vel sic: Voluntas vltimarum solemnis, non retractatur in egressis. Salyc.

1 1. Idem A. Eupatrio.

ET si inutiliter [1] fideicomissum relictũ sit: tamen si hæredes cõperta [k] volũtate defuncti prædia ex causa fideicõmissi auuo tuo præstiterunt: [l] inuitra ab hæredibus [m] eius [n] de ea re quæstio [o] tibi mouetur, cum nõ ex ea sola scriptura, sed ex cõscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. PP. VI. Kalend. Augu. Læto II. & Cæreale Conss.

Sãctimonialis honorato succedit, confunditur obligatio. hoc dicit. Vel sic: Ex confictu

præstando satisfactum videatur.

i *Et si inutiliter.* propter minus solennem voluntatem.
k *Comperta.* in hoc ergo differt hæc à lege superiori: quia ibi non credebatur voluntas solẽnis: & tunc distinguitur, si cit ignorã tia iuris non repetit: si facti, repetitur. nisi per triennium. præstitit: vt ibi, & j. ad legẽ Falci. l. error. vel o si ibi fuerit sciẽs, non præiudicaretur in futurum, nisi in alimẽtis, secundum quosdã.
l *Præstiterunt.* vel etiam p promiserunt: vt infra eod. l. si testas. & j. ad legem Falci. l. fi. & 5. de non nume. pe. l. cum ídem. vel qualitercunq; q agnouerunt. 5. de testa. l. non dubiũ. l. illud. Sed an in alia re quã non soluit, præiudicat sibi? Respon. non. vt supra ne vxor pro ma. l. fi. & supra de exeu. tut. l. voluntate. Sed Sed argu. cõtra infra ad leg. Falcid. authen. sed cum testator. sed ibi fuerat solennis voluntas.
m *Ab hæredibus.* prædictis.
n *Eius.* scilicet defuncti. vel dic hæredibus eius, scilicet vnius ex hæredis.
o *Quæstio.* vt ff. de fideicom. liber. l. cum quasi. §. fi. & l. in testamento.

CVm secundum voluntatem.] CASVS. Testamentum fecisti, & hæredes instituisti, eos de ancilla tua manumissa rogasti, & de hæreditate tua ei restituenda: manumissa ab intestato decessit: ad quem pertineat eius successio? Respõ. quod ad hæredes tuos, vnde si illius adierint hæreditatem cum hæredibus suis, esset restitutio faciẽda. ipsa mortua, liberabuntur per confusionem actionum vel actionis ex testamento. hoc ideo, quia debitor succedit creditori. Viuia.

Chrysidem. scilicet ancillam defuncti: quo casu poterit hæredes instructos cogere adire hæreditatem, & sibi hæreditatem restituere. Vel dic a quod erat ancilla hæredum omnium à quibus erat relicta eidem, scilicet Chrysidi, fideicommissaria hæreditas: & tunc non poterit eos cogere adire: sed si adierint, cogetur restituere: vt ff. ad treb. l. cogi. §. si pacem. filio. & l. mulier. j. §. non est. secus tamen si ab vno libertas, & ab alio fideicommissum sit relictum secundo testatori: vt ff. ad Treb. l. si res aliena. j. §. & l. seq.
b *Potest.* scilicet ad hæredes defuncti, qui & manumissores sunt. Et dic pertinet ex l. Papirius. vt instit. de suc. liber. c *Confusis actionibus,* scilicet ex testamento cum debitor successerit creditori: vt 5. de pac. l. debitori. & j. ad l. Falcidiam. in imponenda. nam nõ possunt sibi ipsis debere. Sed pono vnum institutum in dodrante, alium in quadrante: tamẽ successerunt: & sic substitutus in tertiam partem. rectissime tenebitur alii dodrantis. nam in ea nõ est confusa actio. sed tantum pro semisse.
d *Vlpianus.*] CASVS. Testamentum fecisti, & filios hæredes instituisti de nõ distrahendo fundo extra familiam vel dando rogasti, vel aliàs phibuisti an alterum alteri da re videaris prohibuisse, quæritur? Respon. quod non. Vlpianus.
e *Faubium,* accipitur vt 5. de verb. sig. l. fi.
f *Non videtur.* & tunc fuerit pars suæ portionis, id est dodrantis filio donatam, cuilibet alienare potest. vt ff. de leg. iij. l. pater. §. quindecim. secus est e *persona* rum nascitur confusio: secus si non est cõfactus. Bald. Vel sic: Fideicommissum vniuersale transmittitur, licet non sit facta restitutio: & debitore succedente creditori, confunditur actio. Bald.

III. Idem A. Rufino.

CVm secundum voluntatem defunctæ Chrysidem [a] puellam ab hæredibus manumissam, eamque priusquam ei restitueretur hæreditas, intestato via functam proponas: ad manumissores ei[b] successio pertinet. ¶ Qui si adierint eius hæreditatem: consutis actionibus [c] fideicommissò sunt liberati. PP. V. Id. Decemb. Læto. II. & Cereale Conss.

Prohibita venditione extra familiam prohibetur etiam donatio, nisi fiat in filiolis, Salyc. & est nota, quia custodiamus.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

VOluntas patris prohibentis liberos fundos extra familiam [d] vendere, vel pignori dare, fratrem sorori donare prohibuisse non videtur. [e] PP. V. Kalen. Iul. Maximo. II. & Æliano Cõss.

Directa pupillaris expirat pubertate, non fideicommissaria. Bald. & Salyc.

V. Idem A. Reginæ.

SI frater tuus postquàm patri hæres extitit, pubes iam factus sine liberis decessit: ex pupillari substitutione tibi hæreditas eius delata non est. ¶ Sed si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti cõfirmata est: [f] fideicommissum ab hæredibus [g] petere non prohiberis. [h] PP.

Obligata per fideicommissum à testatore scite te relicta, tenentur hæres luere: & si sunt distracta, tenetur precium soluere. Sal.

VI. Idem A. Nilio.

PRædia obligata per legatum vel fideicommissum relicta, hæres luere debet: maxime [i] cum testator conditionẽ eorum non ignorauit: aut si scisset, [k] legaturus tibi aliud quod non minus esset, fuisset. ¶ Si vero à creditore distracta sunt: precium hæres exoluere cogitur, nisi contraria defuncti voluntas ab hærede ostendatur. PP. XVI. Kalend. Mart. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Interpretatio vltimæ voluntatis sic fiat ad iudicem. Bal.

VII. Idem A. Septimo.

VOluntas defuncti quæstio in æstimatione iudicis est. [l] PP. XV. Kal. Mart. Fusco. II. & Dextro Conss.

Vt legatum non sit inutile, non prius cedit dies legati quàm libertatis. Bal. Vel sic: Fideicommissum relictum seruo cui libertas est legata, eodem tempore quo libertas. Sal.

VIII. Idem A. Masculo.

QVi fideicommissariam libertatem meruit, legata seu fideicommissa à defuncto sibi data suo iure persequitur. [m] PP. XV. Kalen. Iun. Fusco. II. & Dextro Conss.

Quem non honoro grauore non possum, Bal. Vel sic: Non honoratus commodo præcuniario non potest grauari fideicommisso. Salycetus.

cet Pau. Sa. Corne. *us in hoc nõ faciant* differẽtiã.

g *Si quẽ gl. Bal. Sal. Cor. & Ia.*

h *Ista gl. est de mente Bart. Bal. Pau. Cor. & Ias.*

i *Vel ex non parte est significata, & ex alia contra nis locutio. Bal.*

k *Quia singulariter tenetur pore quo libertas est præstita, & non ante. Pau. & Ias.*

Maxime. nam & cum ignorat, luit hæres in duobus casibus. Primus quando erat tantũdem relicturus si relicturus: vt quia erat cõuncta persona, & vt subiicit: vt ar. 3. de lega. l. cum aliena. & ff. de vsu & ha. l. plenum. §. equitj. Secundus, quando nõ plus valẽt prædia quàm sit debitum pro quo sunt obligata. hoc vt ff. de leg. j. l. fi res obligata.

Si scisset. quam scientiam legatarius debet probare: vt instit. eo. §. non solum. in fin. & ff. de proba. l. verius. *Probatur per Bal. Ange. Pa. & Ia. per text. in l. etsi aqueductus. ff. de lega. 1.*

OBstare.] CASVS. Decem mihi legasti: nec apparuit de qua moneta sensisti: an de imperialibus. an de Bonon. index de officio suo debet dicere de quibus nummis sensisti: vt ff. de leg. iij. l. nummis. l *Iudex est.* opponitur aut certũ est ita voluisse testatorem: & tunc non est in arbitrio iudicis, sed voluntas seruatur: vt in auth. de nup. §. disponat. col. iiij. quia voluntas testatoris pro lege seruatur. vt ff. de condit. & demon. l. in conditionibus. & 5. eo. l. prædia. in fi. aut non est certum, & tunc à significatione verborum non receditur: vt ff. de leg. iij. l. non aliter. Respond. i quandoque verba sunt certa, tamen testatoris inquiritur voluntas: vt si præcepit fieri monumẽtum ab aliquo: nam

Ista gl. est de mente Bart. Bal. Pau. Cor. & Ias.

æstimabit iudex expensas: vt ff. ad leg. Fal. l. j. in fi. Item quid si reliquit aliquid vt cũ suo filio moraretis? licet verba certa sunt, tamen oportet mentem testatoris inuestigare. Item si decem tibi legauit, si cum Titio steteris: vt 5. de lega. l. j. & ff. de condit. & demonst. l. illis libertis. Item potest esse quod verborum significatio est multiplex: k & tunc æstimabit iudex ex coniecturis: vt ff. de lega. j. l. si seruus plurium. §. fina. cum autem ex illis non apparet voluntas, locus est legi: vt ff. de lega. ij. l. nummis. Item potest esse quod non tractatur de verborum significatione, sed tamen est dubium: & tunc æstimabit iudex: vt 5. eo. l. prædia.

Vt fideicommissarium.] CASVS. Seruo tuo fideicommissi libertatem reliquisti, & ex. ei legasti: an legatum petere possit, quæritur? Respon. quod sic. dubitatio erat, quod libertas cedit ab adita hæreditate: legatum à die mortis: vnde videbatur quod cum eo tempore non sit cui debeatur, nisi quis dicat & male, quia seruo: & sic domino: & sic alicui à seipso acquirit in fauorem libertatis. admittitur tamen: quia eodem tempore peti debuit & vtramque. Viuianus.

Quia singulariter tenetur ex eo tempore quo libertas est præstita, & non ante. Pau. & Ias.

m *Persequitur.* contra videbatur: quia libertas cedit ab adita hæreditate: vt 5. de cad. tollen. §. in nouissimo. legatum à die mortis. sed tamen valet: vt hic. & ff. de lega. ij. l. si quis seruo.

AB ea.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredẽ instituisti, nec eilegatum nec à Titio quem nec hæredem instituisti, nec eilegatum nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

in l. ab eo. Nota qd ℞ nō ꝓsum grauare cū quā nun
Sonora. ꝓssum. ℞ grauare uenientē ab intestato
l. 3. ff. de inte codicillor.

mortis causa donationem reliquisti, fideicom. Seio præstandum reliquisti: an valeat fideicom. quæritur? Respon. quod non. Vi.

a *Mortis causa.* quia donatarius potest grauari: vt ff. de transact. l. cum hi. §. idem erit dicēdum. & de lega. ij. l. cum pater. §. corū. & dic accepit, scilicet expresso vel tacite: vt ff. de iure codic. l. conficiuntur. in prin & j. ad leg. Cor. de fal. l. si docuerit.

b *Per fideicommissum.* vt j. communia de lega. l. j. in fi. & ff. de leg. iij. l. sed & si sic. in fin. & de leg. j. l. plane. ij. in fi.

VErbum.] CASVS. Testamentum fecisti: hæredem instituisti. x. Titio legasti, sic: Titio decem dari. non expresso verbo volo: an valeat legatū, quæritur? Respon. quod sic: ex quo enim subauditum perfectum sensum faciat: pro adiecto habendum est. Viui.

c *Desit.* est enim scriptum, a Titio decē dari.

a Sequitur eam Lasi.

d *Pro adiecto.* est ergo minus scriptum, & plus dictum: vt & in institutionibus, quasi dicat, non tolum in legatis fit: vt ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. si omissa. & l. cum pater. §. cum impertecta. & de hæred. instit. l. j. in princ. & §. ij.

QVotiens.] CASVS. Testamentum fecisti: hæredes instituisti: vni hæredi fundum per fideicom. reliquisti: ne extra familiam alienetur, prohibuisti. omnes fundum distraxerunt: qui si aliàs non distraxerint, distrahente eo cui per fideicommis. erat relictum, retractare poterunt venditionem: vel quibusdam distrahentibus, alij consenserunt: an valeat venditio, quæritur: Respon. quòd sic: nec retractari debet.

† aliàs enabo.

b Glos. putat quatuor intelligi vt ff. de uerbo. oblig. & communiter approbatur per scribentes.

c Sing. glos. decimo Bar. & Cor.

e *Ab omnibus.* quorum vni aliquid per fideicommissum relictum erat, & illius rei prohibuerat alienationem testator: extra familiam. Vel dic c tres institutos & grauatos vt nullus suā partem turris det vel alienet, etiam tribus dicas legatā esse eo modo vt nullus alienet, vel alij vindicent. Et not. ꝙ si talis prohibitio vel præceptum nudum est, non valet: quia non exprimit causam quare hoc faciat: vt ff. de lega. j. l. filius familias. §. diui. Si autem continet causam expressam, vel etiam tacitam, quia vult illam in familia remanere: tunc si vnus de familia alienet partem suam, inuitantur sequentes. Item sequēte alienante admittuntur sequentes, non præcedens qui alienauit: & sic alienante vltimo, nemo præcedentium admittitur: vt ff. de leg. ij. l. cum pater. §. libertis. & l. peto. §. fratre.

f *Alienatione.* quia remittentibus actionē non est regressus &c. ff. de ædil. edict. l. quæritur. §. si venditor nominatim.

d Istam glo. sequitur hic Sa. & Cor.

g *Petitionem.* ꝑ per rei vindicationem comte emptorem.

h *Consenserunt.* dic vt ff. de pac. l. pactū. & §. de pac. l. cū ꝓponas. j. *Contelli.* id est annihilari.

i

k *Nequaquam.* vt ff. de leg. j. l. nihil. §. j. & de le. ij. l. codicillis. §. insulam. & ar. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. sol. l. Lucius Titius. in prin. & facit. §. co. l. voluntatis.

POst mortem.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem me instituisti, & de hæreditate Titio restituenda post mortē meā rogasti: an antequam vitæ munus impleam, restituere possim, quæritur? Respon. quòd sic: quarta mihi retenta vel omissa.

liberta: & per consequens nec institutio: succedētes ab intestato remanebunt. Si autem erat legitima adoptio, & institutio, hæredes eius remanebunt. & hoc in tertia. Viuianus.

a *Eam quam.* alias est ea, & alias, eam. Et die casum: a Frater tuus filiam nondū duodennem adoptauit: & eādem instituit hęredem: & fideicomis-
so totius hęreditatis Titio & Seio restituendo rogauit tā ipsam quam quemcunque futurum hæredē etiam ab intestato. Iecus ergo si hoc verbum esset omissum, & ab intestato. b quia eatenus ex testamento hæredes viderentur rogati. arg. ff. de vulg. sub. l. si liberis. §. hæc verba. si ergo tenuit a-
doptio. & institutio, & scriptus, sub conditione casuali rogatur, nulla est restitutio ante eventum casualis conditionis. si autem omitto est extitura, vbi erat: b pro eo habetur ac si esset pure rogatus: vt ff. de noua. l. si pupillus. §. qui sub conditione. si autem sub conditione est institutus, nulla est restitutio ante conditionem: vt d. l. fi. & §. ante. & l. penult. & ff. de lega. iij. l. vxorem. §. Seia. in fideicommisso autem speciali posit dici restituendo, distingui. tur in cuius fauorem fi facta dilatio, vt altero casu possit fieri restitutio, altero non: vt ff. de lega. ij. l. si ita relictum.

Habet hæc lex lectiones duas in gl. Prima fuit antiquorum secundam quam hoc intendit: Vbi institutio est nulla ab initio, vel hæreditas non adita: relicta ab instituto, debenter à venientibus ab intestato si sint expresse repetita, nō aliàs. hoc dicit, & hanc lect., ponit glo. prima. sed glo. tertia reprobat istam lect., quia textus ista nihil dicit de repetitione ab intestato, immo probat contrarium. Secunda lectura fuit Azo. dicentis quod hic nulla facta fuit repetitio ab intestato. Vel sic: Vbi institutio per errorem testantis est nulla, legata & fideicommissa intelliguntur repetita à venientibus ab intestato, secundum Azo. hæc lectura est communis & vera secundum Saly. Bald. Bar. Paul. de cast. & ferme omnes alios doctores.

fit triplicitas: vt hic per Lasi.

b Sequitur Ang. & Lasi.

i Sequitur Ang. in rep. k Insequitur hic Ang. i. Idē Ang. & Lasi.

m Istum casum sequitur hic Lasi. & est singularis decisio eundem.

n Reprobatur secundum Bar. & Lasi.

o Iste casus etiā reprobatur secundū An. & Lasi.

p Iste casus est idē cum primo & secundo. Bar. & Lasi.

q Ista gl. sequitur. Bar. Paul. Saly. & Ia.

r Iste casus sequitur Ang. Paul. Cor. Sal. & Lasc.

s Placet Bar. Paul. Sal. Ale. & Ia.

t Nisi hæres nō: vt ff. ad Treb. l. ille. §. si de testamento. Sed dices, imo & tūc quando non trāsmisit, videtur cogi: quia si institutus & rogatus nilleſies renūciet, tamē potest cogi: vt ff. ad Trebel. l. nā quod. §. j. Sed respon. illud est, quia suo facto præcludit sibi viā: at hic hæres nihil fecit. Item quæritur secundū Io. si institutus, & rogatus de restituēda, sit nō capax: an cogatur adire, & restituere. si enim parte capere potest, certū est: vt ff. ad Tre. l. cogi. §. hi qui solidū. Sed quid si nihil? videtur idem vt possit cogi: per eūdem §. hi qui. ait enim, cui nihil &c. Item quia sic est in singularibus relictis: vt accipiat non capax ex toto vel ex parte, & alij testituat cui est rogatus: vt ff. si quis ali. test. ꝙ hi. l. j. §. sed si legatū. & de excu. tut. l. legatarius. & de leg. ij. l. cū ei. Tertio videtur ex præsūm: vt ff. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. Ecōtra videtur non cogi, sicut qui capax non est: quia sibi adscripsit: vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. filius. §. fi. & de his quæ pro non script. l. fi. Itē quia sub cōditione institutus, impeditus adire, nō debet cogi ꝓpter conditionem quæ nondum venit: vt ff. ad Treb. l. sed si alio. §. fin. & l. seq. sic & hic vbi impeditur propter cōditionem suæ personæ. Itē expressum videtur quod lex pro non scripta huiusmodi habeat voluntatem: vt ff. de hære. instit. l. j. & ff. de his quæ pro nō scrip. l. fi in metallum. Sol dico v non cogi prædictis rationibus. nec obstat dictus. §. hi qui. quia ibi capax ex parte instituitur, totum capit, & totum restituit. ne partem accipiendo, inueniatur testator ꝓparte intestatus decessisse, & pro parte testatus. Itē per Lasc. nec quod de legatis singularibus dixit quia valeant, vel non, tamen testa-

IX. Imp. GORDIANVS. A. Paulinæ.

ABeo qui neque legatū, neque fideicommissum, neque hæreditatem vel mortis causa [a] donationem accepit, nihil per fideicommissum [b] relinqui potest. PP. XVII. Kal. Octob. Pio & Pōtiano Conss.

Sensus intelligitur quòd perfecit orationem quæ in suo constructu perfecta non est. Sal.

X. Idem A. Firmo.

VErbum, volo, licet desit: [c] tamen quia additum perfectū sensum facit, pro adiecto [d] habendum est. PP. III. Idus Decemb. Gordiano. A. & Auiola Conss.

B

Cum omnium prohibitorum consensu sit vendito: si non supersit persona quæ possit reuocare alienationem prohibita alienatio conualescit: & adde quòd firma est alienatio facta contra testatoris voluntatem. Bal. Vel sic: Si alienationem consentiant qui reuocare possunt: amplius non admittuntur si reuocare velint. Sal.

XI. Idem A. Papyriano.

QVotiens ab omnibus [e] qui alienatione [f] facta ad fideicommissi petitionem [g] adspirare possunt, venditio celebratur, aut quibusdam vendentibus alij consenserint: [h] contractus auctoritas cōuelli [i] † nequaquam [k] potest. PP. II. Kalen. Ianuar. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Rogatus restituere post mortem, potest restituere prius retenta vel omissa quarta. Saly. Vel sic: Rogatus de hæreditate restituenda post

C

Habet hæc lectura duas lectiones. Prima fuit antiquorum secundum quam hoc intendit: Vbi institutio est nulla ab initio, vel hæreditas non adita: relicta ab instituto, debenter à venientibus ab intestato si sint expresse repetita, nō aliàs. hoc dicit, & hanc lect., ponit glo. prima. sed glo. tertia reprobat istam lect., quia textus ista nihil dicit de repetitione ab intestato, immo probat contrarium. Secunda lectura fuit Azo. dicentis quod hic nulla facta fuit repetitio ab intestato. Vel sic: Vbi institutio per errorem testantis est nulla, legata & fideicommissa intelliguntur repetita à venientibus ab intestato, secundum Azo. hæc lectura est communis & vera secundum Saly. Bald. Bar. Paul. de cast. & ferme omnes alios doctores.

1 *Post mortem suam.* scilicet hæredis: & sic est conditionalis, vt interim decedens fideicommissarius non transmittat: vt ff. quando di. le. ce. l. si cum hæres.

m *Restituere.* vt ff. quæ in frau. cre. l. patrem. & argu. ff. de fol. l. sub conditione. & ff. loca. l. sed addes. §. si quis eum in annū. Sed videtur ante rēpus non debere restitui: vt ff. de leg. ij. l. cum pater. §. hæreditatem. & §. a filia. Solu. f non solūt ptius, scilicet necessario: vt hic. vel ibi ℥ non certæ personæ, sed cui tunc voluerit ex libertis: vnde potest tunc vel aliam eligere, hic autem certæ personæ. Item ad idem contra. ff. ad Treb. l. fed & si ante. Solu. li pure scriptus, sub conditione casuali rogatur, nulla est restitutio ante eventum casualis conditionis. si autem omitto est extitura, vbi erat: b pro eo habetur ac si esset pure rogatus: vt ff. de noua. l. si pupillus. §. qui sub conditione. si autem sub conditione est institutus, nulla est restitutio ante conditionem: vt d. l. fi. & §. ante. & l. penult. & ff. de lega. iij. l. vxorem. §. Seia. in fideicommisso autem speciali posit dici restituendo, distingui. tur in cuius fauorem fi facta dilatio, vt altero casu possit fieri restitutio, altero non: vt ff. de lega. ij. l. si ita relictum.

Rogatus restituere post mortem, potest restituere prius retenta vel omissa quarta. Saly. Vel sic: Rogatus de hæreditate restituenda post eius mortem, potest illam ante mortem restituere. Salycetus.

XII. Imp. PHILIPPVS. A. & Philippus C. Rufino.

POst mortem suam [l] rogatam restituere hæreditatem, defuncti iudicio, & antequàm fati munus impleat, posse satisfacere, id est restituere [m] hæreditatem, quarta parte vel retenta vel omissa, si voluerit, explorati iuris est. PP. Idib. Octob. Peregrino & Aemiliano Conss.

Instituens non præstat legata à substituto relicta. Bald. Vel sic: Relicta à substituto, non debentur ab instituto adeunte. hoc dicit. Salycetus.

XIIII. Iidem A. & C. Sempronio.

QVotiens principali loco hæres institutus testatori succedit: legata seu fideicommissa à substituto data posci [n] iure non possunt. [o] PP. VIII. Kalend. Mart. Præsente & Albino Cōss.

XIIII. Impp. VALENTIN. & GALLIEN. AA. Falconi.

EAm † quam [a] frater tuus instituerat, siue quæsita siue non quæsita hæreditate decesserit: cum tamen [b] simpliciter [c] antequàm duodecimum ætatis annum [d] impleuisset, verbis precariis † testamento facto nonnullos ei voluerit substituto: nihil prohibet fideicommissum petere † vel ab ipsius hæredibus, vel ab his qui bona intestati tenent. Tunc enim locum habet quod regulariter traditur, [e] ea quę in testamento relinquitur, si ex testamento non adeatur hæreditas, [f] non valere: cum verbis relicta [g] directis [h] adiri potuit hæreditas, non cū illa ipsa sic data est, [i] vt esset ab intestato successoribus [k] postulāda. [l] Quod rescripsimus, [m] sequentes adseuerationē tuam, [n] quasi scripta hæres non fuerit iure adoptata. [o] alioquin si in familia [p] relicta [q] hæres facta decesserit: & consequenter ipsius hæredes petitione fideicommissi respondere coguntur. [r] PP. XIIII. Kalen. Septemb. Valeriano. III. & Gallieno. II. AA. Conss.

B

C

D

Iste casus est reprobatus per scientes. Ang. & Lasi.

t Tu die me ius quod si hæres à primo eius est casu, sed pertinaciter indignus: eo quod non cogitur adire, nec restituere. Ang. & Lasi.

u Placet l. Mar cellus. hoc ait de. si vero à principio est incapax non cogitur adire, nec restituere. Ang. & Lasi. Sed contrarium tribuis cuius quos vide per Lasc. hic.

a *Eam quam.* Et die casum: Frater tuus filiam nondū duodennem adoptauit: & eādem instituit hęredem: & fideicomissum Titio & Seio restituendo rogauit tā ipsam quam quemcunque futurum hæredē etiam ab intestato. Iecus ergo si hoc verbum esset omissum, & ab intestato. b quia eatenus ex testamento hæredes viderentur rogati. arg. ff. de vulg. sub. l. si liberis. §. hæc verba. si ergo tenuit adoptio & institutio, & scriptus, sub conditione casuali rogatur, nulla est restitutio ante eventum casualis conditionis. si autem omitto est extitura, vbi erat: b pro eo habetur ac si esset pure rogatus: vt ff. de noua. l. si pupillus. §. qui sub conditione. si autem sub conditione est institutus, nulla est restitutio ante conditionem: vt d. l. fi. & §. ante. & l. penult. & ff. de lega. iij. l. vxorem. §. Seia. in fideicommisso autem speciali posit dici restituendo, distingui. tur in cuius fauorem fi facta dilatio, vt altero casu possit fieri restitutio, altero non: vt ff. de lega. ij. l. si ita relictum.

b *Non possunt.* vt ff. si quis omis. cau. test. l. si eadem. Et arg. supra de impu. & aliis substi. l. post aditam. Sed econtra ab instituto relicta, tacite intelliguntur à substituto repetita: vt ff. de leg. j. l. licet. & de lega. ij. l. cum pater. §. ab instituto.

EAm quam.] CASVS. Istius l. figuratur in glo. sed dic aliter secundū Vi. sic: Quandam in filiam adoptatā, eam in testamento hæredē instituisti, de hæreditate restituēda Titio & Seio rogasti: & si ii hæres nō esset, eum qui esset futurus hæres tibi ab intestato, de ea ꝑdictis fideicōmissariis restituēda rogasti. ab intestato, de ea ꝑdictis fideicōmissariis restituēda rogasti. tenuit adoptio, & per cōsequens institutio. & si hæreditate adiit ipsa, si superstes est, vel hæres eius si decessit; tenetur ad fideicommissum, si nō adiit, vel q a noluit, vel quia nō potuit, quia non ꝓstationē, si nō adiit, vel q a noluit, vel quia nō potuit, quia non tenuit adoptio: tenētur ad legatū ab intestato successores. & hoc in prima. Sed videtur in hoc casu cū nō adierit, quia nō potuit, quia adoptio non tenuit, & per cōsequens institutio. ꝙ accepti de hæreditate restituenda nō tenuit per istā regulā quā dicitur, si non adiuit hæreditas, quia nō tenuit institutio: cætera quæ refelluntur, inualida sunt: vt est præceptū de hæreditate restituēda. ad quod respondet Imperator, quod tunc locū habet regula, cum ex testamento potest adire hæreditas: non cū hic est relicta vt si in aliquo casu nō adeat, peti possit à succe. ab intest. & hoc in secunda. In tertia dicit in specie, ꝙ in prima dicit in genere, scilicet ꝙ non adiit, quia nō tenuit adoptio: vt quia erat aliena liberta.

Iste casus est idē cum primo & secundo. Bar. & Lasi.

Ista gl. sequitur. Bar. Paul. Saly. & Ia.

Iste casus sequitur Ang. Paul. Cor. Sal. & Lasc.

Placet Bar. Paul. Sal. Ale. & Ia.

Nisi hæres nō: vt ff. ad Treb. l. ille. §. fi de testamēto. in fi. §. Sed potest c distingui, transmiserit ius deliberādi ad hæredē rogatus, vel nō: vt §. de iur. delib. l. cū antiquioribus, vt primo casu intra id tempus rogatur hæres rogati: vt d. l. penul. j. ad Treb. secūdo nō: t vt. ff. ad Treb. l. ille. §. fi de testamento. Sed dices, imo & tūc quando non trāsmisit, videtur cogi: quia si institutus & rogatus nilleſies renūciet, tamē potest cogi: vt ff. ad Trebel. l. nā quod. §. j. Sed respon. illud est, quia suo facto præcludit sibi viā: at hic hæres nihil fecit. Item quæritur secundū Io. si institutus, & rogatus de restituēda, sit nō capax: an cogatur adire, & restituere. si enim parte capere potest, certū est: vt ff. ad Tre. l. cogi. §. hi qui solidū. Sed quid si nihil? videtur idem vt possit cogi: per eūdem §. hi qui. ait enim, cui nihil &c. Item quia sic est in singularibus relictis: vt accipiat non capax ex toto vel ex parte, & alij testituat cui est rogatus: vt ff. si quis ali. test. ꝙ hi. l. j. §. sed si legatū. & de excu. tut. l. legatarius. & de leg. ij. l. cū ei. Tertio videtur ex præsūm: vt ff. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. Ecōtra videtur non cogi, sicut qui capax non est: quia sibi adscripsit: vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. filius. §. fi. & de his quæ pro non script. l. fi. Itē quia sub cōditione institutus, impeditus adire, nō debet cogi ꝓpter conditionem quæ nondum venit: vt ff. ad Treb. l. sed si alio. §. fin. & l. seq. sic & hic vbi impeditur propter cōditionem suæ personæ. Itē expressum videtur quod lex pro non scripta huiusmodi habeat voluntatem: vt §. de hære. instit. l. j. & ff. de his quæ pro nō scrip. l. fi in metallum. Sol dico v non cogi prædictis rationibus. nec obstat dictus. §. hi qui. quia ibi capax ex parte instituitur, totum capit, & totum restituit. ne partem accipiendo, inueniatur testator ꝓparte intestatus decessisse, & pro parte testatus. Itē per Lasc. nec quod de legatis singularibus dixit quia valeant, vel non, tamen testa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nien testamẽtum valet, sicque ex valido testamẽto accipit nõ capax, vt det capaci. at vbi institutio non tenet, quæ est caput testamenti: non debet quis accipere: vt argu. instit. de legatis. §. ante. Iteẽ nec dicta. l. Marcellus. §. fina. quia ibi ab initio fuit capax, sed ex delicto sequenti amittit: cum adiit ante quæstionem de familia habitã.

Alij distinguunt, aut fideicommissum generale vel speciale: nihilominus valet, licet non capax nõ adeat: & tunc adire non cogitur: vt ff.

†Ista lex est si quis ali. test. prohi. l. singu. secun ij. in fin. & ff. de his quæ du Bald. ex pro non scripsit. l. j. fin. an lasc. deficiat, quia non est aliquis de tredecim casibus supra exceptis, & tunc cogitur adire vel accipere vt alij det, nec enim lex eum accipere, sed capere prohibet: vt supra de hæred. instit. l. j. non autem capit, quia alij restituit: vt ff. de verbo. significa. l. aliud. Item videtur hæc filia legitime institura: licet credideriit testator legitime adoptatã, quamuis non esset: vt argu. contra supra de hære. instit. l. cum proponas. & ff. de Car. edi. l. j. in fi. sed in aliis casibus loquuntur. Imo & si non sit legitime instituta: tamen ipsa videtur cogi debere adire, & restituere: vt ff. ad Trebel. l. cogi. §. hi qui. & l. Marcellus. §. fin. & ff. si quis ali. testa. prohi. l. ij. §. j. Respon. noleb at hic fideicommissarius vti beneficio Trebelliani: bene enim poterat eam cogere adire, & restituere [b] secundum quosdam. Vel hic [c] nulla fuit ab initio institutio: vt supra de hære. instit. l. si pater. sed in dictis. ll. erat aliqua. hæc vera, vt supra dixi. Vel verius [d] licet poterat cogi, tamen & ab intestato venientes possunt cogi: cum hoc testator expresse dixit: quæ est eadem cum prima.

a Tu dic quod hic sint errati in cognatione filii ex qua iudicatur causa finalis institutionis: ideo vitatur institutio. ibi ve ro sunt errati in qualitate instituti: ideo non vitatur institutio. Ang. Sal. & Lasc. & Cor.

b Reprobatur secundus hic.

c Hanc sequitur Ang Sal. & Iaf.

d Imò falsum secundus scribens.

Quis vult antecedens, vult cõsequens quod sequitur ad illud: non solum ex oratione, sed ex serie dispositionis. Bald. Vel sic: Pater rogatus de emancipando filium heredem à rogante instituto, videtur rogatus de restituendo hæreditatem. Salyc.

vv. Iidem AA. Philocrati.

QVanuis [a] simpliciter [a] te ac fratrem tuum aliquis instituerit heredes, eiusque hereditatis commodum pater ex tua fratrisque persona pro portionibus vestris potestatis ratione quæsierit: [b] tamen quia inferioribus verbis testamenti vos sui iuris facere testator curauit, [c] intelligi potest restituendæ hæreditatis cõmodo fideicommisso patrem ob strictum esse. PP. VI. Id. Octobr. Romæ, Maximo. II. & Glabrione Conss.

a Simpliciter. id est non expresse, cuius contemplatione vestra vel patris, vos instituat. Vel dic, id est non sub cõditione emancipationis: quod facere potuisset: vt supra de inoffi. test. l. filius.

b Quæsierit. olim in totum, hodie quo ad vsumfructum: vt infra de bo. quæ libe. l. cum oportet. & l. fi. §. j.

c Curauit. rogando patrem vt emanciparet. An autem emancipare teneatur ex hoc rogamine, non aperit hic: vnde dicunt quidam quod non: vt ff. de lega. j. l. filius familias. §. secundum vulgarem. & ad Treb. l. vbi. in prin. sed si dissiperet pater etiam existente in potestate, restituat officio iudicis: vt ff. ad Treb. l. imperator. Tu dic cogi: & vt ff. de condit. & demon. l. si cui legatũ. in primo & secundo respon. & ex hoc tacite videtur rogari pater de restituendo filiis hæreditatem: vt hic subiciit. & d. l. si cui. §. cui rei. & l. mater. nam ob quam aliam causam fde emancipatione rogasset: sicut & cui legat iter ad fontem, intelligitur legare & haustum: vt ff. de ser. rust. præ. l. item si. §. fi. & facit. ff. de legi. j. l. cum filio.

f Vbi gl. est §. secundum Iaf. in. §. omnia. vide. col. insti. de act. & in authe. quas actiones §. de sac. sanctis eccl.

Quæ sunt accessoria non tenentur reddere rationem. Bal. Vel sic: Necessitas reddendæ rationis potest in testamento remitti. Salyc.

XVI. Imppp. CARVS, CARINVS, & NVMERIA. AAA. Isidoræ.

CVm virum prudentissimum Papinianum respõdisse non ignoremus, etiam legata[d] huiusmodi fideicommisso contineri, id est, vbi hæres rogatus fuerit quicquid ex hæreditate ad eum

C peruenerit, post mortem restituere: animaduertimus etiam præceptionis[e] compendium: testatoris verbis comprehensum esse. [f] Sanè quoniam in fideicõmissis voluntas magis [g] quàm verba plerunque[h] intueda est: si quas pro rei veritate præterea probationes habes [i] ad commendandam hanc patris voluntatẽ, quam fuisse adseueras, apud præsidem prouinciæ experiri non vetaris. PP. Prid. Id. Nouemb. Caro & Carino AA. Conss.

B *Dispositio liberationis de futuro, inducit exceptionem de præsenti. Bald. Vel sic: Ex liberatione legata à creditore debitori, ei datur actio & exceptio. Salycetus.*

XVII. Inipp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. Fortunato.

SI creditoris voluntas iure subnixa[k] liberari te debito volentis doceri potest: etiam antequàm solenniter[l] tibi liberatio à successore præstetur, exceptione tibi ex voluntate[m] defuncti Idescendentem competere manifestum est. PP. XII. Kal. Maij. Maximo. II. & Aquilino Conss.

C *Tutor liberandus non tenetur reddere rationem. Bal. Vel sic: Necessitas reddendæ rationis potest in testamento remitti. Salyc.*

XVIII. Iidem AA. Apolausto.

nic, quando in tertia est institutus. si vero sine voluntate, computat vncias quatuor rei prælegatæ, hoc est hæreditariam partem: vt ff. ad le. Falc. l. Titia. Si vero primo prægraui, postea rogauit: distinguo. aut est rogatus simpliciter restituere portionem, non faciendo mentionem hæreditatis: aut hæreditariam portionem, vel hæreditatem. primo casu restituet omnia, secundo non: [n] vt hic, & ff. ad Trebel. l. Marcellus. §. quidam. & l. in fi. deicommissariam. §. fi. & de lega. iij. l. fi. Titius.

Inutiliter factis, para inter virum & vxorem: vt ff. de lega. ij. l. vnum. Iaf. ex familia. §. fi. & l. sed. Item hoc intellige, si antequã rogaretur de restitutione, prælegaut: quod & ipsum recipit distinctionem: vt ff. de lega. ij. l. vnum ex his. §. fi. & l. j. & ff. ad Treb. l. Marcellus. §. quidam. secus si posteà: Vel dic latius, [b] si quæras, an prælegationes sint restituendæ & pro qua parte impurantur in quartam. Distingue, an prius restituere, & postea præcipere iussus est: an contra. primo casu semper retinet præceptiones, & est ratio: quia non videtur rogasse de eo quod nondum dederat. & est de hoc argu. ff. de contrahen. emp. l. in lege. Ec si quæras pro qua parte sibi in quartam imputet eas hæres: distingue, an ex voluntate testatoris quartam retinet hæres, an non. primo casu cum possit in quartam solam duodecimam partẽ rei prælegatæ, id est quartam eius partis quæ inter hæreditario ei obueniet, quando in tertia est institutus. si vero sine voluntate, computat vncias quatuor rei prælegatæ, hoc est hæreditariam partem: vt ff. ad le. Falc. l. Titia. Si vero primo prægrauit, postea rogauit: distinguo. aut est rogatus simpliciter restituere portionem, non faciendo mentionem hæreditatis: aut hæreditariam portionem, vel hæreditatem. primo casu restituet omnia, secundo non: [n] vt hic, & ff. ad Trebel. l. Marcellus. §. quidam. & l. in fi. deicommissariam. §. fi. & de lega. iij. l. fi. Titius.

Inutiliter factis. Scipion Gent. Bal. Sal. & Iaf.

Pro. Sal. & Iaf.

b Vide de fideicommissis. quæst. 61. col. 2.

*g Magis. vt ff. ad Trebel. l. vbi. §. te rogo. & ad le. Fal. l. pœna. & ibi Bal. & Sal. & Iaf. & Cor. & Ang. & Imol. & Dec. & Alex. & Cor. & Ang. & Sal. & Iaf. & Cor. & Ang. & Sal. & Iaf. & Cor. & Ang. & Sal. & Iaf

Universidad de Deusto
Biblioteca

leg.j.l.si à substituto.§.fi.secundum quosdam.vel ideo,quia authenticũ debet esse penes hæredes: vt subijcit.& ff. de act.emp. l.Titius. Sed contra infra de lib.cau.l.sicut datam. solu specialiter est in instrumento manumissionis: secus in instrumẽto emptionis etiam serui manumissi.vel illud est omnino manumissi. a *Vsum sequitur Bar. & communiter scribentes.*

a *Professa.*it, id est exhibeant vt fiat descriptendi facultas: vt arg.ff. de act.emp.l.creditor.& §. de eden.l.procurator.& facit secundum vnũ seu sum.infra ad. l. Fal. l. si prædiorum.

HÆredum.] CASVS. An res hæredis sicut suas proprias possit testator per fideicõmissum relinquere quæritur? Respon. quod sic.

b *Hæredum.*q.d. non solum testatoris, sed etiã hæredis res.& c. vt & instit. eodem.§. non solũ. & etiam si ignoret esse hæredis: vt ff. de le.ij.l. vnum ex familia.§. penult. secus si extranei est, vbi distinguitur: vt supra de leg.l.cum alienam. patisticarit ergo res testatoris rei hæredis: vt & alias.ff. de mat. testl. si quis ita scripserit legatus.§.j.

EX *repudiatione.*] CASVS. Si mihi fideicom. reliquisti, & illud repudiaui: an mihi post repudiationem petenti obsit dolꝰ exceptio, dubium non est: an autem patris mei repudiatio præiudicet quo minus petam, quæritur? Resp. quod non.

c *Dolꝰ mali*, imò intentionis, siue facti: cum actio sit nulla repudiato legato: vt ff. ad leg. Aquil.l.nam sicut. in prin. & si cert.peta l. proinde.

d *Iusta.* non dolo, vel metu. Vel dic, tunc quãdo iam peti posset: alias non posset repudiari: b vt ff. de acquirend. hæred.l.is posset. & l. qui superstitis. & de lega.ij. si ita scriptum.§.j.

b *Immo dic secundum Lutzen. & dominos. Pan. & Iason.*

c *Obsit potest.*vt quia eras e mãcipatus: vel etiam in potestate sed erat legatum in castrensibus, vel quasi: sed hodie etiam in aduentitijs. Vel dic quod erat legatum a sub conditione quæ nondum extiterat.nõ ergo repudiat pater in præiudicium filij: vt hic & supra de iure delibe. l. renitente. & de repu. bono. posset.l.j.& ff. de reg.iur.l.non debet alteri. Accurſius.

c *Dicit Iason secundum Iasonem.*

d *Hunc intellectũ sequuntur cõmuniter scribentes hic.*

FIdeicommissum.] CASVS. Fideicommissum mihi reliquisti, deinde pœnituisti: an hæres ad præstandum fideicommissum compelletur? Respon. quod non. Viuianus.

f *Probata.* per septem vel quinque testes, vel per idẽ testamentum: cum in eodem ademerit quod primo legauerat: vel in codicillis postea, & tunc ipso iure non deberur: vt not. supra de leg.l.datum. Ideo autẽ dixi, in eodem testamẽto: e quia si quid post factũ testamentum voluerit mutare, vt habeatur pro non dato quãtum ad se: ex integro omnia & c. vt ff. de testa.l. hæredes.§.j. Sed certe & si post factum testamentum penituit etiam in voluntate non solenni: dicam non deberi ipso iure, sed per exceptionem: vt ff de adi.lega.l.iij.§.fin.& de exceptione dol.l. apud.§.præterea. est enim ambulatoria & c. vnde posteriori statur: vt supra eodem.l.clari. siue fuerit expressa, siue tacita. Sed quid si voluntatem nõ mutauit, sed tale quid fecit legatarius, quod si scisset testator, reuocasset, puta vxorem testatoris stupraui? Respon. non deberi ex tacita contraria voluntate: vt ff. de his qui. vt indig.l.indignum.& l.in metallum.& l. sequ.

e *Glo. sequitur Bal. P. & Ia.*

EX *fideicommisso.*] CASVS. Seruo tuo legatum sub conditione sine libertate reliquisti: an valeat, quæritur? Respon. quod non: nec libertas peti potest. Viuianus.

g *Non potest.* vt supra de necess. fer. l. quidam. §. illo. & de lega. l. fer. uus. Sed hoc fallit in milite: vt supra de re. sta. milit. l. ex his. & in eo seruo cui est relictũ legatum, si hæres non esset: cum primo esset institutus, vel substitutus: vt ff. de ma. testa. l. diuus.

g *Dic secundum Bar. Iaso. & Dynum.*

EX *testamento.*] CASVS. An legata relicta in minus solenni testamento, pura adimpleri possint, quæritur? Respon. quod non: nisi de his præstandis rogauerit succedentes ab intestato. Vel hic: Si dixerit testator: si non valeat iure testamenti vocodicillorum.primus est intellectus verior est. Viuianus.

h *Fideicommissum.* vt supra eodem. & l. si veritas. sed fallit in casu: vt j. eodem. l. fina.

h *Dic secundum Bar. & similiter.*

i *Probentur.* vt ff. de inoffi. testam. l. Titia. quod est eo ipso ꝙ pro codicillis valere voluit: vt j. de ma. testa. l. si nõ iure. & ff. de vulga. substi. l. cohæredi. §. cum filiæ.

i *Dic secundum Bar. & communiter.*

CVm *acutissimi.*] CASVS. Testamentum fecisti, filium tuum hæredem instituisti, ab eo fundum legasti mihi: peto fundum. negat hæres fundũ mihi legatum. qualiter mihi succurratur, quæritur? Respõ. quod hæres aut præstabit fundũ. non esse legatum: aut si non iuret, præstabit fundum præstito prius à me iuramento calumniæ quod non animo calumniandi petam. & hoc in prima. Si autem non negat, sed dicat testamẽtum minus solenne, probabo, per vij. testes illud fuisse solenne. nec est mirandum si tot testes exigantur, cum ardua sit causa voluntatis defuncti. & hoc in secunda. Tertio dicit ad primam partem legatis, scilicet quod si recusauerit subire iuramentum, soluet legatum: nec si vult per testes probare, audietur. qualiter enim creditur, vt lucrum hæreditatis amittant hi qui deficientium voluntatibus obedire detractant? Viuianus.

k *Responsis.* vt ff. de condi. & demon. l. cum quis.

l *Vitam sup.* & est ratio: quia qua ratione testator præposuit filium fideicommissario, scilicet ne quãdiu viueret fideicommissarius, haberet: eadẽ ratione & nepotẽ videtur voluisse decessum functus præponere. Sed si filiũ non præponat, pura quia præsens die rogauit filiũ restituere: cõtrariũ est. & omnino, secundũ Ioã. m *Deinceps.* secus in extraneis est. nam illud quod est supra de insti. & substi. l. generaliter. responsio in fin. non est contra: quia ibi in alio casu, non in isto, dicit idem esse in extraneis.

m *Dic secundum Bar. & similiter.*

n *Defuncti.* vel nisi intrauerint monasteriũ: vt j. ad Trebel. & authen. nisi rogati. & facit ff. ad Trebel. l. ex facto. §. fi. & §. fi quis. & supra j. & supra de insti. & substi. l. generaliter. §. fin. & infra eod. ad Treb. l. iubemus. & authen. nisi rogati.

n *Dic secundum Bar. & communiter.*

QVidam.] CASVS. Testamentum fecisti, & extraneum instituisti. filium tuum emancipatum præterijsti, & ab eo legata reliquisti: an valeant, quæritur? Respon. quod non: quia enim non honorasti eum, onerare non potuisti. Patrem videatur testator alienas successiones propriis anteponere. Recitata septimò in nouo consistorio palatij Iustiniani. Dat. III. Kalendas Nouembr. Decio V.C. Cons.

Legata & fideicommissa relicta à filio præterito non debentur. Satyrius.

XXXII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

QVidam filium suum à sacris paternis[a] remisit, & postea testamento condito eum præteriit, nullo ei penitus relicto, aliis hæredibus derelictis. ipsum autem, quem neque hæredem, neque exhæredatum fecit, fideicõmisso prægrauauit. quærebatur si vtile esset huiusmodi fideicõmissum. Tota igitur antiqua dubietate super hoc exposita, nobis in hoc casu placuit, vt emancipatus (vtpote iniuria à patre adfectus) non compellatur fideicommissum à sua persona relictum præstare.[b] Quod etiam in aliis personis[c] quas ex hæredari necesse est, locum habere censemus. * Dat. Prid. Kalendas Mart. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV.CC.

Hæres negans fideicommissum fore relictum, fideicommissario volente stare eius iuramento, cogitur iurare, vel soluere: nec audietur volens iurare se iuisse ex munus solenni voluntate. b.d. secundũ lect. glossꝰ. Vel sic: Vbi testator est confessus de sola fide hæredis, cogitur hæres soluere legatum: & negans fideicommissum, cogitur iurare, vel soluere. b.d. secundum Mart. Syl. Saly.

XXXII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

QVæstionem[†] ex facto emergentem resecantes, & voluntati mortuorum prospicientes, sancimus, si[d] sine scriptura & præsentia testium fideicõmisso derelicto fideicommissarius elegerit hæredis[e] iuramentum, vel forsitã legatarij,[f] vel fideicommissarij,[g] quotiens[h] ab eo relictum est fideicõmissum, siue vniuersitatis,[i] siue speciale: necesse habere hæredem vel legatarium seu fideicommissarium, prius iureiurando de calumnia præstito, [k] vel sacramentum subire, [l] & omni inquietudine sese relaxare: vel si recusandum exiitimauerit sacramentum, aut certam partem vel quantitatem manifestare fideicommissario derelictam[m] noluerit, si forsitan maiorem fideicommissarius expetat: [n] omnimodo[o] exactioni fideicommissi subiacere, & eum ad satisfactionem compelli: cùm ipse sibi iudex & testis[p] inueniatur, cuius religio & fides à fideicommissario electa est, nullis testibus, nullisq; aliis aduentitiis ꝓbationibus requisitis. ¶ Sed siue quinque sint testes, siue minores, [q] vel nemo: causam per illius sacramentum vel dandum vel recusandũ suã habere tam firmitatem, quàm exactionem: siue pater sit qui fideicõmissũ dederit, siue extraneus: vt æquitatis ratio cõmuniter in omnes procedat. Cum enim[r] res per restiũ solemnitatẽ obtẽditur:[s] ne videatur testator alienas successiones propriis anteponere. Recitata septimò in nouo consistorio palatij Iustiniani. Dat. III. Kalendas Nouembr. Decio V.C. Cons.

Legata & fideicommissa relicta à filio præterito non debentur. Satyrius.

XXXII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

QVidam filium suum à sacris paternis[a] remisit, & postea testamento condito eum præteriit, nullo ei penitus relicto, aliis hæredibus derelictis. ipsum autem, quem neque hæredem, neque exhæredatum fecit, fideicõmisso prægrauauit. quærebatur si vtile esset huiusmodi fideicõmissum. Tota igitur antiqua dubietate super hoc exposita, nobis in hoc casu placuit, vt emancipatus (vtpote iniuria à patre adfectus) non compellatur fideicommissum à sua persona relictum præstare.[b] Quod etiam in aliis personis[c] quas ex hæredari necesse est, locum habere censemus. * Dat. Prid. Kalendas Mart. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV.CC.

Hæres negans fideicommissum fore relictum, fideicommissario volente stare eius iuramento, cogitur iurare, vel soluere: nec audietur volens iurare se iuisse ex munus solenni voluntate. b.d. secundũ lect. glossꝰ. Vel sic: Vbi testator est confessus de sola fide hæredis, cogitur hæres soluere legatum: & negans fideicommissum, cogitur iurare, vel soluere. b.d. secundum Mart. Syl. Saly.

XXXII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

QVæstionem[†] ex facto emergentem resecantes, & voluntati mortuorum prospicientes, sancimus, si[d] sine scriptura & præsentia testium fideicõmisso derelicto fideicommissarius elegerit hæredis[e] iuramentum, vel forsitã legatarij,[f] vel fideicommissarij,[g] quotiens[h] ab eo relictum est fideicõmissum, siue vniuersitatis,[i] siue speciale: necesse habere hæredem vel legatarium seu fideicommissarium, prius iureiurando de calumnia præstito, [k] vel sacramentum subire, [l] & omni inquietudine sese relaxare: vel si recusandum exiitimauerit sacramentum, aut certam partem vel quantitatem manifestare fideicommissario derelictam[m] noluerit, si forsitan maiorem fideicommissarius expetat: [n] omnimodo[o] exactioni fideicommissi subiacere, & eum ad satisfactionem compelli: cùm ipse sibi iudex & testis[p] inueniatur, cuius religio & fides à fideicommissario electa est, nullis testibus, nullisq; aliis aduentitiis ꝓbationibus requisitis. ¶ Sed siue quinque sint testes, siue minores, [q] vel nemo: causam per illius sacramentum vel dandum vel recusandũ suã habere tam firmitatem, quàm exactionem: siue pater sit qui fideicõmissũ dederit, siue extraneus: vt æquitatis ratio cõmuniter in omnes procedat. Cum enim[r] res per restiũ solemnitatẽ obtẽditur:[s] nec tamen præstare debent: quod si opus fuerit, legatario seu fideicommissario ipsa (si habeant) proferant.[a] Dat. Kalendis Decemb. Sirmij. AA. Conss.

Testator potest ita legare rem hæredis sicut proprium. Satyr.

XXV. Idem AA. & CC. Iuliano.

HÆredum[b] etiam res proprias per fideicommissum relinqui posse, non ambigitur. Dat. II. Kal. Mart. CC. Conss.

Repudiatio patris non nocet filio, cui est legatum. Satyr.

XXVI. Idem AA. & CC. Fortunato.

EX repudiatione fideicommissi, doli mali[c] exceptio (iusta[d] causa intercedente) tunc opponitur, quando ipse cui fideicommissum relictum est, repudiatione vsus fuerit. Vnde cum hoc non re, sed patrem fecisse adseueres, qui tibi nocere non potuit: nihil tibi obesse potest.[e] Dat. II. Id. April. Sirmij CC. Conss.

Sola pœnitentia reuocat fideicommissum & legatum. Satyr.

XXVII. Idem AA. & CC. Olympiadi.

FIdeicommissum eius qui reliquerat, pœnitentia probata,[f] successores nunquam præstare compelluntur. Dat. V. Kalend. Octob. Viminatij. CC. Conss.

Fideicommissum relictum seruo proprio non tenet: quia libertatem ei non tribuit. Satyrius.

XXVIII. Idem AA. & CC. Tiberio.

EX fideicommisso sub conditione sine libertate seruis proprijs inutiliter dato, licet tunc demum post mortem restitutionis locus sit, si sine liberis decedat. & respõ. Papi. quodãmodo extẽdit Imperator non solum ad filium, sed ad filiam & neporem & c. ne testator extra neos suos illis, de cognatione sua præferre videatur.

k *Responsis.* vt ff. de condi. & demon. l. cum quis.

l *Vitam sup.* & est ratio: quia qua ratione testator præposuit filium fideicommissario, scilicet ne quãdiu viueret fideicommissarius, haberet: eadẽ ratione & nepotẽ videtur voluisse decessum functus præponere. Sed si filiũ non præponat, pura quia præsens die rogauit filiũ restituere: cõtrariũ est. & omnino, secundũ Ioã.

m *Deinceps.* secus in extraneis est. nam illud quod est supra de insti. & substi. l. generaliter. responsio in fin. non est contra: quia ibi in alio casu, non in isto, dicit idem esse in extraneis.

n *Defuncti.* vel nisi intrauerint monasteriũ: vt j. ad Trebel. & authen. nisi rogati. & facit ff. ad Trebel. l. ex facto. §. fi. & §. fi quis. & supra j. & supra de insti. & substi. l. generaliter. §. fin. & infra eod. ad Treb. l. iubemus. & authen. nisi rogati.

QVidam.] CASVS. Testamentum fecisti, & extraneum instituisti. filium tuum emancipatum præterijsti, & ab eo legata reliquisti: an valeant, quæritur? Respon. quod non: quia enim non honorasti eum, onerare non potuisti. Patrem

2 *Paternis.* scilicet vinculis patriæ potestatis.

b *Præstare.* vt & supra de leg.I. cum quidam. & est hoc verum, etiam si filius petiit vt habeat patris bona per cõtra tabulas: vt ff. de lega.iij.l.j. nec obstat supra de bono. pos. contra tabu. l.j. quę est contra: quia ibi ab instititis relicta, præstantur ab eo qui habet contra tabu.

a *Vltro se.* a *Præteritis*, a vt hic. *Vel hic extraneo erat relictum*, ibi coniunctis. prima vera. ADDITIO. Aduertas hic quam videtur quod hoc hodie corrigitur per authen. eo casu. supra de lib. præterit. sed Dynus in l.j. ff. de lega. iij. dicit illam authen. loqui quando legata sunt relicta simpliciter: tunc enim conseruantur per d. auth. quia hæres potuit grauari: sed quãdo relictum est legatum à filio præterito, qui non potuit grauari, tunc est pro non scripto: vt d. l. ij. quod sequitur Bart. ibi & hic.

c *Personis.* puta nepotibus, & pronepotibus, & similibus. & idem in his qui extranei sunt: nam quos non honoro, non onero: vt supra eodem. l. ab eo.

c *Dic secundum Bar. & communiter.*

QVæstionem.] Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit statutum suum. Secundo rationem eius ponit, ibi confirmat. Tertio obiicit. Quarto soluit, ibi tollit. Quarto firmat per similem. Secũda ibi, Cum ipse. Tertia ibi, Cum enim. Quarta ibi, Cum & in leges. CASVS. Testamẽtum fecisti, filium tuum hæredem instituisti, ab eo fundum legasti mihi: peto fundum. negat hæres fundũ mihi legatum. qualiter mihi succurratur, quæritur? Respõ. quod hæres aut præstabit fundũ. non esse legatum: aut si non iuret, præstabit fundum præstito prius à me iuramento calumniæ quod non animo calumniandi petam. & hoc in prima. Si autem non negat, sed dicat testamẽtum minus solenne, probabo, per vij. testes illud fuisse solenne. nec est mirandum si tot testes exigantur, cum ardua sit causa voluntatis defuncti. & hoc in secunda. Tertio dicit ad primam partem legatis, scilicet quod si recusauerit subire iuramentum, soluet legatum: nec si vult per testes probare, audietur. qualiter enim creditur, vt lucrum hæreditatis amittant hi qui deficientium voluntatibus obedire detractant? Viuianus.

d *Si.id est quamuis.*

e *Hæredis.* negãtis à principio aliquid esse relictũ secundũ Ioã. *Legatario.* vt rogo legatarium per fideicommissum vt det fundum Titio.

f *Fideicommissi.* cui erat legatus, & rogatus restituere Titio, puta per fideicommissum.

g *Quatum.* scilicet eligerit sacramentum.

h *Vniuersitatis.* redde singula singulis caute: nam ab hærede tantum vel fideicõmissario generale potest relinqui generale fideicommissum, sed legata & fideicommissa specialia à quolibet hærede honorato: vt hic. & instit. de sing. re. per fideic. reli. in prin.

i *Præfito.* ab eo qui defert sacramentum.

A l *Subire.* hoc iuramentum referri non potest: c vt hic dicit. Sed quid si dicat se ignorare veritatem: quia erat absens tempore quo testator legauit? Respon. tunc debet iurare quod nihil tale à testatore audiuit: vt instit. de fideicommiss. hære. §. fin. No. ergo hic, ex minus solenni voluntate necesse esse vel dari vel iurari. & sic est contra supra eodem.[†] j. si veritas, & l. ex testamento. Sol. hæc corrigit illas secundum quosdã. Alij dicunt, d quod hic fine solennitate rem quere voluit testator. argũ. supra de codicil. l. fin. sed hoc non placet Io. argu. instit. de fideicommiss. hære. §. fi. vbi idem casus ponitur, qui & hic. & dicit de testatore qui solennem condere voluit voluntatem. Alij distinxerunt vt Bart. an hæres dicat, non est tibi legatum: quo casu cogitur probare legatarius verum esse, & solenne: vt in contrarijs. an dicat, non potes petere, quia minus solenne: quo casu loquitur hæc. l. nec hoc placet: quia sic expediter primo hæredi negare, vt ei solennitas probetur: quod esse non debet: vt ff. de trib. l. illud. §. penultri. Item secundum eum in secundo membro ex imperfecta voluntate esset ciuilis & naturalis obligatio si hæres confiteretur, aut scilicet soluat: aut iuret non solenne, & periuret, præterea hoc est pessimum cogitasse hanc. l. vel q soluat cum confiteatur: vel iuret non relictum, & sic periuret: vt ff. de in lit. iurand. l. videamus. §. j. Tu die quarto modo secundũ Ioan. refert ab initio confiteat de relicto ille qui est grauatus, sed in minus solenni testamento, & sic loquntur contraria: aut diffitetur, & cum ei est delatum, tunc recurritur ad subtilitatem iuris: & tunc compellitur soluere vel iurare. & sic nõ admittitur pœnitentia: vt hic, & instit. de fideicommiss. hæred. in fine. vt sic ex mẽdacio puniatur: vt & supra de non nume. pecu. auth. contra qui proprium. & in auth. de tri. & se. §. studium. colla. iij. licet per delationem sacramenti hoc fiat. & sic fit arg. contra. ff. de iureiuran. l. eum qui. in princi.

[†] *Hanc glossam sequuntur Ang. Paul. & Lu. hoc Saly. & Fulg. contra.*

† *Vide super hoc Ancha. Alex. parado. li. 1. c. 64.*

d *Hæc lectura vna cum plurimis est vera, & approbatur per Ioã.*

l *Dic secundum Bar. & communiter.*

m *Derelictam.* vnius taliter.

n *Expetat.* id est petat.

o *Omnimodo.* etiam si pœnitere velit, & fateri verum.

e *Sequitur Ioan. & Bart. Post. & Ias.*

p *Testis.* impropriè dicitur iudex & testis: propter hoc scilicet, quia eius iuramento committitur: vt hic subijcit, cuius religio est & c. & ff. quarum re ac non datur. l. j. in prin. & sic non est contra ꝯ. de testi. l. omnibus. & supra ne quis in sua causa ius l. j. sic & supra mand. l. in re mandata.

q *Minores.* id est pauciores.

r *Cum enim.* dixit quid iuris sit cùm quid petitur ex imperfecta voluntate. si autẽ ex perfecta, aliter est. Azo. Vel supra confidit de sacramento hæredis, hic non.

s *Ostenditur.* id est ostendere vult legatarius, quod est necesse quando legatarius non cõfidit de sacramẽto hæredis: vel quãdo cõfitetur hæres relictũ ab initio: sed dicit minus solenne: vnde legatarius

Universidad de Deusto
Biblioteca

legatarius si habet necessario probare, sine dubio per legitimum numerum debet probare, secundum Io. & H. Sed ru dic secundum Azo. scilicet cum quis testatur nuncupative, & hæres fatetur relictum: sed non solenne, tunc &c. Et sic collige a hic quod cum est nũcupatiuũ redactum in scriptis per testationem, non probat illud istrumentum: sed tantum per legitimum numerum testium, & nimia subtilitas requirenda est. ¶ Lex etenim, ne quid falsitatis incurrat per duos forte testes compositum b testamentum, maiorem numerum testium expostulat: vt per ampliores homines perfectissima veritas reueletur. ¶ Cùm autem c is qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (& maximè ipse hæres cui summa auctoritas totius causæ commissa est) dicere compellitur veritatem per sacramenti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur, propria & indubitata fide relicta? cum & in leges d respeximus quæ iustis e dispositionibus testatorum onimodo hæredes obedire compellunt: & sic strictius causam exigunt, vt etiam amittere lucrum f hæreditatis sanciant eos qui testatoribus suis minimè paruerint.

a *Hæc quæ si non sit, non est de substantia: quæ est sine vestite. ex opinione Iason. de consuetudine seruanda: et est verior de iure, vt etiã tenuit glo. in l. 2. cõsili B. ff. mentad. testã. ape. lasc.*

Instrumentorum & testium eadem est auctoritas.

b *Compositum.* s. testamentum.

c *Cum autem.* nunc redit ad primum casum. Azo.

d *Et in leges.* bene dico, recusato sacramento legatum soluendum. Azo.

e *Iustis.* non iniustis: vt ff. de his quib. vt indig. l. non oportet.

f *Lucrum.* si tamẽ testatores hoc dixerũt, non aliter. & sic non est contra. ff. de inoffi. test. l. si quis in suo. in prin. quæ est cõtra.

b Vera solutio est quod ibi loquitur in casu puncto. In eodẽ hoc ibi res negat dare filio legitimã & partes filii relictas. Bal. & Ang. & Ia. Vel hic loquitur in extraneo hærede qui plus punitur non pares: quod patet: quia dicit lucrũ: vt ff. de codic. l. fi. ibi, in suo. hoc non placet: quia & ff. dixit, siue pater sit &c. Vel hic nullo modo b voluit parẽre: ibi voluit, licet tarde. Vel hic sciebat esse relictum, ibi dubitabat. Vel hic reliquum erat venerabili loco, ibi priuatæ personæ. Vel hic dicit q hic amittit lucrũ: sed nõ dicit totũ. Vel lex ista refertur ad eas leges quæ non imponũt certam pœnam. ar. ff. de verbo. oblig. l. doli. Vel loquitur secundum antiquas leges, quasi dicat, sic erat olim: non autem dicit quod sic sit hodie, immo non est ita hodie per. I. illam, sed per auth. *Ellem.* B. Ang. & Ia. hodie idem. & ideo sequitur auth. hoc amplius &c. quæ est de hære. & Falc. § si quis autem non implens. col. j.

Hoc amplius. CASVS. Hæc authen. ampliat. l. C. Nanc in l. codicis dicebatur: Si hæres non obrem petat volũtati defuncti, lucrum hæreditaris perdit. Hæc authẽ. dicit, si hæres nõ impleuit iudicium defuncti, si est monitus à iudice, & intra annũ non impleuit: quartam debitam iure naturæ nõ perdit: sed perdit totum aliud lucrum hæreditaris, & transibit eum suo onere ad aliã personam: dum tamen præsteret ista persona cautionẽ de voluntate defuncti adimplenda. Sed quæ sunt personæ in quas trãsleat? Certe primo loco applicat substituto. Secundo loco cohæredibus coniunctis. Tertio fideicommissario vniuersali: vel fideicommissatio singulari maioris rei, sed si non sunt plures legatarij æquales, applicatur omnibus si volũt: & secunda applicatio fit secundum ordinem scriptæ: vt qui primo nominatus est, vocatur: si ille nõ sit, vocatur seruus: si illi nolunt, vocantur extranei: si nolunt extranei, vocatur fiscus. filij autem iusto exhæredati non vocantur.

Hoc amplius, quasi dicat, dixi qualiter primo. l. codicis: nunc dico hoc amplius, quod qui iudicium. &c.

Iudicium. de complendo ea quæ recte dispposuerunt testatores: vt in corpore. §. si quis autem non implens. col. j.

Substituto. non ergo expirat substitutio vulgaris ab astita hæreditate. & sic est contra. §. de impu. & alibi subd. post aditam. *Sol.* hæc corrigit secundum quosdam. Tu dic q quod hoc admittitur nõ ex vi substitutionis, sed ex beneficio legis, nam & legatarij & extranei admittuntur, quos constat non fuisse substitutos. Porro si hæreditas non fuisset adita, nõ haberet extraneus, nisi admitteretur causa libertatum conseruandarũ. vide. *Bal.* si nullæ libertates essent relictæ, nullo modo admitteretur: vt *Ang.* instituta, de eo cui lib. causa bo. addic. § j.

Patiori sic. ff. de don. l. sancim. §. fin aut in huiusmodi casibus.

Omnibus. cum omnes velint.

Volentibus. cum quidam volunt, quidam non.

Nominatus. semper inhærente etiere predictæ cautionis: vt in corpore. §. si vero nullus eorum. & no. hic de ordine seruando vt ff. de fideicõmiss. lib. l. generaliter. §. si quis alienum. & ff. hæred. instit. qui soluendo. ij. Sed contra. ff. de solut. in hoc. & ff. & l. seq. & instit. de lega. §. ante. ADDITIO. Dic q ibi voluntas erat certa, hic vero dubia. Bart.

Rapallus. nam nullo modo admittuntur, si iuste exhæredati sunt vt in corpore. §. exhæredatos. Sed quare non vocatur exhæreditus inter nominatos ex testamento, cùm ipse nominatus est: Respon. ad malum fuit, non lucrum aliquod vel bonum nominatus. Item nunquid admittitur inter eos qui veniunt ab intestato, cum ipse de illis sit, & quidem primus: vt ff. de suis. & legi. hæred. filius? Respon. non aliter per querelã: vt §. de inoff. test. l. si hæredum. & l. filium. & est ratio: quia videtur adhuc testamentum valere, cum lex faciat eos hæredes loco repulsi: vt in corpore. §. in omnibus. & hæres hæredis, &c. vt §. de hæred. instit. l. fin. Et quod dicitur aguatum proximum filiũ esse ad succedendum: verum est non facto testamento: vel facto, sed non adita hæreditate: vt ff. de contra tab. l. filium. §. sed cũ exhæredatio. Item nunquid inter extraneos admitteretur, vel ante vel post fiscum? Respon. quidam, non: propter prædictas rationes: licet posset dici contra: vt quasi quilibet admittatur: vt ff. de adop. l. si pater. j. §. qui duos.

Extraneos. & primo ipse quàm fiscus: vt innuitur in corpore. & arg. l. de cad. tol. §. fin. Item extraneum intelligo quemlibet, cui nihil in testamento est relictum: siue de venientibus ab intestato sit, siue prorsus extraneus.

COMMVNIA DE LEGATIS ET *fideicommissis: & de in rem, &c.*

Postquam seruata iuris decoctione legatorum & fideicommissorum: nunc b *eorum per ministra. de leg. §. sed ne in prætis.*

CVm Iustinianus in sex partes. Primo exordium, recitando eius antiquũ. Secundo inferendo ponit statutũ suum. Tertio probat illud per ratiões. Quarto ampliat. Quinto tollit obiectum. Sexto limitat quod de actione hypothecaria dixerat. Septima ibi, rectius igitur. Tertia ibi, cum enim hoc. Quarta ibi, & hæc dispositiua. Quinta ibi, cum enim nõ aliter. Sexta ibi, Secunda ibi, posuimus. Quinta ibi, cum enim nõ aliter. Sexta ibi, in omnibus autem. Salycetus, CASVS. Olim erant certi modi relinquendi legata vel fideicommiss. scilicet per vindicationem, per finendi modum, damnationem, præceptionem: vt instit. de legat. in princ. & quolibet istorũ modorum dabatur legatario species utilis ad consequendum quod erat sibi legatũ. Primo casu habebat actionem in rem. Secundo exceptionem: alijs duobus habebat tantum actionem personalem ex testamẽto. Item nec legatarius rei vindicabat, nisi prius esset missus legatarius per iudicẽ in possẽ. rei sibi legatæ. quam diuersitatẽ tollit imperator, statuens, vt qualitercunque aliquid legetur, detur legatario actio rebus defuncti, & quod tacita hypothec. dari debet, probat tribus rationibus. Vna est, vt sicut testator expresse poterat aliam rem legata obligare, dicendo sic, lego tibi prædium Sempronianum: & pro eo fit tibi obligatum prædium Seianum: ita taciteq; & lege præsumitur obligatum, si hoc testator non expresserit. Item alia ratione. quia legibus notis tacita potest contrahi hypotheca. Item vt seruetur testatoris voluntas. & hoc in prima. Hæc vera sunt nõ solum si ab hærede legatum fuerit relictum dumtum, sed etiam si à legatario: vt si testator legauit missi centenem in meis quinquaginta, pro suis. & hoc in secunda. Pro mensura autem eius quod legatum est, in hæredem aut legatariũ datur hypothecaria: nec in rebus proprijs hæredis, vel legatarij: sed in his quæ à testatore relicta sunt, constat hypothec. & hoc in tertia & vltima parte. Viuianus.

TITVLVS XLIII.
COMMVNIA DE LEGATIS, & fideicõmissis: & de in rem missione tollenda.

Pro re testatoris legata, & ad grauatum peruenia competunt tres actiones, soluere actio personalis ex testamento: res vindicatio: & hypothecaria: varietate legandi sublata. Salycetus.

1. Imp. IVSTINIANVS A. Demostheni præf. præt.

CVm hi c qui legatis vel fideicommissis honorati sunt, personalem actionem plerunque d habere noscantur: quis vel vindicationis, e vel finendi modo, f * aliorumq; generum g legatorum subtilitatem prono animo admittat, quã plerumque h optimis rationibus vsa nec facilè i suscepit, nec inextricabiles circuitus laudauit? k quis in rem missionis l scrupulosis vtatur ambagibus? ¶ Rectius igitur esse censemus in rem quidem missionem penitus aboleri: omnibus verò m tam legatarijs quàm fideicommissarijs vnam naturam imponere: n & non solum personalem o actionem præstare, sed & in rem: quatenus eis liceat easdem res, siue per quodcunque genus legati, siue per fideicommissum fuerint derelictæ, vindicare in rem actione instituendæ: & insuper vtilem seruianam, id est hypothecariam super his p quæ fuerint derelicta, in res mortui præstare. Cùm enim q iam hoc iure nostro increbuit, licere testatori hypothecam rerum suarum in testamento quibus voluerit dare, & iterum nouellæ constitutiones in multis r casibus & tacitas hypothecas introduxerunt: non ab re est etiam nos in præsenti casu hypothecariam donare actionem, hominum consueruado.

Legata olim fiebant tripliciter.

c *Sequuntur communiter doct.*

d *Sequitur communiter Bart. Bald. Sal. & Ias.*

Legata olim fiebant tripliciter.

e *Sequitur communiter Bart. Bald. P. & Ias.*

f *Gl. sequitur doct. communiter B. Bar. B. S. de sacrosan. eccl. quantum Glo. sequitur B. B. Ang. P. Saly. & Ia. quia si aliter esset legatus, non esset hypotheca: quando sumè legatæ aliæ res defuncti: similiter ne quod vni datur, alteri denegetur. aliæ autem res quondam testatoris possunt esse pignes legatarium: vt si alicui testator legauit plura prædia: & ab eo reliquit centum.*

Precedentes.

a *Cum hi.* quid differt prima à secunda lege? Respõ. in prima innuit quatuor genera legatorũ, in secũda legata & fideicõmissa.

d *Plerunque.* quandoque enim non habent: puta quia dificit testamentũ solennitate iuris, vel quia non est capax: vel quia legatarius possidet rem sibi legatam. Et nota c (quod potest colligi ex his quæ hic dicuntur, & institut. de lega. §. ij.) cùm olim legabatur per vindicationem, habebat legatarius actionem in rem: cùm per finendi modum, habebat exceptionem. si possidebat: cum vero per dãnationem, vel præceptionem, habebat tantum personales quæ dicuntur ex testamento: licet forsan non sit testamentum, sed relictum nutu solo: vt ff. de lega. iij. l. nutu.

e *Vindicationis.* id est legati relicti per vindicationem: vt quia testator dixit, Titius vindicet talem fundum.

f *Finendi modo.* id est legati relicti per finendi modum: dicendo, hæres meus finat talem habere rem talem.

g *Aliorumque generum.* puta per præceptionem, vel damnationem: vt institut. de lega. §. ij.

h *Posteritas.* id est noua

i *Facile.* non patienter suscepit: quia non erat ei facile tale genus loquendi. sic ff. de proba. l. si quis hominem liberum.

k *Laudauit.* sic ff. de condic. indebi. l. dominus. & ff. vsufruct. quemadmodum caue. l. si vsusfructus mihi legatus. ij. respon.

l *Missionis.* olim non poterat agi rei vindicatione, ni si mitteretur in possessionem legatarius.

m *Omnibus vero.* id est omnibus legatis & fideicommissis. ponit enim genera singulorum, & non singula generum. & sic non est contra institu. de oblig. quæ ex quasi contra. §. fin. Item quod adsimilar legata & fideicõmissa, dic, scilicet specialia nam generalia differunt, cùm hic statim mortuo testatore tranſeat dominium: vt ff. de fur. l. à Titio. Vel saltẽ adita hæreditate: vt ff. de leg. j. l. si tibi homo. §. cum seruus. in illis scilicet generalibus demum facta restitutione transit dominium: vt ff. ad Treb. l. facta. in prin. & l. si eius. §. si quis. Item ex primis non detrahitur Falcidia, ex alijs sic: vt dicimus statim. sed & generale potest relinqui in forma speciali, & seruabitur quod in speciali: vt ff. ad Trebel. l. mulier. j. §. fin.

n *Imponere.* quantum ad actiones competentes pro eis.

o *Personalem.* siue testatoris erat res legata, siue aliena: sed in rem datur cum erat testatoris. vt institu. eo. §. nostra autem.

p *Super his.* id est pro securitate eorũ quæ relicta sunt. Sed in casu, scilicet cum liberatio est relicta, non est necessaria hypotheca, vel alia cautio, cum habeat exceptionem: vt ff. vt in pos. lega. l. j. §. si debitori. sed & actionem ex testamento habet, vt li beretur: vt ff. de libe. leg. l. iij. nunc. & l. quod mihi.

q *Cum enim.* tres rationes ponit quare hypothecaria est danda.

r *In multis.* vt in dote: vt supra de rei vxo. actio. l. vnica. §. j. & in tutelis: vt supra de adminis. tut. l. pro officio. & in alijs casibus quos habes j. in quibus causis pignus taci. cõtra. per totum. Et not. hic f quod pro re testatoris datur rei vindicatio personalis: vt ff. de lega. ij. l. cum filius. §. varijs. & de lega. j. l. huiusmodi. §. fin. & pro eadem re non datur hypothecaria g contra alios, quæ pro alijs rebus defuncti vt hic. In casibus tamen fotestatus vtraque datur: vt §. de iure do. l. in rebus. & j. ad Trebel. authen. contra cum rogatus. hoc tamen ita, si alij non sunt legitimi. aliãs legatarius habet aliã res defuncti. similiter ne quis vni detur, alteri denegetur. aliæ autem res quondam testatoris possunt esse pignes legatarium: vt si alicui testator legauit plura prædia: & ab eo reliquit centum.

Precedentes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ex illo ad quę pertinuit pa tronus*[a], *nō potest grauari. Bald.*

b *Ex persona sua, sed ex persona hæredis sibi detrahēs.* B. B. *Ange. & Jas.*

Quæ etiam nullo verbo præcedente[a] posit ab ipsa lege inducī. ¶ Si enim testator ideo legata vel fideicommissa dereliquit, vt omnimodo personæ ab eo honoratæ ea percipiant: apparet ex eius voluntate etiam prefatas actiones contra res testatoris esse instituendas, vt omnibus modis voluntati eius satisfiat: & præcipuè cum talia sint legata, vel fideicommissa, quæ pijs actibus sunt deputata. ¶ Et hæc dispositiuimus non tantum si ab hærede fuerit legatum derelictum, vel fideicommissum: sed & si à legatario vel fideicommissario, vel alia persona quam grauare fideicommisso possumus, fideicommissum cuidam relinquatur. Cùm enim non aliter valeat, nisi aliquid lucri[b] adferat ei à quo derelictum est: nihil est graue, etiam aduersus eum, non tantum personalem, sed etiam in rem & hypothecariam extendere actionem in rebus quas à testatore consecutus est. ¶ In omnibus[c] autē huiusmodi casibus in tantum & hypothecaria vnumquemque[d] conueniri volumus, in quātum personalis actio aduersus eum competit: & hypothecam esse non ipsius hæredis, [e] vel alterius personæ quæ grauata est fideicommisso, rerum, sed tantummodo

a *Præcedente.* id est si nihil diuisset testator. Azo.

b *Aliquid lucri.* pecuniarij, a vt & supra de fideicom. l. ab eo. & ff. de leg. j. l. plane. ij. §. fin. & l. seq. Et ex hoc colligit B. legatariū singularem detrahere Falcidiam. & pro eo. ff. ad leg. Falcid. l. pœnales. §. fi. Sed certe hic adfert lucrum: sed illud reddit, sic

A honoratum: vt ff. de lega. ij. l. miles. in fi. j. respon. & l. cum pater. §. donationis. Vel directa, cum directam libertatem reliquit seruo: non directa, quando per fideicommissum: vt institu. de singu. re. per fideicom. re. § libertas.

h *Iuramentum.* puta lego tibi. x. si iuraueris non ascendere capitolium, quod iuramentum hodie sublatū est: vt. ff. de condit. insti. l. quæ sub condicione. insti. l. si in duobus casibus: vt ff. de manumiss. testam. l. si quis libertatem. & de condit. & demonstra. l. municipibus. & dic vt ibi not. Vel pone quòd rogabit hæredem vt iuret se daturum: vt. ff. de lega. ij. l. cum pater. §. filius. etiā tertio, vt cum testator dixit, scilicet vt legatum soluatur: iuraueris, siue non.

i *Dicente.* voluntatem suam cum iuramento.

k *Legata.* vt quia ab iuditis exiguntur: sed fideicommissum olim pōdebat ex fide hæredum, nisi per pudorem: vt in ff. de fideicom. hæred. in prin.

l *Legatorum.* vt quia ab intestato relinqui non poterant: vt institut. de fideicom. hæred. §. præterea. Itē nec post mortem hæredis vel legatarij, sed fideicommissarij sic: vt institut. de leg. §. post mortem. Item non poterat legari à legatario, sed fideicommitti sic: vt inst. de fideicom. re. per fide. in prin. Et alia differentia quam habes infra de cadu. tol. §. vbi autem.

m *Actionem.* sic ergo si à legatario legauerit aliam rem, puta illius propriam, non eā quam ei legauit: competit illi alij legatario in re illa propria legata: rij primi rei vindicatio. & hoc satis videtur expressum supra. l. j. §. & hæc. Sed quid si rogauit hæredem vel legatarium matu. mittere seruum: puta reliquit seruo suo fideicommissarium libertatem: nunquid poterit vt liber vindicare libertatem statim & antequām manumittatur? Respon. non videtur d, sed secus in directa: vt ff. de fideicommiss. liber. l. generaliter. §. fin. & l. cum vero. §. fi. & de manumiss. test. l. testamento liber. Item dic idem in quolibet fideicommisso, quod in fideicommissaria libertate, cum à legatario relinquitur: nam prius fit legatarij primi: & tunc non transit statim in secundum, sed in primum immediate transit: vt ff. de fur. l. à Titio. & de lega. ij. l. imperator. & ef. ratio: quia etsi non huius rei, aliarum tamen fit dominus: sed legatarius primus, nisi huius rei fiat, non fit alterius: & ideo non statim recta via in fideicommissarium transite. & ad hoc supra eod. l. j. §. & hæc dispositiuimus. potest ergo dici correctum quod est ff. de fideicommiss. lib. l. cum vero. §. apparet. vbi traditur materia, & non fit statim liber. Item quod hic dicit, ad genera, non ad singula refertur, nam ex legato quantitatis nō oritur in rem actio. Item ex legato liberationis non oritur hypothecaria: vt ff. vt in possessio. legato. l. j. §. si debitori.

n *Personales.* puta ex testamento. & hoc si relicta sint in testamento. nam si ab intestato: tunc persecutione, id est officio iudicis: vt ff. de act. & oblig. l. actio in rem. secundum quosdam. nam nil valent codicilli, nisi testamentum sit cum eis: ex quo adeatur hæreditas: vt ff. de iure codicil. l. si quis cum testamentum nullum. §. fin. sed certe & tunc dabo actionem ex testamento;

A mento: quia codicilli sunt testamentum in larga significatione, scilicet testatio mentis, vt instit. de testa in prin. & ff. de codicill. l. conficiuntur. & l. ab intestato. vbi dicitur quòd non facto testamento, codicilli tenent vim testamenti: aliàs si est factum, ius sequuntur eius: vt ff. de iure codicil. l. si quis cum in prin. & l. ab intestato.

Vel dicam b dari conditionē ex lege: quia per imperatores iura condicillorum prius inuenta sunt: vt insti. de codicillis. in prin.

a *Earum.* vt in exemplis quæ habuimus supra ea. l. in glos. quæ incipit, vt quia ab intestato.

b *Hæc fideicommissa.* hoc ius contrarium est statutum in fideicommissis.

c *Presbiterum.* scilicet vt eorum voluntas seruetur: vt arg. in authenti. de hære. & fal. §. hæc enim verba. & §. fina. colla. j.

d *Ex legatum.* sed nōn est in veteri iure erant exæquata: vt ff. de leg. j. j: Respon. e sic, sententia seu effectu, sed hodie etiam natura sub lata est in rem missorie: vt supra. l. proxime. vt. Vel respicit ad notum ius.

e *Sed ipsis rebus*, id est ipsum non verba spectanda. sic infra de debi. lib. tol. l. j. & ff. de adime. legat. l. iij. §. continuo. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi. dubitationem an ipsorum. Secūdo eius statutum & decisionē. Tertio decisionem circa æstimationem declaratæ, secunda ibi, sanciimus. tertia ibi, seruis. hoc dicit. Bal. CASVS. Si testamentum fecisti, hæredem instituisti, & Seio & Titio & Caio optionem seruorum legasti, & in electione discordent: vel optionem legasti vni, & antequā eligeret, vita functus sit tribus hæredibus relictis, ad quos optio transmittit, & discordent, quid iuris sit quæritur? Respon. quod sors fiet inter eos, & quem sors prætulerit, ille eligit: & aliis æstimationem partium ipsos contingentium præstabit. & sed & si quis. vbi dicit quod si alicui optionem legasti, non vt faciendā est æstimatio secūdum quod in litera dicit, vsque ad §. legatarius eligat, sed alius. si ipse elegit, stabit legatarius electionī: si non, vel quia noluit, vel quia non potuit, vel decessit, eligat legatarius: sed non meliorem, sed mediocrem. & hoc in secunda. Si autem sub certo die, puta ex die Paschę, vel puta aliquid mihi legasti: an hæres rem legatam alienare vel obligare possit, quæritur? Respon. quod non, cùm non sit sua, sed mei legatarii nec seruum legatum manumittere debet. & hoc in certa. Si autem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, vel sub incerto die, puta quando erit Antichristus, aliquid mihi legasti. An autem pendente conditione, siue generalis, siue specialis, per substitutionem siue per restitutionem relictum possit hæres alienare, vel alij obligare, quæritur? Respon. quod nō: nisi cautionē iudicatum solui. & ibi dicitur. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi. Primo posuit dubitationem an

B Vbi autem aliquid contrarium in legatis & fideicōmissis euenierit[a], hoc fideicommisso[b] quasi humaniori aggregetur, & secundum eius optimatur naturā. ¶ Et nemo moriens putet legitimā voluntatē reprobari, sed nostro semper vtetur adiutorio, & quē admodū viuētibus prouidimus, ita & morientibus prospiciatur[c]. & si specialiter legati tantum faciat testator mentionem, hoc & legatū & fideicommissum intelligatur: & si fidei hæredis vel legatarij aliquid cōmittatur, & hoc legatū[d] esse videatur. Nos enim non verbis, sed ipsis rebus [e] leges imponimus[f]. Dat. X. Kal. Martij Constantinop. post consulatum Lāpadij & Orestis VV. CC.

Vbi plures quibus optio est relicta, discordant in eligendo: forte diuiuntur. hoc dicit vsque ad §. sed & si quis. Baldus.

111. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

C SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio [f] serui vel alterius rei fuerit relicta, vel si vni quidem legatario optio serui vel alterius rei relicta est, ipse autem mories plures sibi reliquerit hæredes: dubitabatur inter veteres, si inter legatarios, vel hæredes legatarij fuerit certatum, & alter alterum seruum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum. ¶ Sancimus itaque in omnibus huiusmodi casibus rei iudicem fortunam[g] esse, & sortem inter altercantes adhibendam: vt quem sors prætulerit, is quidem habeat potestatem eligendi, cæteris autem æstimationem præstet contingentium eis partium: id est, seruis quidem & ancillis maioribus decem annis, si sine arte sint, viginti solidis [h] æstimandis: minoribus verò decem annis, non amplius quàm in decem solidos cōputādis. sin aūt artifices sint: vsque ad triginta solidos æstimatione eorum procedente, siue masculi, siue fœminæ sint: exceptis notariis[i], & medicis vtriusque sexus: cum notarios quinquaginta solidis æstimari velimus, medicos autem & obstetrices sexaginta. Eunuchis minoribus quidem decem annis, vsque ad triginta solidos valentibus: maioribus vero vsq; ad quinquaginta. sin autē artifices sint: vsque ad septuaginta.

Quando optio rei legatæ committitur tertio, il lo viō eligente intra annum, vel morte præuenta, electio transfertur in legatarium, qui non poterit eligere meliorem, sed mediocrem. hoc dicit vsque ad §. sed quia nostra maiestas. Salycetus.

Sed & si quis optionem serui vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario [k], sed quem Titius fortè elegerit, Titius autem vel noluerit eligere, vel non potuerit, vel morte fuerit

a *Contrarium.* nisi aliud sit expressum. Bal.

b *Fideicommisso.* quia ex eo plus commodi sequitur legatario. Bal.

c *Prospiciatur.* vt ff. de leg. j. l. Titio. & de leg. iij. l. imperator. & ff. de fideicom. l. ij. & ff. de iure codicil. l. si quis cum testamento. & ff. de manumiss. testa. l. j. §. fi. & ff. de fideicom. libert. l. cum vero. §. fi. & de manumiss. testa. l. testamento liber. Item dic idem in quolibet fideicommisso, quod in fideicommissaria libertate, cum à legatario relinquitur: nam prius fit legatarij primi: & tunc non transit statim in secundum, sed in primum immediate transit: vt ff. de fur. l. à Titio. & de lega. ij. l. imperator. & ef. catio: quia etsi non huius rei, aliarum tamen fit dominus: sed legatarius primus, nisi huius rei fiat, non fit alterius: & ideo non statim recta via in fideicommissarium transite. & ad hoc supra eod. l. j. §. & hæc dispositiuimus. potest ergo dici correctum quod est ff. de fideicommiss. lib. l. cum vero. §. apparet. vbi traditur materia, & non fit statim liber. Item quod hic dicit, ad genera, non ad singula refertur, nam ex legato quantitatis nō oritur in rem actio. Item ex legato liberationis non oritur hypothecaria: vt ff. vt in possessio. legato. l. j. §. si debitori.

d *Videtur.* Primo posuit dubitationem an ipsorum. Secūdo eius statutum & decisionē. Tertio decisionem circa æstimationem declaratæ, secunda ibi, sanciimus. tertia ibi, seruis. hoc dicit. Bal. CASVS. Si testamentum fecisti, hæredem instituisti, & Seio & Titio & Caio optionem seruorum legasti, & in electione discordent: vel optionem legasti vni, & antequā eligeret, vita functus sit tribus hæredibus relictis, ad quos optio transmittit, & discordent, quid iuris sit quæritur? Respon. quod sors fiet inter eos, & quem sors prætulerit, ille eligit: & aliis æstimationem partium ipsos contingentium præstabit. & sed & si quis. vbi dicit quod si alicui optionem legasti, non vt faciendā est æstimatio secūdum quod in litera dicit, vsque ad §. legatarius eligat, sed alius. si ipse elegit, stabit legatarius electionī: si non, vel quia noluit, vel quia non potuit, vel decessit, eligat legatarius: sed non meliorem, sed mediocrem. & hoc in secunda. Si autem sub certo die, puta ex die Paschę, vel puta aliquid mihi legasti: an hæres rem legatam alienare vel obligare possit, quæritur? Respon. quod non, cùm non sit sua, sed mei legatarii nec seruum legatum manumittere debet. & hoc in certa. Si autem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, vel sub incerto die, puta quando erit Antichristus, aliquid mihi legasti. An autem pendente conditione, siue generalis, siue specialis, per substitutionem siue per restitutionem relictum possit hæres alienare, vel alij obligare, quæritur? Respon. quod nō: nisi cautionē iudicatum solui. & ibi dicitur. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi. Primo posuit dubitationem an ipsorum. Secūdo eius statutum & decisionē. Tertio decisionem circa æstimationem declaratæ, secunda ibi, sanciimus. tertia ibi, seruis. hoc dicit. Bal. CASVS. Si testamentum fecisti, hæredem instituisti, & Seio & Titio & Caio optionem seruorum legasti, & in electione discordent: vel optionem legasti vni, & antequā eligeret, vita functus sit tribus hæredibus relictis, ad quos optio transmittit, & discordent, quid iuris sit quæritur? Respon. quod sors fiet inter eos, & quem sors prætulerit, ille eligit: & aliis æstimationem partium ipsos contingentium præstabit. & sed & si quis. vbi dicit quod si alicui optionem legasti, non vt faciendā est æstimatio secūdum quod in litera dicit, vsque ad §. legatarius eligat, sed alius. si ipse elegit, stabit legatarius electionī: si non, vel quia noluit, vel quia non potuit, vel decessit, eligat legatarius: sed non meliorem, sed mediocrem. & hoc in secunda. Si autem sub certo die, puta ex die Paschę, vel puta aliquid mihi legasti: an hæres rem legatam alienare vel obligare possit, quæritur? Respon. quod non, cùm non sit sua, sed mei legatarii nec seruum legatum manumittere debet. & hoc in certa. Si autem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, vel sub incerto die, puta quando erit Antichristus, aliquid mihi legasti. An autem pendente conditione, siue generalis, siue specialis, per substitutionem siue per restitutionem relictum possit hæres alienare, vel alij obligare, quæritur? Respon. quod nō: nisi cautionē iudicatum solui. & ibi dicitur. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi.

e *Sed ipsis rebus*, id est ipsum non verba spectanda. sic infra de debi. lib. tol. l. j. & ff. de adime. legat. l. iij. §. continuo. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi. dubitationem an ipsorum. Secūdo eius statutum & decisionē. Tertio decisionem circa æstimationem declaratæ, secunda ibi, sanciimus. tertia ibi, seruis. hoc dicit. Bal. CASVS. Si testamentum fecisti, hæredem instituisti, & Seio & Titio & Caio optionem seruorum legasti, & in electione discordent: vel optionem legasti vni, & antequā eligeret, vita functus sit tribus hæredibus relictis, ad quos optio transmittit, & discordent, quid iuris sit quæritur? Respon. quod sors fiet inter eos, & quem sors prætulerit, ille eligit: & aliis æstimationem partium ipsos contingentium præstabit. & sed & si quis. vbi dicit quod si alicui optionem legasti, non vt faciendā est æstimatio secūdum quod in litera dicit, vsque ad §. legatarius eligat, sed alius. si ipse elegit, stabit legatarius electionī: si non, vel quia noluit, vel quia non potuit, vel decessit, eligat legatarius: sed non meliorem, sed mediocrem. & hoc in secunda. Si autem sub certo die, puta ex die Paschę, vel puta aliquid mihi legasti: an hæres rem legatam alienare vel obligare possit, quæritur? Respon. quod non, cùm non sit sua, sed mei legatarii nec seruum legatum manumittere debet. & hoc in certa. Si autem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, vel sub incerto die, puta quando erit Antichristus, aliquid mihi legasti. An autem pendente conditione, siue generalis, siue specialis, per substitutionem siue per restitutionem relictum possit hæres alienare, vel alij obligare, quæritur? Respon. quod nō: nisi cautionē iudicatum solui. & ibi dicitur. & infra quæ res pig. oblig. pos. l. fi. & supra de libe. præte. l. iij. §. fi.

f *Earum.* s. omnium vsque ad eam quantitatem, qua competit personalis: vt §. proxi.

Diuisio. OMne verbum.] Primo, dictum. Secundo, illatio. Tertio, ratio. Secundaibi, sit igitur. Tertia ibi, & nemo morieus. Salycetus.] CASVS. Testamentum fecisti, in quo hæredem instituisti, Titio decem legasti: quibus verbis ea legasti, an sit differentia quæritur? Respō. quod non: siue verbis precariuis, siue per verbum mando: siue, præcipio. Item natura legatorum & fideicommissorum coæquetur: nec sit inter ea differentia, sicut olim erat: sed vt non contrarium in legatis & fideicom. reperiatur, reducantur legata ad fideicommissa, & triplex actio detur legatario ad cōsequendam rem sibi legatam, vel per fideicom. relictam, actio videlicet ex testamento, hypothecaria, & in rē. Si autem testator legati fecerit mentionem, non fideicom. tūc idem intelligatur legatum & fideicom. quia rebus, non verbis legem imponimus. Viuianus.

Verba circa Ela ex quibus recta quæ dicantur.

g *Directis verbis.* tunc dicuntur directa, quando verba sunt præceptiua: non directa, quando deprecatiua: vt hic. Vel directa, quando dirigit sermonem ad hæredem. Non directa, quādo ad

i *Notariis.* id est scriptoribus. nam seruus non potest esse notarius: vt j. de tabu. l. generali. lib x.

Seruus non potest esse notarius.

k *Legatario.* secus statuitur in rēditione vbi nihil est: vt supra de contrahen. em. l. fi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ex seruis.* sic ff. de lega.j.l. legato generaliter. & l. si hæres. si autem ipsi legatario datur optio, ab ipso principio optimum eligit, secundum Io. Alij contra vt ff. de op. lega. l. ij. facit. ff. quãdo dies lega. ced. l. nec semel. §. pe.

b *Abolitus est.* vt supra eodem. l. j.

c *Veterem.* quæ permittebat alienari: vt ff. ad Trebel. l. Titius. & de pet. hæred. l. sed & si. §. quod autem quis ex hæreditate. tractat enim hic tam de generali, quàm speciali fideicommisso: vt infra proximo. §. fin autem.

d *Alienum est.* sic infra vnde vi. l. si. Item intellige alienũ, re, quando purum erat: sed quãdo sub conditionne a, tunc spe.

e *Transferre.* immo videtur quod teneat alienatio. nam hæres togatus si alienet: dicit lex q imputet in quartam suam quod alienauit: & sic confirmatur alienatio: & non venit in restitutionem: vt ff. ad Trebell. l. Marcellus. §. res quæ. & l. si hæres institutus. §. si hç res. quæ sunt contra. Solu. hæc corrigit illas. Vel b dic, non tenet in eo quod supra quartam est, vt hic: sed in eo quod intra quartam est sic: vt ibi. Vel die tenet in quartam, & non restituit: vt ibi dicit: scilicet si voluerit fideicommissarius, non aliàs: vt hic secundum Azonem. Vel die ad legem illam, si hæres institutus. §. si hæres in alienatis non esse necessariam restitutionem: quia illa desierunt esse hæredis. vnde non prodesset restitutio: sed in aliis quæ habet adhuc, sic debet fieri.

f *Manumittere.* immo videtur quod possit manumittere: vt ff. ad Trebel. l. quidam. §. si quis filium. quæ est contra. Solu. illa in libertate: & est speciale, sed certe & de libertate hic dicit. Dic ergo quòd hic pure debebatur hæreditas: ibi sub conditione erat restituenda: qua pendente hæres manumisit seruum hæreditarium: quod fauore libertatis (vt ibi dicitur) est recipiendum. sed hoc non videtur valere: quia etiam sub conditione rogatus non potest interim manumittere: vt ff. de manu. l. seruum. & ff. qui & à qui. l. generaliter. §. fi. Sed illæ prohibent inter viuos. in prædicta authen. ad Trebel. l. quidem. manumisit hæres in suo testamento: c sed hęc prohibitio fallit in casibus duobus, quos habebis in authen. res quæ &c. infra eodem.

g *Spem.* Nota debere considerari quod potest euenire: vt. ff. de aqua plu. arcen. l. in diem. §. fi.

h *Incerta.* hæc enim duo paria sunt quo ad hoc, dies incerta & conditio: vt & infra de cadu. tol. §. j. & §. fin autem aliquid.

i *Celebrata.* immo videtur quod medio tempore renuerit alienatio rei singularis sub conditione legatæ: vt. ff. quemadmodum ser. amit. si is cui. §. fi. & ff. de reg. iur. plerumque. in fin. & de fideicom. lib. l. generaliter. § quotiens. & de serui. leg. l. si fundum. §. j. & de lega. j. l seruo legato §. j. & de lega. ij. l. h. §. fi. quæ sunt contra. argu. Solu. d dic quod vere tenuit: vt supra eo. proxi. dixit ibi, melius quidem faciet &c. sed nunc singitur non esse re, vel manumittere f, & alienã spem g decipere.

Res quæ subiacent restitutioni sub conditione, vel sub die incerta, possunt interim alienari, vel obligari: sed adueniente casu restitutionis fingitur retro nullum quod est factum. l. d. vsque ad §. emptor. Salycetus.

Sin autem sub conditione vel sub incerta h die fuerit relictum legatum vel fideicommissum vni uersitatis, vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus caueat ab omni venditione, vel hypotheca, ne se grauioribus oneribus euictionis nomine supponat. ¶ Sin autem auaritiæ cupidine propter spem conditionis minimè implendæ, ad venditionem vel hypothecam profiluerit: sciat quod conditione impleta ab initio causa in irritũ deuocetur: & sic intelligẽda est, quasi nec scripta, nec penitus fuerit celebrata i: vt nec vsucapio, nec lõgi temporis k præscriptio contra legatarium vel fideicommissariũ procedat. ¶ Quod similiter l obtinere censemus in huiusmodi legatis, siue pure, siue sub die certo, siue sub cõditione, siue sub incerta die relicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare m, & sibi adsignare, nullo obstaculo ei à detentatoribus opponendo.

Res restitutioni subiecta puræ vel sub certa die alienatio, pignoratio, & manumissio, non tenet ipso iure. hoc dicit vsque ad. §. fin autem sub conditione. Salycetus.

Sed quia nostra maiestas per multos casus legatariis & fideicommissatiis prospexit, actionésque tam personales, quàm in rem & hypothecarias dedimus: & in rem missionis tenebrosissimus error abolitus est b, & ad hanc legẽ peruenimus. ¶ Nemo itaque hęres ea quæ per legatum vel pure vel sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis disposita sunt, vel substitutioni supposita, secundũ veterẽ c dispositionem putet esse in posterũ alienanda, vel pignoris vel hypothecæ titulo adlignanda, vel mancipia manumittẽda: sed sciat hoc quod alienũ est d, non ei licere, vtpote sui patrimonij existens, alieno iuri applicare: quia satis absurdum est, & irrotionabile, rem quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios posse transferre e, vel hypothecæ pignoríve nomine obligare, vel manumittere f, & alienã spem g decipere.

IN AVTHEN. DE restitu. & ea quæ pa. §. quam ob rẽ præsentẽ. coll. iiij. cõstitu. vj.

Res quæ subiacent restitutioni, hodie in casibus hic subiectis possunt irrevocabiliter alienari. Salycetus.

REs quæ subiacent restitutioni, prohibentur alienari quidem T, vel obligari. Sed si liberis nationem rei restitutioni subiectæ, limitatur secundum authen. res quæ, infra eodem. nisi hæres probabiliter ignorauerit eam subiectam restitutioni: tunc enim si vendidit eam hæc res, rata est venditio: & debet legatarius aut fideicommissarius percipere precium ab hærede. ita loquitur. l. fi. in fi. ff. de lega. ij. qui casus est singularis, & multum notandus: vt dicit hic Barto.

k *Longi temporis.* vt habes generaliter infra de præscrip. xxx. an. l. cum notissimi. §. illud.

l *Simuliter.* id est æqualiter.

m *Vindicare.* sed qualiter daretur rei vindicatio generali fideicommissario ante restituram: vt ff. ad Trebellia. l. facta. in principio? Respon. vtilem habet, non directam. Vel dic vt supra eodem. proxi. dixit ibi, melius quidem faciet &c.

REs que.] CASVS. Hæc authẽ. duo dicit. Primo ponit regulam. Secundo instantiam regulæ. Regula est: Res quæ subiacent restitutioni, prohibentur alienari. Instantia regulæ: Ecce si pater cuius instituit te fratrem hæredem cum sorore tua, & rogauit vos vt restituatis: si quarta non sufficiat ad donationem propter nuptias, vel ad dotem constituendam: licebit tibi filio alienare vel obligare res quæ subiacent restitutioni, in eam causam vsque ad

modum legitimum: & ita apparet q̃ id quod communiter prodest, præfertur cõmodo priuato.

a *Legitima.* id est debitum bonorum subsidium.

b *Obligationem.* secundum merita a personarum & facultates: vt hic, & in corpore huius authenticæ. & ff. de iure dotium. l. fine generalis. Ex intellige b hoc in dote & donatione constituenda à grauata persona. Item & in exigenda: vt si amplam uxore habuerat: & post sic fuit a patre rogatus. nam etiam vltra Falcidiam accipiẽt ad dotem suæ vxoris exolendam: cum interim matrimoniũ soluatur, vel est dos in causa restitutionis. Item quid si tempore mortis patris filia quæ dederat dotem, a vito recuperauerat: an veniat in restitutionem fideicommissi? Respondeture non, secundum H. Item quæritur. Poterunt fieri tamptus ex hoc quod est restituendum si aliũ de non habet? Respondeture hoc casu: sed alio modo tunc de quadrante seruando potest pro expensis deminuere: vt infra ad Trebel. authen. contra cum rogatus. sed hic tres partes debet integras reseruare fideicommissarius.

Præsumitur. vt & infra de cadu. tol. §. fi. & ff. pro socio. l. actione. §. Labeo. & in authen. de non alie. §. quia vero verisimile. in fi.

Fiunt glossæ authenticæ.

Sequitur glossa textus legis Codicis.

[*Emptor.*] CASVS. Si hæres rogatus restituere sub conditione alienat: & postmodum, quia conditio extitit, a legatario requiratur ab emptore: nunquid emptor habebit regressum contra venditorem? Respon. cum distinctione: quia aut emptor est malæ fidei, quia sciebat rem subiacere restitutioni: & etiam si duplam stipulatus erat euictionis nomine, non habet regressum ad duplum, vel ad interesse ratione melioris contra venditorem: sed ad precium tantum. Si autem esset bonæ fidei: tunc ad duplum, vel ad interesse habebit regressum. Sed si hæres obligat rem prohibitam alienari: hoc casu creditor habet pignoratitiam actionem contra suum debitorem. Vide.

Duple stipulatione. etiam si fuerit stipulatus: sed precium tantum habet: vt subicit. & sic est contra infra de cuic. l. si fundum. & supra commuia vtri. iudi. l. si fratres. & supra de iure dot. l. si matre. & infra de prescrip. xxx. an. l. j. & ff. de excep. dol. l. si à Celsum. §. item Labeo. Prædicta quidem iura contradicunt in duobus. Primo, quod non proficit hic stipulari de duplo. Secundo, quia hic etiam non stipulans agit ad simplum: sed dic hoc nouum ius, & speciale in hoc casu. Vel dic, hoc est vnum pro emptore, quod agit ad precium: licet sciens fuerit, vade & aliud contra eum sit, vt non proficiat stipulatio duplæ. & econtra hoc est contra eum, quod non prodest stipulatio confessioni, & sic ille consequeretur libertatem, argu. huius. l.

portio legitima a non sufficit ad dotis siue donationis propter nuptias obligationem: b permittitur res prædictas in eam causam alienare vel obligare pro modo honestati personarum congruo. ¶ Ea enim quæ communiter omnibus prosunt, his quæ specialiter quibusdam vtilia sunt, præponimus c.

Finis authenticæ.

Sequitur textus legis Codicis.

Scienter emens rem restitutioni subiectam: illa cuncta habet actionem ad precium tantum, non ad duplum: etiam si fuerit promissum, hoc dicit vsque ad finem. Salycetus.

Emptor autem sciens rei grauamen, aduersus vẽditorẽ actio nem habeat tantum ad restitutionem precij, neque duplæ stipulatione d neque melioratione e locũ habente: cũ sufficiat ei saltem pro precio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satis fieri: ¶ Creditori f nihilo minus pignoratitia contraria actione aduersus debitorẽ cõpetente: vt ex omni parte omnique studio id quod semper properamus, ad effectum perducatur, & vltima elogia defunctorum legitimũ finem tortiãtur: bonęfidei proculdubio emptoribus integra iura, g & nullo modo ex hac constitutione deminuta, contra venditores habentibus. Dat. Kal. Septẽb. Cõstantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

TITVLVS XLIIII.

DE FALSA CAVSA ADiecta legato vel fideicommisso.

Verba enuntiantia primo aliter in vltima voluntate propter se emissa, dispositionem inducunt: nisi probentur emissa per errorem. hoc dicit cum. l. si de tem. j. eodem. Vel breuius: Causa cohærès legato, falsa probata vitiat legatum: non aliter. Salycetus.

1. Imp. ANTONIN. A. Septimo.

Erba h tettameti quę iserunt nisi, aut solutã pecuniã debitã testatori declarãt, aut volũtatẽ ei i libera re volẽtis debitorem manifestiẽ ostẽdũt. Et ideo aut peti q̃ solutum est, non potest: aut ex causa fideicommissi, k vt debitor libere tur, agendũ est l: nisi liquido probari possit eum l non liberari debitorem voluisse, sed errore m lapsum solutam sibi pecuniã exiliimasse. PP. VII. Kaled. Martij, Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Falsa demonstratio non perimit legatum vbi certa quantitas est expressa de se, vel per relationem ad aliud: secus si omnino sit incerta. hoc dicit cum. l. seq. & cum. l. fi. quia penultima est summata cum precedentis. Sal.

II. Imp. ALEXANDER. A. Faustinæ.

a *Legitima.* id est debitum bonorum subsidium.

b *Obligationem.* secundum merita a personarum & facultates: vt hic, & in corpore huius authenticæ. & ff. de iure dotium. l. fine generalis. Ex intellige b hoc in dote & donatione constituenda à grauata persona. Item & in exigenda: vt si amplam uxore habuerat: & post sic fuit a patre rogatus. nam etiam vltra Falcidiam accipiẽt ad dotem suæ vxoris exolendam: cum interim matrimoniũ soluatur, vel est dos in causa restitutionis. Item quid si tempore mortis patris filia quæ dederat dotem, a vito recuperauerat: an veniat in restitutionem fideicommissi? Respondeture non, secundum H. Item quæritur. Poterunt fieri tamptus ex hoc quod est restituendum si aliũ de non habet? Respondeture hoc casu: sed alio modo tunc de quadrante seruando potest pro expensis deminuere: vt infra ad Trebel. authen. contra cum rogatus. sed hic tres partes debet integras reseruare fideicommissarius.

Præsumitur. vt & infra de cadu. tol. §. fi. & ff. pro socio. l. actione. §. Labeo. & in authen. de non alie. §. quia vero verisimile. in fi.

Fiunt glossæ authenticæ.

Sequitur glossa textus legis Codicis.

[*Emptor.*] CASVS. Si hæres rogatus restituere sub conditione alienat: & postmodum, quia conditio extitit, a legatario requiratur ab emptore: nunquid emptor habebit regressum contra venditorem? Respon. cum distinctione: quia aut emptor est malæ fidei, quia sciebat rem subiacere restitutioni: & etiam si duplam stipulatus erat euictionis nomine, non habet regressum ad duplum, vel ad interesse ratione melioris contra venditorem: sed ad precium tantum. Si autem esset bonæ fidei: tunc ad duplum, vel ad interesse habebit regressum. Sed si hæres obligat rem prohibitam alienari: hoc casu creditor habet pignoratitiam actionem contra suum debitorem. Vide.

Duple stipulatione. etiam si fuerit stipulatus: sed precium tantum habet: vt subicit. & sic est contra infra de cuic. l. si fundum. & supra commuia vtri. iudi. l. si fratres. & supra de iure dot. l. si matre. & infra de prescrip. xxx. an. l. j. & ff. de excep. dol. l. si à Celsum. §. item Labeo. Prædicta quidem iura contradicunt in duobus. Primo, quod non proficit hic stipulari de duplo. Secundo, quia hic etiam non stipulans agit ad simplum: sed dic hoc nouum ius, & speciale in hoc casu. Vel dic, hoc est vnum pro emptore, quod agit ad precium: licet sciens fuerit, vade & aliud contra eum sit, vt non proficiat stipulatio duplæ. & econtra hoc est contra eum, quod non prodest stipulatio confessioni, & sic ille consequeretur libertatem, argu. huius. l.

Et vale. Bar.

c *Melioratione.* propter malam suam fidem: secus si bonã fide habuit: vt argu. ff. loca. l. pe. nulti. j. respõdo.

Valde si malã quando fuissent impensæ necessariæ sine quibus res esset perempta, aut deteriorata. Pau.

f *Creditori.* cui dicta res legata fuit obligata. nam ea actione tenetur debitor, qui rem alienam, vel alij obligatam, vel alio modo obnoxiam alij obligat suo creditori: vt ff. de pig. act. l. j.

g *Integra iura.* ex stipulatu ad duplũ & ex empto ad interesse.

DE FALSA CAVsa adiecta legato vel fideicommisso.

Adiectus in legato quandoque causa, scilicet propter quia. & hoc non patet legitimum, nisi conditionaliter fuerit expressa: vt in fauor. de lega. §. longe. Quandoque demonstratio. vt secundum Studium quæ ab alio emi, tibi lego. & tunc valet legatum, licet non ab alio fuerit emptus: vt infra de lega. §. huius proximi: & de his duobus dicit hic textus. Quandoque modus: qui fit per vt. & de hoc dicit infra ti. proxi. Quandoque conditio, qua ponitur per si. & de hoc infra eo. ij. de condicio. infer. Et de his modis habes ff. de condit. & demonst. l. demonstratio.

Legata vana aliquando non adimuntur.

h *Nihil est.* quæ sunt verba dispositiua: ideo lex vult hic habere duo. sed eadem verba enunciatiua tantum. Bart. Ang. Pa. & Sa. Sed Bal. tenet Bar. Ba. & Sorge.

Nihil est. quæ ista sunt verba dispositiua: ideo lex vult hic habere duo. sed eadem verba enunciatiua tantum. Bart. Ang. Pa. & Sa. Sed Bal. tenet Bar. Ba. & Sorge.

k *Singulari.* secundũ Azo. in l. si donatio. ff. de verbo. obli. & secundũ Bal. in vlt. fun. l. Nihil est Iun. in vltima sequitur Ba. Bal. An. & Pau.

Singulari. secundũ Azo. in l. si donatio. ff. de verbo. obli. & secundũ Bal. in vlt. fun. l. Nihil est Iun. in vltima sequitur Ba. Bal. An. & Pau.

m *Nolui.* ideo dicit quod ista verba enunciatiua præcedunt ultimã voluntatem principalem: propter quam fuit facta. Bar. & Pau.

Nolui. ideo dicit quod ista verba enunciatiua præcedunt ultimã voluntatem principalem: propter quam fuit facta. Bar. & Pau.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ETiam.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, & ita dixisti: Decem quæ tibi debeo, tibi do, lego, non subfuit debitum: qui nihil debebas: an valeat legatum, quæritur? Respon. quòd sic: & actio ex testamento peti possunt.

a Debui. dixit testator: sic in prima persona, & certum. secus si incertum: vt lego tibi quod debeo: quia non valet, cum nihil debeam: vt. ff. de leg. j. l. si sic. §. j. Item secus si dixit in secunda pſona vel tertia: DVE lego tibi quod mihi debes. vel lego tibi quod Sepronius debet. vel etiam lego Titio quod ipse Titius debet. nam his casibus nō valet, etiam si certam quantitatem ponam: si nihil est in debito. Et est ratio in his: quia si verum esset debitum, teneretur hæres meus ad liberationem: quando lego tibi quod mihi debes. vel ad cessionē: ad quam & nunc si tenetur, nihil potest cedere, vel liberare: vt d. l. si sic. & de leg. j. l. non quocunque modo. & l. si creditori. & insti. de leg. §. potest autem. & §. hunc. & §. longe. & ff. de lib. leg. l. legaui. & dic plene vt ibi.

a Idē Bar. Bal. Ang. et Salyce.

b Ims hoc nō est propter secūd vel tertiam personā: sed quia tūc fal sa demōstratio fiens decem sublatā rei legatæ secundum Bar. Angel. & Pau.

SI vero.] CASVS. Testamentum fecisti, & sic dixisti: quicquid nomine dotis ad me peruenit, vxori meę do, lego. si nihil peruenit, an vxor petere possit, quæritur? Dicitur quod non: nisi probet dotem numeratam fuisse. secus si dixerit, decē quæ in dotem sunt, do lego. & tunc si nihil datum: sit in dotem, petet decem non quasi dotē, sed quasi legatum. Vivianus.

Dotē potest maritꝰ vxori legare.

b Esset. quia dos nō erat data, sed promissa: quo casu liberationem legasse videtur: vt. ff. de dote præleg. l. j. §. fed & si dotem.

c Numerare. id est quod tu mulier dotem viro dederis. & sic valebit legatum propter representationem: quia cum alias dos soluerētur annua c bima trima die, nūc statim debebitur: vt. ff. de do. prælega. l. j. §. verū est. & institut. de lega. §. sed si vxori. Item valet: quia amodo non retinebitur dos obres donatas vxori a viro: quod fieret alias: vt. ff. de do. præ: ga. l. j. §. est & illud. non autē valet vt expensæ in dote factæ minus retineantur. cum vir legat: quia idem videtur legare quod dotis iudicio posset recuperare. licet secus esset vbi extranꝰ legat: quia etiā expensas videtur legare: vt ff. de le. ij. l. Mœuio. §. a me. Itē non valet vt Falcidia detrahatur de hoc legato: d vt ff. ad leg. Falcid. l. si vsusfructus. §. dos.

c Hodie intra annum, quādo cōstitit it rebus mobilibus. Barto. & Pau.

d Sed bene de cōmodo representatiōis. Bal. Pau. et Sa.

d Debetur. vt. ff. de verbo. obli. l. si diuortio. in fin. & institu. de lega. §. sed si quam. Sed videtur non valere, quando dos nulla fuit: vt. ff. de do. præleg. l. j. §. fed & si dotem. ibi, nam & si quis &c. quæ est contra. vbi dicit: Si lego pro dote vxori centum, quæ in area habeo, non valere legatum, si nulla corpora ibi erant. Solu. e distinguitur an quantitas exprimatur, vt corpus: vt. ff. de le. j. l. plane. j. §. sed hoc ita erit. & tūc nō deberetur quātitas, vt ibi, sicut nec corpus ignotum, vt. ff. de lega. ij. l. Lucius. ij. §. quisquis. ij. an vt quantitas certa in genere: & tunc falsa demōstratio nō nocet sicut nec nocet in corpore certo: vt hic, & de secundis ff. de. li. b. lega. j. legaui. & de lega. j. si seruꝰ legatus. §. qui quinque. & l. sed si certos. & l. si sic. Item adhuc videtur non valere etiam quātitate adiecta: vt ff. de lega. præstan. l. vltim. §. si quid legatum vxori. & l. is qui in potestate. §. ei quæ dotem. quæ sunt contra. quod tamen quibus legibus dicitur non deberi legatum dotis, sed ibi peti- in certo va tur ex testamento. let non in ge nere.

e Sequitur h me glo. Bar. Bal. Ang. Pau. & Sal. vel de secundis ff. de. li. b. lega. j. legaui. & de lega. j. si seruꝰ legatus. §. qui quinque. & l. sed si certos. & l. si sic. Item adhuc videtur non valere etiam quātitate adiecta: vt ff. de lega. præstan. l. vltim. §. si quid legatum vxori. & l. is qui in potestate. §. ei quæ dotem. quæ sunt contra. quod tamen quibus legibus dicitur non deberi legatum dotis, sed ibi peti- in certo va tur ex testamento. let non in ge nere.

Modus & conditio acquiparantur in fine, sed non in principio dedicendi rem in esse, hoc dicit textus cum glossa. Baldus. Vel sic: Modus & conditio in effectu acquiparantur: & si non stat per implere debentem, ei non imputatur. Salyc.

dam coniunctis personis: vt in eodem testamento. j. huiusmodi legata. f tamen quæ falsa demōstratione relinquūtur, non valent, vt ibi. Alij dicunt ibi non fuisse quantitatem adiectam: hic sic. sed prima placet.

f Bald. et Sal.

SI dotem.] CASVS. Vxor tua constante matrimonio decessit. pater illius in testamento suo dixit se recepisse vniuersam dotem filiæ suæ, hoc modo: Dotem filiæ meæ mihi soluit. an ab eo petere possit, quæritur. Respond. aut reddidit re vera, & ipso iure libera tus est maritus, aut non: & aduersus petentem ex voluntate defuncti tuetur se per exceptionem. Vivianus.

c Actio. vt insti. quib. mo. tol. obli. in princip.

f Exceptio. nisi contraria defuncti voluntas probetur: vt supra eodem. l. j. quæ huic similis est, immo idem dicit.

RElata.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd differētia est vera testator sic dicat: Volo vt vxori meæ dos sua restituatur: an sic: quæ instrumento dotali continetur. primo casu non petitur nisi quod probatur nomine dotis fuisse datum. secundo casu peti potest quod instrumento esse contentum protestabatur: non obstante demonstratione falsa, vt quia in eo confessus est se recepisse decem nomine dotis, quæ non recepit vt instit. de leg. §. fi quis. Vivianus.

g Largiter. aduerbium est qualitatis.

h Dotem. scilicet simpliciter, non adiiciendo quantitatem.

i Profuturi. mulieri.

k Posse. vt & supra eodem. l. si non designata. & insti. de lega. §. sed si quam, & ff. de lega. j. l. si sic.

DE HIS QVAE SVB MODO LEGATA vel fideicommissa relinquuntur.

INlegatis.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, ab eo Seiæ vt Titio nubat. x. reliquisti: hoc legatum sub modo relictū, simile est legato relicto sub conditione: vnde sicuti si conditio esset inserta, ita & quando modus, si per Seiam non stet quo minus nubat, sed per Titium: habebit legatum ac si nupsisset.

l Modus. qui fit per vt: vt lego tibi decem, vt nubas illi: conditio per si: causa per quia: vt hic, & . ff. de condit. & demonst. l. g demonstratio. §. finali.

m Pro conditione. quæ ponitur g per si, & per cum: vt. ff. de verbo. obli. l. quodcunque. §. non solum. & ff. de condit. inde. h rum oblig. l. quodcunque. §. non solum. & ff. de condit. inde. h bi. l. qui pro mīsit. Et dic simile est inspecto exitu, vt enim qui non paret conditioni: sic & omnino qui non paret modo, non habet relictū, sed inspecto principio differunt. hūā in cōditione non datur

non datur actio nisi exret condirio. in modo, contra. nam datur actio, sed cauebit de adimplendo: vt ff. de annuis le. l. liberto. §. Lucius. & de condit. & demon. l. qui hæredi. §. fi. & l. quib. dieb. §. fi. & l. eas & de fideicom. lib. l. cum in testamēto. & de le ga. ij. l. si tibi legarum. Die a ergo, obseruetur quo ad quid.

a Infallor. Ita Bal.

b Non obstat. vt & ff. de reg. iur. l. in iure ciuili. & quando dies legatur. l. si post. §. ité si quis. & supra de institut. & substitu. l. j.

EX his verbis.] CASVS. Paterfamilias testamentum fecit, hæredem fautorem instituit. Brunello decem nulla, vel insulam legauit, vt. v. Castello reliqueret, olim legata vel fideicom talia non valebant. Secundo, legatario non dabatur petitio nisi in legato libertatis: puta si dicat testator, vt seruum tuū manumittas, lego tibi decem, & hoc in prima. Hodie autem etiā in causa pecuniaria: sique fuerit legatum relictum sub modo tantū, vel lego tibi. x. ij. vt Titio des. v. & hoc siue legatum cōstituit in dando, vt in supradictis exēplis: siue in faciendo, vel lego tibi. x. si ascendas, vel vt ascendas capitolium. dabitur secundo legatario actio, videlicet, vt pro legato conditionali tunc deberetur actio cōpetat cū exierit conditio. & hoc in secunda. Si autem testator sic dicat: lego tibi x. ab hærede meo, vt. v. quæ tibi debeo, non peras. aduersus te peteretem vsque ad concurrentem quantitatem legati & deducto abstinendi tibi exceptio. & hoc in tertia.

c Ascendere. ad conditionem. puta lego tibi decem, si ascenderis capitolium: vel nauis ex Asia venerit. & sic est ista simplex cōditio: & quod subijcit de modo, scilicet lego tibi decem, vt des illi quinque, vel vt capitolium ascēdas, & sic est simplex modus, & hoc secundum quosdam. Vel dic ad conditionem, subaudi, scilicet & ad modum: c vt lego tibi decem si ascenderis capitolium. vt des illi quinque. sequens articulus de modo non mutatur.

c Ista est de mente Bar. & Aug.

d Desinat. diuidit prædicta secundum B.

e Nascatur. potest intelligi lex ista vsq; huc, vt loquatur de actione danda legatario primo cui aliquid relictum est sub modo: vel de eo in cuius persona modus est adimplendus. & dicimus dari actionem ad relictum. quidam tamen dixerūt dari actionem nomine cuiūctionis, f quando secundo legatario esset euictum quod est ei datum vel relictum.

f Idem Sal. * cl. Tralliano.

h Hæredem suum. scilicet testantis, & dic g exemplum: lego tibi centum, vt non petas equū, quē debeo tibi. vel h vt non petas. cc. à Titio tuo debitore.

g Disputes Salyceto.

h Istam sequitur Sal.

i Ad quantitatem. non vltra: vt & supra de fideicom. l. ab eo. & de iure dotium. l. cum patrem.

DE CONDITIONIbus insertis &c.

Dixit de causa, & demonstratione, & modo adiecto legato: nunc de conditionibus.

CVm testatorem.] CASVS. Bernardus hæredem Rainerum instituit, & rogauit, vt si sine liberis decederet, Fautoni & Brunello hæreditatē restitueret. decessit Rainerius neque filio neque filia superstite, nepote ramen ex filia relicto. nunc deficit conditio, nisi probetur testatorem aliud voluisse. Videbatur quòd sic: quia vnicus erat, & dixit, sine liberis: & hoc non obstat. Item quia non erat ex filio sed hoc non obstat: quia nomine liberorum & nepos & neptis continentur etiā ex filia: vt hic, & vt ff. de ver. significatione. l. liberorum.

k Insinuerat. maxime: vt ff. de leg. j. l. si filius familias. §. cū quis.

l Defecisse. quæ videbatur extitisse: quia vnus tantū fuerat: sed hoc nō facit eam existere: vt hic, & ff. de verb. sig. l. nō est sine liberis & infra quando dies leg. ce. l. cum vxori. Itē & ideo, quia sui patris & non aui materni sequitur familiā: sed certe nec prodest, vt non deficiat, vt hic, & ff. de ver. sig. l. cognoscere. §. liberorum. Item nota hic appellatione liberorum etiā nepotes contineri: vt & ff. de verbo. sig. l. liberorum. & infra ad Treb. l. iubemus. §. j. & supra de institu. & substi. l. generaliter. §. fi.

i Sequitur hanc glossā. Bart. P. & Sal. Liberorum appellatione continentur nepotes.

m CVm patremfamilias. Ad huiusmodi legis euidentiam nota quòd cum quid relinquitur sub conditione, vel in diē: debet hæres legatario satisfacere quod adueniente die præstabit legatum: vt ff. vt lega. seu fideicom. no. ca. l. j. nisi testator illam conditionē remiserit: vt infra vt in possess. leg. l. scire. Et dic casum k huiusmodi legis sic. Testator reliquit fundum Sempronio post annum dandum, filia hæredē instituta: & præcepit vt caueret Sempronio sub hac conditione, si à vitro non diuertisset: ipsa vero diuertit: petit ergo Sempronius sibi caueri, & econtra illa se defendit. nam cum testator præcepit vt illa caueret, si non diuertisset: ergo à contrario sensu voluit eam esse immunē si diuertisset: sed & ea parata diuertere, conditio remittitur vt

k Sequitur P. & Say.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turpis: & sic videtur quod non teneatur cauere. Ad hoc respondetur: quia hæc conditio si diuertisset: turpis est, ergo pro non adiecta debet haberi. ergo hic nulla tacita intelligitur: cauet ergo, & non diuertit.

a *Nomine*. duo ferunt hic fideicommissa: fundi scilicet, & cautionis: vt & ff. de vsufru. ea. re. quæ vsu consu. l. tribus. sed secundum pro primo interponitur.

b *Iurisdictionis originem*. id est præceptum scilicet testatoris, quod fuit vt cauere. vel id est per petui edicti, quo iubet prætor cauere: vt ff. vt le.no. l.j. in prin.

c *Fuisset*. id est ac si non fuisset apposita conditio. vel, id est, ac si nil dixisset de cauendo. nã etiam eo non dicto debet cauere.

d *Nec exemplum*. argumentabatur enim hic hæres instituta sic: video quod si alicui legerut, vel instituatur hæres hac conditione, si diuertit a marito, spreta tali conditione admittitur ad legatũ, vel hæreditatem: vt supra de insti. & substit. l. reprehendenda. & hic videtur mihi relicta immunitas tacita: id est vt nõ caueam si diuertam tacite. spreta ergo tali conditione debeo consequi immunitatem.

e *Comparendum est*. quasi conuersione admissa: nam in dictis argumentis fuit expressa conditio hic non.

f *Edicti*. quod est de cauendo, etiam si non dicatur à testatore: vt ff. vt le. no. ca. l. j. q.d. licet ex voluntate defuncti cogi non possit ad cauendum propter

* *Concor. c. si diligenter. in glo. 1. in princ. extra de fura com pe.*

deicommissi nomine, [a] quod in diè certã reliquit, ita cauere præcepisse proponas, si à marito nõ diuertisset: iurisdictionis originẽ [b] perinde seruari æquũ est, ac si nihil sup ea re scripsisset. [c]

¶ Nec exemplũ [d] legati, vel hæreditatis, in quibus cõditio diuortij nõnunquã remitti solet, huic rei comparandũ est: [e] cũ absurdũ sit ideo perpetui edicti [f] negligi formã, * quia patris sui voluntati [g] nõ obtemperatur. PP. Antiochiæ. XI. Kal. Augusti, Antonino. A. II. & Geta. II. Conss.

Defectus conditionis per factum implere debentis, eum impedit habere legatum. Salyc.

III. Imp. ANTONINVS A. Aurelio militi.

SI ea conditione Aulazanus legata testamento prælari voluit, [h] si cum focaria sua matreque eius [i] moraretur, & per eum iterit quò minus voluntati testatoris pareret: cum sua fide scripturæ testamenti non obtemperauerit, ad petitionẽ non admittitur, [k] PP. VI. Id. Iul. Leto. II. & Cereali Conss.

Si conditio deficit per casum fortuitum continentem in persona eius in cuius persona debet impleri, deficit legatum. Salyc.

IIII. Imp. ALEXAND. A. Liciniæ.

LEgatum siue fideicommissum à patruo tuo relictum tibi sub conditione, si filio [l] eius nupsisses: cum mortuo [m] filio priusquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit: nulla ratione [n] deberi tibi existimas. PP. Kal. Decẽb. Alexãdro. A. II. & Marcello Conss.

Fideicommissum relictum muliери cũ nupserit, acquiritur patri in cuius est potestate tempore nuptiarum: sed si tunc erat sui iuris, acquiritur mulieri, & heredibus eius. Bald. Vel sic: Vt legata quæ acquiruntur patri, vel filio, consistere tempus quo eorum exdit dies, vel conditio. Sal.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Faustino.

SI vxor tua tempore nuptiarũ [o] in patria potestate [p] fuisse monstretur: fideicõmissi commodum ei relictum cũ nupserit (nullo alio diè eius cedere prohibente) patri quæsitum nõ ambigitur. ¶ Quod si a patre ante nuptias emãcipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre & mariro ac liberis: actionem [q] fideicõ. nisi sibi cõpetente [r] ad heredes suos transmisit. S. VI. Kal. Februa. Sirmij. Cæsaribus Coss.

Impletio conditionis non prodest nisi impletibi. Bald. Vel sic: Quando vna conditio reiterabilis additur pluribus: non sufficit vnum implere, vt prosit omnibus: sed bene sufficit vt sibi prosit. Salyc.

VI. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

SI plures [s] personæ vnã conditionem implere fuerint iussæ: apud Vlpianum dubitabatur, vtrũmne omnes simul eandem facere debeant, [t] an singuli quasi soli implere eam compellantur.

¶ Videtur autem nobis vnumquemque necessitatẽ habere cõditionem [a] implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: vt hi quidem qui compleuerint iussa, ad lucrum vocentur: qui autẽ neglexerint, sibi imputent si ab huiusmodi cõmodo repellantur. [b] Dat. III. Kal. Augu. Constantinop. post consulat. Lampadij & Orestis. VV. CC.

Iussus liber esse si certum quid heredi dederit: illo peremptæ casu fortuito statim liber efficitur. & pro re perempta ad æstimationem tenetur: oblatione facta, & non recepta, à præstando in futurum liberatur: & si per eum staret quo minus conditionem impleret, libertatem nõ consequitur. Salycetus.

VII. Idem. A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam testamento cõdito libertatem seruo suo dereliquit sub conditione, si suo hæredi certum numerum solidorum præstaret, vel aliam quandam speciem, vel vicarium seruum: ille autem seruus non in eodem loco constitutus vbi etiam hæres fuerat, herili [c] testamento cognito properabat ad hæredem cum ipso quod iussus erat dare hæredi: sed in medio latronum vel hostium incursione, vel alio fortuito casũ peremptum est quod portabat: quærebatur inter antiquos si præpediretur libertas, quia hoc dare seruus non potest propter memoratum fortuitum casum. [d]

¶ Itaq; veterum dubietate quiescente, nobis placuit, vt & libertas omnimodo competat, & commodum quod hæredi vel extraneo relinquitur, non abstrahatur. ¶ Ex quacunque igitur causa impediatur, siue per hæredem [e], siue per eum cui dare aliquid iussus est, siue per fortuitos casus: in libertatem quidem ipse omnimodo perueniat, nisi ipse seruus noluerit adimplere conditionem: [f] obnoxius tamen constitutus post libertatem hæredi, vel ei cui dare aliquid iussus est (nisi & ipse [g] oblatas pecunias non susceperit. quod enim semel repudiatũ ab eo est [h], redintegrari minimè concedimus) [i] quatenus [k] hoc quod dare iussus est, omnimodo implere compellatur: vel in ipso mancipio præstando si exstat: vel in æstimatione eius non amplius quàm in quindecim solidos [l] computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non exstat, vera [m] eius æstimatione præstanda. Dat. prid. Kalen. Maij, Constantinop. post consulat. Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno secundo.

TITVLVS XLVII.

DE VSVRIS ET FRVctibus legatorũ, seu fideicommissorũ.

Vsuræ legatorum debentur à tempore litis contestatæ, si ante hæres non fuit in mora: & etiam fructus & mercedes seruorum. Salycetus post Baldum.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Maximo.

LEgatorũ seu fideicommissorum vsuras ex eo tempore quo lis cõtestata [n] est, exigi posse manifestũ est: sed & fructũ [o] rerũ & mercedes seruorum, qui ex testamẽto debentur similiter præstari solet. Proposita prid. Kale. Aug. Aemiliano & Frontone Coss.

Debitor si offerat, & creditor noluit accipere si res oblata pereat, non tenetur creditor.

Hæc gl. vsque ad finem sequentis scribor.

ergo omnes ferè leges huius tituli faciant mentionem de lite contestata: dicas tamen idem accipi à tempore moræ: vt ff. de leg. ij. l. si quis seruo. & l. Titia Seia. §. vsuras. & de condi. & demon. l. si cui legatã. in fi. & ff. vt leg. no. ca. l. j. §. belliſsimè. & quod dixi in vsuris, idem est in fructibus, & fœtibus: vt hic, & ff. de vsu. l. equis. quia bonæ fidei iudiciis comparantur: vt supra in quib. cau. in integ. resti. non est ne. l. in minorum. & idem in omni damno: vt ff. de lega. iij. l. patronus. ij. respon. & hoc nisi habeat iustam causam litigandi hæres: vt infra eo. l. ij.

Citiatio & fructibus legatorum seu fideicommissorum.

De rebus legatis principaliter dixit. nunc de accessionibus earum.

o *Fructus*. nisi fuerit bonæ fidei possessor, credens rem non esse legatam: quia tunc non tenetur de fructibus: vt ff. de acquir. re. do. l. quæritur.

ADuersus.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti: plura legata reliquisti. petunt legatarij legata: vult heres vt sibi fariscent de restituendo, si quid amplius soluat quàm per leg. Falcid. retinere poterit. an fariscare debeant, quæritur? Dicitur & sic; & solida legata percipiet. & hoc in prima. Si

Vsuræ legatorum debentur à tempore litis contestatæ, si ante hæres non fuit in mora: & etiam fructus & mercedes seruorum. Salycetus post Baldum.

a *Conditionem*. l. solidam. & hoc quando est indiuidua: quia est in facto, secus si diuidua. sufficit enim vt p parte adimpleatur: vt ff. de cõdi. & demon. l. si quis legata. §. fi. & l. pen. in prin. & §. de illo. & de manu. test. l. si ita fuerit. & ar. ff. de ver. ob. l. in executionibus. & de statuli. l. si peculium. §. pen. Et nota quòd si vni

Et vide Bal. & Sal.

est relictus fundus si decem dederit: nec partem fundi consequi potest, nisi toraliter decem dederit. secus si duobus est relictus si decẽ dent: vt ff. de condit. & demon. l. cui fundus. & dicta. l. si quis legata. in fine. & facit infra si plu. vna sen. per totum.

Post Bal. Vide Bal. & Sal.

b *Rapillantur*. & sic alteri cum sua cõditione accrescit: vt ff. de cõdi. & demonstra. l. si quis legata. §. finali.

Vide Bal. & Sal.

CVm quidam. Primo schema & quæstio. Secundo, eius decisio. secunda ibi, itaque. Sal. CASVS. Seruo tuo libertatem reliquisti, si hæredi daret. x. vel seruum, vel equũ: & dum vt hæredi alibi agenti satisfaceret, secundum quod ei iniũctum fuit, ad ipsum iter arripuisset, incursu latronum retardata facultas parendi est adempta: an per hoc perderetur libertas, aput antiquos erat quæstio. Decidit hanc imperator, dicẽs quod seruo libertas cõpetit: & commodum hæredi vel alij nõ abstrahitur: vnde quocunque casu impediatur, siue per hæredem qui accipere noluit secundũ quosdam, quod non est verũ: siue per fortuitum casum, quia dare non potuit, vel per quemcunque alium cui dare iussus est, liber fiat: nisi per scipsum steterit, quia cõditioni parere noluerit. obligatus tamẽ hæredi manumittere. vbi hæres oblatum recipere recusauerit. vnde si exteat mancipiũ, soluere dembet: vel mancipij eius æstimationẽ, si non exteat. & idem in alia re.

c *Testamentum*.] CASVS. Vxori tuæ in patrimonia potestate constitutæ. x. legauit si nuberet cui acquiratur legatum, quæritur: Respon. quod patri suo, nullo interueniente impedimento quod impedire possit diem legati cedentem. Si autem pater ante nupt. eam emancipauerit: mater filijs & matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit: nulla ratione deberi tibi existimas. PP. Kal. Decẽb. Alexãdro. A. II. & Marcello Conss.

Fideicommissum relictum muliери cũ nupserit, acquiritur patri in cuius est potestate tempore nuptiarum: sed si tunc erat sui iuris, acquiritur mulieri, & heredibus eius. Bald. Vel sic: Vt legata quæ acquiruntur patri, vel filio, consistere tempus quo eorum exdit dies, vel conditio. Sal.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Faustino.

SI vxor tua tempore nuptiarũ [o] in patria potestate [p] fuisse monstretur: fideicõmissi commodum ei relictum cũ nupserit (nullo alio diè eius cedere prohibente) patri quæsitum nõ ambigitur. ¶ Quod si a patre ante nuptias emãcipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre & mariro ac liberis: actionem [q] fideicõ. nisi sibi cõpetente [r] ad heredes suos transmisit. S. VI. Kal. Februa. Sirmij. Cæsaribus Coss.

Impletio conditionis non prodest nisi impletibi. Bald. Vel sic: Quando vna conditio reiterabilis additur pluribus: non sufficit vnum implere, vt prosit omnibus: sed bene sufficit vt sibi prosit. Salyc.

VI. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

SI plures [s] personæ vnã conditionem implere fuerint iussæ: apud Vlpianum dubitabatur, vtrũmne omnes simul eandem facere debeant, [t] an singuli quasi soli implere eam compellantur.

¶ Videtur autem nobis vnumquemque necessitatẽ habere cõditionem [a] implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: vt hi quidem qui compleuerint iussa, ad lucrum vocentur: qui autẽ neglexerint, sibi imputent si ab huiusmodi cõmodo repellantur. [b] Dat. III. Kal. Augu. Constantinop. post consulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Iussus liber esse si certum quid heredi dederit: illo peremptæ casu fortuito statim liber efficitur. & pro re perempta ad æstimationem tenetur: oblatione facta, & non recepta, à præstando in futurum liberatur: & si per eum staret quo minus conditionem impleret, libertatem nõ consequitur. Salycetus.

VII. Idem. A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam testamento cõdito libertatem seruo suo dereliquit sub conditione, si suo hæredi certum numerum solidorum præstaret, vel aliam quandam speciem, vel vicarium seruum: ille autem seruus non in eodem loco constitutus vbi etiam hæres fuerat, herili [c] testamento cognito properabat ad hæredem cum ipso quod iussus erat dare hæredi: sed in medio latronum vel hostium incursione, vel alio fortuito casũ peremptum est quod portabat: quærebatur inter antiquos si præpediretur libertas, quia hoc dare seruus non potest propter memoratum fortuitum casum. [d]

¶ Itaq; veterum dubietate quiescente, nobis placuit, vt & libertas omnimodo competat, & commodum quod hæredi vel extraneo relinquitur, non abstrahatur. ¶ Ex quacunque igitur causa impediatur, siue per hæredem [e], siue per eum cui dare aliquid iussus est, siue per fortuitos casus: in libertatem quidem ipse omnimodo perueniat, nisi ipse seruus noluerit adimplere conditionem: [f] obnoxius tamen constitutus post libertatem hæredi, vel ei cui dare aliquid iussus est (nisi & ipse [g] oblatas pecunias non susceperit. quod enim semel repudiatũ ab eo est [h], redintegrari minimè concedimus) [i] quatenus [k] hoc quod dare iussus est, omnimodo implere compellatur: vel in ipso mancipio præstando si exstat: vel in æstimatione eius non amplius quàm in quindecim solidos [l] computanda: vel in alia re, si & ipsa appareat: vel si non exstat, vera [m] eius æstimatione præstanda. Dat. prid. Kalen. Maij, Constantinop. post consulat. Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno secundo.

TITVLVS XLVII.

DE VSVRIS ET FRVctibus legatorũ, seu fideicommissorũ.

Vsuræ legatorum debentur à tempore litis contestatæ, si ante hæres non fuit in mora: & etiam fructus & mercedes seruorum. Salycetus post Baldum.

I. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Maximo.

LEgatorũ seu fideicommissorum vsuras ex eo tempore quo lis cõtestata [n] est, exigi posse manifestũ est: sed & fructũ [o] rerũ & mercedes seruorum, qui ex testamẽto debentur similiter præstari solet. Proposita prid. Kale. Aug. Aemiliano & Frontone Coss.

Debitor si offerat, & creditor noluit accipere si res oblata pereat, non tenetur creditor.

Hæc gl. vsque ad finem sequentis scribor.

ergo omnes ferè leges huius tituli faciant mentionem de lite contestata: dicas tamen idem accipi à tempore moræ: vt ff. de leg. ij. l. si quis seruo. & l. Titia Seia. §. vsuras. & de condi. & demon. l. si cui legatã. in fi. & ff. vt leg. no. ca. l. j. §. belliſsimè. & quod dixi in vsuris, idem est in fructibus, & fœtibus: vt hic, & ff. de vsu. l. equis. quia bonæ fidei iudiciis comparantur: vt supra in quib. cau. in integ. resti. non est ne. l. in minorum. & idem in omni damno: vt ff. de lega. iij. l. patronus. ij. respon. & hoc nisi habeat iustam causam litigandi hæres: vt infra eo. l. ij.

Citiatio & fructibus legatorum seu fideicommissorum.

De rebus legatis principaliter dixit. nunc de accessionibus earum.

o *Fructus*. nisi fuerit bonæ fidei possessor, credens rem non esse legatam: quia tunc non tenetur de fructibus: vt ff. de acquir. re. do. l. quæritur.

ADuersus.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti: plura legata reliquisti. petunt legatarij legata: vult heres vt sibi fariscent de restituendo, si quid amplius soluat quàm per leg. Falcid. retinere poterit. an fariscare debeant, quæritur? Dicitur & sic; & solida legata percipiet. & hoc in prima. Si

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut̃ satisdare non possunt, quia forte fideiussores dare nõ possunt, præfigit iudex qui ad hoc datus fuerit, tempus certũ vtriq; parti ad cõputãdũ de bonis hæreditariis: intra quod si non venerit hæres, & videbitur ei iudici locus Falci l. non esse: fructus & vsuras restituet hæres post litem contestatam. Viuianus.

a *Potestis*. ô legatarij scilicet.

b *Arbitro dato*. id est iudice delegato.

c *Præfiniet*. ad faciendam cõputationẽ & remittitur satisdatio: vt ff. si cui plusquam per l. Fal. l. cui non facile.

d *Post litem*. & ante, si ante fuerit in mora: vt dixi supra. l. proxi.

e *Percipietis*. scilicet vos legatarij.

SI homines.] CASVS. Stichũ & Pãphilum legasti: post morã factã ab hærede decesserunt, cui⁹ erit periculũ, quæritur? Dicit q̃ hæredis.

f *Periculo*. etiam fortuiti casus secundum nos: vt ff. de lega. j. l. apud Iulianum. §. j. & l. cum res. §. fina.

INlegatis.] CASVS. Si fundum mihi legasti, & eũ petij: à quo tẽpore debeãtur fructus, quæritur? Rñ. q̃ à tempore li. cõtesta. & non à die mortis testatoris: siue agatur in rem, i. hypothecaria: siue in personam, puta actione ex testamento.

g *Contestationem*. vel moræ, vt dixi. §. l. j. & vsq; post sententiam: vt ff. de vsu. l. in fideicommissi. in prin. & hoc cũ res erat aliena. si autem testatoris⁹ ab adita hæreditate trãsit dominiũ in legatarium: vt ff. de fur. l. à Titio. ergo ex tunc pertinent fructus ad legatariũ: vt ff. de vsur. l. Herennius. in fin. nisi excusetur hæres propter bonam fidem: vt dixi supra l. j. A D. DITIO. Vel dicas & melius, ad fructus perceptos tenetur hæres à tempore aditæ hæreditatis: vt d. l. Herennius. de percipiendis vero, à tempore moræ. ita loquitur hic.

Hæres excusatur ab vsuris propter dubium legis Falcidiæ, nisi legatarius paratus sit satisdare de restituendo quanto plus receperit, vel nisi iudex præfinierit certum diem intra quem nõ præstiteris: vel si Falcidia reperiatur locum non habere. Salycetus.

II. Imp. ANTONINVS A. libertis Cassiani.

ADuertus eos qui sub obtentu legis Falcidiæ legata morantur, notissimum est iuris auxilium. ¶ Si igitur proposita stipulatione, cauere cum satisdatione poteritis [a] vos restituturos quanto amplius quàm per eam legẽ licet, acceperitis: iudex qui de fideicommissis ius dicit, solida vobis legata præstari iubebit. Quòd si satisdationem implere non potueritis: arbitro dato [b] certum diẽ vobis præfinier, [c] intra quem altera parte cessante partibus suis fungetur. Et si constiterit legi Falcidiæ locum non esse: & vsuras & fructus post litem [d] contestatam percipietis. [e] PP. XVI. Kalen. Iun. Duobus & Aspris Coss.

Morosus etiam tenetur de casu fortuito. Sal.

III. Impe. ALEXANDER A. Paterno.

SI homines certi per fideicommissum tibi relicti fuerint, post moram periculo [f] debitoris fideicommissi sunt. Proposita XII. Kalen. Aprilis, Iuliano. II. & Crispino Coss.

Non ex die mortis testatoris, sed à die litis contestatæ fructus rei legatæ debentur. Saly.

IIII. Impe. GORDIANVS A. Dionysio.

INlegatis & fideicõmissis fructus post litis contestationẽ [g], non ex die mortis consequuntur, siue in rem, siue in personam agatur. PP. Non. Septemb. Gordiano. A. & Auiol. Coss.

TITVLVS XLVIII.
AD SENATVSCONSVLtum Trebellianum, & de incertis personis. †.

Hæres qui soluit creditoribus: post hæreditatem restitutam à fideicommissario repetit pro rata. Bald. Vel sic: Hæres de restituendo granatus, quod creditoribus soluit, pro dodrante à fideicommissario repetit. Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Probo.

SIex senatusconsulto [h] quartã [i] partẽ hæreditatis retinuisti, & dodrãtẽ fideicommissario restituisti [k]: quod creditoribus hæreditariis pro nouem vnciis præstiteris, à fideicommissario petere potes [l]. PP. XV. Kal. April. Laterano & Rufino Coss.

Fideicommissarius cui portio hæreditatis restituitur, pro rata tenetur ad onera & legata. Salycetus.

II. Imp. Philippus. A. & Philippus. c. Iuliano.

ADeum cui ex Trebelliano senatusconsulto pars [m] hæreditatis restituitur, successionis onera seu legatorum præstationem pro competenti portione spectare, indubitati iuris est. PP. XVIII. Kal. Nouẽ. Peregrino & Aemiliano Coss.

Quælibet cuitas dicitur habere rempublicam, cui potest lex dari, vel fideicommitti. Bal. Vel sic: Etiam de hæreditate reipublicæ restituenda potest detrahi quarta. Sal.

III. Impp. CARVS, CARIN. & NVMERIA. AAA. Zotico & alijs.

SIper fideicommissum hæreditas reipublicæ [n] relicta est †: ex Trebelliano senatusconsulto (quod ab intestato [o] quoque locum habet) quartæ partis & commissi non sufficit ad ea soluenda. Item si ex alienum absorbeat hæreditatem, non detrahitur quarta, & in solidum conuenitur fideicommissarius. & tamẽ tenet fideicommissum: vt ff. eo. l. j. §. pe.

Per fideicommissum.] CASVS. Hæres institutus, de tota hæreditate restituenda alicui ciuitati rogatus, restituit non retenta quarta ex Trebellia. senatusconsl. quod locum habet etiã si legatarij rogarentur an quartam & eius fructus reperere possit, quæritur? Dicitur quod sic, & dic per condictionem indeb. quia forte per errorem facti soluit, credens aliqua de hæreditate excepta ea remãsisse, quod possent sufficere ad quartam. vel dic si non soluit, adhuc sibi de retentione consuler.

h *Si ex senatusconsulto*. scilicet Trebelliano: sed inuentum hoc fuit de retentione quartæ partis per Pegasianum: vt insti. e. §. sed quia hæredes. & §. sed quia stipulationes.

i *Quartam*. secus si vnam certam rem: vt insti. de fideicommiss. *Hæreditas* solo verbo re hære. §. si quis vna.

k *Restituisti*. quod solo verbo facere potuisti: vt ff. e. l. restituta. *stitui potest.*

l *Potes*. actione negotiorum gestorum. & hoc siue sciens suas ignorãs fuisti: quia eius negotiũ fecisti ipso gestu: vt ff. de negot. l. soluendo. & l. si. & ad hoc supra si cer. pe. l. j. & de negot. gest. l. siue pro fratre.

Sequitur authen. Nisi rogasti. aliàs, Contra cum rogatus, sed tu leges infra cod. l. iubemus.

m *Pars*. dimidia: [a] ar. gu. ff. de verbo. sign. l. nomen filiarum. §. j. & sic est plana hæc lex. *Arg. & si aurem dicas pars sci. semissis*: licet dodrans: tunc l. *ut sepius*. lud quod dicit, pro competenti portione, tetur tantum ad onera. scilicet creditorum, non ad legata: quia illa in solidum soluit fideicommissarius: vt habes hoc ff. e. l. j. §. pe. & §. fin. & l. cum hæreditas. & l. deducta. §. qui post. & infra eo. l. fin. & Alij quod etiam hoc onus diuiditur, vbi retinet: secus vbi non retinet: vt infra eod. l. fin. vt ibi no. In casu tamen cogitur etiam ad legata hæres, secundum Azo, scilicet quando portio fideicommissi non sufficit ad ea soluenda. Item si ex alienum absorbeat hæreditatem, non detrahitur quarta, & in solidum conuenitur fideicommissarius. & tamẽ tenet fideicommissum: vt ff. eo. l. j. §. pe.

Per fideicommissum.] CASVS. Hæres institutus, de tota hæreditate restituenda alicui ciuitati rogatus, restituit non retenta quarta ex Trebellia. senatusconsl. quod locum habet etiã si legatarij rogarentur an quartam & eius fructus reperere possit, quæritur? Dicitur quod sic, & dic per condictionem indeb. quia forte per errorem facti soluit, credens aliqua de hæreditate excepta ea remãsisse, quod possent sufficere ad quartam. vel dic si non soluit, adhuc sibi de retentione consuler.

n *Reipublicæ*. scilicet cuiusliibet ciuitatis de Romano imperio: *Rosselius*. vt ff. eo. l. omnibus. & econtra instituti respubliea potest, & co- *potest haberi* gi restituere: vt ff. eod. l. recusare. §. si fisco. & §. item si muni- *ciipes*.

o *Ab intestato*. puta si legitimi rogentur: vt ff. eod. l. recusare. §. meminisse. *Rosselius.*

a *Restituit*. solutũ ergo erat per ignorantiam facti: vnde datur condictio indebiti: vt infra titu. j. l. error. Vel dic a restitutio, id est retentio, si solutum non erat.

b *Non iustum*. Diuiditur in tres partes: quia primo ponit themata & motiuũ dubitãdi. Secũdo soluit dubiũ circa fideicõmissarũ. Tertio soluit aliud dubiũ circa retentionẽ quartæ. Secunda ibi, cũ diuo. Tertia ibi, neque etiam. hoc dicit. Basi. CASVS. Titius instituit fratrem & aliam hæredes: & rogauit aliã restituere partem suam cuidã extraneo, puta Caio. & vt omnis amoueatur obiectio, dic quod hæredes inuicem substituit vulgariter: auia prædicta suã partem repudiauit, vt ad cohæredẽ cũdemq; substitutum perueniret, & fraudaretur fideicõmissarius: tandẽ fuit ei præceptũ, vt adiret & restitueret. quod antequã faceret, decessit. Dicit hic cohæredẽ debere restituere portionem auiæ fideicommissario etiã sine retentione quartæ, eo quòd auia fuit coacta. nam sponte adeũntibus datur beneficium quartæ.

c *Cohæredem*. Cassia *adire*. id est nulla adire, si enim in veritate adisset, substitutionem locus non fuisset: vt ff. de impub. & aliis substi. l. post aditam. Sed cur fideicõmissari⁹ cogebatur amiã adire, quæ repudiauerat, cũ posset à cohærede petere (vt hic dicit) siue sit substitutus (vt hic erat) siue non: vt ff. de lega. ij. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus? Rñ. quia forte intererat sua habere ab instituto magis, quàm a substituto, quia non erat in institutis onerata. argu. ff. eo. l. recusare. §. Titius. Itẽ opponitur: substituta nõ videtur fraudulẽter repudiasse, cũ fecerit ex voluntate defuncti, q̃ ei dedit substitutũ: vt ff. si quis omis. cau. test. l. quia autẽ. circa prin. Rñ. hic nõ erat alias repudiatura, nisi vt posset fideicõmissario: sicut & fuit. §. si quis omis. cau. testa. l. j. Repetitum. vt dicta l. de lega. ij. l. si Titio. §. Iulianus. & l. cum pater. §. ab instituto. & de leg. j. l. licet. Sed ar. contra. ff. de leg. ij. l. Celius. §. pe. vbi ab. alio nõ datur fideicõmissum, quam à rogatore: ergo si fuerit hæres. Sol. secũdũ R. die ibi hæres nõ fuit vel nõ vt hic. si nõ fuit, nõ, dic vt ibi dicit. vel secũdũ Azo. ista corrigitur per illã, si Titio & Mæuio. §. Iulianus. in eo. ti. Item contra hic ff. de lega. iij. l. j. §. fi. vbi relicta á legitimis nõ videtur repetita á sequentibus legitimis. Sol. ibi nõ habuit ex volũtate defuncti: vt ff. de tutor. testa. l. sequẽtibus. cũ tẽpore mortis alius erat proximior: nã tamen proximior videtur hæres ex volũtate defuncti: vt ff. de iurisdict. l. conficiuntur. §. sed & ideo. hic autem habuit ex voluntate defuncti cohæres, idemque substitutus.

d *Repudiauit*. hic obstat substituto cohæredi, ne detrahat quartam ex persona integrã. hoc nõ placet: vt ff. ad l. Falc. l. q̃ si alteruter. Terti dicit quod & hic substitutus fuit coactus: sed hoc est distinguere. prima placet. Sed nõnne licuit ei auiæ pœnitere de eo q̃ repudiauerat, & adire & quartã retinere? Rñ. licuit forte ante coactionẽ, nõ postea: vt ff. e. l. nam quod. §. qui cõpulsus. Vel dic nõ potest vnquã postquã repudiauit: vt §. de repu. hære. l. sicut.

Et sine.] CASVS. Mulier maritum & priuignum habens, codicillos fecit hoc modo quicũq; mihi hæres erit, hæreditatẽ marito meo & priuigno restituat. an valeat hæc volũtas, quæritur? Dicitur quod sic: & veniẽtes ab intestato cõuenti cõtra fideicõmiss. vtili actione ex testamento dodrantẽ restituẽt retẽta fib. quarta cõputanda ære alieno deducto.

e *Repudiauerat*. scilicet quarta retenta, subaudi. sic & §. de inoff. testa. l. scim⁹. §. repletionẽ. Sed cõtra ff. de iosf. test. l. Papinian⁹, §. si conditioni. vbi comput intur fructus. *Solu.* hic corrigit secundum

f *Repudiauit*. scilicet quartam. l. *Præstiterit*. i. præualuerit inter sapientes, vel cõstiterit vel obtinuerit.

Vbemus.] CASVS. Si testator vel testatrix filiũ vel filios, filiam vel filias hæredes instituerit pro æqualibus vel disparibus partibus, & inuicẽ grauauerit. vt si aliquis sine liberis decesserit: aliis portionem suã restituat: an retenta quarta restitutio facienda sit, quæritur? Dicitur quod sic: nec in fructibus vel talibus, quæ fuerunt seruari non possunt, sed in prædiis hæreditatis quarta retinebitur. & hoc in prima.

Corrigit ergo. l. 8. §. vide ff. de inofficio. testa., Contisi.

An autem simili modo possit retineri quarta, si rogat⁹ fuerit filiꝰ de hæreditate restituẽda filio suo, nepoti, auo vel auiæ. Idẽ intellige in filiab⁹. & hoc in secũda. An aũ in prædictis casib⁹ fideicõ. ab hæredib⁹ scriptis latisdari debeat nomine fideicõ. quæritꝰ? Dicitur q̃ nõ. nisi in duob⁹ casibus. Primus est, si testator dixit vt satisdetur. Secundus est cũ pater vel mater ad secũdas nuptias crediderit migrandũ. & hoc in tertia. An autẽ si grauatus de restituẽdo, vno filio superstite tantũ, vel nepote ex filio vel filia, decesserit: sibi immineat restituẽdi necessitas? Dicitur q̃ non: quia deficit cõditio nõ enim sine liberis decedere videtur, qui prolẽ sustulerit: vt §. de fideicõ. l. cum acutissimi. vnde fideicõ. nõ datur petitio. & hoc in quarta. An autẽ quod dictum est de quarta non in fructibus, sed rebus hæreditariis retinenda, & de satisfactione præstanda in aliis hæredibus q̃ supradictis, puta in liberis primi gradus, locũ habeat, quæritur? Respon. q̃ non. & hoc in quarta & vltima parte.

m *Inuicem*. hæc verba inuicem & simpliciter. determinantur ab inferiori verbo, rogauerit. Et dic inuicem, id est vicissim grauauit vnum de restituendo alij.

n *Simpliciter*. id est specialiter.

o *Hæredi ab intestato*. scilicet quarta retenta, subaudi. sic & §. de inoff. testa. l. scim⁹. §. repletionẽ. Sed cõtra ff. de iosf. test. l. Papinian⁹, §. si conditioni. vbi comput intur fructus.] olu. hic corrigit secundum

I. Idem. AA &. CC. Verissimo.

ET sine scriptura per fideicommissum [g] hæreditas rectè relinquitur. Igitur si vxor tua te & priuignum tuũ in discrimine mortis cõstituta designauit vellesuccessionem obtinere vsq; ad dodrantẽ: eius voluntatẽ ratam seruari conuenit: cũ ab intestato ei succedentes, de restituendo fideicommisso conuentos, [h] vltra quartã, ære alieno deducto, quantum [i] penes eos sententia senatusconsulti relinqui præcepit, tantũ obtinere posse [k] præstiterit. [l] S. V. K. Maij Sirmij. Cæs. Conss.

Liberi primi gradus de restituendo grauati, etiam post tempus fratribus vel propriis filiis, vel multo magis extraneis prouilegiantur, ne fructus non imputentur in quartam, etiam si testator diceret: & vt non teneantur satisdare de fideicommisso restituendo, nisi in duobus casibus: & an ius filius vel nepos excludat substitutum sub conditione, si decesserit sine liberis. b. d. Vel breuius: Liberi primi gradus non tenentur sibi fructus computare in quarta, nec tenentur satisdare de fideicommisso, nisi in certis casibus. Saly.

VI. Imp. ZENO. A. Diosconio præfecto prætorio.

IVbemus quotiens pater vel mater, filio seu filia, filiis vel filiabus, ex æquis vel inæquis partibus hæredibus instituti, inuicem [m] seu simpliciter [n] quosdam ex his, aut quendam rogauerit, qui prior sine liberis decesserit, portionem hæreditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere: vt omnibus modis retenta quarta [p] auctoritate Trebelliani senatusconsulti, non per imputationem redituum [*] (licet hoc testator rogauerit vel iusserit) sed de ipsis rebus hæreditatis [o] dodrans restituatur.

¶ Idemque in retinenda legis

[g] *Per fideicommissum*. dandum vobis ab illis qui sibi ab intestato succedunt: qui rectè possunt grauari: vt §. e. l. iij. & §. de condic. l. ij. & iuxta q̃n dies. le. l. si fideicom.

[h] *Conuentos*. scilicet vtili actione ex testamẽto: vt not. §. communia de leg. l. ij. sed adire cogentur officio iudicis: vt ff. eo. l. ille à quo. §. tempestiuũ. cõuentos dico in eo quod est vltra quartã: quartã dico cõputãdã ære alieno deducto.

[i] *Quãtũ*, alias quãtũ pene &c. & alias quã. & dic p quãtũ, vel ppriẽ.

[k] *Posse*. illã quartam.

[l] *Præstiterit*. i. præualuerit inter sapientes, vel cõstiterit vel obtinuerit.

[m] *Inuicem*. hæc verba inuicem & simpliciter. determinantur ab inferiori verbo, rogauerit. Et dic inuicem, id est vicissim grauauit vnum de restituendo alij.

[n] *Simpliciter*. id est specialiter.

[o] *Hæredario*. scilicet quarta retenta, subaudi. sic & §. de inoff. testa. l. scim⁹. §. repletionẽ. Sed cõtra ff. de iosf. test. l. Papinian⁹, §. si conditioni. vbi comput intur fructus.

[p] *Auctoritate*. hic nõ placet: vt §. e. l. iij. & §. de condic. l. ij. & iuxta q̃n dies. le. l. si fideicom.

[*] *Corrigit ergo. l. 8. §. vide ff. de inofficio. testa., Contisi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cũdum quosdam. Alij quod hæc in quarta Trebellianica, illa in quarta naturæ: & hoc propter querelã quæ est odiosa. Tertij dicunt quod hoc in liberis primi gradꝰ est speciale: vt in fi. huius legis. secus autem in aliis, vt ibi nam & alias differũt: vt ff. de hæred. instit. l. fi. in prin. & l. sed & si sub conditione. §. j. Alij dicũt quod ibi voluit testator, hic non, quæ nõ valet: quia hic dicit, licet hoc testator &c. nisi dicas quod ibi voluit tacite, hic expresse. inter quas voluntates est differẽtia: vt ff. ad leg. Falcid. l. Titia. & de condi. & demon. l. nõnunquã. Tu dic quod ibi certũ tempus statuit, puta decẽnium, intra quod certũ erat quod quartam & eius fructus habere poterat, hic incertum. Et nota diligenter de huiusmodi fructibus: cum percipiuntur à rogato aut iudicio testatoris, puta rogauit vt restituat post tempus hæreditatem: aut negligentia nõ petentis: aut morauon soluentis. Primo casu computat in quartam: & nil restituit etiã si supereſt aliquid vltra quartam. In secundo non computat, nec aliquid restituit. In tertio computat: & superfluos restituit: vt ff. eo. l. mulier. j. §. si hæres. & l. in fideicõmissariam. in prin. & ff. ad leg. Falcid. l. Paulus respondit. §. j. & ij. & hoc in aliis hæredibus quàm in suis qui sunt primi gradus: nã possunt esse sui nepotes, cum nemo eos præcederet: tamen non habet locum hæc. l. sui enim tantũ ex rebus ipsis quartam detrahunt, quod in eis est speciale: vt hic dicit. ADDITIO. Quod hic de fructibus non imputandis in quartam dicitur, limitat notabiliter glo. in verbo, contestatæ. in fin. c. Raimutius. extra de testa. in fructibus ante litem contestatam perceptis: secus vero in perceptis post litem contestatam: vt est casus in d. c. Raimutius. in ver. in eo vero quòd quartam &c.

† *Idem hoc repetit & cõfirmat Iustinianꝰ. Nouell.* 22. §. 21. *Fructus per cepti à rogatore restituendo, an sint in quarta cõputandi.*

a *Falcidiæ portione.* non dicit de alia Falcidia quàm. ℨ. secundum Io. sed mutat casum: cũ. ℨ. locutus sit quãdo suis fratribus rogatus est restituere: hic autẽ quãdo proprio suo filio testatoris nepoti: licet quidam dixerunt de nepote rogato. Sed in eo quod dicit tenueri Falcidiam cum patet rogatus restituit filio, est contra. ff. de lega. j. l. cum filio. §. ipsi quoque. Solu. ibi filius fuerat institutus: & cum patri esset acquisiturus, fuit rogatus pater vt filio instituto restituat: quo casu restituit vt pater, non vt hæres. hic autem pater fuit institutus & rogatus vt hæres.

b *Pater vel mater.* instituꝰ vel instituta, & rogatus vel rogata vt suo proprio filio restituat.

c *Præbeatur.* quem ordinem habes ex titu. ff. vt leg. no. ca. & altero casu cauet propter speciale præceptum: altero propter odium secundo nubentiũ: vt in authen. de nupt. §. placet. colla. iiij. Sed qualiter cauebitur à patre filio: vt ff. ad Trebel l. imperator. & institu. de inuti. stipu. §. item inutilis? Respon. hoc speciale his duobus casibus: vt hic innuit.

Pater aliquãdo cauet filio.

d *Conditio.* quia non est sine liberis qui huiusmodi habet prolem: vt ℨ. de fideicom. l. cum acutissimi. & ff. de pollic. l. fi. & ℨ. de instit. & substit. l. generaliter. §. fin. & de condi. inser. l. j. Et not. quod hic. §. fin autem. refertur ad primum casum, id est quando frater rogatus erat restituere si decedat sine liberis. nam debet restituere si decedat sine filio vel nepote. si tamen intraret monasterium, videtur habere filiũ: & hoc addit authent. quam hic lege: Nisi rogati &c. vel alia, Si quis sub cõditione &c. quæ sunt

Falcidiæ portione[a] obtinere iubemus, & si pater vel mater[b] filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) hæredibus, rogauerit eos eásve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel pronepotibus suis, ac deinceps restituere hæreditatem.

Filius vel filia nõ tenetur satisfacere nepoti de restituendo fideicommisso patterno vel materno: nisi ille filius vel filia transeant ad secunda vota, vel nisi testator in ſerit satisfieri. Baldus.

In supra dictis autem casibus fideicommissorum seruandorum satisdationem cessare iubemus, si non specialiter eandem satisdationem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est cum testator specialiter satisdari voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis iunxerit: necesse est vt ea dem satisdatio pro legum ordine præbeatur.[c]

Vnicus filius excludit substitutum sicut multitudo liberorum, licet testator fecerit mentionem de liberis in plurali. Bald.

Sin autem is qui fideicommissaria restitutione grauatus est, vno filio superstite, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote vel posthumo relicto decesserit: non videtur extitisse conditio:[d] & ideo deficit fideicõmissi petitio.

Priuilegium concessum filiis, non extenditur ad nepotes: quia hæc lex prohibet. Baldus.

Illud etiam admonemus, ea quæ de Falcidiæ portione non per reditus, sed per ipsas res hæreditarias retinenda, & de satisdatione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda[e] diximus: non vlterius quàm in his personis[f] & casibus quorum superius mentio facta est, oportere produci. PP. Kalend. Septembr. Constantinop. Probino & Eusebio Conss.

IN AVTHEN. de sanctiss. episcop. §. sed & hoc præsenti. colla. ix. fina.

Si rogatus de restituendo si nuptas non contraxerit, vel liberos non habuerit, ingrediatur monasterium, deficit fideicommissum, nisi alteri venerabili loco debeat restitui. Salycetus.

Nisi rogati[g] restituere datum dotis causa vel propter nuptias donationis, vel relictum sub conditione nuptiarum vel liberorum, monasterium, vel aliũ locũ venerabile[h] ingrediantur: Tsiue restitutio aut substitutio non computat in quartam: quia eos compẽsat cum debito. sua autẽ alia quos supra id haberet, bene computarer: vt in ca. l. quod de bonis. §. fructus.

Nisi rogati. IVSTINIANVS. Hæc auth. continuatur ad leg. C. Lex Codicis dicit. q. si instituo filium meũ in dimidia, & rogo eum quod si prædecedat filne liberis, restituat fratri suo: ipse detrahit quadrantem de rebus principalibus. Sed fallit in casu huius authent. qui est talis: Habebam duos filios, instituo eos æqualiter hæredes, & rogaui eos adinuicem: vt si alter eorum decederet sine liberis, restituat alteri portionem suam. alter eorũ instituit monasterium: vel ecclesiam aliquam venerabilem: nunquid potest dicere etiã in seculari idem esse. Item quid si ingrediatur monasterium renoeatoria: vt ff. quæ in fraud. cre. l. omnes. §. Luci. Item quid si non ingrediatur, sed instituat talem locum venerabilem? Videtur non deficere condi tio, nec haberi ecclesia pro filio. Primo: ga leges de ingredientibus, nõ de instituentibus loquuntur: vt in authen. de monachis. §. illud. colla. j. & in authẽt. hæc constitutio innouat constitutionem. col. viij. Secundo quia vere liberos nõ habet. nec obstat quod ecclesiam instituat: quia authẽt. hæc, & in corpore. §. sed & hoc præsenti. & in nouellis. §. si quis sub cõditione. dicunt de ingrediẽte & expendẽte ibi præ dicta bona ad pia opera: & ipse diu vixit, in clericatu mansit: quæ hic non

dum Azo. qui pinguius & latius hanc aut. extraxit ex corpore authenticorum quàm do Ir. sic ponitur casus: In l. Codicis dicitur, Si filius instituitur, & rogatur restituere fratri si decesserit sine liberis, existente cõditione detrahit quadrantem. Et dicitur decedere sine liberis. si decedat sine aliquo defcẽdente. Sed per istam auth. additur l. Codicis: quia si ingreditur locũ venerabilem, vel monasterium, fideicõmissum expirat: quia monasterium habetur loco filij. Vel dic casum aliter vt in glo.

g *Nisi rogati.* Hanc auth. lege: & aliam verbosam, si quis sub conditione, quæ & de nouellis trahitur. co. §. si quis sub cõditione, omitte. Et dic casum: Dedi mulieri fundũ, vt in dotẽ haberet: vel vito vt haberet in donatiõnẽ propter nuptias: vel in testamẽto reliqui in eadẽ causas: & rogaui vt si nuptias nõ cõtraherẽt, vel liberos nõ haberẽt, ꝙ restituerẽt Titio. his casibus si monasterium intrant, fideicõmissi petitio deficit, & hoc nisi alij venerabili loco relictum erat: & ita pure dat. vel relinquit prædictis personis: & ecõtra idem si sub cõditione: vt relinquo prædictis nuptias cõtraxerit, vel liberos habuerit, alioquin habeat alius.

h *Locum venerabilem.* secus si capellam, cum seculo non renunciant, sed propria habeant: sed tamen in corpore vnde sumitur, videtur dicere etiã in seculari idem esse. Item quid si ingreditur mala fide, vt fraudent fideicõmissarium? Videtur teneri monasterium renoeatoria: vt ff. quæ in fraud. cre. l. omnes. §. Luci. Item quid si non ingrediatur, sed instituat talem locum venerabilem? Videtur non deficere condi tio, nec haberi ecclesia pro filio. Primo: ga leges de ingredientibus, nõ de instituentibus loquuntur: vt in authen. de monachis. §. illud. colla. j. & in authẽt. hæc constitutio innouat constitutionem. col. viij. Secundo quia vere liberos nõ habet. nec obstat quod ecclesiam instituat: quia authẽt. hæc, & in corpore. §. sed & hoc præsenti. & in nouellis. §. si quis sub cõditione. dicunt de ingrediẽte & expendẽte ibi præ dicta bona ad pia opera: & ipse diu vixit, in clericatu mansit: quæ hic non

hic non fuit. præterea testator de liberis tantũ sensisse videtur: vt arg. ff. ad Trebell. l. ex facto. §. fin. & sensus & mẽs testatoris magis quàm verba sunt attendenda: vt ℨ. de libe. præt. l. iij. & ff. de adi. leg. l. iij. §. cõditio. Item & verba ad hoc faciunt: quia dixit, sine liberis: & à verbis nõ est recedendum: vt ff. de leg. iij. l. non aliter. Item posito quòd sit loco filij ecclesia, emilis erit filia, non naturalis: at emilius filius non excludit huiusmodi fideicommissum: vt ff. de condi. & demon. i. fideicommissum. & de leg. ij. l. si quis ita. §. si cui. & argu. ℨ. de his qui ve. æta. impe. l. fin. Item si habetur pro filio, etiã alij æque venerabili loco auferre: quod non est vetũ: vt in corpore continetur huius authen.

Sequitur alia authen. contra eũ rogatus. quæ est de restitutionibus. §. nobis. colla. viij. quæ super principium huius legis legitur.

Contra. id est econtra. nam in l. Codicis, iubemus. in prin. dictum est dodrantem restituendum, & quartam retinendam: hic vero cum rogatur restituere quod supererit ex hæreditate post mortem: vt & ff. de lega. ij. Imperator. in fin. & l. fin. & ita dodrantem retinet. & quartam restituit.

Hiatus inde verbis, quæ sunt apta ad hoc: vt inducas fing. re. per fideicom. re. §. fina.

c *Exponit.* corrigitur ergo. l. iubemus. in eo quod dixerat: generaliter non cauerit. Vel verius, ibi dicit non cauerit: cum frater fratri, vel patet filio vel nepoti restituere rogatus: sed si alij est restitutio facienda, cauetur vt hic. Item nota hic quem esse debonis viuentis solicitum: vt j. in pofl. leg. l. cum Artemidorum. Et sic est acqui. contra. ff. de vulga. substitu. l. ij. §. interdum. & de coll. bono. l. j. §. si impuberi. sed ad primã respondeo, quia hic de cautione. non de hæreditate est solicitus. & eodem modo respondebo ad secundam. Accursius.

d *Contingat.* ad est tangat.

e *Item.* pro rebus hæreditarijs quæ continentur in fideicommisso: & hypothecariam habet pro eisdem: quod est mirabile: vt ℨ. de in. dot. l. in rebus. Vel dicit hypothecariã dari pro alijs rebus hæreditatis quæ non continentur fideicommisso: vt & ℨ. communia de lega. j. res enim quæ continẽtur fideicommisso, non possunt dici obligatæ fideicõmissario, cum ipsius sint: vt ff. de pign. act. l. si item alienam.

f *Dotis.* constituendæ vel exigendæ à grauata persona: & vtrũque gbatur in corpore: vt dixi. ℨ. cõmu. de leg. in auth. res quæ. Et no. q in quatuor casib⁹ permittit hic deminutiõnẽ quadrãtis. g *Fiant.* quia dodrans non sufficit. secus puto si dodrantem totum dilapidauit, & nunc propter impẽsas vult deminuere quartã: vt ff. de restit. & ea quæ pa. §. hæc igitur omnia. coll. iij. Tec quid si nihil cõsumpsit, sed tota superest? Rũ. hæres eius

fiat sub prædictis cõditionibus, siue in redemptionem captiuorum, seu in egentium alimenta.

IN AVTHENT. de relli. §. nobis, ergo recte. colla. viij. constit. iiij.

Rogatus de restituendo quod ei superebit ex hereditate, tenetur saltem quartam partem reſerure. & si eam deminuit præterquam in casibus hic permissis de bonis eius suppletur: & in subsidium contra acceptatorem agitur. Salyc.

Contra, [a] cùm rogatus fuerit quis vt sine liberis decedens, quod tunc ex hæreditate superelt, restituat, vel alijs huiusmodi fideicõmissi verbis[b] grauatus: quartam * institutionis fideicommissario restituere cogitur. ¶ Super hoc igitur & cautionem, nisi à defuncto remissa sit, exponet.[c] Quod si contingat[d] eam diminui: aut ex ipsius substantia suppletur, aut ea deficiente, in rem[e] actione & hypothecaria fideicommissario vti permittitur aduersus rerum acceptores. ¶ Ex causa tamen dotis[f] seu propter nuptias donationis, seu captiuorum redemptionis, vel si non habeat vnde faciat[g] expensas, huius quartæ permittitur deminutio.

Soli tutori potest hæreditas restitui, si pupillus nesciat fieri: eidem vn curatore furiosi: & econtra si ipsi sunt de restituendo grauati. hoc dicit vsque ad §. cum autem. Salyc.

VII. Imp. IVSTINIANVS Aduliano præfecto prætorio.

SAncimus, licentiam esse etiã soli tutori[h] recte fieri fideicommissi nomine vniuersitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fideiussionis: [i] vbi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: [k] ne dum nimia [l] subtilitate * vtimur circa res pupillares, ipsa subtilitas ad perniciem eorum reuertatur. ¶ Idem que iuris esse oporter & si furioso fideicommissaria debeatur hæreditas: vt restitutio curatori eius soli, nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus, quæ vox certa furioso esse intelligitur, cùm in vtroque casu[m] restituentes plenissimam consequantur ex nostra lege securitatem? Hoc eodem obseruando, & si ipsi pupilli[n] vel furiosi restitutione grauati sunt.

Si hæres de restituendo grauatus, per contumaciam sit absens: vel si primus fideicommissarius in restituendo secundo sit morosus, vel. uis eorum ante quàm restituat sine hærede decedat: ipso iure transeuntes vtiles actiones h. d. vsque ad finem. Salyc.

Cùm autem [o] aliquis hæreditate restituere iussus est, & dolo malo vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celauerit: vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequàm restitueret hæreditatem, ab hac luce subtractus est, nullo hærede[p] vel successore ei existente: vel fideicõmissarius cui restituta est ex Trebelliano senatusconsulto hæreditas, alij per fideicõmissum restituere iussus fuerit res hæreditarias: quemadmodum actionum trãslatio celebretur in tribus istis casibus, apud veteres dubitabat. & Domitius Vlpianus cõstituendũ[q] esse super his putauit. ¶ Sancimus itaque, vt sive per contumaciam[r] abfuerit is cui restitutio impositа est, sive morte præuentus nullo relicto successore

¶ Contra. detectum gl. 1. extra de iudi.

dodrantem retinebit, vt ipse poterat: vt arg. ℨ. tit. j. l. quanquam. *Antonius.*] CASVS. Hæredem tuum de hæreditate tua pupillo restituenda rogasti. an tutori restituere possit, quæritur? Respon. quod sic, si pupillus abest: vel si præsens est, & fari non possit. & causam subiungit in litera. Idem est si rogasti furioso restituere: quia curatori eius restituere potest. econuerso si pupillus vel furiosus rogatus sit restituere, dicitur quod curator restituere potest. & hoc in prima. Si autem rogatus restituere ante vel post litem contestatam contumaciter se abstinuerit, vel antequàm restituat, decesserit: vel fideicom. secundus rogatus sit restituere: in illis tribus casibus ipso iure transeunt actiones ad fideicommiſſ. & hoc in secunda.

h *Tutori.* tanquam simplici procuratori: vt & ff. eo. l. quanuis. & l. seq. non autem tanquam facto procuratore in rem suam: vt ff. de iure do. l. si mulier. §. ex asse.

i *Fideiussiones.* ſ. de ratio. item etiam sine iudice. & sic est specialis casus, sicut sunt alij quidã: vt ℨ. de administrat. tuto. l. sancimus j. in fi. & l. constitutionẽ. sed infanti cum auctoritate tutoris: vt ff. eod. l. seruo. §. si pupillo.

k *Nosetur.* secus si esset præsens, & maior infante: quia tunc fieret ei cum auctoritate tutoris restitutio: vt ff. eo. l. restituta. §. fi. & l. seq. & ℨ. de iure deli. l. potuit. & l. si infanti.

l *Nimis.* sic. xlix. dist. ca. huic etenim &c.

m *Casu.* de pupillo, & de furioso.

n *Pupilli.* infantes: vt possint ipsi tutores restituere: vt hic, & ff. eo. l. restituta. §. fina. & l. seq. sed hoc cum alij est restituenda, non tutori: quia se auctore sibi non potest restitui: vt ff. eo. l. j. §. quæsitum fuit. Sed

cur aliud debitũ à pupillo potest sibi soluere se auctore: vt ff. de administra tuto. l. quotiens. §. sicut? Respõd. quia hæc restitutio continet translationem actionum: vt ff. eo. l. restituta. §. fi.

o *Cum autem.* no. tribus casibus loquitur istum. §.

p *Hærede.* sed quomodo potest esse sine hærede, cum supersint saltem legitimi? Respõ. nullus eorum vult nec etiam fiscus. Vel dic cum esse sine hærede, qui non habet hæredẽ statim cũ moritur. ADDITIO. Aduertas secundum Bart. hic quod de hoc debet tamen aliqua discussio fieri, vt fiat saltẽ aliqua proclamatio, si est aliquis qui sciat esse hæres talis. arg. j. de remiſ. pign. l. si eo tempore. tunc enim nemine comparente transeunt actiones ipso iure, auctoritate huius legis.

q *Constituendum.* ſ. de nouo, quasi non sit constitutũ aliquo iure.

r *Per contumaciam.* vel ante litem contestatam, vel post. vt ℨ. posuit: & ita viderur quod ante litem cõtestata possit ferri sententia definitiua, vt illo vocato & non veniente pronuncietur restituendam hæreditatem: & sic ipso iure cõperunt vtiles actiones, vt in libertate dicitur. ff. de fideicõ. lib. l. cũ vero. §. subuerti.

Vel dic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vel dic nō ferti sententiā: a vt j. de temp.appel.l.fin.§.illud.sed iudex redigēt in actis per tabellionē, qualiter & pro quo, & ad cuius petitionem ille est vocatus, & non venit: & per hoc satis erit fideicommissario vt habeat vtiles actiones, si probauerit postea fideicommissariam hæreditatem sibi restituendam.

a *Glo. tenē primā in c. quoniā frequenter. potuit hunc ea sum tra excepto à regula illius c. quoniā scilicet quod an te lit. cōtest. nō sint recitestes, vel fe renda sentētia definitiua.*

Ipso iure. est & quartus casus, scilicet vbi rogatus alienauit. Nam in alienatis non puto necessariam restitutionem: quia rogatus nihil iuris habet in rebus illis, quod concedere possit. & hoc videtur dicere. l. j. commu. de leg.l.fin.§.pe. & j.eod. authen. contra cum rogatus. Item si à primo fideicommissario non exigitur cessio: quia nō habet directas, vt hic dicitur: ergo cum rogatus in alienatis nullam habeat actionem, multō magis non exigitur cessio: cum ibi primus fideicommissārius habeat vtiles. Item est & quintus: vt ff.eo.l. j.§.sed & quotiens. Itē & sextus secundū quosdam: vt ff. eod.l. ita tamen. §. si pater filium. Sed ibi videtur quōd fiat restitutio. Item ad id quod dicit ipso iure transite actionem de vno fideicommissario in alium, vt hic, & ff.eod.l. si hæres institutus. in princ.est contra. ff. eod. l. j. §. de illo. Solut. hic corrigitur. Vel dic transfert vtibi, cum non fuit contumax. Sed nec prima nec secunda placet. Dic ergo, ibi erat rogatus sub conditione vel in diem: vnde ante diem restituit sponte. Nec ob. ff. eod. l. sed si ante. vbi dicit quod non transeunt ante diem: quia ibi fauore fideicommissarij fuerat dies appositus: vt & dixi. j. de fideicom. l. post mortem. hic autem rogatus erat pure, & ideo lex ſ.iblato circuitu trāsfert vtiles: quia & facta trāslatio expressim non transfert nisi vtiles: sed primus rogatus potest cedere directas: & ideo expectatur eius cessio. Itē not. primum fideicommissarium si restituat secundo (vt hic fit) non retinere quartam ex Trebel. nisi ante primus rogatus voluerit retinere: vt ff.e.l.j.§. inde Nerati[a]. Vel nisi suspectā dixerit primus hæres, & sic coactus totā restituit nihilo detracto: vt ff.e.l. Marcellus. §.j. & l.facta. §. si cū suspecta. Item & in alio casu: vt. ff.e. l.ex asse. in fi. immo est exceptio ab illo casu vbi suspectā adijt.

Actio transit ipso iure de vno fideicommissario in alium.

a Et hoc. scilicet prædictum.

AD LEGEM FALCIDIAM.

Qualiter minuantur vniuersalia relicta, declaratur: nunc subijciuntur de diminutione singularium relictorum quæ fit per legem Falcidiam. Conten. 20.

Cire.] CASVS. Si hæredem instituisti, & multa ab eo legati, & hæres sciens sibi competere Falcidiam, solida soluit legata: an quod plus debito soluit, repetere possit, quæritur? Dicitur quod nō: cùm errasset in iure, scilicet credens hoc ei licere etiam post solutionem. Vel die, hæredem tuum de aliqua re reddenda alicui rogasti vel parte eius: hæres cum poterat retinere quartam illius rei per Falcid. solidam soluit: vt plene faceret quod iusserat sibi testator: an possit repetere quartā ex l. quod plus debito soluit, quæritur? Respon. quod non.

f *Scire debes.* scilicet tu hæres rogatus.

g *Non videri.* sed certe immo, quia Falcidia ipso iure deminuit legatarum: vt ff.eodem.l. in Falcidia. quantitate. in fin. & l. Plautius. & l. lineam. & quorum legat.l.j. §. si quis ex mortis. Sed dic non videri quo ad hoc vt habeat locum condictio indebiti, cùm scierit: vt ff. de regul. iur. l. cuius per errorem. secus si error falsi soluisset: vt j.eod.l. error. sed quæ erat hæc dubitatio? Respon. quia forte erat minor viginti quinque annis ille qui soluit: per quod voluit reperere: vt supra si addictus. §. si quis rogatus. & §. precedenti.

Legem fal. cidiam.

Non offendit iuris commune ille qui beneficio non vult vti. Bald. Vel sic: Soluens scienter quod per Falcidiam retinere poterat, non dicitur plus debito soluere. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Prisco.

Cire debes, f omissa Falcidia quo pleniorem fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri g plus debito solutū esse. PP. III. Id. Maij, Laterano & Rufino Conss.

Falcidia minuit omnia legata à pro rata. Salycetus.

11. Idem A. Sactiano.

FAlcidiæ rationem aduersus omnes[h] pro modo legatorum & fideicommissorum locum habere, certi & explorati iuris est. PP. Kalend. Iul. Laterano & Rufino Conss.

Ablata hereditate tanquam ab indigno, legata non minuunt pro quæ aut ent. b. d. Bald. Vel sic: Heres accommodatus filiæ tacitè de restituendo non capax putatur omni commodo hereditario fisco applicando, qui tenetur ad legata soluere, & Falcidiam detrahi hic, sicut hæres facere potuisset. Salyc.

Et hoc. scilicet prædictum.

AD LEGEM FALCIDIAM.

Qualiter minuantur vniuersalia relicta, declaratur: nunc subijciuntur de diminutione singularium relictorum quæ fit per legem Falcidiam. Contenti. 20.

Cire.] CASVS. Si hæredem instituisti, & multa ab eo legati, & hæres sciens sibi competere Falcidiam, solida soluit legata: an quod plus debito soluit, repetere possit, quæritur? Dicitur quod nō: cùm errasset in iure, scilicet credens hoc ei licere etiam post solutionem. Vel die, hæredem tuum de aliqua re reddenda alicui rogasti vel parte eius: hæres cum poterat retinere quartam illius rei per Falcid. solidam soluit: vt plene faceret quod iusserat sibi testator: an possit repetere quartā ex l. quod plus debito soluit, quæritur? Respon. quod non.

f *Scire debes.* scilicet tu hæres rogatus.

g *Non videri.* sed certe immo, quia Falcidia ipso iure deminuit legatarum: vt ff.eodem.l. in Falcidia. quantitate. in fin. & l. lineam. & quorum legat.l.j. §. si quis ex mortis. Sed dic non videri quo ad hoc vt habeat locum condictio indebiti, cùm scierit: vt ff. de regul. iur. l. cuius per errorem. secus si error falsi soluisset: vt j.eod.l. error. sed quæ erat hæc dubitatio? Respon. quia forte erat minor viginti quinque annis ille qui soluit: per quod voluit reperere: vt supra si addictus. §. si quis rogatus. & §. precedenti.

Legem fal. cidiam.

Non offendit iuris commune ille qui beneficio non vult vti. Bald. Vel sic: Soluens scienter quod per Falcidiam retinere poterat, non dicitur plus debito soluere. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Prisco.

Cire debes, f omissa Falcidia quo pleniorem fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri g plus debito solutū esse. PP. III. Id. Maij, Laterano & Rufino Conss.

Falcidia minuit omnia legata à pro rata. Salycetus.

11. Idem A. Sactiano.

FAlcidiæ rationem aduersus omnes[h] pro modo legatorum & fideicommissorum locum habere, certi & explorati iuris est. PP. Kalend. Iul. Laterano & Rufino Conss.

Ablata hereditate tanquam ab indigno, legata non minuunt pro quæ aut ent. b. d. Bald. Vel sic: Heres accommodatus filiæ tacitè de restituendo non capax putatur omni commodo hereditario fisco applicando, qui tenetur ad legata soluere, & Falcidiam detrahi hic, sicut hæres facere potuisset. Salyc.

VIII. Idem A. Ioanni P P.

QVidam testamento conditor, iussit hæredem omnem hæreditatem quam ei dereliquit, alij restituere: speciale[b] etiam fideicommissum alteri adscripsit. & quærebatur, specialis fideicommissarius id quod ei derelictum est, à quo consequi debeat: vtrúmne ab hærede, vt post restitutionem eius[c] alias res vniuersitatis fideicommissarius accipiat: an vnà cum alijs[d] rebus oporteat, & hoc[e] generali fideicommissario aggregari, vt ipse speciali fideicommissario hoc tradat, siue in rebus, siue in pecunijs fideicōmissum relictum sit? ¶ Sancimus itaque totam quidem substantiam secundum senatusconsulti Trebelliani auctoritatē restitui generali fideicommissario: illū autem speciali fideicommissario id quod ei derelictum est, dependere. Dat. XV. Kal. Nouembr. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS XLIX.

AD LEGEM FALCIDIAM.

Non offendit iuris commune ille qui beneficio non vult vti. Bald. Vel sic: Soluens scienter quod per Falcidiam retinere poterat, non dicitur plus debito soluere. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Prisco.

SCire debes, f omissa Falcidia quo pleniorem fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri g plus debito solutū esse. PP. III. Id. Maij, Laterano & Rufino Conss.

Falcidia minuit omnia legata à pro rata. Salycetus.

11. Idem A. Sactiano.

FAlcidiæ rationem aduersus omnes[h] pro modo legatorum & fideicommissorum locum habere, certi & explorati iuris est. PP. Kalend. Iul. Laterano & Rufino Conss.

Ablata hereditate tanquam ab indigno, legata non minuunt pro quæ aut ent. b. d. Bald. Vel sic: Heres accommodatus filiæ tacitè de restituendo non capax putatur omni commodo hereditario fisco applicando, qui tenetur ad legata soluere, & Falcidiam detrahi hic, sicut hæres facere potuisset. Salyc.

VIII. Idem A. Ioanni P P.

QVidam testamento conditor, iussit hæredem omnem hæreditatem quam ei dereliquit, alij restituere: speciale[b] etiam fideicommissum alteri adscripsit. & quærebatur, specialis fideicommissarius id quod ei derelictum est, à quo consequi debeat: vtrúmne ab hærede, vt post restitutionem eius[c] alias res vniuersitatis fideicommissarius accipiat: an vnà cum alijs[d] rebus oporteat, & hoc[e] generali fideicommissario aggregari, vt ipse speciali fideicommissario hoc tradat, siue in rebus, siue in pecunijs fideicōmissum relictum sit? ¶ Sancimus itaque totam quidem substantiam secundum senatusconsulti Trebelliani auctoritatē restitui generali fideicommissario: illū autem speciali fideicommissario id

possit, à quo hæreditas euicta est, quasi ab indigno: ergo nec fiscus qui in locum eius succesſit. sed hoc verum non est. Vel sic, in testamento suo reliquit quis legata: & inter cætera dixit de hæreditate restituenda ab eo filio quem habeo de tali monacha, & rogauit in aure, vel alias nō coram testibus, vt illi filio daret fideicommiſſ. & die sic: an fiscus debeat vel possit detrahere quartam de tali fideicommiſſ. an totum legatarius etoga rem iniuria Falc. cessetenus quarta hæredi ablata? & dicitur quod sic. Vel sic, & male: an detali fideicom. possit hæres detrahere Falci. & an etiā de aliis? Respon. quod de aliis possit: de hoc non. hæc positio non valet: sed prima positio vetior est, & magis consonat iuræ. Viuianus.

A *Etiam si tacitum.* fuit tacite non in aperto rogatus, vt cuidam non capaci restituereret hæreditatem: vt ff. de iure fisc. l. non intelligitur. & in authen. quib. mo. nat. effic. fil. §. discretio. vi.

B *Administrasse.* id est soluisse cui iussus erat: vel administrasse, id est cōsensisse de iunctio vt faceret prædicta.

C *Falcidiam ſ.* scilicet alia relicta capacibus, & dic prestantur à hæredibus. & dic prestantur à fisco: vt hic, & ff.ad Syl. l.d. cum fisco. & ff. de fideicommiſſ. l. imperator. §. fina. & hoc si fiscus agnoſceat bona: aliàs ipse hæres præstat: vt ff. de leg.j.l. si seruus plurium. §. penult.

D *Cum quartam.* benedico salua Falcidia, nec dico salua Falcidia, vt ff. & c. fit cauſa q̄ hæc lex nō dicit de tribus partibus cōfiscandis pro cōstanti enim est: vt ff. de iure fiſ. l. cūtacitū. sed legatarius pro cōstanti enim est: vt ff. de iure fiſ. l. cūtacitū. sed legatarius pro tertia parte habet fiscus quartam: & ea ola petit fiscus petit. hæreditatis, taquā à prædonib⁹: vt ff. de peti. hæredi. l. prædonis. vnde nō videtur puenire ad fiſcū: vt hic. sic ergo ex to ſ. Auferre. vt indigno, & applicatur fiſco: vt hic, & ff. ad leg. Fal. tali beneficio. §. j. & ad Trebel. l. Marcellus. §. fin. & de his quib. vt indig. l. hæres. & de vſut. l. cum quidā. §. in tacito. Ab hac hæreditate habet fiscus quartam: & ea ola petit fiscus petit. confiscatione quartæ excuſatur filius & seruus qui habēt neceſſe habere certū illi⁹ quartæ. Sed extraneus deferēs habet dimidiam: vt j. de his qui ſe de. l. j. li. x. fideicōmiſſarius nō capax hæreditatis dicebant enim: ſicut non remanſit hæredi, ſic nec fiſco remanere debet. sed secus est.

E *Totum ius.*] CASVS. Si hæredem instituisti, & principi tot legasti quod nihil remanſit penes hæredem: an non obstante quod principi legata relicta ſunt, hæres quartam detrahere poſsit, quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

F *Possessionem.* idem ſi deo cœlesti iure veteri: vt ff. eo. l. j. §. ad munus. & contra primeeps inſtitutus retinet ſi vult: licet do tare conſueuerit, adeo vt ſic facere debeat ſecundū quoſdam: vt ff. ad Trebel. l. ſi legatus. §. fin.

Militia.] CASVS. Materfamil. filium & filiam habens, in ſua donationem fecit cauſa mortis, & filium hæredem inſtituit. filium donationem in filiam exerciſſe: an beneficio legis Falcidiæ vti poſsit, quæritur? Dicitur quod ſic.

Triumphi. Primo fuit. l. Falcid. inducta ad legata: ſed conſtitutione diui Seueri ad donationes porrigitur: vt hic, & j. de donationibus inter virum & vxorem. l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus. & §. precedenti.

F *Alcidiæ.*] CASVS. Hæres quartam detrahere poteſt ab his quæ relicta ſunt, beneficio. l. Fal. an detrahere tantū ab vno quantū ab alio debet, quæritur? Reſpon. quod non: ſed pro modo, & quantitate relictorum de ſingulis eſt detrahendū: ſed nō vna res pro ſingulis eſt retinenda: vt ff. eo. l. Plautius. Viuianus.

G *Omnes.* ſcilicet legatarios & fideicommiſſarios. quæritur? Quidam q̄ ſic: vt ſ. famil. ercifc. l. filium quem. sed vel retinere? Quidam q̄ ſic: vt ſ. famil. ercifc. l. filium quem. sed illa in quarta Trebellianica. Item pro eis. ff. de lega. j. l. non am plius. §. fina. sed illa loquitur in parte bonorum legata. Itē pro eis. ff. eo. l. ſi ex pluribus. sed illud eſt propter exceptionem quā haber hæres in re nō ſoluta. Item pro eis. ff. e. l. linea. sed ibi vim habet dicat vt Falcidiam detrahat: non vt totam teneat. Tu ergo dic vna res quod non poteſt retinere quartam in vna re, ſed in omnibus ſe. non tamen dimidiam. de ſingulis. vi. Falcidia quæ debet detrahi ex vna re, detrahit ex alia: vt ff. e. l. pla ne. & l. ſeq. §. ſi ſolus. & l. ex aſſe. Itē ſi res diuidi nō poteſt, partis offert eſtimatio: vt ff. e. l. lege Falcid. interueniēte. & l. ſi is. ſi.

H *Etsi tum.*] CASVS. Hæredem tuum rogaſti de reſtituenda hereditate tua per fideicōmiſ. cuidā non capaci, pura filio suo ſpurio, & multa alia ſpecialia legata reliquiſti ſi teſtamento tuo: an debeantur, quæritur? Dicitur q̄ ſic, quatenus patitur lex Falcidia quæ debet detrahi ex vna re, detrahit ex alia: vt ff. e. l. pla ne. & l. ſeq. §. ſi ſolus. & l. ex aſſe. Itē ſi res diuidi nō poteſt, partis offert eſtimatio: vt ff. e. l. lege Falcid. interueniēte. & l. ſi is. ſi.

E *Totum.*] CASVS. Hæredem tuum rogaſti de reſtituenda hereditate tua per fideicōmiſ. cuidā non capaci, pura filio suo ſpurio, & multa alia ſpecialia legata reliquiſti ſi teſtamento tuo: an debeantur, quæritur? Dicitur q̄ ſic, quatenus patitur lex Falcidia quæ debet detrahi ex vna re, detrahit ex alia: vt ff. e. l. pla ne. & l. ſeq. §. ſi ſolus. & l. ex aſſe. Itē ſi res diuidi nō poteſt, partis offert eſtimatio: vt ff. e. l. lege Falcid. interueniēte. & l. ſi is. ſi.

III. Imp. ALEXANDER A. Hermagoræ.

ETiam ſi tacitum[a] fideicommiſſum hæredem adminiſtraſſe[b] apparuerit: legata tamen ſeu fideicommiſſa[c] quæ teſtamento relicta ſunt, præſtanda eſſe, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum quem lex Falcidia patitur: cum quartam[d] quę auferrtur[e] hæredi qui contra legem fidem ſuam obtulit, legatariis[f] proficere non placuit. PP. Idib. Octobr. Alexandro. A. Cos.

De legatis principi cuidis detrahitur Falcidia. Salyc. post Bald.

IIII. Idem A. Philetiano.

ET ſi in legatis principi datis legem Falcidiam locum habere merito diuo Hadriano placuit.[g] PP. V. Kalend. Ianuar. Alexandro. A. Cos.

De donatione causa mortis, detrahitur Falcidia. Bald. & Salyc.

V. Idem. A. Damaſatæ.

SI mortis cauſa immodicas donationes in ſororem tuam matrem contuliſſe probare potes: legis Falcidię ratione ſecundum conſtitutionem diui Seueri[h] aui mei vti merito pores. f PP. XV. Kal. Nouemb. Maximo. II. & Æliano Conss.

Primo detrahitur ea alienum etiam de vigore additus confuſum: & de ſuperfluo legata præſtantur duæ ſecta Falcidia de quolibet legato pro rata, hoc dicit. Bald. Vel ſic: In computatione Falcidiæ ea alienum deducitur etiam heredi debitum: & de reliſto ad ſcincem operis poſsit ei detrahitur Falcidia pro rata, & præſtatum vltra modum non præiudicat. Salycetus.

VI. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda legis Falcidiæ, omne æs alienum deducitur, [k] etiam quod ipſi hæredi [l] mortis tempore debitum fuerit, quātus aditione hæreditatis confuſæ ſint actiones. [m]

¶ Omnia[n] autem legata quanuis in operibus publicis conficiendis ſtatuiſque ponendis data ſint, ad contributionem dodrantis[o] pro rata[p] ſuæ cuiuſque quantitatis reuocantur. ¶ Nec ſiquid vltra ſolidum hæres præſtiterit aut perfecerit, legitimæ computationi præiudicatur. [q] S. V. Kalen. Ianuar. Maximo. II. & Æliano Conss.

Iure iſto ceſſit Falcidia in teſtamento militis: hæres tamen poteſt deducere bona ſua per defunctum poſſeſſa. Sayceuis.

VII. Idem A. Primo & Pomponio.

IN teſtamento quidem militis [r] ius legis Falcidiæ ceſſat. Sed ſi ea quæ ad vos pertinent defunctus tenuit: bonorum eius videri minime poſſunt: & ideo rectè rationem eorum, vt æris

k *Deducitur.* Nam non videtur eſſe in bonis æs alienum: vt ff. de verb. ſign. l. ſubſignatum. §. j. & inſtit. eo. §. cum autem ratio. & ff. eo. l. j. §. fin.

l *Hæredi.* niſi compenſari præcepit: vt ff. eod. l. ſi debitor. & de leg. j. l. cū pater. §. Titio. quod eſt ſpeciale. regulariter enim iure iſto non poterat prohiberi hæres vti Falcidia: vt ff. eo. l. pater filiam. & l. quod de bonis. §. j. & §. cum fideicommiſſum.

m *Actiones.* vt & §. de fideicommiſ. l. cum ſecundum. ſed hodie ſi fiat inuentarū, non confunditur: vt §. de iure delib. l. ſcimus. §. in computatione.

n *Omnia.* quæ tamen valent: vt & ff. eo. l. non eſt. §. fin. & l. ſeq. & l. in ratione. ij. §. penult. in fin.

o *Dodrantis.* dandi legatariis:

p *Pro rata.* arg. pro eo quod not. §. eo. l. ij.

q *Præiudicatur.* ſcilicet in aliis non ſolutis: vt & ff. eo. l. quod de bonis. §. non idcirco, nec in ſolutis, ſi in facto errando ſoluit: vt j. eod. l. error.

r *Militis.*] CASVS. Si miles militans iure militari teſtamentū fecit, & hæredē inſtituit, & multa legata reliquit: an hæres de legatis quartam detrahere poſsit, quæritur? Dicitur quod non. Idem eſt ſi res alienas poſſedit: quia in his ceſſat lex Falcid. & his quorum ſunt, ſine deminutione aliqua reſtitui debent. ſequuntur duæ authen. ſed primo leganda eſt illa. Sed cū teſtator deinde alia. Sed in eadem.

s *Militis.* ſcilicet militantis. ſecus ſi eſt veteranus: vt ff. eod. l. ſi poſt. & l. ad veteran. idem in Trebellianica: vt ff. ad Trebellia. l. j. §. penult. ibi, denique &c. Sed certe immo contra videtur in *Trebellianū. Senatuſcon.* Trebel. vt ff. ad Trebellia. l. j. §. hoc autem. vel die quinque eſſe *ſalutia ha* remedia Trebelliani. Primum, vt quis cogatur adire. Secundum *bet quoque remedia.* vt cogatur reſtituere. Tertium, vt poſt quām teſtituerit, nō contineatur à creditoribus: quod eſt ſuo fauore inductū. Quartum

vt non

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non conueniat debitores, quod est fauore fideicommissarij. A Et hæc quatuor locum habent in testamento militis: vt dicto. §. hoc autē. Est & quintum, vt de retentione quartæ: quod non habet locum in militis testamento: vt hic, & §. de testa. mili. l. in testamento. j. & dicta. l. j. ff. ad Trebell. §. penul.

a *Aeris alieni*. vt & §. l. proxi. Sunt & alij casus vbi cessat Falcidia: vt ecce in legato instrumento: vt ſ. co. l. si præ-diorum. Item in dote: quia suam tem habere videtur mulier: vt ff. eod. l. cum dotem. & l. si vsusfructus. §. dos. nisi in commodo forte repræsentationis, vt ff. eo. l. j. §. si quis creditori. & de dote prælega. l. j. §. idem Iulianus. Item in libertatibus, vt ff. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. sed an & libertates. Item in relicto bonorum subsidio: vt §. de inoffi. testamen. l. scimus. Item cessat delicto hæredis, vt supra eod. l. etiam si facitū. & ff. eo. l. beneficio. in princi. & § j. & l. hæreditatum. §. fin. & hoc veteri iure, & etiam nouo cessat in tribus casibus: & ideo lege auth. Sed cum testator. vbi sunt tres, quę est in corde hære. & Falc. §. hinc nobis. & sequen. §. col. j. Item in quarto & quinto, vt in aliis duabus authen. hic positis. ADDITIO. Hos casus cum multis aliis vide per gloſ. in §. fina. instit. eo. tit. Vnde versus: Falcidiam cessare facit pars debita natis, Dos, miles, vetitum, libertas, sponte solutum, Res veritæ vendi, pietas, & chartula, crimē. Ac hæres si non facit inuentaria, subsit.

Falcidia cessat in militis casibus.

Versus.

SEd *cū testator*.] CASVS. Hæc auth. addit ad. l. Codicis. & sic cōtinuatur: Lex Codicis loquitur in testamento militis militantis, in quo cessat Falcidia. Authen. ista loquitur in testamēto veteranj: & ponit casus in quibus cessat Falcidia. vnde si testator vetuit Falcidiā detrahi expresim, sciēs vires patrimonij sui, cessat Falcid. & si hæres admonitus à iudice implere voluntatē defuncti intra annum non adimpleuit, aufertur ei hæreditas, & applicatur supradictis personis: vt §. de fideicom. in authē. hoc amplius. Item non detrahitur Falcid. si tu hæres soluisti, nec potes reperere. Item cessat Falcid. si hæres non facit inuentarium. Sed si facit inuentariū soleniter vocatis legatariis, vel si aliqui erant absentes, pro eis adhibuit tres personas. nā hoc casu poteſt detrahere Falcidiā: quia testabitur in inuentario, quo casu iurat de calūnia. & serui subiiciuntur quæstionibus. & istæ tres quæstiones debent agitari intra annum.

b *Hoc expressum*. scilicet ne detrahatur Falcidia.

c *Non ignarus*. quod semper præsumitur: vt §. de rescinden. venditio. l. quisquis. Sed argu. contra institu. qui manu. non possunt. § in fraudem.

d *Cessat*. olim non sic cessabat, vt ff. eo. l. quod de bonis. §. j. & §. fin. & l. si debitor. Item quartam debitam iure naturæ n5 potest testator auferre, vt §. de inoffi. testa. l. scimus. & l. quoniam in prioribus. Item nec Trebellianicam, vt j. co. l. si vt allegas. & institu. de fideicommiſſ. hæred. §. sed quia. ADDITIO. Tu dicas quod imo prohibere poteſt testator detrahi Trebellianicam: vt tenent communiter docto. hic.

e *Delegato*, subaudi & fideicō. vt §. de fideic. auth. hoc amplius.

f *Subtiliter*. vt §. de testa. l. nō dubiū. §. fin. & de fideicommiſſ. l. j & §. eo. l. j. secus autē si prætēdat facti errorē: vt j. co. l. error. hę

g *Emergat*. quod substantiā minuat: vt in corpo. dicitur. §. non autē. Sed olim cōtra erat hoc casu, quando quædam soluebat: quia non præiudicabat in aliis: vt ff. eod. l. quod de bonis. §. nō idcirco. & l. si ex pluribus. quæ sunt contra. Vel dic quod in illa, si ex pluribus, nullum fuit integre solutum. hic enim loquitur quādo integre quædam soluuntur, & animo omnia soluēdi, vnde non potest bonæ voluntatis pœnitere: vt in cor. d. §. non autem.

h *Statutum*. ſ. vt infra xxx. dies incipiat, & intra alios. l. a. finatur à tempore quo scivit se hæredem. §. de iure deliberan. l. fin. §. fin autē dubius.

i *Obstrictione*. ſ. nouā per hanc authen. quæ nō erat in illa. l. scimus. §. de iure delib.

k *Legatarium*. idem forte in creditoribus, qui certant de damno vitando. & ideo eis magis subueniendū: vt §. de iure deliber. l. si §. & si præfatā. & in authen. vt spon. largi. §. ad hæc colla. ix.

l *Testium*. hi iurant sē nullius malignitatis cōscios, quamuis videatur negatiua, vt in cor. §. si vero absunt.

m *Everdent*. Nota per hāc authen. præstari legata vltra mensuram substantiæ: sed olim secus: vt ff. e. l. in ratione. Titio. & ff. eo. l. si fundum. §. ij. & l. quod de bonis. §. cū fideicōmiſſam. & j. eo. l. quāquā.

Gravamen de restituendo testatori in mortis pœnitere: vt in cor. Legatum ei d.

E *Rror*.] CASVS. Testamētū feciſti, hæredē instituisti, multa legata hæres solida soluit per errorē, quæ ignorans vires substātię. soluit legata, nec retēta sibi quarta. an reperere possit, quæritur? Distinguit, aut erat in facto credens plus esse in hæreditate, quàm sufficit ad quartam, aut in iure, quia scilicet sciebat se posse vti Falcidia. & hoc nisi minor. vt §. si aduer. solu. l. indebito.

Falcidia.

Q *Vanquam*.] CASVS. Testator duos filios hæredes instituit: & filiæ dotem, vel certā partem, qua debuit esse contenta, reliquit: & rogauit, si alter sine liberis decederet, restituere superstiti partē suā. decesit vn⁹ sine liberis ab intestato: an soror æqualiter cū fratre ad successionē fratris admitti debeat, quæritur? Dicitur quod fratet dodrantem habebit: & in quarta remanet, tam ipſe quàm soror succedet ab intestato. Vius. Lege Falcidia. scilicet Trebellianicæ. ttientem ipso iure natu-ræ, vt filius ante omnia videtur debere habere, in quo nō re-fideicommiſſum: vt in authen. de restitu. & ea quę. §. quam ſ. eo. l. obrem. colla. vj. & sic duæ quartæ detrahuntur. Ité pro hoc est §. ad municipū. quæ est cōtra. vel hæc corrigit illā. Et hoc quod dicitur, ſi alicui legatum est vltra quam capere possit: de-

etiā huiusmodi causæ nō minuūt quartā iure naturæ debitā: vt A *Instituta* §. de inoffic. testa. l. quoniā in prioribus. Sed nūquid Falcidia de *Falcidia trahēda* ex his quę ad pias causas relinquūtur, onerat alios legatarios? & videtur: vt ff. eo. l. plane. §. j. & l. ex asse. Sed cōtra dicitur: vt arg. ff. eo. l. si à seruo. & l. non est dubiū. & l. seq. Item satis est cæteros legatarios suo onere onerari.

Nunquam putauerim Falcidiā pro Trebelliana positam: sed sic intelligo, cum ex Pegasiano li permitteret, quod disponebat iuris auctorib. minuerit extendere Falcidiā ad fideicommiſſa quām vti Pegaſiano. Cornu.

I *Iuium*.] CASVS. Testamentum feciſti, duos filios tuos tibi hæredes instituisti: & rogasti, vt si vnus eorum sine liberis decederet, alteri portionem suā restitueret. decesit alter sine liberis, & fratrem suū hæredē instituit: & legata reliquit. videbatur quòd testamētum non valeret, cū rogatus eā de restituendo: valeat tamen, & deducit de portione fratris fideicōmiſ. sibi relictum tā-quàm ex alienum, scilicet dodrantem hæreditatis restituendæ: post ea soluere legata de tribus vncijs, & si non remaneat sibi quarta in illis tribus vncijs, detrahet Falcidiam de legatis.

B

a *Debitum*. quod est dodrans hæreditatis restituendæ, quæ remansit detracto dodrante.

b *Oportet*. vt §. co. l. in imponenda.

c *In residuo*. id est in quarta quam retinuit ex senatusconsulto Trebelliano. Vel iure naturæ habebis quartā. & ita quartā quartæ. & facis §. de pactis l. pactum quod dotali. & ff. de legatis. j. l. cum pater. §. cum Titio. & ff. eo. l. si fundum. §. ij. & l. quod de bonis. §. cū fideicōmiſſam. & j. eo. l. quāquā.

C

E *Rror*.] CASVS. Testamētū feciſti, hæredē instituisti, multa legata hæres solida soluit per errorē, quæ ignorans vires substātię. soluit legata, nec retēta sibi quarta. an reperere possit, quæritur? Distinguit, aut erat in facto credens plus esse in hæreditate, quàm sufficit ad quartam, aut in iure, quia scilicet sciebat se posse vti Falcidia. & hoc nisi secundo non. Idem in sciente. Viuianus.

d *Error facti*, vt quia credebat se plus habere, quàm haberet in hæreditate: vt infra. qui ma. non pos. §. præualuisse.

e *Non impedit*. vt & ff. de iuris & facti ignoran. l. regula. §. fin. & §. de iuris & facti ignoran. l. cum quis. & supra de condictio. indeb. l. fideicommiſſum.

f *Non habet*. vt §. de condictio. indeb. l. indebitum. & §. e. l. j. & ff. de inoffi. testam. l. cum qui. §. j.

g *Ignorauerit*. vt quia nesciebat se posse vti Falcidia. & hoc nisi fit minor. vt §. si aduer. solu. l. indebito.

D

Q *Vanquam*.] CASVS. Testator duos filios hæredes instituit: & filiæ dotem, vel certā partem, qua debuit esse contenta, reliquit: & rogauit, si alter sine liberis decederet, restituere superstiti partē suā. decesit vn⁹ sine liberis ab intestato: an soror æqualiter cū fratre ad successionē fratris admitti debeat, quæritur? Dicitur quod fratet dodrantem habebit: & in quarta

Quartā iure naturæ debitam non potest testator impedire.

I *Non donationibus*.] CASVS. Maritus donationem fecit in vxorem, nec in morte reuocauit: vnde morte confirmata est donatio. an hæres defuncti de donatione possit detrahere Falcidiam, quæritur? Dicitur quod sic: cum hæc donatio inter viuos nulla sit: quia mōrte confirmata similitudinem habeat fideicōmiſſi. Viuianus.

E

I *Factis*. scilicet causa mortis, vel morte confirmatis: vt supra de dona. inter virum & vxo. l. ex verbis. & l. donationes. j. nā si inter viuos, & statim valent, vt quandoque fieri poteſt: vt ff. de dona. inter virum & vxo. l. si sponſus. §. concessa. non posſet detrahi Falcidia: vt ff. eod. l. si vsusfructus. §. dos.

m *Quando*. id est quia.

S *I ea*.] CASVS. Ex ancilla cuiusdam dominæ filium suſtulisti. decem dominæ reliquisti, vt seruum suū filiū tuū manumitteret. xx. similiter eidē reliquisti, vt & alios duos seruos redimeret, & manumitteret. agnouit legatū: an cōpellenda sit seruum suū. ſ. filium tuum, manumittere: & an hęres de legato detrahere posſit Falc. de vniuersis. xxx. quæritur? Dicitur q⁹ manumittere debet: & de illis. xxx. deducitur totum preciū seruorū redimendorū, & residuū habebit domina pro seruo manumisso: & de hoc

XII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Iustino.

IN donationibus inter virum & vxorem factis[l] legem Falcidiam habere locum, quando[m] fideicōmiſſi partibus fungūtur, nonnullis iuris placitis comprehensum est. PP. XVI. Kalen. Iul. ipsis. AA. IIII. & III. Conss.

sine liberis diem suū fungeretur portionem hæreditatis tibi restitueret: tamen intestato eo die suum functo, id quod beneficio legis Falcidiæ * [h] habere potuit, ad successorē intestati pertinere: ideoque non immerito sororem tuam, quæ simul recum ab intestato ei successit, emolumenti quod retinere potuit, portionē sibi vindicare, manifestum est. PP. V. Id. Novembr. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss.

Testator non potest Trebellianicam prohibere. hoc dicit. Baldus. Vel sic: Rogatus de restituendo partem hæreditatis certis rebus retentis: si iniuus quarta valent, residuum petere potest. Salyc.

XI. Idem A. Maximæ.

SI (vt allegas) pater tuus eam portionem ex qua te fecit hę redem, fratribus tuis restituere iusſit, certisque speciebus pro Falcidia [i] præcepit esse contentā: auxiliū legis Falcidiæ quod imploras, apud suū iudicē nō prohiberis flagitare. [k] PP. VII. Kalē. Nouē. Ariano & Pappo Conss.

In donationibus morte confirmatis, habet locum Falcidia. hoc dicit. Salyc. post Bald.

C

XII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Iustino.

IN donationibus inter virum & vxorem factis[l] legem Falcidiam habere locum, quando[m] fideicōmiſſi partibus fungūtur, nonnullis iuris placitis comprehensum est. PP. XVI. Kalen. Iul. ipsis. AA. IIII. & III. Conss.

tuere debes, quæritur? Respon. quod potes. Viuia.

i *Pro Falcidia*. scilicet Trebellianica.

k *Flagitare*. si minus est in speciebus, quàm in quarta. Et sic nota testatorem non impedire hanc quartam iure naturæ debitā: vt & ff. eod. l. Titia. & institu. de fideicommiſſ. hære. §. sed quia. secus in quarta institutionis ex lege detrahenda: vt supra eod. authen. sed cum testator. & facit infra eod. l. si quis.

Falcidia cessat in militis casibus.

Versus.

SEd *cū testator*.] CASVS. Hæc auth. addit ad. l. Codicis. & sic cōtinuatur: Lex Codicis loquitur in testamento militis militantis, in quo cessat Falcidia. Authen. ista loquitur in testamēto veteranj: & ponit casus in quibus cessat Falcidia. vnde si testator vetuit Falcidiā detrahi expresim, sciēs vires patrimonij sui, cessat Falcid. & si hæres admonitus à iudice implere voluntatē defuncti intra annum non adimpleuit, aufertur ei hæreditas, & applicatur supradictis personis: vt §. de fideicom. in authē. hoc amplius. Item non detrahitur Falcid. si tu hæres soluisti, nec potes reperere. Item cessat Falcid. si hæres non facit inuentarium. Sed si facit inuentariū soleniter vocatis legatariis, vel si aliqui erant absentes, pro eis adhibuit tres personas. nā hoc casu poteſt detrahere Falcidiā: quia testabitur in inuentario, quo casu iurat de calūnia. & serui subiiciuntur quæstionibus. & istæ tres quæstiones debent agitari intra annum.

b *Hoc expressum*. scilicet ne detrahatur Falcidia.

c *Non ignarus*. quod semper præsumitur: vt §. de rescinden. venditio. l. quisquis. Sed argu. contra institu. qui manu. non possunt. § in fraudem.

d *Cessat*. olim non sic cessabat, vt ff. eo. l. quod de bonis. §. j. & §. fin. & l. si debitor. Item quartam debitam iure naturæ n5 potest testator auferre, vt §. de inoffi. testa. l. scimus. & l. quoniam in prioribus. Item nec Trebellianicam, vt j. co. l. si vt allegas. & institu. de fideicommiſſ. hæred. §. sed quia. ADDITIO. Tu dicas quod imo prohibere poteſt testator detrahi Trebellianicam: vt tenent communiter docto. hic.

e *Delegato*, subaudi & fideicō. vt §. de fideic. auth. hoc amplius.

f *Subtiliter*. vt §. de testa. l. nō dubiū. §. fin. & de fideicommiſſ. l. j & §. eo. l. j. secus autē si prætēdat facti errorē: vt j. co. l. error. hę

g *Emergat*. quod substantiā minuat: vt in corpo. dicitur. §. non autē. Sed olim cōtra erat hoc casu, quando quædam soluebat: quia non præiudicabat in aliis: vt ff. eod. l. quod de bonis. §. nō idcirco. & l. si ex pluribus. quæ sunt contra. Vel dic quod in illa, si ex pluribus, nullum fuit integre solutum. hic enim loquitur quādo integre quædam soluuntur, & animo omnia soluēdi, vnde non potest bonæ voluntatis pœnitere: vt in cor. d. §. non autem.

h *Statutum*. ſ. vt infra xxx. dies incipiat, & intra alios. l. a. finatur à tempore quo scivit se hæredem. §. de iure deliberan. l. fin. §. fin autē dubius.

i *Obstrictione*. ſ. nouā per hanc authen. quæ nō erat in illa. l. scimus. §. de iure delib.

k *Legatarium*. idem forte in creditoribus, qui certant de damno vitando. & ideo eis magis subueniendū: vt §. de iure deliber. l. si §. & si præfatā. & in authen. vt spon. largi. §. ad hæc colla. ix.

l *Testium*. hi iurant sē nullius malignitatis cōscios, quamuis videatur negatiua, vt in cor. §. si vero absunt.

m *Everdent*. Nota per hāc authen. præstari legata vltra mensuram substantiæ: sed olim secus: vt ff. e. l. in ratione. Titio. & ff. eo. l. si fundum. §. ij. & l. quod de bonis. §. cū fideicōmiſſam. & j. eo. l. quāquā.

Gravamen de restituendo testatori in mortis pœnitere: vt in cor. Legatum ei d.

E *Rror*.] CASVS. Testamētū feciſti, hæredē instituisti, multa legata hæres solida soluit per errorē, quæ ignorans vires substātię. soluit legata, nec retēta sibi quarta. an reperere possit, quæritur? Distinguit, aut erat in facto credens plus esse in hæreditate, quàm sufficit ad quartam, aut in iure, quia scilicet sciebat se posse vti Falcidia. & hoc nisi secundo non. Idem in sciente. Viuianus.

d *Error facti*, vt quia credebat se plus habere, quàm haberet in hæreditate: vt infra. qui ma. non pos. §. præualuisse.

e *Non impedit*. vt & ff. de iuris & facti ignoran. l. regula. §. fin. & §. de iuris & facti ignoran. l. cum quis. & supra de condictio. indeb. l. fideicommiſſum.

f *Non habet*. vt §. de condictio. indeb. l. indebitum. & §. e. l. j. & ff. de inoffi. testam. l. cum qui. §. j.

g *Ignorauerit*. vt quia nesciebat se posse vti Falcidia. & hoc nisi fit minor. vt §. si aduer. solu. l. indebito.

Falcidia.

Q *Vanquam*.] CASVS. Testator duos filios hæredes instituit: & filiæ dotem, vel certā partem, qua debuit esse contenta, reliquit: & rogauit, si alter sine liberis decederet, restituere superstiti partē suā. decesit vn⁹ sine liberis ab intestato: an soror æqualiter cū fratre ad successionē fratris admitti debeat, quæritur? Dicitur quod fratet dodrantem habebit: & in quarta remanet, tam ipſe quàm soror succedet ab intestato. Vius. Lege Falcidia. scilicet Trebellianicæ. ttientem ipso iure naturæ, vt filius ante omnia videtur debere habere, in quo nō re-fideicommiſſum: vt in authen. de restitu. & ea quę. §. quam ſ. eo. l. obrem. colla. vj. & sic duæ quartæ detrahuntur. Ité pro hoc est §. ad municipū. quæ est cōtra. vel hæc corrigit illā. Et hoc quod dicitur, ſi alicui legatum est vltra quam capere possit: de-

Quartā iure naturæ debitam non potest testator impedire.

I *Non donationibus*.] CASVS. Maritus donationem fecit in vxorem, nec in morte reuocauit: vnde morte confirmata est donatio. an hæres defuncti de donatione possit detrahere Falcidiam, quæritur? Dicitur quod sic: cum hæc donatio inter viuos nulla sit: quia mōrte confirmata similitudinem habeat fideicōmiſſi. Viuianus.

In donationibus morte confirmatis, habet locum Falcidia. hoc dicit. Salyc. post Bald.

I *Factis*. scilicet causa mortis, vel morte confirmatis: vt supra de dona. inter virum & vxo. l. ex verbis. & l. donationes. j. nā si inter viuos, & statim valent, vt quandoque fieri poteſt: vt ff. de dona. inter virum & vxo. l. si sponſus. §. concessa. non posſet detrahi Falcidia: vt ff. eod. l. si vsusfructus. §. dos.

m *Quando*. id est quia.

S *I ea*.] CASVS. Ex ancilla cuiusdam dominæ filium suſtulisti. decem dominæ reliquisti, vt seruum suū filiū tuū manumitteret. xx. similiter eidē reliquisti, vt & alios duos seruos redimeret, & manumitteret. agnouit legatū: an cōpellenda sit seruum suū. ſ. filium tuum, manumittere: & an hęres de legato detrahere posſit Falc. de vniuersis. xxx. quæritur? Dicitur q⁹ manumittere debet: & de illis. xxx. deducitur totum preciū seruorū redimendorū, & residuū habebit domina pro seruo manumisso: & de hoc

& de hoc residuo detrahet hæres Falcid.intrà. x. dies si residuũ bonorum defuncti non sufficiat ad quartam. vel dic casum aliter. vt in glos. Viuianus.

Casum ponit.

a *Si ea.* Titius filium habens qui erat seruus cuiusdã dominæ, facit imperatori quæstionẽ sic: Domina filij mei agnouit fideicommissum de decem ideo relictum, vt filium meum manumitteret: sed & aliud fideicommissum de viginti erat ei relictum, vt redimeret quosdã seruos alienos, & manumitteret; quod ipsa similiter agnouit. an cogenda est ad manumittendũ? Respondet imperator, dominam esse cogendam manumittere seruum suum proprium, quia agnouit fideicõmissum. Secundo quæritur, an in eo fideicommisso sibi relicto vt seruum suum manumitteret, interueniat Falcidia: Et dicit primo deduci de bonis precium seruorum alienorum: sicque in eo quod est necessarium ad serui redemptionem, non interuenire Falcidia, cum domina emere non possit, nisi eorum fideicommissum habeat. illo autẽ deducto petet fideicommissum vsque ad eũ modum quem patitur substantia bonorum: & sic deducitur Falcidia. Et talis est differentia inter proprios & alienos seruos: vt ff. de fideicommiss. lib. l. generaliter. §. fi quis alienũ. & §. sicut. & ff. eo.l. sed si non seruus. in princ. & ad Trebell. l. ita tamen. §. fin. & facit ad hoc. ff.e. l. si tibi seruus. cum ttibus.ll. seq. & de leg.j.l. fi fundum per fideicommiss. §. Iulianus. & de fideicõmiss. lib.l. si debitor. x. & de inoffic. testam.l. Papinianus. §. quoniam autem quarta.

b *Vtgeri.* id est si minus consecuta sit precio serui, tamen cogitur manumittere. nam &c.

c *Seruorum.* alienorum, vt dixi.

Agnoscens sibi relictum vt manumittat seruum proprium, cogitur illum manumittere: & in legato Falcidiam patitur, licet minus iusto precio consequatur: non si rogetur extraneum manumittere: quia tunc precium quo cogitur illum redimere, debet conseq̃ sine aliqua detractione: & ideo de eo tantum is quod superest, Falcidia detrahi potest. Salye.

XIII. Iidem AA. & CC. Zetho.

Si ea[a] cuius filium tuũ seruũ significas, ex iudicio defuncti quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid consecuta est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia cõstituta debet vrgeri. [b] Nam fideicommissum ei relictum vsq; ad eum modum potest petere, quem deducto precio seruorũ, [c] quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. V. Kalend. Maij Heracliæ. AA. Conss.

Pro rata qua creditor succedit defuncto, extinguitur actio, & pro rej. iduo contra hæredes competit actio: sed vt scatur eo legatum integrum debeatur, debitum est ea detrahitur, & de residuo legatum præstatur. Salye.

XIIII. Iidem AA. & CC. Faustinæ.

Licet adieris patris hæreditatem, & confusione pro parte qua eidem succesteris, extinguatur actio quam tibi adsĕris competere, eo quòd ex administratione tutelæ multa eum debuisse contendis, pro residuis tamen partibus cohæredes conuenire non prohibetis: [d] & fundũ à te relictum [e] eatenus [f] quo ad deducta quarta, residui [g] substãtia patitur, præstare necesse habes. D. xt. VI. Kalend. Octob. Viminatij. AA. Conss.

Nec de dote prædiorum, nec de instrumentis Falcidia detrahitur, l.d. Bald. Vel sic: Falcidia non detrahitur de chartulis. Salye.

XV. Iidem AA. & CC. Pomponio.

Licet.] CASVS. Filium tuum impubere emancipasti, & tutelam eius tanquã tutor legitimus administrasti: & in centũ ex mala administratione ei tenebaris. postea testamentũ fecisti, & alios duos & ipsum h. vredẽ instituisti: an pro rata portione qua quilibet succedit, possit iste á cohæredib' debitũ petere, quæritur? Dicitur q. sic. & si eum de dando fundo alicui rogasti, de fundo poterit Falcidiam detrahere. Viuianus.

d *Non prohiberis.* vt & §. de nego. gest. l. si ab eo. & de hæred. act. l. si adulta. & §. de bon. auct. iudi. possi. l. si vxor. & §. de pac. l. de bitori. & de fideicommiss. l. cum secundum.

e *Relictum.* alicui.

f *Eatenus.* id est quatenus.

g *Residui.* s. detracto ære alieno: vt §. eo. l. in imponenda.

Si prædiorum.] CASVS. Vxor tua dedit tibi prædia in dotem, & pactum fecit tibi de lucrãda dote: postea testamẽtum fecit, & Titium & Seium hæredes instituit, & rogauit vt tibi instrumentum prædiorum datorũ in dotem emptionale restitueret: an de illis instrumentis sit detrahenda Falcidia, quæritur? Dicitur quòd non, cum detrahenti non proficeret, & alij officeret. Viuianus.

Si prædiorum dotis[b] apud te iure[i] remanentis instrumenta[k] verbis precarijs, vel testamẽto, vel codicillis vxor tibi dari mandauit, eius iudiciũ successores implere compellentur: cũ instrumentis prædiorum domino relictis, Falcidiæ nulla possit[l] interuenire quæstio. Supposita. XVI. Kalend. Februa. Sirmij. CC. Conss.

Si ea alienum absorbet totam defuncti substantiam, legata non debentur: & frustra de Falcidia quæritur. Salye.

XVI. Iidem AA. & CC. Diomedi.

Successores[m] legata vel fideicommissa, si æs alienum hæreditarium defuncti substantiæ fines occupauerit, legis Falcidiæ iusio[n] peti, item Trebelliani[o] senatusconsulti præceptum exigi non concedit. S. XVI. Kal. Februa. Sirmij. AA. Conss.

De prælegatis deducitur Falcidia. hoc dicit Bald. Vel sic: A cohærede detrahitur Falcidia. Salye.

XVII. Iidem AA. & CC. Caio.

A Cohæredibus *relicta legata,[p] quatenus modus legis Falcidiæ præstitutus patitur,[q] posse peti, certissimi iuris est. Suppos. V. Kalend. Nouẽb. Anchiali. CC. Conss.

Sicut testator iure isto non potest prohibere Falcidiam directo, ita nec per indirectum: & de mortis causa capione detrahitur Falcidia, sicut de mortis causa donatione. Salye.

XVIII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis quadringentorũ forte solidorum habens substãtiam, iusserit[r] hæredem non aliter adire hæreditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos cuidam persoluat, vel aliam quantitatem quæ deminuere Falcidiæ rationem potest: sancimus hæredem, si adierit, [s] legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere quidẽ quod ad Falcidiam deest: & prius eo dato[a] vel retento, [b] siue vna datio est quæ celebrari disposita fuerit, siue in multas diuiditur personas, prætatæ legis immutilatum habere beneficium. [c] Si enim cum mortis causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, hæres potest additionem repetere eam pecuniam quæ vltra modum legis Falcidiæ corporaliter quidem data est, lege[d] autẽ in patrimonio testatoris perman sit: quare non in præsenti casu & viuentibus & morientibus prouidemus, & eorum vltima elogia conseruantes, & commodum hæreditarium non minuentes! Dat. Kal. Nouemb. Constantinop. post consulat. Lampadij & Orestis. VV. CC.

Ita agnoscit legatum qui solidum promittit, sicut qui integre dat vel solut. hoc dicit. Bald. Vel sic: Si hæres promisit soluere integra legata, tenetur adimplere sine Falcidiæ detractione. Salye.

XIX. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Cvm certum sit[e] hæredem qui plenam fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem legis Falcidiæ prætendentem, repetitione vti, quia videtur voluntatem testatoris sequi: iubemus hoc simili modo firmum haberi & sic autionẽ super integra legatorum solutione fecerit: quod veteribus legibus in ambiguitate deductum est. ¶ In vtroque etenim casu, id est siue soluerit,[f] siue super hoc cautionem fecerit: æquitatis ratio & similia suadere videtur. D. XV. Kal. Nouẽb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

a *Dato.* cum non excedit dodrantem.

b *Vel retento.* Quantum est vltra dodrantem: sed dodrãte dato.

c *Beneficium.* sic ergo detrahitur Falcidia ex mortis causa capione: vt dixi x. eo. l. si mortis. Sed an data hæredi causa implẽdæ conditionis à legatario, computet hæres in quartã? Quidã quod non: vt ff. e. l. si fundus. Alij contra: vt computet in tertium quo ad eũ qui dato quod ad alios vt computet eatenus, quatenus ex hoc legato erat detracturus: vt & ff. eod. l. in quartam. & l. quod autem. & l. ad autem. & l. Nesennius. ibi dum dicit. plane. d. Lege autem. scilicet Falcidia: vt ff. quorum legato. l. j. §. si quis ex. & arguit in authent. de hæred. & Falcid. §. non autem. colla. j. & 3. de inof. dotta. l. j. & 3. eo. l. si mortis. & j. de donat. ante mort. l. ij.

Vtri certum.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredẽ instituisti. Titio legata reliquisti. hæres in solidum legata soluit, vel soluere promisit, sciens se quartam beneficio legis Falcidiæ detrahere posse. an si quod plus quam per legem Falcidiam reemere potuit, soluit: an repetere possit, quæritur? Dicitur q. non. & quod promisit, soluere compellitur: licet quartam excedat, quatenus sciens voluntatem testatoris implet. Et diligenter not. quod iste qui promisit, tenetur soluere? & de soluendo præstare cautionem. Viu.

e *Cum certum sit.* per plures leges. vt 3. eo. l. j. & de fideicommiss. l. ij. & ff. de conditio. indebi. l. fideicommissum. & 3. de testa. l. non dubium. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. si sponsus spon sa. & si quis rogatus.

f *Soluerit.* hæc enim satis paria: vt hic, & ff. de donat. l. si patronus. & de ealum. l. iij. §. hoc edicto. sed quandoque non: vt ff. de re militari. l. non omnes. §. fin. quæ sequ. contra. & ff. de addi. edict. l. qui si nolit. & §. in factum. ibi, illud plane &c. & probatur ex duabus alijs. ll. iunctis: vt ar. ff. de condebi. l. nam hoc. & de consti. pecu. l. fin. & ff. ad leg. Aquil. l. illud. Aequitatis ratio. Not. vbi eadem ratio, ibi idem ius statuendum: vt & §. de consti. pecu. l. fin. & ff. ad leg. Aquil. l. illud.

DE CADVCIS TOLLENDIS.

Tacite & qualiter legata pro parte euanescunt. Salye. Falcidia: sed quia quandoque non statim deficiebant, vel efficiebantur caduca, & non iuste quandoque, ideo de eis statuendo dicit. Et notab quod tres tantum modos prosequitur: licet multis modis efficiantur multa: vt 7. eadem. l. §. & cum triplici.

ET nomen.] CASVS Iustinus. l. vsque ad §. & cum tti. talis est: Vnde legata caducorum nomen & principium habuerunt, hæc lex dicit, ex bellis ciuilibus quæ habebat populus Romanus: sed cum omnia iam pacificata erãt, contingebat q̃aliquis extra ciuitatem Romanã alicui in ciuitate aliquid legauerat: & forte si ille interfectus fuisset, erãt illud legata caducũ, & applicabatur fisco. sed cũm iam omnia pacificata sunt, dicit Imperator quòd non finit legata caduca remanere: & l. Papiã corrigere vult: licet in multis ciuitatibus à retto principibus fuisset correcta. quam obseruationem caducorum tollit: quæ non fuit iurisperitis, sed etiam ipsis testatoribus erat odiosa. Statuit enim vt hæreditas adiri non possit nisi ab apertura tabularũ. Item vt legata fierẽt caduca, si legatarius decederet ante aperturam tabularum. vnde statuebat vt res vel legata fierent caduca, id est inutilia, & fisco applicẽtur si contingeret legatarium vel hæredem ante aperturas tabellarũ decedere. non enim poterat hæres adire hæreditatem ante aperturas tabularum, nisi essent filij vel nepotes. hodie dicit Imperator quod omnes indistincte adire possunt à morte testatoris, siue tuerint pure, siue in diem cessum relicta: cedent à morte testatoris. & si decesserit legatarius, transmittit petitionem legatorum ad hæredes suos. Viuianus.

TITVLVS L.
DE CADVCIS
tollendis.

In prima parte ponit proœmium, & statuta legis Papiæ & quædam senatusconsulta, corrigens & statuens vt ante aperias tabulas cedat dies adeundæ hæreditatis & legatorum: ne obtentu caducitatis, propter non apertas tabulas, interim hærede, vel legatario defuncto, hæreditas vel legatum deferatur ei fiscum. hoc dicit vsque ad. §. & cum triplici. Bald.

1. Imp. IVSTINIAN. A. Senatui vrbis Constantinopolitanæ.

Et nomen[h] & materiam caducorũ ex bellis ortam & auctam * ciuilib',[i] quæ in se populus Romanus mouebat, necessariũ duximus Patres conscripti, [k] in pacificis nostri imperij temporibus ab orbe Romano recludere: vt quod belli calamitas introduxit, hoc pacis lenitas sopiret. ¶ Et quemadmodum [l] in multis capitulis lex Papia ab anteriorib principibus emendata [m] fuit, & per desuetudinem abolita: ita & à nobis circa caducorũ obseruationem inuidiosum [n] suum amittat vigorẽ, qui & ipsis prudentissimis [o] vitiis displicuit, multas in uenientibus vias, per quas caducum non fieret. [p] Sed & ipsis testamentorũ cõditoribus sic grauissima caducorum obseruatio visa est, vt & substitutiones introducerent, ne fiant caduca: & si facta sint, ad certas personas recurrere dispone rent, [q] vias recludentes, quas lex Papia posuit in caducis: quod & nos fieri concedimus. [r] ¶ Et cum lex[s] Papia ius antiquũ, [t] quod ante eam in omnibus simpliciter versabatur, suis machinationibus & anguistijs circumcludens, soliis parentibus [v] & liberis testatoris vsq; ad tertium gradũ, si scripti enim inuidebant ei, propterea quia iniquitas sua vigebat. Vnde illud: Inuidiotus ego, nõ inuidus esse laboro. Et erat eius vigor vt legata fierẽt caduca, si decederet legatarius ante aperturam tabularũ. Item nec hæres adire poterat ante aperias tabulas.

* *Tacitus lib. 2. ait lege Papiam Popæam a seniore Augusto latæ augendæ æra rio, & vt populus velut parẽs omnia vacantia teneret. Contius.*

h *Et nomen.* legem Papiam, vult corrigere quinque rationibus. hęc prima.

i *Ciuilibus.* sæpe enim is cui relinquebatur, ante aperturam tabularum prærmoriebatur in bello: & sic deficiebat relictum, & fisco quærebatur. Vnde Lucanus de his bellis: Bella per Aemathios plus quam ciuilia campos.

Lucanus.

k *Patres conscripti.* quia scripta erant eorum nomina in diademate capitis sui. Vel ratione ætatis, vel curæ quam habebant ad imperium, vt patres.

l *Quemadmodum.* secunda ratio.

m *Emendata fuit.* vt 3. de nupt. l. fi libertam. & l. fi. & institut. de succes. lib. §. j. & §. fina.

n *Inuidiosum.* omnes

Versus. Lex Papia dno contine-

o *Prudentissimis.* id est non tantum alijs, sed etiam ipsis qui eam lat.

p *Ne fieret.* id est, vt non fieret.

q *Disponerent.* ipsi testatores.

r *Concedimus.* scilicet fieri subsitutiones.

s *Et cum lex.* quinta ratio.

t *Antiquum.* scilicet bonum.

v *Parentibus.* Nota q. nedũ in parentibus & filijs sit licitũ adire ante aperturam tabularum: immo etiam extraneis conceditur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Erubuit.* iubebat lex Papia, vt si decederet hæres ante apertu-
ram tabularum, fieret legatum caducũ: & nõ posset adire quis,
nisi esset de parentibus & liberis vsque ad tertium gradum.
b *Eis.* scilicet liberis,
c *Concedimus.* f. ius antiquũ vt possit adire ante apertas tabulas.
d *Ab adiectionibus.* vt non
fierent ante apertas ta-
bulas.
e *Sumpsit.* vt non possit
adire ante apertas ta-
bulas.
f *Et ideo.* id est ex hoc
primo vitio nascitur hoc
secundum.
g *Testatoris.* hoc est se-
cundum dictum legis
Papiæ.
h *Tabularum.* vt non
possit aditi ante aper-
tas tabulas, nisi in duo-
bus casibus. a Primus,
quando est deliberis: vt
§. proxi. Secundus quan
do in torum erat hæres:
vt ff. de iur. & fac. igno.
l. j §. fi. & §. de iur. delib.
l. iij. sed hodie semper
etiam prius: vt subijcit.
i *Senatusconsulta.* scilicet
Aemilianum & Largia-
num, de quo fit mentio
ff. de test. li. tol. § cum
igitur. & instit. de suc.
lib. §. fin.
k *Censuerunt.* & male.
l *Vt quod.* scilicet lega-
tum.
m *Caducum fiat.* & fisco
applicetur: vt ff. de pe-
ti. hæredit. item venit.
§. cum antequam.
n *Et antiquum.* nam &
olim erat quod modo
statuemus.
o *Hæreditatem.* & hoc
verum best: nisi aliud
impediat: c vt §. de his
quib. vt indign. l. si ea
quæstio. hic enim vult
dicere, id est nisi impe-
diat cum apertura tabu
larum.
p *Similiq;.* hic corrigitur
secundum dictum.
q *Legatorum.* scilicet fi-
deicommissorum.
r *In diem certam.* vt & ff.
de vsufruct. le. l. Sempronius. secus d si sub conditione, vel die
incerta: vt j. ea. l. §. in nouissimo. & §. fin autem aliquid. & ff.
quãdo di. le. ced. si post diẽ. & l. si dies. Secus e etiam in quibus-
dam puris legatis quæ habes j. ea. l. §. in nouissimo. si tamẽ in-
certa dies sit apposita in persona legatarij: puta cum morietur,
lego tibi. x. perinde habetur f ac ũ in diẽ certum sit relictũ: vt ff.
quãdo di. le. ce. l. si cum hæres. & ff. de condi. & demon. l. hæres
meus. j. respon. Item & conditio quandoque non habetur pro
condition: vt si sub eadem relinquatur legatum, sub qua facta
est institutio hæredis: vt ff. quando di. le. ce. l. si dies. §. fin.
s *Cedere.* duobus modis dicitur cedere. Primo quo ad hoc vt
extinc decedẽs legatarius trãsmittat ad hæredes. & ita hic. &
ff. quãdo di. le. ce. per totũ. Alibi vt dicatur deberi: vt ff. de verb.
sig. l. cedere. & sic non accipitur hic. nam non est statim legata
rij inspecta veritate. g nec et debetur, cum nulla præcesserit obli-
gatio: vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. item si seruũ. & ff. de leg. j.
l. si tibi. §. cum seruus. sed fingitur quẽlibet & debitum cũ post-
ea venerit dies: vt ff. de fur. l. i Titio. & arg. ff. si cer. pet. l. proin
de. sed in cõtradictoribus h inter viuos vbi præcessisset contractus
vel obligatio, dicitur deberi, licet non possit peti: vt ff. de verb.
oblig. l. cũ qui kalendis. Itẽ licet dicat, simili modo in legato vt
in hereditate, caue: quia hæreditas nõ relinquitur ex die, vel ad
diem: sed sub cõditione sic: vt ff. de hære. instit. l. hæreditas. &

fuerant hæredes, suum impone-
re iugum erubuit, a ius anti-
quum intactum eis b conseruãs:
nos omnibus nostris subiectis si-
ne differentia personrum hoc
concedimus. c

Hic secundo, in qua statutum nouum incipit ponere. & hoc principium dicit in summa: Lege Papia & senatusconsultis circa eam & materiam caducorum verissimilibus correctis, statuitur, vt hæreditas defunctis possit adiri clausis tabulis: & ve legata pura, vel in diem certã relicta cedant quo ad transmissionem à morte testantis, & fisco non debeantur. Salyc.

Cum igitur materiã & exor-
dium caducorum lex Papia ab
additionibus d quæ circa defun-
ctorũ hæreditates procedebant,
sumpsit, e & ideo f non à morte
testatoris, g sed ab apertura ta-
bularum h dies cedere legatorũ
senatusconsulta i quæ circa legẽ
Papiam introducta sunt, censue-
runt, k vt quod l in medio defi-
ciat, hoc caducum fiat m: primũ
hoc corrigentes, & antiquum n
statum renouantes, sancimus,
omnes habere licẽtiam à morte
testatoris adire hæreditatem: o
similiq; p modo legatorum q
vel fideicommissorum pure vel
in diem r certam relictorũ diem
à morte testatoris cedere. s

Hic imperator prosequitur materiam deficientem voluntatem, & diffinit primo differentiam nominũ, dicens quod vltima voluntates quæ deficiunt ex parte heredum: quandoque sunt pro non scriptis, videlicet quando relinquitur eis mortuo, quandoque sunt quasi caduca, vt quando legatarius decessit post testamenti ante confirmationem per mortem testatoris. Quædam sunt caduca, vt quæ post mortem testatoris

a Sequitur eam Sal.

b Idem Sal. vel de fideicommissis. Bal.

c Sequitur Bar. & Sa.

d Quæ certis est quod alie res pars fiscatur in vtra legatarij. Bar. et Bal. g Vtra pro non scripta

A instituto. de hæredi. instituto. §. hæres. Item nec transmittit hæres hæreditatem non aditam: vt j. eo. §. in nouissimo. & hic decies est in legato. Sed est similitudo: quia sicut ante apertas tabulas potest aditi hæreditas: ita & cedit dies legatorũ quo ad trans-
missionem.

deficiunt vel repudiantur. Hoc dicit vsque ad §. in primo. Bald.

Er cum triplici t modo ea quę
in vltimis elogijs relinquuntur,
contingebat deficere: consentа-
neum est & tempora eorum &
nomina manifeste exponere: vt
quod vel tollitur, vel reforma-
tur, non sit incognitum. u ¶ Ea
etenim vel his relinquebantur
qui in rerum natura tunc tem-
poris cum condebantur vltima
elogia, non fuerant, x forte hoc
ignorantibus testatoribus: & ea
pro non scriptis esse leges existi-
mabant. Vel viuo testatore is
qui y aliquid ex testamento ha-
buit, z post testamentum ab hac
luce subtrahebatur: vel ipsum
relictum expirabat, forte qua-
dam conditione sub qua relictũ
fuerat, deficiente: a quod vete-
res appellabant *in causa caduci.*
Vel mortuo iam testatore hoc
quod relictum erat, deficiebat: b
quod aperta voce *caducum* nun-
cupabatur.

B

C

Hic exequitur Imperator membra per ordinem, & dicit quod pro non scripto premo deferetur substituto, secundo coniuncto, tertio remanet apud grauatum: & omnes hos casus nominat ipsum, quia numquam haluitur aliquis simul amẽti. Hoc dicit vsque ad §. pro secunda. Bald. Vel sic: Legatum pro non scripto remanere debet penes hæredem, nisi legatarius in eo haberetur substitutum vel coniunctum: quia tunc ei debetur. & regulariter sine onere, quod etiã erat antiquitus. Salyc.

In primo itaque ordine, vbi *pro non scriptis* efficiebantur c ea quæ personis iam ante testamen

Et *cum triplici.*] CASVS. Imperator dicit quod tripliciter fiebant legata caduca. Primus modus erat quando testator reliquit legatum illi qui nunquam fuit in rerum natura: vel fuit, sed ab humanis rebus exiuit ante tempus testamenti: & tunc erat caducum: & appellabatur pro non scripto. Secundus modus erat quando reliquit legatum alicui, ille post-
quam testator: & illud dicebatur esse in causa caduci. Tertius modus erat quando reliquit alicui legatum: & ille repudiauit, vel decessit ante apertu-
ram tabularum: & dicebatur hoc legatum ca-
ducum. In primo genere legati quod dicebatur pro non scripto, remanebat apud hæredes à quibus erat relictum: nisi legatarius haberet substitutum in legato, vel coniunctum, vel suppositum sine onere. hoc est quod non dabunt, vel facient illud quod testator voluit vel dari, vel fieri à legatario. & in hoc genere legati nihil immoratur hodie. In secundo genere quod dicebatur in causa caduci, legatum similiter remanebat apud illos à quibus erat relictum: sicut in primo casu: nisi legatarius haberet coniunctum vel substitutum: & remanebat apud illos cum onere suo, quemadmodum erat remanendo, sine in testando. quia non est ferendus qui lucrũ sentire vult, si onus ei annexum recusat sustinere. & quod dicit, in modo, dic exemplum: Lego tibi fundum, vt decẽdes Titio sub condition-
ne. vel lego tibi si nauis venerit ex Asia. & quod dicit, vel alia quacunque, dic exemplum: vel legaui tibi decem, & postea alio testamento præcepi aliquid dare vel facere. Et nota quod in hoc genere legati aliquid mutatur, olim enim remanebat illud lega-
tum apud eos à quibus erat relictum sine onere: hodie cum one-
re vt hic dicit. Viuianus.

t *Triplici.* f. inter cæteros modos. nam & multi alij sunt modi: sed de tribus tantum tractat iste titulus.

u *Incognitum.* sic & instit. de testa. in prin.

x *Non fuerant.* in veritate, vel de iuris fictione: vt quia erat ab hostibus captus, & ibi decessit legatarius: vt ff. de lega. j. l. fi ter a Sequitur eam Sal. no meo Strichus. §. j.

y *Is qui.* legatarius.

z *Habuit.* scilicet spe.

a *Deficiente.* viuo testatore.

b *Deficiebat.* vel quia desinebat legara res in rebus esse huma-
nis, vel quia legatarius repudiabat, vel deficiebat conditio, vel
morieba tur legatarius. Donasse.

c *Efficiebantur.* scilicet legata.

a *Donasset.* id est legasset. nam legatum donatio est: vt instit. de lega. §. j. & ff. de leg. ij. l. legatum. j.

b *Apud eos.* immo videtur q̃ non: vt ff. de conditio. & demon-
strat. l. si quis eũ quem. v bi legatus seruus apud legatariũ rema-
net, licet non manumittatur ex voluntate testatoris: sed ibi va
lebat legatum seruo: li-
cet libertas non valeat.
hic autem nec legatum
valet. Item contra ad
idem. ff. de legatis. ij. l.
codicillis. in princ. vbi
remanet penes legata-
rium licet sit nullum in
persona ancillæ: cui le-
gatarius debebit testi-
tuere. Sed ibi b est nul-
lum propter vtilitatem
fideicommissi, iusta con
siderationem habita hæ-
redis, & eius cui relin-
quitur fideicõmissum,
scilicet ancillæ. nam le-
gabatur ancillæ testato
ris à legatario dãdum,
hic autem est nullum
alia ratione.

c *Vacuata.* i. defectis:
vel quia mortui sunt.

d *Ad alios.* f. substitu-
tum vel coniunctũ. sed
certe immo quando-
quæ etiam ad non con-
iunctum potius vadit
quam ad eum redeat à
quo est relictum: vt si
Titio & posthumo le-
go decem: nam Titius
habet totum, etiam si vtriq; nõ coniunctim legaui: vt ff. de leg.
j. l. duobus. §. fi. quæ est cõtra. Sol. hic corrigit. quod nõ placet:
quia hic dicit se nihil corrigere de antiquo iure. Alijs vt Ir. q̃ ibi
eisdem verbis erant cõiuncti: quia dixit, Titio & posthumo. Sed
nec hoc placet: quia non semper syllaba &, facit coniunctionẽ:
vt ff. de hære. instit. l. si ita quis hæredes. Tu ergo dic, vbi post-
humus licet non erat in rerum natura, futurus tamen speraba-
tur hic non erat, nec sperabatur: quia decesserat. Itẽ nota quod
in tribus casibus licet portio collegatarij mei videatur esse pro
non scripta: non tamen mihi accrescit. Primus, si legas mihi &
Sticho seruo tuo sine liberrate: vt ff. de leg. j. l. plane j. §. si con-
iunctim. Secundus, si legas mihi & Titio seruum meũ Stichum:
nam suam tantum partem habet collegatarius, sed ego nil: vt
ff. de leg. j. l. huiusmodi. §. si Titio. Tertius, si legas mihi, & non
capaci: vt ff. de leg. ij. l. si Titio. §. & ei. & §. de hæred. instit. l. j. &
ff. de his quæ pro non scrip. ha. l. iij. & §. de his qui. vt indig. l. hę
reditas. quæ omnia videntur huic l. cõtraria. sed specialia sunt.

e *Nullo organismo.* immo semper cum onere iniuncto legato:
vt j. eo. §. his ita. Sed ibi c dicit in hæredibus tantũ. secus in lega
tario: vt ff. de iure codicil. l. quidam referunt. in fi. Vel expone
tibi, quociens modo, id est quod sit caducũ, vel in causam caduci,
non pro non scripto, item contra ad idem. ff. de leg. j. ciuitati-
bus. §. cuius. Sol. hic corrigit. vel ibi impropriè dicitur, pro nõ
scripto id est quod pro eodem habetur, ac si ille non fuisset scri
ptus: puta quia repudiauit hæreditatem. sed hodie videtur cor-
rigi quod hic dicitur: vt §. de fideicommiss. auth. hoc amplius. v-
bi dicit cum onere semper redire. Vel verius g ibi in pœnã non
obedientis sibi aufertur. secus autem alibi: vt hic.

f *Perano.* nã quandoque superuenit grauamen: vt si seruus sit
legatus, & manumittatur. nã tunc cũ onere remanet: vt ff. de si-
deic. liber. l. cũ vero. §. fi pro non scripto. Itẽ quãdo aliquis sibi
adscripsit influ testatoris, & cũ onere. nã cũ nõ valeat, remanet,
sed cũ onere: vt ff. de his quæ pro non script. l. fi. licet ibi alia ra-
tione dicatur pro nõ scripto. Idẽ dicunt de legato dato alicui vt
faciat impẽsam funeris. q̃ tamẽ nõ inuenitur lege expressum.

g *Verius est.* quod erat vt ad fiscum peruenirent: vt ff. de peti.
hæred. item veniunt. §. cum autem.

h *Apud eos.* immo non: vt ff. de adi. leg. l. filio. §. matri. quæ est
contra, sed hic corrigit. Vel ibi electa fuit mater vt ministra, nõ
vt legataria. sicut & aliàs. ff. de leg. ij. l. fi quis Titio. in princ. &
ff. de all. leg. l. pecuniæ.

i *Possint.* Possunt autem hoc omnes qui honorantur commo-
do pecuniario: vt instit. de singu. reb. per fi. re. in prin. & etiam

A debitor defuncti: vt ff. de leg. j. l. si pecunia. & de ali. leg. l. debi-
tor defuncti. Accursius.

k *Substituto.* immo quãdoque substitutus nõ admittitur: vt ff.
de cap. d. quod si filius. vbi filius qui domi remãsit patre capto,
prædecessit. nam ei pupillariter substitutus non admittitur: sed
illud i in pupillari sub-
stituto: hic loquitur in
vulgari & communi.

l *Sentire.* vt ff. de vsu-
fruct. leg. l. si ab eo. &
ff. de lega. ij. l. si Titio
& Mæuio. §. Iulianus.
Sed secundum hoc quo
modo hic blanditur Iu-
stinianus. nã dicit cor-
rigentes, quasi hoc ipse
inueniat de nouo? Sed
dic quòd inuẽtum erat
per iurisconsultum, non
per alium principem.
Vel non erat generali-
ter sic constitutum. Sed
videtur contra, scilicet
quod non cum onere
redeat ad substitutum,
nisi sit expressum: vt ff.
de hæredi instit. l. sub
conditione. vbi condi-
tio apposita instituto,
non intelligitur repe-
tita in persona substitu-
ti. sed ibi erat conditio
casualis, quæ non dici-
tur onus. Item cõtra ff.
de lega. ij. l. Celsus. §.
pe. & §. sequen. Sol. ille
refert ius antiquũ quod
refertur in eodem tit. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. Et eodem
modo potest responderi ad id quod dicitur. ff. de leg. iij. l. j. §. fin.
vbi relicta à legitimis proximioribus, non intelliguntur repeti
ta à sequentibus. sunt ergo illa correcta. Vel in illa. l. de lega. iij.
non venit ad substitutum: nec dicitur substitutus sequẽs agna-
tus, sed dicit legitimẽ. Vel potest dari generalis solutio, vt sem-
per intelligãtur repetita, nisi pareat aliam fuisse defuncti volũ-
tatem: vt hic & ff. de lega. j. licet imperator. in fi. Sed quare a-
liud in primo ordine, quod nõ redeũt cũ onere, hic fit? Respõ. k
quia ibi nec aliquo tempore tenuit legatũ: ideoq; nec onus hic
autem cœpit. arg. ff. de hæredib. instit. l. circa. inde est quod hic
habet ex persona legatarij, ibi nõ, & ad hoc. arg. ff. de iniu. testa.
l. nam. & si sub conditione. §. rumpendo. & ff. de verbo. obliga. l.
in illa stipulatione. Item quid si alicui fuit relictum, & onus in-
iunctum: onus autem adimplere non potuit: vtrũ iure potuit pe
tere legatũ? Ad quod respon. secundum H. si onus tenuit à prin
cipio, potest petere: vt ff. de leg. iij. l. pater. §. Tuscelanus. si vero
nõ tenuit, non potest petere: vt ff. de lega. ij. l. codicillis. in prin
cip. Sed argu. contra. videtur. ff. de condit. & demõstra. l. si quis
eũ. ADDITIO. Dicas quòd in illa. l. si quis eum. testator vo-
luit ad legatarium aliquod commodum pertinere: puta interlu-
surium medij temporis. vnde nimirum licet nullum sit onus,
non tamen annullatur legatũ. de hac quæstione vide pulchram
distinctionem Bar. in. d. l. codicillis. ff. de lega. ij.

m *Faciendis.* hic subdiuidit. vel in modo &c.

n *In modo.* subdiuidit. & quod dicit, in faciendo, intellige si po-
tuit per alium expediri: vt §. ne autem.

o *Vis.* vt legauit ei. c. postea alio testamento vel codicillo ali-
quid date vel facere præcepit.

p *Contemnat.* vt & supra de fur. l. fin. §. sed cum in secunda. Arg.
contra. ff. de nego. gest. l. si negocia.

In nouissimo.] CASVS. Genere legati quod dicebatur caduc-
cũ, scilicet quando legatarij repudiabant, vel ante apertas tabu
las decedebant: statuit imperator vt hæres, siue ex parte, siue in
solidũ institutus, adire possit hæreditatẽ à die mortis testatoris
& ante apertas tabulas dies legatorũ vel fideicõ. cedat à morte
defuncti: & petitionẽ transmittat ad hæredes: hæreditatem au-
tem non aditã non transmittat ad hæredem extraneũ: sed tan-
tũ ad filios, vel nepotes, de quibus lex Theodosiana facit men-
tionẽ: vt si auus decesserit nepotes habens ex filio, & filius ante
mortẽ patris eiusdem aui decesserit, eam trãsmittet ad hæredẽ
salua constitutione promulgata super deliberatione hæredis,
velit hæres adire: vt §. de iure deliberand. l. cũ antiquioribus. vt

i Sequitur eam Bart. & Paul.

k Idẽ Bar. & Paul.

Legatũ cũ onere impositum relictũ

an petitio

posita

Concor. t. accedites. in gl. 1. in fin. extra de præ scrip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tunc scilicet tantum temporis transmittat ad hæredes ad deliberandum, vel adeundũ quantum ei de anno superfuit. & licet dictum sit generaliter quod dies legatorum cedat à morte testatoris, non tamen hoc intelligendũ de legato libertatis: quia non cedet, nisi demũ adita hæreditate. Item nec legata relicta ei qui manumittitur, nisi adita hæreditate. Itẽ nec legata seruis legatis. vsusfru. vero, nec ab hæredibus, nec ad hæredes transmittitur. & hęc sunt vera in his quę pure, vel in diem certũ sunt relicta. Si autem legatum sit relictum sub conditione: siue fuerit mixta, siue potestatiua, siue casuali, peri non poterit, nisi demũ existente cõditione. ea autem pendente si moriatur legatarius, vel defecerit conditio, remanebit apud eos à quibus erat relictũ. & ad hæredes transmittet, nisi habeat substitutũ, vel coniunctũ: cum ram in instiẽtionibus quàm in legatis & fideicõmissis, & in mortis causa donatis possit fieri substitutio. apud hęredes autem remanebit pro portionibus hæreditariis, à quibus fuisset præstandum cũ onere suo, nisi † *abstà quæ* testator legatũ reliquerit *super his personis quæ delibe.* &c. de præstando legato remanebit apud eos pro virilibus portionibus: apud legatarios, vel fideicommissarios, vel mortis causa dona. honoratos, vel alias personas, quæ fideicõmisso grauari possunt, remanebit pro virili portione. Viuia.

Hæredit as potest adiri, etiam clausis tabulis. & quo ad alemodũ cedat dies à morte testatoris: sed quo ad transmittendi iura veterea seruantur, vt legata & fideicommissa transmittantur: sed in hæredibus seruantur, vt non cedat dies quo ad transmittendum, nisi ab adita hæreditate. fallit in liberorum personis. item fallit quod in his deliberandi transmittitur. hæc. vsque ad. § . libertatibus.

In nouissimo[a] autem articulo, vbi propriè *caduca* fiebant, secundum quod prædiximus, [b] etiam clausis tabulis, tam existere hæredes quàm posse adire, siue ex parte sint, siue ex asse instituti, censemus, & dies legatorum & fideicommissorum (tecũdum quod prædiximus) à morte defuncti cedere. [c] Hæreditatem etenim, nisi fuerit adita, transmitti, nec veteres concedebant, nec nos patimur: [d] exceptis videlicet liberorum personis, de quibus Theodosiana[e] lex super huiusmodi casibus introducta loquitur: his[f] nihil minus quæ super his[g] quiẽ deliberantes ab hac luce migrant, à nobis constituta[h] sunt, in suo robore mansuris.

Legatum libertatis cedit ab adita hereditate: item legatum quod dependet ex libertate. hoc dicit vsque ad §. sin autem aliquid. Bal. Vel fiet. Legata vel fideicommissa pura, vel in diem certam relicta, cedunt à morte testatoris: excepto legato libertatis, vsufructus, & quibusdam aliis quæ cedunt à tempore adítæ hæreditatis. Saly.

Libertatibus[i] proculdubio & post præsentem sanctionem propter sui naturam quæ additionem hæreditatis[k] expectant, ab adita hæreditate vnà cum aliis quæ seruis in testamento manumissis, vel aliis legatis[l] relicta sunt, competentibus. Excepto etiam vsu-

a *Vide plu res alios ca- sus per gl. & Bar. in l. ventre. ff. de acqui. hære.*

b *Sequitur Bart. Saly. & Paul.*

c *Cedere.* hoc exponevt §. eo. §. cũ igitur. in fi.

d *Patiuntur.* vt & §. de iudeli. l. quoniam. nisi in

a *Ius nouissimo.* id est vltimo.

b *Prædiximus.* §. eo. l. cum igitur.

c *Cedere.* hoc exponevt §. eo. §. cũ igitur. in fi.

d *Patiuntur.* vt & §. de iudeli. l. quoniam. nisi in casu, [a] scilicet quando retardauit hæres aditio nem ex necessitate, vt quæstionẽ de familia occisi haberet: vt & Bar. in ff. ad Sylla. l. si quis in graui. §. eleganter, & l. qui post humos. c *Theodosiana.* quam habes j. titu. j. l. j. quæ dicit transmitti non aditam ad liberos.

f *His.* scilicet exceptis.

g *Super his.* hæredibus.

h *Constituta sunt.* vt vsque ad annum transmittat sciens: vt §. de iure delibe. l. eum antiquioribus.

i *Libertatibus.* scilicet competentibus: vt j. de manu. test. l. iij. ne si diceretur à morte testatoris eis competere, hęreditate postea non adita reuocarentur. quod esset absurdum. & fit hęc exceptio ab eo quod dixerat, & diem, &c.

k *Hæredis.* redit ad eum versum qui est §. & dies legatorũ, &c.

l *Aliis legatis.* seruis erant legata relicta: & postea testator legauerat seruos aliis hominibus cũ rebus eis legatis: nõ ergo cedunt legata relicta seruis manumissis, vel legatis, nisi ab adita hæreditate: vt hic, & ff. quando di. lega. ce. l. hæredis. §. fi. & l. cũ legato. & ff. ad leg. Fal. l. j. §. ad eos. Et in primo b casu est ratio, ne pri[n] legatũ cedat, quã libertas: vt in illa. l. hæredis. In secũdo

bere fieri per stipulationem: vt ff. de dona. causa mor. l. ei qui. & A f *Lucrente,* immo videtur contra. nam filia succedens ab intestato præter spem patris, non soluit legata à filio relicta: licet de lucro habeat: vt ff. de iur. codic. l. qui graui. & l. seq. & l. quidam referunt. quæ sunt contra. Solu. hæc regula obtinet in his qui lucrum capiunt ex voluntate defuncti. Sed ibi contra, vel præter defuncti voluntatẽ filia succedit. Item cõtra. j. eo, §. fin autem * ad deficientes. & ff. de condit. & demonst. l. si separatim. Sol. secundũ quosdam differunt: quia hic loquitur de his qui sunt cõiuncti re & verbis, vel verbis tantum: ibi de his qui sunt coniuncti re tantum. vel ibi de his qui sunt coniuncti re & verbis: hic de his qui tantum re, vel tantum verbis. Vel tertio, ibi de his qui sunt coniuncti re & verbis, vel re tantum: hic de his qui verbis tantum. Vel quarto ibi loquitur cũ onus erat iniũctum in persona deficientis tantum: hic in persona omnium legatariorum secundum H. prima placet.

Vilia patrũ ab intestato succedẽs, nõ soluit legata à filio relicta.

onerata.

g *Adimplentur.* vt arg. j. de contrahen. stip. l. veteris. & ff. de condit. institu. l. fin.

h *Eum abire.* scilicet & tantum eum.

i *Concluisse.* vt ff. de statulibero. l. si quis non dare. & de verbo. oblig. l. centesimis. §. j.

k *In omnibus.* id est in omni genere legatorũ, id est siue sint caduca, siue quasi caduca.

l *Procedere.* non autem potest procedere in pro non scripto. Item nec in alijs, si est factum quod per alium fieri non luit testator, nisi per primum.

m *Quibusdam.* scilicet casibus specialibus locum habent prædicta, vt redeant cum onere.

n *Talia sint.* scilicet pro non scriptis.

o *Nomi iuris compositione.* Nouum ius hic appellat totum corpus iuris. ideo dico specialiter iustimus enumerari ne quis, &c. & sunt positi isti casus, qui sunt duo tantum. ff. de fideicom. lib. l. cum vero. §. si pro non scripto. & ff. de his quæ pro non scrip. l. fi. & dixi §. eo. §. in primo itaque.

p *Veteris iuris.* id est in voluminibus desperatis.

* *Caueat. c. fin. cũ gl. super verbo. personaliter. post print. de offic. dele.*

Ha ha] CASVS. Fecit imperator mentionem §. de coniunctis. qui hi sint videamus, & gratia cõiunctorum de disiunctis. die ergo quod hæredes aut sunt coniuncti, aut disiuncti, aut legatarij. Primo casu, aut omnes sunt hæredes coniuncti tantum, aut omnes disiuncti tantum, aut quidam cõiuncti, aut quidam disiuncti. Primis duobus casibus, si aliqua pars deficit, trãsmitteretur ad cohæredes, & cum suo onere. & si aliquis cohæredum decesserit, ad hæredẽ eius trãsmitteretur. aliis enim casibus quãdo quidam sunt coniuncti, quidã disiuncti: si aliqua pars de coniunctis deficit, ad coniunctum peruenit tantum. si aliqua pars

fructu, qui† sui natura ad hæredes legatarij transmitti non patitur: [m] quia neque à morte testatoris, neque ab adita hæreditate, quantum ad transmissionẽ, dies eius cedit. ¶ Sed hæc omnia in his obseruati sancimus secundum præfatam dispositionem, quæ purè, vel in diem certum relicta fuerint.

Dies legatorum, & fideicommissorum cedit à morte, si legatum & fideicommissum est purum. sed si conditionale, vel in diem incertum, non cedat, nisi aduenerit conditio, vel die incerto: & si interim decedat legatarius, vel fideicommissarius, non transmittitur: sed vadit ad substitutum, vel coniunctum: vel remanet hæres testatoris. idem in donatione causa mortis, in qua etiam substitui potest. hoc dicit vsque ad §. sed vt manifestetur. Bald.

Sin autem aliquid sub conditiõe relinquatur, vel casuali, vel potestatiua, vel mixta, [n] quarum euentus ex fortuna, [o] vel ex honoratæ† personæ voluntate, vel ex vtroq; pendeat, vel sub incerto die: expectari oportet conditionis euentum, sub qua fuerit derelictum, vel diem: vt tunc cedat, cum vel cõditio impleatur, [p] vel dies incertus exiterit.

¶ Quod si in medio is qui ex testamento lucrum sortitus est, decedat, vel eo superstite [q] conditio defecerit, hoc quod ideo non præualuit, manere disponimus simili modo [r] apud eos à quibus relictum est: nisi & hic vel substitutus relictum accipiat, vel cõiunctus, siue hæres, [s] siue legatarius hoc sibi acquirat: cum certi iuris sit, & in institutionib[9] & legatis, & fideicommissis, & mortis causa donationibus [t] posse substitui.

Dicas quod in seruitutibus realibus dies cedit à morte testatoris, sicut in aliis rebus legatis: quia cessat illa ratio quæ est in vsufructu cum istæ seruitutes sint transmissibiles ad hæredes: vt ff. de seruitu. præd. l. pecoris. ita vult hic Cynus. & sequitur Bar. & communiter doctores.

n *Vel mixta.* de quibus habes exempla. ff. de hæredi. instituti. *suus quoque.* §. puto generaliter.

o *Ex fortuna.* redde singula singulis.

p *Conditio impletur.* ante ergo non cedit, vt transmittatur: vt hic, & ff. de mino. l. in causa. ij. §. Pomponius. & ff. de fideicommiss. l. fin

Dicas quod in seruitutibus realibus dies cedit à morte testatoris, sicut in aliis rebus legatis: quia cessat illa ratio quæ est in vsufructu cum istæ seruitutes sint transmissibiles ad hæredes: vt ff. de seruitu. præd. l. pecoris. ita vult hic Cynus. & sequitur Bar. & communiter doctores.

n *Vel mixta.* de quibus habes exempla. ff. de hæredi. instituti. *suus quoque.* §. puto generaliter.

o *Ex fortuna.* redde singula singulis.

p *Conditio impletur.* ante ergo non cedit, vt transmittatur: vt hic, & ff. de mino. l. in causa. ij. §. Pomponius. & ff. de fideicommiss. l. fin

Omne quod decisum est ab aliquo: si ad sua statia reuertitur, talster reuertitur, qualiter eum viuens ab eo, hoc dicit vsque ad §. ne autem. Baldus.

Sed vt manifestetur pro qua parte manere oportet hoc quod fuerit defectum, apud eos à quibus sit derelictum, sancimus, si quidem ad hęredes lucrum perueniat, pro parte hęreditaria fieri eius distributionẽ: cum & ab ipsis[a] simili modo si valuissent, præstaretur, nisi nominatim ab vno vel à certis hæredibus fuerit derelictum. tũc enim quemadmodum solus, vel soli præstabunt, ita & lucrũ sentient. ¶ Sin autem legatarij vel fideicõmissarij sint, vel mortis causa donatione honorati, vel alia fortè persona quæ fideicommisso prægrauari potest, & hoc euanescat: manere hoc apud enumeratas personas sancimus pro virili[b] omnimodo portione, id est pro numero personarum.

Iste. §. . est valde notabilis, & hoc dicit: Omne quod potest per alium impleri, migrat de subiecto in subiectum. id est ambulat de legatario, cuius est legatum eaducum vel quasi, in substitutum vel coniunctum eius, vel gratuatum: apud quem remanet emolumentum: secus in gratuamne quod ab alio impleri non potest. nam illud non migrat de subiecto in subiectum. hoc dicit vsque ad §. his ita definitis.

Ne autem hoc quod non inelegantes summi ingenij vir Vlpianus in hac parte cum omni subtilitate disposuit, prætereatur sanctione nostra hoc apertius inducimus. ¶ Cùm enim iã statuimus[c] hoc cum suis onetribus ad eũ[d] qui lucratur, peruenire: sancimus, si quidem conditio, vel aliud grauamen in dãdo sit constitutum: hoc omnimodo lucrantes pro modo lucri agnoscere. Sin autem in faciendo aliquid impositum est: si quidem hoc[e] per alium impleri possit, simili modo & à lucrante[f] agnosci: puta si honorata * persona iubeatur insulam vel monumentum, vel aliud tale suis sumptibus facere, vel hæredi, vel legatario, vel alij forte cui testator voluerit, vel rem ab hærede testatoris emere, vel locationem vel fideiusionem subire, & si quid huiusmodi facti simile sit. nihil enim refert, siue per eum de quo testator locutus est, siue per alium eiusdem lucri successorem adimpleatur. § ¶ Sin vero talis est verborum conceptio, & facti natura, vt quod relictum est, ab alio impleri non possit: tunc etsi lucrum ad aliquem peruenerit, non tamen & grauamen sequi: quia hoc neque ipsa natura concedit, neque testator voluit. Quid enim si testator iusserit eum in certum locũ abire, [h] vel liberalibus studijs imbui, vel domũ suis manibus * extruere, vel pingere, vel vxorem ducere? quæ omnia testatoris voluntas in ipsius solius persona intelligitur concluisse, cui & suam munificentiam relinquebat. Hoc videlicet in omnibus[k] obtinente, vt pro simili parte & lucrum sentiant, & grauamen, vbi hoc possit procedere,[l] subeant. Et hoc locum habẽte omni quidem modo in his quæ *in causa caduci*, vel *caduca* (secundum quod suprà dictum est) fiebant: in *pro non scriptis* autem, non omnibus, sed quibusdam:[m] quia eorum quædam etsi talia sint,[n] tamen cum suo onere veniebant: quæ & nos in noui iuris[o] compositione specialiter enumerari iussimus, ne quis vetus iuris[p] prolixitatem quasi rebus necessariam, vel pro eorum reuoluat scientia.

Iste. §. tractat aliam materiam iuris ac retrac-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de his deficiat: illa perueniat non solum ad disiunctos, sed ad coniunctos cum onere suo: & pro portionibus hæreditariis remaneat: quia pars de coniunctis deficiēs, ad coniunctos tantū perueniat. econuerso de disiunctis adsignat: quia coniuncti in vnum redacti sunt ex sermone testatoris connuato. disiuncti autem inter se separati sunt, & à coniunctis. ideo, &c. De coniunctis dic exemplum: vt si sic dicat testator, Brunellum, & Fautonem, & Rainerium, & Castell. hæredes instituo in tali hæreditate: illi dicuntur coniuncti re, quia in eadem hæreditate: & verbis, puta per copulatiuam coniunctionem. De disiunctis dic exemplum: Fautonem, Brunellum, Castell. hæredes instituo. hi dicuntur coniuncti re: quia in eadem hæreditate. verbis autem disiuncti. & sic accipitur coniunctum & disiunctum in tota ista constitutione. Viuianus.

a *Coniunctim*. scilicet re & verbis. & sic intellige in tota hac lege.

b *Vel disiunctim*. verbis tantum. & sic accipitur per totam hanc constitutionem.

c *Quoquo modo*. id est caducum, vel in causa caduci. aliud si sit pro non scripto: quia tunc non transit cum onere: vt §. eo. §. in primo. Vel aliud est in legatis, vt infra, quàm in hæreditate, vt hic: quia & cum onere redeat pro non scripto. & sic est contra ff. de lega. ij. l. Celsus. §. pen. & fina. & de lega. iij. l. j. §. fina. Solu. hæc corrigit. vel solue vt diximus §. eo. §. pro secundo. Item & fallit hoc in casibus illis tribus, in quibus quis facit partem lucri, licet non admittatur ad partem, vt diximus §. eo. §. in primo. in glossa scilicet subſtitutum, vel cōiunctum.

d *Defuncti sunt*. scilicet antequam accrescat portio vacuata: suam portionem tamen adierant ante. secus in cohærede subſtituto, qui subſtitutionem non transmittit, licet adierit iure institutionis: vt hic, & ff. de condi. & demonstr. l. hæc scriptura. §. cū eadem. & ff. de legi. hære. l. si ex pluribus. & instit. ad Officia. §. fina. & ff. de vulga. subſtitu. l. sed si plures. in prin. & est ratio in subſtitutione: quia omnis subſtitutio est institutio: vt ff. ad legē Falcid. l. in ratione. j. §. pen. vnde sicut institutio non transmittitur hæreditate non adita, vt §. eod. §. in nouissimo. sic nec subſtitutio. vt ff. de acquiren. rerum domi. l. subſtitutio.

Subſtitutio nē nō trāſmittit cohæres subſtitutus, licet in re inſtitutio adierit.

e *Nolentibus*. qui iam suas partes adiuerant. secus in legatariis, quibus non accrescit inuitis: vt j. eod. §. vbi autem. & est ratio, vt ibi dicam.

f *Absurdum*. vt ff. de acquirenda hæredit. l. j. & ij. & l. qui ex duabus. §. fi. in fi. & ff. si pars hæred. peta. l. ij. Sed tamen hæc absurditas quādoq; roleratur, & hoc si testator fuit miles: vt ff. de mili. testam. l. si duobus. Item cum creditores consentiunt hæredi suam partem tantum volenti: vt ff. de acquiren. hæred. l. cum hæreditate. in fine.

A

g *Decissionibus*. vt §. de iure delibe. l. quidam elogio. & de impu. & ali. subſtitu. l. testamento.

h *Ad solos coniunctos*. vt & ff. de hære. instituto. l. hæredes. Sed videtur ad omnes: vt j. eo. tit. l. item quod Sabinus. §. j. vbi scilicet vno ex vndecim vnctis instituto, & aliis duobus sine partibus, & ita in vncia quæ remanebat, si vnus eorum qui fine parte erat institutus, deficit omnibus remanentibus accrescit. Sed dic quod ibi etiam illi duo non erant coniuncti vel re, vel verbis: alioquin secus: vt d. l. hæredes. & hic.

i *Onere*. hic contra. j. eo. §. sin autem ad deficientis. Sol. vt ibi.

k *Disiunctos*. aliàs coniunctos.

l *Tam coniunctis*. vt & ff. de hære. instit. l. liber homo. §. cum quis. Et distingue de his coniunctis & disiunctis vt diximus. ff. de vsufru. accre. l. j. in fin.

B

Vbi autem.] CASVS. † Nomadi

Dicit in hoc. §. quod si vnde, Labeo, plures legatarij sint eon & vna pars legata iuncti, & vna pars legata ad ti deficiat: perueniat ad cæteros legatarios pro rata portionis virili portione, & cum onere. suo onere. Si autem nul lus voluerit, remanebit penes eum à quo relicta est. Si autem qui dam voluerit, partes non volentium volentibus accrescunt. Si autem tem legatum disiūctim fuerit relictum: ad omnes, si voluerint, perueniet pro virili portione: nec vnus rem poterit, alter æstimationem: nisi testator expresse dixerit vt ad alterum res, ad alterum æstimatio perueniat. Si autem vnus ex legatariis quibus separatim vel disiunctim relictum est, accipiant: & concursu legatum prioris deminuetur: si nullus veniat, qui primo accepit habebit in solidum: nec dicetur aliquid sibi accrescere, cum totum habere videatur ex voluntate defuncti. Onus autē quod fuit in persona sua appositum, hoc subibit. Si autē in personam alterius legatarij fuit onus à testatore appositū, qui repudiauit legatū ipsum non consequetur. Quæ autem de his quibus vt in dignis auferuntur, sancita sunt: obseruentur. Viuianus.

Testatores non cogunt legatarios esse heredes.

Inter legatarios & fideicommissarios est locus iuri accrescendi: tamen non accrescit inuitis: volentibus autem accrescit pro virilibus portionibus cum suo onere. sed si sunt verbis disiuncti, non dicitur proprie accrescere, sed non decrescere. & ideo non fuit onus quod non est ad suam personam appositum, nec suo legato annexum. h. d. vsque ad §. quæ autem antiqua. Bald.

Vbi autem legatarij vel fideicōmissarij duo forte vel plures sunt, quibus aliquid relictum sit: si quidem hoc cōiunctim relinquatur: & omnes veniant ad legatū, & pro sua portiōe quisq; hoc habeat. ¶ Si verò pars quædā ex his deficiat: [m] sancimus eā omnibus, si habere maluerint, pro virili portione cū omni suo onere accrescere: [n] vel si omnes

C

D

m *Deficiat*. scilicet morte.

n *Accrescere*. vt & instit. de lega. §. si eadem res duobus. Sed in eo quod dicit cum suo onere, est contra. §. eod. §. in primo. Sed illud in pro non scripto: hoc in caduco, & eo quod est in causa caduci. Vel hic onus fuit iniunctum cuilibet legatario: tum: ibi soli deficienti. Item etiam fallit hoc quod dicit accrescere, in illis casibus, in quibus quis facit partem, licet non ad mittatur ad partem: vt diximus §. eod. §. in primo. Item contra in eo quod dicit cum suo onere, j. eod. §. sin autem ad deficientis, sed ibi solues.

Nobiscum

a *Noluerint*. per repudiationem.

b *Vobis*. hic. sed cur secus est in hæredibus: vt §. eadem. l. §. his præsupposi. quia legatarij tantum gratia, & lucri causa non oneris legata relinquuntur: hæreditas vero & gratia oneris & emolumenti relinquitur hæredibus. Azo. vt arg. ff. manda. l. si hæreditarem. Item in eo quòd hic distinguit cōiunctos à disiunctis, vt ibi subiicit: videtur contra. ff. de vsufru. accre. l. j. in fine. Sed ibi in expositione literæ patet soluto.

c *Sui autem disiunctim*. verbis tantum, re tamē sunt coniuncti.

d *Pro viribus*. nisi fuerint aliqui coniuncti nominatim: quo casu loco vnius numerārur: vt ff. de lega. j. l. plane. j. ij. respon.

e *Accepere*. ab hære de.

f *Accipiens*. forte in legato vindicationis.

g *Imponentes*. vt & supra commnia de lega. l. ij.

h *In solidum*. vt ff. de lega. l. si ex pluribus. §. fi. & facit §. de lega. l. cū quæstio.

i *Præstetur*. ab hæredibus.

k *Separatim*. verbis tantum.

l *Sit*. id est remanet.

m *A priore*. id est ab eo qui primo agnouit legatum. & ad hoc. ff. de vsufru. accre. l. j. §. ij.

n *Manuatur*. & hoc cū omnes voluerunt.

o *Accrescit*. primo agnoscenti: quia totum habet ex voluntate defuncti.

p *Non sentiat*. huic contra. §. eod. §. pro secundo. & §. ne autem. Sol. hic in pro non scripto, ibi in caduco, & quasi caduco. hoc non placet. Alij quod ibi redit cum onere scilicet ad illos à quibus fuit relictū. hic ad collegatarium redit. nec hoc valet. Vel hic fuit onus impositum tantum deficienti, vt dixi in §. ne autem. nec hoc valet. Item contra supra eodem. §. sin vero quidam. Solu. ibi in cohæredibus. Vel hic, vt dixi, fuit onus tantum deficienti impositum, ibi omnibus. Item contra supra eodem. §. vbi autem. Solue, si omnes coniuncti sint re & verbis, & onus omnibus impositum: tunc obtinet quod ibi dicit. si autem deficienti tantum: tunc aut sunt tantum re coniuncti, qui appellantur in l. illa disiuncti: & tunc non subeunt alij onus. si vero erant coniuncti re & verbis, vel verbis tantum, subire tenentur, vt hic, & dicto §. vbi autem. & hæc est vera solutio ad omnia contraria prædicta.

Codex.

A

q *Sed suum*. sic ff. de donatio. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. si quis rogatus.

r *Coniunctim*. re & verbis, vel i. in vtriusque persona adsignare onus. & facit supra de inoffic. testamen. l. si mater. & ff. de hæred. instit. l. quidam cum.

s *Indignis*. vt §. de his quibus vt indig. per totum. & de lega. l. pen.

Cum autem] CASVS. Dictum est in principio huius l. quod hæres hæreditatem non aditam non trāsmittit nisi ad quasdam certas personas. hoc verum est, si non habeat subſtitutū. si autē subſtitutum habeat, peruenit ad subſtitutum: si non, ad succedentes à iure. si hi non sint, vel sint & noluerint, vocabitur fiscus. Hæc quæ dicta sunt, locum habēt in omni vltimo elogio, siue scripto, siue non scripto. & licet omnibus deficientibus fiscus vocetur, sicut dictum est: tamen cum onere suo vocabitur, & vltimo, vt præferatur vtilitas cōmunis, &c. vt in litera. Hæc autem quæstio ad futura elogia, non ad præterita extendatur, sed suo marte discurrent. Vltimo constitutionem iſtam ad senatum transmittit imperator, vt labor suus apud quenquā non sit incognitus, sed omnibus pateat & clarescat. Viuianus.

t *In superiore parte*. vt §. ead. l. §. in nouissimo.

v *Voluerit*. scilicet subſtitutus.

x *Successores*. scilicet testatoris.

y *Aerarium*. prius tamen ad vxorem de iure prætoris: vt §. vnde vir & vxor. l. j.

z *Derelictum*. scilicet in codicillis factis ab eo qui non fecit testamentum.

a *Pepercimus*. quin cum suo onere ad eum redeant: vt ff. de condi. & demonstra. l. in facto.

b *Nec Augustum*. id est imperiale.

c *Rei*. genitiui casus.

d *Censemus*. not. vt & ff. pro soc. l. actione. §. Labeo. & in autheh. de † *aliàs pro* non alienan. §. quia vero vertisimile. in fine. §. colla. ij.

soeximus.

e *Existimantes*. sic & *hæc vox rei.* in authen. de hære. & † *Conco*. id Falcid. in princ. colla. j. ibi, incurrunt, &c. & in authen. vt judi. sine quoquo suffra. §. cogitatio. colla. ix.

hanc §. glo. in c. bona memoriæ. sa per verbo, commune.

† *Ita quibus* dā cod. deest

Et per consequens antequām adeant. Et continua sic: Qualiter legata extra de po vel hæreditates fiant caduca supra, in genere dictum est. Nunc autem specia stul. præla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

liter ponit de quibusdam personis, ijs quibus relicta non fuant eadem: scilicet in personis liberorum. Azo.

PEr hanc.] CASVS. Secundum vetera iura generale erat, vt si hæres, vel legatarius, cui aliquid in testamento erat relictum, ante apertas tabulas decederet, hæreditatem vel legatum ad posteros suos non transmittebat: sed dicit imperator quod in quibusdam personis aliter est statuendum. Statuit ergo vt si testator vel testatrix decedens filios vel filias habens, ex eis nepotes, vel neptes, & eos solos, vel cum extraneis scripserit hęredes, vel adinuicem substituit, & ante apertas tabulas decesserunt: hæreditatem ad filios transmittant: nulla eis exceptione

† *Institutio nes iuris prę fuerant edi- te tertio fci* opponenda. & hoc in prima. Idem est in sin- cedêti anno gulari re eis relicta: vt & si ante apertas tabu- las decesserint: eam ad *licet Iustus* posteros suos transmit- *antis cõsula-* tant. Iniquum enim es- *tat: vt ex eõ* set, vt propter casum *parentum* filiis humanitus con- *dem rum &* tingêtem, nepotes suc- *consulum ap* cessione auita vel lega- *paret. vide* to defraudarentur. & *non mirum* hoc in secunda. Viuia. *si totius hu-* a *Sanctissimam*, loquitur *ius legis nul* Theodosius. *la in institu* b *Filios*. qui erant in *tionẽ. sit* potestate, aliud in emã- *mentio.* cipatis, secundum quos *Contina.* dam: vt supra de iu. de- libe. l. iij. & l. cum autiquioribus. Vel forte idem in omnibus liberis & parentibus: vt supra tit. j. §. j. & §. in nouissimo. & hic dicit etiã de nepote ex filia, quã constat non esse in potestate aui materni: vt institut. de pat. pote. §. fina.

c *Substituti*. filij cum nepotibus.

d *Defuncti*. & ante aditam hæreditatem.

Hæreditas nõ adita vt transmittatur, duo sunt necessaria.

e *In liberos*. not. ergo duo esse necessaria vt fiat transmissio: vt §. de suis & legi. l. apud hostes. Sed quid si hi liberi scripti hæredes nõ suos liberos, sed extraneos instituerint liberis exhæredatis? Respon. nec extranei, nec exhæredati liberi admitterentur ex hoc testamento: vt in corpo. auth. de hære. & Fal. §. exhæredatos. colla. j. Item quid si non ex testamẽto obuenit his liberis, sed ab intestato? hic dicit de relictis ex testamento: sed tunc potest dici idem.

f *Transmittere*. nota quod ipso iure posteritas sua sit hæres: sed potest dimittere, vel retinere, si vult de iure prætorio: licet non sic de iure ciuili: vt institut. de hæredum quali. & differen. §. sed his. & ff. de lib. & posthu. l. in suis.

g *Nulla huiusmodi*. scilicet quòd non cesserit dies legati. & hoc ad sequens. Vel non fuerint apertæ tabulæ. Vel quod non fuerit hæreditas adita: quod olim obstabat: vt §. tit. j. §. j.

h *Derelicta*. hodie idem & si ab extraneo relinquatur legatum: vt §. titu. j. l. j. §. cum igitur. & §. in nouissimo. Item nota quòd

¶ Locum autẽ huic legi constituimus in his defunctorũ elogiis, quæ posthac cõposita fuerint. an teriores etenim casus suo matte discurrere concedimus. Hæc omnia ad vos, Patres conscripti, duximus esse sancienda: [scilicet] vt nemini maneat incognitus nõ strę beneuolẽtiæ labor: sed editis ex solennitate à nostris magistratibus propositis, omnibus innotescat. D. Kal. Iun. Constantinop. DN. Iustiniano. A. PP. IIII. & Paulino. V. C. Coss. †

TITVLVS LI.
DE HIS QVI ANTE apertas tabulas hæreditatem transmittunt.

Hæreditas ascendentium, etiam non adita, transmittitur ad posteros per liberos institutos morientes etiam clausis tabulis: quod obtinet in legatis & fideicommissis. Saly.

1. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Hormisdæ præfecto prætorio.

ERhãc iubemus sanctionẽ[a] in posterum [valituram,] filios,[b] seu filias, nepotes, aut neptes: pronepotes, aut proneptes, à patre, vel matre: auo, vel auia: proauo, vel proauia scripros hæredes, licet non sint inuicem substituti:[c] seu cum extraneis, seu soli sint instituti: & ante apertas tabulas defuncti[d] (siue se nouerint scriptos hęredes, siue ignorauerint) in liberos[e] suos, cuiuscunque sint sexus vel gradus, derelictam sibi hæreditariam portionẽ posse trãsmittere: [f] memoratasque personas (si tamẽ hæreditatem non recusant) nulla huiusmodi [g] præscriptione sibi obstante, eam tanquam debitam vindicare. ¶ Quod scilicet etiam super legatis seu fideicommissis à patre vel à matre: auo, vel auia: proauo, vel proauia derelictis, [h] locum habet. ¶ Siquidẽ perindignũ est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, nepotes, aut neptes: pronepotes, aut proneptes, auita vel proauita succcisione fraudari, aliosque aduersus auitum vel proauitum desiderium vel institutum insperato legati commodo, vel hæreditatis gaudere. Habeant verò solatium tristitiæ suæ, quibus est merito consulendum. Dat. III. Nonis Aprilis, post consulatum Protogenis & Asterij.

TITVLVS LII.
QVANDO DIES LEGATI vel fideicommissi cedit.

Legata annua ab initio euisdibet anni sunt soluenda. Butri. Bal. & Sal.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Agrippæ.

SIcompetenti iudici annua legata vel fideicommissa tibi relicta probaueris, ab initio[i] cuiusque anni exigẽdi ea habebis facultatẽ. Supp. III. Kal. Iũ. Saturnino & Gallo Coss.

Quod liberè capitur, restitutioni non subiacet. Bald. Vel sic: Dum habet lect. secundum primam. h. d. Si in legato pluribus relicto apponatur conditio, vt in superuiuentem veniat: deficit conditio si legatarius filios reliquerit, secundum aliam lect. hoc dcit: Si in legato pluribus relicto apponatur gravamen vt redeat ad superuiuentem: superuiuens ad quem redit, ad hæredem suum infolidum transmittit: nec ad hæredes collegatarium reuertitur. hoc dicit &c. secundum hanc lect. expone: Quicunque is fuerit, scilicet qui superuixerit. & hæc bona in extraneis legatariis. Saly.

11. Iidem AA. Prisco.

AGrum pluribus relictum nominatim animaduertimus & cautum esse, vt ad eum qui superfuisset, † pertineret. Quicumque igitur is fuerit: [k] ad hæredem suum dominium trãsmittit, nec tali fideicommisso adstringitur. [a] † PP. XV. Kalẽ. Augu. Chilone & Libone Conss.

Legatum relictum si ad certam ætatem peruenerit, impletis diebus, transmittitur ad hæredem Bal. Vel sic: Si dies legati cessit, legatarius ad eius hæredem legatum transmittit, licet ipsum nondum consecutus fuerit. Saly.

111. Idem. AA. Æliæ.

SI Pontionilla ad eam ætatem peruenit [b] cui legatum vel fideicommissum relictum erat: petitionem ad hæredes transmisit, licet antè decesserit, quàm consequeretur legatum vel fideicommissum. PP. V. Kalendas Augu. Chilone & Libone Coss.

Sufficit quod conditio in momento temporis sit impleta. Baldus. Vel sic: Licet minùs auiserit filium propter quem consecutus fuit legatum, non propterea legatum perdit, vel restituit. Salycetus.

1111. Iidem AA. Ammiæ.

CVm vxori vsusfructus fundi legatur, & eius proprietas, cum liberos[c] habuerit: nato filio statim proprietatis legati dies cedit: nec quicquam obest si is decedat. [d] PP. Kalend. Augu. Antonino. A. III. & Geta item. III. Coss.

Quando tempus certæ ætatis adiicitur post præcedentem dispositionem puram, non facit conditionem, sed differtur in tempus impletum: & ideo interim non impedit transmissionem. h. d. not. secundum. Bald.

V. Imp. ALEXANDER. A. Maximo.

EX his verbis, *Do lego Æliæ Seruerinæ filiæ meæ, & Secundæ [e] decẽ: quæ legata acciperet ede-*

legatum: vt & infra de dona. cau. mort. l. j. & ff. de lega. ij. l. cum pater. §. libertis. & l. peto §. fratre.

Adstringitur. etiam & si redeat ad alium legatarium.

SI *Pontionilla*.] CASVS. Cuidam mulieri de prouincia nomine Pontionilla, aliquis reliquit legatum, seu fideicommissum, cum ad legitimam ætatem peruenerit. nũc quæritur, si Pontionilla impleta conditione legati, decesserit antequàm cõsequeretur legatum, vel fideicommissum: vtrum petitionem transmittat ad suos hæredes? Et respon. quòd sic. Vel sic: Pontianæ fundum legasti cum ad duodecimum annũ peruenerit: sed antequam ad eum perueniret: sed antequam fundum consequeretur, decessit: an nihilo minus petitionem fundi transmittat ad hæredes: quæritur: Dicitur quod sic.

Peruenit. non enim quæritur an fuerit in vim conditionis vel dies appositus, sed an ad ætatem peruenerit: vt hic. sed si non peruenisset ad ætatem: quæreretur vt altero casu transmitteretur, altero non, scilicet quando est in vim conditionis: vt infra eodem. l. ex his.

CVm *vxori*.] CASVS. Testator filios ex vxore non habens vxori suæ vsumfructum fundi Titianum reliquit, & eidem cum liberos haberet eiusdẽ fundi proprietatem legauit: postea filium habuit, sed statim decessit filius: an nihilominus cedat dies appietatis legati, quæritur? Respon. quod fic. ratio dubitationis fuit: quia testator dixit cum liberos haberet, ista liberos non habuit, sed vnum filium tantum. Item quia decessit statim, [a] sed hæc non obstant: vt dicit.

Cum liberos. ex hoc oriebatur quæstio: & intelligitur etiam si vnum habet, sufficere: vt hic, & supra de condi. infer. l. j. & de naſcituris intelligitur, non natis: vt ff. de condi. & demon. l. Iohannes. nec interest, viuo vel mortuo testatore nati sunt: vt ff. de condi. & demon. l. si vir. & l. seq. dummodo ex eodem viro: vt ff. illo titu. l. cum vir.

Decedat. Secus si de tẽpore mortis intellectum esset à testatore: vt ff. ad Trebel. l. ex facto. §. si quis autem. secundum Iohannem. at contra perseuerantiam. Sed arg. contra. ff. de adop. l. si omni. & ff. de in rem ver. l. si pro patre. §. versum.

EX *his*.] CASVS. Testator Aeliæ & Seuerinæ filiabus suis. legauit eum ad ætatem legitimam peruenirent. decessit Aeliæ ante ætatem legitimam. an petitionem ad hæredem transmittat, quæritur: dicitur quod sic: quia legatum conditionale nõ erat, sed purum, & in diem certum: sed eius petitio in certum tempus dilata est: vt eo tempore solutio fiat, quo futura erat ætatis legitimæ inchoatus, sed complerus esse debet.

Secundæ. propria nomina sunt.

Cordino. quia tunc non cederet petitio legati ante. xxv. an.

Videtur supra de vsufruct. l. ambigui tames. & ff. e. l. Firmio. §. j. Sed certè imò contra: & ideo interim ad hæredem non transmittat: vt & ff. de ma. test. l. si ita scriptum fuerit. & de fideicõ. lib. l. si fideicommissaria. §. pen. & de leg. j. l. si cui legetur. in prin. & ff. de condi. & dem. l. quibus diebus. §. ij. Sol. hic puré reliquit testator: sed diem solutionis appossuit, secundum Io. & alias ff. de leg. j. l. si mihi. §. j. Sed in legibus contrariis hoc agebatur. vt esset in diem legatum, non solum petitio: arg. ff. eo. l. si cum præfinitione. Vel dic ex coniunctione personarum præsumitur quòd testator filiæ suæ gratia distulit solutionem: sicut in d. l. si cum præfinitione. & de ali. le. j. libertis. ij. §. ab hæredibus. apparet fauore alimẽtorum idem constitui. Vel melius, distingue an voluerit testator facere conditionem: & tunc haberi locum lex. ff. de lega. j. l. si cui. cum suis concor. si autem voluit, aut distulit gratia hæredis: & tunc expectatur tempus legis quod dixit, licet prius moriatur: vt hic, quia filię fauore videtur fecisse. aut gratia legatarij distulit: vt quia pupillus nesciebat gubernare: & tunc statim: vt ff. de condi. & de mõ. l. quibus diebus. §. ij. cum suis concor.

Hebet, cũ ad legitimum statum peruenerit: non conditio [f] fideicommissi so vel legato inserta, sed petitio in tempus legitimæ ætatis dilata videtur. & ¶ Et ideo si Ælia Seuerina filia testatoris cui legatũ relictum est, die legati[h] cedente[i], vita functa est: ad hæredem suum actionem transmisit, scilicet vt eo tempore solutio fiat, quo Seuerina si rebus humanis subtracta non fuisset, vicesimumquintum annum ętatis implesset. Nõ cœptum[k] enim annum, sed impletum, [l] si de emolumento relicti fideicommissi tractetur, expectandum esse iuris prudentibus placuit [m]. PP. XIII. Kalẽdas Ianuar. Alexandro A. II. & Marcello Coss.

Fideicommissum etiam ab intestato relictum, post diem eius cedentem transmittitur ad hæredem etiam per ignorantiam falsa quarta Trebellianica. Salycetus.

V1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Eusebio.

SI fideicommissũ ab intestato fuerit sorori tuę relictum codicillis, & posteaquàm dies fideicõmissi cessit rebus humanis (licet ignoras[n] fideicommissum) excesserit: actionem huiusmodi acquiri potuisse, dissimulare nõ poteris: salua s. ab intestato succedẽti quarta portione. Suppos. Kalen. Maiis Trallis. AA. Coss.

TITVLVS LIII.
VT IN POSSESIOnem legatorum vel fideicommissorum seruandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat.

Quarta de trebente post sit in qua ab intestato successum.

Fideicommissi

Ignorans. sic videtur quòd si alicui relinquitur fundus etiam eo ignorante, acquiritur ei dominiũ: vt ff. quemadmodo ser. amit. l. si partem. §. j. & de leg. ij. cum pater. §. furdo. & de leg. j. l. si fundum. j. §. si Titius. Sed Alb. dicit cõtra: vt ff. de condi. instit. l. si quis ita. Item not. succedentes ab intestato quartam deerahere posse: vt ff. ad leg. Fal. l. filius familias. & §. si quis omissa. tes-ta. l. fin. & §. ad Trebel. l. si per fideicommissum. & §. fami. erci. l. filij. & l. si cogitatione.

VT IN POSSESSIONEM LEG. &c.

Quotiens pro legatis satisdandum est? videndum quando satisdato debeat interponi, & pro quibus legatis, & quibus debeat satisdari, & qui debeat satisdare, & qui quilibet sit satisdandum, & quid veniat in satisdatione. A. Azo.

QVotiens.] CASVS. Fundum vel in diem vel sub conditione legasti. petij vt hæres mihi satisdaret de eo dando die adueniente, vel existente conditione, dicer hęres legatũ mihi non deberi: an iudex debeat cognoscere an debeatur, nec ne? dicitur quòd sic summatim: & quod decernere debet vt mihi satisdetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Fideicommissi.* generalis vel specialis.

b *Subtiliter.* sed sumniatim : & hoc nisi paratus sit hæres incõtinenti probare non deberi: vt ff.e.l.si is à quo. in princip. & ff. vt lega.nomine ca.l.hæc stipulatio.§.j.

c *Vt satisfiatur.* semel, non amplius, nisi aliquid inopinatum emergat: vt ff. eo.l.si is à quo.§.fi.& l.fi.§.j. Et non habet locum hæc satisdatio in liberatione legati: vt ff.eo.l. j. §. si debitori.

Ipsi.] CASVS. An satisdatio de legato reddendo relicto in diē, vel sub conditione, à testatore in fauorem voluntatis vltimæ remitti possit, quæritur? Dicitur quod sic.

d *Remitti.* vt & supra de condi. inser. l. ij. & infra eo. l. pe. & ff. de pac.l. pactum. Sed an hypothecam tollere possit tacitam? quod videtur, sicut inducitur: vt supra communia de lega.l.j.§. cum enim. sed argu. contra ff.de lega.j.l.nemo potest.

Ipsi quæsum.] CASVS. Si legata mihi in diem vel sub conditione relicta, & hærede de eo restituendo die adueniente, vel conditione existente, cauere nolente missus fuero in possessionem rerum hæreditariarum & custodiæ causa, & eas obligauerit hæres, vel vendiderit: quis potior erit in pignore, quæritur? dicitur quod ego potior ero.

Pignus prætorium quia licet constituitur.

e *Inductus.* tali modo cõstituitur pignus prætorium: vt ff. de pign. ac.l.non est mirum. & infra qui po. in pigno. ha.l.cum rem. Sed cum hodie per Iustinianum omnia bona hæreditaria tacitè sint obligata legatario, vt supra communia de leg.l. j. etiam sine inductione in possessionem, esset verum quod subiicit.

f *Præcedere.* quia sunt diuersorum titulorum: vt infra qui po. in pig. ha.l.ij.secus si ex eadem causa postea fiat pignoris obligatio: vt ff. eodē. l.is cui. §. si plures. & §.qui prior.

Cum Artemidorum.] CASVS. Mulierem quādam hæredem instituisti,& eā quando decederet, de hæreditate Titio restituenda rogasti: an Titius antequam ei restituatur hæreditas, debitores hæreditarios conuenire possit? Respond. quòd non,sed conuenire poterit vt satisdent de hæreditate restituēda nisi à te remissa fuerit satisdatio. Idē & si rogata fuisset restituere, vt Papi.dicit in litera.

g *Morerum.* scilicet Artemidora.

Ex summaria cognitione venitur ad satisdationem legatorum. Bal. Vel sic. Pro legato in diem relicto debet hæres satisdare,& an legatum debeatur, sufficit indicis summatim cognitare. Salycetus.

1. Diuus ANTON. PIVS Saluio.

SVoniam nihil actor amplius potest, subtiliter [b] cognoscere, debeatur nécne fideicommissum, sed tantum decernere vt satisdetur. Sine die & consule.

Satisdatio de fideicommissis & legatis præstandis potest per testatorem remitti. Saly.

11. Diuus Marcus Stratonicæ.

IPsis rerum experimentis cognouimus ad publicam vtilitatem pertinere, vt satisdationes quæ voluntatis defunctorū tuēdæ gratia in legatis & fideicommissis introductæ sunt, eorūdem voluntate remitti [d] possint. Quocunque enim iudicio voluntatis, cautio legati vel fideicommissi remitti potest. Sine & die & consule.

Prius inductus in possessionem ex pignore prætorio, potior est quam emptor vel creditor posterior se. Bald. Vel sic: Habens pignus prætorium, præfertur posterioribus diuersum titulum prætendentibus. Saly.

111. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Symphoro.

SI postquam seruādi legati seu fideicommissi gratia in possessionem inductus [e] es, pignoris obligatio, aut venditio ab hærede interuenerit: præcedere [f] causam tuam, quam iure prætorio veluti pignus habuisti, manifestum est. PP. XI. Ka. Decē. Dextro & Prisco Coss.

Cautio nomine fideicommissi debet præstari per hæredem rogatum, non per debitores hereditarios conditione fideicommissi pendente. b.d.no. Bald. Vel sic: Ante hæreditatis restitutionem fideicommissarius non agit contra hæreditarium debitorem: potest tamen petere ab hærede, vt ei satisdet de fideicommisso restituendo. Salyc.

1111. Imp. ANTO. A. Protagoræ.

CVm Artemidoram patri pupillorum tuorum hæredem extitisse proponas: quamuis vt fideicommissam hæreditatem

A h *Non prohibuerit.* quod potest: vt §. ad Treb. auth. contra eum rogatus. & §.e.l.ij. Et nota. etiam pro hæreditate satisdari: vt hic. *Satisdatio etiam fieri potest pro hæreditate.*

his, cùm moreretur, § restitueret, petita fit: nullam tamen aduersus debitores hæreditarios habent pupilli tui actionem. Planè vt satis fideicommissorum nomine Artemidora det, (si modo testator id fieri non prohibuerit [h]) apud suum iudicem conueni. * PP. III. Kalen. Iul. Læto. II. & Cereale Coss.

B *Missus in possessionem non nanciscitur proprietatem: sed debet adire iudicem, qui ad solvendum compellat hæredem.* Salyc.

v. Imp. ALEXAND. A. Paulinæ.

QVi legati siue fideicommissi causa in possessionem mittuntur, non proprietatem nanciscuntur, sed ius pignoris. [i] ¶ Vt autem & post acceptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens iudex te adeunte prouidebit. PP. III. Id. August. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Propter primam contumaciam hæredis fit missio in bonis hæreditariis etiam dolo alienatis, vel dimissis possidere, & post sex menses in bonis hæredis. b.d.no. Bald. Vel sic: Si non satisfecerit de legato vel fideicommisso, in rebus hæreditariis fit missio: & si non satisfit cum petitur, in rebus propriis hæredis morosi mittitur. Baldus.

C

v1. Idem. A. Donato.

CErta est forma iurisdictionis, qua fideicommissi seruandi causa in possessionem rerum quę in causa hæreditaria sunt, aut dolo malo esse desierunt, is cui legati vel fideicommissi nomine satis non datur, mittitur, [k] vel in proprias res hęredis, si fideicommisso satis non fit * post sex menses [l] quàm peti * cœperit, secundum diui Antonini patris mei constitutionem. [m] PP. VI. Id. Ianua. Fusco. II. & Dextro Coss.

Cautio legatorum potest per testatorem remitti, sed non contra fraudatoria. Bal. Vel sic: Satisdatio de legato soluendo, potest à testatore remitti, non de vtendo fruendo arbitrio boni viri. Saly.

D

v11. Idem A. Proculiano.

SCire debetis, fideicommissi quidem & legati satisdationem remitti posse, diuum Marcum & diuum Commodum constituisse. [n] Vt autem boni viri arbitratu, is cui vsusfructus relictus est, vtatur fruatur: satisdationem de vtendo fruendo arbitrio remittere posse, quæritur? Respon. quòd non. & hoc in secunda. *Satisdatio remittere potest.*

m *Constituisse.* vt §. eo.l.ij. & idem dicitur ff. de condit. & demon. l.auia. & l.cum tale.§.quid ergo. & ff. de pac.l. pactum. & hoc verum, etiā si hæres bona diligenter: vt ff. vt le.no.ca.l.hi. *Fusc. in princip.*

a *Posse.* ff. si pecuniæ. & §. de vsufru. l.j. & est ratio: quia prima satisdatio gratia defuncti imponitur: vnde ei renuciare potest vt & §.e.l.ij. & supra de pac.l. fi. in secunda non, sed hæredis: vt argu. ff. ad leg. Falcid. l. quod de bonis. §. fina. Item inuitra retur ad delinquendum.

Contra.] CASVS. Si administrator reip. nomine legati relicti reip. in diem, vel sub conditione de eo præstando, adueniente die vel conditione ab hærede non satis acceperit: si postea factus fuerit hæres non soluendo: an conuenire possit ipse vel hæres suus, quæritur? Respon. quod sic: sed qua actione, non aperit: tu dic actione in factū, in quantum interierit reip. ipsum ab hærede satis acceptisse.

b *Non esse.* ideo quia non fuit satis acceptū.

c *Actionem.* scilicet in factum: vt infra de admi. rerum ad ci. perti. l. ij. lib. xj. & ff. de magi. conue. l. fin. & facit supra de magi. conue. l. j. & iij.

De suis et legitimis liberis &c.

Vsque hic decem de successionibus ab intestato deferuntur. & primo de liberis inferioris & superioris, & que ad titu. de legi. hæredi.

SI fratri.] CASVS. Mulieri erat delata bon. poss. in bonis fratris intestati: eam intra centum dies non agnouit: an tempore prædicto excludatur? Dicitur quod non: cū sit fratris hæres legitima, vt quia eodem patre nata est, quia super hoc datur ei annus. Vel dic: Mulier quędam habebat fratrem cui erat agnata: decessit frater nullo alio relicto qui sit proximior: mulier non excluditur ab acquisitione hęreditatis illius centum dierum spacio.

d *Legitimos.* vt quia ex eodem patre nata effert. sed si ex eadem matre tantum, cognata effertur: vt infra. de legi. agnatis. §. sunt autem. & sic repellitur vterina centum diebus elapsis: vt supra qui admit. ad bon. poss. l. ij. & ff. vnde cog. l. j. in princ. Sed hodie etiam vterina admittitur: vt infra de hæred. l. fin. §. sed nec frater. cum distinctione tamen, per authen. vt præponatur vtrinque cõiunctus: vt infra communia de succes. authen. itaque.

e *Non excludatur.* cum de iure ciuili scilicet. l. xij. tabularū admittatur. vt instit. de perpe. & temp. act. in princip. & hæc lex Aelius Flaret sub illo titu. infra de legi. hæredi.

Le. ultima successio non excluditur, licet intra centum dies bonorum possessio non petatur. Bald. Vel sic: Hæres legitimus à succedendo non excluditur centum diebus. Sal.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Crispinæ.

SI fratri tuo legitima [d] hæres esse potes: centū diebus præfinitione non excluderis [e] ab acquirenda hæreditate. PP. III. Non. Nouembr. Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Nepotes ex diuersis filiis succedunt auo in stirpes. Bald.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Auiæ.

NEpotes ex diuersis filijs varij numeri [f] auo succedēt es ab intestato, non pro viribus portionibus, sed ex stirpibus succedunt. [g] S. III. Kalen. Mart. Hadrianopoli, ipsis AA. IIII. & III. Coss.

Filius filii præmortui succedit æqualiter auo cum superstite eius filio. Bald.

111. Idem AA. & CC. Frontoni.

VT intestatò defuncti filius, ac nepos ex alio, qui mortis eius tempore in rebus humanis non inuenitur, manenminimè satisdationem remitti testamento posse. [a] PP. X. Kal. Martij, Fusco II. & Dextro Coss.

Pro legato reipublicæ tenentur administratores satisdationem petere: quod si non faciant, tenentur ad interesse. Salyc.

v111. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Zenodro.

COntra eos, siue successores eorum, qui reipublicam administrantes per officij necessitatem ciuitati sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt: quanti reipublicæ interierit satis acceptum non esse, [b] dirigendam certum est actionem. [c] Suppos. VII. Kalen. Mart. CC. Coss.

TITVLVS LIIII.
DE SVIS ET LEGITIMIS liberis,] & ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

Le. ultima successio non excluditur, licet intra centum dies bonorum possessio non petatur. Bald. Vel sic: Hæres legitimus à succedendo non excluditur centum diebus. Sal.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Crispinæ.

SI fratri tuo legitima [d] hæres esse potes: centū diebus præfinitione non excluderis [e] ab acquirenda hæreditate. PP. III. Non. Nouembr. Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Nepotes ex diuersis filiis succedunt auo in stirpes. Bald.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Auiæ.

NEpotes ex diuersis filijs varij numeri [f] auo succedēt es ab intestato, non pro viribus portionibus, sed ex stirpibus succedunt. [g] S. III. Kalen. Mart. Hadrianopoli, ipsis AA. IIII. & III. Coss.

Filius filii præmortui succedit æqualiter auo cum superstite eius filio. Bald.

111. Idem AA. & CC. Frontoni.

VT intestatò defuncti filius, ac nepos ex alio, qui mortis eius tempore in rebus humanis non inuenitur, manentes in sacris, pariter succedant: euidenter lege duodecim tabularum cauetur. [h] quod & honorarii iuris obseruatio sequitur. [i] S. XV. Kalend. Iul. AA. Coss.

Filius postumus præfertur sorori defuncti. Bald. Vel sic: In successione ab intestato potior est causa descendentium quàm collateralium. Ioce dicit. Vel sic: Filius præfertur sorori defuncti. Sal.

1111. Idem AA. & CC. Marcellæ.

INtestato [quidem] defuncto [k] posthumum suum hæredem, quàm sororem, [l] licet consanguineam, haberi potiorem ordo successionum lege duodecim tabularum factus, [m] nimis [n] euidenter demonstrat. S. VI. Idus Decembr. AA. Coss.

Adoptiuus admittitur ad successionem cum filijs legitimis & naturalibus, tam natis ante adoptionem, quàm post. Bald.

v. Idem AA. & CC. Appiano.

SI te parens, in cuius fuisti potestate, solenniter in adoptionem dedit: cum filijs naturalibus [o] adoptiui patris ante vel post quæsitis defuncto intestato succedere potes. Dat. VI. Kalend. Mart. Cæsaribus Conss.

Natus ex libera & seruo, non succedit vt spurius: licet patri dignitas superueniat. Salycetus.

v1. Iidem AA. & CC. Posidonio.

EX libera conceptus & seruo, velut spurius habetur: nec vt decurionis filius [p] (quamuis pater eius naturalis manumissus, & natalibus [q] suis restitutus hunc adeptus fuit honorem) defendi potest. [r] Suppolita. VI. Idus Februa. CC. Coss.

Libertus filium habet in potestate: ideo ad eius successionem admittitur vt legitimus. hoc dicit secundum Salycetum.

v11. Iidem AA. & CC. Aemilianæ.

FIlium habere suum libertus in potestate non prohibe-

A

B

C

D

NEpotes.] CASVS. Decessit paterfam. in testamento relictis ex vno filio mortuo duobus nepotibus, ex alio quatuor. an in stirpes, an pro æqualibus portionibus ad successionem admitti debeant, quæritur? Respond. quod in stirpes diuidenda est hæreditas, scilicet quod duo habeant vnam medietatem, alij quatuor aliam dimidiam.

f *Numeri.* ex vno duo: ex alio tres, vel quatuor. Accur.

g *Succedunt.* vt instit. eo. §. cum filius. & in auth. de hæred. ab intest. §. j. col. ix.

VT intestato.] CASVS. Decessit paterfami. relicto filio, & nepote ex altero filio mortuo: an filius & nepos æqualiter succedere debeant, quæritur? Respond. quod sic: & hoc l. xij. tab. cauetur. Idem est in successione de iure prætorio danda, vnde liberi bon. pos.

h *Cauetur.* vt institut. eo. §. cum filius.

i *Seipitur.* dando vnde liberi bonorū possessionem.

INtestato.] CASVS. Paterfami. sororem habens, ab intestato decessit, vxore prægnante relicta: an posthumus, an soror consanguinea, id est eodem modo ex patre nata, ad hæreditatem eius admitti debeat, quæritur? dicitur quod posthumus.

k *Defuncto.* scilicet patrefamilias.

l *Sororem.* defuncti.

m *Factus.* vt instit. de hæred. quæ ab intesta. in prin.

n *Nimis.* i, valde.

SItio.] CASVS. Titius filium in potestate sua habens, cum Seio dedit in adoptionem: an Seio mortuo filius Titij cum filiis Seij naturalibus & legitimis vel post adoptionem vel ante acquisitis, succedere possit, quæritur? Dicitur q̄ sic.

o *Naturalibus.* subaudi, & legitimis: & hoc si tempore mortis naturalis patris non es ab adoptiuo patre emancipatus: vt instit. de hærede quæ ab intesta. §. at hi.

EX libera.] CASVS. Seruus cum libera consuetudinem habēs, filium ex ea sustulit: postea manumissus & natalibus restitutus, decurio factus est. an filius habendus sit vel pro filio decurionis, quæritur? dicitur quod non.

p *Filius.* vt euitet tormenta: vt §. de pœnis. l. decurionum filij.

q *Natalibus.* alias non fuisset ad honores admissus: vt §. ad le. Iul. Visce. l. j. Acc.

r *Defendi potest.* tempore conceptionis circa statum patris inspecto;

Universidad de Deusto
Biblioteca

spectо: vt ff. de senato. l. emancipatum. §. si quis.

Filium.] CASVS. An libertus filium in potestate habere possit, quæritur? dicitur quod sic: nec eius præteritus status, scilicet seruitus, illum impediret, ad exemplum ingenuorum, cum ei contrahere matrimonium legitimum interdictum non sit.

a *Non prohibetur.* vt j. de ser. reipu. ma. l. si decretum. & de pa. po. l. libertos.

b *Nuptijs.* post manumissionem contractis. Sed quid si ante, & postea filius est procreatus? Respond. idem ar. supra de nupt. & si contra. & ff. de rit. nup. l. si quis in senatorio. Argu. contra. ff. man. l. si procuratorem. sed secus in casu. l. proxi.

c *Similium.* vt ff. de iure fisc. l. Lucius. transmittitur ergo hæreditas etiam ad superiores, licet non adita, sicut ad inferiores: vt supra de his qui ante aperit. ta. l. j. & est argu. ff. de inoffi. testa. l. nam & si parentibus. & de hac materia dicitur. ff. de acqui. hæred. l. ventre.

Hæreditas vondũ adita, ad superiores aũ transmittatur.

† *Ex Cod. Theod. li. 5. tit. 4. Cõis.* † *Hic omissa est clausula. quæ conuenientibus agnatis dabatur quæ dã seu quedã quasi fiscalia: vt apparet ex integra lege in Cod. Theod. posita. Ideo quia eãdem omisit, rex i. l. vlt. j. e. & in misit. lib. 3. tit. j. §. vlt. ostendere vt in hoc suoco ducepone retur. Cõius.*

ADDITIO. Aduertas quod Barto. in. d. l. j. de his qui ante aperta. reprehendit ibi glo. id ipsum etiam tenentem: quia dicit esse contra casum. l. ij. in. §. si quis ex liberis. ff. ad Tertull. Nec obstat secundum eum hæc lex: quia loquitur de suis, qui tranſmittunt ad omnes: vt est casus secundum eundem Bart. ibi in. l. ventre. ff. de acquir. hæred. & in l. iij. supra de in. debbe. De quo vide latius per eundem in d. l. ventre. in. iij. col. versic. quartus casus &c. & tangit idem Barto. in. l. ij. infra ad senatuscon. Orficianum.

Si *defunctus.*] CASVS. Quod in. l. ista dicitur, habebat locum iure antiquo. pone quod auus maternus decessit relictis pluribus filiis: & ex vna filia præmortua reliquit plures nepotes, vel pronepotes: illi nepotes succedunt auo cũ patruis & aunculis suis cum deminutione tertiæ partis, quæ debet dari aunculis istorum nepotum. & hoc in prima. In secũda dicit, quod statuimus in bonis aui materni, idem habeat locum & in bonis auiæ maternæ vel paternæ, scilicet vt nepotes succedunt cum deminutione tertiæ partis. Tertio dicit quod hoc verum est, nisi auia iussit comburi instrumenta in quibus nepotes erãt instituti: & postea fecit instrumentum in quo extraneos instituit, & nepotes exhæredauit. Quarto dicit, rediens ad primum siue auus vel auia mortuus fuerit, testatus vel testata, & nepotes prætulerit, vel exhæredauerit: quia nepotes succedunt cum deminutione tertiæ partis. Quinto dicit, quod si pater exhæredasset filiam sine causa, quod habebat querelam inoffic. testamen. & petitio hæreditatis: & ea filia eandem actionem transmittit ad filios suos, qui sunt testatoris nepotes. & hoc dicit.

Si *defunctus.* aliquis masculus. & hic puncta.

Ex filia. secus si ex filio.

Accesset. vt institut. de hære. quæ ab intest. §. item vetustas. & supra de collat. l. illam. Sed hodie contra: vt in auth. ibi posita. † *al. de iure.*

Aequinate. siue nepotes ex filio, siue ex filia relinquat: sed in masculo decedente distinguitur: ex filio, vel an ex filia relinquatur: vt d. l. illam.

Elogis. id est testamentum in quo instituerat nepotes, fecit deleri vel comburi vere, & eos ex vera & iusta causa præteriuit vel exhæredauit in secundo testamento: vnde non possunt agere querela: & falcid. §. exhæredatos. colla. j.

Præterierint. sine causa.

Eadem. scilicet iura seruamus, scilicet quæ sequuntur. † *Ita Cod. Theodos. tit. 4.*

De re. id est hæreditatis petitione proposita.

Vel delitæ. id est querela inofficiosi testamenti, si ipsi essent exhæredati.

Legis. scilicet huius.

Modum. quæ de supra de inoffi. testa. l. omnimodo. & l. si quis filiũ. quod est falsum, cum illæ sint post istam. De scipsa ergo dicit, vel de aliis tractantibus de inofficiosis.

Quæ. scilicet actiones. † *Ex Cod.*

Pater & matri filius & filia ipso iure succedunt. l. d. secundum Bald. vel sic: In successione ab intestato primo addmittuntur descendentes quàm ascendentes. Sal.

XI. Impp. THEODO. & VALENTINIA. AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI matre superstite filius vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo matrive suę ipso iure succedant. × quod hinc dubio vel non, quæritur? Dicitur quod non: quia hoc quærendum est de successione eius qui filium habere potest in potestate. fœmina autem habere non potest.

Emancipatio non concernit lineam maternã. Bald. Vel sic: *Emancipatio non excludit à successione eius qui emancipantis non habuit in potestate, sed emancipantis tantum.* Salye.

X. Impp. THEOD. & VALENTI. AA. Maximo. P.P.

VBi auiarum s successio mortę interueniente discutitur capitis deminutio t paterna quęrenda non est. Tunc enim in huiusmodi hęreditatibus filiorum status aut persona spectatur, quotiens de eius bonis qui potestatem familię potuit habere, tractatur. v Dat. XV. Kalen. Octobr. Rauennę. Theodosio. XIII. † & Valentiniano. III. AA. Conss.

Patri & matri filius & filia ipso iure succedunt. l. d. secundum Bald. vel sic: In successione ab intestato primo addmittuntur descendentes quàm ascendentes. Sal.

XI. Impp. THEODO. & VALENTINIA. AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI matre superstite filius vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri suo matrive suę ipso iure succedant. × quod hinc dubio vel non, quæritur? Dicitur quod non: quia hoc quærendum est de successione eius qui filium habere potest in potestate. fœmina autem habere non potest.

s *Vbi auiarum.* tractatur enim an filius filij emancipati succedat auiæ paternæ, vel maternę.

t *Deminutio.* s. minima: vt emancipatio.

v *Tractatur.* sed mulier non potest potestatę habere familię: vt insti. de adop. §. fœminę.

Si matre.] CASVS. Si aliquis matrem & filios habens, illis superstitibus decessit: in successione illius mater an filius præferri debeat, quæritur? Respond. quod filius.

x *Succedant.* excluſa matre: quia prima causa est in successione filiorum: vt institu. de hęre. quę ab inte. in prin.

a *Pronepotibus.* id est nepotibus defuncti, qui sunt pronepotes ad eam cui præferuntur.

Votiens.] CASVS. Dicit quod descendentibus ex linea materna non datur bonorum possessio vnde liberi in bonis maternis: nec etiam agnati & collaterales possunt quartam partem hæreditatis mortuæ personæ sibi vindicare: nec etiam tertiam iure non licet per. l. supra eo. l. si defunctus. possent. sed soli descendentes admittentur ad successio. nem mortuo parente: quia in prima causa succeſsionis est descendentium, & hoc in prima. In secunda dicit quod locum habet in futuris negotiis, & non præteritis. & hoc dicit.

Nepotibus. ex filio vel filia, cum de hæreditate fœminæ agitur: vel ex filia cum de hæreditate matris: nam ex filio non competit vnde liberi: quia vnde liberi. datur illis quibus contra tabulas dari potest. vt ff. si tabulæ testamenti nullæ extant. & §. Labeo. & si filius competere non potest contra tabulas. ff. de contra tabu. lillud. §. ad testamen-

Agnati. in tertio vel quarto gradu, vel deinceps: vt institu. de hære. quæ ab intesta. §. finali. Accur.

Quartam. sed nec tertiam habent hodie per authẽ. vt dixi in. l. si defunctus.

Successione.] CASVS. Authen. ista dicit idem cum. l. C. scilicet quod in successione ab intestato potior est causa descendentium, quàm collateralium. addit autem ista authenti. aliquid: nam dicit quod si decedat paterfami. siue filiusfami. potior est causa descendentium: & si plures sunt eiusdem gradus, vt sunt filij primi gradus, vocantur æqualiter. si diuersi gradus sunt, vt sunt nepotes: vocantur in stirpes: & vocantur sublata differentia differentia agnationis & cognationis, sola naturali causa inspecta.

Primi quidem ex eis. vt sunt filij.

Aequaliter. id est pro virili.

In stirpes. hæc etiam olim erant vt supra eo. l. nepotes. secus in collateralibus: vt in cor. authen. §. fin autem defuncto. Vel dic vt not. in authen. cessante. infra de legi. hære.

Sola naturali causa inspecta. hic videtur corrigi quod de adoptionibus dicitur. quod cum naturalibus succedãt: vt insti. de adop. §. sed hodie. quod non placet: nam verbum, sola, hic positum, differentiam patriæ potestatis, sexus, & cognationis tãtum tollit. sic supra de iur. dom. iudi. l. ij. puto tamen per hæc verba sublatum esse edictum. de cõiungendis cum emã. lib. Item vsque ad quem gradum admittitur cognatus? nunquid vt olim, vt institu. de suc. cog. §. finã? Respon. non. quia sic differret agnatus à cognato. Sed permittam in omnibus successionem vsque ad gradum decimum. Item nunquid dominus cognato serui sui succedet? Respond. non: quia nec hoc per prætorem fiebat, qui tantum naturalem causam intuebatur: vt ff. vnde cog. l. ij. & institu. de seruili cog. in principio. Et nota quod hæc verba, sola naturali, &c. non sunt de corpore authenti. sed Ir. posuit.

Vsque ad decimum gradum.

& de pronepotibus a obseruandum esse censemus. Dat. Idibus Nouembr. Theodosio. XV. & Valentiniano. III. AA. Coss.

Descendentes (etiam quibus non competit bonorum possessio vnde liberi) potiores sunt de iure ciuili, quàm collaterales agnati. Salycetus.

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

QVotiens † aliquis vel aliqua intestatus vel intestata, mortuus vel mortua fuerit nepotibus b vel pronepotibus cuiuscunque sexus, vel deinceps aliis descendentibus derelictis, quibus *Vnde liberi* bonorum possessio minimè competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis: c minimè possint iidem agnati quartam d partem hæreditatis mortuæ personæ sibi vindicare, sed descendentes soli ad mortui successionem vocentur. ¶ Quod tantum in futuris, non etiam præteritis negotiis seruari decernimus. Dat. Kalen. Iul. Constantinop. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

IN AVTHENT. de hęre. ab intesta. §. j. colla. ix. constitu. j.

Hodie ad successionem defuncti primo vocantur liberi, sublata differentia sexus & patriæ potestatis. Salycetus.

IN successione mortui patrisfamilias, siue filiisfamilias, liberi eius, si sunt, omnibus aliis prælati, succedunt. ¶ Primi quidem gradus e æqualiter f succedunt, nepotes & vlteriores in stirpes, g non distinguendo sexum, vel iura potestatis, sed sola naturali causa inspecta. h

TITVLVS LV.
AD SENATVSCONsultum Tertullianum.

Mater succedit filio infanti ab intestato morienti, & econtra. Salyc.

1. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Viuianæ.

LIcet i liberi matribus ab intestato ita demum per se k hæredes existãt, si fari possint: tamen matres liberis etiam si infantes naturæ concesserint, l possessionem m succedere, nulla dubitatio est. PP. X. Kalend. April. Tiberiano & Dione Coss.

Pater præfertur matri in successione filii. l. d. hodie autem concurrunt: vt in authẽ. de iuncto. infra eodem. Salycetus.

11. Idem. AA. & CC. Rhesæ.

IN successione filij n vel filiæ communis siue liberis & fratribus & sororibus morientis, pater manumissor, o quia ei sit vetus ius seruatum, p matri præfertur. q S. VI. Id. Decem. CC. Coss.

Exceptio tuteris non petiti non excludit matrem à successione filij postea facti adulti. Salycetus.

111. Imp. CONTANTINVS. A. Catulino proconsuli Africæ.

MAtres, quæ puberes r amiserunt filios, licet impube D ribus eis tutores non petierint, tri pater præfertur.

Vsque ad decimum gradum.

Cõtinuatio.

Dictum est de his qui succedũt descendentibus: nunc de his qui succedunt descendentibus.

LIcet.] CASVS. An filius infans matris ab intestato mortuæ hæreditatem per se adire possit, quæritur? dicitur quod non: sed per tutorem. Si autem infans decessit: an mater eius succedere possit per se, quæritur? dicitur quod potest.

i *Licet.* per suam conditionem, quæ & annũ desiderat.

k *Per se.* sed per tutorem potest etiam infans: vt supra de iur. de libe. l. si infanti. & l. potuit.

l *Concesserint.* id est decesserint.

m *Posse.* sed quid de patribus? Respon. pater vel habebat filium in potestate: & sic iure veteri non habet hæredem ab intestato. vel emancipauerat, & succedebat ei, si contracta fiducia, id est seruato iure successionis emancipassẽt: quod hodie præsumitur: vt institur. de legi. agna. succeſs. §. finã. & infra. l. proxi.

IN successione.] CASVS. Decessit quis patrem & matrem habens, nullo collaterali vel descẽdentium relicto. in successione eius, mater an pater præferri debeat, quæritur? Respon. quod ma-

n *In successione filii.* emancipati.

o *Manumissor.* id est emancipator: vt ff. quando de pecu. ac. an. est. l. j. §. j.

p *Seruatum,* quia emancipauit contracta fiducia.

q *Præfertur.* vt & institu. eo. §. præferuntur. sed secus in auo & auia. vt ff. eo. l. ij. §. obiicitur. nisi in casu, scilicet quãdo est & pater & auus: vt ff. eo. l. æquissimum. §. fi.

MAtres.] CASVS. Si filio suo impuberi mater tutorem non petit, & postea pubes factus decessit: an à successione illius mater excludatur, quæritur. Dicitur quod non.

r *Matres quæ puberes.* scilicet existentes ipsæ matres, quod non placet. dic ergo ad filios referri. Secus ergo si impuberes decesserunt: vt hic, & j. l. omnem. & insti. e. §. fi. & j. de leg. hære. l. sciant. Excusatur ergo mater si factus est pubes: vt hic. Item si successionem interesse filij videatur non petere tutorem. Item si alius præuenit eam petere volentem. Item si filius habeat alium tutorem, puta legitimum. Item si mater esset minor. Aliæ quoque causæ enumerantur. ff. eo. l. j. §. confestim. & §. fi mater non

Mater quã seruat. non perdat, licet illi iuratorem non quæsierit.

non perierit. & supra si aduer. deli. l. ij. & ff. qui pe. tu. l. ij. in princi. ADDITIO. Aduertas dum glo. ista dicit quod mater excusatur si pupillus habet alium tutorē, puta legitimum, quod hoc procedit secūdum tempora huius. l. & l. ij. ff. qui pe. tut. secundum quę tēpora mater non poterat esse tutrix: & non succedebat tutela legitima: sed cum mater hodie si vult, præferatur omnibus tutoribus legitimis & datiuis: vt in authen. matri & auiæ. supra quando mulier tutelæ offi. &c. non potest dici quod mater excusetur propter legitimum: non enim est legitimus, nisi ipsa prius declaret se nolle: vt dicit Bart. hic. tex. est secundum eum, qui hoc dicit in. l. ij. §. si mater. ff. eodem.

a *Præsciptione* id est exceptione.

b *Eorum*. pubertum.

c *Præscribi*. id est excipi.

† *Hæc lex iisdem verbis ita posita est in ti. de secundis nuptiis.*

Contin.

SI qua.] CASVS. Si mulier filios non habens, intra annum à tempore mortis mariti nupserit, infamis est: nisi beneficio principis remissa sibi fuerit infamia. Si vero filios habuit, similiter infamis efficitur, nisi à principe infamia remittatur, cum aliis pœnis quæ sunt supra de secun. nup. l. j. & hoc demum si medietatem omnium bonorum filiis mater cum plena proprietate reliquit, id est donauerit. & si vnus ex filiis decesserit, aliis portio sua accrescit. Si autem omnes decesserint, tunc illa medietas reuertetur ad matrem: & illam habebit præcipuam. & hoc in secunda.

d *Festinatione*. quod ante completum annū nupsit post mortē viri.

e *Infamis sit*. vt & supra ex quibus cau. infa. irr. l. decreto. & ff. de his qui notan. infa. l. j. Accursius.

f *Permittimus*. hoc aliqua conditione.

g *Pœnarum*. quæ numerantur supra de sec. nup. l. j. in fi.

h *Facultatum*. ipsius mulieris.

i *Medietatem*. totius substantiæ: vt in authen. de nuptiis. §. j. in fi. §. & melius in. §. fi igitur. col. iiij.

k *Obtentibus*. scilicet sine filiis. Item bene dicit, intestato: quia in testamento cui voluerit potest relinquere: cum donare & vendere possit: vt in authen. de nup. §. hinc nobis. colla. iiij.

l *Præsumat*. & ante alios capiat.

MAter.] CASVS. An mater bona filij decedentis, si fecit testamentum, vel ab intestato nullo descendente relicto, pleno iure habere possit, quæritur? Respon. quod si ad secundum matrimonium non conuolauerit, pleno iure habebit præstiptione [a] tamen non periti tutoris ad excludendam eorum [b] successionem minimè debere præscribi, [c] certum est. D. VI. Kalend. Augu. Constantio A. VII. & Constante Coss.

Mulier nubens intra tempora indictus, efficitur infamis, nec valet remisio infamiæ, & exterarum pœnarum facta à principe, vbi liberos ex priore viro habuit, nisi omnium suorum facti tantum tempore secundarum nuptiarum extantium medietatem sine aliqua conditione eis dederit, & eorum altero decedente, ad superstitem debet peruenire: & omnibus ab intestato morientibus ad matrem debet redire. Salycetus.

IIII. Imppp. GRA. VALEN. & THE. AAA. Eutropio. P.P.

SI qua mulier nequaquam religionem priori viro, ex quo filios seu filias nō habet, nuptiarū festinatione [d] præstiterit, ex iure quidam notissimo infamis sit, [e] nisi huiusmodi maculam imperiale beneficium ei remittat. sin. autem ei filij erunt seu filię, & im petrauerit indulgentiā, infamiæ abolitionē permittimus, [f] & cæterarum pœnarum [g] antiquationem, si facultatum [h] omnium quę fuerunt tempore nuptiarum, medietatem [i] filio vel filiæ, filiis seu filiabus donauerit, quos habebat ex viro priore susceptos, purè scilicet & omni donationis solennitate completa, nec retento quidem vsufructu. ¶ Quem quidem semissem si duobus filiis seu filiabus pluribúsve donauerit, & sorte fatali vnus vel vna, seu alius vel alia ex iisdem intestatus vel intestata obierit: semper ad superstites fratres vel sorores volumus pertinere. ¶ Sin autem vniuersi vel vniuersæ intestati diem obierint: duræ fortunæ ad matrem solatia ex integro reuertātur: ita scilicet, vt hūc semissem, quem filiis vel filiabus donauerat, intestato diem obcūtibus, [k] rursus ipsa separatim ab vltimi filij vel filiæ hæreditate præsumat. [l] PP. XV. Kalen. Ian. Gratiano. V. & Theodosio AA. Coss.

Mater quæ succedit filio, si alteri non nubat, hæreditatem retinet pleno iure. si vero nupserit: in bonis à marito prouenientibus solum habet vsumfructum: in aliis ius plenum. Salycetus.

V. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Senatui vrbis Rom. †

MAter [m] quæ defuncto filio filiæue sine liberis ex testamēto, vel ab intestato succedit: si matrimonium secundum post mortem filij vel filiæ non contraxerit: omnia [n] filij seu filiæ morte delata vel derelicta, pleno iure ac quirat. Sin verò alterius mariti coniugium [o] elegerit: extrinsecus quidem quæsita filio filiąue, simili firmitate possideat, rerum verò paternarum † defuncti solo vsufructu humanitatis cōtemplatione potiatur, [p] proprietatē & sororibus & fratribus transmissura defuncti. Data. VII. Id. Nouēb. Rauennę, Theodosio. XII. & Valentiniano. II. AA. Coss.

Mater turpix filij privatur eius hereditate, si transijt ad secunda vota antequam tutorem alij non fecerit eiordinari. Saly.

VI. Idem AA. Florentio. præfecto prætorio.

OMnem † matri, siue ab intestato, siue iure substitutionis, [q] si filius impubes moritur, denegandam volumus successionē, si ea [q] legitima [r] liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentū [s] præstitū adipiuerit nuptias, antequam ei tutoré aliū fecerit ordinari, eíque, quod debetur ex ratione tutelę gestę, [t] persoluerit. [v] Dat. VII. Id. Iul. Constantinopoli, Theodosio A. XVI. & Festo. Coss.

Fratres defuncti non excludunt eius matrem, sed cum ea succedunt pro viriis: sorores vero in stirpes. & si simul concurrāt cū matre fratres & sorores: tunc omnes admittuntur pro viriis patrio excluso. & hoc vbi pater defuncti non concurrit. Si vero concurrat: aliter seruatur si defunctus erat sui iuris: aliter si in potestate. hodie seruatur authentica hic posita. Sal.

VII. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

m *Omnia*. Bona.

n *Coniugium*. mortuo iam filio. Et nota quod refert, nubat mater ante mortē filij, vel post, si ante, succedit in totum: licet filius seruare debeat: vt supra de sec. nupt. l. fœminæ. §. fina. si vero postea, tunc extrinsecus quæsita filio solida habet: paterna vero quo ad vsumfructum: vt hic, & in authen. de non eli. de nub. §. & non solum. col. j. quia minus delinquit posteā nubēs. Sed post ea hoc corrigitur: quia indistincte, nubat ante vel post, succeditin proprietatem in paternis etiam: vt in authen. de non eli. §. cum igitur. Sed & d. §. cum igitur corrigitur per authen. de nup. §. hinc nobis. coll. iij. vbi redit ad distinctionem huius legis. Item & illam de nup. dicunt quidam esse rigi in authen. de hæred. ab intest. §. consequens. col. ix. quia nulla fit mētio secūdarum nuptiarum. sed hoc non placet. Sed intellige eam secundum distinctionem prædictæ authen. de nup. & pro hoc est infra. c. ti. l. fi. in fi.

o *Potiatur*. sed si hæc quæsita mater legatis erat grauata, an minuatur, quia sua portio minuitur? Respon. non. ff. de legat. j. l. vlt. circa fi. quia suo delicto est ei minuta, secus si alio modo esset minuta: vt ff. de cond. & demon. l. Plautius.

Mater non habet ius succedendi filio, nisi nubat.

Mater quæ nubit, ea filio succedit.

Mater quæ nubit, ea filio succedit.

Mater succedit filio, si non nubat.

Mater succedit filio, si non nubat.

*Mater succedit filio, si non nubat

Universidad de Deusto
Biblioteca

anus paternus: tantum habet hic solus, quantum illiduo.

a *Vocamur.* non autem eorum filij per hanc authent. vt in cor. eo. §. si autem cum frattribus. Sed per aliam authent. quæ corrigit hanc: vt in authen. vt frattrum filij. §. j. col. ix.

b *Proximis.* id est cum patre & matre tantum, secundum quosdam: non auo, immo ipsi soli remoto auo, vt innuit authen. in cor. §. si igitur. j. ibi, si autem pater &c. Item cùm admittantur cum patre, & pater repellit auum. supra proxi. & infra de legi. hæred. l. in successione. ergo ipsi frattres repellunt auum: vt ff. de diuer. & tempo. præscri. l. de accessionibus. Vel dic secundum Ioan. proximus est, quem nemo præcedit: & sic etiã auus & proauus, si nullus eos præcedat: vt ff. de verbo. signi. l. proximus. & ff. vnde cog. l. j. §. proximus. & de suis & leg. l. ij. §. hæreditas. Prædicta autem regula, si vinco, &c. quæ est in dicta. l. de accessionibus. fallit in multis casibus, qui his. ll. notantur. ff. eo. l. ij. §. objicitur. & l. æquissimum. §. j. Secundus est. ff. qui potio. in pigno. ha. leg. Claudius. Tertius in cor. eo. §. si autem cum frattribus. coll. ix. & ad idem. ff. qui pot. in pigno. ha. l. si pignus. & l. interdum. & supra de natu. libe. authen. licet. & ff. de priuileg. credi. l. quod quis.

Proximus quis dicatur.

Regula, si vinco vinc̃s & c. fallit in aliquibus casibus.

c *Vbi nulla.* ista sunt verba Ir. & est sensus, quòd cùm nil dicatur de secundo nubentibus, omnia de his dicta corriguntur hic. Vel dic secundum Io. quod remanent in suo statu, quæ dicuntur in authen. de nup. §. hinc nos. col. iiij. quæ est supra de secun. nupt. authen. ex testamento. quod verius est, arg. l. fin. huius titu. in fin.

numerus. ¶ Sed si cum parentibus fratres & sorores vtrinque defuncto coniuncti supersint: vocantur [a] cum ascendentibus gradu proximis, [b] ita vt viriles portiones fiant: exclusa prorsus omni differentia sexus & patrię potestatis, vbi nulla [c] secundarum nuptiarum fit mentio.

TITVLVS LVI.
AD SENATVSCONSVLtum Orficianum.

Ad successionem matris primo vocatur filius, quàm defunctæ mater, vel frater. S.

1. Imp. ALEXAND. A. Euangelo.

SI intestatæ mulieri consanguinei [d] existant, & mater & filia: ad solam filiam ex senatusconsulto Orficiano [e] hæreditas pertinet. PP. XV. Kalend. Feb. Fusco. II. & Dextro Coss.

Non numerus liberorum, sed hæreditatis adatio designat portiones. Bald. Vel sic: *Pro numero successionum diuiditur hæreditas matris, vel pro numero superstitum tempore mortis: & hæres non suus hæreditate vel adita non transmittit ad superiorem.* Salye.

11. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Metrodoræ.

NOn pro numero superstitum mortis matris tempore, sed succedentium, materna scinditur hæreditas. ¶ Quapropter si mater vestra te & vno fratre emancipatis, duobus autem alijs in patria positis potestate superstitibus diem functa est, & hi qui in potestate patris fuerãt, priusquàm maternam hæreditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti sunt: inter duos tãtum viriles non ambigitur factas portiones. [f] S. VII. Kalen. April. Sirmij. AA. Coss.

Ius ciuile non excluditur tempore, licet prætorium excludatur. Bald. Vel sic: *Matri intestatæ succedit filia citra agnitionem bonorum possessionis.* Salye.

111. Idem AA. & CC. Iulianæ.

MAtri intestato defunctæ secundum Orficianum senatusconsultum, citra bonorum [g] possessionem filia pro hærede gerẽdo, succedere non prohibetur. S. XII. Kalẽ. Nouẽb. AA. Coss.

AD SENATVS-
consultum Orficianum.

Matri succedes ô nate per Orficianum? Imidem portans ecotra Tertullianum.

SI intestatæ.] CASVS. Mulier filiam habẽs & martem, decessit ab intestato: quæ ei præferenda sit in ipsius successione. quæritur? Dicitur quod filia.

d *Consanguinei.* scilicet frattres.

e *Orficiano.* & idem est secundũ alia ciuilia iura: vt supra titu. ij. l. intestato. & l. si matre.

Versus.

NOn pro numero.] CASVS. Mulier quatuor habẽs filios duos emãcipatos: existẽtes in potestate decesserunt: ipsa mater

A decessit ab intestato. qualiter inter eos superstites facienda sit diuisio hæreditatis ipsius, quæritur? Respond. quod in vitiles.

f *Portiones.* sed quare non transmiserunt alij ad hæredes suos portiones suas, licet adhuc nõ esset adita hæreditas: vt §. de his qui ante aper. tab. l. j. quæ est contra? Solu. hic non erat posterTexte loi. Proem. tas. Vel hæ illam corrigit. Sed certe imò illa istam. Vel ibi loquitur de hæreditate aduenien te ex testamento, hic ab intestato. Sed certe secundum hoc isti essi nõ transmitterent hæreditatem, deberent transmittere ius deliberandi & adeundi: vt §. de iure deli. l. cum antiquioribus. Vel hic isti repudiauerunt hæreditatem antequàm decederent. aliàs etiam ad superiores transmitterent: vt §. tit. ij. l. apud hostes. & hoc placet.

MAtri.] CASVS. Mulier decedens ab intestato, filiam reliquit, quæ succedet, nec habet necesse petere bonorum possessionem. Viuia.

g *Citra bonorum possessionem.* vnde cognati cõpetit eis vt ff. vnde cog. l. §. fiqua. & vnde legitimi: vt ibidem. nam cum sit vt agnata tacta per Orficianum, vt legitima admitteatur: vt hic, & ff. vnde legi. l. ij. §. fin. & l. iiij. quod non est in alia cognata. vt citra bonorum possessionem admittatur: vt ff. vnde co. l. j. in prin.

QVotiens.] CASVS. Filius emancipatus, filios, patrem, & matrem habens, si ab intestato decedat, filius ipsius patri & matri præfertur. Viuianus.

h *Concedatur.* vt & §. co. l. j. in prin. & §. tit. ij. l. si matre. & l. intestato.

SI qua.] CASVS. Mulier illustris filios legitimos habens, & spurios; si ab intestato decedat, an spurij cum legitimis succedere possint, quæritur? Dicitur quod nõ. Si vero mulier aliqua tanquam concubina aliquos liberos susceperit, & decesserit: an ex illis legitimis succedere possint, quæritur? Respond. quod succedent. Lex quidem plana est.

i *Incertus.* meretrix ergo.

k *Citandum.* ar. in authen. quomodo opor. epilco. Nouella in princ. colla. j. & §. de nouissimo. & ff. vnde legi. l. ij. §. fin. & l. dedi. lib. tol. l. j.

l *Concubina.* etiam illustris.

1 *Cum legitimis.* ab intestato. Sed an contra testamentum agere non possunt, si nõ sunt instituti naturales? Forte non, secundũ quosdam. Sed videtur ꝙ sic: vt arg. ff. de inoffi. testa. l. si suspecta. §. j. Et nos.

Et nos. filium sputiũ succedere matri, sicut legitimũ: vt insti. eo. A §. nouissime. & de succes. cogna. §. vulgo. nisi sic illustris mater. vbi distingues, siut legitimi, vel nõ: vt hac. l. dicitur. Quid de incestuoso? Quidam dicunt idẽ. & authẽ. ex cõplexu. §. de incest. nupt. loquitur de hæreditate paterna, non materna. Sed verius dic, non succedere omnem illum qui de tali coitu est natus, qui plũ accusari: vt adulteri, incestũ, nefarij: vt in authen. quibus mod. natu. effi. sui. §. fin. colla. vij. si autem non ex tali succedit, vt dictum est, matri, non patri, cum habeat incertum. nam si habeat certum, pura naturalem non succederet nisi in duabus vncijs ab intestato non extantibus legitimis: aliàs in nihilum: vt in authent. quib. mo. nat. effi. sui. §. illicitus. ibi, si quis igitur habeus filios legitimos. col. vij.

a *Vidam.* Peperit. adita hæreditate.

b *Esse.* nunc respondet.

c *Ingenuum.* sic ergo nota post moram nasci ingenuum ex ancilla: vt hic: & §. de his qui. vt indi. l. cum Syllania. nũ. circa fin. ibi, partus liber &c. & infra de fideicommiss. lib. l. cum libertatem. & ff. de fideicommiss. lib. l. si quis togatus, &. ff. de statu homi. l. Heterennius.

d *Esse.* huius legis auctoritate. Item senatusconsulto Orficiano. & hoc subijcit, saluo iure. &c.

e *Venientibus.* sed nunquid alijs suis consanguineis poterunt succedere? Respond. non: vt infra de fertur. cog. §. j. Item quæro, quid in conceptis post mortem auũ maternæ? Videtur quod nepos non possit succedere ei: nec etiam fuit proximus cognatus aniæ, vel auo in cuius vita nondum fuerit animal: vt ff. vnde cogn. l. j. §. si quis. Placuit tamẽ eum admitti, naturali causa inspecta, per authent. de hære. ab intest. §. j. col. ix. & pro eo. ff. de gra. & adfi. l. si filium. §. si filio. Sed contra eum Placuit quòd prætor in bon. pos. vnde cog. inspiciebat naturalẽ consan. vt ff. vnde cog. l. j. in princip. &. §. ij. & tamen repellebat eum, vt dictum est.

Versus.

Matri succedes ô nate per Orficianum? Imidem portans ecotra Tertullianum.

QVidam ancillæ suæ per fideicommissum libertatem reliquit. eo autem à quo libertas relicta est, moram in libertate præstanda faciente, peperit [a] ancilla. & esse [b] [eum] quidem ingenuum [c] puerum, vel puellam, qui post moram nati sunt, omnes veteris iuris auctores cõsentiunt, dubitabatur autem inter eos si matri morienti posset succedere. ¶ Huiusmodi itaque dubitationem eorum decidentes, vlterius eam procedere non patimur: sed sancimus eandem matris progeniem hætedẽ ab intestato ei posse [d] existere, saluo iure legitimo ex auctoritate senatusconsulti Orficiani proli seruando: & tam matre ex senatusconsulto Tertulliano, quàm prole ex Orficiano senatusconsulto inuicem ad suas hæreditates venientibus. [e] Dat. Kalen. Octob. Constantinop. Lãpadio & Oreste. VV. CC. Coss.

TITVLVS LVII.
DE LEGITIMIS HAEredibus.

Titulo consanguinitatis vel cognationis ita succedis sorori, etiam dotata, sicut frater. Bal.

1. Imp. ALEXANDER. A. Cassio & Hermionæ.

IN successione quę titulo consangũitatis, vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine cõpetit, tã frattres, quã sorores pari iure esse, licet nõ ex eadẽ matre suscepti sunt, ius certum est. Nec huic derogatur, quòd amitas vestras [g] ab auo vestro dotatas [h] fuisse proponitis. PP. Non. Maij, & Maximo. II. & Æliano Coss.

Postquàm filius repudiauit hæreditatem paternam, potest extraneum sibi vincere patre delatam adire, & separationem bonorum petere. Salyceius.

11. Imp. GORDIANVS A. Tarianæ & alijs.

SI eius quæ vos hæredes instituit, patri hæreditatem [i] non quæsistis, posteaque mortuo patre, ac repudiata eius hæreditate, defuncte successionem agnouisti: ea quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerunt, præses prouinciæ non ignorabit. [k] PP. VI. Id. April. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Soror fratris filio anteferetur ciuili ac prætorio iure ex gradus prioritate. Bald.

111. Imp. DECIVS A. Asclepiodotæ.

CONsanguinitatis [l] iure & fœminas ad intestatorum successionem admitti [m] posse, explorati iuris est. Proinde cùm fratris tui intestato mortui ad te [n] consanguinitatis iure hæreditas pertineat: nulla ratione alterius fratris tui filij ad eandem successionem adspirare desiderant. nam & cessante iure agnationis in persona omnium, [o] prætorij iuris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obrines, hæreditas pertinet, quã ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. [p] PP. II. Non. Decemb. Decio A. & Grato Coss.

IN AVTHENT. de
hære. ab intesta. ve. §. reliquum. col. ix. consti. i. & vt fra. fi. §. j. colla. ix. consti. vij.

Vbi non subsistunt descendentes, vel ascendentes, frateres & sorores vtrinque coniuncti, & eorum qui ex his præmortui sunt filij, reliquis agnatis & cognatis omnibus præferuntur: qui frattrum filij vocantur in stirpes. hoc dicit vsque ad. §. & cum proximis. Vbi autem dicit quod vocantur cum ascendentibus in gradu proximitatis vsque ibi, & quidem. Vbi autem dicit quod filius fratris vtrinque coniunctus præfertur fratribus & sororibus coniunctis ex vno latere tantũ.

Consanguinitatis.] CASVS. Primo ponit regulã, quod certũ est quod fœminæ iure agnationis admittuntur ad successionem intestatorũ fratrum. Secundo ponit casum sic: Berta habuit duos frattres. decessit vnus relictis filijs: & decessit alter sine hærede, quæritur quis debeat præferrum successione istius fratris qui decessit sine hætede: vtrum Berta soror: an filij alterius frattris, qui sunt nepotes Bertæ? Respond. quod Berta, cum sit in secũdo gradu, at frattris defuncti nepotes sunt in tertio: & soror præfertur nepotibus, sed contra per authen cessante &c.

l *Consanguinitatis.* id est agnationis.

m *Admitti posse.* de iure ciuili.

n *Ad te.* sororem, quæ es agnata nihilominus & cognata.

o *Omnium.* quia erant hi nati ex eadem matre tantum.

p *Constituti sunt.* hodie contra & ideo lege hic authent. cessante. quæ est de hære. ab intesta. §. reliquum. & in authen. vt fra. fi. §. j. col. ix.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a CEssante. *Quæ sola.* hic versus, & eius quæ &c. nō est in corpore in §. si igitur defunctus neque. & planius legitur sine eo. Vel dic, cessante: quia nō habebat filios. & cessante, repete. i. repudiāte linea ascendentiū, quæ sit sola, id est sine liberis defuncti, verbū ergo semel positū, & iterū subauditum, diuersos sensus habet: vt hic, & ff. de peti. hæredit. l. nec vllam. §. omnibus.

Filij eorum b In stirpes. hoc, cum *fratrum, ex succedunt in stirpes, vel capita.* succedunt cum patruis. si autem nō sint patrui, sed soli filij duorum fratrum, in capita succedunt, secundum Azo. vt in corp. e. authent. §. si autem defuncto. ex eadem tamen authent. in. §. si vero neque fratres. videntur etiā tunc vocati in stirpes: quia ita dicit, neque filios fratrum &c. vnde videtur quod illi vocarentur in stirpes, si superessent &c. ADDITIO. Istam secundam opinionem tenet Bart. & communiter doctо. hic, & idem Bart. in corpore huius authent. & latius in l. post consanguineos. §. hæreditas. ff. de suis & legiti. & latissime in consilio suo clxxiij. incipiente, super hæreditate dominæ Nolæ. Et intellige eam secundum eundem Bart. in d. §. hæreditas, quando tractatur de successione alicuius ex patruis vel auunculis. si verò tractatur de successione aliorum, tunc succedūt in capita: vt d. §. si neque fratres. in authent. de hære. ab intesta. ve. colla. ix.

c *Quæ persona.* scilicet fratres vtriusque coniuncti. Vel die, id est filij fratrum.

d *Proximis gradū.* hoc scilicet quod fratrum filij succedant cum ascendentibus, non est ex hoc corpo. de hæred. ab intesta. §. si autem cum fratrib⁹. sed ex illo, vt fra. fi. § j.

e POst *fratres. Vno latere.* vt si vnus est consanguineus, alter vterinus, ambo admittuntur in bonis à defuncto acquisitis. & hoc dicit.

f *Filij eorum.* si tamen relinquat aliquis fratres quosdam consanguineos tātum, & quosdam vterinos tātum, in rebus maternis præferuntur vterini: in rebus paternis præferuntur cō sanguinei: vt j. co. l. de emancipatis. Si verò relinquat quosdā ex eodē patre & matre, & alios ex patre tantū, & alios ex matre tantū, etiā in rebus paternis præferuntur fratres eiusdem matrimonij. i. vtriusq; coniuncti: & idē in matre. Pone, si quosdā ex patre & matre, & alios ex matre tantū relinquit; & *Fratres consanguinei tā tū & pteriti tantū quæ liter succedunt.*

vnde non feruatur gradus: sed qualitas conditionis forteom & duplæ sequa duæ rationes vnt cum vnam. Baldus.

CEssante successione lineæ descēdentis, & ei⁹ quæ sola[a] sit ascendentis, vocantur primo fratres, fratrisque præmortui filij in stirpes. [b] ¶ Dico autem de fratre, eiusque fratris filiis, qui ex vtroque parente contingunt eum de cuius hæreditate nunc agitur, quæ personæ[c] veniunt & sine defunctæ nunc personæ parentibus, & cum proximis[d] gradu ascendentibus. ¶ Et quidem prædicti fratris filius, & si tertio gradu sit, præfertur fratribus defuncti qui ex vno tantum parēte cognati sunt. In hac successione omnis differentia sexus & emancipationis cessat.

IN AVTHENT. de hæredi. ab intest. §. his autē non. & §. illud. coll. ix. constitu. j.

Deficientibus ascendentibus & descendentibus & fratribus vtrinque coniunctis & eorum filiis, veniunt fratres ex vtroque parente coniuncti, & eorum filii: qui filii excludunt patruos & auunculos defuncti. Salyc.

C 1 POst fratres autem ex vtroq; parente & eorum filios admittuntur ex vno latere[e] fratres, sororésve: cum quibus & filii eorum, [f] si quiex eis iam decesserint. ¶ Hi autem fratrum filii cū pares sint defuncti fratrib⁹, præferuntur proculdubio eiusdē defūcti patruis, & aliis similib⁹: & in his successionibus omnino cessat sexus & agnationis ratio.

IN AVTHENT. de hære. ab intesta. venien. §. si vero neque. colla. ix. constitutio. j.

Vltra fratres & filios fratrum vocantur gradatim proximiores in capita, & non in stirpes. Salyc.

D 2 POst fratres, fratrumque filios[h] vocātur quicūq; gradu sunt proximiores: vt pares in gradū pariter admittantur sublata differētia masculorū & fœminarū. Sola nāque cognatio spectatur[i] in talibus. Fiet autem diuisio in capita, & non in stirpes.

Nihil & innatādum. æquiparantur. Bald. Vel sic: Citra bonorū possessionē de iure ciuili potest adiri hereditas consobrini. h. d. Vel sic: Hæreditas agnationis iure delata, potest à lēri de iure ciuili

queratur de bonis maternis: vt j. cōia de suc. l. fi. & anth. itaque.

g *Semitibus.* scilicet auunculis, & materteris, & amitis, nisi enim pares essent fratribus defuncti, non præferentur patruis, cū sint in eodem gradu cum eis: vt in ea. authen. §. illud.

h POst *fratres. Vtrius.* & filiorum filios, *sine agnitione bono. possessionis. Salyc.* secundum Joan.

i *Spectatur.* quære hic quod diximus ff. de suis & legiti. hæred. authen. in successione. Accur.

Si autem.] CASVS. Sobrinus est filius filij patrui mei. Pone ergo sic casum: Propior sobrinus meus decessit nullo facto testamento, vel facto antequām haberet quatuordecim annos, & sic non valuit. dicit quod bona eius iure agnationis ad me pertinent, etiam nulla bonorum possessione petita.

k *Nepos.* qui erat tibi propior sobrinus: vt infra. de gra. cog. §. quinto. & idem si patruelis esset: vt §. qui testamentaface. posf. li frater.

Ab intestati.] CASVS. Pone, Berta ex primo matrio habuit vnum filium: postea secundum accepit; & ex eo secundo filios duos habuit, pone me & Titiū, dicit ergo Titius decedat, quod ego potior sum in successione Titij, quām frater eius ex matre tātū cōiunctus, qui est natus ex primo matrio.

l *Proximitatis.* id est cognationis: vt j. l. patruo. sed hodie contra per authen. post fratres. j. modo lectam.

Defuncti.] CASVS. Pone, frater meus decessit relictis pluribus hæredibus. fac libens. hæredes repudiauerunt hæreditatē, dicit quod hæreditas fratris mei pertinet ad me iure agnationis, quia sum frater eodem patre.

Patruo.] CASVS. Patruus est frater patris: matertera est soror matris. Pone ergo sic casum: Decessit ab intestato relicto patruo, & matertera, dicit quod patruus præfertur materteræ meæ in successione mea. & hoc de iure veteri: sed secus est per authen. defuncto. ff. ad Tertul.

m *Patruo.* & hæc corrigitur per authent. post fratres. j.

n *Intestati*, scilicet filij fratris.

o SI *his. Beneficium.* quo fingitur mortuus ante horam capitis. & sic in libertate: vt ff. de testa. l. lege Cornelia.

P IN *successione. Quām amam.* quia auia cognata, soror aguara est. vt l. patruo. supra eodem. lex tamen alia videtur aperte præferre

præferre fratrem etiam vterinum: vt. j. de bo. quæ lib. l. quæcunque. sed respon. vt tibi dixit Io. Item hæc hodie corrigitur per authen. defuncto. quæ est supra ad Tertul.

Cum.] CASVS. Dicit q̄ omnes illi qui succederent pupillo ab intestato, si decederet: si non petant tutorem dari mortuo patre pupilli: si mortuantur postea pupillus, quod ei non succedūt. Idem est si ei pupillo substituti fuissent.

a *Moriatur.* secus si fabius pubes moritur: vt supra ad Tertul. l. matres. Et est ratio: quia eo tempore quo deliquit, vel in id tantum in quo deliquit, debet *Accurs. non.* punitri non in alio. arg. l. de pe. l. sanctimus. sed & hoc fallit in casibus quos dixi supra ad Tertul. l. omnem. Sed contra huic. l. ff. qui pe. tu. l. final. & si vero maritus. sed forte illud in singulari fideicommisso. quod non admittit: vel corrigitur per istam. ADDITIO. Tu dices, quia hic loquitur in substitutione directa per quam pupillo succeditur: qua merito privatur qui tutorem ei non petit. ar. l. fina. in. §. fi. vero maritus. loquitur in substitutione fideicommissaria, per quā succeditur defuncto: quia nō privatur: vt ibi. *Deliquam.* sed existimo ex eo admittitur secundum. fisco excluso: vt dicit Tertul. ij §. fi.

Si abs.] CASVS. Olim per emancipationem legitima iura extinguebantur: nisi fierent emancipatio cum vetera fiducia. hodie contracta fiducia, sine contracta fiducia, sine pactum: vt inferius. de legi. agna. fac. §. vlt. pone ergo quod pater emancipauit, & postea impetrato rescripto a principe, vt legitima iura per emancipationem non extinguerentur: dicit tali impetrationē facta, quod pater potest filio succedere, & econuerso filius etiā agnatis suis iure etiam agnationis: & econuerso. & hoc dicit.

Cautionem. quam habet infra de emanci. l. iubemus.

Patrem. à principe.

Intestata. hodie intestata remanent, etiam si non fit specialiter petitum. de legi. instit. de. §. de leg. Agn. &c. j. l. vlt. & §. fi. & §. de leg. Cor. fur. l. ne lucrū.

Si mater.] CASVS. Hunc casum pone in scholari qui cōtrahit cum quinquagenaria, postquam recessit pro sapiētia. & ex ea habuit filium: quærebatur vtrum esset legitimus filius, & possit patri succedere? Respō. quod sic. licet sit mirabilis partus, à natura tamen est concessus, licet raro eueniat: nihilominus ta men est à lege concessum tale matrimonium.

f *Nostra lege.* vt supra de nupt. l. sancimus. ij. Et est arg. cōtra ff. de legi. & senatusconsul. l. nam ad ea.

DE *emancipatis.* CASVS. Quatuor erant filij emancipati, & vnus decessit. dicit q̄ pater habebit vsumfructum in bonis emancipati mortui, & alij tres habebunt proprietatē. sine diuersi. excipiuntur res maternæ: quia illæ res venient tantum fratribus & sororibus einsdē matris, si sunt. si autem non sunt, alij fratres in aliis rebus admittuntur.

g *Seruare.* scilicet inter se quo ad tutelam: vt supra de legit. tut. l. iiij.

h *Aliarūque.* puta ex maritali lucro, de quibus iā à nobis lex &c. quam habes infra communia de suc. l. fi.

i *In totum.* imò videtur in medio esse: vt supra ad Tertul. l. fin. §. si autem defuncta. Solu. hic contracta fiducia emancipauit, ibi non. hoc non valet: quia hodie semper contracta fiducia videtur emancipare: vt diximus supra eodem. l. si ab eo. Alij dicunt quod hic per principem emancipauit: ibi coram alio iudice. hoc non valet: quia hic dicit, sine alio legitimo modo. Tertij, quod ibi superat mater, hic non. nec hoc valet: quia magis deberet esse contrarium. Die ergo illam corrigi per istam. nam & hæc est Iustiniani. Accur. *Emancipatio hodie videtur sem per cōtracta fiducia fieri.*

k *Votum.* Not. votum patris: vt. ff. vnde libe. l. fr ipto. in fin. & de bo. dam. l. cum ratio.

l *Exproprer.* id est ob hanc causam.

m *Fratribus.* circa tutelam: vt dixi in principio. per. l. supra de legit. tut. l. iiij.

n *Exceptis.* de hoc plene dices infra, communia de succes. in authen. itaque. Item nota quod hæc lex corrigitur per authen. defuncto sine liberis supra, ad Tertul.

n *Exceptis.* dixi vocari omnes fratres: excipe in bonis quæ habebat emancipatus à matre, in quibus præferuntur vterini.

o *Fratres.* scilicet tales vterini.

num à morte testatoris numerandum, tutorem non petierint: priuantur eius successione, si moriatur in pupillari ætate. Salyc.

x. Imp. THEODOS. & VALEN. Aurel Florentinum. P.P.

SCiant qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto eius patre, tutorem ei secundum legem non petierint intra annum, omnem eis, siue ab intestato, siue iure substitutionis, successionem eius (si impubes moritur[a]) deneganda[b] esse. B D. V. Id. Iul. Constātinop. Theodosio. A. XVII. & Festo. Coss.

Rescriptum principis reseruans emancipatis iura agnationis. siue ius succedendi, intelligitur reseruare eam actionē quām possunt. h. d. & no. Salyc.

xi. Imp. ANASTASIVS. A. Constantino præfecto prætor.

SI ab eo qui ex sacro rescripto secundum nostram constitutionem[c] fieri postulauerit emancipationem liberorum, petitū[d] fit, quatenus ei qui emancipandus emancipandáve est, minimè legitima iura per emancipationem extinguantur: eadem iura tam emancipato vel emancipatæ contra personas alias hoc modo sibi coniunctas, quām aliis itidem contra eum vel eam in hæreditatibus, vel in successionibus, & tutelis, necnon cæteris seruentur, intacta:[e] collationibus tamē ab his secundum ea quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emerserit, vtpote peracta emancipatione faciendis. D. XV. Kal. Aug. Probo & Auieno. Iun. Coss.

Partus natus ex mulliere etiam quinquagenaria est legitimus, & ideo ad successionem admitti tur. Salyc.

xii. Imp. IVSTINIANVS A. D Ioanni. præfe. prætorio.

SI maior quinquagenaria partum ediderit, si debet huiusmodi soboles suo patri succedere, * & hereditatem eius nancisci, à Cæsariana aduocatione interrogati sumus. ¶ Et sancimus, licet mirabilis huiusmodi partus intueniatur, & raro contingat: nihil tamen eorum quæ probabiliter à natura nosciuntur esse producta, respui: sed omne ius quod ex quacunque lege liberis præstitum * est, hoc merum at-

Si filius emancipatus per sacrum rescriptum decesserit superstitibus patre & fratribus, pater eius hæreditatis habet vsumfructum, fratres verò proprietatem, exceptis bonis maternis, in quibus vterini præferuntur aliis fratribus. Salycetus.

xiii. Idem A. Ioanni P. P.

DE emancipatis filiis, qui ex sacro rescripto patribus impertito hoc à suis genitoribs meruerunt, dubitatum est. Cum enim Anastasiana lex iura fratribus legitima noscitur seruare: & si quis ex his sine testamentō & liberis decesserit, vtrūmne ad fratrem vel sororem eius successio deuoluatur, an ad superstitem patrem, dubitabatur. huiusmodi dubitationem cōpendioso respōso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus ad similitudinem maternarū rerum aliarumq;[h] de quibus iā à nobis lex posita est, etiā huiusmodi hereditatem iure quidem dominij ad fratres vel sorores in totū[i] peruenire, vsumfructum aūt eius patri totū, siue priorē totum seruauerit, siue ad secundas migrauerit nuptias, acquiri: siue per sacrum oraculum emācipatio ꝓcedat, siue alio legitimo modo à sacris paternis fuerint absoluti. ¶ Cum enim & pater vtitur vsufructu, & votū[k] eius est ad alios filios suas res peruenire: eapropter[l] cum ex lege Anastasiana in alium articulū fratribus[m] prospectum est, nunc à nobis in hac specie plenius eis subuenitur: vt patet habeat vsumfructum, fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum: exceptis[n] maternis rebus, in quibus, si ex eadē matre fratres[o] vel sorores sint, eos

bat emancipatus à matre, in quibus præferuntur vterini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Solos.* quasi dicat, non consanguineos tantum.
b *Supersint.* scilicet tales vterini.
c *Rerum.* non maternarum.

LEge *duodecim tabularum*.] CASVS. Et cum olim deferebatur successio agnatorũ vniformiter tam masculis, quàm fœminis agnatis, nulla circa successionem inter masculos & fœminas differentia introducta: vtputa si fratris tui, vel patrui filia decederet, vel amita tua scilicet decederet, & ad te ipsarum hæreditas, & tua ad ipsas, situ decederes, ex lege duodecim tabularum pertinebat, media vero iuris prudentia hanc æqualitatẽ ad inæqualitatis vitium deduxit. hoc est, vt masculi, tã masculis quàm fœminis agnatis, salua tamen gradus prærogatiua succedant. fœminæ verò sorores tantum ad agnatorum seu agnararum successionem admitterentur. Imperator vero Iustinianus hoc corrigit, primæuum statum legis. vij. tabu. approbans, & adijcit, vt ad legitimam successionem agnatorum, tam consanguineæ, quàm vterinæ sororis filia vocetur: ita etiam vt soror tam vterina, quàm consanguinea non superfit: vt tunc non in stirpes, sed in capita hæreditas diuidatur. & hæc duo vltima hodie corriguntur per authenti. de hæred. quæ ab intesta. &c. §. reliquum est. & authen. vt fratrum filij. §. j. in fine vero dicit, vt in cæteris successionibus antiquum ius obseruetur in tactum.

d Lege *duodecim tabularum*. Olim agnata vel agnatus per legem duodecim tabularum vocabatur, secundo tempore non nisi filia, vel soror agnata: quod duabus rationibus remouet. vna: quia si admitteretur filius fratris, ergo & ipsa filia fratris, & si patruus, ergo & amita. Secunda, cùm agnati succedunt ei, ergo & ipsa eis. Vltimo filios sororis consanguineæ, & vterinæ, licet cognati sint, inter agnatos ponit.
e *In liberis* agnatorum.

solos[a] vocari oportet. ¶ Sin autem non supersint, [b] tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, vt sic apertissimus in omnibus tractatus, & nõ per differentiam personarum vel rerum [c] vacillare noscatur. Dat. Kalend. Nouembr. Constantinopo. post consulatum Lampadij & Oresti. VV. CC. anno secundo.

Fœmina iure agnationis pariter vt masculi admittuntur, sublato quodam iure contrarium disponente post legem. xij. tabularum. Et filij sororis consanguineæ, vel vterinæ, cum de hæreditate patrui vel auunculi tractatur, & tunc nec frater nec soror defuncti supersunt, iura agnationis consequuntur: & successio inter istos fratrum diuiditur in capita. hoc dicit. & primo commendat legem. xij. tabularum vsque ibi, Sed posteritas. ibi sequit & vicuperat medium iuris prudentium vsque ibi, Huiusmodi. ibi tertio probat statutum nouum, reducendo nos ad ius antiquum: & rationes annectit vsque ibi, In his igitur. ibi quarto vnum gradum agnationis addit cognationi, procedendo in dispositione sui noui statuti: vsque ibi, Cæteris. ibi confirmat alias successiones in statuto nouo non comprehensas, vsque ibi, Si qui. vbi vltimo dicit hanc. l. locum habere in futuris casibus vsque ad finem. Salycetus.

XIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

LEge duodecim tabularum [d] bene humano generi prospectum est, quæ vnam consonantiam tam in maribus, quàm in fœminis legitimis, & in eorũ successionibus, necnon & in liberis [e] obseruandam esse existimauit: nullo discrimine in successionibus habito, cùm natura vtrunq; corpus ediderit, vt maneat suis vicibus immortale, & alterum [f] alterius auxilio egeat, & vno semoto, & alterum corrumpatur. Sed posteritas [g] dum nimia vtitur subtilitate, non pia induxit differẽtiam, sicut Iulius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissimè docuit. ¶ Cui enim ferẽdum est, ab intestato successionibus [h] suas quidem filias admittere similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum germanas [i] iure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogatiuam, [k] deinceps autẽ legitimas [l] fœminarum personas, si iura cõsanguinitatis [m] nõ possident, à successione legitima repelli, cum maribus eadem successio pateat? ¶ Quare enim

A patris soror non ad successionem filij fratris sui vnà cum masculis vocatur, sed aliud ius inamitis, aliud in patruis obseruatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patrui vocatur, germana autem eius ab eadem successione recluditur? ¶ Huiusmodi [n] itaque legis antiquæ reuerẽtiam & nos anteponi nouitati legis censemus: & sancimus omnes legitimas personas (id est per virilem sexum descendentes) siue masculini, siue fœminini generis sint, simili modo ad iura
B legitimæ successionis ab intesta toẽ vocari secundum gradus sui prærogatiuam: non ideo excludendas, quia, consanguinitatis iura secundum germanæ obseruationem non habeant ¶ Cum enim vnius sanguinis iura remaneant per virilem sexum incorrupta: quare naturam offendimus, & legitimo iuri derogam[o]? cum & aliam maximã iniuriam res in se continet, pleriſq; quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim & ad ipsarũ mulierum successionem masculi iure
C agnationis vocantur: quis patiatur earum quidem hæreditatem ad eos legitimo iure deferri, ipsas verò nec inuicem sibi, nec masculis eodem iure posse succedere, sed propter hoc solum puniri, quod fœminæ natæ sunt, & paterno vitio (si hoc vitium est [o]) prolem innocentem grauari? ¶ In his igitur calibus legem duodecim tabularum sequentes, & nouum ius nouissimo iure corrigentes, etiam vnum gradum pietatis intuitu transferri à iure cognationis in legitimam volumus successionem: vt non solum fratris filius & filia (secun
D dum quod iam definiuimus) ad successionem patrui sui vocentur, sed etiam germanæ consanguineæ, vel sororis vterinæ [p] filius & filia soli, & non deinceps personæ vnà cum his ad iura auunculi sui perueniant: & mortuo eo [q] qui patruus quidem est fratris sui filiis, auunculus autem sororis suæ soboli, simili modo ex vtroque latere succedant, tanquam si omnes legitimo iure veniant: scilicet vbi frater & soror superstites non sunt. ¶ His etenim personis præcedentibus, & hæreditatem admittentibus, cæteri gradus remaneãt penitus semoti. ¶ Illo procul dubio obseruando, vt successio non in stirpes, sed in capita [r] diuidatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: cæteris omnibus successionibus secundum ius vsque ad præsens tempus obseruatum in suo statu manentibus,

Si qui

f *Et alterum.* scilicet corpus.
g *Posteritas*, id est media iuris prudentia, & habes hæc omnia insti. de legi. agna. suc. §. caterum. vsq; ad. §. si plures.
h *Successionibus.* subaudi, existentibus alijs ex testamento.
i *Germanas.* id est sorores ex eodẽ tantum patre natas: nã hę proprie dicuntur germanæ.
k *Prærogatiuam.* in successione patris defuncti.
l *Legitimas.* i. agnatas. † *id est* m *Consanguinitatis.* id est sororitatis: vt sic dicam.
n *Huiusmodi legis.* l. duodecim tabularum.
o *Vitium est.* id est si ab aliquo vitium dicatur. sic. §. de inofficio. testa. l. si mater. Item nota non esse pœnam, vbi delictum non est: vt. j. de pœnis. l. sancimus.
p *Vterina.* quam constat vt agnatam vocari vt. j. l. proxi. §. sed nec.
q *Eo.* hoc posset referri ad patruum: & sic ad inferiora. vel ad nepotem: & sic ad superiora.
r *Sed in capita.* hodie in stirpes: vt. §. e. authen. post fratres. j. & dixi infra. de leg. agna. suc. §. hoc etiam.

MEminimus.] CASVS. In principio huius. l. vsque ad. §. cũ igitur. repetit quod dictum erat. §. l. proxi. in. §. huius. &. §. in his igitur. videlicet de mutua successione agnatorum inter se, & vno gradu cognationis. deinde adiicit & sicut filij emancipati olim vocabãtur tãquam sui ad patris successionẽ: ita hodie fratres & sorores tam sui quàm emancipati, & tam consanguinei quàm vterini mutuo sibi succedant adiecto etiam vnico gradu cognationis, ad

hoc, est hoc vt filij fratrum tam suorum, quã emãcipatorum, & tam consanguineorũ, quàm vterinorum, patruis & auunculis, amitis & matertertis, & viceuersa succedant: quod tũc erit, quando eos in anteriori gradu nemo præcedit: & isti quidem non in stirpes, sed in capita succedent. In aliis autem successionibus cognationis, ius antiquum obseruetur. & licet ad emolumentum vocantur successionum: ità oneri tutelarum mutuo videlicet masculi subiiciantur. & hãc quidem constitutio locum habet in futuris, non autem in præteritis. Vi.

s *Constitutionem.* vt. §. hptoxi. & breuiter cõmemorat eam hic.
t *Institutionibus.* vt in fine. de legi. agna. suc. §. caterum. vsque ad. §. si plures.
u *Manifestum est.* vt instituit. de hęre. quæ ab intest. §. emancipati.
d *Hoc.* vt frater fratri succedat.
e *Iusta incrementa.* dixerat enim illa tantum de iure tutelarum: vt. §. de legi. tu. l. iij. vt saltem sit eis. quod non placet quod de illa facit mentionem hic: sed de quadam Græca, qua dicebatur cum succedere cum illis qui remanserant in potestate quadam deminutione. sed eorum filios nullo modo: vt instituta de suc. agna. §. primo. hic autem non corrigit de filia filii emancipati, sed hoc dicitur infra proximo. §.
f *Secundo gradu.* nam fratres & sorores in secundo gradu sunt: vt insti. de gra. §. secundo gradu.
g *Et filijs fratrum.* hi enim in tertio gradu sunt vt insti. de grad. §. tertio gradu.
h *Taxationibus.* non vltra: vt infra. §. cæteris. Accursius.
i *Ex legitima.* id est inter agnatos.
k *Successores.* vt supra l. proxi. circa fin.
l *Succedent.* quasi per quoddam successorium edictum.
m *In capita.* hodie in stirpes: vt. §. authẽ. post fratres. j. secundũ Ioan. sed aliàs contra: vt & habes instit. de leg. ag.

¶ Si qui aũt casus iã euenerunt: secundum quod pristina iura volebãt, eorum fiat distributio. D. V. Kal. Decẽb. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Primo exordiendo ponit effectum constitutionis precedentis vsque ibi, Cum igitur. ibi secundo statuit filium emancipatis pariter succedere cũ suis tam patri, quàm fratribus & sororibus: vsque ibi, Sed nec fratrem. ibi tertio statuit fratres vterinos admitti ad successionem fratris: & cum fratribus defunctis admittuntur filij fratrum emancipatorum, & etiam filij fratris vterini. vel sororis vterinæ. vsque ibi, Quas aũt. ibi quarto disponit quod qui vocantur ad successionem, vocantur ad tutelam. Salyc.

XV. Idem. A. Ioanni præfe. prætorio.

MEminimus antea diuinam nos promulgasse constitutionẽ [a], per quã ad vestigia legis duodecim tabularum totã progeniẽ ex legitima sobole descendentẽ, siue masculinã, siue fœminina, legitimo iure hæreditatem adipisci sanximus: vt quẽadmodũ ipsis à legitimis personis succeditur, ita & ipsæ legitimarum personarum amplectarẽtur successionẽ. ¶ In qua cõstitutione vnũ gradum ex cognatis in ius legitimum reduximus, id est germanę cõsanguineę filios & filias, & sororis vterinæ filios ac filias.
C ¶ Quam constitutionem in suo robore permanere censemus, cũ & in nostris institutionibus [b] tenor eius à nobis relatus [c] est. ¶ Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex prætoria iurisdictione frugi inuentum est, & hoc cum perfectissima definitione disposito, nostras leges ampliari. ¶ Cũ igitur prętorem filiũ emancipatum, licet subtili iure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine vlla deminutione vocare manifestum [c] est: non eodem
D autem iure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filij eius iure legitimo suis patruis succedebant: necessarium duximus hoc [d] primũ corrigere, & legem Anastasianã iusto incremento [e] perfectam ostendere: vt emancipati filius & filia, non solum in paternis bonis ad suorum similitudinem succedant, sed etiam in fratrum vel sororum suarum successione (siue omnes sui, siue omnes emancipati sint, siue mixti) æquo iure inuicem sibi succedant, & nõ secundum legem Anastasianam parte aliqua deminuta. Et hæc quidẽ de filiis emancipatis sanci

A re bellissimum nobis visum est. ¶ Sed nec fratrem vel sororẽ vterinos cõcedimus in cognationis loco relinqui. Cum enim tã proximo gradu sunt: meritò eos sine vlla differentia, tanquam si cõsanguinei fuerant, cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: vt secundo gradu constituti, & legitima successione digni reperti, alijs omnib[o] qui sunt vlteriores gradus, licet legitimi sint, præcellant. Et hæc quidẽ de secundi gradus [f] successione satis abundẽque à nobis cũ summa vtilitate disposita sunt.
¶ Cum autẽ tertio gradui ex trãsuersa linea fuerit locus, vbi patruis & filiis fratrum [g] & sororum locum antiquitas dedicauit: vnà cum illis tam emancipati fratris, [g] quã emancipatæ sororis filium tantummodo [n] & filiã, siue emancipatos, siue suos partibus suis constitutos, & neminẽ alium vlterius: necnõ fratris vterini & sororis germanæ×, vel vterinæ filium & filiam tantummodo ex legitima [i] linea inuicẽ vocari centemus, sicut iam sanxim[o] [k]: vt oẽs qui vel ab antiquo iure, vel à nostra liberalitate in legitimorum quidẽ positi sunt prærogatiua, & eodẽ tertio gradu sunt, simili iure vocentur. ¶ Successionis videlicet iure & in hac parte seruando: vt si qui ex secundo gradu
D vocari renũciauerint hęreditati, & noluerint eam adire, nullusque alius sit in secundo gradu, qui succedere potest, & vult: tunc hi, quos præsenti lege enumeratiuimus ex tertio gradu, in locum recusantium succedãt. [l] ¶ Illo etiam obseruando, vt successio non in stirpes, sed in capita [m] diuidatur: cæteris omnibus successionibus [n] secundum ius vsque ad præsens tempus obseruatum procedẽtibus, & nullo ex cognatis supra memoratos gradus ad iuris agnatitij formã redigẽdo, sed suum ordinem suamque proximitatem retinente [o] incorruptã. ¶ Quas autem personas ex iure cognationis in legitimas successiones transtuleximus, eas etiã tutelæ grauamini vicissim supponimus, scilicet si masculi sint, & perfecta ætatis, secũdum nostræ cõstitutionis [p] tenorẽ: vt nõ solum lucrum sentiant, sed etiã grauamini subiugentur. ¶ Si qui aũtẽ casus iam euenerunt, & per iudiciale sententiam, vel amicabilem transactionem sopiti sunt, nullam sentiant ex hac lege retractationem. Dat. Idibus Octob. Constantinop. DN. Iustiniano. A. PP. IIII. & Paulino. V. C. Coss.

TITVLVS LVIII.
COMMVNIA DE SVCCESSIONIBVS.
Ad successionem fratris emancipati pariter vocatur frater emancipatus cum sorore in potestate existente. Salycetus.

I. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Varanię.

SCire debuisti fratre emancipato potiorem eam [q] quæ in familia mansit, in alteri us emancipati bonis non haberi: sed eos pariter, [r] si solẽniter [s] petierint bonorum

a *Solos.* quasi dicat, non consanguineos tantum.
b *Supersint.* scilicet tales vterini.
c *Rerum.* non maternarum.

LEge *duodecim tabularum*.] CASVS. Et cum olim deferebatur successio agnatorũ vniformiter tam masculis, quàm fœminis agnatis, nulla circa successionem inter masculos & fœminas differentia introducta: vtputa si fratris tui, vel patrui filia decederet, vel amita tua scilicet decederet, & ad te ipsarum hæreditas, & tua ad ipsas, situ decederes, ex lege duodecim tabularum pertinebat, media vero iuris prudentia hanc æqualitatẽ ad inæqualitatis vitium deduxit. hoc est, vt masculi, tã masculis quàm fœminis agnatis, salua tamen gradus prærogatiua succedant. fœminæ verò sorores tantum ad agnatorum seu agnararum successionem admitterentur. Imperator vero Iustinianus hoc corrigit, primæuum statum legis. vij. tabu. approbans, & adijcit, vt ad legitimam successionem agnatorum, tam consanguineæ, quàm vterinæ sororis filia vocetur: ita etiam vt soror tam vterina, quàm consanguinea non superfit: vt tunc non in stirpes, sed in capita hæreditas diuidatur. & hæc duo vltima hodie corriguntur per authenti. de hæred. quæ ab intesta. &c. §. reliquum est. & authen. vt fratrum filij. §. j. in fine vero dicit, vt in cæteris successionibus antiquum ius obseruetur in tactum.

d *Lege duodecim tabularum*. Olim agnata vel agnatus per legem duodecim tabularum vocabatur, secundo tempore non nisi filia, vel soror agnata: quod duabus rationibus remouet. vna: quia si admitteretur filius fratris, ergo & ipsa filia fratris, & si patruus, ergo & amita. Secunda, cùm agnati succedunt ei, ergo & ipsa eis. Vltimo filios sororis consanguineæ, & vterinæ, licet cognati sint, inter agnatos ponit.
e *In liberis* agnatorum.

solos[a] vocari oportet. ¶ Sin autem non supersint, [b] tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, vt sic apertissimus in omnibus tractatus, & nõ per differentiam personarum vel rerum [c] vacillare noscatur. Dat. Kalend. Nouembr. Constantinopo. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

Fœmina iure agnationis pariter vt masculi admittuntur, sublato quodam iure contrarium disponente post legem. xij. tabularum. Et filij sororis consanguineæ, vel vterinæ, cum de hæreditate patrui vel auunculi tractatur, & tunc nec frater nec soror defuncti supersunt, iura agnationis consequuntur: & successio inter istos fratrum diuiditur in capita. hoc dicit. & primo commendat legem. xij. tabularum vsque ibi, Sed posteritas. ibi arguit & vituperat medium iuris prudentium vsque ibi, Huiusmodi. ibi tertio probat statutum nouum, reducendo nos ad ius antiquum: & rationes annectit vsque ibi, In his igitur. ibi quarto vnum gradum agnationis addit cognationi, procedendo in dispositione sui noui statuti: vsque ibi, Cæteris. ibi confirmat alias successiones in statuto nouo non comprehensas, vsque ibi, Si qui. vbi vltimo dicit hanc. l. locum habere in futuris casibus vsque ad finem. Salycetus.

XIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

LEge duodecim tabularum [d] bene humano generi prospectum est, quæ vnam consonantiam tam in maribus, quàm in fœminis legitimis, & in eorũ successionibus, necnon & in liberis [e] obseruandam esse existimauit: nullo discrimine in successionibus habito, cùm natura vtrunq; corpus ediderit, vt maneat suis vicibus immortale, & alterum [f] alterius auxilio egeat, & vno semoto, & alterum corrumpatur. Sed posteritas [g] dum nimia vtitur subtilitate, non pia induxit differẽtiam, sicut Iulius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissimè docuit. ¶ Cui enim ferẽdum est, ab intestato successionibus [h] suas quidem filias admittere similitudinem masculæ sobolis in parentis vocari successionem, & iterum germanas [i] iure consanguinitatis eandem sibi vindicare prærogatiuam, [k] deinceps autẽ legitimas [l] fœminarum personas, si iura cõsanguinitatis [m] nõ possident, à successione legitima repelli, cum maribus eadem successio pateat? ¶ Quare enim

A patris soror non ad successionem filij fratris sui vnà cum masculis vocatur, sed aliud ius inamitis, aliud in patruis obseruatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patrui vocatur, germana autem eius ab eadem successione recluditur? ¶ Huiusmodi [n] itaque legis antiquæ reuerẽtiam & nos anteponi nouitati legis censemus: & sancimus omnes legitimas personas (id est per virilem sexum descendentes) siue masculini, siue fœminini generis sint, simili modo ad iura
B legitimæ successionis ab intesta toẽ vocari secundum gradus sui prærogatiuam: non ideo excludendas, quia, consanguinitatis iura secundum germanæ obseruationem non habeant ¶ Cum enim vnius sanguinis iura remaneant per virilem sexum incorrupta: quare naturam offendimus, & legitimo iuri derogam[o]? cum & aliam maximã iniuriam res in se continet, pleriſq; quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim & ad ipsarũ mulierum successionem masculi iure
C agnationis vocantur: quis patiatur earum quidem hæreditatem ad eos legitimo iure deferri, ipsas verò nec inuicem sibi, nec masculis eodem iure posse succedere, sed propter hoc solum puniri, quod fœminæ natæ sunt, & paterno vitio (si hoc vitium est [o]) prolem innocentem grauari? ¶ In his igitur calibus legem duodecim tabularum sequentes, & nouum ius nouissimo iure corrigentes, etiam vnum gradum pietatis intuitu transferri à iure cognationis in legitimam volumus successionem: vt non solum fratris filius & filia (secun
D dum quod iam definiuimus) ad successionem patrui sui vocentur, sed etiam germanæ consanguineæ, vel sororis vterinæ [p] filius & filia soli, & non deinceps personæ vnà cum his ad iura auunculi sui perueniant: & mortuo eo [q] qui patruus quidem est fratris sui filiis, auunculus autem sororis suæ soboli, simili modo ex vtroque latere succedant, tanquam si omnes legitimo iure veniant: scilicet vbi frater & soror superstites non sunt. ¶ His etenim personis præcedentibus, & hæreditatem admittentibus, cæteri gradus remaneãt penitus semoti. ¶ Illo procul dubio obseruando, vt successio non in stirpes, sed in capita [r] diuidatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: cæteris omnibus successionibus secundum ius vsque ad præsens tempus obseruatum in suo statu manentibus,

Si qui

f *Et alterum.* scilicet corpus.
g *Posteritas*, id est media iuris prudentia, & habes hæc omnia insti. de legi. agna. suc. §. caterum. vsq; ad. §. si plures.
h *Successionibus.* subaudi, existentibus alijs ex testamento.
i *Germanas.* id est sorores ex eodẽ tantum patre natas: nã hę proprie dicuntur germanæ.
k *Prærogatiuam.* in successione patris defuncti.
l *Legitimas.* i. agnatas. † *id est* m *Consanguinitatis.* id est sororitatis: vt sic dicam.
n *Huiusmodi legis.* l. duodecim tabularum.
o *Vitium est.* id est si ab aliquo vitium dicatur. sic. §. de inofficio. testa. l. si mater. Item nota non esse pœnam, vbi delictum non est: vt. j. de pœnis. l. sancimus.
p *Vterina.* quam constat vt agnatam vocari vt. j. l. proxi. §. sed nec.
q *Eo.* hoc posset referri ad patruum: & sic ad inferiora. vel ad nepotem: & sic ad superiora.
r *Sed in capita.* hodie in stirpes: vt. §. e. authen. post fratres. j. & dixi infra. de leg. agna. suc. §. hoc etiam.

MEminimus.] CASVS. In principio huius. l. vsque ad. §. cũ igitur. repetit quod dictum erat. §. l. proxi. in. §. huius. &. §. in his igitur. videlicet de mutua successione agnatorum inter se, & vno gradu cognationis. deinde adiicit & sicut filij emancipati olim vocabãtur tãquam sui ad patris successionẽ: ita hodie fratres & sorores tam sui quàm emancipati, & tam consanguinei quàm vterini mutuo sibi succedant adiecto etiam vnico gradu cognationis, ad

hoc, est hoc vt filij fratrum tam suorum, quã emãcipatorum, & tam consanguineorũ, quàm vterinorum, patruis & auunculis, amitis & matertertis, & viceuersa succedant: quod tũc erit, quando eos in anteriori gradu nemo præcedit: & isti quidem non in stirpes, sed in capita succedent. In aliis autem successionibus cognationis, ius antiquum obseruetur. & licet ad emolumentum vocantur successionum: ità oneri tutelarum mutuo videlicet masculi subiiciantur. & hãc quidem constitutio locum habet in futuris, non autem in præteritis. Vi.

s *Constitutionem.* vt. §. hptoxi. & breuiter cõmemorat eam hic.
t *Institutionibus.* vt in fine. de legi. agna. suc. §. caterum. vsque ad. §. si plures.
u *Manifestum est.* vt instituta. de hęre. quæ ab intest. §. emancipati.
d *Hoc.* vt frater fratri succedat.
e *Iusta incrementa.* dixerat enim illa tantum de iure tutelarum: vt. §. de legi. tu. l. iij. vt saltem sit eis. quod non placet quod de illa facit mentionem hic: sed de quadam Græca, qua dicebatur cum succedere cum illis qui remanserant in potestate quadam deminutione. sed eorum filios nullo modo: vt instituta de suc. agna. §. primo. hic autem non corrigit de filia filii emancipati, sed hoc dicitur infra proximo. §.
f *Secundo gradu.* nam fratres & sorores in secundo gradu sunt: vt insti. de gra. §. secundo gradu.
g *Et filijs fratrum.* hi enim in tertio gradu sunt vt insti. de grad. §. tertio gradu.
h *Taxationibus.* non vltra: vt infra. §. cæteris. Accursius.
i *Ex legitima.* id est inter agnatos.
k *Successores.* vt supra l. proxi. circa fin.
l *Succedent.* quasi per quoddam successorium edictum.
m *In capita.* hodie in stirpes: vt. §. authẽ. post fratres. j. secundũ Ioan. sed aliàs contra: vt & habes instit. de leg. ag.

¶ Si qui aũt casus iã euenerunt: secundum quod pristina iura volebãt, eorum fiat distributio. D. V. Kal. Decẽb. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Primo exordiendo ponit effectum constitutionis precedentis vsque ibi, Cum igitur. ibi secundo statuit filium emancipatis pariter succedere cũ suis tam patri, quàm fratribus & sororibus: vsque ibi, Sed nec fratrem. ibi tertio statuit fratres vterinos admitti ad successionem fratris: & cum fratribus defunctis admittuntur filij fratrum emancipatorum, & etiam filij fratris vterini. vel sororis vterinæ. vsque ibi, Quas aũt. ibi quarto disponit quod qui vocantur ad successionem, vocantur ad tutelam. Salyc.

XV. Idem. A. Ioanni præfe. prætorio.

MEminimus antea diuinam nos promulgasse constitutionẽ [a], per quã ad vestigia legis duodecim tabularum totã progeniẽ ex legitima sobole descendentẽ, siue masculinã, siue fœminina, legitimo iure hæreditatem adipisci sanximus: vt quẽadmodũ ipsis à legitimis personis succeditur, ita & ipsæ legitimarum personarum amplectarẽtur successionẽ. ¶ In qua cõstitutione vnũ gradum ex cognatis in ius legitimum reduximus, id est germanę cõsanguineę filios & filias, & sororis vterinæ filios ac filias.
C ¶ Quam constitutionem in suo robore permanere censemus, cũ & in nostris institutionibus [b] tenor eius à nobis relatus [c] est. ¶ Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex prætoria iurisdictione frugi inuentum est, & hoc cum perfectissima definitione disposito, nostras leges ampliari. ¶ Cũ igitur prętorem filiũ emancipatum, licet subtili iure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine vlla deminutione vocare manifestum [c] est: non eodem
D autem iure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filij eius iure legitimo suis patruis succedebant: necessarium duximus hoc [d] primũ corrigere, & legem Anastasianã iusto incremento [e] perfectam ostendere: vt emancipati filius & filia, non solum in paternis bonis ad suorum similitudinem succedant, sed etiam in fratrum vel sororum suarum successione (siue omnes sui, siue omnes emancipati sint, siue mixti) æquo iure inuicem sibi succedant, & nõ secundum legem Anastasianam parte aliqua deminuta. Et hæc quidẽ de filiis emancipatis sanci

A re bellissimum nobis visum est. ¶ Sed nec fratrem vel sororẽ vterinos cõcedimus in cognationis loco relinqui. Cum enim tã proximo gradu sunt: meritò eos sine vlla differentia, tanquam si cõsanguinei fuerant, cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: vt secundo gradu constituti, & legitima successione digni reperti, alijs omnib[o] qui sunt vlteriores gradus, licet legitimi sint, præcellant. Et hæc quidẽ de secundi gradus [f] successione satis abundẽque à nobis cũ summa vtilitate disposita sunt.
¶ Cum autẽ tertio gradui ex trãsuersa linea fuerit locus, vbi patruis & filiis fratrum [g] & sororum locum antiquitas dedicauit: vnà cum illis tam emancipati fratris, [g] quã emancipatæ sororis filium tantummodo [n] & filiã, siue emancipatos, siue suos partibus suis constitutos, & neminẽ alium vlterius: necnõ fratris vterini & sororis germanæ×, vel vterinæ filium & filiam tantummodo ex legitima [i] linea inuicẽ vocari centemus, sicut iam sanxim[o] [k]: vt oẽs qui vel ab antiquo iure, vel à nostra liberalitate in legitimorum quidẽ positi sunt prærogatiua, & eodẽ tertio gradu sunt, simili iure vocentur. ¶ Successionis videlicet iure & in hac parte seruando: vt si qui ex secundo gradu
D vocari renũciauerint hęreditati, & noluerint eam adire, nullusque alius sit in secundo gradu, qui succedere potest, & vult: tunc hi, quos præsenti lege enumeratiuimus ex tertio gradu, in locum recusantium succedãt. [l] ¶ Illo etiam obseruando, vt successio non in stirpes, sed in capita [m] diuidatur: cæteris omnibus successionibus [n] secundum ius vsque ad præsens tempus obseruatum procedẽtibus, & nullo ex cognatis supra memoratos gradus ad iuris agnatitij formã redigẽdo, sed suum ordinem suamque proximitatem retinente [o] incorruptã. ¶ Quas autem personas ex iure cognationis in legitimas successiones transtuleximus, eas etiã tutelæ grauamini vicissim supponimus, scilicet si masculi sint, & perfecta ætatis, secũdum nostræ cõstitutionis [p] tenorẽ: vt nõ solum lucrum sentiant, sed etiã grauamini subiugentur. ¶ Si qui aũtẽ casus iam euenerunt, & per iudiciale sententiam, vel amicabilem transactionem sopiti sunt, nullam sentiant ex hac lege retractationem. Dat. Idibus Octob. Constantinop. DN. Iustiniano. A. PP. IIII. & Paulino. V. C. Coss.

TITVLVS LVIII.
COMMVNIA DE SVCCESSIONIBVS.
Ad successionem fratris emancipati pariter vocatur frater emancipatus cum sorore in potestate existente. Salycetus.

I. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Varanię.

SCire debuisti fratre emancipato potiorem eam [q] quæ in familia mansit, in alteri us emancipati bonis non haberi: sed eos pariter, [r] si solẽniter [s] petierint bonorum

succes. §. hoc etiam.
n *Successionibus.* f. aliorũ cognatorũ, qui sunt vltra tertium gradum.
o *Retinente.* vt succedãt post agnatos cognati. Accur.
p *Nostræ constitutionis.* quã habem[o]. ff. de legi. tu. l. fi. sed ibi cõtra. C. eti. l. j. sed certe imò nõ est cõtra, sed & illa corrigitur per authent. ibi positam.

COMMVNIA *de successionibus. &c.*

Vitis testamentarijs & legitimis successionibus: quædam communia dicit. sic in fi. de leg. §. ij.

Contin. no.

SCire.] CASVS. Duo serant fratres emancipati. sorore in sacris patris constituta, decesserit vnus ex emãcipatis. sotor eũ emãcipato superstite defuncto succedet: nec fratri pśertur.
q *Eius.* f. sororem.
r *Pariter.* quo ad vtrum que enim definit esse agnatus. f. tam ad alterũ emãcipatũ, quàm ad eã quæ in potestate remãsit: sed hodie contra: vt. §. de legi. tu. l. iij.
s *Solenniter.* hodie tamẽ non exigitur solennitas in bonorũ possessione petẽda: vt. §. qui admi. ad bo. pos. l. fi. & penult.

Si pater.] CASVS. Nari ex duob[o] fratrib[o], dicunt patrueles:

× consanguinea.

nati ex patruelibus, dicuntur propiores sobrini. Nati ex propiori A
bus sobrinis, dicuntur sobrini. Pone ergo casum, quod pater meᵛ
successit, ppiori sobrino meo, & heredi. adiuit: tutor illiᵘ possi-
debat heredi. decessit pater, & ei successi debeo cõuenire tutoꝛ.

a *Sobrino tuo.* id est filio patruelis tui: vt §. vnde legi. l.ij. & instit. de gra. §. quinto gradu.

b *Non pertinente.* scilicet iure ciuili, siue agnatione: vt quia fuit filius sororis patruelis eius. Item no. quod in princip. dicit, sobrino tuo: quia hoc pronomẽ tuo, potest venire ad determinationem præcedentium, ité sequentium, & sic potest dici quod vel tuus, vel tui patris erat propior sobrinus.

c *Hereditas.* & per consequens illius propioris sobrini.

d *Eius.* propioris sobrini.

VIRICIO.] CASVS. Priuignus meus decessit ab intestato: ego volo petere successionẽ: an possim, quæritur? & resp. quod nõ.

e *Virtico.* hic puncta. & facit infra co. l. adfinitatis.

Seruum in simili casu successoris habet.

f SEruus. Non potest. falsitur in casibus, vt §. ad Syllal. pe. & supra de suis & le. l. apud. & §. ti. j. l. si filia. & §. ad Orfic. l. fi. & fi. de suis & leg. l. j. circa princi. & §. quæri. & ff. ad Tertul. l. j. in princip. & §. interdum. nec econtra seruus potest esse hæres, vel dominus per eum cognatis seruj, iure naturali inspecto: vt instit. de seruj. cognat. & infra eo. l. ancillæ.

AMitæ.] CASVS. Habebã amitam: ei successerunt filij sui: vnde ei succedere non possum. Si vero ab intestato decesserint, an succedere possim eis, distinguitur: aut habent fratres ex parte patris sui priuignos amitæ meæ: tunc ego non succedã, sed ipsi, licet maritus amitæ habuit illos ex alia vxore, & sunt ita priuigni amitæ meæ. sed si amita mea habuit priuignos non ex præsenti matito, id est a parte eorũ amitinoꝝ qui decesserunt, sed ex alio, tũc tales priuigni non succedũt, sed ego.

g *Amitæ.* scilicet tuæ.

h *Etiam.* non solum amitam prius.

i *Duxit.* quia maritus amitæ habuit ex alia precedenti vxore.

k *Consanguinei.* pura nati ex eodem patre, ex alia tamen matre.

l *Ambigitur.* vt & supra ti. j. l. j. Accur.

m *Nam si.* cõstrue, nam si priuigni martis eorum. s. amitinorum nunquam sunt. i. nõ attinet amitinis tuis, alio etiam patre nati, id est alio viro, quem ante vel post habuit: non ex eo, ex quo priuigni nati sunt, non solum ex alia matre. Accur.

n *Patre.* præcedente, scilicet amitæ meæ, non ex præsenti vnde sunt priuigni.

o *Admisisse te.* quod hodie fit quocũque modo agnoscat: vt supra qui admit. ad bo. pos. l. fi. & pe.

possessionem succedere. S. XV. Kal. Iun. Sirmij. CC. Coss.

Tutor prioris consobrini potest conuenire ab agnato eius heredẽ, vt reddat rationem administrationis tutelæ. Bald. Vel sic: Sicut hereditas per bonorum possessionem quæsita transmittitur, ita adita de iure ciuili. Vel sic. Quo ad transmissionem non refert an heredi as sit quæsita de iure ciuili, vel prætorio. Salycetus.

II. Iidem AA. &. CC. Apollinari.

SI pater tuus propius sobrino tuo[a] agnato constituto, & intestato defuncto, ciuili iure adita hæreditate, vel hoc ab initio non interueniente, [b] seu capitis deminutione perempto, solenni ter bonorum possessione admissa, successit, ac tibi patris tui quæsita hæreditas[c] est: adire prædiem prouinciæ debes, ac tutorẽ eius[d] de tutela conuenire. Dat. XIIII. Kalen. Iun. Veronæ. AA. Coss.

Virtico non defertur priuigni successio. Salycetus.

III. Iidem AA. &. CC. Vlpianæ.

VIrtico[e] priuigni successionem intestato ciuili honorario iure non deberi, certissimum est. S. XV. Kalend. Mart. Sirmij. CC. Coss.

Seruo nemo succedit. l. d. Idem in monacho. vt in authen. ingressi. supra de epis. & cle. & omnia iura loquentia in seruo, habent locum in monacho, secundum Imo. in ca. cum olim. extra de priuileg. Bald.

IIII. Iidem AA. & CC. Asterio.

SEruus successores habere non potest,[f] D. Non. April. Cæsaribus Coss.

Priuignus non succedit nouercæ per se, sed per medium personam natorum ex ea, qui sunt fratres sui ex latere patris. Bal. Vel sic: Ad successionem amitæ primo vocantur filij quam nepotes, & in successione amitinorum potiores sunt eorum fratres consanguinei tantum vel vterini quam eorum amitini: & fratribus non extantibus amitini vocantur. Saly.

V. Iidem. AA. &. CC. Iustinæ.

AMitæ[g] cui successisse filios suos proponis, hæreditatem tuo nomine non rectè petis.

¶ Sed quoniam hos etiam[h] intestatos diem functos adseueras: si quidem hi quos priuignos eius dem amitæ dicis,[i] eorum consanguinei[k] fuerint, fratres tam agnationis quàm cognationis iure secundo gradu cõstitutos, tibi præferri nõ ambigitur. [l] Nam si[m] amitinis tuis alio etiam patre[n] natis, nunquam eorum matris priuigni sunt: admisisse[o] te bonorũ possessionem probans, eorum vindica[p] successionem. S. XII. Kalen. Mar. CC. Coss.

Annunculus præfertur filiis matertera. Sal.

VI. Iidem. AA. &. CC. Publiciano.

AVnculo[q] priori, qui est in tertio gradu[r], quàm consobrino, qui sequentem[s] occupat, deferri successionem intestati, certi iuris est. Supposita Kalen. Octob. CC. Coss.

Adsis es qui habentur ratione vxoris, viro non succedunt. Salycet.

VII. Iidem. AA. &. CC. Nicolao.

ADfinitatis iure nulla successio permittitur.[t] S. Idi. Octo. CC. Coss.

Virtico non defertur priuigni successio. Salycetus.

Quandiu succedi potest ex testamento, cessat successio ab intestato. Saly.

VIII. Iidem. AA. &. CC. Iustę.

ANtequam scriptus hæres cuiuscunque portionis capax repudiet[v] hæreditatem, vel alia ratione quærendæ[x] facultatem amittat[y]: ei qui testamentũ reliquit, intestato nemo succedit.[z]

¶ Igitur perspicis q. testamentariæ successionis spe durante, intestato bona defuncti non rectè vindicentur. S. VI. Idus Mart. Retiariæ. CC. Coss.

Per contubernium enim non constat matrimonium, successio non defertur. Bald. Vel sic: Dominus ancillæ non succedit ei cum quo contubernium fecit. Saly.

IX. Iidem AA. &. CC. Sopatro.

ANcillæ dominus, liberi homini cum quo contubernium hæc habuit, per hanc coniunctionem † successionem vindicare non potest[a]. S. XV. Kalen. Ianua. Nicomediæ. CC. Coss.

Iure nutricationis successio non acquiritur. Bald. Vel sic: Alito non succedit alumnus. Saly.

X. Iidem. AA. & CC. Danubio.

NVtritoribus hoc nomine, nec ciuili, nec honores instituatur. Ité in alio: vt. ff. vnde libe. l. pe. quæ ibi fuit filius instituꝛus sub conditione emancipationis, si eman ciparetur intra certum tempus, & iam erat elapsum cum adiuit ab intestato: sic ex testamento succedere non poterat, &c.

a *Vindicare non potest.* vt infra de lib. causa. l. fi liber homo.

NVtritoribus.] CASVS: Ille qui nutriuit me, ab intestato succedere mihi non poterit. A

Hæredes. siue dicas nutritorem alumnum quem pueri Bon. patrem appellant, siue eum qui collegit expositum: vt. j. de infan. lib. exp. l. fi. & §. de epis. & cle. h. nemini. Sed iure hospitãdi vel hospitationis ex cõsuetudine quidam vindicant sibi successionem: quod hodie corrigitur per authen. nouam Friderichi, quam hic lege: O mnes peregrini.

OMnes peregrini. In bonam partem accipe: vt instit. de hæred. instit. §. fin. non in deportatis, vel relegatis, sicut accipiuntur. §. de hæred instituꝛ. l. j. qui non hospitantur vbi volunt: sed tenere debent incolam sibi adsignatã, alias puniuntur, vt eis augeatur pœna: vt ff. de pœn. l. relegati.

Libere. apud eos qui volunt recipere. nã nemo cogitur recipere: vt §. nau. cau. l. j. §. j.

Laberam. dummodo secundum ius testentur commune: vt §. de inofficios. test. l. fi quando. in prin. nec obstat quod nihil videatur facere hæc concessio: cum & hoc ante habebant: vt §. de leg. j. l. fi quando. ecia. immo ex consuetudine non habebant: vt hic subijcitur.

Consuetudine. mali enim mores &c. vt in authentic. vt nulli iu. §. j. coll. ix. Item nota contra naturam terrarum. sic §. de sacrosanc. eccle. super l. priuilegia auth. cassa & irrita.

In eo punitur. Nota quòd punitur in eo in quo deliquit. sic in authenti. de non alienan. §. si quis autem per donationem. colla. ij.

SAncimus.] CASVS. Filius meus in potestate constitutus contraxit matrimonium, & aliquid lucratus est ab vxore sua: cum qua sortẽ fecit pactum de lucranda dote, decessit filius: an ad me quod lucratus est transmittat, quæritur? Dicitur quod si filios habet, ad filios transmittat: si non, admittuntur fratres qui ex vtroque parente nati sunt. his non existentibus, admittuntur fratres qui non sunt ex vtroque parente coniuncti: sunt tamen consanguinei. si hi non fuerint, tunc demum admittatur ex linea materna: ita videlicet quod sine fructus in omnibus prædictis casibus penes me remaneat: succedentibus reseruata proprietate.

Matri. vt si lucratus fuerit dotem vir ex pacto, vel donatio nem propter nuptias, mulier similiter ex pacto. Et idẽ si quod libet legatum vel donationem inter se faciunt. quæ valeat: vt §. de bo. quæ lib. l. quæcunque. in prine. & arg. ff. de castren. pecu. l. castrense. & l. si forte.

Codex.

Destinatus est. per Leonem: vt d. l. §. de bo. quæ lib. l. quæcũq;.

Ex eodem. id est vtrinque coniunctos.

Ex materna. ideo de his dicit, quia temporibus istarum legũ non acquirebantur filijs in potestate constitutis ex causa adauentitia nisi res maternæ. Hodie ergo cum aduentitia non acquirantur patri, vt. §. de bon. quæ lib. l. cum oporteat. idem in eis seruaretur quod in istis seruatur, vt in authent. de consan. & vte. fratribus. §. & his conueniens. coll. vj.

Vsufructu eorum. & hæc est ratio: quia defunctus erat in potestate: vt hic, & supra ad Tertul. l. fin. in fin. alioquin pater viuente filio non haberet vsumfructum: sed eo mortuo haberet pro besse, vnà cum matre: vt §. ad Tertul. l. fin. §. fi autem defuncta. sed per aliam legem, supra de leg. hær. l. de emancipatis, quæ corrigit illam ad Tertullianum, habet eorum vsumfructũ. Sed hodie ista lex est prorsus correcta: cum pater admittatur ad successionem etiam extantibus fratribus: vt §. ad Tertull. authent. defuncto, & supra tit. j. authẽ. cessante: Item & quia fit hic mentio de fratribus vtrinque. & ex vno latere tantum ibi coniunctis, qualiter inter se succedant.

Pater succedit filio fratribus etiã extantibus.

Ad eos. filios vel fratres.

Remansuro. iure potestatis.

ITaque.] CASVS. Lex antiqua dicit quod iuris sit quando viuit pater. Hæc authentica dicit quid obtineat mortuo patre: quia tunc ille qui decedit, transmittit quod lucratus est ad filios: si non sunt filij, transmittit ad illos fratres qui coniuncti sunt ex vtroque parente.

Itaque. lex enim codicis loquitur patre viuente tantum.

Filius. post morem patris.

Intestatus. vnus de liberis.

Vtroque parente. die mortuo aliquo qui fratres habet. aut enim sunt vtrinque coniuncti, & succedunt ei: aut ex vno latere tantũ, pura vterini tantum: vel consanguinei tantum, & tunc idem: vt supra ti. j. authen. cessante. & auth. post fratres autẽ ex vtroque parente. Aut consanguinei tantum, item & vterini tantum: & tunc pariter admittuntur: quia agnatio nõ differt a cognatione: vt dicta authent. cessante. & hoc in bonis à se quæsitis. In bonis autem quæsitis à patre præferuntur vterini: vt supra tit. j. l. de emancipatis. in fi. Ité & in cor. huius authen. in fi. dicit seruanda vetera iura. sed P. dixit illam. l. de emancipatis. in fin. corrigi: nam dicit hic indistinctè vtrinque coniunctos præferri

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis qui ex altera parte tantum coniuncti sunt: & sic in paternis & maternis: ergo & ibi, vbi sunt vterini tãtum, & consanguinei tantum, non debet fieri bonorum distinctio. Item dicta authent. cessante. &, post fratres, dicit vterinos & consanguineos simul admittendos, cũ non differat agnatio à cognatione: nec distinguit paterna bona à maternis, vel ab his quæ aliunde quæsiuit. sed hoc non placet: nam & ibi aliqua habetur differentia inter vtrinque coniunctos, & eos qui ex vno latere tantum. Aut sunt vtrinque coniuncti cum consanguineis tantum, vel cum vterinis tantum: vel cum vtrisque, id est quia sunt consanguinei tantum, & vterini tantum cum vtrinque coniunctis: & tunc vtrinque coniuncti præferuntur in bonis vndecunque quæsitis. vt hic: quia duplicia iura habentes, præferuntur vnum habentibus tan-

* Ex Cod. Theod. lib. i. tit. ix. & l. ix Cõmu. Accursius.

tum: vt & in cor. §. hæc omnia. & §. de edic. diuin. tit. ix- ui Hadria. tol. l. fin. §. j.

Iura duplicia habentes, præferuntur vnum tantũ habentibus.

TITVLVS LIX.
DE BONIS MATERNIS & materni generis.

In rebus maternis delatis filio in potestate constituto, pater habet bodie solum vsumfructum: & pro ipsis rebus persequendis etiam in iudicio pater habet legitimam personam, ac si earum perfectum haberet dominium: non tamen potest illas alienare in præiudicium filiorum, sed fungitur eis & eius fideiussoris. Sal. Vel sic: Dicitur. Primo ponit quod ius habet pater & filius in bonis maternis. Secundo cui competat eorum administratio. Tertio interdicit eorum alienationem. Secunda ibi, Parentes. Tertia ibi, Ita vt. Saly.

1. Imp. CONTANTINVS A. consulibus, prætoribus, tribunis pleb. Senatui S.*

* Concor. c. Dicit *supra de iure quod constitutus. habemus in bonis matrimonium: cũ glo. super nunc vult dicere de iure quod verb. succes[sionem] habemus in bonis matrimonium, sores. extra. in hoc & sequent. titu.* Vel *de restit. in integrum.* Vel dic: quia quædam specialia feruntur in successione delata filijs à linea materna, ideo de ea successione si eius ater dicit: nam non quæritur patri, sicut aliæ successiones ei delatæ: secundum hæc tempora ante Iustinianum. Vel hæc lemma de successionibus patrumfamilias dictum est tam ciuilibus, quam pratoriis: item tam testatis quam intestatis: nunc de successione filiorum familias. Porro succedi eis non potest nisi habeant aliquid suum, in quo succedatur eis: prædicendum ergo fuerat quibus modis res eorum fiãt: & prius quidem quomodo quæratur eis aliquid a matre, vel a linea materna &c.

REs qua.] CASVS. Ex materna successione filijs ex testamento vel ab intestato quæsitarum rerum vsusfru. patri acquiritur: proprietate apud filios remanente. debet autem pater actiones, si quæ matri competebant, nomine filiorum intentare: sumptus ex fructibus facere: actiones etiam suscipere. & si res illas distrahere voluerit, vel donare: emptor vel donatarius neque sciens, neque ignorans eas accipiat, nisi pater doceat eas suas proprias esse: & emptor fideiussorem de euictione accipere debet: quia nulla opponenda exceptione filij eas vindicare poterunt.

a *Res quæ.* ius antiquũ omnia acquisita per filiumfamilias præter castrense, vel quasi, dabat patribus: sed hac. l. statuit Cõstantinus nouum ius in omnibus quæ veniunt à matre. sequens lex extenditur ad omnia quæ ex materno genere veniunt. ar per Iustinianum ad omnia aduentitia: vt j. tit. j. cum oportet.

b *Facultatem* habeant.

c *Procuratorem.* ordinatum à se lite contestata: vel à filio cũ voluntate patris: vt ar. §. de procu. l. neque. Vel dic ordinatũ ad negocia, siue petitiones extra iudicii: vt ff. mã. l. si procuratorẽ. § j. ADDITIO. Tu dicas communiter secundum doc. hic q̃ immo pater potest constituere procuratorem ante litem contestatam, sicut dicimus in episcopo: vt no. in l. j. in prin. ff. de procu. habet enim plus iuris pater quàm tutor, quia habet vsumfructum, vt dicit hic Bar.

d *Atque ita omnia.* subaudi prædicta, aliàs falsum esset: quia vendere non potest, vt hic subijcit: quod posset, si esset dominus.

e *Legitimam.* ergo de calumnia iurabit, cum habeat legitimam administrationem: vt §. de iureiur. l. ij. §. j. & ibi plene dixi. Item an erat cõcipiẽdus libellus de filio? quod videtur: vt ff. de adm. tu. l. prima. §. sufficit. & §. de epis. & cle. authẽ. causa que. an de patre? quod videtur: vt §. de epis. & cleri. omnes qui. §. hoc nihilominus obseruando. & authent. sed hodie. sed quo eunque modo fiat, non est vis: quia pater semper respondet, & de calumnia iurat.

Pater agere, & reũ stare debet in rebus filij, in causis personæ eorum spectat. bellin.

f *Vel ignorans.* qui ergo vendere non potest, actiones tamen exercere potest: vt hic. Sed argu. contra ff. de iure delib. l. ait prætor. §. est enim absurdum. ADDITIO. Soluas quod regula quæ est in dicto. §. est enim absurdum. loquitur in eo qui agit nomine suo: in eo vero qui nomine alieno agit, non procedit: vt hic.

* *negotium*

g *Docere.* docet enim mentiri: & sic si vult, debet inuenire emptorem.

h *Accipere.* etiam venditore inuito, quatimineat euictio in limine contractus: vt & j. de euict. l. si post. sic & aliàs dat venditor fideiussorem inuitus: vt in authentic. de fideiuss. si quod autem. in fine. §. colla. j. Item no. tenere contractum in præiudicium partis, & fideiussoris, licet non in præiudicium filij: vt & §. de prædijs mino. l. & si is. & sic non ob. supra de leg. & constit. l. non dubium.

i *Præscriptionem.* nisi. xxx. an. quam dicunt currere etiam eo in potestate posito. quod non placet: vt j. de an. excep. l. j. §. fin. & hic in fi. Adiunge authẽ. nisi & c. quæ est de nupt. §. si vero expectet. colla. iiij. & determinat quod hic dicit.

k *Vindicatibus.* quære vt supra de rei vindi. l. cum à matre.

l *Nisi. Dominum.* Nota pro opinione M. quem fieri dominum di recte per præscriptionem. xxx. vel. xl. an. sic & ff. de dam. infect. l. si finita. §. Iulianus. & l. dani. in prin. & ff. de vsuc. l. eum qui. & ibi *Præscriptione* qui. circa prin. & insti. de vsufr. in prin. sed lo. dicit acquiri vtile non dominium, B. effectum dominij. & satis in idem recidit. Et ad *nemo plus*, prædictas leges semper respondet, vt semper subaudiatur quasi. dicunt ergo vsucapione acquiri directum dominiũ: vt supra de pac. l. traditionibus. Sed post præscriptionẽ. xxx. vel xl. annorũ, si bona fide possedit, habet exceptionem & Publicianam actionem, immo vtilem in rem: & ita acquirit vtile dominiũ, vel effectũ dominij. & pro hoc. ff. de pign. l. j. §. cũ prædium. & j. de præscrip. long. temp. l. super. & ff. de iureiur. l. si duo. §. Iulianus. Si vero mala fide, acquirit solam exceptionem. In præscriptione vero decem vel viginti annorum habet vtrunq; vt j. de præscri.

m *Agi nequeunt.* non autem prius, cum agere non possint: vt hic, & j. ti. j. l. quæcunque. §. fi. & de an. excep. l. fi. in fi.

Præscripta ex certa causa contra impuberem.

n *Impuberem.* Nam contra impuberem non currit præscriptio talis: vt j. de præscript. xxx. an. l. sicut in rem. sed contra aliũ minorem currit, sed restituitur: vt diximus. §. in quib. caus. in integrum restitu. non est necessa. l. fin. & d. l. sicut in rem. Item no *contra.* ta quod hæc authent. loquitur in lucris nuptialibus tantum: sed hoc trahimus secundum Ioan. & omnes ad omne aduentitium lucrum.

Quicquid

Q Vicquid.] CASVS. Superior. l. loquitur de bonis maternis filiis acquisitis: hæc lex loquitur de bonis aui, vel auiæ pro aui proauiæ. Dic ergo casum sic: Auus tuus, vel auia, maternus vel materna aliquid in te contulit titulo donationis, vel legati, vel fideicommissi, ex testamento, vel ex donatione: pater illud neque donare, neque reliquisse poterit: sicut nec materna bona, vsusfructu illius rei collatæ penes patrem remanente: & quemadmodum eo defuncto amissis vsumfructum, quia ad filium reuertetur: sic filius eam rem sibi præcipuam computet: nec à cohæredibus suis vindicetur.

Proemia filio ex genere materno quocunque titulo, patri acquirantur solum quo ad vsumfructum, eius morte finiendum: & ideo per patrem non possunt alienari: nec eo mortuo tenetur filius illa conferre. Saly.

a *Pronepoti.* quasi scilicet per institutionis.

b *Ipse.* scilicet pater.

c *Testatum.* vtendi fruendi.

d *Amittit.* s. pater.

e *Defuncto eo.* scilicet patre. Accurs. & sic est plana. sed P. dixit mortuo eo, scilicet filio, adferens, morte filii finiri vsumfructum patris: q̃ est falsum: vt. §. ad Tertul. l. final. & in authen. de hæred. ab intesta circa prin. coll. ix. & §. tit. j. d. §. in fi.

f *Ex parte*, aliàs ex parte: & aliàs, ex parte.

g *Vindicetur.* vt & supra de coll. l. fi. & §. ti. j. l. quæcunque. & l. cum oportet.

II. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Florentio præfecto prætorio.

QVicquid † auus auia, proauus proauia ex materna linea venientes, nepoti, nepti, pronepoti pronepti, [a] testamento, fideicommisso, legato, donatione, vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam intestati successione contulerint: pater filio filiæve integra illibataque custodiat, vt vendere, donare, relinquere, alteri obligare, sicut nec materna bona, non possit, vsufructu duntaxat ad eũ pertinente: ita, vt quẽ admodum ipse [b] super his rebus licentiam [c] totius potestatis amittit: [d] defuncto eo, [e] filio filiæve præcipua computentur, nec ab illis qui ex parte [f] sunt coheredes, vindicentur. * Dat. Idib. Octobr. Olybrio & Probino Coss.

* *al. alij in aus potestate, aus sui iuris sint. cic* &c.

Si omnes filij quibus aliquid peruenit ex successione materna, sunt in potestate: pater totos habet vsumfructum, si autem omnes sint emancipati, in vsufructu admittitur pro virili. Si vero sunt mixti, vsumfructum portionis eorum qui sunt in potestate, retinet in totum: emancipatorum vero pro virili. & hæc habent locum in nepotibus & pronepotibus. Saly.

III. Impp. THEODO. & VALENTINIA. AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI viua † matre emãcipati sunt filij, & postea decesit materi quoniam omni commodo destituitur [h] pater, neque retinet vsumfructum, viriles ei inter filios (siue vnus, siue plures sint) vsusfructus tribuimus portiones. ¶ Sin verò mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria potestate dimiserit: in hoc casu dispari vtetur maritus defunctæ beneficio. quo casu vtrique [i] præscripsimus: [k] id est circa eorum quidem portionem qui adhuc in sacris retinentur, vsumfructum ex legum auctoritate retinebit pater: & præmium delatæ emancipationis cum volet accipiet. [l] In eorũ verò parte quos exisse de potestate viua matre constiterit, vsumfructum virilis inter eos portionis secundum præscripta [m] percipiet. ¶ In nepotibus [n] etiam vel neptibus hoc obseruandum esse censemus, vt maritus qui vxore mortua non extantibus filiis cum solis nepotibus vel neptibus ex hac lege [o] ad emolumentum vocandus est: [p] si vnus, vel vna, pluresve nepotes ex filio vno, vel pluribus qui in potestate defecerunt, procreati sunt: hoc iure vtatur quod de filiis constitutum est. [q] ¶ Nam licet hoc nouum præsens lex constituat [r] in nepotes: non tamen ab re est, vt in hoc casu deteriores [s] esse nepotibus filij non sinantur. ¶ Habeat [t] igitur auus venies cum nepotibus in potestate dũrãtibus, vsumfructum bonorum omnium quæ ex defunctæ auiæ successione delata sunt. ¶ Cum verò his quoque libertatem emancipatione largitur: similiter & ab ipsis (sicut de filiis constitutum est) [præmium [v] manumissionis] *accipiat: [x] vel si ex pluribus alteros manumittit, [y] alteros retinet: ex parte manumissorum legitimum præmium, ex parte verò in potestate manentium retineat vsumfructum. ¶ Quòd si nepotes [z] sint neptésve, aut ex emancipato [a] filio aut ex filia procreati, aut ab ipso [b] auia viuente sacris dimissi: idem auus virilis cum ipsis portionis habeat vsumfructum. ¶ Si verò ex nepotibus neptibúsve tempore quo in auiæ successionem vocantur, alij in aui sunt potestate, * id est mariti defunctæ, alij sui iuris sunt: circa personas quidem eorum qui in potestate consistunt, & in vsufructu consequẽdo, & in emancipationis præmio conquirendo, ratio suprædicta seruetur. In his verò qui sui iuris sunt, facultas capiendi vsusfructus virilis inter eos portionis habeatur. ¶ Eadem autem & de pronepotibus vtriusque sexus iancimus: manente definitione quæ de singulis sancita est, & si filij sint pariter ac nepotes. [c] Dat. VI. Id. Nouemb. Theodosio. XIII. & Valentiniano. III. AA. & Coss.

Vir succedit vxori in aliquo.

m *Præscripta* dicta hac. l. Sed nunquid idem in cæteris aduentiis hodie? Respond. non: quia hæc lex ideo hoc admittit, quia decessit vxor huius viri, quæ vnũ corpus erat cum eo, & eius fruebatur bonis ea viuente. Et sic not. casum quo succedit vir vxori in aliquo: vt no. supra com. de succes. l. adfinitatis.

n *In nepotibus.* quicquid sequitur, vno verbo dixisse potuit, scilicet idem est in nepotibus & pronepotibus, & cæteris in potestate constituris, vel emancipatis.

o *Ex hac lege.* scilicet si sunt nepotes isti emãcipati: vt & de filiis dixit. aliàs totum habet patet vsumfructũ: vt §. ad Tertul. l. fin. §. fin. & §. proxi. §.

p *Vocandus est.* in bonis vxoris quæ est auia nepotum. Et dic vel in totum, veluti si sunt in potestate: vel in virilẽ, si emancipati.

q *Constitutum est.* sed distinguitur sint in potestate, vel non.

r *Constituat.* scilicet contra eos, id est in necem eorum.

s *Deteriores.* vt filiorum quidẽ iura per partes minuantur: nepotũ vero immutilata iura seruentur.

t *Habeat.* nunc separat quod. §. coniunxit.

v *Præmium.* quod est hodie dimidium vsusfructus: vt j. tit. j. l. cum oportet. §. cum autem. & institu. per quas per. so. no. acquiri. §. hoc quoque.

x *Accipiat.* quod est hodie dimidia vsusfructus.

y *Manumittit.* post mortem auiæ. & semper dic, id est emancipat: vt ff. quando ac. de pec est an. l. j. §. j.

z *Quod si nepotes.* dixit de nepotibus filii qui remanfit in potestate. nunc ponit de nepotibus filij emancipati, vel filiæ. subiungitur postea de mixtis, id est quando aliqui sunt in potestate aui, aliqui nõ.

a *Emancipato.* post eius emancipationem. & sic non sunt in potestate aui: vt iusti. quib. mod. ius pa. po. solu. §. hinc.

b *Ab ipso.* scilicet auo.

c *Nepotes.* ex altero filio.

* *In Cod. Theodo. pro incipiebatur, legebatur, trientẽ: sed ideo id detraxi Iustinianus quod tilis trientẽ sustulit per l. cum oportet. §. de bo. quæ.* Contra.

O Mnem.] CASVS. Si mater filiis relictis decesserit, bonorum eius vsusfru. penes patrem

patrem remanebit, proprietate apud filios existente, siue pater ad secundas nuptias conuolauerit, siue non.

a *Fortitatem.* vt bona eius eo conuolante ad secundas nuptias, filiis nomine rerū maternarum sint obligata, & reseruentur hæc commoda filiis primi matrimonij: vt supra de sec. nup. l. si quis prions. §. in illo. Vel dic quod facit mentionem de tribus superioribus legibus.

b *Vtetur.* vt infra titu. j. l. cum oportet. §. non autem.

DE BONIS QVAE *liberis, &c.*

Continuatio.

Superiori titulo modicum quid dictum est de bonis filisfamilias obuenientibus. Nunc autem generaliter ponit de omnibus bonis eis ex quacunque causa obuenientibus: & administratione patris eis talibus competenti. Ad. Generaliter *est hic tit. quàm superior: cum superior de delatis à linea materna, hic generaliter vndecunque veniant.*

CVm venerande.] CASVS. Dictum est superiori titu. quod filij quicquid acquirunt ex linea materna, acquirunt patri quantum ad vsumfructum. Lex ista hoc addit, quod quicquid lucratur filius in potestate cōstitutus ab vxore sua, vel filia à marito, totum acquiritur patri quantū ad vsumfructum.

c *Cùm venerande.* quæ sunt. §. tit. j. l. j. & ij. ecce ergo quomodo lex ista ampliat ius illud.

† *ex C. Theodosiano lib. viij. ti vlt.*

d *Filis:* supple, maternis.

e *Quecunque titulo.* restringe vt inter viuos vel causa mortis, non ex causa dotis vel donationis ante nuptias: vt infra l. proxi. certe imò & ex causa dotis: vt infra. l. iij. in princ. & infra. l. proxi. non à coniuge, sed a patre proueniebat dos & donatio, & ad eum redierat. vnde plene ad eum redit.

f *Contulerit.* inter viuos, vel in vltima voluntate.

g *Nullatenus.* nisi quo ad vsumfructum: vt infra. l. proxi. in fin. ADDITIO. Per hanc. l. dicit Bartol. hic. q. portio illa quam lucratur filiusfa. ex dote, vel filiaf. ex donatione propter nuptias, ex forma statuti ciuitatis illud est aduentitium: & per consequens non venit fratribus conferendum: vt supra titu. primo. l. ij. & de colla. l. finali. ita etiam tenet idem Bartol. in. l. si cum dotem. §. transgrediamur. in fin. ff. soluto matri. videas eundem latius in. l. dotem. ff. de castren. pecu. vbi hoc pulchre limitat.

Pater per transitum ad secunda vota, non per dit vsumfructum filii quæsitum in rebus filiorū. Salycetus.

IIII. Imp. LEO. A. Calliſtrato P.P. per Illyricum.

OMnē ambiguitatis confusionem amputantes, hac liquida & compendiosa lege sancimus, circa vsumfructum maternarum rerum nullā esse differentiā, siue in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, siue nouercam filiis superinduxerit: legibus quæ de maternis bonis latæ iunt, suā habētibus firmitatem. a Patres igitur vsumfructum maternarum rerum, etiā si ad secūdas migrauerint nuptias, sine dubio habere debebunt, nec vllā filiis, vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocē b accusationemque posse competere. D. Kalēd. Septembr. Anthemio. A. II. Cos.

TITVLVS LX.

DE BONIS QVAE LIBERIS IN POTESTATE PATRIS CONSTITUTIS, EX MATRIMONIO VEL ALIAS ACQUIRUNTUR, & CORUM ADMINISTRATIONE.

Lucra nuptialia non quærentur patri per filium, nisi quo ad vsumfructum, sicut nec bona materna. Salycetus.

I. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. ad Senatum vrbis Romæ. post alia.

CVm † venerāde c leges vetuerint patribus iure potestatis acquiri quicquid eorum filiis d auus auia, proauus proauia, à linea matema venientes quocunque titulo e cōtulissent hoc quoque cōuenit obseruari, vt † quicquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in potestate positæ, quocunque titulo vel iure contulerit, f siue transmiserit: hoc patri nulla tenus g acquiratur: atque ideo in eius tātum, cui delatum est, iure durabit. Dat. III. Id. Nouembr. Rauennæ, Theodosio. XII. & Valentiniano. II. AA. Conss.

Quamuis lucrum ex coniugio filio in potestate quæsitum patri non acquiratur, nisi quo ad vsumfructum, tamen dos vel donatio propter nuptias ipsi lucranti ab ipso patre data vel constituta, ad patrem redit. Salycetus.

II. Idem AA. Hierio præfecto prætorio.

CONstitutionis nouæ capitulum clariore interpretatione sancimus, h vt quæ per filios nepotes, pronepotes, itémq; filias, nepotes, proneptes, quamuis in potestate sint, minimè acquiri patri decreuimus, à marito i vel vxore quocunque titulo collata k siue vltima transmissa voluntate: nullus ad id quoque pertinere existimet, quod ab ipso parente datum, vel dotis vel ante nuptias donationis causa, pro vna ex memoratis personis præstitum fuerat, vt minimè ad eum, si casus tulerit, reuertatur. ¶ Prospiciendū est enim, ne hac iniecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: l sed vt his potestatis iure ad parētes reuersis, cæterarum rerū * quæ ex substantia speciali coniugis ad superstitem deuenerant, quāuis idē in sacris sit, fructu tū solo atque vsu parentibus deputato, dominium ei qui à coniuge, vel quæ à marito meruit, reseruetur: parente propter emancipationis beneficium, si voluerit, sicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium m habituro. Dat. X. Kalendas Mart. Felice & Tauro Conss.

Filiusfamilias in lucris nuptialibus liberos suos habent heredes. hoc primo. Si dicti liberi postea moriuntur, auus eorum paternus in dictis lucris retinet vsumfructū: maternus vero auus eorum in proprietate à se datorum succedit. Baldus.

III. Iidem AA. Florentio præfe. prætorio.

QVod † scitis n prioribus continetur, nec à filia quæ in potestate est, donationem o ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri p, eo addito confirmamus, vt defunctis his q adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad liberos r eorū eædem res iure hæreditatis, non ad patres iure peculij s transmittantur, nec per nepotes auo videlicet acquirendæ. t ¶ Sin autē v

† *Constitutionis.*] CASVS. Hæc lex, superioris legis est exposito: quia quicquid filius lucratur ab vxore sua, vel vxor à marito, totum patri acquiritur quantum ad vsumfruct. sed hoc modo intelligendum est, non de dote & donatione propter nuptias: quia si gener moriatur, dos quam dedi pro filia mea pleno iure ad me reuertit: & sic vxor filij mei, quæ est nurus mea, decedat, donatio propter nuptias pleno iure ad me reuertitur. Accurs. h *Sancimus.* id est confirmamus. Alij subaudiunt, circa capitulum: & facit mentionem de prima. l. huius tit.

i *A marito.* vxor.

k *Collata.* inter se.

l *Retardetur.* vt & supra de don. ante nup. l. si constante. circa princip. & in authen. vt liber decaet. §. fi quis autem. ibi, nam si ea, &c. colla. vi. Et sunt hic argu. vt & dos ad patrem redeat etiā liberis existentibus: vt ff. de iure dot. l. iure. in princip.

m *Præmium.* scilicet remissum pro certa parte bonorū vt oportet.

n *Præsenti.* dimidiam vsusfructus. olim tertiam dominij: vt infra ✱ *filia autem* eodem. l. cum oportet. *patris, filia.* §. cum autem.

o *Donationem.* quam à filio marito lucrata est. † *Ex quo* p *Dotem acquiri.* intel. si Trebellige cum pacti erant de ff. de pactis. lucrando, quocunque modo matrimonii sol. *patri bonis.* nō existit. pertinet ppriet as ad patrē vel ad auū. *Cuiac.*

q *His.* ad quos talia pertinere. *uerter.*

r *Ad liberos.* præferuntur enim filij in succedendo: vt supra communia de succ. l. finali. & ad hoc supra de secun. nup. l. si quis prioris. §. fin.

s *Peculij.* quod est aliquantulum difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin autem. Balduus. CASVS. Quod dicitur in l. superiori, habebit locum filiis non extantibus. Alioquin si filius tuus vel filia habeant ex se liberos, pro transmittunt ad filios quàm ad patrem vel ad auum, & prius ad patrem quàm ad auum. n *Quod scitis.* id est statutis supra eodem. l. j. & ij. ibi, cæterarum rerum quæ ex substantia.

o *Donationem.* quam à filio marito lucrata est. † *Ex quo*

p *Dotem acquiri.* intel. si Trebellige cum pacti erant de ff. de pactis. lucrando, quocunque modo matrimonii sol. *patri bonis.* nō existit. pertinet ppriet as ad patrē vel ad auū. *Cuiac.*

q *His.* ad quos talia pertinere. *uerter.*

r *Ad liberos.* præferuntur enim filij in succedendo: vt supra communia de succ. l. finali. & ad hoc supra de secun. nup. l. si quis prioris. §. fin.

s *Peculij.* quod est aliquantulum difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin autem. Balduus. CASVS. Quod dicitur in l. superiori, habebit locum filiis non extantibus. Alioquin si filius tuus vel filia habeant ex se liberos, pro transmittunt ad filios quàm ad patrem vel ad auum, & prius ad patrem quàm ad auum. n *Quod scitis.* id est statutis supra eodem. l. j. & ij. ibi, cæterarum rerum quæ ex substantia.

t *Acquirende sunt.* scilicet quantum ad proprietatem. vsusfructus nanque perseuerat.

v *Sin autem.* prosequitur in filia lucrante tantum, cum supra dictus nanque perseuerat.

v *Sin autem.* prosequitur in filia lucrante tantum, cum supra dictus nanque perseuerat.

xerat de filio. ADDITIO. Hic. §. secundum vnā lecturam, quā viderur ponere glos. in verbo, tā patre, hoc dicit secundum Bart. hic, nepote

hic, nepote decedēte in bonis quæsitis à matre vel linea materna, auus maternus præfertur paterno. Per hunc text. dicit idem Bart. in authen. itaque. supra commu. de succes. quod quādo veniunt ad successionem parentes, parentes ex parte matris præferuntur in bonis quæsitis ex materna linea: & parentes ex parte patris præferuntur in bonis quæsitis ex lacerte pactis. pro quo repugnat hunc text. singulariter. Item adde quod idem Bartol. in l. posit. de rebus in fin. ff. soluto matri. dicit hic esse casum singularem, qui non est alibi: quod quando pater dedit dotem filiæ, & ea stipulatus est pro filia, quod mortua filia sine liberis patre & matre, & fratribus superstitibus, pater solus succederet in dote. quod sequitur Ro. consi. xl.

a *Tan patre.* lucrantis, non suo nepotis. Accurs.

b *Auo paterno.* lucrantis, qui est proauus momentis.

c *Ex matre.* lucrata ex pactione: licet præmortua: nam sic fuerat pactum.

d *Linea.* lucrante.

e *Ad patrem.* qui proximior est in gradu: vt in authen. de hæred. ab intestat. §. ij. coll. ix.

f *Eos.* lucrantis, qui est auus morientis.

g *Reseruando.* non ergo petit vsusfructus patri, sed auo pe mortuo proprietatem: licet hoc dixe *Quod fatis.* Ista lex *re gula* est aliquantulum difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin autem. Balduus. CASVS. Quod dicitur in l. superiori, habebit locum filiis non extantibus. Alioquin si filius tuus vel filia habeant ex se liberos, pro transmittunt ad filios quàm ad patrem vel ad auum, & prius ad patrem quàm ad auum. n *Quod scitis.* id est statutis supra eodem. l. j. & ij. ibi, cæterarum rerum quæ ex substantia.

h *Sancimus.* id est confirmamus. Alij subaudiunt, circa capitulum: & facit mentionem de prima. l. huius tit.

i *A marito.* vxor.

k *Collata.* inter se.

l *Retardetur.* vt & supra de don. ante nup. l. si constante. circa princip. & in authen. vt liber decaet. §. fi quis autem. ibi, nam si ea, &c. colla. vi. Et sunt hic argu. vt & dos ad patrem redeat etiā liberis existentibus: vt ff. de iure dot. l. iure. in princip.

m *Præmium.* scilicet remissum pro certa parte bonorū vt oportet.

n *Præsenti.* dimidiam vsusfructus. olim tertiam dominij: vt infra ✱ *filia autem* eodem. l. cum oportet. *patris, filia.* §. cum autem.

o *Donationem.* quam à filio marito lucrata est. † *Ex quo*

p *Dotem acquiri.* intel. si Trebellige cum pacti erant de ff. de pactis. lucrando, quocunque modo matrimonii sol. *patri bonis.* nō existit. pertinet ppriet as ad patrē vel ad auū. *Cuiac.*

q *His.* ad quos talia pertinere. *uerter.*

r *Ad liberos.* præferuntur enim filij in succedendo: vt supra communia de succ. l. finali. & ad hoc supra de secun. nup. l. si quis prioris. §. fin.

s *Peculij.* quod est aliquantulum difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin autem. Balduus. CASVS. Quod dicitur in l. superiori, habebit locum filiis non extantibus. Alioquin si filius tuus vel filia habeant ex se liberos, pro transmittunt ad filios quàm ad patrem vel ad auum, & prius ad patrem quàm ad auum. n *Quod scitis.* id est statutis supra eodem. l. j. & ij. ibi, cæterarum rerum quæ ex substantia.

t *Acquirende sunt.* scilicet quantum ad proprietatem. vsusfructus nanque perseuerat.

v *Sin autem.* prosequitur in filia lucrante tantum, cum supra dictus nanque perseuerat.

xerat de filio. ADDITIO. Hic. §. secundum vnā lecturam, quā viderur ponere glos. in verbo, tā patre, hoc dicit secundum Bart. hic, nepote decedēte in bonis quæsitis à matre vel linea materna, auus maternus præfertur paterno. Per hunc text. dicit idem Bart. in authen. itaque. supra commu. de succes. quod quādo veniunt ad successionem parentes, parentes ex parte matris præferuntur in bonis quæsitis ex materna linea: & parentes ex parte patris præferuntur in bonis quæsitis ex lacerte pactis. pro quo repugnat hunc text. singulariter. Item adde quod idem Bartol. in l. posit. de rebus in fin. ff. soluto matri. dicit hic esse casum singularem, qui non est alibi: quod quando pater dedit dotem filiæ, & ea stipulatus est pro filia, quod mortua filia sine liberis patre & matre, & fratribus superstitibus, pater solus succederet in dote. quod sequitur Ro. consi. xl.

a *Tan patre.* lucrantis, non suo nepotis. Accurs.

b *Auo paterno.* lucrantis, qui est proauus momentis.

c *Ex matre.* lucrata ex pactione: licet præmortua: nam sic fuerat pactum.

d *Linea.* lucrante.

e *Ad patrem.* qui proximior est in gradu: vt in authen. de hæred. ab intestat. §. ij. coll. ix.

f *Eos.* lucrantis, qui est auus morientis.

g *Reseruando.* non ergo petit vsusfructus patri, sed auo pe mortuo proprietatem: licet hoc dixe

idem nepos superstitibus tā patre a quàm auo paterno b diem suū sine liberis obierit; eorū dominiū, quæ ad ipsum ex matre, c vel ab ea e linea d pervenerint, nō ad auū, sed ad patrē e eius f pervenīat, vsusfructu videlicet in huiusmodi casib' auo (dū superexerit) reseruando. g Dat. XII. Id. Sept. Constantinopo. Theodosio. A. XVII. & Festo Coss.

Lucra nuptialia, vel alia qualibet filijs obuenta quæruntur quo ad vsumfructum parentibus qui habent in potestate lucrantes, & si dicti lucrantes postea moriuntur, nisi mutis perseuerat, sed proprietas primo defertur liberis lucrantis, secundo fratribus consanguineis & vterinis, tertio vterinis tantum, quarto ad parentes proxime defunctorum, quinto iure peculij reuertitur ad parentes, qui lucrantem in potestate habuerant: alienatione videlicet interim interiecta habentibus vsumfructum. Baldus.

IIII. Impp. LEO & ANTHEMIVS. AA. Erythrio præfecto prætorio.

QVæcunque res ad filium vel filiam, nepotes siue pronepotes vtriusque sexus in potestate constitutos, ex priore, vel secundo, aut tertio, seu numerosiore ✱ coniugio peruenerint, ex dote, h vel quacunque donatione, i seu hæreditate, k vel legato vel fideicommisso: earum rerum vsque in diem vitę suæ pater, vel auus, vel proauus vsumfructum habeant: easdem res quocunque modo alienandi, vel pignoris seu hypothecæ iure obligandi facultate eis penitus interdicta: l dominio videlicet earum apud filios m & nepotes n siue pronepotes vtriusque sexus permanente, etiam si ex eodem matrimonio o procreati non sint, p ex quo eædem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint deuolutæ: eo videlicet obseruando, vt moriētium fratrum sororúmve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio q progeniti, vel progenitæ sunt primo quidem ad liberos eorum (vt dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres r vel sorores eorum

Sicut quæsita à marito vxor non acquirit patri nisi quo ad vsumfructum, sic nec quæsita à sponsa. Salyc.

v. Iidem AA. Nepotiano magistro militum Dalmatiæ.

NOn sine s ratione de negotio quod inter matrem familias, cuius vestra suggestio meminit, & germanum eius vertitur, magnitudo tua diuersis legibus ex vtraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse clementiam: cum mulier diuersis iuris lectionibus idem intelligi maritum & sponsum niteretur probare, germanꝰ autem mariti nomen t illi soli qui nuptias contraxisset, ex recitatione constitutionis u diuorum retro principum Theodosii & Valentiniani ✱ (qua cauetur quicquid maritus vel vxor in potestate cōstituti, inuicem sibi reliquerint, nō patri acquiri, b sed ad eorū ius pertinere) imponere. ¶ Quamuis ergo significatione nominis, maritus vel vxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia cōsequens est amperueniant, aut ad superstitem, si ex ijsdē s fratribus aut sororibus vnus vnāve remāserit. Oīb' autē qui ex eodem coniugio fuerint procreati, defunctis tūc demum ad eos qui ex alio t sunt matrimonio editi, easdē res pro virili parte pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes eorū eas percipe re. u ¶ Parentib' verò, quorū sub potestate sunt, vsumfructū dum taxat habituris, memoratas res iure potestatis alienandi vel obligandi licentiā denegam' x: nō prohibendis ijsdē liberis quādocunque sui iuris fuerint, nulla tpali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: mi si fortè postquā potestate parentum eos contigerit liberari, tantum tēporis effluxerit, vt ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. y Dat. V. Kal. Mart. Marciano & Zenone Conss.

Lucra nuptialia, vel alia qualibet filijs obuenta quæruntur quo ad vsumfructum parentibus qui habent in potestate lucrantes, & si dicti lucrantes postea moriuntur, nisi mutis perseuerat, sed proprietas primo defertur liberis lucrantis, secundo fratribus consanguineis & vterinis, tertio vterinis tantum, quarto ad parentes proxime defunctorum, quinto iure peculij reuertitur ad parentes, qui lucrantem in potestate habuerant: alienatione videlicet interim interiecta habentibus vsumfructum. Baldus.

IIII. Impp. LEO & ANTHEMIVS. AA. Erythrio præfecto prætorio.

QVæcunque res ad filium vel filiam, nepotes siue pronepotes vtriusque sexus in potestate constitutos, ex priore, vel secundo, aut tertio, seu numerosiore ✱ coniugio peruenerint, ex dote, h vel quacunque donatione, i seu hæreditate, k vel legato vel fideicommisso: earum rerum vsque in diem vitę suæ pater, vel auus, vel proauus vsumfructum habeant: easdem res quocunque modo alienandi, vel pignoris seu hypothecæ iure obligandi facultate eis penitus interdicta: l dominio videlicet earum apud filios m & nepotes n siue pronepotes vtriusque sexus permanente, etiam si ex eodem matrimonio o procreati non sint, p ex quo eædem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint deuolutæ: eo videlicet obseruando, vt moriētium fratrum sororúmve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio q progeniti, vel progenitæ sunt primo quidem ad liberos eorum (vt dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres r vel sorores eorum

Sicut quæsita à marito vxor non acquirit patri nisi quo ad vsumfructum, sic nec quæsita à sponsa. Salyc.

v. Iidem AA. Nepotiano magistro militum Dalmatiæ.

NOn sine s ratione de negotio quod inter matrem familias, cuius vestra suggestio meminit, & germanum eius vertitur, magnitudo tua diuersis legibus ex vtraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse clementiam: cum mulier diuersis iuris lectionibus idem intelligi maritum & sponsum niteretur probare, germanꝰ autem mariti nomen t illi soli qui nuptias contraxisset, ex recitatione constitutionis u diuorum retro principum Theodosii & Valentiniani ✱ (qua cauetur quicquid maritus vel vxor in potestate cōstituti, inuicem sibi reliquerint, nō patri acquiri, b sed ad eorū ius pertinere) imponere. ¶ Quamuis ergo significatione nominis, maritus vel vxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia cōsequens est amperueniant, aut ad superstitem, si ex ijsdē s fratribus aut sororibus vnus vnāve remāserit. Oīb' autē qui ex eodem coniugio fuerint procreati, defunctis tūc demum ad eos qui ex alio t sunt matrimonio editi, easdē res pro virili parte pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes eorū eas percipere. u ¶ Parentib' verò, quorū sub potestate sunt, vsumfructū dum taxat habituris, memoratas res iure potestatis alienandi vel obligandi licentiā denegam' x: nō prohibendis ijsdē liberis quādocunque sui iuris fuerint, nulla tpali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: mi si fortè postquā potestate parentum eos contigerit liberari, tantum tēporis effluxerit, vt ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. y Dat. V. Kal. Mart. Marciano & Zenone Conss.

peruenerint, aut ad superstitem, si ex ijsdē s fratribus aut sororibus vnus vnāve remāserit. Oīb' autē qui ex eodem coniugio fuerint procreati, defunctis tūc demum ad eos qui ex alio t sunt matrimonio editi, easdē res pro virili parte pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente, parentes eorū eas percipere. u ¶ Parentib' verò, quorū sub potestate sunt, vsumfructū dum taxat habituris, memoratas res iure potestatis alienandi vel obligandi licentiā denegam' x: nō prohibendis ijsdē liberis quādocunque sui iuris fuerint, nulla tpali præscriptione obsistente, easdem res omnibus modis vindicare: mi si fortè postquā potestate parentum eos contigerit liberari, tantum tēporis effluxerit, vt ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. y Dat. V. Kal. Mart. Marciano & Zenone Conss.

A referri nō potest. multò magis ergo pertinēt, si procreati essent ex eodem. & in eo casu quādo sunt vnius matrimonij vel non, si vnus eorū decederet. primo suis liberis: Secundo fratribus vtrinque coniuncti, & sic eiusdem matrimonij: Tertio fratribus alterius matrimonij: Vltimo defertur hereditas auo: vt subi cit. & sic frater auo defuncti præfertur per hæc iura: vt supra communia de succes. l. final. & de legiti. hæredib. l. de emancipatis, quod hodie corrigitur per authentic. defuncto. supra ad Tertull. & authentic. cessante. supra de legit. hær. Item videtur quod etiam iure authent. hic parens posset lucrari quantum lucrari posset ex pacto non existentium liberorum: vt supra de secundis nupt. authenti. sed & si quis. Sed certe ibi loquitur cum parens qui lucratus est dotem, vel donationem propter nuptias, transit ad secunda vota; tunc enim filius eius adipiscetur illud lucrum: qui filius si moriatur sine sobole, redit ad patrem lucrum illud pro pacto non existentium liberorum. ar lex ista loquitur cum filius ipse vel filia lucratus est aliquid ex matrimonio suo: sibi quo ad proprietatem patri quo ad vsumfructū. q *Ex eodem matrimonio.* ex quo lucrum peruenit ad filios.

r *Fratres* prędictis vtrinque coniunctos.

s *Ex eisdem.* ex eodem matrimonio natis.

t *Ex alio.* sed nunquid ad eos primo, qui sunt ex eadem matre, si lucra ista venerint à matre, vel ab aſcēdētib' per matrē? Imò videtur hic parificare vterinos & consanguineos, non distincto vnde bona veniunt: & sic est pro P. ad id q no. §. communia de succ. in authen. itaque.

v *Percipere.* iure peculij olim, hodie iure hæreditatis: vt in auth. de hær. ✱ ab intest. §. ij. col. ix. *l. j. §. 6.*

x *Excludatur.* vt & j. de an. excep. l. j. §. fin. & j. de bo. ma. authen. nisi.

y NOn sine. Mulier à sponso lucrata erat donationē vel hæreditatē patre vino: postea frater cū ea patri succedens, petit hoc cōmunicari, quasi in solidū patri quæsitū, mulier dicit se sic habere præcipuū, vt haberet si à viro habuisset. habuerat enim à sponso. *Casum po-*

z *Nomen dū fols.* scilicet hiteretur imponere, quod est infra.

a *Constitutionis.* quam habes §. co. l. j.

b *Acquiri.* subaudi, quo ad proprietatē, sed nō quo ad vsumfructū.

Arbitrauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Arborarium*, vt ff. de fun.dot. l.iiij.& ad hoc infra ad leg.Iul. de adul. l.propter.

Cum oportet.] CASVS. iſtius l. vſque ad finem talis eſt : Supradictũ eſt de his quæ acquirũtur filijs ex linea materna, vel ex matrimonio. Hic vult dicere de his quæ acquirũtur filijs ex ſuis fortunis : puta quia mercator erat . pater, habebis in eis vſum fructum , apud filium proprietate manente, nec poteris proprietatem in alios filios tuos ſi quos habeas , vel extraneos transferre . in peculio caſtrenſi, vel quaſi, nihil habebis. Excipitur quando quis aliquid reliquit filio tuo hac conditione, ne tibi vſusfructus acquireretur. Et quando pater mortuo vno ex filijs in portionẽ defuncti ſuccedit vnà cum fratribus defuncti ex parentibus coniunctis, non habeat pater vſumfructum in portione fratrum . & hoc eſt quod dicit. attamẽ filius tuus à te rationem adminiſtrationis tuæ exigere non debet, nec habet bona tua propter hoc obligata, quia male gubernes res filij tui, vel male vtaris. Poteris enim vti frui pro voluntate tua, & de vſuris poteris res comparare , & in alium quemcunque transferre. Sed ſi vſumfructum in rebus prædictis pater petere voluerit, alij hæredes petere non poterunt, quia tu petere non decreuiſti : quia bene potuiſti ei remittere ius petendi ad alios filios tuos.

[CVM AVTEM.] Pater quando filium dimittebat à patria poteſtate , retinebat tertiam partem omnium bonorum etiam quo ad proprietatem: hodie ita non eſt, ſed habebit medietatẽ vſusfru. & hanc habebit ſiue dicat quando filiũ emancipat , niſi pater expreſſe renũciet. Et eſt no . quod filius habet omnia bona patris obligata ad hoc, vt ſi pater aliquid de ſuo alienet, poſſit plenam habere ſecuritatem.

b *Cum oportet.* quod dicit Conſtantinus in rebus maternis, & Arcadius in omnibus ex linea materna venientibus: vt ſupra titu. j. l. prima. & ij. Item quod dicit Theodoſius & Leo in dote & donatione nuptiali, & in ceteris donationibus, legatis quoq; & fideicommiſ. inter coniuges relictis: vt ſupra eodem l. ij. & iij. & l. quæcunque. idem dicit hic Iuſtinianus in omnib⁹ cæteris adiuentitijs. & dic oportet. id eſt decet. & ſic accipitur. ff. de iuſtit. & iu. l j. in princ.

c *In veteris.* non veruſtiſſimi: quia veruſtiſſimo omnia quærebãt: vt inſtit. per quas perſo. no. acquiri. in prin. ſed de iure quod erat ante ſe, Iuſtinianus dicit.

d *Quemadmodum.* exemplificatiuè.

e *Ex eius ſubſtantia.* ex ſubſtantia patris eſſe videtur, ſi aliquid ab alijs quibuſcunq; cauſis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laboribus ſuis ad eum peruenerant: eas ſuis parentibus non in plenum, ſicut antea fuerat ſancitũ , ſed vſque ad vſumfructum ſolum acquirat: & eorum vſusfructus quidẽ apud patrem vel auũ vel proauum, quorum in ſacris f ſit conſtitutus , permaneat : dominium autẽ filijs familias inhæreat, ad exẽplum tam maternarum, quàm ex nuptialibus cauſis filijsfamilias acquiſitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur vſumfructum rerum poſſidenti : & filij non lugebunt , quæ ex ſuis laboribus ſibi poſſeſſa ſunt , ad alios tranſferenda aſpicientes , vel ad extraneos, vel ad fratres ſuos, quod etiam grauius g multis eſſe videtur: exceptis caſtrenſibus peculijs, h quorum nec vſumfructum patrem vel auum vel proauum habere veteres leges concedunt. in his enim nihil innouamus , ſed vetera iura intacta ſeruamus: eodem obſeruando etiam in his peculiis quæ quaſi caſtrenſia peculia ad inſtar caſtrenſis peculij acceſſerunt. i

IN AVTHENT. VT lic. ma. & auiæ. in prin. colla. viij. conſti. fina.

Contra voluntatem teſtatoris vel contrahentis patri non acquiritur vſusfructus. Baldus.

EXcipitur quod eis datur vel relinquitur ab aliquo parentũ, conditione hac adiecta, ne ad patrem perueniat k vſusfructus.

IN AVTHENT. DE hæredi. ab inteſta. ve. § . ſi verò cum. coll. ix. conſtit. j.

Quando pater habet conſortium proprietatis, non habet vſumfructum in filij portione. Baldus.

ſtrenſe. & l. ſi forte. Eſt & quaſi caſtrenſe, quod in ciuitate quæritur ex publica cauſa, vt ſalaria ex publico : vt ſupra de inoffi. teſtam. l. fina. & de his ſubijcit hic. Eſt & aduentitium, de quo modo dixi.

i *Acceſſerunt.* caſtrenſia ergo & quaſi non, quærũtur patribus vſumfruct. Sunt & alii caſus in quibus ſimiliter patretia quo ad vſumfruct. & ſic lege hic authẽ excipitur &c. quæter non habet vſumfruct. & ſic lege hic authẽ excipitur &c. quæ eſt in authen. vt lic. ma. & auiæ. in prin. colla. viij.

k *Excipitur. Perueniat.* ſcilicet vſusfructus : vt in cor. & datur curator huiuſmodi rei, cum pater non habens vſumfructum non ſit legitimus adminiſtrator: vt in eodem cor. eſt. & ad hoc vt huiuſmodi lex poſſit apponi in authentic. de alie. & emphy. §. ſanctiſſimas. col. ix. & infra proxi. authent. ité hæreditas, ſcilicet ſi vſusfructus legatur filio. Nam ſeruitus ſer in fi. quam hic lege poſt iſtam. Et eſt illa ſumpta de hær. ab inteſt. §. ſi vero cum. col. ix.

a *Theodoſius*, quia nõ habet pater ſ. vſumfructũ in parte filij. & hoc ſi filij b cõiunctus erat defuncto ex vtroq; parẽte: vt i corpore cõtinetur. Vel dic, hæreditas &c. ſ. defertur filio pleno iure.

b *Admittatur.* acquiretur ita filio ; vt non habeat vſumfructum.

c *Forſan.* hic verſus male hic ponitur, die ergo quod debet eſſe in fine ſuperioris autẽticæ. nam ex illo conſtituit vt ſice . ma . & auiæ. citea prin. ibi, hoc itaque non ſolum &c. ac ſi dicatur , ſicut mater vel auia dare poteſt hæc lege, vt vſusfructus non acquiratur patri, ſic & extraneus. Sed forte ſe. qui ſic poſuit , intellexit quod ſi extraneus inſtituit me & filium meum , quòd in ſua portione non habeam vſumfructum, ſicut ſi ſucceſſiſſem cum eo alteri filio: & ſicut cum filius meus emancipatus inſtituitur à matre vel ab aliquo aſcendente per matrem: vt ſupra de bonis ma. l. iij. Excipitur etiam alius caſus qui eſt in authenti. idem eſt quẽ hic lege , quæ eſt in cor. vt nul. iudi. §. quia vero. colla. ix. Ac cuiſtus.

d *Dem eſt . Ex lege .* ſcilicet iſta : vt in cor. & etiam antiqua , vt & ſupra de dinor . l. conſenſi. §. penult. mittitur enim diſſoluentes matrimonium in monaſteriũ cũ tertia parte rerum : & duæ filiis remanent in quibus pater vſumfructum non habet. An autem in cæteris rebus aduentitiis rationi filiorum paterne tineat vſumfructum? Puto quod ſic . nam nõ mittitur in monaſteriũ vt fiat monachus , ſed quaſi pœnitentiã actus. Item ſi pater fruſtuarius monachatur, extinguitur vſusfructus quem habet? Videtur quod ſic, cum pro mortuo habeatur: vt ſupra de epiſco. & cleri. l. ſi quo ad comedendas. Sed certe nõ quo ad comedendas eſt mortuus: & ideo non finitur . Sic ergo nota caſus in quibus non extinguitur patri vſusfructus, ſcilicet in caſtrenſi : item in quaſi caſtrenſi : vt in l. cũ oportet. §. excepto . Item in tribus caſibus quos habes in tribus authen. & ſic ſunt quinque . Et eſt ſecretus . ſi pater remittat : vt in hac. l. §. fin autem. Iſte ſeptimus quando adit aliquam hereditatẽ patre nolente: vt infra eodem. l. fina. §. fin autẽ patre . Eſt & octauus quãdo filio legatur ſeruus , vt eum manumittat: vt infra eodem. l. fin. §. fi. in fi. quam hic lege poſt iſtam. Et eſt illa ſumpta de hær. ab inteſt. §. ſi vero cum. col. ix.

Pro rebus filij quas pater adminiſtrat rationẽ ſui vſusfructus, ſuus hypothecam non habet in rebus paternis, nec rationem adminiſtrationis à patre poteſt exigere, nec patrem impedire de acquiſitis ex prædictis rebus quomodo voluerit diſponere. & ſi pater remiſerit vſumfructum filio, ceteri filij ab eo non poſſunt petere , etiam patre mortuo. h. d. vſque ad. §. cum autem. Saly.

Non autem hypothecam f filiifamilias aduerſus res patris viuentis adhuc ſeu iam mortui ſperare audeant, nec ratiocinia eius ſuper adminiſtratione inferre : ſed tantũmodo alienatione vel hypotheca ſuo nomine patrib⁹ denegata, rerũ habeat parens pleniſſimam poteſtatẽ vti fruique his rebus quæ per filiosfamilias ſecũdum prædictũ modum acquirũtur, & gubernatio rerum earũ ſit penitus impunita: & nullo modo audeat filiusfamilias vel filia vel deinceps perſona , vetare eũ in cuius poteſtate ſunt , eaſdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel ſi hoc fecerint, patria poteſtas ſin eos exercẽda eſt: ſed habeat pater vel aliæ perſonæ quæ ſuperius enumeratæ ſunt, plenitſimam poteſtatẽ vti frui , gubernareq; res prædicto modo acquiſitas . ¶ Et ſi quid ex vſu earũ pater , auus, vel proauus collegerit: habeat licẽtiam quemadmodum cupit, hoc diſponere, & in alios hæredes tranſmittere : vel ſi ex earum rerum fructibus res mobiles vel immobiles , h vel ſemouentes cõparauerit: eas etiam quomodo voluerit habeat , & tranſmittat , & in alios tranſferat, ſiue extraneos, ſiue liberos ſuos , ſeu quãlibet perſonam. ¶ Sin autem res ſibi memorato i modo acquiſitas parens noluerit retinere , ſed apud filiũ aut filiam vel deinceps perſonas reliquerit: nullã poſt obitum eius licentiã habeant hæredes alij patris vel aui vel proaui eundem vſumfructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias peruenit (vtpote patri debitum) ſibi vindicare: ſed quaſi diuturna donatione in filiũ celebranda , qui vſumfructum detinuit, quem patrẽ [eius] habere oportuerat , ita cauſa intelligatur, vt eundẽ vſum fructũ poſt obitũ patris ipſe lucretur: k parentẽ ius exactionis quaſi ſibi debitæ à filio , qui vſumfructum conſenſu eius poſſidebat ; ſuæ poſteritati vel ſucceſſioni minime tranſmittente: quatenus in omni pace inter ſe ſucceſſio eius permaneat , nec altercationis cuiuſdam (maxime inter fratres) oriatur occaſio.

Pater habet ſolum hodie dimiſſam vſusfructus in prãmium emãcipationis, etiam ſi nihil in emancipatione dictum fuerit. h. d. vſque ad. §. ſed cum tacitas. Saly.

Cum autẽ Conſtantiniana l lege cautum erat , ſi filiifamilias ab his qui eos in poteſtate habent, nexu paterno per emancipationem liberentur , debere patrem tertiam partẽ bonorũ quæ acquiri nõ ſolẽt , m quaſi remunerationis gratia à filio accipere vel retinere , & ex hac cauſa iterum pars non minima ſubſtantiæ liberorum adimebatur: ſancimus huiuſmodi caſu interueniente, & emãcipatione liberis impoſita , nõ tertiã partẽ dominij rerũ minime acquiſitarũ, ſed dimidiam vſusfructus apud

i *Memorato.* quo ad vſumfructum.

k *Lucretur.* non explicat an reneat remiſsio vel diuturna donatio vinente patre, ſed morte eius dicit eam confirmari.

l *Cum autem Conſtantiniana.* quam non habemus.

m *Non ſolent.* Sed quæ ſunt, quæ non quæruntur patri tempore Conſtantini?

in Auth. excipitur. circa fin. ex vide Bal. Part. 2. Tot. inſt. filius miles C. de inoffic. teſt. ~

Constantini? Respon. à matre delata: vt. §. titu. j. l. j. & idem quod hic habes institu. per quas perso. no. ac. §. hoc quoque.

a *Maiores.* id est parentes.

b *Amplores.* quia dimidiam vsufructus habebit in omnibus aduentitiis, non solum in maternis.

c *Sed vsi & c.* vt & j. de emancip. lib. l. fi. sed in eo qui manumittit seruum, contrarium seruatur: quia videtur donare peculium nisi expresse retineat: vt. j. de peculio eius qui lib. me. l. j.

Seruũ manumittens, peculiũ donare videtur.

d *Ad eos.* scilicet filios emancipatos.

e *Diuenus.* §. de bon. ma. l. j. ij. & iij.

f *Legibus.* §. eo. l. iij. & iij. Accursius.

g *Introduxerunt.* vt per totum titul. C. & ff. in quibus caus. pignus ta. contra.

h *Quãnes.* vt & §. j. qui po. in pig. ha. l. fina. & §. de secund. nupt. l. fi quis prioris. §. fi. habes ergo pro constanti, res patris filio obligari. & sic est contra. §. cad. l. §. non autem. Sol. vt ibi.

i *Dubitabatur.* in nostro casu: quo codẽ modo constat contractam hypothecam.

k *Initium.* sic ergo pignorum obligatio præcedit personalem, sicut fideiussor: vt institu. de fideius. §. j. & ad hoc. ff. qui po. in pign. l. j.

l *Deferendæ.* id est tempore quo filius quæsiit: nam tunc potest gerere vel non gerere.

m *Observationis.* pro eodem: ideo quia per gestionem bona seruantur.

† *rebus.*

CVm *multa.*] CASVS. Princeps vel Augusta in filiumfa. titulo donationis, vel legati vel fideicom. aliquid transtulit an in eo patri acquiratur vsufructus proprietate apud filium remanente, quæritur? Dicitur quòd non sed ad similitudinem castrensium plenam proprietatem consequitur filius. vt e. nim &c.

n *Præstita sunt.* vt. §. de donat. inter virum & vxo. l. pe. & §. de dona. l. sancimus. §. j. & sic de similibus ad similia pro cedit.

o *Alias.* scilicet fortunas. Accursius.

CVm *non solum.*] CASVS. In principio posuit harengam, scilicet quod in superioribus[a] qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensibus & quasi castrensibus tantummodo peculiis, quibus nihil ex hac causa deminuitur. Sic enim nec liberis cuiuscũque sexus aliquid dominij auferetur, & patribus amplioris[b] patrimonij vsusfructus assignabitur. Hoc obtinente & si in emancipatione sibi parentes hoc minime seruauerint. sed nisi[c] specialiter vel in emancipatione huic præmio renunciauerint: vel donatione facta sese & ab huiusmodi beneficio alienauerint, & in liberos hoc transtulerint: manere apud eos etiam tacentes ius & beneficium vsusfructus retinendi: vt post obitum eorum vsusfructus in omnibus memoratis causis ad eos[d] perueniat, quorum dominium est scilicet, secundum quod iam diximus: [e] in successionibus eorum omnibus seruandis quæ de maternis & nuptialibus bonis consultissimis legibus[f] definita sunt.

Tacita hypotheca in rebus patris, si io contessa, competit à tempore inchoatæ administrationis, non à tempore malè gestionis, hoc dicit vsque ad §. Sed cum tacitas. Salycetus.

Sed cum tacitas hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis calibus introduxerunt, [g] quàm nos[h] in maternis cæteris què donationibus † quas seruare necesse est, & dubitabatur[i] ex quo tempore hypothecas cõpetere oportet, vtrumne ab initio, an ex eo tempore ex quo male aliquid gestum est: compendiosa narratione interpretamur initium[k] gerendę vel deferendæ[l] administrationis vel obseruationis[m] esse spectãdum, & non tempus ex quo male aliquid gestum fuerit. Recitata in nouo consistorio palatij. D N. Iustiniani. Dat. III. Kal. Nouembr. Decio. V. C. Coss.

Donata à principe vel ab Augusta, non quæruntur patri etiam quo ad vsumfructum, sicut nec castrensia. Saly. post Bald.

VIII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm multa priuilegia imperialibus donationibus iam præstita sunt, [n] dignum incrementum & his conferre nostra dignata est clementia. Si quis * igitur à serenissimo principe vel à piissima Augusta siue masculus siue fœmina donationes sit consecutus vel consecuta, siue mobilium, siue immobilium, siue se mouentium rerum, filiusfamilias tamen constitutus vel constituta, habet huiusmodi res omni acquisitione absolutas, & nemini eas acquirat, neque earum vsumfructum pater vel auus vel proauus sibi vindicet: sed ad similitudinem castrensis peculij omnem facultatem in eas filij vel filiæfamilias habeant. Vt enim imperialis fortuna omnes supereminet alias, [o] ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. propolita. XII. Kalend. April. Constantinop. Lampadio & Oreste. VV. CC. Coss.

Filio in potestate maiore annis viginti quinque hereditatem recusante adire vel quærere: id quod quæritur quereretur patri quo ad vsumfructum, pater solus potest sibi quærere: & ei & in eum debentur actiones, non in filiumsimiliter & econtra. cogunt tamen pater filio in sicio agenti consentire. hoc dicit vsque ad §. Sed autem ita secunda. Salyc.

VIIII. Idem A. Ioanni præfecto. prætorio.

CVm non solum in maternis rebus quæ filiisfamilias deferuntur, sed etiam de aliis omnibus quæ acquisitionẽ effugiunt, (& maximè post nouellã nostri numinis legem, [p] quæ omnia quæ extrinsecus ad filiosfamilias perueniunt, & non ex paterna substantia sunt, non esse acquirenda patrib[q] statuit, nisi tantũmodo ad vsumfructum) variæ altercationes exortæ sint, & varius euentus variusque continetur tractatus, * & semper in iudiciis versantur: necesse est [q] vtiliter & apertissime omnia dirimere. q Sãcimus itaque in omnibus rebus quæ effugiunt quidem dominij acquisitionem, sed vsusfructus tantummodo patri offertur vel aliis parentibus à filiofamilias cuiuscunque gradus vel sexus, siue pater adire[r] filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum existimat, filiofamilias nec solũ in his, sed fructũ in rebus maternis filiofamil. quæ suis: nec solũ in his, sed & in aliis rebus. Vnde circa materiã iltam plures oriebantur altercationes. Die ergo sic: Filio tuo erat delata hæreditas. aut est[a] plenæ ætatis, pura. xxv. ann. aut vltra. vij. ann. tamen citra. xxv. aut est. vij. annorum. Primo casu dicit: re iubente vsus adire hæreditatem, aut non. si non, tu vero volueris, poterit, & ad re spectabit commodum & incommodum, & ages aduersus debitores hæreditarios, & actionem suscipies: nec filio tuo aliquod generatur præiudicium. Si tu nolueris, ille vero voluerit: eam adire poterit, & pleno iure acquiret sibi: & omne damnum & emolumentum ipsum sequetur. Si tamen agere vellit vel conueniatur, requirendus est tuus consensus. & hoc in prima. Si vero maior. vij. ann. minor. xxv. & vult adire hereditatem sibi delatam, potest: & si illam hereditatem gubernare voluerit pater, quia nec additioni consensit, dabitur curator illi hereditati: & sine repudiaueris, filius vero accepit: siue econuerso, & filius se decepturn dicat: in vtroque casu poterit filius restitui. Si vero filius noluerit, & tu volueris eam adire, pleno iure eam consequi poteris: sicut supra, in secunda parte. l. dictum est, & hæc sunt vera in filiofamil. pagano. Si vero fuerit miles, & hæreditatem sibi delatam recusauerit, poteris eam, licet ex castrensibus actionibus quæsitam, pleno iure consequi, hoc est quantum ad proprietatem & quantum ad vsumfructum, quasi ab initio fuisses hæres instituta: & ad re commodum & incommodum pertinebit. filio nullo imminente præiudicio. & hæc sunt vera quando filius tuus non vult, aut econuerso. & hoc in tertia.

a Aliis. Si quid quæritur a seruitio. potest. vel a possis. Arg. hic. fina. mihi. fin. seruus. duratum fil. conseq. &c.

p *Legem.* quam habet §. eo. l. cum oportet.

q *Necesse est.* sabaudi. ideo &c.

r *Adire.* hæreditatem puta. Vel dic, adire generaliter, id est lucrum inire vel acquirere.

Recusare.

a *Recusante filio.* in hoc corrigitur ius vetus. nam non aliter poterat olim talis hæreditas quæri, nisi præcedente iussu patris filius adeat: vt. ff. de acquir. hær. red. l. fi quis mihi bona. §. iussum. & ad Trebellia. l. seruo inuito. in princip. Item an habeat hoc locum, si filius habeat substitutum? argu. quòd sic. j. eod. in fi. Nam bona repetuntur: vt. §. de impub. & aliis substitut. l. ij. Item an idem si vocetur ab intestato filius? videtur quod nõ: vt. eadem. l. in fin. Sed adhuc puto idem propter prædictam rationem: quia eadem persona cum filio videtur. Idem an idem in seruo, vt eo non volente adire (quod poterit etiam domino volente) vt scilicet admittatur dominus? Respon. non puto: vt. ff. de hæred. instit. l. cum proponas. Item an idem in quærela, si filius delatam sibi querelam recusat, an defecturus patri? Respond. non: vt. ff. de inofficio. testa. l. Papinianus. in prine.

b *Dauda.* creditori hæreditario vel simili.

c *Contractus.* non ergo est hæc lex specialis in hæreditate tantum, vel in his quæ in voluntate tantum relinquitur, sed etiam in contractibus inter vivos: vt. §. j. eo. §. fina. & ff. est contra. ff. de pecul. fi quis seruum. §. eciam. vbi dicit patrem vel dominum teneri in solidũ, vt hic dicit, sed in peculio tenus, vt ibi.

d *Simili modo.* & hoc est nouum ius. nam olim tantum. iiij. vel. v. immo. vj. actiones competebãt filiofamilias: vt. ff. de ac. & ob. l. filiusfamilias. & l. in factum. Sed hodie omnes ex aduentitia causa: vt hic, & habes ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

e *Imponendo.* captis pignoribus: vt institut. de satisfdta. tut. & cur. §. quibus constitutionibus. vel indicendo multam, vel aliis remedijs prætoris: vt. ff. de ven. inspi. l. j. §. quid ergo. Argu. tamẽ contra instit. de acquisi. per arro. §. fi. Quid ergo si pater interpellatus non consentit, & iudex procedit in causa: an valet iudicium? Videtur valere, quasi sufficiat patrem propter hoc interpellari: vt arg. ff. vt in pos. leg. l. j. §. non exigitur. Econtra quod non: quia quod videtur tertius. Sed si pater compulsus consensit, videtur in. §. Sol. illud quando quis compellitur agere vel defendere: a quo hic aute agenti consentire. Item si procuratorio nomine agat filius, an egeat patris consensu: non videtur, cum nõ agatur circa peculium, sicut hic loquitur. Econtra quod sic, scilicet q; egeat: quia qui non admittitur pro se, nec pro alio sine consensu patris: nemo admittitur pro alio, quin & pro se admittatur. Sed aliquo modo potest: vt. ff. de postul. j. §. ij. & ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

f *Aetatis.* xxv. an. vt supra, de his qui ve. æta. l. fi.

g *Sin autem in secunda ætate.* id est ante. xxv. an. sed post. vij. nam de infantili ætate dicet. j. eo. §. vbi autem puerilis ætas.

h *Hoc facere.* etiam sine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec posset habere, cũ sit in patris potestate, vt statim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam volebat.

i *Hæredaui.* Nota: nam filio cum sit in patris potestate, tutor vel curator dari non potest: vt. §. de cura. furi. l. fi. j. resp̃. & institu. de tute. in prin. Sed dãtur hæreditati, sic & aliàs dantur bonis: vt. ff. de cur. bo. dan. l. j. & ij. & ff. quibus ex causa ma. l. ab hostibus. in prin. & j. de cap. l. iij. Sed quid si est singularis res, puta legata à Titio filiofamilias, & pater non vult eã intendere? Respõ. & tunc

a Recusante filio, in hoc corrigitur ius vetus. nam non aliter poterat olim talis hæreditas quæri, nisi præcedente iussu patris filius adeat: vt. ff. de acquir. hær. red. l. fi quis mihi bona. §. iussum. & ad Trebellia. l. seruo inuito. in princip. Item an habeat hoc locum, si filius habeat substitutum? argu. quòd sic. j. eod. in fi. Nam bona repetuntur: vt. §. de impub. & aliis substitut. l. ij. Item an idem si vocetur ab intestato filius? videtur quod nõ: vt. eadem. l. in fin. Sed adhuc puto idem propter prædictam rationem: quia eadem persona cum filio videtur. Idem an idem in seruo, vt eo non volente adire (quod poterit etiam domino volente) vt scilicet admittatur dominus? Respon. non puto: vt. ff. de hæred. instit. l. cum proponas. Item an idem in quærela, si filius delatam sibi querelam recusat, an defecturus patri? Respond. non: vt. ff. de inofficio. testa. l. Papinianus. in prine.

b *Dauda.* creditori hæreditario vel simili.

c *Contractus.* non ergo est hæc lex specialis in hæreditate tantum, vel in his quæ in voluntate tantum relinquitur, sed etiam in contractibus inter vivos: vt. §. j. eo. §. fina. & ff. est contra. ff. de pecul. fi quis seruum. §. eciam. vbi dicit patrem vel dominum teneri in solidũ, vt hic dicit, sed in peculio tenus, vt ibi.

d *Simili modo.* & hoc est nouum ius. nam olim tantum. iiij. vel. v. immo. vj. actiones competebãt filiofamilias: vt. ff. de ac. & ob. l. filiusfamilias. & l. in factum. Sed hodie omnes ex aduentitia causa: vt hic, & habes ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

e *Imponendo.* captis pignoribus: vt institut. de satisfdta. tut. & cur. §. quibus constitutionibus. vel indicendo multam, vel aliis remedijs prætoris: vt. ff. de ven. inspi. l. j. §. quid ergo. Argu. tamẽ contra instit. de acquisi. per arro. §. fi. Quid ergo si pater interpellatus non consentit, & iudex procedit in causa: an valet iudicium? Videtur valere, quasi sufficiat patrem propter hoc interpellari: vt arg. ff. vt in pos. leg. l. j. §. non exigitur. Econtra quod non: quia quod videtur tertius. Sed si pater compulsus consensit, videtur in. §. Sol. illud quando quis compellitur agere vel defendere: a quo hic aute agenti consentire. Item si procuratorio nomine agat filius, an egeat patris consensu: non videtur, cum nõ agatur circa peculium, sicut hic loquitur. Econtra quod sic, scilicet q; egeat: quia qui non admittitur pro se, nec pro alio sine consensu patris: nemo admittitur pro alio, quin & pro se admittatur. Sed aliquo modo potest: vt. ff. de postul. j. §. ij. & ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

f *Aetatis.* xxv. an. vt supra, de his qui ve. æta. l. fi.

g *Sin autem in secunda ætate.* id est ante. xxv. an. sed post. vij. nam de infantili ætate dicet. j. eo. §. vbi autem puerilis ætas.

h *Hoc facere.* etiam sine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec posset habere, cũ sit in patris potestate, vt statim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam volebat.

i *Hæredaui.* Nota: nam filio cum sit in patris potestate, tutor vel curator dari non potest: vt. §. de cura. furi. l. fi. j. resp̃. & institu. de tute. in prin. Sed dãtur hæreditati, sic & aliàs dantur bonis: vt. ff. de cur. bo. dan. l. j. & ij. & ff. quibus ex causa ma. l. ab hostibus. in prin. & j. de cap. l. iij. Sed quid si est singularis res, puta legata à Titio filiofamilias, & pater non vult eã intendere? Respõ. & tunc

Recusante filio. in hoc corrigitur ius vetus. nam non aliter poterat olim talis hæreditas quæri, nisi præcedente iussu patris filius adeat: vt. ff. de acquir. hær. red. l. fi quis mihi bona. §. iussum. & ad Trebellia. l. seruo inuito. in princip. Item an habeat hoc locum, si filius habeat substitutum? argu. quòd sic. j. eod. in fi. Nam bona repetuntur: vt. §. de impub. & aliis substitut. l. ij. Item an idem si vocetur ab intestato filius? videtur quod nõ: vt. eadem. l. in fin. Sed adhuc puto idem propter prædictam rationem: quia eadem persona cum filio videtur. Idem an idem in seruo, vt eo non volente adire (quod poterit etiam domino volente) vt scilicet admittatur dominus? Respon. non puto: vt. ff. de hæred. instit. l. cum proponas. Item an idem in quærela, si filius delatam sibi querelam recusat, an defecturus patri? Respond. non: vt. ff. de inofficio. testa. l. Papinianus. in prine.

b *Dauda.* creditori hæreditario vel simili.

c *Contractus.* non ergo est hæc lex specialis in hæreditate tantum, vel in his quæ in voluntate tantum relinquitur, sed etiam in contractibus inter vivos: vt. §. j. eo. §. fina. & ff. est contra. ff. de pecul. fi quis seruum. §. eciam. vbi dicit patrem vel dominum teneri in solidũ, vt hic dicit, sed in peculio tenus, vt ibi.

d *Simili modo.* & hoc est nouum ius. nam olim tantum. iiij. vel. v. immo. vj. actiones competebãt filiofamilias: vt. ff. de ac. & ob. l. filiusfamilias. & l. in factum. Sed hodie omnes ex aduentitia causa: vt hic, & habes ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

e *Imponendo.* captis pignoribus: vt institut. de satisfdta. tut. & cur. §. quibus constitutionibus. vel indicendo multam, vel aliis remedijs prætoris: vt. ff. de ven. inspi. l. j. §. quid ergo. Argu. tamẽ contra instit. de acquisi. per arro. §. fi. Quid ergo si pater interpellatus non consentit, & iudex procedit in causa: an valet iudicium? Videtur valere, quasi sufficiat patrem propter hoc interpellari: vt arg. ff. vt in pos. leg. l. j. §. non exigitur. Econtra quod non: quia quod videtur tertius. Sed si pater compulsus consensit, videtur in. §. Sol. illud quando quis compellitur agere vel defendere: a quo hic aute agenti consentire. Item si procuratorio nomine agat filius, an egeat patris consensu: non videtur, cum nõ agatur circa peculium, sicut hic loquitur. Econtra quod sic, scilicet q; egeat: quia qui non admittitur pro se, nec pro alio sine consensu patris: nemo admittitur pro alio, quin & pro se admittatur. Sed aliquo modo potest: vt. ff. de postul. j. §. ij. & ff. de iudi. l. si longius. §. j. Accursius.

f *Aetatis.* xxv. an. vt supra, de his qui ve. æta. l. fi.

g *Sin autem in secunda ætate.* id est ante. xxv. an. sed post. vij. nam de infantili ætate dicet. j. eo. §. vbi autem puerilis ætas.

h *Hoc facere.* etiam sine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec posset habere, cũ sit in patris potestate, vt statim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam volebat.

i *Hæredaui.* Nota: nam filio cum sit in patris potestate, tutor vel curator dari non potest: vt. §. de cura. furi. l. fi. j. resp̃. & institu. de tute. in prin. Sed dãtur hæreditati, sic & aliàs dantur bonis: vt. ff. de cur. bo. dan. l. j. & ij. & ff. quibus ex causa ma. l. ab hostibus. in prin. & j. de cap. l. iij. Sed quid si est singularis res, puta legata à Titio filiofamilias, & pater non vult eã intendere? Respõ. & tunc

præceptum, & tẽpora quadrimestria dantur, vt. ff. de iudi. l. fi de bitori. Econtra quod teneat etiam sine parte, & nec sit sententia, eum nullæ sint partes iudicis in confitẽtes &c. vt. ff. ad. l. Aquil. l. proinde. j. §. fi. Sol. potest distingui an detur in confessum extra iudicium, & sic non dicitur sententia, an post contestationem litis & ꝓbationes & cõfessiones inductas, & tunc sit sententia: vt. d. l. si debitori. & alia dicta. l. proinde. Item an coram arbitro filio agente debeat consentire pater? Videtur quòd sic: vt. ff. de arbi. l. j. Sed puto contra: vt. ff. de pecu. l. iij. §. fi. Item an lite contestata debet compelli, si forte tunc quoquo modo fuit omissum? vel an valeat si postea consentiat? Respond. non compellitur, nec sponte consentiens proficit: quia iam stetit in iudicio sine voluntate. Nec obstat. §. de procura. l. licet. quia ibi habet ratum cuius nomine agitur: hic filius suo nomine non patris agebat. Item opponitur de eo quod est. §. de coll. authen. quod locum. vbi admittitur etiam sine consensu in quibusdam casibus. sed ibi speciale fauore dotis. Item opponitur. ff. de mino. l. denique. §. sed vtrum. ibi, & quidẽ in potestate manens etiam inuito patre &c. Sed dic illud in actione in factum, quæ datur pro executione: hic autem de causa principali, quia consenserat in prima. Itẽ si agat filius in causa castrensis peculij vel quasi, an exigitur patris consensus? Videtur q; non: vt arg. ff. ad Macedo. l. j. Econtra quod sic, per legem ista. quod puto verum. Item an in publica accusatione quam filius facit? Respon. idem ratione prædicta & sic corrigitur. ff. de adult. inter liberas. §. penul. & l. filiũ. vel aliud in accusatione: arg. ff. ad Trebel. l. nam quod. in prin. c Item an contra ipsum patrem agendo consentiet pater, quod potest quandoque? Respondeo, non puto: quia omne beneficium legis est prorogandum: vt in authẽ. constitutio quæ de dign. §. illud. colla. vj. quidam tamen vt Otto & Va. dixerunt quod nunquam exigitur cõsensus patris, nisi quando patri non quæritur vsusfructus, quia non vult: tunc enim debet cõsentire in signum repudiationis vsusfructus. Si autẽ vsusfructus patri nõ quætatur, quia nec potest, agit filius sine cõsensu: vt. d. l. de minoribus. l. denique. & per dictã authenticã. §. de coll. & per aliã. l. ff. de noxa. l. noxali. & l. seq. & insti. de noxa. §. fi. Sed ibi pater cõsensit secũdũ nos. vel corrigitur in hoc, vt debeat hodie cõsentire. ADDITIO. Hãc distinctionẽ Ottonis dicit Bar. hic esse veritissimã. cõsulit tamen propter cuitadas opiniones, patris cõsensum semper adhiberi quando haberi potest.

Contrarium tenetis communiter doctores, et vi. l. si. §. de pecul. vt in dict.

f *Aetatis.* xxv. an. vt supra, de his qui ve. æta. l. fi.

g *Sin autem in secunda ætate.* id est ante. xxv. an. sed post. vij. nam de infantili ætate dicet. j. eo. §. vbi autem puerilis ætas.

Filio in patris potestate cõsumto, nõ datur tutor nec curator.

h *Hoc facere.* etiam sine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec posset habere, cũ sit in patris potestate, vt statim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam volebat.

i *Hæredaui.* Nota: nam filio cum sit in patris potestate, tutor vel curator dari non potest: vt. §. de cura. furi. l. fi. j. resp̃. & institu. de tute. in prin. Sed dãtur hæreditati, sic & aliàs dantur bonis: vt. ff. de cur. bo. dan. l. j. & ij. & ff. quibus ex causa ma. l. ab hostibus. in prin. & j. de cap. l. iij. Sed quid si est singularis res, puta legata à Titio filiofamilias, & pater non vult eã intendere? Respõ. & tunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tunc datur curator illi rei singularis: vt ar. in authent. vt liceat ma. & anie. §. j. in prin. col. viij.

a *Cæs.* quando repudiauit filius, & pater accepit: vel econtra quando accepit filius patre repudiante.

b *De regula.* sed videtur non dari: vt. §. qui & aduersus quos. l. fi., Sol. Speciale est hic. Vel dic, restituitur non aduersus parentem, sed aduersus res ipsas, id est aduersus ipsam repudiationem quam fecit. Vel dic, restituitur si pater adiuc non adiuerat: aliàs non: vt ibi.

c *Ab initio fuisset.* quid ad rem, cum in his pater nihil haberet? quasi diceret, in aduentitia erat habiturus vsumfructū. vnde non mirum si vocatur pater filio repudiante: sed hic nihil erat habiturus? Respondeo posset olim occupare iure peculij. filio incestato mortuo: vt. ff. de castren. pecul. l. ij. sed hodie secus: vt supra eo. l. iij.

Vbi autem.]CASVS. in hoc. §. vsque ad. §. vbi autem puerilis. talis est: Si vtetur nostrum hæreditatem sibi delatam voluerit: tu habebis vsumfru. & ages nomine filij, & actionem suscipies & de fructibus quos percipies sumptus facies: & si hæreditas debitis obnoxia fuerit primo vendes mobilia. & si hæc non sufficiunt, vendes immobilia, & creditoribᵇ satisfacies: & si hoc non facias, de propria bursa cogeris soluere vsuras. si ille q filium suum hæredem instituit, legata ab eo præstanda reliquit: de fructu vel reditu hæreditatis solues legata: & si nō sufficient, vēdētur primo res (non tamē inutiles) mobiles, deinde immobiles sterniles, & satisfacies legatariis: mancipiis autem hæreditariis victum subministrabis: nec in aliquo deteriorabis proprietatem. a ratiocinijs eius immunis, & à cautionibus quas extranei fructuario præstare consueuerunt. Item filios & filias alios non obtentu hæreditatis, sed naturæ hoc suggerente: & econtrario filius, si ad inopiam vergas, subministrabit tibi necessaria. erunt autem causas præ oculis, scilicet eorum obsequium, & propter legatarios non distrahes: sed in his sic, & si emptor inuentus non fuerit, pignori obligabis: nec venditionem retractabit filius: ita vt res mobiles distrahantur, vel immobiles quæ hereditati sunt necessariæ: vt earum precium in causas hæreditatis procedat. Vbi autem d in vnū voluntas eorū cōcurrit, & pater vsumfructū, & filius habeat proprietatē: & in agentibus & fugientibus pater quidē suscipiat actiones, & moueat, e cuiuscunque ætatis filius inueniatur, adhibeatur autem etiam filiorū consensus, nisi adhuc in prima ætate sunt cōstituti, vel longe absunt: sumptibus videlicet à patre propter rerum incrementa f faciēdis. cū enim nuda proprietas apud filium inueniatur, ex qua subsṫātia possibile est eum sumptus litis dependere?g

Si ex alienum. est in hereditate aduentitia: vt soluatur, permittitur patri bona vendere: quæ si sit in mora, cogitur de suo vsuras soluere legatarijs. vero & fideicommissa annalia ex reditibus, si sunt sufficientes, debent solui: aliàs bona minoris & reditus, in cuius sunt processura, debent vendi. & mora capit hereditatis per ipsum patrem debent dici: & à redditione rationum & cautione fructuaria pater relenatur. h. d. vsque ad. §. Ipsum autem. Salyc.

Sin autē æs alienū ex defuncti persona descendit: cū etiā apud veteres hæc esse subṡtātia intelligatur, quæ post detractū æs alienum superedent: h habeat patrimoniū dicit q filius nullatenus in his in quibus habes vsumfruc. ipse proprietatē restari poterit re vincre, vel vēdere vel obligare.

d *Vbi autem.* hæc est secunda pars.

c *Mouea.* hoc fallit in casu scilicet quādo vult filius familias agere de contrahen. empt. l. sed Celsus. §. j. circa finem. §. & ita hæc dicio vtraque ponitur distinctione. vt. ff. commu. di. l. pe.

b *Tantummodo.* non aliis: vt supra de bo. mate. l. & ij.

c *Fisc.* vt. §. superiorinis, filij nomine, &c.

d *Supponere.* idest obligare pignori.

e *Laqueos.* quia non valet venditio. Accurs.

f *Pretium earum.* & hic videtur pater subiici ratiocinijs, sicut & habuisse supra ea. l. vbi autem in vnum.

g *Dumtaxat.* nam in his in quibus nec vsusfructus nec aliquid patris acquiritur, puta in castrensibus, vel quasi, bene possunt testari: vt infra. quibus non est permissum. fa. testa. circa prin. & supra qui test. fa. possunt. i. nemo. Sed de his aduentitiis testari non possunt: quia testamenti factio publicitatis est, non priuata: & ideo etiam consilio patris de his testari non possunt: a vt quod compositum causa mortis. ff. de donat. cau. mor. l. ij. nisi hoc expressim eis concedatur à patre: b vt. ff. de donat. cau. mor. l. ij. §. filius familias. Sed nunquid cum voluntate patris, vel etiam si iuramento confirmetur? secundum H. videtur q nec tunc vt ff. de vsufru. l. sed & si quid. §. sed respon. hic, cum actionem exerceat patre eadem. l. §. j. & hæc sunt patria, actionem intendere, & rem alienare. ff. de iure delibe. l. ait prætor. §. j.

h *Dominium.* cuia hoc erat filij: ideo de eo videbatur. Sed quid si pater remittat vel precario, cū ibi nō habeat dominium, cessante adhuc puto idē, arg. §. de rebus alie. nō alie. l. fi. & hic p te debita fūdo, quā nō remittit, pprietarius rantū: vt. ff. de vsufr. l. sed & si quid. §. sed nec seruitutem. Sed arg. contra ff. qui mod. pig. vel hypo. fol. l. j. & de his quæ in frau. credi. l. fi pignus. A DITIO. Dicas quod hic alienatio est prohibita propter aliud: quo casu etiam pignoris remissio est prohibita. in legibus vero contrarijs allegatis propter seipsum erat alienatio prohibita: vt patet in d. l. fi pignus. ff. quæ in fraudem credi.

i *Alienare.* nec enim in emphyteusin dare: cum generale vertatur sub alienatione: vt supra de fun. do. l. j. & in authē de non alie. §. alienationis. colla. iij.

k *Melius.* scilicet quam non coartare.

l *Dubia.* scilicet filij.

de lib. ag. l. si quis à liberis. & supra de alen. lib. l. j. & iij. & iiij.

x *Ex vtraque.* disiunctiue, id est ex hac vel ex illa, non coniunctim: quia si ambo essent inopes, vnus alium alere non teneretur vt supra de alen. lib. l. ij. Similis est lectura. ff. de pac. l. recognitam. §. si pacto. & ff. de liber. & posthu. l. si ita. j. respon. & ff. de contrahen. empt. l.

y *Tantummodo.* non dicit: quia hæc dictio vtraque ponitur distinctiue. vt. ff. communi. dini. l. pe.

z *Fisc.* vt supra de bonis. j. & ij.

a *Suppone.* idest obliga pignori.

b *Laqueos.* quia non valet venditio. Accurs.

c *Pretium earum.* & hic videtur pater subiici ratiocinijs, sicut & habuisse supra ea. l. vbi autem in vnum.

d *Dumtaxat.* nam in his in quibus nec vsusfructus nec aliquid patris acquiritur, puta in castrensibus, vel quasi, bene possunt testari: vt infra. quibus non est permissum. fa. testa. circa prin. & supra qui test. fa. possunt. i. nemo. Sed de his aduentitiis testari non possunt: quia testamenti factio publicitatis est, non priuata: & ideo etiam consilio patris de his testari non possunt: a vt quod compositum causa mortis. ff. de donat. cau. mor. l. ij. nisi hoc expressim eis concedatur à patre: b vt. ff. de donat. cau. mor. l. ij. §. filius familias. Sed nunquid cum voluntate patris, vel etiam si iuramento confirmetur? secundum H. videtur q nec tunc vt ff. de vsufru. l. sed & si quid. §. sed respon. hic, cum actionem exerceat patre eadem. l. §. j. & hæc sunt patria, actionem intendere, & rem alienare. ff. de iure delibe. l. ait prætor. §. j.

e *Dominium.* cuia hoc erat filij: ideo de eo videbatur. Sed quid si pater remittat vel precario, cū ibi nō habeat dominium, cessante adhuc puto idē, arg. §. de rebus alie. nō alie. l. fi. & hic p te debita fūdo, quā nō remittit, pprietarius rantū: vt. ff. de vsufr. l. sed & si quid. §. sed nec seruitutem. Sed arg. contra ff. qui mod. pig. vel hypo. fol. l. j. & de his quæ in frau. credi. l. fi pignus. A DITIO. Dicas quod hic alienatio est prohibita propter aliud: quo casu etiam pignoris remissio est prohibita. in legibus vero contrarijs allegatis propter seipsum erat alienatio prohibita: vt patet in d. l. fi pignus. ff. quæ in fraudem credi.

f *Alienare.* nec enim in emphyteusin dare: cum generale vertatur sub alienatione: vt supra de fun. do. l. j. & in authē de non alie. §. alienationis. colla. iij.

g *Melius.* scilicet quam non coartare.

h *Dubia.* scilicet filij.

Codex.

Sententiæ. scilicet patres.

i *Qui ita.* scilicet patres. melius est enim in tempore, &c. vt supra in quib. cau. in integ. restitu. non est necesse. l. fi. & supra quādo licet. vnicuique sine iudi. l. liberam. Accurs.

k *Dictum est.* supra. §. proxi.

l *Desiderant.* interrogatiue. quasi diceret, nō est ratio.

Vbi.]CASVS. Quæ dicta sunt, vera sunt in filiofamilias maiore. vij. annis, minore. xx. Si vero esset minor. vij. sine consensu suo hæreditatē ei delatā adire poteris nomine suo: & cū adoleuerit, vel sui iuris factus fuerit, per beneficiū restitutionis in integrū repudiare poterit: & nominibus, licet eā nō nomine tuo, sed filij adieris, illigaberis. Filius vero si semel restitutus fuerit vt abstineat, non poterit petere restitutionē in integrū vt eā recipiat, ne leges sint ludibrio, etiam si adhuc fuerit intra tempora restitutionis. & hoc vsque ad versicu. si vero. Si vero eam repudiasti filio infante, poterit eā filius adire: sive sui iuris factus, sive in paterna potestate cō stitutus: ita vt si sui iuris factus fuit, tutores eā adeant: nec in aliquo hæc repudiatio tua ei præiudicabit. & si testatus fuerit ad abstinē- dum, ad restitutionē in integrū nō admittetur. & hoc vsq; ad verſic. in paterna potestate cō stitutus: ita vt si sui iuris factus fuit, tutores eā adeant: nec in aliquo hæc repudiatio tua ei præiudicabit. & si testi- latarum procedat: in vtroque casu a non integrū restitutionis auxilio minime ei denegando. b

Si filius miles. recusset adire hereditatem castrē sem. pater ad adeundum admittitur. quousq; hæres instituta. hoc dicit vsque ad. §. vbi autem. Salycetus.

Similique modo & in milite filiofamilias, qui recusauerit additionem hæreditatis, quæ ei ex castrensibus occasionibus veniat: *patri dāda licentia adire hēreditatē, vt ad ipsum perueniat pleno iure, tā per vsumfructū, quām per dominiū eādem hæreditatē possessurum, quasi ipse pater ab initio fuisset c hæres institutus: eo videlicet subiacente omnibus oneribus hæreditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. ¶ Et hæc quidem in his casibus obseruanda sunt, quibus discordia inter patrem & filium vertitur.

*Vbi voluntas patris & filij conuenit in eadem domo pater habet tantum vsumfructum, & actiones intentat consensu filij: & sumptus facit de suo proprio. hoc dicit vsque ad. §. Sin autem ex alienum. Salycetus.

Vbi autem d in vnū voluntas eorū cōcurrit, & pater vsumfructū, & filius habeat proprietatē: & in agentibus & fugientibus pater quidē suscipiat actiones, & moueat, e cuiuscunque ætatis filius inueniatur, adhibeatur autem etiam filiorū consensus, nisi adhuc in prima ætate sunt cōstituti, vel longe absunt: sumptibus videlicet à patre propter rerum incremēta f faciēdis. cū enim nuda proprietas apud filium inueniatur, ex qua subsṫātia possibile est eum sumptus litis dependere?g

Si ex alienum. est in hereditate aduentitia: vt soluatur, permittitur patri bona vendere: quæ si sit in mora, cogitur de suo vsuras soluere legatarijs. vero & fideicommissa annalia ex reditibus, si sunt sufficientes, debent solui: aliàs bona minoris & reditus, in cuius sunt processura, debent vendi. & mora capit hereditatis per ipsum patrem debent dici: & à redditione rationum & cautione fructuaria pater relenatur. h. d. vsque ad. §. Ipsum autem. Salyc.

Sin autē æs alienū ex defuncti persona descendit: cū etiā apud veteres hæc esse subṡtātia intelligatur, quæ post detractū æs alienum superedent: h habeat patrimoniū dicit q filius nullatenus in his in quibus habes vsumfruc. ipse proprietatē restari poterit re vincre, vel vēdere vel obligare.

d *Vbi autem.* hæc est secunda pars.

c *Mouea.* hoc fallit in casu scilicet quādo vult filius familias agere de contrahen. empt. l. sed Celsus. §. j. circa finem. §. & ita hæc dicio vtraque ponitur distinctione. vt. ff. communi. dini. l. pe.

b *Tantummodo.* non aliis: vt supra de bonis. j. & ij.

c *Fisc.* vt. §. superioris, filij nomine, &c.

d *Suppone.* idest obliga pignori.

e *Laqueos.* quia non valet venditio. Accurs.

f *Pretium earum.* & hic videtur pater subiici ratiocinijs, sicut & habuisse supra ea. l. vbi autem in vnum.

g *Dumtaxat.* nam in his in quibus nec vsusfructus nec aliquid patris acquiritur, puta in castrensibus, vel quasi, bene possunt testari: vt infra. quibus non est permissum. fa. testa. circa prin. & supra qui test. fa. possunt. i. nemo. Sed de his aduentitiis testari non possunt: quia testamenti factio publicitatis est, non priuata: & ideo etiam consilio patris de his testari non possunt: a vt quod compositum causa mortis. ff. de donat. cau. mor. l. ij. nisi hoc expressim eis concedatur à patre: b vt. ff. de donat. cau. mor. l. ij. §. filius familias. Sed nunquid cum voluntate patris, vel etiam si iuramento confirmetur? secundum H. videtur q nec tunc vt ff. de vsufru. l. sed & si quid. §. sed respon. hic, cum actionem exerceat patre eadem. l. §. j. & hæc sunt patria, actionem intendere, & rem alienare. ff. de iure delibe. l. ait prætor. §. j.

h *Dominium.* cuia hoc erat filij: ideo de eo videbatur. Sed quid si pater remittat vel precario, cū ibi nō habeat dominium, cessante adhuc puto idē, arg. §. de rebus alie. nō alie. l. fi. & hic p te debita fūdo, quā nō remittit, pprietarius rantū: vt. ff. de vsufr. l. sed & si quid. §. sed nec seruitutem. Sed arg. contra ff. qui mod. pig. vel hypo. fol. l. j. & de his quæ in frau. credi. l. fi pignus. A DITIO. Dicas quod hic alienatio est prohibita propter aliud: quo casu etiam pignoris remissio est prohibita. in legibus vero contrarijs allegatis propter seipsum erat alienatio prohibita: vt patet in d. l. fi pignus. ff. quæ in fraudem credi.

i *Alienare.* nec enim in emphyteusin dare: cum generale vertatur sub alienatione: vt supra de fun. do. l. j. & in authē de non alie. §. alienationis. colla. iij.

k *Melius.* scilicet quam non coartare.

l *Dubia.* scilicet filij.

Codex.

Sententiæ. scilicet patres.

i *Qui ita.* scilicet patres. melius est enim in tempore, &c. vt supra in quib. cau. in integ. restitu. non est necesse. l. fi. & supra quādo licet. vnicuique sine iudi. l. liberam. Accurs.

k *Dictum est.* supra. §. proxi.

l *Desiderant.* interrogatiue. quasi diceret, nō est ratio.

Vbi.]CASVS. Quæ dicta sunt, vera sunt in filiofamilias maiore. vij. annis, minore. xx. Si vero esset minor. vij. sine consensu suo hæreditatē ei delatā adire poteris nomine suo: & cū adoleuerit, vel sui iuris factus fuerit, per beneficiū restitutionis in integrū repudiare poterit: & nominibus, licet eā nō nomine tuo, sed filij adieris, illigaberis. Filius vero si semel restitutus fuerit vt abstineat, non poterit petere restitutionē in integrū vt eā recipiat, ne leges sint ludibrio, etiam si adhuc fuerit intra tempora restitutionis. & hoc vsque ad versicu. si vero. Si vero eam repudiasti filio infante, poterit eā filius adire: sive sui iuris factus fuit, tutores eā adeant: nec in aliquo hæc repudiatio tua ei præiudicabit. & si testi- †*Leges non* turus fuerit ad abstinē- *debent esse* dum, ad restitutionē in *ludibrio.* co- integrū nō admittetur *cor. e. bona* ad cādē, propter causam *memorie.* cū supradictam. & quæ di- *gl. super ver* cta sunt in hæreditate, *bo. illo fuerint* locū habem in legatis. *extra de* & hoc vsq; ad verſic. in *post. præsat.* seruis. Si vero ille qui fi *& lx. dist.* lium tuū instituit hære- *c. nullus.*

Ipsum autem filium vel filiam, filios vel filias, & deinceps, alere patri necesse est, nō propter hæreditates, sed propter ipsam naturam, & leges, quæ & à parenti bus alendos esse liberos imposuerunt, & ab ipsis liberis parentes, si inopia ex vtraque a parte vertitur. ¶ Sed pater quidē in prædictis tantummodo b causis habeat licentiam rite res filiorū familias vendere filij c nomine: vel si emptorem non inuenerit, rite pignori supponere: d nullo modo licentia concedenda filiis eadem vēditiones vel hypothecas retractare. ¶ Non autē licentia parentibus danda extra memoratas causas, res quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: sed si hoc fecerint, sciturus quod necesse est eos in legum laqueos e incidere, quibus huiusmodi venditiones vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis videlicet rebus mobilibus vel immobilibus illis, quæ onerosæ hæreditati sunt, vel quocunque modo damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum cum paterna pietate licet: vt precium earum f vel in res vel in causas hæreditarias procedat, vel filio seruetur. ¶ Filius autem familias in his duntaxat g casibus, in quibus vsusfructus apud parentes constitutus est, donec parentes viuunt, nec de iisdem rebus testari permittimus, neque citra volūtatem h eorū quorum in potestate sunt, vlla licentia eis concedenda dominium i rei ad eos pertinentis alienare x vel hypothecæ titulo dare, vel pignori adsignare. Melius k enim est coartare iuueniles calores, ne cupidini dediti m tristem exitum sentiant, n qui eos o post dispersum expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum est p) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur: quare ad venditionem rerum suarum profilire desiderant? q

Pater hereditatem infanti delatam potest si ipse infantis nomine adire vel repudiare: adire sus tamen repudiationem vel adeuionem filius adultus vel sui iuris est. eius potest restitutionem implorare. qua concessa, amplius non audetur etiam beneficiō ætatis. pater tamen qui adiit vbi filius repudiauit, soluis oneribus romanæ implicatus. hoc dicit vsque ad. §. in seruis. Salycetus.

Vbi autem puerilis r ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filij hæreditatem nomine eius adire: si hoc fecerit pater, damus quidem filio in integrum restitutionē s postquā patria fuerit potestate liberatus, vel adoleuerit: t patrem autem omnibus oneribus hēreditariis, licet nomine filij adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hæreditatem adiit, qualem nec ipse, nec nunc filius idoneā sibi esse existimat? ¶ Non autem filio v damus licentiam, si in integrum restitutionem petat, respiciendam credens esse hæreditatem, adhuc minoribus curriculis instātibus, iterū per aliā restitutionē adire prætā hæreditatem: ne ludibrio† leges ei fiāt, sæpius eandē & amplecti & respuere hæreditatem cupieti. x Si enim quod pater fecit, filius ratum non habuit, & propter hoc restitutus est: quomodo ferendus videatur iterum iudicium amplectens, quod post patris voluntatē contraria affectione aspernādū esse existimauit? y ¶ Sin vero pater quidē hæreditate repudiauerit infante filio cōstituto, ipse aute filiꝰ postea vel adhuc in sacris cōstitutus, vel patria potestate liberatus, adeundā esse crediderit eandē hæreditatē: licētia damᵒ ei, vel si sui iuris efficiatur, tutoribus eius vel cuiuscunque ætatis filius ex eis consensu, nō distrahes: sed in his sic, & si emptor inuentus non fuerit, pignori obligabis: nec venditionem retractabit filius: ita vt res mobiles distrahantur, vel immobiles quæ hereditati sunt necessariæ: vt earum precium in causas hæreditatis procedat. Vbi autem d in vnū voluntas eorū cōcurrit, & pater vsumfructū, & filius habeat proprietatē: & in agentibus & fugientibus pater quidē suscipiat actiones, & moueat, e cuiuscunque ætatis filius inueniatur, adhibeatur autem etiam filiorū consensus, nisi adhuc in prima ætate sunt cōstituti, vel longe absunt: sumptibus videlicet à patre propter rerum incremēta f faciēdis. cū enim nuda proprietas apud filium inueniatur, ex qua subsṫātia possibile est eum sumptus litis dependere?g

Si ex alienum. est in hereditate aduentitia: vt soluatur, permittitur patri bona vendere: quæ si sit in mora, cogitur de suo vsuras soluere legatarijs. vero & fideicommissa annalia ex reditibus, si sunt sufficientes, debent solui: aliàs bona minoris & reditus, in cuius sunt processura, debent vendi. & mora capit hereditatis per ipsum patrem debent dici: & à redditione rationum & cautione fructuaria pater relenatur. h. d. vsque ad. §. Ipsum autem. Salyc.

Sin autē æs alienū ex defuncti persona descendit: cū etiā apud veteres hæc esse subṡtātia intelligatur, quæ post detractū æs alienum superedent: h habeat patrimoniū dicit q filius nullatenus in his in quibus habes vsumfruc. ipse proprietatē restari poterit re vincre, vel vēdere vel obligare.

d *Vbi autem.* hæc est secunda pars.

c *Mouea.* hoc fallit in casu scilicet quādo vult filius familias agere de contrahen. empt. l. sed Celsus. §. j. circa finem. §. & ita hæc dicio vtraque ponitur distinctione. vt. ff. communi. dini. l. pe.

b *Tantummodo.* non aliis: vt supra de bonis. j. & ij.

c *Fisc.* vt. §. superioris, filij nomine, &c.

d *Suppone.* idest obliga pignori.

e *Laqueos.* quia non valet venditio. Accurs.

f *Pretium earum.* & hic videtur pater subiici ratiocinijs, sicut & habuisse supra ea. l. vbi autem in vnum.

g *Dumtaxat.* nam in his in quibus nec vsusfructus nec aliquid patris acquiritur, puta in castrensibus, vel quasi, bene possunt testari: vt infra. quibus non est permissum. fa. testa. circa prin. & supra qui test. fa. possunt. i. nemo. Sed de his aduentitiis testari non possunt: quia testamenti factio publicitatis est, non priuata: & ideo etiam consilio patris de his testari non possunt: a vt quod compositum causa mortis. ff. de donat. cau. mor. l. ij. nisi hoc expressim eis concedatur à patre: b vt. ff. de donat. cau. mor. l. ij. §. filius familias. Sed nunquid cum voluntate patris, vel etiam si iuramento confirmetur? secundum H. videtur q nec tunc vt ff. de vsufru. l. sed & si quid. §. sed respon. hic, cum actionem exerceat patre eadem. l. §. j. & hæc sunt patria, actionem intendere, & rem alienare. ff. de iure delibe. l. ait prætor. §. j.

h *Dominium.* cuia hoc erat filij: ideo de eo videbatur. Sed quid si pater remittat vel precario, cū ibi nō habeat dominium, cessante adhuc puto idē, arg. §. de rebus alie. nō alie. l. fi. & hic p te debita fūdo, quā nō remittit, pprietarius rantū: vt. ff. de vsufr. l. sed & si quid. §. sed nec seruitutem. Sed arg. contra ff. qui mod. pig. vel hypo. fol. l. j. & de his quæ in frau. credi. l. fi pignus. A DITIO. Dicas quod hic alienatio est prohibita propter aliud: quo casu etiam pignoris remissio est prohibita. in legibus vero contrarijs allegatis propter seipsum erat alienatio prohibita: vt patet in d. l. fi pignus. ff. quæ in fraudem credi.

i *Alienare.* nec enim in emphyteusin dare: cum generale vertatur sub alienatione: vt supra de fun. do. l. j. & in authē de non alie. §. alienationis. colla. iij.

k *Melius.* scilicet quam non coartare.

l *Dubia.* scilicet filij.

Codex.

Sententiæ. scilicet patres.

i *Qui ita.* scilicet patres. melius est enim in tempore, &c. vt supra in quib. cau. in integ. restitu. non est necesse. l. fi. & supra quādo licet. vnicuique sine iudi. l. liberam. Accurs.

k *Dictum est.* supra. §. proxi.

l *Desiderant.* interrogatiue. quasi diceret, nō est ratio.

Vbi.]CASVS. Quæ dicta sunt, vera sunt in filiofamilias maiore. vij. annis, minore. xx. Si vero esset minor. vij. sine consensu suo hæreditatē ei delatā adire poteris nomine suo: & cū adoleuerit, vel sui iuris factus fuerit, per beneficiū restitutionis in integrū repudiare poterit: & nominibus, licet eā nō nomine tuo, sed filij adieris, illigaberis. Filius vero si semel restitutus fuerit vt abstineat, non poterit petere restitutionē in integrū vt eā recipiat, ne leges sint ludibrio, etiam si adhuc fuerit intra tempora restitutionis. & hoc vsque ad versicu. si vero. Si vero eam repudiasti filio infante, poterit eā filius adire: sive sui iuris factus fuit, tutores eā adeant: nec in aliquo hæc repudiatio tua ei præiudicabit. & si testi- †*Leges non* turus fuerit ad abstinē- *debent esse* dum, ad restitutionē in *ludibrio.* co- integrū nō admittetur *cor. e. bona* ad cādē, propter causam *memorie.* cū supradictam. & quæ di- *gl. super ver* cta sunt in hæreditate, *bo. illo fuerint* locū habem in legatis. *extra de* & hoc vsq; ad verſic. in *post. præsat.* seruis. Si vero ille qui fi *& lx. dist.* lium tuū instituit hære- *c. nullus.*

a *Præiudicio*. generando. fic. ſ. quitadmit. adbo.poſ.l.j. & de repu. bo.poſ. l. ij. & de iure deliber.l.tenitente.

b *Enumerauimus*, vt ſupra ea.l.ſ. ſiue ecõtrario patre, &c. circa pnncip. legis.

c *Matrimonio*. à viro vxoti filiæfamilias, vel econuerſo: nam tali caſu valet donatio:vt. ff. de don.inter vi. & vxo. l.quod autem.§.ſi.&. ſ. de don.inter vi. & vxo.l. marit[a]. Itẽ ad hoc.ſ. de dolo.l.cum proponas.

d *Oſtenditur*. ſi vſusſtructus dicatur.

Momentum quid eſt.

e *Momento*. Momentũ appellat quoddam tempus quod magis intellectu percipi poteſt, &c. vt.ff. de ſol. l.ratũ.in inſtãti enim hoc eſſe non poteſt.& facit.ff.de nouat.l.ſi Stichũ. §. ſi.quis ita. & nota quod hic eſt vnus de caſibus quibus non quæritur parti vſusfructus: vt not.ſ.co.authen.idem eſt in his.

DE HAEREDI-
tatibus decurionum nauicularioꝝ, cohortium militum, & fabricenſium.

Fiſcus regulariter

f SI quis. Regulariter in ſucceſſione ab inteſtato poſt vxorẽ admittitur fiſc[a] in quacunq; ciuitate quis deceſſerit: vt. ſ. de bon. vacã.l.j.lib.x. ſed fallit in caſibus huius tituli, vbi in qualiber lege habes vnũ. Itẽ eſt & alius, vt. ſ. ſi lib.imperia. ſocius ſine hærede deceſſerit.l.j. lib.x. Et dicuntur nauicularij, qui habent ſocietatem in nauibus faciẽdis & reparãdis. Vel dic q̃ nauicularij dicũtur qui nauibus bladum ducunt: qui priuilegia habent multa:vt.ff. de iure immu.l.ſemper. §. negociatores.

† *Ex Cod. Theo. li. 5. ti. 4. l. 1.*

g VNiuerſis, Corpora quædã militũ ponit,quæ ſibi ſuccedũt ſiſco excluſo,nõ vxore.

† *militum, in manuſcri.*

h SI quis.facit ad hanc legem. & ad alias huius titu.ſ.de epiſc. & cleri.l. ſi qs presbyter.

Fabricenſes i qui dicãtur.

i SI quis fabricenſes. Fabricenſes erant deputati armis faciendis, reparãdis & vẽdẽdis: vt in aut.de armis . col.vj.

k *Creditores*.alias curatores.

DE VINDICTA
libertate, & apud concilium manumiſſione.

Cõtinuatio libri ſeptimi ad ſecutum.

Dixit ſuperiori libro de relictis pecuniaris, nũc de libertatibus, & primo de directis præ-

ratoribus hæreditatem adire, nul A lo obierit: ſucceſſionem eius nõ ad fiſcũ,ſed ad cæteros cohortales eiuſdem prouinciæ pertinere iubemus. Dat. V. Kalendas Ianuar. Limenio & Catulino Conss.

IIII. Impp. THEODOS. & VALENT. AA. Florentio. P.P.

INteſtatorũ curialium bona, ſi ſine hærede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipiſci * præcipimus. Dat. V. Id. Mart. Florentio & Dionyſio Conss.

v. Idem AA. & CC. Aureliano comiti rerum priuatarum.

SI quis fabricenſis [1] ſine liberis vel legitimo hærede deceſſerit non condito teſtamento: eius bo B na, cuiuſcunq; ſummæ ſint, ad eos pertinere ſancimus, qui velut creditores[k] * decedentium attinentur*: qui fiſco pro intercepto reſpondere coguntur. Hoc enim facto contingit, vt & reipub licæ ratio ſalua permaneat : & fabricenſes collegarum ſuorum ſolatiis perfruatur, qui damnis ac detrimentis retinetur† obnoxij.

Codicis DN. noſtri Iuſtiniani perpetuò Auguſti repetitæ prælectionis liber ſextus explicit.

Codicis domini IVSTINIANI SAcratiſſimi principis ex repetita prælectione Liber ſeptimus.

TITVLVS I.

DE VINDICTA [LIBERtate,] & apud concilium manumiſſione.

Manumiſſus apud concilium, ſui iuris efficitur: nec ei obſtetur cauſa defectus. hoc dicit. Vlpi. Vel ſic: Decretum ex falſa cauſa interpoſitum, ſaltem libertatis non reſcinditur. Saly.

I. Imperator. ANTONINVS A. Tertio.

C EOrum qui apud concilium[m] * manumittuntur, poſt cauſam à iudicibus probatam, & manumiſſionẽ ſecutã, non ſolet ſtatus in dubiũ reuocari, ſi † dicãtur falſa[n] demõſtratiõe liberati.

Rei perfectæ nihil poteſt ſuperaddi, hoc docit. Baldus. Vel ſic: Libertas ſemel pro ſtita, non reiteratur nec augetur. Salycetus.

II. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. &. C.C. Saluſtio.

NIhil ciuitati Romanæ † ſemel præſtitæ, vel addere vel detrahere ſecundam manumiſſionem poteſt: certiſſimum[o] eſt. Dat. prid. Kalen. Maij. AA. CC. Conſſ.

Simplex admiſtratio non confert manumiſſionem. h.d. Baldus. Vel ſic: Nec per procuratorem, nec per maritum manumittitur. Salycetus.

III. Iidem AA. & CC. Attonitæ.†

D NEc mulierem per matrimũ, nec aliũ per procuratorẽ manumittere de his quæ inter vtrosq; dantur.

I Et apud.& *pro id eſt.* Ornam.] CASVS. An minor viginti annũ. ſeruum ſuum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic apud concilium: id eſt apud præſidentes in concilio, & ſemel libertate data & probata, de ſtatu eius amplius non quæritur.

Concilium. id eſt præſidentes in concilio. & differt à iudicio, eu hoc inter conuentiones: iudicium nõ,ſed in iuitum: vt. ff. de verb. oblig.l. inter ſtipulantem.§.j.

Falſa. id eſt non iuſta: quia bene ei cauta- uerat : vt infra titu.ij.l. minor. & inſtit. qui. ex numiſ nõ poſ.ſ. ſemel. quam. &.ff.c. l. iuſta. ſic & ff. de leg.j. l. ſi fideiuſſor. & de integ. reſti. l. Lucius. ſ.j. & de in integ. reſti. tutor. ſuppl. l.ij. Alij dicunt ſpecialiter. ſed in fauore libertatis : vt ea ſit ratio falſa cauſa data non re- tracteturſecus in alijs: vt ſ. de offic. vt ſ. ſi ex falſis inſtru. p. eſt. & ff. de offic. totũ . quod non placet, quamuis ha cum falſa cauſa non ſit, ita in re- cauſa: vt. ff. de verbo. quæ pœna. ſignũ. l. Paulus.

Vlpi.] CASVS. Si minor.xx.annis [1] ſeruum ſuum cauſa approbata apud prætorem manumiſit, poſtea ma- numiſſione facta nihil agendo operabitur manumiſſio ex ſecunda.

Certiſſimum. alias ma- niſeſtiſſimum: vt inſtit. de inge. §. fin . & ſic in manu- ſacramẽto baptiſmatis: reuocatur, vt ſ. ne ſanctum baptiſ. & ff. ſi ſer- reite. & in decre. lxvij. Arcon- diſc . ſicut. & c. presby- teri. §. quod ergo.

NEmo ſeruum.] CASVS. An mulier ſeruum per maritum vel procu- ratorem apud concilium manu- poſſit manumitti, quæ- ritur? Reſpon. quòd non.

Per procuratorem. ſci- licet ſimplicẽm, nam ſi fit factus in rem ſuam bene poteſt : & ſic in- telliguntur iura con-

matent de his quæ inter vtros dantur,

E Et apud.& *pro id eſt.* Ornam.] CASVS. An minor viginti annũ. ſeruum ſuum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic apud concilium: id eſt apud præſidentes in concilio, & ſemel libertate data & probata, de ſtatu eius amplius non quæritur.

Concilium. id eſt præſidentes in concilio. & differt à iudicio, eu hoc inter conuentiones: iudicium nõ,ſed in iuitum: vt. ff. de verb. oblig.l. inter ſtipulantem.§.j.

Falſa. id eſt non iuſta: quia bene ei cauta- uerat : vt infra titu.ij.l. minor. & inſtit. qui. ex numiſ nõ poſ.ſ. ſemel. quam. &.ff.c. l. iuſta. ſic & ff. de leg.j. l. ſi fideiuſſor. & de integ. reſti. l. Lucius. ſ.j. & de in integ. reſti. tutor. ſuppl. l.ij. Alij dicunt ſpecialiter. ſed in fauore libertatis : vt ea ſit ratio falſa cauſa data non re- tracteturſecus in alijs: vt ſ. de offic. vt ſ. ſi ex falſis inſtru. p. eſt. & ff. de offic. totũ . quod non placet, quamuis ha cum falſa cauſa non ſit, ita in re- cauſa: vt. ff. de verbo. quæ pœna. ſignũ. l. Paulus.

Vlpi.] CASVS. Si minor.xx.annis [1] ſeruum ſuum cauſa approbata apud prætorem manumiſit, poſtea ma- numiſſione facta nihil agendo operabitur manumiſſio ex ſecunda.

Certiſſimum. alias ma- niſeſtiſſimum: vt inſtit. de inge. §. fin . & ſic in manu- ſacramẽto baptiſmatis: reuocatur, vt ſ. ne ſanctum baptiſ. & ff. ſi ſer- reite. & in decre. lxvij. Arcon- diſc . ſicut. & c. presby- teri. §. quod ergo.

NEmo ſeruum.] CASVS. An mulier ſeruum per maritum vel procu- ratorem apud concilium manu- poſſit manumitti, quæ- ritur? Reſpon. quòd non.

Per procuratorem. ſci- licet ſimplicẽm, nam ſi fit factus in rem ſuam bene poteſt : & ſic in- telliguntur iura con-

teria ſupra de dolo.l.cũ proponas. & ff. ſolu. ma. l. ſi vero negonum. & ff. de don.inter vi. & vx. l. quod autem. alias, cum aure. ſ.ſi. & ide in doralibus quos manumittit vir vioẽte vxore: vt ff. ſolut.mat. l. ſi conſtante. §. ſi vir. nã viri ſunt, vt inſti. quibus ali. le. vel non.in princip.

a *Vendella*. nec per aliam modum, licet quidam alio modo concedant. ſunt autem multi modi : vt inſtitut. de lib. ſ. §. multis.

b *Manumittere*. quia manumiſſio non eſt in administratione patrimonii. vt ff. de manu. l. ſeruus furioſi . ſed per filiũ de ſeru. furioſi. l. ſi ſeruus. ſ. ſi. & ff. de ſeru. l. ſurdi.

Apud concilium.] CASVS. Seruum ſuũ obſequioſum poteſt quis apud principem, vel prætorem, vel præſidem manumittere: & tenebit libertas.

c *Apud concilium noſtrũ*. id eſt apud principem. d *Iuſta*. ſcilicet conſtitum ſpeciali vel generali conceſſione: vt in defenſore ciuitatis habetur: vt in authen. de defenſore ciuitatis. §. nulla. coll. iij. & etiam apud extraordinarium iudicem: vt ff. e. l. certam. §. ſi.

Vindicta. ſtatu manumiſſionis.

DE TESTAMENTARIA manumiſsione.

Expoſito tractatu vindictæ libertatis, quæ iudicis manumiſſionis appellantur: ſequitur de ea videre quæ habet præcipuum ſuorum, vel eſt quæ relinquitur in vltima voluntate. Et quia directa libertas dicitur eſt ea quæ per fideicommiſſum præſtatur: primo de directa videbimus, & ſic de teſtamentaria manumiſſione. Azo.

Si ſeruus.] CASVS. Minor xx. ann. per legem Aeliam Sentiam manumittere non poteſt. ſi ergo minor.xviij. an. fecit teſtamentum, & futuros codicillos confirmauit, quod potuit. vt ſupra de codicillis. l. ſiue. & poſt. xx. an. fecit codicillos quibus libertatem ſuam reliquit. an valeat, quæritur: Reſpon. quòd ſic, nec trahetur tempus factionis codicillorum ad tempus teſtamenti.

Si codicillos. Minor. xx. an. non poteſt manumittere propter legem Aeliam Sentiam: vt infra titu. ij. l. minor. & inſtit. qui. ex quib. cau. ma. non licet. §. eadem. fecit autem hic teſtamentum agẽs xviij. an. & confirmauit codicillos futuros: quod facere debuit: vt ſupra de codicil. l. ſiue. & poſt. xx. an. fecit codicillos, in quib[9] libertatem reliquit: & valet quidem inſpecto iudicio, id eſt voluntate habita in codicillis, non poteſtate iuris, quod trahit eo dicillos ad teſtamentum: vt ff. de iure codicill. l. ab inteſtato in fi. & de hære. inſti. l. aſſe.

f *Tempus*. ſcilicet in quo fuit teſtamentum factum.

g *Iudex*. id eſt voluntatis habitę in codicillis.

EX Teſtamento.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, libertatem Sticho reliquiſti: hæres hæreditatem non adijt: an libertas in teſtamento relicta competat, quæritur? Dicitur quod non. ſimiliter non valet legatum libertatis relictæ in teſtamento eius cuius memoria poſt mortem damnata eſt.

h *Non debet*. niſi in caſibus quos not. ſupra de fideicommiſſ. l. cum quidam.

i *Non notoriũ*. quod euenit in crimine læſæ maieſtatis: vt. ff. ad legẽ Iuliam maie. l. fin. item repetundarũ: vt ff. de accu. l. ex indiciorũ. Item apoſtatarum & Manichæorum: vt ſupra de hæret. & Ma. l. iij. in fi. & l. apoſtatarum. retro enim fingitur nõ habuiſſe factionem teſtamẽti: vt infra ad legem Iuliam maie. l. penul. & fi. & inſti. de hæte. quæ ab inteſt. §. per contrarium.

Libertas.] CASVS. Libertas in teſtamento relicta competit hæreditate adita. ſi minor poſt aditam hæreditatem reſtituatur in integrum, nunquid libertati nocet, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

k *Adita hæreditate*. etiam ab vno hæredum: & hoc ſi pure eſt relicta: vt ff. eodem l. teſtamento. §. teſtamento.

l *Obeſt*. vt & ff. eodem l. ſciendum. & de minor. & ſi fine. §. antepen. & de fideicommiſſ. lib. l. cum quaſi. §. ſed & ſi ſuus.

Cum in teſtamento.] CASVS. In teſtamento tuo Sticho ea ſtaldioni tuo pure libertatem dediſti: an hæres ſuus poſſit compelli reddere rationes, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in prima. Si vero ſub conditione reddendæ rationis ſit tibi relicta libertas, ſiue directa, ſiue fideicommiſſ. vt non peruenierit ad libertatem antequàm omnia reddidiſſet quæ apud eum ſunt de rationibus dominicis reddit. vel dolo malo amotiſſet: non erit liber niſi rationibus redditis, & reliquis illatis. & hoc in ſecunda. Si vero nil penes eum remanſit, perinde libertatem conſequitur, ac ſi pure relicta fuiſſet. & hoc in tertia.

† *al. Quintiana.*

m *Directam*. & pure.

n *Compelleris*. nam eius quod in ſeruitute fecit, non cogitur reddere rationem tempore libertatis: vt & ſupra an ſeruus ex ſuo fa. l. fi. & ff. de nego. geſto. l. cum actum. ſed contra eſt ſupra de peti. hær. l. fina. in fine. ſed ibi ſpecialiter quia & aliud pro eo inducitur ibi.

o *Cum non ea conditione*. ſubaudi, maxime. nam etſi ea conditio appoſita eſſet, nec eſſet adimpleta, & ſic remãſiſſet ſeruus: idem eſſet ſecundum Azo. nam non haberet tunc hæredem, cũ eſſet ſeruus: vt ſupra communia de ſucceſſ. l. ſeruus. Accurſius.

p *Quaſi puram*. vt ff. de condi. & demon. l. Iulius Paulus. Sed licet debitor in pecunia non inueniatur, nõne ſaltem de facto debet domino oſtendere rationem? Duo enim videntur inuingi illi qui rationem reddere debet, quod inſtruat dominum, & computet cum eo. Item quod reddat reliqua: vt ff. de cõdictio. & demonſtratio. l. cum ſeruus. & l. quamuis. & de ſtatuliber. l. ſi ſtatuibera. Reſpondeo tenetur adhuc dominum inſtruere ſecundum quoſdam antequàm ſit liber. quod non placet. Sed dic quod ſi qua ſunt reliqua, tunc vere duo inſunt in ea conditione. ſi vero reliqua non ſunt, nulla conditio eſt: & ideo libertas pura. ſimile eſt in interdicto vnde vi. nam ibi non veniunt mobilia per ſe, veniunt tamen cum immobilibus: vt ff. de vi & vi armata. l. j. §. ſi fundus. ſic & nomina veniunt in iudicio familiæ erciſcundæ cum rebus corporalibus, non per ſe: vt ſupra familiæ erciſcundæ. l. ea quæ. ſic & ſi ſeruus corrumpatur corpore tantum, non habet locum actio ſerui corrupti:

Ma'ilia ea veniunt in interdicto vnde vi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rupti: qui si corrumpatur in animo, & damni corporis venit æstimatio in actione serui corrupti: vt. ff. de seruo corrupto. l. in hoc. Item aliud exemplum. ff. de libe. lega. l. petitor. Item cum emptor conuenitur & vincit, nec sumptus repetit: cum autem vincitur, & sumptus repetit: vt not. infra de euic. l. j. in fin. Accursius.

In fraudem.] CASVS. Si in fraudem creditorum tuorum serui tui libertatē cōsecuti sunt: licet hæres quem instituisti, soluendo sit, non tamen valet libertas. Viuianus.

a *Non valent.* vt ff. eodem. l. si quis locuples. & extigitur fraus & effectus in directis, in fideicommissaria solus euentus: vt infra qui manumittit. non possunt. l. j. & finali.

Si hæreditas.] CASVS. Testamentum feci[sti], hæredem instituisti, Sticho libertatem reliquisti: hæres propter onus ætris alieni hæreditatem repudiauit: an gratia libertatis consequendæ possit seruus petere vt addicantur sibi bona? Dicitur quod sic, & satisfidare creditoribus hæredita. debet de solido debito soluendo, cum id etiam, &c. scilicet vt seruaretur libertas, si extraneus aliquis satisfidare veller.

b *Satis.* id est satisdationem.

c *Offerens.* de solido soluendo creditoribus: vt insti. de eo cui lib. cau. bo. addicuntur. §. j.

Contra.] CASVS. Mater præcepit in testamento filio suo, ne seruus ad libertatem perueniret: an hæres possit eum manumittere, quæritur? Dicitur quod non.

d *Contra voluntatem.* scilicet vltimam.

e *Libertum.* siue suum seruum, siue hæredis. secus in extraneo seruo: vt ff. eod. l. si quis ita. §. quod constituitum. differt & in alio seruus hæredis ab extraneo: vt ff. de leg. ij. l. vnum ex familia. §. si rem tuā. & facit infra qui non pos. ad liber. per. l. ij. & infra de vsucap. pro empt. l. ij. & ff. de manumiss. l. si seruus. §. fi.

f *Ne videatur.* ff. de iusti. & iure. l. veluti. nam patriæ & parentibus est obediendum: vt ibi.

Cum testator.] CASVS. Aliquis in testamento suo libertatem reliquit tempore nup. filij sui, vel filiæ, antequā nuberet, decessit: an competat libertas, quæritur? Dicitur quod non. quia verba testamenti magis respiciunt conditionem, quā tempus. Viuianus.

g *Præsumit.* id est statuit.

h *Non potuit.* id est non dedit libertatem ad diem, sed sub conditione: vt arg. supra de nup. l. sancimus. j. Sed contra quādo dicit. ce. l. ex his. & ff. eodem. l. si ita scriptū fuerit, Titius. & l. qui duos. §. fi. & supra de vsufruc. l. ambiguitatem. & infra de fideicom. lib. l. si fideicommissaria. sed hic tempus incertum adiectum fuit: ibi certum. sic & ff. de leg. j. l. si. §. j.

Seruo.] CASVS. Aliquis instituit me hæredē: seruo meo directā reliquit libertatem: an teneat libertatis datio, quæritur? Respond. quod non.

i *Nemo potest dare.* vt j. de his qui à nō dominis. l. ij. & insti. de sing. re. §. libertas. sed au trahatur ad fideicōmissaria? Rīdeo non: vt ff. de legā. j. l. ij. seruus legatus. §. si seruꝰ. Sed arg. contra. ff. de fideicom. lib. l. generaliter in fin. & §. si quis seruo pignorato. & ff. ad Trebel. l. cogi. §. sed & si seruo. Sed dicas quod illud quod dicit ille. §. si quis seruo pignorato, ex benigoitate dictum interpretatur. Ité videtur contra. ff. eodem. l. si fructuarium. sed certe imō concordantia est.

k *Directis.* Plēi nisi in casu: vt infra de Lati. lib. tol. §. sed & qui domini.

l *Si nulla iure impediat constitutio.* prohibetur enim quandoque manumitti: vt supra eodem lig. §. j. & infra de fideicom. l. ij. & l. contra. & l. in fraudem.

m *Orcus.* id est directos manumissi, ab orthos quod est rectum. inde orthodoxus, id est rectè glorians. vel orcinus qui manumittitur ab eo qui tendit ad orcum, id est mortem siue infernum.

Si iure.] CASVS. Reliquit aliquis seruo suo libertatem in testamento suo, si testamentum non valeat, an teneat libertatis legatū, quæritur? Dicitur quod non, nisi dixisset testator quod insi testamentum valeret iure testamenti, valeret iure codicillorum.

n *Proponas.* nam tunc valet: vt supra de codicil. l. fin. sed certe immo & si hoc non dicitur: vt ff. de fideicom. lib. l. in testamento. sed specialiter est ibi in quibusdam personis. vel respondeo quod ex ista constitutione multæ oriebantur ambiguitates. Primo, an testator aliquis creditoribus obnoxius decessit hærede instituto: & seruis libertatem reliquit. sed hæredes hæreditatem repudiantes vel hæreditatis distractæ sunt: an post venditionem seruus vel alius adire possit hæreditatem, & bona emptoribus in solidū auocare, & creditoribus satisfacere, quæritur? Respon. Imperator quidā quōd non. Author huius legis dicit quōd sic, intra tamen annale tempus à tempore venditionis celebratæ præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus in solidum, & imponendo libertatem omnibus. & hoc in prima. Si vero petitor promittit se omnes libertates imposturum, & creditoribus non in solidum satisfacturum: si creditores consentiunt, auditur, si vult omnes seruos manumittere. & hoc in secunda. Si vero quidam ex seruis velint libertatem adipisci, quidam non: volentes admittantur: nolentes in seruitute remaneant, & quem pa. &c. & hoc in tertia. Si vero pe-

Seruari.

l. 2. 3. & 4. de fideicommiss. liber. *Cōtra.*

Veste.

Mello.

Seruo tuo defuncto.

Si libertas relinquitur in tempus nuptiarum alicuius, intelligitur relicta si ille vere nuptias cōtraxerit: non cum ad tempus habile ad nuptias contrahendas peruenerit. Salyc.

VIII. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPPVS Cæs. Tremellio.†

CVm testator libertatem tempore nuptiarum filij sui vel filiæ seruo dari iussit: non tempus præstandæ libertatis præstituit [g], sed potius conditioni locū fecit, vt non insecutis nuptijs libertas iure posci non possit [h].

Alieno seruo non potest libertas relinqui directè, etiam si sit hæredis. Sal.

IX. Impp. CARVS, CARINVS & NVMERIANVS AAA. Mauro.

SEruo tuo defuncto, licet te hæredem scripsisse proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: iure enim directo libertatem seruis alienis nemo potest dare [i].

Institutura prima non inducit dispositionem vbi cætera desunt quæ deberi adesse. Bald. Vel sic: Et per impositionem pilei, & per adoptionem hæreditatis seruus cōsequitur libertatem directè, & vocatur libertus Orcinus. Salyc.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Germano.

DIrectis verbis iure data libertate, non solum * impositione pilei * [k], sed & adita hæreditate, (si nulla iuris impediat constitutio [l]) liberti constituuntur Orcini [m].

Testamentum inualidum ad causam intestatis nō trahitur, nisi sit clausula mutatæ à diuocta. Sabandi, vel æquipollens, vt in omnium. Bald. Vel sic: Si testamentum non valet, libertates in eo relictæ non debentur, nisi in eo esset clausula codicillaris. Sal.

XI. Iidem AA. CC. Laurinæ. †

SI iure non subsistit testamentum: in hoc nec libertates (cū non fuisse adiectum vt pro codicillis scriptū valeret, proponas [n], rectè datas constabit.

Collusio hæredis non præiudicat libertati, sine hoc faciat post adeptam hæreditatem, siue ante: dummodo faciat in fraudem. Salyc.

XII. Iidem AA. & CC. Rhyso.

SI hæredes iure facto testamento solēniter [o] adierint hæreditatem: ex testamēto ibi libertas quæsita, postea colludētib[p] tam scriptis hæredib[q], quàm ab intestato vindicatibus successionem, adimi non potuit [p]. Quod si spōte repudiauerint sibi delatam [q] successionē: omnia quæ in testamento fuerant scripta, defecisse conuenit. ¶ Si vero, vt vos defraudarent hęredes libertate, collusisse eos præses animaduerterit: secundū hæc quæ diuus Pius Antoninus constituit, libertatibus consuli prouidebit [r].

Si hæredes.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredi competit libertas. si postea colludat hæres, vt seruus libertate fraudetur, an adimenda sit libertas, quæritur? Dicitur quōd non. & hoc in prima. Si vero sponte repudiauit: omnia quæ in testamento erant derelicta & libertates euanescunt. & hoc in secunda. Si vero scriptum & succedentes ab intestato ad inuidem collusisse perspexerit præses, prouidebit per edictum si quis omissa causa testamenti, &c. vt supra si quis omis. eau. l. ij. in prima. & hoc in tertia.

o *Solēniter.* hodie nuda volūtate: vt insti. de hær. quali. & dif. §. fi.

p *Non potuit.* vt & supra eodem. l. libertas.

q *Delatam.* timore creditorum: vt & supra si quis omis. eau. re. l. ij. in fi. & hoc antequām sit adita: vt supra de repu. hær. l. iij.

r *Prouidebit.* per edictum si quis omissa causa testamenti vt supra

vt supra si quis omis. eau. test. l. ij. in prin.

Statuliberis.] CASVS. Statuliber est quem testator statuit fore liberum in alicuius conditionis euentum. Dic ergo testamentum fecit testator, hæredem instituit: Sticho libertatem reliquit sub conditione, si nauis ex Asia veniret. si hęres pendente conditione eum alienauit, & vsucaptus fuerit, pura alienatus & domino: an propter hoc impediatur si conditio extiterit, quæritur? Dicitur quod non.

a *Statuliberis.* id est cui libertas relicta est in diem, vel sub conditione.

b *Nostre potest.* vt & ff. de fideicommiss. liber. l. generaliter. in fin. & de statulib. l. statuliberum in medio & in fine legis. quod est hodie generale: vt supra communia de leg. l. fi. na. §. pen. & authenti. vt. quæ.

Directis.] CASVS. Non refert an Latinæ, an Græcè testator seruo suo directam reliquit libertatem.

c *Solegitimis.* id est Latinis. fic insti. de ver. obli. §. j. & infra de fideicom. l. ij. & l. contra. & l. in fraudem.

Cum constitutio.] CASVS. Recitat Imperator quandam constitutionem * diui Marci, cuius cauebatur, vt si quis condito testamento vel codicillis & libertates seruis suis reliquisset, & hæres qui fuit ex testamento, vel ab intestato, repudiasset hæreditatē propter æs alienum: poterit extraneus vel aliquis seruorum hereditatem adire, & præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus hæreditarijs & libertatibus secundum voluntatem testātis. Dicit Imperator quod ex ista constitutione multæ oriebantur ambiguitates. Primo, an testator aliquis creditoribus obnoxius decessit hærede instituto: & seruis libertatem reliquit. sed hęredes hæreditatem repudiantes vel hæreditatis distractæ sunt: an post venditionem seruus vel alius adire possit hæreditatem, & bona emptoribus in solidū auocare, & creditoribus satisfacere, quæritur? Respon. Imperator quidā quōd non. Author huius legis dicit quōd sic, intra tamen annale tempus à tempore venditionis celebratæ præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus in solidum, & imponendo libertatem omnibus. & hoc in prima. Si vero petitor promittit se omnes libertates impositurum, & creditoribus non in solidum satisfacturum: si creditores consentiunt, auditur, si vult omnes seruos manumittere. & hoc in secunda. Si vero quidam ex seruis velint libertatem adipisci, quidam non: volentes admittantur: nolentes in seruitute remaneant, & quem pa. &c. & hoc in tertia. Si vero petitor hæreditatis pollicitus fuerit se quosdam ex seruis manumissurum, & non omnes: si res hæreditariæ postea sufficiunt, vt omnibus creditoribus satisfaciat præter seruos, bene facit si omnes manumittat. Si vero non sufficiant, melius est vt saltem pauci ad libertatem perueniant. & hoc in quarta. Si vero nō vnus tantum veniat petitor, sed plures: si simul veniant omnes, audiuntur, si vnus primo, alius postea: primus admittatur, & hoc præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus, & hoc intra annale tempus, & hoc in quinta. Si vero vnus promisit quosdam manumittere, alter promittat omnes. vel plures, & omnibus creditoribus satisfacere: ille præfertur. primilegium vero istud non solum habet seruus libertate donatus, sed & non donatus, & hoc in sexta. Et non solum si antequām prior res hæreditarias apprehendat, vel libertatem accipiat, veniat seruus plus offerens, admittetur: sed si iam ab eo res apprehensæ sint: & quidam ex seruis libertate donati, & prior liberabitur, quamuis res ab eo auferantur: & prædicta omnia fiant intra annale tempus à tempore illo quo prior petitor iudicem adiuit. & hoc in septima parte.

Statuliber non potest alienare in præiudicium libertatis conseqnendæ conditione euenientæ. Salyceius.

XIII. Iidem AA. & CC. Martiali.

STatuliberis datam libertatem adimi ab hærede non posse certum est: nec alienatio nec vsucapio statulibero [a], quominus existente conditione libertatem consequatur, nocere potest. [b]

Tam Græcis quam Latinis verbis libertas relinqui potest. Salyceius.

XIIII. Impp. THEODO. & VALENTIN. AA. Florentio præfecto prætorio. *

DIrectas libertates Græcis verbis liceat in testamentis relinquere. vt ita libertates directè datæ videantur, ac si legitimis [c] verbis eas testator dari iussisset.

Primo recitat ius effectus constitutionem diui Marci. Secundo circa illam dubitationes exortas decidit. Secundāriò, V arias dubitationes. Salyceius.

XV. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm constitutio [d] diui Marci declaret, si quis condito testamento, vel sine testamento [e] moriens, vt locus fiat ab intestato successioni, libertates [f] reliquerit, nemo autem adire velit defuncti hæreditatem, eo quòd suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan & sine scriptis fideicōmissariæ relictæ: licere vel cuilibet extraneo, vel vni ex seruis, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua [†] periclitatur conditione, adire hæreditatem sub hac conditione * & satisdatione, quòd & creditoribus omnibus satisfaciat, & libertates imponat his quibus voluit testator [g]: variæ dubitationes [h] ex hac constitutione emerserunt. nam si res hæreditariæ hærede minime inuēto venierint [i], an & post venditionem earundem rerum possibile sit vel seruū vel quemlibet aliū adire, & recuperare quidem ab emptoribus res, satisfacere autem libertatibus & creditoribus, quærebatur. & licet diuus Seuerus semel rebus venditis hoc non admisit, nobis tamen Vlpiani sententia admodū placuit, maxime propter libertates, ne depereant. & post venditionem rerum annale remedium dare diui Marci constitutioni, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil noui patiantur [l], qui annalē sæpe sentiebant rescisionem * & licere seruo qui libertate donatus est, vel alij cuidam extraneo, vel ante venditionem rerū, vel post venditionem, intra annale tamen tempus adire hæreditatem, & res recuperare, prius satisfidatione danda, vt tam libertatibus quàm creditoribus satisfiat. ¶ Sin autē libertatibus quidē omnibus satisfacere quis [m] polliceatur, creditoribus autem non in solidum, sed in partem soluere creditum, iih autem [n] huiusmodi pactionem admiserint: sancimus & in huiusmodi casu consulcissimi principis locum habere constitutionem, & eum modis omnibus admittendum [esse] censemus: maximè cum [o] ex voluntate creditorum hæc interponitur. nolentibus etenim creditoribus, admitti talem pactionem nullo modo concedimus. ¶ Sin vero * quidam ex seruis libertatem amplexi fuerint, alij autem censuerint esse respuendam: & in hunc casum extendenda est diui Marci oratio: & proculdubio * & in hac specie audiendus est petitor hæreditatis: & maneat liberum arbitrium seruorum, siue ad libertatem venire volunt, siue

Statuliberis.

a *Statuliberis.* id est cui libertas relicta est in diem, vel sub conditione.

b *Nostre potest.* vt & ff. de fideicommiss. liber. l. generaliter. in fin. & de statulib. l. statuliberum in medio & in fine legis. quod est hodie generale: vt supra communia de leg. l. fi. na. §. pen. & authenti. vt. quæ.

Directis.] CASVS. Non refert an Latinæ, an Græcè testator seruo suo directam reliquit libertatem.

c *Solegitimis.* id est Latinis. fic insti. de ver. obli. §. j. & infra de fideicom. l. ij. & l. contra. & l. in fraudem.

Cum constitutio.] CASVS. Recitat Imperator quandam constitutionem * diui Marci, cuius cauebatur, vt si quis condito testamento vel codicillis & libertates seruis suis reliquisset, & hæres qui fuit ex testamento, vel ab intestato, repudiasset hæreditatē propter æs alienum: poterit extraneus vel aliquis seruorum hereditatem adire, & præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus hæreditarijs & libertatibus secundum voluntatem testātis. Dicit Imperator quod ex ista constitutione multæ oriebantur ambiguitates. Primo, an testator aliquis creditoribus obnoxius decessit hærede instituto: & seruis libertatem reliquit. sed hęredes hæreditatem repudiantes vel hæreditatis distractæ sunt: an post venditionem seruus vel alius adire possit hæreditatem, & bona emptoribus in solidū auocare, & creditoribus satisfacere, quæritur? Respon. Imperator quidā quōd non. Author huius legis dicit quōd sic, intra tamen annale tempus à tempore venditionis celebratæ præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus in solidum, & imponendo libertatem omnibus. & hoc in prima. Si vero petitor promittit se omnes libertates impositurum, & creditoribus non in solidum satisfacturum: si creditores consentiunt, auditur, si vult omnes seruos manumittere. & hoc in secunda. Si vero quidam ex seruis velint libertatem adipisci, quidam non: volentes admittantur: nolentes in seruitute remaneant, & quem pa. &c. & hoc in tertia. Si vero petitor hæreditatis pollicitus fuerit se quosdam ex seruis manumissurum, & non omnes: si res hæreditariæ postea sufficiunt, vt omnibus creditoribus satisfaciat præter seruos, bene facit si omnes manumittat. Si vero non sufficiant, melius est vt saltem pauci ad libertatem perueniant. & hoc in quarta. Si vero nō vnus tantum veniat petitor, sed plures: si simul veniant omnes, audiuntur, si vnus primo, alius postea: primus admittatur, & hoc præstita satisdatione de satisfaciendo creditoribus, & hoc intra annale tempus, & hoc in quinta. Si vero vnus promisit quosdam manumittere, alter promittat omnes. vel plures, & omnibus creditoribus satisfacere: ille præfertur. primilegium vero istud non solum habet seruus libertate donatus, sed & non donatus, & hoc in sexta. Et non solum si antequām prior res hæreditarias apprehendat, vel libertatem accipiat, veniat seruus plus offerens, admittetur: sed si iam ab eo res apprehensæ sint: & quidam ex seruis libertate donati, & prior liberabitur, quamuis res ab eo auferantur: & prædicta omnia fiant intra annale tempus à tempore illo quo prior petitor iudicem adiuit. & hoc in septima parte.

Seruo tuo defuncto.

Si libertas relinquitur in tempus nuptiarum alicuius, intelligitur relicta si ille vere nuptias cōtraxerit: non cum ad tempus habile ad nuptias contrahendas peruenerit. Salyc.

Alieno seruo non potest libertas relinqui directè, etiam si sit hæredis. Sal.

Sine testamento. puta in codicillis tamen: vt. ff. de fideicommiss. lib. l. ij. & iij. & iiij. in princi.

Libertates. vel etiam ratione vnam libertatem. argu. ff. de neg. gest. l. ait prætor. §. negotia.

Voluit testator. ff. assume, cum hæc declaret constitutio prædicta.

Variæ dubitationes, scire. quatuor ex hoc vsque ad. §. sed si quidem.

Venierint. à creditoribus.

Adnodum. id est valde.

Nihil noui patiantur. patiuntur quidem rescisionem, sed non de nouo: quia & olim similiter, vel per priuilegia, vel vt dicitur supra ex qui cau. ma. l. fi. Vel forte restitutione eius hæredis, qui abstinuerat vel repudiauerat. Item bene dicit, sæpe: quia non semper: & ita aliquid noui patiuntur, licet non in totum.

Quis. petens bona addici sibi.

Illi autem. scilicet creditores.

Maximè cum. pleonasmos, id est adiectio superuacui verbi. nam statim subiicit, volentibus &c. sic abundat maxime, vt & alias supra de rescin. ven. l. j. & ff. si quis omis. eau. testa. l. ij. in fine.

Vel. & pro Contus.

Etenim in hac specie

Pleonasmos quales figuræ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *In seruitute remanere.* secus si nullus de seruis velit libertatem : nunc distinguo, an ille qui petit bona sibi addici, sit de seruis, an non. primo casu admittitur, secundo non : vt infra. de eo cui libertas. bo. addi. §. hæc constitutio.

b *Licet.* id est quamuis.

Serui inuiti libertatem eo æquiuter, nisi in certis casibus.

c *Nemini seruorum.* scilicet aliàs. Et sic not. regulam, quòd serui inuiti libertatem consequuntur : vt hic, & ff. de hære. instit. l. si vero lex. §. j. & instit. de hære. instit. §. si vero. & instit. de hæred. quali. & differen. §. j. Sed fallit hoc in casu quem ponit hæc lex. nam cum eius fauore sit inductu, vt sic bona petantur: potest ei fauori renunciari : vt supra de pactis. l. si quis in conscribendo. Item fallit in alio casu quem habes ff. de fideicommiss. lib. l. sed si alienare. quæ est contra hanc regulæ, vbi legatum erat domino serui, vt seruum hæredi venderet, qui hæres manumitteret. sed certe potest ibi resistere domino vt non accipiat legatum: sed eo accepto non potest resistere quin manumittatur. vel ibi non recusauit libertatem : sed no lebat vendi hæredi, qui nõ erat soluendo à quo relicta est fideicommissa libertas. Item secus est in emancipatione, quæ non datur inuito: vt in authent. qui. mo. ma. effi. sui. §. generaliter coll. vij.

d *Spontaneam.* sic & supra de necessi. fei. fi.

e *Res hæreditaria.* præter seruos.

f *Antiquis.* subaudi, super.

g *Inuenimus.* id est induximus.

h *Hoc facere.* scilicet satisdationem.

i *Annale.* computandum ex quo primus petitor adiuit iudicem: vt infra in fi. l.

k *Totos.* id est omnes.

l *Ab eo.* scilicet seruo.

DE LEGE FVsia Caninia tolleda.

Continuatio.

Quæ lex Fusia Caninia directas impediebat libertates, de quibus dictum est : & fideicommissarias, de quibus dictum : de lege Fusia inter vtrasque libertates lo-

in seruitute remanere[a]. Licet[b] enim Romanam ciuitatẽ recusare nemini seruorũ[c] licitũ sit : tamẽ in hoc casu, ne propter quorũdam indeuotionẽ alij maneant in seruitute: voleribus quidẽ omnibus seruis licere in libertatem peruenire, nolentibus autem qui busdã, vel recusantibus, spontaneam[d] seruitute imminere oportet: & quẽ patronum habere noluerint, dominũ suum & forsitan acerbum sentiãt. ¶ Sin verò non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certũ numerum seruorum ex his qui ad libertatẽ venire [iure] sunt iussitimelius est, si quidem res hæreditariæ[e] sufficiunt ad implẽdos creditores, etiam omnibus seruis dare libertatẽ, etsi hoc pollicitus nõ est. ¶ Sin autẽ deest [aliquid] in exoluendis creditoribus, humanius est vt pauci saltẽ perueniãt ad libertatẽ. Sed hoc quidem antiquis[f] dubitationibus remedium inuenimus[g] bellissimam autẽ repletionẽ præfatæ constitutioni donantes, sancimus, vt si ☨ non vnus veniat hæreditatis petitor, sed plures quidẽ vno momento, vterque, vel ampliores : omnibus detur licẽtia communiter hæreditatẽ adire, prius satisdatione ab omnibus danda, vt creditoribus & libertatibus satisfaciant. ¶ Sin autem per interualla temporum hoc fiat: qui primus venit, habeat prærogatiuam, si etiam satisdationem præstare potest. Illo autem cessante hoc facere[h], alij gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale[i] tempus obseruetur. ¶ Sin autem vno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos[k] alius emerserit satisdationem paratus idoneam præstare, quod omnibus creditoribus & omnibus libertatibus satisfaciat : æquissimum est eum admitti, vt omnes libertates indistincte celebrentur. quod priuilegium damus non solum seruo qui libertate donatus est, sed etiam ei cui nulla libertas relicta est : vt aliquid venustum eueniat: vt per eum cui relicta libertas non est, aliis libertas imponatur. ¶ Sed si quidem antequàm prior hæreditarias res & libertatem accipiat, hoc eueniat : secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. ¶ Sin autem iam rebus seruo qui primus petijt hæreditatẽ, datis & libertatibus ab eo[l] quibusdam seruis hæreditariis impositis, quidã seruus alius hæreditarius, vel liber[x] extraneus hoc facere maluerit: licebit quidem hoc ei impetrare, & sub maioribus pollicitationibus & satisdationibus hæreditatem accipere. ¶ Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur : his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis ex quo prior petitor iudicem adierit.

TITVLVS III.
DE LEGE FVSIA* CAninia tollenda†.

Statutum in contractibus, si est magis fauorabile quàm statutum in vltimis voluntatibus, debet portiri ad vltimam voluntatem. Baldus. Vel sic : Die quod eluapso tempore viguit lex Fusia Caninia, quæ prohibuit libertates in testamento relictas valere : quæ hic tollatur Salycetus.

1. Imperator IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

SEruorum libertates in testamento relictas, tam directas, quàm fideicommissarias ad exemplum[m] inter viuos libertatem indistincte valere censemus, lege Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediente testantium pro suis seruis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kalendas Iun. * AA. Conss.

TITVLVS IIII
DE FIDEICOMMISSArijs libertatibus.

Hereditate non adita, libertas in testamento relicta non debetur, nisi fuerit ab intestato repetita, vel hæres corruptus pecunia omiserit. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Primo

QVm proponas hereditatẽ eius (testatoris) aditam non esse, à quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato aliũ quàm qui scriptus est, hæreditatem possedisse: si non à legitimo[n] quoque hæredes fideicommissaria libertas repetita est, nullo iure[o] præstari eam ab eo qui rogatus non est, desideras. Plane si pecunia[p] accepta heredem instituturum omisisse hereditatem docueris : libertatem tibi præstare cogetur[q]. PP. XIII. Kalendas Mart. Laterano & Rufino Conss.

ex quo. A. Z.

Seruorum.] CASVS. Lege Fusia cauebatur vt inter viuos quis posset omnes seruos libertate donare: in vltima voluntate non nisi duos vel tres: quod corrigit imperator, statuẽs, vt indistincte tam inter viuos quàm in vltima voluntate possit quis omnes seruos manumittere, lege Fusia Caninia quiescente.

Exemplum. quod ergo valet in contractibus & in vltima voluntate, & econtra : vt hic, & institu. c. &. ff. de pact. l. pactum.

Continuatio.

DE FIDEICOMmissarijs libertatibus.

Expectationis supra de libertatibus directis, imo de libertatibus fideicommissariis, A. Z. canus de fideicommissarijs, A. Z.

QVm proponas.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, Sticho fideicommiss. libertatem reliquisti. hæres hæreditatem non adijt, & peruenit ab intestat. ad legitimum : an competat libertas, quæritur? Dicitur quòd non, nisi succedens ab intestato rogatus fuisset de manumittendo, & hoc in prima. Si vero hæres accepta pecunia hereditatem omisit, vt ne Stichus ad libertatem non perueniret : competet libertas : quia instituto cogetur manumittere.

Legitimo. i. agnato: vt instit. de legi. ag. tu. in prin.

Nullo iure. immo conte. vt. ff. e. l. in testamẽto. Sol. ibi in personis illis speciale.

Pecunia. vel aliis duobus modis : puta gratia agnati, vel odio serui.

Cogetur. vt & supra si quis omis. cau. rella. l. j. dũ tamen prius conueniatur posse ffor : vt ff. si quis omis. causa testa. l. licet secundum quosdam.

Vamus.] CASVS. Mulier in codicillis annumculo suo seruum legauit, quem postea manumisit : apparuerunt codicilli falsi postea, & falsi pronunciati sunt: nunquid renouabitur libertas? Respon. quòd non : sed manumissus hæredi soluet. xx. aureos.

Non

a *Non infirmat.* valet ergo libertas : vt hic, & ff. de manu. test. l. cũ ex fallis. & ff. de iure patro. l. pe. §. fi. Sed contra. ff. de petit. hæredita. l. fin. §. pe. vbi ex falso testamento non competit libertas. Solu. hic fuit præstita, & bona fide : ibi non. Vel ibi à lege dabatur libertas, hic ab homine: quæ in idẽ recidit. Vel illa corrigit istam. Sed cum hæres dederit hunc seruum quasi legatarij creditor factum eius, non videtur transtulisse dominium : vt. ff. de condic. causa da. l. iij. §. subtilius. quod si est, quomodo seruo alieno dedit libertatem? Respond. dic quòd hæredis fuerat seruus vel alienus, & hæres rogatus de redimendo & præstando: vnde tanquam seruum hæredis, non tanquam legatarij dedit : & hoc erat verum : & sic transtulit dominium & secundum hoc etiam soluitur dictum contrarium.

Non obstat.

Non probat.

Ita fit.

Ita fit.

*Ita fit

Universidad de Deusto
Biblioteca

l.alieno.§.si is cuius.si verò legatarius est rogatus manumittere seruum,aut talis est seruus, qui non potest ad libertatem peruenire:quo casu etiam legatum est inutile.aut potest:& tunc subdiuiditur,quia si legatarius agnouit legatum,cogitur manumittere etiam longe maioris precij seruum,nisi beneficio ætatis restituator ad omittendum legatum. si non agnouit, non cogitur manumittere,& hoc si seruus sit ipsius legatarij.quod si est extranei: si potest emere pro tanto, quantum est legatum, cogitur manumittere: aliàs non: vt ff. eo.l. generaliter.§. si quis alienum, & ff. de minori.l. minor. xxv. an. seruum. sed in detrahenda Falcidia est sciendum, quod si ea deducta posset emere seruum,deducit eam hæres: aliàs non: vt ff. eo. l. si legatario.

SI *quis*.] CASVS. Testamentum fecisti, hæredem instituisti,& de danda libertate Sticho eum rogasti. manumisit. cuius erit libertus,quæritur? Respō. quod hęredis.

a *Manumittentur*. vt instit. de sing. re. per fideicommiss.re.§.penul. & hoc quo ad hoc, vt eos non vocet in ius. Item quo ad contra tabulas: sed non vt in seruitutem ex ingratitudine reuocet. Item nec operas poterit imponere, nisi sit filius patroni qui manumittit: vt ff. de bo. li.l. qui ex causa. & supra de contra tabulas.l. patroni.& supra de lib. & eo.lib. l. j. Et distingue hic cuius sint liberti, & vt diximus supra in l. proxim. per l.ff. de actiõe empt. l. Titius. & de fideicom miss. lib. l. generaliter. §.fin.

CVm *proponas*.] CASVS. Testamentum fecisti, vxorem tuam in vna dimidia,filium ex alia hæredes instituisti.Sticho fideicommiss.libertatem reliquisti, si vxori tuæ placuisset. vxore partem eius repudiante,& in solidum ad filium peruenięte:an seruo debeatur libertas? Respon. quod si vxor non contradicit, libertatem petere potest.

b *Cum proponas*. vxor fuit scripta hæres cum filio.

c *Non refragante*.idem si cõtradiceret.nec enim potest:vt ff.eo. l.Lucius.quæ est contra,sed hic subaudi,maximè. & hoc nisi iustam causam habeat refragandi:vt ff.de manu.testa.l.seruos.& de lega.ij.l.cum quidam.& l.cum pater §.rogo.

FI*lius non*.] CASVS.Testamentum fecisti,filio tuo impuberi seruum tuum nulla facta mentione libertatis tutorẽ dedisti:an per hoc fiat liber: Respon, quod sic: & libertatis fauore & pupilli videtur per cohæredẽ pupilli,vel si exhęredauit pupillum,per hæredem patris libertatem recepisse. & hoc in prima. Idem est si seruum alienum filio tutorem dedisti sciens eius cõditionem, nisi te contrarium voluisse apparuerit. & hoc in secunda.

d *Videatur* adscripta,id est non præstita libertate: vt & supra de necess.ser.l.quidam.§.j.sed certe immo videtur directa:vt instituti.qui testam.da.tut.pos.§.j.quæ est contra.Sol.ibi in testamen-

HI quibus per fideicommissum libertas supremis iudicijs relinquitur, eorum liberti efficiuntur, à quibus manumittuntur,[a] PP.Kalend. April.Fusco & Dextro Conss.

Libertas peripotest etiam si coheres in eius placito vel voluntate est apposita, hæreditatem non adeat: dummodo iusta non contradicat. Salyc.

VIII. Idem A. Eutycheti.

CVm proponas [b] fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si vxori testatoris placuisset: licet [ea] non adeunte hæreditatem pertinere cœperit ad filium solida hæreditas: non refragante [c] tamen vxore testatoris, potes petere libertatem.

Seruus tutor datus videtur in testamento per fideicommissum liber esse iussus.si testator eius conditionem non ignorauit. Salyc.

II. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Daphnidi.*

ET si non adscripta libertate testator seruum suum tutorem filijs suis dederit: receptum est tamen & libertatis & pupillorum fauore, vt per fideicommissum manumissę eũ videatur. [d] ¶ Et si non suum proprium, sed alienum seruum, conditionem eius sciens,[e] tutorem adscripserit: æquè fideicommissariam libertatem datam [f] (nisi aliud euidenter defunctum sensisse appareat) prudentibus placuit.

Libertas non perit, licet moriatur ille in cuius persona tempus certum præstandum

A to; hic in codicillis. vel hæc corrigitur per illam. Vel hic libertum credidit. Vel hic putauit alienum. Vel hic diligebat hæredem in tantum,vt sit verisimile quòd velit eius esse libertum,& magis quàm orcinum. ADDITIO. Prima solutio communiter fertur. Porcus in. d. §.j. instituto est quiquid facilius directo disponitur in testamento, quàm in alia voluntate vltima vt. l. hæreditatem. & l. non ideirco. supra de codicillis.†.

e *Scirus*, secus si ignorans: vt.ff.eod.l. generaliter. §. si quis tutorem.

f *Datam*. vt.ff. de rebus.l.si hæreditas.§.fi. & supra de testam.ture.l. si pupillorum.

Fideicommissaria.] CASVS. Reliquit Sticho Titius fideicommissariam libertatem,cum filius peruenisset ad xxv. annum, decessit: numquid intercidit libertas? Dicitur quod non: sed eo tempore peruenisset ad libertatem, quo si viueret, peruenisset filius ad prædictam ætatem.

g *Tempore quippe &c*. vt.ff. de manumiss. testam. si ita scriptum. & supra de vlturc. l. ambiguitatem. & ff.de legat. j. si cui legetur. Sed contra supra de manumiss. testam.l. cum testator. & de nuptl. Solu. vt dixi supra quando dies leg. ced. l. ex his. Item videtur quod statim præstanda sit: vt ff. eod. l. fi. quæ est contra. Solu. ibi. non intelligitur repetita conditio a substituto, quæ vitiatur. & ideo purum est ex tunc.

SI *seruus*.] CASVS. Seruo tuo in testamento fideicommissariam libertatem reliquisti: qualiter ad libertatem perueniet, quæritur? Respondetur quod per beneficium manumissionis. vnde si hæres tuus libertatem imponere contradicit,compellet eum præses: & si latuit, per senatusconsultum ad libertatem perueniet, decreto vel sententia prętoris interposita.

h *Manumissione*.vel eo quod pro manumissione habeatur: vt infra eo.l.si voluntate.

i *Accepilli*. scilicet spe, non re.

k *Interpositio*.id est denunciatione,vel lata sententia.

l *Prospiciat*. vt. ff. de iudi.l. qui se dicit.& hoc per senatusconsulta quatuor: scilicet Rubrianum, & Transilianũ, & pantalianum,& Artificulianum: quæ quando locum habeant, habes.ff. de fideicommiss. lib.l.cum vero.§.subuentum. & .l. cum qualibet.§.fi plures.& .l.non tantum.§.senatus.&.§. Artificuliano. est & Vincianum,quod in seruo defuncti locum non habet; sed hęredis: vt in eo.titu.l. non tantum.§. sed si non hæreditarium. & in.§.si quis.

EO *verbo*.] CASVS. Testamentum fecisti,hæredem instituisti,& dixisti,hęres meus,commendo tibi hunc seruum. nunquid per hæc verba videtur ei libertas fideicommissaria relicta? Respondetur quod non.

Commendo

a *Commendo*. id est laudo:vt hic, & supra fami. erciscundæ .l. quoties. in fine.& quod cum eo.l.fin.&.ff.manda.si vero nõ te. cum quidam.& de lega.iij.l. fideicommissa.§.si ita quis. Aliàs dicitur commendo,id est depono.vt.ff. de verbo.significa.l.commendare. &.ff. depositi.l.Lucius j.

b *Codicillis*. vt certo vel apposito.

c *Non videri*.vt.ff.eo.l. Titais ancilla.§.Lucius.

Sic donatam.] CASVS. Sponsæ tuæ ancillam dedisti: legato postea vxori tuæ relicto, hæredem tuum in testamento de ea manumittenda rogasti: percepit legatum: an compellendus sit hæres eã redimere & manumittere: & hæc sit cõpellenda vendere,& manumissioni consentire, quæritur? Respon.quod &c.

d Et scilicet vxori.

e *Volunt*. testator.

f Eam. successores.

g Eam. vxorem.

Non ambiguum. qui etiam aliquid percipit, cogitur manumittere, vel vendere, vt manumissio fiat: vt.ff.eod.l. generaliter. §.si quis alienum,& facit.ff.cod.l. alieno.§.fi.

CVm *inter*.] CASVS. Seruo meo nato iam certum est quòd relinqui potest per fideicommiss. libertas: an autem nascituro, inter veteres erat quæstio: quam decidit imperator, dicens quod non solum directa, sed fideicom. libertas ei relinqui potest, non solum masculo, sed fœminæ: nec obstat si tempore quo editus fuerit mater fuerit ancilla, & hoc in prima. Si vero testator sic dixit: qui nascetur ex tali ancilla fiat liber. si plures ederit: an omnes erunt liberi, quæritur? & respon. quod sic. in ambiguis enim &c. & hoc in secunda.

i *Pertractatur*. de infante nato nõ est dubiũ: vt ff. de manu.l. iuris ratio.

k *Eamve*. alia legata postumo alieno non relinquebantur: vt instit. de bonorum possessione. in prin.

l *Solen respicias*. sic ergo nascitur ingenuus, ex ingenuis is est &c. vt inst. de inge. in prin. Sed videt hoc falsum cũ fideicõmissaria libertas relinquitur: nã hęredis liberi erit: vt.§.e.l. hi quib⁹. quę est contra. Sed dic quod hic fuit relicta fideicommissaria libertas postumo,ibi nato. Vel refertur tantũ ad casum vbi directa data fuit. nam vtrumque posuit supra: Fit ergo differentia inter fideicommissariam libertatem & directam, licet quo ad alia nõ sit differentia: vt.§.communia de leg.ij.pen. Itẽ opponitur, hic concedit quòd habetur pro nato: sed nat⁹ manumissus esset libertus: ergo &

EX verbo, *commendo*, [a] testamento vel codicillis [b] non videri [c] fideicommissariam libertatem relictam [esse,] auctoritate iuris declaratur.

Agnosce slogatum tenetur parere iudicio defuncti. Bald. Vel sic: Alienæ ancillæ potest fideicommissaria libertas reliqui: & tenetur hæres eam redimere, vel eam vendere, si sibi relictum agnouit. Salycetus.

XIII. Iidem AA. & CC. Pythagoridæ.

SI te donatam ante matrimonium vxori suæ, postea ei [d] legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis à successoribus voluit: [e] tam eos [f] ad redemptionem & manumissionem, quàm eam [g] quæ in capiendis relictis defuncti consensit iudicio, teneri, tibique fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur. [h]

In ventre existenti directo & per fideicommissum potest libertas reliqui: & si plures nascantur, sunt liberi. Salyc.

XIIII. Imperator Iustinianus. A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm *inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui seruo qui adhuc in ventre portaretur, [i] & homo fieri speraretur: nos vetus iurgium decidentes, libertatis fauore [k] censemus & fideicommissariam necnon directam libertatem suam firmitatem habere siue in masculo siue in fœmina, † qui quæve adhuc in ventre vehitur: vt cum libertate solem respiciat, [l] etsi [m] mater sua adhuc in seruitute constans eum vel eam ediderit. ¶ Sin autem plures creati vel creatæ sint: hic vnius fecit mentionem, siue pluraliter nuncupauit: nihilo minus omnes [n] ad libertatem à primis veniant cunabulis: cum in ambiguis sensibus melius sit (& maxime [o] in libertate, fauore eius) humaniorem amplecti sententiam. Dat. Kal. Octo. Lampadio & Oreste. VV. CC. Conss.

Factum iudicis supplet factum hominis ad damnum ff non ad commodum contumacis. Bal. Vel sic: Post moram in manumittendo seruus per iudicem ad libertatem est deducendus. Salyc.

XV. Idem. A. Iuliano præfecto prætorio.

ANcillam siue seruum, cum fideicommissaria libertas ei relicta sit, sancimus, si mora libertatis à debitore [p] facta fuerit, sententia præsidis eripi † in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab hærede expectanda: [q] sed talem habere eos libertatem, quasi ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti: cũ satis impium atque absurdum sit, hæredes testatoris differre voluntatem, maxime cũ ad libertatem respiciat.

Si libertas fideicommissaria est relicta tui ex liberis ancillæ, quem hæres elegeris: illo morente nulla facta electione, omnes ad libertatem perducuntur. Salyc.

XVI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis in testamento suo rogauerit suum hæredem, ex liberis ancillæ suæ quam nominauerit, [r] vnum quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla vnũ, vel plures enixa est, hæres neque dũ superest, [s] in libertatem aliquem adduxerit, vel cũ deliberat quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fuerit subtractus [t] dubitabatur ab antiquis vtrũ ne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perueniat. sed veteris quidem iuris altercatio multa sane super huiusmodi casibus resonuit. * Nos autem hæredis coërcentes malignitatem, si non voluntatẽ testatoris adimpleuerit, & mox cum potuerit, non elegerit vnũ ex liberis ancillæ, & cum libertate donauerit: iancimus compelli [v] non solũ eũ, sed etiam hæredes vel successores eius, omnes ancillæ liberos in libertatem perducere. † neque enim hoc cõtrarium est sententiæ testatoris.

& hoc in prima. In secunda,quod hæc eadem vera sunt in legatario rogato de manumittendo vnum ex his quem eligeret: & si aliqui pati se dispendium conqueſti fuerint,sibi & non huic.l. quæ prædictam pœnam imponit,imputent.

r *Quam nominauerit*. Arethusam puta.

s *Superest*.id est dum vivit.

t *Subtractus*.scilicet hæres.

v *Compelli*. aufertur ergo sibi electio propter contumaciam: vt ff. de.

quæ dam differunt, quandoque non.

Multa fibi super hoc ca fic. reſcinden. Sic in manu feri. Contra.

†*producere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt.ff.de solu.l.j.&.j.de solu.l.j. &.ff. de seruis.l.si cui. & facit.§. eod.l.cum inter.

a *Ex sententia*, quæ ad omnes porrecta est quodammodo.

b *Iustantia*, id est contumacia.

Cum quidam.] CASVS. Titius fecit testamentum, hæredem instituit, & mihi Seium legauit, & rogauit per fideicommissum, vt eum manumitteret: hæres noluit eum mihi dare, sed in iudicio eum perij, & obtinui: & iudex eum non in seruum, sed in eius æstimationem mihi condemnauit: an intercidat libertas? vel ab hærede danda, an à me legatario? & si ab hærede, an æstimationem quam recepi, possim totam, vel partem, vel nihil retinere? Inter antiquos erat quæstio: & ad hanc non videtur respondere, sed sic dicit quòd miratur quòd iudex tulit talem sententiam condemnando in serui æstimationem, & non in seruum. vnde si talis quæstio de cætero emerserit, nullus iudex sit tam stultus quòd sic definiat, sed legatarijs seruus restituatur, quod si pertinus non detur, tunc intra duos menses à tempore litis contestatæ super petitione serui eripiatur in libertatem: & hæres legatario condemnetur in expensis quas fecit in litem, scilicet in quadruplum. & pone, legatario integrum ius patronatus reseruatur.

c *Seruum*. in seruum enim debet facere condemnationem cum est manumittendus. secus si non est manumittendus quandoque: vt. ff. de leg.j.l.si domus. in §. qui confitetur. & .§. sequen.

d *Vitium*. scilicet iudicis.

e *Putamus*, ex tempore huius legis.

f *Condemnationem*. quid enim si proferatur? huic enim quæstioni non respondet. Sed respond. idem esse quod esset cum alicui relinquitur pecunia vt alienum seruum emat, vt scilicet eum emat, & manumittat: vt. ff. cod.l. generaliter.§.si quis tutorem alienum. Vel dic quòd hæres conuenitur à seruo vt manumittat: quia legatum resedit penes eum cum onere suo: v.§. de eadu.tollen.§.pro secundo. nec legatarius tenetur restituere pecuniam: quia hæres sua contumacia sensit hoc damnum. argu.§.l.proxi.in fin.&.ff. de tab.exhi. l.locum.§. condemnatio. Vel dic tertio quod sic, & tunc idem videtur quod est hic, scilicet vt in libertatem eripiatur elapsis duobus mensibus à tempore litis contestatæ. Quid ergo si interim hæres seruum vendat? Respõd. erit in potestate serui cuius libertus esse velit, emptoris, vel rogantis: vt. ff. cod.l. generaliter.§. fina. & de actio. emp.l. Titius. nec restituitur præcium, vt modo dixi.

g *Quadruplum*. quod est speciale: aliàs in simplum: vt. §. de iudi ciis. l. prædium. §. fin autem alterutra.

Cum enim omnimodo quendam ex his liberum esse disposuerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respexerit: si non pareatur eius voluntati, sine dubio ex sententia [a] testatoris omnes ad libertatem perueniunt.

¶ Similémque esse definitionem censemus & si non ab hærede, sed à legatario vel fideicommissario testator rogauerit libertatem imponi. sic etenim iusto timore hæredes & legatarii vel fideicommissarii perterriti & voluntem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omnium libertate quandam afferri patiantur iacturã. ¶ Quod si reclamauerint: sibi tale dispendium imputent, non ex nostra lege, sed ex sua lugentes instãtia. [b] Dat. XV. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste Conss.

Fatuus est ille iudex qui cum res patitur, in æstimationem condemnat, si res præstari potest & debet. Vel sic: Sententia debet esse conformis libello: alias est mutata. & ad hoc semper allegatur. Bald. Vel sic: Vbi seruus legatur manumittendus, & hæres patitur secum litem contestari, transacto spacio duorum mensium liber efficitur, iure patronatus legatario seruato. Salycet.

XVII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm quidam seruum suum ita legauerit, vt legatarius libertatem ei imponat, & hæres ad huiusmodi legatum improbe versatus seruum dare legatario dedignatus est, vt etiam lite pulsetur, & iudex non in ipsum seruum, sed in æstimationem litis condemnationem proferat: veteris iuris interpretes dubitabant, ne quod obstaculũ libertati ex hac causa procedat. Et si placuerit eandem deberi libertatẽ, à quo dandasit, vtrũmne ab hærede, an à legatario. Et si hæres imponat libertatem, an legatarius quod ex pecuniaria cõdenatione accepit, firmiter deti neat, siue in totum, siue ex parte siue etiam nihil. ¶ Talem itaque altercationem resecantes, mi ramur quare iudex qui præposituseſt in prædicta causa non om nimodo cõdemnationem in seruum, [c] sed in æstimationem eius fecerit: cum ipsius vitium [d] etiam huiusmodi præbuit altercationi occasionem. ¶ Vnde si talis quæstio emerserit: nullum quidem iudicem ita esse stultum putamus [e] vt huiusmodi proferat condemnationem. [f] sed si legatarius imineat quatenus ei seruus restituatur, & post litem contestatam duorum mensium spacium effluxerit: censemus ilico ad libertatem eripi seruum: & illum quidem liberum esse: hæredem autem pro sua indeuotione in omnes expensas quas elgatarius in lite fecit, in quadruplum [g] ei condemnari: iure patronatus integro legatario seruando.

TITVLVS V.

DE DEDITITIA LIBERTATE tollenda.

Dediticii libertini erant qui per manumissionẽ minorẽ libertatem consequebantur: quos liberi efficiebãtur, sed toto tempore vita sua seruire tenebantur. Hanc conditionem libertinorum tollit lex ista. & vult quod eo modo sint liberti quo simpliciter manumissi, & ab eis non differant. Salycetus.

I. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

DEdititiaꝝ conditio nullo modo in posterum nostrã rempublicam molestare concedatur, sed sit penitus deleta: quia nec in vsu esse reperimus, sed vanum [h] nomen huiusmodi libertatis circunducitur. Nos enim qui D veritatem [i] colimus, ea rantũmodo volumus in nostris esse legibus, [k] quæ re ipsa obtinent.

TITVLVS VI.
DE LATINA LIBERTATE tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa.

Primo exordiatur secundo statuit. secunda ibi, Sancimus.

Cum dediticii.] CASVS. In principio huius. l. dicit imperator quod ex quo dedititia sublata est libertas, quare etiam non Latina libertas tollitur? Nunquid Latini liberti diebantur illi qui dum viuebant erant liberi, in morte tamen eripiebantur in seruitutem, nec habebant hæredem? Et nota quod in hac l. tria sunt casus in quibus olim aliqui fiebãt Latini, hodie eiues efficiuntur Romani. Primus incipit ibi, Sancimus. &c. Dicit ergo quòd sicut antiqua Latinitas sublata est, quia eius remanet imago. Dicit ergo: O. tam Romani subiugantes sibi aliquam prouinciam, transmittebãt homines illius prouinciæ in aliam prouinciam: & dicebantur Latini, id est Romani, & non erant simpliciter liberi, nec erant liberi, vnde fuerit illa transmissio iã sublata est, quia aliquan do bellum cum indigenis habebant, sic non fiunt hodie huiusmodi Latini: sed cum variis modis introducta erat Latinorum conditio, & difficultates exortæ tam per. l. quam ex senatusconsulto. dicit imperator quod vult resecare & tollere, & certos modos eligere in quibus olim competebat Latina libertas nõ perfecta. quis enim eodem tempore dicet concurrere libertatem & seruitutẽ? & hoc in prima.

a *Sublati sunt*. vt §.l. proximo.

b *Propter*. id est propter hoc.

c *Titubat*. id est dubitat, vel dubitabilis est. id est incertas vias eius.

d *Per satyram*. id est per varietatem nimiã, siue diuersitatem introductam: vt in decre. distinct.ii.ca. satyra. multæ enim leges & variæ de ea tractabant, sicut & per similes dicitur. Vel dic per similem dici satyram: quia vt satyrici ludẽtes imponunt saruam id est barbam, vt etiam iuuenis videatur senex qui non est: sic & hi dicebantur liberi, non tamẽ erant cum moriebantur serui.

e *Ad similitudinem antiquæ*. olim enim Romani subiugantes aliquam prouinciam, homines eius ad aliam dirigebant prouinciam, & vocabantur Latini, id est Romani, nõ tamẽ erant, sic & hi liberti vocabantur liberi, non tamen erant. vnde & sicut illa imissio est sublata, eo quod quandoque vel contra indigenas, vel contra rempublicam insultabant, & nõ fit hodie hæc transmissio: sic nec sunt huiusmodi Latini. Accursius.

f *In villis*. id est in villis, vel in terris propriè enim dicitur colonis terra ad colendum destinata: vt ff. ad munici. l. eius qui. §. sed hic pro tota vna prouincia ponitur.

g *Originem*. id est transmissionem.

h *Vanum*. nil enim significat dedititia. liber in autem significat dediticiæ conditionis. & dicebantur Latini, vt etiam ipsi Latini nec chimæra. dicuntur nulla tas, sicut nec chimæra. dicuntur nulla munia de leg. l.ij. in fi. libertatis. & .§. ad Orfi. fiqua.

i *Veritatem*. sic. §. com. qui tamen est verbis, quorum nullus sequitur effectus.

k *Legibus*. non opus est verbis, quorum nullus sequitur effectus.

DE LATINA libertate tollenda, & per certos modos.

Et hac Latina libertas tollitur. Et dicuntur Latini fieri non qui toto tempore vitæ suæ seruierunt liberi, sed in morte eripiebantur in seruitutem, & sic non habebant hæredem. vide. §. fin. de suc. lib. §. fin. Et de hac Latina libertate tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa.

DEdititia.] CASVS. Olim erat quoddam genus hominum qui liberti dediticij dicebantur, qui viuebant ut serui, sed moriebantur ut liberi. Hodie dicit Iustinianus imperator quod huiusmodi modi hominum condemnati ad tio à Romana republica, penitus tollatur, ita quod nec nomen remaneat.

Cum dediticii libertini erant qui per manumissionẽ minorẽ libertatem consequebantur: quæ liberi efficiebãtur, sed toto tempore vitæ suæ seruire tenebantur. Hanc conditionem libertinorum tollit lex ista. & vult quod eo modo sint liberti quo simpliciter manumissi, & ab eis non differant. Salycetus.

Concurrant. Dediticii. Latina, quæ olim triplex fuerat condicio: Romana: ponit primo de dedititia conditione, & subdit postea de Latina: quæ quia sublata sunt, ponit de eis tollendis, non seruandis, inde enim sola ciuitas Romana. Dediticii erant qui sine conditione se reddebant Romanis: & quandiu viuebant, serui erant. post mortem vero in libertatem eripiebantur vt missi. de iib. §. libertinorum. & de fac. lib. §. fin. Quare ergo non dicebantur serui? Respondetur: quia seruos non habebant hæredem. vide. §. fin. de suc. lib. §. fin. Et de hac Latina libertate tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa. Dediticii erant qui sine conditione se reddebant Romanis: & quandiu viuebant, serui erant. post mortem vero in libertatem eripiebantur vt missi. de iib. §. libertinorum. & de fac. lib. §. fin. Quare ergo non dicebantur serui? Respondetur: quia seruos non habebant hæredem. vide. §. fin. de suc. lib. §. fin. Et de hac Latina libertate tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa.

1. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm dediticij liberti iam sublati sint: [a] eapropter [b] imperfecta Latinorum libertas incertis vestigijs titubat, [c] & quasi per satyram [d] * inducta adhuc remanet: & non inutilis quidem pars eius deminuitur: quod autem ex ipsa rationabile est, hoc in ius perfectum deducitur. Cũ enim Latini liberti ad similitudinẽ antiquæ [e] Latinitatis quæ in coloniis [f] * missa est, vidẽtur esse introducti, ex qua nihil aliud reipublicæ nisi bellum accesit ciuile: satis absurdum est ipsa origine [g] rei sublata, eius imaginem [h] derelinqui. ¶ Cùm igitur [i] multis modis & penè innumerabilibus Latinorum introducta est conditio, & leges diuersæ, & senatusconsulta [k] introducta sunt, & ex his difficultates maximæ emergebant, tam ex lege Iunia, quàm ex Largiano * senatusconsulto, necnon ex edicto diui Traiani, quorũ quidem plenæ fuerant nostræ leges, non autem in rebus eorum tuerat experimentum: studiosissimum nobis visum est hæc quidem omnia & Latinam libertatem resecare: certos autem modos eligere, ex quibus antea qui dem Latina competebat libertas, in præsenti autem Romana defertur conditio: vt his præsenti lege enumeratis, & ciuibus Romanis nascẽtibus, cæteri omnes modi per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus conquiescant, & non Latinos

k *Senatusconsulta* de quibus habes instit. de lib. §. libertinorum.

l *Concurrant* vt instit. de suc. lib. §. fin.

Sancimus.] CASVS. Titius vult seruo suo absenti per epistolam dare libertatem: an possit quæritur? Respond. quod sic, adhibitis quinque testibus eidem epistolæ subscribentibus: & siue per se scribentem, siue per tabellionem data fuisset in codicillis, erit liber, nõ Latinus Romanus: patrono viuente ei libertate plena cõperente. hoc dicit vsque ad. §. sed & si quis. in quo figura casum hoc modo: Si quis inter præsentes seruo suo voluerit libertatem donare, potest, adhibitis quinque testibus: & sic extra iudicium: & siue coram iudice inter acta & tabulario hoc fuerit protestatus, siue testes in iudicio, iudice tamen non authoran te, sed testes audiente, protestati fuerint quod talis seruum talem manumisit eis præsentibus, & scriptura inde facta fuerit: & subscriptio tam manumittentis, quam testium secuta: talis erit liber, non Latinus vt olim, sed eius Romanus.

m *Sancimus*. hic incipiũt xij. vel. xiij. casus.

n *Per epistolam*. scilicet vltimæ voluntatis secundum Ir. Tu die inter viuos habitæ: vt in fin. §. & inter absentes: consequitur tamen libertatem quasi ex vltima voluntate, vt subijcit: quod potest prodesse patrono ad hoc vt non videatur concedere peculium: vt §. de pecu. eius qui me. liber. l. j. Sed quid si non cum hac solemnitate, vt testium & literarum publicarum, item subscriptionis patroni, & testium, vel ipsius patroni, sed duo tantum testes interfuerunt? Respondetur: consequitur libertatem, sed non quasi ex vltima voluntate.

Per scripturam seu epistolam à quinque testibus subscriptam, & ab ipso patrono scriptã, vel subscriptam, consequi potest seruus etiam absens libertatem à domino, quasi ex vltima voluntate. hoc dicit vsque ad §. sed & si quis. Salycetus.

Sancimus [m] itaque, si quis per epistolam [n] seruum suum [o] in libertatem perducere maluerit: licere ei hoc facere quinque testibus adhibitis, qui post eius literas, siue in subscriptione positas, siue per totum textum effusas, suas literas supponentes, fidem perpetuam possint chartulæ præbere: & si hoc fecerit, siue per se scribendo, siue per tabularium: libertas seruo comperat quasi eximitatione codicilli delata: ita tamen, [p] vt ipso patrono viuente & libertatem & ciuitatem Romanam habeat.

Etiam inter amicos seruo præsenti potest libertas in præsentia quinque testium dari, tam in iudicio apud acta quàm extra: dummodo fiat Scriptura. hoc dicit vsque ad §. sed & si quis. Salycetus.

Sed & si quis inter amicos libertatem dare seruo [q] suo maluerit: licebit ei similiter [r] quinque testibus adhibitis suam explanare voluntatem, & quod liberum eum esse voluerit, dicere: & hoc siue inter acta fuerit testificatus, [s] siue testium voces [t] attestationem sunt amplexæ, & literas tam publicarum personarum quàm testium pariant, sed pro nullis habeantur. Quis enim patiatur talem esse libertatem, ex qua ipso tempore mortis in eandem personam simul & libertas & seruitus cõcurrat: [l] & qui quasi liber moratus est, eripiatur non solum in mortem, sed etiã in seruitutem?

o *Seruum suum*. absentem scilicet.

p *Ita tamen*. hoc subiunxit: quia qui in codicillis manumittitur, non nisi mortuo testatore libertatem cõsequitur: hic autem statim consequitur, vt dicit. & hic est primus modus antiquæ Latinitatis in plenam libertatem deducius.

q *Seruo*. præsenti. nam superiori casu dixit quando absentit quod placet: quia de epistola dixit.

r *Similiter* id est sicut in superiori casu.

s *Testificatus*. id est præsente iudice & tabellione data libertate, & quinque testibus interuenientibus, & subscriptione manumittentis & testium.

t *Testium voces*. id est quia quinque testes in iudicio testificantur quod talis ita seruũ suum manumisit præsentibus eis, & scriptura inde facta: & subscriptio tam patroni quàm testiũ est secuta. præsumitur enim sic fuisse: vt ff. de dona. l. ex hac. In superiori ergo. §. & in isto quatuor casus collige quibus debetur libertas vt ex codicillis, vnus in primo, tres in isto. Primus quando inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

do inter absentes. Item inter præsentes extra iudicium, Iteꝫ in iudicio, & coram iudice, & alijs tanquam inter acta. Item corã iudice, sed non in forma iudicij. Alij dicunt esse tres tantum, & sic sequitur quintus, vel quartus modus. ¶ proxi. §.

a *Habeant.* scilicet testium voces.

Sed si nemo.] CASVS. Si aliquis seruum suum ægrotantem dereliquerit, & extra domum eiecerit publicè, nec alij eum commendauerit, vel ad hospitale miserit; fiet ille talis seruus ciuis Romanus, non Latinus, vt olim: nullo modo adhuc superstite domino iure patronatus reseruato, vel spe in bonis eius relicta succedendi ipso moriente. Vitianus.

b *Periclitantem.* idem si non sit infirmus, secundum quosdam: vt in authent. de nupt. §. si vero ab initio. & §. & multò potius. colla. iiij. quod non placet. & d. authentic. in languente. dicit: sicut hæc, & alia ¶. de insam. l. ij. & facit §. de bo. lib. l. vlti. §. his videlicet. Dic ergo si sanus est seruus, est nullius: donec vel se occupet, vel ab alio occupetur: vt ff. pro derelicto. l. fina. & de stipula. ser. l. quod seruus. nec obstat quod dicitur. ff. de pu. iudi. l. sciendum. quia verè nõ ideo quod est absolutus, est liber: sed quia abiectus, potest esse liber.

Seruus à domino abiectus cuius sit.

c *Publice.* vt notum sit publicè.

d *Vitæ liberti.* quantum ad ius patronatus.

e *Cum moritur.* quantũ ad occupãdum bona iure peculij.

Similiq; modo.] CASVS. si aliquis ancillam suam hac conditione vendiderit, ne prostituatur, & si prostituta fuerit, in libertatem eripiatur: vel si prostituta fuerit, liceret ei manus injicere: & emptor eam prostituerit, vel venditor in eam manus injiciens similiter prostituerit: fiet liberta, nullo casu prostituenti in ea iure patronatus seruato.

Si iam fuerit facto suo cessit.

f *Tentauerit.* erit quidem libera, vt subijcit: vt ff. qui sine ma. ad liber. per. l. si quis obligatum. in fin. & supra si man. ita ve. ne prosti. l. j. §. i.

g *Iniectionem.* in hac prostitutione specialiter hoc seruatur, vt si manus iniectio fuerit apposita sine commemoratione libertatis, teneat: alioquin potior erit libertatis conditio, quàm manus iniectio, vtroque appositio: vno à priA mo venditore, alio à secundo: vt ff. de ser. expor. l. Titius seruũ. §. pen. & §. si. & notant hic quidam duos casus de. xiij. alij vnum dicunt. Accursius.

Sed & qui.] CASVS. Si serui alicuius voluntate ipsius vel hæredis eius pileati antecesserint domini defuncti cadauer, statim fiant ciues Romani, ne populus credeus eos liberos esse decipere-tur si secus fieret, patronatus iure patronis seruato.

h *Sed & qui.* §. serui.

i *Pileati.* id est pileos ferentes in capite, vt liberti. nec enim serui deferebant, vt per hoc fierent honor mortuo.

Pileati serui.

Qui dicat.

k *Venirent.* thure seruandum l. r. Vel dic funibus: quia funibus portabantur, qui trahi poterant huc & illuc.

l *Hæredis.* accommodata post aditam hæreditatem: vt §. de manumiss. l. directis. nisi postea adeat quando obstabat ei factũ suum: vt ff. de pign. act. l. rem alienam. & ¶. de ser. pign. data. l. si creditoribus. & ff. quorũ leg. l. j. §. quod ait prætor. sed non adita non erant liberi: vt §. de cad. toll. §. in nouissimo: & de manu. testam. liberras.

m *Vitæ.* id est adita hæreditate, vt dixi.

n *Nequis.* testator vel hæres. & dic, ne quis, id est non aliquis.

o *Humanum.* id est valde liberalem.

p *Romani.* Nota quod recipit in aliorũ deceptione est nocere: vt supra ad Velleia. l. si fuit.

Illo proculdubio.] CASVS. Dicitur in hoc §. quod si aliquis in testamento vel inter vivos seruum manumiserit, & adiecerit quod velit eum fore Latinum: talis adiectio abijciatur, & fiat ciuis Romanus.

q *Ciues Romani.* Nota non vitiari vtile per inutile: vt ff. de arbi. l. Pedius. Sed argum. contra. ff. de regul. iur. l. actus.

Sed & si. CASVS. si aliquis in testamento suo hærede extraneo instituto, libertatem seruo reliquerit directã sub conditione, si navis ex Asia venerit, & pendente ea hæres eum manumiserit, Latinus non fiat vt olim: sed ciuis Romanus. & si conditio deficerit, fiat libertus manumittentis. Si vero extiterit, liberorum & agnatorum in eo reseruetur ius patronatus: & dicatur libertus Orcinus. Viuianus.

r *Libertatem*, directam secundum Ioan. vt in fi. huius. §. pater.

Impoſuerit.

rit reuersa [ipse] ancillam prostituerit: illico in libertatem Romanam eripiatur: & qui eam prostituerit, ab omni iure patronatus repellatur. Qui enim ita demum degener & impius constitutus est, vt talẽ exerceat mercationem: quomodo dignus est vel ancillam vel libertam eã habere?

Serui pileati cadauer domini antecedentes, vel in lecto cadaueres stantes, liberi efficiuntur. hoc dicit vsque ad §. illo proculdubio. Sal.

Sed & qui h domini funus pileati i antecedunt, vel in ipso lectulo stantes cadauer ventilare k videntur: si hoc ex voluntate fiat vel testatoris, vel hæredis: l fiant illico m ciues Romani. ¶ Et ne quis n vana liberalitate iactare se concedatur, vt populus quidem eum quasi humanum o respiciat, multos pileatos in funus procedentes adspiciens, omnibus autem deceptis maneant illi in pristina seruitute publico testimonio destaudati: fiant itaque & hi ciues Romani, p iure tamen patronatus patronis integro reseruato.

Non attenditur voluntas manumittentis in ea parte, qua dicit se velle illum Latinum libertum esse. hoc dicit vsque ad §. sed & si sub conditione. Sal.

Illo proculdubio obseruando, vt siquis siue in testamento, siue vindicta quendam manumiserit, licet hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit eum esse Latinum: superuacua adiectio Latinitatis aboleatur, & ita fiat ciuis Romanus: q ne modi qui ab antiqua obseruatione in ciuitatem Romanam homines perducebant, per priuatorum voluntates deminui videantur.

Si heres manumittit seruum: pendente conditione libertatis sibi relicta tenet libertas. sed ceteris sit libertus, demonstrabit conditionis euentus. hoc dicit vsque ad. §. illud. Salyc.

Sed & si sub conditione quidem libertatem r seruo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus hæres libertatem ei impoſuerit: non vt antea Latinus. sed ciuis fiat Romanus. Et si quidem conditio defecerit ipsius hæredis qui libertatem impoſuerit, a maneat libertus. ¶ Sin autem fuerit adimpleta conditio: ne eripiatur liberis forsitan & cognatis b ius patronatus, Orcinus libertus videatur: & ad eum iura patronatus perueniant, cui leges concedunt.

Si precium recipit dominus vt seruus in libertate moretur, vel eam manumittat: hodie libertus Latinus non erit, sed simplex libertus. hoc dicit vsque ad. §. sed & si quis. Salyc.

Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali iudicio superatus fuerat seruus à domino, deinde serui præcium ab aliquo ei solutum est, c in Latinitate eum remorari. quemadmodum enim rationabile est, & præcio eum perfrui, & mortis liberti tempore denuo eum in seruitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in præsenti igitur casu libertas Romana ei accedat, iure patronatus minime d ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus inuenitur.

Si dominus iungat ancillam libero: libera efficitur. hoc dicit vsque ad. §. similique modo. Salycetus.

Sed & si quis homini libero suam ancillam in matrimonium collocauerit, & dotem pro ea conscripserit (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed ciuis efficiatur Romana. Si enim hoc quod frequentissimè in ciues Romanas, & maxime in nobiles personas fieri soler, id est do talis instrumenti conscriptio, e & in hac persona adhibita est: necessarium est consentaneum effectum huius scripturæ obseruari.

IN AVT HEN. de nupt. §. si vero ab initio. & §. adscriptitio. colla. iiij. constitu. j.

Si quis recipit ancillam in matrimonium in libertam, vel contra mulier recipit seruum vt libertum domino scientes, & patiente liber efficitur, & tenet matrimonium: quod non procedit in adscriptitio. Secundum canones distinguitur, an fiat inter coniuges, & tunc tenet matrimonium: an nesciatur, & tunc non tenet. xxxv. q. v. c. si quis liber. Salycetus.

AD hoc qui suam ancillam credenti f tradidit in matrimonium tanquam liberam: siue confecerit dotalia instrumẽta, siue non, aut sciens eam duci, tacuit g ex studio: dominium eius amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idẽ dicitur de seruo. ¶ Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interueniat, & quis crediderit liberæ se iũgi personæ, illa vero famula existere declaretur: ipso iure matrimonium non tenet. h ¶ Adscripti tio autem alieno nubere liberã non licet, ignorante vel sciente, nec consentiente domino: immo datur licentia domino per se vel per præsidem abstrahere adscriptitium suum, & plagis mediocribus eum castigare.

Finis authenticæ.

Adfirmans apud acta seruum suum esse eius filium, facit eum liberum & non Latinum: licet eum non faciat sibi filium. hoc dicit vsque ad. §. ille autem. Salyc.

Similique modo si dominus inter acta quendam seruum filium suum nominauerit, voci eius quantum ad liberam conditionem credendum est. si enim ipse tali affectione fuerit accensus, vt etiam filium suum seruum nominare i non indignetur, ¶ & hoc in secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis interuenientibus, & quasi in iudicii figura k nominauerit: quomodo potest eũ seruum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in ciuitatem Romanam: vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus.

Si dominus instrumenta seruitutis tradat seruo, vel corrumpat in præsentia quinque testium: seruus liber efficitur, tunc patronatus domino illæso seruato. hoc dicit vsque ad. §. his tantummodo. Salyc.

Ille autem nouissimus antiquæ Latinitatis modus in ciuitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumenta ex quibus seruus ostendebatur, vel dederit seruo, vel corruperit. Sed ne furandi occasio seruis forsitan detur, l & sua malignitate in libertate petueniant: talis modus certa & indubitata probatione manifestetur, vt testibus præsentibus non minus quinque m dominus instrumenta vel det famulo suo, vel deleat, aut alio modo corrumpat. Et ex eo igitur modo ciuitatem Romanã ei competere censemus, saluo iure patronatus tam in hac spe-

&. ¶. de pa. po. l. j.

f *Ad hoc. Credenti.* id est ei qui credebat domino tradenti, & volenti eam liberam: vt in cor. continetur. Accursius.

g *Tacuit.* sic ergo tacere in alicuius deceptionem nocet: vt & supra, ad Velle. l. si fuit. §. j. & ¶. in hac. l. §. sed & qui domini.

h *Matrimonium non tenet.* Sed secundum canones distinguitur, an sciatur inter coniuges, & sic tenet matrimonium: vel non, & tunc nõ tenet: vt. xxix. q. ij. c. si quis liber.

Similiq;.] CASVS. Si quis coram iudice seruum suum filium vocabat: quantum ad causam liberalem, licet nõ quo ad ius filiationis, olim erat Latinus, hodie ciuis Roma. Viui.

i *Nominare.* & sic solã nominatio facit eum liberum secundum Azo. quod non credo, nisi adoptauit eum, vel ad hoc prius incepit: vel forte nisi ea voluntate vocauit, vt vellet eum liberum effici.

k *Iudicii figura.* not. figura iudicij. Et sic nota: licet quod ago, non valet vt ago: valet tamen vt valere potest. id est, licet per hoc non efficiatur filius, fit tamen liber: vt instit. de adopt. §. fi. Sed arg. contra. ff. de constit. pecu. l. j. §. ij.

† *Designat.*

Ille autẽ.] CASVS. Si aliquis seruo suo instrumenta emptionalia quæ in emptione serui confecta erant, tradiderit, vel corruperit adhibitis. v. testibus: (talia enim instrumenta seruo dari non possunt nisi testibus quinque adhibitis, ne seruo furandi detur occasio) tunc non fiat Latinus, vt olim, sed ciuis Romanus. Viuianus.

l *Forsitan detur.* Non dari occasionem delinquendi: vt supra, de indict. vid. l. ij. & ff. nau. cau. l. j. §. maxima. & in proœmio. ff. §. illud.

Delinquendi occasio tunc data est.

m *Non minus quinque.* est ergo deterior libertatis conditio quàm alterius rei, cũ alias duo sufficerent testes: vt ff. de proba. l. si chirographum. & est rario, cum sint familiares: & quia res est eis maxima, facilè

Libertatis conditio est deterior quàm alterius rei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Chirographum si habeat debitor ab præsumitur ob id liberatus.

facilè subtraherent: vt arg. supra de fideicom. l. fin. Alij dicunt alibi præsumi debitorem liberatum, eo ipso quod est apud eum instrumentum: vt dicta. l. si chirographum. & de pact. l. Labeo. quod non placet nisi probetur redditum: vt. ff. de solu. l. pecuniæ. & l. sequen. est tamen magna præsumptio pro debitore.

a *Denique minus.* supra eo. §. sed scimus. &. §. si milique modo. &. §. illud.

His tantummodo.] CASVS. His. xiij. modis electis cæteri abolentur: nec Latini dicantur, sed serui maneant, & lex Iulia Norbana & senatusconsul. conquiescat, nec de cætero locum habeat: licet antiquitus libertorum triplex fuisset conditio: quidam enim plenam, quidam pleniorem, quidam semiplenam accipiebant libertatem, & ciues fiebant Romæ. Constitutio autem ista ad futuros libertos pertinet: & si aliqua bona libertorum ante. l. istam occupata sunt: eis non præiudicetur. Viuianus.

b *Conquiescant.* Non tamẽ tollit modos manumittendi: vt supra de his qui in eccles. manumit. l. fi. & instit. de liber. §. multis.

Senatusconsultum Largianum.

c *Senatusconsulto.* quo cautum est, vt liberi manumissoris non nominatim exheredati, extraneis hæredibus eorum in bonis Latinorum præponerentur: vt instit. de suc. liber. §. fi.

Edictũ diui Traiani.

d *Traiani.* quod edictum faciebat viuum ciuem Romanum: Latinum autem morientem, si inuito & ignorante patrono ad ciuitatem ire beneficio principis volebat: vt instit. de succes. lib. §. fina.

e *Ad eam partem.* Not. scripturam pro parte tenere, pro parte non: vt in authent. vt cum de appel. cog. §. fin autem. colla. viij. & dixi supra de transac. l. si ex falsis.

DE COMMVNI *seruo manumisso.*

Dicit de propriis seruis, nunc de communibus.

Diuisio.

[N *communes seruos.*] Primo altercationes antiquorum recitat. Secundo illas decidit, & noua dubia remouet. Secunda ibi, His itaque. CASVS. Olim si aliquis habeat seruum communem cum aliquo, & alter seruo volebat libertatem imponere: inter veteres erat quæstio, an non volenti manumittere pars volentis accrescat, necne. & hoc maxime in milite dubitabatur: propter hoc duplex circa materiam istam fiebat constitutio. Prima, si miles seruum cum priuato haberet communem, & ei libertatem voluit imponere: hæres suus compellebatur partem suam emere: alter autem generaliter compellebat socii suum partem suam vendere: licet ex substantia socij nihil lucri ad eum pertineret, præcio arbitrio prætoris constituto, & hæc sunt quæ à pluribus iurisconsultis relata sunt nullo habito delectu priuati & militis: vt si quis cum vno vel cum pluribus seruum communem haberet, & inter viuos, & in vltima voluntate ei velit libertatem imponere: hoc ei licet: & alius vel alij socij partem suam compellentur vendere, qualemcunque habeant, siue tertiam, siue dimidiam, siue quartam, ipsi, vel hæredibus eius, si hoc moriens dixit, scilicet quòd vult eum esse liberum, & emi à socijs: ita videlicet vt qui aliorum partem comparauit, si adhuc superstes est, compellatur libertatem imponere, & hæres eius. Si iam cessit in fata. Si vero socius vel socij præcium recipere noluerint, consignetur, & in æde sacra deponatur: seruus potest consequatur libertatem: & sibi imputent socij, qui tardi fuerint: ita vt peculium inter eos socios distribuatur pro ea parte pro qua quisque in eo habet dominium: & licet libertatem seruo imponenti, seruo concedente peculium, ei iure patronatus pro suo ordine reseruato. h.d. vsque ad. §. sin autem seruus. & Constitutio. Viuianus.

Sed & alia constitutio.

f *Sed & alia constitutio.* prima constitutio compellit hæredem emere hæc secunda socium vendere. & vtrunque speciale: sed hæc secunda generaliter quemlibet socium, sed prima tantum militis hæredem.

g *Licet nihil.* immo contra argu. supra de fideicommiss. lib. l. deberi. sed ibi totus erat alienus.

h *Notarij.* id est reprehenderet.

Familiæ.

1. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

IN * communes seruos, eorumque libertates, & quã do cuidã domino pars libertatẽ imponentis accrescit, necne, & maximè inter milites, qui huiusmodi imponunt libertates: ambigui tas multa exorta est apud veteres iuris authores: & inuenta est constitutio apud Martianum in constitutionibus diui Seueri, per quam idem imperator disposuit necessitatem imponi hæredibus militis comparare partem socii, & seruum libertate donare.

¶ Sed & alia constitutio f diuorum Seueri & Antonini principum reperta est, ex qua generaliter necessitas imponebatur socio partem suam socio vendere, quatenus libertas seruo imponatur: licet nihil g lucri ex substantia socii morientis alij socio accedat: præcio videlicet arbitrio prætoris constituendo, secundum ea quæ & Vlpianus libro sexto fideicommissorum, & Paulus libro tertio fideicommissorum refert: vbi & hoc relatum est, quod & Sextus Ælius * iuris antiqui conditor definiuit, socium per prætorem compelli suam partem vendere, quatenus liber seruus efficiatur: quod & Marcellus apud Iulianum in eius Digestis notat: hocque Marcellum, cũ Iulianum notaret h, retulisse, palam est. ¶ His itaque i apud veteres iuris auctores inuentis, decidentes tales altercationes, generaliter sancimus, vt nulla inducatur differentia militis seu priuati in seruis communibus: k sed in

i *His itaque.* scilicet relictis ambiguitatibus.

k *Seruis communibus.* scilicet manumittendis.

* *Fabulas.* id est seruet.

b *Necessitatem.* Not. quem cogi vendere: vt & not. supra de iure deliber. l. nec emere. Sed an prius detur libertas, quàm precium soluatur? Respond. immo prius soluitur precium: vt hic innuit. & ff. de adim. cmp. l. Iulianus. §. offerri.

c *Vis ex his.* non ergo datur iudicio matris patris: vt ff. de ser. rust. prædio. l. per fundum.

d *Et hoc moriturus.* scilicet quod vult esse eum liberum. & emi à socijs. si enim hoc non dixit, videtur instituendo seruum communem voluisse hæreditatem suis socijs per eandem personam acquiri: vt & in legato datur: vt ff. pro socio. l. verum. §. seruo communi. & ff. ad leg. Falcid. l. Maximus.

Et in eodem sacram. vel ibi vbi competens iudex dispositurus: vt §. de vsuris. l. hæc quæsita.

e *Imponere.* quid si aliquis eorum erat minor viginti quinque annis? Idem dicam, ar. ff. de fideicommiss. lib. l. cum quidã. §. si plures. argum. contra supra de admini. tut. l. lex quæ tutores. hoc secundum H. & hæc eadem in adscriptio plurium intelligo: vt argum. infra de aqueduct. & cessi. l. ne diuti'. libri j.

Pro quibusque quisque. quando quisque pro viribus: vt ff. de stipula. seruo. l. j. §. si seruus. quandoque in totum apud alterum, vt si solus concessit: vt. ff. de pecu. l. quis ergo.

f *Concedere.* quod semper ei conceditur cùm inter viuos manumittit: vt infra de pecu lio eius qui libertatem meruit. l. vnica. Accurs. sic.

Sin autem seruus.] CASVS. Si seruus supposititius est ratiocinijs: ne rationes pereant, vel libertates impediantur, præfixo tempus statuet, intra quod rationes & reliqua si qua emerserint, reddantur: & sic liber. consequenter in ser. verũ. ne autem. dicitur qualiter faciendã est æstimatio seruij. & perfecte patet. Si verò

omnibus communibus famulis. a siue inter viuos, siue in vltima dispositione libertatẽ quis legitimam imponere communi seruo voluerit, hoc faciat: necessitatem b habente socio vendere partem suam quantam in seruo possidet, siue dimidiam, siue tertiam, siue quantamcunque. ¶ Et si plures sint socij: vno c ex his libertatem imponere cupiente, alios omnes necessitatem habere partes suas quas in seruo possident, vendere ipsi qui libertatem seruo imponere desiderat, vel hæredi eius: licet & ipse communis seruus hæres institutus sit, & hoc moriturus d dixerit, ita tamen, vt omnimodo ipse, qui partes aliàs comparauerit, vel hæredes eius libertatem imponant. ¶ Sin autem socius vel socij recusauerint precium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas, & ligillo impresso in ædem sacram e deponere, & sic habere facultatem seruum libertate donare, & eum habere plenissimam libertatem, & ciuitate Romana perfrui, & nullum timere ex socijs. sibimet enim imputent, f si cùm liceret eis lucrari precium, hoc accipere distulerunt. ¶ Sed ne circa peculium serui aliqua fiat dubitatio: peculium eius in omnes socios peruenire iubemus ex partibus pro quibus quisque g dominium serui possidet. ¶ Licentia concedenda ei qui libertatem moriens imponit, etiam eius peculium quod ei attingit, liberto concedere. h ¶ Iura autẽ patronatus proculdubio pro suo ordine ad eum venire, qui libertatem donauit. ¶ Sin autem seruus ratiocinijs suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, præsidem prouinciæ, vel competentem iudicem tempus statuere oportet: intra quod debeat (ratiocinijs anteà factis, & debitis quæ ex his apparuerint, redditis) ita ad libertatem venire. ¶ Ne autem quantitas i seruilis precij sit incerta, sed manifesta. sancimus serui precium, siue ancillæ: si nulla arte sunt imbuti, viginti solidis * taxari: his videlicet qui vsque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem tantummodo solidis * ponendis. ¶ Sin autem aliqua arte prædicti sunt: exceptis notarijs & medicis, vsque ad triginta solidos precium eorum redigi, siue in masculis, siue in fœminis. ¶ Sin autem notarius sit, vel medicus, siue masculus, siue fœmina: notarius k quidem vsque ad quinquaginta, medicus autem vsque ad sexaginta taxetur. ¶ Sin verò eunuchi sint serui communes, maiores decem annis: siquidem sine arte sint, in quinquaginta solidos computentur: si autem artifices, vsque ad septuaginta. ¶ Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta solidis æstimari volumus, l & eorum partem competentem socij accipient, & libertatem eis per competentes iudices imponere compellentur.

Vbi vnus ex socijs primo potuit seruum manumittere, postea alius idem potuit: potior est primus. sed vbi omnes concurrunt à principio, vel ex post facto, omnes compelluntur sine precio: & tunc omnibus seruatur ius patronatus illesum. hoc dicit vsque ad. §. sin autem accrescendi. Salyc.

Sin autem vno ex socijs libertatem siue imponere, siue relinquere m seruo cupiente, & precium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & precium dare: melior quidem causa erit eius qui primus ad hãc rationem pietatis peruenit. Si tamen sub obtentu libertatis n & ipsi ad hoc prosiluerint: tunc iudicem competentem omnes compellere sine precio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem dominij distribuendo. ¶ Iura autem patronatus secundum sui naturam omnibus qui libertatem imposuerint, æqualiter habentibus.

Vbi vnus ex dominis communis seruo libertatem legabat, partem suam amittebat, & socio accrescebat: quod hodie est correctum per hanc legem. & libertas competit eo modo quo supra: vt instit. de dona. §. fin. Salyc.

Ius autem accrescendi, quod antiqua iura in communibus seruis manumittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. Apr. Lampadio & Oreste, IIII. Conss.

* *Solidos.*

i *Ne autem quantitas.* ad hoc supra communia de lega. l. fin. circa prine.

k *Notarius.* id est scriptor.

l *Volumus.* quæ æstimatio est supra communia de lega. l. si duobus.

m *Reliquere.* scilicet in solidum, & in hoc differt ab vltimo casu huius legis.

n *Sub obtentu libertatis.* non monetur ideo ad hoc, quod alius idem vult facere. nam & si alius nollet, iste ad hoc veniret, & sic contemplatione libertatis tantum, non astutia facit hoc. Vel dic. cum vterque vult in solidum & totum manumittere, & alteri precium offerre: tum potior est is qui primo venit. Sed si is qui secundo venit, velit suam solam partem seruì manumittere: tunc vterque compelletur suam partem manumittere. & ad hanc. l. facit instit. de donat. §. finali.

CVm apud.] CASVS. Olim inter veteres conuenit, vt seruus communis apud vnumquemque dominorum partim esset alienus, partim proprius. & si vnus dominorum partem quam habebat in seruo, legauerit ipsi seruo, dicendo sic, do lego re tibi. inter eos quæstio erat, quem sensum haberent verba ista. distinguit ergo Imperator, quòd testator aut putauit posse illum fieri liberum pro par-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro parte, aut contemplatione socij: vt sua pars socio acquiratur, quod nolebat eum ad hæreditatem peruenire: dicitur quod sic sunt verba testamenti interpretanda, vt pro parte fiat liber necessitate imponenda socio de vendenda parte sua hæredibus dividendæ per leg. proxim. & si precium recipere noluerit, consignetur, & periculo suo deponatur: cum in ambiguis benignior sententia sit præferenda.

a Et *ipse legato*. Nam seruo communi potest legari, & acquiritur socio tunc legatum: vt hic, & ff. pro socio l. verum. §. seruo cõmuni. sed pro prio non: vt § de lega. l. seruis.

b Ex *parte seruum*. hic fatuus erat error: quia non potest pro parte esse liber, & pro parte seruus: vt. ff. de liber. cau. l. duobus. & de exceptione rei iudicatæ, l. iudicare. & de lega. ij. l. cum filius.

c *In sua parte donare*. potest ergo sibi legari ipsemet. & sic est contra. ff. de hæredi. instit. tut. l. sed & si sub conditione. §. fina. Solu. ibi erat hæres institutus seruus, vnde nec dicitur a seipso sibi legari. hic autem hæredes sunt filij, à quibus inuenitur sibi legatus.

Legari sibi an possit quis à seipso.

d *Fiat itaque*. Futurum itaque tempus significat: id est fiat, præstito scilicet precio, vel oblato: vt dixi supra. l. j. §. necessitate, & hic subijcit: & sic non erit pro parte liber, sed totus simul.

e *Humaniorem*. vt & supra de fideicommiss. liber. l. cũ inter veteres. in fin.

DE SERVO PIGNORI dato manumisso.

Superiori titulo videbatur communis impedire manumissorem, hic pignoratus: & ideo de hoc post illum ponit.

Continuatio.

Liet.] CASVS. Certum est quod maritus seruum dotalem, si soluendo est, manumittere potest: sed si mulieri sit specialiter obligatus, an eum manumittere possit, quæritur? Dicitur quod non, ea inuita. Viuia.

* precium.

f *Dotale*. quod datum est inæstimatum: vt & §. de rei vxor. actr. §. & cum lex.

g *Manumittere*. vt & §. de iure do. l. & si dotis. & ff. de manumissio. l. seruum dotalem. ex quibus colligo quod vir dominus est rei dotalis. quod verum est. Sed argum. contra. §. de

Quilegati seruo communi seipsum: videtur ei legare libertatem. Item quando verba possunt duplíciter intelligi, debent interpretari vt humaniorem partem. Bald. Vel sic: Si alter ex dominis partem qua habet in seruo, ipsi legauit: dicitur ex hoc signa interpretatione libertatem reliquere: & sic habent locum quæ dicta sunt in præcedenti. Salyc.

11. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm apud omnes iurisperitos hoc placitum est, vt seruus communis apud vnumquemque dominum partim sit proprius, partim alienus, vt ex hac causa possit & ipse legato[a] honorari, & ipse legari: huiusmodi incidit quæstio: Duo vel plures domini communem seruum habebant, sed vnus ex his ipsi seruo suam partem quam in eo habebat, legauit. Et semel accepta dubitationis occasione, hoc vetustas in magnũ extulit certamen. Nos igitur sensum huius legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum esse opinamur. Aut enim putauit testator liberum fieri posse ex parte seruum,[b] qui huiusmodi legatum ei reliquit: aut si hoc minimè cogitauit, affectu socij fecit, vt ei acquiratur: hæredes autem suos eundem seruũ possidere minimè voluit: vt sit manifestum à suo patrimonio penitus esse eum alienatum. ¶ In tali itaque cõparatione nos qui fautores libertatis sumus, sic ambiguam testatoris interpretamur voluntatem, tanquam si vo luerit eum libertate in sua parte donare.[c] Et cum iam de communibus seruis manumittendis statuimus, quid in huiusmodi casibus fieri oporteat: ex illius sanctionis tenore, & huiusmodi species sit definita. ¶ Fiat itaque[d] liber ex parte quidem testatoris, secundum eius voluntatem: ex altera autem parte, ex nostra definitione, precio, * secundum prædictæ constitutionis tenorem, [vel socio] vel socijs ab hærede præstando, vel si accipere noluerint, tam eam offerendo, quàm consignando, & periculo eorum deponendo: cũ satis abundeque imperiale est, humaniorem[e] sententiam pro durioribus sequi.

A *In iure dot. l. in rebus. vbi de hoc dicens. nam aliàs non posset manumittere, nisi esset dominus: vt j. tit. ij. l. si non proprietatem. nec ei pignorari res sua: vt ff. de pign. acti. l. si rem alienam. quod hic permittitur.*

g *Si re. seruum dotalem.*

TITVLVS VIII. DE SERVO PIGNORI dato manumisso.

Marius est dominus rei dotalis. ad hoc allegatur. Bald. Vel sic: Marius dotis dominus, seruum dotalem manumittit, sed non minus vxore cui specialiter pignori dedit. Sal.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Proculo.

Licet dotale[f] man cipium vir qui solueendo est, possit manumittere: [g] tamen si re pignori quoque datum[h] mulieri apparuerit: inuita ea non posse libertatem adsequi,[i] non ambigitur.

B

Quod specialiter declaratur, validius operatur quàm quod in genere prædicatur. Bald. Vel sic: Tacita bonorum obligatio, etiam fisci, non impedit libertatem serui, nisi fraus, & euentus intercesserit. Sal.

11. Iidem AA. Abascanto.

Libertas à debitore fisci seruo data qui pignori non est ex conuentione speciali, sed tantum priuilegio fisci obligatus,[k] nõ aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio effectum[l] detegatur.

Etiam expressa generalis obligatio bonorum non impedit seruũ manumitti: sed specialis eiusdem serui. Sal. & Bald.

111. Iidem AA. Antonio.

A Beo qui bona sua pignori obligauit quæ habet, quæq; habiturus esset, posse seruis libertatem dari, certum est.[m] ¶ Non idem iuris est in his seruis qui pignoris iure[n] specialiter traditi vel obligati sunt.

Consentiente creditore, debitor iure manumittit seruum quem specialiter pignori dedit. Sal. & Bald.

1111. Imp. ALEXAND. A. Sabiniano.

D SI (vt proponis) consentiente creditore,[o] cui pignoris iure cum alijs mancipiis obligatus fuisti, à debitore manumissus es: potuisti ad libertatem peruenire. PP. VI. Id. Maij. Alexand. A. Conss.

Ad rescindendum aliquod factum, non potest quis suam vel quasi suam turpitudinem allegare. Bald. Vel sic: Satisfactio creditoris confirmat libertates manumissorum. nec fraus propria à debitore allegata, ei patrocinatur. Salycetus.

v. Idem A. Extritatiano. †

SI creditoribus satisfactũ fuerit: ancillæ quæ pignori obligatæ à debitore manumissæ erãt, liberæ fiunt. nam ipse manumissor, si fraudem se feciss creditorum

b *Datum. specialiter & expresse. vt j. e. l. iij.*

i *Adsequi*. nisi forte seruus pecuniam solueat: vt ff. de hære. instit. l. pignori.

Libertas.] CASVS. si cum fisco contraxisti: omnia bona tua tacitè sunt obligata propter priuilegium fisci. si ergo seruum tuum ei specialiter non obligatum manumisisti, an reuocetur libertas, quæritur? Dicitur quod non: nisi fraudis cõsilium habuerit.

k *Obligatus*. nam contrahentis cum fisco bona omnia tacitè obligantur: vt j. in quibus casibus pignus tacite contra. l. ij.

l *Effectum*. & cum effectu. & non currit decennium: vt ff. qui & à quibus. l. si cum fideicommissa. §. Aristo.

Beo.] CASVS. Si generaliter omnia bona tua mihi obligasti: an seruum tuum possis manumittere, quæritur? Respond. quod sic. & hoc in prima. secus si seruus fuisset obligatus. & hoc in secunda.

m *Certum est*. vt ff. qui fine ma. ad lib. peruen. l. si quis obligarum. & hoc nisi in fraudem creditorum: vt § l. proxi.

n *Iure*. vt ff. de manumiss. l. seruus. & qui & à quib. l. seruum. & §. de necessar. l. j. & hoc nisi ipse seruus se iuuat, & soluat: vt dixi supra. co. l. j. similis est differentia. vt hic, & ff. in quib. caus. pign. tacit. contrahi. l. est differentia. & j. de pig. l. ij. & ff. de fur. l. si is qui rem.

Si vt proponis.] CASVS. Si debitor seruum quẽ pignori obligauit, consentiente creditore manumiserit: an teneat manumissio, quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

o *Creditore. etiam minore. xx. ann. vt ff. de minor. xx. ann. vt ff. de manumiss. vindict. si pater. & §. si. & ff. qui & à qui. ma. l. qui in fraudem. § fin.*

*creditoribus.] CASVS. Si in fraudem creditorũ seruum tuum manumisisti, & postea eis satisfecisti: si postea vis reuocare libertatem, quia dicis te in fraudem credi-

dem creditorũ manumisisse: an sis audiẽdus, quæritur? Dicitur quod non. quia propriam turpitudinem allegas. nec si tu in fata concessisti, audiendi erunt hæredes tui.

a *Non debet*. Nota non audiri quam allegantem turpitudinem suam. Item non licet venire contra suum vel prædecessoris sui factum, licet illud non tenuerit de iure. & est ff. § de transac. l. transactione. vj. &. § de reuo. don. l. cum constearis. & ff. qui & a qui. l. pignori. & §. de reuo. his quæ in fraud. credi. l. finem. & de lega. ij. l. qui solidum. §. etiam reipublicæ. & §. de libe. causa. l. si ab eo. & ff. de lega. j. l. si seruus plurium. §. & non potest venire contra factum suum. vt § de rei vind. Iacum à matre. & ff. de adopt. l. post mortem. & de iur. rusti. prædi. l. per fundum.

Si tutor.] CASVS. Si tutor emit seruũ de pecunia pupilli: post ea vult eum manumittere, an possit, quæritur? Dicitur quod non, fauore pupilli: quia huiusmodi res pecunia pupilli cõparatæ, sunt pupilli.

b *Quibus sunt*. non ergo sunt sui, licet sua, id est pupilli: pecunia empti. sed & si velit eos etiam suos habere, ratificando emptionẽ bene potest. & tunc habebit veliem in rem pupillis: vt § arbitratur. l. cum tutor. & ff. quãdo ex facto tuto. l. ij. Item not. hic magis priuilegiatũ pupillum muliere & filio: vt hic, & § eo. l. j. & lab eo.

Si cum nupsisses.] CASVS. Mulier aliqua desiit mihi seruum in dotem, vel ex pecunia dotis seruum emit: an possit eũ manumittere, quæritur? Dicitur quòd sic. vnde seruo manumisso, mulier super ista mouebat quæstionem. Sacerdos.

c *Comprouincia*. vt & § de iure. do. l. ex pecunia.

d *Manumitti*. vt & § supra eo. l. j.

DE SERVIS REIPVBLICAE manumittendis.

De seruis singulorum dictum est: nunc autem tractat de seruis vniuersitatis, quæ est reipublicæ Romanorum vel cuiuslibet ciuitatis. Azo.

SI tua.] CASVS. Consiliarij ciuitatis Bonon. consentiẽte potestate manumiserunt seruum reipublicæ. seruus ille vicariũ pro se dederat, qui aufugit: an ideo magis reuocabitur iste in seruitutem, quæritur? Respon quòd non. Viuianus.

e *Manumissus est*. sic ergo potest dari libertas: vt & ff. de offi. præto. l. barbarius. & de manu. quæ seruis ad vniuer. perti. impo. l. j. & x. l. fi. & §. de decur. l. ij. eo. li.

SI decretum.] CASVS. Si à cõcilio Bonon. ciuitatis auctoritate potestatis interueniẽte, seruus ciuitatis manumissus vxo rem duxerit, & ex ea filiam susceperit: an sit libera, & in potestate patris, quæritur? Dicitur quod sic. Viuianus.

f *Comprobauit*. vt & § l. proxi.

g *Potestate*. ex liberto etiam ingenuus est: vt supra de suis & legiti. liberis. l. filium.

Titulo.] CASVS. Quo casu seruus priuati manumissus reuocatur in seruitutem, eodem modo & seruus vniuersitatis. Si consules ciuitatis Bono. consentiente potestate, dato seruo vicario, vt statutum est tam in Italia quàm in prouincia, seruum reipublicæ manumiserint, & manumissus officium tabellionis administrauit, vt prius fecit: an propter hoc videatur libertas reuocari? dicitur quòd nõ: nec filiis nocet quo minus possint fieri decuriones.

h *Tunis*. scilicet venditione, vel dotis donatione, vel simili: vel renouatione ex ingratitudine: vt ff. de liber. cau. l. si vsufructus.

i *Quibus*. id est quo: vt § de in ius voc. l. fi. & facit. j. de ingen. manu. l. scientis.

k *Vectibulici*. aliàs, Vectibilici. aliàs, Vectibilici. hic Vectibulicus tulit legem de huiusmodi seruis manumittendis.

l *Cuius*. scilicet legis Vectibulici.

* *Titulo nõ præcedente.*

m *Iterum*. consule.

n *Ad prouincias*, vt non solum in Italicis seruis, sed etiam in prouincialibus locum habeat.

* *In marmo*

o *Tabulariam*. quod *scrip. Vectij* officium omnibus ser- *libici.* Consuis interdicitur: vt in- *tus.* fra de tabu. l. generaliter. libr. x. ideo autem videbatur obesse libi quia fuerat seruus publicus: vt. ff. de adop. l. non liter. & sic ex eo natus, deberet censeri spurius: vtpote sine parte, de iure ciuili: vt. ff. de regul. *† abdit, exliberto nascitur. l. seruitutem. tamẽ aliud est: quia dicitur seruus, non quod sit seruus: quia tabellio seruus esse non potest. § de tabu. l. generali. lib. x. sed quia seruit rei publicæ. Item & aliud videbatur ei obesse: quia gesserat actũ publicum: scilicet tabularium: & actum reipub. nemo libertus gerere compellitur: vt. §. ne quis liber inuitus. l. j. & ij. lib. xj. & §. j. de libe. cau. l. liberos.*

nus fuisse.

p *Ex liberis*. ideo dicit ex liberis, vt dicunt: quia si seruus esset, licet mater esset libera, & pater seruus fisci, filius sequeretur conditionem patris. & pto eis. § ne de ſta. defunc. l. fi pater. idemque dicunt in filio Gynæciarij. Sed Ioan. contra. nõ enim patris conditionem in seruitute sequitur: vt. § de rei vindic. l. partũ. sed in curiali conditione & in honoribus: vt § de decur. l. exẽplo. & l. eos. & l. nullus. libro. x. Dic ergo ideo dici ex liberis: quia si pa- *quo sequitur paternã cond. nem.* trem habuisset seruum, esset spurius, & ideo nõ vocaretur ad decurionatum, vel ad aliã dignitatem, donec esset legitimus competitor:

Universidad de Deusto
Biblioteca

petitor: vt.ff.de decurionibus.l. generaliter.§. spurios. &.3. de A suis & legi.libe.l.ex libera.

DE HIS QVI A NON DOMINIS MANVMISSI SVNT.

EVM qui seruos.] CASVS. Si seruum tuum quasi proprium manumisi: an ad æstimationem serui tibi teneat, quæritur? Dicitur quòd sic, vel ad id quod tua interfuit eum non manumitti.

a *Manumittit.* sciens: aliàs, cum nullum præcium habeat, non teneretur.

b *Quanti.* subaudi, vel quanti, si non estim litera &c. vel in fine supple, vel ipsum seruum, & secundum hoc præcium & interesse est idem. Sed qua actione hæc æstimatio petitur? Respond. præscriptis verbis, vel in factum, vel vtili negociorum gestorum, habendo ratum licet non suo nomine gestum, & licet res exter. quod est speciale fauore libertatis, scilicet quod possit habere rerum negocium non suo nomine gestũ & re nondum perempta, vel vsucapta: aliàs secus, vt supra de rei vindica.l. mater. & de re.alien. non alienan.l. j. Item hac.l. manumitto alienum: sed duabus sequentibus manumitto debitum alteri.

Cornelius.

TITVLVS X.
DE HIS QVI A NON dominis manumissi sunt.

Scienter manumittens seruum alienum vt proprium, tenetur domino hoc elegenti ad præcium. Salyc.

1. Impera. ANTONINVS A. Cornelio †.

SVm qui seruos alienos ac si suos manumittit: [a] vt præcium eorum dominis, si hoc elegerint, dependat, [vel] quãti[b] sua interest, sæpe rescriptum est teneri. PP. Kalend. Mart. Anto. A. & Balbi. Conss.

Si procurator emit sibi seruos: antequàm tradat domino, potest manumittere illos. Saly.

II. Imp. ALEXANDER. A. Mercuriali.

FEliciſsima, quam mandante te seruum emisse dicis, [c] si dominium serui quem manumisit, nondum ad te transtulerat [d] frustra petis vt denegata libertate eius quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

Non venditione hæreditatis, sed traditione res tuas, transferitur dominium. Salycetus & Baldus.

III. Idem A. Pompeio.

QVi tibi hæreditatem vendidit, antequàm res hæreditarias traderet, dominus earum perseuerauerit, & ideo manumittendo libertatem seruo hæreditario præstitit, [e] PP. VI. Kalen. Aug. Agricola & Clemente Conss.

Habens precarium vsum, non adipiscitur dominium, & ideo rem alienat, vel statum mutat re non potest. hoc dicit notabiliter. Bal. Vel sic: Tenens seruum precario, non manumittit. Salycetus.

IIII. Impp. VALERIANVS & GALIEN. AA. Zoilo.

Dominus an statim quæratur domino per procuratorem.

SI non proprietatem [f] donaueras, sed ministeriũ ancillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ precarium vsum habebat dominio tuo nihil præiudicauit. Nemo enim alienum seruum quamuis vt proprium manumittat, ad libertatem perducere potest.

Donator post traditionem desinit esse dominus & administrator. Bald. Vel sic: Donatori post traditionem interdicitur manumissio. Salycetus.

V. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Marcellinæ.

SI traditas sunt ex donatione mancipia: ius manumittendi donatrix non habuit.

Pater non potest supplere defectum filij, qui in statu reperitur. h.d notabiliter. Bald. Vel sic: Filius qui per se non potest manumittere, nec patri potest consentire. Salye.

VI. Iidem. AA. & CC. Milio, * & alijs.

SI pater seruum vestrum, licet vobis minoribus [h] viginti annis [i] consentientibus manumisit: ei libertatem præstare non potuit. [k]

Decretum obreptitium non valet: & si princeps fallitur, impetrans punitur, sed si actus gestus temporis diuturnitate firmetur, tam ciuilis quàm criminalis pœna sunditus euanescit. Baldus. Vel sic: Libertas præstita seruo alieno cum indicis vel principis decreto, non præiudicat domino vero, & qui principem fefellit punitur pœna hic statuta, & cessans ista, si seruus ille sibi libertatem præscripserit. Salye.

VII. Imp. CONSTANTIN. A. ad Bassum præf. præto.

SI à non dominis † libertas detur mancipio alieno: si quidem ab his iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius est: sine vlla trepidationæ pœnæ [l] facilis dissolutio est. ¶ Si verò manumiſ. vindic. l. si pater. §. fi.

Dominis an statim quæratur domino per procuratorem.

SI à non dominis.] CASVS. Si aliquis seruum alienum manumiserit: aut in præsentia iudicis simplicis, habentis tamen ius dandi libertatem: aut principis primo casu reuocabitur libertas, & sine pœna, secundo casu restituto domino suo, duo mancipia eiusdem artis dabit domino, & tria fisco. & hoc in prima & secũda parte. Si vero viginti annis tacuit, ita quòd nemo status moueat quæstionem, & ille prædicta præscriptione se tueri possit: à prædicta pœna erit immunis qui manumisit: & sibi imputet dominus quòd tanto tempore tacuerit. & hoc in tertia.

Indemnitas,

a *Iubentibus.* id est consentientibus & auctorizantibus.

b *Et alia tria.* sic ergo in quintuplum: & sic est contra institu. de act. omnes. sed diuersis præstatur hæc pœna fisco, & domino.

c *Præscriptione.* scilicet. xx. an. vt. j. de long. temp. præscrip. quę pro libert. l. ij. Et not. quod qui præiudicat sibi per negligentiam in vno, in alio similiter sibi præiudicat. sic. ff. vi. bo. rap. l. tertia. & de admi. tu. l. si pupillus. & supra ad leg. Falc. anthen. sed cum testator. §. item si hæres quædam argum. contra. ff. de alienã. iu. mu. causa fa. l. item si res. in princ. Sed ibi alienatio tenuit à principio: hic non tenuit manumissio. Item nota simile e contra: quia si duo habeo auxilia, & in vno sum diligens, & sic in eo mihi non præiudico, immo mihi prouideo, vt supra de inoffic. te sta. l. contra maiores. & .ff. de condict. cau. da. l. si extraneus.

QVI MANVMITTERE non poſſ. &c.

CErtum] CASVS. Si in testamento suo Sticho directam libertatem reliquisti in creditorum fraudẽ, non aliàs reuocabitur: nisi consilium & euentus, scilicet quòd re ipsa sine fraudari, sequatur. & hoc in prima. Si vero te ab aliquo hærede instituto, à te fideicommiſſ. relinquatur præstandum Titio: an Titius inter creditores cõ ueniat, si tu minus idoneus seruos manumittes, quæritur? Dicitur quod sic. & hoc in secunda. Viuianus.

Et Cod. Transfla. l. fi. fraudem.

d *In fraudem.* vt insti. qui ma. non poſſ. §. *Sequatur*, sunt ergo tria necessaria in diuisione, scilicet consilium & euentus: vt hic. Sed in fideicommissarijs sufficit solus euentus: vt hic, & .j. eodem. l. fin. & ff. de fideicommissarijs l. ergo. §. si in fraudẽ. sic in datis inter viuos, duo, exiguntur. ff. quæ in fraud. credi. l. si quis eum haberet. & insti. qui ma. non poſſ. §. præualuisse.

Fideicommissum. Non quòd manumittens reliquerit, sed alius ab eo vt apparet per l. illam. j. de bo. auctо. iu. lic. poſſ. l. j. & ff. ad legem Falcid. l. in ratione. j. §. quod vulgo. Item hoc cum est pura: secus si conditionale: vt ff. qui & à qui. l. qui in fraudẽ. & ff. de act. & oblig. l. is cui.

SEruo.] CASVS. An seruus ordinarius principis vicarium suum manumittere possit, quæritur? Dicitur quod non.

Seruus, arg. contra. ff. qui & à quibus. l. competit: ADDITIO. Clo. soluit ibi duobus modis: dic vt in ea.

Nec per interpositam. Non solum per se, sed nec per interpositam personam.

DIuo Marco.] CASVS. Dum potestas pulsat ad harengam, & populo congregato, coram populo quis velit seruum suum scilicet actorem manumittere, vel alterius officij seruum libertas data non tenet. & hoc senatores censuerunt diuo Marco auctore, videtur enim iste talis coactus manumisse: quod esse non debet: vt ff. qui & à quib. l. si paratus.

i *Spectaculo.* id est sub aspectu populi: vel ad exclamationem populi: quia videtur coactus manumittere: vt ff. qui & à quib. l. si priuatus. & argum. j. de pœnis. l. decurionum.

k *Alienam.* id est alium ab actore.

SI minor annis viginti.] CASVS. Si minor viginti ann. seruum suũ ad manumittendum tradidit, non tenebit manumissio.

I Si minor annis viginti. concord. supra ti. j. l. si pater.

m *Homines.* scilicet vicarios.

n *Constituitur.* vt ff. de mino. l. verum. §. quod si minor. & de verbor. obliga. l. si minor. & de seruis expor. l. iiij. Sed contra. ff. de manumiſ. vindic. l. illud. §. j. Solu. ibi fuit seruus datus minori hac lege vt manumittat: hic à minore datus alij. Item contra. ff. de manumiſſ. l. quarta. §. nec interest. Solu. ibi non fuit lex à minore appositа vt manumitteretur, sed ab ipso seruo qui hoc pepigit cum emptore vt manumittat eum.

SEd hodie.] CASVS. Ista authentica extenditur tantum ad seruos qui in testamento manumittuntur: & est clara. Viuia.

o *Relinquere.* Hoc aptatur ad illam solam libertatem quæ in testamento datur: vt in corpore huius authenticæ dicitur: & verbum relinquere, innuit: vt ff. de tabul. exhib. l. prima. §. finaſ. ergo nec olim, nec hodie manumittit minor viginti annis intereuos, nisi causa cognita: quia nec lex Iustiniani permittit minori. xvij. annis, nisi in testamento: vt insti. qui manumit. non poſſ. §. fi. & §. eadem lege.

SI in fraudem.] CASVS. Libertas in fraudem eorum quæ fisco debentur, data, non valet. Si vero debitori fiscali aliquis pecuniam pro seruo subministrauit, & sic manumissus est, non reuocabitur libertas. cum nihil de bonis debitoris per hoc fuit diminutum.

p *Non valet.* vt ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. à debitore. nisi præscriptione decem annorum defendatur: vt ff. qui & à qui l. si cũ fideicommissa. §. Atisto.

q *Patrem.* vt cũ esset seruus. & pater tuus erat, scilicet naturalis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Emptori. scilicet supposito á se qui emerat à fisci debitore.
b Defuisse. cum precium succedit loco rei: vt ff. de peti. hæred. l. si rem.

NEc fideicommissarium.] pupilli præstare possit, quæritur? Dicitur quod non. Idem erit si rogata erat pupilla seruum suũ manumittere certo tempore ætatis suæ, nec fecit, sed ante tempus illum tutor manumisit: quia manebit in seruitute, nec erit liber. alij modi casuum ponendi sunt, sicut dicitur in glo.

c Præstare. nisi infans sit. tunc enim sufficit solus tutor, sicut in hæreditate: vt ẽ. de iure deliberan. l. potuit. & l. si infanti. & hoc in seruis testatoris. si autem essent pupillæ, non opus forsan esset inquisitione: & sufficeret auctoritas tutoris: vt supra quando decreto opus non est. l. fina. & l. j. vel dic secundo quod non potest tutor manumittere ante certam ætatẽ quam statuerat testator. nam postea posset solus tutor. arg. ff. de manu. l. iiij. §. nihil autem. & de mino. l. verum. §. item quæri. Vel tertio dic ꝙ hic est casus qui est. ff. de manu. l. seruus furiosi. Sed argum. contra. ff. de fideicommiss. lib. l. ex causa.

SI debitor.] CASVS. Si ex administratione tutelæ, vel curæ, adulto vel pupillo factus sis debitor in decem, & te non existente soluendo, fideicommiss. libertatem, nõ fraudis consilio Sticho reliqueris: cũ in fideicommiss. libertatem solus euentus dãni sufficiat: licet fraudis consilium non intercesserit, non valet legarum.

d Inspici tantum. vt ff. de regul. iur. l. fraudis. Sed cur est secus in directis: vt ẽ. eo. l. j. Respond. directæ æquiparantur illis quæ dantur inter viuos: at illæ exigunt hęc duo: vt institut. qui ma. non poss. §. in fraudem. vel directæ competunt statim adita hæreditate, nullo hæredis beneficio: fideicommissarias ipse præstat: at nihil vltra vires hæreditatis præstare tenetur: vt supra ad leg. Falcid. l. successores. & ff. ad Trebell. l. j. §. penulti.

QVI NON POSSVNT AD LIBERT. &c.

Dicit supra quando manumissio impeditur ex persona manumittentis, nunc quando ex persona manumissi.

CVm diuus.] CASVS. Si seruus ob delictum condemnatus fuerit vt in perpetuis sit vinculis: an si ei libertas fuerit relicta vel hæreditas, possit illã capere, quæritur? Dicitur quod non.

A vel dic ꝙ debeat esse in vinculis vsque ad annum, si medio tempore fuerit ei relicta &c. Si vero tẽpus pœnæ iam efflueret, & postea aliquid ei relictum est: sine vlla quæstione pœnæ præteritæ, quę ei relicta sunt, consequetur. & hoc in secunda. Viuia.

c Hiqui. subaudi à simili, hi qui &c. & sic mutat casum.

f Neque libertatem. vt & ff. de manumiss. l. seruus hac lege. & qui & à quibus. l. ille. §. fin.

g Possint. nisi causa victus legetur: vt ff. de his quæ pro non script. haben. l. fi in metallum. & de ali. lega. l. seruos.

h Simplicem. nam prius duplicitер erant serui, cum essent in vinculis. Dic ergo simplicem ad differentiã geminæ seruitutis.

i Illo. quo erant capaces. & sic contra. ff. de leg. ij. l. cum filius. §. seruus. Solu. hic eo tempore quo iam sunt capaces. vel secũdum illa secũdum istam. pro prima. ff. cõmunia præ. l. fin. in fine.

k Consequantur. vt ff. de pœnis. l. fratres.

ISquidem.] CASVS. Si testator in testamento suo vetuerit seruum suum manumitti an ad libertatem peruenire possit, quæritur? Distinguitur: aut noluit eum manumitti, quia voluit eum in ministerio hæredis persistere: aut in odium pœnæ, quasi malè meritum vetuit manumitti: primo casu, mortuo hærede ad libertatem potest peruenire: secundo casu non: nec si hæres in emptorem aliqua alienauit. Viuianus.

l Non potest. vt & supra de testa. manu. l. contra voluntatem. & ff. de manumissio. l. seruus hac lege. & infra de vsucap. pro empto. l. iij. & supra de re ali. non alie. legę finali.

m Irrogauerit. Quid si est dubium? Respond. forte non præsumam pœnam esse fauore libertatis.

n Libertas potest. impossibile est.

o Quando. id est quia.

p Possint. nisi in casu: puta si vindicauit mortem testatoris. vt ff. ad Sylla. l. si quis in grauí. §. vtrum. Item & quando propter pactionem: vt ff. de manumiss. l. seruus hac lege. Accursius.

QVIBVS EX CAVSIS SERVI PRO

Colligunt.

præmio libertatem accipiunt.

Dixit quando propter delictum non manumittantur: nunc contra quando propter merita libertatem consequuntur.

QVidam.] CASVS. Si seruus mortem domini in publicum detulit, & strenuus in accusando extiterit, aduersarij conuincendo: an ob hoc liber effici meretur, quæritur? Dicitur

TITVLVS XII.
QVI NON POSSVNT AD libertatem peruenire.

Serui damnati ad perpetua vincula, non possunt ad libertatem perduci: nec damnati ad tempus, durante tempore pœnæ: sed finito sic: & libertas medio tempore relicta, tunc eis prodest. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS † AA. Torquato.

† al. simplicis citer, Antoninus. alias nullus Asciburtur.

VM diuus * [Claudius] pater meus constituerit, à præfidibus prouinciarum, vel qui coërcendorum maleficiorum potestatẽ habent, in perpetua vincula dãnatos ad libertatẽ perduci nõ posse: hi qui e intra tempora pœnæ liberi & hæredes esse iussi sunt, aut legatum fideicommissumve acceperunt: neque libertatem f adipisci, neque quicquã eorum quæ his data sunt, capere possunt. g ¶ Quod si pœnæ tempus compleuerint: iam omni vinculo exoluti, & quasi ad pristinam vel simplicem h seruitutis conditionem redacti, * & libertatem, & siqua testamentis dominorum illo i tempore defunctorum acceperunt, sine vlla quæstione pœnæ præteritæ consequantur. k

Libertas directa fauorabilior est quã fideicommissaria.

* Verbum Claudij per errore à librariis inserti dicitur, cum nec sit in vllo manuscr. nec Claudius eũ tum annis senior fuerit horam vnde ætatem patet. Cõtinuatur.

Prohibitus in pœnam à testatore manumitti non potest etiam per emptorem ad libertatem perduci. prohibitus vero propter aliquod ministerium familiare, officij necessitate cessante nõ prohibetur venire & manumitti. Sal.

11. Impp. VALERIANVS & GALIENVS AA. Theodoro.

ISquidem qui [in] testamento vetit[l] est manumitti, ad libertatem non potest [l] peruenire: sed in proposito interest vtrũne eos quos cum filio educatos esse testator expressit, propter familiare ministerium, & vsum filiorum necessarium, & venire, & manumitti vetuerit, an quasi male meritis pœnam irrogauerit. m Nam priore casu, morte eius cui consulebatur, obsequij necessitate finita, libertas potest [n] peruenire: posteriore [autem casu] id quod pœnæ causa in seruo statutum est, necesse est vires suas obtinere: quando o * diuis parentibus meis * placuerit huiusmodi testamentorum leges perpetuam seruitutem male meritis seruis irrigare, vt nec per suppositum emptorem ad libertatem perduci possint. p

TITVLVS XIII.
QVIBVS EX CAVSIS SERVI pro præmio libertatem accipiunt.

eitur quòd sic: non ipso facto, id est ipso iure, sed ex præsidis sententia: vel non eo ipso quod prosilijt ad accusationem, sed conuicto aduersario. Viuianus.

a Quamuis religiosa. quia ad superiora etiam habent respectum.
b Ad augendum. in his seruis qui habent eam.
c Prouocandum. in his vel in eis qui non habẽt eam. sic & ẽ. de bonis quæ lib. l. ij.
d Non ex ipso. id est nõ ipso iure. Vel dic, non ex ipso quod prosilijt ad accusationem: sed denuncio conuicto aduersario, vt hic, & supra de præcl. impera. offe. l. j. & ff. ad Sylla. l. iij. §. vtrũ. & de iure pa. l. pen. Et not. quod est otcinus: vt ff. qui sine ma. ad lib. pertue. l. qui ob necem. sed alia. ff. de bo. lib. l. si necem. dicit quod nullius. Sed die scilicet nullius viuentis: & non publico hic reddi precium à fisco: cum domini negocium gesserit. aliud in casu j. l. proxi.

ERui.] CASVS. Si seruus cudentem adulterinam monetã in publicum detulerit, ad libertatem peruenier, soluto à fisco precio serui domino. Viuia.

e Peruenit. Sed an idem vbicunq; serui pro præmio accipiunt libertatẽ a lege? Videtur quod nõ: vt ff. ad legem Falcid. l. ætis. sed illa magis innuit contrarium. Accursius.

SIquis.] CASVS. Si aliquis virginem rapuit, & ita potuit accusari crimine capitali: & amici virginis cum raptore, vel sub dissimulatione pertransierint: si seruus tales in publicum detulerit, ad libertatem peruenier. Vinianus.

f Raptus. genitiui casus.

g Transmissum. ex eo quod dicit transmissum, præsumit Ioan. quod liceat transigi, quasi dicat, finitur quantum ad transgentem: vt ff. ad leg. Iul. de vi pu. l. qui cum. §. qui vacantem. Est tamen argu. contra. l. de rap. virg. §. fi. Item contra. ẽ. de transact. l. transigere. Solu. vt ibi. ADDITIO. Tu dicas cum Bart. in dicta l. transigere, supra de transact. in ij. col. versicu. his expeditis venio, &c. quod subaudiendum excipit: de quo dicas latius, vt ibi per eum.

h Donetur. precio à fisco soluendo: vt supra l. proxima. alij habent aliter leges transpositas.

SI defertorem.] CASVS. Si seruus desertorem militiæ in publicum detulerit: an pro præmio mereatur libertatem, quæritur? Respon. quod sic.

i Præsidem. id est manifestauerit.

k Donetur. Et hic dicit Irn. dandum precium à fisco: nam & hic Codex.

A consuluit fisco.

DE INGENVIS MANVMISSIS.

Continuatio.

De seruorum manumissione dictum est: sed quia ingenui homines de facto tũ quandoque manumittuntur, ponit quid iuris sit de ingenuis manumissis. Aco.

Desertor militiæ potest à quolibet accusari: & ex hoc seruus consequitur libertatem. Baldus.

IIII. Impp. GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. ad Syagrium præfec. præt.

SI desertorem militiæ seruus prodiderit, [i] libertate donetur. [k] *Id. Iul. Romæ.

TITVLVS XIIII.
DE INGENVIS manumissis.

Ingenuus testamento manumissus non efficitur libertinus: & tamen tenetur manumittenti restituere quicquid de eius domo, vel eius contemplatione meruit. Bald. Vel sic: Si manumissus dicat se ingenuum & obtineat in competenti iudicio: tenetur restituere tam habita à manumissore, quam eius occasione. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER. A. Phileto.

SI ingenuum te ex testamento manumissũ esse dicas: † apud suos iudices [l] causam agere debes, [m] si tamen iustum contradictorem habes, id est eum qui se patronum tuum esse dicit: memor [n] senatũ cẽsuisse, vt qui post manumissionem [o] originem [p] repetierint: † ea quæ de domo [q] manumissoris habent, tibi relinquat. In qua causa etiam legata, vt liberto data esse, iuris prudentibus placuit.

Obsequia seruitutis non faciunt ingenuum seruum. Salycetus.

II. Imp. GORDIANVS. A. Pompeiæ.

INgenuam natam, neque nutrimentorum sumptus, [r] neque seruitutis obsequium [s] faciunt ancillam, [t] neque manumissio [v] libertinam. PP. V. Id. Maij. Sabino. II. & Venusto Conss.

Natus ex ingenua, lite pendente est ingenuus. Vel sic: Vitium ingenuitatis non officit libertati. Bald. Vel sic: Si manumissa est postea ex antiqua causa pronunciata ingenua: liberi ante nati probantur ingenui. Salycetus.

SI ingenuum.] CASVS. Si liberũ hominem quem credebas seruum tuum esse, in testamento tuo manumiseris: & ille in ingenuitatem proclamauerit: an bona quæ occasione manumissionis ac quisierit in domo manumissoris; apud hæredem relinquere debeat, quæritur? Dicitur quod sic. Idem est si ei tanquam liberto aliquid fuerit legatum. Viuia.

l Iudices. scilicet præsides prouinciarum: vt ẽ. de peda. iudi. l. ij.

m Agere debes. actione in rem præiudicialiter: vt inst. de act. §. præiudiciales.

n Memor. scilicet tu.

o Manumissionem. scilicet de facto.

p Originem. id est ingenuitatem.

q Ea quæ de domo. & etiam post manumissio nem quæsito ex re manumissoris, non alias: vt ff. de libe. causa. l. de bonis. §. fi. & facit ad hanc l. ẽ. de dona ante nupt. l. ea. & de resta. l. neque professio. & institu. de leg. §. longe. & . ff. ii libertino. esse dica. l. iij. & j. ad leg. Iul. de adul. l. eum in fi. & ff. de lib. cau. l. si debitori. & ff. de condic. inde. l. seruo manumisso.

† Quadam exem. habent, Si ingenium te, & ex testamento manumissi. esse dicas: apud suos iudi. caus. age. debes. Si tamẽ inst. contra dic. ha. id est eũ qui se pat. tuum esse dicit, memineris senatũ &c. Tũc agerẽ.

SIingenuã.] CASVS. Si ingenua, vt ancilla nutriatur, vel obsequiũ quod consuevit ancilla præstare, præstitit: an ob hoc ꝙ vel vt ancilla nutriatur, vel obsequium quod consuevit ancilla præstare, præstitit, ancilla dicenda sit, quæritur? Dicitur quòd non: nec si de facto manumittatur, libertinæ conditionis efficietur.

r Sumptus. vt. j. de infan. expo. l. j.

s Obsequium. vt. ẽ. de libe. cau. l. liberos. & ẽ. de ser. reipub. l. finali.

t Ancillam. etiam si per mille annos steterit vt ancilla: si tamen parata sit probare contrarium: vt. ẽ. de long. tempo. præscript. quæ pro lib. l. fin. alio quin præsumam eam ancillam, si per. xxx. annos sic fuit.

u Manumisso. scilicet facto: vt institut. de inge. §. finali.

IAmdom.] CASVS. Si ingenuam, vt ancillam possedisti, & manumisisti: an ea in ingenuitatem prouocante, & obtinẽte: filij post manumissionem, & ante sententiam procreati. ingenui dici debeant, quæritur? Dicitur quòd sic: & nepos mulieris hanc consultationem faciens, si peritiores consuluisset, quod tales essent ingenui, facilè cognouisset. Viuianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sententia in genuitatis præiudicat inter omnes.

a *Solemniter*. per sententiam.
b *Cognoscetes*. Nam sententia ingenuitatis præiudicat inter omnes: vt. ff. de libe. causa. l. diui. §. j. & .ff. de sta. homi. Ligenuũ. Sed contra. huic. l. j. de lib. cau. l. fin. Solu. ibi nõ erat causa liberalis: sed de dominio inter duos. vel hic erat libertatis causa; ibi ingenuitatis. Item argu. contra. j. res inter alios ac, immo hic quia ex ingenua nascitur, non ex sententia matris. & sic non ob. j. de libe. cau. l. fin.

CVm cognatum.] CASVS. Si ciuitate habente bellum cum ciuitate alia, ingenuus aliquis captus fuerit & distractus: an seruus dicendus sit, quæritur? Dicitur quod non: quia tales non dicuntur hostes: vt. ff. de capti. l. hostes. Vel dic: quia Palmyreda ciuitas bellum faciebat cum populo Romano, & captus erat liber homo, & distractus: cum quodam iure postliminij dicatur reuersus, cum præses prouinciæ reddet ingenuitati: nec seruus esse dicetur. Viuianus.

c *Ingenuum*. à natiuitate.

Palmyrena. d *Palmyrenæ*, ciuitas est Palmyrena, quæ est in prouincia Phœniciæ prope Barbaricas gentes: vt. ff. de censi. l. j. & faciebant bellum cum populo Romano, & hunc ceperunt: eum denique vendiderunt: & sic iure quodam postliminij dicitur reuertisse: vt. ff. de cap. l. ij. & l. fin. Vel verius faciebat bellum cum alia ciuitate: & sic iure non fuit factus seruus, cum non dicantur hostes: vt ff. de capti. l. hostes.

e *Factionis*. id est discordiæ. in mala enim parte ponitur.

Diffamari.] CASVS. Primo ponit regulam, deinde exemplum ad regulam quæ talis est: Status ingenuorum errore vel malignitate alicuius diffamari non debet. Exemplum tale est: Titius persæpius impositor Seio quod erat seruus: præsidem & eius successorem sæpius interpellauit, vt Titiũ citaret, & probaret Seium seruum esse, vel desisteret. Seij allegationibus auditis pronunciauit ne Seius à Titio super statu suo decætero inquietaretur. si igitur adhuc perseuerat in iniuria, debet Titium temperare. Viuianus.

f *Periniquum*. id est valde iniquum.
g *Alterum*. successorem.
h *Defensionibus*. id est iuribus.
i *Sententiam*. definitiuam, lite primo coram se contestata: vt argu. ff. de libera. cau. l. diui. §. j. secundum Al. Vel dic quod præses statuerat certum tẽpus, intra quod incipere agere: quod potest, denegando sibi postea iurisdictionem: vt j. de remis. ping. l. si eo. & j. de vsu. pu. l. fi. & .ff. de cur. bo. dã. l. j. §. quæritur. & .ff. quibus

Index potest terminũ præfigere ad agendũ.

III. Imp. PHILIPPVS A. Felicissimo.

SI auiam tuam vti ancillam manumissam, postea ingenuam esse solenniter[a] constiterit, statumque eius iustæ sententiæ tuetur auctoritas: filios eius, quanuis ante sententiam [iam] susceptos, ingenuam libertatem non immeritò flagitare, si cum peritio ribus tractatum habuisses, facilè cognosceres.[b]

In hostilitate inter duas ciuitates consistentes captus, non efficitur seruus. hoc dicit secundum lecturam secundam.

IIII. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIANVS AA. & CC. Agrippæ.

CVm cognatum tuum ingenuum[c] natum† ex Palmyrenæ[d] factionis[e] dominatione redemptum, velut captiuum distractum esse dicas: præses prouinciæ ingenuitati suæ reddi eum efficiet.

Diffamanti alienum statum terminus adsignatur ad prosequendum, & probandum de iure suo: quo non probante, imponitur ei silentium ne vlterius infamet, vel inquietet, quæ si non paret sententiæ, mulcta afficitur. Baldus. Vel sic: Contra diffamantem aliquem de seruitute, potest iudex ad instantiam diffamati tempus illi præfigere, intra quod debeat agere: aliàs vltra tempus non audietur. Salyc.

V. Iidem AA. & CC. Crescenti.

DIffamari statum ingenuorũ seu errore, seu malignitate quorundam, periniquum[f] est: præsertim cum affirmes diu præsidem vnum atque alterum[g] interpellatum à te, vocitasse diuersam partem, vt contradictionem faceret, si defensionibus[h] suis confideret. * vnde constat meritò rectorem prouinciæ commotum allegationibus tuis sententiam[i] dedisse, ne decætero inquietudinem[k] sustineres. Si igitur adhuc diuersa pars perseuerat in eadem obstinatione: aditus præ-

A ex cau. maio. l. sed & si per prætorem. §. sed & si dum decreto. & .ff. de optione leg. l. mancipiorum. & .l. si optio. §. fin. & j. ad legem Iuliam de adulte. l. ob cõmissa. & .ff. de bo. aucto. iudi. posse[i]. l. j. & .ij. & de Carbonia. edic. l. iij. §. duæ. & etiam pœnalem potest indicere mulctam: vt. ff. si quis ius dicen. non obtẽp. l. j. in princip. Item contra. §. vt nemo inuitus. sed hic speciale. Et sunt hæc omnia argumenta pro scholari qui vult recedere, & Bononienses differunt cum conuenire in recessu.

k *Inquietudinem*. nam amittit causam cum desert cognitioni contumaciter: vt. ff. de re iudicata. l. contumacia. & j. de adser. tol. l. j. in fine.

Scientis conditionem.] CASVS. Si sciens vt seruum liberum possedisti: non propter hoc libero quo fiat seruus præiudicasti, licet ministerium quod serui consueuerunt facere, tibi præstitit longo tempore: nullo enim vero titulo intercedente, pura emptionis, vel donationis, nõ intelligitur sua † *Dominus* conditio mutata. Viuianus.

l *Cum igitur*. hic habes quod absque lite contestata fuit hic lata definitiua sententia. Sed dic quod statutus fuit terminus. maxime in casu qui sequitur. aliàs contra quandoque: vt. ff. de libera. cau. l. liberis. §. si quis scies. sed certe ibi non fit seruus scientis.

m *Quæri solent*. vt. ff. de libera. causa. l. si. vsufructus. in princ. &. §. j. & facit. s. de seruis rel. pub. ma. l. fiu. Accu.

SIte. CASVS. Si alicui status quæstionem mouisti, & renunciasti coram acti, an alij præiudicet volenti ei status mouere quæstionem, quæritur? Dicitur quod non sufficit ad probationem ingenuitatis quod aliquando motæ liti renunciasti. Viuianus.

n *Nec prodesse potest*. * *ingenuo* vt argu. ff. de lib. cau. l. diui fratres.

INgenui nascuntur. vt & inst. de ingenuis. in prin.

p *Constituuntur*. vt inst. de lib. in princip. Item & per sententiam: vt. ff. de statu ho. l. ingenuum.

q *Nec seruus*. vt servus vel libertus sit ingenuus: vt. j. de collatio. detegen. l. ij. & de libe. causa. l. parentes. & l. post certi. ius autẽ patronatus bene remittit: vt supra de bo. lib. & de iure patronatus. l. fi. Item beneficio principis libertus sit ingenuus: vt. ff. de nata. resti. l. quæris.

r *Nec his*. scilicet patronis vel dominis.

s *Transactioni*. dedit enim aliquid seruus vel liber[e] domino vel patrono, vt fierent ingenui: hoc quidem non nocet non consentientibus.

t *Consensissent*. idem si cõsensissent vt fierẽt ingenui, vt prædixit. *Libertinæ.*

Libertina matre.] CASVS. An natus ex libertina sit ingenuus, quæritur? Dicitur quod sic. vnde si talis ab hostibus captus fuerit, vel ex libertina natus, sibi non præiudicatur quo minus sit ingenuus. Viuianus.

a *Iuris est*. vt instit. de ingenuis. in prin. & supra de oper. libert. l. antepen.

AD *recognoscendos*.] CASVS. In ll. plerunque hoc nomen Seius, ponitur pro nomine serui. si aliquis ingenuo hoc nomen imposuit ad celandam ingenuitatem: nũquid ob hoc mutatur eius conditio? Dicitur quod non. Viuianus.

b *Ad recognoscendos*. vt infra. de leg. §. si quis in nomine.

SI *vestrum*.] CASVS. Si ingenuum tanquã seruum possides nullo præcedente titulo, vel eius operas in x. vel xx. annis liberi conduxisti: nõ ob hoc ingenuitati eius præiudicatur: & vt sibi conuentionis fides adimpleatur, agere potest.

c *Si vestrum*. id est vestri: possidebantur enim vt serui.

d *Titulus*. ex quo liberi constituuntur serui: vt. ff. de libe. cau. l. si vsufructus. & facit supra eo dem. l. scientis. & eo. tit. l. libertina.

e *Probabuntur*. scilicet ad mercedem, id est vt soluatur vobis merces.

Mutandum.] CASVS. Ingenua vendita & exportata tanquam ancilla, nunquid libertatem & ingenuitatem amittat? Dicitur quod non: sed nati post, manent liberi. Viuia.

f *Promoueat*. vt & infra ad legem Fab. de pla. l. abducti. & facit supra eodem l. libertina.

Ingenuum.] CASVS. Si de possessione libertinitatis in ingenuitatem pronocasti, nec probasti: an libertus sis, quæritur? Dicitur quod sic.

g *Libertinitatem*. Quam habebat, quod videbatur si amiserit: quia cum adfuit se ingenuum, videtur negasse tacitè se non esse libertum: fortè nec patietur pœnã: licet secus sit, cum dicit se suis nummis emptum: vt. ff. de manumis. l. si quis dicat. Item nota hic ar. quod qui prius adfuerat rem aliquam de suo allodio esse: postea potest adhuc adfuerat & in feudum habere. sic & supra si seruus expor. ve. Imo ferre se in feudum habere. sic & supra si seruus expor. ve. Imo error. & .ff. de excep. rei iudicat. l. fi. mater. §. si quis autem. sed ar. contra infra qui po. in pig. ha. authen. item possessor. & ff. de iure ar. an. l. ij. & supra de furtis. l. j.

STitio ingenuo.] CASVS. si ingenuam tanquam ancillam nomine sponsaliorum sponsæ tuæ dedisti; non ob hoc

Codex.

talibus, euidentis ac manifesti iuris est. [a] Cum igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus captam, postliminio reuersam proponas, & nunc tibi seruitutis moueri quæstionem: consequens est adiri † præsidem prouinciæ, qui de causa liberali cognoscet, iure laturus sententiam, sciens neque huiusmodi matris conditionem, neque captiuitatẽ, reuersis de statu pristino quicquam posse detrahere.

Nomina sunt inuenta ad recognoscendum, non ad faciendum quem seruum, vel ingenuũ. Salycetus.

X. Idem AA. & CC. Athenodoræ.

AD recognoscendos [b] singulos nomina comparata publico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mutentur, minimè nocet: † natosque (licet in ministerio seruitutis) liberæ conditionis, non seruos possessio, sed status ingenuos edi perficit.

Locatio operarum nec facit nec probat quẽ seruum. Salye.

XI. Iidem AA. & CC. Maximæ. †

SI vestram [c] possessionem nullus præcesserit titulus, [d] sed ingenui constituti operas mercede placita locastis: nec statui vestro quicquam derogatum est, nec ad conuentionis implendam fidem solemniter agere prohibemini [e]. S. Non. Mart. C C. Conss.

Plagio abducta ingenuitatem non perdit. Salycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Quietæ.

AD mutandum liberę statũ, cõmissum plagij nihil promouet: [f] sed abductam natales quibus nata est, post hunc etiam casum obtinere conuenit. S. III. *

Absolutoria lata, quia non probatum, non propterea præsumitur quod reus asserebat esse verum. Item succumbens in causa ingenuitatis, non præiudicat sibi in causa libertinitatis, quia iudex postea mouere potest. Salyc.

XIII. Iidem. AA. & CC. Melandro. †

A vt ancilla fiat, ei præiudicare potuisti. Viuianus.

h *Data proponitur*. ea inuita, vel ignorante: vt infra de libera. cau. l. ministerium. & supra. e. l. si vestram, alias facit sibi præiudicium: vt arg. ff. de lib. causa. l. si vsus fructus in principio. & §. j.

COMMVNIA DE MANVMISSIONIB.

Exposuimus in superioribus singularia de manumissionibus: nunc communia tractabimus. Continuatio. AZo.

Ancimus.] CASVS. Primo refert antiquitatem quandam, scilicet quod olim si aliquis in seruo habebat vsumfructum, alius proprietatem: & proprietarius volebat eum libertate donare: nec fiebat liber, nec dominium eius habebat aliquis: & quod acquirebat, nulli acquirebat. hodie autem aliter. nam aut proprietarius & vsufructuar. simul manumittunt: aut proprietarius tantum: aut vsufructua. non proprietarius. primo casu pleno iure erit liber. & sibi acquiret. in secundo casu inter libertos proprietarij computabitur: & si aliquid medio tempore inter manumissionem & perseuerantem vsumfruct. acquisierit, sibi acquirit, & ad posteros suos illud transmittit, iure patronatus saluo: nisi fuerit remissum: tunc enim seruiat donec viuat: vel cum morte vel capitis deminutione finiatur: & finito vsufruc. plene liber sit: adeo vt quomodo velit degere possit. Si verò viuente vsufructua. decesserit: hereditatem suam ad hæredem suum, si testatus moriatur, vel ad succedentem ab intestato transmittat. In tertio casu distingue: aut noluit eum libertatem consequi, quia volebat cedere vsumfructum: & maneat seruus propriè. si vero eum voluit liberum esse: viuente vsufructua. ministerium proprietario non debet, sed iudices tueri eum teneantur. & quod medio tempore acquisiuit, finito vsufructu ad dominum reuertatur. & hoc in prima. An autem pater vel mater per filium vel filiam in potestate, vel emancipatos, cuiuscunque gradus, possit manumittere seruum suum, vel in ecclesia, vel coram iudice, vel inter viuos, & in vltima voluntate, vel directè, vel per fideicommissum manumittere voluerit? Dicitur quod sic. An sit habenda distinctio ætatis illius, sit maior, vel minor, qui manumittendus est, quæritur? Dicitur quod nõ. Viuianus.

* *al. & de libertate ea dere.*

I. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

SAncimus si proprietarius seruo cuius vsusfructus ad alium pertinebat, libertatem imposuerit: nõ secũdum antiquam obseruationẽ & libertate carere * & eũ sine domino esse intelige: sed nec inueniri personam cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam proprietarius quàm vsufructuarius libertatẽ ei cõsentientes imposuerint, pleno iure liberũ eũ effici: & si quid postea sibi acquisierit, hoc in bonis suis habere. ¶ Sin autẽ proprietarius solꝰ libertatẽ imposuerit, vsufructuario minime consentiente: sit quidem ille qui libertatẽ à proprietario accepit, inter libertos proprietarij connumeratus: i

Commumeratus. scilicet statim: vt hic. Sed contra ff. de hæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

redi. instituen. 1. quotiēs. in fin. vbi differtur donec vsusfructus finiatur. Solu. hæc illam corrigit.

a *In medio.* id est post manumissionem durante vsufructu.

b *Posteritati.* nisi fit acquisitum ex re fructuarij, vel ex operis sua: vt infra. per quas perso. no. acqui. §. de his.

c *Permaneat.* nisi fortè fit constitutus, quandiu seruus in seruitute esset.

d *Peremptus.* morte, vel capitis deminutione.

e *Tramittem.* institutum, vel ab intestato ei succedentem.

f *Gratias agendo.* ipsi seruo.

g *Obseruare.* id est parere.

h *Ad eum pertinebunt.* non ex re fructuarij, vel ex opera sua.

i *Etsi illum respiciat.* hoc tamen admittitur quandoque, scilicet in duobus casibus: vt. ff. de libe. cau. l. fi vsufructuarius. & de stipu. seruorum. l. quod seruus stipulatus.

k *Perducant.* vt &. ff. de manumiss. l. nepos. & de manu. vindi. l. si. pater. & est hic specialè. sic econtra filius per patrem: vt supra de his qui à non do. manu. l. penult. sed regulariter contra: vt supra de manu. vin. l. nec mulierem. l *Cum enim.* merito hoc casu liberorum differentia est sublata, cùm enim, &c.

m *Pene.* ideo dixit penè: quia emancipatus non acquirit patri. Item per prærorem tantum succedit. Item vocat patrem in ius, cum venia tamen: vt supra de in ius voc. l. fin. Item emancipati cōseruntur suis: sed non sui emancipatis: vt supra de colla. l. si emancipati. plenè diximus.

n *Peculiare est.* id est pulcherrimum est.

o SI *quis seruo. Imponere.* id est manumittendi auctoritatem dare.

p *Requirere.* etiam si est *Filius infans*: vt insti. de lib. §. *patris mora* insti. & ff. de manumiss. l. iuris ratio.

q *Amplandam.* vt supra de indi. vidu. l. ij. & de bo. lib. l. fi.

Cōtinua. SI *quis sine vxore.*] CASVS. Si aliquis ad hoc sibi acquirat, sibiq; habeat, & suæ posteritati b relinquat, salvo patronat[o] iure per omnia cu stodiendo, nisi & hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamē liber tus quasi seruus apud vsufructuarium permaneat c donec vsufructuarius viuit, vel vsusfructus legitimo † modo peremptus d est. Etenim si finē vsusfructus quocūque modo accipiat: tunc facultas ei tribuatur quo maluerit degere modo. ¶ Si vero adhuc superstite vsufructuario ab hac luce fuerit libertus exempt[s]: liqreditas eius legitimū tramitem e sequatur. ¶ Sin autem vsufructuarius tantummodo libertatem imposuerit: si quidem hoc modo, vt cedat vsumfructū proprietario: plenissimū ius habeat in seruo proprietarius: vt omnia ei seruus acquirat secundum ea quæ generaliter in seruos & dominos constituta sunt. ¶ Sin verò gratias agendo f vsufructuarius eū ab vsufructu liberauerit, & libertate donauerit: tunc maneat quidem seruus proprietario suo annexus: sed nō necessitas ei imponatur, donec viuit vsufructuarius, vel vsusfructus constare potest, obseruare g proprietarium, & quædam ministeria ei adimplere, sed iudices nostri eum in quiete tueantur. ¶ Post vsufructuarij autem mortem, vel vsusfructus quocūque modo interemptionem: tūc seruiat quidem domino, & omnia quæ in medio ad eum pervenerint. h hæc suo domino acquirat. Et sit ex nostra constitutione hæc separatio inter seruos & liberos: & non secundum ius antiquum idem seruus remaneat, & nullum respiciat i dominum.

Potest pater & mater per filium & filiam apud iudicem vel aliter seruum manumittere. Baldus. Vel sic: Parentes possunt manumittere per filios cuiuscunque sexus, etiam si non sint in potestate. Salycetus.

Illud quoque huic legi adijcimus, vt exposita antiqua * personarum differentia, liceat parentibus tam masculis quàm fœminis, filijs filiabúsve suis in laeris constitutis, siue emancipatis, cuiuscunque gradus, mandatum imponere, quatenus seruos in libertatem perducant, k siue apud iudicem, siue in sacris ecclesijs, siue secundum alium quem mandator voluerit legitimum modum, cum enim l & in successionibus & in alijs penè m omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc obseruari & in præsenti casu, * maxime pro libertate, quam & fouere & tueri Romanis legibus, & præcipuè nostro numini peculiare est. n

Potest manumitti tam in ecclesia, quàm apud iudicem, vel in testamento etiam infans & ignarus, vt sit ciuis Romanus. Baldus. Vel sic: Seruus cuiuscunque ætatis manumitti potest à domino. Salyc.

11. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis seruo suo libertatem imponat, siue in ecclesia, siue in æde sacra, siue ad qualecūque tribunal, vel apud eū [iudicem] qui libertatem imponere o legibus habet licentiam, siue in testamento, vel alio vltimo elogio, directam, vel fideicommissariam: nullo coerceatur * modo eorum qui ad libertatem veniunt, ætatem requirere. p neque enim eum tantummodo ciuitatem Romanam adipisci volumus, qui maior triginta annis existit: † sed quemadmodum in ecclesiasticis libertatibus non est huius ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus quæ à dominis imponuntur, siue extremis dispositionibus, siue per iudices, vel alio legitimo modo: hoc obseruari sanci- causa. mus, vt sint omnes ciues Romani constituti. ampliandam q enim magis ciuitatem nostram, quàm minuendam esse censemus.

Si existens sine vxore ancillam propriam in concubinam habeat: & de hac vel soboli libertate vel seruitute nihil disposuerit: ad libertatem post eius mortem perducuntur. Salyc.

111. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis sine vxore constitutus, ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem vsque ad mortem suam consuetudine permanserit, & forsitan liberos ex ea sustulerit: sancimus omnimodo non concedi hæredibus defuncti eandem, vel liberos eius, si etiam liberos habuerit, in seruitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo r eripiatur in libertatem vnà cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit, Ipsi etenim domino, dum superest, damus licentiam, quomodo voluerit vti tam ancilla sua, quàm etiam ex ea progenita sobole, & in suo vltimo elogio quicquid voluerit contra eos disponere, id est quasi seruos eos a- liis legare, siue in seruitutem hæredum nominatim relinquere. ¶ Sin autem taciturnitate s eos præterierit, tunc post mortem eius ad libertatem eripiantur: vt sit inter duos litigatur: hic inter seruum & dominū de libertate & non nocet: vt infra res inter ali. &c. & ff. eodem. l. si cōi. §. j. Ac eius sint.

SI *liber.*] CASVS. Si ancillæ meæ liber homo se copulauerit habendo eā vt concubinā: & ei vt abstineret denunciaui, nec abstinuit forte: an ob hoc muteturſua conditio, vt seruus efficia tur, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

Diuisa supra de libertate dicenda: nunc de ea tuenda per liberalis iudicia. Vel sic: Qualiter contingat libertas, supra dictum est. nunc autem quomodo libertas præfixa potuerit vel defendatur, ponit: & ita tractat de liberali causa. Azo.

REm quidem.] CASVS. Si filios tuos tanquam seruos distraxisti: an eos vindicare in libertatem possit, quæritur? Dicitur quod licet rem illicitam commiseris, tamen eos vindicare potes: vel nomine eorum in libertatem proclamare. Viuianus.

a *Illicitam.* quantum ad ius. nam vendi non potest, nisi in casu: vt supra de pat. qui fi. dif. l. j. & ij.

b *Inhonestam.* quantum ad bonos mores.

c *Filios.* tuos.

d *Ad.* tu pater, & etiam filius inuitis: vt ff. eodem. l. ij. &. ij. & ad hoc supra de transact. l. transactione ma-nifesta. Et sic nor. quod filium turpitudinem allegare: Item venit contra factum suum, & sic est contra. ff. de adop. l. post mortem. Solu. hic fauore libertatis: vel non venit nomine filij: quod est verum, sic supra, de admi. tut. l. cum quidam. vel ideo, quia contra legem facit, vnde pro infecto habetur: vt infra de agn. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. Vel hic fuerunt scientes. vn de ipso iure non valuit contractus super libero homine: vt insti. de contrahen. empt. §. fi. Vide non obstat. ff. de euic. l. vindicantem. sed euic. l. vindicantem. sed quid si non fuit emptor sciens, & sic tenuit contractus: vt infra de euic. l. si tibi? non videtur sufficienter responsum ad illam vindicantem: sed dico primas responsiones sufficere.

e *Liberi*, scilicet per adsertores, qui tamen sub tali sunt: vt infra de adser. vol. l. j. in prin.

SIbi.] CASVS. Si seruos meos quo ad opinionem possedisti, & eos vindicādo obtinui, si postea in libertatem proclamauerint: an eis obsteret res inter me & te iudicata, quæritur? Respon. quod non.

f *Dum*, & sunt in possessione seruitutis.

g *Durarint*, scilicet à seipsis, vel ex possessione seruitutis, vel ab animo eorum.

h *Mere sciato*, scilicet per adsertores: qui tamē sublati sunt: vt infra de adser. vol. l. j. in prin.

i *Taciturnitate*, quia obtinuisti contra alium; nam ibi de proprietate agitur. & cen. l. quemadmodum. lib. xj. Vel hic fuerunt scientes. vn de ipso iure non valuit contractus super libero homine: vt insti. de contrahen. empt. §. fi. Vide non obstat. ff. de euic. l. vindicantem. sed quid si non fuit emptor sciens, & sic tenuit contractus: vt infra de euic. l. si tibi? non videtur sufficienter responsum ad illam vindicantem: sed dico primas responsiones sufficere.

k *Non sit.* vt infra de se con. Clau. l. j. nec dominus ancillæ tali homini libero succedit: vt supra cōmunia de suc. l. ancillæ. sed per Longobardam de seruo qui liberā mulierem accepit. l. vlti. aliter obseruatur. nam si cooperiatur in coitu cum aliquo panno, efficitur seruus, ea tamen viuente. Lex Longobarda.

TITVLVS XVI.
DE LIBERALI
causa.

Pater potest venire contra factum suum illicitum & inhonestum, in fauorem filiorum, qui non potuerunt per patrem assentire. Baldus. Vel sic: Pater venit contra factum suum, quod est, ipso iure nullum, vel nomine filij cui præiudicare non potuit. Salyc.

1. Impera. ANTONINVS A. Saturnino.

REm quidem illicitam [a] & inhonestā [b] admisisse te confiteris, quia proponis filios [c] ingenuos à te venundatos. Sed quia factum tu um filiis [tuis] obesse non debet, adi [d] competentem iudicem (si vis) vt causa agatur secundum ordinem iuris. [e] PP. V. Id Februa. †

Sententia inter duos super proprietate seruorum lata, non præiudicat seruis in libertatem proclamantibus. Salyc.

11. Idem A. Veroniano.

SI hi quos seruos tuos esse dicis [f], liberi esse à diuersa parte dicantur [g]: de statu eorū more solito [h] quæri oportet. nec enim res iudicata [i], qua de proprietate eorum pronunciatum est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Feb. Romæ, Messala & Sabino Consulibus.

Ex contubernio ancillæ alienæ liber homo non transit in alterius dominium. Salyc.

111. Imp. ALEXANDER. A. Quirino.

SI liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum vt se abstineret, seruus domini [l] mulieris non fit [k]. PP. Non. Febr. Fusco & Dextro Conss.

Si sententia pro libertate data transiit in rem iudicatam, amplius de eadem quæri non potest, seu si ab ea fuerit appellatum. Salyc.

1111. Idem A. Iocundo.

A k *Non sit.* vt infra de se con. Clau. l. j. nec dominus ancillæ tali homini libero succedit: vt supra cōmunia de suc. l. ancillæ. sed per Longobardam de seruo qui liberā mulierem accepit. l. vlti. aliter obseruatur. nam si cooperiatur in coitu cum aliquo panno, efficitur seruus, ea tamen viuente. Lex Longobarda.

SI *is quem.*] CASVS. Si de possessione libertatis aliquē in seruum petiisti, & absente te per contumaciam legitime citato, pronunciatus fuerit liber: prætextu sententiæ latæ in absentia, an possis eum petere in seruitutem, quæritur? Dicitur quod non est secunda petitio tua admittenda. & hoc in prima. si tamen postquam scisti latam fuisse sententiam, intra decem dies appellasti: an iure lata fuerit sententia, inquiret index appel. & hoc in secunda, Viuianus,

Causa cognita. puta post edictā. vt. ff. de iudi. l. & post. & supra de inge. ma. l. diffamari. Et nota quòd hic iure veteri contrahebatur ante Iustinianum eremodicium in causa liberali absente a foro: vt. d. l. diffamari. & l. fi te. & infra eo. l. si iusta. quod aliàs non erat: vt. ff. de iudi. l. & post. §. j. *Eremodicium an possit cōtrahi in causa liberali.*

in *Non debet.* inter. dum datur: vt. ff. eod. l. diui fratres. §. quòd si ex seruitute. *Præscriptio nes.*

n *Congruentis.* ætem pore ergo scientiæ curit tempus apellatio- nis: vt infra quomodo & quando iudex. l. ab eod. sicut in redhibitoria. arg. ff. de ædil. edic. l. eum ser. *Appellationes tempus currit à tēpore scientiæ.*

o *Auditorio.* scilicet iudicis apellationis.

NOn ideo.] CASVS. Si fiscus ancillam tibi vendiderit: an ideo minus quod à fisco eam comparasti, possit in libertatem proclamare, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in prima. An autē enim obsit quo minus proclamet in liberr. quòd eum vēdebatur, excedebat numerum. xx. annorum? Respon. quod nō: quia euc habet locum quòd ei obesse possit, cum gratia participandi precij præbuit assensum. & hoc in secunda. Cui vero incubat probatio, an ei prouocanti de possessione seruitutis in libertatē, an tibi, quæritur? Respon. quod ei incumbit onus probandi: quia eo non prohante, ius possidēdi eam vt ancillam obtinebis inconcussum. & hoc in tertia.

p *Comparasti*, nec enim rem alienam vendidit vt suam, cum nullius erat: alias enim videris domin. ere. arg. insti. de vsuca. §. fin. & infra. de quadri. præscrip. l. bene.

q *Precium* item & alia sunt necessaria quæ diximus. ff. de statu ho. l. & in sententiarum.

r *Respondit* item oporter eam prius reddere rationem: vt. ff. eodē. l. imperator.

s *Obtinebis.* vt supra de eden. l. qui accusare.

Nec si.

Universidad de Deusto
Biblioteca

NEc si.] CASVS. Scripsisti te seruum meũ esse: an tibi præiudicasti quo magis fias seruus, quæritur? Respõ. quod nõ. multo minus fieret tibi præiudicium, si te per vim compulissem vt scriberes te seruum meum esse.

a *Seruum.* eius qui sciebat te liberum: vt. ff. de inge. manu. l. sciẽtis. & ff. eo. l. liberis. §. si quis. Sed certe idem si ignorans: quia huiusmodi confessiones non præiudicant quasi contra naturam: vt &. j. eo. l. interrogatam. &. l. liberos. j. & ij. &. ff. de iuter. act. l. iij. s cuius. §. fina. sed quantum ad adscriptitiam causam huiusmodi confessio posset nocere, si alia adessent quæ adesse oportet: vt. j. de agri. & censi. l. cum scimus. lib. xj.

† *Aufelius, alcis, Anto.*

SI ab eo.] CASVS. Si in testamẽto tuo seruum tuũ manumisisti: an hæres tuus possit eũ in seruitutem revocare, quæritur? Dicitur quod non: licet de iure manumissio non procedat. ex quo enim hæreditatẽ adiit, factum tuũ debuit cõprobare.

b *Firmare debuit.* vt. §. de rebus alie. nõ alie. l. vẽditrici. &. ff. de euict. l. Seia. & de pigno. act. rem alienam. §. de rei vindica. l. cum à matre. Sed contra. ff. qui & á quib. l. si seruo. Solu. hic dominus extitit hæres manumissori: ibi ecõtra manumissor domino. quæ non placet: quia magis debet esse econtra. Vel dic quod valet iure exceptionis: vt hic, non ipso iure, vt ibi. Vel hic fuit manumissus ab eo qui non potuit manumittere, non quod non esset dominus, sed quia minor erat. xx. annis, sine iusta causa: vel quia in fraudẽ creditorũ. argum. §. de fer. pig. da. ma. l. si credi toribus. ibiquia non erat dominus. Item arg. contra. ff. de castrẽ. pec. l. pen. in fine. ADDITIO. Pro solutione contrariorum in hac glo. formatorum, vide pulchram distinctionem Bar. in l. cũ vir. ff. de vsucap. ante finem.

† *Veterin.*

CVm adfirmes.] CASVS. Si cum seruo tuo de danda sibi & filiis libertate, accepta certa pecuniæ quantitate conuenisti: si non manumisisti sicut conuenisti, non es compellendus stare conuentioni: sed hortabitur te præses facere vt conuenisti, iure patronatus tibi manente saluo.

c *Nummo.* id est nummis. sic multus pisces est Bononiæ, id est multi pisces: vt. ff. de verb. sig. l. in vsu.

d *Hortabitur.* vt &. §. de condic. ob cau. l. si liber. Sed an necessitatem imponat? Quidã quod sic: vt. ff. si liber. ange. esse di. l. ij. Sed certe ibi non fuit seruus reddito præcio. Item pro eis. ff. de acqui. hæredi. l. si seruum §. si quis. sed ibi domino futuro dedit, nõ præsenti. Vel ibi succurritur ei, vt non sit necessarius hæres. Tu dic quod dominus non compellitur: licet sit hortandus: vt supra de transact. l. interpositas. & infra eo. l. post certi.

e *Eum.* scilicet dominum quondam.

CVm precum.] CASVS. Si in libello precũ quem principi cõtra seruum tuũ porrexisti, in principio adseueraſti, in fine autem ex adscriptitia: posterior adseueratio fauore libertatis ſtabitur corã iudice delegato, propter vitiũ adsertionẽ in scripto cõtentã. nec rediẽs ad principẽ aliud oportebit, vt potius dicendus sit adscriptitius, quã seruus. Vel hic. Dixi imperatori, vellem vt cognoſceres inter me & quendam quem dico ex ancilla mea natum. etiãm ille dicitur Albertus Carbonien. dixit imperator: intellexi ex verbis precũ tuarum, quod dixisti ex ancilla tua natum, & dixisti vocari Albertum: quo nomine non consueuerunt vocari serui, sed liberi: & Autor. posset esse ex ancilla natus, non tamen seruus: ideo videtur quod ta. & vigil non sis audiendus.

† *Intelligo*

f *Cum precum.* nota per Constantinum. Libellus legẽ ista, & si quis post. Libellum rigit libellum, & aliquid nouum dicit contra se in libello, & habitur dicto suo contra se. argu. ff. de pœnis. militẽ excusunẽq. l. qui in familiq.

g *Tuarum.* factarum. vt. ff. de libertis. l. ij. §. ij. Et hoc pro ista vice. & nota quem videri confiteri quod tu Bal. libello ponit.

h *Tamen nimiũ.* hic potest quis dicere quod ratio in principio ſtatus: & dic quod pro tuus in libello precum ex xerat natum ex ancilla: postea in eodem libello ex adscriptitia posterior confessio valet fauore libertatis.

L*Liberos.*] CASVS. Licet liber homo tibi seruiat, vel pactus sit q̃ sit seruus: non ob hoc tibi prẽiudicat quo magis fuerit seruus. Vide. Pactus. vt & §. eodem. l. nec si volens. & ff. de nudi. pact. l. si vnus. §. & in summa. Accursius.

i *Pactus.*

k *Administratum.* vt & §. de fer. reipub. l. si.

NOn mutant.] CASVS. Si seruus tuus te ignorante ad honores ciuiles adspirauerit eius aliquado ad ciuiles adspirauerit honores, sed cora cõperet iudice de ſtatu eius quęretur, scilicet an ſit liber, vel seruus. Vide l. Adspirauerit. domino ignorante, alioquin cõtra: vt. j. cui mi. non pos. l. super seruis. &. i. fina. lib. xij. & ad hoc. ff. de offi. præto. l. Barbarius. & infra eo. l. iubemus. & supra de proba. l. neque. vnde suus honor non prodest: multo magis nec patris.

m *Solemnibus.* id est dato libello.

SI ex libertа.] CASVS. Si l. berũ vt seruum tuũ distraxiſti, ei nõ prędicatſi quo minus in libertatẽ proclamare possit, ne fiat seruus, & hoc in prima. Si vero ex ancilla tua natũ distraxiſti: li cet emptori præcium soluerit, non ob hoc erit liber. Vide n *Liberta.* q̃dã libri habẽt, ex libera. alij, ex liberta. alij, si liberti.

o *Consentius es.* nisi in casibus, vt institu. de noxa. in princ. & supra de pa. qui fi. dist. l. ij.

PRincipaliter.] CASVS. Stichus dicebat esse seruus meus, decessit relictis filiis, & peculio, venit Titius ex adseuerõ, dicẽs peculium ad eum pertinere, & quod filij Stichi serui sui erant: quid iuris sit quæritur? Dicitur quod non debet principaliter inquiri de Stycho, & ita de carne & ossibus eius: sed debeo probare corã præside quod dominium Stichi spectabat ad me: quo probato, peculium eius & filij mihi assignabitur. Vel fic: Si habui seruũ, & ille habuit peculium, & decessit: non potest quæstio principaliter de domnio illius assignari: sed si de peculio eius fuerit controuersia, potent quæstio illa agitari. Vinianus.

Status quæstio defuncti iam principaliter nõ mouetur, sed potest secundario de ipsa disputari propter res & statum filiorum. Bald. Vel fic: De ſtatu defuncti non potest principaliter queri, sed iis consequentibus, si res eius vindicetur: de ſtatu vero filiorum sic. Sal.

1 *Ancilla.*

a *Destatu.* vt petantur eam & ossa.

b *Debent.* vt infra ne de ſta. defunc. l. quamuis. & l. fin. & j. ſi pend. appellatio. mors inter. l. quamuis.

LIte ordinata.] CASVS. Si aliquem de possessione libertatis in seruitutem petieris: lite contesta. in liberali causa, ea pendente interim pro libero habebitur quo ad causam liberalem exercendam. Vinianus.

c *Lite ordinata.* id est eon testata.

d *Libertatis.* id est lite cõ testata in liberali iudicio, alias aliter dicitur: vt §. qui da. tuto. pos. l. j. & ibi notatur.

e *Constituitur.* scilicet pro libero.

f *Habetur.* quo ad hanc litem exercendam: & ex eventu apparebit, fuerit utilis an inutilis: vt ff. co. l. ordinata. & ff. ex quibus causis ma. l. j. §. is autem. & ff. de vsuca. l. fi is qui. §. si seruus. sic ergo pro libero habetur, vt agat contra dominum. Item vt per pro curatorem causam liberalem exerceat, si ex libertate possessione in seruitutem petatur: seruus si econtra. Item vt actiones contra cæteros debitores intentet, & contra se intentaras excipiat: non vt finiat: vt infra de adsertione tollenda. l. j. in princip. & ff. de procura. l. seruum. §. j. & de libera. causa. l. ordinata. Item vel detur tutor: vt supra qui dare tuto. vel cura. posſ. l. j. sed quo ad quædam non habetur pro libero, scilicet vt interim ad militiam eligi possit: vt ff. de re milit. l. qui ſtatus. nec quantum ad hoc quin acquirat cæterarum rerum possessionem domino: vt ff. de acquirend. posſ. l. iij. §. ſi seruus. & de libe. causa. l. ſi cui. §. licet. Accursius.

NEc omissa professio.] CASVS. Si de possessione seruitutis in libertatem prouocasti, non ob hoc tibi præiudicabitur, quod instrumenta natiuitatis tuæ non habueris, quo minus his duobus mediis decurrat, & prout iuris ratio dictat, decidatur: alijs idoneis probationibus adhibitis. Vinianus.

g *Nec omissa professio.* id est scriptura illa quæ fieri solebat in natiuitate cuiuscunque ingenui. Accursius.

A h *Simulatio.* id est professio: vt quia debebat scribere, ingenuus: scripsit, seruus. Accursius.

i *Prouidebat.* vt supra de fide instr. l. ſtatum. & de nup. l. ſi vicinis. & de rei vin. l. indicia.

S*I ministerium.* CASVS. Mihisterium mulieris liberæ conduxisti: & ea nesciente eam in dotem pro filia dedisti: an ei quod ancilla sit dara, præiudicetur, quæritur? Dicitur quod non, maximè cum erat minor viginti annis, talis mutationem ſtatus patitur, nisi se vendiderit, & preciũ participaucrit: cum etiã ante talem ętatem quis libertatem conferre nõ posſit.

k *Nesciente.* si enim te sciente hoc factum esset, tibi præiudicaret: vt argum. §. de lati. liber. tol. auth. ad hoc. & ff. de libe. cau. l. ſi vsum fructum. nisi minor esset: vt hic subijcit, & §. qui manumit. non posſ. l. ſi minor.

l *Ne ante.* scilicet viginti annos.

m *Quam.* simplex est relatio.

n *Alij.* alias alijs: & tunc dic quod nõ potest minor viginti annis manumittere, nisi causa cognita. nam nec efficit potest seruus suo consensu. Item ſi habes alij, est datiui casus: & idem est sensus: & sic est simplex relatio.

MVltis.] CASVS. Si te in seruitutem petiero de libertatis possessione, & exceperis non esse tibi ſtatus quæstionem mouendam, eo quod fratres tui sunt ingenui: an sit admittenda talis exceptio, quæritur? Dicitur quod nõ est idonea ingenuitatis probatio: quia pluribus modis contingere potest vt tu seruus ſis, fratres tui ingenui. & ecõuerso: vnde alia probatio est necessaria. Vinianus.

o *Cassius.* nouis, puta participando precium.

p *Non adeo eam.* vt supra de probationibus. l. matrem. Et nota q̃ ex matre sit probatio. vt s. de ingenuis manumissis. l. iij. sed libertas aui materni sola non sufficit, sed cum alijs indicijs: at patris, vel aui paterni, nec sola, nec cum alijs operatur aliquid: vt infra eod. l. aui.

Libertas ex matre sit probatio.

AD probationem. CASVS. Si me de possessione libertatis in seruitutem petieris, & eo prætextu velim te repellere, quod mihi fundũ tuũ ad colendũ locasti non sum audiẽdus, quãdo hęc ingenuitatis probatio sufficiẽs nõ sit: licet nec etiã esset sufficiẽs ratio ad seruitutis probationẽ, quod operas meas tibi locauerim.

q *Non sufficit.* vt §. locari & conducti. l. ad probationem. & j. eo. l. sicut. & arg. §. de iur. & facti ignoro. l. non ideirco.

r *Nec tamen.* aduersarij ambo idem argumentum diuersis modis allegabant, scilicet alijs dicebat q̃ facta fuit locatio tanquã ingenuo:

C Ista lex est in argumento quod testibus silis ſtatus sit contrarius nõ est credẽdum, vt in gl. super verbo, cõtradicãt. in cap. licet. extra de probat. Numerus singularis pro plurali ponitur.

D Libertas ex matre sit probatio.

ingenuo, vt seruus, alius tanquàm seruo, vt dominus.

PRincipaliter.] CASVS. Si Stichum qui à Sempronio in seruitutē peritur, manumisisti: ipse Stichus seipsum defendere debet: & ei tenaris præstare patrocinium: quia cum dico me eū manumisisse: probare debeo quòd seruus meus fuisset aliquando, non is in quem manumisi. Si vero per collusionem dicatur quòd Stichus sit seruus Sempronij, debeo defendere Stichum, & inuitum: vt non amittam ius patronatus. Vel sic: Habebam seruum, eum manumisi. Sempronius dicit seruum suum esse: an à me, an à Titio sit causa ista agitanda, quæritur? Dic vt in litera.

a *Causam eius.* subaudi magis, propter quàm, quod sequitur.

b *Causa.* vt ff. de bo. liber. l. si libertus meus.

c *Potens.* vt ff. e. l. iij. in fin. & de app. l. si prolusorio. in princip. & de re iudi. l. Iæpe. §. fi. ē. tibus.

Similitudo fit quandoque per contrarium.

Scior.] CASVS. Sicut vera libertas reuocari non potest: sic dominus domum vel agrum locando seruo, vel aliquid cum eo contrahendo, ad libertatem eum perducere non videtur.

d *Non manumittendi causa.* vel si per ludum, vel causa ostendendi qualiter fiat manumissio: vt ff. de act. & oblig. l. obligationum substantia. in fine. vel vt supra eo. l. ad probationem.

Et nota quod hic est similitudo per contrarium: vt & ibi, Lazarus similiter mala, quasi dicat, sicut præstitam non reuocat dominus, sic nō præstitam non vindicat seruus.

EAm.] CASVS. Si alicuius de possessione libertatis in seruitutem petatur: pendente liberali causa remanebit liber, si autem seruus mala fide fuit in libertatis possessione, quia aufugit à domino, remanebit seruus: & de eo fiet, quod fietet si ille in seruitutis possessione fuisset. & hoc in secūda. Si vero dubium sit, in possessione libertatis, an seruitutis sit: per tormenta veritas eruetur & declarabitur. & hoc in tertia.

e *Non sine dolo.* si autem bona fide, siue iusta, siue iniusta ratione credat: commodo possessoris fungitur: vt ff. eo. l. igitur. §. potest.

f *Controuersia.* id est dubium.

g *Ex seruitute.* id est an in possessione libertatis, vel seruitutis.

h *Conceptione.* & aliàs confessione, tormentis adhibitis. Sed cōtra. ff. de quæstio. l. de minore. §. fi. vbi dicit non adhiberi tormēta. Solu. hic possessionis, ibi proprietatis erat quæstio inter seruum & dominum. Alij dicunt, id est conceptione precum: vt supra eo. l. eum precum. Tertij, id est initio possessionis inspecto, sed prima verior. Item & cum quæstio est, vtrum seruus, & ita de dominio est quæstio: potest haberi quæstio per tormenta: vt infra de quæstio. l. quotiens. & l. hoc quod placet. & ad legem iuliam concordat supra vbi causa sta. l. j. & l. fi. ex possessione. & supra de rei vin. l. cum super. & supra de probat. l. vis eius. & infra de præscript. longi tempo. l. j. & ff. cod. l. liberis. §. fin. & infra de quæstio. l. fu. per statu. & ff. de proba. l. cum probatio. & l. fi filius.

Quæstiones tormenta pro libertate & contra. Quæstio de dominio serui.

PArentes.] CASVS. Si data ex libera cōfiteatur se de ancilla natam: nunquid ibi præiudicatur vt habeatur pro filia ancillæ quæritur? Dicitur quod non: quia per naturalem parentes constituunt, non per confessionem. & hoc in prima. Si vero nata ex Arethusa, postea manumissa confiteatur se natam ex ancilla, & ex alio mulando se, siue errando, siue dolo id profella est: sibi præiudicat quo non præiudicat quo magis amittat libertatem minimè potuisse: cum serui nascantur tatione certa, non confessione constituantur. Dat. V. Kal. Decembr. AA. Conss.

Pardalæ. Pardal. *Te velut.*

Ex seruitio vni ex hæredibus præstito à seruo libertate donato, non fit præiudicium libertati Sal.

XXIII. Iidem AA. & CC. Muscīæ.

SI * tibi testamento directa libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ: non idcirco quod secundū k eius voluntatem, vel contrà de filiabus vni præstas obsequium, cæterę filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

Confessio apud acta non in modum iudicij facta non officit, secus si fieret solemniter in figura iudicij, hoc dicit text. cum glo. Bald. Vel sic: Confessio apud acta præiudicat, donec contrarium probetur. Sal.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam * & professam apud acta l se esse ancillam, vt quia nihil dixit: sed isti seruiebat sponte. Item habens quidā hanc. l. 3. post. l. si ex libera. alij post legem. parentes.

INterrogatam.] CASVS. Si in præsentia iudicis interrogauero aliquem, an seruus meus sit: & confiteatur se seruū meū esse: an per talem confessionē sibi præiudicetur quo minus in libertatem proclamet, quæritur? Dicitur quod non. & intelligo de cōfessione facta coram iudice extra iudicium: cū aliàs sibi obsit sua confessio. vel melius, nondum mota causa liberali: vtia. quia si fuerat.

l Apud acta. non in iudicio liberalis causæ: sed aliàs erat coram iudice, alioquin præiudicaret, vt. ff. eo. l. iubemus. quæ est contra.

a *Humsmodi factum.* id est talis confessio. Accursius.

b *Non excludit.* vt supra eo. l. nec si volens. & l. parentes. & l. liberos. & ff. eo. l. conuentio. nisi hæc fiat ad precium participandum: vt diximus supra eod. l. non ideo. Item in adscriptitiis contra, si modo alia adsint quæ adesse oportet: vt infra de agri. & censi. l. cum scimus. lib. xi. sed & hic dicunt quidam non præiudicare, si modo probet contra, nam si perstitat in confessione, sibi præiudicat: vt ff. de quæstio. l. j. §. diuus. & . §. fi quis vltro. Sed alius poterit pro eo contradicere: vt. ff. eo. l. ij. iij. & . iiij. Accursius.

SIcut instrumenta.] CASVS. Sicut quis seruum suum ad libertatem sine instrumē to manumisio. perdetur pro filia ancillæ quæritur? Dicitur quod non: quia per naturalem parentes constituunt, non per confessionem. & hoc in prima. Si vero nata ex Arethusa, postea manumissa confiteatur se natam ex ancilla, & ex alio mulando se, siue errando, siue dolo id profella est: sibi præiudicat quo non præiudicat quo magis amittat libertatem minimè potuisse: cum serui nascantur tatione certa, non confessione constituantur. Dat. V. Kal. Decembr. AA. Conss.

Pardalæ. Pardal. *Te velut.*

Ex seruitio vni ex hæredibus præstito à seruo libertate donato, non fit præiudicium libertati Sal.

XXIII. Iidem AA. & CC. Muscīæ.

SI * tibi testamento directa libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ: non idcirco quod secundū k eius voluntatem, vel contrà de filiabus vni præstas obsequium, cæterę filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

Confessio apud acta non in modum iudicij facta non officit, secus si fieret solemniter in figura iudicij, hoc dicit text. cum glo. Bald. Vel sic: Confessio apud acta præiudicat, donec contrarium probetur. Sal.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam * & professam apud acta l se esse ancillam, vt quia nihil dixit: sed isti seruiebat sponte. Item habens quidā hanc. l. 3. post. l. si ex libera. alij post legem. parentes.

INterrogatam.] CASVS. Si in præsentia iudicis interrogauero aliquem, an seruus meus sit: & confiteatur se seruū meū esse: an per talem confessionē sibi præiudicetur quo minus in libertatem proclamet, quæritur? Dicitur quod non. & intelligo de cō fessione facta coram iudice extra iudicium: cū aliàs sibi obsit sua confessio. vel melius, nondum mota causa liberali: vtia. quia si fuerat.

l Apud acta. non in iudicio liberalis causæ: sed aliàs erat coram iudice, alioquin præiudicaret, vt. ff. eo. l. iubemus. quæ est contra.

a *Humsmodi factum.* id est talis confessio. Accursius.

b *Non excludit.* vt supra eo. l. nec si volens. & l. parentes. & l. liberos. & ff. eo. l. conuentio. nisi hæc fiat ad precium participandum: vt diximus supra eod. l. non ideo. Item in adscriptitiis contra, si modo alia adsint quæ adesse oportet: vt infra de agri. & censi. l. cum scimus. lib. xi. sed & hic dicunt quidam non præiudicare, si modo probet contra, nam si perstitat in confessione, sibi præiudicat: vt ff. de quæstio. l. j. §. diuus. & . §. fi quis vltro. Sed alius poterit pro eo contradicere: vt. ff. eo. l. ij. iij. & . iiij. Accursius.

SIcut instrumenta.] CASVS. Sicut quis seruum suum ad libertatem sine instrumē to manumisio. perdetur pro filia ancillæ quæritur? Dicitur quod non: quia per naturalem parentes constituunt, non per confessionem. & hoc in prima. Si vero nata ex Arethusa, postea manumissa confiteatur se natam ex ancilla, & ex alio mulando se, siue errando, siue dolo id profella est: sibi præiudicat quo non præiudicat quo magis amittat libertatem minimè potuisse: cum serui nascantur tatione certa, non confessione constituantur. Dat. V. Kal. Decembr. AA. Conss.

Pardalæ. Pardal. *Te velut.*

Ex seruitio vni ex hæredibus præstito à seruo libertate donato, non fit præiudicium libertati Sal.

XXIII. Iidem AA. & CC. Muscīæ.

SI * tibi testamento directa libertas à domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ: non idcirco quod secundū k eius voluntatem, vel contrà de filiabus vni præstas obsequium, cæterę filiæ tuam rescindere possunt libertatem.

Confessio apud acta non in modum iudicij facta non officit, secus si fieret solemniter in figura iudicij, hoc dicit text. cum glo. Bald. Vel sic: Confessio apud acta præiudicat, donec contrarium probetur. Sal.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

INterrogatam * & professam apud acta l se esse ancillam, vt quia nihil dixit: sed isti seruiebat sponte. Item habens quidā hanc. l. 3. post. l. si ex libera. alij post legem. parentes.

INterrogatam.] CASVS. Si in præsentia iudicis interrogauero aliquem, an seruus meus sit: & confiteatur se seruū meū esse: an per talem confessionē sibi præiudicetur quo minus in libertatem proclamet, quæritur? Dicitur quod non. & intelligo de cō fessione facta coram iudice extra iudicium: cū aliàs sibi obsit sua confessio. vel melius, nondum mota causa liberali: vtia. quia si fuerat.

l Apud acta. non in iudicio liberalis causæ: sed aliàs erat coram iudice,

huiusmodi factum a defensionē libertatis non excludit b.

De essentia manumissionis non est scripturæ & ideo illa omissa vel deperdita non nocet. Salycetus.

XXV. Iidē AA. & CC. Licentiano.

SIcut instrumenta prætermissa manumissionis rectè factæ nullum adferunt præiudicium libertati præiudicium t: ita si seruum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amisio nihil ei nocere potest c. S. V. Id. Frebua. CC. Conss.

Instrumenta manumissionis cogitur patronus præstare manumisso. Salycetus.

XXVI. Iidem AA. & CC. Modesto.

SIcut datam libertatem manumissis adimere patronus non potest d, ita manumissionis e instrumentum præstare cogitur. f

vide in apostilla fol. 121. n. 21.

Sententia pro libertate lata obstat victo, qui vincentem in seruitutem repetit. Et colaredis confessio super statu defuncti, non præiudicat eo hæredi contrarium asserenti. Saly.

XXVII. Iidem AA. & CC. Austerio.

ARianus g [ū] mota sibi quæstione à Leonide h, liber fuit pionunciatus: in seruitutē à victo i iterum non rectè petitus est. ¶ Cohæres etiam tibi k ab Ariano datus, colludens cum eo, siue hæredibus ipsius l, qui status ei mouerat quæstionem, nihil tibi obfuit: nec ea quæ in confessi one inter eos venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

In causa liberali conditio matris non patris debet spectari: nec dignitas eo. adnuat. Salycetus.

AVi paterni.] CASVS. Si quis de possessione seruitutis in libertatē, pclamatian ad probationē libertatis profit q̄ auus eius paternus creatus erat magistratus, quæritur? Rñ, q̄ nō: quia ad iudicandum de aitcuius statu an liber sit an seruus: nō patris, sed matris inspicitur cōditio. Itē nec dignitas aui materni sufficeret ad probationem libertatis: nec q̄ auia materna fuisset libera: quoniā ex pluribus causis contingeret status hominum mutari: puta quia potuit esse quod vē didit se ad præcium participandum. Viuianus.

† Aristeno.

m *Prodest.* vt &. §. de proba. l. neque natales.

n *Matris.* vt &. §. de rei vindi. l. partum. & infra ne de sta. de. l. j.

o *Non patris.* nedum aui paterni.

p *Sola.* dignitas.

q *Auia quoque.* s. materna. præsumitur tamen interim quod sit liber, vt not. §. eo. l. multis.

DE ancilla.] CASVS. Si ancillam alienā redemeris, & eā in contubernio tibi copulaueris: an per hoc fiat libera, quæritur? Dicitur quod nō: nisi eam manumiseris. Viuianus.

** nota. † redemptā.*

r *Non manumittitur.* à redemptore.

† Eutychia.

s *Non ambigitur.* sed post mortem ei libera erit hodie: vt. §. tit. j. l. fi.

SOlo obsequij.] CASVS. Si libertus patrono suo non adfuerit, vel saluauerit eum: an data libertas ob hoc reuocari possit, quæritur? Dicitur quod nō. Viuia.

† Corsinæ Liberius an possit in seruitutē redire.

t *Solo obsequio.* non necessarijs: aliàs secus, si forte captus esset patron, vel fame laboraret: vt ff. de inb. agno. l. alimenta. §. fi. & de iure patro. l. ingratus. Nam cū non facit quod debet, videtur facere quod non debet: vt. ff. de re mili. l. nō omnes. §. qui captus. Sed quidam dicunt hic argumentum pro vasallo qui non præstat obsequium. & plene dixi de his supra de liber. & eo. lib. iij.

Si obsequio patrono non præstitit.

SI tibi.] CASVS. Si tibi moueat statū quæstio: ordinata libera causa per litem contesta. ptotestari potes quod aduersus mouentem vel iniuriarum vel de calumnia ages. & ita causa liberali finita, te pronūciato libero, ages iniuriarum & petes restitui ea quæ tibi ablata sunt.

Calliuio in ciuili causa commissa, putatur crimen. Iudex ab soluēs verū, & non eum damnans ac enfateor de calūnia, vi. sa tota de eum absoluere à culpa.

u *Improbe.* qa per calūniā: & sic improbe aduerbiū. vel quia fertur est iproba, cū sit cōtra ius naturale: & tūc iprobe, etit nomē.

x *Ordinatis.* id est ordinata liberali causa.

y *De calumnia.* i. iniuriarū ciuiliter vel criminaliter: vt hic, &. ff. eo. l. cui necessitas. &. ff. de iniur. l. qui de libertate. &. j. de iniur. l. si quidē. Nā & in ciuili causa cōmissa calumnia, punitur criminaliter: vt. ff. ad Turpil. l. & in priuatis. Alij dicunt quod loquitur de quadā actione quæ olim pro calumnia dabatur, quæ hodie est sublata: vt instit. de pœ. te. li. §. ij. &. ff. de inter. ac. l. j. in fine.

z *Contestatione.* ftatim ante peractā causam liberalem: aliàs absoluere videtur de calūnia vt. j. de calū. l. j. sed differtur hæc cau ler agere, statim posset fieri contestatio & prosecutio, licet sententia differatur: vt. ff. eo. l. ordinata.

Eam

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Eam.* scilicet iniuriam.
b *Sententiam.* super iniuria vel calumnia. Item not. quod quidã dixerunt hic, in iudiciis istis non debere de calumnia iurari. nã id præstatur cum vterque est liber: & hoc si constet quod sit liber, non aliàs. Item cõtra videtur huic. l. infra de calumn. l. qui calumniatores. Accursius.
c *Tunc demum.* hoc ita si ex possessione seruitutis proclamet in libertatem. si autem econtra, etiam ante causam finitam facienda est direptorum restitutio: vt ſ. de or. cog. l. fi. vel hic fuit mota quæstio de rebus, ibi non.

SVbscriptio.] CASVS. Si seruum tuum manumisisti: subscriptio filij appositæ manumissioni, nõ prodest: nec omissa detrahit.

LIcet.] CASVS. Si accepta pecunia seruum tuum manumisisti: an in seruitutem reuocare possis, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

† Melitinæ.

† tuus.

d *Non potuit.* vt instit. quib. ex cau. ma. non li. §. semel. & supra de ma. vin. l. j.

LIbera.] CASVS. Si seruus ad liberam consuetudinem habeat: an ipsa fiat ancilla, quæritur? Dicitur q̃ non. Viuianus.

† Hermionæ.

e *Libera.* scilicet mulier.
f *Ratione.* id est eo quod fuit concubina mei serui.
g *Ancilla.* ad hoc supra eodem. l. si liber. & infra de senatuscon. Clau. l. j.

NOn idcirco.] CASVS. Si seruus vel tutor res alicuius pupilli administrauit: an ideo minus à pupillo ei possit status moueri quæstio, quæritur? Dicitur quod non: sed bene petet eum in seruum. Viuianus.

† Attilio.

h *Potest.* sed econtra qui vt tutor administrauit, pupillo seruitutis quæstionem facere non potest: vt ff. eodem. l. cui necessitas. §. tutoris.

POst certi.] CASVS. Si cui seruo tuo pepigisti de danda ei libertate post decennium: an stare conuentione cõpelli possis, quæritur? Respon. quod non. similiter si pactus sis vt filij tui li beri alicuius serui fiant, vel quod ministerium venderes, non compelleris stare conuentioni.

i *Necessitate.* vt & supra de transactio. l. interpositas. & dixi supra eo l. cum affirmes.
k *Tibi.* id est vt starent serui, tradidit mater filios, quod nõ potest: vt hic, & supra de transactio. l. trãsactione matris. Si vero nõ vt essent serui, sed vt seruirent, dedit: si quidẽ perpetuo, nec hoc valet: vt ff. de conditio. & demonstra. l. Titio centum. §. Titio. ij. si ad tempus, tenetur mater ad interesse. ff. de re iudic. l. si quis ab alio. §. fina.

SI filium.] CASVS. Tuum filium liberum genero tuo scienti vẽdideras; an tu eũ de crimine plagij vel ille te accusare possit, quæritur? Respon. quod non: nec gener prætẽdere potest ignorantiam, quem conditionem filij, tam coniunctæ personæ, nõ sit verisimile ignorare. Viuianus.

l *Liberum.* secus enim si eum seruum haberet: vt. ſ. ti. j. l. fi.
m *Vendidisti.* ex quo crimine prodita est accusatio legis Fabiæ: vt ff. ad legem Fabiam de pla. l. j. & l. iiij. & infra ad legem Fabiam. l. liberum.
n *Necessitudine.* id est adfinitate: sed aliàs ponitur pro cognatione, ff. de insti. & iure. l. fina.
o *Non potest.* vt & supra de integ. resti. mi. l. de tutela. & ff. eodem cog. l. octaui. & argu. supra de epis. audi. l. si legibus.

Neutra. Pro nulla. Pro quolibet.

p *Versque.* scilicet facinora perpetrantibus.
q *Deest.* quantum inter se. sic supra de hæreti. & Manichæ. l. quoniam. & ff. solu. mat. l. viro. & supra de inofficio. testa. l. in arenam. & ff. de dolo. l. si duo. & ff. ne quid in loco publi. l. ij. Sed argu. contra supra eodem. l. j. Et caue tibi qualiter repellat eum. si enim discedat, socius meus est in eodem crimine, consitetur de crimine; & sic pro condemnato debet haberi: vt infra de pœnis. l. qui senẽtiam. Dic ergo, non commisi crimen: sed & si commissem, ille accusare non posset: quia ipse commisit, cum socius meus esset. a Vel aliter dic quod non habetur pro illo pro condemnato: nam nemo quis. Item si socius fuit criminis qui nunc est iudex, & coram eo accusat: an poterit recusari? Videtur quod sic: quia sæpe dicitur, qui aliquem accusat, eum condemnare videtur: vt ff. de his qui not. infa. l. furti. §. mandati. & ff. de adminis. tut. l. ij. Item propter delictum iudicis cum eius officium deliqui, ergo non deliqui, ergo & vbi deliqui cum eo, idem est: quia ipse meum mihi delictum obiicere non potest: vt in prædictis concordantiis allegatis in prima glo. Item socius in socium non dicit testimonium: vt supra de testi. l. quoniam. ergo nec iudicium, cum vtrunque publicum sit officium.

Socium mihi non licet in re mea consentire. Socius vtrique. Pro vtroque.

NOn idcirco.] CASVS. Si limenarcha creatus fueris nemine contradicente: an ideo minus tibi possit moueri quæstio, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

r *Non idcirco.* hoc est principium versus.
s *Limenarcha.* est autem limenarcha qui militibus præest qui permanent in limine causa custodiæ, ne hostes intrent: vt hic & ff. de seruis fugi. l. limenarchæ. Item dicitur irenarcha: vt ff. eodem. l. custo. re. l. diuus. ij. Accursius.

Idem qui limenarcha.

t *Creato.* nam seruus creari potest. & facit supra eodem. l. non mutant. & supra de episco. & cleri. authen. si seruus.
v *Nomine.* q. d. seruus non possit creari. Accursius.

LIberos.] CASVS. Si liber homo se seruum profiteatur: & alius eum stichum nominauerit: an ob hoc fiat seruus, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

x *Velut.* & ad hoc supra eodem. l. interrogatam. & l. liberos.

IVsta.] CASVS. In liberali causa, siue de ingenuitate quis petatur in libertinitatem: siue de libertinitate in ingenuitatẽ, pro clamauerit: absente altera parte, hoc est siue actore, siue reo: ea sa decidi potest, lite prius tamen contestata. Viuianus.

Quæqu. hic innuit quòd etiã in alijs causis secundum hæc iura vetera contrahebatur cremodicium: quod est verum reo absente, sed non actore. vt supra de iudi. l. properandũ. §. sin autem reus. & ff. de iudi. l. & post. §. fi.

a

b *Vnaque.* etiam actoris: vt ſ. co. l. si is. & ff. co. l. diui. Item not. hic quæ dicitur causa liberalis: vt ff. de arbi. l. non distinguemus. §. Iulianus. & ff. e. l. igitur. §. si opera. vnde pet similitudinem causa adscripti tur vel similis conditionis poteſt dici liberalis: vt infra de agrico. & cẽſi. l. ne diutius. lib. xj. & argu. etiam pro hoc quod dicitur cognitionẽ de liberali causa frustratio dari: vt ff. eo. l. cognitio. ergo & his debuitur, & contra eos: cum etiã habeant ius in re. sed & causa status dicitur poteſt: vt infra de ordine cog. l. si stat⁹. in prin. & hoc ſi agatur pro libertate iam competente. secus ſi de competitura, puta ſi ex fideicommiſſaria.

Pro vtraque.

IVbemus.] CASVS. Si mulier aliquas literas seruo suo miserit, & eum decurionem nominauerit, vel ipse ſe finxerit decurionem: an mulieri præiudicetur quo minus ab ea status moueatur quæstio, pendente eum ex poſſeſſione libertatis in seruitutem, quæritur? Respon. quod non: ſed huiuſmodi ſolæ caſſæ ſunt, & vanæ, maximè cum ex teſtium profeſsione & ſeruili eius cognatione ſeruus oſtendatur, & cum in alio iudicio contra ſuos fuerit ſe ſeruum eſſe.

Vtraque. Pro vtroque.

c *Vtrinque.* id est decurionem: vt infra ſtatu. diffe.

d *Iamen.* ad plenam probationem: vt ſupra de proba. l. non epiſtolæ. ff. de proba. l. fi. & ff. de iuris. l. ſi duo.

e *Maxime.* tria ſequentia ſunt contra eum.

f *Aliud iudicium.* in cuius locum hic iudex ſucceſſit, ſed certe nõ videtur quod hic fecerit ſibi præiudicium: vt ſ. eod. l. interrogatã. quia non fatetur qui errat: vt ff. de confeſſis. l. non fatetur, ſed die quod non facit præiudicium, ſi velit probare contrariũ. Vel hic ſequitur in iudicio liberalis cauſæ, ibi cum non moueba tur aliqua controuerſia: & idẽ dicam in adſcriptitio, ſi in forma iudicij conſtiterit ſe adſcriptitium. nec obſtat. ſ. de agric. & cenſi. l. cum ſimus. lib. xj. vbi dicit ſolam confeſsionẽ non præiudicare: quia ibi nõ fuit facta coram iudice, ſed in figura iudicij. Itẽ nõnne præſumitur ſatisfactio eum eſſe in dignitate: vt ſ. qui mili. nõ poſ. ſuper. Et ſuper ſeruis. lib. xij. Reſpõ. quod non: quia hic non poſsidebat eum. Vel die quod contradixit intra xxx. dies: vt ſ. qui mili. non poſ. ſi. lib. xij.

Aliud iudicium.

PEndente.] CASVS. Si mulieri ſtatus moueat aliquis quæſtionem, & lite pendente peperit: pro ea lata ſententia, ſibi & filio nocebit: natis vero ante litem, ſuo nomine mouenda eſt quæſtio ſtatus: & ita noua interpellatione opus eſt. Viuianus.

tare non posse constat. *S.* VII. Kalend. Ian. Sirmij. CC. Coss.

In causa libertinitatis & ingenuitatis etiam altera parte absente potest proceda, & definitiuè pronunciari. Salyc.

x l. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutium.

IVxta edicti nostri continentiam, in liberalibus quoq; a negotijs, siue de libertinitate, siue de ingenuitate quæstio moueatur: absente nihilo minus vna parte b causam discuti, & pro B iustitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

Dominus potest etiam qui fuit decurio, & ei scripsit vt decurioni, vindicare vt seruum. & de iure suo potest docere per testes, & illius nativitatem vel originem, ac etiam per eius confessionẽ factam coram competenti iudice. Sali.

XLI. Impp. CONSTANTI. & LICINIVS AA. ad Eutychium, præsidem Cappadociæ.

IVbemus omnes epistolas actricis, quas ad Ælium tanquã principalem c fecerat, inanes d ac vacuas esse, atque in irritum deuocari, ac de ingenuitate eiusdem Ælij requiri: nec mulieri id obesse, quod ad eum tãquam decurionem ac principalem scripserit, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime e cum non solũ testium professione, & cognationis eius iugum seruile cognoscitur, verum etiam voce propria eiusdem Ælij apud aliud iudicium f pasuerat quod cõditionis seruilis videretur.

C

Filij nati pendente lite super statu matris sequuntur conditionem quæ de matre iudicatur: nati vero ante litem motam præiudicium non patiuntur ex sententia contra matrem lata.

g *Nascuntur.* lite contestata in causa liberali.
h *Mox.* id est lite pendente: vt siue pro matre, siue contra eam sit pronũciatum, idem & de filijs intelligatur: nec distinguitur an fuerint ante conceptι, vel non. per l. ff. de stat. ho. l. qui in vtero. vt dixit Azo: quia posset hic esse eius incommodũ, si haberetur pro nato, si mater libera pronunciaretur: vt supra de ingenuis manumiſſ. l. ſi autem tuam. Solue vt ibi.
i *Iusto tradi domino.* si pronuncietur contra matrem. & ad hoc, ff. de vsur. l. partum. & supra de rei vin. l. partum. & infra de agri. & censi. l. cũ satis. §. cum Anastasia. lib. xj. Sed videtur sententiam matris non prodesse filijs etiam lite pendente conceptis & natis: vt ff. de except. rei iudic. ſi quis cum. §. ſi an cillam, quæ est contra. Solu. hæc est causa liberalis: ibi dominij inter duos. & quod illa non fiat liberalis, paret ſ. de ord. cogni. l. iij.

Nascuntur. Pro nato. Pro libera pronunciaretur. Iusto tradi domino.

DE ADSERTIO-ne tollenda.

In libertis causa solebat is cui fiebat quæstio statui, facere adsertorem, qui adsereret libertatem: quod tollit hæc. l. Et constituit sic ad tit. præcedentem: De liberali causa dicẽdum est: & quia ipsa olim dicuntur. per quosdam qui adsertores dicebantur, eò quod adsererent eum liberum, qui dicebatur seruus, exercebatur: ideo ponit de adsertione. Et quia vanum & friuolum quoddam erat iudicium per adsertionem, illum tractat de ea non ponenda, sed tollenda. Azo.

Adsertor libertatis. Continuasse. Continuato.

LItes.] CASVS. Olim si cui status mouebatur quæstio, puta si petebatur de possessione libertatis in seruitutem, vel econuerso: ille qui proclamabat de possessione seruitutis in libertatem, faciebat adsertorem, qui ipsum esse liberum adsereret. Item & aliud erat vitium, quod semel causa liberali examinata & finita, poterat iterum agi: quæ duo vitia tollit imperator, dicens quod siue quis in seruitutem petatur, siue de possessione seruitutis in libertatem proclamet, ipse respondeat: ita tamen, vt si ex possessione libertatis petitur, constituat procuratorem. Si vero proclamet, hoc ei non concedatur causa autem liberalis semel finita, amplius non moueatur. nisi beneficio appellationis fuerit suspensa. Peculium vero illius qui in libertatem proclamat, & aliæ eius res quę ab eo qui se dominum dicit, vindicantur: pro arbitrio iudicis apud sequestrum deponãtur. & hoc in secunda. Si vero quis ex libertate in seruitutem petatur: fideiussorem det iudicio sisti, si poterit: si non poterit, iuret quod stabit iuri: quo præstito, si non venerit citatus, & per annũ abfuerit, remaneat seruus: & ei qui litẽ sibi intulit, adsignetur. & hoc in tertia. Si vero is qui aliquem in seruum petit, litem contestata coram vno iudice ad alium trahere præsumpserit: nisi seruus occasionem præstiterit: quamuis dominus fuerit qui status moueat quæstionem, suo iure priuabitur. & hoc in quarta. Viuianus.

† Ne plerique intelligeret quod esset adsertor seruo, lege quatuor leges in Cod. Theodosiano sub tit. de liberali causa. lib. xxij. quæ hic abrogat Iustinia. Continuasse. Continuato.

A Adsertor libertatis.

D

k *Examinationem.* remouendo adsertorem.
l *Terminum.* quod facit remouendo numerũ litiũ: vt in. §. §. illis. Procuratorem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Procuratorem.* quod minus est quàm facere adsertorem. Nam & adsertor per omnia repræsentabat personam istius cui fiebat quæstio status, & iurabat forte de calumnia: quod in procuratore non sic est.

b *Penum.* vt ff. de iudic. l. non idcirco. §. fin. & hoc quantum ad libertatem caute: sed in alijs causis potest habere procuratorem: vt ff. de procurato. l. si seruum. §. j. & l. non solum. §. si status. Vel dic vt ibi.

c *Vtà legibus*, quas non habemus.

d *Vice*, etiam sine appellatione. Accur.

e *Præpeluat.* quanuis esset sententia lata super causa libertali, quæ fiebat per adsertorem: adhuc tamen poterat cognosci super lite illa etiam sine remedio appellationis.

f *Qua porrecta.* scilicet prouocatione.

g *Cuius.* scilicet appellationis: vel cuius. l. iudicis appellationis.

h *Deducetur.* non ergo appellatur hic nisi semel, sicut & alias. & §. de epis. audie. authen. si quis autem. Vel dic non appellari secundum solennitatem adsertionis. & hoc est quod dicit, occasione legum.

Appellatio quandoque tantum semel conceditur.

i *Collocari.* si cauere suspenderit, vel non potuerit iste qui prouocauit vt j. titu. j. l. final. & sic intelligitur secundũ illam. Item nisi constet aliqua esse domini, quæ statim ei reddenda sunt: vt co. l. fina. in princip. Item est cõtra supra de prohib. sequest. l. j. Solu. hoc speciale *a* sicut & in alijs casibus quos ibi no tauimus.

a Hunc casum ponit etiam Zasi. in c. ij. extra de sequestra. pos.

k *Pereãtur.* id est pertuntur ex libertate in seruitutem.

l *Edentisforem.* scilicet iudicio sisti.

**al. satisdatiuo.*

m *Eius.* f. fideiussoris.

n *Inuitorũ.* quod nõ posset fideiussorem dare, & quod stabit iuri: vt hic, & supra de epis. & cleri. authen. generaliter. & de restitutione rerum, si vult eas non sequestrari, nisi in casu: vt j. de ordine cogni. l. fi.

o *Obnoxij erunt.* ita notanouum modum adimendæ libertatis. & sic est contra. ff. de libe. cau. l. diui, Solu. hæc corrigit illã. Vel ibi non fuit absens per annũ. Item no. absente parte finiri causam: vt §. ti. j. l. iuxta.

p *Accusationem*, id est actionem.

q *Acesserint.* id est cõuenerint super eodem uitutem ducitur, etiam procuratorem [a] dare minimè prohiberi. quod his qui ex seruitute ad libertatem prosiluerint, penitus [b] interdicimus: illis legibus [c] quæ dudum & secunda & tertia vice [d] adsertorias lites examinari præcipiebant [e], in posterum conquiescentibus: cũ sit iustum primam definitionem in suis manere viribus, cum prouocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta, [f] ad similitudinem aliorum negotiorum iudex ad quem res ex prouocatione deducitur, eam examinabit: cuius [g] & ipsius iudicium ad secundam exquisitionem minime deducetur [h] occasione legum quæ super adsertorijs litibus positæ sunt.

Res prouocantis se de possessione seruitutis in libertatem, debent in tuto collocari pro dispositione iudicis. Res vero prouocati de libertate in seruitutem non collocantur penes alium si paratus est fideiussorem de eis præstare: & vbi non potest fideiussorem dare, sue iuratorie cautioni debet committi. h. d. met. abiter. Salye.

Super peculio etiam eorum vel alijs rebus aut causis veterem defensionis obseruationem tollimus: præcipientes illorum tantum peculia, qui ex possessione seruitutis super libera cõditione litigant, aliasque res quæ vindicantur, in tuto pro dispositione iudicis collocari. [i] ¶ Omnes verò qui pro libertate periclitantur, [k] si quidem possunt fideiussorem [l] dare, eum exigi. ¶ Sin vero reuera datio * eius [m] impossibilis eis sit, hocque iudici manifeste ostendatur: iuratorię [n] cautioni committi.

Si adsertus seruus legitime citatus, per annum contumax fuerit, dominio aduersarij subiugabitur: & si ille qui seruum suum aliquem dicit, cum conuenit ut eum vno iudice, & postea eum conueniat apud alium: principandus est dominio suo, nisi seruus causam præstiterit. Sal.

Scientes quod si post huiusmodi expositionem abfuerint, & edictis citati, in absentia nihilo minus per vnum annum durauerint, omnimodo seruituti obnoxij erunt [o], & eius dominio qui litem eis intulit, sine vlla dubitatione adsignabuntur.

A & de bo. lib. l. qui cum maior. §. accusasse. & l. in seruitutem. & no. nouum genus quærendæ libertatis. sic supra de iurisdi. omn. iudic. l. in criminali.

r *Præsiuem.* quod est si non venit ad primum iudicem, nec ei obtemperabat.

¶ Scire vero eos volumus, qui aliquem ad seruitutem vocant, quod si post primam accusationem [p] in quocunque iudicio vel ex diuali iussione factam, & [post] admonitionem ei oblatam, qui seruus esse dicitur, in alio iudicio eum accusauerint: [q] præterquàm si eius occasionem ipse qui seruus esse dicitur, præstiterit: [r] etsi domini sint, suo iure priuabuntur. * Dat. iij. Idus Decemb. Dom.

Si in qui de seruitute proclamat in libertate, moritur lite pendente: finitur causa: & potest possessor qui se dominum defendit. experiri contra eum qui sibi vendidit: vt vel doceat seruum vendidisse: vel eo non docente, quasi defuncta persona libera fuerit pronunciata, euictionem soluat. Salye.

11. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

EXpeditam antea quæstionem, [s] in præsenti [t] autem ex nostra lege quam de adsertione tollenda posuimus, in C quandam difficultatem incidere [v] periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse cẽsemus. * ¶ Cum etenim per adsertores super libertate iudicium agitabatur, si in medio, [x] adsertore litem agente, adsertus [y] ab hac luce fuerat subtractus, necessitas imponebatur nihilo minus adsertori litem implere: vt emptor [z] si victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum aduersus venditorem: vt ei quasi liberæ personæ venditor reddat id quod emptionali instrumento continebatur, vel natura contractus exigebat. ¶ In præsenti autem, quia adsertorum vana nomina reiecta sunt: si persona pro cuius conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum iudicium potest adimpleri, vna tantum persona in iudicium venientes? Sanc. cimus itaque in præsenti casu licentiam esse emptori aduersus suum auctorem venire, [a] quatenus vel ostendat venditor seruum [b] se vendidisse, vel si non potuerit, quasi libera persona vendita, euictionis periD sessionem, nec ei quasi de alieno seruo vendito mota est cõtestatio.

s *Expeditam quæstionem*, accipe ex nostra l. [s]. l. proxi. vel lege recte. nã ante legem nostram superior erat expeditum.

t *In præsenti.* f. tempore.

v *Incidere*, i. vt incidat coacta: vel adde, vitium est. Vel subaudi, inuenies. f. quæstionem, seu leges. f. quæstionem quæstionem.

x *In medio.* f. litis.

y *Adsertus.* i. ille de cuius statu agitur.

z *Emptor.* f. hominis de cuius statu quæritur.

a *Venire.* immo videtur quod non: quia nemo eum euincit, sed fatum humanæ sortis: vt ff. de euictio. l. si seruus. & infra de euict. l. si tibi. quæ sunt contra. Sed ibi agitur litem contestatam decelsisse: vt ff. iudic. sol. l. si seru. Item quomodo agitur de euictione, & non est euictus per sententiam: vt ff. de rei vindica. l. vtique. quæ est contra? Solu. ibi de domicilio agebatur: hic erat causa libertalis, vnde hic mortuo seruo non remanent tres personæ, quæ sunt necessariæ in iudicio: ibi remanent. b *Seruum suum*, vel alienum. nam & si alienus esset, quia tamen emptor habet vacuam possessionem, nec ei quasi de alieno seruo vendito mota est cõtestatio.

A uersitas, immo quasi de libero vendito, non ageret de euictione. Azo. & facit supra tit. j. l. principaliter. j.

a *Adsum.* scilicet venditorem.

QVIBVS AD LIBERTATEM proclamare non licet, &c.

Explicationes de proclamatione ad libertatem: sed quomodo prohibetur eam proclamare: videamus qui sint ij. Posses. de rebus eorum qui non prohibentur proclamare. Azo.

DIspar.] CASVS. Si liberum hominem vt seruum vendidisti: & cum apud emptorem esset, in libertatem pos. proclamauit: quia adsertor causam liberalem ad finem perduxit: & si pronunciatur pro libertate, habetur emptor cõtra venditorẽ regressum. hodie vero ostenderet venditor seruum non hominem liberũ vendidisse: quod si ostendere non posset, quasi libera persona vendita, habeat emptor contra venditorẽ regressum nomine euictionis.

Expeditam quæstionem. accipe ex nostra l. [s]. l. proxi. vel lege recte. nã ante legem nostram superior erat expeditum.

In præsenti. f. tempore.

Incidere, i. vt incidat coacta: vel adde, vitium est. Vel subaudi, inuenies. f. quæstionem, seu leges. f. quæstionem quæstionem.

In medio. f. litis.

Adsertus. i. ille de cuius statu agitur.

Emptor. f. hominis de cuius statu quæritur.

Venire. immo videtur quod non: quia nemo eum euincit, sed fatum humanæ sortis: vt ff. de euictio. l. si seruus. & infra de euict. l. si tibi. quæ sunt contra. Sed ibi agitur litem contestatam decelsisse: vt ff. iudic. sol. l. si seru. Item quomodo agitur de euictione, & non est euictus per sententiam: vt ff. de rei vindica. l. vtique. quæ est contra? Solu. ibi de domicilio agebatur: hic erat causa libertalis, vnde hic mortuo seruo non remanent tres personæ, quæ sunt necessariæ in iudicio: ibi remanent. *Seruum suum*, vel alienum. nam & si alienus esset, quia tamen emptor habet vacuam possessionem, nec ei quasi de alieno seruo vendito mota est cõtestatio.

Si quis de seruitute proclamat in libertate, moritur lite pendente: finitur causa: & potest possessor qui se dominum defendit. experiri contra eum qui sibi vendidit: vt vel doceat seruum vendidisse: vel eo non docente, quasi defuncta persona libera fuerit pronunciata, euictionem soluat. Salye.

11. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. * AA. & CC. Melanę. †

DE latronum familia descendentibus, ex largitione principali vel auctoritate fiscali seruis factis [g] retro principes libertatem denegari decreuerunt.

Si prouocans se in libertatem, fatetur de rebus apud eum consistentibus a quas esse eius qui se dominum dicit, statim ei debent restitui. Si vero negat, in tuto debent collocari apud sequestrũ. & si probatur libertate postea fuerit pronunciatum de eodem quod ei vt seruo fuerat concessum, debet dominus restitui & de eo & eius uerbona ratio reddatur. alia vero ex testamento vel donatione quæsita, libero pronuncianto delegit adsignari, si sequestro tamen prædicto liberatur cautionem idoneam præstando. Salye.

111. † Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum præfec. præto. †

SI quis in libertatem [h] proclamauerit: id quod apud se esse eius qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, reddi ac referri [i] iudex protinus pronunciabit.

Quod verò petitur, si fuerit negatione dubium: [k] per cautionẽ conseruabitur, ac petitio differetur: vt si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis [l] qui his [m] rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, [n] atque omne quod debetur, reposcatur: vt seruiture depulsi, [o] qui pro domino quondam fuerat, habeat quod vt seruo dominij iure largitus est, & quæ ex earum rerum quæstu ac fructibus congregata sunt, & quę de furtiuis [p] compendiis obscurè capta ac parata sunt: cum liberum [q] esse non oporteat, quod apud seruum dominus pecuhj nomine collocauerat. Ea vero quæ testamento [r] vel donatione quæsita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confectaque sunt, eidem ingenuo deputentur. quæ tamen vniuersa exacto [a] * libertatis iudicio, quatenus à suprædictis [t] rebus discernuntur, in sequestro [v] * esse oportet: vt his ab

† Ex Cod. Theodo. sine lib. 4. tit. 8. l. 2. Cuius. † l. C. Theod. mum scripto est.

† Inscript.

coha. cle. & mali. vbi omnino vide.

k *Per cautionem*, quam præstat ille qui prouocat in libertatem cũ fideiussore: vt infra tit. j. l. finali.

l *Quamuis vt ipsis.* scilicet dominis.

m *Qui his.* scilicet seruis. & est hic versus interpositio vsque ibi, *quæ. f. gestarum.*

n *Ratio* in qua venit culpa lata, non leuis: vt ff. de æquin. rerum do. l. homo liber. §. j.

o *Depulsi.* scilicet seruitutis possessione.

p *De furtiuis.* id est de his quæ domino furatus est: quod Trebellianum vulgo dicimus.

q *Liberum.* id est liberatum à petitione domini.

r *Testamento*, alicuius amici sui, nõ cõtemplatione possidentis. aliàs si cessit: vt ff. de vulg. substitu. l. fed si plures. §. in arrogato. & de vsufruct. fed & si quid. Quid autem si ex operis? Ratione quæri bonæ fidei possessori: nisi post litẽ cõtestatã: vt ff. de rei vind. l. præterea.

s *Exacto.* id est finito, & libero pronunciato.

t *A suprædictis rebus.* i. ab his quas ipse seruus dominj esse profitetur.

u *In sequestro.* ante iudicium vero finitum non, si caueat: vt. §. tit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

j.l.j.§.super.& 3.ea.l.§.j.& est ratio quare sic in sequestro,& etiam illa de quibus erat cautum: quia non sic modo cõfidit de eo.

a Ab vtroque. id est domino & seruo.

b *In medio.* puta apud sequestrum.

c *Contendit.* finita causa liberali,& eo libero pronunciato: vt dixi ibi, exacto,&c. & ad hoc.ff.de libe.cau.l.imperator. &.j.titu.j.l.fin. & supra de inge.manu. l.j.in fin.

In medio iure est.

DE ORDINE cognitionum.

Continuatio. Quia cum quæstione status concurrit quandoque alia quæstio: ideo de ordine earum dicit. Vel sic: De liberali causa quæritur, supra plene dictum est, sed quia libera dem quæstionem cum aliis sæpe contingit mouere, & quærimur de qua prius sit cognoscendum vel pronunciandum, ideo ponit de ordine cognitionum sciscet liberalium tantum. A.Ro.

Casum patet. CVm & ipse con. Pari. dicit quod dicebam te seruum, & prouoco ad seruitutem: tu volebas me conuenire, id est accusare: & sic vtraque quæstio est principalis: & sic non facit ad ea quę notauimus.3. de ordi.iudi.l.j.

c *Qua ratione.* nor. quod quæstio status ciuilis est.

f *Condatione.* contra ff. de ordi. cog .l. quoniam.

g *Contendit.* quasi dicat, nulla,est ratio: vt & J. ad legem Iuliam de adul.l.quoniam Alexandrum.

h *Ordinarium.* quo dicitur quę quęstiones debeant alias præcedere.

i *Iudicii.* vt.j. eo l.si status.& hęc vera, nisi sit tale crimen ex quo mevis accusare, quo etiam secui accusant: vt ff. de iudi.l.vix.

SI *de hæreditate.*] CASVS. Decessit quis. Stichus hęreditatem eius petit,& libertatem? quæ causa cui præferatur, quæritur? Respon. quod liberalis: & ea huita, agetur petitiõe hæreditatis.& hoc in prima.Si verò petat seruus: cognoscetur prius super liberali causa,sed super principali pronunciabitur: quia si pronuncietur hæres, per consequens pronunciabitur liber.

k *Si de hæreditate.* de vtroque principaliter agebatur. Nam petebat quidam hęreditatem,& libertatem,quia se liberum dicebat prius agitur & finitur causa liberalis: nisi ex testamento pẽdeat libertas: nam tunc præcedit quæstio testamenti: vt. ff. de petit. hære.l.si quis libertatem. Si verò de libertate ageretur in modũ exceptionis, obtinet quod sequitur, vt pronuncietur in principali causa de hæreditate, non de incidenti nisi per consequentiam. Alij dicunt semper agi secundario vel incidenter de libertate, & principaliter de hęreditate. & quod dicit, prius, &c, vt cognoscatur, non vt iudicetur.& quod subiicit, sed si: dicunt, id est quanuis.& quod dicit,causa libertatis:dic apposita in modum exceptionis.

l *Libertate.* in modum replicationis.

m *Agetur.* scilicet principaliter.

vtroque[a] deductis, atque in medio[b] * collocatis,ad eorum proprietatem vterque contendat.[c] Data.XV.Kalend.Mart. Thessalonicæ, Seuero & Rufino Conss.

TITVLVS XIX.
DE ORDINE COgnitionum.

Pendente lite super statu, non potest dictus seruus de crimine suum accusare aduersarium. Salycetus.

1. Imp. ALEXAN. A. Vitalio.

CVm & ipse cõfessus es,status te cõtrouersiam pati[d]: qua ratione[e] postulas, priusquam de conditione[f] cõstaret tua,accusandi tibi tribui potestatẽ contra eum qui te seruũ esse cõtendit? g Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: iuxta ius ordinarium[h] præsidem pete, qui cognita prius liberali causa,ex euentu iudicij,[i] quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. PP.Id.† Maximo.xj. & Æliano Conss.

Principalis præualet consecutiuo & incidenti in pronunciando.l.d. Vel sic magis ad literam: De libertate prius quàm de hæreditate cognoscitur, si de ea principaliter queratur: secus si incidenter, & de hæreditate principaliter. Saly.

11. Idem A. Gallo.

SI de hæreditate[k] & libertate[l] controuersia est:prius agi causa libertatis debet. sed si de hæreditate agetur: [m] ordinanda prius quidem est causa libertatis. sed sufficit ei qui libertate vtitur ad victoriam, de hæreditate secundum eum esse pronunciatum.[n]

Pronunciatum. vt scilicet si postea suscitetur causa liberalis, habeat locum exceptio rei iudicatæ: eo quod agens venit contra id quod in sententia iudicis continetur: vt. ff. de excep. rei iudica. l. si quis cum totum.&.l.cum quæritur. Sed videtur non sufficere: vt. ff. de lib. agno. l. si quis à liberis. §. si vel parens. &. §. folent. &. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. penul. quæ sunt contra. † *Videtur* in quibus dicitur quod *Sententia* lata sententia in alimen *pro alimentis* tis, non præiudicat in *valet, ut* filiatione: nisi & de ea *præmittit* pronuncietur. Sol. pos. *in filiatione.* sunt deberi alimenta etsi non est filius: vt si patet contempsit Sen. con. Plautianum: vt. ff. de libe.agn.l. j. §. idem Iulianus. sed non potest esse hæres. quia fit liber: vt institu. qui ma. non possunt. §. idemque iutis. Vel malius distingue: an de incidenti plene cognoscatur, vt tunc præiudicet. nam si pronuncietur de principali pro actore, etiam de incidenti pro eo sentendum videtur: vt ia- *Cons. 8* tiatum videtur; vt si- *quali.11.§* bi summatim: tunc *dem §. qui* non præiudicet, vt in contrariis: vt arg. ff. de re iudi.l.à diuo.§.si liper rebus, & quæ hic desunt, dixi supra de ordi.iudi.l.j.

Alphon.

o SI *crimen.* Titius accusat Archesam de homicidio. Seius dicit eam ancillam: præcedit quæstio Seij. Vel Titius accusat eam, & etiam seruam dicitis sed Seius defendit eam vt ingenuam: & hic prius præcedit causa liberalis: quia si erat seruua ex eodem etiam crimine grauius puniretur quàm si esset libera: vt ff. de pœn.l.capitalium. §. fi. & de incen. reinaũ.l. Pedius. &. ff. si ex noxa. causa aga. l. si seruum. p *Ingenuam.* à duobus conueniebatur: ab vno super criminibus, ab alio super causa status.

Quæstio status mota impedit accusationem inchoari, & iam inchoatam terminari, donec de statu sit cognitum.h.d. Saly. Vel sic: Si sit quæstio de statu accusati, prius de statu debet cognosci quam super crimine pronunciari: quia aliter punirentur serui, aliter liberi. Saly.

111. Imp. GORDIANVS. A. Menedemo.

SI status* controuersiam pateris:lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum,agere[q] etiam aduersus eum qui se dominum tuum esse contendit, nõ prohiberis. quòd si ideo te ab accusatione elidat,[r] quasi seruum non proprium, sed alienũ: liberale quidem iudicũ cessat:[s] causæ * autem examinatio apud eum qui iudicat, ostendet vtrúmne accusatio induci[t] debeat propter statum personæ, an euanescat. Dat. X. Kalen. Decembr. Gord. A. & Auiola Conss.

Patiens quæstionem status, non potest interim petere debitum à debitore: quia incertum est verum petere sibi pertineat, an aduersario. Bald. Vel sic: Quæstio vel exceptio status impedit eum de cuius statu quæritur, actiones mouere vel exercere prius quàm de statu fuerit cognitum. Salycetus.

v. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMI. AA. [& CC.] Alpheno.†

Quæ sunt causę quas etiã serui agere possunt: vt ff. de iudi.l.vix. aliàs aliter ponitur inducti: vt ff. de iudi.l.& post.§.j. Vel hic etiam potest ita poni: vt ibi, & ff. de his quæ intesta. delen.l j. circa prin.

CVm *status*] CASVS. Stichus habens debitorem, debitum illum volebat petere: Titius dicebat seruum esse. prius agetur causa liberalis, & terminabitur: & eo pronunciato seruo, non petet, sed dominus: & sic differetur debiti petitio in tempus sententiæ latæ in liberali causa.

a *Tibi moueri.* à Titio.

b *Debita.* quia quædam sunt etimina in quibus seruus bene habet personam standi in iudicio.

c *Petere.* ab his quibus amittit dedisti pecuniã.

d *Adnuerit ratio.* non admittit hoc rario iuris, veluti si persona sit talis, de cuius statu quæri non possit, puta impubes: nec eius interest modo, id est ante puber tatem agi: vt ff. de car. edi.iij. §. causæ. & ff. de libe.causa.l.diui. in prin cip. Vel quia non sit cõpetens iudex: vt possit pronunciare de libertate: puta quia est pedaneus: vt 3. de peda. iu.l.j.

e *Non esse.* quod quandoque fit: vt ff. de pro. hi. circa.

f *Libero constituto.* id est pronunciato.

SEruus.] CASVS. Quidam quem dicebat seruum tuum, ille econtrario in libertatem proclamauit: res tuas rapuit, vel amotas fecit, prius terminanda est causa liberalis: vt si pronunciatus fuerit liber, accusare eum possis: si seruus, euanescat accusatio vi bo. rapt. & exinde verberibus subijcias.

g *Amotas.* large ponitur hoc verbum.

h *Tutore.* scilicet lite contestata in causa liberali: vt ff. de libe. cau. l. ordinata.

i *Pronunciemur.* scilicet in causa liberali.

k *Seruo.* id est secus si pronunciẽtur seruũ. nam dominus tunc corriges eos: vt supra an seruus ex facto suo. l. fi. & ff. de fur. l. seruũ & filij.

SI *quando.* CASVS. Bona Stichi quem seruum tuum dicebas, rapuisti. vult agere aduersus te vi bo. raptorum. tu dicis eum seruum tuum esse, & ecõtrario ille se asserit liberũ: quid iuris sit? Respond. quod agetur causa liberalis: & tunc quæretur de bona ex eius distinctione hac, aut Stichus proclamat de possel. seruitutis in libertatem, aut econtrario petitus est de possessione libertatis in seruitutem. primo casu non restituentur sibi bona. secundo casu restituentur. præstita ab eo fideiussione de restituẽdo si pronuncietur seruus. si fideiuss. dare non possit, deponẽtur apud sequestrum. & hoc in prima & secunda. Pendente vero iu-

Codex.

CVm status quæstionem tibi moueri,[a] & te debita[b] velle petere[c] commemores: ordinarium est, prius solẽnibus interpositis (si hoc iuris admiserit ratio[d]) causam liberalem apud præsidem prouinciæ decidi: vt si liber fueris, vel seruus non esse[e] pronunciatus: tunc tibi iure debita restitui iubeat: cum hoc incerto, vtrúmne tibi libero constituto,[f] an domino tuo (si seruum te sententia declauerit) debeatur, ad solutionem debitorem tuum vrgeri non oporteat. S. prid. Kal. Maij. Beraci, AA. Conss.

De rebus raptis ab his quos seruos tuos contendis, non prius quæritur, quàm causa seruitutis & libertatis decisa fuerit. Sal.

VI. Idem AA. & CC. Alexandriæ.

SI res tuas raptas vel amotas[g] esse dicis ab his quos seruos tuos esse contendis, hiúque in libertatem proclamauerint: causa liberalis prius aduersus eos, & tunc[h] damni dati, rerumque amotarum lis apud præsidem prouinciæ contestanda est: vt si quidem liberi vel seruii non esse pronuncientur,[i] tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus,[k] quæstio rerum amotarum euanescat. Dat. iij. Idus Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Si possessorium rei recuperandæ, & petitorium super libertate simul intententur. ab eodẽ, petitorium prius decidetur, & ex eius euentu ad possessorium reuertitur. Sin autem possessorium ab vno, & petitorium super seruitute ab aduersario intentetur: possessorium prius terminatur, & postea ad petitorium transitur. Salye.

VII. Imp. CONTANTINVS A. ad Bassum præfectum prætorio.

SI quando negotiũ status fuerit exortum: si quidem ab ei[l] parte qui dicitur seruus, aliquid dicatur dominus abripuisse:[l] prius considerari placet, vtrum de possessione seruitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in seruitutem vocetur. At si eum de obsequijs[m] seruilibus libertatem constiterit flagitare: antè decidi status conuenit causam, atque ita præberi direptorum[n] negotiorum (si res exegerit[o]) audientiam. Quòd si ei qui ad seruitutem vocatur,[p] quicquam direptum esse memoretur: vniuersa quæ constiterit ablata, ita demũ reddi conuenit ei qui seruus esse contenditur, si modo saluam rem futuram per idoneos fideiussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea conuenit, de quibus in iudicio tractabitur, sequestrari in eam[q] diem, in quo controuersia sopiatur: ita vt ex ijsdem (si aliqua alia facultas esse non poterit[r]) tantum litis sumptus[s] & alimoniæ homini submini*s*tretur, quantũ moderato iudicis arbitrio fuerit æstimatum. ¶ Cùm autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direptæ sint, & sententia de restituenda possessione rerũ lata, ille ne huic sententiæ satisfieret, de statu controuersiam mouit: necessitatem habebit & sine satisdatione eadem res reddere, & tunc causam liberalem secundum iuris ordinem exercere.

TITVLVS XX.

DE COLLVSIONE detegenda.

Mendacium in subsistentiali causa, vel principali motiuo priuilegij, vel rescripti reddit priuilegium nullum. Baldus. Vel sic: Seruus colludendo cum domino, non efficietur ingenuus, nec ex rescripto ex falsa causa impetrato. Sal.

1. Impp. DIOCLETIA. & MAXIMIA. AA. [& CC.] Theodoro.

Expensas habeat ab ecclesia subdita seruus contra patronum.

Collusio.

DE COLLVSIONE detegenda.

Quia dominus seruum, vel patronus libertum ingenuum fingit, & hoc facit colludendo in iudicio liberali, gratia forte alicuius honoris quærendi, prouidit præmium detegenti huiusmodi collusionem: vt habeat in suum libertum vel seruum, illum cum quo est collusum: & dominus vel patronus ius suum amittat.

ADDITIO. *Aduertas quod hæc detectio facienda est intra quinquennium contra nouum post sententiam: vt ff. eod. l. ij. in princip. quod intellige, si viuat qui ingenuus pronunciatus est: nam eo mortuo non licet amodo quærere de statu eius, etiam hic capta in vita eius: vt ff. ne de stat. defunct. l. j. §. sed verbum.*

CVm *seruum.*] CASVS. Mulier consuetudinem habens cum seruo suo, dicebat eum liberum, filio consentiente: interim suggessit principi, quod captus erat ab hostibus, & redemptus ab ea: & constitutione cuiusdam principis cauetur, quod captę & redempti non amittit ingenuitatem: an fama pro sticho faciente, & filij consensu interueniente, & principis rescripto, fiat liber quæritur? Dicitur quod non.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Falso captiuitatis*. hæc adseuerauit principi quod captus fuisset ab hostibus, & redemptus: cum nec etiam de vrbe exisset, nec etiam de camera dominæ: & ideo imperator rescripsit eum ingenuum esse: quod rescriptum non tenet: quia falsa suggestione fuit impetratum, secundum Ioan.

b *Dedisse*. dare enim potuisset nondum acculatat. vt iusstit. de hæred. instit. §. est autem.

c *Emissum*. diuus enim Pius rescripsit. captū ab hostibus, & redemptū, ingenuitatem non amittere. & facit infra de mulie. quæ seruis pro. l. j.

d *Consensus*. quia & tu fili credens matri quandoque credidisti eum ingenuum, qui erroneus consensus non nocet: vt ff. de iurisdi. omn. iudic. l. si per errorem. & supra de iur. & fac. ignol. cum testamentum. & de testamen. nulli. l. ex his.

Consensus erroneus non nocet.

LIbertinæ.] CASVS. Habebam libertū, pronocauit in ingenuitatem: dedit mihi decem, vt paterer superari: & cum probare potui quod libertus meus erat, non probaui, sed succubui: quid iuris sit, quæritur? Dicitur quod amittam ius quod habebam in ipso: & deregenti collusionem istam, ius patronatus acquiritur: quia hoc cauetur senatusconsul. ne paciscendo qui potsit statum suum mutare. & ad hoc est supra de inge. manumiss.

* al. Nonano. alias Iuuano.

e *Pactis*. vt §. de inge. manu. l. ingenui.

† Hæc SC. erant erat. l. pl. t. j. e.

f *Pœna*. amissionis libertatis.

g *Præmio*, quia acquirit sibi ius patronatus: vt ff. cod. l. si libertinus.

NE DE STATV defunctorum, &c.

Cōtinuatio.

Hucusque dixit de statu: *sed quia statum tam viui quā defuncti tuetur præscriptio: ideo de hac incipit. & nota quod de ipsius statu defuncti prætor etiam ante quinquennium agi non potest: vt §. de libe. causa. l. principatus etiā ante quinquennium quæri non debet.* Casum ponit.

Vm seruum matris tuæ & stupro violasse dominam suā, & turpis coniunctionis maculam, excogitandæ ingenuitatis collusione, ac falsæ captiuitatis [a] velamento, apud cōpetentē iudicē obtegere voluisse proponas, nec libertatē ei matrem tuā dedisse, [b] sed in solā ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio perducere nisam adseueres: seruum esse palam est: quando etiā diui Pij rescriptum super captiuitate emissum, [c] quam non interfuisse significas, ingenuum fecisse nō videatur, nec asseueratio consensus [d] tui ingenuitatis ius tribuere potuerit.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus: & deregens collusionem efficitur eius patronus. Salyc.

11. Iidem AA. & CC. Milesio.

LIbertinæ conditionis constitutis, priuatis pactis [e] immutare statum suum non licere, Numiano * senatusconsulto, contra collusorem pœna [f] statuta, præmioque [g] deregenti promisso, manifestè declaratur. Dat. V. Kalendas Decemb. CC. Conss.

TITVLVS XXI.

NE DE STATV DEFVNctorum post quinquennium quæratur. h †

Præscriptio quæ tuetur auctorem, eius successorem tuetur. Baldus. Vel sic: Si de statu manumissoris defuncti non potest quæri, nec etiam de statu ab eo manumisso. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Niconi.

ADitus [i] Competens iudex causam præscriptionis examinabit: & si Domitiæ patronum [k] qui [vt] ciuis Romanus vsque in diem mortis vixit, annos quinque antequàm lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisse constiterit: libertæ status ex persona manumissoris [l] non retractabitur.

Si de statu matris defunctæ non potest quæri post lapsum quinquennium, nec etiam filij. Salyc.

11. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is [m] qui te hæredem fecit, propter matris conditionem seruus dicitur, & mater ante quinque annos litis motæ [n] vita decesit, præscriptioni locus erit: cùm quæri de statu [o] non possit, nisi de conditione matris tractetur. † hoc ita, si quamdiu vixit, sine interpellatione vt ciuis Romana egit. P. P. D. S. Antonino. A. II. & Geta Cæsare. II. Coss.

Qualis status mota in vita alienius, durat post eius mortem: vt sciatur quem habeat successorem. Salyc.

111. Imp. ALEXANDER Augustus Olympiadi.

QVanuis defunctus sit maritus quondam tuus, [q] cui status quæstio inferebatur: [r] causa tamen etiam post obitum eius propter emolumentum successionis durat, [s] eamque apud eum qui de hæreditate vel singulis rebus iudicaturus est, decidi oportet.

Qui vt ciuis Romanus vixit per quinquennium, eius successio non potest in dubium reuocari: secus si non sit quinquennium lapsum. Baldus. Vel sic: Si intra quinquennium à morte defuncti numerandum de statu eius sit quæstio: & de peculio eius, & de manumissis ab eo potest quæri. Salyc.

1111. Idem Augustus Martiano.

SIis [t] quem seruum tuum fuisse, & à fratre tuo manumissum, atque hæredem scriptū esse proponis, [u] post manumissionem [v] vt ciuis Romanus [x] vixit, nec intra quinquennium post mortem eius [y] status quæstionem mouere cœpisti: intelligis, neque hæredibus ab eo scriptis, neque his quos liberos esse voluit, controuersiam te contra formam senatusconsulti facere posse. Quòd si prius quàm id temporis spacium excederet, agere cœpisti: [z] & peculium eius more iudiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundū formam edicti experiri non prohiberis. PP. V. [*] Iun. Modesto & Probo Coss.

De emancipatione ingenui defuncti etiam post quinquennium potest quæri. Salyc. etus.

V Imperator. GORDIANVS. A. Seuero.

QVod est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum quæstionem incipere non posse, [d] ad speciem emancipationis, iure necne perfecta sit, minimè pertinet. †

An defunctus vixerit vt ingenuus sufficitur tempus mortis eius: & sufficit probari quod communis opinio sic se habuerit. Salyc.

V I. Imperatores VALERIANVS & GALLIENVS. AA. Pollæ.

SImater tua quasi ingenua communi opinione vixit, & quinquēnium à die mortis eius excessit: potes rempublicam & pupillos, [e] si tibi status quæstione mouere tentauerint, nota præscriptione repellere. ¶ An autem pro ingenua in die * mortis egerit, in iudicio requiretur. Quod si varietas [f] interueniat: posteriora tē pora spectari conuenit. PP. VI. Idus Iun. Seculare & Donato Coss.

Etiam contra fiscum currit hæc præscriptio quinquennalis: & contestatio facta apud iudicem incompetentem non interrumpit præscriptionem. Salyc.

a Ciuis Romanus. dictus Stichus.

b Emi. scilicet Stichi.

c Captū. litem rite contestando: secus si nō rite. vt. §. eo. l. pen. sed hæc instantia finita quoquo modo, nō poterit agi vltra quinque annos, occasione interruptionis: vt. ff. c. l. j. §. fina.

Qvod est.] CASVS. Filius in sacris patris constitutus, statit vt homo sui iuris, decessit, hæredem instituit: & à tempore mortis suæ lapsum est quinquennium: volt pater vindicare bona filij ab hærede scripto: hæres excipit de lapsu quinquēnij à tempore mortis an præterquinquēnij ia lapsi, pater excludatur, quæritur? Dicitur quod nō: quod enim est constitutū de hoc quinquennio, non habet locum in emancipatione: sed in seruitute. vnde quæritur an fuerit iusse emancipatus, vel non.

d Non posse. vt. ff. eo. l. j. respō. & §. eo. l. pxi.

e Pertinet. vt. ff. de Carbo. edicto. l. decessit. Sed contra. ff. de adop. l. post mortem. sed filij a patre fuerat emancipatus, licet minus solenniter: hic ab alio. vel ibi steterat sic. diu. & sic ibi erant duo. §. fatum suum, & temporis curtas. §. decennij: vt arguit §. de fun. par. l. fin. Item nor. hic non procedit de similibus ad similia, sed argumentum contra. ff. de legi. & senatusc. l. nō possunt.

Seruus.] CASVS. Mulier vt libera tans, habens decem filios, hæredes instituit, & lapsum est quinquennium: volt pater vindicare bona filij ab hærede scripto: hæres excipit de lapsu quinquēnij à tempore mortis an præterquinquēnij ia lapsi, pater excludatur, quæritur? Dicitur quod nō: quod enim est constitutū de hoc quinquennio, non habet locum in emancipatione: sed in seruitute. vnde quæritur an fuerit iusse emancipatus, vel non.

d Non posse. vt. ff. eo. l. j. respō. & §. eo. l. pxi.

e Pertinet. vt. ff. de Carbo. edicto. l. decessit. Sed contra. ff. de adop. l. post mortem. sed filij a patre fuerat emancipatus, licet minus solenniter: hic ab alio. vel ibi steterat sic. diu. & sic ibi erant duo. §. fatum suum, & temporis curtas. §. decennij: vt arguit §. de fun. par. l. fin. Item nor. hic non procedit de similibus ad similia, sed argumentum contra. ff. de legi. & senatusc. l. nō possunt.

Seruus.] CASVS. Mulier vt libera tans, habens decem filios, hæredes instituit, & lapsum est quinquennium: volt pater vindicare bona filij ab hærede scripto: hæres excipit de lapsu quinquēnij à tempore mortis an præterquinquēnij ia lapsi, pater excludatur, quæritur? Dicitur quod nō: quod enim est constitutū de hoc quinquennio, non habet locum in emancipatione: sed in seruitute. vnde quæritur an fuerit iusse emancipatus, vel non.

f Pupillos. curtit ergo præscriptio quinque annorum contra pupillos. & sic est cōtra. §. in qui. can. in integ. restitu. nō est necessaria. l. fina. Solu. hæc corrigitur. Vel hic incepit cōtra prædecessorem pupilli: & finitur contra pupillum sed restituetur. quod non placet vt. ff. eo. l. non est. Sed tu dic quod hoc est speciale. Nam olim currebat, & non restituebatur. at. l. contraria dicit de his qui currebant, & etiam restituebantur.

g *Quod si vixerit.* quia aliquando vt ancilla, & aliquando vt libera vixit: tempus enim vltimum inspicitur vt argu. ff. de acquir. possess. l. si quis autem. & de lege Aquilia.] item Mela. §. sed & si. pupra priuato, à fisco de statu eius mouebatur quæstio: stetit

A vt liber, & decesit, & lapsum est quinquennium. an filio suo status mouerī quæstio posit, quæritur? Respon. quod nō. sed status eius præscriptione protectus est, vnde ad honores vt ingenuus, vel vt ingenuorum filius prouehi potest.

h *Quæstionibus*. scilicet super ingenuitate: vt supra de peda. iudi. l. ij. & §. vbi cau. sta. l. iamdudum.

i *Status*. quantum ad honōres percipiendos, qui non dantur nisi filiis ingenuorum. & sic nō sine facta nota. supra de seruis nō prodest: reipublicæ. l. ritu. Item nec sit inter nota hic quod contesta. ruptio. & cō tio non iure facta, pro cor. c. vt de non facta habetur: vt lotus. cū gl. ff. de re iudi. l. iiij. §. con demnatum. & infra si tra de appel. ex fal. instru. per totum. & talis contestatio etiam ad interruptionem non prodest, sicut nec ab alio facta: vt. ff. de diuersis præscript. l. intra quatuor.

Cōtestatio.

2. in fi. ex.

REpetitio.] CASVS. Seruus tuus aufugit, & statit in libertate dolo malo, & decessit: lapsum est quinquennium: bona sua à quodam detinentur: an non obstante præscriptione temporis ea petere possis, quæritur? Dicitur quod sic.

k *Nulla*. longa: vt supra de rei vin. l. nullo. sed longissima sic: vt infra de præscript. triginta annotum. l. sicut. Vel nulla omnino secundum has leges.

l *Atque latitans*. mala fide. & sic iste titulus tantum bonæ fidei possessōrem tuetur.

DE LONGI *temporis præscriptione, quæ pro libertate, & non aduersus libertatem opponitur.*

De præscriptione quæ tuetur statum defuncti, dixit: nunc de ea quæ statum viui tuetur. Viuianus.

MAla.] CASVS. si seruus tuus decem ann. vel viginti absens statit vt liber: an statum suum longi temporis præscriptione tueri possit, quæritur? Distinguitur, aut mala fide statit in possessione libertatis, quia fugit à te: aut bona. primo casu non erit tutus præscriptione, secundo sic: & hoc dicit hæc. l. & sequen. Et quod dicit in secunda. l. iusto initio: dic, id est iusta causa dante initium: puta cū liber homo aliqui seruiret, de facto cum manumisit: & in libertate moratus est: scilicet præscript. vel dic quod in ea opinione erat quod crederet se liberum.

Mala fide morato in libertate diu, prodesse non potest longi cēporis præscriptio.

m *Diu*. id est viginti annis: vt infra. l. proxima.

n *Præscriptio*. scilicet viginti annorum, vel minus: vt supra de ser. fugi. l. j. Sed quid de præscriptione. xxx. annorum? Respō. locum habet: vt infra de præscrip. xxx. ann. l. sicut. sed quid in adscriptitiis? videtur quod nullo tempore: vt infra de agri. & cēs. l. cum satis. lib. xi. & est ratio, ne terræ deserātur. Sed dic, xl. ann. vt infra de præscrip. xxx. an. l. omnes. & de an. excep. l. j. & de agri. & cen. l. cum scimus. §. illud. lib. xi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Non esse.* vt supra vbi causa sta.l.j.& de libe.cau.l. ea quæ. Et sic nota præsumi quem esse malę fidei, eo quod aliquando fuit. sic supra tit.j.l.ſi. & supra de seruitu.l.altius.

b *Præsiat. Iusto initio.* id est iusta causa dante initium, veluti si cum alicui bona fide seruiret, de facto ab eo manumittatur, & in libertate moretur, secundum P. vel saltem in ea opinione sit, vt putet se liberum.

c *Possessio.* id est quasi possessio. nemo enim se possidere potest.

d *Bona fide.* etiam sine titulo, vt aiunt doctores: sic supra de seruitu.l.j. sic & in præscriptione.v.an. de qua loquitur superior titulus.

Libertas quanto tempore præscribatur.

c *Per viginti.* inter absentes vel præsentes. & est ratio quare maius tempus exigatur: quia aliud pro eo inducitur, quia scilicet sine titulo. Item quia magna res est libertas. Item alias superfluus esset hic titul. si sola præscriptio decem vel viginti annorum spectaretur. Sed alij dicunt quod decem anni sufficiunt inter præsentes, ne deterior conditio sit libertatis, quam aliarum rerum. Item

Vice Prætorum libertas in testamento scripto & recte.

Nota quod sicut hic quid. n. significet vicem præsidum. Et ita infra de patro.l.j.

Olu.] CASVS. Si liberum hominem vt seruum sexaginta annis detinuisti: an ex tali temporis diuturnitate vel præscriptione impediatur quo minus proclamet in libertatem, vel fiat vel sit liber, quæritur. Dicitur quod non.

Centrio.

f *Sexaginta annorum.* vel centum: vt supra vbi causa sta. l. fina. & ff. de lib. homi. exhibē. l. fina. §.j. Sed contra infra. de agric. & censi. l. cum satis. §. cum autem. lib. xj. sed ibi in adscriptitiis dicit, qui liberi sunt: vt ibidem continetur.

DE PECVLIO EIVS QVI, &c.

Dicit de persona patiente quæstionem status nunc de eius peculio nunc.

Colimatio.

Omne.] CASVS. Si seruum tuum manumisisti, an videris per hoc peculium suum ei concessisse? ad quod distinguitur: aut inter vltimam voluntatem, aut in vltima voluntate. primo casu tacite est concessum, si expresse ademptum non fuerit. secundo casu, nisi fuisset concessum, ad hæredes transit quæ. sit diuersitatis ratio dic vt in glo.

g *A superstitibus.* id est inter viuos.

h *Relinquitur.* scilicet in vltima voluntate. nam sic accipitur verbum relinquitur: vt. ff. de rabu exhiben. l. j. finali.

i *Adimatur.* vt. ff. de pecu. l. si Stricho. & institutio. de lega. §. peculium autem. & argumen. ff. de donat. inter virum & vxo. l. donationes §. pater. sed tamen fallit in casibus vbi libertas data inter viuos perinde habetur ac si in eo ipso esset data: vt supra de Latina liber. tollen. §. sanctimus. & §. de i & si quis.

k *Iuris sit.* vt & supra de communi seruo manumisso l. j. §. sed ne

circa. Sed quæ est ratio diuersitatis? Respond. quia testator disponit in quem velit bona transire: & sic peculium cum eis de bonis: & sic à libertate exceptum. Sed inter viuos sibi nil excipit, nec alteri: & sic præsumitur seruo concedere eadem voluntate durante. Vel aliter secundum P. quia in vltima voluntate non potest sic cogitare: vnde sex pro eo cogitat: vt argumen. supra qui testamen. face. pol. l. hac consultissima. §. at eum. & in authenti. de trien. & semis. §. illud quoque bene. colla. iij. ibi, aut præ tumultu mortis &c. & hoc placet. Alij tertiam, vt Ioan. reddunt rationem: quia primo casu habebit operas manumittens: sed moriens non est habiturus. argu. ff. manda. l. si verò non re. §. inde Papinianus.

DE SENATVSCONSVLTO Claudiano tollendo.

Olim inuitus libera seruit amore captus, vel bacchatus. si ei denunciatum esset à domino serui, ne seruo suo consentiret, & vidit super eo eum adormisse: quia tamen non desiderabat à complexu, suam substantiam perdebat, & libertate amittebat. fiebat enim conferua. quod quia nudum non erat, sublatum est: quia nec bona perdat nec amoris seruum libera esse desinat. Baldus.

I. Impe. IVSTINIANVS A. Hermogeni magistro officiorum.

Vm in nostris temporibus, in quib⁹ multos labores pro libertate sub iectorū sustinuimus, satis esse impium credimus quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium fero citate contra naturalem libertatem inducti est, hoc ad ibidiuem nequissimorum hominum inferri: Claudianum senatusconsultum & omnem eius obseruationem circa denunciationes & iudicum sententias conquiescere in posterum volumus: ne ea quæ libera constituta est, mulieribus libertinæ conditionis, quod propter calem consuetudinem cum seruis habitam: in seruitutem non detrudantur. & hoc in secunda. Seruus verò vel adscriptitius maxime à nuptiis liberarum mulierum se abstinebit: quod si non fecerint, domini liberam caligandi eos habeant facultatem, & à mulieribus abstrahendi eos. quod si contempserint, dominum damnum patiantur, scilicet quod filij adscriptitij non erunt eius adscriptitij vel serui. quod esset, si adscriptitia vel ancilla eos suscepisset. & hoc in tertia & in vltima parte. Vianus.

Colimatio.

l *Feroci ate.* quia per captiuitatem fit seruitus: vt institu. de iure personarum. §. ij.

m *Naturalem.* id est ius naturale, cum omnes sint liberi de iure naturali: vt habes hoc ff. de statu homi. l. libertas.

n *Sententias.* vt & supra de liberali causa. l. si liber homo. nam si post denunciationem factam liberæ mulieri, ne ad seruum meretricem accedat, & per iudicem: si amodo accedebat, efficiebatur mea: vt hic, & institu. de succes. ab intestato §. quæ fiebat. Et per bonorum venditionem, & ex senatusconsulto Claudiano. §. fina. Accurius Florentinus.

Cæsar.

a *Capta.* nil enim est amoris furore vehementius: vt hic, & in authent. quibus modis natu. effic. legiti. §. illud. colla. vj. & illud: Haber sua tela Cupido. & illud: Spicula figit amor. Item, Amor exalat superos.

Amor vincit omnia. vel. ff.

b *In suum damnum.* vt filij eius non sint adscriptitij eius, vel seruj, cum sint nati ex libero ventre: quod esset, si ex adscriptitia, vel ancilla haberet: vt hic, & j. de agric. & cen. l. fina. in fin. libro. xj. & arg. in authent. de nupt. §. adscriptitio. coll. iiij. Sed an debeant permanere in ture, vt eorum partes? Videtur quod non: vt infra de agric. & censi. l. cum satis. §. j. sed ita. contra. & pro eo hæc lex, & in authen. constitutio quæ ex adscriptitio & libera mu. Item contra. huic. l. infra de murile. l. iij. vbi post huiusmodi denunciationem nascuntur ad scriptitij. Solu. ibi speciale.

DE NVDO IVre Quiritium tollendo.

Sicut in libertis triplex erat olim status: vt institut. de liber. §. libertinorum. sic in seruis, vt in quibusdam plenum, in quibusdam semiplenum, in quibusdam nudum, id est sine dominio vtilitate haberent dominum: quod tollit hæc lex: & omnes sunt plenę domini: vt hic in fin. & institu. de iure personarum. §. fina.

ADDITIO. Hic titulus necessario superioribus subiunctus est, & sequentibus titulis præmittendus. nō enim pertinet ad solas libertates. olim in vniuersum omnes res quæ erant in nostro dominio, vel erant in ciuili siue legitimo dominio, quod ex iure Quiritium dicebatur. & de illo dominio conquerebatur ordinariæ in rem actionis formula, quod vel in naturali, quod in bonis, siue, vt ait Theophilus, bonitarium dicebatur: quod & naturale dominium dicitur. Medium autem interest quo dominij genere quis esset dominus, cuiusque rei. Nam qui ius Quiritium tantum in bonis habebat, id est naturalis dominio, non poterat eum facere ciuem Romanum. Is vero qui in Quiritario dominio habebat, poterat. Item is cui res aliqua per traditionem tantum, non etiam in iure cessa, aut mancipata, aut in iure possessa, naturalis tantum erat dominus, dominio iuris Quiritium apud venditorem interim remanente. anno vero vsucepta res, si mobilis: vel biennio, si immobilis, vel in iure cessa, vel mancipata, tam in bonis, quam ex iure Quiritium dominij effe intelligebatur. Hæc ex Vlpia. Frag. collegi. Iungendus est huic & Tit. de vsucap. transfor. & sublata diffe. rerum mancipi & nec mancipi. Contius.

Codex.

ANtiquæ.] CASVS. Sicut dudum triplex erat libertinorum status, vt iustitu. de libertinis: sic in seruis, quod quidā dominorum plenum habebant dominium, quidā semiplenū, quidam medium: & hoc erat introductum de iure Quitirium Romano. quod tollit hæc lex, statuens quod omnes domini plenum habeant dominium, nō solum seruorum, sed etiam aliarum rerum ad se pertinentium.

** al. nudum dominium ex iure Quiritium, vel. † modo. In manu seri. Contius.*

c *Quiritium.* id est Romanorum. nam Romani sic dicuntur: vt institut. de iure natu. §. sed ius.

d *Nomen.* scilicet voluntatis esse. & sic nec effectus: vt supra de fer. l. & nullo.

DE VSVCAPIONE PRO emptore, vel [pro] transactione.

Supra dixit de iure agendi, nunc de defendendi. Vel aliter: Dixit de præscriptione libertatis specialiter, nunc aliarum rerum. Et de transactione subijcit per similitudinem: quia sicut in vendatione vtrique adest & abest: sic & in transactione: scilicet emptori pretium abest: & transigenti aliqua quam re nutii propter rem datam promissamve. vtrique autem adest res. Accur.

Colimatio.

MAncipia.] CASVS. Si mancipium meum non habēs ius distrahendi, Titio vendidisti, illud vindicare potero: nec emptori, cum furtiuum sit, parabitur causa vsucapiendi. Viuianus.

Videndi ius habent alteri non ita.

e *Non habuerunt.* sunt enim quidam qui habent ius vendendi, licet non sunt domini: vt infra. qui aliena. licet. §. j.

f *Illicita.* immo videtur licita, cùm rem alienam vendere lex permittat: vt ff. de contrahen. empt. l. rem alienam, sed die quod illa l. prout in re immobili loquitur, non obstat. in mobili autem non loquitur nisi secundum distinctionem ibi positam per l. eiusdem titu. ff. de contrahen. empt. si in emptione. §. item si emptor.

† Marcellum. lib.

g *Contractum sit.* à scientibus: vt institu. de vsucap. §. furtiuæ. & infra cod. l. scien. & infra tit. l. ij. & 3. quod cum eo.

A Titio.] CASVS. Si tutor seruum quem restator prohibuit alienari, sed pupillo hæredi seruari præcepit, puta quia artifex erat, distraxit: an vsucapi possit, quæritur? Respond. quod non.

h *Seruari.* idem si vendi prohibuisset. cum verbo venditionis omnis alienatio contineatur: vt ff. de sta. lib. l. statuliberi à cęteris. §. fi. in fin. Et nota propter peritiam: secus si sine causa: vt ff.

de lega. filiusfamilias. §. diui. & ff. de fideicommiss. l. voluntatis. vbi similis causa inseritur.

a *Non potuerunt.* primo quia contra defuncti voluntatem: & sic contra legem facta est venditio vt & ff. de manumiss. testamen. l. contra voluntatem. & ff. qui non pos. ad liber. peruel. ij. & in authen. de nup. §. disponat. coll. iiij. Item quia pupilli, quorum res non possunt vsucapi: vt ff. de acquiren. rerum domi. l. bonæ fidei. & sic facit ff. de verbo. signifi. l. alienationis. & de fundo do. l. fi fundum.

Pupillorum res non possunt vsucapi.

SI *matrem.*] CASVS. Si ancillam meam mihi subtractam bona fide emisti, & apud te peperit: an partum possis petere, quæritur? Dicitur quod sic, licet ipsa ancilla in causam furtiuam inciderit.

b *Si matrem eius.* Stichi pura.

c *Cuius.* Stichi.

d *Potuisti.* si non ante editum partum cœpisti habere malam fidē: tunc enim debet dominum, si potest, certiorare: vt habes. ff. pro suo. l. si ancillam. & si quidem vsucepisti, vindicas: si non, habes interim Publicianam: vt ff. de Public. l. si ego. §. partus. & distingue circa hoc, vt dixi supra de fur. l. ancillæ.

VEnditioni.] CASVS. Si aliquo rē quam distrahente ratum habuisti, & hoc probatum fuerit: an venditionem retractare possis, quæritur? Respond. quod non. & hoc in prima. Si verò te habuisse ratum probari non possit, sed emptor bona fide emit, venditor bona fide distraxit: si emptor eā vsucepit, vindicare nō poteris. & hoc in secunda.

e *Non audietur.* vt ff. de euict. l. exceptione.

f *Bona fide.* quæ est si error in facto, non sic si in iure, secundum quosdam. Tu dic etiam si in iure: vt argu. ff. de peti. hæred. l. sed & si lege. §. scire. & exigitur hæc bona fides tēpore contractus, & tempore traditionis in venditione: sed in cęteris contractibus sufficit tempore traditionis: vt ff. pro solu. l. iij. & ff. eod. l. ij. in princ. & rationem diuersitatis dic vt ibi in titu. pro solut. l. iij. notaui.

Bona fides quo tempore in cōtractibus exigatur.

SI *partem.* CASVS. Si fundum alienum mala fide possedisti: vt differat ab vltimo casu, & partem distraxisti, & partē retinuisti: retentam cum fructibus restitues: distractam si emptor mala fide emit, vel bona, & non vsucapta est, dominus vindicabit. & hoc in prima. Si verò vi possedisti, nec bonæ fidei emptori parabitur vsucapio. & hoc in secunda.

g *Possessionis* non vi possessæ: vt differat à sequenti casu.

h *Bona fide.* sed hodie dic contra: vt in authen. malæ fidei. §. de præscript. long. tempo.

i *Vsucapionem.* vt §. de rei vind. l. aduersus.

k *Violenter.* vt expulsiua, non compulsiua: vt supra quod metus cau. l. si vi. quæ est contra. Item dic amissa à possessore, & accepta ab inuasore: aliàs posset vsucapi: vt ff. de vsucap. l. non solū. §. si dominus.

diderunt: vsucapi non potuerunt. [a] Dat. V. Non. Mart. Iuliano. II. & Crispino Conss.

Partus ancillæ furtiuæ apud bonæ fidei emptorem conceptus & editus, est vsucapibilis. Sabinus & Bald.

III. Idem A. Nepotillæ.

SI *matrem eius* [b] *cuius* [c] *nomine te quæstionem pati dicis, bona fide emptā possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtiuam inciderit, tamen postea conceptum apud te partum vsucapere potuisti.* [d]

Tria tuentur possessorem, scilicet dominium, consensus, & vsucapio. Baldus. Vel sic: Consensus domini, vel vsucapio eruentis bona fide, præstaudicat ei. Salyc.

IIII. Idem A. Achilleo.

VEnditioni ancillæ si consensum dedisse diuersam partem probaueris: retractando cōtractum quem ipsa ratum habuit, non audietur. [e] sed & hac probatione cessante, si bona fide [f] empram ancillam à venditore bona fide distrahente, longi temporis spacio vsuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

Male fidei possessor partem quam possidet, non præscribit: bonæ fidei autem possessor præscribit, nisi res esset vi possessa. Item præscriptio nondum completa, non tuetur possessorem contra dominum vindicantem. Baldus. Vel sic: Male fides possessorem ad rem & fructus prosigit, & vsucaptionem impedit sicut vitium rei antequām veniat ad potestatem domini. Salycetus.

V. Imp. GORDIANVS A. Marino.

SI *partem possessionis* [g] *malæ fidei possessor vendidit: id quidem quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus reddi exceptio, quæritur? Respon. quod sic. & hoc in secunda.*

Emens à pupillo sine tutore, non vsucapit rem: tamen non restituit, nisi ei restituatur pecunia in qua locupletior facta est. Salycetus.

IX. Idem A. & C. Caio.

EVm qui à pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparauit, nullum temporis longi spacium defendit. [a] Sed si locupletior [b] emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionē iuris ad iniquum [c] trahat [†] compendium: doli mali submouetur exceptione. [d] CC. Conss.

TITVLVS. XXVII.

DE VSVCAPIONE pro donato.

Traditione & vsucapione pro donato dominium quæritur: idem in aliis translatiuum habentibus: vt §. de pac. l. translationibus. Bald. Vel sic: Ex donationis titulo dominium transfertur, vel vsucapiendi causa bona fide recipiente paratur. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER. A. Macedonio.

SIue fuerit dominus qui tibi loca de quibus supplicasti, donauit: siue à non domino bona fide donata suscepisti, eaque vsucepisti: auferri tibi quod iure quæsitum est, non potest. [e] P. V. Id. Mart.

Res affecta vitio furti, non vsucapitur titulo pro donato. Salycetus.

II. Imp. DIOCLETIANVS. & MAXIMIANVS AA. Capitonio. †

DOnantem ancillam alienam nihil domino deminuere, nō est ambigui iuris: furtum etiam contrahere [f] citra voluntatem domini contrectantem, vt eius rei nec vsucapio possit procedere. [g] S. V. Id. April. AA. Conss.

Sicut perfecta donatio non irritatur, ita imabilitas vsucapionem non patrocinatur: licet possessor iuris errore putet esse validum, vel putet non validatur per vsucapionem. Donatio inter virum facta constante matrimonio, an possit vsucapi. † Rhodiano.

donationem intercessisse, quæ non intercessit. Bal. Vel sic: Ex donatione putatiua siue erronea non procedit vsucapio. Sal.

II. Iidem AA. & CC. Rhodano. †

IRritam facere donationem perfectam nemini licet. [h] Vtique hoc verum est, si error [i] falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. [k] quod & in dominio pro vsucapione quærendo seruatur.

TITVLVS XXVIII. DE VSVCAPIONE pro dote.

Res mobilis in dotem data, si vitium vsucapionem non impedit, vsucapitur. Baldus. Vel sic: Maritus recipiens ea bona fide, vsucapit titulo pro dote rem dotalem vitio non affectam. Salyc.

1. Imp. ALEXANDER. A. Taurino.

REs mobiles in dotem datæ, quanuis alienæ, si sine vitio, [l] tamen fuerint à bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ, † vsucapiuntur.

TITVLVS XXIX. DE VSVCAPIONE pro hærede.

Sicut suus hæres non vsucapit titulo pro hærede: ita nec hæres hæredis etiam extraneus ex persona defuncti. Bal. Vel sic: Si hæres hæredis velit vti accessione auctorum, non potest vsucapere pro hærede, quod defunctus eius non potuit. Salycetus.

1. Imp. ANTONINVS. A. Theophilo.

VIm [m] pro hærede vsucapio * locum non habeat: intelligis, neque matrem tuam [n] cui hæres ex dotis causa [o] capere posse.

Suus & necessarius hæres non præscribit titulo pro hærede, etiam si habeat coheredem extraneum. b. d. glo. Bal. Vel sic: Vsucapio pro hærede, non procedit in filiis in potestate. Salyc.

rede? Respō. quod non: quia in suo hærede, hoc est in filio vel filia existente in potestate patris mortis tempore, non habet locum titulus pro hærede.

m *Cum.* id est quando: vt quia est de suis hæredibus: vt §. eo. l. ij. Vel quia putatur mortuus qui viuit: vt §. eo. l. opinio. & ff. eo. l. j. Item si quis erret in tit. vt quod credebat heredem, cum non sit: vt §. eo. l. fin.

n *Tam.* quæ fuit hæres auo.

o *Mancipii.* aliena quæ tenebat auus tuus vt sua bona fide, & sine titulo.

p *Ex eo tempore.* quia successisses auo tuo per consequentiam: sed quia successisses matri cui ex extraneus: vt instit. de hæred. qua. & differ. §. cæteri. potes ex tua persona tu nere initium, nō sic si esses de suis: vt ff. eo. l. ij. §. fin.

Nihil.

Non valet vsucapio rei furtiuæ, nisi à bona fide emptore. l. quod vulgo. & pro suo. l. fina. Quid si pater filio in potestate posito donauit, & filius credit donationem valere? Respon. non vsucapit filius etiam patre mortuo: quia donatio non valuit: nisi hæredes ratum habeant: vt ff. eodem. l. j. §. j. &

Non competit. vt argu. §. de fur. l. si abducta, & ff. de vsucap. l. 6 rem surreptam. & potest hic legi authent. malæ fidei, & c. secundum H. sed nos secundum Azo. legimus infra de præscrip. long. tempo. l. j.

CVm *sit.*] CASVS. Si alienam rem mihi obligasti, & mihi furripuisti, & vendidisti: an emptor possit eam vsucapere, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

m *Obligatam.* & traditam. & dic de facto obligaram, vel de iure: quia dominus consensit: vt ff. de pigno. ac. l. aliena.

n *A debitore.* qui obligauit, & sic contrectauit.

o *Vsucapi.* nisi redeat [p] in potestatem creditoris. argum. ff. pro solu. l. posse vsufin. si autem suam rem capiquis obligat, & furtipit, fit furtum, & datur actio furti creditori: sed non impeditur vsucapi: a vt ff. de fur. l. eum a [q] debitore sequitur. §. si rem. quæ sicut tamen contra. sed fi ex [r] prædictraneus furripit creditori rem à domino obligatam, non vsucapitur, nisi in domini redeat potestatem: vt ff. de vsu. † Pomponius cap. l. sequitur. §. quod autem.

Vsucapio.

SCiens.] CASVS. Si [s] *cùm* seruum meum contra voluntatem meam vendidisti: furtum commisisti. & hoc in prima. nec à bonæ fidei possessore vsucapietur antequām in potestatem meam reuertisus fuerit. & hoc in secunda.

Vsucapio non tollit furtum.

p *Committit.* vt instit. de vsu. §. furtiuæ.

q *Possidentur.* ab eo qui emit: vt §. de fur. l. alienum. & l. si seruum. & supra eod. l. j.

EX *causa.* CASVS. Petebas à me centum: transegi, & dedi tibi rem alienam, & nomine transactionis: an eam vsucapere possis titulo transactionis, quæritur? Dicitur quod sic.

r *Habentes.* ex traditione, non retentione: cum & si res esset actoris, non transferretur in rerum dominium: vt §. de transact. l. si pro fundo. & l. sine apud. & l. si super possessione. secundū P. & H. & M. & Azo. sed Ioan. contra: quia illa duo non semper sunt paria: vt vbi dominij trāslatio fit à domino. ibi demū inducatur vsucapio facta traditione à nō domino: vt ff. eod. l. ij. §. si à pupillo. ADDITIO. Aduertas quod prima opinio verior est, & eam tenent communiter docto. vt dicit Bart. in l. j. ff. eod. titu. fatetur tamen idem Bartol. ibi quod si ille qui accepit pecuniam, diceret, concedo tibi omne ius quod mihi competit in tali re, de qua lis erat: quod habet nunc titulum pro emptore, etiā ex transactione pro tali re retenta: sicut quando ego emo quicquid iuris habes. de quo per eundem in l. emptor. ff. eod tit. sed si non diceret, concedo. sed finio vel quitto omne ius, &c. tunc secus esset: vt d. l. si pro fundo. C. de transact.

EVm *qui.* CASVS. Si à pupillo sine tutoris auctoritate, scilicet cum pupillum, rem emit: an eam vsucapere possit, quæritur? Respon. quod non. & hoc in prima. Si verò vindicaret rem, nec precium quo factus locupletior est, offerret: an obstet sibi doli exceptio, quæritur? Respon. quod sic. & hoc in secunda.

a *Defende.* vt §. de auct. & præ. l. cum qui. sed certe immo videtur quod sic: vt ff. eo. l. ij. §. si à pupillo. quæ est contra. Solu. hic sciens pupillum. ibi non. hæc non placet. vel hic res erat pupilli, ibi aliena, quam bona fide possidebat.

b *Locupletior.* quod tribus modis euenit. Vel quod habet pecuniam. Vel quod aliud emptū erea. Vel quod ralem rem emit quam de suo emisset necessario: sed modo perijt: vt ff. de mi. l. verum. §. item sciē dum. & ff. de solu. l. in pupillo. & instit. qui. ali. licet. §. nunc autem admonendi.

c *Ad iniquum.* vindicando rem non restituendo pecunia.

d *Exceptione.* no. crediendum contra eum qui paida præda est solimini. vtro. l. si minoris & ff. de excep. do. l. apud. §. si quis pupillo. & institu. qui. ali. licet. §. nunc autē admonendi. & §. de cura. furio. l. fin. fin. & ff. de te. e. l. si fundus. §. j.

DE VSVCAPIONE pro donato.

SIne.] CASVS. Rem mihi dedisti, siue dominus fuisti, siue non: & eam bona fide suscepi: à me non auocabitur.

e *Non potest.* priori casu iure traditionis, posteriori iure vsucapionis: vt ff. de dona. l. Atisto. §. idem Atisto.

DOnantem.] CASVS. Si ancillam alienam Titio donasti, domino ancillæ non præiudicasti. & si sciens contra voluntatem dominī contrectasti, cōtrectasti furtum, nec vsucapi poterit. Viuia.

f *Contrahere.* scientem rem alienam.

g *Præterire.* scilicet vitio furti impediente: vt §. de vsucapio pro empto. l. j.

RIritam.] CASVS. Donatio perfecta retractari non debet. si vero credidisti me dedisse rem meam quam non dedi: error falsæ causæ nō facit te dominum. Idem est si credidas rem non meam: quia non vsucapies.

h *Licet.* temere vel sine causa: vt hic, & §. de condic. ob causam. si reprendi. & institu. de dona. §. aliæ. sed ex causa licet, scilicet ingratitudinis: vt §. de reuocan. do. l. fina.

i *Error.* quia credebat rem sibi esse donatam à domino, cum nō esset.

k *Non defendatur.* nec enim sufficit credere donatum, nisi & donatum sit: vt hic, & ff. eod. l. j. & de vsucap. l. Celsus. & institu. de vsucap. §. error. nisi sit iustus error, qui habetur pro titulo: vt ff. pro emptore. l. quod vulgo. & pro suo. l. fina. Quid si pater filio in potestate posito donauit, & filius credit donationem valere? Respon. non vsucapit filius etiam patre mortuo: quia donatio non valuit: nisi hæredes ratum habeant: vt ff. eodem. l. j. §. j. &

Bona fides quo tempore in contractibus exigatur.

Tal. scilicet bona fide accepta pro dote vsucapiuntur.

§. quib. ex caus. longi temp. præscript. pen.

Nihil.] CASVS. An sui, scilicet qui fuerunt in potestate defuncti, possint vsucapere pro hæredę, quæritur? dicitur quod non.

Heres suus & necessarius non præscribit titulo pro hærede, nec titulo pro suo. a *Suis hæredibus*, quia non habent titulum, cum viuo patre domini sunt: vt ff. eodem. l. ij. §. fina. & de libe. & posthu. l. in suis. & instit. de hære. quali.

** al. deest vax, magis.*

& differ. §. sui. sed à patre inchoatā etiam pro hærede filius perficere potest: sed an pro suo vsucapiant? Videtur quod sic: vt. ff. pro suo. l. pen. §. si pater. sed respōdeo, non: quia ibi fuerunt emācipati. Vel fuit ibi à defuncto inchoata. Item hoc dicunt quidam esse verum, si est solus: si autem cum aliis, potest: vt arg. ff. de acquir. hære. l. cum hæreditate quod non placet. sed si defunctus habuit malam fidem in re quam possidebat, vel scientiam rei alienæ: an hæres vsucapiat pro hærede sicut extraneus? Quidam dicunt sic, si ex sua persona vult sumere initium: vt infra de præscrip. long. tempo. l. j. &. ff. de acqui. posses. l. Pomponius. §. j. Itē alia ratione: quia titulum habet hæres, & non est res vitiosa: & habet bonā fidem: ergo vsucapit. sed Io. dicit contra. Primo, quia successor est vitiorum & culpæ defuncti: vt infra de fruc. & li. ex. l. ij. &. ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. cum hæres. & sic non valet argumentum eorum: quia licet sit bonæ fidei verē, præsumptiuē tamen est malæ fidei. Item secundo, quia pro vna persona habetur hæres, & defunctus: vt in authen. de iureiur. à mor. præst. in prin. col. v. Item tertio pro hoc expresse infra. e. l. fi. & infra ti. j. l. fi. Itē quarto pro hoc argumentū à contrario sensu: quod est. ff. de Publici. l. si ego. §. parr[a]. Quinto pro hoc. ff. de vsuca. l. vbi §. j. vbi dicit, vitium rei purgatum non impedit vsucapionem: ergo vitium personale etiam purgatum, impedit. Habet ergo locum hæc vsucapio quando habuit defunctus bonam fidem in re aliena: sed deficiebat titulus, quem habet hæres.

Heres & successor vitiorum & culpæ defuncti.

Pretium.] CASVS. Seius aberat degens vltra mare: credebam quod esset mortuus, & quod instituisset me hæredem: vel forte accepi bona sua, quia erā proximus agnatus, inter quę erat res aliena: an ea pro hærede, vel res suas vtiētis vsucapere possim titulo pro hærede, quæritur? Dicitur quod non.

b *Non potest.* vt. ff. eodem l. j.

Vsucapio.] CASVS. Ad hoc quod procedat vsucapio, necesse est vt intercedat titulus, & bona fides: si ergo aliquis possidebat rem furtiuā, & ei successit: sicut nō potuit vsucapere, sic nec ego. Viuianus.

c *Vsucapio.* credebam me extraneum hæredem cuiusdam, cum non eram.

d *Non præscribit.* credit se hæredem, sed non est.

e *Non potest.* vt & supra de rei vind. l. nullo. & infra de præscrip. longi tempor. l. diutina. & ff. de vsucap. l. Celsus. & hoc nisi sit error iustus: vt. ff. pro lega. l. pro legato. & pro suo. l. finali.

f *Neque hæredi.* si sit suus, vel si est extraneus. sed vult vti accessione defuncti. secus si ex persona sua velit initium sumere: vt dixi supra eodem. l. nihil.

g *Ex hæreditate.* quam credebam habere, & non habebam.

h *Absumitur.* id est non tollitur.

TITVLVS XXX.

COMMVNIA DE VSVcapionibus.

Colonus corporaliter tenet: sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non præscribit. Baldus.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Maurinæ.

NIhil pro hærede posse vsucapi, suis hæredibus[a] existentibus, magis* obtinuit.

Error non facit ius præsertim in lucro captando. Bald. Vel sic: Viuens non habet hæredem: ideo vsucapio non procedit. Saliçe.

III. Iidem AA. & CC. Diodoro.

OPinione falsa mortis pro hærede possessio rerum absentis procedere non potest.[b]

Vsucapio requirit titulum præcedentem: & quædam veniunt in petitione hæreditatis, quæ non veniunt in vsucapione. Bald. Vel sic: Putatiuus hæres non vsucapit pro hærede: nec sine titulo procedit præscriptio. Saliçe.

IIII. Iidem AA. & CC. Serapioni.

VSucapio[c] non præcedente[d] vero titulo procedere non potest[e]: nec prodesse, neque tenenti, neque hæredi[f] eius potest: nec obtentu velut ex hæreditate[g] esset, quod alienum fuit, domini intentio vllo temporis longi spacio absumitur.[h] Dat. VII. Kalend. Ia. CC. Coss.

TITVLVS XXX.

COMMVNIA DE VSVcapionibus.

Pertractatus vsucapionibus specialibus, supponit de communibus, &c.

QVi ex conducto.] CASVS. Si locaui prædium colono, an possit vsucapere quæritur? Respon. quod non: quia non possidet. Vivianus.

I. Imperator ALEXANDER A. Sauino.

QVi ex conducto possidet, quanuis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino[i] rei creditur possidere. neque enim colono vel conductori prædiorum longæ possessionis præscriptio acquiritur. PP. VII. Kal. April. Alex. A. V. & Marcello Conss.

Mancipium fiscale non vsucapitur. Bald. Vel sic Res fisci nequeunt vsucapi. Saliçe.

II. Idem A. Onesimæ.

IAmpridem quidem mancipium de quo supplicas, comparasse te dicis. sed si cogitaueris[k] rē fisci mei vsucapi non posse, respōdere te actionibus fisci mei intelligis: nec aliās posse rei proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali[l] natum fuisse constiterit.

Male fides auctoris nocet successori singulari volenti vti actione singulari. Baldus. Vel sic: Vitium defuncti nocet eius vniuersali successori etiam bonam fidem habenti. Saliçetus.

III. Imp. PHILIPPVS, & Cæs. Pantino.

SI mala fide serum tuum sciens Antiochus tenuit: intētione tuam contra successorem eius, gumentō à contrario sensu. nam dominus amittit etiam ignorans: vt. ff. de acquir. poss. l. peregē. §. quibus. Sed argu. contra: vt. ff. de acquiren. poss. l. si de eo. §. j. & l. si id quod. §. nam illæ leges dicunt quod etiam mortuo colono retinet dominus possessionem, & tamen constat quod tunc colonus animum retinendæ possessionis non habet. Item pro hoc est infra titu. j. l. cum nemo. Sed primi dicunt, non mutat quantum ad hoc, vt vsucapere possit. Quarto quæro, quid si colonus alij tradat, vel perdat: an desinat dominus possidere? Respon. non desinit dominus possidere, secundum quosdam: vt mitra titu. j. fin. Sed olim contra: vt. ff. de acquiren. poss. l. peregē. §. quibus. Nos dicimus contra, quod amittat. vt. ff. de acquirend. possess. l. iij. §. quod si seruus. licet sit argumentum contra infra eodem titu. l. quamuis. j. §. j. Sed recuperat dominus per condictionem ex lege. & ideo dicit. d. l. ex libris, infra de acquirenda possess. Secundo quæro, an colonus possit interuertere possessionem & sibi possidere: & sic dominus amittat naturalem possessionem? Respon. non. & in hoc cāsu prodita est lex infra de præscript. xxx. anno. l. ij. Tertio quæro, si animo deserendæ possessionis exierit de fundo colonus: an possit dominus amittere? Quidam dicunt, vt Hugo & alij: quod sic: vt. ff. de acquiren. possess. l. ij. colonus. sumpto iiij. argumento

DE ACQVIRENDA ET RETINENDA possessione.

Quia in vsucapionibus, de quibus dixit, & præscriptionibus, de quibus dicet, est possessio necessaria: vt ff. de vsucap. l. sine. ideo de ea dixit. Et not. quod hic dicat de retinenda, sed in ff. dicit de amittenda. Sed dic quod idem est. nam contrariorum eadem est disciplina: vt ff. de verbor. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram.

Continuatio.

PEr liberam.] CASVS. Si procurator meus nomine meo aliquam rem emerit, acquirit mihi ignoranti etiam possessionem: & si tradens non fuit dominus: antequàm sciam quod ab eo gestum est, vsucapere non potero: sed interueniente scientia incipiam vsucapere. Viuia.

TITVLVS XXXII.
DE ACQVIRENDA ET retinenda possessione.

Per liberam personam ignorantis possessio acquiritur: sed solum scientis vsucapiendi conditio. Baldus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. & CC. Attico.

PEr liberam[a] personã[b] ignorãti quoque acquiri possessionem,[c] & postquã scientia interuenerit,[d] vsucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione vtilitatis,[e] quàm iuris prudẽtia[f] receptũ est. PP. VI. Kal. Decẽb. Fusco & Dextro Conss.

Possessio quæritur per alios, nobis eam ignorantibus.

a *Per liberam.* etiã extraneã: vt hic, & 3. per quas perso. not. acquir. l. j. & instit. per quas perso. no. acquir. § . ex his . & ff. eod. l. j. §. per procuratorem. & hoc siue habeat mandatũ, siue non, dummodo nomine domini quærat, vel saltem tradens hoc gestiat: vt ff. de dona. l. qui mihi donatum volebat. alias si neuter, non quærit: vt ff. e. l. communis. §. j. & l. j. § per procuratorem. & diximus supra de his qui à non do. ma. l. ij. & ff. eo. l. j. §. per procuratorem. & quod in libera persona dicit, & de seruo alieno quem nullo modo possidet, vel possideat, sed mala fide, intelligas. idẽ si bona fide extra rem & operam. quærit enim, vt per exterancum, si modo eius nomine quærit: vt ff. de acquiren. poss. l. si me in vacuam. § . fi. & sic non ob. ff. de acquiren. pos. l. j. §. sed & per eum, quia ibi nõ nomine possidentis quæsiuit mala fide possessus.

↑ al. Gaio.

b *Personam.* vt ff. de neg. gest. l. si ego.

c *Possessionem.* scilicet ciuilem & naturalem. secundum Hu. & etiam dominium: vt infra eodem. l. per procuratorem.

d *Interuenerit.* non ante. vt ff. eod. l. possessio quoque. §. fina. Sed cur vsucapio non sic ignoranti, sicut possessio acquiritur? Resp. quod in vsucapione inter cætera bona fides exigitur: vt supra tit. j. §. hoc tantum modo. ignorans autem nec bonam, nec malam fidem potest habere: at in possessione non refert iustè quis vel iniustè possideat: vt ff. eod. iij. §. econtrario. Sed in casu etiã ignorans vsucapit, scilicet per seruum in re peculiari: vt ff. pro soluto. l. ij. Item quandoque licet habeat scientiam rei alienæ, tamen vsucapit: vt ff. de nox. l. & generaliter. Et nota quod hæc possessio quę per procuratorem acquiritur, habet multum iuris, & modicum facti: nam quæritur ignoranti, sed non vsucapio ignoranti, vt hic, & est alia, quæ habet plurimum facti, quã iuris, vt ea quæ per nos acquiritur: nã oportet quod corporalis sit ibi apprehensio, quæ est facti, licet & animus sit necessarius. quod facile est: vt ff. ex qui. cau. maio. l. denique. & ff. eo. l. iij. in princi. & l. quod meo. in princip. hæc eadem habet multũ iuris in retinendo, cum solo animo retineatur: vt infra eodem. l. liceat. Est & tertia quæ dicitur habere plurimum iuris: vt quæ acquiritur á filio vel seruo ex causa peculiari: vt ff. eodem. l. possessio quoque. in princip. nam possessio talis quæritur ignoranti: vt ff. eod. l. si me in vacuam. §. seruus. Et vsucapio ignoranti: vt ff. pro solu. l. j. Item & possessio minimum ibi locum habet: vt ff. de vsucap. l. iusto. §. fi. Sed in casibus etiam quæ per me quæritur, habet plurimum iuris. Primus. ff. eodem. l. j. §. pen. & l. quod meo. § . fi venditorem. & l. quarundam. Secundus ff. de contrahẽ. emp. l. claubius. Tertius ff. de rei vin. l. quędam. & ff. eodem. l. quod meo in princi. Quart . § infra de dona. l. quisquis. Quintus in tra de dona. l. j. quib⁹ casibus sine corpore acquiritur possessio. Vel die quod in his casibus interuenit actus corporalis, vel quasi. Accursius.

Vsucapio nõ quæritur ignoranti.

Possessio est triplex.

e *Vtilitatis.* vt quod non potest per se, faciat per alium: vt ff. de procuratoribus. l. j. §. vsus. & l. seruum. §. publicè. Item vt negotia absentium non deserantur: vt iusti. de obli. quæ ex quasi contrac. §. j.

f *Prudentia.* aliàs. pridem: & aliàs prudentia. & dic iuris prudentia: quia quod quis per alium &c. ff. de admini. tut. l. ita autem §. gessisse.

MInus[g] instructus est, qui te solicitum reddidit quasi in vacuam possessionem eius quod per procuratorem emisti,[h] non sis inductus: cum ipse proponas te diu[i] in possessione [eius] fuisse, omniaque vt dominum[k] gessisse. Licet enim instrumento non sit comprehensum, quod tibi tradita[l] sit possessio: ipsa tamen rei veritate[m] id consectus es, si scientem venditore[n] in possessione fuisti.

Possessio infanti quæritur per seipsum auctoritate tutoris, vel per procuratorem, vel per seruum. hoc dicit secundum communem intellectum. Bald. Vel sic: Sicut per tutorem quæritur possessio infanti, ita per tradentem ei facta. Salyc.

III. Imperator DECIVS A. Rufino.†

DOnatarum rerum à quacũque[o] persona infanti[p] vacua possessio tradita, corpore quæritur.[q] ¶ Quãuis enim sint

MInus.] CASVS. Procurator meus nomine meo emit mihi prædium. ante factam traditionem propria auctoritate ingressus sum possessionem prædij venditore sciente. vult venditor auocare prædium ex prætextu, quod non intercessit traditio: an possit, quæritur? Dicit Iulianus iudex quod possessionem non acquisiui, & quod per hoc auocari potest. Dicit imperator quod ille iudex qui taliter sensit, non erat instructus: quia sufficit ad acquirendam possessionem, si diu steterit in prædio illo: & non præsumitur inuitus. & verare: vt ff. de furtis. l. qui vas. §. vetare. Sed hic debita erat possessio: & ideo non præsumitur inuitus venditor.

Tradita sit. vel per hæc verba, tradidit. vel per hæc, confiteor me tuo nomine possidere. cum constat me possidere: vt ff. eod. l. quod meo. in princip.

Res veritate. sic ff. de leg. & senatusc. l. de quibus. in fi.

Sisne. & volente, vel saltem non contradicente. secus si ignorante: vt infra eo. l. nec ex vera. Vel contradicente: vt eo. l. si ex stipulatione. & no. hic patientiã compatari consensui: vt ff. de cõrah. emp. l. nõ idcirco. & 3. ad Vell. si fine. §. fin. & ff. si ferem. & §. venditæ. non eo quo omnia animalia reguntur: quia vin. l. fi à te. & ff. ad munici. l. quoties. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. si seruus cõmunis. & in auth. de nup. §. si vero ipse. col. iij.

Donatarum.] CASVS. Aliquares donata erat infanti, & tradita, corporaliter apprehensa. an ei acquisita sit possessio? Respon. quod sic. licet animum acquirendi nõ habuit: quia si diceretur q̃ possessio sibi non acquireretur, quia non habet animi affectum plenum: sequeretur hoc, quod nõ acquireretur etiam per tutorem, cum tunc non magis habeat affectum. Viuia.

Infans. infans proprię dicitur minor. vij. an. vt supra de int. delib. l. si infanti.

Iuris prudentia.

Adagium

Quæritur. tutore authore.

Aliquin. id est si non quæritur infanti, quia non habet affectum: nec tutor ei quæret eadem ratione. vtroque ergo modo quæritur fauore benignitatis magis, quam stricti iuris ratione. Et sunt ergo hic duo, quorum altero remoto, & alterum removetur. Sed videtur non quæri per infantem: vt ff. eodem. l. j. §. adipiscimur. in fin. §. & l. quãuis. j. §. infans. Sol. hæc corrigit illas: vel nomen infantis ponitur hic improprie pro pupillo qui habet intellectũ aliquem. nã quo ad hoc potest hanc indicium animi: quo ad aliud non: vt infra. siliqui. non est per. fa. testa. §. præterea. Vel hic est speciale in donatione, sicut & aliud speciale secũdum nos: vt instit. de dona. §. aliæ. Vel die secundum Ioã. quod hic fuit tradita cum auctoritate tutoris, & quod dicit, aliquin. id est si diceres nõ acquiri cum auctoritate tutoris per infantem: eadem ratione nec per ipsum tutorem. & erat ratio dubitationis, quia altercabantur quidam dicentes, sicut hæreditatem acquirit tutor solus infanti, adeundo nomine infantis, non infans tutore auctore vt supra de iure delibe. l. si infanti. §.). & sicut hæreditas restituitur tutori, non infanti tutore auctore: & sicut tutor restituit aliis, non infans tutore auctore. vt supra ad Trebel. l. pen. in prin. & . ff. ad Trebel. l. restituta. §. fin. & l. seq. & sicut infans nõ agit in iudicio vel cõuenitur tutore auctore, sed solus tutor eius nomine: vt. ff. de admini. tuto. l. j. §. j. ita videbatur hic quòd tutori soli nomine infantis possessio tradita acquiratur: infanti non. si infanti tradatur tutore auctore. Sed ramen aliud est. Vel secundum Azo. hic fuit tradita seruo infantis: vt. ff. eodem. l. quanuis. j. in fin. Item contra. huic. l. infra de dona. l. si quis in emancipatum. Solabi de re immobili: hic de re mobili: vt arg. ff. eodem. l. si rem mobilem. Vel ibi contractus celebratur in scriptis, hic non. Vel vt dixi, hic seruo infantis: vt & ibi. Vel secundum casum Io. non est contra. ADDITIO. Tu distinguas sic, quædam sunt res in quibus infans habet plenam animi affectionem, vt in aliquo iocali: & tũc indistinctè acquirit possessionem: vt hic. quædam sunt in quibus infans nullam habet affectionem, vt in fundo vel similibus: tunc sine tutoris auctoritate non poterit, vt in contrariis. ita voluit Dy. vt refert. Bart. hic, & in l. quanuis. j. §. infans. ff. eodem.

Liceat.] CASVS. Licet in acquirenda possessione necessarius sit actus corporeus, & animus: retinetur tamen possessio solo animo. vnde si habebã prædium, & non poteram ad illud accedere, & colere, propter circunstãtes inimicos: an propter hoc amittam possessionem quæritur? Respon. quòd non, quia solo animo retineo. Viuianus.

Non possit. id est sine corporis actu: vt ff. eod. l. iij. in prin. & 1. quemadmodum. sic & dicitur nudum pactum sine traditione: vt supra de pac. l. traditionibus. hoc tamen fallit in casibus, in quibus possessio sine actu quæritur, vt diximus supra. eo. l. j. sed certè & in illis casibus aliquid interuenit pro actu. sic ergo quæritur possessio animo & corpore, dicitur naturalis: vt. ff. eo. l. j. in princi. de iure gentium: vt instit. de re. di. §. per traditionem. &. §. venditæ. non eo quo omnia animalia reguntur: quia irrationabilia non possident, sicut nec furiosi vel dormientes: vt ff. eodem. l. j. §. furiosus. & . §. penul. ibi, idémque esse si nummos &c. hæc eadem naturalis potest dici ciuilis, approbatione. vt. ff. de verb. sig. l. lege. & de ori. iu. l. ij. §. posttea cum Appius. ibi, isque liber &c. & sic est vna possessio, non duæ pessessiones eundem, secundum Azo. Alij, vt Al. & Io. & Hu. dicunt quod duæ sunt. ciuilis, quæ prouenit ex animo: naturalis, quæ ex actu. vnde quod subiicit, retineri potest. dicit Azo. scilicet naturalis, quam solam habebam. hæc eadem naturalis retenta animo, potest dici etiam ciuilis; quia retinetur auctoritate iuris ciuilis, sicut actio ciuilis dicitur prætoria auctoritate extentionis, vt. ff. de nox. l. electio. §. si is quem. nec mirum si animo retinetur naturalis, cum plurimum à iure mutuetur possessio: vt. ff. eo. l. possessio. Item patet in fructuario, qui habet naturalem tantum: quam tamen retinet animo. nam datur ei interdictum vnde vi, si non admittatur: vt. ff. de vi & vi arg. l. iij. §. vnde vi. quod non daretur, nisi nunc possideret cum reuertitur: vt. ff. de vi & vi arg. l. §. interdictum autem hoc. & hæc potest dici ciuilis: vt dixi secundum Azo. si autem alius ingrediatur hãc naturalem retentam, ingressus naturalem acquirit licet clandestinam, si sciuit, vel scire debuit se prohibendum: vt. ff. e. l. clam. §. qui ad nũdinas. & quod vi aut clam. l. iij. §. fi. & l. seq. nam habet interdictum vti possidetis: vt. ff. vti poss. l. ij. in fi. & sic videtur quod qui eximerat, desinat: cum duo non possint possidere in solidum eodem inter. vt. ff. de præca. l. duo. Vel die quòd absens retinet naturaliter ciuiliter, præsens naturaliter: & sic diuersorum iure: nec enim perdit vr. d. §. qui ad nundinas. & sic rediens habet interdictum vti possidetis: vt. ff. vti poss. l. j. in fi. & . l. ij. Sed Al. & Ioan. & Hu. dicunt retineri ciuiliter tantum, & sic erat sola ciuilis: nam naturalis non potest remeri animo, nisi possessio sit coram oculis: vt. ff. eodem. l. quod meo. §. fi venditorem. vel nisi sit fundus aduarius: vt probatur dictis. ll. ff. de vi & vi arg. l. iij. §. vnde vi. & l. j. §. interdictum autem hoc. & nisi in feudatario & emphyteuticario: quia ratione sui iuris possidens; & naturaliter tantum, cũ dominus ciuilem habeat: vt. ff. eodem. l. naturaliter. & l. possessio.

Possessio nõ videtur temperare.

Secunda limitat.

c *Defectum.* quo ad prædiorum culturam.

d *Colusti.* scilicet in propria persona.

e *Metus.* scilicet ne in persona lædereris. secus autem si repelli de possessione, vel non admitti suspicaris: quia tunc statim amittis: vt. ff. eodem. l. si id quod. §. fin. quæ est cõtra. & dicta & inter dicta cõpetentia huic, die vt. ff. quod met. cau. l. metum autem præsentem. §. denique.

f *Temporis inuria.* quod fuit minus. x. an. alias amitteres possessionẽ: vt iusti. de vsucap. § quod autẽ ad eas. & ff. de vsucap. l. fin. §. j. secundum quosdam. quod non placet: quia tempus non est modus amittendæ possessionis, etiam centum annorum sed inducit obliuionem, & per obliuionem amittitur possessio. & hæ dictæ leges intelliguntur. & sic dicitur, scientia inflat. id est superbia, quæ prouenit ex scientia. Sed contra infra de omni agro de ser. l. qui agros. lib. xj. Sed illud speciale in tributariis prædiis, vt non diu cesserur in solutione vectigalis.

Possessio amittitur tempore.

CVm nemo.] CASVS. Si colono locaui prædium ad colendum, & illud vendidit, voles sibi causam possessionis mutare, quod possideret pro suo, & non meo nomine au mihi prædicauit, quæritur? Respõ. quod non: sed potero id vindicare nec sibi potuit mutare causam possessionis, id est non potuit incipere possidere, cum prius non possideret: & hoc verum est, siue sibi possidere veller, siue alij tradere aliquo titulo interueniente, licet sine effectu. Viuianus.

Causam possessionis. dupliciter dicitur: vel vt mutetur possessio, siue titulus possessionis ei qui possidebat, siue retinebat, vel incipiebat vsucapere, qui non vsucapiebat: quod ad ciuilem & ad naturalem refertur. vt. ff. e. l quibona. § j. & l. iij. § illud. & pro hærede. l. ij. § j. & supra locati. l. ad probationem. & dic quod hoc mutauit secundum ir. ex hoc quod Alij scilicet emptori dare voluit, & tradidit colonus, sibi autem ideo ponitur: quia ei fuerat dens emptor, quasi idem cum eo esse viderur. Vel die quod sibi possidere voluit pro suo, postea quã vendidit & tradidit. Vel die vẽditionis id est emptionis factæ ab eo quem sciebat non dominum. sic ponitur. ff. de act. empt. l. veteres.

Possessionis.

h *Colonum.* colonus in villa: sed inquilinus in ciuitate: vt. ff. eodem. l. re pignoris.

i *Extroseces.* hic no. sex modis mutari causam possessionis, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet ex iuxta in iniustam. Item econtra ex iniusta in iustam: item ex nulla in aliquam: & econtra ex aliqua in nullam. Itē ex aliqua iusta, in aliam iustam. Item & sextum, ex nulla in aliā nullam. Primum, scilicet ex iusta in iniustam, est prohibitum: vt. ff. e. l. clam. Secundum similiter: vt. ff. de vsucap. l. non solum. §. j. Tertium similiter: vt hic, & ff. pro hęre. l. ij. §. quod vulgo. Quartum permittitur: vt. ff. eod. l. si quis vi. §. differentia. Quintum est prohibitum: vt. ff. eo. l. qui bona. §. quod scriptū. Sextum prohibitum, vt de cōducto ad precarium: vt hic in princ. & ar. ff. eo. l. si quis auté. & hoc nulla extrinseus causa superueniente. alias enim omnes permissæ sunt, quia non ipse sibi mutare, sed sibi dicitur mutari: vt. ff. eod. l. ij. §. illud. & l. qui bona. §. j. & l. si quis autem. & ff. si pars hęre. pe. l. pe. & l. fi. & ff. pro emp. l. ij. §. fin. Accursius.

a *Dominij.* dominium non amittis, sed possessionē sic: vt. ff. eo. l. ij. §. quod si seruus. & l. peregrē. §. quibus. Sed per condictionem ex lege recuperas: vt j. eo. l. fin. Sed nunquid emptor iste qui emit à colono, poterit vsucapere? Quidam dixerunt, vt Imquod non, arg. ff. de vsucap. l. cum solus. colonus enim non potuit dare possessionem quam nō habebat: licet eam dominus amisisset traditione facta, vt dixi. Sed Ioan. cōtra. nam & colonus cūm emit ab eo quem putat dominum, causam ab eo possidenti non habet, & tamē vsucapit: vt. ff. de vsucap. l. non solum. §. quod vulgo. & l. si is qui. §. si quis bona fide. & pro empt. l. qui fundum. §. qui bona fide. Secundo quia si specialiter prohibetur præscriptio ei qui emit à colono rei dominicæ, vel templorum: vt j. ne rei do. vel temp. l. ij. ergo in aliis non prohibetur: vt. arg ff. ad muni. l. j. Tertio, quia si quis emit ab eo quem puberem putat, vsucapit: vt. ff. pro emp. l. ij. §. si à pupillo. & tamē possessionem pupillus ei non dedit, quia non potuit: vt. ff. eod. l. possessionem. vel in illo. §. si à pupillo. aliunde habebat. Quarto, in eo qui emit à furioso: qui & ipse alienare non potest: & tamē qui ab eo emit in conspectu inumbraræ quietis, vsucapit: vt. ff. pro empt. l. ij. §. si à furioso. Hic ergo vel non erat completa vsucapio, vel volebat emptor vti accessione cōpotis sui auctoris, id est coloni, quod non potest: & sic domino non fit præiudiciū in dominio: vt hic, & j. si alie. res pig. da. fit. l. fin. hæc eadē quęstio fit secundum Ioan. in procuratore per quem mihi ignoranti est quæsita possessio, & antequam mihi traderet, alij tradidit.

Colonus in eruertendo possessionem si vēdat, non possit emptor vsucapere.

Si nulla.] CASVS. Si absente me possessionem meā ingressus fueris, & me remeante suspicor posse repelli, & ita amisi possessionem, nō dominium: an eam per interdictum vtile vnde vi repetere possim, quæritur? Respon. quod sic: nisi. x. vel. xx. ann. excep. obstet. Vel sic: Deiecisti me de possessione prædij mei per vim: an id vindicare possim, quæritur? Respon. quod sic, nisi. xxx. an. mihi obster exceptio: & tanta præscriptio exigitur in hoc ea sit: quia res erat vitio affecta, quia vi possessa. Viuianus.

b *Aerum.* scilicet vacuum domino absente qui suspicatus fuit se posse repelli, & sic amisit possessionem: vt. ff. eo. l. si id quod. §. fin. hæc enim res poterat vsucapi iure veteri ab eo qui bona fide emerat à prædicto ingrediente: vt instit. de vsucap. §. quod autem ad eas. repetit ergo hic dominus ab emptore, nisi sit præscripta. Hodie non potest vsucapi: vt, j. de præscript. long. temp. authen. malæ fidei possessore. & secundum hoc datur vtile interdictum vnde vi: vel rei vindicatio contra emptorem: quod tutius est: nec est opus, vt dicit P. quod veniat ad fundum ad videndum an admittatur: quia potest esse quod occideretur. Vel secundo dic quod per vim fuit ingressus, & tunc non potest vsucapi res

A vi possessa: vt instit. de vsucap. §. furtiuæ. nisi. xxx. an. vt. j. de præscript. xxx. an. l. sicut. & secundum hunc datur rei vindicatio vel condictio ex hac. l. ante talem præscriptionem.

c *Viuianus.* scilicet vacuas. vel per vim: vt de agro dixi.

d *Præscriptione.* x. vel. xx. an. secundum primum casum: vel. xxx. secundum alium.

e *Possessionem.* sed quis restitueret: die vt in glo. magna.

f *Dubitabit.* per vtile interdictum vnde vi primo casu. secundum alium, condictione ex hac. l. vel rei vindicatione in vtroque: quia dicit petitio. arg. ff. de ac. & ob. Lachio in persona, vel per directū interdictum vnde vi.

Improba.] CASVS. Si prædium meū nullo præcedente iusto titulo Titius ingressus fuerit me non consentiente, vel procuratore qui potestatem habuit vendendi, vel consentiendi eum ingredi in possessionē: an per talem ingressum videatur Titius acquisisse possessionem, quæritur? Respon. quod non habet iustā causam possessionis: & sic nec præscribendi. Viuianus.

g *Improba possessio.* non præcedente aliquo iusto titulo: idem si præcedat: vt. j. statim.

h *Præstare.* die vt possessor præscribat. nam non præscribit.

i *In vacuum.* quæ à nemine, vel solo animo retinetur. addunt quidam, etiam si alius sit in ea causa legatorū seruandorū: quod non placet: vt. ff. de act. empt. l. ij. §. vacua.

k *Certum est.* etiam si contractus intercessit: quia emerat in ea for. Ir vt. ff. e. l. si ex stipulatione. &. j. eo. l. nec ex vera.

Per procuratorem.] CASVS. Mandaui procuratori meo, vt emeret mihi prædium: emit, & sibi traditum est: an mihi sit ea quisita possessio, quæritur? Respon. quod sic, licet proprietas ab eo separari non possit: & si tradens fuit dominus, acquiritur mihi dominium. Viuianus.

l *Non potest*, quia venditor habens proprietatem & possessionem alicuius rei, tradidit eam procuratori, volens tradere proprietatem & possessionem: & sic nō potest separari proprietas à possessione quia ei vtrunque acquiratur. & sic soluitur contra. ff. de acquir. pos. l. naturaliter. §. nihil.

m *Placuit.* scilicet per possessionem, non per procuratorem: vt dicūt. & pro eis. ē. per quas perso. no. acqui. l. j. & instit. per quas perso. no. acqui. §. ex his. quod non placet. immo etiā per procuratorem quæritur dominium, vt hic manifeste dicit. nam & per traditionem dicitur quæri dominiū: & tamē intelligitur media. traditione cōsensus: vt instit. de re diui. §. per traditionem. Itē & instit. de interd. §. per quas perso. no. acqui. §. fin. & faber. Item prædicta. l. §. fabr. & mentum facit domum, nihilo minus & faber. Item per quas perso. no. acqui. l. j. est contra eos. nā dicit excepta causa. & non excepta possessione: causa autem possessionis est dominium. acquiritur ergo dominium & possessio per procuratorem eum domino etiam ignoranti: vt. ē. eo. l. j.

Proprietas possessio. Possessio proprietas. fructus. fructuum.

Ex ea re.] CASVS. Vendidi prædium meum Titio: autoritate sua ingressus est possessionem: an ea sibi acquiratur, quæritur? Respon. quod non. Idem est in creditore cui obligato prædium, & propria auctoritate vult illud possidere tanquam ex causa emptionis. quia possidere nō potest. vel loquimur in creditore volente propria auctoritate ingredi possessionem bonorum sibi non obligatorum debitoris: Viuianus.

n *Improbe.* id est improbum esset si retineret eam: cum contra voluntatem venditoris intrauerit: vt hic, & ff. eo. l. si ex stipulatione. &. l. si fundi. similis loquēdi mod⁹ est. ff. de proba. l. si quis liberum. &. j. de fideiuſ. l. si fideiussor. & de contrahen. stipu. l. optimam. Alia litera dicit probe, sed improbe retines, si retines. Sed hute

Sed huic dicto est contra. ff. de fur. l. eum qui. §. j. vbi emptor sur sapiens tē emptā, post precium solutum non tenetur furti venditori, sed hæc nō sunt contraria, cum nō tenen furti, & iniuste iuasisse, vt hic, sed potius diuersa.

a *Cassan.* vt supra solu. matri. l. dotis. & de pigno. act. l. pignora. & infra. vnde vi. l. fi quis in tantum. & §. de pac. l. si pacto quo pœnam. in fi.

Nemo.] CASVS. Nin acquirenda possessione duo sunt necessaria: corporalis apprehensio, & animi affectus: ea sic quæsita, potest possessor triennio vindicare vel præscribere: decennio inter præsentes, vel vicennio inter absentes: nisi aduersarius interpellat possessorem, mouendo ei litē, & eam cōtestando: quia licet eam corporaliter teneat, non videtur possidere, cum iam dubitat & vacillat de iure suo. Viuianus.

b *Nemo ambigit.* Pone eam in possessione acquirenda hoc modo: Nemo ambigit, id est nemo debet dubitare quin duo necessaria sint in ea quærenda, scilicet animus, & hoc dicit, iure. & corpus: vt ff. eod. l. iij. in princ. & l. quemadmodum. sic tamen quæsita animo & corpore, vna est: vt dixi supra eo. l. licet. secundum Azo. Secundo dic secundū Ioan. & H. in retinenda inā duplici ratione retinetur, id est corpore supple & animo. & dic quod retinemus corpore, cum in ea sumus. Item & iure, cum in ea non sumus. nā ius fingit nos possidere, cum animum deserendæ possessionis non habemus, secundum hoc duę sunt possessiones. & facit hoc optime pro Aldi. qui dixit, dum sum in fundo, vel in conspectu, habeo naturalem sī absens, ciuilem.

c *Possessionis.* acquirendæ, secundum Azo. vel retinendæ, secundum Ioan.

d *Vtraque.* vel acquisitam animo & corpore, secundum primū casum: vel, id est illam quæ corpore & animo. Item quæ animo solo retinetur, ita esse legitimam. id est legitimum habere effectum, dum, scilicet vsucapiendi cum nullus mouit litem: alias præscriptio interrumpitur: vt j. titu. j. nec bona. & vsucapio quantum ad effectum: vt ff. de rei vind. l. si post acceptū. & caue tibi quia hæc ciuilis interruptio prodest interrumpenti tantum: vnde post vsucapere contra dominum, licet alius moueat litem. vt ff. de diuer. præscrip. l. intra. & ff. ne de sta. defun. l. ij. §. præscriptio. secus in naturali interruptione quæ omnibus proficit: vt ff. de vsucap. l. naturaliter.

e *Siluester.* id est cū neminem inuenio qui aduersetur mihi in ea. f *Progressa.* etiam per executorem tantum hodie. vt j. de præscrip. xxx. annorum. l. sicut. & ad hoc. j. qui non ob. longi temper. præscrip. l. si possessio.

g *Possessorem.* quo ad vsucapionem vel præscriptionem. Sic ergo nota quod possessor post motam controuersiam videtur nō possessor: vt hic. Item in quibusdam habetur malę fidei, vt scilicet fructibus teneatur perceptis & percipiendis, quando habet scientiam rei alienæ: vt ē. de rei vind. l. certum. Item quo ad quædam bonæ fidei, vt quo ad fatalitatem: nisi habuit scię tiam rei alienæ: vt ff. de peti. hæredi. l. illud. & de rei vind. l. vtique. §. non enim. Item & implet vsucapionem triennij, licet de effectu non profit: vt ff. de rei vindic. l. si post acceptum. & fructus facit suos. si remanet bonæ fidei: vt ff. de vsucap. l. qui scit. §. fin. & l. si hominem. in fin.

h *Doluerit.* præsumptione iuris: licet ipse dicat, se non dubitare: in istis casibus afficiuntur res vitio: vt hic, & ē. de fide instru. l. si plures. & qui ad lib procla. l. iij. in princ. Item quæro hic, an talis possessio sit naturali, vel econtra, quæratur? Respon. sic,

Vlia.] CASVS. Si pater tuus aliquam rem surripuit, vel de prædio aliquem expulit, & ei successisti: vitium patris tibi nocet: quia nec vsucapere, nec præscribere portes. Viuia.

i *Amaoribus.* id est auctoribus. Et die vitia, alia realia vere, vt res furtiua, & vi possessa violentia ablatiua: vt institu. de vsuca. & furtiuæ, non compulsiua: vt supra quod met. cau. l. fi vi. & ff. quod met. cau. l. si cū exceptione. §. pē. Item res data prælidi contra legem Iuliam repetundarum: vt ff. ad leg. Iul. repe. l. pen. Alia quasi realia: vt ff. de acquir. rer. dom. l. bonæ fidei. & de vsucap. l. vbi. §. fin. & instit. de vsuca. §. sed aliquando. Alia personalia, vt dolus dās causam negocio, vel incidens ex proposito. Item mala fides quando credit venditorem j. si per vim non habere ius venden vel &c. dit: vt j. tit. l. j. si fraude. Item scientia rei alienæ: vt commodatarij, in depositarij, & creditoris. Quid autem de precaria, vel clandestina? R. dixit vitia rei. & pro eo videtur. ff. e. l. Pomponius. §. cū quis. quod non placet: nam precaria est iusta: quia cum domini voluntate: vt ff. communi diuid. l. eom-

Vitia possessionum sunt tripartita.

* *Ex Cod. Theo. lib. 4. tit. 20. l. §. Hæc lex est pars postrema. l. 2.*

* *Mediolan.*

muni diuidundo. ij. §. inter prædones. Item subtiliter inspiciens perpendere potest quod licet clandestina dicatur possessio, nō tamen dicitur clandestina res: vt ff. de acquiren. poss. l. clā. de litigiosa constat quod non est vitiosa vitio rei: vt j. titu. j. l. j. His petoratis dic quod vitia realia durant in persona vniuersalis successoris, vt hic: & singularis, vt institu. de vsucap. §. furtiuæ. & hoc quo ad vsucapionem, non quo ad fructus: vt ff. de acquir. re. do. l. bona fides. §. pe. sed in virtus personalibus distinguitur singularis successor ab vniuersali. nā si est singularis, non impeditur præscribere iure veteri, incipiendo à se: vt ff. de diuer. & tempo. præscript. l. an vitium. in princ. hodie secus: vt j. titu. j. authen. malæ fidei. Porro quantum ad agendum, impeditur singularis successor, etiam completa præscriptione: quia de dolo defuncti excipitur, si fit causa lucrativa, vt in donato, & in legato: & quasi lucrativa, vt in seruo noxæ dedito: vt ff. de except. do. l. apud. §. si quis autem. & §. de auctoris. & de except. l. si rem legatam. alias si non est lucrativa, non excipitur, nisi vtatur accessione sui auctoris, vel nisi sit res reuersura ad dolosum: pura si mulier dolo inducetit aliquem ad promittendam dotem vito, & maritus perat, repellitur eo quod res ad dolosam mulierem reuertereteur: vt ff. de except. do. l. apud. §. Iulianus. & l. pure. §. pe. & ad idem. l. apud. §. si quis autem. in fin. Si autem vniuersalis, si quidem extraneus: nocet ei mala fides defuncti, nisi velit ex se incipere, secundum Azo. vt infra titu. j. l. j. nos diximus indistincte nocere: vt supra communia de vsucap. l. fin. de diuers. & tempo. præscripti. i. cum hæres. & supra de vsucap. pro hærede. l. nihil. In suo constat, cum sit eadem persona: vt ff. de libe. & posthu. l. in suis. ADDITIO. De hac materia vide pulchre per Dyn. in cap. possessor de regul. iur. lib. xj.

Vitia non sequuntur successores.

Ex libris.] CASVS. Coloni mei vel serui mei possidebant prædium meum, & nomine meo: si prædiū reliquerint negligentia, vel dolo prodiderint, vt alius ingrederetur possessionem, an mihi præiudicetur quo magis possessionem amittam, quæritur? Respon. quod non. & hoc in prima. Si vero procuratori dederit, vt acquirat mihi possessionem rei donatæ: ipse vero acquirere noluerit, & sic alius intrauit possessionē illius rei: quæritur, an amittam possessionem? Respō. q⁹ sic: mihi enim debeo imputare quod talē elegi procuratorē: & quod dicit regula iuris q⁹ per seruum non possit fieri domini cōditio deterior:

locum

locum habet in iam quæsitis, non quærendis, vel adipiscendis: in prædicto vero casu secundo salua erit mihi actio mandati cõtra procuratorem. Viuia.

a *Colonus*. in villa, siue nũmis colat, siue partiarius. inquilinus in ciuitate: vt ff. e. l. re pignoris. Sed quandoque dicitur colonus terræ adscriptitius: vt infra de agric. & cen. l. ij. lib. xj. & idem dicitur inquilinus, sed improprie: vt ff. de leg. j. l. si quis inquilinos. in princ.

b *Nactam possessionem*. domino, non sibi: vt ff. cõmuni diuidun. l. communi diuidundo. ij. §. neque.

c *Cuiuscunque rei*. mobilis vel immobilis. & sic videtur habere locum quod hic dicit, in creditore & commodatario, & depositario, tutore, & curatore. nam & supra dixit, vel quispiam alius, &c.

d *Desidia*. desidia dereliquit, dolo prodidit.

e *Detinere*. id est accipere.

f *Generetur*. immo videtur generari, quia amittit: vt ff. eod. l. ij. §. quod si seruus. & l. peregre. §. quibus. & §. si de eo. §. j. Solu. hæc corrigit illas, secundum M. Vel secundum Iæ. nullum præiudicium fit in dominio, sed in possessione sic: vt ibi. Vel tertio secundum Bul. non fit præiudicium, præsumptione iuris: quia condictionem habet ad possessionem dominus, quam iure veteri non habebat: nec aliam nisi ad proprietatem: vnde rem videtur habere hic: vt ff. e. l. nõ videtur. & de in integ. resti. l. nemo. & de regu. iur. l. qui actionem. Vel die secundum Ioan. quatuor esse casus: cum derelinquit, cum prodit, item cum tradit, & cum dicitur. Primis duobus loquitur hæc lex, quibus nec per hanc legem, nec iure veteri amittebatur possessio ciuilis: vt. ff. de dolo. l. cum quis. & est ratio: quia cum colonus vel similis animo non possidendi à domino discedit: dominus naturalem possessionem, quam per colonum possidebat, amittit, secũdum H. & Io. remanet ergo ciuilis possessio domino, quã nequit amittere, nisi repellatur, vel suspicetur se posse repelli: vt ff. eo. l. si id quod. §. fi. In alijs duobus, id est cum deijcitur colonus, vel tradit: dominus omnino possidere desijt, sed recuperabit per hãc legem. Accursius.

Condictionẽ habens ad rem, rem videtur habere.

Possessio ciuilis qualiter amittitur.

g *Competentibus*. scilicet mandati, si per procuratorem.

h *Præiudicium*. vt ci non sit quęsita. nec aliquod possessorium habeat dominus. Et sic no. malam electionẽ esse in culpa. ar. ff. locari. l. cum in plures. §. seruum. & de instit. l. sed & si quis. §. fi. & ff. de neg. gest. l. nam & seruus.

i *Hoc etenim*. hoc ad primum casum refertur.

k *Discrimen*. id est damnum in quæstitis, quando dereliquit vel prodidit: vt & infra si aliena res pig. da. fit. l. nexum. Accursius.

l *Lucrum*. quod est quando non apprehenderunt: vt argu. ff. ad Vell. l. bona. §. j. & de pac. l. si autem.

m *Regula*. vt supra de pactis. l. seruus.

n *Detinendam*. id est adipiscendam.

o *Omni actione*. puta mandati contra procuratorem: turelæ A contra tutorem: negotiorum gestorum contra curatorem: commodati contra commodatarium: & depositi contra depositarium.

DE PRAESCRIPTIONE LONGI TEMPORIS decem vel viginti annorum.

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

EX libris Sabinianis quęstionem in diuinas nostri numinis aures relatam tollentes, definimus vt siue seruus, siue procurator, vel colonus [a], vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem [b] cuiuscunque [c] rei dereliquerit, vel alij prodiderit, desidia [d] forte vel dolo, vt locus aperiatur alij eandem possessionem detinere [e]: nihil penitus domino præiudicii generetur [f] ne ex aliena malignitate alienum dãnum emergat, sed & ipse si liberæ cõditionis est, sed cõpetentibus [g] actionib [h] subiugetur: omni iactura ab eo restituenda domino rei, vel ei circa quem negligẽter vel dolose versatus est. ¶ Sin autẽ necdũ sub manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel serui possessio facta est, sed ipse eam accipere desidia vel dolo superseddit: tunc & ipse qui eã trãsmisit, ex mala sua electione præiudicium [h] circa eam possessionem patiatur, ex memoratarum personarum vel machinatione vel negligentia accedens. Hoc etenim [i] tantũ sancimus, vt dominus nullo modo aliquod discrimen [k] sustineat ab his quos transmiserit: non vt etiam lucrum [l] sibi per eos aliquod acquirat: cum & antiqua regula [m] iuris, quæ definiuit deteriorem cõditionem per seruum domino nullo modo fieri, tunc locum habeat, cũ dominus de damno periclitetur, non cum sibi lucrũ per seruum acquiri desiderat. ¶ Salua videlicet in hoc casu domino rei, vel ei qui ad eã detinendam [n] præfatas transmiserit personas, aduersus eas omni actione [o] (siqua ex legibus ei competit) seruata.

TITVLVS XXXIII. DE PRAESCRIPTIONE longi temporis † decem vel viginti annorum.

Ciuilis interruptio præscriptionis non operatur nisi contra eum contra quem interruptio facta est: & in hypotheca non contrahitur vitium litigiosi. & ideo non interrumpitur vsucapio: nec melioari impeditur de nouo. Bal. Vel sic: Iure ciuili mala fides auctoris non impedit præscriptionem longi temporis in persona emptoris à se præscriptionem inchoantis. Salyc.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Iuliano præfecto prætorio.

CVm post morã [p] & omissam quæstionem res ad nouã dominia [q] bona fi de transierint, & exinde noui viginti anni [r] interfuerint sine interpellatione [s]: non est inquietanda quæ nunc possidet persona [t]: quæ sicut accessione [v] prioris domini nõ vtitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei [x] mota controuersia sit. ¶ Quod si prior possessor inquietatus est: *Ex possessione cum titulo proueniet præscriptio: ideo de ea dicit. Vel sic: De vsucapione in genere (mouens rerum mobilium) supra dictum est. Sequitur de vsucapionibus rerum immobilium maxime & imperatorum. Sed quia in eis nolunt longissima, sed etiã longa præscriptio sibi vendicat locum: de ea videamus. Azo.* Clemens.

CVm post.] CASVS. Possidebas prædium quoddam: Titius dicebat illud ad se pertinere: & tecum est litem contestatus, sed non curauit prosequi: tempus præscribere spacio longi temporis, quæritur? Dicitur quod sic. Si vero vtatur accessione tua vendentis, præscribere non potest, cum aduersus te lis est contestata. Vtianus. *Vt Cellus supra. Nam scripsit. Alibi dicens, hodie non.*

p *Cum post mortem*. quod fit lite contestata: vt supra fini. reg. l. iij. omissa autem fuit tricennio, vel consensu partium: non autem fuit remissa res: tunc enim seculo esset: vt supra de pac. l. posteaquam. & sic non est res litigiosa. Vel die, etiam ea pendente, sed omiserat ad tempus. nec minus poterat vsucapere: quia vitium litigioli [illegible] non afficit rem: vt dixi. [illegible] mus supra titu. j. l. vitia. [illegible] Vel die actu fuisse hypothecaria. Et sic non fuit res litigiosa: vt in authentic. de litig. §. ad hæc autem. colla. viij. & sic multis modis ponitur casus.

q *Ad nouos dominos*. sed cum fiant domini traditione, qualiter vsucapiunt: vt ff. de vsuc. l. sequitur. §. Iana? Respõ. nouus dominus, id est nouus possessores. sic. ff. de verb. sig. l. interdũ. sic e contra. ff. de rei vin. l. ij in rem. Vel die nouus dominus quo ad optionẽ accipientium. Vel die etiam dominum præscribere actionẽ quam doque: vt supra quod metus cau. l. ij. & in eo qui emit pignus: vt infra si aduer. credi. l. j. Accursius.

r *Viginti anni*. scilicet inter absentes, & inter præsentes. x. vt infra. co. l. fi. Sed nõnne actio perpetuata. xl. an. durat: vt j. de præscript. xxx. vel xl. an. l. fin? Sed illud est contra eum in quẽ facta est contestatio: non contra alium.

s *Interpellatione*. vt infra l. proxi. & l. nec bona.

t *Personã*. si & titulum habet. vt ff. de vsuca. l. Celsus, aliàs contra: vt infra. e. l. nec perentem. Accursius.

v *Accessione*. quę accessio sit inter diuersos possessores cõiunctos: vt ff. de acqui. pos. l. Pomponius. §. cũ quis. vsque in finem legis.

x *Et*. scilicet priori possessori. non nocet ergo mala fides vendentis emptori iure ipso, si a se incipit: vt hic. Sed hodie contra: vt in authẽ. hic posita, malæ fidei &c. quæ est vt ipsũ. larg. §. multũ. Vndecim. rursus. coll. x. Sed & olim nõ poterat alienari: vt & infra de litig. si mota. gi. l. lite. ergo nec vsucapi. Sed respondetur, non valet semper argumentatio: vt ff. de fund. dota. l. si fundum. præterea hic illa argumentatio: vt ff. de iudi. l. ij. Item videas. xij. limitatione vsucap. & in. §. fi. & ff. de vsuca. l. Celsus. nisi causam habeat iusti erroris: vt ff. pro legato. l. pro legato. Vel pone casum: vt. ff. pro suo. l. si ancillam. §. pen.

non erat res litigiosa: vt dixi modo in positione casus.

a *Etsi*, id est quamuis.

b *Possessionem longi temporis*. sed longissimi, id est. xl. ann. sic & infra de præscrip. xxx. an. l. fi.

c *In republica*. scilicet, quæ fuit domina, vel quæ fuit inquietata? vel etiam emit ab inquietato. Sed si fuerat, sisci, vel publica, quomodo potuit vsucapi: vt instit. de vsucapionibus. §. res sisci? Respon. si est talis res, quæ sit in vsu publico, non potest vsucapi vllo tẽpore, vt theatrum, stadium, & similia: vt ff. de leg. j. l. apud Iulianum. §. fi. & ff. de vsucap. l. vsucapionem. Sed si non sunt in vsu publico, tunc possunt: vt seruus & agri: vt ar. ff. de contrahen. empt. l. sed Celsus. scilicet. al. ann. vt infra de præscrip. xxx. an. l. omnes. & sic prima non placet.

Mala fides.] CASVS. Lex. C. dicit quod si dedi rem alienã vel vẽdidi, quod ille qui accepit, præscribit authent. distinguit: quia si possideo rem alienam mala fide, & eam do alij: an verus dominus scit, an ignorat: si scit, currit præscriptio aduersus eum: si ignorat rem suam alienari, non potest præscribi nisi. xxx. an. Viuianus.

d *Ignorat*. sed nunquid sufficit eũ scire quandocunque ante implementum præscriptionem? forte non. sed si velit afficit rem: vt dixi. [illegible] Vel die actu fuisse hypothecaria. Et sic non fuit res litigiosa: vt in authentic. de litig. §. ad hæc autem. colla. viij. & sic multis modis ponitur casus.

Vsucapio completur. quandoque interrupta possessione.

Interruptio est duplex.

e *Etsi a postea*. per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit, tamen non potest vti longi temporis [b] præscriptione, quod etiam in republica [c] seruari oportet.

IN AVTHEN. VT spon. lar. §. rursus. colla. ix. constitu. ij.

Hodie mala fides auctoris in præscriptione longi temporis, nocet singulari successori, si dominus rei fuit ignorans. Salycetus.

MAlæ fidei † possessore alienante, cessat longi temporis præscriptio, si verus dominus ignoret [d] suum ius, & alienationem factam. spectatur ergo triginta annorum defensio. ¶ Si verò is qui putabat easdem res sibi competere, hoc cognoscens, intra decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes, litem non fuerit cõtestatus: possessor præscriptione munitus, firmiter eas habebit.

IN AVTHEN. VT spon. larg. §. de præscriptione. colla. ix. consti. ij.

Illa pars decennij in qua dominus est absens, duplicatur: vt præscriptio longi temporis euacuisse intelligatur. Salycetus.

QVod si quis † quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens [e]: adijciuntur ei super decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens.

Præscriptio sustinet effectum re possessa bona fide cum titulo per longum tempus non interrumpium. Baldus. Interrumpitur autem per litis contestationem. Salycetus.

II. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC.

A sonæ: & sic male poneretur hic, vbi de absentia domicilij tractatur.

LOngi] CASVS. Ad hoc vt aliquis præscribere possit aliquam rem decem vel viginti an. oportet quod bona fide inceperit possidere, & continue per totum tempus: & quod nõ sit interrupta præscriptio per litem contesta. vel sic: Si possedi rem tuam bona fide, & continue per spacium longi temporis: ero securus. Viuianus.

f *Litis*. vel etiam facti, vt vi expulsus non sit possessur. Et nota quod in casibus interrupta etiam possessione complecur vsucapio. Primus: vt. ff. de possessione. vsucap. l. rerum mixtura. §. fi. Secundus. ff. de vsucap. l. ceptam. Tertius eo. titu. l. iusto. §. eum. Item nota quod interruptio alia naturalis: alia ciuilis. naturalis omnibus prodest, vt à capite incipiat ad decem vel ad viginti ann. vt. ff. de vsucap. l. naturaliter. ciuilis tantum interrumpenti: vt. ff. de diuer. præscrip. l. intra in princ. & in xl ann. extenditur, vt infra de præscript. xl. ann. l. fi.

Vinea.] CASVS. Si mater tua dedit vitrico tuo vineas tuas in dotem: poteris eas repetere per præsidẽ prouinciæ, si longi temporis præscriptio te non submoueat. Viuianus.

g *Restitui*. agente te rei vindicatione.

Diuina. CASVS. Si velit quis præscribere rem aliquam, necesse habet prætendere titulum suę possessionis: nec sufficit dicere quòd successit illi qui eam possedit. Vel sic: Pater tuus decessit te herede instituto: inter res hereditarias inuenisti res alienas: an eas possis longo tempore præscribere, quæritur? Respon. quòd non. Viuianus.

h *Successionis*. putatiuæ, non veræ.

i *Non potest*. quia credis defunctum eum qui viuit: vel te successisse, cum alius successit: vt & supra pro herede. l. opinione. & l. fin. & ff. de vsuca. l. Celsus. nisi causam habeat iusti erroris: vt ff. pro legato. l. pro legato. Vel pone casum: vt. ff. pro suo. l. si ancillam. §. pen.

NEc perentem.] CASVS. Titius possidebat prædium meum: Seius mouebat illi litem de prædio illo, & fui aduocatus Titij in lite illa: an Titius possit præscribere spacio longi temporis? Dicitur quòd non: nec mihi præiudicaui quo minus prædium vindicare possim, quòd ei præstiti patrocinium. Viuianus.

k *Nec perentem*. scilicet aduocaui pro te in aliqua iusta causa: sententia lata pro te, comperi rem illam esse meam. dicitur quòd non nocet.

l *Dominium*. non solum possessionem, vel non solum agentem hypothecaria ex persona petentis. Et die quòd præstiti causam possessionis: quia præstiti patrocinium [a] alij cuius eam esse credidi. quod quidem mihi non nocet: vt. ff. de rei vin. l. in re ex interdicto. & supra de rei vin. l. re tua. Vel die quòd soluit indebitam tibi possessionem credens ego esse debitam: vt. ff. *transactio.*

a Concer.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de condic. inde. l. indebiti. § j. sed tu sciebas indebitum: aliàs A darem tibi titulum pro suo: vt. ff. pro suo. l. hominem.

Si *fraude.*] CASVS. Titius induxit me dolo vt venderem ei rem meam, quam aliàs non eram venditurus: an eam præscribere possit, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

VI. Pars ex epistola eorundem AA. & cc. ad Primosum præsidem Syriæ.

Si fraude & dolo [a] (licet inter maiores vigintiquinque annis) facta venditio est, hanc confirmare non potuit consequens tempus: cum longi temporis præscriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

Non nocet amissio instrumentorum, si de iure possessoris aliter potest probari. Baldus. B *Vel sic: Instrumentorum amissio vel subtractio non præiudicat præscriptione munito. Salycetus.*

VII. Iidem AA. & cc. Antheæ.

Longi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio nihil iuris auferet[b]: nec diuturnitate possessionis partam[c] securitatem, maleficium alterius [d] turbare potest. Dat. Prid. Kalendas Ian. AA. Conss.

Titulus iniustus propter errorem iuris vsucapienti conditionem non parit. Baldus. Vel sic: Adoptio invalida, vel error iuris non est sufficiens ad præscriptionem longi temporis. Salycetus.

VIII. Iidem AA. & cc. Celso.

Si is contra quem supplicas, C matris tuę quondam mancipia quasi filius [e] ex causa tantum adoptionis defendit: affectio destinatæ [f] ac illicitæ adoptionis, ad horum dominium ei quærendum, sola non sufficit. quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens temporis præscriptionem: si hoc tantum initio [g] præcedente, is contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

Exceptio præscriptionis non potest opponi in D *initio, sed probanda venit fundata intentione actoris. Baldus.*

IX. Iidem AA. & cc. Demosthenii.

Emptor [h] bona fide contra præsentem decennij præscriptione (in cuius [i] initio [k] contestationem [l] haberi sufficit) posteaquam suam implerit intentionem petitor, adhibita probatione [m] iustæ possessionis defensus, absolui recte postulat.

Vsucapio longi temporis, litis contestatione interrumpitur. Baldus.

X. Iidem AA. & cc. Rhegino.

Nec bona fide possessionem adeptis longi temporis præscriptio post moram litis contestatæ completa proficit: cum post motam controuersiam in præteritum [n] æstimetur [o].

Possessio continua longi temporis decem vel viginti annorum, intercurrente etiam titulo lucrativo & bona fide, sufficit ad vsucapionem incheandam, & etiam complendam: & etiam tempus auctoris est additum. Baldus.

XI. Imp. Iustinianvs A. Mennæ præfecto prætorio.

Super longi temporis præ- C scriptione, quæ ex decem vel viginti annis introducitur, [p] perspicuo iure sancimus, vt siue ex donatione, siue ex alia lucrativa causa bona fide quis per decem vel viginti annos rem detinuisse probetur [q], adiecto scilicet tempore etiam prioris possessoris: memorata longi temporis exceptio sine dubio ei competat [r], nec occasione lucrativæ [s] causæ repellatur. Dat. Kalen. Iun. Domino Iustinia. PP. A. Conss.

est curandum vbi res sit quæ præscribitur: quia ille cuius res A est, habet actionem pro ea prosequenda, quæ incorporalis est: nec loco continetur: & in eadem sunt obseruanda, nisi res incorporalis petatur: puta seruitus realis, vel prædialis, vel vsbana, vel personalis: vt vsusfructus. Viuianus.

Ista lex est Iustiniani, & est vna de quinquaginta nouis constitutionibus: & decidit tres quæstiones antiquorum: & est pulchra: & breuiter hoc intendit: Tunc dicitur perfici (aliàs perfecta) præscriptio longi temporis inter præsentes, quando præscribens, & is contra quem præscribitur, sunt eiusdem prouinciæ: nec requiritur præsentia rerum, aut scientia eius contra quem præscribitur. h. d. tota lex. Vel sic: Præsentes dicuntur, qui sunt de eadem prouincia: & debet inspici vbi eadem partes domicilium habent, non vbi res est sita, ad præscriptionem complendam. nec curatur an res sit corporalis, vel incorporalis: vt seruitus. nec requiritur scientia eius contra quem præscribitur. h. d. tota lex. Baldus. Vel sic: Præscriptio longi temporis inter præsentes completur decennio, inter absentes vicennio: & præsentes dicuntur quando vterque habet domicilium in eadem prouincia, licet non in eadem ciuitate: nec curatur vbi res sint sita: nec an sint corporales, vel incorporales: vt vsusfructus & cætera seruitutes. Salycetus.

XII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Cvm in longi temporis præscriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima propter res, vbi positæ sunt [a], secunda propter personas, siue vtriusque, siue alterutrius [b] præsentiam exigimus: & tertia, si in eadem prouincia [c], vel in eadem ciuitate debent esse personæ tam petentis, quàm possidentis, & res pro quibus certatur: omnes [eas] præsentis legis amplectimur definitione, vt nihil citra eam relinquatur. ¶ Sancimus [d] itaque debere in huiusmodi specie, vtriusque personæ, tam petentis, quàm possidentis spectari domicilium: vt tam is qui dominij vel hypothecæ quæstionem inducit, quàm is qui res possidet, domicilium habeat in vno loco, id est, in vna prouincia, e hoc etenim magis nobis D eligendum videtur, vt non in ciuitate concludatur domicilium, sed magis prouincia. & si vterque domicilium in eadem habeat prouincia, causam inter præsentes esse videri, & decennij magis præscriptione [f] agentem excludi [g]. ¶ De rebus [h] autem de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, siue in eadem prouincia sint, siue in vicina, vel trans mare positæ, vel longo spacio separatæ. ¶ Sin autem [i] non in eadem prouincia vterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc vt inter absentes [k] causam disceptari, & locum esse viginti annorum exceptioni. Nihil [l] enim prohibet, siue in eadem prouincia res constitutæ sint, siue in alia, super his controuersiam in iudicio prouinciali moueri, & multo magis in hac florentissima ciuitate. Quid enim prodest in ipsa prouincia esse possessionem, an in alia, cum ius vindicationis incorporale est [m], & vbicunque res positæ [n] sint, & dominium [o] earum & vinculum ad dominum vel creditorem [p] possit reuerti? Ideo enim nostri maiores subtilissimo animo, & diuino [q] quodam motu ad actiones & earum iura peruenerunt, vt incorporales constitutæ possint vbicunque ius suum & effectum corporalem extendere. ¶ Sit igitur secúdum hanc definitionem causa perfectissimè composita: & nemo posthac dubitet, neque inter præsentes, neque inter absentes, quid statuendum sit: vt bono initio possessionem *tenentis, & vtriusque partis domicilio requisito, sit expedita quæstio pro rebus vbicunque positis: nulla scientia vel ignorantia [r] expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio. Eodé obseruando & si res non soli sint [s], sed incorporales, quæ in iure consistunt, veluti vsusfructus, & cæteræ seruitutes.

Seruitutes quanto tempore amittuntur.

ex possessione.

TITVLVS XXXIIII.
IN QVIBVS CAVSIS cessat longi temporis præscriptio.

Colonus subtrahendo instrumenta conductionis, non per hoc mutat causam possidendi, & ideo non præscribit. Baldus. Vel sic: Colonus non præscribit, nec sibi mutare causam proficit: etiam si instrumenta emptionalia per se vel per alium

Continuatio.

Supra dixit in quibus casibus locum habet longi temporis præscriptio: nunc: in quibus effet. & primo propter causam & ipso iure, vt hoc titulo: deinde propter personam, & propter in integrum restitutionem: vt infra tit. proxi.

Si is] CASVS. Locasti colono prædium tuum: nouerca tua instrumenta per quæ poteras probare dominium prædij ad te pertinere, subtraxit: & colono tradidit: vult se tueri præscriptione decem an. an possit, quæritur? Dicitur quòd non.

a *Si fraude & dolo.* & pro, id est, & dicquòd dolus dedit causam contractui, sicut & fuit supra de rescinven. l. si dolo. & si creditum non tenete contractum, non præscribo, cum in iure erranti non præscribant: vt. ff. de vsucap. l. nunquam in vsucap. in princip. sine scíam non tenere, similiter non vsucapio: vt supra pro eo emp. l. si partem. & est ratio, quia deficit titulus: vt ff. de dolo. l. & eleganter, in prin. Quid autem si fuit dolus incidens? tenet cõtractus, per dictam. l. & eleganter, in prin. & vsucapit contra alium, cum non habuit malam fidem, in hoc quòd alienam crederet, sed actione ex eo contractu teneretur ad supplementum: vt. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. si venditor. & per eo tenetur: vt supra de constitu. pe. l. ij.

Longi temporis.] CASVS. Si emi aliquam rem, & longo tempore possedi: si amisi instrumentum quo continebatur quòd emi: an noceat mihi, quæritur? Dicitur quòd non. Et si aliquis mihi illud surripuit: non ideo minus potui me tueri per præscriptionẽ. Viuianus.

b *Auferet.* vt & supra de fide instrumẽ. l. j.

c *Partam.* quia aduersarius ei surripuerat instrumentum.

d *Alterius.* subtrahentis instrumenta. nam non debet alteri per alterum, &c. vt. ff. de reg. iur. l. non debet alteri.

Tit.] CASVS. Mater tua adoptauit quendam in filium, quod non potuit, nisi beneficio principis, in solarium liberorum amissorum in acie principis: & tunc non coram iudice, sed sacerdote: & ita non tenuit adoptio. decessit mater: filius adoptiuus possidet mancipia ex successione matris: an possit ea vsucapere, quæritur? Dicitur quòd non: nec tibi vindicanti obstabit longi temporis præscriptio. Viuianus.

e *Quasi filium.* scilicet adoptiuus mulieris, quod esse non potest: vt instituo. de adop. §. fœminæ. & supra de fideicommiss. eam quam.

f *Destinatæ.* quantum enim ad destinationem est adoptio: non quantum ad ius.

g *Initio.* erroneo: vt. ff. de vsucapio. l. nunquam in vsucapionibus. in prin.

Emptor.] CASVS. Seius emit quandam rem, quam Titius dicebat ad se pertinere: Titius conuenit Seium rei vindicatione: Seius opponit præscriptionem longi temporis: an hanc exceptionem opponere debeat, quæritur? Respon. quòd sic, & ante litem contest. & eam probabit post litem contest. cum de intentione sua docuerit Seius. Viuianus.

h *Emptor.* idemque possessor qui conueniebatur, & exceptionem præscriptionis opponebat.

i *In initio.* scilicet præscriptionis.

k *Initio.* id est, in principio, & est quod ex voluntate, non necessitate: nam cum sit peremptoria, opponi potest vsque ad sententiam: vt infra, sen. rescin. non posse. peremptorias.

] *Contestationem* id est protestationem, eam opponendo, postea probando.

m *Probatione.* vt infra de except. l. si quidem. & hoc fit ratificata non didicit: vt in authenti. de restit. §. quia vero. col. vij.

Nec bona fide.] CASVS. Titius possedit rem alienam per vnum annum: dominus fecit litem contesta. & in prosecutione litis lapsi sunt duo anni: an iam duo anni sibi proficiant ad vsuca. perficiendam, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

n *In præteritum.* vt si tantum tempus decurrit ante litem contestatam, quòd ad præscriptionem sufficit: bene fit. aliàs non completur: vt hic, & supra de rei vindica. l. moræ. Sed secus in vsucapione, nisi quo ad effectum: vt. ff. de rei vindic. l. si post accepti.

o *Æstimetur.* præscriptio.

Super longi.] CASVS. Titius possedit rem alienam. x. an. inter præsentes, xx. inter absentes. postea eam præscribere, nec est distinguendum, an ex lucrativa causa, puta ex donatione vel titulo legati: an ex non lucrativa, puta ex venditione: potest vti accessione temporis prioris possessoris, Viuianus.

p *Introducitur.* vt supra de vsucap. transfor. l. j.

q *Probetur.* quod est eo ipso quod non probatur contrarium. *Præscriptio.* infra de euic. l. pen. cum quilibet præsumatur ignorare rem el. *in bona fe.* scalienam: vt. ff. de proba. l. vertius. sic & infra qui mili. non *in quando* posl. l. super seruis. lib. xij. Accursius. ADDITIO. Et aduertas *probetur.* secundum doctores hic, quòd possessio continuata probatur ex præsumptionibus: nam si quis possedit iam sunt. x. anni, & possidet hodie: præsumitur medio tempore possedisse: quia possessio solo animo retinetur. de quo tamen videas latius per Bart. in l. Cellius. ff. de vsuca. prope finem, in verti. quando dicitur continuata possessio.

r *Competat.* vt & supra si quis ignorans rem. l. fin. & ff. pro emp. l. ij. §. pe. &. ff. de contrahen. emp. l. dolia. §. fi. Accursius.

s *Lucrativa.* vt. ff. de acquir. pos. l. locus.

Cvm in longi.] CASVS. Olim erat dubium qualiter deberet intelligi quod dicitur, quòd præscriptio currit inter præsentes decennio: inter absentes vicennio, erat enim quæstio an esset necesse quòd actor & reus essent in eadem prouincia, an non: & res esset in eodem loco vbi petitur, dicit ergo quòd præsentes debent intelligi, qui habent domicilium in eadem prouincia. de re quæ præscribitur, non distinguit sit in præsentia vel non. si vero non habeant domicilium in eadem prouincia, tunc intellige absentes: & dixi quòd non est curandum vbi res sit quæ præscribitur: quia ille cuius res est, habet actionem pro ea prosequenda, quæ incorporalis est: nec loco continetur: & in eadem sunt obseruanda, nisi res incorporalis petatur: puta seruitus realis, vel prædialis, vel vsbana, vel personalis: vt vsusfructus. Viuianus.

a *Vbi posita sunt.* vltramare, vel citra: & hanc soluit, non esse de hoc curandum.

b *Alterutrius.* & hic dicit quòd vtriusque.

c *In eadem prouincia.* & hanc soluit, quòd in eadem prouincia sufficiat esse personas, non autem de re est curandum vbi sit.

d *Sancimus.* soluit secundam.

e *Est, in vna prouincia.* hic soluit terriam. et mora vnum locum appellari vnam prouinciam: sed hodie non videtur habere locum: sed in eadem ciuitate esse debent, cum singulæ ciuitates habeant sua regimina: vt olim singulæ prouinciæ. ADDITIO. Dicas secundum Bart. hic quòd in prouincijs quæ adhuc seguntur hodie per Præsidem, habet locum hæc lex. vbi vero ciuitates habent sua regimina, habet locum quod dicit hæc lex. pro quo facit quod no. idem Bar. in l. iusiurandum. in fi. ff. de pub. in di.

f *Præscriptione.* legas finem illum vers. sin autem, &c.

g *Excludi.* hic adiungit. §. infra. §. sin autem, &c.

h *Rebus* soluit primam & finem tertiæ, quod est idem.

i *Sin autem.* redit ad primum. Accursius.

k *Inter absentes.* No. quòd domicilio dicitur quis habere vbi maiorem partem fortunarum suarum habet: vnde cum recedit, peregrinari videtur: vt infra de incol. ciues. lib. x. Sed quid si nullo loco habeat domicilium? Respon. quo ad omnia pro præsente habetur secundum Io. Bassianum. & tunc quid si in pluribus locis posset dici habere domicilium? Respon. & tunc omnes pro præsente haberentur. nam & in nullo loco, & in pluribus locis potest dici habere domicilium: vt. ff. ad municipalitatem. l. Celius. §. pe. Item no. qualiter quis dicitur præseus vel absens in eadem prouincia. aliàs est absens, qui extra iudicium est: vt ff. de iudic. l. iij. §. absesse. & ff. de fideicom. lib. l. non tãtum. & absesse. & in authenti. de restit. §. pen. coll. vij. aliàs qui exaudiri non potest: vt. ff. de verb. obli. l. j. in prin. quarto, qui est extra vrbem. & in authenti. de restit. fig. l. absentem. & de procur. l. presens. no. quòd quidam leguat hic authenti. quam legimus supra eo. l. j. quod si quis quibusdam.

l *Nihil.* redit ad primam.

m *Incorporale est.* vt & instit. de re. corpo. & incorpo. §. j.

n *Posita.* nam iura personalia siue corporalia non sequuntur fundum: vt &. ff. ad Trebel. l j §. si heres.

o *Et dominium.* id est, possessio ratione dominij. nam dominium habet.

p *Vel creditorem.* præscribitur ergo. x. vel. xx. annis contra creditorem ab extraneo qui habet titulum: vt hic, & infra si aduer. cre. l. diuturnum.

q *Diuino.* Nota diuinitus leges factas: vt. *Leges diuinitus leges factæ* ff. de legib. & sena. l. *sunt.* lex est, &c. & in authenti. de fide instru. §. præterea. circa princ. tit. col. vj. sed & decretum dicit, quòd leges per ora principum sunt diuinitus promulgatæ: vt supra de vete. iur. enucle. l. j. §. sed neque.

r *Vel ignorantia.* non curatur de ea quæ est in domino contra quem præscribitur: vt hic, & infra de præscrip. xxx. an. l. sicut. in fi. sed in præscribẽte sic exigitur ignorantia: vt sic bonam fidem habeat: vt supra proxi. dixi. & supra eo. l. emptor.

s *Non soli sint.* id est, non corporales, sed incorporales, &c. ve vsus, & vsusfructus, & seruitutes rusticæ. vt subijcit: quæ omnes amittuntur. x. vel. xx. annis: vt hic, & supra de serui. l. sicut. &. ff. de vsuca. l. sequitur. §. fi. non autem acquiruntur vt aliæ res: vt. ff. de serui. l. seruitutes. ij. in prin. nisi habeant perpetuam causam, vel quasi: vt supra de serui. l. ij. aliàs tanto tempore cuius nõ extat memoria: vt. ff. de aqua. cot. & æsti. l. hoc iure. §. ductus aquæ. & de aqua plu. arcen. l. j. §. j. Item not. quòd tota hac lege tractatur de absentia domicilij, per quam restitutio in integrum non datur: sed infra titu. ij. quibus non objicitur longi temporis præscriptio, tractatur de absentia personæ. & infra de an. excep. l. vt perfectius. & supra de resti. mi. per totum.

Seruitutes quanto tempore amittuntur.

ex possessione.

Continuatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Hoc solo.* quia causam possessionis mutauit, immo ob hoc repellitur ab vsu: vt. ff. de vsucap. l. non solum. §. quod vulgo. & quia colonus non possidet: vt supra communia de vsucap. l. j.

In seruorum.] CASVS. An seruus alienus si decem annis bona fide possideatur, præscribi possit, quæritur? Dicitur quòd non: quia in seruo, cum sit res mobilis, non habet locum præscriptio, sed vsucapio.

b *In seruorum.* cum, causaliter & temporaliter legi potest.

c *Locum habeat.* nisi sit res vitiosa: vt supra de fer. fugi. l. j.

d *Peruenitur.* nisi rei immobilis pars censeatur: vt. ff. de diuer. & temp. præscrip. l. longæ. sed fallit hæc lex in rebus obligatis, quæ decem vel viginti annis præscribuntur contra creditores: vt infra ti. ij. d. j. sed ibi dicitur magis præscribi contra actionem.

VNus.] CASVS. Habebam tecum rem communem: eam decem annis solus possedisti: an præscriptione longi temporis te tueri possis, quominus prouocem ad communi diuidundo iudicium, quæritur? Respon. quòd non. non enim huic actioni præscribitur longo tempore.

e *Vnus indiuiduum.* id est, rem quæ remanserat indiuidua.

f *Temporis* scilicet lõgi, scilicet decem annorum inter præsentes, viginti inter absentes: vt supra tit. j. l. j. super.

g *Cum neque.* facit bona ratio: quia actiones istæ mixtæ sunt in rem, & in personam: vt infra. de act. §. quædam. vnde. xxx. annis durant, sicut & aliæ mixtæ: vt supra de peti. here. l. hereditatis. & infra. l. proxi. sed & aliam potuit reddere rationem: quia sciens alienum, & sine titulo possidet: vt supra famil. ercis. l. seruum. & supra tit. j. l. diutina. Sed quid si ille qui mecum rem communem habet, in solidum eam vendit: an emptor vsucapiet? Videtur quòd non: quia & contra eum competunt mihi istæ actiones mixtæ: vt. ff. de act. emp. l. Iulianus §. idem Celsus. & ff. communi diui. l. communi diuidundo. ij. §. fi. E contra quòd sic: vt supra de commun. re. ali. l. j. quod puto verum, si totum credidit esse vendentis, & sic agatur communi diuidundo, post completam præscriptionem excipietur de dominio, & sic in communi diuidundo non vincet, nisi se dominum probet, cum negetur: quod cum probare non poterit, absoluetur possessor à iudicio communi diuidundo: vt. ff. famil. ercisc. l. j. in fi.

Actiones mixtæ quãdo tempore durent.

HEreditatem.] CASVS. Si rem meam. x. an. bona fide possedisti, certum est, quo minus agam rei vindi. ad rẽ, obstabit mihi longi temporis præscriptio. & si hereditatem ad me pertinentem, pro herede, vel pro possessore quis. x. an. possedit, an tutus sit longi temporis præscriptione quo minus agam petitio hereditatis aduersus eum, quæritur? Respon. quòd non.

h *Non potest.* vt 3. de iur. delib. l. licet. & est ratio, tum quia titulus deficit, tũ quia mixta: vt supra de peti. heredi. l. hereditatis.

i *Alio titulo.* qui multi sunt, & enumerantur. ff. post titulum de vsucap. vsque ad titu. de re iudi.

k *Non potest.* per petitionem hereditatis, nisi quando venditor non comparet, vel modico distracta est, vel à sciente emptore, vel empta est à fisco. vt. ff. de peti. here. l. nec vllam. aliàs. l. etiã. §. quod si quis hereditarẽ. &. §. si quis scies. &. §. item si quis à fisco. Item & quando titulus habetur pro non titulo: vt in eodem titulo. l. nec vllam. §. omnibus, quibus calibus cum excedat hæc actio suos terminos, excedit à non suis terminis, vt longo tempore tollatur: vt supra de edic. diui Hadria. tol. l. fi. §. fi. In casu tamẽ puto præscribi decennio, quando scilicet iusto errore se credidit heredem, cum non sit, & sic possidet & vsucapit: vt ar. ff. pro legato. l. pro legato. Sed quare hæc actio non datur contra titulo possidentem? Respon. quia qui titulo possidet, non resistit mihi petenti hereditatem. nam potest esse verum eũ emisse, & dominum rei esse, & tamen me heredem. at si possideat pro herede, vel pro possessore, resistit, cum se asseres heredem, per consequens me neget. nam duo heredes in solidum esse non possunt, sicut nec aliàs duo domini: vt. ff. de cast. pecu. l. hereditatem. §. pater.

Petitio hereditatis.

Petitionis hereditatis non præscribitur longo tempore. saluo nisi possessor cum titulo & bona fide dominium vsucapiat. Baldus. Vel sic: Hereditatis petitio non tollitur tempore longo, sed possidentes titulo, longo tempore præscribunt. Salycetus. Vel sic: Petitio hereditatis quæ est actio mixta, & datur contra illum qui possidet sine titulo, non tollitur præscriptione longi temporis: sed rei vindicatio quæ est actio mere realis, & datur contra possidentem titulo, bene potest tolli præscriptione longi temporis. h. d. secundum Paulum de Castro.

IIII. Iidem AA. & CC. Libroæ.*

HEreditatem quidem petentibus, longi temporis præscriptio nocere non potest: verum his qui nec pro herede, nec pro possessore, sed pro empto, vel donato, seu alio titulo i res quæ ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident, cum ab his successio vindicari non possit, k nihil hæc iuris definitio nocet. l III. Id. Septembr.

Qui non possidet ex animo vt quæratur ei dominium, non vsucapit longo tempore, Baldus. Vel sic: Sine titulo non procedit longi temporis præscriptio: & pro expensis iustis datur retentio. Salycetus. Vel sic: Res mobilis sine titulo etiam longo tempore non præscribitur. Paulus de Castro.

V. Iidem AA. & CC. Hosimo.

SI puerum m non pro derelicto n habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseueras) liberum existimans o curasti: longi temporis præscriptione quo minus dominus eius offerens erogata rectè vindicet defendi non potes.

TITVLVS XXXV.
QVIBVS NON OBIICITVR longi temporis præscriptio.

Si præscriptio consummatur in absentia personali iusta: impetrari potest in integrum restitutio ex clausula generali. hoc dicit cum. l. seq. Bald. vel sic: Militi in expeditione existenti, in effectu non currit præscriptio, quia datur restitutio. Salycetus. Vel sic: Contra absentem causa reipublicæ, & sic necessaria, & probabili, currit præscriptio longi temporis titulo, & bona fide, sed non cum effectu: quia non obstat exceptio, & potest peti restitutio. h. d. l. 1. & 2. & etiam. l. 6. qua incipit, ab hostibus. Si vero sit absentia voluntaria, bene præscribitur cum effectu. Paulus de Castro.

I. Imp. ALEXANDER A. Venuleio.*

EMptus expeditionis aduersus petitiones si quę competisse iuste probari possunt, præscriptionem non parit. a VI. Non. Iul. Iuliano & Crispo Conss.

Frustra precibus impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur. & hoc non repetitur alibi de iure communi. Item habenti de iure communi, non dicitur fieri gratia. Baldus. Vel sic: Quando absentia est necessaria, non obstat præscripto: & precibus non est impetrandum, quod à iure communi est concessum. Salycetus.

II. Iidem DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Aurelio [Archiatro.]

CVm per absentiam tuam eos de quibus quereris, in res iuris tui irruisse b adseueres, teque ob mędendi curam à comitatu nostro discedere non posse palam sit: præfectus prætorio noster accersitis his quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non necessario autem petis ex longi temporis c diuturnitate d præscriptionem tibi non opponi, quando iustæ absentiæ ratio, & necessitatis publicæ oqsequium, ab huiusmodi præiudicio te defendat. e PP. XV. Kalen. Mar. Nic. Max. V. & Aquil. Conss.

Minori viginti quinque annis non præscribitur. h. d. Sed demum post minorem ætatem incipit. h. d. secundum veram lectionem. Vel sic: Præscriptio longi temporis non currit minori. h. d. secundum Salycetum.

III. Iidem AA. & CC. Numidio rectori Italiæ.

NOn est incognitum, id temporis quod in minore f ætate transmissum est, longi temporis præscriptioni non imputari. g ea enim tunc currere incipit, quãdo ad maiorem ætatem dominus rei peruenerit. PP. IIII. Id. Septemb. Ipsis. IIII. & IIII. AA. Conss.

Contra absentem reipublicæ causa, vel casu fortuito, præscribitur longo tempore, si possessio apud præsentem semper & diu inconcussa fuit absque controuersia. Baldus. Vel sic: Absenti reipublicæ causa, vel fortuito, non obstat præscripto. hoc dicit secundum Salycetum.

IIII. Iidem AA. & CC. Crispino.†

SI possessio inconcussa h sine controuersia perseuerauit: firmitatem suam teneat obiecta præscriptio, quam contra absentes vel reipublicæ causa, vel maxime fortuito casu, i nequaquam valere decernimus. PP. VI. Kal. Mar. Anibaliano & Asclepiodoto Conss.

Actioni personali non præscribitur longo tempore. Bal. Vel sic: Personales actiones regulariter non tolluntur longi temporis præscriptione. h. d. secundum Salycetum.

V. Iidem AA. & CC. Ianuario.

NEque mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati vel fideicommissi, vel turelæ, seu alij cuilibet personali actioni, k longi temporis præscriptionem obijci posse, certi iuris est. S. Kalendis Feb. AA. Conss.

Aduersus præscriptionem contra captum ab hostibus, reuersus potest restitui: & restitutus intentat directam quam primo habebat: quandoque intentat vtilem, quæ appellatur rescissoria. h. d. coniuncta glo. Baldus. Vel sic: Reuersus de expiratæ rem non præscriptam vindicat actione directa: præscriptam vero vtili rescissoria restitutione prahabita. Salycetus.

VI. Iidem AA. & CC. Dultio.†

AB hostibus captus, ac postliminio reuersus, actione in rem directa, vel qualibet alia l dominium vindicando l temporis aduersarij possessionẽ frustra times: cum aduersus eos qui restitutionis auxilio quacunque ratione iuuantur, huiusmodi factum m non opituletur. n

Præscriptio longi temporis contra præsentem finitur annis decem: contra absentem, annis viginti: de qua debet deduci omne tempus quod debet restitui beneficio restitutionis. h. d. secundum Baldum. Vel sic: Præscriptio longi temporis non currit minori. h. d. secundum Salycetum.

VII. Iidem AA. & CC. Cassandro.

PRescriptione bona fide possidentes aduersus præsentes annorum decem, absentes autem viginti muniuntur. quòd o xx. inter absentes, tutus eris. sed si aliquibus illorum. x. annorum aberam causa reipublicæ, illi subducentur nec computabuntur.

Actiones quædam personales tolluntur breui tempore.

† *Crispinus.* vet.

† *al. Dolce.*

a *Non parit.* cum effecto, quia restituitur: vt supra de resti. mili. l. quod tempore. &. l. j.

b *Vm per absentiam.*] CASVS. Si prædium alicuius medici existentis in comitatu principis, dum erat absens, præscripsit: an non obstante longi temp. præscri. illud recuperare possit, quæritur? Respon. quod sic: nec est necesse vt ex speciali beneficio prin cipis petatur ne sibi opponatur longi temporis præscrip. cum intra absentia eum excesserit.

c *Irruisse.* emendo à non dominis.

d *Temporis.* scilicet ex speciali beneficio, vel rescripto: nam superfluum est, &c. vt infra de thesauris. l. b. r.

e *Diuturnitate.* Nec superfluum est præcipue implorare, quod de iure compet.

f *Defendat.* petita à restitutione in integrum: vt. ff. ex qui. eau. ma. l. inter eos. §. fin. seqs. in voluntate absentia: vt infra de præscript. xxx. an. l. fœtus. ibi, non sequi.

g *Non est.*] CASVS. An rem minoris ętatis præscripsit præscribere possit quis, quæritur? Respon. quod non: quia in minore ętatem non admittitur, sed in maiore.

h *Inconcussa.* ad hoc supra de temp. in integrum restit. l. vlti.

i *Non imputari.* scilicet cum effectu: quia restituitur. sed hodie ipso iure restauratur ipse: vt supra in fi. non est ne. l. fin. secundum quosdam. sed secundum Io. dic ipso hoc etiam veteri iure non currere præscriptionem pupillo x. vel xx. annorum: vt. ff. de aqui. re. do. l. bonæ fidei. nec adulto, nam per orationem diui Severi prohibetur rem eius alienatio: vt. ff. de re. eo. qui sub tu. l. j. & supra de præscrip. l. ergo & præscript. vt. ff. de verb. sig. l. alienationis. in fi. Vsucapione ergo tantum rerum mobilium, adultorum, vt ipse iure non cutrat: adde Iustinianus ad præscriptionem in l. præcipimus, sanctimus, supra. in quibus causis. ff. & sic secundum eos. lo.

Minori viginti quinque annis non præscribitur. h. d. Sed demum post minorem ætatem incipit. h. d. secundum veram lectionem. Vel sic: Præscriptio longi temporis non currit minori. h. d. secundum Salycetum.

Non potest. per petitionem hereditatis, nisi quando venditor non comparet, vel modico distracta est, vel à sciente emptore, vel empta est à fisco. vt. ff. de peti. here. l. nec vllam. aliàs. l. etiã. §. quod si quis hereditarẽ. &. §. si quis scies. &. §. item si quis à fisco. Item & quando titulus habetur pro non titulo: vt in eodem titulo. l. nec vllam. §. omnibus, quibus calibus cum excedat hæc actio suos terminos, excedit à non suis terminis, vt longo tempore tollatur: vt supra de edic. diui Hadria. tol. l. fi. §. fi. In casu tamẽ puto præscribi decennio, quando scilicet iusto errore se credidit heredem, cum non sit, & sic possidet & vsucapit: vt ar. ff. pro legato. l. pro legato. Sed quare hæc actio non datur contra titulo possidentem? Respon. quia qui titulo possidet, non resistit mihi petenti hereditatem. nam potest esse verum eũ emisse, & dominum rei esse, & tamen me heredem. at si possideat pro herede, vel pro possessore, resistit, cum se asseres heredem, per consequens me neget. nam duo heredes in solidum esse non possunt, sicut nec aliàs duo domini: vt. ff. de cast. pecu. l. hereditatem. §. pater.

Petitio hereditatis.

Petitionis hereditatis non præscribitur longo tempore. saluo nisi possessor cum titulo & bona fide dominium vsucapiat. Baldus. Vel sic: Hereditatis petitio non tollitur tempore longo, sed possidentes titulo, longo tempore præscribunt. Salycetus. Vel sic: Petitio hereditatis quæ est actio mixta, & datur contra illum qui possidet sine titulo, non tollitur præscriptione longi temporis: sed rei vindicatio quæ est actio mere realis, & datur contra possidentem titulo, bene potest tolli præscriptione longi temporis. h. d. secundum Paulum de Castro.

Nec. quo minus longo tempore præscribatur.

Puerum.] CASVS. Si seruum meum ab hostibus captum, quem credebas liberum, redemisti, & suis sumptibus curasti, & longi temporis præscrip. habuisti, an mihi vindicanti obstabit longi temporis præscriptio, quæritur? Respon. quòd non: sed refuso tibi quod in eum erogasti, eum recuperare poteo, cum eum pro derelicto non habui.

m *Si puerum.* id est seruum. Accursius.

n *Pro derelicto.* aliàs autem esset occupantis: vt. ff. de stipu. ser. l. quod seruus. vel esset liber hodie: vt supra de Lati. lib. vlt. §. fed scimus. & in auth. de nuptijs. §. & hoc multo. colla. iiij. Accursius.

o *Existimans.* idem puto si credideris seruum, vt ar. ff. de capti. l. in bello. §. si quis seruum, & pro impensis habeo negotiorum gestorum actionem ad sumptus, vt. ff. de nego. gest. l. sed & an vltro. §. j.

QVIBVS NON OBIICITVR LONGI temporis præscriptio.

Propter causam cessat præscriptio in superiori titulo, nunc dicit quando propter personam cessat.

Empus.] CASVS. Si in expeditione degentis possessionem præscripsisti, an ei reuerso, non obstante præscriptione, detur petitio, quæritur: Respon. quòd sic.

Non parit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Retinnit est.* vt & supra de resti. mili. l. quod tempore. & ff. ex qui b. cau. ma. l. sed & si. § quoties.

Ancimus.] CASVS. Si res militis, dum est in expeditione, vsucapiatur, vel præscribatur: illa tempora quibus erat in expeditione, subducentur de medio: quod beneficium existēti in domo, non in expeditione, sibi denegabitur: sed cum est in expeditione, sibi dabitur beneficiū: quod aliàs si alijs locis sťet, non concedetur.

b *Opitulari.* vt infra de adulte. l. si quondā.

c *Adiuuantibus.* vt supra de resti. mili. l. fi.

SI ADVERSVS creditorem, &c.

Cōtinuatio. *Supra dixit de præscriptionibus quæ cōpetunt contra vindicationes quæ iure dominij dantur dominis: nunc de his quæ contra hypothecariam dantur.*

Diuturnum.] CASVS. Mutuasti mihi. x. obligauí tibi pignora. ea distraxi: vel quis extraneus ea possedit. x. annis: an agentem de hypothe. pro pignore contra possessorem, possit titulo præscrip. longi. tēp. te repellere, quæritur? Respon. quòd sic. Si vero ego, aut heres meus ea possideret: non obstaret tibi longi temporis præscript. nihilo minus primo casu aduersus me pro debito durabit personalis actio.

d *Diuturnum.* id est, decem annorum inter præsentes. xx. inter absentes: vt infra. l. proxi. sic accipitur insti. de vsuca. §. diuturna.

e *Inefficacem.* quo ad effectum: vt. ff. de diuer. præscrip. l. creditor. sed prima facie est efficax: vt instit. de except. §. j.

* *Valeria.* f *Successorum.* vniuersali titulo, vt hic: non singulari: vt supra titu. ij. l. super. & infra. l. proxi. & supra de act. & oblig. l. est in arbitrio.

g *Incumbant.* & præterquam si secundus creditor possideat: vt infra de præscript. xxx. ann l. cum notissimi. §. j. Sed videtur non præsetibi hypothecaria. x. annis, etiam ab emptore: vt ff de dam. infect. l. cum postulassem. in fi. quę est contra. Sol. ibi creditor fuerat absens ex iusta causa: hic præsens. Vel forte sine iusta causa absens. Vel ibi intertumpit creditor præscriptionem. Vel ibi prius cœperat possidere possessor, qui postea emit, quàm res obligarentur. Vel ibi quærit, sed non soluit. Item quare non tolliturhypothecaria per vsucapionem triennij: vt infra de pig l. vsucapio. cum tollatur præscriptione, vt hic? Respon. Vsucapio est inducta vt dominium quæratur, bene autem quis potest habere dominium: & alius habebit hypothecariam: vt. ff. de pig. l. j. §. cum prædium pignori. &. ff. de vsufru. l. locum. §. proprietarius. &. ff. de vsuca. l. iusto. §. non mutat. At præscriptio parit exceptionem tantum. & contra omnem hominem: non autem quærit dominium. Item loquitur hæc lex de re immobili, cum de. x. annis dicat. Quid ergo si rem immobilem inter præsentes. x. annis possedit bona fide, & iusto titulo: nunquid tuebitur si ex alicuius persona de petitorum parte restitutionis prætēdatur auxilium: deducto eo, quo si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum tempus computari, rationis est. a

Militibus in expeditione degentibus aduersus præscriptionem contra eos inchoatam succurrum, nō militibus delicatis in domo sua manentibus. Bald. Vel sic: Tempus absentiæ voluntariæ, vel præsentiæ militibus non suffragatur. h. d. secundum Salycetum.

1. Imp. GORDIANVS A. Venetiæ.*

Inuturnum d silentium longi tēporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus perſequentibus inefficacem e actionē constituit: prēterquam si debitores, vel qui in eorum iura successerunt, f obligatæ rei vsucapiuntur: cum fiscus vbique præsens sit. Vel dic. xx. inter absentes: vt insti. de vsuc. §. res. &. ff de vsuc. l. quamuis.

Actioni hypothecariæ quanto tempore præscribitur ab emptore.

Ancimus his solis militibus qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibns declinandis opitulari, b illis temporibus per quæ citra expeditionum necessitatem in alijs locis vel in suis ædibus degunt, minime eos ad vindicādum hoc priuilegium adiuuantibus. c Dat. Kal. April. Const. Decio Conss.

TITVLVS XXXVI.

SI ADVERSVS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATVR.

Tertius possessor contra hypothecariam aduersus creditorem præscribit longo tempore: actio vero personalis contra debitorem salua permanet. Bal. dus. Vel sic: Contra hypothecam præscribitur longo tempore à quolibet possidente, excepto a creditore cum eius herede. h. d. cum l. seq. secundum Bart. Vel sic: Extraneus pignorum possessor titulo et bona fide præscribit hypothecariæ actioni spacio temporis longi, personali contra debitorem salua manente. debitor vero nec eius heres præscribit tempore longo. h. d. secundum Salycetum.

1. Imp. GORDIANVS A. Venetiæ.*

Inuturnum d silentium longi tēporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus perſequentibus inefficacem e actionē constituit: prēterquam si debitores, vel qui in eorum iura successerunt, f obligatæ rei vsucapiuntur: cum fiscus vbique præsens sit. Vel dic. xx. inter absentes: vt insti. de vsuc. §. res. &. ff de vsuc. l. quamuis.

k *Vacantibus.* à tempore denunciationis: vt. ff. de diuer. & temp. præscrip. l. intra quatuor. in prin.

Incboandam. sed certe nec ante inchoatam perficere videtur: vt. ff. de diuer. præscrip. l. intra. in prin. Sed dic, ibi aliis inchoauerat, quod alij non prodest: quia est ciuilis interruptio, quæ alijs non prodest.

m *Largitate.* facta ex bonis vacantibus, non perente aliquo: vt infra de peti. bo. l. j. in fi. lib. x.

n *Lacessendos.* nec statim quidem si legem vltimam infra eodem inspicies, secundum Iu. sed secundum hanc post quadriennium.

o *Nec his.* potest hoc referri ad dictum proximum. & quod dicit, quoquo modo, puta cum dedit imperator alicui per aliquod priuilegium.

Titulo.

SI debitori.] CASVS. Obligata tibi pignora dedi Titio, & longo tempore possedit an possis agere aduersus Titium hypothecaria pro pignoribus, quæritur? Respond. quòd non: nec poteris conuenire Titium pro debito, sed me tantum.

h *Probatum sit.* vt & ff. de diuer. præscript. l. an vitium. in fi. & l. creditor. &. § d. proxi.

DE QVADRIENNII præscriptione.

Cōtinuatio. *Dixit de præscriptione quæ tuetur emptorem: nunc de ea quæ tuetur dominum, scilicet fiscum qui rem alienam vendit vt suam: & de ea quæ datur aduersus eum.*

NOtum est.] CASVS. Decessit Titius sine herede: vnde bona sua erant vacantia, & fisco denunciata: ea possedit per quadriennium: an fiscus à me ea auocare possit, quæritur? Respon. quòd non, obstante præscriptione quadriennij. & hoc in prima. Idem est si princeps aliquam rem de vacantibus mihi dederit, & prædicto tempore possedi: quia non auocabitur à fisco, nec ab alio. & hoc in secunda.

i *Continuum.* computandum à tempore denunciationis fisco factæ, & quo vere cœperant esse bona vacantia. si autem ante denūciationem vere computari tempus, runc xx. anni sunt necessarij: vt. ff. de iur. fisc. l. j. §. diuus. & de diuer. & temp. præscri. l. intra quatuor. §. j. & ff. si omis. cau. tel. quia autem. §. quod ergo rēpus. & hoc vbi non habet titulū. aliquin mobilia triēnio, immobilia decennio

Cōtinuatio.

Fiscus vbique vsucapitur.

a *Titulo.* cum donauit vel vendidit. & sic titulus ad præscriptionem quadriennij non desit: & sic repetit, vt addat: licet triennij sic: vt dixi. Vel dic tertium esse casum legis. q. d. nec ab alio inquietabitur: vt supra proxi. nec à fisco. vt hic & adde hic differentiam quam dixi supra si aduer. fisc. l. fin.

OMnes.] CASVS. Olim si fiscus rem aliquam vendidit, emptor patiebatur multoties controuersiam, vnde Imperator Leo dederat priuilegium quibusdam nobilibus, vt secuti essent Imperator Zeno extendit priuilegium per istam. l. ad omnes emptores: vt quicunque à fisco rem emerit, statim sit securus. Idem est si Imperator aliquas res donauerit: ita tamen quòd dominus rei aduersus fiscum intta quadriennium habeat regressum: postea nō. & hoc in prima. Si vero emam rem aliquam à procuratore fisci, & ipse in instrumento confessus est sibi solutum, non poterit postea opponere exceptionem non solutæ pecuniæ. & hoc in secunda.

b *Omnes.* scilicet volumus. & accipe verbum, perpotiri, quod est infra ea. l.

c *Quæcunqueres.* scilicet fiscales, sed sequēs est etiam ad priuatas personas extēdit. Accipitur.

d *Comparauerit.* id est, à fisco acquisierit. quoliber titulo: vt infra. l. proxi. in prin. sic. ff. de statuliberi. §. fi.

e *Conferti sunt.* in hanc forte modum, si quid ex his rebus ad fiscum peruenerit à successione Titij cessarij: vt. ff. de iur. fisc. l. j. §. diuus. & de diuer. & temp. præscri. l. intra quatuor. §. j. & ff. si omis. cau. tel. quia autem. §. quod ergo rēpus. & hoc vbi non habet titulū. aliquin mobilia triēnio, immobilia decennio

f *Cauillus.* q. d. ita volumus esse tutos priuilegio generali, ac si singulis donatarijs vel emptoribus singulas specialia priuilegia super singulis rebus & patrimonijs indultis esset: vt infra. de præscrip. xxx. anni. l. omnes. in prin.

g *Cuiles.* ex lege duodecim tabularum.

h *Prætorius.* edicto vel interdicto prætoris inductas.

i *Constitutionibus.* principum, vt condictionibus ex hac lege.

k *Alias.* vt in factum vel officium iudicis.

l *Moueri.* vt infra. l. proxi. & insti. de vsu. §. fi. & supra de communi. rerum alie. l. ij. immo videtur quòd sic: vt. ff. de peti. here. l. nec vllam. aliàs. l. etiam. §. item si quis. quæ est contra. Solu. hæc in rebus singularibus, illa in vniuersitate. vel hic corrigit, vel hic ignorans alienam accepit. Item aliàs contra: vt supra de rei vin. l. j. Solu. vt ibi. Item alia contra supra de lib. cau. l. non ideo. Sol. illa corrigitur per hanc: vel speciale ibi in libertate. Accursius.

m *Exercere.* vt vtilem rei vindicationem vel hypothecariam quam intenderent directam contra possidentem? nisi priuilegio essent fretus: vt infra. l. proxi. secundum Ir. Alij dant condictionem ex hac lege. Alij dant negotiorum gestorum: quia ratam habent vēditionem: vt supra de rei vindi. l. mater. sed prima verior.

n *Scrinium.* id est, statio. Vel dic. i. qui scrinio præsunt. Vel dic, id est, notarij.

o *Interuenientibus.* apud procuratorem fisci.

p *Securitatem.* id est, apocham.

q *In arbitrio.* vt supra de actio. & oblig. l. sicut. & est hoc speciale, sicut & alia. Sed regulariter contra: vt supra de non nu. pec. l. in contractibus. §. j. &. ij.

BEne.] CASVS. Si aliquis emebat à fisco, statim securus erat: vt in. l. superiori: non ita erat quando aliquis emebat ab Imperatore aliquod prædium de proprio patrimonio suo: sed idem de cætero debet obseruari de eo qui emit à principe, quia statim securus erit: & si procurator imperatoris vel Augustæ venderet, non habet necesse promittere de euic. sed sufficit si facit instrumentum, & imperator ponat ibi signum suum. Item si ante l. istam imperator dederit aliquam rem alicui loco religioso, de cætero erit securus.

r *Professum est.* vt. §. l. proxi.

s *Contrarium.* nam credita fuerat fisci, nunc

a Circa hæc l. tu videbis Fr. in c. quæ in ecclesiarū. ij. co. de constit. & Hippoly. in. l. 1. §. cum quidam. in. 1. co. ff. de quæst.

† Inclusa desiunt in vet. Cōtin.

EEE iiij apparet

men, vt post elapsum quadriennium, nec sacratissimum fiscū licere sibimet quibuslibet actionibus pulsare cognoscant.

Si officialis fisci vendens confiteatur sibi precium esse numeratum, perpetuo est securus emptor: nec potest sibi obijci exceptio non numerata pecuniæ. Bal.

Ad hæc, fiscalium rerum emptoribus cum ratione iustitiæ consulentes, iubemus quoties competens scriniumⁿ gestis interuenientibus, ᵒ distractarum rerum precia sese deposuerit suscepisse: minime post huiusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores quasi non numeratis pecunijs molestari, vel necessitate ijsdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerit securitatem P) soluta fuisse precia probare. Sed cum sit in arbitrio qprecia suscipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita conuenit nec emptores plenissimam ex huiusmodi depositione super precij solutione securitatem consecutos, vllum (sicut dictum est) vlterius probationis grauamen penitus formidare.

Quod supra proxime statutum est in his qui emunt à fisco, habet etiam locum in his qui emunt vel alio titulo recuperunt ab Augusto, vel à principe vel eorum procuratoribus. h. d. secundum Bar. Vel sic: Statuta in rebus venditis vel donatis vt fiscalibus, quæ in. l. præcedenti continentur, vindicans sibi locum vt in rebus alienis venditis, vel donatis vt propijs ab Imperatore, vel eius coniuge. Et fiscus vel procurator Cæsaris non tenetur de euictione promittere. Salycetus.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Floro comiti rerum priuatarum, & curatori dominicæ domus, & Petro viro illustri curatori diuinæ domus serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri curatori & ipsi dominicæ domus [serenissimæ Augustæ.]†

BEne à Zenone diuæ memorię fiscalibus alienationibus prospectū est, r ne homines qui ex nostro ærario donationis vel emptionis vel cuiuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrariū s emerserit vel euictionis vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimento nostro cōtrouersiam commouendam, qui quoquo modo aut titulo a easdem res possederint.

Pretendens causam oneroſam vel lucrativam à fisco, modo quocunque qui exoggitari possit, perpetuo est tutus: sed domino contra fiscum datur regressus vsque ad quadriennium. h. d. vsque ad. §. ad hæc. Bald. Vel sic: Qui emit à fisco aliquam rem tanquam fisci, non potest pro ea re conueniri: sed conueniendus est fiscus intra quadriennium, non postea. Bar. Vel sic: Qui rem alienam emit à fisco illam vendente vt propriam, vel qui eam consecutus est à principe vt fiscalem, non potest à dominis, nec ab alijs ius in re pretendētibus inquietari: sed contra fiscum possunt intra quadriennium agere ad precium: & confessio procuratoris fisci inter scripturas de recepto reperies, statim præiudicat ei. h. d. secundum Salycetum.

II. Imp. ZENO. A. Aeneæ comiti. rerum priuatarum.

OMnes b qui quascunque res c mobiles, vel immobiles, seu se mouentes, vel in actionibus, aut quocunque iure constitutas, à sacratissimo ærario comparauerint: d eos quin etiam quibuscunque res mobiles, seu immobiles, seu se mouentes, aut in actionibus, vel quocunque iure constitutæ, munificentiæ principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter priuilegijs quæ ex diuinis sanctionibus inclytæ recordationis Leonis & nostræ pietatis super certis patrimonijs antea emptores consecuti sunt, e perpotiri sancimus: & ita cunctos f huiusmodi beneficijs seu priuilegijs perfrui, tanquam si super singulis substantijs seu patrimonijs etiam nunc vel postea data fuisset huiusmodi dispositio: nec posse contra emptores prædictarum rerum factos iam, vel futuros, vel contra eos quibus super huiusmodi rebus largitas nostra delata est vel fuerit, aliquas actiones in rem dominij vel hypothecæ gratia, vel in personam ciuiles, g seu prætorias, h vel ex legibus, seu sacratissimis constitutionibus i descendentes, vel quaslibet aliask (licet nominatim præsenti sanctione non sit comprehensæ) moueri: l data volentibus licentia intra quadriennium cōtra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: m ita tamen, vt post elapsum quadriennium, nec sacratissimum fiscū licere sibimet quibuslibet actionibus pulsare cognoscant.

Si officialis fisci vendens confiteatur sibi precium esse numeratum, perpetuo est securus emptor: nec potest sibi obijci exceptio non numeratæ pecuniæ. Bal.

Ad hæc, fiscalium rerum emptoribus cum ratione iustitiæ consulentes, iubemus quoties competens scriniumⁿ gestis interuenientibus, ᵒ distractarum rerum precia sese deposuerit suscepisse: minime post huiusmodi solutæ pecuniæ depositionem emptores quasi non numeratis pecunijs molestari, vel necessitate ijsdem emptoribus imponi (licet non solennem consecuti fuerit securitatem P) soluta fuisse precia probare. Sed cum sit in arbitrio qprecia suscipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit, suscepisse: ita conuenit nec emptores plenissimam ex huiusmodi depositione super precij solutione securitatem consecutos, vllum (sicut dictum est) vlterius probationis grauamen penitus formidare.

Quod supra proxime statutum est in his qui emunt à fisco, habet etiam locum in his qui emunt vel alio titulo recuperunt ab Augusto, vel à principe vel eorum procuratoribus. h. d. secundum Bar. Vel sic: Statuta in rebus venditis vel donatis vt fiscalibus, quæ in. l. præcedenti continentur, vindicans sibi locum vt in rebus alienis venditis, vel donatis vt propriis ab Imperatore, vel eius coniuge. Et fiscus vel procurator Cæsaris non tenetur de euictione promittere. Salycetus.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Floro comiti rerum priuatarum, & curatori dominicæ domus, & Petro viro illustri curatori diuinæ domus serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri curatori & ipsi dominicæ domus [serenissimæ Augustæ.]†

BEne à Zenone diuæ memorię fiscalibus alienationibus prospectū est, r ne homines qui ex nostro ærario donationis vel emptionis vel cuiuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrariū s emerserit vel euictionis vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparet aliena, sicque ea euincitur.

Gnauiter quid sit.

a *Gnauiter.* id est, sapienter. inde ignauus, id est, insipiens.

Principis sunt omnia, qualiter in telligatur.

b *Omnia principis.* etiam quo ad proprietatem : vt dixit M. principi apud Roncaliam, timore vel amore. & pro eo. ff. de offic. præto. l. Barbarius, in fin. Sed Bulga contra etiam ibidem, & hic expone, ad protectionem vel iurisdictionem. sic & littora Romana imperij dicuntur populi Romani: ve. ff. ne quid in lo. publi. l. littora publica.

a Placet cõmuniter sciẽtibus. Vide Bar. in extranagan. ad reprimẽdum. in glo. totum vbi.

Vel vetius a omnia sua sunt, scilicet fiscalia & patrimonialia: vt subijcit, arg. ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. iij. vnde codex meus non est principis, sed mihi pro eo datur rei vindicatio directa, non principi. Accurſius. ADDITIO. Addas hic glo. j. in proœmio digestorum.

** Theodora.*

c *Sed curatores.* adhuc lege interrogatiuè vsque illuc, hoc enim, &c.

d *Nec quantum.* repete. non agnoſcunt, &c.

e *Qui noſtros.* subaudi, eorum, qui procu. &c.

Epiſtalma quid notat.

f *Epiſtalmate.* mandato quod imperator mittere ſolet: vel ſcriptura quam ipſe princeps ſcribit, ſeu commiſſio.

g *Panes ciuiles.* id est, præbendas vel reditus.

h *In rem.* hic dicit Ir. & Pe. dari non domino actionem in rem. Sed ru dic vtilem vel cõdictionem ex lege: vt ſupra. l. proxi. dixit.

i *Iuſſione.* id est, permiſſu : ſicut libertus vocat patronũ in ius: vt ſupra de in ius voc. l. venia. & dabit ptinceps iudicem: & ſubijciet ſe: vt. ff. de offic. eius cui mand. eſt iu. l. & ſi prætor. vel de his quæ venditæ ſunt vt fiſcales, erit ſub procuratore Cæſaris vnà cum præſide: de his quæ vt ſuæ, erit ſub procuratore fiſci. arg. §. ſi aduer. fiſc. l. ij.

k *Quia igitur.* futuris poſt legem iſtam alienationibus proſpexit: hic proſpicit præteritis, & ante legem iſtã factis alienationibus: ſuęq; prouiſionis cauſam præmittit.

l *Cum enim.* non valer hoc argumentum: quia alia ſunt conceſſa, ergo & hoc conce-

mentum: ſed aduerſus emptores quidem, vel donatione accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes, minime quæcunque actiones moueantur, ſed tantummodo contra ærarium vſque ad quadriennium tantum: quo tranſlapſo neque aduerſus fiſcum aliqua remaneat actio.

¶ Sed ſcimus hoc quidem in fiſcalibus alienationibus gnauiter a obſeruari: ſed non ſimili modo rem fuiſſe obſeruatam circa eas res, quæ à ſacratiſſimis imperatoribus, non à fiſcalibus rebus, ſed ex priuata eorum ſubſtantia procedunt. quod ſatis irrationabile eſt. Quę enim differentia introducitur, cum omnia principis b eſſe intelligantur, ſiue ex ſua ſubſtantia, ſiue ex fiſcali fuerit aliquid alienatum? Eodemque modo & ſi à ſereniſſima Auguſta * aliquid alienetur, quare non eadem vtatur prærogatiua: ſed curatores c noſtri, per quos ſolemus ſubſtantiam noſtram gubernare, neceſſe habeant in venditionibus rerum, & enictionem, & alia quę ſunt priuatæ vtilitatis pacta, emptionalibus inſtrumentis addere, vel quaſdam tales obligationes in alienationum inſtrumentis agnoſcere, vel in permutationibus vel in tranſactionibus, ſi & hoc fuerit celebratum? hoc enim eſt eorum qui nec maieſtatem imperialem agnoſcunt, nec quantum d inter priuatam fortunam & regale culmen medium eſt, & qui noſtros e curatores per quos res diuinarum domuum aguntur, aliquibus iniurijs vel damnis afficere conantur.

¶ Quæ omnia reſecantes, per hanc generalem & in perpetuum valituram legem ſancimus, omnes alienationes de aula procedentes, ſiue à noſtra clementia, ſiue à ſereniſſima Auguſta coniuge noſtra, ſiue ab his qui poſtea digni fuerint nomine imperiali, ſiue iam alienatum quiddam eſt, ſiue poſtea fuerit: ſine omni inquietudine permanere, ſiue res eis per noſmetipſos, ſiue per procuratores (ex epiſtalmate f tamen noſtro) fuerint adſignatæ. ¶ Et nemo audeat eos qui res accipiũt per quemcunque titulum alienationis, ſiue mobiles, ſiue immobiles, ſeu ſe mouentes, vel iura incorporalia vel panes ciuiles, g iudicijs adficere, vel ſperare aliquam contrà eos eſſe ſibi viam apertam, ſed omnis aditus præcludatur, omnis motus & ſpes huius petulantiæ.

¶ Sed aduerſus domos noſtras habeant intra quadriennium tantum, ſecundũ imitationem fiſci, quas exiſtimant poſſe ſibi competere, actiones in rem, h vel hypothecariam: vt ex noſtra iuſſione i cauſà moueatur, & competentem mereatur effectum. Quòd ſi quadriẽnium fuerit emenſum, nec aduerſus domum noſtram habeat quis quamcunq; actionem ¶ Quia igiturk multa ſcimus tam noſmetipſos, quàm ſereniſſimam Auguſtam coniugem noſtram varijs perſonis iam donaſſe, & vendidiſſe, & per alios titulos adſignaſſe, & maxime ſacroſanctis eccleſijs, & xenonibus & ptochotrophijs, & epiſcopis, & monachis, & alijs innumerabilibus perſonis, & eandem liberalitatem ex noſtra ſubſtantia ſiue ſereniſſimæ cõiugis noſtræ eſſe confectam: ſancimus etiã eos firmo iure habere quod conſecuti ſunt: ita vt cõtra illos quidem nulla moueatur actio: intra quadriennium autem ex præſenti die numerandum pateat omnibus aditus contra noſtras diuinas domos ſuas actiones ſuper eiſdem rebus mouere: ſciturisquòd præfato quadriennio finito, neque aduerſus domos noſtras aliquis eis reſeruetur regreſſus. Cum enim l multa priuilegia auguſta fortuna meruit, & in donationibus ſiue inſinuatione geſtorum omnem firmitatem m habentibus, & ſuper rebus quas pro tempore ſereniſſimus princeps diuinæ Auguſtæ conſtante matrimonio donauerit, n vel ipſe à ſereniſſima Auguſta per donationis titulum conſequatur, vt maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore † expectando: ita & hoc videatur imperiale eſſe priuilegium. Qui enim ſuis conſilijs ſuisq̃ laboribus pro toto orbe terrarum die noctuq; laborant, quare non habeant dignam ſua prærogatiua fortunã? ¶ Quæ ergo pro Auguſto honore, & cautela recipientium noſtra ſtatuit æternitas, hæc tam ſublimitas tua o quàm cæteri omnes iudices noſtri obſeruare feſtinent, ex eo tempore valitura, quo nutu diuino imperiales ſuſcepimus inſulas. p

TITVLVS XXXVIII.
NE REI DOMINICAE VEL TEMplorum vindicatio, temporis præſcriptione † ſubmoueatur.

Serui, liberti, & coloni principis, de eiuſdem poſſeſſionibus vendentes ac temporum ſoboles, nullo tempore præſcribuntur: ſed ſi ad aliquem minime adſignati, debent exui. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Serui, liberti, coeſ coloni principis, & eorum ſoboles indebitè ad aliquam dignitatem obrepentes, ad ſtatum priſtinum debent retrahi, omni præſcriptione remota. h. d. ſecundum Salyc.

1. Impp. Valens & Valentinia. AA. ad Probum præfectum prætorio Galliæ. * Sæpenumero

a *Calumniã.* adſcripticij.

b *Subules.* ſic. j. de agri. & cenſi. l. cum ſatis. in ptin. &. §. fin. ibi. xj.

c *Submota.* id eſt inducta adhuc. ſed hodie eſt inducta præſcriptio xl. annorum, argum. j. titu. j. l. omnes. quæ eſt contra. Vel eſt ſpeciale in principe, cum hæc videam in ciuitate: vt ſupra de ſacroſan. eccle. l. vt inter diuinum. & ſic nõ cuerit præſcriptio, vt in huiuſmodi titulo: vt. j. ti. j. l. præſcriptionem. & j. de fun. iſmi. l. ſina. ii. xj. & de fugi. col. l. ſi. eo. lib.

Niuerſas.] CASVS. Coloni principis vendiderunt prædia ipſius: an poſſint præſcribi, quæritur? Reſpon. quòd nõ: ſed imperatori debitur: cuitas ea vindicandi, nec cogitur reſundere pretium emptoribus.

d *Dominici.* id eſt, principis.

e *Leuy temporis.* quid de lõgiſſimi? Reſpon. eſt ſimilitudo. item & in templis. item & in eiminare centum annum ſtatutum eſt: ſed poſtea & vltimo adxl. annos eſt recurſum to templis: vt ſupra de ſacroſan. eccle. l. fin. & in auctiõ. quas actiones.

f *Liuriã.* à fiſco vindicante, ſiue emptor ſciuit rei conditionem, ſiue non: vt. j. de rei vind. ſi mancipium. ſi verodicas à vendente, tunc exiges quòd emptor tunc fuit ſciẽs, & hoc dicit, iniquis: & ſic amittit talis emptor precium: vt hic, & j. tuti. j. l. j. & j. de euict. l. ſi fundũ. nõ tamen lucratur venditor ſciens, ſed habet ſiſcus: ignarũ autem à vendit ore repetit: vt ff. de ac. empt. in. l. emptorem. §. fi. & ff. de iure fiſci. l. Lucius. in ſi.

S[ua.] CASVS. Si quis occupauit prædia imperatoris, debet ea reſtituere, nec prodeſt ſi impetrer priuilegium per fraudem, vt liceat ei poſſidere.

Sua. id eſt ad fiſcum imperatoris, & ad conſuetũ cẽſum.

g *Si qua vnquam.* id eſt ſi quandocunq; aliàs ineipit, ſi qua loca, id eſt ſi quæcunque.

h *Quæ non.* veterẽ cenſum minuẽdo ſua profeſſione.

i *Ius ſua in.* id eſt ad primi emphyteutam, & ad conſuetũ cẽſum.

k *Prædicto.* id eſt, vt noui nõ præiudicẽt veteribus. Accurſius.

l *Inuaſio.* poſſeſſionis.

m *Nouella.* quæ continet dominij tranſlationem.

n *Potest.* Nec in cenſu minuendo: vt & infra ti. j. l. competit. & infra de fun. & ſal. rei domi. l. fi. lib. xj.

DE PRAESCRIPTIONE XXX. Vel xl. annorum.

De præſcriptione longi temporis dictum eſt: ſequitur videre de longiſſima,

A ſcilicet quando locum habeat præſcriptio xxx. annorum: & quando locum habeat præſcriptio xl. annorum, & quis ſit effectus earum. Aż.

Sæpenumero præceptũ eſt, vt ſerui atque liberti, colonique a præterea rei noſtræ, necnon etiam eorum ſoboles, b ac nepotes, quicunque de noſtris poſſeſſionibus receſſiſſent, ac ſe ad diuerſa militiæ genera contuliſſent: cingulo in quod obrepſerant fraudulenter, exuti, ſi ad aliquas fortaſſe tranſcenderint dignitates, omni temporis definitione ſubmota, c noſtro patrimonio reddantur.

Res emphyteuticariæ Cæſaris, reipublicæ, vel templorum, nullo titulo onerosi vel lucrativo alienari poſſunt vt præſcribantur: immo à comparantibus augeantur ſine reſtitutione precij. Bal. Vel ſic: Si quis de colonis vel de emphyteuticis principis vel templorum, tenam vendiderit, ceſſat longi temporis præſcriptio, vt terra veſtita à empton ſciente non habeat facultatem precium repetendi. Salyc.

II. Impp. Valentinia. Theod & Arcad. AAA. Dexito Comiti rerum priuatarum.

VNiuerſas terras quæ à colonis ſiue emphyteuticarijs dominici d iuris, reipublicæ, vel iuris ſacrorum templorum, in qualiber prouincia venditæ, vel vllo alio pacto alienatæ ſunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis e præſcriptione officiente iubemus reſtitui: ita vt nec precium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. f Dat. V. Non. Iul. Conſtanti. Valentin. A. iiij. & Eutropio Conss.

Diminutio cenſus ſoliti, non obſtante reſcripto, & temporis curſu, ad priſtinum ſtatum debet reduci h. d & habet duplex lec. Salyc. Vel ſic: Diminutio cenſus ſoliti ad malum conſuetum reluitur, reſcripto obtento illicito non obſtante. h. d. ſecundum Iaro. Bar.

III. * Impp. Arcad. & Hono. AA. ad Paulinum † com. dominicæ rei.

SI qua vnquam g loca ad ſacrum dominium pertinentia cuiuſlibet temeritas occupauerit: h ſecundum veteris cenſus fidem, in ſua iura i retrahantur. ¶ Reſcripta igitur obreptionibus impetrata, cum præſcriptione longi temporis, & noui cenſus præiudicio, k ſubmouebit auctoritas tua, atque ita omnia ſuo corpori, quæ ſunt auulſa, reſtituet. neque enim incubatio l diuturna, aut nouella m profeſsio, proprietatis noſtræ priuilegiũ abolere poterit. n Dat. V. Kalen. April. Arca. V. & Honor. III. AA. Conss.

TITVLVS XXXIX.
DE PRAESCRIPTIONE xxx. vel xl. annorum.

Si ſiſcus vendit rem alienam, vt alienam, minus ſolenniter, poteſt peti, reſciſſiſo per dominum, ſi non obſtet ſibi præſcriptio vel exceptio. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Res vendita propter tributa non ſoluta, non obſeruatis omnibus ſolemnitatibus vindicatur, niſi triginta annorum præſcriptio intercurrerit. h. d. ſecundum Bart. Vel ſic: Fundus ob tributa non ſoluta venditus, ſi in venditione non fuerint ſeruata, vel non intercurrerint à iure requiſita, vindicatur, niſi triginta annis ſit præſcriptum: nec precium ſcienti redditum emptori. Salycetus.

1. Impp. Diocles. & Maximian. AA. Arianæ.

Vum adſeueres te abſente o eos qui oculos prędijs tuis impoſuerant, p operam deditſſe, vt annonariæ collationis q prætextu, vili precio r ab officio præſidali prædia tua diſtraherentur: ſi legitimi temporis ſpaciũ s ex venditionis die fluxit: qui prouinciam regit, inter vos cognoſcet & quod publico r iure præſcriptũ u eſt, ſtatuet. x

Sin autem nondum ex die publicæ vẽditionis legitimum tempus tranſmiſſum ſit: iudex examinatis allegationib* tuis, quod rei qualitas dictauerit, ſequetur: y non ignarus ſi iniuſtã eſſe emptionẽ perſpexerit, precium quod pro vitioſo cõtractu datũ eſt, ſecundũ principalium ſtatutorũ tenorẽ maleſidei emptoribus reſtitui z nõ oportere.

Vſitio prædiorum præter tributa nõ ſoluta vt valeat, quis que requiratur.

Actiones olim erant perpetuæ.

Piſces vendente rem alienam, an ſtatim ſit eius ſecunda.

u *Præſcriptum.* id eſt præiudicatum.

x *Statuet.* puta abſoluendo poſſeſſorem.

y *Sequetur.* faciendo ſcilicet rem reſtitui. Sed qualiter hoc? immo ſtatim fuit ſecurus emptor: vt. §. de quadrien. præſcrip. l. ij? Reſp. ibi vẽdit fiſcus vt ſuam: hic vt alienam: & ideo oportet vt præſcribat, cum non intercuerint ea quæ debeant interuenire.

z *Reſtitui.* nec à vindicante, nec à venditore: & ſic amitteretur: vt infra de lit. l. vlti §. fi. & j. de euic. l. ſi ſciens. Sed videtur quòd à vindicante:

Universidad de Deusto
Biblioteca

vindicante: vt. j. si ven. pign. ag. l. j. quæ est contra. Solu. hic dolus dedit causam contractui: ibi incidit. Vel hic emptor sciuit venditorem non habere ius vendendi: ibi tantum in precio fraus habita est. Vel vertus ibi precium conuersum fuerat in vtilitatem domini: vt &. ff. de rei vindic. l. emptor. &. S. de præ-

dijs mino l. vrere. hic non: quia soluta fuerat annona. Item similiter videtur quòd à venditore rehabeat precium: vt. S. communia de le. l. fina. §. fi. quæ est contra. Solu. [a] ibi distraxit dominus: hic non dominus, vel ibi fuit stipulatus: hic non. Item contra. S. quod met. cau. l. iij. Solue vt ibi.

[a] Hæc solutio videtur vera in se: & cã sequitur Salycet. Tu dic prout hic sentit Maynus.

Male] CASVS. Locasti prædium pro certa mercede: tenuit possessor illud. xxx. vel. xl. an. & ita se dominum dicit quasi præscripserit: an possit præscribere, quæritur? Dicitur quòd non: quia malè esset domino prædij quòd compelleretur prædium suum amittere: & aliquando expellere bonos & vtiles colonos: & non idoneos sibi subrogare: vel quod compelleretur dominus quolibet anno vocare testes, & coram eis protestari se dominum esse. nec obstat lex Constantini quæ dicit quòd si aliquis possedit prædiũ. xxx. an. quòd ut securus. nec requiritur initium possessionis ab eo: quia illa intelligenda est in eo qui sibi & non alij possidet: sed colonus iste non sibi, sed domino possedit: vnde præscribere non potuit.

† *alias, vt conductor.*

Qui non possidet, nullo tempore præscribit, hoc dicit secundum Bal. Vel sic: Qui pro alio possidet, nullo tempore præscribit. Bart. Vel sic: Primo rationem suæ intentioni contrariam remouet, assignando causam vsque ibi, nemo igitur. Secundo annexit suam intentionem, tactam decidendo quæstionem vsque ibi, ne cogantur. Tertio subiungit rationem suæ decisionis vsque ad finem. & hoc dicit: Possidens alij non præscribit sibi. Salyc.

II. Imp. VALENS & VALENTINIANVS AA. ad Volusianum [P. P.]

MAle igitur[a] † cum dominis prædiorum, si tanta precario possidentibus [b] prærogatiua defertur, vt eos [c] post quadragiuta annorum spacia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: [d] cum lex [e] Constantiniana [f] iubeat ab his possessoribus initium non requiri, [g] qui sibi [h] potius quàm alteri possederunt. ¶ Eos autem possessores non conuenit appellari, qui ita tenent vt ob hoc ipsum solitam debeant [i] præstare mercedem. ¶ Nemo igitur qui ad possessionem conductor † accedit, diu alienas res tenendo, ius sibi proprietatis vsurpet: ne cogantur domini aut amittere quæ locauerunt, aut conductores vtiles sibi fortasis excludere: aut annis omnibus [j] super dominio suo publicè protestari, Dat. VIII. Kalendas Augu. Valenti. & Valent. AA. Coss.

† *alias, vt conductor.*

Actio personalis non durat nisi annis triginta, nisi fuerit interrupta pupillari ætate, vel executoris missione. hoc dicit vsque ad l. omnes, secundum Baldum. Vel sic: Omnes actiones quæ minori tempore non tolluntur, triginta annis tolluntur: quæ præscriptio tempore pupillaris ætatis cessat & dormit. Bart. Vel sic: Omnes actiones quæ minori tempore non sunt limitatæ, triginta annorum præscriptione tolluntur: quæ non currit pupillis; & interrumpitur per missionem executoris. Salycetus.

III. † Impp. HONOR. & THEODOSIVS AA. Asclepiodoto præfecto prætorio.

SIcut in rem [m] specales, [n] ita de vniuersitate, ac personales [o] actiones vltra prtriginta annorum spaciũ minimè protendantur: sed si qua res, [q] vel ius [r] non: sed per executorem. & hoc in secunda. Et hæc. l. est generaliter intelligenda in qualibet persona tam maioris quàm minoritis, quàm minoris: excepto pupillo cui non currit præscriptio in pupillari ætate: incipit tamen currere postquam incipit esse pubes, quæ incipit currere contra defunctum. & hoc in tertia. Et intelligenda est hæc. l. de illis actionibus quæ antiquo tempore habebant longam vitam, & non de his quæ certo tempore limitabantur, sicut redhibitoria, quæ durat per annum. & hoc in quarta. Elapsis vero. xxx. an. an possit recuperari actio, si ille cui competebat, dicat se hãc legem ignorasse, quæritur? dicitur quòd non: quia talis erat in iure, & ideo non est audiendus. & hoc in quinta. In superiori. l. dictum est qualiter omnis actio tollitur. xxx. an. sed non fecit mentionem de qualibet actione in specie: dicit hic quod ita seruatur in omni actionem: quia ctum est ibi, tanquam si expressisset omnem actionem: quia nullum ius nec publicum nec priuatum durat vltra. xxx. vel xl. an. & qui prædicto tempore possedit, securus est, dummodo sine controuersia possideret: quia si aliquis possedit rem meam, & cõueni eum, interrupta est præscriptio per litem contestatã. Item si aliquis stetit per tantũ tempus in libertate: securus est.

Debeant. etiam si non præstiterint. Et sic no. colonum non præscribere. xxx. annis, licet nihil soluat: vt hic, &. ff. de vsucap. l. cum quidam. §. diuus secundum nos. sed M. dicit contra. argum. ff. de acquiren. possess. l. quanuis] §. j. &. ff. de vsur. l. cum quidam. §. diuus. Item pro eo. j. de agrico. & censi. l. litibus. lib. xj. &. S. de fide instru. l. plures.

Colonus nihil solui. cõ præscriptione possit.

k *Vsurpet.* Colonus ergo sibi volens possidere, nec possidet, nec præscribit: sed si dominum venientẽ non admittit, vel possessionem alij tradat, vel expellitur: & tunc dominus nõ possidet: vt dixi. S. communia de vsucap. l. qui ex conducto. Accursius.

l *Omnibus*, id est, singulis.

Sicut in rem.] CASVS. Omnis actio, siue specialis in rem, vt rei vindic. etiã mala fidei possessor. præscribente, siue de vniuersitate, sicut here. petitio, siue personalis, vt certi condictio quæ spacio. xxx. an. tollitur, & hypothe. similiter quę cõpetit creditori pro pignore sibi obligato, quãdo extraneus possidet. si vero debitor. vt. l. j. Accursius.

m *Sicut in rem.* iam ergo erat præscriptio hæc. xxx. an. secundũ Ir. Alij contra. sed hæc. l. primo inducitur: vt. j. ea. l. §. hæc autem actiones. & institu. de perpe. ac in princ.

Et sic dicimus in emphyteuta & colono: præterea talis recognitio interrumpet præscriptionẽ iam copiã: vt j. eod. l. cum notissimi. §. fi. multo magis inchoati eam impedit ab initio.

n *Speciales.* speciales in rem sunt. x. directa in rem: Publicianæ: item vtilis in rem quæ datur superficiario: vt. ff. de superfic. l. §. quod autem ait, item Seruiana, & quasi Seruiana, cõfessoria, negatoria, vtilis in res quæ datur metum passo, in rem prætoria, dicialis, & illa vtilis quæ datur emphyteutæ. De vniuersitate sunt quatuor in rem, & in personam: vt petitio hereditatis, familiæ erciscundæ. bonorum possessoria, hereditatis petitio, vel fideicommissaria hereditatis petitio: vt patet. ff. de rei vind. l. j. in princ. Sed communi diuidundo licet sit mixta, tamen nõ est vniuersales: vt. ff. comm. diui. l. iiij. Sunt autem quædam mere personales: vt. ff. de vniuersitate, vt actio ex testamento quæ datur contra venditorem hereditatis. Item actio ex empto, quæ datur contra commissarium. Item actio ex empto, quæ datur contra venditorem hereditatis. Personales autem aliæ infinitæ sunt.

Vt Bal. hic dicit.

Vt Bar. hic dicit.

Ius fundi.

o *Personales.* vt condictio certi ex numeratione.

p *Vltra.* nam. j. multæ subsistunt: vt. j. ea. l. §. hæc autem.

q *Res.* scilicet corporales.

r *Vel ius.* vt seruitus, quæ incorporalis res est: vt institu. de rebus corp.

bus corp. in fin. sed quomodo iuri incorporali, vel actioni personali præscribitur, cum ab aduersario nil possideatur. Respon. quasi possideatur: vt. ff. de petit. hæred. l. regulariter. Accursius.

a *Quæcunque actiones* vt ad exhibendum.

b *Personæ* tene extraordinaria, veluti de fideicommisso quod fit iudicis officio, secus in exceptione: vt. ff. de doli exce. l. pure. §. fin.

c *A suo debitore*, vel eius herede, vel creditore alio qui possedit vicente communi debitore: vt. j. eo. l. cum notissimi. in prin. &. §. j.

d *Possidente.* mala fide. alioquin tolleretur longo tempore: vt. S. ad aduersus creditorẽ. j. Sed an sit malæ fidei, quia scit obligatum? Videtur quòd non: vt. ff. de acquir. possess. l. si quis fundum. in fi. Sed dico quòd dominium præscribit, vt ibi, sed non hypothecariæ actioni. Vel loquitur de eo malæ fidei qui sciebat rem alienam non debitoris esse. prima vertior. Accursius.

e *Iure.* id est cõtinuo.

f *Facultatem.* scilicet quo ad effectum, id est per exceptionem. aut tempus ipsum iure tollit actionem: vt ff. de act. & obliga. l. obligationum fere. §. placet.

g *Nec sufficiat.* scilicet illa ad interrumpendam præscriptionem.

h *Præsidium.* & sic conquando ii. prin. ff. l. si fed ibi est spe- cialis in quibusdam actionibus prætorijs, & annalibus, & pœnalibus: vt in eo tit. l. ij.

i *Tu annotationem.* ad differentiam consultationis.

k *Allegasse.* illud responsum.

l *Deposita* etiam sine rescripto, & coram ordinario.

m *Per executorem.* per executorem ergo fit interruptio [a] in. xxx. annis vt hic, &. S. eo. l. cum notissimi. in princ. aliter nõ: vt. ff. pro emptore. l. alienã. S. Sed an sit necessarius libellus, vt coram ordinario vt hic, &. S. eo. l. cum notissimi. in princ. sed certe videtur quòd non: quia talis erat in iure, & ideo non est audiendus. & quòd sic vt. S. de lit cõtesta. authen. offeratur. in fin. Nos contra vt hic, &. S. eo. l. cum notissimi. in princ. sed certe videtur quòd non: quia sufficit per executorem: vt. ff. de eo. per quem fac. est l. fin. ff. eo. ff. quibus ex cau. ma. l. ait prætor. in fin &. l. sequẽ. Item quæ sunt contra. Solu. secundum vetera iura nõ fiebat per executorem interruptio: hodie sic. & ita hæc. l. corrigit illas, nec obstat huic solutioni. ff. de act. & obliga. l. constitutionibus. vbi videtur etiam veteri iure fieri interruptio: quia ibi loquitur in pignoribus & annalibus, & precibus principi porrectis. Vel verius, ibi non dicit perpetuari: sed ad hæredes transire. Vel solue secundo dicta contraria: quia ibi non fuit facta citatio, sed tantũ quod hic dicit in actione in rem tantum loqui, & in ea illa vetera iura corrigitur in aliis vero non. Quarri dicunt præscriptionem interrumpi per executorem, sed non perpetuari actionem xxx. an. vt ibi dicit. vnde & si annalis erat actio, anno tollitur. si post executoris conuentionem actor desistet anno agere. ADDITIO. Tu dicas secundum Ia. de Are. & dominum Ia. Bo. quòd quædam præscriptio est odiosa, quæ currit solum ex negligentia non petentis, nullo attento fauore præscribentis. Sicut præscribit siue sit bonæ fidei, siue malæ fidei, vt hæc præscriptio. xxx. annorum. & ista interrumpitur per solam executionem vt hic, &. l. cum notissimi. in princ. j. eo. Quæ- dam est præscriptio meræ fauorabilis: vt præscriptio triennij & ista non interrumpitur per citationem, nec per litis contestationem, nisi in effectu: vt. l. si post acceptum. ff. de rei vind. Quædam est præscriptio mixtæ, quæ currit tam fauore possessoris quam odio negligentis: vt præscriptio. x. vel. xx. annorum. & in ista eligitur quædam media via, vt non interrumpatur per solam executoris missionẽ, sed per litis contesta. Ita loquuntur secundum eos & Bar. hic iuta allegata in cõtrarium hic per glos. &. l. more. &. S. de rei vind. &. l. ij. in. §. fi. ff. pro emp.

n *Militia.* restituuntur tamen absentes, & milites: vt. ff. ex quibus cau. ma. l. j.

o *Seruanda sunt.* quia currit tunc contra eos hæc præscriptio, etiam si non cœperat contra defunctum: vt. S. si ma. fa. l. fi. in fi. Si ergo cœperat contra defunctum, interim dormit, & postea excitat se, & coniungitur tempus sequens præcedenti, & sic est mirabilis naturæ hæc interruptio: quasi dicatur interim ruptio: aliàs interruptio ex toto rumpit, vt non reconiungatur postea tempus: vt. S. de præscrip. longi tempo. l. j. &. l. nec bona. An autẽ restituatur adultus contra præscriptionem. xxx. ann. Quidam dicunt quòd non: vt arg. S. in quib. cau. in integr. resti. non est ne. l. fin. Nos quòd sic: vt. ff. de mino. l. ait prætor. in ptin. Sed ad quid cum nõ possit compleri in adulta ætate? Respon. immo potest, puta cucurrerat prædecessori suo per xxix. annos, & postea completur in minori ætate iustius. Nec obst. S. si aduersus ven. pign. l. ij. quia prædecessor contraxerat cum illo. & eodem modo respondetur ad illam. l. ff. de mino. l. Aemilius. Item no. hic præscriptionem xxx. annorum contra pupillum non currere: vt. ff. de acquir. re. do. l. bonæ fidei. Item nec contra filium familias: vt. S. tit. j. l. j. in fin. Et ratio est, quia cum effectu non habet actionem patre viuente, in cuius est potestate. Item nec ecclesiæ: vt. S. de sacrosan. eccle. l. fina. & in authen. quas actiones. Item nec creditori agenti hypothecaria contra debitorem, vel suum heredem vniuersalem, vel alium creditorem: vt. j. eo. l. cum notissimi. in prin. &. §. j. & idem potest dici vbicunque habet locum præscriptio quadraginta annorum, vel maior. Item nec mulieri pro dote matrimonio durante: vel antequam maritus ad inopiam vergat: vt. S. de iure do. l. in rebus. §. omnis. Item in conditionali debito, pendente conditione: vt. j. eo. l. cum notissimi §. illud. In prædictis enim casibus actor agere non potest: & ideo ei nõ currit. sed quandoque videtur quòd etiam si agere non possit, tamen currat ei præscriptio: vt. ff. de ser. vrb. prædio. l. & Attilicinus. Sol. illud speciale in rusticis seruitutibus, vt non sit opus quòd agere potuerit: vt. ff. quemad. ser. amit. l. si partem. §. si per fundum. secus est in vrbanis: vt. ff. de ser. vrba. præ. l. hoc autem. vel ibi potest perere per officium iudicis, vt possit redaptare foramen.

Præscriptio xxx. annorũ contra multos nõ currit.

p *Perpetuæ.* id est fine præfinitione temporis, vel cum vita hominis: vt institu. de perpe. & tempo. act. in princ.

q *Temporibus.* scilicet minoribus.

r *Limitabantur.* puta redhibitoria, & quanto minoris: vt. ff. de redhibito. l. secundum. §. fi. & præscriptio longi temporis. x. vel xx. annorum: vt. S. de præscrip. long. tempo. per totum. & aliæ similes.

s *Ignorantia.* nocet ergo iuris ignorantia in dãnis. & sic est contra. ff. de iuris & facti ignoran. Error. in fine. Solu. hoc speciale in odium negligẽtis: vt. j. tit. u. j. l. fi. in fine. fic. S. de præscri. long. temp. l. fi. in fi. & sic sit in. l. illa, si quis in tantam j. vnde vi. Vltimo quærendum est de actione communi diuidundo, & familiæ erciscundæ, & de pignoratitia, & pro socio, & de negotia quæ triginta annis tolluntur. Et dices hoc plene. j. de anna. exceptio. l j. §. j. Illud constat, res furtiuas & vitiosas hoc tempore præscribi. vt. j. de annali excepetione. l. j. §. j. Item de iure offerendi dices. j. eo. l. cum notissimi. §. eodem iure.

Omnes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Omnes.* In ptima parte hæc lex confirmat præcedentem, & alias quæ certam metam præscriptionibus imponunt. Accursius.

b *Omnibus.* possessoribus & præscribentibus. Accursius.

c *Enumeratæ.* tantum valet generaliter dici, quantum si singula enumerentur: vt hic, &. §. de quadrien. præscrip. l. ij. ibi, tanquam &c. &. ff. de admini. tu. l. si duo. Sed argu. contra. ff. de mino. l. illud. §. si talis. Item & fallit hoc in casibus fortuitis renunciatis. vt ff. si quis cau. l. sed & si. §. quæsitum. & alias, vt. ff. de pigno. l. obligatione. & l. quæ nondum sunt. §. quod dicitur.

Generaliter dicit tantum valet, quatenũ si singula enumerantur.

d *Fortuita.* quia fortuito quandoque quis bene dicit.

e *Primatum.* agendi, non excipiendi: vt. ff. de excepr. do. l. pure. §. fin. nec ius eundi ad ecclesiam. Sic ergo videtur quod si debitor post triginta annos offerat debitũ, non cogetur creditor accipere, vt cogatur dare pignus: argu. j. eo. l. cum notissimi. §. sed cum. in fin. §. vbi plene dices de hoc. si tamen accepit debitum, cogitur restituere pignus actione pignoratitia. Alij dicunt quòd postea etiam offerre potest.

Iuri offerendi ea posse præscribi.

f *Vel publicum.* huic est contra. ff. de diuer. præscrip. l. in omnibus. vbi. xx. ann. dicit: sed nec hic dicit quòd vsque ad. xl. an. duret: sed quòd non vltra. xl. ann. Item contra. §. de sacrosan. eccle. l. vt inter diuinum. vbi plene hoc solui. Item excipe ab hac lege illas res quæ enumerantur. ff. de vsucap. l. vsucapionem. & §. de præscri. long. tempo. quæ pro lib. l. fina. Item excipe à lege ista j. duas proximas leges.

IIII. Imp. ANASTASIVS A. Mattoniano præfec. præt. †.

OMnes a nocendi quibuslibet modis artes omnibus b amputantes, cunctas quidem temporales exceptiones, quæ ex vetere iure, vel ex principalibus decretis descendunt, tanquam si per hanc legem specialiter ac nominatim fuissent enumeratæ, c cum suo robore durare, & suum cunctis quibus competunt, vel in posterum cõpetere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidiũ in perpetuũ deferre decernimus. ¶ Quicquid autem præteritarum præscriptionum vel verbis vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus, vt si quis contractus, vel si qua sit actio quæ cum non esset expresim supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuita d vel excogitata interpretatione, sæpe dictarum exceptionum laqueos euadere posse videatur: huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculis proculdubio sopiatur, nullumque ius priuatum e vel publicum f in quacunque causa, vel quacunque persona, quod prædictorum quadraginta annorũ extinctum est iugi silentio, moueatur: sed quicunq; super quolibet iure quod per memoratum tempus inconcussum, & sine vlla re ipsa g illata iudiciaria contentione possedit, superque sua conditione, qua per idem tempus absque vlla iudiciali sententia simili munitione potitus est, sit liber h & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione securus. Dat. IIII. Kalen. Cõstan. *Olyb. Cos.

Curialis libertatẽ nullo tempore præscribit, sed suæ patriæ debet reddi. & sic lex præcedens limitatur per hanc in casu isto. hoc dicit secundũ Bal. Vel sic: Præscriptio xl. annorũ non prodest curialibus quo minus ad curiam retrahantur. Salycetus.

Adscriptitium, xl. an. fit liber.

a *Quia talis non præscribit sed ab alio præscribi tur. Sal. hic.*

V. Idem A. Leoni † præfecto prætorio.

COmperit nostra serenitas quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem n quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præiudicium etiam publicarum functionum solutionis trahere conari, & si quidem per tanti vel amplioris temporis lapsum minimè, vel minus quàm oportuerat, tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari o contendere: cum huiusmodi conamen p manifestissimè sensui propositoque nostræ legis obuiare noscatur: ideoque iubemus eos qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine qnadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei q seu dominio nequaquam remoueri: r functiones autem, seu ciuilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere compelli, nec huic parti cuiusquam temporis præscriptionem † oppositam admitti.

Præstatio tributi quæ fit in recognitionem dominij, tempore non tollitur. hoc dicit secundum Bart. Vel sic: Contra publicas functiones non currit præscriptio. Iaco. But. Vel sic: Prædium tributarium potest præscribi quo ad dominium, sed non quo ad canonem debitum ex eo persoluendum. Salycetus.

VI. Idem A. Leoni † præfecto prætorio.

COmperit nostra serenitas quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem n quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præiudicium etiam publicarum functionum solutionis trahere conari, & si quidem per tanti vel amplioris temporis lapsum minimè, vel minus quàm oportuerat, tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari o contendere: cum huiusmodi conamen p manifestissimè sensui propositoque nostræ legis obuiare noscatur: ideoque iubemus eos qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine qnadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei q seu dominio nequaquam remoueri: r functiones autem, seu ciuilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere compelli, nec huic parti cuiusquam temporis præscriptionem † oppositam admitti.

Præscriptio triginta annorum cessat in hypothecaria debitore possidente, vel eius hærede, vel nisi secundus creditor velit præscribere contra primum, ipso debitore vinente. hoc dicit. Bald. Vel sic: Hæc reputant bona lex. Actioni hypothecariam ab extraneo possessore triginta annis præscribitur: nisi fuerit interrupta à debitore, vel eius hærede quadraginta annis, à secundo vno creditore vino debitore similiter. xl. an. idem eo mortuo, si eius administratores vtatur: alias. xxx. an. idem in vtre offerendi. hoc dicit vsque ad §. illud. Batt.

VII. Imp. IVSTINVS A. Archelao præfec. præt.

CVm notissimi iuris a sit, actionẽ hypothecariam in extraneos quidem supposità rei detentatores annorum triginta finiri spacijs, b si non interruptum erit silentium, vt lege cautum est, id est, etiam per solam d conuentionem, aut si ætas impubes excipienda e monstretur, in ipsos verò debitores, aut heredes eorum primos vel vlteriores nullis expirare lustrorum cursibus: f nostræ prouisionis esse perspeximus hoc quoq; emendare, ne possessores eiusmodi propè immortali timore teneantur.

Hypothecaria quæ contra extraneum possessorem tollitur annis triginta, contra debitorem, vel eius heredem possidentem tollitur per quadraginta annos tantum, nisi præscriptio fuerit interrupta per missionem executoris: aut interuenerit ætas pupillaris, actionibus personalibus in suo statu manentibus. Salycetus.

Quamobrem iubemus hypothecarum persecutionem quæ rerum mouetur gratia vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum hæredes, non vltra quadraginta annos ex quo competere g cœpit, prorogari, h nisi conuentio, aut ætas (sicut dictum est) intercesserit: vt diuersitas vtriusque rerum persecutionis quæ in debitorem, aut heredes eius, quæque mouetur in extraneos, in solo sit numero: i verùm in alijs omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali k his custodiendis, quæ prisca constitutionum sanxit iustitia. l

Creditor secundus præscribit hypothecariæ actioni contra primum, si debitor cuius personam secundus repræsentat, tanto tempore vixit, alias præscribit triginta annis, non computato tempore sui auctoris. Quod si computare velit, quadraginta anni sunt necessarij. hoc dicit vsque §. idem iure. Salyc.

Sed cùm illud etiam in forensibus m controuersijs ventilabatur, an creditor anteriora iura prætendens, potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem, etiam vltra triginta annos inquietare, vtpote imaginem debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus & hoc dirimere. ¶ Et sancimus, donec communis debitor viuit, non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille viuit, merito anterior creditor confidit, vtpote apud debitorem eius possessione per posteriorem creditorem constituta. n

Debitor an possideat pignus quod creditori tradidit.

Vsucapio quandoque procedit sine possessione.

a *Quis sit per iuris consultum.*

b *Quæ sit præscriptio triginta annorum.*

c *Excipiẽta.* quo casu interim dormit: vt dixi. §. e. l. sicut. circa fi.

d *Cursibus.* repete, cũ notissimi iuris sit nostræ. &c.

e *Competere.* quandoque enim non statim competit: cum forte sub condicione fuit hypotheca contracta, vel ex die certo, & sic adueniente die vel cõditione incipit currere: vt. j. ea. l. §. illud.

f *Prorogari.* sed cum personalis tollatur, xxx. annis, quomodo durat plus accessoria? Respon. non tollitur. xxx. an. ipso iure: vt. ff. de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. & sic loquitur. j. de luitione pigno. l. ij. Sed argu. contra. ff. de reg. iur. l. cum principalis. &. §. de vsur. l. eos. &. ff. de admini. tu. l. si pupillus. in fi.

g *Numero.* item & in alio, quia aliter lis æstimatur aduersus extraneum: & aliter aduersus debitorem, vel heredem: vt. ff. de pigno. l. si inter. §. fin.

h *Personali.* s. certi condictione ex mutuo.

i *Iustitia.* vt. §. eod. l. sicut.

k *In forensibus.* id est in causis quæ in foro aguntur.

l *Constituta.* an ergo possidet debitor pignus quod creditori tradidit? Respon. distingue prætorium pignus à conuentionali. primum non possidet creditor, licet sit in possessione secundum omnes: vt. ff. vt in possess. lega. l. is cui. in princ. &. §. si plures. & §. missus. &. ff. de acquiren. possess. l. ij. in fine. &. ff. de bo. aucto. iudi. pos. l. cum legati. Si autem est conuentionale: tunc est opinio nam & tunc dicunt quidam, vt P. quòd possidet debitor, argu. huius literæ. vnde nec vsucapit creditor: vt. ff. de vsucapio. l. pignori. sed nec vti possidetis agit: vt. ff. vti possi. l. si duo. §. creditores. Item nec euitat satisdationem iudicio sisti: vt. ff. qui satisda. cogan. l. sciendum. §. creditor. sed nos dicimus quod ciuiliter & naturaliter possidet creditor: vt. ff. de acquiren. rerum dom. l. per seruum. in princ. Item debitor per talem seruũ non acquirit possessionem quam quæreret si possideret: vt. ff. de acquiren. possi. l. j. §. per seruum corporaliter, sicut fit in fructuario qui quærit possessionem fructuario: vt. ff. de acquiren. possess. l. possessio quoque. Item pto hoc. ff. de acquiren. posses. l. qui pignoris. in fine. &. l. sequen. Nec obstat quod hic dicit. nam ideo dicit, quia debitor quandocunque vult, potest offerre debitum, & ita rem habere: & sic erit apud eum. Item nec obstat quòd vsucapit debitor: quia quandoque procedit vsucapio sine possessione: vt. ff. de vsucapio. l. rerum. &. l. nunquam in vsucapionib. §. vacuum. Item nec illa vti possidetis. l. si duo. §. creditores. quia in prætorio pignore dicit. Præterea si esset apud debitorem possessio, & creditoris seruus surriperet: ergo dominum possessione primaret, id est debitorem, quod non facit: vt. ff. de acquiren. possess. l. rem quæ. & de vsuca. l. non solum. §. fina.

Adscriptitium, xl. an. fit liber.

VIII. Imp. IVSTINVS A. Archelao præfec. præt.

CVm notissimi iuris a sit, B actionẽ hypothecariam in extraneos quidem suppositæ rei detentatores annorum triginta finiri spacijs, b si non interruptum erit silentium, vt lege cautum est, id est, etiam per solam d conuentionem, aut si ætas impubes excipienda e monstretur, in ipsos verò debitores, aut heredes eorum primos vel vlteriores nullis expirare lustrorum cursibus: f nostræ prouisionis esse perspeximus hoc quoq; emendare, ne possessores eiusmodi propè immortali timore teneantur. C

Hypothecaria quæ contra extraneum possessorem tollitur annis triginta, contra debitorem, vel eius heredem possidentem tollitur per quadraginta annos tantum, nisi præscriptio fuerit interrupta per missionem executoris: aut interuenerit ætas pupillaris, actionibus personalibus in suo statu manentibus. Salycetus.

Quamobrem iubemus hypothecarum persecutionem quæ rerum mouetur gratia vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum hæredes, non vltra quadraginta annos ex quo competere g cœpit, prorogari, h nisi conuentio, aut ætas (sicut dictum est) intercesserit: vt diuersitas vtriusque rerum persecutionis quæ in debitorem, aut heredes eius, quæque mouetur in extraneos, in solo sit numero: i verùm in alijs omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali k his custodiendis, quæ prisca constitutionum sanxit iustitia. l

Creditor secundus præscribit hypothecariæ actioni contra primum, si debitor cuius personam secundus repræsentat, tanto tempore vixit, alias præscribit triginta annis, non computato tempore sui auctoris. Quod si computare velit, quadraginta anni sunt necessarij. hoc dicit vsque §. idem iure. Salyc.

Sed cùm illud etiam in forensibus m controuersijs ventilabatur, an creditor anteriora iura prætendens, potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem, etiam vltra triginta annos inquietare, vtpote imaginem debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus & hoc dirimere. ¶ Et sancimus, donec communis debitor viuit, non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille viuit, merito anterior creditor confidit, vtpote apud debitorem eius possessione per posteriorem creditorem constituta. n D

Debitor an possideat pignus quod creditori tradidit.

Vsucapio quandoque procedit sine possessione.

a *Decesserit.* nullo herede relicto. nam si haberet heredem, idem in herede quod in defuncto statueretur. Vel aliud in herede, quia heres non retinet per eum possessionem, nisi primo apprehenderit: vt. ff. de acquiren. pos. l. cum heredes in prin. &. l. qui vniuersas. § quod per colonum.

b *Ex eo.* scilicet tempore.

c *Offerre debitum par.* aliter enim non potest confirmare sibi pignus: vt infra qui po. in pigno. habean. l. j. Sed quid econtra si prior creditor offerat secundo? P. dicit, non memini me legisse priorem creditorem ius offerendi habere: sed certe ego legi qualemcumque possessorem posse offerre, secundum Ioan. vt. ff. qui mo. pig. & hypothec. solui. l. Paulus. §. qui pignoris. Et nota aliud in seruo bona fide redempto ab hostibus. nam tunc tollitur ius offerendi triennio: vt. ff. de capti. & postli. reuer. l. in bello. §. si quis seruum. Accursius.

d. *Opponere conatur*, quid ergo si debitor triginta annis stetit quod neque soluit, neque obtulit, nunquid præscribetur iu-

Ius offerendi an per præscriptionem posit tolli.

ri offerendi? Aiunt quidam quod non, sicut nec ius eundi ad ecclesiam, vel per viam publicam, vel ad sanctum Iacobum: vt. ff. de via publica. l. viam publicā. & quod dicitur supra eo. l omnes. de iure agendi dicit, non excipiendi, vel offerendi. sed Bul. dicit ius etiam offerendi tolli, argum. horum duorum responsorum, & maxime huius. Item alia ratione: quia cum possit facere vt possit, scilicet agere pignoratitia soluendo: iam ergo posse videtur: vt ff. de regu. iur. l. qui potest. Item pro hac sententia est. ff. de dam. infec. l. si finita. §. postea autem. Accursius.

ADDITIO. Dum quæritur, an iuri offerendi possit præscribi, dicas secundum communiter doctores, quòd est quoddām ius offerendi, quod competit per modum iuris, vt puta secundus creditor habet ius offerendi, & cōfirmandi sibi pignus: vt. l. j. infra qui po. in pigno. hab. hoc tollitur spacio triginta vel quadraginta annorum, vt hic. Quoddam est ius offerēdi, quod competit per modum facultatis. verbi gratia: debitor potest quandocunque vult offerre debitum, & pignus reluere. ista facultas nunquam potest præscribi, sicut nec facultas eundi per viam publicam: quia licet per mille annos non iueris, semper poteris ire: vt. ff. de via pub. l. viam publicam.

e *Contractibus.* idem in vltima voluntate: vt supra communia de lega. l. fi. §. sin autem auaritiæ.

f *Redhibitio.* id est redditio.

g *Repudij.* vel marito vergente ad inopiam: vt. ff. de iure dotium. l. vbi. vel deportato vito, vel muliere mutante affectionem: vt supra de repu. l. j. his enim quatuor casibus repetitio est.

h *Dissolutionem.* vt & supra de iure dot. l. in rebus. §. fina. & hoc intellige statim si fuerint immobilia: alioquin annua bima trima die olim, hodie post annum, argu. supra de rei vxo. act. §. exactio. & ideo extunc currit præscriptio: vt hic dicit, & infra titu. j. l. j. §. finali. &. ff. quando actio de peculio est annalis. l. j. §. annus.

i *Immo & illud.* refrenatur inchoatio præscriptionis: vt supra. similiter refrenatur inchoata: vt hic.

k *Suppositas.* id est, obligatas. Sed quid si non erant suppositæ? Aliud videtur, cum enim detur restitutio actionis amissæ, videtur esse præscriptio non interrupta: vt. ff. quibus ex causis maiores. l. ait prætor. §. finali. &. l. sequen. secundum Io. & H. Contrarium tamen ex eadem. l. probari posset, secundum Azo.[a]

a *Procedit* quando ita dicit, sine violentia? nonne idem. & si cum violentia: vt. ff. de vsucapio. l. naturaliter. quæ est contra? Respon. hic dicit sine violentia, id est, cum voluntate debitoris pignus accepit: quia debitor dedit ei: & tunc interrumpitur præscriptio in personali & in hypothecaria. in personali, quia debitum agnouit: in hypothecaria, quia creditor adeptus est possessionem. secus autem si cum violentia: quia tunc tantum in hypothecaria interrumpitur præscriptio: non in personali: sed contra si debitum agnoscat debitor, tunc etiam in hypothecaria fit interruptio: vt infra proxi. §. & est ratio: quia cum in principali sibi præiudicauit: & in accessorio, per consequentiam. Alij dicunt ideo dici sine violentia, quia tunc fit interruptio tantum aduersus eum. sed si cum violentia: tunc aduersus omnes. Tertij subaudiunt hic, maxime. dicunt ergo idem si cum violentia. & dic violenter

Sine violentia. quare dicit, sine violentia? nonne idem. & obligat debitum si cum violentia: vt. ff. de vsucapio. l. naturaliter. quæ est contra? Respon. hic dicit sine violentia, id est, cum voluntate debitoris pignus accepit: quia debitor dedit ei: & tunc interrumpitur præscriptio Ang. in personali & in hypothecaria. in personali, quia debitum agnouit: in hypothecaria, quia creditor adeptus est possessionem. secus autem si cum violentia: quia tunc tantum in hypothecaria interrumpitur præscriptio: non in personali: sed contra si debitum agnoscat debitor, tunc etiam in hypothecaria fit interruptio: vt infra proxi. §. & est ratio: quia cum in principali sibi præiudicauit: & in accessorio, per consequentiam. Alij dicunt ideo dici sine violentia, quia tunc fit interruptio tantum aduersus eum. sed si cum violentia: tunc aduersus omnes. Tertij subaudiunt hic, maxime. dicunt ergo idem si cum violentia. & dic violenter

licitam commissam ex pacto: vt infra de pignorib. l. iij. aliàs ius crediti amitteret: vt. ff. quod met. causa. l. exrat. Quarti dicunt, sine violentia adhibita in offerendo, secundum Ot. at adhibita in retinendo interrumpit: vt. d. l. naturaliter. Prima placet.

m *Triginta vel quadraginta.* Cante detentationem. & no. hic loqui de personali & hypothecaria.

n *Multo magis.* immo multo minus, cum hæc in. xxx. annos sed conuentio in. xl. annos perpetuet, secundum quosdam: vt infra eo. l. fin. Sed secundum Io. hic respicit ad factum: quia de facto tenet: quod non facit qui litem contestatur, vel mittit executorem. Vel dic quòd hæc interruptio prodest omnibus: vt. ff. de vsucapionib. l. naturaliter. sed illa quæ fit per litis contestationem, vel per conuentionem, prodest tantum contestanti, & executorem mittenti: vt. ff. ne de statu defunctorum. l. ij. §. finali. &. ff. de diuer. & temporalib. præscription. l. intra. in princip.

o *Per conuentionem.* executores.

p *Imitetur* immo & plus operatur hæc detentio: vt modo dixi in fi. glo. immo. Accursius.

Expositis.

A *Exposuerit.* hoc enim quandoque fit: vt supra ad Velleia. l. si mulier. ij. & supra de plus pe. l. j.

b *Interrupta.* non dicit perpetuari actionem primam per agnitionem: sed interruptionem præscriptionis fieri. si ergo præscriptio et redhibitoriæ: licet debitum agnoscas, non perpetuatur redhibitoria

Et bene secundum communiter scriben.

usque ad xxx. ann. sed post agnitionem sex mensibus præteribam. Sol. certe immo nec interrumpi videtur per huiusmodi secundam cautionem: quia non per acceptionem fideiussoris: vt. ff. de fideiuss. l. cum quis. §. si quis pro reo. quæ est contra. Sol. ibi fuit acceptus pro eo quod debeat appatuerit: non autem confiteba-

a *Procedit* quando ipsum debitum non interrumpit. nec obligat debitum si cum violentia: vt hodie in quadriennio, vt enim contestatione non perpetuetur: vt supra de tempo. in integrum restitu. l. superuacuam.

b *Insonata.* id est, non sonata, seu non exacta. Et not. hic quod interruptio, alia ciuilis, alia naturalis. Naturalis est, quoties fit possessio amittitur: quod multis modis. ff. vt. ff. de acquirē. pos. l. qui vniuersas. & hoc omnibus modis. Ciuilis est, quoties fit per voluntatem vel per violentiam. Et hæc vel iudiciaria vel extraiudiciaria. Iudiciaria est hæc multiplex. Primo per contestationem: & hæc in al. casu, vt infra eo. l. fina. Item per quasi contestationem: vt supra in rem actio. l. ij. Item per executorem: vt. s. eo. l. sicut. Item per debiti agnitionem, vel solutionem partis, vel fœnoris: vt hic. Item per solam libelli oblationem, in casibus: vt. s. quando libellus princip. da. l. s. j. & in illis quos habes. j. titulo primo, vt perfectius. Item per obligatæ apprehensionem: vt. s. proximo. §. & hæc ciuiliter tantum interrumpenti, non alij. vt. ff. de diuersis & temp. præscrip. l. intra. in princ. &. ff. ne de statu defunc. l. ij. §. & hoc in præscriptione: sed vsucapio per huiusmodi ciuiles interruptiones non interrumpitur de rigore: sed quo ad effectum. vt. ff. de rei vindic. l. si post. Est etiam quædam alia interruptio, si seruus fructuarius qui ab alio possidet, qui præscribit vsufructui meo intra tempus, aliquid meo nomine faciat vel si aqua mihi debita, per se fluat: vt. ff. de vsufructuarijs. §. idem tractat. & quemadmodum ser. amit. l. fin. Item & alia, scilicet ætas: vt. s. eo. l. sicut. circa fi. ADDITIO. Addas pulchram glo. in verbo, interruptio. in cap. fin. de præscrip. & aliam similem glo. in verbo, intertum. in cap. placuit. vt quicunque. xvj. q. iij.

Per legatas annos. verbi gratia: Promisisti mihi decem singulis annis: & præstitisti per quatuor annos: postea cessasti. non curat mihi præscriptio ab exordio obligationis, sed ab eo tempore quo cessatum est, currit præscriptio omnium sequentium annorum, secundum B. Si quæras, quæ ergo erat dubitatio? quod si etiam cessaret soluere, tamen creditori præiudicari non posset. sed quare non duplicatur tempus in huiusmodi annua præscriptione? vt. ff. quemadmodo. serui. amit. l. si sic. hic enim non præiudicat, nec aliquid dicit de duplicatione. Sed respondeo quod hic nō duplicatur. commemorat enim præscriptionem magna. nam quia semel agnouerat debitum, videbatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Donatio est contractus.

a *Contractus.* scilicet permutationis. Et not. quòd innuit donationem esse contractum, & sic continetur sub illa. l. ij. & authen. sacramenta puberum, &c. §. si aduersus vendi.

b *Rem.* scilicet immobilem.

c *Per decem.* inter præsentes, vel xx. inter absentes.

d *Exceptionem.* Not. pro B contra M. quòd præscriptione nō queritur dominium: vt & §. de iur. do. l. in rebus. in fin. cum exceptio sit actionis exclusio: vt. ff. de except. l. ij. sed M. dicit exceptionem intentionis dari. & hoc no. §. de bo. ma. l. j. & authen. nisi tricennalis.

e *Creditores.* vt. §. si aduersus credi. l. j.

f *Actionem.* non solum exceptionem. & hoc facit pro M. qui dicit ei dari in rem actionem: sed tu dic vtilem: & hanc intentat indubitanter contra alios. Sed an & contra dominum? Io. & B. quòd sic, vt sic vtilis præferatur directæ: vt. ff. de procu. l. in causæ. in fin. & de Publici. l. eum qui. §. j. Item & quia lex dicit mutari dominium in præscriptione: vt. ff. de vsucap. l. eum qui. § j. Item patet ex eo quia & ante impletam præscriptionem habebat Publicianam: aliquid ergo plus nunc debet habere. Alij dicunt contra, & dicunt quòd nunc habeat hoc plus, quia ciuilem contra alios, contra quos tantum Publicianam habuit vsque nunc: vt ff. de leg. j. l. si creditori. §. id quod. Item quòd dat actionem contra alium: intellige, nisi & ipse nouus possessor præscripsit: sed si post præscriptionem secundi, ipse secundus à possessione ceciderit, quis vindicat, prior præscriptor, vel secundus, vel dominus? Respond. secundus præscriptor: cum prior amiserit suum vtile dominium, & dominus similiter effectum sui directi: res enim videtur esse in curriculo, siue in circulo.

† *Tenor huius. §. ponitur sub brevibus verbis in c. 2. in verste. verùm ex parte abbatis. cii yl.* ‡ *super verbo, retentionis. extra de ord. cog.*

g *Veteres leges.* quæ præscriptionem longi temporis non longissimi nouerant: vt. ff. de vsucap. l. vsucapio. &. l. eum qui. §. j.

h *Quòd si quis.* dixit de præscriptione longi temporis, nunc de longissimi: & ideo habes hic. §.

i *Suppositam.* id est, obligatam.

k *Auxilium.* scilicet vindicationis.

l *Tenuerit.* scilicet sine titulo, aliàs haberet locum præscriptio x. vel. xx. au. vt §. proxi. Accurrius.

Præscribens bona fide longissimo tempore, an contra dominum habeat rei vindicationem.

m *Vti.* ergo & hic quære vt §. si nouus possessor præscripsit, & cecidit à possessione, cui præscriptori detur in rem: & solue vt §. Item quæro, an præscribenti longissimo tempore bona fide, datur contra dominum rei vindicatio? P. ita. Ioan. contra: vt hac l. aperte dicit. ‡ ita tamen, &c. & sic non est per omnia simile: nam aliàs non aduersaretur literæ superiori hic versus, ita tamen, &c. nisi sic referretur ad bonæ fidei & malæ fidei possessorem: nam si ad malæ fidei possessorem tantum referatur, nullo modo aduersatur: quia ille contra nullum vindicat, nisi re sibi ablata per vim, & nisi per iudicem: vt subijcit.

n *Indignus eo.* scilicet præsidio.

SI quis emptionis, vel donationis, vel alterius cuiuscunque contractus [a] titulo rem [b] aliquam bona fide per decem [c] vel viginti annos possederit, & longi temporis exceptionem [d] contra dominos eius, vel creditores [e] hypothecam eius prætendentes sibi acquisierit, posteáque fortuito casu possessionem eius rei perdiderit: posse eum etiam actionem [f] ad vindicandam rem eandem habere sancimus. hoc enim & veteres leges [g] (si quis eas rectè inspexerit) sanciebant.

Hæc est secunda pars principalis huius l. in qua loquitur de præscribente spacio longissimi temporis bona fides & malæ possessore. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Præscriptione longissimi temporis quæritur præscripti, si malam fidem habuit ab initio, sola retinenda exceptio. Si verò ab initio bonam fidem habuit, quæritur si ius vindicandi à quocunque, præterquam ab eo contra quem præscripsit: siue dominus fuerit, siue creditor qui hypothecariam habuerit. In eo casu quo malam fidem habuit, si cadat à possessione, tunc potest prior dominus vel creditor ab iniusto possessore illam vindicare, nisi & ipse propria se tueatur præscriptione. h. d. vsque ad versicu. Sed hæc. Salycetus.

Quod si quis [h] † eam rem desierit possidere, cuius dominus, vel is qui suppositam [i] eam habebat exceptione triginta vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium [k] non indiscretè, sed cum moderata diuisione ei præstari censemus: vt si quidem bona fide ab initio eam rem tenuerit, [l] simili posset emp. l. qui tabernas. sic & Publiciana transit ad heredem: vt. ff. de Publicia. l. eum qui. §. hæc actio.

vti [m] præsidio: sin vero mala fide eam adeptus est, indignus [n] eo videatur: ita tamen, [o] vt nouus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memoratæ exceptionis necessitate expulsus est: commodum detentionis sibi acquirat. [p]

¶ Sin verò nullum ius in eadem re quocunque tempore habuit: [q] tunc licentia sit priori domino, vel creditori qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & heredibus eorum ab iniusto detentatore eam vindicare: non obstante * ei quòd prior possessor triginta vel quadraginta annorum exceptione eum [r] remouerat: nisi ipse iniustus possessor triginta vel quadraginta annorum ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor qui euicit, ea possessione cecidit, exceptione munitus [s] est.

Hic textus est singularis, & non est alibi in iure. Agenti petitorio nomine non obstat exceptio dominij, quando agens agit contra spoliantem. Baldus. Vel sic: Hic excipit ex eo quod dixit in versic. si verò mala fide. et h. d. Possessor violentus non potest referre quæstionem dominij. Vel sic: Præscriptor malæ fidei potest rem vindicare ab eius violento possessore, hoc dicit vsque ad §. sed & si quis. Salycetus.

Sed hæc [t] super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violenter eam abstulerit, [u] omnimodo licebit priori possessori sine vlla distinctione [x] eam vindicare.

o *Ita tamen.* ad vtrunque casum refero, scilicet quando bona fide, & quando mala. Sed P. refert tantum ad malæ fidei: sicut præscribenti bona fide. xxx. annis dat actionem, etiam contra dominum: vt modo diximus. quod non placet.

p *Acquirat.* hoc referunt quidam etiam ad præscribentem tantū longo tēpore, quod nō placet: vt diximus circa princ. huius. l.

q *Tunc habuit.* nouus possessor. & loquitur in eodem casu cum mala fide præscripsit prior possessor etiam longissimo tempore, & sic nō agit vel contra dominum, vel contra alium. Sed alij dicunt eum etiam admitti contra alium. In bona fide præscribente constat quòd agit contra alium: vt. §. cad. l. §. quòd si quis.

r *Eum.* scilicet dominum, vel creditorem.

s *Munitus.* supple, & possessione adeptus: nam hoc est necesse ad præscribendum & quod dicit ex tunc cōputari præscriptionem, ex quo cecidit à possessione, dic rectum, nisi nouus possessor præscribente habeat: tunc enim eadem defensione vtetur: vt. ff. de euic. l. emptori. & tempora coniunget ad faciendam præscriptionem, xxx. annorum, nec obstat. ff. de acqui. post. l. Pomponius. §. fi. quia lex illa loquitur in præscriptionibus longi temporis tantum. nōdum enim hæc præscriptio fuerat inducta. xxx. an. Et pro nobis est in ea. l. §. cum quis. Sed quæro, si vendidi rem quam xxx. annis bona fide præscripseram, an emptor habeat vtilem sicut ego habebam, si à possessione cadat? Respon. sic, quasi omne ius meum videat vendere: & sic hic, vt. ff. de cōtrahen. emp. l. qui tabernas. sic & Publiciana transit ad heredem: vt. ff. de Publicia. l. eum qui. §. hæc actio.

t *Sed hæc.* scilicet præscribentem longissimo tempore malæ fidei, non posse vti simili præsidio, id est vindicare, sunt vera, nisi in duobus casibus: primus quando inuasor, &c.

u *Eam abstulerit.* qui. xxx. an. præscripsit.

x *Distinctione.* id est, siue bona fide, siue mala præscripsit, siue eum titulo, siue sine titulo. vel sine distinctione, id est, non refert, sit dominus, vel non, qui abstulit. Sed quomodo vindicet hic præscriptor malæ fidei, cum non sit dominus? Respon. vindicat quantum ad certam personam, sicut & aliàs. ff. de Public. l. eum qui. §. si petenti. sic & §. de non nu. pec. l. j. Vel dic quòd amisit dominium inuasor si erat dominus, suo delicto: vt. j. vnde vi. l. si quis in tantam. & ex eo quod dicit, non refert vt dominus, vel non, qui abstulit: collige arg. secundum H. quòd si deposui rem alienam, vel commodauī, & agam rei vindicatione, quòd non potest mihi referri quæstio dominij. & pro eo est. §. de non nu. pec. l. j. & de pigno. act. l. nec creditores. & §. fi. & ff. de distractio. pigno. l. reſcriptum. §. j. & §. lo. l. si priuo quis conductionis. quod non placet: quia datur rei vindicatio tanquam contra quemlibet: vt. ff. ad exhi. l. de eodem. §. fin. &. ff. si quadrup. paupe. fecisse dicatur. l. j. §. fin. & argu. §. loc. l. ad probationem. & hoc est speciale in odium inuasoris.

Sol &

a *Sed & si quis.* nouus possessor.

b *Possessor.* bonæ fidei, vel malæ fidei. Item per hoc quòd dicit, prior, facit pro M. & Ioan. & Azo. qui dicunt missum in possessionem in actione in rem, statim possidere ciuiliter & naturaliter: vt & j. quomodo & quando in dec. l. consentaneum. & ff. de dam. infec. l. a quo. Secus si ex persona ciuili: quia tunc non possidet: vt. ff. de acqui. poss. l. iij. §. fin. & quib. ex causis in poss. ea. l. cum ex causa. sed tunc cum secundum præceptum iudicis impositum. Sed Bul. cōtradicit in actione reali: nam demum post annum possidere dicit: vt hic subijcere videtur, & loco secundi decreti sit annus, in personali dicit idem quod Ioā. & M. Item quid in hypothecaria, an habeat naturalem possessionem? quod videtur.

c *Intra annum.* huic est contra. §. de iudi. l. properandum. §. fin autem reus. &. §. vbi in tem actio. l. ij. Sol. vt in qualibet earum dict.

d *Exceptionem.* talis est casus: Debes mihi aliquid annuum, soluisti per octo proximos xxx. annis continuis quòd non soluisti, sine interpellatione præscripti.

e *Cæteræ.* pro omnibus solutionibus, non pro vna tantum, vt dicimus. §. fina. Item quæro, quando debent dici vtiles, an in principio anni, an in fine? in annuis enim vel anno debitis, scimus quando debet fieri solutio: vt diximus. §. quando di. leg. ce. l. j. eadem quæstio fit, si poteſt in mercede, vel pēsione, & de hoc habes. ff. de vsufru. l. defuncta. Respon. in fine anni: vt. §. de vsur. l. eo. §. interdicta.

Sed & si quis nouus possessor. Possessor. bonæ fidei, vel malæ fidei. Item per hoc quòd dicit, prior, facit pro M. & Ioan. & Azo. qui dicunt missum in possessionem in actione in rem, statim possidere ciuiliter & naturaliter: vt & j. quomodo & quando in dec. l. consentaneum. & ff. de dam. infec. l. a quo. Secus si ex persona ciuili: quia tunc non possidet: vt. ff. de acqui. poss. l. iij. §. fin. & quib. ex causis in poss. ea. l. cum ex causa. sed tunc cum secundum præceptum iudicis impositum. Sed Bul. cōtradicit in actione reali: nam demum post annum possidere dicit: vt hic subijcere videtur, & loco secundi decreti sit annus, in personali dicit idem quod Ioā. & M. Item quid in hypothecaria, an habeat naturalem possessionem? quod videtur.

In reali ille contra quem est facta missio ex primo decreto, eam recuperat intra annum: post annum non auditur, nisi de proprietate. Bart. Vel sic: Etiam qui mala fide præscripsit, si venit intra annum, recuperat possessionem ab eo qui intentans actionem in rem excitat contumacia missus est in possessionem, ante latem contestatam. hoc dicit vsque ad §. exceptionem. Salycetus.

Sed & si quis [a] non per vim, sed per sententiam * iudicis eam obtinuerit, ea tantum occasione quòd absens prior possessor [b] ad litem vocatus minimè respōderit: licebit ei & ad similitudinem cæterorum qui rei dominium habent, intra annum [c] se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superq; ea cognitionalia subire certamina.

Præscriptio in vsucapis incipit currere à tempore quo inceperunt deberi, & non fuit soluta. h. d. vsque ad finem. Saly.

Exceptionem [d] etiam triginta vel quadraginta annorum in illis contractibus in quibus vsurę promissæ sunt, ex illo tempore initium capere [e] sancimus, ex quo debitor vsuras minimè persoluit. Dat. III. Id. Decemb. Constantinop. DN. Iust.

Actio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos quadraginta perpetuatur. hoc dicit, intellige per litis contestationem: nec alio modo, nec per interruptionem ciuilem, nec naturalem. Baldus. Vel sic: Per litis contestationem interrumpitur præscriptio: & per quadraginta annos à tempore cessationis à lite inchoandos perpetuatur actio: quæ perpetuata etiam ad heredem extraneum est transitoria. Salycetus.

IX. Idem A. Demostheni præfecto prætorio.

SAepe quidam † suos obnoxios in iudicium vocantes, & iudiciarijs certaminibus ventilatis, non ad certum finem lites perducebant: sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam fortè fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum sortes humanæ [f] multæ sint) qui nec dici nec numerari possunt, deinde iure suo lapsi esse videbantur, eo quòd post cognitionem nouissimam triginta annorum spacium effluxerit, & huiusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. ¶ Quod nos corrigentes, eandem exceptionem quæ ex triginta annis oritur, in huiusmodi casu opponi minimè patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta, eam tamē in quadragesimum annum extēdimus: [g] cum non similis sit qui penitus ab initio tacuit, ei qui & postulationem deposuit, & in iudicium venit, & subijt certamina, [h] litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. ¶ Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati [i] huius causæ cursum eum relinquere posse definimus, vt eius heredibus vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. [k] Quod tempus (id est, quadraginta annorum spacium) ex eo numerari decernimus, ex quo nouissima processit cognitio, [l] postquam vtraque pars cessauit.

Per hanc legem tollitur annalis exceptio quæ contra actiones natas ex Italico contractu erat introducta, & non valenti agere propter impedimentum iuris, non currit præscriptio: et actionum personalium regulariter vita est triginta annorum. h. d. tota ista. l. quæ est bona. & est nouæ constitutio secundum Bal. Vel sic: Exceptione sublata omnes personales actiones triginta annorum tollantur: nisi super his lis fuerit contestata: hypothecaria verò quadraginta annis. Et illi qui non potest agere, non currit præscriptio. Bar. Primo exponitur. Secundo statuit. Tertio ampliat. Quarto dubium remouet secunda ibi. Cum itaque. tertia ibi. Ad hæc quarta ibi. Ne autem. Primæ duæ partes hoc volunt: Remota annali exceptione ex contractu Italico currunt, & locum habent cæteræ præscriptiones legitimæ. Salycetus.

I. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

SVper annali exceptione q̄ ex Italicis cōtractibus oritur, tātę moles altercationū in omnibus iudicijs exortæ sunt, quātas & enumerari difficile, & explanari impossibile est. ¶ Primum etenim naturaliter eius obseruationis cum omni scrupulositate & difficultate cōposita est, cum multa cōcurrere debeant [m] vt ea nascatur.

A *g Extendimus.* idem in reali, sed fallit hæc lex in actione de dolo: vt. §. de do. l. fina. Item & in rescissoria secundum quosdam. sed nos dicimus rescissoriam petitam & datam, posse perpetuari per contestationem: non autem petitionem, vel iudicium restitutionis in integrum: vt. §. de temp. in integr. rest. l. superuacuum. Item fallit & alibi: vt. ff. ne de sta. defun. l. j. §. sed interdum. & de collu. dete. l. ij.

h *Certamina.* per contestationem.

i *Posteritati.* & idem si est extraneus heres.

k *Sublata.* illa causa.

l *Cognitio.* secus autem si per executorē: quia tunc in. xxx. antantum extenditur ex generali regula, qua dicitur omne ius illo tempore tolli: vt. §. eod. l. sicut. fallit ergo hoc casu, & alio quem habes. §. eo. l. cum notissimi. in princip. & in alio: vt in ea. l. §. immo. in fin. §. & alijs quos habes. §. eod. l. * *oppositæ.* omnes.

DE ANNALI exceptione Italici contractus tollenda, & dedi. &c.

Supra de vsucap. transfor. tractauit, & de vsuc. Cōinuatio. Italicarum rerum: modo de vsucap. actionum personalium quæ oriuntur ex contractibus qui in Italia fiebant.

Super annali.] CASVS. Olim si aliquis possidebat rem aliquam in Italia per annum, vel contrariter habebat exceptio. & hic annus extendebatur aliquando vsque ad. v. aliquando vsque ad decennium: quia in eo anno non computabantur nisi dies in quibus aliquis poterat agere. & hoc corrigit Imperator, dicens quòd hic annalis exceptio cesset: & habet locum. xx. vel. xxx. nisi in hypotheca, quæ extenditur vsque ad. xl. an. Omnes aliæ actiones personales mixtæ, vt actio famil. erciscund. &c. tollantur vsque ad. xxx. an. & ita demū currat præscriptio, si non prærumpatur per litis cōtestatio. & hoc in secunda. Sed an filijs in aduentitijs currat præscriptio, hic quæritur? Dicitur quòd non, cum patri non acquiratur: quia cum est in potestate, etsi agere vellet, non posset. & hoc in tertia. Viuianus.

m *Debeant.* quæ ignoramus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ad decennium.* quia vtilis erat annus.
b *Decennio.* vt. ſ. de præſcript. xxx. an. l. ſicut.
c *Triginta.* vt. ſ. de præſcript. xxx. an. l. ſicut.
d *Minoribus ſpacijs.* ſcilicet triennio vel quadriennio, vel ſimilibus: vt. ſ. de vſucap. transfor. l. j. & de quadrien. præſcript. l. j. & per totum titulum.
e *Prohibet.* non ſolum noua conſtituit, ſed etiam conſtituta renouat.
f *Legitimus modus.* qui multi ſunt: vt no. ſ. tit. j. l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis.
g *Hypothecaria.* contra debitorem competente.
h *Quadraginta annorum.* Sunt & alij caſus vbi præſcriptio xl. ann. locum habet: vt. ſ. tit. j. l fina. & l. competit. & j. de fun. patrimo. l. fin. lib. xj. & ſ. de ſacroſan. ec. authē. quas actiones. Sunt & aliæ quæ nullo tempore tolluntur: vt præiudicialis quæ libero datur homini bona fide poſſeſſo: vt. ſ. de præſcript. long. temp. quæ pro lib. l. fin. Item populus Romanus viam non vtendo amittere non poteſt: vt ff. de via pub. l. viam publicam. Sed quid ſi cum eſſet bonę fidei poſſeſſor, & præſcribēdo rem, amiſit poſſeſſionem per inundationem: vt. ff. de bo. auctor. iudi. poſſeſſ. l. cum vnus. §. fin. an inundatione ceſſante ſuccurratur mihi per in integrum reſtitutionem? quod videtur: vt. ff. de iti. actuq́ue pri. l. j. §. ſi quis propter inūdationem. Sed argu. contra. eſt. ff ex quib. cau. ma. l. ſciendum. ADDITIO. Iſtud eſt verum, vt dicit Barto. hic. Ratio eſt, quia non debet quis reſtitui ad lucrum faciendum cum aliena iactura: vt. d. l. ſciendum. in gloſſ. alle. &. ff. de furtis. l. ſi is qui. j.

Actiones aliquæ non tolluntur tempore.

¶ Deinde illud ſpacium annale alij quidem ita effuſe interpretabantur, vt poſsit vſque ad decennium a extendi. ¶ Alij iudicantes, vſque ad quinquennium ſtandum eſſe putauerunt. ¶ Et in noſtris temporibus ſæpius ſuper huiuſmodi calculo à iudicibus variatum eſt: vnde nec facilè ſuum effectum in litigijs oſtendere huiuſmodi exceptio valuit. ¶ Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones vel præſcriptiones ſufficiant, huiuſmodi difficultatibus illigari noſtro ſubiectos imperio minimè patimur. ¶ Ideoque memorata annali exceptione penitus quieſcente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & præſcriptiones, in iudicijs ſuum vigorem oſtendant: ſiue quæ ſuper decennio, b vel viginti vel triginta c vel quadraginta annis introductæ ſunt, ſiue quæ minoribus ſpacijs d concluduntur.

Annalis exceptio ſuper Italico contractu tollitur, & alia præſcriptiones legitimæ confirmantur, hoc dicit. Vel ſic: Actiones perſonales & mixtæ tolluntur triginta annorum tempore, niſi præſcriptio ſit interrupta. hypothecaria quadraginta annis durante contra debitorem, vel eius hęredem: & interrupto per litis conteſtationem in. xl. ann. perpetuat actionem. hoc dicit vſque ad §. ne autem. Salycetus.

Familia erciſcunde, & communi diuidundo, vnde naſcatur: & quibus competant.

i *Communi diuidundo.* in his prædictis duobus diuiſorijs duo dixit M. primū, quòd naſcantur ex voluntate, ſcilicet tunc quando volui dividere. & pro hoc eſt. ff. fami. erciſcun. l. j. Secūdum quòd ei tantum qui non poſſidet, currit præſcriptio: nam & non poſſidenti dantur hæc iudicia: ar ſi poſſideret, nulla currit præſcriptio: cum non currat aliqua contra poſſidentem. pro hoc eſt ſupra titu. j. l. male agitur. Sed in vtroq; male dixit, primo quia non ex voluntate, ſed ex quaſi contractu naſcuntur: vt inſtitu. de ob. quæ ex quaſi contractu. § item ſi inter. &. § idem iuris, licet dicatur eas competere, volentibus à communione diſcedere: vt d. l. fami. erciſc. l. j. ſed & ſi illud eſſet verum quòd ex voluntate naſcerentur, poteſt velle: ergo velle videtur: vt. ff. de regu. iur. l. qui poteſt. Item & poſſidenti currit: nam non currit vt dominio præſcribatur, ſed diuiſioni, vt non poſſit impetrare diuiſionem: nam & aliàs eſt res communis, nec tamen intendi poteſt diuiſorium iudicium: vt. ff. de alie. iudi. l. fina. & de rebus eorum. l. ſi pupillorum.

Actio pro ſocio quando incepit competere.

k *Fratrum regundorum.* ſunt enim hæc tria mixta: vt inſtit. de act. §. quædam. Accurſius.

l *Pro ſocio.* ſed quando hęc incipit competere? Reſpon. dic eam non competere ſocietate durante: vt ſupra pro ſocio. l. tandiu. & dic vt ibi. An autem imputetur ſi non renuncietur, vt ſic faciat competere ipſo iure: quod videtur per. d. l. de reg. iur. qui poteſt. & ſic amittit ius renunciandi? Reſpon. non: quia ſi renunciaſſet alteri intempeſtiuè, teneretur: vnde non videtur poſſe, quod commodè non poteſt: vt. ff. de verb. ſign. l. nepos Proculo. Item & ſi potuit renunciare, & non fecit, hoc profuit ſocio.

A non obijcit ergo alij culpam is qui lucrum inde fecit, in ea illud: Vt culpent alij, &c. vt. ff. de iur. do. l. cum in fundo. §. j. Item tertia ratione: quia renunciare eſt ex libero arbitrio: quod non eſt ſic in iure offerendi: quod ex pacti neceſſitate fit & recipitur. Item quæro de actione perſonali ex teſtamento, puta competente pro ſeruitute legata, ſi non vtatur. xxx. ann. ipſam extinguere? Videtur quòd ſic: nam ſeruitutem, vel vſum confeſſoriam tollit cōſtat. x. an. vel xx. vt. ff. quibus mod. vſusfruc. amit. l. j. Sed & actionem perſonalem dicam tolli. xxx. an. vt hic, vel ipſo iure, vel {quod verius eſt} ope exceptionis: cum tempus non ſit modus tollendæ obligationis &c. vt ff. de ac. & ob. l. obligationum fere. §. placet. & plēè dixi- mus. ſ. de vſufru. l. cor- ruptionem. Et contra de negatoria dubitatur, & conſtat quòd quandoque ipſo iure tollitur, & acquiritur ſeruitus: vt in aqua, & alijs quæ habent perpetuam cauſam. Sed quid de his quæ non habēt perpetuam cauſam, vel qualis? Poteſt dici quòd licet nō acquirantur, tamen elapſis. xxx. an. obſtat exceptio: ſicut & dominium rei tanto tempore non acquiritur, tamen exceptio vindicati obijcitur ab eo & ſic non poteſt contradicere: vt. ff. de ſeruitutibus. ruſti. prę. l per fundum. Vel aliter, dicunt quidam plures eſſe itiones, & plures actiones negotiatas. & ideo non currit niſi in illis itionibus (aliàs actionibus) quæ fieri debuerunt, iam funt. xxx. ann. Sicut & in ſtipulationibus, & in legatis annis: vt. ſ. tit. j. l. cum notiſſimi. §. penul. Sed licet ſint plures actiones, tamen vna agi poteſt: vt & de pluribus hereditatibus datur vnum iudicium fami. erciſcund. vt. ff. fami. erciſcund. l. heredes. §. ſi inter me. & argum. ff. pro ſocio. l. cum duobus. § ſi plures. Itē quæro de pignoratitia actione, quando naſcatur: & ex quo tempore currit præſcriptio? Et dicunt quidam naſci demum ſoluta pecunia, vel aliter ſatisfacto: vt. ff. de pigno. act. l. ſi rem. j. § omnis. Hæ ſunt enim conditiones eius: vt. ff. de pigno. l. grege. §. penul & hoc ſecundum Bal. Alij vt P. quòd etiam prius naſcatur, ſed non intentatur: vt in actionibus quibuſdam dicitur & ff. de rut. & ra. dif. l. ſi tutor §. fin. & l. ſeq. Ex quo ergo tempore currit ei præſcriptio? Reſpond. ex quo competit cum effectu, non prius: vt infra ea. l. §. fina. & hoc de iure. de eſſ. ctu etiam prius tollitur. nam cum tollitur ius offerendi: vt notaui. ſ. titu. j. l. cum notiſſimi. §. j. in fin. §. ergo & pignoratitia. Sed ſublata pignoratitia, an poſſit debitor agere rei vindicatione? Reſpond. vtique: nam cum debitor vſucapit poſſidente creditore, vt. ff. de vſucap. l. ſeruus. acquirit dominium: non amittit dominium, ſi haber vnde intenter rei vindicationem, vel pro veteri, vel pro nouo quæſito dominio. nec dicat quis verbis legem ſtatui, quia tollitur pignoratitia. & remanet rei vindicatio: quia grauius erit debitori probare dominium, quàm eſſet traditionem pignoris.

Hyperon quid.

m *Natæ eſt.* hyſteron proteron, id eſt, conuerſus ordo: vt. ff. de rerum diui. l. riparum. & inſtitu. eo titu. §. riparum.

n *Dicebatur.* quia dicebant eam renouari ex adiūdua contractatione: & ſic præſcriptionem per nouam contractationem interrumpi: ſed malè, quia non ideo plus ſic futrum: vt. ff. de fur. l. ei qui.

o *Tenui.* vt. ſ. titu. j. l. ſicut. &. l. omnes. &. l. cum notiſſimi. & de conſti.

conſtit. pec. l. ij. &. ſ. vnde vi. l. fin. in fine.
a *Promulgauit.* vt. ſ. titu. j. l fin.
b *Sanctio.* id eſt, ius de præſcriptionibus conſtitutum.
c *Maiores.* vt alia aduentitia. de maternis enim erat diſpoſitum: vt hic, &. ſ. de bo. ma. l. j. in fin.
d *Temporalem.* perpetuam etiam hic temporalem appellat: quia tempore finitur, & hoc in acquiſitis. in acquirendis autem, ſibi & patri nocet filius: vt. ſ. qui admit. ad bo. poſ. l. j. & de acqui. poſſ. l. fin.
e *Quis enim.* quaſi dicat, nemo: vt hic, &. ff. de doli excep. l. pure. §. fin. &. ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. fi. &. ſ. de bo. quæ. lib. l. fin. & de iure do. l. in rebus. in fi. &. ſ. titu. j. l. cum notiſſimi. §. illud. &. ff. de ſeruit. tuſti. præ. l. & Attilicinus. &. ſ. de bo. ma. l. j. & in authen. auth. &. ff. de vſur. l. cū quidam. §. ſi pupillo. & ad Sylla. l. iij §. eleganter. Accurſius.

Vt perfectius. CASVS Si aduerſarius abſens fuerit, vel furioſus, vel infans, vel merū habeat impedimentum, ita vt eum cōuenire nō poſſim: aut habeat meā rem de qua is eſt, nō poſſum auferre: ſed debeo agere libelli præſentare. & interrumpere præſcriptionem. ſi præſens non eſt, portigam libellum ad ædes ſuas (ſeruanj): & protendam coram teſtibus, quòd habeo coram teſtibus, nec velle eum conuenire ſi poſſem: & ſic interrumpetur præſcriptio.

Vt perfectius. quàm olim eſſet conſultum.
f *Affamia.* vt. ff. ex quib. cau. ma. l. j. & l. ſcientia.
g *Potentia.* Potens eſt, qui habet merum imperium, vnde non conuenitur: vt. ff. de in ius vocan. l. jj. & ad hoc. ff. de alie. iudi. non. can. fac. l. fin. in poſſe, ſecus ſi minor magiſtratus: vt. ff. de iudic. l. nec magiſtratus. in caſu etiam rebus: vt. j. ad leg. Iul. repe. l iubemus. l. infantia. ſubaudi, furore. hic enim conſentiri non poteſt: vt. ff. de in ius voc. l. ſi quis. & l. neque. & ad hoc. ff. de mino. l. ſi pretor. §. j.
h *Abſit.* hodie prius exhibendus defensor tantumquo deficiente, tunc præſes, & deinde imperator: vt in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. & de man. prin. §. & non permittes. colla. iiij.
i *Præſidem.* ſcilicet per ſe.
k *Vel.* pro &. Vel dic vel, pro id eſt. Vel dic. ſ. per procuratorē.

Codex.

A n *Domi ſuæ.* No. ſufficere denunciari ad domum, etiā ſi non peruenīat in notitiā eius cui nūciatur: vt. ff. de dam. infec. l. iiij. §. prætor. &. §. toties. &. ff. quod vi aut clam. l. aut qui. §. j. Sed arg. cōtra. ff. quæ ſen. ſine appel l. j. §. itē cum ex. Sed die vt ibi.
o *Tabulationum.* id eſt, tabulatij. ſic. ſ. de iure delib. l. ſi §. ij.
p *Triennij.* No. ergo vſucapionē interrumpi litis conteſtatione. & ſic eſt contra. ff pro empt. l. ij. §. fin. &. ff. de rei vind. l. ſi poſt acceptum. Sol. ſecundum M. hic corrigit, vt idem ſit in vſucapione quod in præſcriptione, ſcilicet quòd interrumpatur: vt. ſ. de rei vindic. l. morę. Tu dic ſecundum Io. quòd hęc lex loquitur ſpecialiter in quatuor caſibus: ſcilicet quando aduerſarius eſt furioſus, vel infans, vel abſens, vel in poteſtate poſitus, aliàs ſerua quod in illis contrarijs legibus cōtinetur, quod enim ſpecialiter dicitur, non trahitur ad conſequentiā: vt. ff. de leg. & ſenatuſconſ. l. quod contra. Item quæro, an reſtitutio in integrum amodo denegetur, quę datur cōtra abſentes ex illo tit. ff. ex qui. cau. ma. l. j. & l. ait prætor. §. fin. &. l. ſed & ſi per prętorem. §. ait? Reſp. non. cum enim hæc lex induxerit hoc pro priuilegio, nō debet in eius leſionem retorqueri: vt &. ſ. de leg. & con. l. quod fauore.
q *Vel quadraginta annorum.* immo videtur quòd ſolæ prætoriæ & annales taliter interrumpantur: vt. ſ. quādo lib. princip. da. l. j. & ij. Sed hic ſpeciale, vt interrumpantur. Et concordat huic l. ſi. de epi. audi. l. ſi præſens. &. l. fin. &. ſ. de non nu. pec. l. in contractibus. §. fina. Ac.

Vſucapio non interrumpatur per litis conteſtationem.

† *Concor. c. 1. cum gl. ſuper ver. publicè extra de poſtu. prela.*

Si ex multis. CASVS. Tenebatur mihi quis ad. x. ex cauſa locationis: & ad alia. x. ex cauſa venditionis: & ad alia. x. ex cauſa mutui. ſi. x. petiero nō expreſſa cauſa: an interrumpatur præſcriptio in omnibus. x. quæritur? Reſpon. quòd ſic, in fi. l. & hoc in prima. Item ſi tenearis mihi ad. x. ex cauſa mutui, & pignora obligaſti: & peto. x. certi condic. ex mutuo: an hypoth. præſcriptio interrumpatur, quæritur? Dicitur quòd ſic. & hoc

† *Data Conſtantinopoli Kal. Octob. poſt conſulatum Lampadij & Oreſt. VV. CC. Conſ.*

Cōtra ex. l. vlt. ſ. de epi. aud.

in ſecunda. Si vero tenearis mihi ex pluribus cauſis, & in libello meo certam quantitatem non expreſſi, nec cauſam, ſed dixi ſic, conuenio te, quia mihi es obligatus: quæritur, an ſint perpetuatæ omnes actiones quibus mihi tenebaris? Dicitur quòd ſic. & hoc in tertia. Viuianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ex hac glos. nec. quòd defectus exceptionis proponenda effecit voluisse quod actiones essent inutiles. text. est bonus in l. 3. de exc. tuto.*

a *Si ex multis.* [a] Tres ponit quæstiones hæc lex. Prima, cum mihi deberentur similes quãtitates ex pluribus causis, & vnam quantitatem sine causæ mentione expressi: quæritur, an omnes actiones pro simili quantitate perpetuasse videar, an nullam: an vetustissimam? Secunda, si fiat de personali actione libellus tantum, vel de hypothecaria tantum: an super vtraque videatur fieri interruptio? Tertia, an si nec causa, nec quantitas sit expressa, sed tantum dicatur obnoxius: an omnes sint perpetuatæ? Et omnibus respondet quòd sic. Sed quid si vnam causam & quãtitatem expressit: an perpetuat cæteras? Respon. non: licet quidam dixerunt quòd sic, per legem istam, ibi, vel vnius quidem, &c. &. ff. de iudi. l. solemus. quod Io. non placet. nam nec qui contestatur in actione ad exhibendum, nec qui contestatur in rei vindicatione: cum & post litis contestationem in actione ad exhibẽdum completur vsucapio: & claudit viã vindicationi: vt. ff. ad exhiben. l. Iulianus. § quãtum. &. l. solemus. intellige vt ibi: & istam constitutionem similiter, vt ibi dices. Item quid si ex vna causa debeantur mihi tria, & ex alia. x. & ex alia xx. & petam. x. an videar omnia petere? Respond. non, sed fola. x. licet videatur debere esse in electio ne actoris, in quam causam eligar: vt. ff. de iudi. l. si quis intentione. Item quid si generaliter dicam eum mihi obnoxiũ, sed postea per sacramentum calumniæ cõfiteatur me de vna summa sensisse? Respond. non perpetuantur omnes, sed illa sola: vt. ff. de exeu. rei iudi. l. si ex teſtamento. Item quid si tenearis mihi hereditatis petitione propter res sitas hic, & etiam Mutinæ: & te conueniam hic: an etiam illic videar interrumpere? Respon. non: quia nec actor hic de illis agere potuit nec reus valuit respondere. Quidam tamen contradixerũt tali ratione: quia & coram non ordinario interrumpitur præscriptio: vt. ff. eo. l. vt per fectius. Sed nos dicimus in illis casibus esse speciale. Item quæro, quomodo huiusmodi libellus fuerit receptus, cum non fuerint in eo ea quæ sunt necessaria, scilicet tria: vt. ff. de edendo. l. edita: Respon. sponte recepit reus de iustitia sua confisus, & propter timorem testium decedentium, vel alias moras. ADDITIO. Aduertas secundum Bar. hic pro intellectu istius. l. quòd ad hoc vt interrumpatur præscriptio per citationem, necesse est quòd de hoc saltem constet reo, vtrum agatur actione personali, vel in rem, vel vtrũ agatur de quantitate, vel an de specie. Vnde si quis fecit citari quempiam generaliter, vt veniret ei respondsurus de iure, hoc non sufficeret ad interrumpendam præscriptionem.

Litem cõtestãs in altissime ad exhibendum, non videtur contestari in rei vindicatione

Præscriptio interrũpitur etiam coram nõ ordinario.

Libellum incertus nihil debet admitti.

III. Idẽ A. Ioanni præfecto prætorio.

SI ex multis [a] causis quidam obnoxium habens, & maximè ex similibus quantitatibus, in vnius quidem causæ summa libellum conuentionis composuerit, causam tamen non expresserit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in iudicium deduxisse, an vetustissimam earum, aut [omnino] nihil fecisse, cum eius sensus incertus esse apparebat. ¶ Sed & in iudicijs in multis casibus [b] tales altercationes ventilatas inuenimus, & maximè propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis fortè fuerat mota actio, hypothecariæ autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem euanescere taciturnitate sopitam. ¶ Et si quis generaliter dixerat obnoxium sibi aliquem constitutum: aliæ dubitationes emergebant, si omnes ei competentes actiones huiusmodi naratione contineri credantur, [c] an vero quasi silentio circa eas habito, tempore expirare, nullo ex incerta libelli confectione adminiculo ei acquisito. ¶ Sancimus itaque nullam in iudicijs in posterum locum habere talem confusionem: sed qui obnoxium suum in iudicium clamauerit, & libellum conuentionis ei transmiserit, licet generaliter nullius causæ mentionem habentem, [d] vel vnius [e] quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones, vel hypothecarias continentem, [f] nihilo minus videtur ei ius suum omne eum in iudicium deduxisse, & esse interrupta temporum curricula: cum contra desides [g] homines, † & sui iuris contemptores, odiosæ exceptiones oppositæ sunt.

TITVLVS XLI.
DE ALLVVIONIBVS, ET paludibus, & pascuis ad alium statum translatis.

B *Naturalem cursum fluminis mutare non licet: nisi muniendo ripam quis prædio suo consulat sine magno incommodo vicinorum: & potentia incrementa illorum sunt quibus prius erant: latentia autem iure alluuionis accrescunt illis qui sunt domini fundi cui se applicant. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Flumen alio auertere est prohibitum: ripam autem præmunire est permissum, & mutato alueo non perditur dominium fundi: etenim per ipsum: nisi paulatim accreuerit alteri. Salycetus.*

1. Imp. GORDIANVS. A. Marco.

VAmuis fluminis naturalẽ cursum ope re manu facto aliò non liceat auertere, tamen ripam suam aduersus rapidi amnis [h] impetum munire prohibitum non est. [i] ¶ Et cum fluuius priore alueo derelicto, [k] alium [l] sibi facit: ager quem circumit, prioris domini manet. [m] Quòd si paulatim † ita auferat, vt alteri parti applicet: id alluuionis iure ei quæritur, cuius fundo accreuit. [n]

C *Cui accreuit emolumentum per alluuionem, accreuit & onus. Bald. Vel sic: Propter decrementum per alluuionem prouenientis debent tributa minui pro rata decrescenti: & econtra propter incrementum debent augeri. Salycetus*

D

II. Impp. ARCADIVS, HONORIVS & THEOD. AAA. Cæsario præfecto prætorio.

HI quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores

A b ci *Multis casibus.* id est non solum in præcedenti: & ideo subijcit alium qui incipit, si enim &c.

c *Credantur.* Ecce tertia quæstio.

d *Mentionem habentem.* vt fuit in vltimo casu, & hoc propter incertitudinem: quia incertum est quę magis videatur perpetuata. argu. ff. de iur. fisc. l. ita fidei. &. ff. de ap. l. scio. §. quid ergo. & l. appellanti. & de ope. no. nun. l. de pupillo. §. si plurium. & de auctor. & argen. leg. l. Plantius. & ff. de diuor. l. fina. Arg. contra. ff. ad legem Iuliam de adul. l. denunciasse §. j.

e *Vel vnius.* scilicet causæ, id est quantitatis debitæ ex vna causa: non tamen expressa causam, vt fuit in primo casu. & sic nota quòd soluit primã quæstionem. Alij hoc dicit, quia damus ei immunitatem. Item quod subijcit, pro pretio quantum tibi remanſit: vt. j. de anno. & trid. ij. lib. x. & ff. de cenſi. l. forma. §. j. & ij.

† *Contra. & audiri cum ipsa super eum, impetu. cetc. sed num. & de prescrip.*

c *Deuotioni.* id est, deuote soluant.

EAquæ. CASVS. Si in Aegypto per Nilum, siue in alijs prouincijs per flumen aliquid alicui accrescit: illud nec à fisco vendatur, nec petatur: nec ille cui accreuit: nec separatim propter hoc census nouus imponatur: vetus tamen augebitur cum aliquid accreuit. & hoc in prima qui vero pro paludibus vel pascuis modicum prestant censum: cum prestant diligentiam ad culturam redigatur, & ad frugum fertilitatem translata fertilitas non perantur: nec census augeatur. & hoc in secunda. In certis parte imponit pœnã temeratori huius. l. scilicet vt puniatur in. l. libris auri. & officialis præfecti prætorio eadem pœna puniatur, si alicui suggesserit quòd possit venire contra statuta huius. l. vel si preces petitoris introduxerit vt liber sit ab huius. l. obseruatione. Vivianus.

d *Ab arario vendi.* vt propria. vendit tamen ob cessationem tributorum. Azo. Vel non vendit separatim augmentum, sed totaliter: vt subijcit.

f *Pati.* à quolibet pro fisco.

g *Separatim censeri.* id est, censui adscribi.

Exigi. huic est contrarium supra. l proxi. cum ibi dicat eum grauari in plus cui accreuit. Sol. ibi separatim accreuit, ita quòd differri potest vnum ab alio. hic nõ, sed per alluuionem: separatim: sed totalis precij facta computatione. Sed quæritur, quid prodest non fieri separatim? Respond. si fieret separatim, & non offerret chartam profestionis: omne ius amitteret: vt. ſ. eo. l. ij. sis autem.

Derelicto. in totum, vel in partem.

l *Alium.* scilicet alueum.

m *Manet.* vt. ff. de acquirẽdo rerũ dominio. l. adeo. §. insula ibi, quòd si ex vno latere &c. & instit. de rerum diuisione §. insula.

Accreuit. vt. ff. de acquir. rerum do. l. adeo. §. præterea. & instit. de rerum di. § præterea. Sed hoc fallit in agris limitatis: vt. ff. de acquiren. rerum do. l. in agris.

Hi quod,

Hequos.] CASVS. in Aegypto aliquando Nilus inundat: ex cuius inundatione aliquid accrescit possidenti prædia tributoria, & alij dettahitur: an census vnius augeri, alius deminui debeat, quæritur? Dicitur quòd sic.

a *Libertatem.* nam cui accrescit emolumẽtum, accrescit & onus & contra: vt hic, &. ſ. fine cen. vel re. l. fi. &. ſ. no. vecti. institui non poſſ. l. j. in fin. &. ff. de fer. rusti. præ. l. imperatores. Sed argu. contra supra de iure emphy. l. j. Item contra. j. l. proxi. in fine. Sol. vt ibi.

b *Defensi.* illi quibus alluuionis iure accreuit. & sic vsque in fin. vel verius illi quibus est imminutum. Item quod dicit, largitate, ideo dicit, quia damus ei immunitatem. Item quod subijcit, respondeant, &c. pro tanto quantum sibi remanſit: vt. j. de anno. & trid. ij. lib. x. & ff. de cenſi. l. forma. §. j. & ij.

c *Deuotioni.* id est, deuote soluant.

EAquæ. CASVS. Si in Aegypto per Nilum, siue in alijs prouincijs per flumen aliquid alicui accrescit: illud nec à fisco vendatur, nec petatur: nec ille cui accreuit: nec separatim propter hoc census nouus imponatur: vetus tamen augebitur cum aliquid accreuit. & hoc in prima qui vero pro paludibus vel pascuis modicum prestant censum: cum prestant diligentiam ad culturam redigatur, & ad frugum fertilitatem translata fertilitas non perantur: nec census augeatur. & hoc in secunda. In certis parte imponit pœnã temeratori huius. l. scilicet vt puniatur in. l. libris auri. & officialis præfecti prætorio eadem pœna puniatur, si alicui suggesserit quòd possit venire contra statuta huius. l. vel si preces petitoris introduxerit vt liber sit ab huius. l. obseruatione. Vivianus.

d *Ab arario vendi.* vt propria. vendit tamen ob cessationem tributorum. Azo. Vel non vendit separatim augmentum, sed totaliter: vt subijcit.

f *Pati.* à quolibet pro fisco.

g *Separatim censeri.* id est, censui adscribi.

Exigi. huic est contrarium supra. l proxi. cum ibi dicat eum grauari in plus cui accreuit. Sol. ibi separatim accreuit, ita quòd differri potest vnum ab alio. hic nõ, sed per alluuionem: separatim: sed totalis precij facta computatione. Sed quæritur, quid prodest non fieri separatim? Respond. si fieret separatim, & non offerret chartam profestionis: omne ius amitteret: vt. ſ. eo. l. fin. hic autem non amittet: vt. ſ. de vecti. & commit. l. iij. Accursius.

h *Vetus.* improprie, id est, priuilegia & potestates quæ sunt vt vel auferantur, & alij donent: vt ff. de acquir. rerum do. l. ergo. §. ratio vendi. Refertur ergo hæc ratio ad id quod dicit, neque ab æquilio. Refertur ergo hæc ratio ad id quod dicit, neque ab æquilio. Reuertitur ad illud quod dicit, neque à quolibet peti. Alij vt P. dicunt quòd reficit legem superiorem, scilicet quòd illi quorum patrimonium est minutum, releuari à tributis debent: non quasi per vtrum vitium sit minuta possessio. argu. ff. de cen. l. vitia. & ita

pro terris quas possident, tributorum præstationem agnoscant. ¶ Et qui suum deplorant patrimonium deminutum, * alieno saltem functionis onere liberentur, [a] & nostræ serenitatis largitate defensi, [b] locorum etiam possesione contenti pro agitandi census examine respondeant deuotioni. [c]

Latentia incrementa ad fiscum non pertinent: nec separatim de his censetur, aut pro his sensus exigitur: nec est agendus census, licet possessio efficiatur fertilior sumptu & solicitudine possessoris, pœna contradicentibus imminente. Bald. Vel sic: incrementum alluuionis non debet per se censeri, sed vnum corpus cum eo cui accreuit, iudicari: & impinguationi terræ, vel melioramentum cultiuæ non facit tributa accrescere. Salye.

III. Impp. THEODO. & VALENTINIANVS AA. Cyro præfec. præt.

EA † quæ per alluuionem, siue in Aegypto per Nilum, siue in alijs prouincijs per diuersa flumina possessoribus acquiruntur, neque ab ærario [d] vendi, neque à quolibet peti, [e] nec separatim censeri [f] vel functiones exigi, [g] hac perpetuò valitura lege sancimus: ne vel alluuionum ignorare vitia, [h] vel rem noxiam [i] possessoribus videamur inducere. ¶ Similiter † nec ea quidem quæ paludibus antea vel pascuis videbantur adscripta, [k] si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, [l] vel functiones exigi concedimus: ne doleant [m] diligentes operam suam agri dedisse culturæ, nec diligentiam suam sibi damnosam iudicantes intelligant. [n] ¶ Cuius legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coërceri decernimus: inter quos habendum est officium o quoque tuæ sedis excellæ, si aliquid huiusmodi casus suggesserit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. XI. Kal. Octob.*

TITVLVS XLII.
DE SENTENTIIS præfectorum prætorio. †

Non appellatur à sententia præfecti prætorio, sed supplicatur principi: & si sententia lata sit pro republica, datur biennio hac potentia supplicandi. Bald. Vel sic: A sententia præfectorum prætorio non appellatur, sed intra biennium principi supplicatur. Salycetus.

I. Impp. † DIOCLETIANVS & MAXIMIA. AA. Thalassio præfect. præt. Illirici.

Itigantibus in amplissimo prætorianę prę fecturæ iudicio, p si contra ius q se læsos affirment, non prouocandi, [r] sed supplicandi licentiam ministramus: licet pro † curia, vel qualibet publica vtilitate, seu alia causa dicatur prolata sententia. nec enim publicè s prodest singulis legum admiscula denegari: ita videlicet, vt intra biennium tantùm nostro numini [t] contra cognitionales sedis prætorianæ præfe-

D tis, & sic postquam præfecto iudici incepit posse succedi: hoc est à tempore latæ sententiæ à præfecto. Vel dic, post successionem, id est, post sententiam latam à præfecto qui alij iudici successit, & hoc in secunda.

p *Iudicio.* id est, coram præfecto prætorio.

q *Si contra ius.* [b] scilicet litigatoris, non legis, vel constitutionis: quia tunc ipso iure non valeret sententia: vt. ff. quæ sent. sine ap. l. j. in princ. Accursius.

r *Prouocandi.* vt ſ. de preci. impe. off. l. si quis. &. ff. de offi. præfect. præto. l. j §. his cunabulis. & sic speciale est in eo, sicut & in episcopo: vt supra de episco audi. l. episcopale. Item secundo est speciale, quia dat in integrum restitutionem contra suam sententiam ipsemet, & non alius: vt. ff. de mino. l. in causæ. ij. in fin. &. l. præfecti. Item facit supra de offic. præfecti prætorio Orientis l. normam.

s *Nec enim publicè.* igimo nocet. expedit enim reipublicæ, &c. vt instituo. de his qui sunt sui vel ali. iur. §. fin. & facit. j. de eman. l. nec auus. &. ſ. de cadu. tol. § fin.

t *Nostro numini.* aliàs nomini, id est, nobis. sed hodie fieri potest ipsi præfecto, vel eius consiliarijs intra decem dies. & præstita fideiussione mandat sententiam executioni: vt. ſ. de pre. imper. offe. authen. quæ supplicatio. sed si non supplicetur prædicto modo, nihilo minus fit principi intra biennium. Accursius.

Itigantibus. CASVS. Si præfectus prætorio inter aliquos iudicauerit, & altera pars se læsam affirmet: an à sententia possit appellare, quæritur? Respond. quòd non: sed principi poterit supplicare: nec refert fuerit sententia lata in causa publica, an in priuata. & hoc in prima. Intra autem quæ tempora supplicare liceat, quæritur? Respõ. quod intra biennium numerandum ab eo tempore quo princeps successit præfecto prætorio iudici per inuocationem supplicandi, & sic postquam præfecto iudici incepit posse succedi: hoc est à tempore latæ sententiæ à præfecto. Vel dic, post successionem, id est, post sententiam latam à præfecto qui alij iudici successit, & hoc in secunda.

l *Censeri.* quid si non separatim? Respondetur, idem videtur.

m *Ne doleant.* [a] nam cum labor in damno est, mortalis cresci egestas: vt hic, &. ſ. de omni agro deser. l. fin. lib. xj. & in authen. de iudi. §. ne autem. col. vj.

n *Intelligant.* immo fructuosam: vt. ſ. de positi. l. fina. &. ff. ad leg. Falcid. l. iij. &. ff. de ap. l. scio. §. quid ergo. &. ff. de rei vind. l. cetum. &. ff. loca. l. cum colonus. Sed argu. cõtra. ſ. de iudi. l. properandum. §. fin autem ex gestis.

o *Officium.* id est, officiales cui.

DE SENTENTIIS præfectorum. prætorio.

Qualiter per præscriptionem res quæruntur, dicit. licet. Cõtinuo nunc qualiter per sententias, & de ea quæ datur ab excellentione post principem.

Litigantibus. CASVS. Si præfectus prætorio inter aliquos iudicauerit, & altera pars se læsam affirmet: an à sententia possit appellare, quæritur? Respond. quòd non: sed principi poterit supplicare: nec refert fuerit sententia lata in causa publica, an in priuata. & hoc in prima. Intra autem quæ tempora supplicare liceat, quæritur? Respõ. quod intra biennium numerandum ab eo tempore quo princeps successit præfecto prætorio iudici per inuocationem supplicandi, & sic postquam præfecto iudici incepit posse succedi: hoc est à tempore latæ sententiæ à præfecto. Vel dic, post successionem, id est, post sententiam latam à præfecto qui alij iudici successit, & hoc in secunda.

p *Iudicio.* id est, coram præfecto prætorio.

q *Si contra ius.* [b] scilicet litigatoris, non legis, vel constitutionis: quia tunc ipso iure non valeret sententia: vt. ff. quæ sent. sine ap. l. j. in princ. Accursius.

r *Prouocandi.* vt ſ. de preci. impe. off. l. si quis. &. ff. de offi. præfect. præto. l. j §. his cunabulis. & sic speciale est in eo, sicut & in episcopo: vt supra de episco audi. l. episcopale. Item secundo est speciale, quia dat in integrum restitutionem contra suam sententiam ipsemet, & non alius: vt. ff. de mino. l. in causæ. ij. in fin. &. l. præfecti. Item facit supra de offic. præfecti prætorio Orientis l. normam.

s *Nec enim publicè.* igimo nocet. expedit enim reipublicæ, &c. vt instituo. de his qui sunt sui vel ali. iur. §. fin. & facit. j. de eman. l. nec auus. &. ſ. de cadu. tol. § fin.

t *Nostro numini.* aliàs nomini, id est, nobis. sed hodie fieri potest ipsi præfecto, vel eius consiliarijs intra decem dies. & præstita fideiussione mandat sententiam executioni: vt. ſ. de pre. imper. offe. authen. quæ supplicatio. sed si non supplicetur prædicto modo, nihilo minus fit principi intra biennium. Accursius.

a Concor. in c. cum clerici super verbo personas. eo. si. extra de pac.

* *Constantinopol. Valen. A. V. & Anath. V. C. Coss. Cõtine.*

† *ad horum veteres leges Francorum suos maiores sine præfectos palatij habuerunt. prætorum enim appellatur hic taberna culum principis: vt ex Asconio scire licet. Cõtinuo nunc qualiter per sententias, & de ea quæ datur ab excellentione post principem.*

b Ista gl. clarius loquendo vult quòd sententia contra expressum iuris errore non valet: sed tamen expressum talẽ errorem non contineret, valeret. Ia. Fa. hic per l. præses pro uinciæ. ff. de iud.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Post successionem iudicis.* id est, postquam præfecto prætorio indici successit princeps per inuocationem supplicantis, dicentis, recurram ad principem: quod facere potuit quandocunque post sententiam. & sic passiue intellige. Et hoc casu executioni mandatur sine fideiussione. Vel dic postquam iudici præfecto cœpit posse succedi: hoc est à tenore latæ sententiæ à præfecto. Vel dic tertio quòd præfectus hic de appellatione cognoscebat, quod patet: quia dixerat, contra cognitionales, &c. Poterit ergo intra biennium à sententia primi iudicis supplicari à præfecto, non vltra, quod non placet: quia forte nec intra biennium iudicabit præfectus, cum multa impediant cognitionē causæ appellationis & supplicationis: vt vltra biennium extendātur, nec interim tēpus currat: vt in authent. vt spon. lar. § hoc quoque sanc. imus. col. ix. Vel quarto, id est, post sententiam latam à præfecto qui alij iudici successit. cum enim fiat per sententiam præfecti: ergo & postquam præfectus successit. De successione autē ideo dicit, quia post, sed non statim post, immo quandoq; multo post, & nunquam ante fit hæc supplicatio. Item contra. j. ne liceat in vna eademque causa. l. j. vbi non potest supplicari. Solu. ibi præfectus cognoscebat de secunda appellatione: postquam non est licitum supplicare vel appellare, scilicet tertio. Item si vsque ad biennium supplicatur, vsquequo durabit? Respon. forte intra idem biennium deber perfici: vel non est tempus statutum: vt. j. de tem. ap. auth. sed his. Vel dic intra tempus quod appellationem exercentibus datur, scilicet anni vel biennij: vt. j. de temp. ap. authen. ei qui appellat. &. j. de temp. ap. l. fi § illud. in fin.

† *In Nouel. Theo. legitur cognitu. quod nō probo. Contra. Supplicatio admittitur, vbi appellatio rejicitur.*

† *Data. III. id. Aug. Constantino. Theo. A. xvij. & Festo. V. C. Cons. Contin.*

QVOMODO[a] ET QVANDO[b] IVDEX *sententiam proferre debeat præsentibus partibus, vel vna parte absente.*

De sententijs omnium iudicum diuinus, præmittit quomodo & quando detur. ADDITIO. *Nota ex glo. quod iudices ordinarij & delegati & adsessores eorum debent semper habere præcultis hoc duo aduerbia, scilicet quomodo & quando: sic extra de accu. ea qualiter & quando. secundum Bald hic.*

NOn semper. CASVS. Habebam controuersiam cum Titio, incepit abesse, instin vt iudex ferret sententiam: an sit compellendus, quæritur? Respon. quòd non: licet referipto cuiusdam principis cōtineatur, quòd contra absentes sententia ferri debeat.

b *Pronuncies* quandoque enim compelleris, vt cum præsens iustam fouet litem, absens iniquam: vt. § de iudi. l. properandum. § sin autem ex gestis. & § sin autem reus. & ad hoc ff. de iudic. l. de qua re. Vel secundo dic, non compelleris semper: quia prope finem trienni sit comminatio: an ie non: sed potest ieo absente, non econtra actoie absente: quia tunc tantum prope finem trienni, c secundum Io. vt. § de iudi. l. properandum. §. in huiusmodi. &. § j. diximus. & ad hoc ff. de iud. l. non quicquid. Item hic in ciuilibus, sed in criminalibus non procedit contra absentem definitiue, vllo modo: nisi sit pœna relegationis vel minor imponenda: d vt. ff. an per alium causæ ap. & de pœnis. l. absentem. in princip. & § j. & habes. ff. de procur. l. ferum. § publicè.

c *Cum ista glo. transeūt B. B. Auge. & Pau. hic.*

d *Et bene secundum prædi. scribun. hic. & ide Bart. & Pau.*

c *Subscriptionem.* sed certe non creditur subscriptioni: vt. § de leg. & con. l. ij. Respon. c illud verum cum non contineatur in lege: hic autem continetur: vt. ff. quod met. cau. l. metum autem præsentem. § sed quod prætor. in fin. ibi, ex qua interlocutione. aliàs, constitutione.

Sententiam. ad idem. ff. de iudi. l. non quicquid.

d *Solere.* non ergo imponitur necessitas ex his verbis & similibus: vt. § de offic. præf. l. sæpe. & l. seq. Accursius.

C *Poss.* de iure quandoque.

Esſante. CASVS. iudices maiores, puta ordinarij, possunt aliquem vocare in ius per edictum propositum in albo prætoris, minores, vt delegati vel pedanei, non possunt, sed per se, vel per nuncium. Si ergo in causa quam habes cū Titio, iudex minor Titium vocauerit, nec venire voluit: an ferre sententiam possit, cum non sit propositum edictum peremptorium, quæritur? Resp. quòd sic. Alijs modis potest poni casus: sed dic vt in glo.

Vbi est præsentia personarum, ibi non requiritur peremptorium. Bald. Vel sic: Valet sententia licet peremptorium non præcedat, si tamen præcedat alia monitio tantundem importans. Bart. Vel sic: Monitio iudicis habet vim peremptoriæ citationis. Pau. de Cast. Vel sic: Præter formam peremptorij citatus legitime potest desistere damnari. Salyc.

II. Imp. GORDIANVS A. Seueto.

CEssante g quoque causa peremptorij edicti, h aduersus eos qui admoniti i iudicio adesse noluerunt, sententiam à iudice posse proferri † certum est. IIII. Kalend. April. A. & Pontiano Couss.

g *Cessante.* quia antiquitus mittebatur specialis nuncius peremptorij. pone casum in pedaneis, qui citare non possunt.

† *al. simb.*

h *Edicti.* i. non dato. & dic propter periculum iudicis qui non potest citare per edicta in albo posita, vbi talia edicta ponuntur, sed requirere, vt si est iudex pedaneus iudex vel delegatus: vt. §. de iudi. l. sanctimus. in fin. & in authen. de exhib. & intro. re. §. si vero etiam quidam. col. v. & de litig. §. omnem vero. colla. viij sed per nuncium potest: vt argu. ff. de arbi. l. sed interpellatur. § j. Vel dic secundo, cessante, &c. quia non peremptorium fuit datum, sed tres denunciationes, quæ tantundem valent: vt. j. eo l. tres. & ff. de re iudi. l. contumacia. §. contumax. Vel dicas, cessante, &c. id est, cessante forma huius edicti. Est enim eius forma, vt primo vnum, & postea aliud, & postea tertium: quarto hoc peremptorium: nam hic erat vnum pro omnibus: f vt hic, & ff. de iudi. l. ad peremptorium. cum sequentibus legibus. Vel dic cessante, quia ipsemet iudex ei præcepit vt adesset & sententiæ: quo casu esset vere contumax: vt. ff. quibus ex cau. in posset. ea. l. Fulcinius. § fina.

Cessante. quòd sic. Alijs modis potest poni casus: sed dic vt in glo.

i *Admoniti.* ab ipso iudice delegato, vel semel pro omnibus: vt. ff. de appella. l. si. in. d. l. si ex presſim. ff. de appella. si vero defectus ex quo sententia est nulla, respicit sententiam, & partem actorum. vetbi gratia: Decessit reus post litem contestatam, & processum est contra mortuum ad sententiam. certe sententia est nulla, & omnia acta à die qua mortuus est: vt. l. pe. & si. ff. quæ sen. si ap. & ideo acta quæ sunt nulla, debent retractari, seu recenseri. d. l. cum quæredatur. Bartolus.

Ab eo iudicato. intellige quòd lite contestata contra me, & non iurato de calumnia, fui absens: & iudex requisiuit me, & non fui inuentus: & sic pronunciauit cōtra me definitiue. Sic est contra. ff. quæ senten. fine ap. l. j. §. item cum ex edicto. Sed ibi [i] non interuenit peremptorium, hic sic: vel quod valuit tantundem.

k *Ab eo iudicato* k recedi nō potest, quod vobis absentibus & ignorātibus atque indefensis[l] dicitis esse prolatū, si

l *Indefensis*, colligunt quidam: ergo loquitur in absente probabili causa, vt studiorum. & non fuit defensus: quia non reliquit procuratorem cum potuit vel reliquit, & non defendit. Siautem reliquisset, & defensus legitime esset, non restitueretur: vt. ff. quando appel sit. l. j. § fi. Vr de dicunt k hunc restitui ad appellandum tantum. alioquin si necessaria causa abesset, restitueretur in totum. Item si non potuisset relinquere procuratorem, ipso iure non curret tempus, cum sit vtile: vt. ff. de diuer. & temp. præ. l. j. & sic non esset necessaria restitutio. vnde dic quòd non potuit relinquere procuratorem hic absens causa studiorum: vel melius[l] hic nihil dicit de restitutione. vnde dic quòd non potuit relinquere procuratorem hic absens causa studiorum: vel non opus sit vtile: vt dixi. Vel die [m] quòd absens ex voluntaria causa fuit, & non curo potuerit vel non reliquere procuratorem.

a *Ilico.* intra tempus appellationi præfinitum, scilicet biduum vel triduum, vel horæ decem dierum: vt in authenti. de appel. in prin. coll. iiij. & distingue vt supra de procur. l. quia absente.

b *Querelam.* petendo restitutionem ad appellandum, secundum quosdam. Vel dic, appellando. Accursius.

c *Adsensu.* scilicet tacendo: vt. ff. loc. l. item quæritur. §. fi.

SI vt.] CASVS. Inter actorem & reū lite contestata, reus incepit abesse: actor instabat vt iudex ferret sententiam: tulit aduersus reum, & die feriatorum tenear sententia? Dic quòd non: sed retractabitur: & ex notioni alterius iudicis terminada committetur.

d *Si vt proponis.* scilicet tu reus.

e *Feriato.* dominico, vel similit: [a] quod prohibitum est fieri: vt supra de feriis. l. omnes. & ff. de feriis. l. si feriatis.

f *Contumaciter deesses.* quod non erat verum. pone enim quòd fuisse iudici quasi dixissem me nunquam vēturum ad iudicium: vt ff. de iudi. l. si prætor. §. Marcellus. Duabus ergo rationibus hæc sententia non valuit ipso iure, & quia die feriato lata, & quia absente me non cōuenio: vt. ff. de re iudi. l. de vno quoque. R. Dewo. an ex eisdem actis cognoscetur, dic vt. ff. de app. l. si expressim. & notaui ibi quòd sic. ADDITIO. Dicas, quòd quando causa nullitatis sententiæ respicit solum ipsam sententiam, vt quia die feriato fuit sententia lata, nunc iudicabitur ex eisdem actis, vt hac gl. & gl. si. in. d. l. si ex presſim. ff. de appella. si vero defectus ex quo sententia est nulla, respicit vniformiter acta sicut sententiam: vt puta litigatum est cum minore non habente curatorem: certe tunc omnia acta debent redintegrari. ita potest intelligi. l. cum quæredatur. iuncta sua glo. ff. de re iud. Item quandoque est talis defectus, qui respicit sententiam, & partem actorum. vetbi gratia: Decessit reus post litem contestatam, & processum est contra mortuum ad sententiam. certe sententia est nulla, & omnia acta à die qua mortuus est: vt. l. pe. & si. ff. quæ sen. si ap. & ideo acta quæ sunt nulla, debent retractari, seu recenseri. d. l. cum quæredatur. Bartolus.

Feriato. quòd sic. Alijs modis potest poni casus: sed dic vt in glo.

g *Contumaciter deesses.* quod non erat verum. pone enim quòd fuisse iudici quasi dixissem me nunquam vēturum ad iudicium: vt ff. de iudi. l. si prætor. §. Marcellus. Duabus ergo rationibus hæc sententia non valuit ipso iure, & quia die feriato lata, & quia absente me non cōuenio: vt. ff. de re iudi. l. de vno quoque. R. Dewo. an ex eisdem actis cognoscetur, dic vt. ff. de app. l. si expressim. & notaui ibi quòd sic. ADDITIO. Dicas, quòd quando causa nullitatis sententiæ respicit solum ipsam sententiam, vt quia die feriato fuit sententia lata, nunc iudicabitur ex eisdem actis, vt hac gl. & gl. si. in. d. l. si ex presſim. ff. de appella. si vero defectus ex quo sententia est nulla, respicit vniformiter acta sicut sententiam: vt puta litigatum est cum minore non habente curatorem: certe tunc omnia acta debent redintegrari. ita potest intelligi. l. cum quæredatur. iuncta sua glo. ff. de re iud. Item quandoque est talis defectus, qui respicit sententiam, & partem actorum. vetbi gratia: Decessit reus post litem contestatam, & processum est contra mortuum ad sententiam. certe sententia est nulla, & omnia acta à die qua mortuus est: vt. l. pe. & si. ff. quæ sen. si ap. & ideo acta quæ sunt nulla, debent retractari, seu recenseri. d. l. cum quæredatur. Bartolus.

h *Commisit.* immo videtur quòd idem qui primo: quia sic dicitur infra de accu. l. iiij. & infra de sen. & interlo. l. j. in fi. & infra eod. l. si præses. quæ est contra Sed illud [c] in ordinario, hic fuit delegatus: vt paret, quia dicit alterius, &c. & ibi à iudice dato. Secundo oppono, quia pro eodem est ac si sententiam non tulisset, cum nulla sit. Sed respon. secundum H. hoc verum quo ad iudicem, non quo ad eum contra quem dedit. Vel verius d contra nulla est quo ad litigantes: sed iudex bene vel male functus est officio suo: vt. ff. de re iudi. l. iudex. & ad idem. ff. de arbi. l. dicete. §. fi. in fi. Sed contra extra de accusa. qualiter & quando. ADDITIO. Pro solutione istius contrarij vide ibi gl. j. & omnino Abba. pulchre & late distinguentem.

vbi primum cognouistis, non ilico a de statutis querelam b detulistis. Ita enim firmitatem sententia quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit accommodatus adsensus c. PP. IIII. Id. Iun. Gord. A. & Auiola Conss.

Sententia nulla, iudicis delegati iurisdictionem extinguit: & causa potest alteri delegari. Bartolus. Vel sic: Nulliter consummatum, consumit mandatum. Baldus. Vel sic: Sententia quæ nulla est quo ad litigationem, est aliqua quo ad hoc vt faciat cessare officium delegati. Iac. But. Vel sic: Sententia lata die feriato, vel contra nullo modo contumacem, est ipso iure nulla: officium tamen delegati finitur. Salycetus.

IIII. Imperator PHILIPPVS A. Domitiano.†

SI (vt proponis d) pars diuersa die feriato e absente vel ignorante te à iudice dato ferri † sententiam pro partibus suis quasi contumaciter f deesses, impetrauit: non immerito præses denuo g negocium alterius iudicis notioni terminandum commisit h. PP. V. Id. Octob. Peregrino & Aeliano Conss.

Mutatio loci excusat quem à contumacia, ex qua redditur sententia nulla. Bartolus. Vel sic: Satis est mihi non esse contumacem quo ad locum sententiæ, vt reddatur sententia nulla. Iac. But. Vel sic: Sententia lata alibi quàm in loco ad quem pars citata fuit, non valet. Saly. Vel sic: Sententia lata in alio loco quam debuerit ferri, est ipso iure nulla. Paulus de Castro.

V. Idem A. & PHILIPPVS Cæs. Longino.

2SI (vt proponis i †) præses prouinciæ cum certum locum causæ cognoscendæ dedisset, alibi per obreptionem k aditus, sententiam aduersus te

SI vt.] CASVS. In causa quam habebam cum Titio, iudex nobis adsignauit diem & locum in quo comparere debebamus. suggessi quòd aliqm locum adsignaret: adsignauit. vel supplicaui ex parte Titij, vt alium locum Titio ignorante deputaret. Titius non venit, fed in loco prius adsignato vel in alio (non curo) expectauit. iudex sententiauit: an sit standum huic sententiæ, quæritur. Dicitur quòd non.

i *Si vt proponis.* scilicet tu reus.

k *Per obreptionem.* obtulit enim forte iudici aduersarius preces ex parte tua, cū hoc ignorasses, vt alibi locum statueret [e] quàm prius statuerat. Vel tibi ex iudicis parte, quasi alibi statuerit, quo ea postea iuisti. & est ad hoc. ff. de arbi. l. arbiter kalendis. in fi. Accursius.

e *Hæc vera secūdū Bar. P. & Ange. Si sed dicit. gl. nō placet: quia mūtatum dicta à parte parti, nō facit processum nullū: sed tacet pariat exceptionem, secundum Bart. P. & Saly.*

SI præses.] CASVS. In causa quam habebat Titius cum minore, XXV. an. curatorem habente, cui curatori datus erat actor, qui adiutor appellatur, succubuit minor: & actor appellauit. appellationem non est profecutus, quia decessit tam ipse quàm curator. iudex ab eo tempore quo minor curatorem non habebat vel actorem, sententiam primam confirmauit: an huic sententiæ necesse habeat minor parere, quæritur? Dicitur quòd nō: sed idem iudex notionem suam exhibebit. Viuianus.

l *Adiutore.* adiutor sine actor tutori vel curatori adiungitur: vt insti. de cura. § j. & ff. de tute. l. solet. Qui actor si appellauit, & præsidi est delata: & non est prosecutus actor, quia non potuit: vt infra de appel. l. si actor. nec curatores habebant: quia nondum dati, vel mortui, vel remoti vel excusati, & sic indefensi essent: & idem si habe-

absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum iuris spectare minime oportet.

Sententia cancellationis actorum, vel appellationis deseræ, non potest ferri contra minorem indefensum. Bal. Vel sic: Sententia nulla non impedit ordinarium iterum super eodem cognoscere. Bart. Vel sic: Sententia vel alias actum contra minores indefensos factus, est ipso iure nullus: & idem iudex de nouo cognoscere potest. Salycetus.

VI. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Domitio.

SI præses quasi desertam ab adultis tuis causam appellationis, quæ ab adiutore [l] suo m acta fuerat, circunduxit n eo tempore quo adulti curatores non habebant: repetitus o notionem suam exhibebit. Neque enim debet adultis nocere, quicquid eo tempore statutum est, quo defensione iusta, & curatoris auxilio fuerant * destituti.

Vbi cessat vera & ficta contumacia, ibi contra absentem non potest ferri sententia. Baldus. Vel sic: Sententia lata contra absentem non solenniter citatum, est nulla. Bar. Vel sic: Statuta contra absentes non contumaces vere vel ficte, non valent ipso iure. h. d. Vel cessante contumacia vera vel ficta, contra absentem non potest ferri sententia. Salycetus.

VII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Marino.

EA quæ † statuuntur aduersus p absentes non per contumaciam q, scilicet denunciationibus nequaquam ex more conuentos, iudicatæ rei firmitatem non obtinere, certum est. PP. III. Kalendas April. Ipsis V. & IIII. AA. Conss.

m *Suo.* scilicet adiutore.

n *Circunduxit.* id est, cancellauit, quo ipso priorem sententiam confirmauit.

o *Repetitus.* idem ergo cognoscit, & sic est contra supra eod. l. si vt proponis. Solu. vt ibi. ADDITIO. Tu dic quòd ibi loquitur in delegato ordinario, secundum Bartolum.

EA quæ.] CASVS. An sententia lata altero litigantium absente, & non per contumaciam, tenet, quæritur? Dicitur quod non: nec sua absentia pro præsentia est habenda. secus si esset contumax: quo casu perinde esset ac si præsens esset, & teneret sententia. Viuianus.

p *Aduersus.* idem & si pro eis [k]: vt. ff. de re iudi. l. furioso.

q *Per contumaciam.* scilicet veram: quia inuentus non venit. vel fictam: quia ad domum est citatus: nam tunc valeret sententia: vt supra eo. l. ab eo. aliàs non: vt hic, &. ff. de re iudi. l. de vno quoque. &. ff. quæ sentētiæ sine ap. l. j. §. ité cum ex. & absentes dico nequaquā conuentos denūciationibus siue citationibus,

† *Conuer. e. quoniā frequenter. §. porro. cū gl. super verbo, non posse. extra vt lite non contest.*

g *Istæ gl. secundū Bald. hic non est alibi, quod sententia appellationis deserta est sententia confirmatoria prioris sententiæ. h Et bene. Saly. i Et reuelores quod tenet mēti, secūdum Bal. k Nō legitimè citatus: nam si esset legitimè citatus, teneret sententia, secūdum Bar. & Saly.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ quidem ex more proponi consueuerunt: vt.ff.de iudi.l.ad peremptorium. cum sequentibus. Quandoque tamen idem [a] etsi sunt citati, sed laborabant morbo. non enim proceditur tanquam contra contumacem: vt arg.ff.de re iud.l.quæsitum. Accursius.

a *Intellige hāc gl. si iudex sciebat citatū aggrauare, alioquin secus: sed habet locū vsq; hodie. B. Ang. & Saly.*

CONsentaneum.] Ista lex diuiditur in duas partes. Nam primo ponit modum cōstituēdi reum in contumacia. Secundo cōtra contumacem adhibet remedia. secunda ibi, à quo. h. d. Salycetus CASVS. Lite contestata inter actorem & reum, reus incepit abesse: qualiter iudex procedere debeat, quæritur? Respō. quòd citabit eum tribus edictis, vel vno pro omnibus peremptorio: in quo cōtinebitur quòd procedet in causa, & sententiam feret, nisi reus se præsentauerit. quo non veniente, auditis allegationibus præsentis, mittitur actor in possessionem rei petitæ, si fuerit actio realis, & reus de possessore fiet petitor. Si vero fuerit personalis actio, puta cōdictio certi ex mutuo: mittitur actor in possessionē bonorum rei secundum mensuram debiti declarati. Viuianus.

a *Consentaneum.* id est, conueniens, cum causæ merita, &c. vt infra si per vim, vel alio modo. l. fi. sic supra si contra ius vel vti. pub. l. & si legibus. Accursius.

b *Præscriptis.* id est, definitis, scilicet decē dierum: vt. ff. de iud. l. per interuallum. & supra de iudi. l. properandum. §. j. Sed hodie. xxx. vt in auth. hic posita. sicque loquitur hęc lex post litem contestatam [b] cum minetur definitiuam sententiam, quæ ferri non potest ante litem cōtestatam, nisi in casu: vt infra de remp. ap. l fi §. illud. sed ante litem contestatam dicerem fieri eodem modo [c] citationem. Alij dicunt [d] hic loqui ante litem contestatam, & ita dicunt interlocutoriam sententiam, quæ datur in fi. huius. l. tam in actione in rem, quàm in personali.

b Hæc est cōmunis lectura & vera secundū B. B. P. et Saly. c Ista reprobatur: quia hoc nū reperitur lege cautum: Ia. But. Bar. & Saly. d Hæc etiam reprobatur: ideo vere primā, secundā Bart. B. Ange. & Saly. e Et bene, Bart.

c *Solennitate.* scilicet quæ sequitur. & sic expone & pro id est.

d *Literis.* poterat enim præses literas mittere per prouinciam, quæ magna erat: poterat etiam edictum proponere, cum esset ordinarius, aliàs non [e]: vt in authen. de litig. §. omnem. colla. viij. & supra de iudi. l. fancimus.

e *Pro omnibus.* quod fieri potest: vt. ff. de iudi. l. nonnunquam.

f *Commonefacto.* id est, commonito [f]. Et not. quòd hic est ambasiata: vt infra qui accu. non pos. l iij.

f Sequuntur hāc gl. Bal. & Saly. hic.

g *Contumacia.* præsumpta per tres denunciationes: vt infra eodem. l. tres. expressa est autē, quando expresse dicit, nolo venire: vt. ff. qui. ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. finali.

g Et bene ex enbanitate ad omnem mā itiā supe randā. Saly.

h *Persteuauerit.* Not. malum est peccare, diabolicū perseuetare.

i *A quo.* scilicet præside. vbi tamen à successore semel citari debet, licet ipse miserit peremptorium, tamen compellitur: vt ff. de iudi. l. edictum. sed ipsemet post suum peremptorium potest, sed non compellitur [g]: vt. ff. de iudi. l. & post. in prin.

h Et bene: quia diuersitus de petitore possessori, Ang.

k *Ad eogendum eum.* Not. fieri citationes re & verbo. & hoc per ordinarium tantum: vt in authen. de exhi. §. si vero etiam quidam coll. v. Alibi verbo tantum. prima locum habet semper, nisi in matre familias: vt supra de offi. diuer. iudi. l. j. Vel nisi ratione loci vbi est conuentus: vt si est in domo: vt. ff. de in ius voc. l. plerique.

l *Intumbit.* animo: vt. ff. de acquir. pos. l. clam. §. qui ad nundinas. Vel corpore per familiam: vt. ff. qui. ex cau. ma. l. item ait prætor. §. j. hanc autem possessionem secundum Ir. reuersus non recuperat [h], etiam si fatidarionem paratus fuerit præstare: vt supra vbi in rem ac. l. ij.

m *Transferre.* cum agitur in rem. vel auditis, &c. scilicet cum agitur in personam, secundū quosdam. Vel dic transferre, cum

Reus conuentus realiter absens post litem contestatam, debet in contumacia solennitercontestitui: & tunc contra eum poterit alterum de tribus remedijs exerceri: vel personæ captio, vel possessionis translatio, & sententiæ definitiuæ prolatio. h. d. secundum Iac. But. & Bar. & Pau. de Cast. & est singularis. l. & famosa. Vel sic: Reus post litem contestatam se absentans debet citari tribus edictis, vel vno peremptorio pro omnibus, & si citatus non veniat, potest inuitus duci. vel si non liquet de causa, possessio potest in petitorem transferri. aliàs si liquet de causa, debet definitiue de causa pronunciari. h. d.

VIII. Iidem AA.
Claudiæ.

CONsentaneum [a] iuri fuit, temporibus ad præsentiam partis aduersæ præscriptis [b], præsidem prouinciæ, impleta iuris solennitate [c], & aduersario tuo ternis literis [d], vel vno pro omnibus [e] peremptorio edicto, vt præsentiam sui faceret, commonefacto [f], si in eadem contumacia [g] perseuerauerit [h], præsentis allegationes audire. quod vel successor eius facere curabit. A quo [i] ter citatus, si contumaciter præsentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum [k] vt sese repræsentet, vel [l] possessionem bonorum cui incumbit [l], ad te transferre [m], & aduersarium petitorem constituere: vel auditis defensionibus [n] tuis, id quod iuris ratio exegerit, iudicare PP. III. Kal. Octob.

IN AVTHEN. DE litigiosis. §. omnem. col. viij.

B constitu. vij.

Aduersus absente & reo præsente procedituri in causa post legitimas citationes, etiam lite non contestata: & liquidato negotio, deuenitur ad definitiuam: & contumace reuerso, in expensis grauatur: & iterata contumacia pœnam exigit grauiorem. Baldus. Vel sic: Actor in actione proposita & reo cognita exigunt persistere: & non persistens debet citari tribus edictis, qualibet habente intenallum triginta dierum: qui interim non veniens habet anni spacium, intra quod veniens non auditur nisi refusis expensis: quibus præstitis si iterato se absentet, cadit à iure suo: & citatus per edicta conceditur principis delegato. Salycetus.

QVi semel † actionem proponit, [o] siue conuentione iudiciaria [p], siue precibus principi oblatis, iudicique insinuatis, & per

C

iudicis res fuerit distracta ab actore [m]: quia iudex debet ad hoc moderatum tempus statuere, scilicet quo res distrahantur, vel iustus possessor efficiatur. Si vero lis sit quasi contestata, sed non liquet iudici de causa: tunc habet locum quod dicitur supra vbi in rem act. l. ij. Si vero nec sit contestata, nec quasi: tunc per. l. properandum. supra de iudi. &. ff. de iudic. l. per interuallum. Si vero nec f

Universidad de Deusto
Biblioteca

veram, restitueretur ad appellandum: vt 3.eo.l.ab eo.&.j.quorum appella.non reci.l.j. secundum quosdam. Tu dic secundum Azonem & H. quòd fuerat absens ex causa probabili, & non necessaria,& indefensus: & sic potuit appellare: cum tamen non appellauit tempore opportuno, non adiuuatur: vt supra eod. l. ab eo & supra de libe. cau. l. fi is quem. Accur.

DE SENTENTIIS ex periculo &c.

Qualiter ad sententiam veniatur, dixit: nunc qualiter ipsa ex periculo recitetur, dico. Vel sic: Dictum est [a] 3. de sententijs qualiter debeant ferri. Sed quia sententia sicut & medicina cum periculo dantur, & recipiantur: ideo ponit de sentẽ. ex peri. rec. Azo.

ADDITIO.

a Periculo. Pate Renum. 108. bussi dictum sit, nihil est ff de re iudi. audacius aut magis temerarium, quàm vulgatam ea. quamuis lectionem mutare, præsertim D. Bude. in tm si ea rectior sit, in omnib. ad.l.fi. nihil autem libris scriptis ff. de senato. quos legere potui, inueni legat, ex seu scriptum periculo. existimo: & Ale. mo tamen legendum breuilib. 1. disputatio c.21 ex uno breue: quo verbo tertiones auctores vt Sex. Bussius & alij vsi sunt. Nos Gallice dicimus delon, aut breuet. ipsi eum quoque libro 1. etymolog. memnit breuiculi. In breuiculis, inquit, multarum nominã scribebantur. Contius.

a Hæc cõtinuatio placet Cy. & Saly.

† Libellos legit Pet. Rebuff in rep. l. quod iussit. 2. no.

b Omnes lectiones possunt esse veræ: secunda tamẽ melius congruit textui, secundum Ange.

ARbitri] CASVS. Si iudex sententiam scripserit, necrecitauerit, sed ad recitandum litigatoribus dederit clausam vel apertam, & fugerit: an teneat sententia huius, quæritur? Dicitur quòd non: sed citra appellationis beneficium ex integro iudicabit præses.

b *Arbitri.* vel pro ordinario iudice ponẽ: vt. 3. de postul. l. quisquis. vel pro iudice delegato: vt. ff. qui satisda co. l. arbitro. vel compromissario: nam & ipse imitari debet iudicium: vt supra de iudi. l rem non nouam. Sed secundum hunc tertium frustra dicit de appellatione: cum & si ipse recitaret, non appellaretur: vt supra de arbi. l. j.

c *Edidit*, clausam vel apertam, vel proijciendo eis & fugiendo.

c De materia huius glos. vide Angel. in. §. curare. instit. de actio. §. fin. & dic. in. c. fin. de re iudi.

d *Recitauit* & sedendo: vt supra de postu. l. quisquis. in fi. & in auth. vt ab illustri & qui super eos sunt §. j. col. v. & ff. quis ordo in bonorum possessione ser. l. ij. § d es. & arg. 3. de dil. l. à procedente. Sed quidam dicunt quòd sedere debet in cognoscendo, non iudicando, cum prius plene cognouit. quod nõ placet. Sed quid si in curru vel equo sedeat, cum forte aliquam timeat partium, & velit fugere statim? Respon. valet, vt fuit apud Genuã. arg. ff. de acqui. pos. l. quod meo. §. si venditorem. ADDITIO. Vide text. iuncta glo in fi. de re iud. lib. vj.

Sententia potest ferri super equũ, vel in curru.

e *Mora* id est, appellatione in qua exercenda sit mora anni vel biennij: vt infra de temp. appel. authen. ei qui. quia sententia ipso iure non valet.

f *A rectore prouinciæ.* vt & ipse iudicet, vel alij iudici committat: non ei cui primo delegauerat: vt 3. tit. j. l. si vt proponis. j.

HAc lege.] CASVS. Iudex in causa de qua cognouit, non præcipitanter sed cum deliberatione debet pronũciare, & sententiã in scriptis redigere, & per se partibus recitare: excepto præfecto prætorio, & alijs illustribus, qui per officiale suum recitare possunt. An autem sententiã quam tulit, possit iudex corrigere vel mutare? Dicitur quòd non.

g *Cognoscendi.* vt. 8. de aduo diuer. iudicum. l. sancimus. j.

h *Pronunciandi.* vt. ff de iudi. l de qua re.

i *Non subitas.* argum. cõtra. ff de dam. infec. l. j. Sol ibi speciale.

ADDITIO. Tu dic quod nec ibi sententia datur subito: sed acceleratur cognitio causæ.

k Deliberatione. etiam cum sapientibus: vt. 3. de leg. & constit. l. humanum. & de repu. l. dubium non est.

l Emendatas. quo ad sententiam, & quo ad Grammaticam.

m Fideliter. id est fideliter.

11. Impp. Valens, Valen. & Grat. aaa. ad Probum præfectum præto.

HAc lege perpetuo credimus ordinandum, vt iudices quos cognoscendi g & pronunciandi h necesse sit tenet, non subitas, i sed deliberatione k habita, post negotium sententias ponderatas sibi antè forment, & emendatas l statim in libellum secuta fidelitate m conferant, scriptásque ex libello n partibus legant. ¶ Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, o vel mutandi: exceptis p tam viris eminentissimis præfectis prætorio, quàm alijs illustrem administrationem gerentibus, cæterisque illustribus q iudicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium suum, † & eos qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitiuas recitare. r Dat. XII. Kalen. Feb. Grat. A. II. & Probo Coss.

n Ex libello. propter duo dicit ex libello: & quia tabellio scribit eas in libello suo libro communi, & ex inde recitantur. Item quia in principio sententiæ semper scribitur libellus, & allegationes etiam repetuntur, vt fecit Salomon, cum dixit: Hæc dicit filius vius: tuus autem mortuus est &c.

o Corrigendi. quia semel functus est officio suo: vt. ff. de re iudi. l. iudex. &. l. cum quæreb atur. &. ff. de arbi. l. quia arbiter. & de testa. c. cotam. & l. dicere. & infra, sententen. tescin. non pot. l. pœnam. & infra de pœnis. l. pœnam. Sed nec interpretari potest, nisi sit præses prouinciæ, vel procurator Cæsaris: vt. ff. de ap. l. ab executore. in principio. predicta autem falluntin Grammatica, quæ etiam posset emendari: vt. ff. de re iud. l. actorum. Item in mulcta, quæ remittitur propter reuerentiam ab eodem iudice: vt 3. de modo mulctarum. l. fi. in fi. & ff. de offic. præfi. Illicitas. §. fin. Item fallit tertio in his quæ pertinent ad consequentiam statutorum, quæ possunt supplere: non dico minui, eadem scilicet die: vt. ff. de re iud l. Paulus. Item quarto si erat absens damnatus, sed venit iudice sedente pro tribunali: vt. ff. de in integ. restit. l. diuus. Item fallit secundum quosdam in principe, & in præfecto prætorio, & senatu: vt infra proxi. respon. Sed certe illa exceptio est in alio, scilicet in hoc quòd possunt per alios ipsi suas sententias recitare: licet secus sit in alijs: vt supra proxi. & infra l. proxi. respon.

p Exceptis. hæc exceptio non fit à proxime dicto, sed superioti.

q Illustr bus. dignitate, non administratione.

r Recitare alij ergo non licet: vt infra l. proxi. in prin.

s Tamen.] CASVS. In scriptis debet iudex ferre sententiam & hoc in prima, alioquin nec valet, nec necesse erit appellare. & hoc in secunda. Viuianus.

t Confirmãt.

s *Proferant.* per se, f non per alium, nisi esset interlocutoria: vt hic, & supra l. proxim. in prine. & ff. de arbi. l. diem. in princip. & l. non distinguemus. § quòd si hoc modo. Et ex hoc dicunt quidam, quod laici g non possunt esse potestates: quod falsum dico: h tum quia possunt delegare causas ciuiles: tum quia criminales possunt desinire dicendo, condemno, vel absoluo. & pro hoc in authentica de iudicibus. & vt. nullate. § j. collatione. vj. & supra de iudiciis. l. penultima, tum quia forte i est de maioribus, propter quod recitabit per alium: & sanctioni, vt sententia quæ dicta fuerit, cum scripta nõ esset, nec nomen quidem sententiæ habere mereatur, a nec ad rescisionem perperam decretorum, appellationis solennitas requiratur. b Dat. iij. Non. Decemb. Tribus, Gratio. A. iiij. & Equitio Conss.

u Recitauerit. vt supra proxi. sic hodie seruatur.

a *Mereatur.* & per hoc etiam effectu carebit: vt arg. 3. de feriis, là nullo. quod autem dicit in scriptis dandam, fallit in tribus casibus: & ideo sequitur authen. nisi breues, &c.

b *Requiratur.* vt. j. quando prouo. non est necesse: per totum tit. Accursius.

IN AVTHENT. DE man. prin. §. sit tibi. colla. iij. consti. iiij. & col. vj. consti. xj. vt clerici apud. §. j.

In breuibus causis non requiritur scriptura. b. d. & dicuntur causa breues solum illa quæ consueuerunt venirari solum inter homines paruæ conditionis. Bal. Vel sic: In causis brevibus scriptura non requiritur. b. d. Saly.

NIsi breues c sint lites; & maximè vilium d personarum vel causarum (tunc enim sine scriptis & sine aliqua expensa cognoscere præsidem oportet) & nisi e episcopus cognoscat inter suos subditos.

c *Nisi breues.* alias est in textu, breuiores. Quæ sunt breues? Respon. secundum Azo. vsque ad l. auteos olim: vt. de defen. ciuita. d. j. hodie ad trecentos aureos: vt in authen. de defen. ciui. §. & iudicare. colla. iij. Vel secundum H. a est in arbitrio iudicis. Vel vsque ad x. libras auteos: vt. ff. de dolo. l. si quis. §. fina. cum. l. seq. Vel vsq; ad quinque: vt. ff. de bo. dam. l. ij. Vel vsque ad decem: vt. ff. si cui plus quam per. l. Falcid. l. in. §. quanuis. d. *Vilium.* scilicet pecuniarum vel rerum, vel causarum: vt hic, & infra de priuile. scho. lib xij. l. quoties. §. sed si talis. & extra. de testa. c. cotam. & hæc est pars in authẽ. de man. prin. § si tibi. col. iij.

d *Personarum.* Hæc pars est in authen. vt clerici apud prop. episcopi. vj. Est tertius casus, cum præses committur finito officio vt. vt reddat rationem administrationis. in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. §. necessitatem. colla. ij.

e *Ipse episcopus.* Hæc pars est in authen. vt clerici apud prop. episcopi. vj. Est tertius casus, cum præses committur finito officio vt. vt reddat rationem administrationis. in auth. vt iudi. sine quoquo suffra. §. necessitatem. colla. ij.

DE SENTENtijs, & interlocutionibus omnium iudicum.

Decem qualitates nullã sit sententia nisi rationem habeat. Vel sic: Quælibet sententia nisi nulla ratione vtrij in ipsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordo causæ vnius ad aliam, hic autem eiusdem causę ordo perA uertitur, vel etiam omittitur. Accursius.

Cum eorum.] CASVS. Fiscus habebat quosdam principaliter sibi obligatos: & quosdam fideiussorio vel mandatorio nomine. fiscus conuenit fideiussores, qui petierunt sibi cedi actionē aduersus principalem, & pignora sibi tradi, si fiscus desideraret sibi satisfieri ab eis. procurator Cæsa. qui cognouit inter fiscum & priuatum, pronunciauit act. cedendam, & pignora tradēda. an valeat sententia, quæritur? Dicitur quòd sic, si à sententia non fuit appellatum.

a *Cum eorum.* scilicet debitorum.

b *Bona.* tacite obligata: vt infra in quibus cau. pig. ta. contra. l. j. &. ij.

c *Procurator.* scilicet Cæsaris, qui cognoscit inter fiscum & priuatū: vt supra si aduersus fiscum. l. ij.

d *Præstarent.* quod facere potuit: vt iusta ti. j. l. ij. & debuit: vt. ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. qui pro alio. &. J. de fideiuss. l. ij. erat autem dubitatio, quia videbatur sententia lata sub conditione à procuratore Cæsaris. scilicet si indemnitas fisco præstetur: sed nō fuit conditio, immo modus, vel causa finalis. sed si esset conditio lata, teneret: vt ff. quando appel. sit. l. j. §. biduum. & secundum hoc duo dicit, vel iudicauit, [a] scilicet si deiussores soluere, & bona rei eis dari à procuratore fisci, eis præstantibus indemnitatem fisco.

e *Prouocatio.* per fide iussores.

f *Forma.* scilicet sententiæ.

Cum sententiam.] CASVS. An sententia lata in coquina, vel in lupanari, valeat, quæritur? Dicitur quòd non.

g *Publicè.* id est, in loco publico.

h *In secreto.* id est, vbi non cōsueuerunt sententiæ dari saluo honore maiorū: [b] vt. ff. de iusti. & iur. l. pen. vel turpi, siue non idoneo: vt. ff. de arbi. l. si cum dies. §. penul.

i *Officio.* id est, officialibus non præsentibus. sed hic subaudi, maxime. nam si in publico idoneoque loco dixit, valere dico: licet non fuerit præsens officium: licet quidam exigant vtrumque. & ad hoc quod de officio dicit, est. xv. q. vij. episcopus nullius. vnde iudices appellationum huius terræ, possunt dare ad domum suam in aliquo loco publico, vel honesto. Accursius.

Ex stipulatione.] CASVS. Frater tuus. x. tibi promisit per stipula. eum non solueret, vocasti eum ad ius: & volebas eum conuenire. Iudex suasit tibi vt fratrem tuum non conuenires, sed cum eo transigeres: vel iniurias tibi intulit nisi transigeres. An talia verba iudicis tibi prætudicent quo minus act. tibi competentem possis intentare, quæritur? Dicitur quod non sunt curanda talia verba iudicis, nec omnis vox iudicis est sen-

a *Omnes le ctiure sunt vera & cognouit litera secunda* B B. *& Ang.*

b *Et bene.* B B. *Cy. P. Ange. et Sa. Et vtile, quia non est necesse nisi in notario cauſa qui acta cōscribat. l. præcipimus. J. de appella. nisi consuetudo aliud deſideret, secundū Bar. hic.*

tentia, sed talis quæ in se contineat condemnationem vel absolutionem. Viuia.

k *Actione.* scilicet consanguineo contra consanguineū. Accurs.

l *Certo iure.* scilicet acceptilatione, vel solutione, vel similibus modis: vt inst. qui. mo. tol ob. in prin. Accursius.

ninunt causam, sed dimittit eam in secreto. Pau. de Cast.

VII. impp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. & CC. Isidoræ.

EX stipulatione parta actione, [k] pacisci proximis personis suadendo præses prouinciæ, verborum obligationem, quam certo iure [l] tolli tantum licet, extinguere non potest: nec vox omnis iudicis, B iudicati continet auctoritatem: cum potestatem sententię certis finibus [m] concludi, sæpe constitutum sit. Quapropter si nihil causa cognita secundum iuris rationem pronunciatum est: vox pacisci suadentis præsidis actionem perimere (si quam habuisti) minime potuit.[n]

Regressus mihi competens contra auctorem meum re euicta, non reddit sententiam nullam. hoc primo. sed agitur actione ex empto si fuit empta: sed si in solutum data sit, agitur veteri actione. Bald. Vel sic: Sententia per quam res euincitur, non rescinditur nisi appellatione: sed ei qui perdit, contra suum auctorem succurritur. Bar. Vel sic. Regressus quem habet sententiatus de euictione, agit dinersimode, quia vtili ex empto si pro pecunia res fuit tradita, vel primitiua si per species fuit in solutum data. Sal. Vel sic: Sententia per quam res euincitur, non rescinditur nisi per appellationem, licet auctor non fuit ad eam citatus: tamen contra eum succurritur ad interesse si sibi fuit lis denunciata. h. d. secundum Pau. de Cast.

VIII. Iidem. AA. & CC. Licinio.

LIbera [o] quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata: citra prouocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum si mota quæstione, præmissa denunciatione [p †] ei qui auctor huiusmodi mulieris fuit, iudicatum processit: quanti tua interest, empti, q si emisti: vel ob debitum reddendum, [r] si in solutum data est, repetere non prohiberis.[s]

Post sententiam. tria dicuntur hac. l. Primum, quòd si iudex A talis sententiam, & transiit in rem iudicatam, ita quòd appellans nō potest, statura vel iudicata postea super eadem quæstione ab eodem, vel ab eius successore, non valent: vt. J. sententiam rescin. non posse. l. j. & quando prouo. non est ne. l. j. Secōdo obligitur, immo videntur valere secūdo statuta etiam ab eodem: vt si primo de possessione, & postea de proprietate inter eosdem iudicauit. cui respondet hoc modo: [a] nemo dixi de eadem, & quæ iam decisa est: sed in hoc casu non est de eadem, nec decisa ea quæstio proprietatis, licet sit decisa causa possessionis: vt. J. si à nō compe. iudi. l. si de proprietate. Tertio ad hoc opponit primo dicto de sententijs interlocutoris quę mutatur, & sic vltimo stata valent: vt. ff. de re iudi. l. quod iusſit. & ff. de arbi. l. dicere. Cui respondet, [b] quòd illæ nō decidūt causam vltam, quia mutari possunt: sed primā dictū decidit de causis decisis per sententiā definitiuam. Pleruncq; autem ideo dicit, quia quandoque definiunt: vt in causa momentariæ possessionis secūdū quosdam, quæ nō mutatur per appellationē: vel. J. de momenta. pol. quæstiones appell. l. j.

Nimbus certus. absolutione, vel condēnatione: vt. §. eo. l. ex stipulatione. Vel die, certus quia iam appellari non potest.

c *De quæstione.* id est de possessione.

d *Statuta.* neutraliter, & dicas statura, scilicet per sententiam secūdā. est aut statuta, nominatiuus pluralis, & incipit hic constructum.

e *Auctoritatem,* nā de alia non ita. nam &c.

f *Pronuntiatur.* primo. g. *Proprietatis.* id est sententiæ secūdo latæ de proprietate.

h *Interlocutiones.* d vel de inducijs dādis: vel de rebus producendis propter infamiam repellēdis. Item vt ad aliam prouinciam pro testibus recipiendis mittatur.

i *Plenumque.* hoc dicit propter iudicium momentaneæ possessionis: vt. J. arg. vnde vi. l. momentariæ. &. §. qui leg per. ſtan. in ff. hab. momentariæ. vt modo dixi. Vel aliter, quia illam sententiam dico definitiuam. pone exemplum in interlocutoria, quando quæritur, possit esse testis vel non. vel sic in possessione libertatis, vel non.

ADDITIO. Bart. hic intelligit hunc textum in interlocutoria per quam tota causa decidit: quia illa non potest reuocari, sicut nec ipsa definitiua. exemplum in sententia iudicis, per quam absolutus aliquem ab obseruatione iudicij, vel pronunciat non esse procedendum, vel se non esse iudicem, istam non posse reuocare: quia perimit causam principalem. sed si perimet causam incidentem seu emergētem, optime potest reuocari: quia adhuc durat iudicis officium in illa causa: vt. ff. de arbi. & de præto. sti. l. j.

NIHIL.] CASVS. Si magistratus vel quis alius interdixerit ubi ne amplius stares in patria tua: an valeat talis sententia, quæritur? Dicitur quòd non, cum non habeat potestatem statuendi hoc. Viui.

k *Non habet.* ordinariam, cum de imperio sit: vt. ff. de offi. præsi. Lillicitas. §. qui vniuersas vnde delegari non potest. vt. ff. de officio. eius cui man. est iurisd. l. j.

Sententia definitiua non potest retractari: secus in interlocutoria. Bar. Vel sic: Definitiua sententia contraria super eodem, ab eodem vel à successore lata, ipso iure non tenet. hoc primo. Quod semel decisum est in possessorio, non præiudicat proprietati: hoc secundo. Interlocutoria potest per contrariam interlocutoriam reuocari, corrigi, & mutari. Bal. Vel sic: Sententia definitiua super negotio semel decisa, non valet: nec lata in possessorio, præiudicat in petitorio: & interlocutoria non definit: ideo in contrario imperio reuocatur. Saly.

IX. Iidem AA. & CC. Domno. *

POst sententiam [a] quæ finibus certis [b] concluditur, ab eo qui pronunciauerat, vel eius successore, de quæstione [c] quæ iam decisa est, statuta [d] rei iudicatæ non obtinent auctoritatem. [e †] nam nec de possessione pronunciata, [f] proprietati [g] vllum præiudicium afferunt: nec causam vllam interlocutiones [h] plerumque [i] perimunt.

Qui non potest statuere, non potest relegare. Saly.

X. Iidem AA. & CC. Menodoro.

NVlli qui statuendi nō habet [k] facultatem, [l] interdicere patria cuiquam permittitur.[m] III. Non. *

Iussit de iurando non definit causam. Bal. Vel sic: Sententia quæ non condemnat vel absoluit, vel aquipollens, vim definitiuæ non habet. Saly. Vel sic: Delatio iuramenti non habet vim definitiuæ. Vel sic: Delatio vel iussus iurisiurandi vim definitiuæ non habet, nisi vlterius procedat definiendo, ratio: quia non continet condemnationem vel absolutionem, licet contineat quoddam præambulum. Bal.

XI. Iidem AA. & CC. Luciano. *

CVM iudex in definitiua sententia iusiurandum solummodo præstari præcipiat, non tamen addat [n] quid ex recusatione vel præstatione sacramenti fieri oporteat: huiusmodi sententiam nullam vim obtinere, palam est.[o]

Sententia potest proferri Græcè & Latinè. dicit glos. Græcè inter Græcos, Latine inter Latinos. Bald. Vel sic: Ex Græco inter Græcos, & ex Latino inter Latinos potest ferri sententia. h. d. secundum Saly.

XII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Iuliano proconſ. Asiæ.

IVdices tam † Latina [p] quàm Græca lingua sententias proferre possunt.

Non exemplis, sed legibus est iudicandum. h. d. secundum Bar. Bal. & Saly.

XIII. Imp. IVSTINIANVS. A. Demostheni præfecto prætorio.

NEmo iudex † vel arbiter existimet neque consultationes, [q] quas non rite iudicatas esse putauerit, sequendum, [r] & multo magis [s] sententias [t] eminentissimorū præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum iudicum vitium extendi oportet, cum non exemplis, sed legibus [u] iudicandum sit) neque si cognitionales [x] sint amplissimæ præfecturæ, vel alicuius maximi magistratus [y] prolatæ sententiæ: sed omnes iudices nostros veritatem, & legum iustitię sequi vestigia sancimus. Dat. III. Kalen. Nouembris.

Secundum iura colligit sit iudex competens per recognitionem, qui non erat: & cessat exceptio incompetentia iudicis. Bald. Et sinis istius. l. est canonizatus. 3. q. 8. cuius in agendo. Vel sic: In causa recognitionis non habet locum exceptio iudicis incompetentis.

a *Post sed.* & *Latinè.* dicit glos. Græcè inter Græcos, Latine inter Latinos. Bald. Vel sic: Ex Græco inter Græcos, & ex Latino inter Latinos potest ferri sententia. h. d. secundum Saly.

b *Et vltimo.* ff. de re iudi. l. quod iusſit. & ff. de arbi. l. dicere. Cui respondet, [b] quòd illæ nō decidūt causam vltam, quia mutari possunt: sed primā dictū decidit de causis decisis per sententiā definitiuam. Pleruncq; autem ideo dicit, quia quandoque definiunt: vt in causa momentariæ possessionis secūdū quosdam, quæ nō mutatur per appellationē: vel. J. de momenta. pol. quæstiones appell. l. j.

Nimbus certus. absolutione, vel condēnatione: vt. §. eo. l. ex stipulatione. Vel die, certus quia iam appellari non potest.

c *De quæstione.* id est de possessione.

d *Statuta.* neutraliter, & dicas statura, scilicet per sententiam secūdā. est aut statuta, nominatiuus pluralis, & incipit hic constructum.

e *Auctoritatem,* nā de alia non ita. nam &c.

f *Pronuntiatur.* primo. g. *Proprietati.* id est sententiæ secūdo latæ de proprietate.

h *Interlocutiones.* d vel de inducijs dādis: vel de rebus producendis propter infamiam repellēdis. Item vt ad aliam prouinciam pro testibus recipiendis mittatur.

i *Plenumque.* hoc dicit propter iudicium momentaneæ possessionis: vt. J. arg. vnde vi. l. momentariæ. &. §. qui leg per. ſtan. in ff. hab. momentariæ. vt modo dixi. Vel aliter, quia illam sententiam dico definitiuam. pone exemplum in interlocutoria, quando quæritur, possit esse testis vel non. vel sic in possessione libertatis, vel non.

ADDITIO. Bart. hic intelligit hunc textum in interlocutoria per quam tota causa decidit: quia illa non potest reuocari, sicut nec ipsa definitiua. exemplum in sententia iudicis, per quam absolutus aliquem ab obseruatione iudicij, vel pronunciat non esse procedendum, vel se non esse iudicem, istam non posse reuocare: quia perimit causam principalem. sed si perimet causam incidentem seu emergētem, optime potest reuocari: quia adhuc durat iudicis officium in illa causa: vt. ff. de arbi. & de præto. sti. l. j.

NIHIL.] CASVS. Si magistratus vel quis alius interdixerit ubi ne amplius stares in patria tua: an valeat talis sententia, quæritur? Dicitur quòd non, cum non habeat potestatem statuendi hoc. Viui.

k *Non habet.* ordinariam, cum de imperio sit: vt. ff. de offi. præsi. Lillicitas. §. qui vniuersas vnde delegari non potest. vt. ff. de officio. eius cui man. est iurisd. l. j.

l *Facultem.* sicut pedanei iudices.

m *Permittitur.* quandoq; enim huiusmodi pœnæ imponuntur: vt. ff. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. constitutum.

Cum iudex.] CASVS. Iudex in causa quā habebā cū Titio, pronūciauit alterum nostrum debere iurare: nec sic dixit, absoluo te si iuraueris, vel condemno te si Titius iurauerit: an valeat sentētia, quæritur. Dicitur quod nō.

n *Addat.* f. prius.

o *Palā est.* hoc secundum leges veteres, in quibus primo debebat ferri sententia, & postea præstari iusiurandū. hic autē iusserat primo præstari sacramentum, & sic postea iudicaret. & ideo secūdum ius antiquū non valet: vt. §. de rebus cre. l. si quis in iusiurādum. in fi. sed hodie valet, & est interlocutoria: vt. §. de re. cre. l. generaliter. in fi. j. re ipō. & sic hæc corrigitur per. l. generaliter. Vel die quòd statim & post ferri potest, vt hic: non multo post, vt ibi. Ité innuit quòd si detulisset iudex sic, de fero tibi iuramētū: & si iuraueris, dabo pro re sententiā: vel absoluo te, vel absoluam, quòd valet: & sic est cōtra ff. quādo ap. sit. l. j. §. biduū. sed dic secūdum 1o. quòd nō debet ferri sub conditione: vt ibi dicit. f. extranea. f. si nauis ex Asia venerit, vel simili: potest tamen ferri sub ea quę ex his pendet quę in iudicio sunt.

† *Contraria videntur. l. de certa. ff. de re iudicata. quæ semper in decretis Latinā linguam requirunt. sed hic agis de iudicib. datis, illic autem de prætoribus aut alijs magistratib. vte de lorum non enim dicam vt stulus qui dā, hic plus dicit: illic minus. Cōtius.*

p *Prouocatio.* per fide iussores.

f *Forma.* scilicet sententiæ.

Cum sententiam.] CASVS. An sententia lata in coquina, vel in lupanari, valeat, quæritur? Dicitur quòd non.

g *Publicè.* id est, in loco publico.

h *In secreto.* id est, vbi non cōsueuerunt sententiæ dari saluo honore maiorū: [b] vt. ff. de iusti. & iur. l. pen. vel turpi, siue non idoneo: vt. ff. de arbi. l. si cum dies. §. penul.

i *Officio.* id est, officialibus non præsentibus. sed hic subaudi, maxime. nam si in publico idoneoque loco dixit, valere dico: licet non fuerit præsens officium: licet quidam exigant vtrumque. & ad hoc quod de officio dicit, est. xv. q. vij. episcopus nullius. vnde iudices appellationum huius terræ, possunt dare ad domum suam in aliquo loco publico, vel honesto. Accursius.

Ex stipulatione.] CASVS. Frater tuus. x. tibi promisit per stipula. eum non solueret, vocasti eum ad ius: & volebas eum conuenire. Iudex suasit tibi vt fratrem tuum non conuenires, sed cum eo transigeres: vel iniurias tibi intulit nisi transigeres. An talia verba iudicis tibi prætudicent quo minus act. tibi competentem possis intentare, quæritur? Dicitur quod non sunt curanda talia verba iudicis, nec omnis vox iudicis est sen-

q *Consultationes.* id est responsa ad consultationes, data etiam à principe: quæ sunt extra corpus iuris: vt hic, & supra de leg. & consti. l. ij.

r *Sequendum.* neque aliàs, subaudi.

s *Multo magis.* scilicet quàm si à principe datentur. Accur.

t *Sed leges.* id est reſpōſiones ad cōſultationes datas à præfectis.

u *Sed legibus.* no. vt in fi. huius. l. &. J. de accu. l. singuli &. ff. de offi. præfi. l. sed licet. &. §. si cōtra ius vel vti. pub. l. fi. in fi. Sed arg. cōtra. ff. de postul. l. j. §. cæsum. ibi, nūquid ergo & magistratus.

x *Cognitionales.* id est definitiuæ sententiæ, cognitionaliter causa examinata: vt addat prædictis.

y *Magistratus.* nisi sint principis: vt. §. de le. & consti. l. fi. in princ. quę est contra, nisi sint tot sententię vt consuetudinem inducāt & tunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tunc magis dicor sequi consuetudinem quàm sententiam, A secundum l. 10. vt. ff. de le. & senat. consul. l. si de interpretatione. & l. nam imperator. Accursius.

CVm Papinianus.] CASVS. Si scholaris Bononien. conueniat ciuem Bononien. coram potestate, & velit scholarem reconuenire: an possit allegare priuilegium, ne sub magistro reconueniatur, quæritur? Respon. quòd nō, sed sub eo iudice sub quo conuenit, sub eodem debet reconueniri.

a *In quæstionibus.* id est in libro quæstionum, quem non habemus.

b *Absolutione.* vel condemnatione.

†*Con*ſ*ur. cū hac. l. ea. cuius in agēdo. 3. q. 8.*

c *Condemnare.* licet nō erat iudex actoris. & hoc si reconueniat reus actorem, non aliter: a vt. ff. de ædil. edic. l. ædiles. j. §. item sciendum.

a Et bene. Bar.

d *Roborandam.* dando ei auctoritatem.

e *Augendam.* sed in quo augetur? Respon. quia Papinianus permittebat reconuētionem ex eadem causa tantum: vt tutelæ, vel negotiorum gestorū. Sed Iustinianus hic etiam ex alia permittit. Itē & in hoc cum dicit, nulla &c. Item in eo quòd rationem reddit, cuius enim &c. Argum. insti. de his qui ma. nō pos. §. j.

f *Pronunciare.* primitus satisfacto, & respondēdo et qui prius appellauit: vt supra depositi. l. penul. §. j.

†*Est arg. in. c. significasti. in fi. cū gl. fi. extra de elec.*

g *Cognoscatur* fit enim illud ex quo actor agit coram eo, etiam iure veteri: vt hic, &. ff. de iudi. l. ij. §. sed & si agant. & l. qui non cogitur. & ff. de iurisdi. om. iudi. l. fi idem. & ff. de procur. l. sed & hæ. §. non solum & ff. eum qui ap. in prouin. defen. l. j. &. ij. & argu. ſ. de rei vind. l. ordinarij &. ſ. de iudi. l. nulli. Sed videtur hæc lex non habere locum, cum ipso iure fiat compensatio, quando hinc inde debetur: vt insti. de act §. in bonæ fidei. Sed dic h quòd non erat hic liquidum. Item quia forte species ab altera parte petebatur, vbi compensatio locum non habet: vt ſ. de compensa. l. fin. & ff. de pig. act. l. si conuenerit. ij. in princip.

b Idem Bar. Salyc. & Odof.

h *In eodem negotio.* maxime. nam idem & si de alio reconueniat reus actorem: vt dixi. Vel dic c vetius idem negotium dicitquia idem actor reus & iudex, licet sit alia res. & sic insti. de ac. §. fi minus. Alij dicunt d quòd hæc lex etiam per Iustinianum non permittit reconuentionem, nisi in eodem negotio. Sed auth. & consequenter. permittit in alio, & sic non adijcit dicto Papiniani, secundum eos: nisi in eo quod dicit, nulla &c. & in eo quòd reddit rationem, cuius enim &c. Item no quòd hæc lex dabæ potestatem reo reconueniendi actorem sub eodem iudice: sed si coram alio volebat, poterat. authen. verò imponit necessitatem, vt donec ipsa causa pēdet, nunquam sub alio possit: & ideo lege authen. & consequenter, &c. quæ est de execu. & de his qui conue. & reconue. §. fi. col. vij.

c Ambæ sunt veræ secundum Salyc. & Angel. d Et ma. Bar. Bal. & Saly.

ET *consequenter.*] CASVS. Hæc auth. dicit idem quod lex. C. sed addit. Pone ergo sic: Titius conuenit me apud iudicem: volo eum reconuenire coram alio iudice: an possim eum recusare? Respon. quòd possum, & debeo alium petere iudicem nobis dari. Si vero in principio causæ nihil dixit Titius, tunc debeo expectare quòd sententia detur: & causa terminata potero reconuenire Titium coram alio iudice.

Bar. Vel sic: Actor potest nedum de eodem negotio, sed etiam diuerso reconuenire coram eodem iudice, nō obstante quòd aliàs non esset eius competens iudex. Salycetus. Vel sic: Si reus conuenit actorem, non potest actor opponere exceptionem iudicis incompetentis: quia postquam elegit iudicem pro se contra reum, debet etiam recipere contra se & pro reo in vim etiam reconuentionis. Paulus de Castro.

XIIII. Idem A Demostheni præfecto prætorio.

CVm Papinianus † sumi ingenij vir in quæstionibus a suis rite disposuerit, non solum iudicem de absolutione b rei iudicatæ, sed & ipsum actorem, si econtrario obnoxius fuerit inuentus, cōdemnare: c huiusmodi sententiam non solum roborandam, d sed etiam augendam e esse sancimus: vt liceat iudici vel cōtra actorem ferre sententiā: & aliquid eum daturū vel facturum pronunciare, f nulla ei opponenda exceptione, quòd non competens iudex agentis esse cognoscatur. g Cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum habere & contra se iudicem in eodem negotio h non dedignetur. † Dat. XV. Kalendas Decembr. Lamp. & Oreste. VV. CC. Conss.

IN AVTHEN. DE executoribus. §. fi. colla. vij. consti. vij.

Is qui reconuenire vult, non potest nisi coram eodem iudice, & statim, non postea. Si igitur vult coram alio agere: expectet terminum litis primæ, nisi iudex sit recusatus vt suspectus: & tunc fiet reconuentio coram

subrogato. Baldus. Vel sic: Coram eodem iudice ordinario vel delegato, debet necessario fieri reconuentio, & ante litem contestatam, vel statim postea: & iudicis recusatio permittitur, propter quam ordinarius associatur, vel alius delegatur. Salycetus.

ET *consequenter* i † ego ab aliquo conuentus, si vicissim ipsum pulsare velim: statim quidem hoc non licet, nisi apud eundem k iudicem. qui si displiceat, l intra viginti dies m recusari potest n, aliusque mereri, apud quem rursus vtrumque negotium o ventiletur. Alioqui p lite contra me mota prius ventilata & terminata, tunc demum & ego admittar.

Cōmunēlio copulatiua non debet poni inter ea circa quæ non potest vniformiter disponere. Bald. Vel sic: Quando duo vocabula veniunt ad determinationem eiusdem verbi, debent intelligi vt vniformiter operentur. Bar. Hæc lex in se est valde obscura, & habet varios intellectus: & h. d. secundum vnam lecturam: Quando vna determinatio decernit plura determinabilia, debet ea pariter determinare, etiam si subest ratio in contrarium. Secundum aliam lecturam dicit totum contrarium, quod quando subest ratio in contrarium, non determinat pariter, sed secundum quod congruit determinabilibus: quia textus est aliquantulum obscurus. h. d. secundum Paulum de Castro.

XV. Idem A. IVLIANO præfecto prætorio.

CVm solitum est in sententijs q iudicum sic interlocutionem proferri, vt non liceat partibus ante definitiuam sententiam ad appellationis vel recusationis venire auxilium: quidam putabant non licere ante litem cōtestatam, nec iudicem recusare, quemadmodum nec ab eo appellare. a Cum enim simul vtrumque vocabulum ponitur, tam appellationis, quàm recusationis, prouocatio autē ante litem contestatam non potest porrigi: putabant quod nec recusare quidem iudicē cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime vetitum est. b ¶ Caueant itaque iudices huiusmodi sermonem simul & sine certa distinctione c proferre.

Conuentionis i *Et consequenter. id est, cōuenienter. additur in hac authen. ego conuentus, &c.*

k *Eundem iudicem.* sed quid sit præiudiciali velim eum reconuenire, de qua non potest aliàs cognoscere, quia pedaneus fit vt supra de peda. iudi. l. ij in fi? Respon. cognoscet & hic, ratione conuentionis: vt supra de iudi. l. quoties. Idē videtur si de criminali velim recōuenire eundem ratione. Ie quid si reconuentus nunc vult iterum recōuenire primum cōuentum de alio quàm primo, vel quam rescriptum dicerez? Videtur quòd non possit, cum aliud sit conuenire, & aliud recōuenire: ficut aliud deferre iuramentum, & aliud referre: cum deferens primo iuret de calūnia: vt. ff. de iureiur. l. iusiurandū. & ad. §. qui iusiurandū. & l. Dissiteat. sed cui? Al. dicit etiā recouenero: vt quod non potest per se, per alium possit: vt ar. ff. quæ res pig. ob. pos. l. Aristo. vt supra de rēp. in integ. restit. l. here. l. cū hereditate. Tu dic, c conuentio, & non reconuento, cum ipse elegerit: vt supra in. l. eum Papinianus. & supra de lit. cōtesta. authen. offeratur. & supra de iudi. l. apertissimi. Sed Al. dicebat hanc. l. cū Papinianus. loqui in eodē negotio. m *Intra. xx. dies.* aliàs xxx hoc per authenti. offeratur.*

Reconuentio adposita de bac reconuentione.

Caueat ſe de ma. pri.

n *Recusari potest.* loquitur ergo in delegato. Sed quid de ordinario? Respon. f idem, quòd habeat locum in hac authen. nam in cor- pore dicit tale quid ſi- cum apud gloſſiſſimum iudicē, licet non recuſetur ordinarius, sed alius ei aſſocietur: vt in auth. vt dif. iudi. §. ſi vero contigerit.

f Sequitur

ord. & delegat.

colla. ix. Sed M. inducebat hoc pro se, vt ordinarius recusetur.

o *Negotium.* sed quomodo hæc causa tractabitur? Respon. in proponendo, & allegando, & iudicando eadem vel alia sententia seruabit ordinem: vt qui primo appellauit, præcedat in talibus: vt. ff. de iudi. l. qui prior. Accursius.

p *Alioqui.* id est. ſi nolim eum recōuenire ab initio, vel parum post. ſ nam quæ incontinenti fiunt, ineſſe videntur: vt supra de pac. l. petens. & l. lecta. ff. ſi certum pet. & sic non quandocunq; ante sententiam poterit reconuenire: vt hic, & in corpore, in fi. vbi dicit mox. argum. supra de compen. l. fina. Sed quidam dicunt h quandocunq; ante sententiā posse fieri recōuentionem. & exponunt hic alioqui, id est ſi nolim cōtā eodē, sed cōtā alio. vel alioqui, id est ſi diſpliceret. Sed prima probatur etiam iure canonū: vt extra de mu. pe. ea. ex literis. Tertij diſtinguūt inter delegatū & ordinariū: vt cōtā delegato incontinēti: sed cōtā ordinario quandocunq;. Sed quādo dicitur fieri incontinēti? Respō. ante apertos teſtes: vt dicimus in denūciatione enūciationis. ff. de euic. l. ſi rē quā mihi. §. fi. vel ſtatim poſt liteſ cōteſtatā quoddā ſpacio interueniēte ad arbitriū iudicis i, qui arbitretur ante cōſeſſiones factas, vel productiōes teſtiū: vt. ff. de ſol. l. ratū. Acc.

Cōmunēlio p *Et bene. Bar. & Saly.*

Idem Bal.

CVm *solitum.*] CASVS. Potestas Bono. delegatur re iudicum ad aliquam causam: & ita dixit: nullus recuſet talem iudicem ante ſententiam, vel ab eius ſententia appeller. an poſſit talis iudex recuſari, quæritur? Reſpon. quod ſic ante lit. conteſt. & appellabitur poſtquam tulerit ſententiam.

q *In sententijs.* ſcilicet interlocutorijs, vel delegatiuis: vt quia iudices

iudices ordinarij delegant causam cognoscendam appellatione remota, & recusatione ante sententiam.

a *Appellare.* ante vel post litem contestatam, ante definitiuam sententiam: vt infra quorum app. non reci. l. ante. & de app. l. cos qui. §. super his. & supra de epiſc. au. l. ij.

b *Verum est.* immo permissum est recusare, ſcilicet delegatum, ſicut hic erat: vt supra de iudi. l. apertiſſimi. de iurisd. om. iudi. l. ſi nemo.

c *Sine certa distinctione.* debet enim vertere appellationis poſt ſententiam a accommodari, & ante non: quia & ſine tali prohibitione non poteſt appellari ante recuſationem, vero bene poteſt fieri ante, & per deleganem remoueri. Sed & ſi ſimul ponantur, tenet poſitio ſecūdum Io. ſcilicet vt recuſationē prohibuerit ante ſententiam quancunque, & ſic ante litem contestatam, vt hoc: ſecundum alios in nullo tempore tenet. & hic ſecundum Io. ſubaudi, vetitum eſt, ſcilicet aliàs: ſed iure canonico etiam appellari poteſt ante ſentēciam: ideo vtroque remoto, poteſt causa cōmitti: & remota appellatione tantum, etiam recuſatio remoueri videtur: vt extra de app. ſuper eo vero. Sed ar. contra infra ne quis in vna eademque causa ter. pto. l. j. in fin. vbi innuitur quòd non tollitur recuſatio, licet remota appellatione ſit causa committa: ſed ibi per legem tollitur appellatio. Sed qui iudices ſunt iſti qui ſic committuntur, cum nulli permittatur niſi principi: vt. ff. à qui ap. non licet l. j. in fi. quæ eſt contra? Reſpon. d hoc verum eſt poſt ſententiam, vt ibi: ſed hic ante, vt dixi.

Specialiter dicit qualiter sententia non valet ratione incertitudinis.

CVm.] CASVS. Petij à te centum: ſuccubuiſti: appellaſti: iudex appellationis confirmauit primam ſententiam, & præcepit vt præſtares vſuras donec ſolueres. c. an valeat ſententia. cum certa quantitas vſurarum in ſententia non ſit cōprehenſa, quæritur? Reſpō. quòd tenet. alijs modis ponitur vt in gl. *Cum iudicem.* petebam à te centum, & condemnatus mihi ſi. conuenit inter nos de præſtandis mihi certis vſuris ſingulis menſibus, quibus illa centum retineres donec mihi ſolueres, ſtipulatuſque ſum à te. ſtetiſti per decem menſes nec ſoluiſti. egi apud alium iudicem contra te ſuper vſuris: hic condemnauit te ſuper vſuris præteriti temporis præſtandis, & hoc ſecundum iuris formam: nam de futuris non potuit: quia tranſ- ſ. vel dic quod debitor damnatus, fruſtratorie appellauit: quo caſu currunt vſuræ medij temporis: vt. ff. de vſuris. l. tutor. in fin. & de re iudi. l. ſi. & de ap. l. negotiorum. Et non obſtat. j. de vſur. rei iudi. l. iij. quia illud obtinet: quia non currunt vſuræ per quatuor menſes poſtquam ſententia tranſiuit in rem iudicatam. Vel dic tertio, creditorem victum appellaſſe: quo caſu currunt ſimiliter, cum nihil noui ſit faciendum: vt. ff. nihil no. j. & pendente primo iudicio curtebant: vt. ſ. de iudi. l. j. & ſecundum hos duos caſus, dic iudicem, ſcilicet appellationis. Vel quarto ſecundum aliquos, ſcilicet Bul. & Hu. & Vu. quòd petebam à te x. pro forte, &c. v. pro vſuris actione in factum, ex quaſtam ſententia in qua damnatus fueras, mihi in tātum negabas iudicatum. iudex iudicauit iudicatum: & quantū ſortis & vſurarum nomine deberetur, ſua ſententia declarauit. Sed contra.

quemadmodum nec ab eo appellare. a Cum enim simul vtrumque vocabulum ponitur, tam appellationis, quàm recusationis, prouocatio autē ante litem contestatam non potest porrigi: putabant quod nec recusare quidem iudicē cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime vetitum est. b ¶ Caueant itaque iudices huiusmodi sermonem simul & sine certa distinctione c proferre.

TITVLVS XLVI. DE SENTENTIA QVAE sine certa quantitate profertur*.

Valet sententia de futuro si dependeat à iure quod est de præsenti. h. d. secundum vltimam lecturam hic positam in gl. quæ est vera secundum Bart. & eam approbat & confirmat Paulus de Castro. Vel sic: Hæc lex habet quinque lecturas in gloſſa: & quinta communiter approbatur, vt dubitabilior, & litera conuenientior: & secundum illam hoc dicit: Sententia lata super futuro dependente à præsente, valet. Salycetus.

I. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Aelianæ.*

CVm iudicē d quoad pecunia condemnationis ſoluta fuiſſet, de † pendentibus ſuis legem dixiſſe profiteris: non contra iuris formā ſententiam datam palam eſt.

Sententia lata super libello non continente certam quantitatem, non opponente reo contra libellum, valida est de iure, dummodo contineat aliquod factum quod in executione sententia possit postea declarari. h. d. notabiliter secundum Baldum. Vel sic: Vbi petitum incertum, valet sententia incerta. Bartolus. Vel sic: Si petitio & profecutio est incerta, potest incerta ferri sententia. h. d. Vel sententia qua pronunciatur indemnitatem esse præstandam, valet. Salycetus.

II. Imp. ALEXAN. A. Marcellino.

QVanquam pecuniæ quātitas sententia curatoris reipublicæ non continetur: sententia tamen eius rata est, quoniam indemnitatem reipublicæ præstari iussit. f

Sententia & mens iudicantis talis esse præsumitur, qualis & quanta ex allegatis & probatis concipitur h. d. notabiliter secundum Bal. Vel sic: Sententia quæ non continet certum per se, vel per relationem ad aliud, est ipso iure nulla. Bart. Vel sic: Sententia non certa de se nec per relationem ad acta, non valet. Salycetus. Vel sic: Quando petita est certa quantitas, non valet sententia, nisi contineat certam quantitatem per se, vel per relationem ad acta. Paulus de Castro.

III. Imp. GORDIANVS. A. Aemilio.

HÆc sententia, *Omnem debiti quantitatem cum vsuris competentibus solue*: g iudicati actionem præstare † non potest: cum apud iudices ita demum sine certa quantitate negaret se hoc promisisse: nec petebat actor iudicio pendente certificari quantum esset damnum: sed solum pronunciari an ei esset promissa indemnitas: vt supra tit. j. l. cum eorum. Sic ergo distingue, aut petitur certum: & tunc debet dari certa sententia: vt tamen sufficiat aliqua parte actorum contineti: vt infra. l. proxim. aut incertum, sed agitur hic vt iudex certificet: puta peto interesse: & iudicio pendente probo quantum sit, & tunc idem, inquantum tamen est possibile: vt institu. de act. §. curare. quandoque enim non est possibile: vt in causa noxali, vel in alter natiuis, vel quando in genere debetur: vt institu. de offic. iudi. in princip. Item in iudicijs vniuersalibus pronunciatur incertum, vt hereditas scilicet restituatur: vt. ff. de re iudi. l. ait prætor. §. j. & ſi pars heredi. per. l. j. in fin. Item in alio casu: vt. ff. de rei vindic. l. quæ de tota. §. fina. Item in alio casu: vt institu. de act. §. ſi quis agens. Sed quæro quomodo fuit curator iudex in causa ſua: vt supra ne quis in causa ſua, &c? Respond. dic, ſententia curatoris reipublicæ, id est, pro nomine ſcilicet reipublicæ data. & quod dicit in fin. iuſſit. ſcilicet procurator Cæſaris qui competens iudex est: vt supra ſi aduer. ſiſc. l. ij. Vel dic quòd aliud est procurator reipublicæ, & aliud curator. curator enim est quales ſunt in hac ciuitate procuratores communes, qui pronunciant inter priuatos & rempublicam huius ciuitatis. & de tali republica dicit hæc lex, argum. ff. de publ. l. ſed & hi §. præterea. Vel dic ſol. huius quæſtionis. l. j. lib. xj. de admi. re. publica.

Tene hanc lecturam.

† *aliàs, patere.*

Sententia data debeat ſemper eſſe certa

Procurator & curator reipublicæ differunt.

Hæc ſententia.] CASVS. Petebam à te. c. iudex condemnauit te hoc modo, pronuncio vt ſoluas quicquid debueris cum vſuris, non deſcendendo ad certam quantitatem: nūquid valet ſententia? Dicitur quòd non.

g *Solue.* quid ergo ſi certa quantitas in actis contineatur, & ſic pronunciauit vt hic facit? Reſpond. nō valet: vt. ff. de arbi. l. quid tamen. §. Pomponius. licet hæc lex videatur velle contra: ſed eam ſic dicas intelligi, quòd quantitatem certam, vel ſpeciem, vel quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel quod tantundem valeat comprehendat, vt quia dicat, condemno in omne quod petitum est: vt. ff. de re iudi. l. ait prætor. §. j. & l. in summa. Accursius.

a *Actorum* acta appellantur attestationes vel confessiones factæ in iudicio. Accursius.

b *Comprehensa*. vel si non est possibile, vel si hoc non peritur: vt diximus supra. l. proxi.

Hæc sententia.]C A S V S. Mulier soluto matrimonio propter consanguinitatem, vel quia habebat alium virum, vel virum vxorem, repetebat dotem à viro: iudex pronunciauit sic: condemno te maritum vt restituas quod accepisti nomine dotis. an valeat sententia, quæritur? Dicitur quòd non. vnde si alius iudex cognouit, & maritum ad certam quantitatem condemnauit, valet sententia retractata prima: nisi fuerit ab ea appellatum.

Casum ponit.

c *Solue*. Quædam mulier repetebat dotem à marito suo, cum esset incertum quantum ille accepisset: quod etiam ipse iudex

tate facta condemnatio, auctoritate rei iudicatæ censeatur, si parte aliqua actorum a certa sit quantitas comprehensa. b

Licet causa dotis sit privilegiata, intelligitur si constat de dote: aliàs debet rem absolui. h. d. notabiliter secundum Bal. Vel sic: Sententia nulla ratione incertitudinis non impedit aliam ferri sententiam. Bartol. Vel sic: Vbi sententia incerta est ipso iure nulla, non prohibetur iudex aliam certam proferre, etiam contrariam prima. h. d. notabiliter. Salycetus.

1111. Idem Augustus Saturninæ.

Hæc sententia, Qua bona fide accepisti, solue c: cum incertum esset quid accepisset, quantumque ab eo peteretur, præsertim cùm ipse qui extra ordinem d iudicabat, interlocutus sit dotem datam, quæ repeteretur, non liquidam esse: iudicati auctoritate nō nititur. Cùm igitur e is qui postea iudicabat, f contra te certâ sententiam protulerit, neque à statutis prouocaueris: ipsa g tuo facto confirmasti h iudicatum.

vide notata ad Sanct. in apostillis fol. 109

nulla fuit, non fuit necesse appellari.

g *Ipsa*. scilicet tu.

h *Confirmasti*. videris enim consentire, cum staturo tempore non appellasti: vt supra de postulan. l. j.

A interloquendo dixit, non quidem valuit sententia sic prolata, solue quod accepisti. nil enim certum continet. ADDITIO. Aduertas quòd Bar. hic intelligit hanc. l. quando sententia fuit omnino incerta. Nam pronunciauit iudex, quod bona fide accepisti, solue. si enim pronunciasset hoc modo, condemno te ad restitutionem dotis, & cōstat eam te habuisse, licet non declaretur quantitas, vel quantis esset dos: valeret sententia, sicut in petitione hæreditatis.

d *Extra ordinem*, id est extra antiquam solemnitatem: vt instituit. de interdict. §. fina.

e *Cum igitur*. bene infert, prima nulla: ergo ista valida nam si prima esset valida, ergo secunda nulla: vt. ff. titu. j. l. post sententiam.

f *Iudicabat*. ex appellatione. vel dic à capite: nam cum prima

B

Intereſſe diuiſio.*

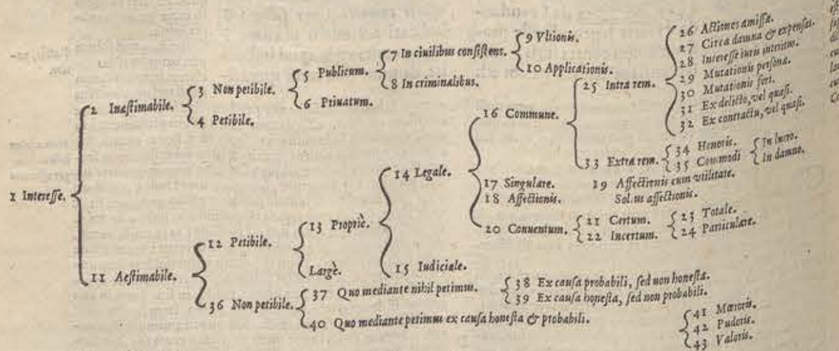

SCHEMA-

SCHEMATISMI
ſuper intereſſe, breuis P. Rebuffi declaratio.

AD formandum typum, videndum est primo, quo iure sit interesse inuētum. Secundò, quid sit. Vertiò, quotuplex. Ad primum respondeo, esse de iure diuino: vt Exod. xxij. c. Si læserit quispiam agrum alterius, vel aneam: & dimiserit iumentum, vt depascatur aliena: quicquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet, & cap. si læserit. de iniur. & damno dat. & ibidem damnum reddet: sed interesse est damnum: vt hoc text. damnum reddatur. &. c. ij. de fideiusso. ergo est de iure diuino: sed dicitur esse à gentibus postea receptum, & à iure canonico apptobatum. d. cap. ij. de fideiusso. glos. in cap. conquestus. cum similibus, de vsur. sed quo ad formam, est iuris ciuilis, vt hic: & sic princeps non potest id remittere. l. venia. C. de in ius vocan. fallit in tribus casibus positis in repetitione huius. l. quam nouissimè conscripsi anno. 1530. vbi latius deducitur in præfat. quæst. j. & quot modis acciditur: ibi. quæst. iij. & quid veniat appellatione interesse, ibidem.

B

Secundò quæro, quid sit? & glo. in verbo, prout, dicit esse damnum emergens, & lucrum cessans ex eo quòd aliquid fieri cessatur, & communiter approbatur per doctores. Vel est æstimatio damni emergentis, aut lucri cessantis: ratione cessationis, aut factì aliter quàm fieri debuit, legitimè prouenientis, vel lucri cessantis, culpa debitoris creditori continget. Secundò consideratur ratione eius à quo peritur: & est æstimatio damni dati, seu lucri cessantis, culpa debitoris prouenientis, per debitorem creditori sarcienda. Latius declaratur in repetitione in glo. prout. vbi pono alias definitiones & declarationes, vltra docto. licet videri ibi. His contentus erit scholaris pro declaratione terminorum. videat prouectus repetitionem.

Tertiò quæro, quotuplex sit interesse? Respond. in genere vnum esse, quod pono pro stipite: & sic intelligitur opinio Petr. & aliorum tenentium interesse vnum esse. & hoc per Bartolum sic definitur: Interesse, est iusta alicuius vtilitas. inſrà declaratur; & hoc diuiditur in multas species, siue accidentes, vt quidam dicunt: & plene declaro in mea ad hanc. l. repetitionem, in glos. prima.

2 Inæstimabile. Bart. insequens, quoddam est inæstimabile, aliud æstimabile. Inæstimabile, est iusta alicuius vtilitas inæstimabilis. glosſa in l. j. ff. solu. matrimo. l. libertas. ff. de regu. iur. tamen in dicta mea repetitione, non esse dabile interesse inæstimabile; quin saltem infinitè æstimari possit. & hoc in glos. j. vide ibi, si lubet.

3 Inæstimabile diuiditur: quia aliud est non petibile, aliud petibile. non petibile, est iusta alicuius vtilitas inæstimabilis. non petibilis: vt si voluntatem explere non possim. Barba. consi. lxxiiij. col. v. in. iij. volu. & infrà declarabitur plenius.

4 Petibile est, quòd peti potest: vt si filius meus per te detineatur, interest mea inæstimabiliter: ob id petam filium mihi exhiberi. l. j. & per totum. ff. de libe. homi. exhiben. & idem in uxo cuius vxor ab aliquo retinetur, interest mariti, quod non potest æstimari, si os inferius fuerit maculatum id temporis. ideo petetur vxor exhiberi. rub. ff. de liber. exhiben. l. j. in fine. l. j).

5 Interesse aliud est publicum, aliud priuatum. Publicum, est reparatio publici ſtatus læsi propter aliquod iniuste factum seu non factum: datum, vel non datum: quæ commodè æstimationi non potest. d. Igneus in repetitione. l. quarenus. col. vj. ff. de regu. iur. Ego verò sic definio: est læsio ſtatus publici proper cessationem, vel factum iniustum contingens, quæ æstimari commodè non potest. Primò pono, læsio, quia reipublicæ æditur: vt infra dicetur. &. l. ti quis ingenuam. §. fi. ff. de captiuis. Alia declarantur in repetitione extensè, vbi licet videre.

6 Priuatum, est omne quod non est publicum. ideo vno contento, alterum intelligetur. arg. l. j ff. de his qui sunt sui vel alie. & dicit Bar. in rub. de acquiren. possess.

7 In ciuilibus quoddam publicum interesse consistit: vtpote, quia publicè interest cloacas purgari. l. de pupillo. §. si quis nos. ff. de noui operis nuncratione. & si publica via sit destructa, publicè interest reſici. l. ædiles. ff. de via publica.

multa alia licet videre exempla in repetit. in præfa. & in gl. j.

8 Item in criminalibus: vt interest publicè crimina non remanere impunita. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. & publicè interest prouinciam malis purgari hominibus. l. congruit. ff. de offic. præſi.

9 Vltionis est, vt si seruus cognouerit dominam suam: & postea dominus eum vendiderit ea lege, ne Parisijs habiret: & ne manumittatur: propter vltionem interest domini. l. penul. C. si mancipium ita fuerit alienatum ne manumittatur. l. seruus ea lege. ff. de ſer. exportan. & hoc inæſtimabile est, ratione affectionis quam dominus habet, & ratione timoris, ne iterum domina cognoſcatur per illum seruum.

10 Applicationis, est quando damnum passo applicatur: vt hoc tex. not. Bal. in. l. pen. C. de condict. ob cau. dato. & hoc est æſtimabile.

11 AEſtimabile, quod æſtimari potest. Et hoc diuiditur: quoddam enim est æſtimabile petibile, aliud non petibile.]Aeſtimabile petibile est, quod æſtimari petíque potest. vt in casibus in quibus petitur: vt habetur hic, & in. l. j. ff. de act. emp.

12 Petibile, quoddam dicitur generaliter & largè, siue impropriè, quod sic per Bartolum hic definitur: Est iusta alicuius vtilitas æſtimabilis petibilis: non habita propter alicuius factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam. Vt si peto rem mihi debitam, dicor meum interesse largè petere: id est, quod mihi vtile est: & sic ſtipulationes inuentæ fuere, vt quisque ſtipuletur quod ſua interest. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verbo. obligā. & an precium, & interesse sint idem: dicitur in repetitione plenè, in glos. prout. & de hoc interesse parum hic.

13 Aliud dicitur propriè de quo hic amplè loquimur: quod sic per Bartolum definitur: Est æſtimatio alicuius vtilitatis non habitæ, propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam. Primò ponitur æſtimatio, ad differentiam inæſtimabilis: & ad differentiam præcedētis, quod rem ipſam respicit, seu factum debitum. Postea dicitur in definitione, non habitæ, vt lucrum & damnum comprehendat. Nam dum minuitur patrimonium, quis non habet vtilitatem, ob id dicitur pari damnum. l. si ſterilis. §. cum per venditorem ff. de actio. empt. Dico propter factum iniuſtum: quia si esset iuſtum, non ageretur ad id quod interest. l. fluminum. §. fin. ff de dam. infec. dico latius in mea repe. in glo j. Et hoc diuiditur: quoddam est legale, aliud iudiciale.

C

14 Legale est, quod à lege introductum seu approbatum est. no. in. l. legitima. ff. de pact. & hoc modo interesse omne potest dici legale, quia à lege approbatum: vt supra in præfatio. dixi. Vel dicitur legale, quod à lege taxatur: vt in casibus certis ad duplum: vt hac. l. verſicu. ſancimus. Et an de iure nouo taxatum sit, vide quæ dixi in repetitione in. iiij. not. collegæ domini Alciati opinionem reprobans: & hoc legale producit quatuor species, vt patet: & infra declarabo.

15 Iudiciale est, quod per iudicem per suam ſubtilitatem æſtimatur, ac taxatur: vt in casibus incertis, vt patet hac. l. in verſicu. in alijs. Dico fusius in repeti. quam super hac lege conſcripſi: hic tantum trado terminos, vt iuuenes his intellectis paruo negocio materiam amplecti possint.

16 Commune interesse, secundum gl. est commune rei precium. Bartolus non admittit, sed sic definit: Interesse commune, est æſtimatio damni emergentis, aut lucri cessantis, ab omnibus rei notitiam habentibus facienda, propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam, vt, debebas tradere mercatori equum tempore nundinarum: ceſſas: opottet quód ipſe emat cariori precio: teneris ad id quod interest, quod communiter homines æſtimarent ad valorem equi quem emit. Alia exempla vide in repetit. in glos. j. & hoc in totum potest exigi, etiam vltra duplum. l. ratio. §. ſi per venditorem. &. l. Iulia. ff. de actio. empt. Fallit in casibus traditis in repetit. in glos. dupli. vbi inuenies regulam cum limitationibus. Vel commune dicitur, quod omnes communiter tangit: vt si omnium præbendæ canonicorum minuantur, eorum communiter interest: si præbenda vnius specialiter. cap. cūm omnes. & cap. cūm accesſiſſent. de conſtitut. Innocen. in cap. cùm eccleſiaſticæ. in fine penult. colum. de exceptio.

D

17 Singulare interesse est, secundum glo. si tua interſit propter affectum. verumenimuero quia aliud est interesse affectionis solius, aliud est interesse ſingulare: vt latè declaro in reper. ideo Bart. sic definit: Est ſingulariter æſtimatum. quod non admitto: vt dico in repe. Igitur ego sic definio: Interesse ſingulare, est æſtimatio vtilitatis ſingularis propter factum iniuſtum vel ceſſationem iniuſtam proue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niens: vt commodani codicem meum, quem habeo & apostillis & remissionibus & scriptis refertum: si non reddas, non solum ad precium commune teneris, videlicet ad tres libras Turonen. sed etiam ad meam singularem vtilitatem. Alia exempla tradit Specu. in titu. de interesse. §. viso. & ego ipse in glo. j.

Quæret aliquis, vsque ad quam summam possit peti? & textus hic dicit, vsque ad duplum in casibus habentibus certam quantitatem, aut naturam: vt hic. Fallit in casibus positis in repetit. in glos. dupli. in incertis damnum re vera datum reddi debet: vt hic, verficu. in alijs. Qui sunt illi casus certi, & incerti? Bar. hic dicit eos, qui habent certam quantitatem, vel naturam, respectu sui vel adiuncti: vt si promittis mihi decem, respectu sui est certum. l. certum. ff. si certum peta. vel ratione adiuncti: vt vendis mihi domum pro centum: respectu illius adiuncti precij, dicitur contractus certus, secundum Bartolum. Fateor tamen quòd indigeret declaratione regia in hoc regno, vel parlamentorum: vt dico in repetit. Ego, salua correctione melius sentientium, intelligo casus habere certam quantitatem, siue sit in numero, siue pondere & mensura: de quibus in §. j. instituit. quibus modis re contrahitur obliga. Siue sit quantitas continua: vt fundus decem arpentorum: siue discreta, vt decem, quia certum est. Naturam verò intelligo certam, in rebus animatis, quibus à Deo indita est certa natura, per quam animal dignoscitur, & nobis est certa sua natura: vt bos, mulus, & cæteta hoc genus animalia. Nam Deus indidit boui certam naturam, per quam à iumento differt: & certa est nobis sua natura, vidclicet quòd est bos, non equus, vel aliud animal: vt etiam licet videre per Aristotelem in libro de natura animalium. Ideo si promitto decem, casus certus est quantitate: si hominem, equum, bouémve debeas: & non tradas tempore præstituto, casus certus est natura. Si promittas facere domum, casus est incertus: cùm facta sint incerta. l. vbi. §. qui id quod. ff. de verbo. obligat. Fusius deduco in repeti. in glos. quantitatem.

18 Interesse affectionis est, quod ex speciali affectu procedit: vt si seruum meum filium naturalem quis occiderit: ego ex affectione æstimo multo. Hæc affectio non auget condemnationem: sed quanti omnibus valet, inspicitur. l. si seruum. ff. ad legem Aquil. l. fi. de operis seruo.

19 Notandum est quòd duplex est affectio: vna, quæ est iuncta cum vtilitate: & hæc est æstimabilis commodo pecuniario: & ista bene consideratur, & auget condemnationem, l. videamus. §. j. ff. de in lit. iurand. vt in libro cui multa scripsi: si aliquis eum retineat, nolens restituere: ex illa affectione iuncta cum vtilitate, iurabitur in litem: & duplum consequi potero per hanc legem: vt dixi in gl. j. An in iuramento in litem procedat hæc lex? quòd sic, licet collega contrà, cuius fundamentis ibidem respondi. Alia est affectio sola, quæ pecunia non æstimatur: & hæc non auget condemnationem. l. libertus qui soluendo. ff. de bonis liberto. l. cum seruus. manda. Bal. in addit. ad Specu. in titu. de fructi. & interesse. col. pen. l. j. §. sed si rem. ff. si quid in fraudem patro alia vide in dicta glo. j. tam in contractibus bonæ fidei, quàm strícti iuris.

20 Conuentum, est precium conuentum, secundum glo. hic: quæ reprehenditur per doctores: vt plenè dico in repeti. in gl. j. ego igitur sic definio: Interesse conuentum, est pecunia conuentione partium promissa in defectum primæ conuentionis non completæ. Vnde si vendas mihi domum centumaureis, & si non tradas, promittis decem: si tradas, non potest agi ad decem promissa: quia conuentio est completa: secus si non tradideris. l. j. sumendo argu. à contrario. ff. de actio. emp. & hoc interesse debetur totum, etiam vltra duplum. §. alteri. Institut. de inutil. stipula. Bart. & communiter doctores hic. quod fallit in octo casibus, quos pono in repetitio. in glos. dupli. vbi figo regulam cum ampliationibus & limitationibus. Item quando interesse conuentum seu pœna adijcitur speciei, deberur. l. Lucius. ff. de actio. emp. Idem si facto. l. ij. §. item si facto. ff. de verborum oblig. secus si adijciatur dationi quantitatis: quia tunc in fraudem vsurarum præsumitur appolita. l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum peta. ca. dilecti. de arbitr. quod ampliatur in nouem casibus: & limitationalis possit excedere quadruplum: vide in glos. proferuntur. vbi trado regulam quòd sic, cum limitationibus: ibi licet videre.

21 Diuiditur hoc conuentum: in certum, & incertum. Certum est, quando apparet, quid, quale, quantúmve sit: vt quando promissum est, Si non tradideris rem venditam, promittis decem. l. fin. ff. de præto. stipula. l. certum. si certum peta.

22 Incertum est, quod per se non est liquidum, quid, quale, quantúmve sit. l. vbi. ff. de verbo. obliga. l. iij. §. fin. de eo quod certo loco. & quomodo possit certum fieri? respondeo, officio iudicis taxantis in casibus incertis. Iacobi. in. l. final. ff. si quis in ius vocatus non ierit. & in alijs casibus quos puno in repetitione in glo. subtilitatem. vbi fusius trado practicam probandi interesse, vltra doctores hactenus. vide si lubet.

23 Certum producit totale, & particulare. Totale interesse est, quod in totum debetur: vt si rem venditam non tradideris, ad totum id quod interest teneris. l. j. ff. de actio. emp. & ibi Saly. &. l. ij. §. fina. qui fatisfa. cogan. vel totale debetur in casibus incertis: nam iudex in eis sine deminutione per suam subtilitatem reddi iubebit: vt hic in versi. in alijs.

24 Particulare interesse debetur, si quis tradiderit rem, & non cauerit de euictione, & emptor alteri velit vendere, & non potest tanti, quanti si fuisset cautum: emptor aget non ad torum: sed ad particulare interesse quod patitur. l. ex empto. §. finali. ff. de actionibus empti. & ibi Bartolus & alij. l. si fundus. loca.

25 Intra rem, seu circa rem, vel intrinsecum interesse, oritur ex communi: extra rem, seu extrinsecum, ex singulari regulariter: & sic signaui. Et intrinsecum est illud, quod ex ipsa re prouenit: vt fructus, partus, & similia. Nouiter ego sic definio: Interesse circa rem, est æstimatio vtilitatis non habitæ culpa alterius, circa rem consistentis. Sic ferè definit textus in. l. si sterilis. §. cùm per venditorem. ff. de actio. empt. & in hoc comprehenditur valor aurcorum, vel augmentum, siue deminutio. l. cum quid. & l. vinum. ff. si certum peta. & hoc totum debetur etiam vltra duplum: vt si mutuaueris mihi vinum reddendum in festo paschatis: quod non reddis: valuit in mense Iulio vel Augusto decem libras: teneris quanti plurimi valuit à tempore moræ. dicta. l. vinum. &. d. §. cùm per venditorem. vide in glo. dupli. vbi formo regulam cum limitationibus, insequens doctrinam Barto. & communem: respondensque fundamentis volentium singularem prosequi opinionem, & præcipuè collegæ. d. Alciati. & istud producit generationem. Nam quoddam est.

26 Actionis amissæ, quod competit quando actio est amissa: nam tunc agam contra illum, si suo facto amissa sit, ad id quod interest actionem non esse amissam. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

27 Aliud est circa damna & expensas: vt si damna vel expensas tua causa passus sim: contra te ad id agam. l. sancimus. C. de iudic. Cle. prima de rescrip. Alber. in. l. & si post tres. col. ij. ff. si quis cautio.

28 Interesse iuris interitus: vt si dum iniuriarum contra te agerem, quidam me detinuit, & impediuit ne actionem illam prosequerer: & sic anno fuit amissa. l. si non conuitij. C. de iniur. agam ad id quod interest ratione iuris interitus. l. j. & ibi Bal. col. j. ff. si ex noxali causa agatur.

29 Mutationis personæ est: vt si alienasti in potentiorem rem quam à te petere volebam: potero contra te experiri actione in factum, quanti mea interest ob personæ mutationem. l. j. ff. de aliena. iudic. mutan. causa. plenius dico in repet. in gloss. j.

30 Mutationis fori interesse petitur, quando alienatur in clericum vel scholarem res quam petere volebam: & sic mutatur forus, agam ad id quod interest ratione mutationis fori. l. si fideiussor. ff. qui satisfda. cog. & an cessiones scholaribus vel clericis factæ valeant: dico in repetitione in glos. j. tam per regias ordinationes, quàm per iura. & plenissimè in scholasticorum priuileg. 177.

31 Ex delicto aliud interesse prouenit, si furto instrumenta mea, per quæ debitum poteram probare, subtraxeris: propter quod debitum probare non possum: teneris ad id quod interest ex delicto prouenientis. l. Iulia. ff. de actio. em. ca. si quis. xj. quæst. iij. & in delictis interesse etiam non excedit duplum: vt hoc text. in versicul. in omnibus. & dixi ibi in glos. licet collega teneat contra, cui respondeo in glos. casibus, communem sustinendo.

31 Ex quasi delicto interesse, dicitur damnum ex quasi delicto alterius culpa prouenies: vt si officialis seu alius sine causa me excommunicauerit: ideo durante excommunicatione non potui agere: iure prohibente. capi. intelleximus. de iudi. quamobrem perdidi actionem: agam contra excommunicantem ad id quod interest, ex suo proueniens quasi delicto. l. ex maleficijs. ff. de actioni. & obligatio. Cardi. in capi. facto. col. ix. versi. quæro an alio modo. de senten. excommuni.

32 Ex contractu, dicitur damnum emergens, seu lucrum cessans, ratione contractus prouenies. patet in. l. j. ff. de actio. emp. dico plenius in repe.

32 Ex quasi contractu: vt si quidam sit electus prælatus, renebitur soluere expensas in prosecutione electionis factas: ex quodam quasi contractu. c. vt præteritæ. de electi. Spec. in titu. de fructi. & interesse. §. fin. versi. in summa. & versi. ex præ-

tis. & fusius dico in repe. hic tantum declaro terminos obscuros, propter iuuenes.

33 Extrinsecum, siue extra rem, est, quod rei occasione prouenit: secundum Bart. hic. Vel est æstimatio damni emergentis, seu lucri cessantis, extra rem prouenientis: vt quia non tradidisti scenum tempore præstituto, quamobrem equi mei fame perempti sunt: extra rem est: & sic non debetur regulariter. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. emp. Fallit in casibus traditis in repetit. in glos. dupli. & hoc signat.

34 Honoris interesse, quod competit quando de honore agitur: qui est lucro pecuniario præferendus. l. Iulia. ff. si quis. omis. causa testa. & potest agi non solum iniuriarum pro honore. Bald. in. l. obseruare. §. antequam. ff. de officio Proconf. sed & officium iudicis implorari. Ioan. Fabr. in. §. altam. instit. de bono. posses. cum distinctione tamen quam feci in repeti. vbi licet plenius videre in glos. j. & intellectum nouum ad l. iniuriarum. §. si quis de honoribus. ff. de iniur.

35 Interesse commodi est, quando de commodo agitur: vt hic. & hoc quandoque intra rem est: aliquando extra: vt potes cogitare.

Commodi interesse, aut consistit in lucro, aut in damno. In lucro, quando debitor non soluit mercatori in nundinis Lugduni: ob id mercator cessauit lucrari. aget ad interesse, quod in lucro consistit. Et regulariter hoc lucrum cessans petitur. Fallit in multis casibus traditis in repetit. ad hanc l. glos. vlti. & Petrus de Ferra. in forma libel. in actioni. real. in glos. & in florentis in damno consistit: quando aliquis passus est damnum. not. in. l. cum venditorem. C. de actio. emp.

36 Æstimabile non petibile, est iusta alicuius vtilitas æstimabilis, non peribilis: habita, vel non habita: sine alicuius facto iusto, vel cessatione iniusta. Bartol. hic. Primò dicitur æstimabilis, ad differentiam inæstimabilis: non petibilis, ad differentiam petibilis: postea dicitur habita: vt omnes eius comprehendat, in quibus quis habet quod sua habere interest, & tamen non agit: vt si rem meam possideam, interest mea habere: tamen illud interesse non possum petere: licet possit æstimari valor rei. l. nemo rem suam. ff. de verbo. obliga. l. fuæ rei. de contrahen. emptio. Non habita, vt si sator. vel alius artifex veniat ad habitandum in proxima officina similis artificis, illius interest: quia non tantum lucrabitur: tamen illud interesse non petet. l. libertus negotiatoris. ff. de ope. liberto. vel sic potest breuius definiri: Est vtilitas, quæ æstimari, sed peti non potest. Plenius dico in repe. in glos.

37 Hoc non petibile diuiditur: quia quoddam est, quo mediante nil petimus: aliud, quo mediante petimus. Primum est, quia mea interest non habere domum delectabilem, vel pulchram hospitam, omnibus propitiam, propter magnum numerum eam visitantium, & amicorum concursum. Id tamen interesse non peto, licet posset æstimari. glos. in. l. j. ff. de seruit. vrba prædi. Alia exempla licet videre per text. in. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. ff. ad. leg. Aquil. vide alia in d. glo. j.

38 Et istud aliquando est ex causa probabili, sed non honesta: vt in fure, à quo subtrahitur res furtiua: nam licet sua interfit, quia ad restitutionem tenetur, tamen non agit: quia causa est inhonesta & iniusta: quia ex improbitate sua actionem consequi non debet. l. itaque. ff. de furt. l. eum qui. §. is autem. illo titu. Limita vt in repe.

39 Ex causa honesta, sed non probabili, est: vt si emi librum, & antequam sit mihi traditus, fur eum accipit: licet mea interfit, & ex causa honesta: tamen furti non agam, quia causa non est probabilis: id est à iure approbata, vt ante traditionem dominium habeam. l. traditionibus. C. de pact. gl. in. l. manifestissimi. de fur. per. d. l. eum qui. in princ.

40 Quo mediante petimus, est: vt si quis agat actione populari, quia sua interest: illud tamen non petit, sed eo mediante ad pœnam seu vindictam agit. glo. in rubric. ff. de popu. actionib. per totum. l. si verò. §. hæc autem. ff. de his qui deiec. Iaf. in. l. cum qui. §. in popularibus. de iureiuran. Idem si appello, quia mea interest: id tamen non peto, sed eo mediante sententiam rescindi, & male iudicatum pronunciari. l. eos. C. de appella. l. in ratione. in. j. §. Imperator. ff. ad legem Falcid. & istud est ex causa honesta, & probabili: vt si res mea sit à me furata, mea interest, & causa est tum honesta, tum probabilis. Ideo furti agam. l. j. &. l. si is cui. ff. de furt. cuius intellectum in repe. trado nouum: vide ibi.

41 Item est interesse mœroris: quia non tradidisti scenum tempore præstituto, equi mei mortui sunt: magnum habui mœrorem. Illud tamen non peto, sed quantum tunc valuit. Baldus in. l. cùm venditorem. C. de actio. empt.

42 Pudoris interesse est, si rusticus vel alius vendiderit mihi vinum optimum Montispessulani, vel perdices tradendas tempore conuiuij, & non tradidit: magno affectus sum pudore, cùm parum valeat conuiuium sine bono vino: tamen non petam illum pudorem, sed quantum valuit vinum id temporis, videlicet conuiuij. doct. in. l. si sterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. empt.

41 Valoris est: vt si non tradas rem venditam, teneris ad id quod interest, id est quantum valet: & quandoque in plus. l. j. ff. de actio. emp. Alia multa tetigi in repeti, quæ hic non transscribo: sed volens plenè hanc materiam attingere, perlegat eam, bonique consulat, ac Deum oret, qui in trinitate perfecta viuit & regnat in secula. Amen.

Spes mea CHRISTVS

DE SENTENTIIS QVAE PRO EO quod interest proferuntur.

Quia incerta sæpe feruntur sententiæ circa interesse, cum non sit iudici certum in quantum possit vel debeat excendi interesse, utpote cum etiam bodie multi doctores, adeo competenter post titulum præcedentem de hoc dicit.

TITVLVS XLVII.

DE SENTENTIIS QUAE PRO EO quod interest, proferuntur.

Ista lex est de difficilioribus totius Codicis, & hoc dicit: Prolixitates antiquæ circa interesse, cessant per hanc legem: & in casibus certis vernit totum quod interest, & habetur ratio lucri & damni. h. d. secundum Bart. Vel sic:

Interesse singulare æstimandum tam in lucro, quàm in damno, in casibus certis non excedit duplum precij conuenti, vel communis. In casibus autem incertis non excedit quantitatem ex legitimis probationibus per iudicem declarandam, cum pœnæ legales & arbitrariæ sunt limitatæ, ne patientur infinitate. hoc dicit.

1. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm pro eo.] CASV 5. Si Titius tenetur mihi ex aliquo contractu, aut ille consistit in dando, aut in vendendo, pura ex venditione ad tradendam rem, vel ex locatione: aut faciendo. Primo casu non fecit quod conuenit: id est, si non dedit mihi ad interesse. vbi gratia puta interesse seu precium conuentum fuit. xx. rei commune precium fuit. xxx. interesse meum singulare non excedet duplum communis interesse: & ita non excedet. xl. Secundo casu, cum consistit in faciendo, puta quia debebat mihi facere domum: iste contractus dicitur incertus, vbi factum quod est in obligatione, hoc erit. vt. ff. de verb. obli. l. vt non. §. id quod. An tenetur singulare interesse, etiam si excedat duplum communis interesse? Respon. quòd totum damnum quod in re habuissem, refarciet: & lucrum quod percipere potuissem si dolus facta fuisset: dum tamen probem, nec enim simplici dicto meo credetur. & si dicerem, si domus facta fuisset rex Franciæ hospitatus fuisset in ea, vel comitatus vel dimidiam regni sui mihi dedisset, non sum audiendus: sed debet iudex moderati interesse, non æstimando in infinitum: quia idem dicitur in pœna, vbi pœna conuentionalis præstetur. sicut partibus contrahentibus placuit: puta promisisti pœnam mihi. c. si non traderes Digestum. Si vero pœna legalis peratur, puta conuentio de actione furtiin hoc casu conueniam te ad pœnam quadrupli, secundum quod lege statuitur. Et no. quòd triplex dicitur interesse conuentionale commune, & singulare. de singulari loquitur hæc lex. conuenit & præstatut conuen. similiter & singulare, si-cut hac. l. comprehensum est. & est interesse singulare rei ad precium: vel est damnum emergens, & lucrum cessans, eo quòd non fit quod fieri conuenit. vel sic dic casum: Cum agitur ad interesse singulare, refert an agatur ex certo contractu, an incerto. Primo casu non debet id interesse excedere duplum interesse communis. In secundo casu debet præstari quantum id sit, ita vt non extendatur in infinitum. sicut enim pœna conuentionalis certo fine concluditur, similiter & legalis, nec vltra eas aliquid peti potest: sic & interesse singulare certo termino debet concludi. & hæc sunt obseruanda tam in lucro quam in damno: quia in lucro quod petitur, versatur interesse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Falsum est secundum Bal. hic. potest tamē sal nari capite lo interesse large pro eo quod ad notā vtilitatē pertinet. Bart. & Rebuf. hic in sua reyet ad hanc le. gio. pen.

a Cum pro eo. ad euidentiam not. quòd triplex est precium rei tum, siue interesse, quod idem est dicere: [A] scilicet conuentionale, de quo conuenit inter contrahentes: vt si tibi vendidi pro.x. Stichum. Item precium commune: vt si forte idem Stichus communi æstimatione valeat.xv. Item singulare: vt si tua intereſt propter affectionem.xx quia quādoque fuerat tuus. & habes hoc. ff. de act. emp. l. j. in prin. Dicit ergo hic quòd singulare interesse non excedit duplum interesse communis: & sic in prædicto casu vsque ad. xxx. poterit ascendere, non vltrà. minus vero sic. & hoc est verum in omnibus casibus qui certam quantitatem vel naturam habent. Si autem incerti sunt, tunc totum singulare petitur: etiam si duplum communis excedat: dummodo plene probetur: non autem simplici dicto petentis creditur quantum sit. Et competenter prædicta statuuntur, cum & pœnæ legales & conuentionales certis metis finiantur. prædicta autem considerantur non solum in damno, verumetiam in lucro.

b Quod interest. id est, super interesse.

c Productæ sint. sed quæ? Respon. an circa rem, vel etiam extra rem, vel in damno tantum, vel etiam in lucro, quas tamen non habemus.

d Melius. id est, bonum.

e Possibile est. quia plene definiri non potest: vt ff. de reg iur. l. omnis definitio. nec meta ei dari: vt ff. de regu. iur. l. quatenus. Dicere tamen potes: [b] interesse est singulare rei pretium, secundum quosdam. Vel dic, interesse [c] est damnum emergens, & lucrum cessans ex eo quod aliquid fieri cessatur.

f Contare. vt antiqua prolixitas esset: vt infra ea. l. in fi. quem fi. hic iunge.

g In omnibus casibus. sed nónne melius dixisset in omnibus contractibus, vt postea dicit in emptione & locatione? Respon: [d] quia & in maleficijs & quasi locum habet. Sed nec obligationibus bene dixisset: quia etiam officio iudicis præstatur: vt in arbitrarijs actionibus.

h Quantitatem. vt si debes mihi ex venditione. x. cados olei.

ADDITIO. Tu dic etiam idem in alijs rebus certis secundum Bal. & est de mente Bar. & Saly.

i Vel naturam. vt si certam speciem: vt Stichum mihi debes ex venditione. Est ergo sensus, id est, quoties quod debetur, certum est quantitate vel specie: vt. ff. si cert. pet. l. certum. [e] Vel dic quantitatem comprehendere vtrunque: vt. ff. de leg. iij. quisquis. &. ff. de verb. obli. l. cum stipulamur. Et naturam certam: ve si debes hominem vel equum in genere.

k Venditionibus. vt ff. de act. empt. l j.

l Locationibus. vt. ff. lo. l. si fundus. in fine.

m Contractibus. similibus. alioqui contra est quod sequitur, in alijs autem, &c. Sed qui sunt hi? Respon. illi, in quibus dicit lex singulare interesse venire, & certitudinem continent secundum quosdam. Sed certe imo & si lex non dicat venire singulare interesse: si modo incertitudinem continent illi casus: vt hæc l. dicit aperte: vt sunt omnes bonæ fidei, & quidam etiam stricti iuris. vt in arbitrarijs, in quibus iuratur in litem: vt. ff. de in lit. iur. l. in actionibus. nam in his singulare interesse venit: [f] vt. ff. de in lit. iur. l. j. in fi. & l. ij. & ff. man. l. cum seruus. Item in maleficijs quibusdam, & interdictis. vt & ff. de vi & vi ar. l. hoc interdicto. j. &. ff. vti poss. l. si duo in fin. & aliàs vbicunque. l. diceret certam rem debere tradi ex contractu, vel delicto. secus si diceret dari: quia tunc aliquod interesse non petitur: sed res omninò debet fieri stipulantis: vt. ff. de verb. obli. l. vbi autem non apparet. § fi. nisi in contractibus innominatis, vbi debet res dari: vt. ff. de re permu. l. j. §. fi. & tamen interesse venit: vt. §. de re permu. l. rebus.

n Quod interest. scilicet singulariter.

o Dupli. scilicet interesse, seu precij conuenti, secundum P. sed secundum B. i. communis. Tu dic, [g] nec vnum, nec aliud: quod plus est, excedit vltra duplum: cum quandoque contanere sit plusquam conuentum, quandoque contra: quandoque etiam conuētum nullum, &c. quia ex pacto vel contractu non venit. Et no. triplex interesse. vt. §. dixi. ff. conuentum, commune, & singulare. Primum semper venit, cum dicit prætor; pacta conuenta seruabo. Item secundum semper venit in maleficijs, [h] vt consideretur etiam extra rem: vt. ff. ad. l. Aquil. l. si ser-

b Dissident Bart. Bal. Sal. & Rebuf. c Ista etiam non pla et Bart. & vide de hoc per eundem in 3. col hic. d Idē Bart. B. & Saly.

e Hoc non placet Bar. hic.

f Placet Bart. B. & Rebuf. ergo Alcia. contra.

g Idem B. Bald. & Saly.

h Nisi in casu l. Trium. ff. eo. secundum Bar.

& de condic. fur. l. iij. & in contractibus, & quasi: vt. ff. ad l. Fal. l. precia. In quo communi venit damnum, non lucrum: vt. ff. de dam. infe. l. Proculus. & de ac. emp. l. si sterilis. § cum per venditorem. &. §. si vero an non: & tunc non vltra duplum: vt hic. argu. si quis cau. l. fed & si quis. § fi. quod nihil addendum non sunt. Sed quare in incertis petitur totum, in certis quos iam notabis. Vel dic hodie semper venire lucrum in communi interesse, cum & in singulari veniat: vt infra §. & hoc. Singulare autem interesse venit in his casibus qui dicuntur hic. l. Item in eo quòd dicit singulare non excedere commune vel conuētum vltra duplum: est contra. ff. de ac. emp l. ratio (aliàs datio). §. si per venditorem. Respon. B. ibi † Cæter. glo. agit quanti plurimi res, &c. de qua fuit, dummodo infra plus. super duplum. Item eidem voto, nec est contra. ff. de ac. damn. cum emp. l. Iulianus. §. si fundus. Sed

D

C

[B] quantitatem, [h] vel naturam, [i] veluti in venditionibus, [k] & locationibus, [l] & omnibus contractibus, [m] hoc quod interest, [n] dupli [o] quantitatem minimè excedete. In alijs autem casibus, [p] qui incerti esse videntur, iudices qui causas dirimendas suscipiunt, [q] per suam subtilitatem [r] † requirere, vt hoc quod re vera inducitur damnum, [s] hoc reddatur, verò sciens. &. §. item qui furem. Cui respondebatur B. & M. quòd illa dicit de interesse extra rem: hic circa rem, quod non placet, cum magis interesse quod est circa rem, deberet excedere duplum, quàm id quod est extra rem. Tu dic quòd nullo modo fuit contra: quia duæ dictæ, ll. dicunt de communi interesse, quòd quantumcunque est, totum petitur: hic de singulari: & dictum commune si petatur, quia res non traditur, non consideratur extra rem: vt. ff. de act. emp. l. si sterilis. § cum per venditorem. Si autem quia male traditur, vel quia ipse venditor postea eam eunicat, vel alius: vel quia postea in ea deliquit, totum petitur, & extra rem: vt. d. l. ff. de act. em. l. ful. & l. tenetur. §. sed si vas. & ff. loc. l. sed addes. §. j. & l. si fundus. §. fi. &. §. j. & §. de rei vin. l. quotics. &. ff. de euic. l. venditor. Nec obstat in e. tit. l. cum fundus vti optimus. quia secundum P. loquitur cum emptoris minus interesset, quàm esset duplum præcij conuenti. Vel verius aliud enm agitur de euictione actione ex stipulatu: quia tunc haberur respectus ad precium conuentum, vt id debeat duplari. an actione ex empto: vt tunc consideretur quod interest tempore euictionis. Item nec obstat. ff. de actio. em. l. Titius. in fi. & l. seq. quia lex sequēs corrigit illas. Alij distinguunt, [t] an singulare interesse promittatur ex certa causa scientia: & tunc quantumcunque sit, petitur: vt in contractijs §. la. si per venditorem. &. §. si vero an non: & tunc non vltra duplum: vt hic. argu. si quis cau. l. fed & si quis. § fi. quod nihil addendum rem: cum hic agamus quando sine speciali pacto debetur. Alij intelligunt dicunt quòd non excedit duplum, nisi post contractum res coeperit esse pluris: vt dicta l. ratio (aliàs dario). § fi.

p In alijs autem casibus, qui incerti. vt si ibi continearur factum, non factum vel non factum, qui incerti sunt: vt. ff. de verb. obli. l. vbi autem scribam non. § id quod. & de regu. iur. l. qui non facit. in quibus agitur principaliter ad factum vel interesse: vt. ff. de re iudi. l. si quis ab. § fin. & ff. eo. l. si de verbo obli. l. quoties quis alium. & est actoris electio agat quid interesse præcise ad factum, vel ad interesse: vt. ff. de ope. no. nun. l. fi. & hæc pulatio. § j. & § siue autem in fi. §. &. ff. de procur. l. sed & hæc in fi. Sed fallit in casu procuratoris rei: vt in e. tit. l. non cogendum. & hoc vbi factum est in obligatione. si autem tradi, non præstando est electio actoris, sed rei: cum rem præstando liberetur ab interesse singulari, vel communi. Hoc tamen casu, cum traditi est actum in obligatione, dicunt quidam, si agitur principaliter ad interesse, totum veniat etiam vltra duplum. Si autem ad rem, tunc

D

esse, non vltra duplum. quòd non placet. Item vbi est dandum in

obligatione: tunc præcise ad dationem agitur, nisi in contractibus innominatis: vt. §. diximus.

q Suscipiunt. per delegationem, vel ordinatie.

r Subtilitatem. & bene. nam aliud consideratur in seruo, & aliud in libero.

s Damnum. & ita sine omni deminutione hoc præstatur etiam si duplum cómunis dicatur excedere: sed statim dicit. § cæterum. Sed die

Sed dic quòd allegabat vana pro interesse habendo f. si habuisset equum, vicisset hostes. & si habuisset librum, fuisset factus sapiens, & rexisset, & multa lucratus fuisset, &c. quæ attenda non sunt. Sed quare in incertis petitur totum, in certis non? Resp. [a] quia in certis facilius potest apparere commune interesse, & sic facilius

quod est eius duplum: at in illis nō sic facile. Vel dico, [b] quia facilius est alicui facere quod conuenit, quàm dare: cum difficulter quis de patrimonio det: vt. ff. de probatio. l. cum de indebito. & ideo mitis punitur in certis, scilicet vt vltra duplum non excedat.

a Nō ex quibusdam. hoc referunt quidā ad primam casum: tu refer ad secundum, & dic quòd vana dicebat, vt modo diximus.

b Impossibilitate. quæ enim immensa sunt, dicunt: vt in authē. vt deter. sit nu. cle. §. j. & sic nota de infinitate vitanda: vt §. de sacrosan. eccle. l. si. Vel dic, cadat: quia cum transiret ad infinitum, esset incertum: & sic sententia dari non posset, quæ debet certa dari: vt. §. titu. j. lib.

c Cum sciamus. potest referri ad primū casum, sanctimus, &c. hoc modo, merito non permittimus vltra duplū: quia eas pœnas. i. interesse, &c. Vel sic: merito non vltra duplū permittimus: quia aliæ pœnæ legales & conuentionales mitigantur. potest etiam secundū casum referri hoc modo: merito mitigo, vt non vana inducantur. nam & pœnæ legales & conuentionales mitigātur.

d Naturæ. id est, naturali ratione.

e Promittentem. ex conditione promittentis. Sed vsq; ad quā summam poterunt peti pœnæ conuentionales vel legales? Respon. quidam, vsq; ad duplum: arg. huius l. & ff. de ac. emp. l. Idem Iulia. Alij vsque ad quadruplum: [d] arg. §. si quis. §. omnes. Tertij distinguunt, an scienter promissa sit pœna dupla, vel quadrupla, an ignoranter: vt. ff. si quis cau. l. sed & si quis. §. Quarta est sententia nostra: vt distinguamus legalem pœnam furti, quæ quadruplum non excedit) à conuentionali: quæ enim [e] opponatur per hæc verba quadruplum & quintuplum, erunt idem: vt insti. de act. §. omnes. Aliàs si certa summa in infinitum: vt insti. de inuti. stipu. §. alteri. &. ff. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. alteri: in quibus dicitur inspici quæ sit quantitas. Nam hæc dictio, quæ, non quantitatis vel qualitatis, sed substantiæ est designatiua: & sic est competens moderatio, non quantum placet contrahentibus.

f Legibus. vt furti, & similes: quarum legalium nulla excedit quadruplum: vt modo dixi.

g Ita loc. constitutio hæc scilicet.

h Ex eo. scilicet lucro.

i Vtrum. scilicet in specialibus casibus: vt. ff. de eo quod certo loco. l. si in lege. §. colonus. & ff. rem ra. ha. l. si cōmittit. & ff. ne quid in lo. pub. l. ij. §. merito. & supra arbi tut. l. ff. de dam. infec. l. Proculus. & ff. de peri. & commo. quicquid. sed regulariter contra erat, quia lucrum non venie-

bat: vt ff. de act. emp. l. si sterilis. §. cum per venditorem. Sed etiam hæc lex vult quòd hodie sit generale: vt in interesse veniat [c] etiam lucrum. Accursius.

SI A NON COMPETENTE IVDICE iudicatum esse dicatur.

Non solum prædictis modis est sententia nulla, sed & si à non competente, &c. Et continua. sic secundum Azo. Quibus modis ineffitax vel nulla dicatur sententia à competente iudice lata, supra dictum est: sequitur vt videamus de ea quæ nulla est ideo quia à nō competēte iudice est prolata.

IVdex.] CASVS. Delegatus iudex in causa qua petebatur fundus Sempronianus, si pronūciauit de Seiano, an valeat, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

k Datus. verbi gratia, datus ad decē, & pronunciat super viginti.

l Nihil egit, nisi post litem contestatam aliquid in ea re contingat: vt. ff de ædil. edicto. l. ædiles. j. §. item sciendum. vel nisi incidens fuerit quæstio: vt supra de ordi. iudi. l. j. & supra vbi & apud quem. l. fina. in fin. Vel nisi ex consequentia, vt de expensis, vel fructibus: vt supra de re iudica. l. Paulus. nam ea videntur delegata, sine quibus cōmissum exequi non potest: vt. ff. de procurato. l. ad rem. &. l. ad legatum. Vel nisi conuentus reconueniat conuenientem: vt supra de sentent. & interlocu. l. cum Papinianus. & auth. & consequenter. Vel nisi vtriusque partis. cōsensu protogetur iurisdictio de re ad rem: vt ff. de iudicijs. l. de qua re. § j. Vel de quantitate ad quantitatem: vt vt. 14. l. 1. infra de appel. l. fina. §. fina. In prædictis autem videtur cognitio ad delegatum pertinere, nam de delegato loquitur hæc lex. Accursius.

e Nisi in decē casibus hic per Rebuf. plene describitur. Coenuatio.

† Concor. cū hac. l. c. ad nostram. de consue. & e. at si clerici. de iudic.

SI militaris.] CASVS. Magister militum cognouit de causa de qua debuit cognoscere iudex ciuilis: puta iudicauit inter priuatos: & delegatus fuit ab eo qui non potuit eum delegare: nunquid valet sententia? Dicitur quòd non: nec necesse est ab ea appellare.

m Si militaris. magister militum cognouit de causa de qua debebat cognoscere iudex ciuilis: & fuit delegatus ab eo, à quo non potuit. non valet sententia: & non est necesse appellari. ad hoc. §. de peda. iudi. l. j. sed inter milites potest. vt. §. de iudi. l. certi. Accur.

n Ciuilibus. id est, ciuilis iudex recognoscere debuit.

Si de.] CASVS. Si iudex datus vt cognosceret de proprietate, pronunciauit super possessione: non valet sententia.

o Si de proprietate datus. à præside.

p Rector. delegatus.

q Notent. vt. §. de sen. l. post sententiam. Sed an lata in possessione valeat sententia? Respon. sic, secundum P. & Io. sic. §. de iudi. l. nulli. Alij contra. Tu dic, si ita erat incidens, quòd de proprietate non poterat pronunciare, nisi de possessione diceretur: dicam eam tenere: vt in vti possideris interdicto: vt instit. de interdi. §. commodum. alioquin non: puta si cum agebatur de recuperanda vel adipiscenda possessione, ipse fuit delegatus super quæstione proprietatis tantum: vt hic fuit.

r Et per quæstione proprietatis. non solum in fiscalibus.

† Exc. Theodo. li. 4. ti. 14. l. 1. Contins. † Concor. c. ad nostram. consue. & e. extra de rescript. & c. at si clerici. de indic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Excommunicatio an suspendatur per appellationem sequentem.

a *Constringat.* vt. ff. de iu.om. iud.l fi.& de iudi.l ij.&.§.quia da.tu.pos.l. neque.&.§.de iu.om.iu.l j.&.§.de excep.l. fi. Ergo si quis excommunicetur,& postea appellet:cum ipsa pronocatione desinat esse suus iudex ille qui iudicauit : extinguitur iudicatum, & ille non est excommunicatus: vt. ff.ad Turp.l.j. in fi. Nec obstat quod dicunt quidam decretistæ, quòd sententia excommunicationis trahit secum executionem , quasi non possit iam appellari: quia & sententia vltimi supplicij trahit secum executionem: & statim serui fiunt, & ciuitatem perdunt: vt. ff.de pœnis. l. quod ad starum. &.l. in seruorum. §. qui ex causa. &.l.qui vltimo vbi de hoc : & tamen potest appellari: vt. ff.de pœnis. l. ij. §. fi. ADDITIO. Aduertas quòd ista glossa loquẽs de excommunicato, dicit contra casum canonistarum.§.j. extra de appella. Nec obstat secundum Bar.hic quod glossa dicit de sententia vltimi supplicij, quæ trahit secum executionem , sicut sententia excommunicationis : quia natura earum est diuersa . nam sententia excommunicationis non est perfecta : sed dicitur conditionalis,seu medicinalis , donec quis purget contumaciam suam , vel emendet offensam : vt in ca. cum medicinalis. de senten. excom. lib.vj. Sed sententia vltimi supplicij est perpetua & mortalis , ideo facilius permittitur appellatio . Videas latius de isto per Abba. in. d. c. pastoralis. §. j.

† *Videtur legend. Cassium, ex l. 1. ff. de calumniatorib. Contius.*

DE POENA IUdicis qui mal. &c.

Et etiam nulla sententia si index corrumpitur, unde dicit quæ sit pœna corruptis iudicis , vel corrumpentis.

CONstitit.] CASVS. Qui iudicem,vel aduersarium, i. procuratorem vel aduocatum aduersarij per pecuniam corrumpit, cadat ab actione : quia talis videtur de suo iure dissidere.

b *Publica.* alicuius ciuitatis: vt. ff.de sacrosan.ec.l.fi. Vel dic.i. criminali. Accur. Floren.

c *Aduersarium.* procuratori vel aduocato aduersarij, secundum antiquos, nam principali aduersario licet dare: vt. ff. de transa.l. ffartis. nisi in casu, quando per calumniam ageret actor: vt. ff. de condic.inde.l.in summa. Item in criminali distinguitur: vt ff. de transactio.l.transigere. si accusarius det accusatori, siue econtra, quod raro accidit, tunc condemnaretur reus, si in confessione persistat: vt. ff. de quæst.l. j.§.diuus.&.§.si quis vltro. Posset etiam intelligi lex ista cum in pecuniaria causa do pecuniam aduersario principali , vt non desistat a lite , sed vt patiatur contra se ferri sententiam.

d *Amittat.* f.actor. Sed quid in reo? Dicunt quidam nõ habere locum legem istam . Tu dic idem in reo , cum eadem sit ratio æquitatis, vt. ff. amittat ius defendendi : & sic causam amittat. Dic secundum B. ipso iure,quando est iudici data:vt.j.quando pronoo. non est necess. l. venales.sed per authenticam meretur veniam: vt in auth.nouo iure. j.eo. Si autem procurator, tunc valet nihilo minus sententia:sed reus cuius procurator est corruptus,habet doli exceptionem:vt.ff.de doli excep.l.fi procurator. & de iur.fisci l.eius. Actor vero agit antiqua actione, & si excipiatur ex sententia, replicabitur de dolo: vt. ff.de dolo. l. cum à re. & sic vertum amittat , semel positum,diuersimodè accipitur . Datur etiam contra corrumpentem actio de dolo ad impensas, nisi reus paratus sit subire iudicium sub hac exceptione , si est collusum: vt.ff.de dolo.l.& elegantes. §.pe. Posset etiam dici quòd quando precium interuenit super ipso iure, nõ tenetur. aliud si precesserit.ar.ff.ad Trebl. l. seruo inuito.§.cum prætor. Punitur etiam aliter hodie corrumpẽs re , hic postea , quam hic lege.

e *Dissidentia.* fic & §. de postu. l. prouidendum.

NOuo iure.] CASVS. Hæc auth. statuit alias pœnas in iudicem qui accipit pecuniam: quia si iste confessus fuero me dedisse pecuniam,non punior : sed index in triplum eius quod accepit. si aliquid ergo promissum fuerit, in duplum redder : & priuabitur potestate iudicandi , si causa erit pecuniaria . Si criminalis, omnia bona iudicis confiscantur, & relegabitur. Si vero pro bonum non fuerit se accepisse , & iuraverit : liberatur. Si non iurat , punitur ac si accepisset , & ego punior : quia soluo tantum comiti primarum rerum , quantum erat in lite . Si vero causa est criminalis, bona mea confiscabuntur , si iurauit me non dedisse : sed non solum ego, sed & iudex punitur , sicut supra dictum est.

f *Mercur.* Not. parcitur sponte confitenti. sic infra de his qui se de.l.j.lib.x.&.ff.de iure fis.l.edicto.&.ff.de ali.iu. mu. causa facta.l.iij.§. finali.

g *Accepit.* re ipsa.

h *Confiscatis.* contra in auth.vt nulli iudi. §. fin.col.ix. Sol. hoc speciale: vt in crimine læsæ maiestatis: idem dicitur & in incestu: vt supra de ince.nup. authen. incestas.

i *Non potuit.* Nota quem calumniari hoc ipso quòd non probar contrarium.ar.supra de aduo.diuer.iudi.l.j. Sed argu.contra.ff.ad Turpil. l. j.§.j. Sed ibi erat persona quæ ex fola fuspicione poterat acculare, vt maritus:vt infra ad leg.Iul. de adul. l. quanuis. ij.

j *Non potuit.* etiam si est iuratum.

k *Refutauerit.* sic supra de fide instru. l.finali.

l *Dedisse.* ergo hic permittit argui periurium, contra regulam supra de re cred.l. j.sed hoc, quia delatum fuit à iudice, & speciale est hic,vt & aliàs: vt.ff.de iureiu.l.admonendi.& hæc authen. est in authen. vt liti.iu.§. si quis autem.colla.ix. *Dreth.*

a DE eo qui precio. Superior lex de corrumpente , hæc de iudice corrupto dicit.

b *Aut gratia.* primo non valet ipso iure: vt. j. quando pronoc. non est necess.l. venales.secundo valet,sed rescinditur: vt. ff.ad Trebel.l.seruo inuito.§.cum prætor. Accur.

c *Æstimationis.* id est, non solum debet ei condemnari in æstimationem sumptuũ, vel dispendij quòd ipse fecit in litem: sed & in æstimationem litis. Vel dic quòd patitur dispendium æstimationis , id est , quia efficitur infamis , sequens non mutatur.

d *Discriminis* , id est, periculi. & hoc per actionem in factum:vt instit.de oblig.quæ ex quasi male. nat. in prin.tenetur etiam lege iulia.repetundarũ: vt. ff. ad.l. Iul. repe. l. ij. &.iij.quę extraordinarię punit : vt in eod.titu.l. lex Iulia. §. hodie . item crimine concussionis: vt. ff. de concuss. l. fin. Item & crimine falsi quod pœnam deportationis,vel vltimi supplicij continet: vt.ff.ad legẽ Cornel. de falsis. l. j. §. & qui iudicem . Item & edicto de calumnia:vt ff. de calum. l. j. &. ij. §. illud. An autem ille qui dedit,repetere possit: habes. ff. de condic. ob tur. cau.l.ij.in fin.& hoc cum dolo.si autem sine dolo, hoc est per imprudentiam: tunc tenetur actione in factum , in quantum bonus iudici videtur. vt. ff. de var. cog. l. si iudex, siue paterfamilias, siue filius familias erat iudex : vt. ff. de iudi.l. si filiusfamilias,&c.

SENTENTIAM rescindi non posse.

Non seruatis his quæ sunt necessaria in sententia , non valet : vt. §. ei seruatis, vsque: *adeo vt retractari non possit, nisi solitis modis.*

NEque.] CASVS. An iudex sententiam suam retractare possit, quæritur ? Dicitur quòd non , nec secundo feratur, sententia non tenebit : nec ab ea necesse est appellare.

e *Quæquam.* ordinarium etiam , neque delegatum : sed hoc fallit per in integrum restitutionem. ff. de mi l. in causæ ij. §. fi. item per supplicationem: vt. §. de prec. imper. offe. l. si quis ad hæc. & in authen.quæ supplicatio. Item quando prima ipso facto nulla: vt. §.quomodo & quando iudex.l si præses. Item per appellationem: vt. ff. ad Tur. l. j. §. fi. Item propter falsa instrumenta: vt. j. si ex falsis instrumentis. l. j. Item propter falsos testes : secundum nos etiam si non sint corrupti pecunia, sed precibus. p. contra. Item propter corruptos pecunia: vt ff. de re iudi. l. diuus Hadrianus. Item & in aliis casibus, in quibus licet opponere peremptorias post sententiam : vt no. j. l. proxi. Item propter præuaricationem aduocati: vt. §. de aduo. diuer. iudic. l. j. Item hoc in definitiuis. Interlocutoria potest indistincte mutari & rescindi: * vt. ff. de arbi. l. diem. §. fin. &. ff. de re iud.l.quod iussit.& ibi notaui.& facit. §. de senten. l. post sententiam.

f *Decreto.* scilicet reuocationis.

PEremptorias.] CASVS. Tenebar tibi in decem. feci tibi pactum de non petendo . conueniſti me , nec exceptio . pacti opposui;& succubuisti post sententiam possum eam opponere? Dicitur quòd non,nisi fuerim minor : quo casu restituar. si fuissem maior, vel absens,appello : aliter enim sub prætextu exceptio. non oppo. non retractatur sententia.

g *In initio.* id est, ante litem contestatam.

h *Feratur.* quãdo peremptoriæ , & quando dilatoriæ opponantur, dixi. §. de proba. l. exceptionem.vt scias tamen hic, quòd postquam sunt didicita testificata, id est publicata dicta testium,oponi non potest , nisi debeat per confessionem, vel instrumenta probati. Alij dicunt nullo modo. & pro eis ff. de iudi. l. fed & si susceperit. in princip. &. j. ad leg. Iul. de adul. l. quanuis indubitati.

i *Edictum* . quod non habemus.

k *Permittitur.* minoribus,non maioribus. & hoc subijcit . nam &c. sed in casibus opponitur peremptoria etiã post sententiam, quos no. supra de iur. & fac. igno. l.j.

IMpetrata.] CASVS. Sententia lata inter actorem & reum, si alter impetrare voluerit vt sententia rescindatur : an sit audiendus, quæritur ? Dicitur quòd non : quia nec rescriptum pura priuilegium concederur: nec concessum habebit effectum.

l *Impetrata rescripta.* vt sententia retractetur, nisi diceret non obstante sententia: vt & ar. §. de testa. authent. hoc inter liberos. & facit. §. de transac.l. cautas. &. §. de erro. aduo. l.sententijs.

DE FRVCTIbus & litium expensis.

Quia in sententia faciendа est mentio fructuum & sumptuum , ideo de his dicit.

HOc fructuum.] CASVS. Rem meam mala fide possedisti, & fructus percepisti , & sumptus in ea feci : si conueniam te rei vindic. pro parte. quid nomine fructuum continetur lite contesta. quæritur? Reipon. quòd id quod superest deductis expensis. Viuianus.

m *Hoc fructuum.* respondet taciturnitæ obiectioni , quasi dicat malæ fidei possessor tenetur de fructibus : sed intellige deductis expensis: quia nullus casus &c. vt hic,&. ff. fami. ercisc. l. fundus qui. & so. ma.l. fructus.

n *Quod iustis.* qui fiunt quærendorum &c. b vt. ff. de pe. her. l. si

a *Casibus vt per Alex. de imo. in l. quod iuste. hic allega.*

† *Concor. ca. cum tcãnes. cũ glo. super ver. exceptio. extra de fide instru.*

† *Concor. glo. super verbo, literas. in vers. ite nõ valet . extra de rescrip.*

b *Concor gl. à parte. §. fi. & arg. §. de pe. here l. in restituenda. Et distingue hic : vt. §. de rei vind. l. certum . melius in. l. ex diuerso. ff. de rei vind.*

LItigator.] CASVS. Egi contra te rei vind. & est sententia lata:nõ vis rem restituere:ad quid mihi teneatis,quæritur? Respon.quod non solum ad rem,& ad fructus extantes,sed ad eos quos percipere potui ex tẽpore quo res fuit deducta in iudicium per litem contesta.quę dicta sunt vera etiam in herede

† *In omnibus li. manus scis.litis seri. est vt in Codice Torod. ſ. Contius.*

† *Alexandra vel.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mala fid e possidente.

Litigator victus qui rem non restituit, qualiter conueniatur, & ad quod teneatur

a *Litigator.* qui iam victus post conuentionem iudicialem rei incumbit alienæ, non solum teneatur ad restitutionem rei, pro qua sunt quatuor auxilia: vt. ff. de rei vind. l. à possidentibus. & ad fructus perceptos extantes, aut etiam non extantes: sed etiã ad eos quos actor percipere potuisset ex tempore quo res fuit deducta in iudicium per contestationem: vt hic. Vnde quæritur, si lis triennio mortua fuerit, & postea ad hoc actor anno vel biennio tacuerit, an illius anni vel biennij debeant fructus restitui? Et poterit dici probabiliter illos fructus lite iam mortua perceptos nequaquam restituendos.

Post litem contestatam possessor tenetur de fructibus perceptis, & percipiendis: & idem in hærede eius. Bart. Vel sic: Factus malæ fidei possessor per litem contestatam, tenetur de perceptis, & de percipiendis: & vtrumq; eius transit in hæredem. Vel sic: Possessor conuentus reali, tenetur post litem contestatam de perceptis & percipiendis: quod obtinet etiam in eius hærede. h.d. secundum Saly.

* *Ex. Co. Theo. li. 4. ti. 16. l. 1.* † *in Co. T. P. V.*

b *Conuentionem.* id est, libellum iudicialem: non dicit quòd extunc teneatur ad fructus, sed ex lite contestata: vt. J. subijcit, & ex eo, &c.

† *in Co. Theo. additur duplos c Redhibitione.* id est, redditione rei.

fructus restitui debere, quod detractum est quadrupli fructus qui in causa appellationis soluebantur, vt indicat P. li. 5. senten. duplicabantur enim fructus in causa appellationis. Contius.

d *Fructuum.* extãtium.

e *Potuisset.* actor: vt ff. de rei vind. l. si nauis. §. fin.

f *Constat.* tantum,

g *Accepit.* No. quòd post litem cõtestatam efficitur aliquis malæ fidei possessor quo ad hoc, vt teneatur de fructibus perceptis, & percipiendis: vt hic, & supra de rei vindicatione. d. certum. excepto tamen tempore quadrimestri quo non veniunt percipiendi, nisi ante litem inceptam fuerit in mora: vt. ff. de vsur. l. in fideicommissi. bonæ fidei tamen quo ad implẽdam vsucapionem permanet: vt. ff. pro empt. l. ij. §. fin. Item quo ad hoc, vt non teneatur de fatalitate, aliàs facilitate: vt. ff. de peti. hered. l. illud. & ff. de rei vind. l. itẽ si verberatum. §. fi. & l. seq. Item quoad hoc, vt faciat fructus suos: & vt acquitat ex operis serui: vt. ff. de vsur. l. qui scit. § fi. nullo vero modo videtur possidere quo ad effectum vsucapionis: vt. ff. de rei vind. l. si post acceptum. Item quantum ad præscriptionem longi temporis complendam: vt. §. de rei vind. l. moræ ADDITIO. Aduertas quod hoc quod ista gl. dicit de tempore quadrimestri, non habet locum in casu præsentis. l. quæ loquitur in reali actione. tunc enim habet tempus iudicis officio: vt insti. de offic. iudic. §. j. & no. j. tit. ij. l. fi. Et ideo intelligas gl. ibi, excepto tamen tempore. id est, eo tempore quod ei datur officio iudicis post sententiam, ita declarat Bart. hic.

Diuisio.

T *Erminato.* Primo dictum ponit. secundo excipit. tertio dictum probat. secunda ibi, Nisi iudex. tertia ibi, Post absolutum. Sal. CASVS. Petij à te. x. & obtinui: quia iudex te condemnauit, nihil exprimendo de expensis in sententia: an

A eas petere possim, quæritur? Respon. quòd non, etiam per principem: iudex tamen hic incontinenti quando sententiam dixit, scilicet toto eo die potuit te mihi in expensis condemnasse.

i *Transactoque.* scilicet per definitiuam sententiam.

III. † Impp. HONORIVS & THEOD. AA. Asclepiodoto præfecto prætorio.

TErminato transactoque i negocio, posthac nulli actio, neque ex rescripto super sumptuum petitione *præstetur: k nisi iudex † qui de principali negocio sententiam promulgauit, comminus l partibus constitutis, iuridica pronunciatione m significauerit victori causæ restitui debere expensas, aut super his querelam iure competere. n Post absolutum enim dimissumque iudicium, nefas est litem alteram consurgere o ex litis primæ materia. †

Contra actorem non prosequentem, vel desendentem litem, vel perdentem, prosertur sententia calumniæ, damnorum, & expensarum. Bart. Vel sic: Calumnia actoris in criminali, punitur pœna similis: in ciuili vero in expensis litis, & aliis dispendijs condemnatur. Salycetus.

IIII. Imppp. VALENTINIANI [THEODOSII & ARCADII] AAA. edictum ad populum.

NOn ignoret is p cuius ex interpellatione aliquis q secundum datam formam r in longinqua protractus fuerit † examina, quòd si culpa s sua *fuerit dilata cognitio, t vel minimè actioni v suæ adfuerit, vel delata x [non] † probauerit: pro calumnia y quidem pœnã z luat † legibus constitutam: pro pecuniaria vero causa, post sumptus, † cõsiderata quantitate postulatorum, a vel medij itineris interuallo, condemnationem pro

B pertauit rescriptum quòd ipse responderet mihi Cremonæ: quia ibi petij iudicem. Titius multa expendit in itinere, in advocatis, nec ego causam meam prosequor. si causa est criminalis, subibo pœnam talionis: si pecuniaria, condemnabor in expensis. Viuianus.

p *Non ignoret is.* scilicet actor.

q *Aliquis.* scilicet reus.

r *Formam.* id est, rescriptum à principe datum: quod hodie fieri non debet, &c. vt. §. de dila. auth. quod fieri.

s *Si culpa.* quod est eo ipso quòd non procedit, cum dilationem habere non debet: vt. §. de dilatio. l. si quando.

t *Cognitio.* fuit ergo lis contestata, sed non procedit vltra.

v *Actioni.* aliàs actioni: & aliàs accusationi: & aliàs executioni.

x *Delata.* repete, minime.

y *Pro calumnia.* præsumpta coipso, quòd non probat: licet quidam contra: vt diximus. §. de aduo. diuer. iudi. l. j.

z *Pœnam.* si talis causa sit quæ calumniæ vindictam exposcat, veluti criminalis: vbi est pœna similitudo supplicij: vt. j. de accu. l. fin. vel si contra clericum: vt. §. de epis. & cler. l. omnes qui.

C in fi. & hæc venit ad bursam fiscalem.

a *Quantitate postulatorum.* id est, eorum quæ petuntur. Et sic non, quòd secundum quantitatem petitam fiunt sumptus: vt insti. de actio. §. tripli. Vel dic, postulatorum, id est aduocatorum.

a *Sustinebit.* in prædictis scilicet, vt hic. & §. de iudi. l. properandum. § & si quidem. & ff. de iudi. l. eum quem. sed hodie vbi vidit iudex neutrum debere subdi oneri expensarum, hoc ipsum sua sententia declaret: vt in authen. de iudi. §. eum oportet. collã. vj.

CVm quidam. primo statuit. secundo rationem reddit. tertio statutum latius declarat. secunda ibi, Quoniam non est. tertia ibi, Ita scilicet. CASVS. Imperauit priuilegiũ, vt nihil, vel minus darẽt sportularum vel sumptuum nomine, scilicet iudici, vel executori: tantundem dabat aduersarius meus, & non plus. Vel sic: Ne aliquid obstet, cõtra re, impetrauit priuilegium, vt nihil vel minus nomine sportularum vel sumptus daret: si obtineam, & velim petere ab aduersario omnia quæ expẽdissem, ac si priuilegium non impetrasset, quòd id fieri non possem, sed id solum quod expendi.

b *Cum quidam.* priuilegium nerui, vt vel nihil, vel minus darẽ nomine sportularum iudici, vel executori. aduersarius quidem meus dabit tantundẽ, & nõ plus: & hoc propter æqualitatem seruãdam in iudicijs: ar. §. de arbi. l. fi de meis. in fin. j. respon. & l. fi ff. de arbi. l. fi de meis. cum dies. §. pen. & l. Pedius. §. in seruum. & tor. & J. ritu. j. ij. Sed contra. ff. de compen. l. quod in diem. §. fi rationem. sed hic non conceditur actio propter æquitatem seruandam in iudicijs. ar. §. de reticn. ven. l. ij. in fin. & §. de reticn. ven. l. ij. in fi. & ar. §. de reticn. ven. l. rasas. Sed secundum hoc labor iudicis non remuneratur: sicque videretur iniquitas, Sed respon. ecõtra est magis æquitas, vt in iudicijs non feruetur æqualitas in secunda opposita. In secunda oppositã. In secunda opposicione dicit de eo quod est iusti. de iure naturali. §. fed & quod princip. vbi dicit non egredi personam. & idem quod quisque iur. l. iij. vbi dicit aliud, quando sine postulatione indulgetur: quia tunc personam non egreditur. & hic dicit: siue per speciales largitates &c. Sol. hic. Nec egreditur personam, nisi eius contrariam: vel nõ egredi tur persona contra illum qui habet priuilegium, sed contra iudicem vel executorem sic. Vel a vt tollas omnia prædicta, die aliter casum: Merui priuilegium, vt vel nihil, vel minus præstarem nomine sportularum, vel expensarum: si postea vincam, & velim ab aduersario omnia repetere quæ expendissem, ac si priuilegium non habuissem, non possum: sed id solum quod expendi: vt. §. de iudi. l. properandum. §. sine autem.

c *Constitutiones.* vt clerici: vt. §. de epi. & cleri. l. omnes qui. §. Largitates. peritum tamen fuit.

d *Sportulis.* huiusmodi autem sportulæ iudicibus dabantur ab vtraque parte: vt in authen. de iudi. §. ne autem. col. vj nam (vt dixi) æqualitas seruanda est hinc inde. sportulæ autẽ quæ exactoribus dabãtur, à reo præstabãtur: vt insti. de act. §. tripli. Azo.

f *Pro conuentionibus.* id est, citationibus.

g *Agnoscendis.* quod habemus in solo episcopo: vt dicta auth. sed hodie.

h *Concedi.* hoc secundum primum casum commodè stare non potest: sed dic quæretur, scilicet per iudicẽ.

i *Per liberalitates.* id est proprium voluntatem principis, postulatione tamen præcedente, ne obstent in aliquo prædicta contraria.

k *Incertum.* quod ita sit, vt dicit hęc lex, siue non: vt subijcit. & ad hoc vt in authẽ. de he. & Fal. §. j. col. j.

DE RE IVDICATA.

Scilicet quando dicatur res iudicata, & de eius auctoritate.

R*Ebus.*] CASVS. Commodaui tibi equum: surreptus est: † al. Stelegi cõmodati aduersus te, & obtinui: postea equum recuperaui. si agam actione in factum ex re iudicata: tepellẽdus sum per doli mali except. aliàs rei iudicatæ standum esset.

† *Cõdictione furtiua scilicet. Contius.*

l *Standum.* id est, parẽdum: vt. ff. de arbi. l. Celsus. §. fin. & §. vtlit. pen. l. fi. & de erro. aduoc. l. sententijs. Aliter ponitur standum. ff. de bo. lib. l. si patronus. ij. §. si quis cũ. & hoc nisi fit appellatum: b vt ff. ad Turpil. l. j. §. fin. m *Sed si probare.* rem quam tibi cõmodaui, amisisti per furtũ. egi commodati, & fuisti condemnatus. si nondum soluisti, & ad manus meas res quam videbat amississe, rediit: doli exceptionem habes, si re iudicati cõueniam: vt hic, & ff. de solu. l. qui decẽ. Si autem soluissem, ageres contraria cõmodati: vt vel æstimationẽ reddã, vel rem: vt. ff. commo. l. in cõmodato. §. fina. vel cõdictione sine causa: vt. ff. de condict. sine cau. l. ij. ADDITIO. Tu dic quòd ibi recepit aliud pro alio, hic idem pro eo-

b *Idẽ Bar. et Saly. nã tũc indicata, quando est appellatum.*

dem. Bald. & Salycetus. vel hic post sententiam, ibi vero ante. Salycetus.

n *Eum qui.* ad idem. ff. de arbi. l. Celsus. §. j.

o *Res indicata.* Pone, petebam decem ex causa mutui, decem ex causa legati, & decẽ ex alia. iudex tulit sententiam de vigintiquinque, & omisit quinque: non debet retractari. hoc verum est, nisi singulas partes expressit in sententia.

p *Litis sine.* quod esset iniquum: vt hic, & §. de transactio l. fratris. & accipe hic, nisi fuerit error expressus in sententia: vt. ff. quæ senten. sine appel. l. j. §. j. & §. dixi de errore calculi. l. j. c *Dic quòd ibi fuit error expressus: hic vero non. Bart. & Saly.* An autẽ & tunc valeat in ea quantitate vsq; ad quã non est erratũ, quæritur? quod videtur: vt argu. j. de dona. l. sancimus. in prin.

S*I pecuniam.*] CASVS. Pecuniam meam surripuisti: eã petij. Sin ea, & in pœna mihi condemnatus es. si à sententia non appellasti, habes necesse stare iudicatis.

q *Mala ratione.* puta vi.

r *Iussi sitis.* per definitiuam sententiam.

Prouocauerit is.

æstimatione iudicis sustinebit. a †

Habet duas lecturas, & secundum primam hoc intendit: Priuilegium concessum super litis expensis in totum vel in parte non agnoscendis, extenditur ad aduersarium propter æqualitatem seruandam in iudicijs. secundum secundam lecturam hoc dicit: Victus victori con lemnatur in expensis quas fecit, non in his quæ ex priuilegio remittuntur. Bar. Vel sic: In iudicijs debet esse æqualitas: & ideo rescriptum ad vnum litigatorum, porrigitur ad alium. hoc dicit secundum Iaco. But.

V. Imp. ANASTASIVS A. Stephano magistro militum.

CVm quidam b per leges sacrasque cõstitutiones, c alij per speciales largitates, d sibi præstita priuilegia prætendunt, tam super sportulis e pro conuentionibus f vsque ad certam quantitatem præbendis, quàm super expensis litium vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: g per hanc legem decernimus, vt quicunque huiusmodi priuilegio munitus est, vel postea talem prærogatiuam quoliber modo meruerit, sciat & si quos ipse, vtpote obnoxios sibi pro quacunque criminali vel ciuili causa constitutos, in accusationem deduxerit, hos nihilominus hisdem priuilegijs potituros: quoniam non est ferendum, eos qui præfatas prærogatiuas (vt iam antè latum est) prætendunt, aliquid plus ab aduersarijs suis quærere concedi, h quàm ipsi ab alijs pulsati facere patiantur: † ita scilicet, vt hæc quidem forma modis omnibus obseruetur, super priuilegijs per liberalitates i vel generaliter quibusdam officijs, aut scholis seu dignitatibus, vel specialiter certis personis præstitis, vel postea prædictis: siue hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel affatibus infertum, k siue prætermissum sit, vel fuerit.

TITVLVS LII.

DE RE IVDICATA.

Æquitas non casus nouum inducit remedium. h.d. secundum Bald. Vel sic: Contra sententiam potest opponi exceptio, Quod potis intus habet. Bar. Vel sic exceptio superueniens: post sententiam, potest opponi post sententiam in executione. h.d. secundum Bar. Vel sic: Rebus iudicatis paretur, nisi petatur quod iam habetur. Saly.

I. Imp. ANTONINVS A. Stellatori. †

REbus quidẽ iudicatis standum l est. Sed si probare m poteris, eum cui n condemnatus es, † id quod furto amississe videbatur, recepisse: aduersus iudicati agentem, doli exceptione opposita, tueri te poteris. XII. Kal. Mart. Ant. A. IV. & Balbino Conss.

Error calculi sententiam non vitiat. h. d. secundum Bal. & Saly. Vel sic: Propter calculum male summatum nõ debet sententia rescindi quæ transiuit in rem iudicatam. h. d. secundum Paul. de Cast.

II. Idem A. Pacatiano.

REs iudicatæ o si sub prætextu computationis instaurentur, uullus erit litium finis. p PP. Prid. Non. * Romæ. Læto & Cereale Conss.

Etiam si sententia continet pœnam, standum est ei, nisi appelletur. Bart. Vel sic: Potest quis ad rem & pœnam eodem libello conueniri, & valet sententia. h. d. Bald. Vel sic: Sententia condemnatoria rei & pœnæ est parendum, si non est appellatum. Saly.

III. Idem A. Demetrio & alijs.

SI pecuniam quam mala ratione q intercepisse vos apparuerit, iussi sitis r inferre cum pœna, & comperto præcepto

A toribus dabãtur, à reo præstabãtur: vt insti. de act. §. tripli. Azo.

f *Pro conuentionibus.* id est, citationibus.

g *Agnoscendis.* quod habemus in solo episcopo: vt dicta auth. sed hodie.

h *Concedi.* hoc secundum primum casum commodè stare non potest: sed dic quæretur, scilicet per iudicẽ.

i *Per liberalitates.* id est proprium voluntatem principis, postulatione tamen præcedente, ne obstent in aliquo prædicta contraria.

k *Incertum.* quod ita sit, vt dicit hęc lex, siue non: vt subijcit. & ad hoc vt in authẽ. de he. & Fal. §. j. col. j.

DE RE IVDICATA.

Scilicet quando dicatur res iudicata, & de eius auctoritate.

REbus.] CASVS. Commodaui tibi equum: surreptus est: † al. Stelegi cõmodati aduersus te, & obtinui: postea equum recuperaui. si agam actione in factum ex re iudicata: tepellẽdus sum per doli mali except. aliàs rei iudicatæ standum esset.

† *Cõdictione furtiua scilicet. Contius.*

l *Standum.* id est, parẽdum: vt. ff. de arbi. l. Celsus. §. fin. & §. vtlit. pen. l. fi. & de erro. aduoc. l. sententijs. Aliter ponitur standum. ff. de bo. lib. l. si patronus. ij. §. si quis cũ. & hoc nisi fit appellatum: b vt ff. ad Turpil. l. j. §. fin. m *Sed si probare.* rem quam tibi cõmodaui, amisisti per furtũ. egi commodati, & fuisti condemnatus. si nondum soluisti, & ad manus meas res quam videbat amississe, rediit: doli exceptionem habes, si re iudicati cõueniam: vt hic, & ff. de solu. l. qui decẽ. Si autem soluissem, ageres contraria cõmodati: vt vel æstimationẽ reddã, vel rem: vt. ff. commo. l. in cõmodato. §. fina. vel cõdictione sine causa: vt. ff. de condict. sine cau. l. ij. ADDITIO. Tu dic quòd ibi recepit aliud pro alio, hic idem pro eo-

b *Idẽ Bar. et Saly. nã tũc indicata, quando est appellatum.*

dem. Bald. & Salycetus. vel hic post sententiam, ibi vero ante. Salycetus.

n *Eum qui.* ad idem. ff. de arbi. l. Celsus. §. j.

o *Res indicata.* Pone, petebam decem ex causa mutui, decem ex causa legati, & decẽ ex alia. iudex tulit sententiam de vigintiquinque, & omisit quinque: non debet retractari. hoc verum est, nisi singulas partes expressit in sententia.

p *Litis sine.* quod esset iniquum: vt hic, & §. de transactio l. fratris. & accipe hic, nisi fuerit error expressus in sententia: vt. ff. quæ senten. sine appel. l. j. §. j. & §. dixi de errore calculi. l. j. c *Dic quòd ibi fuit error expressus: hic vero non. Bart. & Saly.* An autẽ & tunc valeat in ea quantitate vsq; ad quã non est erratũ, quæritur? quod videtur: vt argu. j. de dona. l. sancimus. in prin.

S*I pecuniam.*] CASVS. Pecuniam meam surripuisti: eã petij. Sin ea, & in pœna mihi condemnatus es. si à sententia non appellasti, habes necesse stare iudicatis.

q *Mala ratione.* puta vi.

r *Iussi sitis.* per definitiuam sententiam.

Prouocauerit is.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Provocaueritis.* illico: vt & supra quomodo & quando iud. l. ab eo, & ad hoc supra e. l. j in princ.

b *Inferre.* tam pœnæ, quàm rei furtiuæ. Accursius.

Sub specie.] CASVS. Debeo. x. tibi, fecisti mihi pactum de non petendo, & inde factum fuit instrumẽtum, si post rem iudicatam ipsum proferam: an rescindatur sententia, quæritur? Dicitur quòd non.

c *Sub specie nouorum.* id est allegatorum nouiter, vel inuentorum vbicunq; vel apud eundem, vel alium.

d *Reperto rum.* arg. supra de transactio. l. sub prætextu. j.

e *Restaurari.* contra speciale est in causa fisci. ff. de re iudica. l. imperatores.

f *Graue est.* & ideo nõ conceditur: vt hic, & supra de transact. l. sub prætextu. j. Hoc tamen fallit in causa publica[a], quæ reuocatur vsque ad trienniũ, & etiam postea si prætauricatio arguatur: vt ff. e. l. imperatores. & infra de sen. aduersus fiscum. l. j. lib. x. Idem potest dici in ecclesia: vt in authenti. de non ali. aut permu. rebus ecclesiasticis. §. finimus. coll. ij. & in pupillari causa: vt infra de iure reipu. l. rem publicam. lib. xj. sed videtur etiam priuata causa retractari? vt. ff. de iureur. l. admonẽdi. quæ est cõtra. Sol.[b] ibi sub cõditione fuit iudicatum, si iurauerit antequam impletam conditionem retractaret, vt ibi hic autem pure. Vel dic vt ibi. Accursius.

a *Idẽ Bart. B. & Saly.*

† *Iste te. reputatur sing. secundum Ludo. de Ro. in cõsi. ijs fuit. consi. 9.*

b Ista sol. nõ est vera. Bart. nam dominus secundũ Saly.

AD *solutionem.*] CASVS. Iudex condemnauit aliquem in certa summa, nec appellauit sed ad satisfaciendum iudici dilationem petijt: an lis susciari possit, quæritur? Dicitur quòd nõ, quia videtur sententiæ acquieuisse.

g *Acquieuisse.* etiam si appellauerit, vel appellare potuerit.

h *Acquieuerit.* expressim vel taciturnitate decem dierum. & sic no. ex hac l. mirabilem præsumptionem. sic & ff. de pac. l. tale. §. qui prouocauit. & ad Macedo. l. sed Iulianus. §. fin. & infra de iure do imp. l. ij. & §. quod met cau. l. ij.

* P. P.

† *Sic depositiones testiũ reducta in publicum instrumẽtũ, habent perpetuam firmitatem: vt in c. significauit. cum gl. 2. extra de testib.*

GESTA.] CASVS. Coram iudice dato ad causam, factę sunt confessiones: attestationes receptæ, in publicã scripturam sunt redactæ. illo iudice mortuo an possint illa gesta valere, quæritur? Dicitur quòd sic.

Gesta quæ dicuntur.

i *Gesta.* id est acta apud delegatum: vel, id est, confessiones partium, & dicta testium, translata &c. scilicet cum sunt in actis redacta à tabellione coram iudice, vt faciunt cotidie. Vel gesta, id est acta illa in scripris translata: facta scilicet publicatione coram eo apud quem sit publicandi facultas. arg. supra de testamẽtis. l. publicati. Et sic ita, si vna partium altera præsente vel non, cum tabellione, qui attestationes scripsit, iudicem ordinarium adeat, qui tabellionẽ interrogabit si ita est vt scripsit: præsidis non prouocaueritis[a]: vniuersam quantitatem debetis inferre.[b]

Propter instrumenta de nouo reperta, non retractatus sententia iam lata. Bald. Salycet. & Pau. de Cast.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Antonino.

SVb specie nouorum[c] instrumentorum postea repertorum[d], res iudicatas restaurari[e], exemplo graue est[f]. Dat. VIII. Id. Mart.

Qui petit dilationem ad soluendum, sententiæ consentire videtur: & ideo appellare non potest: & si appellauit, videtur renunciare. Baldus. Vel sic: Qui petit dilationem ad soluendum, dicitur sententiã approbare, & appellationi rũnunciare. h. d. secundum Bartolum & Salycetum.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Valentino.

AD *solutionem dilationẽ petentem*†, *acquieuisse* g *sententiæ manifestè probatur: sicut eum, qui quolibet modo sententiæ acquieuerit*[h]. *Nec enim instaurari finita, rerum iudicatarum patitur auctoritas.*

Gesta publica perpetuam fidem habent in eadem instantia & in alia. Bal. Vel sic: Acta publica faciunt fidem etiam mortuo Iudice, secundum Bart. Vel sic: Mortuo Iudice non perunt acta publicam firmitatẽ habentia. Saly. Vel sic: Acta iudicio semel publicata faciunt perpetuam fidem etiam mortuo vel remoto iudice qui de causa cognouit & publicauit, secundum Paulũ de Castro.

VI. Imperatores HONORIVS & THEODOSIVS AA. Iuliano proconsuli Aphricæ*.

GESTA[i] *quæ sunt translata in publica monumẽta* †, *habere volumus perpetuam firmitatem* k. *neque enim morte cognitoris perire debet publica fides* l. Dat. III. Kalendas Septembr. Const.* Conss.

TITVLVS LIII.
DE EXECVTIONE REI iudicatæ.

Exceptio nullitatis potest opponi in executione. Bartolus. Vel sic: Executio ante sententiam non est facienda. h. d. Vel sic: Iuris ordine prætermisso non valet executio. Salycetus. Vel sic: Ab executione non est inchoandum: sed primo debet de causa cognosci, & per definitiuam sententiam terminari. Paulus de Castro.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Iustino.

NIsi mihi propere * iudex pignora Marcellæ capi ac distrahi iussit ante rem iudicatam. m Prius est ergo, vt seruato ordine, n actionem aduersus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias. PP. III. Kal. Febr. Albino & Aemiliano Conss.

* *properem.*

Sententia habet paratam executionem, nisi sit nouata. Bart. Vel sic: Exceptiones & iura post sententiam superuentia, possunt postea opponi. h. d. secundum Bu. Vel sic: Stipulatio nouans sententiam, illam tollit, & eius executionem impedit: & ex stipulatione, quæ nouauit, lex agere permittit. Salycetus. Vel sic: Sententia tunc habet executionem paratam, quando non fuit per stipulationem nouata: aliàs non petitur executio sententiæ quæ sublata est per nouationem: sed agitur ex stipulatione nouantis ordinaria via. Paulus de Castro.

II. Iidem. AA. Agrippæ.*

SI *causam iudicati non nouasti,* o *rem iudicatam præses prouinciæ etiam pignoribus captis ac distractis, ad emolumentum* p *perduci iubebit.* q *Quòd si nouata causa est, ex stipulatu tibi actio competit: & iudice accepto* † *secundum iuris formam experire* r.

Creditor in subsidium admittitur ad accipiendum in solutum pignora capta pro sententia exequenda. Saly. Vel sic: Non admittitur creditor ad emptionem pignorum quæ distrahuntur causa executionis rei iudicatæ, nisi in subsidium, cum alius non reperitur, vel minus offert. h. d. secundum ia. Bar. Vel sic: Si emptor pignorum non reperitur, creditori in solutum adiudicantur. h. d. Vel sic. Si pignora capta in causam iudicati non reperiunt emptorem, facta subhastationibus dantur creditori in solutum. Paulus de Castro.

III. Iidem AA. †
Agrippæ.

ORdo rei[s] gestæ, & mora solutiõis quę intercesit, non constantius[a] desiderat remedium. Si itaque præfidem prouinciæ, qui rem iudicatam exequi debet, adieris, & allegaueris res soli quæ pignori datæ sunt, diu subhastatas, [b]ex compacto[c] siue ambitione diuersæ partis emptorem non inuenire [potuisse], † in possesionem earum[d] te mittet, [e] vt vel hoc remedio res tamdiu protracta ad effectum perducatur. Dat. XI. Kal. Iul. Messala & Sabino Conss.

Publica stipendia non venduntur, nec in solutum adiudicantur, nisi in subsidium. h. d. cum glo. Bald. & Salyc.

IIII. Iidem AA. Marcello militi.†

STipendia[f] retineri propterea, quòd condemnatus es, non patietur præses prouincię: g cum[h] rem iudicatam posit alijs rationibus exequi. [i] PP. III. Non.*

Nomen debitoris potest capi pignori in causam iudicati, secundum Baldum. Vel sic: Ad nomen debitoris pertinentis in subsidium ex causa iudicati. h. d. eum gloss. Salyc.

V. Imp. GORDIAN. A. Amando.

ETiam nomen debitoris[k] in causa iudicati capi posse ignotum non † est. PP. III. Idus Octo. Attico & Pretexto Coss.

Pronunciatio executoris non infirmat sententiam. h. d. secundum Bartolum. Vel sic: Mera executor de rebus causæ non cognoscit, nec pronunciat, nec pronunciatum valet. h. d. & habet plures lecturas. Salycetus. Vel sic: Mera executor non potest assumere partes iudicis, & de iustitia sententiæ cognoscere vel pronunciare. h. d. secundum Paulum de Castro.

VI. Imperator PHILIPPVS A. & C. Titiano.

SI (vt proponis) rerum iudicatarum executor l datus partes fibi iudicis vindicauit, † & contra ea quæ pridem pro partibus tuis fuerunt statuta, aliquid pronunciandum putauit: sententia ab eo dicta vim rei iudicatæ obtinere nequaquam[m] potest.†

mentem. dabuntur ergo mihi in solutum, vt tamen habeam necesse pro toto debito esse contentus, licet minus valeant: vt hic, & ff. de re iudi. l. à diuo. §. si pignora. secus in conuentionali: vt infra de iure do. impe. l. fi. §. fed si quidem. Potest tamen & aliter intelligi dictus. §. si pignora.

a *Constantius.* quàm sit per pignorum retentionem, vel vindicationem.

b *Subhastatas.* id est, præconizatas: sic & supra si aduer. fiscum. l. edicto.

c *Ex compacto.* id est, ex contractu malitioso habito.

d *Earum.* rerum: vt habes de hoc titulum specialem, si in causa iudicati pignora capta sunt.

e *Mittet.* vt sint loco secundi decreti.

STipendia.] CASVS. Miles mihi debet decem, ea petij, & condemnatus est, nec soluit iudicatum. an stipendia sua pignori sint capienda, quæritur? Dicitur quòd non, si aliàs habeat res in quibus possit fieri iudicati executio.

f *Stipendia.* scilicet militum. idem in præbendis cleticorum videtur.

g *Prouincie.* similiter nec priuata pactione possunt obligari talia stipendia: vt infra quæ res pign. ob. possunt. l. fisci.

h *Cum*, id est quando.

i *Exequi.* si ergo aliter non potest, & hæc expientur: [a] vt hic, & ff. de re iudi. l. commodis. quæ ponitur vt contraria.

ETiam.] CASVS. Hoc ordine sententia mandanda est executioni, vt primo capiantur mobilia: his non inuentis, peruenitur ad immobilia: deinde ad nomina: vt & de re iudi. l. à diuo. Si ergo decem à te petantur, & condemnatus fueris, nec sit in bonis quod iudicati possit fieri executio, debitore excepto: in debitorem suum faciẽda est executio.

k *Nomen debitoris.* cõfessi demum: vt. ff. de re iud. l. à diuo. §. sic quoque iudices. vt tamen primo ad mobilia, secundo ad immobilia, postea ad nomina accedatur: vt. ff. de re iudi. l. à diuo. §. in venditione. & infra de prætorio pi. l. j. & facit supra quando fis. vel priua. debi. fui de. exi. pos. l. j. ij. & iij.

l *Si vt proponis.*] CASVS. Sententia lata inter actorẽ & reum, reo condemnato, misit iudex executorem, qui exequeretur sententiam: an executor cognoscendo possit mouere quæstionem in sententia comprehensam, quæritur? Dicitur quòd non: nec valet eius sententia.

m *Executor loquitur de executore, id est nuncio, qui cognoscere non potest, nisi in causis vilibus, ex necessitate sibi facta cõmissione: vt. ff. de iudi. l. fin. Vel dic quòd loquitur in delegato ad exequendum: & tunc excipe, nisi sit præses, vel procurator Cæsaris, qui possunt interpretari suam sententiã iam latam in melius. vt. ff. de appel. l. ab executore. & supra si contra ius vel vtili. publi. l. & si non cognitio. quæ est contra. Vel solue vt ibi.*

Iudices alii qui possunt sententiam interpretari.

n *Nequaquam potest.* cum quia contra pri mam: vt infra quando prouo. non est necesse. l. j. tum quia ad hoc datus non erat: ab ea tamen appellatur, secundum Hu. vt infra quorum app. non re. l. ab executione, vnde videtur tenere: alioquin quod nullum esset, quomodo rumpi posset: vt. ff. de iniusto rup. testa. l. nam & si. & arg. ff rem ra. ha. l. iij. §. fi. & ff. de adi. lega. l. seruus. quod non placet. & in dicta. l. ab executione. excedebat modum in exequẽdo: hic autem super principali cognoscendo.

Interitus & naturalis accessiones veniunt in mora iudicij. h. d secundum Baldum. Vel sic: Mortua specie debita, fit executio in æstimatione. Bar. Vel sic: Condemnatus si mutam cõmittat, tenetur de interitu vel accessionibus. Sa. Vel sic: Condemnatus qui in soluendo moram commisit, tenetur de interitu rei, & etiam de accessionibus, id est fructibus & reditibus, rei in qua est facta condemnatio. h. d. secundum Pau. de Cast.

VII. Imperatores DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Theodoro.

SI *longis apertisque fructionibus partis aduersæ, restitutio* n *remorata est, etiam seruis rebus humanis exemptis: à fructore æstimatio eorũ restituenda* o *est. Animalia quoque cum fœtibus tibi intercessu præsidis repræsentabuntur.*

Si longis.] CASVS. Petebam à te seruum, & obtinui te existente in mora: restituendi decessit seruus: an ad æstimationem eius mihi tenearis, quæritur? Dicitur quòd sic.

n *Restitutio* quam iudex post sententiam iussit fieri, scilicet seruos & animalia. Accuo *Restituenda.* sic ergo duplicẽ effectum trahit secum hæc mora, scilicet de interitu, & accessione: vt hic. & ff. de leg. j. l. cum res. §. fi. & ff. de peti. here. illud. & ff. de rei vin. l. Iulianus. j.

Executorem.] CASVS. Quis dicatur executor, quæritur? Respon. quòd ille qui lite discussa & sententia lata, ad finem perducit id quod iudicatum est.

p *Adducere.* ita hoc titulo accipitur, aliàs dicitur nuncius, qui citat: vt inst. de act. §. tripli. & §. eo. l. fi vt proponis. Idem vocatur apparitor: vt §. de iud. l. apertissimi. Idẽque dicitur causam præparans: vt in auth. de iudi. §. audient. col. vj. Idemque officialis: vt in authẽ. de defenciui. §. ex prouinciali. col. iij. Idemque dicitur catholicianus: vt infra de bo. proscrip. l. penul.

EOs.] CASVS. Si debitor meus confiteatur vel neget se mihi teneri: & conuictus condemnetur: si intra quatuor menses non soluat quod iudicatum est, pignora capientur & distrahentur.

q *Condemnati.* hoc determinat vtrumque præcedentiũ secundum nos scilicet confessi, & negantes conuicti. nam eriã in confessum dicimus dari sententiam: vt ff. de custo. re. l. si confessus. Alij referunt tantum ad negantes. nam in confessum dicunt non dari sententiam: vt dices infra de confes. l. j. & facit supra de act. & oblig. l. negantes. & de prohi. sequest. pecu. l. j.

r *Statutum spacium.* quod est quatuor mensiũ regulariter: vt. j. tit. j. l. iij. quandoque tamen arctat iudex prædictum spacium, quandoq; prorogat pro causæ qualitate, vel quantitate, vel personarum obsequio, vel contumacia. sed perraro intra statutum tẽpus sententiã exequuntur: veluti si alimẽta cõstituuntur, vel minoti

Sententia datur in confessum. Sententia infra quod executioni pus potest abbreuiati, vel prorogati.

† *Agrippæ, in omnibus meis explaribus Comm.*

† *Concor. gl. in ca. super quæstionũ. in verb. quam executorẽ. in prin. de off. delega.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

minori. xxv. annorum subueniatur: vt. ff. de re iud. l. ij. & si aliàs A fierec abbreuiatio: quia non iusta causa abbreuiaret iudex: supplet lex vsque ad quadrimestre tempus: vt. ff. de re iud. l. iiij. §. si quis. Sed & de soluendo plerumque præcipit vt soluat: vt ex tempore præcepti currant vsuræ centesimæ, captio ergo fit post quatuor menses. Sed venditio quando fiet? Respon. & hæc fit tùc statim, sicut & olim post duos mẽses: vt. ff. de re iudi. l. debitoribus. §. fi. quod satis dici potest, cum pignus vẽditur ex definitiua sententia. nam si venditur ex interlocutoria, forte expectatur per annũ: vt. s. de præscrip. xxx. an. l. si quis emptionis. § fin. vel per biennũ [a] vt in cõuentionali pignore: vt. j. de iure do. impe. l. fin. Vel forte definitũ est tẽpus in Græca cõstitutione: vt innuitur j. debo. auctio. iud. pos. l. fi. Vel forte iudex definiet: ar. ff. de iure delib. l. j. §. fi. & hoc in simplici actione personali. nam in reali statim fit executio, si statim restituere possit res. alioquin datur tẽpus ad restitutionẽ: & satisdatur tamen de præstanda æstimatione, si res non restituatur: vt inst. de offi. iudi. §. & si in rem actũ sit. Nec obstat. ff. de vsu. Cæsus. quòd est. ff. quod met. cau. l. si cum ex. §. quòd si homo. quia ibi agebatur actione quod met cau. quæ personalis est: vt inst. de act. §. præterea quæsdam.

[a] Nota: non ueisonale pignus post biennium ex tẽpore mota de victoris per ere iuste vẽdi possere fert Alex. in d. l. debitoribus. § fi.

†in meo manuscripto est, procuratoris. b ereditatium sisci. recte. Contin.

† perse quitur.

† eadem inscripto quæ in l. eos. s. de vsu. Cæsus.

† Gla. 2. in c. præterea. de ætu. & qualit. alleg. hanc. l. quòd quatuor mẽses dicuntur breue tẽpus. et. c. quæsitũ. de offi deleg. † cum essent interpellati, hoc. n. dissertis verbis exigit lex Gratiani Augusti in Codice Theodosiano. Cõtin. † Gratiani, &c. quas hodiè habemus, quæ nunquã in manus Accursii inciderunt. sunt autem in Codice Theodosii. 4 ii. 17 l. 1. Antonii Contin.

TITVLVS LIIII.
DE VSVRIS REI iudicatæ.

Mora solutionis post sententiam & quadrimestre tempus parit effectum vsuræ centesimæ. Bal. Vel sic: Non obtemperans sententiæ post tempus quadrimestre, tenetur ad vsuras centesimas. Sal. Vel sic: Vsura capta per executionem sententiæ, vendi debent non solum pro sorte, sed etiam pro vsuris centesimis quæ cucurrerunt lapso tempore dato indicatis. b. d. secundum Paul. de Cast.

1. Imp. ANTONINVS A. procuratoribus hereditatum.

IS qui bona [a] secũdum dictam [b] sententiam prosequitur †: eas quoq; rationes habiturus est, vt qui post legitimum tempus placitis non obtemperauerit, vsuram [c] centesimam [d] temporis quod postea fluxerit, [e] soluat.

Non appellanti, à die sententiæ currit tempus quadrimestre: appellanti verò, à die confirmationis sententiæ: & postea currunt vsuræ centesimæ, omni alia vsura cessante. Salyc.

II. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.†

EOS qui condemnati solutionem pecuniarium quas depẽdere iussi sunt, vltra quatuor menses † à die condemnationis, vel si prouocatio fuerit porrecta, † à die cõfirmationis sententiæ connumerãdos [g] distulerint: † centesimas vsuras exigi præcipimus: nec prisci legibus †, [h] quæ duas centesimas eis inferebant, nec nostra sanctione, [i] quæ dimidiam cẽtesimæ statuit, locum in eorum personam habentibus. Dat. VII. Id. April. Constantinop. Decio Cos.

Centesima vsura currit pro sorte, non pro vsura primi contractus: etiam si fuerit in condemnatione deducta. Bald. Vel sic: Qualitermestri tempore elapso currunt vsuræ legitimæ sortis tantum, & non vsurarum. Et dilatio quæ datur reo, prodest fideiussori. Bald. Vel sic: Vsura centesima debetur ex sorte tantum, & nõ ex priore vsura, licet in condemnatione cum sorte sit deducta. b.d. vsque ad. §. & cum antiquitas.

III. Idem. A. Ioanni. P. P.

SAncimus, si quis condemnatus fuerit post datas à nobis [k] quadrimestres inducias †, centesimas quidem vsuras secũdum naturam iudicati eum compelli soluere, sed tantummodo sortis, & non vsurarum quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ [l] sunt. Cùm enim [m] iam constituimus [n] vsurarum vsuras penitus esse delendas: nullum casum relinquimus, ex quo huiusmodi machinatio posit induci. Si enim [o] sine emendatione [p] relinquatur: aliquid absurdum atque inelegans necesse est euenire: cùm [q] [vsuræ†] vtiliter ex contractibus descendentes, plerumque minores centesimæ [r] † ex nostra lege factæ sunt: & necesse est† minoribus vsuris graiores supponi [s]. Si enim [t] ex iudicati actione centesimæ omnimodo currunt vsurę, ex contractibus autem hoc rarò contingit: in capitulis [v] lege nostra tantummodo exceptis [x], huiusmodi iniquitatem [x] ipsa rerum

Centesima vsura. de hoc bene poterit dubitari: quia vsuræ quæ deductæ erant in condemnationem, nõ sunt vsuræ: sed sicut sors petebantur: vt. ff. pro socio. l. socium qui.

Cum enim prima ratio, quatuor rationes ponit de hoc.

Constituimus. vt. s. de vsur. l. vt nullo modo. Sed contra. ff. de vsur. l. cum quidam. §. in tacito. Sed ibi dicitur emolumentum vsuræ, id est emolumentum quod est vsura: vt. s. de vsur. l. vlti.

Si enim. secunda ratio.

Sine emendatione hic innuitur quòd olim in casu isto daretur vsura centesima, etiam prioris vsuræ.

Cùm. id est quia.

Minores centesimæ id est minores centesima vsura. vel quàm sit centesima vsura. immo rectè lege.

Grauiores supponi. q.d. cùm minores vsuræ descendant ex contractibus, & fiant maiores post quadrimestre tempus: absurdum esset si reus tantas vsuras daret, & de forte scilicet, & de vsura.

Si enim tertia ratio, scilicet ipsa necessitas.

In capitulis. C. in trajectitia pecunia: vt habes hanc constitutionem. s. de vsuris. l. eos. §. super vsurarum vero quantitate.

Iniquitatem. si præstaretur vsura vsuræ.

Necessitas a introducebat.†

¶ Et ideo pio remedio causam corrigentes, sancimus sortis tãtummodo [b] vsuras vsque ad centesimam currentes, ex iudicati actione profligari, nõ autem vsurarum quantascunque vsuras. Si enim nouatur [c] iudicati actione prior contractus: necesse est vsurarum quidem quæ anterioris cõtractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: [d] alias autem vsuras ex iudicati actione tantummodo sortis [e] procedere: & nõ ideo, quòd forsitã consummata [f] est quantitas sortis & vsurarum, † totius summæ vsuras postea colligi, sed sortis tantummodo.

Tempus quadrimestre quod datur reis principalibus, datur & eorum fideiussoribus. b. d. vsque ad finem. Salyc. Vel sic: Quadrimestre tempus non solum datur condemnato: sed etiam fideiussori de inducato soluendo, contra quem potest fieri executio: alias sequeretur quòd nec cõdemnato daretur, si possit fieri executio contra fideiussorẽ ante lapsum quadrimestris temporis, nam & ipse posset quod solvit recuperare a condemnato: & sic sibi nihil proficeres legalis dilatio. Paul. de Cast.

Et cùm antiquitas† pessimo exemplo reis quidem cõdemnatis laxamẽtum duorũ mensium præstabat, fideiussores autem eorum eodem vti beneficio non concedebat, vt liceret victoribus, (relictis propter legem condemnatis personis) à fideiussoribus eorum vel mandatoribus statim pecunias vel res in condemnatione positas exigere: huiusmodi acerbitates [g] resecantes, fancimus quadrimestres inducias, quas dedimus condemnatis, etiam ad fideiussores [h] eorum & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cùm enim interuentor

[a] *Necessitas*, qua necessitate impediri sæpe ad tempus soluere A non poterant.

[b] *Sortis tantummodo.* non ergo pœnæ deductæ in condemnationem: vt instæ de vsuris fiscalibus. l. j. lib. x. & supra de mag. cos. l. fin.

[c] *Si enim nouatur.* quæ ratio. Sic ergo progreditur nouationẽ primæ [illegible] quæ fit per [illegible] cum vsuræ, secundum quotidam. & pro eis. ff. de nouat. l. aliam. Nos [illegible] contra. dicimus enim [illegible] non fieri nouationem [illegible] primę actionis per sententiam: immo remanere: vt. ff. de pigno. l. [illegible] Græce. & iam. & de fi- [illegible] l. Græce. §. j. & [illegible] an ergo. & ff. de iud. [illegible] argentarium. §. nomine. Item dicitur [illegible] mento res nouari, [illegible] & tamen durat actio [illegible] tina: vt. ff. de iure- [illegible] l. qui iurasse. §. fi. [illegible] & enim qui. j. respon- [illegible] nouari ergo dicit i- [illegible] deo. quia cessant cur- [illegible] minores post sen- [illegible] tentiam; & quia ma- [illegible] sores vsurę præstantur [illegible] post quatuor menses, [illegible] item quia lex ex hu- [illegible] manitate dat eis præ- [illegible] dictam dilationem in [illegible] fore vt. ff. de compen. [illegible] l. cum militi. §. j. Item [illegible] quia quædã nous for- [illegible] ma veteri datur actio- [illegible] ni perpetuatur enim [illegible] hannis, & fit trãsi- [illegible] soria. Item quia ini- [illegible] mum esset, vt ei pro- [illegible] ficeret sententia, con- [illegible] tra quem lata est: vt [illegible] deret. vere tamẽ ad- [illegible] huc durat actio prima, [illegible] ADDITIO. Tu di- [illegible] cas secundum Dy. in [illegible] l. aliam. ff. de noua. [illegible] quem in hoc sequitur [illegible] Bart. hic. quòd no- [illegible] natio adimitur tribus [illegible] modis. Vno modo vt [illegible] sit primæ actionis in [illegible] secundam transfusio. [illegible] de ista loquitur. ff. de [illegible] noua. j. Secundo mo- [illegible] de accipitur nouatio, [illegible] hoc est bonæ qualita- [illegible] tis additio. & ista fit [illegible] per litis contestationẽ: [illegible] vt. d. l. aliam. Tertio enim [illegible] actio prima perpetua, [illegible] & transitoria in hære- [illegible] des, si non erit nouata. Tertio modo accipitur nouatio, hoc est, nouæ formæ adiectio. & ista fit per sententiam. Nam adijcitur nouæ actio per sententiã. Item impedit primas vsuras per centesimas: non tamen quòd prima actio tollatur: ita loquitur hic. [illegible] sic in fructibus perceptis intra illos quatuor mẽses in perceptis autem distinguitur: vt. ff. de vsur. l. in fideicommissi, quæ est contra. [illegible] sores, q.d. quia extinguitur minor, suscitatur maior: at vsura vsuræ extinguitur: nec ergo suscitatur.

[d] *Iniquitatem.* id est in vnam summam coacteruata.

[e] *Acerbitatem.* hæc acerbitas quandoque toleratur, vbicunque [illegible] licet personalis est exceptio, quæ reo competit: vt. ff. de exceptionibus. ij. & ff. pro socio. l. verum. ij. respon. & ff. de [illegible] quarum rerum actio non da. l. j. § exceptiones.

[f] *Fideiussores.* qui etiam possent appellare à sententia in principalem rem lata: vt. ff. de app. l. à sententia.

[g] *Solutionem.* vt. ff. de procu. l. antepe.

[h] *Sensum.* id est nullam vtilitatem ex sensu nostræ legis superioris habebat. Accursius.

[i] *Persoluere.* vel dic fideiussorem damnatum vnà cum reo. Vel loquitur, cum habeo ego fideiussorem promptam & paratam pecuniã, reus non: vt. ff. de re iudi. l. debitoribus. alias non videtur posse locum habere, quod hic dicitur. Vel melius, condẽnato reo fit executio in fideiuss. fortibus. argu. s. vbi de crimi. agi opor. authẽ. qua in prouincia. ibi, nam & de rebus, &c. m *Compellebatur.* & per mediam personam inquietabatur: vt. ff. de libe. lega. l. si quis decedens. alias est. l. iij. §. nunc de effectu. ibi. alioquin, &c. & l. si quis reum. in princip. quod esse non debet: vt. ff. de nego. gest. l. si ex duobus. &. ff. si quis cautionibus. l. si quis qui.

Sententia potest mandari executioni cõtra fideiussores reo condemnato.

† vt singulis pro virilibus teneantur. *Hæc est. n. totius tituli summa. Cõtius.*

TITVLVS LV.
SI PLVRES VNA SENtentia condemnati sunt. †

Pluralis locutio diuidit condemnatos in partes viriles. Baldus. Vel sic: Plures simpliciter condemnati, intelliguntur in partes æquales, nisi aliud sit expressum. b. d. totus iste titulus secundum Bartolum. Vel sic: Sententia condemnatoria simpliciter & absolute lata contra plures, eius effectum dividit in viriles. b. d. cum l. sequen. quod nota. Salycetus. Vel sic: Si plures condemnantur ad vnam sententiam simpliciter debitam ex vna causa, quilibet censetur condemnatus pro parte virili, vel æquali: ideo si vnus solvit partẽ suam, non tenetur solvere partem alterius, licet alter non sit soluendo: & licet quilibet teneatur in solidum, vnica tamen solutione liberatur. b. d. ista lex cum sequent. & est notabilis, secundum Paulum de Castro.

1. Imp. ALEXAND. A. Victori.

SI non singuli in solidũ, sed generaliter tu & collega tu [n] vna & certa quantitate cõ demnati estis, nec additum est, vt quod ab altero seruari non posset, id alter suppleret: effectus sententiæ pro virilibus [n] portionibus discretus est. Ideoque parens [o] pro tua portione sententiæ, ob cessationem alterius ex causa iudicati cõueniri non potes.

Summata est cum præcedenti. Vel sic: Sententia contra plures tyeores lata, in viriles intelligitur diuisa. Salycetus.

II. Imp. GORDIANVS. A. Aniano†.

QVoties à tutoribus singulis procuratoribus datis, sequitur in omniũ [p] persona cõ solidum vel in parte maiori tenebatur, nunc in virili teneatur, quòd sententia condẽnatoria proficiat: damnato. & sic est contra. ff. de excep. rei iudic. l. euidenter. Sol. hic in residuo videtur absolutus? & sic absolutoria ei sententia proficit, non condemnatoria. Vel dic quòd actio iudicati pro partibus datur, sed prima actio adhuc in solidum durat, vt prius: nec obijcitur exceptio rei iudicatæ: vt not. supra tit. j. l. fina. in versic. si enim nouatur, &c.

[n] *Virilibus.* siue viriliter, siue in solidum, siue æqualibus, siue inæqualibus partibus tenebatur: vt hic, &. j. l. proxi. &. ff. manda. l. si mandato Titij. §. Paulus respõdit. &. ff. de appel. l. si quis separatim. §. quoties. &. ff. de re iudica. l. Paulus respondit. ij. & arg. ff. de lega. j. l. si pluribus. † *al. Hanimano.*

[o] *Parens.* id est obediens.

Si non. Primo ponit dictum. Secundo eius effectum, vel infert ad quæsitum. Secunda ibi, Ideoque. CASVS. Duo tenebãtur mihi in decem: & in solidum conueni eos, & cõdemnati sunt simpliciter. qui primo tenebatur in solidum, extunc tenetur viriliter, vt quia iudex sic dixit, condemno vos in decem: nec dixit, vt quod ab altero seruari non posset, alter suppleret. Viuianus.

Diuisio.

Qvoties.] CASVS. Tres administrauerunt tutelã alicuius pupilli, & ex mala administratione facti sunt debitores pupilli in. ccc. & in solidũ finita tutela pupilli, adeunte pupillo iudicium tutelæ, & illis per procuratorẽ se defendentibus, condemnatus fuit procurator. licet ante sententiam tenerentur in solidum, post sententiam tenebuntur pro parte. & quod ab vno seruari non potest, ab alio consequi non debet. Viuianus.

[p] *In omnium.* scilicet procuratorum, qui præsentes sunt: vt supra de sentent. l. j.

Diuisus

a *Diuisum.* inter tutores, in quos fit executio, non in procuratores, nisi se obtulissent: vt. ff. de procu. l. Plautius. & ff. de re iudic. l. iij. in princ.

b *Ab vno.* scilicet dictorum condemnatorum.

c *Iuris est.* non noceat alteri, si alter non est soluendo: vt hic. sed prodest alteri, si alter appellet, quamuis ipse non appellet: vt. j. si vnus ex pluribus appel. l. j.

QVIBVS RES *iudicata, &c.*

Dixit quibus nocet: nunc quibus non nocet: licet videatur nocere.

† *Iunge. l. Sæpe ff. de re iudicata. Cōtinu.*

SI neque.] CASVS. Habebam rem cōmunē cū fratre meo: pro illa te egit Titius aduersus fratrē meum me absente, & obtinuit: an præiudicet mihi sententia, cum ei non mandauí quòd me defenderet? Dicitur quòd nō. & sic ponitur agere quasi improprie, scilicet pro defendere. Vel dic quòd frater meus egit & succubuit, non præiudicat mihi sentētia. Viuianus.

d *Defensionem.* id est, actionem.

e *Præscriptio,* id est, exceptio.

f *Non oberit.* immo videtur debere obesse: quia talis est persona quæ admittebatur sine mandato: vt. ff. de procu. l. fed & hæ. Sed non sequitur quòd ideo obsit: vt. ℨ. de rebus credi. l. nec filius. & ff. iud. fol. l. iij. §. j. Agit ergo sine mandato quo ad cōmodum: [a] & facit ad. l. iſtam, ℨ. de except. l. pro portione. & ℨ. res inter alios ac. l. ij. & ff. de iureiurand. l. ſi duo. in princ. & l. ſi itaque. Accurſius.

Athemio. † De hac materia vide in c. pen. cum gl. & extra de sentē. & re iudi. & extra gl. 1 in c. cum pridem. extra de transact.

RES inter alios.] CASVS. Primo ponit regulam: deinde exemplum ad regulam, quæ talis eſt: Res inter alios acta, aliis non nocet, nec prodeſt. Si ergo neptis tua habeat cohæredem, & cohæres conuentus & condemnatus eſt, neptis tua abſente: ei non præiudicat ſententia.

Res inter alios acta, aliis quando nocet præiudicat.

g *Irrogate.* hæc regula fallit vbicunque ſit ius ex ſententia: vt in cauſa inoffi. teſta. vt. ff. de inoffi teſta. l. Papinianus. §. fi. & ff. de ſta. ho. l. ingenuum. Item fallit in quatuor caſibus qui ſunt ff. de re iudica. l. ſæpe. §. fin. Item in populari actione: vt ff. de iureiuran. l. eum qui. § in populatibus. Item in publicis accuſationibus: ſubaudi, reo abſoluto: vt. ff de accu. l. ſi cui §. hiſdem. hoc ita, niſi collusio deregatur: vt. ff. de præua. l. iij. & de app. l. ſi proluſorio. & de libe. ho. exhi. l. quod & lex §. pe. & ff. de iureiur. l. eum qui. §. in populatibus. Itē in quibuſdam fallit vt proſit, non vt noceat: vt. ff. ad. l. Iul. de adulter. l. denunciaſſe. §. ſi abſolutus. & ff. ſi ſeruitus vin. l. loci corpus. §. ſi fundus. & ff. de inoff. teſt. l. poſthumus. §. ſi quis ex his. & ℨ. de natu. li. authent. ſi quis liberos.

h *Præiudicare non poteſt.* ad plenum, ſed qualequale præiudicium ſit: vt. ff. de iureiuran. l. ſi duo. in prin. & ff. de appella. l. à ſententia. & ℨ. l. proxi. & facit. ℨ. de fide inſtru. l. ſi vteris. & ℨ. de tranſact. l. j. & de inoff. teſta. l. eum duobus.

i *Iudicatum eſt.* ſcilicet contra te pro parte tua.

Vtile CASVS. Non ſolum in ciuili cauſa res inter alios &c. ſed & in cauſa criminali. Si ergo aliquis in publico iudicio aliquem accuſauerit, & eum eo colluſerit: præiudicabitur aliis accuſare volentibus, ſi non doceant de præuaricatione. Viuianus.

Non exemplis, ſed legibus eſt iudicandum. Salyetus. Vel ſic: Sententia lata cum vno, non præiudicat alteri, nec eidem in ſimili negotio: & ſic non exemplis vel ſimilitudinibus iudicandum eſt, ſed legibus. hoc dicit ſecundum Iaſo. But.

IIII. Iidem AA. & CC. Soteriano.

NEc in ſimili negocio, res inter alios actas, [o] abſenti præiudicare, ſæpe conſtitutum eſt.

TITVLVS LVII.

B COMMINATIONES, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei iudicatæ non habere.

Verba comminatoria obligationem non inducunt. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Comminatio pœnalis facta à iudice, non habet vim ſtipulationis interpoſita à parte, nec rei iudicata. Sal. Vel ſic: illa quæ requiruntur cauſa cognitionem, quia afferunt præiudicium, ſunt expedienda per ſententiam definitiuam, & cauſa cognita. ſi fuerint expoſita ſine cauſæ cognitione, non faciunt præiudicium, etiam ei contra quem expedita ſunt: quia dicit non ſententia, ſed comminatio, vel epiſtola, vel ſubſcriptio, vel programmata, quæ non tranſeunt in rem iudicatam, etiam ſi non fuerit appellatum. h. d. totus titulus ſecundum Pau. de Caſt.

I. Imp. ANTONINVS. A. Rogatiano.

C NEc vim ſtipulationis [p] obtinere poteſt comminatio iudicis qui certas vſuras præſtituros eos dixit, qui intra certum diem debitum non exoluiſſent. [q] Prid. Id. Ian. Anto. A. IIII. & Balbino Conss.

Per Epiſtolam non poteſt ferri ſententia, etiā in fauorem Respub. Salyc.

II. Imp. ALEXAND. A. Maximo †

REi iudicatæ effectum non habet, quòd per epiſtolam [r] rector prouinciæ ſoluere vos pecuniam reipublicæ iuſſit. IIII. Id. Mart. Maxi. II. & Æliano Coss.

Sententia definitiua non venocatur iudicis ſubſcriptione. Bal. & Saly.

III. Idem A. Zotico.

EA quæ † cauſa cognita [a] ſtatuuntur, ſubſcriptionibus [b] reuocari non poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. PP. VI. Id. Septembr. Albino & Maximo Coss.

Verbum iudicis indiſtincte prolatum, neceſſitatem non importat, etiam ſcriptum in actis. Bald. vel ſic: Verba comminatoria non habent auctoritatem rei iudicatæ. Saly.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Aſclepiodoto.

INterlocutio præſidis apud acta ſignata, vt niſi ſolutioni debiti is qui conuenitur, obſequium preſtitiſſet, duplum ſeu quadruplum inferat: voluntas [c] potius [d] comminātis, quàm ſententia iudicantis eſt: cum placitum huiuſmodi, ne rei iudicatæ auctoritatem obtineat, iuris ratio declaret.

Iudex debet audire & examinare, non fulminare. Bald. vel ſic: Fulminatio iudicis ſtatim libellum exequentis, non habet auctoritatem rei iudicata. Saly.

V. Idem A. Iucundo.

IVdex qui diſceptationi locum dederat, [e] partium allegationes audire & examinare debuit. [f] nam ſubſcriptionem ad libellum datam, talem quæ diuerſam partem in poſſeſſionem fundi mitteret, vicem rei iudicatæ non obtinere, non ambigitur. [h]

Litera præſidis in præſidiali palatio poſita, vel in prouinciam miſſa, terrorem continentes, vel ipſius meram auctoritatem reſpicientes, non habent vim rei iudicatæ. h. d. ſecundum vtramque expoſitionem gloſſæ. Saly.

VI. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. C. Caſſiano.

PRogramma [a] ſi quod à præſide prouinciæ propoſitum eſt, vim rei iudicatæ nequaquam obtinere poteſt: nec comminationem vim rei iudicatæ obtinere manifeſtum eſt.

Per ſententiam altera partium conſigitur: & alteri victoria datur: ideo cum paucis literis, & ſine magna deliberatione ad illam non proceditur. Salyc.

A non obſeruauerit, ſed literas miſerit in quibus condemnet vel abſoluat, partibus non præſentibus: tale reſcriptum non obtinet vim rei iudicatæ.

k *Quod magno conſictu.* id eſt præhabita partium examinatione. nam cauſæ &c. vt. ℨ. ſi per vim vel alio modo. l. ſi.

VII. Imp. CONSTANTIN. A. ad Baſſum præfectum prætorio. †

QVod magno conflictu [k] ſententia [l] decerni ſoler, id paucis literis † temere [m] deſcriptis, definiri fas non eſt. Dat. XV. Kal. April. Conſtant. A. VI. & Maxi. Coss.

TITVLVS LVIII.

SI EX FALSIS INſtrumentis vel teſtimoniis iudicatum ſit.

Sententia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato, & quòd index tulit ſententiam ex eo, niſi de crimine falſi ante fuerit cognitum. Bald. vel ſic: Sententia prætexta falſorum inſtrumentorum lata, reſcinditur tribus concurrentibus ſeu conuenientibus: ſi falſo ſunt producta, & de falſo non ſit cognitum, & propter illa falſa ſit iudicatum. quod probeſt ad tria, ſcilicet ad ſententiam reſcindendam, ad executionem impediendam, & ad ſolutum repetendum. h. d. totus iſte titu. ſecundum Bar. vel ſic: Sententia lata ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis, reuocatur falſo probato, & quòd index motus fuerit ex illis, etiam præter appellationem: niſi de falſo primo fuiſſet cognitum. hoc dicunt primæ tres leges huius tit. Vel ſi vis ſummare quamlibet per ſe. Sententia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato, & quòd index motus fuerit ex illis: niſi prius de falſo cognitum fuerit. Sal.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. ad Baſſianum. *

C [I] tabulas teſtamenti quas ſecutus proconſul vir clariſſimus, ſententiam [n] dixit, falſas dicere vis: [o] præbebit notionem ſuam non obſtante præſcriptione [p] rei iudicatæ: [q] quia nondum de falſo quæſitum eſt. [r]

Appellatione non interpoſita ſubmenitur vitio ex falſis inſtrumentis, per reſtitutionem in integrum. Baldus & Saly.

II. Imp. ALEXAND. A. Optato.

D ET qui non prouocauerunt, [s] ſi inſtrumentis falſis ſe victos eſſe probare poſſunt: cum de crimine docuerint, [t] ex integro de cauſa audiuntur. [u] PP. XVI. Kalend. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Coss.

1 *Ea quæ cauſa cognita.* per definitiuam ſententiam.

b *Subſcriptionibus.* in eadem ſententia, vel alibi: quæ ſubſcriptiones ſint contrariæ ſententiæ definitiuæ. ſecus in interlocutoria: vt hic. & ff. de re iudi. l. quod iuſſit. & de arbi. l. diem. §. j. ſed Grammaticam & verba mutare, tenore ſententiæ perſeuerante, bene poteſt: vt ff. de re iudic. l. actor. Sed an interpretari verbum dubium ſententiæ poteſt idem iudex? Reſpon. quòd ſic. ſecundum H. vt ff. de app. l. ab executore. in princip.

c *Interlocutio.* CASVS. Præcepit iudex alicui ſoluere pecuniam, & ſi non intra certum tēpus ſoluerit, quòd datet duplum: an tale præceptum habeat vim rei iudicatæ, quæritur? Dicitur quòd non.

d *Voluntas.* condemnatur aliquis in pecunia, ſed ſummam, vel alia moneræ ſit, non interpretatus eſt, a *Potius.* ſic & ℨ. de ſenten. l. ex ſtipulatione. & ℨ. cod. l. j. Accurſius.

e *Vtile.*] CASVS. Si iudex delegatus ad cauſam, eam examinare, nec audire volentes, ſed diem partibus quo iure ſe præſentent, aſſignauit, & libellum alteri parti miſit, & ei ſubſcripſit, ſignificans quòd adſeſſarius in poſſeſſ. rei petere mitteretur: an huiuſmodi ſcriptura vim rei iudicatæ habeat, quæritur? Dicitur quòd non. Viuia.

f *Locum dederat.* id eſt feciſſet. ſalias id eſt feciſſerat. & cu. ſic enallenerat. & cu. ſic enallen dicimus in vulgari. vel verius. i. ſtatuerat.

g *Debuit.* vt. ℨ. ſi per vim vel alio modo. l. ſi. *Datam.* ante diem forte quo debebant conuenire.

h *Non ambigitur.* vt. ff. de re iur. l. omnia que. Sed videtur contra. ff. de æqui. poſſeſ. l. iuſtic. Sed illud intellige ſi ſine data eſt, etſi non iuſte: quia bene fuit ſeruatus ordo iudiciorum.

Sententia definitiua non venocatur iudicis ſubſcriptione. Bal. & Saly.

III. Idem A. Zotico.

EA quæ † cauſa cognita [a] ſtatuuntur, ſubſcriptionibus [b] reuocari non poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. PP. VI. Id. Septembr. Albino & Maximo Coss.

Verbum iudicis indiſtincte prolatum, neceſſitatem non importat, etiam ſcriptum in actis. Bald. vel ſic: Verba comminatoria non habent auctoritatem rei iudicatæ. Saly.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Aſclepiodoto.

INterlocutio præſidis apud acta ſignata, vt niſi ſolutioni debiti is qui conuenitur, obſequium preſtitiſſet, duplum ſeu quadruplum inferat: voluntas [c] potius [d] comminātis, quàm ſententia iudicantis eſt: cum placitum huiuſmodi, ne rei iudicatæ auctoritatem obtineat, iuris ratio declaret.

Iudex debet audire & examinare, non fulminare. Bald. vel ſic: Fulminatio iudicis ſtatim libellum exequentis, non habet auctoritatem rei iudicata. Saly.

V. Idem A. Iucundo.

IVdex qui diſceptationi locum dederat, [e] partium allegationes audire & examinare debuit. [f] nam ſubſcriptionem ad libellum datam, talem quæ diuerſam partem in poſſeſſionem fundi mitteret, vicem rei iudicatæ non obtinere, non ambigitur. [h]

Litera præſidis in præſidiali palatio poſita, vel in prouinciam miſſa, terrorem continentes, vel ipſius meram auctoritatem reſpicientes, non habent vim rei iudicatæ. h. d. ſecundum vtramque expoſitionem gloſſæ. Saly.

VI. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. C. Caſſiano.

PRogramma [a] ſi quod à præſide prouinciæ propoſitum eſt, vim rei iudicatæ nequaquam obtinere poteſt: nec comminationem vim rei iudicatæ obtinere manifeſtum eſt.

Per ſententiam altera partium conſigitur: & alteri victoria datur: ideo cum paucis literis, & ſine magna deliberatione ad illam non proceditur. Salyc.

VII. Imp. CONSTANTIN. A. ad Baſſum præfectum prætorio. †

QVod magno conflictu [k] ſententia [l] decerni ſoler, id paucis literis † temere [m] deſcriptis, definiri fas non eſt. Dat. XV. Kal. April. Conſtant. A. VI. & Maxi. Coss.

TITVLVS LVIII.

SI EX FALSIS INſtrumentis vel teſtimoniis iudicatum ſit.

Sententia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato, & quòd index tulit ſententiam ex eo, niſi de crimine falſi ante fuerit cognitum. Bald. vel ſic: Sententia prætexta falſorum inſtrumentorum lata, reſcinditur tribus concurrentibus ſeu conuenientibus: ſi falſo ſunt producta, & de falſo non ſit cognitum, & propter illa falſa ſit iudicatum. quod probeſt ad tria, ſcilicet ad ſententiam reſcindendam, ad executionem impediendam, & ad ſolutum repetendum. h. d. totus iſte titu. ſecundum Bar. vel ſic: Sententia lata ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis, reuocatur falſo probato, & quòd index motus fuerit ex illis, etiam præter appellationem: niſi de falſo primo fuiſſet cognitum. hoc dicunt primæ tres leges huius tit. Vel ſi vis ſummare quamlibet per ſe. Sententia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato, & quòd index motus fuerit ex illis: niſi prius de falſo cognitum fuerit. Sal.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. ad Baſſianum. *

C [I] tabulas teſtamenti quas ſecutus proconſul vir clariſſimus, ſententiam [n] dixit, falſas dicere vis: [o] præbebit notionem ſuam non obſtante præſcriptione [p] rei iudicatæ: [q] quia nondum de falſo quæſitum eſt. [r]

Appellatione non interpoſita ſubmenitur vitio ex falſis inſtrumentis, per reſtitutionem in integrum. Baldus & Saly.

II. Imp. ALEXAND. A. Optato.

D ET qui non prouocauerunt, [s] ſi inſtrumentis falſis ſe victos eſſe probare poſſunt: cum de crimine docuerint, [t] ex integro de cauſa audiuntur. [u] PP. XVI. Kalend. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Coss.

1 *Sententia,* ſcilicet definitiua.

m *Temere.* id eſt, non cauſa cognita: nec partibus præſentibus: vt diximus in rubri. † *al. p. v.*

SI EX FALſis, &c. † *Offenſa mihi eſt verbum quædam omiſſam ſolennitatem: vt lex Cōſtantini que indi falſitatem: vt hic. cem adplenis*

SIubulas.] CASVS. Mota controuerſia inter me & Titium de negocio fuerit hereditate Seiana, in actum. Cōqua dixit ſe heredem tuū. inſtitutum: & ad pro- † *Ex Cod.* bationem intentionis *11. tit.* ſuæ produxit teſtamentum: iudex eum abſoluit. volo poſtea arguere teſta. de falſo: an poſſim, quæritur? Dicitur quòd ſic: nec obſtabit exceptio rei iudicatæ. Viuia.

n *Sententiam.* qua pronunciauit heredem ex eo teſtamēto eſſe præferendum.

o *Vis.* ciuiliter vel criminaliter: vt. ℨ. de falſis. l. damus.

p *Præſcriptione.* contra s. de fide inſtrumentorum. l. vlti. non eſt contra: quia de falſo hic nō fuit quæſtum, * *Biſſane. al. Vipſania. Contino.* ſed ibi fuit.

q *Rei iudicatæ.* vt. ff. de excep. l. qui agnitis. & ℨ. de tranſactio. l. ſi ex falſis.

r *Quæſtum eſt.* ſecus ſi fuiſſet in primo iudicio quæſtum, licet nō pronunciatum: [a] vt ℨ. *a Concor. cil* de fide inſtru. l. fin. *hoc gl. gloſſ.* quæ eſt contra. arg ff. *ſuos verbo,* de except. rei iudi. *poſt ſenten-* duobus. Item inſtit. *tiam in c. li-* qui. ex cau. ma. non ſi. *cet. circa* §. ſemel. contra. Solu. *prin. extra de* ibi dicit falſa, id eſt *proba.* non iuſta. & eſt ſimile ad principiū glo. quòd ſufficit in iudicio hereditatis quæri de libertate, licet non pronuncietur: vt. ℨ. de ordi. iudi. l. j. Accur.

ET qui non prouocauerunt.] CASVS. Petebas à me decem, & ad probationem intentionis tuæ induxiſti falſum inſtrumentum. iudex illud ſecutus, me condemnauit: quæritur? Dicitur quòd ſic: & probata falſitate ex integro cauſa ventilabitur. Viuianus.

s *Et qui non prouocauerunt.* Sed ſi prouocauerint, an videantur confirmare? non puto: ſed ſolo eo caſu confirmatur quo falſus procurator egit. nam dominus appellando, rarum habere videtur: vt. ff. de iudi. l. licet. & ff. rem. ra. ha. l. cum minor. §. ſi.

t *Docuerint.* ſcilicet probata falſitate.

v *Audiuntur.* vt & ff. de iudi. l. ſi prætor. §. Marcellus, & ℨ. de fide inſtru. l. ſi vteris. Sed qualiter ſententia reſcinditur probato falſo? Reſpō. per in integrū reſtitutionē: vt. ff. de re iudi. l. diuus. niſi in caſu

Universidad de Deusto
Biblioteca

in casu, vbi ipso iure nō valet fauore minoris: vt supra si ex fal. alle. l. j. &. ij. ADDITIO. Hoc quod glos. ista dicit de restitutione, verum est quando sententia propter falsa instrumenta est lata contra prælentem: sed si esset lata contra absentem, esset ipso iure nulla: vt. l. si prætor. §. Marcellus. ff. de iudi. & ibi not. Et istam materiam plene examinat Bar. in. d. l. diuus. ff. de re iudi.

Sententia lata pro textu falsarum attestationum rescinditur, dum probabitur iudex ipsius fuisse illis. Baldus. Vel sic: Sententia lata ex falsis testimoniis à iudice secutis, rescinditur. Salye.

III. Idem A. Clementi.

FAlsam quidem testationem [a] qua diuersa pars in iudicio aduersus te vsa est, vt proponis, solito more arguere non prohiberis: sed causa iudicati in irritum non deuocatur, nisi probare poteris, eum qui iudicauerat, secutum eius instrumenti fidem, [b] quod falsum esse consteriterit, aduersus te pronunciasse. PP. VII. Kalendas Septemb.

Pendente causa restitutionis in integrum, in qua crimen falsi allegatur: cum sit præiudicialis sententia, non potest executioni mandari. Baldus. Vel sic: Pendente lite super rescissione sententiæ tanquam ex falsis instrumentis lata, eius suspenditur executio: & sententia rescissa, soluti datur repetitio. Salycet.

IIII. Imp. Gordianvs A. Herrennio.

Sententia falso prolata semper vitia ætatis patest.

INdicati executio solet suspendi, † & soluti dari repetitio, c si falsis instrumentis circumuentam esse religionem iudicantis, crimine postea falsi illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. PP. V. Id. Septembr.

TITVLVS LIX.
DE CONFESSIS.

Confessus pro iudicato habetur: & hinc est quod à propria confessione recedere nemo potest. Bal. Vel sic: Confessus in iure habetur pro condemnato: & contra eum potest fieri executio. h. d. secundum Bar. Vel sic: Confessus pro condemnato habetur: ideo à propria confessione sicut nec à sententia non receditur. Sal.

I. Imp. Antoninvs. A. Iuliano.

CONfessos [d] in iure pro iudicatis [e] haberi placet: f † qua re sine causa desideras recedi à confessione tua, cum & soluere g cogeris. Accepta. III. Kal. Octo. Gentiano & Basso Coss.

Confessus habetur pro confutato, an sit verum indistincte.

Cōfessus] CASVS. Petij à te decem, tu interrogatus an deberes, confessus es: an de cæteto sit ligitandum? Dicitur quod non.

d *Confessos in iure.* lite contestata, & in loco vbi redditur ius, & apud præsidem.

e *Pro iudicatis.* sub. quantum ad hoc, vt amplius contra ipsos non quæratur.

f *Placet.* vt & supra de repu. here, l. sicut. &. ff. fide instru. l. si aduersarius. & ff. eodem. l. j.

g *Soluere.* scilicet accepta, puta mutuo. Et quia hæc regula cōfessos &c. multas habet oppositiones: ideo dicit Ioan. sic eam formandam: Confessus in iure contra se certum quid, quod ius & natura non respuit, vel factum cuius nomine cum alio posset esse actio in causa pecuniaria, pro iudicato habetur. In iure ideo dicit: quia extra ius non valet: vt. ff. de intertog. ac. l. j. in §. j. col. v. Certum ideo dixi: quia si incertum, cogendus est certificare: vt. ff. eodem. l. certum: vt si confiteatur heres Stichum vel Pamphilum relictum, cogitur certificare quem. Item quod ius & natura non respuit: quia & si confiteris filium eum, qui maior est quàm tu, vel hominē liberum tuum seruum, vel feminam habere liberos in potestate, non valet: vt. ff. de interrog. act. l. confessionibus. &. l. si is. Item quod subijcit, vel factum cuius &c. quia si confiteatur, à se seruum occisum, qui nec vulneratus est, non tenetur: vt. ff. ad. l. Aquil. Unde Neratius. §. fi. &. l. seq. &. ff. e. l. qui Stichum. Item in causa pecuniaria: quia in criminali non statur statim confessioni, imò volens perire, potest defendi: nec habendæ sunt confessiones reorum pro exploratis facinoribus: vt. ff. de appel. l. non tantum. & de quæstio. l. j. §. diuus. condemnatur ergo reus si perseueret in confessione: vt in eodem ti. de quæstionibus. l. j. §. si quis vltro. Item habetur pro iudicato, vt etiam non debeat damnari amodo secundum quosdam, sed statim tempora quærunt mensium currunt confitenti: vt. ff. eodem. l. certum. §. fi. & ad l. Aquil. l. proinde. j. §. fi. Tu dic contra: vt. ff. de iudi. l. de qua re. &. ff. e. l. Iulianus. Et quod dicitur, nullæ sunt partes, scilicet in cognoscendo, sed in pronunciando, sic &. d. l. certum. §. fi. a ante litem contestatam loquitur. De criminali autem constat quòd damnatur post confessionē: vt. ff. de custo. re. l. si confessus. & infra de pœnis. l. si cum reis. Et si quæras: quid prodest damnati confitentem post confessionem, cum ex confessione datur in factum? Respon. posito hoc nihil obstat. & aliam dari ex sententia, sicut ex iuramento datur, & tamen sequitur sententia: vt supra de iureiuran. l. actori delato. & hoc si iis fuerit contestata, aliàs sufficit in confessum dari quoddam præcipitum in certum diem: vt. ff. de iud. l. si debitori. Item est necesse quòd sit ma ior. xxv. annorum, quia confessio impuberis non valet: adulti licet valeat, restituitur: vt. ff. e. l. certum. §. fi. tutoris tamen, vel curatoris, vel procuratoris confessio non valet: vt. d. l. certum. §. sed an & ipsos. quod quidam intelligunt si probetur à domino contrarium, & sic est confitendo: vel non valet, si petet minor restitui: vel non valet, si fuerit absens: secus si minor fuerit præsens. Item est necesse quòd sponte confiteatur, aliàs non valet: vt dixi per. l. ff. de quæstio. l. j. §. diuus. &. §. si quis vltro. Item est necesse quòd fuerit in ſcienſ, quia errans in facto, non fatetur: vt. ff. eo. l. non fatetur. cuius probationem potest inducere vsque ad sententiam: vt supra de iur. & fac. igno. l. error. Item quòd præsente aduersatio: vt. ff. eo. l. certum. §. fi quis. & de intertog. ac. l. fi. Item quòd

quòd non sit res fauorabilis, quæ per cōfessionem remouetur, vt matrimonium. Idem dici potest de liberate, si quis se seruum confiteatur: vt supra de li. causa. l. interrogatam. &. l. parentes. &. Liberos. j. &. ij. Sed si in figura iudicij confitetetur, bene valeret: vt in eod. titu. l. pe. Item quòd non fiat in fraudem forte creditorū: vt. ff. quæ in fradem &c. l. ij. Vnde versus: Maior, sponte, sciens contra se, vbi ius sit, & hostis. Nec natura rei, fanor, aut ius fraus ve repugnet. Illud nota, quod confessio valet sine interrogatione: vt ff. de interroga. act. l. si fine. Item quo iure compellam aduersarium meum ad huiusmodi responsiones? Respon. per officium iudicis, per hunc titu. & per authenti. de his qui ingre. ad ap. §. fi. col. v. Item quæritur quare ille qui quærit, semper prædicit quid ipse credit? Respon. ne videatur calumniosè petere. per eandem auth.

RES INTER alios, &c.

Hic similiter loquitur de iudicatis, & aliis extra iudicium sed. §. quibus res iudicata non nocet, loquitur de iudicatis tantum. quæ dicuntur, & hic pones ignoce.

INter.] CASVS. Res inter alios, &c. Si ergo cōheres meus cōuentus à creditore hereditario succubuerit, vel soluere cœperit an præiudicet mihi, quæritur? Respon. quòd non. Vivianus.

a *Constitutum est.* vt & supra locat. l. circa. & infra de excep. l. ij. & ff. de iudi. l. si peritor. & ff. de excep. l. Modestinus. & ff. de iure-

Frater non præiudicat fratri paciscendo, vel agendo sine mandato. Salycetus.

III. Iidem AA. & CC. Fortunatæ.

SI cum fratri tuo matri successisti: frater pro portione

Si quis iudicum.] CASVS. Iudex qui cognouit de aliqua causa' dubitabat quòd liberet deberet de iure ferre sententiam: an posset referre quæstionem ad principem, vt eam determiner, quæritur? Respon. quòd potest antequam ferat sententiam: quia si iam tulit, appellari poterit, nec potest litigatorem terrere dicēdo quòd causam retulit ad principem. iudex autem cum refert, debet prius causam examinare, & exemplum consultationis siue relationis debet dare partibus: & si litigantes viderint quod illa relatio non sit bene facta, quia iudex non posuit plene omnia in epistola quam mittit ad principem, poterunt appellare.

**Elegantissima relationū excepta vide apud Symmachū P.V. lib. 1. epistolar. Contim.*

f *Pronunciet.* hoc fallit in casu, vbi primo fertur sententia: sic deinde principi scribitur, vt æstimet an sententia sit sequenda, puta si præses prouinciæ deportauerit aliquem in insulam: vt ff. de inter. & rele. Inter pœnas. & de iniusto rup. test. l. si quis filio. §. quid tamen. & de leg. iij. l. j. §. hi quibus.

g *Hæsitandum.* id est, dubitandum.

h *Consulat.* imo videtur vetari relatio: vt. §. de peda. iudi. l. placet. j. sed ibi in delegato dicit. Et ibi referebat ad iudicandum. Aut ergo fit relatio propter factum, & fieri non debet: vt. ff. de iudi. l. cum quē. §. iudicibus. aut de iure, & fieri potest: vt hic, & in authē. ti. de iud. §. fi. col. vj. aut vt odium euitet, quod nō permittitur: vt in authen. vt iudi. non expe. sacras iussi. §. j. col. ix. quam quidā habent hic, nouo iure &c. Sed propter defectū iurisdictionis refert quandoque ad iudicandum: vt infra de fal. l. vbi. & ff. de offi. proconsul. l. folenr. &. l. si quid.

*† Hæc posteriora pars sumpta est ex. l. §. Cod. Theod. e. ti. † Contor. gl. super verb. Vitæ in ca. §. j. col. ix. cum o'im. 2. de off. dele. * olim intra decē dies l. 1. C. Theo. eo. a Magnus hic est Accur si error. cum non liceat appellare à consulta ime: quomodo retractorias preces appellat appellationem?*

i *Sententiam.* post relationem ante habitum respectum.

k *Terreat litigātes.* quia facta relatione dedit sententiam; & terrebat litigantem ne appellaret. sed expectaretur rescriptum. Vel dic quod post sententiam referre volebat: & secūdum primam habeas, præmissa: secundum aliam, promissa.

l *Agitabitur* fingitur enim recepta, cum non stat per appellantem quo minus conferat: vt infra de his qui per metum iudicis non ap. per totum. & ad hoc infra tit. j. l. nouum. & l. ex illo. & l. iubemus. & supra de offi. vica. l. fina.

m *Mittatur.* pro sententiando à se, nisi esset commissa sola audientia.

n *Instructione.* id est clarificatione in factum.

o *Consultationis.* id est, relationis.

p *Exemplum.* id est transcriptum. exemplificat enim quæ scripta sunt de partium confessionibus, siue de dictis testium.

q *Si cui.* sub. litigantium.

r *Refutatorias preces.* id est appellationem. a Appellatur ergo à consultatione semiplena antequam mittatur, non post ea: sed à sententia quam refert iudex, sic: vt. ff. quando ap. sit. l. j. j. respō. &. l. fi. Alij dicunt quòd non appellatur: sed dicitur qualiter non bene stat ratio. quod si non dixerit, consentire videtur, per. d. ll. quando appellandum sit. non autem appellet: vt. ff. de ap. l. j. §. quæsitum. Sed ibi intelligitur ex necessitate secundum Azo. potest tamen si vult: vt hic dicitur.

Refutatorias preces quandam dubitat, refert consilij causa: ideo de hoc dicit.

TITVLVS LX.
RES INTER ALIOS
actas vel iudicatas alijs non nocere.

Aquitio seu solutio debiti facta per vnum ex heredibus, non præiudicat coheredibus negantibus. Salye. Vel sic: Gesta per vnum alteri non nocent, etiam si sint gesta extra iudicium. secundum Paul. de Cast.

I. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Epicrati.*

INter alios † res gestas, alijs non posse præiudiciū facere, sæpe constitutum est. a vnde licet quosdam de heredibus eius, quem debitorem tuum fuisse significas, soluisse commemores: tamen cæteri non aliàs ad solutionem vrgentur, nisi debitum probatum fuerit. V. ka. April. Byzant. AA. Conss.

Transactio cum vno facta, alteri non præiudicat: & qui rem quam donauit, postea cum alio diuidit, in præmissum donatarij nihil agit.

II. Iidem AA. & CC. Epicrati.*

INter alios factam transactionem, absenti non posse facere præiudicium, notissimi iuris est. ¶ Quapropter adito præside prouinciæ, auiam tuam mancipium tibi donasse proba: ac si hoc iure ad te pertinere perspexerit, restitui tibi prouidebit. Neque enim si te absente diuisionem eius fecerit, b aliquid iuri tuo derogari potuit. c. S. Id. April.

Frater non præiudicat fratri paciscendo, vel agendo sine mandato. Salycetus.

III. Iidem AA. & CC. Fortunatæ.

SI cum fratri tuo matri successisti: frater pro portione tua cum debitoribus hereditarijs paciscendo, vel agendo nō ex tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quæsitā d obligationē extinguere nō potuit. V. Id. Octob. Retriæ. AA. Coss.

TITVLVS LXI.
DE RELATIONIBVS.*

Habent referre, pronunciare non potest. Item si primo pronunciauit, relatio sua appellationem non impedit. Item debet referre factum instrumentum, nō instrumentum. Item copia relationis partibus edi debet. Et si displiceat alicui, contradicat incontinenti. Bald. Vel sic: Qui dixit se velle referre, non debet iudicare: & si primo pronunciat, relatio sua appellare non impedit. Item negotium debet referre plene instructum, & copia relationis debet edi partibus: vt si alicui displiceat statim apud acta contradicat. Saly.

I. †Imp. Constantin. A. Profuturo P. annonæ.

SI quis iudicū duxerit esse referendum, nihil inter partes pronūcietf: sed magis super quo hæsitandū g putauerit, nostram consular h scientiā: aut si tulerit sententiam, i minimè postea, ne à se prouocetur, relatione præmissa terreat litigātes: k sciens quòd si hoc fecerit, nihilo minus iure appellationis res agitabitur. l ¶ Sed nec ad nos mittatur m aliquid quod plena instructione n indigeat. ¶ Quoties autē † ad nostram scientiā iudex se polliceatur relaturum, cōsultationis o exemplū p litigatoribus ilico † edi * apud acta iubeat: vt si cui q fortè relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias preces r

Elegantissima relationū excepta vide apud Symmachū P.V. lib. 1. epistolar. Contim.

† Ex Codice Theodosiano lib. 11. ti. 29. l. 2. Relatio an permittatur.

S*Vper.*] CASVS. Prouinciales commiserunt delictum: iudex A cognouit de delicto, sed dubitat ferre sententiam: potest referre ad principem: debet tamen dare partibus exemplum relationis, vt eam approbent, vel reprobent.

a *Nunquam.* In casu remittit ad principē: vt in authent. vt iudi. sine quoquo suffra. §. interdicimus. in fine tit. colla. ij.

b *Ediderint.* scilicet partibus.

c *Repelluntur.* scilicet partes: quia fuit statuta dies ad allegandum, & nihil dixerūt. Vel dixerunt quòd nolueruntur. Vel dic repelluntur, scilicet relationes.

d *Probantur.* relationes: quia visis eis ambæ partes consenserunt. quod bene fuit. & hoc quando iudex dubitat. Si vero fingat, punitur si referat: vt supra de off. præfe. præto. Orientis. l. antepenul.

S*I quando.*] CASVS. Quādo iudex vult refere ad principem, debet prius examinare causam: & omnia causæ acta debet bene comprehendere, & in scripturam redigere, & eam principi mittere: ita quòd nō sit necessarium vt acta recitentur: item scripturæ in quibus continentur quæ acta sunt in causa. Viuianus.

e *Aut.* pro id est.

f *Iudicia.* id est consilia.

g *Quæ ita.* scilicet plene: vt dixi infra tit. j. l. ne causas.

h *Propemodum.* id est fere. q. d. non est necesse vt per se scribatur exemplum actorum, & per se consultatio: sed totum simul contineatur. & quod subjcit, actis, &c. scilicet originalibus. & facit ad hoc supra de pre ci. imper. offe. l. fina. quod vltimum dicit H. ex voluntate fieri. quod non placet.

i *Recensione.* scilicet separata.

C.The.ma ritas. Cōtinu.

†C.T. refellunt.

†Facit. c. bone memoria. 2. cū gl. superverbo, il luderint. in me. extra de post. prala.

†Ex C. Theod. li. 11. ti. 29. l. 3. Cōtinu.

Cāsam ponunt.

Cōtinuatio.

DE APPELLATIONIBVS, &c.

Quia sententia lata sunt appellationes & consultationes: ideo de his subiungit post sententias.

PRIVS.] CASVS. Conueniebas me vti possi. ne ego inquietarem te: ego volo te conuenire interdicto vnde vi, quia dico te expulisse me de possessione. iudex cum debuit primo te audiuisse, & cognouisse de interdicto vti possidetis, cognouit prius de violentia: & ideo appellatum fuit: an rite sit appellatio interposita, quæritur? Dicitur quòd sic. Sed dic casum, vt no. in glo. & melius quatuor modis. Viuianus.

k *Prius.* Pone casum quòd duo se possidere contendant: nec constabat quis possideret. primo de possessione, quis possideat: postea de inquietatione, siue violentia commissa, etiam inquirendo, & quis & ad quem venerit possidentem cognoscitur. Sed huic. l. est contra. infra ad. l. Iul. de vi pub. l. si quis. sed ibi constabat quis possideret, hic non. Vel pone casum secundo: cum tractaretur causa possessionis, vnus alteri intulit vim: nihilo minus de possessione debuit expedire: quod si non fecit, appellatur. Tu dic tertio secundum Io. cum tractaretur causa possessionis proposito interdicto vnde vi, vel condictione ex lege, si quis in tantam, id est, cum tractaretur causa ciuilis, proposuit & criminalem accusationem legis Iuliæ de vi, & iudex super accusatione pronunciauit, male fecit: vt ff. vi bo. rap. l. ij. §. j. & ff. de publi. iudi. l. iiij. & ideo appellatur. Huic positioni videtur contra. ff. de iudi. l. si de vi. & ff. ad. l. Iuliam. de vi. l. qui ceteru. §. j. sed in vtraque earū pone vis pro possessione violenta, & possessionem pro proprietate. & sic concordant. Item contra. ff. de fen. & interlo. omnia iudi. l. prolatam. sed aliud est ferri sententiā contra ordinem in eadem causa, quo casu ipso iure non valet: vt ibi. aliud quādo in diuersis attēditur ordo vt hic. Itē similiter fecundum hunc casum non est cōtra. j. quādo ciuilis actioni. præ. j. j. Quarti ponūt casum: cum quidam accusasset alium lege Iulia de vi, dicēs se expulsum: aduersarius dicit hunc nō possēdisse, & volebat de possessione agere: & iudex pronūciauit prius de vi, postea de possessione agi. Sed hoc non placet: quia non super vi, vel possessione fuit pronunciatum, sed super modo agendi, vel ordine. prima & tertia placent. ADDITIO. Contius. Finge actum fuisse inter partes de vi & vi armata, ab eo qui conquerebatur se vi à possessione sua deiectū: & de causa vi probata, ab actore pronūciatum fuit in integrum restitutionem in eum. & sententiam in rem illi. fuisse, non exacta prius lege in ab actore suæ possessionis probatione. hoc ergo casu Imperator Contius. respōdit, de possessione prius cognoscendum fuisse, hac scilicet ratione, quòd non vi repellere possumus vi repellere impune. l. j. §. eum qui. & §. vim vi. ff. de vi & vi ar. vt latius docui in commentarijs.

Casum ponit.

Contius.

Contius.

*Contius

Universidad de Deusto
Biblioteca

mino.l.in causæ.ij.§.fin.&.l.præfecti.quæ sunt contra. [a] Item hic quando tenuit sententia prima, aliàs redit ad eundem iudicem: vt supra quomodo & quando iudex.l. si præses.&.j. de accu.l. iiij. quæ sunt contra. Item quid si cœperit esse primus iudex loco eius qui de appellatione debet cognoscere? Respon.

propter remittendi litigatores ad prouincias [a] remotam occasionem atque excusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam prouocationem vel iniustam [b] tantùm liceat pronunciare, vel iustam.

Hic declarat quale sit iudicis officium in probationibus recipiendis, & in sumptibus testibus faciendis. & hoc dicit: Non allegatum vel non probatum in causa principali, potest allegari & probari in causa appellationis: & si testes producantur, eis impendia sunt per producentem facienda. Salycetus.

Si quid autem in agendo negotio [c] minus se allegasse litigator crediderit, quod in iudicio acto fuerit omissum: [d] apud eum qui de appellatione cognoscit, persequatur: [e] cum votum [f] gerentibus nobis aliud nihil in iudicijs, quàm iustitiam [g] locum habere debere, necessaria [h] res [i] fortè transmissa † non excludenda videatur. ¶ Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putauerit esse [j] personas, [k] per quas apud iudicem qui super appellatione cognoscet, veritatem posit ostendere, quam existimauit occultam, [l] hocque fieri iudex perspexerit: sumptus [m] ijsdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debebit, cum id ipsa iustitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui euocandi † personas sua interesse crediderit.

In causis capitalibus qui idoneos fideiussores non dat, pendente appellatione detinetur in carcere. Bartolus. Vel sic: Hæc est tertia pars in qua ponitur quale sit iudicis officium quando appellatur in criminali. &. h. d. Iudex à quo, si in causa criminali appellatur, debet transmittere reum ad iudicem ad quem, sub fida custodia cum actorum & sententiæ copia, ac etiam cum libellis dimissoriis. h. d. Salyc. post la. Bu.

Super his verò qui in capitalibus causis constituti appellauerint [n]: quos tamen & ipsos, vel qui pro his prouocabunt, non nisi audita omni causa atque discussa, post sententiam dictam appellare conueniet: [o] id obseruandum esse sancimus, vt inopia [p] idonei fideiussoris retentis in custodia reis, [q] opiniones [r] suas iudices, & exempla [s] ab appellatoribus edita, ac refutatorias [t] eorum, ad scrinia [v] quorum interest transmittant: quibus gestarum rerum fides manifesta relatione pendatur, vt meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia [x] proferatur.

Hæc est quarta pars in qua ponitur quale sit iudicis officium circa temere appellantem. & hoc intendit: Appellator temerarius est puniendus. h.d. vsque ad.§. fin.autem. Salycetus & Baldus. Vel sic: Qui frustratorie appellauit, extra ordinem punitur, hoc dicit secundum Bartolum & Paulum de Castro.

Ne temere † autem ac passim prouocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur eum qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter † pœnam [y] à competenti iudice sustinere.

Hæc est quinta pars in qua declaratur intra quantum tempus debet appellari. & h.d. Iste isto in causa propria debet appellari intra biduū, in aliena intra triduum, & in scriptis, si non illico appellauerit. Baldus, & Salycetus, & Paulus de Ca.

Sin autem in iudicio propriam quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit prouocare: eodem die vel altero libellos [z] appellatorios [a] offerre debebit. Is verò qui negotium tuetur alienum, suprà dicta conditione [b] etiam tertio die prouocabit.

IN AVTHEN. DE appel. & intra quæ tempora. §. j. coll. iiij. consti. ij.

[a] *Ratio istius est secundā Bar. hic: quia in causa appellationis pars conqueritur de iniquitate sententiæ: vt. l. 1. in prin. ff. e. in causa verò restitutionis in integrum de sua facilitate conqueritur. Sententiā iudicis appellationis quam formam debet habere.*

† *al. omissa Conius.*

† *al. euocādas.*

b Dicas quod non est pronunciandum definitiuè, scilicet absoluto vel condēnato: & sic intelligas glos. istam: sed debet pronunciare appellationem fuisse desertam: & sic absoluere ab observatione iudicij. text. est secundum Bar. hic in l. si præses. §. quomodo & quando iudex.

[a] *Ad pronunciat.* scilicet ad eundem iudicem primum, qui iudicauerat.

[b] *Vel iniustam.* Nota formā sententiæ iudicis appellationis. Sed an habet necesse addere: & ideo absoluo, vel condemno? Quidam dicunt quòd lic: vt. ff. de bo. pos. secundum tab. l. qui ex liberis. §. testamento. &. ff. de pact. l. tale. §. qui prouocauit. & supra de sen. & interlocu. om. iu. l. præses. Nos contra per. l. istam. & ff. de admi. tuto. l. chirographis. §. j. & pro hoc. ff. de procu. l. Pōponius. §. sed & his: consultius tamen fecerit, si omnia ponat: licet necesse non habeat. Itē quid si tempora appellationis cucurrerūt: nunquid iudex appellationis pronunciare debet? respō. non: sed perinde est ac si non fuisset appellatum: vt. ff. si cer. peta. l. proinde. § j. & infra e. l. quoniam. &. l. si contta. & in authenti. de his qui in. ad ap. in prin. col. v. &. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. j.

[b] *Item quid si actor* nō probauerat in prima, sed nunc probat: quomodo pronunciabit: malè iudicatum? Respon. bene, habito respectu ad litigātem qui amisit, qui vincere debuisset si probasset: sed quo ad iudicem non fuit malè iudicatum. Item quando pronunciatur secundum primam sententiam, ex qua datur actio in factum? Respō. ex prima, cum secundo non iudicetur, secundum quosdam. Sed alij, vt H. distinguunt an tacitè vel expresè prima sententia confirmetur: vt primo casu agatur ex prima, secundo ex secunda: vt. ff. de secun. tabu. l. qui ex liberis. §. testamento. &. ff. de iniusto rup. testa. l. posthumus. Et no. de hoc. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. j.

[c] *Negotio.* apud priorem iudicem.

[d] *Fuerit omissum.* tam super nouis articulis, quàm super antiquis, secundum Ioan. & Azo.

[e] *Persequatur.* etiam inducendo testes super eodem, vel connexo capitulo: & excep. noua poterit opponi: quę ad primum petitum pertineat: vt infra prox. §. & infra. e. l. in offerendis. in fi. & infra ti. j. l. per hanc. & sic non sunt per omnia in eodem statu quo ad hoc. Nec puto hoc correctum per authen. de testi. §. quoniam. coll. vij. cū alia sit causa appellationis à prima: vt supra de procura. l. ita demum. Alij dicunt mutatum, sicque non

[f] *Votum.* construe, cum videatur nobis gerentibus votum, &c. res necessaria non excludenda.

[g] *Iustitiam.* sic supra de iudi. l. placuit. sed forte secus in causa appellationis, quæ apud imperatorem ventilatur. nam ibi videtur quòd noua allegatio non proponatur: vt supra de dilationibus. l. cum à nobis. secūdum Azonem.

[h] *Necessaria.* hoc est quod videtur nobis gerentibus votum.

[i] *Res.* id est probatio.

[k] *Personas.* scilicet testium.

[l] *Occultam.* hoc facere potest: vt supra proxi. §.

[m] *Sumptus.* vt supra de testibus. l. quoniā. & argu. ff. ad Trebellia. l. sed sciendum. &. ff. commodati. l. si vt certo. §. sumptus.

[n] *Appellauerint.* quod potest fieri: vt. ff. eodē. l. non tantum.

[o] *Conuenit.* sic quoque etiam in criminali tantum post sententiam appellat: vt infra quo. ap. non re. l. ante sententiæ. & supra de sententijs. l. finali.

[p] *Inopia.* quia cum dare non potest.

[q] *Reis.* Nota detineri reum, maxime iam damnatum, si fideiussor forte dare non potest: vt. ff. de custo. re. l. ij. & infra eodem. l. minime. in fi.

[r] *Opiniones.* id est sententias.

[s] *Et exempla.* & pro id est. nam exempla tantum debet dare iudex, non authenticum: vt infra eodem. l. à proconsulibus. &. l. quoniam. Accursius.

[t] *Refutatorias.* id est, literas dimissorias: vt infra eodem. l. quoniam. vel id est libellos appellatorios: vt infra eo. l. à proconsulibus.

[v] *Scrinia.* id est scriniarios, siue tabelliones eorum iudicum ad quos est appellatum.

[x] *Sententia.* & secundum ius, quia contra ius litigatoris quandoque fertur sententia.

[y] *Pœnam.* l. librarum argenti: vt infra quorum ap. non re. l. ab executione. Item amittit litem: vt infra eodem. l. à proconsulibus. Vel aliter illam expones. Alij dicunt quòd præter pœnam prædictam extra ordinem punitur per hanc legem.

[z] *Libellos.* sic ergo in scriptis est dandus libellus appellationis, nisi adhuc iudice sedente pro tribunali, & ad alia non diuerrente appeller: quia tunc sufficit viua voce dicere, appello: vt. ff. e. l. ij. &. j. c. l. litigatoribus. & debet in prædicto libello esse quis appellet, & contra quem, & à cuius sententia: vt. ff. e. l. j. in fi. sed & si omittatur contra quem, nihilo minus tenet: vt. ff. e. l. iij. in principio.

[a] *Appellatorios.* si non poterit propter publicam vtilitatem.

[b] *Conditione.* id est vt pœnā sustineat, si calumniosè appellauit. Et die

Et dic quòd propria est causa, quæ ad eius commodū & damnum pertinet: vt. ff. quando ap. sit. l. j. §. in propria. vnde & procurator in tem suam intra biduum appellat: vt. ff. e. l. qui suspectum. §. is vero. hodie vero indistincte intra. x. dies appellatur: vt in authen. hic posita, hodie &c. quam hic lege. Accursius.

[a] *Hodie.* Sumitur in authenti. de ap. & intra quæ tempora ap. debet. §. j. col. iiij. & habes. ij. q. vj. c. anteriorum.

[b] *Decem dierum.* aliquando plus: vt infra eo. l. j.

[c] *A sententia.* & scienduz: vt olim in biduo vt. ff. quando ap. sit. l. j. §. dies. vnde absens damnatus non per cōsumaciam veram, à tempore scientiæ intra. x. dies appellat: vt supra quomodo & quando iu. l. ab eo. & de lib. causa. l. iiij. & hoc si non fuisset defensor alias si eius procurator non appellauit, difficile est vt ipse audiatur vt. ff. quando ap. sit. l. j. §. fi. auditur contra fi procurator nō est solūdo: vt supra de dilat. l. propertandum. §. fi. Vel si necessaria sit absens: vt no. supra de procu. l. quia absentē. &. l. no. quod bis est in authen. de ap. est enim alia col. vij. vnde fumitur quod habetur infra ti. j. authen. tamen.

Vsus gloss. auth.

Sequunt glossa legis Cod.

[d] *Apostolos.* id est, literas dimissorias, quæ aliter fiant, dixi supra. j. proxi.

[e] *Oportet.* alias puniatur iudex: vt. j. eo. l. iustantia. diebus. cum instantia. eodem. l. à proconsulibus. &. l. quoniam. Accursius.

[f] *Monere.* hoc in criminali, secus in criminalibus: vt. s. ea. l. §. super his. Vel ibi cauet de non recedendo. Item hodie videtur corrigi per authen. supra de epis. & cler. authen. generaliter. Vel illud in principali, hoc in causa appellationis. & facit ad. l. iistam. ff. de offic. proconsu. l. nec quicquam. & aduocatos.

[g] *Hi qui ad ciuilia munera.* publica auctoritate & vtilitate, vt sequentia exempla declarant.

[h] *Vel.* pro id est.

[i] *Honores.* cum habent aliud officium.

[k] *Euocantur.* decreto iudicis solenniter interposito. aliàs cum non teneat nominatio, non est opus appellare: vt infra eodē. l. nominationes. &. ff. eodem. l. si constat. ar. ff. de testa. tute. l. j.

[l] *Vacationem.* id est priuilegium vacationis.

[m] *Acceperint.* scilicet prius. vel propter numerum liberorum, vel annorum, vel aliàs princeps indulsit vacationem, vel lex: vnde videbatur non renere nominatio, sicque non esset opus appellare: sed tamen contra est: vt hic, &. ff. de vaca. mu. l. j. ij. &. resp. &. infra eo. l. ciues. & de decu. l. ij. li. x.

[n] *Non vtantur.* possunt ergo vti, sed fallit in defensore ciuitatis electo, qui non appellat: vt in authen. de defen. ciui. §. interdicere. & vtilitate, secus in tutela, & cura, quod est auctoritate rei publicæ, à quo non appellatur: vt dixi. ℨ. eod. l. si tutorum.

[o] *Appellauerit.* intra duos menses: vt infra ti. j. l. j.

[p] *Offende.* ex hoc videtur quòd ei qui appellat, incumbat onus probationis, licet prius incubuerit alteri parti: vt hic, &. ff. si pen. app. mors inter. l. j. §. si vero fisci. &. ff. de mino. l. præfecti. Item qui appellat, dicit iniquam esse sententiam: ius ergo negat, ergo probare debet: vt. ff. de proba. l. ab ea parte. sed Io. & nos contra. Dicimus enim quòd ille probat nunc, qui & prius: vt supra. e. l. appellatio ne. item pro nobis in authēti. de his qui integredi. ad appel. §. illud quoque determinare. colla. v. vbi ostenditur iustè appellarū, eoipso quòd non probatur contra, scilicet iniustè appellatū. sic & infra qui milt. non pos. l. superuis. li. xij. fic. ff. de iu. dot. l. dotem. j. Quod ergo hic dicitur, ostende. Dic quòd ostenditur eo ipso quòd contrarium non monstratur.

Hæc authen. venit correctiuè ad id quod dicitur in. §. si autem in iudicio. de appellatione interponenda intra biduum vel triduum, nam tempus illud corrigitur, & vniformiter cuilibet decem dies dantur à tempore allegati grauaminis. Salyc.

HOdie[a] autem cuilibet tribuitur spacium decem dierum [b] à sententiæ [c] reuocatione numerandum.

Finis authent. Sequitur text. l. C.

Hæc est sexta pars, in qua ponitur quale sit iudicis officium circa apostolos, & h. d. Apostolo post interpositam appellationem sunt dandi, etiam non petenti. h. d. vsque ad fi. Bald. & Salyc. Vel sic: Iudex debet dare apostolos etiam non petenti: & cautio de ratio de excercenda appellatione, non interponitur. Bartolus.

Apostolos [d] autem post interpositam prouocationem, etiam non petente appellatore, sine aliqua † dilatione iudicem dare oportet, [e] cautione † videlicet de exercēda prouocatione in posterum minimè [f] præbenda.

Valet sententia lata contra priuilegiatum: & si appellat, tenetur de priuilegio suo docere. Baldus. Vel sic: Si priuilegiatus ad munera publica decreto præsidis sit electus, debet ipse appellare, & de priuilegio suo docere: & non appellans electionem confirmat. Salyc.

VII. Iidem AA. & CC. Neroni.

HI qui ad ciuilia munera, vel [h] ad decurionatum vel honores [i] euocantur: [k] licet vacationem [l] à principibus acceperint, [m] si appellationis † auxilio non vtantur, [n] consensu suo nominationem cōfirmant. Cum igitur ad munus vocatus appellaueris: [o] apud præsidem prouinciæ iustè re appellasse ostende. [p]

Si constat appellationem non prosecutam elapsis temporibus prosequendi, sententia mandatur executioni, nisi interim sit transactum. Bald. Vel sic: Si appellatio debito modo non est prosecuta: pendente appellatione sententia executioni mandatur. Bar. Vel sic: Vbi appellatio per lapsum fatalium est desecta, sententia datur executioni, nisi interim sit transactum. Salycetus.

VIII. Iidem AA. & CC. Opimiano. † Si contra maiorem [q] viginti quinque annis sententia prolata prouocationis secutæ tempore præfinito [r] causas non esse repræsentatas, [s] nec appellatione pendente, transactione finitum [t] negotium rector prouinciæ animaduerterit: res iudicatas [v] exequi curabit. [x]

† *al. Oppiano. Conius.*

Dominus causæ potest appellationem interpositam à suo procuratore tractare & exercere, tam præsente procuratore, quàm absente procuratore. h.d. nota secundum Bal. Vel sic: Appellationem à procuratore interpositam dominus prosequi potest. Bar. & Salyc.

IX. Iidem AA. & CC. Habe * rad. chariss. nobis.

DOminus litis causa appellationis quam procurator suus litigando interposuit, [y] etiam absente procuratore exequi potest. [z]

* *legendū ex vet lib. Nouiodunensis ecclesiæ: Habe Exarchi da Katisime nobis: nā Habe hic idē significat quod Auc. Cōius.*

Expletis finibus mandati, cessat mandatum. Bal. Vel sic: Appellationem interpositam ab actore curatoris, curator exequi potest. Bar. Vel sic: Actor ordinatus ad causam, desinit esse actor per appellationem, & ideo causam appellationis prosequi non potest. h. d. la. Bu. Vel sic: Actor specialis ad certam causam, potest appellare à sententia contra eum lata: prosequi verò potest curator, vel adultus maior. Salycetus.

X. Iidem AA. & CC. Titiano.

SI actor à curatore [a] ordinatus, deteriorem calculum [b] l. & post rem. &. ff. de condict. indeb. l. eleganter. §. si quis.

[a] *Curatore.* id est à præside, postulante curatore: vt institu. de curat. §. fi. sic &. ff. de his qui not. infa l. furti. §. mandati. & eodem modo expone supra de procura. l. ueque. Et die ordinatum ad vnam causam agendam.

[b] *Calculum.* id est, contrariam sententiam, aliàs aliter accipitur: vt dixi supra de errore calculi.

[v] *Iudicatas.* id est, primam sententiam.

[x] *Curabit.* vt infra. e. l. quoniam nonnulli. in fin. Accursius.

[y] *Dominus litis.*] CASVS. Constituit procuratorem ad agendum: egit & succubuit, & appellauit. an causam appellationis pro me absente procuratore exercere potero, quæritur? Dicitur quòd sic.

[z] *Interposuit.* quod facere potuit, & debuit: vt supra de procu. l. inuitus. & infra quorum appel. non re. l. nulli. etiam per aliū: vt. ff. e. l. ab executore. §. fin.

[a] *Potest.* vt. ff. de procu. l. Paulus. &. ff. an per alium cau. appel. l. fi.

SI actor.] CASVS. Curator adulti ordinauit procuratorem ad agendum causam adulti: egit, succubuit. tam curator quàm procurator appellare potest: sed solus curator eam prosequi debet. & hoc in prima. Si verò pendēte appellatione adultus maior factus fuerit, vel veniam ætatis impetrauerit, suo nomine prosequi potest appellationem. Viuianus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Possunt.* id est debent, vt procurator.
b *Exercebit.* ex necessitate. actor vero ex voluntate: vt supra de procura. l. inuitus. sed non vt actor, sed vt quilibet alterius nomine agens: quia finitum est eius officium.

Ciues et incolæ quomodo differant.

c *Ciues.* Ibi nati, dicuntur ciues: sed incolæ, qui ibi domicilium conduxerunt. Vel ciues, perpetui: incolæ ad tempus: vt. ff. de verb. sign. l pupillus. §. incola. & infra de incol. l. ciues. lib. x. &. ff. ad muni. l. libertus. §. patris. &. l. incola.
d *Si sub iusta nominatione.* aliàs non esset opus appellare: vt infra. e. l. nominationes. Sed videtur non esse opus appellare: vt infra quando prouo. non est ne. l. veteranis. Sol. vt ibi. Item contra infra de accu. l. ea quidem. Solu. hic non erat notorium vltimum habere excusationem, sed manifestum. Et inter hæc differentia est: prima enim probatione non indigent: sed manifesta sic, licet prima facie sic videretur.
e *Earum.* Excusationum & ad hoc supra vt lit. pen. l. fi.

† *Ex C. Theo. li. II. ti. 30. l. 2. Contius.*

† *le. Amelio. Contius. Notorii & non manifestum differunt.*

M *Inime.*] CASVS. Petij à te x. condemnatus fui. appellaui. libellos dimissorios tibi obtuli. an pendente appellatione ne in carcerem detrudi, vel iniuriam sustinere debeam, quæritur; Dicitur quòd non. secus si esset causa criminalis, in qua post appellationẽ interpositam, nisi reus fideiussorem daret, in vinculis perseuerare debet. Viuianus.
f *Minimè.* aut ciuilis, aut criminalis est.
g *Perferat.* id est sustineat.
h *Absque his.* scilicet tormentis & cruciatibus. Et nota quòd tacite transit de ciuili ad criminalem.
i *Perseueret.* vt & supra eodem. l. eos. §. super his. personarum tamen qualitas, & delictorum quantitas in custodiendo inspicitur: vt. ff. de custo. & exhi. reorum. l. j. ij. & iij. quæ videntur contrariæ, sed non sunt: vt dixi.

† *hæne interpositionem addidit Tribonianus. Contius.*

E *Xillo.*] CASVS. Si iudex velit referre causam ad principem, vt eam decidat, non debet audire aliquem allegantem priuilegia antequam à iudice respondeatur. Item si appellatum est à minore iudice ad maiorem: pendente appellatione non est admittendum aliquod priuilegium, sed omnia acta causæ debent mitti ad iudicem appellationis. Viuianus.
k *Ex illo.* nec etiam ante, pendente scilicet causa: vt supra vt lit. pend l. ij. sed de hoc magis dubitabatur.
l *Consultaturum.* cum consuluit principem qualiter debeat iudicare: vt in authenti. de iudi. §. penuit. colla. vj.

reportauerit: tam ipse, quàm curator ad prouocationis auxilium possunt [a] peruenire: curator verò solus prouocationis litem exercebit. [b] ¶ Sin autem interim adolescens veniam ætatis impetrauerit, vel ad legitimam ætatem peruenerit: potest suo nomine appellationem exercere.

Manifesta excusatio non prodest ei qui non appellat. Et est ratio, quia videtur tacite renunciare. Item post sententiam non potest quis probare de veteri iure suo, quod per sententiam est sopitum. Bal. Vel sic: Quæ manifesta sunt, probatione non indigent. Bar. Vel sic: Manifesta excusatio non prodest non appellanti à munere publico. Saly.

x i. Idem A. A. & C C. Antonomio. †

C Iues [c] & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, si sub iusta nominatione [b] non appellauerint, ad earum [c] probationem non admittuntur.

Condemnatus in ciuili, non debet in carcere detineri: secus in criminali si fideiussores non habeat. Bartolus. Vel sic: Appellatori nulla debet iniuria fieri, nec sub fida custodia detineri: nisi causa sit criminalis, & idoneum non præbeat fideiussorem. Salycetus.

x i i. † Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum, post alia.

M *Inimè* [f] fas est, vt in ciuili negotio libellis appellatorijs oblatis, aut carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias perferat [g] appellator absque his [h] criminalibus causis, in in quibus etiamsi prouocare posit, eum tamen statum debet obtinere, vt post prouocationem in custodia (si † fideiussoris idonei copiam non habeat) perseueret [i]. Dat. III. Non. Nouemb. Treu. Acc. XV. Ra. Maij, Hadrumeti, Volusiano & Anniano Conss.

Consultata causa vel referri promissa, id est pronunciata referenda, vel appellatio ne pendente, non valent scripta in alterius partis fauorem emanata. Vel die quod suspensa iurisdictione, interim innouata non tenent. Baldus. Vel sic: Lite pendente per

appellationem vel consultationem, non debet aliquid innouari, etiam ex rescripto principis. Bartolus. Vel sic: Pendente lite principali vel appellationis, non licet alicui partium supplicare: & supplicatum non debet admitti. Salycetus.

x i i i. † Idem A. Pertonio Probiano suo salutem dicit.

E X illo [k] tempore ex † quo in ciuilibus causis, quæ inter priuatos mouentur, consultaturum [l] vel relaturum [m] te esse promiseris [n], vel appellationis à te [o] interpositæ solennia [p] completa fuerint: nihil posthac tibi [q] quodlibet speciale [r] ac requisitum [s], vel quibuscunque modis fauoris gratiam præferens [t], audiendum est [u]: sed obseruãdum, vt iuxta priora statuta [x], solennitatis more expleto [y], gesta ad comitatum † [z] omnia dirigantur, &c. Dat. Idib. Augu. Arelato. PP. Idib. Octo. Teueste, Sabino & Rufino Conss.

Si appellatio fiat, illico fieri potest viua voce sine libello. Baldus, & Salycetus. Vel sic: Statim lata sententia potest viua voce appellari. Bartolus.

C x i i i i. † Idem A. ad Bassum. P. V.

L itigatoribus copia est etiã non scriptis libellis illico [a] appellare voce, cum res posposcerit iudicata [b], tã in ciuilibus quàm in criminalibus [c] causis. Dat. VIII. Id. Iun. Sirmij, Gallicano & Basso Conss.

Vbi imperator ex plena relatione cognouit, nulla est danda amplius dilatio appellandi. Baldus. Vel sic: Quæ tractatiua non subiacent, diligenter sunt agenda. Et iudex qui consultori omnia acta non miserit, infamatur. Bart. Vel sic: Vbi imperator delegat causam appellationis remanata sibi sententia, non est locus appellationi ab eius sententia: ideo omnia actitata coram delegato, debent sibi mitti plene instructa: cum per eum nulla detur postea dilatio: & iudex non plene referens notatur infamia. Salycetus. Vel sic: Iudex qui causam remittit ad principem terminandam, debet omnia acta mittere: quia à sententia principis non potest appellari: ideo cautius agendum: & iudex qui non omnia misit, infamatur. Paulus de Castro.

x v. † Idem A. ad Seuerum Vicarium.

N E causas quæ in nostram venerint sciẽtiam [d], rursus transferri ad iudicia [a] necesse sit: instructiones necessarias plene actis inseri præcipimus. nam cogimur à proferenda sententia temperare: [b] quoniam verendum est, ne lis incognito negocio [c] dirimatur, adempta copia conquerendi [d]. Quare perennibus inuretur iudex notis [e], si cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indicta actis vel subiecta non potuerint inueniri [f]. Dat. X. Kalend. Iul. Aquil. Constantino. V. & Licinio. C Conss.

A delegato principis potest appellari ad principem: licet repræsentet imaginem principis, à quo appellari non potest Bar. Bal. Saly. & Paul. de Cast.

x v i. † Idem A. ad Maximum post alia.

E Os etiam [g] qui imaginem principalis disceptationis accipiunt, appellationum adminicula necesse est accipere [h], †

A prætoribus ad præfectum appellatur. Bar. Bal. & Saly

x v i i. † Idem A. ad Iulianum præfectum vrbi.

S I apud vtrumque prætorem [i] dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium prouocationis fuerit obiectum: præfecturæ vrbis iudicium sacrum appellator obseruet. †

Contra debitores fisci iubendo proceditur: & si appellent, appellatione deserta confestim fit executio contra eos. Bal. Vel sic: Si appellat. o est deserta propter apostolos non petitos, vel non præfentatos, vel per prosecutionem omissam, sententia executioni mandatur. Bar. Vel sic: Omittens petere apostolos à iudice à quo, vel offerre iudici, ad quem, intra tempus legitimum: dicitur appellationem deserere, & sententia mandatur executioni. Sal.

x v i i i. † Idem A. Victori. Rationali Vrbis Romæ.

Q Voniam nonnulli fisci debitores cum iussi fuerint [k] debitam summã exoluere, interposito prætiocationis auxilio vim executionis eludunt, nec iam opinionis [l] exemplum, nec refutatorias [m] preces curant petere [n] vel offerre: placuit, vt si intra dies [o] solennitatibus præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit [p], deserta ab eo prouocatio existimetur, moxque debitum exigatur. [q] Dat. Prid. Kal. Aug. Constantio & Maximo Conss.

A maioribus & minoribus iudicibus appellatur, præterquam à præfecto prætorio: & si iudex à quo non recipit appellationem: iudex ad quem, nihilo minus est adeundus: & coram eo prosequi est faciendum; & si in appellatione succumbit, notatur infamia: si autem vincit, putatur iudex qui appellationi non detulit, hoc desiit notabiliter secundum Saly.

x i x. † Idem A. ad vniuersos prouinciales.

A Proconsulibus, & comitibus, & his qui vice præfectorum [r] cognoscunt, siue ex appellatione, siue ex delegatione, siue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus [s]: ita vt appellanti iudex præbeat opinionis [t] exemplum, & acta cum refutatorijs [v] partium suisque literis ad nos dirigat [x]. ¶ A præfectis autem prætorio † prouocare non finimus [y]. ¶ Quòd si victus oblatam, nec receptam à iudice appellationem affirmet: præfectos [z] adeat, vt apud eos de integro litiget, tanquam appellatione suscepta. Superatus enim si inique appellare videbitur: lite perdita [a] notatus [b] absceder. at si vicerit [c]: contra eum iudicem qui appellationem non receperit, ad nos

ordinem: vt in authen. de manda. princip. §. sit tibi. coll. iij. cõst. iiij. &. ff. e. l. imperatores.
a *Iniusta.* l. vnde veniunt appellationes.
b *Temperare.* id est ponderatam sententiam dare: vt & supra de senten. ex peric. reci. l. pe.
c *Negotio* cum imperator dilationem dare non debeat: vt supra de dila. l. cum à nobis.
d *Conquerendi.* nã non appellatur à sententia principis: vt hic, &. ff. à quibus appel. non licet. l. j.
e *Notis*, quia erit infamis.
f *Inuenirí.* ad hoc facit. §. ij. j. j. ij. & iij. & hæc. l. notabis, quia cautius agenda sunt, quæ non retractantur. Et facit quod aliàs dicimus, quod quandoq; permittitur seruum alienari, qui non permittitur manumitti: vt nos. §. de condic. ob caus. l. ea lege. & de rebus alie non alie. l. fin.

E Os etiam.] CASVS. Non solum delegatus ab alio, sed à principe appellationẽ eius qui duxerit appellandum, recipere tenetur. Viuia.
g *Etenim* i. delegator à principe: vt § e. l. nouã dicitur enim accipere imaginem, quia vice delegatis funguntur delegatus: vt. ff. de offi. eius cui man. est infici. j. in fin.
h *Accipere* recipiendo appellationem, & mittendo ad iudicẽ appellationis. Et die accipere, nisi remota appellatione imperator decreuerit, quod alius recipere nequit: vt. ff. à quib. app. non licet. l. j. §. fin. Accursius.

S I apud vtrumque] CASVS Duo sunt prætores in ciuitate Romæ, vrbanus & peregrinus, si ab eorum sententia appelletur, præfectus vrbis appellabitur: & de causa appellationis cognoscet. Viuianus.
i *Si apud vtrumque.* i. alterum, scilicet vrbanum, vel peregrinum: diuisim enim accipitur: vt. ff. de contrahẽ. empt. l. sed Celsus. §. fi. fundus. in fi.

Q Voniam nonnulli.] CASVS. Si fiscus conueniat debitores suos, & condemnari faciat: & illi appellauerint, nec apostolos petierint intra tempora infra quæ peti debeant, vt sic non tradatur executioni sententia, præmunitur ad ille appellationem prosequi: & debitum ab eis exigetur. Viuianus.
k *Iussi fuerint.* per definitiuam sententiam.
l *Opinionis.* id est, sententiæ.
m *Refutatorias.* i. scripturas in quibus continentur renũciationes allegationũ, vel appellatio facta. Nam & ipsæ refutatoriæ preces dicuntur libellus appellationis: vt dixi supra de rela. l. j. Vel appellat hic dimissorias literas. Vel tertio. i. libellus siue scriptura facta, qua continetur aliquid male siue non recte positum in exemplo sententiæ: & ideo illud recusat, & petit emendari, sicut & alio modo intelleximus supra de rela. l. j.
n *Petere.* tedde singula singulis: petere sententiam, offerre

petitionem emendationis.
o *Dies.* quos habes infra eo. l. iudicibus.
p *Defuerit.* sed videtur non posse appellari: vt. j. quorum appellationum. & l. fi. Sol. distinguitur sic manifeste conuictus, aut non: vt primo casu non possit appellari: secundo sic.
q *Exigatur.* vt. ff. e. l. si contra. &. j. tit. j. l. fi. §. illud.

Præconsulibus.] CASVS. A quolibet iudice, siue delegato, siue ordinario, siue in causa appellationis cognoscente, potest appellari: & iudex à quo appellatur, dabit appellanti apostolos: & acta causæ ad eum ad quem appellatur, trãsmittet cu literis suis: sed à præfecto prætorio non appellatur: & hoc in prima. Si vero iudex apostolos non admiserit, neqi appellationem: adeat appellans præfectum, & ex integro ille cognoscet tanquam appellatione suscepta. Si vero qui appellauit, videatur iniuste appellasse: causam perdat, & notetur infamia. Si vero iste iudex eum qui appellat non admisit: ad principem remittatur puniendus. & hoc in secunda. Et non solum in maiori, sed etiam in minori causa potest appellare: nec reputare debet iniuriam sibi fieri iudex, si à sententia sua appelletur.
r *Præfectorum.* id est, vicarijs præfectorum.
s *Permittimus.* sic ergo à sententia cuiuslibet appellatur: vt hic, &. j. l. proxi excepto principe, & senatu: vt. ff. à *sententijs*, quibus appellare non licet. l. j. & præfecto † prætorio: vt. j. l. proxi. & arbitro compromissario: vt § de arbit. l. j. & excepto eo cui remota appellatione facta est comissio à principe. Item & quando partes ante dixerunt se non appellaturas: vt d. tit. à quibus appel. non licet. l. j. §. j. & fina. Accursius.
t *Opinionis.* id est, sententiæ. & hoc etiam non petente appellatore: vt supra eo. l. eos,

Appellari non licet.

Additur prætorio: vt. j. l. proxi. in C. The. qui sols vice facto recepto & excepto eo cui remota appellatione facta est comissio à principe. Contius.

† *Ex C. Th. e. ti. l. 16.*

§ apostolos.
v *Refutatorijs.* apostolis vel libellis appellatorijs. Vel secundum Azo. id est, scriptura in qua continetur quòd vtetque renunciet allegationibus.
x *Ad nos dirigat.* id est, ad eos qui ad hoc deputati sunt: vt infra eo. l. præcipimus. §. huic. quæ est econtra.
y *Non finimus.* vt supra de sen. præfec. præto. l. j. &. ff. de offi. præfec. præto. l. j. §. j.
z *Præfectos adeat.* intra tempus quod habes. j. e. l. si appellationem. hi præfecti prætores superiores sunt.
a *Perdita.* in hoc non est pœna.
b *Notatus.* hæc pœna specialiter imponitur ei cuius appellatio non fuit recepta, aliàs alia imponitur pœna: vt. j. quorum appel. non re. l. ab executione. in fi & §. eo. l. eos. §. ne temere. quæ sunt contra.
c *Vicerit*, cum iuste appellauerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Dicit Faber in criminalis punien-dū corporaliter arbitrio iudicis, in ci-vili pecuniariter.

Digno supplicio.[a] quod sit dignum, habes. ℣. l. quoniam iudices. Alij dicunt criminaliter, & non ciuiliter.

b ET in maioribus. Negotijs. puta in criminalibus & ciuilibus: vt supra de pœna iudi. l. iij. in fi. & supra eo. l. litigatoribus. Sed fallit in momentanea possessione. vt. ℣. si de momen. pos. fue. ap. l. j. Azo.

c Existimare. vt. ff. eo. l. illud. & de iniur. l. iniuriarum actio neque. §. is qui iure. Sed contra infra quando prouoc. non est ne. l. fi. Sed ibi superuacuò appellatur. vel solu. vt ibi. Item arg. contra. huic. ℣. de sum. trinit. l. iij. ibi, namque iniuriam facit &c. Item contra appellans non debet iniuriam dicere iudici: vt. ff. de iniu. l. iudici.

†Ex C. The. e. l. 20. * al. Imp Constantius A. Philippo.

Q Voniam.] CASVS. Iudex etsi ordinarius, si appellationem non admiserit, in triginta pondo auri multabitur: & eadem multa afficiendus erit eius officialis, si ei appellantem non admittenti, non resistat.

d Executionem. hæc quidem non est recipienda: vt infra quorum ap. non re. l. ab executione.

†Ex C. T. e. ii. l. 25.

c Soluturo. id est, officium suum soluet alia xxx. & sunt ablatiui absoluti.

f Ei. scilicet iudici.

g Restiterit. ſ. officialis, etiam si ius ignorauerit: quia iudicis & officij imperitia partibus obesse non debet. sic &. ff. ad le. Aquil. l. qua actione. §. fi. &. l. seq. & de offic. præsid. illicitas. §. sicuti. Sed arg. contra. ff. de iurisdict. om. iudi. l. si quis id. §. doli.[b] Item not. iudicem quemlibet recipere debere appellationem: vt in auth. de iudi. §. nostros. col. vj. Item not. quòd subditi debent resistere prælatis, si quid iniuste agant: & instruere eos quid agere debeant: vt. ℣. de aduoc. diuer. iudic. l. per hanc. & ℣. de magi. sa. scri. l. j. in fin. lib. xij. & ℣. de decur. l. omnes iudices. li. x. & ℣. de iure fisci. l. prohibitum. eo. lib. &. ff. de polli. l. toties. & ℣. vt omnes tam ciui. quàm milit. l. j. §. officium. Arg. contra in auth. de sanctiss. episcopis. §. j. colla. ix. & totum illud generale auctoritas maioris excusat: vt. ff. de aqua plu. arcen. l. quanquam.

†Idē cauetur in Nouell. 134. §. appellationes. Cottius.

b Die iuris ignorantiam excusare à dolo, vt ibi: non à culpa, vt hic. Bar. An. Saly. & communiter omnes.

†Ex C. T. e. ti. l. 26. vide de Symmach lib. 1. epist. Cottius.

L Ata.] CASVS. Si denuncietur fisco bona aliqua vacare, & possessor conueniatur coram procuratore Cæsaris, & appelletur an sit admittenda eius appellatio, quæritur? Dicitur quòd sic. Idem est in causa bonorum, quæ auferuntur ab aliquibus vt ab indignis: quia appellari potest. h Lata. aliàs data: & aliàs lata: & datur inter fiscum & primatū à procuratore Cæsaris vna cum præside: vt. ℣. si aduer. fiscum. l. ij.

i Admitti. ad hoc. ℣. e. l. quoniam nonnulli.

k Cum appellatus. locatis est. Accursius.

I Vdicibus.] CASVS. Iudex appellatione ad se interpositam admittere debet, & apostolos intra. xxx. dies date appellanti: & acta causæ ad iudicem appellationis mittere. quod si non fecerit, & acta in aliquo demiserit per eius officium fuerint: grauiter punietur. Viuia.

l Videtur. per legem superiorem, quoniam iudices.

m Gesta. scilicet coram se, & apostolos: vt subijcit hic, & ℣. eo. l. præcipimus. §. in his. & ℣. eo. l. eos. §. fi.

n Cum relatione. id est, cum apostolis.

o In aliqua parte. id est in aliquo.

p Multa. scilicet dictæ. ℣. eo. l. quoniam iudices. Item ad hoc. l. tit. j. l. fi. Sed certe immo videtur statim non expectatis. xxx. diebus: vt in auth. vt nulli iud. §. illas. colla. ix. sed ibi patet solutio. Accur.

q Et in multis, vt ℣. quando prouocare non est necesse. l. certa. secus in pœnis: vt. ff. de ver. sig. l. antepe. Item & propter inopiam remittitur multa: vt. ℣. de modo mul. l. fi. in fi. &. ff. de off. præsi. l. illicitas. §. fi.

† Ex C. T. de appellat. l. ij. & l. iij. & l. iiij. & l. v. & l. vi. & l. vij. & l. viij. & l. ix. & l. x. & l. xj. & l. xij. & l. xiij. & l. xiiij. & l. xv. & l. xvj. & l. xvij. & l. xviij. & l. xix. & l. xx. & l. xxj. & l. xxij. & l. xxiij. & l. xxiiij. & l. xxv. & l. xxvj. & l. xxvij. & l. xxviij. & l. xxix. & l. xxx. & l. xxxj. & l. xxxij. & l. xxxiij. & l. xxxiiij. & l. xxxv. & l. xxxvj. & l. xxxvij. & l. xxxviij. & l. xxxix. & l. xl. & l. xli. & l. xlij. & l. xliij. & l. xliiij. & l. xlv. & l. xlvj. & l. xlvij. & l. xlviij. & l. xlix. & l. l. & l. li. & l. lij. & l. liij. & l. liiij. & l. lv. & l. lvj. & l. lvij. & l. lviij. & l. lix. & l. lx. & l. lxj. & l. lxij. & l. lxiij. & l. lxiiij. & l. lxv. & l. lxvj. & l. lxvij. & l. lxviij. & l. lxix. & l. lxx. & l. lxxj. & l. lxxij. & l. lxxiij. & l. lxxiiij. & l. lxxv. & l. lxxvj. & l. lxxvij. & l. lxxviij. & l. lxxix. & l. lxxx. & l. lxxxj. & l. lxxxij. & l. lxxxiij. & l. lxxxiiij. & l. lxxxv. & l. lxxxvj. & l. lxxxvij. & l. lxxxviij. & l. lxxxix. & l. xc. & l. xcj. & l. xcij. & l. xciij. & l. xciiij. & l. xcv. & l. xcvj. & l. xcvij. & l. xcviij. & l. xcix. & l. c. & l. ci. & l. cij. & l. ciij. & l. ciiij. & l. cv. & l. cvj. & l. cvij. & l. cviij. & l. cix. & l. cx. & l. cxj. & l. cxij. & l. cxiij. & l. cxiiij. & l. cxv. & l. cxvj. & l. cxvij. & l. cxviij. & l. cxix. & l. cxx. & l. cxxj. & l. cxxij. & l. cxxiij. & l. cxxiiij. & l. cxxv. & l. cxxvj. & l. cxxvij. & l. cxxviij. & l. cxxix. & l. cxxx. & l. cxxxj. & l. cxxxij. & l. cxxxiij. & l. cxxxiiij. & l. cxxxv. & l. cxxxvj. & l. cxxxvij. & l. cxxxviij. & l. cxxxix. & l. cxl. & l. cxli. & l. cxlij. & l. cxliij. & l. cxliiij. & l. cxlv. & l. cxlvj. & l. cxlvij. & l. cxlviij. & l. cxlix. & l. cl. & l. cli. & l. clij. & l. cliij. & l. cliiij. & l. clv. & l. clvj. & l. clvij. & l. clviij. & l. clix. & l. clx. & l. clxj. & l. clxij. & l. clxiij. & l. clxiiij. & l. clxv. & l. clxvj. & l. clxvij. & l. clxviij. & l. clxix. & l. clxx. & l. clxxj. & l. clxxij. & l. clxxiij. & l. clxxiiij. & l. clxxv. & l. clxxvj. & l. clxxvij. & l. clxxviij. & l. clxxix. & l. clxxx. & l. clxxxj. & l. clxxxij. & l. clxxxiij. & l. clxxxiiij. & l. clxxxv. & l. clxxxvj. & l. clxxxvij. & l. clxxxviij. & l. clxxxix. & l. cxc. & l. cxcj. & l. cxcij. & l. cxciij. & l. cxciiij. & l. cxcv. & l. cxcvj. & l. cxcvij. & l. cxcviij. & l. cxcix. & l. cc. & l. cci. & l. ccij. & l. cciij. & l. cciiij. & l. ccv. & l. ccvj. & l. ccvij. & l. ccviij. & l. ccix. & l. ccx. & l. ccxj. & l. ccxij. & l. ccxiij. & l. ccxiiij. & l. ccxv. & l. ccxvj. & l. ccxvij. & l. ccxviij. & l. ccxix. & l. ccxx. & l. ccxxj. & l. ccxxij. & l. ccxxiij. & l. ccxxiiij. & l. ccxxv. & l. ccxxvj. & l. ccxxvij. & l. ccxxviij. & l. ccxxix. & l. ccxxx. & l. ccxxxj. & l. ccxxxij. & l. ccxxxiij. & l. ccxxxiiij. & l. ccxxxv. & l. ccxxxvj. & l. ccxxxvij. & l. ccxxxviij. & l. ccxxxix. & l. ccxl. & l. ccxli. & l. ccxlij. & l. ccxliij. & l. ccxliiij. & l. ccxlv. & l. ccxlvj. & l. ccxlvij. & l. ccxlviij. & l. ccxlix. & l. ccl. & l. ccli. & l. cclij. & l. ccliij. & l. ccliiij. & l. cclv. & l. cclvj. & l. cclvij. & l. cclviij. & l. cclix. & l. cclx. & l. cclxj. & l. cclxij. & l. cclxiij. & l. cclxiiij. & l. cclxv. & l. cclxvj. & l. cclxvij. & l. cclxviij. & l. cclxix. & l. cclxx. & l. cclxxj. & l. cclxxij. & l. cclxxiij. & l. cclxxiiij. & l. cclxxv. & l. cclxxvj. & l. cclxxvij. & l. cclxxviij. & l. cclxxix. & l. cclxxx. & l. cclxxxj. & l. cclxxxij. & l. cclxxxiij. & l. cclxxxiiij. & l. cclxxxv. & l. cclxxxvj. & l. cclxxxvij. & l. cclxxxviij. & l. cclxxxix. & l. ccxc. & l. ccxcj. & l. ccxcij. & l. ccxciij. & l. ccxciiij. & l. ccxcv. & l. ccxcvj. & l. ccxcvij. & l. ccxcviij. & l. ccxcix. & l. ccc. & l. ccci. & l. cccij. & l. ccciij. & l. ccciiij. & l. cccv. & l. cccvj. & l. cccvij. & l. cccviij. & l. cccix. & l. cccx. & l. cccxj. & l. cccxij. & l. cccxiij. & l. cccxiiij. & l. cccxv. & l. cccxvj. & l. cccxvij. & l. cccxviij. & l. cccxix. & l. cccxx. & l. cccxxj. & l. cccxxij. & l. cccxxiij. & l. cccxxiiij. & l. cccxxv. & l. cccxxvj. & l. cccxxvij. & l. cccxxviij. & l. cccxxix. & l. cccxxx. & l. cccxxxj. & l. cccxxxij. & l. cccxxxiij. & l. cccxxxiiij. & l. cccxxxv. & l. cccxxxvj. & l. cccxxxvij. & l. cccxxxviij. & l. cccxxxix. & l. cccxl. & l. cccxli. & l. cccxlij. & l. cccxliij. & l. cccxliiij. & l. cccxlv. & l. cccxlvj. & l. cccxlvij. & l. cccxlviij. & l. cccxlix. & l. cccl. & l. ccccli. & l. ccccliij. & l. ccccliiij. & l. ccccv. & l. ccccvj. & l. ccccvij. & l. ccccviij. & l. ccccix. & l. ccccx. & l. ccccxj. & l. ccccxij. & l. ccccxiij. & l. ccccxiiij. & l. ccccxv. & l. ccccxvj. & l. ccccxvij. & l. ccccxviij. & l. ccccxix. & l. ccccxx. & l. ccccxxj. & l. ccccxxij. & l. ccccxxiij. & l. ccccxxiiij. & l. ccccxxv. & l. ccccxxvj. & l. ccccxxvij. & l. ccccxxviij. & l. ccccxxix. & l. ccccxxx. & l. ccccxxxj. & l. ccccxxxij. & l. ccccxxxiij. & l. ccccxxxiiij. & l. ccccxxxv. & l. ccccxxxvj. & l. ccccxxxvij. & l. ccccxxxviij. & l. ccccxxxix. & l. ccccxl. & l. ccccxli. & l. ccccxlij. & l. ccccxliij. & l. ccccxliiij. & l. ccccxlv. & l. ccccxlvj. & l. ccccxlvij. & l. ccccxlviij. & l. ccccxlix. & l. ccccl. & l. cccccli. & l. cccccliij. & l. cccccliiij. & l. cccccv. & l. cccccvj. & l. cccccvij. & l. cccccviij. & l. cccccix. & l. cccccx. & l. cccccxj. & l. cccccxij. & l. cccccxiij. & l. cccccxiiij. & l. cccccxv. & l. cccccxvj. & l. cccccxvij. & l. cccccxviij. & l. cccccxix. & l. cccccxx. & l. cccccxxj. & l. cccccxxij. & l. cccccxxiij. & l. cccccxxiiij. & l. cccccxxv. & l. cccccxxvj. & l. cccccxxvij. & l. cccccxxviij. & l. cccccxxix. & l. cccccxxx. & l. cccccxxxj. & l. cccccxxxij. & l. cccccxxxiij. & l. cccccxxxiiij. & l. cccccxxxv. & l. cccccxxxvj. & l. cccccxxxvij. & l. cccccxxxviij. & l. cccccxxxix. & l. cccccxl. & l. cccccxli. & l. cccccxlij. & l. cccccxliij. & l. cccccxliiij. & l. cccccxlv. & l. cccccxlvj. & l. cccccxlvij. & l. cccccxlviij. & l. cccccxlix. & l. cccccl. & l. ccccccli. & l. ccccccliij. & l. ccccccliiij. & l. ccccccv. & l. ccccccvj. & l. ccccccvij. & l. ccccccviij. & l. ccccccix. & l. ccccccx. & l. ccccccxj. & l. ccccccxij. & l. ccccccxiij. & l. ccccccxiiij. & l. ccccccxv. & l. ccccccxvj. & l. ccccccxvij. & l. ccccccxviij. & l. ccccccxix. & l. ccccccxx. & l. ccccccxxj. & l. ccccccxxij. & l. ccccccxxiij. & l. ccccccxxiiij. & l. ccccccxxv. & l. ccccccxxvj. & l. ccccccxxvij. & l. ccccccxxviij. & l. ccccccxxix. & l. ccccccxxx. & l. ccccccxxxj. & l. ccccccxxxij. & l. ccccccxxxiij. & l. ccccccxxxiiij. & l. ccccccxxxv. & l. ccccccxxxvj. & l. ccccccxxxvij. & l. ccccccxxxviij. & l. ccccccxxxix. & l. ccccccxl. & l. ccccccxli. & l. ccccccxlij. & l. ccccccxliij. & l. ccccccxliiij. & l. ccccccxlv. & l. ccccccxlvj. & l. ccccccxlvij. & l. ccccccxlviij. & l. ccccccxlix. & l. ccccccl. & l. cccccccli. & l. cccccccliij. & l. cccccccliiij. & l. cccccccv. & l. cccccccvj. & l. cccccccvij. & l. cccccccviij. & l. cccccccix. & l. cccccccx. & l. cccccccxj. & l. cccccccxij. & l. cccccccxiij. & l. cccccccxiiij. & l. cccccccxv. & l. cccccccxvj. & l. cccccccxvij. & l. cccccccxviij. & l. cccccccxix. & l. cccccccxx. & l. cccccccxxj. & l. cccccccxxij. & l. cccccccxxiij. & l. cccccccxxiiij. & l. cccccccxxv. & l. cccccccxxvj. & l. cccccccxxvij. & l. cccccccxxviij. & l. cccccccxxix. & l. cccccccxxx. & l. cccccccxxxj. & l. cccccccxxxij. & l. cccccccxxxiij. & l. cccccccxxxiiij. & l. cccccccxxxv. & l. cccccccxxxvj. & l. cccccccxxxvij. & l. cccccccxxxviij. & l. cccccccxxxix. & l. cccccccxl. & l. cccccccxli. & l. cccccccxlij. & l. cccccccxliij. & l. cccccccxliiij. & l. cccccccxlv. & l. cccccccxlvj. & l. cccccccxlvij. & l. cccccccxlviij. & l. cccccccxlix. & l. cccccccl. & l. ccccccccli. & l. ccccccccliij. & l. ccccccccliiij. & l. ccccccccv. & l. ccccccccvj. & l. ccccccccvij. & l. ccccccccviij. & l. ccccccccix. & l. ccccccccx. & l. ccccccccxj. & l. ccccccccxij. & l. ccccccccxiij. & l. ccccccccxiiij. & l. ccccccccxv. & l. ccccccccxvj. & l. ccccccccxvij. & l. ccccccccxviij. & l. ccccccccxix. & l. ccccccccxx. & l. ccccccccxxj. & l. ccccccccxxij. & l. ccccccccxxiij. & l. ccccccccxxiiij. & l. ccccccccxxv. & l. ccccccccxxvj. & l. ccccccccxxvij. & l. ccccccccxxviij. & l. ccccccccxxix. & l. ccccccccxxx. & l. ccccccccxxxj. & l. ccccccccxxxij. & l. ccccccccxxxiij. & l. ccccccccxxxiiij. & l. ccccccccxxxv. & l. ccccccccxxxvj. & l. ccccccccxxxvij. & l. ccccccccxxxviij. & l. ccccccccxxxix. & l. ccccccccxl. & l. ccccccccxli. & l. ccccccccxlij. & l. ccccccccxliij. & l. ccccccccxliiij. & l. ccccccccxlv. & l. ccccccccxlvj. & l. ccccccccxlvij. & l. ccccccccxlviij. & l. ccccccccxlix. & l. ccccccccl. & l. cccccccccli. & l. cccccccccliij. & l. cccccccccliiij. & l. cccccccccv. & l. cccccccccvj. & l. cccccccccvij. & l. cccccccccviij. & l. cccccccccix. & l. cccccccccx. & l. cccccccccxj. & l. cccccccccxij. & l. cccccccccxiij. & l. cccccccccxiiij. & l. cccccccccxv. & l. cccccccccxvj. & l. cccccccccxvij. & l. cccccccccxviij. & l. cccccccccxix. & l. cccccccccxx. & l. cccccccccxxj. & l. cccccccccxxij. & l. cccccccccxxiij. & l. cccccccccxxiiij. & l. cccccccccxxv. & l. cccccccccxxvj. & l. cccccccccxxvij. & l. cccccccccxxviij. & l. cccccccccxxix. & l. cccccccccxxx. & l. cccccccccxxxj. & l. cccccccccxxxij. & l. cccccccccxxxiij. & l. cccccccccxxxiiij. & l. cccccccccxxxv. & l. cccccccccxxxvj. & l. cccccccccxxxvij. & l. cccccccccxxxviij. & l. cccccccccxxxix. & l. cccccccccxl. & l. cccccccccxli. & l. cccccccccxlij. & l. cccccccccxliij. & l. cccccccccxliiij. & l. cccccccccxlv. & l. cccccccccxlvj. & l. cccccccccxlvij. & l. cccccccccxlviij. & l. cccccccccxlix. & l. cccccccccl. & l. ccccccccccli. & l. ccccccccccliij. & l. ccccccccccliiij. & l. ccccccccccv. & l. ccccccccccvj. & l. ccccccccccvij. & l. ccccccccccviij. & l. ccccccccccix. & l. ccccccccccx. & l. ccccccccccxj. & l. ccccccccccxij. & l. ccccccccccxiij. & l. ccccccccccxiiij. & l. ccccccccccxv. & l. ccccccccccxvj. & l. ccccccccccxvij. & l. ccccccccccxviij. & l. ccccccccccxix. & l. ccccccccccxx. & l. ccccccccccxxj. & l. ccccccccccxxij. & l. ccccccccccxxiij. & l. ccccccccccxxiiij. & l. ccccccccccxxv. & l. ccccccccccxxvj. & l. ccccccccccxxvij. & l. ccccccccccxxviij. & l. ccccccccccxxix. & l. ccccccccccxxx. & l. ccccccccccxxxj. & l. ccccccccccxxxij. & l. ccccccccccxxxiij. & l. ccccccccccxxxiiij. & l. ccccccccccxxxv. & l. ccccccccccxxxvj. & l. ccccccccccxxxvij. & l. ccccccccccxxxviij. & l. ccccccccccxxxix. & l. ccccccccccxl. & l. ccccccccccxli. & l. ccccccccccxlij. & l. ccccccccccxliij. & l. ccccccccccxliiij. & l. ccccccccccxlv. & l. ccccccccccxlvj. & l. ccccccccccxlvij. & l. ccccccccccxlviij. & l. ccccccccccxlix. & l. ccccccccccl. & l. cccccccccccli. & l. cccccccccccliij. & l. cccccccccccliiij. & l. cccccccccccv. & l. cccccccccccvj. & l. cccccccccccvij. & l. cccccccccccviij. & l. cccccccccccix. & l. cccccccccccx. & l. cccccccccccxj. & l. cccccccccccxij. & l. cccccccccccxiij. & l. cccccccccccxiiij. & l. cccccccccccxv. & l. cccccccccccxvj. & l. cccccccccccxvij. & l. cccccccccccxviij. & l. cccccccccccxix. & l. cccccccccccxx. & l. cccccccccccxxj. & l. cccccccccccxxij. & l. cccccccccccxxiij. & l. cccccccccccxxiiij. & l. cccccccccccxxv. & l. cccccccccccxxvj. & l. cccccccccccxxvij. & l. cccccccccccxxviij. & l. cccccccccccxxix. & l. cccccccccccxxx. & l. cccccccccccxxxj. & l. cccccccccccxxxij. & l. cccccccccccxxxiij. & l. cccccccccccxxxiiij. & l. cccccccccccxxxv. & l. cccccccccccxxxvj. & l. cccccccccccxxxvij. & l. cccccccccccxxxviij. & l. cccccccccccxxxix. & l. cccccccccccxl. & l. cccccccccccxli. & l. cccccccccccxlij. & l. cccccccccccxliij. & l. cccccccccccxliiij. & l. cccccccccccxlv. & l. cccccccccccxlvj. & l. cccccccccccxlvij. & l. cccccccccccxlviij. & l. cccccccccccxlix. & l. cccccccccccl. & l. ccccccccccccli. & l. ccccccccccccliij. & l. ccccccccccccliiij. & l. ccccccccccccv. & l. ccccccccccccvj. & l. ccccccccccccvij. & l. ccccccccccccviij. & l. ccccccccccccix. & l. ccccccccccccx. & l. ccccccccccccxj. & l. ccccccccccccxij. & l. ccccccccccccxiij. & l. ccccccccccccxiiij. & l. ccccccccccccxv. & l. ccccccccccccxvj. & l. ccccccccccccxvij. & l. ccccccccccccxviij. & l. ccccccccccccxix. & l. ccccccccccccxx. & l. ccccccccccccxxj. & l. ccccccccccccxxij. & l. ccccccccccccxxiij. & l. ccccccccccccxxiiij. & l. ccccccccccccxxv. & l. ccccccccccccxxvj. & l. ccccccccccccxxvij. & l. ccccccccccccxxviij. & l. ccccccccccccxxix. & l. ccccccccccccxxx. & l. ccccccccccccxxxj. & l. ccccccccccccxxxij. & l. ccccccccccccxxxiij. & l. ccccccccccccxxxiiij. & l. ccccccccccccxxxv. & l. ccccccccccccxxxvj. & l. ccccccccccccxxxvij. & l. ccccccccccccxxxviij. & l. ccccccccccccxxxix. & l. ccccccccccccxl. & l. ccccccccccccxli. & l. ccccccccccccxlij. & l. ccccccccccccxliij. & l. ccccccccccccxliiij. & l. ccccccccccccxlv. & l. ccccccccccccxlvj. & l. ccccccccccccxlvij. & l. ccccccccccccxlviij. & l. ccccccccccccxlix. & l. ccccccccccccl. & l. cccccccccccccli. & l. cccccccccccccliij. & l. cccccccccccccliiij. & l. cccccccccccccv. & l. cccccccccccccvj. & l. cccccccccccccvij. & l. cccccccccccccviij. & l. cccccccccccccix. & l. cccccccccccccx. & l. cccccccccccccxj. & l. cccccccccccccxij. & l. cccccccccccccxiij. & l. cccccccccccccxiiij. & l. cccccccccccccxv. & l. cccccccccccccxvj. & l. cccccccccccccxvij. & l. cccccccccccccxviij. & l. cccccccccccccxix. & l. cccccccccccccxx. & l. cccccccccccccxxj. & l. cccccccccccccxxij. & l. cccccccccccccxxiij. & l. cccccccccccccxxiiij. & l. cccccccccccccxxv. & l. cccccccccccccxxvj. & l. cccccccccccccxxvij. & l. cccccccccccccxxviij. & l. cccccccccccccxxix. & l. cccccccccccccxxx. & l. cccccccccccccxxxj. & l. cccccccccccccxxxij. & l. cccccccccccccxxxiij. & l. cccccccccccccxxxiiij. & l. cccccccccccccxxxv. & l. cccccccccccccxxxvj. & l. cccccccccccccxxxvij. & l. cccccccccccccxxxviij. & l. cccccccccccccxxxix. & l. cccccccccccccxl. & l. cccccccccccccxli. & l. cccccccccccccxlij. & l. cccccccccccccxliij. & l. cccccccccccccxliiij. & l. cccccccccccccxlv. & l. cccccccccccccxlvj. & l. cccccccccccccxlvij. & l. cccccccccccccxlviij. & l. cccccccccccccxlix. & l. cccccccccccccl. & l. ccccccccccccccli. & l. ccccccccccccccliij. & l. ccccccccccccccliiij. & l. ccccccccccccccv. & l. ccccccccccccccvj. & l. ccccccccccccccvij. & l. ccccccccccccccviij. & l. ccccccccccccccix. & l. ccccccccccccccx. & l. ccccccccccccccxj. & l. ccccccccccccccxij. & l. ccccccccccccccxiij. & l. ccccccccccccccxiiij. & l. ccccccccccccccxv. & l. ccccccccccccccxvj. & l. ccccccccccccccxvij. & l. ccccccccccccccxviij. & l. ccccccccccccccxix. & l. ccccccccccccccxx. & l. ccccccccccccccxxj. & l. ccccccccccccccxxij. & l. ccccccccccccccxxiij. & l. ccccccccccccccxxiiij. & l. ccccccccccccccxxv. & l. ccccccccccccccxxvj. & l. ccccccccccccccxxvij. & l. ccccccccccccccxxviij. & l. ccccccccccccccxxix. & l. ccccccccccccccxxx. & l. ccccccccccccccxxxj. & l. ccccccccccccccxxxij. & l. ccccccccccccccxxxiij. & l. ccccccccccccccxxxiiij. & l. ccccccccccccccxxxv. & l. ccccccccccccccxxxvj. & l. ccccccccccccccxxxvij. & l. ccccccccccccccxxxviij. & l. ccccccccccccccxxxix. & l. ccccccccccccccxl. & l. ccccccccccccccxli. & l. ccccccccccccccxlij. & l. ccccccccccccccxliij. & l. ccccccccccccccxliiij. & l. ccccccccccccccxlv. & l. ccccccccccccccxlvj. & l. ccccccccccccccxlvij. & l. ccccccccccccccxlviij. & l. ccccccccccccccxlix. & l. ccccccccccccccl. & l. cccccccccccccccli. & l. cccccccccccccccliij. & l. cccccccccccccccliiij. & l. cccccccccccccccv. & l. cccccccccccccccvj. & l. cccccccccccccccvij. & l. cccccccccccccccviij. & l. cccccccccccccccix. & l. cccccccccccccccx. & l. cccccccccccccccxj. & l. cccccccccccccccxij. & l. cccccccccccccccxiij. & l. cccccccccccccccxiiij. & l. cccccccccccccccxv. & l. cccccccccccccccxvj. & l. cccccccccccccccxvij. & l. cccccccccccccccxviij. & l. cccccccccccccccxix. & l. cccccccccccccccxx. & l. cccccccccccccccxxj. & l. cccccccccccccccxxij. & l. cccccccccccccccxxiij. & l. cccccccccccccccxxiiij. & l. cccccccccccccccxxv. & l. cccccccccccccccxxvj. & l. cccccccccccccccxxvij. & l. cccccccccccccccxxviij. & l. cccccccccccccccxxix. & l. cccccccccccccccxxx. & l. cccccccccccccccxxxj. & l. cccccccccccccccxxxij. & l. cccccccccccccccxxxiij. & l. cccccccccccccccxxxiiij. & l. cccccccccccccccxxxv. & l. cccccccccccccccxxxvj. & l. cccccccccccccccxxxvij. & l. cccccccccccccccxxxviij. & l. cccccccccccccccxxxix. & l. cccccccccccccccxl. & l. cccccccccccccccxli. & l. cccccccccccccccxlij. & l. cccccccccccccccxliij. & l. cccccccccccccccxliiij. & l. cccccccccccccccxlv. & l. cccccccccccccccxlvj. & l. cccccccccccccccxlvij. & l. cccccccccccccccxlviij. & l. cccccccccccccccxlix. & l. cccccccccccccccl. & l. ccccccccccccccccli. & l. ccccccccccccccccliij. & l. ccccccccccccccccliiij. & l. ccccccccccccccccv. & l. ccccccccccccccccvj. & l. ccccccccccccccccvij. & l. ccccccccccccccccviij. & l. ccccccccccccccccix. & l. ccccccccccccccccx. & l. ccccccccccccccccxj. & l. ccccccccccccccccxij. & l. ccccccccccccccccxiij. & l. ccccccccccccccccxiiij. & l. ccccccccccccccccxv. & l. ccccccccccccccccxvj. & l. ccccccccccccccccxvij. & l. ccccccccccccccccxviij. & l. ccccccccccccccccxix. & l. ccccccccccccccccxx. & l. ccccccccccccccccxxj. & l. ccccccccccccccccxxij. & l. ccccccccccccccccxxiij. & l. ccccccccccccccccxxiiij. & l. ccccccccccccccccxxv. & l. ccccccccccccccccxxvj. & l. ccccccccccccccccxxvij. & l. ccccccccccccccccxxviij. & l. ccccccccccccccccxxix. & l. ccccccccccccccccxxx. & l. ccccccccccccccccxxxj. & l. ccccccccccccccccxxxij. & l. ccccccccccccccccxxxiij. & l. ccccccccccccccccxxxiiij. & l. ccccccccccccccccxxxv. & l. ccccccccccccccccxxxvj. & l. ccccccccccccccccxxxvij. & l. ccccccccccccccccxxxviij. & l. ccccccccccccccccxxxix. & l. ccccccccccccccccxl. & l. ccccccccccccccccxli. & l. ccccccccccccccccxlij. & l. ccccccccccccccccxliij. & l. ccccccccccccccccxliiij. & l. ccccccccccccccccxlv. & l. ccccccccccccccccxlvj. & l. ccccccccccccccccxlvij. & l. ccccccccccccccccxlviij. & l. ccccccccccccccccxlix. & l. ccccccccccccccccl. & l. cccccccccccccccccli. & l. cccccccccccccccccliij. & l. cccccccccccccccccliiij. & l. cccccccccccccccccv. & l. cccccccccccccccccvj. & l. cccccccccccccccccvij. & l. cccccccccccccccccviij. & l. cccccccccccccccccix. & l. cccccccccccccccccx. & l. cccccccccccccccccxj. & l. cccccccccccccccccxij. & l. cccccccccccccccccxiij. & l. cccccccccccccccccxiiij. & l. cccccccccccccccccxv. & l. cccccccccccccccccxvj. & l. cccccccccccccccccxvij. & l. cccccccccccccccccxviij. & l. cccccccccccccccccxix. & l. cccccccccccccccccxx. & l. cccccccccccccccccxxj. & l. cccccccccccccccccxxij. & l. cccccccccccccccccxxiij. & l. cccccccccccccccccxxiiij. & l. cccccccccccccccccxxv. & l. cccccccccccccccccxxvj. & l. cccccccccccccccccxxvij. & l. cccccccccccccccccxxviij. & l. cccccccccccccccccxxix. & l. cccccccccccccccccxxx. & l. cccccccccccccccccxxxj. & l. cccccccccccccccccxxxij. & l. cccccccccccccccccxxxiij. & l. cccccccccccccccccxxxiiij. & l. cccccccccccccccccxxxv. & l. cccccccccccccccccxxxvj. & l. cccccccccccccccccxxxvij. & l. cccccccccccccccccxxxviij. & l. cccccccccccccccccxxxix. & l. cccccccccccccccccxl. & l. cccccccccccccccccxli. & l. cccccccccccccccccxlij. & l. cccccccccccccccccxliij. & l. cccccccccccccccccxliiij. & l. cccccccccccccccccxlv. & l. cccccccccccccccccxlvj. & l. cccccccccccccccccxlvij. & l. cccccccccccccccccxlviij. & l. cccccccccccccccccxlix. & l. cccccccccccccccccl. & l. ccccccccccccccccccli. & l. ccccccccccccccccccliij. & l. ccccccccccccccccccliiij. & l. ccccccccccccccccccv. & l. ccccccccccccccccccvj. & l. ccccccccccccccccccvij. & l. ccccccccccccccccccviij. & l. ccccccccccccccccccix. & l. ccccccccccccccccccx. & l. ccccccccccccccccccxj. & l. ccccccccccccccccccxij. & l. ccccccccccccccccccxiij. & l. ccccccccccccccccccxiiij. & l. ccccccccccccccccccxv. & l. ccccccccccccccccccxvj. & l. ccccccccccccccccccxvij. & l. ccccccccccccccccccxviij. & l. ccccccccccccccccccxix. & l. ccccccccccccccccccxx. & l. ccccccccccccccccccxxj. & l. ccccccccccccccccccxxij. & l. ccccccccccccccccccxxiij. & l. ccccccccccccccccccxxiiij. & l. ccccccccccccccccccxxv. & l. ccccccccccccccccccxxvj. & l. ccccccccccccccccccxxvij. & l. ccccccccccccccccccxxviij. & l. ccccccccccccccccccxxix. & l. ccccccccccccccccccxxx. & l. ccccccccccccccccccxxxj. & l. ccccccccccccccccccxxxij. & l. ccccccccccccccccccxxxiij. & l. ccccccccccccccccccxxxiiij. & l. ccccccccccccccccccxxxv. & l. ccccccccccccccccccxxxvj. & l. ccccccccccccccccccxxxvij. & l. ccccccccccccccccccxxxviij. & l. ccccccccccccccccccxxxix. & l. ccccccccccccccccccxl. & l. ccccccccccccccccccxli. & l. ccccccccccccccccccxlij. & l. ccccccccccccccccccxliij. & l. ccccccccccccccccccxliiij. & l. ccccccccccccccccccxlv. & l. ccccccccccccccccccxlvj. & l. ccccccccccccccccccxlvij. & l. ccccccccccccccccccxlviij. & l. ccccccccccccccccccxlix. & l. ccccccccccccccccccl. & l. cccccccccccccccccccli. & l. cccccccccccccccccccliij. & l. cccccccccccccccccccliiij. & l. cccccccccccccccccccv. & l. cccccccccccccccccccvj. & l. cccccccccccccccccccvij. & l. cccccccccccccccccccviij. & l. cccccccccccccccccccix. & l. cccccccccccccccccccx. & l. cccccccccccccccccccxj. & l. cccccccccccccccccccxij. & l. cccccccccccccccccccxiij. & l. cccccccccccccccccccxiiij. & l. cccccccccccccccccccxv. & l. cccccccccccccccccccxvj. & l. cccccccccccccccccccxvij. & l. cccccccccccccccccccxviij. & l. cccccccccccccccccccxix. & l. cccccccccccccccccccxx. & l. cccccccccccccccccccxxj. & l. cccccccccccccccccccxxij. & l. cccccccccccccccccccxxiij. & l. cccccccccccccccccccxxiiij. & l. cccccccccccccccccccxxv. & l. cccccccccccccccccccxxvj. & l. cccccccccccccccccccxxvij. & l. cccccccccccccccccccxxviij. & l. cccccccccccccccccccxxix. & l. cccccccccccccccccccxxx. & l. cccccccccccccccccccxxxj. & l. cccccccccccccccccccxxxij. & l. cccccccccccccccccccxxxiij. & l. cccccccccccccccccccxxxiiij. & l. cccccccccccccccccccxxxv. & l. cccccccccccccccccccxxxvj. & l. cccccccccccccccccccxxxvij. & l. cccccccccccccccccccxxxviij. & l. cccccccccccccccccccxxxix. & l. cccccccccccccccccccxl. & l. cccccccccccccccccccxli. & l. cccccccccccccccccccxlij. & l. cccccccccccccccccccxliij. & l. cccccccccccccccccccxliiij. & l. cccccccccccccccccccxlv. & l. cccccccccccccccccccxlvj. & l. cccccccccccccccccccxlvij. & l. cccccccccccccccccccxlviij. & l. cccccccccccccccccccxlix. & l. cccccccccccccccccccl. & l. ccccccccccccccccccccli. & l. ccccccccccccccccccccliij. & l. ccccccccccccccccccccliiij. & l. ccccccccccccccccccccv. & l. ccccccccccccccccccccvj. & l. ccccccccccccccccccccvij. & l. ccccccccccccccccccccviij. & l. ccccccccccccccccccccix. & l. ccccccccccccccccccccx. & l. ccccccccccccccccccccxj. & l. ccccccccccccccccccccxij. & l. ccccccccccccccccccccxiij. & l. ccccccccccccccccccccxiiij. & l. ccccccccccccccccccccxv. & l. ccccccccccccccccccccxvj. & l. ccccccccccccccccccccxvij. & l. ccccccccccccccccccccxviij. & l. ccccccccccccccccccccxix. & l. ccccccccccccccccccccxx. & l. ccccccccccccccccccccxxj. & l. ccccccccccccccccccccxxij. & l. cccccccccc

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Supplicio.* in criminali causa.
b *Dispendio.* in causa ciuili.

Si appellationem.] CASVS. Si appellationem ad præfectum prætorio interpositam iudex non admisit, vel admiserit, sed apostolos appellanti denegauerit, intra annum poterit appellans conuenire iudicem, vt det ei exemplum sententiæ, & de eo quærimontam deponere. si vero ad inferiorē præfecto interpositā fuerit, quod datum est, licebit appellāri intra sex menses facere prædicta. Si verò iudex delegatus nec appellationem interpositam admittere, nec apostolos concedere voluit: dabitur appellanti copia conueniendi iudicem intra quatuor menses. Viuianus.

c *Si appellationem.* hic non definiuntur tempora appellationis exercendæ: sed intra quæ conueniatur qui non dedit Apostolos, & appellationem non recepit. & de hoc. ff. de appel. re. l. v. §. fin.

†al. verbaue.

d *Tua.* loquitur præfecto prætorio.
e *Aduersarium.* id est iudicem.
f *Ex sententia prolata.* id est propter sententiam prolatam, vt eius exemplum det appellanti: & sic aduersarium vocat iudicem qui conuenitur, vt det fisco pœnam illam quæ est §. eo. l. quoniam iudices.
g *Inferiorum.* quàm tu præfectus prætorio vel vbis sis, superior tamen est iudicante: vt in authen. de appell. §. fin. colla. iiij.
h *Arbiter.* id est iudex delegatus.
i *Relationem.* id est apostolos quibus refert causam, & dimittit appellantem ad eum ad quem est appellatum, scilicet delegatorem.
k *Appellator.* accipiendo gesta cum relatione: vt supra eod l. iudicibus.

Magistratus sunt qui dumplures.

l PRæcipimus. *Spectabilium.* id est quæ fiunt à sententijs prolatis à spectabilibus iudicibus. Et nota quatuor ordines magistratuum: scilicet, princeps qui est primus, illustres, spectabiles, clarissimi: à quibus si appellerur, dicit hæc lex ad quos appelletur. & primo si appellerur à spectabili.
m *Quæ per consultationes.* scilicet appellationes, id est homines appellantes & proponentes nobis. Azo.

cuncti sibi ab iniurijs, & suspectis iudicibus, & in capitali supplicio a, ac fortunarū dispendio b prouocationem esse concessam. Dat. VII. Id. Iun. Med. Theodoro. V.C. Cons.

Si appellatio non recipitur, vel apostoli non dantur ad interponendam quærimoniam, de hoc secundum diuersitatem iudicum diuersa tempora statuuntur. hoc dicit secundum Bart. Vel sic. Tempus quærimoniæ exponenda de iustice qui appellationem noluit recipere, vel qui apostolorum copiam denegauit, est quandoque annus, quandoque sex menses, quandoque quatuor secundum diuersitatem iudicum ad quos est appellatum. Salyc.

XXXI. Imp. THEOD. & HONOR. AA. ad Asclepiodotum præfec. præt. post alia.

SI appellationem c oblatam, in qua vel tuæ d amplitudinis, vel vrbicariæ † præfecturæ sacrum auditorium postulatur, iudex non susceperit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegauerit: ad deponendam super hac iniquitate quærimoniam, nec non etiam conueniendum aduersarium e ex sententia f prolata, iuxta antiquum ius anni metas habeat litigator: vel si huiusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum g iudicum sacra desideratur auditio: ad hæc eandem facienda sex menses habeat litigator. ¶ Si vero arbiter h appellationem suscipere, aut relationem i dare contempserit: quatuor mensium tempora obseruentur: vt his quæ statuimus actitatis, pareat appellator k temporibus quæ de appellationibus definita noscuntur. Dat. III. Kal. April. Constantino. Asclepiodoto & Mariniano Conss.

Si appelletur ad principem à sententia spectabilium, cognoscit præfectus & quæstor: & si à sententia clarissimorum, præfectus tantum. Et à delegato appellatur ad delegantem. Et si princeps delegauerit non illustri, & à tali delegato appelletur, cognoscit præfectus & quæstor. si vero ab illustri sententia appelletur per consultationem principis terminabitur, in qua sententia tempus inspicitur. & idem si illustris non illustri adiungatur. h. d. secundum Bart. Vel sic: Princeps pluribus imminentibus, appellationes ad eum deuolutas per legem istam committit quandoque viri, & quando quæ pluribus, vt in hac lege dispositur: & quandoque in consistorio cognoscitur. Salycetus.

A n *Implorant.* petunt enim vt nos cognoscamus de appellatione.
o *Expectati.* sed aliorum iudicum quos statim dices, & hoc ne nostris, &c.
p *Aliena.* appellantium, quia male possemus intendere.
q *Videantur.* sic in authen. de here. & falcid. in princ. colla. j.

XXXII. Impp. THEODO. & VALENTINIA. AA. Cyro præfecto prætorio. †

PRæcipimus † ex appellationibus spectabilium l iudicum quæ per consultationes m nostri numinis disceptationem implorant, n non nostram vlterius audientiam expectari: o ne nostris occupationibus, quibus pro vtilitate mūdi à singulorum nonnunquam negocijs auocamur, aliena p defraudari cōmoda videātur. q ¶ Sed si *à proconsulibus, r vel Augustali, s vel comite t Orientis, vel vicarijs v fuerit appellatum: virum illustrem præfectū prætorio qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem quæstore x nostri palatij, sacris iudicijs y præsidentes disceptationem iubemus arripere, *eo ordine, ea obseruatione, ijsdēque temporibus quibus cæteræ quoque lites fatali die post appellationē in sacris auditorijs terminantur: & hoc, a licet quidam prædictorum spectabiliū iudicum b iure concesso, c vt sacri iudices, appellationes d acceperint. e ¶ Quòd si à duce fuerit appellatum: si idem & præses sit: f præfectura necessario tantum iure ordinario in sacro auditorio iudicabit. ¶ In his autem omnibus iudicijs quæ cōsultationum introduximus loco, vel apostolos, vel ea quæ apud eum gesta sunt contra cuius sententiā dicitur appellatum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illustres prædictos iudices, & ea quæ geruntur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere nostros epistolares præcipimus: officijs videlicet eorū g cū quibus h vir illustris quæstor iudicat, exequētibus iudicata. ¶ Hæc, si appellatio fuerit oblata iudici qui nō ex delegatione i cognoscit. eorū enim sentēijs appellatione suspēsis, qui ex delegatiōe cognoscūt: necesse est eos æstimare, iustè necne fuerit appellatū, qui causas delegauerint iudicādas. k ¶ Huic saluberrimæ legi illud

k *Indicandas.* à delegato appellatur ad delegantem: vt & ff. qui. tem. appellatur ad illum qui est eius loco. ar. ff. de iudi. l. proponetur.

r *Proconsulibus.* omnes præfectos Aegypti qui dicitur Augustalis: quia ibi primo Augustus cū præfecit, & est spectabilis: vt infra de priuat. car. l j.
s *Augustali.* id est præfecto Aegypti qui dicitur Augustalis: quia ibi primo Augustus cū præfecit, & est spectabilis: vt infra de priuat. car. l j.
t *Comite.* & iste similiter est spectabilis: vt supra de offic. comit. Orien. l. j. Accurs.
v *Vicarijs.* scilicet corum.
x *Quæstorem.* hic est illustris: vt in authent. cod. §. illos. colla. iiij. Azo. Et not. quod duo sunt qui de hac appellatione cognoscunt.
y *Iudicijs.* quæ agunt in curia principis.
z *Auripere.* hoc si quāritas excedit decem libras auri: aliter vnus solus sufficit, & non excedat. xx. quia tunc in communi auditorio tractarent: vt infra eod. l. in offerendis.
a *Et hoc.* scilicet verum est, quasi dicat, sine de causa principali cognouerit spectabilis sine cum ad cum effet ordinarie appellatum.
b *Iudicum.* & nunc ab eius sententia appellatum.
c *Concesso.* ordinarie.
d *Appellationes.* ad se factas. Azo.
e *Acceperint.* vt ordinarij.
f *Et præses sit.* & sic clarissimus: vt supra, vt omnes iud. tam ciuil. quàm mi. l. j. potest etiam esse quandoque spectabilis vel illustris: & tunc est in eo speciale, vt si appelletur ab eo cognoscente vt ordinario, vel delegato, quòd fiat cognitio appellationis à magistro officiorum & quæstore sacri palatij: vt infra eo. l. liquando. quæ est contra, & sic non imitatur ordinem aliorum spectabilium.
g *Eorum.* id est eius.
h *Cum quibus.* id est cum quo.
i *Ex delegatione.* scilicet alterius non principis: vt infra. § proxi. Accurs.

†Extenuata Tiraq. qua nonnulla. Contra. †Hæc lex hoc ex gratia non appellationis: & ex ff. de offic. pref. vrb. l. j. versus de appell.

Tabellis in Nouel. 112 cum quibus accessit qui posset hanc legem tollere. Quæstores. Cuiacius.

k priuato homini (id est non illustri) lite à nobis delegata, is postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperiatur. ¶ Eodem l obseruando & si aliter ei m coniunctus n sit arbiter, o qui non illustrem meruit dignitatē. Quicquid autem hac lege specialiter non videtur expressum, id veterum legum constitutionumque regulis omnes relictum intelligant. p

De appellatione interposita à præsidis sententia super statu apparitionis magistri militum lata, cognoscit præfectus vna cum magistro militum, etiam si magister ipse præsidi delegasset. Saly. Vel sic: Quando appellatur à sententia lata super statu consulum, statuitur hic quis debeat esse iudex appellationis. h. d. secundum Paul. de Cast.

XXXIII. Idem AA. Cyro præfecto prætorio.

EO casu quo apparitor magisteriæ potestatis de curia vel officio cohortali, de statu in prouincia patitur cōtrouersiā, vel vt tributa vel functiones debens in prouincia detineretur: si sententia rectoris prouinciæ fuerit appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque magnifico magistro militum cognoscente, causæ iubemus merita ponderari: licet magister militum rectori prouinciæ causam delegauerit perorandam.

Quando princeps super aliqua causa consulitur, ab eius consiliarijs partibus præsentibus vel absentibus causa examinatur: & ab eorum consultationibus non appellatur. Bar. & Paul. de Cast. Vel sic: A tes. ripto principis non appellatur: bene autem appellatur à sententia inde secuta. Iac. Bur. Vel sic: Si princeps super aliqua causa consulitur, à consiliarijs huc nominatis partibus præsentibus vel absentibus causa vnà cum relatione examinatur: & secundum eorum consilium princeps rescribit, & à tali rescripto non appellatur. Salycetus.

XXXIIII. Impetrato IVSTINIANVS A. Demostheni præfecto prætorio.

IVbemus, si qua suggestio maioris vel minoris iudicis ad nostram referatur clementiam de negocio quod iudicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua iurisdictione iudicauerit, r petentis à nostro numine finem eidem imponi negocio quod ab eo disceptatū est: siue additum sit eidem suggestioni, quid referenti placeat, (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) siue nihil huiusmodi adiectum sit, s sed simpliciter nostri numinis responsum expectat: non prius causam * discerni, quàm per sacrā pragmaticam nostri numinis iussionē duo magnifici viri, vel patricij, vel consulares, vel præfectorij, quos pro tempore nos elegerimus, iubeantur adiungi viro illustri pro tempore quæstori u nostri palatij, & vnà cum eo in scriptis relationem discernere (siue præsentibus partibus hoc perspexerint, siue absentibus) & respōsum relationi dādū sua sententia manifestare: vt tamē di spositio huiusmodi excellētissimorū iudicū omnimodo rata

A pronocatur: tunc præfectus prætorio cum quæstore iudicabūr, sicut & cum à spectabili appellatur. Vbi autem illustri delegatur, vel non illustri, qui tamen postea antequam iudicaret, illustri decoratus est dignitate: de causa appellationis ab eo factæ solus princeps cognoscit. Idem est si princeps illustri & non illustri delegauit. In omnibus autem casibus prædictis cognoscētium iudicū epistolares & libellenses apostolos, & gesta apud iudices priores ab appellantibus suscipient, & cognoscendas apud dictos viros illustres inducent: & quæ gerunturi, excipient: & scripta litigatoribus edent, & sententiā exercutioni tradent temporibus fataliū & dierum in causa appellationis seruaris. Quicquid enim hac lege specialiter non est expressum, legis veteris regulis intelligendum est relictum, secūdum Ir. & hoc iure. C. sed iure authentico. à clarissimo ad spectabilem: à spectabili ad quæstorem & præfectum. Si vero à delegato principis illustri vel spectabili, appellatur ad antiquos Romæ iudices. Si à priuato delegato principis, ad spectabiles: vt in auth. de appella. §. penult. & fin. colla. iiij. Sed quid si per errorem alius pro alio appelletur? Respon. si maior vel par, valer. aliàs non: vt ff. eo. l. j. §. si quis.

q EO *casu.* Hæc lex non legitur in scholis.

Vbemus.] CASVS. Contingit aliquando quòd iudex delegatus vel ordinarius dubitat ferre sententiam, & consulit principem: & tunc siue exprimat quid ei placeat, siue nihil dixit, sed simpliciter consuluit super quæstione, non debet prius determinari quæstio à iudice: sed duo patricij vel consulares cum quæstore debent decidere quæstionem. Item si duo iudices discordes sint in ferenda sententia, & ideo consulant principem: prædicti patricij cum quæstore decident quæstionem illam. Vi.

* eam.

r *Iudicauerit.* id est cognouerit pro iudicando, nam ante sententiam fit relatio: vt. §. de rela. l. j. nisi in casu,

vt ibi dixi. quo etiam casu potest hic loqui.
s *Placeat.* iudicare.
t *Adiectum sit.* qualiter sibi placeat, est tamen manifestanda relatio: aliàs non valet: vt. §. de rela. l. j. §. j.
v *Quæstori.* sicque sunt tres qui examinant: & secundum eorum consilium respondet imperator, & contra hanc responsionem non

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne n non appellatur, vt subijcit: sed contra sententiam sic, vt dximus. S. eodem. l. nonum.

a *Diuersas sententias suas.* in animo conceptas, non autem prolatas: quia tunc si sunt delegati, delegans vnam approbaret: vt. ff. de re iudica. l. duo iudices. si ordinarij, valet pro reo: vt in eod. tit. l. inter partes.

IN *offerendis.*] CASVS. In superiori l. iubemus. dictum est quòd duo patricij cognoscunt de causa, & ferunt sententiam indefinitè: imo refert se ad hoc quod dicitur in. l. præcipimus. in princ. &. §. huic salubertimo. Hæc lex distinguit, quòd si est quæstio propter decem libras, vel minorem summam, vnus tantum patricius vel quæstor iudicabit: sed vsque ad viginti, duo patricij cognoscent: & si isti duo dissentiant, quæstor eis adiungetur. Si vero sit quæstio quæ excedat viginti, vel in palatio principis ventilabitur: epistolares. i. tabelliones, omnia quæ aguntur, redigere in scripturam debent. & quando iudex conslit imperatorem, & imperator committit causam prædictis patriciis, victus & victor intra biennium debent istis patriciis consultationem offerre. & quando isti iudices cognoscunt de tali consultatione, noui testes possunt induci, & nouæ probationes.

b *Prouocationibus.* quæ fiunt à spectabilibus: vt. l. præcipimus. in princ. & priuato delegato, non illustri: vt supra in eod. l. §. huic.

c *Decernendam.* videbimus enim an maior quantitas contineatur in sententia, in qua appellatur, nec ne. Quid autem si de hoc dubiteturr: quia talis est species de qua potest dubitari, vt si est tutelæ, vel curæ: sub quo iudice cognoscetur? Potest dici quod ambo in dubio cognoscent. ar. ff. de iurisd. om. iu. l. si idem. §. j. & fin. & ar. ff. de li. agno. l. iij. §. quia Plautianum.

d *Terminetur.* scilicet litis æstimatio.

e *Iudicibus.* scilicet præfecto & quæstori: vt. S. eo. l. præcipimus.

f *Excipientibus.* scilicet in scriptis.

g *Dissentient.* istis duobus modis aditur quæstor, vt subijcit. sic. ff. de quomodo aditur quæstor, cum erat vnus de duobus? Dic quòd

sit, nulli danda licentia contra prouocationem eorum proferre sententiam, vel aliam quancunque dubitationem introducere. ¶ Quam obseruationem, non solum si vnus iudex suggestione vel relatione vsus fuerit, tenere censemus: sed etiã si duobus, vel ampliorib⁹ datis iudicibus, in vnam sententiam minime omnes conuenerint, sed diuersas[a] suas sententias vnusquisque nostræ mansuetudine retulerit, vel omnes nos consuluerint quid discernendum sit.

In causis quæ sunt vsque ad decem libras auri, solum vnus iudex cognoscit. In causis quæ sunt vsque ad viginti libras, principium non mutatur. In causis quæ sunt vltra viginti libras, totum auditorium principis expectatur. Et ad appellationem introducendam est biennium constitutum, & nouæ probationes recipiuntur. h. d. secundum Bart. Vel sic: In appellatione ad sacrum palatium deuoluta, si sit æstimationis viginti librarum auri, & à decem supra, cognoscit præfectus prætorio, & quæstor sacri palatij. Sin autem sit decem librarum, & infra, cognoscit alter eorum tantum. si vero sit maioris æstimationis viginti librarum, cognoscit principis consistorium causa intra biennium intimanda: & ab eorum sententia non appellatur. Salycetus.

XXXV. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

IN offerendis prouocationibus,[b] ex quibus consultationum more negocium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendum esse censemus: vt si quidẽ non excedat litis æstimatio decem librarum auri quantitatem, ex ipsa scilicet sententia iudicis decernendam[c]: non duobus (sicut antea) magnificis iudicibus, sed vni tantummodo disceptatio negocij deputetur. ¶ Sin vero memoratam excedens quãtitatem, viginti libris auri terminetur[d]: duobus tradatur disceptatio magnificis iudicibus[e], viris scilicet deuotis epistolaribus cognitionalia certamina excipientibus[f]: ita tamen, vt si dissentiant[g], virum illustrem pro tempore quæstorem adhibeant, vt eo dubietatem dirimente finiatur negocium.

His videlicet litibus, quarum æstimatio viginti librarũ auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentissimorum sacri nostri palatij procerum introducendis: vt tamen secũdum iam statuta † liceat quidem non solum victo, sed etiam victori consultationem ad vnum vel duos[h] iudices mittendam, intra biennij[i] tempus † ei vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis huiusmodi licentiam amputamus. ¶ Quæ vero fuerint ab eo vel eis decreta, nulla prouocatione suspẽdantur. ¶ Nouas etiam adsertiones[k] à partibus apud eundem vel eosdem iudices addi, ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendæ permittimus. Dat. VIII. Id. April. Constantinop. Decio Cos.

Si appellatur à duce, siue sit illustris, siue spectabilis, solum magister officiorum cognoscit. & in hoc corrigitur. l. præcipimus. hoc dicit secundum Bart. Vel sic: De appellatione interposita à duce spectabili vel illustri cognoscit magister officiorum, & quæstor sacri palatij. Salycetus.

XXXVI. Idem A. Demostheni præfecto prætorio.

SIquando † duciano[l] iudicio appellatio fuerit oblata: siue ab ipsa qualitate iudicis, siue ex diuina delegatione viro spectabili duci destinata, siue inter spectabiles idem dux connumeretur, siue illustri dignitate decoretur, siue etiam maiore (cum etiam magisteriæ potestatis homines, necnõ consulares sæpe, vtilitate publica poscente, ad huiusmodi curam perueniant) nullo discrimine habito, non dignitatem, sed ducatus magistratum spectari: & appellationem ex quocunque duce peruenientem, non vt antea erat dispositum, sed apud virum sublimissimũ magistrum officiorum: necnon virum excellentissimum nostri palatij quæstorem, cõmuni audientia proposita, in sacro auditorio more consultationum, viris deuotis epistolaribus excipientibus vẽtilari sancimus: nulla veteris legis in hac causa obseruatione custo-

non ad papam: vt hic est casus secundũ eundem Bart. l. item si vnus §. principaliter. Sed arbit. d. §. si quis in appellatione. de quo vide latius per canonistas in cap. Romana. §. debet. eo. tit. lib. vj.

A *Mpliorem.*] CASVS. Olim si aliquis appellabat, appellator ante habebat commodum de appellatione, non aduersarius. verbi gratia: conueni Titium in. xl. iudex condemnauit eum in xxx. si Titius appellabat, iudex appellationis, vt ei videbatur, ferebat sententiam pro appellatore, non pro me. dicit imperator quòd ego debeo reportare commodum de appellatione; quia si Titius dicat se iniuste condemnatum in. xxx. ego possum dicere quòd debet condemnari in. xl. & iudex appellationis poterit ferre sententiã pro me si videtur ei, siue fuerit præsens, siue absens. [SED ENIM.] Quando appellatur à minori ad maiorem, debet mittere iudici appellationis omnia acta: & si sit quæstio de. x. libris auri, & post processum caniæ appareat, quòd ilia quæstio contineat xv. & ita videbatur quòd vnus iudex non posset cognoscere, vt. §. e. l. in offerendis. Dicitur tamen quòd iudex appel. etiã de. xv. Potest cognoscere, & ferre sententiam. Vivianus.

a *Ipsi vigilantes.* id est ipsi viderent si in hoc cogitaret tantũ quantum nos pro eis cogitamus.

b *Iudicatis.* verum est super eo, capitulo in quo est appellatũ, vel connexo, non in alio: vt. ff. de mino. l. etiam §. ex causa. & ff. de arbit. quid tamen. &. S. de transa. l. si ex falsis. & ad hoc. S. eo. l. in offerendis. in fine.

c *Aliqui.* supplendo legem pro absente: vel respondendo legi contra eum inductæ: quod est verum generaliter: vt. S. vt quæ desunt. aduoc. par. l. vnica. Item & de facto: vt quærendo an prohibitio per metum facta fuerit, vel dolum. Vel an solutio fuerit facta, vel pactum factum, quod hic est speciale: vt. j. tit. j. l. ij. in fin. & plene diximus: vt. S. vt quæ desunt ad hoc. l. vnica. Accurs. ADDITIO. Adde cum Bart. hic, non esse speciale in hoc casu: immo regulariter est secundum eum quòd vbicunque constat absentem posse interuenire ad definitivam sententiam, iudex pro eo potest supplere de facto: vt hic, & S. quomodo & quando iudex. authent. qui semel. ibi, perquisita veritate, &c.

d *In refutatoriis.* in quibus refutatur audientia iudicis qui tulit sententiam, vel in literis dimissoriis. Vel tertio appellat preces refutatorias illas de quibus dixi. S. de rela. l. j. in fin.

e *Ea.* supple, & caueant ea, &c.

f *Peruata.* id est allegara. & alibi scripta de testibus & confessionibus quæ iudex appellationis habet sibi tradita.

g *Iterum.* & ita bis idẽ repetebat: non autem dicit quòd acta primæ causæ non videat iudex.

h *Resuscitare*, id est in scriptis redigere, & recitare: argu. ad hoc S. de preci. impe. offe. l. fi. & supra de rela. l. fi. Accursius.

i *Aliquid noui continent.* vtputa cõfessiones nouiter factas, & testificationes, breuiter narrandum est secũdum Azo.

k *Addere.* not. fieri posse confessiones de nouo.

l *Quòd sufficiant.* ideo non deeritquòd id est quia sufficiant.

m *Promulgatam.* S. eo. l. in offerendis.

n *Excedere.* Puta in vniuersali iudicio petitione hæreditatis, & familiæ erciscundæ.

o *Imponere.* ex eadem parte. Vel forte etiam ex alia causa, nam & alteri licet petere emẽdationem: vt in princ. huius legis.

p *Rationis.* aliàs rationis, scilicet inductæ ex lege illa, in offerendis. & aliàs, narrationis, scilicet dictæ legis. Et not. quòd ex hac lege & instit. de act. §. si minus. colligunt quidam, vt P. quòd si primo petij quinque, in eodem iudicio possum addere & petere alia quinque, quod non placet. & hic dicit in petitione hæreditatis, vel simili iudicio: vt dixi in vniuersali.

dienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos iudices causa trutinanda.

Appellatur à tanto, & discutitur de toto: quia appellatio est communis etiam parti quæ non appellauit. h. d. secundum Bald. & non est alibi. Vel sic: Appellatum potest appellationem exercere sicut appellans, & petere sententiam in melius reformari in sui fauorem. h. d. *vsque ad. §. in refutatoriis. Barto. & Salycetus.*

XXXVI. Idem A. Iuliano*. P. P.

AMpliorem prouidentiam subiectis conferentes, quàm forsitan ipsi vigilantes[a] inueniunt, antiquam obseruationem emendamus: cum in appellationum auditoriis is solus post sententiam iudicis emendationem meruerat, qui ad prouocationis conuolasset auxilium: altera parte, quæ hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. ¶ Sancimus itaque, si appellator semel in iudicium venerit, & causas appellationis suæ proposuerit: habere licentiam & aduersarium eius, si quid iudicatis[b] opponere maluerit, si præsto fuerit, hoc facere, & iudiciale mereri præsidium. ¶ Sin autem absens fuerit: nihilo minus iudicem per suum vigorẽ eius parteis adimplere.[c†]

Gaudent breuitate moderni. h. d. secundum Bart. Vel sic: Libelli appellatorij non debent esse verbosi: nec superflua, sed necessaria tantum continere: quibus omissis punniuntur offendentes arbitrio iudicis. h. d. secundum primam expositionem quæ est magis amica literæ. Salycetus.

In refutatorijs[d] autem libellis qui solent maxime in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caueant tam litigatores quàm libellorum dictatores verbosis vti adsertionibus, * & ea[e] quæ iam perorata[f] sunt, iterum g resuscitare[h]: sed hæc sola eis inscribere quæ compendiosa narratione causas prouocationis possunt explanare, vel aliquid[i] noui continent, vel addere, quod derelictum est, sciturí quòd si hoc fuerit prætermissum, non deerit aduersus libellorum conditores amplissimi iudicij competens indignatio, quòd sufficiant[l] gesto-

rum volumina inducta, & virorum spectabilium magistrorum scriniorum breues omnia apertissime ostendere.

Sufficit quòd iurisdictio in principio sit fundata ratione dubij, licet in calculo ferendæ sententiæ appareat aliquid quod à principio esset obstatiuum iurisdictioni. h. d. secundum Baldum. Vel sic: Si tempore sententiæ summæ repetiatur maior quàm prima facie videbatur: non impeditur iudex super toto pronunciare. h. d. notabilis. §. iste, quem bene no. secundum Bartol. Vel sic: Crescente lite, crescit iurisdictio. Vel sic: Ratione dubij cognoscitur & pronunciatur vltra iurisdictionem ordinariam iudicantis. Salycetus.

Sed enim scimus legem nostram esse promulgatam,[m] per quam more consultationũ in causis quidem quæ vsq; ad decem libras auri extenduntur, vnum iudicem sancimus supponi, viginti autem duos sublimissimos iudices. Sed cum prima quidem facie videbatur non tantam summam excedere,[n] in definitiua autem sententia apparebat iudici vel iudicibus etiam maiorem quantitatem debere imponere: [o] nõ erat eis possibile formam qua erant concluſi, excedere. ¶ Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere eis & ampliorem summam præfata quantitate in qua dati sunt iudices excedere: & non admodũ suæ rationis, [p] sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti iudices quasi vinculis præpediti non possint legum veritati, & iudiciali vigori per omnia satisfacere.

TITVLVS LXIII.
DE TEMPORIBVS ET reparationibus † appellationum, seu consultationum.

Qui appellat à nominatione, habet decem dies ad appellandum, duos menses ad prosequendum, secundum omnia iect. Bald. Vel sic: Tempus exercendæ appellationis interpositæ à nominatione ad munera, est duorum mensium à tempore scientiæ. Barto.

1. Imp. CONSTANTIN. A. ad Crispinum.

SI quis per absentiam[q] nominatus, vel ad diuumuiratus, aliorumq; honorum infulas vel munus aliquod[r] euocatus, ad prouocationis auxiliũ omitte modo, per absentiam.

DE TEMPORIBVS, &c.

Quando & qualiter fiat appellatio dicit: nunc inita qua tempora exerceatur.

SI quis.] CASVS. Nominatus ad munus aliquod, si se vult excusare, debet appellare. Intra vero quod tempus debeat prosequi appellationem, quæritur? Respond. quòd si absens est, intra duos menses computandos à tempore sententiæ: si præsens est, statim incipiunt currere sibi duo menses. Vivianus.

† *Cum necessitas publicæ vtilitatis agitudo iudicis in causa fuit, vt liberetur tempora, ex rescripto pensatur reparatio: & ea ad uersario denunciada est. Co. The. odo. e. tit. l. 3 Ant. Constantius.*

q *Si quis per absentiam.*

r *Munus aliquod.* præter tutelam, vel curam: vt dixi. S. tit. j. l. si ad scribatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scribatum. & facit ad hoc l.hi qui. Accursius.

a *Interponenda.* vel propriè, & erit speciale. vel verius, id est, interpositæ intra decem dies: vt. ſ. tit. j. auth. hodie. & extenditur causa appellationis in duos menses: & in hoc est speciale: quia aliàs alia tempora statuuntur: vt. ſ. l. proxi. & in authent. ei qui. prima est cõtra l. ff quando app. sit. l. ſ. quod in sententiis. Accursius.

b *Computande sunt.* ad exercendam. & hic accipe, per absentiam.

c *Monstrauerit.* quod est eo ipso quòd contrarium nõ probatur, id est, contra se monstrabitur: vt &. ff. de proba. l. verius. & sic habebit pro singulis xx. miliaribus vnam diem. ff. de verb. sig. l. in itinere. & sic plus habet quàm ille qui præsens est. & ad hoc ſ. quomodo & quando iudex. ab eo. & est speciale in hoc casu: vt ciro per officiales reipublicæ consulatur. & ex hac lege potest poni casus in regula iuris: vt. ff. de regu. iur. l. vbi lex.

T *Empora fatalium.*] CASVS. Olim statuta erant tempora in exercenda causa appellationis: & illa dicebantur fatalia: quia fatum, id est mortem vel terminum imponebant causæ: quia si aliquis appellabat à spectabili clarissimi vel spectabilis. vj. menses dabantur: & hæc tempora dicebantur primi fatalis diei. elapsis his temporibus videbatur terminata causa, vel mortua de rigore iuris: sed de æquitate dabatur secundus fatalis dies, cuius secundi diei tẽpora erant. xxx. & vnus dies, & tertius, & quartus, & quilibet totidem dierum: & si appellator non prosequebatur causam appellationis intra illa tempora, adhuc poterat petere reparationem vel refectionem causæ à principe intra tres menses, qui computabantur à tempore quo quartus fatalis dies elabebatur. Si verò appellatum est à delegato à principe: tempora primi fatalis diei erunt sex mensium. & postquam est elapsus prior dies fatalis, dantur tres fatales: & tempora cuiuslibet fatalis sunt. xxx. & vnus. elapsis his temporibus, non potest peti restitutio à principe: sententia mandatur executioni. Si autem sit appellatum à delegato præfecti prætorio, vel alterius, primus fatalis dies erit duorum mensium, & alij tres dies fatales. & computabuntur in his diebus fatalibus dies feriati. his temporibus elapsis, si appellator non prosequatur causam appellationis, prima sententia remanet firma. Vivianus.

† *Ex Novel. Theodo. quæ non extat. Contius.*

† *Quia interdum dabatur. 4. mensium reparatio. l. vlt. C. Theod. e. tit. Iste dabatur secunda reparatio ad impetrãdum rescriptum.*

Vtale causa quod dicitur esse.

d *Tempora fatalium.* fatales dies dicuntur, quia fatum, id est, finis causæ imponitur: vt. ſ. de aduo. di. iudic. l. aduocati. &. ſ. de iudi. l. properandum. ſ. huius. &. ſ. eo l. nemo. Accursius.

A e *Amputantes.* quæ denegati debent, nisi vrgentissima causa vel ratio postulet: vt. ſ. de dilat. l. j. Sed cur dicitur hic fatalium, cum & alij dentur? Respon. ideo quia mero iure causa in fatum concessit, & finem accepit: licet de æquitate aliæ adhuc dentur dilationes.

f *Tempora.* id est, dies fatalis.

g *Reparationem.* quia cum causa accepit fatum, petitur à principe vt reparetur: quod fieri potest intra tres menses: tribus mensibus computandis à fine quarti fatalis, vt subijcit: nec in hac petitione reparationis, vel post eam petitam necesse est vocari aduersarium pro hoc, vt subijcit. Sed hodie in re codicis non videtur habere locum reparatio: vt. ſ. l. proxi. nisi dicatur illam correctis per vltimã legem huius tituli: vltima corrigitur per authent. de iudi. ſ. appellationes. colla. vj.

h *Decernimus admonuit.* ad hoc vt sciat qualiter reparatio petita sit, nec etiam in eius petitione.

i *Temporalem.* scilicet reparationis indultum. quasi dicat, non computatur statim ex quo datur, sed demum finito quarto, cum forte intra tempora quarti petita sit reparatio. & hoc subijcit hic, & supra qui admit. ad bon. poſſeſſ. l. fina. Alij dicunt quòd est aliud tempus datum post istam reparationem: & quod infra subijcit, non matur.

k *Non fuerit.* ante finitum quartum, & post quintum inceptum.

l *Nec hoc.* quòd spectatur ea absẽne: quia non debet certiorari, qui scit, vel scire debet: vt hic subijcit, &. ff. de act. empt. l. j. in fine.

m *Fatalis.* finis quarti, & principiũ quinti. Item non nocebit similiter: quia cum voluerit in fato principali petere, qui reparationem petijt, debebit aduersarium vocare.

n *Quòd stab arbitro.* id est, delegato principis.

o *Nonagintatribus.* præter primum scilicet fatalem, qui est sex mensium: vt. ſ. l. proxi. &. ſ. l. fin. ſ. j.

p *Executioni.* sed nõne dabitur spacium duorum mensium vel quatuor post omnes fatales, sicut post confirmationem, quod videtur: vt supra de vsur. rei iudi. l. ij? Sed respondeo, non: quia iudex appellationis non iudicauerat: quia non venerat pars ad iudicium. Perinde est ergo ac si nõ fuisset appellatum. vnde ex prima sententia fit executio, vt in fine huius legis, secundum Azo.

q *Appellauerit.* id est, appellationem repulerit, secundum H.

Fatalia non sunt per quid proferenda.

cucurrerit: ex eo die interponendæ[a] appellationis, duorum mensium spacia ei computanda[b] sunt, ex quo contra se celebratam nominationem dicisse monstrauerit[c]. Nam præsenti, qui factam nominationẽ cognouerit, & appellare voluerit: statim debent duorũ mensium spacia computari.

Tempora fatalia introducendæ appellationis in veram ipsius prosecutionem, secundum qualitatem iudicum à quibus appellatur, diuersa statuuntur. Baldus. Vel sic: Si appellatur ab ordinario, ad appellationis prosecutionem inchoandam primum fatale est sex mensium: & dantur alia tria vnius mensis pro quolibet. Et à principe potest intra tres menses reparatio postulari: nec partis citatio requiritur, si appellatur à delegato, eadem sunt fatalia reparatione accepta. Sed si appellatur à delegato illustris vel spectabilis, primum fatale est duorum mensium: cætera non mutantur. & si vltima dies cadit in feriatam, præcedens inspicitur: & fatalibus elapsis pro non appellante habetur. h. d. secundum Bart. Vel sic: Lex ista tractat de tempore intra quod debet inchoari processus appellationis. Paul. de Cast.

II. Impp. THEOD. & VALEN. AA. Cyro præfecto prætorio.

T Empora † fatalium[d] dierum pro seculi nostri beatitudine credimus emendanda, vbique dilationum materias amputantes[e]. † ¶ Et primi quidem fatalis diei tempora[f] post appellationem[m], siue à viro clarissimo rectore prouinciæ, siue à spectabili iudice fuerit appellatum, sex mensium esse iubemus. ¶ Quòd si primo fatali die lapsus est appellator, tricesimumprimum diem alterum volumus esse fatalem. ¶ Quòd si eo quoque appellator exciderit: tertium similiter totidem diebus intermissis, fatalem obseruari decernimus. ¶ Quòd si tertius quoque lapsus fuerit temporalis: quartum etiam fatalem post tricesimumprimum diem similiter obseruari decernimus. Quòd si ita contigerit, vt quatuor fatalibus diebus qui appellauit, exciderit: tunc intra trium aliorum mensium spacia à nostro numine reparationem[g] peti præcipimus: qua petita nec aduersarium decernimus admoneri[h], nec temporalem[i] diem ad petitionem reparationis numerari, sed trium mensium spacio ex quarto fatali numerando causam induci præcipimus: licet ante vnum diem reparatio fuerit impetrata: licet allegata in iudicio virorum illustrium præfectorum nõ fuerit. [k] Nec hoc [l] parti nocebit aduersæ: cum non dubius sed notus omnibus dies fatalis m appareat. Et hoc si aduersus viri clarissimi rectoris prouinciæ vel spectabilium iudicum sententias fuerit appellatum.

¶ Quòd si ab arbitro[n] in prouincia ex delegatione sacra disceptante appellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum tres alij tantũ fatales dies similiter (vt supra dictum est) seruabuntur, nulla reparatione à nostro numine postulanda: ita, vt nonagintatribus o diebus elapsis, iudicata cõgrue executioni p mandentur. ¶ Sin autem ex sententia prætorianæ præfecturæ, vel magistri officiorum, vel ab alio illustri dignitate decorato arbiter in hac sacratissima ciuitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem vel sententiam eius subsecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorũ mensium, alij vero tres ad similitudinẽ supradictorum fatalium numerentur. ¶ Qui vero delegatum vel à spectabili iudice seu præside prouinciæ arbitrum appellauerit q: primum quidẽ fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat. ¶ Illud etiam circa obseruationem fatalium dierum custodiri decernimus: vt si forte temporales in feriatos dies quoquo modo inciderint: præcedentes[a] eos dies vt temporales à litigantibus obseruentur. ¶ Quòd si quis secus ac iura præcipiunt, lapsus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel à præsente aduersario, vel etiam à iudice † si solus litigat[b] appellator, fuerit oppositum, probatumque: pro eo habebitur appellator, ac si sententiã quoquo modo non coactus susceperit.

IN AVTHENT. DE his qui ingrediunt. ad appel. ſ. j. colla. v. consti. xj.

Hæc authent. dicit quòd tempus exercendæ & finiendæ appellationis est annus, & ex causa scilicet impedimenti est biennium: intra quod tempus vtraque & altera pars potest causam prosequi: quo tempore transacto, iudice appellationis nihil pronunciante, sententia prima transit in rem iudicatam. Si ergo appellans vult absente aduersario pronunciari, ne sententia prima confirmetur, debet vltimo mense comparere, & facere aduersarium citari. Iudex vero sententiã infirmabit vel confirmabit prout acta dicta sunt, absente semper propter absentiam condemnando in expensis. Baldus.

E I qui † appellat, impertitur annus, intra quẽm secundum se[c] communiterve cum aduersario litem exequatur: aut si iusta causa[d] intercesserit, alius annus indulgeatur: [e] quo[f] transacto, lite non completa, [g] rata manet sententia[h]. ¶ Appellatore cessante, cum vnus mensis[i] supereſt ex biennio: licet victori ingredi, vt reus quæratur: quo siue inuento, siue non, suas afferat[k] allegationes: & vel confirmetur, vel rescindatur sententia in omni casu: l absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierũ. ¶ Neutro[m] vero occurrente, post secundum fatalem,[n] permanet sententia rata.

IN AVTHENT. DE appellat. ſ. j. colla. viij. constit. ij.

Ista authen. dicit quòd pendente compromisso, tempus instanti æ appellationis nõ labitur, quocunque annis durauerit compromissum. Baldus. Vel sic: Non currit tempus ei qui semper litigat etiam coram arbitro. Bart. Vel sic: Si de causa appellationis compromittatur, tempora interim non currunt. Salyc.

SI tamen in medio causæ apud iudicem appellationis vel motæ vel non motæ aliqui eligantur arbitri, & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellationem finiri, & per quamliber occasionem ad iudicem appellationis causa reuertatur: non lædatur † ex cursu temporis o, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies milies plus quàm biennij tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

IN AVTHENT. DE appella. & intra quæ tempo. ſ. ad hæc sancimus. colla. iiij. constitu. ij.

Si stat per principem, non currunt tempora appellationis, donec princeps constituat quis cognoscat. Baldus. Vel sic: In consistorio principis currit tempus intimandæ, sed non introducendæ appellationis, donec constituat, quis cognoscere debeat. Salyc.

SEd & lis quæ speratur in consistorium principis inferri, absque damno moræ maneat intacta[p], donec ipse faciat eam introduci, & à proceribus secundum morem dirimi.

IN AVTHENT. VT sponsa. largi. ſ. hoc quoque, colla. ix. constit. ij.

Si stat per iudicem appellationis, non currunt fatalia. Baldus.

SI appellatione secuta, nouissimo induciarum die[q], aut pars vtraque, aut solus qui appellatione vsus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestauerit iudici futuro appellationis examinãti negotium, vel eius consiliariis, aut his qui lites intromittunt, & iudex vt spon. lar. ſ. hoc quoque. colla. ix.

S † *appellatione.*] CASVS. Si appellator vel altera pars, aut ambo simul veniant ad iudicẽ appellationis, etiam vltima die fatalium, & iudex nolit eum vel eos audire: nullum sit præiudicium partibus in hoc: quia postea etiam poterit examinari causa appellationis: cum stet per iudicem quo minus appellatio exerceatur. Viuianus.

a *Præcedentes eos dies vt temporales.* Constitue sic: temporales, id est feriati dies, obseruentur à litigantibus: vt. ſ. sicut præcedentes dies feriatos. q. d. feriati & non feriati computentur: vt. ſ. de fer. & de dilatio. l. siue pars. ſ. feriæ. Alij dicunt quod præcedentibus diebus debet expediri negocium, cum superueniunt fatales. Accursius.

b *Si solus litigat.* quia non est præsens aduersarius contra quem est appellatum, quiooppo nemo fatalia cucurrisse, &. Et not. hic quòd iudex suppleat de facto quod notum est ei nõ vt iudici: & sic. ſ. tit. j. l. ſ. ſ. fin autem ab. fenio. & ff. de procura. l. filiusfamilias. ſ. militen. & dixi. ſ. vt quæ desiunt aduo. part. l. j. Vel die quodammodo ei esse notum vt iudici.

Sequitur authen. ei qui appellat. quæ corrigit legem istam. & dicit de his qui ingredi. ad appel. ſ. j. collat. v. Accursius.

E † *qui appellat.*] CASVS. In legibus plures fatales dies sunt, sicut dictum est superius. Authent. statuit vnum tantum fatalem diem, intra quem appellator debet prosequi appellationem, siue solus ipse sit in iudicio, siue præsente altera parte: & si iusta causa interueneris, aius annus datur ei ad exemplum. Si appellator nolit prosequi appellationem, vidor debet afferre allegationes, vt prima sententia confirmetur, vel rescindatur: & absens præsenti debet condemnari in expensis.

c *Secundum se.* id est, cum ipse solus est in causa sine aduersario: & communiter quando cum aduersario: nam & vterque esse potest: vt infra. e. l. fi. ſ. illud. Vel dic secundum se, quando solus: communiter, quando duo sunt, qui communiter habent causam contra tertium.

d *Iusta causa.* quare nõ possit exequi litem.

e *Indulgeatur.* à lege: & sic non est opus restitutione in integrum.

f *Quo.* scilicet secundo anno: & sic sunt duo fatalia. Sed olim plura licet breuiora: vt hoc tit. l. ij. &. ſi.

g *Completa.* id est, non conclusio & renunciato. *Manet sententia.* ac si non fuisset appellatum: vt. ſ. e. l. fi. ſ. fi. in fi. & in hac lege, tempora. in fi. &. ſ. tit. j. l. ſi contra matorem. Et hoc casu acto in factum datur ex sententia prius lata: licet quando secundo sententiaretur, aliud esset secudum quosdam: vt. ff. de his qui notã. infa. l. furti ſ. j. Sed quid si iusta causa etiam secundo anno fuerit impeditus? Respon. datur restitutio ex clausula generali. ff. ex quib. cau. mai. l. j. in fi. & in corpore

i *Vnus mensis.* & etiam ante, si vult: vt. ſ. eo. l. fin. ſ. nulli sicetia. Sed certe illa ioquitur in introducenda, non in exercenda.

k *Affirat.* actor.

l *In omni casu.* siue rescindatur, siue confirmetur. & gratias agat Deo, quod in principali causa seruatur ei (quanquam absenti) iustitia: vt in corpo. ſ. j. in fine.

m *Neutro.* i. nec actore, neque reo veniẽte.

n *Secundum fatalem.* i. post biẽnium. & idem si tantum datus est annus.

S *I tamen.*] CASVS. Hæc auth. dicit: Si contingat quòd forte in medio tempore fatalium, id est, duorum annorũ qui dati sunt ad appellationẽ exercendam, ipsi litigatores eligant arbitros: nõ currit tempus: quia litiganti non currit tempus. Viuianus.

† *Concen gl. super verbo prolatam. in ca. veniens. de renuncia. & in clem. quamdiu. de appellat.*

o *Ex cursu temporis.* nec ei currit tempus, qui semper litigat: vt. ſ. de inoffi. testament. l. contra maiores.

S *Ed & lis.*] CASVS. Superiores authen. locum habent quando lis ventilabatur coram aliquo iudice: hęc quãdo appellatio ventilatur corã principe. dicit enim quòd lis quæ mouetur coram principe, potest moueri omni tempore, donec imperator præcipiat, quòd illa causa determinetur. Viuia.

p *Intacta.* hoc etiam olim erat: vt infra eo. l. fi. ſ. si tamen. & intelligũ quidam vt Io. hanc authent. quando ille qui appellauit, notum fecerat principi: aliàs nõ esset sine dam no moræ. Alij dicunt contra, quòd qui metuit sententiam, debet notificare, vt confirmetur vel delegetur, non appellans. & pro eis est in authẽ. de his qui ingre. ad appel. ſ. illud quoque. colla. v.

Sequitur alia authẽ. si appellatione, alias incipit, Item si appellatione. quæ est in cor.

q *Nouissimo induciarum die.* id est in vltima dilatione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Nullum præiudicium.* immo videtur rata sententia: vt. §. e. authent. ei qui. Sed hic stetit per iudicem: vt. ff. ex quib. cau. ma. l. fed & si per prætorem. §. ait prætor. & de dam. infe. l. si finita. §. eleganter. Sed cerce authen. illa, ei qui, &c. loquitur quãdo stetit per iudicem: vt in cor. de his qui ingte. ad appel. circa princ. colla. v. Sed certe nec ibi prohibet vltra biẽnium prorogari in eo quod dicit, si steterit per iudicem. Siue ergo steterit per principem, non currit tempus: vt. §. authent. sed & lis. siue per alium iudicem, idem est: vt. hic. quod intellige quãtum ad effectum: nam datur restitutio: vt. ff. ex quib. cau. ma. l. si per prætorem. §. ait prætor. In causa principali non datur restitutio post triennium: vt. §. de iudi. l. properandum. §. fin autem vtraque. Sed quid si steterit per alium? Respõ. nihilo minus curtit tempus, sed agitur contra eum de dolo: vt. ff. de dolo. l. arbitrio §. dolo. sed si ille non esset soluẽdo, restitueretur ad litem: vt. ff. de eo per quẽ fac. est. l. si. Accurtius.

Nemo. CASVS. Hæc lex corrigit primam in hoc quòd prima dicebat, quòd elapsis primis fatalibus dabus poterat peti reparatio siue restitutio causæ: hic dicit quòd reparatio nullo modo petatur: sed appellator statim cũ appellat, vel intra medietatem temporis quod datur ad appellationẽ prosequendã vel exercendam, debet appellationem exercere.

b *Consultationibus.* id est appellationibus. & sic ponitur cõtentum pro continente, secundum Ot.

c *Statuti.* vt. §. l. ptox.

d *Sub prætextu.* nedum per rescriptum.

e *Vigilanti diligentia* ablatiuus. Et sic nota quòd per hanc legem corrigitur superior in eo quod de reparatione dicit. sed hæc per vltimam in primo respon. & vltima per authen. ei qui.

f *Statim.* vt. §. l. proxi.

g *Dimidiam partem.* scilicet vltimi fatalis. & hoc est consilium secundum quosdam: nam in vltimo die potest venire: & facit ad hoc. ff. de euict. si tem quam. §. quolibet. &. j. co. l. fin. §. & cũ antea. ADDITIO. Aduertas quòd hæc glo. dicerer vetũ, si ista l. intelligeretur de tempore constituto ad initiandum processum super appellatione: sed veritas est, vt dicit hic Bar. quòd loquitur de tempore constituto ad appellationem intimãdam, seu producendam: & ideò debet produci ante medium illius termini constituti: vt. §. titu. j. l. in offerendis & j eo l. fi. §. in his, & ita secundum eum tenebat Iaco. Buttrig. & etiam Iaco. de Are.

Diuisio. Per hanc. Continet tres partes. Primo dicit quòd non allegatum in causa principali, potest allegari dummodo non sit omnino nouum, & in primo iudicio non deductum: sed sit ab illo quod erat deductum, dependens. & hoc vsque ibi, Sed & si. Secundo quòd non probatum potest probari: vsque ibi, Quo xercitatis. Tertio redditur ratio ad vtrumque. Paul. de Cast. CASVS. In causa appellationis vtraque pars inducere potest nouas probationes, vel exceptiones: dum tamen hæ probationes non pertineant ad nouum. c. sed ad primam causam in qua erat appellatum. Viuianus.

in definitis diebus eum suscipere differat: nullum [a] præiudicium partibus, aut vni earũ ex hoc penitus volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes huiusmodi, & legitima sententia terminari.

Ad appellationem exercendam post tempora statuta. §. eo. l. 2. non conceduntur alia. Et tempus appellationis introducentia, est dimidietas temporis exercendæ. Salyc. Vel sic: Lex ista venit ad suppletionem præcedentis, & dicit quòd transactis temporibus de quibus ibi defertur appellatio: & non est licitum à principe impetrare restawationem, nisi in primo casu legis præcedentis. Paul. de Cast.

III. Imp. IVSTINIANVS. A. Appioni præfect. præt.

NEmo arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus [b] vltra statuti [c] temporis viuendi spacia, neque per oblationem precum, neque per sacrum rescriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu [d] quodam altero, se omnibus incumbẽdum esse vigilanti diligentia, [e] quò prouocationes eorum intra statutum tempus introducantur.

¶ Ita vt etiam gesta in iudicio contra quod prouocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum, ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus: sed aut statim [f] postquam appellatum sit, aut non minus quàm ante dimidiam [g] partem temporis ptæbeantur scrinio, ne (quod per angustias cõtingit temporum) tardus appellationis fautor suo dispendio refutetur.

In causa appellationis licet vtrique parti non proposituin proponere, & non probatum probare, si actionem antiquam vsperciat: alias secus. Bart. Vel sic: Ex parte actoris vel rei non proposita vel non probata in causa principali, ex primis dependentia non separata, possunt in causa appellationis proponi & probari. Salyc: et. ista lex est famosa & cotidiana, & h. d. in causa appellationis potest vtraque pars non allegatum in causa principali allegare, & non probatum probare. h. d. & Cyn. dicit quòd ista lex stat hic sicut silum inter simas: quia huius tituli leges nihil valent hodie, excepta ista, & excepta authent.

IIII. Idem A. Tatiano magistro officiorum.

PEr hanc † diuinam sanctionem decernimus, vt licentia quidem pateat in exercendis consultationibus, h tam oppellatori, quàm aduersæ patti, nouis etiam adsertionibus [i] vtendi, vel exceptionibus, [k] quæ non ad nouum capitulum [l] pertinent, sex ex illis oriuntur, & illis coniunctæ sunt quæ apud anteriorem iudicem noscuntur propositæ.

¶ Sed & si qua [m] dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumẽtum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt: id quoque eos admittere, quò exercitatis iam negociis, pleniore subueniatur veritatis lumine.

Ad euidentiam dic quòd in. l. 2. §. e. pro vtrietate iudicum vltra tempora statuuntur

g *Consultationibus.* id est appellationibus. & sic ponitur quod continetur, pro eo quod continet.

i *Adsertionibus.* scilicet ex parte actoris: puta replicationibus.

k *Exceptionibus* scilicet ex parte rei: & ad hoc. §. tit. j. l. amplio-rem. in princ. & in fin. &. l. in offerendis. in fin.

l *Ad nouum capitulum*, id est nouiter acquisitum, & pro hoc. ff. de iudi. l. non potest. sed ante appellationẽ potest, secundũ Iac. quod non placet. Alij dicunt nouum capitulum, id est, res nouiter petita: vt si primo petebam bouem: nunc peto equum vel asinum. Item primo excipiebam super vno, nunc super alio: & ita super diuersis. sed super eadem re potest etiam nouam exceptionem vtat opponere: vt si primo re in causa exceptionem rei iu-dicatæ, nunc iurisiu-randi, vel alia apponat. Bart. in. l. tione sic ex parte actoris: vt si primo dixerim quòd res per me iure dominij ex traditione facta à Seio nunc pot-sum dicere, facta est à Mæuio: vel per prascriptionem, vel ex legato. Vel si reus opposuit exceptionem pacti facti de non petendo, & probauit: possum opponere pactum factum de petendo: & hæc opinio vera. Tertij dicunt quando nouam intentionem vel exceptionem propono, etiam super eadem re petenda, vel excipienda. vt si in prima causa egi quasi per vim mihi ablatum, nunc dico quòd per furtũ, nõ possum: vt argu. ff. de iureiur. l duobus. §. exceptio. Vel si primo egi de inofficione aboriam lege Aquilia: secundo quòd vi aut clam. ex eodẽ facto. Vel opposui exceptionem ex aliquo facto puta pacti: nunc oppono doli de eodem facto. hoc non placet, cum ex primo pendeat: sed secunda placeret. Dic ergo quòd si in causa principali exceptionem non opposui, vel oppositam non probaui: postmodum in causa appellationis non oppositã opponam, & oppositã probabo. Ceterum si de alia re vellem disputare quàm prima quæ est in iudicium deducta, nõ audiar. Vel dic vt diximus de coniunctis ff. de minor. l. etiam. §. ex causa. sed Alexander papa statuit super nouo licere, sed non super veteri. c. vt in. c. fraternitatis extra de rest. Sed capitulum forte pro assertione intellexit, vt statim dicetur.

m *Sed & si qua.* supra quando non oppositam exceptionem, vel adsertionẽ oppositi: nunc quãdo oppositã prius in causa principali, deinde in causa appellationis probat. sed vtrique dicto opponitur. Nõne omnia debẽt esse in eodẽ statu: vt. §. de appel. l. pellationẽ? Respõ. fallit in hoc: vt. §. de appel. l. eos. §. si quid. Tre cum aperti fuerint testes in prima, quomodo producẽtur alij: vt in auth. de testibus. §. quoniam vero, colla. vij. quæ est cõtra. Sed hoc corrigitur secundũ Albert. quia est eadẽ ratio suspicionis. Alij dicunt quòd hic in prima probauerat tantũ per instrumenta, aliàs secus: vt ibi. Tertij * dicũt quòd post apertura tam in principali causa quàm appellationis, possunt produci super nouis capitulis, dum tamẽ oriãtur ex veteribus, & illis cõiuncti sint: & etiã primi testes, dummodo iterũ iurent: sed super vete-ribus non potest amplius etiã in causa appellationis probationes per testes inducere. Tu dic quòd in prima non potest post

ad appellationem inchoandam. sed hodie per hanc legem statuuntur varia tempora pro varietate locorum ex quibus appellatur ad principio auditorum. h. d. vsque ad. §. in his. Vel sic: Tempus appellationis intimande quod per. l. 2. §. eod. erat variũ ex diuersitate iudicum, hic variatur ex diuersitate locorum: & pro quinque fatalibus diebus qui per dictam. l. 2. introducebantur: per illam vnus fatalis terminus dicem dierum statutur propter labilem hominis memoriam. h. d. secundum Salyc.

v. Idem A. Triboniano † quæstori sacri palatij.

CVm anterioribus legibus ex omni prouincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellationes exercendas impertitus est, [a] necessarium nobis visum est huiusmodi spacijs instum imponere libramẽtum. Sancimus itaq; si quidem ab Aegyptiaco, vel Libyco limite, vel Oriẽtali tractu vsque ad vtrasque Cilicias numerando, vel [Armenijs gentibus,] † & omni Illyrico causa fuerit more appellationũ transmissa: primum semestre spacium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque deminui, neque accrescere. ¶ Sin autem ex alijs nostri imperij partibus, siue Asianę, siue Ponticæ, siue Thraciæ diœceseos lis prouocatione suspensa in hãc regiam vrbem perueniat: pro semestri spacio * trium tãtummodo mensiũ spacium eis indulgeri, [b] alijs trium mensium spacijs, id est, nonaginta & tribus diebus, simili modo sequẽtibus: siue semestre impertiatur tempus, siue tres priores mensis, secundum locorum definitionem, quam designauimus. Sed & alijs tribus mẽsibus qui ex reparatione † ab aula concedi solent, in suo robore [c] duraturis, & prioribus accedentibus: vt partim annale numeretur, partim nouem mensium spacium cõsequatur. ¶ Et cum antea [d] in fine cuiuscunque temporis vnus fatalis dies ex antiquis legibus constitutus esset, & sæpe eueniebat [e] (cùm multæ sint occasiones mortales appellationum [f]) vel ægritudine, vel spacij prolixitate, vel per alias causas (quas nec dici, nec enumerari facile sit:†) eundem diem fatalem non obseruari, & litis expirare, & hu-

Vbi olim biennium dabatur ad introducendum appellationem in consistorio principis, per hanc. l. datur annus tam appellatori quam appellato, si voluerint causam introducere. Salycet.

In his autem casibus, in quibus biennium cõstitutum est, [l] quatenus more consultationũ in regia vrbe sub cõmuni audientia florentissimorum sacri nostri palatij procerum ventilentur: biennij metas, vnius anni termino coartamus: vt intra eum & gesta colligere, & ea viris deuotis epistolaribus tradere, & refutatorios libellos, [m] (si voluerint) offerre, & litem in sacrum nostrum consistoriũ introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, si voluerit, secundum quod iam cõstitutum est, [n] etiã præmaturè causam inducere: neq; annali spacio expectato.*

Si in consistorio principis causa appellationis est inchoatæ, tempora quibus ius non redditur, ipso iure non currunt. Salyc.

Si tamen in sacro nostro consistorio lis exordium ceperit: etiam si non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cùm iniquum sit propter occupationes florentissimi ordinis quas

aperturam, nisi in nouo capitulo: vt extra de testibus. c. fraternitatis. & de fide instrumen. c. cum Ioan. nisi in casu: vt in matrimonio, vbi etiam producuntur post aperturam testium: vt extra de testibus. c. ex tenore. Sed in causa appellationis potest tam vetera probare quàm noua coniũcta: vnde dicit. Nec obstat dictum authen. quia causa appellationis est alia quàm prima: vt diximus. §. de procurato. l. ita demũ. & facit. ff. de appel. l. fœno. §. quid ergo. A. DITIO. Tu dicas quòd de iure canonico sicut in prima causa non possunt publicatis attestationibus ijdem vel alij testes super eisdem capitulis vel directo contrarijs produci: ita nec in causa appellationis: vt. d. c. fraternitatis. extra de testibus. cum non minus in appellationibus quã in causa principali subornatio sit timenda: vt in Cle. ij. de testibus. at super nouis articulis respondentibus actionẽ principalem, produci possunt eisdem vel alij testes in causa appellationis: vt supra dicto. c. fraternitatis, & hic.

Cum anterioribus. Diuiditur in tres partes. In prima loquitur de tẽpore appellationis inchoandæ, vsq; ad. §. in his autẽ. & ibi loquitur de tempore appellationis introducẽdæ, vsq; ad. §. si tamen. & cũ ista vltima parte iunguntur hæc duo authẽ. Iac. Bu. & Bald. CASVS. Lex secunda statuit tẽpora fatalia indistinctẽ: hęc tertia distinguit: quia primus dies fatalis est sex mensium, si fiat appellatio de Orientalibus partibus; si non ex Occidentalibus partibus, primus fatalis dies est sex mensium. alijs tres fatales dies dãtur sicut in superiori lege: & potest peti reparatio. vnde videtur corrigi ista, nemo. & si aliquis impeditus necessitate, non potuit venire ante fatalẽ diem, sufficit si veniat post per sex dies. Item. §. in hoc. Contrarium. statutum fuit biennium intra quod fieri debeat tempus ad iudicium appellationis. Datur annus, & si appellator nolue-rit prosequi causam, poterit in consistorio principis perpetuo exercere: tũc si vna pars absens, non poterit aliquid, nisi

Tertius tẽpus. Secundus. Tertius.

sus fiunt ad voluntatem damnum: vide glo. in Clemen. 1. de bapti. & eius effectu.

a *Imperitus est.* §. ex mensium prius: & postea separatim aliorum sex: vt. §. c. l. ij. in princ.

b *Spacium eis indulgeri,* alias trium mensium spacium.

c *In suo robore.* sic ergo reparatio habet locum per hanc legem. & sic corrigit quod est. §. eod. l. nemo. & hoc per authen. ei qui.

d *Et cum antea.* no. hic quòd cum quinq; essent olim fatalia computata reparatione, in fine cuiuslibet accipiebatur vnus dies qui appellabatur fatalis: & sic erant quinque dies fatales, in quibus debebat exerceri causa appellationis. Accursius.

Fatalia erãt olim quinque.

e *Eueniebat.* scilicet eũdem diem &c. quod est. j. & quod hic subijcit, est interpositio.

f *Appellationum.* impediendarum.

g *Ante quartum diem.* i. intra quatuor dies ante fatalem: & in ipso fatali, vel post fatalem intra quinque dies veniẽs appellator auditur.

h *Post quinque dies.* i. post fatalẽ per quinque, &c. vt in euangelio, & manst ibi duos dies.

i *Officium.* id est officiales.

k *Vt decem fatales.* id est, quinq; præcedentes. & alij quinque sequentes fatales: vt. §. dixit. Sed contra huic. §. §. eo. l. nemo. vbi dicit, vt gesta aut statim post appellationẽ, aut ante dimidiam partẽ temporis prębeantur. Solu. hic corrigit. sed hodie serua authen. ei qui appellat. in fine. §. eod.

l *Constitutum est.* vt. §. titu. j. l. in offerendis. & sic hodie. & hic corrigitur, vt ibi dixi. Alij hic dicunt de tempore appellationis exercendæ, & sic datur annus: vt hic, nisi sit iusta causa quare detur alius annus: vt. §. illud. &. §. eo. authen. ei qui. Item secundum primum intellectum est cõtra. §. eod. l. nemo. sed hoc ex specialibus causis. Accursius.

** annalis ratio expectatur.*

m *Libellos.* id est, preces, vel forte, id est, apostolos, vel refutatorias preces de quibus dicit. §. de rela. l. j. sed contra authen. ei qui. Solu. vt ibi soluitur.

n *Constitutum est.* vt. §. eo. l. nemo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Deperire.* vt. §. eod. authen. sed & lis.
b *Si quis.* scilicet appellator.
c *Exordium* dicunt quidam, appellator. vel dic, iudex. Et not. hic imponi exordium vna tantum parte præsente, & rem inchoari, vt hic subijcit, quod fit per citationem alterius partis: quod facit ad hoc quod dicimus. ff. de iurisdic. om. iu. l. & quia. Sed hoc speciale in causa appellationis, vt hic subijcit: & sic in aliis non est ita, sed demum lite contestata darut initium causæ: vt in authen. de litig. §. si vero initium. coll. viij.
d *Annale*, quod est cõputatis quatuor fatalibus tempore reparationis: vt. §. eod. l. ij. in princ.
e *Inchoatam.* sic nota quòd tempus appellationis exercendæ, non ex die sententiæ latæ, vel appellationis factæ, sed inchoatæ currat: & sic multo tempore posset durare. & sic est contra arg. §. eod. l. ij. Vel die quòd incipit currere à tempore appellationis factæ: & quod hic dicit, præteriit, id est, præteriisse noscatur an cucurrerit à tempore appellationis. sic. §. de heredi. instituend. l. fin. Vel dic quòd appellator debet prosequi causam à tempore appellationis vsque ad annum: & si non fecerit, rata manet sententia prima, nisi ex iusta causa detur alius annus. Sed si intra annum vel biennium sibi datum ad iudicem appellationis eat appellator, & litem inchoauerit, & postea deseruerit, tunc ab eo tempore incipit currere quo litem inchoauit, & finitur anno: nisi ex causa detur alius annus, & secundum hoc etiam vsque ad quadriennium poterit durare. ADDITIO. Tu dicas quòd hodie tempus prosequendæ appellationis currit à tempore appellationis interpositæ: vt in authen. ei qui. & ibi hoc notat. Bart. §. eod. & in Clemen. sicut. vbi de hoc plene per gl. magnam de appellationibus.
f *Inueniente.* scilicet litem inchoatam.
g *Priuilegium.* non est ergo ita in alijs, vt diximus supra de his qui ad ecclesiam confu. l. fina.
h Ex *vna parte.* & sic lite non contestata.
i *Pronoratum.* vt. ff. de his qui not. infa. l. furti. ij. respondeo. & supra ti. j. l. si contra maiores. &. l. quoniam nonnulli. & in authent. de appella. colla. viij. in princip. & de his qui ingred. ad appella. §. si vero neuter. colla. v. & §. eod. l. ij. in fin. sed secus in excusatione tutorum: quia etsi illam non prosequor, tamen non ex quo datus, sed ex quo fui iussus gerere, teneor: vt. ff. de excu. tut. l. si is qui.

† *Cæter. glo. in c. veniens. in verbo sufficiens. de renũ. & 2. q. 6. appellatores. & c. per tuas. de appel.*

Appellationis exercendæ tempus, à quo tempore currit.

† *huic. §. denegat Nouel. 126. ex qua tamen nullus fragmẽtum hic à cõpilatoribus additum est. Comitus.*

circa nostræ pietatis ministeria habere no scitur, causas hominum deperire[a].

In appellatione exercenda alibi quàm in consistorio principis, datur annus: quo elapso firma manet prima sententia: nisi iusta causa fuerit appellator impeditus: quo casu datur secundus annus: in quo omnem suam diligentiam debet facere appellator præstando iudici, vt prosequatur. Et in causa appellationis est speciale, vt possit absque litis contestatione ferri sententia. Item statuta in causa appellationis, habent locum in causa supplicationis interpositæ à præsecto prætorio. Hoc dicit vsque ad. §. sin autem. Salycetus. Vel sic: Hic dicitur quòd exordium imponitur causæ appellationis vna tantum parte præsente, dummodo intervenerit citatio. b. d. secundum Bald.

Illud etiam † merito addendum huic legi censemus, vt si quis [b] fatali die apud appellationis iudicem introductus, siue ex parte vna, siue cognitionaliter causæ appellationis imponat exordium,[c] deinde relicta ea discedat, & in desidia reliquum tempus permaneat, & annale [d] tempus post inchoatam [e] litem præterierit: victore neque sententiam ad effectum perducere valente, propter litem iam inchoatam, neque iam terminum accipere inueniente, [f] cum appellatoris absentia eam finiri non facilè concedat: huiusmodi iniquitatem amputantes, cùm aduersarius possit etiã minimè præsente appellatore litem exercere, quia hoc speciale priuilegium [g] eius est qui appellationi examinandæ præsidet, posse & ex vna parte [h] † causam dirimere: iubemus eundem appellatorem, nisi obseruauerit iudicium, & causam vsque ad finem peregerit, sed & si per eũ steterit quo minus omnia litis certamina impleantur: appellatione defraudari, & sententiam contra eum latam in suo robore durare, & ad effectum perduci, tanquam si ab initio minimè fuerit prouocatum: [i] nisi ipse appellator euidentissimis probationibus possit ostẽdere se quidem summa ope nisum voluisse litem exercere, per iudicem [k] autem steterisse, vel aliam inexorabilem [l] causam subsecutam, propter quam

Appellationis exercendæ tempus, à quo tempore currit.

† *huic. §. denegat Nouel. 126. ex qua tamen nullus fragmẽtum hic à cõpilatoribus additum est. Comitus.*

A thent. de appella. colla. viij. in princip. & de his qui ingred. ad appella. §. si vero neuter. colla. v. & §. eod. l. ij. in fin. sed secus in excusatione tutorum: quia etsi illam non prosequor, tamen non ex quo datus, sed ex quo fui iussus gerere, teneor: vt. ff. de excu. tut. l. si is qui.

hoc facere minimè valuit. Tũc etenim aliud ei annale [m] tempus indulgemus: quo effluente, & lite minimè finem accipiente, cadere eum de appellatorio iuuamine disponimus: cùm ei sit apertissima facultas & nostram adire maiestatem, & tarditatem iudicis † in querelam deducere, & nostro beneficio perpotiri.

Statuta in causa appellationis, habent locum in causa supplicationis interpositæ à præfecto prætorio.

Cui consentaneum est, vt & in sententijs omnium amplissimorum præfectorum prætorio ex diuino oraculo retractandis, [n] eadem obseruatio quæ suprà dicta est, post ingressum vnius vel vtriusque partis, tam propter absentiam personarum quàm propter statuta tempora teneat.

Iura appellandi potest per pactum renunciari, & etiam conuenit ne vllum fatale seruetur. hoc dicit notabiliter secundum Salycetum.

Sin autem partes inter se scriptura [o] interueniente, pacisci dum esse crediderint nemini [p] parti licere ad prouocationis auxilium peruenire, vel vllum fatale obseruare: eorum pactionem firmam esse censemus. Legum etenim austeritatem in hoc casu volumus pactis litigantium mitigari.[q]

TITVLVS LXIIII.
QVANDO PROVOCARE NON EST NECESSE.

Contra sententiam quæ transijt in rem iudicatam, pronunciari non potest: ideo à pronunciato appellari opus non est. Sal. Vel sic: Sententia definitiua lata contra aliam sententiam validam, et quæ transijt in rem iudicatam, est ipso iure nulla: nec est necesse ab ea appellare, & exceptio nullitatis impedit executionem sententiæ, si offeratur parata probatio nullitatis. Paul. de Cast.

1. Imp. ALEXANDER. A. Apollinari, & alijs.

LAtam sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quòd contra res prius iudicatas, à quibus prouocatum non est, lata sit.[r] Cuius rei probatione si promfuisset iudicatum, & in secunda iudicatur non esse necesse vt. ff. quæ sen sine appel. l. j. in princ. sed quæ est ratio quòd nõ valet? Respon. dicunt quidã quòd prima transiuerat in rem iudicatam,

Sententia lata contra ius constitutionis, est ipso iure nulla: secus si contra ius litigatoris. b. d. secundum Bart. Vel sic: Sententia contra legis tenorem lata, errore expresso in ea, non valet ipso iure. Lata vero per errorem facti, seu contra ius partis, valet: sed appellari potest. b. d. secundum Saly. Vel sic: Sententia quæ continet expressum iuris errorem, est ipso iure nulla: & sic non est necessaria appellatio: secus si non exprimitur error, licet sit lata contra ius: quia tunc valet, sed est iniqua: ideo nisi prouocetur, transit in rem iudicatam. Paul. de Cast.

2. Idem A. Capitancis.†

SI cum inter te [b] & auiam [c] defuncti [d] quæstio de successione esset, iudex datus à præside prouinciæ pronunciauit potuisse defunctum etiam minorem quatuordecim annis testamentum facere, ac per hoc auiam potiorem esse: sententiam eius contra tam manifesti iuris [e] formam datam, nullas habere vires palam est: & ideo in hac specie nec prouocationis auxilium necessarium fuit. Quòd si cum de ætate quæreretur, impleſſe defunctũ quartum decimum annum, & per hoc iure factum testamentum pronunciauit, nec prouocasti, aut post appellationis impletã causam destitisti: rem iudicatam retractare non debes.

Causa præiudicialis impedit electionem ad munera. Bar. Vel sic: Suspensio genere, suspenditur qualibet eius specie, & individuum. Vel sic: Suspensio principali, suspenditur secundarium. b. d. secundum Bal. Vel sic: Appellans à munere decurionatus, licet interim dumuir electus non appellat, sibi non præiudicat. b. d. secundum Sal. Vel sic: Causa præiudicialis quousque pendet, impedit exerceri alias particulares: ideo si exercentur, non valent: nec est necessaria appellatio. P. de Cast.

3. Imp. GORDIANVS A. Ingenuo.

SI (vt proponis [g]) suspensa apud amplissimos iudices

dicatam, & faciebat iam ius: vt. ff. de condic. inde. l. eleganter. §. A si post rem. & sic secunda non valet, quasi contra ius constitutionis lata: vt. ff. quæ senten. sine appel. l. j. §. j. quod non placet: quia in secunda non est expressus error, vt ibi dicitur, &. j. l. proxi. Dic ergo vt sit litium finis. argu. ff. pro suo. l. fin.

a *Non obstabit.* sic etiam transactio non valet: vt. §. de transac. l. si causa. sed aliud si iudicatur post instrumentum: vt. ff. de iureiur. l. nam & postea. §. si damnetur. Sed quid si appellatum est à sententia quæ ipso iure non valet? Respõ. iudex pronunciabit appellationem iniustam, & inseret causam quia nihil valuit sententia: & ita denuo retractabitur, cum nec per appellationem cõfirmetur: vt. ff. de app. l. si expressim. nisi in estiur. ff. rem ra. ha. l. ij. §. fi. sed si causam non adiciat, sed simpliciter pronũciet appellationem non tenere, confirmari videtur sententia: maxime si appellator dicat in appellatione, dico sententiam ipso iure nullam: vel si qua est, appello, causa enim appellationis principalis est quæstio: sed inciderit quæstio, an ipso iure sententia sit nulla. Item pone quòd eat ad. x. contra Titii, & succubui, & postea procurator meus agit contra ipsum procuratorem Titij ad eadem. x. quæ sententia valet, prima, vel secunda? Respon. prima valet.

Sententia lata per iudicem delegatum extra tempus commissionis. & quod dicit cum non eo die: idem dicas, si non eadem hora: quia tempus cum omni actu concurrit: & in naturam illius actus conuertitur, vt patet in præscriptionibus: & ad non

B

C

D

cognitione prouocationis, quã te ob id interposuisse dicis, quòd decurio nominatus esses, ad duumuiratum vocatus es: manifestum est præiudicium [h] futuræ notioni memoratorum iudicum fieri non potuisse.

Non valet sententia plurium delegatarum, nisi omnes sententient. Barto. Vel sic: Cum plures sunt delegati in vna causa, sententia lata ab vno, vel ab aliquibus exeis non interuenientibus aliis, est ipso iure nulla: ideo necessaria non est appellatio. Paul. de Castro.

4. Impp. VALERIAN. & GALLIENVS AA. & VALERIANVS † C. Iuliano.

CVm magistratus datos iudices, & vnum ex his pronunciasse proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cùm sententia iure non teneat.

Impositio multæ vltra quam iudex possit ex sua iurisdictione, est ipso iure nulla. Bart. Vel sic: Vbi index excedit terminos & fines iurisdictionis, sententia est ipso iure nulla: & ideo non est opus appellare. Iaco. Butri. Vel sic: Excessus in tanto, vitiat in toto. Vel sic: Iudex qui iurisdictionem superioris assumit, reddit actum suum totaliter nullum: hoc dicit secundum Baldum. Et est nota. l. Vel sic: Citra appellationem annullatur impositio multæ vltra iurisdictionem. hoc dicit secundum Sal. Vel sic: Vbi index excedit metam suæ iurisdictionis, non valet sententia ipso iure. Paul. de Cast.

5. Imppp. CARVS CARINVS & NVMERIANVS AAA. Domitiano.

CErta ratione & sine multare præsides possunt, [k] Quòd si aliter & contra legis statutum modum prouinciæ præses multam vobis irrogauerit: dubium non est, id quod contra ius gestum videtur, firmitatem non tenere, [l] & sine appellatione posse rescindi.

Non valet sententia lata per iudicem delegatum extra tempus commissionis. & quod dicit cum non eo die: idem dicas, si non eadem hora: quia tempus cum omni actu concurrit: & in naturam illius actus conuertitur, vt patet in præscriptionibus: & ad non

lata, an & quando valeat.

Nobilis, add. in vers. Comitus.

Duumuir ex decurionibus eligitur.

Sententia diuersa si ferantur à pluribus, quid iuris.

Quòd vbi cunque lex dat certum modũ procedendi, vltra omissio redditur actum nullum.

Pœna & multa differunt.

fertur: in alijs autem illa quæ pro reo: vt. ff. de re iudi. l. inter pares. & ff. de inoffi. testamen. l. si pars. ADDITIO. Videas omnino. c. fin. extra de re iudi.[a]

CErta.] CASVS. Magistratus habent iurisdictionem indicendi multam, quidam maiorem, quidam minorem. si ergo præses indicendo multam modum statutum excedit, nec valet sententia, nec ab ea necesse est appellare.

k *Possunt.* vt. §. de modo multa. l. fin.

l *Non tenere.* ipso iure, sed secus in pœna: vt si in quadruplũ condemnauerit ex furto nõ manifesto, valet sententia: vt. ff. d. e his qui not. infa. l. quid ergo. §. pœna. sed in multa si modũ non ex-

III ij cessit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessit, valet sententia, sed appellatur: vt. ff. de appel. l. & in multis. Sunt & aliæ differentiæ inter pœnam & multam: vt. ff. de verb. sign. l. aliud est fraus. §. inter. & l. fi qua pœna.

Cvm non.] CASVS. Delegata est alicui causa, vt pronunciet intra certum diem: si vlteriori die pronunciat, non tenet sententia.

a *Sed ductio.* id est prolongatio.

b *Alieniore.* id est longiore.

c *Cognosset.* vt. ff. quomodo & quando in. l. fi vt proponis. j. & hoc nisi forte partium cõsensu prorogata esset dies: vt. ff. de iudi. l. ij. §. sed & iudex.

Venale.] CASVS. Litigabam cum Titio: Titius dedit pecuniam iudici, vt me iniquè condemnaret. Dicitur quòd non valet sententia, nec opus est appellare. Viuianus.

d *Venales.* quia precio obtentæ sunt, secus si per gratiam: vt. ff. ad Trebel. l. seruo inuito. §. cum prætor. nam ibi tenet, sed datur restitutio: vt. ff. de re iudi. l. diuus. nisi in casu vbi non valet, ambitione vel gratia lata: vt. ff. ex fal. allega. l. fi. nam inimicitia tum etiam causa rectè datur sententia: vt. ff. de arbi. l. non distinguemus. §. cum quidam.

Sententia lata per gratiã valet.

†*Vel. Nicanoni.*

e *Infirmas.* secus in sententia arbitraria, quando potest agi ad pœnam: sed tamè obstat doli exceptio: vt ff. de arbi. l. ita demũ. & ff. de arbi. l. ij. Ipso ergo iure non valet sententia iudicis, vt hic. Iudex etiam accusari potest lege Iulia repetundarum, vt. j. ad leg. Iuliam repe. l. iubemus. & litem facit stuam: vt. ff. de iudi. l. fi filiusfamilias. & qui corrupit, causam amittat: vt. ff. de pœn. iudi. l. j. & ij. Accur.

Spater.] CASVS. Aliquis filiusfam. & minor. xv. an. creatus est decurio. vtrum opus fuerit appellatione in hac creatione, si nolebat esse decurio? Respond. quòd non. lex sequens plana est.

f *Inhabilem.* vt quia non habuit aliàs honorem. & nunc vocatur ad maiorem. Vel quia inuenitur continuare honorem: quod fieri non potest: vt. ff. de mun. & ho. l. honor. §. gerendorum. nam & hæc est inhabilitas: quia est minor: vt. ff. de mu. & ho. l. ad rempublicam. & j. qui æta. l. ij. li. x. & ff. de decu. l. non tantum. nisi filij suppleant: vt. ff. de mino l. ij. ij. responso. ergo subauditur hic, maxime. Vel dic, si, id est quia. & sic nil subaudias.

g *Quando.* pro quia.

h *Aetati.* scilicet in xv. anno: vt. ff. dixit.

i *Remouebit.* nec pater pro eo tenebitur: vt. ff. ne pater pro filio. l. fi filius.

k *Veteranis. Honestam.* vt quia. xx. annis militauerat. vt. ff. de excusa. vete. l. j. Vel si intra certum tempus fuit assumptus, & illud finitum est.

Veteranis habens immunitatem vacationis, non tenetur si contra immunitatem vocatus ad munus. h. d. & est speciale in militibus. Bal. Vel sic: Si veteranus habens immunitatem, vocetur ad munera personalia, non tenetur appellare: quia vocatio vel electio est nulla. h. d. secundum Saly.

IX. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

VEteranis qui in legione vel vexillatione militãtes, post viceſima ſtipendia honeſtam k vel cauſariam l miſſionem cõſecuti ſunt, onerum & munerum perſonalium m vacationẽ conceſsimus. ¶Huiusmodi autem indulgentiæ noſtræ tenore remunerantes, fidam deuotionem militum noſtrorum, etiam prouocandi n neceſsitatem remiſimus.

Appellationibus supernacuis non vtimur: vt non iniuria, sed honor iudicibus inferatur: ideo vbi victus appellauit super forte, non appellat victor ab absolutoria expensarum: sine victus prosequatur appellationem, sine non. quia iudici appellationis est data licentia, appellantem in sumptibus non condemnatum condemnandi. Sal. Vel sic: ista lex est singularis. & h. d. Supernacuis appellationibus non vtimur, propter honorem iudicum, secundum Tac. Bar. Vel sic: Vbi victus appellauit super forte, non appellat victor super expensis, sine victus prosequatur causam, sine non: quia hoc totum supplet iudex officio suo. Bar. Vel sic. Si victus appellat & prosequitur, victor non potest appellare propter condemnationem expensarum amissam, idem si non prosequatur. h. d. ista lex not secundum Bart. & Paul. de Cast.

X. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

OMnem o honorem ſalutum iudicibus referuantes, † ſi quando vna pars quaſi læſa per definitiuam eorum ſententiam, prouocatione vſa fuerit, interdicimus alteri parti quæ vicit, pro hoc tantummodo quòd nihil capere pro ſumptibus litis, vel detrimentis, vel minus quàm oportuerat, iuſſa eſt, prouocationem offerre: cum & ipſa deciſionem litis rectè factam eſſe confiteatur: p iudicibus ſcilicet, ſiue florentiſſimis proceribus ſacri noſtri palatij, ſiue his quibus pro minore q litium æſtimatione conſultationes r delegantur, in primo iudicio non deductas. & hoc dicit.

o *Omnem.* ſic extra de appel. c. vt debitus honor.

p *Confitentur* in forte, ſed iudex tenetur qui nihil de ſumptibus dixit: vt. ff. de iudi. l. properandum. §. fin autem alterutra.

q *Pro minore.* quia & appellãtur pedanei iudices quo ad ſumptus: quia humiliora diſcipiant negocia: vt. ff. de pedan. iud. l. fi. Accur.

r *Conſultationes.* id eſt appellationes.

Iudex qui ſi ſumptibus diminuit expenſas, tenetur in ſumptibus.

Kim.

a *Eius.* & alterius partis quo ad ſumptus. Azo. Sed contra. ff. de fructi. & liti. expen. l. terminato. Solu. vt ibi, quia ibi non fuit appellatum.

b *Definentibus.* ſcilicet ampliorem in ſumptibus. ſupra de appel. l. ampliorem.

c *Sed nec.* duo dicit hæc. l. Primo appellat reus victus, & proſequitur in forte: certe non appellat actor pro ſumptibus, licet iudex ſuppleat ſententiam primam. Secũdo appellat reus victus: ſed non proſequitur. nam actor proſequitur: vt. ff. citu. j. auten. ei qui. ibi, appellatore, &c. ſed H. dicit victum non appellaſſe. & ſi intelligas in forte: qualiter de ſumptibus actoris habeatur ratio. ff. de fructi. & lit. expen. l. terminato. ſi vero dicas in ſumptibus rei, ſtultum videtur quòd appellet: cũ de eis non ſit damnatus reus: niſi dicas quòd ſit damnatus in minus.

d *Intruduendo.* id eſt, quòd victus non appellat quo ad ſumptus, ſed quo ad principale, & ſic conſultationem non introducit. Vel ſi appellat, non proſequitur.

e *Differente.* & ff. de tempo. appel. authen. etiam. Accur.

e *Differente.* appellare, vel proſequi ſuper ſumptibus: ſed ſuper forte appellabat & pro ſequebatur. Vel vetus dic, ſcilicet proſequi appellationem interpoſitam ſuper ſententia ſortis & facit. ff. de tempo. appel. authẽ. et qui.

f *Iniuriam.* non talem vt agatur actione iniuriarum: vt. ff. de ap. l. &. fi. maioribus. quæ eſt contra. vel ſit iniuria quando ſuperuacua: vt hic.

QVORVM APPellationes non recipiuntur.

Ceſſat appellatio quandocunque, idea quia neceſſaria non eſt: vt. ff. titu. j. quandoque ideo quia non meretur appellator audiri, de quibus hic dicit.

Elius.] CASVS. Petij à te decem, lite conteſtata per contumaciam cœpiſti abeſſe: iudex te condemnauit: nunquid reuerſus audieris appellans, quæritur? Dicitur quòd non.

g *Elius qui per contumaciam.* ſcilicet veram: vt quia inuentus non venit: vt hic, &. ff. de iudi. l. properandum. § cum autẽ. & in authen. de iudi. & appellationibus. col. vj. & ff. de re iudic. l. cõtumacia. & ff. de appel. l. ex cõſenſu. § eum qui. Non fictam, quia non veniendo: ſecus ſi in non exhibẽdo, vel in non reſtituẽdo: tunc appellat: vt. ff. de appel. l. creditor. §. iuſſus. quæ eſt contra. Quid autem ſi quis eſt cõtumax in non iurando de calumnia? Videtur quòd poſſit appellare: argu. dictæ l. creditor. & ſententiam. ſed quomodo potuit iudicari, cum non ſit liquidum: vt. ff. de iudic. l. properandum. §. j. Reſpon. quo ad abſentem fuit temperate cognitum: vt hic. ſed quo ad preſentem debuit plene cognoſci: vt ibi, vel dic quòd hic erat cauſa de qua debuit plene tractari: vt in actione ad exhibendum, & ſimiliter vt. ff. ad exhiben. l. iij. §. ibidem. Vel tertio dic quòd hæc dictio, ſummatim, refertur ad id quod ſubijcitur. quod nõ placet. ſed debet plene cognoſci ſi ſit recipienda appellatio, vel non. Accurſius.

i *Non poteſt.* niſi veniat iudice ſedente pro tribunali: vt. ff. de in integ. reſti. l. diuus. Item ſic. ff. de le. ij. l. pero. §. libertis.

Bſeruare.] CASVS. An conuictus & confeſſus de crimine per teſtes &c. audiatur appellãs, quæritur? Dicitur quòd nõ. Si vero probato crimine condemnatus fuerit non confeſſus: an ſit audiendus appellãs, quæritur? Dicitur quòd ſic. & hoc in ſecunda.

† *Ex Co. Th. lib. 11. tit. 36. l. 7.*

k *Veneficorum.* id eſt, qui veneno occidunt aliquos.

l *Maleficorum.* id eſt, magicorum & incantatorum.

m *Violentiam.* vt. j. ad l. Iul. de vi pub. l. quoniam. Accurſius.

n *Propria.* id eſt, ſpontanea, & non territus tormentis: vt in hac. l. Et nota duo neceſſaria vt non appellet, ſcilicet quòd conuictus & cõfeſſus: & alterum non ſufficit, niſi in caſibus vbi ſufficit conuictũ propter immanitatem criminis: vt. ff. de fal. mone. l. j. & ff. de rapto. virgi. l. j. §. ſin autem poſt. & ff. de ap. l. conſtitutiones. & ff. de inius. rup. teſta. l. ſi quis filio exheredato §. hi autem. Item no. quòd in quinque criminibus loquitur hæc. l. ſed idẽ videtur in cæteris, & idem in pecuniarijs cauſis. Sed videtur etiam in his delictis conuictum & confeſſum appellare, & alium pro eo: vt. ff. de ap. l. non tantum. quæ eſt contra. & ff. de epiſ. audiẽ. l. addictos. quæ eſt contra. & ff. de ap. l. addictos. Solu. hic ante ſententiam fuit confeſſus: ibi poſt, ſecundum Ioan. vel ibi non fuit conuictus, ſed tantum confeſſus.

Appellare nõ poteſt qui eſt conuictus & confeſſus.

† *Not. tenet. et vide Hyp. in l. in criminib. in prin. 2. col. ff. de quæſt.*

o *Ita.* ſcilicet ecõtra.

p *Condemnatus eſt.* legitime occaſione ſuſcepti officij.

q *Aliquid dixerit.* confeſſio ergo in tormentis, veluti timore tormentorum facta non nocet: vt hic, & ff. de quæſtio. l. j. §. diuus Seuerus, niſi perſeueraſſet, ſcilicet extra tormenta confeſſus. vt in eadem. l. §. ſi quis vltro. Vel non nocet confeſſio, ſcilicet ſola, niſi probationibus aliquibus adiuuetur: vt hic. prima ſeruatur.

Confeſſio facta in tormentis, an noceat.

r *Denegari.* ſi vero ob aliquod delictum pœna imponatur, appellare non licet: vt. ff. de verbo. ſignifi. l. ſi qua. & dic vt ibi.

Nvlli.] CASVS. Si iudex officialem ſibi deputatum condemnauit, quia male ſe habuiſſet circa officium ſuum: an audiatur appellans, quæritur? Reſpon. quòd non. ſecus eſt ſi ſuper patrimonio officialis litigat, & condemnatus fuerit: quia appellare poteſt. Viuianus.

s *Nulli.* f. accuſato criminaliter, eo forte quòd ſe male habuiſſet circa officium ſuum. nam ſi de adulterio, vel ſimili, tunc ſtabo. l. ſuperiori proxime ADDITIO. Item limita hæc. l. quando officialis, puta nuncius vel notarius, &c. condemnatur ab illo iudice cuius erat officialis. Non enim eſt veriſimile quòd iudex ferat contra eum ſententiam, niſi clare reperiſſet delictum. ita intelligit hanc. l. gl. in. c. ſi quis appellat. in. §. nulli quoque. ij. q. vj. vbi hæc. l. cum duabus præcedentibus & item duabus ſequen. ſunt canonizatæ.

Qui male geſſit officium, conuictus & condemnatus non appellat. Bald. Vel ſic: Officialis condemnatus à proprio iudice de male geſtis in officio, non appellat Saly Vel ſic: Officialis alicuius iudicis ſi condemnatus ab illo iudice de delicto commiſſo in officio, non poteſt appellare: quia præſumitur non iniuſte condemnaſſe: ſecus ſi lata ſit ſuper alio quod concernit patrimonium. Paul. de Caſt.

III. Impp. VALENTINIA. & VALENS AA. ad Modeſtum præfec. præt. †

NVlli s officialium à ſententia proprij iudicis prouocatio tribuatur, niſi in eo tantum negocio quod ratione ciuili ſuper patrimonio fortè apud propriũ iudicem inchoauerit: ſcilicet vt in eo tantùm

† *Ex Co. Th. ibid. l. 17.*

II. Impp. CONSTANTIVS & CONSTANS ad Hieroclem Conſ. Syriæ Cœles. †

OBſeruare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum, k maleficorum, l adulterorum, itemque eorum qui manifeſtam violẽtiam m commiſerunt, argumentis conuictus, teſtibus ſuperatus, voce etiam propria n vitium ſceluſq; confeſſus, audiatur appellans. Sicut enim hoc obſeruari diſpoſuimus: ita o æquum eſt teſtibus productis, inſtrumentisq; prolatis, alijsque argumentis præſtitis, ſi ſententia contra eum lata ſit, & ipſe qui condemnatus eſt, p aut minimè voce ſua confeſſus ſit, aut formidine tormentorum † territus, contra ſe aliquid dixerit: q prouocandi licentiam ei non denegari. r Dat. V. Id. Decemb. Leontio & Salluſtio Coss.

† *Not. tenet.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Procuratorem.* procurator ergo appellat & prosequitur vt dominus si vult: vt hic, & §. de appel. l. dominus litis. Itē facit. ff. de pœ. l. ne diu. & fac. §. de episco. audi. l. j.

A *Bstinendum.*] CASVS. Tenebaris fisco in decem ex contractu, vel nomine tributorum, an conuentus & condemnatus possis appellare, quæritur? Dicitur quòd non.

b *Calculi.* id est rationis.

c *Postulatur.* vt quia administrauit quis publica negocia: & sic est ff. de appel. rec. l. fi. Sed cōtra. §. de appel. l. quoniam nonnulli. Solu. vt ibi.

d *Priuati*, scilicet patrimonij imperatoris: vt. ff. eod. l. fin. &. §. de episc. audien. l. j. secus in bonis vacantibus lata sententia: vt. § de appella. l. data. Alij intelligunt hoc etiā de priuato debito, quod defendi potest: vt statim dices.

†Ex Co. Theod. ibid. l. 19.

e *Conuicti.* vt quia cōdemnatus dicit, vtiq; debeo id in quo sum condemnatus: sed appello, & sic negocium differam.

A *B executione.*] CASVS. Petij à Titio. x. fuit mihi condēnatus: executor modū excessit exequendo: quia fecit me mitti in possessionem maioris quātitatis quā erat deducta in sentētia: an à tali executione possit appellari, quæritur? Dicitur quòd sic: licet aliàs ab ea appellare non possit: ita vt si res de qua est controuersia, sit mobilis, possessio tradatur: vel apud Titium collocetur, tradenda cui iudex appel. eam adiudicabit. Si vero est res immobilis, puta fundus: fructus percepti & percipiendi apud sequestrum deponantur, possessione fundi remanēte penes eum qui appellauit. Si vero appellator inueniatur frustratorie appellasse, in quinquaginta libris argenti multatur. Viuianus.

†Ex Co. Th. eod. l. 19. *Contra hæc l. in l. 2. §. de episco. aud. Vnd. Symmachum li. 1. epistol. 15 Contra.*

f *Ab executione.* id est ab ipsa executione facti. executio enim est &c. vt. §. de execu. rei iudi. l. executorem, sed si pronunciat exequendam, vel non exequendam, potest appellari: vt. §. de appel. l. & in maioribus.

g *Et iure.* vt. ff. de ap. l. ab executore. in prin. &. ff. de ver. sig. l. ii qua pœna. vbi dicit, de pœna prouocationis &c. id est de executione pœnæ, secundum vnum intellectum.

h *Et constitutionibus.* vt. §. de ap. l. quoniam iudices.

i *Fortè.* hoc abundat: vt. ff. de arb. l. si duo. vnde illud: Sub dubio læpe tefpondeo forte periti.

Executor mittit modò potest excedere: & tūc ab eo licet appellare.

k *Excedat.* vt si satis erat in possessionem rei modicæ mitti, præcipit fieri in magnam. Idem si pro maiori quātitate quàm in sententia continetur. Idem dicas si excedat modum ante tēpus exequendo, scilicet ante quadrimestre tempus: vt. §. de ap. l. si quis prouocatione. in fin. vbi de hoc dixi. Item idem est si executor prætermissa cognitione exceptionis (quę datur alicui in quibusdam casibus etiam post sententiam, & post quadrimestre tempus: vt. §. de iur. & fac. igno. l. j. & not. §. senten. rescin. non pot. l. peremptorias) velit sententiam executioni mādare. Item appellatur ab eo qui male interpretatur sententiam: vt. ff. de ap. l. ab executore. in prin. Item à pronunciatione exe- A cutionis faciendæ, vel non: vt in princ. huius. l. dixit.

l *Detrahatur.* id est auferatur.

m *Cognitor.* appellationis.

n *Iudicauerit.* futuri temporis est.

o *Prouocationis expti.* ita quòd supersint, aliter non possent sequestrari.

Appellatione pendente nō debet res sequestrari.

P *In depositis collocentur.* scilicet apud sequestrum. & sic est contra. §. de prohibi. sequestra. pe. l. j. Sol. hoc speciale. Item contra. §. de appella. l. appellationem. Solu. ibi appellatum erat à sententia principalis negotij, hic ab executione iniusta. Item nonne est ergo idem quandocūque quis appellet? Respond. non: nisi depositor fructus appellator: vt. ff. de appel. l. imperatores. §. fi.

†Ex Ca. Th. *prouocet de ingen. confes. Cuiacius.*

q *Appellantes.* iniuste. vt in princ. huius. l.

r *Articulo.* id est definitiua sententia: nam ab interlocutoria non potest appellari: vt. j. cod. l. ante. vel vocat articulum cerrum cā. pitulum à quo potest appellari quandoque ante sententiam: vt. ff. de appel. rec. l. j. Vel post sententiam forte, vt in calibus, in quibus etiam post sententiam licet exceptione opponere: sed si pronunciet eam iudex nō posse opponi, puto quòd potest appellari: vt. §. si sæpius in integ. resti. postu. l. j. Et si in causa appellationis succumbat, punitur: vt hic. Videtur tamen non posse appellari, quia sententia non adstringit eum ad dandum vel faciendum, immo ex prima ad hoc tenetur, si pronunciatur hoc solum eum accipere non posse. sed certe iudex appellationis idem facit, & tamen ab eo appellatur: vt. §. de appel. l. cos. circa princ.

Potest etiam dici capitulo, scilicet vno causæ: cum multa capitula in ea contineantur: & tunc in cæteris manet firma: vt. ff. de mino. l. etiam. §. ex causa. Item quid si in pluribus criminibus damnatus appellet in vno? Respond. si in maiori, differtur pœna in minori, non ita econtra: vt. ff. nihil no. appel. pen. l. j. §. fin.

s *Properam.* id est per calumniam, & sine causa.

t *Multandos.* adhibita distinctione, an quis calumnioſe appellauerit. Si enim per calumniā: si quidem criminaliter cōuenitur: pœnam mediocrē sustinebit, & erit infamis: vt. §. de appel. l. eos. §. ne temere. & litem amittet officio iudicis: vt in co. tit. à proconsulibus. vel in illa. l. à proconsulibus. est speciale. Si autem ciuiliter conuenitur, huius. l. j. pœnam patietur: vt hic, & §. de epis. co. audi. l. ij. in fin. Si vero bona fide appellat, nullo modo punitur, secūdum Io. & Azo. nec in criminali, nec in ciuili.

Appellans malè, non punitur.

Q *Visquis.*] CASVS. Testamentum fecisti: herem instituit: heres adito iudice volebat quòd illud aperiretur. Scius ex aduerso dicebat quòd illud non erat aperiendum: iudex pronunciauit illud esse aperiendum. Scius appellauit: an admittenda sit appellatio quæritur? Dicitur quòd non: sed appellans, & iudex qui appellationem admisit, in viginti libris argenti punientur.

v *Mutantur.* idem in quolibet possessorio: a vt infra si de momen. poss. l. j. Accursius.

a *Is.* scilicet superior iudex.

b *Crediderit.* isti duo & alij sunt. ff. de ap. re. l. fi.

c *Inuolat.* scilicet superior iudex.

d *Ntesententia.* definitiuæ.

A *Nte* † *sententiæ* d *tempus, & ordinem* e *euentus, nec à discussore* f, *nec à rationali appellare liceat. Dat. XV. Kal. Mart. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss.*

Publicus debitor manifestè conuictus non appellat. b. d. Bart. & Paulus de Castro.

VIII. † Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Apollodoro comiti rerum priuatarum.

E *T publicarum necessitatum, & priuati ærarij depoſcit vtilitas, ne commoda* C *quæ domui nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum reiecta* g, *qui apertè manifestèque conuicti sunt: hoc obseruari præcepti huius auctoritate censemus, vt ei quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficiū denegetur. Dat. III. Id. Aug. Med. Arcadio. IIII. & Honorio. IIII. AA. Coss.*

e *Et ordinem.* & pro id est. Et dic, id est, ordinarium euētum: vel id est sententiam ordine iudicis probatam.

f *Discussore.* genera iudicum sunt: & idem in quolibet alio. Et sic tor. ab interlocutoria non appellari: sed dicem. l. intra vtile. quæ est contra. Solu. ibi speciale. Vel ibi tribuit secum executionem, & causam fe- re totam determinat. Item iure canonum videtur semper posse appellari. ij. q. vj. c. non licet. Alij verò dicunt etiam secundum leges semper posse ab interlocutoria appellari: & quod dicta. l. de ap. re. dicitur, gratia exempli est dictum. Idem ergo vbicunque per prædictas. ll. & per. l. ff. de prævari. l. prævaricationis. vbi dicit super incidenti sententiandum, & per consequens appellandum: & speciale dicunt de his iudicibus in quibus hic dicitur. vel dicunt sententiæ, scilicet definitiuæ, vel interlocutoriæ. ADDITIO. Tu dicas cum quæritur, an ab interlocutoria possit appellari, distinguendum inter iura canonicum, & ciuile. Nam de iure canonico ab omni gratiamine licet appellare quandocunque. c. super eo. ij. extra de appellatione quo casu debet appellans causam rationabilem exprimere coram iudice à quo appellat. c. vt debitus. illo tit. De iure vero ciuili sic distinguas: quia aut interlocutoria profertur post definitiuam sententiam, & potest appellari: vt no. supra eodem. l. ab executione. Aut profertur ante: & tunc aut nulla alia definitiua speratur, & potest appellari: vt. l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. Aut speratur alia definitiua: & tunc aut grauamen illatum ab interlocutoria non potest reparari per appellationem à definitiua, & potest appellari: vt. l. ij. ff. de appel. recipien. & qui sufficit. col. l. arbitro. Aut potest reparari, & tunc aut est talis interlocutoria, quæ perimit totum negotium, & potest appellari: vt. l. intra vtile. ff. de mino. aut totum negotium non perimit, & non potest appellari: vt hic, & l. ij. supra de epis. audien.

†Ex Co. Theod. ibid. l. 26. *Ita Cu. Th. dem sanctū. Item ita Cu. Th. Item. Hahetur. ita Imolen. & Cuiac. Item. Cuiac. Item. Cuiac. Item. Cuiac.*

E *T. publicarum*] CASVS. Si teneris fisco in decem, & sis condemnatus: non audieris appellans.

Codex.

g *Reiecta.* vt & supra eodem. l. abstinendum. sed contra supra de appel. l. quoniam nonnulli. sed ibi solui.

Cōtinuatio.

SI PENDENTE APPELLA. &c.

Dixit supra quando ab initio non fuit admittenda appellatio: nunc quando ex postfacto extinguitur.

TITVLVS LXVI.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERUENERIT.

Heredes appellatoris mortui appellatione pendente, in ciuili causa coguntur appellationis causam sustinere: vel stare sententiæ. Baldus & Saly. Vel sic: Instantia causæ appellationis tractata ad heredem. Bart. & Paulus.

I. Imp. ALEXANDER A. Iuliano.

B *Etiā post mortem eius qui appellauit, necesse est heredibus eius vel reddere* h *causam prouocationis, vel statutis acquiescere. PP. III. Non. Decembr. Alex. Conss.*

Requisitus & annotatus si appellauerit, ea morte pendente appellatione, bona eius transeunt ad heredes, non ad fiscum. b. d. secundum Baldum & Salycetum. Vel sic: Ab annotatione bonorum potest appellari, & appellatione pendente morte rei pœna extinguitur, & bona ad heredem transeunt. b. d. secundum sect. magis notabilem, secundum Bart. & Pau. de Castro.

II. Idem A. Marcellinæ.

E *Ius qui requirendus* k *annotatus* l *appellauit* m, *& ante actam causam mortuus est, bona ad successorem pertinere, parentibus meis placuit. PP. III. Non. Decemb. Alex. Cos.*

Extincta per mortem pœna capitalis appellatione pendente, non extinguitur bonorum confiscatio expressa, sed tacita sic. Bald. & Sal. Vel sic: Expressa ademptio bonorum, morte appellantis non permittur: secus in tacita. Bart.

III. Idem A. Vlpio.

Cōtinuatio.

E *Tiam.*] CASVS. Petij à te decem, condemnatus es: appellatione pendente concessisti in fata: an heres tuus causam appellationis debeat prosequi, quæritur? Dicitur quòd sic: alioquin stabit iudicaris.

h *Reddere.* id est, prosequi.

i *Vel statutis.* hoc in ciuilibus causis: in criminalibus vero dices infra. l. iij. Item facit hæc lex pro eis qui dicūt appellanté in causa appellationis probare: vt supra de appel. l. hi qui.

E *Ius.*] CASVS. Volebam te accusare de crimine capitali: inceperas abesse: iudex te citauit: bona tua describi fecit: intra annum te præsentasti, & litem prosecutus fuisti, & appellatione pendente decessisti: an bona tua ad heredes tuos transmissisti, quæritur? Dicitur quòd sic.

k *Eius qui requirendus.* absens de capitali crimine non damnatur, sed bona eius describuntur, vt copiam sui præstet, vt intra annum adueniens recuperet res suas: post annum vero veniēs purget innocētiam suam quandocunq; sed bona non recuperat: vt ff. de requir. reis. l. j. in princ. &. l. fi. & infra de requiren. reis. l. j. l *Annotatur.* annotatus ergo est, qui reus absens est delatus, bonis eius obsignatis: & his quæ mora periturа sunt, etiam intra annum distractis, precioque deponendo: sed post annum in fiscum eoguntur. Annotatio vero sit publicè, id est, edicto literis ad annotatum missis, quæ dicitur requisitio: vt. ff. de requiren. reis. l. j. §. præsides. &. l. ij. &. iiij. &. v. Accursius.

Annotatur quis dicatur.

m *Appellauit.* à sententia annotationis, secundum quosdam: sed tamen idem si non appellasset, & decessisset intra annum: vel se lisi obtulisset, & decessisset intra annum: vt. ff. de requir. reis. l. j. in fi. vel die appellatum esse à sententia lata super crimine, id est, super principali causa: quia rediit ille intra annum: & causam agere cœpit. sed an heredes reddere tenentur causas appellationis? Py. dicit quòd non. Pla. dicit quòd sic, propter bona. sed si dicatur appellatum à sententia annotationis, non video quare heres teneatur eo mortuo intra annum: sed post annum tacitè fuerat confitcanda. vnde & tunc idem, vt heres non prosequatur: vt infra l. proxi. licet annotatio expressè fiat. si autem à sententia principali nulla facta annotatione fuit appellatum: tunc seruа quòd habes infra. l. proxi. & facit supra de iur. & fac. ignoran. l. error. & infra de iure fisci. l. eorum lib. decimo. & de accusa. l. absentem.

S *Iu.*] CASVS. Reus criminis in exilium damnatus cum bonis ademptis appellauit, & appellatione pendente decessit: an appellationis causa propter bona agitari possit, quæritur? Distinguitur; aut tacitè sunt adempta, quia est deportatus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatus: aut expresse, vt relegatus. primo casu non superest quæstio, secundo sic. Viuianus.

a *Si is.* pone casum per l. infra si re. vel accu. mor. l. fin.
b *Ademptis.* scilicet †specialiter.
c *Ademat.* tacitè: vt cum est deportatus.
d *Superesse potest.* nam si in expresso non valet, nec in tacito: vt. ff. de seruitu. rustico. prædio. l. item. §. qui habet.
e *Ex damnatione.* scilicet tacitè; sed expressè ex speciali sententia: & hoc est quod sequitur.
† *Auferantur*, vt in relegato ad tempus: vt infra de pœnis. l. deportatorum. & facit ad. l. iftam. ff. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. ad tempus. &. ff. de iure fisc. l. Lucius. &. ff. de bo. dam. l. fina. §. inter. &. ff. ad legem Falcidiam. l. in ratione. j. §. cum quidam. &. ff. ad Sylla. l. Caius.

† Glo. in c. quod ate super verbo, vel ne. extra de elect. congru. inducit hanc. l. quòd si tepore ingressus alicuius in ecclesiã, bona ingressi expresse donentur ecclesiæ, non venit ipso ingressu recedente. secus si tacite decendo, offero me huic monasterio.

SI pater tuus.] CASVS. Ad decurionatum vocatus fuisti, & appellasti: & appellatione pendente decessisti. an tuus heres teneatur prosequi? Dicitur quòd non. Viuianus.

g *Finita est.* & ita heredes non tenentur prosequi, nisi pro præterito tempore quod fluxit ante mortem nominati. tenebitur enim heres nominati si cessauit gerere, vel appellauit per malitiam: vt. s. de excutt. & tempo. earum. l. quanquam. &. ff. de excu. tu. l. qui testamento. &. ff. si tu. vel cu. vel magi. l. j. &. l. fi. & facit ad. l. iftam supra ne filius pro patre. l. ne contra. &. l. patris.

* *indicatiũ.*

QVanuis.] CASVS. Petij à te ancillam cum peculio, condemnatus mihi fuisti, appellatione pendente decessisti: non est extincta appellatio propter peculium ancillæ. Præfinita enim sunt tempora fatalia, intra quæ debet exerceri causa appellationis. si te adhuc superstite aliquid de tempore effluxerit, residuum debitur heredi tuo ad prosequendam appellationem, & præterea tempus quatuor mensium, & si heres petierit tempus ad deliberandum de hereditate eius qui appellauerit, & iam decesserit: eo lapso incipiet currere tempus quatuor mensium ad prosequendam appellationem, ne ignorantes negotium, damnis afficiantur.

* *Ex Co. Th. lib. 11. tit. 35. l. 1.* † *al. PP. Cuiacius.*

h *Et in numero.* de multis quæstionibus appellationum cognoscebat. & facit ad. l. iftam supra de libe. cau. l. principaliter. &. de asser. tol. l. fin. &. ne de sta. defun. l. quanuis.

i *Ordine.* susceperat iudex alias cognitiones, quarum aliqua cognitionem iftam præcedere debebat: inde est quod dicit suo ordine.

k *Si vnus. Hereditatis.* scilicet eius qui appellauit.

l *Numerabitur.* contra supra de iure delib. l. cum antiquioribus. Solu. hic habet tempus quatuor mensium ad appellationem exercendã vltra id quod ibi datur ad deliberandum.

DE HIS QVI per metum † iudicis non appellauerunt.

† *Debet materia quæ de iu. dic.*

Supra dixit quando appellatio facta non examinatur: hic contra quando non facta habetur pro facta, & † *examinatur.*

† *extra de app. cum glossa sed. Dinoth. Th. lib. 11. Ex Co. tit. 30. Cuiac.*

SI contra. CASVS. Aliquis in comitatu principis conuentus & condemnatus, non appellauit: necesse habet stare iudicatis: nec si dixit se meditatum iudicis non appellasse, audietur.

m *Potuisti.* vel debuisti. & facit. ff. quod metus causã. l. fina. in principio. & infra. l. proxi.

* *al Cuiac.* † *Th. Cuiacius.* † *antea non habuit potestatem.* *Nisi forte à principe fuerit restitutus. Cuiacius.*

HIs qui.] CASVS. Si condemnatus per eas, non appellat, necesse habet parere iudicatis: nec excusabitur si dicit se metu iudicis non appellasse, si vero ei facta fuerit vis quo minus appelleret, proteftari debet coram aliquibus intra decem dies, quòd non potest appellare: & tunc sufficit talis protestatio ad appellandum.

n *Seu præfectus.* id est, contra eorum sententias: & sic exponentes, contra quorum sententias appellari potest: vt supra de appell. l. à proconsulibus. &. l. quoniam iudices.

o *Repellantur.* quia nõ fuit iustus metus: vt supra l. proxi.

p *Sustinuerunt.* scilicet Th. Notandus quo minus appellem.

q *Contestatione.* debet non enim intra decem dies publicè protestari quòd nõ potest appellare, vel timet: & sufficit ad naturã appellationis sic. ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. & facit. ff. de reg. iut. l. in omnibus causis pro facto. &. ff. de appellationis quidam. & ff. de app. re. l. si cuius. &. l. sciendum.

ADDITIO. Addas quòd iste metus probatur probando quòd consueuit appellantes à gestis per eum incarcerare, & eis violentias & iniurias inferre: & sic ex qualitate personæ hoc præsumitur: vt. l. si à bonæ fidei. ff. de rei vin. &. l. argentum. ff. commoda. Vel quia minatus erat sic facere: vt. l. metum. cum sua glo. supra de his quæ vi &c. ita dicit Bart. in d. l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. ff. de noui ope. nuncia. versi. quinto quæro &c.

r *Vt supra de appel. authenti. hodie.*

* *Dixit. §. quando etiam appellanti non prodest appellatio: nunc quando etiam appellanti non appellanti per appellantem prodest appellatio.*

SI VNVS ex pluribus appellauerit.

SI VNVS EX PLVRIBUS appellauerit.

Vbi est defensio communis, & eadem ratio vincendi, appellatio vnius omnibus prodest: sed restitutio minoris nõ suffragatur maiori. h. d. secundum Bal. Vel sic: Causa communitas, & defensionis parilas, facit vt sententia in causa appellationis data pro vno, aliis prosit. Bar. Vel sic: Si à sententia lata contra plures vnus appellauerit, alter non appellat: victoria per eum obtenta: prodest aliis etiam non appellantibus, quando causa erat communis, & vna & eadem erat omnium defensio: sed restitutio in integrum impetrata per vnum, alij non prodest: quia datur fauore minoris ætatis. h. d. totus tit. secundum Paul. de Cast.

1. Imp. ALEXAND. A. Licinio.

I iudici b† probatum fuerit, vnã eandemque condemnationem eorum quoque quorum appellatio iusta pronunciata est, fuisse, nec diuersitate c factorum separationem accipere: emolumentum victoriæ secundum ea quæ sæpe constituta sunt, ad te quoque, qui nec prouocasti, pertinere non ignorabit. PP. XIIII. Kalend. Septemb. II.*

Summata est supra in. l. precedenti.

11. Idem A. Sereno.

SI in vna eadémque causa vnus appellauerit d, eiúsque iusta appellatio pronunciata est: ei quoque prodest, qui non appellauerit. ¶ Quòd si ætatis auxilio vnus contra sententiam restitutionem impetrauerit: maiori, qui suo iure nõ appellauerit, hoc rescriptum non prodest e.

TITVLVS LXIX.

SI DE MOMENTANEA † possessione fuerit appellatum.

Sententia lata in possessorio etiam appellatione interposita, statim sortitur effectum: ita tamen possessio reformatur, vt quæstio proprietatis integra seruetur. h. d. secundum Baldum. Vel sic: A sententia lata super possessorio, non potest appellari: quia non affert perpetuum præiudicium. quia non præiudicat causæ proprietatis: & quamuis quod affert, potest reparari per iudicium proprietatis: ides mutuum excutioni, salua causa proprietatis. h. d. secundum communem intellectum. Alij dicunt quòd bene potest appellari: tamen appellatio non suspendit executionem sententiæ: sed præcedens est communiter. Paulus de Castro.

1. Impp. VALEN. THEOD. & ARC. AAA. ad Eusignium. P. P.

VM de possessione, †& f eius mõeto g causa dicitur: etsi appellatio interposita fuerit h, tamen lata sententia sortitur *effectum i. Ita tamen possessionis reformationem k ex dicta lege, si quis in tantam, puto posse appellari: quia per eam non est momentanea. & non solum in possessione, sed etiam in proprietate datur ibi sententia: sed alibi vbi est momentanea eius vtilitas, semper dicas non posse appellari per generalia verba huius legis. Item oppo. ex eo quod est supra de appella. l. &. in maioribus. Sol. hoc speciale. Sed quare? Respon. quia est interlocutoria secundum quosdam: à qua nõ appellatur: vt. §. quorum appel. non recipi. l. penult. Alij dicunt propter vilitatem, sicut &. in sententia arbitri: vt supra de arbi. l. j. Sed tu dic esse definitiuam, & non vilem: sed ideo non appellari quia plenius poterunt singula tractari in quæstione proprietatis: quia eadem causa plenius examinabitur in causa proprietatis, licet alia via.

* *Indicatiũ.*

† *Citat hãc constitutionem Symmachus in epistola qua dicit permitti vt si causas tulerint etiam de iure conoscat iudex Cõsiue.* * *sortiatur. vet. et Cod. Theod. Cuiacius.*

† *vel. momentaria. in Co. autem The. legitur: Si de momẽto fuerit appellatum. li. 11. ti. 37. Cuiac.*

Possessio quare dicitur momentanea: & an possit appellari à sententia super ea lata.

Sententia lata super possessorio est definitiua.

Appellatio vbi est interdicta, an etiam restitutio in integrum ibi denegatur?

a *Iudicati.* CASVS. Tres erant tutores indiuisam administrationem habentes, conueniebantur omnes: aut quia male gessissent, aut quia nemo eorum gessisset officium. duo condemnati prouocauerunt. pronunciata est iusta prouocatio eorum. hoc etiam tertio prodest, qui non prouocauit, cum vna erat omnium condemnatio: sed cuius autem si diuisas administrationes haberent. ad hoc supra de diuer. re. l. j.

b *Nec diuersitate.* puta omnes conueniebantur, quia malè gessissent vel omnes conueniebantur, quia nemo gesserat. si autẽ ideo quòd vnus malè, alter nullo modo gessisset: non proficeret appellatio vnius alteri: vt. ff. de appel. l. si quis separatim §. fi. & facit. j. eo. l. j. in prin. Sed contra videtur. ff. in eodem tit. l. fi. in ver. certe. Sol. vt ibi. & facit. ff. de crimi. expi. here. l. res hereditarias.

c *Si in vna. Appellauerit.* sic &. l. proxi. &. ff. de adulte. l. denunciasse. §. fi. Sed contra. ff. de ap. l. scio. sed ibi patet solutio.

d *Non prodest.* nisi sit causa indiuidua: vt seruitus. secus si diuisa: vt. ff. quemad. serui. amit. l. fi communem. in prin. ff. de negot. gest. l. qui alienam. §. fi. est autem quælibet seruitus indiuisibilis præter vsumfructum: vt. ff. ad l. Fal. l. j. §. si vsusfructus. & facit supra fi in communi eadémque causa. l. j.

SI DE MOMENTANEA POSSES. &c.

Dicit supra. quando propter iudicis auctoritatem non admittitur appellatio: nunc quando propter ipsius rei de qua lis est, vtilitatem.

CVm de possessione.] CASVS. Duplex est iudicium, petitorium & possessorium. in petitorio victus appellat, in possessorio non. vnde si intentem contra te interdictum vti possideris, quod est possessionis retinendæ: vel interdictum vnde vi, quod est recuperandæ: vel quorum legatorum, quod est adipiscendæ, & succumbas, non audieris appellans: salua tamen tibi quæstione super proprietate. non enim præiudicabitur quæstioni de proprietate. Viuianus.

f *Et.* & ponitur pro id est.

g *Momento.* id est possessione momentanea: tale est & illud Virgilij: Pateris libabat & auro. id est, pateris aureis. Et dicitur momẽtanea possessio, quia apta est durare per momentum: & sic aptitudine, vt hic, & institu. de lege Aquilia. §. his autẽ verbis. Vel ideo, quia in ea tractatur de possessorio momento: vt quoto tempore anni possederit olim. hodie de tempore litis cõtestationis, vt in interdicto vti possideris: vt instituta. de interdictis. §. retinendæ. Vel tertio, vt dixi supra qui legiti. perso. l. fi. Item hæc lex secundum omnes loquitur in possessorio retinendæ. Sed an idem in possessorio recuperandæ, vel adipiscendæ? Quidam dicunt quòd non. Tu dic idem in adipiscendæ: vt supra quorum appel. nõ recipi. l. quisquis. Item recuperandæ. sed hoc hodie est correctum secundum quosdam per. l. illam infra. vnde vi. l. si quis in tantam. Item huic. l. videtur contra supra de appel. l. j. Solu. ibi non ratione iniquitatis sententiæ appellatur, sed ratione ordinis omissi. Vel pone casum vt ibi nota. Sed si agatur possessorio, vt per conditionem

h *Fuerit.* scilicet de facto.

i *Effectum.* sic est contra supra de appel. l. appellatione. sed ibi tenet appellatio, hic non.

k *Reformationem.* id est restitutionem, vel traditionem, vbi de recuperanda vel adipiscenda agitur: vel confirmationem, vbi de retinenda agitur. Et nota hic diligenter quòd qua ratione non poterat appellari, vel quibus: eadem vel eisdem non poterat minor contra talem sententiam petere restitutionẽ in integrum, secundum quosdam: quasi paribus passibus ambulent: vt. ff. de mino. l. prætes prouinciæ. Item quia nõ videtur damnum pati, cum saluum sit sibi omne ius in quæstione proprietatis, vel quasi modicum vel minimum damnum patiatur: & sic denegari debet restitutio: vt. ff. de in integ. restit. l. scio. Item tertio, quia in tali causa habet legitimam personam standi in iudicio, & admittitur vt maior: vt supra qui leg. per. l. fi. Alioquin

Universidad de Deusto
Biblioteca

quin non videtur legitimus defensor si debet posse restitui. & sic decideretur per legem aduersarius. & sic dicitur. ff. de procu. l. minor. j. respon. Item quatro, quia facilius debet alicui adimi priuilegium siue beneficium in integrum restitutionis, quàm ius commune, quod est scilicet ius appellandi: vt nota, supra ad Velleia l. antiquæ. in ptin. & supra si minus ma. dixe. l. si alterius circunueniendi causa. in fi. ff. de minor. resti. l. eius militis. §. j. Sed his spretis dic secundum H. eum posse petere restitutionem: quia nec paribus passibus ambulant restitutio & appellatio. arg. ff. de minor. l. præfecti. §. de sen. præfec. prætor. l. vnica. Item & damnum videtur pati magnum si amittat possessionem: quia si obscura fuerint vtriusque iura, in proprietatis quæstione pronunciabitur pro possessore: vt insti. de interdic. §. commodum. Nec ob. quòd admittitur in hac causa vt maior. nam idem est vbi litigat in quæstione proprietatis auctore tutore, & tamen contra sententiam restituitur: vt supra si aduersus iud. l. fin. & cum contrahit: vt supra si tu. vel cura. inter. l. etiam. & l. fi. Item adul. us nō habens curatorem, admittitur ad contrahendum vt maior: & tamen potest restitui, quia obligatur ciuiliter & naturaliter vt maior: vt. §. de in integr. resti. mi. l. fi curatorem. Item quicquid gestum fuerit cum minore, si apparet eum læsum, restituitur: vt. ff. de mino. l. ait prætor. in prin. ergo & hic eadem ratione. Item simpliciter lex dicit. §. si aduersem iudi. l. fi possē minorem petere restitutionem contra sententiam, si apparet eum læsum. nec hic casus excipitur: ergo & contra illam sententiam poterit restitui, si apparet eum læsum: quia forte non plene probauit vt debuit: vel quia contra ius litigatoris lata est, licet probauerit.

† De materia huius titulo vide in cap. directæ. nobis. cū gl. 2. extra de appel.

*ter.

† Quod olim licebat, sed ex causa possessio vbi litigat in quæstione proprietatis auctore tutore, & tamen contra sententiam restituitur: vt supra si aduersus iud. l. fin. & cum contrahit: vt supra si tu. vel cura. inter. l. etiam. & l. fi. Item adul. us nō habens curatorem, admittitur ad contrahendum vt maior: & tamen potest restitui, quia obligatur ciuiliter & naturaliter vt maior: vt. §. de in integr. resti. mi. l. fi curatorem. Item quicquid gestum fuerit cum minore, si apparet eum læsum, restituitur: vt. ff. de mino. l. ait prætor. in prin. ergo & hic eadem ratione. Item simpliciter lex dicit. §. si aduersem iudi. l. fi possē minorem petere restitutionem contra sententiam, si apparet eum læsum. nec hic casus excipitur: ergo & contra illam sententiam poterit restitui, si apparet eum læsum: quia forte non plene probauit vt debuit: vel quia contra ius litigatoris lata est, licet probauerit.

NE LICEAT IN VNA EAD. &c.

A sententia appellatur regulariter semel, & secundo: sed tertio non: vt hic. Et quod dicit, eadem de causa, improprie dicit: vt patet ff. de inoffi. testa. l. circa. & nota. supra de procur. l. ita demum. sed propter identitatem litigatorum, & veri de qua quæritur, dicitur eadem esse: & quod subijcit, vel post duas sententias &c. expones in textu.

SI quis.] CASVS. Petij à te decem & obtinui: appellasti, & postea succubuisti, & appellasti secundo: condemnatus fuistian & tertio appellare possis, quærit? Dicitur quod non: & si tertio præfectus prætorio cognoscat, & duas primas sentētias confirmauerit, aduersum sententiam supplicare non poteris. Litigator autem ante litem contesta. potest iudicem tertium delegatum recusare, & recurrere ad delegantem. Viuianus.

a *Iterum*. id est, quando primo & secundo appellauerit: vel. i. bis. aliàs aliter accipitur: vt. ff. de eden. l. veluti. §. hæc vox.

b *Prouocatione*. vt in auth. de iudi. § de appellationibus. col. vj. interdū tamen semel tantum: vt supra de episco. audiē. authen. si quis litigantium. & supra de asser. tol. l. j. & .s. de app. l. in offerendis & .l. iubemus. & in auth. de app. §. illud. coll. iiij. Quandoque nec semel propter dignitatem iudicis: vt à præfecto prætorio: vt statim dices.

c *Retractare* hoc intellige quando bis erat iam indicatū, & tunc tertio, scilicet ex appellatione cognoscit præfetus prætorio: qui si confirmat primas duas, nec appellari nec supplicari potest: cum nec ab alio taliter iudicante posset appellari: vt. §. proxi. respon. Et quòd sic sit intelligenda, probat rubrica. *si autem infirmasset primas vel cognouisset ex causa principali, vel ex prima appellatione, posset ab eius sententia supplicari: vt supra de preci. imp. offf. l. si quis. &. ff. de officio præfe. præt. l. j. & supra de sen. præfec. præto. l. j & .s. de epistc. audi. l. episcopale. Alij intelligunt hoc responsum, quando etiam ex prima causa iudicat. & sic dicunt hic posse supplicari.

*No. gl. singulariter quòd lex dubia est intelligēda secundū rubricā sub qua ponitur: & ad hoc ad legat. Trif. gl. ibi. de act. col. 72.

Contum.

fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. Dat. XIIII. Kalend. Decembr. Med. Honor. N. P. & Eudocio Conss.

TITVLVS LXX.

NE LICEAT †IN VNA

eademque causa tertio * prouocare, vel post duas sententias iudicum, quas definitio præfectorum roborauerit, eas retractare.

Qui succubuit in duplici appellatione, non potest tertio appellare super eisdem articulis, & eriam supplicare. Et reuisarius iudicis non numeratur in numero appellationum. hoc dicit. Bar. Bald. Saly. & Pau. de Castro.

1. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

SI quis in quacunque lite iterum † a prouocauerit, nō liceat ei tertio in eadem lite super ijsdem capitulis prouocatione b vti, vel sententias excellentissimorum præfectorum prætorio retractare : c

enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati i detrahantur in carcerem a. X. De. Maxi. II. & Aeliano Coss.

Verbum temere dictum non præiudicat. Vel sic: Debitum soluenti non præiudicat cessio bonorum. Bal. Vel sic: Qui potest suā uere creditoribus, potest bonorum cessionem renocare. Bar. Vel sic: Qui cessit bonis, potest paruere, & ea recuperare re integra, quando non erant vendita, si offert se solutum quod debetur creditoribus. Pau. de Cast.

II. Impp. PHILIPPVS. A. & PHILIP. Cæs. Abascanto.

SI quantitatem[b], quam licet reipublicæ condemnatus, [c] debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne verbum bonorum cessionis [d] temere [e] à te prolatum, priuare te, necdum distractis [f] facultatibus, iuris rationibus posit. PP. XIII. Kalen. Febru. Philippo A. & Retiano Coss.

Propter debitum contractum in ciuili officio, admittitur cessio, quia in bonis filij cedentis non præiudicat. h. d. secundum Barto. Vel sic: Filius emancipatus, per patrem damnati non debet. hoc dicit. Iac. Bur. Vel sic: Debitor publicus potest cedere bonis. Et si pater cedit bonis, non debent inquietari bona filij. Saly. Vel sic: Si pater cessit bonis, non nocet filijs, vt possint eius bona capi, vel molestari. Pau. de Castr.

III. Imperatores VALERIANVS. & GALLIENVS AA. Iuliano.

SI pater tuus bonis cessit propter onera ciuilia [g], ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium quod tibi emancipato quæsitum dicis, inquietari. [h] Quod vt fiat, implorare æquitatem præsidis debes.

Facta cessione bonorum, non possunt creditores bona propria auctoritate tenere iure dominij: secus si data fuerint in solutum. Barto. Vel sic: Si debitor cessit bonis, non debent creditores interim distribuere bona eius: sed debent ea vendere iudicis auctoritate, & precium pro rata inter eos diuidere. & si contra faciunt, possunt bona ab eis auocari, non obstante præscriptione longi temporis: secus si fuissent eis data in solutum. Pau. de Cast.

III. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Chiloni.

LEgis Iuliæ de bonis cedendis beneficium, constitutionibus diuorum nostrorum parentum ad prouincias [i] porrectum esse, vt cessio bonorum ante sententiam sit facienda cessio: vt. ff. eo. l. penult. Sed dici potest, quòd post sententiam fieri potest cessio: vt hic dicit Azo in summa. & hoc videtur contra. l. ff. eo. l. penul.

a *In carcerem*. si ergo non cedit bonis, videtur in carcerem pro debito poni: & sic videtur contra. §. de ac. & oblig. l. ob æs. in

cerem[a]. X. De. Maxi. II. & Aeliano Coss.

Verbum temere dictum non præiudicat. Vel sic: Debitum soluenti non præiudicat cessio bonorum. Bal. Vel sic: Qui potest suā uere creditoribus, potest bonorum cessionem renocare. Bar. Vel sic: Qui cessit bonis, potest paruere, & ea recuperare re integra, quando non erant vendita, si offert se solutum quod debetur creditoribus. Pau. de Cast.

II. Impp. PHILIPPVS. A. & PHILIP. Cæs. Abascanto.

SI quantitatem[b], quam licet reipublicæ condemnatus, [c] debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne verbum bonorum cessionis [d] temere [e] à te prolatum, priuare te, necdum distractis [f] facultatibus, iuris rationibus posit. PP. XIII. Kalen. Febru. Philippo A. & Retiano Coss.

Propter debitum contractum in ciuili officio, admittitur cessio, quia in bonis filij cedentis non præiudicat. h. d. secundum Barto. Vel sic: Filius emancipatus, per patrem damnati non debet. hoc dicit. Iac. Bur. Vel sic: Debitor publicus potest cedere bonis. Et si pater cedit bonis, non debent inquietari bona filij. Saly. Vel sic: Si pater cessit bonis, non nocet filijs, vt possint eius bona capi, vel molestari. Pau. de Castr.

III. Imperatores VALERIANVS. & GALLIENVS AA. Iuliano.

SI pater tuus bonis cessit propter onera ciuilia [g], ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium quod tibi emancipato quæsitum dicis, inquietari. [h] Quod vt fiat, implorare æquitatem præsidis debes.

Facta cessione bonorum, non possunt creditores bona propria auctoritate tenere iure dominij: secus si data fuerint in solutum. Barto. Vel sic: Si debitor cessit bonis, non debent creditores interim distribuere bona eius: sed debent ea vendere iudicis auctoritate, & precium pro rata inter eos diuidere. & si contra faciunt, possunt bona ab eis auocari, non obstante præscriptione longi temporis: secus si fuissent eis data in solutum. Pau. de Cast.

III. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Chiloni.

LEgis Iuliæ de bonis cedendis beneficium, constitutionibus diuorum nostrorum parentum ad prouincias [i] porrectum esse, vt cessio bonorum ante sententiam sit facienda cessio: vt. ff. eo. l. penult. Sed dici potest, quòd post sententiam fieri potest cessio: vt hic dicit Azo in summa. & hoc videtur contra. l. ff. eo. l. penul.

a *In carcerem*. si ergo non cedit bonis, videtur in carcerem pro debito poni: & sic videtur contra. §. de ac. & oblig. l. ob æs. in

P*Ropter*.] CASVS. Vocatur aliquis ad munus publicum, & propter hoc bonis cessit: an teneat cessio, quæritur? Dicitur quòd non: quia ex tali cessione blasmum vel inuidiam assequetur fiscus. Vel sic: Titius in fraudem bonis cessit, vt inhabilis fieret: an teneat talis cessio, quæritur? Dicitur quòd non: quia cedēti blasmum & inuidia esset. Vi.

l *Cedentium*. vt sic vocetur quis inhabilis ad munus publicum, & cū non possit subire, ideo bonis cedere fisco cogatur: ex hac enim cessione inuidiam & blasmū consequitur fiscus: & sic nō est contra .s. co. l. fi pater. quia ibi idoneus administrauerat malè: hic nō idoneus administrare non potest. Posset etiā intelligi hæc lex, quod aliquis in fraudē munerum cedebat bonis, vt inhabilis fieret. hæc quidem cessio non admittitur: & blasmū esset cedenti: & pro hac positione est. .s. de rescin. vendi. l. hi qui. & .s. de episco. & cleri. l. si quis curialis. &. j. de ex cu. mu. l. illud. lib. x. & ff. de mune. & hono. l. æstimationē. in prin. m *Obnoxias*. i. habiles & idoneos secundum vtramque expositionem.

Fiscus ex bonorum cessione quandoque consequitur blasmum.

I*N omni*.] CASVS. An sine verborū solennitate, quæ olim exigebatur, possit fieri bonorum cessio, quæritur? Dicitur quòd sic: quia sola voluntas cedētis sufficit. Vivia. n *Scrupulositate*: quæ erat in solennitate verborum. o *Exposita*. i. amota. p *Professio*. i. quòd solū dicat, cedo bonis. q *Voluntatis*. sine scriptura. & ad hoc. ff. e. l. pe. & fin. & quod dixi .s. e. l. j.

†*Ex. Co. The li. 4. ti. 18. l. 2.*

C*Vm & filiusfam*.] CASVS. An filiusfamilias bonis cedere possit, quæritur? Dicitur quòd sic in castrensibus vel quasi: & si possea aliqua acquirat, ad exemplū patris familias creditori satis facere debet. Viuian[o]. r *Patre volente*. vt castrēse, quod domi filio donatur: vt habes. .s. fami. ercis. l. fi filius. Castrēse vero, de quo subijcit, appellat quod in castris quæritur. & sic non peculij, sed rerum peculiarium sit differentia. Vel dicit de professitio, vel adueētitio. cum enim admittatur

†*Dat. Kalend. Maij. Honor. N. P. & Eudocio Coss. Cōtim.*

Peculium profectitium filij non cedit sine voluntate patris.

ceſſio, cum nihil habet, vt subijcit: multo magis cum habet peculium profectitium. vel aduentitium. Non tamen intelligas quòd profectitiū possit dari creditoribus. sed & video profectium quandoq; separari à bonis patris, cū eius bona pro debito à fisco occupantur: & ita patet tale peculium ad filium specta-re: vt. ff. de mino. l. denique. §. sed vtrum. in fine.

s *Etsi nihil*. corporale. habet tamen incorporalia. vel secundum

P. etsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

P. etsi nihil corporale vel incorporale habeat. Sed videtur nugatio, vt cedat bonis, qui nulla bona habet: sed propter querenda dicit; sic & Petrus omne dimisit, qui nihil præter nauiculam habebat. & actione de pe culio tenetur, etsi nihil sit in peculio: vt. ff. de pecu. l. quæritum.

Petrus propter Christū omnia dimisit.

a *Iniuriarum.* scilicet carceris.

b *Pinguius.* vt instit. de act. § penultimo & ff. eodem. l. is qui. & l. bonis. ij. & l. si debitoris. & j. titulo. j. l. ex contractu.

CVm solito.] CASVS. Tenebaris mihi & Titio & Seio in decem. vis cedere bonis: ego & Titius volumus expectare in quinquennium, noluit Seius. qui sint audiendi, quæritur? Respon. distinguēdo: aut in maiori quantitate est obligatus Seio, aut Caio, aut in æquali. primo casu audiendi sunt: secundo casu nō. Si vero tres consentiant in dilatione danda, quartus dissentiat: maior numerus præferatur. Si vero ex omni parte æqualitas sit tam creditorum, quàm debitorum: illi admittātur, qui inducias & cætera, nulla habita differentia inter creditores habētes hypothecam, & non habentes in rebus pertinentibus inter creditores, æqualitate iudicis officio seruata. nulla temporis præscriptione creditoribus inducias quinquennales concedentibus opponenda. Vinia.

c *Maiestate.* vel ab aliquo iudice.

d *Detur.* à debitore.

e *Existimationē.* quia non efficitur infamis. & ad hoc supra ex quibus cau. infa. l. debitores.

f *Inducias,* & sic est in creditorum electione. nec est contra. ff. solu. matrimo. l. si constante. §. quoties. in fin. §. quia speciale ibi.

g *Electionem.* sed quātum ad alia refert. argu. ff. de pac. l. rescriptum & j. titu. j. l. pro debito.

h *Habentibus.* vt priuilegiati prius debitum consequātur: vt. ff. e. l. j. & ff. de reli. & sumpt. fune. l. pe. Item vt hypothecarij chirographarijs præferantur. vt j. tit. j. l. pro debito. & vt prior tempore sit potior: vt. j. qui pot. in pi. l. si fundum.

i *Generando.* vt. ff. de iudi. l. ij §. in omnibus. & . S. de iure deli. l. fin § donec. & in authen. vt cum de appel. cog. §. meminimus. coll. viij. & de san. epi. §. si vero episcopus. colla. ix. An autem minus dari potest? Respon. potest volente debitore, aliàs non. Item & si quisquennio hoc tacto velit debitor cedere bonis: an audiatur? Respon. non, sed erit incarcerandus. Item si ab initio nec velit debitor cedere bonis, nec stare iuri, sed militer debet incarcerari, & sic vsq; ad quadraginta dies stare, vt cedere velit. saltem misericordiæ causa aliquis soluat pro eo: postmodum creditoribus dilacerādus datur: vt & dixi. ff. eo. l. j.

Creditores defuncti habent beneficium separationis contra creditores heredis, vt facta separatione bonorum, præferantur in bonis defuncti creditoribus heredis. Bar. nisi spreta legis prouidentia, fidem heredis secuti sint. Bal. Vel sic: Creditores defuncti impetrant separationem à bonis, si fidem heredis non sunt secuti. Pau. de Cast.

II. Imp. GORDIA. A. Aristoni.

EST iurisdictiōis tenor prōptissimus, indemnitatisque remedium edicto [a] prætoris creditoribus hereditariis [b] demonstratum, vt quoties separationem bonorum postulant, causa cognita, [c] impetrēt. Reportabis igitur conuenientem desiderij tui fructum, si te non heredum fidem secutum, d sed ex necessitate [e] ad iudicium eos prouocare demonstraueris.

Qui cedi bonis, ex ante gesto non potest conuenire, nisi de eo quod postea superlucratus est, deducto ne egeat. Bar. Vel sic: Qui cessit bonis, ex præcedenti contractu non potest conueniri, quia habet exceptionem, si conueniat ad pinguiorem fortunam, quia tunc potest conueniri in quantum facere potest, deducto ne egeat. b. d. in effectu. Pau. de Cast.

III. Idem. A. Claudianæ.

EX contractu qui cessionem rerum antecessit, debitorem contra iuris rationem conuenies, cum eum æquitas auxilio exceptionis muniat [f]. At tunc demum iterato posis desiderare conuentionem, cum tantum postea quæsiuit quod præsidem ad eius rei licentiam debeat promouere [g].

Non est cogendus vnus ex pluribus creditoribus debitoris bona suscipere, & cæteris creditoribus respondere. Bal. Bar. & Sal.

IIII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. &. CC. Clarianæ.

INciuile est quod postulas, vt vnus ex chirographariis [h] creditoribus, debitoris bona compellatur suscipere, satis cæteris eius crediroribus facturus.

Si bona vacantia non deferuntur, creditores in possessionem mittuntur. Bal. Vel sic: Si mortuus non habet heredem, creditores in possessionem mittuntur. Bar. Vel sic: Si debitor moritur sine herede, & bona non agnoscuntur à fisco: creditores in possessionem eorum mittuntur. Saly.

V. Idem. AA. & CC. Acindyno.

SI bona debitoris tui vacare [i] constet, & hæc à fisco non agnoscantur: [k] in possessionem eorum mitti te à competenti iudice rectè postulabis. XVII. Kal. Ian. * Conss.

Creditores hypothecarij chirographarijs præferuntur: porro chirographarij simul concurrunt, vt pro rata debitorum omnibus satisfiat. Bal. Vel sic: Si debitor cessit bonis, creditores non debent ipsius bona inter se diuidere tanquam domini ipsorum: sed debent ea vendere, & precium inter se distribuere: & creditores hypothecarij præferuntur chirographarijs. Pau. de Cast.

VI. Iidem AA. & CC. Agathomaro.

PRO debito creditores addici sibi bona [l] sui debitoris non iure postulant [m]. ¶ Vnde si quidem debitoris tui cæteri creditores [n] pignori res acceperunt: potiores eos, quàm te chirographarium creditorem haberi non ambigitur.

¶ Quòd si specialiter vel generaliter nemini probentur obligatæ, ac sine successore communis debitor vel eius heres decessit: non dominij rerum vindicatione, sed possessione o bonorum, itémque venditione, æquali portione pro rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest.

Vbi creditor succedit debitori pro parte, pro ea parte debitum confunditur, & non vltra: nisi esset relictum animo compensandi. Bal. Vel sic: Pro rata qua creditor succedit debitori, confunditur actio: pro residuo vero potest conuenire heredes, nisi fuerit institutus iure compensandi: & si coheredes non sunt soluendo, potest petere separationem bonorum. Pau. de Cast.

VII. Iidem AA. &. CC. Domino.

SI vxor tua pro triente patruo suo heres extitit, nec ab eo quicquam exigere prohibita [p] est: debitum à coheredibus pro besse [q] petere non prohibetur: cum vltra eam portionem qua successit, actio non confundatur. [r]

¶ Sin autem coheredes soluēdo non sint, separatione postulata, [s] nullum ei damnum fieri patiatur.

Missus in possessionem ex primo decreto, non acquirit dominium. Pau. de Cast. Etiam ex causa dotis.

VIII. Iidem AA. & CC. Aelidæ.

IN possessionem rei seruādæ causa, vxor defuncti, vel alij creditores missi dominiū ex ea

a *Edicto,* quod induxit titulum de separationibus.

b *Hereditariis.* creditoribus ergo defuncti datur postulādi separationem facultas, cum timeant heredem non soluendo: sed econtra scilicet creditoribus heredis, non datur: vt hic, & arg. ff. de separa. l. j. in princ. & §. & s. de here. actio. l. adulta. nisi in casu: vt. ej. j. §. sed si quis superiorem.

c *Cognita.* multa verisimilia in causę cognitione. Primum, quòd ab herede non notaberint: item quòd bona mixta non sint. Item quòd fidem eius secuti non sunt. Item quòd alienas non acceperūt. Item quòd quinquennium decurrum non est. Item quòd creditores cautionis pecunias non fecerit inuentarium: quia rune in solidū omnibus satisfaciet: vt in authen. de here. & Falci. §. si vero absunt. colla. j.

d *Fidei.* ff. de separa. l. quoties. & §. quæ. & §. sequē. Item quòd heres bona non vendiderit: vt ff. eo. l. ab hērede.

e *Secutum.* fideiussorem, vel pignus ab eo recipiendo, vel stipulando animo nouādi. Ex *mercatione.* quia forte dies actionis pro eo exitura erat, & ita in tempore peritura. No. ergo quòd non debet ei nocere ista mora, cum sit necessaria. ad quod est. ff. de separa. l. fi. & ff. de noua. l. alia. Et dic ex necessitate. scilicet peruenisse ad fuum: vt. ff. de separa. l. fi.

f *Contractu.*] CASVS. Debitor à creditore vno conuēnitur, exiſtens nō soluēdo: si cedat bonis, an aliis creditoribus conuenire possit, quæritur? Dicitur quòd sic, nisi postea aliquid acquirit. Viuianus.

g *Manitat.* ipso autem iure tenetur: vt. ff. ti. j. l. j.

h *Promouere.* & tunc in quantum facere potest: vt habes. ff. ti. j. l. cum & filij. & ff. de cessio. bono. l. iiij. & de cura. bo. dan. l. ij.

i *Vacare.* morte debitoris.

k *Agnoscantur,* quia tunc tenetur fiscus vt heres: vt habes. j. ad leg. Iuliam de vi. l. ij. & ff. de iure fisci. l. dicitur. Acc.

PRO debito.] CASVS. Si petam vt addicantur mihi bona debitoris ratione dominij ran sim audiendus, quæritur? Dicitur quòd non. Si vero sim chirographarius creditor, alios autem habet creditores, quibus res suæ obligatæ sunt illi sunt potiores. & hoc in secunda. Si vero nulli obligatæ sunt, & debitor cōmunis decedat sine herede, vel cum herede, & ille cessit: bona non iure dominij creditoribus addicātur, sed vēdantur, & pro portione debiti cuilibet creditori satisfiat. Vinia. l. Bona. vt fua sint statim. *Postulant.* vt. j. de iure do. impe. l. j. &. S. de pac l. si pacto quo. &. S. tit. j. l. legis. Alio ergo remedio opus est. s. vēditione & hic subijcit, vnde &c. hoc proviso, vt hypothecam habentes in ea præferantur: vt subijcit, in quo est argumen contra supra titu. j. l. fi. Sōlu. vt ibi.

l *Creditores.* scilicet hypothecarii.

m *Possessione.* omnium secūdum iura ista: sed hoc hodie corrigitur per aut. & qui iurat. & per hoc apparet eius continuario ad. l.

n *Vxor.*] CASVS. Patruus vxoris meę decessit, vxorē meam pro tertia parte heredem instituit. tenebatur eidem vxori in triginta. an pro viginti coheredes suos cōuenire possit. quæritur? Dicitur quòd sic: nisi testator prohibuisset eā exigere à cohered. Si vero coheredes sine non soluendo, habentes proptios creditores, poterit mulier petere vt fiat separatio bonorum defuncti & coheredum. Vinia.

o *Prohibita est.* quia tūc nō posset petere: vt. S. de heredi. institu. l. si compensandi.

Bessis.

p *Bessis* dicitur duæ partes cuiusliber rei.

q *Non confundatur.* vt &. S. de hered. act. l. si adulta. & de negest. l. si ab eo. & de pact. l. si debitori, & S. ad leg. Falci. l. licet.

r *Postulata.* vt supra de here. act. l. si adultā.

s *In possessionem.*] CASVS. In possessionē creditor missus bonorum debitoris, an per talem missionem nanciscatur dominium,

TITVLVS LXXII.

DE BONIS AVCTORITATE IVDICIS POSSIDENDIS, SEV VENDENDIS, & DE SEPARATIONIBVS BONORVM.

De bonis auctoritate iudicis possidendis &c.

Facta cessione, bonorum debitore, vel etiam debitore vocato & non veniente ad iudicium, postulant creditores se mitti in possessionem bonorum eius, & postmodum vt vendantur &c. ideo de his dicit. Et quia creditores hereditarij quandoque postulant separari bona defuncti à bonis heredis: vidra & de hac subiicit vt infra. l. ij. Continuatio.

I. Imp. ANTONI. A. Atticæ.

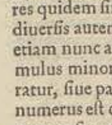

NOn bonis [k] mortui, potiorē esse causam legatarium, qui eum (vt pote heredem [l]) conuenire [m] potuerunt: quàm eorum quibus ipse heres legauit, manifestum est: cum prius legatum quasi æs alienum [n] exigatur [o]: legatum autē à mortuo [p] relictum, post debiti detractionem inducatur [q].

Auctoritate iudicis possidendis, seu venundandis, & de separationibus bonorum.

Defuncti heredes legatariis præferuntur. Bal. Vel sic: Qui debent habere legata à defuncto herede, præferuntur legatarijs ab eodem. Bar. Vel sic: Legatarij defuncti præferuntur legatarijs heredis. Saly. Vel sic: Qui debent habere legata à defuncto herede, præferuntur his quibus ipse heres legauit: quia illa legata censentur tanquam as alienum, quantum ad bona eius à quo relicta sunt, non quantum ad eum qui reliquit. Pau. de Cast.

I. Imp. ANTONI. A. Atticæ.

NOn bonis [k] mortui, potiorē esse causam legatario rum, qui eum (vt pote heredem [l]) conuenire [m] potuerunt: quàm eorum quibus ipse heres legauit, manifestum est: cum prius legatum quasi æs alienum [n] exigatur [o]: legatum autē à mortuo [p] relictum, post debiti detractionem inducatur [q].

a *Edicto,* quod induxit titulum de separationibus.

b *Hereditariis.* creditoribus ergo defuncti datur postulādi separationem facultas, cum timeant heredem non soluendo: sed econtra scilicet creditoribus heredis, non datur: vt hic, & arg. ff. de separa. l. j. in princ. & §. & s. de here. actio. l. adulta. nisi in casu: vt. ej. j. §. sed si quis superiorem.

c *Cognita.* multa verisimilia in causę cognitione. Primum, quòd ab herede non notaberint: item quòd bona mixta non sint. Item quòd fidem eius secuti non sunt. Item quòd alienas non acceperūt. Item quòd quinquennium decurrum non est. Item quòd creditores cautionis pecunias non fecerit inuentarium: quia rune in solidū omnibus satisfaciet: vt in authen. de here. & Falci. §. si vero absunt. colla. j.

d *Fidei.* ff. de separa. l. quoties. & §. quæ. & §. sequē. Item quòd heres bona non vendiderit: vt ff. eo. l. ab hērede.

e *Secutum.* fideiussorem, vel pignus ab eo recipiendo, vel stipulando animo nouādi. Ex *mercatione.* quia forte dies actionis pro eo exitura erat, & ita in tempore peritura. No. ergo quòd non debet ei nocere ista mora, cum sit necessaria. ad quod est. ff. de separa. l. fi. & ff. de noua. l. alia. Et dic ex necessitate. scilicet peruenisse ad fuum: vt. ff. de separa. l. fi.

f *Contractu.*] CASVS. Debitor à creditore vno conuēnitur, exiſtens nō soluēdo: si cedat bonis, an aliis creditoribus conuenire possit, quæritur? Dicitur quòd sic, nisi postea aliquid acquirit. Viuianus.

g *Manitat.* ipso autem iure tenetur: vt. ff. ti. j. l. j.

h *Promouere.* & tunc in quantum facere potest: vt habes. ff. ti. j. l. cum & filij. & ff. de cessio. bono. l. iiij. & de cura. bo. dan. l. ij.

i *Vacare.* morte debitoris.

k *Agnoscantur,* quia tunc tenetur fiscus vt heres: vt habes. j. ad leg. Iuliam de vi. l. ij. & ff. de iure fisci. l. dicitur. Acc.

PRO debito.] CASVS. Si petam vt addicantur mihi bona debitoris ratione dominij ran sim audiendus, quæritur? Dicitur quòd non. Si vero sim chirographarius creditor, alios autem habet creditores, quibus res suæ obligatæ sunt illi sunt potiores. & hoc in secunda. Si vero nulli obligatæ sunt, & debitor cōmunis decedat sine herede, vel cum herede, & ille cessit: bona non iure dominij creditoribus addicātur, sed vēdantur, & pro portione debiti cuilibet creditori satisfiat. Vinia. l. Bona. vt fua sint statim. *Postulant.* vt. j. de iure do. impe. l. j. &. S. de pac l. si pacto quo. &. S. tit. j. l. legis. Alio ergo remedio opus est. s. vēditione & hic subijcit, vnde &c. hoc proviso, vt hypothecam habentes in ea præferantur: vt subijcit, in quo est argumen contra supra titu. j. l. fi. Sōlu. vt ibi.

l *Creditores.* scilicet hypothecarii.

m *Possessione.* omnium secūdum iura ista: sed hoc hodie corrigitur per aut. & qui iurat. & per hoc apparet eius continuario ad. l.

n *Vxor.*] CASVS. Patruus vxoris meę decessit, vxorē meam pro tertia parte heredem instituit. tenebatur eidem vxori in triginta. an pro viginti coheredes suos cōuenire possit. quæritur? Dicitur quòd sic: nisi testator prohibuisset eā exigere à cohered. Si vero coheredes sine non soluendo, habentes proptios creditores, poterit mulier petere vt fiat separatio bonorum defuncti & coheredum. Vinia.

o *Prohibita est.* quia tūc nō posset petere: vt. S. de heredi. institu. l. si compensandi.

Bessis.

p *Bessis* dicitur duæ partes cuiusliber rei.

q *Non confundatur.* vt &. S. de hered. act. l. si adulta. & de negest. l. si ab eo. & de pact. l. si debitori, & S. ad leg. Falci. l. licet.

r *Postulata.* vt supra de here. act. l. si adultā.

s *In possessionem.*] CASVS. In possessionē creditor missus bonorum debitoris, an per talem missionem nanciscatur dominium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

minium, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

a *Minime possunt.* vt supra tit. j. l. legis. & supra eodem. l. pro debito. Accurſius.

Diuiſio. CVm proponas.] Diuiditur in duas partes: quia in prima debitor citatus comparet, vſque ibi, nam ſi. In ſecunda non comparet, vſque in finem. CASVS. Aliquis cum mãdato, vel ſine mãdato geſſit negotia mea: & ex mala adminiſtratione factus eſt debitor meus in, c. volebam eum cõtinere, latitabat: quid iuris ſit, quæritur? Reſpon. quòd ſi latitat, nec defendatur, eum probabo mihi debere: & mittar in poſſ. bonorum ſuorum. Eo autem in eadem contumacia perſeuerante, vendentur bona, & ſatisfiet mihi. Viuianus.

b *Ex adminiſtratione.* facta à ſe tibi, vel à te ſibi. Et die cum mandato, vel ſine.

c *Rationem.* dato etiam libello in ſcriptis hodie: vt ſupra de lit. conteſta. authenti. offeratur. ADDITIO. Aduertas quòd iſtud poteſt practicari duobus modis, ſecundum Bartolum hic. Vno modo quòd detur libellus ſuper actione principali: & reus citetur vt veniat reſponſurus: & eo exiſtente contumace dari poſſeſſio ex ſecundo decreto. Secundo modo practicatur, quòd reus citatur quòd veniat reſponſurus de iure tali: & eo exiſtente contumace, tunc detur libellus in quo narretur, quòd cum reus ſæpius fuerit citatus, & extitit contumax: petatur interponi decretum, quam practicam, vt dicit hic Bartolus, ponit Specu. conſulit tamen ſeruare fori conſuetudinem.

d *Conuenire.* actione mandati directa, vel contraria, vel negotiorum geſtorum directa vel contraria, prout caſum diuerſificas.

e *Ad circunſcriptionem.* vt actio tua pereat, vel ſaltem vt te retardet. & ſic fit ex animo: aliàs fieret miſſio, non venditio: vt. ff. ex quib. cau. maio. l. item ait prætor. §. j. &. ff. qui. ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. j. Et nota quòd ſufficit aduerſus vnum latitare, vt ille ſolus vẽdat: vt d. l. Fulcinius. §. quòd ſi aduerſus. & etiam præſens quandoque latitat: vt in eadem. l. §. illud.

f *Defenditur.* defendi dicitur &c. vt. ff. quibus ex cau. in poſſeſſ. eatur. l. hoc autem. §. recte defendi.

g *Conſtat.* ſummatim habita cognitione. loquitur enim hæc lex ante litem conteſtatam: & videtur ſatis innuere venditionem poſſe fieri etiam ante litem conteſtatam. arg. contra ſupra de his qui ad eccle. confu. l. præſenti. §. ſed ſi hoc. &. ff. de ptiuile. credi. l. pater fami. &. l. ſi creditores. ⁊ &. ff. de bonis acto. iud. poſſiden. l. ſi minor. & ex quib. cau. in poſ. eatur. l. apud.

h *Edicti.* quod eſt. ff. ex quibus cau. in poſ. eatur. l. Fulcinius. §. j. quod olim cum ſolẽnitate, hodie ſine ea proponitur: vt infra. de interdict. §. j. &. §. fin. & hoc hic dicit ad exemplum edicti, ſcilicet ſolennis.

Bonorũ poſſeſſio, & poſſeſſio bonorum, differunt. Decretum primum & ſecundũ quanto tempore diſtare debeant.

i *Bonorum.* omnium olim: vt. ff. quib. ex cau. in poſ. eatur. l. j. hodie contra: vt in authenti. quam hic leges. Item hoc, quando non eſt hypotheca: vt ſupra eodem. l. pro debito. Sed nunquid miſſus poſſidet? Reſpon. non: vt. ff. quibus ex cau. in poſſ eatur. l. cum ex legati. Item nota differentiam eſſe inter poſſeſſionem bonorum, vt hic: & bonorum poſſeſſionem: vt. ff. de bonorum poſſeſſ. l. ij. §. bonorum.

k *Tempore autem tranſacto.* forte duorum menſium. argu. ff. de re iudi. l. debitoribus. Vel dic, hodie quatuor: vt ſupra de vſur. rei iudi. l. ſi. Vel vnius anni: vt arg. ſupra de præſcrip. xxx. an. l. ſi

A quis emptionis. §. pe. Vel biennij: vt infra de iure dom. impe. l. ij. Vel quod ſtatutum eſt in Græco: vt probatur. j. l. ſi. vbi dicit, definitum à nobis tempus. Quæ opiniones non placent. immo totum iudicis arbitrio committo. argu. ff. de iure delibe. l. j. §. fi. & poſſunt habere locum prædicta,

poſſeſſionem ſolum pro menſura debiti declarat: quam non recuperat rurſum: nec auditur niſi ſatisfiet, & expenſas refundat. Saly. Vel ſic: Per iſtam authen. addunt tria, quæ non erant de iure veteri, vel ſaltem non omnia. Primum eſt, quòd debitor qui prius compareuerat, & cum iuramento promiſerat de iudicio ſiſti: & tamen poſtea citatus non ſiſtat, poſſit realiter capi, & ad inducem dici, vt reſpondeat libello, & ſe defendat. Secundum eſt, quòd ſi hoc fieri non poteſt: quia aliàs non comparuit nec promiſit, vel eius perſona non reperitur: miſſio ex primo decreto non fiet in omnia bona, licet olim fieret: ſed fiet pro menſura debiti declarati: vt ſi petantur centum, fiet miſſio in bona valentibus centum tantum, & non vltra ſecundum quoſdam: vel die vltra etiam pro expenſis & damnis ſecundum gl. Tertium, quòd debitor poſtea comparens ante venditionem, vel datorem in ſolutum, ſi reſecit expenſas, & ſatisdat de iudicio ſiſti, recuperat tenutam. hoc dicit in effectu iſta authen. ſecundum Pau. de Caſtro.

B

ET qui iurat m ſe ventu-
rum ad iudicem, ſi ſe ſubtraxerit, iudex ipſe ſi adminiſtrator ſit n, vel is qui iudicem dedit o, iubeat eum exhiberi p. ¶ Si vero omnino abſit, examinet q iudex vbi ſit, inducijs datis: intra quas ſi non occurrat, ſecundum vnam partem examinato r negotio, mittet s actorem in poſſeſſionem rerũ eius iuxta menſuram r declarati v

C

ET qui iurat.] CASVS. Lex. C. dicit quòd ſi debitor latitet, nec defendatur: petere poſſum me mitti in poſſeſſionem bonorum eius: ſed non determinat modum declarati debiti. Authen. declarat aliter, dicens quòd ſi ſubtrahat ſe debitor: ſi ſit iudex ordinarius, citabit eum accipiendo perſonam ſuã, & verbo mittendo nuncium. ſi non veniat, ſententiabit examinato negotio. & datis ſibi inducijs ad repræſentandum ſe, ſi non veniat, mittat in bonorum poſſeſſionem ipſius pro menſura declarati debiti. & ſi veniat poſtea, non audietur niſi reſtituat mihi omnes impenſas, & omne damnum refarciat, dato fideiuſſore iudicio ſiſti. Viuianus.

m *Et qui iurat.* idem eſt & ſi ſolummodo ad iudicium vocatus eſt. Accurſius.

n *Adminiſtrator ſit.* id eſt ordinarius.

o *Dedit.* quando iudex erat delegatus. & ſic delegatus non ci- *Delegatus non poſſit delegare.*
tat: vt hic, &. ff. de iuriſdi. om. iudi. l. iubere. & ſic eſt contra ſupra quomodo & quando iudex. authenti. qui ſemel. Soln. ſpeciale eſt ibi in delegato principis.

p *Exhiberi.* re & verbo, quod non facit delegatus: vt dixi, & habes in authenti. de exhib. & introd. reis. §. ſi vero ſemel. colla. v.

q *Examinet.* ſummatim.

r *Examinato* ſummatim: vt &. ff. vt in poſſeſſ. lega. l. ſi is à quo. nam demum vtraque parte præſente plene examinatur: vt infra ſi per vim vel alio modo. l. fi. Eſt ergo quod hic dicit, contra regulam quæ eſt ſupra de iudi. l. iudices.

s *Mittet.* ordinarius nõ delegatus, ſed delegans: vt. d. l. iubere.

t *Menſuram.* olim in omnia bona: vt. ff. quib. ex cau. in poſſ. eatur. l. j. Et quòd dicit, pro menſura, dicunt vt ſi eſt debitum decem, in rem valentem decem fiat miſſio. Sed tu dic ſecundum Ioan. quòd etiam plus debeat valere. nec enim hic dicit quòd in tanto, ſed pro menſura: quod eſt cautè notandum. & ſic ſe habet conſuetudo. inſpicitur etiam an exigat expenſas vel non res pignorata, vt equus, vel argentum: vt primo caſu longe plus debeant valere.

v *Declarati.* id eſt petiti. Vel id eſt præſumpti, vel probati ſummatim. *proſequatur.*

a *Proſequatur.* id eſt antequam admittatur ad cauſæ proſecutionem, & hoc cum agitur perſonaliter. Si autem in rem, die quòd modo not. in. l. cum proponas. Si autem omnia bona petet quis, vel vt debita, vel hypothecariam, in omnibus puto mitti nisi minus & tantum eſt debitum.

b *Damnum.* quod ex vitio abſentiæ illius paſſus eſt: vt ſupra de iudi. l. ſanctimus.

c *Fideiuſſorem.* iudicio ſiſti. Sed vſque ad quod tempus admittetur ad recuperandum poſſeſſionẽ? Reſpon. ſecundum P. vſque ad. xxx. an. vt arg. ſupra de præſcrip. xxx. an. l. ſicut. Alij dicunt vſque ad annum: vt ſupra de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis. §. &. & in authenti. de liting. §. omnem autem. colla. viij. Sed hic reſpon. Placen. & Pyl. quod prima loquatur in actione in rem, ſecunda in actore abſente, quo caſu poſſeſſionis expectare triginta annos. & eſt ad. l. ſupra de procu. l. eum. &. ff. de in ius voc. l. ſtatim. ADDITIO. Videas pulchram gloſ. in. c. quoniam frequenter. in fin. extra vt lite non contestata. &c.

Vm apud. CASVS. Si Titius habeat plures creditores, & timeat creditores, & ſe abſentet, & quidam ex creditoribus petant ſe mitti in bona, poſſ. an abſentes vel præſentes ſi non ſint ita ſolliciti, conſequantur commoditatem aliquam ob id quòd alij miſſi ſunt in bonorum poſſ. quæritur? Dicitur quòd ſic, ſi præſentes (hoc eſt, ſi ſint in eadẽ prouincia) intra duorum annorum ſpacium ſe repræſentent: abſentes autem, intra quadriennium, reſtitutis pro modo debiti impenſis, quas miſſi in poſſeſſionem fecerũt, ſutamẽro eorum declarandis. Si vero intra prædictum tempus non venerint: eo lapſo auctoritate iudicis poterunt vendere bona: & illud quod ſupererit, deponerunt in ædes ſacras: tabellione & creditore præſentibus: & de eo cæteris creditoribus pro portione debiti ſatisfiet. & ſic deponatur, ne in expenſis damnificentur, prædicta autem venditio fiat præſentibus ſolum tabellione. non ſolum tabellione, ſed ſacrilla eccleſiæ, penes quem quod ſupererit de precio deponatur, præſtito iuramento à creditore, quòd non per gratiam emptoris ad rerum venit venditionem: nec quòd

B

debiti. ¶ Quòd ſi redeat antequam proſequatur a cauſam, reſarciat actori omne damnũ b ſ: præſtabitque fideiuſſorem c de lite proſequenda, & res ſuas ſuſcipiet.

Miſſo vno ex creditoribus in poſſeſſionem ex primo decreto, cæteri venientes debito modo, & congruo tempore, videntur in poſſeſſionem miſſi. & ſi procedatur ad venditionem bonorũ auctoritate iudicis fiendam per ipſum miſſum, & plus ex precio percipiatur, quàm miſſo debeatur: illud debet in eadem ſacram deponi: & ne quæ fraus in venditione committatur, debet ſeruari ſolennitas huius legis. Bal. Vel ſic. Si vnus ex creditoribus in poſſeſſionem mittatur ex prima decreto, eius miſſio prodeſt omnibus aliis creditoribus præſentibus, & intra biennium venientibus, & debitum oſtendentibus, & expenſas pro rata reſicientibus. Item abſentibus, ſi veniãt intra quadriennium, & idem faciant. hoc dicit vſque ad. §. ſin autem. Pau. de Caſtro.

X. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm apud veteres quæſtionẽ ortam inuenimus ſuper pecunijs debitis, pro quibus hypothecæ non ſunt conſtitutæ, propter res ad debitorẽ pertinentes, dũ is d ſeueriores * creditores formidans ſeſe celauerit, & illi e de rebus ad eum pertinẽtibus cõpetentia ingrediantur iudicia f, poſtulentque in poſſeſſionẽ rerum ſeſe trãſmitti g: ſi etiam alij creditores quibus obnoxius eſſe videtur, poſſint quandã habere cõmunionem in rerũ poſſeſſione: huiuſmodi dubitationẽ amputãtes, cenſemus per præſentẽ diuinã generalem cõſtitutionem, vt ſi nõ omnes huiuſmodi debita prætendẽtes, ſed ex his certi ab iudiciali ſententia in poſſeſſionem rerũ mittantur: nõ ſolũ hi, ſed etiã alij omnes talia debita prætendentes, eadem commoditate potiantur h, vt poſſint cum prioribus rerum detentatoribus communionem habere in rebus de quibus (ſicut ſuperius declaratur) prolata fuerit ſententia i. Quid enim iuſtius eſt, quàm omnes qui ad res debitoris mitti debent, eſſe participes huiuſmodi commoditatis k? ¶ Vt autem non in perpetuum aliorum negligentia l illi qui pro ſuis debitis alacriores m creditoribus alijs oſtenduntur fuiſſe, prægrauentur: rectius nobis eſſe videtur, tunc communionem habere in poſſeſſione rerum alios creditores, qui non hoc peregiſſe noſcũtur, cum præſentes quidem in vna eademq; degentes prouincia, in qua & poſſeſſores rerum commorantur, intra duorum annorum ſpacia, abſentes autem intra quadriennium n creditoribus poſſeſſionem antelato modo detinentibus ſuũ debitum certum faciant, & expenſas ſecundum quãtitatem debitorum perſoluanto eis qui ſententias conſecuti ſunt, per ſacramentum eorum manifeſtandas p, qui eas adipiſcendæ gratia poſſeſſionis rerum ſuſtinuerunt: quia & ſecundum debita q ſatis eis fieri exploratiuris eſt. ¶ Poſt completum autem memoratum tempus nullam eis eſſe licentiam, eos qui poſſeſſionem adepti ſunt, moleſtare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem quas ex legibus ſibi competere putauerint, contra ſuos exercere debitores.

C

Iſte. §. proſequitur eandem materiam. Dicit enim quòd ſi miſſus ex primo decreto veniat ad venditionem, debet primo ex precio ſibi ſatisfieri: & reſiduum (ſi quid eſt) debet deponi in ædes ſacras, vt creditoribus venientibus, & debitum oſtendentibus poſtea ſatisfiat: & de prædictis omnibus debet fieri publicum inſtrumentum cum ſolennitate hic ſtatuta in. §. ſi. & d. 19. ta iſta lex. & §. quæ eſt ſatis verboſa, tamen vtilis: quia iſti creditores qui habentur pro immiſſis, non tenentur facere vnum proceſſum, immo virtute primi facta fide de debito, debet ſatisfieri eis: requiritur tamen plena probatio per teſtes vel inſtrumenta ſecundum Bar. & Pau. de Caſtro.

Sin autem hi qui detinent poſſeſſiones, vel ex ſententia iudicis res vendiderunt, vel alio[r] quocumq; legitimo modo omne ius quod[s] in his rebus habere noſcũtur, in alias perſonas poſt definitum † à nobis tẽpus [t] tranſtulerint, & certas pecunias acceperint: quicquid ſuperfluum inuẽtum fuerit, & amplius quàm eis debetur, hoc modis omnibus neceſſe eſt eos præſentibus tabularijs ſignare [v], & in cimeliarchio [x]

D

hoc idem tempus ſeruandum videtur, ſecundum Ir.

v *Signare.* id eſt ſigillare.

x *In cimeliarchio.* id eſt in loco vbi ponitur theſaurus. *Tranſtulerit.*

h *Potiantur.* vt. ff. de bo. auct. iudi. poſſiden. l. cum vnus.

i *Sententia.* interlocutoria.

k *Commoditatis.* Sed nonne quando miſſi ſunt primi, fuit contractum prætorij pignus: ergo qui prior &c. Reſpon. Dicunt quidam hoc, quando miſſio facta eſt in omnibus bonis generaliter. aliud ſi ſpecialiter. Vel dic in prætorio pignore non ſeruati regulam, ſed in conuentionali ſic: vt. ff. vt in poſſeſſ. leg. l. is cui. §. qui prior. & de damno infec. l. ſi finita. §. ſi plures. Item hoc quãdo ſunt eiuſdem tituli. aliàs contra: vt infra qui po. in pigno. habe. l. ij. &. ff. qui potio. in pig. habe. l. ſi & iure. quæ ſunt contra. *Pignus prætorium quãdo dicitur contrahi.*

l *Negligentia.* ablatiui caſus.

m *Alacriores.* id eſt ſolertiores.

n *Quadriennium.* Not. hic venditionem non fieri intra quadriennium.

o *Perſeuerent.* vt arg. ff. depoſiti. l. quod priuilegium. §. fi.

p *Manifeſtandas.* ſic ſupra de iudi. l. properãdum. §. & ſi quidem. Et not. quòd aliud eſt in expenſis in cauſa damni infectiquia poſtea dominium recuperat: vt. ff. de dam. infec. ſi finita. & cum autem. in fin. §.

q *Secundum debita.* id eſt pro rata eorum quæ debentur: quia plus expenſarum nomine præſtabit, cui plus deberur quàm aliis.

r *Vel alio.* puta locando.

s *Omne ius quod.* id eſt retinendi & vendendi. Ir.

t *A nobis tempus.* forſitan in Græco: vel forte de eo tempore dicit quod ſtatuit pignoris vendendo: vt infra de iure do. impet. l. fi. Vel de eo quod eſt ſupra de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis. De rebus vero per iudicem poſſeſſis, & per iudicem diſtrahendis, tempus expreſſim determinatum nunquã inuenitur: ſed etiam *† Alc. li. diſputatis. t. 19. dicit hæc verba, à nobis, in veteribus exemplaribus non eſſe, ſed omitti debere.*

Cimeliarchium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Transtul'erit.* locando.
b *Per eam.* scilicet personam venditoris.
c *Præsentibus.* repete, iubemus scilicet venditorē, quod est infra.

DE PRIVILEGIO FISCI.

Cōmunio. Quia inter cæteros creditores fiscus priuilegijs gaudet, ideo de his dicit. Accursius.

BOna.] CASVS. Maritus ex mala administratione primipilari tenebatur fisco in c. fiscus occupauit res suas, inter quas erant res vxoris: an mulier petere possit vt separentur res suæ à rebus mariti, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuianus.

d *Occupata sunt.* quæ tacite sunt fisco obligata: vt hic, &. j. in qui. cau. pig. ta. contra. l. j. &. ij.

e *Tuas.* secus in his quas dederas in dotē: vt infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. satis. Alij dicūt de dote hic dici, & dicunt quòd prius occupauit fiscus bona, quàm dos viro daretur.

f *Restituantur.* vt &. 3. ne vxor pro mari. l. ij. &. j. ad legem Iul. de vi. l. j. &. 3. de dona. inter virum & vxo. l. res. Et no. quòd vbi fit executio in bonis alicuius, & alius vult dicere aliquid suum: quòd probandi onus dicenti imminet: vt hic, & dicta. l. 3. ne vxor pro mari. l. ij. ADDITIO. Istud est verum quando istę res possidebantur ab eo in cuius bona facta est missio. secus si possiderentur ab eo qui dicit illa sua: vt no. in d. l. ij. C. ne vxor. pro ma. &. l. à diuo. §. si super rebus. & ibi de hoc per Bart. ff. de re iudi.

QVamuis.] CASVS. Contraxit aliquis cum fisco & cum muliere, accipiendo ab ea dotem: quis præferri debeat, quæritur? Distinguitur: aut contraxit primo cum muliere, & præfertur mulier aut cum fisco, & præfertur fiscus. Viuianus.

g *Ius fisci.* quod est vt bona secum contrahentis tacite sint ei obligata: vt. j. in quib. cau. pig. ta. contra. l. j. &. ij.

h *Præmerit.* immo videtur mulier præferri: vt infra qui po. in pig. ha. l fin. Sed dic quod sanctæ ecclesiæ illius ciuitatis in qua huiusmodi contractus celebratur, deponere: attestatione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsente etiam eo qui res eas vēdiderit, vel in alias personas transtulerit[a], vt per eam [b] manifestetur tam quantitas pecuniarum quæ pro vēditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quàm earum quæ superfluæ post dissolutum debitum inueniantur: vt si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius scilicet rectore prouinciæ sine aliquo dāno cauſæ faciente examinationem, & non cōcedente nec viros reuerēdissimos œconomos, vel cimeliarchas sanctę ecclesiæ in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecunijs suum accipere debitum. ¶ Vt autem non liceat creditoribus in venditione vel translatione rerum, dolum vel aliquam machinationem vel circūscriptionem facere: iubemus attestationem super hoc celebrādam apud defensorem locorum, gestis interuenientibus, insinuari, siue tantum ex precio quantum debetur, siue plus, siu eminus colligitur: & præsentibus[c] non tantum (ſicut dictum est) tabularijs, sed etiam viro reuerendissimo cimeliarcha. ¶ Apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendę sunt: iusiurandum sacrosanctis euangelijs propositis venditore vel translatore rerum præstante, quòd neque per gratiam emptoris, vel eius ad quem res iure cessionis transferuntur, nec aliquo dolo interueniente minorem iusto precio rerū quantitatem acceperit, sed eā quam reuera cum omni studio potuerit inuenire. Dat. XV. Kal. Non. Constantinop. post consulat. Lampad. & Oreſt. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS LXXIII.
DE PRIVILEGIO FISCI.

Propter debita mariti, res quæ vxor probat esse paraphernales, non capiuntur pignori: sed separatæ restituuntur mulieri. h. d. secundum Bald.

Vel sic: Mulier in rebus propijs est potior fisco creditore, vtā ex causa primipili. hoc dicit secundum Bar. Vel sic: Res paraphernales vxoris non obligantur fisco ex muneris primipilaris officio. Sa.

I. Imperator ANTONINVS A. Eutropiæ.

BOna mariti tui si ob reliqua administrationis primipilariæ à fisco occupata sunt: [d] res quas tuas [e] esse liquidò probaueris, ab alijs separatæ tibi restituantur. [f]

Ratione paris priuilegij priuilegiati redigūntur ad ius commune. Bal. Vel sic: Mulier & fiscus in tacita hypotheca paribus passibus ambulant ad hoc allegatur: & ideo qui prius est tempore, potior est iure. Bar. & Pau. de Cast.

II. Idem. A. Valerianæ.

QVamuis ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condēnatus: tamen si priusquam res eius tibi obligaretur, cum fisco contraxit: ius fisci [g] causam tuam præuenit. [h] Quòd si post bonorū eius obligationē rationibus meis cœpit esse obligatus: in eius bona cessat [i] priuilegiū fisci. PP. XIIII. Kal. Nouemb. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Vxor soluens fisco pro marito, non succedit in hypotheca fisci, nisi cessa sit actio. & ideo si maritus denuo conducit vectigalia fisci, potior est causa fisci quàm mulieris. Bal. & Sal. Vel sic: Fiscus præfertur omnibus creditoribus hypothecam non habentibus. Bart. Vel sic: Si ille qui solvit fisco pro debitore fiscali, non facit sibi cedi ius fisco non succedit in iure fiscali, nec in eius priuilegium. & ideo si postea fiscus cum eodem de isto contrahat: ille qui solvit sibi, non præfertur tatione prioris iuris. Pau. de Cast.

III. Idem. A. Iulianæ.

SI cum pecuniam pro marito soluere[k], neq; ius fisci in te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum vel aliud quid ab eo [l] accepisti: habes personalem [m] actionem: nec potest præferri fisci rationibus à quo dicis ei vectigal ndenuo locatum esse: cum eo pacto vniuersa quæ habet, habuitve eo tempore quo ad conductionem accessit, pignoris iure fisco teneantur. ¶ Salua igitur indemnitate fisci, debitorem tuū pro pecunia quam pro eo fisco soluisti, more solito conuenire non prohiberis. PP. III. Kal. Ianua. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Priuilegium fisci non extenditur ad bona debitorum vendita antequam contrahatur cum fisco. Bald. & Saly. Vel sic: Obligato & priuilegium fisci non extenditur ad bona debitoris ante vendita: quod intelge nisi essent ante vendita in fraudem: vt. l. j. ff. de iure fisci. lib. x. Bart. Vel sic: In generali obligatione bonorum non veniunt bona quæ prius exiuerant patrimonium debitoris. Pau. de Cast.

IIII. Idem. A. Quinto. Si debitor

a *Distraxit*, tibi.
b *Si postea.* Distraxit ignorans.

PEcunia.] CASVS. Teneris mihi in x. fisco in c. soluisti mihi x. te postea non existente soluendo, an fiscus possit à me auocare pecuniam, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuianus.

c *Debitore sub.* quis & fisci debitor erat.
d *Exinde causa.* quia ex cæteris bona, ita & hæc pecunia obligata erat fisco. Et dic quòd prius cōtraxerat cum fisco, postea cum priuato. & est idē in alio priuilegiato, quod recucurrit vt. ff. quod cum eo. l. sed an hic. & de pecu. leg. l. ex facto. §. fin. Accursius.
e *Extraordinario iure.* per hypothecariam si exstat, aliàs condictione ex lege: quæ est extraordinaria, vt hic, & supra de condic. ex lege. l. j. Si autem ordinario iure tenerentur, semisses deberet vsuras: vt. ff. de vsuris. h cum quidā. §. fiscus. f *Auferatur.* salua ejactione cōtra suum debitorem: vt. ff. de iure fisci. l. defertę. §. fin. & l. seq.

CVm patrem.] CASVS. Debitor fisci copulauit cuidam filiam suam in matrimonio: & dedit prædium in dotem an fiscus iure pignoris illud auocare possit, quę petitur? Dicitur quòd sic. Viuianus.
g *Tibi.* l. marito.
h *Alleges.* iam fisco obligatam.
i *Intelige.* vt. j. ti. ij. l. si [k] accessione.

SIm ie.] CASVS. Mulier pro marito soluit fisco. c. & sibi fecit ius cedi quod habebat fiscus. an ante feratur alijs creditoribus mariti: sicut & fiscus præferebatur, in cuius locum successit mulier, quæritur? Dicitur quod sic. Viuian.
k *Reliqua.* quia parcm iam soluerat.
l *Debitoris.* scilicet pertineres, subaudi, si nō habes: vel sine hoc verbo sic lege, si cum satisfaciebas reliqua debitoris, id est, propter reliqua: pro quo, id est, propter quam sum competens iudex auferrēpsit tibi ius fisci: & in re transtulit ab his, &c. Et est ad legem istam infra de iure reipub. l. ij. lib. xj.

SI debitor cuius fuisse fundum ipse confiteris, prius cum distraxit[a], quàm fisco aliquid debuit: inquietandum te non esse procurator meus cognoscet. nam etsi postea [b] debitor extiterit: non ideo tamen ea quæ de dominio eius excesserunt, pignoris iure fisco potuerunt obligari. PP. I. II. Kal. Iul. Læto. II. & Cereale Conss.

Fiscus potest revocare pecuniam alij creditori solutam sine vsuris. Bart. Vel sic: Fiscus auocans pecuniam solutam posteriori creditori, per eius debitorem, vsuras petere non potest: quia hoc facit ex priuilegio fiscali. Pau. de Cast. & Saly.

V. Imp. ALEXANDER A. Mennæ.

PEcunia quam creditor à debitore suo [c] recepit, si postea ex iusta causa [d] fisco restituenda erit, sine vsuris debetur: quia non fœnus contractum, sed suum recuperatum extraordinario iure [e] aufertur. [f] PP. XV. Kalend. Iun. Fusco & Dextro Conss.

Fiscus alienata revocat per suum debitorem causa dotis constituendæ. Bart. Vel sic: Fiscus præfertur filiæ a patre dotatæ: & est ratio, quia officium patris est dotare filiam ære alieno soluto. Bal. Vel sic: Fiscus potest auocare bona quæ debitor suus filiæ dedit in dotem. Saly. & Pau. de Cast.

VI. Imp. GORDIANVS A. Seuerianæ.

CVm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eumque nubenti tibi g possessionem dedisse alleges [h]: procuratorem ius fisci exequentem, eam iure pignoris reuocare potuisse intelligis [i]. PP. Non. Iun. Sabino & Venusto Conss.

Iudex potest soluenti fisco indicis mandato cedere iura fisci. Bal. & Saly. Vel sic: Priuilegium fisci potest transferri per cessionem. Bar. Vel sic: Si soluens fisco pro debitore fiscali, facit sibi cedi iura fiscalia, præfertur alijs creditoribus quibus etiam fiscus præferebatur. Pau. de Cast.

VII. Impp. VALERIAN. & GALLIE. AA. & Valerian. Cæs. Diodoro.

SI in te ius fisci, cum reliqua [k] solueres, debitoris [l] pro quo satisfaciebas, tibi competens iudex adscripsit, & trāstulit ab his creditoribus quibus fiscus potior habetur: res quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. PP. XV. Kalend. Iun. Aemiliano & Basso Conss.

TITVLVS LXXIIII.
DE PRIVILEGIO dotis.

Priuilegium quod datur ratione personæ, ad heredes non transit. Bar. Et ad hoc allegatur. Vel sic: Priuilegium dotis non transit ad heredem extraneum mulieris. Saly. Bal. autem dicit super hac lege, quòd dos est datum vel promissum propter onera matrimonij, quod in dubio præsumitur inter virum & vxorem: vt not. ff. de iure dot. quod autem. &. l. mulier bona. et. xxiij. vel. xxv. priuilegia dotis ponit Specu. in tit. de do. inter vi. & vxo. §. formatis. circa finem. B.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Firmo.

CIre debes priuilegiū [m] dotis quo mulieres vtuntur in actione de dote, ad heredem [n] non transire. PP. Kalend. Maijs, Pompeiano & Aruito Conss.

TITVLVS LXXV.
DE REVOCANDIS his quæ in fraudem creditorum alienata sunt.

Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, superest posses creditori actio personalis contra debitorem, & revocatoria contra eum in quem facta est alienatio. Baldus. Vel sic: Ad eum in quem res in fraudem sunt alienatæ, pertinet demum bonis principaliter exemptis. Bar. Vel sic: Non potest agi revocatoria contra emptores, vel illos quibus facta est alienatio, nisi primo excusso bonis principalis debitoris: & reperto quòd non sit solvendo. Pau. de Cast.

HEres.] CASVS. Debitor meus in decem, decessit heredem instituto Titio, qui habebat creditorem: dedit ei in

a *Transtul'erit.* locando.
b *Per eam.* scilicet personam venditoris.
c *Præsentibus.* repete, iubemus scilicet venditorē, quod est infra.

DE PRIVILEGIO FISCI.

Cōmunio. Quia inter cæteros creditores fiscus priuilegijs gaudet, ideo de his dicit. Accursius.

BOna.] CASVS. Maritus ex mala administratione primipilari tenebatur fisco in c. fiscus occupauit res suas, inter quas erant res vxoris: an mulier petere possit vt separentur res suæ à rebus mariti, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuianus.

d *Occupata sunt.* quæ tacite sunt fisco obligata: vt hic, &. j. in qui. cau. pig. ta. contra. l. j. &. ij.

e *Tuas.* secus in his quas dederas in dotē: vt infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. satis. Alij dicūt de dote hic dici, & dicunt quòd prius occupauit fiscus bona, quàm dos viro daretur.

f *Restituantur.* vt &. 3. ne vxor pro mari. l. ij. &. j. ad legem Iul. de vi. l. j. &. 3. de dona. inter virum & vxo. l. res. Et no. quòd vbi fit executio in bonis alicuius, & alius vult dicere aliquid suum: quòd probandi onus dicenti imminet: vt hic, & dicta. l. 3. ne vxor pro mari. l. ij. ADDITIO. Istud est verum quando istę res possidebantur ab eo in cuius bona facta est missio. secus si possiderentur ab eo qui dicit illa sua: vt no. in d. l. ij. C. ne vxor. pro ma. &. l. à diuo. §. si super rebus. & ibi de hoc per Bart. ff. de re iudi.

QVamuis.] CASVS. Contraxit aliquis cum fisco & cum muliere, accipiendo ab ea dotem: quis præferri debeat, quæritur? Distinguitur: aut contraxit primo cum muliere, & præfertur mulier aut cum fisco, & præfertur fiscus. Viuianus.

g *Ius fisci.* quod est vt bona secum contrahentis tacite sint ei obligata: vt. j. in quib. cau. pig. ta. contra. l. j. &. ij.

h *Præmerit.* immo videtur mulier præferri: vt infra qui po. in pig. ha. l fin. Sed dic quod sanctæ ecclesiæ illius ciuitatis A in qua huiusmodi contractus celebratur, deponere: attestatione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsente etiam eo qui res eas vēdiderit, vel in alias personas transtulerit[a], vt per eam [b] manifestetur tam quantitas pecuniarum quæ pro vēditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quàm earum quæ superfluæ post dissolutum debitum inueniantur: vt si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius scilicet rectore prouinciæ sine aliquo dāno cauſæ faciente examinationem, & non cōcedente nec viros reuerēdissimos œconomos, vel cimeliarchas sanctę ecclesiæ in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecunijs suum accipere debitum. ¶ Vt autem non liceat creditoribus in venditione vel translatione rerum, dolum vel aliquam machinationem vel circūscriptionem facere: iubemus attestationem super hoc celebrādam apud defensorem locorum, gestis interuenientibus, insinuari, siue tantum ex precio quantum debetur, siue plus, siu eminus colligitur: & præsentibus[c] non tantum (ſicut dictum est) tabularijs, sed etiam viro reuerendissimo cimeliarcha. ¶ Apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendę sunt: iusiurandum sacrosanctis euangelijs propositis venditore vel translatore rerum præstante, D quòd neque per gratiam emptoris, vel eius ad quem res iure cessionis transferuntur, nec aliquo dolo interueniente minorem iusto precio rerū quantitatem acceperit, sed eā quam reuera cum omni studio potuerit inuenire. Dat. XV. Kal. Non. Constantinop. post consulat. Lampad. & Oreſt. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS LXXIII.
DE PRIVILEGIO FISCI.

Propter debita mariti, res quæ vxor probat esse paraphernales, non capiuntur pignori: sed separatæ restituuntur mulieri. h. d. secundum Bald.

Vel sic: Mulier in rebus propijs est potior fisco creditore, vtā ex causa primipili. hoc dicit secundum Bar. Vel sic: Res paraphernales vxoris non obligantur fisco ex muneris primipilaris officio. Sa.

I. Imperator ANTONINVS A. Eutropiæ.

BOna mariti tui si ob reliqua administrationis primipilariæ à fisco occupata sunt: [d] res quas tuas [e] esse liquidò probaueris, ab alijs separatæ tibi restituantur. [f]

Ratione paris priuilegij priuilegiati redigūntur ad ius commune. Bal. Vel sic: Mulier & fiscus in tacita hypotheca paribus passibus ambulant ad hoc allegatur: & ideo qui prius est tempore, potior est iure. Bar. & Pau. de Cast.

II. Idem. A. Valerianæ.

QVamuis ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condēnatus: tamen si priusquam res eius tibi obligaretur, cum fisco contraxit: ius fisci [g] causam tuam præuenit. [h] Quòd si post bonorū eius obligationē rationibus meis cœpit esse obligatus: in eius bona cessat [i] priuilegiū fisci. PP. XIIII. Kal. Nouemb. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Vxor soluens fisco pro marito, non succedit in hypotheca fisci, nisi cessa sit actio. & ideo si maritus denuo conducit vectigalia fisci, potior est causa fisci quàm mulieris. Bal. & Sal. Vel sic: Fiscus præfertur omnibus creditoribus hypothecam non habentibus. Bart. Vel sic: Si ille qui solvit fisco pro debitore fiscali, non facit sibi cedi ius fisco non succedit in iure fiscali, nec in eius priuilegium. & ideo si postea fiscus cum eodem de isto contrahat: ille qui solvit sibi, non præfertur tatione prioris iuris. Pau. de Cast.

III. Idem. A. Iulianæ.

SI cum pecuniam pro marito soluere[k], neq; ius fisci in te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum vel aliud quid ab eo [l] accepisti: habes personalem [m] actionem: nec potest præferri fisci rationibus à quo dicis ei vectigal ndenuo locatum esse: cum eo pacto vniuersa quæ habet, habuitve eo tempore quo ad conductionem accessit, pignoris iure fisco teneantur. ¶ Salua igitur indemnitate fisci, debitorem tuū pro pecunia quam pro eo fisco soluisti, more solito conuenire non prohiberis. PP. III. Kal. Ianua. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Priuilegium fisci non extenditur ad bona debitorum vendita antequam contrahatur cum fisco. Bald. & Saly. Vel sic: Obligato & priuilegium fisci non extenditur ad bona debitoris ante vendita: quod intelge nisi essent ante vendita in fraudem: vt. l. j. ff. de iure fisci. lib. x. Bart. Vel sic: In generali obligatione bonorum non veniunt bona quæ prius exiuerant patrimonium debitoris. Pau. de Cast.

IIII. Idem. A. Quinto. Si debitor

a *Distraxit*, tibi.
b *Si postea.* Distraxit ignorans.

PEcunia.] CASVS. Teneris mihi in x. fisco in c. soluisti mihi x. te postea non existente soluendo, an fiscus possit à me auocare pecuniam, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuianus.

c *Debitore sub.* quis & fisci debitor erat.
d *Exinde causa.* quia ex cæteris bona, ita & hæc pecunia obligata erat fisco. Et dic quòd prius cōtraxerat cum fisco, postea cum priuato. & est idē in alio priuilegiato, quod recucurrit vt. ff. quod cum eo. l. sed an hic. & de pecu. leg. l. ex facto. §. fin. Accursius.
e *Extraordinario iure.* per hypothecariam si exstat, aliàs condictione ex lege: quæ est extraordinaria, vt hic, & supra de condic. ex lege. l. j. Si autem ordinario iure tenerentur, semisses deberet vsuras: vt. ff. de vsuris. h cum quidā. §. fiscus. f *Auferatur.* salua ejactione cōtra suum debitorem: vt. ff. de iure fisci. l. defertę. §. fin. & l. seq.

CVm patrem.] CASVS. Debitor fisci copulauit cuidam filiam suam in matrimonio: & dedit prædium in dotem an fiscus iure pignoris illud auocare possit, quę petitur? Dicitur quòd sic. Viuianus.
g *Tibi.* l. marito.
h *Alleges.* iam fisco obligatam.
i *Intelige.* vt. j. ti. ij. l. si [k] accessione.

SIm ie.] CASVS. Mulier pro marito soluit fisco. c. & sibi fecit ius cedi quod habebat fiscus. an ante feratur alijs creditoribus mariti: sicut & fiscus præferebatur, in cuius locum successit mulier, quæritur? Dicitur quod sic. Viuian.
k *Reliqua.* quia parcm iam soluerat.
l *Debitoris.* scilicet pertineres, subaudi, si nō habes: vel sine hoc verbo sic lege, si cum satisfaciebas reliqua debitoris, id est, propter reliqua: pro quo, id est, propter quam sum competens iudex auferrēpsit tibi ius fisci: & in re transtulit ab his, &c. Et est ad legem istam infra de iure reipub. l. ij. lib. xj.

SI debitor cuius fuisse fundum ipse confiteris, prius cum distraxit[a], quàm fisco aliquid debuit: inquietandum te non esse procurator meus cognoscet. nam etsi postea [b] debitor extiterit: non ideo tamen ea quæ de dominio eius excesserunt, pignoris iure fisco potuerunt obligari. PP. I. II. Kal. Iul. Læto. II. & Cereale Conss.

Fiscus potest revocare pecuniam alij creditori solutam sine vsuris. Bart. Vel sic: Fiscus auocans pecuniam solutam posteriori creditori, per eius debitorem, vsuras petere non potest: quia hoc facit ex priuilegio fiscali. Pau. de Cast. & Saly.

V. Imp. ALEXANDER A. Mennæ.

PEcunia quam creditor à debitore suo [c] recepit, si postea ex iusta causa [d] fisco restituenda erit, sine vsuris debetur: quia non fœnus contractum, sed suum recuperatum extraordinario iure [e] aufertur. [f] PP. XV. Kalend. Iun. Fusco & Dextro Conss.

Fiscus alienata revocat per suum debitorem causa dotis constituendæ. Bart. Vel sic: Fiscus præfertur filiæ a patre dotatæ: & est ratio, quia officium patris est dotare filiam ære alieno soluto. Bal. Vel sic: Fiscus potest auocare bona quæ debitor suus filiæ dedit in dotem. Saly. & Pau. de Cast.

VI. Imp. GORDIANVS A. Seuerianæ.

CVm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eumque nubenti tibi g possessionem dedisse alleges [h]: procuratorem ius fisci exequentem, eam iure pignoris reuocare potuisse intelligis [i]. PP. Non. Iun. Sabino & Venusto Conss.

Iudex potest soluenti fisco indicis mandato cedere iura fisci. Bal. & Saly. Vel sic: Priuilegium fisci potest transferri per cessionem. Bar. Vel sic: Si soluens fisco pro debitore fiscali, facit sibi cedi iura fiscalia, præfertur alijs creditoribus quibus etiam fiscus præferebatur. Pau. de Cast.

VII. Impp. VALERIAN. & GALLIE. AA. & Valerian. Cæs. Diodoro.

SI in te ius fisci, cum reliqua [k] solueres, debitoris [l] pro quo satisfaciebas, tibi competens iudex adscripsit, & trāstulit ab his creditoribus quibus fiscus potior habetur: res quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. PP. XV. Kalend. Iun. Aemiliano & Basso Conss.

TITVLVS LXXIIII.
DE PRIVILEGIO dotis.

Priuilegium quod datur ratione personæ, ad heredes non transit. Bar. Et ad hoc allegatur. Vel sic: Priuilegium dotis non transit ad heredem extraneum mulieris. Saly. Bal. autem dicit super hac lege, quòd dos est datum vel promissum propter onera matrimonij, quod in dubio præsumitur inter virum & vxorem: vt not. ff. de iure dot. quod autem. &. l. mulier bona. et. xxiij. vel. xxv. priuilegia dotis ponit Specu. in tit. de do. inter vi. & vxo. §. formatis. circa finem. B.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Firmo.

CIre debes priuilegiū [m] dotis quo mulieres vtuntur in actione de dote, ad heredem [n] non transire. PP. Kalend. Maijs, Pompeiano & Aruito Conss.

TITVLVS LXXV.
DE REVOCANDIS his quæ in fraudem creditorum alienata sunt.

Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, superest posses creditori actio personalis contra debitorem, & revocatoria contra eum in quem facta est alienatio. Baldus. Vel sic: Ad eum in quem res in fraudem sunt alienatæ, pertinet demum bonis principaliter exemptis. Bar. Vel sic: Non potest agi revocatoria contra emptores, vel illos quibus facta est alienatio, nisi primo excusso bonis principalis debitoris: & reperto quòd non sit solvendo. Pau. de Cast.

HEres.] CASVS. Debitor meus in decem, decessit heredem instituto Titio, qui habebat creditorem: dedit ei in

Universidad de Deusto
Biblioteca

solutum quasdam res hereditarias: an si in fraudem meam eas A
in solutum dedit, possum eas reuocare quæritur? Dicitur quòd
sic. Viuianus.

a *Adeum* creditorem suum proprium.

b *Cessit.* dando ei in solutum.

c *Transtulit.* de facto.

d *Creditoribus.* scilicet hereditarijs: vt supra de hete. ven. l. ij. sic ergo debitor cuiusdam successit meo debitori: & hæc bona hereditaria in solutum dedit suo primo creditori.

e *Eius.* scilicet heredis. & hoc ex voluntate. nam & contra bona tenentem posset. primo agi: sed & quandoque ex necessitate, cum creditores dicuntur fraudari re ipsa, secundum Azo. Sed hodie semper ex necessitate: vt infra de pigno. authen. hoc si debitor. licet illa de hypothecaria dicat, hæc vero de reuocatoria. Accursius.

f *Actionibus.* scilicet Pauliana, Calusiana, & in factum: de quibus dic vt diximus supra si in frau. patro. l. ij.

g *Si tibi.* ff. ad tuam legionem. sic. ff. de testi. Lnimis.

h *In fraudem.* interueniente fraude vel vtriusque, vel vnius, secundum distinctionem infra eo. l. penult. Vel nullius, si omnia donasset: vt. ff. quæ in frau. cred. l. Lucius. §. omnes.

Si successione.] CASVS. Paterfamilias creditores habens, filiæ suæ centum dedit in dotem, & decessit filia herede instituta, quæ ab hereditate paterna se abstinuit: an ratione dotis a creditoribus paternis conueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non, nisi probentur fuisse oblata pignora: vel nisi in fraudem creditorum filiæ fuisset dos constituta à defuncto: & hoc doceatur. Viuianus.

i *Abstenta fuisti.* id est, re abstinuisti.

k *Data sunt.* à patre.

l *Nequeunt.* vt & supra de dona. ante nup. l. de rebus. & infra l. proxi. & supra arb. tu. l eum qui &. ff. quib. mo. pig. vel hypo. solui. l. Lucius.

m *Non docentur.* vt & S. tit. ij. l. cum patrem. sed hoc fallit in causa primipili: vt. j. de primipi. l. fin. lib. xij.

n *Non sufficientibus.* in tribus ergo casibus poterit hæc filia conueniri, scilicet cum succesfit patri. Item cum non succesfit, sed res dotales fuerunt specialiter obligatæ. Vel cum in fraudem creditorum dos constituta fuit. secus si in fraudem patroni: vt ff. si quid in fraudem pa l. j. §. sed si rem.

Dos filiæ data, an possit per creditores tenuari.

I. Imp. Antoninus Augustus Cassiæ.

HEres qui post aditam hereditatem ad eum a cui res cessit, b corpora hereditaria transtulit: c creditoribus d permansit obligatus. ¶ Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis eius e excusis, vsi- B
tatis actionibus f (si tibi g negotium gestum fuerit) ea quæ in fraudem h alienata probabuntur, reuocabis. PP. II. Id. Octo. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Pater non potest dotare filiam in præiudicium creditorum: non tamen actio personalis sequitur fundum, sed reuocatoria sic. Baldus. Vel sic: Bona in dotem data, quæ creditoribus non erant obligata, non reuocantur nisi probentur in fraudem data. Bar. & Paul. de Cast.

II. Imp. Alexan. A. Simphorianæ.

SI successione patris abstenta fuisti, i ob ea quæ in dotem data sunt k, conuenire te C
creditores nequeunt, l quibus pignora in dotem data non docentur: m nisi bonis defuncti non sufficientibus, n in fraudem creditorum dotem constitutam probabitur. o PP. X. Kalen. Iulij, Probo & Maximo Conss.

Filius qui nihil possidet de bonis paternis, nec titulo donationis, nec alio, non potest à creditoribus paternis conueniri. Bal. Vel sic: Filius qui abstinuit ab hereditate paterna, non potest conueniri pro debito patris, nisi possideat aliqua paterna bona, quæ sibi fuerunt alienata in fraudem creditoris. Paul. de Cast.

III. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. &. CC. Acindyno.

SI paterna hereditate abstinuisti, nec quicquam in D
fraudem creditorum ex bonis eius in te donationis iure trãscriptum est: a priuatis p creditoribus præses prouinciæ conueniri te non patietur. PP. X. Kalend. Iul. ipsis. IIII. &. III. AA. Conss.

Non licet filio allegare turpitudinem patris cuius est heres. Bald. Vel sic: Heres non auditur allegans turpitudinem defuncti: sicut nec allegans turpitudinem suam. Paul. de Cast. Vel sic: Heres non reuocat alienata in fraudem à defuncto. Sal.

IIII. Iidem. AA. &. CC. Epagatho.

ELlios debitoris ei succedentes, veluti in creditorum fraudem alienatorum q facultatem reuocandi non habere, notissimi iuris est. Subscripta. X. Kal. Maij. AA. Conss.

In titulo oneroso requiritur fraus dantis & accipientis: sed in lucrativo sufficit scientia dantis. Bal. Vel sic: Cum agatur actione reuocatoria contra habentem titulum onerosum, necesse est probare quòd participauerit fraudem, id est, quòd scierit creditorem fraudari à dante non obtinet actor. sed contra habentem causam lucrativam hoc non requiritur, sed sufficit quòd creditores sint fraudati. Paul. de Cast.

V. Iidem Augvsti. & cc. Crescentio.

IGnoti iuris non est, aduersus eum qui sententia condemnatus, intra statutum r tempus satis non fecit, nec defenditur bonis s possessis itemque distractis t, per actionem in factum contra emptorem, qui sciens fraudem comparauit, & eum qui ex lucratiuo titulo possidet, scientiæ mentione v detracta, x creditoribus suis esse consultum. S. X. Kalend. Nouemb. AA. Conss.

Fraudator re non consilio, tenetur in quantum facere posset, vel dolo fecit quo minus facere posset, intra annum vtilem. Si autem in principio fuisset in consilio fraudandi, tunc de eo quod ad eum venerit, tenetur perpetuo: sed vocatione dolitenetur intra annũ vtilem. b. d fermẽdã glo. & Bal. Vel sic: Si debitor fraudis consilio liberauerat debitorem suum fraudem ignorantem, liberatus, vt fraudator re ipsa conuenitur intra annum, quatenus facere potest, vel dolo malo fecit quo minus posset. Sal. Vel sic: Contra debitorem liberatum in fraudem creditorum, datur reuocatoria, illius natura & vtilitas eiusmodi erat actio qua primo tenebatur. Bart. & Paul. de Cast.

VI. Iidem. AA. & CC. Menandræ.

ELlios.] CASVS. An filius patri succedens possit reuocare alienata in fraudem creditorum? Dicitur quòd non: quasi allegans turpitudinem eius cui successit, quod esse non debet.

q *Alienatorum.* à defuncto. Et sic nota *Turpitudinẽ sui auctoris non auditi aliquem allegans non audiri allegantem turpitudinem eius cui successit*: vt hic, & supra de ser. pig. dama. l. si creditoribus. nec suam propriam: vt supra de transact. l. transactione finita. & infra de reuocando. l. cum profitear. & supra de rebus alie. non alie. l. venditrici.

IGnoti.] CASVS. Debitor meus conuentus & condemnatus, nisi intra quatuor menses mihi soluerit, capientur bona sua: & si mihi satisfieri non possit, & aliqua inueniantur alienata, sed titulo non lucratiuo: aduersus emptorem, qui scinit fraudem, reuocatoria agam. si vero lucratiuo, puta quia in alium aliquid donationis titulo trãstulit: si scinit fraudem, renocaretia agam. Si vero ignorauit donatarius fraudem admissam, non reuocabitur quod sic donatum est.

r *Statutum tempus.* olim duorum mensium: vt. ff. de re iudi. l. debitoribus. hodie quatuor: vt supra de vsur. rei iudi. l. ij.

s *Bonis possessis.* paucis, quæ non alienauerat. & die, possessis à creditoribus.

t *Distractis.* scilicet non ab eis, sed à debitore: vt statim innuit.

u *Mentione.* id est, non distinguendo sciuerit vel ignorauerit, quia vtroque casu tenetur.

x *Detracta.* q. d. in titulo non lucratiuo exigitur scientia in eo cui alienatur: in titulo vero lucratiuo non: vt hic, & ff. eo. l. qui autem. §. hoc edictum. &. §. simili modo. cum ergo dos non sit titulus lucratiuus: vt. ff. de act. & obli. l. ex promissione. exigitur scientia accipientis: vt supra eo. l. ij. & eodem modo diuisitur in re alienata in fraudem patroni: vt. ff. si quid in fraud. pa. l. j. §. dolum. &. §. si quis in fraudem.

Pro non sciente titulus lucrativus erat differentia: quia prætores quando proposuerunt indicia, nullam actionem dederunt: sed voluerunt quòd in eadem actione obtineret locum actionum, dum tamen solenniter & certo ordine intentarentur. sed hodie legumlatores introduxerunt, vt per actiones sine illa solennitate agatur. §. fina. insti. e. hodie tamen gl. in dicta rub. ff. eo. & in prin. de act. & in prin. eo. tit. tenet quod nulla est differentia inter actionem in factum, & interdictum: sed illæ gl. reprobantur per Dy. & Bar. in rub. ff. e. per Io. Fab. in dicto prin. insti. e. per rub. ff. eo. ibi de interdic. seu extraordinariis actionibus. cum ibi ponatur dictio seu, quæ est ampliativa. l. si quis ita. ff. de aur. & arg. le. facit lex. j. §. restituendæ. ff. vti posside. Alexan. in. consi. xciij. ij. parte. Feli. in. c. inter cæteras. de rescrip. & dicit Bal. in. d. rub. ff. eo. quòd differentia est inter actionem & interdictum sicut inter matrem & filiam, cum ex interdicto oriatur actio. §. fin. & ibi gl. melior de iure pro actione in factum, insti. eo. secundum Ia. in repetitio. l. quo minus. ff. de flumini. & Are. in rub. insti. eo.

Secundo quæritur, quæ differentia sit inter edictum & interdictum. glo. in. l. ait prætor. §. j. ff. de noui ope. nuncia. ponit tres opiniones. de qua differentia tangit Bar. in. l. j. ff. de no. ope. nuncia. narrando opinionem Roffre. quæ iudicio Ioan. de Imo. in. d. l. j. reincidit cum tertia opinione posita in glo. prædicta. potest tamen sic dici quòd istud nomen edictum, sumitur tribus modis: vno modo latissime pro qualibet lege in generali siue sit ciuilis, siue prætoria: vt tetigit glo. alleg. in. j. fol. facit quòd habetur per tex. iuncta gl. in. c. vt circa. de elec. & elec. por. in. vj. ibi, edicto perpetuo, id est generali, in Clem. ibi, perpetuo prohibemus edicto, i. generali. de reb. eccle. non alie. in. l. iij. c. de legib. in. l. in eum qui. C. de fur. & ser. corrup. Secundo modo potest sumi late, vt comprehendat omnem legem prætoriam & non ciuilem. & ira loquitur imperator in. §. constat. insti. de iure natu. gen. & ciui. & hoc modo comprehendit etiam interdictum, vt probatur in. l. j. iuncta. l. prætor. §. j. ij. & fi. ff. ne vis fiat ei. Tertio modo sumitur stricte pro. l. prætoria differente ab interdicto: & tunc edictum est

Si actu.] CASVS. Tenetur mihi Titius in. x. & ego Sempronio in alijs decem. in fraudem Sempronij liberauit Titium per acceptilationem: Sempronius intra annum conuenit, & in quantũ facere potest. liberatus enim per accep. tenetur in quantum facere potest. vel sic: Liberauit debitorem meum in fraudẽ creditorũ, postea cessi bonis: debeo conuenire in quantum facere possum.

a *Si actu solenni.* scilicet stipulatione & acceptilatione. & loquitur hæc lex de debitore, qui & creditor erat.

b *Præcedentem.* præcedentem dixit quantum ad eam qua posteà idem fraudator liberatus, teneri cœpit creditoribus. i. creditoribus suis creditoris.

c *Fraudatorem.* pessime videtur cantare hæc lex: ideo dic quòd hæc lex eum vocet fraudatorem, qui liberatus est ex causa donationis: cum non ipse, sed debitor ageret in fraudem creditorum. Sicut enim quis re ipsa dicitur fraudatus: ita & ille ad quẽ res peruenit, potest dici fraudator re ipsa, licet bona fide acceperit. Et ideo dicit condemnandũ intra annum, &c in quantum facere potest. Si autem malam fidem haberet, tunc in solidum, secundum Ir. vt. ff. eo. l. j. j. respon. Vel dic apertius, loquitur cũ tu liberasti eum per acceptilationem, qui ex causa donationis tibi tenebatur. Tenetur quidem liberatus Pauliana in quãtum facere potest: quia tibi in tantum damnaretur. ff. de re iudi. l. inter eos. §. j. Vel dic tertio quòd vocet fraudatorem eum, qui in fraudem creditorum liberauit, qui & ipse tenetur hoc edicto actione in factum: vt ff. eo. l. j. §. j. in fin. j. respon. &. l. fin. in fi. & poterit in quãtum facere potest, teneri, quando postea cessisset bonis: vt. ff. de cess. bo. l. iij. & instit. de actio. §. fin.

d *Annũ.* à tempore alienationis, vel liberationis: vt. ff. eo. l. ait prætor. §. annus. sed postea in id quod peruenit. vt in eadẽ. l. §. actio.

e *Posit.* hoc casu in solidum tenetur, cum pro eo habeatur, ac si posset in solidum facere: vt. ff. de reg. iur. l. patem.

f *Permitti.* scilicet creditori tuo.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

Definitiones & declarationes typi interdictorum.

Ad typi interdictorum habendam notitiam, ne paralogisentur iuuenes, ignoratis terminis iuxta doctrinam philosophi primo Elenchoqui virtutis vocabulorum sunt ignari, de facili paralogisantur, & dat rum iuri operam prius nosse oportet vade nomen iuris descendat. l. j. ff. de iustitia & iure. Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroque maxime frequentantur, necessarium fore duxi descriptiones & significationes breuius exponere, propter iuuenes maxime vtriusque foris alumnos. Sed ne illotis manibus protinus materiam aggrediar, l. ij. de orig. iur. & gl. in ru. ff. de test. Interdictorum definitionem præmittam, antequam eorum diuisionem assignem, vt faciendum censuit gl. in d. l. j. ff. de iustitia & iure. Sunt igitur interdicta formæ atque conceptiones verborum, quibus prætor aut iubebat aliquid fieri, aut prohibebat. insti. eo. in princip. & ibi per glo. & docto. In hac igitur materia per quæstiones procedendo luculenter diuisiones ac differentias (vt lector inter legendum videbit) quàm optime explicare curabo.

PRimo quæritur, quæ differentia olim erat inter actionem & interdictum. gl. insti. eo. in prin. & in rub. ff. eo. ponunt duas differentias, sed illæ differentiæ sunt reprobatæ per Ia. Ioan. Fab. & Areti. in dicto prin. & Nico. de Neapo. insti. de actio. in prin. possumus tamen dicere secundum prædicta docto. quòd olim non erat differentia regulariter inter actiones & interdicta: sed modus loquendi aliter fuerat in interdictis, & aliter in actionibus secundum Io. Fab. tamen in allegato prin. insti. eodem. olim differentia: quia prætores quando proposuerunt indicia, nullam actionem dederunt: sed voluerunt quòd in eadem actione obtineret locum actionum, dum tamen solenniter & certo ordine intentarentur. sed hodie legumlatores introduxerunt, vt per actiones sine illa solennitate agatur. §. fina. insti. e. hodie tamen gl. in dicta rub. ff. eo. & in prin. de act. & in prin. eo. tit. tenet quod nulla est differentia inter actionem in factum, & interdictum: sed illæ gl. reprobantur per Dy. & Bar. in rub. ff. e. per Io. Fab. in dicto prin. insti. e. per rub. ff. eo. ibi de interdic. seu extraordinariis actionibus. cum ibi ponatur dictio seu, quæ est ampliativa. l. si quis ita. ff. de aur. & arg. le. facit lex. j. §. restituendæ. ff. vti posside. Alexan. in. consi. xciij. ij. parte. Feli. in. c. inter cæteras. de rescrip. & dicit Bal. in. d. rub. ff. eo. quòd differentia est inter actionem & interdictum sicut inter matrem & filiam, cum ex interdicto oriatur actio. §. fin. & ibi gl. melior de iure pro actione in factum, insti. eo. secundum Ia. in repetitio. l. quo minus. ff. de flumini. & Are. in rub. insti. eo.

Secundo quæritur, quæ differentia sit inter edictum & interdictum. glo. in. l. ait prætor. §. j. ff. de noui ope. nuncia. ponit tres opiniones. de qua differentia tangit Bar. in. l. j. ff. de no. ope. nuncia. narrando opinionem Roffre. quæ iudicio Ioan. de Imo. in. d. l. j. reincidit cum tertia opinione posita in glo. prædicta. potest tamen sic dici quòd istud nomen edictum, sumitur tribus modis: vno modo latissime pro qualibet lege in generali siue sit ciuilis, siue prætoria: vt tetigit glo. alleg. in. j. fol. facit quòd habetur per tex. iuncta gl. in. c. vt circa. de elec. & elec. por. in. vj. ibi, edicto perpetuo, id est generali, in Clem. ibi, perpetuo prohibemus edicto, i. generali. de reb. eccle. non alie. in. l. iij. c. de legib. in. l. in eum qui. C. de fur. & ser. corrup. Secundo modo potest sumi late, vt comprehendat omnem legem prætoriam & non ciuilem. & ira loquitur imperator in. §. constat. insti. de iure natu. gen. & ciui. & hoc modo comprehendit etiam interdictum, vt probatur in. l. j. iuncta. l. prætor. §. j. ij. & fi. ff. ne vis fiat ei. Tertio modo sumitur stricte pro. l. prætoria differente ab interdicto: & tunc edictum est

Universidad de Deusto
Biblioteca

species distincta ab interdicto. facit quod habetur in simili de adoptione in.l.j. &.ij. ff. de adop. qualiter autem cognoscatur hæc species edicti ab interdicto, nota quòd interdictum dicitur altero de duobus modis. Vno modo, quia interdicit seu prohibet, & hoc modo dicitur proprie interdictum, §. j. versi. sunt tamen. Secundo modo dicitur interdictum quasi inter duos redditum: vt cum prætor statuendo loquitur inter duos: vt no. in. l.j. cum similibus. ff. de vi & vi arma. in. d. §. j. & gl. in rub. ff. vbicunque igitur apparet quòd prætor loquitur interdicendo, siue hoc appareat ex verbis nigri: vt in d.l prætor. §. deinde. ff. de noui ope. nuncia. &. in. l. j. cum similibus. ff. ne quid in loco publ. fi. siue appareat ex verbis tituli, qui titulus censetur etiam de tex. tex. iuncta gl. in proœ. vj. in versi. titulis, tunc censetur interdictum de quo per Iaso. & Apostil. in rub. de actio. insti. Et ideo statutum prætoris de quo. ff. ne vis fiat ei. iudicatur interdictum, quia & si per verba nigri expresse non prohibeat, tamen ptohibet per verba rub. ex hoc infert Io. de Imo. in. l. j. de noui ope. nuncia. ff. quòd si ille titulus esset extra librum interdictorum, nihilo minus illud statutum deberet appellari interdictum, licet in. d. l. j. Bar. teneat contrarium. Si autem non expresse prohibet per verba rubri, vel nigri: tunc si prætor statuendo loquatur duobus, adhuc erit interdictum per supradicta: aliàs appellandum erit edictum, & ex eo oritur actio in factum: vt no. in. l. ait. aliàs incipit, de facto. §. j. ff. nau. cau. fta. hodie autem etiam loco interdictorum datur actio in factum. §. fi. insti. eo.

Tertio quæritur in quo differunt excommunicatio, suspensio, & interdictum, dic quòd differunt: quia excommunicatio fertur in personam, non in locum. c. Romana. §. in vniuersitatem. de sen. excom. in. vj. xj. q.j. certum. c. ex parte. de verb. signi. in. c. nemo. &. c. nullus. ea. causa. &. q. Alberi. in dicto. in verbo, interdictum. & ratio potest esse, quia concernit animam: vt no. in. c. is cui. de sen. excom. in. vj. c. quærenti de verb. sig. & est gl. in. c. fi. de consti. in. vj. & Panor. in. c. P. & G. de offi. deleg. sed interdictum potest ferri nedum in personam, sed etiam in locum. c. non est. de sponsa. & matri. c. fi. de sen. excom. in. vj. & in. d. c. ex parte. Item quòd excommunicatio non potest suspendi per inferiorem a papa quirt tollatur ex toto, Anto. & Pa. c. ad hæc. de appel. & est ratio: quia communicare non debemus excommunicato ante ablotionem factam in forma eccle. c. cum desideres. de sen. excom. c. ad audientiam. de rescrip. Interdictum tamen potest suspendi ad tempus per episcopum, quando est latum ab eo. Io. And. in. d. c. ad hæc. & est ratio de. l. iudicium solitur. ff. de iudi. vbi potest in totum tollere: ergo à fortiori suspendere: quod est minus. arg. authen. multo magis. de sacrosan. eccl. C. & ibi Ia. Cy. Ray. & Bal. in. c. cum in cunctis. de elec. & electi pote. Conueniunt tamen interdictum & excommunicatio in multis. Primo, quia sicut appellatio non suspendit excommunicationem iam latam. c. pastoralis. de appella. ita nec interdictum suspenditur per appellationem sequentem, intelligendo de interdicto à spiritualibus: quia secus in interdicto ratione temporalium. arg. in. l. non tantum. ff. de appel. Secundo, quia vtraque censura requirit monitionem. c. reprehensibilis. & ibi Panor. de appellat. c. sacro. de sen. excom. c. statuimus. & ibi glo. no. eo. titu. in. vj. &. c. illicita. xxiij. q. iij. Tertio, quia constitutus in aliqua illarum sententiarum, incurrit cantando irregularitatem: vt in. d. c. is cui. Quarto, quia absolutio in vtraque sententia fit recepto iuramento de parendo mandatis ecclesiæ. c. venerabili. de sen. excom. Quinto, quia vtraque sententia potest relaxari ad cautelam: vt no. in. d. c. venerabili. Sexto, quia vtraque ligat quamuis iniusta. c. sententia. c. episcopus. xj. q. iij. suspenditur quandoque persona à beneficio, quandoque ab officio, aliquando ab vtroque. ij. q. iiij. præsbyter. ca. inter solicitudines. de purga. cano.

Quarto visa definitione ipsius interdicti, quæro, quotuplex sit interdictum in genere? Respondetur quòd est duplex: scilicet seculare, & ecclesiasticum. de seculari habetur per totum tit. de interdic. ff. C. & institu. & in. c. pastoralis de causa pos. & pro. vbi gloss. magistra. & in. c. cum ad sedem. de resti. ipso. de ecclesiastico interdicto in. c. non est. de sponsa. & matri. & in titu. de interdic. indiffe. non po. in prag. sanc. & in corpor.

Quinto quæritur, quotuplex est seculare interdictum? Respondetur quòd est duplex: scilicet priuatum & publicum, ad quorum notitiam præsupponо, quòd persona est duplex, priuata & publica. Persona priuata respectu alicuius loci dicitur, quæ non est illius domina, rectrix, vel officialis. ad hoc. l. præses. ij. ff. de offi. præfi. vbi dicitur quòd ille est priuatus, qui est sine dignitate, & ille qui est sine iurisdictione. l. priuatorum. C. de iurisdi. om. iu. c. significasti. de fo. compe. l. fin. de offic. eius cui man. est iurisdictio aliqua tamen interdum dicitur priuata, quæ non est illustris persona. l. præcipimus. C. de app. & econtra qui est in dignitate vel officio constitutus: præsertim si habeat iurisdictionem, dicitur publica persona. c. quanquam. de vsu. in. vj. glo. in pragm. eod. titu. de nouem publicis interdictis, &. xxix. priuatis, vide Specu. in titu. de acto. & pet. §. v. in prin. in. iij. col. libri secundi, particulæ primæ, & Alb. in dicto. suo in versi. adde quot sunt & qualia. in verb. interdictum.

Sexto quæritur, quid sit interdictum publicum? Respon. quòd publicum dicitur, quando loci publici vel religiosi causa competit. de quo in tit. ne quid in loco pub. fiat. vt. ff. vsque ad tit. de vi & ar. &. ff. de interdic. in princ. locus autem quis dicatur religiosus, iura ciuilia & canonica discordant: nam de iure ciuili locus efficitur religiosus, quando in eo locum mortuus infertur. §. religiosum. institu. de rerum di. &. l. cum in diuersis. ff. de religio. & vtrum sit necessaria totius corporis, aut partis maioris, vel cuius, vide gloss. Are. Ioan. Fab. Io. de pla. & alios in. d. §. religiosum. & per talem illationem desinit esse in commercio nostro. ff. de relig. per totum. de iure autem canonico, quod præualet in hoc casu, omnes, ll. dicentes quòd per illationem cadaueris locus efficitur religiosus, sunt correctæ: quia locus non potest effici religiosus de iure canonico sine auctoritate pontificis. c. ad hæc. de religio. do. no. glos. in c. in ecclesiastico. xiij. q. ij. Innocen. in. c. abolendæ. de sepul. & Matth. Mate. no. suis no. lxxvj. incipiente, nota quòd omnes.

Septimo quæritur, quid sit priuatum? Respon. per contrariam definitionem à publici definitione, quòd est quando non competit ratione loci publici vel religiosi: & est duplex, vniuersale & singulare. Vniuersale non est nisi vnicum solum, puta quorum bonorum: glo. in rub. quorum bo. ff. & in. l. ij. ff. de interdic. in verbo, quorum bono. quod datur pro bonorum vniuersitate: vt. l. j. ff. quorum bo. quod interdictum, quorum bonorum, item adipiscendæ, vel condicto, ex. l. fin. de edic. diui Had. tol. non datur heredi, qui semel possedit res hæreditarias ad quas agit. versi. adipiscendæ. sub. §. sequens. institut. de interdic. no. glo. in. c. j. de confessis. in. vj. quam singularem & solennissimam reputat Iaf. in. §. actionum. institu. de act. quod debet intelligi quando possedit postquam adiuit hereditatem: secus si possederat ante, & desiderat possidere tempore quo adiuit hereditatem: tunc enim ipse non possidens vt heres, & vt alius, hoc sibi non debet nocere. ar. l. in delictis. §. fi extraneus. ff. de noxa. Matt. mate. no. lxix. de illo interdicto quorum bono. & directum cui detur contra quos quando competat, & qualiter in eo positiones & libelli formantur, Specu. in titu. de testam. §. ij. per istud interdictum vniuersale quorum bono. interdum res petitur singularis. eo. titu. &. §. in versi. sed nunquid.

Octauo quæritur, quid sit interdictum singulare, id est speciale. l. singularia. ff. si cer. pe. &. l. peregre. §. quæritum. ff. de acqui. pos. Et respondetur quòd est illud, quod competit pro singularibus rebus, & hæc sunt regulariter omnia interdicta excepto dicto interdicto quorum bonorum, istud voluit glos. in. l.j. ff. de interdic. in verb. quorum bo. vbi de multis speciebus interdictorum in. d. l. j. & omnia talia interdicta singularia remanent hodie illæsa: ita quòd etiam hodie non sunt sublata. doctrina est Ange. l. si quis missus. §. cum prætor. ff. ne vis fiat ei. sentit glo. & ibi notat Are. in prin. in. titu. eod.

Nono quæro, vtrum priuatum & publicum subdividantur? & respondetur quòd sic; nam vtrumque est triplex: exhibitorium est quo agitur ad aliquid exhibendum, vt in libero homine exhibendo. l. j. & fi. ff. de libe. ho. exhib. §. summa. versi. exhibitoria. insti. e. vtrum tali interdicto peratur vxor exhiberi: an per interdictum de vxore exhibenda, vide glo. expressam in. c. non est. de sponsa. & matri. exhibere, verbum in iure vario modo accipitur. Aliquando idem est quòd secretum habere: & tunc proprie capitur. Albe. in dicto. suo in verbo, exhibere. Aliquando idem est quòd facere in publico potestatem, vt ei qui agit, experiundi sit copia. l. ij. ff. ad exhi. l. iij. §. ait prætor. ff. de libe. ho. exhi. &. l. locum. §. quid sit. ff. de tab. exhiben. & facit tex. in. l. merces. §. Iulianus. &. l. si quis. ff. ad exhi. nonnunquam exhibere idem est quod reducere. l. creditor. §. si inter maritum. ff. manda. Item exhibere, id est postulare exhiberi. in anthen. de exhiben. rc. col. v. Item exhibentur literæ, vel probationes. c. ij. de foro compe. lib. vj. quando & quibus & à quibus debeant exhiberi instrumenta & qualiter, Specu. in titu. de instrumen. §. v. &. vj. & Bar. in. l. j. §. si tabulis. ff. de tab. exhib. Est etiam exhibere idem quod probare. glo. in. l. j. C. de edic. diui Hadria. tollen. & Azo in summa. eo. titu. §. item repellitur emptor si rerum ad annua sit. finaliter exhibere est procurare. c. cum amplius. de testi. ca. cum nunc. in fin. xxviij. q. iij. in. c. j. xxj. q.j. & istud dicitur mixtum, partim

partim restitutorium, & partim exhibitorium: no. in allegg. l. ij. ff. de interdic. xxj. q.

Decimo quæritur, quid sit prohibitorium interdictum? Respon. quòd est illud quo prætor vetat aliquid fieri. §. summa. insti. eo. quod & no. in. l. j. ff. eo. exemplum etiam poni potest in interdicto retinendæ possessionis. l. j. ff. vti posside. &. l. j. ff. vtrobi. Quid autem significet verbum, prohibere, vide rex. in. c. paratus. in fi. xxiij. q. j. impropriè est manere. c. iam nunc. xxviij. q. j. proprie tamen prohibere est futurorum. l. fi. C. de pac. pignorum. & vide. l. prætor. §. item ab eo. ff. quod vi aut clam. Item prohibere & remouere idem sunt. l. iij. §. si prætor. & ibi Bar. ff. de suspe. tut. prohibitio perpetua secundo est. c. inde. de eo qui du. in ma. quam pol. per adul. & eum quid generaliter prohibetur, omnia intelliguntur prohibita, quæ non reperiuntur expresse concessa. no. expresse in Cle. exiui de paradiso. § cum Deus. de ver. sig. & vno prohibito, prohibita sunt quæ sequuntur ex illo. regula, cum quid. & ibi per Dy. Io. Car. in vj. &. c. transiato. &. c nam concupiscentiam. de consti. Quot modis dicatur aliquid fieri contra prohibitionem iuris, late per Dy. in regu. qui contra. de reg. iur. in vj. Bar. in. l. non dubium. C. de legi.

Vndecimo quæro, quid sit restitutorium? Est quo prætor aliquid restitui iubet: veluti cum bonorum possessor, possessionem eorum quæ quis pro herede aut pro possessore possidet. §. summa. versi. restitutoria. insti. eo. & ibi vide gl. in verbo, bonorum, vbi dicitur quòd impropriè dicitur restitutorium, & assignatur ibi ratio circa fi. & eo modo impropriè ponitur in. l. diuortio. §. si fundus. ff. so. ma. & vide. l. ij. C. de repu. he. l. iij. ff. de iure delib. l. iiij. C. depo. l. captû. ff. de capti. & postli. reuet. restituere quid importat, vide. l. restituere. &. l. plus est in resti. ff. de verb. sig. &. ij. q. j. §. notam. l. cum prætor. &. l. fi ff. de reg. iur. &. l. in condemnatione. §. j. ff. quod me. cau. l. illud. §. fin. &. l. sed & partus. ff. de rei vin. l. qui restituere. &. l. præterea. ff. si cer. pe. & restitutio est in pristinum statum repositio: & quod abstulit læsio, restitutio reddit. l. fin. C. de sentem. pas. l. quòd si minore. §. restitutio. ff. de mino. c. nos. xv. q. vj. & c. iurato. de elec. qua diligentia. & pulchrè per sanctum Tho. secunda secundæ, de resti. per totum. per Dy. in re. peccatum. de reg. iur. in vj. & Panor. in. c. querelam. de elec. no. in. c. quamuis. de rescrip. in vj. obligatus ad restitutionem, non superstitibus illis quibus restitutio debet fieri, liberatur restituendo pauperibus, adeo quòd restitutio non spectat ad episcopum nec distributio male ablatorum. tex. elegans, qui facit in ar. optimum in. c. sicut dignum. de homi. & ibi Pan. & Feli. & Pa. in c. cum sit. de Iudæ. & in dicto. c. sicut. & est glo. fin. quòd si quis luat in corpore, quia non habet in ære, si postmodum veniat ad pingiorem fortunam, non tenetur soluere, secundum Feli. ibi, & sequitur in. c. ad liberandum. de Iudæ. & Sarra. habet tamen similem in reg. peccatum. & ibi Pe. de Anch. de reg. iu. & est tex. fin. pro illis glo. in. l. sed si vnius. §. prætor ait. ver. si ante. ff. de minor. secundum Lud. Ro. singulari. xxiiij. & Felin. d. c. ad liberandum.

Duodecimo quæro, seculare siue publicum, siue priuatum quotuplex est? Respon. quòd quadruplex, scilicet annale, perpetuum, simplex, duplex. Annale, quando est pœnale, & non est rei persecutiuum. l. j. ff. de vi & vi ar. & quia vltra non in totum, cum annus sit duplex, scilicet continuus & vtilis, de quo anno quòd annus sit duplex, dic vt per Ia. post alios, & post gloss. in. §. rursus. institut. de act. per Bart. in rub. ff. de diuer. & temp. præscrip. adde text. in. l. ita vulnerauit. §. æstimatio. ff. ad. l. Aquil. vbi etiam Bart. & gloss. in verbo, biserto. l. iij. §. minorem. ff. de mino. & ibi Bald. gloss. in Cle. j. §. excellentissimus. ver. tertiam. de reli. & vene. ad quæstionem tamen respondetur quòd de anno vtili intelligitur dum est, qui constat ex. cccl xv. diebus, & vj. horis: vt. d. §. æstimatio. & quòd intelligitur de anno vtili, est glo. in. d. l. ff. de vi & vi ar. regulariter tamen & in dubio currit omne tempus de momento in momentum, & sic omne est continuum, glo. sing. in dicta rub. de diuer. & temp. præscrip. ff. secundum Phil. Fran. in. c. eos qui. de temp. ordi. in. vj. & in. c. vnico. de vita & hone. cle. eo. li. & secundum Bar. de proba. & est tex. secundum Pan. in c. quoniam frequenter. vt lite non contestata.

Tredecimo quæro, quid sit perpetuum? Est quando agitur de rei perfecutione, & de eo quod peruenit ad violentum possessorem. l. in honorarijs. ff. de act. &. l. vi pulsos. C. vnde vi. ea. quia de iudi. & ibi per cano. de hoc verbo, perpetuum, quot modis capiatur, vide gl. in. l. j. ff. pro soc. simplex interdictum dicitur regulariter omne interdictum. l. ij. ff. eod. Duplex autem appellatur quando quilibet est actor, & quilibet reus: vt est solum interdictum retinendæ. l. j. §. fi. ff. eo. &. §. retinendæ. insti. eo. Est adhuc vnum aliud distinctum à prædictis quod appellatur fraudatorium interdictum, competens ad creditorem alienata in fraudem creditorum, de quo non restringendum nisi in duobus locis. in. l, si postulante. ff. ad Treb. &. l. pupilli. ff. de solu. & quomodo habeat locum interdictum fraudatorium, dic vt per Bar. in alleg. l. pupilli. Et hæc quantum ad interdicta iuris ciuilis in genere: de quibus & quæ habeant considerare, volentes agere aliquo interdicto vtili, vel directo, licet interdictorum solennitas sit sublata, & loco cuiuslibet interdicti actio in factum sit subrogata, effectus tamen interdictorum ponit Spec. eo. tit §. ij. ver. rursus. & Albe. eo. tit. in dictio. Sequitur nunc dicendum de interdic. ecclesiasticis.

Quattodecimo quæro, quotuplex sit interdictum ecclesiasticum? Respon. quòd est duplex, scilicet reale & personale. Reale enim est quando res interdicitur, locus, vel prouincia, aut aliqua alia res. c. cum in partibus. de verb. sig. c. sane. versi. bene. & per Inn. in. c. tanta. de excef. præla. Personale dicitur quando persona aliqua interdicitur, de isto interdicto quomodo sit duplex, est gl. eo. titu. in prag. san. & de personali per totum tit. de sen. excom. in anti. vj. & Cle. & prag. san. Et tale interdictum in personam, quandoque fit in personam certam, & nominatam, vt interdicatur talis à diuinis, vel ab ingressu ecclesiæ. c. si sententia. de sen. excom. in vj. interdum autem interdicitur persona in genere, sicut si interdicatur clerus, aut populus, collegium, vel vniuersitas, attamen singulares eorum personæ sunt interdictæ. c. seq. de sen. excom. eo. lib. & est glo. in titu. de excom. non vi. in rag.

Quintodecimo quæro, personale quotuplex est? Respon. quòd duplex, scilicet particulare & vniuersale. Particulare dic quando singulariter & nominatim certa & nominata persona interdicitur à diuinis, vel ab ingressu ecclesiæ prohibetur. c. is qui. de sen. excom. in vj. & est not. quòd pro delicto vnius publicæ personæ, puniuntur subditi inculpabiles pœna interdicti loci. c. non est. de sponsa. & matti. legitur. & no. in c.j. de po. præla. c. sane. c. P. & G. de offi. deleg. c. j. de vsu. in vj. c. si sententia. de sen. excom. eo. lib. extraiag. Io. xxij. si fratrum. sed pœna excommunicationis nunquam punitur vnus pro alio. c. si habes. xxiiij. q. iij. c. Romana. § fina. de sen. excom. in vj. quia non est Dei, qui iudicat omnem terram, condemnare iustum cum impio. Gen. xviij. & de hoc quando vnus pro alio puniatur, no. j. q. iij. in summa. & xxiiij. q. iij. in summa. Henricus in c. in quibusdam de pœ. & persona ex contemptu existens in tali interdicto seu excommunicatione per annum, est hæretica. c. fi. iuncta glo. de pœ. Idem tenet Feli. in. c. firmissime. de hæreti. Nam qui non recipit corpus Christi semel in anno, ipse hæreticus est. tex. expressius in authen. de priui. do. hære. mui non præstan. col. viij. & talis etiam est infamis extunc ipso iure. tex. est expressius in. l. fi. de statu. & consue. in vsi. feu. & vassalli si quos habeat, non tenentur eum iuuare durante excommunicatione, vel interdicto: nec propter hoc sunt periuri si iuauerint eos defendere. tex. sing. in prin. hic finitur lex: deinde incipiunt consuetudines. in vsi. feu. secundum Feli. in c. inter alia. in fi de sent excom. conuenientia. vide in ru. de hæreti. in c. excommunicamus. eo. tit. & est tex. in. c. cum contumacia. eo. tit. in. vj.

Decimosexto quæro, quid sit vniuersale interdictum? Respon. quòd est illud quo in genere interdicitur clerus, populus, collegium, vel vniuersitas: & tunc etiam singulares eorum personæ censentur interdictæ. c. si sententia. de sen. excom. in. vj. & si vniuersitas interdici possit, vt supra dixi, non tamen excommunicari. c. Romana. §. vniuersitatem. de sen. excom. in. vj. quia vniuersitas est nomen iuris non personarum, & non habet animam. Inno. in. c. grauem. de sen. excom. Bal. in mar. ver. vniuersitas. Spec. in ti. de sen. excom. vet. item nota. multi tamen voluerunt dicere quòd si excommunicetur, quòd teneat excommunicatio. no. Ioan. And. & doct. in d. c. Romana. sentit Flo. in l. vsufructuarium. ff. de vsufru. vbi dicit tunc timendum esse, potest vniuersitas puniri pœna pecuniaria, non corporali no. Iun. & Pa. vbi supra in l. bella. C. de his quib. vt indi. sed solum puniantur corporaliter qui deliquerunt, iuxta notata in c. sane. vbi doct. de temp. ordi. Oldra. consi. clxiiij. & sequitur glo. eo. titu. in prag.

Decimoseptimo quæro, quid sit reale? Respon. vt supra. vel dic quòd est illud quod fertur in locum: refert gloss. eo. titu. in prag. & si locus ille sit ecclesia quæ interdicatur, nec in ipsa, nec in eius capella potest celebrari, nec in eius cœmeterio sepeliri, si sit eidem ecclesiæ cœmeterium connexum, aliàs secus: vt in. c. si ciuitas. de sen excom. lib. vj. Quid si aliquis ecclesiæ scienter in ecclesia interdicta vel loco? dic quòd nisi sit priuilegiatus, vel in casibus à iure concessis, sit irregularis: & à solo papa potest absolui: nec potest eligere nec eligi. cap is qui. de sen. excom. in. vj. & qualiter agatur contra illum qui celebrauit in terdictus, vide Spec. in titu. de cleri. excom. mini. de multis prohibitis & permissis tempore interdicti, vide Alber. in dictio. in verbo, interdictam cui. tex. & ibi cano. de sponsa. & matri. c. non est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Decimooctauo quotuplex est tale interdictum reale? Et respon. quod est duplex, scilicet procedens à claue, non procedens à claue, gl. e. ti. in prag. san. illa vero quæ non procedunt à claue, adhuc sunt duplicia: quia interdum datur interdictum propter horrorem seu loci infectionem, interdum propter honorem. Propter horrorem seu loci infectionem, vt si sepultus sit excommunicatus in cœmeterio, vel ecclesia, ca. consuluisti. de consc. eccl. vel alta. Idem si polluatur sanguine vel semine. de sen. excom. in vj. Aduertant igitur qui vadunt ad ecclesiam vt videant mulieres: nam illi tales licet demereantur & noceat ipsis per glo. sing. in c. odi. xxiiij. q. j. secundum Bar. in tracta. de præstan. Card. q. j. gl. est similis in ti. quomo. di. offi. sit cele. in prag. tamen si eas cognoscant, & fiat emissio seminis in eadem ecclesia, polluta erit ipsa ecclesia, vt in istis supradictis turibus: & celebrans in istis locis interdictis non est irregularis, vt ibi, nec habet locum. c. alma. de sen. excom. in vj. facit quod notatur in c. tuarum. vbi Panor. de priuile. propterea autem non incurritur irregularitas: quia tale interdictum non ptouenit à claue seu censura, sed est quædam suspensio organorum, arg. eorum quæ no. in c. irrefragabili. de offi. or. & in c. si canonici eo. tit. in vj.

Decimonono quæritur, quid sit interdictum honoris seu propter honorem? Dic quòd est quando episcopus aliquis celebrauit in aliquo altari, de tota ille die non debet alius celebrare. c. fi. de consc. di. ij. hoc tamen casu celebrans non incurret irregularitatem, cum non inueniatur iure expressum: vt in d. c. is qui. sæpius alleg. vbi quis ex aliquo actu nunquam incurrit irregularitatem, nisi inueniatur iure cautum, cum irregularitas sit de iure positiuo secundum Inno. in c. nisi cum pridem. de renun. Spec. ti. ij §. iuxta. ver. sumetur. & ver. generaliter. quis autem possit super irregularitate dispensare, vide Specu. e. ti. per totum.

A Vicesimo venio ad aliud membrum interdictorum procedentium à claue. Et dicitur procedens à claue, quod profertur in locis propter culpam hominum. glo. eo. ti. in prag. non est intelligendum de locis tantum. nam interdictum locorum debet exponi, id est, habitantium in locis. cum enim interdicitur ciuitas, castrum, aut alius locus, non est interdicere muros, lapides, vel ligna, quæ sunt res inanimitatæ, & quæ non delinquunt, nec sunt capacia sacramentorum: sed inhibetur propter delictum habitantium dominorum, vel rectorum ipsorum locorum, ne diuina ibidem celebrentur. c. si ciuitas. de senten. excom. in vj. & interdicto loco poterit populus audire diuina extra illa loca in ecclesijs non interdictis. no. Inno. in c. vt priuilegia. de priuileg. & ca. tanta. de excel. præla. secus vbi populus vel ciuitas interdiceretur, quia hoc casu nullus de populo extra loca interdicta admitteretur ad diuina. in allegat. ca. si ciuitas. & vtrum locus sit interdictus consugienti ad ecclesiam cum armis, respon. vt per Ioan. Fab. Ioan. de Pla. & Arc. in §. fina. instituit. de his qui sunt sui vel alie. iur.

Vicesimoprimo quæro, quotuplex est tale interdictum procedens à claue? Dic quod est triplex, scilicet hominis, iuris, & mixtum iuris & hominis. de interdicto hominis habetur in c. nouit. de offi. leg. de interdicto iuris habetur in c. felicis. de præ. in vj. c. vbi fundamenta. de elec. e. li. de interdi. mixto: vt si ciuitas est interdicta ab homine, suburbia interdicta esse intelliguntur c. si ciuitas. de sen. excom. in vj. & in his habet locum. c. alma mater. supra alleg. & qui tale interdictum violat, est irregularis, & aliàs grauiter puniendus. c. tanta. superius alleg. & dicto. c. is qui.

De claubus ecclesiæ, quæ & quot sint, vide Panor. in c. j. de sum. tri. & fid. cath. in. §. vna vero. Et hæc de interdictorum tam ecclesiasticorum quàm secularium materia dicta sufficiant. Vide Anto. Corse. in verb. clauis. in repertorio suo.

DE INTERDICTIS.

*Quia possessiones de quibus est dictum, per interdicta defenduntur: ideo de his ponit & erant interdicta, formæ & conceptiones verborum à prætore introductæ, quæ verba hodie * non sunt in vsu: sed vim & auctoritatem retinemus. vt inst. e. in prin. & j. eod. l. incerti. in fin. & dicuntur quasi inter duos. b redditatur instl. eod. §. j. vel sic: In superioribus libris explicauimus qualiter de iure ciuili agatur: nunc doceamus quemadmodum de iure prætorio contendatur.*

a *Hanc gl. sequuntur Bar. B. & Sa.*

b *Non intelligas ita vt duos pro numero personarum: sed intelligo inter duos, scilicet inter agentem & reum. Bald.*

Codicis domini IVSTINIANI Sacratissimi principis ex repetita prælectione Liber octauus.

TITVLVS I.

DE INTERDICTIS.

Statutum prætoris per rationis identitatem interpretationem recipit extensiuam. Bal. Vel sic: Interdicta ne rami arborum noceant, per identitatem rationis extenduntur ne earum radices officiant. Bar. Vel sic: Nobilissima est hæc lex. & b. d. Ex mente extendimus interdicta. Bu. Vel sic: Ex mente tantum deficientibus verbis competit vtile interdictum: concurrentibus vero directum. Sa'yre.

1. Imp. ALEXANDER A. Euocato.

CVm proponas. Leges positæ in verbis ædicti in ff. de arboribus cædendis, de arboribus impendentibus in alienas ædes, & in alienum agrum, loquuntur, non de arboribus extendentibus suas radices sub domo alterius: vnde per verba illius edicti tibi datur directum interdictum hoc modo: Dominus domus in quam impendet arbor aliena, debet denunciare domino arboris vt illam incidat à stipite: si in agrum, per xv. pedes. Si non vult: datur domino ædium directum interdictum ne fiat ei vis quo minus incidat, & lignum habeat. vbi autem verba non sunt: vt in hac l. non datur directum, sed vtile ad exemplum. & quòd vbi verba sunt, detur directum: vbi mens tantum, vtile: probatur. ff. de iurisd. om. iu. in. l. quod perpetuæ. ff. si quadru. paupe. fe. di. l. fi. in fi. Et pone casum in hac l. vt in glo. proxi.

Casum ponit.

a *In vicina.* in Agathangeli area arbores erant positæ, quarum radices exteuerant sub fundamento domus tuæ: dissolutisque ideo fundamentis, domus tua minabatur ruinam: nullum auxilium tibi competere videbatur: quia nec interdictum de arboribus cædendis, de quo plus videretur. nam illud interdictum duo capita habet. vnum, si arbor ædibus alienis impendeat, & tunc succidi arborem à stipite præcipitur. aliud cum agro impendet: & tunc xv. pedibus à terra coercetur. sed neutrum istorum prima facie habet locum: sed tamen de æquitate ad instar illorum interdictorum deficientibus directis interdictum: vel actio in factum. & hoc dicit hæc lex.

c Tamen dicitur, ex quo habet locum mera æquitas. Bal. Adueni. pro de ea. gos.

b *In albo.* id est, in libro prætoris: vel id est in aliqua materia alba alia, vt charta, vel ebore, vel marmore: vt ff. & ff. de iurisd. com. iu. l. fi quis id. Accursius.

c *Proposita habet.* duo sunt interdicta hîc, de quibus facit mentionem, quorum principia hic supponit, sicut si aliquis allegans legem aliquam capita proferret, & sunt hæc ambo. ff. de arbo. cæden. l. j. in prin. §. deinde ait prætor.

d Quibus ostendere. id est, ex mente quorum colligitur. Et sic no. magis mentem legis inspiciendam quàm verba: vt & supra de lib. præte. l. ij. Item quod de simili. ff. de legibus. l. fi. & senatusconsul. l. libertus. ff. de iure patro. l. ij. & ff. de le. & senatusconsul. l. ij. & ff. de iurisd. om. iu. l. ij. & ff. de arbo. cæden. l. ij. & ff. de ædi. edic. l. fi. in fi. Et pone casum in hac l. vt in glo. proxi.

a *In vicina.* in Agathangeli area arbores erant positæ, quarum radices exteuerant sub fundamento domus tuæ: dissolutisque ideo fundamentis, domus tua minabatur ruinam: nullum auxilium tibi competere videbatur: quia nec interdictum de arboribus cædendis, de quo plus videretur. nam illud

Præses prouinciæ inter fibi non subditos

libus ad similia procedatur: e vt & ff. de le. & senatusconsul. non possunt. quod quamuis circa arbores cædendas notemus, habet tamen generaliter inspectionem, vt videremus, f secundum M. vt & ff. arb. fur. cæ. l. fi plures. §. j. & ff. ad exhiben. l. thesaurus. Item & not. vbi est similis æquitas, & simile ius statui debere: vt. ff. ad leg. Aquil. l. illud. Accursius.

e *Nec per arboris.* non solum per aliquam personam, vel alienam pecudem.

f *Rediget.* sed qua actione proposita? Respon. vtili: interdicto de arboribus cædēdis, cum directum in duobus casibus locum habeat.

habeat. vel actione in factum, quod in idem recidit: vt instit. de interdi. §. fi. vel subsidiaria a vt. ff. de sacrosan. eccle. l. sanctimus. vel officio iudicis. b Sed oppone, aut hic Agathangelus plantauit arborem secundum formam legis quæ est. ff. finium regun. l. fin. & tunc nullam pœnam meretur: vt. ff. ad. l. Iul. de adul. Gracchus. &. ff. de aqua plu. arc. l. vicinus. aut contra: & tunc constat prorsus euellendam. Sed respon. non esse attendendum qualiter plātauerit. quia etsi secundum formam l. plātauerit, tamen puto habere locum l. istam.

a Vel subsidiaria. ff. de sacrosan. eccle. l. sanctimus. vel officio iudicis.

b Sed oppone, aut hic Agathangelus plantauit arborem secundum formam legis quæ est. ff. finium regun. l. fin. & tunc nullam pœnam meretur: vt. ff. ad. l. Iul. de adul. Gracchus. &. ff. de aqua plu. arc. l. vicinus. aut contra: & tunc constat prorsus euellendam. Sed respon. non esse attendendum qualiter plātauerit. quia etsi secundum formam l. plātauerit, tamen puto habere locum l. istam.

PRæses.] CASVS. Si competit mihi interdictum aduersus aliquem, coram eo cuius iurisdictioni est subiectus, debeo id proponere.

a *In rem. Cinuitum.*

b *Ex interdicto. in quo facilius videtur, nedum ex alia causa: vt ff. de iurisdi. om. iudi. l. fin. nisi in casu: vt. ff. de fideicom. liber. l. non tantum. §. sed & Arrisiciliano. & sic inuitus esse leuiorē in interdictorum cognitionem quàm aliarum causarum. Ité quod hic dicit, est verum, nisi occasione reconuentionis aliud contingat, vt quia de possessione ibi reconueniatur: c vt. ff. de sent. & interlo. om. iu. authen. & consequenter. vel nisi de consensu partium: vt. ff. de iudi. l. j. & j. in prin. Vel licet alibi sit, vis tamen fuit facta ibidem: vt. ff. vbi de pos. agi. l. j. Accursius.*

a Vel subsidiaria. ff. de sacrosan. eccle. l. sanctimus. vel officio iudicis.

b Sed oppone, aut hic Agathangelus plantauit arborem secundum formam legis quæ est. ff. finium regun. l. fin. & tunc nullam pœnam meretur: vt. ff. ad. l. Iul. de adul. Gracchus. &. ff. de aqua plu. arc. l. vicinus. aut contra: & tunc constat prorsus euellendam. Sed respon. non esse attendendum qualiter plātauerit. quia etsi secundum formam l. plātauerit, tamen puto habere locum l. istam.

INterd. CASVS. Si cui super tei proprietate retinenda, & possessio. competat quæstio: prius terminanda est quæstio possessionis, deinde causa proprietatis, vt victus in possessorio, prohibeatur ne affectat probationes in petitorio, & hoc in prima. In secunda respon. tacite obiectioni, cum dixit agendum competenti actione, id est competenti interdicto: sed cum hodie non habeantur iocum interdicta, quid fiet? Respon. agendum est ad exemplum interdictorum.

c Interd. agit vnus contra alium possessorio & petitorio, aut de retinenda: vt si agam vti possidetis & rei vindic. non possum propter ordinem: & quia mihi contrarius. Item contra commodatarium, vel similem vtroque iudicio ago: certe non sum contrarius mihi: & tamen non possum ratione ordinis. In reesperanda vel adipiscenda planum est. Item si duo agerent vicissim, alter possessorio, alter petitorio: & tunc aut de retinenda, vt ago rei vindic. contra commodatarium: & ipse vti poss. afferens se non commodatarium: & non possum propter ordinem. vel ago vti poss. & ipse communi diui. non possum propter ordinem. In recuperanda est exemplum: vt ago vnde vi, tu communi diui. Idem in adipiscenda, in quibus casibus similiter est planum diuersas opiniones: vt no. 3.

d Quibus ostendere. id est, ex mente quorum colligitur. Et sic no. magis mentem legis inspiciendam quàm verba: vt & supra de lib. præte. l. ij. Item quod de simili. ff. de legibus. l. fi. & senatusconsul. l. libertus. ff. de iure patro. l. ij. & ff. de le. & senatusconsul. l. ij. & ff. de iurisd. om. iu. l. ij. & ff. de arbo. cæden. l. ij. & ff. de ædi. edic. l. fi. in fi. Et pone casum in hac l. vt in glo. proxi.

e Interd. immo certi: vt. 3. de rei vindi. l. ordinarij. &. 3. de appel. l. j. & ff. de aequi. pos. l. exitus. ADDITIO. Aduerte hic quòd ista glos. & sequens in ver. orta. non sunt Accursij, sed Ioan. & Azo. qui in nullo interdicto cumulationem admisere: ideo istæ glos. contrariantur opinioni Accur. positæ in hac nix.

f Ora. siue ab eodem hæc duo iudicia, scilicet petitorium & possessorium proponantur, d siue ab vno vnum, & ab alio aliud contra primo moto possessorio, nō potest inchoari petitorium possessorio pendente. & hoc etiam modo respondent ad secundam obiectionem de decret. extra de causa poss. & proprieta. c pastoralis. Tertio obstat eis. ff. de acquir. pos. l. naturaliter. §. nihil. vbi dicit non denegari interdictum vti possid. el qui cœperat rem vindicare. Sed respondēt, f cœperat agere vindicando nesciens se possidere, postea plenius instructus comperiens se possidere per filium, vel per seruum, potest experiri interdicto. Vel dicit quòd fuerat victus in vindicatione: cœpit ergo agere in rem & egit. & victus est: vnde sola possessionis quæstio postea agitur. Tu dicere g pores distinguendo inter interdicta retinendæ possessionis, & vti possidetis, & vtrobi, & similia: in quibus habent locum prædicta, scilicet hæc l. & suæ concordantiæ, & interdicta recuperandæ & adipiscendæ possessionis: in quibus posset simul vtrumque intentari. & respondeat argumentis prædictorum. & allega pro parte tua, vt not. ff. de iudi. l. fi de vi.

g Competentibus actionibus. scilicet loco interdictorum competentibus: vt instit. de interdi. § fi. vel, id est, competentibus interdictis: vt si quidem de acquirenda possessione fit quæstio, decidetur interdicto, Quorum bonorum, vel quorum legatorum. si vero recuperandæ, tunc vnde vi. si retinendæ, tunc vti possi. vel vtrobi. vel de aqua cott. & æsti. vel de itinere. actuque prima. vel de via. Item competentibus h actionibus, scilicet ciuilibus, scilicet condictione indebiti: vt. ff. de condic. indebi. l. indebiti. §. j. & tritticaria condictione: vt. ff. de condic. triti. l. ij. & hoc secundum Ioan. & Azo. sed secundum nos tantum ad retinendam adeptam. Sed quomodo, cum possidenti nulla detur actio: vt. ff. vti possi. l. j. §. interdictum autem. & instituta. de interdic. §. j? Rñ.? verum est alia quàm illa quæ loco eius interdicti competat, scilicet in factum, vel triticaria, vel similis. & sic de alijs possessorijs retinendæ possessionis dicas.

h Hoc ordine. Sed quid si egit petitorio, & amisit: an possessorio agere posset postea? Respon. sic: q vt. ff. de acquir. poss. l. naturaliter. §. nihil.

i Exigantur. vt & ff. vti poss. l. j. §. huius autem. & dic exigantur. i. petantur. non enim sunt cogendi, licet aliàs verbum exigendi, necessitatem importat: vt. ff. de lega. iij. l. fideicommissa. §. si rem.

k Interdicta autem. dixerat agi competentibus actionibus, id est competentibus interdictis. Sed quomodo, cum non habeant hodie locum? Respon. interdicta &c.

l Iudiciis. qualia sunt hodie omnia: vt instit. de interdic. §. fin.

m Non habent. scilicet: cum solennitate cum qua olim proponebantur: sine solennitate tamen antiquorū verborum etiam hodie proponuntur, sicut quælibet actio. Alij dicunt ea hodie non proponi solenniter, vel nō solēniter. sed actione in factum

n Hæc regulariter est vera secundum Bar. B. & Sal. hic.

o Quælibet exposito pla et Sal.

p Idem Bal. q Tu die hoc verum indistincte, si actor succubuit, eo quia non probauit. secus si reus fuerit ab solutus: quia probauit se dominum, vel plene per Franc. de Arc. Alex. & Ia. in d. §. nihil com. mune per Pa. in c. patefactis. de cau. poss. & proprie.

r Et male Bar. B. Ang. & Sal.

s Et male: quia ista regula est contra istū tex. in contrariū allegat. Sal.

t Idem Bart. B. & Sal.

u Et male Bart. Bal. quia inter duos casus hic positos nō potest assignari ratio diuersitatis secundum Sal.

x Ista diuinat ad tex. secundum communiter dicta. Sed quomodo, cum non habeant hodie locum? Respon. interdicta &c.

y Iudiciis. qualia sunt hodie omnia: vt instit. de interdic. §. fin.

z Non habent. scilicet: cum solennitate cum qua olim proponebantur: sine solennitate tamen antiquorū verborum etiam hodie proponuntur, sicut quælibet actio. Alij dicunt ea hodie non proponi solenniter, vel nō solēniter. sed actione in factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantum loco eorum: vt ipſtit. eod. in fin. &. ſ. l. proxi. Vltimo hic no. regularia interdictorum. Primo quód poſſeſſorium priꝰ quam petitorium intentatur: vt hac. l. Secundo quód ſub eodem iudice: vt. ſ. de iudi. l. nulli aliàs. l. ij. Item tertio quód omnia ſunt perſonalia, licet ſint ſcripta in rem: vt ff. eo. l. j. §. interdicta, omnia. Item ex omni interdicto oritur vtilis actio in factum: vt hic, &. ſ. l. proxi. & inſtitut. eo. in fin. Item in omni interdicto veniunt fructus poſt litem conteſt. vt. ff. eod. l. iij. Item in nullo veniunt ante litem conteſtatam, niſi in interdicto vnde vi, in quo veniunt à die expulſionis: vt. ff. de vi & vi ar. l. j. in princip. &. §. ex die. Item omne interdictum poteſt vtiliter proponi, directis verbis deficientibus: vt. ſ. eod. l. j. Item nullum interdictum infamat: vt. ff de vi & vi ar. l. neque vnde vi. Item in nullo iudex ſe interponit, niſi in homine ſuæ prouinciæ: vt. ſ. eod. l. proxi. Item quodlibet poteſt etiam hodie proponi, ſed ſine ſolennitate: & nullum cum ſolennitate: vt hic, &. ſ. l. proxi.

a *Res agitur.* id eſt datur actio in factum.

SI quis.] CASVS. Olim ſi quis volebat proponere interdictum, neceſſe habuit obſeruare ſolennitatem: vt in hac. l. dicitur. cõtrarium verò eſt hodie, ſi quis actionem habeat, illam ſine omni ſolennitate proponere poteſt.

b *Ambagibus.* id eſt ſolennitate verborum ſublata.

c *Auſpicius.* id eſt initia. nam veteres per inſpectionem & garritum auium ſingula negocia inchoabant. vnde ſecundum Io. dicitur auſpicium. i. augurium, cum eſt incertum quid eueniat: & ſic hic quis obtinere debeat. & facit. ſ. l. proxi. &. ſ. de formulis. l. j. &. ij.

d *Actionem.* id eſt interdictum. Vel dic actionem quæ datur loco cuiuslibet interdicti, vt eſt in factum: vt inſtit. de interdic. in fin.

res agitur. a Subſcripta Kalend. Ianuar. Sirmij, ipſis AA. Coss.

Ille qui proponit interdictum in limine iudicij, tenetur actionem exprimere. Bal. Vel ſic: Ab initio debet actor ſuas actiones proponere, h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: In quolibet poſſeſſorio ſine ſolennitate verborum actio vel exceptio exprimitur, ſecundum Saly.

IIII. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. AEmiliano præfecto prætorio.

SI quis quodlibet interdictum efflagitet, ruptis veteribus ambagibus, b inter ipſa cognitionum auſpicia, c actionem d * exprimere, ac ſuas allegationes iubeatur proponere. Dat. XIII. Kalend. * Arcadio A. VI. & Probo Coss.

al. ratiocinem.

TITVLVS II.
QVORVM BONORVM.

Præteritus cui decreta fuit contra tabulas, licet tunc probauerit ſe filium, tamen cum agit interdicto Quorum bonorum, contra ſcriptum, qui poſſidet pro herede, debet de iuſta filiatione docere. hoc dicit ſecundum Baldum. Vel ſic: Qui habet bonorum poſſeſſionem, non poſſidet: ideo pro adipiſcenda poſſeſſione debet iſtud interdictum proponere, & de ſua mte docere. Bartol. Vel ſic: Qui agit bonorum poſſeſſione, non habet per hoc poſſeſſionem bonorum: & ideo eſt neceſſarium interdictum. Bar. Vel ſic: Emancipatus à patre præteritus, licet

Interdictum Quorum bonorum vtile competit * heredis de iure ciuili, id eſt ei qui ſuccedit de iure ciuili. directum bonorum poſſeſſori, ſi nihil ſit uſucaptum: vt. ff. eod. l. i. quod duplíciter intelligi poteſt, ſcilicet quòd ille qui poſſidebat pro herede, uſucepta iuſto errore interueniente locorituli: vt arg. ff. proleg l. iij & l. fin. vel ille qui ab eo emit. & ſic poſt uſucapionem ceſſat hoc interdictum, & etiam petitio hereditatis, & ſic tollitur triennio, ſi eſt res mobilis: ſi uero immobilis, tunc decem vel viginti an. vt. ſ. de edic. diui Hadria tollen. l. fin. in fi. & ff. de peti. hered. l. & non tantum. §. quod ſi pro emptore. ſed vbi non habet titulum, vel quòd pro eodem ſit poſſeſſor, tunc. xxx. an. durat petitio hered. vt. ſ. de peti. heredi. l. hereditatis. Et no. ſecundum Ir. quòd interdictum Quorum bonorum, habet commune cum petitione hered. quia vtrumque de vniuerſitate. Item vtrumque contra eum qui pro herede, vel pro poſſeſſore poſſidet: vt. ff. eod. l. i. & non redditur amplius quam ſemel, vt peti. heredi ſed hoc non placet, per. l. ff. de peti. heredi. l. licet minimum. E contra differunt: b quia hac ad poſſeſſionẽ, illa ad proprietatem. Item datur directe bonorũ poſſeſſori: vtiliter vero heredibus. at peti. hereditatis datur directè heredibus: vtiliter verò bonorũ poſſeſſori ſecundum Ir. vt. ſ. l. i. Item not. quòd hoc interdictum & ſequens ſumunt nomina à principijs editorum in quibus ita continebatur quorum bonorum illi ex edicto meo poſſeſſio data eſt &c. vt. ff. eod. l. i. in princ. Accurſius.

a Sequuntur hanc cõtinuationem Bart. B. & Saly.

b Idem Bar. B. & Saly.

tſtam ex-

c *poſitionẽ* ſequuntur B. Bar. & Sal.

HEreditatem. Dic caſum, c quòd filius Titij emãcipatus ab eo prætextus petiit à prætore contra tabulas, & habuit facta fide prætori quòd filius erat Titij, videbatur ei hoc ſuffi-

cere vt bona habeat, nec ſit opus agere interdicto. ſed ſecus eſt quia hæc appellatio, bonorum poſſeſſio, notat ius, ſicut quælibet bonorum poſſeſſio. Eſt ergo bonorum poſſeſſor, non autem poſſeſſor bonorũ, d vel poſſidẽs bona, donec probauerit iuſtum a prætore. dic ergo hereditatẽ i. poſſeſſionem hereditariarum rerum: nam ad in corporalia non datur: vt. ff. eo. l. ij. Accurſius.

contra tabulas intentauerit, & obtinuerit, non propterea bonorum poſſeſſor efficitur Et ſi intetet hoc interdictum, habet probare ſe filium: & ad hereditatem & bonorum poſſeſſionem admiſſum, Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Iuſto.

HEreditatem e eius quem patrẽ tuũ fuiſſe dicis, petituros, f iudicibus g qui ſuper ea re cognituri erunt, de fide h intentionis allega. Quamuis enim bonorum poſſeſſionem i vt præteritus agnouiſti, tamen interdicto *Quorum bonorum*, non aliter poſſeſſor conſtitui k poteris, quàm ſi te defuncti filium eſſe, l & ad hereditatem m vel bonorum poſſeſſionem admiſſum probaueris. n PP. VIII. Kalend. Ianuar. Laterano & Rufino Coss.

Succedens ab inteſtato ſorori patrueli per bonorum poſſeſſionem vnde agnati, bona hereditatis auocat ab iniuſtis poſſeſſoribus per interdictum Quorum bonorum. Bal. Vel ſic: Interdictum hoc competit etiam bonorum poſſeſſori ab inteſtato: & datur contra eum qui poſſidet pro herede vel pro poſſeſſore, vel dolo deſiit poſſidere. Saly.

II. Impp. DIOCLETIA. & MAXIMI. AA. & CC. Marco.

e *Eſſem filius.*

f *Petituros.* per interdictum[c] Quorum bo- e *Idem Saly.*
norum: vt. ſ. ſubijcit: in quo ſummatim cognoſcitur an ſit heres, vel bonorum poſſeſſor. ſed ſecundum B. dic, petituros petitione hæreditatis directa, ſi eſt heres de iure ciuili vel vtili, ſi de iure prætorio: quod eſt verũ, ſed nõ per hãc. l.

g *Iudicibus.* Nota iudici fidem faciendã, non aduerſatio. fic. ff. de proba. l. quinquaginta.

h *De fide.* probãdo te filium defuncti: quod vtique allegas: vt. ſ. in fin. huius. l.

i *Bonorum poſſeſſionem.* cõtra tabulas quę prę- f *Idem Sal.*
teritis datur, vel vnde liberi, vt dicunt quidã: quod non placet: f ſic ergo erat emãcipatus aliàs ipſo iure non valeret teſtamentum: vt inſtitu. de exhere. libe. in prine.

k *Conſtitui.* vt habeas rerum corporalium detentationem, quarum bonorum poſſeſſionem acceperis à prætore: vt &. ſ. de inoffi. teſta. l. ij.

l *Filium eſſe,* nõne hoc probare eſt impoſſibile: vt. ff. de condit. & demon. l. Lucius? Reſpon. non eſt impoſſibile, licet nõ eſt poteſtatiua talis cõditio: vt lego tibi decẽ, ſi probaueris te filiũ Titij eſſe. Vel dic g non eſt impoſſibile, ſed difficile: vel nõ eſt poſſibile, vt vere probetur, ſed vt præſumptiue ſic. Qualiter probetur, habes ff. de Carbo. edic. l. j. &. ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. filium. &. ff. de in ius voc l. quia. §. pater. ſed cũ hoc probauit cũ periit bo. poſſ. quare probat cũ agit interdicto, & ſic bis? Reſpõ. dicunt h quidam quòd probat nunc, ſc. probaſſe tunc: vt ar. ſ. de his qui ve æta. impe. l. omnes. Tu dic i quòd plene & nũc probauit, nõ fuit in figura dubium reuocetur. nã quòd primo probauit, nõ fuit in figura iudicij lite cum alio cõteſtata, & non tam plene cauſã cognitã: vt arg. ff. de bo. poſſ. l. ſeruus. & de leg. præſt. l. filiũ. §. ſi quis. Ité etſi probauit tunc, nõ tamen probauit contra iſtũ: ideoque & nunc probet: vt. ff. de iureiur. l. idẽ eſt. Ité primo nam fuit k pronunciatum eum eſſe filium. nam ſic fieret ius ex ſententia: vt. ff. de li, ag. l. j. §. fi. ſed tanquam filius fuit admiſſus. ſiue ergo prius probauerat, ſiue non probauerat: debet probare nũc quod ſi non facit, petinde habeturac ſi non probaſſet prius: ar. ff. de bo. lib. l. ſi filius. §. cum filius. Item & qui per le aduit hereditatem, ſi poſtea conueniat poſſeſſorem, debet ſe probare heredem.

b Es mãe

Saly.

c Itaq; ſola-
cum ſequens
approbatur
per Bal. &
Saly.

d Vel ſuo,
ſed non in re
dicta ceruum.
Bartol. &
Saly.

m *Hereditatem.* per hoc patet quod datur etiam ei qui de iure ciuili admittitur, ſed vtiliter, non directe: vt. ff. e. l. j.

n *Probauerit.* hoc ſi nõ eſſet in poſſeſſione filiationis. aliàs ſi eſſet, nõ haberet neceſſe hoc probare: l vt. ſ. de proba. l. quidam. dis, &. ff. de quæſt. l. j. §. ad quæſtionẽ. &. ff de proba. l. quidam. Item dic qualiter quis ad bonorũ poſſeſſionem admittitur o lim & hodie, vt habes. ſ. qui admit. ad bono. poſ. l. pen. &. l. fin.

l *Idem Bart. Bald. & Saly.*

SI ex edicto.] CASVS. Filia patrui mei deceſſit ab inteſtato de ſuccedenti: vt. ſ. quando dies lega. cedit. l. fi. & vt proximus agnatus petij bonorum poſſeſſionem in bonis defuncti. ſi ſint res ab aliquo poſſeſſæ pro herede, vel pro poſſeſſore, qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpõ. quòd intentabo interdictum Quorum bonorum: ſi adhuc poſſident, vel dolo deſierint poſſidere.

Sicut

n *Si ex edicto.* quo vocantur agnati.

o *Patruelis.* natæ ex patruo: vt inſti. de gradi, cogn. §. quarto.

p *Rectè* cum nemo te præcederet.

q *Integrum.* id eſt, non finitum pacto, vel ſententia.

r *Poſſident,* etiam rem a ſingularem: vt inſti. de interdi. §. adipiſcendę. &. ff de peti. here. l. regulariter. & l. licet. Sed argu. contra ff. eli. l. j. §. fi. Sed dic vt ibi. Accu. ADDITIO. Die quòd eſt vinenteſale apritudine: & ibi quandoque eſt actu ſingulare ſecundum Saly.c.

s *Conſtat.*] CASVS. Deceſſit mulier, ab inteſtato relictis conſanguineis: vult maritus ſuccedere ei per bonorum poſſeſ. vnde vir & vxor. an poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non: ſed conſanguinei ſuccedunt, & petunt vt bona in ſe transferantur per interdictum quorum bo ſalua queſtione proprietatis.

t *Eos.* ſcilicet conſanguineos repulſo viro: vt. ſ. vnde vir & vxor. l. j.

u *In peritorem.* agnatum vel cognatum.

x *Corpora.* nam ad incorporalia non datur: vt. ff. eo. l. j.

y *Non excluſa.* quia vxor aliquas res viri poſſidebat tanquam ſuas quæ in cõſanguineis transferuntur, ſalua repetitione viro rum. Alij indiſtinctè c cum non auditũr in petitorio quo minus in peti torio transferatur poſſeſſio prius: vt dixim. d. locati. l. ſi quis conductionis. &. ſ. de edi. diui Hadria, tolle. l. ij. QVORVM LEGATORVM.

Quia hoc interdictum tis tamen perſonis, quibus & ſuperius: & ideo re præmiſſo ſuperiùs quòd datur ſeruantibus ſua auctoritate legata occupantes.

HEredi.] CASVS. Si pater meus fuit hæres inſtitutus à Seio, & hereditas euacuata ſit legatis: an poſſit detrahere Falcidiam de legatis, quæritur? Et reſpon. quòd poteſt. ſed ſi legatarij ſua auctoritate occupauerint legata, pater meus, vel ego poſſum agere interdicto Quorum legatorum ad repetendum legata, præſtita à me ſarisdatio. de reſtituendo eo quod ſuperfluit.

Heredi. dic caſum, c Titius inſtituit patrem tuum heredem, & hereditatem exinaniuit legatis & fideicommiſſis: legatarij res ſibi legatas ſua auctoritate poſſident: petis conſilium, & dic quis poteſ agere interdicto Quorum legatorum, & poſſeſſionem rerum adipiſci. eſt enim hoc interdictum adipiſcẽdæ poſſeſſionis: vt. ff. eo. l. j. in princ. & ſic quartam poteris retinere.

SI ex edicto.] CASVS. Filia patrui mei deceſſit ab inteſtato de ſuccedenti: vt. ſ. quando dies lega. cedit. l. fi. & ſi quis omiſ. cau. teſta. l. fi. &. ff. ad le. Falcid. l. j. in prin. Siccdenſa. vltra dodrantem: vt. ff. ad leg. Falcid. l. j. in prin. Profectum eſt. vt. d. l. ad leg. Falc. & inſti. ad leg. Falc. in prin. Conſentiente. ſi enim conſenſiſſet poſt aditã à ſe hereditatem, non haberet interdictum, ſecus ſi ante: f vt. ff. eo. l. j. §. quod ait prætor voluntate.

p *Deinnit.* non à re, ſed ſua auctoritate.

q *Sententiam.* Sola enim ſententia locum habet hodie ſolennitate omiſſa.

tem habet hoc interdictum, vt ſibi poſſeſſionem reſtituat, vt poſuit Falcidiam retinere. Bart.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Latinæ.

HEredi[k] ſcripto l ſatis idoneè lege Falcidia, ſi exhauſta m legatis ſucceſsio probetur, per quartæ retentionem proſpectum eſt. n Vnde ſi legatarius vel fideicommiſſarius nõ conſentiente o patre tuo, quem aſſeueras teſtatori ſucceſsiſſe, & bonorum poſſeſſionem accepiſſe, relicta ſibi legata vel fidei commiſſa detinuit: p ſecũdum ſententiãqui interdicti quod aduerſus legatarios ſcriptis heredibus propoſitum eſt, oblata ſatisdatione, r quam præſtari oportet, in poſſeſſione te conſtituì, s vt ita retentione t competenti vtaris, experiri potes. Dat. XVI. Kal. Ian. AA. Coss.

TITVLVS IIII.
VNDE VI.

Licitum eſt ſe contra vim tueri cum moderamine inculpatæ tutelæ. Bal. Vel ſic: Proverum defenſione vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Bart. & Saly. Vel ſic, ſecundum Bal. in ſua repetitione huius. l. Iuſtus poſſeſſor poteſt ſe tueri auctoritate propria contra iniuſtitiam manifeſtis, ſeruando modum inculpatæ tutelæ. Bal.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Theodoto.

REctè v poſſideti ad defendã x poſſeſsione quã ſine vitio y tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione z

Superiora duo interdicta[i] ſunt adipiſcendæ poſſeſsionis: hoc autem eſt recuperandæ: vt inſtitu. eo. §. adipiſcendæ. &. §. recuperandæ. & ſunnitur iſtud nomen à principio interdicti: vt. ff. eo. l. i. in princ.

REct.] CASVS. Si aliquis vult expellere me de fundo meo, quem recte poſſidebam: an poſsim ei reſiſtere, quæritur? Reſpon. quòd ſic cum moderamine.

v *Recte.* Sed nonne idẽ & ſi non recte? Reſpon. quòd ſic: k vt. ff. eo. l. j. §. qui vi à me. ſubaudi hic ergo, maxime. Vel ideo dicit recte: quia poſſidenti recte, licet ſemper: nõ recte, non ſemper: vt ſi inuaſit, & incontinenti expellatur: l nec ei licet reſiſtere: m vt. ff. eo. l. iij. §. cum igitur. Vel pone principium. l. cum fine. q. d. recte. licet alij dicit recte, id eſt nõ vi, non clã, non precario, quod nõ placet. Alij recte, quantum ad illũ qui vult expellere poſſidentem: etiam ſi ab alio vitioſe poſsideat. nec hoc placet.

x *Ad defendendam.* ad vindictam non licet: vt. ff. ad leg Aquil. l. ſcientiam. §. qui cum aliter. Item defendere dicitur etiam ſi recuperet incontinenti: vt. d. l. iij. ff. eod. §. cum igitur. &. l. qui poſſeſſionem.

y *Sine vitio.* hoc expone illis modis vt dixi modo de recte.

z *Moderatione.* moderamen circa tria attenditur. n Primũ, vt ſi armis

i Iſtã continuationẽ ſequitur Bar. Bal. et Saly. k Idẽ Bartol. Bald. & Saly. & Ange. l Ab eo à quo iniuſte poſsidet. ſecus ſi ab alio: quia tũc eſſet licita defenſio. Bart. B. Ang. & Saly. m Ex quo illa caſu eſt licita expulſio. Bald. et Saly. n Hæc gl. eſt notabil ſecũdũ Bar. Bal. Ang. et Saly. et magiſtralis ſecundum Iac. in l. vim ff. de iu

g Et eſt ratio quia primo caſu eſt præſtitutus ab herede: ſecũdo nõ, ſecundũ Saly.c.

h Iſta duo gl. vſque ad ſi. vſque ad approbantur in omnibus per Bart. B. & Saly.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Notanda re quinitur quod fiat sub eod genere armorum. Sal.

armis inferatur violentia, & armis repellatur. a si sine armis, simili modo repellatur: vt. ff. eo. l. iij. §. eum igitur. Sunt autem arma: vt. ff. eodem. l. iij. in princ. Secundum, vt incontinenti flagrante adhuc maleficio violenter inuasor repellatur: vt. ff. eodem. l. iij. §. eum igitur. Tertium, vt ad defensionem, non ad vltionem, vel vindictam: vt hic, & d. l. ad leg. Aquil. l. scientiam. §. qui cum alter. quod semper præsumitur. scilicet fieri ad defensionem si incontinenti fiat, secundum Ia. Sene. vt ff. ad. l. Aquil. l. si ex plagis. §. tabernarius. Sed Io. contra ex eodem. §. & ex qualitate facti b & personarum præsumitur ad vindictam, vel ad vltionē. c Quid enim si humilis & abiecta persona me de possessione expellat, & eum vi expellam? certe ad vltionem, non ad defensionem, videor fecisse, secundum Io. Sed quid si pro violēto paratus est aliquis satisfacere de possessione restituenda incontinenti, & omnimoda satisfactione? certe ad vltionem fieri videtur. d Item circa illud quod dixi de moderamine, primo quæritur: Quid si pugnus vnius plusquam alterius ensis percutit? Respon. defendat se ense c propter inæqualitatem virium, cum vim vi repellere omnia iura proclament, vt. ff. eo. l. j. §. vim vi. &. ff. de iusti. & iur. l. vt vim. & supra quando li. vnicuique §. iu. se vindi. l. j. Item nunquid est necesse vt prius percuti expectes? Quidam dicunt quòd sic: vt. ff. ad legem Aquil. l. si ex plagis. §. tabernarius. &. ff. si quadru. paupe. fecit. dic. l. j. §. cum arietes. Tu dic quod sufficit terror f armorum, vel iactatio percussionis, vt. ff. eod. l. iij. §. qui armati, &. ff. ad leg. Aquil. nec ob. §. tabernarius, quia quod ibi dicit, culpam enim &c. non notat causam, quasi hoc sit necesse, sed factum: quia sic euenit. nam & non verberatus posset vim repellere. Sed cum dolus dolo compensetur, & culpa culpa: vt. ff. de eo per quē factum est. l. fin. §. pen. &. ff. solu. matrimo. l. vlto. quæro, si hodie te expuli: tu me post annum quare non compensetur dolus? Respon. g quando incontinenti infertur violentia, quasi vnum factum reputatur: quod non sic si ex interuallo: vt & infra ad. l. 1ul. de vi pu. l. si quis ad se. nam & si tibi hodie faciam furtum, tu mihi cras, non compensatur. ADDITIO. Pro istius glossæ & materiæ declaratione vide pulchre per Abbatem in c. olim. j. extra de resti. spo. in versi. nunc quæro. rex. hic dicit, &c. & per eundem post glossas in c. significasti. ij. de homicidio.

illatam vim propulsare licet. PP. XV. Kalend. Decemb. ipsis IIII. &. III. AA. Coss.

Vim inferens, de eo quod non peruenit ad eum, tenetur vsque ad annum vtilem: sed bene eius non tenetur nisi quantum ad heredem peruenit. Bal. Vel sic: Hoc interdictum est annale, & non datur contra heredes nisi quatenus ad eos peruenit. Bart.

b Idem Bar. Ba. & Sal.

c Nihil est Ang.

d Idē Sal. licet Ang. contra.

e Gl. sequitur Ba. An. & Sal.

f Si apparebāt signa, & nō poterat alter euadere, secundum Bart. et Bal.

g Idē Bar. B. Sa. et est val de sing secūdum Ang.

VI pulsos.] CASVS. Expulisti me de fundi mei possessione: occasione violentiæ plura amisi, quæ ad te non peruenerunt: an per interdictum, & vsque ad quod tempus veniant? Et respon. quòd vsque ad annum, & sine solennitate: tamen proposito interdicto, agere possum aduersus te interdicto vnde vi, vt restituatur mihi possessio: & heres tuus in quantum peruenit ad eum, tenebitur.

a *Vi pulsos.* id est expulsos.

b *Exemplo.* hoc propter solennitatem dicit: h vt supra de actio.

c *Annum.* vt. ff. eodem. l. j. §. annous. & hoc de illis i quæ ad violentum non peruenerunt, sed de his quæ peruenerunt, perpetuo tenetur: vt. ff. eo. l. j. in prin. &. ff. communi di. l. communi diuidūdo. §. Iulianus scribit. Item hoc est verum in agendo: secus in excipiendo: vt infra de exce. l. licet. & est ratio: vt. ff. de excep. do. l. pure. §. fi.

i Sequuntur Bar. Bald. Sa. & Ang.

d *Ad eos peruenit.* vt hic, &. ff. c. l. j. in fin. &. l. ij. &. iij. in prin.

A sed post litem contestatam contra defunctum, in solidum tenentur heredes: vt supra ex delic. defun. l. vnica.

Vltimatem.] CASVS. Expulisti me de possessione fundi mei: impetrasti rescriptum vt liceret tibi fundum retinere: an valeat rescriptum, quæritur? Dicitur quòd nec concedit debuit, nec concessum tenet.

c *Possessionis.* quam forte etiam veltram dicitis, vt bona sit dubitario. k

f *Postulatis.* non enim in alicuius iniuriam sunt priuilegia concedenda: vt hic, &. ff. ne quid in loco publ. l. j. §. merito, & infra de emancip. l. nec auus. & concessa non valent: vt supra de præsc. imp. offic. l. fi. quoties. &. l. nec damnosa.

k *Imus etiā. quæ hoc loco ponenda sunt. Bal. Vel sic: Imus dilationē: id est imus ad dilationem.*

B

*Ad instar interdicti, vnde vi, conuenire potes, *quo h reum causam omnē prætare oportet: in qua fructus etiam quos vetus possessor percipere potuit, i non tantum quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. Sirmij. CC. Coss.*

Inuadens possessionem non vacantem: tenetur pœna legitima: sed inuadens possessionem vacantem, non tenetur nisi ad restitutionem possessionis, id est criminaliter non punitur. Baldus. Vel sic: Inuadens dolo, tenetur ad pœnam. inuadens vero per errorem, tenetur solum ad relaxationem. Salycetus.

III. Iidem AA. & CC. Alexandro.

SI de possessione g vi deiectus es: eum & lege † Iulia vis priuatæ reum postulare, & ad instar interdicti, *vnde vi*, conuenire potes, *quo h reum causam omnē prætare oportet: in qua fructus etiam quos vetus possessor percipere potuit, i non tantum quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. Sirmij. CC. Coss.

Inuadens possessionem non vacantem: tenetur pœna legitima: sed inuadens possessionem vacantem, non tenetur nisi ad restitutionem possessionis, id est criminaliter non punitur. Baldus. Vel sic: Inuadens dolo, tenetur ad pœnam. inuadens vero per errorem, tenetur solum ad relaxationem. Salycetus.

C

V. Imp. CONSTANTINVS A. ad Tertullianum.†

INuasor k locorum pœna tedium interdicti: in quo ciuili remedio venit restitutio possessionis cum omni causa accessionis & fructuum. Baldus. Vel sic. Expellens alium de possessione, potest accusari criminaliter, & conueniri ciuiliter hoc interdicto: & tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, secundum Bart.

IIII. Iidem AA. & CC. Hygino.

SI de possessione g vi deiectus es: eum & lege † Iulia vis priuatæ reum postulare, & ad instar interdicti, *vnde vi*, conuenire potes, *quo h reum causam omnē prætare oportet: in qua fructus etiam quos vetus possessor percipere potuit, i non tantum quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. Sirmij. CC. Coss.

Inuadens possessionem non vacantem: tenetur pœna legitima: sed inuadens possessionem vacantem, non tenetur nisi ad restitutionem possessionis, id est criminaliter non punitur. Baldus. Vel sic: Inuadens dolo, tenetur ad pœnam. inuadens vero per errorem, tenetur solum ad relaxationem. Salycetus.

D

V. Imp. CONSTANTINVS A. ad Tertullianum.†

INuasor k locorum pœna tedium interdicti: in quo ciuili remedio venit restitutio possessionis cum omni causa accessionis & fructuum. Baldus. Vel sic. Expellens alium de possessione, potest accusari criminaliter, & conuenīri ciuiliter hoc interdicto: & tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, secundum Bart.

IIII. Iidem AA. & CC. Hygino.

SI de possessione g vi deiectus es: eum & lege † Iulia vis priuatæ reum postulare, & ad instar interdicti, *vnde vi*, conuenire potes, *quo h reum causam omnē prætare oportet: in qua fructus etiam quos vetus possessor percipere potuit, i non tantum quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. Sirmij. CC. Coss.

Inuadens possessionem non vacantem: tenetur pœna legitima: sed inuadens possessionem vacantem, non tenetur nisi ad restitutionem possessionis, id est criminaliter non punitur. Baldus. Vel sic: Inuadens dolo, tenetur ad pœnam. inuadens vero per errorem, tenetur solum ad relaxationem. Salycetus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Quia sit super delicto. Bart.
[b] Scilicet pro audacia iniuriosa & fructuosa.
[c] Glo. sequitur Bart. B. & Sal.

parte [a] ponitur audacia aliàs in bona: [b] vt. ff. de libe. & posthu. l. Gallus. §. videndum. non autem vere furiosus erat: quia tunc non teneretur hac constitutione. sic instit. de inoffi. testa. in princ.

a Rerum. mobilium, vel immobilium, [c] corporalium vel incorporalium: vt instit. vi bo. rap. §. pen.
b Apud. id est penes: vt. ff. de verbo. significa. l. penes. &. l. id apud. sed fi apud neminem sit possessio, adhuc habet locum hæc lex: non per verba sua, sed per prorogationem eius, quæ est infra eodem. l. fina. secundum vnum intellectum illius. l. Accur.
c Ante adventum. id est, sine permissione iudicis quandocunque, [d] vel ante litem contestatam, vel post, vel etiam post definitiuam sententiam.
d Amittat. per sententiam, non ipso iure.
e Earundem rerum. etiam ratione proprietatis: & sic in plus punitur, quàm deliquerit. & sic est contra. ff. vti possid. l. pen. §. fin. &. ff. quod met. causa. l. si mulier. §. qui possessionem. sed hic magis deliquit. Super quinque autem partibus huius. l. fac quæstiones per ordinem. Primo de personis. Quæro ergo de fœmina & hermaphrodito? Respon. [e] teneri, licet dicat, si quis: vt. ff. de verbo. signi. l. j. Secundo de milite, & de rustico: & dic teneri, cum inuadere sit contra ius naturale: vt supra de in ius vocan. l. venia. Tertio de pupillo & adulto, & quidem si est proximus infantiæ, non tenetur, quia &c. vt infra de fal. mone. l. j. in fin. & insti. de obl. quæ ex delic. §. hi. Quinto, an dominus ex facto serui, vel patet ex facto filij teneatur? Respon. [f] dominus tenetur noxaliter: vt. ff. e. l. j. §. quod ergo adiicitur. & de min. l. quòd si minor. §. si seruus, vel filius, pater de peculio post condemnationem filij, non prius: vt insti. de noxa. §. fin. ff. de pecul. licet. §. fi. nisi in id quod ad vtrumque eorum peruenisset: vt. ff. de ac. & obli. l. si à furioso. & ff. e. l. j. §. quod ergo adiicitur. Sexto, de furioso & mente capto, & dic non teneri. ff. de fica. l. iufans. & de partic. l. pe. & de admi. tut. l. fin. Tu idem dic in prodigo, [h] cum nec ipse possit de suo alienare: vt. ff. de verb. obli. l. is cui bonis. Septimo, de abbate, prælato, & monacho, & tutore, & similibus: & dic non teneri [i] ecclesiam, vel pupillum: vt. ff. l. proxi. nisi communicato consilio faciat: vt. ff. de fac. eccle. l. iubemus nullam. Octauo, quid si credens me possidere, cum alius possideat, sic inuasi? Vel quid si vacantem credit, cum non esse? Respon. non teneor: [k] cum neminem sua possessione priuare voluit: vt. ff. de fica. l. diuus. nec ob. instit. vi bo. rap. §. sed nedum. quia aliud est credere sibi licere auferre, aliud se credere possidere. Præterea & hoc accipe quando iustam causam habeo credendi me possidere: vel quia per filium, vel seruum credo mihi possessionem quæsitam. Nono, an habeat locum tunc tantum quando credidit sibi licere, quod p. dicit quasi in subsidium, & non quando dolo: sed tunc vel interdictum vnde vi, vel actio vi bo. rap. habeat locum: vt instit. vi bo. rap. §. j. sed Al. & Io. [l] dicunt contra: nam non debet melioris esse conditionis dolosus, vel stultus, quàm non dolosus: vt. ff. de noxa. l. non solū. &. ff. quod vi aut clam. l. seruus. Præterea secundum P. si agerem contra dolosum, exciperet quod dolo fecisset: & sic allegatio suæ turpitudinis sibi proficeret, quod esse non debet: vt hic, &. ff. de transl. l. transactione finita. Decimo si possidentē nō admisi, dic tenerī me: [m] vt. ff. de acqui. pos. l. clam. §. fi. idē si inuaserim, & suspicatus fuerit possessor se posse repelli: vt. ff. e. l. j. §. siue autē. & de acqui. pos. l. sed & si nolit. Vndecimo, quid de magistratu? Dic nō teneri, nisi vitra officū fecerit: vt. ff. quod met. cau. l. iij. §. j. & de iniur. l. iniuriarū. §. j. &. l. nec magistratibus. Dic ergo, si quis scilicet priuatus. Super rebus fiunt octo quæstiōes. Quæro igitur primo, an in immobilibus habeat locum? Dic quòd sic: [n] licet pro mobilibus maxime sit inuenta: vt insti. vi bo. rap. §. pe. Secundo, an in iutibus prædiorum vrbanorum rusticorum, & præbenda alicuius clerici? Videtur quòd non: vt ff. de acqui. re. do. l. seruus. §. incorporales. &. ff. de vsue. l. sequitur. §. si viam. & hoc dicit Io. quod potest dici esse verum mero iure: sed vtilis [o] habeat locum. ar. ff. de ser. l. quoties. ij. & si ser. vin. l. ij. in fi. sed in personalibus seruitutibus cōtra est: vt si fructuarius expellatur à domino, vel extraneo, vel expellatur quilibet qui habeat personalem seruitutem: vt. ff. eo. l. iij. §. vnde vi. & § j. Item si non vsusfructus. & ff. de do. l. Attilius. in fi. Idem in superficiario, feudatario, emphyteuta, cum habeāt vtile dominium: vt. ff. de superfi. l. j. in prin. & si ag. vec. l. j. &. iij. & de rei vin. l. superficiario. econtrario si hi tres inuadant: puto sufficere suo iure priuari, [p] secus puto in alijs, sed tanquam pro alienare punitur: vt in fin. huius. l. nisi in eo iure tantum habuerint animum expellendi. Tertio, si inuado rem quam commodaui, vel locaui, vel deposui? Respon. non teneor, cum nemini possessione priuare voluerim: vt. ff. commod. l. rei. nisi constituerint sibi possidere: & sic interuerterint possessionem: quo casu ipsi mihi tenentur. & si postea ego inuadam, & ego teneor illis secundum Io. sed si extraneus eos expellat, qui solam habent detentationem, videtur teneri [q] eum mihi: vt ff. eo. l. j. §. quod seruus. nec ob. ff. e. l. colonus. &. l. cum fundum. vbi colono datur: quia iam interuerterat. sed si ante inuasionem fuerit deiciatur, datur mihi condictio: vt. ff. de vi & vi ar. l. j. §. quod seruus. Quarto, quid si furi exportanti rem meam abstulero? Respon. non teneor. [r] vt. §. quando ii. sine iu. l. liberam, nisi iam [s] ad locum destinatum peruenerit, secundum Io. vt. ff. de fur. l. siue igitur. Quinto, quid si equum furtiuum soluagum in paleis acceperit, putans esse suum? si quidem sciebat non esse suum, tenetur furti: aliter si suum credidit, habet forte locum condictio sine causa: vel vtilis condictio ex hac. l. immo rei vindicatio. Sexto, quid si vnus habeat possessionem, alter detentationem, tertius proprietatem an inuasor teneatur omnibus, vel cui? Videtur quòd omnibus: vt. ff. ad exhib. l. §. Celius. Iulianus. quod non puto, [t] cum tantum possidenti detur: vt hic dicit. Septimo, quid si erat inuasori debita, vel sibi obligata? Dixit P. quod non habet locum hæc lex, sed edictum diui Marci. Tu die contra, [u] cum per hanc constitutionem ius quod habeo in re, vel pignus: vt si amodo agam, exceptione repellar. si ergo agam ex edicto diui Marci condictione sine causa, non agam hac. l. & econtra: vt. ff. de act. & obli. l. quoties. §. j. & hoc nisi in eo quod excedit: vt eo. §. j. &. ff. vi bo. rap. l. j. Idem dico si inuasi vt habeam pro pignore, vel in solutum: vt scilicet habeat locum hæc lex, nisi ex pacto, vel iudicis auctoritate id fiat. vt infra de pig. l. iij. &. nisi aufugeret [x] debitor: vt. ff. quæ in fraud. cre. l. ait prætor. §. si debitorem nec obstat. ff. de furt. l. qui vas §. j. quia tbi ponitur absti lit, id est acceptit vt infra. Item dici ostenderet, non vt sibi haberet. Octauo, quid si debitor creditorem super pignore occupando inuadat? Respon. secundum Py. non habet locum. Vel die contra, cum possideat creditor: vt. ff. de acqui. rer. do. l. per seruum. &. ff. de vsucap. l. serui nomine. Super tempore quæro quo tempore facta inuasione locum habeat hæc. l. Respon. quidam quòd ante litem contestatam. Item post, ante sententiam: nisi in casu vltimo, in quo loquitur. §. fin. regun. l. si constiterit. post sententiam nō. sed habet locum illa. l. meminerint. & pro eis est quod hic dicit, ante euentum &c. Tu dic hanc esse generalem, & ante litem contest. & post sententiam. & illam, si constiterit. tantum post litem, & ante sententiam. nec obstat quod hic dicit, ante euentum: quia subauditur, maxime. Vel die id est ante executionem, quæ fit per iudicem, & sic non punitur: vt. ff. de acqui. pos. l. iuste. &. ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magistratus quod enim legitime &c. vt. j. ad l. Iul. de adult. l. Gracchus. aut [y] ergo nullum est decretū interpositum: & tunc nullus habet locum hæc. l. aut perperam: & tunc illa, meminerint. aut recte, & tunc nulla: vt io. l. iuste. Secundo, quid si clam inuasi? Respō. adhuc habet locū hæc. l. vt ff. de acqui. pos. l. [z] quæ nobis. &. ff

[n] Idem Bar. Bal. & Sal.

Treueris, Timasio & Promoto Coss.

Violentia commissa contra possessorem non semper punitur accusatus. l. Iulia de vi publica, vel priuata: sed quandoque ciuiliter agitur per interdictum, in quo procedit summarie, & sine inscriptione: & spoliatus ante omnia est restituendus. Bart. Vel sic: Pro momentanea possessione recuperanda proponens interdictum. sc. inscribere non tenetur. Vel sic: In nullo interdicto quod proponitur, inscriptio requiritur. Bal. Vel sic: Quando pro violentia illata agitur ciuiliter per interdictum, inscriptio non est necessaria. Saly.

VIII. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Pasiphilo.

[o] Sequuntur prædic. glo.

B

[p] Idem placet Bal. & Saly.

[q] Idem Bar. & Sal.

[r] Sequuntur Bar. Bal. & Sal.

[s] Sal. ff. eod. Bar. Bal. & Sal. Vide Bal. & Sal. hic.

[t] Idem Bar. & Sal.

[u] Et hoc Bar. Bal. & Sal.

C

[x] Idem placet Bar. & Sal.

D

A

[a] Et bene Bar. Bald. & Saly.

[b] Qualiter exposito gl. placet Bar. B. & Sal.

[c] Et bene Bar. Bald. & Saly.

[d] Sequitur Saly.

[e] Idem Bar. & Saly.

[f] Sequitur eam Saly.

[g] Idem Bar. B. & Saly.

[h] Sequitur præsitb.

[i] Istam gl. vsque ad finem proxime scripto.

[k] Qualiter exposito gl. placet Bar. B. & Sal.

[l] Istam gl. reputat valde singularem Sal. hic.

M Omentariæ † [a] possessionis interdictum, † [b] quod non semper ad vim publicam pertinet, vel priuatam: mox [c] audiri, interdum etiam sine inscriptione, meretur. Dat. VI. Id. Iun. † Mediolani, Olybrio & Probino Coss.

Difficultas probationis, & odium delinquentis, facit vt admittatur probatio per iuramentum actoris. Vel sic: Contra violentum cōstituto de violentia, damna & interesse probātur per actoris iuramentum, iudicis taxatione permissa. Bal. Vel sic: Si damnum illatum tempore inuasionis non potest liquido probari, index inspecta persona, & negotij qualitate debet illud taxare, & posita inramentum actori deferre, & eius iuramento vsque ad quātitatem taxatam stabitur. Salycetus.

IX. Imp. ZENO A. Sebastiano præfecto prætorio.

[a] *Momentaria.*] CASVS. Deiectus per vim de possessione aliqua momentanea audietur interdictum proponens, & sine inscriptus, sine non. Viuianus.

a *Momentaria.* potest dici [c] quòd tacitè soluit tres quæstiones. Prima est, vtrum interdictum vnde vi sit momentariæ possessionis, sicut & illa interdicta quæ pro possessione competunt: quia si sit momentariæ possessionis, non licebit in eo appellare: si autem non sit, licebit appellare? Respon. quod est momentariæ possessionis. Secunda est, vtrum interdictum vnde vi quod est momentariæ possessionis, ex vi nascatur, & vtrum ex publica tantum, vel ex priuata tantum competat? Et dicitur quòd non semper ex hac vel ex illa nascitur: sed interdum ex hac, interdum ex illa. Tertia vtrum necesse habeat inscribere, qui hoc interdicto vtitur? & dicitur quod non. Potest & addi quarta quæstio, vtrum. si iudicium possessionis primo expediatur quàm iudicium proprietatis? & ista innuitur per dictionem illam, mox. Ad primam quæstionem facit. S. si de momentaria posset. &c. l. j. Sed quæro, quam vtilitatem hodie habet hoc interdictum, vnde vi: cum per constitutionem, si quis in tantam violentia puniatur? Respon. [e] quia vtilius est ipsum proponere quo ad quid, quàm constitutionem: quippe cum à sententia lata super interdicto non appelletur, sed à sententia super constitutione lata liceat appellare: [g] cum non sit possessorium, sed petitorium constitutionum iudicium. etsi enim per illud [f] scilicet vnde vi, non tamen propter hoc possessorium dicendum erit: quia sic rei vindicatio possessorium diceretur. Item constitutio non prosequitur nisi duplum. secus autem esse potest in interdicto, cum omnes accessiones, & lucra & damna in id veniant: vt. ff. e. l. j. §. rectissimè. &. §. non solum. Quarta quæstio est, vtrum si iudicium petitorium, & possessorium moueatur, audiri debeat primo qui possessorium, quàm qui petitorium incentat? Respon. [h] primo eum audiendum per illa verba, mox audiri &c. ad quòd. §. de rei vin. l. ordinarij.

b *interdictum.* scilicet vnde vi, quod est momentarium sua origine: [i] nam qui vincebat interdicto, poterat statim succumbere in petitorio: quod hodie non est si agatur per. l. si quis in tantum quòd sit momentaria, nisi quando filius vel mercenarius inuaserint: ipsi quidem tenentur, sed pater vel dominus ad vindicandum admittuntur: vt. ff. eodem. l. j. §. si filius. hoc quidem interdictum, vnde vi, non semper pertinet ad vim publicam: quia quandoque ad priuatam, vt quando sine armis. Item non semper ad priuatam: quia quandoque ad publicam, vt quando cum armis.

c *Mox.* id est ante causam proprietatis. Vel mox id est sine solennitate. Vel, [k] id est sine dilatione aliqua debeat audiri ille qui proponit: vt infra ad leg. Iul. de vi. l. si quis. & etiam sine inscriptione, quando scilicet agitur ciuiliter. secus si criminaliter, scilicet. l. Iulia de vi. vt. ff. de accusa. l. libellorum. & hic dicit interdum etiam sine inscriptione, id est sine libello scripto: vt. ff. de eden. l. j. §. edere. nisi in casu, scilicet in conuentione illustrium personarum: vt infra de digni. l. quoties. lib. xij. hodie indistinctè datur per authenti. offeratur. &. de libel. obla. & erat forte dubitatio legis: quia poterat agi criminaliter, & sic non posset agi ciuiliter. Sed contra est: vt hic, & infra quando ciui. ac. l. j. Vel dic à capite interdictum scilicet quodlibet, vel vnde vi, vel quorum bonorum, vel vti possidetis, vel quodcunque aliud. sic generaliter dicitur interdictum momentariæ possessionis: vt. §. qui legi. per. l. fin. quod non pertinet semper ad vim publicam, vel priuatam: nam vnde vi pertinet: aliàs non deberet dici audiri, [l] & cætera verba expone vt supra. Sed quam vtilitatem habet hodie hoc interdictum, cum sufficiat constitutio, si quis in tantam? Respon. quia in ea appellatur: hic non. Item citius expeditur in interdicto, quàm in constitutione, forte nec vult actor pœnam.

S*i quando.*] CASVS. Expulisti me de possessione prædij mei in quo erant multæ res: si propono interdictum vnde vi, & probem te vim mihi intulisse: si probare non possim singulas res esse abtreptas; qualiter mihi succurratur, quæritur? Respon. quòd iudex deferet iuramentum mihi, vt iurem de æstimatione illarum rerum quas amisi. ipse determinabit quantitatem, vltra quam non debeam iurare: & sacramento interposito, in id quod iurauero, iudex te mihi condemnabit. Viuianus.

Vsque ad finem proxime scripto.

Fatefalla

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Patefacta*, id est liquido probata.
b *Abreptis*. id est exportatis & per vim deientis.
c *Temporempetum*. scilicet dato.
d *Comprobare*, difficile enim est probare singula vtensilia.
e *Qualitate* inspecto diligenter an hæc persona expulsa dignitates[a] fuerit vel non, & an eo loco sit verisimile quòd tot res tenuerit.
f *Manifestet*. ratione ergo difficultatis, & inodium violenti stamus[b] iuramento: vt ff. de iudi. l. properandū. § j. &. l. sancimus. &. ff. de fur. l. in actione. §. de veste. & ff. depositi. l. j. §. si quis attentum. & ff. eod. l. j. §. non solum. & extra de testi. cogē. c. peruenit. ij. regulariter autem contra, nisi semiplena fuerit probatio: vt §. de re. cre. l. in bonæ fidei.
g *Condemnare*. nec post ea taxar, sicut hodie in sacramento expensarum: vt in authen. de iudi. §. oportet. collat. vj.

a *Sequuntur hāc glo. Bar. Bal. & Sal.*
b *Idem prædix. scribens.*
† *Concor. cū hac l. c. si extra de bon que vi metusve causa &c.*

NON ab re] CASVS. Sicut superiores constitutiones, meminerint. &, siquis puniunt inuasores: & sic hæc punit colonos qui tempore coductionis finito detinēt fundos domino inuito. dicit igitur quòd si colonus non restituat fundum domino conductione finita, si agat dominus contra colonum, & conuincatur, colonus, restituet prędij pos. & eius æstimationem.
h *Non ab re*. id est non est sine causa, si non impunè procedatur, sed cum pœna.
i *Tamen vero*. §. eod. l. inuasor. &. l. illa, memi nerint.
k *Præsens*. scilicet si quis in tantam.
l *Conductoribus*. subaudi, nec &c.
m *Procedere*. id est non est sine causa, si non impunè procedatur, sed cum pœna.
n *Si locatoribus*. scilicet duxerint resistendum &c. quod est. ¶.
o *Allegatio*. sed quæ allegatio potest ei competere vt resistat? Dicūt quidam quòd probet cōductor rem esse suam. quod nō placet: vt. §. locati. l. si quis conductionis. Dic ergo quòd tempus conductionis non erat finitum, & merces erat integrē solutæ: vel fecit expensas vtiles vel necessarias in re: vt. ff. locati. l. penult. in princ.
p *Ordine*. id est definitiua sententia[d] secundum Io. vel secundum alios, id est lite contestata. quod non placet: vt subijcit. & §. locati. l. conductores. Sed secundum Io. qualiter peteretur hoc duplum, cum ante sententiam non debeatur: secundum cum? Respon.[c] hoc facit iudex ex officio suo: ar. ff. de ædili. edic. l. ædiles. j. §. item sciendum. Vel dic condictione[f] ex hac l. proposita sub hac[g] conditione, si fuerit contumax vsque ad sententiam.
q *Recuperandum*. per actionem locati, vel per interdictum de precario: vt modo dixi secundum leges &c.
r *Cedere*. id est ipsi nō cedant: vel cum conductores per seruos & filios teneant, non patiantur eos cedere. sed hæc sunt vera quando locaror possidebat: quia dicit litera, possessionem alienam. Sed quid si conductor rem suam conduxit: vnde non tenuit locatio, & possidet conductor: vt. ff. de vfucap. l. ei à quo? Respon. idem[h] per. d. l. §. loca. l. si quis conductionis. & secundū hoc dicitur hic alienā, scilicet locatoris opinione, vel præsumptione: vel tunc quando locauit.
s *Compelli*. quid ergo differt hæc ab illa, si quis tantam? Respō. *si vendi*[i] hæc mittius agit in eo quòd vsque ad tercentiam expectat. *ex ipsa lege* Item & in alio durius: quia hęc non distinguit sit dominus vel *se nu. Bart.* non, inuasor vel resistens: illa sic. Ité hæc specialis in colonis *i Idem Bart. Bal. & Sal.* & inquilinis, & precario possidentibus, illa generalis. & facit ad hanc. l. ff. eod. l. colonus. &. l. cum fundum. &. ff. de acqui. posl. si quis rem. Item ad hoc vt possit vsque ad sententiam pœnitere, facit. §. deplus peti. l. j.
ADDITIO. Addas quod condictio ex ista. l. datur etiam contra conductoris heredes. text. est in. l. conductores. §. loca. quod intelligas verum, si heredes sciuerint rem conductam. si enim ignotauerint, non tenentur conductione ex hac lege, quia iustam habent causam ignorantiæ: vt. l. qui in alterius. ff. de regulis iur. quod satis probatur in hac. l. ibi, cum nulla sibimet &c.

CVm quæreba tur.] CASVS. Constitutiones superiores, inuasores prædiorū quæ ab alijs possidentur, puniunt, de illis qui inuadunt prędia quę à nullis possidētur, sed à possessore vacua iunt, nulla facta mentione: super quo articulo loquitur hæc præsens cō stitutio. dic ergo sic: Non curabam vel negligebam quæcūq; prædia ad me pertinentia: vnde nec animo nec corpore ea possidebā. vacuam possessionem prædiorum occupasti quæritur? quæritur? respō. quod veteres. ll. non dabant interdictum vnde vi, vel quod vi aut clam: sed rei vin. & certe punieris in hoc quòd possessionem, & eius æstimationem restitues: & non excusaberis pærendens quia à nemine possidebantur prędia: quia quilibet scire tenetur quod ea quæ sua non sunt, aliena sunt, ad exemplum furti: quia si rem meam me inuito contrectaueris, tenebris furti, licet dicas te ignorasse rem meam fuisse: sicut ad restitutionem possessionis tenebris per constitu. l. si quis in tantam. nisi spacio. xxx. annis munitus.
t *Adquotationem*. id est inter aduocatos de Illyrico.
v *Quid fieri*. id est quod ius constituti.
x *Vacuam*. quæritur quæ dicitur vacans sine vacua? Hugo de porta Rauennata, tunc eū alio ingressō possessionē quam ami. *Possessio* e *à* serit, me absente suspicatus sum me posse repellere: vt. ff. de *quam* ea *fatuta* §. eo. l. inuasor. secundum B. vel statuta[d] hac. l. secundum P. vt de fructibus teneatur, de quibus non tenebatur per. l. illam. inuasor. & sic non corrigit illam, sed addit ad illam, quæ statuebatur per interdictum vnde vi.
y *Ex tenen*. id est obseruari.
z *Et ignorantiam*. ignorantia ergo non excusat. quod intelligo non quòd crederet esse suam, quia tunc non teneretur: sed sciebat non esse suam, & ignorabat cuius esset: & sic erit bona similitudo de furto. & subijcit. Item per hoc quod dicit, alienam, patet quòd non loquitur de re hereditaria vacante: quia illa nullius est: vt. ff. de re. di. l. j. §. j. Item quid si erat vacans ab alio? Respon. non habet locum. nisi sit alienata: vt hic secundum P. sed dici[e] potest habere locum, nisi sit continenti probet dominus suam: vt. ff. vt in poss. leg. l. si quo.
a *Quod suum non est*. & non[a] est res sacra, vel religiosa, vel quæ

x. Idem A. Sebastiano præfecto prætorio.

NOn ab re[h] est, quemadmodum possessionis alienæ inuasores, tam vetus[i] quàm præsens[k] sacra constitutio censuit esse puniendos: ita nec conductoribus, [l] & possessionis alienæ detentoribus impunè procedere, [m] † si loca-

XI. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quærebatur inter Illyricianā aduocationē,[t] quid fieri[v] oporteret propter eos qui vacuam[x] possessionē absentiū sine iudiciali sententia detinuerunt, quia veteres leges nec *vnde vi*[a] interdictū, nec *quod vi*[b] *aut clam*, vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime[c] præcedente, nisi domino * tantummodo in rem actionem exercere permittentes: nos non concedentes aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem vsurpare, sancimus talem possessorem, vt prędonem[d] intelligi, & generali iurisdictione[e] ea teneri, [f] quæ pro restituenda possessione contra huiusmodi personas veteribus declarata sunt legibus. Ridiculum etenim est dicere vel audire quòd per ignorantiam[g] alienam rem aliquis quasi propriam occupauerit. ¶ Omnes autem scire debent, quod suum non est, [h] hoc ad alios modis omnibus pertinere: cum talis depositio in furti actione iamdudum veteribus legibus definita est, dicentibus, si quis alienam rem aduersus domini voluntatem[i] attigerit, furti actione teneatur: [k] his videlicet quæ super recipienda possessione à nobis dispositā sunt, [l] locum habentibus, si non ex die ex quo possessio detenta est, triginta annorum [m] excesserint curricula. Dat. XIII. Kal. Nouemb. Constantinopo. post Consulat. Lampadij & Orestis VV. CC. anno secundo.

TITVLVS V.

SI PER VIM VEL alio modo [n] absentis perturbata sit possessio.

Dicit Bart. *Mirabilia ponit hæc lex. Quòd ad recuperandam possessionem absentis admittuntur carentes mandato, scilicet, tenentes de rato: & ferui qui aliàs in iudicio esse non possunt. sed licet admittantur ad causam possessionis, non tamen admittuntur ad causam proprietatis. h. d. & non est alibi. Bal. Vel sic: Pro recuperanda possessione quæ quis in absentia est spoliatus, quilibet filij contubernales, vel etiam amicus, aut eius seruus admittitur, etiam post annum: nulla declinatoria exceptione obstante. Et dominus tenetur sus audire perpetuo. & prædicti admittuntur in possessorio, & non in petitorio. Sa.*

1. Imp. CONSTANTIN. A. Seuero.

IVdices, absentium qui cuiuslibet rei possessione priuati sunt, o suscipiant in iure personas, P & auctoritatis suæ formidabile q ministerium obijciant: atque ita tueantur absentes, vt id solum diligenter inquirant, an eius qui quolibet modo r peregrinatur, possessio ablata sit, quā propinquus vel parens vel proximus vel amicus vel colonus vel libertus seu seruus quilibet titulo retinebat: [s] nec eos qui deiecti sunt absentium nomine possidētes, quia [t] minimè

fidetis, quod est. ¶. titu prexi sed quia nouī aliquid super hoc constitutio præsens disponit, ideo hunc titulum huic casui proprium ponit.

IVdices.] CASVS. Habebam possessionē, & in ea colonos vel seruos. cepi abesse, & me absente expulisti illos qui erāt nomine meo in possessione: an expulsi a gere possint ad recuperādam possessionem, & iudex eos audire debeat, quæritur? Respon. quòd sic: nec obstat exceptio quòd nō habeant mandā. de experiundo, vel quod seruus non habeat legitimam personam standi in iudicio, nullo tempore domino excludendo quin reuersus agere possit, si colonus vel serui agere per negligentiam superlederint, & licet isti possessorium intenderunt iudicium, quæstio super proprietate domino reseruabitur.
o *Priuatis sunt*. per vim. Azo. loquitur ergo hæc constitutio in casu quo absens per colonum suum vel huiusmodi personas possidebat.
p *Personas*. id est personas nomine absentium agentes. Azo.
q *Formidabile*. quantum ad violentum. Azo.
r *Quolibet modo*. non ergo distinguitur absentia sit necessaria, vel probabilis, vel non.
s *Retinebat*. hoc est planum: cum hic qui agit, fuit expulsus. Sed an alius seruus non expulsus nomine absentis agere possit? Videtur quòd non: vt hic. Econtra quòd sic: [l] vt in principio legis, quæ generaliter dicit. & sic tota videtur generaliter loqui. arg. ff. de iuris & facti ignō. l. pen. §. & licet. creditori quoque datur actio, si à possessione cadat: vt. j. de præto. pign. l. fina.
t *Quia*. ratio remotiua. hac enim ratione videbantur secludi: quod non est verum.

Decisio casus.

Ius omne per 30. annos tollitur.

Ad materiam huius tit. facit ea. quæ cū gl. extra de pert. &c.

k Sequitur eam Sal. &c.

l Idem Bart. & Salyc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsis decisio † causæ [a] mandata sit, ab experiunda re secludant: nec si serui [b] sint, eorum reijciant in iure personas, quia huiusmodi conditionis hominibus causas perorare [c] fas non sit. [d] ¶ Sed post elapsa quoque spacia [e] recuperandæ possessionis legibus præfituta, litigium eis [f] inferentibus largiri conuenit: vt eos [g] momentariæ perinde possessioni sine vlla cunctatione restituant [h], ac si reuersus dominus litigasset. ¶ Cui tamen domino quolibet tempore reuerso, actionē possessionis recuperandæ indulgemus: quia fieri potest, vt restitutio propter seruos infideles, vel negligētes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel libertos interea differatur [i]. Absentibus enim officere non debet tempus emensum, [k] quod recuperandæ possessioni legibus præfitutum est: sed reformato statu [l] qui [m] per iniuriam sublatus est, omnia quæ supererunt [n] ad disceptationem litigij [o], immutilata permaneant: iudicio [p] seruato iustis legitimisque absentibus personis [q]: cum valde sufficiat possessionem tenentibus, absentium nomine contra præsentium violentiam subueniri [r]. Dat. X. kalendas Nouemb. Constantin. † Constantio. VII. A. & Constante Cæs. III. Coss.

a *Sequitur Bar. B. & Sal.*

† *dictio. b Cæcar. g'o. in c. cum ex literis. super verb. distantia. extra de rest. spo.*

a *Decisio causæ.* speciale est [a], vt aliquis alieno iure sine mandato agat. sic & in alijs coniunctis personis: vt. ff. de procu. l. sed & hæ. & l. Pomponius. in fi. sed regulariter contra: vt. ff. de negoc. gest. l. si pupilli. §. fina. & l. si autem is. & ff. de regulis. iur. l. nemo alieno. Accur.

b *Serui.* No. ergo speciale, seruum agere: [b] sic. ff. de iudi. vix. & supra vbi causæ fil. l. pe. regulariter contra: vt supra de iudi. l. seruus. & his casibus puto seruum iurare de calumnia de defendendo vero non satisdat, propter id quod infra dicit, seruato iudicio, &c. sed de rato sic, secundum Hug. eadem omnia in pupillo dicas: vt supra qui le. per. ha. l. finali.

c *Perorare.* aliàs curare.

d *Fas non sit.* regulariter, nisi in casibus.

e *Elapsa quoque spacia.* scilicet anni vtilis [c], qui in interdicto vnde vi ad recuperandam possessionem eius rei quæ non peruenit ad violentum, statutus est, vt supra titu. j. l. ij. Ioan. & hoc ideo, quia ad violentum hic peruenit: vt. ff. eodem. l. j. in principio. Alij dicunt spacia, scilicet triginta annorum, nō tamen vltra quadraginta annos per. l. Anastasij: vt supra de præscrip. xxx. an. l. omnes.

f *Eis.* seruis.

g *Vt eos.* scilicet colonos, vel seruos.

† *Mediolani d Nihil est: quia ista. l. nō introducit remedium de nouo, sed sūt legitimas personas hic enumeratas ad agendum nomine absentis. Bar. e Idem Bar. & Bal.*

h *Restituant.* conditione ex hac lege [d], vel per interdictum vnde vi [e]. sic nota deiectum vel spoliatum sine mora restituī: vt & infra ad legem Iuliam de vi pu. l. si quis.

i *Differatur.* sed quid si egerint, & amisentint? Respon. non nocet dominis: sed fideiussores dati de rato tenentur.

k *Tempus emensum.* aliàs emersum, scilicet anni: vtilis enim est: vt. ff. eodem. l. j. §. annus. & sic non nocet ei qui est absens: vt. ff. de diuer. & temp. præscrip. l j. Azo.

l *Reformato statu.* reuertitur ad primum casum. Accursius.

m *Qui.* scilicet status.

n *Quæ supererunt.* scilicet quæstio proprietatis. Item & de fructibus, & similibus accessionibus.

o *Litigij.* de proprietate. Accursius.

p *Iudicio.* scilicet de prædictis proprietate, & alijs accessorijs.

q *Personis.* dominis scilicet, & eis quorum nomine possidebant. hodie si ageretur per. l. si quis in tantam. non seruaretur hæc lex [f], cum ibi de dominio non quæratur: vt supra tit j. l. si quis.

f *Idem Bart. & Saly.*

r *Subueniri.* q. d. satis est si possessionis recuperandæ damus potestatem.

Casum ponit implicite.

Nec imperiale.] CASVS. Aliquis impetrauit priuilegium vt liceat ei possidere prædium meum: vel iudex intellocquendo me absente pronunciauit, aduersarium meum in possessionem prædij mei fore mittēdum: an desinam possidere per hoc? Dicitur quòd non, nec mutatur possessionis status: quia iudici me absente non potuit plene liquere de causa, quia per allegationes partium non partis, scitur an causa sit certa, vel non. Viuianus.

s *Nec imperiale*, ad petitionem meam respondet imperator, vel alius iudex, quòd bonam causam habebam in quæstione possessionis: non ideo tamen mea auctoritate inuadam, sed vocato aduersario ordinario iudice inquiretur veritas: vt supra titulo. j. l. memineritis. Vel sic: Imperatrauit rescriptum ad aliquem iudicem, vt me tueretur in possessione, non igitur mea † *Ex Co.* auctoritate intrabo: † *Ibi. 4. q. 2. in fi.* sed vocato aduersario, de veritate proprietatis, de veritate proprietatis cum inquiri oportet: vt supra si contra ius vel vti. pu. l. & si non cognitio. Vel sic: § *Quidam* Iudex dixit interlocutionem quendo parti præsenti, vt supra, & ti: Nisi aduersarius tuus venerit eras vel ad tertiam, mittam te in possessionem rei de qua mota est controuersia, non debeo intrare, vel iubere vt intrem: sed [t] *reuocat* dex me mittere, vel iubere vt intrem: sed [t] *reuocat* adhuc expectatur, nō adest, negotiorum merita, *possessio.* &c. & hoc quando Cæsar, non per cōmunicam, *contingit in* aliàs bene sum mittendus: vt in authen. §. *ista. & c.* ti. de exhi. & inter. §. *si vero etiam quidam. com. de* col. v. Sed nunquid *rei. de in.* licebit iudici pro absente respondere, & supplere ? Respon. non: vt diximus supra de temp. ap. l. ij. in fin.

r *Ex quacunque parte.* vel reus, vel actor.

v *Pandatur.* non ergo ante litem contestatam fertur sententia: nam si hic esset lis contestata, vtra etiam parte absente contraheretur eremodicium: vt supra de iudi. l. properandum. §. & si quidem. &. §. cum autem. secundum vltimam positionem. Et no. quòd hæc lex facit ad secundam partem rubricæ. & facit supra de preci. imper. of. l. ij. Sed arg. contra. ff. de acquiren. possessio. l. iustè [h]. Azo. Et dic pandantur per litis contestatæ iuramentum de calumnia, restibus receptis.

Quæritur.

h *Dic quòd ibi iudex pronunciauit, & hoc tempore quo est lis contestata. & sic non est contra.*

VTI POSSIDETIS.

De interdicto adipiscenda & recuperanda possessionis dicit: nunc de retinenda.

VTi. Primo tractat de possessorio, scilicet de interdicto vti possidetis. Secundo subiungit de petitorio. secunda ibi. Ac satisdationis. CASVS. Habebam in quodam fundo proprietarem, tu vero vsumfruct. ego ciuiliter, tu naturaliter possidebas. si non permittas me facere in fundo ea quæ ad proprietatis causam pertinent, vel econuerso inquieto te in naturali possessione, quo minus liceat tibi vti frui: & tu aduersus me, vel econtrario ego aduersus te interdictum vti possidetis intentauero: qualiter iudex pronunciare debeat, quæritur? Respondetur quòd sic: Vti possidetis, ita possideatis, scilicet ego ciuiliter, & tu naturaliter, iubebit: vt ego te in naturali non inquietem, nec tu me in ciuili. Si vero tu victus es in possessorio, & velim conuenire te super proprietate fundi rei vindicatione, satisdabis iudicatum solui: quia nisi satisfecederis, transferetur à te in me possessio.

vti.

a *Vti possidetis.* pone casum [a] inter proprietarium & fructuarium: vt. ff. eo. l. si ij. respon. Vel dic quòd duo erāt possidentes, non dico in solidum, qui inquietabantur à non possidente. Vel dic quòd erat vnus, sed gratia honoris [b] ei loquitur in plurali, & construe sic literam: Cum ab altero. s. aduersario, nec vi nec clam, nec precario possidetis fundum de quo agitur: rector prouinciæ vim fieri prohibebit. vti possideatis, subaudi interdictos: & sic materialiter desinguantur verba interdicti. Vel secundo, sic:

Vti possidetis [a] fundū [b] de quo agitur, cum ab altero [c] nec vi [d], nec clam [e], nec precario [f] possidetis, rector prouinciæ vim fieri prohibebit: g ac [g] satisdationis [h] vel trāsferēdę [i] possessionis edicti perpetui forma seruata, [k] de promo retinet: & non refert iustè vel iniustè quo ad possessionem quis habeat possessionem: vt ff. deacqui. pos. l. iij. §. ex contrario. sed si retinet naturalem, vt dixi: ergo si dominus intrat, tūc non acquirit naturalem. Respon. [a] esto quod dicis: nunquid ergo ratione naturalis amissæ dabitur interdictum vnde vi? Respon. non: quia ciuilem retinet possessionem, quæ ei auferri ignoranti non potest: vt. ff. de acqui. pos. l. peregrē §. quibus. &. l. quamuis. ij. Sed melior est ratio: [c] quia tempore quo accepit clam, non fuit natum interdictum cum non sit aliquid vi acceptum. nunc propter hoc quod nō admittitur in possessione naturali, non nascitur: quia olim fuit amissa: vt ff. de vi & vi ar. l. j. § cum qui. Sed argu. contra. ff. de acquir. pos. l. clam. in fine.

f *Nec precario.* precario tenetur à me, si precibus eius concessi retinēdo in me ciuilem & naturalem possessionem: quod possum: vt. ff. de preca. l. certe. §. is qui. Vel etiam ciuilem tantum: vt in eo. ti. l. & habet. §. cum qui. nam & hic agam si meam ciuilem turbat: si autem concessi vtramque, quod & possum: vt ff. de acq. pos. l. Pomponius. §. si is. tunc non agam, cū hoc interdictum tueatur possessorem: vt. ff. e. l j. §. hoc interdictum. Sed si possessorem tuetur: ergo si me deiecisti, & te postea inquietem: ages hoc interdicto contra me. econtra videtur quòd non, cum vi à me possideas. Respon. si tu contra me agas, succumbes: & si ego contra te, similiter succumbam: cum ego nō possideam: vt d. l. §. hoc interdictum. & insti. eo. §. hodie tamen. Sed pone quòd proposui libellum conquerens de te proponendo hoc interdictum de fundo Seiano: tu de me non es conquestus, nec libellum dedisti, nec interdictum proposuisti: nunc cognouit iudex quòd tu potior me es in possessione, absoluet te. Sed an & me tibi condemnabit, vt decætero te non in quietem? Videtur quòd sic, arg. insti. e. §. iij. & ar. ff. de proc. l. Pomponius. §. sed & is. in fi. §. & ar. ff. de probat. l. circa. & ar. ff. de lib. cau. l. diui. § j. Sed arg. contra [x]. ff. de iureiurand. l. sed & si possessori. in principio.

g *Prohibebit.* sed qualiter formabit sententiam iudex in hoc interdicto? Dicunt quidam [x] vti possidetis, sic possideatis: quia licet non sit certa in actis, tamen est certa. arg. supra de sententijs quæ sine certa quantitate. l. hæc sententia. Alij dicunt etiam si acta sint incerta, non esse curandum: quasi sic sit interpretandum. vt quilibet pro dimidia possideat: quod nihil [y] est, cū certa esse debeat: vt insti. de ac. §. curare. Dic ergo [z] quòd aut est ei liquidum, aut non. primo casu dicet: quia cognouit hunc in naturali: potiorem, illum in ciuili: ideirco condemno hunc vt illum non inquietet in ciuili, & illum vt hunc non inquietet in naturali. Vel si de plena possessione est quæstio, dicat: quia inueni istum esse potiorem, ideo, &c. cui sententię si cōtumaciter non pareatur, condemnabitur contumax in æstimatione possessionis: vt ff. e. l. pe. §. fin. Item si forte de vsu nemoris sit quæstio, dicat quia inueni eum potiorem in tali vsu: idcirco alium condemno vt illum non inquietet. & sic econtra si iste in alio vsu vel in eodem inuentatur. Secundo casu quando non est liquidum, abstineat à iudicando, prohibendo eos venire ad arma, &c. vt ff. de vsufruc. l. si cuius §. denique. aliàs. l. æquissimum. in prin. & qui petitorium vult proponere, faciat. & sic poterit intelligi. ff. e. l. si duo. in fi. primi respon. licet & quidam dicant forte sententiam esse ferendam, arg. supra cōmunia de leg. l. fi. in prin. sed certe iudicio fortis statur, cum non est certum de iure, scilicet quæ pars potior sit in iure: sed factum est incertum: ar hic non ius, sed factum est incertum. hac ergo sententia lata satisdatur, vt subijcit.

h *Satisdationis.* scilicet de vtendo [a] fruendo si est fructuarius, qui obtinet in naturali, aliàs auferetur ei possessio: vt ff. vsufructua. quemadmodum ca. l j. in prin. &. § j. Vel die verius [b] iudicatum solui, quæ præstabatur olim etiam ab eo qui in rem conueniebatur, quod hodie non est: vt insti. de satisda. in princ. & §. sed hodie. De iudicio sibi constat, quod nec olim nec hodie [c], cum possideat immobilia: vt ff. qui satisd. cog. l. felendum sed translata possessione eo victore non cauente an ille victus satisdabit, qui nunc possidet? & forte sic: vt arg. ff. vt leg. nom. ca. l. postquam. §. imperator. Alij contra. ff. de dam. infe. l. qui bona. §. fi. quis. Accursius.

i *Transferenda.* si non satisderur.

k *Forma seruata.* quę est vt primo possessoriū quàm petitorium

a *Non est contra: quia istud iudicium est duplex: scilicet sine dum Bart. & Ang.*

x *Et male. Bart. et Saly.*

y *Gio sequitur Bart. & Salycetus.*

z *Sequitur eam quo ad primū mādatum Bartol. & Saly.*

a *Ille primus intellectus gl. non conuenit tex. scilicet cum Azone. & etiam dicant Salycetus. & hunc intellectum sententia lata satisdatur, vt subijcit.*

b *Hunc intellectum sequitur tex. quem Bart. tenet quòd de cautione re non in- quirendo.*

c *Citrarium tenent Bart. & Saly. per tex. in l. de dec. §. quāta ff. qui satisda. cogan.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

intentetur: vt ff.e.l.j.§.huius autem interdicti. & supra de rei vin. l.ordinarij. Vel dic [a] seruata in satisdando, & transferendo possessionem. Extra quæro, si in aliqua re Titius habeat vsumfructum, Seius vsum: an Seius possideat? quod non videtur, cum naturalem habeat fructuarius. Econtra videtur quòd sic, cum ei detur hoc interdictum, & vnde vi: vt ff. e. l. fin. & de vi & vi arma. l. iij.§.item si non.& sic duo, sed non in solidum, vel [b] non eodem iure. Item cum feudatarius naturaliter tantum possideat, si alij detur in feudum, & ille alij: quis dicitur possidere? Respond. [c] dominus ciuiliter, vltimus naturaliter, medij nullo modo. Item illud no. [d] generale, quòd naturalem possessionem teneo quandiu sum in conspectu: aliàs non, nisi per filium, vel seruum, vel colonum: sed ciuilem sic: vt ff.de acquir.poss. l.iij. §. saltus. nisi quis idem dicat naturaleam & ciuilem esse: quia tunc naturalis etiam animo retinetur. Item quid si ego proprietatem, tu vsumfructum in re habemus, tertius inuadit, vt vsumfructum tantùm habeat? Respon. possidet naturaliter, ex quo tu deponis animum possidendi naturaliter, non prius: & agit inuasor contra me hoc interdicto, & vincit, quamuis vi possideat: quia nõ à me [e]: vt ff.eodem. l. j. in fine. & l. ij.

[a] *Ista expositio gl. bona est, sed prima melior, secundum Ang.*

[b] *In illo vere si g'o. sentit veritatem secundum Bar. An. et Saly.*

[c] *Idem tenet Bar. et Saly.*

[d] *Sequitur glo. Bart. & Ange.*

[e] *Sed ab vsufructuario & sic ab alio quam ad vsufructum: quod in isto interdicto nõ attenditur secundùm Ang.*

prietate cognoscere. Subscripta. III. Idus Octobr. Nicomediæ. CC. Coss.

TITVLVS VII.
DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Pupillari substituto, si pupillus in pupillari ætate decesserit, datur interdictum de tabulis testamenti exhibendis. Balduus. Vel sic: Post mortem pupilli tabulæ pupillares postulantur exhiberi hoc interdicto. Bartolus.

1. Impp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Germano.

SI in potestate patris fuerunt impuberes filij, & vos eis estis substitutia, atq; ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus [b] cœpit hæreditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdicto vti potestis. PP. VII. Kalẽdas Maij, Seculari & Donato Coss.

TITVLVS VIII.
DE LIBERIS EXHIBENDIS seu deducendis, & de libero homine exhibendo.

Filiocui non infertur quæstio status, competit hæreditatis petitio contra possidentem bona materna: & si aliquis dicit eum esse in sua potestate, competit interdictum de liberis exhibendis. Balduus. Vel sic: Si inter patrem & filium est contentio de potestate propter res: hoc interdicto expeditur. Bartolus & Salycetus.

1. Imperator ANTONINVS A. Iustino.

SI in potestate.] CASVS. Paterfamil. decessit filijs suis impuberibus institutis, Titio eis substituto. decesserunt impuberes in pupillari ætate: substitutus vult vindicare hæreditatem iure substitutionis, & petit à tutore pupilli testamentum aperiri & exhiberi, ad probandum se fuisse substitutum: quo iure hoc possit petere, quæritur? Respon. proponendo interdictum de tabulis exhibendis.

a *Substituti.* subaudi, maximè. nam & legatarijs datur hoc interdictum: vt ff. eo. l. iij. §. solent. Accursius. ADDITIO. Tu dicas, aut quis vult petere quòd exhibeantur totæ tabulæ, & totum testamentum, & hoc non potest facere, nisi hæres. ita loquitur hic. sed si vult petere sibi exhiberi illam particulam quę pro se facit, tunc potest quilibet legatarius: vt ff. de edendo. l. si quis ex argentarijs. §. j.

b *Decedentibus.* si autem non decessissent, non posset agi hoc interdicto: vt ar. ff. de vulg. sub l. ij. §. plane. secus pro legato: vt ff. e. l. iij. §. pe. Et no. differentiam inter hoc interdictum, & edictum quemadmodum testamenta aperiantur, & actionem ad exhibendum: quia hoc habet locum quando quis negat se exhibere posse: vel etiam fatetur se posse exhibere: sed dicit se exhibere non debere. Edictum autem contra illum qui fatetur se habere, sed non vult demonstrare. Item hoc omnibus quibus est aliquid in ea scriptura relictum, illud omnibus quicunque desiderant tabulas testamẽti inspicere, vel describere: vt ff. eo. l. i. §. j. & ff. quemadmodum testa. aperi. l. j. in prin. & l. seq. in pria. & §. vl. & hoc mortuo testatore. eo autẽ viuo habet locum

Interdictum de tabulis exhibendis, edictum quidmodum testamenta aperiantur & actio ad exhibendum differunt.

ad exhib. vt ff. e. l. iij. §. si ipse. & eo mortuo, hæredi etiam datur ad exhib. vt ff. quemadmo. testa. aperi. l. iij. & ff. ad exhi. l. iij. §. si quis extra. & §. interdictum. Accursius.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, SEV deducendis, & de libero homine exhibendo.

Duas partes habet hæc rubrica. Prima, de liberis exhibendis, quod est inductum sui iuris tuendi causa. Secunda, de libero homine exhibendo, & hoc officij causa: vt ff. de interd. l. ij. §. iuris sui. Item prima alias est de exhibendis: & sic exhibitorium tantum. aliàs de deducendis, vt ducere liceat: vt ff. eo. l. i. in princ. & l. ij. in prin. & §. i. Et nota quòd de vltima nulla lex est in hoc titu. sed habet locum quando quis dolo malo libertum hominem tenet inuitum: vt ff. de libe. ho. exhiben. l. i.

SI vt proponis.] CASVS. Mater tua decessit: delata est tibi hæreditas eius: aduersus possessores hæreditatis egisti, & obtinuisti: eos act. in factum ex re iudicata conuenire poteris. & si aliquis dicat te esse in eius potestate vt filius, debet probare te esse in eius possessione, proposito interdicto de liberis exhibendis.

c *Tua.* scilicet propriæ.

d *Obtinuisti.* ex Orticiano. Accursius.

e *Conuenire.* actione in factum: vt §. de rered. l. actori. Accursius.

f *Contendit.* forte propter vsumfructũ quẽ in aduentitijs habet.

g *Interdicto.* de liberis exhibendis & deducendis: & hoc propter hereditatem quam ille dicit per te sibi quæsitam: vt ff. eodem l. pe. Aliàs si solum de patria potestate esset quæstio, notio prætoris locum habet: vt. ff. e. l. iij. §. hoc autem interdictum. Dic ergo secundum Ioan. cum agitur pro filio: aut filius detinetur ab aliquo, aut ipse controuertam sui facit. si detinetur ab aliquo: si quidem inuitus locum habet hoc interdictum: vt. ff. e. l. j. in prin. sed & rei vin. vt puta, competit adiecta causa de iure Quiritum. vt. ff. de rei vind. l. j. §. per hanc. si autem volens: si non habet locum notio prætoris, siue officium iudicis: vt. ff. e. l. fi. & l. iij. §. hoc autem interdictum. & hoc casu puto habere locum in rem actionem. Sed quidam hanc solam dicunt competere, non officium iudicis. Si autem à nemine detinetur, sed ipse sui faciat controuersiam: si quidem occasione hæreditatis agitur, habet locum hoc interdictum: vt hic, & ff. eod. l. penult. alioquin notio prætoris: vt infra eodem. l. iij. §. hoc autem. & prætoria diximus. Accursius.

A *Di præsidem.*] CASVS. Si filius tuus ab aliquo possidearur: vt tibi exhibeatur, adire debes competentem iudicem.

h *Exhiberi.* id est, extra secretum haberi: vt ff. de libe. ho. exhiben. l. iij. §. ait prætor. per aliud capitulum agitur vt ducere liceat: vt ff. eodem. l. iij. §. j. Accursius.

Si ad instar i.] CASVS. Accepi filiam Philippi in vxorem, quam penes se detiner, nec eam vult exhibere: qualiter mihi succurratur, quæritur? Respon. quòd vtili interdicto de liberis homine exhibendo.

i *Filia.* vxore tua.

k *Notionem.* proposito interdicto de vxore exhibenda, quod non habemus: sed ad instar eius quod habemus: vt. ff. e. l. j. in fi. & l. ij. & supra de nup. l. fi inuita. Accursius.

DE PRECARIO, ET SALuiano interdicto.

De exhibitorijs interdictis dictum est: nunc videamus de hoc restitutorio interdicto, quod naturalem in se habet æquitatem: vt ff. eodem. l. vij. §. i. A&o. Primum potest dici vel retinenda vel recuperanda possessionis, & sic simile est interdicto vnde vi, cuiquunque transeat possessio in rogatum precarium: vt ff. de acquiren. poss. l. Pomponius. §. sic. quandoque non: vt ff. de precar. l. certe. §. i. quandoque naturalis sola manet: vt ff. eodem titu. l. habet. §. eum. Saluianum vero est adipiscendæ possessionis: vt infra. eodem. §. interdictum quoque.

Site.] CASVS. Debitor meus prædia mihi obligata fi distrahat, conueniam emptorem ac. quasi Seruiana. nec habet locũ in hoc casu interdictũ Saluianum, quod cõpetit domino super rebus coloni tacite obligatis.

a *Si te non remittente.* aliàs agere nõ posses: vt ff. qui. mo. pign. vel hypo. sol. l. si debitor. §. j. & infra de remiss. pig. l. res. & de pig. l. debitorem.

b *Debitor tuus.* idémque conductor.

c *Debitor remuneret.* pro eodem ponit. & subaudi, directum.

d *Competit.* immo videtur contra emptorẽ: vt ff. eo. l. j. in prin. & §. j. Solu. directum denegatur, vt hic. vtile conceditur, vt ibi, & hæc est bona solutio. Alij dicunt, ibi in dicto §. j. extraneum, id est colonum ad differentiam alterius locatoris: nam de duobus locatoribus ibi dicit. cum etiam sit personale interdictum, non potest contra alium quàm contra contrahentem dari: vt ff. de ingenuis. l. j. §. fin. quod non placet: quia & contra alium locatorem datur: vt ibi dicit. Item principium illius. l. non potest loqui nisi de extraneo, scilicet emptore. Nec obstat quod sit personale: quia in rem scripta fiunt: vt in ea. l. de interdictis. prima ergo solutio vera est. sed quæ est differentia inter hoc interdictum & Seruianam actionem? Respon. in Seruiana oportet locatorem probare colonum fuisse dominum rempotelocationis: vt ff. de pig l. j. §. cum prædium. in fi. ben. l. iij. §. ait prætor. per aliud capitulum agitur vt ducere liceat: vt ff. eodem. l. iij. §. j. Accursius.

TITVLVS IX.
DE PRECARIO, ET Saluiano interdicto.

Saluianum interdictum competit proprietario tacite obligatis contra ipsum colonum et inquilinum: sed actio Seruiana competit contra quemlibet possessorem rei obligatæ. Balduus. Vel sic: Pro pignore vendito contra emptorem non competit interdictum Saluianum directum: sed ad hypothecariam actionem est recurrendum. Bartolus.

1. Imperator GORDIANVS A. Aristoni.

SI te non remittente a pignus, debitor tuus bea quæ tibi obnoxia sunt, venũdedit: integrum tibi ius est ea persequi, non interdicto Saluiano (id enim tãtummodo † aduersus conductorẽ debitorémve c cõpetit d) sed Seruiana actione, vel quæ ad exemplum e eius instituitur, vtilis aduersus emptorem exercenda est. PP. VI. Id. Septemb. Pio & Põtiano Conss.

a *Si te non remittente.* vt ff. qui. mo. pign. vel hypo. sol. l. si debitor. §. j. & infra de remiss. pig. l. res. & de pig. l. debitorem.

b *Debitor tuus.* idémque conductor.

c *Debitor remuneret.* pro eodem ponit. & subaudi, directum.

d *Competit.* immo videtur contra emptorẽ: vt ff. eo. l. j. in prin. & §. j. Solu. directum denegatur, vt hic. vtile conceditur, vt ibi, & hæc est bona solutio. Alij dicunt, ibi in dicto §. j. extraneum, id est colonum ad differentiam alterius locatoris: nam de duobus locatoribus ibi dicit. cum etiam sit personale interdictum, non potest contra alium quàm contra contrahentem dari: vt ff. de ingenuis. l. j. §. fin. quod non placet: quia & contra alium locatorem datur: vt ibi dicit. Item principium illius. l. non potest loqui nisi de extraneo, scilicet emptore. Nec obstat quod sit personale: quia in rem scripta fiunt: vt in ea. l. de interdictis. prima ergo solutio vera est. sed quæ est differentia inter hoc interdictum & Seruianam actionem? Respon. in Seruiana oportet locatorem probare colonum fuisse dominum rempotelocationis: vt ff. de pig l. j. §. cum prædium. in fi. ben. l. iij. §. ait prætor. per aliud capitulum agitur vt ducere liceat: vt ff. eodem. l. iij. §. j. Accursius.

e *Vel quæ ad exemplum.* id est, quasi Seruiana. Vel die Seruiana fœnnis, vel quæ ad exemplum eius, id est, non solennis, quæ sola hodie frequentatur: vt supra de formul. l. j. & ij. Accursius.

H *Abitanti.*] CASVS. Concessi tibi domus meæ habitationem precario: an eam ab hærede tuo repetere possum, quæritur? Dicitur quòd sic.

Codex,

f *Habitanti.* contra. ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. cum hæres. vbi dicit hæredem rogantis non teneri. Sol. hic scienς: ibi ignorans. Vel hic peruenit ad hæredem, vel dolo malo fecit quo minus perueniret: ibi non: vt ff. e. l. quæsitum. in fi. Item differt à commodato: quia illud ad certum vsum, & ante renocari non potest: vt ff. commo. l. in commodato. §. sicut. hoc quandocunque: vt ff. eo. l. j. & l. cum precario. ADDITIO. Alias differentias inter precarium & commodatum videas per gl. in c. j. extra commodati. iuncta glo. in verbo, simile. in l. j. ff. de precario.

Precarium à commodato differt.

DE AEDIFIciis priuatis.

Quia interdictorum quædam ad publicam pertinent vtilitatem: ideo supponit de ædificijs priuatis, qui tractatus ad publicam pertinet vtilitatem vel ornatum. Vel supra de possessione tuenda: nunc de ædificijs tuendis. Vel sic: Diximus de interdictis: & quia per ea priuata ædificia constructa defenduntur & tuentur, & construenda fieri ſuerantur & impetrantur: ideo de priuatis ædificijs supponit. A&o.

† *Sallo anno quinto Imperij Hadriani. l. 42. de lega. 1. Consu.*

SEt balneum, &c. *Vsitatum.* forte statutus erat modus ad ædificandum: sicut fit Florentiæ in turribus. & ad hoc. §. de seruit. l. j. & l. si quid. & l. præses.

b NEgotiandi. *Ædificia.* scilicet tua vel aliena: vt ff. de contrahen. emp. l. fenatus.

† *Ab his quæ consuetudine facere possunt: nam mulieres & infantes non facium, vt notat Socin. consilio. 7. in 1. parte. fo. 6. in prin. 4. col.*

i *Senatusconsulto.* Autorila & Pansa consulibus facto: vt ff. de leg. j. l. cętera. & facit infra. e. l. nemini. & institu. de re. diui. §. & ex diuerso. & ff. communia præ. l. si precario.

k *Exceptum est.* à generali prohibitione: vt hic, & infra. e. l. si quis post hanc. Item excipitur si ad opus publicum: vt ff. de dam. infec. l. si.

l *Affectus.* vt ff. ne quid in loco pub. l. fi. & l. ij. §. si quis à nemine. & de dam. infec. l. prætor. §. hoc interdictum. Accur.

m AN in totum ex ruina. id est ex rui nosa materia.

n *Non prohibentium.* nota eo ipso aliquem consentire, quòd scit, & non contradicit. sic & ff. locati. l. item quæritur. §. qui impleto. Accur.

o *Senatus sunt.* nota de auctoritate consuetudinis. sic supra locati. l. circa. & de seruit. l. j. & l. præses. & ff. de legi. & senatusconsul. l. nam vt ait Pedius. in princip. & l. non possunt. & ff. de aqua plu. arcen. l. si prius. & infra quæ sit lon. con. l. j. Sed arg. contra in l. ij. & supra de vsur. l. eos. §. pe.

p *Si vt proponis. Non necessario,* id est, non ex necessitate.

q *Extra ordinem.* id est, iure speciali. nam superfluum est &c, vt infra de thesau. l. j. libro. x.

Nummus. id est, nũmi. sic ff. de lib. causa. l. cum affirmes. & ff. de verb. signi. l. in vſu.

b *Per socium.* id est, per te, qui socius eius es.

c *Placitum.* in oratione diui Marci: vt ff. pro socio. l. cum duobus. §. idem respõ. socius. ad hoc infra eo. l. singularum. & hoc cũ fecit nomine communi, secus ſi ſuo: vt infra. eo. l. proxi. Sed videtur non licere reficere: vt ff. de ſerui. vrba. prædio. l. patietem. quæ eſt contra. Solubi iure ſeruitutis facere volebat. Vel ibi ad alium vſum, quàm ad quem res erat inuẽta in communi: hic vero ad quem fuit inuenta in communi: vt ff. communi diui. l. ſi ædes,

d *Si ita. Communis operis.* ſi milis diſtinctio (communi vel nõ cõmuni nomine faciat) eſt. ff. communi diui. l. ſi quis putans. §. ſiue autem.

e *Cedant.* vt inſtit. de re. di. §. & ex diuerſo. & ff. communia præ. l. ſi precario.

f *Impenſæ.* voluptarias expenſas amittit: vtiles autem abradit tantum ſine læſione prioris ſtatus rei: neceſſarias vero ſibi conſeruabit: vt ſupra de rei vin. l. domum. Accurſ.

g *Placita.* ſcilicet prædicta: vt inſtit. de re. di. §. & ex diuerſo.

h *Si quis. Priuetur.* facit ſupra. eo. l. negotiandi. in fine.

i *Faciat.* vt. d. l. ſupra eodem. l. negotiandi.

k *Solummodo.* arg. pro mercibus aliunde delatis, vt poſſint exportari: licet aliæ, quæ ſimiles ſunt, non poſſint propter bannum vel edictum curiæ.

l *Nemini.* facit ſupra. e. l. ij.

m *Singularum. Semper munijs.* aliàs ſupermunijs.

n *Diuitas.* non autem nouas ædificare cogũtur. dic ergo quòd ſi ſocij ſunt, & vnus vult reædificare, alij compelluntur: vt ſupra eodem. l. ſi vt proponis. ſi vero non ſunt ſocij, idem, ſi tamen ſint curiales. aliàs non conſtructio, ſed reſtitutio præcipitur: vt hac. l. & ff. de dam. infec. l. ad curatoris. & ff. de offi. præſid. l. præſes. v. & deſtructio inhibetur: vt ſupra eodẽ. l. ij. & infra de iur. reipub. l. fina. li. xj.

Socienum ſi vnus velit reædificare, an alij compellantur.

Vitianum.

nummus [a] pro portione ſocij erogatus reſtitutus fuerit: vel quò minus id fieret, per ſocium [b] ſtetiſſe conſtiterit: ius dominij pro ſolido vindicare vel obtinere iuxta placitum [c] antiquitatis poteris. PP. IIII. Kalen. April. Philippo A. & Titiano Conss.

Qui reædificat ſcienter ædificium commune nomine proprio, ſumptus non repetit, & ædificatum ſolo cedit. Salycetus.

v. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Octauio.

SI is contra quẽ preces fundis ſciens prudensque ſoli partem ad te pertinere, non quaſi ſocius vel collega communis operis[d] ſolicitudine, ſolidam balneorum extructionem ea mente, vt ſumptus pro portione tua non reciperet, aggreſſus eſt, ſed vt totius loci dominium vſurparet, & collapſum balneũ refabricare eniſus eſt: cum ædificia quæ alieno loco imponuntur, ſolo cedãt [e]: nec impenſæ [f] his qui improbè id fecerint, reſtitui debeant: antiquato diui Hadriani edicto, præſes prouinciæ memor iuris publici, in diriméda diſceptatione legum placita [g] cuſtodiet. PP. VI. Non. Octobr. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

De ciuitate ad villam non licet transferre ædificiorum ornamenta: de ciuitate vero vna ad aliam poteſt. ſi de labentis auferunt ædificio: de vna vilta ad aliam licet, etiamſi per ciuitatem tranſitum faciat. Salycetus.

VI. Impe. CONSTANTINVS A. Elpidio agenti vicem præfecti prætorio.

SI quis poſt hanc legem ciuitate ſpoliata, ornatum, hoc eſt marmora, vel columnas, ad rura tranſtulerit: priuetur [h] ea poſſeſſione quam ita ornauerit. ¶ Si quis autem ex alia in aliam ciuitatem labentium parietum marmora vel columnas de proprijs domibus in proprias transferre voluerit: quoniam vtrobique hæc eſſe, publicum decus eſt, licenter hoc faciat. [i] data ſimiliter facultate etiã de poſſeſsione ornatũ huiuſmodi ad poſſeſsionem aliam transferendi, quanuis per muros, vel etiam per mediam ciuitatem ea transferri neceſſe ſit: ita vt ea ſolummodo [k] quæ illata fuerint ciuitatibus, exportentur. Da. VI. Ka. Iun. Viminatij, Criſpo II. & Conſtantio. II. Coss.

VII. Imp. IVLIANVS A. ad Vitianum * vicarium Africæ.

NEmini [l] colũnas vel ſtatuas cuiuſcunq; materiæ ex alia, eademq; prouincia vel auferre liceat, vel mouere. Dat. VI. Kalendas Nouemb. Iuliano A. IIII. & Saluſtio Coss.

Curiales vrbium tenentur in eis domos proprias habere: & ideo vel antiquas reædificare, vel nouas conſtruere tenentur: non curiales vero ſolũ ad antiquarũ reædificationem arctãtur. Sal.

VIII. Imppp. VALENS, GRAT. & VALEN. AAA. Modeſto præfecto prætorio.

SIngularum vrbium curiales etiam inuiti vel reparare intra ciuitates quas olim habuerunt domos, vel de nouo ædificare cogantur: illic ſemper munijs [m] inſeruituri, & aucturi propriarum frequentiam ciuitatum. Poſſeſſores verò qui non erunt curiales, in vrbibus in quibus domos poſsident, eaſdẽ domos dirutas [n] neglectasque reparant: iudiciaria ad conſeruãdum hoc præceptum auctoritate retinẽdi. Da. XIII. Kalendas Nouemb. Gratiano A. IIII. & Merobaude Coss.

Inter ædes ſacras vel publicas, & ædificium priuatum, debet eſſe ſpacium quindecim pedum. Salycetus.

IX. † Imppp. ARCAD. HONOR. & THEODOS. AAA. Aemiliano præfecto vrbi.

SI cui loci proprietas ædificandi iuxta publicas ædes[o] animum dederit: is quindecim pedum ſpacio interiecto inter publica ac priuata ædificia, ita ſibi nouerit fabricandum, vt tali interuallo & publicæ ædes à periculo vindicentur, & priuatus ædificator velut perperam fabricato loco, deſtructionis [p] quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kalendas Nouembr. Arcadio. A. VI. & Probo Conss.

Quilibet poteſt locum proprium circundare muris. Salycetus.

X. Imperatores HONORIVS & THEODO. AA. Monaxio præfecto prætorio.

PEr prouincias Meſopotamiam, Oſdroenam, Euphratenſem, Siriam ſecundam, Phenicianam, Libanenſem, Ciliciam ſecundam, vtranque Armeniam, vtranque Capadociam, Pontum Polemoniacum, atque Helleſpontum, vbi magis hoc deſiderator, cæterasque [q] prouincias cunctis volentibus permittatur, murali ambitu fundos proprios [r] ſeu loca ſui dominij [s] conſticuta vallare [t]. Dat. III. Non. Maij Conſtantinop. Theodo. A. IX. & Conſtantio. III. Conss.

Inter menianum & menianum debet eſſe ſpacium. x. pedum, quando ambo eſſ ſunt priuatorum: ſed vbi alterum ſit publicum, circa propinquatur priuatum, debet eſſe ſpacium quindecim pedum. Salycetus.

XI. Iidem AA. Gen. præfecto prætorio.

MEniana [v] quæ Græco vocabulo [τειχιοσὰς] † appellant, ſiue olim cõſtructa, ſiue in poſterũ in [+] Cassio. prouincijs

[a] *Detruncentur.* facit. ff. de ſerui. vrb. præd. l. imperatores. &. §. eo. l. ſerui. ſi tamen ſciente, & non contradicente feci: non compelles me forte deſtruere: vt ff. de mortuo infe. l. ſi propius. & ff. de dam. infe. l. qui bona. §. ſi quis iuxta. & ſic loquitur hic quando me ignorante vel inuito feciſti.

[b] *Quindecim pedum.* vt ſupra eodem. l. ſi cui.

[c] *Id eſt decempedum.* hoc quando iuxta priuatum: quindecim, quando iuxta publicum. & facit infra de aquæduc. l. j. lib. xj. hæc tamen lex non ſeruatur.

prouincijs cõſtruenda: niſi ſpacium inter ſe per decem pedes liberi aëris habuerint, modis omnibus detruncentur [a]. ¶ In his vero locis, in quibus ædificia priuatorum horreis publicis videntur obiecta obſtructione menianorum, quindecim pedum [b] interualla ſeruẽtur. Quem intercapedinis modum ædificaturis quoque proponimus: ita vt ſi quis intra definitum ſpacium, id eſt, decem pedum [c] menſuram, ædificare, vel intra quindecim pedum menianum poſsidere tentauerit: ſciat non ſolum fabricata demolienda, ſed etiam ipſam domum fiſco noſtro adſcribendam. Dat. III. Kalendas Octobr. Aſclepiodoto & Mariniano Conss.

Conſtitutio Graca Zenonis A. ad Adamantium præfectum vrbi.

Lex Zenonis de ſeruitutibus loquens, eſt generalis: licet ſit miſſa ad præfectum vrbis. Salycetus.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ* ΖΗΝΩΝ
Ἀδαμαντίῳ ὑπάρχῳ πόλεως.

ΚΑὶ διὰ τῶν εἰρήνης ἀπολαύοντες, καὶ τῶν ἔξωθεν πολέμων ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ὑπηκόους βουλόμενοι, γενναίως ἐκάσατε προθυμούμεθα, διὸ καὶ τὸν παρόντα φέρομεν νόμον, ἐκτενῶς ἀποδεικνύντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια δικαίως ἐδίδαξεν, καὶ ἡμεῖς περιοπτικῶς τὰ τῶν δυσχερῶν λύοντα διορίζομεν, καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῶν περιπεπλεγμένων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῶ πόθει γνωρίσομεν χρησόμενα, ὅπως ἂν ἔχωσι αὐτῶν ἑκάστην τῶν νόμων, μὴ δέοιτο ἑτέρου βοηθοῦ. ἐγνωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνεχθέντων παρὰ τοῦ σοῦ μεγέθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος τοῦ τῆς ἀθανάτου μνήμης πατρὸς ἡμετέρου Λέοντος, ὃν θέντο περὶ τῶν ἐν τῇδε τῇ εὐδαίμονι πόλει κτίζειν βουλομένων, ἀμφίβολος· καὶ ἡμεῖς προσαπλοῦμεν, τοὺς τὰς ἰδίας οἰκίας ἀναιροῦντας, τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μηδαμῶς παρεξιέναι, ὡσεμὴ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἀφαιρεῖσθαι φῶτα ἢ ἀποψιν τῶν γειτόνων, παρὰ τὸ πάλαι κεκρατηκός. οὐ μὴν προσθῆκεν ὅτι ὁπόταν δέοι κρατεῖν δίον ὁ τῆ οἰκοδομίᾳ χρώμενος δήμιον ἔχοι, ἰδίᾳ προσήκεν αὐτῶ ἐκ συμφώνου ἢ ἑτερωτήσεως, ὑπτρέπον ἀμείβειν, εἰ βουληθέη, τὸ παλαιὸν σχῆμα. τότε γὰρ δεσπίζοιμεν, εἰ σύμφωνον ἢ ἑτερώτησις βοηθοῖ τῶ κτίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῶ, κατὰ τὲω δύναμιν τοῦ συμφέντου ἢ τῆς ἑτερωτήσεως οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ τοὺς γείτονας, οἷς ἐναντιοῦται τὸ σύμφωνον, σκεπάζειν βλάβην δοκοίη· τῆς δὲ μοῦ τῆς διατάξεως ἐπούσης καὶ ἐ ποδεῖν χρῆναι καταλιμπάνειν μέσον τῆς τε ἰδίας καὶ τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας τὸν οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον ἀποβεύσης, ὃ μείζίων ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ, (τὸ γὰρ ἐνδοιάζον οὐκ ἐπιτάδειον εἰς ἀμφιβολίας ἀναίρεσιν) παραινοῦμεν κελεύοντι δυσκαίδεκα πόδας ἶναι μέσους ἑκατέρας οἰκίας, ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς δεκάποσι οἰκοδομήματος, παφυλαπομένους δὲ μέχρι πέρατος τοῦ ὕψους. καὶ τῶ τοῦτο τοῦ λοιποῦ παραφυλάττοντι ἔξεινα τὲω οἰκίαν ἐγείρειν ἐφ' ὅσον δελήσει ὕψος, καὶ δυρίαν τὲω κατασκευάζειν τὰς χαλυμένας παρακυπικὰς, καὶ φωταγωγούς, κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν. εἴτε γέαν οἰκίαν

βούλοιτο κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε διαφθαρεῖσαν ἐκ πυρὸς εἰκοδομεῖν, μηδαμῶς ἐκ τούτου τοῦ διαστήματος συγχωρεῖσθαι τοῦ γείτονος ἀποψιν θαλάσσης εὐδίαν καὶ οὐ βεβιασμένην ἐξ ἀνοικοδεσποτείρευτος τῆς οἰκίας, ἣν ὁ γείτων ἐσ᾽ος ἔιδον ἐν τοῖς ἰδίοις ἢ καὶ καθ᾽ὑλως ἔχῃ, μηδὲ παρατρέπειν ἑαυτὸν ἐν τῶ παρακύπτειν τὴν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενος ὥσπερ ἰδεῖν θάλασσαν. τὸ γὰρ τῶν κήπων τε καὶ τῶν δένδρων οὔτε παρείληπται τὴ πρότερα νομοθεσία, οὔτε τὴ παρούσῃ προσδέδεται. οὔτε γὰρ προσήκε. Μηδενὶ ἐξεῖναι κτίζοντι οἰκίαν ἐν μέσῳ ὄντος γενναίου, ἢ πατρείας, ὑπὲρ τοὺς δεκαδύο πόδας διὰ τοῦτο παραιρεῖσθαι μέρος τ᾽ πατρείας ἢ τοῦ γενναίου, ᾗ τῶ οἰκείῳ προσνέμῃ οἰκοδομήματι. οὐ γὰρ τὰ τῶ δημοσίῳ προσήκοντα βλάπτῃ βουλόμενοι, ᾗ τοῖς κτίζουσιν ἀπενέμῃ, δεκαεξαδύο ποδῶν εἶναι διάσημα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διαιρεῖσθαι, ἀλλ᾽ ὥσε μὴ ἐνιότερα εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν διαστήματα, καὶ πλέον, ἔπερ πλέον ὄντος, ἔχειν ὡς ἔχῃ. καὶ τοῦτο μεσοῦσθαι πὴ συγχωροῦντες, ἵνα τῆ πόλῃ τὰ οἰκεῖα περισώζηται δίκαια. εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τοιοῦτον ἦν, ὥσε ἔλαττον ἶναι τῶν ιϐ ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας διάσημα. μὴ ἐξεῖναι παρὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα ἢ ὕψους τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν, εἰ μὴ τ᾽ πόδες ἶεν ἐν μέσῳ. Τὰ μὲν γὰρ παρακυπτικὰς οὕτω ὁ κτίζων οὐ δυνήσεται ποιεῖν, ὅθ᾽ οὐσας πάλαι, ὡς εἴρηται. φωταγωγοὺς δ᾽ ποιησῆ ἀπὸ ἑξ ποδῶν τοῦ πάτου εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ καλούμενον ψευδόπατον ποιεῖν ἐν τῶ αὐτοῦ οἰκήματι τολμῶντος, φωταγωγοῦ θυρίδος κατασκευασθείσης, χαιτὰ τὸ εἰρημένον τῶν ἐξ ποδῶν τὸ ὕψος, καὶ ϑριξεσθαι τὸν νόμον. εἰ γὰρ τοῦτο ἐξέη, πάλιν αἱ φωταγωγοὶ διὰ τοῦ ψευδοπάτου παρακυπτικὴν πληρώσουσι χρείαν, καὶ τὸν γείτονα βλάψουσιν. ὅπερ γίνεσθαι κωλυόντων, οὐδαμοῦ τὴν ἐκ τῶν συμφώνων ἢτοι ἑτερωτημάτων ἁρμοζουσαν τοῖς κτίζουσι βοηθεῖν (ἔπερ ὅλως ὑπάρχῃ τοιαύτη τις) ἀναιροῦντες. Ετι δὲ τοῦ πρότερου νόμου κελεύοντος ῥ ποδῶν ἔξεινα τὰς οἰκίας εἰς ὕψος ἀφῆν τὰς ἀπὸ τοῦ πυρὸς περιέλευ διαφαρείσας, εἰ καὶ παρὰ θαλάσσης ἀποψιν ἕτερος βλάπτοιτο, καὶ ταύτλευ ἀναιροῦντες τὴν ἀμφιβολίαν, δεσπίζοιμεν, τοῦτο αὐτὸ κρατεῖν ὅπῃ τῶν ἐμπεσθέντων οἰκιῶν, ἔτε τῶν ἀναιρουμένων καὶ ἐπὶ τῶν οὐκ οὐσῶν μὲν πρότερον, κτιζομένων ᾗ γῆν. Μετὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν πυρὸς μὲν βλαβέντων μὴ δεξαμένων, διὰ παλαιότητα δὲ ἢ καί τινα οὖν ἄλλην αἰτίαν σαθρῶν γενομένων, καὶ ἐπὶ τούτης οἰκίας οἰκοδομουμένης, ῥ ποδῶν ἐπὶ διάσημα ἐν μέσῳ τῶν ἀμφιβαλλομένων τόπων, κωλύματος χωρίς. γίνεσθωτε οἰκοδομήματα, εἰ καὶ τῆς ἄλλοις διαφερούσης οἰκίας τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἀποψιν λυμαίνεται. Τὰς ᾗ ἀπὸ μόνου μαγῥίων, ἢ τῶν χαλυμένων ἀποπάτων, ἢ ἀρεθρώνων, ἢ κλίμακος, ἢ διαβάσεων, τῶς παρόδου μόνῃ χρησιμων, ἢ καὶ τούτων ἃ χαλοῦσιν οἱ πολλοὶ βαθρώνια, ἀποψιν εἰς θάλασσαν βλάπτῃ ἐξέσω, κἂν ὀκτὼς ῥ ποδῶν βούλοιτό τις οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ δυσκαίδεκα πόδες ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν. ταῦτα δὲ παραφυλαχθῆναι θεσπίζοιμεν, ὅτε μὴ ὑπάρχῃ τινὶ σύμφωνον, ὑπτρέπον οἰκοδομεῖν. τοὺς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου τοῦ γείτονος ἐμείνῃ τοῖς ῥοιχθεῖσι. Τέλεια δὲ τὰ γὰρ καὶ μὴ παραφυλαχθέντος διαγέματος, κατὰ τὸ σύμφωνον ὑπτρέποιμεν ἐγείρεσθαι τὰς οἰκοδομὰς, εἰ καὶ βλάπτοιεν παρὰ θαλάσσης ἀποψιν τοὺς συμφωνήσαντας, ἢ τοὺς τὰς ἐκείνων οἰκίας διαδεξαμένους· ἐπεὶ τὰ ἤδη τισὶν ὑπάρχοντα ἐκ συμφώνων δίκαια οὐ προσήκῃ διὰ τῶν γενικῶν ἀναιρεῖσθαι νόμων. Ετι ᾗ θεσπίζοιμεν, τὰ χαλούμενα σκόλρια, μετὰ τὸν παρόντα νόμον, μὴ ἐκ μόνων ξύλων τε ᾗ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν λεγομένων ῥωμανησίων οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. δέκα δὲ ποδῶν ἶναι διάσημα μεταξὺ δύο ϑλαρίαν ἀντιπρούοντων ἀλλήλοις. εἰ ᾗ τούτου μὴ δύναιτο ἐκ διὰ γενοχωρίαν τοῦ τόπου, ἐκ παραλλαγῆς γίνεσθαι τὰ ϑλάρια. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ γενόμενος μὴ περαιτέρω δέκα ποδῶν εἴη, μηδ᾽ ὑπερεῖεν ἐκ μηδετέρᾳ

Universidad de Deusto
Biblioteca

μέρους θλάσιν· ὅτοι ἐξέσαι κατασκευάζειν. καὶ τὰ γινόμενα δὲ, ἐν τρόπον ἔρηται, κελεύομεν ἀφίστασθαι τοῦ ἰδάφους εἰς ὕψος ποδῶν ἑκκαίδεκα διάστημα, καὶ μεμβαμίας κατὰ κάθετον αὐτῶν κίσσας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τῷ ἰδάφει ἱσασθαι, ἢ τοίχους κατασκευάζεσθαι. ὥστε μήτε τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τοῖς ἐν τῷ ὕψει γινομένοις, ὡς εἴρεται, θλαρίοις ἀποφράττεσθαι, μήτε ἐντεῦθεν δεύτερον γίνεσθαι τὸν ξενωπὸν, καὶ τῶν δημοσίων πάροδον. Καλύουσιν δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ τοῦ ἰδάφους ἀρχομένας τοῦ ξενωποῦ γίνεσθαι, ἀναγούσας ἐπὶ τὰ θλαρία. ὥστε ἐκ τῆς ἀσφαλείας κατασκευῆς, καὶ ἐκ τοῦ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ θλάρια, κουφοτέρους καὶ σπανιωτέρους συμβαίνη ποτὲ, καὶ εὐκολωτέρους δὲ παύεσθαι, ἐκ τοῦ πυρὸς κινδύνους τῇ πόλει, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον γένηται σελάριον, ἢ κλίμαξ, οὐ τὸ γεγονὸς ἐκκοπήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς οἰκίας κύριος δέκα χρυσίου λιτρῶν ζημίαν ὑποδυήσεται. καὶ ὁ διατυπώσας ἀρχιτέκτων. ἢ ἐργολάβος, ἑπτὰς δέκα χρυσίου λίτρας καταβήσει. καὶ ὁ ἐργασάμενος τεχνίτης, οὗ εἷος τε ὢν διὰ πενίαν ζημιοῦσθαι, τὸ σῶμα αἰκισθείς, τῆς πόλεως ἐξελαθήσεται. Πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλοὺς ἐρείσεις κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ τοῦ καλουμένου μιλίου ἄχρι τοῦ καλουμένου καπετωλίου, ἢ φράξειν οἰκήμασιν ἐκ σανίδων μόνων, ἢ καὶ ἄλλοις ἐν μέσῳ τῶν κίονων κατασκευαζομένοις. ἀλλὰ μὲν τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλάτος μέν ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὴν πλατείαν, ὕψος δὲ ποδῶν ζ. ἐκ παντὸς δὲ τρόπου διὰ τεσσάρων κίονων τὰς παρόδους ἐλευθέρας καταλείπεσθαι, τὰς ἀπὸ τῶν στοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας· καλλωπίζεσθαι δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ὅτι ἐργαστήρια, μαρμάροις ἔξωθεν, ὥστε κάλλος μὲν διδόναι τῇ πόλει, ψυχαγωγὴν δὲ τοῖς βαδίζουσι. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἐν τοῖς μέσοις τῶν κίονων τόποις κατασκευαζόμενα ἐργαστήρια, χρῆσθαι ἂν ἑκάστῳ τῇ πόλῃ συμφέρειν ἡ σὺν μεγαλοπρεπείᾳ, καὶ τοῦ μέτρου ἕνεκα, καὶ τοῦ τρόπου κατασκευάζεσθαι δισπίζοιδν, τῆς ἰσότητος ὁμαλῶς πάσης φυλαττομένης, ὥστε μὴ τοῦτο ἐπί τισιν ὄπτρεπεν, ἐφ' ἑτέροις κωλύεσθαι. Κἀκεῖνο δὲ νομοθετοῦμεν, ὥστε μὴ τοῖς τῶν συκοφαντῶν κακοτεχνίαις τοῖς ὑπεικίσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας, οὐκ ἀδικήματός τινος, τοῖς οἰκοδομεῖν βουλομένοις ὑφίστανται, ἀναβολὰς αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὥστε τὸν οἰκοδομεῖν ἀρξάμενον, ἕτα κωλυθέντα, καὶ τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν ἀναγκασμένον, καὶ πρὸς τὸ δικαστήριον ἀφελκύσαντα, τὸ χρῆμα, ἐξ οὗ τῶν οἰκίαν ἐγείρῃ ἤπιστεν, ἀναλίσκειν περὶ τὸν δίκαιον. καὶ, τὸ πάντων ἀτοπώτατον, μετὰ τὸ ψῆφον νικήσας ὑπίτοχεῖν, ἔτι καθάπερ ἀλύτοις τισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς, τοῦ κωλύσαντος τὸ ἔργον, προσχήματι μὲν ἐφέσεως τὰς κρίσας ἀναμένοντος, τῷ ὑπεσθαι γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος συμφορᾶις εὐφραινομένου. Προσαποροῦν τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔρεσις ὑπόσβεσιν κατὰ τῶν τυπωθέντων παρὰ τοῦ διαγνόμενος, ἅμα τῷ δοθῆναι παρὰ τοῦ δικάσου τὴν ἀναφορὰν, ἤτοι τύπον ἔγγραφον, καὶ μὴ παραβιαζέσθω κυρίας, ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι καὶ τῷ ἡττηθέντι ἅμα ἢ κατὰ μόνας εἰς τὸ δικαστήριον τῆς σῆς εἰσιόντι μεγαλοπρεπείας, καὶ τοῦ ἀντιδίκου κληθέντος, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰ ἄπτεσι, τὸν ὅρον τοῦ διαγνωστοῦ φανερὸν ποιεῖν, ἵνα τοίνυν ἀναβολὴν ὀκκοπείσης, νόμιμον ὄπτρεπεν πέρας τῇ ὑποθέσει. ᾧ μὴ χωλαίνοντος, εἰ τύχοι, παρόντος, ἢ πλησιάζοντος, ἵνες περιμένῃσι τοὺς μακροὺς τῶν ἐμπροθέσμων χρόνους, τὸν οἰκοδομεῖν βουλόμενον μὴ δικαίως κωλύοντα, ζημίας ἀφορήτους ὑπομένειν. παραπλήσιον δὲ, εἴ τις ὑπεθέσθω τοιαύτη ἴρεσιν βουλομένῳ, μεμφόμενος τοῖς παρὰ τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις, παρὰ χρῆμα τῶν χαλουμένων consultationa γίνεσθαι, ᾧ διδόσθαι καὶ αὐτῷ ᾧ τῷ γεγενημένῳ σκοπεῖσθαι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὴν ψῆφον, ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτωσαν ὃ πάντες, ὅσοι κωλύειν ὄπτχειροῦσι τοὺς οἰκοδομοῦντας, ὡς ἠδηθέντες ᾧ τὰς ζημίας αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας καταθήσουσι, καὶ τὴν τῶν οἰκῶν τιμὴν, ἃς εἰκὸς διαφθαρῆναι, ἢ χεῖρας γίνεσθαι ἐν τῷ τῆς δίκης χρόνῳ· ᾧ τῶν οὐ δικαίως ἐπιχρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἠδηθεῖεν, ᾧ τοῖς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα ᾧ δίκην εἶναι περὶ τούτου πᾶσαν κατατιθέντων. πᾶσαν μέντοι τοιαύτην δίκην ἐξ ἀποφάσεως μόνῃ τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ μεγέθους κρίνεσθαι κελεύομεν, ᾧ μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων ἀκροᾶσασθαι τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε τινὰς τῶν ἀγωνιζομένων τοιαύτην ὑποθέσεις, σφαλείας ἢ φόρου χρῆσθαι παραγραφὴν ἐνίκατε τοῦ μὴ δικάσασθαι, ἢ μὴ κατατεθέναι τὰς ζημίας, ὅσας δοῦναι τῷ ὕψει τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ δοθέντος διαγνώστου προσαχθέν, ἀλλὰ τῶν ἀπαίτησιν ὑπομένειν τὸν ἡττηθέντα, διὰ τῆς ταξεως τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας, μηδενὸς ἐπὶ τούτῳ χρεμένου φόρου παραγραφῆ. Προσείτω δὲ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, τοῦ μὴ τινὰς τῶν ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, ὑβρισμένους ἔργου, τοῦτο καταλιμπάνειν ἀτελές· ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὸν ἀρξάμενον λαμβάνοντα τὸν μισθὸν, ἀναγκάζειν πληροῦν τὸ ἔργον, ᾧ διδόναι τῶν ἐντεῦθεν συμβάντων ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ μὴ τὸ ἔργον πληρούσθαι γινομένην βλάβην. εἰ δὲ πίνης τὲ ἓν τυγχάνων ὁ τοῦτο ἁμαρτὼν, πληγὰς λαμβάνοντα, καὶ σιδηρᾶδεσμον τῆς πόλεως. μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερος τῆς αὐτῆς τέχνης τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληροῦν. ὅπερ ἐγνωμὸν τολμᾶσθαι κατὰ τῶν οἰκοδομούντων οἰκίας παρὰ τῶν ἐργολάβων τεχνιτῶν, οὔτε αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπτιθέντων ὅις ἤρξατο ἐργάζεσθαι, οὐδὲ ἑτέροις τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληροῦν συγχωρούντων, ἀλλὰ ἐνεγκεῖν ἀφόρητον ζημίαν ἐντεῦθεν τοῖς τὰς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ παραπεσὼν τὸ παρ' ἑτέρῳ ἀρχθὲν ἐκπληρῶσαι δι' αὐτὸ τοῦτο ὅ, τι ἕτερος ἤρξατο, ᾧ αὐτὸς παραπλησίαν τῷ κωλαλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

A

B

C

D

ANTONIVS CONTIVS iuris studiosis.

QVid in hac lege restituenda, vel in Latinum sermonem transferenda præstiterimus, experiemini, si hanc nostram operam cum editione Portana & Scringeriana contuleritis. nam in vtraque sequens constitutio erat acephala, & in altera ita corrupta & translata, vt magna ex parte aierei quæ hac negat, negaret quæ hac asserit. En quanta in legibus vel edendis vel transferendis cautio. vtraque etiam editio, prima ipsius constitutionis verba in inscriptionem ipsius transtulit. altera sic, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως, ᾧ οἰκῶν. Εἰρήνης ἀπολαύοντες &c. Altera vero sic, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ διοικήσεως εἰρήνης ἀπολαύοντι. Τὸν παρόντα &c. Qui error ex contrario est qui ante Holoandrum obtinuerat in principio constitutionis de Iustinianeo codice confirmando: vt illa verba inscriptionis, Ex præfello huius almæ vrbis, in textum ipsius constitutionis irreperent, hoc modo, Ex præcepto huius almæ vrbis, &c. Qui autem vnquam appellari audiit præfectum vrbis, præfectum iudiciorum, aut iudiciorum pacis? Itaque quamuis sola coniectura adiutus sim in huius legis principio restituendo, omnibus tamen vobis probatum iri iudicium meum spero. Est autem elegantissima lex, & ad multos iuris articulos controuersos, siqua alia, apprime vtilis. Sequitur superior lex in Latinum sermonem conuersa per Antonium Contium iuris antecessorem in metropoli Biturigum. Imp.

XII. Imp. ZENO Adamantio Præfecto vrbis.

ETlitibus & extraneis bellis populos nobis subditos eximere pacis studio volentes, passim leges scribere optamus, & hanc subinde ferimus legem dilucidè admodum demonstrantem & quæ tua magnificentia suggesserit, & prudentissime ambigua definientem: parumque recedentes à ciuilibus verbis, ijs quæ vulgo notiora sunt vtemur, vt quicunque in hanc legem fortè inciderit, alio minime indigeat auxilio.

Sanè ex relatione magnitudinis tuæ cognouimus, diuinam legem immortalis memoriæ patris nostri Leonis, quam super his posuit qui in hac gloriosa vrbe ædificare voluerint, ambiguam esse. Et nos itaque præcipimus, vt qui proprias domos renouare cupiunt, veterem formam nullatenus excedant: vt nec hi qui nouas ædificant, lumen aut prospectum vicinis auferant, secundum ea quæ olim constituta sunt. Non autem adiecerim etiam oportere illud obtinere, qualequale ius is qui ædificat habeat, cum facultatem habeat ex pacto vel stipulatione mutandæ si velit veteris formæ. Tunc enim sancimus, si pactum vel stipulatio ædificanti suffragetur, licere ipsi secundum pacti vel stipulationis robur ædificare, etiam si officere vicinis quibus pactum aduersatur, exinde videatur. Sed cum nostra constitutio dicat duodecim pedes oportere relinqui ab eo qui ædificaturus est, inter proprium & vicini domum, & plus vel minus adijcias, quod magnam profecto cautionem † facit (nihil enim dubium aptum est ad tollendam ambiguitatem) perspicue iubemus duodecim pedes esse intermedios inter vtramque domum, incipientes quidem à superposita fundamentis ædificij parte, eademque obseruatione perseuerante ad summum vsque altitudinis culmen. & ei qui hoc in posterum obseruauerit, licere domum in quantam voluerit altitudinem excitare & attollere, & fenestras fabricare tam quæ prospectiuæ * dicuntur, quam quæ luciferæ," secundum diuinam constitutionem, siue nouam domum velit extruere, siue veterem instaurare, siue ex incendio collapsam exædificare: Nulla licentia ex hoc spacio concessa tollendi vicino directum & omni ex latere domus inuiolatum in mare prospectum, quem domi stans vel sedens habet, neque detorquendi hunc ipsum prospectum, ita vt cogatur ex obliquo mare aspicere. Quod autem ad hortos atque arbores attinet, nec aliquid in superioribus constitutionibus comprehensum est, * nec de his hîc aliquid addetur: neque enim cõuenit. Nulli autem liceat ædificanti domum iuxta compitum forte aut angiportum vel plateam, duodecim pedibus latiorem auferre partem plateæ vel compiti, & proprio superaddere ædificio. Non enim quæ ad rempublicam pertinent, minuere, & ædificantibus dimidere volentes, duodecim pedum interuallum in medio domorum definiuimus, sed ne angustiora fiant domorum interualla. si autem maius sit spacium maneat vetus distantia. non enim eam minui concedimus, sed seruari vrbi propria iura. Si autem vetus ædificium secundum veterem formam tale erat, vt minus esset domorum abs se inuicem spacio duodecim pedum interuallum, ne liceat præter veterem formam in altitudinem ædificium erigere, vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant. tunc enim prospectiuas is qui ædificabit, non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, vt dictum est. Luciferas vero faciet vtique sex pedum ab imo in altum interuallo: eo tamen non audente vllo modo facere id quod vocatur pseudopatum (id est falsum aut fictitium tabulatum aut pauimentum in ipso ædificio) & ita ab hoc pseudopato ad sex pedum altitudinem luciferas fenestras excitare, & sophisticè legem interpretari & cauillari. Si enim hoc liceat, eueniet iterum vt luciferæ æquent prospectiuarũ vtilitatem, & vicino noceant. quod quidem fieri prohibemus, nullatenus competens ædificantibus vel ex pacto, vel ex stipulatione ius tollentes, si quod tale prorsus competat. Insuper cum priore lege cautum sit, centum pedes altas domos combustas instaurare licere, etiam si alteri prospectum in mare prohibeant: hanc etiam tollentes ambiguitatem, constituimus hoc obtinere tam in his quæ post conflagrationẽ renouatæ sunt, quàm quæ nunquam antea fuerunt, & nunc primùm extruuntur. Sed & in his quæ nullam ignis iniuriam senserunt, vetustate autem aut alia quacunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus quæ ædificantur, si centum pedum spatium relinquatur inter circumiacentia loca, omni impedimento cessante fiant ædificia, etiam si alijs domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre à solis culinis vel latrinis, vel secessibus, vel scalis, vel traiectibus ad sola diuerticula vicorum pertinentibus, vel basternijs, quamuis & intra centum pedes velit quis ædificare, si modò tamen duodecim pedes in medio intercedant. Hæc autem obseruari volumus quando nullum adest pactum quod ædificare volentem adiuuet. Qui autem ex pacto vicini ædificant, intra definitum ab eis modum ædificent. tunc enim & eo non custodito spacio permittimus attollere ædificia, etiam si prospectum adimant iis qui consenserunt & pacti sunt, aut qui in eorum domos successerunt: quandoquidem competentia iam quibusdam ex conuentione iura, per generalem auferri legem non oportet. Item illud etiam statuimus, ne ea quæ vocantur solaria, post hanc legem ex solis lignis & tabulis construantur, sed ad eorum quæ Romanensia dicuntur modum & figuram ædificentur, & inter duo solaria ex aduerso sese spectantia, decem pedes relinquantur. sin hoc præ loci angustia fieri non possit, tunc solaria fiant ἐκ παραλλαγῆς, hoc est vt se inuicem non ex aduerso vel ἐκ παραλλήλου respiciant, sed alternis, & ex obliquo atque transuerso. Si verò spacium medium decem pedes non excedat, tunc nulla ex parte nec aduersa nec transuersa liceat solaria aut meniana" fabricare. Quæ verò secundum suprascriptam formam ædificabuntur, iubemus alta esse ab imo solo pedes quindecim, & eorum quidem columnas lapideas aut ligneas ita solo imponi iubemus, vt non ad cathetum siue perpendiculum stent, sicuti nec muros, vt nec aer qui est sub illis in superiore parte, vt dictum est, constitutis solariis, obturetur, nec ex hoc angustior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & scalas à solo angiportus inchoare, & ad solaria ducere, ita vt tam ex impensa

" ἐξώστας vetti meniana. sic enim appellari scribit Honorius Imperator. l. Meniana. C. eod. ti. & ita hoc etiã docet Harmenopulus lib. 2. c. 4. Cõtius.

& præparatione firmiore,quàm quòd non ita proxima sint inter se solaria, breuiora & rariora & extinctu faciliora ex igne pericula ciuitati, & his qui domos habent, immineant. Si autem contra nostram hanc legem fiat solarium vel scala,non id solum quod factum fuerit, detruncabitur, sed etiam ædificij dominus decem auri librarum pœnam spectabit: & qui designauit architectus, aut qui opus recepit,alias decem auri libras persoluet:& qui fabricauerit artifex, si per inopiam non potuerit pœnam soluere,corpore luens à ciuitate fiat extoris. Præterea iubemus nemini licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus & stationibus ab eo quod vocatur Milium,* vsque ad Capitolium obstruere ædificijs, vel solis etiam tabulis, vel alijs quibusuis rebus in medio columnarum extructis: sed ipsa quidem ædificia non excedant in latitudine pedes sex, comprehensis etiam parietibus plateam versus:in altitudine verò pedes septem. Omnimodo autem volumus per quatuor calumnarum ordines relinqui à porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque huiusmodi tabernacula siue officinas exterius saltem marmore, vt & ciuitati sint decori, & transeuntibus voluptati. In reliquis autem ciuitatis regionibus extructas in mediis columnis officinas, prout vrbi esse vtile, & quatenus & quomodo existimaueris,extrui sanximus, omni æqualitate seruata, ne quod vni permittitur,cæteris prohibeatur. Et hoc quidem constituimus, vt ne calumniantium dolis & machinationibus, æquis & bonis viris periculum struatur. Multi enim ædificaturis, lites, non ex iniuria aliqua accepta, sed per inuidiam substruentes, intermissionum illis causam præbent: vt eum qui iam cœperat ædificare prohibitum, & opus imperfectum relinquere coactum,& in ius tractum, pecuniam ad ædificationem repositam, litigando consumere cogant: & (quod omnium incommodissimum est) postquam victricem sententiam retulit, adhuc qua si indissolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prætextu fatales dies expectare cogitur, & ex hac frustratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit eius aduersarius. Adijcimus itaque in eiusmodi casibus, vt si appellatio ab his quæ ab arbitro definita sunt, interceſſerit, simul atque missa fuerit ad iudicem relatio vel forma scriptis redacta,licere victori & victo, non obseruato legitimo appellationis introducendæ tempore, vna cum aduersario vel soli ad tuæ magnificentiæ tribunal accedere, & aduersario

* *Videtur legendum esse militiui, vt intelligatur hic illa columna antiqua quæ in capite fori Romani ad ædem Saturni fixa erat, in qua incisæ omnes viæ Italiæ terminabantur, vt ex Plinio lib. 3 c. 5. Suetonio in Othone, Tacito lib. 15. conflat. Cõsius.*

CVm dubitabatur Zenonis. sed vbi est? † *Manentibus.* nota sic ff. de testa. l. sancimus. & de ap. l. præcipimus. in fi. facit ad. l. iſtam. ff. de aquæductu. l. hac lege. li. xj.

† *qua supra.* † *Contin.* ‡ *Legend. Adamantii. Contius.*

XIII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm dubitabatur vtrum constitutio Zenonis † a diuæ memoriæ ad Amantium† præfectum vrbi scripta,quæ de seruitutibus loquitur, localis esset, & huic florentissimæ vrbi dedicata, & deberet illius quidem iura in hac obseruari, antiqua vero,quę contraria sunt, locum habere in prouinciis: indignum esse nostro tempore putantes aliud ius in hac regia ciuitate de huiusmodi obser-

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE.

Quidam habent hic rubricam de nouo operis nunciatione: sed non est necessaria. satis enim pertinet hæc lex ad superiorem materiam. Et nota quod hæc nunciatio fit tribus modis: vt ff. de ope. noui nun. l. de pupillo. §. meminisse.

ex more vocato,si absit, terminum rei controuersæ facere: vt omni mora abscissa, legitimus liti finis imponatur: ne hyeme, si ita acciderit, præsente vel imminente, dum longos appellationum dies statos expectare cogitur is qui iniustè ab incepto ædificio prohibitus est, damna intolerabilia sustineat. Quod autem est proximum,si etiam quis in huiusmodi controuersiis appellare * voluerit, conquerens de magnitudinis tuæ sententia, illico eam quam dicunt consultationem fieri iubemus:& dari tam victo quàm victori, vt de more sententiam ipsam accuratius expendant in sacro nostro palatio, omni mora cessante. Nouerint autem quicunque ædificanteis impedire præsumpserint, quòd si victi fuerint, & omne quodcunque contigerit damnum resarcient, & materiæ precia quam probabile erit corruptam aut deterioratam esse inter litium moras, rependent. Quod autem ad eos qui iniuste ædificare tentauerint, attinet: & hi si victi fuerint, damna ei qui ædificium prohibuerit, & causæ ideo adesse coactus fuerit, refundent. Omnem autem huiusmodi controuersiam in solo magnitudinis tuæ iudicio decidi præcipimus: & neque vlli cuiquam illustrium magistratuum audire huiusmodi causas, neque ex hac causa litigantes, militiæ vel fori præscriptione ad detrectandum iudicium vel sumptuum & damnorum, quæ sententia gloriosissimi præfecti vrbis, aut ab ipso dati cognitoris continebuntur,solutionem detrectandam permittimus, sed exactioni eos subijci volumus, qui ex decreto magnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ad hoc fori præscriptione vtente.

* *Hinc clarè liquet licuisse à præfecto vrbi appellari, quod eamen aliquando prohibitū fuit: sed pagina sequenti permissum: Contius. Theophil. de appellatio. l. 2 §. 1. C. de his qui propter metū iudicio nō obtemperant. Et ego puto hoc fuisse præfecti vrbis auctoritatem, quam Præfectus vrbis habebat, ut ex Symmachum, & Ammian. lib. 2 epist. 41. Contius.*

Prouideat autem magnificentia tua, ne quis remptorum aut fabrorum aut artificum,opus à se inchoatum relinquat imperfectum, sed vt accepta mercede opus quod incepit perficere cogatur: vel omne damnum quod inde ædificare volens accesperit, & quidquid omnino dispendij sensit, ex eo quòd opus perfectum non fuerit, sarciat. Si autem penuria laboret qui ita deliquerit, fustibus cæsus ciuitate eijciatur. Nullus autem id perficere prohibeatur quod ab altero cœptum opus fuerit: quod præsumi cognouimus à quibusdam artificibus vel redemptoribus,nec iis quæ ipsi cœperint,finem imponentibus,nec alios id perficere sinentibus,atque inde damnum intolerabile inferentibus iis qui domos suas fabricari cupiunt. Qui itaque hoc solo remotum sit, is eandem pœnam excipiat, quam is excepit qui opus reliquit.

uari, aliud apud nostros esse prouinciales, sancimus eadem constitutione in omnibus vrbibus Romani imperij obtinere, & secundū eius definitionē omnia procedere: & si quod ius ex ea lege innouatum est à vetere dispositione, hoc & in prouincijs à præsidibus earum obseruari: cæteris videlicet omnibus, quæ non per Zenonianam legē innouata sunt, sed veteribus legibus comprehensa, in sua firmitate in omni loco manētibus. Dat. Kal. Sepreb. Constantinop. post consulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

TITVLVS XI.

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE.

Si nunciator noui operis sit paratus statim de iure suo docere, debet audiri, & de causa cognoscis: & intra tres mensis terminari: quibus peractis auditur Adificator, si offerat satisdationem de opere demolicndo. Salyc. De ope-

DE operis noui. *Prohibere.* per nouam denunciationem. Vel verius die per veterem. Accursius.

b *Fiſtinare.* si super hoc adeatur.

c *Causam dirimere.* nota speciale contra regulam generalem. ff. de iudi. l. properandum, vel certe hic non dicit causam debere finiri intra tres mēses < sed debere expectari vt probet si velit.

d *Impedimentum.* intra tres menses. sic ergo si ante tres menses, si etiam millies satisfaciat, non tamen permittitur ædificare: nam & hic deprope-rabat facere opus, & satisfidare volebat: non tamen permittitur nisi post tres menses. & sic contradicunt plures leges. ff. de ope. noui nuncia. l. prætor. §. si quis paratus. &. §. hoc autem interdictum, & l. de pupillo. §. si is cui. quibus & alijs pluribus dicitur quòd si ille cui nunciatum est nouum opus, paratus est satisfidare, pro satisdato habetur si nunciator non recipit. Sol. dicunt hic quidam loqui, cum denunciatio facta est per prætorem: ibi per se. Secundi dicunt esse in arbitrio actoris siue nunciatoris, velit recipere satisdationem vel non: vt si recipere, statim fit facta remissio, & possit ille ædificare: vt in contrarijs. si vero nolit recipere satisdationem, sed dicat se incontinenti parare probare: est audiendus & expectandus per tres menses: & postea si non probauerit, poterit ille ædificare: oblatus tamen satisdatione. & sic loquitur hic. & hoc est argu. ff. de & ad Trebellia. l. ille à quo. in princ. &. ff. ad exhib. l. iij. §. ibidem. Tertij dicunt esse in arbitrio volentis ædificare, an velit statim satisdare: & sic postea ædificare, an non. argu. ff. de iur. dot. l. pierumque. §. fina. & argu. contrariarum legum, Quarti distinguunt, possideat ædificator locum in quo ædificat, an non. primo casu admittitur eum satisdationem, in sua firmitate in secundo non, vt hic. Quinti distinguunt, aut ædificat in publico vel priuato. hic in publico, in contrarijs in priuato: vt statim satisdando possit ædificare: vt argu. dictæ. l. prætor. §. hoc autem interdictum. Mediam Ioan. & Hugo probant: secundam probat Azo. ADDITIO. Dynus (vt refert Bart. in. l. prætor ait. §. si quis paratus.) coniungit secundam solutionem istius gloss. cum tertia, & bona est secundum eundem Barto. Aut ille qui nunciat dicit, ego sum paratus ostēdere de iure meo, hodie constat, hodie agamus: tunc licet ā sit paratus satisdare, ebet ædificans expectare per tres menses: vt hac. l. & cap. vltimo extra eodem. Si vero dominus nunciat, & statim oblata satisdatione nil dicit: tunc statim fit remissio: & est in electione satisdantis differre vel satisdare: vt in contrarijs.

[] *Deest in C. Th. vel ex Contius.*

† *Co. Th. ibid. l. 6.*

1. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

DE operibus publicis. *De priuatis dixit operibus: licet & de publicis miscuerit: nunc principaliter de publicis.*

† *Ex Cod. Theo. ibid. l. 8.*

PLurimi immunes. *Adepti sunt.* quod est contra publicam vtilitatem. Accur.

e *Momenti.* illicita ergo concessa non valent. sic &. ff. de preci. impe. offe. l. nec damnosa. &. ff. de immu. ne. conce. l. j. lib. x. Et nota quod leges huius tituli non leguntur: quia inutiles sunt.

† *Ex Cod. Theo. ibid. l. 11.*

QVæ operibus. *Cognoscas.* scilicet commentarien. vt ex superscriptione huius l. apparet. & facit. ff. de mo. mul. l. pen. Accursius.

h PRætoria. loca vbi residentiudices in cognoscendo: vt &. ff. de epis. & cler. l. omnes qui. & ibi, Induxerunt Iesum in prætorium. & facit supra de offi. rect. proun. l. nulli.

Prætorium quid sit.

† *Ex Cod. Theo. ibi, l. 22. vbi legitur Hanc. Procule Karis. nobis, erat: aut ita Proculus Præf. vrbis Constantinopolitanæ vt Cod. Th. 15 l. 25. Iunquet. Cõsius. a Hic ergo ratione publicæ vtilitatis cessat præscriptio: & vide bonā gl. in c. cū nō liceat. extra de præscrip.*

INtra vrbem. facit ad l. iſtam. ff. eo. l. fi. §. j. & l. pe. & l. opus.

† *C. Th. ibi l. 13.*

k PRæscriptio temporis. *Obsistere,* contra supra de præscriptio. xxx. annorum. l. omnes. sed hic loquitur de locis publicis. fic. ff. de via publica. l. pe. &. ff. de vſuca. l. fi. Accursius.

l *Sed nec rescripta.* concordat supra de preci. impera. off. l. iij. in fi. & supra eo. l. j. & supra si contra ius vel vtipu. l. fina.

m *Faciem.* si vero non noceat, non destruitur, sed salarium imponitur: vt. ff. ne quid in loco publico. l. ij. §. si quis nemine.

Ad portus.

I. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

DEoperis nouum. *Prohibere.* per nouam denunciationem. Vel verius die per veterem. Accursius.

b *Fiſtinare.* si super hoc adeatur.

c *Causam dirimere.* nota speciale contra regulam generalem. ff. de iudi. l. properandum, vel certe hic non dicit causam debere finiri intra tres mēses < sed debere expectari vt probet si velit.

d *Impedimentum.* intra tres menses. sic ergo si ante tres menses, si etiam millies satisfaciat, non tamen permittitur ædificare: nam & hic deprope-rabat facere opus, & satisfidare volebat: non tamen permittitur nisi post tres menses. & sic contradicunt plures leges. ff. de ope. noui nuncia. l. prætor. §. si quis paratus. &. §. hoc autem interdictum, & l. de pupillo. §. si is cui. quibus & alijs pluribus dicitur quòd si ille cui nunciatum est nouum opus, paratus est satisfidare, pro satisdato habetur si nunciator non recipit. Sol. dicunt hic quidam loqui, cum denunciatio facta est per prætorem: ibi per se. Secundi dicunt esse in arbitrio actoris siue nunciatoris, velit recipere satisdationem vel non: vt si recipere, statim fit facta remissio, & possit ille ædificare: vt in contrarijs. si vero nolit recipere satisdationem, sed dicat se incontinenti parare probare: est audiendus & expectandus per tres menses: & postea si non probauerit, poterit ille ædificare: oblatus tamen satisdatione. & sic loquitur hic. & hoc est argu. ff. de & ad Trebellia. l. ille à quo. in princ. &. ff. ad exhib. l. iij. §. ibidem. Tertij dicunt esse in arbitrio volentis ædificare, an velit statim satisdare: & sic postea ædificare, an non. argu. ff. de iur. dot. l. pierumque. §. fina. & argu. contrariarum legum, Quarti distinguunt, possideat ædificator locum in quo ædificat, an non. primo casu admittitur eum satisdationem, in sua firmitate eum satisdationem, vt in contrarijs. in secundo non, vt hic. Quinti distinguunt, aut ædificat in publico vel priuato. hic in publico, in contrarijs in priuato: vt statim satisdando possit ædificare: vt argu. dictæ. l. prætor. §. hoc autem interdictum. Mediam Ioan. & Hugo probant: secundam probat Azo. ADDITIO. Dynus (vt refert Bart. in. l. prætor ait. §. si quis paratus.) coniungit secundam solutionem istius gloss. cum tertia, & bona est secundum eundem Barto. Aut ille qui nunciat dicit, ego sum paratus ostēdere de iure meo, hodie constat, hodie agamus: tunc licet ā sit paratus satisdare, ebet ædificans expectare per tres menses: vt hac. l. & cap. vltimo extra eodem. Si vero dominus nunciat, & statim oblata satisdatione nil dicit: tunc statim fit remissio: & est in electione satisdantis differre vel satisdare: vt in contrarijs.

[] *Deest in C. Th. vel ex Contius.*

† *Co. Th. ibid. l. 6.*

DE OPERIbus publicis. *De priuatis dixit operibus: licet & de publicis miscuerit: nunc principaliter de publicis.*

† *Ex Cod. Theo. ibid. l. 8.*

PLurimi immunes. *Adepti sunt.* quod est contra publicam vtilitatem. Accur.

e *Momenti.* illicita ergo concessa non valent. sic &. ff. de preci. impe. offe. l. nec damnosa. &. ff. de immu. ne. conce. l. j. lib. x. Et nota quod leges huius tituli non leguntur: quia inutiles sunt.

† *Ex Cod. Theo. ibid. l. 11.*

QVæ operibus. *Cognoscas.* scilicet commentarien. vt ex superscriptione huius l. apparet. & facit. ff. de mo. mul. l. pen. Accursius.

h PRætoria. loca vbi residentiudices in cognoscendo: vt &. ff. de epis. & cler. l. omnes qui. & ibi, Induxerunt Iesum in prætorium. & facit supra de offi. rect. proun. l. nulli.

Prætorium quid sit.

† *Ex Cod. Theo. ibi, l. 22. vbi legitur Hanc. Procule Karis. nobis, erat: aut ita Proculus Præf. vrbis Constantinopolitanæ vt Cod. Th. 15 l. 25. Iunquet. Cõsius. a Hic ergo ratione publicæ vtilitatis cessat præscriptio: & vide bonā gl. in c. cū nō liceat. extra de præscrip.*

INtra vrbem. facit ad l. iſtam. ff. eo. l. fi. §. j. & l. pe. & l. opus.

† *C. Th. ibi l. 13.*

k PRæscriptio temporis. *Obsistere,* contra supra de præscriptio. xxx. annorum. l. omnes. sed hic loquitur de locis publicis. fic. ff. de via publica. l. pe. &. ff. de vſuca. l. fi. Accursius.

l *Sed nec rescripta.* concordat supra de preci. impera. off. l. iij. in fi. & supra eo. l. j. & supra si contra ius vel vtipu. l. fina.

m *Faciem.* si vero non noceat, non destruitur, sed salarium imponitur: vt. ff. ne quid in loco publico. l. ij. §. si quis nemine.

Ad portus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certatim qualiter accipitur.

a AD pontus. Certatim. Ista litera plana est: quia certas operas debet quilibet subiectorum conferre ad prædicta facienda. alibi sic habetur, certatim, id est seperatim vel singulariter.

b *Priuilegijs*. immo contra: vt. j. de professo. & medi. l. medicos. lib. x. Sol. illi nō excusantur ratione dignitatis, sed officij & publicæ vtilitatis. Vel speciale est quod hic dicit, in portubus & aqueductu & muris: vt &. ſ. de sacr. ſan. eccle. l. ad instructionē. & . j. de aquæductu. lib. xj. l. ad rem. &. j. qui. mu. ex. l. fi. li. x. & j. de colla. fun. pa. l. fin. lib. xj.

Mnes, contra Gabrielem de Organo. Accursius.

d *Annos quindecim*. nota speciale. aliàs xl. annis currit præscriptio contra rempublicam: vt. ſ. de præscript. xxx. an. l. omnes. Item not. intra quantum tēpus firmetur opus.

c *Siquando. Auctoritas*. facit ſ. de appella. l. in offerendis.

† *Ex Cod. Theod. ibid. l.* 30.

f *Si qui. Obnoxij*. facit ff. e. l. opus. in fin. &. l. nec præsidis.

g *Ne splendidissimæ. Tertiam partem*. vt &. ſ. de vectig. l. fin. sic faciunt clerici in decimis.

Thermæ quæ dicantur.

h *Et thermarum*. loca publica ad bāneandum. & facit in authent. de coll. §. iubemus. col. ix.

†Cod. Theo. de mensi.

i *Omnes. Renouate*. principis vel præsidis auctoritate: vt ff. de re. diui. l. antepen.

k *Pacto*. id est modo.

l *Imperauerit*. sic in authen. de man. princ. §. deinde competes. col. a. iij. & facit. ſ. de vect. & com. l. j.

†Ex Cod. Theo. ibid. l. 31.

m *Immunitate*. sic. ſ. e. l. ad portus.

n *Nemo*. & facit. ff. eo. l. opus. &. l. penult. & de leg. j. cætera §. item quæritur. Accursius.

o *Manebit*. id est detinebit.

p A *Edificia*. Not. ad multa. Accursius.

q *Parapetasia*. Græcum.

r *Diui*. id est non debent in illis operibus collocare alia corpora quæ sunt reipublicę, id est materiā vel lapides vel huiusmodi, nisi &c.

Certatim a facta operarum collatione instare debent, neque aliquis ab huiusmodi cōsortio dignitatis priuilegijs b excusari. Dat. XV. Kalend. Februar. Constantinopo. Richomere & Clearcho Conss.

Ille qui præest operi publico construendo, tenetur de operis vitio intra quindecim annos in futurum apparitno. Salyc.

VII. Iidem AAA. Cynegio præfecto prætorio.†

1 OMnes c quibus vel cura mandata fuerit operū publicorum, vel pecunia ad extructionem solito more credita, †vsque ad annos quindecim d ab opere perfecto cum suis hæredibus teneantur obnoxij: ita vt si quid vitij in ædificatione intra præstitutum tempus peruenerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus qui sunt fortuiti) reformetur. Dat. III. Nō. Febr. Constantinop. Arcadio A. I. & Bautone Conss.

Licentia diruendi domos alienas pro fabricatione operis publici, non excendetur ad domos excedentes quinquaginta libras argenti: ideo tūc princeps est consulendus. Salycetus.

VIII. Imppp. THEOD. ARCAD. & HONOR. AAA. Aureliano præf. vrbi.†

1 SIquando concessa e nobis licentia fuerit extruēdi: id sublimis magnificentia tua sciat esse seruandum, vt nulla domus inchoandæ publicæ fabricę gratia diruatur: nisi vsque ad. L. libras argenti precij æstimatione taxabitur. ¶ De ædificijs vero maioris precij † ad nostram scientiam referatur: vt ibi amplior poscitur quantitas, imperialis exter auctoritas. f Dat. III. Kalen. Mart. Constantinop. Theodosio. A. III. & Abundantio Conss.

Maiestatem principis lædit qui nomen suum in opere publico inscribi facit. Salye.

IX. Iidem AAA. Rufino. præfecto prætorio.†

SI qui iudices perfecto publicis pecunijs operi suum nomen sine nostri numinis mentione inscripserint, maiestatis teneantur obnoxij. f Dat. III. Non. Iul. Constantinop. Arcadio. III. & Honorio. II. AA. Conss.

Ad refectionem publicorum mœnium & thermarum, princeps deputat tertiam partem redituum feudorum reipubłicæ illius ciuitatis. Salycetus.

X. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Eusebio comiti sacrarum largitionum.

Ne splendissimæ † vrbes vel oppida vetustate labātur, de reditibus fundorum iuris reipublicæ tertiam partem g reparationi publicorum mœnium, & thermarum h substitutioni † deputam i. Dat. XI. Kalend. Iul. Mediolani, Olybrio & Probino Conss. † *adde restitutioni.*

Incolæ ciuitatis debent pro rata sui æstimi conferre ad constructionem operis publici. Salycetus.

† *Ex Cod. Theod. ibid.*

XI. Iidem AA. Cæsario præfecto prætorio.†

2 OMnes prouinciarū rectores literis moneantur, vt sciant ordines atque incolas vrbium singularum muros vel nouos debere facere, vel veteres firmius renouare, j scilicet hoc pacto k impendijs ordinandis, vt adscriptio currat pro viribus singulorum, deinde adscribantur pro æstimatione operis futuri territoria ciuium: ne plus poscatur aliquid quàm necessitas imperauerit, l néue minus, ne instās impediatur effectus. Oportet nanque per singula non sterilia iuga † certa quoque * distribui, vt par cunctis præbendorum sumptuum necessitas imponatur: nemini excusatione vel alia præsumptione ab huiusmodi immunitate m præbēda. Dat. VIIII. Kalen. April. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. Conss.

† *Ex Cod. Theod. ibid.* † *velle inga* * *quæque, in manuscrip.*

Iudices non possunt sua auctoritate opus nouum inchoare: nec ornamenta alicui de suo loco transferre sub pœna hic posita. Salyc.

† *Ex Cod. Theod. ibid. l.* 37.

XII. Iidem AA. Theodoro præfecto prætorio.†

NEmo n iudicum in id temeritatis erumpat, vt inconsulta pietate nostra, noui aliquid operis existimet inchoandum: vel ex diuersis operibus ornamenta, aut marmora, vel quamlibet speciē quæ fuisse in vsu & ornatu probabitur ciuitatis, eripere, vel aliò transferre sine iussu sublimitatis nuæ audeat. Etenim si quis contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines ciuitatum manebit, o nisi ornamentum genitalis patriæ decreti huiusmodi auctoritate defenderint. ¶ Horreorum autem vel stabulorum fabricas, arbitratu proprio prouinciarum iudices studio laudādæ deuotionis arripiant. Dat. III. Kal. Ian. Mediolani, Honorio IIII. & Eutychiano Conss.

Ædificia cohærentia operibus publicis propter quæ formidari possint incendia vel insidiæ, vel per quæ angustentur spacia platearum, debent prosterni & diruì. Salycetus.

† *Ex Cod. Theod. ibid. l.* 39.

XIII. Iidem AA. Seuero. P. V.†

A Edificia p quæ vulgo parapetasia q † fuscipantur, vel si qua alia opera in eōibus vel publicis operibus ita sociata cohærent, vt ex his incendiū vel insidias vicinitas reformidet, aut angustētur spacia platearū, vel minuatur porticibus latitudo: diruì r ac prosterni præcipimus. Dat. VI. Id. Oct. Gratiano & Equitio Conss. Constantinop.

† *Ex Cod. Theod. ibid. l.* 34. † *fuscipantur.*

Concessio generalis facta à principe de opere publico, intelligitur de destructo & diruto, quod tamen non sit in vsu publico. Salyc.

XIIII. Iidem AA. Eutychiano præfecto prætorio.

SI aliquando s homines emergant qui à nostra clementia opus publicum sibi præberi postulauerint: non nisi diruta penitusque destructa, & quę parum sunt in vsu ciuitatum, percipiant: intimandis huiusmodi rescriptis iudicio amplissimę tuæ fidis huiusmodi rescriptis iudicio amplissimę tuæ fidis. Dat. Idib. Decemb. Honorio A. IIII. & Eutychiano Conss.

† *Ex Cod. Theodos. ibid. l.* 32.

s *Si aliquando*, facit infra cod. l. fi. in principi.

t *Siquando*, facit. ff. eod. l. opus. &. l. fina. §. j.

v *Senio*. id est vetustate.

Quando opus publicum indiget reparatione, licitum est imaginem principis eo inconsulto deponere: debet tamen postea in suum locum reponi. Salycetus.

† *Ex Cod. Theodosia. l.* 44.

XV. Iidem AA. Aemiliano præfecto prætorio.†

2 SIquādo v sius exegerit vel porticus vel quassabet ædes ętatis senio v seu fortuitis cōcussas casibus

a QVicunque. Plana est, & bona.

b TVrres. Nota ex hac lege quòd turres & portæ Sarrahorum, siue turres ciuitatis eorum debent vtili deseruire, quorū in terrulis sunt ædificatæ. h. d.

c QVia plurima. Localis est hæc lex.

d Zeuzippi. nomen ciuitatis.

e QVi sine. Plana est. & facit supra e. l. nemo.

f Basilicam. Stationes. Not. contra illos qui in territorio ecclesiæ iuxta ecclesiam fabricant stationes. Item not. quod sequitur, ne in eam equos, &c. H.

g NEmini. Cōcordat. ff. eo. l. opus. &. l. pen. & fi. in prin. &. ſ. eo. l. intra. & l. nemo. &. l. siquando. j.

h Pasfella. quid enim interest, &c. vt. ſ. de natu. libe. l. si quis sine lib. in fine.

DE RATIOCINIIS operum publicorum, & de patribus ciuitatum.

i VIbenus. Siliquam. etiam subaudi, id est, nec etiam voam siliquam: quæ quid sit, dixi. ſ. de epi. & cleri. authen. sed hodie.

k Patribus ciuitatum. id est defensoribus, scilicet supradictis commemoratis personis, scilicet iudicibus & magistratibus.

l Deputaris. scilicet discussionibus prædictorum operum.

m Teneri. vt. ff. de pollici. l. ex pollicitatione. &. l. pactum. sic &. ſ. ad Velleia. l. generaliter. & de dotpromiſ. l. ad exactionem. Accur.

Locus ad visum privatorum in palatio publico fabricatus, dirus mandatur: & in posterum fieri prohibetur. Salycetus.

XVI. Impp. HONORIVS & THEOD. AA. Monazio. P. P.†

QVicunque a locus in palatio huius vrbis priuatis ædificijs incommode occupatus est is quamprimum subrutis omnibus quæ in eo sunt ædificijs, palatio reformetur: quod priuatorum non est parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab vniuersis secreta debentur: vt hi tantùm locum habeāt habitandi, quos legitimus maiestatis nostræ vsus, & reipublicę disciplina delegit in futurum etiam vniuersis ab huiusmodi vsurpatione prohibendis. D. VIIII. Kalend. Mart. Constantinop. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Conss.

Turres & muri pro munitione ciuitatum in terris priuatorum fabricati, illorum vsui debent desernire: & eorum cura & sumptu debent reparari. Salycetus.

XVII. Iidem AA. Anthemio præfecto prætorio.†

TVrres b noui muri qui ad munitionem splendidissimæ vrbis extructus est, completo opere præcipimus eorum vsui deputari, per quorum terras idem murus studio ac prouisione tuæ magnitudinis ex nostræ serenitatis arbitrio celebratur: eadem lege in perpetuum & conditione seruanda, vt annis singulis hi ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio sumptu eorum instaurationem sibimet intelligant procurandam, eorumque vsu publico beneficio potientes, curam reparationis ac solicitudinem ad se non ambigant pertinere. ¶ Ita enim & splendor operis, & ciuitatis munitio, cum priuatorum vsu & vtilitate seruabitur. Dat. Prid. Non. April. Lucio V. C. Cos.

Per hanc l. reditus certarum domorum in publica porticu constructarum, deputantur ad lumina præstanda, seu edificia reparanda. Salyc.

XVIII. Iidem AA. Seuerino præfecto prætorio.†

QVia plurimæ c domus cum officinis suis in porticibus Zeuzippi d esse memorantur: redicus memoratorum locorum pro quantitate quæ placuit, ad præbenda luminaria, & ædificia ac tecta reparanda, regiæ huius vrbis lauacro sine aliqua iubemus excusatione conferri. D. V. Id. Ian. Victore. V. C. Cos.

Quis non potest sibi vsurpare portum vel porticum publicam sine principis licentia, sub pœna infra scripta. Salycetus.

XIX. Impp. THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. Cyro præ. vrb. † †*Ex Novell. Theod.*

QVi sine e auctoritate diuini rescripti ad iudicium tuæ celsitudinis destinandi, angiportus integros, vel partes suis domibus incluserunt, seu porticus vsurparunt: procul dubio iura pristina sacratissimæ reddere ciuitati iubemus: multa auri quinquaginta librarum non defutura, si quis posthac in simílem audaciam prodire tentauerit. Dat. Kalen. Nouemb. Theodosio A. XVII. & Festo Conss.

In domo regia vel in sacra ecclesia non possunt alicuius imagines pingi, nec stationes fieri, nec equi introduci, nec comunia nuptiarum fieri. Sal.

XX. Iidem AA. Cyro. P. V.

BAsilicam inauratam, & marmoribus decoratā, liberam in perpetuum manere, neque alicuius imaginis, aut pictarum cuiuslibet honoris tabularum obumbratione fuscari iubemus, neque in aliqua parte eiusdē basilicæ tabulato quicquam opere stationes f ergasteriáve constitui sancimus. ¶ Illud quoque decernimus, ne in eam equos liceat introrsus mitti, vel nuptias celebrari. Dat. XI. Kal. Febr. Constantinop. Valent. A. V. & Anatolio Conss.

Iudex non debet prius opera noua inchoare, quàm inchoata perficere. Salycetus.

XXI. Imperator LEO A. Erythrio.

NEmini g iudicum liceat in hac inclyta vrbe, vel in prouincijs noua opera inchoare, priusquam ea quæ incepta inuenerit à decessore, vel prædecessoribus suis vetustate diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instantiaque cōpleuerit: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, si ea culta & perfecta h reddiderit, quæ vetusta sunt, & instaurationem requirunt, quæque ab alijs initiata & imperfecta resederant. Dat. II. Kalend. Mart. Constantinop. Martiano & Zenone Conss.

TITVLVS XIII.

DE RATIOCINIIS OPERVM PVblicorum, & de patribus ciuitatum.

Prouinciarum rectores & cæteri viri spectabiles prohibentur discussores esse operum publicorum: & etiam siliquam pro solido recipere, vt olim facebant huius rei cura & censoribus ciuitatum imminente. & debitor operis publici etiam ex sola pollicitatione compellitur illud soluere vel implere, nec super erogatione sumptuum operis facti examinari debet ipse: & rectores prouinciarum & cæteri cætera facientes puniuntur pœna hic scripta. Salycetus.

I. Imp. ZENO A. Arcadio præfecto prætorio.

IVbemus prouinciarum quidem rectores, & singulæ diœceseos viros spectabiles iudices, id est præfectum Augustalem, & comitem Orentis, & vtrosque proconsules, & vicarios, vnà cum suis apparitoribus pro tenore generalium magnificæ tuæ sedis dispositionū, discutiendis publicis operibus, vel aquæductibus qui ex ciuilibus reditibus, vel à quolibet spontanea munificentia facti sunt vel fuerint, modis omnibus abstinere: nec aliquid quolibet modo vel quolibet tempore in discutiēdo ciuiles reditus, vel facta opera', vel quæ fieri adsolent, vnam siliquam i sibi ex singulis erogandis solidis vindicādo, aut quodcunque lucrū captando, cum huiusmodi rebus habere cōmune, vtpote patribus k ciuitatum, & curę eorum deputatis. l ¶ Qui vero opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certū sit eos ex sola pollicitatione vel pactione ad implendum suæ munificentiæ opus necessitate iuris teneri: m nullū tamen eos vel hæredes eorū super facto opere ratiocinium

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE PIGNORIBVS, &c.

Cõtinuatio. *Mentionem habuimus supra de Saluiano interdicto, quod pro pignoribus intenditur: vnde occasione sumpta de pignoribus loquamur. Sed quia pignora alia sunt conuentionalia, alia iudicialia: & conuentionalia sæpius celebrantur, à conuentionalibus ordiamur. Azo.*

Debitor.] CASVS. Obligaui tibi codicem pro x. & sub vsuris. cessaui in solutione: ita quòd plus est debitum, quàm fit codex. an cedendo tibi codicem, liberor, quæritur? Dicitur quòd non.

Pignore vẽdito non tollitur persoualis actio.

a *Prositeur.* Nam & vẽdito pignore personalis actiõ nõ tollitur: sed eo quod de precio seruari potest, in debitum computato, de residuo permanet integra petitio: vt ſ. de act. & oblig. l. aduersus. licet Veneti contrarium seruent.

b *Nihilo magis.* id est, non ideo magis: vt ff. si cert. pet. l. creditor. & ſ. si cert. pet. l. si pro mutua. & ff. de pig. act. si quis in pignore. & facit ſ. de iure do. impe. l. j. & ſ. qui bo. ce. l. j.

c *Liberabitur.* id est, remanet obligatus in residuo.

Vannis.] CASVS. Obligasti mihi digestũ pro decem, & conuenit si non sufficeret pignus, quòd omnia bona tua essent mihi obligata: postea aliquid ex rebus tuis Titio specialiter obligasti: an ea auocare possim, quæritur? Distinguitur, si sufficit digestum ad debitum, non potero auocare. Vel dic casum aliter vt in glos.

Casum ponit.

d *Quamuis.* Mutuasti mihi, c. pro quibus. c. ego obligaui vineam quandã specialiter quę bene valebat illa. c. Secundo bona mea omnia pro eisdem, c. tibi obligaui generaliter. procedente tempore aliquam rem illorum bonorũ alij obligaui. veniebat primus creditor, & dicebat illam rem sibi obligatam primò: an omnino secundum repellat?

e *Habere.* rigore iuris inspecto.

f *Temperanda est.* de æquitate quæ præualet: vt ſ. de iudi. l. placuit.

g *Religetur.* quod semper præsumitur, nisi contra probetur à creditore. arg. ſ. de distract. pig. l. quæ specialiter.

h *Bonis.* generaliter obligatis.

i *Accepisti.* scilicet specialiter tu secundus creditor.

k *Interim.* immo videtur quòd possit eligere an ex speciali vel ex generali velit hypotheca: vt ff. de distrac. pig. l. creditoris. & ff. qui po. in pig. ha. l. qui generaliter. in prin. quæ sunt contra. Sol. illa de rigore: hæc de æquitate: vt hic innuit. vel in illa de distractione pignorum vnus erat creditor tantũ. in alia qui po. in pig. ha. habebat primus tantum generalem: vnde generaliter præfertur secundum Io. vt & ſ. qui po. in pig. hab. l. ſi generaliter. hic autem etiam specialem in quibusdam rebus habebat. Item nec obstat in ea. l. qui generaliter. § j. vbi dicit quòd secundus est solus: quia ibi primus quarundã rerũ pure, quarundam sub cõditione accepérat obligationẽ, scilicet ſi ex primus ſatisfieri non possit: quod cum possit, soli secundo tenetur.

Bald. Vel sic: Specialis hypotheca secundi creditoris præfertur generali prioris se habentis: ex qua potest sibi satisfieri. Salycetus.

II. Iidem AA. Lucio.

Q Vanuis d constet speciaLiter quædam, & vniuersa bona generaliter aduersarium tuum pignori accepisse, & æquale ius in omnibus habere, e iurisdictio tamen temperanda f est. Ideoque ſi certum est posse eum ex his quę nominatim ei pignori obligata sunt, vniuersum redigere g debitum: ea quæ postea ex ijsdem bonis h pignori accepisti, i interim k tibi non auferri præses prouinciæ iubebit. l PP. II. Kalend. Iun. Chilone & Libone Coss.

Ex pacto concedi potest quòd creditor sua auctoritate rei obligatæ possessionem accipiat: vbi animus tamen facit, si auctoritate prætoris hoc faciat. h. d. secundum Bald. Vel sic: Per pactum simplex de ingrediendo, datur duntaxat licentia ingrediendi: per quam ingrediens excusatur à vi, sed non dat potestatem acquirendi possessionem sine iudice. h. d. secundum Salyc.

III. Iidem AA. Maximo.

C Reditores qui non reddita sibi pecunia, conuentionis, legem ingressi possessionem exercent, vim quidem facere non videntur: m attamen auctoritate præsidis possessionem adipisci debent. n PP. Kal. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Vbi obligatio principalis est spontanea, præsumitur quòd qualibet accessoria sit sponte contracta. Bal. Vel sic: Necessitas rei familiaris non est iusta causa rescindendi pignoris cõtractum. Bart. Vel sic: Qui pignus dedit creditori aliter mutuare nolenti, non dicitur vim pati. Salycetus.

IIII. Iidem AA. Bellio.

C Vm te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fatearis: non habet rationem cutiuũ: vt ſ. eod. l. pignoris. & arg. ff. vt in possess. l. is cuius. § qui in possessionem. Econtra videtur quòd non: quia illud pactum emptorem vel alium possessorem non afficit. quod M. dixit argu. ſ. de act. & oblig. l. eum.

Debent. id est, possunt. nam & sine eo possunt: vt dixi. & sic debet, pro potest. ff. de offic. procon. & leg. l. obseruare. ſ. fi. Sic econtra ponitur posse pro debet: vt ſ. sine cen. vel re. auth. sed & periculum. Vel debet ex vrbanitate, sic & ſ. de fur. etiuile. & ar. ff. de re. eorum qui sub tu. vel cura. l. ſi pupillorum. ſ. si pupillus. si tamen & suo iure volunt facere, possunt. Sic ergo inciuiliter factum non punitur: quod est not. sic & ff. de sepul. vio. l. iij. §. non perpetuæ. & ff. de relig. & sump. fu. l. ſi quis sepulchrum. & l. at ſi quis. §. idem Labeo. & quod me. cau. l. ſi in fine.

C Vm.] CASVS. Si propter alimentum familiæ meæ, & tanquã coactus à te. x. accepero mutuo, & prædiũ meum tibi obligauero: an possim conqueri quasi tibi sim cõpulsus prædium obligare, quæritur? Respon. quòd non: sed debeo pecuniam reddere, & prædium recuperare.

a *Vi.* quia aliter non dabat pecuniam, vel necessitate rei familiaris: vt ſ. de rescin. ven. l. non ideireo. Accursius.

b *Debitam.* vt & ff. de pign. ac. l. ſi rem alienam. §. omnis.

Præsc.] CASVS. Mutuaui tibi. x. & prædium mihi obligasti. Titius prædium emit. conuenit te in iudicio super isto fundo: tu accepta pecunia ab eo, passus es te superari, vt sic pignore me defraudares: an sententia lata aduersus te mihi præiudicet in hypothecaria? Dicitur quòd non: cum passus te vinci fueris per collusionem cum aduersario tuo. Viuianus.

c *Exequentem te.* per hypothecariam.

d *Debitorem.* agentem vel conuentum.

e *Tu.* contra quem modo agis per hypothecariam.

f *Præscriptione.* vt quia non fecerit iuri: vt. ff. de euict. l. ſi ideo. Vel secundo, quia dimisit tali. triennium intra quod debebat causa fiiri. vnde integrum ius manet creditori & etiam debitori. Vel certio, quia cum creditor esset absens, debitor præsens: & possessor haberet titulum, & præscripsit x. an. contra debitorem præsentem: quod creditori absenti non nocuit: vt. ſ. ſi aduer. cred. l. j. & ij. Videtur ergo ex hac. l. quòd nocet creditori aliàs, nisi in his duobus casibus, & sic est contra. ff. de pig. l. ſi superatus. in prin. & de excep. rei iudi. l. iudicatæ. quæ sunt contra: quibus dicitur indistincte non nocere. Dic ergo: aut debitor prius fuit superatus, & postea obligauit: & tunc obstat exceptio creditori sicut & debitori: vt. ff. e. l. ſi superatus. §. per iniuriam. Si vero prius obligauit, & postea est superatus: si quidẽ creditore ignorante, non fit præiudicium creditori: vt in contra. &. ff. de except. rei iudi. ſi mater. §. fin. Si vero sciente creditore, tunc præiudicat ibi: nisi in duobus istis casibus: vt hic, & ff. de re iudi. l. sæpe constitutum. §. sed scientibus. & ff. de ap. l. ab executore. §. alio. in fine.

In summa.] CASVS. Obligasti mihi prædium pro x. ex quo consueueras soluere aliquid in resectionem: si illud solui, quia tale onus sequitur prædium quocunq; vadat, an in summam computari debeat, quæritur? Dicitur quòd sic. Viuianus.

a *Necessarium.* necesse ergo habet creditor tributorum onera subire, cum sit possessor: vt ff. de pac. l. interdũ. & l. epistola. §. sicut fructuarius: vt. ff. de vsufru. l. hactenus. quod tamen si in fin. & ff. de pig. ac. l. ſi necessarias. in prin. & l. ſi seruos.

Vsucapio.] CASVS. Obligasti mihi rem tuam: peruenit ad Titium: Titius eam vendidit Sempronio bona fide emẽdit, & eam vsucepit: an extinguatur ius pignoris per hoc quòd desiisti esse dominus, quæritur? Et dicitur quòd non. Vel dic casum aliter vt in glo. Viuianus.

Casum ponit.

b *Vsucapio.* pone casum in quatuor personis. Titius mihi Sempronio rem suam mobilem obligauit: hic Titius negligentia desiit possidere, vel quia sine hærede decessit: vt instit. de vsucap. § quod autẽ. & possessio peruenit ad Cornelium qui alienauit Caio, qui Caius triennio vsucepit. Sunt ergo hic duo interdicti. Item ius pignoris: & hoc non perditur per. l. istam. Nota ergo quòd alienatione legali, scilicet vsucapione, non perditur ius pignoris, sicut nec alienatione hominis: vt. ſ. eo. l. Item. l. alienationis. Item nota hãc legem habere locum in vsucapione triennij: secus in præscriptione. x. vel. xx. annorum: vt ff. de diuers. & temp. præscrip. l. longæ. & ſupra in quib. caus. cess. long. temp. præscript. l. in seruorum. Sed certe non rei sed actioni dicimus præscribi. sic & ſupra quod met. caus. l. iij. ideoque prodest ei, vt notaui in d. l. ſupra si aduer. credi. l. j. Item nonne qui agit, debet probare dominũ debitorem, quod hic facere non potest? Respond. sic, tempore obligationis, non nunc: vt. ff. eod. l. si superatus. & l. & quæ nondũ sunt. §. quod dicitur.

Sed si creditor ab vsucaptore per hypothecariam anocat, tu debitor luere potes: vt ff. de distract. pigno. l. rescriptum. §. j. ibi, & cum per iniuriam &c. nec potest creditor te repellere illa ratione, quia non posset agere debitor contra vsucaptorem: ergo nec contra creditorem: quia illud haberet locum si ageret rei vindicatione: sed hic agit debitor pignoratitia actione ex contractu, vbi agitur etiam si res non fuerit sua, vel desierit esse sua: sicut & commodator & depositor: vt. ff. commod. l. ita vt si fur. &. ff. depositi. l. j §. si prædo. & de pigno. actio. l. si rem alienam. §. is quoque. Sed nonne vsucaptor à debitore recuperat per actionem in rem? Respon. sic: & est similis eitcuitus, vt. ff. de condict. indebit. l. indebiti. §. finã &. ff. qui po. in pignor. ha. l. Claudius. Est ergo consilium debitori vt faciat sibi cedi à creditore ius hypothecatiæ quod habebat aduersus vsucaptorem: vt. ff. qui po. in pignor. ha. l. mulier. & de euictio l. in creditorem. & hoc incontinenti cum soluit. vel hoc acto, tunc etiam postea: vt. ff. de solut. l. Modestinus. vel in solutum ei pignus dimittat. Alij dicunt cedi debitori per creditorem ius retentionis quod habet creditor ex sententia lata contra vsucaptorem. sic ergo vsucapione proprietatis non extinguitur pignus: vt hic, & ff. pro hærede. l. ij. in princip. & ff. de vsucapionibus. l. sequitur. §. si rem. & pro empto. l. ſi rem quam. nec vsusfructus: vt. ff. de vsufruct. l. locum. § penulti. sed operam in seruo relictam sic: vt. ff. de vsufruct. leg. l. ij. in fine.

Alij ponunt casum: Quidam obligauit mihi rem mobilem alienam quam vsucapiebat: non valuit tunc obligatio. sed ſi post perficit vsucapionem, conuentio pignoris valet: vt hic, & ff. de pignor. ac. l. rem alienam.]. respon. & secundum hoc facit. ff. de rei vindicatione. l. ſi à Titio. &. ff. eod. l. j. in princ. Sed certe melius diceret, confirmat: quàm dicat, non extinguitur. Si tamen teneas hunc casum: dicas debitorem bonæ fidei possessorem: aliàs cum fuerit furtiua, non vsucaperetur: vt ſ. pro empt. l. cum sit. Alij, vt Placent. dixerunt hanc legem nõ posse intelligi.

i *Pignoris conuentionem.* id est hypothecariam quæ oritur ex conuentione pignoris. Accursius.

Vannis.] CASVS. Si debitorem meum vel fideiussorem conuenero, & condemnari fecero in actione personali: an nihilo minus hypothecæ pignora mihi obligata persequi possim, quæritur? Dicitur quòd sic.

Rem,

A litur præscriptione & non vsucapione? Respon. ibi est maius tempus: sicque maior negligentia. Est & alia ratio: quia dominium nihil habet cõmune cum causa pignoris, licet enim dominium vsucapiatur triennio, non tamen actio in rem: nisi per quandam consequentiam, non tamen hypothecarię neque principaliter: quia sic nulla actio triennio tollitur, nec per cõsequentiam: vt in rei vindicatione dixi: quia hæc hypothecaria nulla societate dominio iungitur, sicut in rem: vt dicto titulo, si aduer. cre. l. j. nota. Item quid si rem hanc mobilem tenuit non solum triennio, sed etiam decennio hic vsucaptor, an tuetur se quia tenuit decennio? P. non, cum in rebus mobilibus non habeat locum præscriptio: vt. ff. de diuer. & temp. præscrip. l. longæ. & ſupra in quib. caus. cess. long. temp. præscript. l. in seruorum. Sed certe non rei sed actioni dicimus præscribi. sic & ſupra quod met. caus. l. iij. ideoque prodest ei, vt notaui in d. l. ſupra si aduer. credi. l. j. Item nonne qui agit, debet probare dominũ debitorem, quod hic facere non potest? Respond. sic, tempore obligationis, non nunc: vt. ff. eod. l. si superatus. & l. & quæ nondũ sunt. §. quod dicitur.

sed non vsucapione.

Creditor pignus petere quens, an debeat probare debitorẽ esse dominum.

Sed si creditor ab vsucaptore per hypothecariam anocat, tu debitor luere potes: vt ff. de distract. pigno. l. rescriptum. §. j. ibi, & cum per iniuriam &c. nec potest creditor te repellere illa ratione, quia non posset agere debitor contra vsucaptorem: ergo nec contra creditorem: quia illud haberet locum si ageret rei vindicatione: sed hic agit debitor pignoratitia actione ex contractu, vbi agitur etiam si res non fuerit sua, vel desierit esse sua: sicut & commodator & depositor: vt. ff. commod. l. ita vt si fur. &. ff. depositi. l. j §. si prædo. & de pigno. actio. l. si rem alienam. §. is quoque. Sed nonne vsucaptor à debitore recuperat per actionem in rem? Respon. sic: & est similis eitcuitus, vt. ff. de condict. indebit. l. indebiti. §. finã &. ff. qui po. in pignor. ha. l. Claudius. Est ergo consilium debitori vt faciat sibi cedi à creditore ius hypothecatiæ quod habebat aduersus vsucaptorem: vt. ff. qui po. in pignor. ha. l. mulier. & de euictio l. in creditorem. & hoc incontinenti cum soluit. vel hoc acto, tunc etiam postea: vt. ff. de solut. l. Modestinus. vel in solutum ei pignus dimittat. Alij dicunt cedi debitori per creditorem ius retentionis quod habet creditor ex sententia lata contra vsucaptorem. sic ergo vsucapione proprietatis non extinguitur pignus: vt hic, & ff. pro hærede. l. ij. in princip. & ff. de vsucapionibus. l. sequitur. §. si rem. & pro empto. l. ſi rem quam. nec vsusfructus: vt. ff. de vsufruct. l. locum. § penulti. sed operam in seruo relictam sic: vt. ff. de vsufruct. leg. l. ij. in fine.

Secundum intellectum.

Alij ponunt casum: Quidam obligauit mihi rem mobilem alienam quam vsucapiebat: non valuit tunc obligatio. sed ſi post perficit vsucapionem, conuentio pignoris valet: vt hic, & ff. de pignor. ac. l. rem alienam.]. respon. & secundum hoc facit. ff. de rei vindicatione. l. ſi à Titio. &. ff. eod. l. j. in princ. Sed certe melius diceret, confirmat: quàm dicat, non extinguitur. Si tamen teneas hunc casum: dicas debitorem bonæ fidei possessorem: aliàs cum fuerit furtiua, non vsucaperetur: vt ſ. pro empt. l. cum sit. Alij, vt Placent. dixerunt hanc legem nõ posse intelligi.

i *Pignoris conuentionem.* id est hypothecariam quæ oritur ex conuentione pignoris. Accursius.

Vannis.] CASVS. Si debitorem meum vel fideiussorem conuenero, & condemnari fecero in actione personali: an nihilo minus hypothecæ pignora mihi obligata persequi possim, quæritur? Dicitur quòd sic.

Rem,

TITVLVS XIIII.
DE PIGNORIBVS ET hypothecis.

Debitor non liberatur, licet velit creditori pignus dimittere pro soluto. Baldus. Vel sic: Per solam pignoris cessionem debitor non liberatur. Salyc.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Timotheo.

DEbitor qui pignoribus profiteturª se creditoribus cedere, nihilo magis b liberabitur. c PP. V. Kal. Mar. Seuero. A. II. & Albino Coss.

Non est alibi. Primus creditor habens specialem hypothecam in quibusdam, & in alijs generalem, si ad debitum sufficiunt bona specialiter obligata, contra secundum creditorem habentem in alijs specialem hypothecam non agit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Reum.* scilicet debitorem.
b *Feceris* id est, fieri feceris. sic. ff. de his qui notan. infa. l. furti. §. mandati. & no. condemnationem: secus si fuissent absoluti à personali: quia tunc tollitur pignus: vt. ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. si deferente.
c *Persecutionem.* habet enim hypothecaria suas conditiones, vt non aliter tollatur nisi fuerit satisfactū: vt & ff. eo. l. grege. §. etiam. & de pig. act. l. solutum. in prin. & ff. de distrac. pig. l. quæsitum. & §. de act & obli. l. est in arbitrio. & infra, etiam ob chirogra. pec. l. vnica.

S*I dominium.*] CASVS. Mulier quædam obligauit prædium suum, postea illud mihi donauit. si creditor illud possidet, potero illud vindicare, si tantum percepi de fructibus, quod sufficiat ad debitum. vel si non sufficiat illud, quod deest soluam ei.

d *Quæ.* hic non potest esse quæ, & cum, vt quidam rectus habent. alterum enim superfluum est: nisi bis ponantur illa verba, pignori &c, ita scilicet si dominium eius possessionis quæ pignoris data esset, ad te translatum est, cum pignori data esset. Azo.

* *Vindicare eam potes.*

† *Nota fructus externa re debitum.* c. 1. et 2. vide de Sect. in 1 parte consi. 29. versic. cinca tertium principale. qui versiculus est in fine consilij.

e *Data.* Titio.
f *Adte.* Seio.
g *Translatum est.* per venditionem, vel legatum.
h *Eamque.* scilicet possessionem.
i *Creditor.* Titius.
k *Vindica.* actione in rem.
l *Ratione.* vt & infra de distrac. pig. l. j.
m *Ad te.* Seio. Accur.
n *Si fuerit.* postquam reddatur, fructibus in solutionem cedentibus.
o *Satisfactum.* Titio.
p *Tibi.* Seio.

Per sententiam latam in personali, non intelliguntur creditori satisfactum: & ideo potest agere hypothecaria. Bal. Vel sic: Licet debitor sit condemnatus, si non soluit, non tollitur ius pignoris. Bar.

VIII. Idem. A. Festo.

QVanuis personali actione expertus, aduersus reum [a] vel fideiussores seu mandatores eius feceris [b] condemnationem: pignoris tamen adhuc habes persecutionē. [c] PP. Idib. Martijs, Gordiano. A. & Auiola Coss.

B *Emptor agens rei vindicatione contra creditorem, facit quod creditor compensat in debito fructus perceptos ex re. Bal. Vel sic: Creditor computatis fructibus in debito, & soluto residuo, tenetur pignus restituere ei in quem debitor transtulit. Saly.*

IX. Idem. A. Attico.

SI dominium eius possessionis quæ [d] pignori data [e] esset à debitrice domina, ad te [f] translatum est [g], eamque [h] postea creditor, [i] vel eius hæredes detinere cœperunt: vindica [k] eam rem, * præside prouinciæ curante, vt fructuum deducta ratione, [l] † residuoque à te C oblato, si fuerit [n] satisfactum, [o] ea possessio tibi [p] reddatur. PP. III. Kalen. Octobr. Gordiano A. & Auiola Coss.

De vrbanitate ante ingressum iudicij, debet conuenienduq; requiri extra iudicium. Bal. & Saly. Vel sic: Creditor potest prosequi ius pignoris, licet debitoris non sit denunciatum vt soluat. Bartolus.

X. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Alexandro.

DEbitores præsentes prius denunciationibus conueniendi [q] sunt. igitur si conuenti debito satis non fecerint, persequenti tibi pignora seu hypotheças quas instrumento specialiter comprehensas esse dicis, competentibus actionibus, [r] rector prouinciæ auctoritatis suæ auxilium impartiri non dubitabit. Dat. XIIII. Kalen. Febr. ipsis. IIII. & III. AA. Coss.

q *Conueniendi sunt.* ex vrbanitate. & sic ff. de ser. vrba. prædi. l. quidam Hyberus. secus autem vbi vult vendere pignora: quia tūc ex necessitate denunciat: vt infra de distrac. pig. l. creditor. & j. de iure do. impe. l. fi. Item potest dici quòd ex necessitate denunciet eis, si non fuerat dies statuta ad soluendum, aliàs non: vt infra de contrahen. & committ. stip. l. magnam.

r *Actionibus.* hypothecaria: vt & supra de preca. l. j. Accursius.

NOminatori.] CASVS. Iudex potestatis nominauit me vt essem decurio. contradixi. non debet accipere à me pignora inobedientiæ capere sine præsidis auctoritate. Saly.

A gnus sine auctoritate præsidis.

s *Nominatori.* id est nominanti ad munus.
t *Sine præsidis.* sed cum præsidis auctoritate sic vt. ff. de mu. & ho. l. si ad magistratus. & supra de suspe. tu. l. præses. & facit supra de cessio. bo. l. iij.

XI. Iidem. AA. & CC. Euphrosyno.

NOminatori [s] pignori capere, sine præsidis [t] auctoritate res nominati nō licet. S. III. Id. Mart. AA. & Coss.

Vir succedens vxori, res quas vxor obligauerat, soluto debito recuperat. Bal. Vel sic: Licet de pignore instrumentum non sit confectum: nihilo minus creditor habet plenum ius. Bar. Vel sic: Successori debitoris debent pignora reddi: licet non caueatur in instrumento debiti. Saly.

XII. Iidem. AA. & CC. Eusebio.

SI vxor tua pro pecunia quam accepit mutuo, res proprias obligauit pignori, eique tu successisti: licet instrumento eius facti [v] testimoniū collatum non sit: soluto tamen debito creditorem de his tibi reddendis solenni iure conuenies. S. V. Kal. April. AA. Coss.

Si pignus est datum creditori in solutum: incommutabiliter tenet datio. Bald. Vel sic: Debitor creditori potest cedere omne ius quod habet in pignore: nisi obstet ratio ætatis. Bario.

XIII. Iidem. AA. & CC. Matronæ.

CVm dominam non minorem vigintiquinque annis ea quæ obligauerat tibi, [x] iure dominij possidere permisisse, & in solutum dedisse precibus significes: dominæ contractus & voluntas ad firmitatem [y] tibi sufficit. S. III. Kalend. Maij, Heracliæ. AA. Coss.

Si debitor vendit pignus: creditor habet in potestate vtrum debitorem conuenire personali, an emptorem hypothecaria. hoc dicit lex. C. hoc verum nisi debitor offerat: quia offerendo impedit hypothecariam contra emptorem. Hoc dicit authen. hic posita. Bal. Vel sic: In electione creditoris est, agere actione personali contra debitorem, vel hypothecaria contra possessorem pignoris. Bartolus.

XIIII. Iidem. AA. & CC. Apiano.

DIstractis à debitore pignoribus, creditores potestate habere, vtrúmne personali obligatos sibi, an pignora possidentes, in rē actione conuenire velint, non est incerti

videtur debere personali, per authen. hoc si debitor, quæ similiter est supra de ac. & obl. authen. sed hodie. licet per alia verba. Sed & hæc de fideiussoribus videtur tolli per aliam de litigio. & redire ad primum ius, vt eligat creditor. quod dices infra in d. authent. hoc si debitor &c. Accursius.

Inter.

a *Iuris.* Et ita electionem habet, vtrum agat personali, vel hypothecaria: quod corrigitur per authen. hoc si debitor. j. eo.

HOc ita.] CASVS. Lex. C. dicit quòd creditor habet electionem, an velit conuenire reū act. personali, vel pignoratitia persequi. auth. dicit hoc esse verum, si debitor pignora possideat: secus si alius. & si non satisfiat creditori ex hypothecis debitoris, vel si distraxit, primo conueniat debitorem, & eius fideiussorem: & postea pignorum possessores.

[*Hoc ita si debitor.*]
Hæc authen. sumpta est in authen. de sanct. §. ad hoc autem. col. viij. & est contraria illi alij quam habes infra eod. hoc si debitor. quæ est de fideiusso. col. j. & ibi eam solues.

b *Debitorem. Certissimum est.* vt.] de remit. pig. l. res. & j. de distra. pig l. si debitor. & §. de preca. l. j. & supra eo. l. vsucapio. & j. debitorem ven. pig. l. j. in fi. hoc autem est verum nisi in ordine conuentionis: vt dixi. l. proxim. Accursius.

c *Persequi debes.* licet enim possessio non fuerit tibi tradita: quod secus est in rei vindicatione: vt supra de rei vin. l. fertuum. & ibi vin. l. fertuum. & ibi Bal. in casibus ibi notatis.

Fr*ater.*] CASVS. Si frater meus pecuniam meam nomine fratris Titio dederit mutuo, & pignus acceperit cui sit acquisita pignoris obligatio, quæritur? Dicitur quòd filius. Vivianus.

d *Suo nomine.* secus si suo: vt ff. si cer. pe. l. certi condictio. §. pe. & j. per quas perso. non acquiri. l. fin.

e *Non potuit.* vt & §. e. j. de distrac. pig. l. si maritus. Item a fratre in pupillo: vt ff. qui po. in pig. ha. l. idemque.

QVanuis.] CASVS. Si frater meus ex pecunia quam ei mutuauit, prædium comparauit: si non conuenit vt generaliter sit pignori vel specialiter sit obligatum, in casu dicam pignoris deducti non est: sed per actionem debitum meum prosequi potero.

f *Obligauerit.* tunc enim secus: vt infra qui potiores in pignore habentur. licet.

g *Non deduxit.* illud prædium: vt hic, & ff. de tribu. l. procurator. §. plane. & §. si quis alteri vel sibi. l. qui aliena, & §. de rei vin. l. si ex ea. sed hoc fallit in pupillo: vt ff. qui po. in pig. l. idque. & supra de ser. pigno. da. ma. l. pe. & in milite: vt supra de iuris ym. l. fi vt proponis. An autē inter personales priuilegium habeat, dicam infra qui po. in pig. ha. l. licet.

iuris. [a] S. Kalend. Maij Heracliæ. AA. Coss.

IN AVTHENT. de litigiosis. §. ab hoc autem. col. viij. constit. vij.

HOc ita, si debitor ei non satisfaciat ex precio rei venditæ: quod vt fiat, permittitur ei vendere.

Non potest debitor contrahendo vel testando hypothecæ creditoris derogare. Bald. Vel sic: Alienatio facta per debitēr quouis titulo, non præiudicat creditori iure pignoris vtenti. Salyce.

XV. Iidem. AA. & CC. Basilidæ.

DEbitorem neque vendentem, neque donantem, neque legantem, vel fideicommissum relinquentem, posse deteriorem facere creditoris conditionem certissimum est. [b] Vnde si tibi obligatam rem probare posse confidis, pignora persequi debes. [c] S. V. Non. Maij Heraclię. AA. Coss.

Actio hypothecaria non queritur ei cui non queritur persona. Bal. Vel sic: Mutuans alienam pecuniam suo nomine, querit sibi ius pignoris, & non domino pecuniæ. Bar.

XVI. Iidem. AA. & CC. Heroidi.

ET si frater tuus nō suam, sed ad te pertinentem pecuniam mutuam suo nomine [d] dedit, ac pignus accepit: tamen tibi pignoris obligationem quærere non potuit. [e] Subscripta. III. Idus Maij Hadrianopoli. AA. Coss.

Res empta alterius pecunia, non est domino pecuniæ obligata. Bald. Vel sic: Res empta ex pecunia mutuata de nō est obligata mutuanti, nisi de hoc specialiter vel generaliter conuenerit. Bartolus.

XVII. Iidem AA. & CC. Pontiæ.

3 QVanuis ea pecunia quam à te mutuo frater tuus accepit, comparauerit prædium: tamen nisi specialiter vel generaliter hoc tibi obligauerit, [f] tuæ pecuniæ numeratio in causam pignoris non deduxit. [g] sane personali actione debitum apud præsidem petere non prohiberis. S. XII. Kalend. Iun. AA. Coss.

Actio hypothecaria est in rem. h. d. & ista actio in rem sequitur possessorem. Bal. & Saly.

XVIII. Iidem. AA. & CC. Euodio.

PIgnoris vel hypothecæ persecutio [h] in rem est. S. Kalend. Decemb. Sirmij. AA. Coss.

Creditor non tenetur de casu fortuito pignorum, sed de dolo & culpa. Bal.

XIX. Iidem. AA. & CC. Maximo.

SIcut vim maiorem pignorum creditor præstare non habet [i] necesse, ita dolum & culpam, sed & custodiam [k] exhibere cogitur. Dat. XVII. Kalend. Ianuar. AA. Coss.

Creditor non cogitur agere: tamen oblato ei debito cogitur pignus reddere. Bal. Vel sic: Oblatio & consignatio & depositio debiti sufficiāt ad hoc vt possit agi pignoratitia. Bar.

XX. Iidem. AA. & CC. Alexandro.

CReditor ad petitionem debiti vrgeri iure minime potest. [l] Quapropter eo quod vos hæredibus Euodiani debere confiditis, oblato, & si nō velint accipere, consignato [m] atque depositō: de reddendo pignore hos præfidali notione conuenite. PP. XVII. Kalen. Februa. AA. Coss.

Extraneum lucendo pignora non acquirit dominium pignorum. Bal. Vel sic: Qui liber debiti soluendi potest pignus liberare, sed ex hoc non quærit sibi dominium, sed actionem contra debitorem absolutum. Saly.

XXI. Iidem. AA. & CC. Victo.

REs obligatas exterus debito soluto [n] liberando, datum petere, [o] non earum dominium adipisci potest. Dat. III. Kalen. Nouemb. Retiariæ. CC. Coss.

Secundus creditor offerendo priori debitum, ius suum confirmat. Bal. Vel sic. Creditor secundus soluendo priori, confirmat sibi pignus: & in eius loco succedit tam in sorte, quam in vsuris sortis, non vsurarum. Salyce.

i *Sicut. Non habet.* vt & §. de pig. ac. l. quæ fortuitis. &. ff. de pig. ac. l. si cum venderet. §. fin. & l. sequen.

k *Custodiam.* id est diligentiam. culpa enim est si facit quod non debet: custodiam omittit, si non facit quod debet. vltra culpam enim tenetur: sed de ea sic: vt hic, & infi. qui. mo. re contra. ob. §. fin. & §. de pig. ac. l creditor. quis autem probet dolum, vel culpam, vel amissionem, dixi §. de pig. ac. l. si creditor. Et nota quòd hic est similitudo per cōtrarium, sicut ibi, & Lazarus similiter mala.

C*Reditor.*] CASVS. Debitor creditorem, vt debitum petat, compellere non potest: sed dubium offerat, consignet, & deponat: & pignus prosequatur. Vivianus.

l *Minime potest.* vt & §. vt nemo inuitus. l. j. & de vsur. pup. l. fin. nisi in casibus quos no. §. vt nemo inuitus. & §. de inge. manu. l. diffamari. Accursius.

m *Consignato.* vt &. §. de vsur. l. acceptam. & j. de partu. pig. l. ij. &. j. de contrahen. stip. l. magnā. &. §. de iure emphy. l. ij. in fin. &. j. de distra. pig. l. si ptius. &. §. de pign. act. l. nec creditores. & hoc si debitum totum est liquidum. aliàs datur iudex, coram quo examinabitur: vt. j. de distrac. pig. l. si residuū.

REobligatas Pecuniam quam à Titio mutuasti, solui, & pignus recollegi: an sim dominus pignoris, quæritur? Et respond. quòd non, sed quod solui, possum petere. Viutanus.

n *Soluto.* non dico emendo: quia tunc haberet dominium: vt instit qui ali. licet §. j. & ad hoc §. de rei vindi. l. solennibus.

o *Petere.* à debitore actione mandati, si mandatum intercessit, aliàs negotiorum gestorum. & hoc si non possideat, aliàs habet retentionem: vt. ff. quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. j.

SEcundus,] CASVS. Mutuasti mihi decem, & obligaui tibi pignus, & Titius tibi soluit, confirmat sibi pignus: sed an vsuras vsurarum petere poterit quas soluit Titius, quæritur? Et dicitur quòd non, puta quia sors erat decem, vsura quinque.

Pignus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Pignus.* vt. j. qui po.in pig.ha.l.prior.& l.j.
b *Vsuras.* quia suum negocium gessit secundus creditor : vt.ff. qui po. in pign.ha. l. si prior. alias est sub eadem.l. creditor. §. sciendum. & facit.§. de vsuris. l. vt nullo.&.ff.de rei vindic.l. emptor. &. j.de his qui in prio. cre.locum.l.j.&.j.de remiſ.pigno.l.cum ex causa.& ff. de cap. & poſtl. reuer.l.in bello.§.si quis seruum.
c *Fuissent.* priori creditori pone fors. x.vsura.v. Accursius.

Maior.] CASVS. Si creditor maior annis elegerit debitorem personali actione, & pignoratitiam perſecutionem remiſerit per expreſſum pactum, alias intra biennium perſecutionem:an poſtea pœnitẽs ea proſequi poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non.
d *Cum hoc.* id est, remiſſionem talem.
e *Solum.* id est nudum & sine ſtipulatione.
f *Iuriſdictio.* prætoris. ait enim prætor,pacta ſeruabo: vt.ff.de pact. Liure gentium.§.prætor air. Vel iuriſdictio, id est iudicis officium. Accurſius.
g *Non poteſt.* ipſo iure ſublata obligatione. Sed videtur quod per exceptionem: vt.ff de pac.l.si tibi. x.§.de pignore.quæ est contra. Solu.hic ſola conuentio de pignore interceſſit: vnde etiam ſolo pacto potuit tolli : ibi traditione ſecundum quoſdam. Vel refert: fiat pactum de non petendo debito : & tunc ſi est perſonalis, per exceptionem tollitur: ſic & pignus: vt ibi. At ibi de pignore, ſi quidem ſimplex conuentio interceſſit, tollitur ipſo iure : vt hic. ſi traditione, per exceptionem : vt ibi. Primo caſu tamẽ vbi remiſſi debitum, ipſo iure videtur tolli hypothecaria: licet perſonalis per exceptionem : nam quandoque tenet in acceſſorio remiſſio, & non in principali : vt. ff. quib. mo. pignus vel hypothe. l.j. §.j. Item acceptilatio facta fideiuſſori obligato verbis, liberat eum ipſo iure, ſed reum per exceptionem: vt.ff.de acceptil. l. & per iuſiurandum.§. ſed & ſi. Item ad hoc argu. ff. de noxa. l. ſi noxale iudicium . &. ff. quib. modis pignus vel hypoth.ſolu.l.j. in principio. & circa hoc diſtinxi in d. l. contraria.

Perſecutione.] CASVS. Creditor electionem habet velit debitorem conuenire act. perſo. an hypothe. pro pignore:vnde omiſſa hypothecaria agere poteſt actione perſonali.
h *Non poteſt.* vt.§.eod.l.diſtractis.
i Hoc *ſi debitor poſsideat.* immo videtur & ſi alius poſſideat, habere locum.l.cod icis: vt in authen.de litigio.§.ad hoc autem.colla.viij. quam habuiſti ſupra eodem ſuper.l.diſtractis. Solu.illa eum ſit vltima,corrigit iſtam ſecundum B. Vel refert an poſſidens habeat cauſam à debitore, vt tunc habeat illa locum : an non, & tunc hæc.argu.ff.ſi famil.fur.fe. di. l.quoties.

Dolus auctoris ſucceſſori nocere non debet.

ſecundum Ald.quod non placet: quia dolus ſui auctoris ei nocere non debet: vt.ff.de doli exceptio.l. apud Celſum §. ſi quis ex cauſa legati.&.§. ſequenti. Vel illa authentica de litigio.intelligitur ſecundum iſtam,ſecũdum Ir.vel ſecundum Azo.hæc loquitur de rebus debitoris non obligatis, ſed reuocandis per Paulianã nec enim dicitur in corpore huius authen.quòd fuerunt obligatæ,licet Itn. ſic poſuerit. Vel aliter illa loquitur in emptore:ſecus in aliis poſſeſſoribus. Vel illa loquitur in expreſſa hypotheca:hæc in tacita, ar. ff de iure fiſc.l.Moſchis.&. j. de iur. fiſc.l.j.lib. x. Sed ar.contra. ff. de cenſi.l. cum poſſeſſor. in fin.l. Vel ſecundum P.illa loquitur cum diſtracta eſt res voluntate creditoris: quod apparet ex eo quod dicit, vt ex precio ſibi ſatisfieret: hæc cum ſine eius voluntate. Vel dic ſecundum Ioan. hæc loquitur generaliter : illa in caſu ſpeciali quando lite conteſtata cõtra ſchypothecam- vendit debitor : quo caſu licet non contrahatur vitium litigioſi per omnia, contrahitur tamen quo ad hoc vt emptor poſſit cõtiam emptor poſſit cõueniri. ADDITIO. Hanc vltimam ſolutionem Ioan. approbãt communiter doctores hic, & in authent. ſed hodie.§. de act. & obligat. & Azo in ſumma iſtius tituli. Adde etiam quòd vbi pignus venditum eſſet ex lege, vt precium daretur creditori, & emptor conſenſiſſet illi conditioni: tunc in odium eius qui non ſatisfecerat creditori cum poſſit , permittitur creditori vt hypothecaria prius cum conuenire poſſit : quia priuilegium meretur amittere , qui fraudem voluit committere. Ita dicunt moderni noſtri ſcribentes in dicta authẽ. ſed hodie.

k *Abſens ſit.* Quid ſi debitor ſit abſens, vt conueniri non poſſit? Dicam poſſeſſorem poſſe conueniri: vt in authen. de ſideiuſſ.§.j.&ij.&.§.eadem.colla.j.
l *Quæ ſunt.* quas ipſe fideiuſſor non poſſidet, aliàs creditori electio datur, argu.huius.l. perſecutione. Quidam tamen dicunt,& ſi poſſideat fideiuſſor, ptius cõueniendum eum perſonali : cum in corpore huius authent. non diſtinguatur perſondeat ipſe vel alius. Erit ergo ordo, vt prius reus perſonali vel reali,ſecundo fideiuſſor, tertio extraneus poſſidens res debitoris, quarto poſſidens extraneus res fideiuſſoris conueniatur : vt hic iunctur.

Seruus] CASVS. Si ſeruus pignori datus deceſſit, non propter hoc extinguitur perſecutio debiti.
m *Petitio.* vt inſtitu. quib. mod. re contra.obl.§.fin. & ff.eod.l. ſi inter.§ quicquid &.§.de pigno.act.l.pignus.

Tibi.] CASVS. In liſta dicitur: mutuaui tibi.x.tu quidam notarium,id est ſeruum notarorem, obligasti mihi pignori: nunquid tenet obligatio illa? Reſpon.quòd ſic. vnde ſi ille ſeruus vi abreptus eſt mihi,possum agere contra raptorem.
n *Notarium.* id est ſcriptorem, non tabellionem: vt. ff.de tab.l. generali lib.x. Accurſius.
o *Conuent.* quia expedit &c vt inſtit.de obliga.quæ ex delic.§. furti & ſi quidem est fur extraneus,in duplũ vel in quadruplũ rei condemnatur. Si vero ipſe debitor:tunc ipſum debitum & vltra duplatur, vel quadruplatur : vt. ff.de fur.l.creditori.&.l. creditoris. Primo tamẽ caſu reddit debitori per pignoratitiam actionem quod vltra debitum habet, non ſecundo : vt dicta.l. creditoris.&.ff.de pigno.act.l.ſi pignore in princip. Item quod dixi contra extraneum in ſolidum agere creditorem, intelligo quando

quando per culpam amiſit pignus : aliter creditor tenetur ſibi, & ad vſuram: quia tantum eius intereſt,& in reſi duo agit furti ipſe debitor: vt ff. de fur.l. cum qui.§.idem ſcribit.

a *Super hypotheca.* Accipiebant enim tales campſores pecuniam mutuam vt emerent præbendam vel militiam ſibi vel ſuis: & pro hac pecunia obligabant omnia bona ſua : vnde quærebatur vtrum de hac præbenda eo modo intelligitur quòd ſic obligata? Et dicitur quòd ſic.& ita non eſt contra. §.c.l. quanuis. iij. & præfertur etiam prioribus : vt not. j. qui po.in pig.ha.l. diuerſis.
b *Metaxarij.* aliud genus negociatorũ. Acc.
c *Dare ſolent.* i.ſuppone, ſine hoc tamen contrahitur tacita hypotheca ſecũdũ Hug. Accurſius.
d *Definitione.* nã quandoque minus commodi tranſit ad heredem quàm fuerit apud eum ptorem: vel aliquo dato demum tranſit ad heredes: vt §.de inoffi. teſtamen. l. omnimodo.§.fina.& j. de prox. ſacr. ſcri.l. ſi quis libr. xij. & ad hoc. ff. de legi. iij.). patronus. ij. reſpon.
e *Exigere.* per hypothecariam : vt in fine huius.l.
f *Prudentur.* nota protẽtur, ab iſto qui mutuauit.ſed in ſuperiori caſu præſumitur pro eo.& hæc eſt differentia quando emit ſibi, vel liberis, vel cognatis, & in illo caſu quãdo emit extraneis. Accur. Nota ergo duos caſus ad differentiam aliorum duorum caſuũ. In primo præſumitur pro eo qui tradidit pecuniam. In ſecundo oportet quòd ipſe probet.
g *Militantibus.* nota, militio militiam, ſic & vado viam.
h *Placui.* i.cõuentionis inter eos habitæ.
i *Dari ſolet.* id eſt, quãti emi ſolet.
k *Perſonis.* hoc in negociatorum. i. extraneorum militantium quibus eſt empta & negociata militia, qui non ſunt obnoxij : vt ſubſit. actione perſonali, ſed hypothecaria vt dicit Accur.
l *Manerunt.* ante legem iſtam.

Quòd obtinet.] CASVS. Lex C. dicit quòd creditor poteſt conuenire militiæ. Poſſeſſorem militiæ. auth. hoc determinat, dicens quòd hoc verũ eſt ſi creditor murmurat ſpecialiter ad hoc vt præbenda de pecunia illa emeretur: & ſi creditor non expreſſit hoc,non habet priuile.quia præferuntur ei filij qui habent bona patris tacite obligata pro dote matris, & præfertur ei vxor teſtatoris, & alij creditores, ſi erant potiores.
m *Quod obtinet.* vt omnibus præferatur creditor ex cuius pecunia militia eſt empta, quod.l.C.innuerat.
n *Alioquin.* id est, ſi non ad hoc mutuauerit is ex cuius pecunia militia eſt empta.
o *Filij.* nomine matris defunctæ: quæ fuit vxor repetentis dotem.
p *Vxor.* ſi ipſa viuit.
q *Prædictorum.* i. nec ille qui ad hoc mutuauit,nec vxor,aut filius eius: vt in corpore probatur.
r *Creditoribus.* qui ad hoc non mutuauerãt: ex eorum tamen pecunia eſt empta , vel præſumitur.

In quibus cauſis, &c.

Qua'iter per conuentionem expreſſam contrahatur obligatio pignoris, dictũ eſt, ſequitur qualiter contrahatur tacite ex vi & poteſtate legis. Azo.

Cõtinuatio.

Neuerſa.] CASVS. Si poſſides prædium tributarium: tacite videntur omnia bona tua obligata pro tributis fiſco.
s *Senſentur.* i. qui cenſum (id eſt,tributum) præſtant.
t *Tributis.* id eſt, fiſco.
v *Obligata ſunt.* vt &.§.ſi propter publ. pẽſi. l.j. in fine. & facit. j.l. proxima. Accurſius.

Ettum.] CASVS. Si cum fiſco contraxiſti,& debitor eius factus ſis: licet non ſit dictum vt bona tua obligentur, tamen tacite obligata videtur.
x *Obligari.* ſcilicet tacite: vt ſic faciat ad titulum : vt &.§. de ſer. pig. da. ma. l. ij. & de priuile. fiſc.l.ij & l.iij. ſecus in ciuitate: vt ff. ad municip.l. ſimile.

Vxoris.] CASVS. Obligaſti mihi fundum : tacite videris obligaſſe fructus fundi. vnde ſi ex precio fructuũ alium fundum comparaſti, an ſis mihi obligatus, quæritur? Et dicitur quòd non.
y *Ineſſe.* q.d. ſi prædia ſunt obligata, & fructus prædiorum, tamen prædia empta ex pecunia redacta ex fructibus, non intelligũtur obligata: vt & j. de partu pig. l.j. & ff. in quib.cau.pig.tacite contra.l. in prædijs. & ff.de pig.l.Paulus.§.j. & l.ſi fundus. in prin.
z *Placuit.* vt & argu. ff. de fur. l. qui yas.§. fina.& ff. qui po.in pignore.l. ſi & re.& ff.de lega.ij.l.imperator.§. ſi.& l. ſequẽ.& extra de vſur. cum tu

Non *eſt alibi niſi in iſta auth. hic poſita. Pro pecunia mutuata in emptionem militiæ, ſub hypotheca bonorum comprehenditur ipſa militia: ſiue ſit empta nomine debitoris, ſiue nomine filij ſui, vel cognati, vel etiam extranei. & talis hypotheca eſt priuilegiata. Bald. Vel ſic: Militia empta ex pecunia creditoris, eſt creditoris obligata : & pro liberis & cognatis empta, niſi contrarium probetur: empta vero pro extraneis, non præſumitur ex pecunia creditoris. Salyc.*

XXVII. Imp. IVSTINIAN. A. Mennæ præfecto prætorio.

Super hypothecis a quas argẽti diſtractores vel metaxarij, b vel alij quarũcunq; ſpecierum negociatores,pecunias ſibi credẽtibus dare ſolẽt, c hoc ſpecialiter ſuper amputanda omni machinatiõe ſancimus, vt ſi poſt huiuſmodi contractũ liberis ſuis , vel alio modo cognatis , quamcunq; militiã ijdẽ negociatores acquiſierint (eam tamen quæ vendi vel ad hæredes ſub certa definitione d tranſmitti poteſt) liceat creditoribus eorum etiam non probantibus,ex pecunijs eorundẽ negociatorum,liberos eorũ vel cognatos militaſſe(dum tamẽ contrariũ non probetur, alios ex ſuo patrimonio dediſſe pecunias) creditũ ab his qui militarint,exigere: e vel tantũ eos efflagitare, quãti vendi eadem militia poſsit. ¶ Quod ita obtinere ſancimus,& ſi extraneis quibuſdã ijdem negociatores de ſuis pecunijs huiuſmodi militiam acquiſiſſe probẽtur: f vt quod generaliter in ipſis debitoribus militantibus gratiã militiam,quę vendi vel ad hęredes trãſmitti poteſt, permiſſum eſt , vt liceat creditoribus & adhuc viuẽtium debitorum iure hypothecæ vindicare militias, niſi ſibi ſatisfiat : & poſt mortem eorum exigere quod prohiſdem militijs pro tenore communis militantium placiti , h vel diuinæ ſanctionis tale præſtãtis beneficiũ,dari ſoleat: i hoc in negociatorũ perſonis,k licet ipſi militantes minimè debito obnoxij ſint,integrum creditoribus eorum ſeruetur. ¶ Quod ſcilicet in futuris militijs, nõ etiã in his quas liberi vel cognati eorundem negociatorũ vel extranei pecunijs eorum meruerũt,l tenere ſancimus. Dat. Kal. Iun. DN. Iuſtiniano A. PP. II. Cos.

IN AVTHENT. de exhibẽ. & introducen. reis. §. optimum quoquæ. col. v. cõſtit. vj. Eſt etiam ex titulo de æqualitate dotis & propter nuptias do. coll. vij. conſtit. viij. §. quia verò & huiuſmodi.

Iſta authentica ponit illud tertium quod dixi in caſu ſcilicet de priuilegio prælationis. & dicit quòd in hypotheca primo præfertur matuãs, ſecundo dos, tertio veniunt alij creditores qui ad hoc non mutuarunt , tamen ex eorum pecunia res empta eſt, vel empta præſumitur. Bald.

Quod obtinet m ſi ad hoc mutuauerit pecuniã, vt militia emeretur.alioquin n filij o aut vxor p defuncti omnibus præponentur. ¶ Sed & ſi nullus prædictorũ q fuerit, tũc alijs creditoribus r hoc damus.

TITVLVS XV.

IN QVIBVS CAVSIS pignus & hypotheca tacitè contrahitur.

pro cenſibus & tributis ſunt obligata omnia bona debitoris. Bald. Vel ſic : Bona cenſuariorum vel tributariorum ſunt tacite fiſco obligata. Salycetus.

I. Imp. ANTONIN. A. Sperato.

Niuerſa bona eorum qui cenſentur,s vice pignorum tributis t obligata ſunt. v PP. Kal. Iun. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Bona contrahentis cum fiſco, ſunt tacitè obligata. Bald. & Salyc.

II. Idem A. Procilo.

Certũ eſt, eius qui cum fiſco cõtraxit, bona veluti pignoris titulo obligari, x quãuis ſpecialiter id nõ exprimatur. Dat. VI. Kalen. Mart. Meſſala & Sabino Coss.

Fructus extanciei rei pignoratæ, ſunt tacitè obligati pro debito: tamen res empta ex ipſis fructibus, efficitur propria ipſius emptoris. Bal.

III. Pars ex reſcripto ALEXANDRI. A. ad Demoſthenem.

Quamuis fructus pignori datorum prædiorum (etſi id apertè non ſit expreſſum) & ipſi pignori credantur tacita pactione ineſſe: y prædia tamen quæ emuntur ex fructuum precio,ad eandem cauſam venire, nulli prudentium placuit. z PP. Ibid. Octob. Maximo II. & Aeliano Coss.

Creditor ex cuius pecunia militia eſt empta, præfertur omnibus.

Cõtinuatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

l.cum tu. Vel repete placuit, id est, dicta prædia erunt creditoris: computabit tamen in debitum. Accursius.

Atis.] CASVS. Si ex mala administratione primipilari factus es debitor fisci: non solum res tuæ obligantur tacite fisco, sed dos vxoris tuæ: ita videlicet si bona mariti exhausta sunt, neque aliquid residuum inuenitur.

a *Data.* secus si non sint: vt §. de priuil. fisc. l. j. & j. ad. l. Iul. de vi. l. j.

b *Necessitati.* aliàs necessitate, scilicet primipilatiæ administrationis. filij etiam, licet non sint hæredes, tenentur: vt j. de primipilo. l. fina. lib. xij.

† *Concor. cũ hac. l. gl. super verbo, Alienat. in c. ex parte ver. extra de rescript.* * *& item constitutum &c.*

c *Patrimonium.* id est, quasi patrimonium: vt ff. de mino. l. iij. §. sed vtrum. in fin. & §. de rei vxo. act. §. & hoc ex rei.

Si non.] CASVS. Si fundum ad colendum mihi locasti, & in eum seruum induxi, non eo animo vt ibi perpetuo stet, & eum pro pensione retineres: rector prouinciæ iubebit vt eum mihi restituas: pro pensione vero solenniter me conuenies. Viuianus.

d *Inducta.* inducta manu, illata dotso. Et nota tria exiguntur, scilicet, quòd sint inducta, & quòd perpetuo ibi sint, & quòd domino sciente: vt ff. eod. l. in prædijs. & de pigno. l. debitor. & §. loc. l. certi. sed in vrbanis non exigitur scientia: vt d. l. certi.

c *Placuerat.* scilicet locattrici tantum, non conductori. Vel placuit, scilicet sapientibus, si essent tamen inducta. Vel placuit, sub conditione si essent inducta. nisi altero horum trium modorum exponas, esset litera sibipsi contraria.

f *Morari potest.* Not. ergo sua auctoritate possidentem, retentionem non habere. Sed videtur quòd sic: vt. j. tit. u. j. l. j. & ff. de solu. l. si cum aurum. & l. si is cui. & ff. de condict. indebi. l. si non sortem §. si centum. quæ sunt contra. Sed dic, refert an peruenerit per dationẽ alicuius nomine debitoris: vt tunc retinere possit: an non, & tunc non: vt hic. Vel dic secundo quòd hic per vim possidebat creditor, & ita vitiose: & facunt hæc, an scriptor possit retinere quaternos pro mercede, sicut notatur in dicta. l. si non sortem. §. si centum.

† *Facit ad hanc. l. glo. vnica circa fi. in cap. ex parte. extra de appel.*

Si mater.] CASVS. Paterfamil decessit relictis filijs impuberibus: & vxor legitimam tutelam filiorum nacta est, præstito iuramento quòd ad secundas nuptias non conuolaret: si conuolauit, & teneatur pupillis ex mala administratione, neq; eis antequam conuolaret ad secundum matrimonium, tutorem

Pro debito primipili, bona dotalia sunt tacitè obligata, tamen in vltimum subsidium deuenitur ad ea. Baldus.

IIII. Imppp. CARVS CARINVS & NVMERIANVS AA A. Africano.

Satis notum est, † & ratione * constitutum, bona earum in dotem dota, [a] quæ nuptæ sunt his qui primipili sarcinam subeunt, obnoxia necessitati [b] eius teneri: verum certo ordine, vt scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium [c] respiciat, si vniuersis viri ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum inueniatur. Dat. V. Idus Aug. Caro & Carino AA. Coss. *vide in appendice fol. 1061. n. 7.*

Pro pensione non sunt tacitè obligata bona quæ non sunt in fundo, sed inuecta & illata vt ibi sint. Bald. Vel sic: Inducta & illata in fundum conductum, sunt tacitè pro pensionibus obligata: si tamen conductoris bona sint. aliter ad manus creditoris peruenta, non possunt pro pensione retineri, sed debent restitui. Salycetus.

V. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Corinthiæ.

Si non inducta [d] & illata in fundũ quæ pignoris teneri causa placuerat, [e] mãcipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrentur: rector prouinciæ ea restitui iubebit. ¶ Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest, [f] cùm si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus vel quacunq; ratione probare possit, huius solutionem solenniter fieri cõueniat. Subscripta. XII. Kalend. Febr. CC. Coss.

Si tutrix secundo nubit non reddita ratione, bona secundi viri sunt tacitè obligata pupillo pro ipsa administratione reddenda. Et est hic casus specialis, in quo vir secundi matrimonij tenetur pro debito suæ vxoris. Baldus.

VI. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. ad Florentium præfectum prætorio.

Si mater † legitimè liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum [g] præstitum adspirauerit nuptias * antequam eis tutorem alium fecerit ordinari, eisque [h] quod

B

C

D

debetur ex ratione tutelę gestę personoluerit: mariti quoq; eius præteritę tutelę ratiocinijs bona iure pignoris tenebũtur ob noxia. [i] Dat. VI. Idus. * Theodo. A. XVII. & Festo Coss.

Non solum in Italia, sed & in prouincia, & vbique locorum, annecta & illata sunt iuris præsumptione tacitè obligata. Bald. Vel sic: Iura disponentia vt inducta & illata sint tacitè pro pensionibus obligata, debent obseruari pro iure communi in omnibus personis & locis. Salycetus.

VII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

Sancimus de inuectis à cõductore rebus & illatis, quæ domino pro pensionibus tacitè obligantur, [k] nõ solũ in vtraq; Roma & territorio earum hoc ius locum habere, sed etiam in nostris prouincijs. ¶ Tali enim iusta præsumptione, [l] etiam omnes nostros prouinciales [m] perpotiri desideramus. Da. XV. Kalend. Nouẽb. post cõsulat. Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS XVI.

C SI ALIENA RES PIGNORI data sit.

Procurator citra mandatum rem domini obligare non potest: tamen si pecunia est in rem domini versa, potest pignus pro debito retineri. Baldus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Carpo.

Procurator [n] citra domini volũtatem domũ pignori frustra dedit: si tamen pecuniam credidit ori is in rem domini versam constabit, non inutilis erit exceptio, [o] dum raxat quod numeratum est, exolui desideranti. P PP. XI. Kal. Nouembr. Seuero A. II. & Albino Coss.

Res aliena non potest pignori obligari, nisi domino in fraudem dissimulante. Bal.

II. Iidem AA. Latinæ.

Si probaueris præsidi prædia vel hortos de quibus agebatur, [q] tuos esse: intelligis obli

rum. §. pen. & ad hoc facit institu. qui. alie. licet. §. penul. Not. etiam quòd hic creditor habet vtilem neg. gest. vel institoriam: vt diximus. §. fi cer. peta. Leum.

p *Desideranti.* creditori. Accursius.

Si probaueris.] CASVS. Ignorante me res ad me pertinentes obligasti: mihi non præiudicat, nisi in fraudem creditoris scieas dissimulaui.

q *Agebatur.* id est, qui te præsente obligabat alij extraneo. Fauuis.

a *Potuisse.* quia nemo potest rem alienam obligare: vt & §. communi diui. l. ij. & j. tit. j. l. qui filios. licet possit vendi, cũ venditio persõnam, obligatio rem afficiat: vt dixi. §. ad Velleia. l. fi sine.

b *Scies.* nam tunc consentire videtur: vt d. l. fi sine. & j. de distract. pigno. l. si mulier. Sed quis probabit fraudem? Respon. qui eam dicit: vt ff. de probat. l. quoties. §. qui dolo. nam videtur scire ius suum vbique durare, nisi cõsentiat: vt ff. quib. mod. pign. vel hypoth. fol. l. ducat. §. non videtur.

Fraudem pro lucro qui sentit dicit.

c *Dissimulasti.* quia dũ obligarentur, tu eras præsens, & non contradixisti obligationi.

Vtrum.] CASVS. An tutor vel curator rem pup. vel adulti obligare possit? Respon. quòd non, nisi pecunia in vtilitatem eorum conuersa sit. Viuianus.

d *Accipiat.* quia tunc potest: vt ff. de pigno. actio. l. tutor. sic & §. de pactis. l. pactũ procuratoris. & ff. de furt. l. interdum. ij. §. qui tutelam. & ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. item & in alio casu etiam immobilia: vt §. de administra. tuto. l. finia. §. defensionem. Sed hodie videtur quod etiam mobilia nõ possunt sine decretatore: vt §. de administra. tuto. l. lex quæ. in fine. quod est verum in quibusdam mobilibus, de quibus ibi dicit. Accursius.

Nec si maior. In potestate. quid de emancipato? Respond. idẽ. Sed de hoc dubiũ erat cum dominus videatur etiam patre vidente: vt infra. de hæredua. & dif. §. sui.

f *Patrũ.* nec rem patris, nec peculiarem: vt ff. quæ res pig. ob. pos. l. j. §. & facit. §. de pac. l. filius. & de re. cre. & iureior. l. nec filius.

Vtrum res. CASVS. Si alienam rem obligani, non tenet pignoris obligatio. si dominium eius nactus sim, conualescet pignus: & creditor licet directam hypothecariam non habeat, de æquitate tamen vtilem habebit, & pignus persequi poterit.

g *Cum res.* f. aliena.

h *Æquitatem.* scilicet quæ prætendet: vt §. de iudic. l. placuit. & ff. si cert. pet. l. si tibi pecuniam.

i *Persecutio* per hypothecariam actionem.

k *Pignoratitia.* id est sicut datur vtilis pignoratitia debitori qui obligat rem alienã soluto debitore: vt ff. de distra. pigno. l. referitur. §. j. ita & ifti qui recipit, vtilis hypothecaria datur. Vel dic sicut dat rei directa, quando esset res debitoris: sic nunc vtilis. Sed secundum hoc quid est quod dicitur. ff. de pig. l. & quæ nõdum sunt. §. quod dicitur quòd debet probare rem fuisse in bonis debitoris tempore obligationis? Respõ, hic possidebat bona fide, vnde sua dicitur esse res: vt ff. de verb. signi. l. bonorum. secus si mala. Vel illud de rigore: hoc de æquitate. Et distingue cum quis rem alienam obligat, si quidem sibi debitã, tenet obligatio: vt ff. qui pot. in pigno. ha. l. iii. §. cum ex causa. Si non, sed habet ius in re, similiter tenet: vt ff. de pigno. l. gregem. §. ij. & iij. Si neutrum est: tunc si dixit, cum mea erit: tenet. ff. illo titulo. l. si fundũ. §. alienã si simpliciter: aut credito. sciuit, & tunc non actio, sed retentio datur: vt in eodem titulo. l. j. in princ. si ignorauit: tunc etiam vtilis actio datur: vt hic, & ff. de pigno. l. j. in princ. & l. si ab eo. & l. si Titio. & facit ad legem istam. ff. qui pot. in pignore habean. l. qui balneum. §. fina. & ff. qui & à qui l. si seruo. &. ff. de pigno. act. l. si rem alienã. & §. de hbe. eau. l. si ab eo. & j. de euic. l. siue possessio. & l. fina. Accursius:

Aliena res si tenetur obligatur, an teneat obligatio.

Vt.] CASVS. Si mater mea dedit mihi fundum, me inuito obligare non potest, cum sit meus: nec pro re quæ obligantis non est, competit Seruiana: & hoc eius actionis natura declarat.

l *Iudicio.* ad dandum bonum pignus: vt ff. de pigno act. l. si quis in pignore. §. j. Accursius.

m *Nocent.* vt §. de dona inter vir. & vxo. l. si quidem. in fin.

n *Seruiana.* id est natura eius actionis declarat.

o *Fuerint.* sed fallit hoc in seruitute viæ, & aliis rusticis: vt dicens. j. tit. u. j. l. qui filios. Vel non dicuntur obligati, licet creditor commoditatem in his habeat, & sic intelligatur. ff. de pignor l. sed an viæ. & facit. §. l. proxim. Accurs.

† *Ex Cod. Theodosia. li. 2. tit. 30. Contius.*

Item.] CASVS. Tutor pupilli pro pecunia quam in suã rem accepit, rem pupilli obligare non potest: & si obligat, non tenet pignoris obligatio, nisi pupillus factus maior consenserit: quo casu conualescit pignus.

p *Sin rem suam.* scilicet tutores.

q *Accommodasti.* aliàs

VI. Iidem AA. & CC. Zosimo.

Quæ prædium in filios à se titulo donationis trãslatum, creditori suo dat pignori: se magis contrario pignoratitio obligat iudicio, [l] quàm quicquam dominis noceat: [m] cùm Seruiana [n] etiam actio declaret euidenter, iure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint: [o] & per alium rem alienam inuito domino pignori obligari non posse, certissimum est. S. V. Id. Iul. Philip. AA. Coss.

Tutor pro facto proprio non potest rem pupilli obligare: nisi pupillus legitimæ ætatis effectus, talem obligationem approbet. Bald. Vel sic: Tutor, procurator, vel alius administrator obligando rem dominorum, eis non præiudicat: nisi postea consensus dominorum accedat: vel nisi de scientia eorum probetur. hoc dicit cum. l. sequen. secundum Barto.

VII. Iidem. AA. & CC. Cornelię.

Sin rem suam [p] accepta pecunia mutua tutor mancipium tuum pignoris dedit, nec huic post perfectam ætatem consensum accommodasti: [q] pignori res obligari non potuit. [r] S. VI. Kalen. Ian. AA. Coss.

Regulam præmittit, ex qua infert. & hoc dicit: Persona quæ de iure potest obligare, est illa quæ potest inducere nexum pignoris: secus si non potest de iure. Bald. Vel sic. Seruus, procurator, colonus, conductor vel actor, rem domini inuiti non obligant. Salycetus.

VIII. Impp. HONORIVS & THEOD. AA. Ioanni. P. P. †

Nexum non facit prædiorum, nisi persona quæ iure potuit obligare. ¶ Per seruum autem, aut per procuratorem, colonũmve, actorem, seu conductorem, vllum præiudicium possessioni inuito vel inscio domino imponi non posse, & iure, & legum auctoritatibus declaratur. [s] Dat. Idib. Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theodosio. X. AA. Coss.

teneret: vt §. si maior fo. l. fin. Accursius.

r *Non potuit.* vt & §. de pact. l. pactum procuratoris. & ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor.

Nexum.] CASVS. Si seruus meus vel colonus obligat rem meam, mihi non præiudicat: quia nexum, id est obligationem non facit, nisi ille qui obligare potest. Viuianus.

s *Declaratur.* vt §. de acqui. pos. l. fin. & ff. de procu. l. procurator tutorũ. & §. cõmuni diui. l. si probatis. & j. de agri. & cẽs. l. per colonum. lib. xi & §. quod cum eo. l. si seruus. Hoc tamẽ fallit in re peculiari serui, qui habet liberã peculij administrationem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem: vt ff. de pig. act. l. si conuenerit ij. §. fi. & facit. ff. de acqui. posl. l. peregre. §. pen. & l. iij. §. quòd si seruus.

QVAE RES PIGNORI OBLIGARI &c.

A Lumnos.] CASVS. Si omnia bona tua mihi obligasti: an alumnos tuos vel concubinam videaris obligasse, quæritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

a *Alumnos.* scilicet quos aluisti, vel qui te aluerunt. vel id est filios ex concubina.

b *Cæteras res.* id est ipsam concubinam quæ erat ancilla obligantis: vt & §. communia de manumis. l. fin. Accursius.

c *Rationis est.* Argum. quòd in verbo generali non continentur omnia singularia. Item non videtur quis generaliter concedere quod specialiter nō est concessurus. a *sic.* ff. de mino. l. illud. §. si talis. & ff. de pecu. l. qui peculij. & de lega. iij. l. vxorem. §. felicissimam. & ff de pigno. l. obligatione. & l. denique. & ff. ne quid in loco pub. l. ij. §. si quis à principe. & faciunt hæc ad ea quæ diximus de fortuitis casibus receptis: vt not. ff. si quis caut. l. sed & si quis. §. quæritum. & facit. ff. de donat. l. filius. & supra de transactio. l. si de certa. & facit supra ad Velleianum. l. iubemus. &. ff. de pact. l. tres fratres. & §. de remiss. pigno. l. ij. Accursius.

a *Instrumentum non extendum ad non cogitata: vt in. c. Quintianalis. de iniur. & c. ex multiplici. de decr.*

CVm.] CASVS. Emi fundum, confectum est instrumentum emptionale. illud obligauit. an fundum obligasse videar, quæritur? Et respond. quòd sic.

d *Pignus.* id est obligationem pignoris. sic & ff. de pigno. actio. l. j. & hoc quantum ad hypothecariam: vt & ff. de pactis. l. si tibi. §. de pignore. & §. de remiss. pigno. l. ij. sed pignoratitia contrahitur re: vt instit. quibus mo. re contrahi. obliga. §. fin. Accursius.

e *Emptiones.* id est instrumenta emptionū.

f *Cogitasse.* vt & arg. ff. de lega. j. l. seruum filij. §. eum. & §. de remiss. pign. l. creditrice. & §. de donat. l. j.

† *Concor. c. 2. cum glos. super verbo signū. extra de confue. & c. sane cum gl. super verbo, reddens, decimas.*

SI monumento.] CASVS. An monumentum in quo filiam tuam intulisti, obligare possis, quæritur? Et dicitur quòd nō: quia per illationem locum religiosum fecisti.

g *Si monumento.* scilicet tuo, vel alieno domini voluntate.

h *Nō venit.* vt & §. de relig. l. inuito. sed ipsum ius inferēdi sic: vt & legari: vt & §. de relig. l. monumentorū. Itē hoc specialiter, sed cum vniuersitate potest: vt ff. de cōtrahē. emp. l. in modicis.

b *Salyc. hic in versi. quæro. ab extra. multis in cō trarium alle gatis, sinatis, &c.*

NOmen.] CASVS. An ius quod habeo in debitore: alij obligare possim, quæritur? Et dicitur quòd sic: & aget creditor vsque ad quantitatem sibi debitam, nisi primo mihi soluisset.

i *Placuit.* vt & §. de hære. ven. l. postquam. & ff. de pign. actio. l. si conuenerit. ij. in princ.

k *Certior.* quia ei denunciasti: vel litem contra eum cōtestatus fuisti. & idē si partē debiti tibi soluisset: vt §. de noua. l. iij. Accidit etiam vtilem hypothecariam: & quod exegerit, si quidem corpus erit, loco pignoris erit. Si vero pecunia, compensabit: cum: vt ff. de pign. l. grege. §. cum pignori. in fine. & d. l. de pig. actio. l. si conuenerit. & facit. §. de donatio. l. ij. & ff. de transact. l. venditor. Sed quid si est certus per seipsum, vel ab alio? Respondetur, necesse est quòd à me sit certus: argu. §. de pigno. l. debitores. ADDITIO. Adnertas quòd Bartolus hic reprehendit finem istius glossæ, dicens de nunciationem nō esse necessariam scienti, argum. l. j. in fine. ff. de actio. empti. & ibi not. & melius in. l. finali. ff. de transactio. & solet notari in l. emptor. §. secundum eum. l. debitores. quam glos. allegat: quia illa loquitur de voluntate, seu vbanitate: vt ibi not.

Iste tenent quòd creditor debet exigere primò pignus, quàm debitorem, §. fi. & §. sed nequid in auctē. de fidei. colla. 1.

C

D

TITVLVS XVII.

QVAE RES PIGNORI obligari possunt vel non, & qualiter pignus contrahatur.

In generali obligatione non venit, quod nemo sani capitis specialiter obligaret. Bald.

1. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Optato.

ALūnos a tuos, & cæteras res b quas neminem credibile est pignori specialiter daturum fuisse, generali pacti cōuentione quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est. c PP. XII. Kalend. April. Laterano & Rufinō Coss.

Qui obligat instrumenta emptionalia, ipsam rem obligare videtur. Vel sic: Qui obligat res præsentium, videtur obligare representatiū. Bal. Vel sic: Obligato instrumento, intelligitur obligatum ius in eo contentum. Bart. & Sal.

II. Iidem AA. Rogato.

CVm constet † pignus d consensu contrahi, non dubitamus eum qui emptiones e agrorum suorum pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. f PP. V. Kalend. Iul. Apro & Maximo Coss.

Res sacra vel religiosa non potest obligari. Bald. Vel sic: Locus religiosus non potest pignori obligari. Salycetus.

III. Imp. ANTONINVS. A. Restituto.

SI monumento g corpus filiæ tuæ intulisti, religiosum id fecisti: quo facto obligari à quoquam, prohibente iuris religione, non posse, in dubium non venit. h PP. III. Kalend. April. Læto II. & Cereale Coss.

Nomen debitoris generaliter & specialiter obligari potest: & nisi soluat suo principali, potest soluere creditori creditoris sui, qui habet eū obligatum. Bald. Vel sic: Nomen debitoris ante denunciationem factam sibi à creditore sui creditoris, potest soluere suo creditori: post denunciationem autem factam non potest ei soluere, sed exigi potest vtilis actione. Bartolus.

IIII. Imp. ALEXANDER. A. Euocato.

NOmen quoque debitoris pignorari & generaliter & specialiter posse, iampridem placuit. i Quare si debitor is satis non fecerit cui tu credidisti: ille cuius nomen tibi pignori datum est, nisi ei cui debuit, soluit, nondum certior k à te de obligatione tua factus, vtilibus l actionibus satis tibi facere vsque ad id quod tibi deberi à creditore eius probaueris, compelletur: quatenus tamen ipse debet. PP. pridie Kalend. Martij. Fusco II. & Dextro Coss.

Quod non potest specialiter, non potest generaliter obligari. Vel sic: Non potest obligari genus plusquam species Bal. Vel sic: Stipendia seu prædium futura & victoria non potest specialiter vel generaliter obligari. Saly.

V. Idem. A. Septimio.

SPem eorum præmiorum m quæ pro coronis n athletis pensitanda sunt, priuata o pactione pignorari minimè admittendum est. & ideo p nec si generale pactum de omnibus bonis pignori obligandis interuenerit, tenet. PP. III. Kalend. Maij, Maximo II. & Paterno Coss.

Res quæ non sunt in bonis nostris, non possunt obligari. Bal. Vel sic: Pater filium vel alienum liberum hominem hypothecare, non potest. Baldus.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Rufo.

QVi filios vestros vel liberos homines pro pecunia quam vobis credebat, pignoris titulo accepit, q dissimulatione se iuris circūuenit: cum sit manifestum r obligationem pignoris non consistere, † nisi in his quæ quis de bonis suis facit obnoxia. s S. Kal. Maiis Heraclię AA. Coss.

Accepit. quid si pro pretio famem hęc fiant: Respond. tenet. arg. §. de patribus qui filios distrahe. l. j. & ij.

† *Posset tamen dari pignori filius pro alimentis ipsi præstandis: nisi in casu. l. ij. C. de patri. qui filium.*

r *Manifestum.* vt §. titu. j. l. quæ prædium.

s *Obnoxia.* immo etiam relegatur creditor qui filium familias in pignore accepit: vt ff. eo. l. fina. Sed hæc regula fallit in capto ab hostibus: vt §. de capti. & postliminio reuer. l. fina. & ff. de lega. j. l. senatus. §. fi. Item fallit in seruitute rustica, quæ nec est in bonis, nec est extra bona: vt ff. de vsufruct. lega. l. j. & tamen obligatur: vt ff. de pigno l. sed an viæ. vel non est ibi obligatio: sed cōmodum retinendi habet creditor. Item in casu huiusmodi. l. hodie punitur plus: vt in authenti. vt nulli iudic. §. quia vero huiusmodi colla. ix. & facit ad. l. istam. ff. de euicto. l. minor. §. fi pater sciens.

Filiusfamilias non potest dare in pignus ea quæ accepit.

EXecutores.] CASVS. Si debitore meo non comparente datus fuerit mihi executor ad mittendum me in bona. possēs. debitoris pro mensura declarati debiti: an boues aratorij, vel instrumenta aratri vel bubulci intelligantur obligata, quæritur? Et dicitur

Et dicitur quòd non, ne per defectum culturæ triburi exolutio retardetur. quòd si creditor detectus fuerit, &c. supplicio subiugabitur.

a *Aratorum.* sed quid si aliud non habet? Respōderur, capiantur etiam hæc: vt §. de executione rei iudicatæ. l. stipendia.

b *Tributorum.* in prouincia ergo tātum loquitur hæc lex. Et dic, Tributorum præstandorum ab his quorum sunt prædia. quæ tributa non possent præstari, si boues qui tertam colunt, auferrentur. Accursius.

c *Pagi.* id est, burgi, vel villæ.

Pro executione sententiæ non possunt capi boues aratorij, & alia quæ sunt necessaria ad agriculturam, vt sunt ligones, & instrumenta ferrea. hoc dicit. Sed quotidie facitur contrarium hainli tributorum: quia si boues non ararent, non soluerentur tributa & alia onera. Bald.

VII. Imp. CONSTATIN. A. ad vniuersos prouinciales.

EXecutores à quocumque iudice dati ad exigenda debita ea quę ciuiliter poscuntur, seruos aratores, aut boues aratorios, aut instrumentum aratorium a pignoris causa de possessionibus nō abstrahant, ex quo tributorum b illatio retardatur. ¶ Si quis igitur intercessor, aut creditor, vel præfectus pagi, c vel vici, vel decurio in hac re fuerit detectus: æstimando à iudice supplicio subiugetur. Data. III. Non. Iun. Sirmij, Constantino A. & Licinio Coss.

Hæc lex est declarata. §. I. proxima. & loquitur generaliter tam in prouincia, quàm in Italia. in quibusdam autem partibus seruatur ad vnguem: in quibusdam verò in nullo seruatur. Baldus.

VIII. Impp. HONORIVS & THEODOSIVS AA. Probo com. sacr. largit.

PIgnorum gratia aliquid quod ad culturam agri pertinet, auferri non conuenit. d Data VI. Id. Iun. Constante & Constantio Coss.

IN AVTHENT. colla. x. de statutis & consuetudi. contra ecclesiæ libertatem editis. §. agricultores. & est cōstitutio Friderichi.

In. l. C. dictū est de seruis agricultoribus: hic autem dicitur de liberis. & hoc dicit: Rusticus donec laborat agrum, non potest capi pro debito: alias contra facientes ausu temerario, punitur. Bald.

A uitus. Item hic in his quæ se viuo quærit, nō quæ heres eius: vt ff. de pigno. l. Paulus.

f *Sanctionibus.* quę volebant creditores minus ius habere in futuris quàm in præsentibus bonis, vel minus quàm si specialiter id est, expresse diceret de futuris.

g *Minus.* id est, minorem memoriam.

h *Inficere.* Nota sic supra de libe. præte. l. iij. & ff. de adimen. lega. l. iij. §. conditio. in fine. & facit. ff. de re iudica l. in summa. in princip. & ff. de verb. obliga. l. in conuentionalibus. Accursius.

i *Ad futuras.* in tacita hypotheca idem, secundum quosdam: vt §. de secun. nupt. l. hac edictali. §. omnibus. & l. si quis. §. in illo. & ff. de priuile. fis. l. si cum pecuniam. Sed Ioan. contra.

QVI POTIORES *in pignore habeantur.*

Quoniam super pignore inter creditores quis sit in eo potior, plerumque conenditur: ideo ponit qui potiores in pignore habeantur. Az.

Cōtinuatio.

QVi.] CASVS. Si secundus creditor priori pecuniā soluit, confirmat sibi pignus. si primus recipere nolit, cōsignet, & deponat, & confirmet sibi pignus: nisi pecuniam postea in vsus fuos conuertit.

k *Soluerit.* vt & supra de pigno. l. secundus. & ff. qui potiores in pigno. habean. l. potior. § fina. Sed quid si prior creditor possideat? Respondetur, & ipse poterit secundo offerre, vt ipse sibi retineat pignus. Nam & quilibet extraneus hoc posset: vt. ff. quibus modis pignus vel hypoth. fol. l. Paulus. §. qui pignoris. non tamen cōpellitur: vt infra. e. l. prior. Accur.

l *Obsignauit.* infra de solut. l. obsignatione.

m *In vsus.* facit ad hoc §. de vsur. l. acceptā. & ff. de vsur. l. debitor.

SI decreto.] CASVS. Conueni heredem Titij pro quodam fideicommisso relicto sub cōditione: & quia mihi nō satisfabatur, misit me iudex in possessionem fundi. creditor hæreditarius eūdem conuenit, & obtinuit. idem fundus loco pignoris sibi adiudicatus est. quis potior sit, quæritur? dicitur quòd ego, qui prior fum tempore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pignus iudiciale quod sit.

a *Inducti.* cum hæres non satisdaret de legato soluendo, adueniente die vel conditione. Et not. inducti. nec enim aliter constituitur pignus prætorium vel iudiciale: licet aliud sit in conuentionali: vt ff. de pigno. actio. l. nō est mirum. Item not. quòd hoc potest dici prætorium pignus: iudiciale verò, cum ex causa iudicati quis in possessionem mittitur à iudice ex sententia: sed & superius potest dici iudiciale à iudice.

b *Aduersarius.* scilicet creditor quidam hereditarius ex causa mutui vel simili causa. Accursius.

c *Indicati.* prius ergo egit contra hæredem actione competenti, & obtinuit.

d *Estis.* vos legatarij quàm ille hereditarius creditor. & ideo hic sunt, quia diuersorum titulorum sunt: vt hic, & ſ. vt in possess. lega. l. si postquam, secus si sunt eiusdem tituli: vt ff. vt in possess. leg. l. is cui. §. si plures. & §. qui prior. & hac ratione non obstat. ſ. de bo. aucto. iudi. pos. l. fina. & ff. de bo. auctori. iudi. possiden. l. cum vnus. in prin. ADDITIO. Pro clariore intelligentia istorum, distinguas breuiter: Quandoq; plures creditores prætendūt ius in pignore conuentionali, & tunc regulariter prior tempore potior est iure: vt l. potior. in princ. ff. eo. Fallit in casu. l. licet. & authen. ibi positæ. j. eod. & in casibus no. j. eo. in l. diuersis. Quandoq; plures creditores prætēdunt ius in pignore prætorio, & tunc aut sunt eiusdem tituli, & concurrunt: vt l. fina. ſ. de bo. auctor. iudi. possi. & l. is cui. §. si plures. & §. qui prior. in glo. alleg. Si vero sunt diuersorum titulorum: tunc qui prior est tēpore, potior est in iure: vt hic. Quandoque quidam creditores prætendunt ius in pignore conuentionali, quidam in prætorio: & tunc habet locum. l. si postquam. ſ. vt in possess. lega. De materia iitius l. dic vt plene per Dy. in c. qui prior. de regu. iur. lib. vj.

† *In nōnullis exemplaribus. l. si fundū. tertia est: lex verò Cum rēpub. est quarta.*

e *Tempore.* nota regulam: vt j. eo. l. si fundum. & ff. eo. l. potior & j. l. proxi. & l. licet. & l. diuersis. & supra ad Macedo. l. si permittente.

Civitas vna dicitur respublica.

C *Cum rempublicam.* nota vnam ciuitatem dici rempublicam. sic ff. de publicanis. l. sed & hi. §. præterea. Sed argu. contra. ff. de verbo. signi. l. eum qui vectigal. Accursius.

f *Sententia.* latæ pro republica contra hæredem.

g *Cum Sosiano.* id est, cū defuncto. & hoc casu tu vel pater tuus potueritis petere separationem, cum sitis hæreditarij creditores.

SI decreto prætoris qui de fideicommisso ius dixit, in possessionem fundi hæreditarij fideicommissi conditionalis seruandi gratia prius inducti [a] estis, quàm aduersarius [b] vester in causam iudicati [c] eius dem fundi pignus occupauerit: iussu eius qui iure sententiam exequebatur, tempore potiores estis. [d] Nam cùm de pignore vtraque pars contendit, prævalet iure qui prævenit tempore. [e] PP. V. Id. Maij, Duobus & Aspris Coss.

Respublica missa ex causa iudicati, præfertur creditori qui contraxerat cum defuncto in possessionem non misso. Bald. Vel sic: Habens ius pignoris inre, præfertur agenti personali actione. Bart. Vel sic: Creditor qui iudiciale pignus ob sententiam est consecutus, præfertur priori simplum personalem actionem habenti. Salyc.

III. Idem A. Syluano.

CVm † rempublicam [f] Heliopolitanorum propter emolumentum sententiæ [g] in rerum tam hæredis quàm hæreditariarum possessionem missam esse proponas: intelligis, quanuis pater tuus cum Sosiano [h] contraxerit, [i] tamen si personali actione eum habuit obligatum, [k] præponi rempublicam iure pignoris in his quæ ex auctoritate eius qui iubere potuit, seruandi iudicati causa occupauit. P P. II. Id. Decembr. Læto II. & Cereale Coss.

Priuatus prior tempore, præfertur reipublicæ quæ est posterior tempore. Bald. Eoūe modo præferuntur regi & imperatori. Bald.

IIII. Idem A. Varo.

SI fundum pignori accepisti [l] antequam reipublicæ obligaretur: sicut prior es tempore, ita potior es iure. PP. V. Id. Octob. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss.

in l. 4. & sicut prius & cetera intelligere hanc regulam in authentica nisi locum intercessit hypotheca.

e *Tempore.* nota regulam: vt j. eo. l. si fundum. & ff. eo. l. potior & j. l. proxi. & l. licet. & l. diuersis. & supra ad Macedo. l. si permittente.

CVm rempublicam.] CASVS. Pater meus cum republica contraxit. me hærede eius conuento & condemnato, missa est respublica in possessionem non solum rerum mearum, sed hæreditariarum: an præferatur aliis creditoribus patris? Dicitur quòd sic.

f *Cum rempublicam.* nota vnam ciuitatem dici rempublicam. sic ff. de publicanis. l. sed & hi. §. præterea. Sed argu. contra. ff. de verbo. signi. l. eum qui vectigal. Accursius.

g *Sententia.* latæ pro republica contra hæredem.

h *Cum Sosiano.* id est, cū defuncto. & hoc casu tu vel pater tuus potueritis petere separationem, cum sitis hæreditarij creditores.

A vel cum Sosiano, id est, cum hærede, & hoc casu non: vt ff. de separa. l. j. in princip.

i *Contraxerit.* priusquam respublica.

k *Obligatum.* non autem accepit pignus. & facit ad. l. ſtam. ff.

l *Fundum.*] CASVS. Si fundum obligauit quis prius mihi quàm reipublicæ, ego præferendus sum. Vtianus.

l *Accepisti.* scilicet specialiter secundū quosdam: vt & arg. ſ. de priuile. fis. l. iij. quod non placet: immo & si generaliter: vt j. de remiss. pigno. l. si ignorante. & ff. eod. l. fina. & ſ. de iure dot. l. dotis. & ſ. de priuile. fis. l. ij. præterea sic etiam est in priuato cuigeneraliter prius. nam sequenti cui specialiter aliquid obligatur, præfertur: vt j. eo. ti. l. si generaliter. ergo & fisco: vt arg. ff. eo. l. si pignus. Accursius.

B Prior.] CASVS. Creditor primus non compellitur soluere secundo: sed secundus debet offerre primo. & si velit sibi offerre, pignus suum confirmabit.

m *Compelli non potest.* si tamen vult, potest: vt dixi. ſ. eod. l. j.

n *Si generaliter.*] CASVS. Titius obligauit mihi omnia bona sua generaliter: postea obligauit Seio quædam ex his specialiter: ego sum potior. vnde si ēdem rem quam secundo obligauit, iure pignoris distrahām, eam ab emptore auocare non poterit Seius.

n *Quantea contraxit.* vt & ff. eod. l. qui generaliter. Sed cōtra. ſ. de pign. l. quanuis j. folu. ibi specialem habebat vt ibi dixi.

o *Inquietari.* vt j. si antiqui. cre. l. j. & ff. de distra. pign. l. cū prior. & ſ. de act. & oblig. l. si in solutum.

C Icet.] CASVS. Qui prior est tēpore, potior est in iure. fallit in eo qui obligauit omnia bona sua præsentia & futura, & postea à secundo mutuam accepit pecuniam, & ex ea fundū cōparauit, & cōuenit vt illud prædium ei esset obligatū: quia potior erit secūdus.

p *Potiores.* scilicet regulariter: vt ſ. eo. tit. l. ij. in fin. quæ fallit: vt hic, & dices statim in l. diuersis.

q *Conuenit.* scilicet contrahentibus. secus si non conuenit: vt ſ. de pig. l. quanuis. iij. Alij dicunt, ex hac l. & ff. eo. l. interdū. & j. e. tit. auth. quo iure. quòd eoipso quòd ex mea pecunia cōparatur, mihi est obligata. quod est falsum. & l. interdum. dicit cum ad refectionem est datum. Si autem non conuenit inter personales actiones, habet priuilegium, secundum Io. licet alij contra. pro quibus est. ff. de tribu. l. procuratoris. §. plāe.

Obligata mihi non est ex mea pecunia empta.

Sequitur authentica,

Item possessor. quæ est de trien. & semiſ. ſ. illud quoque in iudicijs. col. iij. in qua ponitur alius casus, vbi posterior potior est priore.

Item possessor.

ITem possessor.] CASVS. Lex. C. dicit de petitorio iudicio: authent. de possessorio, secundum Azo. sed sicut ille qui mutuam dedit pecuniam ad emptionem prædij, præfertur alijs prioribus, ita præfertur secundus creditor priori, si prior contineatur de mendacio. die ergo sic: Seius possidebat prædium, quod dicebam Titium mihi obligasse: Seius negabat prædiū esse Titij: probaui id esse Titij. priusquam restitueret, dixit quòd Titius illud prædium sibi obligauit, & se potiorem esse. quæritur, an sit audiendus? Et respond. quòd non, sed propter mendaciū præsens restituet mihi secundo creditori. Viuianus.

a *Item possessor.* scilicet creditor prior. Accursius.

b *Adsit.* id est, secundus creditor.

c *Adseuerat.* quod est necesse: vt ff. de pig. l. & quæ nōdum sunt. §. quod dicitur.

d *Intentione.* à secundo creditore, quòd scilicet fuerit debitoris tempore obligationis.

e *Nitatur.* possessor.

f *Hypotheca.* scilicet se priorem. Accursius.

g *Vel alia causa.* forte hunc ægrē tem confessisse, vel remisisse.

h *Transferat.* an autem si incontinenti velit probare, audiatur possessor ex regulis. dolo facit: vt ff. de excep. doli. l. dolo? Respon. non in possessorio ſto: vt & ff. quorum lega. l. j. in prin. Sed nota propter mendacium hunc puniri. sic & ff. de rei vindicatione. l. fina. & supra de non nu. pecu. autem. contra qui propriam, & ff. de iureiurand. l. cum qui. Sed numquid etiam re retractata permitteretur ei venire contra confessionem primam? Respon. ita, quia hoc est in alio iudicio: vt ff. de inofficioso testamento. l. Papinianus. §. sed nec impuberis.

Adsit pro secundus creditor.

Adseuerat pro nitatur. Nitatur pro habeat.

DIuersis.] CASVS. Primo die obligauit prædium meum. Seio, secundo Titio. qui annumerauit primo pecuniam, ille potior erit, nisi secundus qui pignus distraxit, testificeit priori.

i *Data.* secus si non data esset: vt ff. quæ res pig. ob. pos. l. Titius.

k *Secundum.* scilicet creditorem.

l *Quantitas.* vt ff. de distractio. pigno. l. cum prior. Sed hoc falsum in casibus quibusdam, in quibus posterior creditor potior est priore: vt & ff. e. l. interdum. & supra. l. proxi. & authenti. item possessor. & infra. e. l. assiduis. & l. scripturas. & supra de pig. l. fi. & authenti. ibi posita. & supra in qui. cau. pig. ta. l. satis. & ff. de reiu. l. ar si quis. § j. & l. pen. Est & alius: vt hac. l. dicitur.

Obligata mihi non est ex mea pecunia empta.

FOs qui.] CASVS. Qui personalem habet actionem, & hypothecam, præfertur illi qui tantum habet personalem: licet in personali actio. habeat priuilegium.

m *Actionem.* scilicet hypothecariam: vt ſ. de pigno. l. pignoris.

Codex.

n *Competunt.* vt actio depositi, quæ est priuilegiata. idem etiam in ea condictione, quę datur sponsæ non contracto matrimonio. idem & in ea quæ contra procuratorem datur. idem & in eo qui soluit priuilegiato: vt habes hic & ff. depositi. l. si hominem. §. quoties. & ff. de priui. cre. l. dabimus. § si quis cum tutor. & l. si ventri. §. eorum ratio. & idem in eo cuius pecunia res est empta: vt infra eodem authen. quo iure. hi enim hypothecas non habent. Si autem personales actiones priuilegiatas habeant, & hypothecas tacitas, vt tutelæ: tunc qui prior est tempore, &c. excipe tamen mulierem & fiscum, qui præferuntur prioribus habentibus tacitas hypothecas, non expressas: vt infra eodem. l. fina. & ſ. eodem. l. si fundum. & ſ. de priui. fis. l. ij. & ff. eo. l. si pignus. Item & fallit dicta regula in casibus quos not. supra. l. proxi. Item fallit. ff. de separa. l. j. §. sciendum. sed certe ibi nullam habebat hypothecam, qui cum defuncto contraxerat: sed nec qui cum hærede, habet pignus in bonis defuncti.

Actiones; ratione quarum priuilegiatæ sunt.

CVm tibi.] CASVS. Martius obligauit quoddam prædiū vxori suæ pro dote. secūdo idem mihi prædium obligauit. illa potior erit, nisi ei suum debitū offeram: namque creditor si id prædium habebat obligatum, & si vendatur à muliere, nō habet ius revocandi illud.

o *Acceperat.* idem si tantum ei promissa fuerat. nam non videtur esse in sua potestate non recipere, vt sic habeat vxorem indotatam: vt ff. eodem l. j.

p *Dederat.* scilicet post.

q *Nam chirographarios.* bene dico offerentes admitti, cum sint etiam obligatæ ei. secus autem si non sint. nam, &c.

r *Manifestum est.* nec ergo te vxorem quondam, secundum Io. vt & infra de solu. l. nullâ tibi. Accursius.

Polydora.

CVm tibi pro dote quam acceperat o maritus res obligauit: eo mortuo hi quibus eadem pignori dederat, p non offerentes debitum, nulla possunt persequi ratione. Nam chirographarios q creditores, nec in rem, nec in personam eos qui debitori non probantur successisse, vlla ratione conuenire posse manifestum est. r PP. No. Decemb. CC. Coss.

Ista est melior lex quàm habueris in toto hoc anno, & hoc intendit: Scriptura priuata cum causa, cum de ipsa constat, vim probationis obtinet: tamen si ex vna parte sit scriptura publica, prævalet, nisi priuata sit trino ictu notata. Baldus. Vel sic: Si debitor dubium neget, & scripturam fateatur, præiudicat sibi, & scripturæ probat contra eum, non autem præiudicat aliis, vt puta creditoribus hypothecam prætendentibus, nisi forte haberes subscriptionem testium testium. h. d. secundum Iaco. Bar.

XI. Imperator LEO. A. Erythrio. præfecto prætorio.

SCripturas quæ sæpe assolet à quibusdam secretè s fieri interuenientibus amicis nécne, t transigendi, vel paciscendi, v seu fœnerandi, vel societatis coëundæ gratia, seu de alijs quibuscunque causis vel cōtractibus conficiuntur, quæ ὑπομνήματα. Græcè appellāturisiue tota series earum manu conscribi. Accursius.

Ἀντίγραφα pro scripturas.

s *Scripturas.*] CASVS. Titius confessus est se debitorē meum ex aliqua causa ex qua incontinenti potuit sibi præiudicare confessio, puta transactione, vel consimili: vel ex qua non potest nisi intra biennium, puta mutui: siue facta scriptura per manum Titij, seu Tabellionis non in communi forma: siue testes fuerint adhibiti, id est, rogati: dum tamen probetur. siue non, simul robur obtinebit. & hoc in prima. Et si ex ea priuata scriptura petam rem mihi obligatam, & Mæuius proferat instrumentum publicum, & petat eandem rem: ipse præferetur, licet prior sim: nisi priuata scriptura triam testium subscriptione fuit munita. Viuianus.

t *Necne.* id est, vel non.

v *Paciscendi.* hoc est generale: cætera specialia sunt: Vel dic

Universidad de Deusto
Biblioteca

paciſcendi de non petendo & gratis. Accurſius.

a *Notatij.* non tamen in forma publica ſcribentis: quia neque diem, neque conſulem, neque alia quæ faciunt publicam chartam, ibi poſuit.

b *Ipſorum.* contrahentium. Accurſius.

c *Adhibitis.* id eſt rogatis: vt ff. de teſti. l. ad fidem. ſed fallit ſupra de teſti. authenti. rogati.

d *Conditionales.* quòddam genus notariorum erat, qui conditionales vocabantur.

e *Suum robur.* ſed quod erit ſuum robur? Dicunt quidam non intelligi legem iſtam. Aldr. dicit quodcunque robur dicat, corrigitur per authenti. hic poſitam: vt debeant hodie tres teſtes adeſſe, & ſubſcribere. ſed illud quàtum ad comparationem, vt ibi dices. Ioan. dicit quòd loquitur hæc lex, cum plures creditores agentes perſonali actione poſtulant ſe mitti in poſſeſſionem: inter quos eſt vnus, vel plures, qui idiochiram profert, quam conſtat à debitore confectam. tunc enim partiet cũ aliis admittitur, qui habent publica inſtrumenta: & petet cum eis dari curatorem, & diſtrahi bona: cum illi neque negent, neque dicant hunc creditorem eſſe. Si vero non conſtaret à debitore confectam, vel ſubſcriptam, nec ſufficeret ad condemnationem talis ſcriptura. Tertij, vt P. dicunt hanc legem fatuam: quia contra omnia iura dicit quod priuatæ ſcriptæ creditur: vt ſupra de proba. l. inſtrumenta. & l. exemplo. Nam aut conſtabat ita eſſe vt dicit charta: & tunc etiam ſine ea probatur, aut non: & tunc non probatur, cum ſit priuata. Sed certe illa loquitur quando ſine cauſa facta fuit confeſſio. Quarti dicunt quòd hic conſtabat de debito: ſed dubitabatur quis eſſet in pignore potior. Tu dic plenius, quòd loquitur hæc lex quando ex cauſa facta fuit confeſſio. vnde in aliis ſtatim, in mutuo & dote poſt aliquod tempus præiudicatur vt ſupra de non nume. pecu. l. generaliter. & l. in contractibus. & ſupra de dote cau. non nu. l. fin. & in authenti. ibi poſita: & ideo caute dicit, ſuum robur. hoc tamen debet conſtare, quòd partes ſcripſerint, vel ſubſcripſerint. Vel quia hoc confiteretur ille, contra quem producitur: vel quia probatur per teſtes rogatos, vel non rogatos. & hoc cum agit creditor actione perſonali contra debitorem, in cuius præiudicium eſt facta. ſecus ſi agat contra alium creditorem hypothecaria, qui habet publicum inſtrumentum. argum. ſupra de dona. ante nup. authenti. ſed iam. tunc enim quia publici inſtrumenti plenior eſt probatio, nec priuatæ credit, niſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium. Si autem experiatur contra alium, qui nullum, vel non publicum haber inſtrumentum, vincit. ſi veto nulla cauſa continetur: non valet etiam ad perſonalem obligationem: vt dicta. l. ſupra de probat. l inſtrumenta. & ff. de proba. l. cum de in debito. §. penul.

Confeſſio ante ſtatim prain ducit.

f *Habere.* id eſt obtinere.

trahentium, vel notarij, [a] vel alterius cuiuſlibet ſcripta fuerit, ipſorum [b] tamen habeant ſubſcriptiones: ſiue teſtibus adhibitis, [c] ſiue non: licet conditionales [d] ſint, quos vulgo tabularios appellant, ſiue non, quaſi publicè conſcriptas, ſi perſonalis actio exerceatur, ſuum robur [e] habere [f] decernimus. ¶ Sin autem ius pignoris vel hypothecæ ex huiuſmodi inſtrumẽtis vindicare [g] quis ſibi contenderit: eum qui inſtrumentis publicè confectis nititur, præponi [h] [decernimus] etiam ſi poſterior is contineatur: niſi fortè probatæ atque integræ opinionis trium vel amplius virorum ſubſcriptiones eiſdem idiochiris [i] cõtineantur. tunc enim quaſi publicè confecta accipiuntur. Dat. Kalend. Iul. Conſtantinop. Martiano & Zenone Coss.

IN AVTHENT. DE inſtrumentorum cautela & fide. §. ſi quis igitur. &. §. ſed & ſi quis. colla. vj. conſti. iij. quam poſuit hic Albertus.

Iſta authen. addit aliam caſum ad l. C. quia interdum priuata ſcriptura debitoris, facta eius manu, oportet quòd probetur per comparationem literarum: ideo ex qua ſcriptura fiat comparatio literarum, determinatur hic: quia ex ſcriptura ſolenni, in qua ſunt ſcripti tres teſtes, ex ea non fit comparatio. & ſi iſti teſtes ſunt mortui, vel non veniunt: per tres teſtes extunc ecus poteſt illi ſubſcriptioni fides imponi. & ſic teſtes exuiuſci vincunt in uiuſcos, & eorum ſubſcriptiones: quod nota. Baldus. Vel ſic: Cautela eſt, ut ſcriptura depoſiti vel mutui tres teſtes adhibeantur ſubſcripti, ne videatur incredibile quod dicitur in ſcriptura, & negata teſtibus non probetur. Salycetus.

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

ASſiduis taditionib⁹ mulierũ inquietati ſumus, per quas ſuas dotes deperditaeſſe lugebãt, & ab anterioribus creditoribus [n] ſubſtantias maritorum detentas. ¶ Nos itaque ad antiquas leges reſpeximus, in perſonalibus actionibus rei vxoriæ actioni (quam in præſenti ſuſtulimus [a]) magnam prærogatiuam præſtantes, vt contra omnes penè perſonales actiones habeant [b] priuilegia, & creditores alios antecedant, licet fuerint anteriores. ¶ Et hoc cum in perſonalibus ſtatuerant actionibus, ſi ad hypothecam reſpiciebant, illico iuſtitiæ vigorem relaxabant: [c] & ſenioribus hypothecis nouas mulierum [d] hypothecas ſi habebant actiones, expellebant: nec ad fragilitatem [e] muliebrem reſpicientes, nec quòd & corpore, [f] & ſubſtantia, [g] & omni vita ſua maritus fungitur: cum penè mulieribus tota ſubſtantia [h] in dote conſtituta eſt. ¶ Oportebat enim diſponi maritos creditoribus ſuis ex ſua ſubſtantia ſatisfacere, non de dote mulieris, quam ad ſuos victus, ſuaſque alimonias mulier poſsidet, [i] vel à ſemetipſa datam, vel pro ea ab alio. ¶ Ad hæc omnia reſpicientes, [k] & reminiſcentes, quòd & alias duas conſtitutiones [l] fecimus pro dotibus, mulieribus ſubuenientes, & hæc omnia in vnum [m] colligentes: ſanximus, ex ſtipulatu actionem, quam mulieribus iam pro dote inſtituenda dedimus, cuique etiam tacitam donauimus ineſſe hypothecam, [n] potiora iura contra omnes habere [o] mariti creditores, licet anterioris ſint [p] temporis priuilegio vallati. ¶ Cum enim in perſonalibus actionibus (ſecundum quod diximus) tali priuilegio vtebatur res vxoria: quapropter nõ in hypotheca hoc mutuo & dote conſtituta, ſed de his quæ per priuilegium tacite à lege aliquibus conceduntur. Alij diſtinguunt inter pignus & hypothecam, vt in hypothecis præferatur: in pignoribus creditori datis non ſic. Et aliter quandoque fit diſtinctio inter pignus & hypothecam: vt. ff. in quibus cau. pi. ta. contra. l. eſt differentia. &. ff. de vſuca. l. non ſolum. §. ſi rem. Sed nec hoc placet: quia quantũ ad actionem hypothecariam, & eius priuilegium, nihil intereſt inter pignus & hypothecam: vt inſtit. de act. §. item Seruiana. Tu dic tertio ſecundum B. eſſe diſtinguendum, vtrũ ſit hypotheca expreſſa: & tunc non præferatur mulier: an tacita, & tunc præferatur. & eſt pro hoc ſupra de iure dot. l. vbi, & ſupra de ſer. pig. da. ma. l. ij. & hæc litera, vt dixi. Lex enim ſuum beneficiũ quandoque priori creditori gratia mulierum ademit, nõ proprium alicuius adimere curauit: quod iure communi, & ex conuentione habeat, nam facilius talia iura ſpecialia adimuntur, quàm communia: vt in authenti. de non alie. §. quia vero veriſimile. colla. ij. Præterea fiſcus & mulier æquis paſsibus ambulant: vt ſupra de priui. fiſc. l. ij. Sed priuatus qui primo de pignore conuenit, præfertur fiſco: vt. ff. e. l. ſi pignus. & ſupra. e. l. ſi fundum. ergo & mulieri. licet hoc arguo. in aliquo ſit contra noſtram diſtinctionem. Nam & priuatus habens tacitam hypothecam primò, præfertur fiſco: vt patet ex. d. l. ſi pignus. ergo videtur quòd & mulieri, quod eſt falſum per hanc. l. Sed dicas quòd in aliquibus non ambulant paribus paſsibus. Item adhuc contra noſtram diſtinctionem eſt: quia mulier præfertur ei qui reficit nauem. Sed ille præfertur creditori habenti expreſſam: vt in authenti. quo iure. hic poſita. &. ff. eodem. l. interdum. ergo & mulier. Sed dico quòd præfertur reficienti nauem, ſi prius ipſa contraxit dotem dando: vt ex corpore eiuſdem authenti. colligitur. & eodem modo præfertur habenti expreſſam, ſi eſt prior. Vel dic quòd præfertur ei qui dedit ad refectionem: niſi ille expreſsè ad illud dederat: vt argu. ſupra de pig. authenti. quod obtinet. Item pro nobis: quia cũ ex tempore dationis dotis incipiat hypotheca, vt hic notaui, ergo prioribus expreſſas habentibus non fit præiudicium. Sed nunquid mulier præfertur habenti generalem hypothecam in poſtea quæſitis? quod videtur: quia ſic eſt in fiſco, qui præfertur: vt. ff. de iure fiſc. l. ſi is qui. Nam in prius quæſitis conſtat quòd non: vt infra de remiſ. pig. l. ſi ignorante. Sed forte contra eſt, cum ille qui habet generalem hypothecam, æquiparetur ei qui habet ſpecialem & expreſſam: vt ſupra e. l. ſi generaliter. Item quæro, an hæc priuilegia dentur in rebus ſoceri, ſi ipſe recepit dotem, vel filius eius voluntate? Reſpond. ſic, ſecus ſi ſine voluntate. argum. ff. ſo. ma. l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. Item an bona quæ acquirunt hæredes mariti etiam ex rebus quondam viri, ſint obligata? Reſpond. non: vt argum. ff. de pigu. l. Paulus. ſed tantum illa quæ habebat vir conſtante matrimonio. Sed argu. contra ſupra quæ res pigu. obli. poſ. l. fin. Item quæro, an hoc idem priuilegium competat mulieri quæ iniuſtum vel immaturum bona fide contraxit matrimonium? Reſpond. Io. ita, cum ei in perſonali actione detur priuilegium: vt. ff. de priui. credi. l. dabimus. §. ſi quis cum tutor. & hoc priuilegium eſt ei dandum, vt lex iſta argumentatur: vt ſupra eadem. l. ibi, nos itaque &c. Præterea quæ ratio eſt in ea quæ recte nuptit, eadem ratio in hac eſſe debet: vt ſcilicet alij recte nubere poſsit, vt. ff. de priui. cred. l. iij. Item ad hoc quod dicit eam ſic præferri, adiunge authent. quo iure &c. quæ eſt de æquali. do. §. his conſequens. &. §. quia vero. coll. vij. Accurſius.

Bona hæredis mariti non ſunt obligata pro dote.

a *Suſtulimus.* vt ſupra de rei vxo. act. l. vnica. §. rei vxoriæ.

b *Habeant.* ſcilicet mulieres. & hæc eſt vna ratio quare ſit hæc lex facta. Penè autem dicit, propter fiſcum, qui propter primi-pilariam adminiſtrationem bona data in dotem occupat: vt ſupra in quib cau. pig. ta. contra. l. ſatis. Item propter funeratam, quæ omne æs alienum excedit: vt ff. de relig. l. penulti. & l. ſi quis. §. j. & ij. Item propter depoſitum: vt dicunt. quod non placet. Item propter eum ex cuius pecunia militia eſt empta: vt ſupra de pigno. l. fina. & authenti. ibi poſita.

c *Relaxabant.* ſcilicet veteres leges.

d *Mulierum.* quia ſemper clamant: vt probatur de Calphurnia. ff. de poſtu. l. j. §. ſexum.

e *Nec ad fragilitatem.* hic not. plures rationes quare hæc lex fuit facta. Accurſius.

f *Corpore.* vt debitum reddat, & ei etiam operetur: vt &. ff. de ope. fi. l. ſicut patronus.

g *Et ſubſtantia.* dic quòd maritus fungitur omni ſubſtantia ex voluntate: vt & ſupra de pac. conuen. l. hac generali.

h *Tota ſubſtantia.* quo caſu fame periret, ſi hæc dos ei auferretur.

i *Poſſidet.* ſcilicet ratione ſuſtentationis: imò poſſidet maritus: vt ſupra ſolu. ma. l. dotis. & ſic fit acceſſio poſſeſſionis: vt. ff. de acqui. poſ. l. Pomponius. §. in dote. & maximè non poſſidet mulier, quando pecunia eſt data in dotem: nam generaliter de omni dote hic dicit. Sed reſpon. impropriè dicitur poſſidere, ſicut & impropriè dicitur domina rerum dotalium: vt ſupra de iur. do. l. in rebus. Et impropriè filij domini, viuente patre: vt iofti. de hære. quali. & dif. §. ſui. ſic debitor hereditarius impropriè poſsidet: vt. ff de pe. hære. l. etiam. §. fi. & l. ſeq. Dic ergo poſsidet, id eſt poſſeſſionis vel quaſi commodo fruitur.

k *Adhæc omnia reſpicientes.* id eſt ad prædictas rationes, non ad amorem mulierum.

l *Duas conſtitutiones.* quarum vna eſt ſupra de iure do. l. in rebus. altera ſupra de rei vxo. ac. l. vnica.

m *In vnum.* ſcilicet fauorem mulieribus dandum: vt omnes hos fauores habeant & ſimul.

n *Hypothecam.* ſed à quo tempore contrahitur hæc tacita hypotheca? Reſpon. à tempore datæ dotis: vt argu. ſupra de bo. quæ lib. l. cum oportet. in fin. & ſupra de ſecun. nup. l. hac edicali. §. omnibus. & ſupra de dona. ante nup. l. ſi conſtante. §. itaque etiam hypothecarum. ſecus in expreſſa: vt. ff. e. l. j. nam etiã prius contrahi poteſt: vt ibi dicit.

o *Habere.* Illam ex ſtipulatu: & hypothecariam ei adiunctam. eſt ergo perſonalis inter perſonales, hypothecaria inter hypothecarias priuilegiara: vt ſtatim dicet, cum enim &c.

p *Licet anterioris ſint.* id eſt licet prius contraxerint, & hypothecas habuerint, quàm mulier dotem dederit: & ſic priuilegio temporis videbantur præferri: vt ſupra eodem. l. ij. in fi. Sed non eſt ita. fallit tamen in fiſco: vt ſupra de priui. fiſc. l. ij. & in eo cuius pecunia militia empta eſt: vt in authenti. hic poſita, quo iure. Et nota quòd hic eſt triplex opinio circa hypothecam expreſſam præambulam. Nam M. dicit quòd mulier præfertur omnibus prioribus, ſiue expreſſas ſiue tacitas habeant hypotheceas: & eſt pro ſe: quia mulier præfertur credẽti in refectionem: vt in authenti. de æquali. do. §. his conſequens. col. vj. ſed credens in refectionem, præfertur priori habenti pignus: vt. ff. qui pot. in pig. ha. l. interdum. ergo multo magis mulier præfertur habenti pignus. nam ſi vinco vincentem te, &c. vt. ff. de diuer. & temp. præſcri. l. de acceſſionibus. Sed certè hoc arg. nõ ſemper valet, ſed fallit plerumq; : vt ſupra de natu. lib. authenticum. Præterea hæc lex dicit eam præferri eis qui ſunt vallati priuilegio anterioris temporis, patet ergo quòd non loquitur de conuentionalibus pignoribus: ſed de his quæ per priuilegium tacite à lege aliquibus conceduntur. Alij diſtinguunt inter pignus & hypothecam, vt in hypothecis præferatur: in pignoribus creditori datis non ſic. Et aliter quandoque fit diſtinctio inter pignus & hypothecam: vt. ff. in quibus cau. pi. ta. contra. l. eſt differentia. &. ff. de vſuca. l. non ſolum. §. ſi rem. Sed nec hoc placet: quia quantũ ad actionem hypothecariam, & eius priuilegium, nihil intereſt inter pignus & hypothecam: vt inſtit. de act. §. item Seruiana. Tu dic tertio ſecundum B. eſſe diſtinguendum, vtrũ ſit hypotheca expreſſa: & tunc non præferatur mulier: an tacita, & tunc præferatur. & eſt pro hoc ſupra de iure dot. l. vbi, & ſupra de ſer. pig. da. ma. l. ij. & hæc litera, vt dixi. Lex enim ſuum beneficiũ quandoque priori creditori gratia mulierum ademit, nõ proprium alicuius adimere curauit: quod iure communi, & ex conuentione habeat, nam facilius talia iura ſpecialia adimuntur, quàm communia: vt in authenti. de non alie. §. quia vero veriſimile. colla. ij. Præterea fiſcus & mulier æquis paſsibus ambulant: vt ſupra de priui. fiſc. l. ij. Sed priuatus qui primo de pignore conuenit, præfertur fiſco: vt. ff. e. l. ſi pignus. & ſupra. e. l. ſi fundum. ergo & mulieri. licet hoc arguo. in aliquo ſit contra noſtram diſtinctionem. Nam & priuatus habens tacitam hypothecam primò, præfertur fiſco: vt patet ex. d. l. ſi pignus. ergo videtur quòd & mulieri, quod eſt falſum per hanc. l. Sed dicas quòd in aliquibus non ambulant paribus paſsibus. Item adhuc contra noſtram diſtinctionem eſt: quia mulier præfertur ei qui reficit nauem. Sed ille præfertur creditori habenti expreſſam: vt in authenti. quo iure. hic poſita. &. ff. eodem. l. interdum. ergo & mulier. Sed dico quòd præfertur reficienti nauem, ſi prius ipſa contraxit dotem dando: vt ex corpore eiuſdem authenti. colligitur. & eodem modo præfertur habenti expreſſam, ſi eſt prior. Vel dic quòd præfertur ei qui dedit ad refectionem: niſi ille expreſsè ad illud dederat: vt argu. ſupra de pig. authenti. quod obtinet. Item pro nobis: quia cũ ex tempore dationis dotis incipiat hypotheca, vt hic notaui, ergo prioribus expreſſas habentibus non fit præiudicium. Sed nunquid mulier præfertur habenti generalem hypothecam in poſtea quæſitis? quod videtur: quia ſic eſt in fiſco, qui præfertur: vt. ff. de iure fiſc. l. ſi is qui. Nam in prius quæſitis conſtat quòd non: vt infra de remiſ. pig. l. ſi ignorante. Sed forte contra eſt, cum ille qui habet generalem hypothecam, æquiparetur ei qui habet ſpecialem & expreſſam: vt ſupra e. l. ſi generaliter. Item quæro, an hæc priuilegia dentur in rebus ſoceri, ſi ipſe recepit dotem, vel filius eius voluntate? Reſpond. ſic, ſecus ſi ſine voluntate. argum. ff. ſo. ma. l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. Item an bona quæ acquirunt hæredes mariti etiam ex rebus quondam viri, ſint obligata? Reſpond. non: vt argum. ff. de pigu. l. Paulus. ſed tantum illa quæ habebat vir conſtante matrimonio. Sed argu. contra ſupra quæ res pigu. obli. poſ. l. fin. Item quæro, an hoc idem priuilegium competat mulieri quæ iniuſtum vel immaturum bona fide contraxit matrimonium? Reſpond. Io. ita, cum ei in perſonali actione detur priuilegium: vt. ff. de priui. credi. l. dabimus. §. ſi quis cum tutor. & hoc priuilegium eſt ei dandum, vt lex iſta argumentatur: vt ſupra eadem. l. ibi, nos itaque &c. Præterea quæ ratio eſt in ea quæ recte nuptit, eadem ratio in hac eſſe debet: vt ſcilicet alij recte nubere poſsit, vt. ff. de priui. cred. l. iij. Item ad hoc quod dicit eam ſic præferri, adiunge authent. quo iure &c. quæ eſt de æquali. do. §. his conſequens. &. §. quia vero. coll. vij. Accurſius.

q *Quapropter.* id eſt quare.

Dote.

A g *Vindicare.* per hypothecariam. Accurſius.

h *Præponi.* ſcilicet decernimus, etiam ſi confiteatur in tali ſcriptura prius alteri pignus obligatum, ſecũdum Ioan. & hæc vltima litera prænalet.

i *Eiſdem idiochiris.* Et ſic nota: Cautio priuata iam trino teſte notata, Hoc ius eſt nacta, quod cautio publicè facta. *Verſus.*

SI quis vult caute deponere, non ſoli credat accipientis ſcripturæ, ſed aduocet etiam teſtes idoneos & fide dignos non pauciores tribus [k].

¶ Sed & ſi quis aut mutui inſtrumentum, aut alterius cuiuſpiam contractus fecerit, & noluerit hoc ſpecialiter in publico confiteri: non ex ipſo videatur credibile [l], quòd ſcribatur ſuper mutuo documentum, niſi etiam trium teſtium adhibeatur præſentia fide dignorum, vt ſiue veniãt, & ſubſcriptionibus proprijs atteſtentur, ſiue alij quidem teſtificentur, quia eis præſentibus confectum eſt documentum: fidem eandem ex vtraque cauſa percipiat. [m] ¶ Si tamen quiſquam aut deponens, aut mutuans, aut aliàs contrahens cõtentus ſit ſola ſcriptura eius cũ quo contrahit: ſciat ſcripturam non ſufficere ad probationem.

Mulier in dote omnibus priuilegiatis actionibus perſonalibus at que realibus anteferitur: quod priuilegium transfunditur ad liberos, & vbi inter duas dotes eſt queſtio, prior tempore potior eſt in iure. Baldus. Vel ſic: Mulier priuilegiatum tam in perſonali quàm in hypothecaria actione, vt præferatur omnibus creditoribus prioribus tacitam hypothecam habentibus: & hoc in dote, non in donatione propter nuptias. Salycetus.

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

ASſiduis taditionib⁹ mulierũ inquietati ſumus, per quas ſuas dotes deperditaeſſe lugebãt, & ab anterioribus creditoribus [n] ſubſtantias maritorum detentas. ¶ Nos itaque ad antiquas leges reſpeximus, in perſonalibus actionibus rei vxoriæ actioni (quam in præſenti ſuſtulimus [a]) magnam prærogatiuam præſtantes, vt contra omnes penè perſonales actiones habeant [b] priuilegia, & creditores alios antecedant, licet fuerint anteriores. ¶ Et hoc cum in perſonalibus ſtatuerant actionibus, ſi ad hypothecam reſpiciebant, illico iuſtitiæ vigorem relaxabant: [c] & ſenioribus hypothecis nouas mulierum [d] hypothecas ſi habebant actiones, expellebant: nec ad fragilitatem [e] muliebrem reſpicientes, nec quòd & corpore, [f] & ſubſtantia, [g] & omni vita ſua maritus fungitur: cum penè mulieribus tota ſubſtantia [h] in dote conſtituta eſt. ¶ Oportebat enim diſponi maritos creditoribus ſuis ex ſua ſubſtantia ſatisfacere, non de dote mulieris, quam ad ſuos victus, ſuaſque alimonias mulier poſsidet, [i] vel à ſemetipſa datam, vel pro ea ab alio. ¶ Ad hæc omnia reſpicientes, [k] & reminiſcentes, quòd & alias duas conſtitutiones [l] fecimus pro dotibus, mulieribus ſubuenientes, & hæc omnia in vnum [m] colligentes: ſanximus, ex ſtipulatu actionem, quam mulieribus iam pro dote inſtituenda dedimus, cuique etiam tacitam donauimus ineſſe hypothecam, [n] potiora iura contra omnes habere [o] mariti creditores, licet anterioris ſint [p] temporis priuilegio vallati. ¶ Cum enim in perſonalibus actionibus (ſecundum quod diximus) tali priuilegio vtebatur res vxoria: quapropter nõ in hypotheca hoc mutuo & dote conſtituta, ſed de his quæ per priuilegium tacite à lege aliquibus conceduntur. Alij diſtinguunt inter pignus & hypothecam, vt in hypothecis præferatur: in pignoribus creditori datis non ſic. Et aliter quandoque fit diſtinctio inter pignus & hypothecam: vt. ff. in quibus cau. pi. ta. contra. l. eſt differentia. &. ff. de vſuca. l. non ſolum. §. ſi rem. Sed nec hoc placet: quia quantũ ad actionem hypothecariam, & eius priuilegium, nihil intereſt inter pignus & hypothecam: vt inſtit. de act. §. item Seruiana. Tu dic tertio ſecundum B. eſſe diſtinguendum, vtrũ ſit hypotheca expreſſa: & tunc non præferatur mulier: an tacita, & tunc præferatur. & eſt pro hoc ſupra de iure dot. l. vbi, & ſupra de ſer. pig. da. ma. l. ij. & hæc litera, vt dixi. Lex enim ſuum beneficiũ quandoque priori creditori gratia mulierum ademit, nõ proprium alicuius adimere curauit: quod iure communi, & ex conuentione habeat, nam facilius talia iura ſpecialia adimuntur, quàm communia: vt in authenti. de non alie. §. quia vero veriſimile. colla. ij. Præterea fiſcus & mulier æquis paſsibus ambulant: vt ſupra de priui. fiſc. l. ij. Sed priuatus qui primo de pignore conuenit, præfertur fiſco: vt. ff. e. l. ſi pignus. & ſupra. e. l. ſi fundum. ergo & mulieri. licet hoc arguo. in aliquo ſit contra noſtram diſtinctionem. Nam & priuatus habens tacitam hypothecam primò, præfertur fiſco: vt patet ex. d. l. ſi pignus. ergo videtur quòd & mulieri, quod eſt falſum per hanc. l. Sed dicas quòd in aliquibus non ambulant paribus paſsibus. Item adhuc contra noſtram diſtinctionem eſt: quia mulier præfertur ei qui reficit nauem. Sed ille præfertur creditori habenti expreſſam: vt in authenti. quo iure. hic poſita. &. ff. eodem. l. interdum. ergo & mulier. Sed dico quòd præfertur reficienti nauem, ſi prius ipſa contraxit dotem dando: vt ex corpore eiuſdem authenti. colligitur. & eodem modo præfertur habenti expreſſam, ſi eſt prior. Vel dic quòd præfertur ei qui dedit ad refectionem: niſi ille expreſsè ad illud dederat: vt argu. ſupra de pig. authenti. quod obtinet. Item pro nobis: quia cũ ex tempore dationis dotis incipiat hypotheca, vt hic notaui, ergo prioribus expreſſas habentibus non fit præiudicium. Sed nunquid mulier præfertur habenti generalem hypothecam in poſtea quæſitis? quod videtur: quia ſic eſt in fiſco, qui præfertur: vt. ff. de iure fiſc. l. ſi is qui. Nam in prius quæſitis conſtat quòd non: vt infra de remiſ. pig. l. ſi ignorante. Sed forte contra eſt, cum ille qui habet generalem hypothecam, æquiparetur ei qui habet ſpecialem & expreſſam: vt ſupra e. l. ſi generaliter. Item quæro, an hæc priuilegia dentur in rebus ſoceri, ſi ipſe recepit dotem, vel filius eius voluntate? Reſpond. ſic, ſecus ſi ſine voluntate. argum. ff. ſo. ma. l. ſi cum dotem. §. tranſgrediamur. Item an bona quæ acquirunt hæredes mariti etiam ex rebus quondam viri, ſint obligata? Reſpond. non: vt argum. ff. de pigu. l. Paulus. ſed tantum illa quæ habebat vir conſtante matrimonio. Sed argu. contra ſupra quæ res pigu. obli. poſ. l. fin. Item quæro, an hoc idem priuilegium competat mulieri quæ iniuſtum vel immaturum bona fide contraxit matrimonium? Reſpond. Io. ita, cum ei in perſonali actione detur priuilegium: vt. ff. de priui. credi. l. dabimus. §. ſi quis cum tutor. & hoc priuilegium eſt ei dandum, vt lex iſta argumentatur: vt ſupra eadem. l. ibi, nos itaque &c. Præterea quæ ratio eſt in ea quæ recte nuptit, eadem ratio in hac eſſe debet: vt ſcilicet alij recte nubere poſsit, vt. ff. de priui. cred. l. iij. Item ad hoc quod dicit eam ſic præferri, adiunge authent. quo iure &c. quæ eſt de æquali. do. §. his conſequens. &. §. quia vero. coll. vij. Accurſius.

Mulier ex priuilegio præfertur omnibus creditoribus.

Creditoribus. maritorum. Accurſius.

Suſtulimus.

in l. ſuprap. ubi priuilegia conceſſa per leges mulieri concernunt de ſimili vide & fol. 104 n. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Date.* non ergo in dote confessata non data videtur habere locum hęc lex. ADDITIO. Aduertas quòd communiter seruatur contra istam gl. vt scilicet intelligamus idem esse in dote confessata, si tamen sit renunciatum exceptioni non numeratæ dotis: vel sit elapsum tempus, pro quo facit secundum Bar. hic, quod no. §. de do. cau. non nu. l. j. Non ergo habet mulier necesse probare numerationem, nisi quando contra eã potest excipi de non numerata dote. pro quo facit glos. fi. in. d. l. j. supra de do. cau. &c.

b *Legibus.* §. de rei vxo. actu. & de iure do. & de do. promiss. & insti. de act. §. fuerat.

c *Dare incepit.* dando in personalibus.

d *Amisit.* paria enim sunt. vt arg. §. quando di. le. ce. l. cum vxori.

e *Exceptis.* damus priuilegium petenti dotem. ergo secundæ vxori contra primam, vel filios eius: sed non est ita. primam enim & filios eius excipimus: vt contra eos secundæ vxori non detur priuilegium: immo ipsis contra eam datur.

f *Dedimus hypothecam.* vt & supra de rei vxo. act. §. & vt plenius. & §. maneat. Accursius.

g *Vxori.* cõtra omnes alios creditores.

h *Eis.* filijs. & sic est contra supra de priui. do. l. j. Solu. de alio priuilegio hic quàm ibi dicit. Vel illa secũdum antiquos de personali actione tãtum: hæc secundum modernos de hypothecaria tantum. Vel dantur filijs, vt hic: non alijs extraneis hæredibus, vt ibi, arg. ff. solu. ma. l. etiam.

i *Matre.* ergo & ipsa mater si viueret, præferretur secundæ vxori.

k *Eorum.* scilicet liberorum. Accursius.

l *Ex tempore.* imò non ex tempore, sed ex causa: vt. ff. de priui. ere. l. priuilegia. quæ est contra. Solu. hoc speciale. Vel hoc quãtum ad hypothecariam tantum. Item ad hoc quod hic dicit priorem præferri &c. est sic. ff. de dam. infec. l. si finita. §. si ante hoc. Sed argu. contra ff. de ſta. ho. l. Arethusa. & ff. de rebus du. l. si fuerit. §. vlt. vbi pro. deſt vltimo nasci. Item hoc verum, nisi extent res secũdæ vxoris. & sic lege authen. hic, si quid ex rebus &c quæ est ex cor. vt exact. in ſtan. do. §. j. colla. vij.

m *Ad dotem.* & eius augmentum: vt in authen. de æqua. do. §. aliud collatione. vij. Accursius.

n *Suo tempori.* immo & in donatione ante nuptias gaudere videtur eodẽ priuilegio: vt supra de iure do. l. vbi. quę est cõtra. Solu. bene datur hypothecaria, vt ibi: sed non sic priuilegiũ: vt hic,

o *Sed ne damnum.* not. sic & supra de codici. l. vlti. § fina.

p *Referimus.* no. sic. §. de legi. & consti l. leges & cõstitutiones.

q *Quo iure.* vt præferatur prioribus.

r *Personali.* hoc verbum personali, non est in corpore auth. & malè videtur positum: quia is ex cuius pecunia res reficitur, habet tacitam hypothecam: vt. ff. in quibus cau. pig. tac. contra. l. j. aliter nihil faceret ad titulum illa lex. &. ff. e. l. interdũ. &. l. seq. Sed potest defendi vt. habeat tacitam hypothecam. Sed si non potest sibi satisfieri ex ea, habeat priuilegiũ inter alias personales. Et idem videtur in eo cuius pecuuia res est empta, quòd sit obligata mutuanti per hanc auth. & sic est contra. §. de pig. l. quamuis. ij. Sed die, si dedi ad hoc, vt inde res emantur, tunc sit obligata, vel non: & tunc non, licet ex ea emeris rẽs: vt ar. contra de pig. l. fina. & auth. quod obtinet. & supra. e. l. iij. cet. Accur.

s *Militia.* idem in fisco: vt. §. de priui. fis. l. quamuis. & in ptimipilo. & si sit posſetior fiscus: vt. §. ex qui. cau. pig. ta. contra. l. fatis. Idem in casu huius. l. §. exceptis.

t *Si quid. Actio competit.* vt supra de iure do. l. in rebus.

v *Aliquo.* id est, si nõ superſit de rebus.

x *Ambæ*, quia cum ambabus soluit matrimonium.

y *Nouæ.* scilicet authenticorum. hac.

z *Aperius.* quàm per legem codicis allĩduis.

DE HIS QVI *in priorum credi. &c.*

De his qui suo iure potiores sunt, alias dictum est. Videamus de his qui alterius beneficio potiores esse sentiunt. i. de his qui in priorum creditorum locum succedunt. Azo. Coniunctio.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Marcellinæ.

ON omnimodo a succedũt in locum hypothecarij creditoris hi quorum pecunia ad creditorem transit. Hoc enim tunc obseruatur, cum is qui pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, vt idem pignus ei obligetur, & in locum eius succedat. ¶ Quòd cum in persona tua factum non sit (iudicatum est enim

a *Non accepisse.* id est non fecisse pactum, vt idem pignus esset obligatum: & sic post sententiam iste supplicabat, quod etiam aliud erat impedimentum: vt §. vt lit. pen. l. ij. in fin. & l. fin. Et distingue hic, quia aut secundus creditor offert priori, aut extraneus, aut ipse debitor. Primo autem casu succedit secundus creditor loco primi, etiam sine pacto: vt supra tit. j. l. j. & infra eod. l. fin. & ff. qui po. in pign. ha. l. potior. §. si. Secundo casu quando extraneus offert priori creditori, duo sunt pacta necessaria ad hoc vt in locũ eius succedat. scilicet quòd a gatur vt primi loco succedat, & quòd sit ei obligatum: vt hic, & supra de priuil. fisc. l. si eum. Tertio scilicet quando ipse debitor soluit, aut de suo, & tunc nulla est successio: aut de aliena pecunia quam mutuam accepit, & tunc vt ille creditor succedat loco primi, tria sunt necessaria. Primũ quòd hic conueniat vt in locũ primi succedat, & quòd illa pecunia perueniat ad primum. Itẽ vt ad hoc deatur, vt ex ea pignus liberetur. quibus tribus interuenientibus, succedit loco primi, vt possit vẽdere: vt ff. quæ res pig. ob. pos. l. Aristo. Item vt in ordine temporis prefera tur his, quibus ille præferebatur: vt ff. qui po. in pign. ha. l. prior. §. à Titio. & §. si Titius. Idem in priuilegio per fonalium actionũ: vt ff. de cess. bo. l. ij. vel etiam sine tanta solennitate in hoc priuilegio succedit, si solummodo pecunia peruenit: vt ff. de priui. cred. l. si ventri. §. fi. An autem eadem hypotheca in essentia sit, quæ datur secundo, quæ fuit & prima? Respon. nõ: sed per omnia est ei similis, prima enim solutione fuit sublata: & hoc etiam dixit. ff. quę res pign. ob. poſſ. l. Aristo.

CVM.] CASVS. Si filius emancipatus pro patre debitore soluit fisco, hoc pacto, vt in locum & priuilegium fisci succederet: an sit potior aliis creditoribus quibus præferebatur fiscus? Dicitur quòd non, sed si illius pignus distraxerunt: filio non potuerunt præiudicare. & hoc in secunda. Si vero procurator filij creditoribus aliis soluerit, vel si pecuniam pro recuperandis pignoribus distractis dederit, eam repetet per condic. indebi. & hoc in tertia.

b *Non esse.* aliàs quod tu solueres, ipse soluisse videtur: vt ff. de pig. act. l. debitor. §. j. Accursius.

c *Iure.* id est pacto hoc in pactum deducto.

d *Successisti.* per pactum: vt §. de priui. fisc. l. fi. & l. si cũ pecuniã. e *Tuo nomine.* si enim nomine debitoris soluissent, non posset reperi à creditoribus, qui suum recepissent: vt ff. de cõdi. inde. l. si pœnæ. § j. & l. repetitio.

f *Actoribus.* vel procuratoribus.

g *Solutum est.* vel creditoribus, vel aliis emptoribus pro pignoribus distractis recuperandis.

h *Restituì.* vt supra de condic. inde. l. si à patre.

SI potiores.] CASVS. Titius habebat duos creditores: cuilibet eandem rem obligauit: vni primo, alij postea: debitor eam mihi vendidit, & ex ea pecunia satisfactum est primo: in locũ & ius primi successi: & me aduersus posteriorem possum tueri: & aduersus omnes, aduersus quos primus se tueri poterat.

i *Emisse te dicis.* ab ipso debitore.

k *Successisti.* non vt rem habeas obligatã, sed vt te tueri possis contra omnes, vt ipse poterat: vt hic, & ff. qui po. in pig. ha. l. qui à debitore. secus si emisset à creditore: quia tunc nulli esset ius oſferẽdi: vt j. ti. j. l. j. & ff. de distrac. pigu. l. cum prior. & facit ad. l. istã. §. tem alie. ge. non interdi. l. j.

SI prior.] CASVS. Contraxisti cum fisco, & fundum ei obligasti. deinde eũdem mihi obligasti. si offeram fisco debitum, in ius eius succedam, & ero potior aliis creditoribus, Viuianus.

l *Si prior.* aliàs primo.

m *Respublica.* vt & §. de pig. l. secũdus. & §. tit. j. l. j. & l. prior. & j. de distra. pigno. l. si priusquam.

SI ANTIquior creditor pignus vendiderit.

Qualiter in ius prioris creditoris, vel per pactum, vel solutionem aliquis succedat, dictum est: nunc autem supponit qualiter succedatur per vendutionem. Azo. Coniunctio.

Si vendidisset.] CASVS. Si prior creditor pignus sibi & mihi posteriori loco obligarum, lege vel pacto vendiderit, ego secundus aduersus emptorem non habeo hypothecariam. Si vero debitor eam primo creditori in solutum dederit, remanet mihi ius pignoris. sic tamen rem obligatam persequi potero, si debitum primo creditori soluero.

n *Si vendidisset.* alicui extraneo. non secũdo creditori, vel fideiusſori: vt ff. de distract. pign. l. ij. & l. cum secundus. in principio. &. §. fin. & l. sequen. & §. de dolo. l. j. Vel nisi hoc agat creditor quando vendit, vt debitori liceat offerre: vt ff. de pign. acti. l. si cum venderet. in principio.

o *Tibi.* secundo creditori.

p *Possessori.* id est priori creditori.

q *Obtulerit.* immo non videtur necesse aliquid offerri: quia propter dationem in solutum desiit esse debitum. Sed certe non est ita: quia sic sua diligentia ei noceret, quod esse non debet: vt ff. de separa. l. debitor. & ad hoc. ff. qui po. in pign. l. vj. in princip. Vel dic quòd non videtur recessisse ab obligatione prima, si reuocabilis esset datio: vt ff. de solu. l. si quis a-liam. Sed quomodo secundus auditur contra primum, vel offerendo, vel illo modo: cum primus sibi in pignore præuiderit? Respond. quia licet debitori facere primi creditoris cõditionẽ deteriorẽ adiiciendo secũdo: vt ff. de separa. l. j. in principio. & facit. ff. de distract. pigno. l. si creditor. §. j. & supra de actio. & oblig. l. si à creditore. & supra de repud. hæred. l. si paterna. & ff.

Creditor secundus quandoque contra primum auditur.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

na:& ff.de except.rei iud. l.penul.& §.titu.j.l.j & pe.& fina.

Obligata.] CASVS. Creditor si iure pignoris, hoc est pacto vel lege distraxerit: debitor post pecuniam emptori offerens, vel creditori debitum: pignus ab emptore non euincet.

a *Recte.* ex pacto, vel ex lege: vt insti. qui alie. li. §. j. Quid autem si non recte, puta ante tempus? Respon. habet emptor exceptionem, nisi sibi satis faciat: vt ff. de rei vindi. l. emptor. etiam si sciente debitore vendat, cum exceptio vēditoris ad emptorem transierit: vt ff. communi diuidunt. l. in hoc iudicio. § .pe. & de excep. rei iud. l. si à te, §. fin.

b *Non potest.* vt ff. do pign. l. si Titio. & l. creditor. & infra de distrac. pign. l. qui à creditore. & §. de repud. hære. l. iij, & §. de actio. & oblig. l. si in solutum. & §. qui po. in pig. ha. l. si generaliter. Sed fallit in casibus in quibus auditur debitor etiam vendito pignore: vt ff de pig. act. l. si cum venderet. in princ. & ff. de distra. pigno. l. si creditor. in princ. & §. illud.

Debitor audiatur quandoque vendito pignore.

Quo minus.] CASVS. Secundus creditor non potest impedire quo minus prior creditor vendat pignus, si debitū priori non offerat.

c *Interpellare.* à secundo creditore.

d *Non potest.* sic J. de litig. l. j. nisi offerat, consignet, & deponat: vt ar. infra debi. ven. pig. impe. l. j.

SI COMMVNIS res pignori data sit.

Frater.] CASVS. An frater habens rem communem cum fratre obligare eam possit: quæritur? Et respond. quòd non. nisi pro sua parte.

c *Non potuit.* vt & §. communi diui. l. si pro barum.

f *Dando.* scilicet pignus ante litem contestatā.

g *Quæsiuit.* vt & §. cōmuni à vtri. iu. l. si fratres.

h *Præiudicium.* nullū. ficus tamē alienat in solidum ratione partis: vt §. de communi. re. alie. l. ij. & J. de verum fis. cum priua. con. l. j. lib. x. ergo multo magis obligare potest.

DE PRAETORIO PIGNORE: & vt in actionibus debitorum missio prætorij pignoris procedat.

Pignus cadit non solum in rebus corporalibus, sed etiam in nominibus debitorum, Bal. Vel sic: Pignus prætorium potest à iudice constitui nedum in corporalibus, sed etiam in iuribus & actionibus. Salyc.

I. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

SI prætorium pignus quicunque iudices dādum i alicui per spexerint: non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se mouentibus k, sed etiam super actionibus quæ debitori competūt, præcipimus hoc eis l licere decernere m. Dat. Kal. April. Constantinopo. Decio. V. C. Coss.

Eadem à detentione pignoris prætorij, eam recuperat per hypothecariam actionem. Bal. Vel sic: Sicut pignus conuentionale recuperatur per hypothecariam, si creditor cadat à possessione: ita & pignus prætorium: nec curatur, an culpa præcesserit casum. Salyc.

II. Idem. A. Iuliano præfecto. præt.

VEteris iuris dubitationē decidentes, ad duplū genus hypothecarū respeximus: vnum quidem quod ex conuentionibus & pactis hominū na scitur: aliud quod à iudicibus datur, & prætorium n nuncupatur. ¶ Et cum inuenimus in conuentionalibus pignoribus vel hypothecis non solum tenentē creditorē adiuuari, sed etiam si ab ea possessione cadat, siue sua culpa, siue non, o siue fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationē creditori, quocumq; modo possessionem amittat, siue culpa sua, sine nō, siue fortuito casu. Licet enim debuerat incūbere suo pignori, ne aliquā patiatur inde iacturā: tamen ne quid amarū in creditoribus cō sequatur, benignius causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Dat. Kal. Aug. Constantinopo. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

TITVLVS XXIII.
SI IN CAVSA IVDICATI pignus captus sit.

Idē operatur iudicis decretum & auctoritas, quod operatur cōtractus partiū. Bal. Vel sic: Bona condēnati debent per iudicē capi, & distrahi alij quàm victori: nisi in subsidiū, si aliū nō repetat emptorē iustū: & tunc per iudicē vel imperatorem ei adiudicatus pro iusto precio. Salyc.

I. Imp. ANTONINA. Gabinio.

REs ob causam iudicati datas eius iussu cui ius iubēdi fuit, p pignoris iure tenere, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est. q Nam in vicem iustæ obligationis succedit ex conuētione distrahi potest: sic iudiciale auctoritate iudicis Vi. p *Cui ius iubendi fuit.* est autem ius ordinariis iudicibus: vt ff. de re iudi. l. à diuo.

q *Rescriptum est.* olim post duos menses: hodie post quatuor à tempore captionis computandos: vt ff. de re iu. l. debitoribus. & §. de vsuris rei iudi. l. fina.

Auctoritas.

i *Dandum.* per interlocutoriam vel definitiuam sententiam.

k *Se mouentibus.* secūdum ordinē quē habes ff. de re iudi. l. à diuo.

l *Hoc eis* iudicibus.

m *Decernere.* sed quæritur fit missio in nominibus? Respond. quia vocato nomine, & cōparente debitū corā iudice, iubebit iudex id esse pignori: & sicut aliàs habet creditor vtilem cōtra debitorē ex sola conuentione, ita hic ex quasi missione datur hypothecaria: vt ff. de re iudic. l. à diuo Pio. §. sic quoque. & §. sed vtrum. & § item quid dicemus.

Eteris.] CASVS. Duplex est ius pignoris, prætorij & cōuentionale. prætorij est, quod à iudice constituitur, quando mittit aliquem in possessionem alicuius rei cuius rei. Conuentionale est quod constitutum est ex conuentione. sicut ergo creditor qui habet pignus conuentionale, potest illud recuperare à quolibet possidente, si illud amittit: ita ille qui habet prætorium. Viuia.

n *Prætorium.* vt in dānoinfecto, & legato re licto sub cōditione vel in diem, cū nulla præcesserit sententia: aliquin erit iudiciale: vel vtrūque iudiciale. Azo. dice dici potest. Azo.

Pignus prætorium debet vendi cum iudicio auctoritate: non cum auctoritate creditoris in possessionem missi. Bald. Vel sic: Per iudicio officium venundatur pignus in causam iudicati captum, & ad licitandum creditor qui pignus cepit, admittitur. Salyc.

II. Imp. ALEXAND. A. Valeriano.

CVm in causa iudicati aliqua res pignori capitur: per officium eius qui ita decreuit b, venundari solet, non per eum c qui iudicatum fieri postulauit. Et si alio emptore nō existente, vel existente quidem, sed non dignum precium offerente, is d cui iudicatus e satis non fecit, ad licitationē secundum constituta fuerit admissus, cuiuslibet alterius vice ex officio emere f debet. PP. VI. Kalen. Maij, Maximo. II. & Aeliano Conss.

Cum reperitur emptor, debet res in causa iudicati accepta vendi. Et si non reperitur, potest ex secundo decreto a iudicari creditori. Bal.

III. Imp. GORDIAN. A. Antigono.

IN causa iudicati pignora ex auctoritate præsidis capta, potius distrahi, quam iure dominij possideri consueuerunt. si tamen per calliditatem condemnati emptor inueniri non potest, tunc auctoritate principis dominium creditori addici solet g. PP. Idib. August. Gordiano. A. & Auiola Conss.

TITVLVS XXIIII.
SI PIGNVS PIGNORI datum sit.

Hæc est. l. no. Pignus pignori dari potest: & sic constat in ius vsus fructus, si tamdiu durat secundum pignus donec resoluatur primū: quia resoluto iure prioris, resoluitur ius successoris. Et si habens pignoris possessionē, vendit proprietatē: nō tenet venditio: quia nomine possessionis ipsa res possessa significatur. Bal. Vel sic: Pignus potest alteri per creditorē obligari: & habens vsumfructū tantū pignoris, nō potest proprietatē obligare neq; alienare: secus si proprietatē habeat. Salyc.

I. Imp. GORDIANVS. A. Lamponi, & alijs.

ETiā id quod pignori obligatū est, à creditore pignori obstringi posse, iamdudū placuit h: scilicet vt sequenti creditori vtilis actio i detur, tandiuq; eū is qui ius repræsentat k, tueatur, quādiu in causa pignoris manet eius qui dedit. l ¶ Sed si vos vsumfructum possessionis tātummodo pignori dedistis: isque qui accepit, alij eam possessionem m cuius vsumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignorauerit: creditor eius, id in quo pignoris vinculum n non constitit o, distrahens, dominio vos priuare nequiuit. ¶ Quòd si nō fuit vestro creditori vsusfructus, sed ipsa possessio pignorata, & ante exolutā à domino pecuniā creditor secundus pignus acceptū vēdidit: nō posse venditionē post solutam pecuniā rescindi p, diuorū principū placitis cōtinetur. PP. Idib. Septembr. Pio & Pontiano Cōss.

Si pignus pignori datur, dominium nō amittitur. Bal. Vel sic: Habes debitoris vē recuperat à secūdo creditore, debito soluto vel oblato. Salyc.

II. Imperatores DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Gemello.

SI creditor possessionē quæ à parentibus tuis pignoris iure fuerat obligata, nō vendidit, sed alij creditori pignori dedit q: examinata fide veri, poteris eam soluto eo quod ex hac causa creditori debetur, intercessu præsidis prouinciæ recuperare. PP. XIII. *Kal. Ianua. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

TITVLVS XXV.
DE PARTV PIGNORIS, & omni causa.

Partus ancillæ pignoratæ, pignoratus intelligitur. Bal. Vel sic: Partus sequitur obligationem matris: & opera manci pij pignorati percepta & percipienda cōparantur in vsuris & sorte. Salyc.

I. Imp. ALEXAND. A. Mestriano.

ARt. pignoratæ ancillæ in pari causa esse, qua mater est, olim placuit r. PP. Idibus Maij, Agricola & Clementino Conss.

Opera vltra sumptū excedens, extenuat debitū.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. Annoso & Antonino.

CVm pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua quam accepistis pecunia proponatis: horum mancipiorum operis quas creditor accepit, vel quas percipere potuit, in vsuras compu-

a *Auctoritas.* adimpleta: vt ff. de pig. act. l. non est mirum. & appellat hic iustam obligationem, scilicet ex conuentione. Acc.

CVm.] CASVS. Auctoritate eius iudicis qui reum condemnauit, debet res in quam missus est actor, distrahi: & si emptor non inueniatur, vel inuentus neque iustum offerat precium: dabitur actori, si plus offerat quàm alius in solutum.

b *Ita decreuit.* Nota per quem fieri debeat venditio: vt hic, & §. de exceu. rei iudi. l. ij. & ff. de euic. l. si pignori. & supra l. proxi.

c *Per eum.* s. petitorē.

d *Is.* victor.

e *Iudicatus.* id est cōdemnatus.

f *Emere debet,* sed & ad dici ei posse dicitur: vt ff. de re iudic. l. à diuo. §. si post. & J. l. proxi. & facit ad. l. iſtam. ff. de le. ij. l. non dubiū. § fi. Accur.

IN causa.] CASVS. Si debitorē tuum conuenisti, & cōdemnari fecisti, & in possessionem alicuius rei suæ missus fueris: an potius distrahi debeat, quàm iure dominij possidere debeas, quæritur? Et dicitur quòd sic. & si calliditate rei emptor non inueniatur, dabitur creditori g in solutum.

g *Addici solet.* facit. J. de iure do. impe. l. fin. & §. de execu. rei iudi. l. ordo. &. ff. de re iudi. l. à diuo. §. si post. & no. supra de his qui bo. ce. pos. l. legis.

SI PIGNVS pignori datum sit.

Non solum à dominis, sed etiam à non dominis res obligantur: quæ ab his quibus sunt obligatæ: & ideo de his potuit. Azo.

ETiam.] CASVS. Si fundum tuum mihi obligasti: an eundem alij obligare possum, quæritur? & dicitur quòd sic. & quādiu mihi res hypothecata est, tandiu secūdo creditori obligata tenebitur, vt tibi vtilis actio detur. & hoc in prima. Si vero tātum vsumfru. mihi obligasti, & ego alij fundum obligaui, & ille vēdiderit an tibi præiudicare si non intercessit tua voluntas? & dicitur quòd nō. & hoc in secūda. Si vero pos. fundi non vsumfru. mihi obligasti, & eā iure pignoris vendidi, & de precio fuit mihi satisfactū: non rerractabitur vēditio. Vel pone casum aliter hoc modo: Si lege vel pacto creditor pignus vēdat: an si debitū offeras, possis recuperare? certū est quòd nō. Si ergo pater tuus fundū obligauit, neque creditor adhuc distraxit, licet alij obligauit, soluto à te debito poteris fundū recuperare.

Placuit. vt. J. l. proxi. & ff. de pig. l. grege. §. cum pignori. & de pigno. act. l. debitor. Et intellige pro tanta quantitate quantam primus debitor debet, & eodem modo: vt si dedit primus ius distrahendi, & ipse dabit: aliàs non: vt. J. e. l. & §. quæ res pig. ob. pos. l. nomen.

Actio. vtilis hypothecaria. directa autē datur primo creditori.

k *Repræsentat.* scilicet præses.

l *Qui dedit.* si ergo primus debitor soluit vel suo creditori, vel secūdo, tollitur pignus: vt dicta. l. ff. de pig. l. grege. §. cum pignori.

m *Possessionem.* id est plenā proprietatem.

n *Vinculum.* sed nunquid obligādo possessionem, vel vendēdo, videtur ius quod in ea habebat, obligasse vel vendidisse? quod videtur, ar. ff. de cōtrahen. empt. l. qui tabernas. Ecōtra videtur extinctus vsusfructus cum ab eo decessit qui erat primo obligatus: vt in §tit. de vsufru. §. pe. ibi, nā extraneo &c. & ff. de iure do. l. si vsufructuarius fundi. potest tamē dici creditorem vel emptorem habere exceptionem vt ei liceat vti frui.

o *Non constitit.* in proprietate.

p *Rescindi.* vt. §. si antiquior cre. l. obligata.

Si creditor.] CASVS. In. l. ista dicitur, si res tibi pignori obligata sit pro decem: & debitore nō soluente, non vendidisti rem, sed alij creditori secūdo obligasti: indubitanter si debitor tibi satisfecit pro secundo creditore, ius pignoris liberatur. ad ist. l. facit supra l. proxi. & ff. de pigno. l. grege. §. cū pignori. & ff. de pig. actio. l. si conuenerit. ij. Viuianus.

q *Dedit.* quod potuit: vt. §. l. proxi. & facit. ff. de pigno. act. l. pereti.

DE PARTV pignoris &c.

Partus.] CASVS. Si ancillam mihi obligasti, & peperit, quæritur an partus sit obligatus? Respon. quòd sic.

r *Placuit.* sic & fructus prædij obligati: vt ff. in qui. cau. pignus rac. contra. l. quānis. & fœtus gregis: vt ff. de pig. l. grege. in princip. Sed in partu distinguo, an cōcepit apud creditorem, vel debitorem: & tunc obtinet quod hic dicitur, & ff. de pigno. act. l. si conuenerit. ij. §. si fundus. in fine. §. §. si fundus. in fine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CVm pignoris.] CASVS. Si mancipium mihi obligasti pro decem, & ex operibus suis lucratus fuero viginti: illa cõputabuntur in vsuras, & sortem minuent: & si aliquid residuũ fuerit de debito, illud solues, & mancipium recuperabis.

a Computatis. vt. §. de pig. l. si dominium. & ff. in qui. cau. pign. ta. contra. l. cum debitor. &. j. titu. iiij. l. j. Accur.

b In sortem. scilicet computatis.

c Deponentibus. vt & §. de pig. l. creditor. & §. qui po. in pign. hab. l. j. & infra de lui. pi. l. fi. & de distrac. pign. l. si priusquam.

DE REMISSIONE pignoris.

Vsso qualiter pignus contrahatur: nũc annectit qualiter dissoluatur. Azo.

SIte.] CASVS. Obligasti mihi seruũ: me sciente & nõ contradicente, eum manumisisti, & diu in libertate stetit: an videar pignoris obliga. remisisse, & per hoc seruũ inde manumissum, quæritur: & dicitur quòd sic: neque ab hærede meo reuocabitur in seruitutem.

d Ex consensu. §. tacito, fauore libertatis. sic & fauore fisci: vt. j. eo. l. si hypotheca. & sic nõ ob. ff. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. sicut. §. non videtur. quæ est contra. Vel ideo est hic, quia non aliter posset manumittere. fecus in venditione. Si autem expresse consensisset, constat quòd tenet libertas: vt supra de ser. pign. da. ma. l. si vt proponis.

e Creditoris. aliàs est debitoris. & sic facit supra de ser. pig. da. ma. l. si creditoribus. & alias crediticiis, & tũc est plana.

SIprobaueris.] CASVS. Fundum mihi obligasti, & me sciente & non contradicente eum distraxisti. ius pignoris videor remisisse: & me agentem per exceptionem repelles: quia pignus consensu dissoluitur & contrahitur.

f Sciente sic. ff. de do. inter vi. & vxo. l. si seruus communis. in fi. &. ff. de acquir. pos. l. clam. &. ff. de except. dol. l. apud Celsum. §. quæsitum. Accursius.

g Exceptione. facti siue intentionis: nam actio ipso iure est sublata: vt. ff. de pac. l. si tibi. §. de pignore. & hic in fi. Vel distinguitur, an ea sciente & non contradicente vendatur pignus: an hypotheca. In primo casu tollitur per exceptionem. In secundo, ipso iure. Et dicas hic vt diximus supra de pig. l. maior.

h Dissoluatur. vt & ff. de pig. ac. l. j. & supra quæ res pig. ob. pos. l. ij. Accursius.

SIignorante.] CASVS. Debitor tuus, qui tibi omnia bona sua obligauit, postea cum fisco contraxit. quo minus potior sis, tibi præiudicare non poterit. Vivianus.

i Nõ læsit. vt. ff. qui po. in pig. ha. l. si pignus. & l. si. in prin. &. §. qui po in pig. ha. l. si fundum. quod videtur verum in quæstis antea, non quæ post obligationem fisci quæsiuit: vt. ff. de iure fisci. l. si qui. Sed si prior creditor patitur pignus alij obligari, an ptorsus suum ius perimatur, an vero sit loco secundi: dicit H. tolli. arg. ff. qui po. in pign. ha. l. Claudius. Sed tu dic nõ tolli. vt. ff. qui po. in pig ha. l. creditor. §. si recum. Accursius.

A Creditor sũ an non perit: & pignus alij obligatum

Vm te.] CASVS. Si debitor rem quam bona sua ob pecuniam debitã tibi obligauerat, cum republica postea contraxit, ius tuum non læsit i. PP. III. Id. April. Albino & Maximo Conss.

Sciens & consentiens alienationi rei pignoratæ, ius pignoris perdit, nisi denuo sit obligatum. Bal. Vel sic: Si creditor expresse consentiat venditioni pignoris facta à debitore: intelligitur tunc pignus se remisisse. Sal.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Aquilino.

CVm te à debitore mercatum proponas eam rem quæ alij pignorata erat: si sciẽte eo, ac pignus suũ remittẽte, eam mercatus es: cum eius cõsensu nexus pignoris euanuerit, si non noua voluntas intercesserit, quæ denuo obligationẽ pignoris constitueret, ea res velut obstricta nõ potest k vindicari l. PP. XI. Kalend. Maij, Gordiano. A. & Auiola Conss.

Si principale inutile, ergo & accessorium. Vel sic: Inutilis remissio pignoris, ius pignoris non extinguit. hoc dicit secundum But.

V. Idem A. Asclepiadi.

DEbitum cuius meminisſti, quod per pacti conuentionem inutiliter m factam remisisti: etiã nunc petere non vetaris, & vsurato more pignora vindicare n. PP. VI. Id. Septemb. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Qui non compatet in termino, re non integra post terminum nõ audiatur. Baldus. Vel sic: Creditor negligens intra tempus statutum à iudice, videtur eius hypothecam renunciasse. Salycetus.

VI. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. Argio.

SI eo tempore quo prædium distrahebatur o. prograḿate p admoniti creditores, cum præsentes q essent, ius suũ exercuti non sunt: possunt videri obligationẽ pignoris amisisse. PP. III. Id. Februarias, Maximo. II. & Aquilino Conss.

Qui reddit chirographum creditori, ius pignoris amittit Baldus.

VII. Idem AA. Paulino.

Et dicitur quòd sic Vivianus.

o Distrahebatur. à quodam de creditoribus posterioribus: & sic erat pignus conuentionale. Vel à iudice, eorum instantia. Accursius.

p Programmate. id est scriptura publice proposita: vel per proclamationes. Programma quid sit. vincias directa, cum essent absentes.

q Præsentes. sic quòd edictum potuerit ad eos peruenire. Quidam tamen dicunt præsentes in diœcesi vel prouincia: vt extra qui ma accu. non posse a. fi. &. §. de bo. aucto. iudi. pos. l. fi. Vel dic hoc dimitti iudicis arbitrio. Et an liget non subditos, vide hic 10. Fabrum in suo breuiario.

r Amisisse. videretur ergo cogi agere: & sic est cõtra. §. vt nemo innitus agere l. j. Sed die, nõ cogitur: sed si non agat, amittit ius suũ: & prætor postea denegat ei ius. sic &. §. de inge. ma. l. diffamari. &. ff. qui ex cau. ma. l. sed & si per prætore. §. ait prætor. & j. qui accu. nõ pos. l. si ea. &. ff. de bo. aucto. iudi. pos. l. si seruus. Creditorem.

CReditricem.] CASVS. Debebas mihi decem sub pignore: confectum est instrumentum super pignore: reddidi tibi cautionem: an videar debitum remisisse, quæritur? Et dicitur quòd sic.

a Manifestum est. vt. ff. de pac. l. Labeo. &. j. de solu. l. pecuniæ. & ff. de dona. cau. mor. l. morris causa capimus. §. Titia. & facit. j. de dona. l. j. non sic econtra, vt reddito pignore videatur remitti debitũ: vt notat. in. l. postquam vero. ff. de pactis. Accursius. ADDITIO. Et est ratio diuersitatis inter chirographum siue instrumentũ, & pignus: quia in redditione chirographi, siue instrumẽti: nulla potest esse alia commoditas, nisi remissionis, & quòd liberet eum: sed in redditione pignoris secus. Ex quo dicit Bartolus in dicta l. Labeo. §. sed etiam tacito. quòd si redditio in strumenti contineret aliam vtilitatem, non induceretur remissio facta per me, in quo continebatur quòd mihi promissetas pecuniæ: certe non sequitur liberatio à debito. habuit enim aliam commoditatem reddito, scilicet vt illo instrumento vtereris in causa. & hoc innuit secundum eum tex. cum glo. in. l. postquã. in fin. ff. de pac.

Hypotheca.] CASVS. Debebas mihi. x. & fisco. obligasti mihi & eidẽ fisco fundum: fiscus me sciente & non cõtradicente fundum distraxit: an videar actionem hypothe. remisisse, quæritur? Dicitur quòd sic.

b Creditores. qui erant priores fisco.

c Sciente. hoc silentium inducit consensum fauore fisci: vt in liberatre: vt & supra eodem. l. j. alias contra videtur: vt. ff. qui. mo. pig. vel hypoth. fol. l. sicut. §. non videtur.

d Fides. scilicet ex quo est contractus factus, non debet retractari: vt supra de quadri, præscrip. l. bene à Zenone. & argu. habes. ff. communi diui. l. Sabinus. &. ff. ad municip. l. ij. &. ff. de mor. infer. l. si prius. Accursius.

CVm.] CASVS. Mandasti mihi vt creditori tuo solueremi, & mancipia creditori obligata liberarem: solui: neque hoc egi vt mihi essent pignorata, sed tibi tradidi: an videar remisisse pignus, quæritur? Et dicitur quòd sic, & agam mandati tam pro sorte, quàm pro vsuris.

e Mandati. vel quia tibi mandauit tãtum vt solueres. Vel quia fideiussisti pro eo.

f In vsuris. vt & ff. mand l. si vero. §. si mihi mandaueris.

g Hac mente. idem si quacunque mente: si tamen haberet, posset retinere: vt. ff. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. j.

h Non potest a. nota regulam: vt. ff. de solu. l. qui res. §. aream. & de verb. obli. l. inter stipulantem. §. sacram. quæ fallit. supra de non nu. pecu. authenti. contra qui propriam. & supra si aduersus transac. l. j. &. ij. &. ff. si ex noxa. cau. aga. l. ij. in fi.

i REs pignoris. Obligationem. vt &. §. de pig. l. qui debitorem. &. j. tit. ij. l. si debitor. & §. de dona. inter vir. & vxo. l. si quidem. & supra de preca. l. j. &. ff. de ali. iudi. mu. causa fac. l. j.

x. Idem AA. & CC. Quintillæ.

REs pignoris hypotheceve iure creditoribus obnoxias, citra consensum eorum debitores alienantes, præcedentem non dissoluunt obligationem i. Dat. Kal. Decemb. AA. Conss.

Ista lex est singularis, & non est alibi secundum Baldum. & b. d. Res hypothecata à debitore alienata creditore consentiente, & postmodum re acquisita non recidit in generalem obligationem etiam futurorum. hoc dicit. Et multi hunc casum singulariter ignorantes, contrarium respondent. vnde obliuioni non est tradenda. Salycetus.

XI. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

SOlita prouidentia vtimur etiam de pignoribus vel hypothecis rerum quę quibusdam creditoribus suppositæ, postea à debitoribus venduntur, vel alio modo transferuntur, creditore suum consensum contractui præbente: & quodam legitimo postea modo ad priorem dominum reuertuntur. In hoc etenim casu diuersæ sententiæ à legum prudentibus habitæ sunt, quibusdam dicentibus ius pignoris creditori renouari propter verbum *futurarum* k *rerum*, quod in generalibus hypothecis poni solitum est: alijs penitus extingui. ¶ Nobis autem visum est, eum qui semel consensit alienationi hypothecæ, & hoc modo suum ius respuit: indignum l esse eandem rem, vtpote ab initio ei suppositam, vindicare, vel tenentem inquietare. Dat. * Constantinop. post consulat. Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

Solita.] CASVS. Si cõsentiente creditore pignus distrahatur, & postea idem legati causa vel simili peruenerit ad debitorem: an in pristinam recidet obligationem, quæritur? Dicunt quidam quòd sic: quia debitor obligauit mihi bona sua tam præsentia quàm futura: vnde cum hæc res erat futura &c. imperator dicit contra quòd non recidat, cum creditor videatur remisisse. Vivianus.

k Futurarum. quia obligauit omnia bona præsentia & futura: vt & supra quæ res pig. obli. pos. l. fi.

l Indignum esse. immo videtur dignum, vt in obligationem reincidat: vt. ff. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. sicut. §. superuacuum: quæ est contra. Sol. hic de stricto iure: ibi de æquitate. Vel non est contra: quia tam hic quam ibi dicit debitori dari exceptionem. Sed ibi dicit plus, scilicet dari creditori replicationem: quod hic non negat. Vel ibi dubitabatur de consensu creditoris: hic certum erat debitorem vendidisse, & postea emisse: ibi vero non, immo præsumebatur non vendidisse: quia possidebat: vt in principio illius. §. &. §. si voluntate. Et est etiam ad hanc solutionem infra titu. ij. l. qui sub imagine. Vel refert an ex eadem vel simili causa redeat res ad debitorem, pura quia redemit, vel est ei redhibita: vel ex pacto additionis in diem, vel legis commissoriæ: vt tunc videatur obligata: vt ibi. & in eo. tit. l. voluntate. in princ. &. §. si. an vero ex alia causa, vt legato, donatione, dote, & tunc non: vt hic. Vel ibi fuit actum quòd de precio satisfieret creditori, & satisfactum non fuit.

Pignus à debitore de cõsensu creditoris venditũ, & postea ab eodẽ recuperatũ, an reincidat in obligationem.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus teneri posse.

Id est, quæ sine pignore debetur per chirographum: vt supra qui po. in pig. ha. l. cum tibi. Sed quid si debetur sine chirographo? Respon. idem. cum enim hæc lex in. §. pe. loquatur generaliter, tota erit generaliter intelligenda, sicut & si principium: vt argu ff. de iur. & fac. ign. l. pennl. §. & licet.

PIgnus interciit.] CASVS. Soluto eo quod debetur, vel nouato, vel accepto lato, tollitur omnis obligatio: an autẽ pignorum obligatio per nouationẽ, vel actio personalis tollitur? dicit hæc lex quòd sic. die ergo sic: Obligauit tibi rem meã pro decem, delegaui tibi Titium, qui erat debitor meus in decem, & tuus in alijs decẽ: sine pignore & animo nouãdi stipulatus es illa decẽ tibi reddi à Titio, qui rẽ illã obligatã à me cõparauit: an pignus sit liberatũ, neque tibi obligatũ, quæritur? Et dicitur quòd sic, nisi inter te & Titiũ & me hoc cõuenisset: quia tũc tu posside-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tu possidebas, haberes retentionem tam pro pecunia pro qua erat pignus obligatum, quàm pro qua non erat obligatum: puta quia in alia manu tenebatur mihi Titius in x. sed hoc non est in secundo creditore: quia secundus creditor non cogitur offerre pecu. primo, nisi eam pro qua pignora erant obligata. Vel dic casum aliter vt in glos.

a Placet Sal. in l. no tabili adde. l. nouatione. ff. de noua. not. per Bar. in l. 3. in vl. not. ff. qui po. in pig. habeā- tur.

a *Intercidit.* id est extinguitur [a]. Et dic quòd Titius debet mihi centum sub pignore: Seius quinquaginta sine pignore: cum Seius emeret pignus à Titio pro c. animo nouandi & liberandi Titium, illa. c. mihi promisit. si non est actum vt pignus remaneat, tollitur: aliter remanet, & habeo retentionem contra Seium etiam pro. l. quæ ipse mihi sine pignore debebat.

b *Si nouatione.* voluntaria: secus in necessaria: vt. ff. de noua. l. nouatione. & l. aliam. & ff. de pign. act. l. solutum. j. responso. & §. j. & infra de fideiuss. l. nouatione.

c *Translatiſti.* stipulando ab alio, scilicet Seio animo nouandi, olim præsumpta nouatione interuentu nouæ personæ, hodie hoc expresso: vt institut. quib. mo. tol. ob. §. præterea. item videtur quòd licet extinguatur principale, adhuc agi possit: vt ff. de pac. l. si vnus. §. si cum reo. Sed ibi non fuit prorsus extincta obligatio, sed ope exceptionis, & ad tempus elisa. hic sic. Item opponitur ex. l. 3. tit. j. l. debitum. & ff. quod metus causa. l. illud. sed & ibi nō sunt sublatæ ipso iure obligationes vt hic fuit. Item ibi per in integrum restitutionem datam iure actionis vel replicationis, reponuntur singula in pristinum factum.

d *Eumque.* scilicet Seium emptorem & nouum expromissorem, qui & ipse quinquaginta debet.

c *Teneretur.* propter centum, quæ prior debebat debitor, quæ ipse Seius animo nouandi promisit.

f *Personali actione.* id est condictione certi ex stipulatu: vt. ff. si cer. pet. l. si quis certum.

g *Feceris condemnationem.* id est feceris fieri. sic. ff. de his qui no. infa. l. furti. §. mandati.

h *Persecutionem.* cum non sit soluta pecunia condemnationis, quæ erat centum, habet enim suas conditiones hypothecaria, quibus cessantibus tenet: vt & ff. de pign. l. grege. §. etiam. & §. seq. & 3. de pign. l. quamuis. ij. Sed quid si ipsa est soluta, vel offeratur: an possit agi adhuc hypothecaria contra possidentem, vt sic habeat retentionem pro quinquaginta? Respon. non puto: nam nulla lex dicit quòd pignus teneatur, id est sit obligatum, pro tali pecunia: sed quòd retineatur. & sic intelligitur etiam in rubrica, teneri, id est retineri. & pro hoc est. ff. de verb. signi. l. non potest videri, vnum videtur facere pro creditore: quia sic habebat retentionem. sed hoc non remouet: quia & naturalis debiti nobis soluti habemus retentionem, nec tamē nō soluti habemus petitionem.

i *Debitore* nouo scilicet Seio, quæ erant quinquaginta.

Vsuræ sunt odiosæ, nec debentur sine stipulatione.

k *Eam.* scilicet possessionem.

l *Non cogetis.* immo videtur quòd sic: vt supra de vsuris. l. per retentionem. & ff. de pign. act. l. solutum. §. si in forte. quæ sunt contra. Sed illud est odio vsurarum, vt pro eis non sit locus retentioni: sicut & aliud est speciale earum odio, vt circa vinculum stipulationis non debeantur vsuræ: vt supra de vsur. l. quamuis. j. Vel ibi naturaliter tantum debebantur vsuræ: hic vtroque iure est debitū, pro quo competit retentio. Vel in illa. l. solutum. in sorrem tantum fuit obligatum pignus: hoc expresse acto, vt pro vsuris non teneatur.

TITVLVS XXVII.
ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus teneri posse.

Pignus obligationis nouatæ, non transfertur in nouationē nisi ex pacto, quo casu non solum potest retineri pro ea pecunia, sed pro chirographaria quo ad excludendum debitorem à pignoratitia, sed non quo ad excludendum secundum creditorem offerentem. Bal. Vel sic: Per nouationem voluntariam debiti principalis, pignus extinguitur: nisi fuerit repetitum, per nouationem vero necessariam, qua ex condemnatione principalis debiti indu itur, pignus non extinguitur: & pignus datum ob vnum debitum, potest etiam pro alio chirographario tantum retineri, præsertim contra creditorem secundum agentem, vel se defendentem. h. d. no. Salyc.

1. Imperator GORDIANVS A. Festo.

PIgnus intercidit, [a] si nouatione [b] facta, in alium ius obligationis trāstulisti[c], nec vt ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautū est.

¶ Quòd si pactum inter te eúmque [d] qui postea dominus fundi constitutus nouam obligationem susceperat, interuenisset, vt idem fundus tibi pignoris nomine teneretur [e]: quamuis personali actione [f] expertus feceris condemnationem, [g] pignoris tamen habes persecutionem [h].

¶ At si in possessione fueris constitutus, nisi ea quoque pecunia tibi à debitore [i] reddatur, vel offeratur, quæ sine pignore debetur: eam [k] restituere propter exceptionem doli mali non cogeris [l]. Iure enim contendis, debitores eam solam pecuniam cuius nomine ea pignora obligauerunt, offerentes, audiri non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mutuam [m] simpliciter [n] acceperunt: quod in secundo creditore [o] locum non habet, nec enim necessitas ei imponitur chirographariam etiam debitum priori creditori offerre. PP. Idib. Martiis, Gordiano. A. & Auiola Conss.

TITVLVS XXVIII.
DE DISTRACTIONE pignorum.

Fructus rei pignoratæ extenuant sortem ipso iure. Bal. Vel sic: Si fructus pignoris à creditore percepti eo quantur vsuris & sorti, pignus non potest distrahi. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER A. Pacatæ.

VEndum † pignori obligatum, si creditor ex fructibus debitum consecutus est. cum ipso iure [p] pignus ab obligatione liberatum sit, distrahere minime potest. [q]

PP. Idibus Ianuariis Maximo. II. & Aeliano Conss.

† *Cauet. cum hac. l. c. eadem. cum gl. fin. per quem plur. cita de iurisd.*

m *Mutuam.* sed quid si hæc quinquaginta ex alia causa quàm mutui debeantur? Respond. idem: & gratia exempli de mutuo dicit: vt hic subiicit. & supra in princi. huius legis. Item quid si alia res est quæ debetur, vel ex mutuo, vel aliter? Respō. idem, cum omnes res appellatione pecuniæ contineantur: vt ff. de verb. signo. l. pecuniæ nomē. & l. pecuniæ verbum. & l. iiij.

n *Simpliciter.* id est sine pignore. Et sic nō. quod lex generaliter est quàm rubrica: vt supra modo dixi.

o *Quod in secundo creditore.* conueniente primum creditorem: vel conuento à primo, firmari pignus nec ergo debitum chirographarium à se vel à debitore compelli: ut sol uere. Sed quid in emptore pignoris, qui sine voluntate creditoris emit? Respō. idem eadem æquitate arg. supra de his qui in priorum credit. lo. fuc. l. fi. & ff. de rei vind. l. emptor. in prin. Item quid si extraneus sit rei dominus, non debitor, quia consensit obligationi? Videtur idem: vt hic, & ff. de condic. indeb. l. si non sortem. §. si centum. quod non puto secundum Pla. ff. loca. & cōduc. l. item quæritur.

Pignus post. sidere si ſ. fort. debitum obligatur.

p *Ipso iure.* opposita tamen compensatione ab homine: vel specialem, vt fiat ipso iure compensatio sicut vsurarum, quoad concurrunt quantitates: vt supra de compen. l. si constat.

q *Minime potest.* vt supra de pign. l. si dominium. & de pig. act. l. j. & ij. de partu pig. l. ij. nisi pactum intercesserit de lucrandis fructibus pro vsuris: vt supra de vsur. l. si ea lege. & l. ex prædiis.

CReditor.] CASVS. Obligasti mihi librum: concessi eum tibi in precariū: te non soluente pecuniam sua die, librum distraxtian eo ipso quòd precario possedisti, videar remisisse tam vendidisse, quæritur? Et respon. quòd non. Vivianus.

a *Rem*, apud debitorem constitutam.

b *Vendere.* vt arg. inf. co. l. si in hoc. & infra de litig. l. j. & facit ad. l. istam infra tit. j. l. j. & l. ij.

c *Precario.* licet debitor, &c. & sic rem suam ratione possessionis habet precario debitor: vt ff. de preca l. certe. §. fin.

HYpothecis.] CASVS. In l. ista dicitur: Si creditor vendit pignus, cum ex precio non satisfecit sibi integraliter: de residuo habet regressum contra debitorem vel eius fideiussorem. Vitianus.

Creditor qui pignus precario concedit debitori, non amittit ius pignoris vendendi. Baldus. Vel sic: Precarium non officit rem vitio litigiosi. Salycetus.

II. Idem A. Maximæ.

CReditor qui hypothecæ seu pignori rem [a] sibi nexam vendidit, litigiosam rē non videtur vendere [b]: quia precario [c] debitor possidet. PP. XII. Kalend. Octobr. Maximo II. & Aeliano Conss.

d *Competit.* vt supra si cert. pet. l. si pro mutua. in fin. & de actio. & oblig. l. aduersus. sic & ff. eo. l. quæsitum. & l. & si is. & infra e. l. quæ specialiter. & ff. si cert. pet. a. l. creditor. & de pig. act. l. si necessitas. in princ.

CReditor.] CASVS. Si creditor velit pignus publicè venale proponere: debitori denūciare debet. & si fraudem committat, puta nō subhastando, aut non denunciādo debitori opportuno loco & tempore, neque dando plus offerenti: aget debitor aduersus eum directa pignoratitia ad suum interesse. Viuianus.

e *Proscribit.* id est venales proponit publice.

f *Debiteri.* sic supra de pigno. l. debitores.

g *Bona fide.* quę est adhibenda, tam in subhastando, quàm congruo loco & tempore denunciando, & plus offerenti dando: vt infra de iure domi, impe. l. fin.

h *Testato.* id est coram testibus, quando habet, vt dicit litera. Et not. quòd vbi est actū vt possit vendere, sine denuntiatione vendet. si autem nihil est actum: tunc semel est denunciandum. si vero non venderetur, tunc denunciabit ter: vt infra de iure do. impe. l. fin. & ff. de pig. act. l. iij. & infra de contrahen. stipul. l. magnam.

Pignus vendi non potest sine denunciatione.

i *Per fraudem.* vel culpam latam secundum B. Vel etiam leuem, de qua tenetur: vt ff. de pig. act. l. si seruos.

k *Villæ.* id est domus.

l *Probare.* tu debitor.

m *Actio.* scilicet pignoratitia directa: vt infra si vendi. pigaga. l. j. Accursius.

SI residuum.] CASVS. Debebas xxv. confessus es de x. & ea mihi obtulisti dato computatore. Si ad iudicem veni re nolui, vel si oblatis mihi x. ad venditionem pignoris proficuero, non tibi præiudicabo. Vivianus.

n *Si residuum.* parte scilicet soluta. Accursius.

Codex.

Creditor qui pignus precario concedit debitori, non amittit ius pignoris vendendi. Baldus. Vel sic: Precarium non officit rem vitio litigiosi. Salycetus.

III. Idem A. Luciano.

HYpothecis vel pignoribus à creditoribus venundatis, in id quod deest, aduersus reum vel fideiussorem eius actio competit [d], PP. III. Non. Nouemb. Maximo. II. & Æliano Conss.

Cum creditor exponit rem venalem, debet hoc notificare debitori: & etiam tum postea licitenti, id est plus promittenti venditur. Et si per fraudem minus, iusto precio venditur: actio pignoratitia competit debitori. Ba. Vel sic: Creditor venditionem pignoris quam facere intendit, debitori debet denunciare: & omnia bona fide gerere. Salyc.

IIII. Iidem AA. Crescenti.

CReditor hypothecas siue pignus cum proscribit [e], notum debitori [f] facere, & sibi bona fide [g] rem gerere, & quando licet, restato [h] dicere debet. Si quid itaque per fraudem [i] in pignore villæ [k] yéditæ commissum probare [l] potes: vt inferatur actio [m] quæ eo nomine competit, adi eum cuius de ea re notio est. PP. Kalend. Iun. Fusco & Dextro Conss.

Si debitor est paratus soluere residuum debiti, pignus vendi non potest. Bald. Vel sic: Implorari potest arbiter ad calculandam rationem inter debitorem & creditorem. Bart. Vel sic: Quantum sit debiti residuum, per iudicem est declarandum: &

A o *Arbitrum.* id est calculatorem.

p *Oblato superfluo.* Si autem pecuniam non obtulerit, sed confiteatur se paratum soluere pecuniam: videtur posse fieri alienatio. Sed rescindetur postea pecunia soluta: vt ff. de rescinden. vend. l. penul.

eius oblatio impedit pignoris venditionem. Salycetus.

V. Idem A. Sosiano.

SI residuum [n] debiti paratus es soluere, præses prouincię dabit tibi arbitrum [o]: apud quem quantū sit quod supereſt ex debito, examinabitur. & siue ad iudicem venire aduersa pars cessauerit, siue oblato superfluo Pad venditionem prosiluerit, improba alienatio pro prieratis tuæ ius non aufert. [q] PP. XII. * Kalen. Aug. Pompeiano & Peligno Conss.

B

Particularis solutio debiti, pignus non dissoluit. Salyc. Vel sic: Etiam pro residua promissæ quantitatis potest totum ius pignoris vendi, quia ius pignoris est indiuiduum. hoc dicit secundum Bar.

VI. Imp. GORDIANVS A. Rogato.

QVandiu non est integra pecunia creditori numerata: etiam si pro parte maiore eam concesserit, distrahendi rem obligatam non amittit facultatem [r]. PP. XIII. Kalend. Septemb. Pio & Pontiano Coss.

C

Licet creditor vendat mala fide, si emptor non participat fraudem, venditio rescindi non potest: quia non participat de fraude. h. d. secundum Bald.

VII. Idem A. Caro.

SI cessante solutione, creditor nō reluctante lege contractus, sea quę sibi pignori nexa erant, distraxit: reuocari venditionem iniquum [t] est: cum si quid in ea re fraudulenter fecerit: non emptor [u] à te, sed creditor [x] conueniēdus sit. PP. V. Kalend. Nouemb. Pio & Pontiano Coss.

D

Oblatio debiti venditionem præcedens, impedit venditionem pignoris futuram: sed sequens oblatio non resoluit iam factam. h. d. secundum Bald.

VIII. Idem A. Maximo.

SI priusquam [y] distraheretur pignorata possessio, pecu-

q *Non aufert.* cum enim sis paratus soluere residuum, dum constet quantum illud sit, non es improbus: vt ff. de reg. iur. l. non videtur improbus. & ff. de vsuris. l. si quis solutioni.

QVandiu.] CASVS. Debebas mihi c. sub pign. lxxx. & xix. mihi solutis: neque erat abat nisi vna libra. si eam non soluas, an pignora distrahere possum? Et dicitur quòd sic.

* XV.

r *Amittit facultatem.* vt & infra titu. j. l. ij. in fi. & ff. famil. erciscund. l. hæredes §. idem obseruatur. & ff. de pign. act. l. solutum. §. si creditori. sic & tutor totum perdit legatum, licet à parte tutelæ se excuset. vt ff. de leg. j. l. etiā si partis. Sed quid si plura erant sibi obligata, & propter modicam pecuniam distraxit rem maximam, cum viliorem distrahendo poterat debitum consequi? Respond. non videtur bona fide versari arg. ff. de reb. eo. l. magis. §. item prætor. & de aqua plu. arc. l. j. §. deniquer: licet sit arg. contra. ff. eo. l. creditoris. & ff. de pigno. l. qui pignori.

Creditor an possit pro modica pecunia rē maximam sibi obligatam distrahere.

SI cessante.] CASVS. Cessante debitore in solutione, si creditor lege vel pacto pignus vendidit, rata manet venditio: & si creditor fraudem commiserit: nō emptor, sed ipse à debitore erit cōueniendus. Viuianus.

s *Contractus.* quia conuenerat de distrahendo: vt ff. de pigno. act. l. si cōuenerit. j. in principio. & supra de pigno. act. l. pignoris. in fine.

t *Iniquum est.* scilicet auferendo emptori: vt

& supra de re rescind. vendi. l. dolus.

u *Non emptor.* nisi & ipse participauerit fraudem, & venditor non sit soluendo: vt infra si vendi. pigno. aga. l. j. & iij. Accursius.

x *Creditor.* arg. supra de procura. l. si procurator.

SI priusquam distraheretur.] CASVS. Debitore offerente pecuniam, si creditor noluit eam accipere, consignet eam & deponat: & si creditor pignus distrahat, nō valebit venditio, si autem ante oblationem lege vel pacto distraxit: quod rectè factum est, non retractabitur. Viuianus.

y *Si priusquam distraheretur.* à creditore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Oblatio sola an sufficiat ad inhibendam pignoris venditionem.

a *Deposuisti.* hoc exigitur ad hoc vt liberetur ab obligatione. Sed sola oblatio videtur sufficere ad inhibendam venditionem pignoris: vt supra eo. l. si residuum. & ff. qui. mo. pig. vel hypo. fol. l. item liberatur. §. qui paratus. Sed arg. contra inf. tit. j. l. ij. & ij. Vnde potest dici illud esse verum, quòd sola oblatio sufficiat, quãdo in iudicio fit oblatio. nam tunc sufficit sola oblatio ad dandam pig. act. vt ff. de pig. act. l. si rem. j. §. fi. & sic vendi non potest: vt hic, & §. qui pot. in pign. l. j. & j. de lui. pig. l. fin. & supra de vsur. l. acceptam.

b *Non debet.* vt j. eo. l. j. & l. & qui sub imagine. & §. de adminis. turo. l. sancimus. j.

* *Cyrillo*

Qva.] CASVS. Melius pone vt in libro secundum Iaco. Creditor debet solenniter vendere pignus & bona fide, vt sic appareat an ex precio possit solui debitum: quòd si aliqua desint, eius creditori integra competit petitio. Vivianus.

c *Fide.* sic supra eo. l. creditor. ij.

d *Solenniter.* id est denunciatione sibi facta.

e *Cætera etiam.* hunc casum habes §. de pign. l. ij. & facit supra eo. l. hypothecis. Accur.

† *Facit ad hanc. l. glo. 2. in me. in c. vl. extra de præs.*

Et qui.] CASVS. Si creditor volens sibi pignus retinere, emptorẽ supposuerit, debitori nõ præiudicat: sed in ea causa manet quæ erat ante collusionem. & hoc in prima. Si vero debitore vendente cõparuit, neque dolus eius interfuit: tenet venditio. & hoc in secunda. Si vero vt in casu. l. creditor imaginarium supposuit emptorem, non valebit quod actum est: sed oblato debito pignus recuperabit. & hoc in tertia. Vivia.

f *Quam* scilicet personam.

g *Supposuerat.* id est loco sui posuerat.

h *Non videtur*, vt ff. de contrahẽ. emp. l. ouda. sic ff. qui. mo. pign. vel hypo. fold. sicut. §. superuacuum est. & §. de pig. act. l. si nulla.

i *Comparuerit.* creditor. Accursius.

k *Addixerit.* pro tanto quantum alius dare volebat.

l *Arguntur* vt & §. de transactio. l. interpositas. & §. de rescin. vendi. l. ij & l. si voluntate. & quod metus causa. l. si per impressionem. & l. si per vim.

m *Graue est.* vt supra eod. l. si prius. in fi.

n *Si igitur.* quod dixi in genere, nunc dicitin specie.

o *Monstrare.* qui enim dolum dicit, probet: vt hic, & §. de dolo. l. dolum. Sed quare hic in creditore non sic præsumitur dolus, vt in debitore præsumitur: vt §. tit. ij. l. fi. Respon. illud

niam creditori obtulisti, eóque non accipiente, facta contestatione eam deposuisti, [a] & hodie quoq; in eadem causa permanet: pignoris distractio nõ valet. Quod si prius quàm offerres, legem venditionis exercuit: quod iure substitit, reuocari nõ debet. [b] PP. III. Non. April. Gordiano A. & Auiola Coss.

Venditio pignoris debet fieri solenniter & bona fide: & si precium non sufficit, rediti petitio competit. Bald. Vel sic: Pignora specialiter obligata prius vendi debent: & si quid deest, ad venditionem hypothecæ generalis peruenire potest. Salycetus.

IX. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. Cillo.*

Qve specialiter vobis obligata sunt, debitoribus derectantibus solutionem, bona fide [c] debetis & solenniter [d] vendere. Ita enim apparebit, an ex precio pignoris debito satisfieri possit. ¶ Quod si quid deerit: non prohibemini, cæteræ [e] etiam bona iure cõuentionis consequi. PP. XIII. Kalen. Iun. Diocletiano III. & Maximiano AA. Coss.

Ista est solennis lex, & hoc intẽdit: Creditor non potest vẽdere pignus sibi ipsi, nec interpositæ a se personæ simulatæ. quæ simulatio præsumitur, si creditor semper possidere probetur. & ideo oblato debito, debitor eum cõuenit pignoratitia, non obstante simulato contractu, & reiecta simulati emptoris allegatione. h. d. secundum Bal. Vel sic: Non licet creditori per se vel subiectam personã pignus quodipse vẽdit, emere. secus si debitor ipse vendit. Salyc.

X. Iidem AA. & CC. Rufino.

Et qui † sub imagine alterius personæ, quam [f] supposuerat, [g] iugiter tenet: cum sibi negotium gerat, alienasse nõ videtur. [h] ¶ Iure enim pignoris obligatũ prædiũ, neque si per subiectam personam creditor comparauerit, [i] neque si sibi addixerit, [k] debitori affert præiudicium: sed in eadem causa permanet, in qua fuit ante huiusmodi collusionem.

¶ Sane si debitore distrahente

A speciale. & sic non trahitur ad consequentiam: vt ff. de legi. & sen. con. l. quod contra rationem.

Speciale ad consequentiam non trahitur.

Mvlier.] CASVS. Si mulier pro marito res suas obligauit, creditor eas vendere non potest: nisi volẽs creditorẽ decipere, simul & maritũ obligasse tanquã res suas. Vivia.

p *Habet facultatem.* propter Velleianum. vt ff. ad Velleia. l. ui. §. fin. & supra ad Velle. l. senatusc consultum.

q *Circunscripserit*, nam tunc tenet obligatio. vt supra ad Velleia. l. si finge. & supra si alii. res pigno. da. l. ij. & facit ad l. istam supra de rei vindic. l. si mater. & ff. de euict. l. quidam. Accursius.

D *Dolus facit cessare beneficii legis. Bal. Vel sic: Mulier propria bona obligant pro marito, vel quocunq; alio, sibi non præiudicat. secus si aliter obliget ea vt propria, & ipsa in fraudẽ tacet. Salycetus.*

XI. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

Mvlier licet specialiter res pignori dederit pro alio, creditor eas distrahendi non habet facultatem: P nisi dissimulatione, marito obC ligante velut proprias, creditoris ignorantiam circunscripserit. [q] PP. V. Kalen. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

Debitor inuito creditore vendere potest saluo iure creditoris. Bal. Vel sic: Venditio à debitore facta, non præiudicat creditori in sua hypotheca. Salycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

Si debitor rem tibi iure pignoris obligaram, te non consentiente distraxit: dominium cum sua causa [r] trãstulit ad emptorem. [s] S. Prid. Kalen. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

Qui non est inductus in possessionem, nec dominium non habet. Bald. Vel sic: Ex sola venditione sine traditione dominium non transfertur. Salyc.

XIII. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

Vi prædium obligatum à creditore comparauit, si in vacuam [t] possessionem inductus non est: nullam in rem actionem [u] habet.

comparauerit, consensu emptionem perfectam (si neque dolus aduersarij, neque metus causa gesta arguentur [l]) reuocari, exẽplo graue [m] est. Sigitur [n] poteris euidentibus probationibus monstrare [o] creditorem per suppositam imaginarij emptoris personam semper possessionem tenuisse, nec vendita bona fide prædia postea sinceriter comparasse: potes oblata pecunia cum vsuris, ad restitutionẽ creditorẽ compellere. PP. III. Non. Octobr. ipsis. IIII. & III. AA. Coss.

Speciale ad consequentiam non trahitur.

Dolus facit cessare beneficii legis. Bal. Vel sic: Mulier propria bona obligant pro marito, vel quocunq; alio, sibi non præiudicat. secus si aliter obliget ea vt propria, & ipsa in fraudẽ tacet. Salycetus.

XI. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

Mvlier licet specialiter res pignori dederit pro alio, creditor eas distrahendi non habet facultatem: P nisi dissimulatione, marito obC ligante velut proprias, creditoris ignorantiam circunscripserit. [q] PP. V. Kalen. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

Debitor inuito creditore vendere potest saluo iure creditoris. Bal. Vel sic: Venditio à debitore facta, non præiudicat creditori in sua hypotheca. Salycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

Si debitor rem tibi iure pignoris obligaram, te non consentiente distraxit: dominium cum sua causa [r] trãstulit ad emptorem. [s] S. Prid. Kalen. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

Qui non est inductus in possessionem, nec dominium non habet. Bald. Vel sic: Ex sola venditione sine traditione dominium non transfertur. Salyc.

XIII. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

Vi prædium obligatum à creditore comparauit, si in vacuam [t] possessionem inductus non est: nullam in rem actionem [u] habet.

uimus §. de proba. l. cum res. & ff. de dona. l. eum. §. penul. Vel dic quòd quando est apud tradentem vacua, sic tradere debet: alioquin sufficit induci in possessionem, & non vacuam: vt d. l. cum res. vbi plene de hoc dixi. Item est arg. contra nos. ff. de contrahen. empt. l. fistulas. §. j. Sed dic vt dixi, quòd vacua erat apud tradentem. vel ibi non dicitur quicquam de vacua.

S *Tin hoc*] CASVS. Debitore non soluente, & pig. tenente, an creditor possit illud distrahere, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

a *Facultatem.* vt §. eo. l. iij. & supra de admi. tut. l. debitoribus. & de pig. act. l. qui pignoris. in fi.

Creditor potest vendere pignus apud debitorem constitutum. Bal. Vel sic: Debitor non soluens tenetur facultatem pignorum distrahendi causa facere creditori. Salyc.

Obligatis.] CASVS. Si creditor mancipium sibi obligatũ distrahat & tradat, & postea debitor illud solicitauit vt ad se rediret: non creditori eidémque vẽditori, sed emptori contra debitorem possidentem in rem competit actio. Viuianus.

b *Hæc.* f. mancipia.

c *Solicitauerit.* & possessionem rehauerit. vel ad aliũ fecerit peruenire.

XIIII. Iidem AA. & CC. Modesto.

Si in hoc quod iure tibi deberur, satisfactum non fuerit, debitoribus res obligatas tenentibus: aditus præses prouinciæ tibi distrahẽdi facultatem [a] iubebit fieri. PP. XVI. Ka. Decemb. Sirmij. AA. Conss.

Postquam creditor vendidit & tradidit: tus rei emptori & non creditori competit. h. d. secundum Bal. Vel sic: Si creditor pignus quod iure vendidit, emptori tradidit: ipse emptori etiam contra debitorem rei vindicatio competit. Salycetus.

XV. Iidem AA. & CC. Auianæ.

Obligatis pignori mancipiis à creditore distractis ac traditis, si pòst debitor quondam hæc [b] solicitauerit, [c] non venditori, † sed emptori contra possidentem in rem competit actio. Dat. Kalend. Mart. Sirmij. CC. Conss.

Licet vnus ex hæredibus debitoris totam partem suam ipsius debiti soluat, vẽditionem pignoris etiam pro parte sua non impedit. Baldus.

XVI. Iidem AA. & CC. Syluano.

Vnus ex multis, debitoris qui pignora tradiderat, hæredibus, quod ab eo personali actione peti potuit, soluendo: res obligatas distrahendi creditori facultatem nõ adimit. [d] S. III. Nonas April. CC. Coss.

Creditor non amittit potestatem vendendi propter insultẽ vendentem. h. d. secundum Bal. Vel sic: Chirographarius debitor non potest vendere res debitoris in præiudicium hypothecarii creditoris. Salyc.

XVII. Iidem AA. & CC. Agapæ.

Rei creditor [e] obligatę generali siue speciali conuentione, per creditorẽ alium, cui non fuerat nexa, venundatæ: non amittit persecutionem. Dat. Prid. Nonas April. CC. Coss.

Creditor proprietatem transfert in emptorem. Bal. Vel sic: Qui iure emit à creditore: non habet euictionem timere. Salyc.

XVIII. Iidem, AA. & CC. Caiano.

Qvi a creditore pignori obligatum prędium iure emit, de proprietate vinci non potest. [f] Subscripta VI. Kalend. Maij. CC. Coss.

Codex.

Ecundum.] CASVS. Obligaui tibi rem pro c. quę valebat cc. pacto vel lege. distraxisti pro cc. & ex precio fundum comparasti: an actione in rem agere possim, quæritur? Et dicitur quòd non, sed act. pignoris ad id quod plus est in præcio, quàm in debito. Viuianus.

Licet pecunia mutuata sit vxoris, tamẽ nomen debitoris non est vxoris. Baldus.

XIX. Iidem AA. & CC. Lybiæ.

Si maritus g tuus mutuam (licet tuam) dedit pecuniã: eorum quæ pignoris titulo accepit, si ei non successisti, distrahendi nomine tuo nullam habes facultatem. [h] S. VI. Id. Nouemb. Heracliæ. AA. Coss.

Res empta ex superfluo pignore venditio, efficitur emptoris. h. d. no. secundum Bald. Vel sic: Res empta ex superfluo præcij pignoris à creditore venditi, non quæritur debitori: sed ad residuum habet pignoratitiam actionem. Salic.

XX. Iidem AA. & CC. Sabino.

Secundum placiti fidem, si nihil conuenit [i] specialiter, pignoribus à creditore maiore quàm ei debebatur precio distractis: licet ex eo fundus cõparatus sit, non super hoc in rem, [k] sed in personam, id est pignoratitia de superfluo competit actio. [l] S. VI. Id. Nouemb. Byzantij. CC. Coss.

TITVLVS XXIX.

DEBITOREM VENDItionem pignoris impedire nõ posse.

Testamentum debitoris non infringit ius creditoris. Bal. Vel sic: Debitor in sua voluntate non potest impedire quo minus creditor iure posit vendere prædia sibi obligata. Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Marcello.

I sunt qui emere prædia tibi obligata velint, nõ impediturscriptura testamenti, qua complexus est debitor nulla à se [m] prædia [n] venũdari, & pœnam addidit, vt fisci fierent. Nec enim potuisse eum huiusmodi lege ius creditoris facere deterius, manifestum est. [o] D. VI. Kal. Maij. Apro & Maximo Coss.

Protestatio debitoris non infringit ius creditoris. Bald. Vel sic: Nisi debitor vniuersum debitum offerat: non habet potestatem denunciandi creditori ne pignora vendat, nec emptori ne emat: & creditore nolente reripere, debet debitor illud deponere. Sal.

II. Imp. GORDIANVS A. Nepoti.

Debitoris denũciatio, qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatã distrahat, vel his qui ab eo volũt cõparare, denũciat: ita demũ efficax est, si vniuersum tam sortis

i *Conuenit.* scilicet quòd res ex residuo empta esset sua, scilicet debitoris. Vel dic quòd esset ei obligata. nam altero eorũ actio rei vindicationis, vel hypothecaria daretur, quatum vtraque est in rem.

Actio hypothecaria est realis.

k *In rem.* id est rei vindicatio vel hypothecaria. Accursius.

l *Actio.* vt ff. de pig. ac. quamuis §. fi. & l. fe. & §. eod. l. creditor. ij. & j. de iur. do. impe. l. fina. §. fi vero creditor. Accursius.

m *Prædia.* scilicet obligata. id est nolle vendi à creditore aliqua prædia quæ obligauerat. Accursius.

n *Manifestum est.* quia nudũ fuit præceptum, secundum P. vt ff. de leg. j. l. filius familias. §. diui. quod non placet: quia hæredibus voluit prouidere. Sed ideo est, quia creditori præiudicari non potest: vt ff. de leg. ij. qui solidum. §. fi. & j. de ligit. l. j.

Debitoris.] CASVS. Si creditor debitore cessante in solutione, vult pignus vendere, potest, licet à debitore fuerit denunciatum ei ne vendat nisi debitum offerat, totam pecuniã deponat, & consignet. si hæc non fiant, creditor poterit pignus distrahere, etiã si modica pecunia restet ad soluendũ: & quãnis emptor sciat debitorẽ denunciasse, nõ ideo efficitur malæ fi. pos. Vi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm vsurarum [a] offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita vt oportet) depositum [b] ostendat. Nam si vel modicum de sorte vel vsuris in debito perseueret: distractio rei obligatæ non potest [c] impediri: neque ea ratione emptor, tametsi sciat interpositam à debitore creditori denũciationem, malæ fidei [d] fit possessor. PP. III. Non. Aug. Gordiano. A. & Aduiola. Coss.

a *Vsurarum*. pro quibus fuit pignus obligatum: vt supra de vsur. l. per retentionem. Accursius.
b *Depositum*. sic supra tit. j. l. si prius. & l. si residuum, & infra de lui. pig. l. finali. Accursius.
c *Non potest*. vt & supra tit. j. l. quandiu. & l. vnus.
d *Malæ fidei*. vt]. de litig. l. j. Et sic not. denunciationem cõtemni: vt supra de rescind. ven. si maior. Sed contra supra de rei vin. l. si fundum, Sed hic non est iusta causa denunciandi: ibi sic. Item arg. contra. ff. quæ in frau. cred. l. ait prætor. §. si particeps. Sed & ibi fuit iusta causa propter creditorem. Item argu. contra. ff. de no. oper. nun. l. i. Sed ibi prætoris edictum contemnebatur: vt in eodem tit. l. prætor.

TITVLVS XXX.
SI VENDITO PIgnore agatur.

Si creditor vendit pignus mala fide, ipse creditor tenetur pignoratitia, non emptor: nisi duo concurrant, scilicet quòd creditor non sit soluendo: & quòd emptor participauerit fraudem. nam tunc debitor oblato precio cum vsuris, recuperabit rem suam. Bald. Vel sic: Si creditor per fraudem minori precio pignus vẽdidit: ad interesse debitoris tenetur: & eo non existẽte soluendo, contra emptorem fraudis participem ad restitutionem pignoris agitur. Salyc.

1. Imp. ALEXANDER A. Agrippæ.

RAeses prouinciæ aditus, si fuerit probatum tuũ creditorem cui ius distrahendi pignora [e] fuit, dolo malo [f] fundũ vendidisse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem iubebit. [h] ¶ Quòd si de bonis creditoris condemnati solui pecunia nõ potuerit, & probatum fuerit emptorem mala fide [i] emisse: offerente te pecuniam cum vsuris, quãti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem iubebit. [k] PP. Kalend. Septemb. Alexand. A. Cos.

e *Pignora fuit*. ex pacto, vel ex lege: vt insti. qui. alie. licet. §. j.
f *Dolo malo*. in eo quòd minori precio vendidit.
g *Interest*. condictione ex lege: vel actione in factum.
h *Iubebit*. actione pignoratitia.
i *Mala fide*. adhibita in vili precio, vel etiam per gratiam: vt j. e. l. iij. creditor tamen ius distrahendi habebat.
k *Iubebit*. sed qua actione? Respõdent quidam, interdicto fraudatorio, vel actione in factum loco eius surrogata. vt ff. de sol. l. pupilli. vel vtili rei vin. auctoritate huius l. cum dicat fundum restitui. vel dic imperrata in integrum restitutione ad rei vindi. sicut & aliàs §. ex qui cau. ma. l. in contractibus interdictum tamen prædictum locum habebat contra eum qui in fraudem creditoris emit, loco cuius hodie est actio Pauliana. Sed ad id quod dicit, offerente te pecuniam, est contra, §. de præscriptio. xxx. an. l. i. j. & j. de cuic. l. si prædium. vbi dicit preciũ non reddi mala fide emptori. Sol. hic habuit ius vendendi creditor, ibi non. vel ibi dedit dolus causam contractui: hic fuit incidẽs. Vel verius, ibi nihil debebat ille cuius prædia vendita sunt, hic autẽ debebat: & sic precium in suam vtilitatem est conuersum: vt ff. de rei vind. l. emptor. sic & aliàs §. communia de leg. ſi. §. fi. In quantum ergo erat debitum, intantum reddetur emptori, non plus. Sed hoc fallit in casu, vbi etiam in eo quod est conuersum in suum commodum, oõ tenetur, vt ecclesia. Sed tenetur œconomus: vt §. de sac. san. eccl. l. iubemus. ij. §. fane si hæc. & auth. qui res. aut ergo nullus dolum commisit, & creditor potuit

Pignus si vendatur à creditore mala fide, qua actione tenetur ipse vendens.

vendere: & est emptor securus: vt §. si anti. cre. l. obligata. Aut creditor tantum: & tunc ipse solus tenetur. aut emptor: & tunc ipse in subsidium tenetur: vt hac l. & §. de prædi. mi. l. non est. & supra tit. ij. l. creditor. aut non potuit vendere de iure, & tunc tenetur emptor: vt infra. l. proxi. Accursius.

Vbi creditor non habuit ius vendendi, debitor vel eius hæres non vsucaptum vindicat. h.d. sed ea vsucapta agit ad precium. Bal. Vel sic: Debitor vel eius hæres pignus non iure distractum potest vindicare, nisi sit vsucaptum: & tunc solum agit contra creditorem ad precium. Salyc.

II. Idem A. Aemilio.

SEruos quos nullo iure [l] à creditore venisse dicis, pater tuus, vel tu [m] (si hæreditas eius ad te pertinet) à possessoribus petere [n] potes.

¶ Quòd si vsucapti [o] sint, petat pater tuus precium eorum à creditore, qui non iure eos vendidit. PP. III. Kal. Ianua. Alexand. A. Cos.

Emptor qui participat fraudem, tenetur in subsidium, si creditor non est soluendo. Salycetus.

III. Idem A. Claudio.

SI vxor tua præsidi prouinciæ probauerit, cum aureos triginta deberet, seruos suos amplioris precij per gratiam aureis viginti creditorem vendidisse, [q] eumque soluendo nõ fuisse: iubebit emptores [r] recepto precio restituere seruos. PP. XVI. Kal. Octob. Maximo. II. & Aeliano. Coss.

Venditio minus legitime facta non tenet, & res à possessore potest vindicari, & hoc secundum vnam lectaram, qua cauetur quòd venditio non tenuerit, & secundam aliam qua cauetur quòd venditio tenuerit. h.d. secundum. Bal. Vel sic: Si venditio pignoris tenuit, non revocatur, nisi emptor fraudem participauerit. Vel sic: Debitor pignus iure non distractum potest à possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salyc.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Eudemo.

CVm contra bonam fidem venditionẽ obligatæ possessionis à creditore factam alleges, non obseruatis quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueuerũt, [a] adito præside prouinciæ experire actione competenti non tãtum aduersus creditorem, [b] verumetiam aduersus possessorem, [c] si fraudem eum participasse cum creditore docere potueris: vt reuocatis quæ mala fide gesta constiterit, & fructuũ ratio, & dãni quod irrogarũ apparuerit, haberi possit. PP. Kal. Aprilis. Sabino. II. & Venusto Conss.

Iustus emptor non debet pati controuersiam: sed debet conueniri creditor, vel eius hæres. Baldus.

V. Imp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pignus priusquã ei satisfieret distrahẽte, non per collusionẽ emptor cõparauerit: successor eius de superfluo, [d] non emptoris hæres, qui rẽ possidet, conueniendus est. S. XVI. Kalen. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

TITVLVS XXXI.
DE LVITIONE PIgnoris.

Pignoris distractio impeditur per eius luitionẽ, vel liberationem: & ideo pœnit de ea Azo.

VI pro parte.] CASVS. Debitor in xx. mihi tenebatur: decessit quatuor hæredibus relictis: an vno soluẽte pro parte sua, liberatur pignus pro ea parte, quæritur? & respõ. quòd non. Vide *Non potest*. vt & supra titu. iij. l. vnus. & infra titu. j. l. j. & l. ij. & ff. de pigno. act. si necessarias. §. si vnus. nec enim ex persona hæredum, &c. vt ff. de verb. oblig. l. ij. §. ex his.

Intelligere.] CASVS. Tenebaris mihi actione personali, & præscripta est xxx. an. spacio: an adhuc remanet hypo. quæritur? Et dicitur quòd sic: quia durat vsque ad xl. annos. Viuianus.

Durare. id est posse agere hypothecaria.

Actione submota. per præscriptionẽ xxx. an. Quando erant duo rei debẽdi, quorũ quilibet obligauit suam rem, vno tollitur. obligatio personalis: & remanet hypothecaria etiã in rẽ suã. sed etiã hoc nõ placet: quia nõ tollitur personalis: vt ff. de fideiuss. l. generaliter. Alij ponunt quando creditor successit debitori, & alij ex aliqua causa hæreditatem restituit: vt ff. ad Trebel. l. debitor. in prin. & ff. de excep. rei iudic. l. ex sextante.

prædij & fructuum, si fraudem participauerit cum creditore.
a *Consueuerunt*. vt dicitur infra de iur. do. impe. l. fin. & sic nõ tenet venditio, secundum Ir.
b *Creditorem*. scilicet actione pignoratitia. Accursius.
c *Possessorem*. etiam non conuento creditore: licet sit secus quando tenuisset venditio: vt §. eo. l. j. vel si vis, potes hanc secundam illam intelligere. Sed quid si hic malæ fidei possessor velit supplere iustum precium? Videtur audiri. argu. ff. manu. diligenter. Sed dico contra: quia hic non erat dominus, qui vendebat. Itẽ qui emebat, mala fide emebat: & hoc idem quære supra eo. l. j. Accursius.

SI creditore.] CASVS. Creditore vendẽte pignus lege vel pacto pluris quàm fuerit debitum, puta debitum erat. v. & pignus valebat x. ad residuum debitor conueniet creditorem: neque ad restitutionẽ rei habebit regressum aduersus emptorẽ. Viuia.
d *Superfluo*. vt & supra titu. ij. l. fina. & l. si cessante.

DE LVITIONE PIgnoris.

Pignoris distractio impeditur per eius luitionẽ, vel liberationem: & ideo pœnit de ea Azo.

VI pro parte.] CASVS. Debitor in xx. mihi tenebatur: decessit quatuor hæredibus relictis: an vno soluẽte pro parte sua, liberatur pignus pro ea parte, quæritur? & respõ. quòd non. Vide *Non potest*. vt & supra titu. iij. l. vnus. & infra titu. j. l. j. & l. ij. & ff. de pigno. act. si necessarias. §. si vnus. nec enim ex persona hæredum, &c. vt ff. de verb. oblig. l. ij. §. ex his.

Intelligere.] CASVS. Tenebaris mihi actione personali, & præscripta est xxx. an. spacio: an adhuc remanet hypo. quæritur? Et dicitur quòd sic: quia durat vsque ad xl. annos. Viuianus.

Durare. id est posse agere hypothecaria.

Actione submota. per præscriptionẽ xxx. an. Quando erant duo rei debẽdi, quorũ quilibet obligauit suam rem, vno tollitur. obligatio personalis: & remanet hypothecaria etiã in rẽ suã. sed etiã hoc nõ placet: quia nõ tollitur personalis: vt ff. de fideiuss. l. generaliter. Alij ponunt quando creditor successit debitori, & alij ex aliqua causa hæreditatem restituit: vt ff. ad Trebel. l. debitor. in prin. & ff. de excep. rei iudic. l. ex sextante.

A in fi. Tu dic personalẽ sublatam. xxx. an. durare, hypoth. xl. an: vt §. de præscri. xxx. an. l. cum notissimi. secus autem si tollatur personalis pacto, vel solutione, vel re iudicata, vel iureiurãdo, vel alio modo: quia & hypoth. tunc tollitur: vt ff. quibus modis pignus vel hypotheca solui. l. soluitur. §. pen. & l. seq. & l. antep. & ff. de nau. fœ. l. fœnerator, & de pactis. l. Labeo. & secundum hoc etiã potest in telligi regula iuris, cum principalis. nã & ibi est plerunq; propter casum huius l. itẽ no. ex hac l. sublato principali, remanet accessorium. sic & ff. de cõstitu. pecunia. l. itẽ illa. §. proinde. Sed cõtra §. de vsur. l. eos. in prin. Sol. vt ibi Accur.

Ireddita.] CASVS. Si debitor pecuniã soluat, vel aliquas res dederit in solutum, vel debiti quo adinuicẽ tenebantur, fiat compensatio: petere poterit rẽ obligatam sibi restituí. vel si offeratur debitũ, nec ille velit recipere, depo. consig. &c. h *Rebus*. alijs non obligatis.
i *Compensato*. vt & §. de compensa. l. inuicẽ.
k *Prouincie*. qui dabit calculatorem si occurrat dubium: vt §. de distrac. pig. l. si residuum. l. *Consignatis*. sic §. de distra. pig. l. j. & l. si prius. & de vsur. l. acceptam.
m *Edicto*. non solũ iure ciuili.
n *Propositis*. pignoratitia

SI VNVS EX pluribus hæredibus creditoris hæredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti soluerit, &c.

MAnifesti.] CASVS. Si decedat creditor pluribus hæredibus relictis actio quæti cõpetebat, cuilibet hæredi cõpetit pro parte: sed pign [o] cui libet remanet in solidũ obligatũ. vnde si vni soluatur pro parte sua, nõ liberatur pignus. Viui.
o *Diuidi*. vt §. de pac. l. pacto, & §. fam. ercis. l. ea. & j. l. proxi. & j. de except. l. j.
p *In solidũ*. vt ff. de pign. act. l. solutũ. §. si creditor. & facit ad l. istã. §. de distrac. pig. l. vnus.

ACtio.] CASVS. Si Titius creditorẽ habẽs Sẽpronium, decedat pluribus relictis hæredibus, personalis actio qua tenebatur Titi [p], diuiditur inter hæredes. vnde quilibet [p] parte sua cõuenitur. sed si vn [a] pign [o] possideat, ipse solus in solidũ pig. ac. cõuenitur. Vi.
q *Inter hæredes*. creditoris, vel debitoris: vt §. l. proxima.
r *Venditatio*. nam in rem est hypothecaria: vt §. de pign. l. pignoris. Et dic diuersi hæredes. nam quidam hæredes debitoris possidebant aliqua de bonis obligatis, & alij alia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Conueniuntur.* id est non pro portione hæreditaria quã habent in singulis rebus: sed in solidum, &c. vt ff. famil. ercisc. l. hæredes. §. an ea. & supra de hæred. actio. l. ij. & ff. de pig. act. l. si necessarias. §. si vnus.

SI PIGNORIS CONVENTIONEM numeratio pecuniæ secuta non fuerit.

Si pecuniam.] CASVS. Spe numerationis futuræ scripsisti pecuniã recepisse: & pignus obligasti. si numeratio secuta nõ est: qualiter tibi consulitur vt reuoces pignus, quæritur? Et dicitur quòd per in rem actionem: & teneberis probare datum pignus. Eodem modo pignore nondum tradito, si creditor aduersus te agat hypothecaria, tenebitur probare se numerasse pecuniam: nec sat erit si dicat se accepisse pignus, neque pecuniam sibi redditam. Viuianus.

b *Si pecuniam.* hæc lex de verbo ad verbũ ponitur supra de non nume. pec. l. j. & exponehanc vt illam.

c *Pignus.* scilicet destinatione. Vel die datum esse pignus etiam nunc, & sic accedit ciuili obligationi: vt supra de non nume. pec. l. si cui. & facit ff. de pigno. actio. l. solutum. §. si quasi.

d *Intentio.* hic duo dicebat creditor: datum sibi pignus & pecuniã non redditam: & secundum volebat probare per primum: quæ probatio non valet: vt hic dicit. Accursius.

Si vt nũc.] CASVS. Si vxor tua cauit se accepisse pecuniam quã non accepit, & pignus dedit: illud persequi poteris, cũ per talem falsam cautionem res suas obligare non potuerit. Viuianus.

e *Scriptura.* publica vel priuata, licet quidam dicant secus si de publica. argu. supra arb. tut. l. fina. & facit supra l. proxi.

DE IVRE Dominij impetrando.

Quia quandoque non inuenit emptorem creditor, ideoque opus est vt sibi addicatur: ideo de hoc ponit.

Dominij.] CASVS. Obligasti mihi fundũ, & generaliter omnia bona: an te cessante in solutione, possum impetrare vt liceat mihi omnia bona tua iure dominij possidere, quæritur? Et dicitur quod nõ, & loquitur mihi creditori, conueniuntur, a sed in solidum: vt vel totum debitum reddant, vel eo quod detinẽt, cedant. * Subscrip. V. Non. Antiochiæ.

TITVLVS XXXIII. SI PIGNORIS CONVENTIONEM numeratio pecuniæ secuta non fuerit.

Qui non numerauit, & in hypothecaria, & in personali succumbit. h. d. ipse titulus. Vel sic: Etiã si debitor quæritur incidenter, creditor debet probare pecuniam numeratam. Bald. Vel sic: Debitor potest creditorem qui pecuniam non numerauit, ad restitutionem pignoris conuenire: nec ille potest exceptione dati pignoris se tueri, nisi probet se pecuniam numerasse: quod obtinet etiam debitore possidente. Salyc.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Illaro.

SI pecuniã b tibi nõ esse numeratã, atq; ideo frustra cautionem emissam adseris, & pignus c datũ probaturus es, in rem experiri potes. Nam intentio d dati pignoris, neque redditæ pecunię, non aliter tenebit, quàm si de fide debiti cõstiterit. ¶ Eademq; ratione veritas seruetur, si te possidẽte pignus, aduersarius tuus agere cœperit. PP. Kalen. Septembr. Laterano & Rufino Conss.

1. Imp. ALEXANDER A. Peregrino.

SI (vt nunc adseueras) nihil creditor numerauit vxori tuæ, quæ pignus dedit, sed inanem extorsit cautionẽ: mẽdaci scriptura e contra fidem veritatis obligari eius res non potest. Sine die & consule.

TITVLVS XXXIIII. DE IVRE DOMInij impetrando.

Impetrans possidere pignus iure dominij, debet exprimere nomina debitorum cessantium, & solennia peregisse: nec potest deuminbus generaliter impetrari. Bal. Vel sic. Creditor potest impetrare à principe pignora singularia sibi addici iure dominij, non vniuersa bona debitoris, licet sint hypothecata. Salyc.

1. Imp. ALEXANDER A. Nicolæ.

DOminij iure pignora f possidere desiderans, nomina debitorum, quos in solutione cessare dicis, exprimere, & an solennia g peregisti, significare debuisti: dummodo scias omnia bona h debitoris, quæ pignori dedit, vt vniuersa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. PP. XIIII. Kal. Decemb. Alexandro. A. III. & Dione Coss.

Per vnum actum contrarium receditur à priuilegio. Burto. Quæ facit contra ius quod impetrauit, ius perdit h. d. Vel sic: A beneficio rescripti receditur per actum oppositum. Bald. Vel sic: Si creditor post dominium pignoris impetratum vsuras à debitore receperit, iuri impetrato renunciasse videtur. Sal'ycetus.

11. Imp. GORDIANVS A. Iustæ.

SI creditor pignus iure dominij à nostra serenitate possidere petiit, & post formam rescripti alio anno vsuras à vobis accepit, à beneficio impetrato recessisse i videtur. k †PP. Prid. Non. Decembr. Pio & Pontiano Conss.

Antiqua obseruatione sublata, debitor moneatur vt certo tempore soluat: quo elapso, à principe dominium impetratur: post quam impetrationem debitor intra biennium audiatur: & res legitime æstimatur: vt si quid vltra habet, id restituat: & quod minus acceperit, consequatur. Bart. Vel sic: Intentio huius l. est triplex: scilicet circa pignoris venditionem, & circa pignoris dominij impetrationem seu adiudicationem. Tertio circa post ipsius adiudicationem permissam luitionem. Secunda ibi: sin vero nemo. Tertia ibi, sin autem nullatenus. & ista lex non seruatur secundum statuta et consuetudines locorum. & hoc dicit: Qui vult iure pignoris possidere, debet seruare huius l. solennia, secundum But. & Bald.

111. Imp. IVSTINIANVS A. Demosthenipræfecto prætorio.

VEtustissimã obseruationem, quæ nullarenus in ipsis rerum claruit documentis, penitus esse duximus amputandam, immo magis clarioribus remediis corrigendam. ¶ Igitur in pignoribus quæ iure dominij possidere aliquis cupiebat, proscriptio publica, & annus luitionis antiquitus introducti sunt: pignus autem publice proscriptũ neque vidimus, neque (nisi tãtummodo ex librorum recitatione) audiuimus. ¶ Sancimus itaque, si quis rem creditori suo pignerauerit, si quidem in

consequetur creditor plenissimũ dominium: & si creditor pignus vendatur neq; tunc consequatur debitũ suum: de eo quod deest aduersus debitorem manebit integra petitio: & si pluris sit pignus venditum quàm sit debitũ, debitor, vel eius creditores superfluum petere potcrunt: & si dubitetur quantum debuerit vendi pignus, iudex debet æstimare, & creditor debet iurare se non potuisse plus vendidisse: ita videlicet vt hoc quod iudex æstimauerit, obseruetur, Viuianus.

a *Conuentum est.* hoc dicit si fallit in casibus: vt j. tutu. j. per totum. & ff. de pignora. actione. l. si conuenerit. j. & ff. de distractio. pigno. l. si creditor. §. fina. & facit institut. qui. alien. licet. §. j.

b *Ex denunciatione.* scilicet vna: vbi vero conuenit ne venderet: res est denunciandum: vt ff. de pignor. actione. l. si cõuenerit. j. in fine.

c *Sententia.* interlocutoria de soluendo sibi eam.

d *Dominij.* vt §. si in cau. iudi. l. finali. Accursius.

e *Præsens.* sic ff. de euictio. l. si ideo. §. fina.

f *Certo tempore.* Nota certum tempus dari ad requirendum, & aliud certum tempus ad soluendum: vt statim subiicit. Accursius.

g *Certum tempus,* quo tempore non inuentus redire possit. Ir. & facit ad hunc §. ff. de pigno. actione. l. elegan. in princ.

h *Expetat.* i. petat.

i *Ex diuino,* pro eo quod valet, si minus valet. Vel e contra quantum sufficiat ad debitum, si plus valet: vt j. patet. Accursius.

k *Liceat ei.* scilicet debitori.

l *Vitio.* id est contumacia, & negligentia.

m *Iuramento.* Nota iuramentum dari scienti: & vbi singula non possunt probari. sic §. de iudi. l. sancimus. Accursius.

n *Recuperare.* sic ergo intra quadriennium recuperabit pignus debitor. Sed secus in dãno infecto, vbi post secundum decretum nõ au-

pactione t cautum est quemadmodum deber pignus distrahi, siue in tẽpore, siue in aliis conuentionibus, ea obseruari, de quibus inter creditorem & debitorem cõuentum est. a ¶ Sin autem nulla pactio intercesserit, licentia dabitur fœneratori ex denunciatione b vel ex sententia c prolata est, numerandum, eam vendere. ¶ Sin verò nemo est qui comparare eam maluerit, & necessarium fiat creditori, saltem sibi eam iure dominij d possidere: in huiusmodi casibus hanc causam esse obseruandam censemus, vt siue præsens e sit debitor, denunciatio ei, scilicet post biennium mittatur: siue abfuerit, prouinciale tribunal creditor petat, & iudicem certiorare festinet, quatenus ille eum requisierit, certo rempore f super hoc ab eo statuendo: vt fiat debitori manifestum per apparitionem iudicis, quod à creditore petitum est: & certũ tempus statuatur: intra quod si fuerit inuentus debitor, debet is qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & pignus recuperare. ¶ Sin autem nullatenus fuerit inuentus, iudex certum tempus g definiat, intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecuniam, & pignus à pignoratione liberare. ¶ Sin autem tempore statuto vel minimè fuerit inuentus, vel creditam pecuniam totã offerre noluerit: tunc creditor adeat culmẽ principale, & precibus porrectis, iure dominij à nostra serenitate habere eandem rem expetat, h habeatque ex diuino i oraculo eam in suo dominio. Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra biennij tempus in suam rem humanũ regressum, ex die sacri oraculi numerandum: & liceat ei k creditori qui iam dominus factus est, offerre debitum cum vsuris & damnis vitio l eius creditori illatis: quorum quantitatẽ creditor debet suo iuramento m manifestare, & suum pignus recuperare. n ¶ Sin autẽ biennium fuerit elapsum, plenissime habeat rem creditor idemque dominus iam irreuocabi-

lem factam. Sed si quidem minus in pignore, plus in debito inueniatur: in hoc quod noscitur abundare, sit creditori omnis ratio integra. o Sin autem ex vtraque parte quantitas æqua inueniatur: sine omni dubitatione totam rem antea pignoratam retineat. ¶ Sin autem minus quidem in debito, amplius autem in pignore fiat: tunc in hoc quod debitum excedit, Pomnia debitori iura integra lege nostra seruabuntur: creditoribus quidem fœneratoris non suppositum, alijs autem debitoris creditoribus vel ipsi debitori seruatum. ¶ Et ne ex cõmunione q fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori, seu domino, r æstimationem superflui debitori vel creditori debitoris cũ cõpetenti cautela s in eum exponenda offerre. ¶ Sin verò creditor postquam iure dominij hoc posideat, vẽdere hoc maluerit: liceat quidem ei hoc facere: si quid autem superfluũ sit, t debitori seruare. ¶ Sin autem dubitatio exorta fuerit pro venditione, vt pote viliore precio facta, sacramẽti religionem u creditor præstare compellatur, quòd nulla machinatione vel circunscriptione vsus est, sed tanti vẽdiderit rem, quanti potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori, quod ex iuramento superfluum fuerit visum. ¶ Sin autem ex iureiurando etiam minus habuisse creditor inueniatur: in residuum habeat integram actionem. ¶ Aestimationem x autem pignoris, donec apud creditorem eundemque dominum permaneat: siue amplioris siue minoris quantum ad debitum quantitatis est, iudicialis esse volumus disceptationis: vt quod iudex super hoc statuerit, hoc in æstimationẽ pignoris obtineat. Dat. XV. Kalend. April. Constantinopoli, Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

TITVLVS XXXV. DE PACTIS PIGNOrum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda.

Pactum est potius interpretandum esse superfluum quàm iuri contrarium. Bald. Vel sic: Pactum simile pacto legis commissoriæ, in pignoribus nihil operatur. hoc dicit secundum Bart. & Salyc.

Pignoris vẽditionem & adinditationes sunt seruãda statuta & cõsuetudines locorũ.

Discordia fit ex communione.

Pignoris vẽditionem & adinditationes sunt seruãda statuta & cõsuetudines locorũ.

De pactis pignorum, & de lege cõmissoria in pignoribus rescindenda.

Licet in venditionibus seruetur lex commissoria in pignoribus tamen non seruatur: vt habet in hoc titulo.

Vi pactus est.] CASVS. Obligauit tibi fundũ hoc pacto, vt nõ soluta pecunia

Universidad de Deusto
Biblioteca

pecunia sua die, habēres eū in solutū: an valeat pactum, quæritur? & dicitur quòd non, neque plus consequeris per talem conuentionem, nisi quòd de iure communi tibi competit: hoc est, vt pignus vendere possis iure communi. Viuianus.

a *Creditoribus.* ius pignorum, vel ipsa pignora. Et nota, quòd hoc non est pactum legis commissoriæ, sed quoddam ei simile: & ideo inutile. nam nihil operatur, sicut enim creditor aliàs potuit vēdere pignus vel ex pacto vel ex lege: ita & nunc. Et idem dicas si dixit se daturū in solutum, vt sit inutile. vt ff. de solu. l. Callopodius. aliàs quāuis stipulanti. Pactū autem legis cōmissoriæ esset, vt si non soluatur intra certum tempus, creditoris sit pignus, vel habeat pro pecunia sua emptum, vel sit ei ius faciendi quod vult: vel similia. sed si sic dicam, habeas tūc emptum tanta pecunia quāti tunc valuerit, valet: vt ff. de pign. l. si fundus. §. fina.

Pactū legis cōmissoriæ quale est.

b *Non contraxit.* scilicet de iure: sed de facto constat venditionem esse, sicut & cum prędium creditoris datur in solutum: vt j. de euict. l. si prædium. Accursius.

c *Inadipiscendo.* id est in adipiscenda possessione pignorū. Accur. d *Communi itaq.* Not. ergo pactum nihil operari. sic j. de fideiusso. l. non recte. & ff. pro socio. l. sed si adiiciatur. argu. contra ff. de vsur. l. si stipulatus. & ff. de lega. j. l. si quando. in princip. & totum genera le, res sic debet accipi, vt nō pereat: vt ff. de re. du. l. quoties in actio nibus. & l. vbi est. & ff. ad municip. l. j. Itē cōtra. est huic. l. §. de pact. l. si quis in conscribendo. Sed hoc speciale, ne creditores nimiam suam exerceant auaritiam. Item contra ff. de contrahen. emptio. l. ff. in prin. sed ibi non creditori, sed fideiussori remanebat pignus: & ideo nō est ibi pactum legis commissoriæ, vel ei simile.

Res sic debet accipi, vt non pereat.

I. Imp. ALEXANDER A. Victorino.

VI pactus est, nisi intra certum tempus pecuniā quam mutuā accepit, solueret, cessurum se creditoribus, [a] hypothecæ venditionem non contraxit: [b] sed id comprehendit quod iure suo creditor in adipiscendo [c] pignore habiturus erat. Cōmuni itaque [d] iure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octob. Alexandro A. Cos.

Pactum quòd si res vendita non euincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur: est validum & seruandū. Bald. Vel sic: Cessante causa propter quam pignus est datum, pignus debet reddi. hoc dicit secundum Salycetum.

II. Impp. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. & CC. Dionysio.

SI fundi nomine quem vēdideras, emptori ab alio mota proprietatis quæstione, alterum fundum pro eius euictione pignoris hypothecæve titulo emptionis instrumentis ea lege dedisti, [e] vt quę secundo tradideras, si is quem vendideras euictus non fuerit, obtineas: [f] de hoc contra eum qui mouerat quæstionem lata sententia: emptori parata securitate [g] circa eum quem obligatureas, restituendum: conuentionis fidem impleri (si negocium [h] integrum est [i]) præses iubebit. [k] S. Kalen. Decemb. Sirmij AA. Coss.

Pactum legis commissoriæ est reprobatum in pignoribus, & habet locum hæc lex & facit de feudis. quib. mod. feud. cōsti. potest. §. si quis obligauerit. arg. cōtra. ff. de cōtra. em. p. l. fi. Sed solue vt §. co. tit. l. j.

D

e *Dedisti.* loco pignoris.

f *Obtineas.* id est restituatur tibi secundum Azo. & si amittat, loco pignoris retineat quod valet: vt j. de euic. l. si non iniuria. Sed quid si est actum vt hic loco illius habeatur? Respon. puto valere. & sic etiam potest intelligi innuere lex ista.

g *Securitate.* id est exceptione rei iudicatæ: cum sit absolutus.

h *Negocium.* quia iureiurando, & pacto de non petendo, & sententia.

i *Integrum est.* quia nec sibi hanc vendidisti, nec pro expensis litis ei dedisti, nec pacto, nec sententia, vel alio modo amisisti.

k *Iubebit.* præscriptis verbis actione proposita, vel pignoratia actione.

Quoniam.] CASVS. Inter alias deceptiones quibus creditor interdūt debitorem decipere, est hæc, scilicet quòd creditor cōuenit cū debitore, vt si sua die nō soluatur pecunia, quòd pignus penes eum remaneat. statuit imperator quòd huiusmodi conuentiones nullius sint momenti, sed creditor debitū recipiat, & pignus debitori restituat. Viuia.

præteritis & futuris. But. Bar. & Sal.

III. Impp. CONSTANTIN. A. ad populum. †

QVoniam inter alias captiones præcipuè commissoriæ pignorum [a] legis crescit asperitas, placet infirmari eam, & in posterum omnem eius memoriam aboleri. [l] ¶ Si quis [m] igitur tali cōtractu laborat, hac sanctione respiret, quæ cum præteritis [n] præsentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim re amissa [o] iubemus recuperare quod dederunt. Dat. II. Kal. Febr. Serdicæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæsare Coss.

Memoriā aboleri. quo ad ipsa pignora: non quo ad venditionem. Accurs. *ADDITIO. §. tit. 2.*

† *Sumpta ex Cod. Theodo.*

An autem & quando Constantinus legis commissoriæ reprobetur in pignoribus, item quare verbum admittatur in contractu pignoratitio emptionis, & repro vi essentiæ detur in contractu pignoris, videas pulchre commissoriæ per Abbatem in c. si vinum adsignificante. super glos. hac in verbo commissoriæ. diligenter extra de pigno.

a *Legis.* commissoriæ. quæ tamen retinere.

l *Si quis.* debitor.

m *Præteritis.* nisi hoc generaliter diceretur, non trahere. Constat enim ad præterita. vt §. item adlege. & constit. l. legatarius & constitutiones. tamen pignoris quia dominium nō fuit quàm in eos translatum: vt §. emptionis de legi. & consti. l. non dat. & alibi dubium. huiusmodi tamen pacta valent in arbitris sponsalitiis: vt §. si vinum. & l. sequen. Item fallit hæc regula in popularibus actionibus, & publicis iudicijs, vbi res inter alios acta aliis nocet, nisi collusio deregatur. Itē in aliis casibus quos no. supra quibus res iudi. nō no. l. ij. & facit ad. l. iſtam. ff. de reiudic. l. sæpe. & supra res inter alios actas. l. si cum fratre. & ff. qui po. in pig. hab. l. Claudius.

contrarium. Alibi. Alibi. Alibi. Alibi. Alibi.

n *Præsentia.* quæ tamen

o *Amissa.* impreprie: quoniam

p *Antiqua.* scilicet. l. duodecim tabularum: vt §. de pact. l. pactum. & §. certum pet. l. j. & §. si vnus ex pluribus hęredibus, & c. finium reg.

q *Patris tui.* id est parrem tuum debitorem: quia specialiter

r *Testator.* idemque creditor.

s *Adscripserat.* prælegando, sicut econtra onus vni adscribere potest: vt ff. famil. erciscun. l. si filia. §. Papinianus.

t *Exceptione.* immo videtur quòd ipso iure sit tutus. Primo vt §. quia illi quibus est nomen prælegatū, habent vtilem actionem ad solidum: vt §. de lega. l. ex legato nominis. ergo qui ei soluit, liberatur ab actione, & sic ab obligatione in solidum. Secūdo, quia qui voluntate creditoris alijs soluit, ipsi creditori soluisse videtur, & sic ipso iure liberatur: vt ff. de sol. l. solutam. & l. vero procuratori. & l. dispensatori. Sed certe non est ita: nā licet ab vtili libereris ipso iure, nō tamē à directa, qua teneris alijs. Itē illa. l. solutam. est intelligenda quando voluntate creditoris viuentis. Item videtur quòd non possit vni hæredū prouidere in his quæ sunt in dādo: vt ff. de verborum oblig. l. continuus. §. fina. Sed ibi loquitur stipulādo, hic prælegādo: vel illud de rigore, hoc de æquitate.

Ro portione.] CASVS. Duo habēbāt domum communem: contra vnum illorum pronunciatur: si alius velit pro parte sua agere, an res iudicata contra alium sibi noceat, quæritur? Respon. quòd non.

a *Pro portione*, duo fortes creant fratres.

b *Pronunciatum est.* immo tria necessaria sunt: vt ff. de exceptiō. rei iudicat. l. cum quæritur. & l. sequen. Item fallit hæc regula in popularibus actionibus, & publicis iudicijs, vbi res inter alios acta aliis nocet, nisi collusio deregatur. Itē in aliis casibus quos no. supra quibus res iudi. nō no. l. ij. & facit ad. l. iſtam. ff. de reiudic. l. sæpe. & supra res inter alios actas. l. si cum fratre. & ff. qui po. in pig. hab. l. Claudius.

Duersus.] CASVS. Frater administrauit tutelam legitimam fratris tui, & ex mala administratione tenebatur ei in centum. dolo induxit eum, vt ei dimitteret: si agat frater, alius excipiat de remissione, replicabit de dolo, id est quòd dolo induxit eum ad remittendū. vel dic quòd commiserat dolum in tutela. licet frater generaliter remittat ei administrationem tutelæ, non tamen videtur remisisse dolum. prima positio verior est.

c *Legitimum.* immo fiduciarium: vt instit. de fiduci. ture. per totum. Sed omnis fiduciarius est legitimus, sed nō cōuertitur.

d *Pacti.* tutor ille te induxit dolo ad remissionem faciendam: non potes ideo minus agere cōtra eum, & si excipiat de pacto, replicabis de dolo. Vel dic quòd dolum commiserat in tutela, qui dolus nō videtur generali remissione remitti: vt argumen. ff. de libe. lega. l. Aurelio. §. Caius. & ff. de pactis. l. tres fratres. Nam & seruus quicquid quærit, domino querit, non tamē dolo: vt ff. de acqui. possessione. l. quod seruus. Sed huic expositio ni est arg. cōtra. ff. de pactis. l. si vnus. §. illud. Sed prima placet.

e *Si ines.* aliàs in eo, scilicet pacto. aliàs in ea, scilicet remissione. vel in ea, scilicet tutela.

f *Probare potes.* qui enim dolum dicit, &c. vt ff. de probatio. l. quoties. §. qui dolo.

g *Facit.* id est conuenit iudicio tutelæ, quod est bonæ fidei opponi replicationem doli: ex quo est dolus cōmissus, & commeritum fraudis repellit. vnde Ouidius: Non faciunt molles ad fera bella manus. faciunt, id est conueniunt.

h *Repellit.* quia metu, vel dolo, vel minor erat.

i *Vm nondum.* Pone sic casum: Cœpi conuenire aliquem, & dicti per aliquod tempus. in causa supersedi per vtes annos, & dicitur quòd iterum possum agere & loquitur generaliter in reo & actore.

k *Defensiones.* peremptorias subaudi, nisi in casibus, sed dilatorias ante litem contestatā: vt hic, & §. senten rescin. non posse. l. peremptorias. & §. de probatio. l. exceptionem.

pores, [f] nam replicatio doli opposita bonæ fidei iudicium facit, § & commentum fraudis repellit. [h]

Diuturnus iudicij tractus peremptorias non excludit. sed exceptio rei finitæ sic: hoc dicit. Vel sic: Defensio peremptorij obtici potest vsque ad litis contestationem. hoc dicit cum gloss. Bald. Vel sic: Causa nondum finita potest opponi exceptio peremptoria. Salycetus.

III. Idem A. Iulio.

PRo portione [a] tua qua domum ad te pertinere dicis, si iudicatum nō est, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei iudicatæ ei demum obstat, vel successoribus eius, inter quos cognitum † super ea re & pronunciatum est. [b] PP. XV. Kalen. Martij, Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Dolus commissus in liberatione administrationis, vel in ipsa administratione, secundum secundam lectuam reddi patiam liberationem ope exceptionis inutile. Vel sic: Exceptio pacti dolo quæsiti, elidetur replicatione doli. Vel sic: Generalis inquietatio ab ignorante facta, non perrigitur ad gesta per dolum. Baldus. Vel sic: Aduersus exceptionem pacti potest vnus dolo inductus vti replicatione doli. hoc dicit secundum primam lectuam quæ verior est. Salycetus.

III. Idem A. Vitali.

ADuersus † fratrem tuum quōdam tutorem legitimū [c] tutelæ iudicio si expertus non es, proposita actione consiste, nec timueris exceptioné pacti, [d] si in ea fraudem dolúmque admissum probare potes. [f] nam replicatio doli opposita bonæ fidei iudicium facit, § & commentum fraudis repellit. [h]

Diuturnus iudicij tractus peremptorias non excludit. sed exceptio rei finitæ sic: hoc dicit. Vel sic: Defensio peremptorij obtici potest vsque ad litis contestationem. hoc dicit cum gloss. Bald. Vel sic: Causa nondum finita potest opponi exceptio peremptoria. Salycetus.

III. Idem A. Iuliano & alijs.

CVm nondum [i] finita sententia causam, sed dilatam allegeris: non est dubium omnes integras defensiones [k] vobis esse. PP. II. Non. Octob. Maximo. II. & Æliano Coss.

Quæ annua sunt ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum. Bar. Bald. & Sal.

V. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Basilio.

LIcet *Vnde vi* interdictum [l] intra annum [m] locum habeat, tamen exceptione perpetua succurri ei qui per vim expulsus post retinuit possessione, auctoritate iuris manifestatur. S. Kal. Maiis, Tralli AA. Coss.

Replicatio & duplicatio non expirant tempore. Baldus. Vel sic: Exceptio vel replicatio doli potest perpetuò contra pactum opponi. Salyc.

VI. Idem AA. & CC. Helenæ.

SI pactum [n] intercessit, [o] de fundo violenter: deinde ex interuallo tu expulisti me, sed possessionem non intrasti. ego vero eam retinui. agis cōtra me interdicto de priori expulsione. ego excipio de violentia quam ex interuallo intulisti mihi. Et alij sic ponūt, inuaforem post annum possessionis æstimationem & cætera damna restituisse: certe non habet conditionem indebiti: licet si possideret, conueniri non posset. Vel dic quòd deiectus quoquo modo, etiam clam possessionem recuperauit, & cōuenitur à deiectore interdicto vti possidetis, & perpetuo excipit: quia si agēs possideret, interdicto vnde vi teneretur, nisi annus esset elapsus: multo magis per exceptionem poteit se tueri: vt ff. de superfi. l. j. §. quod autem ait prætor. Ex lege ergo ista not. quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. P. Idem in doli exceptione: nam licet actio de dolo sit biennalis: vt supra de dolo. l. penul. tamen exceptio est perpetua: vt ff. de excep. do. l. pure. §. fin. secus in replicatione: vt ff. de pecu. l. quæsitum. §. fin. Cui. l. quæsium. est contra. j. l. proxi. Sed ibi solues.

Annua ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum.

Casum ponit multipliciter.

l *Licet Vnde vi interdictum.* Vnde vi interdictū intra annum datur, quādo possessio ad violentum nō peruenit: vt ff. de vi & vi arma. l. j. in principio. & supra vnde vi. l. ij. Sed non est ita in exceptione quæ competit vim passo. Dic ergo casum quòd deiectus recuperauit incōtinenti possessionem. licet habeat inter dictum vnde vi intra annum prodamnis, pro possessione tamen habet exceptionem perpetuam, etiamsi rei vindicatione conueniatur: vt not. supra vnde vi. l. j. si quis in tantam. vt sic quòd huic expulso licuit incontinenti recuperare, non sit illius delicti impunitas. Hęc positio nō placet Ioan. quia cum nullum detur tibi inter dictum pro possessione: ergo nec mihi vlla exceptio. Pone ergo sic: Expulisti Titiū qui mihi cessit interdictū, & omne ius suum. inde vi te deieci, possessionē non apprehendi, ago aduersus te interdicto mihi cesso: excipis post annum, & perpetuo, cum alio possessorio possis à me, si tenerem, recuperare, scilicet ex secunda deiectione: licet si ex secunda expulsione ageres, tātum intra annum auditus. Tertij vt B. dicunt, expuli te de fundo violenter: deinde ex interuallo tu expulisti me, sed possessionem non intrasti. ego vero eam retinui. agis cōtra me interdicto de priori expulsione. ego excipio de violentia quam ex interuallo intulisti mihi. Et alij sic ponūr, inuaforem post annum possessionis æstimationem & cætera damna restituisse: certe non habet conditionem indebiti: licet si possideret, conueniri non posset. Vel dic quòd deiectus quoquo modo, etiam clam possessionem recuperauit, & cōuenitur à deiectore interdicto vti possidetis, & perpetuo excipit: quia si agēs possideret, interdicto vnde vi teneretur, nisi annus esset elapsus: multo magis per exceptionem poteit se tueri: vt ff. de superfi. l. j. §. quod autem ait prætor. Ex lege ergo ista not. quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. P. Idem in doli exceptione: nam licet actio de dolo sit biennalis: vt supra de dolo. l. penul. tamen exceptio est perpetua: vt ff. de excep. do. l. pure. §. fin. secus in replicatione: vt ff. de pecu. l. quæsitum. §. fin. Cui. l. quæsium. est contra. j. l. proxi. Sed ibi solues.

m *Intra annum.* nota, perpetua iura sunt ad excipiendum, & temporalia ad agendum.

n *Pactum.* de non petendo.

o *Intercessit.* tribus modis pone casum. Primo, debebas mihi decē. dolo extorsisti à me pactū de nō petēdo: si excipias ex eo pacto perpetuo, replicabo etiā sine præfinitione temporis, sicut & olim actio sine præfinitione tēporis cōpetebat. Sed hodie dices perpetuo, id est ad triginta annos. Nā tantū durat actio, ergo & tantundē replicatio: vt insti. de perpe. & tempo. actio. in princ. Secundo secundū B. sic, feceram tibi pactum de

Casu ponit triplicater.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum de non petendo: dolo extorsisti de petendo. si replico ex eo, tu perpetuo replicabis, id est, duplicabis, & sic fuit pactum factum dolose in exceptione, id est, contra exceptionem. Sed huic est cõtra ff. de pecu. l. quæsitum. §. fi. vbi replicatio est annua. sed ibi est in litera, fortassis, secundum B. vnde perpetuo replicatur. & hoc secundum vtramque expositionem. Vel ibi est replicatio, hic duplicatio: quæ est eiusdem naturæ, cuius est exceptio, quæ perpetuo datur reo: vt ff. de excep. do. l. pure. §. fi. nam hęc duplicatio vt exceptio datur reo: vt instit. de repli. in princip. Tertio sic secundum Ioan. feci tibi pactum de non petendo: tu mihi postea de petendo: si excipias ex eo, replicabo de dolo. nam vbi alia quæcunque exceptio locum habet, & doli: vt ff. de exceptio. doli. l. §. & generaliter. nisi reuerentia personarum aliud suadeat: vt ff. de exceptio. do. l. apud. §. aduersus.

a *In exceptione.* scilicet quærenda secundũ primum. vel id est, contra exceptionem, secundum vtrunque casum doloso. vel, id est, contra exceptionem, & non dolose fuit factum pactum secundum tertium.

b *Præfinitione.* bene dicitur quòd actio de dolo temporalis est ad agendum, perpetua ad excipiendum.

c *Replicare potes.* proprie, secundum primum & tertium: impropriè, id est duplicare secundum medium. Accursius.

d *Si ex maiore.* Cum decem deberes, soluisti quinque, licet generale pactum de non petendo fecerim: credens nil plus mihi deberi, tamen agam: & si excipias, replicabo: vt infra de solu. l. si inter. & supra de transac. l. si quidem. & supra de fur. l. post decisionem. & ff. de condict. indebi. l. fina. ♀. eadem quæsit. Sed certe immo videtur in residuo non agi: vt ff. de re iudica. l. à diuo. §. si pignora. quæ est contra. sed ibi lex præsumit remissionem residui.

Casum ponit.

e *Præstitisti.* ex certa scientia: liberasti tamen quo ad verba.

Præscriptionem.] CASVS. Exceptio peremptoria, siue ante siue post protestatus fuerit quis se eam velle opponere: ante sententiam opponi debet, non post. Viuia.

f *Præscriptionem.* id est exceptionem: vt pacti, vel rei iudicatæ, vel similis.

g *Sufficit.* ex voluntate, non est necessitate: vt subijcit, & supra de præscri. longi tempo. l. emptor. & dixi supra sententen. rescin. non pos. l. peremptorias.

h *Quandoque.* id est, quandocunque.

Si quidem.] CASVS. Aut reus certus est in nullo actori teneri, & actor deficiet in probatione: aut certus quòd tenea-
tur, aut dubius. primo casu nulla exceptio reo est necessaria, secundo de ea cogit et proponẽda, si quã habet. tertio casu, si est peremptoria ab initio proponere potest: si vltra, fundata intentione actoris eam probet. & bene dixi, si vltra: quia non compellitur post litem contestatam proponere. Viuia.

Reus si dicat se promisisse sub conditione, an debeat conditionẽ probare, vel actor puritatem.

i *Si quidem.* quid si lite contestata ponat actor in causa quòd reus promisit ci. x. reus respõdet se promisisse, sed sub cõditione, adijcens non alio modo, vel non adijciens: quæritur an reus videatur confessus pure, nisi probet cõditionem. an contra videatur negasse, nisi actor probet puritatem, vel conditionem extitisse? Et videtur quòd reus sit confessus, nisi probet conditionem. nam duo videtur dixisse, scilicet se promisisse, & sub conditione promisisse: vt & dicitur in arbitri præcepto qui præcipit pecuniam dari intra Kalendas: nam duo sunt arbitri præcepta, &c. vt ff. de arbi. l. Celsus. §. j. Vnum ergo de istis est contra se, & ei habetur fides: vt ff. de interroga. act. l. de ætate. aliud pro se reo, scilicet conditio, & illi nõ habetur fides: vt ff. de proba. l. exẽplo. & in authẽ. de iureiurã. à mo. præst. §. i. colla. v. Secũdo, quia sic diximus in exceptione pacti, & similibus, quòd si quis confiteatur se debere, sed dicit factum pactum de non petendo: quòd nisi probet pactũ, condẽnatur, nisi præmittat negationem: vt nego me debere. sed si appareat factum factum: vt not. in hac. l. si quidem. & sic intelligimus. ff. de exce. l. nõ vtiq;. Tertio, quia si actor ponat de Stycho sibi debito, & reus fateatur, sed dicat de alio Sticho se seruisse, sta mus dicto actoris: vt ff. de verb. obliga. l. interpellantem. §. j. Sed e- contra videtur negasse puritatẽ, nisi actor probet puritatem, vel conditionem extitisse. sicut enim actor non videtur in iudicium deduxisse quod non sentit, sic nec reus videtur cõfiteri qđ non sentit: vt ff. de excep. rei iudica. l. si ex testamẽto. in fi. quia non debent deterioris esse conditionis rei: vt ff. de regu. iur. l. fauorabiliores. Item in iudicio si quis loquatur ambigue, stamus eius dictorũ ff. de iud. l. si quis in tẽtione. sic ergo & hic. Sed si dubitetur cui sit standum: electioni rei standum est. Tertio, si intelligatur separata cõditio & promissio, eadem ratione & locus. ergo hæc stipulatio, promittis dare decem hodie Romæ, cum simus Bononię: valeret ratione promissionis, quod est falsum: quia stipulatio talis nõ valet: vt instit. de verbo. oblig. §. loca. non ergo intelliguntur separata. Quarto, qui conditionem apponit, in ipsa actionis natiuitate apponit, quasi nec sit nata actio. vnde nec cessit nec venit dies ante conditionis euentum: vt ff. de verb. signifi. l. cedere diem. & sic aliud est quàm in exceptione pacti, vel simili, quæ nascitur post natiuitatem primæ actionis. Cum ergo dicit, cõditionaliter promisi, vel sub cõditione: tale est ac si diceret, nõ confiteor actionem natam. Eodem modo si dicat, promisi, sed sub conditione: idem est: quia quæ incõtinenti dicuntur, videntur inesse: vt ff. si cert. pet. l. lecta. & maxime si adiiciat, & non alio modo. Item expressum videtur, quia si decẽ stipulor pure, & tu respondes sub conditione, nulla est stipulatio: quia non videris respondere ad interrogata: vt ff. de verbo obliga. l. j. §. si quis simpliciter. & instit. de inuti. stipu. §. præterea. De nouo ergo debet respondere, an purè promiserit, cum non videatur promisisse. Item si diceremus esse duo, scilicet puram & conditionalem: hoc non potest esse, nisi alternatiue. nam coniuncta scriptura, scilicet promisi, sed sub conditione, faceret tãtum ac si diceret, hoc aut illo modo promisi: vt ff. de condi. & demonstra. l. nõ ad ea. §. j. Solu. videtur distingui, an incontinenti, aut post modicum tempus adiiciatur conditio: vt primo casu videatur inesse, & secundo non: vt infra de dona. quæ sub modo. l. perfecta.

Stipulatio non committitur, si ad interrogata non respondeatur.

k *Confidis*, quia dicit te sibi teneri in decem, quod scis non esse verum.

l *Defensio.* id est exceptio, dummodo non confiteareris.

m *Necessaria est.* nisi vt neges.

n *Confitendo.* ad est scis te ei teneri, vel credis.

o *Agi.* cogitari. quia forte fecit pactum, vel soluisti.

p *Dubitas.* id est non es certus sit ita vel non: cum forte contractus defecẽdat à persona patris. Collige ergo interrogatum nõ semper cogi dicere, credo: vel, non credo: quia potest dicere, dubito: vt & §. de cõdi. indeb. l. fi. & dixi. §. de iur. calum. l. j. §. j. Item & collige quòd semper debeat interrogari & respondere: vt ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. nihil. quod tamẽ ex causa fieri debet. vt ff. de interroga. actio. l. pe. Nam si quæras à me. & ego dico quòd calũniose quæris, & tu dicas quod calũniose dico: sic in infinitũ posset procedi: quod esse non debet.

Interrogare non semper cogi dicere.

q *Contestatione.* ab initio scilicet ex voluntate, non ex necessitate

rate, si est peremptoria: aliàs ex necessitate: vt §. l. proxi. & §. de proba. l. exceptionem. Sed nonne excipiendo confiteatur? Respon. non: vt ff. de excep. l. non vtique. quod est verum, quando primo nego. sed si appareat me debere, tunc opono exceptionem. & sic hic intellige. l. prædictam, non vtique.

ADDITIO. De isto videas per Bart. in. l. non vtique. ff. de excep. & Dynum in cap. exceptionem. de regu. iur. lib. vj. & plenissime Abbarem in c. cum venerabilis. in. v. col. extra de exceptionibus.

a *Demum*, sed quia testes contra testes inducti non possunt, cum iam didicit testificata: securius est opponere eam, & probare.

b *Probauerit.* post dicta, a ergo demum post testificata probat reus exceptionem. & sic est contra. ff. de proba. authenti. at qui semel. Sed dic vt ibi in. l. exceptionem. & facit ad. l. §. de actio. & obliga. l. negantes. & de eden. l. qui accusare.

c *Non exceptionibus. Muniat.* vt & instit. de replica. & ff. eodem. l. ij. §. illud.

Defensiones.] CASVS. Debitori factũ pactum de non petendo, fideiussori parat exceptionem, bis reus tunc mutauerit statum suum: quia forte fuit deportatus. & intellige responsionem istam de except. cohærente re, vt est de non petẽdo. de re iudi. & non de illa quæ coharet personæ: vt est restitutio in integrum. Viuianus.

d *Defensiones.* rei cohærentes, secus in personali: vt ff. eodẽ. l. exceptiones quæ personæ.

e *Ad intercessores.* si habeant contra reum regressum, non aliter: vt ff. de pact. l. quod dictum.

f *Extendi.* etiam inuito reo: vt ff. de fideiuss. l. si stipulatus. & ff. eodem. l. omnes. & facit ad l. istam. ff. de fideiusso. l. ex persona. & instit. de replica. §. fina. & ff. de re iudica. l. & si fideiussor.

g *Manente.* quia si fisco condemnatus esset in medietate bonorum, haberet exceptionem contra creditores.

Statu. sed mutato statu non comperunt circa contractus: vt hic, & infra de fideiuss. l. j. sed circa iudicia sic: vt in eodem titu. l. si Lysias. & ff. qui satisda. cog. l. si decesserit. & l. si quis.]

Si quis.] CASVS. Aduocatus in initio litis dilatoriã nõ proponẽs exceptionẽ: si postea velit eã proponere, nõ audietur: & sic instituerit vt audiatur, in vna libra auri condẽnabitur. Vi.

i *Dilatoriam.* quæ in initio erat opponẽda: vt infra. l. proxi. & ff. de proba. l. exceptionem. & §. de procurato. l. ita demum. &c.

Præscriptionem.] CASVS. Qui vult recusare iudicem hoc faciat ante litem contestatam, postea non audietur. Viui.

k *In principio.* vel ante dationem libelli, vel etiã post: vt ff. de iudi. l. non videtur. dummodo ante litem contestatã: vt hic, & §. de iurisd. omnis iudi. l. nemo. & ff. de iudi. l. sed & si susceperit. in princi. Item hæc vera. quando sciunt iudicem nõ competentem, aliàs si ignorãt, quandocunque possunt opponere: vt §. si à non competen. iudi. l. fi. *ADDITIO.* Tu dicas quòd quando pars scit iudicem non competentem, debet illam exceptionem opponere in principio, id est antequam fit factus aliquis actus per quem videatur in iudicẽ consentire: vt extra de re iudi. c. inter monasterium. & ibi de hoc per canonistas. vnde si quis opponeret prius exceptionem contra personam actoris, vel contra libellum, vel procuratorem, non posset postea opponere exceptionem iudicis incõpetentis: quia videtur cum dicere iudicẽ cõpetentem ad cognoscendũ & pronunciandum super dictis exceptionibus: & ideo ista exceptio de incõpetenti iudice. debet præmitti. ita dicit Bar. hic, & in l. quidam cõsulebat. ff. de re iudi. versi. quæro quando debet, &c.

Exceptio non competentis iudicis quando debeat opponi.

DE LITIGIOSIS. b

Quia genus exceptionis res litigiosas inducit, ideo de eis dicitur: vt ff. eodem. l. i. Et potes legere authent. super ipsa rubri. secundum B. vel secundum Azo. super. l. i.

b *Facit ad hunc tit. c. i. & gl. extra de alien. iud. mu. causa.*

Vm creditor.] CASVS. Dicit imperator in hac. l. quòd creditor pignus vendens, non videtur rem litigiosam vendere: licet debitor denũciet ei ne vendat, vel emptori ne emat.

†*Concor. gl. vnica in fin. in. c. relatum. de offi. dele.*

l *Debitor.* vt & §. debito. vend. pig. impe. non pos. l. j. & ij. & de distra. pigno. l. creditor. j. vel secundus creditor. vt §. si anti. credi. l. fin. vel quilibet alius: quia sola denunciato non facit rem litigiosam: vt ff. eodem. l. j. Et quia fit mentio litigiosæ rei, accipe autẽ

†*Ex Co. l. h. li. 4. ti. c. l. vni ca. Contius.*

THEODOSIVS AA. Symmacho proconsuli Africæ.

PRescriptiões †fori in principio k litis à litigatoribus opponendas esse, legum decreuit auctoritas. Dat. V. kalend. Septembris Ruennæ, Honorio. X. & Theodosio. VI. AA. Cos.

TITVLVS XXXVII. DE LITIGIOSIS.

Simplex denuntiatio extra iudicium non tenet: vel quæ fit in iudicio, rem litigiosam non facit. Baldus. vel sic: Venditio pignoris facta per creditorem, etiam si debitor contradicat, non facit rem litigiosam. Salycetus.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Paulinæ.

CVM creditor pignus vẽdit, non potest videri litigiosæ rei emptio cõtrahi, etsi debitor l interdicat, ne vẽditi o perficiatur. PP. kalẽ. Maiis Apro & Maximo Coss.

IN AVTHENT. de litigiosis. §. j. colla. viij. constitu. viij.

Hæc authentica definit quæ res sit litigiosa. & res litigiosa est de cuius dominio quæstio mouetur. iudiciaria conuentione coram ordinario vel delegato facta super ea petitione. Baldus.

Litigiosa res m est de cuius dominio n causa mouetur inter possessorem & petitorem: iudiciaria cõuentione, o vel precibus principi oblatis, † & iudici P insinuatis, & per eum futuro reo cognitis.

Actio mota in iudicio lite pendente, in alium non potest transferri: & per istam cessionem inutilem non videtur cedens renunciare liti motæ. Baldus. Vel sic: Pendente lite, rei vel actionis non potest fieri alienatio, quasi sit facta litigiosa. Salycet.

11 † Imp. CONSTANTINVS A. ad prouinciales.

THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. & §. de iurisd. omnis iudi. l. nemo. & ff. de iudi. l. sed & si susceperit. in princi. Item hæc vera. quando sciunt iudicem nõ competentem, aliàs si ignorãt, quandocunque possunt opponere: vt §. si à non competen. iudi. l. fi. *ADDITIO.* Tu dicas quòd quando pars scit iudicem non competentem, debet illam exceptionem opponere in principio, id est antequam fit factus aliquis actus per quem videatur in iudicẽ consentire: vt extra de re iudi. c. inter monasterium. & ibi de hoc per canonistas. vnde si quis opponeret prius exceptionem contra personam actoris, vel contra libellum, vel procuratorem, non posset postea opponere exceptionem iudicis incõpetentis: quia videtur cum dicere iudicẽ cõpetentem ad cognoscendũ & pronunciandum super dictis exceptionibus: & ideo ista exceptio de incõpetenti iudice. debet præmitti. ita dicit Bar. hic, & in l. quidam cõsulebat. ff. de re iudi. versi. quæro quando debet, &c.

DE LITIGIOSIS. b

Quia genus exceptionis res litigiosas inducit, ideo de eis dicitur: vt ff. eodem. l. i. Et potes legere authent. super ipsa rubri. secundum B. vel secundum Azo. super. l. i.

Vm creditor.] CASVS. Dicit imperator in hac. l. quòd creditor pignus vendens, non videtur rem litigiosam vendere: licet debitor denũciet ei ne vendat, vel emptori ne emat.

l *Debitor.* vt & §. debito. vend. pig. impe. non pos. l. j. & ij. & de distra. pigno. l. creditor. j. vel secundus creditor. vt §. si anti. credi. l. fin. vel quilibet alius: quia sola denunciato non facit rem litigiosam: vt ff. eodem. l. j. Et quia fit mentio litigiosæ rei, accipe autẽ

†*Concor. gl. vnica in fin. in. c. relatum. de offi. dele.*

†*Ex Co. l. h. li. 4. ti. c. l. vni ca. Contius.*

thenti. litigiosæ, &c. quæ est ex corp. de litig. §. j. col. viij.

Litigiosa res.] CASVS. Lex. C. facit mentionem de litigiosis. Ista authenti. dicit quæ sit res litigiosa, dic ergo sic: Petij à te fundum: actionem meam in alium non debeo transferre, siue conueniam te coram iudice ordinario, siue impetraui rescriptum quòd aliquis iudex cognoscat inter me & te, & illud rescriptum obtuli iudici delegato, & ipse tibi.

m *Litigiosa res.* mobilis vel immobilis: vt in cor. §. j.

n *Dominio.* vel quasi dominio: vt per Publicianam, vel per aliquam vtilem rei vindicationem, quæ multæ sunt. vel confessoriam pro vsufructu, cum habeat instar proprietatis. forte secus quando de seruitute rustica agitur. Item secus si agatur hypothecaria, vel actione personali secundum quosdam: vt in eodem corpore probatur. §. ad hæc autem. licet lex. ij. huius tituli videatur dicere contra de personali: vt ibi dices.

o *Conuentione.* quando est ordinarius.

p *Et iudici.* quando est delegatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lite pendente.] CASVS. Actor siue reali siue personali actione aliquem conueniat: res petitas à reo, & detentas, & acti. non solum in coniunctum non potest transferre, sed neque in extraneos aliquo titulo vel donationis, vel vēditionis: quod si fecerit reuocabitur, perinde ac si factū nō fuisset, lite scilicet suo manente currente. Viuianus.

a *Lite pendente.* lite cōtestata, vel non: dummodo causa sit mota in reali.

b *Deductæ sunt.* iure dominii, vel quasi. nam actio in rem potest cedi: vt §. de hæredi. vendi. l. fina. vel res: vt subiicit, si inducā in possessionem: licet alius, scilicet conuentus possideat: vt dixi supra de distractio pigno. l. qui prædium. & sic non loquitur de personali actione hæc lex, cum illa nō possit fieri litigiosa: vt videtur dicere authenti. litigiosa. Vel die actiones, scilicet personales, vel res quando agitur in rem: vt ff. de actio. & obliga. l. actio in personam. nam hæc lex & sequens de personali dicunt. Et not. secundum Plat. quantum de personali corrigitur per authenticā, ego puto non corrigi, sed tantum plus exigi in personali, quòd sit iudicium motum lite contestata: vt hac lege dicitur.

†*Concor. cum hac. l. cap. 2. cum glo. super verbo. sanctiones, extra de alie. indi. mutan. causa fac.*

Lite pendēte[a] actiones que in iudiciū deductæ sunt,[b] vel res pro quibus actor à reo detētis intēdit, in coniunctam[c] personam vel extraneā, donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis cōtractibus[d] minimè trāsferri ab eo dē actore licèat: [e] rāquam si nihil factū sit, lite nihilo minus peragenda: [f] Dat. kalend. Martij, Basso & Ablabio Coss.

B

Vbi legetur res quæ alienari non potest propter iudicium præcedens, debetur æstimatio. hoc dicit. Ista lex corrigit ut per seq. & l. sequens corrigitur per authenti. nunc si hæret. Baldus.

III. Imp. GRATIANVS VALENTINIANVS & THEODOSIVS AAA. Tatiano præfecto prætorio.

QVicunq; rē litigiosam, vel ambiguū[g] chirographum, †quodlibet denique mobile vel immobile fisco nostro, vel potentiori, seu aliis personis in testamento siue codicillo legauerit, fideive commiserit, aut per hæreditatem[h] reliquerit: nullam fiscus noster vel alia persona licentiam habeat iurgiorū, nec iudicium subeat: sed æstimatio eius litis ineatur, præstanda[i] his quibus actiones vel res litigiosæ relictæ sunt. Eandem litem ipsi hæredes peragant, suarum actionum periculo ea quæ litigiosa fuerat relicta, vindicates.

¶ Quod & de chirographis placet, vt hæredes relictorum fisco vel aliis personis præsentem pecuniam numerēt, & iudicio eos quos obnoxios existimāt, persequātur. Dat. XV. kalend. Iul. Thessalonicæ. Item rursus Constantinopo. XIII. Kalendas Ianuarias, Gratiano. V. & Theodosio. AA. Coss.

C

Ista lex imponit pœnam rem litigiosam scienter recipienti. & hoc dicit: Alienens rem litigiosam vel actionem punitur in simplum, & eadem pœna punitur accipiens scienter. fallit in casibus in hac l. positis. Bal. Vel sic: Emens scienter rem litigiosam, tenetur illam restituere, nec precium repetit, sed illud & tantundem venditor fisco soluit: ement verò ignoranter, preciū repetit, & vltra illud tertiam partem, alienatione irrita remanente. Salyc.

D

IIII. Imp. IVSTINIANVS A Ioanni præfecto prætorio.

CEnsemus, † vt si quis lite pendēte vel actiones[k] vel res[l] quas possidet, ad alium quendā transtulerit, siue scientem, siue ignorantem: vitio[m] litigiosi contractus subiacere: distinctione quadam inter contrahentes obseruanda, vt si quis[n] sciens, vel ad venditiones, [o] vel ad donationes, seu ad alios contractus accesserit, cognoscat se compellendū non tantum rem redhibere, [p] sed etiā precio eius priuari, [q] non vt lucro cedat ei qui rē alienauit, sed vt etiā alia tāta quantitas ab eo fisci iuribus inferatur.

¶ Sinautem ignorans rem litigiosam emerit, vel per aliam speciem[r] contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatione facta, precium cum alia tertia parte recipiat. [s] Iustum est etenim propter dolosam mentem, & absconditam machinationem, cum nō emptori manifestauerit rem in iudicium deductam fuisse: in tertia parte precij (sicut iam etiam disposuimus) eum puniri: Tali videlicet pœna non solum in alijs cōtractibus, verumetiam

†*Tenetur hæc lex. Nouell. 119. cap. 7. nisi forte hæc lex extra vt lis pendens.*

nationem dicitur accedere. Hæc enim scientiæ distinctio & ignorantiæ, in emptore & in quolibet acceptore fit: vt in cor. §. j. coll. viij. non in donatore: illum enim certum est scire, secuadum Azō. argumen. supra de rescind. vend. l. quisquis emptorem, tamen in dubio præsumo ignorare: vt ff. de proba. l. vejrus.

Sequitur authen. Nunc si hæres.] quæ est in corpore. eodem §. & hoc autem præsenti. colla. viij. & legunt quidam eam super. l. quicunque.

NVnc si hæres.] CASVS. Authenti. corrigit legem illam, quicunque. quia lex illa dicit quòd hæres, debet soluere pecuniā legatarijs, & agere suo periculo. authent. dicit quòd aget hæres: si vincat. rē restituet legatarijs: si nihil consequitur per illas actiones, nihil tenetur dare legatarijs. Viuia.

a *Transferens multeror.* scilicet donator, & rehabeat rem. In donatario non distinguitur sciat vel ignoret: vt sic tertiam æstimationis habeat, quando ignorauit. Et nota quòd hæc lex tantum de reo alienante videtur dicere, cum de possidente, & rem tradente, & retinente dicat. Sed idem dicas de actore: quia & ipse rem vel actionem potest alienare, dando, vel vendendo. Nam si vendidit, punitur: vt dixi in reo. si donauit, æstimabitur reo actio: & procedit postea si cut diximus. habita diffinitione transtulerit in ignorantem, vel scientem.

b *Transactionis.* cum transigo cum eo inter quem & me res posita est in litigio, secundum Ioan. Alij dicunt etiam si cum alio, cum quo etiam de eadem re habeo controuersiam. Accursius.

c *Diuisionis.* cum duo cohæredes diuiderent hæreditatem. nam licet de omnibus sit lis, potterit tamen cedi ab vno in alium.

d *Per legati.* potest ergo legari res litigiosa. nec obstat quòd non est eius commercium: id est non non potest duci in contractum: vt ff. quæ res pigno. obliga possunt. l. j. §. finali. & supra eodē. l. ij. quæ sunt cōtra. quod verum est, nisi in casibus exceptis: vt hic. Alij dicūt quòd illa supra eodem. l. ij. loquitur in actiore: hæc in reo. & quod dicit hic in principio, vel actiones, dicunt de duplicibus dici iuxta, vbi vterque est actor & reus, quod non placet. Item videtur quod ipsa actio litigiosa detur legatario per hanc. l. & sic est contra supra eodem. l. quicunque. Solu. hæc secundū illam: vt & hic hæres æstimationem præstet. & sic vtraque per autrient. nunc si. corrigatur. Alij quòd non erat litigiosa apud testatorem, sed cœpit esse apud hæredem. Alij quòd hæc de reo, illa de actore. Tu dic quòd hæc illam corrigat, & hæc per authenti. statim corrigitur. & sic est triplex ius circa legata.

e *Nunc si hæres.* olim dabatur æstimatio per. l. quicunque. postea cedebatur ei actio cum suo periculo per. l. fin. sed hodie agit hæres periculo legatarij: vt hic.

f *Dominus esse apparet.* sed quomodo, cum recta via transeat ad legatarium: vt ff. de fur. l. à Titio? Respon. dic esse, id est, fuisse, scilicet testatoris. Vel dic rem illam debitam testatori actione personali. vnde si nunc vincat hæres, fiet dominus, & legatario dabit. Sed cuius sumptibus litigabit hæres? Respon. potest distingui an eum legabatur, causa iam erat litigiosa, & tunc sumptibus hæredis: vt ff. de lega. j. l. cum seruus. aut po-

quæ est contra. Solu. ibi speciale: quia dedicando etiam potentiorem oppositi aduersarium. Sed quibus actionibus aget emptor ad hoc, vel venditor ad rem? Respon. condictione ex hac. l. vel actione in factum. Quod autem fisco erit dandum, quilibet poterit deferre: vt ff. de iure fisc. l. j.

in donationibus porrigēda: vt vera æstimatione facta, cū precij datio non est, rem ad alium transferens, mulctetur[a]: omnibus instrumētis, quæ super hoc conficiūtur, nullam vim obtinēbus: exceptis videlicet huius sanctionis dispositione his, qui vel doris nomine, vel ante nuptias donationis, vel transactionis, [b] aut diuisionis [c] rerū hæreditariarum factæ, vel per legati, [d] vel per fidei commissi causam tales res vel actiones dederint, vel accepernt. Dat. XV. Kalen. Nouembr. Constantinopoli post consulat. Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

IN AVTHEN. DE litigiosis. §. & hoc autem præsenti. colla. viij. consti. viij.

Hodie re litigiosa legata, solum debetur litis euentus: ideo hæres casum prosequitur, & secundum euentum aut res debebitur, aut nihil. Salic.

NVnc si hæres[e] in lite victor extiterit, rem ipsam cuius dominus esse apparet, [f] legatario præstet: qui nihil consequitur, si victus fuerit hæres, cum litis euentus ei videatur relictus. Igitur liti adesse potest, ne colludatur.

TITVLVS XXXVIII.
DE CONTRAHENDA ET committenda stipulatione.

Per epistolam probatur actus, qui in ea commemoratur, qui etiam præsumitur solemniter celebratus. Baldus.

I. Imperatores SEVERVS. & ANTONINVS AA. Secundo.

LIcet epistolæ[g] quā libello[h] inseruisti, additū nō sit stipulatū[i] esse eū cui cauebatur: tamē si res[k] inter præsentes[l] gesta est, credendum est præcedentē stipulationē[m] vocem spōdentis subsecutā[n] esse. Accepta. XVII. Kal. Maij, Seuero. III. & Victorino. Coss.

Pater stipulando filio, videtur stipulari sibi ipsi. Baldus.

II. Idem. AA. Petronio. *

SI filiæ tuæ, quam in potestate habebas, pecuniam[o] dari stipulatus es: paratam[p] obligationem exercere non prohiberis. PP. Non. No. Faustino & Rufino. Coss.

Stipulatio directa in personam absentis, nihil valet: sed quæritur obligatio stipulanti: & si talis absens exigit, stipulanti restituit. b. d. Vel sic: Vbi stipulatio est inutilis, agitur ex numeratione. Iaco. Bar. Vel sic: Cum duo contractus vnitur, vnus vtilis alter inutilis: agitur ex vtili. Bal. Vel sic: Aliter: stipulari nemo potest: & qui pecuniam alterius exigit, negotiorum gestorum actione tenetur. Bar.

III. Imperator. ANTONINVS A. Hadriano.

quæ tibi promisi cum præsentes essemus Bononiæ. præsumitur enim quòd stipulatio legitima intercesserit Bononiæ. *ADDI. TIO.* Materiam istius. l. plene examinat Bart. in. l. j. supra de vsuris. & in. l. sciendum. ff. de verborum obliga.

a *Transferens.* id est, interrogasse promittitis.

b *Libello.* precum porrectarum principi.

c *Stipulatum.* id est, stipulatio. non dico epistolæ missio. quis enim eum coram est, epistolam mittit.

d *Tamen si res.* id est, stipulatio non dico epistolæ missio. quis enim eum coram est, epistolam mittit.

e *Inter præsentes.* quod præsumitur: vt infra eodem. l. penulti. & instit. de fideiusso. §. fina. & de inuti. stipu. §. si scriptum. & ff. de verb. oblig. l. sciendum. & l. Titia. §. penulti. nisi contra probetur: vt ff. de pactis. l. iurisgentium. §. quod fere.

f *Stipulationem.* id est, interrogationem quæ præsumitur intercessisse: vt dixi.

g *Subsecutam.* id est, vox promittentis est secuta vocem interrogantis: quod est necesse: vt institu. de verbo. oblig. in prine. & facit vt fides epistolæ habeatur: vt ff. depositi. l. Publia.

Si filiæ.] CASVS. Si pater filiæ in potestate constitutæ aliquid stipulatus fuerit: an illud petere possit sibi obligatione quæsita, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

h *Pecuniam.* secus si in facto, quia tunc non valet: vt ff. eodem. l. quod dicitur.

i *Paratam.* tibi patri: vt hic, & institu. de inut. stipu. §. ei vero qui. & ff. eodem. l. cum qui. §. qui sibi. & l. dominus seruo. & ff. de pactis. l. & hæredi. §. nos autem. & hoc in profectijs, vel is quæ ei quæruntur: aliàs ipsi filiæ per patrem vtilis quæritur actio. ff. de verbo. obliga. l. quodcunque. §. si quis ita.

k *Tamen si res.* id est, stipulatio. non dico epistolæ missio. quis enim eum coram est, epistolam mittit.

l *Inter præsentes.* quod præsumitur: vt infra eodem. l. penulti. & instit. de fideiusso. §. fina. & de inuti. stipu. §. si scriptum. & ff. de verb. oblig. l. sciendum. & l. Titia. §. penulti. nisi contra probetur: vt ff. de pactis. l. iurisgentium. §. quod fere.

m *Stipulationem.* id est, interrogationem quæ præsumitur intercessisse: vt dixi.

n *Subsecutam.* id est, vox promittentis est secuta vocem interrogantis: quod est necesse: vt institu. de verbo. oblig. in prine. & facit vt fides epistolæ habeatur: vt ff. depositi. l. Publia.

Si filiæ.] CASVS. Si pater filiæ in potestate constitutæ aliquid stipulatus fuerit: an illud petere possit sibi obligatione quæsita, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

o *Pecuniam.* secus si in facto, quia tunc non valet: vt ff. eodem. l. quod dicitur.

p *Paratam.* tibi patri: vt hic, & institu. de inut. stipu. §. ei vero qui. & ff. eodem. l. cum qui. §. qui sibi. & l. dominus seruo. & ff. de pactis. l. & hæredi. §. nos autem. & hoc in profectijs, vel is quæ ei quæruntur: aliàs ipsi filiæ per patrem vtilis quæritur actio. ff. de verbo. obliga. l. quodcunque. §. si quis ita.

I cum pecuniam tuam.] CASVS. Mutuaui tibi pecuniā, & stipulatus sum eā reddi Titio. non valet stipulatio. & si Titius de facto egit, & exegerit act. negotiorū gestorum habendo ratam solutionem pecuniæ, à Titio recuperabo. Viuia.

Continuatio.

Epistolæ præsentibus mitti non solent.

Diocli.

Crederet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Crederes*. tuo nomine, non Iuliani, aliàs quæritur ei actio: vt ff. si certum per l. certi condictio. §. si nummos. & ſ. si certa. l. si absentis.

b *Directa est*. Nota quòd hic tenuit obligatio contracta re, non verbis: & præterea aut consistit in dando, aut in faciendo. si in dando, valet: si in faciendo, non valet.

c *Conceptione*. quia alteri stipulari nemo potest: vt ff. eod. l. stipulatio ista. §. alteri. & j. titu. j. l. iij. & fin.

d *Obligationem*. bona est ratio: nam quia defecit ex stipulatu, remanet ex numeratione: vt sic duo contractus interueniant, vnus vtilis, alter inutilis: vt. ff. si certum petatur. l. certi cõdictio. §. quoniam. si autem stipulatio teneret, quia sibi esset stipulatus, non posset agi ex numeratione: vt ff. de nouatio. l. si ita. in fine. & l. sequenti.

e *Exegerit*. scilicet de facto. de iure non potuit.

f *Ratam habuisti*. sed ad quid exigitur in ea rati habitio, cũ ei fuerim stipulatus: vt argumen. ff. de solu. l. vero? Respond, ideo, quia persona Iuliani non ad solutionem, sed ad obligationem fuit apposita: quod fieri non potuit: quare secus esset in adiecto: vt. ff. de verborum obligationi. l. eum qui. §. qui sibi &. l. si ita stipulatus fuero si Titius. §. Chrysogonus. sed econtra quomodo habeo ratum non meo nomine gestum? Respond. dic quòd Iulianus nomine meo exegit: aliàs non, nisi debitor non esset soluendo. Vel dic habeo ratum factum debitoris soluentis qui ad vtilitatem creditoris soluebat, non Iuliani recipientis: quo facto debitor liberatur. sicque in subsidium contra Iulianum agitur, non ergo habeo ratum in subsidium, sed ex rati habitione deficit actio. & sic contra Iulianum in subsidium datur.

g *Negotiorum gestorum*. vt & supra de negotijs gestis. l. si pecunia. Sed certè immo mandati? vt ff. de regulis iuris, l. semper qui non. Sed solue, ibi fuerat prius mandatum, & mandatum recusatum, & postea acceptum, & ratum habitum. at vbi nullum fuit mandatum, non potest dari mandati: vt. ff. manda. l. ex mandato. in fine. sed negociorũ gestorum: vt hic, & ff. de negotijs gestis. l. Pomponius. j. in fine. Item not. hanc. l. quod volui, non potui: & quod potui, noluisse, scilicet eum facere adiectum, sic supra si quis al. vel sibi: l. multum interest.

Mandati actio non datur vbi nullum fuit mandatum.

Casus.

h *Secundum responsum Domitij*. Stipulata fuit mulier à marito dimidiam dotis reddi cum moritur, cui voluerit relinquere. valet, & sibi stipulata videtur: & sic hæres aget: vt & §. de iu. do. l. si mulier. facit ad. l. iftam. l. etiam. in eo. titu.

i *Videtur*. & sic tenet stipulatio.

† *al. nascitur.*

k *Vda pollicitatione*. aliàs stipulatione, id est, nudo pacto, quod multis vestitur † modis: vt dixi supra de pact. l. legem. Accursius.

Casum posuit.

l *Sæpe*. vt dicta. l. legem. & supra loca. l. si tibi. & ff. de pac. l. iurisgentium. §. quinimo. & dic casum quòd conuenimus de permutando: & si non dares quod ex permutatione dare debes, per stipulationem promisisti quanti mea interesset: non pœnas, ago ad pœnam: & lite contestata in ea, committetur pœna. vel secundum. Io. de facto ex naturali obligatione vt des: quia de iure non possum litem in ea de facto contestari: statim committitur & petitur pœna. Accursius.

m *Non semper*. quia quandoque sic: vt not. dicta. l. legem.

n *Præterea*. id est, præter id quod nudo pacto promisit.

o *Res*. id est verum & commune interesse: vt &. ff. de verborum significatione. l. hæc verba.

p *Obligationis*. scilicet ortæ ex stipulatione. Azo. quasi dicat, non solũ si contineret hæc secũda pactio certum, sed etiã nunc cum cõtinet incertum. vel, id est, non solũ cum præcederet vestra, sed etiam nũc cum præcessit nuda, cõmittitur hæc secunda litis contestatio, secundum vtrumq; intellectum. Vel, id est, non solum si incepisset à conditione, & desiisset iam posse dari vel fieri, sed etiam nunc cum præcessit pactio nuda. hæc tamẽ non placet, media placet. Et quod subijcit, etiam eius summæ, &c. quasi dicat, non tantũ quando esset certa, sed etiam tunc quando incerta. Accursius.

Obligatio naturalis quandoque remanet.

q *Post motam litem*. Sed quomodo lis super eo cuius nomine non est actio, contestari potuit: vt argu. ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. fin. siue dicas super nuda obligatione, siue super vestita, cum nondum extiterit conditio? Respon. secundum Io. super nuda fiat petitio & contestatio de facto, quæ licet nullum habeat effectum quantum ad hoc, vt ex ea fiat condemnatio, immo absolutio, quasi ex inepta actione: valet tamen quantũ ad committendam pœnam. sic &. ff. de verbo. oblig. l. si titius. ac si ita promisisset, dabo cum petieris à me: & si non promitto decẽ. nam & hæc petitio operabitur commissionem pœnæ. vt ff. de verb. obli. l. si decẽ cum petiero. Et si quæras, qualiter de calũnia iurat actor? Respon. non iurat: quia non procedit actio. vel iurat quòd non fecit animo calũniandi, & verum iurat. sic & ff. de nego. gest. l. at qui natura. §. cum me. Nec miteris agi ex naturali obligatione: quoniam secundũ B. ex ea datur actio, licet non habeat effectũ: vt ff. de fideiuss. l. fideiussor obligari. §. fideiussor. & secundum hęc nõ obstat oppositio. nulla est mora, vbi nulla petitio. & sic nõ committitur pœna: vt ff. de re. iu. l. nulla. & ff. eo. l. si pupillus. quia hic fuit petitio, vt dixi. Vel respon. quòd nõ agitur ad pœnã propter moram: sed quia extitit conditio stipulationis pœnalis quam vult lex extare cum de facto fit contestatio litis. Alij dicunt moueri litẽ super pœna, & ante exordium non est commissa: sed in ipsius exordio committitur. sic & ff. eo. l. si Titius. sic etiam cum quis litem contestatur in actione pro socio, soluitur societas, & incipit illa actio cõpetere: vt ff. pro socio. l. actione. in prin. & §. pro socio. l. tãdiu. Vel pone tertio quòd cõuenisti dare librum: quòd si non dares, promisisti mihi decem nomine pœnæ vel interesse. mihi dare teneris statim cum fuero contra te litẽ cõtestatus de libero. Vel quartò post pactum nudum promisisti interesse si nauis ex Asia venerit, & cœpi statim agere ad librũ. & statim venit nauis: dimittã illam litem, & agam ad interesse cum nauis venit. ad quas duas vltimas positiones multũ conuenit hæc litera. & facit ad. l. iſtã. ff. pro socio. l. duo. quando autẽ quælibet stipulatio pœnalis cõmittitur? Dicunt quidã demum post litem contestatã, vt hic, quæcunque pactio præcesserit: sed si nulla, tunc demum cum *Stipulatio pœnalis committitur.* posse dare vel facere desijsset: vt ff. eo. l. si ita stipulatus. alij ex qualibet mora dicunt eam committi. nos idem dicimus, si *quando committitur.* præcessit pactio obligatoria. alioquin dicimus quòd primi secundum Azo. hoc tamen plenius diximus. §. de pac. l. si pacto.

r *Extitisse*. scilicet proponas. nam extitit, vel declaratum est eam extitisse cum lis est contestata, vel cum potuit facere & non fecit. sic ff. de vsufr. l. sed & si quis. §. interdum.

s *Et eius*. & hæc est responsio.

t *Summæ*. & incertæ, quæ per sententiam certa fiet: vt insti. de actio. §. curare. Accursius.

Scire.

Scire.] CASVS. Petij à te centum, cum nihil mihi deberes: transegi, & nomine transactionis aliquid promisisti mihi: si fuit certum, agam condic. certi. si incertum, agam actio. ex stipulatu. Viuianus.

a *Certi*. vt decem.

b *Incerti*. vt in facto.

c *Petipossit*. licet prius nihil debebatur: vt & §. de transact. l. nec intentio. & agitur conditione certi, vbi est certum: vel actione ex stipulatu, vbi est incertũ: vt instit. de verbo. obli. in principio.

Eque.] CASVS. Pupillus vel adultus stipulatus est aliquid sibi dari: quæritur an noceat stipulationi, quia non expectauit præsentiam tutoris vel curatoris? & respondetur quòd non. d *Non ambigatur*. vt instit. de inuti. stipu. §. pupillus. & §. de auct. præst. l. j. & instit. de auctoritato. in princ.

e *Non morituro*. Pone casum secundum Io. Tenebaris mihi ad Stichum: te existente in mora decessit nũc mihi eundẽ promittis: teneris ad æstimationem, licet decesserit: vt. ff. de verbo. obliga. inter stipulantem. §. pen. & de iureiuran. l. cum qui. §. si iurauero. & sic hoc dictum post mortem, determinat stipulatus, participiũ: & dices nõ moriturũ, scilicet mortuum, qui iam mori plus non potest: quia mors illi vltra non dominabitur. & non erat in mora in primo casu legis. Alij dicunt sic: Promisisti mihi seruum Stichum viuũ non moriturum: & cum esses in mora, decessit quæritur, vtrum possum agere contra te? Respon. duo promisisse videris, scilicet seruum, & non moriturum, ex eo quod seruum, teneris. ex eo quod non moriturum, est impossibilis, & non teneris. sic ff. de arbi. l. Celsus. §. idem ait, nec vitiat pars inutilis vitiem: vt ff. eod. l. si mihi & Titio. & l. j. §. penultimo. & ff. si certũ petatur. l. certi condictio. §. quoniam. Nec potest poni casus quod in genere promiseris seruũ: quia tunc frustra dicevet, post mortem autem, &c. cum genus perire nõ potest: vt. ff. ad legem Falcidiam. l. in ratione. 1j. §. diligenter. & ff. eodem l. inter. §. fueram. Et secundum prædictum casum hæc dictio, post mortem autem, &c. determinat verbum, postulat, Vel certio die, promisisti Stichum non moriturum: & si morietur antequam dares, promisisti centum si decedat, petam centum. & secundum hoc dicas stipulatus, scilicet centum. & sic prima promissio fuit inutilis, secunda vtilis: nec vitiat inutilis vtilem, secus si vitiosum non fieri: quia valet: vt §. de ædilitio edicto. l. si apud. & facit. ff. de confess. l. ij. Accursius.

quæ in hac quoque stipulatione continetur, petitioni locum factum esse conuenit. S.V. Kalend. Decemb. AA. Coss.

Promissam solemniter ex causa transactionis, si est certum, petitur per certi condictionem: sed incertum petitur per actionem ex stipulatu. Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Erotio.

SCire debuisti, quæ sub trãsactione dari placita sunt certi a vel incerti b stipulatione subsecuta peti posse. c S. XVI. Kal. Iã. Sirmij AA. Coss.

Abstentia tutoris commodum pupilli non impedit. Bald. vel sic: Minor potest sibi quærere sine tutoris vel curatoris auctoritate. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris neque curatoris absentia quicquã stipulationi nocet: cum & fœminam minorem viginti quinque annis absente curatore stipulari posse non ambigatur. d S. XVI. Kal. Febr. CC. Coss.

Impossibile secundum naturam non potest promitti: sed æstimatio hominis mortui potest promitti. b. d. secundum Bal.

VIII. Iidem AA. & CC. Posidonio.

NON moriturum e præstari seruum impossibilis f promissio est. Post mortem autem eius g stipulatus, h recte solutionẽ i postulat. S. XII. Kal. Mart. CC. Coss.

Metus mortis vel cruciatus corporis stipulationem vitiat: non metus mortis vel moriendæ litis. Bart.

IX. Iidem AA. & CC. Capitoni.

SIquidem Zenoni stipulanti, mortis vel cruciatus corporis territus timore spopondisti: k aduersus experientẽ exceptione proposita defendi potes. l ¶ Sin verò nihil tale m probetur, accusationis institutę vel futuræ prætextu, n non obturpem, sed probabilẽ causam habita stipulatione, promissio non infirmatur. ¶ Sin autẽ ob non instituendam accusationẽ criminis pecunia promissa sit, cum o de huiusmodi causis paciſci non liceat, p petitio denegatur. S. V. Id. Octobr. Varuariæ, Cæsaribus Coss.

Stipulatio per quæcunque verba concepta valet. Salycetus.

X Imp. LEO. A. Erytrio. præfecto prætorio.

OMnes stipulationes, etiã si non solennibus, vel directis, q sed quibuscunque verbis consensu contrahentium compositæ sunt, vel legibus cognitæ, suam habeant firmitatem. Dat. Kalend. Ian. Constantinopo. Martiano & Zenone Coss.

Stipulatio concepta per mortem, vel in morte, vel in mortis articulo, est valida de iure. hoc dicit. Et omnes istæ leges quæ sequuntur, sunt Iustiniani, & sunt optimæ. Baldus. Vel sic: Quis potest stipulari post mortem suam, vel ante, similiter & legare. Salycetus.

XI. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

SCrupulosam veterũ inquisitionem, vtrũ post mortẽ, an cum moreretur, r vel pridie quàm moreretur stipulatus sit aliquis, s vel in testamẽto legati vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputãtes: omnia quæ vel quocunque contractu vel stipulati vel pacti sunt contrahentes, vel testator in suo testamento disposuit, etiam si post mortem vel pridie quàm moreretur, scripta esse noscuntur: nihilo minus pro tenore contractus vel testamenti valere præcipimus. t Dat. III. Idus Decemb. Constantinop. D. N. Iustiniano A. PP. II. Cos.

Ista lex est magna in materia purgationis morę. & hoc dicit: Dies interpellat pro homine, & per lapsum diei pœnæ impurgabilis committitur. hoc dicit. Vel sic: Vbi est dies certa pœnalis, post lapsum diei mora diei purgari non potest. Bald. Vel sic: Interpellatio hominis non est necessaria, vbi dies sit appositus. ideo post lapsum diei committitur pœna. Salycetus.

XII. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

MAgnam legũ veterum obscuritate, quæ protra hendarũ litium magnã occasionem vsq; adhuc præbebat, amputãtes: sancimus, vt si quis certo tẽpore facturũ se aliquæ in hac quoque stipulatione continetur, petitioni locum factum esse conuenit. S. V. Kalend. Decemb. AA. Coss.

Promissam solemniter ex causa transactionis, si est certum, petitur per certi condictionem: sed incertum petitur per actionem ex stipulatu. Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Erotio.

SCire debuisti, quæ sub trãsactione dari placita sunt certi a vel incerti b stipulatione subsecuta peti posse. c S. XVI. Kal. Iã. Sirmij AA. Coss.

Abstentia tutoris commodum pupilli non impedit. Bald. vel sic: Minor potest sibi quærere sine tutoris vel curatoris auctoritate. Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris neque curatoris absentia quicquã stipulationi nocet: cum & fœminam minorem viginti quinque annis absente curatore stipulari posse non ambigatur. d S. XVI. Kal. Febr. CC. Coss.

Impossibile secundum naturam non potest promitti: sed æstimatio hominis mortui potest promitti. b. d. secundum Bal.

VIII. Iidem AA. & CC. Posidonio.

NON moriturum e præstari seruum impossibilis f promissio est. Post mortem autem eius g stipulatus, h recte solutionẽ i postulat. S. XII. Kal. Mart. CC. Coss.

Metus mortis vel cruciatus corporis stipulationem vitiat: non metus mortis vel moriendæ litis. Bart.

IX. Iidem AA. & CC. Capitoni.

SIquidem Zenoni stipulanti, mortis vel cruciatus corporis territus timore spopondisti: k aduersus experientẽ exceptione proposita defendi potes. l ¶ Sin verò nihil tale m probetur, accusationis institutę vel futuræ prætextu, n non obturpem, sed probabilẽ causam habita stipulatione, promissio non infirmatur. ¶ Sin autẽ ob non instituendam accusationẽ criminis pecunia promissa sit, cum o de huiusmodi causis paciſci non liceat, p petitio denegatur. S. V. Id. Octobr. Varuariæ, Cæsaribus Coss.

Stipulatio per quæcunque verba concepta valet. Salycetus.

X Imp. LEO. A. Erytrio. præfecto prætorio.

OMnes stipulationes, etiã si non solennibus, vel directis, q sed quibuscunque verbis consensu contrahentium compositæ sunt, vel legibus cognitæ, suam habeant firmitatem. Dat. Kalend. Ian. Constantinopo. Martiano & Zenone Coss.

Stipulatio concepta per mortem, vel in morte, vel in mortis articulo, est valida de iure. hoc dicit. Et omnes istæ leges quæ sequuntur, sunt Iustiniani, & sunt optimæ. Baldus. Vel sic: Quis potest stipulari post mortem suam, vel ante, similiter & legare. Salycetus.

XI. Imp. IVSTINIANVS. A. Mennæ præfecto prætorio.

SCrupulosam veterũ inquisitionem, vtrũ post mortẽ, an cum moreretur, r vel pridie quàm moreretur stipulatus sit aliquis, s vel in testamẽto legati vel fideicommissi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputãtes: omnia quæ vel quocunque contractu vel stipulati vel pacti sunt contrahentes, vel testator in suo testamento disposuit, etiam si post mortem vel pridie quàm moreretur, scripta esse noscuntur: nihilo minus pro tenore contractus vel testamenti valere præcipimus. t Dat. III. Idus Decemb. Constantinop. D. N. Iustiniano A. PP. II. Cos.

Ista lex est magna in materia purgationis morę. & hoc dicit: Dies interpellat pro homine, & per lapsum diei pœnæ impurgabilis committitur. hoc dicit. Vel sic: Vbi est dies certa pœnalis, post lapsum diei mora diei purgari non potest. Bald. Vel sic: Interpellatio hominis non est necessaria, vbi dies sit appositus. ideo post lapsum diei committitur pœna. Salycetus.

XII. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

MAgnam legũ veterum obscuritate, quæ protra hendarũ litium magnã occasionem vsq; adhuc præbebat, amputãtes: sancimus, vt si quis certo tẽpore facturũ se aliquæ

f *Impossibilis*. quo ad seruum. Accursius.

g *Eius*. scilicet serui.

h *Stipulatus*. simpliciter.

i *Solutionem*. æstimationis. Accursius.

Siquidem.] CASVS. Promisi tibi pecuniã inductus per me tũ: nõ valet promissio.

k *Spopondisti*. ex causa donationis.

l *Potes*. vt infra tit. j. l. dolo.

m *Nihil tale*. quod dictum est supra.

n *Prætextu*. Promisisti enim ei vt non accusaret, vel in accusatione non procederet: non tamen hoc expressò: vt &. §. quod metus causa. l. accusationis. at in sequẽti casu fuit expressum: & ideo ibi nõ valet. vel hoc casu loquitur, quando potest transigi: in sequenti, quando non. Quando possit, vel non, habes §. de transactio. l. transigere. si tamen & quando potest transigi, per calumniam accusabat, nõ teneris: & si soluisti, repetes ex edicto de calumnia: vt. ff. de calum. l. j. & l. si ab eo.

o *Cum*. id est quando. vel cum non licear, scilicet expresso secũdum primum casum.

p *Non licet*. si nocens esset. aliàs contra: vt j. ad legem Iul. de adul. l. serui. Accursius.

Quies direxit. q *Omnes direxit*. per eadẽ verba debebat fieri olim responsio, per quæ fiebat interrogatio. vt dabis? dabo. hodie etiam per æquipollentia, vt, dabis? sic, vel vtique: vt hic, & instit. de verbo. obliga. §. in hac re.

Scrupulosam.] CASVS. Olim nõ poterat quis stipulari aliquid sibi dari post mortem, vel cum moreretur, vel pridie quàm moreretur: hodie sic.

r *Moreretur*. promissor: vt instit. de inuti. stipu. §. sed & si quis.

s *Aliquis*. dari. de faciendis enim dicit. j. c. l. fina.

t *Præcipimus*. vt instit. de inuti. stipu. §. post mortem. & ff. eod. l. quodcunque. §. j. &. §. vt act. ab hære. l. j.

Magnã.] CASVS. Promisisti mihi centũ, vel scribere libri hinc ad Pascha: & nisi solueres, vel esset liber scriptus: promisisti mihi pœnam adueniente Pascha. non scisti: quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd conuenit: nunquid incidisti in pœnam? Dicitur quòd sic: A nec potes te excusare per hoc quòd te non interpellauit: quia prædictum tempus debuisti memoriæ commendare.

Stipuler quandoque significat promittere.

a *Stipuletur*, id est promittat. sic & ff. de condic. inde. l. si non sortem. §. penultimo.

b *Admonuit*. Not. citra admonitionem. sic ff. de vsur. l. pecuniæ. & supra de iu. emphy. l. ij. §. finali. & ff. de lege commiss. l. si fundus. §. fina. & supra de pign. l. creditor. & ff. de fidei com. li. l. Thais. §. intra. Sed arg. contra. ff. quo. leg. l. fina. & supra de iur. emphy. l. finali. §. j. & de min. l. Aemilius. & ff. de oper. lib. l. cum patronus. & de damno infect. l. iiij. §. hoc autem audi. Item si hoc ad euitandā pœnam, nil ei prodest: ergo non potest purgari mora pœnalis stipulationis: vt hic, & ff. de act. & obliga. l. traiectitiæ. §. de illo Pomponius. Sed contra infra de fideiuss. l. sanctimus. & ff. si quis cau. l. & si post tres. Sed illa specialia in iudicijs, sic etiam in arbitrijs, vt in alio contra. ff. de arbi. l. Celsus, Item contra. ff. de verborum obliga. l. si insulam. Sed ibi non fuit pœna. Item eodem modo solue. ff. de constit. pecu. l. si duo. §. final. & l. sequenti. Item contra. ff. de verborum obliga. l. qui Romæ. §. Flauius. Sed ibi fauore libertatis, ne pereat. Vel non erat ibi commissa. & quod dicit, liberetur, id est in eam non incidat, & de his dixi. ſ. de pact. l. si pacto.

Mora pœnalis stipulationis an possit purgari.

m l. ophiniā. de inoffic. testam.

VEterū.] CASVS. Omnis stipulatio siue in dando, siue in faciendo, siue mixta, ad hæredes & cōtra hæredes trāsmitti potest: siue qui stipulatur, de hærede facit mentionem, siue non: nec creditur quòd illa quæ in faciendo consistit, contra hæredes non transeat: quasi factum vni impositum, non possit ab alio cōpleri: quia bene potest transmitti. c *Mixta*. vt scilicet illa quæ est de rationibus reddendis, continet enim dationem reliquorum, & instructionem in ipsis rationibus: vt ff. de conditio. & demon. l. cum seruus. §. j. Accursius.

d *Sine* non. argu. ff. de pactis. l. iurisgentium, §. pactorum. & ff. de probat. l. si pactum. Sed contra. ff. eodem, l. centesimis. §. id quod. Solu. hæc corrigit illam. Vel refert, an factum conferatur in tempus mortis, vt hic, & infra eodem. l. fin. si modo per alium possit impleri. an non: & tunc serua quod ibi dicitur.

quid vel datorum stipuletur a, vel quæ stipulator voluit, promiserit, & adiecerit, quòd si ita tuto tempore minimè hęc perfecta fuerint, certam pœnā dabit: sciat minimè se posse debitor ad euitandam pœnā adiicere, quòd nullus eū admonuit b: sed etiam citra vllam admonitionem eidem pœnę pro stipulationis tenore fiet obnoxius: cū ea quæ promisit, ipse in memoria sua seruare, non ab alijs sibi manifestari debeat poscere. B Dat. IX. Id. April. Constantinopo. Decio. V. C. Cos.

Stipulationes faciendi transeunt de hæredibus in hæredes. Bald. Vel sic: Stipulationes, siue in dando, siue in faciendo, siue mixtæ, ad hæredes & in hæredes sunt trāsitoriæ, & facta potest impleri per alium. Sal.

XIII. Idem Augustus Iuliano præfecto prætorio.

VEteris iuris altercationes decidētes generaliter sancimus omnē stipulationē, siue in dādo, siue in faciēdo, siue mixta c ex dādo & faciēdo inueniatur, & ad hæredes & C contra hæredes trāsmittit, siue specialis hęredū fiat mētio, siue nō d. Cur enim quod in principalibus personis iustū est, nō ad hęredes & aduersus eos trāsmittatur? Et sic existimētur huiusmodi stipulationes, quasi tantummodo in dādo fuerint cōceptę, cū nihilominus & hęredes factū possint adimplere e: illa subtili & superuacua scrupulositate exposita. per quā putabāt f nō esse possibile factū ab alio cōpleri, quod alij impositū est. ¶ Et quare, cū penè similis omniū hominū natura est, non etiā facta omnes, vel plus, vel D paulo minus adimplere possint: ne ex huiusmodi subtilitate cadāt hominum voluntates? Dat. Kalen. Aug. Constan. Lāpadio & Oreste. VV. CC. Coss.

Verba enunciatiua in contractibus apposita, probāt inter contrahētes donec contrarium probetur. Salycetus. Vel sic: Statutur scripturæ in qua seruus est stipulatus, vt non possit negari eum seruū, & per cōsequens acquiri domino. idem in monacho, si scripsi me promisisse tali monacho, talis monasterij, non possum postea negare eum non esse monachum. Item creditur instrumento in die, & in loco, nisi per testes fide dignos probetur contrarium. hoc dicit. Vel sic: Statur instrumento donec contrarium probetur per scripturā, vel per testes bonæ opinionis & famæ. hoc dicit secundū Bar.

Vel verius refert an sit tale factum quod possit per alium expediri: vt hic, an non: vt tibi. arg. supra de cadu. tollen. §. fin. autem in faciendo.

e *Adimplere* pro eis erat. ff. de condic. inde. l. si non sortem. §. libertus. & ff. de solu. l. inter artifices. quæ sunt argu. contra pro Iustiniano est. ff. de duobus reis. l. nemo.

f *Putabant*, scilicet antiqui.

XIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

OPrimā quęstionē, & frequēter in iudicijs versātā, satis humanū est falcē in presenti dirimere, ne diutius nostram rempublicā molestare concedatur. In multis etenim cōtractibus, & maximè in fœneratitijs cautionibus, solitum est adscribi, stipulationes per certos seruos celebrari: sed quidam in deuotione tenti, ex hoc materiā altercationis accepērūt: & alij quidē non est seruū adhibitū contrēdebant: alij vero non eius seruū esse, ad quem pertinere scriptura protestabatur. h ¶ Et si non per seruū, sed inter præsentes celebratam esse rem fuerat scriptū, & hoc iterū dubitabatur debere ostendi i partes esse præsentes. ¶ Cū itaque satis vtile est in contractibus & seruos adhiberi, & præsentes esse personas k adscribi, forte propter personas dignitate excellās l, vel mulieres (quas naturalis pudor nō omnibus m operam sese manifestare concedit n) sancimus tales scripturas omnifariam esse credēdas: & siue adscriptus fuerit seruus, & ad quandam personam dicitur pertinere, credi omnimodo & seruum adfuisse, & fecisse stipulationem, & eam esse scripto domino acquisitam: & nō dubitari si seruus o ipse præsto fuerit, vel eius dominus pro quo scriptus est fecisse stipulationem. ¶ Et si inter præsentes partes res acta esse dicitur, & hoc esse credendum P: si tamen

o *Si seruus*. id est, an seruus fuerit præsens, an non fuerit: vel an fuerit eius domini: quia sic præsumitur quo ad acquisitionem, non quo ad liberalem causam: vt supra de iure deliberan. l. cum aliquis. Et ita est argumen. quòd plebatus & curiæ per talia probentur, si inueniantur instrumenta quæ dicant actum in tali curia, vel similia.

p *Credendum*. sic supra eodem. l. j. & de donation. inter virum & vxorem. l. si filij. Accursius.

In eo die. scilicet toto: vt adijcitur institu. de inuti. stipu. §. item verborum. quod præsumitur: vt hic subijcit. Et nota secundum hoc, dicm & locum apponi debere in instrumentis: vt & supra de diuer. rescrip. l. si qua beneficia, & in authenti, vt præpo. no. impe. in prin. col. vj.

b *Et melius*. No. matiotis auctoritatis scripturam, quàm testes. quod admitto cum dubitēt de numero annorum, vel temporis lapsu: vt & supra si mi. se ma. di. l. iij. Alias cōtra: vt supra de fide instrumen. l. in exercendis. Sed quid si duę apparent scripturæ, vna quæ dicit stipulatorem fuisse Bononiæ, alia Romæ eadem die? Respon. bonus iudex videbit cui potius credēdum sit. quòd si non videbit, neutri credet: vt supra de fide instru. l. scripturæ. Accursius.

c *Per testes*. tres vel plures. nam per duos non videretur. arg. supra de fide instrumen. l. in exercendis. vel hic in primata: vnde duo sufficiunt, vel hic non direcēto contra instrumentum, sed per obliquum probetur.

d *Ostenderit*. sed quomodo, cum dies instrumenti edi non debeat: vt ff. de eden. l. j. §. editiones? Respond. illud habet locum, quando inuitus edit instrumentum: hic autem volens. Vel verius: quia hic vult dicere falsū in die. & ideo est edendus: vt supra de fide instrumē. l. fin. Et caue, quia hæc lex in primato instrumento videtur loqui. Accursius.

Si quis.] CASVS. Si promisisti mihi facere domum cum morieris, an valeat stipulatio? Dicitur quòd sic, licet olim non valeret: & hæredes tui tenebuntur ædificare domum. Viuianus.

e *Insulæ*. id est domū.

f *Moriebatur*. promissor.

g *Contrahentiū*. quem tacē attendimus: vt supra vt act. ab hære. l. j.

h *Perdūcatur*. scilicet promissio.

i *Momento*. hoc enim fieri non posset: vt ff. eo. l. continuus. §. illud. licet Christus dixerit: Possum dissoluere tēplum hoc, &c. sed de templo corporis sui dixit.

k *Adstione*. quantum ad transitum: vt hic, & ff. eo. l. veteris, & Cōtrarium ibi positum, & hic posset poni: sed quantum ad alia differunt: vt ff. de verb. obli. l. continuus. §. fi. Accursius.

l *In legatis*. puta, damnas esto hęres meus cum morieris facere illi domum.

DE INVTILIBVS stipulationibus.

Divit de vtili, sequitur de inutili stipulatione.

EX stipulatione.] CASVS. Pupillus si tutorem habeat, sine eius auctoritate obligari non potest. idē si nō habet tuto-

A rē: quia si quis dolo stipuletur ab eo, nō valet stipulatio. Viui.

m *Impuber*. scilicet tu.

n *Non est obligatus*. Dic quòd pupillus si habeat tutorem, obligare se non potest sine eo alicui extraneo ciuiliter: vt hic, nisi in quantum locupletior est: vt ff. de auct. tut. l. impuberis. & ff. commo. l. iij. in prin. Si verò non sit locupletior; tunc naturaliter tantum: vt ff. de nouatio. l. j. in fi. & hoc cum est proximus pubertati, alias nec naturaliter: vt ff. de condict. indebi. l. quod pupillus. tutori autem nec ciuiliter nec naturaliter: vt ff. de aucto. tuto. l. v. cū tutoris auctoritate potest se obligare ciuiliter & naturaliter: vt supra, si tutor vel curator. l. etiam. Idem intelligēdum est in adulto, si habeat curatorē: vt supra de in integrum restitu. ms. l. si curatorem. si autem non habeat tutorem: nec naturaliter nec ciuiliter obligatur: vt ff. de ac. & obli. l. pupillus. & sic potest intelligi quod hic dicit. Vel illa in infante. Vel dic quòd nō refert, tutori vel extraneo promittat: sed an sit infans, vel maior infante, vt primo casu nec naturaliter teneatur. alias sic, Econtra si sibi stipuletur, potest etiam sine tutore: vt institut. de aucto. tuto. in princi. nisi sit infans: vt ff. de verbo. oblig. l. mulier. excepto casu vno: vt ff. rem pupil. fal. fore. l. ij. & l. seruū. ADDITIO. De materia huius. l. an scilicet & quando pupillus obligetur, vide pulchrè per Bart. in l. j. ff. de nouat. versi. veniō ad versiculum, &c.

Pupillus an se possit obligare.

B in eadē ciuitate vtraque persona in eo die a cōmanet *in quo huiusmodi instrumentum cōscriptum est: nisi is qui dicit se vel aduersarium abfuisse, liquidis ac manifestissimis probationibus, & melius b quidem si per scripturam, vel saltem per testes c vndique idoneos, & omni exceptione maiores ostēderit d se vel aduersārium suum eo die ciuitate abfuisse: sed huiusmodi scripturas proprer vtilitatem contrahētium esse credendas. Dat. Kaled. Nouemb. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Verba contractuum debent trahi ad possibilem & non impossibilem intellectum. h. d. Vel sic. Stipulatio faciendi collata in tempus mortis promissoris, non redditur inutilis, sed transmittitur in hæredes. Idem in legatis & fidei commissis. h. d. secundum Bal. Vel sic: Sicut promissio dandi facta cum promittens moritur, valet, ita promissio facti. & sensum magis spectamus quam verba. Sal.

XV. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis spoponderit insulā e C cum moriebatur f ædificare stipulatori, impossibilis veteribus videbatur huiusmodi stipulatio: sed nobis sensum contrahentiū g discutiētibus, verisimile esse videtur hoc inter eos actum, vt incipiat quidē contra morientem obligatio, immineat autem hæredibus eius, donec ad effectū perducatur h. Nemo enim ita stultus inuenitur, vt tali animo faceret stipulationem, vt putaret posse tantū ædificiū in vno momento i horę extollere: vel eū qui moritur, talem habere sensum, quòd D ipse sufficeret ad huius operis completionē. ¶ Sācimus itaq;, si quid tale euenerit, hæredes eius teneri, vt factū quod mortis tēpore facere promisit, hoc hęredes eius adimpleant, quasi speciali hęredis mētione habita, licet hoc minime fuerit expressum. Quemadmodū enim si in dando cōcepta fuerit stipulatio, & cōtra hęredes trāsmitte batur: ita & si in faciēdo est, licet in mortis tēpore colligatur, attamen ad similitudinem in dando conceptæ stipulationis & hæredes obligari: vt non discrepet factum à datione k, sed sit lex nostra per omnia sibi consentanea. ¶ Quod & in legatis l simili modo relictis ob seruari censemus. Dat. XV. Kalēd. Nouēbr. Constātinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS XXXIX.

DE INVTILIBVS STIpulationibus.

Ista lex tractat de materia pupillari, & est quædam materia per se. hoc dicit. Pupillus sine tutoris auctoritate promittens, non obligatur. Sal. Bar. & Sal y.

I. Imp. ANTONINVS A. Paulino.

EX stipulatione in qua impubes m sine tutore auctore spopondisti, non es obligatus n. PP. Kalend. Iul. Romæ, Læto. II. & Cereale Conss.

Stipulatio pœnalis non valet in matrimonijs. Bart. Vel sic: In matrimonio nemo detinetur inuitus. h. d. Vel sic: Matrimonia debent esse libera à metu pœnæ. Bar. Sed secundum est contra legem diuinam: quia quos deus coniunxit, homo non separet: vnde est correctum in ca. gaudemus. de diuortijs. Baldus.

II. Imp. ALEXANDER A. Menophilo.

LIbera † matrimonia o esse an tiquitus placuit: ideoque pacta ne liceret diuertere, non valere P, & stipulationes quibus pœnæ irrogarentur ei qui quæue diuortium fecisset, ratas non haberi constat q.

† *Concor. c. Gemma, cum glos. super verb. stipulatio. extra de spon.*

o *Matrimonia*. tam contracta, quàm contrahenda: vt supra de nuptijs. l. neque ab initio.

p *Non valere*. placuit.

q *Constat*. vt & ff. de verb. obli. l. si ita stipulatio facta fuerit. & l. Titia. & supra de sponsa. l. mulier. Sed contra. ff. de donat. inter virum & vxo. l. ea quæ. sed ibi à donatione pœna vel pactio pœnæ incipit.

VT inter absentes.] CASVS. Præmittit duas regulas, scilicet quòd inter absentes nō potest cōfici stipulatio, & quòd alteri nemo stipulari potest, nisi sua interest. si ergo pater pro filia sua dotē dederit, & pactus fuerit quòd dimidia dotis esset penes virū, aliā dimidiā stipulatus est nepoti suo ex filio reddi: vel si ille tēpore soluti matrimonij in rerū natura non esset, & redderetur Iuliano absenti & si ei nō redderetur, stipulatus est interesse, s. quanti sua interesset Iuliano reddi:

Universidad de Deusto
Biblioteca

an Iulianus agere possit premortuo nepote, quæritur? Et dicitur quòd non: quia sibi non fuit quæsita obligatio: quia alteri &c. quia adscripserat: sed aget pater ad interesse, scilicet quanti sua intererat dotem fuisse Iuliano redditam. Viuianus.

a *Vt inter absentes*. vt insti. de inuti. stipu. §. item verborũ. & ff. de verb. obli. l. j. In prin. Sed contra. ff. de donat. inter virũ & vxo. l. ea quæ. sed ibi inter præsentes fuit.

b *Non potest*. vt &. ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. alteri. & insti. eod. §. alteri. & infra de donat. l. cũ res, & supra per quas perso. no. acqui. l. j. & nõ est absurda hęc purificatio: quia vtrumque impedimentum interuenit in casu istius. l. & ideo bona est comparatio.

c *Suæ interfit*. potest sic esse quod debeat centũ Titio. & tantundem ei dem dari stipuletur. & refert quomodo dicat, quia si sic dicat, promittis tu Seio dare cẽtum, quæ ei debeo? vel simpliciter, an promittis Seio dare centũ? prima valet, secunda non.

d *Nepoti tuo*. ex ea nato. vel melius ex filio nato: vt &. de pac. cõuen. l. pater. & l. pactũ. Et dic quòd fuisti stipulatus nepoti in potestate constituto, vel Iuliano: vnde in persona nepotis cõstitit stipulatio, in persona Iuliani non. Sed potuit solui ei tanquam adiecto. ergo ex eo quod fuit soluendũ nepoti, agis cõdictione certi ex eo quod Iuliano, ad interesse: vt ff. de verb. obliga. l. liber homo. ij. §. fi. secũdum H. vel secundum Azo. dic quòd fuit stipulatus vtrique principaliter: & in nepote fuit vtilis: sed per mortẽ facta est inutilis. in Iuliano ab initio fuit inutilis: interposuisti tamen post illas aliam vtilem, sic: si Iuliano nõ dederis, promittis quanti mea interest te daturum? & de hac stipulatione dicit hic Accursius.

† *Concor. gl. 1. in c. 1. extra de pac.*

e *Absentiam*. nedum quia erat alius: sed si eo presente stipularetur ei, valeret stipulatio: quia ipse stipulationẽ fecisse videretur: vt ff de verb. obli. l. si procuratori.

f *Prouideras*. stipulando nepoti aut Iuliano dari, Vel dic stipulando post primas inutiles omne tuum interesse.

g *Tuo*. facto Iuliano secundum primum.

h *Quantitatis*. id est certæ, licet petatur incertum, id est interesse: vt insti. de act. §. curare.

EX eo.] CASVS. Promisisti per stipulationem quòd faceres me hæredẽ, & inde confectũ fuit instrumentum, inutilis est stipulatio, & cõtra bonos mores, puta de succession futura: & ideo ex ea agi non potest. Viuianus.

i *De successione*. quod est vel cum pacisceor vt succedam: vel vt non succedam, vel certo modo succedam: vt supra de pactis. l. pactum quod dotali. & l. licet. & l. fi. & de collat. l. pactum. & de inoffi. testa. l. si quãdo. §. illud. Sed contra. ff. de actio. emp. l. si quis seruum. sed ibi ratione præcedentis cõtractus, scilicet venditionis serui, venditor cauet emptori de hęreditate liberti restituenda. sed & aliter ibi soluit.

k *Omnia quæ contra*. vt supra de condictio. ob turpem causam. l. j. & l. mercalẽ. & ff. de verbo. obli. l. generaliter. & l. veluti. & l. si plagii. etiam si pœna sit promissa: vt ff. de fide iussoribus. l. si à reo. §. fi. & de verbo. oblig. l. stipulatio hoc modo.

PP. III. Non. Feb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Primo ponit quandam generalem doctrinam. Secundo infert ad specem. secunda ibi, cum igitur. & b. d. Inter absentes stipulatio non contrahitur, & alter alteri stipulari non potest. Bartolus. Vel sic: Inter absentes non potest contrahi stipulatio, nec alteri stipulari. Item quãdo petitur interesse, admittitur petitio incerta certificanda per sententiam. Bartolus.

III. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Hidoræ.

VT inter absentes[a] verborũ obligatio cõtrahi non potest[b], ita alteri cuius iuri subiectus non est, aliquid dari vel restitui (nisi sua interest[c]) nemo stipulari potest. ¶ Cũ igitur defuncta in matrimonio filia tua, superstitis filij nomine partem dimidiã dotis à marito derineri, alteram vero partẽ nepoti tuo, [d]vel si is in rebus humanis nõ esset, Iuliano restitui per pactum conuenisse proponas: præuentoque morte nepote, etiã stipulationem ad Iulianũ factam, ob absentiam[e] eius non valuisse significes: ac propterea ex persona ac stipulatione tua, qua restitui cuncta iuxta pactorũ tenorẽ prouideras[f], reddi tibi desideres: super stipulatu tuo[g] adi præsidẽ prouinciæ: vt examinatis partiũ allegationibus, quanti constiterit interesse tua iuxta placiti fidem dotis portionem Iuliano fuisse restituram, ob incertæ actionis effectũ concludat condemnationem taxatæ quantitatis[h]. PP. Idib. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Conss.

Non valet instrumentum contra bonos mores factum: vt cum quis se obligat ad aliquem hæredem instituendum. Vel sic: Pactum factum de futura successione, est nullum. Baldus & Saly: etus.

IIII. Iidem AA. & CC. Dominæ.

EX eo instrumento nullam vos habere actionem, in quo cõtra bonos mores † de successione[i] futura interposita fuit stipulatio, manifestum est: cum omnia quę cõtra [k]bonos mores vel in pactum vel in stipulationẽ deducuntur, nullius momenti sint. PP. III. Calendas Maij. AA. Conss.

Dolus vel metus non reddit contractum ipso iure nullũ, sed annullandum. Baldus. Vel sic: Stipulatio facta dolo vel metu, rescinditur. Saly: etus.

V. Iidem AA & CC. Aquilinæ.

DOlo vel metu [l]adhibito, actio quidẽ nascitur[m], si subdita stipulatio sit: per doli mali tamen vel metus exceptionem summoueri petitio debet. S. XIII. Kal. Octobr. AA. Conss.

Non potest quis alteri stipulari, falli in posito in eius potestate. Saly: etus. Vel sic: Stipulatio inter se & extraneum valet dumtaxat pro parte sua. b. d. Vel sic: Vbi inutilis est stipulatio, & vtilis numeratio, agitur ex numeratione. & hoc in toto & in parte verum est. b. d. secundum Bar.

VI. Iidem AA. & CC. Septimio.

SI auia vestra fibi & *Eustolio, quam mutuam dederat pecuniam, dari fuerit stipulata: nihil ei cuius subiecta iuri nõ fuerit, quęrere potuit[n]. Sanè si ipse, quod ei solui placuerat, in stipulationẽ suo nomine deduxerit: obligationem in eius etiam personam constitisse non ambigitur. S. V. Kalend. Octobr. CC. Conss.

Dolus vel metus. etiam legali: vt ff. de constitu. pecunia. l. illud. §. si iureiurando. licet ibi nõ habeat locũ exceptio. Accursius Florentinus. m Nascitur. quia stipuli iuris est stipulatio: vt hic, & ff. quod metus causa. l. metum autem præsentem. §. sed quod prætor. & ff. de verbor. obliga. l. si quis cum aliter. nisi in promissione dotis: vt ff. quod metus causa. l. si mulier. §. si dos, ai in bonæ fidei ipso iure nõ valet, etiam si fiat per metum: vt ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. secundum H. Vel interfert inter dolum aper tum, vt ibi: & velatum, vt hic, & etiam in contractu bonę fidei: vt supra de rescin. vendit. l. fi. & quod metus causa. l. fi. Accursius.

Aliter vbi Stipulatio est formalis. Hic & sic. Stipulatio an sit formalis.

TITVLVS XL.
DE DVOBVS REIS STIpulandi, & promittendi.

I. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Paulinæ.

SI duo plurẽsue rei cuiusdam traditione conuentionem in solidũ inierint: cuicunque eorum, quamdiu res in eadem causa permanserit, si casus obtulerit, actio in solidum competit. PP. III. Nõ. Decemb. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Duobus in solidum constituentibus obligationem: creditor potest alterum in solidum conuenire, & soluenti datur regressio contra correum. Baldus.

II. Iidem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi nõ potest exigere debitũ, cum ita & insti. de inuti. stipula. §. quòd si quis sibi. secus in contractu bonæ fidei. vt in emptione. quę si sic fiat, fundus ille sit emptus mihi & Titio, persona Titij pro superuacua habetur: & totius fundi portio ad me pertinet: vt ff. de cõtrahen. emp. l. fund[o]. Et est ratio: quia bonę fidei est cõtractus. Vel dic vt ibi.

DE DVOBVS reis stipulandi, & promittendi.

Quia quandoque plures accedunt rei vel stipulandi, vel debendi: ideo de hoc dicit, & à re non à reatu dicitur: & dicuntur rei debendi, qui debent. stipulandi, qui stipulantur: vt ff. eo. t. i. Accursius.

CReditor.] CASVS. Si creditor habeat duos reos promittẽdi, scilicet qui tibi promittant eãdem pecuniam: electionem habet quem eorũ velit conuenire, & in solidũ: & si contra vnum egerit in solidum, habet illerepresũ contra eum pro parte sua: sed non aperit qua actio. Tu dic mandati secundum M. secundum Ioannem pro socio, si erant socij: vel mãda. si hoc actum erat, vt si vnus pro altero fideiuberet. si nec erant socij, nec hoc actum erat, actione negotiorum gestorum.

a *A quo velit*. pro solido vel pro parte: vt hic, & ff. loca. l. eum apparebit. & de fideiussor. l. inter eos. §. duo. sed hodie contra: vt in authen. hoc posita: hoc ita, &c.

b *Conuentum*. ad totum debitum. Accursius.

c *Iunare*. actione mandati: quia vterque pro altero videtur fideiussisse secundum Ir. & Azo. argumen. ff. ad Vellerianum. l. vir vxori. §. fi. Sed ibi fuit color quæsitus. vel ibi non dicit quòd intercesserit, sed iuuari ac si intercessisset: vt in eodem tit. l. si debitrix. ij. respon. vel ibi erant socij. Item & pro eis. ff. eodem. l. reos. & in authẽti. eodem tit. in prin. colla. vij. Sed vtrobique fuit actum. Item pro eis quod dicitur de adiecto contra quem agitur mandati: vt institu. de inuti. stipul. §. si quis alij. Sed ibi fuit mandatum. aliàs contrà: vt ibi diximus. Nos secundum[a] Io. diximus quòd non videtur fideiubere: vt no. ff. ad Velleianum. l. vir vxori. & ideo damus hic actionem pro socio, si sint socij: vel cessam, si fuerit cessa à creditore: vel mandati, si hoc actum fuerit inter eos, quòd vnus pro altero fideiuberet. Sed an sit in solidum cedenda actio soluenti, vel pro parte? quidam in solidum: argu. ff. de legat. j. l. si res obligata. in fin. sed ibi non aperit in solidum. Item quia sic est in causa noxali, quòd ab initio melior est quandoque conditio primo agentis, qui cum aliis teneatur, postea erit deterior: vt ff. de nox. l. si quis à multis. & ff. si ex noxali cau. agatur. l. ij. Nos dicimus quòd pro parte: vt ff. de tute. & ratio. distr. l. cum pupillus. & ff. de admini. tuto. l. si plures, & ff. de pecu. l. quæsitum. Sed quid si nec fuit cessa, quia hoc non fuit petitum: nec habet locum pro socio, quia non fuerunt socij: nec mandati, quia non fuit actum: quæ actio locum habet? Quidam dicunt nullam: vt in fideiussore. ff. de fideiussoribus. l. vt fideiussor. Alij mandati, cum semper dicant eos videri pro inuicem fideiubere. Tu dices negociorum gestorum. nam licet suam obligationem dissoluerit, tamen & alium liberauit: vt dixi supra si certum petatur. l. si in rem. Item dixerunt quidam etiam pro parte non fieri cessionem nisi sint socij, & eo casu quando sunt socij: vel quando est actum vt fideiussores sint. Alij intelligunt legem istam (quod est falsum) vt cessio fiat tãtum quando sunt socij: argu. infra titu. j. l. cum alter. Item pone quòd tres erant rei debendi in triginta. vnus in solidum fuit exactus: an in solidum in viginti contra vtrunque, an in decem contra

A quemlibet sit facienda cessio? Et videtur in solidum in viginti: sicut bonæ fidei. vt in emptione. quę si sic fiat, fundus ille sit emptus mihi & Titio, persona Titij pro superuacua habetur: & totius fundi portio ad me pertinet: vt ff. de cõtrahen. emp. l. fund[o]. Et est ratio: quia bonę fidei est cõtractus. Vel dic vt ibi.

Hoc ita.] CASVS. Hæc authenti. determinat. l. quòd creditor non potest conuenire quemlibet debitorem in solidum, nisi alter sit non soluendo, vel absens. Si vero vterque esset præsens, & soluendo: vterque est conuenendus. Si vero non est actum expresse vt quilibet possit in solidum conueniri, tunc quilibet conuenitur pro parte.

d *Hoc ita*. scilicet quòd vnusquisq; teneatur in solidum cum effectu.

e *Speciale*. scilicet quòd vnusquisq; teneatur in solidũ: vt subiicit, vnũquemq;, &c. Sed quid si ita dixeris: Promittis mihi decem: & tu alius promittis eadem decem? Respondetur, duo sunt rei in solidum: quia satis videtur hoc exprimi: vt ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. eum. secus si dicam, simul promittis? vt ineo. titu. l. si mihi & Titio. & de lega. j. l. si quis testamento.

f *Absens sit*. scilicet alter. ergo præsens conuenitur in solidum, altero absente, &c. & cũ alter est inops. secus vero in intercessore præsente, & reo absente: vt in authenti. infra titu. j. præsente, &c. vbi dabat pactũ, licet alter nõ est inops, vel absens: vt ff. eodẽ l. reos. §. fi. Sed quid si vnus promisit pure, alter sub cõditione, quod fieri potest: vt ff. e. l. ex duobus. j. nunquid qui pure promisit, potest in solidum cõueniri sicut cũ alter est absens vel inops? Dic quòd sic: vt dicta. l. ex duobus. j. ad quod insti. eo. §. fi. quod fiet. id est quæ productio: nec enim per delegatum, sed ordinarium producentur re ipsa, vt hic dicit: & inuiti: vt in auth. de exhib. & intro. re. §. si vero quidam. colla. v. Accurs.

Promittere potest vnus sub conditione, alteri pure pro mittente.

h *Ad solutionem*, nisi renunciauerit beneficio diuidendarum actionum. nam prætor ait, pacta seruabo: vt supra de pactis. l. pe. & l. pacta nouissima. in tutoribus idem & contutoribus & fideiussoribus, ex epistola diui Hadriani, vt vtiliter cõueniantur, sed non idem in fideiussoribus vnius tutoris, qui non possunt diuidendarum actionum habere beneficium: vt ff. de tutelis & ration. distrahen. l. prima. §. nunc tractemus. & supra de cõstituta pecunia. l. fi. & ff. rem pupil. saluam fore. l. fi. Item an hæc authenti. habeat locum etiam in fideiussoribus? Dic vt infra. tit. j. l. non recte. diximus. Hic ponunt & habent quidam talem legem, quæ non est in Codice, scilicet, Si duo plurésue pro rei cuiusdam traditione conuentionem in solidum inierint: cuicunque eorum quandiu res in eadem causa remanserint, si casus obtulerit, in solidum actio competit.

Diuidendarum actionum habere beneficium. Actionum diuidendarum beneficium quibus detur.

EXprimere.] CASVS. Refert cum duo obligant se pro eadem pecunia: an ab initio obligentur in solidum, an quilibet pro parte sua. Primo casu creditoris erit electio quem velit conuenire, & in solidum. Secundo casu fiet quod conuenit, scilicet vt quilibet pro parte sua conueniatur.

i *In solidum*. & facit ad legem iiij. §. loca. & condu. l. si diuisa. & §. si certum peta. l. si in rem. sed hodie plus est opus, scilicet quòd alter sit absens vel inops: vt in authenti. hoc ita. Accurs.

k *Non possit*. scilicet creditor.

l *Electio*. quam habet creditor. vt possit quemlibet in solidum conuenire. Accursius.

m *Rescripto*. cum alterius ius per hoc tolleretur: vt supra de preci. impera. offeren. l. quoties. Accursius.

PRopter.] CASVS. Mutuaui Titio. x. & accepi pro eo duos reos, puta Caiũ & Seium. dicunt se nõ esse conue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niendos, quòd sibi pecunia numerata non erat. opponitur exc̃p. non numeratæ pecuniæ. an sint audiendi, quæritur. Et dicitur quòd non. Vel dic, quòd mutuaui omnibus: sed Titio de voluntate omnium mutuaui, & procedit sicut dixi.

a *Refragantur.* cum non propter numerationem eis faciendam fuerint cõfessi, sed alij facienda erat: vt & supra de nõ nume. pec. l. aduersus. & l. fruitra. Vel si erat omnibus numeranda, fuit tamen data vni aliorum volũtate. & ad hoc facit supra si certum petatur. l. si non singuli. secus si non eorum voluntate: sed forte[a] pœnituerãt, quod possunt: vt ff. si certum pet. l. qui pecuniam. Accursius.

Quando plures sunt obligati, sufficit quòd causa obligationis finalis reperatur in vno: nam suas radices extendit in omnes. Baldus. Vel sic: Licet pecunia vni numeretur, tamen alij possunt simul in solidum obligari. Salycetus.

IIII. Idem AA. & CC. Andronico.

PRopter mutuã vni datam pecuniam aliis reis promittendi factis, ob nõ numerata sibi pecunia obligationẽ remitti desiderio poltulantiũ iura refragantur[a]. S. V. Idus Februar. Sirmij. CC. Conss.

Interruptio facta per vnum correorum, vel contra vnum ipsorum, aliis prodest & nocet. Baldus. Vel sic: Interpellatio facta ab vno de correis credendi, interrumpit præscriptionem, etiam quo ad ceteros. & e conuerso agnitio facta per vnum ex reis debendi, nocet alteri. Salycetus.

V. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam rei stipulandi certos habebant reos promittendi, vel vnus forte creditor duos vel plures debitores habebat, vel ecõtrario multi creditores vnum debitorẽ, & alij ex reis promittẽdi ad certos creditores debitũ agnouerunt, vel per solutionẽ, vel per alios modos, quos in anterioribus sanctionibus interruptionis inuenimus positos: & nos ampliauimus[b], vel forte ad vnum creditorẽ quidã ex debitoribus deuotionẽ[c] suam ostenderũt: vel cum plures essent creditores, debitor qui solus existeret, ad vnum ex his vel quosdã debitum agnouit: & quærebatur, si eis vel eid daretur licẽtia aduersus alios e in deuotionẽ suam exercere, & quasi tẽpore emẽso f exactionẽ recusare, vel quibusdam ex debitoribus debitum agnoscẽtibus, vel in iudicio pulsatis, deberet & alij ab omni contradictiõe repelli: nobis pietate suggerẽte videtur esse humanũ, semel in vno eodemq; cõtractu qualicumq; interruptione vel agnitione adhibita, omnes simul compelli ad persoluẽdum debitum, siue plures sint rei, siue vnus: siue plures sint creditores, siue non amplius quàm vnus. tancimúsque in omnibus casibus quos noiter sermo cõplexus eit, aliorũ deuotionem vel agnitionem, vel ex libellos admonitione aliis debitoribus præiudicare, & aliis prodesse creditoribus. ¶ Sit itaq; generalis deuotio, & nemini[h] liceat aliena[i] indeuotionẽ sequi, cum ex vna ltirpe vnoque fonte[k] vnus efiluxit cõtractus, vel debiti causa ex eadẽ actione apparuit. Dat. Kalend. Septembr. Constantinop. post cõsulatum Lampadij & Orestis. VV. CC.

Factum vnius alteri prodest & nocet.

a *Finem huius glo. ibi (sed forte) declara procedere, si denum. tant creditori ante numerationem. per. l. fideiussor. ff. de fideiuss. ita not. in l. Titius. ff. de procura.*

b *Ampliauimus.* vt & supra de præscriptione triginta vel. xl. an. l. cum notissimi.

c *Deuotionem.* scilicet soluendo.

d *Eis vel ei.* debitoribus vel debitori.

e *Aitos.* scilicet creditores: & hoc si non habes in litera.

f *Emenso.* scilicet triginta annorum.

g *Ex libello.* executore interueniente. vt supra de præscriptio. triginta annorum. l. si in rem. Vel loquitur in prætoriis & annalibus: vt s. quando libellus prin. datus. l. j. & ij.

h *Nemini.* qui agnouit. Accursius.

i *Alienam.* scilicet eius qui agnouit. Et sic nota factũ vnius alij prodesse & nocere: vt ff. e. l. ex duobus vltimis. Et sic est arg. contra. ff. de solu. l. cum quis. §. si quis pro reo. & ff manda. l. si fideiussor. j. §. fi. & ff. de negeit. l. si ex duobus. in fi. Item contra. est huic legi. ff. eodem. l. ij. & l. ex duobus ij. Sed solues infra titu. j. l. fi. Item contra. videtur. ff. de vsuris. l. mora. §. fi Solu. potest dici, quòd hic erãt socij: ibi non. Vel ibi mora, hic agnitio, quæ est opposita.

k *Fonte* quantum ad idem debitum & vnam obligationem: licet diuersi sint: vt ff e. l. ij. §. fi. Accursius.

DE FIDEIVSSORIBVS ET mandatoribus.

Diximus supra de his qui per stipulationem principaliter obligantur: nunc videamus de fideiussoribus & mandatoribus, qui principalibus obligationibus applicantur. Azo.

I. De fideiussoribus & mandatoribus. *Cuique contractui potest fideiussor accedere, potest & mandator: vt ff. mandati. l. si hæreditatem. §. & in summa. Est tamen differentia inquisitionis & mandati. fideiussor præcedit & sequitur obligationem: vt inst. eodem. §. fideiussor & præcedere. at mandator tantum præcedit, nisi in casu: vt ff. mãdati. l. j. & ro nomine. §. si post traditum. at consentur tãtum sequitur: vt ff. de constitut. pecu. l. i. §. & §. ecbetis.*

SI Lysias.] CASVS. Mutuaui Lysiæ decem, & fideiussorem accepit, & Lysias condẽnatus est. l. iul. de vi, & ita tertia pars omniũ bonorum delata est fisco. licet non possum conuenire Lysiam, nisi pro duabus partibus quæ apud eũ remãserũt, & fiscum pro tertia: fideiussorem tamẽ quẽ in solidũ habeo obligatũ, & in solidũ conuenire potero. m *Si Lysias.* pone exẽplum in l. Iulia de vi priuata: vt infra. de publiciudi. §. item lex Iulia de vi. nã fiscus quasi successor pro tertia quæ ad se pertinet, cõuenitur: vt infra ad. l. Iuliã de vi. l. tutoris. & ff. de capi. de. l. ij. & solu. mat. l. si maritus in prin. & in ea tertia dãnatus habet exceptionem: vt ff. si quis cautus. l. sed & si quis. in prin. n *Creditoribus.* pro duabus partibus.

o *Possit.* videtur quòd non: vt supra de exceptio. l. defensiones. Sed ibi fuit integer status, hic non. Item adhuc contra ff. de iure fis. l. in fraudem. §. si principalis. sed ibi non ex successione, sed ex alia causa bona deuenerũt ad fiscum, vt quia debitor non soluebat. argu. infra de senten. pas. l. ij. in fi. Sed dic, non est cõtra: quia ibi apud fiscum fideiusserat: hic apud alios.

CReditori.] CASVS. Mutuaui tibi, x. fideiussorem & pignus accepi: electio mea est quem velim conuenire, vel reum, vel fideiussorem. soluenti tamen fideiussori cedam ius pignoris. si verò alias essent obligata mihi eadem pignora, & si pro alia pecunia non inquantum fideiussit: nisi totam pecuniam soluat, non in cedam ei ius pignoris.

p *Licet.* id est licitũ est: vt ff. eo. l. inter eos. §. creditor. nisi aliud cõuenerit: vt arg. ff. mã. l. qui mutuã. in prin. & j eo. l. omissis.

q *Obligauerit.* scilicet fideiussor.

Ius pignorum. vt ff. de distrac. pigno. l. ij. & §. de senten. & interlo.

interlo. l. cum eorum. sed & personales non solum contra reũ: vt ff. de solu. l. Stichum. §. pe. sed etiam contra fideiussores: vt ff. eo. l. si fideiussores. §. idem respondit. & l. fideiussoribus. & §. loca. l. si diuisa. & §. arbi. tu. l. cum interdictæ. si ergo fecit ne cedere possit, nec poterit agere: vt ff. de admi. tu. l. si pupillus. & d. l. Stichum. §. pe. Sed contra ff. e. l. si stipulatus. §. fi. sed illud de rigore secũdum ff. hoc de æquitate. vel aliter vt ibi notatur.

a *Obligatas.* secus si nõ habet obligatas: nec enim ob chirographariam pecuniam potest retinere contra fideiussoris voluntatem, sed contra voluntatem debitoris tantum: vt §. etiam ob chirographariam pecuniã. l. j. in fin. Item intelliguntur quidã & hic obligatio fuit facta ante fideiussionem. l. secus si post: vt §. etiam ob chirographariã pecuniã. l. j. in fi. & ff. qui pot. in pigno. habe. l. si prior. §. si tertius. Alij dicunt quandocunque per dictã. l. etiã ob chirographa. pecuniam. l. j. circa medium. sed si debet cedere contra fideiussores, vt supra dixi, quomodo potest facere personale pactum vni fideiussorum, ita q̃ aliter in solidum remaneat obligatus? Dic q̃ volente altero. Accur.

NOn rectè.] CASVS. Electionẽ habet creditor, quem velit primo conuenire, scilicet fideiussorem vel reũ. si ergo mutuaui tibi pecuniam, & fideiussorem accepi, & fideiussoribus ob debitũ aliquod succedat fiscus, & conuenia fiscũ: procurator autem Cæsaris, qui cognoscit inter fiscum, & priuatum, interlocutus fuerit me debere cõuenire prius reum principalem: an rectè pronunciauerit, quæritur? Et dicitur quòd nõ. Si vero accepi duos fideiussores, & alteri fiscus succedat, conueniam fiscum pro parte, & alium pro parte, si soluendo sit, nec etiã si ab initio nõ cognouisset, vt quilibet fideiussor in solidũ teneretur, ob hoc minus in solidũ tenebũtur. sed & si omnes idonei fuerint, pro parte erit quilibet cõueniendus: sed Authẽtica dicit, q̃ si vterq; sit præsens, scilicet tã fideiussor quàm reus principalis: debet primo cõueniri principalis, etiã si sit nõ soluẽdo in totum vel in partem, si reus sit absens, poterit fideiussor conueniri. & si petat tempus intra quod reducat reũ: tenetur iudice concedendum est. intra quod si non venerit, conuenietur fideiussor: creditor tamen cedet fideiussori actiones suas.

b *Procuratores.* scilicet Cæsaris, qui iudices sunt inter fiscum & priuatum: vt hic. & supra si aduersus fiscum. l. ij. §. j.

c *Aduerse.* scilicet creditorem conuenientem fiscum hæredem vnius fideiussorum.

d *Permittatur* iure veteri: vt hic, & infra eodem. l. iure nostro. Sed hodie contra: vt in authen præsente. hic posita.

e *A procuratore.* s. fisci, qui successit alteri fideiussori: vt s. dixi.

f *Experiri.* vt & ff. eodem. l. inter eos, in princ. & §. j. & insti. eodem. §. si plures.

g *Adiectum.* id est dictum.

h *Conditionem.* conditio iuris est, vt vterque pro parte conueniatur, quando ambo soluendo sunt. Item constitutio dicit actionem diuidendam. siue ergo dictum sit vt vterque teneatur in solidum siue non: vterque tenetur in solidum, sed pro parte conuenitur, si vterque sit soluendo. & sic est. ff. de leg. j. l. iij. *Fideiussores duo quæ liter possint conuenirti.*

i *In solidũ tenẽtur.* hodie contra, nisi hoc dicatur: vt s. titu. j. authẽ, hoc ita. Vel aliudin reis debendi, qui pro parte pecuniã accepit: vnde pro parte nouo iure tenẽtur & conueniuntur: & aliud in fideiussoribus, qui cũ intercedant pro eo qui in solidũ tenetur, merito & ipsi in in solidum tenentur: vt institu. e. §. si plures.

k *Diuiditur.* ex epistola diui Hadriani: vt institu. eo. §. si plures. nisi inficientur: vt ff. eo. l. si dubiter.

in mihi presente vide in agostillis fol. 511 n. C.

PRæsente.] Diuiditur in duas partes. Primo quãdo ambo sunt præsentes. Secũdo quãdo principalis est absens, & fideiussor præsens, secũda ibi, absente. Et illa subdiuiditur in partes, quæ per se patent. Salycet.] CASVS. Prælens authẽ. sic continuatur ad le. C. in iure. ff. & C. Erat in electione creditoris, vellet primo cõuenire reũ vel fideiussorem: sed hodie istud est correctũ. cũ distinctione, si vterq; est præsens & soluẽdo. nam primo agẽdum est cũ reo: sed si reus est absens, vel nõ soluendo in totum vel in partem, in subsidium potest agi cum fideiussoribus. sed si reus est absens, & agitur cum fideiussore, & fideiussor petit tẽpus vt præsentet reum in iudicio vt primo conueniatur, dãtur ei tẽpus à iudice, intra quod ducat eum: postea in subsidiũ agitur. Primo conueniendum secus in hoc seruatur in duobus reis: vt supra titu. j. authenti. hoc ita.

m *Actionib⁹.* si vero nõ cedãtur, nõ dãtur fideiussori actiones q̃ dabãtur creditori: vt ff. e. l. vt fideiussor. & l. fideiusso. secus vero in tutoribus: vt ff. de tut. & ra. distra. l. j. §. nũc tractemus.

n *Absque distinctione,* quod hic subiicit, sumitur ex cor. §. nõ solũ. vsque ad. §. quod autem. sed præcedẽtia ex. §. si quis igitur.

o *Contractus.* siue mutuũ, siue vẽditio sit in quo intercesserit.

p *Intercessionis.* intercesit mãdando, vel fideiubendo, vel constituendo, non tamen nouando. Accursius:

NOuatione.] CASVS. Habebam debitorem in decem, & fideiusso. animo nouandi stipulatus sum decem ei à Titio: an fideiussores sint liberati, quæritur? & dicitur quòd sic, nisi in cõsequenti contractu obligauerint se. Viuian.

q *Ambigitur.* vt & supra etiam ob chirographa. pecu. l. j. & ff. de noua. l. nouatione. & de solu. l. solutionem.

IVre.] CASVS. Dicit Imperator in hac lege quòd electio datur creditori, velit primo conuenire reum, vel fideiussorem relicto reo: nisi aliud fuerit actum.

r *Est potestas.* vt s. eodem. l. non recte. sed hodie contra: vt in

Universidad de Deusto
Biblioteca

nuthen.præsente. Itē contra,huic legi.ff.de verb.oblig.l. si ita stipulatus fuero te sisti. §. possum. sed ibi actū videtur contra. ff. de admini.rerum ad ciui.pertī.l.curatores. §. fi. sed ibi soluitur. Item contra infra de decur.l.j.lib.x. sed ibi solue. Accur.

SI *pater.*] CASVS. Mutuaui decem Titio, confectum est instrumentū. pater ruus interfuit tanquā testis. & in instrumento signū apposuit: non propter hoc erit conueniendus,nisi se obligasset. Viuianus.

a *Acciperet*, scilicet Cornelius.

b *Conuenirit.* vt & supra de administra. tutorum. l. si non. & si certū peta.l.mutuæ. & de actio. & oblig.l.nimia. & de rebus. eccle. alie. vel non alie.l.ij.

SI *creditor.*] CASVS. Mādauit tibi vt Titio mutuares decē, & pignus acciperes: sed pignus non accepisti:an me conuenire possis actione mandati, quæritur? Et dicitur quòd non:aliter videor me obligasse, nisi pignus accepisses.

c *Mandato*. id est, quia nō potest cedere actionem in pignore: vt ff. manda. l. si mandato. Titij. §. fi. Accursius.

Filiusfamilias.] CASVS. Pater fundū vēdidit:filius in sua potestate cōstitutus pro euictione fideiussit: an teneatur, quæritur? Et dicitur quòd sic. Vi-

d *Tenetur*. potest ergo fideiubere pro patre: vt hic, & §. defilio famil.minore.l.j. & quod cum eo. l. si ex alio.& ad Velleianū.l.si paternam & ff. qui satisda.cogan.l. ij. §. & filius.& ff.eo.l.si dubiret. §. filiusfamilias. & pro extraneo: vt ff.de pecu.l.iij.§.si filius. & §. quod cum eo qui in alterius. potestā.l. nulla. Dubitatio forte hic erat: quia quasi dominus videtur etiam viuente patre: vt ff. de libe. & posthumis. l. in suis. & institu.de hæredum qualitate & differen.§.sui.

Filiusfamilias pro patre potest fideiubere.

ETiam.] CASVS. A debitore fideiussorem & pignus accepi: egi hypothecaria. an nihilo minus possum conuenire fideiussorem per hanc actionem, quæritur? Et dicitur quòd sic: non enim ob hoc quòd egi hypothecaria, liberatus est fideiussor. Viuia.

e *De iure obligationis*. scilicet hypothecaria,non solum personali contra debitorem vel fideiussorem: nec enim fit nouatio: vt ff. de pig.l.grege. §.etiam. & §.si cum defensore. & supra de pign.l.quamuis.ij. Accursius.

f *Fuerit*. à creditore. ad pignora enim agit.

Fideiussor simpliciter intercedēs an videatur etiam pro usuris intercedere.

FIdeiussor.] CASVS. Si pro te tam in sortem quàm in vsuras fideiussi: eas quin soluam, non potero recusare. & hoc in prima. Si vero cum alio fideiussit an possim impetrare vt diuidatur inter nos obligatio? Respon. quòd sic: si vterque nostrum est soluendo. & hoc in secunda.

g *Obligatus est*. vel quia expresse se obligauit, vel quia in omnem causam fideiussit: vt ff.loca.l. quæro. circa princip. & ff. de admini.rerum ad ciuita.perti.l.ij.in fi. At vbi simpliciter intercessit, dicit Ioan. idem,arg.ff.eodem.l. si quis pro eo. §. si nummos, & l.amissi. §. fideiussores. & ff. rē pupil.sal.fore.l.si postea & ff.ad municipa.l.Lucius. §. Paulus. Pla. tamen respon. his legibus: quia in omnem causam videtur fideiubere, quæ ex numeratione nata nūs, vel postea nascitura est: vt dicto. §. si nūmos. At vsura non nascitur ex numeratione. Item ad.l.amissi. dicit ideo teneri, quia & prædiorum dos fuerat locata expresse vel tacite.ar.ff.loca.l,sed addes. §. illud. Vel expone dotis prædiorum, id est dotalium prædiorum. argu. supra de iure do.l. ij. Tenentur ergo fideiussores marito mercedis nomine dotaliū prædiorum, etiam secuto diuortio. Item in. l. si postea. in omnem causam fideiusserat. Item ad l. Lucius. dicit non semper valere argu. à contrario sensu. Et ipse distinguit an debentur ex officio, quo casu cū nec sint in obligatione, & non tenetur fideiussor: vt ff. de eo quod certo loc.l.centum,aut ex stipulatione, & tūc sic: & pro eo, quia frustra diceret lex in omnē causam aliquando, si semper in omnem causam teneretur: vt d.l.ff.loc. l. quæro. & supra de pac.inter emp.l. in initio. Item quia in pœnis, quæ crescunt cōtra reum, non tenetur: vt ff. l. fi. & d. l. centum. Itē qui simpliciter promittit,ea tantū quæ in obligatione iam sunt, promittere videtur: vt ff. de verb.oblig.l.si stipulatus fuerim illud. §. cum stipulamur. & l. si à colono. Item pro eo ff.eodem.l.fideiussores magistratuum. sed ibi pro sorte tātum intercessit. sed tu ferua primam distinctionem: vt no.ff.loc.quæro.

Fideiussor pro fideiussore.

h *Diuidatur*. si non insufficienter: vt ff.e.l.si diuidatur. §.i.

i *Ante condemnationē*. quia dilatoria est, vt dicunt: vt supra de probat.l.exceptionē. quod non placet: quia etiam ante litem contestatam deberet tunc opponi. Dic ergo magis anomalam: quia nec est dilatoria, neque peremptoria. & quod dicit,ante condemnationem, subaudi, maximè: nam & post potest proponi: vt ff.e.l. si fideiussores. §. idem.& l. inter eos. §. fi. quia & exceptio Velleiani & Macedoniani postea proponuntur: vt ff.ad Mace.l.fed & si §. fi. & l.sequen. Vel dic vsque ad sententiam, & non vltra. Et aliud est in beneficio cedendarum actionum: vt d.l. si fideiussores. Item in d.l.inter eos. est intelligendum quando est appellatum, vt tunc opponatur exceptio in causa appellationis. Accursius.

Exceptio dilatoria nisi ante litem contestatam opposita non admittitur.

CVm alter.] CASVS. Si creditor plures habēs fideiussores cōtra vnū egit, & solidū exegerit:an ille contra fideiusso. agere possit, quæritur? Et dicitur quòd non:nisi à creditore fuerit ei cessa actio. & hoc i prima. Idē est in fisco creditore, vt fideiussor soluens intra annū aduersus fideiusso. pigditore. actio. habeat,si ius pignoris vel actiōis sibi fuerit cessum. Vide tra tutores habet vtilē actionē: vt ff. de tu. & ra. dist.l.j. §. nunc tractemus. & sic tutor triplex habet auxiliū: beneficiū scilicet epistolæ. Itē cedūtur actiones. Itē habet vtilē, & sine cessione: vt d.§. nunc tractemus. & ff. de neg. gest.l. si ex facto.sed fideiussor habet tantū prima duo. Itē no. quòd fideiussor soluendo pro reo,nō liberat reū ipso iure: vt ff.mād.l. Papinia. quia nec est proprie solutio,sed preciū cedēdarū actionū: vt ff. de solu. l. Modestinus,& ff.e.l. cū his. & de cēs.l. cū possessor. exceptio tamē cōpetit debitori. & quo ad hoc dicitur soluto: vt ff. de iudi.l. de qua re.§. fi. & ff. de peti.hære.l. si quid possessor. §. sed & si. sed licet sit inutilis actio creditori futura per exceptionē: tamē cessa valet: sicut alias inanis actio vel obligatio additione hæreditatis confirmatur: vt ff. de solu.l. Stichum. §. aliquādo.

Tutor omnia auxilia habet. Fideiussor soluēdo pro reo, ipso iure non liberat.

l *Fisco*. scilicet creditori.

m *Iui pignoris*. item personalis obligationis: vt.ff. eodem. l. fideiussoribus, & de solu.l. Sthicum. §. penult.

BLanditus.] CASVS. In Latino stipulāti à te decē, in Greco respōdisti, & intellexisti:an sis obligatus, quæritur? Et dicitur quòd sic. & si aliquis contra illud persuaserit, magis videtur blanditus, q̄ verū dixisse-intellige, q̄ tantū fideiubeat, aliquo apud me, & illa si ipse nō solueret, stipulatus sum à te.

a *Dixisti*. respondendo Græcè, vel alio verbo quàm fueris interrogatus: vt & supra de contrahē.stipul. l. omnes. mens enim magis quàm verba spectatur: vt & supra de fidejussor.l. cum virum.

Diuersitas idiomatis fideiussores non vitiat.b.d. Vel sic: Fideiussor obligatur verbis tantum, non re, non consensu, non literis, apud intelligentem tamen. Baldus. Vel sic: Fideiussor obligatur per stipulationem, etiam si verba sint Græca. Salycet.

b *Barsatorā*.] Duobus modis intelligitur hæc lex. Primo quòd hic Lysanias promisit hunc latronem iudicio sisti, & sic quasi fideiussor fuit: nō verè, cum nulli obligationi accessit. Vel ergo exhibebit, vel secundum consuetudinē, vel morum iudicis punietur: vt ff. de custo. reī.l.si quis reum. & infra ad Turpil. l. ij. vel aliter, promisit se inuenturum latronem, & super hoc etiam fideiussorem dedit. licet ergo inuenerit, non tamen est liberatus, nisi exhibeat: vt ff. de in ius vocād. l. eum pro quo. Nam verba cum effectu, &cætera. vt ff. quod quisque iuris.l.i.§. hæc autem verba. sicut & qui hausturn aquę promisit: nam & iter promisisse videtur: vt ff. de seruit. rustico. prædio. l. iter. §. fin. ADDITIO. Aduertas quod hanc. l. notāt doctores ad quæstionē, pone statutum dicit, si quis de nocte fuerit inuentus cum armis, punietur tali pœna. Visus est aliquis cum armis de nocte, an inciderit in pœnam? & dicunt doctores communiter quòd nō: sed requiritur quòd fuerit corporaliter apprehensus, per. l. istam. ita vult Bar. hic, & in l. j. in princi. ff. de acquiren. possessio. & Cy. in l. licet. supra de acquiren. possessio. de qua quæstione videas latius per Ange. & Ioan. de Imola in. l. iij. §. inde Neratius. ff. de acquiren. possef.

Barsatoram latronem.

c *Prætorio*. scilicet Romæ.

Andati.] CASVS. Mādaui tibi vt pro me fideiuberes, & fideiussisti. nō solū me, sed hæredē meum habes obligatū mādati. si creditori solueris pignora quæ obligauit, ad te nō trāseūt, nisi à creditore ius pignoris tibi fuerit cessū, & mādati actio. quibus secutis aduersus pignorū possessores vilis hypotheca tibi competit, nō autem directa datur.

Fideiussor non liberatur ipso iure.

d *Nomine fideiussorio*. id est ipsi fideiussori vel eius hæredi. Et no. fideiussori dari mandati, quandoque negotiorū gestorum: vt si pro absente fideiussit: vt ff. manda.l. qui fideiussorem. & l. ex mandato. quandoque nulla, vt ff. manda.l. si remunerandi. §. fi passus.

e *Competit*. ad sortem à fideiussore solutā, & vsuras, si sub vsuris accepit, vt solueret. licet ipse debitor sine vsura inuenisset, non tamen plus repetit quàm soluerit vere vel interpretatiuet vt ff. mand.l. inter causas. §. si is. & l. si vero non remunerandi. §. simili modo.

f *Celebrata est*. cum vel incontinenti facta est cessio, vel hoc acto etiam postea, alias non: vt ff. de solu.l. Modestinus. & ff. eo. l. cum is. Et nota quòd sola solutio non acquirit fideiussori hypothecariam vel personalē, quæ creditori data batur. a licet personalē mādati sic: sed demum facta cessione, vt hic dicit. Et differentiam inter cedere & mandare dixi §. de actio. & obligatio.l.j. Item an sit ea dem hæc vtilis, quæ directa primo creditori cōpetens, vel vnde nascatur hæc vtilis. dixi. §. de legatis. l. ex legato. Item qualiter ceditur vtilis, cum nec vtilis nec directa remaneat apud creditorē facta sibi solutione? Respon. cedit ante solutionē, vel tūc. Sed quid si postea soluit. & hæc actio prius fuit cessa? Respō. adhuc erat sibi vtilis: licet non pro se, tamen procedēdo: & ita ad opus alterius: & quia non soluit fideiussor vt debitorē liberet, sed vt sibi actio nē cedat: vt ff. eo. l. cūis

a Placet Saly. & est diligenter ad hoc aduertēdum.

g *Extra ordinariam*. id est sine solennitate quæ olim desiderabatur: vt institu. de interdic. §. fi. & supra de formulis. Vel dic extra ordinariā. id est vtilem hypothecariam. directa vero ipsi numeranti daretur. Accursius.

Actio per litis contestationem diuisa, integrari non potest. Bal. Vel sic: Electio non nocet creditori quo minus aduersus alium confideiussorem habeat regressum: sed diuisio facta pro cuiuslibet rata sit. b. d. secundum glo. Salycetus.

XVI. Idem A. Maximo.

LIberum fuit antequam lis aduersus omnes fideiussores contestaretur, vnum eorum eligere creditori, k si modo cæteros minus idoneos existimaret. l At nunc post litis contestationem, petitionem diuisam redintegrari, dictionē sine causa, vt accepto feratur, cōdicet. & hoc in prima. Si bona debitoris sunt à fisco occupata, & creditor agat aduersus fiscū, & exigat: non est dubiū quin liberetur fideiussor. Vide

Per errorē. vt quia nec reus nec ipse tenebatur: vel licet reus tenebatur, ipse tamē falsō putabat se intercessisse, vel putabat in plus obligatum se, quàm esset. Vel putabat se non munitum exceptione: cum tamē ea sibi competeret. Vel putabat debitorem non soluisse, cū tamen soluisset. & est ad hoc. §. de nō numera. pecu. l. fi quasi. & de condict. indebi. l. cum ex soluta. & §. de condi. ex lege. l. si non est.

i *Fuerit*. conuentus à creditore. Accursius.

Liberum.] CASVS. Creditor habet electionē conueniēdi vel primo fideiussorem, vel principalē, vel vtrumque, vel in solidū vnū, qui fit soluēdo, & si idoneū in solidū: an possit postea actionē in aliū trāsferre, quæritur? Et dicitur quòd nō: quia hanc potestatē habuit antequam lis esset cōtestata. Viui.

k *Eligere creditori*. vt ff. manda.l. si mandato Titij. §. Iulianus respondit. Accursius.

l *Existimaret*. vt ff. eo.l. inter eos. §. j. & institut. eo. §. si plures.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Actio per litis contestationem diuisam nõ redintegratur.

a *Iuris ratio non patitur.* opposita exceptione taciti pactiꝰ vt & ff. eo. l. amissi. § j. & ff. de cuic. l. si per imprudẽtiam. § fina. & ff. de pac. l. si creditores. Sed contra infra eodem. l. reos. & l. fin. sed hic diuisit ab vtroque partẽ petendo, ibi autẽ ab vno tantũ petijt. vel solue vt ibi. Itẽ cõtra. ff. de leg. j. si ex toto. § j. Solue vt in dicta. l. supra de pactis si creditores. Et nota secundũ Ir. quòd non in electione, sed diuisione sibi præiudicauit: vt argumen. ff. quod fal. tuto. aucto. l. nouissime. § finali. Accursius.

OMisit.] CASVS. Electionẽ habet creditor, in residuum debitum, quod non potest redigi ex pignoris vẽditione, cõuenire fideiusso. quo casu primo aget hypothe. Viuianus.

b *Conueniri.* vt & supra eodem l. creditori. & ff. eod. l. inter eos. § creditor.

c *Ex his.* scilicet pigno § ribus.

d *Acceptus sit.* vt & ff. manda. l. qui mutuam. sic & ff. eod. l. si fideiussores. in princip.

SI vt proponis.] CASVS. Si creditor in centum habeat pignus quod valeat cẽtum, & fideiussor lege vel pacto distrahat pro l. an pro residuis. l. quæ sibi debentur adhuc, habeat regressum aduersus fideiussorem. quæritur? Et dicitur quod non.

e *Vendidisti.* & ita teneris debitori pignoratitia actione ad interesse, quod est puta decem: vt supra si vendi. pigno. aga. l. j. sicque in eo factus es debitor tui debitoris. vnde fideiussor potest compẽsationem obijcere: vt ff. de compensa. l. si quid à fideiussore. cum exceptio reo competens, & fideiussori detur: vt supra de exce. l. defensiones. Accursius.

SI alienam.] CASVS. Si pro Titio fideiubere mandasti, vel te pro eo soluturum constituisti, non cõpellitur creditor eũ primo cõuenire, sed electionem habet an velit te primo conuenire, vel eum, nisi ab initio aliter conuenisset.

f *Susceperis.* non transferendo in te: sed ita quòd reus principalis remansit obligatus: quod fit constituendo, fideiubendo, ac mandãdo: quia mandatum in casu sequitur principalem obligationem: vt ff. manda. l. si vero non remunerandi. § si post creditam.

g *Vel fideiussorio.* diuidit quod in gneere dixerat.

h *Quocunque alio.* puta constituẽdo: sed hodie corrigitur hæc lex per authen. præsente. supra eod. põsitam. Accursius.

Sententia.] CASVS. Pone quòd omnia bona debitoris fuerunt confiscata: quomodo subueniẽdum erit creditori, quæritur? Et respõ. q̃ habebit electionẽ an velit cõuenire fiscum, vel hæredem debitoris, vel successorẽ, aut fideiussorẽ, licet debitoris.

i *Bonorum omnium.* scilicet debitoris.

k *Continente.* sicque fiscus vt hæres tenetur: vt supra eod. l.

l *Intercessores.* scilicet quosdam, cum multi essent: sed hoc videtur falsum: vt supra eo. l. dic quòd illud est ex beneficio epistolæ. Vel dic quòd dat hic electionem conueniendi fiscum vel fideiussores, quod & hodie est immutatum: vt supra eodem. authen. præsente. Accursius.

Licet.] CASVS. Sicut electio datur creditori quem velit cõuenire, scilicet fideiussorem an principalem: ita non compellet creditor fideiussorem ad solutionem, nisi cedat actionẽ hypothe. id est ius quod aduersus debitorẽ habet. Viuianus.

m *Sicut eligendi*, contingit eundem eidem sæpius debere decem.

n *Creditor.* secus in pare fideiussore pro filio: vt infra de decutio. l. j. libro. x. Accursius.

o *Vrgeri.* vt & supra eod. l. ij & l. mandati. in fi. & ff. de solu. l. Stichũ. § penult. & etiam post cõdemnationem: vt ff. eo. l. si fideiussores. § idem respondit.

Mandati.] CASVS. Mandasti de quinque mutuãdis: accepisti decem: non nisi in quinque tenebor. Vel dic aliter vt in glo.

p *Mandatorio.* mandasti de decem tibi mutuãdis: & me reddiderum scripsisti quinque tantum accepisti. non tencor ex eo quod est mandatum, si vltra est numeratum. Et legitur plane tota, nisi in fine: quod ita verte, ex hoc quòd mandatum tuum est vltra numeratum: vel econtra pone: & finis legitur plane, & principium ita, si vltra hoc quod scripsisti te daturum, accepit, &c.

q *Daturũ*, i. redditurũ.

r *Numeratum est.* diligenter ergo, &c. vt. ff. man. l. diligenter. & l. rogatus. & institu. eodem. § is qui exequitur.

Eos.] CASVS. Creditor habet electionẽ quẽ velit cõuenire, an prin. an fideiussores: omnes: an vnũ in solidũ, vel omnes pro parte. si tamẽ vnũ cõuenerit, neq; exegerit, quia idoneus nõ est: nihilominus ad alium habebit regressum

XVII. Idem A. Brasidæ.

OMisis quoque pignoribus fideiussoré à creditoribus vtiliter cõueniri, b nisi in id tantum, quod ex his c relici nõ poterit, acceptus sit; d explorati iuris est. PP. VI. Idus Mart. Attico & Prætextato Conss.

Creditor qui vendit rem obligatam minus iusto precio, totum iustum sibi computare tenetur. Bald. Vel sic: Si creditor minori precio vendit fundum debitoris, residuum iusti precij à fideiussore nõ inre petit. Salyc.

XVIII. Imp. PHILIPPVS A. Smyrnæ.

SI (vt proponis) fundum ob debitum obligatum nõ iusto precio vendidisti: e residuã quantitatem, quam ex precio eiusdẽ seruare potuisses, refundi tibi à fideiussore nõ iure poscis. PP. V. Kalen. Augusti, Peregrino & Aemiliano Conss.

Suscipiens obligationem pro alio, potest conueniri omisso reo principali, qui accipit pecuniam mutuo. Bal. Vel sic: Constitutor & fideiussor vel mandator non potest compellere creditorem, vt prius exigat reum principalem, nisi aliter conuenium fuerit. hoc dicit. & est hæc lex correcta per authen. præsente. supra eo. Salyc.

XIX. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. & CC. Sabino.

SI alienã reo principaliter constituto obligationẽ susceperis, f vel fideiussorio, g siue mandatorio, vel quocunque alio h nomine pro debitore intercesisti: nõ posse creditorem vrgeri, eum qui mutuam accepit pecuniam, magis quàm te conuenire, scire debueras: cum si hoc in initio contractus specialiter non placuit, habeat li-

XX. Iidem AVGVSTI & CC. Aureliano.

SEntentia bonorum omnium i ademptionem continentẽ k rei dãnati principalis intercessores l eligendi creditori potestas non adimitur.

Conuenienti fideiussori, debet ei cedere iura pignorum & hypothecæ: nec potest fideiussor eam ad soluendum, cogere nisi primo actionibus ei cessit. hoc dicit. Vel sic: Sicut subuenitur creditori vt eligere possit fideiussores: ita subuenitur fideiussoribus, vt fiat pignorum cessio. Bald.

XXI. Iidem AVGVSTI & CC. Iuliano.

SIcut eligendi m fideiussores creditor n habet potestatẽ, ita intercessorem postulantem cedi sibi hypothecæ siue pignoris obligata iure, non prius ad solutionẽ (nisi mandata super hac re fuerit persecutio) cõuenit vrgeri o. S. XI. Kalendas Nouembr. AA. Conss.

Non potest teneri mandator vltra quàm principalis tenetur. Bald. Vel sic: Mandator non tenetur de numeratis vltra mandatum, nec etiam nisi de acceptis intra mandatum. Salyc.

XXII. Iidem AVGVSTI & CAESARES Hermiano.

SI vltra hoc quod accepit ea pro qua te mandatorio p nomine intercessisse commemoras, daturum q̃ te scripsisti: præses prouinciæ ex hoc quod vltra mandatum tuum numeratum est r, à te nihil exigi patietur. S. XII. Kalẽd. Maij. CC. Conss.

Electio creditori non nocet, sine in totum, sine pro parte sit. Bal. Vel sic: Electio vnius de pluribus principaliter vel accessorie obligatis, non præiudicat quo minus contra alios agat creditor: nec vt illis non existentibus soluendo, teneatur ad primum. hoc dicit visit glos. Vel sic, vt hæc littera sonat: Siue eligatur principalis, siue accessorius, non prohibetur creditor ad alium eorum accedere, nec ad electum reuerti. hoc dicit. & iste casus videtur mihi magis applaudere literæ. Etiam multa cõtraria cessabunt. Salyc.

XXIII. Iidem AA. & CC. Antipatro.

cum electione nullus eorum liberetur.

a *Reos principales.* scilicet debendi.

b *Eligere.* in solidum.

c *Non faciente.* propter inopiam.

d *Egerat primo.* scilicet in solidum.

e *Ad alium.* scilicet primum.

f *Reuerti.* aliis nihil habentibus.

g *Licet.* vt ff. de leg. j. si ex toto. & argumẽ. ff. de separatio. l. debitor. & ff. de pecu. l. & ancillaũ. § illud. & l. quoties. § si creditor. & infra eod. l. fina. Sed contra supra de pactis. l. si creditores. Solu. vt ibi. Item contra supra eod. l. liberum. Solu. ibi post litem cõtestatam: ipsa lite pendente ante sententiam non potest redimegrare petitionẽ diuisam: sed post sententiam sic, si conuentus non potest satisfacere: vt hic. Vel ibi egit pro parte contra omnes animo diuidendi: hic autem cõtra vnum, & in solidum. Vel hic fuit deceptus conueniendo eum de cuius facultatibus amplius sperabat, quàm in his esset: ibi non erravit. argument. institu. quibus ma. non licet. §. in fraudem.

h *Fideiussoris tenetur.* vt instit. eo. §. ij.

i *Si idem.* contingit eundem idem sæpius debere.

k *Virisque.* scilicet fideiussori & reo.

l *Finita.* ne sit idem pro se obligatus, & ne duplex ciuilis sit in eodem, altera principalis, & altera accessoria: vt ff. de solu. l. hæres. §. ij. & plene dixi de hoc §. de pactis. l. debitori. & facit ff. de separa. l. debitor. in principio. Accursius.

PIgnoribus.] CASVS. Creditor si vendat pignus lege vel pacto, nec solidum consequatur: non obstante quòd pignus fuerat vsucaptum, si tamen erat res mobilis: vel præscriptum, si immobilis: conuenit fideiussorem in residuum debiti.

m *Distractis.* à creditore. & est plana. vel dic à debitore creditore ignorante: aliàs teneretur creditor interpellare vsucapionem: vt argu. ff. de fun. do. l. si fundus. & ff. de neg. gest. l. at qui. § cum me. Accursius.

Ancimus.] CASVS. Promisi aliquẽ sistere in iudicio, qui deliquit: & si non sisterem, promisi centum nomine pœnæ. quando committatur stipulatio pœnalis, distingue: aut fuit adiectum tempus sex mensium, aut maius, intra quod debui reum repræsentare. Primo casu, si intra sex menses nõ venerit, incido in pœnam: sed statim peti non poterit, sed dabitur mihi spaciũ adhuc sex mẽsium, intra quod si reum repræsentauero, liberor à pœna: quo elapso nec reo veniente soluam pœnam. Si vero post spacium sex mensium ab initio cõstitutum vellẽ reum defendere possem: nisi esset adiectum pactum de reo non defendendo, vt si inciperem eum defendere, oporteret vt

A perseuerem vsque in finem, nec pendente lite reum repræsentando, essem à pœna liberatus, post secundum autem tempus mihi concessum omnino non à pœna essem liberatus. quod dictum est. locum habet in fideiussore, & eius hærede.

n *Sancimus.* loquitur hæc lex quando fideiussio fuit facta in scriptis: inferior lex, scilicet, si fideiussor, quando non interuenit scriptura. vel hæc loquitur quando quis principaliter promisit se exhibiturum alium. sequens quando ipse reus & alium fideiussorem dedit. vel secundum Ioan. vtraque lex loquitur quando quis promisit aliquem iudicio sisti. In quo ergo differunt? Potest dici quòd hæc in criminali, illi in ciuili. vel verius hic appositum est certum tempus: ibi non. præterea hic fuit certa pœna apposita: ibi non.

o *Tradet.* id est exhibeat. & hoc tempus arbitrio partium vel iudicis statuitur: vt ff. qui satisdare cogan. l. de die.

p *Pro eo inferat.* nomine pœnæ.

q *Sed competere.* non tamen efficaciter.

r *Profligari.* id est exigi. sed contra supra de contrahenda & committen. stipulatione. l. magnam. & ff. de actionib. & obligationib. l. traiectitiæ. Solu. speciale in iudicis. sic & aliud supra de iudicijs l. properandum. in fine. & supra si tutor vel curator. l. etiam. Item aliud. nam minor obligatur aliàs: vt supra de in integ. restitutio. mino. l. si curatorem. in iudicio non: vt ff. de re iudicata. l. acta. §. contra. Sic etiam in arbitris est speciale, nisi dies ab arbitro sit statuta: vt ff. de arbi. l. si cũ dies. §. fin. & l. seq. & l. Celsus.

Minor an possit & extra iudicium, & in iudicio obligari.

s *Possit.* commode. secus si casu fortuito fuit impeditus: quia tunc non tenetur ad pœnam: vt infra eod. §. sin autem & secundum. & facit supra eod. authen. præsente.

t *Constitutum est.* quid si minus? Respon. id solum duplicari: vt supra proxi. innuere videtur.

v *Et non pecunias.* id est pœnam, quæ tamen soluta non potest repeti: vt ff. de condic. inde. l. pœnæ. sed videtur non tam magnum tempus dari debere, sed paucos dies: vt ff. si quis cautionibus. l. & si post tres. quæ est contra. Solu. hęc corrigit. vel hęc in fideiussore dicit: illa in principali.

x *Reddere.* proprie & improprie. & not. verbum semel positum, &c. vt ff. si cert. pet. l. certi condictio, in principio. Accursius Florentinus.

y *Hoc facere.* dum sex menses secundi rituli durant: quibus elapsis statim videtur exigi pœna: vt hic dicit: sed & tunc dantur pauci dies, intra quos potest mora purgari secũdum Azo. vt ff. si quis cau. l. & si post tres. vel ibi fuit certum tempus: hic non. Accursius.

Defensiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Defensione*.id est sic dixit,soluam pœnam si non exhibeam, nec volo posse eum defeadere.

b *Nisi intra*. quæ dicta sunt de pœna, vera sunt:nisi, &c.

c *Subtractus*. vt & arg.ff. ad Turpil.l. in senatusc.§.si propter mortē.& §.seq.& ff.de consti.pec.l.qui autem.§.sed & si quis & ff.qui satisda. cog. l. si decesserit.& ff. quod vi aut clam.l.si alius.§. est autem.sed arg. contra ff.de fur.l. inter omnes.in princip.

d *Commissa*. cum effectu.

e *Pro vtilitate*. scilicet hominum.

SI *fideiussor*.] CASVS.In ciuili causa promisi aliquem exhibere in iudicio:fideiuss. dedi pro eo quòd staret.aut fideiussio facta est in scriptis, aut nō primo casu in perpetuum teneor: secundo casu,elapsis duobus mēsibus liberor.Si vero coram tabellarijs promisi,an promisi in scriptis distinguitur, aut erat publica persona quæ conuenitur, aut priuata.primo casu in perpetuum teneor, perinde ac si scriptura interuenisset.secundo casu,nisi ad duos menses.

Reum exhibere pro mittens, quanto tēpore tenetur.

f *Si fideiussor*.qui reum exhibere promisit iudicio sisti, qui vtiq; non debet perpetuo teneri, & esse in suspenso: sed si quidem promisit sine scriptis, elapsis duobus mensibus liberatur, siue in causa publica, siue priuata:nisi in causa publica coram tabularijs hoc confessus est: tunc enim perpetuo tenetur, sicut & si scriptura interuenisset. Accursius.

g *Cautionē*.in scriptis.

h *Confessus est*. scilicet se fideiussisse.quæ confessio pro cautione habita in scriptis putabatur valere propter tabellionum præsentiam. Et not. hic argu. quòd si quis deprehenditur cum aliqua, & iurat se eā vitiasse: pro veritate accipitur.sic ff. de arbi. l. ne in arbitris. §. j. & ij. & iij. & ff.de dona.l. ex hac scriptura.

i *Fideiussione*. nam tūc elapsis duobus mensibus liberatur. Accur.

Actionem mouens, intra bimestre litem conte stari debet.

k *Liberari*. hoc ideo quia qui agit,promittit se litem contestaturum intra duos menses:vt ff. de lit.contesta. authen. libellum.secundum Azo. & H. quod nō placet: eum tēpore huius legis illa authen. non esset. Sed illa potest esse ratio,quia non debet esse diu in suspenso promissor:vt ff. de diuer. & tempo.præscript.l.si seruus. nec alterius negligentia debet esse damnosa. & ratio authēticæ ex hac l.colligitur:non hæc ex illa. Obtinet autem hoc nisi fideiusserit in scriptis,vel in publica causa in præsentia tabulariorum.tunc enim perpetuo tenetur.Vel saltem vsque ad triennium, quo durat instantia iudicij: vt ff. de iudi.l. properādum. §.j. Item lex superior videtur contrariari quia vltra tenetur,sed ibi in scriptis, hic sine scriptis. Vel aliter differt, vt in eius principio. Vel ibi certū tempus appositum fuit in fideiubendo: hic non. & hæc est bona.

l *Pro scriptura*. & sic perpetuo tenetur: vel intra triennium, vt dixi, nisi ante causa fit finita: quia ex tunc non tenetur: vt ff. de fideiusso. l. Græcè. §. & post litem.

Tacitus & expressus æquum.

G*Eneraliter*.] CASVS. Sicut creditor habet electionem an velit cōuenire reū, vel fideiussorē: ita creditor qui habet duos vel plures fideiussores, potest vnū ex fideiusso. cōuenire in solidū: & eo cōuento nō propter hoc erūt liberati alij. vel principalis, nisi in solidum satisfaciat conuentus. de hoc dicit Imperator quòd iussit legem generalem facere qua hoc cauetur: quia si cōtrahentes hoc agere possunt inter se, vt conuento vno nō propter hoc alius liberetur:multo magis potest per legem statui & definiri,ne tabellionum simplicitas præiudicet creditoribus. Vlpianus.

Delegatio non est sine nouatione.

m *Statutum est*.vt & sup pra eodem.l. reos. Accursius.

n *Prospectum*. vt vnus alterius conuentione non liberetur.

o *Electione*.not.per electionem: sed si diuisit petitionem per partes, sic:vt ff.eo.l.liberum.

p *Constituimus*. vt & ff. mand. l. si mandato Titij.§. Paulus respondit. Accursius.

q *Non concedentes*. immo videtur contra: vt ff. de duobus reis. l. ij. quæ est contra. Sol. ibi petijt animo nouandi vel ibi petijt,& habuit. Accursius.

r *Sienim*. Not. sic instit. de leg. fu. ca. toll. & ff. de pactis. l. pactū. §. j. & §. de rei vxo. actū. l. j. §. j. Accursius.

Simplicitas. Nota argu. per tabellionis simplicitatem non fieri præiudicium contrahentibus.

DE NOVATIONIBVS ET delegationibus.

Quia supradicta obligationes nouantur & delegātur:ideo de hoc dicit.Vel sic:diximus de obligationibus quæ nascuntur ex stipulationibus.Sed quia obligationes sic soluuntur per stipulationes, sicut & contrahuntur:ideo ponit de nouationibus & delegationibus. Azo.

D*Elegatio*.] CASVS. Debebas mihi decem, & ego Titio decem:te inuitum Titio non possum delegare: sed ius quod habeo aduersus eum,te inuito & ignorante vendere possum, vel dare, non delegare in solutum: quia in delegatione necesse est vt creditor stipuletur, & debitor promittat: in qua stipulatione necessarius est consensus: in venditione non est necessaria debitoris responsio.Viuianus.

b *Consentiente*. nunquid tenetur consentire? Videtur distinguendum vt in marito.ff.so. matrimon. l.ij. in prin. quæ est contra, maxime quia malitijs, &c. vt ff. de rei vindic. l. in fundo. Sed dic speciale ibi in dote,sicut & alia multa sunt in ea specialia. hic ergo non potest cogi ad consentiendum: vt §. eod. l. nec creditoris. Accursius.

c *Promittēte*.hoc quādo fit per stipulationem,fit etiam & per lit. contesta.vt ff. eodem. l. delegare.j.§. fina. Accursius.

Delegatio non præsumitur sine causa.

d *Soler*.vt & supra de hære. vend.l. nominis. & ff. de hēre. vend.l. nomina. Item donari: vt infra de dona.l.ij.Item obligari:vt supra quæ res pig.obligari possunt.l.nomen. Sed econtra debitor creditorem ad recipiendum cogere non potest:vt infra tit.j.l.eum à quo,Sed quare delegatio demum volente, sed cessio contra inuitum fit? Respon. quia cum delegatio fit per stipulationem; ergo per consensum debitoris fieri debet:vt ff. de pactis.l.j.§. conuentionis,& j.eo.l.nec creditoris.Accursius.

E*X contractu*.] CASVS. Si delegaui debitorem meum creditori meo,& creditor animo nouandi stipulatus fuerit,non poterit amodo eum conuenire.

e *Dirigitur*.contra debitorem.

f *Rite facta*.pro debitore.

g *Euanuit*. fuit ergo actum vt fieret nouatio. aliàs remanet prima,& secunda accedit:vt infra eod.l.fin.quandoque tamen tacite agitur vt fiat nouatio. Quid enim si idem à te pluribus nundinis stipuler faciendo noua instrumenta, & conueniendo de reddendis primis instrumentis? Certe non agam ex omnibus.arg.ff. de præto.stipul.l.pen.olim autem fieri semper præsumebatur: vt instit. quibus modis tol.obliga.§.præterea. & ff. de præscrip.verb.l.ob eam causam.

S*I delegatio*.] CASVS.Si mādaui creditori meo actionem aduersus debitorē meū,& creditor negligens fuerit in petendo,& timebam ne debitor fiat inhabilis:an non obstāte aspicimus: quare non ipsa legis auctoritate hoc permittatur, vt nec simplicitas[a] suscipientium contractus ex quacunque causa posit ius creditoris mutilare? Dat.XV. Kalē. Nouemb. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis VV.CC.

TITVLVS XLII.

DE NOVATIONIBVS & delegationibus.

Delegatio inuito debitore fieri non potest:sed utrum cessio possit fieri eo inuito. Bald. Vel sic: Delegatio debitoris non potest fieri nisi eo consentiente: venditio verò nominis sic. Bart. & Salyc.

1. Imp. ALEXANDER A. Timotheo.

DElegatio debiti, nisi consentiente [b] & stipulanti promittente [c] debitore, iure perfici non potest. ¶ Nominis autem venditio & ignorante vel inuito eo aduersus quem actiones mandantur, contrahi solet.[d] PP.V. Id. Februar. Maximo.II.& Æliano Conss.

Delegans facta delegatione contra delegatum, non retinet iur agendi. Bald. Vel sic: Ex delegatione animo nouandi facta, tollitur prior obligatio. Salycetus.

II. Imp. GORDIANVS A. Firmino.

EX contractu pecuniæ creditæ actio inefficax dirigitur,[e] si delegatione personæ rite facta,[f] iure nouationis vetustior contractus euanuit.g PP.Kalend. Septembr. Pio & Pontiano Conss.

Procurator constitutus ad exigendum, non potest remittere non exacta, nisi habeat generale mandatum cum libera. Bal. Vel sic: Procurator simpliciter factus ad exigendum, habet potestatem recipiendi, non nouandi, vel aliter liberandi. Salyc.

Cedent iura, nihilo minus apud se retinet directam actionem qua experiri potest: nisi in tribus casibus. Primo, si cessionarius esset litem contestatus. Secundo,si cessionarius partem debiti suscepisset. Tertio, si cessionarius certiorato debitore denunciauerit ei ne solueret cedenti. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: Cessio actionum non liberat debitorem: ideo cedenti potest solui: præterquam in tribus casibus hic positis. Delegatio verò solenniter facta,debitorem liberat: & ipsum nouo creditori obligat. Salycetus.

III. Idem A. Mutiano.

SI delegatio non est interposita [h] debitoris tui, ac propterea actiones apud te remanserunt: quanuis creditori tuo aduersus eum solutionis causā mandaueris[i] actiones, tamen antequam lis contestetur, vel aliquid ex debito accipiat, vel debitori tuo denunciauerit, [k] exigere[l] à debitore tuo debitam quantitatem non vetaris, & eo modo[m] tui creditoris exactionem contra eum inhibere. ¶ Quòd si delegatione facta, iure nouationis tu liberatus es, frustra vereris ne eo quòd quasi à cliente[n] suo non faciat exactionem, ad te periculum redundet: cum per verborum obligationem voluntate nouationis interposita, à debito liberatus sis. PP. V. Id.Iun. Gordiano A.& Auiola Conss.

h *Non est interposita*. quæ præsupponit nouationem, & sic iure isto vbicunque est delegatio est nouatio, sed non conuertitur: quia nouatio etiam in eadē persona fieri potest,sed non delegatio.

i *Mandaueris*. faciendo eum procuratorem in rem suam,idem est si cesserit dicendo, cedo. licet quidam contra. In simplici verò procuratore constat etiam ante litem contestatam & postea posse reuocari ex causa: vt ff. de procurat.l.ante litem contestatam. & l.post litem contestatam. cum sequentibus.

k *Denunciauerit*. sic.ff. de euic.l. si cum vendidit. in princ.

l *Exigere*.ab inuito:vt ff.de leg. iij. l. fideicōmissa. §.si rem.Item & transigere:vt ff.de trāsactio. l. fi. Sed videtur procuratorem in rem suam præferendum: vt ff. de procura.l. procuratorem. quæ est cōtra. Solu. hæc determinat illam. Vel ibi loquitur quando agit vtili suo nomine,quod potest facere cum emit: vel in solutū accepit. vel permutauit. Vel hoc mandatum non valuit: quia delegatio non iure facta fuit, secundum M. prima verior est. Sed quid si simul veniant ambo contestari litem? qui habet vtilem, videtur præferri:vt argu. ff. de procura.l. in causæ.in fin. Item habet ex lege:vnde priuatus ei auferre nullo modo potest:vt in authen. de nupt. §. sed hæc quidem.collatio.iiij. & in auth. de consulibus. Sed contra dico per legem istam quæ admittit mandantem:nisi alius sit primo litem contestatus, sed non est ante, qui cum eo venit: vt ff. de dona.inter virū & vxo.l.cum hic status.§. si ambo. Item not. actionem remanere apud mandantem:vt hic,& supra mand.l. si pater.& est ratio:quia incorporalia non separantur facile vt corporalia: vt ff. pro socio.l.ij. & de pecu.l. quis ergo. & l.si Sticho. Cessa ergo vel mandata actio,est eius qui cessit.est tamen eius cui est cessa quo ad vtilitatem: inde est quòd in rem suam dicitur procurator.

Actionem directam habent,si concurrat cum habente vtilem ad agendū, vter præferetur.

m *Et eo modo*. scilicet exigendo. Vel, id est demum exactione facta. Primum videtur verius: sed videtur solum denunciando: vt ff. de solu.l. aliud.sed ibi non cesserat, sed tantum solui promiserat.

n *A cliente*.id est debitore olim tuo.ideo sic dictus: quia qui accipit mutuum, seruus est,&c. Vel quia in aliqua causa præstabat ei patrocinium.

NON *abstulit*.] CASVS. Procurator tuus exegit à debitore tuo pecuniam,& pro parte eum liberauit stipulando:& postea accepto ferendo:an præiudicare tibi potuerit,queritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

Procurator

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Procurator tuus.* quia non habebat generale mandatum, & liberam administrationem.

b *Liberauit.* stipulatione facta animo nouādi, & acceptilatione secuta, vt sic faciat ad titulum: nec liberā administrationē habebat hic procurator: vt & ſ. de procurato. l. si procurator. & ſ. de trāſactio. l. transactionis placitum. & ff. de pactis. l. sed si tantum. & de procura. l. procurator totorum. aliàs secus: vt ff. eod. l. nouare possumus. in fi. & de procurator. l. procurator cui. quæ sunt contra. Accur.

SI pater.] CASVS. Mutuaui Alexādro decem: ea stipulatus sum à patre tuo animo nouandi. si patri tuo Alexander non satisfaciat: tibi qui ei successisti soluere tenetur id, in quo liberatur Alexander à me. Viuia.

c *Creditori.* scilicet Alexādri, cui animo nouandi pro Alexandro promisit pater tuus. Accursius.

d *Suscepto.* per creditorem, secundum Azo. id est, Alexander promisit patri tuo: vel eius mādato pater tuus promisit. Accursius.

e *Ei.* ſ. patri tuo.

f *Negatur.* idem habes ff. de condictio. causa da. l. si donaturus. §. si quis. & ff. de exceptio. doli. l. pure. §. si eum. & ff. eo. si quis delegauerit. & l. nouatio autem. Accursius.

NEc creditoris.] CASVS. Debitorē meum inuitum, nec etiā creditori meo delegare possum, cum per stipulationem fiat delegatio: vt ſ. eodē. l. j. Viuianus.

g *Delegari.* id est cum fiat per stipulationem: vt ſ. eod. l. j. Accur.

SI soluere.] CASVS. Si debitor meus Eucarpū mihi delegauit, & Eucarpus pro debitore se soluturum constituit: an eum conuenire potero, quæritur? Et respond. quòd sic. Si vero non cōstituit, nec delegatus fuit: dimisso debitore meo sine obligatione Eucarpum conuenire non potero. Viuianus.

h *Eucarpus.* debitor tui debitoris.

i *Constituit.* scilicet pro debitore tuo.

k *Eum.* scilicet Eucarpum debitorem tui debitoris.

l *Pro chirographario.* secus si debitor tuus obligauit omnia bona, vel saltem illud nomen: vt ff. de ping. act. l. si cōuenerit. in prin. & ff. de pigno. l. grege. §. ij. Item hoc est verū, misi post missionē ex causa iudicati aliis rebus deficientibus: vt ſ. quando fiscus vel priua. l. ij. & ff. de re iudica. à duo. §. j.

NOuationem.] CASVS. Olim si aliquis tenebatur mihi ad centum, & de ea quantitate aliquid detrahebatur, vel conditionale debitum fierer pure, cuius fiebat nouatio, prima obligatio euanuit. hobie non aliter fit nouatio, nisi hoc expresse agatur: nec euanescit prior obligatio, nisi expresse & specialiter remittatur. Viuianus.

m *Nihil.* vt instit. quib. mod. tol. ob. §. præterea. Sed certe immo & olim videtur quòd erat necesse agi vt ff. eod. l. omnes. & l. si Stichum. §. j. Sed die quòd intelligebatur agi etiam tacite vel expresse: vt hic dicitur.

n *Voluntate.* expressa.

o *Non lege.* id est coniecturis legis, vel interpretatione.

p *Et si non.* id est dicere, & definimus repete, vt sine nouatione causa procedat, si non verbis, &c. Accursius.

q *Quod.* id est quam nouationem solito, &c.

r *Hoc enim.* id est nouationem. vel, id est vt nouatio fiat.

s *Naturalibus.* id est verbis naturaliter prolatis, & nō verbis, &c. Et sic not. interesse, aliquid exprimatur, vel intelligatur tacite: vt hic, & ſ. de impube. & alijs sub. l. precibus. & ff. de lega. j. l. si ita. §. illi. Sed argu. contra ff. si cert. pet. l. cum quid. Vltimo not. tres casus: quia aut est actū vt fiat nouatio & expressum, quo casu ipso iure tollitur prior obligatio, so laque nouatio manet. aut neque actum neq; expressum est: & remanet efficax vtraque, vt hac lege. Aut est actum tacite, licet non expresse: etiā tunc manet prima ipso iure, sed tollitur per exceptionē, & emplitur merito. Quid enim si multas cautiones, puta decem per varia tempora tibi feci, puta in nundinis super eodem debito: agēne ex omnibus? certe non: quia præsumitur animo nouandi factum: vt arg. ff. de præto. stipul. l. pen. Item & not. hic distinctionem nouationum alia volūtaria, alia, &c. vt diximus ſ. de iudic. l. j. Accursius.

† *Scilicet verbis, vel de hoc argumentis dentissimis aliter contendit sic dictum fit.*

obligationi aliquid addatur, vel detrahatur. vnde naturalibus verbis, id est expressis, debet fieri nouatio: non per subauditum seu extrinsecum verbis ipsis intellectum. Vel sic: Olim fiebat nouatio noua persona interueniente, addita vel mutata quantitate: hodie non sic, nisi hoc agatur expresse. Baldus.

VIII. Imp. IVSTINIANVS A. ad Senatum.

NOuationū nocentia corrigētes volumina, & veteris iuris ambiguitates resecantes, sancimus: si quis vel aliam personā adhibuerit, vel mutauerit, vel pignus acceperit, vel quātitatem augendam vel minuendam esse crediderit, vel conditionem seu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem acceperit, vel aliquid fecerit ex quo veteris iuris conditores introducebant nouationes: nihil m penitus prioris cautelæ innouari, sed anteriora stare, & posteriora incrementum illis accedere: nisi ipsi specialiter remiserint quidem priorem obligationem, & hoc expresserint, †quòd secundā magis pro anterioribus elegerint. ¶ Et generaliter definimus, voluntate n solum esse, non lege o nouandum: & si non p verbis exprimatur, vt sine nouatione (quod q solito vocabulo ἀνυποκρίτως † Græci dicunt) causa procedat. hoc enim r naturalibus ſ ineſſe rebus volumus, & non verbis extrinsecus superuenire. Dat. XI. Kal. Augu. Constantinopoli, Lampadio & Oreste VV. CC. Conss.

TITVLVS XLIII.
DE SOLVTIONIBVS & liberationibus.

Debitor ex pluribus causis, potest eligere tempore solutionis in quam causam soluat. & si ipse non eligit, potest eligere creditor in quam causam accipiat: & si neque eligit, lex præsumit electionem in diuiorem causam: & si est debitum vsurarium: prius in vsuras, deinde in sortem. Bald. & Saly.

Diuersi modo tollendi obligationem, scilicet per nouationem. Nunc de alio, scilicet per solutionem, qua tollitur tio. omnis obligatio: vt inst it. quib. mod. tol. obliga. in princ. Et potest dici solutio rei, liberatio personarum, nam per solutionem sequitur liberatio, & sic de ea subjicit. Vel dicit de solutionibus verum, & liberationibus, scilicet aliis quàm per solutionem. licet largo modo omnis liberatio dicatur solutio: vt ff. eod. l. solutionis verbum.

IN potestate.] CASVS. Si teneat tibi ad plures summas ex pluribus causis, puta ad decē ex causa vēditiōis, ad alia decē causa mutui, ad decē causa locationis, & solui tibi decē: in electione mea est in quā causam velim ea esse soluta. si nō elegero, tua erit electio. & si tu non elegeris, nec expresseris in quam causam velis accipere, nec ego: tunc primo cōuertuntur ad decem in vsuras: deinde in sortem. Viuianus.

a *Tempore solutionis* id est in ipsa solutione, vel parū ante, vel parum post: vt ſ. de vſur. l. si vsuras. nā rei meæ dicere possum legē quam volo. vt hic, & ff. eod. l. j in prin. & l. Paulus. ij. §. j. & ff. de pac. l. in traditionibus.

b *Conuertitur.* debet tamen eligere in grauius debitum: & in continēti eligit vterque, nō ex intervallo, vt sic vel creditori sit liberū non accipere, vel debitori non dare: cum alter nō admittat legē solutionis quæ alteri placet: vt ff. eod. l. j. §. fi. & l. ij. & iij. in prin. & quæ sit causa grauior habes ff. eo. l. j. & iiij. & v. & l. si quid ex famosa. & l. cū ex pluribus.

c *Expresit.* vel expresſit creditor, sed ex intervallo: vt ff. eo. l. exterum, in princip.

d *In vsuras.* debitas per stipulationem, non tudo pacto: vt ff. eod. l. in his. §. eidem autem. Sed aliud in precio ex pignore redacto, quod tuam in naturale debitum potest eligi, vel vsuras naturaliter tantum debitas: vt ff. eod. l. Paulus. ij. §. j. & ff. de pig. actio. l. cū & sortis. Quid autē si pacto tātum debeantur, vtrum actū est vt pignus pro eis teneatur? Dic secūdū H. idē quod si debeā tur per stipulationē, siue soluātur, siue pignus distrahatur. & sic intelligē ff. e l. Paulus. ij §. j. & ita est idē secundū eum in debitore soluēte, & creditore pignus distrahente: cum in vtroque casu in ciuile & naturale debitum, vel naturale tātum, pro quo tenetur pignus ex conuentione retineri possit: non illud naturale pro quo pignus nō tenetur. Cui videtur cōtra l. illa Paulus. vbi dicit aliā esse causam debitoris soluentis: aliā creditoris distrahentis. Sed potest dici aliam esse in hoc, quia debitor soluens potest eligere causam in quam soluit. Sed si creditor distrahit, secus: etiam licētia sibi à debitore denegata. Item si primo accipitur in vsuras, ergo nō accipitur in grauiorem causam. Sed respon. vt diximus. ſ. de vſur. l. vſuras.

e *In sortem.* grauiorem scilicet: vt ff. eo. l. cęterū. §. fi. & l. magis. & l. in his. Sed secūdum H. mihi videtur referre an hoc eligat creditor, an faceat: cū vtroq; casu in duriorem causam fiat electio. Sed Io. dicit, quod tūc prodest electio, quādo sunt æquales, sicut de prima, valet electio. sed hoc nō placet: quia non sic faceret vt suū negociū: quod debet facere: vt ff. eo. l. j. §. penul. Alij dicūt prodesse in hoc, quia vbi sunt plures æque graues, & non eligit, cedit in vnam quāque pro rata: vt ff. e. l. illud. sed vbi eligit, potest in vnam eligere. Sed tu dic etiā si in leuiorem eligat, potest: si modo fic in re sua faceret. Et si dicas quòd videtur in grauiorem eligere: hoc verum est, quia sic verisimile est. posset esse tamen contrarium: quia forte talis est persona.

LIberari.] CASVS. Fiscus habebat duas stationes, vnam

A mihi in centum: & ita fui debitor fisci ex vna parte, & creditor ex alia. decessi, & successit fiscus: an fideiussores liberētur, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

f *Liberari* habet fiscus duas stationes: quarū vni Ttius est debitor in decē cum fideiussore, alteri est creditor in alijs decem. si fiscus succedit illi Ti- *Casus:* tio: extinguitur hinc-inde debitum per confusionē: & ita fideiussores quos dederat Titius illi stationi cui erat debitor, ipso iure liberati sunt: non autem hic Titius viuens posset compensare, si à fisco conueniretur: vt ſ. de compen. l. j.

g *Debitori.* eidem.

h *In tua persona.* fideiussori loquitur.

i *Procuratores mei.* scilicet Cæsaris, qui reddunt ius inter fiscum & priuatum: vt ſ. si ad- *Procurator* uers. fiſc. l. ij. in fin. sed *Cæsaris* cōcette immo videtur fi- *nosci t inter* deiussores teneri: vt ff. *fiscum &* de cui. l. si ei. §. j. in fin. *priuatum.* quæ est contra. Solut. ibi loquitur de fideiussoribus primi contractus, nō eius cuius obligatio erat extincta per successionem.

SI eidem seruus.] CASVS. Accepi decem mutuo à seruo tuo, qui habebat administrationem peculij tā tum. antequam scirem peculium fuisse ei ademptum, solui. nūquid sum liberatus? Dicitur quòd sic. Viuia.

k *Liberatus es.* in primo casu ipso iure: in secundo per exceptionē: & sic verbū semel positum, diuersimode ponitur. sic ff. si cer. pet. l. certi condictio. in prin. secundum Azo. Sed si manumisso soluatur: aut ex cōtractu domi- *Soluēs ma* nico, & tūc ignorās ma- *numisso, an* numissum, liberatur. si verò ex peculiari etiā, sciēs debitor libe- *liberetur.* ratur: si modò ignoret adēptum peculiū. vt ff. eo. l. si quis seruo. & l. si seruus. & l. quod seruus. & institu. man. §. rectè. & facit. ff. si. cer. p. l. eius qui. Accursius.

NIhil.] CASVS. Siue soluam creditori meo id in quo sibi tenebar, siue voluntate eius seruo suo: quo ad hoc vt contingat mihi liberatio, nihil interest: quia in vtroq; casu liberor. licet instrumentum obligationis penes eum remāserit quando decessit. Viuianus.

l *Numeraueris.* nam mihi soluere videtur, qui alij mea volūtate soluit: vt hic, & ff. de pigno. actio. l. solutum. §. solutam. &. j. eo. l. inuito. Accursius.

m *Enarcuatæ.* per solutionem.

n *Reparari queunt.* sic ergo condicentur per condictionem sine causa. si non sit dominus debitor: vt ſ. de condic. ex lege. l. dissolutæ. aliàs vindicat: vt ſ. ad exhiben. l. fina. Accursius.

NVlla.] CASVS. Titi° mutuauerat decē Mœuio: volo soluere ea decē Titio, vt cedat mihi acti. aduersus Mœuiū: nūquid est Titius cōpellēdus cedere. quæritur? Dicitur q nō. Vi-

o *Actio superest.* vt ſ. qui poti. in pigno. habean. l. cum tibi. & ſ. de contrario iudi. tut. l. j. Accursius.

p *Suggeras.* quia tūc competeret actio ex empto ad cessionē, & cōtra debitorem vtilis. & sine cessione: vt ſ. de acti. & obli. l. j. & ij. & ff. de sol. l. Modestinus.

q *Euanescere.* vt ff. de nego. gestis. l. soluendo. Accursius.

Si inter-

S Inter.] CASVS. Si pater tuus à debitore tuo partē debiti accepit, partē accepto tulit, vel animo donandi remisserit: pro residuo debitorem poteris conuenire. Viuianus.

a *Transactio.* scilicet simplex, quæ fit nudo pacto.

b *Cauit.* per errorem.

c *Acceptilationem*. id est transactionem, quæ fit per Aquilianam stipulationem & acceptilationem: nam duobus modis fit: vt supra de transact. l. vt responsum.

Debitū remittens donare videtur.

d *Nec donationis*. Debiti enim remissio, est donatio: vnde non valet inter virum & vxorem: vt ff. de donat. inter virum & vxorem. l.iij.§.fciendum, & l. si sponsus.§. si vxor viri.

e *Exuberantis*. id est residui.

f *Competit*. fuit ergo prædicta confessio de toto per errorem, credens totum sibi solutum: vt supra de transactio. l. si quidem. vel spe futuræ solutionis: vt infra eod. l. interest. & facit supra de exceptio. l. si ex maiore. & hoc probatur, aliàs præsumerentur omnia solemniter facta, sicut & in obligando: vt instit. de fideiusso.§. fina.

E Ius.] CASVS. Tenebaris mihi in decem, & ego tibi in alijs decem: admissa compensatione hinc inde, quasi solutione facta, non currunt vsuræ. Viuianus.

g *Manifestum* est. siue ex vna parte tantum currebat vsura, siue ex vtraque: vt ff. de compens. l. cum alter. & l. idem. & supra de compens. l. si constat. Item not. ex eo quod dicit, compensatio, excludit quòd videtur compensatio fieri ipso iure, etiam non opposita. quod non placet: vt no. supra de compens. l. si constat.

†Ista l. reputatur singu. secundū Luc. de Ro. in sing. suis, singula. 71.

V Suras.] CASVS. Promisisti mihi decē, & promisi me solutorum vsuras Bonon. vis me compellere vt soluam Mutinæ: nunquid potes? Dicitur quòd non: & sic est promittere, in litera. aliàs est recipere: & tunc dic, quòd debitor non potest compellere creditorem alibi recipere solutionem, quàm vbi promisit, si habeat pactum. facit. ff. de eo quod certo loco. l. is qui. Viuianus.

h *Quotannis*. id est. singulis annis.

i *In vrbe*. Romana per excellētiam: vt instit. de iure natu.§. sed ius quidem,

k *Numerandæ sunt*. scilicet ex forma contractus.

Soluere pro mittent in vno loco, an cōpelli possit promittere in alio loco.

l *Promittere*. quidā libri habent promittere. & tūc dic quòd ratio exempli non permittit debitorem cōpelli alio loco promittere eas dependi, quàm in quo promisit. & hoc nisi ex iusta causa: vt quia creditori Romam venire non liceat: vt quia est infamatus. vel relagatus ab vrbe: vt ff. de excusa. tuto. l. sed & milites.§. sed ignominia. & ff. soluto matrimonio. l. si cū dotē. §. si pater. & ff. de re milita. l. milites. ij.§. missionū. Vel quia erat pat onus, cui debebatur, & quantitas parua: vt argu. ff. de oper. liber. l. quod si. §. fina. & l. sequē. & arg. ff. de re iudica. l. ij. Vel si æqualiter ille locus distat, & nihil nocet debitori: vt ff. soluto matrimo. l. ij. Itē potest esse causa iusta, vt dicūt qui-

gatio. PP. XV. Kal. Nouembr. Pio & Pontiano Coss.

Confessio totius per errorem facta, non præiudicat nisi in parte recepta. Salycetus.

VI. Idem A. Alexandro.

SI inter patrē tuum, eosque quos debitores esse dicebas nō de dubia lite trāsactio a facta est, sed parte tantummodo recuperata, vniuersum se recepisse cauit: b nec de superfluo eos quos verbis obligauit, per B acceptilationem c liberauit, nec donationis d causa id factum est: exuberantis e debiti integra ei repetitio competit. f PP. III. Id. Febr. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Ne currant vsuræ, vel quicquam pœnale, fit compēsatio ipso iure. Baldus. Vel sic: Pro rata debiti quod potest compensari, non currunt vsuræ. Salycetus.

VII. Impp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. C. Antiocho.

EIus quātitatis cuius petitionem ratio cōpensationis excludit, vsuras non posse reposci manifestum est. g PP. V. kalen. August. Peregrino & Aemiliano Coss.

Hæc lex legitur duobus modis secundū Baldum, & vtraque lectura est notabilis. prima lectura est talis: Qui promisit certo loco soluere: non potest denuo cogi alibi soluere. Secunda lectura: Creditor non potest compellere debitorem vt soluat alibi quàm in loco destinato: etiam si alibi posset solui & offerri: tamen creditor non cogitur nouare contractum. Baldus.

VIII. Idem A. & C. Rufino.

VSuras, †quæ quotannis h in vrbe i numerāde sunt k promittere l alio loco dependi, m †nisi ex iusta causa, exempli ratio minimè finit. PP. V. Idus Maij, Philippo. A. & Titiano Coss.

†aliàs deferri.

Oblatio & obsignatio ipso iure liberat debitorem: nisi fiat loco incongruo. Baldus. Vel sic: Locus congruus offerendi, est locus soluendi, & non alius. hoc dicit ista lex notabilis. Baldus.

IX. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. Cassio.

OBsignatione n rotius o debitæ pecuniæ solenniter facta, liberationem contingere p manifestū est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco q † quo debetur, solutio r fuerit celebrata. f PP. V. Idus Maij Maximo. II. & Aquilino Coss.

Datio in solutum ex pacto, non potest per pœnitentiam reuocari. Bald. Vel sic: Heres non potest reuocare factum defuncti. Saly.

X. Iidem. AA. & CC. Ambrosio.

C VCcessores eius qui maior vigintiquinque annis in solutum pro debito iure mancipia dedit, hæc reuocare non posse constat. s S. V. Id. April. Byzantij. AA. Coss.

Quod debetur vxori, non potest solui marito sine voluntate vxoris: etiam si vxor sit minor XXV. annis. Bald.

XI. Iidem AA. &. CC. Capitolinæ.

CVm maritum tuum à debitoribus tuis minoris vigintiquinq; annis cōstitutę, velut ex causa tibi debiti alinisi hoc conuētum est: vt ff. de vsuris. l. tutor.§. Lucius, vel nisi debitum non sit liquidum: vt ff. si certum petatur. l. quidam. vel nisi in pecunia pro libertate danda: vt ff. de statulibe. l. cum hęres.§. penult. Accursius.

p *Contingere.* ipso iure: vt ff. depositi. l. j.§. si pecunia. ver. satisdatione. & argu. ff. manda. l. qui mutuā.§. j. & ff. de vsur. l. debitor. Alij dicūt per exceptionē: & pro eis est supra de vsur. l. acceptam. in fi. vbi dicit conuertendo eam in vsus suos iterum agi. quod non fieret, si esset extincta per consignationem. sed dic vt ibi. Itē contra in eodem titu. l. ex prædijs. sed dic vt ibi.

q *Eo loco.* Sic ergo nota cōgruo loco fieri debere oblationē: vt ff. de vsuris. l. mora. & ff. de solu. l. si soluturus. & de verb. obliga. l. qui Romæ. Sed quid si alius nō debitor offerat, consignet, & deponat? Videtur quòd non cōtingat liberatio: vt ff. quæ in frau. credi. l. ait prætor.§. illud. Sed arg. contra institu. quib. modis toll. obliga, in prin. & ff. de nego gest. l. soluēdo.

r *Solutio.* id est depositio prædicta, quę solutionis loco habetur: vt ff. eo. l. satisfactio. Vel puncta post hanc dictionem solutio. & dic, celebrata scilicet depositio.

s *Celebrata* depositio secundum vltimam expositionem.

Vccessores.] CASVS. Debes mihi decem, mancipiū mihi in solutum dedisti: nunquid hęres tuus poterit illud reuocare, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

t *Constat*, sic suprà de restitu. l. ea quæ à patre. & supra de pigno

pig. l. cum dominā. & supra de reb. alie. nō alie. l. venditrici. Ac. A

Vm maritum.] CASVS. Si maritus aduersus debitores vxoris egerit, & exegerit: an mulieri præjudicet, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

a *Nullum tibi præiudicium, &c.* vt ff. de nego. gest. l. soluendo. & ff. de noua. l. si Stichus.§. fin.

I Nuito.] CASVS. Debebam Titio decem: illa decem eo ignorante & inuito alij soluis: an sim liberatus, quæritur? Et respondetur quòd non: secus si soluissem ea volente, quia tunc liberor.

b *Obligatione*. Fallit in adiecto, cui me inuito soluitur. Item in eo qui quandoque fuit procurator, cui rectè soluitur ab eo qui ignorat mandatum reuocatum: vt ff. eo. l. vero procuratori. & facit. ff. de neg. gest. l. soluēdo.

c *Mandante*. Nisi in casu, vt quando mando Titio solui post mortem meam: vt ff. eo. l. viti. j. respon. Accur.

d *Soluisset*. vt ff. de pig. actio. l. solutum.§. soluram.

S I obligatum.] CASVS. Procurator meus tenebatur mihi ex causa mandati in centum. scripsi me recepisse pecuniā, quam nō recepi. an talis error mihi præiudicet quo magis liberetur? dicitur quod non: nisi eum per acceptilationē præcedente Aquiliana stipulatione liberassem. Vi.

e *Non.* hæc negatio determinat verbum, liberasti.

f *Acceptilationem*. sic enim habet fieri per nouationē super cōtractu iure gentium: vt infra titu. j. l. fina. Sed quid si per errorē liberasti eū per acceptilationem? nonne subiata est prior obligatio? Respon. vtique: sed tamen agere potes condictione sine causa, vt se reponat in obligationem. vel si debitum liquidum & purum erat, vt statim soluat: vt ff. de condic. cau. da. l. si quis accepto tulerit. & l. si mulier. & ff. de pac. l. si cum te. & ff. de iu. do. l. licet.

g *Scripsisti*. pretando vel errando.

h *Non potuit*. nisi tacuerit per triginta dies: vt supra de nume. pecu. l. in contractibus. §. super cæteris.

P Ecuniæ.] CASVS. Si in instrumento confessus sit creditor sibi solutum fuisse pecuniam: maior probatio est, quàm si debitori chirographum reddidisset. Viuianus.

i *Professio*, quia scribit creditor se recepisse pecuniam creditam, quæ scriptura dicitur apocha.

k *Maiorem*. Maiorem siquidem, quia redditio chartæ etiam ob aliam causam fieri potest, quàm vt liberetur debitor. vnde & de hoc subijcit lex sequens: confessio vero aperte denotat quas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse significes: nullum a tibi præiudicium potuit fieri, nisi factam solutionem post maiorem ætatem ratam feceris. S. V. Kalendas Maij, Heracliæ. AA. Coss.

Quod mihi debet, alij soluere non potest: nisi me mandante, vel ratum habente. Baldus.

XII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

I Nuito vel ignorante creditore qui soluit alij, se non liberat obligatione, b Quod si hoc, vel mandante c vel ratum habente eo fecerit, non minus liberationem consequitur, quàm si eidem creditori soluisset. d S. III. Idus Maij. AA. & CC. Coss.

Simulata liberatio non est liberatio. Baldus. Vel sic: Figmentum scripturæ de recepto, nō præiudicat veritati. Saly. etus.

XIII. Iidem AA. & CC. Philotimo.

SI obligatum hominem ex causa mandati, non e per stipulationem facta nouatione post acceptilationem f liberasti, sed tantùm receptam ex eadem causa debitam quantitatem falso scripsisti: g figmento veritatis extingui non potuit h obligatio. S. VI. Kalendas Iun. AA. Coss.

Melius est habere euidentem liberationem, quàm chirographi redditionem. hoc dicat. Vel sic: Melius est habere pro se euidentem probationem, quàm præsumptionem, quæ recipiat in contrarium probationem. Baldus. Vel sic: Plus probat confessio debitoris recepti, quàm instrumenti redditio. Salycetus.

XIIII. Iidem AA. & CC. Cohortæ. D

PEcuniæ solutæ professio i collata instumento, maiorem k rei gestæ probationem continet, quàm si chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuisset redditum. † S. V. Id. Iul. AA. Coss.

liberationem. sic ergo nota quòd sufficit creditorem liberare debitorem, si non potest reddere instrumentum: vt hic, & ff. de leg. j. l. huiusmodi.§. si ita cui. Accur.

Vod debitori.] CASVS. Titius surripuit mihi instrumētum in quo erat mihi obligatus Seius, & reddidit Seio. si probem Seium debere mihi pecuniā, non præiudicat mihi instrumēti surreptio. Vi.

Chirographum redditum debitori sine voluntate creditoris, non liberat debitorem: & ex ipso instrumento quod ipse debitor tanquam pro se producit, conuincitur, & ad soluendum compellitur.

XV. Iidem AA. & CC. Quartino.

QVòd debitori tuo chirographū redditū contra voluntatē l tuam adseueras, nihil de iure tuo deminutū est. ¶ Quibuscunque itaque argumentis iure proditis hanc obligationem tibi probanti, eum pro huiusmodi facto liberationem minimè cōsecutum, iudex ad solutionem debiti iure compellet. S. V. Kal. Septemb. AA. Conss.

B

Ius pro re inuito creditore cedi non potest. Bald. Vel sic: Creditor non compellitur recipere in solutum nomen debitoris sui debitoris. Saly.

XVI. Iidem AA. & CC. Charidemo.

EVm à quo m mutuā sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen debitoris tui compelli iuris ratio non permittit.

C

IN AVTHENT. de fideiussorib. & mandato. §. quod autē colla. j. constit. iiij.

Hæc authentica in principio excipit casum. Et nota quòd colligitur in l. præcedenti: & hoc dicit: Si debitor quantitatis non habet aliunde vnde soluat, potest vem meliorem quam habet, in solutum dare creditori pro æstimatione districtus faciendæ per iudicem, & cum cautela de euictione. & si creditor reperit emere volentem, non compellitur tunc in solutum recipere, sed debitor tenebitur illi vendere cautela adhibita quòd de precio satisfiet creditori. Salycetus.

HOc, nisi n debitor in pecunia vel alia re mobili soluere nequeat, tunc enim res immobilis quam debitor habet meliorem, o soluti potest, facta per iudicem subtili eius causæ æstimatione: vt rem prædictam & debitori soluere, & creditori licear petere, præstanda credi-

D

Creditore inuito non potest aliud per alio soluī.

n *Hoc nisi*. Dixit non posse solui aliud pro alio, hoc nisi, &c.

o *Meliorē habet*. hoc ideo, quia aurū acceperat qđ est preciosius metallū: vt in corpore. aliàs res mediocris posset dari in solutū: vt ff. de sacrosan. eccles. auth. hoc ius porrectū. quæ est contra. Vel dic p etiā si in alia re etiā vili sit debitor, habeat tamē locū qđ hic dicit. & ideo, qa vnū sit cōtra creditorē, vt inuitus aliud pro alio recipiat: aliud sit pro eo, f. vt optimā rem habeat in solutū, argu. ff. de iureiuran. l. cū qui. & in ecclesia sit specialer vt in dicta authenti. hoc ius porrectū. *ADDITIO*. An autem aliud pro alio solui possit: & quid si mutetur moneta per principē: potes hic videre per Abba. in ca. quāto. extra de iureiurā. in v. col. versi. vlterius quęro de quæstione, &c. vsq; ad finem,

a *Cautela.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Cautela*, quòd scilicet de precio rei soluet creditori: vt in corpore authenticæ.

M *Anisesti*.] CASVS. Si alius soluit creditori quod ei debeo. liberor. Itē si res aliquas accepit in solutū, similiter liberor. Viuianus.

b *Soluente*. vt ff. de nego. gest. l. soluendo.

c *Consentiente*. non inuito, nisi in casu: vt in authen. superiori, hoc nisi, &c. quæ etiā super hac. l. posset poni, & nisi in alijs casibus: vt no. ff. l. proxi.

Casus.

d INquisitio. Procurator tuus creditoribus tuis de propria pecunia soluit, & chirographa recepit ab eis: tibique ab eius hærede restituta sunt, in quibus erat subscriptio procuratoris, scilicet q̄ nihil creditoribus tuis debebatur. certe nō tollitur procuratori actio, vel heredi. licet enim & ipse de creditoribus erat, per hoc q̄ de suo soluerat: tamen generali sermone non continetur persona loquētis. sic & ff. loca. l. qui insulam. §. fi. & ff. de fena. l. j. Sed ar. contra. ff. de pignori. l. Paulus. §. fina. & de verbo. signifi. l. familiæ appellatione. cui potest responderi, quòd videtur dominus obligari per seruum: vnde & ibi ipse seruus obligatur. Item argu. contra. ff. de conditio. & demonstratio. l. qui hæredi. §. Plautius. sed certe in generali sermone continetur ibi persona cui loquitur testator. Ioan.

Persona loquentis generali sermone nō continetur.

e *Fecerat*. obligando se creditoribus pro domino.

f *Creditoribus*. cæteris.

g *Et non vestre*. id est, à vobis debitæ vestro procuratori, id est ejus quam debetis procuratori. nam (vt ex principio legis apparet) domino loquitur, & sic repetit illud verbum, satisfactum. & illa erūt datiui casus, vestræ pecuniæ. Vel dic melius quòd sunt genitiui: nec repetitur satisfactum, immo respiciunt sequentia, præcessisse solutionem. Accursius.

S *Iactore*.] CASVS. Mulier quædā præposuerat seruū suū pecunijs mutuandis & recipiendis, vel exigendis: solui ei pecuniam quam debebam mulieri: nunquid sum liberatus? Dicitur quòd sic. Si vero solui seruoqui non habuerit mandatum de pecunia exigenda, non liberor. Viuianus.

h *Si actore seruo*. accepi à domina mutuum, & reddidi seruo actori: liberor quidem.

i *Susceperas*. à domina.

tori cautela [a] de euictione quæ debitori possibilis sit. quod est in omni actione. ¶ At si creditor paratus sit emptorem rei præstare, oportet debitorē cautela iudicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, vt satisfiat creditori.

Aliud pro alio volenti creditori solui potest. Bald. & Salyc.

XVII. Iidem AA. & CC. Cassio.

MAnifesti iuris est, tam alio pro debitore soluente, [b] quàm rebus pro numerata pecunia consentiente [c] creditore datis, tolli paratam obligationē. S. Kal. Decemb. Sirmij AA. Coss.

In generali sermone nō continetur persona loquentis. Bald. & ad hoc allegatur.

XVIII. Iidem AA. & CC. Domitio.

INquisitio [d] veritatis tolli non potuit, quòd chirographa quæ fecerat [e] procurator tuus, recepta, tibique restituta ab ipsius herede proponas cū subscriptione procuratoris significante, q̄ nihil creditoribus [f] debeatur: cùm nihil prohibeat & creditoribus satisfactū esse, & nō vestrę ꝓpecuniæ, sed ipsius cui negotiū gerendū mādaueras, processisse solutionē. S. Idib. Februar. CC. Coss.

Solutum seruo recipiendis pecunijs præposito, liberat soluentem: & licet chirographum debiti sit apud dominum, non cassum scilicet nec cancellatum: tamen eius viget intrinsecus sublatus est: quia eius obligatio extincta. Bald.

XIX. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI actore seruo [h] tā mutuis dādis pecunijs, quàm debitis recipiēdis præposito, in hoc quod susceperas, [i] eius dominæ per ipsum [k] satisfecisti: instrumentum inane [l] solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim soluētes seruo, de actione dominæ liberare se minimè possunt. S. V. Id. Octob. CC. Coss.

Operarum exceptio potest cum pecunia compensari. Baldus.

XX. Iidem AA. & CC. Eucrati.

SI operas certi serui pro pecunia sumpta sibi in debitum compēsare placuit creditori: his secundum conuentionis fidem prēstitis, de mancipio restituēdo pacti tenor [m] seruari debet. S. V. Kal. Nouemb. Hadrianop. CC. Coss.

Solutio pertis non liberat à toto, licet ibi sit spe futuræ numerationis confessio. Sed si pro parte in totum transigitur, in totum actio tollitur. Bald. Vel sic: Si creditor partē recepit, & totū recepisse scripsit: si quidē ex causa transactionis, vltra non petit. sin autē spe futuræ solutionis, tūc residuum petere potest. Salycetus.

XXI. Iidem AA. & CC. Rufo.

INteresse multum, vtrūmne spe futuræ numerationis [n], suscepisse te quod instrumento contineatur, scripsisti: an accepta minore quantitate, [o] tātum quantum lectio probat in scriptura conferri placuit. Nam superiore quidem casu residui petitio debiti manet integra: [p] posteriore verò cōsensu transactionis finitis stare conuenit. [q] S. III. Non. Decemb. CC. Coss.

Non refert vtrum instrumentum sit inductum, & cancellatum, siue etiam non inductum, nec cancellatum, dummodo debitum sit solutum. Baldus.

XXII. Iidem AA. & CC. Grato.

INductum, [r] id est, cancellatum, nēcne sit chirographū vestrum: solutionem semel debiti causa factam ei qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. V. Id. Decembr. CC. Coss.

Oni contemplatione literarum liberat scribentem, literis effectū non habentibus conditi libertatem, Vel sic: Confessio facta prætextu causæ non secutæ: non nocet confitēti. Bald. Vel sic: Si creditor scripsit se recepisse debitū contēplatione literarū missarū ad soluere debentem: illo non soluente, integra manet petitio debiti. Salyc.

XXIII. Iidem AA. & CC. Vacio.

SI literarum Auxenonis [s] contemplatione, quas ad Aristonem [t] de numeranda tibi pecunia dederat, recepisse te scripsisti debitum ab Aristone: mandato non impleto, [u] cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. [a] S. XV. kal. Ian. Nicomediæ. CC. Coss.

Si fundus in solutum datus, per industriā creditoris melior factus est, non propterea debet restitui debitori, etiam minori. Vel sic: Non debet quis id petere, cuius contrarium postulaturus non esset, nisi sit actum. hoc dicit cum gloss. secundū Burigarium.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Rufino.

CVm pro pecunia quā mutuo acceperas, secundum placitum Euandro te fundum dedisse profitearis: eius in dustriam, vel euentum meliorem, tibi non ipsi prodesse, cōtrarium [b] nō postulaturus, si minoris distraxisset, [c] non iustè petis. S. VII. Kalend. Ianuà. Nicomediæ. CC. Coss.

Qui excipit de solutione, debet probare. Bald. Vel sic: Probata solutione, chirographum conditur, vel vindicatur. Salyc.

XXV. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SOlutionem asseuerāti, probationis onus incumbit: [d] quo facto, [e] chirographum cōdicere potest. S. III. Kal. Ian. Nicomediæ. CC. Coss.

TITVLVS XLIIII.
DE ACCEPTILATIONIBVS.

Liberatus per acceptilationem, errore facti vel iuris postea soluēs repetit. Bal. Vel sic: Pupillus cum tutoritate auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest cōueniri. nisi ex causa legitima. Salyc.

I. Imp. ANTONINVS. A. Apronio.

IAm tibi § scripsi posse apud iudicē quæri, an solemnibus [h] verbis tutoris auctoritate interueniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberauit. quare si

a *Impedire potest*. contra Auxenonem, si modo intra triginta dies patitum sit iuri: vt §. de nō numera. pecu. l. in cōtractibus. §. super. Accursius.

CVm pro pecunia.] CASVS. Obligaui fundum: eum insolutum dedi. & eum meliorasti: nunquid possum reuocare? Dicitur quod non: quia si deterior factus fuisset. nunquam reuocarem: vnde si petā hoc cuius contrarium non eram petiturus, nō sum audiendus. Viuianus.

b *Contrarium*. non debet a quis postulare cuius contrarium non esset petiturus. & est sic §. de vsur. l. si ea lege. Sed arg. contra. ff. loca. l. ea lege. Sed ibi ex vi pacti fuit.

c *Distraxisset*. sed deteriorasset prædium, & ita minoris distrahere posset.

SOlutionem.] CASVS. Si debitor dicat se soluisse creditori, debet hoc probare: & postquam probauerit, petere potest vt sibi reddatur instrumētum. Viu.

d *Incumbit*. vt supra de proba. l. j. & de non numera. pecunia. l. assueratio. Accursius.

e *Quo facto*. scilicet solutione probata.

f *Condicere potest*. si nō est debitoris. aliàs vindicat: vt supra de condic. ex lege. l. dissolutæ. & §. ad exhiben. l. fi.

DE ACCEPTILATIONIBVS.

Dixit de veris solutionibus: nūc de imaginariis, id est, acceptilationibus. Nam acceptilatio est imaginaria solutio: vt instit. quibus modis tollitur obligat. §. j.

IAmtibi.] CASVS. Si soror mea debitorem suum tutoris auctoritate interueniente per acceptilitatē liberauit, & debitor post acceptilationē soluit: an repetere possit si indebite sit solutū quæritur? Et dicitur q̄ si tu ei successisti, vel nomine illius, si viuit, poteris cō tra repetēte vti defensionibus. sed nō aperit quibus tu. dic, vt qa acceptilatio non erat solēniter facta, vel sine tutoris auctoritate: vel quia enormiter esset læsa per talem acceptilationē. Viui.

g *Iam tibi*. loquitur imperator fratri petēti pro sorore minore.

h *Solemnibus*. quia dixit debitor, habēsne acceptū quod tibi debeo? Respondit ipse: habeo, acceptumque tuli: vt instit. quib. mo. toll. obli. §. est autē. Sed quomodo hoc fieri potuit etiam cum tutore, scilicet donandi animo: vt §. de admi. tuto. l. non omnis? Respond. non fuit facta hic animo donandi: sed aliud intuitu: vt §. si aduer. tranſ. l. j. & ij. sed si sine tutore, ipso iure non valet: vt de in integ. restitu. mino. l. si curatorem.

i *Exoluit*. scilicet debitor post acceptilationem, credens se non esse liberatum: quia illa quæ erat minor, fecit acceptilatio nem tutore auctore.

k *Perseuerauerit*. repetens indebitum.

l *Defensionibus*. quæ nullæ sunt, si accepto tulit, secundū quos-

pedire potest. [a] S. XV. kal. Ian. Nicomediæ. CC. Coss.

Si fundus in solutum datus, per industriā creditoris melior factus est, non propterea debet restitui debitori, etiam minori. Vel sic: Non debet quis id petere, cuius contrarium postulaturus non esset, nisi sit actum. hoc dicit cum gloss. secundū Burigarium.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Rufino.

CVm pro pecunia quā mutuo acceperas, secundum placitum Euandro te fundum dedisse profitearis: eius industriam, vel euentum meliorem, tibi non ipsi prodesse, cōtrarium [b] nō postulaturus, si minoris distraxisset, [c] non iustè petis. S. VII. Kalend. Ianuà. Nicomediæ. CC. Coss.

Qui excipit de solutione, debet probare. Bald. Vel sic: Probata solutione, chirographum conditur, vel vindicatur. Salyc.

XXV. Iidem AA. & CC. Aureliano.

SOlutionem asseuerāti, probationis onus incumbit: [d] quo facto, [e] chirographum cōdicere potest. S. III. Kal. Ian. Nicomediæ. CC. Coss.

TITVLVS XLIIII.
DE ACCEPTILATIONIBVS.

Liberatus per acceptilationem, errore facti vel iuris postea soluēs repetit. Bal. Vel sic: Pupillus cum tutoritate auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest cōueniri. nisi ex causa legitima. Salyc.

I. Imp. ANTONINVS. A. Apronio.

IAm tibi § scripsi posse apud iudicē quæri, an solemnibus [h] verbis tutoris auctoritate interueniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberauit. quare si

in repetenda pecunia quam exoluit, [i] diuersa pars persteuerauerit [k] vteris defensionibus [l] cōpetentibus. PP. III. Id. Febr. Duobus & Aspris Coss.

Acceptilatio facta ex causa dationis omnem viam agendi perimit. Baldus.

II. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS. AA. & CC. Claro.

SI donationis gratia nouatione facta per acceptilationem [n] præstitisti liberationem omnis agendi [o] via perempta est. S. VI. kalend. Ianua. AA. & CC. Coss.

Interueniente Aquiliana stipulatione & acceptilatione sequente, nisi creditor sit talis ætatis cui restitutio indulgeatur, omnis agendi via præcluditur. Baldus.

III. Iidem AA. & CC. Demetriæ.

PEr Aquilianam stipulationem [p] pacto [q] subditam obligatione præcedente sublata, & acceptilatione [r] quæ fuit inducta, perempta: [s] ei qui ex nulla causa [t] restitui potest, omnis agendi via præcluditur. S. V. kal. Decemb. CC. Coss.

TITVLVS XLV.
DE EVICTIONIBVS.

Emptor vniuersitatis non agit pro euictione rei singularis: nec ad sumptus litis, nisi hoc specialiter sit promissum & conuentum. hoc dicit ista singularis lex, secundum Bald. Vel sic: Venditor hæreditatis non tenetur de euictione rerum singularium, nisi contrarium sit actum: & suo sumptu & periculo illas consequi debet emptor, Salycetus.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Munitio.

EMptor hereditatis rem [u] à possessoribus sumptu [x] ac periculo suo perse-

t *Ex nulla causa*. sunt enim causæ per quas in talibus quis restitui potest. vt propter minorem ætatem, errorē, dolum, metum, scilicet si dolo vel metu inductus fuerit ad accepto ferendum: & sic agitur actione de dolo vel metu: §. de transacti. l. sub prætextu instrumenti. §. fi. vbi autē bene & rite facta fuit acceptilatio, sed non seruatur fides: tunc dic qualiter agatur, vt §. de transactio. l. actione. Item si acceptilatio est inutilis ratione rei vel ratione solennitatis omissæ: an saltē iure nudi pacti valeat? Respon. vt not. ff. de pactis. l. si vnus. §. si acceptilatio.

DE EVICTIONIBVS.

Quia soluta & empta solent euinci, ideo de euictionibus subjicit.

EMptor.] CASVS. Vendidi tibi hereditatem conuentus, tu rei venditione pro fundo vno, denūciasti mihi vt re defenderem: an teneat quæritur? Et respon. quòd non: sed tuis sumptibus te defendere debes, neq; de euictione teneor: ni si aliud cōueniſſet, vt pro vna re euicta debeā teneri. Viuianus.

v *Rem*. singularem illius hæreditatis emptæ. Accursius.

x *Sumptis*. sumptus quo ad expensas, periculum quo ad rem quam perdit. sed licet patiatur periculum perdendo: an rehabeat à

Acceptum ferens potest ex multis causis restitui.

Stipulatio Aquiliana quas obligationes nouat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venditor tenetur emptori ad sumptus factos in lite.

beat à venditore? Respon. non aperit hic de sumptu, sed de estimatione rei sic, dicens quòd euictio non præstatur. de sumptu autem dicas quòd videtur prima facie ex hac litera suo sumptu, quòd venditor emptori non teneatur ad sumptus factos in causa euictionis. Sed certe distingue: Aut pro re principali potest ex empto ad interesse agi: & tũc pro sumptibus agetur: vt j. eod. l. si cum quæstio. in fin. & ff. de do. excep. l. fideiussor. & ff. quod fal. tuto. auct. l. nouissimè. §. Pomponius. & arg. ff. de libe. leg. l. petitor. & ff. si mulier ven. no. l. si in fi. licet illa econtra posset intelligi. si autem non potest agere emptor pro re principali, vt quia non est euicta, vel alia de causa, vt hic erat: tũc nec de sumptibus agetur: vt hic, & j. eod. l. si status. in fin. suam enim egit rẽ emptor: vt ff. ad Trebel. l. deducta §. qui post tẽpus: nisi fuissent promissi: vt ff. de verb. oblig. l. venditores. Et est simile in eo qui liber esse iussus est reddatis rationibus: vt si nulla sunt reliqua, pure erit liber: si aliqua, tunc computare domino & reddere reliqua tenetur: vt ŝ. de ma. testa. l. cũ testamẽto. Itẽ si vincit emptor, alia est ratio q̃ non agat ad sumptus: quia eos consequitur à victo ex generali regula, victus victori, &c. vt ŝ. de iud. l. properandũ. §. sinautẽ alterutra. Alij dicũt si agatur ex empto, semper posse agi ad sumptus. si vero ex stipulatu, non. sed prima placet. *ADDITIO.* Aduertas quòd Bart. in l. venditores ff. de verb. oblig. reprehẽdit istam glossẽ. volens quòd semper teneatur venditor ad sumptus. quod probat primo per. l. si plus. §. mota. ff. eo. & l. qui absentẽ. ff. de procura. vbi dicitur q̃ mota lite tenetur defendere emptorẽ. ergo si non defendat, tenetur ad interesse ob rẽ non defensam. argu. l. cũ quærebatur. in fin. ff. iudi. fol. Secũdo probat per rationẽ. vẽditor tenetur emptori, vt sibi habere liceat: vt l. stipulatio ista habere licere. ver. quòd si forte. ff. de verb. oblig. & ibi nota. ergo, &c. Contraria solue vt per eum.

a *In singulis.* id est in re singulari: quia aut erat hæreditaria, & tunc est ei facta iniuria: vnde venditor non tenetur: vt ff. eo. l. si per imprudentiam. & ibi plene dixi. aut non erat hæreditaria: & tunc non videtur vendita. & probatur hæc distinctio. ff. de hæred. vend. l. ij. in princ. & ff. e. l. ferui vẽditor. & l. nauc. Sed quid si tantum tria prædia erant in hæreditate, & ilta sunt euicta? Dicunt quidã, licet nõ agatur propter primum prædium, vel secundũ: tertio tamen euicto agitur de omnibus ad exemplũ legis Falcidiæ. Sed Io. cõtra: quia hæreditas est etiã sine vllo corpore: vt ff. de peti. hære. l. hæreditas. si tamẽ nec nomina sunt in hæreditate, nec aliquid aliud, nisi prædicta prædia, condicetur preciũ: nec enim spes emitur, nisi hoc agatur: & tunc decipiens condemnabitur: vt ff. de hære. ven. l. cũ hæreditatem. & l. quòd si in venditione. & l. hoc autem. Accursius.

b *Veniſſe.* id est venditam esse ab eo qui de iure est hæres. si ergo etiam modica res euincatur, ideo quòd non fuit hæres, venditor aget: vt ff. de hære. vendi. l. quòd si nulla. Item hoc verum vendita hæreditate. si autem rem singularem hæreditatis vendat, de euictione tenetur: vt ff. de peti. hære. l. sed & si lege. §. item si rem distraxit.

c *Conuenti.* scilicet vt in singulis præsteturr euictio. Vel quia singulas res de hereditate adfirmauit: vt ff. de hæred. vẽd. l. nisi de substantia. Vel nisi sciens erat rem illam non esse hereditariam: vt ff. de hære. ven. l. ad hoc. Azo.

Q *Veniam.*] CASVS. Auus tuus dedit tibi quædã prædia, & de euictione promisit per stipulationẽ: postea decessit te instituto hærede, & quibusdã aliis. si aliquod ex prædiis illis euincatur, ages pro euictione aduersus coheredes tuos pro ea portione qua sunt hæredes, actione ex stipulatu. Si vero debet. ¶ Euictio quoque non præstatur in singulis[a] rebus, cũ hæreditate mi iure venisse[b] constet, nisi aliud nominatim inter contrahentes conuenit. [c] PP. VI. Kalend. Mar. Seuero. A. III. & Victorino Coss.

Etiam si ista lex daretur in punctis, esset aurata: & breuiter h. d. Donator tenetur de euictione, si per stipulationem de euictione promisit, secus si nudo pacto. Bald.

II. Idem. AA. Quartæ.

Q Voniam auus tuus cum prædia tibi donaret de euictione eorum cauit: B potest aduersus cohæredes d tuos ex causa stipulationis consistere ob euictionem prædiorum, proportione scilicet hæreditaria.[e] Nudo autem pacto interueniente[f] minime donatotem hac actione teneri certũ est. PP. II. kalend. Mart. Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

A de euictione per stipulationem non promisisset: nullo modo cũ conuenire potes. Viuianus.

d *Cohæredes.* contrarium. j. de dona. l. si quis.

e *Hæreditaria.* nam pro parte qua hæres est, extincta est actio: vt ŝ. de hæredita. actio. l. si adulta.

f *Interueniente.* scilicet in donando. & sic olim non agebatur, sed hodie sic conditione ex hac lege: vt hic subiicitur & j. de dona. l. si quis argentum. Vel dic nudo pacto interueniente super euictione prestãda: & erat olim nudũ, siue ex intervallo apponeretur ad pactum donationis, siue etiam incontinenti. cum enim nec ex illo posset agi, per consequẽs nec hoc informabit: vt ff. de pericu. & commo. rei vẽd. l. si in venditione. secus autem si in traditione apponebatur: vt infra de dona. l. legem. & supra de re. permu. l. finali. sed cum hodie sit pro vestito ipsum principale, vestiet & illud pactum euictionis sui cohærentia, vbi autem nihil effet de euictione cautũ, tunc dolosus donator teneturr vt ff. de dona. l. Aristo. & l. hæres. & de legatis. j. l. si à substituto. §. j. & hoc in vere lucratiua. in quasi lucratiua quid sit, dicitur. ff. de noxa. l. si noxa. le. §. finali.

Antequam res euincatur, de euictione nõ agitur: etiã si res sit alij obligata. Bald.

III. Idem AA. Aureliano.

Q Virem emit, & pòst possidet: g quandiu euicta nõ est, auctorem suum, propterea quòd aliena vel obligata res dicatur, conuenire nõ potest.[h] PP. VIII. Kal. August. Faustino & Rufino Coss.

Si res in solutum data propter hypothecam euincitur: vtilis de euictione actio datur. nam datio in solutum, instar venditionis obtinet. hoc dicit. Vel sic: Si res obligata venditur, transit cum sua causa: & ideo pignus non extinguitur. Bald. Vel sic: Pro prædio dato in solutum, & euicto, agitur euictione vtili ex empto. Salycetus.

IIII. Imp. ANTONINVS. A. Georgio.

SI prædium tibi pro soluto datum est, quod alijs creditoribus fuerat obligatum: causa pignoris mutata non est.[i] Igitur si hoc iure fuerit euictum,[k] vtilis tibi actio[k] †cõtra debitoralias si incepit à pactione, idem. si à traditione, agitur ad instar dotis: vt supra de iure do. l. j. & ad hoc. ff. de ædilitio edicto. l. ad res. In legato autem euicto distinguitur, sit in specie, & sic non agitur: aut in genere, & tunc agitur: vt ff. eodem. l. si is qui. & l. hæres. & de legatis. j. l. si à substituto. §. j. & hoc in vere lucratiua. in quasi lucratiua quid sit, dicitur. ff. de noxa. l. si noxa. le. §. finali.

† *ratione scilicet hypothecæ. Contra.* † *id est fiet condictio.*

Antequam res euincatur, de euictione nõ agitur: etiã si res sit alij obligata. Bald.

III. Idem AA. Aureliano.

Q Virem emit, & pòst possidet: g quandiu euicta nõ est, auctorem suum, propterea quòd aliena vel obligata res dicatur, conuenire nõ potest.[h] PP. VIII. Kal. August. Faustino & Rufino Coss.

Si res in solutum data propter hypothecam euincitur: vtilis de euictione actio datur. nam datio in solutum, instar venditionis obtinet. hoc dicit. Vel sic: Si res obligata venditur, transit cum sua causa: & ideo pignus non extinguitur. Bald. Vel sic: Pro prædio dato in solutum, & euicto, agitur euictione vtili ex empto. Salycetus.

IIII. Imp. ANTONINVS. A. Georgio.

SI prædium tibi pro soluto datum est, quod alijs creditoribus fuerat obligatum: causa pignoris mutata non est.[i] Igitur si hoc iure fuerit euictum,[k] † vtilis tibi actio[k] †cõtra debitoralias si incepit à pactione, idem. si à traditione, agitur ad instar dotis: vt supra de iure do. l. j. & ad hoc. ff. de ædilitio edicto. l. ad res. In legato autem euicto distinguitur, sit in specie, & sic non agitur: aut in genere, & tunc agitur: vt ff. eodem. l. si is qui. & l. hæres. & de legatis. j. l. si à substituto. §. j. & hoc in vere lucratiua. in quasi lucratiua quid sit, dicitur. ff. de noxa. l. si noxa. le. §. finali.

† *ratione scilicet hypothecæ. Contra.* † *id est fiet condictio.*

C

Q *Virem.*] CASVS. Vendidisti mihi prædia: si dicantur aliena, vel alij obligata, an possim agere aduersus te actione ex stipulatu pro euictione antequam euincatur? Dicitur quòd non. Nam si emo à te rem quę dicitur alij pignorata, vel quæ dicitur aliena: licet de ea moueatur mihi quæstio: quandiu non est euicta, non agam de euictione. Viuianus.

g *Possidet.* maximè: nam idem si non possidet: vt ff. eod. l. non tamen consequens.

h *Conuenire non potest.* vt & ff. eo. l. si plus. §. mota, nisi in hoc. ne contractus euictio immineat: vt j. eo. l. si post perfectam. vel nisi hoc conuenit: vt j. eodem. l. siue in libertatem. Vel nisi venditor fuerit sciens: vt ff. de act. emp. l. seruus quem in fi. Vel nisi ad cauendum agatur: vt ff. eo. l. ij. Idem nisi agatur vt liberam tradat, non autem euictionis nomine, vt quia erat obligata: vt j. eo. l. ex his prædiis. quæ omnes sunt contra. sed omnes habẽt suas rationes diuersitatis, vt dixi.

SI *prædium.*] CASVS. Debebas mihi decem: prædium dedisti mihi in solutũ alijs creditoribus obligatũ: vnde si euincatur, dabitur mihi vtilis actio ex empto pro euictione aduersus te: quia hic contractus habet similitudinem cum venditione. Vnde nota hic, vt breuiter tollatur contrarium argumentum, cum quis est debitor meus, & dat mihi in solutum. eo casu debitor in quantitate, & dat mihi rem in solutum. eo casu si res euincitur, ista datio in solutum est quasi venditio, & agam vtili ex empto: vt & ff. de pign. act. l. eleganter. in princ. Si autem est debitor in corpore, puta debet mihi quis aliquam speciem, & dat mihi aliam speciem in solutum: non contrahitur hoc casu emptio de specie ad speciem: vt ff. de act. emp. l. j. & tunc nõ ago directa vtili actione ex empto secura euictione: sed agam præscrip. verb. vel prima: vt ff. de solu. l. si quis aliquã rem pro alia. & sic intelligitur quod not. ŝ. de senten. & interlocu. iudicum. l. libera quidem. Viuianus.

i *Mutata non est.* vt & ŝ. de distrac. pig. l. si debitor. sed certè immo videtur contra: vt diximus. ŝ. si antiquior cred. l. j. Accursius.

k *Vtilis tibi actio.* scilicet ex empto pro euictione: vt subijcit, & ff. de pigno. act. l. eleganter. in princip. & arg. ff. eo. l. si plus. §. & si iussu. sed videtur danda antiqua: vt ff. de solu. l. si quis aliã. & ŝ. de senten. & interlocu. l. libera. quæ sunt contra. Solu. vt in illa. l. libera.

D

EX *his prædiis.*] CASVS. Mulier emit à te prædia obligata Seio. si nõdũ ea tradidisti. ex empto aget, vt ea tradas, & libera beris. Si vero non tradidisti, & precium antequã prædia liberentur ab obligatione, petas: repellet te mulier doli exceptione. Et nota: si cõsulitur alicui per modum agẽdi, multo fortius per modum excipiẽdi: quia cui damus actionẽ, &c. vt ff. de super. fi. l. j. in fi. a *Ex empto.* non ex causa euictionis: sed quia liberam rem non tradit, sicut semper præsumitur vendidisse, secundum Ioan. vt hic, & argumen. ff. de act. empti. l. in venditione. & quod hic consequitur agendo, scilicet vt res liberetur, idem consequitur excipiendo: vt subijcit, idem etiã fiet si aduer. &c. argu. ff. de contrahenda emptione. l. pacta. & de periculo & commod. rei vendi. l. habitationum. & facit. ff. de verborum oblig. l. cum stipulatus. in fine. & de contrahen. emp. l. cum ab eo. si autem tradita effecerit res alij obligata, tunc quidam dicunt nõ posse agi ex empto vt liberetur. & fic esset de seruitoris cõditionis emptor re tradita, quàm si non esset tradita: vt supra eodem. l. qui rem. sed certe ibi agebatur quasi euictione secura: non vt liberetur. dicam ergo postea agi vt liberetur: vt ff. de actionibus empti. l. creditor. §. prædium.

Non *dubitatur.*] CASVS. Licet venditor de euictione non promisit specialiter: re tamen euicta tenebitur de euictione actione ex empto. Viuianus.

b *Non dubitatur.* vt ŝ. de communium rerum alie. l. si maior. & ff. eod. l. ij. & l. si in venditione. Item petitur precium, licet fuerit dictum ne agatur: vt ff. de action. empti. l. emptorem. §. qui autem habere. nisi emptor fuerit sciens: vt j. eod. l. si fundum. & facit. ff. de actionibus empti. l. in venditione.

A *Vtore.*] CASVS. Vendidisti mihi prædium, de euictione promisisti, & fideiussorem dedisti: denunciaui tibi vt me defenderes in causa euictionis: licet non denunciauerim fideiussoribus, an nõ ideo minus tenẽtur fideiussores, quæritur? Et dicitur quòd nõ. Nota hic quòd emptor nõ agit de euictione, nisi denũciet venditori quod eũ defendat: vt ŝ. vbi in rẽ actio. l. j. & ŝ. de pericu. & cõmo. rei vẽ. l. j. nisi per pactum esset remissa denunciatio: vt ff. eo. l. Herẽnius Modestinus. in fi. fideiussori autẽ dato pro euictione, nõ habet necesse denũciare vt hic. Primũ notabile subseruit. l. immediatè sequẽti. Viuian.

c *Auctore laudato.* id est venditori denunciato vt defendat: quod est opus vt de euictione postea agi possit: vt j. l. prox.

d *Ignorauerit.* non oportet ergo fideiussori nunciari: sed sufficit eo, id est auctori, sicut & alias mora rei nocet fideiussori. vt ff. de verbo. oblig. l mora rei.

E *Mptor.*] CASVS. Nisi emptor venditori denunciauerit vt eũ de fẽdat in causa euictionis, & res sit euicta: nõ tenebitur vẽditor actione ex stipulatu, vel pro euictione. si vero emptor in iudicio nõ comparet, aut præsens per iniuriã iudicis condẽnetur: nõ tenebitur vẽditor, vel eius fideiussor. Viuianus.

c *Vel fideiussorem.* vt ff. eo. l. si fundo. §. sed cũ possit. & l. si per imprudentiã. §. j. & supra de pericu. & commo. rei venditæ. l. j. & hoc ante sententiam, & testium apertura: vt ff. eo. l. si rem quã. §. fina. Sed quid si sciuit venditor? Respon. non oportet eũ nunciari: vt arg. ff. eo. l. Herẽnius. §. Caia. & ff. de act. emp. l. j. in fine. & arg. ff. de petitio. hæredita. l. item veniunt. §. petitã. & ff. de administratione tutorum. l. pater tutelã, §. fi.* & ff. eo. l. si dictum. §. penultimo. Sed argu. contra. ff. ad legem Iuliam de adult. l. denũciasse. Tutius ergo est scienti denunciari. *ADDITIO.* Tu dicas omnino necessarium esse vt denũcietur, per notabilem theoricam Bartho. in l. qui vxori. §. quid ergo. j. ff. de adulter. vbi dicit quòd quandoq; denunciatio requiritur ad simplicem scientiã habendam: & tunc non oportet quòd fiat scienti: & habet locũ regula, eũ qui certus, de regulis iuris, libro sexto. & l. j. in fine ff. de actione emp. quandoque fit denunciatio ad aliquid faciẽdum: & tunc non sufficit sola scientia: vt dicto §. quid ergo. in proposito autem cum denunciatio ista fiat non solũ ad simplicem scientiam, sed vt venditor vemat ad defendẽdum emptorem, necessario requiritur denũciatio. nam forte emptor confisus de sua prudentia, non curat vocare venditorem: nec tenetur venditor ire. ita vult Bartho. vbi supra, & Abb. post eum in c. fin. quod concordat cum hac. l. extra de empt. & vendi.

Emptor si inquietetur super re empta sciente venditore, tenetur ei denuncia re.

+ *Concor. cum hac. l. c. vl. extra de emp. & ven.*

* *aliàs §. Papinianus. l. quidam decem.*

f *Non adfuit.* quo casu magis propter absentiam suam, quàm propter malam causam quam habuit, amisisse videtur: vt hic, & ff. eod. l. si ideo.

g *Per iniuriam.* quæ facta emptori non tangit venditorem: vt hic, & ff. eod. l. si per imprudentiam. in principio. & argu. supra man. l. si pro ea.

h *Absente.* quid si præsens esset? Respon. appellare deberet: vt ff. eod. l. Herennius. §. j. & de apel. l. à sententia. Azo. & facit supra vbi in rem act. l. j. & de senten. l. libera.

S *I controuersia.*] CASVM duobus modis pone: Vendidisti mihi fundum: conuentus pro fundo, denunciaui tibi vt me defenderes: si euincatur, agam aduersus te quanti mea interest. Vel sic: Vendidisti mihi fundum: cecidi à possessione sine culpa mea: ego aduersus possidentem ago. si non possum recuperare prædium, agam aduersus te quanti mea interest, & consequar sumptus quos feci in melioratione prædij. Viuianus.

i *Ab aliquo.* possidente.

k *Monetur,* id est refertur.

+ *AD hanc l. vide. l. fi. in prin. ff. de pig. vbi per instrumenta emptionalia probatur lattitudo agrorum. & no. Ang. in. l. venditor. ff. de ver. obli.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Interest*. in quo etiam continentur sumptus: vt ff. de condi. & demon. l. quibus diebus. §. j. & dixi plene. ff. eod. l. j.

b *Evngata sunt*. & ex hoc apparet hanc legem loqui cum emptor non possidebat, sed agebat aduersus alium, & sic reus dicitur facere actori controuersiam, sic. ff. de procura. l. non solū. §. si status. Nam si possideret emptor iure exceptionis, hoc debuit consequi à vindicante: quod si non fecerit, nō consequitur à venditore: vt ff. de actione empti. l. idemque. §. j. in princ. hoc tamen quòd desiit possidere, fuit sine culpa sua: alias nec à venditore quicquā consequitur: vt ff. eod. l. si rem quam. §. j.

quanti tua interest. a ¶ In quo continetur etiam eorum persecutio, quæ in rem emptam à te, vt melior fieret, erogata sunt. bPP. XI. Kalend. Ianuar. Alexandro A. Cos.

Quicquid est intra fines demonstratum, videtur venditum: & si quid euincatur, debetur euictio: tamen si finium regundorū agatur, propter eam nihil debetur. hoc dicit ista lex, secundum Bald. Vel sic: Quod actione finium regundorum euincitur, in actione ex empto pro euictione venit, secus si non euincatur: sed ex alia causa peri udicem adiudicetur. Barth.

x. Iidem. A. Largo.

SI fines agri venditor demōstrauit, & legem dixit, intra eos neminem ingressurum: si quid inde euincatur, cpericulo sit auctoris. Quòd si finibus suis quos demonstrauit, agrum vendidit: lis finalis dad venditorem non pertinet. PP. VII. Kalend. Decembr. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Fideiussor rem venditam euincere non potest. Vel sic: Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. Baldus. Vel sic: Exceptio quem de euictione tenet, actio etiam locum habet contra fideiussorem. Salycetus.

x1. Idem A. Clementi.

EXceptione doli rectè eū e subnouebis, quem ab auctore f tuo fideiussorem accepisti, si eius nomine controuersiam refert, quasi per vxorem suam g antequam tu emeres comparauerit: qui venditioni adeo consensum h dedit, vt se etiam pro euictione obligaueret. i PP. Non. Februar. Pompeiano & Peligno Coss.

Ista lex ponit de pacto, de quo non habetur alibi in iure. Valet pactū, quòd statim re venditā, lite mota reddatur præcium emptori. Vel sic: Regulariter non agitur de euictione, nisi euictio sit secuta, aut exceptio iudicata. Baldus. Vel sic: Ad interesse agitur antequam res euincatur si inter partes hoc agatur. Salycetus.

x11. Imp. GORDIANVS. A. Philippo.

SIue in libertatem euictus est k seruus quem comparares, cōuenit, vt si qua quæstio nomine eius relata esset, & si necdum euictus esset, tu præcium recuperares: l præses prouinciæ, quod tibi præstandū animaduerterit, restitui iubebit. PP. VII. Id. Mart. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Res vendita in causa iudicati non potest per debitorem euinci: & si euincatur ab alio, tenetur debitor de euictione. Vel sic Factum iudicis reputatur factum partis. ad hoc allegatur. Bald. Vel sic: Emens à iudice iudicatum exequente, partem habet obligatam de euictione: ideo eam agentem repellit exceptio. Salycetus.

x111. Idem A. Zoilo.

SI ob causam iudicati pignora capta sunt ex eius auctoritate cui præcipiendi ius fuit: eáque de quibus complecteris, tu mercatus es: m frustra ab ea quæ condemnata est, vel quæ in eius locum successit, eorum refertur n quæstio: quando quidem & si euictio eorum ab alio subsecuta fuisset, aduersus eos debuisse dari actionem, o quibus precij solutio proficit, rectissimè responsum est. PP. XVI. Kalend. Iun. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Filius non potest euincere rem quam pater vendidit, cuius ipse est hæres. Baldus. Vel sic: Quem de euictione tenet actio tanquam hæredem principalit, eundem agentem repellit exceptio. hoc dicit. Bart. & Salycetus. secus in hærede fideiussoris.

x1111. Idem A. Secundino.

SIue possessio vēditoris fuit, filius eiusdémque patris hæres frustra quæstionem mouet: siue nō patris, sed filij eius possessio fuit, de qua iure hæreditario auctor laudari potest: P

actionem. ij. & ſ. de reuo. his quæ in frau. credi. l. filios. & ſ. ſi alie. res pigno. da. ſit. l. cum res.

a *Mouere non potest*. in totum scilicet si in solidum hæres est: alioquin pro ea parte pro qua est hæres: vt argu. ſ. de hęre. act. l. si adulta.

SI *non iniuria*.] CASVS. Si emptor nec per iniuriam iudicis, nec per culpam suam fuit absens: & denunciauit, & condemnatus est in causa euictionis, ac res fuerit euicta, pignora quæ pro euictione obligātur, persequi poterit.

b *Si non iniuria*. vel aliàs ob culpam tuam: vt quia fuisti absens. vel non denunciasti: vt ff. eod. l. si per imprudentiam. & l. si ideo. & ſ. e. l. emptor. nam gratia exempli ponit.

c *persequi poter*. vt ſ. de pact. pigno. l. ij. & ſ. de præd. mi. l. & ſ. iis.

SVper empti.] CASVS. Mulier vendidit mihi prædium: in eo meliorando impēsam feci. si Titius partē prædij vindicet, & euincat sumptus quos feci, habita ratione fructuū à Titio recuperabo: & ad precium agam aduersus mulierem.

d *Quæstione*. quam mouet dominus cōtra emptorem.

e *Portionem*. nā etiam pars quandoque euincitur. ff. eo. l. j.

f *Restitui*. à domino vindicante: vt hic, & ff. de rei vindi. l. sumptus. & ff. de act. emp. l. idēque. §. j. & de excep. do. l. Paulus.

g *Non eum*. Nota ergo vindicantem nō teneri ad precium: vt ſ. de fur. l. inciuilem. & de rei vind. l. mater. & l. ſi mācipium. In casu tamen dominus tenetur ad precium: vt ff. de rei vindi. l. emptor. Item in alio, scilicet quando pupillus vindicat prædium suum sine decreto alienatum: cum precium in suam vtilitatem sit cōuersum: vt ſ. de prædi. mi. l. vtere. Item in alio: vt ſ. de vxo. mili. l. ij. sed dic vt ibi.

SIcium.] CASVS vendidisti mihi seruū: conuentus rei vindic. pro seruo, denunciauit tibi vt me defenderes: nihilominus euictus est: quia succubui damna quæ passus sum, mihi refarcies. quasi dicat, tenebaris mihi ad expensas factas in lite, & ad precium.

h *Fecisti*. vel postea vsque ad sententiam, ante apensuram tamen testium: vt ff. eod. l. si rem quam mihi. §. finali. & secundū hoc etiam intelligitur quod est. ff. de leg. iij. l. qui concubinam. §. si hæres. quod deber denunciare ante iudicium, id est ante sententiam. vel speciale in legato.

i *Nec citra*. si enim sine sententia iudicis restituisset, non ageret de euictione: vt hic: & ff. de rei vindica. l. vtique. & ff. de negō. gest. l. at qui natura. §. cum me. & ff. eod. l. si dictū. §. si com promisero. nisi esset notorium rem esse alienam: vt ff. de act. empt. l. emptorem in principio.

controuersiam mouere non potest. aPP. XIIII. Kal. Aug. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Re rite euicta, tenetur de euictione venditor, & in pignut data ab eo. Bald. Vel sic: Emptor ratione euictionis pignus datum persequi potest. Salycetus.

xv. Imp. PHILIPPVS A. Menandro.

SI non iniuria b iudicātis, sed iuris ratione superatus es: pignus ob euictionem accepti soleniter persequi potes. c PP. kalend. Augusti.

Re euicta, vel eius parte, venditor tenetur de euictione in qua veniunt impensæ factæ ad perpetuam rei vtilitatem, deductis fructibus. ipse autem euincens non tenetur ad restitutionem precij. Bald.

xvi. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Alexandro & Diogeni

VPper empti agri quæstione d discęptabit præses prouincię: & si portionem e diuersę partis esse cognouerit, impensas quas ad meliorandam rem vos erogasse constiterit, habita fructuum ratione restituī f vobis iubebit. Nam super precio euictę portionis non eum g qui dominium euicerit, sed auctricem conueniri consequens est. PP. X. Kal. Iul. ipsis. IIII. & III. AA. Coss.

Re euicta venditor certioratus tenetur de damno emptoris. Bal. Vel sic: Sires per sententiam euincatur, de euictione agitur, non si sponte restituatur. Salycetus.

xvii. Iidem AA. Mutiano.

SI cum quæstio tibi super eo quem comparaueras, moueretur, auctorem tuum certum fecisti, h nec citra i iudicis discęptationem eum quem emeras tradidisti: præses prouinciæ in damnis k quæ te tolerasse meministi, modeste iuris adhibebit. PP. V. Id. Nouembr. ipsis. IIII. & III. AA. Coss.

In damnis. ergo & in sumptibus litis, quod plene dixi. ſ. e. l. j.

l *Si status*.] CASVS. Vendidisti mihi libertum, quē credebā esse seruū: proclamauit in libertatem. si pronuncietur liber, quia seipsum euicit: teneberis mihi de euictione. si seruus est in nullo mihi teneberis.

Emptor serui eo pronunciato libero, agit de euictione, secus si esset pronunciatus seruus. Bald. Vel sic: Emptor qui succubuit, de euictione agit, si non obtinuit. Sal.

xviii. Iidem AA. & cc. Eutychio

SI status tibi super homine venūdato mota quęstio est: solennibus l quæ iuris admittit ratio, interpositis: si secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de euictione eius quem comparaueras, si nesciens eius conditionem comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel eius fideiussores, hæredésve eorum conuenire. m ¶ Quòd si fuisse seruum sententia declaruerit, intelligis ad venditorem te reuertī non posse. n

Emptor qui præscripsit, debet se tueri exceptione præscriptionis: & qui eandem omittit, de euictione regressum non habet. Bal. Vel sic: Præscriptio emptoris prodest venditori. hoc dicit Salic. & ratio assignatur in princ. gloss.

xix. Iidem AA. & cc. Theodoro.

SI obligata prædia venunde disti, & longi temporis præscriptione solita emptores se tueri possunt: euictionis periculum timere nō potes. o S. II. Kalend. Maij. AA. Coss.

Ex persona venditoris iudicium cū emptore sopitum non retractatur, tamen emptor nō habet regressum de euictione, nisi venditori denunciauit. Bal. Vel sic: Re euicta agitur de euictione etiam contra venditoris hæredem: ideo ei debet denunciari vt adsit defensioni, nec ex eorum persona potest in integrum restitutio impetrari. h. d. secundum Bal. & Saly.

xx. Iidem AA. & cc. Solidio & alijs.

SI parentes vestri p mācipia venundederunt, & quæstio dominij mota est: emptoribus adesse, ac defendere causam nō prohibemini. q ¶ Quòd eo d. l. si per imprudentiam. in principio. & est idem. ff. eo. l. qui alienam. & argu. ff. man. l. Iulianus. Sed quomodo hypotheca. riæ longo tempore præscribitur, cū quadraginta annis duret: vt supra de præscrip. triginta ann. l. cum notissimi? Respon. quia est extraneus possessor cum titulo inter præsentes: & sic decennio. vel inter absentes, & sic viginti annis præscribit: vt ſ. si adu. credi. l. j. & ij. Item contra j. eod. l. empti. Solu. vt ibi.

Hypotheca rie potest præscribi longo tempore.

l *Solemnibus quæ*. id est ordinato assertore qui causam pro seruo facit, quod non sit hodie, sed ipsemet litigat. vt ſ. de asser. tol. l. j.

m *Conuenire*. vt ſ. eo. l. siue in libertatem. & ff. eod. l. minor. ſ. pater filium. & ſ. de sentēt. ijs. l. libera.

n *Non posse*. nec ergo in sumptibus, nisi caueritvt ff. de verborum obligat. l. venditores. & plene dixi. ſ. eodem. l. j. ADDITIO. Tu dic contra, vt ibi adnotaui, quod sequitur etiā Abbas in c. fin. in fine. extra de empt. & vend. Nec ob. ista. l. secundū Barthol. in d. l. vēditores. ff. de verb. obliga. quia verū est quòd non potest agi ex clausula de euictione: quia res non est euicta, sed bene potest agi ex clausula ob rem non defensam: siue hoc fuit expressum, siue nō: quia à lege tacitè subintelligitur: vnde potest agi ad interesse. quare est aduertendum in modo concludendi in libello. prædicta intellige quādo emptor denunciauit venditori vt eum defendat, aliàs est quod posset ei imputari, secūdum Abba. vbi supra.

SI *obligata*.] CASVS. Vendidisti hi prædium, licet alij obligatū. x. vel. xx. an. illud possedi. an possit à me euinci? Dicitur quòd non.

o *Non potes*. quia siue non opposuit eam emptor, & sibi imputet: vt ff. eod. l. si rem quam. §. si duplæ. siue opposuerit, & non fuit admissa: & sic passus est iniuriā, vnde non teneris: vt ff.

p *Si parentes vestri*. quorum hæredes estis, vt habeant locum sequentia.

q *Non prohibemini*. ne fiat collusio: vt ff. de appella. l. si prolusorio. & l. à sententia. §. si hęres. & l. ab executore. §. alio. & ff. de inoffi. test. l. si suspecta. & in authen. de litig. §. j. colla. viij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ex persona*. nisi essetis minores.
b *Debeatis*. quia non tenemini. ff. eo. l. emptor. Accursius.

Euictionis actio an triginta annis tollatur.

EMpti actio.] CASVS. Mihi seruum vendidisti, possedi eũ spacio viginti an. quibus elapsis proclamat in libertatẽ: de nunciauit tibi, & pronunciatus fuit libertas gam pro euictione quanti mea interest, si eis hæc etiam euicta sunt, instauratio litis ex persona [a] vestra. si appellationem non interposuistis, contra ius desideratur. ¶ Empti sanè iudicio pro euictione si conueniri cœperis, nec vobis negocium vt defendatis, denunciatum probetur: intelligitis quatenus vosmetipsos tueri debeatis. [b] S. VI. Kalend. Iul. AA. Coss.

Licet res post longa tempora sit euicta, non impeditur emptor agere de euictione. Bal. Vel sic: Etiam si post longum tempus res non præscripta euincatur, de euictione agitur, si legitima denunciatio præcesserit. Salycetus.

B

XXI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

EMpti actio longi temporis præscriptione non submouetur, [c] licet post multa spaciarem euictam emptori fuerit comprobatum. ¶ Si itaq; is quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet: interpellare venditorẽ, siue successorem eius debes, vt tibi assistat, causamq; instruat. Quem si liberum esse vel seruum non esse fuerit pronũciatum: nec te conuentione remisisse [d] periculum euictionis fuerit comprobatum: præses prouinciæ (si res integra est) quanti tua interest, restitui tibi prouidebit. S. XI. kal. August. Serdicæ. AA. Coss.

C

Emptor conuentus hypothecaria qui debitum obtulit agenti, non expectata sententia euincente per actionem ex empto, indemnitatem consequitur à venditore. hoc dicit, Vel sic: Non creditur libera res emptori quæ est alteri obligata. & ideo agi potest contra venditorem ad interesse: nisi liberet eam. Bal. Vel sic: Ex stipulatione de indemnitate potest emptor agere pro eo quod soluit ob liberationem rei emptæ. hoc dicit, sed non de euictione. Salycetus.

D

XXII. Iidem AA. & CC. Iulio.

CVm tibi liberum [e] venundatum fundum ab auctore proponas: si ex antecedente obligatione quod debebatur, iure soluisti: [f] stipulationem quam subiectam emptioni de indemnitate proponis, ipsius [g] conceptio [h] commissam manifestè declarat. S. VII. kal. Septem. Viminatij. AA. Coss.

a *Gradu*. id est instituti vel substituti sint.
b *Non quantum*, id est non solum ad precium, sed etiam ad interesse vt hic. & ff. eod. l. euicta.

SI *post*.] CASVS. Vendidisti mihi domum vel mancipium: precium tamen nõ solui. si aliquis dominium vindicauerit, vel mancipium ad libertatem proclamauerit: an precium tibi numerare sim compellendus, quæritur? Et dicitur quòd non. Si verò partẽ precij numeraui, & mihi ab aliquo denũciatum est ne eam: iudex prægipiet tibi vt sartisfides de domo me indemnem conseruare, si domus euincatur.

Succesoribus venditoris in quocunque gradu, est denunciandum, quo facto sicc ipsis præsentibus, siue absentibus res euincatur: non solum precium, sed interesse emptor à venditore consequitur. Vel sic: Re euicta post denunciationẽ absente reo, vel absente actore, ad interesse agitur, ne non ad precium. Baldus.

XXIII. Iidem AA. & CC. Eustochiæ.

CVm successores etiam vẽditoris pro euictione teneri possint: si velut obligata sibi respublica Thessalonicensium pignoris institua[r] iu re [i] persequi quæ comparasti: auctoris hæredibus quocũque gradu [k] constitutis adsistere negocio denuncia. ¶ Quòd siue præsentibus his fundus quem emisti, fuerit euictus, siue absentibus: postea quanti tua interest, rem euictam non esse, teneri, non quantum [l] precij nomine dedisti, si aliud non placuit, publicè notũ est. S. II. kal. Ianua. Sirmij. AA. Coss.

c *Exemptus est*. lite nõ dũ mota. nã nemo eum euincit: sed fatum humanæ sortis, &c. vt hic & ff. e. l. si seruus. in pri. secus si tam lis mota esset. quia tunc procedit ad sententiandum: & de euictione agitur: vt ff. de rei vin. l. vtique. & supra de adser. tol. l. fi. in fi. & ff. iudi. solu. l. si seruus. quę sunt cõtra. sed soluuntur prædicto modo. Accursius.

Cum in limine contractus imminet euictio, emptor precium soluere non tenetur, vel restitutum precij: & si soluit, repetit: nisi ei de euictione satisfiat. Baldus.

C

XXIIII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI post perfectam venditionem ante precium numeratum [m] rei venundatę mota fuerit quæstio, vel mancipia vendita proclament in libertatem: cum in ipso limine contractus immineat euictio: emptorem, si satis ei non offeratur, [n] ad totius, vel residui precij solutionem non compelli, [o] iuris auctoritate mõstratur. Vnde cum parte P precij numerata, domus quam emisti, tibi velut pignoris iure obligatę, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas: iudex tibi quæ ex emptione veniunt, præstari prouidebit. ¶ S. VI. kalen. Februar. Sirmij. CC. Coss.

m *Ante precium numeratum*. si autem esset numeratum, non posset agi: vel vt fideiussor detur, vel vt aliàs quasi re euicta: vt ff. eo. l. qui rẽ. & ff. eod. l. si plus. §. mota.
n *Satis ei non auferetur*. cum fideiussoribus: vt ff. de peti. & com. rei vend. l. habitatio. nom. §. finali. aliàs non tenetur dare fideiussorem, nisi conuenerit de dando: vt ff. eodem l. emptori. & ff. de contrahenda emptione. l. pacta. Sed an pro hac euictione tantum? Videtur quòd sic: vt dicta. l. habitationum. argum. cõtra. de rescind. vend. l. finali.
o *Non compelli*. habet enim doli exceptionẽ, vt ff. de excep. doli. l. pater. §. ex quadrante.
p *Cum parte*. vel nihilo. sed sic euenerat.
q *Prouidebit*. scilicet per fideiussoriam satisdationem, vt dixi.

Venditorem tenetur dare fideiussorem pro euictione.

SI *tibi*.] CASVS. Vendidisti mihi liberam, quam credebas ancillam: proclamat in libertatem, & tu eam defendes: pronunciata est libera. teneberis mihi ad duplum nomine eius, si duplum promisisti: vel quanti mea interest, conueniam te iudicio emptionis.

Fauore libertatis venit quis contra proprium factum: & licet de euictione teneatur, attamen cum non excludit exceptio. Baldus.

XXV. Iidem AA. & CC. Saturninæ.

SI tibi liberam [r] Saturninus conditionem eius ignoras [s] distraxit, an nunc eã defendit [t]

r *Si tibi liberam*. tibi dico ignoranti. secus si scienti: vt. ff. de contrahen. empt. l. si in emptione. §. liberum hominem. & §. itẽ si emptor.
s *Ignorans*. qui propter ignorantiam videbatur excusatus, magis autem tenebatur scienti, etiam ante euictionem: vt ff. de ac. emp. l. seruus quem. §. fina.
t *Defendit*. scilicet Saturninus constitutus assertor, secundum has leges: vt supra de adser. tol. l. j. Et dic defendit, scilicet agendo, sic

do. sic & ponitur supra de test. l. j. agit autem non nomine suo, sed nomine eius quæ vendita est. & sic nora quod venit contra factũ suũ. sic & supra de lib, causa. l. j. & de patri. qui fi. dis. l. ij.
a *Pronunciata*. & tunc locum [non] habet regula, quia quem tenet de euictione actio, euincentem repellit exceptio.
b *Conuenire poter*. imò videtur quòd potuerit exceptione repelli, cum ipse erat qui de euictione tenebatur: vt supra eo. l. siue possessio. quæ est contra. Solu. specialiter hic fauore libertatis. Vel dic quòd hic potuit excipere, vel pati euictionem, & agere: vt ff. eodem. l. vindicãtem. & l. j. & supra de re. alie. non alie. l. venditrici. prima placet. & facit ad. l. ff. eodem. l. minor. §. pater.

SI *quis*.] CASVS. Vendidi tibi seruum nemine vindicante eum, sed forte præparante se ad litem decessit: nunquid ages de euictione? Dicitur quòd non.
c *Exemptus est*. lite nõ dũ mota. nã nemo eum euincit: sed fatum humanæ sortis, &c. vt hic & ff. e. l. si seruus. in pri. secus si tam lis mota esset. quia tunc procedit ad sententiandum: & de euictione agitur: vt ff. de rei vin. l. vtique. & supra de adser. tol. l. fi. in fi. & ff. iudi. solu. l. si seruus. quę sunt cõtra. sed soluuntur prædicto modo. Accursius.

Emptor ex persona venditoris habet ius defensionis. hoc dicit. Vel sic: Omnis defensio venditoris transit ad emptorem. Bal.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Maximiano. & aliis.

EMptori etiã venditoris iura prodesse non ambigitur. f ¶ Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quæstio: tam proprijs quàm vẽditoris defensionibus vti poteritis. S. III. Nõ. Octo. * Scuppis. CC. Coss.

A

pseras, vel susceperas. nunquid præscriptio mihi emptori proderit? Dicitur quòd sic. vnde si res euincatur per culpã: quia exceptionem ex persona tua competentem mihi non opposui, de euictione non teneberis.
f *Non ambigitur*. vt pactum factum venditori: vt ff. de pace. l. si tibi. §. pactum. & præscriptio: vt ff. de contrahen. emp. l. dolia. & supra de vsuca. transfor. l. j. §. j. & ad idem. ff. de hæred. vendi. l. emptor nominis. Sed quid si sciens alienum comparauit: an possit vti exceptiõe actoris? Quod videtur: vt arg. ff. de rei vin. l. emptor. & ff. eodem. l. in creditore.

In cõtractu permutationis venit euictio, dum tamen interueniat denunciatio. Bal. XXXIX. Idem AA. &CC. C C. Rhesio.

SI permutationis gratia prædia curatoribus quondã fratris tui mater tua dedit: his quę in eorum vicẽ accepit, postea quàm ad defensione fuerit denunciatum, vel cum eorum nõ haberet facultatẽ g, euictis, quãti interest, eos conueniri posse, rationis est [h] S. Idib. Decemb. Nicomediæ, CC. Conss.

B

Licet quis sibi diligenter prospiciat, & de dupla stipuletur: non præsumitur mala fides, nec rei alienæ scientia. h. d. Vel sic: Ex abundanti cautela non præsumitur mala fides. Baldus. Vel sic: Stipulatio duplæ pro euictione, non facit emptorem præsumi malæ fidei. Salycetus.

XXX. Iidem AA. & C C. Hastio.

NOn ex eo [i] quòd duplum is qui à matre tua [k] mancipium comparauit, euictionis nomine stipulatus est, alienæ rei scientia conuincitur: nec opinio eius ex hoc lęditur, vt malę fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indiciis, si vis, probare debes [l] S. Idib. Decembris. AA. Conss.

C

Iste casus non est alibi. Hæres fideiussoris ex persona sua potest euincere: licet tamquam hæres fideiussoris teneatur de euictione. hoc dicit. Vel sic: Quem de euictione hæreditario nomine tenet actio: eundẽ agẽtem proprio nomine non repellit exceptio, h. d. secũdum Baldũ. Vel sic: In fideiussoris hærede cessat regula, quæm de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, si agat nomine proprio. Salyc.

XXXI. Iidem AA. & CC. Agathoni.

HAeredem fideiussoris rerum [m] pro quibus defunctus apud emptorem interceserat pro venditore, factũ eius cui succesit, ex sua persoD na [n] dominium vindicare non

In cõtractu permutationis venit euictio, dum tamen interueniat denunciatio. Bal.

1 *Debes*. sic ergo bona fides præsumitur, nisi probetur mala: sic. §. de præscrip. long. tem. l. emptor. Sed quid proderit probãti, cum nihilo minus possit cõueniri de euictione: quia hic promisit: vt §. e. l. si fundum? Respon. intellige hic quando non est promissum: vt §. communia de lega. l. fi. in fi. Item potest prodesse quantum ad hoc. vt sibi non possit expensas in prædio factas reseruare secundum H. vt supra. e. l. si controuersia.

HAeredem.] CASVS. Vendidisti mihi prædium, de euictione promisisti mihi, & fideiussorem vnum pro euictione dedisti. Sempronius hæres Titij vult vindicare prædium: an possit, quæritur? Et dicitur quòd sic: neque factũ Titij cui succesit, sibi obest: quia ex persona sua vindicat. videbatur quòd non: quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. vnde cum fideiussor tenebatur, videbatur teneri & heres fideiussoris: vnde & agere non possit, contrarium tamen est verum.

Cautela abundans non nocet.

Fides bona præsumitur.

m *Rerum*. & ita fallit hæc regula, quę de euictione tenet, &c.
n *Persona*. scilicet hæredis: sed ipse fideiussor hoc nõ poterat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ordo litere.

nec hæres eius ex eius persona? nec hæres venditoris: vt supra A
e.l.exceptione. & ff.e.l.Seia. & ff.de distra.pig.l. & si is. Et inci
pit cõstructio, factũ eius cui, &c. & quod subiicit, pro quibus.
id est pro quarum euictione. Item nota ex hac.l. fallere regu
lam magistralem, quæ colligitur supra eodem.l.exceptione. &
ff.e.l.vindicantẽ. scilicet quem de euictione
tenet actio, ipsum agẽ
tem repellit exceptio.
Item contra supra de
reb.alie.non alie.l.vẽ
ditrici. sed ibi in hære
de venditricis: hic fide
iussoris. licet & quidã
dicant & hic habere cõ
uentum electionem vel
vti exceptione, vel pati
euinci, vel conuenire
eum pro euictione. Ac.

CREDITOREM euictionem pignoris non debere.

Post generalem euictionem de quadam speciali dicit.

Diuisio.

CVm iure.] Diuiditur in quatuor partes. Primo po
nit dictum duplex. Secundo ponit exceptionem. Tertio nouum di
ctũ. Quarto eius ratio
nem. secunda ibi, Nisi.
tertia ibi, Si tamẽ. quar
ta ibi, Siue quia. Bald.
& hæc loquitur tam in
fisco, quàm in priuato.
secundum Salyc. CASVS. Si fiscus iure cre
ditoris, hoc est lege vel
pacto distrahat: an te
neatur emptori de euictione, quæritur? Et dicitur quòd non: C
sicut nec vt priuatus, nisi de euictione se obligasset. Si vero idẽ
pignus erat obligatũ fisco & priuato, & post venditionẽ fiscus
priuato succedat: an possit fiscus pignus euincere contra factũ
suum, quæritur? Et dicitur quòd non: siue quia potior erat
quando vendebat, siue quia infirmior: debet enim qui rem di
strahit, se ostendere potiorem cæteris creditoribus esse.

Creditor vendens pignus, an teneatur de euictione.

a *Cum iure.* vendit ergo interdum quis vt dominus, & tunc te
netur de euictione: vt ex titu. superiori apparet. interdũ vt cre
ditor, dicens se vendere quia creditor: & tunc si non habet ius
vendendi ex pacto vel ex lege, tenetur emptori ex empto vt ce
dat ei contrariam pignoratitiam: vt ff. de euict. l. in creditore.
Si vero habet ius vendendi: non tenetur nisi vt præstet rem fi
bi obligatam, & se potiorem cæteris creditoribus, secundũ H.
vt in fi. huius. l. certe & superiori casu multo magis ad hęc duo
tenetur, scilicet vt fit sibi obligata, & sit potior alijs: quia non
debent esse melioris conditionis malè agentes, quàm bene agẽ
tes: vt ff. de noxa. l. non solum. Item & hoc secundo casu quan
do potuit vendere, potest dici & eum teneri ad cessionẽ con
trariæ pignoratitiæ actionis: eum siue dispẽdio hoc facere pos
sit: vt d.l.fi.de euict.l.in creditore. quare non videtur interesse
quantum ad prædicta, iure vendat vel non. Vendit iure, ex quo
iure creditoris vendit, & hoc extraneo domino euincente. ipse
autem debitor si non est dominus, tenetur de euictione post
euictionem secutam vtili ex empto, quasi ipse vendidisse videa
tur: sed ante eã secutã tenetur vero domino habenti ratũ vtili
negotiorum gestorum: vt ff. de distra. pig l. rescriptũ. §. j. si ve
ro est dominus: tenetur habere ratum, & emptor efficitur
dominus: quanquam à non domino, id est à creditore habeat:
vt insti. qui alie. licet. §. j. & hoc si iure vẽdatur. aliàs potest vin
dicari à debitore si est dominus: dũ tamẽ offeratur preciũ: vt
ff. de rei vindi. l. emptor. & à creditore est liberatus per preciũ
emptoris: vt dicta. l. ff. de distra. pig. l. rescriptũ. sed si nõ iure vẽ
dit creditor, & propter hoc debitor euincat: an ex empto p hoc
ad interesse quod est vltra preciũ, tenetur creditor emptori? &
puto q̃ sic ratione doli, sicut & si sciisset alienam: vt ff. de actio.
emp. l. emptorem. §. Cassius. & §. Iulianus. & §. sent. Accur.
b *Procurator meus.* qui ad tẽpus vicẽ procuratoris fisci gerebat.
arg. ff. de ped. iu. l. j. Vel dic, meus, id est fisci: quia omnia princi-
pis. esse intelligũtur: vt supra de quadrien. præscrip. l. fi. in prin.
c *Eodem iure vtitur.* vt vendens iure creditoris, non teneatur
de euictione: vt hic, & ff. de act. emp. l. emptorem. §. sententiam, nisi vt cedat contrariam pignoratitiam, & se præstet po
tiorem, & sibi obligatam: vt dicta. l. in creditore. & in fi. huius
legis.

infirmior: quoniã hoc vtique
præstare debet, qui pignoris iu
re vendit[i], potiorem se cæteris
esse creditoribus. PP. XV. Ka
lendas Nouembr. Maximo. II.
& Aeliano Conss.

Creditor vendens iure pignoris, tenetur de euictione duobus casibus, scilicet quãdo expresse se obligauit de euictione, itẽ quando mala fide contraxit, sciens rem esse alterius & non debitoris. Baldus.

II. Imp. GORDIANVS A. Sabinæ.

SI à creditrice iure pignoris
fundos obligatos pater tu
us comparauerat: euictis
prædiis ita demum petitionem
aduersus creditricem habere
iure potes, si vel cum vendidit,
de euictione rei promisit[k] vel
etiam dolo malo, cum sciens
prudẽsq; esset rem sine vitio[l]
non esse, eam patri tuo cui suc
cessisti, venundedit. Nam si
cuti genus huiusmodi contra
ctus inscium creditorem vin
culo euictionis non adstrin
git: ita eum qui fraudem admi
sit, vel decepit, non excusat[m].

d *Creditore.* tunc enim
tenetur sicut promisit
vt hic, & infra l. pro
xi. & debitor tenetur
pignoratitia contraria
actione creditori ad to
tum interesse: si ideo
dimisit creditor, quòd
melius venderet: vel
ideo. quia consuetudo
erat, aliàs ad precium
tantum, nõ ad duplam,
licet in dupla ex promis
sione teneatur empto
ri creditor: vt ff. de pig
act. l. si pignore. §. fina.
& l. seq. & ff. de distra.
pig. l. rescriptum. in fi.
e *Si tamen fiscus.* qui
prius vẽdiderat pignus.
f *Successit.* scilicet post
venditionem pignoris
factam.
g *Nomine fisci.* nam sic
cõtra suum factum ve
niret: quod non potest:
vt hic, & ff. de adop. l.
post mortem. & infra
ne fiscus rem quam vẽ
euin. l. j. & ij. lib. x. &
sic esset in priuato cre
ditore prius vendente,
& postea in ius alterius
succedente: vt ff. de di
strac. pig. l. & si is. &

facit. ff. de iure fisci l. iii. §. si posteriori.

h *Vendebat.* & sic firmus est contractus: vt supra si antiquior
cre. l. j. Accursius.

i *Iure vendit.* a collige ergo hic creditorem quatuor præstare
debere. Primo, quòd sit sibi res obligata, vt ex principio legis
patet, vbi dicit prædium obligatum, & hic dicit pignus. Secun
do, quòd sit potior quolibet alio creditore. vt hic, quod euenit
vel tempore: vt supra qui po. in pig. ha. l. ij. vel priuilegio: vt in
hypotheca pro dote: vt supra qui po. in pig. l. fi. Tertio, quòd
creditor credat rem esse debitoris, & sic non fit in dolo, & ea
dẽ ratione. Quarto, quòd sibi liceat vendere ex pacto b vel ex
lege, vel saltem credat sibi licere, cum interdum iuste possit er
rare: vt ex contractu procuratoris: vt dicta. l. emptorẽ. §. Iulia
nus & §. sententiam. & infra. l. proxi. Accursius.

SI à creditrice iure.] CASVS. Tua creditrix vendidit mihi
prædium sibi obligatũ lege vel pacto. si euincatur à me, nõ
agam de euictione, nisi de euictione repromiserit, vel dolũ
commiserit: quem qualiter committere potest creditrix, non
aperit. tu dic, si sciat sibi nõ fuisse obligatum, vel se non esse po
tiorem, vel rem non esse debitoris, vel si dicat suam esse, cum
sit aliena, vel sibi non licere vendere: in quibus casibus aget em
ptor de euictione.

k *Promisit.* vt supra. l. proxi.

l *Vitio.* id est sibi nõ esse obligatam. vel se non esse potiorem,
vel rẽ non esse debitoris, vel sibi nõ licere vendere: vt hic, & ff.
de act. emp. l. emptorẽ. §. Cassius. & §. Iulianus. & §. sententia.

m *Non excusat.* nota ergo aliquem scientem teneri, qui igno
rans non teneretur. sic ff. de. hær. ven. l. hoc autem.

DE PATRIA POTESTATE.

Dictum est supra de iure quod habet aliquis in rebus suis vel alienis. Continuatur nunc de iure quod habet aliquis in personis filiorum de iure ciuili. Azo.

SI filium.] CASVS. mater filium suum hæredem instituit:
tutorem in testamento suo ei nominauit. tutor administra
uit: & hoc passus est pater tanquã filius esset emancipatus.
vult pater tutorem remouere, dicens filium in potestate sua es
se nunquid est audiendus, quæritur? Et dicitur quòd potest esse
quòd non sit audiendus: cum diu sit passus filium morari in e
mancipatione.

a *Æstimabit.*

a *Æstimabit.* bene dicit, æstimabit. potest enim esse causa quare nõ audiaris. & hoc est, cum diu, &c. sed hic forte propter iu
stam ignorantiam posset ei subueniri per restitutionẽ ex clau
sula generali: vt ff. ex quib. cau. ma. l. j. §. vlti.
b *Cum diu.* puta decẽnio: vt ff. qui & à quib. l. fi cũ fideicom
missa. §. Arist. Vel dic. xx. ann. vt sicut seruus præscribit sibi liber
tatem tanto tempore, sic & filius suam pote
statem: vt supra de præ
scrip. long. tem. quę pro
liber. l. ij.
c *Passus sis.* per quam
patientiam videris ap
probare, & præsumitur
cũ esse sui iuris: vt hic,
& argum. supra de pe
ti. hære. l. si filius. & l. si
putas. & ff. ad Macedo
nianum. l. si filius fami
lias patre absente. & ff.
de repu. l. si. §. fi. & hoc
cum dubium est, emã
cipauerit eum, vel non,
si autẽ esset certũ emã
cipationem factam, sed
dicit pater non iure fa
ctam, non auditur pa
ter, si diu sic stetit filius:
vt ff. de adopt. l. post
mortem, si non diu, tũc
auditur: vt supra si ad
uer. rem iudi. l. ij. Ac
cursius.
d *Nominati.* nam dari
de iure non potuerunt:
sed nominati debent
confirmati: vt ff. de con
fir. tuto. l. j.

ELius.] CASVS. Fi
lius in potestate
constitutus, acqui
rit patri: nisi sint ea quæ
patri non acquiruntur,
puta castrensia.
e *Non acquiruntur.* pa
tri: vt castrense pecu
lium, & quasi.
f *Non acquiruntur.* id
est prohibentur acqui
ri, vt sit infinitum ver
bum. & est exemplum
eorum quæ non acqui
runtur iure veteri ca
strensia & quasi: vt ff.
de iudi. l. lis nulla & in
fi. per quas perso. no.
in princ. hodie omnia
etiam aduentitia, quã
tum ad proprietatem:
vt dicto titu. insti. per
quas perso. §. j. & supra
de bo. quæ libe. l. cum
oportet. & l. fi.

SI filius.] CASVS.
Si filius fami. aliqd
acquirit, quasi patri
quæritũ alienari nõ po
test: & si patri nõ obe
diat, castigare eum po
terit. Si vero in contũ
macia perseueraverit,
eũ iudici offerat acce
ptum de filio vindictã
qualem pater voluerit.
f *Non potuit.* idem de aduentitijs, quamuis non acquirantur:
vt supra de bo. quæ lib. l. fina. §. filijs autem.
g *Non prohiberis.* sic ff. de fur. l. ferni & filij. & de iniur. l. prætẽ
§. præterea. in fi. §. & l. fi. & ẽ. de bo. quę lib. l. fin. §. filijs autẽ.

PP. VII. Idus Aprilis, Sabino II. & Venusto Conss.

TITVLVS XLVII.
DE PATRIA POTESTATE.

Patientia non solum inducit præsumptionem cõsensus: sed inducit præsumptionem veritatis, & solennitatis. Bal. Vel sic: Liberatio à patria potestate præscribitur longo tempore. hoc dicit Salyc. & Bald.

I. Impp. ANTONINVS & VERVS AA. Titio.

SI filium tuum in
potestate tua esse
dicis: præses pro
uinciæ æstimabit[a]
an audire te debeat: cum diu[b]
passus sis[c] vt patris familias res
eius agi per eos qui testaméto
matris tutores nominati[d] fue
runt. PP. sine die & consule.

Quod habet filius, præsumitur ad patrem pertinere, nisi probetur de rebus ad patrem non pertinentibus. Baldus.

II. Imperator ANTONINVS A. Maroniæ.

EIus quod in potestate pa
tris agens habuisti, domi
nium ad patrem tuũ per
tinuit, extra ea quę non acqui
runtur[e]. PP. XVI. Kalen. Mart.
Læto. II. & Cereale Coss.

Filius res acquisitas alienare non potest. & si patrem offendit, potest castigari per patrem. & si est necessaria seuerior castigatio, patre petẽte iudex debet eum punire ea pœna quam pater dicturerit. hoc dicit secundum Baldum.

III. Imperator ALEXANDER A. Artemidoro.

SI filius tuus in potestate tua
est, res acquisitas tibi alie
nare non potuit. f ¶ Quem,
si pietatem patri debitam non
agnoscit, castigare iure patriæ
potestatis non prohiberis: g a
criore remedio vsurus, si in pa
tri contumacia[h] perseuerauerit
eúmque præsidi prouincię ob
laturus, dicturo sententiam[i]
quam tu quoq; dici volueris. k
PP. VI. Id. Decemb. Albino &
Maximo Coss.

Quæstiones domesticæ inter matrem & filium debent dirimi: sed si necessarium est iudicium, in ciuili causa seruabitur iudiciorum ordo. Si verò alius excessus contra matrem deprehenditur, seuerius per iudicem plectitur. Bald. Vel sic: Causæ pecuniariæ inter patrem & filium ueris ordine sunt tractandæ: & reuerentiam debet filius matri. & impietatem filij debet iudex seuerius vindicare. Salyc.

A h

i *Sententiam.* de eo conuincendo, vel cõmonendo, & puniendo, & est sic ff. de off. procon. & le. l. nec quisquã. §. de plano. & arg. ff. de offi præfect. vrb. l. j. §. cũ patronus. & ff. de obsequijs li. per totũ. & infra qui accu. nõ pos. l. propter. & infra. l. proxi.
k *Voluerit.* nõ est ve
risimile quòd non prau
am sententiam petet:
vt dicta. l. propter.

Congruentius.] CA
SVS. Si inter ma
trem & filiũ orta
est controuersia, in do
mo debet determinari.
Et si filius aduersus ma
trẽ velit experiri in cau
sa pecuniaria, iudex in
ter eos debet iustitiam
exhibere. Item cõpellet
iudex filiũ vt matri re
uerẽtiam præstet: quod
nisi præstet, cum pote
rit punire.
l *Controuersiæ.* siue ci
uiles, siue criminales: vt
hic, & argum. supra an
seruus ex suo facto. l. fi.
& dixi supra. l. proxi. ij.
respon.
m *Pecuniarijs.* idem de
criminalibus: vt infra
qui accusa. non poss. l.
propter. & intellige in
emancipato quantũ ad
pecuniarias lites: aliter
non posset esse iudiciũ
vt ẽ. de in ius voc. l. vlt.
& ff. de iudi. l. lis nulla.
& ẽ. de transac. l. fi.

Filia.] CASVS. Nõ
solũ debet filia pa
tri obedire, sed ale
re & sustẽtare tenetur.
n *Vita.* Not. ergo in
feriorẽ alere superio
rẽ: vt ẽ. de bo. quæ lib. l.
fi. §. hoc proculdubio.
& ẽ. de alen. li. l. j. & ij.
& iij. & ff. de lib. agno.
l. si quis à liberis. in
ptin. Accursius.

Abdicatio.] CA
SVS. Licet apud
Græcos pater fi
liũ vẽdere possit, nõ ta
mẽ apud nos: sed si fiat
venditio, nõ tenebit: vt
ẽ. de patri. qui fi. dic. l. j.
o *Abdicatio.* i. separa
tio: vt quia pater filiũ
vẽdebat. hoc quidẽ fieri
non potest apud nos: vt
hic, & ẽ. de patribus qui
filios distra. l. j. nisi in ca
su: vt in l. ij. eiusdem ti
tu. Vel dic abdicatio, vt
quia dicebat pater, no
lo quòd tis filius meus.
& filius consentiebat,
vel ignorabat. vel dis
sentiebat. hoc quidem
similiter fieri non po
test apud nos: vt hic, &
ff. de pact. l. ius autem
agnationis. & de regu.
iur. l. iura sanguinis.

† *Abdicationũ causas vide apud Alci. disputatt. lib. 2. c. 27. & vide Aristotelem li. 8. Ethicorum. c. 14. Contius.*

IIII. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Calæ.

COngruentius quidem vi
detur, intra domũ inter te
ac filios tuos, si quæ con
trouersiæ[l] oriuntur, terminari.
¶ Sed si ita res fuerit, vt pro in
iurijs eorũ & ad ius experien
dum, & ad vindictã procede
ris: aditus præses prouincię su
per disceptationibus quidẽ pe
cuniarijs[m] consuetum exerceri
iubebit ordinẽ iuris: reuerẽ
tiam autẽ debitã exhibere ma
tri filios coget. Et si proue ctam
ad inclementiores iniurias im
probitatem deprehenderit, læ
sam pietatem seuerius vindica
bit. PP. XV. Kalend. Iun. Æmi
liano & Basso Conss.

Licet filius sit miles, nepos natus ex eo est in aui potestate: & non in potestate patris sui militis, donec auus viuit. Baldus.

VII. Iidem AA. & CC. Duplianæ.

SI maritus tuus, licet mili
tãs, in patria potestate con
stitutus, filium ex legitimis
suscepit nuptijs: eũ p in potesta
te aui perseuerasse nõ ambigi
tur q. S. II. Nõ. Apr. CC. Coss.

Natus legitime ex liberto, est in liberti potestate. Baldus.

VIII. Iidem AA. & CC. Aemilianæ.

LIbertos exemplo ingenuo
rum filios suos post liberta
tem ex legitimis nuptijs natos,

SI *maritus.*] CASVS. An filius filiũa. militis sit in potesta
te aui, quæritur? Et dicitur quòd sic.
p *Eum.* scilicet nepotem.
q *Ambigitur.* nã & ipse filius licet miles sit, remanet in pote-
state:

Militis ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

liberat à patria potestate.

state: vt instit. quibus mo. ius pa. po. sol. §. filius familias. & facit in fea de crastin. pecu. l. erratib. xij.

Libertos.] CASVS. Sicut ingenui homines liberos natos ex legitimo matrimonio habet in sua potestate, ita liberti.

a *Non est prohibitum.* immo permissum: vt & supra de suis & legi. hære. l. filium. & supra de seruis reipu. ma. l. si decretum.

Nec filium.] CASVS. Quatuor sunt quę declarãt nulli licere negare filiũ quo minus teneatur ei præstare quę filio à patre sint præstanda, scilicet senatusconsult. de par. ag. pœna denuncia ta aduersus eum: item præiudicialis actio: & remedium alimentorũ.

** Nicagoræ.*

b *Nec filium.* legitimũ, vt non teneatur ei præstare quæ filio à parte præstanda sunt.

c *Liberum.* id est licitum.

† In quodã exemplari quod diligẽtius recognoui videtur, illud sic scriptũ inuenimus, & remediũ alimentorũ apud præsidem maiori trimo petendi monstratum in re, manifeste declarat.

d *Senatusconsulta.* scilicet declarant quod est in fi. & sic subaudi: declarant, ad omnia sequentia. & sunt hæc. scilicet Plautianum: quod pertinet ad eos partus qui post diuortiũ edũtur. Item aliud senatusconsultum quod factũ est tempore diui Hadriani. cuius nomen non habemus: quod pertinet ad eos qui constante matrimonio edũtur: vt ff. de agno. libe. l. fi. & l. sequẽtes. & sic subaudi: declarant, ad omnia sequentia. & sunt hæc. scilicet Plautianum: quod pertinet ad eos partus qui post diuortiũ edũtur. Item aliud senatusconsultum quod factũ est tempore diui Hadriani. cuius nomen non habemus: quod pertinet ad eos qui constante matrimonio edũtur: vt ff. de agno. libe. l. fiue. §. quia Plautianum. hæc enim senatusconsulta dicunt aliquẽ agnosci, id est haberi vt filium.

† Extat in integrior & prolixior hæc lex in C. Theo. li. 4. tit. 8. l. 40. Conzius.

e *Pœna.* Pœna est ex eisdem senatusconsultis. vt agnoscere, id est tenere & calere vt filium teneatur, licet non sit filius, & sic constet calumniosè petere. quod si non fecerit, subijcitur alia pœna: quia extra ordinem punitur: vt ff. de libe. agno. l. j. §. Iulianus. aliàs, quòd senatusconsult. & §. pœna. Sed secus in Carboniana, quæ non datur alicui qui calumniosè petit: vt ff. de Carb. edic. l. iij. §. causæ. hæc quidem pœna ei imponitur, si ad denunciationem mulieris faciendam intra triginta dies à tempore diuortij dicentis se ex eo prægnatem, non contra denunciauit: scilicet non ex se eam esse prægnatẽ: vel custodes non misit: vt in eo. tit. l. j. §. j. & ij. alterũ enim prædictorum sufficit facere marito: vt in ea. l. j. §. fi. sed licet teneatur agnoscere vt filium, non præiudicat plene causę filiationis, vt in ea. l. §. eleganter. & §. Iulianus. & §. ex his. An ergo maritus responderit, vel custodes miserit, summatim quæritur: & pronunciatur ali vel nõ ali: vt eo. tit. l. si quis à liberis. §. fi vel parẽs. vbi non respõdet, omnino sine cognitione aliqua cogitur agnoscere: vt d. §. Iulianus. aliàs quod senatusconsultum prin. Vel dic secundo, pœna amissionis patriæ potestatis: vt nõ habeat eum in potestate, cui negat alimenta, vt in liberto dicitur: vt ff. de libe. ag. l. alimenta. & in seruo: quia liber efficitur: vt supra de L. ati. lib. tol. l. j. §. sed scimus. Sed huic videtur cõtra supra de nupt. l. patrem, vbi videtur non amittere patriã potestatem, licet non vt filiam habuit in alendo: sed ibi nõ potuit plus amittere patriam potestatem, quam semel amiserat expo nendo: vt infra de infan. expo. l. ij.

f *Præiudicium.* id est præiudicialis actio, quia dicit se filiũ esse: quod præiudicium fit patri, si non econtra denunciet ex se non esse prægnantẽ, vel mittat custodes: vt ff. de lib. ag. l. j. §. Iulianus. Vel dic, id est præiudicialis in rem actio, quæ datur filio contra patrem, per quam petit illum in patrem, & se ei in filiũ: vt instit. de act. §. præiudiciales. quæ non est vere rei vindicatio: cũ non sit pater in dominio filij, nec filius in dominio patris. Et præiudicialis ideo dicitur: quia præiudicat aliis quæstionibus, vt interim non tractẽtur: vt ff. de libera. cau. l. ordinata. Item edicto dicit, id est in generali præcepto, verba cuius edicti non habemus.

Magistratus auctoritate adoptantur hi qui in aliena potestate sunt. Salyc.

I. Imper. GORDIANVS A. Martiæ

HI qui in aliena potestate sunt, iuxta ius ciuile nõ nisi apud eũ apud quẽ plena legis actio n est, adoptari possunt. PP. Kalend. Iun. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Arrogatio auctoritate principis fieri debet cautis arrogationis examinandis per præsidem iussu principis, quando impubes arrogatur: & talis arrogatio valet, ac si esset coram toto populo Romano facta. Baldus. Vel sic: Impuberis arrogatio à principe impetrata, præsidi est intimãda: qui cum magna inquisitione habet illam concedere. Et tenetur arrogator impuberi quartam bonorum relinquere ei vel prębere, si eum emancipat sine causa. Et quia arrogatione finita emãcipatione, vel impuberis morte, bona impuberis veniunt restituenda: ideo tenetur arrogator satisdare seruo publico de eius bonis conseruandis & restituendis in casibus prædictis. Salycetus.

II. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. Timotheo.

IMpuberem o quem ad vicem naturalis sobolis arrogare desideras, si hi qui sanguinis necessitudine sibi iunguntur id ei expedire apud præfidem prouinciæ confirmauerint p, filium habebis: ita vt bonorum tuorum quarta pars q tam in postremo iudicio tuo, quàm si à

sic: Magistratus auctoritate adoptantur hi qui in aliena potestate sunt. Salyc.

I. Imper. GORDIANVS A. Martiæ

HI qui in aliena potestate sunt, iuxta ius ciuile nõ nisi apud eũ apud quẽ plena legis actio n est, adoptari possunt. PP. Kalend. Iun. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Arrogatio auctoritate principis fieri debet cautis arrogationis examinandis per præsidem iussu principis, quando impubes arrogatur: & talis arrogatio valet, ac si esset coram toto populo Romano facta. Baldus. Vel sic: Impuberis arrogatio à principe impetrata, præsidi est intimãda: qui cum magna inquisitione habet illam concedere. Et tenetur arrogator impuberi quartam bonorum relinquere ei vel prębere, si eum emancipat sine causa. Et quia arrogatione finita emãcipatione, vel impuberis morte, bona impuberis veniunt restituenda: ideo tenetur arrogator satisdare seruo publico de eius bonis conseruandis & restituendis in casibus prædictis. Salycetus.

II. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. Timotheo.

IMpuberem o quem ad vicem naturalis sobolis arrogare desideras, si hi qui sanguinis necessitudine sibi iunguntur id ei expedire apud præfidem prouinciæ confirmauerint p, filium habebis: ita vt bonorum tuorum quarta pars q tam in postremo iudicio tuo, quàm si à

Licet quis neget aliquem esse filium suũ, ei non potest denegare alimenta, quæ pater filio post triennium præstare debet, h. d. secundum Bal.

IX. Iidem AA. & CC. Niconagoræ.*

NEc filium b negare cuiquã esse liberum c, senatusconsulta d de partu agnoscẽdo, ac denunciata pœna e, item præiudicium f edicto perpetuo propositum †, & remedium alimentorum apud præsidem maiori trimo petentis, nomine eius h monstratum, iure manifesto declarant i S. V. Kalen. Maij, Sirmij, CC. Conss.

Pater non potest derogare libertati filii: olim vero libertati non solum derogare licebat, sed etiam occidere. Bal. Vel sic: Pater filium non potest facere seruum, nisi ex necessitate famis.

X. Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum. P. V.

LIbertati à maioribus tantum impensum est, vt patribus, quibus ius vitæ in liberos, necisque potestas olim erat permissa k, libertatem eripere non liceret l. Dat. XV. Kal. Iun. Thessalonicæ, Seuero & Rufino Conss.

TITVLVS XLVIII. DE ADOPTIONIBVS.

Actus legitimus adoptionis non potest explicari nisi coram eo qui super eo actu habet plenitudinẽ iurisdictionis. Bal. Vel

Iidem sidet, nec alibi. Bal.

VI. Iidem AA. & CC. Meliano.

ARrogationes eorum qui sui iuris sunt, nec in regia vrbe, nec in prouinciis, nisi ex rescripto principali k fieri possunt. PP. VI. Non. April. Byzantij. CC. Conss.

Per adoptionem patria additur, non detrahitur: additur ciuilis, & non detrahitur patria naturalis. Bal. Vel sic: Adoptio non minuit adoptati domicilium originis: ideo & ibi honores & onera sub ire tenetur. Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Attico.

IN adoptionem quidem alienæ ciuitatis l ciui rectè dato m additur, non mutatur n patria: ac propterea ius originis in honorum o ac munerum obsequio per adoptionem non minui perspicis. S. XI. Kalen. Februa. Sirmij. CC. Conss.

Maritus libertæ potest consentire filium in adoptionem dare patrono libertæ: mulier autem adoptare non potest, nisi ex principis rescripto. Bald. Vel sic: Patronus potest adoptare & arrogare filiam libertæ, solennitate debita interueniente. Salycetus.

VIII. Iidem AA. & CC. Isioni.

2 IN adoptionem patre P in cuius est potestate, filiam dante: matris patronus adoptare non prohibetur. q Nam sui iuris arrogatio fœminæ nisi ex nostro rescripto nũquam procedit. S. V. Idus Febru. CC. Conss.

Id quod est factum auctoritate principis, potest dissolui auctoritate superioris de partium consensu. Bald. Vel sic: Adoptatus auctoritate principis, non impeditur emancipari Salycetus.

IX. Idem AA. & CC. Marino.

ADoptatũ, licet ex beneficio nostro, emancipatione solenni separare à familia sua pater adoptiuus minime prohibetur. r

Adoptatus ab extraneo, in eius potestatem non redigitur, nec habet ius expugnandi testamentum eius per contra tabulas vel querelam: sed ab intestato succedit, nisi prius fuerit emancipatus. sed adoptatus à suo ascendente, in eius potestatem redigitur, & natura is patris iura perdit: nisi ante mortem patris naturalis sit emancipatus ab adoptante & hæc vera sunt, sive adoptetur in filium, sive in nepotem vel vlteriorem, seruato tamen quo ad successionẽ ordine graduum. In arrogatione verò semper fit transitus in potestatem arrogatoris: & omnia iura quæ habet filius legitimus & naturalis habet filius arrogatus. Bal. Vel sic: In adoptionem extraneo datus, non perdit iura succedendi patri naturali ex testamento, nec

a *Emancipatus.* sine causa. aliàs perdit eam: vt d. l. ff. si quid in frau. pa. l. fi. & instit. eo. §. cum autem.

b *Seruo publico.* id est notario: quia publicè seruit, nõ ga seruus sit: vt j. de tabu. l. generali. lib. x. & est sic. ff. eo. l. nõ enim aliter.

c *Per populum,* vt inst. de iure natu. §. sed & quod principi. imo multo magis: vt ff. de offic. præto. l. Barbarius. in fi. Et quod dicit, intimata apud præsidẽ, dic quòd primo impetrabat rescriptum vt liceret arrogare: deinde fiebat intimatio rescripti apud præsidem vel prætorem, & probatio eorum quæ necessaria sunt: sicut & aliàs fit: vt supra de his qui ve. ætа. impe. l. ij.

Vm eã.] CASVS. Si quis libertũ vult arrogare, nec causam assignat, quia non habet filios naturales: an sit audiendus, quæritur? Et dicitur q non.

d *Quem arrogauerit.* id est arrogare volueris: vt ff. de verbo. oblig. l. stipulatus sum Damã.

e *Tuum esse.* quod potes: vt ff. de ritu nup. l. sciendum. alienum autẽ nullo modo posses. vt ff. eo. titu. l. si paterfamilias. in fi.

f *Causam.* sine causa non auditur. sic & ff. de transact. l. cum hi. §. si prætor. & verò tunc plura in causæ cognitione: vt ff. e. l. nec ei. §. & primum. vsque in fi. inter quas hæc est vna, si liberos habeat vel non.

ADoptio.] CASVS. Si scriptura interueniat, non propter hoc valet adoptio, nisi apud competẽtem iudicem fiat cum solennitate.

g *Sed solenni.* sic & emancipatio: vt j. tit. j. l. non nudo. Accursius.

Vlierem.] CASVS. An mulier aliquẽ adoptare possit, quæritur? Et dicitur quòd non, cum filios naturales in potestate sua habere non possit: tamen in solatium liberorum in acie principis amissorũ, adoptare aliquem potest: & perinde est ac si ex ea natus fuisset.

h *Annuimus.* id est cõsentimus.

i *Naturalis:* non ergo habet in potestate, cum nec naturales habeãt in potestate: vt instit. eo. §. fœmine. & ff. eo. l. nam & mulieres. & j. e. l. in adoptionẽ patre. in fin.

ARrogationes.] CASVS. Neque in ciuitate Romæ, neque in prouincia, sine principali rescripto facienda est arrogatio.

k *Principali.* vt ff. eo. l. ij. & iti. e. §. j. & j. e. l. j.

Adoptionem.] CASVS. Si Bonon. dederit se in adoptionem Mutinen. nõ admittur ei patria, quia sit Bon. vnde in ciuitate Bon. ad honores promoueri potest, & onera ciuilia agnoscere. Accursius.

l *Ciuitatis.* Mutinæ.

m *Dato.* ab aliquo Bononien.

n *Non mutatur.* vt ff. ad munici. l. ordine. §. fi. & l seq. & ar. ff. de sena. l. senatores licet. & ff. e. l. per adoptionem. Sed argu. contra. ff. ad munici. l. municeps desinit esse. Sed ibi quo ad onera, non quo ad honores: vt hic. Item ibi in senatore facto, hic in adoptato. Item aliud si in ciuitate alterius prouinciæ daretur: quia desinit esse prioris ciuitatis ciuis: vt ff. de verbo. signif. l. prouinciales. vel dic vt ibi. Item nota hic quòd patria quam quis est sortitus per originem, non tam facile mutatur, vt ea quæ iure tantum domicilij habetur: vt hic, & ff. ad municic. l. assumptio.

Patria originis non facile mutatur.

o *In honorum.* nam hic & ibi poterit vocari ad honores: vt ff. ad municip. l. ordi. §. fin. Sed quid si simul vtrobique ad munera vel honores vocetur? Respon. præualet causa originis, ar. d. l. assumptio. & facit ff. de cond. & demon. l. falsa. §. sed & si cui.

IN adoptionem.] CASVS. Accepit libertã vxorem, suscepi ex ea filiam, volo eã dare in adoptionẽ patrono vxoris: an possim? Dicitur quòd sic. Si verò sui iuris fuisset: sine principis rescripto in adoptionẽ se filia dare nõ poss. p *Patre.* qui est maritus libertæ alicuius, & vult filiam suã dare patrono vxoris suæ, id est matris pueri. Azo.

q *Pohibetur.* coram præside. & hoc vbi erat in potestate. nam si futuris, non posset nisi per principẽ: vt subiicit & supra eod. l. arrogationes. & ff. eod. l. ij. & instit. eo. in princip.

Doptatum.] CASVS. Si Beneficio principis aliquẽ arrogasti i filiũ nõ req sito pricipis cõsensu cũ poteris emancipare.

r *Prohibetur.* quarta sibi arrogato data: vi-

debatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

debatur autem cõtra: quia sicut fuerat facta per principem, ita videbatur quod sine eo non posset emancipari: sed contrarium est hic, & ff. de testa. l. omnium. & qui testa. fa. pos. l. si quis.

Cvm in adoptivit.] CASVS. Filium quem habebas in potestate, Titio in adoptionẽ dedisti: si decedas eo non instituto, an habeat in offi. querelã? quidã dicunt q̃ sic, & quidã dicunt q̃ non. Itẽ si pater adoptiuus emãciparet post mortẽ suam: olim quærebatur quid iuris esset. Has duas quæstiones soluit Imperator: dicens, q̃ si aliquis det filium suũ in adoptionem, nõ amittit ius patriæ potestatis. vnde si filius nõ instituatur hæres à patre naturali, poterit agere de inoffi. & hæc sunt vera, cum filius datur extraneo in adoptionẽ. Si vero datus fuerit auo materno, tunc auus habebit eũ in potestate: quia ei succedere debet: & si eũ emãcipauerit, reuertitur in potestatem patris. Quando vero quis dat extraneo, nõ habet necesse extraneus aliquid relinquere filio suo, si velit eum emãcipare: & si non emancipauerit, filius succedet ei ab intestato. & hæc habent locũ in filio adoptato: quia si aliquis sui iuris det se in arrogationem, transibit in potestatem arrogatoris, & ei succedet.

a *De inofficioso.* id est contra tabulas (sic. ff. fa. ercis. l. filij patris. nec enim præteritis datur querela.

b *Negat.* ff. competere.

c *Derelinquit.* id est nihil inde dicit.

d *Distinguit.* dicũt quidam distinctionẽ Martiani se ignorare. Alij dicunt fuisse quòd refert an sit egenus pater adoptiuus: vt tunc detur cõtra testamentum patris naturalis: aliàs non. Alij dicunt quòd refert an pater adoptiuus voluit eum circũuenire, vel nõ: vt primo casu detur: aliàs non: vt arg. j. ea. l. ℔. si vero pater. in fin. Alij quòd refert, an pater naturalis voluit eũ circumuenire vel non: vt j. l. proxi.

e *Voluntate eius.* scilicet patris naturalis, secundum vltimã expositionem. sed secundum alios, id est, sua propria voluntate. Accursius.

f *Familia.* nudum ergo nomẽ filij habet: & in aliquali potestate est adoptantis.

g *In hoc casu.* id est cum datur extraneo in adoptionem, *ab intestato, neque contra testamentum. datur vero coniunctæ personæ, perdit iura succedendi contra patris naturalis voluntatem, & hoc quandiu datur adoptio, non si sit finita: quia tunc omnia iura adquirit suo patrem naturalem recuperat. Salycetus.*

x. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm in adoptiuis filijs, qui filijfamilias cõstituti, à patribus naturalibus alijs in adoptionẽ dantur, antiquæ sapientiæ incidit quædã dubitatio, si oporteret talem filiũ, qui præteritus à naturali patre fuerat, habere cõtra eius testamẽtum de inofficioso[a] actionem: (quã Papinianus quidẽ negat, [b] Paulus autem sine effectu derelinquit[c], Martianus vero distinguit[d], ne ex hac causa vtriusque patris perderet successionem, naturalis quidẽ voluntate eius[e] circumuentus, adoptiui propter egestatem quã forte habebat) & iterum aliud vitium erat exortũ (si enim post patris naturalis obitũ pater adoptiuus per emãcipationis modum ius adoptiõis dissoluisset, nulla spes ei remanebat: neque enim cõtra patris naturalis voluntatem, quia mortis eius tẽpore in aliena fuerat familia[f] constitutus: neque contra adoptiuũ patrem, quia per emancipationem eius familia exemptus est) ideo talem dubitationem resecanres, & tale vitium corrigentes, sancimus per adoptionem quidem ad extraneã personam factã, iura naturalis patris minime dissolui, sed ita eũ permanere, quasi nõ fuisset in alienam familiam trãslatus. Cum enim tanta fragilitas est adoptionis, vt posit in ipso die & filius fieri, & extraneus per emancipationem inueniri: quis patiatur iura patris naturalis nexu diuino copulata, ludibrio defraudari? cum in hoc casu g & contradicendi filio ex iure veteri detur [h] licentia, & inuitus transire ad aliam non cogitur familiam. ¶ Omnia igitur (secundum quod iam disposuimus, cum ad extraneum patrem filius per adoptionem transfertur) maneant integra iura, siue ad inofficiosi querelam, siue ad alias omnes successiones, siue ab intestato, siue ex testamento, quę liberis deferuntur: vt ipse possit & prodesse[i] patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere. ¶ Si verò pater naturalis auo materno filij sui, vel si ipse fuerit emãcipatus[k], etiam auo paterno, vel proauo simili modo paterno vel materno, filium suum dederit in adoptionẽ: in hoc casu quia in vnam personam concurrunt & naturalia[l] & adoptionis iura, maneat stabile ius patris adoptiui, & naturali vinculo copulatum, & legitimo adoptionis nodo constrictum: & ad eũ solum respiciat filius, cui eum & natura aggregauit, & lex per adoptionem assignauit: & Papiniani sentẽtia in hac specie procedat[m], & ad eum tantũmodo filius adoptiuus spem totã extendat, & non patris naturalis successionem molestare concedatur[n], sed auita & proauita tantũmodo re uerentia protegatur: eique acquirat quę possunt acquiri[o] & prodesse. Et is ei solus pater intelligatur, quem lex fecit, & natura non dereliquit. Neque enim Martiani distinctioni locũ esse in hoc casu inuenimus, vbi nullius circumuentionis suspicio potest aliquam sibi vindicare licẽtiam: auita & proauita affectione hæc omnia resecante p: sed hæc omnia manere integra, nisi auus & proauus emãcipatum fecerint filium adoptiuum. Tunc erenim necesse est iterum ad patrem naturalem eũ reuerti q: cum emancipationis interuentu adoptio in quacunque persona facta dissoluitur.

Datus in adoptionẽ extraneo, ei potest succedere ex testamento: sed contra testamentum nullo modo venire potest. ab intestato vero huic patri adoptiuo succedit, si durat adoptio. Et etiam patri naturali succedit ab intestato de iure prætorio non ciuili, quia inter eos finita erat agnatio, & de agnato cognatus est effectus. Saly.

Sed ne articulũ adoptionis in extraneam personam factæ,

Pone enim quòd auus qui adoptauit, emancipat eũ post mortẽ patris naturalis. Sed respon. non perdit, nisi velit. nec enim auus potest

h *Detur.* vt ff. eo. l. in adoptionibus. & facit. j. tit. j. l. iubemus. in fi. & insti, quibus mo. ius pa. pote. sol. §. pe. &. §. fi. sed hæc magis videtur ratio in contrarium, si potuit cõtradicere & nõ cõtradixit, videtur cõsentire: vt ff. de aqua plu. arcen. l. Sabinus ait. §. si patiente. sed dicas, potuit cõtradicere: ergo perinde est ac si cõtradixisset. sic. ff. de fur. l. qui vas. §. vetare. & ff. de procu. l. filiusfamilias. §. inuitus. Alij dicũt, cũ in hoc casu, & c. id est cum pater adoptiuus emancipat. q. d. merito sic subueniamus in naturali patre: quia & iure veteri sic subueniebatur in adoptiuo. sed hoc nõ placet: quia secũdum hoc prodesset ipsum hodie etiam amittere vtriusque patris successionem: vt infra dices.

i *Prodesse patri.* quia ei acquiret sicut cæteri filij. & facit ad prædicta institu. de exhære. lib. §. adoptiui. & §. sed hæc quidem.

k *Emancipatus.* ante conceptionem filij. aliàs in potestate aui remansisset: vt insti. quib. mod. ius pa. pote. sol. §. finali.

l *Naturalia.* id est naturalia: vt cesset oppositio de fratre adoptato à fratre: vbi videtur naturalia iura, sed certe non concurrunt naturalia: nec enim ab eo cõtrahit originem. Item nota hic duas rationes vincere vnam: vt in authen. de cõsan. & vte. fra. §. vult autem hæc. col. vj. & supra de edic. diui Hadria. tol. l. fi. §. j. *Rationes duæ vincunt vnam.*

m *Procedat.* vt non agat contra testamentum patris: vt supra co. in prin.

n *Concedatur.* per querelam de inofficioso testamento, vel alio modo.

o *Acquiri* prosectitia, non aduentitia quãum ad dominium: sed quãtum ad vsum fructum. Item non castrensia vel quasi. Azo.

p *Resecante.* nota affectum sanguinis remouere suspicionem: vt ff. de ritu nup. l. pe. §. de vno.

q *Reuerti.* vt recidat in patriam potestatem secũdum P, Item quantum ad succedendum: sed secundum hoc etiã hodie perdit. vtriusque patris successionem: & sic remanet vitiũ quod supra dixit ibi, & itẽrum aliud vitium &c.

potest eum emãcipare, nisi velit. f. filius adoptiuus. sed olim poterat secundũ Io. Sed videtur cõtra. ff. eo. ibi, cũ in hoc casu, &c. sed ita exponẽ vt ibi primo dixi. Vel dici potest, immo non perdit: quia auus tenetur dare ei quartã, vel relinquere quasi filio arrogato: vt proba tur insti. e. §. cũ aũt. & ff. de inoffic. test. l. Papinianus. §. pe. sed certe illud est verũ in arrogatione, nõ in adoptione: vt insti. de hære. quę ab intest. §. aliquam. in fin. Vel dic tertio q̃ nõ est verisimile ita cõiunctum personã venire ad emãcipationẽ, ppter affectionẽ auita: vt modo dixit. Itẽ quid si de cesserit pater naturalis post emancipationem? Respond. sine dubio venit cõtra testamẽtũ sui patris: sed & ipse auus habet necesse eũ instituere, vel exhæredare: cũ successerit in locum sui patris. & idẽ de auo materno: q̃d est verũ, si nullus alius est in medio. aliàs forte contra. Si enim sim, puepos: licet moriatur pater meus, remanet auus, qui est filius ad. pauũ: & sic nõ habet necesse me in sua instituere, vel exhæredare: vt j. e. l. §. quę i filio.

a *Sine lege.* id est sine præfinitione, aliàs, per fectione legis.

b *Pristinæ cognationis.* naturalis. f. paternæ.

c *In hoc tantũmodo.* potuerit ergo eũ vocare in ius sine venia, secundũ Azo. licet P. contra: vt dixi. ff. de in ius vocan. l. adoptiuũ. in princip.

d *Ex veteri.* id est secundum leges veteres.

e *Nexus.* non dixit patriæ potestatis. illa enim soluebatur secũdũ veteres leges: vt insti. eod. in prin. & ff. eo. l. j. sed nexũ cognatiõis: qa nihilo minus in bonis patris naturalis admitteretur per bonorũ possessionẽ vnde cognati, licet non p vnde liberi, vel vnde agnati: vt insti. de hære. q. ab intest. §. admonendi & §. at hi.

f *Reliquit.* vt succedat patri, & aliis quos contingit naturaliter per vnde cognati: vt modo dixi. Accursius.

g *Legitimus.* i. legitime aggregatus: vt succedat ab intestato. Azo.

h *Materna.* q. d. materna iura non abolebantur secundũ veteres leges, quæ inducebant vnde cognati: vt ff. proxi. ibi, naturalis fuerat cognatus. Quis ergo ita dicet aboleri hodie paterna.

i *Esti.* id est quamuis.

k *Iura integra.* i. naturalia ad succedẽdũ, nõ per vnde liberi, vel vnde agnati: vt d. §. at hi. quæ est contra. sed per vnde cognati: vt in eodem tit. §. admonendi.

l *Tantummodo.* non autem ad agnatos vel cognatos huius patris ad optiui. sic & legitimatus per curiam: vt in authi. qui. mo. na. effi. sui. §. filium vero. col. vij. & arg. ff. eo. l. ante. sed patri adoptiuo vnà cũ naturalibus & legitimis succedet: vt hic, & ff. de suis & leg. l. si te.

m *Nec ipsa.* f. familia.

n *Trãslatus.* vt & ff. ea. l. §. sed hæc oĩa manere.

o *Adoptiuis.* datis extraneo in adoptionem.

p *Ex tribus maribus.* tres erãt patres, quorũ quisque suum filiũ adoptanti offerebat, vt eũ adoptaret: ex quibus vnus adoptabatur. Vel contra erãt tres volẽtes adoptare: sed vni est datus, cui plus videbatur prouidẽdum, cũ sit adoptatus cum maiori solennitate. & facit insti. de hære. quæ ab intest. §. aliquam. & j. de decu. l. fi. in fi. lib. x.

q *A patre dato.* scilicet alicui extraneo.

r *Extendimus.* sicut ergo filiũ meum in adoptionem datum, habeo necesse instituere, vel exhæredare: ita & nepotẽ. sed hoc nisi filius præcedat nepotẽ. & hoc subijcit, si tamẽ, & c. vt ff. de mili. test. l. si filius fa. j. §. i. & inst. de exhæ re. lib. §. posthumorũ. *Filium in adoptionem datum tenetur pater instituere vel exhæredare.*

s *Relinquere.* nisi faciat propter timorem legis Velleiæ: vt in d. §. posthumorum in fi. quæ est contra.

t *Liberalitate.* i. auctoritate vel rescripto: vt ff. eo. l. arrogationes.

v *In adoptionem.* id est in arrogationem.

x *Inducitur.* quia non habet nisi adoptiuum.

Vxores.] CASVS. Olim si pater volebat dare fil. suũ in adoptionẽ, oportebat q̃ vẽderet alicui: deide alij: & ille rursũ alij: & sic ab vnoquoq; emãcipabatur

Quæ dicta sunt de adoptatis, locum habent qualitercunque fiant adoptiones: quia vbi attendimus solum effectum, non curamus de modo. Bal. Vel sic: Dicta superius habent locum in adoptiuis extantibus masculis. Saly.

Quæ autem de alijs adoptiuis[o] diximus, hęc sancimus etiã de his qui ex Sabiniano senatusconsulto ex trius maribus[p] fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptiuos & eos introducenda.

Dicta superius in filio in adoptionem dato extante, habent locum in filio, nepote, & nepte, & deinceps. Nepos tamen iste demum succedit auo naturali, si pater eius eum non præcedat in gradu. nam patre eum præcedente, non auditur. Saly.

Quæ in filio diximus in adoptionem à patre dato, q̃ hęc & in filia, & in nepote, & nepte, & deinceps personis vtriusque sexus in sacris patris constitutis extendimus, [r] si tamen tempore mortis aui sui parentes eos vel eas non antecedant. si enim parres eos antecedant (vbi nec imponitur necessitas auo aliquid nepoti vel nepti relinquere[s]) maneant omnia iura adoptiua ei intacta. Hæc enim omnis sanctio de filio & filia, de nepote & nepte, & deinceps personis in sacris constitutis introducta est, vbi dubitabatur quid statuendum esset, quasi duobus patribus ei, vno ex natura, & altero ex lege impositis.

Superius dicta locum habent in adoptato, non in arrogato, in qua intra vetera remanent illibata & firma. Salyce.

Vbi autem homo sui iuris constitutus, per arrogationem ex Augusta liberalitate[t] sese dederit in adoptionem, [u] tunc omnia iura patris adoptiui habeat intacta. Cum enim nullum inter partes inducitur[x] discrimen, sit suus hæres adoptiuus patri arrogatori, & familiæ eius aggregetur: & omnia quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta illibataque in eorum personis reseruantur. Dat. Kalend. Septembr. Constantinopo. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

Quod potest per veritatem disponi, non debet disponi per fictionem. Item frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. Bald. Vel sic: Solennitas antiqua, quæ requirebat librorum emancipationem, ab dabantur in adoptionem, est sublata. sed sufficit eam fieri apud competentem iudicem. Salyce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pabatur: postea vero vendebatur bis vt seruus, & manumittebatur: quod non obseruabatur in filia: quia non erat necessaria nisi vna emãcipatio. exclusso ergo veterũ circuitu statuit imperator per. l. præsentẽ, vt si pater in adoptionẽ filiũ suũ dare voluerit scriptura interueniẽte, hoc iudici insinuet præsente filio qui debet adoptari, & præsente adoptante.

a *Veteres circuitus.* no. circuitũ inutilem tolli: vt j. titu. j. l. j. & ff. de cõdic. inde. l. dominus testamẽto. & infra de dona. l. fi. in fi.

†*cum trina emancipatione in iure cedendi. Gell. li. 5. c. 19. Contius.*

b *Emancipationes.* opus enim erat q̃ ego tibi, & tu illi, & ille alij vẽderemus vt filiũ, & sic ab omnibus emancipatur: postea vẽdebatur bis vt seruus, & bis manumittebatur.

c *Liberit.* f. in filia. & nepotibus ex filio. & j. vt hic, & ff. de iniustit. rup. test. l. verũ. §. filia.

d *Manifestare.* vt & arg. j. ti. j. l. fi. Sed certe immo & sine actis: vt §. de fide instr. l. emãcipatione. quę est cõtra. sed illa litera aliter intelligitur: quia erant acta perdita.

e *Et non contradicente.* vt j. tit. j. l. iubemus. & l. fi. & ff. eod. l. ij. §. j. & l. in adoptionibus.

DE EMANCIPATIONIBUS LIBERORUM.

Continuatio.

Qualiter constituatur patria potestas, dictum est: nunc qualiter dissoluatur. Vel sic: Qualiter constituatur patria potestas, dictum est: sed quia illa soluitur per emancipationem, ideo ponit de emancipationibus. Azo.

SI lex.] CASVS. Si pater filiũ suũ apud magistratũ municipalẽ cui sola cõsuetudo municipalis iurisdictionẽ dedit emãcipandi, emancipauerit: an teneat emãcipatio, quæritur? Et dicitur q̃ sic.

f *Si lex.* id est consuetudo. sic infra eodem. l. fi.

g *Duumuiris.* i. magistratibus municipalibus: vt §. de iudi. l. fin. Sed nonne etsi nõ esset cõsuetudo, est tamẽ lex quæ dicit apud magistratũ municipalẽ hoc fieri posse: vt §. de magistr. muni. l. etiã apud extraordinariũ: vt ff. de manu. vind. l. etiã §. fi. & ff. eo. l. emãcipari: Resp. sic: si modò ex cõsensu à scientibus, cũ extraordinarie p̃dicta fiãt. sed hic credebãt ordinariũ, & nõ erat: quia cõsuetudo facit eũ ordinariũ ad omnes etiã alienigenas. Vel dic q̃ duumuiri nõ sunt magistratus municipales, sed quidã officiales, qui alias nõ habẽt iurisdictionẽ hãc, nisi cõsuetudo daret, & hoc placet. Sed quomodo cõsuetudo eius loci prę-

Iudicium detur secũdum statuta loci vbi agitur.

iudicat omnibus aliorũ locorũ: vt ff. cõmunia prædi. l. vẽditor. §. si cõstat? Resp. in voluntaria iurisdictione est hoc: secus forte in contẽtiosa. Vel dic etiã in contẽtiosa idem. & nõ dicetur illius loci cõsuetudo tantũ, sed generalis. inspectis eis inter quos fit, magis quàm in loco vbi fit. Itẽ nota hic arg. quòd iura & statuta illius loci vbi agitur iudiciũ, sunt conseruãda: licet actor aliũde sit. Sed arg. cõtra. ff. de euic. si fundus. & ff. de vsur. l. j. in princip. Ex prædictis patet nõ esse contra. ff. de iurisd. om. iu. l. fi, quia ibi de contẽtiosa dicit. vel nulla erat consuetudo ibi: & inuitus vocabatur ibi reus. *ADDITIO.* Materiam huius. l. videas latè & pulchrè per Bar. in repetitione. l. cunctos populos supra de sum. tri. & fide catho. vbi eam latè examinat.

In emancipationibus.] CASVS. In emancipatione an necessaria sit scriptura, quæritur? Dicitur quòd non. vel si pater filiũ emãcipauerat, & interuenit scriptura: amissa est postea:

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

VEteres circuitus †[a] in adoptionibus, quæ per tres emãcipationes, [b] & duas manumissiones in filijs, aut per vnam emancipationem in cæteris liberis [c] fieri solebant, corrigentes siue tollentes, censemus licere parẽti qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine vetere obseruatione emancipationum & manumissionum, hoc ipsum actis interuenientibus apud competentẽ iudicẽ manifestare, [d] præsente eo qui adoptatur, & non cõtradicente, [e] necnon eo qui eum adoptat. Dat. V. Kalen. Nouemb. Constantinopo. Lampadio & Oreste. VV. CC. Coss.

TITVLVS XLIX.

DE EMANCIPATIONIBUS LIBERORUM.

Consuetudo dat iurisdictionem volũtariam, quæ extenditur ad forenses seu non subditos cõsentientes, Bal. Vel sic: ista lex est digna repetitione, quæ cõstat in duobus. Primo in materia iurisdictionis voluntariæ prorogandæ. Secundo in materia iurisdictionis statutariæ extendendæ, vel restringendæ. Nam triplex est iurisdictio, quædam contentiosa fori contentiosi, quædam voluntaria fori voluntarij, quædam statutaria faciẽdi leges & statuta. & hæc uiter hoc dicit, vt in tex. Vel sic: Habens iurisdictionẽ à lege municipali, potest illam exercere etiam inter nõ subditos consentientes: & valet apud omnes. Salyc.

1. Impp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. & CC. Herennio.

SIlex [f] municipij in quo te pater emãcipauit, potestatẽ duumuiris [g] dedit vt etiã alienigenæ liberos suos emancipare possint: id quod à patre factũ est suã obtinet firmitatẽ. PP. III. Non. Decemb. ipsis IIII. & III. AA. Coss.

In emancipationibus & etiam donationibus potius attenditur veritas quàm scriptura. Bald.

II. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emãcipationibus liberorũ, necnõ donationibus, nõ tã scriptura quàm veritas [h] considerari solet. PP. V. Idus Mar. Tiber. & Dione Coss.

Vbi requiritur solẽnitas, ea omissa nõ valet actus. Bal. Vel sic: In emãcipatiõe nõ requiritur causa, sed iudicis auctoritas. Sal.

III. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn [i] nudo [i] consensu patria liberi potestate, sed actu solẽni, [k] vel casu [l] liberãtur: nec causa [m] quibus motus pater emãcipauit filiũ, sed actus solennitas quæritur. S. XV. Kal. Octobris. AA. Conss.

Non est de mente principis tribuere beneficia in alterius iniuriam. Bald. Vel sic: Inuitus qui non liberat filiũ vel nepotẽ à sua potestate: & rescripsit principi, vt in iniurioſum super hoc, nõ est seruandum. Sal.

III. [Iidem AA. & CC. Colonæ.

NEc auus [n] neptẽ suam liberare potestate cogitur, nec in cuiusquã iniuriã [o] beneficia tribuere moris est nostri. †Dat. Idibus Octobris.

A an propterea debeat retractari emancipatio? Dicitur quòd non, si veritas possit aliter probari. vel si facta erat emancipatio, vel donatio per scripturam inter scriptum ipsum, quàm actus considerandus est.

h *Veritas.* pone quòd emãcipatio vel donatio fiebat: sed aliud simulabatur. & tunc est simile. §. plus val. quod agi. per totum. & §. de proba l. cũ precibus. & infra de do. nec ignorans. Vel dicit quòd in emancipationibus non est necessaria scriptura: & tunc est sic supra de fide instrumen. l. emancipatione. & infra eod. l. iubemus. loquitur de infante vel absente, & §. tit. pxi. l. fi. loquitur de adoptionibus, quę sunt arg. contra. Vel tertio dicit, quòd licet sit amissa charta emancipationis, quę tamẽ facta fuit, non nocet si veritas pateat. & sic potest loqui hic, & d. l. §. de fide instrumen. l. emãcipatione. & sic cõcordãt prædictæ leges. j. eo. iubemus. in fi. & §. tit. j. l. fi.

†*Nouella Leonis apud Harmenopulum li. 1. ti. 17. in fi. hanc legem abrogat.*

NOn.] CASVS. Si pater dicat filio: fili, vis emãcipari? non propter hoc emancipatio videtur fieri, nisi solẽnitas interueniat quæ est necessaria.

i *Non nudo.* à solennitate. & sic est. §. de pat. pote. l. abdicatio. & arg. supra de pac. l. traditionibus.

k *Solenni.* scilicet auctoritate iudicis. vt infra tit. j. l. cum in adoptiuis. §. j. ibi, cum in hoc casu, &c.

l *Casu.* puta patris mortis: vt insti. quibus modis ius pa. pote. sol. §. j.

m *Causæ.* nota non est †*Sic pone non valet statuta per rescriptum principis.* vt in cap. *audita. cum glossis. super verbo, restituendas.* de restitu. spo. *Innocen. in cap. tuę literę.*

Ec auus.] CASVS. Mulier à principe volebat impetrare vt auus suus cõpelleretur eã emãcipare: an hoc possit impetrare? Dicitur q̃ nõ. neq; rescriptũ impetratũ tenet: quia princeps in alterius iniuriã nõ consueuit concedere rescriptũ.

n *Nec auus.* q. d. nedũ pater, & est ad hoc quod no. §. de episco. audien. l. fi. lenones. & insti. quibus modus ius pa. po. sol. §. fi.

o *Iniuriam.* f. patris vel aui, vt cogatur emãcipare. Et dic iniuriã. f. magnã, sed parua toleratur: vt ff. ne qd in loco publi. l. ij. §. si quis à principe, & §. de preci. impe. offic. l. quoties. & l. rescripta. & ff. de relig. si quis sepulchrũ. in princi. & ff. de admi. tut. l. impub. & ff. ex quibus cau. ma. l. sciẽdũ. & ix. q. iij. c. nũc. Sed quæritur, an ex iisdẽ causis quibus pater cõpellitur emãcipare, cõpelletur ecõtra filius recipere emancipationẽ? Respon. nõ: vt ff. de legi. & sen. l. quod nõ ratione. Itẽ quia nõ est eadẽ æquitas. *ADDITIO.* Aduertas q̃ Bart. in l. quidã cũ filiũ. in j. colũ. ff. de verb. oblig. reprobat istã vltimã partẽ glossæ: dicẽs quòd sicut pater cogitur ex causa emãcipare filiũ: ita filius ex causa cogitur eã recipere, per illam. l. quidã, &c. De quo videas etiam Ange. Are. in §. fi. instit. quib. mod. ius pa. po. sol. in fine.

Ibemus.] CASVS. Si pater velit emãcipare filiũ absentẽ, debet impetrare à principe vt liceat sibi filiũ emancipare: quo impetrato ostẽdat iudici ciuitatis rescriptũ: & doceat de filij consensu, nisi filius fuerit infans: quo casu non est requirendus consensus eius, & ritè fiet eius emancipatio.

Iubemus.

a *Iubemus.* loquitur hæc. l. de absentibus emancipandis: & eodem modo de his loquitur supra de colla. l. liberos. & de legi. hære. l. fi ab eo. & l. de emancipatis. & est hæc lex Anastasij.

b *Vel absentes.* scilicet à ciuitate tota: vel à loco iudicij, vt subiicit. & sic ex eo quod subijcit, nota absentem esse, qui abest à iudicio, sic accipitur in authenti. de testi. §. penul. col. vij. & plene dixi supra de præscript. long. temp. l. fi.

c *Hocque.* scilicet diuinum oraculum.

d *Insinuare.* id est demonstrare & deponere, id est dicere se velle eo vti, & procedere ad emancipandum. & est simile de impetratione veniæ, quæ primo per rescriptum petitur: & postea apud iudicẽ causę probatur: vt supra de his qui ve. ęta. impe. l. omnes. & arg. supra de adop. l. ij. in fi.

e *Liberalitas.* id est emancipatio.

f *Sub gestorum.* sic ergo videtur in emancipatione necessaria scriptura sic supra titu. j. l. fina. Vel speciale hic in absente: & alia loquitur in adoptionibus: vt diximus. §. eod. l. in emancipationibus.

g *Depositerint.* id est consenserint filij eman cipati. Sic ergo nota ab absentem non emancipari inuitum vel ignorãtem: quod est hodie generale: vt in auth. qui. mo. natu. effi. sui. §. generaliter. colla. vij. & fa cit supra tit. j. l. cum in adoptiuis. §. j. ibi, cum in hoc casu, &c.

h *Et sine consensu.* non innuas quòd cum consensu possint: quia consentire non possunt.

i *Etiam hoc modo.* non solũ aliis quibusdam: vt morte vel delicto patris: quibus fiunt sui iuris filij etiam ignorantes: vt insti. quib. mo. ius pa. pote. sol. §. j. & §. cum autem.

Cum inspexerimus.] CASVS. Olim cũ volebat pater emancipare filiũ, vẽdebat eũ, & ille emancipabat, & alapam dabat ei. hodie si vult quis filium suũ emancipare, impetret rescriptũ principis ambagibus sublatis antiquis: vel coram iudice terræ eum emancipet: & habebit dimidiam vsumfructus in bonis filij.

k *Figuratas.* id est, simulatas. vendebatur enim vno nummo.

l *Rapismata.* nam fortè verberabatur, & rapiebat semetipsum verberibus, vt fit hodie in desponsantibus: licet illud Prouidus fiat. & ad hoc in auth. constitutio quæ de digni. in

Absens & infans non possunt emancipari, nisi ex rescripto principis rescribentis præsidi vel iudici competenti, vt partibus præsentibus auctoritate principis interponat decretum emãcipationi: infantis autem consensus non requiritur: Baldus. Vel sic: Per rescriptum principis iudici apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea vel postea illorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. b. d. no. secundum Salycetum.

V. Imp. ANASTASIVS A. Constantino præfecto prætorio.

IVbemus [a] licere parentibus, id est patri, auo paterno, seu proauo, cęterisque vlterius per masculini sexus personas continua generis serie coniunctis, si liberos quos habẽt in potestate propria, id est filium vel filiam, nepotem seu neptẽ ex filio, pronepotem seu proneptem, cęterosq; itidẽ per masculini sexus personas continua generis linea sibi coniunctos, per emancipationem, vel absentes, [b] & peregre degentes, vel in iisdem locis seu regionibus vel ciuitatibus commorantes, in iudicio verò non præsentes, iuris sui cõstituere maluerint: supplicationibus porrectis mereri super hoc diuinũ oraculum: hocque [c] apud competentẽ iudicẽ, ad cuius iurisdictionem actus emãcipationis pertinet, insinuare, [d] superq; precibus à semet oblatis apud eum deponere: vt hoc subsecuto, & auctoritate præce dente principali, plenissimũ robur emancipatio sortiatur: & personæ in quas talis liberalitas [e] collata sit, de aliena potestate quasi à parentibus ex emancipatione manumissæ liberentur: si tamen ipsæ nihilo minus sub gestorũ [f] testificatione, vel apud eundem iudicẽ, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consonare, vel ante preces oblatas & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerint, [g] nisi infantes sint, qui & sine consensu [h] etiam hoc modo [i] sui iuris efficiuntur. Dat. XI. kal. Augu. Constantinop. Probo & Auieno Iun. Coss.

Vana obseruatione sublata, emancipationes possunt fieri coram iudicibus competentibus, & emancipatis potest etiam donari: & per emancipationem non soluũtur iura agnationis. Bal. Vel sic: Figmẽtis antiquis semotis, & per rescriptũ principis, & sine eo apud cõpetentes magistratus posſunt parẽtes liberos emãcipare, & in emãcipatos liberalitates exercere: ei emãcipati etiã si nõ sit dictũ, retinẽt ius succedendi. Saly.

VI. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm [†] inspeximus in emãcipationibus vanã obseruationẽ custodiri, & venditiones in liberas personas figuratas, [k] & circunductiones inextricabiles, & iniuriosa rhapismata, [l] quorũ nullus rationabilis inuenirur exitus: iubemus huiusmodi circuitu [m] in posterũ quiescẽte, licentiã ei esse qui emãcipare vult, vel ex lege Anastasiana, [n] † hoc facere, vel sine sacro rescripto intrare cõpetentis † [o] iudicis tribunal, vel eos adire magistratus, quibus hoc facere vel legibus [p] vel ex longa cõsuetudine [q] permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes vel neptes, vel deinceps progenię in potestate sua cõstitutam à sua manu [r] dimittere, & legitima iura [s] omnimodo habere, etsi non specialiter hoc sibi seruauerit: & peculium donare, [t] vel alias res liberalitatis titulo in eos trãsferre: & eas res quæ acquiri indignantur, [u] per vsumfructum secundũ nostræ constitutionis modum [x] detinere, & omnia facere: vana tantummodo (secũdum quod iam dictum est) obseruatione sublata. Dat. Kalend. Nouemb. Constantino. post consulatum Lampadij & Orestis VV. CC.

TITVLVS L.

DE INGRATIS liberis.

Filius emãcipatus, propter ingratitudinem reducitur in patriã potestatem. Bald.

I. Impp. VALENT. VALENS & GRATIANVS AAA. ad Prætextatum. P. V. †

FIlios (& filias, cęteros q; liberos) † cõtumaces, [q] parentes vel acerbitare cõuicij, vel cuiuscunq; atrocis iniuriæ dolore pulsallet. [y] leges emãcipatiõe rescissa [z] dãno

a princip. colla. vj.

m *Circuitu.* nota sic & ff. de cõdi. inde. l. dominus. & §. tit. j. l. fi.

n *Anastasiana.* quæ est supra. l. proxima.

o *Competentis.* forte etiam extraordinarij: vt arg. ff. de ma. vi. l. etiam. §. fin.

fiunt rhapismata.

p *Vel legibus.* vt quia sunt saltem magistratus municipales. competit enim hoc iure magistratus: vt supra de magistra. municip. l. ij.

q *Consuetudine.* etiam si non sit forte magistratus. Et sic nota quòd consuetudo dat iurisdictionem ordinariam: vt supra eod. l. j.

Consuetudo dat iurisdictionem.

r *A sua manu.* id est potestate: vel quia etiam per manũ capit. & habes eadem institu. quibus modis ius pat. potest. fol. §. præterea. vbi fit mentio huius. l.

†*Ex 50. decisionib. Contius.*

s *Legitima iura.* scilicet de succedendo filio: licẽt non hoc sibi expresse seruauerit: vt hic subiicit, & institut. de leg. ag. succes. §. fin. & ibi fit mentio de illa constitutione.

t *Et peculium donare.* semper repete, licẽtiam esse, &c.

†*nota insubtiliter hæc emancipatio dici potest Institutionica. Contius.*

u *Indignantur.* vt sunt aduentitia. nam in castrensi vel quasi, nihil retinet: vt supra de bo. quæ libe. l. cum oportet. §. cum autem.

x *Constitutionis modum.* quæ est in d. l. cũ oportet. §. cum autem. & §. hoc obtinente. vbi dicit pro tertia proprietatis quam olim habebat, habere dimidiam vsus fructus: exceptis castrensibus vel quasi, nisi expresse remiserit. In seruo autem distinguitur vt supra de pec. eius qui lib. me. l. j.

†*id est habenti legis actionem. Contius.*

DE INGRATIS liberis.

Qualiter exeat filiusfa. de potestate patentis per emancipationem, dixit: nunc ecõtra qualiter retrahatur in potestatem per ingratitudinem, dicit.

FIlios.] CASVS. Pater emancipauit filiũ: extitit ei postea ingratus: an possit eum reuocare in potestatem suam, quæritur? Et dicitur quòd sic.

†*Ex Cõstitu. The. li. 8. tit. 7. l. 1.*

y *Pulsasset.* pro his etiam causis potest exhæredari: vt in authenti. vt cum de appel. cogno. §. causas. & §. si quis de parentibus. col. viij. Et nota difficilius reuocari filium quàm libertum, qui ex leui causa reuocatur: vt §. de liber. & eorum lib. l. fi manumissus.

†*Inclusa addita sunt à Tribonia Contius.*

Filius diffidens reuocatur in potestatem quàm libertus.

z *Rescissa.* sed quo iure? Resp̃ officio iudicis: vt ar. §. de lib. & eorum li. l. j. licet alij per accusationem ingratitudinis: vt ff. de procu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

procu.l.sed & hę.§.patronus.& ff. de lib.& eorum lib.l.pe.vbi eadem dicimus de liberto.alij putant per vtilem rei vindicationem: vt infra ad reuo.do.l.his.

a *Immerité*. nec enim merentur habere bonum, si sint mali : vt infra de reuo.do.l.generaliter.

DE POSTLIMI-
Continuatio. *nio reuersis.&c.*

Qualiter restituatur patria potestas per ingratitudinem, dixit supra titu. 1. nunc qualiter per ius postliminij.sed quia & hi quandoque vedimuntur, & de his subijcit.

EX *duobus*.] CASVS. Si mulier cum marito ab hostibus capiatur,&ibi concipiat, & pariat. & ambo reuertantur : an partus habeat postliminium,quęritur? & dicitur quod nō, de stricto iure: quia ille solum habet ius postliminij, qui ab hostibus captus erat : quod non erat hic de equitate:tamen persona patris & matris habebit ius postliminij. Si vero mater tantum redeat, quantū ad matrem erit partus legitimus 1 sed quantum ad patrem pro spurio habendus est. vnde patri non erit hæres, sed matri : quia lex Cornelia fingit eum qui apud hostes decessit,prima hora captiuitatis decessisse.

† *aliàs Sarmatina.*

b *Sarmatia*. vel proprium nomen? vel appellatiuum est eius quę ex captiuis nascitur. Accursius Florentinus.

c *Nata*, & concepta apud hostes. aliàs haberet semper ius postliminij etiam sola rediens: quia habetur pro nata : vt ff.de statu hol. qui in vtero. j. & ij. Accursius.

d *Filium*. in potestate. & impropriè dicit reddet : vt ff.de ver. signi. l. verbum reddendi. sic ergo omnes habent postliminium : vt ff.eo.l.duus.in prin.& ff.ex quib.cau.ma.l.ab hostibus.§.non minus. & ff.de suis & legi.hęre.l.j.§.quæri.

e *Duxit*. id est reduxit.

f *Secuta*.sic fingitur filia sine patre, & sic spuria : & matri iure postliminij succedit:vt hic, & ff.ad Tertul.l.j.§. sed si apud. & ff.eo.l.duus.in fi.

Filius apud hostes conceptus, an habeat postliminium.

g *Nam fictio*.bene dico, parentum restitutio,&c. nam &c. vel ad proximū, &c. Not.ergo tres casus aut enim apud hostes cōceptus & natus redit cum patre & matre, aut cū matre tantū, aut cum patre tantū primis duobus casibus habet postliminiū: licet in secundo sit spurius, & tantum matri & non patri succedat: cum ex lege Cornelia fingatur mortuus pater prima hora captiuitatis.&isti duo,sunt in hac.l.tertiò vero videtur filius sine matre: & hoc casu dicā eū habere postliminiū secūdum Io. & succedere patri, sicut in filio arrogato:vt ff.de adop.l.& qui yxorē. Item in dubiis facimus rē valere:vt ff. de reb. du.l. quo libertatis immeritæ [a] multari voluerunt. Dat. XII. kalendas Septemb.Mediolani,†Lupicino & Iouiano†Coss.

TITVLVS LI.
DE POSTLIMINIO
reuersis, & redemptis ab hostibus.

Conceptus in captiuitate patris & matris,reuertens cum patre & matre, sequitur patris originem.& si reuertitur solum cum matre, & pater apud hostes moritur: matris tantum originem imitatur. Bald.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Quinio.

EX duobus captiuis Sarmacia[b]† nata,[c]patris originem ita secuta videtur,si ambo parentes in ciuitatem nostram redissent. Quanquam enim iure proprio postliminium habere non possit quæ capta non est, tamen parentum restitutio reddet patri filiam : [d] qui cum ab hostibus interfectus sit, matris duntaxat cōditionem, quæ secum filiam duxit,[e]videtur necessario secuta,[f] nam fictio legis Corneliæ,quæ legitimos apud hostes defuncto constituit hæredes:ad eam quę illic suscepta est, non pertinet : cum eo tempore quo captus est, diem suum pater obiisse existimetur. PP.sine die & consule.

Redemptus ab hostibus, loco pignoris retinetur,donec redimatur.& si quis redimit liberam mulierem,quam sibi postea in matrimonio copulauit, videtur nexum pignoris dimisisse. Bald.

II. Imp. GORDIANVS. A. Publiciano.

AB hostibus redẽpti, quo ad exoluatur pręciū, magis[h]in causam pignoris[i] constituti, quàm in seruile condition em esse detrusi videntur: & ideo si nummi[k] eo nomine expẽsi donatio intercedat, prix. ij. Sed P. dicit nō habere postliminiū: quasi filius nō posset esse sine matre,licet sine patre. & speciale dicūt in adoptiuo.

Ab hostibus.] CASVS. mulierem ab hostibus captam Titius redemit:quo ad preciū soluti sit, erit loco pignoris. Si vero nūmos quibus redẽpta est. Titius ei dedit,& eam matrimonio sibi copulauerit : primo casu suæ conditioni reddita videtur. secundo casu de statu illius & communium liberorum nō debet pertimescere.

h *Magis*. electiue. id est non seruilem conditionem: nisi quo ad seruitium.pro quo potest dici non multū differre interim à seruo: vt ff.de lib.ho.exhi.l.ij.

i *Pignoris*.taciti : vt ff. de lega. j. l. fenatus. §. fi. & de testa.l.qui testamento.§.j.nec ante potest militare quàm liberetur:vt ff. de re milit.l.qui status.

k *Si nummi*.collectiue: vt &illud, Miles Cęsaris ruit in arma, id est, tota militia. & multus piscis est Romæ : vt ff. de verb. signi. l. in vsu.

l *Pertimescere*.vtj .eo. l.si is qui te. Et no. hæc l.duos casus quibus vinculum pignoris liberatur,per donationem. & per matrimoniū; & facit.ff.eo.l.si captiuus.

Cum.] CASVS. Bonis capti ab hostibus adhuc superstitis dandus est curator, ne interim dissipentur: & vt detur, interpellatus rector prouinciæ constituet idoneum satisdantem bonis capti fideliter conseruandis. Vi.

Curator quandoque bonis capti datur.

m *Eum*.curatorem.

n *Obseruatione*. scilicet bonorum. Et sic not.curatorē dari bonis captiui : vt ff. ex quib. cauma. l. ab hostibus. §. j. & de rure.l. muto. §. fi. & quib.ex causis in possessionē eatur.l.in possessione in fin. & idē in bonis cuiuslibet absentis: vt ff.de mu. & homi.l.j.§.penulti. & fin. & ff. de cura.bo. dā.l.j.

Incertus de morte testatoris, vel eius cui ab intestato succederet, hæreditatem adire non potest, nec distrahere, nec pacisci super ipsa hæreditate : secus factum ipso iure non tenet. & cum postea erit certum de morte,poterit hereditas adiri,& bonorum possessio peti,etiam si per priùs esset renunciatum tempore dubij antedicti. Bal.

IIII. Iidem. AA. & CC. Hermogeni & aliis.

NEc nos[o] præteriit, hæreditatem eius quam incognitum erat ab hostibus interfectam,an captam P esse,à filio adiri non potuisse: quoniā eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis iure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur . [q] Nec super facultatibus eius, cuius incerta vita ac fortuna fuit, transigi [r] hostibus quoad sciatur an viuat vel decesserit, adiri nō potest nec super bonis suis facta trāsactio vel adiudicatio tenet. Si ergo matertera tua apud hostes decessit, & hoc notū est : agnosce poterit bono pos. in bonis eius delatam,non quod in bonis suis pro parte gestum est antequam scires eam decessisse.

o *Nec nos*.i.non solum anteccessores nostros non præteriit, sed nec nos, quin bene sciamus hoc quod subijcit,hęreditatem,&c.

p *An captam*. de matre dicit.secus forte in paterna hæreditate: vt supra de suis & legi.l.apud.vel ibi non desideratur scientia quo ad transmissionem.

q *Cognoscitur*.dic vt supra folu.matri.l.si quidem.

r *Transigi*. vel pacisci.cum sit turpe: vt supra de pac.l. fi. & de inoffi.testa.l.si quādo.§.j.neq; pro hærede gerit: vt ff. de acquihære-

here.l.neminem,nec repudiari,vel adiri: vt hic proxime dixit. & ff. de acqui.hered.is qui heres.§.penult. & l.qui superstitis, & facit.ff.solu.ma.l.si quidē viuit. Sed quid si vendidit rē filius talis hereditatis, an postea vindicanti obstabit exceptio rei venditæ? Videtur quòd non : vt arg. ff. quorum leg.l.j.§.quod ait prætor volūtate.in fi. Sed ar. contra. ff. de vsucap.l.cum vir. & ff. de fundo dotal.l.penul.

a *Iudicari*.aliàs iudicari: & aliàs vindicari. Sed si iudicatum fuerit contra eum, an postea cognito quòd sit mortuus, poterit repelli per exceptionem rei iudicatæ si agat? Videtur q̃ non:arg. ff. quo.lega.l. j.§. quo ait prætor volūtate.& in fi. huius.l. & quia ex alia causa agit: vt ff.de excep. rei iudi.l. si mater.§. eādē.

b *Vnde*. quod dixit in genere, dicit nunc in specie.

c *Successionis*. decesserat enim filius in mensio:de quo filio habita est mentio. s. in princ. huius.l.

d *Non officientibus*. immo videntur quædam obstare, scilicet si donauit : vt ff. de dona.l. quidā.§.fi. quæ est cōtra. Solu. specialis casus in donatione. Vel ibi cōtabat eum vitericie dubiumerat. Vel non repellitur ibi, quia donauit, sed quia indignus,repellitur.

Cum nō redemptū.] tunc enim esset loco pignoris:vt supra eo.l.ij.

Cum et postliminij.] CASVS. Captus ab hostibus si redimatur ab aliquo, & precium redẽptori restituitur, pristinum statum recuperat. Si vero redemptor preciū recuperare noluerit, cōpellet eum præses prouinciæ.

e *Restituant*. restituti sunt quidem statim facta redẽptione: sed postea accepto precio sic restituuntur, ac si non fuerint pignori nexi.

f *Status*. tui.

g *Inquietare*.f.cōpeller.

Oedissimæ.] CASVS. Vna ingenuā quandā ab hostibus redemit, & eam prostituit:redempta ad matrē fugit. custodiędę pudicitię causa. cū mulier indigna sit precium recipere, aduersus eam petētem tuta erit. Viui.

h *Ad te*.f.patrē. Accur.

i *Sciebat*.maxime.arg. ff. de pignor.act. l. electitier.§.fina.

k *Ex necessitate*.id est,ex misera necessitate seruiendi extracta. & facit supra de epis.audi.l.si lenones.

l *Præsidem*.scilicet præses prouinciæ.

Præses.] CASVS. Mulier capta redẽpta,si preciū soluerit redẽptori, vel quinquennium seruierit,pristinum consequetur statū : & si filiū post redemptionē pepererit, iure pignoris non erit obligatus pro precio. Accursius.

m *Habebit*. postquam soluisti precium, vel seruiuisti per quinquēnium.

o *Parum ignorat*.id est bene scit. sic supra de transac.l.fratris.

p *Postea quam*.idem si ante, infra eo. l. commercio.

q *Nec pignoris*, abundat nec,propter dictionem nullis. Et nota speciale. nam aliud est in alio pignore, quia nata sunt pignori : vt. ff. de pig.l.gregę.in prin. & l. Paulus. §. si mancipia.

Captū.] CASVS Filius ab hostibus captus, si pater in ciuitate medio tẽpore decedat, & ille restituatur:si tẽpore quo capiebatur, erat in patris potestate: iure postliminij erit patri suus heres, siue testamētum fecerit pater, siue non: & res hæreditarias à quolibet possidẽte vindicabit : misi fuerint eo præsente & reuerso vsucaptæ vel præscriptæ. Viuia.

Xylis.

r *Medio tempore*. id est post captum ante reditum.

Postliminium,et lex Cornelia,ad uersimode fingant.

s *Lex Cornelia*. immo debet dicere ius postliminij, quod fingit captum non fuisse captum, ex quo reuersus est:at lex Cornelia fingit eū qui decessit, ea hora decessisse,qua fuit captus:vt instit. quib. nō est per. facere testa. §. fi. Respon.lex Corn. ad multa capitula porrigitur,quorū vnum est an possit instituī captus ab hostibus dū est captus:vt.ff. de here.inst. l.illā institutio. §. j. & de hoc erat quæstio in l.ista. Vel dic & patrem fuisse captum: & ibi decessisse. Vel aliter lex Cornelia vocat filium ad hæreditatem, vt suū hæredem : vt. ff. de testa.l.lege Cornelia. At ius postliminij vocat eum ad hæreditatē, sed non vt suum heredem: vt infra eo.l.ius postliminij. Accur.

t *Faciat*. quadriennio si res

Universidad de Deusto
Biblioteca

si res sint vsucaptæ: aliàs tempora solita, trienniũ, vel. x. vel. xx. vel xxx an. & facit. ſ. de rei vindic. l. nullo. & ſ. ex quib. cau. ma. l. fi. & ſ. quibus nõ ob. long. temp. præſcrip. l. ab hoſtibus.

Sicut.] CASVS. Sicut liber ab hoſtibus captus & reuerſus, iure perſonali ſtatũ priſtinum recuperat: ſic ſeruus ab hoſtibus reuerſus domino reſtituitur. ſi ergo ancilla patris tui erat capta ab hoſtibus, & reuerſa nec redempta: ad patrem ſuum, nihil ad te, qui ei ſucceſſiſti, pertinebit. Viuian.

a *Sicut liberi.* ſcilicet hominibus. Vel dic, id eſt filius, & de vtroque habes inſtitut. quibus mo. ius pa. po. ſol. ſ. ſi ab hoſtibus. & ſ. ipſe quoque. Accurſius.

b *Sic ſerui.* fecus in armis & veſte & ſimilibus, quę turpiter amittuntur: vt ff. eo. l. ij. & iij. Item in ſeruis intelligę, ſi tamen in poteſtate domini, vel inter domini præſidia ſint, licet in liberis ſtatim cum ſunt intra limina imperij: vt ff. eo. l. fi. & l. in bello. ſ. manumittendo.

c *Redempta eſt.* ſi ergo donata eſſet alicui, nihilominus haber poſtliminium. ſi autem eſt redempta, ſtatim fieret redimẽtis. vnde & manumittit, & neceſſarius eſt ei hæres: vt & ff. de acquiren. heredi. l. ſi ſeruum quis. & ff. eod. l. in bello. ſ. manumittendo. Diſtinguitur tamen: quia ſi ſciens alienum redimit, perpetuo auditur dominus preciũ offerendo. ſi ignorans, & credens eſſe vendentis, auditur dominus intra triennium, non vltra: vt ff. eo. l. in bello. ſ. ſi quis ſeruum.

Ancilla ab hoſtibus liberata, an ſit domino reſtituẽda.

Si liberũ.] CASVS. Si libero ab hoſtibus capto is qui redemit, ius pignoris remiſit, non erit libertus, ſed ingenuus. vnde li redemptor decedat, filiis eius obſequiũ non debebit.

d *Nullum filiis.* immo poteſt pro te agi interdicto de libero homine exhibendo: vt ff. de libe. ho. exhiben. l. iij. ſ. ij.

A hoſtibus.] CASVS. Captus ab hoſtibus, ſi non redimatur, ſed virtute cõmuni militũ, ſuorum hoſtiũ poteſtatẽ euaſerit, priſtinũ ſtatũ recuperat. ſi ſeruꝰ fuit, do mino reſtituitur: nec apud militẽ, per quẽ euaſit hoſtiũ poteſta tẽ remanebit, cũ miles taliũ defenſor eſſe debeat, nõ dominus.

e *Ab hoſtibus capti.* & intra præſidia hoſtium deducti: ante enim manet ciuis, nec fit ſeruus: vt ff. eo. l. poſtliminij.

f *Recipiunt.* vt inſtitut. quib. modis ius patr. poteſt. ſol. ſ. ſed

x. Iidem. AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis[a] captis ad hoſtibus, ac poſtliminio reuerſis ſtatus priſtinus reſtituitur, ſic ſerui[b] domino. Vnde ſi hæc cuius meminiſti, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta eſt[c]: reuerſa dominum, vel eius ſequitur ſucceſſorem, qui per captiuitatem hanc amiſerat. S. III. Kalend. Maij, Hadrianopoli. AA. Coss. B

Gratis dimiſſus non efficitur libertus redemptoris, ſed durat ingenuus. Baldus.
Vel ſic: Si nexus pignoris redempto remittitur, libertus non efficitur: nec vllum obſequium debet remittenti, nec eius filiis. Saly.

XI. Iidem. AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captũ te ab hoſtibus commercio redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris ſuperſtitem remiſiſſe tibi probetur: non libertus effectus, ſed ingenuitati quam amiſeras reſtitutus, nullum filiis[d] eius obſequium debes. S. XV. Kalend. Ianuar. AA. Coss.

Qui virtute militum liberantur, non efficiuntur libertini, ſed ſuam retinent libertatem. Baldus. C

XII. Iidem. AA. & CC. Quintianæ.

2 AB hoſtibus[e] capti, & nõ cõmercio redẽpti, ſed virtute militũ noſtrorũ liberati, ili eo ſtatum quẽ captiuitatis caſu amiſerãt, recipiũt: [f] ſeruí autem dominis ſuis reſtituẽtur. Receptos enim eos, nõ captos iudicare debemus: & militem noſtrum defenſorem eorum decet eſſe, nõ dominũ. S. V. kalen. Ianua. AA. Coss.

Omnis pater ex naturali affectu deſiderat habere filium legitimum. Baldus. D
Vel ſic: Contrahens matrimonium cum ea quam redemit ab hoſtibus, liberat eam à nexu pignoris. Saly.

XIII. Iidem. AA. & CC. Quartinæ.

SI is qui te ab hoſtibus ingenuam captam cõmercio redemit, ſibi matrimonio cõiunxit: dignitate nuptiarum, & voto futurę iuſtæ ſobolis, vinculo pignoris tibi remiſſo, [h] red di natales priſtinos rationis eſt.

g *Nõ dominũ.* nota militẽ debere defendere. Inde eſt q dicitur à militibus vndique dicitur.

Si it.] CASVS. Ingenua ab hoſtibus capta, & redempta: ſi is qui redemit, eam matrimonio copulauit ſibi, tacite remiſſo pignore priſtinũ recuperat ſtatum.

h *Tibi remiſſo.* tacite & eſt argum. ſupra de oper. lib. l. libertæ. & facit ſupra eo. l. ij. & l. ſi liberum.

Vt.] CASVS. Matre ab hoſtibus capta, & ibi decedente, an filia reuerſa ratione legis Corneliæ poſſit ſuccedere matris vindicare, quæritur? Et dicitur q̃ ſic: nec ſibi obeſt q̃ medio tẽpore erat in ſeruitute: quo minus res per maternam ſucceſſionem ſibi quæſitas poſſit vindicare.

i *Int poſtliminij.* immo legis Corneliæ: vt ſ. eod. l. captum. quæ eſt contra. Solu. vt ibi.

k *Ipſa.* filia.

l *Purgato.* ſcilicet ea reuerſa: & ſic purgatus eſt vigor illius euentus, ſcilicet quod fuerat capta.

m *Nec tibi.* nũc in ſpecie mutat perſonas.

n *Fortuna.* id eſt infortunio.

Si qui.] CASVS. Liber captus & redẽptus interim quoq; quæ preciũ ſoluerit, vel q̃ quinquenniũ ſeruierit, in ſeruitio remanebit: ſi interim obueniat ei aliqua ſucceſſio, vel deferatur, an eã vindicare poſſit, quæritur? Et dicitur q̃ ſic, vt ea preciũ ſoluẽti reſtituat. o

o *Poteſt.* nec enim ſeruus eſt: ſed vinculo pignoris adſtrictus: vt ſ. eo. l. ij. & ff. de teſta. l. qui teſtamento. ſ. j. & ff. de leg. j. l. ſenatus. ſ. fina.

Commercio.] CASVS. Si captam quis ab hoſtibus redemit, & interim dũ in ſeruitio eſt, filios ex ſeruo procreauerit: an ſoluẽte ea preciũ, liberi ingenui remanẽt, quæritur? Et dicitur q̃ ſic.

p *Ex ſerua.* nec enim patrem, ſed matrem ſequitur: vt ſ. de rei vindicatio. l. partum. & q̃ dicit medio, i. poſt redemptionem, & ante redditionem precij.

q *Placuerunt.* etiã nõ reddito precio pro filiis: vt ſ. eo. l. præſentium. Si vero mater filium ſuum redemerit: an precium repetere poſſit quæritur? Et dicitur quòd non.

r *Tunc demum, immo ſtatim poſt redẽptionem:* vt ff. e. l. ij. Sed intelligę tunc demum. ſ. vt habeatur perinde ac ſi non fuiſſet obligatus.

† *Legend. ex manuſcript. Maurencianis: vt ex l. j. de reſcind. vend. Cuiacius.*

a *Iudicio.* vt ſ. eo. l. fœdiſſimæ. & l. ſi is qui.

b *Statum priſtinum.* per omnia. ante enim quaſi ſeruus eſt, cum ſeruire cogatur, vel precium reddere: vt ff. de libe. ho. exhi. l. ij. vere eſt tamen liber: vt dixi.

c *Excuſetur.* ſcilicet filius.

d *Non conuenit.* præſumitur enim donaſſe, niſi contrarium fuerit proteſtata: vt ff. de negot. geſt. l. Neſennius. & ſ. de neg. geſt. l. alimenta.

e *Conceſſo.* in quantum facere poteſt: vt ff. ſoluto matrimonio. l. etiã filios. in princ.

A hoſtibus.] CASVS. Captus ab hoſtibus, & reuerſus, an recuperare debeat quod habuerit ante captiuitatem? dicitur quòd ſic. & ſi non ſint vſucapta, vel præſcripta: pro illis directa agere poterit. ſi ſic, vtili reſciſſoria.

f *In eadem cauſa.* quia nondum ſunt præſcripta.

g *Directa.* ſ. actione antiqua: vt ſ. de rei vin. l. nullo.

h *Liberationem.* à perſonali actione.

i *Intra annum.* hodie quadriennium: vt ſupra de tempora. in integrum reſtit. l. ſuperuacuam.

k *Reſciſſoria.* quæ ſtatim reuerſo competit ſecundum Bal. Sed inefficax antequam impetret eam à prætore viuente: ſed ſecundum P. demum impetrata competit: conteſtata autẽ poſt impetrationem perpetuatur, ſecundum Ioan. vt plene diximus. ſ. ex quibus cau. maiores. l. fina. & facit ſupra quib. non obſtat longi tempo. præſcrip. l. ab hoſtibus.

Si quos.] CASVS. Captus ab hoſtibus non ſponte, ſed vi hoſtium: res quas habuit ante captiuitatem, etſi à fiſco poſſideãtur, recuperat iure poſtliminij. hoc enim ſolum inquirendum eſt, an ſponte, an coactus apud hoſtes ſtetit.

l *Si non tranſierint.* ſponte ſubaudi, ſi non habes: tunc enim denegatur eis poſtliminium: vt ff. e. l. poſtliminium. ſ. transfugæ. & vbique inuentus poteſt occidi: vt. ff. ad. l. Cornel. de ſica. l. iij. ſ. fina. & de pœnis. l. ſi quis aliquid. ſ. transfugæ.

m *Recepturos.* conditione ex hac. l.

n *Tenuerunt.* iure dominij, vel poſſeſſionis forte.

o *Poſſidentium.* qui occupauit illo exiſtente in captiuitate. Sed nunquid locum habet. l. cum quærebatur ſ. vnde vi? tẽ quid ſi poſſeſſor titulũ vel antiquiorẽ caſum captiuitate prætẽdat? Reſpõ. vt ſ. de edicto diui Hadria. tollen. l. fi. & ff. ad exhibẽ. l. iij. ſ. ibidem. p *Solã.* immo & aliud, an iuerit tẽpore inducĩatũ: quo caſu non habet poſtliminium: vt ff. eo. l. poſtliminiũ. ſ. iducie. & l. nõ dubito.

q *Voluntate.* quia trãſfugæ (vt dixi) nõ datur poſtlimium: vt d. l. poſtliminium. ſ. tranſfugæ. ff. eo nec eri qui victus ſe dedit hoſtib⁹: vt ff. eod. l. poſtliminij. ſ. captiuus. & l. ſi captiuus. in princ. Si tamen bonus miles fuit antea, ſoli affirmationi eius creditur, alioquin non: vt. ff. de re mili. l. non omnes. ſ. à barbaris.

Poſtliminium trãſfugæ non datur.

Diuerſarum.] CASVS. Capti ab hoſtibus, cuiuſcunq; ꝓuinciæ fuerint, dũ reuertuntur, nõ debent in via impediri: & ſi aliqd in eis impẽſum fuerit, illius non detur repetitio: quia pietatis cauſa videtur impẽſum fuiſſe: nec refert maſculus fuerit, aut fœmina, qui ab hoſtibus capiatur & reuertatur: quia idẽ beneficiũ omnibus debet cõcedi. precium vero pro quo redẽpti ſunt, redẽptoribus reddere compellendi ſunt: vel loco precij p quinquennium ſeruire redimẽti: & tũc libertatẽ in qua nati ſunt cõſequũtur, & res ſuas & iura recuperãt: & ſi aliquis de partibus huic. l. cõtradicendũ putauerit: punitur pœna hic ſtatuta. & hæc quæ dicta ſunt, locorũ epiſcopi & curiales faciãt obſeruari: quod ſi nõ faciãt, rector in decem libris, & apparitores eius in totidẽ puniẽtur. Viuian.

r *Nemo vtrinque.* vt. ſ. de epiſc. audien. l. Chriſtianos.

ſ *Barbaris.* qui hoſtes erant populi Romani. idẽ ſi quilibet alij ſint hoſtes populi Romani.

t *Decet.* id eſt oportet: vt probatur. ſ. eo. l. ij. Sic e contra. j. de raptu virgi. l. j. ſ. nec ſit facultas. & ff. de iuſtit. & iure. l. j. in prin.

u *Cũ pœna deportationis.*

3 AB hoſtibus captis, ac poſtliminio reuerſis, pro huiuſmodi caſu amiſſa, quæ in eadem cauſa[f] quidem durant, omnimodo directa: [g] quæ verò per vſucapionem vel liberationem[h] ex bonis ſubtracta, vel non vtendo finita eſſe videtur intra annum[i] vtilem experientibus actione reſciſſoria[k] reſtituuntur. PP. XII. kal. Decemb. CC. Coss. C

Inuiti dotti ab hoſtibus, habent ius poſtliminij: id eſt, reuerſi recuperant bona. ſecus in his qui ſua ſponte ſe capi, vel tranſfugerunt ad hoſtes: quia bona perdunt, & ius poſtliminij non habent. Baldus. D

XIX. Impp. GRATIAN. VALENTIN. & THEODO. AAA. ad Seuerinum ducem.

SI quos fortè neceſſitas captiuitatis abduxit: ſciant, ſi non tranſierint, [l] ſed hoſtilis irruptionis neceſſitate tranſducti ſunt, ad proprias terras feſtinare ſe debere: recepturos[m] iure poſtliminij ea quę in agris vel mancipiis ſeu aliis rebus antè tenuerunt, [n] etſi à fiſco noſtro poſſideantur. [o] nec timeat quiſquam alicuius contradictionis moram: cùm hoc ſolum ꝓ requirẽdum ſit, vtrum forſitan aliquis cum barbaris voluntate q̃ fuerit, an coactus. Data. V. kalend. Iul. Romæ, Gratiano. A. V. & Theodoſio Coss.

Redempti ab hoſtibus debent ſoluere precium redemptionis, vel ſeruire per quinquennium redemptori. alimenta autem eis præſtita, reddere non tenentur. Bald. Vel ſic: Ab hoſtibus capti liberam habent facultatem remeandi: & eis pro alimonia datum, non repetitur: ad precium tamen redemptionis ipſorum tenentur: quod non ſoluentes, per quinquennium redemptoribus ſeruire tenentur: & aliter eos retinentes, ad damna reuertentes puniuntur: ſimiliter & iudex qui negligens fuerit. Saly. cius.

m *Recepturos.* conditione ex hac. l.

n *Tenuerunt.* iure dominij, vel poſſeſſionis forte.

o *Poſſidentium.* qui occupauit illo exiſtente in captiuitate. Sed nunquid locum habet. l. cum quærebatur ſ. vnde vi? tẽ quid ſi poſſeſſor titulũ vel antiquiorẽ caſum captiuitate prætẽdat? Reſpõ. vt ſ. de edicto diui Hadria. tollen. l. fi. & ff. ad exhibẽ. l. iij. ſ. ibidem. p *Solã.* immo & aliud, an iuerit tẽpore inducĩatũ: quo caſu non habet poſtliminium: vt ff. eo. l. poſtliminiũ. ſ. iducie. & l. nõ dubito.

q *Voluntate.* quia trãſfugæ (vt dixi) nõ datur poſtlimium: vt d. l. poſtliminium. ſ. tranſfugæ. ff. eo necri qui victus ſe dedit hoſtib⁹: vt ff. eod. l. poſtliminij. ſ. captiuus. & l. ſi captiuus. in princ. Si tamen bonus miles fuit antea, ſoli affirmationi eius creditur, alioquin non: vt. ff. de re mili. l. non omnes. ſ. à barbaris.

Poſtliminium trãſfugæ non datur.

Diuerſarum.] CASVS. Capti ab hoſtibus, cuiuſcunq; ꝓuinciæ fuerint, dũ reuertuntur, nõ debent in via impediri: & ſi aliqd in eis impẽſum fuerit, illius non detur repetitio: quia pietatis cauſa videtur impẽſum fuiſſe: nec refert maſculus fuerit, aut fœmina, qui ab hoſtibus capiatur & reuertatur: quia idẽ beneficiũ omnibus debet cõcedi. precium vero pro quo redẽpti ſunt, redẽptoribus reddere compellendi ſunt: vel loco precij p quinquennium ſeruire redimẽti: & tũc libertatẽ in qua nati ſunt cõſequũtur, & res ſuas & iura recuperãt: & ſi aliquis de partibus huic. l. cõtradicendũ putauerit: punitur pœna hic ſtatuta. & hæc quæ dicta ſunt, locorũ epiſcopi & curiales faciãt obſeruari: quod ſi nõ faciãt, rector in decem libris, & apparitores eius in totidẽ puniẽtur. Viuian.

r *Nemo vtrinque.* vt. ſ. de epiſc. audien. l. Chriſtianos.

ſ *Barbaris.* qui hoſtes erant populi Romani. idẽ ſi quilibet alij ſint hoſtes populi Romani.

t *Decet.* id eſt oportet: vt probatur. ſ. eo. l. ij. Sic e contra. j. de raptu virgi. l. j. ſ. nec ſit facultas. & ff. de iuſtit. & iure. l. j. in prin.

u *Cũ pœna deportationis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed nonne qui damnatur in metallum, libertatem amittit: sed qui deportatur, tantū ciuitatem: vt infitu. de capi. deminu. §. maxima. & §. media. Sed dic ꝙ impropriè dicitur deportatio. q.d. deportatur in metallum. fic. ff. vt nemo priuatus. l. ij.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS LIBERIS & seruis, & de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt.

Non a tantū in captiuis opus pietatis exhibetur, sed etiam in infantibus expositis nutriendis: & ideo de hoc subiicit.

SI inuito.]CASVS. Si aliquis me inuito partum ancillæ meæ exposuerit: an vindicare possim, qritur? Et dicitur ꝙ sic: ita tamē quòd id quod alimentorū nomine, vel doctrinæ in eo impensum est, refundā ei: nisi à fure eū vindicauerim.

a *Si inuito.* si autem eo volente amitteret omne ius quod in eo haberet: vt). eo. l. fi. in prin.

b *A fure.* Nota ergo furem expensas retinere nō posse. sic & ff. de cōdic. fur. l. ex argento. Sed videtur cōtra. §. de rei vindica. l. domum. vbi dicit male fidei pof fessorē necessarias impensas seruare officio iudicis, & vtiles tollere. Solu. aliud in aliis malæ fidei possessoribus: & aliud i fure. Vel dic aliud in expēsis factis in domo, & aliud in his quæ abradi non possunt: vt ar. ff. de rei vind. l. si autē. §. fi. Acc.

c *Restituas.* sic ergo indistincte redduntur bonæ fidei possessori. Et sic est contra. d. l. ff. de rei vindica. l. fin autē. §. fi. & l. sequen. vbi dicit non repeti expēsas factas in docendo: nisi in duobus casibus. Solu. ibi ideo, quia habuerat operas eius quę poterāt esse aliquæ: hic nō potuit habere. cū ef set infans. Vel aliter, vt ibi. Itē nota bonæ fidei possessorē exceptionē habere, malæ fidei nō. sic ibi. de rerū diuisione. §. & ex diuerso. & facit §. de nupt. l. patrē.

Nusquisq;]CASVS. Si filium suum naturalem & legitimum, vel naturalem tātūm exposuerit quis, pœnæ legibus statutæ subiacebit: si vero dominus seruum, vel patronus libertum exposuerit: repetere non poterit: nec illud suum dicere potuit. quod vt non periret contempsit.

d *Sobolem.* legitimam & naturalem. vel naturalem tantum: vt §. de natu. libe. authen. licet.

e *Animaduersioni.* extraordinariç: vt §. de patria potest. l. nec filium defetendum: ita vt nouerint rectores vniuersi decem libras auri à se, & tantundem à suis apparitoribus exigendum, si præceptum noſtrū neglexerint. Data. III. Idus Decembr. Honorio. VIII. & Theodosio III. AA. Coss.

TITVLVS LII.
DE INFANTIBVS expositis liberis & seruis, & de his qui sanguinolentos †nutriendos acceperunt.

Alens parium expositum, non tenetur eum restituere domino, nisi receptis sumptibus, & etiam mercede data ob aliquod artificium addiscendum. Bald. Vel sic: Partus ancillæ domino ignorante expositus, repeti potest: ad expensas tamen restituendas tenetur: nisi sint factæ à fure. l. d. notabiliter. Salycetus.

1. Imp. ALEXANDER. A. Claudio.

SI inuito[a] vel ignorante te partus ancillæ vel adscriptitiæ tuæ ex positus sit, re petere eū non ꝓhiberis. Sed restitutio eius (si nō à fure[b] vindicauetis) ita fiet, vt si qua in ædo eo, vel fortè ad discendū artificiū iustè cōsumpta fuerint, restituas[c]. PP. III. Kalen. Iunij, Iuliano. II. & Crispino Coss.

Dictum est in l. præcedenti quòd si dominus inuito vel ignorante partus est expositus, potest dominus vindicare: sed hic dicitur, quòd eo volente, vel expēnente, perdit dominium: quia ille qui perennem contemnit, suum dicere nequit. Bal. Vel sic: Exponens sobolem propriam, quam nutrire tenetur, venit puniendus: nec dominus recuperat seruum quem exposuit. Salyc.

II. Imppp. VALENTINIANVS VALENS & GRATIANVS AAA. ad Probum præfectum prætorio.

VNusquisq; sobolē[d] suam nutriat, quòd si exponēdam putauerit, animadu erſionie quę cōstituta est, subiacebit. sed nec dominis, vel patronis reperendi aditum reliquimus, si ab ipsis expositos quodammodo ad mortē, voluntas misericordię amica collegerit. nec enim suum quis dicere poterit, quem pereuntem contempſit. f Data. III. Non. Mart. Gratia. A. III. & Equitio Coss.

Suscipiens expositum, non efficitur dominus eius, etiam si ea mente vel protestatione suscipiat. & ideo talis expositus si erat ingenuus, remanet ingenuus: & potest succedere, contrahere, & testari in quancunque personam: etiam præterito ipso alimentante. Baldus Vel sic: Expositi cuiuscunque conditionis, per exponentes non possunt vindicari, nec per colligentes possunt vt serui vel libertini retineri: sed ingenui intelliguntur: & quicquid quæ-runt, sibi quærunt, & ad suos successores transmittunt: & competens iudex est præses prouinciæ, ciuitatis defensor, & episcopus. Sal. & est notabilis lex.

III. Imperator IVSTINIANVS. A. Demosthenі præfecto prætorio.

SAncimus[g] nemini licere, siue ab ingenuis genitoribus puer puerula[h] procreatus, siue à libertina[i] progenie, [k] siue seruili conditione[l] maculatus, expositus sit: eum puerum in suum dominiū vindicare[m], siue nomine dominij, siue adscriptitiæ, siue colonarię conditionis. ¶ Sed neque his qui eos nutriendos sustulerūt, licentiam concedimus penitus cum quadam distinctione[n] ita eos tollere, & educationē eorū procurare, siue masculi sint, siue fœminæ, vt eos vel loco seruorum, aut loco libertorum, vel colonorū, aut adscriptitiorum habeāt. sed nullo discrimine habito, hi qui ab huiusmodi hominibus educati sunt, liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos hæredes omnia quę habuerint, quomodo voluerint transmittant: nulla macula seruitutis, vel adscriptitiæ aut colonariæ conditionis imbuti. nec quasi patronatus iura in rebus eorum, his qui eos susceperint, prętendere cōcedimus: sed in omnem terram, quæ Romanæ ditioni suppoſita est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos qui ab initio infantes abiecerunt, & mortis forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos si qui eos susceperint, dicādi in filiū? Viderur ꝙ sic, ex hac l. licet nō bene aperiat. Et ꝓ hoc §. de pat. pot. l. pe. Sed arg. contra. §. de nup. l. patrē. Cui respōderi potest, ꝙ de facto cōtradicebat ibi pater, nō de iure. n *Distinctione.* an eo animo, vt sint sui, vel non colligant eos: vt infra hac. l. ibi, licet ab initio, &c. Accursius.

Iterum

a *Iterum ad fc.* scilicet qui abiecerant.

b *Mercimonio.* misera redemptio videtur. sic &. j. de aboli. l. ij.

c *Antiqua cōditionem.* hoc est, siue mater siue pater sit adscriptitiæ cōditionis, filij sunt eiusdē. Accursius. & forte erat hæc lex, sanctimus. Vel dic quod nō habemus eā: quia per legem Codicis sequebatur matris conditionem tantūm, non patris: vt supra de senatusconſ. Claudiano. l. j. & infra de agricо. & censi. l. fin. lib. xj. quæ sunt Iustiniani. sed hoc solum addit authen. vt patet in cor. quòd in filijs tātūm futuris intelligātur leges. C. præd. tæ.

d *Per Iustinianum.* non per authenti. sed per prædictas leges. C.

QVAE SIT longa consuetudo.

Dictum est supra de iure scripto: videamus de iure non scripto: & ideo ponit quæ sit longa consuetudo. Azo. Sed quæ est longa consuetudo? Licet enim rubricæ quærat, non tamen soluit lex huius tituli. Sed dic secundum Ioan. de com amorum, arg. ff. qui & à quibus man. lib. l. si cum fideicommissa. §. Aristo. & hoc patet etiam ex eo quòd dicitur longa: vt hic, & ff. eodem. in rubrica: Longa autem dicitur decem annis. Sed numquid sufficit semel sic in decem annis iudicari? Respond. non, immo bis: vt supra de epiſcopis audien. l. 3. in fin. vel quærimoniam vel libellum propositum contra talem consuetudinem spernere: vt ff. eo. l. cum de consuetudine. Nunquid ergo indicatur exemplis? Respon. non. sed ex cōsuetudine quæ probatur exemplis: & sic conceditur aliquid per obliquum, quod directo non conceditur. sic. ff. quæ res pigno. oblig. possunt. l. Aristo. sic ex cōtra peto ex promissione, quæ promissio probatur ex longo vsu: vt ff. de vsur. l. cū de in rem verso. Vel dic quod licet duæ vices faciunt consuetudinem: verum est, si populo placuerit, vel consilio (quod eius vicem repræsentat) placet vi idem fieret in futurum. Vel dic, non exemplis vnius, sed plurium: vel non malis, sed bonis. si ergo inducitur decem annis (vt dictū est) multo magis viginti aut triginta annis. Si autem tanto tempore, quòd non extet memoria: tunc potius dicitur vetustas, quàm cōsuetudo. Inducitur autē consuetudo per duas sententias: vt dixi. Item ex eo, quia perpetuo fit obtentū est sine cōtradictione: vt quia clerici vendunt sine decreto episcopi vē ecclesiæ: vt ff. eo. l. si de interpretatione. vel quia libelli querimoniarū nō fuerūt de talibus recepti: vt de portibus supra vias publicas: vt. ff. eod. l. fed ea. &. l. cum de cōsuetudine. Itē ex eo quia fuit contradictum quandoq; nō esse consuetudinem: & reprobatæ cōtradictione indicatum est esse cōsuetudinē: vt. ff. eo. l. cum de consuetudine.

PRæſes.]CASVS. Cōsuetudo est vt filius vasalli monachus in feudū succedere non debeat. Sed quid si non est monachus, sed canonicus regularis? nunquid idem est? Dicitur quòd sic: quia de similibus ad similia debet procedi. Si quid vero contra consuetudinem fiat, hoc reuocabit præses.

e *Præſes.* pone quòd cōsuetudo est ex certa scientia inducta: vt si dominus apponat manū suam ad plaustrum, rusticus non tenetur de vino. idē ergo erit in oleo, hoc non placet, per. l. ff. c. l. quod vero contra rationē. &. l. quod nō ratione. & in authē.

A vt nulli iudi. §. j. col. ix. Ideo dic loqui in his quæ sunt præter legem: vt feudis & similibus, si consuetudo est quòd non succedat mancus, idem sit in eo qui aliter est debilitatus. & quod est in monacho, idem in canonico regulari. & pro hoc est. ff. eo. l. de quibus. ij. respon.

TITVLVS LIII.
QVAE SIT LONGA consuetudo.

Consuetudo rationabilis extenditur de casu expresso ad casum tacitum, in quo eadem ratio reperitur. Bald. Vel sic: Consuetudo loci probata debet seruari, & nō contra eam fieri: & ratio consuetudinis debet attendi. Salycetus

1. Imp. ALEXANDER A. Apro.

PRæſes[c] prouinciæ probatis[f] his quæ in oppido frequēter in eodem controuersiarum[h] genere seruata sunt, causa cognita statuet.[i] ¶ Nam & consuetudo præcedens, & ratio quæ consuetudinem[k] suasit, custodienda est. Et ne quid contra longam cōsuetudinem fiat: ad solicitudinem suam reuocabit[l] præses prouinciæ. PP. VI. kalend. April. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Magna est authoritas cōsuetudinis, tamen non tanta quòd vincat rationabilem legem. hoc dicit in nube. Baldus. Vel sic: Consuetudo non est vilis auctoritatis, ideo pro lege seruatur: nō tamē est tanta, quòd vincat legem, vel rationem, nisi respectu obſervationis in loco illo in quo est consuetudo. hoc dicit secundum Salyc.

II. Imp. CONSTANTINVS A. ad Proculum

COnsuetudinis[m] † vsusque longæui[n] non vilis auctoritas est, verū nō vsq; adeò sui valitura momento, [o] vt aut rationem vincat, aut legem. P † hos iterum[a] ad se reuocare conari, & seruili necessitati subiugare. Neque hi qui eos pietatis ratione suadente sustulerint, ferendi sunt denuo suam mutantes sententiam, & in seruitutem eos retrahentes, licet ab initio huiusmodi cogitationem habentes ad hoc profiluerint: ne videantur quasi mercimonio[b] contracto ita pietatis officium gerere. Hæc obseruantibus tam viris clarissimis præfidibus prouinciarū, quàm viris religiosiſsimis epiſcopis, necnon officijs præsidalibus, & patribus & defensoribus ciuitatum; & omni ciuili auxilio. Data. XV. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio, V. Cos.

IN AVTHENT.
constitu. quæ ex adscripti. §. j. colla. v. consti. vij.

Ista authent. dicit quòd nati ex libera persona & adscriptitio, sunt adscriptitij ex iure veteri, & nihil immonat ista authent. Bald. Vel sic: Eodem natus sequitur conditionem matris, siue sit natus ex libera, siue ex adscriptia: licet olim ex libera & adscriptitio natus sequeretur conditionem patris. Salyc.

ANtiqua lex erat, quæ dicebat ex persona libera & altera adscriptitia natos, adscriptitiam sequi conditionem. [c] quod per Iustinianum[d] ad ius commune liberi ventris redactum est.

a *Iterum ad fc.* scilicet qui abiecerant.

b *Mercimonio.* misera redemptio videtur. sic &. j. de aboli. l. ij.

c *Antiqua cōditionem.* hoc est, siue mater siue pater sit adscriptitiæ cōditionis, filij sunt eiusdē. Accursius. & forte erat hæc lex, sanctimus. Vel dic quod nō habemus eā: quia per legem Codicis sequebatur matris conditionem tantūm, non patris: vt supra de senatusconſ. Claudiano. l. j. & infra de agricо. & censi. l. fin. lib. xj. quæ sunt Iustiniani. sed hoc solum addit authen. vt patet in cor. quòd in filijs tātūm futuris intelligātur leges. C. prædictæ.

d *Per Iustinianum.* non per authenti. sed per prædictas leges. C.

QVAE SIT longa consuetudo.

Dictum est supra de iure scripto: videamus de iure non scripto: & ideo ponit quæ sit longa consuetudo. Azo. Sed quæ est longa consuetudo? Licet enim rubricæ quærat, non tamen soluit lex huius tituli. Sed dic secundum Ioan. de com amorum, arg. ff. qui & à quibus man. lib. l. si cum fideicommissa. §. Aristo. & hoc patet etiam ex eo quòd dicitur longa: vt hic, & ff. eodem. in rubricæ: Longa autem dicitur decem annis. Sed numquid sufficit semel sic in decem annis iudicari? Respond. non, immo bis: vt supra de epiſcopis audien. l. 3. in fin. vel querimoniam vel libellum propositum contra talem consuetudinem spernere: vt ff. eo. l. cum de consuetudine. Nunquid ergo indicatur exemplis? Respon. non. sed ex cōsuetudine quæ probatur exemplis: & sic conceditur aliquid per obliquum, quod directo non conceditur. sic. ff. quæ res pigno. oblig. possunt. l. Aristo. sic ex cōtra peto ex promissione, quæ promissio probatur ex longo vsu: vt ff. de vsur. l. cū de in rem verso. Vel dic quod licet duæ vices faciunt consuetudinem: verum est, si populo placuerit, vel consilio (quod eius vicem repræsentat) placet vi idem fieret in futurum. Vel dic, non exemplis vnius, sed plurium: vel non malis, sed bonis. si ergo inducitur decem annis (vt dictū est) multo magis viginti aut triginta annis. Si autem tanto tempore, quòd non extet memoria: tunc potius dicitur vetustas, quàm cōsuetudo. Inducitur autē consuetudo per duas sententias: vt dixi. Item ex eo, quia perpetuo fit obtentū est sine cōtradictione: vt quia clerici vendunt sine decreto episcopi vē ecclesiæ: vt ff. eo. l. si de interpretatione. vel quia libelli querimoniarū nō fuerūt de talibus recepti: vt de portibus supra vias publicas: vt. ff. eod. l. fed ea. &. l. cum de cōsuetudine. Itē ex eo quia fuit contradictum quandoq; nō esse consuetudinem: & reprobatæ cōtradictione indicatum est esse cōsuetudinē: vt. ff. eo. l. cum de consuetudine.

PRæſes.]CASVS. Cōsuetudo est vt filius vasalli monachus in feudū succedere non debeat. Sed quid si non est monachus, sed canonicus regularis? nunquid idem est? Dicitur quòd sic: quia de similibus ad similia debet procedi. Si quid vero contra consuetudinem fiat, hoc reuocabit præses.

e *Præſes.* pone quòd cōsuetudo est ex certa scientia inducta: vt si dominus apponat manū suam ad plaustrum, rusticus non tenetur de vino. idē ergo erit in oleo, hoc non placet, per. l. ff. c. l. quod vero contra rationē. &. l. quod nō ratione. & in authē.

f *Probatis his.* sed cum consuetudo est ius: ergo probatur ius: quod non debet esse: vt ff. de probationibus. l. ab ea parte. Sed dic illud in iure scripto, quod est certum & finitū: vt ff. de iuris & fac. igno. l. ij. ar hic non scriptum pender ex facto: quod factum est necesse probari: vt hic dicitur.

g *Frequenter.* id est visitato modo.

h *Cōtrouersiarum.* vt & ff. eod. l. cum de cōsuetudine. & §. de ædifi. priua. l. an in totū, & ff. de telli. l. ij. in fine. Sed quid si alia sit cōsuetudo in foro actoris, alia in foro rei, cum tertiæ sint diuersæ? Quid etiā si iudex habeat suā cōsuetudinē? Respon. seruabit index quam volet, secūdum H. arg. ff. de arbi. l. si cum dies. §. si arbiter. Sed potest dici quòd locus iudicij sit spectandus: vt arg. §. de eman. libil. j. ADDITIO. Tu dicas, aut consuetudo spectat ad litis ordinationem: & tunc seruatur illa quæ est in foro iudicij. aut ad litis decisionem: & tunc illa quæ in foro siue loco cōtractus est: vt l. j. in prin. ff. de vsu. & l. si fundus. ff. de euict. ita distinguit Odofre. hic, & Bar. post eum in l. infra proxi. in versi. xxxiij. quæro, &c.

i *Statuet.* f. cōsuetudinē.

k *Consuetudinē.* l. primā: quæ æquè bene facit ad casum de quo quæritur, igitur, idem ius sit reddendum: vt ff. de verb. obli. l. à Titio. in fi. Et no. rationem legis attendi nō minus quàm legem: vt not. ff. eo. l. non omnium. Item not. quòd sicut trahitur de similibus ad similia ius scriptum. vt. ff. eo. l. nō possunt. sic & non scriptum ad non scriptum: vt hic, & d. l. ff. eo. de quibus. ij. respon.

l *Reuocabit.* mos nanq; seruādus est, &c. vt. §. de testa. l. testa.

Consuetudinis.] CASVS. Posset quis dubitare cuius potestatis esset consuetudo. Et respon. quod consuetudo nō est vilis auctoritatis: non tamē tantæ auctoritatis quantę est lex vel ratio. vnde legem vel rationem vincere non potest.

m *Consuetudinis vsusque.* pro eodē pone. & ita lege quę, pro. i.

n *Longæui.* cuius scilicet non exiat memoria.

o *Momento.* dicitur hic momentum pro eo tēpore quo roboratur cōsuetudo. f. decem annorum, aliàs pro paruo tempore: vt pro puncto. aliàs pro die: vt. §. de ferijs. l. omnes iudices.

p *Aut legem.* i. rationabilem legem: vel rationem. i. mentem, siue æquitatem legis scriptæ. & leg. f. scriptam & strictam. vt patet in Macedoniano. f. quod dicit de filijs, idem dicit æquitas de nepotibus: vt. ff. ad Maced. l. pen. fic &. ff. si qua. pau. fe. d. l. pen. & insti. de le. patro. tu. in prin. nec ergo tollet legem quæ loquitur de filijs: nec rationē siue mentē quæ ad nepotes extenditur secundum. P. vel rationem. i. legem, in qua est ratio vt est in multis. verbi gratia: ne vxor teneatur furtiue aliqua feditio oriatur: vt §. de fur. l. fi. in fi. vel legem sine ratione, cuius est

† *Concor. cū cōsuetudinē.* cū gl. in. c. fina. extra.

† *Potest tamen ab regare legem neque verò hoc euit vincere legem. Itaque non est huic loco contraria l. de quib. ff. de legi. quæ dere tamen multa & longæ vitæ hic refertur inter glossographos. Contur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius est exemplū, quòd vsucapio triennio finitur. vt. ff. de vsuc. l. A vsucapio. Et no. non minus attendi mentem siue rationē legis, quàm ipsam legem: vt. ſ. eo. l. proxi. Sed videtur finis huius l. cōtrarius principio. nā si nō est vilis auctoritas, ergo vincit legē: sed in fi. dicitur contra. ad quæ dicunt quidā, vt B. quòd loquatur primo in genere, postea in specie negetur: & sic derogat in parte, & non abrogat quod est in totū: vt. ff. de verb. sig. l. derogare. Vnde versus: Est genus in primo: species seruatur in imo. Alij intelligunt principiū de ea quæ est secundū legem, siue de ea quæ est contra. Tu dic secundū Io. quòd consuetudo vincit legē, siue sit generalis, & tūc generaliter: siue sit specialis, & tunc specialiter: & sic nō est vilis auctoritas. non autē specialis vincit generalem. & hoc subiucit, non vſq; adeo &c. Sed videtur quòd consuetudo indistincte tollat legem: vt. ff. eo. l. de quibus. in fin. quæ est contra. huic fi. Sol. secūdum P. illa loquitur secundum sua tempora, secundū quę consuetudo erat populi, & lex populi: & sic vna poterat aliam tollere. At hodie principis est facere legē: & sic consuetudine populi tolli non debet. Vel secundum M. loquitur ibi de alia consuetudine scripta. ſ. iure municipali, quæ tollitur à sequenti consuetudine: non autem lex scripta in corpore iuris tollitur consuetudine: vt hic. Tertij dicunt, aut lex est talis, cui possit derogari per pactum, vt in Velleiano: vt ff. ad Velleia. l. fi. §. pen. & tunc consuetudo derogat ei. an non, vt in pacto. l. commissoriæ, & aljs, quæ no. ſ. de pactis. l. ſi quis in conscribendo. & tūc nō: & merito parificant consuetudinē pactо, cū ipsa sit tacitus consensus: vt 10. l. contraria in fi. & ff. eo. l. de quibus. Sed hoc nō placet, vt pacto parificetur cōsuetudo: quia secundū hoc furiosis & similibus qui expresse vel tacite cōsentire nō possunt: vt. ff. loca. l. qui ad certū. nō obiiceretur consuetudo: quod est falsum. Sed posset respōderi, immo nihilo minus poterit obiici: quia maior pars vniuersitatis consensit: ne perinde est ac si omnes consensissent: vt. ff. ad munici. l. quod maior. Sed Io. dicit, quòd illa regula locū habet in electionibus, & in his quæ singulorū prouident vtilitatibus. Item & ad hoc quòd vniuersitas possit conueniri, scilicet ſi maior pars fecit contractū, vel obligationē aliquam. Non autem ideo locū habet illa regula, vt aliquis ignorans conueniatur singulariter. Hæc autē cōsuetudo patrimonio singulorū detrahit, & aliquem obligat: quod facere non potest pars maior. nā ſi milles ſies consentiat maior pars quòd ego alicui tenear: nō per hoc tenebor. Quarti dicūt, an lex est sola, & cōsuetudo ei contraria: vt tunc legē abroget, an verò lex lata postea fit cōsuetudine roborata: & sic contraria cōsuetudo postea inducta, à lege vincatur, arg. eius quod de venditione dicitur, quæ solo dissensu tollitur, ſi traditione non sit roborata: aliàs non: vt. ſ. quādo liceat ab emp. dif. l. j. &. ij.* Quinti dicunt, quòd bona cōsuetudo vincit legem: vt ibi, mala non: vt hic. Sexti dicunt, quòd ex certa scientia vtens populus contra legē, vincit consuetudo legem ignorans non. quod non placet: quia melioris conditionis esset populus delinquēs, quàm innocens: quod esse non debet: vt. ff. de noxa. l. non solū. Tu dic secundū Io. & Azo. & nos breuiter quod ibi loquitur de generali cōsuetudine, quā princeps patitur ex certa scientia, quæ legē non abrogat, etiā si ex certa scientia sit inducta: licet eo loco seruetur: vt. ff. commu. prædio. l. venditor. §. ſi cōstat. & ff. de admi. tu. l. ſine herede. §. Lucius. Sed videtur contra, scilicet quòd lex sequens tollat consuetudinē specialē: vt. ff. de sepul. vio. l. iij. §. duus Hadrianus. ſed ibi fuit lex facta post consuetudinē: secus ſi antea erat lex: vt dixi modo: nisi prohibita sit à lege consuetudo specialis: vt. ſ. de vſur. l. eos. §. pen. Bene dixi ex certa scientia, quia ſi per errorē inducta esset: nec in eo loco legi derogaret. licet quidā cōtra, qui a-

Versus. Consuetudo an vincat legem, vel illam posit abrogare.

Consuetudo an æqui paretur pacto.

Cōsuetudo generalis, quamprincipes scit & tolerat: legem tollit generaliter

Data. VII. Kalend. Maij, Constantinopo. PP. A. V. & Licinio Cæſ. Coss.

Consuetudo legem imitans, & antiquitus approbata, tenaciter est seruanda: & habet vim concessionis collegiorum vel curiarum. Bald. Vel sic: Consuetudo legem imitatur, & pro lege seruatur. h. d. secundum Salycetum.

III. Impp. LEO & ANTHEMIVS. AA. Alexandro.

LEges quoque ipſas antiquitus probata & seruata tenaciter cōsuetudo imitatur,[a] & retinet:[b] & quod officijs, curijs,[c] ciuitatibus, principijs,[d] vel collegijs præſtitum fuisse cognoſcitur,[e] perpetuæ[f] legis vicem obtinere ſtatuimus. Data. VII. Idus Septemb. Martiano & Zenone Conss.

TITVLVS LIII. DE DONATIONIBVS.

Qui tradit instrumentum, videtur tradere possessionem rei. Bald.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS. AA. Lucio.

SI nominis perſecutionē in te emancipatā pater tuus titulo donationis transtulit, frustra prætendit qui debitori tuo heres extitit, consensum fuisse debitoris necessarium: [m] cùm satis fuerit [n] actiones eo nomine tibi mandatas fuisse. PP. II. Idus Mart. Gordiano. A. II. & Pompeiano Coss.

Ius cōditionale potest cedi & donari: & iure cōditionalia appellātur spes. vt infra. de verbo. oblig. §. ex conditionali. Baldus.

C III. Imp. DECIVS. A. Marcellino.

Donatio etiā valeat sine ſtipulatione.

Emptionū† mancipiorū instrumentis g donatis,[h] & traditis,[i] & ipſorum mancipiorum donationem & traditionem[k] factam intelligis: & ideo potes aduersus donatorem in rem actionem [l] exercere. PP. V. Kalend. Iul. Faustino & Rufino Coss.

† Concer. 2. cau. gl. super ver. signum. cir. cano. extra de consue.

Cōsuetudo qualiter potest interrumpi.

Vbi donatur vel ceditur actio: non est necessarius consensus debitoris, contra quē actio ceditur vel donator. Baldus.

II. Imp. GORDIANVS A. Leonidi.

SI nominis perſecutionē in te emancipatā pater tuus titulo donationis transtulit, frustra prætendit qui debitori tuo heres extitit, consensum fuisse debitoris necessarium: [m] cùm satis fuerit [n] actiones eo nomine tibi mandatas fuisse. PP. II. Idus Mart. Gordiano. A. II. & Pompeiano Coss.

Iust cōditionale potest cedi & donari: & iure cōditionalia appellātur spes. vt infra. de verbo. oblig. §. ex conditionali. Baldus.

C III. Imp. DECIVS. A. Marcellino.

Consuetudo tres habet vtilitates.

hic, & infra. de iure na. §. ex non scripto. Item interpretandi: vt ff. e. l. ſi de interpretatione. Item corrigēdi: vt diximus. ſ. l. proxi. Item & quarto corroborandi: vt hic subiicit, & retinet, &c. f. cum vtitur populus sicut. l. dicit.

b *Retinet.* sicut enim leges ſtringūt & regunt vitas hominum, ita & consuetudo retinet ius eorum.

c *Curiis.* id est curialibus. & sic de sequentibus.

d *Principis.* id est principibus. aliàs est principalibus: & aliàs principibus.

e *Cognoſcitur.* ex consuetudine ab aliquo vel aliquibus. Vel die præſtitum per patientiam principis permittentis vti consuetudine aliqua. Azo. vt sic faciat ad titulum.

f *Perpetuæ.* ſi dicas perpetuæ, i. generalis, est cōtra. ſ. de leg. & cōſti. l. ij. Sed dic. l. nō ad tēpus. sic & ſ. de diuer. rescri. l. falſo.

DE DONATIONIBVS.

Quia per ſtipulationem tantum olim fiebat donatio: vt infra eodē, l. ſi quis argentum. §. fina. de quæ est dictum: ideo de donationibus dicit.

D EMptionum.] CASVS. Emi mancipium: dedi tibi instrumentum emptionis. an mancipium videar tibi donaſſe. quæritur? & dicitur quòd sic.

g *Instrumentis.* scilicet præsentibus seruis datis.

h *Donatis.* sic & in venditis & legatis: vt ff. de lega. j. l. seruum filij. §. eum qui. ſi tamē precium sit ſolutum in venditione, idem in pignoratis: vt ſ. quæ res pigno. oblig. pos. l. cum conſtet. &. ſ. de hære. ven. l. pen.

i *Et traditis.* præsentibus seruis: vt & arg. ff. de contrahē. emp. l. clauibus. Vel aliud in donatione instrumentorū, cū instrumēta sunt præsentia. Ideo nota hic aliud dari, & aliud fingi dari, propter eius coherētiā. & ad hoc. ff. de leg. iij. l. qui chirographū.

k *Et traditionē.* hoc ſi donator possidebat: aliàs non. arg. ff. de rei vindica. l. quædā. & facit. ſ. de remiſ. pigno. l. creditricem.

l *Actionem.* ſi postea cœperit possidere.

SInominis.] CASVS. Si ignorāte debitore meo ius quod cōtra eū habebā, filio meo emāciparo titulo donationis cessero: an valeat donatio, quæritur? & respō. q̄ ſic, videbatur quòd non: quia facta erat debitore ignorāte: contrarium tamē est verum. m *Necessarium.* hoc in delegatione opus esset: vt. ſ. de noua. l. j. & sic hic duæ: ibi. ſi. in delegatione, tres personæ sunt necessariæ.

n *Cum satis fuerit.* iure isto: sed olim poterat reuocari, vt infra eo. l.

eo. l. illam in fi. & facit ad hanc. ſ. de distract. pign. l. ij. &. ſ. debi. vend. pig. impe. non pos. l. ij.

SPem.] CASVS. Stipulatus sum à te decem, ſi nauis ex Asia venerit, ſpe futuræ actionis: an tibi donare possim, quæritur? & dicitur quod ſic.

a *Futuræ actionis.* vt quia sit sub cōditione, vel in die? vt. ff. de heredi. vendi. l. nominā. & l. mulrum. & est ad l. iſtam. ff. de pac. l. pactum. in fi. Sed ar. contra. ff. de transact. l. de his. illa nō est quæſtio, ſi cedam ſpē doni mihi futuri: quia potest etiam vēdi ſpes: vt. ff. de contrahen. empt. l. nec emptio.

*In quibus casibus, & qualiter, & cui cessio actionis valeat, vel non valeat, & qualiter ea vtatur cessionarius, & quæ actiones cedi possint, & quæ non, & quando cessio actionis valeat, & quando non valeat, & quæ actiones ex delicto cedi possint, & quæ non, & quando ex delicto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex contractu cedi possint, & quæ non, & quando ex contractu actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones mixtæ cedi possint, & quæ non, & quando mixta actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex quasi delicto cedi possint, & quæ non, & quando ex quasi delicto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex quasi contractu cedi possint, & quæ non, & quando ex quasi contractu actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex lege cedi possint, & quæ non, & quando ex lege actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex legato cedi possint, & quæ non, & quando ex legato actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex fideicommisso cedi possint, & quæ non, & quando ex fideicommisso actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex stipulatione cedi possint, & quæ non, & quando ex stipulatione actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex pacto cedi possint, & quæ non, & quando ex pacto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex iuramento cedi possint, & quæ non, & quando ex iuramento actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex transactione cedi possint, & quæ non, & quando ex transactione actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex iudicato cedi possint, & quæ non, & quando ex iudicato actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex arbitrio cedi possint, & quæ non, & quando ex arbitrio actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex compromisso cedi possint, & quæ non, & quando ex compromisso actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex laudo cedi possint, & quæ non, & quando ex laudo actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex sententia cedi possint, & quæ non, & quando ex sententia actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex rescripto cedi possint, & quæ non, & quando ex rescripto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex edicto cedi possint, & quæ non, & quando ex edicto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex senatusconsulto cedi possint, & quæ non, & quando ex senatusconsulto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex constitutione cedi possint, & quæ non, & quando ex constitutione actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex responso cedi possint, & quæ non, & quando ex responso actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex consuetudine cedi possint, & quæ non, & quando ex consuetudine actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex usu cedi possint, & quæ non, & quando ex usu actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more cedi possint, & quæ non, & quando ex more actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex ritu cedi possint, & quæ non, & quando ex ritu actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex instituto cedi possint, & quæ non, & quando ex instituto actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more maiorum cedi possint, & quæ non, & quando ex more maiorum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more antiquorum cedi possint, & quæ non, & quando ex more antiquorum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more veterum cedi possint, & quæ non, & quando ex more veterum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more prudentum cedi possint, & quæ non, & quando ex more prudentum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more sapientum cedi possint, & quæ non, & quando ex more sapientum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more iurisconsultorum cedi possint, & quæ non, & quando ex more iurisconsultorum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more iurisperitorum cedi possint, & quæ non, & quando ex more iurisperitorum actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more iurisprudentium cedi possint, & quæ non, & quando ex more iurisprudentium actio cedi possit, & quando non possit, & quæ actiones ex more iurisprudentiæ cedi possint, & quæ non, & quando ex more iurisprudentiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec ignorant.] CASVS. Dare nemo cogitur. si ergo quis A proferat instrumentum quo continetur, quòd donauit sibi prædium, cum animum donandi non habuit: plus valet quod actum est, quàm quod scriptum est: vnde per instrumentum mihi non præiudicatur.

a *Nec ignorans* . facit ff. de transac. l. cum Aquilianam. & ff. de cõtrahen. empt. l. cum in lege.

b *Nec inuitus* . cũ mera liberalitas ibi sit: vt ff. de reg. iur. l. donari. sed hoc fallit. ff. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. si oliuã. & ff. de reg. iur. l. cuius per errorẽ. Sed ibi impropriè dicitur donatio, id est rei amissio. sic econtra inuito non datur: vt ff. e. l. hoc iure. §. non potest. & ſ. de iure delib. l. nec emere.

Donatio non fit inuito.

c *Cogitasti* . Credebas Titianum, & erat Seianum: interim tamẽ statur instrumento, si publicum est: vt ſ. de proba. l. cum precibus. & de contrahen. & commit. stipu. l. optimam.

d *Perdidisse.* vt. ſ. plus vale. quod agi. l. j. sed fallit in casibus, vbi plus valet scriptura: vt ibi nota. & facit ad. l. istã ff. de dona. causa mortis. l. Seia. & de regul. iur. l. in totum. & ſ. eo. l. censualis. in princip. Accursius.

Vm.] CASVS. In filium retẽtum à patre facta donatio non valet: sed eã reuocare potest. nõ est idẽ in emãcipato: quia sub articulo donationis nomine facta cessio valet & donatio perfecta est. Viuianus.

e *Perfectam* . non valet donatio facta in filium in potestate constitutum, sed in emancipatum sic: vt hic, & ſ. de inof. dona. l. ij. & ſ. de dona. inter virum & vxorem. l. donationes. j. & j. e. l. cum res . Itẽ & in ipsa emancipatione: vt. ſ. de emã. lib. l. fi.

Donatio facta in filium, an valeat.

Potentior est veritas quàm scriptura: & actu agentium non operatur deficiente consensu. Bald. Vel sic: Nemo videtur donare id de quo non cogitauit. Bar. Vel sic: Inuitus vel ignorans non donat: & consensus erranti ei non præiudicat. Salyc.

x. Iidem AA. & CC.
Hermoniæ.

NEc ignorans, [a] nec inuitus [b] quisquã donat. vnde si de hoc fundo non cogitasti, cuius velut donationi te consensisse continetur instrumento: maiores veritate rei quàm scriptura vires obtinente, intelligis, de quo non cogitasti, [c] nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. [d] S. V. kalend. Maij CC. Coss.

Donatio facta filio in potestate, est potius quædam donandi destinatio quàm perfecta donatio. Sed si filius est emancipatus donatio est perfecta. Baldus.

xi. Iidem AA. & CC.
Sabino.

CVm de bonis tuis partem quidem penes te retinuisse, partem verò in eũ quẽ in potestate habes, donationis titulo contulisse cõmemores: nõ est incerti iuris, in eum qui in sacris familiæ tuæ remanet, destinationem magis paternæ voluntatis factam, quàm perfectam [e] donationem peruenisse. ¶ Delegationes autem nominum in emancipatũ collatæ, perfectam donationem actionum efficiunt. S. II. kale. Maij. CC. Coss.

Portio pro indiuiso potest donari. Bald. Vel sic: Communio non impedit donationem partis pro indiuiso. Salycetus.

xii. Iidem AA. & CC.
Aureliano.

POrtionem propriam, rebus nondum diuisis, nemo prohibetur [f] titulo donationis in alium transferre. Dat. XVII. kalend. Iun. AA. Coss.

Breuitas scripturæ non officit donationi. Vel sic: Tantum valet vnum verbum effectuum, quantum mille. Baldus.

xiii. Iidem AA. & CC.
Vraniæ.

SI aliquid per epistolam [g] donatum tibi probetur, breuitas chartulæ, donationi [h] (si hæc rectè facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. XV. kalend. Iun. Sirmij AA. Coss.

Nemo transfert quod nõ habet: nec ideo si filius donat sponsæ suæ rem patris, non præiudicat patri. Bald. Vel sic: Non dominus non transfert dominium præter dominis consensum. Salyc.

xiiii. Iidem AA. & CC.
Idæo.

SI filius tuus res ad te pertinentes sponsæ suæ te non consentiente donauit: ad eam quod nõ habuit, transferre non potuit. [i] S. XV. kalend. Octob. AA. Coss.

Donatarius certæ rei non tenetur ad onera debitorum quæ non sequuntur fundum sed debet conuenire vniuersales hæredes donatoris. Bald. Vel sic: Actiones non sequitur fundum, sed successorem vniuersalem. Bar. Vel sic: Personalis obligatio non sequitur singularem successorem, sed vniuersalis sic. Salycetus.

xv. Iidem AA. & CC.
Seueræ.

AEris alieni quod ex hereditaria causa venit, nõ eius qui donationis titulo possidet, sed totius iuris successoris onus est. [k] si itaque nemini obligata prædia per donationem consecuta es, superuacuam geris solicitudinem, ne vel heredes donatricis, vel eius creditores te iure possint conuenire. S. XV. Kalen. Decem. AA. Coss.

Homo vel mulier ætatis decrepitæ ita potest donare, sicut si esset in ætate virẽte, vel fortis. Vel sic: Debilitas corporis ratione ætatis senio confectæ, donationem non vitiat. Baldus.

xvi. Iidem AA. & CC.
Theodoro.

SEnectus ad donationẽ faciendam sola [l] non est impedimento. Dat. V. kalend. Decemb. AA. Coss.

Sicut donatio facta emancipato valet, ita facta filio in potestate per emancipationem confirmatur si pater tradidit, & non ademit. secus si pœnituit ante emancipationem vel in ipsa emancipatione. h. d. & tene menti. Bald. Vel sic: Si pater non admisit in emancipatione ea quæ donauit filius in potestate, non potest postea reuocare. Salyc.

xvii. Iidem AA. & CC. Hermiæ.

SIue emãcipatis filijs res donasti, siue in potestate constitutis, & sui iuris effectis, actenentibus nõ ademisti: blandiri tibi non debes [m] veluti res donatas ex pœnitentia liceat auferre. ¶ Sanè si ea quæ in tua positis potestate donaueras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatẽ: horum penes te dominiũ remansit: siquidem nec tempore [a] quo voluisti, propter vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te inuito de rebus tuis potuerunt. S. VI. Kalend. Ian. AA. Coss.

Donationi. sic. ſ. de fideicommiss. l. & in epistola.

Per epistolam. quæ valet: vt. ſ. eo. l. si donatio per epistolam.

Donatarius an teneatur ad alienum pro re sibi donata.

Gratuita remissio actionis ex maleficio, est donatio. Bald. Vel sic: Furti actio potest ex donatione remitti. Salyc.

xviii. Iidem AA. & CC.
Audiano.

SI donationis causa furti actionem tibi remissam probetur: superuacuam geris solicitudinem. [b] S. V. Kalend. Ian. AA. Coss.

Rem fuisse progenitorum nihil operatur, ex quo res ad alia dominia transiuit. Bald. Vel sic: Mulier potest donare extraneis etiam res ab eius parentibus habitas. h. d. secundã Bar. Vel sic: Non cõsideratur cuius res fuerint, dummodo sit donantis. Sal.

xix. Iidem AA. & CC.
Alexandriæ.

SI auia vestra [c] proprias [d] res quacumque rationes facti titulo liberalitatis in eum contra quem preces funditis, contulit: quo minus hæc rata maneant, quòd ex origine patris vel aui vestri descenditur, nihil prodest. S. XVI. Kalend. Febr. Sirmij. CC. Coss.

Paria sunt per se subscribere, vel alii subscribere vice eius. Bald. Vel sic: Donatio non vitiatur, licet alius pro donante subscribat. Salyc.

xx. Iidem AA. & CC. Helinio.

VIce donatricis alio [e] voluntate eius subscribente, iure facta donatio nõ habetur irrita. S. VII. Kal. Feb. CC. Coss.

Lex notabilis. Mulier constante matrimonio dotem suam donare non potest. Baldus. Vel sic: Vxor non potest donare dotem in mariti præiudicium. Salycetus.

xxi. Iidem AA. & CC.
Antoniæ.

COnstãte matrimonio dotem penes maritũ suum constitutam, auia tua tibi donare non potuit. [f] S. V. Id Mart. CC. Coss.

Ex pacto donationis. non quæritur actio extraneo: sed ipse donator pacto non seruato agit ad interesse. Bal. Vel sic: Vt pactum donationi adiectum impleatur, pacisceris agere potest: non is cui pacisci voluit. Sal.

xxii. Iidem AA. & CC. Diomedi.

Alienatio a principio inualida, quandoque conualescit.

Vmres.] CASVS. Dedi filio tuo emancipato prediũ stinguitur, aut tenet ea de voluntate patris, & confirmatur: aut non, & pater eam reuocare potest: quia pater cum non potuit, voluit, &c. Viuianus.

m *Non debes.* est ergo confirmata: vt hic, & ff. eo. l. donationes in concubinam, §. pater. & arg. ſ. eo. l. censualis.

Nec tempore.

a *Nec tempore.* facit. ſ. si quis alteri vel sibi. l. multũ. & ſ. de dona. inter virum & vxorem. l. à marito. & ff. de offic. proconsul. observare. §. fin. item facit ad. l. istam. ſ. de emancip. libe. l. fin.

Si donationis.] CASVS. Subripui tibi animo donandi remisisti mihi actionẽ furti. an iterum possis me cõuenire furti, quæritur? Et dicitur quòd non.

b *Solicitudinẽ.* vt rursus possis conueniri furtiue hic? & ſ. de fur. l. post decisionem. & ff. de pact. l. si tibi. §. quædam. Sed si est sine causa remissa, vel cum causa, sed secuta nõ est, vel est ingratus donatarius, vel cui est remissa: an ipsa resuscitabitur? Respon. secundum H. non: argu. ff. de pact. l. si vsus. §. si pactum. & ſ. de transac. l. vbi pactũ.

Iauia.] CASVS. Auia tua res quas auus tuus ei dederat, titulo donationis alicui cõtulit: vis eas te uocare, quia profectæ sunt de bonis illius aui tui an possis? Respond. quòd non.

c *Si auia vestra.* Et nota hanc. l. & facit pro ea. ſ. de commu. re. alie. l. falso. & supra de contrahen. empt. l. dudum.

d *Proprias.* f. suas.

Vice.] CASVS. Mulier dedit mihi fundum: confectum est instrumẽtũ: vice sua Titius in instrumento conscripsit: an ob hoc minus valeat donatio, quòd ipsa non subscripsit, quæritur? Et dicitur quòd non.

e *Solicitudinẽ.* vt rursus possis conueniri furtiue hic? & ſ. de fur. l. post decisionem. & ff. de pact. l. si tibi. §. quædam. Sed si est sine causa remissa, vel cum causa, sed secuta nõ est, vel est ingratus donatarius, vel cui est remissa: an ipsa resuscitabitur? Respon. secundum H. non: argu. ff. de pact. l. si vsus. §. si pactum. & ſ. de transac. l. vbi pactũ.

Onustante.] CASVS. An mulier constante matrimonio dotẽ penes maritũ constitutã, in alium titulo donationis transferre possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

f *Non potuit* . vt interim viro præiudicet: vt hic, & supra de iur. do. l. si prædium. Sed ipsam actionem siue spem potest cedere, vel etiam dotem promittere: vt supra e. l. spem futuræ. & supra de col. l. dotis. Nam econtra vir non potest dotale prædium alienare: cõfirmatur tamen mortua muliere si dos cessit lucro mariti: v. ff. de vsucap. l. cũ vir.

Vmres.] CASVS. Dedi filio tuo emancipato prediũ naras ex pœnitentia liceat auferre. ¶ Sanè si ea quæ in tua positis potestate donaueras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatẽ: horum penes te dominiũ remansit: siquidem nec tempore [a] quo voluisti, propter vinculum potestatis sibi quicquam quærere, nec post te inuito de rebus tuis potuerunt. S. VI. Kalend. Ian. AA. Coss.

Gratuita remissio actionis ex maleficio, est donatio. Bald. Vel sic: Furti actio potest ex donatione remitti. Salyc.

xviii. Iidem AA. & CC.
Audiano.

SI donationis causa furti actionem tibi remissam probetur: superuacuam geris solicitudinem. [b] S. V. Kalend. Ian. AA. Coss.

Rem fuisse progenitorum nihil operatur, ex quo res ad alia dominia transiuit. Bald. Vel sic: Mulier potest donare extraneis etiam res ab eius parentibus habitas. h. d. secundã Bar. Vel sic: Non cõsideratur cuius res fuerint, dummodo sit donantis. Sal.

xix. Iidem AA. & CC.
Alexandriæ.

SI auia vestra [c] proprias [d] res quacumque rationes facti titulo liberalitatis in eum contra quem preces funditis, contulit: quo minus hæc rata maneant, quòd ex origine patris vel aui vestri descenditur, nihil prodest. S. XVI. Kalend. Febr. Sirmij. CC. Coss.

Paria sunt per se subscribere, vel alii subscribere vice eius. Bald. Vel sic: Donatio non vitiatur, licet alius pro donante subscribat. Saly.

xx. Iidem AA. & CC. Helinio.

VIce donatricis alio [e] voluntate eius subscribente, iure facta donatio nõ habetur irrita. S. VII. Kal. Feb. CC. Coss.

Lex notabilis. Mulier constante matrimonio dotem suam donare non potest. Baldus. Vel sic: Vxor non potest donare dotem in mariti præiudicium. Salycetus.

xxi. Iidem AA. & CC.
Antoniæ.

COnstãte matrimonio dotem penes maritũ suum constitutam, auia tua tibi donare non potuit. [f] S. V. Id Mart. CC. Coss.

Ex pacto donationis. non quæritur actio extraneo: sed ipse donator pacto non seruato agit ad interesse. Bal. Vel sic: Vt pactum donationi adiectum impleatur, pacisceris agere potest: non is cui pacisci voluit. Sal.

xxii. Iidem AA. & CC. Diomedi.

Vt creditoribus meis satisfaceret. si nõ satisfecit, & interessit stipulatio, nõ agit creditor aduersus filiũ ex ea: quia alteri &c. sed aduersus me, & ego aduersus filium præscriptis verbis.

CVm res filio tuo emancipato ea conditione, vt creditoribus [g] tuis solueret, te donasse proponas: si stipulatione, vel incontinenti habito pacto huic rei prospexisti: creditoribus quidem non contra eum ex placito vestro, sed aduersus te cõpetit actio. [h] ¶ Eum autem cui certa lege prædia donasti, incerta † ciuili [i] actione ad placitorum obsequia vrgeri secundum legem donationibus dictam conuenit. S. VII. Kalen. April. Sirmij. CC. Conss.

Acta posteriora prioribus derogant. Bal. Vel sic: Res à me donata, potest mihi donari. Bartho. Vel sic: Posterius instrumentum resoluit primum. Vel sic: In contrarium vltima derogant primis. Salyc.

xxiii. Iidem. AA. & CC.
Olympiadi.

SI ea quæ donaueras, posteriori placito qui acceperat, dono tibi reddidit: donationis antecedentis instrumentum actis sequentibus nihil obesse potest. [k] S. V. Kal. Oct. CC. Coss.

Filius qui non est heres patris, non obligatur ex contractu paterno. h. d. Vel sic: Pater non potest dissuadere rem filii qui potest ea patri non succedit. Bald. Vel sic: Si pater donat res filij, non præiudicat illi sibi non succedenti. Salycetus.

xxiiii. Iidem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo heres non extitisti, ex facta [l] ab eo liberalitate [m] titulo donationis non posse [n] iura tua lædi, máifestissimi iuris est. PP. Nõ. Februa. Antiochiæ, Diocletiano. IX. & Maximiano. VIII. AA. Coss.

Donatio cum suis pactis seruari debet, si pacta de iure subsistunt: aliàs spretis pactis donatio valet: & instrumentis donationis debet apponi nomen donatoris, & donatarij, & res quæ donantur: nec debent fieri donationes clandestinæ, sed inter venientibus testibus, vel actis, vbi iura acta requirunt. Dicit hic imperator quòd donatio siue inter viuos, siue causa mortis siue sub conditione, siue in diem, siue ex die, siue sit pura: obseruari debet cum suis pactis. si pacta sint talia, quæleger vel boni mores non respuãt. Item dicit hæc. l. quòd quando fit scriptura de donatione (quia conuenitur inter partes quòd scriptura fiat) quòd scriptura debet continere substantialia & solennia. Bal.

xxv. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maximum. P. P.

DOnatio siue directa [o] sit, siue mortis causa instituta, siue cõditiõe faciẽdi aut nõ faciẽdi suspẽsa, [p] siue ex aliquo

Donatio facta in filium, an valeat.

Potentior est veritas quàm scriptura: & actu agentium non operatur deficiente consensu. Bald. Vel sic: Nemo videtur donare id de quo non cogitauit. Bar. Vel sic: Inuitus vel ignorans non donat: & consensus erranti ei non præiudicat. Salyc.

Donatio non fit inuito.

Portio pro indiuiso potest donari. Bald. Vel sic: Communio non impedit donationem partis pro indiuiso. Salycetus.

Donatio facta filio in potestate, est potius quædam donandi destinatio quàm perfecta donatio. Sed si filius est emancipatus donatio est perfecta. Baldus.

Breuitas scripturæ non officit donationi. Vel sic: Tantum valet vnum verbum effectuum, quantum mille. Baldus.

Donatarius certæ rei non tenetur ad onera debitorum quæ non sequuntur fundum sed debet conuenire vniuersales hæredes donatoris. Bald. Vel sic: Actiones non sequitur fundum, sed successorem vniuersalem. Bar. Vel sic: Personalis obligatio non sequitur singularem successorem, sed vniuersalis sic. Salycetus.

Donatarius an teneatur ad alienum pro re sibi donata.

Homo vel mulier ætatis decrepitæ ita potest donare, sicut si esset in ætate virẽte, vel fortis. Vel sic: Debilitas corporis ratione ætatis senio confectæ, donationem non vitiat. Baldus.

Sicut donatio facta emancipato valet, ita facta filio in potestate per emancipationem confirmatur si pater tradidit, & non ademit. secus si pœnituit ante emancipationem vel in ipsa emancipatione. h. d. & tene menti. Bald. Vel sic: Si pater non admisit in emancipatione ea quæ donauit filius in potestate, non potest postea reuocare. Salyc.

Alienatio a principio inualida, quandoque conualescit.

Conditio potest fieri duplicata.

Nec tempore.

a *Nec tempore.* facit. ſ. si quis alteri vel sibi. l. multũ. & ſ. de donat. inter virum & vxorem. l. à marito. & ff. de offic. proconsul. observare. §. fin. item facit ad. l. istam. ſ. de emancip. libe. l. fin.

Si donationis.] CASVS. Subripui tibi animo donandi remisisti mihi actionẽ furti. an iterum possis me cõuenire furti, quæritur? Et dicitur quòd non.

b *Solicitudinẽ.* vt rursus possis conueniri furtiue hic? & ſ. de fur. l. post decisionem. & ff. de pact. l. si tibi. §. quædam. Sed si est sine causa remissa, vel cum causa, sed secuta nõ est, vel est ingratus donatarius, vel cui est remissa: an ipsa resuscitabitur? Respon. secundum H. non: argu. ff. de pact. l. si vsus. §. si pactum. & ſ. de transac. l. vbi pactũ.

Iauia.] CASVS. Auia tua res quas auus tuus ei dederat, titulo donationis alicui cõtulit: vis eas te uocare, quia profectæ sunt de bonis illius aui tui an possis? Respond. quòd non.

c *Si auia vestra.* Et nota hanc. l. & facit pro ea. ſ. de commu. re. alie. l. falso. & supra de contrahen. empt. l. dudum.

d *Proprias.* f. suas.

Vice.] CASVS. Mulier dedit mihi fundum: confectum est instrumẽtũ: vice sua Titius in instrumento conscripsit: an ob hoc minus valeat donatio, quòd ipsa non subscripsit, quæritur? Et dicitur quòd non.

e *Solicitudinẽ.* vt rursus possis conueniri furtiue hic? & ſ. de fur. l. post decisionem. & ff. de pact. l. si tibi. §. quædam. Sed si est sine causa remissa, vel cum causa, sed secuta nõ est, vel est ingratus donatarius, vel cui est remissa: an ipsa resuscitabitur? Respon. secundum H. non: argu. ff. de pact. l. si vsus. §. si pactum. & ſ. de transac. l. vbi pactũ.

Onustante.] CASVS. An mulier constante matrimonio dotẽ penes maritũ constitutã, in alium titulo donationis transferre possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

f *Non potuit* . vt interim viro præiudicet: vt hic, & supra de iur. do. l. si prædium. Sed ipsam actionem siue spem potest cedere, vel etiam dotem promittere: vt supra e. l. spem futuræ. & supra de col. l. dotis. Nam econtra vir non potest dotale prædium alienare: cõfirmatur tamen mortua muliere si dos cessit lucro mariti: v. ff. de vsucap. l. cũ vir.

Vmres.] CASVS. Dedi filio tuo emancipato prediũ

Vt creditoribus meis satisfaceret. si nõ satisfecit, & interessit stipulatio, nõ agit creditor aduersus filiũ ex ea: quia alteri &c. sed aduersus me, & ego aduersus filium præscriptis verbis.

g *Creditoribus.* quia ius creditorum pacto priuatorũ lædi nõ potest.

h *Actio.* quia alteri pacisci nemo potest: vt. ff. de verbo. obliga. l. stipulatio ista. §. alteri. & facit ad. l. in eod. titu. l. liber homo. in fin. & ſ. de pac. l. debitori. & de condic. ob causam. l. si vt proponis. & de rerum permu. l. rebus. Sed contra. ff. eod. l. heredi. tem. fol. vt. ſ. de hered. vend. l. j. cui similiter illa est contra.

Pacisci alteri nemo potest.

i *Ciuili.* id est præscriptis verbis.

Si ea.] CASVS. Donauit tibi fundũ eundem mihi donastis secunda donatio auelli non debet.

k *Obesse potest.* nã vltima pacta valet: vt hic, & ſ. de pac. l. pacta nouissima. & ff. de re iur. l. quicquid. & l. certã.

Si patri.] CASVS. Pater rem filij donans, filio non præiudicat: nisi patri filius heres existat. Viuianus.

l *Ex facta.* in te emancipatum.

m *Liberalitate.* id est cum pater tuus res tuas alij donasset.

n *Non posse.* vt. ſ. eo. l. æris. & ſ. de rei vindica. l. cum à matre.

Donatio.] CASVS. Si donatio fiat inter viuos, vel in vltima voluntate, siue fiat pure, siue sub cõditione, siue in diem, valet: & pacta quæ in donatione ponuntur, debent obseruari. si vero in donatione interueniat scriptura, scribi debet nomen donatoris & donatarij, & rei quæ datur. nec refert, fiat scriptura in tabula, an in charta: dummodo coram competenti iudice fiat.

o *Directa.* id est inter viuos. sic ideo dicta, quia directò datur: sed donatio causa mortis quãdoque per aliũ, puta per heredem.

p *Suspensa.* Primo de conditionali. postea de ea quæ est in diẽ, vel ex die, tertio de pura dicit: & potest esse condi tio in faciẽdo, & nõ faciẽdo: vt si ascenderis, vel non ascẽderis capitoliũ: vt hic dicit. sic & insti. de verb. obli. §. fi.

Notate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Notato*.id est ex tempore,vel ad tempus.
b *Animo dantium*. hic de pura.& dic animo.i.volũtate dantiũ.
c *Sententiis*. id est narrationibus voluntate dantium ab accipientibus expressis.
d *Quantum*.id est cum non sit contra legem.
e *Cognominata*. id est pactis expressa. & distincta sit causa mortis, vel alia.Vel dic per simile. vt enim nomini accidit cognomen, sic donationi imponitur tenor, qui moderatus esse debet: & hoc dicit quantum ius finit, scilicet vsque ad ccc. solid. olim: hodie vsq; ad quingentos sine scriptura : sed cum scriptura insinuationis vsque in infinitum : vt infra eod.l. sancimus. &.l.penul.
f *Actiones*.scilicet condictio ex le.& actio ex stipulatu, si interuenit stipulatio : quæ actiones à iure inductę sunt.
g *Continet*.scilicet donatio.
h *Hisque*.pactionibus.
i *Complacitæ sunt*. iuri & partibus.
k *Sunt molestæ*. vt turpes, vel contra legem: vt supra de pac.l.pacta quæ contra. Et potest hæc prima pars loqui quando est in scriptis donatio,vel quando sine scriptis: sequens vero in scriptis tantum, & hoc subiicit,in conscribendis.
l *Donatorit*. subaudi, & donatarij.
m *Ius*.quod donatur, puta actio.
n *Oportet*.puta ego Titius do tibi Sempronio codicem meum titulo donationis: vel cedo actionem quam habeo contra talem: & totam scripturã oportet perfici,vt supra de fid. instru.l. cõtractus. aliàs enim , nisi hoc esset actum quòd in scriptis fieret , etiam sine scriptura valeret: vt in prin. huius.l. &.j. eo.l. in extraneos. &.l.in donationib. in fi.l.nisi summã excederet.
o *Occultè*. Qui malè agit,odit lucem. sic & supra de contrahen. empt.l. cum ipse.
p *Tabula*.alias tabula , & aliàs tabulæ : scilicet præscribatur, quod est infra,aut in alia materia subaudi.quodcunq; materię tempus dabit.id est tẽporis qualitas:vt charta, vel membrana.
q *Ab eo*. nam etiam per alium scribi potest:dum tamen contrahentes subscribant:vt insti. de contrahen. empt. §.j.
r *Actis etiam*.quando est vltra legitimum modum.
s *Vbi*.id est quando, & quo loco.
t *Leges*. quia sic olim vltra ccc. solidos : vt diximus per.l.fancimus.infra eo. vel hodie vltra quingentos : vt infra eo.l.pen.

*IIII.

Si quis] CASVS. Si infanti quis fundum donare velit , si excedat legitimam summam,vel actionem, vt inde fiat scriptura:non aliàs perficitur donatio, quàm si fuerit insinuata: & tunc per seruum infantis perficiatur, vt sic infanti acquiri possit per seruum.
u *Fari possit*,ergo erat infans.

notato [a] tempore promissa siue animo dantiũ [b] accipientiumve sententiis [c] (quantum [d] ius finit) cognominata [e]: sub hac fieri debet observatiõe, vt(quas leges indulgent)actiones, [f] cõditiones, pactioneſque contineat. [g] ¶ Hisque [h] penitus cognitis, vel recipiatur,si complacitæ sunt: [i] vel reiiciatur,si sunt molestæ. [k] In conscribendis autem donationibus, nomen donatoris [l] ius , [m] ac rem notari oportet: [n] neq; id occultè [o], aut priuatim , sed aut tabulâ [p], aut quodcunque aliud materię genus tempus dabit : vel ab ipso, vel ab eo [q] quem sors ministrauerit , perscribatur : actis etiã [r] annectendis , quæ apud iudicem vel magistratus conficienda sunt , vbi [s] hoc leges [t] expostulant. Dat. III.* Non. Februa. Sabino & Rufino Coss.

Infanti emancipato potest pater donare, adhibito pro infante aliquo qui pro ipso recipiat donationem. Nam infans pro se consentire non potest : quia non habet adfectum , id est affectionem. Baldus.

XXVI. Idem A. Catulino proconſ. Africæ.

SI quis in emancipatum minorem prius quàm fari possit, [u] aut habere rei quæ sibi donatur,ad fectum,fundum crediderit conferendum: omne ius compleat instrumentis [x] ante præmissis. Quod ius per eum seruum [y], quem idoneum esse constiterit, transigi [z] placuit: vt per eũ infanti acquiratur [a] Dat. XII. Kal. Maij Serdicæ, Sabino & Rufino Coss.

Non solum inter extraneos , sed etiam inter coniunctas personas, requiritur insinuatio donationis excedẽtis legitimã summam. ratio est, vt maxime coniunctarum

x *Instrumentis*. sic est opus , vt quia hic agebatur vt fieret in scriptis . Vel quia excedebat legitimam summam , ne sit deterior infantis conditio,quàm alterius.
y *Seruum*.& non alio modo,vt innuit.&.ff.de acqui. possess. l.j.§.furiosus. &.l.quamuis.j.§. infans : & sic est contra supra de acqui. possl. l. donatarum. Solu. vt ibi,
z *Transigi*.i. perfici. & sic.ff. de tra. actuque priua.l.ij.
a *Acquiratur*. sic.ff.rẽ pu.sal.fo,l.fi. pupillus.

Data] CASVS. Si quis vltra legitimam summam donare voluerit , non aliter perfecta erit donatio, quàm si fuerit insinuata, & maxime inter cõiunctas personas, ne fraus aliqua propter familiaritatem domesticã cõmitti possit: vel id quod vere gestum est, aboleri. ¶ Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab actorum confectione secernat: id quod necessariò super donationibus apud acta conficiendis iampridem statuimus, vniuersos teneat:gesta autem confici super rebus etiam alibi collatis , vbicunque sufficit. [f] Dat. III. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo Coss.

Ista lex, & lex si quis argentum.§. sed si quidem.j. eodem.non sunt alibi.& h.d. Retentio vsusfructus traditionẽ possessionis quæ erat penes tradẽtem inducit. Bal. Vel sic : Si donans rei donatæ sibi retinet vsumfructum, videtur illam tradere: ideo dominium transfert, & possessionem quadam iuris fictione.h.d notabiliter. Salyce.

XXVII. Idem A. ad Seuerum com.Hispaniarum.

Data * iampridem lege [b] statuimus, vt donationes interueniente actorũ testificatione cõficiantur [c]: quod vel maximè inter necessarias coniunctásque personas conuenit custodiri. [d] Siquidem clãdestinis ac domesticis [e] fraudibus facilè quiduis pro negotij oportunitate confingi potest: [†] vel id quod vere gestum est, aboleri. ¶ Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab actorum confectione secernat: id quod necessariò super donationibus apud acta conficiendis iampridem statuimus, vniuersos teneat:gesta autem confici super rebus etiam alibi collatis , vbicunque sufficit. [f] Dat. III. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo Coss.

Ista lex, & lex si quis argentum.§. sed si quidem.j. eodem.non sunt alibi.& h.d. Retentio vsusfructus traditionẽ possessionis quæ erat penes tradẽtem inducit. Bal. Vel sic : Si donans rei donatæ sibi retinet vsumfructum, videtur illam tradere: ideo dominium transfert, & possessionem quadam iuris fictione.h.d notabiliter. Salyce.

XXVIII. Impp. HONOR. & THEODO. AA. Monaxio præfecto prætorio.

QVisquis † rem aliquam donando, vel in dotem dando , vel vendendo vsumfructum eius retinuerit: etiam si stipulatus [g] non fuerit, eam continuo tradidisse creditur [h], nec quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio: sed omnimodo idem sit in his causis vsumfructum retinere , quod tradere [i].

persouarum fraudibus & calliditatibus obuietur. Baldus.

b *Stipulatus*.scilicet donatarius rem sibi tradi, cũ perfecta est donatio. vel ergo.stipulatione, vel traditione vera, vel hac ficta perficiebatur,alàs poterat reuocari: & hoc olim.hodie etiam pacto nudo perficitur: vt hic. & infra.e.l.si quis argentum.§ sed si quidem. Alij vt Azo dicunt,stipulatur,scilicet vsumfructum sibi dari, vel retinere licere. quod non placet.
c *Tradere*.scilicet rem.

Sufficit.vt arg. supra de contrahen. emp.l.j. & infra.eo.l. in hac.in principio.

Visquis.] CASVS.Si vendo tibi rem,vel dono, & retineo pro me vsumfru. videor rem tradere . Viuianus.
g *Stipulatus*.scilicet donatarius rem sibi tradi, cũ perfecta est donatio. vel ergo.stipulatione, vel traditione vera, vel hac ficta perficiebatur,alàs poterat reuocari; & hoc olim.hodie etiam pacto nudo perficitur: vt hic. & infra.e.l.si quis argentum.§ sed si quidem. Alij vt Azo dicunt,stipulatur,scilicet vsumfructum sibi dari, vel retinere licere. quod non placet.
h *Credatur*.an ergo hoc casu dominiũ sine possessione transit? Respon.non. statim enim quòd voluit esse fructuarius, voluit aliũ possidere ciuiliter, & sic possessorem fecit, [a] cum suo ministerio: vt ff. de acqui. pos.l. quod meo. & de rei vindi.l. quædam. & sic per consequentiam transfert dominium.
i *Tradere*.scilicet rem.

Extraneos.] CASVS.Si extraneũ sit facta donatio:licet insinuata nõ fuerit,valet,si quidẽ quod gestũ est probari possit. *In*

[a] *Concor. glo. super ver. penitus nem. in ea cum vtrisq; sent. de rei vend. fit. sequ.*

a *In extraneos*. hæc est Theodosij,& facit mentionem de ea infra.e.l.in donationibus. Accursius.
b *Ignotos*.aliud in cõsanguineis,secundũ P.vt.ff.e.l.data. quòd nõ placet: vt dixi ibi.& facit supra de fide instru.l. non idcirco.

Inhac.] CASVS. Donationes quæ excedunt legitimã summam, debent insinuari in ciuitate coram magistro census:in prouincijs coram rectore, vel ipso absente,coram defensore ciuitatis : & facta donatio quarumcunq; rerum vbicũque sitarum,valebit. Viuianus.
c *Vrbe*. Constantinopolitana. & facit supra e.l.data.in.fi.
d *Cẽsus*.vt.ff.de testamentis.l.consulta.
e *Siue non habeat*. scilicet alium quàm defensorem. nam eum habet,vt subijcit.
f *Publicare*.etiam præsente in ea ciuitate præside: vt supra dixit . Et sic nota minorem iuste propter legitimam dicẽ non debere amittere iurisdictionẽ suã, licet maior iudex sit præsens. Sed contra.ar. sunt.ff.de offi.proconsul.l. meminisse. & dedam.infec.l.iij.§ fi vicinum. &.l.fi. & de in ius voc.l.quique.& de iniur.l. sed si vnius.§, filio familiàs. & de re iudi. l.cõtra pupillum. §.is qui.& in decr.xcv. dist.c. presbyter præsente. & facit ad.l.istã in authenti. de defenciui.§. nulla. col.iij. & infra eodem.l.in donationibus,& supra de offi.iuridi. Alexandriæ.l. j. Accursius.
g *Voluerit*.sic.ff.de iure dot.l. plerunq;.in fi.

In donationibus.] CASVS. In donatione faciẽda,quæ fit vltra legitimam summã, interueniente insinuatione non sunt testes necessarij: cum in publico, hoc est in iudicis præsentia facta fuerit. Si vero fit citra legitimam summam,si quod actum est non debeat insinuari , sufficit præsentia solius tabellionis , si donator subscripserit, & hoc in secunda.donatiões vero quæ sine scriptis fiunt, suam obtineant firmitatem. & hoc in tertia. Viuianus.
h *Insinuanter*. vt supra.l.proxima.
i *Adhibere*.scilicet rogatos:adesse tamen debet.sic & supra qui potio.in pigno.ha.l. scripturas . Vel dic , nullo modo alicui vocentur, nec etiã subscribantur:cum verisimile est quòd sempsir sit ibi multitudo hominũ: vt arg. supra de

Donationis insinuatio

testa.l.omnium.sic.argu. supra quando quòd hic fiebat insinuatio: quia excedebat summã legitimã: idem si erat infra,sed tamen sponte fiebat:vt subijcit,verũ, &c.
k *Alligeri*. quia non sunt vltra legitimam summam.
l *Scribantur*.aliàs subscribantur: quia hoc fuit actum , vt inde fieret scriptura : aliter frustra exigeretur subscriptio: vt subiicit.
m *Subnotatione*. nota ergo tabellioni sine testibus credi : quod speciale dicunt quidam in instrumento donationis . & pro hoc in authenti. de fide instrumen.§. si vero neque. colla.vj. & infra ad legem Corne. de fal.l.fi quis decurio. & in authen. de heredi. & Fal. §.fi vero. colla.j. in eo quod dicit, tabulariis solis quantum ad hoc &c.& sic videtur ei soli credi quantum ad alia. Tu dic hic, subnotatione, id est subscriptione ab eis factæ tabellio tamen eorum nomina subscribere debet: vt in authenti , de fide instru.§.fed instrumẽta.colla.vi. & quod dicit credi tabellioni soli : verum est in testificando quod ipse fecerit , & quòd sit vera, non in solẽnitate scripturæ:vt.d.l.fi quis decurio. & dicta authen. de fide instr.§. si vero neque.& in alio de hære.& Fal non sequitur, non credo in hoc: ergo in alio credo . sicut & cum dicitur in testamento,rebrobatum est in ea re domesticum testimonium : vt insti.de testa.§.in testibus. non tamen in aliis approbarut : vt supra de testi.l.etiam.
n *Alius*. vt supra eodem.l.vice. &.l. donatio.in fine. & supra de fide instru.l. cõtractus. nã & hic,vt dixi, actum fuit vt scriptura fieret.
o *Constitutionem*. quã habes supra eodem.l. in extraneos.

Ecdic.] CASVS. Donationes factæ in ciuitate Constantinopoli, non nisi coram magistro census habebuntur ratæ . Si vero coram alio magistratu insinuentur:tam donator quàm talis in xx. libras auri mulctabitur.
p *Constitutionem*. quã habes supra eodem .l. in hac.
q *Fuerint*. id est celebrari consueuerint.

potest fieri apud acta si ne testibus.

Tabellioni an credat sine testibus.

+ *De materia insinuationis vide Ang.& alios.§.& cũ retro. de donat. inst.*

XXXI. Imp. ZENO A. Sebastiano præfecto prætorio.

IN donationibus quę actis insinuantur, [h] non esse necessariũ iudicamus vicinos vel alios testes adhibere. [i] Nã superfluum est priuatũ testimoniũ , cũ publica monumẽta sufficiant. Verũ & illas donationes quas gestis non est necessarium alligari, [k] si forte per tabellionẽ vel aliũ scribantur, [l] & sine testium subnotatione [m] valere præcipimus:ita tamen, si ipse donator vel alius [n] voluntate eius secundum solitã obseruationem subscripserit: donationibus quæ sine scriptis conficiuntur , suam firmitatem habentibus secundum constitutionem [o] Theodosii & Valentiniani ad Hieriũ præfectum prætorio promulgatam.Dat.kalend.Mart.Constantinop.Ello.V.C.Cos.

Insinuatio facta coram iudice incompetenti,non valet : nec acta, nec testimonia præbita super ipsa. Bald.

XXXII. Imp. ANASTA. A. Euphemio præfecto prætorio.

SEcundum D. Leonis constitutionem [p] donationes apud virum clarissimũ magistrum census tantummodo insinuari † præcipimus: huiusmodi forma in illis instrumentis obseruanda, quæ in hac regia vrbe confecta seu celebrata fuerint: [q] nec concedi quenquam [r] vel apud defensores seu magistratus aliarum ciuitatum , vel in alijs quibuscunque locis præter memoratũ iudicium insinuare: scientibus tã his qui ad huiusce modi insinuationem peruenerint, quam his qui eam susceperint, necnõ tabellionibus quicũq; testimonium suum [s] non in cõpetenti (vt dictum est) loco vel iudicio præbuerint , vicenarum librarum auri multa & alia grauissima indignatione se esse feriendos.S.Dat. Prid. Kalendas Maij,Paulo.V.C. Cos.

Mortuo procuratore facto,in rem suam re integra,nõ finitur mandatũ, sed transit in ad heredes : & talis procurator in rem suam, etiam ante litem contestatam facit alium procuratorem. Bald.

XXXIII. Imp.IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

q *Quenquam*. Constantinopolitanum.
s *Testimonium suum*.sic ergo tabellio est vnus de testibus suis.

quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod dixi.§.qui testa.face.poss.Lhac consultissima. Accursius.

Lili. IACASVS. Si olim titulo donationis alicui cessa esset actio,eam ad heredes nō transmittebat, nisi lis cum defuncto esset contestata: vel nisi esset impetratum priuilegium vt ad heredes transmitteretur. Item nec poterat cōstituere procuratorem, nisi cessa esset actio ad eā exercendā, hodie transmitti potest, & procurator constitui.

a *Meruissent*. scilicet vt liceret eis transmittere: licet lis contestata non esset.

b *Transferri volumus*. Sic ergo mortuo procuratore facto in rem suam, re integra non finitur mandatum. Sed contra, insti. man. §.itē si adhuc. sed ibi in simplici. Item contra supra de act. & obli.l.si quidem. Solu.vt ibi.

c *Petita sit*. à principe. & facit supra quando li.prin.l.j.

d *Petita sit*. sed contra supra de procura. l.quod quis. sed ibi in simplici, qui non potest ante litem contestatam facere aliū procuratorem.

e *Concedimus*. scilicet vt heres cius cui donatum est, non transmittat: nec procuratorem constituat, nisi lite contestata, vel petito hoc à principe. & facit.§. man.l. per diuersas. & secūdum hoc etiam hodie non trāsit ad heredem heredis. vel est sensus, vt non trahatur ad præterita, per hoc quod dicit,iam mortuis,quæ in præteritum sonant.

Ancimus. IACASVS. Donatio vsque ad ccc. solidos sine insinuatione fieri potest:vltra nō. hoc fallit,inprincipe, qui primi legio principali sine insinuatione potest donare: & in donatione in pijs causis, quæ valet sine insinuatione vsque ad cccc. solid. & in donatione facta à sponso sponsæ minori vigintiquinque annis. Si vero donatio fiat in speciebus : ita demum valet sine insinuatione, si earum æstimatio non excedat summam.ccc.solidorum. Si vero excedat, puta quia res valeant septingentos: ille penes quem remanet maior pars, offerat donatario.ccc. & retinebit omnes res.si hoc donator non faciat, conuertitur electio ad donatariū: qui si offerat.cccc. habebit totā rem.& omnia ista fiant,ne si stent in quæstione,aliqua inter eos possit oriri cōtentio. Si vero diuersis temporibus quis ccc.alicui dederit, ita vt quælibet summa per se subsistat intra legitimam, sed coadunata excedat:an debeat insinuatio fieri? Dicitur quòd non : quia plures intelliguntur donationes,non vna. Si vero stipulatus fuero omni anno aliquam quantitatem

Olim donationes non valebāt vltra decem aureos sine insinuatione: hodie valent vsque ad trecentos. sunt tamen quidā casus in quibus valent vsque ad quingentos. hoc dicit prima pars huius legis vsq; ibi, sin autem non in auro. & hæc vera sunt, quando donatio consistit in quantitate numerali, siue discreta : sed quando consistit in aliqua re, quæ debebat æstimari: tunc ad æstimationem est veniendum. Et si pro parte valebat donatio, pro parte non: statuit quis modus sit in donatione tenendus. & hoc facit vsque ad.§.Si quis autem per diuersa tempora. Baldus. Vel sic : Donatio simplex valet hodie vsque ad trecentos aureos non insinuata: & excedent, non valet abinde supra. nisi sit donatio imperialis quæ non insinuata valet cuiuscunque quātitatis: & nisi in piam causam sit facta, quæ vsque ad quingentos aureos valet non insinuata: vel nisi sit donatio ante nuptias mulieri facta minori, quæ valet indistincte : non si sit facta ætate maiori:quia tunc valet non insinuata vsque ad trecentos aureos : & non vltra.h.d. vsque ad.§.ne autem.Saly.

XXXIIII. Idem A. Demostheni præfecto prætorio.

SAncimus omnem donationem,siue cōmunē,f siue ante nuptias & factam,vsq; ad trecētosh solidos cumulatā,nō indigere monumētis, sed communē formā habere:vt nō vsq; ad ducētorū i solidorū summa teneat: sed in huiusmodi obseruatione similes sint tam cōmunes quàm ante nuptias donationes. ¶ Si quid autē supra legitimam definitionē fuerit donatū, hoc quod superfluum k est, tantūmodo nō valere:reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos cōstituta est, in suo robore perdurare, quasi nullo penitus alio adiecto, sed hoc pro nō scripto vel non intellecto esse credatur.l ¶ Exceptis donationibus tam imperialibus, quàm his quæ in causas pijssimas procedūt: quarū imperiales quidē donatiōes meritò indignari sub obseruatione monumentorū fieri, tam à retro principibus, quàm à nobis sancitum est, sed firmam habere propriam maiestatem m.

IN AVTHEN. VT nō fiant ping.§.ij.alias.§.illud quoq;.colla.v. cōstitutione.v.

ITem & à priuatis in principem etiam cessantibus actis fit donatio.

Finis authenticæ.

Sequitur texus.l.codicis.

Alias verò quæ ad pietatem respiciūt,vsq; ad quingētorūn solidorum summā,& sine monumentis esse validas cēsemus. His insuper ante nuptias donationibus,quę in adultas minores sui iuris constitutas cuiuscunq; summæ procedūt, secūdum veterum legum scitā,etiā nisi o actis interueniētibus corroboratæ sunt, suam retinēti-

a *Non in auro*. idem in Bon. & qualibet alia moneta,cum res per eam æstimentur: vt.ff. de fideiuss.l.si ita fideiussorē.si ergo sit aurū vt species,erit idem quod in alia specie. vt.ff. de lega.j. l.plane.j.§.ij.

b *Communione*. quæ inducitur ex eo quòd pars quæ est vltra legitimum modum, remanet penes donantē,alitā tāsit in donatariū: sicque efficitur cōmunis.

c *Contentio*. quam solet excitare cōmunio: vt.ff. de leg.ij. l. cū pater.§. dulcissimæ is. Io.

d *Ampliorē*. Not. quod ratione maioris partis quis maiorem consequitur potestatē. sic.ff. de pact.l.maiorē. & .ff. de statu homi.l. quæritur. & §. de metatis. l. ij.li. xij. & de his qui se dē. lijlib.x.& arg. quādo & quib. quarta pars. l. ij.in prin. li.x. Sed quid si æquales habeāt portiones : vt quia res valet sexcentos aureos ? Die, forte occupantis meliorem esse conditionem: licet quidā dicant neutrum eligere. pro prima opinione facit.ff. de pecul. l. si vero, 10. & est hoc speciale, vt in re communi sic fiat,aliàs contra : vt.ff. communi diuid. l. Sabinus. & supra cōmuni diui.l.pe.

e *Qui minorem*. Nota quòd cum is est in mora,qui habet electionē: transfertur electio in aduersariū. sic.ff. de le. j.l.cū quidā ita.in fi. & de sol.l.j.& est arg.pro it. in legato relicto in genere.Arg. contra:ff. de op. lega. l. mancipiorum. Accur.

f *Renocentur*. quod esse non debet:vt arg. ff. de re du.l.quoties.ij. g *Intelligentur*.j. proxi.§.si quis. cōtra. Solu.hic pluribus temporibus liberalitatē suam pluries dādo exercuit: ibi semel tantū, licet solutionē per diuersitatē temporū facere voluerit.Item ad id quod nō coniunguntur,facit. ff. de iurisdi om.iudi.l. si idem. & §. qui numer. tu.l.i.infi. Sed arg.cōtra.ff. de appel.l.si quis separatim.§.j. Item & nota argu. quod aliud esset in legatis . si enim relicta singularia vltra dodrātem plura intelligerentur : non detraheretur Falcidia de his quæ primo relicta dodrantem non excedunt:sed de post relictis,quod est falsum.

Donatio hodie vsque ad quingentos aureos sine insinuatione fiunt, nisi in casu: vt supra de dona.ante nup.l.fin.§. fina.& in authenti. eò decursum.

i *Ducentorum*. scilicet tantum, sicut olim.

k *Superfluum*. inutilis ergo adiectio vitiatur, & non vitiat:vt.ff. de iure dot.l.siue generalis.§.j.&.ff. de vsuris. l.placuit.&.l.pecuniæ. in prin. Accursius.

l *Credatur*. vt.ff. de excep.do.l.pure.§.si donaui.

m *Propriam maiestatem*. vt scilicet valeant quantæcunque sint,sine insinuatione.vt hic, & supra de quadriēn. præscrip.l.fi.§.fi.& contra si priuatus donet principi, idem est : & hoc dicit authenti,quę est hic . Item & à priuatis, &c,quæ est ex titulo, vt non fiant pigpro aliis.§.fin.colla.v.

n *Ad quingentorum*.

Donatio in pijs causis, ad quingentos aureos sine insinuatione fiunt.

quod hodie est ius commune per.l.penul.infra eodem. Vnde dixerunt quidam ex ingenio suo, quòd hodie licet donare in pias causas sine insinuatione, etiam vsque ad octogintos solidos:vt addantur.ccc.vt olim. Alij dixerunt in immensum causa pietatis posse donari:vt in authenti. de non alie.§. finimus.colla.ij. Sed ibi de imperiali donatione dicit.donationes autem in captiuorum redemptionem, in immensum fiunt, etiam sine scriptura: vt infra.e.l.pen.in prin.

o *Nisi*.id est si non.nam valet sine insinuatione facta donatio propter nuptias minori fœminæ:vt hic, & supra de donat. ante nup.l.

nup.l.minoribus.quod hodie est ius generale,vt dixi per auth. eò decursum,&c.in e.ti.

Donatio in pijs causis, etiam sine insinuatione ne possit in immensum fieri.

Donatio hodie vsque ad quingentos aureos sine insinuatione fiunt.

Donatio simplex hodie vsque ad trecentos aureos sine insinuatione valet.

Donatio simplex hodie vsque ad quingentos aureos sine insinuatione valet.

Donatio ante nuptias minori quæ hodie valet sine insinuatione.

Donatio imperialis hodie valet sine insinuatione.

*Donatio in pijs causis hodie valet sine insinuatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Densioribus*. id est spissioribus.

Si quis.] CASVS. Si promisi alicui argentū: illud in massa soluēdo, vel in vasis, liberor. Si promisi reditū annuū, teneor dare prædiū tāti reditus. Si promisi tibi. v. seruos: nō optimos nō viliores, sed mediocres dare debeo. si nō habeo seruos: teneor dare æstimationē s. xv. solid. pro vnoquoq; seruo. Itē si non habeo prædiū, dabo æstimationē in. xv. annos. Idē est de argēto. & in omnibus his casibus si donatio subsistat intra legitimum modum, non erit insinuatio: aliter superfluū euanescat. & hoc in prima. Si vero quis omnia bona sua, vel duas partes, vel tertiā, vel quartā, & sic deinceps donat: valebit donatio si querelæ inoff. locus nō sit: & si necessaria fuerit insinuatio, puta quia excedat summam, interponatur: si intra subsistat, non, sed quod iam statutū est. Sinautē donator in casibus prædictis vsumfr. retinuerit in re: intelligatur facta traditio. si veco de vsufructus retētione nihil dixerit, siue intercesserit stipulatio, siue non: si aget condic. ex lege, compelletur donatorem tradere. & licet ab initio in potestate sua erat non donare: tamē ex quo donauit, necesse habebit tradere, & maxime cū in pias causas facta sit donatio. aliquando non solū promotu iudicis extra ordinē punietur, sed cœlestes pœnas expectabit: nec solum ipse ad tradendum compelletur, sed & hæres eius.

b *Pondus*. aliàs non valet. vt. ff. de iure dot. l. cum post. §. gener. Itē in pondere ideo dicit, quia si in specie, non posset fieri solutio in æstimatione: quod ita tim dicet: vt ff. de auro & argento lega. l. j. §. fi. in fi.

c *Vel generaliter*. vt Anglicanum: specialiter, vt hoc.

Pecunia potest solui illi cui debetur aurū et argentum.

d *Æstimatione*. Nota ergo quòd cui debetur aurū & argentū, potest solui pecunia: vt hic, & ff. de auro & argēto lega l j. §. fi. Sed contra. ff. de solu. l. Paulus respōdit. j. vbi dicit nō cōpelli creditorē in alia forma accipere solutionem. Sol. secundum quosdam speciale hic in fauorē exercētis liberalitatem: & sic est speciale fauore vltimæ volūtatis: vt in dicta. l. de auro & argento legato. Tu dic pecuniā posse solui pro massa: non tamen ære cōtaminatam. vt no. ff. si certum petatur. l. ij. §. mutui. Item an pecuniā vnam pro alia pecunia cogitur creditor accipere: vt Bon. pro imperialibus? hoc nō videtur. per. d. l. Paulus. j. & ff. si certū petatur. l. cum quid. nisi sic se habeat cōsuetudo, vt Bononiæ: pro quo est. d. l. cum quid. & ff. de regu. iur. l. semper in stipulationibus. *ADDITIO*. Aduertas quòd Bar. in dicta. l. Paulus. ponit hanc quæstionem, & dicit ibi quòd quando debitor vult soluere aliam pecuniam eiusdē ligæ siue bonitatis in materia, licet essent diuersæ formæ: idem videtur solui: & ideo creditor cogitur illam talem pecuniam recipere.

xxxv. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Si quis argētum donauerit, certumque pōdus b *nominauerit, non autem aliàs vel generaliter* c *vel specialiter expresserit: necessitatem ei imponimus omnimodo præfatū pondus argenti dare, siue in vasis quibus voluerit, non tamen peioribus æstimatione* d *massę: siue in ipsa æstimatione, quæ pro massa rudi in illis locis frequentata est.*

Donans certum annuum reditum ex possessionibus suis, necesse habet dare fundos mediocres eiusdem reditus. hoc dicit. Saly. & notabiliter.

Si vero reditum certum ex possessionibus donauerit, non tamen nomina possessionum ei quasi perpetuata donatione, & continuatione eius magnā & opulentiorem eam efficiente: & vna intelligatur donatio, & quasi densioribus a *donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta deposcere, & aliter minime conualescere. Recitata septimò in nouo consistorio palatij Iustiniani. Dat. III. Kalend. Nouembr. Decio. V. C. Cos.*

Pro materia potest solui materiatum, et econuerso. hoc primo. Pro reditibus solui prædium ad percipiendum reditum. hoc secundo. Quod indeterminatè promittitur, nec pessimum solui potest, nec optimū solui debet, sed mediocre. hoc tertio. Qui promittit in dando seruos quos in patrimonio nō habet: vel reditus, cū nō habeat possessiones tot reditus afferentes: tenetur soluere tuxta æstimationem hic designatam. hoc dicit vsque ad. §. Sed si quis vniuersitatis. Bal. Vel sic: Qui causa donationis promisit certum pondus argenti, potest illud dare in massa, vel scyphis iuxta precia æstimandis. Salycetus.

xxxv. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Si quis argētum donauerit, certumque pōdus b *nominauerit, non autem aliàs vel generaliter* c *vel specialiter expresserit: necessitatem ei imponimus omnimodo præfatū pondus argenti dare, siue in vasis quibus voluerit, non tamen peioribus æstimatione* d *massę: siue in ipsa æstimatione, quæ pro massa rudi in illis locis frequentata est.*

Donans certum annuum reditum ex possessionibus suis, necesse habet dare fundos mediocres eiusdem reditus. hoc dicit. Saly. & notabiliter.

Si vero reditum certum ex possessionibus donauerit, non tamen nomina possessionum e *fundos tradere.* *sed quomodo compellitur aliud soluere: & donatarius quomodo recipere tenetur? Respon. Quidam dicunt quòd dantur ei in pignore. argu. ff. de alu. leg. l. Lucius. Sed ibi testator sic voluerat quòd darentur alimentario. Alij dicunt quòd hic promisit dare possessiones tantum reditum inferre valentes: licet litera videatur dicere reditum, quod non placet: quia contra literam esset. Tu dic ideo hoc esse, quia placuit principi: & ei placuit fauore exercentis liberalitatē, contra communia iura: quia aliud pro alio inuito creditore reddi non potest, & c. vt. ff. si certū petat. l. ij. §. mutui. in fin. §. & s. de solu. l. eum. quod ergo subijcit, tantum reditum, & c. probat donatarium ius habere in eis ad instar fructuarij: vt ff. de vsufruct. l. hactenus. & alimētarij: vt. ff. de alimen. lega. l. ij. vt faciat coli, & fructus percipiat tot quot sufficiunt singulis annis ad donationem, deducta omni expensa: quia aliàs non dicitur fructus: vt. ff. de peti. hered. l. si à patre. §. fin. & ff. solu. matri. l. fructus. Item hoc quando non nominauit certū fundum: vt dixi. aliàs ex eo darentur: vt. ff. de tritico leg. l. cum certus.*

Similiq́ue modo si quis certum numerum seruorū donauerit, nō tamē & hic nominatim seruos inscripserit: & hic mediocris figuræ † seruos tradere, & neque tales quos non habere magis quàm habere pro dest: nec iterum eos qui omnē seruorum familiam donatoris antecellunt, sed & hic b *mediocritas spectetur.*

Si donator non habet argentum, vel annuum reditum, seu numerum seruorum quem donauit: ad eius æstimationem hic taxatam recurritur: & si æstimatio non excedit legitimam summam, non indiget insinuatione cæteris sic. Salyc.

Sin autem donator neque argentum neque seruos habens, i *vel non tantum* k *quantum donauit, fecerit eorum donationem: æstimationem in his celebrari pro eo quod deest: ita tamen, vt argenti quidem (secundum quod prædiximus) æstimatio detur: in seruis autem non amplius* l *nec minus quindecim solidis* m *quantitas pro singulis detur. In reditibus autē in quindecim annos æstimationem præster.* n *Sed in his omnibus, si quidem intra legitimam summam donatio fiat, nulla monumēta requirātur. Sin autē amplioris summę, tūc ad acta publica recurratur: ita vt in his quæ amplioris sunt æstimationis, secundū nostram legem* a *non torum, sed solum superfluum euanescat.*

Valet donatio vniuersi. si sine quotæ, siue totæ substantiæ: tamen requirit insinuationem. hoc dicit vsque ad. §. Item autem. Bal. Vel sic: donatio totius vel quotæ bonorum valet, & requirit insinuationē, si excedit legitimum modum. Salycetus.

Sed & si quis vniuersitatis faciat donationem, siue belsis, b *siue dimidiæ partis suæ substantiæ, siue tertiæ, siue quartæ, siue quantæcunque, vel etiam totius, si nō de inofficiosis donationibus ratio in hoc reclamauerit,* c *coartari donatorem legis nostræ* d *auctoritate tantum quantum donauit,* e *præstare: obseruatione & hic monumentorum (secūdum quod iam sanximus) omnimodo* f *requirenda.*

Si donator retinuit sibi vsumfructum rerum donatarum, intelligitur illas tradidisse: & si non retinuit, cogitur illas tradere: etiam si nudo pacto promiserit. quod obtinet etiam in donatione adpias causas: & donationes trāseunt ad heredes actiuè & passiuè. hoc dicit secundum Salyc.

Sed si quidem in omnibus supradictis casibus vsusfructus fuerit à donatore retentus, & traditionem iure intelligi g fieri.

Hic dicit imperator quòd licet donatio non sit vallata stipulatione vel traditione, sed nudo pacto: tamen agitur ex eo, & maxime ad pias causas. Ista actio apellatur condictio ex lege. Bald.

Sin autem hoc minime donator expresserit, h *si quidem stipulatio donationi inserta sit, ex eius auctoritate traditione cōpelli fieri. Sin vero & hoc* i *prætermissum sit, & vsumfructum minime detinuerit,* k *nihilo minus ex lege* l *nostra necessitatem ei imponi etiā tradere* m *hoc quod donare existimauit: vt nō ex hoc inutilis sit donatio, quod res nō traditæ sunt nec confirmetur ex traditione donatio. sed liberalitatem plenam, & secundum legem nostram perfectissimam constitutam necessarius traditionis effectus sequatur: & necessitatem habeat donator omnimodo, vel res, vel partem substantiæ quā nominauerit, † vel totam substantiam tradere. Cum enim in arbitrio* n *cuiuscunque sit hoc facere quod instituit: oportet eum vel minime ad hoc prosilire, vel cum ad hoc venire properauerit, non quibusdam excogitatis artibus suum propositū defraudare, tātamq́; indeuotionē quibusdā quasi legitimis* o *velamētis protegere.*

¶ Tantoque magis hæc firma esse, si pijs actibus, vel religiosis personis donatio deputata sit: monumētorū obseruatione in his modis secundū quod specialiter à nobis in huiusmodi casibus prędictū est, obseruanda: p ne in præfatis pijs causis ex qui busdā machinationibus nō solum indeuotus, sed etiā impius donator intelligatur: pœnasq́; non solū legitimas, ¶ sed etiam cœlestes p expectet: resque donatas in omnibus supradictis casibus q non solum eos, dum supersunt, sed etiam eorū successores reddere compelli, non tātum his in quos donatio facta est, sed etiam eorum heredibus. r Dat. XV. Kalen. April. Constantinopol. Lampadio & Oreste. VV. CC. Conss.

Si lex habet duo vel tria dicta notabilia. Et dividitur in duas partes. In prima ponit quosdā casus speciales, in quibus donatio quātæcunque summæ insinuationē non exigit. In secunda parte statuit vsque ad trecētos aureos, ampliatur vsque ad quingentos in donationibus quæ à iure communi censentur. Secunda ibi, cæteris etiam. & hoc dicit. Datum vel promissum in redemptionem captiuorum, insinuationem non exigit: nec donatum à duce belli, seu à magistris militum, nec datū vel promissum pro refectione domus vel ædificij incēdio vel ruina corrupti. hoc dicit in prima parte. Secundo dicit quòd hodie est regula generalis quòd quælibet donatio valet sine insinuatione vsque ad quingentos aureos, hoc dicit hæc lex. Bal.

xxxvi. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis pro redēptione captiuorū pecunias dederit, siue per cautionem dare promiserit, cuiuscunque u *quantitatis: cognoscat se neque repetitionem habere, neq; exactionē cautionis* x *posse declinare, vtpote gestis, sicut in donationibus) nō subsecutis super insinuatione eiusdē quātitatis: eo videlicet qui pecunias accepit, vel prima vice* y *vel post cautionem, necessitatē habente pijssimam administrationē adimplere: nulla ei molestia vel inquietudine inferēda, vel ab eo qui pecunias præbuit, vel ab alijs ex auctoritate legum permissis* z *hoc requirere: sed tātummodo sacramentum* a *præstare quòd re vera omnē quantitatem sine dolo malo vel aliqua deminutione ad redēptionem dederit captiuorum. Simili etiam modo à gestorū absoluimus ordinatione donationes rerum mobilium, vel sese mouentium, quas viri gloriosissimi magistri militum fortissimis præstant militibus, tam ex sua substantia, quàm ex spolijs hostium, siue in ipsa bellorum occupatione, siue in quibuscū que loci*

ditarium. quæ est contra. Sed dic vt ibi.

a *Nostram legem*. vt §. eod. l. fancimus. Accur.

b *Belsit*. id est duatum partium: vt instit. de heredi. instit. §. hereditas.

c *Reclamauerit*. nam tunc non cogitur, nisi quatenus cesseret querela: de qua dicitur. s. de inof. dona. l. j. & l. ij.

d *Legis nostræ*. scilicet huius.

e *Quantū donauit*. habita ratione ne egeat: vt. ff. de re iudica. l. inter eos. nisi in casu cum donatio facta est in opus publicum: quo casu in solidum tenetur donator. vt. ff. de pollici. l. ex pollicitatione. Vel dic hic non haberi rationē quia opifex erat: vt. ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. §. ij.

f *Omnimodo*. ex hoc colligitur indistincte hoc casu fieri insinuationem quod non placet, quia dicit, secūdum quod iam, & c. vt. s. eod. l. fancimus.

g *Intelligi*. vt s. eod. l. quisquis.

h *Expresserit*. de retētione vsusfructus.

i *Sin verò & hoc*. id est stipulatio est prætermissa.

k *Detinuerit*. & sic nudo pacto facta fuit donatio. Accursius.

l *Ex lege*. ista præsenti.

m *Etiam tradere*. vt instit. de do. §. perficiuntur. & argu. s. de dona. ante nup. l. cū veterum. & hoc per condictionē ex hac legē, cum nō sit nomen actionis: vt. ff. de condic. ex lege. l. j.

n *In arbitrio*. sic & s. de ac. & ob. l. sicut.

o *Legitimis*. allegans nudum esse pactum.

p *Obseruanda*. vt vltra quingentos solidos demum insinuetur: vt. s. e. l. fancimus, & c.

q *Legitimæ*. extraordinarias.

r *Cælestes*. ex eo quòd in piā causam promissum non soluit: nā Vonuete & reddite, & c. vt &. ff. de pollicita. l. ij.

f *Casibus*. idē & in omnibus donationibus.

t *Heredibus*. sic &. s. de dona. l. illā. Sed contra. s. de act. & oblig. l. si quidem. sed ex his quæ ibi dixi, apparet solutio.

Si quis.] CASVS. Dedi vel promisi aliquā quātitatem pecuniæ in redemptionem captiuorum: eam repetere volo: vel promissum soluere detracto eo prætextu, quòd donatio non erat insinuata: an sim audiēdus quæritur? Et respond. quòd non. & ille qui pecuniam accepit, fideliter eam vt captiui redimantur, subministrabit, & ob eam causam pecuniam esse impensam iurabit. Si magister militum rem mobilē vel immobilē, vel de suo, vel de spolijs hostium dederit: siue in bello siue extra militibus det, etsi non fuerit insinuata, vires habeat. Idem est si illi cuius est domus combusta, detur pecunia in refectionem, vel promittatur: quia soluta non repetetur: promissa nō soluta exigetur: nō obstante quòd insinuata donatio non fuerit: ita vt accipiēs in refectionem domus conuertat, & nō in aliam causam. & si dubitetur an tantū expenderit vel non, sacramento accipientis declarabitur. Aliæ autem donationes omnes valebunt vsque ad quingentos solidos. Viuianus.

v *Cuinscunque*. etiam excedentis summam.

x *Cautionis*. id est exactionis quæ sit ex cautione vel promissione.

y *Prima vice*. scilicet tempore promissionis. Accursius.

z *Permissis*. subaudi vel non permissis.

a *Sacramentum*. argumentum contra commissarios vt iurent. sic & argu. s. de iure do. impe. l. fin. & de bo. au ctorit. iudi. post. l. fi. §. fin. Sed cauere non debent: ff. si cui plus quàm per. l. Falcidiam. l. diuus. Accursius.

Commissarij iurare debent, non autē cauere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Ad refectionem.* hoc ideo, quia sic fuit dictū à donante, aliàs cōtra. ff. e. l. ij. in fi. & l. iij. & de cōdi. ob cau. l. si repetendi. & ff. de donatio. inter virū & vxo. l. fed si vir. §. fin. & l. seq. Vel dic hic speciale, etiā si non fuerit dictū expresse. Et nota quòd tres sunt hic casus quibus non exigitur insinuatio. Est & quartus in donationibus im perialib. vt §. cod. l. fancimus. Quintus. §. de dona, ante nup. l. mino. Sextus est in donationibus causa mortis: vt infra de do. causa mortis. l. fina. & Septimus, vt in authen. item à priuatis. §. eo.

Donationis insinuatio in quibusdam casibus necessaria non est.

b *Lege.* scilicet. §. e. l. fancimus, quæ hic corrigitur. & facit supra de fac. fanc. eccl. l. illud. Accursius.

V*Verba.*] CASVS. Olim si fiebat donatio, necessaria erat quædam solēnitas verborū, hoc modo: Do tibi rem istam sestertij nummi vnius assis vel quatuor. hodie autem non est necessaria talis verborum solennitas, sed reijcitur: quid enim verbis opus est, cū rerū effectus nullus sequatur? si ergo fiat donatio qualiscunque, &c. prædicta reijciātur. nec refert an fuerit huiusmodi solēnitas remissa, an posita: quia omni modo valebit donatio. c *Nummi.* non intelligo hæc verba. & est sic in decretis. xix. dist. c. si Romanorum. vbi dicit, vt quid vel membranas occupant, &c. & ff. de verb. obli. l. quæ extrinsecus.

Continuatio.

DE DONATIONIbus quæ sub modo, &c.

Dixit in genere de dona. nunc prosequitur per species: & est modus per vt. conditio per si: vt ff. de condit. & demon. l. demōstratio. §. fi. & patet infra eodem per totum.

S*I doceas.*] CASVS. Auus nepti suæ hoc pacto prædiū dedit, vt subministraret ei alimenta: non fecit quod conuenit: qualiter auo succurratur, quæritur? Et respon. quòd vindicabit prædium: & neptem condictione sine causa personaliter habebit obligatā. Viuia. d *Dominium.* scilicet directū: nam vtile habet, vt dicit.

Donator cui alimenta ex pacto à donatario non præstantur, tenetur contra eum actione.

e *Condictio.* scilicet ob causam, quæ est in persona, vt hic dicit. & institu. de actio. §. appellamus autē, &c. Sic ergo nota tres actiones dari huic, scilicet præscriptis verbis, vt fiat quod conuenit, de qua nō est hic: sed supra de contrahenda emptio. l. si donatio-

Si donatarius non præstat alimēta donatori, quæ ex pacto præstare tenetur, donatio revocatur, & potest donans rē suam vindicare. Bal. Vel sic: Donatiū vt alimēta præstētur, non solū potest cōdici si nō præstetur. sed etiam rei vindicatione agi. Sal.

I. Impp. VALERIANVS & GALLIE. AA. Gamicæ.

SI doceas (vt affirmas) nepti tuæ ea lege esse donatum à te, vt certa tibi alimenta præberet: vindicationem etiam in hoc casu vtilem, eo quòd legi illa obtemperare noluerit, impetrare pores. i. actionem qua dominium d pristinum tibi restituatur. Nam non solum condictio e quidem tibi in hoc casu, id est in personam actio, iure procedit, verū etiam vindicationem quoque diui principes in hoc casu dandam esse sanxerunt. PP. VI. * Kalend. Decembr. Tusco & Basso Conss.

Si donatur alicui ad vitam suam: post mortem eius res redit ad donatorem. Baldus. Vel sic: Donatio potest fieri ad tempus certum vel incertum. Salycetus.

II. Impp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. & CC. Zenoni.

SI rerum tuarū f proprietatē dono dedisti, ita vt post mortē eius qui accepit, ad te rediret, donatio valet: cum etiam ad tempus certū vel incertum g ea fieri potest, lege scilicet quæ ei imposita est, conseruāda. h. PP. V. Idus Mar. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Lex singularis. Ex pacto celebrato inter donantem & donatarium, acquiritur vtilis actio sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione. Baldus. Vel sic: Speciale est vt in contractu donationis alteri per alterum quæratur actio. Salyc.

XXXVII. Idem A. Ioanni prætecto prætorio.

VErba superflua quæ in donationibus poni solebant, scilicet sestertij nūmi c vnius assium quatuor, penitus esse reiicienda censemus. Quidenim verbis opus est, quæ rerum effectus nullus sequitur? ¶ Sancimus itaq; nullo modo eorū verborū mentionē vel in imperialibus donationib^9, vel in omnibus alijs de cætero fieri. sed & si quisquā per verbositatē aliquid tale inscripserit, siue remiserit: nulla differētia sit.

TITVLVS LV.

DE DONATIONIBVS quæ sub modo, vel conditione, vel certo tempore conficiuntur.

Si donatarius alienet ante impletam conditionem, donatio non valet. Bal. Vel sic: Si donatarius alienet ante impletam conditionem, donatio non valet, nisi alienatio fiat ad idem. Salycetus.

I. Impp. DIOCLE. & MAXIMIAN. AA. & CC. Dionysiæ.

SI ea lege, quæ impleri non potest, vel quæ honestati aduersatur, vel iuri ciuili, vel moribus, vel quæ pudicitiæ aduersatur, vel quæ in turpitudinem inducit, vel quæ contra libertatem est, vel quæ in contumeliam tui principis, vel quæ in contemptum deorum immortalium, vel quæ in contemptum parentum, vel quæ in contemptum

& supra de transact.l.transactione finita.& de reuo.his quę in frau.credi.l.filios.

I donationem.] CASVS.Si donatio rite facta est:talis donatio auctoritate rescripti imperialis non potest retractari.

a *Non oportet.* nam rescripta nō dātur,& data nō valet rescripta,quę ius alterius tollunt : vt & supra de rei vind.l. in ciuile. & de rescin. vend.l.de contractu.& de dona. ante nupt.l. cum te. & de emanci.l. nec auus.

Velles.] CASVS. Mulier donatio nē in filiā factā vult reuocare eo prætextu, quòd dicat maritum vel alios liberos præsentes nō fuisse tēpore donationis: an sit audienda, quæritur: Et dicitur quòd non.

b *Libertum.* sic & supra de ac. & oblig.l.sicut. & ſ. de donat.l. si quis argentum.§.fi.

c *Matrii.* sic. & ſ.de posthu. l. velamento. Sed contra est in Lombarda, qualiter mulieribus ali.præ.l.pe.& fi.

Is solit.] CASVS. Mulier vult reuocare quod dedit filio suo,quia extitit sibi ingratus : an possit, quæritur? Et distinguitur, aut conuolauit ad secundū matrimoniū, aut non. si cōuolat,nō reuocabitur: si nō conuolat reuocabitur. Si vero mater secūdo nō nupserit , sed alias meretricando fœdam vitam duxit : indistincte non reuocabitur.

d *Impietatis.* id est ingratitudinis.

e *Eo die.* facit supra ad exhiben. l.nō ignorabit.

f *Actionem.* scilicet in factum vel condictionē ex lege vel sine causa , cum causa redierit ad non causam. Hæc quidem actio adeo est personalis, id est non datur hæredi,vel in hæredē. sicut & rei vindicatio est personalis eo respectu , quia & ipsa non datur hæredi vt hæredi, vel in hæredem : vt subiicit. & ff. ad exhi. l.de eo. ſ. fin. Prædictæ autem actiones dātur ad reuocandam donationem. Item rei vindicatio vtilis: vt hic, &.ff.de dona.causa mor.l.si filio famil.j. & l.ſi mortis.j. & l.qui mortis. Accursius.

g *Effectum.* si hæc personalis habet effectū vindicationis:ergo videtur dari in extraneum possessorem. quod non placet. sed in hoc vt non sit transitoria,habet eius effectum,& facit supra eodem.l.j.in fi.& infra.c.l.fi.in fi.

h *De cæteris.* scilicet mulieribus.

i *Portentosæ.* id est meretricio more viuunt.

k *Velimus.* nec enim amplius castitate debet habere luxuria vt in auth.de restit,& ea quę pa.ſ.fi.col.iiij.&. ff.de don.inter virum & vxo.l.iij.§.j. Sed quid si post secūdū matrimoniū donet? Resp.nihil hic dicitur nisi de ea donatione quā prius fecit & potest dici idē. Sed auth. etiā secūdo cōtrahēti mulieri tribus casib' permittit reuocare: quæ sequitur,qd mater, &c.

Quibus casib'

Vod mater.] CASVS. Lex codicis dicit, quòd si mater conuolat ad secundas nupnas , vel sit aliās meretrix : donationem reuocare nō potest.au thent. corrigit , dicens quòd potest reuocare in tribus casibus : si vitæ eius fuerit insidiatus, si eam verberauit, si eam accusauerit , ratione cuius accusationis omnia bona sua publicari.

l *Quod mater.* sumitur ex cor.de nup. col. iiij.§.mater tamen. Sed an idem in patre secūdam accipiente coniugem? Respon,non:tum quia nō inuenitur mutatū.argu. supra de testa.l.fancimus. tū quia non sic facile per secundam vxorem animum mutaret sicut vxor per virū:vt in cor. authen.

Si vnquam.] CASVS. Si patronus carens liberis liberis suis donauit omnia bona sua,vel partē bonorum suorum:postea patronus suscepit liberos: nunquid donatio illa insolidum reuocatur? Respon. quod sic.

m *Quicquid.* immo videtur bonorum subsidium tantum: vt supra de inoffi. dona. l.si totas.quę est contra.Solo.hic speciale est, cum libertis est donatum: secus si cuilibet alij. Vel verius ibi quando aliis filiis donauerat,quibus non totū debet auferri: hic cum extraneo. Nam idem dicā si cuilibet extraneo donauerit : cum non est verisimile alienas successiones suis anteponere: vt supra de fideicommiss. l.cum acutissimi. ADDITIO. Hanc.l.limita non pro cedere in donatione remuneratoria: hoc est antidotali, quæ nō reuocatur ex superuenie tia liberorum, si non excedat legitimū modum remunerationis; vt dicit Angel hic.idem tenet Ludo.in consilio suo.xxvj.incipiente, pro decisione eorum de quibus dubitabatur. Et de pleniore intellectu istius.l. vide pulchre per Bar.l,Titia Seio.in ſ. imperator autem.ff.de lega.ij.in versicul. quæro vtrum.l.ſi vnquam, &c.vsque ad finem.

n *Reuertatur.* ipso iure, & sic vindicabit vel condicer possessiones rerum. Accursius.

Donationes.] CASVS.Si pater in filium emancipatum, nepotem, pronepotem, &c. donationem fecerit:eam reuocare non poterit:nisi appareat eos esse ingratos aliquo genere ingratitudinis quæ seq.l.proxima declarantur.

Donationes.

Donationes facta liberto per patronum carentē liberis:ipso iure reuocatur mato post humo.Baldus.Vel sic : Donatio quote bonorum propter carentiam liberorum, illis suscepti reuocatur.h.d.Vel sic.Donatio habet tacitam cōditionem.si liberos nō suscipit:ideo eis suscepti reuocatur.hoc dicit secundum Salycetum . Et est notabilis,& singularis ista lex .videca.ſi.xvij.q.iiij.

VIII. Iidem †AA. ad Orphitum præfectum prætorio.

SI vnquā libertis patronus filios non habēs bona omnia vel partē aliquā facultatū fuerit donatiōe largitus,& postea fuerit ceperit liberos : totū quiqd m largitus fuerat,reuertatur, n in perfecisti:eā reuocare non potes ex memorata allegatione sub obtētu pœnitētiæ. PP. kal. April.Heracliæ.AA.Conss.

Donatio perfecta non rescindatur obtentu rescripti principis.Baldus.

V. Iidem AA & CC. Epagatho.

SI donationē rite fecisti,hāc auctoritate rescripti nostri rescindi nō oportet a.S.V. kal.Maij,Heracliæ.AA. Cōss.

Bona lex. Donatio perfecta per matrē vni ex filiis marito & alijs filiis absentibus, valet:nec propter absentiam eorum rescinditur.Baldus.

VI. Iidem AA. & CC.Herenniæ.

VElles nécne filio tuo prædia itémque mācipia donare, fuit in initio tibi liberum b. Define itaque postulare vt donatio quam perfeceras , reuocetur prætextu mariti o & liberorum absentiæ : cū huius firmitas ipsorum præsentia nō indigeat.S.V.kal.Octobris,Viminarij.CC.Cons.

Lex optima . Mater quæ donauit filio ingrato, potest reuocare donationem: nisi post mortē mariti vinat inhoneste,vel nubat secundo, sed si filius antequam sit ingratus, alienet in alium : tale alienatum mater obtentu ingratitudinis subsequētis non reuocat. Balaus.

VII. Impp. CONSTANTINVS & CONSTANTIVS †AA. ad Philippum. PP.

HIs solis matribus quæ nō in secūdi matrimonij fœdus nupserint, sed vnius tantum matrimonij sunt, † reuocandarum donationū quas in filios fecerit,ita decernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostēderint. Quicquid igitur is qui à matre impietatis d arguitur, ex titulo donationis tenet: eo die e quo controuersiæ qualecunque principium iussu iudicantis datur: matri cogatur reddere. ¶ Cæterum ea quæ adhuc matre pacifica iure perfecta sunt, & ante inchoatum cœptūmque iurgium vendita,donata,permunerata, in dotem data, cęterisque causis legitimè alienata: minime reuocamus. ¶ Actionem f verò matris ita personalē esse volumus, vt vindicationis tantùm habeat effectum g : nec in heredem detur, nec tribuatur heredi.de cæteris h,autem quæ portētosæ i vilitatis abiectæq; pudicitiæ sunt, satis etiam taceri re cautū putamus. Quis est enim qui his aliqd arbitretur tribuēdum esse : cum etiam illis quæ iure secundas tantùm contraxerunt nuptias, nihil ex his priuilegiis tributū esse velimus k? Dat. XII. Kalendas Octobr. Limenio & Catulino Conss.

IN AVTHENT. de nupt.§. mater tamen.colla. iiij.Consti.j.

Ista authē. ponit tres casus propter quos mater potest donationem reuocare. Et primus casus est,quando filius insidiatur eius vitę. Secundus, quādo flagellis eā afficit. Tertius,quando ponit insidias contra omnes facultates maternas. Baldus.Vel sic:in tribus casibus matri secundo nubenti competit donationis reuocatio.Salycetus.

QVod mater[l] filio donat, ex ingratitudine nō reuocatur postquā transiit ad secundas nuptias,nisi ex tribus causis.Prima,si vitæ eius insidiatur. Itē si manus impias in eam intulerit. Tertia si totius substātię molitus est iacturam.

Donatio facta liberto per patronum carentē liberis:ipso iure reuocatur mato post humo.Baldus.Vel sic : Donatio quote bonorum propter carentiam liberorum, illis suscepti reuocatur.h.d.Vel sic.Donatio habet tacitam cōditionem.si liberos nō suscipit:ideo eis suscepti reuocatur.hoc dicit secundum Salycetum . Et est notabilis,& singularis ista lex .videca.ſi.xvij.q.iiij.

Donatio propter sacros perueniens liberos reuocatur.

†scribendum Imperatores Constantius, & Constans AA. ad Orphitum præfectum prætorio.

SI vnquā libertis patronus filios non habēs bona omnia vel partē aliquā facultatū fuerit donatiōe largitus,& postea fuerit ceperit liberos : totū quiqd m largitus fuerat,reuertatur, n in

a *Donationes.* facit ad hoc supra eodem.l.si apud. & supra de dona.l.siue. Accursius.

Generaliter.] CASVS. Donatio legitime facta,nisi in quibusdam casibus,qui in litera continentur, non reuocatur & hoc in prima. Si vero donator in vita sua nō reuocauit donationē : heres eam reuocare non potest.

b *Lege confectas.* id est legitime.

c *Inueniatur.* hoc fallit in casu, vt etiam ex ingratitudine non reuocetur , quando scilicet captus à latronibus dat pro patrocinio: vt ff.de dona. l.si pater.§. j. vel ibi est ob causam donatio, quæ non reuocatur.

d *Atrocer.* quæ considerantur ex tribus:vt instit.de iniur.§.atrox.

e *Inferat.* vulnerando.Accursius.

f *Quæ.* scilicet moles, id est magnitudo iacturæ.

g *Non leuē sensum substātiæ donatoris imponat.* id est, non videtur leue sensui alicuius inspicientis.

h *Periculum.* ponendo eis insidias.

i *Voluerit.* sic ergo quinque sunt. Sed quāsi donator inops factus non alatur? Potest dici eum ad hoc cogi , vel donationem reuocari, licet non enumeretur hic.ar.ff.de li. ag.l.alimenta,in prin. &.§.j. & in authentica, vt lib. de cæ.§.illud.col.vj. &.ff. de iure pa.l.diuus, & l. ingratus. est & alius supra eodem.l.si vnquā.

k *Irridere.* sic & inst. eodem.ti.§. sciendum. non enim indulgentia sua sibi nocere debet: vt.ff.ad Sylla.l.iij.§.de his qui.

l *Instituere.* vt & supra eodem.l.j.in fin.& l.his solis,& de inoffi. testa. l. omnimodo. & ff.ad Sylla.l.j.§.fina.& supra de rest.mil. l.quæ à patre. & sic sunt argumenta quòd feudū non est auferendum filio propter felonią patris: sed quasi tacitur nitate remissa felonia patri videtur. ADDITIO. Tu dicas de hoc vt per Barto. in. l.ij.ff. de inter.& rele. Vbi clare & pulchre distinguit : & post eum Abbas in ca.fin. extra de feudis.

DE DONATIONIBVS CAVSA MORTIS.

De donationibus quæ fiunt inter viuos, supra dictum est : sequitur vt videamus de iis quæ fiunt causa mortis. 1270.

Si donatione.] CASVS. Donaui duobus fūdū hac.l. vt si alter pri' decederet, portio sua ad alterū perueniret.cōditiōe exi stēte superstes portionē illi' q̄ ī fata cōcessit, petere poterit.

m *Si donatione.* causa mortis facta:vt sic faciat ad titulū. sed & si inter viuos donaretur, idem esset, vt daretur actio : vt.ſ.ti. ij.l.quoties.

n *Conditione.* quia & donator prius , & alter donatariorum postea decessit. Accursius.

liter approbatæ, etiā donationes in eos factas euerti concedimus : ne sit cuiquam licētia, & alienas res capere,& frugalitatē † irridere k donatoris,& ipsum iterum donatorem suāsq; res perdere , & præfatis malis ab ingrato donationis accepto re affici. ¶ Hoc tamen vsq; ad primas personas tantummodo stare cēsemus, nulla licentia cō cedenda donatoris successoribus huiusce modi querimoniārū primordiū instituere. l Etenim si ipse qui hoc passus est, tacuerit,silentium eius maneat semper:& nō à posteritate eius susciratri consedatur, vel aduersus eum qui ingratus esse dicitur, vel aduersus eius successores. Dat. XV. Kalendas April. Lampadio , & Orestę. VV. CC.Coss.

TITVLVS LVII.

DE DONATIONIBVS causa mortis.

Pactum appositum, quòd mortuo vno ex donatariis,causa mortis donatio reuertatur ad alterū: valet.h.d.vel melius:Voluntas donatoris expressa,quòd vno ex donatariis causa mortis mortuo res ad alterū reuertatur, valet, & ex ea oritur actio vtilis ex testamēto. Bal.Vel sic : In donatione causa mortis,potest per fideicommissum substitui.hoc dicit Barthol⁹ & Salyce.

I. Imp ALEXAND. A. Daphnæ.

SI donatiōe m contineatur, vt altero defuncto,ad alterū portio eorū quæ donabatur,ptineret.existeteconditione, n si mortis causa donatio p ficiebatur o fideicōmissi actio p cōpetit. PP. IIII. Kal. Octobr. Maximo II. & Aeliano Coss.

Pulcher casus. Mater licet ex primo marito habeat filios, dotē suam recuperat:& alij nubere potest . sed si facit extraneum hanc dotem stipulari animo donandi causa mortis,ea mortua donatio reuocatur vsque ad debitum bonorum subsidii: nisi in residuo patrimonio inueniatur debitum bonorum subsidium. Bald. vel sic : matri intestatæ succedit filia: nō tamē potest venire contra pacta initę quando secūdo viro dotem dedi,& de donatione causa mortis detrahitur Falcidia. Salycetus.

II. Imp. GORDIANVS A. Zoilo.

INtestata.] CASVS. Vxor filij mei habens.l. in bonis. mortuo filio meo conuolauit ad secūdas nuptias: & illa sect. ido marito dedit in dotē, & stipulatus est frater suus, ea sibi soluto matrimonio promittente ex donatione causa mortis:ea in fata cōcessit:qualiter heredi suo, puta nepti meę cōsuli debeat, quęritur. Et respon.quod detraher Falcidiā de prædicta donatiōe.

o *Perficiebatur.* id est si donare voluit mortis causa.

p *Actio.* ex testamēto, siue fuit factū testamentum, siue quælibet vltima voluntas,& tūc vtilis: vt no. supra cōmunia de le.l.ij. Sed quæritur ex eo quod dicit altero defuncto, an intelligatur sine heredibus? Quod videtur : vt ſ. de insti & sub.l.generaliter §.fi. Sed ibi filius in fituebatur: hic extraneus.& facit. ſ. quādo dileg.ce.l.agrū. Itē quod dicit fideicōmissi, dic, id est quasi fideicōmissi.nec enim propriè est fideicōmissū donatio, sed quasi,vt infra eodē, l.fi. An ergo absenti potest fieri donatio causa mortis,vt fideicommissum , vel legatū? vel an absens poterit substituere vel etiā prædens, qui tamē nō possit stipulari? Et videtur in omnibus quòd sic.per.l.istā. & quia in omnibus cō ueniunt legatis.vt instit. eo.§.j.& infra eodem. l.fina. Itē quia non interest cū quo de supremis quis loquatur : vt. ff. de lega.ij. l. miles. in prin. &.l.cum pater.§. donationis,& pro hoc. ff.de reb. dub. l. quoties.ij.& expressum est. ff.de do.præleg.l. Seia. in fi. Et econtra videtur quod nō. nisi stipuletur donatarius vel substitutus: vt infra l. proxi.& ff.de lega.ij.l. vt heredibus.& ff. eodem.l. ei qui,nā & donatio simplex non valet inter absentes , nisi interueniat nuncius vel epistola: vt.ff.de do.l. etiam. &.ſ.de don.l. si donatio,&.l. si aliquid. Et ad hanc posset dici, per ficiebatur, scilicet per stipulationem.& ad illas de lega. ij. quòd fideicōmissum erat ibi, non simpliciter donatio causa mortis. & ad illam instit. eo. ſ. j. est fere. Sed primam opinionem approba per l. ff.de dote præleg. l. Seia. Accursius.

† *aliàs,fragilitatem.*

Donatio causa mortis an possit fieri absenti.

Donatio simplex non valet inter absentes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Quondam.* No. quòd dicit, quondam.
b *Quandoque.* id est quandocunque.
c *Prouisum sit.* detrahitur ergo Falcidia de donatione causa mortis: vt &. ff. ad. l. Falcidiã. l. in donationibus. Sed cõtra. ff. ad. l. Falc. l. j. §. itẽ si ita. Solu. illud euenit propter culpam heredis adhibẽtis morã. Alij dicũt quòd illud in mortis causa capione, ex qua non detrahitur Falcidia secundum cos. quod nõ placet: vt diximus §. ad. l. Falcidiam. l. si mortis. d *Is qui.* id est ea neptis, quæ nurui, &c. & facit supra de inoffic. do. l. si mater.

Falcidia detrahitur de donatione causa mortis.

* *adiicere.*

Ec.] CASVS. Mortis causa fratris soror dedit mihi fundum. an possit reuocare, quæritur? Et dicitur quòd non.

e *Sorori.* scilicet donanti. pro sua ergo & pro aliena morte potest donari: vt hic, & ff. eod. l. qui præcio. in fi. &. l. mortis causa filij. &. l. mortis causa capimus, & hæc confirmatur morte eius cuius causa donatur. Sed si filius parre permittente donet, qđ potest: vt ff. de do. l. filius famil. in fi. &. ff. eod. l. tã is. §. filius. an vtriusq; mors exigatur? quod videtur: arg. ff. de do. inter vi. & vxo. l. cũ hic status. §. non solũ. &. §. de do. inter vi. & vxo. l. donatio, & l. si vt proponis. Sed magis puto solius filij morte confirmari. Accur.

Donatio potest fieri pro sua & aliena morte.

Filius fa. si donat causa mortis consentiente patre, an vtriusque mors exigatur.

Vm de.] CASVS. Olim dubitabatur an donatio causa mortis esset donatio inter viuos: an esset legatũ. dicit ꝑ ator quòd per omnia similitudinẽ habet cum legatis: nec est necessaria insinuatio: dum tamen quinq; testes adhibeantur.

Donatio dubia, an præsumatur causa mortis. vel inter viuos.

f *Indigere.* per hoc differt à donatione inter viuos. Sed qđ si dubiũ est an sit ĩter viuos, vel causa mortis? Respon. præsumam inter viuos, nisi contra probetur: vt ff. e. l. antepe. in fi. & de do. præle. l. Seia. licet quidã distinguãt an fiat prope mortem, vel nõ.

a *Concor. c. licet vniuersis. insi. cum glo, su per verb. quædã. extra de testã.*

g *Quinque testibus.* a q ad minus in qualibet vltima voluntate exigũtur: vt. §. de codi. l. fin.

h *Effectus.* subaudi, fere: quod est insti. eo. §. j. nam differt in quibusdã. P rimo, quia pro donatione causa mortis non datur interdictum quorũ legatorum, sed pro legato sic: vt. ff. quorũ leg. l. j. §. j. & §. si quis ex mortis. licet litera Py. ibi dicat contra. Itẽ in alijs: vt no. inst. eo. §. j. *DE INFIRMANDIS pœnis, &c.*

Pro eodem punitur cœlebs & orbus, id est qui quis dicet vxorẽ nõ habet nec vult, tut. sed vult caste viuere, vel etiam qui filios non habebat: cui olim non poterat causa mortis donari. Et ideo hic ponitur iste titulus post præcedentem.

Viure.] CASVS. Olim ci q cœlibẽ, id est cœlestẽ vitã ducebat & castã. nec vxorem ducere volebat, dari non poterat. hodie dicit imperator secus esse: quia in tales potest fieri donatio, ac si essent mariti: nec refert an fuerit talis masculus, vel fœmina.

i *Liberentur.* fubaudi, ab imminentibus, &c.

k *Mereatur.* nam alia causa esse potest, vt quia non est capax.

l *Orbus.* id est orbatus vxore, vel filijs. Ac. m *Omnibus.* scilicet fœminis & viris.

Ier.] CASVS. Olim erat statutum per. l. Papiam vt decima pars eorum quę relinquebantur vxori à viro, vel ecõuerso, applicaretur fisco si nõ essent liberi ex eo matrimonio: Hodie non habet locum illa lex, sed solidum capiat aut vir, aut vxor, nisi alia lex prohibeat.

n *Inter virum.* statuit lex Papia vt decima eius quod relinquebatur à viro vxori, & ecõtra, daretur fisco, si non esset liberi ex eo matrimonio: quod hic corrigitur.

o *Ex alia.* puta Falcidia: vel alias nõ sit capax.

P *Amor.* passiuũ est. *DE IVRE LIBERORVM.*

Dixit de iure quod habetur in filios iure potestatis: nunc quod habetur iure succedendi à patre: vt ff. l. i. vel i matres: vt in. 2.

Emo.] CASVS. Olim si pater volebat succedere filio emãcipato, oportebat quòd hoc à principe impetraret: hodie secus: quia & hoc nõ impetrato potest pater succedere.

Ius

a *Ius liberorum.* scilicet vt eos habeat in potestate. vel melius vt eis emancipatis succedat: quoniam hoc iam eis concessum est. Primum est instit. de pa. po. §. ius autem. Secundum, institu. de leg. ag. suc. §. fin. & facit infra de thesau. l. j. li. x. & in authẽti. vt liberti de cętero. §. sanctimus. col. vj. & ff. ad mu. l. j. & supra. arb. tut. l. cum interdictæ. Accursius.

Ilam.] CASVS. Olim non poterat mater succedere filio, nisi tres liberos peperisset si esset ingenua: vel quatuor, si esset libertina: quod hodie nõ habet locum.

b *Iniurium.* concordat insti. ad Tertullianum. §. sed nos constitutionem. Accursius.

DE HIS QVI accusare non possunt.

De ciuilibus quæstionibus dixit: nunc de criminalibus, & in quibus accusatores sunt necessarij: quare de his præmittit. Et ait: quòd regulariter quilibet potest accusare, qui non prohibetur: vt insti. de pub. iudi. in prin. Prohibetur autem mulier: vt infra eodem. l. de crimine. Item accusatus suum accusatorem: vt infra eodem l. neganda. Item alio nomine: vt infra eodem. l. ij. Item qui renunciauit expresse: vt infra eodem. l. accusationem. Veltacite: vt infra eodẽ. l. fi ea. Item frater fratrem: vt infra eodem. l. si magnum. Infamis: vt infra eodem. l. criminis. Qui duos habet accusatos, prohibetur à tertio: vt infra eodem. l. cum rationibus. Item alumnus. vt infra. l. iniquum. Serui. familiares, liberti: vt infra eodem. l. pe. & fi. Itẽ milites: vt infra eodem. l. non prohibentur. Item pupillus, & qui habet merũ imperiũ: & qui accepit pecuniam ad accusandum vel non accusandum alium. Item qui fassum alias debit testimoniũ. Et pauper: vt. ff. de accu. l. qui accusare. & l. seq. Et socius socium eiusdẽ criminis non accusat: vt. §. deli. cau. si filiũ. Præcisi regulariter prohibẽtur. sed casualiter admittuntur: vt in singulis legibus inuenitur.

Vel sic: Non est precibus imperandũ, quod ẽtra communi reperitur concessum. Salyc.

1. Impp. HONORIVS & THEODO. AA. Isidoro præfecto vrbi.

Emo † post hac à nobis ius liberorũa perat: quod si mulhac lege omnibus cõcedimus. Dat. PP. Nonis Septemb. Varana Cos.

Mater succedit filio per Tertullienum. Baldus. Vel sic: Mater filio succedit, licet quatuor non peperit. Salycetus.

11. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

Llam iniuriam b quæ contra matrem defuncti vel defunctæ præteritis fiebat rẽporibus, pro iustitiæ ratione amputamus, & legitima iura quæ ex Tertulliano* se natus cõsulto ei prærtantur, omni modo eã habere sancimus: licet tres liberos ingenua, vel libertina quatuor minime peperit. Dat. Kal. Iun. Constan. ipso. A. II. Cos.

Codicis domini IVSTINIANI sacratissimi principis ex repetita prælectione Liber nonus.

TITVLVS I.

DE HIS QVI ACCVSARE non possunt.

Quando duo crimina intenũtur, quorum vnum est præiudiciale ad aliud: super

A *fatione prima. Solu. ibi persequitur suam vel suorum iniuriam: hic non. hoc non placet: quia & si non cœpisset, posset de nouo accusare: vt ff. de accu. l. qui iudicio. Alij, quòd ibi incepit contra extraneum, contra quem non fuerat in aliquo calumniatus: hic contra accusatorem cui commisit calumniam: quod patet: quia succubuit. Vnde ibi auditur: hic non. arg. ff. de accu. l. si cui. §. isdem. Tertij, quòd si tumultus non potest aliàs sedari, auditur: vt ibi: aliàs non: vt hic. arg. ff. ad. l. Cor. de fica. l. pe. vel aliter, si apparuit te calumniatum esse, nõ admitteris: aliàs ẽ, quod non placet: quia non propter euentum, sed propter calũniã tũc remoueretur. Vel dic quinto secundum Azo. quòd hic erat tale crimẽ obiectum accusanti, quo probato, prius intendi non potest: vt conueniebat me criminaliter de furto serui sui subrepti certa die, vel quòd verberaueram eum seruum & ego eum reaccuso, quòd ipse præcedẽti die occiderit eum. hæc & secunda placent. Dixerunt & alij, quòd ibi erat lis contestata, ex eo quod dicit, inchoata. hic tantum libellus inscriptionis datus. Sed secundum fol. secundã nonne dãnatus est infamis, vt ff. de publi. iudi. l. infamem. ergo non potest accusare: vt. ff. de accu. l. qui accusare. Sol. hic in inchoatis. Item cum semel fecit calumniam resiliendo, quomodo auditur amodo: vt. d. l. si cui. §. j. Respon. hic in defendendo: ibi in accusando. Item huic, l. contra. ff. de iudi. l. qui prior. Solu. hic fallit illa regula.*

graniori proceditur. Bartho. Vel sic: Super maiori causa prius est procedendum, quam super minori: & sententia absolutoria late in maiori, non præiudicat in minori, secus in condemnatoria. h. d. Vel sic: Si accusatio secunda est maior quam prima, & præiudicialis: prius debet procedi in secunda, & prius cępisse secunda quàm prima. & absolutoria lata super secunda, poterit procedi in prima: licet in condẽnatoria lata in secunda est eo ipso impositum super prima silentium. Bald.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Syluano.

Rius c † est vt criminibus q tibi vt grauio rad ab aduersario tuo obiiciũtur, *cædis atq; vulnerũ, respõdeas: e & tũc ex euẽru f causę iudex ęstimabit an tibi permittẽdũ sit eũdẽ accusare, tæteſiꝫ prior inscriptionẽ g depoſuiſti. PP. V. Id. Mart. Tertullo & Clemente Coss.*

Tutor & curator pro interesse pupilli vel adulti potest de falso proprio nomine non alieno accusare. nec punitur non probando, nisi de calumniate indenti: h. d. secũdum glo. Bal. Vel sic: Tutor sine metu calũniæ præsumpte potest instrumẽta cõtra pupillum producta de falso accusare: sed proprio nomine debet se inscribere. Salyc.

11. Iidem AA. Ingenuo.

Si cautiones i quibus Secũdinus k solutã Eugenio l pecuniã probare se dicit, tutores vel cũratores tui suspectas vt falsas habẽt: proprio † nomine (cũ nõ liceat alieno m) non prohiben-

† *Concor. 3. q. 11. cap. prius.*

* *Vide Cælium lib. 8. epi. Ciceronis, & Asconium in Verrem. Contius.*

† *sic in omnibus manuscr. quos inspicere potuit. Iacob. Cuiacius amicus meus legendum putat pupilli nomine. Cõtius.*

Universidad de Deusto Biblioteca

A tor poteſt accuſare tutorio nomine: vt eſt caſus. in. l. Polla. &. l. tutorem. ſ. allega. ꝑ glo. non ob hæc. l. quia verū eſt ꝙ inſcribit ſe nomine ſuo, tamē nomine pupilli accuſat. ſimile, ꝙ vnus accuſat, & alius ſe inſcribit, habes in l. vl. infra de iniurijs. Iſtam opinionē tenet Richar. Malū. vt dicit Bar. in. l. ij. §. pupillus. ff. de accu. quod ipſe Bar. vt ibi dicit, verum putat de iure. Cautela tamen eſt, vt dicit idem Bart. hic, & in d. §. pupillus, quòd quādo tutor accuſat aliquē, dicat in accuſatione, talis tutor. nec adiiciat tutorio nomine. nam tunc intelligitur eo modo quo poteſt: vt l. poſt mortem. §. j. ff. quando ex fac. tut.

tur in crimine falſi ſubſcribere. Nec enim facile vel tutores, vel curatores qui ex officio, periculo ſuo res pupillorum vel adoleſcentium adminiſtrāt, ſententia[a] notātur, niſi[b] euidēs eorum calumnia iudicāti apparebit.[c] PP. XII. kalē. Octob. Antonino. A. & Geta Coss.

Accuſator debet ſe inſcribere ad pœnam talionis, & dare fideiuſſorem de lite proſequenda: quam ſi non proſequitur monendus eſt, & ex contumacia extra ordinem puniendus, & aduerſario in legitimis expenſis condemnandus. Baldus.

III. Imp. ALEXANDER A. Rufo.

QVi crimen† publicum[d] inſtituere properāt, nō aliter ad hoc admittantur, niſi prius inſcriptionum pagina[e] præceſſerit, & fideiuſſor[f] de exercenda lite adhibitus fuerit. ¶ Sin verò poſt ſatiſdationem præſentes non fuerint, edicto admonendi[g] ſunt, vt veniāt ad cauſam agendā. & ſi non adfuerint, nō ſolū extra ordinem[h] æſtimatione iudicis puniēdi ſunt, ſed etiā ſumptus[i] quos in eam rē, & circa ipſum iter ad litem vocati fecerunt, depēdere cogētur. PP. III. No. Februa. Alexandro. A. Cos.

Mulier poteſt accuſare interfectores ſui conſobrini. Baldus. Vel ſic: Mulier accuſat de crimine, ſuam vel ſuorū iniuriā proſequendo: ratione tamen officij tutor debet ei anteferri. hoc dicit cum lege ſequenti. Sal.

a *Sententia*, ſcilicet calumniæ.

b *Niſi. expoſitiue*, non exceptiue. ſic &. ff. de procura. l. quæ omnia. in fin. & l. niſi. & infra eo. l. non ignorat.

† Concor. cum hac l. c. veniens. extra de accuſa.

c *Apparebit*. regulariter ſecundum nos, qui nō probat, dicitur calumniari: vt. ſ. de aduo. diuer. iudic. l. j. ſed fallit in caſibus, quorum vnus eſt hic, & alius infra de calum. l. mater. vbi plene dices omnes. & facit. ſ. de admi. tu. l. non eſt.

QVi.] CASVS. Ille qui vult accuſare, duo facere debet. ſ. inſcribere, & fideiuſſorem dare de accuſatione proſequēda. Si vero accuſatus compareat, & accuſator nō compareat: punitur arbitrio iudicis, & condemnabitur ipſe accuſator in expenſis. Viuianus.

d *Qui crimen publicum*. idē ſi priuatū, ſi criminaliter agat. ſecus ſi ciuiliter: vt. ff. de fur. l. fi. & de pri. deli. l. fi.

Accuſator an teneatur ſe ſemper inſcribere ad pœnam talionis.

e *Pagina*. Inſcribit enim & ꝓfitetur accuſator ſe ſubiturū eādē pœnā ſi nō probauerit, quā ſubiret reus ſi probaret: vt hic. &. j. ti. ij. l. ij. §. ex lōginquo. &. ſ. de fid. inſtr. l. ij. & l. fi. & j. de calū. nō prius. & ff. de accu. l. libellorū. Vel poteſt intelligi etiā ſi non dicatur. arg. j. ti. j. l. fi. hoc tamen fallit in quibuſdā caſibus: vt. j. tit. j. l. ea quidē. &. j. de adul. l. quāuis. ij. &. ſ. de Iudæ. l. ne quis. & de apo. l. apoſtatarū. &. j. de abigeis. l. j. &. j. de calū. l. j. &. ff. de accu. leuia. xv. q. iij. c. de crimine. & iiij. q. iij. c. aliquādo. Itē fallit quādo opponitur in modū exceptionis crimē: vt. ff. ad. l. Iuliā de adul. l. j. §. ſi publico. & extra de acc. ſup his, & ij. q. j. de manifeſta. & ſ. de trāſac. ſi ex falſis. Itē fallit in caſibus vbi quis ſine accuſatore punitur: vt. ſ. de ꝓba. iubemus. & de teſt. nullū. &. ff. de ſuſpec. tu. l. tutor. §. ꝑterea. &. ff. ad. l. Iuliā de adul. l. j. §. ſi publico. vel ibi in modū exceptionis opponitur: vt dixi de lenocinio. idē in crimine falſi, ſecundū B. vbi nō inſcribitur: quoniā & ſine accuſatione proceditur ſecūdum eū: vt infra ad. l. Cor. de fal. l. vbi. Alij, vt Io. non admittūt niſi caſum illum de abigeis, & in illa. l. vbi accuſatio fuit inſtituta.

Punitio quandoque ſine accuſatore infertur.

f *Et fideiuſſor*. habita tamen differentia perſonarum: vt. ff. de cuſt. re. l. j. &. j. tit. j. l. fi. ſic & in ciuili ſatiſdatur per actorem: vt & ſ. de epiſ. & cleri. authenti. generaliter. Accurſius.

g *Edicto admonendi*. per interualla. xxx. dierum, ſicut in ciuili: vt ſupra de iudi. l. properandum. §. ſed ſi quidem. ſecūdum Io. vt & ſupra quomodo & quando iudex, authen. qui ſemel non vt quidā dicūt, de tribus diebus ſingulis diebus ter: vt &. ff. de pu. iud. l. inter accuſatorem. quia ibi ſic de facto fuit, vt maior iniquitas appareret abſentis.

h *Extra ordinem*. etiam vltra pœnam Turpiliani quandoque: vt. ff. de pœnis. l. abſentē. §. pe. in fi. Sic punitur ſi tempore à iudice dato non venerit, ſi vero tempore legali, id eſt biennio nō venerit, nec accuſationē perfecerit, imponitur ei alia pœna: vt infra vt intra certum tempus quæſtio cri. l. j. quæ eſt cōtra. Vel dic vt ibi & ad hoc infra titu. j. l. fi. accuſatoribus.

IIII. Idem A. Dionyſio.

VXor tua ſi cōſobrini[k] ſui necem vindicandam exiſtimat, adeat præſidem prouinciæ. PP. XVI. Kalen. Iul. Alexandro. A. Cos.

Accuſatio falſi exiſtentibus tutoribus vel curatoribus, nō pertinet ad matrē: ideo mater non auditur: quia res, id eſt iſtud officium non pertinet ad eam. Baldus.

V. Idem A. Marcellianæ

B SEnatuſconſulto[l] permiſſum nō eſt mulieri legis Corneliæ[m] crimine reū facere, niſi res ad eam[n] pertineat. Cum igitur filij tui[o] tutores vel curatores habeāt: ipſi deliberare debent, an inſtrumēta ex quibus aduerſarium filiorum tuorum obtinuiſſe dicis, falſa eſſe accuſare debeant. PP. Kalend. Octobr. Alexandro. A. Cos.

Qui profeſſus eſt in iudicio ſe ab accuſatione inſtituta diſcedere, ad eam redire non poteſt. Bal. Vel ſic: Qui ab accuſatione deſiſtit, amplius ad illam non redit. Salycetus.

VI. Idem A. Probo.

C ACcuſationē à qua diſcedere te profeſſus es, repetere nō debes. PP. V. Nō. Maij. Iuliano. II. & Criſpino Coss.

Accuſatori differenti, ſtatuitur terminus ad procedendum in cauſa: & ſi nō procedit in termino, poſt non auditur. Baldus.

VII. Idem A. Felici.

SI ea quæ crimē intendit, cognitionē moratur: certa perferēdæ accuſationis tēpora iudex competēs præſtet,[q] intra

i *Sumptus*. ſic eſt in ciuili: vt. ſ. de fruct. & lit. expen. l. non ignorat. & ff. de iudi. l. cum quem. in principio.

VXor.] CASVS. Mulier vult accuſare interfectorē cōſobrini ſui: an ſit admittēda, quęritur? Et dicitur quòd ſic.

k *Conſobrini*. & ita ſuorum vindicat iniuriam, aliàs non auditur: vt infra eo. l. proxi. & l. non ignorāt. & ff. de accu. l. j. & l. hi. Et dic, vindicat accuſando lege Cornelia de ſicarijs.

SEnatuſconſulto.] CASVS. Mulier. l. Cor. de ſic. aliquē accuſare non poteſt, niſi ſuā vel ſuorum iniuriam proſequatur. Si ergo filius tuus tutorem habeat, & contra pupillum actū fuerit, & obtentum per inſtrumentum falſum: non ipſa, ſed tutor nomine ſuo proprio accuſare poterit inſtrumentū de falſo. Viuianus.

l *Senatuſconſulto*. Liboniano.

m *Corneliæ*. de falſis, vt ſubiicit Accurſius.

n *Ad eam*. immo & ſi ad ſuos: vt. ff. de accu. l. j. &. ij. & ff. ad Turpil. l. j. §. accuſationē, quæ ſunt contra. Solu. & ſui includuntur cum dicit ſuam eſſe cauſam. arg. ff. de li. cau. l. j. &. ij. & iij. &. iiij. & quādo ap. ſit. l. ſi procuratorio. §. ſed ſi alius. debuit ergo hic admitti, ſed quia tutores habent, illi præferuntur. arg. ff. de acc. l. ſi plures. ſi vero non eſſent, vel eſſent negligētes, admittitur: vel de ſuſpecto eos accuſat. & facit infra de fal. l. etſi ad te.

o *Filij tui*. ô mater.

D ACcuſationem.] CASVS. Si aliquem accuſare incepiſti, & poſtea te velle deſiſtere fueris proteſtatus: quo minus accuſationem repetas, tibi præiudicaſti: quia amplius accuſare non poteris.

p *Non debes*. vt &. ff. ad Turpil. l. qui deſtitit. & ff. ad. l. Iuliam de adul. l. ſi maritus. §. ſi negauerit. & de ac. l. hi tamē. in fine. & infra de adult. l. abolitionem. & ſupra de pac. l. poſtquam. & ſupra de tranſac. l. tranſigere. Sed contra. ff. de ſepul. vio. l. iij. §. ſi is. ſed ibi non deſtitit, ſcilicet in totum: vt hic, &. ff. de iud. l. deſtitiſſe. Sed dixit ſe nolle agere tunc. Vel ibi non erat cauſa inchoata, hic ſic. Item nota quod hic deſiſtēs ſi ſine abolitione deſtitit, incidit in Turpilianum: vt infra ad Turpil. l. j. & infamia: vt. ff. de cuius pœna eſt quinque librarum auri, & infamia: vt. ff. de præuari. l. iij. §. fin. & infra ad Turpil. l. ij. Item intellige hanc. l. ſi crimen erat tale, ſuper quo poterat tranſigi, vel paciſci. aliàs idem ipſe auditur ſecundum Io. vt not. ff. de pact. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar.

Turpilliani pœna quæ ſit

SI ea.] CASVS. Si mulier aliquem accuſare voluerit, vel accuſauerit, & morā fecerit, nec ad cauſam venerit: iudex certum tempus ei dabit: intra quod ſi non venerit, præſumitur deſtitiſſe & receſſiſſe à lite.

q *Præſtet*. talia: vt diximus ſupra eod. l. qui crimen. licet enim biennio

---

A biennio limitentur iſtę cauſæ: vt infra vt intra cer. temp. l. fi. tamen & prius poteſt iudex feſtinare: vt hic, ſicut & in ciuilibus ante trienniū. Et eſt hæc. l. ar. vt poſſit iudex ad teſtes & ad alia faciēda tempus ſtatuere,[a] & vltra non audiatur aliquis: vt. ſ. de remiſ. pigno. ſi eo. & ff. de re mili. l. iij. §. ſi ad diē. & de iure fiſ. l. ſenatus. §. diuus. &. §. ſeq. & infra de gen. aboli. l. j. &. ff. de re iudi l. contumacia. & ſupra de ige. ma. l. diffamari. & ff. de opti. leg. l. mācipiorum.

Cauſe criminales & ciuiles quanto tēpore durarēbunt. Concor. c. licet. cum gloſſ. ſuper verb. menſium. extra de proba.

quæ ſi agere[a] ſuperſederit, renunciaſſe[b] cauſæ intelligitur. PP. XV. Kalen. Septemb. Agricola & Clemente Coss.

Miles ad accuſandum admittitur, ſi ſuorum iniuriam proſequatur: ſe tamen tenetur inſcribere. hoc dicunt ambæ. ll. Salyc. & Bartholus.

VIII. Imp. GORDIANVS. A Caio militi.

NOn prohibentur milites accuſationem quæ publici iudicij inſtar[c] obtineat, intendere, ſi ſuam ſuorúmque iniuriam exequantur. Ideoque conſobrini tui necem defendere[d] tibi permittimus. PP. XVII. Kalend. Auguſt. Pio & Pontiano Coss.

Allegans qualitatem, debet eam probare antequam vlterius procedatur: & hoc quando qualitas eſt cauſa introducendæ petitionis in iudicio: ſed quando eſt cauſa pronunciationis definitiuæ, tūc debet probari lite conteſtata. quando eſt cauſa exaggerandæ executionis, tunc ante ſententiam debet liquere. quando eſt cauſa mitigandæ executionis, tunc poteſt opponi in executione. Bal. Vel ſic: Quis nō debet admitti vt talis, niſi prius probet ſe talem. Bartholus & Salycetus.

IX. Idem. A. Seueriæ.

NOn ignorat cōpetens iudex eā quæ vltionem & mortem filij perſequi allegat, nō temere ad accuſationem eſſe admittendam, niſi[e] prius matrem ſe eſſe probauerit.[f] PP. VI. Nonas Martias, Gordiano A. & Auiola Coss.

Ab auditorio prætoris repellitur accuſator qui non vult ſe inſcribere. Bald. Vel ſic: Etiam qui ſuorum iniuriam proſequitur. ſe debet inſcribere. Bartholus.

X. Idem. A. Buccatrahio.

SI crimen ad tuam tuorúmque iniuriam pertinēs exequaris, ſolēnibus te inſcriptionibus adſtringe,[g] vt præſidem prouincię habere iudicem poſſis. PP. Kalend. Aug. Gordiano A. & Auiola Coss.

a *Agere*. id eſt accuſare interfectores.

b *Renunciaſſe*. incidit ergo in Turpilianum, ſicut ſi expreſſe renunciaſſet: vt infra ad Turpil. ſi. fœmina. Sed cōtra. ff. ad Turpil. l. j. §. accuſationem. in fin. §. Solu. refert an teneat accuſatiò. vt quia proſequitur ſuam vel ſuorum iniuriam, & tunc deſiſtens ſine abolitione incidit: vt hic, &. d. l. ſi fœmina. An non, & tunc non incidit: vt in l. contraria. Cui ſolutioni obſtat, ff. ad Turpil. l. mulier. vbi tenuit accuſa. quia ſuam iniuriam proſequebatur, & tamen non incidit. Sed tu dic quòd ibi impetrauit abolitionem, vel tantum denunciauit, nō inſcripſit. Vel ſecundò ſolue ſecundum Io. an deſiſtat pacto, & tunc incidit. aliàs non. & facit ad l. ſupra de pact. l. poſtquam. & infra de cen. & cenſito. li. xj. l. iij.

Accuſationem deſerens ſine abolitione, an incidat in Turpilianum.

NOn.] CASVS. An miles in publico iudicio ſi aliquē accuſare velit, ſit admittendus, quęritur? Et dicitur quòd ſic, ſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur: vnde ſi interfectorem cōſobrini ſui accuſare velit, bene poterit.

c *Inſtar*. quia ordo ſiue ſolennitas in vſu eſſe deſiit, pœna durante: vt. ff. de publi. iudi. l. ordo. & facit. ff. de accu. l. hi. Accurſius.

d *Defendere*. id eſt accuſare interfectores.

NOn.] CASVS. Mulier ſi quem accuſare velit, quia dicat eum filium ſuum interfeciſſe: an ſit admittenda, quęritur? Et dicitur quòd ſic, ſi appareat quòd ſit mater.

e *Niſi*. expoſitiuum eſt illius dictionis, temere. Vel dic quod excipit ab eo quod dixerat non admittendam, non ab eo quod dixit temere. ſic & ſupra eo. l. ij.

f *Probauerit*. vel aliud ſimile, per quod ſit audienda: vt quia ſit ſoror, vel conſobrina: vt ſupra. e. l. vxor. Item hoc verū, quando non erat in poſſeſſione maternitatis. quia tūc pro probato habetur, ad inſtar ſerui & domini: vt ff. de proba. l. ſi filius.

SI crimen.] CASVS. Si miles ſuam vel ſuorum iniuriā proſequendo aliquem accuſare voluerit, ad pœnam talionis ſe obligare debet ad hoc vt audiatur.

g *Adſtringe*. licet ſit miles: vt ex ſuperſcriptione legis apparet: hoc tamen quibuſdam remittitur: vt diximus. ſ. e. l. qui crimen.

DAta.] CASVS. Si domum meā combuſſiſti, an. l. Corne. de ſica. accuſare te poſſim, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

h *Poteſtis*. ſi dolo fuit fact: vt. ff. ad. l. Cor. de ſic. l. i. in prin. & variæ imponūtur pœnę pro incēdijs: vt. ff. de incē. l. qui ędes. & l. fi. §. fi. &. ff. de pœnis. l. capitaliū. §. nonnūquā. &. §. ſeq. Ac.

Incendiarij varijs pœnis afficiuntur.

Incendiarius doloſus punitur lege Cornelia de ſicarijs. h. d. Bartho. Bald. & Salycetus.

XI. Imperator PHILIPPVS A. & Philipp. Cæſ. Saturnino & alijs.

B DAta opera partis aduerſæ res veſtras† incendio exarſas eſſe aſſeuerātes, crimen legis Corneliæ de ſicarijs exequi poteſtis.[h] PP. XIII. kalen. Iul. Peregrino & Æmiliano Coss.

†Materiam incendij latè Hipp. in. l. 1. ad l. Cor de ſic. Bald. in. l. 3. §. cognoſcit ff. de offi. præfecti vig. Alb. conſi. 50. in 3. vol. 1.

Mulier poteſt accuſare in certis caſibus, vt vbi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequitur. Item in certis caſibus mulier accuſans non tenetur ſe inſcribere. Baldus.

XII. Impp. DIOCLETIA. & MAXIMIA. AA. & CC. Corinthiæ.

DE crimine quod publicorum fuerit iudiciorū,[i] mulieri accuſare nō permittitur[k] niſi certis ex cauſis, id eſt ſi ſuā ſuorúmq; perſequatur[l] C iniuriam, ſecundum antiqui[m] iuris ſtatuta tantū de quibus ſpecialiter ei cōceſſum eſt, non exacta ſubſcriptione. Vnde aditus præſes prouinciæ in primis examinabit, an tale ſit crimen, cuius accuſationē mulier ſubire non prohibeatur.[n] S. V. kalend. Maij. AA. Coss.

Frater non accuſat fratrem de crimine capitali. Bald. & Salyc.

XIII. Idem. AA. & CC. ad Aſclepium.

SI magnū & capitale[o] crimē ac non leue frater cōtra fratrem ſuum inſtituit: nō ſolum

DEcrimine.] CASVS. Ad accuſationē nō admittitur mulier, niſi ſuam vel ſuorū iniuriā proſequatur: & hoc examinabit præſes. ſine autē inſcriptione accuſabit in omnibus illis caſibus quibus antiquo iure fuerat ſibi permiſſum. vel ſic: Vbicunque mulier accuſat ſine inſcriptione, accuſat in illis caſibus in quibus ei ſpecialiter accuſare permittitur. iſtæ expoſitiones faciunt ad illam literam, ſecundum antiqui, &c. & lege finē, cum prin. vſque ad verbum, ſecūdum antiqui iuris ſtatuta. & ſubaudi, nō exacta inſcriptione, tantū in illis caſibus ſupple de quibus eſt eis ſpecialiter conceſſum, ſcilicet accuſare ſine inſcriptione. hoc eſt in vnico caſu, ſcilicet in crimine abigeatus.

i *Iudiciorum*. id eſt puniendum per aliquod publicum iudiciū, quæ multa ſunt: vt. ff. de publi. iudi. l. j.

k *Non permittitur*. vt & infra de adul. l. j. nec populari actione agere: vt. ff. de popula. act. l. mulieri.

l *Perſequatur*. & niſi lege Iulia de annona: vt. ff. ad. l. Iuliam de annona. l. fi. in fin. & in crimine læſæ maieſtatis: vt Fuluia mulier coniurationē Catilinæ detexit: vt. ff. ad. l. Iul. maieſtatis. l. in quæſtionibus. & in ſuſpecto tutore: vt inſtit. de ſuſpe. tuto. §. conſequens.

Mulier, Catilinæ coniurationem detexit.

m *Antiqui*. duobus modis expone. Primo quia ibi tantum accuſat ſine inſcriptione mulier, vbi iure antiquo expreſſe dicitur quòd accuſatio fieri poſſet ſine inſcriptione. quos caſus no. ſupra. e. l. qui cri D men. Secundo in his caſibus ſolis vbi mulieri permittitur accuſare, & ſic vbicūque mulier accuſat, ſine inſcriptione accuſabit, aliud in milite: vt ſupra eo. l. ſi crimē. Vel dic tertiò quòd accuſat mulier ſine inſcriptione in illis caſibus vbi ſpecialiter ei accuſare permittitur: vt in lege Cor. teſtamētaria: vt. ff. de accu. l. ij. & lege Iulia maieſtatis: vt d. l. in quęſtionibus. non vbi generaliter ei permittitur: vt cum ſuam vel ſuorum iniuriam proſequitur: vt in prin. huius. l. Alij dixerūt quòd quidam caſus erāt in iure veteri, quos nō habemus, quibus ſpecialiter mulier poterat ſine inſcriptione accuſare. prima placet, & ſecundū eam expone literam. Dic ergo ſecundū antiqui iuris ſtatuta, & non exacta inſcriptione: tantū in illis caſibus ſubaudi. in quibus ſpecialiter eſt eis. ſcilicet mulieribus & etiam maribus cōceſſum, ſcilicet accuſare ſine inſcriptione: vt no. ſupra eo. l. qui crimen.

Mulier an ſine inſcriptione accuſet in caſibus quibus ei accuſare permittitur.

n *Non prohibeatur*. vt quia proſequitur ſuam vel ſuorum iniuriam: vel ſit ei ſpecialiter cōceſſum. & ſecundò quæritur an ſit de illis caſibus, qui inſtituuntur ſine inſcriptione.

SImagnum.] CASVS. Frater fratrem de crimine capitali volens accuſare, non audietur, ſed in exilium relegabitur.

o *Et capitale*. ſecus ſi leue: vt. j. eo. l. ſi ſororē. & dic capitale, cuius pœna eſt mors vel exiliū: vt. ff. de pub. iudi. l. ij. Item

Universidad de Deusto
Biblioteca

excipe nisi vitæ suæ fuerit insidiatus: nam tunc mater contra filium auditur: vt infra.l.proxi. & pater contra filium: vt. ff. ad l. Cor. de sic. l. ij. multo magis frater contra fratrem.

*Dr. XIII. Kalendas. Mart.

PRopter.] CASVS. An mulier filiũ suum vitæ suæ insidiantẽ accusare possit, quæritur? Et dicitur q̃ sic: nisi à tali intẽtione eam maternа pietas reuocauerit.

a *Contendit*, ô mater: vt patet ex superscriptione legis.

b *Intentionem*. not. sic & supra de pat. pot. l. iij. in fin. & infra de abo. l. ij. in prin.

Calumnia premitur eo ipso quòd qui non probat quod intendit.

CRiminis.] CASVS. Infamis accusare nõ potest. si ergo integræ famæ fuerit, & quẽ accusare voluerit quis: cũ periculo calumnię poterit.

c *Calumniæ*. quæ præsumitur eo ipso q̃ non probat quod intendit: vt dixi supra. e. l. ij. non quòd de calũnia semper debeat condemnari: sed potest, nisi aliqua iusta causa impulerit eum ad accusandum: vt infra de calum. l. qui non probasse. & ff. ad Turpil. l j. § ij.

Maij. Infamis an possit accusare.

d *Existimatio*. i. fama: vt. ff. de va. cog. l. cognitionũ. §. existimatio. Infamis ergo non accusat: vt hic, & ff. de accu. l. qui accusare. nisi prosequatur suã iniuriam, vel suorum: vt ff. de accu. l. hi tamen, & nisi in crimine læsæ maiestatis: vt. ff. ad. l. Iul. Maie. l. famosi.

CVm.] CASVS. Accusãs duos, ad acusationẽ tertij nõ est admittẽdus, nisi suam & suorum, &c.

e *Cum rationibus iuris*. nam ius vetus hoc vult propter turpem quæstum vitãdum: vt. ff. de accu. l. qui accusare.

f *Tum*. id est tui postulantis, &c.

g *Tertiam*. sed videtur quòd nec duos: vt ff. de accus. l. hos accusare. §. lege. quæ est contra. Solu. non est contra: sed ibi prohibet duos, quare per consequens tres. Hoc non placet. Sed dic, duos non potest eodem libello, vt ibi: sed diuersis sic: vt hic, & d. l. hos accusare. tres autem non potest etiam diuersis libellis. hoc placet. Alij dicũt. coram eodem nõ potest duos, sed coram diuersis sic: quia vnus iudex non posset vtrique plene insistere. alii quòd vna inscriptione nõ potest, sed diuersis potest duos, sed nõ tres. Item contra ad idẽ. j. ti. j. l. qui de crimine. Solu. ibi duo prohibẽtur accusare vnũ: hic econtra vnus potest duos. & ibi plene distingues. item ad idẽ cõtra. j. de adulter. l. reos. & ff. de adul. nihil. §. cũ alterum. & l. vim passam. §. duos, quibus dicitur etiã duos adulteros, marẽ scilicet & fœminam, non posse simul accusari,

*Accusationes duas an possit quis instituere. *Kalend. †Concor. 3. q. 11. §. si quis ex familiaribus.*

audiendus non est, sed etiam exilij pœna plectẽdus est. Dat. X. kalend. Febru. *CC. Coss.

Mater potest accusare filium sibi insidiantem. Bald. Vel sic: Mater ab accusatione instituta potest desistere sine pœna, Salyceius.

XIIII. Iidem. AA. & CC. Aeliæ.

PRopter insidias quas tuæ vitæ paratas cõtendis, [a] accusationẽ apud præsidem prouinciæ contra filium tuum (si pietas & ratio naturalis animi tui non reuocat intentionem) [b] constituere potes. S. XVI. kal. Mart. CC. Coss.

Ille qui est integræ famæ, admittitur ad accusandum: tamen si calumniatur, debet puniri. Bald. Vel sic: Infamis ab accusando repellitur: & qui calumniatur, punitur. Salycetus.

XV. Iidem. AA. & CC. Lupioni.

CRiminis accusationẽ instituere cum periculo calumniæ [c] (si tibi existimatio [d] integra est) minime prohiberis. S. III. kalen. Mar. * CC. Coss.

Qui duas accusationes contra diuersos instituit, ipsis pendentibus tertiam accusationem instituere non potest: nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur. Bald.

XVI. Iidem. AA. & CC. Callutico.

CVm rationibus iuris [e] cõgruit desiderium tuum, [f] postulãtis accusationem tertiam [g] ei qui duos reos delatos [h] habet, non permitti contra legis præscripta, nisi suas suorumque iniurias quis persequatur. S. XII. kalen. Decemb. Nicomediæ. CC. Coss.

Alimentatus à tenera ætate, alimentatorem suum non accusat: ciuiliter tamen agere potest. Baldus.

XVII. Pars sententiæ eorũdem AA. & CC. Dat. v. id. *Ianua. Diocletiano & Maximiano. AA. Coss.

INiquum † & longe à seculi nostri beatudine esse credimus, vt Thaumasius accusandi eius habeat facultatẽ, in cuius domo eũ (licet ingenuũ) à prima ætate tamẽ fuisse con-

A sed speciale in adulterio. secus est in incestu: vt in ea. l. vim passam. §. incesti. & l. qui pupillam. §. in libero. Itẽ ad idẽ q̃ prohibet de tribus, est cõtra. j. si reus vel accusator mor. l. j. Sol. vt ibi. & eodẽ modo est cõtra. ff. ad leg. Iuliã de adult. l. inter. §. fi. vbi permittitur ei q̃ duos reos habet

B stabat. [i] Quare ex nomine Thaumasij mentio super conflictu criminis cum Symmacho [k] conquiescat. Si quam sanè ciuilem petitionem idem Thaumasius sibi cõpetere confidit: iudicio præsidali poterit experiri [l].

Temerariè commissa, congrua vltione plectantur. Baldus. Vel sic: Frater fratrem seu sororem potest de leui crimine accusare. Bartholus & Salyceius.

XVIII. Iidem AA. & CC. Iuliano.

SI sororem tuã leuiorum [m] commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in iudicio præsidali: quòn temerariè commissa, congrua vltione plectantur. Data. III. kalend. Mar. Diocletiano. IX. & Maximian. VIII. AA. Coss.

Pendente accusatione non potest accusatus reaccusare de pari vel minori crimine, nisi suam vel suorum iniuriam persequatur. libellum tamen porrigere potest, et inscribere se, sed nõ prosequi. Bald. Vel sic. Accusatus non potest suum reaccusare accusatorẽ de pari crimine vel minori prinsquam sit absolutus: nisi suam prosequatur iniuriam. Poterit tamẽ accusationem proponere, non vt super ea procedatur, sed vt superseda tur donec causa prima finiatur. Bartholus.

XIX. Impp. VALENTINIA. VALENS & GRATIANVS AAA. Laodicio præfecto Sardiniæ. *

NEgãda † est accusatis, qui non suas suorúmq; [o] iniurias exequũtur, licẽtia criminandi in pari vel minori [p] crimine, priusquam se crimine quo premũtur, exuerint, secũdum scita veterum iuris cõditorum: ita tamen, vt & ipsi inscriptiones cõtra eos etiã pendẽte accusatione deponere possint. Dat. Prid. Id. August. Carnunti, Gratiano. A. III. & Equitio. V. C. Coss.

Excepto maiestatis crimine, familiares & serui non possunt dominos accusare: aliàs puniuntur. Salyceius.

XX. Impp. ARCADIVS & HONORIVS. AA. Eutychiano præfecto prætorio.

tanda: vt in decret. iij. q. fin. c. j. & fin.

p *Vel minori*. in maiori sic: vt. §. eo. l. i. nec est cõtra. huic. l. j. de calumnia. l. j. vbi etiam de pari permittit: quia ibi nõ in modũ accusationis: sed ex officio. sic & ff. de bonis li. l. qui cũ maior. §. fi libertus. Itẽ nec est cõtra. ff. de adul. l. j. §. si publice. vbi de pari, vel etiã minori videtur permitti accusare: quia nõ in modũ accusatio, sed exceptionis obiicebatur crimen lenocinij: vt. j. de adul. l. ita pudor. Post sententiã autẽ latã distinguitur, an sit absolutoria,

absolutoria, & tunc omnes accusant. an cõdemnatoria, & tunc aut quæ adimat ciuitatem aut libertatẽ, aut non: vt habes plene. ff. de publi. iudic. l. is qui. & de iure fis. l. deferte. §. j.

*Item. 3. q. 11. §. si quis. vbi innuitur verba huius. l.

*Si quis.] CASVS. Ad accusationẽ alicuius aliquis de familia sua siue liber, siue seruus prosilit: is nõ solũ amissione bonorũ, sed capitis plectẽdus est, excepto de crimine læsæ maiestatis.

a *Existimationem*. id est famam.

b *Caput*. id est statum quod in tribus constat: vt ff. de capi. demi. l. fi.

c *Fortunas*. id est substantias. & sic ponitur. j. de incolis. l. ciues. li. x. & facit infra de delatori. l. fi. lib. x. & j. in qui. cau. coloni do. lib. xj. l. ij. in fi.

d *Exordio*. punitur ergo quis, licet non processit. Et sic sunt ar. contra. ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. accusasse. & l. in seruitute. §. j. & supra de his quibus, vt indig. l. alia.

*Si libertí.] CASVS. Si libertus ad accusationẽ patroni sui prosiliat: ea pœna afficiendus est, qua & seruus, si inuicniatur criminis delator.

†Ex Co. 3. q. 11. §. si. 3. 11. 6. l. 3.

e *Hæredumve*. etiam extraneorum. arg. ff. de in ius vocã. l. ij. Accur.

f *Supplicio*. extraordinario: vt ff. de iure fis. l. ij. §. pen. & facit. ff. de testi. l. libertorum. Sed in ciuilibus auditur etiam venia petita, & etiã in crimine, si suam vel suorum iniuriam prosequatur: vt ff. de accu. l. hi.

g *Exordium*. vt & §. l. proxi. & dic de hoc vt ibi notaui.

DE ACCVSATIONIBVS & inscriptionibus.

Dictum est de personis accusantium. nunc de ipsis accusationibus. in quibus quia necessariæ sunt inscriptiones: ideo de his subiicit.

*Si quis † ex familiaribus vel ex seruis cuiuslibet domus cuiuscunque criminis delator atque accusator emerserit, eius existimationem, [a] caput, [b] atq; fortunas [c] petiturus, cuius familiaritati vel dominio inhæserit: ante exhibitionẽ testiũ, atq; examinationẽ iudicij, in ipsa expositione criminũ, atq; accusationis exordio, [d] vltore gladio feriatur. Vocé enim funestã amputari oportet potius, quàm audiri. Maiestatis autem crimẽ tantùm excipimus. Da. VI. Id. Nouemb. Cõstantinop. Cæsario & Attico Coss.

B

Libertus non potest accusare patronũ, nec eius hæredem: & contra facientes punitur. Salyceius.

XXI. Impp. HONORIVS & THEODOSIVS. AA. Consulibus, prætoribus, & trib. pleb. Senatui. S. D.

*Si liberti, accusatores manumissorum hæredúmve [e] esse præsumpserint: eodem quo serui supplicio [f] tenebũtur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordiũ. § Dat. VII. Idus Aug. Asclepiodoto & Mariniano Coss.

C

TITVLVS II.

DE ACCVSATIONIbus & inscriptionibus.

Euulsor finalium terminorum, extraordinariè arbitraria pœna punitur. Bald. Vel sic: Qui terminos amouit causa fines turbandi, punitur extra ordinem. Salyceius.

I. Imp. ALEXAND. A. Martiano.

OS qui terminos effoderunt, [h] extraordinaria [i] animaduersione cõ-

D

ercerí debere. præses prouinciæ dere potest, & verba pro eo facere: sed probato crimine seruus non dominus pœnam subeat.

k *Seruus postulatur*. qui omnibus legibus reus fieri potest, exceptis his quibus pœna pecuniaria imponeretur: vt hic, & j. ad l. Iul. de vi pub. vel priua. l. si criminis. & ff. de accusa. l. hos accusare. §. omnibus.

l *Defendere potest*. & eius procurator: vt ff. de publi. iudi. l. seruus. & sic est cõtra. ff. de publi. iudi. l. pe. §. ad crimẽ. Solu. potest interuenire ad omnia, præterquã ad sententiam: vt hic, & ibi. Vel hic dominus nõ pro alio, sed pro se & sua vtilitate interuenisse videtur: quia sua interest peculiariter seruũ suum absolui. Vel hoc speciale. in quibusdã tamẽ criminibus omnino interuenit procurator, quę imponunt pœnã relegationis, vel infamię: vt not. ff. de procu. l. seruum. §. publice. Accurm *Offerre*. q. d. non vt sententiã subeat, sed & si non defendat, non amittit eum: vt ff. de publi. iudi. l. sciendum. & ff. de sta. ho. l. seruus.

*Eos.] CASVS. An rei absentes in causa capitali per procurato. defendi possint quæritur? Et dicitur quòd sic. quod intellige vt alleget causas absentiæ, non causas innocentiæ: ne sit contra ff. de pub. iudi. l. accusatore. §. ad crimẽ. Vin *Reos*. i. accusatos.

o *Capitalíũ*. quæ sunt ff. de publi. iudi. l. ij.

p *Per procuratorem*. immo videtur quòd nõt: vt ff. de publ. iudi. l. pẽ. §. ad crimẽ. quæ est cõtra. Solu. secundum M. hic erat iam lis contestata contra principalẽ: vnde ipse non procurator est condemnandus. quod non placet: immo semper procurator damnaretur: vt ŝ.

*Etiam ea quæ non cõcernũt principalitẽ, vt ad dilatorias propẽdus, inhabilitatẽ iudicii, incapacitatem testis, impręditium libelli proponendam ad procuratorem. Salycet. Accusatio vnius an permittatur plurib. de procuratorio. l. nihil. Dic ergo defendi, scilicet vt allegẽtur causæ absentiæ: avt ff. de procura. l. absens. non in principali: vt in contrario, & in quibusdam criminibus etiam plene defendit, vt no. ff. de procur. l. seruum. §. publice. Accurlius.

*Accusatoribus.] CASVS. De facto duo vnũ accusabant de eodem crimine: cœperũt abesse, & non per contumaciã: in absentia quorũ iudex ad postulationẽ accusati eũ absoluit, mittitur an valeat sententia absolutoria quęritur? Et dicitur quòd nõ, sed apud eũdẽ iudicẽ vel successorẽ eius causa iterata vẽtilabitur. Salycet.

q *Staccusatoribus*. erant ego plures, & crimẽ vnũ, vt in fi. l. ibi, intẽtati criminis, &c. & vnus accusatus. sic ergo plures accusant vnũ. & sic est contra. j. e. l. qui de crimine. & ff. de accu. l. hi. §. fi. & l. si plures. & ff. de libe. ho. exhi. l. quod & lex. §. hoc interdictũ. Sol. hic sic de facto fuit, nõ tamẽ fieri debuit: vnde nõ quid fiat, sed quid fieri debeat, obseruabitur: vt & ff. de officio. præsi. l. sed licet. Vel hic renunciauit accusatus de iure suo cõfidens, dicẽs se paratũ omnibus respõdere. Alij dicũt quòd vno libello possunt, vt hic diuersis non, vt in contrarijs. ADDITIO. Bar. hic dicit, quòd hic non fuit opposita exceptio. si enim fuisset opposita, de pluribus fuisset electus vnus: vt d. l. si plures.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plures.quod satis concordat eum prima solutione gl. Dicas ergo quòd in accusationibus publicis non admittuntur plures: vt d.l.si plures.quod fallit, nisi plurib⁹ interesset æqualiter:vt l.j.§.si ad plures ff. de sepul. violato. & ibi de hoc per Bar.& per eundem in d.l. si plures.ff.de accusa.

a *Ex vna postulatione.* id est postulatione vnius partis, scilicet accusati.

b *Causa cognita.* quod fuit eo ipso quòd non erat præsens vtraque pars: vt §. si per vim vel alio modo,l.fi.

c *Criminatione.* id est accusatione.

d *Contumacia.* id est contumaci cessatione. Vel contumacia,quando expresse dixit, non veniam.cessatio,quando est tacita: vt quia ter citatus non fuit inuētus. Sed qualiter fiat citatio accusatoris vel accusati, vt sic ad sententiam possit veniri? Dicunt quidam,secundum formā quæ est .ff. de publ.iud.l.inter accusatorem.in fin. Arg. cōtra.ff. de pœn.l. absentem. Tu dic sicut in ciuilibus actor, sic hic accusator: & sicut in ciuilibus reus, sic hic accusatus: vt dixi §. ti.j.l. qui crimen. saluo iudicio,quòd causa pendente poterit tēpora statuere intra quæ incidat in Turpilianum accusator si non prosecutus fuerit vt §.tit j.l. si ea. eis autem accusatis citatis & non venientibus pœnæ pecuniariæ imponuntur: vel etiam hæ quæ contigunt existimationem: & etiam interdum possunt relegari, cæterū si quid grauius eis irrogandum fuerit, puta pœna metalli,vel capitis,eis irroganda non erit : sed in accusatorē absentem quandoque grauius statuitur quàm per Turpilianum sit statutum: vt ff. de pœnis.l.absentē. §.j nec ob ff. de pub.iud.l.inter.quia illud iuxta hanc exceptionem potest intelligi, vt de eius quidem calumnia pronūcietur: non tamen vt calumniator condemnetur,sed vt plus interdum patiatur, quàm per Turpilianum sit statutum.

Accusator & accusatus qualiter citari debent.

Accusatus citatus non veniens, quomodo puniatur

e *Eundem.* sententia absolutoria habita pro nulla. & idem est in ciuili, scilicet quòd ipso iure esset nulla,si legitime citatio facta nō fuerit: vt §. quomodo & quādo iudex.l.ea quæ.Item id quod dicit,apud cūdem,subaudi,vel superiorem. vt j.e.l ab sentem. & quòd apud eundē cognoscatur, est sic.§. de sent. l.j. in fi. & quomodo & quando iudex.l.si præses. Sed contra eo. tit. quomodo & quādo iudex.l. si vt proponis.j. vbi dicit alij committendum. sed ibi primus fuit delegatus: hic ordinarius. Item contra ff, de re iud.l.iudex.& §.fenten.rescin.non posl.j. Sol. ibi valuit.sed contra ius litigatoris lata fuit: vnde tenuit. hic ipso iure fuit nulla.

f *More.* id est prout iura requirunt.

Non ideo.] CASVS. Intulisti mihi iniuriā: volebam te accusare: dicebas te non esse accusandū,eo prætextu,quòd de mandato alterius dicebas te fecisse:an sis audiendus, quæritur? Et dicitur quòd non, sed vterque tenebitur,tam tu, quàm ille qui mandauit.

g *Incidit.* id est iuste accusatus est.agitur ergo criminaliter de iniuriis:vt ff. de priua. deli.l.vlti.& insti.de iniur.§.pen.

h *Quia dicit.* quod etiam dicere cogitur: vt & ff. ad Syll.l.& si percussor.in princ.& l.prius.Accutius.

i *Principalem.* vocat principalem,iniuriam inferentem.

A k *Ignotum non est.* vterq; ergo tenetur: vt hic.& j.ad leg.Iul. de vi. l. seruos. & ff. de iniur.l. non solū.in prin.& §. si mandato.& §. Proculus.& l.lex Cornelia §. si quis liberū. & ff. de vi & vi arma.l.j.§. deiecisse.& j si reus vel accu.mor.fuerit.l.defunctis.& arg.ff. de constitu.pecu l. vtrum.in fine.vbi dicit,factū alterius aliū nō relevare. & hoc nisi debuit obedire: quod euenit quandoque in leuioribus: vt ff.ad leg.Aquiliam.l. liber homo. ij. in prin. & ff. de regu. iur.l.ad ea.

Contra absentem in causa capitali,non potest procedi nisi per annotationem bonorū:& si ad condemnationem fuerit processū, sententia nulla est: et quatenus de facto processit, à superiori reciditur. Bal.

VI. Idem A. Auidiano.

ABsentem capitali crimine l accusari nō posse, m sed requirendum n tantūmodo annotari solere, si desit : verus ius est. o Et ideo cum absentē te & ignorātē, cui nūquā vllū crime denunciatū esset, P per iniuriā à præside q prouincię in metallū damnatū esse dicas: quo magis in præsenti te agente (vt asseueras) iam nunc fides veri possit illuminari, præfectū prætorio adire cura : qui quicquid nouo more & contra formam cōstitutionū gestum deprehenderit, pro sua iustitia reformabit r PP. IIII. Non. April. Ariano & Pappo Coss.

Absentem.] CASVS Accusatū de crimine capitali in absentia sua præses condemnauit in metallum: an sententia teneatur? dicitur quòd non, sed requiri debet, & bona eius annotari. præsentabit se ergo accusatus iudici, & seipsum defendet. & quod perperam gestum est, in melius reformabitur. l *Capitali crimine.* id est ex quo pœna imponitur capitalis vltra relegationē. alàs secus: vt ff. de pœ. l. absentē. §. j. m *Non posse.* vt procedatur in causa, vt in d. l. absentem. & ff. de adul. l. si maritus. ij. §. legis Iuliæ, & j. de adul. si quòdā. Accusatio tamen recipitur: vt j. ti. j. l. ij. §. ex lōginquo Interdum etiam procedit: vt j de pœnis. l. ne diu. Accutius.

In non notorio iudex per viā accusationis procedens, debet procedere solenniter. Bald. Vel sic: De notorio addendi citationem officialis iudex procedit citra solennitatē accusationis. hoc primo. In non notorio debet iudex procedere per viam accusationis solenniter h. d.

VII. Idem A. Proculo.

EAs quidem quæ per officium t præsidibus denunciantur, & citra solēnia u accusationum posse perpēdi, x incognitum nō est. Verū si falsis necne † notorijs ỹ insimulata sit, perpenso iudicio dispici debet. PP. VIII. Id. Ian. Peregrino & Aemiliano Coss.

Requirendum. sicut in ciuilibus: vt not. §. qui ac. non pos. l. iij.

Vetustissimi. de quo tituli sunt speciales: vt ff. de requi. re. & j. de requirendis re. vbi plene dices.

† *Interest huius reipublicæ Bardemini accusationes fieri.*

p *Denunciatum esset.* ad maiorem exaggerationem dicit, vt hic & ff. quæ. sunt. si ap. l. j. §. item cum ex edicto. nam idem est si esset citatus cum esset absens.

q *A præside prouinciæ.* & hoc etiā facit nō valere sentētiā: quia præses non potest damnare in metallū: vt ff. de pœnis. l. ij. §. j.

r *Reformabit.* sententia habita pro nulla: vt & §. eo. l. si accusatoribus. & §. quomodo & quādo l. si vt proponis. j. hoc quādo his non fuerit contestata. Quid autem si fe lite cōtestata absentauerit? H. idem. sed de hoc dic vt not. §. eo. l. si accusatoribus.

Accusatio publici criminis non conuenit absenti.

EA.] Diuiditur in duas partes. Primo loquitur de crimine notorio, & processū super eo. secundo loquitur de crimine non notorio. secunda ibi, verum. CASVS. Officialis deputatus ad hoc vt denunciet, an se inscribere debeat, quæritur? Et dicitur quòd iudex facilè dictis eius non credet.

D

s *Ea.* scilicet crimina.

t *Per officium.* id est officiales. erant enim quidam officiales ad hoc deputati: vt j. ti. ij. l. j. & ff. de offi. præfecti vrbi. l. j. §. & fane. & j. de decur. l. j. libro. x.

Officiali sub ea credere non debet.

u *Citra solennia.* id est sine inscriptione. & est speciale. regulariter contra: vt j. eod l. vl. Sed an soli officiali credatur? quod videtur per prædictam l. ff. de offi præfe. vrb. l. j. §. & fane. & per aliam. ff. de rebus eo. l. magis. §. ne tamē. & maxime quādo notoriū erat toti populo, vel maiori parti: vt arg. ff. qui satisda. cog. l. si vero pro condemnato. §. fi. Sed dico contra: vt d. l. de curiosis. & hic, & ff. de cust. reo. l. diuus. ij. & j. eo. l. singuli. hic ergo ad minus debet probari notorium esse.

x *Perpendi.* id est auditi, & audita punīri, &c. & facit ij. q. j. Ce. de manifesta.

y *Nec notorium.* Nam tunc non crimen, sed notorium esse, sufficeret probari.

Si quis.

Si quis.] CASVS. Si quis dicat ab alio se passum iniuriam, A k adeat competentem iudicem, non stationarium: & conueniat aduersariū ciuiliter, si velit, vel criminaliter. Viuianus.

Stationarij a fisco.

a *Ad stationarios.* publicos, quibus locatę fuerunt stationes publicæ. Vel econtra stationarios dicit, id est procuratores Cæsaris & fisci, qui præerant stationibus, vel appellat stationarios, limenarchas qui custodiunt limina imperij.

b *Præsidalem.* qui est iudex criminum: vt. §. de iurisd. om. iudi. l. iuris ordinem, & l. in criminali.

c *Libellos.* scilicet accusando criminaliter. & querelam, quando ciuiliter agit secundum Azo. Vel libellos à scriptos: & querelam quando apud acta facit sibi scribi libellum per alium. vel libellum quādo est in scriptis dandus: & querelā, quando sine scriptis hoc potest fieri: vt. j. de dign. l. quoties. li. xij. Vel libellum, quādo scit scribere : querelam, quando nescit : vbi verbotenus (dum modo redigatur in actis) potest accusare & inscribere.

Vi de crimine.] CASVS. Accusatus de vno crimine super eodem casu accusari ab alio nō potest, nisi esset tale crimen, ex quo possunt plures oriri accusationes : verbi gratia, vt quia commisit accusatus adulterium cum cognata sua: quia de adulterio, & de incestu potest accusari à Titio: & de vtroque cognosceret iudex: & super vtroque feret sententiā. Viu.

d *Qui de crimine publico.* quæ sunt. ff. de publi. iudi. l. j.

e *Non potest.* hoc sine fuerit condemnatus ab accusatione primi: vt. ff. nau. cau. staba. l. pen. in fine. siue absolutus, nisi doceatur de præuaricatione primi accusatoris: vel nisi secundus prosequatur suam vel suorum iniuriam, & probet se nesciuisse accusationem ab alio institutam: vt. j. eo. l. si quis homicidij. & ff. de præua. l. iij. in princ. & ff. eo. l. si cui. §. iidem. siue etiam pendeat: vt hic. & ff. eo. hi tamen. §. ab alio delatum. nisi decesserit primus, vel nisi aliàs impeditur procedere: tunc enim intra triginta dies admittitur alius: vt. ff. eo. l. libellorum. §. fi. Ità accipe hic, siue vna lege, siue diuersis: ex eodem tamen crimine: vt ff. eo. l. senatus. Ità lite contestata. nam si ante ambo simul veniant, idoneior eligitur: vt. ff. eo. l. si plures.

Si tamen ex eodem facto. multo magis si ex diuersis : vt. ff. de priua. delic. l. pen. &. j. ad legem Fabi. de pla. l. j. in fin.

g *Plurima.* vt si in iniuriam domini seruum eius occidi. nā teneor iniuriarū & homicidij: vt. ff. de priua. delic. l. pen. Vel si qs commiserit adulterium cum sorore, tenetur adulterij & incestus: vt. ff. de adulte. l. si adulterium cū incestu. in prin. Sed huic videtur contra: vt ff. eo. l. senatus. sed ibi erat idem crimen, hic duplex. Quid si aliquē fui aggressus, & in aggressione homicidiū p vno facto habetur: vt arg. j. ad leg. Iul. de vi. l. quoniā, initiū. h *Ab alio.* à contrario ergo ab eodem non potest accusari. & erit verum, vbi crimina ex eodē facto oriuntur: si autem ex diuersis, potest etiā ab eod. vt. ff. eo. l. libellorū. §. sed & si aliud. i *Super vtroque.* sic. §. de iudic. l. nulli. interim tamen dū respōdet pro vno, non artetur pro alio: vt. ff. de custo. reo. l. ij. §. fin.

Coram præside debet quis accusatorium libellum producere, non coram stationarijs. Baldus.

VIII. Exemplum sacrarum literarum DIOCLETIANI & MAXIMIANI. AA.

SI quis se iniuriam ab aliquo passum putauerit, & querelam deferre voluerit: non ad stationarios a decurrat, B sed præsidalem b adeat potestatem, aut libellos c offerens, aut querelas suas apud acta deponens. PP. sine die & consule.

Accusatus ab vno de eodem crimine nō potest accusari ab alio: sed de diuersis, licet ortum habente ab eodem facto: non tamen prius iudex de altero pronunciabit, quàm de vtroque plene cognouerit. Salycetus.

IX. Idem AA. Honorato.

QVi de crimine publico d in accusationem deductus est, ab alio super eo dē crimine deferri nō potest. e ¶ Si tamen ex eodem facto f plurima g crimina nascūtur, & de vno crimine in accusationē fuerit deductus : de altero non prohibetur ab alio h deferri. Iudex autem super vtroque i crimine audientiam accommodabit. Nec enim licebit ei separatim de vno crimine sententiam proferre, priusquā plenissima examinatio super altero k quoque crimine fiat. PP. XIIII. Kalendas Septemb. Bassō & Quintiano Coss.

Qui promittit se facturum quòd iudex ferat sententiam in aliquo : tenetur. sicut qui dat pecuniam pro sententia obtinenda. Baldus. Vel sic Victoriam causæ pollicitus, non minus crimen contrahit, quàm stipulatus. Sal.

X. Idem AA. & CC. Vrsæ.

QVi explicandi l negocij spem m (cuius finis in iudicis potestate ac motu situs est n) pollicetur, nō minus o ob illicitam sponsionē crimen contrahit, quàm qui ad huiusmodi promissionis commercium contra disciplinam publicam adspirat. PP. III. Kalendas Nouemb. ipsis. IIII. & III. AA. Coss.

Accusatus, & quia non fuit probatum absolutus, potest ab alio de præuaricatione primi primo docentis iterum accusari de eo dē crimine, de alio verò crimine potest accusari, si doceatur vel non docetur de præuaricatione vel collusione primi. Bal. Vel sic: Absolutus non reaccusatur de eodē crimine, nisi doceatur de priori præuaricatione, de alio verò non prohibetur. hoc dicit secundum Salicetum.

C XI. Idem AA. & CC. † liberis Crispinæ charissimæ nobis.

SI quis homicidij crimē existimat persequendum: P secundum iuris publicī formam debebit eum q qui in primordio homicidij poltulauerit reū, neq; probauerit, ideóque reus absolutus est, preuaricationis arguere. r Id enī salubriter pit. quæ autem sit hæc pœna, non aperit. tu dic, si corrumpens sit actor, perdit litem : vt §. de pœna iudi. qui male iudi. l. j. comes fustibus cęditur: & pro iniuria quam fecit iudici, damnabitur. vt. ff. de iniuriis. l. item apud. Viuianus.

l *Qui explicandi.* puta familiaris, vel adsessor, vel comes, vel consiliarius iudicis: vt &. ff. ad leg. Iul. repe. l. in comites.

m *Spem.* id est victoriam quam sperat qui dat.

n *Situs est.* dum tamen secundum legem iudicet: vt in authen. de iudi. §. omnis autem. colla. vi.

Iudicem corrumpens quæ pœna puniatur.

o *Non minus.* quasi dicat, nō minus punitur dictus consiliarius quàm ipse corruptor, cū par sit delictū. ar. §. de episc. & cleric. l. si quenquam. Sed quod sit hoc crimen, non aperit. Dic ergo, actor corrumpens perdit litem: vt. §. de pœna iudi. l. j. Ità crimē falsi cōmittit, vt relegetur ad tempus: vt. ff. de falsis. l. qui duobus. familiares autē, vel alij prædicti, fustibus cæduntur: & per hoc de iniuria quam iudici fecisse videntur, damnati videntur vt. ff. de iniur. l. item apud. §. idē ait. Sed hodie ei qui dedit, parcitur. quod dic vt. §. de pœna iudi. auth. nouo iure. & facit ad. l. istā. ff. de calū. l. si ab eo. & quod not. in. l. j. §. j. ij. & iij. in eo. ti.

Accusatus ab vno super eodem crimine ab alio non accusatur.

Accusatus ab vno accusari non potest ab alio super eodem crimine.

Accusatus ab vno super eodem crimine ab alio accusari non potest.

Accusatus ab vno de eodem crimine ab alio accusari non potest.

Accusatus ab vno super eodem crimine non accusatur ab alio.

Accusatus ab vno super eodem crimine ab alio non accusatur.

Accusatus ab vno super eodem crimine ab alio non potest accusari.

Accusatus ab vno de eodem crimine ab alio non potest accusari.

Accusatus ab vno super eodem crimine non accusatur ab alio.

† *Legenda. Fiabe Crispine charissime nobis. erat autem is Crispini præfectus prouinciæ vt ex huius legis verbis intelligi potest. Contius.*

Si quis.] CASVS. Accusauit Titium de adulterio, & absolutus est: an possis eūdem accusare, quæritur? Et dicitur quòd non, nisi arguere me poteris de præuaricatione, quia forte collusi cum Titio. Si verò Titius homicidiū fecit, poteris eum accusare. Viuianus.

p *Persequendum.* contra eum qui iam ab alio accusatus fuerat & absolutus.

q *Eum.* primum accusatorem qui succubuit.

r *Arguere.* aliter enim regulariter nō auditur: s vt hic, & ff. de præuari.

s *Addit Sal.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

præuari.l. iij. in princi. sed fallit quando secundus suã vel suo rum iniuriam prosequitur, & docet se nescisse de prima accusatione: vt.ff. eod.l.si cui. §. sed hoc vtrũ. si vero accusatus transigat, quod potest vt. ś. de transactio. l. transigere. non nocet nisi transigenti: cũ res inter alios acta, &c. vt. ś. res inter alios actas l.ij. licet enim cuilibet liceat redimere sanguinem suum: verũ est vt non habeatur pro confesso: nõ ad hoc vt non possit ab alio accusari: quod est in aliis publicis iudiciis, vbi non de sanguine agitur: vt ff. de priua. delic. l. fin.

ly. si iuramentũ purgationis delatum sit accusato, non poterit amplius accusari addo tamen quòd iuramentum veritatis non noceret, nisi deferenti. l.a. in l. ś. pe. ff. de iureiur.

a *Præscriptum est.* id est in scriptis positum.

b *Non putauerit.* ś. docere de præuaricatione primi: quod est etiã cum prosequitur suam vel suorum iniuriam: vt modò notaui. & qđ subiicit, ad sequens crimen, scilicet homicidij. quod est sequens ratione præuaricationis, de qua regulariter deberet ante docere. Item quod subiicit, pastorum: ideo dicit, quia à pastoribus hoc crimen, i. homicidij primo deuenit, scilicet Cain & Abel, & qđ subiicit coges, non absolute: sed si vult accusare, coges eum subscribere: vel aliàs non audias eũ. Vel dic secũdo secundũ B. qđ fecerat iniuriam, & postea homicidium in pastores: & hic secũdus accusator de homicidio & iniuria inscripsit, omisso de homicidio, ad sequens crimen, ś. iniuriæ, peruenitur, quæ tamen ante homicidium facta fuerat, quod totale cœpit à pastoribus, vt Cain & Abel. Tu dic melius tertio, quòd tria delicta commisérat. primo homicidium vnius pastoris, postea iniuriam fecerat aliis, tertio pecora abegerat: & sic exquo omittit primum, descendit ad primum crimẽ pastorum, id est iniuriæ eis factæ, & domino per eos, & latronum, qui scilicet abegerũt pecora. vel si iste non fuerat ordo in committendo: fuit saltem in libello accusationis, vt habeat locum quod dicit, sequens.

Homicidij crimẽ à pastoribus orũ habuit.

† *Ex Co. Theo. li. 9. titu. 1. l. 4.*

† *Ex Co. Theo. ibidem li. 15.*

c *Eum coges.* si iam cœperat accusare: vt scilicet non incidat in Turpilianũ: alias nõ cõpellitur: vt. ś. vt nemo inuitus. l. j. Sed si inscripsit in tribus casibus supra dictis omisso vno, an tunc inscribet in duobus? Respon. sufficit prima inscriptio. Itẽ an ratione omissi homicidij incidit in Turpilianum? Resp. nõ: quia nõ spõte desistit sed repulsus exceptione: quia ab alio absolut' d *Legibus fiat.* le. Cor. de fide. secundum primum modum. vel secundum vltimum crimine abigeatus & iniuriarum.

Actum.] CASVS. Si quis sponte vel impatientia doloris se præcipitauerit hoc heredi suo non imputabitur.

e *Præcipitantis.* scilicet ob tædium vitæ, vel impatientiam doloris: vel pudorem æris alieni.

f *Non potest.* præcipitanti, vel eius heredi: vt hic, &. ś. qui testa

A statutis principum parentũ structorum iurisque forma præscriptum est. a vel si id non putauerit b agendum: ad sequens crimen, id est pastorum latronúmve descendere eum coges, c atque id exequi iudicio tuo: cùm si quidem id ab incusato appareat esse commissum, ob vltionem publicam obnoxius legibus fiat. d Dat. VIII. Id. April. Annibaliano & Asclepiodoto Coss.

B

Se præcipitãs, absque conscientia criminis, non nocet successoribus. Sa. ycetus.

XII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

FActum sponte se præcipitantis, e innocenti criminis periculum afferre non potest. f S. XIIII. Kalend. Ian. Sirmij. AA. Coss.

Accusatus non debet torqueri, si accusatus se non inscripsit. Bal. Vel sic: in accusatione facta de seruo, nec est aria est inscriptio, sicut de libero Sa. ycetus.

XIII. Imppp. VALENTINIANVS, GRATIANVS & THEODOSIVS AAA. Marciano Vic. Hispaniæ. †

C SI quis seruos crediderit accusandos, non prius ad eorum tormenta veniatur, quàm se vinculo subscriptiõis adstrinxerit. ś Data. VI. Kalen. Ianua. Parauij, Merobaude. II. & Saturnino Coss.

Index in criminalibus non debet ire per emendicata suffragia, sed per probationes quibus lux veritatis assistat. Vel sic: In criminali iudex non debet credere dicto alterius iudicis, vel notarij: sed debet inquirere per se. Bald. Vel sic: Etiam in criminalibus non iudicatur exemplis & simplici relatione: etiam si persona referentis sit publica, non creditur, sed de veritate cognoscitur. Salye.

XIIII. Iidem A. & ARCADIVS. A. Cynegio præf. præt. †

D SInguli, vniuersique iudices cognoscãt in publicis crimi

nibus non oportere emendicatis suffragiis b decretorum. † [aut relationibus i à publicis personis destinãdis credere: †] sed rei veritatem inquirere. k Dat. prid. Kalendas. Maij, Constantinopo. Arcadio. A. I. & Bautone Coss.

In publicis iudiciis etiam potentiores viri debent personaliter adesse: licet in ciuili causa possint mittere procuratorem. Bald. Vel ś.: Nemo in crimine publico potest per procuratorem litigare. Salycetus.

XV. Iidem AAA. Tatiano præfec. præto. post alia. †

TVnc conuenit l potentiores viros adesse iudiciis, cum eorũ præsentiam in criminibus publicis per inscriptionẽ causa deposcat: licet in pecuniariis m causis per procuratores litẽ sustineant. Da. XV. kalen. Mart. Mediolani, Valetinian. A. V. & Neotherio Coss.

In criminalibus causis requiritur inscriptio, & facti & temporis designatio, scilicet & etiam loci depositio. Bald. Vel sic: Non debet procedi super crimine, nisi certa & clara præcesserit accusatio: aliàs iudex punitur. Bart. Vel sic: Libellus in causa criminali debet continere factum & tempus: & iudex qui non recipit libellum qui debet recipi: debet puniri. b.d. Vel sic: Libellus in criminali debet continere nomen accusatoris, nomen iudicis, & nomen accusati. Item factum, & eius qualitatem. Item debet continere tempus & locum. b. d. textus cum glo. vnde aliquid quod hic deficit, debet suppleri per. l. libellorum.

XVI. Imppp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Pasiphilo. *

IN causis criminalibus dignum est vt inscriptiones n præponantur, quæ magnitudine o videlicet criminis, tempusq; p designẽt: vt alterutrã q partẽ digna legũ terrere possit auctoritas. ¶ Quòd si fuerit statutum r fortè contemptum: hi qui ex officio ingrediuntur secretarium, f quinque librarum

g *Adiitnxerit.* sicut si liberum accusaret: vt ff. e. l. hos accusare. ś. cet., Cons. si seruus. & dic quòd inscribet promittendo se subituram eandem pœnam, si nõ probauerit. Vel dic, profitebitur se deposuisse li bellum. vel secundum alios, se perseueraturum vsque ad finem accusationis. Singuli.] CASVS. Si quis publicũ crimen ab officialibus dicatur perpetrasse: secundum relationem eo rum non cognosset iudex, sed veritatem inquiret. Vtsuffragijs. hoc est quòd non ex aliorũ conscientia & scientia iudicent, sed sua: vt in authen. de iudi. ś. j. colla. vj. Vel dic quod iudicent sicut alius vel alij iudices in similibus iudicauerunt: vt. ś. inter alios de sentent. l. nemo.

† *decretorum: scilicet* † *inclusa addita sunt per Theodosium. Iustinianum quatuor anni. tem non de quibus testimonium quæ plenissime quæ certe pi solebant. pro Flacco. V. in Verre & alibi sæpe cit clementissimi, sed de probentur decernerentur suffragijs ad accusationem alia. cuius præsidis vel magistratus de nemo. vt ex integra hac lege in Co. Th. velata manifestiùs ege. Ita qui reprehẽdetur Alciato tam ignoscentia cite est & Cuiacio fro lib. 10 observa. ca. 33. Cuiacius. † In cod. The. ibidem.*

i *Relationibus.* vt dicas, quærite ab officialibus: ipsi referent vobis quid sit, secundum Azo. & sic non creditur officiali soli: vt & not. ś. e. tit. l. ea quidem. & facit. ff. de custo. reo. l. diuus ij.

k *Inquirere.* & facit. ś. de relationibus. l. fi.

Vtc conuenit.] CASVS. Nobilis demũ adesse iudicio debet, cũ accusatur de publico crimine: aliud cũ in pecuniaria causa conuenitur: quo casu per procuratore se defendere potest. Vivian.

l *Tunc conuenit*, quasi dicat, semper conuenit eos adesse publicis iudiciis. quia semper hoc causa deposcit, cum ad crimen publici iudicij fruſtra interueniat pro curator: vt ff. de publ. iudi. l. penult. ś. ad crimen. nisi in crimine iniuriarum, quod mouet vel suscipit illustris per procuratorem: vt. j. de iniur. l. fin.

Citationes fero lib. 10 observa. ca. 33. Cuiacius. † *In cod. The. ibidem.*

m *Licet in pecuniariis.* sed hoc ius hodie stat vsque ad illustres tantũ ex necessitate: vt. ś. de procura. l. pe. & authẽ. ibi posita.

In causis.] CASVS. In libello accusatorio debet comprehendi nomen accusatoris, & accusati, & tempus commissi crimi nis: quod si aliter fiat, iudex recipiens inscriptiones, in quinque libris multabitur. Viuianus.

n *Inscriptiones.* i. libelli accusatorij in scriptis, & cũ inscriptiõe.

o *Magnitudinem.* exprimendo illud.

p *Tempusque.* id est annum & mensem, non autem diem commissi criminis, sed dati libelli, sic vt no. ff. eo. l. libellorum.

q *Alterutram.* id est vtranque, scilicet accusatũ, si succumbat & accusatorẽ, si nõ probet: vt. ś. l. proxi. &. j. de cal. l. nõ prius.

r *Statutum.* aliàs scilicet.

s *Secretarium.* id est recipientes inscriptiones, secundum Azo. sed alij.

sed alij, vt H. id est curatores (aliàs viatores) litiũ. In prædicto autem libello plura debent contineri, Primo, anni domini, eius tẽporis quo datur libellus. nam in omni instrumento quod fit, temporis commemoratio poni debet & indictio: vt in authen. vt prœponatur nomen imperatoris. coll. v. Deinde anni imperij illius imperatoris qui tunc est cũ libellus datur, Consul, mẽsis, dies dati libelli, non dico, dies commissi criminis. Itẽ quis accusat, & quis accusatur: & de quo crimine certetur, & apud quem iudicem. Item locus criminis. Certum tempus mẽsis. Consul, non dies vel hora apponatur ab initio. in fine subscribitur. Erit ergo hæc forma: Anno domini. M. CC. XXVI. imperij sacratissimi Friderichi imperatoris anno septimo, consulibus illis, indictione tali, die. xij. exeunte mense Iulij, ego Titius defero vel accuso Geraldum apud Tesinum potestatem Bono. lege Iulia de adulteriis: quia fecit adulterium cum Berta tali, in domo illius mẽse tali, consulibus vel potestate tali: & huic me accusationi subscribo, & vsq; ad finem vel ad sententiam perseueraturum promitto. super hoc etiã fideiussor dabitur: vt. j. ad Turpilianũ. l. j. & ff. e. l. si cui. circa prin. Vel si pœnatur in tertia persona, talis detulit talem, &c. nõ est vis: vt. ff. e. l. libellorum. vel erit subscriptio quòd patiatur eãdem pœnã: vt. &. j. eo. l. proxi. Vel tertio, profitebitur se dedisse præfatum libellum: per quod statim intelligitur ligatus ad talionem. & facit. ś. de fide instrumentorum. l. fin. &. ś. titu. j. l. iij.

Libelli accusatorij forma.

Libellus criminalis quid continere debet.

Adiectiones Comitis ad Cod. Tit.

Ex Cod. Th. li. 9. ti. 1. l. 19.

A *Actionis.*] CASVS. Si quis accusatur de crimine, nõ debet statim credi quòd crimen commisit: sed accusator libellum accusatorium porrigat, in quo contineatur crimẽ commissum. & nomen accusati: & in fine libelli obligabit se ad nam talionis: quæ est, vt eandem pœnam patiatur, si non probet quam passurus esset reus si crimẽ institutum probatũ fuisset. & vterque sub custodia tenebitur simili: nisi dignitatis ratio aliud exegerit. & non audietur accusatus volens se excusare per hoc quòd alij dicantur idẽ crimen commisisse quod ipse commisit, cum de se confiteri debeat quis, nec de aliena conscientia interrogari: quia nullus de proprio crimine confessus, super aliena conscientia est interrogandus. Viuianus.

Actionis. Comitius ad Cod. Tit.

a *Institutum.* vt nor. ś. l. proxi.

b *Vt quicunque.* supple, eatenus volumus seruari, vt nõ statim &c. & dic, reus id est damnandus.

c *Sub innocentiam.* i. subiectos innocentes. Vnde Boetius, Hoc tantum dixerim, vltimam esse aduersæ fortunæ sarcinã, quòd dum miseris aliquod crimen infligitur, quæ perferunt, meruisse creduntur, & ad hoc quòd non debet esse quis credulus, est. ff. de eo per quem fac. erit. l. j. ś. j.

Boetius.

Credulus quis esse nõ debet.

d *In iudicium veniat.* vt ergo præsens absentem nõ accusat: vt ś. eo. l. absentem. sic nec absens præsentem: vt hic. sic ergo præsens præsentem accusat.

e *Indicet.* in libello: vel querelam apud acta deponat: vt ś. eo. l. si quis.

f *Vinculum inscriptionis.* id est det inscriptionem, per quam ad similem pœnam ligatur: vt ibi, cum calumniantes &c. vt. ś. l. proxi. diximus.

B auri condemnatione ferientur. Dat. VIII. Id. Ianua. † Olybrio & Probino Coss.

Nõ intelligitur quis esse culpabilis eo ipso quod coram iudice diffamatur, sed debet ille qui eum putat culpabilem, accusare, & detineri vnà cũ reo, similitudo supplicij puniendus, si constiterit eum calumniatũ. hoc primo. Confessus in se in tormẽtis, qui debet torqueri in alijs: nec debet credi eius testificationi contra alios. b. d. secũda pars. Bal. Vel sic: Accusator debet se inscribere, & detineri sicut accusatus, donec causa examinetur: & qui torquetur, non debet interrogari de socijs. b. d. secundum Bald.

B XVII. Impp. HONOR. & THEODO. AA. Consulibus, prætoribus & trib. pleb. Senatui. S. D. †

ACcusationis ordinẽ iamdudum legibus institutũ a seruari iubemus: vt quicũque b in discrimen capitis accersitur, non statim reus qui accusari potuit, existimetur: ne subiectam innocentiam c feriamus. ¶ Sed quisquis ille est qui crimen intendit, in iudicium veniat, d nomen rei indicet, e vinculum inscriptionis f arripiat, custodiæ similitudinem g (habita ramen dignitatis æstimatione h) patiatur, nec impunitam fore nouerit i licentiam mentiendi, cũ calumniãtes ad vindictam poscat similitudo supplicij. k ¶ Nemo tamen l sibi blandiatur obiectu cuiuslibet

C criminis de se in quæstione cõfessus, veniam sperans propter flagitia adiuncti, vel pro communione criminis consortium personæ superioris optans, aut inimici m supplicio in ipsa supremorum suorum sorte fatiandus, aut eripi n se posse confidens aut studio aut priuilegio nominari: cũ veteris iuris auctoritas de se confessos, ne interrogari o quidem de aliorum conscientia finat. ¶ Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super cõscientia qſcrutetur aliena. † Dat. VIII. Id. August. Rauennæ, Asclepiodoto & Mariniano Coss.

Similitudinem. id est sicut accusatus custoditur, sic accusator: vt hic, &. j. ti. j. l. ij. in fin. &. j. ad legem Iul. ma. l. si quis alicuih *Habita tamen dignitatis æstimatione.* quia aliter in dignitate positus custoditur, q̃ alius: vt hic, &. ff. de cu. re. l. j. & l. diuus j.

i *Nouerit.* accusator: vt. j. de cal. l. quisquis. &. j. ad. l. Iul. de vi. l. si quis.

k *Similitudo supplicij.* hoc ergo est vinculum: & quando crimẽ ordinarũ erat, & pœna criminis ordinaria, planũ est. Sed quid si extraordinariũ? Respon. & hic extraordinaria imponitur pœna calũnianti, qualis imponenda erat reo si victus fuisset: vt ff. ad Turpi. l. & in principio. & ff. de priua. delic. l. fi. &. ff. de priua. l. ab imperatore. in casu tamẽ calũniari permittitur: vt. ff. de bo. li. l. qui cũ maior. ś. si patris. sed illud vt non perdat patronus contra tabulas, non vt pœnam talionis euitet. Itẽ nõ talionis, sed alia pœna videtur debere imponi: vt ś. tit. j. l iij. sed ibi erat absens accusator: hic præsens.

Calumnians in crimine extraordinariè qualiter puniatur

l *Nemo tamen.* licet supra faueat reo, non tamen in omnibus fauet, vt si cõtinens de se nominet socium parẽ, vel maiorem, vt illo absoluto vel non inquisito, iniquum sit eũ teneri. *Aut inimici.* repete, & nemo sibi blandiatur, quasi hoc sibi possit contingere quòd nominet inimicum quasi in delicto, cum quo vt ille pereat, vult libenter perire.

† *Et confessis de delictis non creditur si alios accusent: vt in ca. 1. cum gl. 2. extra de confes.*

m *Aut eripi.* repete, & non blandiatur sibi quasi, & sic possit euadere, scilicet priuilegio vel studio nominati.

n *Ne interrogari.* nedum eorum accusationem admitti.

o *Sinat.* vt. ś. de testi. l. quoniam liberi. &. j. de quæst. l. sicuti. & ff. de quæst. l. repeti. ś. j. &. ff. de pub. iudi. l. is qui.

p *Conscientia.* fallit in casibus propter immanitatem criminũ. Primus est, ś. de feri. l. prouinciarum. Secũdus j. de fal. mo. l. j. Tertius. ff. de cust. re. l. diuus Hadrianus. Item alius. ff. ad exhi. l. fi. Item. j. de maleſi. & ma. l. fi. & facit ad idem. j. de cust. reo. l. j. & tamen his casibus non debet interrogari, nisi aliqua præcedat præsumptio: vt. j. de quæst. l. j. Item eius responsio non erit plena probatio, sed aliqua præsumptio.

Confessus de proprio crimine, quandoque super aliorum conscientia interrogatur.

DE EXHIBENDIS ET TRANSmittendis reis,

De personis accusantium dixit, nunc accusatorum quæ quandoque exhibentur, quandoque etiam ad alium locum transmittuntur etiam sub custodia: & ideo de hoc dicit.

Similes.] CASVS. Miles si publicum crimen in prouincia commisit, præses faciet eum custoditi: & epistolam mittet ad magistrum militum, in qua contineatur qualiter contra eum fuerit probatum, & vt pro reo mittat.

r *In prouincia.* & sic extra militiam: quia tunc sub magistro militum tantum responderet.

f *Custodia.* id est custodiẽdo habetur discretio: vt. ff. de custo. re. l. j. & l. diuus. j.

t *Causæ meritum.* id est acta qualiter deliquerit, & probatum sit: & vt mittat pro eo, & huiusmodi scriptura missa appellatur elogium.

Elogium quid sit.

u *Vel etiam personæ qualitatem.* id est ipsam personã qualis est, remittit: vt hic, &. ff. eo. l. de militibus. &. l. non dubiũ. ś. illud. &. ff. de re mi. l. iij. &. j. de re mi. l. finali. in principio. libro. xij.

& hoc

& hoc ex voluntate, cum crimen est cõmune & enorme: nam & ipse præses potest punire: vt. ff. de accu. l. fin. & supra vbi se. vel cla. l. j. & in authen. vt omnes ob. iud. §. si igitur. colla. v. & plene dixi de his supra de iurisdi. omn. iud. l. magistratus, & facit supra de offic. ma. mi. l. j.

NVllus.] CASVS. Accusatus, antequam conuincatur, etsi custodiri debeat, in vinculis tamen non est ponendus: nec accusatori facile credẽdũ est, nisi inscripserit. quo facto dabũtur triginta dies accusato ad disponendam familiam suam: nec officialis qui mittitur ad accusatum exhibendum, debet habere copiam nundinãdi, id est negotiandi, vt sic proroget tempus. quo veniente donec de veritate constiterit, sub pari erit custodia accusator cum accusato. Vivianus.

a *Omnino vinciatur.* huic est contra. infra ea. l. in fine, & infra ti. ij. l. j. Solu. non ponitur in carcere vt ligetur, sed vt custodiatur sine ligamine vel in carcere, vel sub fideiussoribus, vel nuncijs secundum qualitatẽ delicti & personæ: vt. ff. de cust. re. l. j. Vel die non punitur vt crucietur, sed vt conseruetur: quod in idem recidit. Vel dic, postquam conuincatur qualiquali præsumptione. sed prima placet. vel hic paratus erat dare fideiussorem: ibi non.

b *Acciendus.* id est accusandus, vel id est vocandus, vt possit accusari. sic ergo absens accusatur. & sic est contra supra tit. j. l. absentem. sed recipitur accusatio, vt hic: non autem proceditur in ea. vel fit inscriptio, non tamen datur iudici.

c *Adsensus.* qui petebat suam accusationem recipi, & accusatum citari & puniri.

p *Vinxerit.* faciendo inscriptionem. sed an statim est vinctus etiam antequam reus veniat? Resp. non, sed vinciendus: quasi enim sub cõditione est ligatus. Vel dic etiam prius eum fore ligatum.

e *Qui reducendus.* absens, pro quo mittitur vt veniat, vt sic possit accusari.

f *Erit.* re & verbo.

g *Penates.* id est familiarem rem. sic ponitur infra de cõmeatu. l. fi. lib. xij.

h *Non minus tamen. xxx.* plus enim potest. & facit infra de pœnis. l. fi vindicari.

i *Apud eum.* scilicet officialem, qui missus est ad exhibendum reum. vel. id est absentem pro quo missus est.

k *Nundinandi.* id est negotiandi, vel epulas faciendi: hoc est, non debet tempus prorogare.

l *Qui.* absens.

†*Ex Cod. Th. li. 9. ti. 2. l. 3.*

†*In Codice The. adsimulanti.*

**Inclusum deest in co. The. sed est in veterib. manuscr. Contius.*

ferat. Dat. XII. kalen. Feb. Mediolani, Valentiniano & Valente. AA. Coss.

Non est quis in carcere ligandus antequam conuincatur: non est quis accusandus antequam inscribatur: non est quis ad iudicem transmittendus antequam. xxx. dierum spacium eidem ad componendum mœstos penates assignetur: & tam reus quàm accusator ex vinculis æquatur causam dicunt: in quibus debent detineri donec reperitur celebrata cognitio veritatis. Baldus.

II. Imppp. GRAT. VALENT. & THEODO. AAA. Eutropio præfecto prætorio.†

NVllus in carcerem priusquam conuincatur, omnino [a] vinciatur. ¶ Ex lõginquo si quis est acciẽdus, [b] non prius insimulanti, [†id est accusatori] *accõmoderur adsensus, [c] quàm solenni lege se vinxerit, [d] & in pœnã reciproci stylo trepidante recauerit. ¶ Ei verò qui reducendus [e] erit, [f] ad disponendas res suas, componendósque mœstos penates, & spacium coram loci iudice, aut etiã magistratibus sufficientium dierum non minus tamen [h] triginta tribuatur: nulla remanente apud eum [i] qui ad exhibendum missus est, copia nundinãdi. [k] ¶ Qui [l] posteaquã ad iudicem venerit, adhibita aduocatione, ius debebit explorare quæsitum: [m] ac tandiu pari [n] cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen. [o] Dat. III. kal. Ian. Constanti. Gratiano V. & Theodosio. AA. Coss.

Nullus debet exhiberi vt reus ad iudicium, nisi præcesserit iudicis mandatum. Salycetus.

III. Imperatores VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Drepanio proconsuli Africæ.

NEminem in iudicio exhibendũ esse præcipimus†, [p] nisi de cuius exhibitione† iudex pronunciauerit. Data. PP. Non. Febr. Mediolani, Valentiniano. A. III. & Neotherio Coss.

Imapefilifol 490 n 4

TITVLVS IIII. DE CVSTODIA reorum.

Sine per accusationem, siue per inquisitionẽ procedatur, causa debet celeriter examinari, & non debet differri: & interim reus in carceribus positus non debet iniuriari: nec in locis tenebrosis de die ponit nec aliàs iniurias pati. Bar. Vel sic: In cognitione causæ criminalis quando partes sunt præsentes, debet accelerari. de facili reus interrogatur: & interim dum de crimine agitur, si criminis qualitas exigit, quis incatenatur: & incarcerati de die reducuntur ad lucem, vt ex ea vegetentur in custodia: & custodia debet geminari de nocte: et carcer ad pœnam non est inuentus, sed ad custodiam: tamen ex postfacto reductus fuit interdum ad pœnam. nec est tolerandum quòd ad instantiam accusatorum rei male tractentur à custodibus. Salycetus.

I. Imp. CONSTANTIVS. A. ad Florentium rationalem.*

INquacunq; causa reo exhibito, siue accusator ex istat, [q] siue eum [r] publicę [s] solicitudinis cura produxerit, [t] statim debet quæstio [t] fieri, vt noxius puniatur, innocens absoluatur. ¶ Quòd si accusator aberit ad tẽpus, aut sociorum [u] præsentia necessaria videatur: id quidem debet quàm celerrimè procurari [x]. Interea† vero reum exhibitũ non per ferreas manicas & inherentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas, [si criminis qualitas etiã catenarũ acerbitate postulauerit]*, vt & cruciato desit, [y] & permaneat [sub] fida custodia. Nec verò sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus, sed vsurpata luce [z] vegetari,

m *Quæsitum.* id est, quare fuit vocatus.

n *Pari.* sic supra titu. j. l. finali.

o *Discrimen.* veri & falsi.

Nemine. Præcipimus. à priuato. fallit ergo quod hic dicit, in officiali: vt supra ti. j. ea quidem. Item & supra quando liceat vni. sine iudice. l. j. & ij. & infra de fal. mo. l. j. & ff. quę i frau. cre. l. ait prætor. §. si debitorẽ. & ff. de fur. l. interdum ij. §. qui furẽ. & infra de rap. virgi. l. j. in prin. & in authen. vt liceat ma. & auiæ. §. pe. & §. fi. colla. viij.

†*Reali sed cancellar. & sic reposita, improbatur. l. j. infra. supra de his qui ad eccles. confug. intelligo etiã hanc legem secundum Bar. de ciratione verbali.*

DE CVSTODIA reorum.

Exhibiti, id est accusati custodiuntur: ideoque de hoc subiicit.

INquacunque.] Diuiditur ĩ quatuor partes: nam primo mãdat iudici vt causæ cognitionẽ & definitionem accelleret. Secundò mandat reorum custodiam, annectendo eius nomẽ & formam. Tertio prohibet crudelitatem custodijs fieri. Quarto imponit pœnam crudelitatem exercenti, & iudici in vindicando negligenti. Secunda ibi, interea. Tertia ibi, illud etiam. Quarta ibi, non enim.

Ex Cod. The. li. 9. ti. 3. l. 1.

CASVS. Siue solenniter quis accusatur de priuato, siue iudici per excubitores denunciatum fuerit de crimine, vt quia notorium: examinatio causæ differri non debet: sed statim accusatus absoluendus est si appareat innoxius. si vero accusator absit: iterum non debet accusatus catenis constringi vel cruciari, vel in compedibus custodiri: ita vt de die videat lucem: de nocte imponatur in profundũ carceris, & postea in ortu Solis ad lumen eleuetur: custos vero carceris præmium non accipiat ab accusatore vt accusato crudelior fiat, vel vt accusato denegetur quo minus audiri possit à iudice: quia si hoc faciat, erit infamis. Viuianus.

†*Ratio est quia hoc iure carcer non est ad pœnam. l. aut damnari. §. fœcundi. ff. de pœnis. & iure canonico. cap. quamuis. de pœ. lib. 6. vt ibi notatur. nũ potest tamen esse vsque ad vnum tempus pœna irregularitatis. Dan. c. nonnulli de sen. excom. *Hæc inclusa in Cod. The. desunt. Carcer est ad custodiam.*

q *Existat.* priuatus & solennis.

r *Eum.* id est reum.

s *Solicitudinis cura produxerit.* scilicet quia publicus erat latro. Vel dic quod officiales de his soliciti exhibuerũt, cum esset notorium: vt supra ti. ij. l. ea quidem quæ.

t *Quæstio.* id est, examinatio.

u *Sociorum.* non quod eisdem socijs credatur, nisi in casibus, vt no. supra titu. ij. l. fin. in fine.

x *Procurari.* scilicet vt accusator & socij accusati sint præsentes.

y *Cruciatio desit.* nisi in casu: vt j. l. prox. & in. l. djuus. j. ff. eo. ti tu. carcer enim ad custodiendum non ad puniendũ inductus est vt hic, & ff. de pœnis. l. aut damnũ. §. solẽt. & j. de exact. trib. l. ij. lib. 5. *ADDITIO.* Videas. C. quãuis ad reorũ. de pœ. lib. vi. l. fi.

z *Vsurpata luce.* id est quasi rapta, vel, id est deputata ad vsum hominum

hominum: vt tetur & ipse in die.

a *Nox geminauerit.* nota nocte geminari custodiam. sic & ff. de ven. inspi. l. j. §. tria lumina.

b *In vestibulis.* locus ante carcerem: vt porticus ante domum dicitur vestibulum, ab aue: quia ibi salutabantur antiqui: vt & ff. cõmuni di. l. arbor. §. de vestibulo. & in decre. li. x. distinc. cap. si officia. In die ergo etiam extra vestibulũ & extra domum stare debent.

c *Salubribus.* id est tutioribus ad eum saluandum.

d *Noxijs.* id est nocentibus, Azo.

e *Stratorum.* quidam erant qui captos custodiebant, & lectos sternebant.

f *Vendere.* accipiendo aliquid ab accusatoribus, vt faciãt sequentia.

g *Subtractos audientiæ.* quia nullum audiunt, vel quia non referunt de eo indici: vt de alijs.

h *Existimationis.* id est famæ.

i *Exhauserit.* id est interemerit vel occiderit.

k *Subiecerit.* vt. ff. e. l. carceri. & facit infra de pœnis. l. pen. & antepe.

SI quis.] CASVS. Si de crimine alicuius quod sit notorium, iudici denunciatum fuerit, & index ad locum tormentorum criminosum duci fecerit, & ille metu tormentorum confessus fuerit non statim est puniendus: sed ponẽdus est in carcere: & postea educendus & interrogandus: & sic fœuitia iudicis refrenabitur.

l *Deprehensus.* per cõfessionem, cui non statim creditur: vel deprehẽsus summatim. quod in idem recidit.

m *Videatur.* quia fideiussores non habet, vel delictum est enorme: vt. ff. eo. l. j. & l. diuus. j.

n *Consliterit.* id est de admissi accusatione, & sit admittenda. nec enim per sententiam definitiuam quis in carcerem damnandus est: vt. ff. de pœn. l. aut dãnum. §. solent secundũ. R. Vel dic consliterit, non plene, sed semiplene, puta per confessionem, cui non statur, nisi perseueret: vt. ff. de quæstio. l. prima. §. dianus Seuerus. & §. quę-

Detentus debet à iudice audiri: & apud acta duci: & iudicibus nimis sententibus debet imponi freni temperies. hoc dicit hæc lex, quæ non solum potuit formam in detinendo. sed in procedendo. & audiendo detentos. Bal. Vel sic: Si quis de crimine conuincitur, debet apud tribunal duci, vt crimen confiteatur, & certum appareat, Bartholus.

II. Idem. A. & C. ad Euagrium præfectum prætorio.†

SI quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehẽsus, [l] quo dignus clausi carceris, & custodiæ squalore videatur: [m] auditus apud acta, cum de admisso constiterit, [n] pœnam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus apud acta audiatur. Ita enim [o] quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, vt iudicibus immodicè fœuientibus freni quædã tẽperies adhibita videatur. Dat. III. Nõ. Feb. Heracliæ, Cõstantino. A. VII. & Constantio Cæs. [II] Coss.

Carcer mulierum debet esse separatus à carcere masculorum. Bal. Vel sic: Mulieres non debent cum viris in eodem carcere detrudi, sed in monasterio, vel honestis personis tradi. hoc dicit sed tandem Salyce. cum sequen. authen.

III. Idem. A. Acindyno præfecto prætorio.†

QVoniam vnum carceris conclaue [p] permixtos sectionis. & §. si quis vero. nam si plene & solẽniter cõstaret, nõ est differenda pœna: vt infra de pœnis. l. cum reis. quæ est contra. nisi in casu: vt infra eodem titu. l. fi vindicari.

o *Ita enim.* id est eo fœpius audito, & causis fuæ innocentiæ fœpissime allegatis. sic & infra de pœn. l. qui sententiam.

†*Legendus, permixtos sexus: vt in veteri manuscr. Contius.*

**sexum tamen disparem.*

QVoniam.] CASVS. Si in eodem delicto inueniantur masculus & fœmina: non simul, sed seorsum incarcerabuntur. Vivianus.

p *Conclaue.* id est camera.

q *Includit.* id est simul multi stant.

r *Permixtione.* id est propter identitatem criminis.

f *Disparet.* sic supra diuortio facto. l. j.

†*Hodie nouo iure. Aliqui habent, sed nouo iure. alij, nouo iure. alij, hodie nouo iure.*

u *Necesse sit.* quia sic enormes & plenè tractatur materia tractatur in corpore.

ADcommentariensem.] CASVS. Si custos aliquẽ supposuit qui accusatum vel incarceratum custodiat, & ob negligentiam illius accusatus fugerit: eadem pœna plectetur custos, quæ esset plectendus incarceratus. Et si habeat socium custos carceris, socius in custodiendo adhibebit diligentiam: qua omissa, simili pœna plectendus est, qua commentariensis, si ille negligentiam commisisset.

Commentarienses, quia in commentarium custodias referebant. Budeus super. l. Labeo de his qui no. infa. in prioribus annot.

x *Ad commentariensem.* id est principem carceris, qui & ponit alios custodes sub se: & dicitur commentariensis, quia comitari debet eum quem custodit.

†*Cod. Th. ibidem. l. 5.*

y *Nec putes.* hoc dicit si alium custodem posuit commentariensis, qui captiuum fugere permisit, non euadet ipse pœnam, offerendo illum sub custodẽ puniend m.

z *Vilem.* potior tamen fuerat quàm custoditus.

a *Ipsum.* commentariensem.

b *Qui fugerit.* hoc si minima negligentia fuit in eo, quia tyroni commisit: vt. ff. eodem. l. fi. in princip. aliàs pro modo culpæ in eum statuitur.

A

B

C

D

P

Universidad de Deusto
Biblioteca

statuitur: vt. ff. eo. l. milites. & l. fi. in fi. in prin. & idē in ipso custodiente: vt & similiter puniatur diuersimode: vt in fi. huius. l. sed si ille qui fugit, tenebatur lege Cornelia de sicariis: ergo & custodes eadē lege propter suam negligentiam: quod est cōtra legem: quia in dicta lege de sicariis non venit negligentia, sed dolus: vt. ff. ad l. Cor. de sica. l. in lege. Quidam dicunt hoc speciale. Tu dic quod non eadē lege punitur custos, sed ex responsionibus vel constitutionibus: eadem tamen pœna sicut accusator. calūniator punitur simili pœna, sed non simili lege. sed lege Remmia, cum forte lege Iulia de adulteriis accusaret: vt ff. ad Turpil. l. j. §. calumniatoribus. Item facit ad l. ff. eo. l. carceri. & §. de iudi. l. properandum. §. finautem vtraque, Item & facit contra prælatos erga subditos negligentes. sic &. §. de officio præfec. præt. Orien. l. si quos. & facit. ff. eo. l. carceri, & §. l. proxi. & §. de epi. audi. l. iudices.

Carcerum custodes negligentes quæ pœna puniuntur.

†*Ex Codi. Theo. ibidē l. 6.*

DE PRIVATIS carceribus, &c.

Dixit de publico permittendo: nunc de priuato inhibendo. Accurs.

Diuisio.

Vbemus. Primo prohibet. Secūdo punit iudicem, & primates officiorum. Tertio punit habentem priuatum carcerem. Secundo ibi, viro spectabili. Tertia ibi, nam illud. Bald. CASVS. Si priuatus quis carcerem habeat: an criminosos auctoritate sua possit carcerare priuato carcere, quæritur? Et dicitur quòd nō: sed si talis inueniatur, per rectorem prouinciæ coercebitur: alioquin si prætermiserit, perinde vt læsæ maiestatis reus coercendus est cum officiali suo qui hoc passus fuerit. illi enim qui hoc facinus committunt, tanquam rei criminis læsæ maiestatis intelliguntur. Viuianus.

DE PRIVATIS carceribus inhibendis.

Nemo potest habere priuatum carcerē. hoc primo. Iudex qui non punit hunc, tenetur crimine læsæ maiestatis. Idem de primatibus officiorum, qui scientes non referunt iudici. Is etiam qui hunc carcerem retinet, vltimo supplicio condemnatur, tanquam violator imperialis maiestatis. Baldus. Vel sic: Primati carceris crimen committentes, afficiendi sunt vltimo supplicio: & datur facultas iudici de hoc crimine inquirendi: & iudex qui cognitum crimen non vindicauit, crimen læsæ maiestatis committit. Salycetus.

1. Imp. ZENO A. Basilio præfecto prætorio.

VBemus nemini penitus licere per Alexandrinā ſplē didiſimam ciuitatē vel Aegyptiacam diœceſim, aut in quibuſlibet imperij noſtri prouincijs, adiutorem [a] eius pari iubemus inuigilare cura, & eadē ſtatuimus legis ſeueritate cōſtringi. Dat. iii. Kalen. Iul. Contionati Gratiano. A. V. & Prob. Coss.

Causæ carceratorum debent velociter terminari: & singulis xxx. diebus custos carcerum debet causas & nomina carceratorum iudici deferre: pœna nō referenti, & iudice negligenti imminente. h. d. Bald.

v. Imppp. GRATIANVS VALENTINIANVS & THEODOSIVS AAA. Eutropio. præfecto prætorio †

DE his quos tenet carcer [inclusos,] id aperta desinitione sancimus, vt aut conuictos velox pœna subducat: [b] aut liberandos custodia diuturna nō maceret. ¶ Iubemus autē vt intra tricesimum diem [c] semper cōmentariensis ingerat [d] numerū personarū, varietatē delictorū, clausorum ordines, ætatemq; vinctorum. [quòd si hæc prætermiserit,] officiū [e] [quidē] viginti libras auri ærario nostro iubemus inferre: iudicem [vero] desidem ac resupina ceruice tantum titulum [f] gerentem, extorrem [g] impetrata fortuna, decem auri libris multandū esse censemus. Dat. III. Kalend. Ianua. Constātinop. Gratiano. V. & Theodosio. I. AA. Coss.

TITVLVS V. DE PRIVATIS CARceribus inhibendis.

Nemo potest habere priuatum carcerē. hoc primo. Iudex qui non punit hunc, tenetur crimine læsæ maiestatis. Idem de primatibus officiorum, qui scientes non referunt iudici. Is etiam qui hunc carcerem retinet, vltimo supplicio condemnatur, tanquam violator imperialis maiestatis. Baldus. Vel sic: Primati carceris crimen committentes, afficiendi sunt vltimo supplicio: & datur facultas iudici de hoc crimine inquirendi: & iudex qui cognitum crimen non vindicauit, crimen læsæ maiestatis committit. Salycetus.

1. Imp. ZENO A. Basilio præfecto prætorio.

VBemus nemini penitus licere per Alexandrinā ſplē didiſimam ciuitatē vel Aegyptiacam diœceſim, aut in quibuſlibet imperij noſtri prouincijs, vel in agris ſuis, aut vbicūque domi priuati carceris exercere cuſtodia: [h] viro ſpectabili pro tēpore præfecto Auguſtali, & viris clariſimis omnium prouinciarum rectoribus [i] daturis operam, ſempérque futuris in ſpeculis, vt ſæpedicta nefandiſſimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nam poſt hanc ſaluberrimam conſtitutionem, & vir ſpectabilis pro tempore præfectus Auguſtalis, & quicunque prouinciæ moderator, manifestaris crimē proculdubio incurſurus eſt, qui cognito huiuſmodi ſcelere, læſam non vindicauerit [k] maieſtatem. Primatibus inſuper officiorum eiuſdem criminis laqueis cōſtringēdis, qui ſimul atq; nouerint memoratum interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios iudices de opprimendo nefandiſſimo ſcelere non protinus curauerint inſtruendos. Nam illud perſpicuum eſt, eos qui hoc criminis genus commiſerint, etiam pro veterum legum & cōſtitutionum † tenore, tanquam ipſius maieſtatis violatores, vltimo ſubiugādos eſſe ſupplicio. Dat. Kalend. Iul. Cōſtantinop. Longino. V. C. Cos.

TITVLVS VI. SI REVS VEL ACCVSAtor mortuus fuerit.

Græca Conſtitutio.

Poſſunt plures de eodem crimine accuſari in vno libello: & vno mortuo pendente proceſſu, nihilo minus durat inſtantia quo ad reliquos. Baldus.

1. Imp. ANTONINVS. A. Eutychiano.

ET ſi Marcellus qui crimine falſi poſtulabatur, [l] vita functus eſt, ac per hoc crimē in perſona eius ſit extinctū: [m] accuſatio tamen non eſt abolita: [n] cum tam vxorē eius quàm te eodē crimine poſtulatos [o] eſſe proponas. PP. VII. Kalend. Octo. Lęto. II. & Cereale Cos.

Si Marcellus. CASVS. Pendente accuſatiōe falſi, qua accuſabantur Titius & Seius & vxor Titij, licet Titius deceſſerit, & morte eius ſit finitū crimē, in perſonas vxoris ſuæ & Seij nō abolita eſt accuſatio. Viuia. *Poſtulabatur.* vnà cū vxore ſua, & tecū, quia falſum inſtrumentū ferceratis fieri.

Sit extinctum. vt. j. l. proxi. Sed hoc fallit in crimine repetunda-rū, & maieſtatis: vt ff. de accuſa. l. ex iudicium. Itē in crimine peculatus, & de reſiduis: vt. ff. ad. l. Iul. pecu. l. fi. Item in crimine deſertæ militiæ: vt. j. de re mili. l. iij. libr. xij. Item cum vxor. de veneficio mariti accuſatur: vt. ff. de iure fiſ. l. Lucius. Item in crimine apoſtatarus: vt. §. de apoſtatis. l. apoſtatarum. & hæreſeos: vt. §. de hæreti. l. iiij.

Abolita. contra te & vxorem.

Poſtulatos. tres ergo accuſati fuerunt de eodem crimine, & ab eodem, ſcilicet de crimine falſi & ſic eſt cōtra. §. qui accu. nō poſ. l. cum rationibus. vbi duos non tres permittit ſimul poſtulari. Sol. poſtulari poſſunt, vt hic: ſed nō in accuſatione procedicur: vt ibi. &

Carcerum habere non eſt prohibitum.

Prælatus negligens punitur.

Crimina multa ſunt quæ morte non extinguntur.

Accuſari ſi mal quis maleſactor.

†*Valentin. & Theo. & Arcad. Theodoſ. eod. tit. l. fin.*

Poſſunt plures. vt ibi, & quod hic ſubijcit, non eſt abolita, dic ſecundū H. quin fiat quod fieri poterit. Vel ſecundum alios, tres poſſunt accuſari: vt hic, vt tamen non proſequatur contra omnes, ſed ordinatim: vt arg. j. ad legem Iuliam de adulte. l. reos. Tertij dicunt quòd ſic de facto hic fuit, non tamen eſſe debuit quòd tres accuſarentur. Alij dicunt in criminibus quæ deſcendunt ex legibus publicorum iudiciorū, obtinere quod in dicta contraria l. dicitur. At lex Cornelia de falſis de qua hic dicit, non eſt de illis, niſi quando te ſtamentum falſum dicitur: vt ff. de publi. iudi. l. j. Tu dic quòd non eſt contra: quia hic loquitur cum ex vno delicto, quod poteſt etiam centum: ibi ex pluribus non poteſt tres: vt arg. ff. ad legem Iuliam de adult. l. nihil. §. fin. & l. vim paſſam. §. inceſti. Vel hic proſequitur ſuā vel ſuorum injuriam: quod & l. contraria permittit: & plene ibi diximus. & §. de accu. l. qui de crimine.

Accuſator non proſequens accuſationem propter caſum ſuperuenientem in perſona accuſati, non incidit in Turpilianum. Bald. Vel ſic: Morte accuſati liberatur accuſator à proſecutione criminis inſtituti. Salycetus.

11. Idem. AA. Proculo.

SI is quē † homicidij ſeu cuiuſuis criminis poſtulaſtia reum, vita functus eſt: fruſtra ob pœnam [b] deſertę accuſationis cōueniris, cum morte eius crimen cum pœna ſit extinctum: [c] ac per hoc tibi adempta eſt neceſsitas accuſationis. PP. IIII. kalend. Octobr. Romæ, Sabino & Anulino Coss.

Etiam eo mortuo qui fabricauit falſum inſtrumentum: ſi quis illo inſtrumento vtatur ſcienter, poteſt accuſari de falſo. Baldus.

111. Imp. ALEXANDER. A. Veronitiano.

SI (vt proponis) cauſa pecuniaria ad emolumentū [d] tuū ſpectat: licet Arianus cui falſi crimē auctor tuus [e] intendebat, vita functus ſit: non prohiberis, ſi quis aduerſum te inſtrumēto quod in dubiū vocatur, vti cœperit, [f] accuſationē inſtituere. Quāuis enim in perſona principalis rei morte ſubducti, iā ſubſiſtere nō poſſit: [g] tamē ſi quis illo vti voluerit, intelligit ſe periculo criminis eſſe ſubiectū. [h] PP. VI. kalē. Iā. Albino & Aemiliano Coss.

Morte facientis & mandantis crimen in perſona morientis extinguitur, & finitur iudicium inchoatum: & bona non auferuntur heredibus, niſi mortem ſibi conſciuerit. Baldus. Vel ſic: Mortuo reo non proceditur ſuper delicto: niſi ſi ſibi mortem conſciuit. Salycetus.

1111. Imp. GORDIANVS. A. Rufo.

DEfunctis reis publicorū criminum, ſiue ipſi per ſe ea commiſerunt, ſiue aliis mandauerunt: [i] pendente accuſatione, præterquam ſi ſibi mortem conſciuerint, [k] bona ſucceſſoribus eorum non denegari [l] notiſsimi iuris eſt. PP. VII. kalend. Nouembr. Pio & Pontiano Coss.

Vbi ſit adempitio bonorum, venit in cōſequentiam pœnæ quæ mortetollitur, poſt mortem non durat quæſtio, etiam ratione bonorum. Si vero venit æquè principaliter, tunc ſic. Bald. Vel ſic: Si moritur accuſatus vel accuſator appellatione pendente, finitur inſtantia etiam quo ad bona, niſi quæ erant neceſſe adempta heredibus. de quo dic vt dicitur. §. ſi penden. appell. l. iij.

v. Idem A. Iuliano.

SI quis cum capitali [m] pœna vel deportatione [n] damnatus eſſet, appellatione interpoſita, [o] & in ſuſpenſo cōſtituta, fati diem functus eſt, crimen morte finitū eſt. P Idem obſeruatur & ſi accuſator pendente appellationis tempore vltimū diem obiiſſet. ¶ ¶ Sinautem relegationis [r] pœnā ſuſtinuit, & in parte bonorum damnatus, [s] appellatione vſus eſt: etiā poſt mortem eius nihilo minus appellationis ratio examinabitur: cum deſideretur vtrū valeat nēcne particularis publicatio. PP. VI. Kalend. Aug. Gordiano. A. & Auiola Coss.

TITVLVS VII. SI QVIS IMPERAtori maledixerit.

Ex leuitate vel inſania maledicens principi, non punitur: ſed ſi per iniuriam, principis eſt æſtimatio vtrum & qualiter puniatur: quod facit ex cauſis & perſonis. Bald. Vel ſic: Qui de imperatore obloquitur, ſi non iniurioſe, à iudice condemnari debet: aliàs ſi iniurioſe, debet ad principem reſcribere. Salycetus.

I. Imppp. THEODO. ARCADIVS & HONORIVS. AAA. Rufino præfecto prætorio.

SI quis modeſtię neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantiq; [t] maledixerit *Relegationis.* quia tacitè non ſit bonorum ademptio: vt ff. de interdict. & relegatis. l. relegatorum. §. ad tempus.

Damnatus. expreſsè. & facit. §. ſi penden. appel. l. ſiis. & ff. de fer. ruſt. prædi. l. iij. §. fina.

SI QVIS IMPERATORI maledixerit.

Dixit de accuſatoribus & accuſatit: nunc de ipſis delictis. & primò de maximis quæ ſiunt in principem, quandoque verbo: vt hoc ti. quando quæ facto: vt. j. titu. j.

SI quis. CASVS. Si aliquis principi maledixerit, an puniri debeat quęritur? & diſtinguitur: aut ſeuitate, & venia ei præſtāda eſt, aut per inſaniā, & ei miſerandum eſt. ſi aūo iniuriādi, mittēdus eſt ad principē, vt ex perſona hominis dicta pēſentur.

Petulantique. id eſt ſuperbo & inflato.

Ex Co. Th. eo. ti. l. fin. Idem quoque cautum eſt in 84. canone Apoſtolorū vbi & Zonaras commentator Græcus hāc legē Græcè adſcribit eamq; citat ex Hexacōtabiblo Baſilicon conſtitutionū. cuius aliquot libri ab Hernetto noſtro in lucem ſunt editi. Cęterum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Temulentus. Temetum. Principi maledicitur tribus modis.

a *Temulentia*.id est ebrietate.inde temulentus,id est ebrius,nã temetum.ti.genus est optimi vini.
b *Ex leuitate*.no.tribus modis maledici principi:ex leuitate,ex insania, & ex iniuria: & nullo casu punit iudex, licet vltimo remittat.
c *Contemnendum*.quia lubricum linguæ, &c. nisi quando est tale crimen quod ex scriptura legis descendat, vel quod ad exemplum legis vindicandum est:vt ff.ad l. Iul.ma.l.famosi. §.j.Et quia quod calore, &c. vt ff. de regiur.l. quod calore.
d *Miseratione*. quia satis punitur ipso furore: vt dicta.l.famosi. & ff. ad legis Pompeiam de parri. l. pen. in fine.
e *Si ab iniuria*. id est iniuriose, & ex animo.
f *Remittendum*.ad nos: vt subijcit.
g *Pensemus*. sic ff. de iniu.l.item apud.§.adijcitur.& ff. de neg. gel. Pomponius lib.xxvj. in negociis. &.xxiiij.q. iij.cum ergo.§.sed qui. in fine.

AD LEGEM IVliam maiestatis.

ETiam ex alijs.] CASVS. Si iudex cõtra principis constitutiones sententiam tulerit, an quasi læsæ maiestatis reus accusandus sit? Dicitur quòd non. Viuianus.
h *Cessant*. in quibus vi debatur non cessare. vt quando verbo facta est ei iniuria:vt. §. tit.j.l.j. Itẽ in alio:vt.j.l.proxi.
i *Pronunciasse*. qualiter ergo accusabitur? Respon. si per pecuniã fuit corruptus, lege Iulia repetũdarum : vt.ff. ad le. Iul. repe. l. eadẽ. §.fi. & j. ad le. Iul.rep. l. finali. & si sine pecunia:tunc crimine stellionatus. Item & crimine falsi : vt.ff. ad leg. Corne. de fal.l.j. §.fed & si iudex. Ciuiliter etiam cõuenitur: vt inst. de ob. quę ex quasi delli.na.in princip.

ALienam.] CASVS. Si iracundia motus, quòd seruus meus stabit in perpetuis vinculis, iura ui per vitam principis. & hanc pœnam volo ei remittere:an quasi læsæ maiestatis crimine accusari debeam, quæritur? Et dicitur quòd non.
k *Quod semper*.id est te futurum iratum iura sti.
l *Iuraueras*. per principis salutẽ: vt &.ẽ. de reb.credi.l.ij.in fi. & facit.ff. de reg. iur.l. quòd calore. & de repu.l.ij.sed alio modo puniris:vt.ff. de iureiuran.l.si duo patroni. §.fi. Vel dic q iurauerit per deũ, vnde deum habeat vltorem:vt.ẽ. de iureiu.l. ij, in prin. sed hodie est contra hanc.l.scilicet in authen. vt non lux.hom.cõtra naturam. circa medium constitutionis.coll.vj.

Deum iurans, deum habet vltorem.

SI quis.] CASVS. Si me crimine lęsę maiestatis accusasti, & per vnum testẽ probasti, & sic semplene:an vnà mecũ ad

TIã ex aliis causis maiestatis crimina cessant [h] meo seculo: nedum etiam admittam re paratum accusare iudicem propterea crimine maiestatis, quod contra constitutionem meam eum dicis pronunciasse.[i] PP. III. Idus. April. Maximo. II. & Iuliano Coss.

Deferens temerariè sacramentum, non tenetur crimine læsæ maiestatis. Bald. Vel sic: Deferens non committit crimen læsæ maiestatis. Salycetus.

II. Idem A. Faustiniano.

ALienam sectæ meæ solicitudinem concepisti, quasi crimen maiestatis sustineres, si seruo tuo iratus esse non perseueres, quod semper[k] te facturum inconsulte iuraueras.[l] PP. III. Non. Februa. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Accusator & eius instigator, nisi doceant per manifesta indicia delictum accusati de crimine læsæ maiestatis, sunt torquendi, & per tortarum qualiter res processerit examinandi. Salyc. Vel sic: Accusator qui crimen læsæ maiestatis probauit tantùm semiplenè, vel per indicia: debet torqueri vna cum accusato & instigatoribus vt veritas eruatur, nullo obstante priuilegio. Salycetus.

III. Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum præfectum vrb.

SI quis[†] alicui maiestatis crimen intẽderit:[m] cum in huiusmodi[n] re conuictus, [o] minime quisquã priuilegio dignitatis alicuius à strictiore in quisitione [p] defendatur: sciat se quoque [q] tormentis esse subdẽdum, si alijs manifestis indiciis accusationem suam non potuerit comprobare: cum eo qui huiusmodi esse temeritatis reus deprehenditur.[r] Illum quoque tormentis subdi oportet, cuius consilio atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, vt ab omnibus commissi cõsciis instituta vindicta possit reportari.† PP. Kalẽ. Ianua. Volusiano & Aniano Conss.

Priuilegiatus potest suæ priuilegium allegare, excepto crimine læsæ maiestatis: & excepto si torqueretur de principis conscientia: & hoc innuitur in principio legis à contrario sensu, secundum Baldum.

IIII. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Olybrium. p.v.

NVllus omnino cui incõsultis ac nescientibus nobis fidiculariũ tormenta inferuntur, militiæ vel generis aut dignitatis defensione vti prohibeatur: [s] excepta tantum maiestatis [t] causa, in qua sola omnibus æqua conditio est. Da. VIII. Id. Iul. Valentiniano. N.P. & Victore Conss.

Conspirans contra principem, vel eos qui sunt ad latus principis, incidit in crimen læsæ maiestatis sola ordinatione & tractatu: licet non sequatur euentus. vnde vltore gladio debet puniri, & omnia bona sua efficiuntur fisci. Bald.

V. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Eutychiano præf. prætt.†

QVisquis cũ militibus vel priuatis vel barbaris [u] scelestã inierit factionẽ [x] probationẽ tuæ intentionis sis torquendus, quæritur? Et dicitur quod sic. Item & ille torqubitur qui tibi mandauit vel cõsilium dedit vt aduersus me accusationẽ institueres. Viuianus.
m *Intenderit*.quod etiã infames facere possĩt. vt.ff. e.d.famosi.
n *Huiusce modi*.scilicet crimine læsæ maiestatis.
o *Conuictus*.præsumptione eo ipso quòd accusatus hac.l. præsumitur contra ipsum. quod non placet : vt.ẽ. de accusa.l.fin. in princi. Sed dic quòd conuictus per vnum testem, & sic semplene est probatum, vel per aliud indicium quod oportet præcedere quæstionem: vt. ff. de quæst.l.j. in princip.
p *Inquisitione*. strictà per testes, strictior per tormentum.
q *Se quoque*. quasi dicat, sicut non defenditur à tormentis accusatus, sic nec accusator: & sic sunt pares. sic & in custodia: vt.ẽ. de exhiben. & transmitt. reis. l.ij. in fin.
r *Deprehenditur*. præsumptione.

† *Co. Theo. lib.9. tit.5.l. Testis vnus facit semiplenam probationem.*

NVllus.] CASVS. Si accusatus ne torqueatur tormento fidiculariũ, exceptionem militiæ vel dignitatis habeat: an eã obiicere possit, quæritur? Et dicitur quòd non: [s] Prohibeatur. vt &.j. resc. de quæst.l. decuriones. & dic quòd fides est chorda: inde fidicula, id est subulis chordula.
t *Maiestatis*. ergo & simoniæ: vt &.ẽ. de epis. & cleric.l.si quẽquam.

† *Co. Theo. lib.9. tit.5.l. si quis. in fi.*

QVisquis.] CASVS. Si aduersus principẽ vel eius comites coniurationem fecerit quis, eius sola voluntas punitur, licet non fecerit: quia gladio interficitur, & bona eius committentur in fiscum: filij verò non interficiuntur, sed nihil de bonis paternis vel maternis ad eos pertineat, nec alicui succedant, nec ad honores promoueantur, nec ad militiam: vt sit eis mors solatium. & si aliquis pro eis duxerit supplicandam, non audietur, sed erit infamis. filiabus vero in bonis maternis Falcidiæ portio remanebit. Si vero post institutum crimen talem filium vel filiam conuincipauerit: post quam de nuda coniuratione cogitauerit, valebit: vxor vero dotem recuperabit. & si aliquam fecerit donationem propter nuptias, habebit vsumfructum : sed ea in fata concedente, reuerteretur ad fiscum. Si quis vero coniurationem detexerit: illi cet ipse de his sit qui coniurationem fecerint, pœnam nullam sustinebit, sed erit præmio afficiendus. Viuianus.]

† *Fisc Theod. lib.9. tit.5.l. Theodosius. 14. l.3. Bal. dat materna pro legitimis ad hanc. tit. talem fere bit hanc. le tare in Codice. dicit Theophilus, & Fusse. abrogatam. Comitat.*

u *Barbarii*.id est hostibus.
x *Factionem*. id est conspirationem. & dic contra principem,

Nostri sunt.

Affectus efficax quandoque punitur.

a *Nostri sunt*. cum & princeps sit caput. & est interpositio.
b *Nobis militat*.i. circa nostrum latus in militia armata vel inermi.
c *Eadem enim*. interpositio est. Et no. cogitatum puniri. sic & ẽ. de epis. & cle. l. si quis nõ. Sed cõtra ff. de pœnis. l.cogitationis. Solu. secundum Ir. hic ad actũ deuenit, scilicet ad ferramentum dãdum vel recipiendum: vt nor. ẽ. plene de his qui ad ec. confu. l. præsenti. & facit ad volũtatem. ff. ad l. Cor. de fica. l. diuus.
d *Addillis*. vt in authent. vt nulli iudi. §. fi. colla. ix.
e *Concedimus*. ex misericordia, qua non sunt indigni qui alieno nõ suo vitio laborant. vt ẽ. de na. li. l. legem.
f *Paterno*. interpositio est.
g *Inquibus*. scilicet filiis timetur ne similes sint patribus, a iuxta illud: Sæpe solet similis filius esse patri, &c. vt ff. de ædil. edic. l. quòd si nolit. §. qui mãcipia.
h *Successione*. ergo nec libertis paternis succedet. Sic est contra. ff. e. l. eorum. ff. de iure pat. l.iij. Sol. vt diximus. ẽ. de bo. lib. l.j.
i *Comitetur*. sic ergo delictum patris nocet filijs. quod est speciale. Regulariter contra : vt j. de pœnis. l. sancimus & ff. de pœ. l. crimẽ. & ff. de decu. l. ij. §. in filijs. & illud, Pater non portabit iniquitatẽ filij, &c.
k *Sacramẽta* militaria.
l *Supplicium*. sic. lxxiiij. dist. c. quorundam.
m *Tentauerint*. sic & ẽ. de transact. l. si quis maior.
n *Minus auferas*. Et not. quòd minus audet fœmina quàm masculus. Sed quid si mater commiserit factionem, nunquid parcitur filiis vel filiabus? Respõ. idẽ quod in patre. Azo.
o *Non valeant*. ab eo tempore in quo eandẽ factionem cogitauerint: vt.j. §. proxi. quia videtur facere in fraudem, vt in eos bona conferat. per quod apparet, quòd si ante emã cipauerat, & bona contulerat, quòd non auferantur: vt. j. de bo. proscrip. l. pen. & sic scilicet de filijs in potestate

Donationes inter vinos collatæ in vxorem, non infirmẽtur viro damnato ex lege Iulia maiestatis.

aut factionis ipsius susceperit sacramentum vel dederit, de nece etiam virorum illustrium qui consilijs & consistorio nostro intersunt, senatorum etiã (nam & ipsi† pars corporis nostri sunt) [a] vel cuiusliber postremo qui nobis militat,[b] cogitauerit (eadem enim [c] seueritate voluntatẽ sceleris, qua effectũ puniri iura voluerunt) ipse qui dẽ vtpote maiestatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis.[d]

Filii eius de misericordia reseruatur vita. sed nulla bona possunt habere vel accipere ex aliqua successione intestati vel testati: & perpetuo sunt infames, & ab omnibus honoribus & officijs exclusi. Bal.

Filij† vero eius quibus vitam imperatoria specialiter lenitate concedimus [e] (paterno [f] enim deberent perire supplicio, in quibus [g] paterni, hoc est heredi tarij criminis exempla metuũtur) à materna, vel auita, omniũ etiam proximorum hereditate ac succesione [h] habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuò egẽtes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur,[i] ad nullos prorsus honores, ad nullas sacramenta[k] perueniant: sint postremò tales, vt his perpetua egestate sordẽtibus, sit & mors solatium, & vita supplicium.[l]

Supplicans principi pro eis, punitur pœna perpetuæ infamiæ. Bald.

Denique iubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint.[m]

Cum filiabus eius dispensatiue proceditur vt possint ex bonis maternis obtinere Falcidiam. Bald.

Ad filias sane eorum, quotlibet numero fuerint, Falcidiam tantùm ex bonis matris, siue testata, siue intestata decesserit,* volumus peruenire, vt habeat mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum ac nomẽ heredis. Mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras[n] esse confidimus.

Post illud crimen attentatum pater non potest emancipare filium, nec aliquam alienationem facere. Bald.

Emãcipationes quoque quæ à prædictis siue in filios, post legem duntaxat latã, siue in filias fuerint collatæ, non valeant.[o] Dotes, donationes quarumlibet postremo rerum alienationes, quas ex eo tempore quali-

** si verd.*

bet fraude vel iure [p] factas esse constiterit, quo primùm memorati de ineunda factione ac societate cogitauerint, nullius statuimus esse momenti.

Vxores istorum non debent perdere dotes ipsarum: immo recuperant eas. Vel sic: Donationes nuptiales in casu quo erãt seruandæ liberis, applicantur fisco: in quibus filiæ etiam legitimam possunt petere. Bal.

Vxores sanè prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis [q] acceperunt, filijs debeãt reseruare: tempore quo vsusfructus absumitur,[r] omnia ea [s] fisco nostro se relicturas esse cognoscant quæ iuxta legem filiis debebantur: [&] Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non etiam filijs deputata[videatur].

Consci satellites & ministri, in pœna sunt similes delinquenti. Bald.

Id quod de prædictis eorumque filiis cauimus, etiam de satellitibus [u] consciis ac ministris filiisque eorum simili seueritate id censemus.

Reuelans coniurationes huiusmodi in initio, præmiatur, sed si ex post facto, id est non in continenti. sed post aliquod tempus reuelet secretum, sibi parcitur. non tamen præmiatur. Bald.

Sanè si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam prodiderit factionem, & præmio & honore[x] à nobis donabitur. Is vero qui vsus fuerit factione, si vel sero* (incognita tamen adhuc) consiliorum arcana patefecerit: absolutione tantùm ac venia dignus habebitur. Dat. pridie Non. Septemb. Ancyræ, Cæsario & Attico Conss.

** Constitutio Græca.**

Crimen læsæ maiestatis post mortem obiici potest: & in hoc crimine seruij torquentur in caput domini. Bald.

VI. Paulus lib. singulari de publicis iudicijs.

MEminisse oportebit, si quid cõtra maiestatem imperatoris cõmissum dicatur etiã post rei mortem [y] id crimen in staurari solere, postea quàm diuus Marcus Drunciani, vtpote senatoris, qui Cassiani furoris socius fuerat, bona post mortem fisco vindicari iussit: & nostro tempore multis heredibus ablata sunt. In hoc item crimine quod ad læsam maiestatem imperatoris pertinet, etiam in caput domini seruj torquentur.

Crimen læsæ maiestatis post mortem obiici potest in duobus casibus.

Etiam post mortẽ crimẽ læsæ maiestatis potest inchoari, & memoria conuinci etc; ãneri. hoc primo. Crimine sus huius criminis, in ipso crimine exordio perdit ipso facto omnia suarum rerũ administrationẽ. hoc secundo. Per incertitudinẽ successoris bona interim sequestrantur. Bal.

VII. Martianus lib. j. de public. iudi. tit. ac leg. Iul. maiestatis.

POst diui Marci constitutionem hoc iure vti cœpimus, vt etiam post mortem nocentiũ hoc cri-

men

a *Post diui Marci.* Damnetur. vt &. s. l. proxi. & instit. de here. quæ ab intestato. §. per contrarium. Sūt & alij casus speciales, quos not. s. si reus vel accu. l. j.

b *Neque alienare.* vt &. s. l. quisquis. § emancipationes. & ff. de dona. l. donationes. in fine. & est speciale. aliàs cōtra: vt. ff. de dona. l. post contractum.

c *Soluere.* iure speciali, aliàs contra: ff. de solu. l. reo criminis.

d *Torquentur.* vt impediatur alienatio, torquentur donec de crimine conuincantur.

e *Arguatur.* id est arguētè accusetur.

AD LEGEM IVliam de adulteriis & stupro.

Per ordinē maiora prosequitur crimina. & dicitur adulterium proprie in nuptam, quasi transitus ad alterius torum, propter partum ex altero conceptum composito nomine. stuprum in virginem vel viduam. vt ff. e. l. inter §. 1. Incestus. cum consanguinea vel affine: vt instit. de nup. §. 1. & ff. e. l. ji. adulterium cum incestu. & dicit quòd leges huius tituli factæ sunt ad legem Iuliam emendandam, supplendam, corrigendam, & interpretandam.

Adulterij, stuprum, & incestus quid significent.

PVblico iudicio.] CASVS. An vxor maritum de adulterio possit accusare, quæritur? Et dicitur q̄ non, veràte. l. Iul. de adulterio, quę in masculis solis locum habet.

f *Publico iudicio.* id est l. Iulia de adulte. quod nō publicum est: vt. ff. de publi. iudi. l. j.

† sic sitauit 32. qu. 1. cap. 10. Contius.

g *Violato.* non dicit toro. si ergo solutæ se immiscuit, planum est quia à nullo de adulterio accusatur: vt ff. e. l. inter. §. j. & xxxvj. quę. j. c. lex illa. §. adulteriū. sed & si ad alterius vxorem accesserit, nec tunc torus huius mulieris vel sui viri est violatus, sed viri adulteræ:

† Conquiritur. d. Augustinus de hac inæquitate. Vxor an possit maritum de adulterio accusare.

& sic nec tūc hæc accusat, cum sit mulier: nec suam vel suorum iniuriam prosequatur: vt. s. qui accusa. non pos. l. de crimine. & hoc de iure mariti. Sed an etiam iure extranei possit? Quidam quòd sic, sed die quòd non: cū dicas eam nō prosequi suam iniuriam: virū tamen dimittere potest: & lucretur donationē. & dotē: vt. s. de repu. l. consensu. § causas. & sic etiam intelligēdi sunt canones, vt. xxxij. q. iiij. c. nemo. in princ. & quæst. v. præcepit, & cap. præceptum. & cap. Christiana.

h *Declarat.* eo modo qui sequitur: quę cū, &c. & est talis ratio: quia cū permittitur viro, videtur prohibitum mulieri. ar. ff. de iudi. l. cū prætor. vel accusanti iure mariti permisit quæri de adulterio: sed hæc nō potest accusare iure mariti, q̄a maritus nō est: ergo nullo modo etiā iure extranei. q. d. nō potest accusare aliquando: ergo nunquā. sed maritus aliquādo potest secundū Io. & sic generaliter ei cōcedi videtur. arg. ff. de mili. testa. l. ex militari. Sed mirū est q̄ vir non committit adulteriū accedendo ad solutā: nec ab vxore adulterij accusatur ad quancunque accedat: nec dicitur suā iniuriam prosequi. & ideo est arg. cōtrariū in auth. de nupt. §. si igitur. secundum Theodo. coll. iiij.

Maritus ac cedens ad solutam, adulterium non committit.

ADDITIO. Aduertas q̄ licet de iure ciuili maritus cognomen inchoari posit: vt conuicto mortuo memoria eius dānetur, a & eius bona successori eius eripiātur. nam ex quo sceleratissimum quis cōsilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus est. Sic & diui Seuerus & Antoninus constituerūt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, b neque manumittere eū posse: nec ei soluere: iure debitorem, magnus etiā Antoninus rescripsit. In hac causa in caput domini serui torquentur, c id est propter causam maiestatis. Et si decesserit quis: propter incertam personā successoris, bona obseruantur, si in causa maiestatis fuisse mortuus arguatur, e vt Seuerus & Antoninus literis ad Rationales missis rescripserunt. Dat. III. Non. Mart.

Constitutio Græca

TITVLVS IX.
AD LEGEM IVLIAM
de adulteriis & stupro.

Vxor non potest maritum de adulterio accusare: nec vxorio iure, quia non cauetur in lege: nec iure extranei, quia mulier, hoc dicit textus cum glo. secundum Bald.

C

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Cassiæ.

PVblico † iudicio f non habere mulieres adulterij accusationem, quanuis de matrimonio suo violato g queri velint, lex Iulia declarat: h quæ cùm masculis † iure mariti accusandi facultatem detulisset, i non idem fœminis priuilegium detulit. PP. XIII. Kalend. Aug. Laterano & Rufino Coss. *

Retinens vxorem quam in adulterio inuenit, punitur vt leno: secus si non inuenit, sed habet eam suspectam. h. d. Vel sic: Sciens punitur, non autem qui suspicatur. & facit pro receptantibus bannitos: & ad hoc vt puniantur, requiritur quòd sciant, non quòd suspicentur, Baldus.

D

II. Idem AA. Cyro.

CRimen lenocinij k contra hunt, qui deprehēsam in adulterio vxorē in matri monio retinuerunt, nō qui suspectam l adulterā habuerunt. PP. Kalendas. Iulij, Anulino & Frontone Conss.

Serui mulieris quæ dicitur adulterium commisisse, & etiam patris eius, pro ueritate sunt torquēdi: ideo intra sexaginta dies prohibentur manumitti vel distrahi. Accusator tamen prius debet cauere de ipsorum emendatione totali, vel deteriorationis emendatione in causa absolutionis subsecutæ. Salycetus.

III. Imp. ANTONINVS A. Iuliano.

NOn solum † verba m legis Iuliæ de adulteriis coercendis, sed etiā sententia per quæstionē quoque seruorum n siue ancillarū crimen admissum probare volentis, o ad earū tantū persona rū seruos ei rei exhibēdos pertinet, de quibus specialiter cōprehendit, P id est mulieris, q & patris eius, non naturalis, sed iusti duntaxat, r quos intra sexagesimum † diem ex dissolutione s matrimonij numerandum, manumitti vel distrahi prohibet: t & quorū dominis u caueri præcipit, si defuncti fuerint in quæstione, vel facti deteriores, secuta x absolutione. PP. XV. Kal. Augu. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

† Iunge. l. prospexerit ff. qui & à quib. manumiss. Cōtius.

Kimen lenocinij.] CASVS. Si vxorem tuā in aliquo adulterio deprehēdisti, & postea in matrimonio consensisse videris: vnde crimine lenocinij poteris accusari.

* Aliàs, PP. XII. Kal. Iul. Anulino & Front. Coss.

k *Crimē lenocinij.* quod punitur vt adulterium, & committitur multis modis: vt hic. & ff. eo. l. ij. §. lenocin. & ff. de minor. l. 4. auxilium. & j. cod. l. castitatis. & s. de condic. obtur. cau. l. mercalem.

l *Non qui suspectam.* si tamen potest obumbrare patientiā suam prætextu incredulitatis: vt hic, & j. eo. l. sine metu, & ff. eo. l. ij. §. lenocinij. in fi. &. l. martii. Et nota quòd sine accusatore punitur vir de lenocinio, si vxore rea facta, mariti lenocinium detegatur: vt ff. eod. l. iij. §. si publico.

† j. duat mensespost diuortium.

Non solum.] CASVS. Tā ex sententia quām ex verbis l. Iul. si maritus velit vxorem de adulterio accusare, poterunt serui vel ancillæ vxoris vel patris ei torqueri, vt eruatur veritas: & intra. lx. dies computandos à die dissoluti matrimonij, & hoc in prima. nec manumittentur, neque alienabuntur. & hoc in secunda. & si in quæstione serui decesserint, vel deteriores facti fuerint: absoluta muliere caue bit maritus de æquè ideoneis reddendis, & hoc in tertia. Viuianus.

m *Verba.* id est non sola tā verba, sed etiā sententia. nā quandoque in aliquid verba & sententia consonant: quandoq; verba tantū, quandoq; sententia tantū: vt patet in Macedoniano. Tu dic q̄ verba pertinent tātum ad eos quos hic nominat: sententia etiam ad alios quos dices: & sic hæc dictio tantum, ad verba tantùm respicit.

n *Seruorum.* non solum alijs probationibus.

o *Volentis.* scilicet legis.

p *Comprehendi.* comprehendit dicta lex, cuius verba tamen non habemus.

q *Mulieris.* de adulterio accusatæ.

r *Iusti duntaxat.* siue fit iustus de naturali & ciuili iure, siue ciuili tantùm, vt adoptiuus.

f *Ex dissolutione.* quæ fit per diuortium, & quam opus est fieri antequam inchoet accusationē, vt j. eo. l. si crimen. sed si mortē vel bona gratia, vel ex delicto viri soluatur matrimonium tenet manumissio: vt ff. qui & à quib. l. sed si maritus.

t *Prohibet.* per hoc ergo, p̄batur, q̄ ea que domi fiunt, per tales possunt manifestari: vt s. de rep. l. cōsensu. § fin autē aliter.

u *Dominis.* scilicet dominæ vel patri eius.

x *Secuta absolutione.* mulieris scilicet accusatę, nō aliter: vt hic. & ff. eod.

& ff. eo. si postulauerit. §. si reus. Vltimò not. q̄ tria dicit hæc lex. seruos torquēdos, & non manumittendos: & damnū emēdandum. Circa primum dic, quòd serui adulteræ & patris eius torquentur ex verbis & sententia. Itē ex sentētia serui adulteri & patris, sed proprij vbicunq; sint: patris, si sint in vsu adulteræ vel adulteri: vt hic, & ff. e. l. si postulauerit. §. haberi. & ff. qui & à quib. l. prospexit. & j. tit. j. l. si. Item serui accusatoris: vt ff. eod. l. si postulauerit. §. sed & serui. Item serui matris mulieris & aui dati ad vsum mulieris: & hi omnes prohibētur manumittere vel alienari intra lx. dies à die diuortij: vt hic, & d. l. prospexit. Itē torquentur serui etiam extraneorum, qui in vsu sunt mulieris. vel etiā si non sunt secundū alios, q̄ modò aliquid veritatis sciant: vt ff. e. l. si postulauerit. §. dūmodò autē. sed si serui patris sicut extranei ita demum torquentur, si sunt in vsu mulieris: quæ ergo erit differētia inter extraneum & patrem? Respon. quia extraneus manumittet quādo volet: pater nisi post duos mēses. Item & circa primum dic, quòd vt liberè verum dicant, serui publicantur, & à dominorū potestate eripiuntur. & hoc fit post quæstionē, prius non, cū publici non torquentur, sed extranei nō publicantur, cū nō habeāt cui gratificētur: vt ff. e. l. si postulauerit. §. iubet. & §. ratio. debet tamē fiscus precium domino dare secundū Ioan. quando absoluitur: vt arg. s. quibus ex causis ser. pro præ. l. ij. & sic est speciale seruum torqueri in caput domini: vt & j. de quæstio. l. ij. Super vltimo quæro, quare cauet pro deteriorātione, cū publici fiāt, & fiscus præstat æstimationem, vt dixi? Respōdeo fiscus præstat solummodo q̄ tunc tortus & ruptus valet. vnde deterioratio ab alio est emendanda. Itē an totum damnū deteriorationis serui torti accusator reo absoluto dat? Dicunt quidā dimidiā & aliam sibi cōputet: quia & pro eo est tortus: vt arg. s. de rebus credi. l. generaliter. §. his. de p̄sentibus. Vel potest distinguī: aut extraneus accusatur, aut dominus, aut seruus. primo emendatur ab vtroque medietas. Vel secundū alios vnū simplū, vt sic habeat duplū: vt. d. l. si postulauerit. in princ. In secundo quando dominus accusatur, in totum emendatur domino absoluto: vt hic, & ff. eo. l. si postulauerit. §. si reus. In tertio in duplū domino emēdatur: vt. d. l. si postulauerit. §. fin. & ff. de calū. l. fin. & j. de calū. l. dominis. & hic. Vel ex stipulatione, si interposita est: vel condictione ex lege petuntur: vt ff. eo. l. quod ex his.

Occidens adulterum lege permittētur, non censetur homicida. hoc primo. Occidit adulterū in casu nō permisso, mitius punitur. hoc secundo. Bal. Vel sic: Maritus per se vel filios potest impune occidere adulterum vilem in adulterio nostris tempore deprehensum: non vilē vero occidens, in totum non liberatur, sed mitius punitur. Saly.

IIII. Imp. ALEXANDER A. Iuliano proconſ. Narbo. prouinciæ.

GRacchus a quem Numerius b in adulterio noctu deprehensum interfecit, si eius conditionis fuit, vt per legem Iuliam impune occidi potuerit: c quod legitimè factum est, nullam pœnam d meretur. †

¶ Idemque filijs eius qui patri paruerunt, præstandum est. e

¶ Sed si legis auctoritate cessante, inconsulto dolore adulterum interemit, quamuis homicidium f perpetratum sit: tamen quia & nox & dolor g iustus factum eius releuant, potest in exilium h dari. PP. sine die & consule.

Adulter post quinquennium accusari non potest. Et exceptio præscriptionis quæ competit parti, debet ei per iudicem obseruari, & non auferri. Baldus.

V. Idem A. Vadanti.

ADulter post quinquenniū quàm cōmissum adulterium i dicitur, (quod continuū numeratur) accusari non potest: k easque præscriptiones legibus reo datas auferri non oportet. l PP. Idibus Iunij, Maximo. II. & Aeliano Conss.

Maritus potest accusare adulterum intra. lx. dies vtiles: quibus elapsis admittitur in reliquum tempus ad accusandum iure extranei: & quando accusat, est habenda quæstio de seruis. h. d. Vel sic: Si habens duos intra, perdit vnum: admittitur ad reliquum. h. d. Vel sic: Qui non admittitur vt vir, admittitur vt extraneus. Bald.

VI. Idem A. Sebastiano.

IVre m mariti adulterij accusare voleti, sexaginta dies vtiles cōputantur: quibus in publico eius n facultas fuerit, apud quem reus vel rea postulari potest. ¶ Et cum præterierint dies quia patri est hoc permissū. aliàs cōtra: vt ff. de reg. iur. l. ad ea.

f *Homicidium.* quia adulter non erat vilis.

g *Dolor.* nota q̄ iustus dolor aliquē excusat: vt. ff. ad l. Cornel. de sica. l. j. §. si. e. l. si adulterium. §. imperatores. Item & tempus facit: vt hic, & ff. de pœnis. l. aut facta. §. j. & §. tēpus. & s. vt lice. vnicuique. l. ij. Sed argu. contra. s. de trāsact. l. nō minorem. h. *In exilium.* cum aliàs debeat occidi. vt instit. de publi. iudic. §. item lege Cornelia.

batur, qui postea inuētus est prægraticari: vt. ff. e. l. iij. & l. quinquēnium. & nisi per vim sit factū stuprum: vt. ff. eo. l. mariti. §. si. sed in adultera præscribitur sex mēsibus vtilibus cōputādis in nuptā à tempore diuortij facti à primo. in vidua, à tempore cōmissi criminis. & est ratio, quia quæ facilius accusatur vt vidua, facilius præscribit à die cōmissi criminis: vt. ff. eo. l. mariti. §. sex mensium. & ff. ad Turpil. l. j. §. accusationē. non tamē vt sex menses vtiles excedant quinquēnium quo adulter præscribit à die cōmissi criminis: vt. ff. e. l. mariti. §. præterea. & duo ex his sex dātur, vt accuset vir iure mariti: quatuor vt iure extranei: vt. j. eo. l. proxi. & ff. e. l. si maritus. j. §. extraneis.

Adulter.] CASVS. An maritus elapso cōtinuo quinquennio à die cōmissi adulterij, possit adulterū accusare, quæritur? Et dicitur quòd nō. nō enim exceptio temporalis quæ reo datur, ei debet auferri. Viuia.

i *Adulterium.* idem si de lenocinio vel stupro, alióve capitulo huius legis accuseture: vt. ff. eo. l. mariti. §. hoc quinquennium.

k *Accusari non potest.* in adultero est planum, nisi in duobus casibus, quando scilicet nō potuit intra hoc tempus, quia inceperat ab adultera tantū, vnde interim non poterat hunc accusare. Item & quādo hic ab alio accusatus fuerit, apud quem reus vel rea postulari potest. ¶ Et cum præterierint dies

Adultera si non accusetur intra tempus certum, potest se præscribere.

I *Vre mariti.*] CASVS. Maritus adulterum intra. lx. dies vtiles iure mariti potest accusare: nec timeat accusari de calumnia, si probat, quod facile erit sibi probare, scilicet per quæstionem seruorum. Viuianus.

m *Iure.* maritus accusat iure mariti. sed & pater mulieris: vt ff. eo. l. is cuius ope. §. ex senatusconsulto. vt tamen præferatur vir, nisi sit infamis, vel colludat: vt. ff. e. l. ij. & §. si simul. & l. iij. & erit hoc ius siue priuilegiū in accusando: quia sexaginta dies habet vtiles, in quibus præfertur omnibus alijs: & sine metu calumniæ, & etiā ex sola suspicione potest vxorē ream facere. & sine inscriptione: vt dixit P. vt. ff. de mino. l. auxilij. & j. e. l. quāuis. ij. Post hos admittitur quilibet: & prædicti etiā admittuntur ante alios vsque ad quatuor menses: & quando plures venerunt, iustior præfertur. & sic etiā forte vir admittitur: vt hic, & ff. eo. l. ij. §. fi. & l. si maritus. j. §. extraneis. & l. is cuius. §. pe. sed videtur quòd non euadant pœnā calumniæ: vt ff. eo. l. is cuius. §. fin. & l. pater. Solu. refert, sint in euidenti calumnia, vel non, argu. s. qui accu. non pos. l. i. & ff. de his qui. vt indig. l. tutorem. Vel prædictū priuilegium, scilicet sine metu calumniæ accusare, tantùm viro detur, non patri: vt in contrarijs: sed cætera dantur patri, scilicet vt præferatur alijs: & hoc quia propensiori dolore facit vir: vt. ff. eo. l. j. §. si simul. Vel dic, nō euitant pœnā calumniæ, quādo vltra sexaginta dies accusant: vt in contrarijs, sed ante sic. & secundum hoc expone legem illam, is cuius ope accusant, id est, accusare solent.

Maritus quandoque iure mariti, quandoque iure extranei accusat vxorem de adulterio.

n *Eius.* scilicet iudicis adeundi. vnde etiā feriati eedunt, si copia fuerit adeūdi: vt. ff. e. l. miles. §. sexaginta. & etiā sexagesimus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus in his computatur: & à die commissi criminis numeratur. vt.ff.eo.l.pater.§.j.

a *Iure extranei.* intra quatuor menses vtiles, vt non excedant quinq; annos continuos: vt & ff.eo.l.si maritus.j.§.extraneis. & sic præscriptione sex mensium vtilium mulier defenditur: vt no.ſ.l.proxi.

b *Non debet.* i. non timeat quòd de ea calumnia cõdemnetur, ſi modò probauit, quod erit ei facile: nam, &c.

c *Eodem modo.* quo & ante ſexaginta dies finitos.

PROPTER.] CASVS. Si iure mariti quis poſſit accuſare ꝓpter violatã virginem, quæ vxor nondũ fuit, quæritur. Et dicitur ꝙ non, niſi ſponſa fuiſſet. Si vero ipſa de violentia conqueri velit: auctore curatore ſuo hoc faciet. Viuianus.

d *Iuſtus non eſt.* velut maritus de adulterio. ſed de ſtupro, ſic vt quilibet alius: vt.ff.eo.l.ſi vxor.in princ.

e *Sponſæ eius.* tunc enim iure mariti accuſabit: & forte vt de adulterio: cum neque matrimonium, neque ſpẽ matrimonij violare permittatur: vt hic, & ff.e.l.ſi vxor.§.diuus. & ar. ff.de iniur.l. item apud.§.ſponſum. niſi alij poſtea nupta eſſet: quia tunc non eſſet ſpes matrimonij: vt.ff.

Matrimonium ſicut non eſt violandum, ſic nec ſpes matrimonii.

iſti vtiles, maritus quoque iure extranei [a] agere poteſt.

¶ Et qui confidit accuſationi, calumniæ notam timere non debet. [b] nam ad probationem ſceleris diui parentes mei quæſtionem de mancipijs eodem modo [c] haberi permiſerunt, quaſi iure mariti ageretur. PP. II.Id.Auguſt. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Qui tempore commiſſi delicti non erat maritus nec ſponſus: non poteſt ꝙ *maritus vel ſponſus accuſare, licet ſit maritus vel ſponſus, ſed ipſa puella cum auctoritate tutoris accuſabit. Bald.* B

VII. Idem A. Herculano.

PROPTER violatã virginem adultã, qui poſtea maritus eſſe cœpit, accuſator iuſtus non eſt: [d] & ideo iure mariti crimen exercere non poteſt, niſi puella violata ſponſa eius [e] fuerat. Sed ſi ipſa iniurias ſuas [f] adſiſtentibus curatoribus [g] per quos etiam negocia eius gerenda ſunt, perſequatur: præſes prouinciæ pro debita tanto delicto, ſi probetur, ſeueritate examinabit. PP. XII.Kalend.Iun.Maximo. II. & Aeliano. Conss. C

Maſculus & fœmina non poſſunt ſimul de adulterio accuſari propter exceptionem ordinis. Baldus. Vel ſic: Eodem tempore quis non poteſt adulterum & adulteram accuſare. Salycetus.

VIII. Idem A. Domno.

REOS adulterij [h] duos ſimul marẽ & fœminam [i] ex eadem cauſa [k] fieri lex Iulia de pudicitia [l] vetat: [m] ſed ordine [n] peragi vtroſque licet. PP. Idibus Iunij, Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Pœna per definitionem impoſita, eſt perpetua. Et qui ducit damnatam de adulterio, vel reducit, intelligitur eſſe leno, & punitur crimine lenocinij. Baldus.

IX. Idem. A. Proculo.

CAſtitati temporum meorum conuenit, lege Iulia de pudicitia damnatam in pœnis [o] legitimis perſeuerare.

¶ Qui autem adulterij damnatam P, ſi quocunque modo pœnam capitalem euaſerit, q† ſciens duxerit vxorem vel reduxerit: eadem lege ex cauſa lenocinij punietur. [r] PP. VII. Kalendas. Februar. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Dans pecuniã vt euadat ab accuſatione adulterij, & accipiẽs pecuniã pro cõportato ſtupro, pœna legis Iuliæ coercẽtur. Bal.

X. Idem A. Demetriano.

DE crimine adulterij paciſci non licet: [s] & par delictum eſt accuſatoris prætiaricatoris, [t] & refugiẽtis veritatis inquiſitionẽ. Qui autẽ precium pro comperto ſtupro accepit, pœna legis Iuliæ de adulteriis tenetur. [u] PP. V. Nonas Maij, Fuſco & Dextro Conss.

Iure iſto maritus vxorem quam retinet in matrimonio, non accuſat de adulterio: ſecus de iure nouo. Et ſi non probet, ſimilitudine ſupplicij debet affici. Salycetus.

XI. Idem A. Naruano.

CRimen adulterij maritum retenta in matrimonio vxore inferre non poſſe, nemini dubium eſt. [x] PP. Kalend. Septembr. Alexandro. II. & Marcello Conss.

IN AVTHEN. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero plurimas. colla. viij. conſtitu. fina.

Pœna per definitionem impoſita, eſt perpetua. Et qui ducit damnatam de adulterio, vel reduxit, intelligitur eſſe leno, & punitur crimine lenocinij. Baldus.

XII. Idem A. Proculo.

CAſtitati temporum meorum conuenit, lege Iulia de pudicitia damnatam in pœnis [o] legitimis perſeuerare.

¶ Qui autem adulterij damnatam P, ſi quocunque modo pœnam capitalem euaſerit, q† ſciens duxerit vxorem vel reduxerit: eadem lege ex cauſa lenocinij punietur. [r] PP. VII. Kalendas. Februar. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Dans pecuniã vt euadat ab accuſatione adulterij, & accipiẽs pecuniã pro cõportato ſtupro, pœna legis Iuliæ coercẽtur. Bal.

X. Idem A. Demetriano.

DE crimine adulterij paciſci non licet: [s] & par delictum eſt accuſatoris prætiaricatoris, [t] & refugiẽtis veritatis inquiſitionẽ. Qui autẽ precium pro comperto ſtupro accepit, pœna legis Iuliæ de adulteriis tenetur. [u] PP. V. Nonas Maij, Fuſco & Dextro Conss.

Iure iſto maritus vxorem quam retinet in matrimonio, non accuſat de adulterio: ſecus de iure nouo. Et ſi non probet, ſimilitudine ſupplicij debet affici. Salycetus.

XI. Idem A. Naruano.

CRimen adulterij maritum retenta in matrimonio vxore inferre non poſſe, nemini dubium eſt. [x] PP. Kalend. Septembr. Alexandro. II. & Marcello Conss.

IN AVTHEN. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero plurimas. colla. viij. conſtitu. fina.

Pœna per definitionem impoſita, eſt perpetua. Et qui ducit damnatam de adulterio, vel reduxit, intelligitur eſſe leno, & punitur crimine lenocinij. Baldus.

IX. Idem.

Abolitionem.]CASVS. Maritus si cœpit accusare suam vxorem, & velit desistere, impetrabit hoc a iudice: aliquin si simpliciter desistat, scilicet nulla impetrata abolitione, pœnam deserte accusationis non euitabit: nec decætero ex l. Petronia ad accusationem admittetur. Viuianus.

Abolitionem. Ad est, licentiam desistendi: vt in Turpilianum nõ incidat.

b *Senatusconsulto.* Turpiliano.

c *Sanxerunt.* immo videtur non incidere: vt &. ff. ad Turpilia. l. in senatusconsulto. §. eos. Solu. illud intelligere in patronis, & non in marito. cui solutioni est argumen. contra. ff. de bonis liber. l. qui cum maior. §. sed si minor. & §. si libertus. Vnde dic quòd in contrario loquitur de tutore, & qui busdam alijs, qui sine metu calumniæ accusant, non de marito. Vel dic, an in euidenti erat etiam vir calumniatus: vt hic, an non: vt ibi. & supra de his qui accusa. non possunt. l. ij. in fi. sed à pœna talionis per legem Remmiam accusatur. Item & ab infamia quæ per Turpilianum etiam imponitur: vt supra eo. l. mariti. Et sic etiã potest dici quòd quo ad aliquid habet locum Turpilianum, scilicet ad pœnam quinq; librarum auri, non infamiæ, quæ sunt pœnæ Turpiliani: vt. ff. de prævatica. l. ij. §. fin. & infra ad Turpil. l. j. & sic etiam isto modo potest tolli contrarium.

Abolitio est licentia desistendi ab accusatione.

d *Postea.* vt. ff. e. l. quæsitum. §. fina. & ad Turpil. l. qui desistit. & supra qui accusa non pos. l. accusationem.

† *cuius etiam alind refertur in l. circumcidere. ff. ad l. Cor. de sicariis. Comitum.*

Siue metu.] CASVS. Maritus iracundia commotus porrexit vxori libellum accusationis: an possit desistere, & eam sine metu legis Iuliæ matrimonio retinere, quæritur? Et dicitur quòd sic: quia ille solum punitur, qui sciens damnatam duxit in vxorem, ita quòd nõ possit simulare se ignorasse. Viuianus.

e *Fuerit.* vt & ff. eodem. l. mariti in prin. &. §. quod ait, &. l. quæsitum. §. fina. & argu. ff. ad Turpil. l. quæsitum.

f *Capite.* multa enim erant capita legis: vt. ff. de minoribus. l. auxilium.

g *Vxorem.* vt & supra eodem. l. castitati. sed hodie contra: vt supra eodem authenti. sed nouo.

Eym qui.] CASVS. Qui simul habet duas vxores, est infamis. si ergo in ciuitate Bononien. vxorem habẽs, aliam in prouincia duxit, dicẽs se nõ habere vxorẽ: de stupro potest accusari. verum ipsa decepta, scilicet quasi ignorans ipsum

A Bolitionem [a] adulterij criminis postulans: præsidem in cuius officio accusatio fuerit instituta, adire debes. ¶ Cæterùm erras tu marite, existimans etiam si simpliciter, id est sine abolitione delicti tisses, senatusconsulto [b] in persona tua futurum locum non fuisse. diuersum enim diui principes sæpe sanxerunt. [c] Quin hoc amplius scias, nullã fuisse tibi vlterius potestatem instituendi huiusmodi accusationes: quia & decreto patrum, & lege Petronia † ei qui iure viri de latũ adulteriũ nõ peregit, nunquã postea [d] hoc crimen deferre permittitur. PP. XV. Kal. Iunij, Maximo & Glabrione Conss.

B

Potest maritus re integra libello accusatorio renunciare, ad quem offerendum ex lenitate & sola suspitione processit: & sibi reconciliare vxorem. Bal. Vel sic: qui vxorem in adulterio deprehensam retinet, vel de adulterio damnatam reducit: renouasse videtur crimen omittit, nõ qui vana indignatione libellũ accusationis forte porrexit. Sal.

XVII. Iidem AA. Victorino.

C

Sine metu legis Iuliæ de adulterijs coercendis reuocare vxorem in matrimoniũ potes: cum nihil amplius quàm libellos accusationis obtulisti: quia postea comperisse te affirmas, quòd vana indignatione ad accusationem incitatus fueris [e]. ¶ Is enim cõmittit in pœnam quam lex certo capite [f] denunciat, qui vel publice adulterio damnatam habet: vel adulteram sciẽs, vt ignorantiam simulare non possit, retinet vxorem. §PP. VI. Kalen. August. ipsis. AA. IIII. & III. Conss.

In delictis non requiritur quòd factum producat suis effectum: sed sufficit ille effectus, qui est merum factum hominis. Vel sic: Habent duas vxores est infamis: & datum pro matrimonio putatino, repetitur: & promissum non petitur. Bald. Vel sic: In delictis consideratur animus & merum factum, non suis effectus: ideo vxoratus scienter accipiens aliã vxorẽ, punitur, non mulier ignorãs: immotes in dotẽ data et repetit, licet sibi promissa petere nõ possit. Sal.

D

XVIII. Iidem AA. & VALERIAN. C. Theodoræ.

Evm qui duas simul habuit vxores, [h] sine dubitatione comitatur infamia. [i] In ea nanque re non iuris effectus, [k]† quo ciues nostri matrimonia contrahere plura prohibentur: sed animi destinatio cogitatur. [l] ¶ Veruntamen ei qui tefficto cœlibatu, cum aliã matrẽfamilias in prouincia reliquisset, solicitauit ad nuptias: etiã crimen stupri, à quo tu remota es, quòd vxorẽm te esse credebas ab accusatore legitimo solenni ter inferetur. [m] Cæterũ res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonij simulatione deploras, restitui tibi omni exactionis instãtia impetrabis à rectore prouinciæ. [o] nam ea quidem quæ se tibi vt sponsæ daturum promisit, quomodo repetere cũ effectu potes quasi sponsa p? Accepta Id. Maii Antiochiæ, Tusco & Basso Conss.

h *Vxores.* idem si sponsas: vt. ff. de his qui notã. infamia. l. j. Idẽ si vnam sponsam, & aliam vxorem.

i *Infamia.* Nota, qui simul habet duas vxores, infamis efficitur: vt dicta l. de infamia. & l. qui de gro. §. ij. & supra de incestis nuptijs. l. neminem.

Vxores duas simul habens, efficitur infamis.

k *Effectus.* vere enim non sunt duo matrimonia. si enim primum valet, secundũ non valet.

† *Concer. c. super d nobis. cum glos. super verbo, effectu. de dige.*

l *Cogitatur.* secuto conamine, & sic est supra de excusatiõib. tutorum. l. amplissimi.

m *Vxorem.* & sic non es in dolo: vt. ff. eodẽ. l. penultima.

n *Inferetur.* non dicit adulterij, sed stupri. & sic non committit matritus adulterium ad solutam accedens: vt dixi mus supra eodem. l. j.

o *Prouinciæ.* nisi dissles sciens: & idem in conuersis, qui per vxores reuocantur.

p *Sponsa.* quasi dicat nullo modo: vt & supra de dona ante nupt. l. ea. retines tamen data: quia ex sua non tua parte est turpitudo, ad instar eius quod meretrici promittitur. vt. ff. de condic. ob turp. caus. l. idẽ. §. j. & facit. ff. de dona. inter virũ & vxo. l. cum hic status. §. penũ. &. §. simili modo.

Q Vamuis.] CASVS. Viator vxorẽ suam pro pter adulterium quod commisit, à se reiecit, & de adultetio accusauit. dixit se non esse damnandam in absentia accusatoris: quid iuris sit? Respon. quòd potest: nec Viator ab excubiis est reuocandus. Viui.

q *Oportere.* vt & supra de accusa. l. fina.

r *Literis tuis.* ô iudex, qui consulis me.

s *Materiam.* proprium nomen vxoris accusatæ.

t *Viatoris.* proprium nomẽ viri qui accusat.

u *Quæstionibus.* per tormenta, postulante viro qui accusabat. Azo.

XIX. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. ad Pompeianum.

1 QVamuis indubitati iuris sit, quandocunque adulterij crimẽ intenditur, præsentiã accusatoris præcedere oportere: q tamẽ quoniã ex literis tuis [r] cognouimus Materiam [s] Proposita Viatoris [t] vxorẽ, habitis quæstionibus, [u] cũ Iulia no quodam adulterium commisisse, detectam sub ipsa prolatione sententiæ Viatoris [x] ipsius præsentiam [y] postulasse: nõ putauimus confecto [z] penè iu-

x *Viatoris.* scilicet absentis causa reipublicæ.

y *Præsentiam.* aliter enim procedi non deberet, per dictam legem finalem supra de accusa. sed certe hoc speciale: a & quia maritus vsque ad sententiam steterat, & omnia peregerat: & quia in seruitio reipublicæ erat, Vel ideo postulabat, vt obiceret quòd iste non potuerat accusare per procuratorem, quod fecerat: sed & hoc non potest: quia cũ sit dilatoria, ante debuit proponi: vt. ff. eod. l. si maritus. ij. §. præscriptiones.

a fiunt cessum excipit glos. super verbo protatum in c. veritatis de dolo & contu.

z *Confecto.* id est perfecto facinore: quia ita plene probatum erat, quòd sola sententia restabat.

Limitit

a *Limitis.* præerat enim ad limites imperij custodiendos. & facit supra eodem. l. adulteram. & supra quomodo & quando iudex. l. fi. & infra vt intra certum temp. l. fi.

Foedissimam.] CASVS. Mulier quæ sponte stuprum commisit, punieda est: non quæ per vim, quia cuilibet potest nubere. Viuianus.

b *Fœdissimam.* loquitur in prin. quando mulier sponte cõmisit stuprum cum aliquo. Alij dicunt loqui cum fœmina agit vt vir: sicut econtra vir vt fœmina. infra eodem. l. cum vir. & sic facit. ff. de postulan. l. j. §. remouet.

c *Voluntate.* nam accusari de adulterio vel stupro non possunt: vt hic, &. ff. eo. l. si vxor. §. si quis plane. Et nota hunc violentum tam stupri, quam de vi publica sine præscriptione quinquennij posse accusari: vt ff. eodem. l. mariti. §. fina.

Tolle voluntatem de medio, & omnis actus est indifferens. Bald. Vel sic: Stuprum voluntarium punitur in vtroque, non violentum in patiente. Salycetus.

XX. Iidem AA. & CC. Didymo.

FOediss imam [b] earum nequitiam quæ pudorẽ suum alienis libidinibus prosternũt, non etiam earum quæ per vim stupro compressæ sunt, reprehensa voluntate, [c] leges vlciscuntur. quinetiã inuiolatę existimationis esse, nec nuptias earum alijs interdici, merito placuit. PP. III. Non. Oct. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

Tempus vtile non currit absenti in causa militiæ: sed bene currit reuerso. Baldus. Vel sic: Marito reipublicæ causa occupato, non currunt tempora ad accusandum de adulterio vxorem. Salycetus.

XXI. Iidem AA. & CC Silano.

OB cõmissa adulteria atque accusandas vxores, certa tempora, [d] quæ vtiliter [e] computari solent, præscripta sunt. si igitur per occupationes publicas accusationem instituere nõ potuisti, nec ante creditum tibi munus præscripta tẽpora [f] trãsacta sunt: post depositã solicitudinẽ qua detineris, integrã accusandi potestatẽ habebis: & ad quã cũ vacare cœperis, properare debebis: nec effrenata licẽtia ad terrẽdã aduersariã futuræ accusationis speciem prætendas [h] PP. XIIII. kal. Nouembr. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

d *Tempora.* aliàs certa tempora. & aliàs, certa eo tempora: quia & ipse vir qui accusat, dicitur teus lenocinij.

e *Vtiliter.* ad sex menses restringitur, non ad quinquennium: quod quinquennium continuum est, vt dixi.

f *Tempora.* scilicet sex menses vtiles. & quinquennium continuum. supra eodem. l. iure mariti. &. l. adulteriã. &. ff. eo. l. quinquennium.

g *Habebis.* communiture, cum dixerit supra eodem. l. si quondã non auferri tẽpora talis absentię. & facit. ff. ex qui. cau. ma. l. si qua.

h *Præstandes.* statuetur enim terminus vltra quem nõ audieris: vt. §. qui accusa. non pos. l. si ea. ne semper iactes te accusaturũ eam, vt hic dicit. & facit. ff. de ædil. edic. l. cum sex. &. ff. de diuer. præscript. l. j. &. ff. eodem. l. miles & l. si vxor. Accursius.

Si ea.] CASVS. Si eam quæ meretricio more se cum quolibet sine delectu commiscuit, stupraueris: an stupri accusari possis quæritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

i *Passim* id est sine delectu: vt. ff. de rjtu nup. l palam.

k *Adulterij.* id est stupri. nam adulteriũ non cessaret. si esset concubitus. licet sit venalis: non enim soli, &c. vt. ff. eo. l. si vxor. §. j. & sic lex Iulia vno pro altero vtitur: vt infra eo. l. quæ adulterium. &. ff. eodem. l. mariti. §. j. &. l. inter liberas. §. lex.

Adulterium committere cum meretrice.

l *Cessat.* vt nec ipsa nec tu possitis accusari: sic ergo habet plus

A luxuria, quàm castitas. & sic est arg. contra. in authent. de resti. & ea quæ patit. §. fi. colla. iiij.

Luxuria plus habet quàm castitas.

Serui.]CASVS. An seruus quem habẽtem rem eum vxore sua de adulterio accusare possit, quæritur? Dicitur q nõ. & hoc in prima. Si vero Titius vxore suã à se reiecit, & alij se copulauerit: & Seius ab illo pecuniam accepit, ne eũ accusaret: an eã sic turpiter acceptã repetere possit, quæritur? Distinguitur, aut erat innocens, aut non primo casu repeter, secundo casu nõ: & accipiens punietur. Vel die aliter. vt in glo.

Matrimonium quod non est, violari nõ potest: & redimens suam vexationẽ, quod dedit reperit: et vltra criminaliter punitur accipiens: sed redimens suum peccatum, super quo non poterat transigere, quod dedit non repetit: & punitur tam ipse, quàm accipiens. Baldus

XXIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

m *Non possunt.* vt. ff. eo. l. inter liberas. sed agitur serui corrupti, & iniuriarũ. & lege Aquil. vt ibi, & ff. de iniur. l. si stuprũ, & est ratio: quia nec est ibi matrimoniũ: vt. §. de incest. nup. l. cum ancillis. sed licet directa accusatio cesset, tamen extraordinariè etiã punitur: vt. d. l. inter liberas. &. ff. de offic. præsi. l. fi.

n *Is autem.* Titius dissociauit matrimonium quod cum Berta habebat, quam accepit postea Caius in vxorẽ: & hunc vult accusare Titius, quasi durãte primo matrimonio adulterasset cũ ea. timens Caius, dedit Titio cẽtũ vt desisteret. si intuste oppriməbatur, repetet. quod dedit: si iuste nõ, & etiã qui accepit punitur.

Casum ponit.

o *Dissociatum.* aliàs dissolutũ alia causa quàm adulterij vel stupri: vt ff. eod. l. mariti. §. j.

p *Metum.* nam potentes aduocatos [a] Titius habebat.

a Intelligo potentes absuti fore ff. de qua in l. quòd si nolit. §. si mancipium & est bona glo.

q *Ad recipiendã.* hoc per cõditionem ob turpẽ causam. ex parte enim accipiẽtis tantũ est turpitudo: vt. ff. de calũ. l. in heredẽ. §. j. ad vltionẽ agitur lege Iulia repetũdarũ ad vtrunq; agitur actione in factũ de calumniatoribus, quæ in quadruplum datur vsque ad annum: & sic ad datum & pœnã: vt. ff. ad legẽ Iuliã repe. l. antepen. & ff. de calũ. l. j. in prin. &. §. j.

r *Potest.* Caius q dedit Titio cẽtũ vt desisteret. si intuste oppriməbatur, repetet. quod dedit: si iuste nõ, & etiã qui accepit punitur.

s *Iuris inducẽtis* prædicta auxilia. & facit. §. de contrahen. & cõmitten. stipu. l. si quidem. &. ff. de calũ. si ab eo. Sed contra. §. quod met. causa. l. accusationis. Solu, vt ibi.

t *Corrupti.* id est delicti quo corrumpuntur matrimonia.

u *Eum qui etiam.* punitur ergo reus: quia habetur pro cõfesso: vt. ff. de præuari. l. in omnibus. accusator etiã incidit in Turpil. & etiã de prœuaricatione accusari potest: vt. §. eo. l. de crimine.

x *Senatusconsulti.* Turpiliani.

Seius.] CASVS. Si tu es contubernalis alicuius: & ille vellet te de adulterio accusare: sibi non licet.

y *Contra iuris formam.* quia erat seruus. ad quod est. §. eo. l. serui.

Universidad de Deusto
Biblioteca

serui & l.si ea quæ. In quibusdam libris deest hæc lex.

ET si.] CASVS. Alienam ancillam stuprastri, & dominus iudici conquestus fuit, si iudex probra ubi dixerit, an fias infamis, quæritur? Dicitur quòd non.

a *Ex eiusmodi sententia.* qua pronunciatum est te fecisse prædicta. arg. ff. ad. Turpil. l. j. §. j.

b *Granatam.* sic supra de his qui not. inf. l. ea quæ.

c *Manifestum est.* facit supra eod. l. serui. & ff. eod. l. inter liberas.

† *Glo. pe. in ca. 2. de ordi. cog. dicit talē cuius opi. grauata est, nō admitti ad honores.*

QVoniam.] CASVS. Titius accusabat Alexandrum de adulterio. Alexander excipiebat de lenocinio Titij: quia dicebat Titium tenuisse eā post commissum adulterium: Titius replicando dixit eum seruū esse, quod istorum trium sit præferendum, quæritur? Dicitur quod prius inquiretur de statu: & si apparuerit liber, admittetur eius exceptio. si seruus, non. & si apparuerit eum adulterium commisisse: iudex eum vt adulterum punire debet. Viuianus.

† *Concor. cum hac. l. c. pe. extra eo. ti.*

d *Alexandrum.* Titius accusabat Alexādrum de adulterio. Alexander obijciebat de lenocinio contra Titium. Titius replicabat Alexandrum esse seruum, & sic non posse de lenocinio opponere. hoc tertium prius debet inquiri. Accursius.

e *Suo.* Alexandri.

f *Perspeximus.* Titium scilicet.

g *In primis.* antequam de adulterio vel lenocinio quæratur. nec enim ante possunt aliæ duæ determinari. Sic ergo ciuilis præponetur criminali: vt hic, & infra ad legē Fabiam de plagia. l. præses. & hoc ideo, quia præiudicialis est. aliàs contra: vt supra de ordi. iudi. l. fin. quæ est contra. An autem de hac incidenti pronunciabitur? Dic quòd non: licet quidam sic: vt no. supra de ordi. iudi. l. j.

Ciuilis præfertur criminali.

h *Potestatem.* hoc si nomen suum nō erat inter reos receptum. aliàs non potest extraneus obijcere lenocinium: vt. ff. eo. l. ij. §. extraneus. & l. si maritus. ij. §. præscriptiones. quæ sunt contra.

i *Impedimentis.* sed cur non licet ei se defendere? Respondeo, non se defendit: sed alium aggrauat, a cui lenocinium opponit: vt. ff. eo. l. ij. §. si publico.

a Not. exceptionem lenocinij magis esse aggranationem. quam exceptionē.

k *Statuit.* scilicet gladij: vt infra. eo l. quanuis. quæ etiam in seruos potest statui: vt. ff. de accu. l. hos accusare. §. omnibus. & facit supra de ordi. cog. l. ij.

COmmissum.] CASVS. Non ob hoc quòd adultera se dedit nuptui adultero, extinguitur adulterium commissum: quia potest accusari: sed vir prius, illa verò postea.

l *Nō extinguitur.* scilicet commissum: hæc tamen non accusatur: sed adulter prius, & tūc ipsa poterit accusari: vt. ff. eo. l. miles. §. volēti. &. §. licet. & supra. eo. l. si dum in tuo. Itē nec ipse eam iure mariti accusat de adulterio primitus cōmisso cū alio: quia tunc sua vxor non erat: vt. ff. eo. l. si vxor, §. si quis vxorē.

ITa.] CASVS. Olim multæ obiiciebantur excep, maritis, qui volebāt vxores suas de adulterio accusare: scilicet quòd si

A cadebat à syllaba. caderet ab accusatione. Item non potest accusare nisi dotem redderet. vel id in quo maritus sibi tenebatur. Hodie dicit imperator, quòd non sunt admittendæ tales exceptiones friuolæ, sed tres tantum, & aliæ quæ sunt in glo. quæ incipit, tres tantùm: scilicet exceptio quinquennij, lenocinij, & quod primò sit accusandus is cui adultera nupserit post dissolutum matrimonium.

m *Pudor.* id est castitas, quam pudor & verecundia tuetur.

n *Ambages.* id est exceptiones per ambages inductas: qualis erat quòd non ante accusaret vir, quàm dotem redderet, vel alia debita vxori: vt infra eo. l. adulteri.

o *Quæstione.* accipe fidem criminis nosci, quod est infra. & hic. abolitis, &c.

p *Præscriptionibus.* quę erant tales vt dixi, & plures similes.

q *Quinquennij.* tres tantum excipit: quinquennij, de qua habes supra eod. l. adulter. & lenocinij: quæ siue ab vxore, siue ab extraneo opponatur antequam nomen accusatæ vel accusati sit receptum inter reos, repellitur accusator, & etiam punitur vt hic, & ff. solu. mat. l. cum mulier. & l. viro. &. ff. eo. l. ij. §. lenocinij. at post nomen receptum inter reos, siue inchoatam accusationem, extraneus nullo modo potest opponere: vxor accusata potest, non vt se releuet, sed vt virum grauet: vt ff. eo. l. ij. §. qui hoc dicit. &. §. si publico. & §. extraneus. & l. si maritus. ij. §. præscriptiones. Tertiam excipit, quæ competit nuptæ secundo ante denuncia tionem, de qua habes supra eodem l. si dum in tuo. Sed licet has tres tantum videatur seruare, tamen & aliæ plures sunt, vt exceptio sex mensium, & lx. derum: vt supra eodem. l. iure mariti. &. ff. eod. l. mariti. §. sex mensium. Item est & alia, si desistit semel: vt supra eod. l. abolitionem. in fin. Item si negauerit se velle accusare: vt. ff. eodem. l. si maritus. ij. §. si negauerit. Item si ipse accusator est adulter, & turpis: vt. ff. eod. l. si vxor. §. iudex. Itē si eam vxorē duxit: quia eam approbare videtur: vt. d. l. si vxor. §. fina. Item si adulter est absolutus, proficit adulteræ: vt. ff. eod. l. denunciasse. §. quæritur. Dic ergo, præter has tres & præter alias similes approbatas à iure, vt non obstent prædicta iura quæ vt contraria hic signantur. Accursius.

Commissū antea adulteriū cū eo cui se postea nuptijs sociauit, velamento matrimonij non extinguitur. l † PP. XVIII. Kal. Ianua. CC. Coss.

In crimine adulterij debet iudex admittere tres exceptiones, scilicet præscriptionis, lenocinij, & ordinis: alias vero debet reiicere. quod relatiuum alias, intelligitur de his diuersis non solum substantia, sed etiam ratione. non autem aliis in quibus similis vel maior est ratio admittendi. h. d. l. nostra. Baldus. Vel sic: In adulterij quæstionibus proceditur exceptionibus frustratorijs non obstantibus. Vel sic: Nulla exceptio obstat examinationi criminis, nisi de qua cauetur nominatim in iure, quòd obstet, hoc dicit tex. suppletur per glos. Vel sic: Clausula generalis non obstat exceptionē, non intelligitur remouere exceptiones legitimas, sed inanes. Vel sic: Iudex omnes cauillationes debet amouere, & venire ad rem de qua agitur: ita quòd non debet pati quòd per cauillationes causa protrahatur. Vel sic: Accusationem adulterij repellit exceptio temporis, lenocinij, & ordinis. Salyc.

XVIII. Iidem. A A. & CC. Concordio proconsl. Numidiæ.

ITa nobis cordi pudor m est, vt remoueamus prisci iuris C ambages, n & constituamus in adulterij quæstione o (abolitis de medio cæteris præscriptionibus, p præter quinquennij, q tēporis, & lenocinij quod marito obijcitur, exceptionem) illam etiam quæ post solutum prius matrimonium ante denū ciationem nuptæ competit, fidem r criminis nosci. Indignū est enim, vt vltionem pudoris s præstigia t versuti u iuris excludant. PP. Kalend. Iun. Tusco & Anulino Coss.

† *Quo hoc ipso mulier videtur pa facie adulterio. vnde Martialis: Quòd nubis Proculina concubino, Et mechū modo, nunc facti maritum, Ne lex Iulia te tare possit: Non nubis Pro culina, sed fateri. Contin. Exceptiōes trest dantur. sed fcilē, aliquæ sūt in adulterij crimine admittendæ.*

Matrimonium subsequens non purgat delictum præcedens. Bal. Vel sic: Nuptiæ post eam cum adultero factæ, non extinguunt crimen adulterij. Sal.

XXXVII. Iidem. AVGVSTI & C C. Phœbo.

Adulterij per maritum accusator exceptiones repellitur.

pra eodem l. si dum in tuo. Sed licet has tres tantum videatur seruare, tamen & aliæ plures sunt, vt exceptio sex mensium, & lx. derum: vt supra eodem. l. iure mariti. &. ff. eod. l. mariti. §. sex mensium. Item est & alia, si desistit semel: vt supra eod. l. abolitionem. in fin. Item si negauerit se velle accusare: vt. ff. eodem. l. si maritus. ii. §. si negauerit. Item si ipse accusator est adulter, & turpis: vt. ff. eod. l. si vxor. §. iudex. Itē si eam vxorē duxit: quia eam approbare videtur: vt. d. l. si vxor. §. fina. Item si adulter est absolutus, proficit adulteræ: vt. ff. eod. l. denunciasse. §. quæritur. Dic ergo, præter has tres & præter alias similes approbatas à iure, vt non obstent prædicta iura quæ vt contraria hic signantur. Accursius.

r *Fidem.* id est veritatem. Azo.

s *Pudoris.* id est castitatis.

t *Præstigia.* præstigia dicuntur, quando per incantationem fit vt quod ante oculos est, nō videatur. Vel econtra præstigium est quod præstringit aciem oculorum, & ostendit quod non est, vt faciunt mimi, & ioculares. ita ergo ista delicta per illorum captiones obumbrantur. H.

Præstigia quæ dicantur.

u *Versuti.* versutum est vestimentum, cum id quod debet esse extra, ponitur intus. ad eius similitudinem dicitur ius versutū: quia non punit quod est puniendum, & ecōtra, secundū Azo. quæ Ioan. non placet: quia vt dicit Hu. vestimentum magis debet

Versutum vestimentum.

A debet dici hirsutum, quàm versutum. Sed certe & versutū proprie dici potest. Vel dic secundum Ioan. versutum ius, id est decipiens ius: quo per quasdam versutias & machinationes verborum homines ab accusatione repellebantur, vt si caderent à syllaba, caderent ab accusatione: secundum Ioan. Inde & homo dicitur versutus, qui intendit deceptionibus.

QVæ adulterium.] CASVS. Seius cōmisit stuprum cum tabernaria: an possit accusari ob stuprum? Distinguitur, aut tabernaria erat domina tabernæ, aut ministra, quæ propinauerat vinum potantibus. primo casu punitur, secundo non.

† *Ex Cod. 16. li. 9. ti. 1. l. 1.*

a *Quæ adulterium.* id est stuprum. lex enim Iulia promiscue vtitur hoc verbo: vt supra eo. l. ea. quæ. &. ff. eo. l. inter liberas. §. lex Iul.

b *Domina.* licet non nupta.

c *Intemperantiæ vina.* id est ex quibus oritur intemperantia & incōtinentia, vnde illud, Nolite inebriari vino in quo est luxuria. venter enim mero affluēs, facile despumat in libidinē.

Epilogus.

d *A vinculis iuris.* vincula iuris dicuntur quæ aliquē pro delicto vinciunt ad pœnam. Accursius.

e *Pudicitiæ ratio.* id est obseruatio.

f *Detinentur.* si delinquunt.

† *Concor. cum glo. in pre fatione. super verb. publicas. ex re de sponsa.*

g *Nomen.* hoc tamen nomen strictè non accipitur: vt ff. de li. exhib. l. deinde. in fin. sed large: quia scilicet non viuat meretricio more: vt. ff. de verbo. significa. l. pronunciatio. §.

Adulterium commissum cum domina cauponæ, est punibile: sed non commissum cum famula, quæ propter sui Vilitatem legum laqueis non innodatur. Baldus.

XXIX. Imp. CONSTANTINVS A. Aphricano. †

QVę adulterium a commisit, vtrum domina b cauponæ, an ministra fuerit, requiri debebit, & ita obsequio famulata seruili, vt plerūque ipsa intemperantiæ c vina prębuerit: vt si domina tabernę fuerit, non sit à vinculis iuris d excepta. Si vero potantibus ministerium præbuerit: pro vilitate eius quæ in reatum deducitur, accusatione excluſa, liberi qui accusantur, absc edant: cū ab his fœminis pudicitiæ e ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinentur, f & matrisfamilias nomen g obtinent. Hæ autem immunes † à iudicuria seueritate & stupri & adulterij h præstętur, quas vitæ vilitas dignas legum obseruatione non credidit. Subscripta Data. III. Nō. Febru. Heracliæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Conss.

B

C

Non omnibus permittitur accusatio adulterij pariter & æquè, sed primo coniunctis necessariisque personis. Et inter illas primo permittitur hoc marito: quia magis proprię proprium dolorem exequitur, & qui sine inscriptione, & sola suspicione potest accusare. Item non licet matrimonii sub falsis contumeliis deformare, & adulter debet decapitari. Baldus. Vel sic: Accusatio de adulterio hodie est permissa marito, & cæteris coniunctis hic enumeratis, extraneis exclusis. Et pœna adulterij est gladij. Salycetus.

XXX. Idem. A. ad Euagrium. †

QVamuis adulterij crimē inter publica [iudicia] referatur, i quorum delatio in cō mune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur: k tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia l proximis m necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi: hoc est patri, fratri, nec non patruo, & auunculo, quos verus dolor n ad accusationē impellit. ¶ Sed etiam his personis legē imponimus, vt crimen o adulteriæ (si voluerint) compescant. p ¶ In primis maritum genialis tori vindicem esse oportet: q cui quidem & ex suspicione ream r coniugem facere licet: vel eam, si tantùm suspicatur, penes se retinere non prohibetur: s nec inscriptionis vinculo contineri, t cum u iure mariti accusaret veteres retro principes annuerunt. x Extraneos autem procul arceri ab accusatione y censemus. nam etsi omne genus z accusationis necessitas inscriptionis adstringat, nonnulli tamen proteruè id faciunt, & falsis contumeliis ma

D

† *Quo hoc ipso mulier videtur pa facie adulterio. vnde Martialis: Quòd nubis Proculina concubino, Et mechū modo, nunc facti maritum, Ne lex Iulia te tare possit: Non nubis Pro culina, sed fateri. Contin. Exceptiōes trest dantur. sed fcilē, aliquæ sūt in adulterij crimine admittendæ.*

i *Referatur.* vt ff. de publi. iudi. l. j.

k *Conceditur.* & inde dicuntur publica: vt instit. de publi. iud. §. i. circa principium.

l *Fœdare connubia.* hoc enim licere non debet: vt hic, & ff. e. l. constante. Sed quid si matrimonium est solutum? Videtur contra quasi cessante causa: econtra idem, cum adhuc videtur fœdari prędcedens mattrimoniū quod placet: quia vir non accusat nisi soluto matrimonio: vt supra eo. l. crimen adulterij. quem præferri constat: vt hic, & probatur infra eo. l. si mulier.

* *Ex Co. Th. c. tit. l. 2.*

m *Proximis.* inter hos etiam est ordo, cum vir præferatur: vt hic subiicit. Sed quare dicit solummodo, cum etiā alij & post hos admittantur: vt. ff. eo. l. ij. in fine. & l. iij? Respond. intelligitur donec præ cedentes matrimonio: vt supra eo. l. si mulier.

Vir in accusatione adulterij præferur cæteris.

n *Proximi.* inter hos etiam est ordo, cum vir præferatur: vt hic subiicit. Sed quare dicit solummodo, cum etiā alij & post hos admittantur: vt. ff. eo. l. ij. in fine. & l. iij? Respond. fertur cæteris intelligitur donec præ cedentes matrimonio: vt supra eo. l. si mulier.

o *Vt crimen.* id est criminis accusationem.

Compescant. omni modo enim permittitur apolitio, licet in aliis distinguatur: vt infra de aboli. l. ij. in fi. & supra eo. l. abolitionem.

q *Oportet.* contra adulteram: vt subijcit. cui quidem, &c. sed & an idem contra adulterum? Respon. idem.

r *Ream.* id est accusare eam sic & reus, id est accusatus punitur. ff. ad Sylla. l. propter veneni. §. fi. & ff. de testib. l. in testimonium. & ff. de acqui. heredi. l. Pantonius. §. rei perduellionis. secundum Ioan. At secundum P. potest petere vt ex sola suspicione condemnetur: vt in authen. vt liceat ma. & auiæ. §. is quoque. &. §. quia vero ita comperimus, colla. viij. & infra eo. l. si qui adulterij. Sed certe illa non dicitur suspicio, sed legis præsumptio, quare condemnatur: vt infra eo. l. si qui adulterij.

s *Non prohibetur.* vt supra eo. l. sine metu. & ff. e. l. mariti.

t *Contineri,* id est, quia non debet libellum inscriptionis porrigere, & est speciale in marito. In alijs contra: vt supra qui accusa. non pos. l. qui crimen. secundum P. sed Io. non placet, debet enim inscribere, & sic libellum dare: vt ff. eo. l. miles. §. quidam. & §. sexaginta. sed non tenetur vinculo inscriptionis: quia nō tenetur de calumnia: vt hic, & supra eo. l. iure mariti. nisi sit euidens: vt ibi dixi. Hodie autem inscribit, & donationē propter nuptias amittit: vt in authen. vt liceat ma. & auię. §. si de adulterio. & §. si vir de adulterio. colla. viij.

Maritus accusatus de adulterio, non tenetur se inscribere.

u *Cum.* vel causatiuè vel temporaliter lege.

x *Annuerunt.* vt supra eo. l. iure mariti. &. ff. de mino. l. auxilium.

y *Ab accusatione.* donec prædictæ personę extent, & accusare non recusent: vt modò dixi.

z *Omne genus.* non singula generum, sed genera singulorum comprehen-

comprehendit. sic institu. de suspec. tuto. §. j. nam & ipse vir non adstringitur, cum iure mariti accusat: vt hac l. Item mulieres: vt supra qui accusa. non possunt. l. de crimine. Et continua sic, Licet in huiusmodi crimine subscriptio celebretur, pœnamque in scriptionis quiuis (præter maritum) timeat, & licet crimen sit publicum, non tamen

† Iuclus. desunt in Co. Th.

cuilibet, vt dictum est, datur delatio indistincte. nam & in populari actione prius agit is cuius interest: vt ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. hæc autem actio. & ad idem. ff. de sepul. vio. l. iiij. in prin. & ff. de lib. ho. exhib. l. iij. §. hoc interdictum omnibus.

a *Sacrilegos.* id est quasi. non enim vere est sacrilegium.

b *Gladio.* tam in mare, quàm in fœmina: a sed in fœmina corrigitur, & alia pœna imponitur: vt in authē. quā hic lege: sed hodie adultera, quæ est in authen. vt nulli iud. §. si vero quādo. col. ix. Ergo si vir in accusando calumnietur contra vxorem: quę erit pœna talionis? Quidam dicūt capitis, cum in eo non sit immutata: vt in authen. vt nulli iudi. §. si vero quando. col. ix. Alij quòd illa quam subiret mulier conuicta, scilicet mitti in monasterium. pro quibus in authen. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas. coila. viij. vbi dicit. & ita adulterum legitime conuictum vnà cum vxore puniri.

Ed hodie.] CASVS. Authen. ista corrigit. l. C. eo. quòd dicit adulteros capite puniri: quia hoc nō est verum in muliere: quia verberatur, & in monasterium detruditur, & maritus intra biennium eam recuperare potest. Si biennium effluxerit, vel maritus non viuit, duæ partes bonorum suorum debent dari filijs suis: tertia pars datur monasterio. Si filios non habuerit. monasterium omnia occupabit. Viuianus.

c *In monasterium.* sed videtur non dari ad pœnam alicuius corporis: vt infra de pœnis. l. ne quis. & de decur. l. ne quis libr. x. Solu. hoc speciale. & ille in corpore non causa religionis facto.

d *Recipere licet.* sic corriguntur omnia iura illa in quibus cauetur contra: vt supra eo. l. castitati. & ff. de crimi. l. auxilium. §. in delictis. nec dicat aliquis hic loqui quando ignorauit maritus: nam eo casu etiam iure veteri poterat retinere: vt supra eo. l. sine metu.

e *Habitu.* non tamen est monacha secundum Ioan. quod placet. quia pacta dotalia non statim, sed demum naturaliter mortua valent: vt in fine huius §. sed si esset monacha statim valerent. vt supra de episco. & cleri. l. deo nobis. §. j.

f *Partibus.* immo videtur quòd tantum legitimam habent filij. vt §. de sacrosan. eccle. authen. si qua mulier quæ est contra. Solu. hæc per illam corrigitur. Vel hic inuita intrusa fuit, ibi sponte intrauit.

g *Dæ.* partes: sed cum monasterium sit loco filij: vt in authen. de sanc. episco. §. sed & hoc præsenti. colla. ix. quare totum nō habet? Respond. quia se non monachauit: vt dixi.

h *Seruandis.* patet ergo quòd prius non fuit facta monacha, licet fuerit tonsa. Sed nonne probato adulterio maritus etiam sine pacto dotem lucratur: vt supra de rep. l. consensu. §. vir quoque. & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas. col. viij? Respon. illud corrigi, secūdum quosdam. Vel dic cum est ciuiliter conuicta, maritus dotem lucratur: sed cum accusata & dānata criminaliter, substantia diuiditur: vt hic. Vel hoc cum extranei accusant. illud cum ma

Ex Co. l. ult. in fi. ff.

ritus.

SI quis.] CASVS. Si maritus habet aliquem suspectū de vxore sua, denunciare debet ter in scriptis vt se abstineat: si post inuenerit eum cum vxore sua in domo vel sua vel adulteri, poterit eum interficere: si in alijs locis, tradetur iudici: & si in ecclesia, tradetur œconomo ecclesiæ, & custodientur separatim, & iudex mittet ad episcopum ciuitatis, vt sciatur quale debeant subire tormentum. Viuianus.

i *Denunciauerit.* Not. de vi. denunciationis sic supra de rei vind. l. si fundum. & ff. quæ in fraudem credit. l. ait prætor. §. si quis. Item not. secundū Per. quòd ex suspicione quis dam natur contra regulam ff. de pœ. l. absentem. Sed dic esse præsumptionem adulterij: vt infra eod. l. si hi qui adulterij. & in authen. vt nulli iudi. §. pe-

Ex Co. l. ult. in fi.

nul. col. ix.

Pro peccato contra naturam, imponitur pœna mortis. Salycetus.

C

XXXI. Impp. CONSTANTIVS & CONSTANS. AA. ad populum.†

CVm vir nubit in fœminā k viris porrecturam, quid cupiatur, vbi sexus perdidit locū? vbi scelus est id quod non proficit scire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus insurgere leges, † armari iura gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames l qui sunt vel qui futuri sunt rei. PP. Romæ. XVII. kal. Ianua. Constantio. IX. & Constante. [II.] AA. Conss.

Pro veritate eruenda tota familia est torquenda in adulterij quæstione. Salyc.

XXXII. Impp. GRATIA. VALENTI. THEODO. & ARCA. AAAA. Cynegio præfecto. prætorio.†

CVm vir.] CASVS. Lex ista tractat de quodam turpissimo stupro, & est materia huius legis, turpissima. tamen per elegātia verba tradita est: quod laudabiliter fecit Imperator. hanc legem potes videre per te. Viuianus.

k *In fœminam.* id est in officium fœminę se supponit.

l *Infames.* ipso iure, nisi per vim fiat: vt ff. de postu. l. j. §. remo uet. & ff. quod met. cau. l. isti quidem. & insti. de pub. iudi. §. ij.

IN adulterij.] CASVS. Si accusetur quis de adulterio, nō solum serui mulieris, sed & viri torquebuntur. Viuianus.

In adulterij.

a *In adulterij quæstione.* non sic in incestu, nisi per vim adulterium sit commissum: vt ff. eo. l. vim passam. §. fina.

b *Familia.* not. familiam inquiri: sic & supra de repu. l. cōsensu. §. penul. & infra ad leg. Corne. de sica. l. fi.

c *Domi fuerit.* immo & si non sit domi: vt. ff. qui & à qui. l. pro spexit. quæ est contra. Solu. ibi quo ad manumissionem prohibendam, hic quo ad tormenta. Vel hic de seruis alienis dicit, in quibus vxor vel maritus vsumfructum habet, & facit supra eo. l. verba. & quod ibi not.

A *Dulterij.*] CASVS. Si vxorem tuam de adulterio accusaueris, an potest opponere exceptionem, scilicet dotis reddendæ, vel alterius debiti, vt sic remoueat vel differat adulterij accusationem, quæritur? Et dicitur quod non: sed his non obstantibus procedet accusatio, & feretur sententia, & post sententiam latam poterunt ciuiles quæstiones intētari. Viuia.

Hanc. l. multum cōmendat Bart. o. hic, dicens ex ea manifeste probari, quòd tunc dicitur nomen rei receptum inter reos, quando facta examinatione super omnibus exceptionibus dilatoriis respiciētibus processum, iudex pronuntiauit pro cedendum esse super accusatione. Vnde ante litem contestatam potest dici nomen receptum inter reos, scilicet per illam pronunciationem: & merito hoc potest fieri reo absente: vt l. adulteram. supra eo. licet glo. ibi aliter dicat. de quo etiam per eundem Bar. in l. is qui reus. ff. de publi. iudic. in iij. col. versic. quæro quando nomen rei, &c.

d *Præscriptiones.* id est petitiones quas obijcit mulier viro, vt obtentu earum remoueat vel differat accusationem adulterij.

e *Fingitur.* cum nulla sit: & idem si sit.

f *Flagitatur.* quod vxor à viro petit.

g *Sequestrari.* vt in iudicio non appareant.

h *Afferri.* nam nec dilatio in causa adulterij danda est: nisi forte vt personæ exhibeantur, aut iudex, secundum quod qualitas negotij suggesserit, hoc permiserit: vt ff. eod. l. in crimine.

Dilatio non datur in causa adulterij.

i *Accusatio fuerit.* id est actio.

k *Publicetur.* per probationes.

l *Iurgia.* crimina minora, quæ superātur à maioribus.

m *Postponatur.* vt supra qui accusa. non possunt. l. j. & ciuilis postponatur criminali etiam aliàs, vt hic, & supra de ordi. iu. l. fina. & sic argumentatur à maiore & à pari.

n *Cōpetere cœperit.* quod erit, si fuerit absoluta in accusatione.

A adulterij: alias non: vt j. eo. l. fina. Idem in crimine alio, vt dānatus non possit eam accusare, licet inchoatas quandoque possit perficere: vt ff. de publi. iudi. l. is qui.

o *Examini.* accusationis. nec examen accusationis iam terminatæ obiicitur ciuili postea intentandæ, si modo (vt dixi) fuerit absoluta.

na probatione habet, æquiparatur confessioni partit. hoc dicit. Vel sic: Per actum contrarium subsecutum præsumitur aliquid in præteritum. quod alias erat incredibile. Baldus. Vel sic: Si is qui repulit accusationem adulterij, quia coniunctus mulieri; reperitur postea in vxorem illam ducere: puniendus est tanquam confessus. Salycetus.

XXXIIII. Idem AAA. Rufino præfecto prætorio.†

SI qui adulterij fuerint accusati, & obtentu proximitatis intentata depulerint, per commemorationem necessitudinis criminis fidem derogando, dum existimatur non debere credi quod allegatur, vel nō potuisse committi: P hi si postmodum in nuptias suas consortiumque conuenerint, facinus illud in quo fuerint accusati, manifesta fide atque indicijs euidentibus publicabunt. q Vnde si qui eiusmodi reperti fuerint, iussimus in eosdem seuerissime vindicari, & veluti conuictum r facinus cōfessumq; puniri. Dat. II. Non Decemb. Constantinop. Theodosio. A. III. & Abundantio Coss.

Maritus quondam in accusationibus stupri alijs anteferetur. Vel sic: Sequens diuortium non prodest muliери quo minus à marito quondam posit accusari. Bald. Vel sic: Maritus admittitur ad accusandam vxorem quondam de stupro commisso postquam diuertit ab eo, hoc dicit secundum lectu. glo. Saly.

XXXV. Impp. HONORIVS & THEODO. AA. Palladio præfecto prætorio.

SI mulier repudij oblatione sine vlla legitima causa à se dati discesserit: ne viduitatem f stupri procacitate commaculet, accusationem t repudiato marito iure deferimus. Data XII. Kalend. Mart. Eustachio & Agricola Coss.

SI mulier.] CASVS. Mulier Titio nupta timens se subijcere alij propter accusationem adulterij, ob hoc ei misit libellum repudij, vt sic subijceretur: an possit accusari, quæritur? Et dicitur quod sic. Viuianus.

s *Viduitatem.* ad sequentia plenè refertur, quasi dicat: ideo deferimus viro, ne illa cōmaculet, &c. Item ad præcedentia, quia ideo diuertit, quia credebat postea non commaculare aliquid quasi ei liceret.

t *Accusationem.* nunquid accusabitur adulterij, vel stupri? Respon. stupri: vt. ff. eod. l. inter. §. lex Iulia. sed pœna adulterij imponitur, vt scilicet detrudatur in monasterium. vt in authē. vt nulli iudi. §. quia vero aliqui. colla. ix. & in authen. vt liceat ma. & auiæ. §. quia vero quædā col. viij. Sed nonne & quilibet alius potest accusare? Respondeo, præferā virum quondā, per legem

Præsumptio sumitur quandoque ex præsenti ad præteritū.

Absolutā semel, an possint condemnari.

Ex Co. Th. eo. ti. l. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legem istam. Sed quid si meretricio more viuat? cõmitti non A videtur in ea stuprum, vt supra eodem. l. fi ea. Sed id dicas contra in odium remittentis libellũ, per dictam auth. vt nulli iudicũ. §. quia vero aliqui. & vt liceat ma. & anie. §. quia vero quedam. & facit. ff. eo. l. qui pupillã in princi. & l. pen. Accursius.

Libertatẽ.] CASVS.
Si mulier accusetur de adulterio: tã serui sui, q̃ã mariti, quàm parentũ, torquebuntur intra duos menses cõputãdos à tẽpore diuortij: & serui manumitti non possunt. Si vero mulier pendente accusatione decesserit, post mortem suam exminabitur accusatio: & serui intra duos menses cõputandos à morte mulieris manumitti non debent, quibus ela psis poterit heres mulieris eos manumittere. Vlpianus.

a *Desinunt.* vt. ff. qui & à quibus. l. prospexit, & supra eodem. l. in adulterij, & l. verba. vbi plene diximus. Accũsius.

b *Adiiciunt.* sed quando vir decederet, vel pater vel mater mulieris, sic: vt dicta. l. prospexit. in fi. & l. seq. &. l. si priuatus. §. fina.

c *Præstare*, vt hoc probato dos cedat eius lucro: vt & supra de repud. l. consensu. §. virquoque. & §. virum. & fic no. post mortẽ quæri de crimine propter bona: vt hic, & ff. ad Syllã. l. Caius. & supra de asser. tol. l. j. in fine. & supra si reus vel accu. mor. fuerit. l. quamuis. Item habet locum hæc lex tantum quando facto diuortio decessit: secus si in matrimonio. Accursius.

d *Imponere.* sed an per alias probationes admittitur saltem iure extranei vsque ad alios quatuor menses? Quod videtur: sed excipiẽdo, si de dote cõueniatur. p petuo, pbabit: qa quæ annua, &c. vt. §. de exceptio. l. licet. & ff. de exceptio. dol. l. pure. in fi.

SI QVIS EAM
cuius tutor fuerit, corruperit.

Specialiter de quadam corruptione dicit.

SI *tutor.*] CASVS. Si tutor pupillam factam adultam stuprauerit deportabitur, & bona sua confiscabuntur: licet pœna qua raptor virginis punitur, fuerit plectendus.

e *Raptori.* virginis.

f *Leges imponunt.* quæ est vltimi supplicij: vt infra de rapt. virgi. l. j. sed pœne mitius interpretandæ sunt: vt. ff. de pœ. l. interpretatione. & sic dictio quãuis, hic posita, aduersatiue, nõ correctiue ponitur. & facit. ff. de adulte. l. qui pupillam. in prin.

DE MVLIERIBVS QVAE SE
propriis seruis iunxerunt.

Etiam mortua adultera serui adulteræ intra duos menses manumitti non possũt: quia dicuntur post mortem quæstio adulterij propter dotem. post autem duos menses isti possunt manumitti, et subitahi quæstioni, nisi per subterfugia adulteriũ id tempus sit elapsum. Baldus.

XXXVI. Imp. IVSTINIANVS. A. Ioanni præfecto prætorio.

LIbertatem seruorum qui ad dominium pertinent vxoris vel mariti, vel parentum eorum repudio misso, propter suspicionem criminis adulterij, legum conditores intra duorum mensium spacium post missionem repudij numerandum suspendi definiunt, a propter tormentorũ quæstionẽ (si opus exegerit) eis imponẽdã. ¶ Sin verò vxor [tua] matrimonio sub præfato modo dissoluto, rebus humanis exẽpta fuerit: nihil de tẽpore quousq; seruos eos propter memorata causam pmanere deceat, adiiciũt. b ¶ Nobis verò necessarium esse videtur, certum tempus etiam in hoc casu statuere propter doris quæstionẽ, vtrũ in lucro marito cedat, an heredibus mulieris restituatur. ¶ Sãcimus itaque duos etiam menses post mortem mulieris seruari, vt intra eos antè dicti serui permaneãt, & facultatem maritus habeat probationes adulterij per eos præstare. c ¶ Trãsacto verò memorato tẽpore, licentiam habere heredem mulieris libertatẽ eis imponere: d nisi per culpã eius maritus prohibitus fuerit causam adulterij, tempore videlicet imminente, exercere. Data. V. kalend. Nouẽbr. Constantinop. post consulatum Lampadij & Orestis. VV. CC. anno secundo.

TITVLVS X
SI QVIS EAM CVIVS
tutor fuerit, corruperit.

Si tuter quendam committit stuprũ cũ adulta, debet deportari, bonis omnibus confiscatis. Baldus.

Et hic de quodam alio speciali ſ apro ponit.

SI *quæ.*] CASVS. Si domina cum seruo suo se immiscuerit, capite plectetur, & seruus comburetur, & quilibet admittitur ad accusationẽ istorũ: & si ex tali cõmixtione nati fuerint filij, ad dignitates nõ promouebuntur, nec ex matris substantia aliquid percipient. mulieri succedant filij legitimi, vel his non extantibus alij propinqui, & si quid habuerit in peculio, hoc quod superest mulieri ad victum, dabitur successoribus eius. Vlpianus.

g *Occulte.* multo magis si manifeste. Et nota quòd curialiter dicit.

h *Subingetur.* scilicet fœmina. & est speciale. aliàs alia pœna pro stupro imponitur: vt infra de pub. iudi. §. item lex Iulia de adulte.

i *Verberone.* id est seruo, qui post verbera cõburitur. sed aliàs econtra quãdo dominus cum ancilla suaré habet: vt institu. qui manumit. non poss. §. eadem. & supra cotemunia de manumiss. l. fin. & de natu. liber auth. quod ius. Accursius.

k *Nunciendi.* & propbandi necessitas: vt infra de curiosis. l. j. lixij.

l *Deferendi.* speciales sed regulariter contra. vt. ff. de iudi. l. vix.

m *Libertas dabitur.* pro præmio, & sic precium dabitur domino à fisco: vt §. quibus ex causis ser. pro præ. acci. l. pen. At ille seruus stuprator manumitti non potest: vt. ff. de heredi. instituen. l. his verbis. §. j. & supra de collu. detegen. l. j. & insti. de heredi. instituen. §. seruum. Accursius.

n *Dignitatis.* quam per matrem sibi asserebãt. Accursius.

o *Admittit.* agnatum, vel cognatum, vel etiã virum, si habet: & est hoc speciale, vt nulla pars bonorum publicetur. aliàs cõ infra de bon. pscri. l. fin. quæ est contra. & facit supra de incest. nup. l. si quis incesti.

p *Id autem & quod ille.* seruus qui condemnandus est, qui dicitur habere in peculio, non vt suum: quia ipsum non habet.

q *Dominio sociatum.* non vt sibi teneat, sed vt succedẽtibus mulieri detur. cum ipsa capitali sententiæ subiiciatur.

AD LEGEM IVLIAM DE VI
publica vel priuata.

Dixit de maioribus criminibus: sequitur de minoribus. Vel quia violentia in prædictis quãdoque cõmittitur, de hac violentia dicit. & quia hæc lex Iulia tractat de ipsa violentia: ideo de ea interpretanda, corrigenda, & supplenda dicit. & quæ sit eius pœna, dicet infra. l. ij.

Ob debitum

OB *debitum.*] CASVS. Creditor, siue fuerit priuatus, siue fiscalis, bona vxoris debitoris per vim accipere non debet: alioquin lege Iul. de vi accusari poterit. Viuianus.

a *Munus.* quod gessit maritus, nisi fuerit primipilarius, de quo dic vt supra quib. ex causis pig. tacite contra. l. satis.

b *Videntur.* non ergo liceat: vt & supra ne vxor pro mari. l. j. &. ij. & de donatio. inter virum & vxo. l. res. An autem res ipsius debitoris? Dic non: vt infra vi bo. rap. l. iij. & infra eod. l. in possessionem. nisi ex conuentione: vt. §. de pig. l. iij. & facit supra de priuile. ff. l. j. Accursius.

† *Exemcor. ex parte creditoris cum parte debitoris super vendito alienato. de rep.*

VTORIS.] CASVS. Tenebatur tutor pupillo in cõtum: malæ administrationis condemnatus, quia alicui vim intulit, relegatus est, & tertia pars bonorum suorum confiscata: an pupillus ratione tertiæ illius possit conuenire fiscum iudicio tutelæ, quæritur? Et dicitur quòd sic.

c *Tertia pars.* quæ est pœna huius legis, cum relegatione. sed si publica est vis, tunc omnia auferuntur, & deportantur: vt institu. de pub. iud. §. item lex Iulia de vi. &. j. co. l. quoniam. & ff. co. l. ij.

d *Tutelæ*, personalem ergo non solum hypothecariam contra fiscũ intentes. nec est speciale in pupillo: sed idem in quolibet creditore: vt. ff. soluto matrimonio. l. si marito. in princip. & infra de bo. proscrip. l. si vt proponis. & de sentent. passis. l. ij. & supra de fideiuss. l. j. Nec obstat. ff. de iure dot. l. mulier. quia ibi mulier non amisit bona, & sic non potest dici maritus tanquam successor.

Legit Iulie de vi priuata. item de vi publ. quæ sit pœna.

e *Præscriptio.* id est exceptio: vt pacti, vel similis. vel dic proprie, vt triginta annorum.

f *Successio.* id est successor, vt est fiscus.

g *Pro oneribus*, &c. vt & supra si certum peta. l. j. & de heredi. actio. l. j.

SI *confidis sponsam.*] CASVS. Si spõsam filij tui rapuerit quis, vel filium tuum per vim inclusit: an eum lege Iulia de vi accusare possis? Respon. quòd sic. Viuianus.

h *Raptum esse.* id est hoc te posse probare.

i *De vi.* vt. ff. e. l. & eum. sed & primo casu potest agi de raptu, & maior pœna imponitur: vt infra tit. j. Item secundo potest accusare de priuato carcere: vt supra de priua. carce. l. j.

SI *Criminis.*] CASVS. Si seruus tuus res meas rapuit, ipsum, non te accusare debeo. l. Iulia de vi. si vero tu me verberaueris hominibus coactis: te potero lege Iulia de vi accusare.

k *A seruo.* Fiscinuli.

l *Instituere debes.* accusationẽ legis Iuliæ de vi pub. vel priuata. sed cõtra. ff. de accusatio. l. hos accusare. §. omnibus. sed dic intentari hic vt vltimo supplicio puniatur: vt. j. eo. l. seruos. vel

TITVLVS XII.
AD LEGEM IVLIAM DE
vi publica, vel priuata.

Ob debitũ viri, res vxoris capi non possunt: & capiens, vim committit. Baldus.

1. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Peliniæ.

BEbitũ † viri, vel ciuile munus, a res vxoris qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. b Dat. Kalendis Iulijs, Romæ, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Fiscus ex debito succedens pro parte, creditoribus confiscati pro rata tenetur. Item illis defensionibus vti potest, quibus poterat vti damnatus. Vel sic: Tam ius agendi, quam ius conueniendi & ius excipiendi transit in fiscum. Bal. Vel sic: Fiscus pro quota bonorum ad eum perueniens tenetur creditoribus. Salyc.

II. Imp. ANTONINVS A. Vero.

VTORIS tui lege Iulia de vi priuata damnati, si tertia pars c bonorũ fisco vindicata est, tutelæ d actione pro ea portione aduersus fiscũ dirige: modò si nulla præscriptio e locum habeat. Nã successio f pro oneribus g portionis suæ respõdet. PP. XV. Kal. Mar. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Socer potest agere de rapina sponsæ, & pater potest agere de inclusione siue incarceratione filij sui. Bald. Vel sic: De raptu sponsæ & filij inclusione potest agi lege Iulia de vi publica, vel priuata. Salycetus.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Bianori.

SI *confidis sponsam filij tui* raptã esse, h vel filium tuum inclusum: instituere solẽni more legis Iuliæ de vi i accusationẽ apud præsidẽ prouinciæ non prohiberis. PP. VIII. Kal. Maij, Veronæ. AA. Coss.

Ex delicto serui criminaliter accusatur ipse seruus, non dominus: sed si dominus etiam deliquit (puta verberando) potest ipse de suo delicto conueniri. Baldus.

IIII. Iidem AA. & CC. Liberatio.

SI criminis accusationẽ propter res à seruo k raptas intentandam putaueris, non contra dominum, sed contra eum quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes. l Sed quoniam à Fiscinulo etiam te verberibus adflictum adfueras: si hominibus coactis hoc fecerit, de hoc etiam m si legis Iuliæ de vi priuata reum deferendũ putaueris, apud præsidem prouinciæ age, non ignarum quemãdmodum criminibus probatis res vindicari debeat. n S. XVIII. kalẽdas Iul. Sirmii. AA. Coss.

Titulus crediti non excusat ingredientem vi. Baldus. Vel sic: Creditor per vim prohibetur ingredi possessionem fundi debitoris, Salycetus.

V. Iidem AA. & CC. Oploni.

IN possessionem fundi licet creditor p vim ingrediatur. Iuliæ legis vis priuatæ o reus deferri potest. S. VI. Id. Decẽb. Nicomediæ. CC. Coss.

Accedẽs ad rem ab alio possessam causa expellendi illum de possessione: si ea occasione homicidium interuenit: siue ex parte insistentis, siue ex parte resistentis, est ad mortem condemnandus, & appellare non potest. hoc docit. l. nostra, quam not. Bald.

VI. Imp. CONSTANTINVS A. ad Catulinum proconsulem Africæ.

QVoniã † multa facinora sub vno violentiæ nomine continentur q, cũ alijs vim inferre certantibus, r alijs cum indignatione resistentibus, verbera cædésq; crebro deteguntur admisse: placuit, si fortè quis vel ex possidẽtis parte, vel ex eius q possessionẽ temerare tẽtauerit, itereptus sit: s in eum suppliciũ t exerceri qui

A etiam aliàs corporaliter coerceatur: vt inuit in fine huius legis, & sic grauius punitur quàm liber in bonis & relegatione. ar. ff. ad legem Corne. de fica. l. iij. §. penult. Accursius.

m *De hoc etiam.* id est propter hoc: quasi diceret, non solũ iniuriarum ages, sed etiam hac lege criminaliter.

n *Debet.* quæ est pœna, dixi. §. eo. l. ij. & fa. §. de noxa. l. si seruus. & §. de accusa. l. ij.

IN *possessionẽ.*] CASVS. Si creditor in possessionẽ fundi sibi obligati per vim ingrediatur, l. Iul. de vi poterit accusari.

o *Priuatæ.* vt. ff. ad legem Iuliam de vi priua. l. fin. & infra vi bonorum rapto. l. iij. nisi ex pacto: vt. §. de pignori. l. iij. Sed contra. ff. de furtis. l. cũ creditor, sed ibi furti actio nem denegat: vel in dubio illud obtiner. at hic probatur vis malo animo cõmissa. vel ibi ex pacto accepit. & facit supra eod. l. j. Acc.

QVoniam.] CASVS. Possidẽtã quoddã prædium: tu illud inuasisti. & ego tibi resistebã. in illo conflictu aliquis interfectus est, vel ex parte mea, vel ex parte tua. quam pœnam pati debeas, quæritur? Et respon. quòd pœnã capitis: non deportationis. vel relegationis: nec audietis appellans.

p *Quoniam.* vide rationẽ quare durius puniri pro homicidio debeat. Accursius.

q *Continentur.* vt damnidatio, iniuria, vulnerum illatio, & homicidia. sic. §. de his qui ad ecclesiam confugiunt. l. iij.

† *Co. Th. li. 9. titu. 10. l. 1. sed paulo aliter. Contin.*

r *Certantibus.* in possessione prædij auferenda. Accursius.

s *Interemptus sit.* not. quòd non distinguitur à qua parte sit interemptus, nec à quo. Dicas tamen quòd si potuit se sine homicidio defẽdere aggressus, quòd tenetur: vt §. vnde vi. l. j. & ff. ad leg. Aqui. l. scientiã. §. qui cũ alter, & l. si ex plagis. §. j. Itẽ an nihilominus tenetur occisor? q dici potest, secundum H. nihil enim vetat plures de eodem homicidio teneri. nisi ad defendendum fecerint. Accursius.

Homicidium punibile committit aggressus occidens, qui sine homicidio se defendere potuit set.

t *Supplicium.* corporalis pœnæ, scilicet capitalis, vt subiicit. Sed nunquid inuantes eum si in aliquo damnetur, poterunt agere mandati, vel ex stipulatione si promiserit reddere damna? Respond. non: quia eum sit turpis promissio, potior est conditio possidentis: vt institut. mandati. §. illud. Item nota hic puniri affectum vltra quàm se extendat: quia hic violentus solam possessionem habere affectauit, non occidere. vnde voluntas & propositum non distinguunt hic maleficium, quod est alibi: vt ff. ad legem Cornelią de sicarijs. l. j. §. diuus. sic de termino moto vtetiam ignorans punitur: vt ff. de termino moto. l. ij. in fine. Sed in hoc est contra. illa lex: quia ibi minus punitur ignorans, quod hic non est. Solu. hic plura delicta

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra delicta & mala sunt: vel ibi in splẽdidioribus dicit, vel ibi nõ fuit vis aliqua. *ADDITIO.* Tu videas de hoc Bar. in l. diuus. ff. ad legem Corneliam de sica. vbi pulchrè pertractat quid iuris quando quis plus deliquit, quàm cogitauerat.

a *Tentauerit.* id est tentando fecerit: vel tentauerit quantum ad ablationem: quod facere non potuit.

b *Præbuerit.* sic ff. si quadr. pau. fe. di. l. j. §. cum arietes. & s. vnde vi. l. meminerint. & de accusa. l. fi.

c *Relegatione.* quæ est pœna legis Iul. de vi priua.

d *Deportatione.* quę est pœna publicæ violentiæ: vt dixi supra eod. l. ij.

e *Suspendat.* not. sic supra quorum appel. non reci. l. obseruare. & infra de fal. mo. l. j. §. j. & j. tit. j. §. j.

Diuisio. *SI quis.* Duo facit, quia primo dat cõsilium per viam iuris. Secũdo punit eum qui suo fuscepto consilio superbiam sequitur voluntatis. secunda ibi, quòd si omissa. secũdum Odof. & Cy. CASVS istius legis ponitur in gl. sed clarius dic sic: Licet de possessione fundi me expulsisti, an agere possim ciuiliter interdicto vnde vi, vel criminaliter. l. Iul. de vi. quo casu nisi probauero, sustinebo pœnam talionis: si vero te deieci: restituã tibi possessionem, & me accusabis. l. Iul. de vi. & differtur pœna mea quousque de possessione fuerit agitatum: & si contra me fuerit pronunciatum in causa criminali, deportationis pœnam sustinebo, omnibus bonis meis confiscatis. Viuianus.

†*Co. Th. 9. 10. 3.* f *Si quis ad se fundum.* de fundo quem possideham, me deiecisti: debeo vel ciuiliter, scilicet petitorio vel possessorio repetere, vel criminalem accusationem de vi instituere & inscribere. Si autem ex interuallo mea auctoritate te deiecero, ages contra me de violenta possessione per interdictum vnde vi: & postea criminaliter de vi me accusabis, & vsque tunc differetur pœnæ impositio.

g *Quodcunque aliud.* vineam, vel domum.

h *Agat.* id est interdicto vnde vi pro possessione. vel id est rei vindi. nomine rei possessæ.

i *Solennitate.* scilicet inscribendo solenniter: vt dixi supra de accusa. l. penult.

k *Excipere.* vt supra de accu. l. fina.

l *Interpellatione.* iudiciali.

m *Intulerit.* sua auctoritate.

n *Violentiæ causam.* id est causam possessionis, in qua commissa est violentia, & in qua de violentia incidenter quæretur: & postea principaliter in forma accusationis. Sed quando tractabitur hæc causa? Respon. antequam quæratur vel tractetur quis dominus eorum sit vel non: vel quale ius habeat in re aliquis eorum. & hæc est plana. Vel dic ante omnia, id est ante quã de crimine in forma accusationis quæratur. & sic concor. s. de appel. l. j. & ff. de iudi. l. fi de vi. & ff. co. l. qui cœtu. §. j. sed contra infra quando ciui, act. crimi. præiu. l. j. vbi dicit actori dari electionem ciuilẽ, vel criminalẽ, quam velit prius quærere. Sol. nullum est contra: quia siue primo agatur ciuiliter, siue criminaliter, ante omnia examinatur crimẽ incidẽter, nec aliter de interdicto vnde vi quæritur, nisi prius violentia patefacta. Vel vim facero tẽtauerit, a & alter utri parti causam malorũ præbuerit: b & non iam relegatione, c aut deportatione d insulæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat, nec interposita prouocatione sententiam quæ in eũ fuerit dicta, suspendat. e Data. XV. kalen. Maij, Serdicæ Gallicano & Basso. Coss.

Expulsus contra expulsorem potest tã ciuiliter agere, quàm criminaliter accusare: in criminali legitimè se subscribendo. hoc primo. Si expulsus ex interuallo suum deiecit expulsorem, potest interdictorecuperatorio ciuiliter conuenire: & causa per condemnationem terminata, criminaliter deportandus accusari: exinde si veniat criminaliter condemnandus. Baldus. B

VII. Idem. A. ad Bassum P.V.†

SI quis ad se fundum f vel quodcunque g aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: aut ciuiliter super possidendo agat, h aut impleta solennitate i iuris, crimen violentiæ opponat: non ignarus eam se sententiam subituram, si crimen obiectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. k ¶ Quòd si omissa interpellatione l vim possidenti intulerit, m ante omnia violentiæ causam n examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad C

A dic ante omnia, id est ante accusationem criminalem, scilicet si voluerit expulsus. vel ante omnia, id est præcipue. Sed quæritur, quare de interdicto vnde vi examinatur, cũ certum sit eam commissam? pro constanti enim posuit quòd sit illata, cum dixit, & intulit. Respon. expone intulit, id est intulisse dicitur. sic ff. de contrahen. empt. l. si in emptione. & ff. de vsufru. lega. l. si alij. in fi. secundum quosdã. Alij quòd licet constet de vi, dicebat tamen quę incontinenti fecerat: & sic sibi licuerat: vt ff. de vi & vi arma. l. qui possessionem. vel secũdum Azo. licet constet: dicebat tamen quòd causa sui iuris conseruandi se cerat, vt quia dominus fructuarium vel vsuarium deiecerat: vnde opus est quæri quo animo fecerat. Ioann. posuit casum de hoc quòd si omissa, &c. quòd incontinenti repulit, & quod dicit infra reparentur iura, scilicet dãna. & quod subijcit, restituta, exponit, id est restituto damno. *Vim facere quemlibet licet.*

o *Quid ad quem peruenerit.* scilicet posterius. nam prior vis fuit absumpta per secundam ex interuallo factam, vt iam interdicto pro prima non possit agi: vt hic, & ff. de vi & vi arma. l. qui possessionem. Idemque in crimine per hanc legem. & ad hoc supra vnde vi. l. si quis in tantã. sed aliud in interdicto quod vi aut clam: vt ff. quod vi aut clam. l. si alius. §. bellissime. & aliud in toto generali, nil dolosus doloso: vt ff. de dolo l. si duo. † *Co. Th. ibi. l. 4.*

SEruos qui fecisse violentiã confessionibus z testium aut proprijs docebuntur, si id inscio domino commiserint: postremo supplicio a deditos luere perpetrata censemus. ¶ Quòd si illi metu atque D

p *Expulsum.* scilicet posterius.

q *Amissæ possessionis.* id est, ipsa possessio cum omni damno: vt &. ff. de vi & vi arma. l. j. §. illud. &. §. rectissime. &. §. si fundũ.

r *Agitetur.* per actionem. l. Iul. de vi.

s *Destinatus.* qualiquah præsumptione, per hoc quòd in ciuili est damnatus, tamen non plene: quia in accusatione plenius erat probandum: vt supra de proba. l. fina. & poterit multis ex causis vincere, qui amisit: licet ex eadem causa: vt. ff. de adulte. l. denunciasse. §. penul. *ADDITIO.* Videas de hoc plene per Bart. in l. ij. §. j. ff. vi bo. rap. in iij. col. verfic. quæro vtrum probationes, &c. *Probationes facta in ciuili, non faciunt plenam in criminali.*

t *Differatur.* puniri, & dic in terminum litis, id est post finem litis ciuilis, & sequentis criminalis.

u *Principali.* scilicet de possessione ciuiliter.

x *Iudicatum.* scilicet subsequenter in criminali.

y *Abrogatis.* tacite: vt supra si reus vel accusa. mor. fue. l. fi. Sed quæro, si incontinenti recupero, an desino vsucapere? Item an habeat locum pœna legis, si quis in tantam? Respond. nec desino vsucapere, nec locum habet. l. j. si quis in tantam. *Vsucapere nouerdesinit, qui vi dicitur incontinenti recuperat.*

SERVOS.] CASVS. Si seruus commisit vim, aut ignorante domino, aut sciente. primo casu dabitur seruus vltimo supplicio. secundo casu dominus erit infamis, & seruus in metallum dabitur. si vero persona domini vilis fuerit, & sæpius tale delictum commiserit: pœna constitutionibus comprehensa puniendus est. quæ ista sit, non aperit: tu dic pœna capitis, vel. l. Iul. de vi. iudex verò qui id exequi distulit, infamis erit. z *Confessionibus.* sponteneis, vel si in tormentis, ita quòd perseuerent: vt. ff. de quæstio. l. j. §. diuus Seuerus. &. §. si quis vltro. a *Supplicio.* id est mortis: vt. ff. de pœnis. l. vltimũ. Et sic nota quòd

quòd plus serui quàm liberi puniuntur: vt patet supra eod. l. si criminis. in princip. A

a *Secundum legem.* vt. ff. ad legem Iul. de vi priuata. l. ij.

b *Metallo.* in aliquo ergo parcitur etiã in atrocioribus, si domino pareant: vt & supra ad leg. Iuliã de adulter. l. Gracchus. & facit supra de noxalibus. l. seruus.

c *Infamésque personæ.* scilicet dominorum. nã supra in dignitate erant. Et sic no. plus vilem quàm nobilem exæquali facto puniri: vt hic, & ff. de incen. rui. l. Pedius.

d *Sæpius.* Nor. plus puniri sæpius delinquentem. sic supra de episco. audien. l. iij. in fine.

e *Pœna.* quia fortè capite puniuntur, secundum quosdam. Vel saltem pœna huius. l. de vi. & etiam secundum Azo. fortè pro vi priuata deportabitur: vt sic in aliquo augeatur. & facit ad l. qui sententiã. infra de pœnis. & ff. de iniur. l. sed si vnius. §. si iussu. & de actio. & oblig. l. seruus.

f *Impunitate.* absoluẽdo. Accusius.

g *CRimen.* Malam facit grammaticam. nam deberet crimina dicere, hoc modo: hæc duo, scilicet rapere, & seruare raptori raptam scienter, non sunt dissimilia crimina. sic & ibi, Factum est vespere & mane dies vnus. Quia ergo est æquale crimen, videtur æqualis pœna: vt supra de epis. & cleri. l. fi quemquam. in fin. & infra de his qui latro. occul. l. j. sed tamẽ hic est contra, argu. infra tit. j. §. pœnas. vel secundum Azo. sic, si ponas aliquem rapere, & alium scientem delictum seruare rem raptam raptori: alterum crimẽ prædictorum nõ est alteri dissimile. & sic est bona grãmatica.

OMnibus.] CASVS Prohibet Imperator ne quis secum habeat rales, qui transeuntes spoliant, & eis pœnam centum librarum auri præter aliam pœnam corporalem imponit. index autem qui hoc obseruari non fecerit, pœna centum librarum auri multabitur.

h *Bucellarios.* latrones sunt, qui à minimis inceperunt, puta à bucella panis. Vel verius: quia ponunt in ore captorum lignũ, vt non clament: vt de conuersis sancti Lazari factum fuit.

i *Isauros.* qui sunt perfidiores latrones alijs: vt supra de feriis l. prouinciarum.

k *Insperatis.* sic supra de priua. car. l. j. & facit in authen. de ar- *Codex,*

exhortatione dominorũ violentiam admiserint, palam est secundum legem a Iuliam dominum infamem pronunciatũ, loci ac originis propriæ dignitate non vti: seruos verò, quos furoribus talibus paruisse constiterit, metallo b post sententiam dedi. Viles autem, infaméque personæ, c & hi qui bis aut sępius d violentiam perpetrasse conuincentur, constitutionum diualium pœna e teneantur. ¶ Iudicem verò nosse oportet, quòd graui infamia sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum distulerit, † seu omiserit, vel impunitate f donauerit, aut molliorem quàm præstituimus pœnã protulerit. Dat. Prid. Nõ. Mar. Med. Valentiniano. A. IIII. & Neotherio Coss.

Par crimen est rapere, & rapinam scienter receptare. Bald.

IX. Impp. HONORIVS & THEODOSIVS. AA. Aurelio. P.P.

CRimen g nõ dissimile est rapere, & ei qui rapuit, raptam rem scientem delectum seruare. Dat. III. Non. Mart. Honorio. X. & Theodosio. V. AA. Coss. C

Malandrinos & homines malæ conditionis quis nõ debet retinere, nec recepta- re: aliàs punitur. Bald.

X. Impp. LEO & ANTHEMIVS AA. Nicostrato præfecto prætorio.

OMnibus per ciuitates & agros habendi Bucellarios, h vel Isauros, † i armaróq; seruos licentiã volumus esse præclusam. ¶ Quòd si quis præter hęc quę nostra mãsuetudo salubriter ordinauit, armata mancipia, seu Bucellarios, aut Isauros in suis prædijs aut iuxta se habere tentauerit, post exactam centum librarũ auri condemnationem, vindictam in eos seuerissimam proferri sancimus. ¶ Viri quoque clarissimi prouinciarum recto res in speculis k esse debebunt, D

† *De Isauris latronibus pauperibus eorumque successionibus videndi Marcellinũ historicũ diligentem. Contius.*

Bucellarij qui sunt Isauri, qui sunt.

mis. in prin. col. vj.

DE RAPTV VIRGINVM, SEV viduarum, &c. *Continuatum de vi.*

Specialiter de quadam rapina vel violentia dicit post generalem tit.

RAptores.] Ista lex habet principaliter duas partes: qa primo loquitur de pœna imponenda ratione huius criminis in persona raptoris. Secundò loquitur de pœna imponenda raptori in bonis. Secũda incipit ibi, & si quidẽ. Prima pars facit quatuor: quia primo premittit crimẽ detestatũ. Secũdo, pro crimine isto ſponitur pœna capitalis. Tertio dat licentiã quibusdam occidendi raptores inuẽtos in crimine. Quarto monet iudicẽ q̃ comprehendat raptores fugiẽtes: & q̃ omnes vltimo tradat supplicio, fori declinatione & appellatiõe remotis. h. d. Bald.] CASVS. Si quis virginem rapuerit, vel viduã vel sanctimonialẽ, capite plectẽdus est: & si velit appellare, nõ audietur: bona tamen eius nõ applicabuntur fisco, sed dabuntur raptæ: vel disponat de his secundũ quod voluerit & poterit nubere cui voluerit, raptore excepto, & non solũ prædicta pœna punietur raptor, sed eius fautores, † *ad verbũ eadem cum l. raptores. §. de episco. & cleri.*

siue volẽte siue nolente muliere tale factum fuerit perpetratũ. Si vero fuerit seruus, qui tale quid admiserit, cõcremabitur, abolitis his q̃ de raptore virginũ antiquis legibus statuta sunt, & hac. l. fuam obtinente firmitatem. *Raptus non committitur in meretrice.*

l *Virginum honestarum.* secus est in meretrice: vt. §. ad leg. Iuliã de adulter. l. quæ adulterij. & ff. de furtis. l. verũ. ij. & determinat hæc dictio honestarũ, etiã sequẽtia. Sed nõne hæc est lex superflua, p illã §. de episc. & cleri.] raptores? Respõ. nõ: quia multa sunt hic, quæ nõ sunt jbi, & de nupta, & de sponsa, & de libertina, & parentibus, & de rapta, quòd non possit nubere raptori. † *Concor. 32. q. v. si Paulus & glo. in c. 2. ante fi. de diga.*

m *Viduerũ* quæ aũt sint & dicantur viduæ, dicitur. ff. de verbo. signifi. l. vidũ. §. viduæ. *Virginem post ruinam Deus suscitare nequit.*

n *Capitis supplicio.* vt &. ff. ad legem Iuliam de vi public. l. qui cœtu. §. qui vacantem.

o *Restitui non possit.* etiam à Deo secundum Aug. licet omnia Deo sint possibilia: vt. xxxij. q. v. cap. si Paulus. sed illud aliter ibi exponitur. & à Deo potest restitui, non ab homine: vt hic.

p *Vacui.* cum plerumque in talibus rapinis homicidia perpetrentur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

petrentur.

a *Conuicti interficiantur.* hoc ipso quòd inueniuntur in flagranti crimine. & facit. ff. de ritu nup. l. palã. §. quæ in adulterio. Sed an idẽ si cognatus patiatur rapinam, quòd eius cognati possint resistere? Respon sic: vt nota. ff. de vi & vi arma. l. iij. §. cum igitur. ADDITIO. Videas de hoc plene per Bart. in l. vt vim. ff. de iusti. & iure. in vlti. col. versi. quærit glos. quid de offensis &c. vbi tenet quòd etiã extraneus quis possit vim patientem defendere.

Cognatus rapinam patiens potest à cognato defendi.

b *Quibus.* raptoribus.

c *Sponsam suam.* idem econtra si sponsa vel mulier rapiat hominẽ, licet hoc raro contingat, secundum Ioã. Sed huic videtur contra. xxxvj. q. j. c. ij. & q. ij. c. si quis virginem. & xxvij q. ij. raptus.

d *Sine fori præscriptione.* alterius. nam & hic ratione delicti forum habet: vt supra vbi de crimine agi oportet. l. j. & supra vbi sena. vel cla. l. j.

e *Nullam damus licentiam.* sic supra titu. j. l. quoniã. & supra quorum appel. non recipiã. l. ij. & infra de fal. mone. l. j.

f *Nullam deminutionem.* speciale hic, & sequenti casu, vt nihil applicemus fisco, & sic supra de mulieribus quæ seruis propr. l. j. aliàs autem constat quòd publicantur omnia, vel aliqua pars, secundum hęc iura: vt infra de bo. dam. l. fi.

g *Transferantur.* quæ omnia amittit. si raptoris eligat consortium: vt in authẽ. de rapt. mu. §. superfluam. col. ix.

h *Expoſcere.* vt in d. authen de raptu mulie. Sed contra. xxxvj. q. ij. c. tria. & ca. placuit. videas ca fin. extra de raptoribus.

i *Oportet.* id est decet. sic. ff. de iustit. & iure. l. j. in princip. & supra de postliminio reuer. l. fin.

k *Comitati.* sic infra de Nili aggeribus. l. j.

l *Volentibus.* sic infra de falsamo hospi. non præ. lib. xii. l. ij. Sed argu. contra. ff. de iniur. l. j. §. vsque.

m *Ipsum velle.* sic. ff. de libe. homi. exhiben.

¶ Ne igitur sine vindicta talis A
crescat insania, sancimus per
hãc generalem constitutionẽ,
vt hi qui huiusmodi crimẽ cõ-
miserint, & qui eis auxiliũ in-
uasionis tempore præbuerint:
vbi inuenti fuerint in ipsa rapi-
na, & adhuc flagranti crimine
comprehensi, & à parentibus
virginum, vel ingenuarum, vel
viduarum, vel quarumlibet fœ
minarum, aut earũ consangui-
neis, aut à tutoribus, vel cura-
toribus, vel patronis, vel domi-
nis, conuicti interficiantur. a
¶ Quæ multo magis cõtra eos
obtinere sancimus, qui nuptas
mulieres ausi sunt rapere: quia
duplici tenentur crimine, tam B
adulterij scilicet, quã rapinæ: &
oportet acerbius adulterij cri-
men ex hac adiectione puniri.
¶ Quibus b connumeramus e-
tiam eum qui saltem sponsam
suam c per vim rapere ausus fue
rit. ¶ Sin autem post cõmissum
tam detestabile crimẽ, aut po-
tentatu raptor se defendere, aut
fuga euadere potuerit: in hac
quidem regia vrbe tã viri ex-
celsi præfecti prætorio, quàm C
vir gloriosissimus præfectus
vrbi: in prouincijs autem tam
viri eminentissimi præfecti præ-
torio per Illyricum & Africã,
quàm magistri militum per di-
uersas nostri orbis regiões, nec
non vir spectabilis præfectus
Ægypti, & comes Orientis, &
vicarij, & procõsules, & nihilo
minus omnes viri spectabiles
& duces, & viri clarissimi re-
ctores prouinciarũ, necnõ alij
cuiuslibet ordinis iudices, qui
in illis locis inuenti fuerint, si-
mile studium cum magna soli-
citudine adhibeant, vt eos pos-
sint comprehendere, & cõpre- D
hẽsos in tali crimine, post legi-
timas & iuri cognitas proba-
tiones sine fori præscriptione d
durissimis pœnis afficiant: &
mortis condemnent supplicio.
¶ Quibus & si appellare volue-
rint, nullam damus licentiam, e
secundum antiquæ Constanti-
nianæ legis definitionem.

Hæc est secunda pars principalis, in qua tractat de bonis raptoris, distinguens inter raptum non ingenuæ & ingenuæ: prohibet etiam nuptias cum raptoribus. Item distinguit inter eos qui se associauerunt ad ipsum delictum committendum & eos qui aliàs sunt culpabiles. Dicit etiam quòd consensus mulieris raptæ non operatur. Vltimò derogat aliis legibus de materia rapinæ loquentibus. Baldus.

Et si quidem ancillæ vel li-
bertinæ sint quæ rapinam pas-
sæ sunt, raptores tantummo-
do supradicta pœna plectẽ-
tur: substantijs eorum nullam
deminutionẽ f passuris. ¶ Sin
autem in ingenuã personam
tale facinus perpetretur, etiam
omnes res mobiles, seu etiam
immobiles & se mouentes, tã
raptorum, quàm eorum sodã-
lium comitum, vel sequentiũ,
qui eis auxilium præbuerint,
ad dominium raptarum mu-
lierum liberarum transferan-
tur, g prouidentia iudicum, &
cura parentũ earum, vel mari-
torum, vel tutorũ, seu curato-
rum. ¶ Et si non nuptę mulie-
res alij cuilibet præter rapto-
rem legitimè coniungentur,
in dotem mulierum liberarum easdem res, vel quã-
tas ex his voluerint, procedere: siue maritum nolen-
tes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, ple-
no dominio eis sancimus applicari: nemine iudice,
vel alia quacunque persona hoc audente contemne-
re. ¶ Nec sit facultas raptę virgini, vel viduæ, vel cui-
libet mulieri, raptorem suum sibi maritum expos-
cere, h sed cui parentes voluerint (excepto raptore)
eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nul-
lo modo, nullóque tempore datur à nostra serenita-
te licentia eis consentire, qui hostili more in nostra
republica matrimonia studunt sibi coniungere.
¶ Oportet enim vt quicunq; vxorem ducere vo-
luerit, siue ingenuam, siue libertinam: secũdum no-
stras leges & antiquam consuetudinem, parentes,
vel alios quos decet petat, vt cum eorum voluntate
fiat legitimum cõiugium. ¶ Pœnas autem quas præ-
diximus, id est mortis, & bonorum amissionis, non
tantùm aduersus raptores, sed etiam contra eos qui
hos comitati k in ipsa inuasione & rapina fuerint,
constituimus: cæteros autem omnes qui conscij &
ministri huiusmodi criminis reperti & cõuicti fue-
rint, vel qui eos fuscepperint, vel quicunque opem eis
tulerint, siue masculi, siue fœminæ sint, cuiuscunque
conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantũ-
modo capitali subiicimus: vt huic pœnę omnes sub-
iaceant, siue volentibus l siue nolentibus virginibus
siue alijs mulieribus tale facinus fuerit perpetratum.
Si enim ipsi raptores metu vel atrocitate pœnæ ab
huiusmodi facinore se temperauerint, nulli mulieri
siue volenti siue nolenti, peccãdi locus relinquetur,
quia hoc ipsum velle m mulierũ ab insidijs nequissi-
mi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi
etenim eam solicitauerit, nisi odiosis artibus circũ-
uenerit, non facit eam velle in tantum dedecus sese
prodere: parẽtibus (quorũ maximè vindicta interes-
rat) si patientiam præbuerint, ac dolore remiserint, n
deportatione plectendis. ¶ Sed & si quis inter hæc
ministeria seruilis conditionis fuerit comprehensus,
citra sexus discretionem eum concremari iubemus:
cum hoc etiam Cõstantiniana lege rectè fuerit pro-
spectum: omnibus legis Iuliæ capitulis quæ de ra-
ptu virginum, vel viduarum, siue sanctimonialium
siue in antiquis legum libris, siue in sacris constitu-
tionibus posita sunt, de cætero abolitis: vt hæc tan-
tummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat,
quam

l. iij. §. si quis volẽtem. n *Remiserint.* gratis: vt ff. ad legem Iuliam de vi. l. qui cœtu. §. qui vacantem. non transigendo pecunia accepta: vt supra de adult. l. de crimine. & plene dixi supra de transac. l. transigere.

DE EMENDATIONE seruorum.

Dixit de illicita vi, nunc sequitur de licita.

I virgis.] CASVS. Si dominus seruum suum verberauerit. licet postea decesserit seruus, non tamen criminaliter poterit conueniri: sed modice verberabit, nec modum excedet. Viuianus.

a *Aut loris.* id est frænis.

b *Afflixerit.* cum causa scilicet emendandi, & sine causa secundum Ioan.

c *Depulsa.* qua die ipsum afflixerit, vel quot diebus: nã etiam in perpetuum potest: vel an fuerit mortuus intra triennium, vel post triduum surrexerit, & super baculum suum ambulauerit. hoc enim in lege Mosaica distinguebatur. Azo. a d *Sustinuerit.* modice ergo cum causa & sine causa licet, secundum Io. vt hic, & ff. de vsufr. l. locum. §. ex eo. ff. solu. matrim. l. etiam. §. licet. Sed P. dicebat licere modice, vt emendando: & sic intelligebat hic. immodice vero non licet: vt hic subiicit, nec vero, &c. & subsequenter videtur dicere: vt ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. l. j. §. fin. & institut. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. sed hoc tempore. in fine, nisi cum causa: vt ff. de verb. obliga. l. qui seruum merentem. & de lega. j. l. quid ergo. §. i.

e *Tetra.* i. pessima.

f *Virus.* veneni species.

g *Sanie.* id est putredine.

h *Sæuitia.* sic crudeliter, vt de barbaro fieret. & fa. ff. de iniur. l. item apud. §. adiicitur. & infra de male. & mathe. l. si excepta.

DE EMENDATIONE propinquorum.

Quia emendatio propinquorum adhibetur, quorum quædam illicita celebratur, de emendatione Propinquorum annectit. Azo.

In corrigendis.] CASVS. Frater fratrem pro qualitate delicti punire vel corrigere potest: ita tamen, quòd modum non excedat. sed si excedat, à iudice est puniendus.

i *Senioribus propinquis.* vt reuerenda senectus.

k *Iure patrio.* quod potius in pietate quàm in atrocitate consistit: vt ff. de partic. l. diuus.

l *Atrocitas.* id est, si sic grauiter deliquit, quòd non sufficit ad pœnam correctio propinquorum: punit iudex. Vel dic atrocitas facti, id est correctionis: quia excessit modum in corrigendo, vnde punitur: vt si est pater qui filium occidit ex voluntate, punitur de parricidio? vt infra tit. ij. aliàs nõ tenetur. sed si sine causa male tractat, cogitur emancipare: vt. ff. si à parente quis fuerit male. l. diuus Traianus, alij propinqui pro motu iudicis: vt hic dicit.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS.

Quia in violentijs committitur homicidium: de eo dicit, quod per legem Corneliam de sicarijs punitur. Et est sica latens cultrum: sed largè interpretatur telum, vt omnia arma comprehendat: vt infra tit. de publi. iudi. §. it em. lex Cornelia.

quam de sanctimonialibus etiã virginibus & viduis locum habere sancimus. Dat. XV. Kalen. Decemb. Constantinop. D N. Iustiniano. A. PP. II. Cos.

TITVLVS XIIII.

DE EMENDATIONE seruorum.

Dominus seruum potest castigare, siue emendare: sed non potest ipsum dolo malo occidere. b. d. & no. in hac l. quot modis homo potest occidi. Baldus.

1. Imp. CONSTANTINVS. A. ad Bassum.

SI virgis aut loris a dominus seruum afflixerit, b aut custodiæ causa in vincula coniecerit: di erum distinctione sue interpretatione depulsa, c nullum criminis metum seruo mortuo sustineat. d

¶ Nec verò immoderatè suo iure vtatur: sed tunc reus homicidij sit, si voluitate eum ictu fustis aut lapidis occiderit, vel certè telo vsus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel iusione tetra e præcipitandum esse mãdauerit, aut veneni virus f infuderit, vel dilaniauerit pœnis publicis corpus ferarum vnguibus latera persecando, vel exurẽdo oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie g defluẽtes, propè in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere sæuitia h immanium barbarorum. Dat. V. Idus Maij, Romæ, Constantinop. A. & Licinio Coss.

TITVLVS XV.

DE EMENDATIONE propinquorum.

Propinquis senioribus licet corrigere minores errantes: nisi facti atrocitas exigat iudicium vltionis iudiciariæ. Baldus.

1. Impp. VALENTINIANVS & VALENS. AA. ad Senatum.

FRater.] CASVS. Miles fortuito casu quendã interfecit, præses pro eo misit, nec venit frater suus consuluit principem an expediret vt se præsentaret? Respõ. quòd sic: quia nõ punitur de homicidio, si probet se casualiter interfecisse: quia sine voluntate non contrahitur crimen.

IN corrigẽdis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis i tribuimus potestate: vt quos † ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non prouocant, saltem correctionis medicina compellat. neque tamen nos in puniendis minorum vitijs potestatem in immensum extendi volumus, sed iure patrio k auctoritas corrigat propinqui iuuenis erratum, & priuata animaduersione cõpescat. ¶ Quòd si atrocitas l facti ius domesticæ emendationis excedat, placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Dat. Pri. Kal. April. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

TITVLVS XVI.

AD LEGEM CORNELIAM de sicariis.

Probant non animo occidendi se peruenisse, non punitur pœna homicidij, sed minori. Baldus.

1. Impe. ANTONINVS A. Herculiano & militibus.

FRater vester rectius fecerit, si se præsidi prouinciæ obtulerit. m Qui si probauerit † non occidendi n animo hominem à se percussum esse: remissa o homicidij pœna, secundum disciplinam militarem p sententiam proferet. crimen enim contrahitur, si & voluntas q nocẽdi intercedat. ¶ Cæterũ ea quę ex improuiso casu potius quàm fraude accidũt, fato plerũq; r nõ noxæ imputãtur. PP. II. kal. Febr. Læto. II. & Cereale Coss.

Aggressus in dubio vitæ discrimine cõstitutus, potest suum occidere aggressorẽ. si ergo erat certus quòd nõ erat in dubio discrimine vitæ, nõ potuisset occidere aggressorem, quia excederet modum. Baldus.

11. Imp. GORDIANVS A. Quintiano.

IS qui aggressorem s vel quẽcunque alium t in dubio vitæ

m *Obtulerit.* q. si celet se

n *Non occidendi animo.* sed quomodo probatur negatiua, vt supra de proba. l. actor? Resp. per præsumptiones, pro bando amicitiã, & affinitatem, & qualitatem occidentis, & etiam per iuramẽtũ purgationis, vt argu. ff. de his qui ad eccle. confu. l. præsenti. §. sicubi. sic & j. de iiu. l. si nõ conuicii. Accur.

o *Remissa.* Not. improprie. nam in eã non incidit. sic. ff. de verbo. oblig. l. decem.

p *Militarem.* qualiter consulitur ei, vt sit sub præside, cum miles erat. vt supra de iurisdi. om. iudi. l. magistri.

Negatiuæ qualiter probatur.

†*Hæc verba ponuntur in c. vt clericorum. in glo. super verbo pœna extra de vita & hone. cleri.*

†*Olim nulla atrocitas facti hoc ius excedebat. nam de crimine læsæ maiestatis iudicũ domesticum exercuit in filios suos Brutus apud Liuiũ & Dionys. sed hodie post legem Petroniam & alia S. C. ta non licet dominis seruos belluis tradere, sed modice castigare. l. circuncidere. ff. ad l. Cor. de sicar. Contius.*

q *Si & voluntas.* hoc vt habeat locum lex Cor. de sica. vt. ff. e. l. j. §. diuus. &. l. lege. &. l. infans. & argu. ff. de iniur. l. qui iniuriarum. & insti. de obliga. quæ ex delicto. §. placuit. & ff. de pœnis. l. respiciendum. §. fi. culpa tamen contrahitur etiam sine voluntate delinquendi: vt. ff. ad. l. Aquil. l. qui occidit. §. pe. &. ff. de mino. l. si ex causa. §. si mulier.

†*Nam omne malum præsumitur actum. concor. c. 1. cum gloss. super verbo, ludens. extra de præsum.*

r *Plerumque.* hoc dicit, quia qui hominem per lasciuiam occidit, in aliquo punitur: vt. ff. eo. l. lege. §. cum quidã. Item qui incendia fortuita commisit: vt ff. de pœnis. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. Item commentariensis tenetur, qui non bene custodiuit: vt. ff. de custo. reo. l. carceri. & supra de custo. reo. l. ad commentariensem. Et nota quòd non dicit hic casu fortuito, sed improuiso: vnde omnia exempla possunt dari ad dictionem plerumque, quæ habes. ff. de offi. præfect. præto. Orien. l. si quos.

Is qui aggressorem.] CASVS. Si Titius aggrediatur Scium, & interficiatur Titius, non tenebitur Scius. l. Cornel. de sica.

s *Is qui aggressorem.* intelligunt quidam, id est eum qui vel nocturnus depopulator est, vel de die itinera frequentata insidijs obsedit: vt supra quando lic. vni, sine iud. l. j. Vel dic etiam alium qui insultum faciat: dummodo ad defendendum, non vindicandum fiat: vt hic, & infra. l. proxi. & diximus supra ad leg. Iuliam de vi. l. quoniam.

t *Alium.* qui cum aggressore sit socius. Vel vt puto, etiã non socius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

socius: cum dicat in diserimine eum constitutum. & facit. ff. eo. l. j. in fi. & ff. ad legem Aquil. l. si quis furno. §. j.

a *Peccasse videtur.* vt supra. l. proxi. & ff. ad legem Aquiliam. l. sed & si quemcumque. in prin.

S[i vt.] CASVS. Si furripientem res tuas interfeciſti, nec lege Cor. de ſicarijs tenebis.

Furem an liceat occidere.

b *Latrocinantem.* id eſt aggreſſorem: vt ſupra l. proxima. Vel dic, id eſt furem. & ſi quidem eſt nocturnus, ipſum occido: vel ſi ſe telo defendat, vel ſi ſine periculo perſonæ vel rerum parcere ei nõ potui: dummodo clam eſt. ſi vero diurnus, ita demum ſi ſe telo defendat, vt percipi poteſt. ff. ad leg. Aquil. l. itaque. §. lex. & ff. eo. l. furem. & ff. de fur. l. ſi pignus. §. j. nam tempus aggrauat delictum: vt ſupra ad legem Iuliam de adult. l. Gracchus. & ff. de pœnis. l. aut facto. §. j. & §. ſequens. Præterea in die poteſt cognoſci: vnde non ſic nocet ſi euadit, cum poſtea poſſit capi. *ADDITIO.* Videas text. in c. interfeciſti. & ibi Abba. & in c. ſi perſodiens. extra de homicidio.

E*Vm qui.*] CASVS. Si quis fortuito caſu percuſſit quendam calce, & interfectus eſt: nunquid tenetur lege Cornelia de ſica. quæritur? Et reſpon. quod non.

c *Adnotatione.* iſte amiſerat bona per adnotationem. quia vocatus ab Imperatore, noluit venire: poſtea venit, & probauit ſe non eſſe homicidam, & ita recuperauit. Azo. Sed qualiter negatiua probabitur? Dic vt dixi ſupra eo. l. j. vel dic quòd alij indulſerat.

S*I quis te.*] CASVS. Minor quédam interfecit: vult ſe excuſare eo prætextu quòd minus teneatur. l. Corne. qui minor: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur quòd nõ: niſi probet ſe ignorantem.

d *Aetate.* cum etiam minores in delictis teneantur: vt & ſupra. ſi aduer. delictum. l. j. & infra de pœnis. l. impunitas. & ff. de minori. l. auxilium. §. in delictis. vbi de hoc dices. & ff. ad legem Iuliam de adulte. l. ſi vxor. §. ſi minor. & l. ſi minor. & facit ſupra de procur. l. reum. & ff. de publi. iudi. l. is qui. & ſupra de accu. l. non ideo.

I*S qui.*] CASVS. Non ſolum is qui occidit, ſed qui ambulat cum telo hominis necandi cauſa, tenetur. l. Corne.

Voluntas inſpicitur.

Ambulauerit. voluntas enim non exitus inſpicitur: vt ff. eod. l. diuus.

f *Dolo malo.* non culpa: vt ff. eo. l. in lege.

g *Pœna.* quæ eſt deportatio in maioribus, ſed in minoribus decapitatio, vel beſtijs ſubici: vt ff. eod. l. eiuſdem. §. fin. &, l. pen. Accurſius.

Legis Corneliæ de ſicarijs quæ eſt pœna.

h S*I quis necandi infantis.* qui nondum eſt natus, vel etiã ſi ſit natus.

i *Piaculum.* id eſt crimen ſanguine piãdum: vel quod pietatẽ promouet. Accurſius.

k *Aggreſſus.* etiam ſi non necauit: vt ſupra l. proxi.

S*I fortè.*] Primò queſtio bipartita. Secũdo eius ſolutio. ſecunda ibi, In eadem.

Diuiſio.

CASVS. Si mulier volunt interficere virum, l. Cornelia accuſabitur: & ad veritatem eruendã ſeruꝰ torquebuntur.

†*Cod. Th. li. 9. ti. 14. l. 1.*

l *Quærendum.* facit §. de adult. l. in adulterij. Sed argu. contra infra de quæſt. l. j. ſed hoc ſpeciale eſt ſeruos torqueri in caput domini.

DE HIS QVI parentes vel liberos occiderunt.

†*Cod. Th. 9. ti. 7. l. 4. §. idẽ vo-luit.*

De ſpeciali homicidio dicit.

S*I quis.*] CASVS. Pater filium, vel eõuerſo, vel aliquis deſcendẽtium aliquem de aſcendentibus, vel econuerſo ſi interfecerit, quam pœnam ſuſtinebit, quæritur? Et dicitur quòd inuoluitur, &c.

m *Aut omnino affectionis.* id eſt affectatæ perſonæ eius quæ parricidij, &c. quales ſunt parentes & liberi in infinitum: vt ff. de in ius vocando. l. quique. §. parentes. & c. l. ſed ſi hac. §. liberos. quod ergo dicit. ff. eodem. l. penul. tantùm patrem & matrem, ſupple & ſimiles, & aſcendentes & deſcendentes. Accurſius.

†*Cod. Th. 9. 15. l. 1.*

Affectio-tatis eius quæ nuncupationes parentum continentur.

n *Properauerit.* occidendo, vel tentando occidere: vt ff. eo. l. j. in fin. & l. vtrum. & l. ſi quis. & l. ſciente.

†*al. præparauerit.*

o *Solenni pœnæ.* vt & inſtitut. de publi. iudi. §. alia deinde. Sed videtur pœna legis Corneliæ de ſicarijs habere locum: vt ff. eod. l. i. quæ eſt contra. Solu. dic q; hæc illã corrigit. Vel hic in aſcendentibus, & deſcendẽtibus: illud in alijs ibi numeratis perſonis. Vel poteſt intelligi puniri lege Cornelia de ſicarijs, ſed nõ accuſari: vt tamen pœna vnius ſufficiat: vel licet teneãtur omnes tanquam parricidæ, diuerſæ tamen pœnę imponuntur ſecundum perſonarum diuerſitatem: quæ idem eſt cum ſecunda.

p *Inſutus culeo cũ cane & gallo gallinaceo.* Gallinaceo, id eſt ſtrato.

ſtrato. & inter eas ferales anguſtias cõprehenſus, ſerpentium contubernijs miſceatur: & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnẽ a proiiciatur: vt omni elementorũ b vſu viuus carere incipiat, & ei cœlum c ſuperſtiti, terra mortuo d auferatur. Dat. XI. kalend. Decemb. Licinio V. & Criſpo. Coss. [Accep. Prid. Idus Mart. Carthagine, Conſtantin. A. V. & Licinio Cæſ. Coss.]

a *Inanimem.* ſi neutrũ proximũ eſt, ſubuciatur beſtijs: vt ff. eodem l. penul.

b *Elementorum.* ſed nonne vtitur aqua? Reſpon. hoc eſt ei ad pœnam.

c *Cœlum.* cum ſit in ſacco de corio, qui culleus dicitur.

d *Terra mortuo.* cum in aquam iactetur.

Culleus quid ſit.

†*Tacitus li. 2. narrat conſules in P. Martij Magnum ex vrna portam Esquilinã more priſco nominatur. iſſe, cum ſic ſicum tenere inſtituiſſent. ITẽ aliam nominẽ Pitinam ſacro deiectũ eſſe. Item multa ſacra C. ta. de magiſtratibus pol. lendis. Cornelius.*

TITVLVS XVIII.

DE MALEFICIS, ET mathematicis, & cæteris ſimilibus.†

Atrocius eſt venenare, quàm occidere gladio. Baldus.

I. Imperator ANTONINVS. A. Titio.

PLus eſt[f] hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio. PP. ſine die & conſule.

f *Plus eſt.* id eſt atrocius: & tenetur Cornelia de ſicarijs: vt hic, & ff. ad legẽ Corn. de ſicarijs. l. eiuſdẽ. in principio. Accurſius.

Artem Geometriæ.]

CASVS. Diſcere & docere Geometriam non eſt prohibitum, ſed diuinare ſic.

†*Cod. Th. li. 9. ti. 16. l. 1.*

g *Artem Geometriæ.* id eſt de menſura terræ.

N*Vllus.*] CASVS. Incãtor vel aruſpex ad domum alterius accedere nõ debet: quod ſi fecerit, cõcremabitur: & qui eum receperit, deportabitur: & omnia ſua bona confiſcabuntur: & qui talem accuſauerit, criminis delatoris non incurret, ſed præmium accipiet. Viuianus.

Aruſpex quis eſt.

h *Nullus aruſpex.* id eſt momentorum inſpector, vel horarum, qui pũcto aliquid ſit inchoandũ dicens. Et dicitur ab aue, & inſpicio: quia ex auium garritu quãdoque percipiunt.

i *Sacerdos.* id eſt doctor necromantiæ.

k *Criminis.* hoc eſt, qui accuſat aruſpicẽ. Accuſatorũ.] CASVS. Ille puniendus, eſt qui per artẽ Magicam cõtra hominum ſalutẽ aliquid machinatus eſt. vel animos mu-

†*Cod. Theod. ibid. l. 3.*

gicis accincti artibus, aut contra ſalutem hominum moliti, aut pudicos l animos ad libidinem deflexiſſe deregentur.

¶ Nullis verò criminationibus m implicanda ſunt remedia humanis quæſita corporibus, aut in agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandiniſq; lapidatione quaterentur: quibus non cuiuſquam ſalus aut æſtimatio læderetur, ſed quorum proficerẽt actus ne diuina munera & labores hominum ſternerentur. Data. X. Kalend. Iun. Aquileiæ, Criſpo & Conſtantio Cæſ. Coss.

Nullus debet conſulere diuinatorem: & qualibet à diuinando debet ceſſare: & contra facientes punitur. Salyc.

V. Impera. CONSTANTIVS. A. & Iulianus Cæſ. ad populum.*

NEmo aruſpicem cõſulat, aut mathematicum, nemo ariolum n. Augurum & vatum prava confeſsio conticeſcat. Chaldæi o ac magi, & & cæteri quos maleficos ob facinorũ magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partẽ aliquid moliãtur. Sileat omnibus perpetuo diuinãdi curioſitas. P Etenim ſupplicio capitis ſeriebatur gladio vltore proſtratus qui cunque iuſſis noſtris obſequiũ denegauerit. Data VIII. Id. Feb. Mediolani, Cõſtãtio. A. VIIII. & Iuliano Cæſa. Coss.

Qui dæmones invocant, vel magicas artes incantant, puniuntur. Salyc.

VI. Idem A. & C. ad popu.

MVlti magicis artibus vſi elementa turbare, vitam infontium labefactare nõ dubitant, r & Manibus ſ aciris audẽt ventilare, t vt quiſq; ſuos conficiat malis artibus inimicos. hos quoniam naturæ peregrini ſunt, feralis u peſtis abſumat. Dat. Prid. Non. Decemb. Med. Conſtantio. A. IX. & Iuliano. II. Coss.

Nulla dignitas excuſat maleficos et mathematicos, quin ſubiiciantur tormentis. Bal. Vel ſic: Priuilegio à torturam non excipit, de crimine maleficio vel magico accuſati poſſunt ſine præiudicio torqueri: & culpabiles inuenti, ſunt puniendi. Salycetus.

VII. Idem. A. & C. ad Taurum præfectum prætorio.†

ET ſi excepta† tormentis ſunt corpora honoribus prædi-torũ, x præter illa videlicet crimina quæ legibus demonſtrantur: y & ſi homines magi, in quacũq; ſint parte terrarũ, humani generis inimici credẽ-

l ierũ ad impudicitiam prouocauit, ille vero q per incantationem ſuã grandines vel ingemperie aeris, quo magis fructus ſaluentur, ſedauerit: puniendus non eſt.

l *Pudicos.* ſic ff. de pœnis. l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis.

m *Criminationibus.* id eſt accuſationibus.

N*Emo.*] CASVS. Nullus debet cõſulere incantatorẽ de his quæ futura ſunt: nec Chaldæos, nec maleficos: & qui cõtra fecerit, vltore gladio capitali pœnæ ſubiacebit. Viuianus.

n *Ariolum.* id eſt aris vel altaribus & ſacrificiis dæmonum deſernientem. Accurſius.

o *Chaldei.* id eſt incantatores.

p *Curioſitas.* non enim eſt noſtrum noſſe tempora vel momenta, quę &c.

q *Supplicio capitis.* quia cõcremabitur: vel dentibus ferarum dabitur dilacerandus. Vel debet deportari, vel decapitari: vt. ff. e. l. nullus. & l. j. & j. l. proxi. & l. etſi excepta, & l. ſi quę omnes ſunt pœnæ capitales. Sed iniuriarum nõ tenetur ſi quis furẽ dixerit in diuinãdo: vt ff. de injur. l. itẽ apud Labeonẽ. §. ſi quis aſtrologus. & facit. s. de paganis & ſacrifi. l. ij.

M*Vlti.* CASVS. Si aliquis in necẽ alicuius dæmones invocauerit, & cõſulue rit, capite punietur.

r *Nondubitant.* pingẽdo imaginem cereæ.

ſ *Manibus.* id eſt dijs infernalibus.

t *Ventilare.* i. elementa mouere.

u *Feralis.* i. ea morte qua beſtiæ i. gladio.

E*Tſi excepta.*] CASVS. Licet homines in dignitate cõſtituti pro crimine torqueri non debeant, exceptis quibuſdam. ſ. læſæ maieſt. & falſi: vt]. de falſis. l. ſi quis de crimine. nõ debẽt tamen, ſi in comitatu principis aliquis aruſpex, vel mathematicus, vel conſimilis inueniatur, licet in dignitate fuerint cõſtituti, propter hoc tormenta effugere.

x *Præditorum.* vt. j. de quæſtioni. l. milites. & l. decuriones.

y *Deniq; ſtrantur.* ſcilicet

Ex Cod. Th. ibid. l. 4. ſed mirũ eſt quod Valentinianus l. 9. eo. tit. ait Haruſpicinã aut aliquam præterea à maioribus conceſſam, à ſe non poni in aliquo genere criminis, nec à ſe reprehẽdi: ſed nocenter exerceri vetari. vnde manifeſtũ ſit imperatorem quãdam Chriſtianum aliquas reliquias ſeruaſſe ſuperſtitionis veteris reliquias. Contius.

†*Cod. Th. ibid. l. 6.*

† *Hanc. l. pulchre declarat Alcia. in annot. in poſteriores tres lib. C. ſuper l. metam eos.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

specialiter, vt in crimine læsæ maiestatis: vt supra ad legem Iuliam maiest: l. nullus. & falsi: vt infra de fal. l. si quis decurio. & priuati carceris: vt supra de priua. carce. l. j.

a *Vel Cæseris fuerit.* vel, dic vel pro id est.

b *Non fugiat* ille mathematicus. sic cōtra seipsum torquetur.

c *Conuicti.* per testes. Accursius.

d *Detegentibus*, testibus. Accursius.

Vipa.] CASVS. Similis culpa est tā prohibita discere quàm docere. Viuianus.

e *Culpa*, sic ergo & pœna: vt ff. de episc. & cleri. l. si quenquam, Sed contra supra de heretic. l. quicunque. prope finem. Solue vt ibi.

Vicunque.] CASVS. Si aliquis maleficiorum labe pollutum audierit, & deprehenderit, statim ad iudicem eum ducat: & si quis plausitarius talem oppreſſerit, vel si quis alius: vltimo supplicio punitur.

f *Oppreſſerit.* id est occiderit.

g *Atrociore.* quàm debet.

DE SEPVLchro violato.

De viuis violatis dixit: nunc de mortuis, & eorum domibus, scilicet sepulchris: vt infra eodem. l. si quis sepulchrum.

Continuatio. †*Cod. Th. ibid. l. 8. in fin.*

Es religioni.] CASVS. Qui rem religiosam cōtrectat, distrahendo vel emendo scienter: licet venditio non tenuerit, tamen sacrilegij crimen incurrit.

h *Quinimo.* correctiuè ponitur, sic: Stichus, imò Pamphilus liber vel heres esto: vt ff. de manu. tes. l. Stichus. & de here. instit. l. si ita scriptum.

Quinimo quomodo puniatur. †*Cod. Th. ibid. l. 11.*

i *Contigerint.* vim inferendo.

k *Distrahere.* contrectando. Sed quid si vēdidit, & emptor retigit volente venditore, an venditor tenetur? Respon. sic: vt argu. supra de acquir. poss. l. minus. Idem dicunt quidam si tantùm vendidit, & nemo contrectauit, per legem istam.

l *Non subsistat.* inter scientes, vel emptore solo sciēte: vt ff. de cōtrahen. empt. l. iiij. & l. sequen. & l. liberi. insti. de contrahē. empt. §. fi. & ad hoc facit supra de adulte. l. eum. & de excu. tuto. l. amplissimi.

Sacrilegiorum quoddam est ve-

m *Crimen.* scilicet quasi sacrilegij: quod crimē minus punitur quàm si verum sacrilegium esset, auferendo sacrum de sacro, & magis quàm si feciſſet furtum: vt arg. ff. ad legē Iul. pe. l. sacrilegi, capite in princi. A zo. & oritur ex hoc crimine actio ciuilis, non legis Aquiliæ, sed interdictū quod vi aut clam: vt. ff. eodem. l. ij. itē & actio in factū similiter ciuilis, quæ extranco in centum aureis datur: ei ad quē res pertinet, ad interesse datur: vt tamē nō minus, quàm in cētum aureos. Si autē alius habitat sepulchrū, indistinctē in. cc. aureos agitur: vt ff. eo. l. iij. in principio. §. j. &. ij. & §. qui de sepulchro. & prædictu præstantur actori. Criminaliter datur in. xx. libris auri dādis fisco: vt dices. j eo. l. si quis sepulchrum. quandoque in plus: vt ff. eo. l. fin. & dices. j. eo. l. qui sepulchra. Sed si ille cuius interest, vioſ lauerit, an teneatur? Respon. sic: vt. ff. si ſervin. l. altius.

Tu, & quod dum quæ sacrilegiū. Sepulchra violari, quæ actione & ad quid cōmittur.

Si ſervus.] CASVS. Si nesciente domino seruus sepulchrū spoliauerit, in metallū condēnabitur: si sciente domino, relegabitur. si ad domum domini aliquid apportarum est, domus confiscabitur. Viuianus.

n *Relegetione.* & sic in aliquo etiam in atrocioribus mitius cū seruis agitur, si domino parent: vt & supra ad legem Iuliam de vi. l. seruos. Sed videtur hæc pœna non imponi seruo: vt. ff. de accusat. l. hoc accusare. §. in omnibus. Solu. quod ibi dicit, sicut relegatio: subaudi, quæ cadit in personam seruorū. Vel aliter durior relegatio imponitur ei: vt ibi in fi. §. sed quidā libri non habent, ibi non.

Serui ad posint re legari. † Cod. Th 9.17.1.

o *Ædificium.* sic & infra de fal. mo. l. j. & supra de incest. nup. l. si quis incesti. & infra de his qui latro. vel al. l. ij. in fine. Et nota quòd si seruus inhabitat, non est actio noxalis, sed accusatio: vt ff. eodem l. iij. §. fi.

Si quis.] CASVS. Si iudex sepulchrorum violatorē punire neglexerit, in viginti libris auri multabitur fisco inferendis. Viuianus.

p *Neglexerint.* sic. §. de priua. car. l. j.

q *Violatores.* sic ergo in violatores hæc eadem pœna statuitur: & sic est cōtra. j. l. proxi. vbi dicit quidam ramē esse decē pōdo, quātū viginti libræ auri: quod nō placet, cū pōdo & libra idē significēt: vt ff. de leg. j. l. ex toto. §. fi. Dic ergo q decē pōdo sit sum-

Ponito & libra idem

pœna in violatores, in iudicem viginti libræ auri: vt si neglexerint vindicare, statuta pœna in violatores, quæ est decem pondo auri, non minus, &c.

Vi sepulchra.] CASVS. Sepulchrorū violator duplex facinus cōmittit, scilicet spoliando mortuū, & viuum polluēdo. vnde qui aliquid à sepulchro sub traxerit, in decem pondo auri multabitur.

a *Domos.* vnde illud, Sepulchra eorum, domus eorum in æternū.

b *Destruēdo.* sepulchra.

c *Fabricando.* id est faciēdo alibi fabricari de materia inde sumpta. Vel dic artifices quos adhibent domini sepulchri ad reædificandum.

d *Decem pondo.* contra. ff. l. proxi. Sol. vt ibi.

e *Quicunque.* cum is ad quem ea res pertinet agere nollet: vt. ff. eod. iij. in princip.

f *Officium.* aliàs officio: vel aliàs officiū: vt quia sit notoriū: vt. ff. de accusa. l. ea quidem.

g *Videtur impositum.* quod secūdum diuersitatem personarum & factorum imponitur: vt ff. e. l. iij. §. aduersus. & l. fi. & l. sepulchra. Pecuniaria quoq; imponitur. vt ff. eod. l. iij. §. aduersus. quandoq; cētum, quandoq; ducentorum aureorū: vt dixi. ff. eod. l. j. Sed qualiter pœna huius legis, vel illa centum aureorum imponitur, si ponas eū deportari vel decapitari, cum omnia eius bona publicantur? Respō. ea non publicari. sic. ff. de mulieri. quæ fer. pro se. l. j. & ff. de raptu virgi. l. vni. §. & si quidem. Vel aliàs si conueniatur ciuiliter, subibit hanc pœnam: quæ succedit in locū illius quæ olim erat statuta tacitè. si criminaliter, subibit eam quæ statuitur. ff. eod. l. fin. Vel illa pœna corporalis habet locū in casu speciali, quando scilicet corpus ipsum est motum. *ADDITIO.* Habes dic quòd licet per legem nouam imponatur aliqua pœna noua pecuniaria, non propter hoc tollatur antiqua lex quæ imponit pœnam corporalem. Ex quo infert Bart. hic quòd si statutum pro homicidio imponat pœnam pecuniariam: nō propterea tollitur pœna legis Corneliæ de sicarijs. tamen si quis condemnatur vigore statuti quod imponit pœnam pecuniariam, tollitur condemnatio quæ resultabat ex lege Cornelia de sicarijs: quia senatus voluit ne quis ob idem crimen duabus legibus fiat reus: vt l. senatus. ff. de accu. de quo vide latius per eundem Bart. in. l. j. ff. de vi bonorum rap.

Ergit.] CASVS. Sacrilegium committit qui sepulchrum euertit, id est ornamenta ex triclinijs sepultorum rapit. Viu.

h *Pergit audacia.* id est pergūt audaces: & sic ponitur qualitas pro quali, vel contentum pro continente.

i *Ad busta.* id est peruſta corpora, & in cinerem redacta: quia cinis in arcula aliqua reponebatur: & idem si ad sepulchrū hodie eatur. Accursius.

k *Aggeres.* id est valla, quę causa munitionis sepulchri fiebāt, & sepulchra circūdabant.

l *Cum.* pro quanuis.

m *Habuerint.* sed quo modo, cum sacrilegio imponatur pœna capitis, aut subiicitur bestijs aut deportatur, aut in † *Secūdum* metallum datur, secundum qualitatem persoę & delicti: vt ff. de *c. huius le-* *gis Iuliana* cri. sacri. l. sacrilegij pœ *prohibetur* nam. & l. sacrilegi ca- *in exequiis* pite. hic autem relegā- *cōferta po-* tur vel deportantur, *puli frequē* quandocunq; ossa mo- *tia, quasi à* uentur: vt ff. eo. l. finali? *religione* Respon. non dicit eandem semper, sed quandoq; vt in deportatione. & hoc dicit, proxi- *stinianus* mum sacrilegio, &c. *Contins.*

n *Triclinijs.* subaudi, *Mortui vi* pro: & de ornamentis *stem anfe-* sepulchri dicit. si autem *res, quæ pe* vellem mortui auferat, *na puniat-* si quidē vi armata, ca- *tur.* pite: si sine armis, metallo punitur: vt. ff. e. l. iij. §. aduersus.

o *De sepulchris* supple proximum sacrilegio habuerunt maiores.

p *Quibus.* factis vel rebus.

q *In piaculum*, qualiter incidit in piaculum, id est in crimen sanguinę piandum: cum tantùm in casu imponatur pœna sanguinis: vt ff. eo. l. fin. Respon. ideo dicit, quia per hoc posset peruenire ad id quod esset sanguine piandum. Vel dic piandum, id est ad pietatem mouens. Accursius.

Cum sit iniustum.] CASVS. Olim creditores antequam corpus debitoris posset tradi sepulturæ, petebant debitum, & fideiussores & pignora ab heredibus: nec permittebant corpus sepeliri. hodie si creditor faciat, non tenebit fideiussorum datio, nec pignoris obligatio: sed qui fecerit, in quinquaginta libras auri mulctabitur: vel si soluere nō possit, &c. Viuianus.

a Adde quòd luens in corpore factus dicitur nō tenetur no. in. l. fi. ff. de in ius voc. per l. sed & si vnius. §. fi. ante indicem. ff. de pœn.

b Concer.

r *Perdere*, quia ne impediretur, sæpe indebitam pecuniam soluebant, quàm forte postea recuperare non possunt. Vel sua iura dicit, scilicet hereditaria: quia ipsi impediti quo minus sepelirent, non sepeliendo hereditatem perderent.

s *Confessionis.* puta chirographum.

t *Principale.* hodie actionem perdit: vt in authē. quam hic lege, Item qui domum, &c.

u *Dependere.* præter id: quia nihil valet quod fecit.

x *Luere.* quod est generaliter vt ff. de pœnis. l. j. & ff. de iurisdi. omnium iudi. l. si quis. §. fi. & ff. de in ius voc. l. final. & ff. de in ęqn. rui. nau. l. qui ædes. &. §. de ser. fugi. l. quicunque.

modi vindictæ nomine consilio atrociore g confecerit. Data. XVII. Kalendas. Septemb. Romæ, Timasio & Promoto Coss.

TITVLVS XIX. DE SEPVLCHRO violato.

Contrectantes res effectas religiosas tenetur crimine læsæ religionis: nec excusat eum titulus, cum sit nullus. Baldus.

1. Imperator GORD. A. Zenoni.

REs religioni destinatas, quamlibet h iam religionis effectas, scientes qui contigerint i, & emere & distrahere k non dubitauerint: tametsi iure venditio non subsistat, l læsæ tamen religionis inciderunt in crimen m. PP. III. Kal. Mart. Sabino II. & Venusto Coss.

Ars Magica non potest disci, nec doceri. Salycetus.

VIII. Imperatores VALENTINIANVS & VALENS. AA. ad Modestum præfectum prætorio. †

CVlpa c similis est, tam prohibita discere, quàm docere. Dat. prid. Id. Decem. Constantino. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

Maleficum licet cuicunque capere, & iudici præsentare, sed nemini licet occidere, Baldus.

IX. Imppp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. Albino præfecto prætorio. †

QVicunque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit: illico ad publicum pertrahat, & iudicum oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex agitatoribus id est aurigis, seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentauerit, aut clandestinis supplicijs etiam manifestū reum maleficæ artis oppreſſerit f: vltimum supplicium non euadat, geminæ suspicioni obnoxius, quòd aut publicum reū, ne facinoris socios publicaret, seueritati legum, & debitę subtraxerit quæstioni: aut propriū fortasis inimicum sub huiusdē pōdo auri dicit. Sol. dicunt quidam ramē esse decē pōdo, quātū viginti libræ auri: quod nō placet, cū pōdo & libra idē significēt: vt ff. de leg. j. l. ex toto. §. fi. Dic ergo q decē pōdo sit summa pœna

Seruis & quæ sint re legata. † Cod. Th 9.17.1.

Cod. Th. 9.17.5.

Pœna

Cod. Th. 9.17.5.

† In Cod. T. verbis. Contins.

Universidad de Deusto
Biblioteca

finem. circa fi. cum glo. fi extra de dolo & contumacia.

ITem qui.] CASVS. Authenti. addit & corrigit. dicit enim quod si aliquis accedit ad domũ debitoris sui, & moribũdũ vel familiã eius molestauerit, & res suas occupauerit: amittet actionẽ suam, & tantũ quantũ accepit restituet, & terciam partem bonorum suorũ fisco applicandorum amittet, & infamis efficietur. Viuian.

a *Item qui domum.* sumitur ex corpore: vt defun. seu fu. §. sanctimus ergo. & §. si vero. col. v. sed in vsuris contra seruatur: vt extra de vsuris. c. iij.

SEd neq;.] CASVS. Hoc addit, q creditores post mortem testatoris per decẽ dies non debent petere debitum, & etiã interim si aliqua promissio fieret, non valebit. Viuianus.

† al. ascendit.

b *Sed neque.* hæc est in authent. vt cum de appel. cog. §. memininus. colla. viij. & facit ff. de ius vocan. l. ij.

c *Inutile erit.* non tamen actionem amittit, vt in corpore. & sic est contra §. proxi. authen. sed ibi exequias & sepulturam impediebat: hic non. Vel refert, in cautione exigenda fiat iniuria, vt hic: an in aliis, vt ibi.

AD LEGEM Fabiam, &c.

Continuatio.

Supra de plagio, id est homicidio, quod parentibus & liberis infertur. Nunc de omni plagio, id est plaga vel dolore, quod parentibus vel dominis à quolibet infertur, tractat. Azo. Et dicitur plagium quasi plaga: quia magna plaga domino vel patri infligitur perdenti filium vel seruum, vel etiam ipsi libero homini exportato. Vel dic secundum B. dicitur à plaga maris: vbi quis seruos vel liberos homines furtim subreptos vendit piratis & Barbaris.

Plagium quid sit.

PAter tuus.] CASVS. Ancillam patris mei solicitasti vt fugeret, & eam hac lege vẽdidisti, ne ad patrem meũ rediret. conueniam te vtili rei vindica. quia dolo desisti habere, & accusabo te l. Fabia de plagiarijs. & si vim commisisti accusaberis de violentia. Viuianus.

d *Solicitatam.* vt fugeret: quod sufficit ad plagium: vt. ff. eodem l. non statim. §. j. licet hic vltra processerit, vt sequitur: quod fuit necesse propter actionem in rem.

* vit.

e *Inutituta.* sed quomodo, cum eam exportauit, & sic non habet? Respon. dolo desijt habere: & sic vtili in rem tenetur: vt ff. de rei vindicat. qui petitorio.

† hoc est qui filios inuolant alienos. In Cod. Th. Contius.

IN AVTHENT.

vt defunct. seu fu. §. sanctimus ergo. &. §. si vero. colla. v. constitu. xiij.

Hæc authent. loquitur in casu. l. c. scilicet ante corpus debitoris traditũ sepulturæ: & addit ad l. C. quæ imponit priuationem iuris: vbi illa non imponebat. Itẽ imponit pœnam publicationis tertiæ partis bonorum. Item non solum impedienti sepulturam, sed etiam sua auctoritate signãtes mortui, imponit hanc pœnam. et not. istam authen. Baldus.

ITem qui domum[a] moribũdi accedit, † ipsum aliósve qui eius sunt, molestans, aut in rebus eius non seruato legali officio signacula imponit: ab actione post mortem illius cadat, & alterum rãtundem exigatur ab heredibus iniuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eisdem pœnis subiaceat qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.

IN AVTHENTI.

vt cum de appella. cog. §. memininus. coll. viij. const. xi.

SEd neq;[b] ante nouem dies ab obitu numerandos, vlla prorsus fiat molestia aduersus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit: [c]ex hoc nullo præiudicio creditori generando.

TITVLVS XX.

AD LEGEM FABIAM de plagiarijs. †

Vendens ancillam alienam subtractam, potest conueniri rei vindicatione, quia dolo desijt possidere: & criminaliter coerceri proposita actione legis Fabiæ de plagiarijs. Baldus.

1. Imp. ANTONINVS. A. Placido.

PAter tuus aduersus eum à quo solicitatam [d] ancillam, plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum iudicem ciuiliter in rem actione instituta[e] consistat. Si vero in causa remanerit, [f] etiam legis Fabiæ crimẽ persequi poterit. ¶ Quod si per violentiam mancipium abreptum est, accusationem eius* non prohibetur intendere. PP. XII. Kal. April. Vt defunct. seu fu. §. sanctimus ergo. &. §. si vero. colla. v. constitu. xiij.

Actor legis Fabiæ non potest per procuratorem institui: sed in actione ciuili serui corrupti bene admittitur procurator. Baldus.

II. Idem A. Aurelio.

SI ab Æliano seruum tuum susceptum, & aliquandiu occultatum, moxque eo suadente fugæ datum probare potes: legis Fabiæ crimen per te, [g] vel actionem ad eam rem propositam, id est serui corrupti, per procuratorem tuum persequi potes. PP. VII. Kalen. August. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Via ordinaria in crimine legis Fabiæ proceditur. Salyc.

III. Imp. ALEXANDER A. Cornelio.

VT legis Fabiæ pœna debeatur, in crimine subscriptio, [h] & accusatio, & sententia necessaria est. PP. VIII. Kalen. Iul. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Sententia in criminali ab incompetenti iudice lata, non valet: & est ipso iure nulla. Vel sic: In criminali habet locum iudex competens, & non prorogatio. Baldus. Vel sic: Procurator Cæsaris de hoc crimine non cognoscit, nisi gerat vices præsidis. Salycet.

IIII. Imp. GORDIANVS. A. Paulinæ.

NOn valet procuratoris sententia, si vicem præsidis non tueatur [i] qui legi Fabiæ locum esse pronũciauit: cum eius legis disceptatio ad præsidis prouinciæ pertineat notionem. PP. III. Non. Decemb. Gordiano A. & Auiola Coss.

Frater potest accusare detentionem & occultationem fratris. Baldus. Vel sic: Pro fratre suppresso, fratri competit legis Fabiæ accusatio. Salycetus.

V. Impp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. & VALER. Cæs. Iulianæ.

SI fratrem tuum aduersarius tuus supprimit, legis eũ Fabiæ adito præside prouinciæ reũ debes postulare, [k] PP. Non. Maij, Æmiliano & Basso Coss.

Seruum in fuga constitutum vẽdens, incidit in legem Fabiam de plagiarijs: in quam non incidit, si alienatio sit necessaria. vel in tempus licitũ conferatur. Bal.

donatio: sed qui vendit, punitur pœna pecuniaria fisco inferẽda: coheredi tamẽ ad iudiciũ familiæ erciscũdæ prouocãti pro seruo hereditario in fuga cõstituto, potest adiudicari facta cõdẽnatione pecuniæ inuicẽ: in casu vero potest vendi fugitiuus, scilicet hac cõditione expressa, vt valeat tũc demum hæc venditio

Procurator Cæsaris quæ que obtinet vicẽ præsidis.

[a] *Donare licet.* secus in absente: vt. ff. eod. l. sciendum. Sed quare nõ? Respon. quia est in specie libertatis: vt. ff. de ædili. edic. l. quis sit fugitiuus. §. idẽ recte. Vel quia per hoc inuitarentur ad fugam. ar. ff. de La. li. tol. l. j. §. illud. & ff. de pact. do. l. conuenire.

Libertatis species est fugisse.

[b] *Pœnam.* pecuniariam quæ olim statuta erat: hodie vero cessat: vt. ff. eo. l. fin. Sed quidam dicunt etiam hodie hoc casu non habere locum nisi pecuniariam pœnam, per legem istam.

[c] *Exceptis.* cohæredibus & socijs: vt. ff. famil. erciscũ. l. propter. & ff. communi diuidũ. l. arbor. §. iudex.

[d] *Deprehensus.* vt & ff. de contrahen. empt. l. quod sæpe. §. j. & erit quasi cõditionalis venditio. arg. ff. de pigno. l. si fundus. §. fin.

Quoniam.] CASVS. Ille committit plagium, qui liberum hominem abducit vt seruum, & eum vendit hac l. vt non redeat ad ciuitatem Romanam: cuius pœna vt est debeat puniri capitaliter, vt alii terreantur ne simile cõmittant delictum. Viu.

[e] *Eorum.* scilicet plagiariorum.

[f] *Perscribit.* id est dicis iudici. Accursius.

[g] *Decernimus.* vt. §. vbi de crimine agi oportet. l. sciens.

[h] *Capite.* vt & ff. eod. l. j. & est capitalis, secũdũ quod dicit. j. e. l. fi.

[i] *Cæteri possint.* sic. j. ad leg. Iul. repe.

PRæses.] CASVS. Seruum meum abduxisti & vendidisti: si accusem te de plagio, & dicas seruũ tuũ proprium fuisse: primo inquiretur de domino serui ad quẽ pertineat: & hoc vt locum habeat actio de plagiarijs: quia si apparuerit quòd seruus fuerit meus, locum habebit accusatio: si tuus, non. Viuianus.

[k] *Iure dominij.* præiudicat ergo a ciuilis criminali, cum præiudicialis sit: vt & supra de adulte. l. quoniam Alexandrum.

[l] *Proprietatis tuæ.* qui accusaris de plagio.

[m] *Lucr.* licet putauerit alienũ: vt argumen. ff. ad leg. Corn. de fal. l. impuberem. §. & si ei seruo. & de fur. l. inter omnes. §. recte.

VI. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Martianæ.

IN fuga seruum constitutum neque vendere neque donare licet, [a] vnde intelligis te in legem incidisse quæ super huiusce modi delictis certam pœnam [b] fisco inferendã statuit: exceptis [c] coheredibus & socijs quibus in diuisione communium rerum licitationẽ de fugitiuo seruo inuicẽ facere permissum est. ¶ Ita vero liceat fugitiuum seruũ vendere, & tunc venditio valeat, quando ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus, [d] PP. III. Id. Mart. AA. Conss.

Alienans seruum vel liberum quẽ plagio abduxit, punitur capite: & de hoc crimine iudex potest inquirere. Salyc.

VII. Idem AA. Maximo P. V.

QVoniã seruos à plagiarijs alienari ex vibe significas, atq; ita interdũ ingenuos homines eorum [e] sceleresasportari solere perscribis: [f] horum tibi delictorum licẽtiæ maiore seueritate occurendum esse decernimus, [g] ¶ Ac propterea si quẽ in huiusmodi facinore deprehenderis, capite [h] eum plectere non dubitabis: vt pœnæ genere detererri cæteri possint, [i] quo minus istiusmodi audacia vel seruos vel liberos ab vrbe distrahere atque alienare audeant. Dat. VI. Id. Decemb. Diocletiano. III. & Maximiano. AA. Conss.

Quæsito ciuilis criminis exclusiue, prius determinatur quis de crimine cognoscatur. hoc dicit. Vel aliter: Obiiciens exceptionem peremptoriam, quæ habet examinari seorsum à crimine, impedit processum in criminali. Baldus.

VIII. Iidem AA. & CC. Considio.

PRæses prouinciæ discreto prius iure dominij, [k] intelligat an audiendum sit plagij crimen, nẽne. Nam si proprietatis tuæ [l] mãcipiũ esse constiterit, expiasse criminis intẽtionẽ, emersa dominij luce, [m] manifestabit. ¶ Si vero seruum alienum esse constiterit, post disceptatã proprietatis quæstionẽ, & criminis causam audiet. [n] PP. VIII. kalen. Septemb. ipsis AA. IIII. & III. Conss.

Celans mancipium alienum, committit in legem Fabiam de plagiarijs. Bald. & Salyc.

IX. Iidem AA. & CC. Eugenio.

[n] *Causam audiet.* vt & ff. eo. l. eum.

EVm qui.] CASVS. Seruum meum abduxisti, & celasti. l. plagia. teneberis. Viuianus.

FVm qui mancipium alienum celat, Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti iuris. [o] S. III. Idus Maij, Heracliæ. AA. Coss.

Bonæ fidei emptor non incidit in crimen legis Fabiæ de plagiarijs, à plagiario comparans. Baldus.

X. Iidem AA. & CC. Dizæ.

COmparantem ab eo qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non probetur, [p] nullo crimine teneri conuenit. S. Non. Nouembr.* Lucione. AA. Conss.

Delictum, rei subtractæ non mutat statum. Bald. Vel sic: Venditione, status non mutatur. Salycetus.

XI. Iidem AA. & CC. Marpiatæ.

ABducti [q] plagio facta venditio, statũ non mutat. [r] liberæ enim personæ solicitatione [s] crimen committitur, non conditioni [t] præiudicatur. S. Id. Nouemb. Lucione.* AA. Conss.

Seruum rei captæ fugitiuum, vt fur ad rem & ad pœnam tenetur: & etiam criminaliter potest de plagio accusari. Bald. Vel sic. Sui sapiens fugitiuũ cum rebus subtractis, furti tenetur & plagij. Salyc.

XII. Iidem AA. & CC. Mutiano.

SI quis seruum fugitiuum sciens cum rebus furtiuis susceperit: cum horum nomine furti actiõe teneatur, hęc tibi rector prouinciæ cũ solita pœna restitui efficiet. [u] ¶ Sed & si criminis plagij accusationem instituerit, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. kalend. April. Singiduni. CC. Conss.

Plagij criminis accusatio publica est. Balãs.

XIII. Iidem AA. & CC. Seuerino.

PLagij criminis accusatio publici [x] sit iudicij. S. V. kal. Decemb. CC. Conss.

In proprio seruo vel filio, & etiam in putatino plagium non committitur. hoc dicit. Vel sic: Excusatur errans in delictis, in quibus requiritur dolus. ad hoc allegatur. Bald. Vel sic: Crimen plagij committit dolosus: non ad accipiendum iustã rationem mutus. Salycetus.

XIIII. Iidem AA. & CC. Callistheni.

PLagij criminis accusatio cessat, si suos seruos vel liberos [y] adseuerent hi qui suppressisse dicuntur non commissi velandi causa, sed ad hanc opinionem iusta ducti [z] ratione. S. prid. Non. Decembr. Nicomediæ CC. Conss.

[o] *Incerti iuris.* vt & ff. eod. l. eum.

Comparantem.] CASVS. Seruum meũ abduxisti, & distraxisti. an emptor. l. Fabia de plagia. teneatur, quæritur. & dicitur quòd nõ, nisi particeps criminis inueniatur. Viuian.

[p] *Non probetur.* tunc enim secus: vt. ff. eo. l. penult. §. lege.

Abducti.] CASVS. Si liberum abduxisti & vendidisti. nõ mutatur eius conditio vt fiat seruus. secundum istum casum erit liberæ, in litera: secundum alium casum, liber. Viuianus.

[q] *Abducti.* scilicet liberi. & sic est plana hæc lex. Vel dic serui.

[r] *Non mutat.* vt fiat seruus, secundum primum casum: vel vt fiat liber, secundum alium.

[s] *Solicitatione.* actiuè & passiue, id est, quãdo libera persona solicitatur, secũdum primum: vel solicitat seruum, secundum alium.

Solicitatio est actiua & passiua.

[t] *Non conditioni.* scilicet liberæ, secundum primum: vel seruili, secundum alium. & facit secundum primum supra de inge. ma. l. ad mutandum.

SI quis.] CASVS. Si seruum meũ fugitiuũ recepisti, & res meas ad te pertulit, quas mihi furtim peraret agam furti, & accusabo. l. Fabia de plagia.

[u] *Efficiet.* vt &. §. de fur. l. eos.

[x] *Plagij. Publici,* vbi quis abduxit filiũ vel seruũ alicuius. vnde patri vel domino licentia accusandi datur, secundum P. hoc non placet, nec inuenitur aliqua lege: ergo dicere non debemus. l. si vero. §. de vitro. ff. solu. matrimo. sed ad instar priuatæ actionis datur in heredes: vt. ff. eod. l. legis Fabiæ. §. fin.

PLagij.] CASVS. Si vendidi seruum quẽ credebã meũ, vel filium: non teneor Fabia, si iusta ductus fuit ignorantia. Viuia.

[y] *Vel liberos.* id est filios. Accursius.

[z] *Iusta ducti.* idem si non iusta, secundum Ioan. quia quælibet ignorantia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ignorantia quælibet excusat à dolo.

ignorantia etiã iuris excusat à dolo. hoc autẽ crimẽ dolo demũ interueniẽte committitur: vt ff. eo. l. iij. j. respon. & delib. cau. l. igitur. §. j. sic & in lege Cornelia de fica. venit tantũ dolus. vt. ff. ad leg. Cor. de sicariis. l. in lege. & ad idẽ. j. de his qui sibi adscrib. l. senatusconsulto. & facit. ff. de abigeis. l. j. §. fi.

Liberum.] CASVS. Quidã scienter liberum vendit. dicitur quod crimen plagij committit. Viuianus.

a *Liberum sciens.* vt & supra vbi de crimine agi oportet. l. sciens.

Plagiarij.] CASVS. Olim q committebat plagium, deportabatur: hodie seruus & libertus bestiis dabũtur. ingenuus vero gladio feriẽtur. Viuianus.

Vxor habẽs virum inutilem, dicitur vidua.

b *Plagiarij.* nobiles natalibus: vt non contradicat fini.

c *Orbitates.* orbatum vocat patrem filio, liceat filius viuat: quia sibi est inutilis: ergo est idem in marito.

† *Ex Cod. Th. li. 9. ti. 18. l. 1.*

**legendum tenebãtur, ex vet. manuscriptis, & Co. Th. quod non attendens Alciatus li. 1. parerg. c. 23. posteriorem legis partem priori contrariam putauit. Contius.*

d *Supplicij.* vt verberetur prius. ar. ff. eodem. l. fina.

e *Reus.* ex cõsuetudine.

f *Ingenuus.* ignobilis, aliàs finis legis principio contradiceret. vel hoc in eo qui ex consuetudine faciebat, in principio non consecuit, & secundum hanc legem intellige supra. e. l. quoniam.

AD LEGEM Visellam: aliàs Misellium a.

Lex Cornelia punit homicidiat: vt. §. ad legem Cornel. de sica. & falsarios: vt. j. titu. proxi permittit tamen hic de quodã speciali falso quod per. l. Visellium punitur.

per totum titulum, & aliis item locis.

† legendum sine aspiratione.

† aliàs, circa.

** lex Visellia lata est anno vrbis dcclxx vi. Varrone & Sex. Cornelio Coss. cimenimit Vlp. infra. tit. j. Contius.*

LEx Visellia.] CASVS. Ad honores adspirare libertus non potest, nisi impetrato iure aureorum anulorũ. hoc obtento, dum vixerit, statum ingenuitatis obtinet, & publica officia: si aliter ad honores adspiret, ciuiliter, & operis promissis conuenti poterit, id est lege Visellia criminaliter extra ordinem accusari: & si curiæ se immiscẽat, infamia notabitur: & hoc, cum adspirat ad minores honores. superiora vero intelliguntur, cum adspirat ad maiores si vero ad onus tutelæ patroni vocetur, necesse habet illud subire. Viuianus.

g *Quæ ingenuorum.* id est quæ conueniunt tantum ingenuis.

h *Arripere.* vt & infra si seruus aut libertus. l. j. lib. x.

i *Impetrato.* multo magis si natalibus fuerit restitutus: vt. ff. de natal. rest. l. quæris. sed hodie etiã poterit sine impetratione iuris aureorũ anulorum: vt in auth. vt liberti de cętero. §. j. colla. vj.

k *Obtinent.* vt & supra de iure aureorum annulorum. l. ij.

l *Libertinus.* ad honores ascendens.

m *Ciuiliter,* actione in factũ, si iuramẽto debeãtur. si aut ẽ per stipulationem, ex stipulatu: vt. ff. de oper. liber, l. vt iurisiurãdi

Scienter vendens liberum hominem, plagium committit. Baldus.

XV. Iidem AA. & CC. Pomponio.

LIberum, sciens[a] conditionẽ eius, inuitũ venundando, plagij criminis pœna tenetur. Dat. XIII. Kal. Ianua. Nicomediæ. CC. Conss.

Illi qui cõmittunt plagium in filio alieno, si non faciunt hoc de consuetudine: puniuntur pœna metalli, si autẽ de consuetudine faciunt, ferai vel liberti debẽt subiici bestiis, ingenui verò debent decapitari. Baldus. Vel sic: Nobiles de crimine plagij conuicti, in metallum damnantur verberati: ignobiles vero serui vel liberti bestiis subiciũtur: ingenui capite puniũtur. secundũ aliam lectu. am. h. d. Committens plagium non consuetus, damnatur in metallũ. cõsuetus vero grauius punitur: quia si seruus aut libertus, bestiis subiicitur: & si ingenuus, decapitatur. Salycetus.

XVI. Imp. CONSTANTINVS A. ad Domitium Celsum vicarium Africæ. †

PLagiarij[b] qui viuẽtium filiorum miserandas infligunt parẽtibus orbitates[c], metalli pœna cum cæteris ante cognitis suppliciis[d] reneãtur.* ¶ Si quis tamen huiusmodi reus[e] fuerit oblatus, posteaquã super crimine clarueri: seruus quidem vel libertate donatus bestiis subiiciatur, ingenuus[f] autẽ gladio consumatur. Dat. Kalen. August. Constantino. A. IIII. & Licinio Conss.

TITVLVS XXI. AD LEGEM VISELLIAM.

Seruus vel libertus ad publicos honores tacita veritate promotus, incidit in legẽ Iuliam Visellią: nisi libertus impetrasset ius annulorum aureorum: a tutela tamẽ patroni & oneribus municipalibus non excusatur libertus. primo enim ista lex tractat de honoribus, secundo de oneribus. Baldus.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Baccho. †

LEx Visellia* libertinę cõditionis homines persequitur, si ea quę ingenuorũ[g] sunt, contra † honores & dignitates ausi fuerint attẽtare, vel decurionatum arripere[h]: nisi iure aureorũ annulorum impetrato[i] à principe sustententur. Tunc enim quo ad viuunt, imaginem, non statum ingenuitatis obtinent[k]: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. ¶ Qui autem libertinus[l] se dicit ingenuum, tã de operis ciuiliter[m], quàm etiam ex lege Visellia criminaliter[n] poterit perurgeri. ¶ In curiam autem se immiscens, damno cuidem[o] cum infamia afficitur. ¶ Muneribus verò personalibus[p] in patria patroni, quæ cõgruunt huiusmodi hominibus, singulos pro viribus adstrictos esse non dubiũ est. PP. II. Id. Februar. Antiochiæ. CC. Conss.

TITVLVS XXII. AD LEGEM CORNELIum de falsis.

Accusatio subiecti partus, propter impubertatem pueri non differtur: & verisimile est quod causam capitalem ille quem tangit, agat ex fide. h. d. Vel sic: Vbi agitur de salute alicuius, verisimile est quòd totis viribus se defendat. Baldus.

I. Imp. ANTON. A. Seuerino.

SI partus subiecti crimẽ diuersę parti[q] obiicitis, causa capitalis[r] in tempus pubertatis pueri differri nõ debuit: sicut iam pridem mihi & diuo Seuero patri meo placuit. Neque enim[s] verisimile est, eam quæ arguitur, non ex fide cautsam suam defensuram, cum periculum capitis subeat. PP. non. Mart. Duobus & Aspris Conss.

Exceptio falsi obiecta solum causa differendi processum, non debet admitti: sed debet debitor ad solutionem compelli referuato iure accusandi. hoc dicit. Vel sic: Exceptio falsi expulsa indiscussa non parit præiudicium in iure accusandi. hoc dicit. Vel sic: Si repellatur exceptio falsi, tamen accusatio potest institui, si fiat à iudice reservatum iure accusandi. Baldus.

Criminaliter. vt infra quando ciui. ae. l. j. & hæc. l. Visellia extraordinariam imponit pœnam ex qualitate delicti. vt. ff. ad l. Corne. de fal. l. eos. §. fi.

o *Damno quidem.* id est damno quod est infamia. & hoc quãdo ad minores adspirat. sed supra proxi. resp. ad maiores. Vel dic hic idem quod. §. & expone damno, scilicet arbitrio iudicis indicta multa: vt. d. l. eos.

p *Personalibus.* tutelæ vel curæ: vt &. j. de liberti. l. j. li. x. & §. de excusa. tuto. l. libertos. & l. nec senatorum.

Continuatio.

AD LEGEM Corneliam de falsis.

In plurali ideo, quia multis modis committitur falsum: vt. ff. eo. l. i. & per totum titulum, & hoc titulo per totum.

SI partus.] CASVS. Mulier accusabatur de partu suppositio: an accusatio differri debeat vsq; ad tempus pubertatis pueri? Dicitur q; non: quia non est verisimile quòd se nõ defendat: cũ periculum capitis expectet. Viuian.

q *Diuerse parti.* sciliceet matri. Item quo ad matrem si insimul matri & impuberi: licet quidam tunc dicãt differendam in tempus pubertatis. si autem ipsi pupillo tantum, differtur ex edicto vel constitutionibus: vt. ff. de Carb. edic. l. j. §. fi. & l. iij. §. j.

Partus subiecti crimen an sit differendum pro filio impuberi.

r *Capitalis.* quia sequitur pœna capitis: vt in fine legis.

s *Neque enim.* verè non differtur. neque enim &c. nam & si pupillo moueretur, non differtur, si hoc ei expediret: vt. ff. de Car. edict. l. iij. §. causæ. Sed an matrem de hoc casu sententia contra matrem lata vel pro ea, partui præiudicet vel proficiat? Respon. secundum Ioan. non. vt. ff. de iure iuran. l. iij. §. denique ait, si de possessione. & ff. de Carbedi. l. iij. §. si mater impuberis. & ff. de adul. l. denunciasse. §. fi. & l. miles. §. defuncto. Item si præiudicaret, differretur causa: quod non fit: vt hac. l. dicitur, & arg. ff. de ven. in pos. mit. l. j. §. si ea quæ. Sed econtra videtur q; sic: quia si verũ est eam subiecisse: ergo hic est subiectus, sed nõ sequitur: quia aut malè iudicatũ est, & nõ fecit ius: aut etiã bene, & tũc res inter alios acta, & c. vt §. res inter alios, &c. Itẽ p eo quòd, pficiat, videtur. ff. de Carb. edic. l. iij. §. si mater, &. §. si quis. vbi dicit, si mater obtinuerit, adhuc tamẽ quæstio sta tus superesse poterit: si vel dicatur nõ esse ex ea cõceptus, vel dicatur non fuisse matrimonium cum ea ex qua est conceptus. Cum ergo hos duos casus tantùm excipiat, videtur de partu suppositio non remanere quæstio. Sed respon. licet duos excipiat, non tamen abnegat tertium: qualemqualem tamen præsumptionem negari non potest esse pro partu vel contra, sententia

tra, sententia cõtra matrẽ vel pro ea lata, non tamen tanta est præsumptio, vt per eam debeat Carboniana bonorũ possessio denegari. Item quòd præiudicet & differatur, videtur. ff. de vẽ. in poss. mit. l. si ventris. sed aliud est ibi: quia est ibi de adulterio accusata. Vel dicit ibi de præiudicio qualiquali. vel ipetrauit ibi hoc à principe.

† *Concor. cel hanc. l. glo. in. c. fusticata. super verb. sententie. in fi. extra de restit. in integ.*

Vel ibi loquitur quãdo accusauit vt non interetur in possessionẽ: hic autem vt pœna falsi imponatur. argu. ff. de Carb. edic. l. Titia. & ff. de adul. l. miles. §. de functo. & facit infra. e. l. cũ supposita. & ff. de fal. l. qui falsam. §. j. & l ege Cornelia. §. fi. & de accu. l. hi tamen. §. j.

ADDITIO. De materia suppositi partus vide Abb. & alios scribentes in. c. officij. extra de pœnit. & remiss. vbi tractatur an filius quem mater dicit non esse natum ex marito, debeat adsertioni matris credere, & bona alijs qui erant ab intestato successuri, restituere. de quo etiam per eundem Abb. in. c. trãsmissæ. qui filij sint legitimi. & in ca. per tuas. de ꝓba. & per legistas. l. filium. ff. de his qui sui vel alie. iuris sunt. Et alia circa hãc materiam occurrentia, vide in dicto. c. officij. per eundẽ Abb. & alios.

Aliis.] CASVS. Cõuenit debitorẽ quis per instrumentum quod debitor arguebat de falso propter fideiuſſorẽ. vel hypothe. quasi non deberent inscribi: tamen quia confessus est debitũ, pius debet soluere: & postea intẽtabit accusationem de falso. Viuianus.

a *Obiicitur.* vt quia debitum confitetur: sed dicit instrumentũ falsum propter fideiussorem, vel hypothecam, quæ non debuit inscribi, vel aliis indiciis, videat iudex fieri causa morãdæ solutionis. & facit. ff. de re iud. l. debitoribus. & supra si ex fal. instru. l. vl. & de vsur. l. ij.

b *criminis.* sed quomodo est ei salua, qui calumniari præsumitur: vt. ff. de accusa. l. alij propter? Respon. non est præsumptio adeo violenta, cui sterur omnino. & facit. ff. de peti. here. l. si quis liber. §. plane.

LIcet.] CASVS. Fecit Titius duo testamenta: vnũ verum, in quo instituit filiũ suũ heredẽ sibi. aliud falsum, in quo vxorẽ nouercã filij: & filius legatũ exegit ignorans. an crimen falsi aduersus nouercam non obstante quòd legatũ consecutus est, intentare possit, queritur? Et dicitur ꝙ sic. Viuia.

c *Nomine patris.* id est ac si pater tuus fecisset.

d *Vero testamento.* in vero testamento. tu filius eras institutus: in falso ipsa nouerca, & tibi relictum legatum.

e *Ignoraret.* vt. ff. eo. l. qui ignorans. & ff. de his quib. vt indig. l. post legata in prin. ergo si sciẽs, præiudicat sibi quasi trãsegerit: vt innuit à cõtrario sensu: vt patet infra. e. l. ipse. sic ergo nõ potest accusare, sed nec replicare de falso, vt habeat bona: sed apud nouercã remanẽt: licet alij legitimi possint accusare, & bona auocare. Vel potes dicere vt notatur in. d. l. post legatũ.

II. Imp. ALEXAND. A. Valerio.

SAtis aperte † diuorum parẽtum meorum rescriptis declaratum est, cum morandę solutionis gratia à debitore falsi crimẽ obiicitur[a]: nihilo minus salua executione criminis[b] debitorem ad solutionẽ compelli oportere. PP. III. Non. Maij. Maximo. II. & Æliano Conss.

Agnoscens legatum ex testamento falso, quod putat verum, non generat sibi præiudicium. h. d. Vel sic: Approbans falsum instrumentum per errorẽ, potest postea illudinstrumentum reprobare. Baldus. Vel sic: Filius legatum confectus ex testamento, quod verum putauit, non præiudicat sibi illo falso probato. Salycetus.

III. Idem A. Cassio.

LIcet ex tabulis quas sub nomine patris[c] tui vxorẽ eius, id est nouercam tuam, surrepto vero testamẽto[d], falsas protulisse allegas: cũ crimẽ admissum ignorares[e], legatum adscriptũ tibi cõsecutus es: tamẽ nõ impedieris accusationem contra eam impletis solennibus instituere. PP. XI. kal. Ian. Albino & Maximo Conss.

Plus punitur vtens falso rescripto quam si veretur alio simplici instrumentem. hoc primo. Qui vitur ignoranter, excusatur à falso. Bald.

IIII. Idem A. Maximo.

MAiorem[f] fœueritatem exigit, vt merita eorum qui falsis rescriptionibus[g] vtũtur, digna coerceantur pœna: sed qui deceptus est ab alium[h], si suam innocentiam probat[i], & eum à quo accepit, exhibet[k]: se liberat[l]. PP. IIII. Kal. Ianuarij. Albino & Maximo Conss.

Filio non permittitur accusatio falsi contra matrem, sed bene permittitur defenso, per viam exceptionis. h. d. Vel sic:

Maiorem.] CASVS. Si aliquis vtatur rescripto falso principis, magis puniendus est quàm si veteretur falso instrumẽto priuato. si vero nõ impetrauit rescriptũ, sed alius, & ille accusetur: poterit se excusare si illũ exhibeat: immo & melius, si probet innocentiam suam qui impetrauit. Viuianus.

f *Maiorem.* quàm in aliis instrumentis falsis vtendo. sed aliud est vti falsa constitutione: quia nõ maior tũc imponitur pœna, quàm legis Corneliæ de sicariis: vt. ff. e. l. fi. Vel dic maiorem. i. magnã.

g *Rescriptionibus.* id est rescriptis, quasi à principe obtentis.

h *Per alium.* procuratorem, qui dicit se sic impetrasse.

i *Probat.* hoc ipso, ꝙ non probatur contrarium: vt. ff. de proba. l. verius. & infra qui mili. non poss. l. super seruis. li. xij. Vel ideo sic dicit, quia in crimine falsi ab vtroque exigitur probatio: vt infra eodem. l. vbi falsi, & infra de abolitione. l. fallaciter.

Probatio ab vtroque exigitur in crimine falsi.

k *Exhibet.* & hoc ex vrbanitate vel voluntate. sic supra de fur. l. ciuile. Vel dic, hoc fatẽ debet probare, quòd ab aliquo acceperit.

l *Se liberat.* ab accusatione: vel, id est non incidit in pœnam sic. ff. de verb. obliga. l. decem. & facit supra de custo. reo. l. ad cõmentariensem. & ff. eodẽ. l. qui nomine. etsi contra ius vel vtilitatẽ publi. l. & si legibus. Sed contra extra de crimi. fal. c. ad falsariorum.

† Concor. c. præsentium cum gl. extra de testi. & ca. cum olim de cens.

m *Falsi.* Ex falso testamento petit mater fidei cõmissum à filio: excipit contra matrem filius de falso: non vero criminaliter accusabit eã: vt hic, & ff. de accu. l. hi tamen. §. j. Sed arg. contra. §. qui accu. non pos. l. propter.

Casum ponit.

n *Sine metu.* per actionem in factum: vt. ff. de vi & vi ar. l. j. §. interdictũ hoc. vel per exceptionẽ: ipsa tamẽ punietur à iudice sine accusatore: vt. §. de proba. l. pe. & facit. §. si tu. non ges. l. j.

Vi falsa.] CASVS. Is qui testamentum alicuius arguit de falso. & succubuit, nihil de eo petere potest. Viuian.

o *Tabulas.* testamenti.

p *Dixerit.* scilicet accusando.

q *Nec obtinuerit.* id est succubuerit: vt supra de his quib. vt indig. l. alia. & l. l. Polla.

r *Iudicium.* legatum petendo.

s *Non potest.* sed si habet, reddit: vt. ff. de his qui. vt indig. l. post legatum. §. j. &. § ei qui.

Ipse significas.] CASVS. Petebas à me decem ex instrumẽto. ego dicebam falsum: postea transegi super eodẽ instrumento: nunquid potero postea arguere instrumentum de falso, quæritur? Et dicitur quod non, Viuianus.

t *Suspectam.* secus si ignorasset, & dedisset causam transactioni: vt supra de transactio. l. pe.

u *Transactione.* quæ valet: vt. §. de transactio. l. transigere.

x *Difficile.* quia quandoque permittitur, vt si dolus vel metus allegetur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

allegetur vt hic, & facit supra si ex fal. instrumen. l. ij. & supra de fide instru. l. fi.

Si falsos.] CASVS. Accusare te possum de falso si falsos codicillos fecisti, licet dicas te nolle vti his : quia tunc potest quis se excusare si non vtatur, quando non ipse sed alius illos codicillos compo suisset. Viuianus.

a *Vti.* quoniam perfectum fuit delictum: & postea non habet locum pœnitentia : vt. ff. de fur. l. qui ea mente.

b *Adstrinxerit.* & si fuerint adstricti, quomodo euadent? Respõ. bene: quia nõ pure sunt adstricti : sed sic, si vsque ad sententiam perseuerauerint : vt hic, & argu. ff. ne tut. vel cur. vec. cõ. l. j. tamẽ mitius propter vsum q̃ propter factum punitur: vt. ff. eo. l. falsi. §. ordine. sic & aliàs quãdoq; mitius de falso punitur quis: vt. ff. e. l. qui duobus. aliàs acrius : vt. ff. e. l. maiorẽ . Item nota pœnitentiã admitti. sic in falsa moneta: vt. ff. e. l. qui falsam. sic & ff. de adult. l. si adulteriũ, §. j. & ff. de in ius voc. l. quamuis . & ff. de ap. l. ij quis libellos. & ff. de bo. lib. l. si vero. & ff. de inoff. te. l. Papinianus, §. meminisse. & ff. rem ra. ha. l. amplius. Itẽ an præsumitur falsum instrumentũ, cõ q̃ dicit se nõ vti? quod videtur: vt supra de fid. instru. l. si aduersarius. licet ipse nõ possit accusari, qui desinit vti. & facit ad hãc. l. ff. de his qui deie. vel. eff. l. si verò §. prætor ait. in fi. §. & ff. de aquaplu. ar. l. is cũ quo.

Pœnitentia in quibusdam casibus admittitur.

c *Compositis.* f. à se.

d *Eius.* scilicet legis Corneliæ.

e *Recusando.* vt in principio huius. l. dicitur.

Si docuerit.] CASVS. fecit Titius codicillos, & in eis legata reliquit: ego heres ingrediar possessionem hereditatis, & præstabo legata. si vero velim codicillos arguere de falso, & accusationem instituere, & ex principis indulgentia abolita est: de fide codicillorum ciuiliter quæri potest per actionem in factum, vel per exceptionem, vt. ff. eodem. l. qui nomine. & infra eodem, l. damus. Viuianus.

f *Scripserat.* id est scripsisse dicebatur.

g *Prebeat.* sed quomodo, cum nihil tibi relictum est, supra de fideicom. l. ab eo? Respon. tacite relinquitur : vt. ff. de iure codi. l. conficiuntur. §. j.

h *Sopitum est.* sed quomodo per abolitionem sopitur per generalem non: vt. ff. ad Turpil. l. Lucius. per specialem non : vt infra de abol. l. fallaciter. §. fi. Respon. ex certa scientia princeps indulsit generaliter vel specialiter.

i *Residuam.* ciuilem, vt subiicit, non criminalem : nisi intra. xxx dies computandos ex fine feriarum: vt & infra de generali abolitione. l. j. & ff. ad Turpil. aut priuatim. §. triginta.

Partus sup positi accusatio cui competat.

k *Qyeri.* scilicet per actionem in factum vel exceptionem: vt. ff. eodem. l. qui nomine. & infra. e. l. damus.

Cum supposito.] CASVS. An vxorem patrui mei de supposito partu accusare possim, quæritur? Et dicitur q̃ sic. Viu.

l *Moueat.* cum velis succedere ei, & sic tua interest. aliàs non posses accusare: vt. ff. eodem. l. lege Cornelia. ij. §. j.

m *Apud rectorẽ.* q̃ habet merũ ĩperiũ, quod hic exigitur. Acc.

VIII. Iidem AA. & CC. Marino.

SI falsos codicillos ab his contra quos supplicas, factos esse contendis : non ideo accusationẽ euadere possunt, quòd se illis negent vti [a]. nã illis prodest instrumenti vsu abstinere: q̃ nõ ipsi falsi machinatores esse dicũtur, & quos periculo solus vsus adstrinxerit [b]. ¶ Qui autẽ cõpositis [c] per scelus codicillis, in seueritatẽ legis Cornelię inciderũt: nõ possunt defensiones eius [d] recusando [e], crimen euitare. PP. III. kal. Iul. Aemiliano & Basso Conss.

Succedens ab intestato, tenetur præstare fideicommissa relicta in codicillis: nisi codicillus arguatur de falso criminaliter accusando, vel ciuiliter excipiendo. Baldus.

IX. Impp. CARINVS & NVMERIANVS AA. Messo.

SI docueris apud præsidem prouinciæ, ab intestato te hęredẽ eius extitisse, qui codicillos scripserat [f]: ordinarium est, vt in hæreditatis possessiõe cõstitutus, fideicõmissa prębeas [g], quæ iure relicta sunt: nisi consilio est codicillos falsos arguere. ¶ Quod si criminaliter cœptũ iudiciũ iteruetu indulgẽtię sopitum est [h]: habes tamẽ resti-
duam [i] indagationem, & potes de fide scripturæ ciuiliter queri [k]. PP. III. Kalẽ. April. Carino II. & Numeriano. AA. Conss.

In criminalibus probat actor, nõ reus. Sal.

X. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Legitimo.

Id proba. sine præfinitione temporis: vt. ff. eo. l. qui falsam. §. accusatio.

Stlis pecuniaria.] CASVS. Conueni te ad. c. coram pedaneo iudice ex instrumẽto quod arguebas de falso: an corã tali iudice possis me cõuenire criminaliter de falso, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

o *Remissa est.* per delegationem.

p *Ciuiliter.* & etiã criminaliter incidenter: vt. ff. de iudi. l. quoties. & ff. de ordi. iudi. l. j. sed non pronunciant: vt ibi dixi.

q *Requiretur.* excipiendo.

Querela.] CASVS. Titius accusauit aliquem de falso. dicitur q̃ illa accusatio non finitur nisi spacio. xx. an. sicut cæteræ accusationes.

r *Querela.* quatuor modis de falso queritur. Per accusationem, & sic loquitur hęc lex. Itẽ per actionem in factũ, & illa tollitur. xxx. annis : sicut personales aliæ actiones : vt. ff. de consti. pe. l. j. Item per exceptionẽ, & hæc nullo tempore tollitur: vt ff. de excep. doli. l. pure. ff. e. fin. Itẽ per iudicis officium sine accusatore: vt. ff. de pba. l. iubemus. & de testa. l. nullũ. & tũc forte. xxx. annis tollitur. Vnde versus: Accusas, agis in factum: per. i. o reuocabis. Falsum, viginti triginta, quatuor annis.

Falsum potest discuti quatuor modis. † huic legi congruat quod Cice. 3. in Verrem ait ex certo tempore puræ poenæ lum facienda Cornelia testamentaria non temere. Versus.

s *Sicut cætera.* scilicet non tolluntur temporalibus præscriptionibus etiam. xx. annorũ, secundum quosdã, sed tãtum. xxx. annorum. Vel verius, scilicet tolluntur. xx annis, cũ in dubijs restringere debeamus pœnas: vt. ff. de pœ. l. interpretatione. Et secundũ primam expositionem dicit fere, propter illas quę tolluntur temporalibus præscriptionibus: vt adulterij. secundum aliam dicit fere, propter plures alias accusationes, quarũ quędã duãt minori, quędã maiori: vt ecce accusatio adulterij quĩquẽnio: vt. ff. de adulte. l. adulter. Itẽ quinquennio finitur accusatio eius qui aperuit testamentũ eius qui occisus fuit à familia, antequã vlciscereturmortẽ defũcti: vt. ff. ad Sylla. l. in cognitione. Itẽ accusatio apostatatus quinq; annis durat post mortẽ apostatæ: dum viuit, perpetua est accusatio: vt. ff. de apostat. l. ij. & l. apostatarũ. & idẽ de crimine peculatus: vt. ff. ad le. Iul. pe. l. peculatus. Item actio iniuriarum tollitur anno: vt infra de iniur. l. fi non conuicii. & econtra perpetuæ sunt : vt criminis suppositi partus: vt. ff. e. l. qui falsam. §. j. & criminis parricidij: vt. ff. ad legem Pomp. de parrici. l. fi. Item criminis concussionis, secundũ P. vt. ff. de concuf. l. j. secundum vnam lecturam.

Apostatae accusatio quando temporo dures.

t *Qui veluti.*] CASVS. Iturus peregere deponebas penes me res tuas? feci fieri instrumentũ, quo continebatur quod res illas accepisti: nunquid tibi præiudicatur? Dicitur quòd non, & potero accusari de falso. vel dic aliter vt in glo. Viuianus.

u *Qui veluti.* deposui apud te vel commodaui res meas: postea scripsisti quòd ego cõfitebar me recepisse quasi apocham, cum essem absens. tu falsi teneris, & non præiudicasti mihi.

u *Criminis.* scilicet falsi.

Cassatio.

Evm qui.] CASVS. aliquis fecit testamentum, in quo erat institutus heres. aliquis illud testamentum amouit, & celauit

uit: an eum possum accusare crimine falsi, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

Falsificens non tantum testamentum, sed etiam alendo in fraudem, potest publicè accusari.

a *Testamentum.* idem in alio instrumẽto. sed hoc interest: quia alio instrumento amoto, nõ est publica accusatio, sed in testamẽto sic: vt hic, & ff. e. l. Paulus. Si vero scribatur falsum aliud instrumentũ, an sit publica accusatio? Quidam, vt Py. quòd non, per. l. istam quæ tantũ de testamento dicit. & per. l. ff. eo. l. Paulus. in prin. & l. quæ testamẽtum. Item quia sola lex Cornelia testamẽtaria numeratur inter cæteras publicas iudicia : vt ff. de publi. iudi. l. j. tunc enim demum cum contingit publicam vtilitatem, erit publica hæc accusatio: vt in amoto testamento, vel codicil lo celato vel deleto: vt in dictis legibus, & infra titu. j. l. ij. Nos dicimus quòd semper est publica: vt probatur. ff. de publi. iudi. l. ij. & infitu. de pub. iudi. § itẽ lex Cornelia de falsis. &. ff. eo. l. Paulus. §. j. &. §. qui accu. non pos. l. senatusconsulto. &. ff. si re. vel accu. mor. fu. l. si vt proponis. &. j. e. l. & si ad te. Itẽ nota ex hac. l. quòd sic commit tit falsum qui celat, sicut qui facit : vt. ff. eo. l. j. §. qui in rationibus. &. l. qui testamentum. &. ff. de dolo. l. si quis affirmat. §. fi.

Si creditor.] CASVS. Die sabbati obligaui Titio fundũ, eundẽ Sẽpronio die dominica sequẽti obligaui. Sempronius eum vult distrahere colludens mecum : confecit instrumentum, quo cõtinebatur quòd fundus die sabbati erat ei obligatus: an possim accusari de falso, quæritur? Et dicitur quòd sic: nec emptori obest collusio. Vel dic aliter vt in glo. Viuianus.

Cessat.

b *Si creditor.* Creditor cum debitore scripsit falsum instrumẽtum, in quo continebatur sibi priusquam alij obligatũ prædiũ: vt ita emptorẽ ad emendũ induceret. Vel pone vt ponimus. ff. de fide instr. l. repetita. vel vt. ff. e. l. fi à debitore. Vel dic quòd creditor vendidit cum iam esset ei solutum, cum pluribus debitor obligatus non inueniret emptorem.

c *Nihil effecit.* quo minus de euictione agas.

d *Actusationi.* falsi. & facit infra de crimi. stellio. l. ignorãtia.

De fide.] CASVS. De falso testamẽto egit quis: an possit, quæritur? Et respon. quòd sic ciuiliter & criminaliter: primo casu per procuratorem: secundo casu non.

e *Duplex via.* scilicet criminalis & ciuilis : sed ciuilis multiplex, scilicet excipiendo & replicando, & agendo actionẽ in factum: vt infra. e. l. damus.

f *Non potes.* vt & supra qui accusa. non pos. l. ij. &. ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimen.

g *Eiusdem.* testamenti.

h *Non prohiberis.* etiam per procuratorem.

i *Conuentus.* priuata disceptatione.

k *Accusari possit.* non ergo habet exceptionem rei iudicatæ

siue condemnatus soluit, siue absolutus fuit in prima : vt infra quando ci. ac. præiu. crimi. l. j. sunt enim paria: vt. ff. de excep. rei iudi. l. fi quis cum totum. §. plane.

Sicut.] CASVS. Tractu temporis testamentum falsum non fit verũ: nec ecõuerso, vel solo tempore. ad eruendã ergo veritatẽ torqueri possunt serui aliquibus indiciis præcedentibus. Viuia.

l *Firmari.* immo contra videtur: vt. ff. e. l. quærela. sed illud verum est in accusatione, non in exceptione, vel in replicatione vel actione, vel etiam officio iudicis, vt ibi notaui. Ex parte ergo accusatoris non rei firmatur : sicut in actione de dolo, quę tollitur biennio, sed nõ exceptio vt. ff. de dolo. l. optimum. & ff. de excep. doli. l. pure. §. fi.

** PP. Non. Maij Aemil. & Bas so Conss.*

m *Non euanescit.* ar. contra, supra de testa. l. sancimus.

n *Interrogatio.* seruorum cum tormentis.

o *Cõmotus.* quia à quæstionibus non est incipiendum: vt. j. de quæst. l. j. & l. milites. & ff. de quæstio. l. j. in prin.

Ex initio.] CASVS. Feciti conficere instrumẽtũ, in quo cõtinebatur quòd prædiũ meum erat tuũ: non propter hoc effectus es iustus possessor: vnde potero te accusare de falso. Et si mulier dedit mihi fundum, & Titius fecit cõficere instrumentum in quo continebatur mulierem sibi Titio prius donasse: in quo instrumento mulier subscripsit. credẽs illud instrumentum esse epistolã: licet videtetur mulier suam prosequi iniuriã si accusaret, tamen accusare non potest: mulieribus enim accusare prohibitum est : vt supra qui accu. pos. l. senarus. hoc dicit cum. l. sequen. Viuianus.

Falsificans non tantum testamentum, sed etiam alendo in fraudem, potest publicè accusari.

p *Ex initio.* quia scripsisti tuam, quam iniuste tenebas, vel timore huius falsi instrumenti quo continebatur quòd erat tua, tibi tradita sit : vt supra de transl. l. si ex falsis. siue etiam iudex secutus hoc instrumentum, tibi possessionem adiudicauit : vt supra si ex fal. instru. l. ij.

q *Commisi.* scilicet instrumenti.

r *Possessio.* vt possit sequi vsucapio, secundum secundã expositionẽ. Sed an dominiũ trãseat si dominus erat tradẽs. Resp. distingue: an putauit se obstrictũ, q̃ tradidit, vt daret: an rẽ q̃ acto ris esse putabat, ei tradidit. In primo casu trãsfertur dominiũ, secundo nõ: vt hic, & ff. de cõdic. ob cau. da. l. iij. §. subtilius.

Dominium an transferat dominus tradens rem suam prætextu falsi instrumenti.

s *Contra eos.* possessores.

t *Contendere.* excipiendo.

Casum potuit.

u *Et si ad te.* Vt qa tuã vel tuorũ iniuriã, p̃sequeris. Et dic q̃ Berta donauit Titio prędiũ: Seius fecit instrumẽtũ, quo cõtinebatur Bertã sibi Seio ante dudũ donasse: & fecit eã sub scribere cũ crederet epistolã esse: ipsa mulier non accusat.

x *Etiam atque etiam.* id est sæpe & sæpius: & facit supra de obseq. l. si manumissori.

y *Improbã.* id est quæ improba est prima facie, cũ subscripseris.

Accusatio

a *Accusare*. vt &. s. qui accu. non pos. l. senatusconsulto.
b *Prius*. quàm adscriberes tanquam epistolæ.
c *Formam*. sed nonne causa mulieris esse videtur, cum de euictione teneatur? Respond. non tenebatur: vt distinguitur supra de iure do. l. j.

Nec exemplū.] CASVS. Impetraui rescriptū à principe, vt delegaretur mihi iudex in causa quā habebam aduersus Titiū in. x. notarius comprehendit in rescripto. xxv an prætextu talis falsitatis debeat iudicis cognitio impediri? Dicitur quòd non. Vel die aliter vt in glo. Viuia. d *Precum*. petij iudicem ad decem: scriba dixit de viginti: vel moratoriam dilationē sex mensium petij: scriba scripsit septem mensiū, procedit delegatus secundum veritatem: vt &. s. de preci. impe. offe. l. ij. Et dicitur exemplum, quia iure scripto semper exemplificatur petitio: sicut in sententijs libellus. Vel dic q̄ in his precibus fuit falsitas: quia dixi me prædium emisse agens cōtra auctorem, vt mihi tradatur, cum donatū mihi esset: non tamen dolo. non differtur cognitio dati iudicis. fecus si dolo: vt hac. l. inuitur: quia tunc rescriptum esset nullum: & sic iudex nullus: vt. s. si contrarius vel vti. public. l. etsi legibus consentaneum, &. ff. de pigno. act. l. tutor. §. j. & extra de rescript. super literis. Item nota hac lege falsum sine dolo non committi.

Casus.

Falsum sine dolo non committitur.

Si quis decurio.] CASVS. Tabellio aliquis multa fecit instrumēta: postea cratus est decurio. de aliquo instrumēto quod scripsit dum erat tabellio, an ad errendā veritatem torqueri possit, non obstante decurionatus dignitate, quæritur? Et dicitur quòd sic. Viuianus.

e *Scripserit voluntatem*. non vt tabellio: nam tabellio esse non potest: vt. j. de decur. l. vniuersos. lib. x. quæ est contra. Vel dic, hic fuit, sed fieri nō debuit, vel non deberet fieri tabellio postquam fuit decurio: vt ibi. sed prius factus etiam postea potest confiere instrumentum: vt hic.
f *Officium*. dictandi vel componendi, vel subscribendi.
g *Mouetur*. ei forte.
h *Sepositio*. sic. s. de testi. l. nullum.
i *Permanet*. ergo duplex officiū gerit, scilicet decurionatus, & tabellionatus, seu scriptoris. & sic est arg. contra. ff. de pact. l. si plures. & facit. j. de quæstio. l. decuriones. & l. milites.
k *Nec vero it*. supra quando post decurionatum scripsit, tunc quando ante.
l *Super his*. scilicet instrumentis.
m *Auctorem*. & ei soli creditur: a vt hic, & in authent. de fide instrumen. §. si vero moriantur omnes. colla. vi. Sed contra. s. de testi. l. iurisiurandi. sed hoc speciale. Itē cōtra in authen. de here. & Falcid. §. si vero absunt. colla. j. Sed ibi non de fide scripturæ, sed de solennitate agitur. b Quid autem si diffiteatur suam esse scripturam? Respon. suspecta sit; vt ff. quemadmodum testa. ape. l. j. §. fin.

a *Scilicet an sit sua scriptura, an non. Sel. per. l. si donationibus. s. de donat.*
b *Tunc distinguendum intrinseca sit an extrinseca. l. scribendum. ff. de verb. oblig.*

Cod. Theo. 9. 19. 1.

Falsum sine dolo non committitur.

In aliena causa falsi non sit concessum accusare, a tu autē hæc eadem prædia te prius b alij donasse proponas: fieri tibi facultatem accusandi, contra iuris postulas formam. c S. VIII. Idus Martij. CC. Conss.

Error scribentis vel subscribentis non inuolut eum crimine falsitatis, nec derogat veritati. hoc dicit. Vel sic: Falsum vbi cessat dolus non punitur vt falsum. Item vbi est error, ibi necessario cessat dolus. Item error non præiudicat veritati. Bald. B

xx. Idem AA. & CC. Rufino.

NEc exemplum editionis precum d aliter per errorem scriptum, cum non nisi dolo malo falsum cōmittentes crimini subiungētur, cognitionem dati iudicis moratur. Subscrip. XI. Kalend. Nouembr. Dorostoli. CC. Conss.

Dignitas decurionatus antecedens vel sequens, à tormentis non excusat accusatum de falso: & veritas scripturæ per auctorem comprobatur. h. d. quod nota. secundum Saly.

XXI. Imp. CONSTANTINVS A. Mechilio Hilariano Correctori Lucaniæ & Brittiorum. †

SI quis decurio testamentum vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, e vel conscribendis publicis priuatisq; instrumentis præbuerit officium: f si falsi quæstio mouetur, g decurionatus honore sepositio, h quæstioni, (si ita popoſcerit causa) subdatur: sed non statim desinit esse decurio, qui in huiusmodi facto fuerit deprehensus. Quantum enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: i quantum ad rem gestam & veritatem referandum, * vti decurionatus honore non poterit. ¶ Nec verò is k qui ante fuerit tabellio, ad eludendam quæstionem super his l quæ ante scripserit, factus decurio defēdi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res popoſcerit) per ipsum debet probari auctorem. m Dat. III. kalen. Febr. Sabino & Rufino Conss.

In crimine falsi acerrima sit indagatio, etiam per torturam. & non solum accusati, sed etiam accusantis. Nec iudex debet animi sui finalem motum exprimere, nisi in prolatione sententiæ, quam proferre debet intra biennium à die exordij quæstionis: & secundum delicti atrocitatem reo conuicto, vel accusatori calumnianti pœna imponitur. Bald.

XXII. Idem A. ad Maximum. P. V. †

VBi falsi n examē inciderit, tunc acerrima fiat indago argumeutis, testibus, scripturarum collatione, aliisq; vestigiis veritatis: nec accusatori o tantùm quæstio p incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur: q sed inter vtranque personam sit iudex medius: r nec vlla interlocutione f diuulget quę sentiat: sed tāquā ad imitationē relationis, t quæ solum audiendi mandat officium, præbeat notionem: postrema sententia quid sibi liqueat proditurus. u Vltimū autem finē strepitus x criminalis

A

B

C

D

p *Quæstio*. id est falsitatis probatio, nō
q *Iudicatur*. vt &. j. de aboli. l. fallaciter. secus in ciuili causa: vt s. de proba. l. actor. Accursius.
r *Medius*. non declinans ad dexterā vel sinistrā: vt & in auth. iusiur. quod præstatur ab his. §. & æquus. colla. ij. Illud tamē verum est, quòd si accusator non probat, absoluitur reus.
s *Nec vlla interlocutione*. i. interlocutoria sententia non ostendat, sed per definitiuā suam voluntatē quam habet super crimine falsi condemnādi vel absoluendi: vt argu. ff. de arb. l. qua lem. & hoc ad imitationem, id est ad similitudinem.
t *Relationis*. id est delegationis. quæ mandat tantùm officium audiendi, non definiendi: hoc est, sicut iudex ad quē causa mittitur vt de ea tantū cognoscat & referat definiendā, non debet aliquid interloqui, sed tantū cognoscere. vt. s. de rela. l. si quis. ita hic nulla interlocutione debet vti, per quam possit notum fieri quid sentiat: sed definitiuā der. hoc, si principaliter agitur de falso, secundum omnes. si autem incidenter, vt dixit B. tunc an debeat super incidenti iudicari, dic vt diximus supra de ordi. iudi. l. j. in fin.
u *Proditurus*. Sed si succubuit in ciuili, an aget in criminali? Io. fic. quia tantū facit vel minus vbi succubuit, quantū si soluisset. sed solutione facta agitur: vt, j. quando ciui. ac præ. cri. l. j.
x *Strepitus criminalis*. id est iudicij, in quo strepitus fit consilij gentium, hoc est aduocatorum vel allegantium.

Iudex neque ad dexteram neque ad sinistram declinare debet.

† *Cod. Tit. 9. ti. 19. l. 2 §. sed vbi falsi. Constituit.*

Falsitas posse ciuiliter & criminaliter vindicari.

Strepitus fori in iudicio.

Compendio

a *Compendioso spacio*. scilicet biennij: vt. j. vt intra cer. tem. crimina. & c. l. fina.
b *Quem*. scilicet finem.
c *Cuius*. scilicet finis, id est exordium quod respicit finem. & dic auspicio, id est initio.
d *Contestatæ accusationis*. id est ex die contestatæ litis. & dicitur initium, auspicium: quia veteres principia ab auspiciis & augurijs assumebant. vel dic, cuius scilicet strepitus: vel cuius scilicet accusationis.
e *Commisi*. quia est seruus. & ideo debet decapitari: vel quia est vsus falsis rescriptis scienS: vt. s, c. l. maiorem. &. ff. eo. l. j. §. fin.
f *Vel deportatione*. vt d. l. ff. eod. l. j. §. fin.

Dubia etiā vtrum probare teneatur: vt dicit gl. in. c. illud quoque. ex re de præsum.

Seruandam.

Damus.] CASVS. Si proferatur instrumētū falsum: potest proferens criminaliter accusari. l. Cor. de falsis, vel ciuiliter actione in factum. Et si primo agatur criminaliter, suspēditur quæstio ciuilis quo ad criminalis accipiat finē. in ciuili autem leuior procedat: quia in criminali vterque probatur in ciuili tantùm actor. Viuianus.

Cod. Tho. 9. 19. 4.

Falsitas posse ciuiliter & criminaliter vindicari.

g *Quæstione ciuili*. super qua iudex primo aditus fuerat. quæ primo debet terminari: vt hic, &. ff. de iudi. l. qui prior. Sed opponitur: quia maior debet præcedere: vt supra de ordi. iudi. l. fina. Sed respond. quia causa morandæ solutionis hic obiiciebatur crimen: vt s. eod. l. ij. Vel hic prima facie instrumentum non apparebat esse falsum. Vel tertio dic q̄ ciuiliter agebatur de falso actione in factum: quod cum prius fuerat inchoatum prius finiatur quàm criminaliter agatur. Quarti dicunt terminata, id est dilata per sententiam interlocutoriam. Nam criminalis est præponderanda: alias dixi hoc tenere, quādo diuersis temporibus incipit. Si autem simul ciuiliter & criminaliter incipiat, præponitur criminalis, vt. ff. de iud. l. si de vi. & s. de adult. l. adulterij.
h *Priuatas*. Sed cui hoc, cum nemini præiudicet, si falsum priuatum scripsit instrumentum? Respond. quia quantū potui, crimē ad effectum produxi: vt. ff. de extraor. crimi. l. j. Vel intellige de priuato tali, quod aliquid valet saltem ad cōparationem. quia trium testium habet subscriptionem. Azo. vt. s. de fide instrumen. l. comparationes.
i *Si quid prolatum*. vt. ff. eod. l. j. §. j.
k *Leuior*. cū actor tantū probet: secus in criminali: vt, s. l. pxi.

compendioso spacio a limitamus, quem b litigantem † disceptantemque fas nō sit excedere: cuius c exordium nascatur auspicio contestatæ d accusationis apud iudicem competentem: post probationē supplicio capitali, si id exigat magnitudo commissi, e vel deportatione, f ei qui falsum commiserit, imminente. PP. VIII. kalen. April. in foro Traiani, Constantino. A. VII. & Constantio Cæs. Conss.

De falso potest ciuiliter & criminaliter agi: & electa via ciuili, debet supersedere in criminali: sed ea finita, potest criminalis quæstio inchoari, & conuictus subiici pœnis legitimis. Salicetus.

XXIII. Imppp. VALENS, GRATIAN. & VALENT. AAA. ad Maximum præfectum præt. †

DAmus licentiam litigantibus, si apud iudicē proferatur scriptura de qua oritur aliqua disputatio, profitendi, vtrum de falso criminaliter statuat qui dubitet de instrumēti fide experiri, an ciuiliter. Quod si expetens vindictā, falsi crimen intenderit, tunc quæstione ciuili g per sententiam terminata, criminis fiat indago. vt si quis tabulas testamēti, chirographa, attestationesque, necnon & rationes priuatas h vel publicas, pacta, & epistolas, vel vltimas voluntates, donationes, vēditionésve, vel si quid prolatū i aliud instituere conabitur: habeat accusandi facultatem. ¶ Ciuilis autē inquisitionis inter vtrasq; partes confligentium leuior k examinatio procedat: cum iudex qui præerit quæstioni, l intentiones actoris m falsas, & cōuicta crimina reorum, ex legibus pœnis cōpetentibus possit vlcisci. n PP. XVI. Kalendas Maij Romę, Valente. V. & Valentiniano. AA. Conss.

Producenti instrumentum suspectū, imminet prius probatio quòd sit verū, & ad

A

B

C

D

1 *Quæstioni*. criminali.
m *Actoris*. id est accusatoris.
n *Vlciſci*. puniendo accusatorem si fuerit calumniatus. Si verò probauerit. puniendo reum secundum leges quæ pœnam imponunt: vt. ff. eod. l. j. §. fina.

uersario imminet postea probare contrarium. Bal. Vel sic: De falso potest queri ciuiliter & criminaliter: producens tamen instrumentum, cius fidem negatam prius debet probare: deinde de falso potest institui accusatio. Salicetus.

XXIIII. Imppp. VALENTIN. THEOD. & ARCAD AAA. Proculo præfecto vrbi.

PRæbemus licentiam, vt si ciuiliter, siue criminaliter (vt actor elegerit o) super prolatis codicillis vel alijs instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti ei primitus qui scripturam P obtulerit, deinde ei qui stricta † instantia falsum arguere paratus sit. Dat. X. kalendas. Februar. Timasio. & Promoto Conss.

TITVLVS XXIII.

DE HIS QVI SIBI ADscribunt in testamento.

Filius emancipatus sibi adscribens in testamēto patris patre dictante, de æquitate à pœna legis Cornelię excusatur. quia idē esset habiturus sine delicto, quod cū delicto. Bald. Vel sic: Factum quod ex speciali æquitate fouetur, nō incidit in delictum: licet sit de genere prohibitorum. Baldus.

I. Imp. ANTONINVS. A. Valerio.

QVanquam ita interpretātur iurisperiti, vt contra legem Cornelia videatur se scribere heredem emancipatus filius patre dictante: tamē si cū testamentum non esset scriptū, iustus successor futurus q esset, accepta bonorū possessione, r filius patri; perinde habebitur atque si suia manu pater tuus te heredē scripsisset, functus dulci officio. s PP. Nō. Sept. II. & Aspris Conss.

Vbi testator scribenti codicillos adscribit, cessat pœna: sed vbi scribens sibi adscribit, & testator in eadem voluntate vel in alia hoc recognoscit: scribenti parcitur. Bald. vel sic: Testatoris subscriptio etiam generalis excusat à pœna: sed non tribuit tum petendi legatum extraneo, qui sibi adscripsit nisi specialis fuerit subscriptio testatoris. Salycetus.

PRæbemus.] CASVS. Si ex instrumento petas à me decem, quod dico falsum. potero criminaliter vel ciuiliter agere vtrū velim; ita tamen, vt cū criminaliter agitur, prius incumbat onus probādi proferenti: deinde ei contra quem profertur. Viuianus.

o *Elegerit*. quod potest: vt supra. l. proxi. & infra quando ciui. ac præ. cri. l. j.
p *Scripturam*. quæ sit prima facie maculata. Vel quia conducens alias falsas protulit scripturas. vt supra de proba. l. iubemus. Vel volens sponte probare: vt ff. de proba. l. circa. & facit supra de fide instrumen. l. fina.

† *al. Instrata. Contra.*

DE HIS QVI sibi adscribunt in testamento.

Continuatio.

De falsis in genere diximus: nunc in specie de quodam, quod licet non sit falsum, plusquā tamen vt falsum, vt infra cod. l. senatusconsulto.

QVanquam.] CASVS. Qui sibi adscribit in testamēto, tenetur. l. Cor ne. de fal si tamen filius emancipatus à patre dictante, scripsit se heredem, & filium non scripsit, patri tamē erat succeſſurus: perinde habetur, ac si pater sua manu scripsisset. Viuia.

q *Futurus*. iure prætorio: vt instit. de hered. quæ ab intesta. §. emancipati.
r *Bonorum possessione*. vnde liberi. quando ab intestato successerat: & sic hic puncta. Vel verius puncta post dictionem esset: vel secūdum tabulas habet. & puncta ibi possessione.
s *Dulci officio*. Sed videtur incidere filius emancipatus in pœnam, & solus in potestate filius vel seruus excusatur: vt. ff. de falsis. l. filius. in princip. quæ est contra. Solu. hæc illam corrigit: vt hic innuit. Vel dic quòd hic pater subscripsit confirmando: per q̄d parcitur filio. In quo nota quòd generalis subscriptio sufficit in filio & seruo: vt, quæ hoc testamento dictaui, hęc manu mea confirmo. sed in extraneo, & sic in emancipato filio, specialis exigitur: vt quæ illi danda dictaui, confirmo: vt. ff. eod. l. j. §. inter. Vel ibi de iure stricto, hic de æquitate. Item nota quòd hic murat personas in fine. l. Vel dic, filius quilibet subaudi, perinde habetur ac si pater

Filius sibi adscribens in testamēto patris, an incidat in pœnam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si pater te, &c. Item quid si alius qui ab intestato veniret, vt patronus, vel agnatus, vel cognatus dictante testatore scripsit? Respond. non idem: vt. ff. eodem. l. si quis legatum. §. fi. & est ratio: quia filio est magis debita patris hereditas: vt supra de codicil. l. fina. §. penul.

Seruus & filius in potestate sibi adscribentes iussu defuncti, non puniuntur.

Si testator.] CASVS. Si testator in codicillis quos scripsit, adscripsit mihi legatū reliquisse: an videat incidisse in. l. Corne. dicitur quòd non. Vnia.

a *Adscripsit*. generaliter, si eras filius, vel seruus. alias specialis exigitur, vt pœna remittatur, & legatū cōsequatur: sed generalis etiam sola sufficit ad pœnam euitandam: vt ff. eodem. l. i. §. inter. Et nota quòd filius in potestate manens, vel seruus iussu defuncti sibi adscribens, pœnam euitat: sed legato caret. extraneus autem, vel emancipatus, & legato carent, & pœnam incurrunt: vt. ff. eodem. l. j. §. inter. & l. filius emancipatus. & l. diu[a] Claudius. & hoc subiicit.

b *Dictasse*. & scripsisse, subaudi de sua voluntate: & verum est te scripsisse & dictasse: secus si dictasses tantū: quia tibi posset tunc legari: vt supra de testa. l. dictantibus. & sic est generalis subscriptio vel recognitio in codicillis, quæ valet ad pœnam euitandam in extraneo: vt modo dixi: subaudi, sua voluntate. & dic, te, scilicet extraneum.

†rusticitas excusat l. i. §. de interd. matrimo. inter pu. et tutorem. Contius.

c *Debes*. lucri omissio fraudem repellit: vt hic, & infra. l. proxima in fine. Accurtius.

Emancip. ōsulto.] CASVS. Qui sibi aliquid adscribit in testamēto, tenetur. l. Corne. de fal. Si vero dicat se ignorasse, & nolit legatum habere, venia indulgenda est.

d *Senatusconsulto*. Libonianno.

e *Scribere*. per se, vel per alium, qui sibi quærat: vt. ff. eodem. l. diuus Claudius. §. scribere. vel etiam alij adimit, vt sibi remaneat: vt. ff. eodem. l. si quis. §. si institutus. & l. impuberem. §. qui codicillos.

f *Corneliæ*. quæ est. ff. eodem, scilicet de falsis. l. j. in fine.

g *Obignorantiam*. Nam dicunt se nescire legem istam, quę hoc prohibeat.

h *Veniam raro*. aliàs est in litera, raro: & aliàs deficit.

i *Dederunt*. Duo sunt necessaria, vt dicit: ignorantia, & discedere à commodo: vt & arg. supra. l. proxi & ff. eodem. l. diuus Pius. Sed contra. ff. eodē. l. diuus Claudius. ij. respon, vbi dicit non dari veniam scribenti & erranti. Solu. non datur venia erranti. vt ibi: nisi & à delicto velit discedere: vt hic. Vel non paritur ipso iure, vt ibi: cum non liceat ius ignorare, sed petito hoc à principe: vt hic. vel non eo ipso sufficit, quòd se ignorasse dicat. vt ibi: nisi & probet: vt hic. Item quomodo tenetur ipso iure, cum in dolo non sit, sine quo falsum non cōmittitur?

II. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis quos scripsisti, legatum quoque seu fideicommissum reliquisse tibi sua manu adscripsit: [a] non videris in pœnā senatusconsulti incidisse. ¶ Quod si testamentum dictasse[b] codicillis significauit, legato quidem vel fideicōmisso abstinere debes: [c] pœna verò falsi tibi principali beneficio remittitur. PP. Idib. Decembr. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Verè ignorantiam alleganti, & à delicto desistenti, pœna remittitur quam incurrerat, quia sibi adscripserat. Bald.

III. Imp. ALEXANDER A. Martiali.

SEnatusconsulto[d] & edicto diui Claudij prohibitum est eos qui ad scribenda testamenta adhibentur, quantis dictante testatore, aliquod emolumentum ipsis futurum scribere: [e] & pœna legis Corneliæ [f] facienti irrogata est: cuius veniam deprecantibus ob ignorantiam †, [g] & profitentibus à relicto discedere, amplissimus ordo, vel diui principes veniam raro [h] dederunt. [i] PP. XVII. Kalēd. April. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Maritus sibi adscribēs in testamēto vxoris, incidit in pœnā: & ista scriptura non valet. Bald. Vel sic: Non licet marito sibi adscribere in vxoris testamento. Salyce.

IIII. Idem A. Crescenti.

QVæ in testamento vxoris[k] maritus sua manu legara sibi adscripserit, pro non scriptis habentur: [l] & legis Corneliæ pœna, si venia impetrata non est, locum habet. PP. III. Nō. Februa. Fusco. II. & Dextro Conss.

Miles sibi adscribens, præsumitur iuris errore non malitia in legem tuc. tisse: & ideo sibi parcitur quo ad pœnam, sed relictum non potest petere. Bald. Vel sic: Miles excusatur si sibi adscribit, legatum tamen non petit. Salycetus.

V. Idem A. Gallieno militi.

QVod adhibitus [m] ad testamentum commilitonis scribendum, iussu eius seruū tibi adscripsisti, pro non scripto habetur: [n] & ideo id legatum petere non potes: sed secuto tenorem indulgentiæ meæ, pœna legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore quàm malitia incidisse. PP. XVII. kalend. Iul. Fusco. II. & Dextro Coss.

Parcitur ei qui sibi libertatē adscribit domino imperāte, tamē quod scribit, si pro nō scripto. Bal. Vel sic: Seruus iussu domini sibi adscribēs, excusatur à pœna: libertatē tamen non consequitur nisi ex descriptione testatoris subscriptione declaratur. Salyce.

VI. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Ausidio.

SI libertatē tibi manu tua imperāte domino adscripsisti: cū proponas dominum nō subscripsisse, & suis literis tuā libertatē expressim [o] agnouisse: ad impetrandam libertatem senatusconsulti auctoritas tibi obest: pœna tamen falsi tibi remittitur: [p] quoniam nō potueras contra domini voluntatem venire. ¶ PP. VI. Id. Decemb. ipsis. IIII. & III. AA. Conss.

TITVLVS XXIIII.
DE FALSA MONETA.

Fabricantes falsam monetam puniendi sunt vltimo supplicio sine appellandi remedio: & domus in qua fabricatur, est publicanda, siue dominus sciuerit, siue ignorauerit: dum tamē proximus loco fuerit. fallit in domibus viduarum & pupillorum: tutores tamen eorum tenentur. Salycetus.

I. Imp. CONSTANTINVS A. ad Ianuarium. †

VOniam nonnulli monetarij adulterinam monetā clandestinis sceleribus exercent, cuncti [a] cognoscant necessitatem sibi incūbere huiusmodi homines inquirendi: vt inuestigati tradātur iudici, [b] facti conscios per tormenta illico prodituri, [c] ac si dignis supplicijs addicēdi. Accusatoribus etiam eorum [d] immunitatem [e] permittimus: cuius [f] modus, quoniam dispar patrimoniū* est, à nobis per singulos statuitur. Si quis autem militum huiusmodi personam suspectam [h] de custodia exire fecerit, capite puniatur. Appellandi etiam priuato [i] licentia denegetur. Si verò miles, aut promotus in gradum, [k] huiusmodi crimē incurrerit: [l] super eius nomine [m] & gradu ad competētes iudices [n] referatur. Domus verò, vel fundus in quo hæc perpetrata sunt: si dominus in proximo cōstitutus sit, cuius [o] incuria vel negligentia punienda est, [p] etsi ignoret, fisco vindicetur: nisi dominus antè ignorans, vt primum repererit, scelus prodiderit [q] perpetratū. tunc enim possessio vel domus ipsius, proscriptionis iniuriæ [r] minimè subiacebit. Sin † vero logissime ad ea domo vel possessione abfuerit, nullum sustineat detrimētum: actore [s] videlicet fundi, vel seruis vel incolis vel colonis, q ad hoc ministeriū prębuerint, cum eo qui fecit, supplicio capitali [t] plectendis. Viduas autem ac pupillos speciali dignos indulgentia credimus, vt viduæ nec in proximo constitutæ, domo sua vel possessione careant, si nulla apud ipsas tam grauis conscientiæ noxa resideat. Impuberes [u] vero etiā si conscij fuerint, nullū sustineant detrimentū: quia ætas eorum, quid videat, ignorat. [x] † Tutores tamen eorū si in proximo fuerint, quoniā ignorare eos quid in rebus pupilli getitur, non oportet [y], hæc pœna expectabit, [z] vt de rebus eorū, si idonei fuerint, tantum fisco in-

a *Cuncti*. quorum prædia sunt vel domus vbi falsum fit.

b *Iudici*. Nota speciale contra id quod habes. ff. de exhi. l. fin.

c *Proditurī*. speciale contra id quod habes. ff. de accus. l. fi. in fi.

d *Eorum*. falsario rum.

e *Immunitatem*. calumniæ, licet non probent. Vel dic si sunt socij, non tamen puniuntur: sic. ff. ad l. Iul. ma. l. quisquis. in fin. & ff. de re mili. l. non omnes. §. fina. Vel immunitas datur, scilicet munerum ciuilis sordidorū. prima placet. Et est speciale hic contra id quod habes. ff. de accusa. l. fi. §. j.

f *Cuius*. inquisitionis

g *Patrimoniū*. id est dispares sunt, in quorū patrimoniū fit. Alij enim magni, alij pupilli, alij mares, aliæ viduæ: & specialis inquisitio fit in singulis. & hoc incipit. j. §. domus, &c. & quod subijcit, si quis aut tē, &c. interpositio est.

**vt dispar erubat.*

h *Suspectam*. aliàs susceptam, ad custodiendū.

i *Priuato*. de falsa moneta damnato: vel quia aliquē de custodia exire fecerit. & sic est speciale, cum regulariter liceat appellare: vt. ff. de appel. l. & in maioribus. sic &. ff. ad le. Iul. de vi. l. quoniam.

k *Promotus in gradum*. id est homo alicuius dignitatis.

l *Incurrerit*. id est falsam monetam composuerit.

† *C. Th. 9. 21. 4. §. fin. vero. Cons.*

m *Nomine*. id est quod sit eius nomē, & in qua dignitate.

n *Iudices*. id est ad magistrum militum, si milites erat: vel ad aliū cui subest delinquens.

o *Cuius*. ſ. domini.

p *Punienda est*. Not. speciale. aliàs dolus solus punitur.

q *Prodiderit*. cū ab alio non esset manifestum: aliàs punitur si præuentus fuerit, vt hic dicit.

r *Iniuriæ*. i. damno.

s *Actore*. id est castaldione.

t *Capitali*. immo maior pœna imponitur: vt.]. l. proxi. quæ est cōtra. Solu. vt ibi.

† *Concer. ex parte, cum gl. per ea extra de corpore vitiat.*

v *Impuberes*. doli non capaces. aliàs contra: vt ff. de reg. iur. l. pupillū. &. l. pupillus. &. ff. de furtis. l. impuberem. & ſ. si aduer. delic. l. j.

x *Ignorat*. præsumptione iuris: vt. ff. de iur. & fac. igno. l. fi. &. ff. rempub. sal. fo. l. fi. &. ff. de regu. iur. l. in eo quod plus. §. pupillus.

y *Nō oportet*, vt. ſ. de ser. fugi, l. quicūq;. & vnde vi. l. meminerit.

z *Expectabit*. id est tenebit.

a *Inferendum*. puta eius rei æstimatio in qua sit falsum.

Si quis.] CASVS. Si aliquis falsam monetam cuderit, omnia bona sua confiscabuntur, & in loco isto vbi cudit, concremabitur.

b *Nummos*. scilicet aureos.

c *Nostris*. quid ergo faciūt Pisani, vel aliæ ciuitates? Respond. excusari possunt: quia imperatoris monetam non fabricāt. sed propria moneta imperatoris erat aurea, & maximi precij. Vel permissione principis faciūt. *ADDITIO*. De materia ista, scilicet monetæ, vide plene. per Abb. in c. quanto. extra de iureiu. vbi pertractat qualiter puniatur falsarius monetæ. Item qualiter scienter expendens falsam monetā. Ité an inferiori à principe licitum sit monetam cudere, & alia plura hāc materiam contingentia require ibi.

Monetam cudere an posſint ciuitates.

d *Cudendæ*. à monetariis nostris tantum.

† *Co. Th. 9. 21. 3.*

e *Pecuniæ*. ſ. aureæ.

f *Volumus*. id est nullus alius faciat nostram monetam, nisi nostri fabricatores.

g *Obnoxij*. id est qui falsificant nostram monetam, vel aliam faciūt sine nostra volūtate etiam rectam. A. zo.

† *hæc posſa prior pars sumpta est ex li. 5. Co. de iu. fisc. l. edicto. §. ex tat, seruus fit liber: vt. ſ. pro quib. cau. ser. pro præ. l. penul. The. e. Cō. stantino II. Cæsarib. Conss. *Constantio.*

Falsum monetam Cæsaris, est reus læsæ maiestatis, & debet igne comburi, & omnia eius bona debent confiscari. Bald. Vel sic: qui nummos falsa fusione formauit, debet comburi, & præmium datur accusatori. Salycetus.

II. Idem A. ad Tertullum præfectum. v. Afric. †

SI quis nummos [b] falsa fusione formauerit, vniuersas eius facultates fisco nostro præcipimus addici. In monetis etenim tantūmodo nostris [c] cudendæ [d] pecuniæ [e] studium frequentari volumus: [f] cuius obnoxij [g], maiestatis crimen cōmittunt: & præmio † [h] accusatoribus propositio, qui cunque solidorum [i] adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, ilico omni dilatione summota, flammarum [k] exustionibus mancipetur. Dat. Prid. Nō. Iul. Mediolani, Constantino. A. VII. & Constantino * Cæs. IIII. Conss.

Obreptitium rescriptum impetratum, non excusat à crimine læsæ maiestatis, nec à pœna. Baldus. Vel sic: Rescriptū per quod conceditur facultas cudendi pecuniam, præsumitur subreptitium. Salycetus.

III. Imppp. VALEN. THEOD. & ARCAD. AAA. Rufino præfecto prætorio. †

SI quis super cudendo ære, vel rescripto [l] aliquo, vel etiā adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, [m] verum etiā pœnam quam meretur excipiat. Dat. IIII. Id. Iul. Constantinopo. Theod. A. III. & abundantio Conss.

TITVLVS XXV.
DE MVTATIONE nominis.

Mutatio nominis non fraudulosa, libero homini est permissa. Baldus.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Iuliano.

SIcut in initio nominis, cognominis, prænominis recognoscendi singulos imperatur, quantū à pupillo fuerat inferendum. [a] Dat. XII. Kal. Decembr. Romæ, Crispo. II. & Cōstantino II. Cæsarib. Conss.

Falsum monetam Cæsaris, est reus læsæ maiestatis, & debet igne comburi, & omnia eius bona debent confiscari. Bald. Vel sic: qui nummos falsa fusione formauit, debet comburi, & præmium datur accusatori. Salycetus.

II. Idem A. ad Tertullum præfectum. v. Afric. †

SI quis nummos [b] falsa fusione formauerit, vniuersas eius facultates fisco nostro præcipimus addici. In monetis etenim tantūmodo nostris [c] cudendæ [d] pecuniæ [e] studium frequentari volumus: [f] cuius obnoxij [g], maiestatis crimen cōmittunt: & præmio † [h] accusatoribus propositio, qui cunque solidorum [i] adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, ilico omni dilatione summota, flammarum [k] exustionibus mancipetur. Dat. Prid. Nō. Iul. Mediolani, Constantino. A. VII. & Constantino * Cæs. IIII. Conss.

Obreptitium rescriptum impetratum, non excusat à crimine læsæ maiestatis, nec à pœna. Baldus. Vel sic: Rescriptū per quod conceditur facultas cudendi pecuniam, præsumitur subreptitium. Salycetus.

III. Imppp. VALEN. THEOD. & ARCAD. AAA. Rufino præfecto prætorio. †

SI quis super cudendo ære, vel rescripto [l] aliquo, vel etiā adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum propriæ petitionis amittat, [m] verum etiā pœnam quam meretur excipiat. Dat. IIII. Id. Iul. Constantinopo. Theod. A. III. & abundantio Conss.

TITVLVS XXV.
DE MVTATIONE nominis.

Mutatio nominis non fraudulosa, libero homini est permissa. Baldus.

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Iuliano.

SIcut in initio nominis, cognominis, prænominis recognoscendi singulos imperationem, dicens se heredem eius cui imperator & suis concesserat heredibus. aliàs per consuetudinem toleratur. cum ex concessione principis ciuitatibus pluribus sit concessum. Vel dic hanc l. loqui quando à priuato peteretur: ab vniuersitate vero peti videmus.

Nummos tingentes vel radentes qualiter puniendi sunt.

† *C. Th. 9. 21. 9.*

m *Amittat*. vt &. ſ. de preci. impe. offe. l. rescripta. &. l. quoties.

De alio speciali falso dicit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIcut in initio.] CASVS. Aliquis nomen impositum sibi, an mutare possit, quæritur? Et dicitur quòd sic, si liber fuerit, si in alterius fraudem non fecerit.

a *Libera est.* vt Insti. de lega. §. si quis in nomine.

b *Innocentibus.* id est non fraudulenter facientibus.

c *Fraude.* secus si fraus fieret, vt alius decipere tur: puta libertus vt ingenuus crederetur, & patronū fraudaret: pœna enim falsi tenetur.

d *Siliber.* secus in seruo: quia ibi fraus præsumitur: vt ff. eod. l. sal fi. j. in princip.

AD LEGEM IVliam de ambitu.

Qui in tribus casibus locum habet, & cessat in vrbe. Sed aliàs obtinet, & est pœna centum aureorum, et infamiæ: vt ff. eo. l. 1. & est crimen falsi in eo quòd appetendo dignitatē simulat propulsa vtilitate facere, cum pro propria faciat: quod tamen non: l. Corne. de fal. sed. l. Iulia de ambitu punitur.

Legit Iuliæ de ambitu, quæ pœna est.

NVllus.] CASVS. Si aliquis semel dignitate functus est, non iterum ad eandem per ambitum aspirare debet: & si fecerit, primò debet compelli ad solutionem illius quod debuit ex prima administratione, & postea deportabitur.

e *Principatum.* quia fuit princeps agētium in rebus, vt de hoc habes in fra tit. de prin. agen. in rebus lib. xij.

f *Numeratum.* vt quia fuit princeps numerorum: vt habes infra de numera. act. & chartu. & c. lib. xij.

g *Commentariensis.* quia præfuit custodibus carceris.

h *Audeat.* sed contra. ff. de adfes. l. liceat. Specia le ibi, sic & soluitur ff. de offi. procon. l. procōsules. quia ibi specia le. Vel expone fasciculus. i. mensibus. Item cōtra in authē. de defe. ciui. §. fin. col. iij. Solu. illud quando legitimi deficiunt: vt ff. de mune. & ho. l. honor. §. fi. Item videtur contra. j. de mu. & ho. non conti. l. ij. lib. x. vbi post quinquennium potest repetere? sed ibi in defectum.

†C. The. 9. 27. 3.

i *Per sacras literas.* hoc est quasi per priuilegium liceat: vt. j. de suscep. & ar ca. l. si aliquid. li. x. & j. de diuer. offic. l. ij. li. xij.

k *Ad solutionem debiti.* id est soluat quod debet ex præcedenti officio: vel quod promisit pro huiusmodi dignitate, soluet in fiscum. Vel debitū appellat pœnā centum aureorū: vt. ff. e. l. j. quam si nō soluit, propter contumaciā deportatur: vt subiicit: aliàs sufficeret dicta pœna cum infamia: vt dicta. l. ff. eod. l. j.

l *Ad instar.* quia antiqua solennitas cessat: vt. ff. de publ. iudi. l. ordo. Vel quia ipsa cessat in vrbe ad eius instar quod in vrbe prius seruabatur, seruabitur in oppidis. Vel in tribus casibus habet locum quo ad verba: hic quo ad sententiam.

AD LEGEM IVLIAM REPETVNDARVM.

Post honorem habitum per ambitionem, facit id propter quod diu petiit, id est aliquid inique accepit per se, vel per alium: de quo hic dicit. & dic repetundarum. scilicet pecuniarum, & habet locū in multis

A casibus: vt. ff. eodem per totum. & infra per totum.

VTvnius.] CASVS. Si rector prouinciæ aliquid cōmiserit in prouincia quam rexit, extorquendo à subditis, stabit in ea vsque ad. x. dies, & quærentibus de se respondebit: & si prouinciam ægrediatur, debet reduci, & quicquid abstulit, debet in quadruplum restituere.

m *Multorum.* vt ff. de pœnis. l. aut facta. §. fina. Sed arg. contra infra de pœnis. l. sanctimus. sed die vt ibi.

†Concor. cum hac l. ea sicut. in gl. super verbo, pertimescat. extra de in tegr.

n *Præcipimus.* debet enim ipse & sui per quinquaginta dies ibi commorari. & si fugit. ad lo cum redire cogitur: vt §. vt omnes tam ciui. quàm mili. l. j.

o *Domesticus.* quia id officium gerebat extor quendo.

p *Manipularius.* à manu & paululū, eo quòd paulatim extorquebat.

officialis

q *In quadruplum.* quod medium læso, medium fisco dabitur: vt supra de adsess. l. iij. nisi turpiter dedit, vt sententie tur forte pro se reo: qa tunc totū fisco: vt. ff. de iure fisci. l. Lucius. Qualiter se habet hæc accusatio cum edicto de calumniatoribus, nota. ff. de calumnia. l. j. Item à quibusdā licet accipere, & sic non punitur: vt ff. eodē. l. j. & l. lex. §. apparet. & est pœna hu ius. l. ff. eod. l. lex. §. hodie. & facit. j. de execu. & exac. lib. xij. l. penulti. &. §. vbi de crimagi opor. l. j. & ij. &. ff. depositi. l. bona fides. & ff. de pœn. l. capitaliū. §. pe. &. ff. de cust. reo. l. diuus. ij. & in authen. de colla. §. super hoc. colla. ix.

in officio delinquēti, in quo punitur. †C. The. ibi. l. 4.

†C. The. ibid. l. 5. *vbi sic inscribitur, sicut Mutorellus & cæteri nostri codices.*

SCiant.] CASVS. Si iudex in administratiōe deliquerit: nō solū ipse, sed hæres eius poterit conueniri.

r *Ab heredibus.* lite cōtestata contra se. & est mirabile, vt intra annū tārū detur etiā post litē cōtestatā cōtra se: vt. ff. ad Turp. l. in senatus. §. si propter. &. ff. eo. l. ij. Alij dicūt etiā lite non cōtestata intra annū in heredē dari in totū, & sic etiam in eo quod nō peruenit ad eum: licet edictū de calumnia non detur nisi in id quod peruenit: vt. ff. de calumnia. l. in heredem.

OMnes.] CASVS. Iudex pro sententia nihil accipere debet: quòd si acceperit, pœnam legibus statuta nō euitabit.

s *Omnes cognitores.* delegati.

t *Iudices.* scilicet ordinarij.

Iudex in ciuilibus causis nihil tenetur accipere, sed si accipiat, tenetur in Iulia repetundarū.

u *Priuatarū.* an ergo in ciuilibus causis iudex accipiens tenetur hac. l. cuius pœna est. ff. eo. l. antepenult. §. fin. quod videtur per hoc quod hic dicit: vt arg. ff. de calū. l. penult. &. ff. eo. l. antepenul. circa prin. vbi dicit, iudiciū capitis pecuniæ ve. Sed dic cōtra hoc, scilicet vt nō habeat locū hæc lex, nisi in criminali iudex delinquat. & hæc. l. magis est pro hoc quàm pro cōtrario: & dices iacturam, vt scilicet in quadruplū ex edicto de calūnia teneatur, non autē hac. l. Itē lex illa de calūniatoribus, de alia pœna intelligitur: vt ibi dices. Itē & q. ff. e. l. antepe. dicitur pecuniève, puta quādo deliquit i tali crimine, i quo pœna etiam

etiā omniū bonorum erat imponēda: vt patet in leg. Iul. de vi.

IVbemus.] CASVS. Iudex si pecunia accepta aduersus decurionū pofleſſorum, poſtremò etiam colonorum, aut cuiuſlibet ordinis, à iudice fuerit aliqua ratione cōcuſſus: ſi quis ſcit venalem fuiſſe de iure ſententiam, b ſi quis pœnam vel precio remiſſam, vel vitio cupiditatis ingeſtam, ſi quis poſtremò quacunque de cauſa im probum iudicem potuerit approbare: is vel adminiſtrantec eo, vel poſt adminiſtrationem depoſitam in publicū prodeat, crimen deferat, delatum appro bet: cū probauerit, & victoriā reportaturus & gloriā. d Dat. X. Kal. Iul. Conſtantinop. Honorio. N. P. & Euodio Conss.

Hæc lex prouidet circa tēpus intra quod officiales poſſint conueniri. Et primo quan do tempus anni non excedit. Secundo, quā do excedit. Secunda ibi, Si vero. & h. d. Si procurator Cæſaris pecuniam extorquet à colonis, vel aliis ſibi ſubditis, poteſt conue niri intra annum à tempore depoſitæ admi niſtrationis, non poſtea. Saly.c.

†Cod. Th. ibid. l. 6.

a *Honoratorum.* id est habētium dignitatem, siue administrationem.

b *Sententiam.* quæ ipso iure non valet: vt supra quando prouo. nō est necesse. l. venales.

c *Vel administrante.* cōtra. ff. de iud. l. pars literarum. & ff. de in ius vo. l. ij. &. ff. de iniur. l. nec magistratibus. Solu. speciale, quando occasione officij conueni tur, vt hic: secus si ex alia causa.

d *Glorium.* quia reipublicæ consulere videtur: sic supra de episco. & cleri. l. nulli in fin. Item fallit hæc lex in escalentis: vt. ff. de offi. præsi. l. plebiscito. Item argu. contra. ff. eod. l. j.

VNusquisque.] CASVS. Si comes vel procurator aliquis constitutus super aliquo: extorsit pecuniam à subditis suis: intra annum post depositam administrationē. potest petere pecuniam quam extorsit, vt inde soluat pensionem fisco debitā ab illis à quibus pecunia extorta est: anno autem elapso que relantes, tunc non audientur.

†C. The. ibid. l. 7.

e *Præpositus.* pro eodē vel diuersis pone. & est gynæciū, collegium fœminarum deputatū ad aliquod opus fisco faciendum, secundum l. Vel dic vt dicitur infra de mutileg. l. ij. lib. xi. & infra de nauicul. l. ij. eo. lib. omnes hi respōdebant comiti. Ac.

†Dicit tamen Salyc. quod etiam post annum petere ille excellor conueniri ad simplū. allog. gl. in l. 2. ff. hoc titulo.

f *Decesserit.* id est discesserit, vel propriè. In hoc ergo differt ab aliis qui etiam durante administratione conuenuntur: vt supra. l. proxi.

g *Repetiturus.* forte quadruplum: vt arg. §. de adfes. l. fi. iij. & l. in fi.

h *Pensionibus.* à se concessis fisco debitis. q. d. non cedat lucro fisci.

Diuiſio.

i *Administrationis.* vt arg. ff. eodem. l. datur.

k *Præstituti.* scilicet anni.

l *Ad solutionem.* de suo: licet non rehabeat quod dedit.

SAncimus. Primo ponit dictum generale. Secundo illud limitando formam addit iuramenti. Tertiò pœnam adiicit contra facienti. secunda ibi. Ita sane. tertia ibi. Et licet. Sal.

CASVS. Ad regimen prouinciæ non debet quis per ambitionem vel precium vocari: vocatus autem debet iurare nihil se

Codex.

A dediſſe, nec per ſe nec per interpoſitam perſonā: nec aliquid acciperet præter ſibi conſtitutū ſalariū. Et ſi aduerſus ſacramentū ſuum aliquid extorſit, illud in quadruplum reſtituere debet, nec ſolum dans, ſed & accipiens à quolibet poterit accuſari.

m *Promoueri.* qui ſuo ingenio augēt dignitatē: vt ff. de offic. Præſi. l. obſeruandum.

n *Depromant.* id est iurando dicant.

o *In fraudem.* vt. ff. de calum. l. & generaliter. Sed quid ſi non interpoſuit, aliquid tamen dedit? Idem, argu. d. l. generaliter. j. reſpon.

†Ex noua Th. icit capitulum, ſcilicet quòd nihil accipiet: nec ergo det, nec accipiat. vt hic, &. ff. eodem. l. iiij. & in authenti. vt iudices ſine quoquo ſuffragio fiant. §. ſi igitur, coll. ij. & ſupra de epiſco. & cleri. l. ſi quenquam. in fine.

p *Et ob hoc.* aliud ſub

q *Arbitramur.* id est præſumimus. ſic. ff. de iniur. l. iniuriarum. j. §. j. Et nota quanti legiſlator habuit iuramētum: ſic. §. de nup. l. ſi quis alumnam. non tamen vt ſubiicit, omnino ei ſtatur.

r *Pœna.* ei ciuitati applicanda. in qua honorem adipiſci volebat. arg. in authen. de ſanctiſſi. epiſc. §. præ omnibus. colla. ix.

s *Conuictus.* vel dans, vel accipiens. Sed contra. huic. l. ff. de pol. l. i. Solu. ibi palam: vt not. ff. de offic. præto. l. Barbarius. & ſic ſoluc. aliud contra. ff. de don. l. hoc iure. in princi. vel ibi ex conſuetudine dabatur. Accurſius. *ADDITIO.* Tu dicas q ob habendum honorem cum adminiſtratione, nec palam nec elā poteſt dari, ſed pro habendo honore ſine adminiſtratione bene poteſt palam dari pecunia, non clam. ita dicit Bart. in. d. l. hoc iure. in princip. ff. de dona. not. Accur. in dicta. l. Barbarius. ff. de offic. præto. & in. l. j. ff. eodem. Videas de iſto etiam per eundem Bartol. in dicta. l. Barbarius. in ij. colum. verſi. tu autem ex omnibus conclude. &c.

Accedentes ad regendas prouincias, debent intrare forma hic ſcripta. & de contrario poſtea conuicti in quadruplum ſunt puniendi. Salyc.

VI. Imppp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio præfecto prætorio.

SAncimus † eiuſmodi viros ad prouincias regendas accedere, qui ad honoris inſignia nō ambitione vel precio, ſed probatæ vitę & amplitudinis tuæ ſolent teſtimonio promoueri: mita ſane, vt quibus hi honores per ſedis tuæ, vel per noſtram fuerint electionem cōmiſsi, iurati inter geſta depromant n ſe pro adminiſtrationibus ſortiēdis neq; dediſſe quippiam, neque daturos vnquam poſtmodū fore, ſiue per ſe, ſiue per interpoſitam perſonam, in fraudem o legis ſacramentique: aut venditionis, donationiſve titulo, aut alio velamento cuiuſcūque cōtractus: & ob hoc p (exceptis ſolis ſalariis) nihil penitus tam in adminiſtratione poſitos, quàm poſt depoſitum officium pro aliquo præſtito beneficio tempore adminiſtrationis quam gratuito meruerunt, accepturos. Et licet neminem diuini timoris contemnendo iuſiurandum arbitramur q immemorem, vt ſaluti propriæ vel lum cōmodum anteponat: tamē vt ad ſalutis timorē etiā neceſsitas periculi ſubiungatur, ſi quis auſus fuerit præbita ſacramenta negligere, nō modò ad uerſus accipiente, ſed etiā aduerſus dante, accuſandi cūctis tanquā crimē publicū concedimus facultatem: quadrupli pœna r eo qui cōuictus ſ fuerit, modis omnibus feriendo. Dat. VI. Kal. Decem. Cōſtantin. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Coss.

TITVLVS XXVIII.

DE CRIMINE peculatus.

Pecuniæ publicæ ſurripientes, & qui miniſterium tunc vel poſtea præbuerint, pœna capitali puniuntur. Salyc.

DE CRIMINE PECVLATVS.

Quoniam magiſtratus electi in pecunia publica auferenda ſæpe delinquūt: ideo ponit de crimine peculatus: & quia Iulius ſuper eo legem tio. ſuam tradidit, de ea videamus. Azo. *Continuatio.*

IVdices.] Primo punit principales, ſecundo miniſterium præbentes. ſecunda ibi, His quoque. CASVS. Si iudex aliquis tēpore adminiſtrationis pecuniam publicam ſubtraxit. l. Iul. peculatus accuſabitur: quo probato deportabitur: his eadem pœna plectendis, qui opem eis tulerint: vel pecuniam ſubtractam ab eo ſuſceperint.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Publicas.* vel sacras, quas tamen nõ administrãt: vt. ff. e. l. sacri legi capite. §. Labeo. Item intellige fisci, vel ciuitatis Romanæ, nõ aliarũ ciuitatũ: vt. ff. e. l. iiij. in fin. & ff. de fur. l. ob pecuniã.

b *Capitali.* i. deportationis: vt instit. eo. §. pe. & ff. e. l. iij. & iiij.

DE CRIMINE SACRILEGII.

Quando committatur, & quæ sit pœna, habes ff. e. l. sacrilegij pœna. in prin. & fa. ad. l. illam. ff. de iur. & fac. igno. l. constitutiones.

c *Committunt.* Accusabitur ergo coram præside, qui non obedit legi euangelij: & vnà cũ episcopo cognoscet cõtra laicum: vt in auth. de manda. princ. §. si vero canonicum. col. iij. Et quod dicit sacrilegium, dic, id est quasi. & facit supra de sacrosan. eccl. l. placet. in fi. & l. iubemus. ij. §. sane si hæc. & infra de decur. lib. x. l. dediticij. & infra vt dig. ordo ser. l. j. lib. xij. & de eroga. milit. an. l. hac lege. & infra de priui. eorum qui in sa. pa. l. fina. lib. xij. & xvij. q. iiij. c. si quis suadente. §. qui autem. vbi hæ tres leges huius tituli habentur.

Euangelio non obedient, coram quo accusabitur.

†*Cod. Th. lib. 16. tit. 2. l. 25.*

Disputare.] CASVS. Elegit princeps aliquem vt esset præses in aliqua prouincia, vel magistratus in aliqua ciuitate in qua ciuis est: desiderare non debet administrationem: puta vt sit potestas in ea: alioquin crimen sacrilegij committit, nisi ex indulgentia principis hoc fuit ei concessum.

†*Concor. glo. 1. in c. nam te. de ætate & quali.*

e *Sacrilegij.* i. quasi: vt supra. l. proxi.

f *Elegerit.* ex certa scientia: vt. ff. de re iudic. l. quidam. & infra de domesti. & prot. l. j. & supra de diuer. rescri. l. sacri assatus. & de preci. impe. offeren. l. vniuersis. & de nupt. l. imperialis. & hoc in his quæ ad se spectant. secus in electione episcoporum & alijs ecclesiasticis:

Episcopi ab imperatore electi deiurare debent.

quia detrudi debent episcopi ab imperatore electi: vt euenit in Fridericho imperatore.

g *Ne quis sacrilegij.* id est quasi: & est ratio, quia per gratiã multa fierent, & quia nemo propheta, &c.

h *Officiũ.* vt j. de diuer. offi. l. iij. lib. xii. Sed contra. ſ. de of fic. prætor. l. tres. Sol. vt ibi. Itẽ in adsessore procuratoris Cęsaris secus: vt. ff. de adsesso. l. fi. Sed in adsessoribus aliorũ idẽ qđ hic: vt. ff. ex qui. cau. mai. l. si cui. &. ſ. de adsesso. l. in cõsiliarijs.

DE SEDITIOSIS, ET DE HIS QVI, &c.

Fit contra publicã vtilitatem, si pecuniam publicã quis furripuerit. Item sacra compilando, id est rapiendo & furando, secundũ H. de quibus dixit in superioribus titulis. sic & contra publicã vtilitatẽ plebẽ concitando, & sic de hoc dicit. Et dicitur seditio, quasi seorsum itio: quia in diuersum vadunt, alios; trahunt. vel à sedo sedas, per contrarium.

Seditio vn de dicitur.

S*I quis.*] CASVS. Quidam Sempronius plebem cõuocauit ad seditionem faciendam, vel tumultum in ciuitate: & se & suos milites in aliquem locum tutũ contulit. qua pœna veniat puniendus, quæritur? Et respondetur quòd grauissima.

i *Plebem.* vel castrum tẽtauerit. volebat enim deponere potestatem.

k *Grauissimam.* quod mortẽ, &c. vt. ff. de pœnis. l. vltimum. Vel dic pro qualitate personæ & dignitatis, aut furca suspenduntur, aut bestijs subijciuntur, aut in insulam deportãtur: vt. ff. de pœnis. l. si quis a liquid. §. ij.

Seditiosi qualiter sunt puniendi.

†*publicam quietem, legitur in manu scriptis. recte. Contin. ex Co. Th. 9. 33. 1.*

†*mendose Augustali. legendum enim est Augustorum. nam hic erat præfectus prætorio. 1. tabernaculo Augustorum. Contius.*

†*aliàs Eraclio.*

I*N nullis.*] Primo prohibet, secundo punit. Secunda ibi, Scituris. Saly. CASVS. In hac l. dicitur, quòd nullus in ciuitate, vel in castro, vel villis debet tumultum mouere, vel seditionem: quod si fecerit, parietur pœnam quæ antiquis legibus comprehensa est.

l *Contumelioſa.* vt quia dicat, volo esse consul Æpter nobilitatẽ meã, vt alij. & facit. ff. ad legẽ Iul. de vi. pub. l. qui cœtu. in prin. Accur.

m *Habituros.* nec enim erit consul. & facit. ff. de pœnis. l. capitalium. §. solent. & supra de his qui ad eccles. confu. l. denunciamus.

Seditiosi qualiter sunt puniendi.

Publicam quietem, legitur in manu scriptis. recte. Contin. ex Co. Th. 9. 33. 1.

mendose Augustali. legendum enim est Augustorum. nam hic erat præfectus prætorio. 1. tabernaculo Augustorum. Contius.

aliàs Eraclio.

QVANDO CIVILIS

actio criminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri possit.

In criminalibus publicis, & in priuatis, ciuilis intentata de re familiari, non tollit criminalem, nec econtra. Salycetus.

Ciuilis actio criminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri possit.

Dixit de ordinarijs criminibus: nunc de extraordinarijs. Præmittit tamen communem titulum ad præcedentia & sequentia: si ex eodem crimine competat ciuilis actio, & criminalis accusatio, an vna præiudicet alij vel prorsus, vel interim: quod hic non dicitur. Sed dic quòd non præiudicat prorsus, nisi in actione & accusatione iniuriarum: vt ff. de iniurijs. l. prætor. §. 1. & 2. quod senatus. Sed interim præiudicat: vt. ff. de publi. iudic. l. interdum. & ff. vi bonorum raptorum. l. ij. §. i. primum tamen satis hic dicitur.

Actio ciuilis an prædicet criminali.

Diuisio.

A*Plerisque.* Diuiditur. Primo sub forma regulę duo statuta vel dicta nobis tradit in genere. Secũdo nobis illa declarat in specie, ponẽdo successiuè sex exẽpla, vt patet in litera. secũda ibi, Sic deniq;. Primũ exẽplum durat à versiculo, sic denique, vsque ad versiculum, & suppresso. Secundũ vsque ad versiculum, & cum libertus. Tertium vsque ad versi. quo in genere. Quartum & quintũ simul vsque ad versicu. qua iuris. vt sic ibi duo sint exempla: scilicet de furto, prout est delictum priuatum, & oritur accusatio priuata: vt. ff. de priua. delic. l. fi. & aliud de lege Fabia. Placentinus autem solum vnum posuit.

suit, vt not. in glos. Sed modica vis est. sed vltimũ exemplũ durat vsque ad fi. Sal. CASVS. Regulam ponit, quã probat sex exemplis. & regula talis est. Quando ex eodẽ facto concurrũt ciuilis actio & criminalis, vtraque agi potest: nec altera per alteram tollitur: nec refert quæ prius intentetur. Verbi gratia: Si de possessione vi me de iecisti, agam interdicto ciuiliter, & criminaliter te potero accusare. l. Iul. de vi pub. & si testamentum in quo erã institutus, combussisti, & ita dolo fecisti quo minus exhibere posses, vel suppressseris: agam ciuiliter de tabulis exhibendis: & criminaliter. l. Corne. testamentaria te accusabo. Item si libertus meus se ingenuum dicit: pro operis quas mihi debet, agã ciuiliter, & accusabo eum crimine. l. Visel. Itẽ si quis surripuerit mihi rem, agam ciuiliter & criminaliter: vt. ff. de priua. delic. l. vlti. Idem si seruum meum abduxisti, vel filium: agam ciuiliter rei vin. & criminaliter. l. Fabia de plagia. vt. ff. ad l. Fab. l. j. Itẽ alia ex empla sunt, quæ difficile est enumerare. Itẽ potest quis aliquem accusare de fal. & ciuiliter agere ad interesse actione in factum.

†*C. Th. li. 9. tit. 20. li.*

Libertus vocatur patronum in ius sine venia, ciuiliter & criminaliter potest conueniri.

a *De re familiari.* id est propter rem familiarem. Actio enim furti non est de re familiari, sed propter rẽ familiarem: vt. ff. de incen. ruina, naufra. l. j. §. j. De familiari autẽ ideo dicit: quia fecus si ciuilis, non esset de re familiari, vt iniuriarũ: quia vna tollit aliã: vt. ff. de iniurijs. l. prętor. §. j. cũ ambæ ad vindictam dentur: vt. de ff. colla. bono. l. cum emancipati. §. emancipatus. Et idem dicas si patronus vocetur in ius à liberto sine venia: nam & ciuiliter ad quinquagin ta aureos agere potest actione in factum: & criminaliter de crimine stellionatus, cum titulus criminis deficiat: vt. ff. de in ius vocan. l. pen. & fina. & ff. de crimi. stel. l. iij. Accur.

b *Actio.* proprie & impropriè ponitur sic. ff. de offic. pconſ. l. ij.

c *Vtraque.* sed non simul, vt hic in rubrica dixi.

d *Ciuiliter.* i. pecuniariter. nec enim ponitur ad differẽtiam iuris prætorij. quia de ciuili actione exemplum ponit in interdictis, quæ constat esse prætoria.

e *De vi.* publica, vel priuata. Sed certe imo prius de vi: vt. ſ. ad l. Iul. de vi. l. si quis ad se fundum. Sed dic vt ibi. vel ibi actor prius de vi agere volebat. Item adhuc contra. ſ. de appel. l. j. Nã hic dicit posse incipere à qua velit, ibi necessitatem imponit de vna. Solu. ibi vtraque erat ciuilis quæstio: quia ibi non erat quæstio vtrum per vnam alij præiudicaretur, sed quæ esset prius intentanda. hæc non valet. Vel dic vt ibi.

f *Et suppresso.* id est absconso, vel etiam corrupto, sic vt non appareat: quo casu criminaliter & ciuiliter agi potest: vt. ff. de dolo. l. si quis affirmauerit. §. fi.

g *Ex lege Cornelia.* scilicet de falsis.

h *Perurgeri.* vt supra ad leg. Visel. l. j.

i *Furti actio.* ex qua criminaliter & ciuiliter agi potest: vt. ff. de priu. deli. l. fi. & ff. de fal. l. qui testamentũ. & ff. de tab. exhiben. l. i. in prin. & l. iij. §. si quis dolo malo. & de fur. l. fi. Et quod subiicit, legis Fabiæ cõstitutio, &c. aliud est exemplum, vbi etiã ciuiliter & criminaliter potest agi: vt. ſ. ad le. Fabiam de plagia. l. j. & ff. de libe. homi. exhiben. l. iij. in princ. secundum nos. Sed P. dicit, & pro id est: quasi vnum sit exemplũ, cum plagium sine furto non sit. Vel si separatim intelligas, dices secundũ eum de furto, de quo est publica accusatio: vt testamẽti subrepti, nõ alterius instrumenti: vt. ff. ad leg. Corneliam de falsis. l. Paulus.

Ciuiliter & criminaliter in multis casibus agi potest.

k *Non possunt.* commode: sed da exempla in delictis ordinarijs & extraordinarijs, in quibus ciuiliter actione in factum & criminaliter agitur: vt. ſ. de condict. ob turpem cau. l. quod euitandi. & ff. ad legem Aquiliam. l. inde Neratius. §. si dolo. l *Retractari.* id est iterum tractari: non in eundem, sed alterum modum. sic supra de his quibus vt indig. l. Polla.

m *Crimen.* generale: quia. ſ. dixit specialiter circa testamentum subtractum. Acc.

n *Ciuiliter.* actione in factum: vt. ff. de fal. l. qui nomine. &. ſ. ad le. Cor. de fal. l. damus. & l. fin. & de do. l. pen.

o *Repetendum.* si in ciuili causa in prædictis casibus obtineat actor, planum est. Si vero succumbat, quid tunc? Respon. idem, quasi tantũ valeat absolutio, quantum condemnatio cum solutione: vt. ff. de except. rei iudic. l. si quis cum totũ. §. plane. Sed arg. contra. ſ. ad. l. Fab. de plagia. l. j. sed exponere vt ibi. Sed Pla. contra. vt hoc dixi plene ſ. ad l. Aquil. l. ex morte. Item in publicis criminibus constat habere locum. l. iſtam, secundum omnes. Sed quid in priuatis delictis? P. dicit quòd nõ habet locum. & pro eo. ff. vi bo. rap. l. ij. §. j. sed illa intelligitur interim. Item pro eo. ſ. ne tu. vel cu. vec. con. l. j. Sed ibi publicũ crimen falsi erat: & etiam ante accusatio nem satisfecit, nec expectauit accusati: quod etiam in publico licet: vt. ff. ad. l. Iul. de adul. l. si adulterium. §. ijdem Pollioni. sic & infra de cri. ſtel. l. j. quod priuatum est delictum: vt. eo. ti. de cri. ſtel. iij. Item pro eo. ff. de condic. cau. da. l. pen. Sed ibi ideo non agitur criminaliter, quia non adfecit seruum eius qui duxit eum in periculum tradendo præfecto vigilum. Item pro eo. ff. de iniur. l. prætor. §. j. Sed speciale in crimine iniuriarum. cum vtroque modo agitur ad vindictam. Itẽ prõ eo. ff. de fur. l. interdum. ij. §. qui furẽ. sed ibi nõ fuit accusatus, sed in ciuili ductus fuit non ordinatio iure. Tu dic secundum Ioan. idem in priuatis criminibus, quod publicis. & pro nobis hæc lex, vbi dicit, quo in genere, &c. licet P. pro se ibi exponat, vt ibi notaui. Item pro nobis supra de condic. ob turpem cau. l. quod euitandi. Vltimo oppono quòd non prius vna via quàm alia, sed ambę simul. decidit debeant: vt supra de ordi. iudi. l. iij. Sed ibi in modum exceptionis opponebatur crimen.

Absolutus in ciuili potest conueniri in criminali.

DE CRIMINE EXPILATÆ hereditatis.

Suprà de ordinarijs & publicis criminibus tractauit: nunc ponit de priuato & extraordinario crimine. Acto. Extraordinarium est, vt ff. eodem. l. i.

E*xpilatæ.*] Primo respondet tacitæ quæstioni. Secundo alteri immediate subiectæ. Tertio dubium remouet. secunda ibi, sed cum de his. tertia ibi exhibitis. Sal.

p *Expilatæ.* tibi & Titio delata est hereditas: & ei præsente te datæ sunt claues communis arcæ, per quod videtur quilibet apprehendisse possessionem. licet ergo postea res teneat quæ sunt in arca: non crimine expilatæ hereditatis. sed actione ad exhibendum ages, in qua licet tu alias res teneas eiusdem hereditatis, non habetur compensatio, cum speciei ad speciem non fiat: sed rebus exhibitis coram delegatis iudicibus, directa quæstione, scilicet rei vindicatione ad res, vel econtra sibi ad illas quas habes, apud ordinarios agetur.

Casus.

q *Professerit.* per quod, vt dixi, possessionem apprehendisse videtur. & sic hæc actio cessat, quę locum habet expilata hereditate ante aditam hereditatem, vel post aditam ante apprehensam possessionem: vt. ff. eodem. l. ij. §. apparet. Alij dicunt ideo non agi. quia ratione suæ partis contrectasse videtur: vt. ff. pro socio. l. merito. Accursius.

Expilatæ hereditatis crimẽ quando locum habet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

r *Quæreretur.* aliàs, quæreretur: & aliàs quæretur.
a *Non oportuit.* cum species deberetur hinc inde, vel ab altera parte: vt. ff. de pigno. actio. l. si conuenerit. ij. in prin. Et caue, quia in prætorio loquitur. q. d. iudex fecit, sed nō recte fecit: & sic si habes, quæreretur. si vero habes quæretur: dic hic, id est oportebit. Alij reddunt hic rationē, quòd cōpē satio nō fiat quasi apud eum depositum. vnde actioni depositi non ob icitur compensatio: vt supra de compen. l. fi.
b *Suis.* id est ordinariis, cum tantū primum iudiciū esset delegatū. & ad hoc supra famil. erciſc. l. aduersus. & quod ibi no. Io. Item facit. ſ. in quib. cau. pig. ta. contra. l. ſi non induſta.

Diuiſio.

EXpilatæ.] CASVS. Delata erat mihi hereditas extranei: vitricus meus aliquas res de hereditate ſubtraxit: an poſſim eū accuſare crimine expilatæ hæreditatis, quæritur? Et dicitur quòd ſic.
c *Vitricum.* contra vitricum debatur, quia quaſi pater: vt. ff. ſoluto matrimo. l. quia parentis. & caue, quia ab auo, non à matre, vxore ſcilicet vitrici, fuit hęc hereditas delata: vt & infra e. l. aduerſus dices.
Vitricus eſt quaſi pater.

SI aui. Nouercā. id eſt vxorem tui patris, cum hereditas non à patre deferatur: vt. j. l. proxi. ſed ab auo: vt hic dicit. vel aliunde.

ADuerſus. Diuiditur. Primo ponit dictum. Secundo inferendo conſulit actori circa rem. Tertio circa fructus. ſecunda ibi, & ideo. tertia ibi, fructus autem. Saly. CASVS. Inſtituiſti me heredem. iacente hereditate vxor tua aliquid de rebus hereditariis ſubtraxit, an eam accuſare poſſim crimine expilatæ here. quæritur? Et dicitur quòd non: ſed ſi poſſidet, vindicabo: ſi dolo deſiit poſſidere, agam ad exhibendū fructus quos mala fide per cepit, ſuos non facit: ſed extantes vindicabū tur, conſumpti condicentur.
e *Humanæ.* vt. ff. de ritu nup. l. j. & ſupra de Iudæis. l. ne quis. & ff. ad munici. l. fin. §. ij.
f *Non poſſunt.* ſic ergo filij contra vxorem patris, ſit mater vel nouerca, non agunt, cum de patris hereditate, cuius vxor fuit agitur: licet aliàs ſecus: vt ſupra l. proxi. & facit ſupra de fur. l. quāuis. & ff. eod. l. vxor. & ff. de nego. geſt. l. heres viri. & ff. rerum amo. l. j. & ij.
Proculdubio. vt &. ſ. de condic. ex lege. l. malæ fidei. Accur.

†al. Supplicio.

dis apud iudicem quæreretur, rationem cōpenſationis induci non oportuit[a]. Exhibitis enim quæ deſiderantur, ſuis [b] iudicibus directa quæſtio relinquenda eſt. PP. XII. Kal. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Priuignus poteſt agere contra vitricum crimine expilatæ hæreditatis. Bald. Vel ſic: Reuerentia perſonæ vitrici non facit hoc crimen ceſſare. Saly.

1. Imp. ANTONIN. A. Primo.
2 EXpilatę hereditatis crimē aduerſus vitricum [c] adito præſide prouinciæ nō prohiberis perſequi. PP. VII. Kal. Mar. Lætо II. & Cereale Coss.

Reuerentia nouercæ non facit hoc crimen ſilere, quando de alia quàm de mariti agitur hereditate. Saly.

III. Idem A. Helenæ.

SI aui tui hereditatem adiiſti, expilatæ hereditatis crimine aduerſus nouercam [d] quondā tuam experiri non prohiberis. PP. III. Non. Ianuar. Sabino & Anulino Coss.

Vxor defuncti non poteſt conuenire ab herede crimine hereditatis expilatæ, ſed res & fructus extantes poſſunt vindicari, & conſumpti poſſunt condici. Saly.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Baſſo.

ADuerſus vxorē (quæ ſocia rei humanæ [e] atque diuinæ domus ſuſcipitur) mariti diem ſuum functi, ſucceſſores expilatæ hereditatis crimen intēdere nō poſſunt. [f] Et ideo res quas per eandē abeſſe quereris, cōpetenti in rē actiōe, vel ſi dolo malo fecerit quo minus res mobiles poſſideret, ad exhibēdū per ſequere. Fructus autem rerum quas mala fide tenuit, licet expilatæ hereditatis non teneatur crimine, ſuos non facit, ſed extantes quidem vindicari, conſumptos verò cōdici poſſe proculdubio eſt. PP. VI. Kal. Mar. Attico & Prætextato Coss.

Vxor expilans hereditatem, vel libertus, vel quicunque: non propterea cadit à legatis relictis in teſtamento. Baldus. Vel ſic: Legata non minuuntur, licet hereditas expiletur. Saly.

V. Imp. PHILIPPVS A. & PHILIPP. C. Simplicio. †

OBtentu expilatæ [g] hereditatis, emolumentum legatorū, maxime ſuſpenſa cognitione, [i] legatarijs iiſdemq; libertis defuncti auferri non oportet. [k] PP. XV. kalen. Februar. Philippo. A. & Titiano Coss.

Hæc accuſatio eſt ſubſidiaria. Salycetus.

VI. Iidem A. & C. Baſilīæ.
3 EXpilatæ hereditatis crimē loco deficientis actionis [l] intendi conſueuiſſe, non eſt iuris ambigui. PP. X. kal. Mar. Aemiliano & Aquilino Coss.

TITVLVS XXXIII.
VI BONORVM raptorum.

Actio vi bonorum raptorum habet locū pro vi illata in rebus mobilibus tantū. Sa.

1. Imp. GORDIANVS A. Valerio.

VI bonorum raptorum actionem, quę cum pœna ſua retrahit ablata: poſſeſſionem, [m] quę, [n] quàm ad fundos per iniuriam occupatos ſpectare, explorati iuris eſt. PP. kal. Mart. Attico & Prætextato Coss.

Heres donatoris à donatario auferre res non poteſt. quod ſi facit, donatario intra annum tenetur ad quadruplum, poſt annum in ſimplum. Baldus.

II. Impp. VALERIAN. & GALLIENVS AA. Longino.

SI res mobiles quarum in te fuerat dominium perfecta donatione tranſlatum, violēter heres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actione intra annū quidē quo experiundi poteſtas fuit, in quadruplū: poſt annum in ſimplum intendere nō vetaris. PP. VII. *Maij, Seculari & Donato Coss.

Etiam rapiens res ſibi obligatas, intra annum tenetur ad quadruplum. Saly.

III. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Euclpiſto.

REs obligatas ſibi creditorem vi rapientem nō rem licitam facere, ſed crimen cōmittere conuenit, [p] eumque etiā vi bonorum raptorū intra annum vtilem in quadruplū, poſt ſimpli actione conueniri poſſe non ambigitur. S. VII. kalend. Ianu. Sirmij. AA. Coss.

De raptis à ſeruo dominus ignorās tenetur noxaliter ad quadruplū intra annū. Saly.

IIII. Iidem AA. & CC. Attalo.

Cognitione. criminis expilatę hereditatis: licet alij dicant ſcilicet legatorum. Accurſius.
k *Nonoportet.* vt & ff. de fideicom. liber. l. fideicommiſſaria. ij. in prin. Poſſet etiam dici ſecundum quoſdam à legatario expilata: & tunc eſſet contra: vt ſupra de lega. l. non dubium. ſed ibi rem ipſam legatam ſubtraxit, hic aliam. vel ibi poſt apprehenſionem: hic ante. ſed prima placet.
l *Expilatæ. Actionis.* fūrti ſecundum quoſdam, quę nō competit: vt. ff. eodem. l. ij. Vel dic, actionis, id eſt accuſationis. Nā actio in rem, & ad exhibendum, & petitio hereditatis bene competunt cum hac accuſatione: vt. ff. e. l. diuus. Item ſecūdum Pla. not. quòd pro iſto crimine nō poteſt agi ciuiliter: quod pro alio crimine priuato non inuenitur. Satis tamē poteſt hic dici dari actionem in factum ad poſſeſſionem reſtituendam, vel ad duplum præſtandū. ar. ff. ſi quis teſta. liber. l. j. & fa. ſ. famil. erciſcun. l. aduer ſus. & quod ibi dixi.

Hereditatis expilatæ accuſatio cū multis actionibus conuenit.

VI BONORVM raptorum.

Qualiter criminaliter de vi agitur, dixit: nunc ciuiliter poſt crimen expilatæ hereditatis, in qua etiam aliqua vis ſit.

m VI bonorum Mouentię. id eſt ad hæc & non ad alia: vt inſtitu. eo. §. pe. & facit. ff. de verb. ſig. l. mouentium. & ff. de vi & vi ar. l. j. §. ſi fundus.
n *Quę.* pro vel

Kal.

SI res.] CASVS. Mulier dedit mihi remaliquam: heres eius eā rapuit. intra annum vtilem in quadruplū, poſt annum in ſimplum conuenietur.
o *In quadruplū.* & verū precium quadrupla tur: vt. ff. e. l. ij. §. in hac. & datur heredi, ſed nō in heredē, quia eſt pœnalis: nec in eo quod peruenit eum condictio ſufficiat, qua in ſolidum datur, ſed in eo quod ad eum per

Actio vi bonorum raptorum habet locum vbi deficit titulus criminis: crimen tamen eſt, ſicut de dolo actio ciuiliter: & dicitur à ſtellione animali: vt ff. e. l. j. §. i. & pœna eſt in §. fin.

IMprobum.] CASVS. Debitor qui rem eādem duobus obligauit, crimine ſtellionatus tenetur: ſoluendo tamē vtrique, vel vni, liberatur. Vtuia.
d *Diſtimulando.* & ſic ſciens, aliàs pignoratitia contraria tātum tenetur. & hoc niſi promodico ſecundo obligauit: vt. ff. de pig. actio. l. ſi quis in pignore.
e *Securitati.* locus eſt pœnitentiæ: vt &. ſ. de his qui ſibi adſcri. l. j. & ad legem Cor. de fal. l. ſi falſos. & ff. de adult. l. ſi adulterium. §. iidē Pollioni. & dixi. ſ. ne tur. vel cu. vec. con. l. j.
f *Debito.* Sed nonne ſufficit etiam alterutri offerri: vel etiam ſi nulli, quid prioris creditoris intereſt, cum ſemper potior eſt? Reſpon. intereſt ſecundi, qui accuſat: ſed & primi forte, quia in eius malum factum eſt. ſi tamen vni ſoluerit, ſatis eſt: licet ſit conſultius vtrique: vt hic dicit. Item quomodo euitatur pœna in quam incidit iam obligando duobus? Reſpon. perinde habetur ac ſi nec incidiſſet, per pœnitentiam.

SI pater.] Duas ſoluit quæſt. Prima verſatur, circa ius pignoris & prętudicū donatarij. Secūda circa crimen ſtellionatus,

ſeſſionem niſi ex conuentione: vt. ſ. de pigno. l. iij. & facit. ſ. fin. regun. l. ſi conſtiterit. Item contra. ff. quæ in frau. credi. l. ait prætor. §. ſi debitorem. Sed ſpeciale propter fugam. vt. ff. de iu di. l. heres abſens. §. j. Item contra. ff. quod met. cau. l. extat decretum. Item contra. ff. ad. l. Iul. de vi. l. creditori. Sed ſol. vt ibi.

DE his quæ ſeruus alienus neſciente [a] domino vi rapuiſſe dicitur, ītra annū in quadruplū vi bonorū raptorū, & pòſt in ſimplum dominus eius noxali [b] actiōe apud cōpetentē iudicem cōueniri poteſt. S. II. kal. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

Venditionem rei raptæ poteſt dominus ratam habere, & agere ad ſimplum: vel improbare, & agere vi bonorum raptorū ad quadruplum. Saly.

V. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SIue negotiorum geſtorum contra nouercā [c] cuam, ſiue actione vi bonorum raptorum (quę in quadruplum intra annum vtilem, ac poſt in ſimplum conſtituta eſt) putaueris agendum: notione præſidali poteris experiri. S. VI. Non. Iul. Philippoli. AA. Coss.

TITVLVS XXXIIII.
DE CRIMINE STELLIONATUS.

Diſſimulanter rem aliquam pignorans pluribus ſucceſſine, tenetur crimine ſtellionatus: cuius pœnam euitat, ſi creditoribus debitum offerat. Saly.

I. Imp. ALEXAND. A. Alexandro.

IMprobum quidē & criminoſum fateris, eaſdem res pluribus pignoraſſe, diſſimulando [d] in poſteriore obligatione, quòd eædem alijs pignori tenerentur. Verum ſecuritati [e] tuę conſules, ſi oblato omnibus debito, [f] criminis inſtituēdi cauſam peremeris. PP. V. Idus Februar. Pompeiano & Peligno Coss.

Etiam rem filij donatam ſi pater obligat ignorāti, tenetur crimine ſtellionatus. Bal. Vel ſic: Scienter rem alienam obligans vt propriam, tenetur crimine ſtellionatus.

II. Imp. GORDIAN. A. Valenti.

SI pater tuus in te donationem contulerit, & cū eman cipatus eſſes, traditionibus dominium corporū in te tranſtulit, g poſteaquę creditorem ſortitus, quaſdam earum rerū ſine voluntate tua velut proprias ſuas obſtinxit: [h] ius tuum non læſit. ¶ Nec tamen iniuria [i] ſtellionatus crimine petetur, cùm ſciens alienā rem, tē [k] non conſentiente velut propriam ſuo nexuerit creditori. PP. II. kal. Ianuar. Gordiano. A. & Atiola Coss.

III. Idem. A. Hadriano.

STellionatus accuſatio inter crimina publica [l] non habetur. PP. Idib. Aprilis, Attico & Prætextato Coss.

Crimen committit, qui rem obligatam priori, obligat ſecundo ignorenti: vel qui animo decipiendi creditorem, cum alio fingit anteriorem obligationem. Saly.

IIII. Imp. PHILIP. A. Euprepio. †

IGnorantia creditoris, [m] cui res pridem apud [n] alios obligatæ, pignoris ſiue hypothecæ iure obligantur, non ſine periculo capi [o] conſueuit. Etenim huiuſmodi fraudes ad extraordinariā criminis executionem ſpectare, ac ſtellionatus cōmiſſum ſeueriſsimè eſſe vindicandum ſępe reſcriptum eſt. proin de ſiue ignorantiam tuam [p] debitor circunuenire tentauerit, ſiue obligatiōe rite perfecta, [q] participato fraudis cōſilio, per ſubiectā quaſi anteriorem perſonam diſpendium tuum ad occultum compendium ſuum trahere pertentat: [r] adire ſuum iudicem potes, congruentem iuri ac debitę religioni ſententiam [s] relaturū. PP. VI. Id. Maij, Peregrino & Aemiliano Coss.

TITVLVS XXXV.
DE INIVRIIS.

Actiuè vel paſſiuè non licet ſeruis iniuriam facere. Saly.

I. Imp. ALEXANDER. A. Syro.

NEc ſeruis [t] quidem alienis licet facere iniuriam. PP. XI. kal. Decemb. Alexandro. A. Cos.

Pro iniuria illata filiæ coniugatæ, merito & patri competit iniuriarū actio. Sal.

II. Idem. A. Clauo †

INiuriarum actio tibi [u] duplici [x] † ex cauſa cōpetit: cùm & maritus in vxoris pudore, & pater in exiſtimatione filiarū * propriam iniuriam pati intelligantur. PP. Prid. Idus Maias, Agricola & Clemente Coss.

Qui alium dicit falſum delatorem, & mentitur, iniuriarum tenetur. Saly.

III. Imp. GORDIAN. A. Donato.

SI non es nunciator, vereri non debes ne ea propter q agere poteſt maritus.

v *Tibi* ō mulier, i. ob iniuriam tibi factam.
x *Duplici.* immo triplici, tibi. ſ. & patri & viro: vt. ff. e. l. j. §. fi. & l. cū. §. ſi nupta. & inſtit. e. §. patitur. Sed hic pro vna ponit eam

Continuatio.

† al. Extra peti.

Tranſtulit. & ſic eſt perfecta: vt. ſ. de do. l. ſiue emancipatis.
h *Obſtrinxit.* de facto, non de iure: vt hic, &. ſ. quæ res pig. obli. l. qui filios. & facit, ſ. ſi aduer. dona. l. ij. & de adulte. l. eum.
i *Iniuria.* ſed iure, vt in lege Aquilia: vt inſt. ad leg. Aquil. §. iniuria.
k Te ſcilicet domino.
l *Stellionatus. Publica.* nec iter priuata ſpecialia, ſed eſt extra ordinaria priuata: vt. ff. e. l. j

Ignorantia.] CASVS. Si debitor obligat rē duobus, tenetur crimine ſtellionatus. ſi vero colluſit cum ſecūdo creditore ſcribens eum potiorē eſſe cū alius potior erat, quia prior: ac cuſatur. l. Cor. de fal. verbi gratia: Titius mutuauit ſibi. x. kal. Iun. & ſcripſit Seium ipſum mutuaſſe in kal. April.
m *Creditoris.* ſ. ſecūdi.
n *Apud alios.* primos.
o *Capi.* id eſt decipi.
p *Tuam.* loquitur primo creditori.
q *Perfecta.* ſ. tecum.
r *Pertentat.* ſ. ſubiiciendo alium quaſi ſit potior: vt. ff. de fide inſtru men. l. repetita.
s *Sententiā.* primo caſu per accuſationē huius criminis, ſecūdo p accuſationē legis Corne. de falſis: vt &. ſ. ad legem Corne. de fal. l. ſi creditor. & facit. ff. e. l. iij. §. ſed & ſi. & §. itē ſi quis.

DE INIVRIIS.

Diximus de actione vi bonorum raptorū. & quia rapiendo fiūt iniuriæ, audiamus de iniuriis. Azo. Pro hac criminaliter extraordinariè & ciuiliter agitur: vt inſtitu. eo. §. in ſumma. & vna tollit aliam: vt. ff. eo. l. quod ſena tus. & l. prætor. §. i.

Continuatio.

NEc ſeruis.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd non ſolū libero, ſed nec ſeruo facienda eſt iniuria.
t *Nec ſeruis.* actiue & paſſiue. & facit inſti. e. §. ſeruis. & ff. eo. l. j. §. Labeo. & l. itē apud La beonē. §. ſi quis ſic. & §. penu. & l. cū qui. §. j.

† In vet. eſt Dano. Accurſius fœminam fingit.

INiuriarum.] CASVS. Dicitur in hac l. q̄ non ſolū nomine ſuo, ſed patris & vxoris

*† al. tripli cij. Cōtinet. * filiorum, recte. Contra.*

Iniuria vni facta quandoque redundat in tres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam quæ patri,& eam quæ filiæ competit:cum eius exercitium patri detur:vt.ff.e.l.patri.

Si non es.] CASVS. Aliquis intulit mihi iniuriam,dicendo me esse delatorem:an propter hoc sum infamis,queritur? Et dicitur quòd non:sed agam aduersus eum iniuriarum.

a *Delatorem.* delator falsus punitur, & infamatur:vt.j.de calum.l.nostris.verus non: a vt. ff.eo.l.eum.in princ.

b *Trocem. Præferres.* ex persona & ex tempore, siue loco & facto siue re dicitur atrox iniuria: vt.ff.e.l. prætor.§.atrocē.& infrā.e.§.atrox.& hic est atrox. primis duobus modis.& facit supra de episco.& cleri.l.si quis in hoc.Nota etiā,qui in iuriarū agit,certū dicere debere: & nō in genere,vel sub alternatiōe: vt.ff.e.l.prætor.in pri. &.§. quod autem.& de iure fisc.l. ita fidei.

Si non conuicij.] CASVS. Si motus ira quem homicidā vocasti.si probare possis per irā nō animo iniuriādi vocasse, item si excessit annus,liberaberis:quia anno finitur iniuriarū actio.Itē non solū patronus,sed nec heres eius liberto potest inferre iniuriam: alioquin heres coercebitur, hoc dicit.cum.l.sequen.

c *Probare potes.* tibi enim incumbit hoc onus,quia præsumitur te animo iniuriandi,b hoc dixisse: quia verba sic se habent.sic & si dicat se per iocum dixisse, probet:vt.ff.eo.l.iij.& supra ad legem Cornel.de sica.l.j. non aliter enim, &c. vt.ff. de lega.iij.l.non aliter.

d *Calore.* sed videtur nullo modo teneri: vt ff. de regu. iur. l. quicquid calore.Sed specialē in actione iniuriarū. arg.ff.de pœn.l.aut facta.§.ea.in fi.§.vel hic fuit perseuerantia.

e *Annus.* continuus, nisi quādo fit per metū a tūc vtilis est annus: vt.ff. quod met.cau.l.si cū ex.§.j.Sed cū ex lege.Cor. hæc actio tribus casibus detur:vt in fisit.co.§. sed & lex.an tūc finitur anno? B. sic: vt hic,cum non distinguat:nec ob.institu.de perpe.& tempo.actio. in prin. quia speciale est hic. sed M. dixit eam perpetuam tunc, per d.§.insti. & solam prætoriam esse annalem.

f *Cum nec. Iniuriam.* atrocē.pro leui autē nō agitur:vt.ff.e.l.prætor.§. præterea.&.ff.de in ius vocan.l. sed si hac lege.§.fi.

g *Iniurijs.* etiam leuibus,vt facilius contra heredem agatur.

h *Iniuriarum causa. Priuati.* nisi ob famosum libellum detur:vt infra titu.j.l.j.

Dominum.] CASVS. Si seruū meum verberasti,agā iniuriarum,in qua veniet dānum mihi datum in seruo,& qui

a *Sequitur Saly. vide canonistas in c. audient extra de purg.can. tamen si animo iniuriandi, aut libello famoso dicat bastardum bastardum, teneris. Ol. dra.consi. 45.*

b *Concor. extra de præsump. c.1.& glo. supra verbo, exprimuntur. in c. sicut nobis in fi. de senten. & re.iudi.*

Iniuriarū actio quando tempore finitur.

animo iniuriandi liberum seruum vocauerit: iniuriarum tenebitur.h.d.cum.l.seq.

i *Perpetui.* id est generalis. nec enim actio hæc est perpetua. sic institu.de satisf.tu.in prin.

k *Verbis.* sic ergo vna actione & vna sententia veniet contumelia & damnum. & sic est contra ff.eo. l. item apud.§.si quis seruo.& ff.ad legem Aquil.l.sed & si quemcumque. §. iniuriam. quibus dicitur. Aquilia ad damnū, & iniuriarum pro cōtumelia agi, & duas fieri condemnationes. Solu.potest dici quòd hoc secundum illas intelligatur: & quod dicit qua, simplicem facit relationem: qua, scilicet actione. l. Aquiliæ: vt & ibi, Mulier quæ dānauit,saluauit.vel qua, id est propter quam, in iuriam scilicet atrocē. agitur etiam lege Aquilia. contra enim videbatur.ex quo enim agitur ad contumeliam, non videbatur posse agi ad damnum. Vel dic etiā in actione iniuriarum venire damnū, nō vt dānū,vt in cōtrariis: sed vt cōtumeliam, vel causam cōtumeliæ. sic in interdicto vnde vi, veniunt etiam mobilia occasione immobilium vt.ff. de vi & vi armata.l.j.§.si fundum. similiter & damnum datum in corruptione serui, vel aliud damnum datum à seruo, non petitur actione serui corrupti, nisi & animus sit corruptus, & tunc sic: vt. ff. de ser. cor. l. in hoc iudicio. simile argu.ff.de libe.lega.l.pe. &.ff. de aqua plu. ar.l. apud Trebatiū.§.aqua l *Agere posse.* in duobus casibus: quando scilicet est atrox: licet nō in contumeliam domini. Item & quando leuis, sed in cōtumeliam domini facta est. aliàs contra: vt insti.e.§.seruus. secundū Io. Alij vtrunque exigunt vt agi possit. secus in libero, vbi non queritur cōtra quem iniuriam proponebat: vt. ff.eo.l.eum qui.§.si iniuria.

m *Vt liberos infamandi. Non ambigitur.* vt.ff.eod.l.si quis ex libertate.

Hoc crimen est primatum. Saly.

VII. Iidem. AA. & CC. Potentiano.

2 INiuriarum causa non publici iudicij, sed priuati h continet querelā. S. Idib. Febru.Sirmij.AA.Coss.

Pro atroci iniuria in personam serui illata,dominus potest agere ciuiliter & criminaliter ad vindictam. Saly.

VIII. Iidem AA. & CC. Martiano.

B DOminum pro atroci iniuria quam seruus eius passus est, edicti perpetui i actione proposita, qua damnietiam haberi rationem verbis k euidenter exprimitur, agere posse l conuenit. S.XV.Kalend. Nouemb. AA. Coss.

Qui liberum dixit seruum infamandi causa, tenetur iniuriarum: nisi sic esse faciat pronunciari.h.d.cum.l.sequen. Saly.

IX. Iidem AA. & CC. Nonnæ.

QVi liberos infamandi gratia dixerint seruos, iniuriarum actione conueniri posse non ambigitur. m

C S. VI. Kal. Decemb. Nicomediæ.AA. Coss.

Dicens alicui verba iniuriosa per viam iudicij, si desistit à procedendo, potest iniuriarum conuenire: sed si non desistit, non potest conuenire donec iudicium terminetur. Bal.

X. Iidem AA. & CC. Paulo.

SI quidem auiam n tuam ancillam (infamandi causa) rei publicæ ciuitatis Comanensiū dixit Zenodorus, ac recessit: o iniuriarum actione statim conueniri potest. Nam si perseueret P in ea causa facultatem habens agendi, q super hac re deferri querelam, ac tunc demū, si non esse serua fuerit pronunciata, postulari conuenit. r S. XV. kal. Ianuar. Nicomediæ CC. Coss.

D

In crimine iniuriarum criminaliter non to, illustres & eorū liberi & vxores viuēte marito illustri possunt per procuratorem comparere: & nihilo minus in dominum fertur sententia. Cætera verò personæ, quæ

Seruo fit iniuria fiat, an possit dominus agere.

Dominus an veniat in actione iniuriarū.

Si quando,

Si iure communi censentur, per se debent in hoc iudicio comparere. Bal. vel sic: Causam iniuriarum ciuilem, vel criminalem, tam actiuè quàm passiuè, possunt illustres per procuratorem exercere. Debent tamen se inscribere, & in eos non in procuratores fertur sententia. Saly.

XI. Imp. ZENO. A. Alexandro viro illustri.

SI quando iniuriarū actio, a quam inter priuata delicta veteris iuris auctores connumerant, b à quibuslibet illustribus viris, militantibus, seu sine singulo cōstitutis, vel vxoribus eorum, vel liberis masculini sexus, vel filiabus (superstitibus videlicet patribus aut maritis illustribus) vel si aduersus aliquam huiusmodi personam criminaliter fortè mouetur: ipsos quidē qui super iniuria quæruntur, inscribere: aliaque omnia quæ in huiusmodi causis de more c procedunt, solēniter obseruare decernimus: licere autē illustri accusatori, vel reo, vel vxori, vel liberis masculini sexus, seu filiæ itidem illustris superstitis, causam iniuriarum in quocunque iudicio competēti per procuratorem d criminaliter suscipere, vel mouere: sentē tiam iudice contra eum e, qui procuratorem dederit, etsi ipse C non adesset iudicijs, sed causam per procuratorem diceret legibus prolaturo: ita tamen, vt nullus alius f idem sibi audeat vindicare, vel à nostro numine postulare: sed in cæteris mos iudiciorum qui hactenus obtinuit, in posterum seruetur intactus. Dat. V. No. Nouemb. Constantinop. Illo. V.C. Cos.

Nobilitati seruetur.

a *Tempora. Val. & Valens Edict. Tit. C. Th. e.ti.li.9.l. 7.& 9.* † *Hæc lex est canonizata. vt.q. 1. c. si qui. §. si quis famosum. Libellum famosum facientes, quæ pœna puniantur.*

TITVLVS XXXVI.
DE FAMOSIS libellis.

Qui famosum carmen de aliquo inuenerit, illud pandere non debet: aliàs punitur pœna capitali: nisi docuerit vera esse quæ dixit vel pandit. Saly.

D I. Impp. VALENTINIA. & VALEN. AA. Edictum.*

SIquis† famosum § libellū, siue domi, siue in publico, vel quocunq; loco ignarus repererit: aut corrumpat priusquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. ¶ Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestauerit: sciat se quasi auctorem huiusmodi delicti capitale sententiæ h subiugandum. † ¶ Sanè i si quis debitionis k suæ, ac salutis l publicæ custodiam gerit: nomen suū m profiteatur, & quæ per famosum libellū persequenda putauerit, ore proprio edicat: ità vt absq; vlla trepidatiōe accedat, sciens quidē quòd si adsertionibus suis veri fides fuerit opitulata, laudē maximā n & præmium à nostra clementia consequetur. ¶ Sin vero minimè hæc vera ostenderit, capitali o pœna plectetur. ¶ Huiusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat. PP. XVI. Kal. Mar. Constantinop. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

TITVLVS XXXVII.
DE ABIGEIS.

Crimen abigeatus sine inscriptione potest proponi. Sal.

1. Impp. HONOR. & ARCAD. AA. Pasiphilo. †

Bacti animalis accusatio P non solū cum inscriptionibus, sed etiam sine ea obseruatione q proponitur. Da. VIII. Kal. Ian. Mediolani, Olybrio & Promoto. Coss.

TITVLVS XXXVIII.
DE NILI AGGERIBVS non rumpendis.

Rumpentes aggeres Nili, vel eius aquā vltra solitum occupantes, coercentur: & eius criminis participes deportantur, sine spe veniæ. Sal.

1. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Anthemio. PP. †

SI quis posthac per Ægyptū intra duo decimū cubitum r fluminis Nili vlla fluenta de propriis ac vetustis vsibus præter fas præterq; moré antiquitatis vsurpauerit: flāmis eo loco cōsumatur, in quo vetustatis f reuerentiā, & propemodū ipsius imperij appetierit securitatem: consciis t & consortibus eius deportione cōstringendis: sic vt nunquam supplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem vel dignitatem vel substantiam licentia tribuatur. Dat. X. Kal. Octob. Constantinop. Honorio. VIII. & Theodosio. III. AA. Coss.

TITVLVS XXXIX.
DE HIS QVI LATRONES vel aliis criminibus reos occultauerint. †

Eadem pœna puniuntur receptatores, quæ rei principales: in bonorum vero dispendio, qui reum superfederit offerre in iudicio. Sal.

1. Imppp. VALENT. VALENS & GRAT. AAA. Simplicio. Vic.

† *add. in C. Theod. l. 1. (quod à Tribo. omissum miror) Nec supplicio etiam si aliquid ostenderit, subtrahendum.*

i *Sanè.* nō per libellū famosum, sed per accusationē solennē pandat crimina. & hoc subiicit.

k *Deuotionis.* quia deuotus est principi.

l *Salutis.* quia interest reipub. maleficia puniri. Azo.

m *Nomen suum.* id est, eius quem accusat.

n *Maximam.* vt ff. eodē. l. eum qui. in prin. & l. lex Cornelia. §. fin. & j. de his qui latro. l. ij. in fi. & §. de fal. mon. l. j. §. accusatoribus.

o *Capitali.* si etiā capitalis reo conuicto imponenda erat: vt & supra de accu. l. fi.

DE ABIGEIS. Quoniam abigei extra ordinem puniuntur. vt & qui cōsistunt stellionatū: ideo de eis pœnit. 420.

P *Bacti. Accusatio.* priuata: vt ff. e. l. abigeatus. & est pœna eius. ff. eo. l. j. §. pe. Et q sunt abigei? dic q̄ qui decē oues, porcos quatuor, equū vel bouē vnū semel vel si equēter abegit: id est subripuit de pascuis, sed & equū de stabulo: vt. ff. e. l. oues. & in auth. de nup. §. mitiores. versi. si igitur secūdū Theod. colla. iiij.

q *Obseruatione.* i. sine inscriptione. & dic speciale in hoc crimine, vt in pluribus aliis notatis §. qui accu. non pos. l. iij. Vel dic, cū inscriptione, cum criminaliter: sine ea, cum ciuiliter. Accursius.

DE NILI AGgeribus non rumpendis.

Sicut animalia abducuntur: vt supra ti. j. sic aqua Nili, de quo dicit.

r *Iquis. Cubitum.* mensurandū à ripa eius. Accur.

s *Vetustatis.* Nota sic ff. de iure immu. l. semper. & supra de testa. l. testamenta omnia. Ac.

t *Consciis.* facit supra de rap. virg. l. j. §. pœnas autem. de aliis vero fluminibus de æquitate idem posset dici, secundum H.

Continuo.

Maleficia sunt punienda.

† *Ex C. T. li. 2. ti. 1. l. 8. pers. l. momentaria. §. vnde vi & l. pe. §. deaccusa. vide Cuiacium l. 1. observa. c. 20. Continuo.*

Abigei quæ sunt.

† *C. T. li. 9. ti. 32. l. 1.*

† *Co. T. 9. 29. 1. & fo.*

in l. si qs famosum, similem text. sed ad Old. lib. 5. ff. 79. inpr. ~

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE HIS QVI LATRONES VEL aliis criminibus reos occultauerint.

Abigei & alij delinquentes occultantur ab aliis, & sic occultantes alienum delictum, suum faciunt: ideo de hoc dicit.

EOS.] CASVS. Si abscondi latronē in domo mea, pœna puniēdus sum qua & latro est. si iudici eū nō exhibuero, pœnā corporalem sustinebo.

Ordo literæ

a *Eos.* Construe: Par pœna reos alieni criminis expecter, & ipsos reos, scilicet latrones: reos dico alieni criminis, qui secum sociarūt eum vel eam, occultando eos. Et sic no. quale esse delictum: vt. ff. de receptat. l. j. &. ff. de incen. rui. nau. l. iij. §. non tātum. &. §. de adult. l. castitati. & ad legem Iul. de vi. l. crimē. & ar. §. de fal. mo. l. j. & ad legem Fab. de plag. l. si quis seruum. nisi affinem quis recipiat: vt ff. de recept. l. fin. Quæ autem pœna latrones expectet, habes supra de ser. fug. authent. sed nouo.

Latronum pœna qualis est.

b *Supplicio.* corporali. hoc de supplicio refertur ad susceptionem scienter. quod dicit de dispendio, refertur ad eum qui non offert: vt j. l. proxi. sic ergo coniuncta separantur.

Diuisio.

Si qui.] Diuiditur in partes octo. Primo mādat latrones exhiberi. Secundo si non exhibeantur, mandat rectori prouinciæ vt eos mittat ad capiendum. Tertio vbi officium rectoris prouinciæ non sit per se potens, prouidet vt officium militare conquirat in auxilium. Quarto punit iudicem mandata non seruantem. Quinto punit tribunū militum auxilium non præbētem postulatum: vel damnum inferre à militibus permittētem prouincialibus. Sexto punit prædiorum dominos, & eorum procuratores, latrones nō exhibētes. Septimo, prouidet ne domini prædiorum se valeant excusare ratione impotentiæ. Octauò punit qui accusationem porrexerunt. si de crimine non docuerunt. Secunda ibi, si vero. Tertia ibi, sin autem. Quarta ibi, non ignāro. Quinta ibi, tribuni. Sexta ibi, domini. Septima ibi, ipsi quoque, Octaua ibi, si vero. Saly. CASVS. Si criminosus in fundo meo latitat: vel ego, vel procurator meus, debeo eum præsentare iudici: alioquin potero conueniri ab officiali-

EOS[a] qui secū alieni criminis reos occultando, eū eámve sociarunt: par ipsos & reos pœna expectet: & latrones quisquis scies fuscperit, & eos offerre iudicibus supersederit, supplicio[b] corporali, aut dispēdio facultatum, pro qualitate personæ & iudicis æstimatio- B plectetur. PP. Rom. X. Kal. April. Grat. A. III. & Equitio. V. C. Coss.

Pro summario sufficit diuisio in gl. posita.

II. Imp. MARTIANVS. A. Palladio præfecto præto.

SI qui latrones, seu aliis criminibus obnoxij in possessione degunt seu latitāt: dominus possessionis si præsto est, aut procuratores si dominus abest, seu primates possessionis vltro eos offerant: aut si scientes hoc spōte nō fecerint, conueniantur à cituili officio, vt tradant prouinciali iudicio eos qui requiruntur, sub exa- C mine iudicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros. ¶ Si vero exhibere eos domini vel procuratores aut primates[c] possessiōis distulerint: tūc ad detinendos eos[d] adito rectore prouinciæ[e] omnia ciuilia dirigantur auxilia. ¶ Sin autē propter multitudinem fortè eorū qui in prædio sunt, ciuile adminiculū sufficere nō posse cōstiterit, & memorati audaces executoribus obiecerint manus, vel aliàs parēre distulerint: tūc iudex prouinciæ memor periculi sui, à viro D deuoto tribuno seu primatibus militū qui in locis sunt, auxiliū postulet: vt per militarē manū correpti accusāti, fine damno atq; læsione cuiuslibet legibus offerantur, & conuicti pœnas subeant cōpetentes: nō ignato iudice, quòd si aduersus innocentē ob aliā causam præter latronū vel aliorū nocentiū inuestigationem, militare auxilium postulauerit, aut dispendijs adfici prouinciales cōcesserit commotione seueriſsima (prout tua celsitudo iudicauerit) ferietur. ¶ Tribuni etiā siue primates numerorū vel officio rū qui in locis sunt, admoniti per literas[f] iudicis, si adminiculū militare præbere noluerint, aut si ab ipsis militibus damna prouincialibus inflicta fuerint: & damna & læsiones restituēt, & acerrima condēnatione pro arbitrio virorū illustriū magistrorū militū ferientur. ¶ Domini etiā prædiorū, seu procuratores vel primates possessionū impunes non manebunt, si præsentes & scientes § vltro nō obtulerint nocētes, vel admoniti eos exhibere distulerint. nā dominus quidem, possessionis dominio priuabitur: procurator verò seu primates perpetuo exilio subiacebūt. ¶ Ipsi quoq; procuratori vel domino vel primatibus possessiōis, si se ad cōprimendam multitudinem rusticanorū sufficere nō posse firmauerint, & id prouinciali iudicio palā fecerint: militare auxiliū rector prouinciæ à tribuno vel à primatibus numeri faciet dari, si ciuilia nō posse sufficere perspexerit. ¶ Si verò post exhibitionē eorū qui accusantur, innocentes eos esse, & nihil criminis admisisse patuerit: accusatores pœnā quæ in calumniatores exercenda[h] est, subire cogātur. Exemplo enim graue est sic latronem requirere, vt innocentibus periculum fiat.† Dat. XII. Kal. Ian. Constantinopoli Mariano & Aſclepiodoto. Coss.

TITVLVS XL.
DE REQVIRENDIS reis.

Contra absentem de graui crimine accusatum non fertur definitiua: sed citati non comparentis bonorum adnotatio debet fieri: quæ recuperat, si intra annum veniens se purgat: & ad heredem ea transmittit, si interim decedat. Sal.

I. Impp. VALERIA. & GALLIEN. AA. Rustico.

CVM absenti reo grauia[i] crimina intentantur, sententia[k] festinari non solet, sed adnotari, [l] vt requiratur, nō vtique ad pœnam, [m] sed vt po-

redigis & postea requiruntur per literas. Vel dic etiam priusre-
qūiri, & die vt requiratur, scilicet primo.

m *Ad pœnam.* scilicet fit adnotatio bonorum.

Pargendi.

a *Purgendi.* etiam post annum, scilicet de crimine: sed de bo- A nis intra annum tantùm.

b *Postquā vero requirendus.* i. requisitus. Vel ideo dicit requirendus, quia quidam sunt qui nec requirendi sunt: vt qui accusari non possunt ab eo à quo accusantur. de quibus dixi. §. qui accusa. non possunt. supra rubri.

c *Intra annum.* computādum à tēpore quo sciuit, seu adnotatus fuerit: vt. ff. l. j. §. pe. &. l. iiij. Accursius.

d *Purgauerit.* sic ergo eo ipso quòd non venit etiam intra annū, præsumitur cōtra eum, sed non tantum vt condemnetur. propter absentiā ergo grauatur vt probet, sicut & accusator. sic & alias. §. de fal. l. vbi. &. j. de aboli. l. fallaciter. in fin. sed nullo probante absoluitur.

e *Post intimationem.* id est repræsentationem.

f *Transmittat.* vt &. ff. co. l. j. in fi. & facit. §. si pen. app. mors. l. ij. & hoc verū etiam in crimine læsæ maiestatis. sed licet dētur hereditibus, tamē ab eis in crimine læsæ maiestatis auferuntur: vt infra. de here. quæ ab intesta. §. per contrarium.

† *Cod. Th. 9. 1. 2.*

† *Cum hac l. concor. gl. supra verbo probatum. post prin. in c. veritatis. de do. & con.*

g *Vicunque. Petitus.* primo iudicio petitur postea adnotatur. tertio regritur. vel primo requiritur, & adnotetur.

h *Fisco vindicentur.* Si tamen fiscus intra. xx. annos non petat, præscriptiōe repellitur: vt ff. e. l. ij. & l. iij. & ff. de iure fisc. l. j §. præscriptio. Accursius.

i *Seueriori.* quàm si intra annum venisset, & esset cōuictus. & sic grauatur in hoc. Itē in eo q̄ bona nō recuperat: vt hic. tē fit infamis de facto: vt j. l. fin. Item in probando: vbi subiicit. & dixi. §. l. proxi.

Diuisio.

Pecuniariis.] Primo in causa ciuili. Secundo in criminali. secunda ibi, criminalis. CASVS. Aliquis in causa pecuniaria fuit citatus, non comparuit: non fit propterea infamis. secus in criminali, quia & bona amittit, & infamia (s. lapso anno ex die requisitionis ei factæ) notatur. Viuianus.

k *Non lædit.* nisi sit forte talis actio, qua dānatus infamaretur: quo casu per edictum, id est citationem fit infamis de facto.

l *Tenor.* i, requisitio quæ fit literis: vt &. §. comminationes epistolas. l. programma.

m *Tantum ferat.* aliàs transferat: aliàs tantum ferat.

n *Adnotetur.* quod tunc vere potest dici, cū intra annum non redit. nam prima sententia de adnotatione sub conditione fit, si non venerit intra annum: vt. ff. eo. l. fin. Azo.

o *Sed famæ.* non vi faciat ipso iure infamē: quia de crimine nō est dānatus, quod lex exigit: vt. ff. de his qui no. infa. l. j. §. j. &. l. athletas. §. calumniator. Sed infamia facti grauatur: vt. ff. de obsequis. l. licet. &. l. honori. Et sic not. ex præmissis quòd intra annum veniens, & de crimine, & de bonis auditur. postea veniens quando cunque, auditur de crimine, sed de bonis nunquam: vt ff. eod. l. j. & penult. in fine.

Adnotetur si postea cō peretat, super quo audiatur.

DE QVAESTIONIBVS.

Quia pro prædictis delictis venitur ad quæstiones quandoque: ideo de his dicit.

Quæstionem.] CASVS. An in caput domini seruus torqueri possit, quæritur? & distinguitur, aut petitur torqueri in causa ciuili, aut criminali. primo casu nō torquetur. secūdo casu in tribus casibus torquetur. & nō præcedētibus indicijs, in caput dominæ vel tutoris vel eius filij seruus torqueri nō potest.

Quæstionem. quid quæstionis verbo cōtinetur, habes. ff. de in iurijs. l. item apud Labeonem. §. quæstionē. & ad Sylla. l. j. §. quæstionis.

† *In quibusdam li. additur ser nonnum.*

q *Contra dominos.* præsentes vel præteritos: vt. ff. e. l. vlt. §. seruus.

r *Non oportet.* vt. ff. e. *Contin.* l. j. §. diuus Seuerus.

f *Adulterij.* vt &. §. ad l. Iul. de adul. l. iij. & l. in adulterij. & l. fin. & de repudijs. l. cōsensu. §. vir. &. ff. ad legē Iuliam de adulter. l. vim passam. §. fi. & ff. eo. l. extranco. in princ.

t *Fraudati census.* id est annonę: cum & de hoc possit dominum accusare: vt. ff. de iudi. l. vix. & ff. ad l. Iuliam de anno. l. j. in princ.

u *Principis.* vt &. §. ad l. Iuliā maiestatis. l. fi. Idem si ad rem publicā vel ad eos qui militant circa latus eius: vt. ff. ad l Iul. maiestatis. l. fin. & pen. Item excipitur & alius casus: si vir vxorem, & vxor virum occidit: vt. §. ad. l. Cor. de sica. l. fin. Item si socius socium occidit: vt ff. e. l. extraneo §. quod cō- gruit. Item & alius: vt ff. ad Sylla. l. & si percussor. §. j.

x *Indicaturi.* aliàs iudicaturis: & est datiuꝰ. & aliàs iudicaturi: & sic genitiuus singularis. vel est nominatiuus plu- D ralis. aliàs iudicantes. sed subaudies, secundum ea quæ &c.

y *Præscriptionis inuidia.* id est inuidiosa præscriptio cessat. Et nota colligi ex hac litera, quòd in superioribus etiā si nō præcedant indicia, vel nō sint aliæ probationes, torqueantur: quod falsum est: vt. ff. e. l. j. in prin. Vnde dicūt quidā in omnibus criminibus torqueri, vt tamen semper sint indicia: & dictio autē, nō aduersatiuè, sed pro etiā ponitur: quasi dicat in cæteris etiā, &c. Tu dic in aliis nullo modo torqueri. Sed hic de facto fuerunt torti, sufficiēter tamen aliàs probatum est. Vnde licet dominus dicat non debuisse torqueri, & bene dicat, non ramē per hoc absoluitur, cum aliàs sit plene probatum. & sic suū dictum pro nihilo est: cum & seruorum dictū sit nullum: vt hic, &. ff. e. l. j. §. diuus Seuerus. &. §. si serui. & j eo. l. seruos. &. §. de testi. l. seruos. &. ff. de proba. l. cum probatio.

z *Manifestum est.* hoc fallit. j. eod. l. interrogari. &. l. hoc quod placet. &. l. quoties. &. l. fin. &. §. de ser. fugi. l. quicunque. in fine &. l. cum seruū. Sed certe immo etiam torqueri videtur contra dominum in pecuniaria, si aliæ desint probationes: vt. ff. eo. l. diuus, quæ est contra. Solu. ibi de seruis alienis dicit, de quibus hic non prohibet inter alios torqueri, immo videtur concedere, eo quòd contra dominum vetat tantum. Alij dicunt hanc illam corrigere: vel ibi de facto serui: vt. j. eo. l. interrogari.

Insolitum.

IN pecuniariis causis edictū contra latitantem propositum, existimationē eius nō lædit.[k] ¶ Criminalis verò progrā matis tenor[l] hanc tantum[m] ferat de iure censuram, vt inter reos adnotati,[n] nō tantum patrimonium debeat transferre, sed & famæ[o] existimationē lædere. Dat. VII. kal. Iul. Rauennæ Eustachio & Agricola Coss.

TITVLVS XLI.
DE QVAESTIONibus.†

Regulariter etiam in criminalibus serui non torquētur in dominos: fallit in casibus hic exceptis. Saly.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Antianæ.

QVæstionē[p] de seruis contra dominos q haberi non oportet,[r] exceptis adulterij,[t] criminibus, itē fraudati census[t] accusationibus, & crimine maiestatis, quod ad salutem principis[u] pertinet. ¶ In cæteris autem quanquam ea quæ seruus contra dominū dixit, iudicaturi[x] sententiam formare non debeant. tamen si aliis quoque probationibus fides veritatis inuestigetur, præscriptionis inuidia[y] euanescit. ¶ In pecuniarijs verò causis nec inopia † probationum seruos contra dominum interrogari posse manifestum est.[z] PP. kalen. Ian. Fusco. II. & Dextro Coss.

Serui non audiantur contra tutorē, vel matrem domini sui. Fallit vbi agitur de tutela Bald. Vel sic: Priuilegium concessum pupillo circa seruorū quæstionē, transfit ad matrem, & ad interem. Saly.

II. Idem AA & CC. Catullo.

INsolitū est, & graue exem- D

Serui an possint in dominos torqueri.

† *In vnum. exemplū excusit, & recognitis: nō nec inopia, sed ex inopia scripta inuenimus.*

Serui an possint in dominum torqueri in causa pecuniaria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuilegiũ inferioris ad superiorem porrigitur.

† *quamuis tutor loco domini sit l. 7. ff. pro emptore. Contius.*

† *In quibusdã exẽ. incipit hæc l. Primum, cuius inscriptio est. Imp. Ant. A. cum cognitionaliter audisset, dixit.*

INsolitum.] CASVS. Concessum est priuilegiũ aliquòd cuidã pupillo circa seruorum quæstionem: an illud transeat ad matrem vel tutorem, quæritur? & respondetur quòd sic.

a *Aduersus tutores.* qui quasi domini sunt: vt. ff. de fur. l. interdum. §. qui tutelam.

b *Vel matrem dominorum.* nota. priuilegium inferioris ad superiorẽ porrigi. sic. j. de priuile. scho. l. iij. in prin. lib. xij.

c *Nisi tutelæ.* vt & ſ. de admi. tut. l. lex. §. ante omnia, nec enim loco domini est tũc cum pupillum spoliat: vt. ff. pro empt. l. qui fũdum. §. si tutor.

Cum cognitionaliter.] CASVS. Mulier quædã diceba tur veneno aliquẽ peremisse: si accusetur, primo debẽt torqueri serui alieni: deinde mulier.

d *Cum cognitionaliter.* aliàs incipit cum cognitionaliter. aliàs primũ. & dic. id est priusquam ipsa mulier torqueatur quæ virum dicitur occidisse. nã prius indicia debent præcedere, & postea torquẽtur serui: vt hic, & ſ. ad legem Cornel. de sica. l. fin.

e *Argumenta.* id est indicia.

f *Aegrè.* id est molestè.

g *Extinxit.* id est extinxisse dicitur: vt. ff. de contrahen. empt. l. si in emptione. in princ.

SIcuti.] CASVS. Si accusatus dicat ad excusationẽ suã quòd alius idem crimẽ commisit: an ob hoc liberetur, quæritur? & dicitur quòd non, neque ei credi debet. si tamen appareat eum cõmisisse qui criminosum deprehendit, & hoc probetur: non euitabit pœnam: vt. ſ. de accusa. l. vltima. & de liberali causa. l. si filiũ. h *Eos.* apprehendentes.

i *Non oportet.* vt & ff. e. l. j. §. cum latrones. & ſ. de acc. l. fi. & de libe. cau. l. si filium. & de testi. l. quoniam.

k *Id fecisse.* id est eos deprehendisse.

l *Probati.* qui alios deprehenderunt.

Nec si.] CASVS. Si heres testatoris vindicare velit mortẽ, ne ab hereditate repellatur vt indignus: petat seruos qui in testamẽto libertatẽ meruerũt indistinctè torqueri, vt veritas eruatur: an sit audiendus, quæritur? Et dicitur q̃ nõ.

Quæstio nõ indistinctè est habenda etiã de seruis.

m *Indiscrete.* i. indistinctè. nam de minore. xiiij. annis quæstio non habetur: vt. ff. e. l. de minore. Item nec de eo qui non fuit sub eodẽ tecto: vt. ff. ad Syl. l. j. §. hoc autẽ. Itẽ nec de statulibero, nisi particeps sceleris fuerit: vt. ff. ad Sylla. l. j. sed in eo cui. & tunc vt liber: vt. ff. eo. l. statuliber. Itẽ attenditur sint indicia vel non: vt no. ſ. eo. l. j. Itẽ & an fuerit præsens vel non: vt. ff. ad Syllã. l. j. §. si quis in villa. Itẽ an fuerit in ea valetudine, vt dominum iuuare potuerit vel non: vt. ff. ad Syll. l. iij. in princ.

n *Ridem. Domestica.* Nota qui sunt domestici: vt. ſ. de his qui ad eccle. confu. l. fin. §. fina. & ff. de pœnis. l. respiciendum. §. furta.

ceperunt. PP. VI. Id. Mart. Iuliano. II. & Crispino Coss.

Seruus vel libertus, non torquetur in dominum vel patronum vel pro eo. Salycetus.

VI. Imp. GORDIANVS. A. Herodiano.

PRidẽ placuit domestica n seruorũ seu libertorũ propriorum vel maternorum * interrogatione in causis ad dominos vel patronos pertinentibus abstinendum esse: vt neque pro his, neq; aduersus o eos in capitalibus P vel pecuniris quæstionibus veritatis vim obtinere possit, quod in cõfessionem ab eis fuerit deductũ. PP. VII. Id. Maij, Sabino & Venusto Coss.

Seruus non torquetur contra dominum volentem vel inuitum.

VII. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Vrbanæ.

SEruos qui proprij indubitatè iuris tui probabuntur, ad interrogationẽ nec offerente q̃re produci fineremus: tãtum abest, r vt etiam inuito te contra dominã vocem rumpere cogantur. PP. Kalen. Nouemb. Maximo. II. & Aquilino Coss.

Milites etiam veterani, & eorum filij, necnõ cæteri in dignitate positi, etiã præcedẽtibus indicijs non debent torqueri, nisi à militia ignominiosè sint dimissi: nec in cæteris ad torturam procedetur non præcedentibus legitimis indicijs. Salyc.

VIII. Idem AA. ad Salustium præsidem.†

MIlites neque tormentis, s neque plebeiorum pœnis t in causis criminum subiungi † concedimus: etiã si non emeritis stipendijs u suis videãtur esse dimissi: exceptis his q scilicet ignominiosè sunt soluti. quod & in filijs militũ & veteranorũ seruabitur. ¶ Oportet autẽ iudices nec in his criminibus x quæ publicorũ iudiciorũ sunt, ad inuestigationẽ.

o *Vt neque pro his, neque aduersus.* ergo quod fauori eius inducitur, in eius lęsionem retorquetur. & sic est contra. ſ. de leg. & consti. l. quod fauore. Sed certe nõ ideo quòd non contra eũ admittitur, euenit quòd non pro eo, sed quia vt testis pro vtraque parte eum dicere oportet: vt &. ſ. de episc. & cleric. authen. sed iudex: & ad hoc. ſ. de testi. l. seruos. & ff. eo. l. j. §. imperator noster. &. §. seruꝰ. & ff. de testi. l. lege Iulia. Accusa. p *In capitalibus.* nisi in casibus. ſ. eod. l. j. & facit. ff. eod. l. vnius §. seruus. & sic vbi quis inuitus non diceret testimonium, nõ torquetur.

q *Seruos. Nec offerente.* id est volente domino non torquetur cõtra dominum: vt &. ſ. de testi. l. seruos. & l. parentes. &. ff. eod. l. vnius. §. seruus.

r *Tantum abest.* id est multo magis. & hic abest à iure, quod subiicit. sic &. ſ. de condicil. l. fina.

Milites.] CASVS. Miles in criminali causa torquendus non est, nisi ignominiosè sit à militia missus. Item nec filij militum. Iudex vero antequam aliquem torqueat, debet esse instructus argumentis, nec à quæstionibus debet incipere. si tamen quis torqueri debeat, habenda est personarum discretio. Viuianus.

f *Tormentis.* i. quæstionibus.

t *Pœnis.* quæ sunt fustigatio, in metallum damnatio, vel in ministerium metallicorum: vt. ff. de pœnis. l. moris. §. istæ. &. j. de pœnis. l. honor. & ff. de re milit. l. iij. §. j. Sed hoc fallit in crimine læsæ maiestatis: vt. ſ. ad leg. Iul. maie. l. si quis alicui. *ADDITIO.* Aduertas quòd sicut milites nõ torquẽtur, sic nec doctores: vt tenet Cy. hic, & in. l. iiij. ſ. ad legem Iuliã maie. Idem dicas in homine decrepitę ætatis: vt in. l. iij. §. ignoscitur. ff. ad Syllã. Idẽ potest dici in clerico, nisi sit infamis, de quo per Anto. de Butr. & alios canonistas in. c. j. extra de depo. & per Abb. in. c. cum in contemplatione. de regulis iuris in antiquis.

u *Stipendijs.* sed fortè causaria missione est missus, cum multa sint genera missionum: vt. ff. de his qui notan. infam. l. ij. §. ignominiæ.

x *In his criminibus.* in criminibus quãdoq; fallit: vt. ff. ad Syll. l. primo

† Sallustio num vel. Contius.

† al. Fabiãgari.

Plebeiorũ pœnæ quæ sunt.

** paternorum.*

l. prius. Sed forte & ibi præcedebant indicia. Item & fallit. ſ. eo. l. j. Vel dic vt ibi. Accursius.

a *Sed argumentis.* vt &. ſ. de fal. l. sicut. &. ff. eo. l. j. in princ. & l. de minore. &. l. vnius. §. in ea.

b *Personarum conditio.* quia nõ sit in dignitate vel militiæ vel alterius conditionis.

Super.] CASVS. Si dicat se quis filium alicuius, & ideo debere ei succedere: & obiiciatur ei quòd sit suppositus: an in huiusmodi quæstione possit vel debeat seruorum habere quæstio? Dicitur q̃ sic, ne talis loco nobilium & legitimorum subrogetur: & ne ingenuis auferatur debita successio, Viuianus.

c *Super statu.* Vbicunque fit quæstio, cautè debet fieri: vt. ff. eod. l. de minore. §. plurimũ. maxime vbi quis negatur ingenuus vel filius, & sic dicitur nõ debere succedere, sed alios. Vel contra dicitur esse liber vel filius qui nõ est, ne fordida stirps subrogetur: vt hic, & ff. eo. l. extraneo. §. de quæstione. &. l. vnius. §. iudex. Idẽ in possessione libertatis: vt. ſ. de lib. cau. l. eam quæ, Sed non in proprietate & libertatis & seruitutis: vt. ff. eo. l. de minore. §. fin. Item si de libertinitate tractetur, argumen. huius. l.

d *Ingenuitatis.* de suppositio partu. Ir.

e *Per compositam.* id est fallacem vel fictam. Alij dicunt quęstionem à quærẽdo: quia per fallaciam quærit hereditatem, qui habere non debet.

Vm.] CASVS. Ac cusaui testamentũ de falso, in quo eras institutus heres: an serui hereditarij torqueri possint, vt eruatur veritas? Dicitur quòd sic. Vel sic: Reuocabatur in dubium de quodam testamẽto esset verum vel falsum, an serui, &c. Et respon. q̃ sic, etiam si is qui se heredẽ adfirmet, illos manumisit.

f *Proponas.* ô accusator. Accursius

g *Per tormenta.* & hoc ratione dubij: quia dubium est sit heres vel non, contra quem torquentur: vt. ff. e. l. hereditarij. &. l. extraneo §. j. &. j. eo. l. hoc quod.

Duo.] CASVS. Decuriones priuilegium habẽt quòd torqueri non debent. idem priuilegium extenditur vsque ad pronepotes. nisi in priore gradu constitutus esset infamis. verbi gratia: Auus meus erat decurio: filius meus si fuerit infamis non habebit idem priuilegium quin torqueri possit. idem est in alijs nobilibus. & eorum filiis.

h *Vsq; ad pronepotes liberos.* vt. ff. de pœn. l. moris. §. liberos. Ac.

i *Aspergit.* tũc enim per liberos adspersos macula, sequẽti gradui nõ porrigitur prærogatiua: vt hic. porrigitur tamẽ per auũ vel proauum à quo cœpit hoc priuilegiũ: vt. ff. de sena, l. emãcipatũ. §. fin. arg. ff. de interd. & rele. l. iij. quæ sunt cõtra. Alij dicunt quòd ibi remansit in potestate aui: hic non. Alij q̃ illud quo ad dignitates: hoc quo ad tormẽta. Sed si filius senatoris adspergitur macula, & prius habuit vel genuit filiũ quàm infamaretur: nõ nocet huic nepoti quo minus & filius & nepos senatoris dicatur, & priuilegio fruatur. secus si post maculam conceptus est. illi enim ex persona aui tantum subuenitur ex prædicta l. & ex alia in eodem titu. l. filiam. & de in ius vocan. l. adoptiuum. §. fina.

k *Hoc obseruari.* vt non torqueãtur, nisi infames sint: vt. ff. de pœnis. l. moris. §. istę &. l. fin. & infra de pœnis. l. si matrem. &. l. decuriones. Accursius.

Votes.] CASVS. Si de dominio alicuius serui inter aliquos fiat quæstio, scilicet ad quem eorum dominium serui pertineat: an idẽ seruus torqueri possit, quæritur? Et dicitur quòd sic.

l *Tractatur.* quia vnus vindicat ab alio rei vindicatione: & sic ratione dubij torquetur: vt &. ſ. de rei vindi. l. cum sup. & j. l. proxi. Si autẽ liberalis vel super possessione libertatis esset quæstio: dic vt. ſ. de libe. cau. l. eam quæ. Nec obstat huic. l. ff. eod. l. ex libero. §. fina. quia ibi petitione hereditatis agebatur, hic rei vindicatione. vel illa corrigit. Item contra. ff. e. l. de minore. §. fina. Sed positio casus tollit cõtrarium.

m *Ipsa.* scilicet mancipia.

Hoc quod.] CASVS Si inter aliquos sit cõtrouersia de hereditate aliqua, vt quia vnus dicat se heredem, & alius similiter: an seruus hereditatis torqueri possit, quæritur? Et dicitur quòd sic, sed si Titius habeat communem seruũ cũ Seio. & Titius dicat Seium crimen cõmisisse: an possit petere vt seruus communis torqueatur, quæritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

n *Quæratur.* quia ego dico me in solidũ heredem, tu dicis de re. & hoc placet sapientibus seruos hereditarios torqueri: vt. ff. eod. l. hereditarij. &. l. extraneo. §. de quæstione.

o *Opitulari.* agenti communi diuidundo. Ir.

p *Incertum est* vt. ſ. l. proxi. & dictis legibus. ff. eo. &. l. fina.

q *Communẽ esse.* quia fateor de coheredẽ, & tu me, & sic seruũ Stichum hereditarium esse communem: quem peto torqueri ad inquirendam veritatem alterius rei hereditariæ quam hereditariam nego. hoc casu non torquetur Stichus: vt hic. Sed hodie contra: vt. j. eo. l. fin. quæ hanc corrigit.

Interrogari.

† Ergo à sensu contrario, si veritas aliter illuminari posset, adhuc præcedentibus indicijs non esset ad torturam deueniendum. non alios casus ponit Hipp. in l. 1. de quæstio.

† al. ex hereditate.

† al. Cõtius. Contius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Interrogari.* super re vna, quã hereditariam dicis: ille negat. A
b *Cum nec.* transit ad tertium casum, quãdo cõmunis est ex alia causa, g̃ hereditatis: & hoc confitetur vterque. nã non torqueretur in caput domini: vt. ff. eo. l. constitutione. nisi in casu quẽ subiicit, & quẽ habes. ff. e. l. extraneo. §. quod congruit. &

interrogari[a] eum cupis. Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit: cum nec[b] communis seruus aduersus dominum communem, qui non occidisse socium suum dicatur, in terrogari possit. S. III. kalend. Maij, Heracliæ. AA. Coss.

Nedum pro domino præsenti, sed nec pro præterito seruus potest torqueri. Salycetus.

XIIII. Iidem. AA. & cc. Constantio. B

SEruos non solum pro dominis sub quorũ dominio sunt constituti, sed nec pro his quorum antea fuerunt[c], interrogari posse constat. S. VIII. Id. April. CC. Coss.

Vbi de facto serui quæritur, ipse potest torqueri. Salyc.

XV. Iidem. AA. & cc. Maximo.

INterrogari† seruos de facto suo, [d]non solum in criminali causa, sed etiã in pecuniaria (veluti quando per eos depositi vel cõmodati nomine, vel aliis causis legibus cognitis res alijs præstitæ sunt[e]) posse, non C ambigitur. S. V. Id. April. CC. Coss.

Decuriones prohibentur torqueri: nisi contra principem vel rempublicam dicuntur moliti, pœna capitis imminente iudici in contumeliam ordinis torquenti. Salycetus.

XVI. Imppp. VALENTINIA. VALENS, & GRATIA. AAA ad Antonium præfectum prætorio Gallianorum. †

DEcuriones† siue ob alienum, siue ob suum debitum, exortes[f] omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidiculæ g & tormenta cõstituunt. Quod quidem capitale iudici erit, si in contumeliam ordinis exitium que[h] tentetur. Maiestaris tantummodo reos, & (quæ nefanda dicto† sunt) cõscios, aut molientes ex ordine[i] municipali, maneat[k] tam cruenta conditio. Da. XV. Kalend. Octobr. Treueri, Valente. V. & Valentiniano. AA. Coss.

Nec gratia nec pecunia iudex debet innocentes vel dignitate munitos torquere: & memoria prisiuæ dignitatis prodest. Sa.

o *Munera.* id est onera.
p *Non patitur.* vt ff. de decurio. l. finali.

De tormentis.] CASVS. Si inter aliquos de hereditate singularis fuerit quæstio: an serui hereditarij torqueri possint, quæritur? Et dicitur q̃ sic: siue eis fuerit relicta libertas in testamẽto, siue nõ: præsito tamen sacramento calumniæ ab eo qui petit eos torqueri. Vi. †C. The. ibid. l. 6.
q *Discrimine.* id est distinctione quæ fiebat ex. l. supra. c. hoc quod placet, vtrum de tota hereditate esset quæstio, vel de vna re. quæ per hanc corrigitur. Accursius.
r *De iure.* id est de vsu fructu.
s *De vtroque.* vsufructu & prædijs.
t *Corporibus.* vt prædijs. Accursius. †al. mu-
v *Hereditariis.* vel etiam iuribus. q.d. non de aliis rebus aliunde sibi communibus. nia.
x *Præcepti sunt.* leuius tamen illi torquentur: vt. ff. eo. l. statuliber. & ꝛ. eo. l. nec si mors.
y *Deduci.* speciale, vt contra dominum torqueatur: vt & supra de iure delibe. l. fin. §. licentia danda. & aliàs contra: vt. ff. e. l. diuus. §. fi. sed illæ per hanc correctæ sunt.
z *Præstando.* q̃ nõ calumnioſe petat torquerit: vt supra de iura. calum. l. j. in fin. Sed cum fiat quæstio, an per eam fiat plena probatio? Vicetur: vt. ff. e. l. dictum. Potest dici secundum quosdã, quòd in nimium duris & in nimium mollibus tormentis non sit probatio in mediocribus sic. Sed videtur in nullis fieri fidem: vt ff. e. l. j. §. Diuus Seuerus. vbi dicit non haberi pro explorato crimine. quare dic, si perseueret, tenet confessio in tormentis contra fe aliàs non: vt argu. infra eo. l. si quis vltro. Alij dicunt quòd illud loquitur quando de alijs delinquentibus confitentur. Tertij e- contra quando de se.

DE ABOLITIONIBVS.

Accusatio cuius abolitio est concessa à præside, non repetitur: nisi à principe impetretur. Salyc.

XVII. Impp. ARCADIVS & HONOR. AA. Messalæ. P.P. †

NIhil sibi deflectens à iustitia indignatio cognitorũ[l], nihil venalis exigentium terror in eas quæ aut innocẽtia [m] securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas iniurias corporales[n], habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimonijs commendata deuotio.
¶ Idemque & si munera[o]† decurionatus quis deposuerit. nã & ipse popter pristinam dignitatem quæstionem non patitur[p]. P. Dat. XII. Kal. Septembr. Theodoro. V. C. Cos.

In quæstione hereditatis, vel de rebus hereditariis serui hereditarij possunt torqueri, prius præstite sacramento à petente torqueri, quod hoc non petit animo calumniæ. Bald. Vel sic: Serui hereditarij gubernationem rerum habentes, possunt torqueri, sine sit quæstio de hereditate, sive de re hereditaria: non obstante quòd eis libertas sit legata. Salyc.

XVIII. Imp. IVSTINI. A. Demosthẽi perfect. præto.

DE tormentis hæreditariorum seruorum sancimus, nullo discrimine q secundum anteriores leges & constitutiones interpositio, siue de iure[r] hereditatis aliqua moueatur inter heredes quæstio, siue de corporibus tantum hereditariis, siue de vtroque[s] eorum: seruos de corporibus[t] tãtum hereditariis[u] interrogari & licere seruos eos tantummodo, qui res gerendas detinent, siue in seruitute relicti sunt, siue libertatẽ adipisci per vltimam testatoris volũtatem præcepti[x] sunt, in quæstionem rerum hereditariarũ deduci[y], & ex his ea quæ occulta* sunt, reuelari: prius tamen sacramento super his à nobis statuto præstando[z]. Data. XV. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio. V. C. Cons.

TITVLVS XLII.

DE ABOLITIONIBVS. †

Accusatio cuius abolitio est concessa à præside, non repetitur: nisi à principe impetretur. Salyc.

abolitio quid sit.

PRæses,] CASVS. Si institui accusationem aduersus aliquẽ criminaliter, possum impetrare abolitionẽ à præside, vt liceat mihi desistere: nõ si velim impetrare vt liceat mihi ite rũ accusare: & ita abolitionem abolitionis non possum impetrare nisi à principe.
a *A se.* præside. & sic est priuata. & est idem ff. e. l. mulier. §. fi. secus si est publica vel legitima abolitio: vt. j. tit. j. l. j.
b *Principali.* qui enim impetrauerat abolitionẽ, nunc supplicat principi, vt ad accusationẽ ei redire liceat: & sic est abolitio abolitionis. Accursius.
* *privatæ.*
c *Reuocari potest.* intra xxx. dies: vt. ff. eo. l. aut priuatim. §. triginta. & facit. ꝛ. ad legem Cor. de fal. l. si docueris. in fin. Accursius.
* *renouari. tollit: & sic in omnibus*
A *Bolitio.*] CASVS. Si accusaui te per errorem, pœnitere possum, & impetrare abolitionẽ, etsi per pecuniam initi accusationem.
d *Abolitio præsentibus.* sic. ꝛ. si per vim vel alio modo. l. fin.
†C. Th. 9. 37. 1. paulo aliter. Contin.
e *A competenti.* § præside, qui de crimine cognoscit, non delegato: vt. ff. ad Turpilli. l. j. §. abolitio. Ac.
f *Calorem.* sic. ff. de regul. iur. l. quicquid calore. Accur.
g *Per deceptionem.* quia dicit se id fecisse per errorem, cum fecerit per calumniam.
k *Vox.* quia non misereturꝰ sed propter pecuniam facit. & facit ꝛ. de infan. expos. l. fi. in fin. Accursius.
†No. quòd liter accusator facit pœnã accusato, nihilominus iudex poterit procedere ex officio, per. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. l. exeratur. *vi.
i *Defendunt.* accusando. Accursius.
k *Omnimodo.* etiã per pecuniã: seruata tamen in omnibus distinctione sequẽtis legis secundum Io. Alij dicunt, etiam si per calumniam accusasset, quòd petit abolitionem. quod non placet. & facit. ꝛ. de adulte. l. quamuis. ij. Ac.

FAllaciter.] CASVS Per calumniam accusanti abolitio de negatur. sed & si motus iusta de causa accusauerim: aut tu reus passus es tormenta, & tũc nõ possum petere abolitionem nisi requisito adsensu tuo. aut nõ, & tunc intra triginta dies te inuito potero petere abolitionem: post non, nisi te consentiente, si testes tormenta passi fuerunt, tunc nullo modo. in casibus tamen non datur abolitio, vt in crimine læsæ maiestatis, & in patria oppugnata, & in actione peculatus: & quando accusatur miles de per-

I. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & cc. Paternæ.

PRæses prouinciæ si perspexerit abolitionem ad omnia crimina quæ mota sunt pertinentem, a se[a] impetratam: ne semel finita instaurentur, intercessione auctoritatis suę prospiciet. Supplicatione verò correcta nutui principali, [b] præfata * abo- B litione sopitum crimen, ab eadem persona reuocari* potest.[c] PP. XV. kalend. Decemb. Diocleciano. III. & Maximia. AA. Conss.

Abolitio priuata concedenda est à iudice causa cognita: & iuste denegatur, quãdo per calumniam ad accusandum posuit impetrator, vel à reo corruptus fuerit: nisi vel suam vel suorum iniuriam prosecutus fuerit. Salyc.

II. Imp. CONSTANTINVS A. ad Ianuarium præf. vrb. †

ABolitio presentibus[d] partibus causa cognita non à principe, sed à competenti[e] iudice postulari debet: id est, si per errorem, seu temeritatem, seu calorem[f] ad accusationem prosiluerit. hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, [g] vel pecunijs à reo corruptus ad postulandam abolitionẽ venit: redẽptæ miserationis vox[h] minime admitta tur, sed aduersus nocentẽ † reũ inquisitione facta, pœna cõpetens ingeratur. * Hi aũt qui suã C suorũmq; iniuriam defendũt,[i] & qui cognatos suos in accusationẽ deducũt: omnimodo[k] abolitionem petere nõ prohibentur. Dat. XVI. * Kalen. Decemb. Serdicæ, Cõstantino. A. V. & Licinio Conss.

Per calumniã accusanti, non debet abolitio concedi: nec etiam mente syncera accusanti si reus iam fuerit carceratus, vel aliquod grauamẽ corporale passus, nisi cõsentiat imperranti: & posito tortura testium non debet concedi, nec etiam in criminibus hic enumeratis. Salyc.

III. Impp. VALENT. & VALENS. AA. ad Probum. †

FAllaciter[l] incusantibus accusationis abolitio non dabitur. Sin autem syncera mẽte accusationẽ instituerit, & retis aliquid iniurię inscriptionibus illiatæ toleraverit, id est, si vel carceres sustinuerit, vel tormẽta, vel verbera, vel catenas, abolitio non peretur: [m] nisi forte ille qui hæc passus est, suũ consensum ad perendam abolitionẽ accõmodauerit. Quando aurem reus nihil tale passus est: postquam fuerit officij custodiæ traditus, intra dies triginta accusatori petenti, etiam inuito reo dari permittitur. Post hoc verò tẽpus, nisi reus consentiat censemus non esse tribuendam. Quòd † si ingenuorum, licet plebeiorum, qui cõscij & participes criminum nõ erant, testimonij gratia corpora fuerint lacerata verberibus tormentisq; vexata, [n] abolitionem etiam duarum[o] partium consensu petitam, iubemus vigore iudicis denegari: & crimen propositum, cuius examen tormentis iã cœperat[p] agitari.* Sin autẽ testibus tormenta minimè sunt illata: etiã sic abolitio non dabitur in illis criminibus [q] (vt in violata maiestate, aut patria oppugnata, vel prodita[r], aut peculatus admisso, aut sacramentis desertis,[s] oiaq; quæ iure veteri cõtinẽtur) in quibus iudex nõ minus accusatorẽ ad docenda quæ detulit, q̃ reũ ad purganda quæ negat, debet vrgere. Dat. II. Id. Octob. Treueris, Valẽtiniano. N.P. & Victore Conss.

TITVLVS XLIII.

DE GENERALI abolitione.

Generali abolitione finita, intra xxx. dies accusatio potest repeti, & nõ vltra. Sal.

1. Imp. ANTONINVS. A. Rutiliano consulari Ciliciæ.

VIpotentatus† & vis, aliorumq; criminum reũ fecit, si post abolitionẽ ex forma solita reorum factã,[u] & post edicta proposita intra diẽ statutũ[x] repetere superfederit: persequi crimina volens nõ est audiendus. PP. VIII. Kal. Maij, Læto. II. & Cereale Conss.

a *Se.* præside. & sic est priuata. & est idem ff. e. l. mulier. §. fi. secus si est publica vel legitima abolitio: vt. j. tit. j. l. j.
b *Principali.* qui enim impetrauerat abolitionẽ, nunc supplicat principi, vt ad accusationẽ ei redire liceat: & sic est abolitio abolitionis. Accursius.
c *Reuocari potest.* intra xxx. dies: vt. ff. eo. l. aut priuatim. §. triginta. & facit. ꝛ. ad legem Cor. de fal. l. si docueris. in fin. Accursius.
d *Abolitio præsentibus.* sic. ꝛ. si per vim vel alio modo. l. fin.
e *A competenti.* § præside, qui de crimine cognoscit, non delegato: vt. ff. ad Turpilli. l. j. §. abolitio. Ac.
f *Calorem.* sic. ff. de regul. iur. l. quicquid calore. Accur.
g *Per deceptionem.* quia dicit se id fecisse per errorem, cum fecerit per calumniam.
k *Vox.* quia non misereturꝰ sed propter pecuniam facit. & facit ꝛ. de infan. expos. l. fi. in fin. Accursius.
i *Defendunt.* accusando. Accursius.
k *Omnimodo.* etiã per pecuniã: seruata tamen in omnibus distinctione sequẽtis legis secundum Io. Alij dicunt, etiam si per calumniam accusasset, quòd petit abolitionem. quod non placet. & facit. ꝛ. de adulte. l. quamuis. ij. Ac.
l *Fallaciter.* id est per calumniam: vt. j. de calum. l. fallaciter. & ꝛ. l. proxi. Accursius.
m *Non petetur* cum effectu.
n *Vexata.* Nota ingenuos torqueri: vt & ff. de quæstio. l. ex libero. & l. vnius. §. testes. etiã clerici: vt. ꝛ. de episco. & cleri. l. presbyteri. & xiiij. q. vj. c. si res. *ADDITIO.* Dicas hoc vt per canonistas in ca. j. extra depositi. & per Abba. in c. cum in contemplatione. de regul. in antiquis.
o *Etiam duarũ.* i. accusatoris & accusati. Ac.
p *Capetur.* præcedentibus tamen indicijs: non verò à tormentis incepit: vt supra tit. proxi. l. milites. §. oportet.
q *In illis criminibus.* in quibus, &c. quod est. j.
r *Prodita.* & iste incidit in crimẽ læsæ maiestatis: vt. ff. ad le. Iu. maie. l. j. ij. iij. & iiij. & l. maiestatis. & ad idẽ. ff. de capti. & postlimi. reuer. l. postliminium. §. trãsfugæ. & de re mili. l. omne. §. exploratores. & l. proditores. & Cato, Pugna p patria.
s *Desertis.* hoc in militem cadit: vt. ff. de mili. test. l. ex militari. Item addẽ ꝛ. de fal. l. vbi. Itẽ est illud speciale. regulariter contra. vt. ff. de proba. l. ei.

DE GENERALI abolitione.

Quia supra tractauit de ea abolitione tãtũ, quæ vna extinguitur accusatione: ponit hic de ea quæ cõperimantur accusationes: & ideo dicit de abolitione generali. Azo. Quæ datur ob aliquã lætitiã quæ publicæ dicitur. Est etiã legittima, si moritur accusatus vel accusator: est & priuata quæ dicitur: vt. ff. eo. l. abolitio, & l. seq. & l. fin.

QVi.] CASVS. Si accusationẽ aduersus te instituero, & generaliter per principem abolitum sit vsq; ad certũ tẽpus, puta octo dies, quia natus sit ei filius: aut propter rem prospere gestam: an eã repetere possim, quæritur? Et dicitur quòd sic intra triginta dies: post non.
t *Quipotentatur.* quasi fuerit oppressus per potentiam.
v *Factum.* ex causa publica: vt ff. e. l. si interueniente.
x *Statutum.* xxx. dierũ: vt. ff. eod. l. aut priuatim. §. triginta. Idẽ & si legitima est abolitio: vt. ff. de accu. l. libellorum. §. fin. secus si priuata: vt supra tit. j. l. j.

Cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Sic vide notata in c. fi venus. §. fi paciscar. ff. de pac.

Cvm.[a] CASVS. Tempore quo volebam te accusare, ex principis indulgentia ante accusationem institutã intercessit abolitionis tẽpore elapso possim te accusare, quæritur? Et dicitur quòd sic, nec currit .xxx. dierum exceptio.

a *Crimina*, id est accusationes criminum.

b *Præscriptio.* triginta dierum, qui computãtur ab eo tempore quo cessauerunt feriæ: vt ff. e. l. aut priuatim. §. triginta. & facit. ff. de le. & senatusconsul. l. cum lex. Accursius.

Indulgentia.] CASVS Damnatus de publico crimine, impetrauit à principe vt sibi pœna remitteretur: nũ quid infamia sit abolita? Dicitur q̃ non. Viu.

c *Indulgentia.* i. pœnæ remissio.

d *Conscripti.* senatoribus loquitur.

e *Quos liberat.* à pœna.

f *Notat.* id est notatos relinquit: vt. j. de sententias. l. generalis. & ſ. de his qui no. infa. l. ad tempus. Sed videtur huic l. contra. ff. de postu. l. j. §. pẽ. & ff. de his qui notã. infa. l. quid ergo. §. pœna. ibi soluit. Item not. versum Ouidij de ponto, Pœna potest demi, culpa perennis erit. i. fama mala.

† *Co. Th. e. tit. l. 5.* * *i. abolitio. sic. l. 17 ff. ad Turp.* † *hoc est, vt recentiorũ Theologorum verbis vtar, liberat à pœna, non liberat à culpa. quod aliter esse in indulgentiis pontificalibus respondent Theologi. Contius.*

VT INTRA CERTVM tẽpus criminalis quæstio terminetur.

Accusationem instituta opus est finiri: & intra quantum tempus, dicit infra cod. l. fin.

† *Cod. Th. 9. 36. 1.*

QVisquis.] CASVS. Si accusator intra tempus à lege constitutum, puta biennium, accusationem suam prosecutus non fuerit, aut vltimo die se non præsentauerit: in quarta parte bonorum suorum multabitur, & infamia notabitur.

g *Detulerit.* An hic sufficit deferre? quod videtur secundum Azo. vt. ff. de adulte. l. miles. §. socer. & j. de calum. l. fin. Econtra quòd nõ, nisi fideiussor de exercenda lite detur, & ea contestata, secundũ H. vt. j. tit. j. l. j. &. ij. &. ff. ad Turpil. l. quæsitum. &. l. in senatusc̃o. §. qui post. &. ff. rem ra. habe. l. amplius. prima placet.

h *Statutum.* à lege. f. biennium. Vel dic à iudice secundũ moderamen locorum: vt. ſ. de dila. l. j.

i *Aculeos.* i. pœnas de quarta parte bonorũ, quas hęc cõsultissima lex ponit. Sed videtur alia pœna imponi: vt ſ. qui acc. nõ pos. l. qui crimẽ. Solu. hæc pœna & illa extraordinaria imponitur. Vel hic à lege data fuit dilatio, ibi à ministro legis, & sic corporaliter extraordinarie punitur. nã mitius agitur cũ lege quã cũ ministro legis: vt. ff. de arbi. l. Celsus. secundũ Azo. Vel quòd ibi dicit extraordinarie, hic exponit. i. quarta parte, &c.

Lex quandoque mitius punit, quàm minister legis.

k *Infamia.* grauata est enim eius opinio: vt arg. ſ. de requi. re. l. A fin. si tamen turpiter condemnetur. etiã de iure est infamis: vt j. tit. j. l. ij. nec ob. huic. l. j. titu. j. l. fin. quia ibi soluõ. hic etiã Turpilliano tenetur: vt infra titu. j. l. j. &. ff. ad Turpillia. l. ab accusatione. §. destitisse.

Si sic sit vilis persona, quòd infamia ei non sit iniuria: quia tunc in exilium datur: nisi abolito fuisset impetrata. Salyc.

II. Impp. HONOR. & THEO. AA. Cæciliano. P. P. post alia.†

† *Cod. Th. 9. 36. 2.*

NOuerint iudices cuilibet culmini honorive præsidentes, necessarijs vtriq; parti (si petantur) dilationibus nõ negatis, l præcedẽtibus scilicet inscriptiõibus, intra certũ m tẽpus criminales causas limitãdas: quo emenso subeat accusator qui destitit, pœnã legibus n constitutam. Et si persona vilior fuerit cui damnum famæ o nõ sit iniuria, pœnam patiatur exilij: Pnisi forte intra statuti tẽporis meras consensus partium abolitionẽ popposcerit. Iudicũ autẽ debet esse diligentia, vt si nulla rationabilis à reo vel accusatore dilatio q̃ postuletur, vrgeant talium causarum notionem nõ expectatis moris. Dat. XII. Kalend. Februar. Rauennæ, Honorio. VIII. & Theodosio. III. AA. Coss.

TITVLVS XLIIII.
VT INTRA CERTVM tempus criminalis quæstio terminetur.

Non prosequens accusationẽ intra tempus legitimũ, in quarta parte bonorũ multatur, & infamia notatur. Salyc.

I. Imppp. VALENT. THEODO. & ARCAD. AAA. Desiderio vic. Asiæ.†

VIsquis accusator reum in iudicium sub inscriptione detulerit, g si intra statutum h tempus accusationem cœptam persequi supersederit, vel (quod est contumacius) vltima die adesse neglexerit: quarta bonorũ omnium parte multatus, aculeos i cõsultissimæ legis incurrat. ſ. manẽte infamia k quam veteres iusserant sanctiones. Dat. IIII. Id. Iul. Treueris, Arcadio. A. I. & Bautone Coss.

Dilationes necessarias non superuacuas debet iudex dare vt vtique partis: & accusator intra tempus legitimũ non prosequent, vltra pœnam bonorũ notatur infamia: ni-

Generalis abolitio concernit processus præsentes, non futuros, h. d. hæc lex noua. Bald. Vel sic: Si reus non erat accusatus tempore quo publica abolitio superuenit: ea finita etiam post. xxx. dies accusari non prohibetur. Salyc.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. Paulino.

CVm eo tempore quo indulgẽtia nostra crimina a extinxit, accusatio à te instituta non fuerit: publicę abolitionis præscriptio b cessat. PP. VI. Id. Februar. Maximo. II. & Aquilino Coss.

Indulgentia remittit pœnam: non infamiam. Salyc.

III. Imppp. VALENT. VALENS & GRATIAN. AAA. ad Senatum.†

INdulgentia, * c patres conscripti, d quos liberat, e notat: f nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. † Dat. XIIII. Kalend. Iun. Treueris, Gratiano. A. II. & Probo Coss.

TITVLVS XLIIII.
VT INTRA CERTVM tempus criminalis quæstio terminetur.

Causæ criminales debent intra biennii terminari, & hoc tẽpus est improrogabile: nec valet definitiua sententia lata post id tẽpus, sed debet ferri absolutoria ab obseruatione processus: & imminet genus pœnæ iudici, per cuius negligẽtiã steterit quo minus causa terminetur. Bald. Vel sic: Causæ criminales intra biẽnium sunt terminandæ, pœna iudici negligenti imminente.

III. Imp. IVSTINIANVS A. Mennæ præfecto prætorio.

CRiminales causas omnimodo intra duos * annos à contestatione litis r connumerandos finiri censemus, † nec vlla [alia *] occasione ad ampliora produci tempora: sed post biennij excessum minime vlterius lite durante, accusatum absolui f: scientibus iudicibus eorũmq; officijs, quòd si litigatoribus admonentibus, ipsi litis introductionem vel examinationẽ distulerint, pœnea vicenarum librarum auri feriantur. Dat. kal. April.

AD SENATVSCONSVLTVM Turpillianum.

Per hoc desistẽs punitur, qui tergiuersator dicitur: cuius pœna est quinque librarum auri: vt. ff. de prævarica. l. iij. in fin. & infamia: vt. j. eod. l. iij. Alij calũniantur qui talione lege Remmia puniuntur. Alij prævaricantur, qui sua parte prodita, &c. vt. ff. eo. l. i. in prin. §. prævaricatorem. & extraordinariè puniuntur: vt. ff. de præua. l. ij.

IS demum.] CASVS. Volebam te accusare, porrexi tibi libellum, lite contestẽ, dedi fideiussorem de prosequenda lite, postea abolitione non impetrata destiti: an incidere debeam in Turpil. quæritur? Et dicitur quòd sic.

Is demum.

a *Is demum.* hoc demum, ad omnia sequentia non refertur: nã accusato nõ sub custodia facto, sed fideiussoribus datis vel sola inscriptiõe deposita qui desistit, punitur: vt. ff. eo. l. in senatus. §. qui post. & de adul. l. miles. §. fi socer. &. j. tit. j. l. fin. Et post inducí in pecuniaria causa exemplũ. ſ. quomodo & quãdo in auth. qui semel. Item & is punitur qui deposuit accusationem non recipiendã: vt. ff. eo. l. j. §. accusationem. ergo refertur dictio demũ, tãtum ad publicam. q. d. in priuato crimine desistens nõ punitur Turpiliano: sed aliàs iudicis officio: vt. ff. eo. l. si quis repetere. §. si stellionatus. &. l. & in priuatis.

† *al. Anianus. Contius.*

b *Non impetrata.* scilicet priuata: vt & ſ. de adul. l. abolitionẽ. Idẽ si publicam haberet vel legalem: vt. ff. eo. l. abolitio. &. l. seq. &. l. destitisse. &. l. diuus.

c *Destitit.* id est in totum animum deposuit accusandi. vt. ff. eo. l. ab accusatione. §. animo. &. l. destitisse. & facit. ſ. titu. j. l. j. Illa tamen est generalior in publico & priuato crimine.

SI pro.] CASVS. Accusabam te: Titius fideiussit p me de lite prosequẽda: destiti: conuenietur fideiuss. in eam quãtitatem quam promisit: & ego qui destiti, notabor infamia, & puniar i quinque libris auri. Viuian.

† *al. crimine. Contius.*

† *al. stipulatione.*

d *Adstrinxisti.* de lite perficienda: vt. ſ. eod. l. proxi.

c *Quantitatẽ.* si fuit taxata. aliàs taxabit iudex vt. ff. de cu. re. l. iiij.

f *Notando.* in quinque libris auri: vt. ff. de prævari. l. iij. §. fi. & facit. ſ. titu. j. l. j. & qui accusare non possunt. l. qui crimen.

QVanuis.] CASVS. Cœpite accusare: interuentu amicorũ destiti hoc pacto vt impetrarẽ abolitionẽ, & tu omni anno dares mihi reditũ alicuius prædij: nõ stas placitis: an possim redire ad accusationem à qua destiti, quæritur: Et dicitur quòd non.

g *Scriptura.* trãsactionis factæ inter accusatorem & accusatum.

Accusationem deserens ratione promissionis sibi factæ, ad illam non reuertitur, etiam promissione non seruata.

h *Placitis.* quibus accusati pacti sunt aliquid dare vel facere si abolitionem impetrasset accusator. vnde videbatur quòd placitis non impletis accusare denuo liceret: quod non licet. secus in ciuili: vt. ſ. de transac. l. sub prætextu. j. &. l. siue. & hoc est ideo secundum Azo. quia tale fuit crimen de quo licuit transigi. quod non placet: quia accusatori nunquam licet, quin in Turpilianum incidat. licet ergo reo sic quandoque, vt suum sanguinem redimat: vt supra de transac. l. transigere. Ratio autem est: quia aliud in ciuili, aliud in criminali.

i *Ipse.* subaudi tu.

TITVLVS XLV.
AD SENATVS CONSVLtum Turpilianum.

Desistens præter abolitionẽ à causa criminis publici iudicij, incidit in Turpilianum. Salycetus.

I. Imp. ANTONINVS A. Amato.†

IS demum a in senatusconsultum inciditse videtur, qui crimen publici iudicij detulit: & causa criminis ordinata, id est inscriptionibus depositis, & fideiussore de exercenda lite prælitio, eoque qui accusatur, sub custodia officij facto, non impetrata b abolitione ab executione criminis destitit. c

Fideiussor datus pro lite prosequenda, accusatore non prosequente, non tenetur nisi ad illam quantitatẽ quam promisit si accusator nõ prosequeretur: & in hoc casu fideiussor soluendo non liberat principalem. Bald. Vel sic: Fideiussor non tenetur vltra quantitatem quam promisit: & accusator desistẽs notatur infamia, & etiam pro motu iudicis punitur. Sal.

II. Imp. GORDIAN. A. Apio.

SI pro eo qui in crimẽ † subscripsit, fidem tuam adstrinxisti, d isque destitit, & cõmissa stipulatio est †: non vltra quantitatẽ e quam spopõdisti, obligatus es: eo qui destitit, infamia nihilo minus notando, f & extra ordinem secundũ iudicialem motum † puniendo.

Desistens ab accusatione criminali sub prætextu certæ finalis causæ, non potest ad illam reuerti: quamuis eam non prosequatur. h. d. secus esset in ciuili causa: vt supra de transac. l. sine apud acta. Bald. Vel sic: Licet promissa non seruentur ei qui desistit: ad accusationem non propterea redditur. h. d. quod not. Saly.

III. Imp. VALERIANVS & GALLIENVS. AA. Syllano.†

QVanuis eum ordinem scriptura g cõtineat, vt primò abolitio criminis poscceretur, & tunc dehinc omnibus placitis h obtẽperaretur: non obseruantibus tamen aduersarijs pactorum fidẽ, instaurare accusationem minimè potes, à qua ipse i

Destitisti. vt &. ſ. de generali aboli. l. j. &. ff. eo. l. mulier. §. fi. & diximus. ſ. qui accu. non pos. l. accusationem.

Iu.] CASVS. Si me vel parentes meos accusasti, & destitisti: si iterum velis redire ad accusationem, exceptio destitutæ accusationis tibi obstabit. Viuianus.

destitisti, k PP. Prid. Non. Iul. *

Qui accusationem deseruit, amplius illam non repetit. Salycetus.

IIII. Iidem AA. Patrophilo.

SI is de quo supplicas, cõtra parentes vestros desertã (vt dicis) accusationẽ cœperit persequi: præscriptio illi in iudicio præfidis destituẽtis rei potest opponi. l PP. Prid. Nõ. Maij, Seculari & Donato Conss.

Mulier pacto desistens ab accusando, incidit in Turpilianum. Salycetus.

V. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. Matronæ.

SI fœmina suam suorumque iniuriã m exequatur, n cum ipsa pacto contra vetitum destitisse profiteatur: in senatusconsulti Turpiliani pœnam eam incidisse, o certi iuris est. †

Ille dicitur destitisse, qui deposuit animam prosequendi: non qui aliquantisper distulit. Bald. Vel sic: Differens prosequi ex causa non dicitur desistere. Salycetus.

VI. Iidem AA. Lucilio. †

IN executionibus criminum obtinuisse videtur, pillos destitisse, qui animum accusationis implendæ prorsus deseruerunt. q Cum igitur alijs ex causis, vel simplicitatis ratiõe, nec dum te ad finem vindictæ peruenisse preces tuæ testẽtur: poteris postposita formidine impedimenti super aliquãtulo si lentio, r instituta accusatione secundum leges perferens s quã probabis tibi debitã vindictã reportare. PP. III. Kal. Iul. Diocletia. VI. & Max. AA. Conss.

TITVLVS XLVI.
DE CALVMNIATORibus.

Accusatorie calũnia iudicis officio mercenario punienda est tempore quo fertur absolutoria, non posica. Salycetus.

I. Imp. ALEXAN. A. Sabino. †

CAlumnia eo tẽpore coerceri t solet, quo de causa præsente u accusatore iudicatur: ideo

Destitisti. vt &. ſ. de generali aboli. l. j. &. ff. eo. l. mulier. §. fi. & diximus. ſ. qui accu. non pos. l. accusationem.

Iu.] CASVS. Si me vel parentes meos accusasti, & destitisti: si iterum velis redire ad accusationem, exceptio destitutæ accusationis tibi obstabit. Viuianus.

l *Opponi.* siue cum abolitione destitit, vt. ff. e. l. mulier. §. fi. siue nõ: vt. ſ. qui accu. non pos. l. accusationẽ. nisi quãdoq; intra. xxx. dies: vt ff. e. l. aut priuatim. §. ij. quæ est contra. & facit ſ. l. proxi.

Si fœmina.] CASVS. Fœmina accusans suam suorũq; prosequẽdo iniuriam: an si desistat, incidat in Turpil. quæritur? Et dicitur quòd sic.

m *Suorumque iniuriam.* sed quis dicitur suorum iniuriã prosequi? Certe qui prosequitur illorum iniuriam, pro quibus testimonium dicere non potest: qui sunt vsque ad septimum gradum, vt Iobinus, & ex eo nati: vt. ff. de testi. l. iij. §. lege Iulia. &. l. lege Iulia.

n *Exequatur*, aliàs enim non auditur: vt. ſ. qui accu. non pos. l. de crimine. Accursius.

o *Inciditse.* immo non: vt. ff. eo. l. j. §. accusatio nem. &. l. mulier. Solu. ibi non poterat accusare, hic sic: quia suam vel suorum iniuriã prosequatur. hoc non valet quia tunc magis videtur incidere, vt in dicto. §. accusationẽ. Dic ergo quòd hic pacto destitit, ibi non pacto.

IN executionibus.] CASVS. Dicitur in hac l. quòd ille ab accusatione desistere videtur, qui in totum deponit animum accusandi. licet ergo accusator ad tempus ex causa fileat, poterit perficere accusationem, redeundo tamen iterũ ad eam. Viu.

p *Videtur*, inter viros prudentes.

q *Deseruerunt.* vt &. ff. de iudi. l. destitisse. &. de mino. l. destitisse. &. ff. eo. l. destitisse. &. l. ab accusatione. §. destitisse.

r *Silentio.* quod tamẽ citra biennium est. aliàs contra: vt. ſ. titu. j. l. j. & ij. & fi. necenim hic erat statutum tempus à iudice.

s *Perferens.* id est ad finem perducens.

DE CALVMNIATORIBVS.

Calumniator est qui falsa crimina scienter intendit: vt. ff. ad Turpi. l. i. ij respon. de qua si criminaliter agitur. vt modo in vlvica dixi, in talione est pœna: vt supra de accu. l. fin. Si ciuiliter, pecuniaria: vt supra de episc. & cler. l. si qua per calumniam. in princ.

t *Alumnia. Coerceri.* ſ. criminaliter, vel ciuiliter: vt modo in rubrica dixi. Et dic, id est eadem sententia, vel incontinenti.

u *Præsente.* vel per contumaciam absente: vt. ff. de publi. iudi.

Sabiniano.

Sucytum iniuriam quæ dicitur prosequi.

† *Subdita VII. Non. Apri. CC. Coss. Contius.*

† *Lucilliano.*

Calumniator est qui tortquis dicitur.

Tusco & Basso Coss. Contius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

l.inter. Sed quomodo, cũ non est inscriptũ ab eo qui de calũ- A
nia accusat: vt s. qui accu. non pos. l. iij. quę est contra? Sol. speciale hoc, quia per officium iudicis petitur puniri.

a *Posteaquam.* id est ex interuallo: vt ff. de contrahen. empt. l. pacta. Vel dic ex interuallo fieri etiã si incontinenti fiat, dũmodo fiat in eadem sentẽtia absolutionis: nam totum in eadem sentẽtia debet contineri. Sed videtur quòd semper demum lata sententia absolutionis de calumnia inquiratur: vt. ff. ad Turpil. l. j. §. j. quæ est contra. Sed ibi in modum accusationis, hic per officiũ iudicis. Vel quod ibi dicit reo absoluto, scilicet destinatione, incepit quærere de calũnia, sic. ff. de iureiuran. l. admonendi. Alij dicunt, ibi incepit incontinenti, non ex interuallo quæ nõ placet. Item cum pro hac calũnia pari pœna puniatur, quia est par delictum: ergo pendente priori non potest de hac calumnia cognosci: vt. s. qui accus. non pos. l. neganda. quæ est contra. Sed hic non accusabat, sed officio iudicis puniri petebat. Vel prosequitur suam iniuriam: quod lex cõtraria permittit.

† *Aemilia mo. Contius.* † *bis verbis Non probasti. l. 1. ff. ad Turpilia. Contius.*

b *Iudicatum est.* absoluendo reum.

c *Puniri.* per officium iudicis.

Mater.] CASVS. Si mulier accuset aliquẽ de morte filij sui, licet nõ probet, excusatur de calumnia. Item extraneus heres excusatur, si accusat interfectorem testatoris, & incumbit ei necessitas hoc faciendi.

d *Possunt.* regulariter enim qui non probat, calumniari videtur: vt not. s. de aduo. diuer. iudi. l. j. Sed hoc fallit cũ mater de morte filij accusat, vt hic: vel pater, vt. ff. de publi. iudi. l fi. Vel econtra filius patris, vt. j. eodẽ. l. calumniæ. Vel etiam extraneus heres, si modo à defuncto suspicionẽ habuerit, vt hic subiicit. Item in tutore, vt. s. qui accu. nõ pos. l. ij. Item in viro: vt. s. de adul. l. j. & l. quanuis. ij. Et his casibus loquitur regula, non eo ipso quòd non probat, &c. vt. j. eodem l. qui non probasse. & ff. ad Turpil. l. j. §. j.

Calumniari videtur qui non probat. † *Archelao. Contius.*

e *Beneficium.* vt sine metu calumniæ accuset. Accursius.

f *Publicũ.* scilicet vbicunq; mulier admittitur pro quocunq;: vt arg. s. qui accu. nõ pos. l. de crimine. Tu restringe ad filium, quando scilicet de iniuria filij accusat.

g *Caute.* dictum defuncti præsumptionem vtilem non probationem facit: vt hic, & ff. ad Sylla. l. j. §. fin. & l. iij. §. j. Si ergo hic extraneus heres non haberet suspicionem hanc, non euitaret calumniæ pœnam.

h *Interest.* arg. ff. fami. ercis. l. qui erat. & ff. de bo. lib. l. qui cũ maior. §. pen. & de mino. l. quod si minor. §. restitutio. & s. qui accus. non pos. l. ij.

Qui non.] CASVS. Accusaui Titium non probaui. mul- A
tum refert an iudex dicat in sententia, absoluo Titiũ, quia non probasti: an sic, absoluo, quia calumniatus es. primo casu non sum infamis, secundo casu sic.

secundum Saly. limitat. l. abetetit. §. calumniator. ff. de his qui no. infamia.

i *Pronunciatur.* vt quia dixit iudex, nõ probasti. secus si dicat, calumniatus es. licet de calumnia eum aliter non damnauit: vt. ff. eod. l. j. §. j.

k *Non patitur.* accusari tamen poterit de calũnia: nisi sit de personis exceptis. s. l. proxi. & satis erit pro accusatore quòd non probauerit, qui nunc accusatur. Accursius.

† *al. Cestius Contius.*

In causa criminali non probans punitur de calumnia, non in causa ciuili etiam liberali. Salycetus.

v. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Cæsio. †

Qui calũniatores pronunciantur: in publicorum duntaxat iudiciorum [n] quæstionibus, non etiam in liberalibus [o] causis, quæ priuatas disceptationes continent, periclitari P solent.

B

Faciens torqueri seruos alienos per calumniam, tenetur ad duplum. Bald.

VI. Iidem AA. Domitio.

Dominis seruorũ q per accusatoris calumniam tortorum, aduersus eum pœna duplici lege Iulia proiudetur. S. XV.

Ante inscriptionem accusatoris nedum reus non debet adduci, sed nec accusatio recipi. Salycetus.

VII. Impp. VALENT. & VALENS. AA. ad Valerianum. P. V. †

Non prius quem quã syn- C
ceritas tua ad tuæ sedis examen iubebit adduci, quàm solennibus satis fecerit qui nititur fidem doloris adserere: cum iuxta formam iuris antiqui, ei qui cœperit arguere, † aut vindicta proposita sit, si vera detulerit: aut suppliciũ, si fefellerit. r †

† *Vtgere legend. sicut que reperi in meis manuscr. & C. Th. quod etiam notauit Cuiacius. Contius.*

Accusator licet submissus, delator notatur, & à calumnia non excusatur, nec à similitudine supplicij. hoc dicit. Vel breuius: Accusator licet submissus, à pœna calumniæ non excusatur. Salycetus.

VIII. Imppp. GRATIA. VALENTIN. & THEOD. AAA. Menandrio Vic. Asiæ.

Nostris & parentũ nostrorum constitutionibus [s] cõprehensum est, eos qui accusationẽ alienis nominibus [t] præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos: atque ideo [u] calumniosissimum caput, [x] & dixi. ff. de calum. l. fin. & facit. s. ad. l. Iuliam de adul. l. verba. & ff. de adul. si postulauerit.

† *Ex Theo. lib. 9. ti. l. 9.*

† *Co. The. 9. 39. 2.*

Non.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd nõ debet aliquis admitti ad accusandũ. nisi prius libellum accusationis accusator porrexerit, & se ad pœnã talionis obliguerit. tunc si probet, excusatur. si non, supplicium pati debet accusans.

r *Fefellerit.* vt. s. de accu. l. fi. & s. qui accu. non pos. l. ij.

Nostris.] CASVS. Ille tenetur de calumnia, qui accusationem instituit, nec probauit. idem si alium subsituerit qui nomine suo intentet accusationem: qui si nõ probat, tenetur de calumnia, & vterque infamia notabitur.

s *Constitutionibus.* quas non habemus.

t *Nominibus.* id est alterius mandato, suo tamen nomine. nam alieno non potest: vt. ff. de publi. iudi. l. pen. §. ad crimen.

u *Atque ideo* accipe. l. supplicium, &c.

x *Calumniosissimum caput.* accusantis alterius mandato; & etiã mãdatis. hoc si nõ probat iubmissus. aliàs nemo punitur: vt. ff. ad Turpil.

ad Turpil. l. j. §. fi. sed fallit. s. qui accu. non pos. l. ij. A

Fallaciter.] CASVS. Qui per calumniam aliquem accusat, post exhibitionem accusati nec publica nec priuata abolitione potest desistere: nec generale nec speciale beneficium principis sibi prodest.

a *Fallaciter.* id est per calumniam.

b *Maximè.* abundat secundum H. vel non abundat secundum Azo. & hoc propter id quod dicitur. s. tit. j. l. j. & s. tit. ij. l. j.

c *Non publica.* triplex enim est: vt. ff. de aboli, l. abolitio. & l. seq. & l. fin.

d *Indulgentia.* nisi esset dictum, non obstante aliqua lege: vt arg. ff. de lega. iij. l. si quis. in princip.

† *Co. The. 9. 37. 3.*

e *Subducat.* in generali non continetur ea quæ specialiter non continentur: vt. s. quæ res pigno. ob. pos. l. alũnos.

Quisquis.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd accusator si non probet, punitur de calumnia: quia eadem pœna puniendus est qua punire tur accusatus si contra eum probatum fuisset.

f *Quisquis.* Exceptis quibusdam: vt. s. cod. l. mater.

g *Calumniantes.* vt. s. cod. l. non prius. & s. de accusa. l. fi. idẽ de præuaricatoribus: vt. ff. de præuari. l. ab imperatore. Accursius.

Continuatio.

DE POENIS.

Ad delicta præmissa supponit pœnas. Vel sic: Diximus supra de priuatis delictis, & publicis, nunc de pœnis eorum. Azo.

Etiam.] CASVS. Damnatus in opus perpetuum, similis est ei qui in insulã deportatus est: & præses inter duos priuatos debet cognoscere: procurator Cæsaris inter fiscum & priuatũ. Si ergo procurator Cæsaris vice præsidis non cognoscens inter duos priuatos, aliquẽ eorũ in exilium dãnauerit: an sententia teneat, quæritur? Et dicitur quòd non. hoc dicit cum. l. seq.

† *al. Luciano.* † *al. inci in opus. recte. Contius.*

h *Etiam in opus.* publicum, non metalli. & tunc est plana, & sunt similes in hoc, quia vterque sine ciuitate est: vt. ff. eo. l. quidam. §. j. & l. capitalũ. circa princip. Si vero dicas opus metalli, licet sint similes, quia non sunt ciues: dissimiles tamen essent: quia primus amitteret libertatem, secundus non: vt. d. l. quidam. & l. aut damnum. §. inter eos. & facit ff. de var. co. l. penul. §. j.

Procurator. Non potuit. facit. s. ad le. Fab. de plag. l. non valet. i & s. de peda. iudi. l. j.

k *Decurionem.* Et facit. s. de quæstionibus. l. diuo Marco, & ff. de pœnis. l. moris. §. istæ. &. s. ex quibus cau. infam. irro. l. decuriones.

Codex.

Sententia quæ est ipso iure nulla, non est timenda. Bald. Vel sic: Procurator Cæsaris non potest in exilium mittere: & sententia à non suo iudice lata, non valet. Salyc.

II. Imp. ANTONINVS A. Valerio.

Procurator meus qui vice præsidis non fungebatur, exilij tibi pœnã nõ potuit [i] irrogare: ac propterea frustra veteris sententiam quæ nulla iuris ratione subnixa est.

Decuriones an adficiuntur pœnis plebeiorum. Salycetus.

III. Idem A. Senatui. †

Decurionem [k] in opus publicum dari non oportere manifestum est.

Conceptus ante cõdemnationem matris pro nato habetur, & ideo eius conditionis est cuius mater erat tempore conceptionis. Baldus. Vel sic: Calamitas matris non nocet filio ante concepto, licet post ea nato sic. Salycetus.

IIII. Idem A. Marinæ.

Si ante [l] conceptus est puer de quo libellos dedisti, quàm mater eius in metallũ condemnaretur: natus conditionis eius est, cuius ante condemnationem mater eius fuit. [m]

C

Veteremi & eorum liberi primi gradus primilegiantur ne in metallum vel opus publicum damnentur. Salycetus.

V. Idem A. Senatui.

Honor veteranis etiam in eo [n] habitus est, vt liberi eorum vsq; ad primum † duntaxat [o] gradum pœna metalli vel operis publici non afficiantur, P sed in insulam relegentur.

Liber homo non debet damnari ad perpetuum carcerem. Saly. & Bald.

VI. Idem A. Alphio.

Incredibile est quod allegas, liberum hominẽ vt vinculis perpetuis contineretur, esse damnatũ. Hoc enim vix [r] in fola seruili conditione procedere potest. PP. III. Id. Februa. Messala & Sabino Conss.

D

Aetas non releuat à pœna quando delictum potest cadere in personam. Salycetus.

Si ante.] CASVS. Mulier damnata in metallum, peperit dẽ erat in pœna: an peperit filium seruũ vel liberũ, distinguitur, aut cõcepit antequã daretur in metallũ, & tũc erit eiusdem conditionis cuius mater erat antequam damnaretur: vt si erat libera, & partus liber: si ancilla, & partus seruus. Viuian.

l *Si ante.* secus si post: quia tunc fisci esset mãcipium, non pœnæ vt mater: vt. ff. de fideicõmis. hb. l. generaliter. §. ex damnata.

m *Eius fuit.* quia tempus conceptionis spectatur hic, sicut in filio senatoris spectatur: vt ff. de sena. l. emancipatum. & de decur. l. ij. §. penul. & facit. ff. de stato. l. imperator Hadrianus. & institu. de inge. circa princip. & ff. eod. l. prægnantis.

† *al. Senatui.*

n *Honor. Etiam in eo.* præter alia pri uilegia quę plura habẽt: vt hic, & ff. de priuileg. vete. per totũ.

o *Duntaxat.* secus in filijs decurionum: vt. ff. de pœnis. l. moris. §. istæ.

p *Non efficiuntur.* vt & ff. de priuileg. vetera. l. j. & iij. & facit. s. quando prouo. non est necesse. l. veteranis, &. s. de excu. ve. per totum. In militante constat: vt supra de quæstionibus. l. milites. &. l. diuo. & ff. de re mili. l. iij. §. j. Accursius.

q *Incredibile est.* quia fieri non debet: vt ff. eo. l. mãdatis. Sed videtur fieri posse, & in decem annis intelligitur: vt ff. eod. l. sine præfinito. Sed ibi dixit ad tempus, nec apparuit quod: vnde decem anni intelliguntur: hic in perpetuum dixit. vnde aditur princeps, vt pœnam remittat. nam idem iudex remittere nõ potest: vt. ff. de quæstio. l. j. §. fin. & de pœnis. l. moris. §. istæ. &. l. diui fratres. &. j. eod. l. pœnam. & sic tenet do nec reuocetur, licet sic pronunciari nõ debuit: vt. ff. de interdic. & releg. l. relegatorũ. §. ad tempus. licet sit argu. contra. ff. de iniusto testa. l. si quis filio exhæredato. §. quòd si quis fuerit. Sed expone non tenet, scilicet incommutabiliter. ADDITIO. Aduertas quòd hæc lex & similes procedunt de iure ciuili: secus autem de iure canonico quod permittit aliquẽ dãnari ad carceres temporales & perpetuos: vt in ca. quanuis. de pœnis. lib. vj. Et est ratio quare ius canonicũ hoc permittat secundum Ioan. mo. & Archi. in. d. c. quãuis. quia Deus nõ vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat. Ezechiel. xviij. &. iij. quæst. iiij. c. hi qui. &. xxiij. q. viij. c. hi à quibus. & authen. vt non luxu. con. na. in princ. colla. vj.

† *Glo. 1. ex transmissa. extra de fil. presbyt. alleget hanc l. quòd nascitur mine hereditas prius, seu proximus.*

r *Vix.* nam in seruo tenet: vt infra eod. l. seruus. &. ff. de iudi. l. vix. Accursius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Impunitas.] CASVS. Minor. xxv. annis commisit delictum: an prætextu ætatis debeat excusari? Dicitur quòd non, si tamen doli capax est. A

a *Non datur.* vt & supra ad legem Corne. de sica. l. si quis malorum enim mores, &c. vt s. fi aduersus delic. l. j. Mitius tamen agitur. vt. ff. de mino. l. auxilium. §. in delictis. & l. si ex causa. §. nunc videndum.

b *Cadere potest.* quia sit proximus pubertati: vt ff. de fur. l. impuberem. aliàs secus: vt hic, & ff. ad legem Corne. de sica. l. infans, & s. de fal. mo. l. j. in fine. Item & minor. xiiij. annis excusatur à delicto carnis: vt. ff. de adult. l. si minor.

† *Concor. gl. in ver. subirahuntur. in cap. pastoralis, extra de appel. post princ. glos. Deportare possunt tantũ quatuor iudices.*

c *Deportatorum in insulam. Ita erat.* vt à præfecto prætorio, vel ab eo qui eius vice cognoscit, & qui mandato principis: vt ff. de legat. iij. l. j. §. hi. Item præfectus vrbis: vt. ff. cod. l. ij. Præses vero principi rescribit, vt cõprobet: vt. ff. de iniusto rupto. testamen. l. si quis filio exheredato. §. sed & si de decurione. & si interim dũ rescribitur decedat, heredes eius habebũt bona: vt. ff. de bonis eorũ. l. ij. §. j. & facit supra si reus vel accusa. l. ũn. & si pen. appel. l. ij.

d *Adepta fuerint.* quod fieri non debet: vt. ff. de interdic. & relega. l. relegatorum. §. ad tempus. nisi lex specialiter aliud inducat: vt supra de episco. aud. l. nemo vel in foro.

† *Et sic est perpetua. simile in c. si autem. cũ gl. fin. extra de cohibi. cle. & mulie.*

e *Si matrem. Ministerium.* id est vt seruiret hominibus in metallũ dãnatis. Et dic differentiam inter metallum, & opus metalli, & ministerium metallicorum, vt. ff. eod. l. aut damnũ. §. inter eos, & §. ministerium. & facit supra de quæstio. l. diuo. in fi. & ff. eo. l. moris. §. istæ. & s. ex quibus cau. iusa. itro. l. decuriones.

f *Etiam.* Seruus deliquit, pro quo iussit iudex eum stare in perpetuis vinculis, & domino reddi. certe perpetuo ligatus esse debebit. Sed contra. ff. eo. l. sine præfinito. vbi dicit decennio. Sed hic ex certa scientia dixit, ibi per errorem. vel ibi in metallum, hic in vinculis. prima placet.

g *Reddi.* sed & hoc tacite, cum dominus per vincula dominium non amittit, & sic sibi debet reddi: vt. ff. de pœnis. l. aut damnum. §. fina.

h *Esse debet.* vbi ergo iudex non definit, nec ego definiam: vt & s. de diuersis re, l. falso. & ff. de euic. l. si rem quam. §. fin.

i *Metalli. Ad seruiles.* Et desinit esse domini, etiam si euadat: vt. ff. eo. l. aut damnum. §. fi. sed non sic si in opus publicum sit damnatus de facto. nam finito tempore domino redditur: vt. ff. eod. l. seruus.

VII. Imp. ALEXANDER A. Isidoro.

IMpunitas delicti propter ętatem non datur, [a] si modò in ea quis sit, in quam crimen quod intenditur, cadere potest. [b]

Ad pœnam deportationis tacitè sequitur ademptio bonorum, nõ ad pœnã relegationis hoc dicit. Vel sic: Bona deportati confiscantur, non relegati. Salycetus.

VIII. Idem A. Victori.

DEportatorũ in insulam ab eo cui id faciendi ius erat, [c] bona fisco vindicantur: relegatorum autẽ nõ, † nisi sententia specialiter adempta fuerint. [d] B

In metallum vel ministeriũ metallicorum non damnentur filiæ decurionũ. Sal.

IX. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuã decurionis filiam fuisse probatũ fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium [e] metallicorum nec in opus metalli dari.

Sententia lata sine tẽporis præfinitione est perpetua. Vel sic: Sententia quæ cõtinet actum successiuum non modificatum nec limitatum ad tempus, in perpetuũ extenditur. Bald. Vel sic: Seruus ad vincula simpliciter damnatus, intelligitur perpetuo damnatus. Salycetus.

X. Idem A. Catullo.

SEruus [f] sub pœna vinculorũ sine tẽporis præfinitione † domino reddi [g] iussus sententia præsidis prouinciæ, perpetuò vinctus esse debet. [h] C

Tam liberi quàm serui possunt in metallum damnari. Salycetus.

XI. Imp. GORDIANVS. A Titiano.

METalli supplicium tam ad personas liberas quàm etiam ad seruiles [i] pertinet conditiones.

Ad clamorem populi præses non debet illicita perpetrare: vnde magis debet adhærere legibus quam clamori populi. Bal. Vel sic: Ad rumorem populi non debet sententia ferri, seu contra iura iudicari. Saly.

XII. Impp. DIOCLET. & MAXIMIANVS. AA. in consistorio dixerunt.

Decurionum.] CASVS. Fecit imperator statutum, in quo cautũ est, ne filij decurionũ bestijs subiiciãtur. quod statutũ nolebat populus admittere: sed aduersus id clamauerat. dicit postea imperator, q̃ vanę voces populi nõ sunt audiẽdæ. nõ enim exaudiri debet cũ noxiũ petit absolui: innocẽtem condemnari. Vnde:

D

Decurionum [k] filij non debent bestijs subiici. [l] Cũmque à populo exclamatum esset, [m] iterum dixerunt [n]: Vanę voces populi non sunt audiendæ. [o] † nec enim vocibus eorũ credi oportet, quãdo aut noxiũ crimine absolui, aut innocentẽ condemnari desiderant.

Pœna per quam dominus non priuatur serui dominio, non priuat eum seruitio. Salyceius.

XIII. Idem AA. Vrsino.

SEruo ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis ius amputatum [p] non sit, [q] domino suo obsequi eum par [q] est.

Iudex non potest corrigere sententiam suam circa tempus. Vel sic. Iudex non potest facere gratiam de tempore, nec de pœna. Baldus.

XIIII. Iidem AA. & CC. Vicario.

SI operis publici temporalis pœnæ sententia præfinitus nondum excesserit dies hũc expectari conuenit: [r] cum † non remitti pœnam facilè, publicè interest: ne ad maleficia temere quisquam prosiliat, [s] C

Pœnam temporalem vel perpetuam iudex non reuocat vel mutat post sententiam. Salycetus.

XV. Iidem AA. & CC. Agatho.

POenam suã dictam sentẽtia præsidi prouinciæ reuocare non licet, [t]

Ad pœnalem sententiam non pertinet nisi reus fuerit confessus, vel probationibus clarissimis conuictus. Salyc.

XVI. Imp. CONSTANTINVS A. ad Catulinum proconsulem Africæ. †

QVi sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, vt non prius capitalem [u] in quempiã promat seueramque sententiam, quàm in adulterij vel homicidij vel maleficij crimine, aut suã confessione, aut certe [x] omniũ qui torsecus in multa: vt. ff. de offic. præsi. l. illicitas. §. fin. sed principi pro hoc mittitur quandoq̃: vt dixi supra eo. l. incredibile. Item ratione restitutionis quis suam sententiam reuocat: vt. ff. de minor. l. in causæ. ij. §. fi. & l. præfecti & supra ad legem Iul. de vi. l. seruos. & supra de custo. reo. l. si quis in ea. & ff. eod. l. respiciendum. in princip.

D

Vi sententiam.] CASVS. Qui cognoscit de crimine, cuncta debet inuestigare: nec præcipitanter debet condemnare, nisi per confessiones vel probationes accusatus conuincatur: ita tamen: vt vix crimen possit inficiari quod commisit. Vi-

u *Capitalem.* vbi mors naturalis vel ciuilis subsequitur: vt. ff. de publi. iudic. l. ij.

x *Aut certe,* repete, confessione. *Sufficiat.*

† *Forte contra Christianos. Contins.*

† *Concor. c. 2. cum gl. 1. extra de elec. Pilatus male fecit, qui ad populi clamorem Christum condemnauit.*

† *C. The. lib. 9. tit. 40. l. j.*

a *Sufficiat.* vt & supra de proba. l. fi. & supra de fal. l. vbi. Sed cõtra. ff. de quæst. l. j. §. diuus Seuerus. sed ibi nõ statur tormẽtis si non perseueraret. hic sic: vt in eadem. l. §. si quis vltro. & dixi supra de quæsti. l. fina. A

b *Si quis, In manibus.* id est brachijs. Accursius.

c *Et in furis.* id est in tibijs, siue pulpa cruris.

d *Quo.* pro vt.

e *Figurata.* qua cognoscitur: vt dicitur. ff. de relig. l. cum in diuersis. Et sic not. nõ esse quem bullandum in fronte.

CVm.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd cõuictus de crimine, statim debet cõdemnari nulla adhibita dilatione, ne detur criminosis facultas occasione dilationis quibusdam machinationibus euitandi pœnam.

† *Codex Theo. e. l. 2.*

f *Cum reis manifesta.* qualẽ habes. s. eo. l. qui sententiam.

g *Datur.* quod dari nõ debet.

h *Artibus.* tumultum forte faciendo: vt. ff. de sica. l. pe.

i *Pater.* quod esse non debet.

k *Differenda non sit.* vt. ff. e. l. si quis forte. in prin. nisi in casu: vt. j. e. l. si vindicari. Accur.

l *Iuris sententiam.* sine huiusmodi retardatione: vt & supra de custo. reo. l. fi. & infra de bo. pro. l. j. in fine. *ADDITIO.* Aduertas tamen, quòd sententia corporalis non debet executioni mandari intra decẽ dies. qui dãtur ad appellandũ. ita tenet Bar. in. l. addictos. s. de appel. & in. l. qui vltimo. ff. eo. per. l. i. & ibi nota. ff. nihil nouari app. interpo. Nõ ob. secundum eum. d. l. addictos. quia ibi male fecit iudex. vel ibi damnatus renũciauit appellationi: quæ tamen renunciatio nõ nocet quo ad extraneos: vt. l. non tãtum. ff. de app. hoc de iure, de consuetudine verò seruatur contrarium: quia illi x. dies non expectantur.

† *Codex Theo. e. l. 9. corrigit hoc lex legem Constantini quæ est Cod. Theo. 9. 40. 3. & 4. & 7. Contius.*

NEquis.] CASVS. Si aliquis de corpore aliquã delictum commisit, nõ debet pronunciari vt pro coercitione delicti fiat de alio corpore: puta si fit tutor, quòd sit de corpore pistorum, vel econtra: sed pro modo delicti pœnam sustineat competentem.

m *Alteri corpori.* cerdonum, vel similium. talia enim sunt multa: vt supra de iurisdi. om. iud. l. fi. & ff. quod cuiusq̃ vniuer. l. j. & est ratio, quia nõ esset pœna, vt dicunt: vt arg. infra de decur. l. ne quis. lib. x. sed certe magna si pelliparius damnetur vt sit faber. Sed cõtra in authen. vt nulli iu. §. adulterã. colla. ix. Sol. ibi Codex.

mentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnũ conspirante cõcordantéq; rei finem, conuictus sit: & sic in obiecto flagitio deprehẽsus, vt vix etiã ipse ea quæ cõmiserit, negare sufficiat [a]. Dat. III. Nõ. Nouẽb. Treueris, Accepta. XV. Kalen. Maij Hadrumeti, Volusiano & Anniano Conss.

Nemo est signandus in fronte quia non debet facies hominis ad similitudinem dei formata fœderi. Bal. Vel sic: Pœna damnati in eius fronte vel facie non debet signari. Sal. B

XVII. Idem A. Eumelio. †

SI quis in metallum fuerit pro criminum deprehensorum qualitate damnatus minime in eius facie scribatur: cũ & in manibus [b] & in suris [c] possit pœna damnationis vna inscriptione cõprehendi: quòd facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata [e] minime maculetur. Dat. XII. Kalendas April. Cabillono, Cõstantino. A. IIII. & Licinio. IIII. Conss.

Crimine liquidato non debet sententia differri, ne detur materia supplicãdi. Sal. C

XVIII. Impe. CONSTANTIVS A. Theodoro V. P. præsidi Arabiæ. †

CVm reis manifesta [f] probatione cõuictis spaciũ tẽporis ante sententiã datur [g], facultas supplicandi, vel quibusdã malignis artibus [h], tã præsidũ, quàm officialiũ pœnas euitandi criminosissimis pateret [i]: cũ & in homicidij crimine, & in alijs detectis grauioribus causis vltio differẽda nõ sit [k]. Igitur de cæteroiuxta criminis qualitatẽ legem oportet seruari, & in sceleros & noxios proferri iuris sentẽtiã [l]. Dat. Id. Octob. Constantio. A. IIII. & Cõstante Cæs. Conss. D

In pœnam delicti non debet quis alicui corpori vel collegio congregari, vel transferri. Salycetus.

XIX. Impp. VALENTINIANVS & VALENS. AA. ad Olybrium. P. V. †

NE quis pro coercitione delicti, vel pistoribus, vel cui speciale fauore religionis. Item contra in authẽ. de san. epis. §. sed neq; curialẽ. & §. si monachus. col. ix. vbi traditur curię ciuitatis. Sol. hoc corrigitur. Vel verius, ibi speciale in illis casibus. Itẽ contra j. de appari. præfe. vrb l. ij. li. xij. Sol. vt ibi. A

Vindicari.] CASVS. Si princeps crudelius quàm consuetudo exigit, vel quàm delictum meretur, aliquem condemnari, non debet statim subiici pœnis: sed prius labentur xxx. dies: quibus elapsis condemnari debet: interim debet esse sub fida custodia.

n *Intuitu.* vt supra ad le. Iuliam repe. l. j. & ff. eodẽ. l. aut facta. §. fin.

o *Nolumus.* specialissima causa est hic. aliàs enim contra: vt supra eodem. l. cum reis. *ADDITIO.* Concor. ca. cum apud. in fi. xj. q. iij. vbi gl. addit alios quosdã casus in quibus differtur executio.

† *Codex The. e. li. 13. huius autem legis suasor fuit S. Ambrosius auctore Sozomeno. lib. 7. eccle. hist. ca. 24. Contius.*

p *Vnciat qui.* vt supra de custo. reo. l. j.

q *Excubijs.* id est vigilijs.

r NE diu. *Apparitorum.* id est nũciorum.

† *Concor. c. siquando. extra de rescri.*

s *Perfidia.* sic in authenti. de exhib. §. illud. col. v.

t *In absentes.* speciales, regulariter contra: vt. ff. eodem. l. absentem. in prin. sic nec appellant: vt supra quo. ap. non re. l. nulli. Accursius.

a Et hunc casum excipit glo. 1. in c. quoniã frequenter. extra vt lit. non cont.

† *Codex The. e. l. 14.*

Ancimus.] CASVS. Qui delinquit, pœnis competentibus subiici debet: & an pœna eius ad cognatos vel adfines extendatur, quæritur? Et respond. quòd non.

u *Sancimus ibi.* id est in eo homine.

x *Noxia.* id est delictum: vt instituit. de noxa. §. j.

y *Familiares.* scilicet malefactoris.

z *Calumnia.* id est ab accusatione, quæ calũniosè fieret.

† *Codex Th. e. l. 18.*

a *Societas.* tunc enim suo nomine tenerẽtur.

b *Admittunt.* corrigere tamen debent seniores iuniores agnatos: vt supra de emenda. propin. l. j.

Seniores debent iuniores corrigere.

c *Teneant.* non tamen in omni loco: vt. ff. de postu. l. ex ea.

† *Concor. c. quæsiuit. extra de his quæ fina. a ma. patre*

d *Ne vlterius.* id est in plures personas. nam & in eadem quandoque maior imponitur pœna quàm sit delictũ: vt. s. eo. l. si vindicari.

e *Metus.* id est pœna. nã metus bene extenditur ad alios, maxime vbi grauius quis punitur quàm delictum exigat: vt. d. l. si vindicari. dixi. & pro hoc, q̃ alius pro alio non puniatur, facit supra de inoffi. test. l. si qs in suo. §. legis. & s. de natu. li. l. legẽ. in fine. j. respõ. & supra ne vxor pro mari. l. ob maritorũ. & ff. eo. l. si pœna. & l. crimẽ. & de mu. & ho. l. iij. §. qd̃ pater. & ff.

pro soc.l.actione.§. dixi.nus. & de ritu nupt.l.generalis.§.fi, & ff.folu.ma.l.si marit.&.ff.quod quisq; iud.l.iij.§.si is.in.fi.

*Cod. The. Theodorum solum connumerat.

a *Omnes.* Si datus in exilium in decēniū, cōpleuit tēpus, liberatur extunc: & si in carcere inueniatur, liberatur: vt infra.l.prox.& sic non est cōtra.ff.eo.l.aut damnum.§.solent. Diuersis autem ideo subiicit, quia triplex est exiliū: vt.ff.de interdic.& releg.l.exiliū. & facit.§. de his qui no.infa.l. & si feuerior.&.l.si Posidonium. Item no.quòd non est addenda afflictio afflicto: vt. ff. de offi.præs.l.diuus.

Exiliū est triplex.

Afflictio non est afflicto danda.

b *Impleſſe.* alioquin damnatur in opus publicum, & duplicatur tempus, si erat decennium: vel damnatur in metallū relegatus, aut deportatur: vt.ff.eodē.l.aut damnum.§. quisquis.&.l.relegati.

c *Luiſſe.* sic. ff. de reiur.l.bona fides. &. ff. nau.cau.fta.l.licet in fi.

d *Rectores.Tenentur.* vt & supra.l.,pxi. Accursius.

e *Hi.Tradiderint.* facit supra quæ res expor.nō pos.l.ij. &.§. de mathe.l.culpa.

NE SINE IVSsu principis certis iudicibus liceat confiſcare.

Inter cæteras pœnas una est, scilicet confiſcatio, quā cuilibet iudici imponere non licet.

f *NVlli. In summa.* qui scilicet habēt merū imperiū: vt.arg. ff. de in jus. vo.l.ij. quales sunt illustres, spectabiles, & etiā clarissimi: vt.ff. de offic. præs.l. illicitas. §. qui vniuersas.

g *Proſcriptionis.* id est sententię qua bona adimūtur: multo ergo minus deportare secūdum R. Sed Io. hanc.l. intelligit cum principaliter adimuntur bona, nō ex consequentia criminis. ex consequentia enim criminis à quolibet cōfiscantur secundū Azo. & facit. ff. de pœnis. l. relegati. in fi.

DE BONIS PROſcriptorum, &c.

Quid de bonis damnatorum fiat, dicit. De pœna corporali inſtigenda plenè diximus ſupra de pœnis. Nunc de bonis damnatorum ſine proſcriptorum dicit. Azo.

riatur delictum. Hoc singulis quibusque iudicibus intimetur. Dat. VIII. Kal. Augu. Cōstantinop. Eutropio & Theodoro*VV.CC. Conss.

Tempus quo quis est in carcere, cōputatur in tēpore quo quis debet esse in exilio. Baldus. Vel sic: Hæc lex habet duas lecturas. vna glos. secundum quā breuiter.h.d. In exilium temporale damnatus, tempore finito nō debet ad carceres reduci: & reductus debet liberari. Hæc lectura non est de dubitabili: & non bene congruit huic textui licet applaudere magis videatur. l. seq. Dic ergo secūdum Pet. & moder. Tempus quo condemnatus postea stetit in carcere, computatur in exilij tempus. Salycetus.

B

XXIII. Impp. HONOR. & THEOD. AA. ad Antemium præfectum prætorio.

Omnes a quos dānationis conditio diuersis exilijs destinatos, metas tēporis præstituti in carceris impleſſe b custodia deprehenderit, solutos pœna, vinculisque laxatos, custodia liberari præcipimus, nec formidare miserias vllas exilij. ¶ Sit satis immensorum cruciatuū semel luisse c supplicia, ne hi qui diu priuati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, intra breue spaciū catenarum pōderibus prægrauati, etiam exilij pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. XIIII. Kalen. Maij, Constantio & Constante. VV. CC. Conss.

Ille qui stetit in exilio quātum debuit, non debet incarcerari postea. hoc dicit. Vel sic: Completo tempore pœnæ, quis reponitur in pristinum statum. Baldus.

XXIIII. Iidem AA. Monachio præfecto prætorio.

Rectores prouinciarū cōueniri præcipimus, vt hi qui pro suo crimine pœnam exilij sub certo temporis spacio subire decreti sunt: exacto præfinito tēpore, nec claustris carceralibus, nec in locis quibus exules versati sunt, teneantur. d Dat. III. Kalend. Septembr. Eudoxiopoli. D. N. Theodosio. A. VII. & Palladio. V.C. Conss.

Puniendi sunt capite, qui barbaros docent nauigia fabricare. Salycetus.

XXV. Iidem AA. Monaxio præfecto prætorio.

His qui conficiendi naues incognitam antè peritiā barbaris tradiderint e, capitale supplicium proponi decernimus. Dat. VIII. Kalend. Octob. Constantinop. Monaxio & Plinta Conss.

TITVLVS XLVIII.
NE SINE IVSSV PRINcipis certis iudicibus liceat confiſcare.

Exceptis ſummis magiſtratibus nemo iudicum poteſt omnia bona alicuius cōfiscare, niſi principe ſpecialiter præcipiente. h. d. Vel sic: Iudices merum imperium nō habentes, nō possunt suo officio præter legem exercendo bona confiscare. h.d. secundum veram lecturam. Io. & Azo. Salyc.

I. Impp. THEODOSIVS A. & VALENT. C. ad Hierium præfectum prætorio.

Nvlli iudicū liceat (exceptis his qui in summa f administrationis sunt positi potestate) proscriptionis & tempestate totius substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. X. Kalē. Febr. Constantinop. The. A. XI. & Valent. Cæs. Conss.

f *Nulli.* scilicet habēti merū imperiū: vt.arg. ff. de in jus. vo.l.ij. quales sunt illustres, spectabiles, & etiā clarissimi: vt. ff. de offic. præs.l. illicitas. §. qui vniuersas.

g *Proſcriptionis.* id est sententię qua bona adimūtur: multo ergo minus deportare secūdum R. Sed Io. hanc.l. intelligit cum principaliter adimuntur bona, nō ex consequentia criminis. ex consequentia enim criminis à quolibet cōfiscantur secundū Azo. & facit. ff. de pœnis. l. relegati. in fi.

TITVLVS XLIX.
DE BONIS PROSCRIptorum, seu damnatorum.

Quando seruus capitaliter damnatur, peculium domino nō auferetur: animo exequi eo differtur, donec ab eo domino accelerāti reddatur ratio administrationis. Salyc.

I. Impe. ANTONINVS A. Marco.*

Seruorū capitis h crimine damnatorū peculia dominis non auferri notum est: sed quod seruum dominus habuisse i probauerit, recipiet, preciumque rerum k si quæ ab eo distractę sunt l. ¶ Ipsius m quoque præsentiæ potestas ei dabitur, quo ad rationes per eum administratæ reddantur ac disponantur n. Sed meminisse dominum oportebit instare vt id velocius o fiat, vt pœnæ suæ reddi possit.

Deportatus in quæstus post deportationem non habet heredem. Bald. Vel sic: Etiā post deportationem quæsita, in morte veniunt publicanda. Salycetus.

II. Imp. ALEXAN. A. Frontoni.

Deportati nec earum quidem rerū quas post pœnam irrogatam habuerint p, heredē habere possunt: sed & hæ publicabuntur. q

Peculium castrense filij deportati non debetur fisco, sed patri. Salycetus.

III. Idem A. Iuliano.

Si filius tuus cum esset in tua potestate, in insulā deportari meruit: peculium eius, nec quod in castris r acquisiuit, vel quod ei militaturo donasti auferri tibi debet. PP. VI. Id. Septē. Alex. II. & Marcell. Cōss.

TITVLVS L.
DE BONIS DAMNATORUM.

Damnatus in metallum, seruus efficitur & publicantur bona, quæ non restituuntur nisi sola principis indulgentia. Salyc.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Callimorpho.

In metallum damnatus pœnæ seruus efficitur: & ideo eiusmodi sententiam passi bona vindicantur rationibus fisci. Quare si quid rerum a habuitis quem postea nostra indulgentia b liberatum esse probauerit, ad ius fisci potius quàm ad ipsius dominium pertinet.

Publicatis bonis alicuius, obligationes, transferuntur in fiscum, & competens iudex est procurator Cæsaris. Salycetus.

V. Imp. PHILIPPVS A. Arriano.

Si (vt proponis) bona eius qui tutelæ tuā administrauit, sententiā passi ad fiscū sunt de uoluta: procuratore nostrū adire cura: qui si quid iure posci animaduerterit, non negabit. c

Bona matris deportatæ non reſeruantur filiis. Baldus.

VI. Impp. DIOCLE. & MAXIMIA. AA. Gaudentio.

De bonis matris d deportatæ filiis nihil deberi, iuris absolutissimi est.

Docet qualiter bona deportati debēt describi, & qualiter debent ad principem referri: & punit negligentem. Baldus.

VII. Imppp. VALENS & GRATA. AA. ad Probum præfectum prætorio.*

Si quis intra puinciā pro qualitate delicti stylū e proscriptionis f incurrerit, g per ordinarij officij g solicitudinē bonorū eius indago diligētissime celebretur: ne quid rei priuatæ h cōmodis p gratiā atq; colludiū furto subducatur: & plena descriptio i cōprehēdat, quod spaciū, k & quod sit ruris ingeniū l * quid aut incultū sit, aut colatur, quidin vineis, oliuetis, aratoriis, pascuis, syluis fuerit inuētū: quæ etiā gratia m & quæ amœnitas sit locorū, quis i ędificiis ac possessionibus sit ornatus: quótve mācipia in prædiis occupatis, vel vrbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneātur: quot sint censuarij, vel coloni: quot boū n exercitiis terrarū atque vomeribus instruētiū, quot pecorū & armētorū greges, & in qua diuersitate numerati sint: quātū auri & argenti, vestiū ac monilium, vel in specie, vel in pōdere, & in quibus speciebus quidve in apothecis o sit repertū. tūc demū omnia ea quę vel le nos perspicis, inquisitiōe cō-

Damnatus in metallum. Rerum. scilicet iam confiscatarum.

b *Indulgentia.* vt infra de sen. pas.l. cum patrem. & supra de gene. abo.l. fi. Secus si fuerit in integrum restitutus: vt infra de sen. pas. l. j. & facit. ff. de iur. fis. l. in metallum. Item contra infra de sen. pas.l. fi. in fi. ibi solues. & facit supra eodem.l.ij.

Serui an censeantur caput habere.

c *Non negabit.* contra fiscum: vt supra ad legem Iuliam de vi.l. tutoris. &. ff. de tute. & ra. dist.l. si tutor. & infra de sen. pas. l. tutor. &. ff. sol. matri. l. si marito. & supra solu. matri. l. ij.

d *De bonis matris.* secus in patre: vt infra eodē. l. fin. Vel dicas illam corrigere istam. Accursius.

*Matercllo.

e *Stylum.* id est sententiam.

f *Proſcriptionis incurrerit.* id est tale delictum fecerit, propter quod debebāt bona eius confiscari. Accur.

g *Officij.* præsidis: vt infra de bo. va. l. fi. li. x.

h *Rei priuatæ.* id est rei fiscalis: quæ propriè principis dicitur: vt. ś. de quadrien. prescrip. l. bene à Zenone. Acc.

i *Descriptio.* Nota qualiter fiat inuentarium: vt. ś. de admini. tut. l. tutores. ij.

k *Spacium.* scilicet in singulis agris sit.

l *Ingenium.* id est, fertile sit, an sterile.

m *Gratia.* i. habilitas.

n *Quot boum.* id est quot boues.

o *Apotheris.* id est stationibus: vel locus vbi pecunia reconditur.

p *Rationalis.* i. procuratoris Cæsaris. & facit ad hoc. ff. de censi. l. formā. &. j. de apo. pub. l. j. & de bo. vacā. l. fi. lib. x. Vel die procuratori fisci: vt. ś. dixi.

q *Patrimonio.* fiscali.

r *Multanda.* quæ omnia lædit: vt in auth. de quæsto. §. j. colla. vj.

Negligentia lædit omnia.

s *Inferat.* vt. j. de iure fis. l. defensiones. lib. x.

SI deportatus. CASVS. Si deportatus filios habeat emācipatos, & in potestate: media pars bonorū illius pertinebit ad suos: nisi emancipati velint conferre ea quæ pater eis dederat tēpore emācipationis. ide est in dote data pro filia, vel nepte, scilicet quòd filia nihil percipiet, nisi conferat dotem in medio.

t *Suos.* in potestate.

u *Pars.* scilicet dimidia: vt infra. eo. l. fina.

x *Confeſſa est.* benefício speciali.

†*Cod. The. ibi. l. 8. qui bussā mutatis.*

y *Damno.* id est si pūrāt damnum esse, fures illas conferant.

z *Donationis.* sibi factæ à patre. Azo.

a *Erit.* vt &. ś. de coll. l. filiam. ij. &. l. posthumo. & quod dicitur in naturali, idem in adoptiuo: vt ei detur quarta pars, nisi in fraudem sit facta adoptio: vt. ff. de bo. dā. l. fin. §. ex bonis. Accursius.

SI quis. CASVS. Si maritus deportetur, vxor sua bona vindicare potest: & dotem recuperat quam dedit, & donationem in eam à viro factā propter nuptias: & si in filios emācipatos ante commissum aliqua cōtulit, pœnes eos remanebūt: alia verò fisco applicabūtur. Si vero maritus aliàs erat debitor fisci, & quia nō soluebat, bona sua confiscata sunt: idem iuris erit de bonis vxoris & filiorū emancipatorum, quod & in primo casu. Si verò primipilarius condemnetur: bona quæ in vxorem vel filios emancipatos contulit, confiscabuntur.

†*Cod. The ibi, l. 9.*

b *Res proprias.* vt &. ś. ne vxor pro ma. l. ij. & de dona. inter virum & vxo. l. res. Accursius.

Quæstus aliqui renoeant contrarium. vide Bart. plenissime: & ibi remissiue Imol. in l. si finita. ff. de vectig. Bartholus in a post. in l. 1. ne fi. pro.

*Adrianus liberis proscriptorum duodecimas dedit. Spartia. in Adriano. De proscriptis lata olim fuit lex Cornelia. & Corne. Sulla. quæ vetabat proscriptum iuuari. Ioē inhibebat vere eorum bona qui proscripti fuissent. Cicero pro Amerino. Contin. * id est natura.*

A structa rationalis P rei priuatæ tradantur officio, aut palatinis super hoc causa missis, nostro nectenda patrimonio. q Mox vero ad nos sub literis publici iudicis sigillatim de omnibus nominatimque referatur, proculdubio negligentia multanda. r Nam si quid post factam à prædicto officio inuestigationem rationalis rei priuatæ. cui inquisitio secūda mandata est, amplius fortasis inuenerit officiū fraudulētū, ea cōdemnatiōe ferietur, vt aliud tantū, quātū fuerat subtractum, ex propriis facultatibus inferat. s Da. III. No. Maij, Treueris, Valentiniano. NB. P. & Victore Cōss.

Bona deportati pro parte liberis reſeruantur: in qua reſeruatione continentur filij emancipati: & filiæ dotatæ conferunt dotem suam. Vec sic: Vbi succeditur ex delicto, ita debet fieri collatio, sicut si succederetur ab inteſtato. Baldus. Vel sic: Emancipati non admittuntur ad bona damnatorum patrum, quæ reſeruantur liberis ex gratia, nisi existentibus in potestate conferant quæ à patre receperant. Salyce.

VIII. Imppp. GRATIAN. VALENT. & THEODO. AAA. Eutropio præfecto prætorio. †

Si deportatus suos t & emāci patos filios habuerit: pars u quæ ex bonis eius liberis cōcessa est, x ad eos rātū qui in potestate erant, trāsferatur: si emācipati ea quæ cōsecuti erāt emācipationis tēpore, damno y suo exilitimāt cōferēda. ¶ Sin autē cōfusionē bonorū & donationis z elegerint: ea omnia quę fiscus liberis dānati concedit, æquę diuisionis partibus sortiātur. Quæ regula etiā in dote filię, vel neptis ex filio deportati conferenda, custodienda erit. a

Marito deportato res paraphernales vxoris, & dos eius non debent fisco incorporari, nec etiam donata vxori, nec etiam donata emancipatis liberis ante tempus criminis. Reliqua vero bona incorporanda sunt. hoc dicit vsque ad. §. fed in hit. Bal. Vel sic: Publicatis bonis viri res propriæ vxoris non debent occupari, & dotes illico debent sibi reſtitui: & ei donata ante matrimonium, vel eo constante ante reatum debent apud eam permanere. hoc dicit vsque ad ver. si quid etiam. Salycetus.

IX. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. Cæsario præfecto prætorio. †

Si quis posthac stylū (quod absit) proscriptionis exęcperit: vxor eius res proprias b ex quocunque titulo sibi quæsitas veluti manu iniecta mox vidicet, aut certe quoquo modo occupatas statim recipiat. Dos etiā, nō quæ aliquoties inaniter

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Dotalium*.vel priuatorum,vel publicorum, cum data non sit:vt supra de dote cau.non nu.l j.Sic ergo excipit fiscus.cuius interest,sicut alij creditores:vt supra de non nume.pecu.si cui.& facit.ff. de acquiren.possess.l.prædia. & faciunt pro instrumentis quibus non creditur, quæ sic fiunt cotidie.

b *Largitione viri*. tali, quæ valeat constante matrimonio: vt. ff. de donat.inter vi. & vxo. si sponsus. §. concessa. Vel etiam si non valet, non tamen reuocatur tacitè per mariti damnationem:vt statim dices de illa quæ in filios est collata.

c *Proscriptionem*. etiam post contractum crimen: vt. ff. de dona.l. post contractum, nisi fuerit crimen perduellionis: vt supra ad leg. Iul.maie.l. fi.

†*Cod.Th. li.9.ti.42. l.1.*

d *Reatus*. etiam post, vt modò dixi: nisi delicti faceret timore, quia tunc non valet : vt.ff. de don.cau. mor.l.vij. in fi.

e *Filios*, quia dimidia eis datur:vt.j.eo.l.fi.

f *Damnatus*. supra an non.

g *Vindicauerint*. quia licet non valeant, tamen morte confirmabuntur. & sic per damnationem patris nō reuocantur. licet sit aliud in donatiõe causa mortis:vt.ff. de dona. cau. mor. l.vij:

h *Sed in his*. supra pro delicto:hic pro ratiociniis bona publicantur.

i *Ante initium*. id est antequam ex eo actu pro dolo vel culpa fisco cœperit teneri . & sic bona sua fuerunt exinde demum fisco obligata : secundum Azo. Vel dic etiam prius: vt arg. supra de bo. quæ li.l.cum oportet. §. fi. & de sec.nu.l. hac edictali.§.omnibus.

k *Deducta est*. accipe intemeratum, &c.quod est infra.

l *Obnoxium*. id est ratione obligatum:vt infra de iur.fisc.l.j.lib.x.

m *Hauerit*.& multo magis quæ habent postea. Et cause quod hic non excipit à generalitate proxima:nec quicquam, &c.

n *Vxoris*. id est suo & vxoris:vel suo & filiorum: nam pro sua parte fisco etiam tacite obligatum est.

o *Cæsarianis*. loquitur forte de his quos dicimus primipilarios. nã cũ pro tali debito mulieris bona occupantur:vt, ſ. in qui.cau.pig.ta .cõtra.l.fatis fi-

Mulieris bona quando que pro debito mariti obligantur.

lij,& si non sint hæredes,tenetur:vt infra de primipil.l.cum ex dotalium[a] instrumentorum tenore conscribitur, sed quem se corporaliter tradidisse docuerit, repræsentetur . Ea etiam quæ ab innoxio adhuc marito ante nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio largitione viri[b] ad eam ante prosciptionem[c] peruenerint,apud eam firmiter permaneant.

Donata filiis emancipatis ante reatum patris non reuocantur: & de donationibus in filios collatis principi referibitur. hoc dicit vsque ad. §. sed in his. Salycetus.

Si quid †etiam in emancipatos liberos ante tẽpus criminis ac reatus[d] patrẽ contulisse claruerit, integrum iisdem citra in quietudine reseruetur.¶ Quòd vero nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare , captum à publicis personis ita ad me referri specialiter censeo, vt illud quoque addatur, vtrum filios[e] habeat qui damnatus[f] est: simulque adiiciatur vtrũ iidem apud le ex causa donationis ali quid vindicauerint.g

Hæc est secunda pars principalis huius. l.quæ hoc intendit: quãdo bona publicantur pro ratiociniis, vxor & filij sibi donata ante actus initium retinent præcipua, à fisco non inquietãda: nisi is qui administrauit , fuerit de Cæsarianis:h.d.vsq; ad fin. Salyc.Vel sic:Vbi bona alicuius in fiscum transeunt ratione contractus , vel quasi , debet fiscus præferri donatarijs & alijs prætendentibus causam obligationis post quam illud factum obligatorium sumpsit originem: non autem præcedentibus tempore.Baldus.

Sed in his[h] qui fiscalibus actibus nexi sunt, & pro ratiociniis proscribuntur, & condemnantur : placuit , si quid proprium vxor habuerit,vel à marito datum ante initium[i] actus ex quo origo fraudis ac vitij in iudiciũ deducta est : [k] si quid deinde in emancipatos filios donatione collatum est antequam crimẽ oriatur,intemeratum apud accipientiũ iura persistere : nec quicquam fisco in qualibet causa teneatur obnoxiũ,[l] nisi quod in dominio proprio cũ obligari cœpit , habuerit: [m] vel quod agens tã suo, quàm vxoris[n] suæ, vel filiorũ,vel cuiuscunque prẽterea nomine cõparauerit. Ex-

C ceptis dumtaxat Cæsarianis , o vel †Catholicianis,qui ab omni iuris beneficio excluduntur, nisi probata à me purgataq; tatiocinia fuerint, vt quod innoxiè habuerint, transmittẽdi copiã habeant.Dat.III. Non.Augu.Constãtinop.Arcadio.IIII. & Honorio.III.AA.Conss.

Quando bona damnati de crimine capitali veniunt publicanda:si liberos habet, debetur dimidia: nisi damnatus fuerit de numero curialium, vel decurionum:quia tunc seruatur forma hic scripta,crimine læsæ maiestatis excepto.Saly.

B x. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Hierio præfecto prætorio.†

QVãdo quis quoliber crimine damnatus capitalem pœnam deportationẽve sustineat : si quidem sine liberis mortuus sit, bona eius ad fiscum perueniant.P¶ Si vero filij, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidia q parte ærario vindicata, alia eis reseruetur , Idem est & si posthumos dereliquerit.¶ De curioni[t] vero, qui hoc incurrerit, [r] si liberos non habeat succedat curia , bonaque vniuersa detineat aut ipsa per se,[s] aut suo ordinatura periculo munera subiturum.[u] ¶ Sin autẽ erit soboles[x] curiali : & si ea necdum procreata est, integris patris fortunis fulciatur.¶ Si filia, vel filiæ fuerint , pars dimidia ad eas deuoluatur facultatũ: altera dimidia ad curiã. ¶ Sin autẽ mares curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis curiæ nomine deferatur : & alia quãin cõmune omnibus[z] tribuit indulgẽtia principalis,pro virili diuidatur portione.excepta sola maiestatis quęstione:quam si quis sacri lego animo adsumpserit, iustè pœnã ad suos etiã posteros trãsmitter.[n] Dat.X.Kal. Feb.Constantinop.D.N. Theo. XII. & Valentiniano.II.AA.Conss.

IN AVTHEN. VT nulli iud.§. fi. col.ix. consti.ix.

Hodie bona damnatorum debentur ascendentibus & descendentibus, & ex latere vsque ad tertium gradum,excepto crimine læsæ maiestatis.Saly.

BOna damnatorum seu proscriptorum non fiunt lucro ascendentibus vel descendentibus superstit,tunc bona deueniũt ad fiscũ,sed in crimine læsæ maiestatis omnia bona cõfiscãtur, *Iudicibus.*

a *Iudicibus*,huic est contra.ff.eo.l.pe.in fin. sed hæc corrigit,

b *Fisco*.immo,vt.ſ. de inoff.nup.auth.incestas.Solu.hæc corrigit,cum posterior sit in corpore.Alij dicunt ibi speciale: vt & in crimine læsæ maiestatis,vt hic subiicit. Al.enim distinguit: refert an post sentẽtiam retinet ciuitatem,& tunc confiscatur:

Damnati bona ensisc.dda.

vt ibi : aut non, & tunc eum nõ esset pœna bonorum ademptio, non habet fiscus vt hic:arg. in auth.de mãda. prin. §.oportet.col.iij.

c *Definitam*.quam forte consequeretur si culpa viri solutũ esset matrimonium:vt. ſ. de repudi.l. fi. hodie tamen matrimonium non solu-

Matrimonium per supplicium nõ dissoluitur.

itur per supplicium:vt in auth.de nup.§.sed etiã captiuitatis.col.iiij. Vel die quantũ ex morte lucraretur:vt.ſ. vnde vir & vxor. auth. præterea. & supra de epiſc. & cleri.l. deo nobis.§. j.Accur.

d *Iubemus*.vt & supra ad.l.Iul. maiest.l. quisquis.& hac lege.

DE BONIS EORVM qui mortem sibi conscierunt.

Continuatio.

Supra de bonis damnatorum: nunc de bonis quasi damnatorum, id est eorum qui mortem sibi infligunt. Azo. In his dist in guitur.vt supra dixi, qui test.fa.possunt.l.si is.

EOrum] CASVS, Bona solius accusati qui seipsum metu futuræ pœnæ interfecit,ad fiscũ pertinebunt. Si vero ob impatiẽtiam doloris vel debitorum pater tuus se suspendit: non ad fiscũ, sed ad successores ex testamento,vel ab intestato pertinent.Vi.

e *Delati*, id est postulati:vel in crimine deprehensi.& dic talis,ex quo si damnaretur, pœna esset mors, vel deportatio:vt.ff.eo.l. fin.

f *Intulerunt*.vt &.ff.de iur.fisc.l.in fraudẽ. §.ij.

g *Pertinebunt*.vt &.ff. eo.l.fi.§.j.& de iu. fisc. l.in fraudem.§.iij.

EOrum.] CASVS. Si pendẽte accusatione decesserit accusatus,si sibi mortẽ nõ cõsciuit, vel crimen læsæ maiestatis non commisit, bona eius ad successores suos pertinẽt.

h *Transmittuntur*.vt & ſ. fi reus vel accu.l.pe.& fi.& de iure fisc.l.in fraudem.§.j.&.ff. de accu.l.ex iudiciorum.&.ſ. adle.Iul.maie.l.fi.

DE SENTENTIAM PASSIS, ET restitutis.

Continuatio.

Quia damnati restituuntur, ideo de hoc dicit.

CVm.] CASVS. Vlpianus cum quibusdam præfectis prætorio exiuit obuiã principi, & eũ salutauit:& vt illũ qui fuerat deportatus,restitueret deprecabatur. restituit,& adiciit,restituo te ad omnia bona tua & honores.

i *Cum salutatus esset*. Imperator Antoninus.

k *Principalibus*.præsidentibus officiorum.

l *Processisset*.aliquantulum his adsurgens.

m *Dixit*.Imperator.

Restitutio à principe concessa demnato,restituit eum in pristinum statum etiã quo ad honores & bona.Bald.

I. Imp. ANTONINVS. A.

CVm salutatus † esset[i] à Gentiano & Aduento & Opilio Macrino præfectis prætorio clarissimis viris,item amicis,& principalibus[k] officiorũ & vtriusq; ordinis viris, & processisset,[l] oblatus est ei † Iulianus Licinianus ab Opilio† Vlpiano tũc legato in insulã deportatus:tũc Antoninus Augustus dixit : [m] Restituo te in integrũ prouinciæ tuæ.& adiecit, Vt autẽ scias quid sit in integrũ [n] restituere: honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris [o] te restituo.

Indulgentia solam pœnam remittit,non autem bona restituit,nisi dictum sit.Sal.

II. Idem. A. Quieto.

CVm patrem tuum in metallum damnatum fuisse proponas, eius quidẽ bona merito à fisco [p] occupata sunt:nec ideo quòd ex indulgẽtia mea pœna tantũmodo metalli liberatus esset,etiã bonorũ restitutionem impetrauit, nisi speciale beneficium super hoc fuerit impetratum.q

Recuperans bona per viam quotæ,tenetur creditoribus pro rata,nisi si recuperet aliquid in singulari:& quando propter debita bona alicuius transeunt in fiscum,ille non liberatur à creditoribus : secus si propter delictum.Salycetus.

III. Imp. ALEXANDER A. Stratonico.

SI debitor pœnam[r] sententiæ passus est,quam bonorũ ademptio secuta est: quãuis postea ciuitati Romanæ restitutus. non totam substantiã, sed aliquid[s] ex indulgentia principis vt haberet impetrauit: æris tamen alieni ex præcedẽte tẽpore pœna liberatus est. [t] ¶ Si vero partẽ bonorũ accepit, pro rata portiõe eius tenetur.[x] ¶ Quod si ob pecuniam [y] debitam fisco bona eius occupata sunt, mãsit

n *Quid sit in integrum*. hoc est,honoribus, &c. vt & ff. de verb.signi.l. princeps. & instit. qui. mo ius pa. po. solu. §. sed si ex indulgentia.& † *In veb.* j. de bo.va.l.ij.lib.x. & *legitur,sal.* ff. eo. l. j. An & fama? *esset ab* Respõ.sic: vt ff. de post. *Diocletia-* l.j.§.pen.& ſ.de nupt. *no, Gentia-* l. imperialis.in princ.& *no,& Adi-* §.sed & si tales.& j.e. *mento, &* l.fi.secus in indulgẽtia, *Apellio.* per quam fama non re- † *Rectius* stituitur:vt.ſ. de gener. *legitur,ob-* aboli.l.fi.&.j.eo.l.ge- *latus§, es-* neralis. *ADDITIO. set ei,&c.* Hãc.l.intellige nisi bona essent iam alienata: *Centius.* quia restitutio principis non trahitur retro contra ius quæsitum alteri.pro quo est glossa in verbo,emancipatus esset. & hoc ibi dicunt Bar.Angel. Rapha. & Imo. in.l. gallus.§. & quid si tãtum.ff. de libe. & posthu. Pro hoc est etiã tex.not.in ca.quãuis. & ibi bona glo. de rescript. lib.vj. intellige hoc casu bona non posse recuperari à possessoribus , sed à fisco quatenus locupletior est effectus,possunt recuperari: vt dicit Bartin.l.fi. infra eod. in.iij. colum. versic. pro declaratione huius,&c.

o *Cæteris*.etiã ad bona.

p *Cum patrem. A fisco.* vt &, ſ. de bonis proscrip.in metallum.

q *Impetratum*. vt &.j. eo.l.tutor.

SI debitor.] CASVS. Si debitor meus deportetur, & bona ei adimantur : si remittitur ei pœna,an recidet in obligationem , quæritur? Et dicitur & non. Si tamen res aliqua bonorũ, aut singularis fuerit restituta,pater eius obligabitur. Si vero debitor erat fisci,vt quia nõ soluit, & bona eius cõfiscata sunt:non solũ ipse, sed & fideiussor eius remanet obligatus. Viui.

r *Pœnam*.deportationis.Accur.

s *Aliquid*.singulare,vt prædium.

t *Liberatus est*. morte ciuili:vt &.ff.e.l.ij. Sic liber factus seruus,licet manumissus,tamẽ nõ tenetur primis creditoribus:vt.ff.de ac.& ob.l.seruus.

u *Partem*.quoram.sic ergo refert quotã partẽ,vel singularem rẽ habeat : vt hic,& ff.ad Trebel.l.si legatus.§.multũ.& inst. de fideicom.here.§.si quis vna-

x *Tenetur*.pro alia fiscus:vt.ſ.de bo.proscri.l. si vt proponis.

y *Ob pecuniam*,& sic non propter delictum.

Obligatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a *Obligatus.* vt & supra de fideiusso.l.j.

Bonorum possessio septima quibus datur.

Vtor.] CASVS. Tenebatur tutor pupillo in centū ex mala administratione. deportatus est, & omnia bona sua cōfiscantur, & pœna ei indulta est. licet postea locuples fiat, nō tenetur actiōe tutelæ. secus si fuisset restitutus ad bona. Vi.

b *Accepisse dicit.* ò mater. Sed quam bonorū possessionem accepisti? Respondetur, vnde legitimi: vt.ff. vnde legi.l.ij.§.fi.&.l.seq. Vel septimam extraordinariam, quæ datur his qui nouis legibus vocantur: vt.ff. vt ex leg. & sena.bono.possess.de. l. j. & institut. de bono. possess.§.septima.

c *Locupletior.* bonis postea quæsitis.

d *Non tenetur.* vt &. §. eo. l, si debitor, sed fiscus: vt.§.ad.l.Iul.de vi.l.ij.

e *Recuperauerit.* vel cū princeps ei restituere vellet bona, noluit: vt ff.eo.l.ij.&.iij.

f *Si ademptis. Communi.* quia & multis alijs cōmuniter indulsit.

g *Publicatorum.* sic & s.eo.l.cum patrem. Sed videtur contra. ff.de adi.leg.l. is cui. Speciale in alimentis, sicut & potest ad eam causam in metallum damnato legari: vt ff. de his quæ pro non scrip.l.si in metallum.

h *Tutorum.* quondam tnorum.

†al. indicatorum. Contius.

In insulā.] CASVS. Si filius deportetur, & postea pœna ei remittatur: an recidet in potestatem patris si erat in potestate tempore latæ sententiæ aduersus eum, quæritur? Et dicitur quòd non.

i *Exempto.* vt insti.qui.mo.ius pa.po. sol.§.cū autem.in princi.

k *Non videtur.* immo videtur quòd sic: vt insti. qui.mo.ius pa.pot. solu. §. cum autem.in fine. Solu. aliud in patre: quia ipse restitutus patriam potestatem recuperat, filius vero restitutus non recidit in eandem: quia sic ei restitutio noceret secundum quosdam. hoc non valet: quia expresse de vtroque ibi dicit, scilicet de patre & filio deportato & restituto.

Restitutus an recuperet omnia iura.

Item & per hoc quod habes infra eo.l.si pater. Itē & per hoc, quia libertus restitutus recidit in ius libertinitatis: vt. ff.de iure patro.l.siue patronus. aliàs siue libertus. Alij dicūt esse ibi sophisma puncti: & dicunt, ibi fuerunt ad omnia restituti, hic non. Tu dic verius, hic fuit indulgentia, ibi restitutio. ar. infra.l. proxi. & supra eo.l.j. & supra de genera. aboli.l.fina. Accursius.

Sophisma.

Generalis.] CASVS. Si. ex indulgentia principis pœna deportato remittatur, non propter hoc dignitas in qua erat, vnà cū suis fideiussoribus prijs creditoribus obligatus. a

Indulgentia non restituit obligationes contra reuersum, etiam in postea quæsitis. Salyc. Vel sic: Ex indulgentia reuersus ab exilio, nō tenetur prioribus creditoribus.h. d. prima pars. Nec agit contra primos debitores.h.d.lex sequens. Vel sic: Qui non recuperat bona, non recuperat iura actionū nec passiue. hoc dicit.cum.l.sequenti.

IIII. Idem. A. Valentinæ.

Vtor filiorum tuorū quorum te bonorum possessionem accepisse dicis, b in metallum damnatus. & postea ex indulgentia generali regressus, quāquam locupletior c sit, actione tutelæ administratæ tibi non tenetur, d si non ex gratia sententiæ facta, specialiter statum pristinum cum bonis omnibus recuperauerit. e

Deportatus cui remissum est exilium, non potest agere ex ante gesto. Bald. Vel sic: Indulgentia non restituit actiones aduersus quondam debitores. Salycetus.

V. Idem A. Iuliano.

Si ademptis bonis in insulā deportatus sis, quāuis ex indulgentia cōmuni f rediisti, actiones tamen quascunq; habuisti, remanēt in causa bonorū publicatorū: † g nec ex ordine est quod petis, vt cōtra heredes tutorū h actiōes tibi præstētur.

Indulgentia concessa filio deportato, non restituit eum in patriam potestatem. Sal.

VI. Imp. GORDIANVS. A. Fabiano præfecto prætorio.

In insulam deportato filio, hacque ratione vinculo paternæ potestatis exempto: i *si postea ex indulgentia diui Alexandri (vt proponis) reditus in patrium solum, præcedensque dignitas restituta sit, potestas tamen patria repetita non videtur.* k

Indulgentia principis non restituit militiam neque famam. Sal.

VII. Imp. PHILIPPVS. A. Cassio.

Generalis indulgentia nostra reditum exulibus seu deportatis tribuit, non etiam loca militiæ pridem adempta concessit, neque integram atque illibatam existimationē

A conceditur, nec fama conseruatur.

l *Reseruauit.* vt & supra.l.proxi. & de genera. aboli. l.fin. Sed contra infra eo. l. cum indulgentia. Solu. vt ibi. Accursius.

Frustra.] CASVS. Seruus in metallum damnatus, & releuatus à pœna principis beneficio, non recidit in potestatem domini: iniuriosus tamen ei existere non debet in memoriam prioris domini, & dominus eum conuenire poterit si res suas teneat: & cognoscet procurator Cæsaris, qui cognoscit inter fiscū & priuatū. Vi. m *Damnatus.* & sic tus esse desiit: vt.ff.de quæst.l.extraneo.§.fin. nec liberatus redijt: vt hic, &.ff.de pœn.l. aut damnū.§.fin. nisi ex erronea sua confessione habita in tormētis fuit cōdemnatus, quæ postea falsa apparet, & sic liberatur. nam domino redditur æstimatio serui: vt.ff.de quæst.l.j.§. fi. quæ est contra.

B *Seruum pœna legari non potest.*

n *Non placuit.* secus de liberto. vt.ff.de iure pat.l. siue. Vel distingue: seruus restituatur, & tunc idem quod in liberto: an ex indulgentia pœna remittatur: vt hic secundum Io.

o *Patietur.* in memoriam prioris dominj: vt.ff.de quæst.l. extraneo. in fi.

p *Procurator.* scilicet Cæsaris.

q *Vobis.* s. tibi & fisco.

r *Capit.* post liberationem pœnæ. primo enim seruus pœnæ erat, non fisci: vnde ei legari non poterat: vt ff.de iure fisc.l. in metallum. & de his quæ pro non script.l.iij. quæ sunt contra. Vel est fisci etiam prius, non purè vel propriè, sed per quandam consequentiam siue secundario: ex quo non est domini, secudum Bar. & facit supra de pœnis. l. seruo & de bo. proscri. l. in metallum. &.ff. de fideicōmiss. liber. l. generaliter. §. si seruus. Accursius.

C *Pater.*] CASVS. Per deportationem patris filius eximitur ab eius potestate. si ergo sit restitutus, nec impetrat vt filius eius recidat in eius potestatē si filius medio tempore aliquam acquisierit hereditatem, filio non patri acquiretur.

s *Per vos.* filios.

t *Quos.* filios.

u *Eum.* scilicet patrem.

x *Nequaquam.* contra infra eo.l.fina. & instit. qui.mo.ius pa. pot.solu. §. cum autem. Solue vt dixi supra.l. in insulam.

y *Cum indulgentia. Tuor.* & sic ad bona specialiter.

z *Calumniam.* si dicas calumniam, id est infamiam, quasi per

per indulgentiā remittatur infamia, est contra supra eo.l.generalis. & supra de gene. abo.l.fi. Dic ergo, calūniā, id est pœnam infamia contractam. Vel dic specialiter hic fuisse indultam infamiam. Vel tertio nil dicitur hic de infamia, sed de bonis. de quibus dicit eum non debere pati calumniam, id est aliquid calumnioſe. Vel quarto de tali crimine fuerat dānatus, quod infamiam nō importauerat. vt stellionatus: vt.ff. de crimi. stellio.l.j.

Cassum potuit.

Cassus.] CASVS. Petebam à te fundū, postea deportatus sum, & restitutus: nunquid postea petere potero? Dicitur quod sic. Viuianus.

a *Cassus.* Mota actione in rem deportatus fuit actor, & tandem restitutus: agit quidem actione inchoata.

b *Eius.* alias ei.

c *Restitutio.* in integrum: vt & supra eo.l. j. &.ff. de verborum significa. l. princeps. Vel si dicas quòd fuit indulgentia. dic specialiter etiam bona restituta: vt & supra eo.l. cum patrem. in fine. &.ff. eo. l. iij. alias non esset actio restituta: vt supra eo.l.si ademptis. dic ergo casus deportationis irrogatæ ei qui, &c.

Si deportationis.] CASVS. Debitor deportatus si veniam pœnæ consequatur, & ad bona restituatur: an recidat in obligatiōem, & habeat necesse debitum soluere quæritur? Et dicitur quòd sic: vt ff.eo.l.ij.

d *Si deportationis.* indulgentia bonorū fuit consecuta veniam pœnæ: & sic recepit substantiam, scilicet deportatus, vel etiam recipere potuit: vt.ff.eo.l.ij. Accursius.

e *Recepit.* s. deportatus.

f *Substantiam.* id est bona.

g *Protegere.* id est defendere.

h *Sceleris.* id est delicti.

i *Pœna.* quam passus fuit.

k *Improbe.* vt & ff.eo.l.ij. sed interim in deportatione conueniri non potest: vt.ff. de capi. demi. l. tutelas. §. fin.

Diuisio.

In quæstione. Ista lex variis modis legitur per glo. ī sui princip. & diuiditur in quatuor partes. secunda ibi, ita tamen. tertia ibi, Minores. quarta & vltima ibi, Quem si. CASVS. Seius filium habens in sacris vinculis suæ potestatis, deportatus est: medio tempore filius fecit testamentum: contractus celebrauit emendo, vendēdo. Postea Seius in integrū restitutus est. Ex isto themato duæ eliciuntur quæstiones: an valeat testamentum? ad quod non respondet. vel alij contractus. quam quæstionem prosequitur, dicens quòd valent. & si filio datus erat tutor, desinet esse tutor patre reuerso: nisi pater esset prodigus, vel furiosus: quia patri non præiudicat sententia deportationis, quo minus filius recidat in potestatem suam, quia ad omnia bona sua restituitur: quia si non haberet filium in potestate, luctuosior esset reditus, quàm discessus. & hic filius per emancipationem sui iuris efficitur, non per patris deportationem.

l *In quæstione.* quæstio illa est, an testamentum filij eius qui deportatus est, irritetur patre in integrum restituto: quam nō solA uit, sed alijs per eum gestis prosequitur.

m *Deportati.* ideóque à potestate exemptus: vt instit. quib. mo. ius pa. pote. fol. §. cum autem. Accursius.

n *Remante.* post testamentum factum. sed alij dicunt filium testatum post reuersionem patris.

motis Vlpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam: vt in patris sit filius potestate, p cui dignitas ac bona restituta sunt.

Gesta per filium tempore deportationis paternæ sunt valida, donec filius fuerit ætatis legitimæ. si enim non fuisset ætatis legitimæ, non fortirentur immutabilem effectum. Baldus.

Ita tamē, vt gesta per filium cuius q cōsilia legitima ætas firmauerat, rata sint r eodem in potestatem patriam redeunte, ne eorum f rescisio efficiat t (quod est maxime absurdum) eodem tempore nec in patris nec in sua quenquam fuisse potestate. u

Tutor & curator dati filio deportati, patre restituto deponunt officium tutelæ & curæ, & patet reassumit ius legitimæ administrationis: nisi pater esset prodigus, & vitiorum seruus: quia tunc nec tutela nec cura finitur: nec ius administrationis ad patrem reuertitur: ne luctuosior filius sit paterna restitutio, quàm fuerit eius deportatio. Bald.

Minores x enim ætate iure quicquam agere prohibētur. y

¶ Quibus z si damnato patre tutor datus est, a necesse est vt ab officio suo recedat regresso eo, quem non solum nomine redire, sed etiā officium suū nulla prauitate corruptū b liberis præbere oportet: vt eorum bona tueatur & augeat. Nam si patria c potestate ad corrumpendi atque effundendi patrimonij licentiā abutatur: vt furioso, ac demēti, itémq; prodigo, libidinum omnium vitio

Deportatio tollit ea quæ sunt iuris ciuilis.

o *Patre.* quid de illo medio tempore quod est post restitutionē, & ante reuersionem? Respon. est in potestate: quia sicut deportatio facit statim eum perdere ciuitatem, & quæ iuris ciuilis sunt: sic econtra restitutio statim recuperare. vt.ff. de pœn. l. quidam, & infra ea. l. ibi, quem si comperta, &c. Item quid si post reuersionem? Respon. indubitāter non valet. Item si filius moritur patre non restituto: in quo valet testamētum? Respon. in aduentitijs, non solum in castensi & quasi, saluo tamē vsufructu patri: vt supra de bo. ma. l. ij.

p *Potestate.* immo nō: vt supra eo. l. in insulā. sed ibi sola ingulgentia pœnæ, hic restitutio in integrum, quæ est ad omnia, vt ibi dixi.

q *Cuius.* scilicet filij.

r *Rata sint.* quid de testamento filij deportati? Ir. & Cyprianus dicunt valere: & pro eis est quod subiicit. Ne eorum, &c. & insti. de testa. §. sed neq; heres. ibi, quia totum hoc negotiū quod agitur. vt ita conueniat ad id quod hic dicit, gesta. Ioan. dicit irritari: sicut cum testator se dat in arrogationem: vt in fitu. quib. mo. te. infir. §. alio. Item pro eo. ff. de verbo. significa. l. verba contraxerūt. Sed si facto testamento ante restitutionem patris decederet, valet testamentum. & hoc in articulo potest loqui hæc lex etiam in testamento, vbi dicit, Rata sint, ne eorū, &c. secus si filius capti ab hostibus testetur, & decedat ante patris reditum: nam neque eius testamentum, sicut si non decessisset, valet, cum semper fingatur in potestate fuisse: vt ff. ad Maced. l. j. §. si. pendeat, & ff. de capti. l. quòd si filius. & ff. vnde liberi. l. ij. § si quis decesserit. & de suis & leg. l. si pater. At in deportati filio nō est fictio: immo vere est sui iuris. inde est q̄ habet tutorē, quē filius capti nō habet: vt ff. de ture. l. muto. §. fi. & infra subicit. Item in bonis liberti paterni habet contra tabulas filius deportati, nō capti, nō obstante patre: vt ff. de bo. lib. l. si necē. §. si deportatus. & facit. ff. de pact. do. l. quotiens.

Testamentum filij cuius pater fuit deportatus, & postea restitutus est an valeat.

Filius deportati est vere sui iuris.

s *Ne eorum.* à filio gestorum. Accursius.

t *Efficiet.* id est, si diceres quòd rescinderentur gesta per eum, absurdum sequeretur, quod sequitur.

u *Potestate.* No. pro nobis, qui dicimus nihil esse in pendentia: vt no. institu. quib. mo. ius. pa. po. sol. §. si ab hostibus.

x *Minores.* bene dixi, cuius consilia legitima, &c.

y *Prohibētur.* cōtra se, sed p se sic: vt s. de proc. l. nō eo minus.

z *Quibus.* minoribus.

a *Datus est.* secus in filio capti: vt ff. de ture. l. muto, §. fin.

b *Corruptum.* & sic testamentum rumpitur: vt dixi.

c *Nam si patria.* bene dixi, nulla prauitate, &c.

Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccati seruus est qui peccatum facit.

a *Seruo.* Nota: qui facit peccatum, seruus est peccati.
b *Eorum.* minorum: vt sicut tutor integræ vitæ, non prodigus vel malus administrat, ita & pater talis esse debet. Azo.
c *Fugiat.* scilicet pater, id est fugetur.
d *Neque tutor.* datus dudum. Et sic nota mirabile quòd qui in potestate patris est, tutorem habet: regulariter contra: vt instit. de tute. in princip.
e *Præster.* scilicet tutor qui actione tutelæ tenebitur. Accursius.
f *Deminuat.* id est aggrauet: nisi esset prodigalitas.
g *Cuius.* scilicet patris custodia est prouisa, &c. & dic publici iuris, id est tutelæ. Vt ergo tutor tenetur reddere rationem, sic & pater: & vt bona obligata sunt tutoris, sic & patris: & sic est contra. ſ. de bo. quæ li. l. cũ

Tutorem quandoque habet qui in patris potestate est.

Pater vt tutor rationem reddere tenetur.

rúmque seruo, [a] non est eorum [b] pecunia committenda: quin ab administratiõe fugiat [c] neque tutor [d] esse desinat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstet. [e] Sententia vero deportationis nullo patrem præiudicio deminuat. [f]

Quicquid deportatio abstulit restitutio restituit: nisi sit aliqua causa ab extrinseco impediens. Baldus.

Quem si comperta integritas, vt naturæ, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula rerum tradenda sunt, cuius [g] ad imitationem publici iuris prouisa custodia est. Quæ [h] nisi bonis patribus detur, luctuosior erit filijs reditus, quàm discessus. [i] Ideoque tantum ad restitutionem indulgentia [k] valeat, quantum ad correctionem sententia valuit: vtque deportationis ipsum per se [l] nomen rerum omnium spoliatio est, ita indulgentiæ restitutio [m] bonorum ac dignitatis. vno nomine amissorum omnium sit recuperatio. Et filij emancipationem à patribus officijs [n] petant: vt libertatem [o] non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. [p] Dat. XVIII. Kal. Octobr. Sirmij, Crispo. II. & Constantino. II. Cæsarib. Coss.

A oportet. §. non autem. Potest dici hanc corrigi, vel speciale in quodam deportato.
h *Quæ.* scilicet gubernatio.
i *Quam discessus.* sic. ſ. de apostata. l. hi qui.
k *Indulgentia.* id est in integrum restitutio.
l *Per se.* vt & supra de pœnis. l. deportatorum.
m *Restitutio.* ſ. in integrum: vt & ſ. eo. l. j.
n *Officijs.* patribus exhibendis. sic. ſ. de inoffic. test. l. si quando. §. j.
o *Libertatem.* i. existentiam sui iuris.
p *Testem habeant.* id est, dicant se liberatos potestate, nõ pœna paterna, sed benignitate patris qui eos emancipauit. Similis testificatio est. ſ. de administratuto. l. lex quæ tutores. §. sed & si parens. Accursius Florentinus legum doctor peritiſſi.

FINIS IX. LIB. CODICIS IVSTINIANEI.

PRÆTERMISSORVM IN DVODECIM LIBRIS CODICIS IVSTINIANEI, CLASSES DVAE.

QVARVM PRIOR QVIDEM, EA QVÆ IN NOVEM PRIORIBVS LIBRIS OMISSA SVNT, COMPLECTITVR: POSTERIOR VERO, EA QVAE IN RELIQVIS TRIBVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRAETERMISSORVM IN LIBRIS CODICIS IVSTINIANEI CLASSIS PRIMA.

In primo lib. columna 15. post l. 2. de sum. trinitat. subiicienda est hæc constitutio Græcâ.

III. Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Βαλεντινιανὸς ΑΑ. Ὀρμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Ἐπιζοῦσιν πάντα ὅσα Πορφύριος ἀπὸ τῆς ἰδίας μανίας ἐλαυνόμενος, ἢ ἕτερός τις κατὰ τῆς ὑπὸ τοὺς ἡμετέρους χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε, παρ' οἷς δήποτε θεισκόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι πάντα γὰρ τὰ κατοῦντα τὸν θεὸν εἰς ὀργὴν συγχύσεως, καὶ τὰς ψυχὰς ἀδικοῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα. Ἔτι δὲ πείζομεν τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου τέχνην, ὅπως ἀθεμίτου αὐτῆς διδασκαλίας ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοὶ, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων ὀρθοδόξων, τῶν ἐπιμένων τῇ δοθείσῃ ἡμῖν νομοθεσίᾳ, δίκαιόν ἐστιν καὶ βλάβης δημοσίᾳ αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοὰς, ὡς τινες διδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλους, καὶ οὐκ ἀκριβῶς συμφώνους τῇ ἀποδεδειγμένῃ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ, καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης, τοῦ γενητοῦ τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρέων πόλεως ὁσιωτάτου· καλοῦμεν τὰ μὲν γεγενημένα τοιαῦτα συγγράμματα, ἢ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν, ἐπιτίθεσθαι, καὶ διαρρήδην τὰ Νεστορίου, καὶ πλείω ἀφανισμῷ παραδίδοσθαι, ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσιν ποὸς ἐλθεῖν. Τὸ δὲ τοιαῦτα συγγράμματα ἔτι βιβλία ἔχειν, καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεχομένων, τῷ ἐσχάτῳ πημωρίαν ὑφορωμένων, τὸ λοιπὸν μηδενὶ ἐξεῖναι παρὰ τῶν ὀπισθεῖσαν πίστιν, καθάπερ εἰρήκαμεν, τῷ ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ, λέγειν τι, ἢ διδάσκειν. Dat. XIIII. Kalend. Mart.

Sequitur eadem constitutio Latinè reddita per Antonium Contium.

III. *Impp.* THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. *Hormisdæ* PP.

SANCIMVS vt quæcunque Porphyrius propria exagitatus insania, aut quiuis alius aduersus piam Christianorũ religionem conscripsit, apud quemcunque inuenta fuerint, igni tradantur. Cuncta enim scripta quæ Deum ad iracundiã prouocant, vel animas violant, ne in hominum quidem aures venire volumus. Item sancimus vt omnes impiæ Nestorij fidei æmuli, aut nefariæ eius doctrinæ sequaces, si quidem episcopi sint, aut clerici, ab ecclesiis sacrosanctis eiiciãtur: si verò laici fuerint, anathematizentur: licentiam habentibus cunctis orthodoxis qui nostræ piæ legis sectatores sunt, illos, si voluerint, omni metu & damno cessante, publicè denunciare & accusare, reosq; peragere. Quoniam autem peruênit ad nostras pias aures, quosdam esse qui doctrinas quasdam conscripserint & emiserint ambiguas, nec exactè ac per omnia congruentes expositæ in Nicæna synodo fidei ab his qui in eam & in Ephesinam synodum conuenerunt sanctis patribus, & à Cyrillo piæ memoriæ, qui

Εὐάγριος ἐν τῇ ἐκκλησ. ἱστορ. α. κεφαλ. 18.

A magnæ Alexandrinorum Ecclesiæ fuerat Episcopus: iubemus omnia istiusmodi scripta, siue antehac, siue nunc facta fuerint, potissimum autẽ ea quæ Nestorij sunt, incendi, ac perfectissimo interitui mancipari, ita vt in nullius lectionem veniant: iis sanè qui talia scripta vel eiusmodi libros habere & legere sustinuerint, vltimum supplicium subituris. Neque posthac vlli licentia pateat præter expositam fidem (sicut diximus) in Nicæa & Epheso, aliud quid dicere vel docere. Dat. XIIII. Kal. Mart.

Subscriptio huius Græcæ constitutionis intercidit: sed videtur mihi edita Asterio & Protogene Coss. circa annum Christi 449. post secundam scilicet eandemq; prophanam & impiam Ephesinam synodũ, non multis annis ante Chalcedonense concilium: vnde, coniicio ex serie historiæ Euagrij Scholastici, quis huius cõstitutionis verba quædam recenset: quo loco ait eam esse tertiam numero constitutionem lib. 1. Codicis tituli primi. Meminit etiam huius constitutionis Nicephorus lib. 14. cap. 36. Ecclesiast. hist. Porro hic admonendi sunt lectores hanc constitutionem à typographis Lugdunensibus bis editam fuisse, primùm quidem eo modo & iis verbis quibus modò adscripta est, vtpote decurtata, & breuior facta, quibusdam, vt probabile est, à Triboniano amputatis: deinde totam & integram, qualis extabat in libro nouellarum Theodosij & Valentiniani, vnde illam desumpsit Tribonianus: qualem & nos hic subiicimus.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ καὶ Οὐαλεντινιανὸς ΑΑ. Ὀρμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

ΠΡΕΠΕΙΝ ἡγούμεθα τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ τὰς ὑπηκόους τῆς ἡμετέρας περὶ τῆς δοθείσας ὑποφυτάσσειν. ὅτου γὰρ καὶ πλέονα κτήσασθαι τὸ θεῖον καὶ σωτῆριον ἡμῖν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀνόματος νομίζομεν, ὅταν καὶ ἡμεῖς τὰ κατὰ δύναμιν αὐτῷ ἀρέσκειν σπουδάζωμεν, καὶ τοὺς ἡμῖν ὑπακούοντας, εἰ τοῦτο ποιήσωμεν. ΘΕΣΠΙΖΟΜΕΝ τοίνυν ὅστε πάντα ὅσα Πορφύριος ἀπὸ τῆς ἰδίας μανίας ἐλαυνόμενος κατὰ τῆς δοθείσης τῶν χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε, παρ' οἷς δήποτε θεισκόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι. πάντα γὰρ τὰ κατοῦντα τὸν θεὸν φορὸς ὀργῆς συγχύσεως, καὶ τὰς ψυχὰς ἀδικοῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα. Ἔτι δὲ πείζομεν ὅστε τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου δόξαν, ἢ τῇ ἀθεμίτου αὐτῆς διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοί, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι, καὶ τὴν ἐν τοῖς νομοθετηθέντα θεσπίζεται ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων ὀρθοδόξων τῶν ἐπιμένων τῇ δοθείσῃ ἡμῖν νομοθεσίᾳ, δίκαιόν ἐστιν καὶ βλάβης δημοσίᾳ αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοὰς, ὡς τινες διδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλους, καὶ οὐκ ἀκριβῶς συμφώνους τῇ ἐκτεθείσῃ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης τοῦ γενητοῦ τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρέων πόλεως ὁσιωτάτου· καλοῦμεν τὰ μὲν γεγενημένα τοιαῦτα συγγράμματα, ἢ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν, ἐπιτίθεσθαι, καὶ τηλείῳ ἀφανισμῷ παραδίδοσθαι, ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσιν πίστεως ἐλθεῖν, μήτε τὰ τοιαῦτα συγγράμματα ἔτι βιβλία ἔχειν καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεχομένων, τῷ ἐσχάτῳ πημωρίαν ὑφορωμένων, τοῦ λοιποῦ μηδενὶ

a πίσαι. 3. C. de summa tri. sed rectius ὁλόκαυτον.

Universidad de Deusto
Biblioteca

μιδεν] ἐξέστω. ὥςτε ὅπερ ἐπιστεύσαμεν, καθάπερ ἐφρονήσαμεν ἐν τῇ Νικαίᾳ, ἤγουν Ἐφέσῳ λέγοντι, ἃ διδάσκειν, ἀνακαλεῖται τὰ ἑαυτοῦ τοῦτο ἡμῖν τὸ θεῖον διάσημα τῆς ἐγκειμένης πραγμάτων ἕνεκα ἀσεβείας Νεστορίου νόμῳ ἐπανελθόμενον. ὥστε πάντας τὴν πίστιν μανθάνειν, ὡς ἡ ἡμετέρα θεοτιμία ἐπιστρέφει τοὺς ζηλωτὰς τῆς ἀσεβοῦς Νεστορίου πίστεως, ἐπειδὴ ὁμοῦ Ἐφεσίων τὰ πάλαι διὰ τὴν αὐτῶν παρ' ἡμῶν ἀγανακτήσεως ἐπανελθόντα, καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ἴσμεν ὄντας μετὰ δυοκαίδεκα, ὡς μεμαθήκαμεν, θεῖα τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας τῆς Τυρίων πόλεως ἐπίσκοπον γεγονότα, τῆς μὲν ἐν Τύρῳ ἁγίας ἐκκλησίας ἐκπολιοῦσαι, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ μένῃ πατρίδι, διάγειν ἡσυχάζοντα παντελῶς τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας. Ταῦτα πάντων ἡ τῆς μεγαλοφρέπεια ἀκολουθοῦσα τῇ σπουδῇ τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας, θεμιτὰ εὗρεν καὶ τέρατα θεοῦ ἀποδέχεται.

Eadem Latinè per Ant. Contium.

Impp. THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. Hormisdæ. PP.

DEcere arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros de religione cõmonefacere. Ita enim & plenioré adquiri Dei ac saluatoris nostri Iesu Christi benignitatẽ possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eã rem instituerimus. Sancimus igitur vt omnia quęcunq; Porphyrius sua pulsus insania cõtra religiosum Christianorũ cultum conscripsit, apud quemcunque inuenta fuerint, igni mancipentur. Omnia enim prouocantia Deũ ad iracundiam scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidẽ hominum venire volumus. Præterea sancimus, vt qui adfectãt impiã Nestorij opinionem, vel nefariam eius doctrinã sectantur, si episcopi aut clerici sint, ab ecclesiis eiciantur: si laici, anathematizentur, secundũ ea quæ iam à nostra diuinitate sunt constituta. Licentiã habituris orthodoxis quicunque voluerint secundum nostram legislationem, absque metu & damno ipsos propalare & accusare. Quoniam verò peruenit ad pias nostras aures, quòd quidam doctrinas quasdam conscripserunt & ediderunt ambiguas, & non per omnia accuratè congruentes expositæ orthodoxæ fidei à sancta synodo eorum sanctorũ patrum qui Niceę & Ephesi conuenerũt, & à Cyrillo piæ memoriæ, qui fuerat magnę Alexandrię ciuitatis episcopus, iubemus facta huiusmodi scripta siue antea, siue nunc, comburi, & perfectissimo interitui mãcipari, ita vt in nullius cognitionẽ venire possint. His qui talia scripta aut tales libros habere aut legere sustinuerint, vltimum supplicium experturis. De cætero nulli patebit licentia præter expositam fidem, vt diximus, tam Niceæ quàm Ephesi, aliud quid vel dicere vel docere: transgressoribus nimirum huius nostri diuini præcepti, ei pœnæ, quæ cõtinetur lata aduersus impiam Nestorij fidem lege, subiiciendis. Vt autem omnes re ipsa discant, quãtum nostra diuinitas auersetur eos qui impiam Nestorij fidem adfectãt, præcipimus Ireneum dudũ ob hanc causam nostrę indignationi suppositum, & postea, nescimus quomodo, post binas nuptias, vt didicimus, præter apostolicos canones Tyriorum ciuitatis episcopum factum, ex Tyriorũ quidẽ ecclesia deiici, in sua autem duntaxat patria degere quiescentem omnimodo, & schemate atque nomine sacerdotis exutum. Hæc igitur tua magnificentia, sequẽs nostræ religionis scopum, obseruare & effectui dare studebit.

Inserenda sunt quæ sequuntur columnæ 16. post l. 4. De summa Trinita.

In tria Iustiniani de fide edicta sub titulo de summa Trinitate, &c. posita, cum eius ad Ioannem Romanum archiepiscopum epistola, breue argumentum per Ant. Contium, quod vice commentarij esse possit.

Si quis hæc omnia edicta cum subiectis epistolis diligenter perlegerit, deprehẽdet vniuersum tractatũ ad has tres summas quæstiones redigi debere, quæ in dubium ab hæreticis fuerant reuocatæ. 1. Quæstio, Vtrũ Christus sit vna de tribus sanctæ trinitatis personis sancta persona siue subsistẽtia, quã Græci ὑπόστασιν dicũt. 2. Quæstio, An Christus carne duntaxat pertulerit passionẽ, impassibili deitate semper existẽte. 3. Quæstio, An proprie & veraciter sanctissima virgo Maria debeat appellari mater Domini nostri Iesu Christi, & θεοτόκος. Nam quãuis & reliqui fidei nostræ articuli hic quoq; cõmemorentur: has tamen tres quæstiones principaliter Iustinianũ dirimere & plenissimè decidere voluisse apparet: quod & ipse Ioannes Papa in alia de eadem re epistola indicat, scripta ad senatores vrbis Romæ, de duabus naturis aduersus Eutychianistas: in qua epistola luculentis scripturæ & sanctorũ patrũ testimoniis tres illas quæstiones decidit: easq; in epistola Iustiniani cõtineri ait. extat illa epistola in eo volumine cui Hæreseologiæ nomẽ Germani imposuerũt.

V. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α.

Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως ὧν ἡμῶν κυρύττειν ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, κατ' ἐδίαν πρόνοιαν καινισθὲν διξάμενος· ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς ἁγίοις πατράσι, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἅπασι τοῖς ἁγίοις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας διὰ ἅγιον, δίκαιον ἡγούμεθα ἅπασι πᾶσι φανερὸν ἅπασι ἔχειν ὅτι τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει καὶ ὁμολογίᾳ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ καθολικῶν ἐκκλησιῶν, πιστεύοντες εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσιν προσκυνοῦμεν, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, τρισὶν ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ υἱὸν, τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ υἱὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως, ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα τὸν σωμαύσιον τῷ πατρὶ, τὸν δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα, σαρκωθῆναι ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, σταυρῷ τε ὑπομεῖναι, ταφῆναί τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε παθήματα καὶ τὰ πάθη ἀσάρκως ἐκουσίως ὑπομεῖναι σαρκὶ γινώσκοντες. οὐ γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ὁπισάμεθα, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐμμένει γὰρ τρισὶν ἰδιαις καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος θεοῦ λόγου. οὕτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ὁπιδέχεται ἡ ἁγία τριάς. τούτων πάντων οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸν διαιροῦντα ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κύριος καὶ Χριστὸς ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν θεοτόκον, ἀλλ' ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ πατρὸς θεὸν λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας, χάσει δὲ καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον, θεὸν αὐτὸν γεγονέναι. Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, φρονοῦμέν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν, τουτ' ἔστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· καὶ μὴ ὁμολογοῦντα Χριστὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν Χριστὸν ἀνθρωπότητα. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ λιτάσεων τὸν ψυχοφθόρον τὸν λέγοντα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ τῆς θεοτόκου Μαρίας ἄνθρωπον ἐνεργείᾳ θεοῦ γεγενῆσθαι, καὶ σύγχυσιν ποιοῦντα τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων εἰσάγοντα τῇ ἑνανθρωπήσει τοῦ λόγου θεοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ πάντας τοὺς ἀλλοφρονοῦντας ἢ φρονήσαντας. εἰ δέ τινες μὴ τούτων ἡμῖν τῶν ἀσεβῶν προσαγορεύουσι καὶ τῶν ἐκ τόπων ἡμῖν θεοτελεσθέντων ἁγίων πληροφορίαν ἀρνοῦσιν τὰ λοιπὰ γνώμης ἐναντίᾳ ὄντες, μὴ προσδεχόμενοι συγγράμματα ἀξιωθήτωσαν. καλοῦμεν γὰρ τοὺς τοιούτους, ὡς ὁμολογουμένους αἱρετικοὺς, τῷ προσήκοντι καταβάλλεσθαι σωφρονισμῷ. Dat.*

a ἐμμένειν.

b id est hominis adoratorem.

V. EDICTVM DN. IVSTINIANI DE FIDE, LATINE REDDITVM per Anto. Contium.

CVm recta atque irreprehensibilis fides quam prædicat sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia, nullo modo innouatione recipiat: nos sequentes sanctorum Apostolorũ, & eorum qui post eos in sanctis Dei ecclesiis cõuersati sunt, dogmata, iustum fore existimauimus, cunctis manifestũ facere qualiter de fide quæ in nobis est sentiamus, insistentes & adhærentes traditioni & confessioni sanctæ Dei ecclesiæ catholicæ. Credentes enim in patrem & filium & sanctũ spiritum, vnam essentiam in tribus hypostasibus, seu subsistentibus personis, adoramus vnam Deitatẽ, vnam potestatem, Trinitatem consubstantialem. In vltimis autem diebus confitemur vnigenitum Dei filium, Deum de Deo, filium ex Deo ante secula & sine tempore ex patre natum, coæternum patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cælis, incarnatum esse ex spiritu sancto & sancta gloriosa & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultũ fuisse, & resurrexisse tertia die, vnius & eiusdem miracula & passiones quas spõte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim alium Deum verbum nouimus, alium Christum, sed vnum & eundem consubstantialem patri secundum diuinitatẽ, & consubstantialem nobis secundum humanitatẽ. Mansit nanque trinitas etiam post incarnatum vnum ex trinitate Dei verbum. Neque enim quattæ personæ adiectionem recipit sancta trinitas. Hæc igitur cùm ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim verò Nestorium Anthropolatram, diuidentem vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrum: nec disertè & secundum veritatem confitentem sanctã gloriosam semper virginem Mariam theotocum esse, hoc est Deiparam, sed alium esse dicentem Deum ex Deo patre, alium qui ex sancta semper virgine Maria natus est: hunc autem gratia & proximitate quam habuit cum Deo verbo, Deum factum esse. Neque vero Nestorium solum, sed & Eutychem mente captum, phantasiam inducentem, negantem autẽ veram ex sancta semper virgine & Deipara Maria incarnationem, hoc est nostram salutem, neque confitentem per omnia consubstantialem patri secundum diuinitatem, & cõsubstantialem nobis secundum humanitatem. Simili modo & Apollinarem animicidam seu psychophthoron, dicentem Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrum inanimem esse, & confusionem seu perturbationem superducentem inhumanationi vnigeniti filij Dei. Sed & omnes qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliquí post hanc nostram prœmonitionem, certò

& liquidò id cognoscentibus & comperientibus locorum episcopis Deo amantissimis, inuenti fuerint posthac in contraria his opinione esse, hi nullius indulgentiæ expectent veniam. iubemus enim tales tanquam confessos hæreticos competenti animaduersioni subiugari.

*Videtur Dat. *** Iustiniano A. 11. Cons. quia in sequenti edicto ait se in primordio sui imperij simile edictum composuisse.*

VI. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς κωνσταντινουπολίταις.

Τὸν σωτῆρα καὶ δεσπότην ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν διαπαντὸς ὄντες, διὰ πάντων σπουδάζομεν (ὅσον ἐνδέχεται) νοῦν κατανοεῖσθαι ἀνθρώπινον) μιμεῖσθαι τὴν αὐτῆς συγκατάβασιν· καὶ ὁρῶντες πιστὰς τῇ νίκῃ καὶ μανίᾳ κεκτημένους τὰ ἀσεβῆ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς, τὰ ἐχθρὰ τῆς θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀριθμοῦντος δὲ ἁγίων ἑπτὰ δόξαν εἰναγαθίνου Μαρίαν θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ κατ' ἀλήθειαν, ἐπιδείξειν τούτοις τὴν ἐρθὴν τῶν χριστιανῶν διδαχθῆναι φῶς. οἱ δὲ ἀνάτους ἔχοντες, κρύπτοντες δὲ ἑαυτὸν σκότῳ, ἀεὶ ἐρχόμενοι (κατεμεμαθήκασιν) τὰς τῆς ἀπλουστέρων ψυχὰς ἐπαράσσοντες καὶ σκανδαλίζοντες, καὶ ἐναντία τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας λέγοντες. ἀναγκαῖον τούτων ἐνεμίσαμεν καταλῦσαι μὲν τὰς τῆς αἱρετικῆς ψδολογίας, σκῶλα δὲ πᾶσιν, ὅπως τε ὀρθάζει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, κηρύττουσι οἱ τοιοῦτοι ἐσόμενοι, φανερὰ καταστῶμεν τὰ σφῶν τε καὶ ἡμῶν ἐλπίδος. οὐ χαίζοντες πίστει (μὴ γένοιτο) ἀλλ' ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῆς φρονιμωτάτων τοῦ ἡμῶν ἀσεβῶν αἱρετικῶν· ἀσφαλῶς καὶ ἐν σωτηρίοις τῆς ἡμετέρας βασιλείας πράξασι, πᾶσι καὶ μάλιστα ἐπιπόσιμον. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα ἕνα ἓν τῆς ἁγίας καὶ ἐνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐναφθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε πάθη καὶ τὰ θαύματα, ἃ ἐθελουσίως ὑπομεῖναι σαρκὶ γινώσκοντες. οὐ γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ὁπισάμεθα, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν Χριστὸν ἀνθρωπότητα. Ἐμμένει γὰρ τρισὶν ἰδιαις καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος θεοῦ λόγου. οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ὁπιδέχεται ἡ ἁγία τριάς. τούτων πάντων οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τοὺς διαιροῦντας τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κύριος καὶ κατ' ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν θεοτόκον, τουτέστι μυστέρα θεοῦ, ἀλλὰ δύο υἱοὺς λέγοντας, ἄλλον μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς θεὸν λόγον, ἄλλον δὲ ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου θεοτόκου Μαρίας, χάσει δὲ καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον αὐτὸν γεγονέναι, καὶ ἀρνουμένους, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα ἕνα ἓν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. ὅτε γὰρ μόνον ἐστὶν ὁ συμπροσκυνούμενος καὶ συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Ἀναθεματίζομεν

Universidad de Deusto
Biblioteca

ζομεν δ καὶ Εὐτύχητα τὸν φρενοβλαβῆ, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας, τοὺς φαντασίαν εἰσάγοντας, ἀρνουμένους τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀληθῆ γένεσιν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ λέγειν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. τὸν αὐτὸν δὲ τούτων καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας, ἤ φρονοῦντας, τοὺς ἄνουν λέγοντας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ σύγχυσιν ὑπὸ φυρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας. Dat. Id. Martij. DN. Iustiniano PP. A. III. COS.

Τὸ αὐτὸ Ἐφεσίοις. Τὸ αὐτὸ Καισαρεῦσι. τὸ αὐτὸ Σκυθικοῖς. τὸ αὐτὸ Ἀμασηνοῖς, Τραπεζοντίοις, Ἱεροσολυμίταις, Ἀπαμεῦσιν, Ἰουστιανοπολίταις, Θεοπολίταις, Σεβαστηνοῖς, Ταρσεῦσιν, Ἀγκυραιοῖς.

Idem edictum Latinè redditum per Antonium Contium.

VI. Idem Imp. Constantinopolitanis.

CVM saluatorem[a] & Dominum omnium Iesum Christum verum Deum nostrum colamus per omnia, studemus etiam, quatenus datum est humanæ menti assequi, imitari eius condescensionem seu demissionem. Etenim cùm quosdam inuenerimus morbo atque insania detentos impiorum Nestorij & Eutychetis, Dei & sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ hostium, nempe qui detrectabant sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotocon siue deiparam appellare propriè & secundum veritatem, illos festinauimus quæ sit recta Christianorum fides, edocere. Nam hi incurabiles cùm sint, celantes errorem suum passim circumeunt, (sicut didicimus) & simpliciorum animos exturbant & scandalizant, ea astruentes quæ sunt sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contraria. Necessarium igitur esse putauimus, tam hæreticorum vaniloquia & mendacia dissipare, quàm omnibus insinuare quomodo aut sentiat sancta Dei & Catholica & Apostolica Ecclesia, aut prædicent sanctissimi eius sacerdotes, quos & nos sequuti, manifesta constituimus ea quæ fidei nostræ sunt, non quidem innouantes fidem, (quod absit) sed coarguentes eorum insaniam qui eadem cum impiis hæreticis sentiunt. Quod quidem & nos in nostri imperij primordiis pridem[b] fatagentes cunctis fecimus manifestum. Credimus itaque in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum Dominum Iesum Christum filium Dei, & in spiritum sanctum, vnam essentiam in tribus hypostasibus, siue[c] subsistentibus personis, adorantes, vnam deitatem, vnam potestatem, trinitatem consubstantialem. In vltimis autem diebus confitemur Dominum nostrum Iesum Christum vnigenitũ Dei filium, ex Deo vero Deum verum, ante secula & sine tempore ex patre natum, coæternum patri, ex quo omnia & per quem omnia, qui descendit de cælis, incarnatus de spiritu sancto & sancta gloriosa & semper virgine Maria, & inhumanatus siue homo factus est, & passus crucem pro nobis sub Pontio Pilato, sepultus est, & resurrexit tertio die. Vnius ac eiusdem passiones & miracula quæ sponte pertulit in carne, agnoscentes. Non enim aliũ Deum verbum, & alium Christum nouimus, sed vnum & eundem, consubstantialem patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Vt enim est in diuinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam eius secundum hypostasin seu secundum personam vnitatem suscipimus & confitemur. Manet enim trinitas trinitas & post incarnatum vnum ex trinitate Dei verbum. Neque enim quartæ personæ adiectionem admittit sancta Trinitas. His ita se habentibus, anathematizamus omnem hæresin, præcipuè verò Nestorium anthropolatram[d], & qui eadẽ cum ipso sentiunt vel senserunt: qui diuidunt vnum Dominũ nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrũ, & qui non confitentur propriè & secundum veritatem sanctam gloriosam & semper virginem Mariam, theotocon seu deiparam, id est Dei mattem, sed qui duos filios dicunt, vnum ex Deo patre Deum verbum, alterum ex sancta semper virgine deipara Maria, gratia & habitudine & propinquitate quam cum Deo verbo habet, natum esse: & qui negant nec confitentur Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrum incarnatum & hominem factum & crucifixum, vnum esse ex sancta & consubstantiali trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus patri & sancto spiritui. Anathematizamus insuper & Eutychetem mẽte captum, & qui cum eo sentiunt aut senserunt, qui phantasiam introducunt, negantque veram natiuitatem seu generationem Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi ex sancta virgine & deipara, hoc est nostram salutem: & qui non confitentur ipsum consubstantialem patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Similiter autem anathematizamus & Apollinarium psychophthoron siue animicidam, & qui cum eo sentiunt vel senserunt, qui dicunt inanimem, hoc est animæ humanæ expertem esse Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrũ: & qui confusionem aut cõturbationem introducunt & inuehunt in vnigeniti Dei filij inhumanationem siue humanitatem: & omnes postremo qui eadem cum ipso senserunt aut sentiunt. Dat. Id. Martij Constantinop. DN. Iustiniano PP. A. III. COS.

Scriptum est superius edictum eodem exemplo Ephesijs, item Cæsarienſibus, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezontiis, Hierosolymitanis, Augustanis, Tarsensibus, Ancyrænis.

Columna 16. ad l. vij.

Haloander ait hanc epistolam in quibusdam libris non haberi. sed in 1. tomo conciliorum in vita Ioannis Papæ v. dicitur Iustinianum fidem suam scriptam chirographo proprio ad sedem apostolicam misisse per Episcopos Demetrium & Hypatium, & munera, id est scyphos, calices, palliola, &c. vbi etiam subiicitur fides Iustiniani multò quam hic prolixior. Verum Photius in Nomocanone tit. 1. cap. 5. ait constitutione vij. huius tituli astrui Constantinopolim esse omnium ecclesiarum caput. Vnde (si modò numeri non sunt mendosi) videri posset Latinos pro Græcis quibusdam constitutionibus hanc epistolam substituisse.

Pag. 22. ante tit. 1. qui est de sacrosan. Eccles. Græca constitutio, Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Κωνσταντινουπολίταις.

Quibus

a *Huius edicti mẽtio fit in epistola, inter claras, quæ ideo post hoc edictum scripta est.*

b *intelligit superius edictum.*

c *Sic interpretatur hypostases Hieronymus in epist. ad Damasum, cui in Antiochia de fide cõmunicare debeat.*

d *id est hominicolã, qui hominẽ adorat.*

Quibus argumentis & coniecturis persuasi putauerimus subiectam à nobis constitutionem esse constitutionem vltimam & nonam Tit. De summa Trinitate, & fide Catholica.

PRINCIPIO illud præmittendum est quod Photius in Nomoca. tit. 1. c. 1. De theologia & orthodoxa fide, nouẽ cõstitutiones numerat illius tituli: Theodorum autẽ Balsamon notat 5. 6. 7. 8. & 9. illius tit. cõstitutiones nõ fuisse positas in libris βασιλικῶν. Quod forte propter earũ prolixitatẽ accidit, et quia scripta erat de cõtrouersis olim religionis articulis, qui postea cum libri βασιλικῶν cõponebãtur, nullos habebant amplius contradictores. Tum illud quoque obseruandum est, quod quinta & sexta constitutio illius tituli, sunt edicta Iustiniani de fide, ante facta quàm Ioannes vrbis Romæ episcopatum esset adeptus. Ergo probabile est & aliud recentius edictum factũ esse ab eodem Imperatore temporibus Ioannis Papæ. quod ad ipsum Ioannem simulatq; promulgatum Constantinopoli fuisset, miserit Iustinianus. Nam in epistola, Inter claras, fatetur idem Ioannes ad se missum fuisse a Iustiniano edictum quod de fide is Imperator composuisset, & fidelibus populis proposuisset. Quod antẽ putat concinnator voluminis primi conciliorum, sequens edictum fuisse secundo eidem Papæ venerabili transmissum, quasi & præcedens sextum aut quintum ea de re edictum antea transmissum fuisset, hoc falsò sibi persuadet ex vita eiusdem Ioannis ex libro Pontificali Romano. nam eius verba nihil tale indicant, quin potius semel tantùm edictum fidei ad eundem episcopum transmissum fuisse innuunt, his verbis: EODEM tempore vir religiosus Augustus Iustinianus summo amore Christiane religionis misit fidem suam scriptã chirographo proprio ad sedem Apostolicam per episcopos Hypatium & Demetrium. Probabilius igitur crediderim Iustinianum duo priora de fide edicta & breuiora initio sui imperij subditis proposuisse: sed sequens prolixius & copiosius conscriptum temporibus Ioannis Papæ iterum proposuisse, & eidem Ioanni trãsmisisse. vtrum autem præcedere an sequi debeat epistolam, Inter claras, & epistolam, Victor, incertum mihi est. Sed vtrum præcedat an sequatur, non magni referre arbitror. Sanè huiusmodi edictum tale est, vt vix quisquam patrum aut episcoporũ pleniorem ac luculentiorem fidei expositionem emiserit. quam rem iniquè vitio dedit Imperatori Procopius, dum eum sugillare non est veritus, quòd omissa re bellica intra palatij cubiculũ recluſus cum sacrificulis, omnes bonas horas consumeret in articulorum fidei minutiis secernendis. Pæne enim, vt ait ille, sunt foris arma, nisi sit concilium domi, id est nisi vera fides & vera cognitio Domini nostri Iesu Christi præcedat, qui per excellentiam vocatus est per prophetam, magni consilij angelus. Porro non vno aut altero edicto, sed diuersis orationibus & edictis fidei confessionem ab ipso Imperatore diuersis temporibus propositam fuisse diserte exprimit Nouella eiusdem Imperatoris CXXXII. Sequens ergo edictum olim Græca linguæ primitus compositum, postea in Latinam linguam translatum fuit. & inter acta conciliorum insertum & conseruatum, vt alia pleraque. Ant. Contius.

EDICTVM PIISSIMI IMPERATORIS Iustiniani. fidei confessionẽ continẽs, & refutationes hæreseõn quæ aduersantur Catholicæ Dei Ecclesiæ, fidelibus populis propositũ, & Ioãni sanctissimo archiepiscopo almæ vrbis Romæ & patriarchæ trãsmissum.

SCIENTES quòd nihil aliud sic potest misericordẽ Deũ placare, quàm vt omnes Christiani vnũ idẽq; sapiãt in recta & immaculata fide, nec sint dissensiones in sancta Dei Ecclesia: necessariũ putauimus, omnẽ occasionẽ interimentes, eis qui scandalizãtur, vel qui scandalizãt, rectæ fidei confessionẽ, quę in sancta Dei ecclesia prædicatur, præsenti edicto facere manifestã, vt & illi qui rectam fidẽ cõfitentur, firmiter eam custodiãt: & illi qui aduersus eam contendũt, discẽtes veritatẽ, festinẽt semetipsos vnire sanctę Dei Ecclesiæ. Ex 1. tomo conciliorum, circa finem.

CONFITEMVR igitur credere in patrem & filium & spiritũ sanctũ, Trinitatem consubstantialem, vnam deitatem, siue naturam & subsũtiam & virtutem & potestatem in tribus subsistentiis siue personis adorantes, in quibus baptizati sumus, in qua credimus, & quibus confessionem dedimus, proprietates quidẽ separãtes, deitatẽ autẽ vnientes. Vnitatẽ enim in Trinitate, & Trinitatẽ in vnitate adoramus, mirabilem habẽtem & diuisionem & vnitionẽ. Vnitatem quidem secundum rationem substantiæ seu deitatis, Trinitatem autem secundum proprietates vel subsistentias siue personas. Diuiditur enim sine diuisione, (vt sic dicamus) & cõiungitur[a] diuisè. vnum enim est Deitas in tribus, & tria vnũ, in quibus deitas est. Aut vt subtilius dicamus, ipsa tria est deitas. Deus pater, Deus filius, Deus spiritussanctus, cũ vnaquęque persona solùm intelligitur, mẽte separãte inseparabilia. Et tria vnus Deus, cũ simul intelligũtur propter eandem virtutem eandemq; naturam, quam oportet & vnum Deum confiteri, & tres subsistẽtias prædicate seu tres personas, & vnamquãque in[b] sua proprietate. Et vnitatem confitentes, confusionem non facimus, secundum Sabellium, dicentẽ Trinitatem vnam esse personam, trinomium eundem patrem & filium & spiritum sanctum: nec diuidentes proprietates, alienamus à Dei patris substantia filium aut spiritũ sanctum, secundum Arrij furorem, in tres diuersas naturas incidentes deitatem. Vnus igitur Deus pater, ex quo omnia: & vnus vnigenitus filius per quẽ omnia: & vnus spiritussanctus, in quo omnia. CREDIMVS[c] autem ipsum vnigenitum filium Dei, Deum verbũ, ante secula & sine tempore ex patre natum, non factum, in vltimis diebus propter nos & propter nostram salutem descendisse de cælis, & incarnatum esse ex Spiritu sancto & sancta gloriosa Dei genitrice semper virgine Maria, & natum ex ipsa, qui est Dominus IESVS CHRISTVS, vnus de sancta Trinitate, consubstantialis Deo patri secundum deitatem, & consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem, passibilis carne, impassibilis idem ipse deitate. Non enim alius[d] quidã est præter Deum verbum, qui passionem & mortem susćepit: sed ipse impassibilis & sempiternus Deus verbum generationem carnis humanæ sustinere dignatus, impleuit omnia. Ideo non aliũ Deum verbũ esse, qui miracula operatus est, & alium Christũ qui passus est, cognoscimus: sed vnum eundemque Dominum nostrum Iesum Christũ, Dei verbum incarnatũ & hominem factum, & eiusdem ipsius miracula & passiones, quas carne voluntariè sustinuit, cõfitemur. Non enim homo aliquis pro nobis semetipsum dedit, sed ipse Dei verbum, suum corpus pro nobis dedit, ne in hominem fides & spes sit nostra, sed in ipsum Deũ verbũ

a *diuisè.*

b *cum.*

c *Confitemur.*

d *quidem.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostram fidem habeamus. Et Deum igitur eum confitentes, non abnegamus ipsum esse & hominẽ: & hominem dicentes eum, non abnegamus ipsum esse & Deũ. Si enim Deus tantũmodo esset, quomodo patiebatur? quomodo crucifigebatur & moriebatur? Aliena enim ista sunt Deo. Sin autẽ homo solùm, quomodo per passionem vincebat? quomodo saluos faciebat? quomodo viuificabat? Hæc enim supra hominis naturam erant. Nunc autẽ idem ipse patitur, & saluos facit, & per passionem vincit, idem ipse Deus, idem ipse homo, vtrumque tanquam vnum, vtrumque tanquã solum. Vnde ex vtraq; natura, id est ex Deitate & humanitate vnum Christum cõpositum dicentes, confusionem vnitioni non introducimus. Et in vtraque autem natura, id est in diuinitate & humanitate vnum Dominum nostrum Iesum Christum Dei verbum incarnatum & hominẽ factum cognoscẽtes, diuisionẽ quidẽ per partes, vel incisionem non ferimus vni eius subsistentiæ. Differentiam autem naturarum ex quibus cõpositus est, significamus nõ interemptam propter vnitatem, quoniam vtraque natura in ipso est. Cùm enim cõpositionem dicamus, necesse est confiteri & partes in toto esse, & totum in partibus cognosci. Nec enim diuina natura in humanam transmutata est, nec humana natura in diuinam cõuersa est. Magis autem intelligitur, quòd vtraque in proprietate & ratione suæ naturæ manente, facta est vnitas secundum subsistentiam: vnitas autem secundum subsistentiam, significat quòd Deus verbum, id est vna subsistẽtia ex tribus Deitatis subsistentiis non antè plasmato homini vnitus est, sed in vtero sanctæ virginis creauit sibi ex ipsa in sua subsistẽtia carnem animatam anima rationali & intellectuali, quòd est natura humana. Hanc autẽ secundũ subsistentiã vnitatẽ Dei verbi ad carnẽ, docẽs nos & diuinus Apostolus, dicit, Qui cũ in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est, æqualẽ se esse Deo: sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiẽs. Per hoc enim quod dixit, qui cum in forma Dei esset, verbi subsistentiam in natura Dei esse ostẽdit. Per hoc autem quod dixit, formã serui accepit, naturæ hominis, & non subsistentiæ siue personæ vnitum esse verbum significauit. Nec enim dixit quòd eũ qui in forma serui erat, accepit: ne antè plasmato homini vnitũ esse Deum verbũ ostenderet, sicut Theodorus & Nestorius impij blasphemauerunt, affectualem dicentes vnitatẽ. Nos autẽ sequentes diuinas scripturas, & sanctos patres, confitemur quòd Deus verbũ caro factus est, quod est secundum subsistentiam sibi vnire naturam humanã. Ideo & vnus est Dominus noster Iesus Christus, habens in semetipso perfectionem diuinæ naturæ, & perfectionẽ naturæ humanæ. Et est vnigenitus quidem & verbum, vtpote ex Deo patre natus, & primogenitus autẽ in multis fratribus idẽ ipse. cùm factus homo. filius enim Dei, filius hominis factus est: & manẽs quod erat, non trãsmutauit quod factus est. vnde & duas nativitates eiusdem ipsius vnigeniti Dei verbi confitemur. Ante secula quidẽ ex patre incorporaliter nati, in vltimis autem diebus eiusdem ipsius incarnati, & nati de sancta gloriosa Dei genitrice & semper virgine Maria. Qui enim de patre splenduit supra intellectum, ex matre ortus est supra rationem. Et cum Deus verus esset, factus est verè homo. Ideo propriè & verè Dei genitricem sanctã, gloriosam & semper virginẽ Mariã confitemur: non quia Deus verbum initium ex ipsa accepit, sed quòd in vltimis diebus vnigenitus Deus verbũ, qui ante secula erat, incarnatus ex ipsa, immutabiliter homo factus est: & cũ inuisibilis in suis esset, visibilis factus est in nostris: & cùm impassibilis Deus esset, nõ dedignatus est passibilis esse homo: & immortalis, mortis legibus subiacere. Istum qui in Bethlehem de semine Dauid natus est secundum carnem, & similis factus hominibus, & crucifixus est pro hominibus sub Pontio Pilato, prædicauerunt sancti Apostoli ipsum esse Deum, ipsum hominem, ipsum filium Dei, ipsum filium hominis, ipsum de cælo, ipsum de terra, ipsum impassibilem, ipsum passibilem. Deus enim verbum, qui natus est desursum ex patre ineffabiliter, inenarrabiliter, incõprehensibiliter, sempiternè, ipse in tempore nascitur deorsum de virgine Maria: vt illi qui deorsum prius nati sunt, desursum secundo nascerẽtur, id est ex Deo. Ipse igitur matrem tantummodo habet super terram, & nos tantummodo patrem habemus in cælo. Cùm enim accepisset mortalem patrem hominem Adam, dedit hominibus suum patrem immortalem, secundum hoc quod dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Vnde & mortem secundum carnem gustat filius Dei, propter carnalem suum patrem: vt filij hominis, vitæ eius participes fierent: propter suum secundum spiritum patrem Deum. Ipse igitur secũdum naturam filius est Dei, nos autem secundũ gratiam: & iterum ipse secundum dispensationem & propter nos filius fuit Adam, nos autem secundum naturam sumus filij Adam. Pater enim est eius Deus secundum naturam, noster autem secundum gratiam. Et Deus ei fuit secundum dispensationem, eo quòd homo factus est: noster autem secundum naturam Dominus est & Deus: & ideo Deus verbum, qui est filius patris, vnitus carni, factus est caro, vt homines vniti spiritui, fierent vnus spiritus. Ipse igitur verus filius Dei, omnes nos indutus est, vt omnes induamur vnũ Deum: & est post incarnationẽ vnus de sancta trinitate, vnigenitus filius Dei dominus noster Iesus Christus, cõpositus ex vtraque natura. Compositum autem Christũ confitemur, sanctorum patrum doctrinã sequentes. In mysterio enim Christi vnitas secundum compositionem, confusionem & diuisionem reiicit, & seruat quidẽ vtriusque naturæ proprietatem: vnam autem substantiam seu personam Dei verbi, & cum carne ostẽdit, & est vnus idemq; perfectus in deitate, & perfectus in humanitate, non tanquã in duabus subsistentiis siue personis, sed in diuina natura & humana cognoscẽdus, vt vnus sit vtraq; perfectus Deus, & perfectus homo. Idem ipse Dominus noster Iesus Christus, vnus de sancta trinitate, conglorificandus patri & sancto spiritui. Nec enim quartæ personæ adiectionem suscepit sancta trinitas, & incarnato vno de sancta trinitate Deo verbo. Istam igitur bonam traditionem, quam à sanctis patribus accepimus, custodimus, in qua viuimus & conuersamur, & quam ab hac vita proficiscentes, oramus nobiscum habere, quæ est in patrem & Christum filium Dei viui, & sanctum spiritum confessio. Hæc itaque confitentes super alias S. Cyrilli de fide recta doctrinas, & hoc, quod dictum est ab ipso, vnam naturam Dei verbi incarnatam suscipientes, cõfitemur quòd ex diuina natura & humana vnus Christus effectus est, & non vna natura, prout quidam malè intelligentes dictionem, conantur

Vnus Christus, vt dicit in epistola, Victor. eod. tit.

Iean. 1. b.

Cyrillus de fide recta.

conantur dicere. Vnde & ipse pater quoties vnã naturam dixit verbi incarnatã, in hoc, *naturæ nomine pro subsistentia vsus est. Et in quibus libris dixit hanc dictionẽ, in sequẽtibus sæpius intulit. Est quãdo filiũ, est quãdo verbũ aut vnigenitũ: quę non naturam, sed subsistentiã seu personã significant. Subsistẽtia igitur verbi incarnata, nõ vnã naturã, sed vnũ Christũ compositum effecit, eundem ipsum Deũ & hominẽ. Eos autẽ qui Deũ & hominẽ Christũ cõfitentur, vnã naturã siue subsistantiã ipsius dicere, impiũ est. Impossibile est enim, Dominũ nostrũ Iesum Christũ, secundum vnã eandemq; naturã seu substantiã, & ante secula esse, & in tẽpore, aut impassibilem & passibilem. Quod in vna subsistẽtia, siue persona eius rectè cõfitemur: ex ipsis autẽ dictis eiusdẽ sancti Cyrilli ostendemus de memorata dictione manifestam ipsius doctrinã. In prima enim ad Successum epistola, cùm dixisset vnam naturam Dei verbi & incarnatam, statim intulit: Ergo quantum quidem ad intellectum pertinet, & ad videndum tantũmodo oculis animæ, quemadmodum incarnatus est vnigenitus, duas naturas esse dicimus, vnum autem filium, & Christum, & dominum, Deum verbum incarnatum, & hominem factum. Per ista autem pater modum incarnationis volens manifestare, & indiuisam & inconfusam custodiens vnitionem, & numerum naturarum quę cõuenerunt, demonstrauit, & vnum Christum prędicauit, & non vnam naturã deitatis & carnis. Et in secunda autem ad eundem Successum epistola similia docẽs, ita scribit: Nam si quidem vnam dicentes verbi naturam, tacuissemus, non inferẽtes incarnatam, sed quasi extrã ponentes dispensationem: erat illis forsitan & verisimilis ratio confingẽtibus interrogare, vbi perfectio in humanitate, vel quomodo *subsistit humana substantia. Quoniã autem & perfectio in humanitate, & nostræ substantiæ demonstratio introducta est dicendo incarnatam: cessent, arundineam virgam sibi supponentes. Eiicientem enim dispensationẽ, & abnegantem incarnationem, oportebat iustè accusari, auferentẽ à filio perfectam humanitatem. Sin autem, vt dixi, incarnatum esse dicendo ipsum, manifesta est & indubitabilis cõfessio, quòd factus est homo: nihil iam prohibet intelligere, quia cũ vnus sit & solus filius Christus, idẽ ipse Deus & homo, sicut in deitate perfectus, ita & in humanitate perfectus. Rectissimè autẽ & nimis prudenter tua perfectio de salutari passione rationem exponit, nõ ipsum vnigenitum filium Dei, secundum quod intelligitur & est Deus, passum esse in sua natura, quæ sunt corporis, affirmans, magis autẽ passum esse terrena natura. Oportet enim necessariò vtraq; seruari vni & vero filio, & nõ pati secundum deitatẽ: & dici passum esse eundẽ ipsum secundum humanitatẽ: ipsius enim passa est caro. Et in 13. cap. scholiorum idẽ S. Cyrillus similiter reiiciens eos qui duos filios introducunt, & eos qui vnã dicunt naturã deitatis & carnis Christi, ita scribit: Non discernendum vnũ Dominum Iesum Christum in hominẽ separatim, & in Deum separatim: sed vnũ eundẽque Dominum Iesum Christũ dicimus, naturarum scientes differentiã, & inconfusas eas sibi inuicẽ cõseruantes. Si igitur prout docet nos S. Cyrillus, vnus est dominus noster Iesus Christus, perfectus in deitate, & perfectus idẽ ipse in humanitate, & nõ est passus diuina natura, sed terrena natura: scit autẽ & naturarum differentiã, & quòd inconfusẽ sibi inuicẽ in vna subsistentia conseruantur: certum est quod eundẽ ipsum in diuina natura & in humana dicit pater cognosci, & vtranque naturam in ipso esse, ex quibus & compositus est: & non aliquis sic insaniat, vt arbitretur eos rectè sapere, qui dicunt vnam esse naturam siue substantiam carnis & deitatis Christi, eãdem & diuinam & terrenam, passibilem & impassibilem.*

natura.

subsistit.

Quoniam autẽ & alio modo quidã ostẽdere conantur vnã esse naturã deitatis & humanitatis Christi exemplum hominis proponentes, & dicẽtes quòd sicut ex diuersis naturis anima & corpore cõsistens homo, vna natura dicitur, sic ex duabus naturis deitatis & humanitatis Christum dicentes, debemus vnã ipsius dicere naturã: illud ad eosdem dicemus, quòd homo quidẽ est, licet ex diuersis cõstet, id est anima & corpore: tamen ideo vna natura dicitur, quoniã in omnibus subsistentiis siue personis, quæ sub eadem specie referuntur, communiter prædicatur. Licet enim vnaquæque subsistẽtia siue persona, sicut Petrus & Paulus, proprietatibus à se inuicem separãtur, sed tamen non natura diuiduntur (ambo enim homines) & iterum nec anima sine corpore, nec corpus sine anima homo est: sed ex eo quod non erat, ad hoc quod est, ex anima & corpore creatus est; vnaquæque autẽ creatura, licet ex diuersis constet, sed tamen vnam illã habere dicitur naturã, secundũ quam ex Deo creata est. Christus autem non sic. nec enim vnam naturam siue substantiã significat, quæ cõmuniter in plurimis subsistẽtiis siue personis prædicatur: sicut homo. Si enim hoc esset, multi Christi inuenirentur, in quibus cõmunitas vnius naturæ prædicabatur. quod & dicere impium est. Sed neque ab initio ex deitate & humanitate, sicut homo ex anima & corpore, Christus creatus est: vt hoc sit natura Christi: sed cùm Deus esset ante secula Dei verbum, & esset eiusdem naturæ siue substantiæ patri, & creator omnium, in vltimis diebus hominis naturã secundũ subsistentiam sibi vniens, factus est homo manens Deus. Est igitur Christus vna subsistentia siue persona, & habet in semetipso perfectionem diuinæ & increabilis naturæ, & perfectionẽ humanę & creabilis naturę. Quomodo igitur, in quo duæ naturæ cognoscuntur, increabilis & creabilis, in eo vnam naturam siue substantiam dici possibile est? Licet enim vna subsistentia siue persona Christus sit, sed cõsubstantialis Deo & patri, & consubstantialis nobis idẽ ipse est: non tamen secundũ vnã eandemq; naturam seu substantiam. Sin autem vna natura siue substãtia esset Christus, aut sine carne est, & soli Deo patri consubstantialis est, quoniã vna deitas substantia siue natura est: aut purus homo existens, nobis est solùm consubstantialis, quoniã vna natura humanitatis est: aut immutata vtraque natura, alteram effecit naturam præter eas quæ conuenerunt: & secundũ illos neq; Deus mãsit, neq; homo factus est Christus: & ideo neque patri, neque nobis idẽ ipse cõsubstantialis est. Sic autem sapere, omni plenũ est impietate: & ista dicimus non ignorãtes quòd & quidã sanctorum patrum hominis exẽplo in mysterio Christi vsi sunt: sed illi quidem, vt ostẽderent quòd sicut homo ex anima & corpore vnus efficitur, & non duo homines: sic & Christus ex deitate & humanitate cõpositus, vnus est, non in duos Christos vel in duos filios diuidendus. Isti autẽ *hominis exẽplo vtuntur, vt vnã

hominis.

naturam

Universidad de Deusto
Biblioteca

natură siue substantiă deitatis & humanitatis Christi introduxerint: quod demonstrauimus alienũ esse pietatis. Sed cùm per hæc cõuincuntur, quòd præter rectum patrum doctrinã sibi confingunt vnam naturam seu substantiã deitatis & carnis, ad alia transeunt, dicentes non oportere numerum naturarũ in Christo dicere, vtpote numero diuisionem introducentẽ. Sciat igitur quòd numerus quãdo in diuersis personis siue subsistentiis dicitur, rerum ipsarũ per partes habet diuisionem, sicut in duobus vel etiam pluribus hominibus. Quando autẽ in rebus vnitus, túc verbo solo & intellectu, non tamẽ ipsarũ rerum habet diuisionem, sicut in vna subsistentia hominis ex anima & corpore cõstituta. Duę enim & hîc naturę intelliguntur, altera animæ, & altera corporis: & tamen nõ propter hoc in duos homines diuiditur, sed vnũ scimus hominem esse, & vnam substãtiam eius. Et in mysterio igitur Christi facta vnitione, licet diuersa intelligantur quæ vnita sunt, sed non ipsa re, & per partes à se inuicem separantur ea ex quibus Dominus noster Iesus Christus cõpositus est: differentiã tamen considerantes, & hanc significare volentes, numerũ assumimus, & duas in Christo naturas esse dicimus. Nec ideo vnus Christus in duos Christos vel in duos filios diuiditur. Et testimoniũ præstat nostris dictis S. Gregorius theologus, scribens in primo lib. ad † Cledonium sic: Si quis introducit duos filios, vnum quidẽ ex Deo patre, secundũ autẽ ex matre, sed non vnum eúndemq; , ex adoptione cadat, quę promissa est rectè credentibus. Naturæ enim duæ, Deus & homo, quomodo & anima & corpus: non autẽ duo filij, nec dij duo. Nec enim hîc duo homines, licet Paulus sic appellauerit, quod est intus hominis, & quod est extrinsecus: & vt cõpendiosè dicamus, aliud quidẽ & aliud ea ex quibus saluator est, cum non idẽ sit inuisibile & visibile, & hoc quod sine tẽpore est, & hoc quod sub tẽpore est: nõ autẽ alius & alius. Absit. Ecce per hæc euidẽter docet S. Gregorius quòd in mysterio Christi ille quidẽ qui in personis numerũ dicit, vt impius cõdemnatur: ille autẽ qui in naturis, ex quibus vnitis Christus cõpositus est, numerũ accipit, rectè confitetur, vtpote differentiã quidẽ naturarũ quæ conuenerũt, per hoc significãs: diuisionẽ autẽ quæ per partem est nullo modo faciens. Sicut enim altera natura est animæ, & altera corporis, & tamen vnus secundũ cõpositionem homo efficitur, & nõ duo homines: sic & in Christo licet duæ intelligãtur naturæ, altera quidẽ deitatis, altera verò humanitatis, sed non propter hoc duo Christi, aut duo filij introducũtur. Ergo qui numerum naturarũ quæ in Christo sunt, secundũ prædictũ modũ dicere recusant, manifesti sunt differentiam naturarum abnegantes, & confusionẽ introducentes dispensationi. Si verò differentiã confitentur, necesse est omnimodo ad eã significandã & numerũ dicere naturarũ quę sine cõfusione in vnã *substantiã conuenerunt. Vbi enim differẽtia seruatur, ibi omnimodo & numerus sequitur. Ad cõfirmanda autem ea quæ diximus, sanctorum patrum testimonio vtentes, ostendemus eos dicentes quòd in vno Domino nostro Iesu Christo rationes quidem diuiduntur secundum differentiam naturarũ deitatis & humanitatis, ex quibus & compositus est, & numerum in hoc assumunt, non tamen ipsa re & per partes naturarum faciunt diuisionem in duas subsistẽtias siue personas.

Gregorius Nazianzenus. — 2. Cor. 4. d. — * subsistentiam.

Dicit enim sanctus Cyrillus in Leuitici interpretatione, sic: Totum in his iterum circonspice apertè saluatoris nostri mysteriũ, & emundationẽ quæ per sanctũ baptisma fit. Duas enim auiculas sumi iubet viuas & mundas, vt intelligas per volatilia cælestẽ hominem simul & Deum in duas naturas (quantum pertinet ad rationem) diuidendum, vnicuique conuenientem. Deus enim verbum, qui ex Deo patre est, splenduit in carne, quę ex muliere est, veruntamen non partiendum. Vnus enim ex vtrisque Christus. Et iterũ idem S. Cyrillus in secũda ad Successum epistola ita dicit: Sed ignorauerunt, quòd quæ per solum intellectum diuidi solent, non hæc necessariò etiam in alteritatẽ, quæ est per partes, omnimodò & specialiter à se inuicem separabũtur. Sed & S. Basilius in 4. libro contra Eunomium, interpretans hoc quod est, Dominus creauit me, & ante omnes colles genuit me, ita scribit: Intelligendum hoc quidem quod dicit, genuit, de Deo filio: hoc autem quod dicit, creauit, de eo qui formam serui accepit. In his autem omnibus non duo dicimus, Deum separatim, & hominem separatim: vnus enim erat: sed secundum intellectum vtriusque naturam existimantes. Sed & S. Gregorius theologus in libro secũdo De filio, docens nos, quomodo in Domino nostro Iesu Christo oportet naturas quę in eo sunt, secundũ intellectum discernere, ita scribit: Cùm naturæ intellectu distãt, simul diuiduntur etiã nomina. Paulum dicentẽ audi, Vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ, Christi quidem Deus, gloriæ autẽ pater. Nam etsi vtrumque vnũ est, tamen non natura, sed cõuentu. Et sanctus autẽ Gregorius Nyssenus in 4. libro contra Eunomium, eadem nos docẽs, ita scribit: Et ne aliquis incorruptibili naturæ, crucis passionẽ applicaret, per alia manifestius talem emendat errorem, mediatorem ipsum Dei & hominum, & hominem & Deum ipsum nominans: vt cùm duo de vno dicantur, congruum intelligatur circa vtrumque, circa deitatem quidẽ impassibilitas, circa humanitatẽ autem dispensatio passionis. Intellectu igitur diuidente hoc quod per misericordiam quidem vnitum est, ratione autem discernitur, cum hoc quidem quod superpositum est, & supereminẽs omnẽ sensum, prædicat, altioribus vtitur nominibus, super omnia Deum, & magnum Deum, & virtutem Dei, & sapientiam, & talia vocans. Cùm autem passionum experimentũ necessariò propter nostram infirmitatem acceptum, verbis significat, ex nostro nominans vtrunque, hominẽ ipsum appellat, non communicans per vocẽ ad cæteram naturam eum qui significatur, sed vt circa vtrunque pietas cõseruaretur. His ita demonstratis per sanctorũ patrum doctrinam, cessẽt qui numerũ naturarum quæ in Christo sunt, occasionem sui erroris faciunt, & earum differẽriam numeri recusatione negando, confusionem introducere conantur. Quomodo enim non est necessarius numerus, quo ad significandam differentiam naturarum quæ in vnam subsistentiam vnitæ sunt, & non ad diuisionẽ per partes earum, vsi sunt patres? Demonstrato igitur vndique quòd impiũ est dicere vnã naturam siue substantiam deitatis & carnis Christi: & illud dicimus, quia nec secundũ quod vnã subsistentiam dicimus deitatis & humanitatis Christi, sic possibile est & vnam naturã Christi dicere: quoniã non idem est natura & subsistẽtia. Omnes enim sancti patres

S. Cyrillus. Lenit. 1. 4. a. — Idem Cyrillus. — S. Basilius. Pron. 8. — Gregorius Nazianzenus. — 1. Cor. 3. d. — Gregorius Nyssenus. — 1. Tim. 2. a. — Rom. 9. d. — Tit. 2. c. — 1. Cor. 1. d.

tres consonanter nos docent, aliud esse naturam siue substantiam & formã, & aliud subsistentiã siue personam: & naturam quidẽ vel substantiã & formam, hoc quod est cõmune, significare: subsistentiã autem siue personam, hoc quod est speciale. Sin verò dixerint quidam, quod sicut vna subsistẽtia composita dicitur Christi, sic oportet & vnã naturam cõpositam dicere: ostẽdemus & hoc alienum esse pietatis: vnam * esse naturam siue substantiam deitatis dicentes, tres ipsius cõsitemur subsistẽtias, in vnaquaque subsistentia eandem naturam siue substantiam cognoscẽtes, & rectè ex tribus subsistentiis vnam subsistentiam verbi ad carnem cõpositam esse dicimus. Nemo enim vnquã ausus est in catholica ecclesia dicere, quòd sicut tres subsistẽtię, sic & tres naturæ sunt sanctæ Trinitatis: vt possibile sit dicere, vnam naturã ex tribus natutis compositam esse ad carnem. Tres enim naturas in sancta Trinitate solus Arrius ausus dicere, tanquam blasphemus condemnatus est. Ideo igitur secundum rectam rationem, duarũ naturarũ dicimus vnitatem & vnam subsistẽtiam: quoniã Dei filius cùm esset secundum subsistentiam alter præter patrem, eandẽ autem naturam habet patris in sua subsistẽtia, plasmauit sibi carnem animatã anima rationali & intellectuali: quod significat humanæ naturæ vnitũ esse Deũ verbum, & non *subsistentiæ seu personæ cuiusdam. Est igitur Deus verbum & incarnatus, vna subsistentia in vtraque natura cognoscendus, in diuina in qua erat (prout dictũ est) qui cũ in forma Dei esset, & in humana secundũ hoc quòd est in similitudinẽ hominis factus: & ideo rectus dicat aliquis vnam subsistentiã Dei verbi compositam, quàm vnam naturam cõpositam: quoniã cùm per se absolutè natura dicitur, non adiecta ei speciali cuiusdam persona, infinitũ & non subsistens aliquid significat: infinitum autem ad nihil potest componi. Sin autem aliquis & post tales rationes ad contentionem solam respiciens, opponere conetur, dicens, quod secundum redditam naturę rationem, oportet & humanam naturã Christi suam subsistentiam seu personam propriam habere: manifestus est talis quod antè subsistenti homini vnitum esse dicit Deum verbum, & affectualẽ factã esse vnitatem. Duæ enim subsistentiæ seu personæ secundum subsistentiam vniri non possunt. Qui igitur hæc dicit, Dei potentiam verbis humanæ sapientiæ euacuare festinans, ignorat magnum pietatis mysterium, quod corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Neque enim humana Christi natura per se absolutè vnquam dicitur, sed nec suam subsistentiam seu personam habuit: sed in subsistentia Dei verbi, natura humana initium vt esset, habuit: vnde ipsum Deum verbum immutabiliter hominem factum esse confitemur, & non in hominem quendam venisse: & eiusdem Dei verbi incarnati esse natiuitatem ex virgine, & propter hoc Dei genitricẽ sanctam gloriosam semper virginem Mariã esse. Ideo & ante incarnationẽ Dei verbi, & post eius incarnationem, tres subsistẽtias dicimus patris & filij & spiritus sancti. Non enim sancta Trinitas quartæ subsistentiæ vel personæ adiectionem suscepit.

Ex his igitur omnibus cõuincuntur qui dicũt ante vnitionẽ duas naturas esse, quòd ante plasmatum dicunt hominẽ, & sic vnitum esse Deo verbo, secundũ insaniã Theodori & Nestorij impiorum. Qui autem dicunt quòd non oportet post vnitatem duas naturas in Christo sed vnam dicere, confusionẽ & phantasiã introducunt secundũ. Apollinarium & Eutychen impios. Sed isti quidẽ hæc: Sancti verò patres, post Dei verbi incarnationem cõsiderantes ea ex quibus Christus est, & quòd inconfusæ manserunt naturæ, rectissimè duas naturas diuinã & humanã in Christo esse dixerunt. Nec enim ante incarnationem duæ naturæ erãt Domini, nec post incarnationẽ duæ naturæ vna factæ sunt, licet in vna subsistẽtia cognoscantur. Hæc autẽ & ex diuinis scripturis & patrum doctrina edocti ad refutandos eos qui cõfundunt & diuidũt diuinę dispensationis mysteriũ, meritò scripsimus, & non eo quòd declaramus ea ex quibus est, & in quibus cognoscitur Christus, confusionẽ vel diuisionẽ diuinæ dispensationi facimus. Itaque glorificationem & * vnitaris rationem profitẽtes, vnum Christum & filium & Dominũ verbũ Dei incarnatũ, & hominem factum confitemur & adoramus cum patre & spiritu sancto. Hæc ita cum vniuersali Dei ecclesia confitentes scire volumus omnes Christianos, quòd sicut vnũ Deum & Dominũ habemus, ita & vnam fidem. Vna enim definitio fidei est, cõfiteri & rectè glorificare patrem, & Christum filium Dei, & spiritum sanctum. Istam confessionem cõseruamus, in qua & baptizati sumus, donatam quidem à magno Deo & saluatore nostro Iesu Christo sanctis suis discipulis & Apostolis, ab eis autem prædicatam in toto mundo. Trecenti autem decem & octo sancti patres collecti in Nicæa aduersus Arrium, illo cum sua impietate condemnato, eandem cõfessionem, id est sanctum mathema & symbolum fidei tradiderunt sanctæ Dei Ecclesiæ: & post illos, centum quinquaginta sancti patres Constantinopoli collecti aduersus Macedonium sancto spiritui repugnantem, & Magnũ Apollinaristam, illis condemnatis cum sua perfidia, secuti per omnia idẽ sanctum symbolum traditum à trecentis decem & octo sanctis patribus, explanauerunt de deitate sancti spiritus. Insuper autem & qui in Epheso prius collecti sunt sancti patres aduersus Nestorium impium, & qui in Chalcedone conuenerunt sancti patres aduersus Eutychen impium, secuti per omnia prædictum sanctum symbolum siue mathema fidei, condemnauerunt prædictos hæreticos vnà cum eorum impietate, & hos qui similia illis sapuerunt vel sapiunt. Et super hæc anathematizauerunt eos qui aliam definitionem, siue symbolum siue mathema tradunt accedentibus ad sanctum baptisma, vel ex quacunque hęresi conuersis, præter traditũ (sicut dictum est) à trecentis decem & octo sanctis patribus, & explanatum à centum quinquaginta sanctis patribus. His ita se habentibus, perspeximus & capitula supponere, quibus tam rectæ fidei compendiosa cõfessio, quàm hæreticorum condemnatio continetur.

Si quis non confitetur patrem & filium & spiritũ sanctum Trinitatem consubstantialem, vnam deitatem seu naturam, & subsistantialem & vnam virtutem & potestatem in tribus subsistẽtiis seu personis adorandam, talis anathema sit.

Si quis autem non confitetur eum qui ante secula & sine tempore ex patre natus est, Deum verbum in vltimis diebus descendisse de cælis, & incarnatum esse de sancta gloriosa Dei genitrice & semper virgine Maria, & hominem factum, natum esse ex ipsa, & propter

* sor. enim. — Philip. 2. a. — * substantia. — Rom. 10. c. — * vnicum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter hoc eiusdem Dei verbi duas esse natiuitates, A quæ est ante secula incorporaliter, & quæ est in vltimis diebus secundum carnem, talis anathema sit.

Si quis dicit alium esse Deum verbũ, qui miracula operatus est, & alium Christum qui passus est, aut Deum verbum cum Christo esse nascẽte ex muliere, *dicere vel ipso esse tanquam alterum in altero, sed non vnum eundemque Dominũ nostrũ Iesum Christum, Deum verbum incarnatum, & hominem factum, & eius ipsius miracula & passiones, quas carne sponte sustinuit, talis anathema sit.

*for. quel Deu in ipso.

Si quis dicit secundum gratiam, vel secundũ operationem, vel secundum dignitatem honoris, vel secundum authoritatem, vel relationem, vel affectum, vel virtutem, vnitionem Dei verbi ad hominem factam esse, vel secundum *homonymã, per quam Nestoriani & Deum verbum vocantes Christum & ho- B minem, separatim Christum nominantes, solo vocabulo vnum Christum dicunt: aut si quis per bonam voluntatem dicit vnitionem factam esse, sicut Theodorus hæreticus ipsis verbis dicit, quasi quod placuit Deo verbo homo, eo quòd bene visum est ei de ipso, sed non secundum subsistentiã Dei verbi ad carnem animatam anima rationali & intellectuali vnitionem confitetur, & ideo vnam eius substantiam compositam esse, talis anathema sit.

*homonymiam.

Si quis per relationem aut abusiuè, Dei genitricem sanctam, gloriosam semper virginem Mariam, dicit aut hominis genitricem, aut Christotocon, tanquam Christo Deo non existente, sed non propriè & verè Dei genitricem ipsam confitetur, eò quòd ipse, qui ante secula ex patre natus est Deus verbum, in vltimis ex ipsa incarnatus & natus est, talis anathema sit.

Si quis non confitetur Dominum nostrum Iesum Christum, qui carne crucifixus est, Deum esse verum & Dominum glorię, & vnum de sancta Trinitate, talis anathema sit.

Si quis in duabus naturis dicens non tanquam in deitate & humanitate, vnum Dominum nostrum Iesum Christum, Deum verbum incarnatum confitetur, nec ad significandam differentiam naturarũ, ex quibus compositus est, sed pro diuisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, quasi separatim vnaquaque natura suam habente subsistẽtiam, sicut Theodorus & Nestorius blasphemauerunt, talis anathema sit.

Si quis in vno Domino Iesu Christo, hoc est, Deo verbo incarnato, numerum confitens naturarũ, non intellectu differentiam earum ex quibus & compositus est, excipit, vtpote non interemptam propter vnitatem, sed pro diuisione per partem numero vtitur, talis anathema sit.

Si quis dicens vniam naturam Dei verbi incarnatam, non sic hoc intelligit, quòd ex diuina natura & humana vnus Christus effectus est consubstantialis patri secundum deitatem, & consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem, sed quòd deitatis & carnis Christi vna natura siue substantia effecta est, secundum Apollinarij & Eutychetis perfidiam, talis anathema sit.

Æqualiter enim & eos qui per partem incidunt vel diuidunt, & eos qui confundunt diuinæ dispensationis mysterium Christi, reiicit & condemnat vniuersalis Dei Ecclesia.

Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, & Eutychen, & eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt, talis anathema sit.

Si quis defendit Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deũ verbũ, & alium Christũ à passionibus animæ & desideriis carnis molestias patientem, & ex profectu operum melioratum, & baptizatum in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & per baptisma gratiam sancti spiritus accepisse, & affiliationẽ meruisse, & ad similitudinem imperialis imaginis in personam Dei verbi adorari, & post resurrectionem, immutabilem cogitationibus, & impeccabilem omnino factũ fuisse: & iterum dixit talem factam esse vnitionem Dei verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro & muliere, Erunt duo in car- *Ephes. 5. §.* ne vna: & super alias suas innumerabiles blasphemias ausus est dicere quòd post resurrectionẽ, cùm insufflasset Dominus discipulis suis, & dixisset, Accipite *Ioan. 20.* spiritũ sanctũ: non dedit eis spiritum sanctũ, sed figuratim tantummodo insufflauit: sed etiã confessionem quã fecit Thomas cùm palpasset manus & latus Do- *ibidem g.* mini post resurrectionem, dicens, Dominus meus & Deus meus: inquit, non est dictũ à Thoma de Christo. Nec enim dixit Theodorus Deum esse Christũ, sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam, glorificasse Deum, qui Christum resuscitauit: &, quod peius est, etiam in interpretatione quam in Actus Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni & Manichæo, & Epicuro, & Marcioni, dicens quòd sicut illorum vnusquisque ex dogmate quod inuenit, suos discipulos fecit vocari C Platonicos, & Manichæos, & Epicureos, & Marcionistas: simili modo & cùm Christus dogma inuenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit eundem Theodorum, qui talia blasphemauit, & non anathematizat eum & eius conscripta, & eos qui similia illi sapuerunt vel sapiunt, talis anathema sit.

Si quis defendit conscripta Theodoreti, quæ exposuit pro Nestorio hæretico aduersus rectã fidem, & Ephesinam primam sanctam synodum, & sanctũ Cyrillum, & duodecim eius capitula, in quibus sceleratis conscriptis idem Theodoretus affectualem dicit vnitatem Dei verbi ad hominem quendam, de quo blasphemans dixit, quòd palpauit Thomas eum qui resurrexit, & adorauit eum qui resuscitauit: & propter hoc impios vocat doctores ecclesiæ, qui vnitatem secundum subsistentiam Dei verbi ad carnem D confitẽtur, & super hæc Dei genitricem abnegat sanctam & gloriosam semper virginem Mariam. Si quis igitur memorata conscripta Theodoreti defendit, & non anathematizat ea, talis anathema sit.

Propter tales eius blasphemias ab episcopatu deiectus est, & postea in sancto Chalcedonensi concilio compulsus est omnia contraria memorata suis conscriptis facere, & rectam fidem confiteri.

Si quis defendit impiam epistolam quam ad Marim Persam hæreticum Ibas scripsisse dicitur, quę abnegat Deum verbum hominem factum esse, & dicit non Deum verbũ ex virgine incarnatum esse, sed purum hominem ex ipsa esse natum, quem templum vocat: vt alius sit Deus verbũ, & alius homo: & super hęc iniuriat Ephesinam primam synodum, quasi sine inquisitione & examinatione ab ipsa Nestorio condemnato,

demnato, & sanctum Cyrillum vocat hæreticum, & A duodecim eius capitula impia dicit, Nestorium autem & Theodorum cum impiis eorum conscriptis collaudat & defendit: Si quis igitur (sicut dictum est) eandem ipsam epistolam vindicat, vel rectam esse dicit ipsam, vel partem ipsius, sed non anathematizat eam, anathema sit.

Tali ergo impia epistola iustè anathematizata propter insertas ei blasphemias, Theodori & Nestorij impiorũ sequaces conantur dicere, suscepta esse eam à sancto Chalcedonensi concilio: hoc autem dicunt sanctam quidem Chalcedonensem synodum calumniantes, nomine autẽ eius festinates debita condemnatione liberare Theodorũ & Nestoriũ, & impiam epistolam, pro qua Ibas sæpius accusatus, non est ausus eam suam dicere propter insertas ei blasphemias. & hæc demõstremus ex his quæ diuersè de ista causa B mota sunt. In his autem quę apud Photium & Eustathium Tyri acta sunt. cùm accusaretur prędictus Ibas de iniuriis sancti Cyrilli, manifestè confessus est, post vnitatẽ orientalium, quæ ad sanctæ memoriæ Cyrillum facta est, nihil iniuriosum de eo dixisse. Epistola autem plena prędictis blasphemiis, pro quibus accusabatur Ibas, multas contra sanctum Cyrillum iniurias continens, facta esse ostenditur post vnitatem ad Orientales factam, ex quo demõstratur Ibas eam abnegasse. vnde prædicti Photius & Eustathius satisfacientes accusatoribus, in scriptis definierunt, prædictum Ibam omnia contraria epistolæ peragere, sicut iudicium ab eis datum significat. Sed cùm Ibas non adimplesset ea quæ illi iudicauerũt, eiectus est ab episcopatu propter blasphemias prædictæ epistolæ, & Nonnus pro illo ordinatus est, qui & concedit sancto C Chalcedonensi concilio. De eisdem igitur etiam Chalcedone accusatus memoratus Ibas, post lectionem impię epistolę non est ausus eam suam esse confiteri, sed statim ipsis verbis intulit alienum se esse eorum quæ ei inferebantur. Vnde sancta synodus, cùm ei non sufficeret abnegatio Ibæ, quæ facta est de epistola, compulit eum contraria ei peragere, id est, reprobatam in ea rectam fidem confiteri, & Ephesinam primam sanctam synodũ susipere, & sanctum Cyrillum patrem & doctorem adscribere, quę in eadem impia epistola iniuriantur: & Nestorium & impium eius dogma anathematizare, quæ impia epistola defendit & collaudat. Si igitur & ipse Ibas propter impiã epistolam sæpius accusatus, non est ausus eam suam dicere, sed etiam Chalcedonense sanctum concilium omnia ei cõtraria compulit eum peragere: quomodo D eadem sancta synodus memoratam epistolã susciperet, & condemnationi impietatis, quæ in ea continetur, sese subiiceret, à qua Ibã liberare festinauit? Quoniam autem omnes blasphemias epistolæ prætermittentes hæretici, hoc solùm ex ipsa proferunt, quod ad decipiendos simpliciores scriptor epistolæ dixit, hoc est, duas naturas, vnã virtutẽ, vnam personam, (quod ipsum & nos demõstramus) in hoc suam commiscuit impietatem. Cuius enim dicit duas naturas, & vnam personã, qui abnegat Deũ verbũ incarnatum de sancta & gloriosa Dei genitrice & semper virgine Maria, natum esse ex ipsa? Sed certum est, quòd vnicuique naturæ suam personam attribuit, sicut Theodorus & Nestorius in suis libris blasphemantes exposuerunt, quos defendit scriptor epistolæ cum eorũ impietate.

Illi enim apertè dicentes duas naturas Dei verbi & Christi, quem purum hominẽ vocãt per affectualem coniunctionem, & per eandem dignitatem & honorem, vnam personam apparere dicunt, sed & duarum naturarum vnam virtutem siue potentiam dicẽs scriptor epistolæ, manifestus est quòd & in hoc memoratos hæreticos sequitur, Theodorum quidẽ, dicentem in diuersis libris de incarnatione impiè expositis, Nestorium autem in multis quidem scriptis, & maximè in epistola scripta ad Alexandrum Hierapolitanum hæreticum, quòd duarum naturarũ vna est authoritas, & vna virtus siue potẽtia, & vna persona per dignitatem eundemque honorem. ex quo ostẽditur, qui scripsit epistolam, secundum illorum perfidiam pro personis vsus vocabulo naturarum. Vna enim authoritas, & vna virtus siue potentia, & vna dignitas & idẽ honor, non in diuersis naturis, sed in diuersis personis eiusdem subsistantiæ dicitur, quod in sancta Trinitate confitemur. Vnde & sancti patres anathematizauerunt eos qui per authoritatem, aut virtutem, siue potentiam, aut dignitatem, aut æqualitatem honoris, dicunt Deum verbum vnitum esse Christo: quem purum hominem vocant Theodori & Nestorij sequaces: sed non secundum subsistentiam Dei verbi ad carnem animatã anima rationali & intellectuali, vnitatem factam esse confitentur. Et hæc quidem sufficiebant ad conuincendam impietatem eorum qui sceleratam epistolam vindicant: tamen & in fine scriptor eiusdem epistolæ ostendit suam perfidiam, dicendo quòd oportet credere in templum, & in eum qui habitat in templo, per quæ apertè duas introducit personas. Sed istam impietatem à Theodoro & Nestorio scriptor epistolæ edoctus est. Catholica autem ecclesia talem condemnans perfidiam, non in templum, & in eum qui habitat in templo, sed in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, Dei verbum incarnatum & hominem factum *confi- *For.* tetur, & credere tradit. Nihil autem mirandum est si *credere se confitetur, & tradit.* vocabulo Naturarũ vsus est scriptor illius impię epistolæ. Solẽt enim hęretici, vt simpliciores decipiant, vocibus quidem vti quæ ab orthodoxis piè dicuntur, rectum autem earum intellectũ & expositionem ad suam impietatem trãsferre. Quoniam autem eædem voces, quando benè exponuntur & intelliguntur, cum pietate sunt: quando autem malè ab hęreticis intelliguntur & proferuntur, impietatem habent. * Itaque *For.* Nestorium duas quidem naturas & vnam personam *. itaque.* dicentem, non confitentem autem earum vnitatem D secundum subsistentiam, Ephesina prima synodus cuius authores erant Cælestinus & Cyrillus sanctæ memoriæ, non susceperit, sed cõdemnauit. Nos autem sanctorum patrum doctrinam per omnia sequẽtes, & vnitatem duarum naturarũ, ex quibus Dominus noster Iesus Christus vnus sanctæ Trinitatis, Deus verbum incarnatus cõpositus est, & quòd earum differentia non interempta est propter vnitatem, in superioribus apertius demõstrauimus: & sufficiebant quidem quæ prædiximus, satisfacere eis qui nolunt contendere. Sed quoniam illi qui semel ad impietatem declinauerunt, & alia proponere conantur, necessariò nos & tales eorum occasiones vanas ostendemus. Dicunt enim non oportere vituperare impiã epistolam eo quòd in aliquantis fertur codicibus. Sed si hoc aliquis secundum eorum dementiam susciperit, oportet

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Nestorium & Eutychen suscipi, quoniam plurima & de his in gestis continetur, quæ apud synodū acta sunt. Sed nemo sapiēs dictis eorum animū intendet. Quæ enim de hæreticis proferūtur in synodis, & pars gestorum fiunt, non ad liberationem inferuntur, sed ad maiorem condemnationem eorū, & qui eis similia sapiunt. Oportet autem etiam illud attendere eos qui veritatem perscrutantur, quòd forsitan in conciliis quędam à certis ibi conuenientibus dicuntur aut per fauorem, aut per contrarietatem, aut per ignorantiam. Nemo autem attendit ea quę per partem à quibusdam dicuntur: sed sola illa quę ab omnibus communi consensu definiūtur. Si enim aliquis secūdum illos voluerit attendere eiusmodi contrarietates, vna quæque synodus inuenietur semetipsam destruens. Propter hęc igitur oportebat eos, si sanctum concilium rectè susciperēt, non tales blasphemias ei applicare, sed sequi doctores catholicę ecclesię, & maximè sanctum Athanasiū, qui fuit Alexandriæ episcopus, & plurimos magnos labores suscepit pro recta Christianorum fide aduersus omnem hęresim, & maximè contra impiissimos Arrianos. Ipsis enim Arrianis ad decipiendos populos suo errori cōiungentibus Dionysium, qui ante multos annos Athanasij fuit Alexādrię episcopus, & dicentibus quòd & ipse Dionysius similia eis sapuit, Athanasius magnus ecclesiæ doctor multis modis ostendit in scriptis, rectā fidem Dionysium ab initio prędicasse, nulloque modo participem Arrianæ impietatis fuisse. Isti autem hæretica sapientes, suam impietatem eidem synodo applicare festinant. Qualis autem est condemnatio, & qualis imminet maledictio eis qui in patres peccant, docet nos &
Genes. 9.c.d. diuina scriptura. Si enim Cham filius Noë cùm vidisset nudum suum patrem, quoniam non cooperuit patris corporalem nuditatem, sed egressus nunciauit eam fratribus, & illi vestimento eam cooperuerunt, ipse quidē Cham, & illi qui ex ipso nati sunt, sub maledictione facti sunt: qui autē cooperuerūt, magnam benedictionem meruerunt: multo magis isti maiore & ampliore condemnatione digni sunt, qui ad synodum minimè pertinentem infamiam festināt per impietatem epistolæ & Theodori eidem sanctæ synodo applicare. Sed non ideo impia epistola, vel defendentes eam, condemnationē suę impietatis effugient: sed neque Theodorus, qui paganos & Iudæos, & omnes hæreticos impietate superat. Impio enim Theodoro non suffecit, super alias eius blasphemias ad suum errorem malè interpretari symbolum trecentorum decem & octo sanctorum patrum: sed etiam contempto eo aliud symbolū exposuit omni impietate plenum, in quo anathematizare ausus est eos qui aliter sapiūt vel tradunt: vt quantum ad illius insaniam pertinet, omnes sancti apostoli & patres cōdemnarentur. Hoc autem Theodori impium symbolum, & in Ephesina prima synodo prolatum, & in Chalcedonensi recitatum, ab vtraque synodo cum eius expositore, & eis qui illud suscipiunt, condemnatū est. Quoniā autem quidam verba pro Theodoro faciētes, cùm proferuntur impia eius cōscripta, propter insertā eis blasphemiam confingunt quidem dicere quòd impia sunt, ipsum autem qui talem impietatē euomuit, recusant anathematizare: miramur eorum dementiam, quòd diuinæ scripturæ contraria agunt, euidenter dicenti,
Sapiē. 14.d. quia æqualiter horribilia sunt apud Deum impius & impietas eius. Actio enim cū actore punietur. Si autem similiter impietati horribilis est Deo ille qui impiè agit, certè separatus est talis à Deo, & anathemati iustè subiicitur. Anathema enim nihil aliud significat, nisi à Deo separationē, sicut in veteri & nouo testamento iudicium de Anathemate significat. Quod autem & Dominus eos qui non permanent in verbo veritatis ipsius, separatos esse ab ecclesia dicit, in Euāgelio secundum Ioannem Iudæos alloquens, sic ait: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternū, filius autē permanet in æternū. Quòd autem quam Dominus nominat domum, diuina scriptura ecclesiā Dei viui vocat, Apostolus testatur in epistola prima ad Timotheum. Si verò quidā dicunt non oportere Theodorum post mortem anathematizari, sciant qui talem hæreticum defendunt, quòd omnis hæreticus vsque ad finem vitæ in suo errore permanēs, iustè perpetuo anathemati & post mortē subiicitur: & hoc in multis hęreticis & antiquioribus & propioribus factū est, id est, Valētino, Basilide, Marcione, Cerintho, Manichæo, Eunomio, & Bonoso. Hoc autem idem & in Theodoro factū est & in vita accusato, & post mortem anathematizato à sanctis patribus: quibus si credere noluerint, vt hæretici eius defensores, vel impiæ epistolę, quā ipsi defendunt, credant: quę licet Theodorum collaudet, manifestè tamen dicit quòd in ecclesia à sanctis patribus anathematizatus est, & ex illo plurima inquisitio facta est de eius cōscriptis, vtpote plenis impietate. Hoc autem tunc faciebant catholicę ecclesiæ doctores, ne simpliciores legētes illius impia conscripta, à recta fide declinarent. Quod autem impij, licet non in vita, in suam personam anathema susceperint, tamen & post mortem anathematizantur à catholica ecclesia, ostēditur à sanctis synodis. Nicena enim synodus eos qui impij Arij sectā colunt, sine nomine anathematizauit. Quæ autem Constantinopoli congregata est, impiam Macedonij hæresim similiter condemnauit: sed tamē Dei sancta ecclesia & post mortem Arrium & Macedoniū nominatim anathematizat. Cùm autē ex multis probationibus conuincuntur, quòd superuacuè & impiè agūt qui Theodorum & impietatem eius defendunt, ad aliā vanam occasionem confugiunt, dicentes non oportere eum anathematizari, eo quòd in cōmunicatione ecclesiarum mortuus est. Oportebat autē scire eos, quòd illi moriuntur in cōmunicatione ecclesiarum, qui commune pietatis dogma quod in vniuersali ecclesia prędicatur, vsque ad finem seruauerūt. Iste autem vsque ad mortem in sua permanens impietate, ab omni ecclesia ejectus est. Itaque & omnis plenitudo Mopsuestenę ecclesię, in qua episcopus dicitur fuisse, cùm inuenisset quòd Paganis & Iudæis & Sodomitanis à sanctis patribus connumeratus est, deleuerunt ipsi ex illo à sacris ecclesiæ diptychis eius nomen, sicut gesta in eadem ciuitate apud cōcilium episcoporum illius prouinciæ confecta ostēdunt. Miramur igitur Theodori sequaces, qui eum & impietatem eius tanquam suum defendunt, cùm ecclesia in qua fuit episcopus, vtpote hęreticum, ex multis temporibus eum ejecit. Quod autem ad condemnationem suam talem occasionem proponunt defensores Theodori, scire licet & ex ipso aduersus Iudam facto tremēdo iudicio. Ille enim cùm putasset latēre eum qui occulta hominum cognoscit,

* apostolicis. cognoscit, sacramētis communicauit *cum apostolis: sed namen nihil ei profuit, quòd cum dolo cōmunicauit. Sed licet post mortē eius duodecim nominati
Ioan. 20.f. sint discipuli, sicut Ioannes euāgelista dicit, Thomas autē qui Didymus dicebatur, vnus ex duodecim, non erat cum ipsis quando venerat Iesus: tamen hoc non liberat Iudam à cōdemnatione, aut cōnumerari facit
Act. 1. Apostolis. Vnde post ascensionem Domini, Apostoli per suam sentētiam eundem Iudam etiam post mortem condemnauerūt, & aliū pro illo introduxerunt. Quod autem vanam occasionem proponunt dicentes non oportere hæreticos mortuos anathematizari, & ex ipsis Domini verbis ostendemus. Impios enim,
Mat. 8.c. & adhuc viuos, mortuos nominat, dicens: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, sicut iustos & iam
Mat. 22.c. defunctos, viuos nominat. Dicit enim de Abrahā & Isaac & Iacob, quòd Deus nō est mortuorum, sed viuorum. Si ergo secundum verba illorum non oportet hæreticos mortuos anathematizari, nec viui hæretici anathematizabūtur, quos Dominus mortuos vocat, quia separati sunt ab ipso, qui dixit: Ego sum vita. & secundum eos iam nec viui nec mortui hæretici anathematizabuntur: & sine causa, secundū illos, apostolica doctrina tradit anathematizari eos qui tradunt præter quod accepimus: sine causa sanctæ synodi hæreticos condemnauerunt: sine causa & alij sancti patres & doctores ecclesiæ hæreticos anathematizauerunt. Inculpent autē & Hieremiā prophetā dicentē:
Hier. 48 b. Execrandus, qui opera Domini facit negligenter, &
Psal. 118. Dauid prophetā dicentē: Execrandi, qui declinant à mandatis tuis. & vt cōpendiosè dicamus, omnem diuinam scripturā in diuersis locis tales cōdemnationes impiis inferentē. Sin autem illi qui negligēter opera Dei faciunt, & peccant in mādatis eius, talibus condemnationibus subliciuntur: quanto magis impius Theodorus, qui talia aduersus ipsum magnū Deum & saluatorem nostrum Iesum Christū blasphemauit, iustè cōdemnatus est & anathematizatus? Et hęc quidē sufficiebant super memoratas & aliis nostris libris insertas probationes, quas protulimus, ostendentes quòd oportet etiam post mortem hæreticos condemnari, confundere eos qui Theodorū defendunt, & compescere à tali impietate. Quoniam autem cōtentiosè in iisdem permanēt, etiam quod est amplius, dicemus, quia quidā ex ipsis qui in Nicena sancta synodo conuenerunt, & expositæ ab ea fidei definitioni vel symbolo subscripserunt: quoniam postea contraria sapientes apparuerūt, alij quidem viui, alij autem post mortem anathematizati sunt à Damaso sanctæ memoriæ papa antiquioris Romæ, & ab vniuersali Sardicensi synodo, prout testatur sanctus Athanasius. Sed & Chalcedonēsis sancta synodus Donnum Antiochię factum episcopum, post mortem condemnauit, quòd ausus est scribere, oportere solū taceri duodecim capitula sancti Cyrilli. Quoniam autem Theodori defensores hæretici, omni propositione & conatu *excidentes, præsumunt dicere ad deceptionem ignorantiū, quòd sanctę memoriæ Cyrillus in aliqua parte epistolæ illum collaudauit, ex multis ostēditur quòd non conuenit eorum conamen dictis à sancto Cyrillo in diuersis eius libris contra impium Theodorum, in quibus magis impium omnibus aliis hęreticis eum ostendens: deinde non sustinens plurimas & maximas eius blasphemias contra magnum Deum

Athanasius Alexādrinus. Chalcedonēsis synodus.

*excedentes.

& saluatorem nostrum Iesum Christū dictas, exclamauit ita dicens: Expauit cælū super hoc, & horruit amplius vehemēter, dicit: Dominus: O intolerabilem malignitatem! ô linguā loquentem iniquitatem contra Deum, & mentem in altitudinem cornu extollentem! Et iterum: Impone homo tuæ linguæ ostium & feram, cellā cornu in altitudinē extollens, & loquens iniquitatem aduersus Deum. Quousque insultas patienti Christo? In mēte habe scriptum à diuino Paulo: Sic autē peccantes in fratres, & percutientes eorū *1. Cor. 8.d.* infirmam conscientiam, in Christum peccatis. Et vt *Ezech. 16.f.* aliquid etiam ex propheticis loquar codicibus, Iustificata est Sodoma ex te, superasti paganorū verbositates, quas contra Christum fecerunt, stultitiam exi- *1. Cor. 1.d.* stimantes crucem. nihil esse ostendisti Iudaicæ superbiæ crimina. His igitur ad condemnationē Theodori sic à sancto Cyrillo dictis, licet aliquis concedat, secundum illorum verba, sanctum Cyrillum aliquid pro Theodoro dixisse, neque hoc liberat illū à condemnatione. Inuenimus enim quòd multi sanctorū patrum quosdā hæreticos collaudauerūt, sicut & sancti Damasus & Athanasius & Basilius Apollinariū, & sanctus Leo Eutychen: & tamen, cognita eorū impietate, non propter hoc euaserunt hæretici condemnationem & anathema, quod postea contra eorum personam & impietatem factum est. Tantus autem est furor defendentiū Theodorum, quia præsumunt aduersus Gregorium Theologum & Ioannē Constantinopolitanum mentiri, dicentes epistolas ad eundem Theodorum plenas laudis eos direxisse: quod falsum est. Gregorius enim cùm in Constantinopoli pro veritate laboraret, conuersis per eum ab Arriana insania ad catholicam fidem populis, ad suā patriā reuersus, epistolas, quas hæretici dolosè proferunt, non ad Theodorum Mopsuestenū scripsit, sed ad Theodorum episcopum Tyanon, quæ est secundæ Cappadociæ metropolis. Eiusdem autē prouincię sunt & Nazianzus ciuitas, cuius fuerat episcopus sanctæ memoriæ Gregorius, & Arianzus prędium vnde ortus fuerat. Hoc enim & ipsæ epistolæ aperte significant, memoriam facientes cōsuetudinum & collectionum, & eiusdem prædij Arrianzi, & aliorū prædiorum eiusdē prouincię, & mensis lingua Cappadocum nominati, & Bosphorij episcopi sub eodem Theodoro constituti, qui tunc temporis Colonæ ciuitatis eiusdē prouinciæ episcopus erat, & aliorum episcoporū, & chorepiscoporū, & monasteriorū quæ sub Theodori iurisdictione etant, quorum vsque nūc eadem nomina seruantur. Qualis enim esset cōmunio Cappadocibus ad secundam Ciliciam, vel tunc, vel modo diuisa eorum prouinciarum gubernatione? Et quos episcopos sub se habere poterat Mopsuestenus episcopus, cùm ipse sub metropolitano secundæ Ciliciæ constitutus esset? Ioannes autē Cōstantinopolitanus scripsit quidem epistolam ad Theodorū Mopsuestenū, non tamen laudibus, sed querimoniis & increpationibus plenam, vtpote illo à bona cōuersatione lapso. Quoniā enim cum eo monachicā vitā in vno eodemque monasterio exercuit, cōuersationis ibi factæ eum admonuit: & pro his testimoniū præbēt Zozomenus & Hesychius, & Socrates & Theodoretus, qui multas pro Theodoro laudes fecit. Si autē testimonia protulit Ioānis Antiocheni, & oriētalis cōcilij sub eo constituti, facta pro Theodoro & eius impietate, necesse

Universidad de Deusto
Biblioteca

est eos & illa susciperе, quæ (quantum ad illos pertinet) ad condemnationem sancti Cyrilli, & reprobationem rectæ fidei fecerunt Ioannes, & qui cum illo erant, nec non etiam quæ scripserunt, Nestorium & eius perfidiam diutius defendentes. Et hoc ostenditur ex diuersis eorum libris & epistolis, quas ad Theodosium piæ recordationis, & ad alios diuersos scripserunt. Et vt hæc quidem, sicut nihil subtilitatis habentia, prætermittamus, necessarium putauimus memorare etiam illa quæ ab Augustino sanctæ memoriæ Aphricano episcopo scripta sunt. Quæstione enim aliqua post mortem Cæciliani de eo mota, quòd ab ecclesiastica traditione declinasse dicebatur, & propter hoc quibusdã à catholica ecclesia separatis, scribit ad Bonifaciũ idem Augustinus sanctus, quòd non oportebat aliquos ideo separare sese à catholica ecclesia. Si enim vera essent ea quæ Cæciliano inferebantur, & mãifestatus esset contrarium aliquid ecclesiastico statui sapuisse, etiam post mortẽ eum anathemati subiicerẽ. Sed & regula sanctę synodi Aphricanæ statuit, episcopos qui suas facultates in testamento, vel ex intestato hæretico relinquunt, oportere & post mortem anathematizari. Super hæc autem omnia, quis ignorat ea quæ nostris temporibus in ecclesia antiquioris Romę contra Dioscorum acta sunt? Qui cùm nihil in fidem peccasset, tamen propter solum ecclesiasticum ordinem post mortem ab eadem sancta ecclesia Romana anathematizatus est. Si igitur nihil in fidem peccantes episcopi, propter solum ecclesiasticum ordinẽ, & propter causam pecuniariam anathemati & post mortem subiiciuntur, quanto magis Theodorus, qui in ipsum Deum peccauit? Quantum autem ad insipientiam dicentium, non oportere anathematizari post mortem eos qui in sua impietate mortui sunt: oportebat nec eos qui iniustè condemnati sunt partes, post mortẽ reuocati, quale contigit in Ioanne sanctæ recordationis episcopo Cõstantinopolitanę ciuitatis ab vniuersali ecclesia post mortem reuocato: & in Fauiano sanctæ memoriæ & ipso episcopo Constantinopolitanæ ciuitatis, iniustè quidem in vita condemnato, iustè autem post mortẽ reuocato tam à sanctæ memoriæ papa Leone, quàm à sancta Chalcedonensi synodo. Ex hoc autem contingit secundum illorum verba, hæreticos quidem sanctis patribus connumerari, vtpote liberatos debita eis condemnatione: sanctos autem patres iniustè condemnatos, hæreticis cõiungi, vtpote non soluta contra eos facta iniqua dãnatione. Omnibus autẽ magis credendus est doctor Dominus Deus noster Iesus Christus, de se dicens: Sic enim dilexit Deus mundũ, vt filium suũ vnigenitũ daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternã. Non enim misit Deus filium suũ in mundũ, vt iudicet mundũ, sed vt saluetur mũdus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur: qui autẽ non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Et spiritus autẽ sanctus per prophetã Dauid dicit impios non resurrecturos in iudicio. Tali igitur Domini sentẽtia prolata aduersus omnẽ impium, & nihil discernente inter viuos & mortuos hæreticos, quomodo audent resistere tali sententiæ, & eos qui semel impiè egerũt, & propter hoc iam à Domino condemnati sunt, dicere non oportere post mortẽ cõdemnari? Et diuinus autem Apostolus, qui Christũ in semetipso habet loquentem, non solum aduersus homines, sed etiã aduersus angelos talem protulit sententiam, dicens in epistola ad Galatas: Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizauerit præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Et quis ita impius est, vt præsumat dicere, quòd Theodori impia scripta, vel pars eorum, tradita est aliquãdo sanctæ Ecclesiæ Dei, & non statim qui ausus est aliquid tale loqui, anathemati subiectus est à sanctis patribus? Si quis igitur post eiusmodi rectã cõfessionem, & hæreticorum condemnationẽ, saluo manẽte pio intellectu, de nominibus vel syllabis vel dictionibus contendens, separat se à sancta Dei ecclesia, tanquam non in rebus, sed in nominibus solis & dictionibus posita nobis pietate, talis, vtpote dissensionibus gaudẽs, rationẽ pro semetipso, & pro deceptis & decipiẽdis ab eo, reddet magno Deo & saluatori nostro Iesu Christo in die iudicij.

Galat. 1. b.

Ioan. 3. b.

Psal. 1.

Tit. de sacrosan. eccl. col. 45. post l. decernimus.

XVI. Αὐτοκράτωρ Γ. ἐπίσκοπος αὔγουστος Ἰωαννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Ἐπειδὴ ἐν πολλαῖς ἤδη διαθήκαις εὕρομεν τοιαύτας ἐνταύσεις, καθ' ἃς οἱ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ἐγγενείας ἢ διαθήκῃ μόνῃ χρεῶν κληρονόμοι, μὴ προσῆκε δικαίου εἶναι μηδένα, ἢ αὐτὸν ἢ διαθήκῃ μόνῃ Γ. ποσῶν χρεῶν, ἐξ ἡμισείας ἢ ἄλλης μοίρας ὁπῆ δὲ πλείονα διαθήκας εἴη τινὸν ἡμῖν ἐνεγκόντας τὸν τρόπον ἐνεγκύμονας, καὶ πολλῶν ἀδικίαν ἐντεῦθεν εἶναι καὶ τοὺς παλαιοὺς ὁρῶμεν νόμους, καὶ ἅπερ ἐπανορθώμενοι, διατίθεμεν, εἰ μὲν τὸν διαθήκῃ μόνῃ Γ. ποσῶν χρεῶν χρεώλυσίας κληρονόμους, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ἐκ μέρους * ἀνήκης, δοκεῖν ἢ καθ' ἑαυτὸν πάλιν, ἢ τὸ λοιπὸν μόνον, ἢ τὸ χωρίον, ἐφ' οἷς καθίσησιν ὁ τελευτήσας, ἀγωνιᾶν ἐπικρίσεις, καὶ ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐπὶ τοῖς κληρονόμων, καὶ εἰς ὁλόκληρον ἢ ἕνεκεν ἀπαιτήσεις ἄδικα ἢ ἀνοφελεστάτων αὐτῆς οἰκανόμων, εἰ εἰς τὸ μέρος, καθ' ὅσον κληρονόμος ἐγκέφη, κἂν τῶν κεφαλαίων, ἢ καὶ ἀτώτων ἢ φιλανθρωπίαν κατελείφθη. καὶ ἵνα τὰ διαιρεῖν τὰς ἀγωνιστάτας ἐγκλήσεις, ἐφ' ὧτε εἰς πλοκὴν αὐτὰ προχωρεῖν. εἰ δ' ἐνὸς ἢ ἀγίων ἀρχαγγέλων ἐμνήθη, ἢ ἢ προσκυνῆ μάρτυρων, μὴ ποιησάμενος οἶκου ἰνείαν· τοῦτο ὅσῳ ἴσμεν ἁβδ. τινὸς διαπεπόθη καὶ τοῦ ἢ ὀνηταιῶν χρεοῦ, καὶ τῇ ἀεὶ λόγοις καὶ νόμοις ἐναδικημάτος παιδιᾶς· εἰ μὲν δὴ καὶ πολὺ πολὺ ἐκείνου, ἢ ἐνορίαν αὐτῆς, δικαίου οἷν ἐπὶ πλεῖον ἐκείνῃ ἢ σιδασμοὶ ἰδίᾳ ἀρχαγγέλοι ἢ ἢ ἀγιωτάτου μάρτυρος, ἀυτὸν δίκαιν χορηγεῖσθαι κληρονόμον· εἰ δ' ὡς ἔστ καὶ ἢ αὐτὸν πόλιν, ἢ ἢ ἐνορίαν, τοῦτος οἶκος· τοιγαροῦν τοὺς καὶ ἢ μικρόπολιν σιδασμίους οἴκους, καὶ εἰ κατ' αὐτὸν γῶν δρεῦσιν τοιοῦτος πις οἶκος ἐκείνῳ δοκεῖν τὸν κλῆρον, ἢ τὸ φρεσβεῖον, ἢ τὸ φιλανθρωπίαν κατακλεῖσθαι· εἰ δ' μὴ ὀκεῖσι φανερῶς τοιοῦτός τις οἶκος· ὧν, αἷδις τὰς καὶ τόπον ἀγιωτάτας ἐκκλησίας τοῦτο λαμβάνει. ἀνλογότ ἢ ἀγιωτάτας ἐκκλησίας ἅπαντες οἱ χῆπι δικαίως παρεχωρῆσιν οἴκοις· πολὺ εἰ μὴ ἦλθετο φρόνλος ὁ τελεσθεὶς ἕτερον μέν τι ἐνδυμηθεὶς ἄνομα φρονεῖν ἕτερα, ἕτερον ἢ εἶπεν, διὰ τὸ καὶ τοῦτον ἡμᾶς γνῶναι καὶ καὶ πιὰ διαθήκῃ δεῖ ἢ πάντου χρεοῦσθαι, κρατεῖσι πάλιν αὐτὸ τὸ γεγραμμένον φρασκαδᾶσαι κεφῆσαι τὸ ἀληθές· εἰ μέν τι ὃ διαθήματος ῥητὸν μὴ διὰ τόπον, ἐρεῖσθαι δὲ τὸ αὐτὸ ὀνόματος ἐν ἑκείνῃ τῇ πόλει ἢ ἢ ταμιακὴ ἐλατίνεια πολλὰ χαίρεσῶπι, εἰ μὲ ἐν τινὶ τούτων συχνῶς ὁ τελεσθεὶς ἐφοίτα, καὶ πιὰ φρὸς αὐτὸ μαῖζον εἶχε σεσαπάδειαν, ἐκείνῳ δοκεῖν κατελεῖφθαι τὸ φρεσβεῖον. εἰ δ' ἐδὲν τοῦτο ἀρίσκοτο, μᾶλλον δὲ ἢ τῷ αὐτὸ ὀνόματος ἐνδιεφέρου οἶκον, καὶ δομένῳ βοηθείας τυχεῖν, δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κατελεῖφθαι φρεσβεῖον, ἤτοι ἢ κληρονομίαν. Dat. XIII. Kal. Nouemb. C P. Lampa. & Oreſt. V V. C C. Cons.

Eadem

Eadem constitutio Latinè reddita per Anto. Contium.

QVoniam in plerisque nuper testamentis inuenimus eiusmodi institutiones, quibus ex asse quis scripserat Dominum nostrum Iesum Christum heredem, non adiiciens oratorium aut templum vllum, aut ipsum Dominum Iesum Christum ex semisse vel aliis inæqualibus partibus: alium verò quempiam ex dimidia vel alia portione. Iam enim in complura huiusmodi testamenta incidimus, cùm videremus multam exinde incertitudinem secũdum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emẽdantes sancimus, si quidem Dominum nostrum Iesum Christũ scripsit quis heredem vel ex asse vel pro parte, manifestè videri ipsius ciuitatis vel castelli vel agri in quo constitutus erat defunctus, ecclesiam sanctissimam instituta esse heredem, & hereditatem peti debere per Deo amantissimos eius œconomos ex asse vel pro parte ex qua heres institutus est. eodem obtinente & si legatum vel fideicommissum relictum sit: vt ipsa competant sanctissimis ecclesiis, ad hoc quidem vt ad pauperũ alimoniam conferant. Si verò vnius ex archangelis meminerit, vel venerandorum martyrum, nulla facta ædis mẽtione: (quod quidem etiam nouimus à quodam factum qui ex illustribus erat, & in omni verborum & legum doctrina spectatissimus) si quidem aliquis sit in illa ciuitate vel vicinia eius venerabilis locus in honorem illius reuerendissimi archangeli vel martyris constructus, videri ipsum scriptum esse heredem: si verò nullus talis locus est in illa ciuitate vicinióve eius, tunc venerabilia loca quæ in metropoli eius sunt, videri instituta: & si quidem in ipsa metropoli inuentus fuerit talis aliquis locus, illi proculdubio videri relictam vel hereditatem vel legatũ vel fideicommissum. Si verò illic nullus talis locus appareret, denuo ecclesias quæ in illo loco sunt, capere id debere. Sanè sanctissimis ecclesiis omnes aliæ domus cedunt, nisi constet defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adiicere, & aliud dixisse. nam tale quid accidisse & nos scimus in cuiusdam Pontici testamẽto, & tunc etiam constitutum fuisse vt contra scriptum veritas obtineret. Si autem testator certum locũ non apposuerit, multa autem templa eiusdem tituli aut nominis in illa ciuitate inuenta fuerunt vel eius vicinia, si quidem in aliquo illorum defunctus frequenter versabatur, & maiorem erga illud habebat affectionem, illi templo videri legatum relictum. Si verò nihil tale inuenietur, maxime ei templo ex multis eiusdem nominis videatur relictum legatum vel hereditas, quod est cæteris indigentius, & magis opis & eleemosynæ egens. Dat. XIII. Kalend. Nou. C P. Lampad. & Oreſt. VV. CC. Coss.

Columna 76. post authen. licet testator.

XXIX. Αὐτοκράτορες Λέων καὶ Ἀνθέμιος Α Α. Ζωσίμῳ ἐπάρχῳ.

Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις διαβιοῦντες μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἐξέρχεσθαι ἔξω μοναστηρίων, ἢ καὶ ἐν τῇ Ἀντιοχείων, ἢ καὶ ἐν ἑτέραις πόλεσιν ἀνατρέφεσθαι· ἀπεξαιρουμένων μέντοι τῶν καλουμένων ἀπεκπαιδίων, οἷς ἄδειαν παρίεμεν ἐξέρχεσθαι διὰ μόνας ἀναγκαίας χρείας ἀπεκρίσεις ἐξιέναι. καὶ οὔτε δὲ αὐτοὶ οἱ ποιούμενοι ταῖς ἐξόδοις, φυλαττέσθωσαν ἀεὶ ὑφηγείας ἢ δόγματος διαγεγεῖς, ἢ συμβουλαῖς παρεσκευῆς, ἢ τερεχῆς ὁρμῶσης τὰς ἀπουσ-

A εἴρας ἰσχὰς τῷ δήμου φιλανθρωπίαν, ἡμῶν τοῦτο ὡς ἀμελούντος ἢ παρεπομένου ἀεὶ τῷ ἀνελίπτως ἐκκλησίᾳ, τῷ ἢ νόμων ἐπιβολῶν ἀυτοκράτορι. Dat. Kalend. Iun. C P. Leone A. & Probiano Coss.

Eadem Latinè per Ant. Contium.

QVi in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochensi ciuitate seu aliis quibuscunque ciuitatibus conuersandi: exceptis duntaxat apocrisiariis, quibus licẽtiam damus volentibus, vt apocriseon solarum causa exire possint. Caueant autem hi qui ita exibunt, ne de religione vel doctrina disputent, vel conciliabulis præsint, vel turba concitata simpliciorum animos seducant, sciturí quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum austeritati subiicientur. Dat. Kalend. Iun. C P. Leone & B Probiano Coss.

Columna 87. post l. omnia priuilegia.
Græca constitutio.

XXXV. Αὐτοκράτωρ. *Tit. 8. Nomoca. c. 1. ita sub compendio recitatur.*

VNaquæque ciuitas proprium episcopum habeto. Et si quis vel per diuinum rescriptum ciuitatem aliquã aut suo episcopo, aut territorio, aut alio quopiam iure priuare audeat, exuitur bonis, & infamis redditur. Excipitur autem Tomenſum Scythiæ ciuitas. Illius n. episcopus reliquarum etiam ciuitatũ curam gerit. Tum etiam Leontopolis Isauriæ subest episcopo Isauropolitano.

Columna 90. post authen. Verum & si.

XXXVIII. *Græca constitutio.*

Ex Nomocano. Tit. 5. c. 1. & Tit. 9. c. 9.

QVod non oportet episcopos aut clericos cogere vllos homines vt fructus offerant, aut vt angarias præstent, vel propter hanc causam aliquos, excõmunicare, vel anathematizare, vel ab Eucharistia reiicere, vel à baptismo, quamuis consuetudine id inualuerit. Transgressorem autem ab ecclesia eiusque administratione excidere iubet constitutio, ac decem libras pendere. Atque hæc quidem in sola regia vrbe, eiusque territorio & locis aut ad metropolitanos, aut ad episcopos, qui ab his ordinantur pertinentibus, obtinere.

XXXIX. *Ex Nomoca.*
Constitutio 39. tit. 3. lib. 1. Cod. statuit.

D Ne quis duobus monasteriis præficiatur.

Inserenda colum. C. 90. post l. Repetita.

Αὐτοκράτωρ Γ. ἐπίσκοπος Α. Ἀπρίῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν ἢ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, εἰς τιμὴν τε καὶ δόξαν ἢ ἁγίας ἀκράτου καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δι' ἧς σωζόμεθα ἡμεῖς τε αὐτοὶ καὶ ἢ κοινὴ πολιτεία πᾶσα διοικεῖται, ἀκολουθοῦντες δὲ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ ἢ ἁγίων ἀποστόλων, οἳ δὴ τοὺς ἀνεπλήπτους ὠνόμασε χειροτονεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς, οἵπερ μάλιστα διὰ τῆς οἰκείας ἀρχῆς τὴν ἀμέμπτον τε καὶ ἀπρόσκοπον θεοῦ τοῖς κοινοῖς ἀπεπιεῖν ἐπιτάξασθαι πεφύκασι, διὰ ἢ παρόντος νόμου θεσπίζομεν, ὁσάκις ἂν ἐν οἱαδήποτε πόλει ἱερατικὸν ὄρθρον κοιλάσαι συμβαίη, ψήφισμα γίνεσθαι ὑπὸ ἢ οἰκούντων τὴν αὐτὴν πόλιν ὅλη τοῖς

Universidad de Deusto
Biblioteca

ποις ἐπὶ τῇ ἱερᾷ πίστει, καὶ βίου σεμνότητι, καὶ τῇ πάσῃ ἀγαθοῖς A
μιμήσεως, ὥστε ἐκ τούτων τὸν ὅσιον ἕτερον εἰς τὴν
ὁπόταν τὸν χωρισθῆναι εἰδῇ ἀγίου καὶ ἁγιωτάτου θρόνου, οἱ
τὴν ἱερωσύνην ἅπαξ ἀπὸ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀμοιβὴν δεξάμενοι,
κρίνοντων ἐξ ἀγαθῶν τὴν γῆν παροικοῦντες, καὶ τῶν αὐτῶν δι-
καιοπραξίαν ἀπαιτοῦντες, οὐδὲ αὐτῆς τῆς ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου ζωῆς ἀνεῖσθαι βουλόμενοι, ἀλλὰ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ἐφίεσθαι, ὡς
οὐ δίκαιον ὄντα τοὺς γνησίους εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ ἀγχι-
στείαν τοῖς ἀγιωτάτοις ἐκκλησίαις ἱερεῖς, καθαίρειν κατιόντας
τοιαύτην, καὶ τῶν μὲν χρημάτων ὑφορᾶσθαι, πᾶσαν δὲ τὴν
ἀνωθεν ζωὴν εἰς τὸν σιλανθρωπον ἀπατᾶσθαι δόξαν; ὥστε φεύ-
γειν τοιούτους ὑπολήψεις καὶ χειροτονίας ἱερέως, οἷς οὐκ ἔστιν
οὔτε τέκνα οὔτε ἔγγονοι, ἐπειδὴ οὐχ οἷόν τε δοῦναι τὸν ὑπὲρ
τοὺς βιωτικοὺς ἠγαπημένον φροντίδας, ἃς οἱ παῖδες μάλιστα τοῖς
γονεῦσι παρέχουσι, τὴν πᾶσι πανδήλου τε καὶ ἄνοιαν ὑπὲρ
τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔχειν πράγμα-
τα. πῶν γὰρ, διὰ ἣν εἰς τὸν θεὸν ἐλπίδα, καὶ διὰ τὸ τοὺς B
ἑαυτῶν ὑπὲρ σωτῆρος ἁγνὰς, περιεζωσμένους ταῖς ἀγιωτάτας ἐκ-
κλησίας, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς ταύτας φερομένους, καὶ
καταλιμπανόντων, δεῖ τῷ εἰς πάντας καὶ ἕλεος δι-
δόσθαι τούτας δικαιοῦς χρείας· ἀποπᾶν δεῖ τοὺς ὁπωσδήποτε εἰς
οἰκείων παῖδα ἀποφέρεσθαι κέρδος, ἢ ὑπὲρ ἴδια τέκνα καὶ συγ-
γενεῖς κατασκευάζειν. χρὴ γὰρ καὶ τὸν ὁπόσιον μὴ ἐμποδὴ ὁμοίως
πρὸς σπουδὰς σαρκικῶν τέκνων, πάντων ὑπὲρ πίστιν πολυμαπτὸν
δεῖ πατρός· διὰ παῖδα τοίνυν ἀπορροῦμεν τὸν ἔχοντα τέκνα
ἢ ἐγγόνους χειροτονεῖσθαι ὁπόσιον· τοὺς δὲ καὶ ὄντας ὁλοτρό-
πους, ἢ μόλυντας γένεσι, δεσπόζουσι μαθεῖν ἔχειν ἐξουσίαν
διατίθεσθαι, ἢ δωρεῖσθαι, ἢ καθ' ἑτέραν οἱανδήποτε ἀφύσιον σκε-
ψεῖσθαί τι ἐκ τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς μὴ τὸ ἡμῖσυ ὁπόσιοι ἀπέ-
σκοντο, ἢ ὑπὸ διαθηκῶν ἢ ὑπὸ δωρεῶν, ἢ καθ' ἕτερον οἱονδήπο-
τε τρόπον, πλὴν εἰ μάμασά φασι τῆς ὁσιοποιοῦς ἐξ οἰασδήπο-
τε αἰτίας ἔχον, ἢ μὴ τῶν ὁσιοκοπούντων ὑπὸ γονέων ἢ θείων ἢ
ἀδελφῶν εἰς αὐτοὺς ἢ ἀφῆλθεν, ἢ κ ἀφειλόσεται. τάντα δὲ
ὅσα μὴ τῶν χειροτονίαν ἐξ οἰασδήποτε αἰτίας, καθὰ εἴρη-
ται, χωρεῖν ἔδει εἰρημένων προσώπων εἰς αὐτοὺς ἀφῆλθε, τῇ παρ'
αὐτῆς ὁσιοποιούσῃ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ διαφέρειν κελεύομεν,
καὶ ἐνδικεῖσθαι παρ' αὐτῆς, οὐδενὸς ἑτέρου προσώπου δυνα-
μένου ἐκ τούτου εἰς οἰκεῖον ἀπαγαγεῖν κέρδος, τῆς γὰρ ἀν
ἀμφισβητήσει, ὡς οἱ τούτοις τὰς ἰδίας οὐσίας καταλείψαντες ἢ
καὶ καταλιμπάνοντες, ἢ καὶ καθ' ἕτερον βίον ἀφαιτησάμενοι
ἢ ἀφαιτήσαντες, οὐκ ἀγαθοφάσαν εἰς τὸν αὐτῶν ἱε-
ρατεῖον, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες ὡς οὐ μόνον τὰ παρ' αὐτῆς κατα-
λειφθέντα δικαίως διατηρήσουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας αὐτῆς αὐ-
σίας προσθήσουσι, τοῦτο πειθοῦσι; τῆς δὲ γλυκείας ἡμῖν ταύ-
της νομοθεσίας μόνα ἐξαιρούμεν τὰ προειρημένα οἰκοδόμητα
φεύγματα. Ἐπειδὴ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς δυσσεβοῦς ταύ-
της πόλεως, καὶ πατριάρχῃ ἀμωλότῳ, μόχει τῆς παρούσης
ἡμέρας. ὅπη γὰρ τοῖς ὑπὸ τοῦ παρόντος μέλλουσιν αὐτῷ προσγί-
νεσθαι, κεφτεῖν τὰ παρ' ἡμῖν διατυπωθέντα, καὶ τῇ ἀγιωτάτῃ
μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν ταῦτα διαπίστομεν. μὴ δὲ τ' ἐξ
ὑπολειφθέντων ὁπωσδήποτε τηλοῦτο, τοὺς κτ' χαρὸν οἰκουμε-
λόγους ἀπαιτεῖσθαι παρ' αὐτῆς καταλειμμένων προσγιμά-
των, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν, ἢ ἐκ ταύτης
ἡμῖν τῆς νομοθεσίας ἀφειλόντων. καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς οἰκονόμους
κτ' κρίσιν καὶ δοκιμασίαν γίνεσθαι κελεύσιμεν, εἰδότας ὡς παντὶ
χρόνῳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν λόγους ὑφίξουσι τῷ ἁγιωτάτῳ
ὁσιοκόπῳ τῆς οἰκείας διοικήσεως, καὶ πᾶν, ὅτῳ ἂν φανῶσι τὰ
ἐκκλησιαστικὰ φεύγματα καταζηλάψαντες, ἢ κίρδος οἰκεῖον
ποιησάμενοι, τοῦτο τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὑποδώσουσι φεύγμασιν.
ὥστε εἰ μὲν θεώντες τοὺς τοιούτους ὑφόρισιν λόγοις, γνώσε-
σθαι τὰ εἰρημένα· εἰ δὲ τηλοπόσειεν φρὴν τοὺς αὐτοὺς λόγους ὑπο-
σχεῖν, τότε τοὺς ἀπ' αὐτῆς κληρονόμους ὑπαχθῆναι τῇ τοιαύτῃ
ζητήσει, καὶ σωκαλεῖν φρὸς ἀπογράψασθαι πάντων ὧν ἂν ἐν-
τεῦθεν φανῶσι ἀφειλόντες· ἵνα δὲ φιλόψυχοι καὶ τὰ ὀπὶ τοῖς ἱερᾶσι τῶν
ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν διαλαμβάνωμεν, ἢ καὶ διαλυόντες ἀφ' ἑαυτῶν
ξενώσουσι, καὶ ποσοκόμους, καὶ πτωχείαν, καὶ ἱερατικὸν θεῖον, καὶ ξε-
νοδόχους, καὶ νοσοκόμους, καὶ πτωχοτρόφους, καὶ ὀρφανοτρόφους, καὶ
καλουμένους ὀπὶ τοῖς πτωχείας, φανεῖσι πεφροντικότες
τῶν ὑπὸ τὴν τοιαύτην αὐτῶν φερομένων ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς
ὑπηκόους τῆς τοιαύτης φροντίδος κελεύομεν. ἔτι δὲ καὶ τοὺς
πάντας τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, δι' αὐτῆς ἀπαλ-
λοτριώτατα καὶ τὰ ὀρφανὰ καὶ τὰ χήρικα, καὶ μὴ μόνον
ἐν τῇ διατυπώσει τὰ ἐκκλησιαστικὰ φεύγματα κληρικοὺς φαί-
νεσθαι, ὄνομα μὲν ἔχοντας κληρικῶν, μὴ δὲ πληροῦντας δὲ τὸ
φεῦγμα τοῦ κληρικοῦ· ὁποῖς τὴν λειτουργίαν τῆς διατύπου Θεοῦ
ἄποθεν χαρδίαν ἀντ' αὐτῆς χαπόδους ἀνάγκης ἐπιγαμένοις αὐτοῖς
ἀφαλεῖν. εἰ γὰρ πολλοὶ τ' λαικῶν διὰ τὸ τῶν οἰκείων ψυχῶν

ἀσυγκρίτως ἀγιωτάτας ἐκκλησίας προσηγόρευσε καὶ ἀεὶ A
τὴν ἀναμφίλεκτον δίκαιωσιν, τοῦτ' ἐκ τούτου τοὺς κληρι-
κοὺς τοὺς ὄπ' τούτῳ τεταγμένους μὴ ἐπιτρέπειν τὸ οἰκεῖον ἐπάγ-
γελμα· διὸ πατρὶ βόσκῳ τοὺς κληρικοὺς φάλλειν κελεύομεν, καὶ
καταζητεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τ' κτ' καιρὸν θεοφιλεστάτου ὁπι-
σκόπου καὶ δύο σφατοφερεστέρων ἑκάστης ἐκκλησίας, καὶ τοῦ κα-
λουμένου ἀρχοντ- ὄντος ἐξάρχου, καὶ τὰ ἐνδίκου ἑκάστης ἁγιω-
τάτης ἐκκλησίας, καὶ τοὺς μὴ διεισκομένους ἐμέσιτας τ' λειτουρ-
γίας σφπαρτέρωσιν, ἐξὸν τ' κλήρου χαδίσασθαι. οἱ γὰρ κατα-
στάντες, ἢ τοι κτήσαντες τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ὑπὲρ
τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τῆς κοινῆς πολιτείας, κατέλιπον αὐ-
τὰς οὐσίας, δι' ὧν ἀφειλὰς αἱ θεῖαι λειτουργίαι γίνεσθαι, ἐφ'
ᾧτε διὰ τ' λειτουργιῶν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις
ἀναλωθεῖσαν ἀπὸ ταῖς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας
ἀναλώσεως καὶ κλήρου διεγείρεσθαι τ' ἐπιτήδειον Θεόν. ἄδειαν
δὲ παρέχομεν πᾶσι περὶ φροντὸς τοῦ χειρίσοντος τοῦτον τὸ πα- B
ρεσβαιούμενον, τοῦτο φροντικαχεῖν καὶ φερομοῦ, τὰ δὲ ἀεὶ
ἀνῆκ' ἐπιτήδεια περὶ αὐτῶν, καὶ εἰς ἱερὸν ἀγάλλεσθαι,
μὴ τ' τοῦ θείου ἐμπλέκεσθαι. Ὑφορμένων τ' ἀναγκαίων
ταῦτα τολμώντων, φῶτον μὲν τὸν ἐκ τῆς τῶ ἐπιτήτου
Θεοῦ κρίσεως κίνδυνον, ἑπειτα δὲ καὶ ταῖς ἐγκειμέναις τῷ αὐτῷ
νομοθεσίᾳ ποιναῖς. Datum Kalend. Mart. C P. D N. Iu-
stiniano P P. A. II. COS.

Eadem constitutio Latinè reddita per Ant. Contium.

XLI. Imp. IVSTINIANVS ATARBIO
præfecto prætorio.

OMnem adhibentes prouidentiã circa sanctissimas ecclesias in honorem & gloriam sanctæ & incorruptæ & homousiæ Trinitatis, per quam & nos & communẽ rempublicam saluos fore credidimus, insistentes etiam doctrinæ sanctorum apostolorum, de creandis irreprehẽsibilibus sacerdotibus, qui quidem ob id potissimũ ordinantur, vt suis precibus be- C nignitatem humanissimi Dei rebus adquirant communibus: presenti lege sancimus, vt quoties in qualicunque ciuitate sacerdotalem sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his qui eam ciuitatem incolunt, super tribus personis rectę fidei, & honestę vitę, aliorumque bonorum & virtutum testimonium habẽtibus, vt ex ipsis idoneior ad episcopatum promoueatur. Si enim sancti & glorioſi Apostoli sacerdotium â Domino Christo Deo consecuti, & qui bonis omnibus terram repleuerunt, & eius doctrinam omnibus impartiti sunt, neque ipsi vitæ suę quam in hoc mundo degebant, salutis nostræ causa pepercerunt: quomodo æquum non fuerit, vt qui subingrediuntur eorum ordinem, & instituũtur sanctissimarum ecclesiarum sacerdotes, purum habeant propositum, pecunias contemnant, omnemque vitam suam ad cle- D mentissimum applicent Deum? Conuenit igitur huiusmodi eligi & ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes. Etenim fieri vix potest, vt vacans huius quotidianę vitę curis, quas liberi creant parentibus maximas, omne studium omnemq; cogitationem circa diuinam liturgiam & res ecclesiasticas cõsumat. Nam cùm quidam, summain Deum spe, & vt animæ eorum saluæ fiant, ad sanctissimas adcurrant ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, vt in pauperes & egẽtes & alios pios vsus consumantur: indecens est episcopos in suum illas auferre lucrum; aut in propriam sobolem & cognatos impendere. Oportet enim episcopum minimè impeditum affectionibus carnalium liberorum, omnium fidelium spiritualem esse patrem. Has igitur ob causas prohibemus habentem natos aut nepotes ordinari episcopum. De his verò episcopis qui nunc sunt vel futuri sunt, sancimus nullo modo habere eos facultatem testandi, vel donandi, vel per aliã quamcunque excogitationem alienandi quid de rebus suis, quas postquam facti fuerint episcopi possederint & adquisierint vel ex testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacumque causa, exceptis dũtaxat his quas ante episcopatum habuerunt ex quacumque causa, vel quas post episcopatum à parentibus & theiis, hoc est patruis vel auunculis, & à fratribus ad ipsos peruenerunt, peruenturæque sunt. Quæcunque enim post ordinationem ex quacunque causa extra præfatas personas ad ipsos peruenerũt, ea iubemus ad sanctissimam ecclesiam cuius episcopatũ tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari & euinci: nulla alia persona potestatem habente ex eo proprium quid auferre lucrum. Quis enim dubitauerit eos qui ipsis proprias res relinquunt aut reliquerint, etsi in aliam personam transferunt, aut transtulerunt, non potius ipsum sacerdotium contemplantes quàm eius personam, & cogitantes quia non solum ab ipsis relicta piè insumentur, sed & suas ipsorum res adiicient, id fecisse? Ab hac autẽ generali nostra lege excipimus ea sola quæcunque & qualiacunque in hũc vsque diem fuerint Epiphanij archiepiscopi felicis huius ciuitatis, & sanctissimi patriarchæ. Nam super his quę ab hoc tẽpore ei adquirentur, ea quæ à nobis constituta sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam maiorem ecclesiam pertinere iubemus. Post mortẽ verò Deo amantissimorum episcoporum iubemus vt pro tempore illarum ecclesiarum œconomi rationes reddant earum quæ ab illis relictæ sunt rerum, idque sanctissimis ecclesiis proficere quod ex hac nostra lege eis debetur. Et ipsos quidem œconomos cum iudicio & diligenti discussione creari præcipimus, scientibus ipsis, quòd singulis annis rationem referent sanctissimo episcopo, suæ administrationis: & quæcũque in re videbuntur res ecclesiasticas minuisse vel lęsisse, vel proprium quæstum quęsisse, hoc ecclesiasticis rebus restituent. Itaque si quidem superstites istiusmodi rationes subierint, fiant quæ suprà dicta sunt. si verò non reddiris rationibus defuncti fuerint, tunc ipsorum heredes subiiciantur tali discussioni, & conueniantur pro restitutione omnium quæ ex ea causa debere illos constiterit. Necessarium quoque esse credidimus etiam super his aliquid definire, qui curam susceperunt susceperuiue sunt venerabiliũ xenonũ & nosocomio- D rum & ptochiorum & orphanotrophiorum & brephotrophiorum. Nam & ipsis omnem licentiam auferimus de adquisitis rebus post susceptas huiusmodi curationes vel per testamentum vel per alium quẽlibet modum vel machinationem quicquam in alias transferendi personas, exceptis quę prius habuerant, vel postea à parẽtibus vel theiis vel fratribus ad ipsos peruenerunt. Omnia enim quæcũque ad sancta pertinent loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam huiusmodi curam peruenerunt vel peruentura sunt, ad ipsa venerabilia pertinebunt loca: eaque piè in eos distribui & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curãtur. Manifestũ enim est, quòd quisquis derelinquit vel donat siue in scriptis siue sine scriptis xenodocho vel nosocomo, vel prochotropho vel orphanotropho, idcirco dat, vt piè per ipsum dispẽse-

 tur, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuit, vt qui multam de eorũ pietate præsumptionem & occasionem habeat, qui iis locis præfecti sunt. Neque verò iustum est, ipsum ea quæ sub prætextu eorum qui sub eius cura sunt accipit, nõ in ipsos vel pro ipsis impendere, sed in propriam personam auferre, & proprio lucro applicare, timore Dei contempto. Quis enim tali curæ præpositum non existimet idcirco eam suscepisse, vt non solùm quæ extrinsecus ad eum peruenient, sed etiam omnia quæ habere cum contigerit, in eam rem impendat? Amplius id quoque iubemus, vt quæcunque post necessariam erogationem in eos qui eorum curæ commissi sunt, & debitam curationem rerum & ædificiorũ superesse contigerit, ea ad redituũ comparationem proficiant. Vndique enim noster scopus nostraq; intentio est ad amplificationem & augmentum adducere res ad pios vsus segregatas. Sic enim quisquis pro sua anima quidquam facere volet, promptius erogabit, si crediderit ea quæ ab ipso data fuerint, piè administranda esse. Si autem contigerit aliquem ab administratione sua cessare quam acceperat, sancimus eum qui in eius loco constitutus est, cum timore Domini rationum redditioni subiici gestæ sub eo administrationis, sicut diuina nostra lege continetur: sciẽte & eo qui post ipsum constitutus est, quòd Domino Deo pro his rationem reddet. Præterea sancimus, quemadmodum & diuinis canonibus definitum est, ne quis episcopus, aut chorepiscopus, aut visitator siue circuitor aut presbyter aut alius cuiuscũque dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec œconomus nec ecclesiecdicus nec xenodochus nec nosocomus nec ptochotrophus nec orphanotrophus, nec brephotrophus, nec quisquis ptochio præficiendus est, per talem fiat largitionem: sed per iudicium & probationẽ eorum qui in illis locis sunt Deo amantissimorũ episcoporum. Si verò quis inuẽtus fuerit occasione prædictarum ordinationum & administrationũ aliquid dedisse vel accepisse, siue episcopus sit siue clericus, & eum qui præbuit, & eum qui accepit, extra sacerdotium & clerum fieri iubemus, vt post hęc Domini Dei subiaceant condemnationi. Si autem quis propter præfecturam dedisse quid compertus fuerit, eum qui ita præfectus factus fuerit, extra clerum esse iubemus. si verò œconomus vel ecclesiecdicus seu defensor, vel chorepiscopus, j. vel periodeuta, visitator, vel xenodochus, vel nosocomus, vel ptochotrophus vel orphanorrophus vel ptochio prępositus, comperietur prębuisse quid vt sibi cura illa committeretur, & hunc remoueri ab huiusmodi cura iubemus. Prætereà sancimus, vt omnes clerici per singulas ecclesias constituti, per seipsos psallant nocturna & matutina & vespertina, ne ex sola ecclesiasticarũ rerum consumptione clerici appareant, nomen quidem habentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei. Turpe enim est pro ipsis scriptos necessitate ipsis inducta psallere. Si enim multi laicorum vt suæ animæ consulant, ad sanctissimas ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere iubemus, & ipsos inquisitori à Deo amantissimis pro tempore episcopis & duobus presbyteris in singulis ecclesiis, & ab eo qui vocatur archos vel exarchos, & ab ecdico siue defensore cuiusque sanctissimæ ecclesiæ: & eos qui inuẽti non fuerint inculpatè in liturgiis perseuerantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt vel fundarunt sanctissimas ecclesias pro sua salute & communis reipublicæ, reliquerunt illis substãtias, vt per eas debeant sacræ liturgiæ fieri, & vt in illis à ministrantibus piis clericis Deus colatur. Licentiam autem cõcedimus omni personæ, quæ quid horum prætermissum esse cognouerit, ea denunciare & publicare. Ea verò quæ à nobis sancita sunt, fini tradi & ad effectũ perduci cum Dei benignitate iubemus: eos verò qui in suspicionem venerint aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primum quidem ex Domini Dei iudicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere. Dat. Kalend. Mart. C P. D N. Iustiniano P P. A. II. Cos.

Columna 90. post l. 40.

XLII. *Græca constitutio. Ex Nomocano. Tit. 8. c. 21.*

NE liceat episcopo cuiuscunque negocij causa Constantinopoli esse, aut Constantinopolin venire absque iussu imperatoris: sed apocrisiarios suos mittere ei liceat. Transgressor autem huius legis deponitor, & indignationem principis incurrat.

Columna 93. post authen. si captiui.

XLIIII. *Ex Nomoca. Tit. 9. c. 29.*

SI presbyter aut diaconus aut hypodiaconus nuptias contraxerit, canonibus tenetor, qui canones non minus quàm leges valent, & præterea sacerdotio excidito: liberi autem tanquam ex illicitis nuptiis nati, neque naturales, neque nothi sint, & neque ex donatione, successione, ficto debito, aut aliorum obligatione quicquam percipiant à patribus suis: sed neque matres ipsorum. Sed ea omnia capiat ecclesia in qua ille deseruierit.

Columna 94. post l. 45.

XLVI. Αὐτοκράτωρ. *Ex Nomocan. Tit. 2. c. 1.*

QVod si quis aut per institutionem aut per legatum aut fideicommissum aut mortis causa donationem piam dispositionẽ fecerit, cogatur per episcopum is qui hoc facere iussus est (etiam si episcopo nominatim per testatorẽ interdicta sit huius rei cura) implere opus sibi ecclesiæ construendæ iniunctũ à testatore, & intra triennium id complere cogatur. Sin autem xenodochium facere iussus sit, illud intra annum perficere, & interim domum conduci in quam recipiantur ęgroti. Illo autem triennio elapso, episcopus ea quæ relicta sunt, cum fructibus & accessionibus à morte testatoris exigat, & ecclesias, xenodochia, gerontocomia, orphanotrophia, nosocomia, vel ptochodochia extruat, & ipsis extructis administratores præficiat, nisi testator certum administratorem dederit. Sed & si quem nominauerit testator, in potestate sit episcopi eum remouere, alio in locum eius substituto, si is malè administrauerit. Is verò qui ab episcopo super huiusmodi relictis conuentus, iudicialẽ sententiam expectauerit, in duplũ soluat relicta. Si episcopus in ea re negligens exit, licebit metropolitano vel totius diœceseos archiepiscopo relicta persequi, & eorum implementum vrgere. Sit etiam populatis hæc actio, & cuique ciuium volenti detur. Si autem post mortem suam iussi sint heredes dare vel facere, præfatum

præfatum triennij vel anni tempus post eorum mortem computabitur. Curabunt etiam modis omnibus magistratus vt hæc omnia compleantur.

XLVII. Αὐτοκράτωρ.* *Ex eodem Tit. 2. c. 1.*

SI annuum idque perpetuum legatum aut munus venerabilibus locis, vel clero, vel monachis vel sanctimonialibus vel pauperibus, vel vt breuiter dicam, venerabilibus & non illicitis collegiis relictum sit aut donatum: nõ liceat de eo transigere, nisi si vbet nullisque publicis functionibus obnoxius reditus detur. Item non aliter liceat permutare vel alienare, nisi cum accessione quartę reditus partis. Oportet autem de his pacta & transactiones fieri in scriptis, easque informari. Si contra hæc fiat, dato auro excidet is qui trãsactionem fecit, & ipsa venerabilis domus rem vindicare poterit, & habebit hypothecę nomine, fructuum, & omnis legitimi augmenti nomine obnoxias res eius qui eas reliquit. Sed nec huic actioni longi temporis præscriptio obiicietur, cum singulis annis ea actio nascatur. Is tamen qui aurum dedit, sibi obnoxium habebit eum qui cum ipso contraxit, eiusque heredes.

Ex Eustathio antecessore.

Ἐντὸς ἐνιαυτοῦ εἰ μὴ δοθῇ τὸ καταλειφθὲν ἁγιωτάτῳ οἴκῳ, διπλοῦν ἀπαιτεῖται. id est,

Intra annum si venerabili loco relictum non soluatur, duplum præstatur.

XLVIII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς A.*

Tractat cõstitutio de ordinationibus clericorum, & de his qui per libellum episcopatum recusant.

XLIX. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς A.* deest.

Eius sententia ex Theop. Instit. de oblig. quæ quasi ex contr. §. at aduersus.

Εἰ μηδενὸς κατακολουθοῦντος ληγάτῳ ἢ φιδεικομμίσσῳ στερεῖ τόπῳ, νομίζω ἐγὼ κατηλειῆσθαι, * κατεξάλω, ἀργεῖ ἡ ἐπιτροπίων, διὰ τὸ ἐτοιμότατα τὰ τοιαῦτα τῶν κληρονόμων, εἶτα ἀρνησάμενον τῇ τῶν διαθεσίων ἐκποπίδειν κατακλῆ.

* Legendum κατακλειῆσθαι.

SI cùm nullum esset relictum vel fideicommissum venerabili loco, putans ego relictum esse soluerõ, cessabit repetitio, propterea quòd hæres qui huiusmodi legata verè debet, si ea in iudicio inficiatus fuerit, dupli restitutioni subiacet.

Idem argumẽtum vide plenius apud Iustinianum illo tit. §. ad aduersus.

Columna 95 post authen. presbyteros.

LII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς A.*

Sententia constitutionis 52. huius Tit. ἐκ τῶν

Εὐσταθίου τοῦ ἐκ ποτίκων διασημάτων.

Οὔτε ἡ τοῦ ἀποκεκομμένου γαμετὴ πρὸ ἐνιαυτοῦ ἀνυπάνδρως γαμεῖ, εἰ μὴ ἐγκύμων οὖσα ἔνδον τὰ ἀπὸ τέκῃ.

NEque viri detonsi (i. monasticam vitã professi) vxor, ante annum impune nubet, nisi forte prægnans cùm esset, intra eundem annum pepererit.

Photius in Nomocan. (nisi numeri sint mendosi) ait in eadem 52. constitutione statui, qui à quo & vbi ordinentur episcopi & clerici: & si is qui est electus, episcopatum per libellum recuset.

Ex eodem Nomocan. Tit. 9. c. 32.

SI quis cùm clericus sit, armatam militiam obeat, aut depositus in militiam concedat, exauctorator & curialis fiat vel suæ ciuitatis, vel alterius, si sua ciuitas multos decuriones habet. Quòd si latitet, eius bona decuriones occupent, & semissem eorũ in redditu iam constituto vel constituendo & emendo percipiant. alter autem semis mẽsæ præfectorum inferatur. Idemque locum habeat in monacho, qui quomodocumque militabat, aut dignitatem assumit, aut forensem vitam sectatur, obtineat.

Græca Constitutio. Pag. 190. post l. si præsens.

XIX. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς A.*

Ex Nomoca. Tit. 9. c. 1. & c. 6.

NEmo in primordio litis & prima instantia clericum apud patriarchã accuset, sed apud propriũ episcopum. Sin autem episcopum illius propriũ habet suspectum, apud metropolitanum eum accusato. quod si & metropolitanum habet suspectum, oportet ad causam iudicandam adiungi ei tres episcopos omnium episcoporũ (inspecto ordinationis tempore) antiquiores, qui vice & quasi ex persona synodi cum metropolitano iudicabunt. Et si noluerit actor adquiescere iudicatis, licebit appellare totius diœceseos patriarcham: atque tanquam ipse ab initio causam cognouisset, eius sententiæ erit standum. Non enim sententiæ patriarcharum appellationi obnoxiæ sunt, sicut antecessoribus quoque legibus cautum est. Licet autem à patriarcha postulare, vt per literas suas controuersiam episcopis transmittat, ita vt sportularum nomine non plus quatuor siliquis accipiat, clericis verò ad metropolitanum vel episcopum delegatus non plus sex solidis, in quacunque causa & quantæcunque quantitatis. Audit enim patriarcha prouocationes ab episcopis aut metropolitanis, qui ex ipsius mandato iudicarunt. Qui verò contra hæc fecerit, quod amplius exactum erit, in duplũ reddet: & hanc pœnam à patriarcha vel metropolitano sustinebit, vt extra ecclesiasticos catalogos eiiciatur. Et hęc quidem in his controuersiis quæ ad ecclesiasticum statũ pertinent. Si verò ciuilis controuersia sit, non cogitur actor aut accusator hæc custodire, sed apud præsides mouendæ actionis facultatem habet.

Columna 111. post finem l. de creationibus.

XXII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Μηνᾶ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Huius meminit Eustathius in tit. de præscr. 1. diei.

Ὅτ δίνα ἐμελλάδες ἐν φυλακῇ δίκας θεσμὸς ἔχει ἢ διδαίμονα ταύτῃ πόλιν ἢ ἐν ἐπαρχίᾳ ἐνδέχεσθαι, ἢ πελεκέσιον ἢ λαμπροτάτων δογγύλιον ἢ ἐν ταῖς πάλαι ἐκδίκοις βουλομένοις. Ἐπεὶ ἡ τῶ ἐμελλησάλιον ἢ ἐμελλησάμενον, τὸς θεσπιλεσάτους ἐν τόποις ἐπισκόποις μίαν ἑκατὸν ἐδιδημέδ ἡμέραν ἴδιῳ πεζάδαι, ἢ τῶν θεοσεκυλῶν, τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς διεφδνᾶσθ, ἢ σωφρονελεῖα μανθάνειν, τὰς τῆς αὐτῆς κατοχῆς αἰτίας, ἢ εἴ τε ὀλιγῆ πογχάνειεν ὄντες εἴ τε ἐλαδόπειρ, εἴ τε ὀπὶ χήμασιν εἴ τε ὀπὶ ἄλλοις ἐγκλήμασιν, εἴ τε ὀπὶ φόνοις ἐμβεβλημένοι, θεσπιλάζειν τοὺς ἐνδοξοτάτους ἢ πελεκέσιους ἢ λαμπροτάτους ἀρχοντας, ταύτης τε τῆς δδαίμου πόλεως τὸ πρὸ ἐπαρχῶν, ἐκείνα πεφέρειν ἐπ' αὐτοὺς ἀφ' ἡ κρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους πρὸ τούτου καταπεφθῆναι δίκα ἡμέρ διαγορᾶσαι διάλαξις· ἀδείας διδομένης τοῖς κρ χαιρὸν διορίσασθαι τοὺς θεσπιλεσάτους ἐπισκόπους, εἰ πνα ῥαδυμίαν ἴδοιεν γινομένην θεῖ τ κρ χαιρὸν ἐνδοξοτάτου ἢ μεγαλοφρεσιάτου ἢ λαμπροτάτου ἄρχοντος, ἢ πρὸ τῶν πεπομένων αὐτοῖς τάξεων ταύτην μιμοῦνται, ἢ ἂν ἡ προσλάκπ κρ τ ῥαδυμιάντων ἐκχεῖσθαι κίνησις.

Dat. xv. Kal. Feb. C P. Decio. Cos.

Eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eadem constitutio Latinè expressa per Ant. Contium.

XXII. *Imperator Iustinianus* A. *Menæ* P P.

NEminem volumus in custodiam conijci absque iussu glorioſissimorum vel illustrium vel clarissimorum magistratuum huius felicissimæ vrbis, vel prouinciarum, aut de fensorum ciuitatum. De his autem quicunque cõiecti aut cõiiciendi sunt, Deo amabiles locorum episcopos iubemus per vnã cuiusque hebdomadæ diem, id est feria quarta aut sexta, quæ & paraſceue appellatur, eos qui in custodia habẽtur, visitare, & diligenter inquirere causam ob quam detinentur: & siue serui sint, siue liberi, siue pro pecuniis, siue pro aliis criminationibus, siue pro homicidiis cõiecti, illustrissimos & spectabiles & clarissimos magistratus admonere, tam eos qui sunt in hac felicissima vrbe, quàm qui sunt in prouinciis, vt ea exequantur circa ipsos, quæ diualis nostra constitutio ad illustres præfectos ea de re emissa præcipit: licentia data Deo charissimis pro tempore episcopis, si quam negligentiam admissam cognouerint ab illustrissimis & magnificentissimis atque clarissimis pro tempore magistratibus, vel iis quæ illis apparent officiis, talem ipsorum negligentiã iudicandi, vt conueniens aduersus negligẽtes animi nostri motus insurgat. Dat. XV. Kal. Feb. C P. Decio Cos.

Columna 112. post authen. liberi. Græca constitutio.

XXIIII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Α.*.

Ex Nomoca. Tit. 9. c. 27. & c. 39.

EPiscopus aut clericus qui ludit aleis, vel cum ludentibus cõuersatur, eisque assidet, quique theatra, arenam, circum frequentat, ab omni segregetur ministerio clericali, annonisque suis priuetur, & tem pus illi ad pœnitẽtiam definiatur: intra quod si dignè pœnitere videatur, sacerdotali misericordia & indulgentia dignus habebitur. Si verò in vitiis perstiterit, eiicietur è clero, & ipse cum suis facultatibus curiæ ciuitatis in qua clericus erat, mancipabitur. Atque si ea ciuitas curiam fortè non habet curiæ ciuitatis proximæ mancipabitur. Quod si nullas facultates habebit, fiet πεζέατης, apparitor seu cohortalis. Hæc autem obſeruent patriarchæ, episcopi, ecclesiæ defensores, eiusque diœceſeos præfecti & præsides. Hæc autem sacerdotibus renunciare debebũt defensores. Oportet autem ista diligenter & propositis sanctis euangeliis inquirere, & calumniatores coërcere, ac in præsides, cohortes atque defensores, si postquam hæc didicerint, competentibus sacerdotibus non adnunciarint, diuersas pœnas statui.

Eadem Columna 112. post l. sancimus. Græca Constitutio.

XXVI. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Α.*.

Ἐκ τῶν Εὐπραξίου περὶ χρον. διασημάτων.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἑκάστης πόλεως, καὶ τῆς ἀνεπιλήπτου, κατ' ἔτος ἐποπτεύειν τὰ ἔργα τῆς πόλεως, καὶ φιλοπονεῖσθαι μετρίως ταῦτα, καὶ λογοθετεῖν τοὺς διοικοῦντας. id est,

OPortet episcopum vniuscuiusque ciuitatis, tribus spectatæ fidei viris secũ assumptis, quotannis circumire inspiciendi gratia opera publica ciuitatis, & curatores huiusmodi operum admonere, vt ea diligentiantur, & eorum rationes inferant.

Nota hanc curam olim fuisse proconsulum & præsidum l. 7. ff. de off. proconſ.

Columna 121. post authen. Gazaros. Græca constitutio.

XII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Α.*.

Nomoca. Tit. 12. c. 2. & 113. & Tit. 1. ca. 10.

Dicit Constitutio hæreticum esse qui non est orthodoxus. Item cùm parentes dissentiunt & litigant, potior sit is qui liberos ad orthodoxam fidem perducere vult.

Columna 122. post finem l. quoniam multi. Græca constitutio.

XV. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Α.*.

Nomoca. Tit. 12. c. 3.

QVi Manichæorum libros habet, neque in propatulum profert vt concrementur, punitur.

Græca constitutio.

XVI. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Α.*.

Nomoca. Tit. 12. c. 13.

SI alter coniugum orthodoxus sit, alter hæreticus, liberos illorum orthodoxos fieri oportet. Item constitutio punit Samaritas & paganos baptizatos, si vxores suas & liberos quos domi habẽt, ad sacrosanctum baptisma non adducant.

XVII. Αὐτοκράτωρ.*. *Nomoca. Tit. 12. c. 2.*

Hæretici ne doceant, neque ordinationes faciant.

XVIII. Αὐτοκράτωρ.*.

HÆretici supplicationes ne faciant, pœna centum librarum officio P P. si quippiã tale factũ fuerit, imminente: pœna verò 50. libratũ officio præsidis: & quę ab ipsis loca detinentur, ab ecclesiis vindicentur.

XIX. Αὐτοκράτωρ.*.

MAnichæi & Donatistæ orthodoxorum priuilegia ne habeant, quinimò supremo afficiantur supplicio, bona eorum publicentur, testamentũ non faciant, nullo modo contrahant, liberos heredes non habeant. si orthodoxi non sint, post mortẽ accusentur, ipsorum testamenta irrita sint.

XX. Αὐτοκράτωρ.*.

HÆretici de ciuitatibus pellãtur, & quæ ecclesiis eorũ (quæ quidem ecclesiæ ab his impudenter vocãtur) relicta sunt, à catholica ecclesia vindicentur.

XXI. Ædes in quibus consensũ Domini congregantur, ecclesiis applicentur.

XXII. Hæretici non constituant monasteria, neque militẽt, quomodo qui aduersus sacrosancta concilia scribunt, aut talia scripta habent, puniantur.

XXIII. Legitimis hæretici traduntor sepulturis §. 2. Manichæus in loco Romano degere deprehẽsus decollator. Item hęretici honores non consequantur. οὐ γὰρ δέξωμαι πτωχοί. Non fiant aduocati aut causarum patroni, aut defensores, aut ciuitatum patres, sed viles & abiecti fiant.

XXIIII. Si parẽtes diuersæ fidei atque religionis sint eius voluntas atque desideriũ in successione prędaleto, qui inter filios orthodoxã fidem suscipit, tametsi pater sit qui contradicat. Neque verò is filiis idcirco succensens, necessaria ipsos alimonia, aliisve sumptibus necessariis priuato, sed neque vllam aliam iræ causam in illos prętexẽs, data dote proptérve nuptias donatione eos priuet. orthodoxis præterea personis ipsos coniungito, & contendentibus inter se parentibus, is prędaleat qui liberos ad orthodoxam fidẽ adducere vult. Itẽ liberi orthodoxi si quid in parentes hæreticos pecceant & delinquant, puniantur.

XXV. Hæretici non baptizent, neque per se vel interpositas personas regiones curent, aut administrent, neque doceant.

XXVI. Neque heredes fiant.

XXVII. Neque intra sacra septa negotientur.

XXVIII. Ne hæretici contra orthodoxos testimonium dicant, &c. est hodie l. 12. quoniam.

Colum. 124. ad l. hi qui sanctam. circa medium. ibi, sed nec vnquam.

Hæc posterior pars constitutionis, quæ tollit pœnitentiam orthodoxorum ad hæreticos deficientium, visa est posterioribus Græcis imperatoribus æquitati & humanitati contraria, ideóq. in Basilicis non est posita, vt ait Theodorus Balsamon ad Photij Nomocanonem.

Colum. 125. post l. cum qui.

Sequens Marciani nouella, quæ hic detruncata est, extat integra in actis concilij Chalcedonensis, cum hac inscriptione, Sacrum Valent. & Marciani A A. edictũ post concilium Chalcedonense in confirmatione eiusdem concilij, & damnatione hæreticorum.

Columna 126. post finem l. cùm sit nobis.

Vide memorabilem historiam huc pertinentem apud Paulum Diaconũ. Hanc autem legem renouauit sexta Synodus Constantinopolitana in Trullo, constituens tũs ἐν τῷ ἱδάσει τὸ σωρὸ τύποις ὑπὸ πάντων καταπλαγῆναι οἰκείοις ἐξαυανίζεσθαι, ὡς ἂν μὴ τῇ τῶ βασιλέως κατατυπώσει τὸ τῆς νίκης ἡμῶν τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο.

Columna 132. post l. nemo ea.

IX. Αὐτοκράτωρ.*.

Ex Nomoca. Tit. 6. c. 3. & Tit. 12. c. 9.

SI quid donetur aut relinquatur locis aut personis ad cõstituendum paganismum seu paganicum errorem, illud totũ ciuitas capiat in qua personæ habitãt, vel sub qua loca sita sunt, & ad similitudinem publicorum redituum, publicis sumptibus impendatur.

X. Αὐτοκράτωρ.*.

Ex Nomoca. Tit. 4. c. 4. & Tit. 1. c. 10.

VT Græci seu pagani qui paruuli & puerilis ętatis sunt, citra dilationem baptizentur. Qui verò adoleuerint, non antè baptizentur, quàm scripturas & sacrosanctos canones edocti fuerint. Item punit hæc cõstitutio Samaritas & paganos (ἔξωθεν), si vxores suas & liberos quos domi habent, ad sacrosanctũ baptisma non adducant.

Nomocano. ti. 5. c. 1. & Tit. 9. c. 27.

Ant. Contius lectori. Hanc Græcam constitutionem cum elegantissima & vetustissima translatione Latina huc transferre non dubitaui ex Codice Theodosiano, cum omnia Nomocanonis Photani exemplaria, & id quod in ea habetur, constitutioni tertiæ tit. duodecimi lib. primi Codicis attribuant, & omnium quæ subiecta constitutione sanciuntur, breuem epitomen ex lib. βασιλικῶν subnectant, & cùm inscriptiones atque subscriptiones huic ordini & loco mire congruant, ex quibus haud dubiè hanc elegantissimam constitutionem tandiu hoc loco desideratam, in proprium locum & ordinem restituere properauimus, ne posthac inter solitarias abrogati iuris latebras delitesceret. Nam & Harmenopulum inuenimus huius quoque meminisse lib. 2. prochiri. tit. 9.

III. Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς ΑΑ. Ἀντιόχῳ μεγαλοφυεστάτῳ ὑπάρχῳ τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΝεώκτιστον τοῖς αἱδέσιμοι οἱ νεοὶ τῶ μεγάλου θεοῦ. ὁ γὰρ πάντα τὰ θεῖα θυσιαστήρια καὶ τὸν θεοτίμητον ναὸν τὸν πυρὶ πάλαι τῷ θείῳ τειχῶν ἀπειρόλῃ τειχομένων, εἰς ἀσφάλειαν σωτηρίων τῷ πεφοβημένων θεοπίστων, ἀλλ' εἴ τι καὶ φρικτότερον τούτου τυγχάνει, ἄχρι τῷ πολυτελεστάτων θυρῶν τῆ ἐκκλησίας, ἐλεύθερον τοῖς πεφευγόσιν ἦ πεφεύξεσθαι εἰσὶ μεταξὺ τοῦ ναοῦ, ὃν τῷ πεφεφημένῳ πρώτῳ πεπεισμένοι διεγράψαμεν, ἄχρι τῆ φρουρᾶς μὴ τοὺς δυσεσεῖς τόπους τῆ ἐκκλησίας συμβαίνῃ τὸ παρεγκείμενον, εἴτε ἐν οἰκίαις, ἢ κάπαις εἰ ἢ αὐλαῖς, ἢ λουτροῖς, ἢ ἐν ταῖς πυγχάναι, τοὺς εἰδωλώτας φόσουγας καθ' ὁμολόγια τοῦ ναοῦ φυλάττειν· καὶ μηδένα τύπτειν ἱεροσύλοις βατεβάλλειν χείραις, ἵνα μὴ ὁ τοῦτο τολμῶν ἐν συμφοιῷ σαντῶν εἴδωσι, καὶ αὐτὸς ἐξαπῆ τῆ βοηθείαν, καταφύγῃ. τοῦτο δὲ τῆ διασημάτων πλάτῳ διὰ πάντο σωαγορεύομεν, ἵνα μή τινι τῆ πεφοβημένων ἐν τῷ τοῦ θεοῦ ναῷ ἢ ἐν τοῖς ἁγίοις θυσιαστηρίοις μένειν, ἢ ἐδέσιν ἢ καθεδεῖν, ἢ παννυχίζειν ἐξῇ· τῆ δὲ κλησεῶν ἡ ὑπηρεσίας χάεσι τοῦτο κωλύοντων, τῆ πεφευγόσιν δὲ τῶν ἐσεβείας ἕνεκα φυλαττόντων. ὅπερ δὲ ἢ ἐν σεβίρᾳ ἢ ἐν ἑτέρᾳ ἀμωτέσει τοὺς πεφοβημένους οὐδαμῶς ἔχειν, ἢ ὑπηρέτας ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας φοσιδεῖσθαι, οὐ μόνον ἐν τῆ θείων ναῶν καὶ θυσιαστηρίων, ὡς τὰ λοιπὰ, τοῦτο κωλύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆ εἰκημάτων, καὶ διαιτῆς, καὶ κήπων, καὶ λουτρῶν, καὶ αὐλῶν, καὶ στοῶν. τοὺς τοίνυν ὅρκα ὀφίων τῆ ἁγίῳ οἴκῳ τοῦ θεοῦ εἰ καὶ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐν οἱῳδήποτε ἔθνει, ἢ κτ' αὐτὸν τῆ πόλιν φοσφέροντας, ἐκτὸς ἐν τοῦ ναοῦ, ἤτοι τῆ θυσιαστηρίου, καὶ ζῶσι μετὰ παῤῥησίας ἐκεῖ τῆ κλησεῶν, φροσίκει κακοηθεῖς ὄντος τῷ ὕδατος, δικαιοῦντων τὰ διαστήματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς θεσθήκοις διὰ τέλο τῆ φεφευγόσιν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἀφορισθέντα, καὶ διδασκόντων πημερίαν κεφαλεῖο καὶ τῆ φροστατῶν ἐπόντων αὐτοῖς ἀξίαθαι, οἷς ὁ φοσφεύγων εἰ μὴ πείθοι, τότε φοσημάνθω τῆς φιλανθρωπίας ἢ ὑπηρεσία, καὶ ὁπόταν τῆ θείων εἰς πύς φολεχθέντας τόπους χωρεῖς ἴδῃ ἁρπάζοντας, τοὺς δὲ μῆ ὅπαν ἰδίας ἁγίας ἐκκλησίας καταλαμβάνοντας, φροπομπευόμενος μὲν μὴ πειθέτω τοῦτο ὑπομεῖναι πομεν. ἐὰν δὲ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἢ ἐκεῖ τὸν ναὸν ἢ καὶ ἐκτὸς τούτου τυγχάνωσιν, ἀφιερωμένα τὰ ὅπαν αὐθεντία τοῦ ἐπισκόπου ἀφεμένου τῆ κλησεῶν μὴ ἀνυπόστατον ἀναγκαζομένοις ὑπὸ τοῖς φροστάταις, ἀθυμίαν αὐτοῖς ἐλπίδ- καὶ ὄρκου ὡς τῆ θρησκείᾳ μᾶλλον ἢ τῆ τῶν ὅπλων ὑπουρίᾳ ἐχυρωθέντων. ἐὰν δὲ τῆ ἐκκλησιαστῆ σωῆ ὑπομεῖναι, μῆ τοσούτας καὶ τηλικαύτας ἀφορμὰς τὸ ὅπλα μὴ ὑποδῶσι, ἐξάμηνον τοῖς θρησκείας, ἀφ' ἃ τε τῆς ἡμετέρας γαλήνης τῶ, καὶ τῆ ὑπισκόπων τῷ θεῷ τῆς εὐλογίας ἀδείσης, ἐνόπιον ἐλαυνομένων, ὑποπαθείσης, οὐ μὴν ὅλως γνώμης ἢ κελεύσεως τοῦ ὑπισκόπου καὶ ἡμῶν, ὅστε συνεργῶν τῆ κτ' τέλο ἀδικα πόλιν, καὶ ὁπουδήποτε τυγχανόντων, τὸν ὑπεισελθόντα ὑπ' ἐκκλησιῶν χεῖρ ἀφαιδίδοσθαι, ἵνα μὴ πολλοῖς, κτ' ἄλλων τοιούτοις ἀδιαφόρων ἐξουσίας δοθείσης, σύγχυσίς τις ἐν τούτου γένηται μᾶλλον καὶ παρχή. Dat. X Kal. April. Constantinop. Antiocho, & qui fuerit nunciatus Cons.

Eadem Constitutio Latinè ex Cod. Theod.

III. Impp. THEOD. & VALENTINIANVS AA. Antiocho PP.

PAteant summi Dei templa timentib. nec sola altaria & oratorium templi circuiectum, qui ecclesias quadripartito parietum septu cõcludit, ad tuitionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem confugientium sancimus esse proposita: sed vs- A quo ad extremas fores ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, cõfugientibus, aram salutis esse præcipimus: vt inter templũ quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica & ianuas primas ecclesiæ, quicquid fuerit interiacens siue in celiulis, siue in domibus, hortulis, balneis, areis atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur.

Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere, ne qui hoc ausus sit, cùm discrimen, tuú videat, ad expetendã opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatij latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei tẽplo, & sacrosanctis altaribus confugiẽtium quemquã manè vel vespere recubare, vel pernoctare liceat, ipsis hoc clericis religionis causa vetantibus, ipsos qui cõfugiunt, pietatis ratione seruantibus. Arma quoque, in quouis telo, ferro, vel specie, eos qui confugiunt, minime intra ecclesias habere præcipimus, quę non modò à summi Dei templis ac diuinis altaribus prohibentur, sed etiã celiulis, domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus. Proinde ij qui sine armis ad sanctissimũ Dei templum aut ad sacrosanctum altare, siue vsquam gentiũ, siue in hac alma vrbe cõfugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omnino cibũ capere absque aliqua eorum iniuria, ab ipsis clericis arceantur, designãtibus spatia, quæ in ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, abducentibus capitalem pœnã esse propositam, si qui eos conentur inuadere. Quibus si perfuga non adnuit, neque consentit, præferenda humanitati religio est, & à diuinis ad loca quæ diximus turbanda* temeritas. Hos verò, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant præmonemus. deinde si telis cincti, quouis ecclesiæ loco, vel ad templi septa, vel circà, vel extrà sint, statim eos, vt arma deponant, auctoritate episcopi à solis clericis seuerius conueniri præcipimus, data eis fiducia, [a] quòd religionis nomine melius, quàm armorum præsidio muniantur. Sed si ecclesiæ voce moniti, post tot tantorumque denunciationes noluerint arma relinquere: iam clementiæ nostræ apud Deum & episcopum causa purgatã, armatis, si ita res exegerit, intromissis, trahendos se abstrahendosque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque episcopo inconsulto, nec sine nostra siue iudicum in hac alma vrbe, vel vbicunque, iussione, armatum quempiam ab ecclesiis abstrahi oportebit: ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. X. Kalend. April. Constantinopoli, Antiocho V.C. CONS. & qui D fuerit nunciatus.

† *Quod in hac constitutione non ita longè à principio legitur, ipsi quoq; confugiant, legendum videtur, ipse quoque confugiat: & huc referendum videtur quod scribit Otthо lib. 4. Chronicorum, c. 19. Eutropium qui persuaserat impp. Arcadio & Honorio, vt legem ferrent, qua liceret eos qui ad ecclesias confugiunt, inde abstrahere, in id discrimen adductum fuisse, vt cogeretur ad ecclesiam confugere, vt imperatoris indignationem fugeret, sed eo iure vti prohibitum fuisse, vt qui contrariam legem suasisset. Idque diuino iudicio factum ei à Ioanne Chrysostomo exprobratum fuisse, quod etiam tacitè hac sua lege Theodosius iunior, qui illis successit, & legem eorũ per hãc legem abrogauit, significat. Fallitur autem Alciatus, qui putat l. 4. infrà 60. tit. quæ hactenus pro*

Videtur legendum deturbanda. An. Cont.

[a] Cum intelligendo, vt ait Photius in Nomocanone Tit. 9. c. 27. vt etiã est in Græco, & ibi notat singulare esse, vt hoc casu inuenti clerici.

tertia habebatur, fuisse illam ipsam legem illorum Imperatorum. Nam præterquam quòd inscriptio id palam refutat, non iubet seruos confugientes eò inde abripi, sed ita demum, si armati eò confugiant. Quod & in liberorum hominum personis obseruandum censet hac lege Theodosius, vtriusque legis auctor, sed hec anno vetustior est lege sequente, vt meritò eam debeat ordine præcedere.

Columna 147. post l. si quis adserat, ibi, constitutio Græca.

Quæcunque hac constitutione continebantur, probabile est ea cum maximo augmento postea transfusa fuisse in nouellam 17. de mandatis principum: cuius epitome 14. capitulis contenta, ex Iuliani Nouellis sumi potest.

Columna 193. ad l. omnes minoris laterculi.

Laterculum maius erat codex in quo totius imperij notitia continebatur: laterculum verò minus, in quo dignitates ciuiles & militares descriptæ erant. Illud erat sub cura primicerij notariorum, hoc verò sub cura quæstoris: vt traditur in notitia vtriusque imperij.

Columna 195. post l. siquis iudicum.

De officio comitis sacri patrimonij. Tit. XXXIIII.

I. Αὐτοκράτωρ.* sententia huius legis sic refertur à Græcis.

Μηδὲ ὁ νόμος ἀφ' ἰδιωτῶν ἀφειτοίας, μήτε τις ἔτερος ἢ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἢ ἔτ' ἀρχίας ἀρχόντων, ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ καταμενούντα ἀφορμὴν λαβέτω, εἰ ἢ δεῖ τινὰ ἐτέρως φιλανθρώπου ἀφορμὴν λαβεῖν, ἵνα ὁ ἐγγύτερος ὄχλος ἐκ τῶν ἐγγύς ἐκδύσεις ἔχῃ τόπον ἢ λιθῶν γενέσθω μή τις φθορὰς, ἢ ἀνάγκαιος ἢ κατασμὸς ὁπηχὼν ὅλη τοῖς ἀφορμηλθοῦσι ἀφορμὴν ἀφορμὴν, ἀφὸ διακρίσεως ἐγγέρου.

Columna 220. post Tit. XLII. vt nulli pat. &c.

Notatur hic deesse titulus de quadrumẽtariis tam ciuilibus quàm militaribus. Notatur & deesse Titulus De officio præfecti annonæ, et Cõstitutio Græca hoc tantũ.

Columna 313. post l. in pecuniariis. Græca constitutio. Αὐτοκράτωρ, &c.

Αὐτοκράτωρ * deest. *Eius argumentum ex lib. Eusthathij περὶ χρονικῶν διατιμάτων decerpsi, quod est huiusmodi.*

Ἐὰν ὁ ἐγγυητὴς τῆ ἐντολέως μὴ ὁρίσῃ χρόνον, ἢ εἴπῃ πυχθῆναι ἐγγυῶμαι αὐτὸν· κἂν πολιτήσῃ ἢ ἀφανὴς γένῃ, ἢ συμβῇ τοῦτο γενέσθαι ἐντὸς ἑκκαίδεκα ἡμερῶν, ἕτερον ἀφολλύεις.

Id est,

Si fideiiussor procuratoris non definierit tempus, & dixerit fortè, Ego fideiubeo pro ipso. Et si mortuus fuerit, aut amplius non appareat, idque contigerit intra viginti dies, alius fideiussor dandus erit.

Sequitur & aliud eiusdem constitutionis caput ex eodem auctore.

Ἐὰν πολιτεύσῃ, ἢ ἀφανὴς γένῃ, ὁ δεῖ δίκη ἀφάπτου δυοδεκαὶς ἐντολεῖς μὴ ἴσως ἐκκαίδεκα ἡμέραν ἀφ' ἧς ἀφορμὴν ἀφὸ τῆς ἀρχοντος διατάγματος ἀφὸ τῆς ἀφολληθείσας ἄλλων ἐξ μιῶν ἔχῃ προθεσμίαν ὁ πρωτότυπος ἐν ἕκαστος ὧν πόλει διακειμένης ἐπαρχίας εἰς τὸ ἕτερον προσκάλεσις ἢ αὐτὸς ἀφορμηθέσαι. εἰ γὰρ μὴ δεῖ μαχεῖν ὧν τὸ ἀρχοντος, ὁρίζεται πρὸς ἀφοστομία.

Id est,

Si moriatur, aut aliàs non inueniatur is qui ad litem

tem ab aliquo datus est procurator post vicesimum A diem à iudiciali decreto super alterius procuratoris datione interposito, sex mensium accessionem seu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota prouincia ad alium procuratorem dandum, vel ad veniendum per se in iudicium. Si enim in proxima non autem in longinqua prouincia absit, tunc iudicis arbitrio terminus siue dilatio definietur.

Columna 455. ad l. quisquis fuerit. ibi, primiscrinio.

Primiscrinius est is qui beneficio temporis factus est quasi princeps & decanus & senior totius schola apparitorum, vt ex Vegetio apparet, qui ait primicerium officiorum ad eum gradum peruenire post ceteros & inferiores militiæ gradus decursos. Ant. Cont.

Ibidem ad finem l. quisquis. B

Græcæ constitutionis de sportulis quæ hìc deest, argumentum ex Theophilo & aliis locis collectum per Ant. Contium.

Vno capite cautum fuisse Theophilus ait, vt in causis centum aureis minoribus, liceret dimidiũ aureum sportularum nomine accipere. si verò maiores centum aureis essent, tot dimidij aurei præterea darentur, quot essent aureorum centenarij. Ita enim legẽdum apud Theophilum arbitror, vt ex eius lectione id colligi possit. Ab hoc sportularum modo excipiũtur clerici & principes agentium in rebus l. omnes supra de episcopis. qui locus correctus est per No. 123. vbi quatuor duntaxat siliquas, id est vnius aurei sextam partem accipere à clericis executores iubentur. Nam siliqua, vt id obiter explicem, est vigesimaquarta pars aurei. Item cùm principes agentiũ in rebus litigant, vnum tantum aureum dant executoribus maiorum iudicum, executoribus verò præsidialibus vel vicarianis tertiam aurei partem l. vlt. C. de principibus agentium in rebus, lib. 12. tit 21. Episcopi verò & & pauperes nullas sportulas dant. Nouella de mandatis princip. §. sit quoque. C

Aliud etiam caput erat, quo cauebatur, vt si actor maiorem vera æstimatione quantitatem in libello cõuentionali inseruisset, id reus in triplum ab actore persequeretur actione condictitia ex hac lege, vt ait Iustianus in §. tripli. Instit. de actionibus.

Ceterum quod attinet ad sportulas quæ iudicibus pedaneis dabantur, (nam maiores iudices sportulas accipere prohibentur) earũ modus requirendus est ex Nou. 82. quæ quaternos aureos, id est duos in cõtestatione, & duos in sententia frẽda accipere permittit in causis excedentibus centum aureos, in minoribus verò nihil.

Columna 460. post l. quædam.

Constitutio Græca Zenonis de pedaneis iudicibus, qua certum numerum pedaneorum iudicum introducebat, quos diaetetas vocabat, id est (vt Latino vocabulo exprimam) arbitros. Sed non valde deploranda est eius iactura, vt quã Iustinianus in vniuersum sustulerit, aliis duodecim pedaneis iudicibus in Zenonianorum locum institutis. Nouella 82. de iudicibus §. veterem. Ant. Contius.

Columna 468. post summarium tituli x.

I. Αὐτοκράτωρ ζήνων. **.

Eius argumentum tale excerpsi ex Iustiniano, De actio. §. si quis agens. & De exceptio. §. hodie. Instit.

Vt si qui ante tempus egerint, inducias quas ipse actor sponte indulserat, vel quas natura actionis continebat, in C

Prætermissa.

duplum habeant hi qui talem iniuriã passi sunt: & post eas finitas non aliter litem suscipiant, nisi omnes expensas litis accipiant, vt actores tali pœna perterriti, temporalitium doceantur obseruare.

II. Αὐτοκράτωρ Ἰσαυρικὸς A. **.

Huius quoque argumentũ desumpsi tale ex §. tripli. & §. plus. Instit. de actio.

Vt qui re, loco, vel causa plus petierint, condemnentur in omne damnum quod ex hac causa reo acciderit. In eo autem damno etiam connumerabitur, si ea occasione maiores sportulas soluerit, & præterea in triplum condemnatio fiet: ita tamen, vt in eo triplo sumptum, id est damnum connumeretur. Et ad id consequendum condictitia actio ex hac lege competet.

Columna 475. ad l. vt in die dominico.

Hæc tota constitutio in vet. cod. non legitur, & ab audaciolis quibusdam videtur inserta iam olim ex breuiario Alarici, vbi similis prope extat Aniani interpretatio ad verbum. Sunt qui putent esse hanc legem Theodorici regis Francorum: sed huius rei nullam mentionem facit Anianus, mihiq; probabilius fit esse argumentum cuiusdam legis Cod. Theo. quæ illic desit. Legis autem mox sequentis, omnes iudices, &c. meminit Sozomenus lib. 1. ca. 9. histo. tripart. Vbi tamen aliud narrat, quod in hac lege non est retentum: nempe Constantinum simul edixisse vt dies Veneris, is qui est ante septimum, & quo Christus cruci affixus fuerat, à iudiciis haberet vacationẽ. Quod tamen hodie Christiani non obseruãt. Cont.

Columna 477. ad l. prouinciarum. ibi, & maximè Isaurorum.

Isauria semper habuit insignes piratas & latrones, vt ait Strabo lib. 12. & Marcellinus lib. 14. & historia tripartita, & l. vlt. infrà ad l. Iul. de vi pub.

Columna 606. post l. successionum.

Quæ sequuntur toto hoc titulo constitutiones, extant apud Frontinum de limitibus agrorum: quas ille transtulit ex integro codice Theodosiano. ex eo itaque inscriptiones & subscriptiones emendaui. Contius.

Columna 615. ad Titulum xliij.

Titulus de alearum vsu in vetustis manuscriptis præcedit tit. de religiosis. vt patet ex Nomocanone tit. 13. cap. 29. Itaque argumentum l. 3. tit. de alearum lusu & aleatoribus ex eodem Nomocanone tale est.

I. Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Α. Ἰωάννι Ρ Ῥ.*

D

Ὅτι ὁ ἁπλοῦς εἰς κόπον, ἢ ἀπαιτῆται ἢ καταβολῶν, ἀναλαμβάνει μὴ διαδόχων ἀπὸ νικήσαι ὁ ἢ τῶν κληρονόμων αὐτῶ διώκειν ἢ ἀεὶ πρόσκαιρος ἐστίας ἀφ' ἢ μὴ ἄδηλον ἀναλαμβάνειν, ὁ δῆλον, ἢ μάλιστα ὁ τῶ πόλεως ἐν ἢ τῶτο γένεσθαι πάντῃ ἢ ἐκδίκου ἀπαιτεῖ, ἢ ἀπαναβαίνειν ἐκ ἕρα τῶ πόλεως καὶ ἢ ἡμέρα μένη ἐστὶ κόπῳ ἀσφάλεια ἄνευθεν ὄντι, ἢ ἀποδίδοῦ. εἰ ἢ καί τις ἐν ἡμέραι κόπου ἢ ἄπῃ ἢ ἀεὶ ἕτερα ὕλη, οὐκ ἀπαιτεῖ ἢ ἀπὸ ἀπόντων ἀδείαν ἐκ ὄντων ταῦτα ζητεῖν, βοηθούντων αὐτοῖς τῶ ἀρχόντων ἢ πατέρων, ἢ ἀνδίκων. μόνον ἢ παῖζειν ἐξεστιν ὀφείλον, ἢ κωμῳδὸν κόντακα, χορὸς ἢ πόρπης ἢ ἀεὶ σχετλιῶν ἢ ἐμπειρίαι ἀπὸ τέχνης ἢ ὑπαίου. ἢ οἱ μὲν σεβόμενοι πολιτεύεσθαι ἐνὸς ἑκάστου σωθῆναι παῖζειν· οἱ ἢ λοιποὶ, πάνυ ἥπιον ἢ τὸ ἥδιον, ἀπαίτησιν δὲ ἐκ ἔχῃ, ἢ διδόμενον ἀποδίδοῦ. ἀντιποιεῖται τῶν οἱ ἄρχοντες, δίκαια λιθῶν πάντως ὑπακουόντες τοῖς ἀφαβαίνουσιν, ἢ συγχωροῦσι ἀφαβαίνειν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Latinè.

VIctũ in aleæ lusu non posse conueniri: & si soluerit, habere repetitionem tam ipsum quàm heredes eius aduersus victorem & eius heredes, idque perpetuò, & etiam post triginta annos. Quod si vel ipse vel eius heredes repetere neglexerint, liceat cuicunque volenti, & præcipuè ciuitatis in qua id factum est primati vel defensori, repetere, & in opera ciuitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio sit irrita, & condici possit. Sed & si quis sub specie alearum victus sit lupinis vel alia quauis materia, cesset etiam aduersus eum omnis exactio, data licentia episcopis hæc inquirendi, debentibus etiam præsidibus & primatibus & defensoribus ciuitatum eos hac in re adiuuare. Dumtaxat autem ludere liceat μωλίσλον, id est cursu exerceri & certare. liceat item ludere κορτομωλίσλον, id est salu exerceri: & item liceat ludere χιωτανὸν κόρτακος γοῦνις ἢ σίφαι, id est ludere vibratione Quintiana, absque spiculo siue aculeo aut ferro, à quodam Quinto ita nominata hac lusus specie. Liceat item ludere ἀφετγοτλω, id est exerceri lucta. liceat verò etiam exerceri hippice, id est equorum cursu, seu hippodromo, absque dolo & circumuentione, & liceat quidem ditioribus ad singulas commissiones seu ad singulos congressus aut vices vnum assem, seu numisma, seu solidum deponere & ludere, cæteris autem lõgè minori pecunia. Quod si plus lusum fuerit, neque repetitio detur, & solutum repetatur. curent verò ista præsides: decem librarum pœna imposita si hanc legem cõtempserint, vel contemni permiserint.

II. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανὸς Ἰωάννῃ PP.

Ἡ διάταξις κωλύει τὰ παίγνια καὶ πάντα ἀπαξαπλοῦσθαι, ὁρίζει καί τινα ἄπτιμα χρὴ τοῖς κυβεύουσιν, ὀπτηρέτους καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τοῖς ἐπισκόποις ζητεῖν καὶ κωλύειν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα πραγματα ἀποτρέπειν. διόπερ δὲ ἀγαγὼν ὁπ᾽ ἐπιτεταμένου πραγνίου, καὶ ἀπαίτησιν τῶν ἐστοδήτων χεσοπιδέντων, ἵνα κεπῶν ὄπτιμον ὁρίζουσι κατὰ τῶν συγχωρούντων ἁθροίζεσθαι ἴλιὰ διάταξιν.

Aliud argumentum Latinè.

NOn licere ludere his qui vocantur equi lignei, neq; vlla quauis aleæ specie, exceptis ludis quos in anteriore constitutione permisimus. Loca verò in quibus huiusmodi equis ligneis lusum fuerit, publicentur, & soluta huius ludi occasione, repetantur: vel si repetere nolent qui perdiderunt, repetitio fiet per præfectum & præsides prouinciarum, & applicabitur huiusmodi pecunia publicis operibus: prohibeant etiam catera quæ in huiusmodi ludis fiunt illicita, vt blasphemias, & si qua talia. Balsamon notat de equi lignei significatione incidisse apud Imperatorem grauem quondam disputationem, quibusdam asserentibus illum ludum significari, quo pueri extra circum aurigando pro equis vtuntur hominibus. Aliis verò contrà contendentibus ligneam esse fabricam per scalas ligneas exaltatam, habentem in medio diuersi foramina. nam qui hoc genere ludebant, quatuor globulos diuersorum colorum supericiebant ex superiori parte: & qui primus globulorum per foramina ex vltimo foramine egrediebatur, hic victoriam ferebat ei qui proiecerat.

A *Nunc veterem harum legum translationem à nobis, quoad fieri potuit, ex libris manuscriptis emendatam subiiciemus.*

Imp. Iustinianus A. Ioanni P P.

ALearum vlus antiqua res est, & extra operas pugnatorias [concessa:] verùm pro tempore abiit in lacrymas, multa millia extraneorum nationũ suscipiens. Quidam enim [nec] ludentes, nec ludum scientes, sed numerationè tantùm proprias substãtias perdiderunt die noctuque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Consequenter autem ex hac inordinatione blasphemare [Deum] conantur, & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subiectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie: & si contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his quæ dederint, vel eorum heredibus: aut his negligentibus, à patre aut defensoribus illius ciuitatis: vel recipiat fiscus, non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione. Episcopis verò locorum hoc prouidentibus, & præsidum auxilio vtentibus. Deinceps verò ordinet quinq; ludos, Monobolon, Contomonobolon, Quintanum contãcem sine fibula, & Perichyten, & Hippicen, quibus sine dolo atque callidis machinationibus ludere permittimus. Sed nec permittimus etiam in his ludere vltra vnum solidum, si multum diues sit: vt si quem vinci cõtigerit, casum grauem non sustineat. Non enim solùm bella bene ordinamus, sed & res [sacras] ludicras. Sed istam interminantes pœnam transgressoribus, potestatẽ dando episcopis hoc inquirendi, & præsidum auxilio sedandi. Prohibemus etiã ne sint equi [seu equestres] lignei: & vt si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet, domibus eorum publicatis vbi hæc reperiuntur. Si autem noluerit recipere is qui dedit, procurator noster hoc inquirat, & in opus publicũ conuertat. Similiter & iudices prohibeant, vt à blasphemiis & periuriis, quæ ipsorum inhibitionibus debẽt comprimi, omnes homines penitus conquiescant.

Fragmentum hic subnexum, ad alearum tamen lusum nihil attinens.

Qui pragmaticum adfert præceptum, viginti solummodo aureos accipiat, & nihil amplius: ne si plus accipiat, in quadruplum restituere compellatur, præside prouinciæ qui contra hoc statutum agere permiserit, decem librarum auri pœna puniendo.

Columna 702. post 1. liberorum.

XII. *Argumentum Constitutionis* XII. *Græca lingua editæ.* Αὐτοκράτωρ Ζήνων.

Χρύσεα ζῆλος ἔχει μῆλύρων πέντε, ἐὰν μὴ ὦσι δίκαια ἐπὶ μικρῷ πράγματι πρὸς σύσσιτον ἐπιτίθεια. εἰ δὲ εἰσὶ δίκαια πράγματα, τῷ πλείονι ἀγκύμενα περὶ μάτιον. εἰ δὲ τὸ δίκαιωμα πενιχρὸν ἔστω, ὥστε ἀντὶ πάντων ἀρκεῖν, ἴσως τὸ ὑπόμνημα δημόσιον ὂν, τότε οὐδὲ ἡ δίκαια μάρτυρον.

Idem Latinè.

Exiguntur ad probationem testes quinque, si non adsint instrumenta ad idoneam instructionem sufficientia. Sin autem adsint instrumenta, tres testes sufficiũt. Quod si instrumentũ tale sit, vt omnium probationum vice esse possit, puta commonitorium aut gestum publicum: tunc neque testibus opus erit.

Argumentum Constit. XIIII. Græcæ C. de testib.

XIIII. Αὐτοκράτωρ Ζήνων.*

*ἤγουν πάσας τὰς ἀναγκαίας.

Ἡ διάταξις κελεύει μὴ μόνον ἐν τῇ ἐγκληματικῇς δίκαις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χρηματικῇς ἕκαστον ἀναγκάζεσθαι μαρτυρεῖν ἀφ᾽ ὅτου ἂν ἔρχου δ᾽ μὲν ὅρκου δ᾽ ὀφείλει, ἢ ὀμνύειν ὡς οὐκ ὀφείλει, ὑποτεθειμένων τῶν προσώπων πρὸ τοῦ νόμου κωλυομένων μάρτυρεῖν καὶ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ τῶν ἀναβεβηκότων αὐτοὺς, εἰ μὴ ἐκ διαθήκης τύπου, καὶ εἰ μὲν ἐνδημίαν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, δι᾽ οἰκείας φωνῆς μάρτυρεῖν, εἰ δὲ ἀποδημίαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ διοικήσει, ἑκάστους τοὺς κατὰ μέρος ἐπαρχείας, ἐφ᾽ ᾗ κατὰ δίκης ἀφ᾽ ὅτου ἂν ὀφείλει, ἢ ἐπιμόνως ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. διὸ λοιπὸν καὶ ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρίας, τῶν αὐτῶν προσώπων ὑποτεθειμένων. πᾶσι δὲ τοῖς αὐτοῖς διαλαλίας καὶ τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ἀζημίως εἶναι τοῖς μάρτυσιν.

Idem Latinè.

Constitutio iubet non solùm in criminalibus iudiciis, sed etiam in pecuniariis vnumquemque cogi testimonium perhibere de his quę nouit, cum sacramenti præstatione: vel iurare, se nihil cõpertum habere, (exceptis tamẽ personis quę legibus prohibentur ad testimonium cogi, & etiam illustribus, & his qui supra illustres sunt, nisi sacra forma interueniat) & si quidem in regia vrbe testes habitent, cogit eos propria voce testimoniũ ferre. si verò non adfuerint, mitti ad eos iubet procuratores partium, vt apud eos deponant quæ nouerint, vel deierent quæ ignorant. Eodem proculdubio obseruando & in testimonio quod in gestis fit, nempe vt eædem personæ ab eius necessitate excipiantur. Omnibus autem testibus sine damno & impendio suo vult factas de his interlocutiones & productiones procedere.

ἡ διάταξις) *Citatur quoque hæc constitutio à Græcis commentatoribus lib. 28. βασιλικῶν, ti. 4. vbi & Zenonis esse dicitur, non Iustiniani. Ibidem quoque aiunt Græci eos esse illustres, qui ex officiis sunt protospathary, & qui sunt eis superiores. Contius.*

Columna 726. ad l. prætextu. ibi, restitutio commodati.

Sic in omnibus manuscriptis quos inspexi, scriptũ obseruani, non commendati. Nec probabile est Tribonianũ tam miserè deceptum fuisse, vt commodati pro commendati legens, referret hanc constitutionem sub hoc titulo, quæ alioquin ad titulum commendati. id est depositi pertinuisset, & Accursius rectè videtur referre dubitando, & quamobrem de compensatione hic agatur. Contius.

Columna 884. ad l. ix. ibi, Augustaneam.

Legendum Augustamnicam, id est ad fluuium sitam, est autem vna ex septem Ægypti diœcesibus: ad quam prouinciam hæ ciuitates pertinebant, Pelusium, Memphis, Oasis minor, Theodosiana, Rhinocolura, & aliæ quas in libro prouinciarum descripsi. Sed & Ægyptus in hac lege non totam diœcesim significat, sed eius diœcesis prouinciam eodem nomine appellatam, in qua erant ciuitates Alexandria & Lycus.

Columna 917. ante Tit. 2. Si rector prouin.

Constitutio Græca hic deest, cuius hoc videtur esse argumentum apud Harmenopulum.

περὶ τῆς προξενήτων γάμους.

Ἡ Διάταξις βούλεται τὸν προξενοῦντα γάμους μάλιστα μὲν μηδὲν λαμβάνειν. εἰ δὲ ὅλως ἀπέχεσθαι λαβεῖν, εἰ μὲν μηδὲν ἔλαβε σωτεφάνιστρον πρὸ πένου, μηδὲν ὅλως λαμβάνειν· εἰ δὲ ἔλαβε σωτεφάνιστρον, μὴ ὑπερβαίνειν τὰ εἰκοσιπλᾶ μέτρα τῆς φερνῆς καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς δοθέντων.

Idem Latinè.

De proxenetis nuptiarum.

COnstitutio proxenetam seu internuncium aut sequestrem nuptiarum nihil accipere optat. si verò omnino statuerit aliquid accipere, si quidem nihil de ea re conuenit, nihil prorsus accipere. Si verò aliquid eà de re conuenerit, nihil quicquam supra vicesimam partem dotis & ante nuptias donationis eum exigere vult.

Columna 934. post l. in copulandis, ad adnotatiunculam Constitutio, &c.

Quidam aiunt se hanc constitutionem in quibusdam exemplaribus reperisse. Quam tametsi in nullis libris reperi, nec Græci eam habuerint, ne quid desideretur, adscripsi.

Idem A. Rationalibus.

MAnifestum est nuptiis contra mandata contractis, dotem quæ data illo tempore cùm traducta est, fuerat, iuxta sententiam D. Seueri fieri caducam. nec si consensu postea cœpisse videatur matrimonium, in præteritum cõmisso vitio potuit mederi. Dat. Kalen. April. Antiochię Gordiano A. & Auiola Conss.

Columna 1052. ad finem l. si constante.

XII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστιανός.*

Constitutio Græca huius tit. citatur lib. 28. βασιλικῶν, Tit. 7. vbi & eius argumentũ refertur: sed & Iustinianus eiusdem cõstitutionis sua mentionem facit Nouell. 22. §. Est quoque. vbi æstuat Accursius, aitq; illam constitutionem fuisse in Græco, vel extranagante, &c. Nos ex vtroque loco argumentum eius tale decerpsimus.

Βούλεται ἡ διάταξις, μήτε ἀπεξουσίους, μήτε ἐμαυτοκατάτους παῖδας, μήτε ἀῤῥένας μήτε θηλείας δύνασθαι διαλύειν τοὺς γάμους εἰς τιμὴν τῶν εἰκοίων βλάβην πατέρων ἢ μητέρων, οἱ τὰς φερνὰς ἢ τὰς προγαμιαίας δωρεὰς ὁπεδέδωκασιν, ἢ ἐπεδέξαντο, [μένει ἢ ἐκ τῶν παίδων.] Ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν τῇ συσάσει τῶν γάμων ἀναμένομεν τὴν τῶν πατέρων συναίνεσιν, οὕτως καὶ διαλύεσθαι τοὺς γάμους συγχωροῦμεν ὅπου τῆς τῶν γονέων βλάβης, ἕνεκα τῆς ἐκείνων γνώμης. ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἐπιμένειν βουλοίντο, ἀρκεῖν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιθεσιν τῶν χειρῶν οὐ συγχωροῦμεν, εἴτε αὐτοὶ ἐδώκασι ταῦτα, ἢ ὑπεδέξαντο, ἢ ἐκ συνυπεδέξαντο. οὐδὲ γὰρ ἀνέχει λόγον, τὸν μὲν πατέρα ἕνεκα γνώμης τῶν παίδων μὴ δύνασθαι διαλύειν τὸν γάμον, τοῖς δὲ παισὶν ἐπιτρέπειν, ὅπως ἐκ ἐλάττων τιμὴ ἡλικίαν οὖσι, ἐκ μηδὲ τὸ συμφέρον ὁπαρμένοις, λύειν ἕνεκα τῆς πατέρων γνώμης τὸν γάμον, κατηγόντων τοὺς πατέρας ἀδικεῖν. τοῦτο δὲ μὲν ἀρχαίων ὁ φιλοσοφώτατος ἐδόκιμε Μάρκος, Διοκλητιανὸς δὲ τούτῳ κατηκολούθησεν, ἡμεῖς δὲ ὁμοίως ἀπεδεξάμεθα.

Inclusa desunt in βασιλικ. sed sunt apud Iustinianum.

Idem Latinè, ex veteri interprete.

VVlt constitutio, neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios, neque masculos, neque fœminas, posse distrahere matrimonia in suorum læsionẽ patrum aut matrum, qui dotes aut antenuptiales donationes obtulerunt vel susceperunt, soli, vel etiam cum filiis. Sed sicut in contractu nuptiarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptiarum exspectamus patrum consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem pœnarum non sinimus, siue ipsi dederint hoc, vel susceperint, siue etiam cum aliis susceperint. Non enim habet rationem, parentem quidem contra voluntatem filij non posse transigere matrimonium, filiis autem permittere & in minore ætate constitutis, & neque quid vtile sit scientibus, citra patrum voluntatē soluere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus sanciuit Marcus, Diocletianus autem hunc secutus est, nos autem similiter adprobauimus.

Extat Diocletiani hac de re rescriptum, in quo & Marci constitutionem allegat, quem Marcum vocat religiosissimum, pro quo Iustinianus dixit εὐλογώτατον. rectius igitur vetus interpres sic trāstulisset, quàm quomodo transtulit, philosophissimus.

Græci citant XIIII. *Constitutionē huius tit. Puto eam esse constitutionem Iustiniani de pacto non existentium liberorum, cuius argumentum recitat Nouell. 2. & Nou. 22. & Iulianus epitomator. Contius.*

Ad finem columnæ 1208. post l. si quis patronorum.

IIII. Αὐτοκράτωρ Ἰ'ουστιανὸς * deest.

Varia capita Græcæ constitutionis Iustiniani de iure patronatus ex variis locis in vnum congesta per Ant. Contium.

1 Multi modi in ea enumerabantur, quibus cessat ius patronatus: vt passim aiunt Græci interpretes.

2 Volens patronus remittit ei qui manumittitur, iura patronatus. lib. 48. Βασιλικ. tit. vlt.

3 Qui suis nummis est emptus, liber fit, & solutus omni iure patronatus etiam iure veteri lib. 48. βασιλικ.

Ὁ κλέψας ἀλλοῖα πεζύματα, ἢ διὰ τούτων κλοπιμαίων πεζυμάτων Π σωσαχαὼν, ἢ δοὺς ταῦτα ὑπὲρ τῆ ἑαυτῆ ἐλευθερίας, ἐλεύθερός). ὁ δὲ Π κλέψας, ἢ δώσας) δουλῶσαι ταῦτα ἢ ἐλευθεροῦσθαι, ἀλλὰ δούλῳ μένει ἢ τούτων ἀφαιρεμένων ἀπ' αὐτοῦ.

Harmenop. lib. 1. tit. vlt. ex Micro secundum literarū ordinem.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem puta redegit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit. qui verò decem furatus est, non potest ipsa dare & liber fieri, sed seruus manet etiam iisdem decem ei ablatis.

Harmenop. ibid.

4 Ὁ ἀφρονήτῳ ἐλεύθερος). ἀφρονήτῳ ἢ ὅτιν, ἢ ὁ μωρὸν ἕνα τῶν φρονούμενον ἔχων αὐτὸ, ἢ ὁ μὴ δυνάμενῳ ἑαυτοῦ φροντίζῃ. ὅπερ ἐστὶν ὁ ἀβέβαιον ἢ ὁ μανόμενῳ.

lib. 48. Basilic. tit. 14. cap. 1.

5 Seruus ægrotus, nisi eius curam Dominus gerat, fit liber, & Dominus amittit in eo ius patronatus.

Harmenop. li. 3. tit. vlt.

6 Δοῦλῳ στρατεύομενῳ εἰδώσει ἢ οἰκείου δεσπότου ἐλευθερός). Seruus sciente domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante iure patronatus. Idem cautum fuisse videtur de seruo episcopatum vel clericatum vel aliquam dignitatem sciente domino adepto. Vt ita concipi debeat hæc epitome, Δοῦλῳ στρατεύομενῳ ἢ ἀξιωματικὸς γίνομενῳ εἰδώσει, &c.

No. 123. l. pen. & vl. C. qui mili. pos. Lib. 48. Basil. tit. 19.

7 Ancillas nostras in cōcubinatu habere possumus. Qui habet vxorem legitimā, non potest habere concubinam. Si quis sine vxore constitutus ancillā suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem vsque ad mortem suam consuetudine perseuerauerit: illa cum liberis suis in ingenuitatem rapiatur, & supra legitimam portionem peculium quod dominus cùm moreretur habebat, capiet: neque liberi aut heredes aut cognati defuncti in illam ius patronatus habebunt.

Photius & Balsamo Tit. 13. Nomocanonis c. 5. l. vlt. C. de manumiss.

8 Intestato liberto mortuo, ad eius successionē primùm vocantur descendentes, id est veteri* quidē iure liberi post libertatem parentum concepti, ex hac verò lege etiam liberi in seruitute parentum cōcepti, & postea manumissi, & post liberos huiusmodi vocantur deinde cæteri ascendentes & parentes liberti, & fratres, si modò sint liberi, id est manumissi. patronatus iure in hac parte sopito.

* Id est lege 12. tab. Lib. 45. Basilicō. tit. 1. & 12. Instit. De succ. coru. Instit. De legat. agna. succ. §. vlt.

9 Placebat in eo genere percipiendarum hereditatum (loquitur de legitimis hereditatibus) successionem non esse, id est vt quamuis proximus qui secundum ea quæ diximus, vocatur ad hereditatem, aut spreuerit hereditatē, aut antequam adeat, decesserit: nihilo magis legitimo iure sequentes admittantur. Quod iterum prætores imperfecto iure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant: sed ex cognatorum ordine eos vocabant, vtpote agnationis iure eis recluso. Sed nos nihil perfectissimo iuri deesse cupientes, nostra cōstitutione quam de iure patronatus humanitate suggerente protulimus, sancimus successionem in agnatorum hereditatibus nō esse eis denegandam: cùm satis absurdum erat, quod cognatis à prætore apertum est, hoc agnatis esse reclusum: maximè cùm in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permissum.

Instit. De seruis cogna.

10 Illud certum est, ad seruiles cognationes illam partem edicti qua proximitatis nomine bonorū possessio promittitur, non pertinere. nam nec vlla antiqua lege talis cognatio computabatur. Sed nostra constitutione quam pro iure patronatus fecimus, (quod ius vsque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum & vndique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, vt si quis in seruili constitutus consortio, liberum vel liberos habuerit, siue ex libera, siue ex seruili cōditionis muliere, vel contrà serua mulier ex libero vel seruo habuerit liberos cuiuscunque sexus, & ad libertatem his peruenientibus, & ij qui ex seruili vētre nati sunt, libertatem meruerint, vel dū mulieres liberæ erant, ipsi in seruitute eos habuerint, & postea ad libertatem peruenerint: vt hi omnes ad successionem patris vel matris veniant, patronatus iure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solùm in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutuam vocauimus, ex illa lege specialiter eos vocantes siue soli inueniantur, qui in seruitute nati, & postea manumissi sunt: siue vnà cum aliis, qui post libertatem parentum concepti sunt: siue ex eodem patre, vel eadem matre: siue ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum qui ex iustis nuptiis procreati sunt.

Instit. de successione libertorum.

11 Sed nostra constitutio quam pro omni natione Græca lingua cōpendioso tractatu habito cōposuimus, ita huiusmodi causam definiuit, vt si quidem libertus vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centū aureis habeāt substātiā, (sic enim legis Papiæ summā interpretati sumus, vt pro mille sestertiis vnus aureus computetur) nullū locum habeat patronus in

nus in eorum successione, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus ius (quod erat ex lege duodecim tabularum) integrū reseruauit. Cùm verò maiores centenariis sint, si heredes vel bonorum possessores liberos habeant, siue vnum siue plures, cuiuscunque sexus vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis vnà cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocauimus. Si verò testamentum quidem fecerint, patronos autem & patronas præterierint, cùm nullos liberos haberent, vel habentes, eos exheredauerint, vel mater siue auus maternus eos præterierint, ita quòd non possint argui inofficiosa eorum testamenta: tunc ex nostra constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidiam vt antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur: vel quod deest eis ex constitutione nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, vt nec liberis liberti libertæve ex ea parte legata vel fideicommissa præstentur, sed ad coheredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus à nobis in præfata constitutione cōgregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionē iuris perspeximus, vt tam patroni patronæque, quam liberi eorū, necnon qui ex transuerso latere veniunt, vsque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea constitutione intelligendum est: & si eiusdem patroni vel patronę vel duorum duarumque pluriūm ve liberi sint, qui proximior est, ad liberti vel libertæ vocetur successionē: & in capita non in stirpes diuidatur successio: eodem modo & in iis, qui ex transuerso latere veniunt seruando. Pene enim consonantia iura ingenuitatis & libertinitatis in successionibus fecimus.

Instit. de bonorum poss. §. eumque.

13 Cumque antea fuerat septimo loco bonorum possessio, *Tum quem ex familia*, & octauo, *Vnde patroni patronæq; & parentes eorum*: Vtranque per constitutionem nostram, quam de iure patronatus fecimus, penitus euacuauimus. Cùm enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas vsque ad quintum gradū tantummodo coartauimus, vt sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis tam contra tabulas bonorum possessio, quàm *vnde legitimi & vnde cognati*, ex quibus possunt sua iura vindicare, omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resolata.

13 Contius. Videri posset & hac lege constitutum fuisse id quod ait Iustinianus Instit. quibus manumittere nō licet, ne masculus in testamēto manumittere possit nisi decimumseptimum implesset annum, & decimumoctauum attigisset: & vice versa ne fœmina testamento manumitteret, nisi decimumsextum implesset, & decimumseptimū attigisset: vt vtroque casu tam in masculo quā in fœmina media via electa sit inter annos pubertatis & X X. annorū ętatem. Sed quia Græci numeri hac in re deprauati sunt, nec hanc constitutionem diserte exprimunt, nihil hīc ea de re affirmare audemus: sequatur quisque quod probabile videbitur, donec certiore confirmatione vel refutatione certior fiat quid necessario sequi debeat.

Columna 1424. post l. in legatis.

DE INCERTIS PERSONIS. Tit. XLVIII.

1. Αὐτοκράτωρ Ἰ'ουστιανὸς *.

Huius Constitutionis meminit Iustinianus Instit. de legatis, §. postumo. & instit. De bon. possess. in princ. ex quibus locis hoc argumentum confeci.

QVum olim in certis personis nec legata, nec fideicommissa relinqui possent, nec libertas, nec postumo alieno, qui nec institui poterat, hæc omnia correxit Iustinianus, ita tamen vt incertus tutor nec hodie dari possit.

Photius quoq; & Balsamon in Nomocanone non vno in loco eius meminerunt, aiuntque esse tit. 48. lib. 6. constitutionem vnam. Ex his igitur, & sequentes quoque epitomas confeci.

Numerat hæc constitutio varia themata variásque species, quibus docet id quod illicito collegio relictum est, non valere, nisi singulis è collegio legatum sit: contrà autem quicquid licito collegio legatur, valere. Nomocanonis tit. 12. cap. 9.

Item aliud argumentum.

DIcit constitutio valere quod relinquitur licito collegio aut corpori, vel clericis, vel collegiis, vel curiæ vel cohorti præfidis, vel medicis vel doctoribus vel aduocatis vel militibus vel eiusdem artificij opificibus seu artificibus, vel sacerdotibus vel cuipiā alij corpori: & ait relictum diuidi viritim & ex æquis partibus inter eos qui tempore mortis testatoris fuerint descripti in albo, præterquam si certam quantitatem testator vnicuique attribuerit. Dicit quoque ad extremum ea constitutio, quòd si semel, aut annuum quid in pios vsus relictum sit, aut ecclesiis aut xenonibus aut ptochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clericorum, aut ad captiuorum redemptionem, aut ipsis pauperibus, vel captiuis, valeat defuncti voluntas. Nomoca. Tit. 2. c. 1.

Hæc excerpsi ex vtraque Nomocanonis Latina translatione, in quibus editionibus & cæteris eiusdem farinæ sunt permulta nobis valde suspecta. Itaque pessimè mihi videntur de nobis omnibus mereri, benuole lector, qui cùm Græca habeant vel βασιλικῶν vel Nomocanonis exemplaria, & cætera ad ius pertinentia, suppressis Græcis suas futiles & indoctas translationes duntaxat edunt, quò minus eorum fœdissima pleraque peccata ex Græcorū collatione coargui possint.

Columna 2015. post l. de his quos. Graca constitutio.

VI. Αὐτοκράτωρ Ἰ'ουστιανὸς Μηνᾶ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Ὅτι ἕνα ἐμβαλλομένῳ ἐν φυλακῇ δίχα πεζοδέσεως ἢ χεῖρ ἢ δι' αἰμόνα πιστὸν πιθανῶν, ἢ ἐν ἐπαρχίᾳ ἐνδίδοσιν, ἢ πεμπόντων, ἢ λαμπροτάτων ἀρχόντων, ἢ ἐν ἢ πόλεσιν ἐνδίδοσιν βουλόμενα. Ἐπὶ ἢ ἐμβαλόντων ἢ ἐμβαλλομένων τοὺς θορυβοποιοῦντας ἢ τόπον δεσμωτηρίου μίαν ἐκάστης ἑβδομάδος ἡμέρας ἢ περάσῃ ἢ πρόσωπα δυνάμενα τοὺς ἐν ἢ φυλακαῖς διερευνᾶσθαι, ἢ σὺν ἀκριβείᾳ μανθάνειν τὰς ἢ αὐτῶν κατηγορίας αἰτίας· ἢ ἔστι οἰκέται συγγένειαν ὄντες, εἴτε ἐλεύθεροι, εἴτε δοῦλοι κτήματι εἴτε δοῦλοι ἄλλοις ἐγκλήματιν, εἴτε δοῦλοι φόνου ἐμβεβλημένοι, πεμπόδιζον τοὺς ἐνδιδόντας

Universidad de Deusto
Biblioteca

τάτοις καὶ ἀνελευθέροις καὶ λαμπροτάτοις ἄρχουσι, ταύτης τῆς A
δόξης αἴτιος καὶ ἡ τῶν ἐπαρχιῶν, ὁπόταν φθείρειν ἐφ' αὐτοῖς, ἀφ' ἧς πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους τὸν πάντα κατα-
πιμπράσθαι δῆτα ἡ μὴ διαγράφει διάταξις. ἀδείας δὲ δίδομεν
τοῖς κτῆμα θεσπεσιώτατοι δεσπόται, εἰ πνα ῥᾳδιουργῶν ἴδιον
χρυσίνου ἀφῇ τῶν κτημάτων ἐνδοξοτάτων καὶ μεγαλοπρεπεστά-
των καὶ λαμπροτάτων ἀρχόντων, ἢ ἀφῇ τῶν πεπραμένων αὐ-
τοῖς τάξεων, ταύτῃ μόνον, ὡς ἂν ἡ θεσπέσιον κτῆμα τῶν ῥᾳ-
διουργούντων ἐνεχθεὶς κίνδυνος. Dat. XV. Kalend. Feb. C P.
Decio Cos.

Sequitur summa sententia tam suprascriptæ constitutionis quàm alterius constitutionis ad iudicis & magistratus ab eodem imperatore directæ, cuius in superiore constitutione meminit.

1 Vt in vrbe regia nemo coniiciatur in carcerem sine iussu maiorũ iudicum, nec in prouinciis sine iussu præsidum vel locorum defensorum seu ecdicorum.

2 Vt episcopi per vnam diem septimanæ, id est vel quartam vel sextam feriam inuisant reos in carcerem coniectos, & diligenter exquirant causas detentionis ipsorum.

3 Et si quidem serui sint qui in custodia detinẽtur, monendi sunt magistratus per episcopos, vt illos intra xx. dies è vinculis liberent, vel noxios castigent, vel innoxios domino reddant, vel domino non veniente intra prædi ctum tempus omnino dimittant.

4 Si verò liberi sint qui custodia detinentur, si quidem ex causa ciuili detinentur, fideiussoribus datis liberari: aut si, fideiussores non inueniant, iuratoriæ cautioni post dies xxx. commissos, liberari. Si tamen litem deseruerint, iure suo cadere.

5 Si vero ex causa criminali detinẽtur, si quidem de C
eo crimine accusantur, quod capitale non est, datis fideiussoribus liberari: aut fideiussoribus non inuentis, è custodia dimitti post sex menses.

6 Si verò de capitali crimine accusantur, & sunt delati à publicis personis, vt curiosis & stationariis: non committi quidem fideiussoribus, sed post sex menses carcere emitti. si verò sunt delati à priuatis personis cum inscriptione, fideiussoribus committi.

7 Vel his non inuentis post annum de carcere dimitti. Hæc ita, nisi præsumptione criminis admissi prægrauentur, quo casu non vult cõmitti eos fideiussoribus, sed in custodia vsque ad sententiam detineri.

8 Sententia porrò lata, confestim pœnam luere seu pecuniariam seu corporalem: ob pecuniariam autem licere bonis cedere.

9 At extremum pœnam x. auri librarum statuit iu- D
dicibus aut magistratibus & eorum officiis qui constitutionem violauerint. Sed & episcopis licentiam dat magistratus monẽdi & crebrò interpellandi: & si illi neglexerint, principi deferendi.

Columna 2037. ad l. nullus aruspex. ibi, concremando illo aruspice.

Hanc seuerissimam pœnam non de omni aruspice vel vate vel diuinatore accipi debere ait Photius in Nomocanone, sed de eo tantum qui διὰ θυσιῶν, id est per mactationes & sacrilega sacrificia vaticinatus fuerit. Contius.

Columna 2058. ad l. eorum est scientia. ibi, Nullis verò.

Hæc posterior legis pars reiecta est ex libris βασιλικῶν tanquam iniqua, quia legibus & canonibus puniunt non solùm qui magica faciunt, sed etiã qui ad magos accedunt, tametsi boni alicuius consequendi gratia, vel propter vbertatem fructuum id faciant: vt notat Theodorus Balsamo in Nomocanone. Contius.

Columna 2128. post l. quando quis vltimam. de bonis proscriptorum.

XI. Αὐτοκράτωρ.*. *Græca constitutio.*

Sententia l. vlt. C. de bonis proscriptorum lib. 9. C. tit. 49. Ex Eustathio περὶ χρεῶν διασκμάτων.

Οἱ ἔχοντες θεσπίσματα τὰ κατακεκρίσθαι ὑπὸ τυραννίδι, B
ἐν τῇ βασιλίδι πόλει εἴτουν δύο μησὶν, ἢ εἴτουν ὀκτὼ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὀφείλουσι καταμηνύσαι. ἐναίτιος μὴ τὰ θεσπίσματα τὰ ἡλωκότα παρέχοντι.

Eadem sententia Latinè redd. per A. Cont.

Quicunque habent vel detinẽt bona damnati perduellionis, in regia quidem vrbe intra duos menses, in prouincia verò intra octo menses debent ea fisco deferre. Alioquin enim vnà cum ipsis bonis quadruplum insuper præstabunt.

Finis Classis I. prætermissorum in primis nouem libris Codicis.

PRÆTERMISSORVM IN LIBRIS CODICIS, CLASSIS II.

In decimo libro C.

Columna 6. post l. eorum patrimonia. lex hæc subiuciatur.

ΠΑΣΑ δημοσία δίκη ἐντὸς ἓξ μηνῶν μὴ τὰ θεσπίσματα C
κατηρξεν ἐξουσιῶν ἐξουσιῶν, καὶ μὴ ἄξῃ συμβῇ καὶ τὸ ἀναγκαῖον ἢ πρόσωπα ἢ δικαιώματα τινὰ ἕτερα ἐξ ἐπαρχιῶν ἀρχείων καὶ τὰ βασιλίδα πόλιν, ἢ αὐτοὶ οἱ ἐναγόμενοι τὰ αἰτίαν ὑπάρξωσιν ὡς ἀποδράσωσιν.

Columna 13. post l. si qui proscribente.

VII. Αὐτοκράτωρ Ζήνων. Ἐὰν δημοσιεύηται πρὸς ἠνυσίαν πεφάσθαι, ἐξετάζειν καὶ τοῦ κόμητα τῶν ἰδιοκτήτων τῶν βασιλίων, καὶ τῇ ὀρθῇ τῶν πλατινῶν, καὶ τὰ τῶ δημοσίῳ σωμήρῳ ἀρχαῖς εἰν τινὰ θεσπίσματα ἐκ ταύτης τῆς οὐσίας μηδενὸς διαβάλλοντος τὸ συναλλαγμα. P P. III. KAL. AVG. POST CONS.*

Columna 21. post l. seruum domini.

VII. Οὔτε ἰδιώτῃ οὔτε ἐλευθέρῳ ἔξεστι κατὰ μηνύειν, ὅταν μηδεὶς ἀναβεβίωκε μήτε θάνατον μήτε οὐσίας ἀπαίρειν. εἰ δέ τις ἢ ἄλλως τὸν καταμηνύσει τινὰ, ἢ ὡς δρόντα ὑποκρύπτον διαβαλεῖ, οἰκείτης μὲν ὢν ἀξιόχρεως διδόσθω πυρὶ, καὶ μάλιστα εἰ τῷ δεσπότου κατηρξεν· ἐλεύθερος δὲ ὑπάρχων καὶ τὴν οὐσίας ὑπὲρ τῶν καὶ τὴν πολιτείας, ἔξω τοῦ ὅρων τῆς ῥωμαϊκῆς γινέσθω βασιλείας. Neque seruo neque libero licet deferre id ex quo vitæ vel omnium bonorum amissionẽ nemo pertimescit. Quòd si quis alia quauis ratione quem deferat, puta quòd thesaurum inuenerit, seruus quidem confestim tradatur igni, præsertim si dominum deferat: liber bonis ademptis deportetur.

VIII. Μὴ ἐξέστω τοῖς τοῦ δημοσίου σωμήροις λέγειν ὡς θεσπισθήσων πνὰ κατέχειν δημόσια, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἀφορμῆς κατηγορίας ὀδυρόλυειν ἕτερες, ἀλλὰ καὶ ὁ καταμηνύσας παρέστω, καὶ ἡ πίστις αὐτῆ σκοπείσθω· καὶ μηδὲ ὑὸς πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀπελεύθερος πάτρωνα ἐᾶι δημοσίοις καταμηνύεται, μηδὲ ὁ ἐξορίαν ὑπομένας, ἢ ὅλη συκοφαντία κατακεῖσθαι, ἢ πλησιάζ

ἢ πλησιάζ ὅλῃ τῷ ἄρχοντι· δεξάμενος, μηδὲ ἕτερον φόσ- A
πον ἐπὶ νόμου εἰσφέρομενον ἀκουέσθω. Οἰκείτης δὲ ἢ ὅτι δημοσίᾳ ἀλλᾳ, ἢ ὅτι ἄλλῃ τινὶ τοῦ δεσπότου κατηρξεν, ἐν αὐτῷ τὸ φεύγοντος τῶν κατηρξεν ὑποτιμάσθω, εἰ καὶ ἀληθεύει κατὰ τοῦ δεσπότου. καὶ ἡ ὁλῇ δὲ τὸ παλατίνων ἐὰν καταμηνύσῃ πνὸς (μόνη δὲ αὐτῇ καὶ δώσει) καταμηνύειν καὶ ἀναγκάζεσθαι) ἢ καὶ ἕτερος· ὁ ἐν τοῦ νόμου συγχωρούμενος, μηνυσάτω τοῦ καταμηνύοντος· ὁ τὰ δημοσίου φεύγων· καὶ εἰ μὲν ὀφείλεται τῆς βασιλίδος· φόλεως ὄντι ὁ καταμηνυθείς, ἐν διακαλᾶς τοῦ κόμητος τῶν ἰδίων ὑπομισθώσῃ, καὶ μοδίων πλέον πάσῃ τῇ ὑφ' πλατίνων ὁλῇ καὶ τῷ χρόνῳ φειμικοῦ, καὶ τοῖς τῶ δημοσίου σωμήροις διδόσθω τὸ πρασθὲν NN, μήτε ὑπὲρ τῆς ὑπομίσωσης ἀγορᾶς διδόσθω τὸ πρασθὲν NN, μήτε ὑπὲρ τῆς ὑπομίσωσης ἀγορᾶς διδόσθω τὸ πρασθὲν ἐντελοῦς· καὶ ἑκάστω ἡ διάγνωσις, μήτε ὑπὲρ θεσσολῆς ἐντελοῦς· καὶ ἑκάστω ἡ διάγνωσις τὰ νενομισμένα δικαστήματα ἐν τῷ εἰρημένῳ δικαστηρίῳ πραχθέντα, καὶ ὑπὲρ τῆς διαγνώσεως αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ τῆς πεφευγότων ἐκλύσεως, καὶ ἀνδύων· μὲν ὢν ἀπαλλαγῆναι τῆς δίκης· εἰ δὲ ὑποδύων· φανεῖν, μὴ ἄλλα μόνα ἀφ' ἧς ἔχων ὀφείλεται φεύγματα, ἢ τὸ χρέω· ὑφ' ὑχρεώσεως ὑποδιδόσθω, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβάντα τῷ ταμείῳ δικαστήματα ἐν διπλασίῳ διδόσθω, ὑπὲρ ὧν μάτιν ἐδικάσατο. Ἐὰν δὲ φεύγματα μόνα καταμηνύῃ ὡς διαφέροντα τῷ ἰσχυτάτῳ ταμείῳ, ἐγχρεοῦ δὲ ὁ ταῦτα διαφεύγων καὶ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει τὰ φεύγματα, ἢ ὑπὸ πλὴν αὐτῆς ἐπαρχίαις, ἢ ἀκατήπτοις μὲν οὖσιν αὐτοῖς μὴ δόσεως ἐστὶ τίτλους, ἢ ὁλῇ τοῦ πλατίνων, μόνῃ δόσεως αὐτοῖς, ἀλλὰ φεύγμασι φροσθέτου ὁ κόμης τῶν ἰλικτύπων τῶ βασιλέως ἐν τοῖς θεσσαλίαι τόποις ἴσις βασιλῆ· καὶ ἐν οἷς τὰ φεύγματα διάκειται, ὅπῃ ἐπὶ ἑκάστῳ ἀνθρώπου τούτων τοῦ φεύγματος διάκειται, καὶ ἡ ὁλῇ τοῦ πλατίνων ἐὰν καταμηνύσῃ πνὸς (μόνῃ δὲ αὐτῇ καὶ δώσει) καταμηνύειν καὶ ἀναγκάζεσθαι) ἢ καὶ ἕτερος· ὁ ἐν τοῦ νόμου συγχωρούμενος· μπιωνδάτω τοῦ καταμηνύοντος· ὁ τὰ δημοσίου φεύγων· καὶ εἰ μὲν ὀφείλεται τῆς βασιλίδος· φόλεως ὄντι ὁ καταμηνυθείς, ἐν διακαλᾶς τοῦ κόμητος τῶν ἰδίων ὑπομισθώσῃ, καὶ μοδίων πλέον πάσῃ τῇ ὑφ' πλατίνων ὁλῇ καὶ τῷ χρόνῳ φειμικοῦ, καὶ τοῖς τῶ δημοσίου σωμήροις διδόσθω τὸ πρασθὲν NN, μήτε ὑπὲρ τῆς ὑπομίσωσης ἀγορᾶς διδόσθω τὸ πρασθὲν ἐντελοῦς· καὶ ἑκάστῳ ἡ διάγνωσις, μήτε ὑπὲρ θεσσολῆς ἐντελοῦς· καὶ ἑκάστῳ ἡ διάγνωσις τὰ νενομισμένα δικαστήματα ἐν τῷ εἰρημένῳ δικαστηρίῳ πραχθέντα, καὶ ὑπὲρ τῆς διαγνώσεως αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ τῆς πεφευγότων ἐκλύσεως, καὶ ἀνδύων· μὲν ὢν ἀπαλλαγῆναι τῆς δίκης· εἰ δὲ ὑποδύων· φανεῖν, μὴ ἄλλα μόνα ἀφ' ἧς ἔχων ὀφείλεται φεύγματα, ἢ τὸ χρέω· ὑφ' ὑχρεώσεως ὑποδιδόσθω, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβάντα τῷ ταμείῳ δικαστήματα ἐν διπλασίῳ διδόσθω, ὑπὲρ ὧν μάτιν ἐδικάσατο. Ἐὰν δὲ φεύγματα μόνα καταμηνύῃ ὡς διαφέροντα τῷ ἰσχυτάτῳ ταμείῳ, ἐγχρεοῦ δὲ ὁ ταῦτα διαφεύγων καὶ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει τὰ φεύγματα, ἢ ὑπὸ πλὴν αὐτῆς ἐπαρχίαις, ἢ ἀκατήπτοις μὲν οὖσιν αὐτοῖς μὴ δόσεως ἐστὶ τίτλους, ἢ ὁλῇ τοῦ πλατίνων, μόνῃ δόσεως αὐτοῖς, ἀλλὰ φεύγματα

Universidad de Deusto
Biblioteca

occurrere, siue eo reuera absente amicus eius vel ser- A
uus vel libertus, impletis etiam hac in re omnibus quæ de custode possessionis lege cauta sunt. Quòd si neque ipse dominus litis, neque procurator eius possidens, neque possessionis custos cõpareat intra dies xxx. idque actis fiat manifestum, mittatur fiscus in possessionem rerum, nullo præiudicio domino inferendo quantum pertinet ad allegationes sibi competentes. At si res illæ mobiles vel mouentes sint, non occupentur etiam temere, sed requiratur earum possessor, & admonitus causam suam agat sumptibus & legibus supradictis. Omnibus autem legitimis modis & probationibus scriptis vel nõ scriptis perscrutati res oportet, & ab iis personis qui veritatem scire possint: sciente reo si succubuerit, non modò litis sumptus à se exactum iri, sed & res quas habere eum patuerit, & æstimationem earum, id est, duplum. His B
summatim de fiscalibus rebus cõstitutione comprehensis, subiicit postea legem specialem de iis quæ ob crimen maiestatis confiscata sunt, vt eorum nuntiator, delator non vocetur, sed promptè suscipiatur. si calumniatus fuerit, vt perinde puniatur ac ceteri delatores. si obiecta probauerit, non solùm pœna liberetur, sed & octauam partem bonorum quæ denunciauit, ferat. Et eorum qui denuntiati sunt si substantia omnis minor sit L. librarum auri, vt de æstimatione eius fideiussores dent. Si maior, vt etiam vsque ad eam summam L. librarum fideiussores dent: in reliquam quantitatem iureiurando committantur adicientes se vel procuratores suos adfuturos in iudicio Comitis priuatarum, neque id deserturos. Id post iuratoriam cautionem deferentes, trinis edictis vocari, decem dierum spatio intermisso. ac tum si nec ipsi nec C
procuratores vel defensores eorum adfuerint, bona fiscum occupare reseruata absentibus defensionis facultate. Cæterùm si res in prouincia constitutæ sint, litemque præses prouinciæ vltro vel ex præcepto Comitis priuatarum discepret, nihil turbidè, nihil violenter fieri oportere, sumptus qui fiunt in regia vrbe pro tertia parte in litem præberi. Quisquis verò defert Comiti priuatarum, vel scholæ palatinorum, vel clarissimis fisci patronis, vel clarissimis præsidibus prouinciarum, vt sciat siue in lite perseuerans calumniator apparuerit, siue desiterit & latitauerit, mediocres quidem facultates habentem nec de earum amissione sollicitum grauissimis verberibus subditum se perpetuò relegatum iri. Sin verò militiam vel honestum aliquod vitæ institutum, vel idoneas facultates habuerit, ei militia & bonis ablatis, regia vrbe D
vel prouincia interdictum iri. Vt hanc legem conseruet Comes priuatarum, & quæ ei obsequitur schola: in singula capita quæ quis violauerit, multam esse L. librarum auri. In prouincia autem si quid horum neglectum fuerit, in singulas causas xxx. auri libras præsides prouinciarum & eorum officia sigillatim exigi. Hanc multam ne quis effugiat, licere iniuria affectis legis violatores ad piissimum principem deferre, vel ad gloriosissimum magistrum sine damno: vt hac re cognita, princeps magistro multæ exactionem committat.

Columna 26. ad Tit. XVI. de annonis & tributis.

I. Αἱ σχολάζουσαι τὸ λοιπὸν ἀννῶναι καὶ αἱ καταλιπῶσαι πρὸς δημόσιον διεκδικείσθωσαν, καὶ μὴ διαμερίσωσιν ἐπὶ τῆς ἀρχιε-

των ἑτέρους ἢ εἰς δημόσια ἔργα δίχα διοίου τύπου καὶ τιμὴ δίδων καὶ τὸν τρόπον τῶν δαπανημάτων διορίζοντος· ἀλλὰ μηδὲ ὀκτὼ δημοσίου κανόνος εἰς ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἔργον ὕλαι μεταφερέσθωσαν, ἢ εἰς ἀγορασίαν ὑλῶν χρήματα διδόσθωσαν ἄνευ διοικητικοῦ τύπου, τῶν φαλκαίνων· οἰκοδόν τὸ δημόσιον πληρούσθω· καὶ τῶν φοσσάτου σκευίου βαρυτάτοις ἐπιμίοις ὑποκειμένου.

Columna 29. post l. id ab unaquaque.

XIII. Αὐτοκράτωρ Ἀνασάσιος Ἀνθιμίῳ ἐπάρχῳ τῆς ἀνατολῆς. Εἰ μὲν αἰτήσῃ ἐπαρχία ἢ πόλις κουφισμὸν λαβεῖν τυχὸν συντελείας ἢ ἐποπτῶν ἢ ἐξισωτικοῦ πιττακίου, ἀναφερέσθω μὲν ἡ δήνοις αὐτῆς εἰς βασιλέα, καὶ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτὸς ὁ ἔπαρχος· φῶς τοῦτο πιττάκιον, ὅρον πρότερον διδοὺς· καὶ ἐάν τι μείνῃ ἐξεστὸς τοῖς ἐπάρχοις, μηδεὶς τύπος διδόσθω ἐπὶ τοῦ μείνον αὐτοῖς εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ἔπαρχοι ἀναδιδάξουσι βασιλέα πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς ἀναδιδαχθέντα καὶ ζητηθέντα, καὶ οὕτως ἐκφωνηθείη τύπος· ἐφείλωσαν αἱ τρόποις ἀφῳρωμένοις. ὁ δὲ καθ' εἷς ἀνδρὸς δήνοις ὑπὲρ τοιούτων ἐννοιῶν μὴ ἐπιδίδοτω. μήτε δὲ κουφισμὸς ἢ μείωσις δίδοιτο ἢ φορτικῶς μήτε ἐπιμία μήτε ἐξίωσις γινέσθω, χωρὶς βασιλικῆς ἐπιγραφῆς κελεύσεως, ἀλλὰ μήτε ἐκπαγὰς πείθεσθαι οἱ ἔπαρχοι ὑπὲρ χρόνου φερομένου ἢ αὐτοῦ ἀρχοῦ, μήτε σπουδάσαι τινὰ ἀνοῖξαι ἕτερον ἢ ἄλλως πως χρήματα ἢ μὴ παρεχόμενα τοῦ ἀρχοῦ ἢ παρεχόμενα μέν, διὰ δὲ τοῦ ἔλαττον ἢ τοῦτο κομιζόμενον σωμάτων ἀρχῆσθαι, ἢ διὰ τὸ παυθῆναι τοῦ αἰτίαν φαλάσαι δι' ὧν φαρείχετο τοῦ ἀρχοῦ, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐκ βασιλικῆς μόνης ἀυθεντίας γινέσθω κεῖ ὅτιον ἔγγραφον τύπον. Οἱ δὲ μὴ τοῦτο πεφυλάξαντες καὶ τὸ διδόμενον οἴκοθεν ἀποδιδότωσαν, καὶ πᾶσιν ἀνοῖκτον ζημίαν ὧν ἀν ὦσιν ἢ τὸ δημόσιον. μήτε δὲ ὑποθέσεις ἢ φερομένας δεῖ τούτοις ὑφειλομένοις δημοσίοις ἐνδίδοτο τοῖς, ἢ τὰς νενομισμένας φερομένας χωρὶς ἐγγράφου θείας καλδοτίως. Οἱ δὲ τοῦτο κεῖ ἀυθεντίαν οἰκείαν ποιῶν, οἴκοθεν καταλλάτω τὰ κεχρεωστημένα τῷ δημοσίῳ. μήτε δὲ τὰ πολιτικὰ χρήματα ὅσα ἢ τοῦ δημοσίου εἰσφέρει, ἢ τοῖς πόλεσιν ἀφαίρεσιν, εἰς ἑτέρας μεταφέρεσθω χρείας, ἢ φερομένοις ποῖν ἀφορεζέσθω χωρὶς θείας καλδοτίως. Καὶ ἡ τάξις δὲ τοῦ ἐπάρχου εἰ μὲ πάντα τὰ φερεγκλήματα τῇ διατάξει ταύτῃ φρατυλάξει, καὶ διδάξει τοὺς ἐπάρχους, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αἱ πειθόμεναι τάξεις αὐτοῖς, καὶ οἱ λοιποὶ δημοσιάζοντες, εἰ ταῖς τοιαύταις κελεύσεσιν ὑπουργήσουσι, οἴκοθεν διδότωσαν τοῦ συμβαίνουσαν τοῦ δημοσίου βλαβῆ· καὶ εἰς τοὺς νόμους καταφρονήσαντες πεντήκοντα χρυσίου λίβρας προστιμάσθωσαν. πρωτοῦς δὲ πάντα τὰ δημόσια εἰσφερέσθω, τά τε ἄλλα καὶ τὰ λεγόμενα Ἀρμενιακά, πυτίσι καλάνδαις ἰανουαρίαις καὶ καλάνδαις μαΐαις, καὶ φορὸς τοῦ τέλει τῆ ὀπτεμβρίσσας ἐξίσωσιν τριῶν μερῶν διαμερουμένων τῷ δημοσίων. καὶ μηδεμιᾶς χωτοπραξίας ἐν τῷ μέσῳ γινομένης χρὴ ὅλ' συντελῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ Ἀρμενιακὰ τελέσματα ἐν δύο καταβολαῖς συνετελεῖτο, ἔξεστι τοῖς αὐτὰ συντελοῦσιν, εἰ βούλοιτο, τοῦ φοτέρην συνήθειαν φοτιμᾶν, καὶ ἐν δύο καταβολαῖς ἀνὰ ἥμισυ καταβάλλειν, καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐν τῷ συπτεμβρίῳ τῆς μελλούσης ὀπτεμβρίσσας καταβάλλειν. Εἰ δὲ μὴ τεμερῶς βούλοιτο τὰ Ἀρμενιακὰ δημόσια καταβάλλειν, ἐχέτωσαν τὸν συπτέμβριον μῆνα τῆς μελλούσης ἐπτεμβρίσσας φορὸς ὑπάρδιον αὐτοῖς δεδομένων. τὸ δὲ φορὸ ἀπεπεμμένων καλὰ σώδιον εἰσφερέσθω ἐν τῷ φορνομίῳ ἑκάστης ἐπτεμβρίσσας, ἐπειδὴ τοῦτο ὅλοι καὶ ἡ φορσηρία αὐτῶ.

DAT. KAL. APR. PAVLO V. C. COS.

Interpretatio Latina.

Si prouincia vel ciuitas releuationem petat animalis functionis, vel inspectorem aut peræquatorem, referatur petitio ad principem, eiusque arbitrio idoneus mittatur prius iureiurando præstito: ex cuius tamen relatione facta præfectis prætorio non aliter forma

forma vlla detur, quàm si præfecti ea omnia quæ ab A
eo didicerunt & quæsierunt, principem edocuerint, atque ita sacra proferatur forma modis omnibus obseruanda. Priuati autem iis de rebus preces ne porrigant. Nec relcuatio vel deminutio perpetuò vel ad tempus, nec inspectio nec peræquatio fiat aliter, quàm ex scripta iussione principis. Sed neque præfecti delegationes faciãt pro tempore præcedenti, neque annonas vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstitas initio, vel postea defectas causæ præstationis accipientúmve corporũ defectu: verùm hæc omnia fiant ex sola auctoritate principis scripto comprehensa. quod qui non obseruarint, & data, & omne damnum quod fiscus senserit, ei de suo resarcient. Is etiam qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripserítve terminos alios quàm legitimos sua auctoritate sine iussione principis, quæ B
debentur fisco de suis facultatibus exsoluat. Sed neque pecunias ciuiles fisco inferendas, vel ciuitatibus deputandas, in alios vsus transferat, vel quibusdam personis deputet sine auctoritate principis. Et officium præfectorum nisi omnia quæ constitutione continentur, obseruauerit, instruxeritque præfector & præsides prouinciarum, obsequentiaque illis officia, & ceteri qui res fiscales tractant, nisi iis iussionibus paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores L. libris auri multabuntur. Tripertitò autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam quæ Armeniaca vocant, videlicet Kal. Ianuariis & Kãl. Maiis, & ad finem indictionis in tres æquas partes diuisa, nulla in medio collatoribus innouatione facienda. Quia verò Ar- C
meniacorum tributorum præstatio duabus pensionibus diuiditur, liceat collatoribus, si velint priorem consuetudinem huic constitutioni præferre, & duabus pensionibus soluere, * & aliud dimidiũ Septembri futuræ indictionis. Quòd si velint tripertitò soluere, habeant ad dilationẽ totum Septembrem mensem futuræ indictionis. Ante missum verò vt conuenit inferant in exordio cuiusque indictionis. nam & hoc eius significat appellatio.

Columna 35. post l. si diuina domus.

IX. Αὐτοκράτωρ Ἀνασάσιος Ἀνθιμίῳ ἐπάρχῳ τῆ πανευτωρίων. Ἵνα μὴ πολλῶν ἀπαιτωμένων τὰ δημόσια καὶ οἱ σωτελεῖς βλάπτωνται καὶ αὐτὸς ὁ δημόσιος λόγος, εἷς μὲν κανονικὸς εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐκ τῆ φοσφόρου σκευίου, ὀφείλων κατεπείγειν τοῦ ἐξάνυσιν τῆ κεχρεωστημένων τόπων τοῦ ἰδίου σκευίου. ἐξπιλδεὺς μέντοι μὴ πεμπέσθω εἰ μὴ μὴ φθάσωμεν τῆς δεομένης φροθεσμίας καὶ τύπου δὲ τοῦ χρόνου διαλήξοντος, πεμπέσθω ὁ ἐξπιλδεὺς φροσπεμφθέντων. καὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ τῆ τάξεως αὐτῶ, καὶ τοῦ κανονικαρίου φρὸς τὸν οἶκον τῆ μὴ ἀπαιτηδέντων χρημάτων, καὶ φρὸς τοῦ τῆ ῥαδιουργίας ποσότητα, ὥστε τὸν αὐτὸν ἐξπιλδεῦσθαι, καὶ τὰ λοιπαζόμενα δημόσια, καὶ τὸ φόστιον μεδοδίειν. μήτε δὲ τοῦ ἄρχοντα καὶ τῆ τάξεως καὶ τοῦ κανονικαρίου ἐξπιλδεὺς ἐπιτρέπεσθω ἀφορεζομένης αὐτῶ φρωνδίας καὶ φρὸς τοῦ ἐπαρχίαν τοῦ χρεωστεῖσθαι, καὶ πρὸς τὰ διατάγματα, τοῦ δὲ πεμπέσθω ἐξπιλδεὺς ἕτερος μηδ' ὁποτεοῦν πεμπέσθω, μηδ' ἀλλὸς τις μὴ τὸν ἐξπιλδεῦσθαι· ἐὰν δὲ νομίσωσιν οἱ ἔπαρχοι χρεωστεῖσθαι τὸ καὶ ἕλαττον ἐκτέμψαι μὴ τὸν ἐξπιλδεῦσθαι, τὰ αὐτὰ δεῖ καὶ πούτῳ κεχρεώτω, καὶ τοῦ ἐκζομένου αὐτῶ πασμωδίαν ὁ αὐτῶ τοῦ πεμπέσθαι αὐτὸν παρεχέτω, τοῦτον δὲ τῆ ἐπαρχίας ἄρχοντα καὶ ἡ τάξις αὐτῶ καὶ ὁ κανονικάριος καὶ ὁ ἐξπιλδεὺς. ἡ δὲ ἀσφαλεστέρα τῆ κανονικαρίου φροσπεμφθέντος καὶ ὁ ἐξπιλδεὺς ἐπιτρεπέσθω τοῦ μετ' αὐτὸν πεμπόμενος ἀπαιτητὰς ἀρχεῖ, καὶ μηδὲν περαιτέρω, μήτε τὰ συνήθματα τῆ πόλεων, μήτε οἱ σωτελεῖς ἀναπείθεσθαι, εἰ καὶ πλείονες φρὸς ἀναίτησιν ἐκπεμπέσθησαν, φερομένου ἑκάστοτε πάντων τῆ ἐκπεμπομένων καὶ μὴ δυνάντων τὰ δημόσια. καὶ ὅταν δὲ γένοιτο ἐκπαγὰ τῆ κανονικαρίου, πεμπέσθωσαν, ὥστε δι' αὐτοῦ καὶ πούτας δύνεσθαι μὴ ἀμελεῖς δὲ διὰ τοῦτο τοῦ ἀφωρισμένου αὐτοῦ φροσμισθίαν, ἐνδόματικὰ δὲ μηδεὶς λαμβανέτω, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα πανταχῶς ἀπαλειφέσθω. εἰ δὲ κατά τι φερεβαθείη τὰ νομοθετηθέντα, πανταχοῦ κρυσίου λίτραι δέκα ὀφείλουσαι ἔστωσαν, καὶ κατὰ τῆς τάξεως ὅλ' ἐπάρχου καὶ κατὰ τῆ ἀρχόντων ὅλ' ἑκατοντάρχου καὶ τῆ τάξεων αὐτῶν, καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν τῶν δημοσιεύοντων φροσώπων.

DAT. XII. KALEND. AVG. CP. PAVLO V. C. COS.

Interpretatio Latina.

Ne exactorum multitudo cum fisci rationibus tum collatoribus damnum adferat, vnus tantùm in singulas prouincias ex competenti scrinio canonicarius mittatur, qui eorum quæ proprio scrinio debentur, exactionem vrgeat: compulsor planè non mittatur, nisi post diem quo solui debuit, & hoc amplius mensem alterum. At eo tempore elapso compulsor mittatur, qui non tantùm reliqua fiscalia, sed & pro modo culpæ multam à præside & officio eius & à canonicario exigat. Soli autem præsidi & officio & canonicario cõpulsor immineat, & pro ratione prouinciæ atque itineris spatio solatium ab eis ferat, per quos factum est vt mitteretur. Verùm alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quisquam. Si tamen præfecti ex vsu esse existimauerint alium compulsorem mitti, eadem in eo seruentur, & definitum solatium ei is præstet, qui mittendi causam præstiterit, hoc est, præses prouinciæ & officium eius & canonicarius & compulsor. Constitutum namque canonicario solatium omnibus exactoribus post eum missis sufficit, nec eo amplius quidquam corpora ciuitatum vel collatores præstare coguntur, etiã si plures mittantur, iis qui missi sunt sigillatim multandis, nisi publica tributa expedierint. Quæcunque autem fiunt delegationes, canonicario mittantur, vt eas per se expediat, nec ob eas augeatur canonicarij solatiũ. Ἐνδόματικὰ nullus accipiat, sed & nomen illud penitus aboleatur. Quòd si qua ex parte quis legẽ transgrediatur, & aduersus officia præfectorum & aduersus præsides prouinciarum & officiales eorum, ceterorumque publica tractantium personas, L. librarum auri pœna constituta esto.

Columna 43. post l. quotiens vrgente.

II. Οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἢ ἐν αὐταῖς κεκτημένοι, μὰ ἀναγκάζεσθωσαν εἰς ἑτέραν πόλιν ἢ εἰς τὴν μητρόπολιν εἶδη χορηγεῖν· εἰ δὲ καί τις ἀπαιτεῖται αἰτία καταναλώσῃ τοῦτο χοιδὲ, τοῖς δικαίοις τιμήμασι τοῖς ἐν ἑκάστῃ τῇ πόλει κρατοῦσι, ἐξ ὧν τὰ εἴδη πράσκηται, πιπρασκέσθωσαν, ἐκείνων ταῦτα μεταχομιζόντων σὺν δημοσίων τῶν εἰδῶν. ὁμολογεῖσθω δὲ τοῖς πιπρασκουσι τὰ τιμήματα τῶν εἰδῶν εἰς τὰ σωτελούμενα ἐν χρυσῷ σὺν αὐτῷ δημόσια. οὐδὲ γὰρ δίκαιον τοῖς μὲν ἀπαιτεῖσθαί τινα παρέχειν εἶδη, μὴ χρόνου δὲ λαμβάνειν τὰ τιμήματα λογίζεσθαι, οὕτως δεσμίας ἡμωμένης, τοῦ λαμπροτάτου ἄρχοντος ἑκάστης ἐπαρχίας, ἐγκελευσάντος εἰς τὸ καταλογίζειν τὰ τῶν εἰδῶν τιμήματα καὶ τὰς εἰσιούσας προθεσμίας

Universidad de Deusto
Biblioteca

ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκτίμησις. μηδεὶς δὲ ἀναγκαζέσθω παρέχειν A
πᾶσαν χρείαν αὐτῷ, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαιότατα εἴδη. ἀσυλία
γὰρ ὄφλον ἐστερημένοι τινὰ ἰδικείων, καὶ ἑτέροις ταῦτα χρησθαι
χρυσίου λίτρας ὀγδοήκοντα ζημίαν, καὶ κινδυνεύοντος εἰς τιμὴν
ἀξίαν καὶ τιμὴν ζώντων αὐτῷ τοῦ παραβαίνοντος τὸν νόμον, ἢ
συγχωρούντος αὐτὸν παραβαίνειν. μηδεμίαν πρᾶξιν χωρὶς μεγά-
λης ἀνάγκης ἐπιτρέπειν τοῖς κτήτορσιν σωσθῆναι καὶ ὅτε δὲ
γίνεσθαι, καθ' ἑκάστην μὲν κέλευσιν γινέσθω, ἐφ' ὅσον τὸ τῶν σωσθέν-
των χρυσίον ἐν τῇ σωτηρουμένῃ φέρηται τ κτήτορων ἐν χρυσῷ
σωτηρίας φερομένης, ἐὰν ὅλως τὰ τῆς οἰκείας αὐτ σωτη-
ρίας ἀρχὴ φύσις τῶν σωσθέν. ἐὰν δὲ μὴ χρεωστῶν δημό-
σια, οἱ τῶν σωσθέν ὑπάγοντες, ἢ μέρος χρεωστῶν, ἐν νο-
μίσματι ὡς ἄνωθεν φόρτος τὸ χρυσίον καυσανέτωσαν καθ' οὗ-
τως τὸ εἶδος ἀπαρτίσθωσαν, μηδενὸς πολεμίου ἢ φθάσαντα
δοῦναι τὰ νομίσματα, ἢ ἁλιτοῦ. ταῦτα καταβαλεῖν, ἢ ἄλλως
πως ζημιῶσαι τοὺς ὑποτελεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ τεταρτάπουν παντὸς
παρ' ἀνθίλκη, καὶ τ ζημίας ἀπαιτουμένου, καὶ τοῦ ἐλλιτοῦ κα- B
ταβάλλοντος. Εἰ δὲ καί πς σωσθὲν ὑπάρξας τοιμήσῃ, ἢ τ
ἐπιλοιπὸν φθάσας ἐκβαλέσθω, παντὸς χρυσίου λίτρας
φορτιμάδω, καὶ τ ἑρετείας, καὶ ἀξίας ἐκπιπτέτω, ὑποκείμε-
νος καὶ μείζονι κινδύνῳ. καὶ ὅτε δὲ χρὴ θείαν κέλευσιν γίνεσθαι ὑπὲρ
σωσθέν, ἔστω ἐφ' ἧ κτήτορι πρὸς τ ἀναλογίαν ἧς ζυγῶν
ἦτοι ζυγοκεφαλῶν ὑποκειέσθω τῇ σωσθέν, μεμενέτω αὐτῆς ἐξ-
αιρουμένου. Ὁ δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν τῶν ἀναλογίαν ἀπαιτ πρὸς
τ σωτηρίων φορέσει τῆς σωσθέν, καὶ ζημία τ πεντή-
κοντα τοῦ χρυσίου λιτρῶν ὑποκείσθω, καὶ ζώντος καὶ ἀξίας ἐκ-
πιπτέτω, καὶ ἑτέραν μείζονα φερόμενα κίνδυν. Ἀλλὰ ταῦ-
τα χωρὶς τῆς θρᾳκικῆς διοικήσεως νενομοθέτηται. ἐν Θράκῃ γὰρ
ἀτελὴς οὐκ ἐᾶς ὅλληλον εἰσφέρειν τὰ δημόσια, διὰ τὸ πεφο-
φάσθαι τ βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργούς, καὶ μὴ
ἀρκεῖν τοῖς ἐν εἰδίσει σωτήρειαν τοῖς καθ' αὐτὸν ἱδρυμένοις
φρουροῖς, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποδέχεσθαι εἰς αὐτὸν φρουρὰς
πολὺ πάντα, ἀνάγκη ἐστὶν σωμένης πάνυ γένεσθαι, ἐπειδὴ
μὴ ἐνδέχεσθαι δίχα σωσθέν ἀποχέσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ φρουρά-
τας. Ἐν οἰκείᾳ τοίνυν τῇ διοικήσει ἡ μέχρι σίμερον κρα-
τούντων σωμένη κατακειμένων, καὶ τ ἐμπόρων τῆ σωμένῃ,
πρότερον μέν τοι ἐν τοῖς σωτηλεσταῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις κατα-
βαλλομένου τοῦ τῆς σωσθέν χρυσίου ἐν δεκάδωσις νομι-
σμάτων, καὶ ἀζυγίζωσιν αὐτοῦ αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως,
καὶ ἀζημίως τὸ εἰδ φ εἰσφέρειν, τοῦ δὲ ταῦτα θρᾳκαίνοντ φ
τοῖς αὐτοῖς ὀπτημένοις κατακειμένου. Σέλπιον γὰρ ἀντὶ τῆς ἰδιωτι-
κῆς ἐμπορείας μᾶλλον τοῖς φρουροῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις χε-
ρσηγεῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτ ὠνησθαι. Ἐὰν δέ ποτε διά πινας
πόλεις μὴ ἐχούσας σιτωνικὰ χρήματα, μήτε ἑτέρωθεν ἀπορ-
ρούσας, ἀνάγκη γένεσθαι σωσθὲν πωλῆσαι, ἐξέστω μὲν τοῖς
ἄρχουσι ταύτῃ πωλεῖν, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνούσῃ τῆς πόλεως τῆς
τοῦ σίτου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὁρίοις, καὶ κατ' ἐκ ἐν τοῖς
τόποις κρατούντα κατ' χωρὶν πιπράσκειν. τοῦτο δὲ θεσσαλοπί-
τταισι καὶ οἱ πυτίρες τῶν πόλεων, καὶ πᾶς ἕτερ φ τῆς σωσθέν
φροντίζειν. Εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη γένοι πολιτικὸν χρέα-
σθαι σωσθὲν, ὡς ὀπτζόμενον εἰδ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει,
καὶ ἐν ταύτῃ κατ' θείαν μόνην κέλευσιν προβαινέτω, τοῦ χρυσίου
φορτίου κατ' τὰ ἐπ' ἀφορᾶς ἐν ἑκάστοις τοῖς τόποις ὤνια πα-
ρεχομένου ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως, μᾶ τοῦ καὶ τὰ ταῦλα ἐκ
τοῦ δημοσίου παρέχεσθαι, ὥστε τὸν σωτηλετὴν παρέπεσθαι μό-
νον τὸ ὀπτζόμενον εἰδ φ, καὶ πληρωθῆναι τοῖς δημόσιοις τὴν
χρείαν. Μηδὲν δὲ ἐκ ταύτης τῆς διατάξεως καινίζεσθω τὰ
ὀπτ τῇ σωμένῃ κ' Ἀλεξανδρέων μεγαλοπτόλεως διατυπωμένα·
ἀλλὰ κρατείτω καὶ ὁ θεῖ φ τύπ φ ὁ διατυπώσας τὰ περὶ
τῆς τῶν ἐπειτάκλων σρατιωτῶν ἀποροδίας. Κατακείσθω δὲ τὸ
φορσίμου τῶν πεντήκοντα τοῦ χρυσίου λιβῶν, καὶ τὸν εἰς ζωὴν
καὶ ἀξίαν ὑπομενέτω κίνδυνον ὅτε μεγίστη τάξις τῶν ἐνδοξοτά-
των ἐπάρχων, καὶ οἱ λαμπρότατοι τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, μᾶ

τῶν πεσουμένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ οἱ κ' τόπον ἔνδικοι, καὶ
ἄλλοι οἱ δημοσιεύοντες φθαίνοντες αὐτοὶ τὸν νόμον, ἢ φθα-
βαθμῆσαι συγχωροῦντες, ἢ μὴ μεμύοντες ἀνυφθέτως καὶ
ἀληθῶς κ' φθαβαίνοντων αὐτόν.

Ciuitatum incolæ, vel qui in eis aliquid possident, non cogantur in aliam ciuitatem vel metropolin (species cõferre. Sed & si ineuitabilis quædã causa id fieri exigat, iustis pretiis, quæ in ea ciuitate obtinẽt ex qua præbentur species, eas indigentibus vendant. Compensentur autem vẽditoribus pretia cum auraria collatione. nec enim æquũ est, qui nunc præbuit species & annonę copiam attulit, ei postea pretia computari, & hoc fiat cura & solertia præsidis cuiusque prouinciæ. Nullus verò cogatur vendere omne id quod sui vsus gratia comparauit, sed superflua tantùm, quãdoquidem satis impium est suis quemque defraudari, eaque in alios transferri, præside qui legem violarit violarive concesserit, C. libris auri multando, & dignitate propria cinguloque spoliando. Nulla vnquam citra ingentem necessitatem iusionemque principis possessoribus coemptio indicatur, nec aliter quàm vt coemptionis aurum ex auri collatione à possessoribus debita, si quidem ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, retineatur. Quòd si nihil fisco debeant ij quibus coemptio indicitur, aut partem tantùm, prius in numis ponderis probi aurum accipiant, quàm ab eis species exigantur, nemine audente vel iniusti ponderis vel ex parte tantùm nummos exsoluere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare, damni quadruplo & eo quod pretio deest, ab eo qui secus fecerit exigendo. Sed & si quis coemptionem indicere ausus sit, vel indi- C ctam illicitè exegerit, L. libris auri multabitur, & militiam ac dignitatem amittet, maiori etiam commotioni subdendus. At cùm ex mandato principis coemptio indicitur, vnusquisque pro rata iugorum & capitum quæ possidet coemptioni subiiciatur, nemine excepto: eo qui in exigendo hanc rationem non seruauerit, L. librarum auri multam subituro, & dignitatem ac cingulum amissuro, & maiorem aliam commotionem expectaturo. Excipimus ab hac lege Thraciæ diœcesim. In Thracia enim quia tributa fiscalia insolidum non inferuntur, barbarorum incursibus colonis attritis, nec sufficiente specierum collatione ad alendos milites in ea consistentes, quod omnium maximè interest, nec tamen sine coemptione præstari potest, ideo eam frequentissimè fieri longè necessarium est. In ea igitur diœcesi, quæ D hactenus obtinuit, consuetudo seruetur, ei subiectis etiam negotiatoribus, vt collatoribus & negotiatoribus coemptionis aurum primùm soluatur in nummis obryzis & debiti ponderis, tum ab eis sine refragatione & damno vllo conferantur species, illo qui hæc non seruauerit, eisdem subdendo pœnis. Melius enim est instar priuatæ negotiationis militibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quòd si quandoque ob ciuitates aliquas inopes necesse sit coemptionem fieri, liceat præsidibus eam facere in territorio duntaxat eius ciuitatis quæ frumento indiget, & in confiniis eius, & eo pretio quod in locis pro tempore obtinebit. quod & patres ciuitatum obseruabunt. & quilibet alius coemptionis curam gerens. At si necessitas exigat ciuilẽ coemptionem fieri in vrbe regia deficientibus annonis, ea verò procedat ex sa-

ex sacra iussione, auro prius fine damno & dilatione A
præstito, vt in foro rerum vænalium distrahũtur species, ita vt & naula ex publico præbeantur, & collator vendat solummodo suppedite tque egentibus necessarias species. Nihil verò hac constitutione innouatur eorum quæ de coemptione magnæ Alexandrinorum ciuitatis disposita sunt sacra forma de annona militum euocatorum. Subiiciantur multæ L. librarũ auri & periculo dignitatis ac cinguli tam maximi apparitores gloriotissimorum præfectorum prætorio, quàm clarissimi præsides prouinciarum, & eis obsequentia officia & locorum defensores & alij publicorum tractatores, si hanc legem violauerint aut violari concesserint, aut confestim & verè eius violatores minimè detulerint.

III. Ὅταν ἐν τισὶ πόλεσι σιτώνου ὄφλη χρεῖα, κ' δι- B
κηματίσας ἡ ὀδιλογιῶ καθ' ἑκάστην πόλιν ὑπηκόου ἡ τῶν ἐν
τοῖς κτήτορσι πρωτόντων γινέσθω ἡ ἐπὶ αὐτὸν ἀναφορὰ, οὐ κ'
τὸ δικαιῶ πῖς ἀναλλομένους, οὐδὲ ἐφ' οἷς ἂν βουληθῆ ζαν
ἀφορίσει, ἀλλὰ μόνον τῶν ἐπὶ χώρας ἐκείνης ταξέωτων
τῶν κρατούντων ἡ τῶν ἐπειμένων τῇ τάξει διὰ τῶν ἐ-
ρημένων προσώπων πρὸς τὴν σιτωνίαν προσαλλομένων, ἐπειδὴ
δ' χρειστέρου οὔτος ταῖς δημοσίαις χρείαις ἐντετριμένου, ὃν
μακρῶν χρόνων τὸ στρατόν διαύνει βάρ φ. πάσης ἡ ζη-
μίας ἀναλλαπτιδώσων οἱ σιτωνῶται ἡ πληρώτες τ εἰρημέ-
νων χρείαν, ἡ κ' τὸ δίκαιον λογοθετείσθωσαν. οὐ γὰρ δίκαιον
αὐτοὺς ἀνὶ τοσούτων κόπων ἡ ζημιῶδες χρηγεῖσθαι δὲ τὸν
σῖτον κ' τὰ ἐπ' ἀγορᾶς ὤνια, ἡ μηδὲν πρατέρω. Ὁ ἡ φθα-
βαίνων ἡ παραβαθμῆσαι συγχωρῶν τὸν νόμον, λ' χρυσίου λίτρας
ὀπτὼ καταβαλέτω. Cùm in ciuitate aliqua frumenti comparandi curatore opus est, eius creatio fiat arbitrio & electione episcopi & primorum ciuitatis, non vt videbitur creatoribus, neq; ex quibus voluerint personis, sed soli ex regione illa officiales militantes & dimissi ad munus illud sitoniæ ab eis promoueantur. Hi namque qui in publicis negotiis diu sunt exercitati, facilius sitoniæ munus expedient. At omni damno liberentur qui eam necessitudinem curamque sustinuerint, & secundum leges discutiatur: quandoquidem æquum non est vt ex tot laboribus damnum ferant, frumentum autem præbeant non maiore pretio quàm in foro distrahatur. Qui violarit legem aut violari concesserit, triginta librarum auri multam sustineto.

Columna 45. post l. per singulas.

IIII. Μηδὲν γινέσθω λογοθέτης χωρὶς βασιλικῆς κελεύ- D
σεως ἰδικῶς μεμηνύσης τῆς αὐτ τοῦ λογοθέτου φοιτησερίας,
μήτε κ' κέλευσιν ἐπάρχων, μήτε ἐκ φοσάξεως ἄλλου οἱ-
ουδήποτε ἀνεσηκότος γινέσθω τὶς λογοθέτης ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἡ
πολιτικῶν ἔργων, ἡ σιτωνικῶν χρημάτων, ἡ λιμενικῶν, ἡ ὅλ-
ως τοὺς δημοσίους ὁλκοὺς ὅλ πόλεων διαπονούσης, ἡ ἀπὸ λει-
τουργιῶν, ἡ ἀπὸ ὀδηρουσίας, ἡ χειρωνάξ ἡ μόνων ναυκοσκιῶν,
ἀλλ' οὐδὲ ὅλ λουδωνικῶν χρημάτων, ἡ ἄλλως ὁπουσῶν εἰς πο-
λιτικὴν ζήμιαν ἀναφερομένων χωρὶς βασιλικοῦ λύσου. αὐτὸς
γὰρ ὁ βασιλεὺς ὤπτε ἐκ δημοσίου χρήματα ἐκπέμψῃ πρὸς στρα-
τιώτας ἡ ἕτερου παντὸς ἕρου καταπολέμου, ὅτε ὄφλη παρ' ἑτέρου
καταλελειμμένα χρήματα πόλεσι, παρὸς ἀπαξ ἡ κ' ἐπιτακτέα,
ὅτε ἂν αὐτὸ θεσπίσῃ, κἀκεῖνος τὸν λογοθέτην κ' τὸ ἔργον ἐφεί-
λοντα μετῆσαι, καὶ ἀκριβῆ λογισμοὺς ποιήσας, κ' εἰς τὸ
θεῖον αὐτὸ κράτ φ ἀναγαγεῖν, ἐφ' ὅτε ῥωμένης ὑφὸς τῆς
δικαίας θείας γνώμης παρ' αὐτοῦ τοῖς δεδαπανηκόσι ἀφεσε-
μνίαν, καὶ μηκέτι δ' ἑτέραν ζήτησιν αὐτοὺς ὑπομένειν ἢ κλη-
ρονόμους αὐτῶν ἢ διαδόχους. εἰδὲ κ' ὁ λογοθέτης περισσότε-
ρα τῆς τάξεως ποιῆσαι ἀφεσιμαίαν τοῖς ὀφείλουσι δεδαπανηκόσι τὰ
χρήματα, κ' μέ' ἑτῶν λόγων ὑφὸς ἑαυτοῦ αὐτῶν ἀφεσε-
μνίαν τοῖς ὀφείλουσι δεδαπανηκόσι, ἔστω κ' αὐτὴ κυρία ὡς μήτε θείας
ἀφεσιμνίας δεῖσθαι τὸ λοιπὸν μηδὲ ἕτέρας ἀσφαλείας ἐπιπνέ-
σαντα, ἢ τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, ἢ διαδόχους· ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ
τοῦ λογοθέτου ἀσφαλείᾳ. Ἐπιζημιάτω δὲ κ' ὁ δικάσας δι-
δόναι τοῖς λογοθέταις ἢ διάταξις, ἐφ' ᾧ τε ἀζημίους αὐτοὺς
ποιεῖσθαι τ λογοθεσίων. ὁ δὲ οἰκοθεν δαπανῶν ἢ ἐκ ἑρμ τ πό-
λεως, ἢ ἐκ ἄλλου κοινοφελοῦς χρείας, μηδενὶ ἐπανοικοδομ λογο-
θεσίῳ μηδὲ αὐτὸς, μηδὲ κληρονόμ φ, μηδὲ διάδοχ φ αὐτῆ,
μηδὲ ὅλη ζητήσει δημοσίου λογισμοῦ, οὖσιν ὅλη κεφάλαιον ἢ τῶν
λογομένων ἀναγκαίων ἢ ἐπιτιμίων, ἢ τῶν δαπανωμένων
ἐκ τῶν δημοσίων ὄντως ἢ πλείστων, ἢ τῶν ἀναγκαίων
ἄλλων ἀβλαβῶς ὀνόμασι καλεῖ) Solemnia. μηδεὶς δὲ τῶν ἀρ-
χόντων πιμάτω λογοθέτην, ἀλλὰ ἀναφερέτω πρὸς βασιλέα
ἐφ' ᾧτε παρ' αὐτὸ πέμπειν τὸν ὅλη τούτοις λογοθέτην, μηδὲ
ἀρχεῖς ἐνὸς ὀφείλοντα κερδαίνειν, ἀλλὰ τῷ τε δημοσίῳ
λόγῳ ἡ τοῖς ὠφελουμένοις φυλάττειν τὸ δίκαιον. ἐκὼν οὖν ἄρον
ἐφθέμ πα χρήματα δημόσια λογοθέτης αὐτὰ αὐτὰ, καὶ εἰς
τὸ θεῖον ornamentum εἰσκομίσῃ, ἔξεστιν αὐτὸν καθ' ἑκάστην
λίτραν ἓξ νομίσματα ἰσαρίθμου φθαρταρίου. Εἰ δ' ὑφὸς
τῶν ἐν ἑταρχίαις ἢ ἐκάστην ἢ ἀκόντων ἀρχεῖς ἐνὸς ὀφείλο-
λόβου, αὐτὸς μὲ τὸ λεμβαυκὸν ὑποδίδοτω πεντακόσιον, ὀφεί-
λων εἰσκομιδῆσαι τοῖς δημοσίοις, ἡ πινῦς βασιλικῆς πειρᾶσθαι,
ὡς τὸ δημόσιον φθάσῃ κωλῦσαι ἢ τοὺς σωτῆρας ἀδικῆσαι. ὁ δὲ
ἀναγόμεν φ πυραγῶν ὡς διὰ τοῦτο καθειργνύων ὑπόδικων
αὐτὸν ἔᾳ), τοῖς δημοσίοις ἀπαιτηδόσιν πάλιν τὰ ὠφελ ὅσων
ὑπέμεινε ζήτησιν ὀφείλοντα εἰσκομιδῆσαι τῷ δημοσίῳ λόγῳ. καὶ
ἐπὶ ταύτῃ τῇ τ Solemnium ζητήσει ὁ βασιλεὺς μανδάτων τὸ
ἡμέτερον λογοθέτην, θείαν ἀφεσιμνίαν ἐκτίθεσθαι τοῖς λογοθετη-
θεῖσιν, μηκέτι δ' ἕτερον ἐνάβουμένοις λογοθέτην, ἐπὶ τῷ λογο-
θετηθῆναι ὑπὸ τῶν λογοθετουμένοις ποιεῖν ἀφεσιμνίαν, ἐφ'
ᾧτε τοὺς ταύτῃ λαμβάνοντας μηκέτι δ' ἑτέραν μένειν λογοθε-
σίαν. μήτε δ' ὑπὲρ τῶν ἡμερῶν ἀφεσιμνίας λαμβανέτω τι παν-
τελῶς ὁ λογοθέτης, ἀλλ' ἐὰν ὅλως δῶν χωρήσῃ τι λαβεῖν, ἀξίαν
ἐχέτωσαν οἱ κτήτορες ἢ πολῖ) ἢ ἀποδιδῶς τὸν ὀφειλόμενον αὐ-
τοῦ, ἢ δείσεις ὀπτιδόναι τῷ κ' κυρίῳ βασιλεῖ ὅτε πεμπθῆ-
ναι πινὰ κ' χώραν τὸν ὀφείλοντα ποιῆσαι εἰσφέρεσθαι τὸν ὀπτ-
χειρωσίαν τὶ ἀπαιτήσει. Εἰ δὲ καί πς ἄρχων μᾶ τὸν περὶ τὴ
νίκαν χωρὶς θείας ἐλεήμου κελεύσεως πρὸς αὐτὸν πεμπτικὸς
ἐστὶν λογοθέτην ὀπτ οἱονδήποτε ὄφλ ἐπιμέτρου, ἐπ' αὐτὸς δὲ
ὁ ἄρχων εἴκοσι χρυσίου λίτρας φόσιμον ὑποτίσει), ἡ δὲ τάξις
αὐτὸ πέντε ἡ δέκα. μήτε φοσάτει ἀναγκαζέσθω ἐξενεῖν ἢ
ὄφλ πρὸς πῖς τεῖχον οἰκοδομιμάτων, ἡ τῆς αὐτῆ κτησ-
λύσεως, ἢ ὄφλ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς ἢ ἀγορᾶς ἢ κωλυ-
μένων φεσδυκείων ἡ ἐρειπίων, ἢ ὄφλ ἐν ταῖς μεσονύκτιος ἧς
πόλεως οἰκοδομημένων ὡς ἐρειπόντων ἀναστηλῶσαι, ἢ πρὸ
εἰκόνων ἢ τοι αὐτοβόσιν ὅλως ὑπομενῶν ἢ πολιτικῶν ζητήσεων
πειθέσθω πρὸς φοσάξεις. εἰ δὲ καὶ πειθοῖ, ἀξίαν ἐχέτω-
σαν οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τὸν ἐπιτάδευ ἐκβιβασμὸν ἀποδιδόναι
ἡ μηδεμίαν ὑπόκεισιν ποιῆν ἐν ταῖς τοιαύταις * φεύξει μᾶ * forti φεύ-
τοῦ καὶ τοὺς ἄρχοντας ὄφλ ἀπαρχῶν, εἰ τοῦτο τὸ γινόμενον τάξει vel στα-
στάσιεν, καὶ τάζαν πολιτικὴν καὶ δημοσίαν βαθύσειαν τοῖς ἀναβεῖσι
αὐτοῖς ὑποκειέσθω ἐπισήμοις, ἐξουσίαν ἐχόντων ὄφλ βουλο-
μένων δήσεις ἐπιδιδόναι βασιλεῖ καὶ δι' αὐτῆς διδάσκειν τὰ
γινόμενα, ὡς ἂν ἐκ βασιλικῆς ἀναγκαίσεως ἐπακολουθήσῃ
διόρθωσις, πρὸς τὸ μὴ τοὺς φοσαξέσθαι ἄρχοντας * ὀφείλειν
τι τοιοῦτο εἴκοσι χρυσίου λίβας φοσιμαδεῖς, καὶ μείζονα φοσ-
δικὴν βασιλικὴν ἀναπράττειν· τὰς δὲ πειθομένας αὐτοῖς τάξεις
μᾶ τ φοσίμου ὄφλ πέντε καὶ δέκα τὰ χρυσίου λιβῶν, καὶ τιμὴ
ἐν σώματι πμᾶσθαι ὑπομένειν· μόνοι γὰρ ἔξεστι τῷ βασιλεῖ, καὶ
ἀληθῶς ὅλη τοῖς τοιούτοις ἐπιφέρειν ἀνδρὶ καθαρῷ καὶ σω-
ἀληθῶς

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἀνυσία καὶ φόρος ὠφέλειαν τῇ πόλεων τὰ πειρατὰ ζητοῦσι, καὶ μηδὲν παντελῶς ἀπὸ αὐτῆς κομιζόμενοι. φεισόμεθα δὲ οἱ τῆς πόλεως πατέρες καὶ οἱ τῆς κτητόρων ἀτελείας, ὥστε μηδένα πολιτικὸν τόπον ἢ δημόσιον ἢ φόρος τὰ τείχη ἢ ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς ἢ λατρείαις ἢ ὁπουδήποτε κείμενον κατὰ πόλιν ἀλόγως κατέχειν, καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι τόπον πολιτικὸν χωρὶς θείου σύστου. τὰ δὲ παρ' αὐτῆς μὴ ὀρθῶς ἐκδιδόμενα ἀνατρέπειν, καὶ ζημιοῦσθαι οἱ ἐξελεγκόντες. φεισόμεθα δὲ οἱ αὐτοὶ, ὥστε τοὺς ἐν τύπου θείου ἔχοντας νομὴν ὕδατος, μὴ πλεονεκτεῖν τοὺς ἑτέρους, καὶ τὸν μὲ πλέον τοῦ ἑλάσσονα λαμβάνειν. ἕρμα δὲ ἔστω τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῆς θείων ἰδικῶν τῆς βασιλίσσης καὶ τῆς ὑπηρετουμένων αὐτῷ παλατινῶν, διεξελθὼν ταῦτα καὶ φεσαγγέλλειν, καὶ τῷ τὰ ὑπεκειμένων φεσίμων εἰσπράξειν πειθῆ· ἢ ἐὰν ῥᾳθυμήσειεν, εἴκοσι χρυσᾶ λίτρας φεσιμᾶς, τῷ δὲ τάξιν ὧν τέντε καὶ δέκα.

Nemo fiat discussor aliter quàm ex iussione principis specialiter discussoris faciente mentionem, non præfectorum iussu, non ex præcepto alterius cuiusquam iudicis, non ciuilium operum vel pecuniarum frumento comparando destinatarũ, vel portuum vel eorum quæ impendũtur in aquæ ductus, murũmve constructiones, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lauacra destinatarum, vel alio quocúque modo ad ciuilem rationem pertinentium. At princeps siue ex ærario pecunias miserit ad mœnium vel alterius operis constructionem, siue ab alio relictas ciuitatibus pecunias inuenerit, semel vel etiã sæpius, cùm ei sederit animo, mittat discussorem qui opus admetiatur, & rationes putet exactè, & ad se referat, vt si rectè sumptus facti sunt, iis qui fecerunt sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ij postea vel heredes eorum aut bonorum possessores quæstionem patiantur. Valeat & ab discussore post rationum discussionẽ emissa securitas, nec sacra apocha nec alia qualibet cautione indigens. Sumptus autem discussoribus pollicetur Constitutio, vt sine damno ratiocinia tractent. Eos verò qui de suo impendunt in opera ciuitatis vel alias publicas necessitates heredésve eorũ, nullam vult discussionem sustinere vel lucrorum vel eorum quæ dicuntur ἀγωγικὰ aut φθαρτικὰ, vel sumptuum qui fiunt circa mulos fiscales aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum quæ generali nomine vocãtur solemnia. Cæterùm præsidum nemo discussorem mittat, sed referat ad principem in hoc vt ab eo mittatur qui hęc discutiat, ac ne vnum quidem obolum inde corradat: sed tam fisco quàm collatoribus ius suum conseruet: & si inuentas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamẽto intulerit, licito iure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quòd si vel obolum inuitis aut volentibus prouincialibus acceperit, is quidẽ quod accepit reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coerceatur quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutiatur & exigatur. Discussione autem solemnium facta, & ad principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest à discussoribus, ita vt vtroque casu nullam illi postea discussionem patiantur. Neque verò ob securitatem à se expositam discussor quidquam accipere potest: vel si quid exigat, possessoribus & municipibus eum propulsandi ius est, referendi etiam ad principem, vt mittat aliquem qui hoc genus cõcussionis coërceat. Præses qui post hanc legem non accepta ex scripto iussione principis, discussorem quacumque ex causa miserit, xx. lib. auri & officium eius xv. pœnę subiiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum, vel ædificiorum muris adiunctorum, vel ruinæ eorum, vel ob factas in publicis porticibus φροντιλείας, vt vocantur, & areas, vel eorum quæ in ciuitatis intercolumniis ædificata sunt, quasi destruenda sint, vel de imaginibus aliúsve à se excogitatis modis, aut ciuilibus quæstionibus vllas iussiones facere potest. Sed & si fecerit, licet ciuibus executioni earum obsistere, minimeque eis satisfacere, præsidibus prouinciarum hoc silentio transmittentibus, & omni ciuili publicoque auxilio eisdem subdendo pœnis, facultatem quoque habentibus iis qui voluerint preces principi offerre, & gesta perdocere, vt principalis indignationis correctio cõsequatur: præsidibus item talia iubẽtibus xx. lib. auri multandis, maioremque principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante præter multam xv. lib. auri in corpus castigãdo. Soli enim principi licet horum inspectionem viro integro & fideliter atque ex vsu ciuitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti, mandare. Prouideãt autem patres ciuitatum possessorumque potiores, ne quis ciuilem vel publicum vllum locum in muris vel in publicis porticibus, vel obsequiis, vel aliubi iniusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita non rectè, rescindentur, & in damno versabuntur qui acceperint. Hidem prouideant ne qui ex sacra forma habent possessionẽ aquæ, quid vsurpent præter ceteros, & hic quidẽ plus, ille minus accipiat. Hæc autem magnificus Comes priuatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque pœnas exigere: vel si neglexerint, xx. lib. auri multantur, officium verò xv.

Columna 87. post l. etiam qui, &c.

Acta quorum hic fit mentio, habita sunt in consistorio. Inductis *igitur in consistorium. Ammianus xvj. Inductis quadam solemni die agentibus in consistorium.* Sabinus *aduocatus* dixit *Græcè quædam, quæ nec erui ex manuscript. potuere nec fuere vnquam integra, quoniam subiicitur, &c.*

Columna 102. ante l. non alios.

Deest sub hoc titulo Constitutio Græca, cuius sententia iis verbis expressa est lib. LIIII. *basilicũ, tit. 7.*

I. Οἱ πληρώσαντες στρατείαν ἢ συωνησάμενοι φῶς τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῖς φορομίοις, μήτε σιτωνίαν ἢ ἐλαιωνίαν ἢ ἐπωνίαν ἄγειν, ἢ λογοθέσιον, ἢ ἐκδικίαν, ἢ πατερίαν, ἢ λογισίαν, ἢ ἀγοραναμίαν πωλεῖτωσαν· ἀλλ' ἔνθα ἂν οἰκῆσαι βουληθῶσι, μήτε ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαζόντων τοὺς ἄρχοντι πραιτώρων πυλῶν, μηδὲ εἰς συλλόγους ὄντες καλεῖσθωσαν, μήτε ὀνομαζέσθωσαν ἢ ὀνομαζέτωσαν, μηδὲ διαγραφὰς παρεχέτωσαν φροσάσει συωνησίων, ἢ διωρητικῶν· ἐχέτωσαν δὲ καὶ μίαν εἰκίαν ἐλευθέραν μετάτων τῆς δημοσιακῶν στραπωτῆς καὶ τῆς ἐν τοῖς τόποις διατριβόντων, ἀνολονὴ τῆς ἐχόντων ἀξίας πινὰς, τιλὶ δὲ ἰδίαν ἀτέλειαν κεκτημένων. ἢ γὰρ διάταξις αὐτὰ φροσέθηκε τοῖς φροτέραις διηγήσεσι, καὶ οὐκ ἀφαιρεῖ ἐξ αὐτῆς. παρεχέτωσαν δὲ τὰ ἀνήμοτα καὶ πιμάτωσαν τοὺς ἄρχοντας, καὶ πιμάδωσαν παρ' αὐτῆς. Οἱ δὲ πᾶ ἐν τῇ διατάξει φθεγξάμενοι ἢ παραβαθῶσι συγχωρῶ, πεντήκοντα λίτρας

λίτρας χρυσὰ φεσιμαδίσει. Qui militiam vel aduocationem impleuerunt, præter ea priuilegia quæ iam adepti sunt, nec frumenti aut olei cõparandi curam, vel inspectionem operum, vel ratiocinium vel defensionem ciuitatis, vel patris ciuitatis munus, vel curationem Reip. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent vbi voluerint, nec præsidibus vltra portas occurrere cogãtur, nec ad curias siue collegia vocentur inuiti, vel nominentur vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine. Vnam quoque domum habeãt liberam onere suscipiendorum militum superuenientiũ: iis qui in locis versantur dignitate aliqua præditis suã immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorẽt præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc Constitutionem violarit aut violari permiserit, L. librarum auri multam sustineto.

Columna 119. ante titulum 1.

Argumentum Græcæ constitutionis quæ deest tit. 1. lib. xj. Cod. de lustralis auri collatione, tale reperi in antiquissimo exemplari manuscripto. quam fidem ei habere debeat, prudens lector perpendet. Contius.

Indictionibus trino lustro digestis, auri primo prorebus functio præter annuum canonem indicitur: aurumq; quod ex tali collatione dependitur, est lustrale. Quindecim verò annorum spatium in se quinquennij continens tria lustra, primo aurum, secundo argentum, tertio as exsoluere collatores perurget. In lustra verò conglomeratio per subadiuuas mello proximos adiutores & arcarios ad hoc deputatos sub forma exactionis inferta, hoc expedito cursu perstringat.

I. Ξυγχωρεῖ πᾶσιν εἰς τέλειον ἢ σωτελείαν ἢ τῶ χρυσαργύρου, ἐξηκριμένων ἢ πόλεων ἢ κωμῶν ἢ λαβουσῶν πι χρι τελευταίαν βόλισιν ὑπὲρ ἢ σωτελεῖν τοῦτο, ἤγουν ἐὰν ὑπὸ τῶ δημοσίου δέδοται πι ὑπὲρ τῶ σωτελεῖν τοῦτο. οἱ δὲ τὸ τέλος ἅπαξ παρέχοντες, εἴθε ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἴτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καταβαλέτω αὐτὸ, εἴτε τὸν τέταρτον κατ' ἐνιαυτὸν, εἴτε ὑπὲρ τετραετίαν, δίχα μόνου ζημίας καὶ διατροῦς. Εἰ δέ πι ὀφείλοιτο ἢ, μὴ τὸ τοιοῦτο τέλος ἀναλισκέσθω εἰς ἀναγκαίας χρείας τῆς πόλεως, οἷς ἔργα ἢ σπουδαία ἢ φῶτα ἢ τὰ ὅμοια. ἑκατὸν δὲ λίτρας ὁρίζει φροστιμον τῷ θελῆ τῆς πυλαπινῶν, καὶ τοῖς ἄρχουσι, καὶ τῇ τάξει, καὶ τοῖς πολίταις, εἰ ταῦτα φθεγξαδῆ ποτέ.

Remittit omnibus prorsus collationem auriargenti, exceptis ciuitatibus aut vicis qui quid vltima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datũ sit. Qui verò tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit id soluere Constantinopoli vel in prouincia, siue quarto quoque anno, siue vltra quadriennium, sine damno & peruersitate vlla. Ac si quid eo illato supersit, id in alias ciuitatis necessitates impendatur, veluti opera aut frumenti coëmptionem aut lumina aut similia. Cõstituit autem pœnam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus & cohorti & municipalibus, si hæc quandoque non obseruauerint.

II. Μηδεὶς διαγραφέσθω εἰς δημοσιακὰ, ἢ ἄλλα πινὰ φορτάσει τῶ κευσιθῆναι τιλὶ σωτέλειαν τῶ χρυσαργύρου· ἐστὶ ἢ φορειρημένη ποινὴ ὑπεικέσθω.

Ne quis, quòd sit releuatus auri atque argenti collatione, describatur in spectacula vel alia quædã: alioquin supradicta pœna imminebit.

Columna 132. post l. qui aut patre.

XVI. Μηδεὶς, ὡς ἔτυχε, τοῖς δημοσίοις συμβολέοις ἐγγραφέσθω, εἰ μὴ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ ὀλιγίστας καὶ τέκνοις ὧν ὑποτίθεται, μετέχειν γινομένης ὑπὲρ τέτῳ θείας πρὸς ἀρχοντα τῆς ἐπαρχίας, καὶ κατὰ πᾶν μέρος τοῦ σωματίου ὅτι ὑποτίθεται ἐστὶ, καὶ τὰ ἀκατόμματα εἰς ἡμᾶς ἀναφερέσθω, ὥστε ἡμᾶς πάλιν ὑπακοῦσαι διὰ θείου συναλοῦντάξιν ἀσχολουμένους. εἰ δὲ θέλοιεν παῦσαι τὰς τοιαύτας ἀσχολίας, λύσις δὲ ταῖς ἐν πεύδει, κατὰ κοινωνίαν τοῦ σωματείου, ἀλλὰ βασανιθεῖς ἐξορίζεσθαι δίκαιον ἐκ τῆς ἐπαρχίας· καὶ τὰς δὲ σωφρονήσας, τοῖς αὐτοῖς ὑπάτιμοις ὑποκείσθω, καὶ μάλιστα ὁ ἀσχολούμενος.

Ne quis, vt fit, publicis corporibus adscribatur nisi vrgẽte necessitate, vel nisi sit ex eo genere, & tam arte quàm ætate habilis atque idoneus, actis apud præsidem prouinciæ factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, vt confirmentur diuino oraculo nostro vice probatoriæ. Qui verò hæc non seruauerit, neque solatia inde vlla percipiet, nec vllum cum collegio commercium habebit, sed grauissimè coërcitus exilio perpetuo damnabitur extra prouinciam. eisdem pœnis subiicitur qui ei opem tulerit hac in re, & maximè præpositus.

Columna 158. post l. lenones.

VII. Μηδεὶς περιδοκείτω τοῦ λειποῦ, μηδὲ πόρος ἐντεῦθεν ταῖς λαμπροτάτοις εἴσαι ἔδω, μάτε σωῖ δούλοι ἢ ἐλευθέραι προῖσαλῶ τῖ· ἐπεὶ ἀτελὴς μὲν ἂν ὁ τοῦτο πεῖσαι, πρὸς τῷ πιμωρηθῆναι καὶ μεταλλίζεσθαι ἢ ὑπὸ εἰσορίζεσθαι· ἐξορίζεσθαι· στρατείαν ἢ ἔχων, ἢ ὑπατικὸν ἄξωμα σημεῖον, ἀπολλύτω καὶ αὐτὸ σωῖ τῇ οὐσίᾳ. ὡσαύτως καὶ οἱ συνειδότες τούτων ἀπιχθείσαν· εἰ δὲ δοῦλον εἴη τὸ προσαδὲν, τῷδ μὲν παντὸς ἐνδιαίτου στέγης, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνὴ, εἴτε κληρικὸς ἢ μοναχὸς τοῦτο ἐνδικεῖ. ταῦτα δὲ φυλαττέσθωσαν οἱ ἄρχοντες οἱ μείζονες καὶ οἱ ὕπατοι καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν, πανταχοῦ ὑποροώμεναι καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἴκοσι λίτρῶν.

Ne quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus reditus inde largitionibus inferatur, nullus ancillã ingenuámve prostituat: alioquin humilior qui id fecerit, coërcitus metalli & exilij pœna damnabitur: honestior bona & militiam ac dignitatem amittet. His quoque abstineant thymelici. Quòd si ancilla prostituta sit, vt gratuitò vindicetur ab omnibus viris aut fœminis, clericis aut monachis. Et vti hæc obseruent magistratus tam minores quàm maiores & officia eorum, corporis & xx. librarum imminente pœna.

Columna 189. post l. si quis post hanc.

II. Μηδεὶς κώμητας προσοίαν ὑπαιτείσθω, μηδὲ δεχέσθω γεωργοὺς ὑπὸ τούτῳ, ὑπέχοντι προσόδων ἢ ἕτερον κέρδος λαμβάνων. εἰ δέ τις παρέβαιη ταῦτα, καὶ τοῖς προειρημένοις ὑπατικοῖς ὑποπιπτέτω, καὶ ἑτέρᾳ μείζονι πειραδήσῃ κατὰ πρὸς τούτοις καὶ οἱ κωμῆται εἰ μὲν δοῦλοι εἶεν, τοῖς δεσπόταις ἀποδοθήσονται, καὶ τύπτων μὴ δέκα τῶν προβλήτων ἢ κόμης, καὶ διλωτικῶς ἐξορίζονται, ἐν ᾧ γνώμη πάντων ἐγκλείσθω.

Ne quis vicanis patrocinium polliceatur, vel agricolas in clientelam suscipiat reddituum alterius̃ve lucri promissione recepta. & vt qui hæc non seruauerit, supradictis pœnis maioríque commotioni subiaceat. Præterea vt vicani si serui sint, dominis castigati reddantur: si liberi, xx. libris mulctentur, & verberati vnà cum decem prioribus vici in perpetuum relegentur, dummodo scientibus omnibus fecesserint.

Columna 276. post l. quis seruum.

VIII. Ἡ διάταξις ἐνδιωτικὴ ὅσα βέβαιοῦ ἢ φράγλω διάταξιν

Universidad de Deusto
Biblioteca

τάξιν τούτου τὰ τέλους ℔ λέγουσιν, μηδένα κ℔ τὸν αὐτὸν χαιρὸν A
δῆμ. σεστείας ἔχειν, πεσιδιῶσι ὅτι οὐδεὶς ὀφείλει ὧδε σε-
στείας ἄλλας μετέναι κ᾽ τοῖς βιβούνοις τοπαρίοις ἐγκαπλήσθ.
ἀπαιτεῖ ℔ ὑπομνημάτων πεσπομένων ἕκαστον καπατίθεθαι τί
μᾶλλον ὀπλίκῳ) ℔ σεστεῶν ἢ ℔ ἀξιωμάτων, ὁρίζουσι χρόνον
ἐσω τριῶν μηνῶν μ᾽ τὸ γνῶναι ταύτῃ τῇ διάταξιν, ὥσε
ἐντὸς τούτου πεσιέναι τὸν βουλόμενον ἐν μὲν κωνσταντινουπόλει
πρὸ κόμπ ℔ θείων ἰδίκων, ἐν ℔ ταῖς ἐπαρχίαις τοῖς ἀρχουσι ℔
ἐπαρχιῶν, κ᾽ τῷ οἰκείαν φατερωῖ πρασίεσιν. εἰ δὲ συμβαίνει
πεφαθμίαν τὸν χρόνον πούτου, κελεύει αὐτους, εἰ μὲν σεστείας
πολλὰς ἔχοιεν, μίαν κ᾽ μόνην ἔχειν· εἰ δὲ σεστείαν κ᾽ ὀπηκολὺ
σχιβουκῶν τοπαρίων, μένειν μόνον σχιζούσις· εἰ δὲ σεστείαν κ᾽
κόμ ⊖ ἀξίας, τῷ μὲν σεστείαν ἀπολύειν, τῷ δὲ ἀξίαν τὰ
κόμ ⊖ τοῦ ὑψικοῦ βήμ ⊖ ἔχειν, μηδενὸς πεφγματικοῦ
τύπου ὧδ᾽ τὰ διηρθρωμένα μέλλοντ ⊖ ἰσχύειν. ἐὰν δέ τις
σεστείαν ἔχων ἄρχων ἐπαρχίας ᾖ, κ᾽ λάβῃ ὄνιον τύπον ἀεὶ
τὰ φυλαχθῆναι αὐτῷ τὸν ἴδιον τόπον, κελεύει ἡ διάταξις τοῦτον B
τὸν τόπον ἰσχύειν, ἵνα ὁ μὲν σεστείας φυλαττῇ) τόπ ⊖, μικρὰ
δὲ κεχρῆσθ. κ᾽ τῷ ὀν τῆς ἀρχῆς ὡς εἰκὸς προσῳμόνῳ αὐ-
τοῖς ἀξιώματ. εἰ δέ τι τοιοῦτο ὀπιχειρήσουσιν ἑκάτερον πρὸς
ποιεῖν καὶ δύο τυχὸν σεστείας κεχρῆσθαι, ἑκατέρων ἐκπέσειν.
ὁρίζει δὲ καὶ πρόσωπον εἶκοσι λιτρῶν κ᾽ ℔ φθανόντων, εἰ κ᾽ ὄνιον
τύπον ὡς εἰκὸς προαπειζομένων κ᾽ ταὐτὰ τῇ θείᾳ διατάξει
ἐναντιουμένων. ὁμοίως δὲ κ᾽ ℔ ἀρχόντων ℔ τὸν πιοῦσον ὄνιον
τύπον προσδεχομένων.

Hæc constitutio Græca confirmat primam constitutionem huius tit. qua cauetur ne quis eodem tempore duas militias habeat, adiiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur. & exigit vt apud acta quisque deponat vtrũ malit dignitatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium mensium, intra quos ex quo præsens C
constitutio promulgata fuerit, adeat quisque in vrbe Comitem priuatarum, in prouinciis præsides, & suã voluntatem exponat. Quo tempore elapso, præcipit Constitutio vt si plures habeat militias, vnam tantùm retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantùm maneat: si militiam & Comitis dignitatem, militiam amittat, dignitatem comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente. Quòd siquis militiam habẽs fiat præses prouinciæ, & vt sibi gradus seruetur à principe promeritus sit, iubet Constitutio tunc gradum ei militiæ seruari, nec vti eum dignitate ex prouinciæ administratione conquisita. Quòd si quidam vtramque retinere studeant, & fortè duplici militia vtantur, vtramque amittunt. Definit & in eosdem pœnam viginti librarum etiam si sacram formam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in præsides qui eam susceperint.

Columna 291. post l. cum sæpe contingat.

XVIII. Ἡ διάταξις κελεύει πρότερον δεῖ χώρας ᾧδε ἀκραλεῖδ τὰ εἰς στρατώτας δικπατώμενα, κ᾽ τιμηθέντα τὰς λειτὰς αὐτίας τῶ δικαίου προβλῆναι. οὐδὲ γὰρ χεὶ μόνας τὰς ὀκ-
πομπὰς κατεπιήκδ, ῥαδιμεῖδ ℔ τὰ στρατωτικὰ δικπανήμα-
τα. τοὺς ℔ ἄρχοντας, κ᾽ τὰς πόλεις, κ᾽ πάντα τὸν ἕτερον δημοσι-
εύοντα, εἴ τι ᾧφελαθῆ ℔ δεδομένων, κ᾽ τὰ χρήματα παρέ-
χειν οἴκοθεν τοῖς στρατώταις, κ᾽ πρόσωπον ἑκατὸν λιτρῶν χρυ-
σίου θαυμάζομεν.

Constitutio iubet vt in regionibus retineantur in primis ea quæ militibus eroganda sunt, atque ita deinde procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas transmissiones vrgere, & erogationes militares negligere. Et si hanc constitutionem præsides violarint aut municipia vel quilibet alius tractator publicorum, vt de suo militibus pecunias exoluant & hoc amplius mulctam C. librarum auri.

XIX. Ἡ διάταξις κελεύει ἵνα ἐὰν σεστῶ) ὑρεσῶτις
μὴ ὧσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ἀγχιτείαις, ἀλλ᾽ ἢ εἰς βαϊθειαν ἀσφί-
διτων πρὸ τοῖς πτὶν, ἢ κ᾽ ἄρεσιν ἀπολύσωσιν, μὴ λαμβάνῃν
τὰς ἀνώνας αὐ℔ τὸν ὑπομνηματοφύλακα ἐν εἴδει, διὰ τὸ μὴ
φθείρεῖδ, ἀλλ᾽ ἐν χρυσῷ διὰ πιωμένη τὸ εἴδους κ᾽ τῶν ὅρκων
σωρεχομένου ᾧδ᾽ πῶ ℔ γειδέων κ᾽ ℔ βικαρίων κ᾽ ℔ δομεστίκων
κ᾽ ὑπομνηματοφυλάκων κ᾽ ὀφφικιόνων, ὧδὲν ἧττον κ᾽ μ᾽ τὸν ὅρκον
λογοδετουμένων, κ᾽ εἴπ᾽ ἂν ὀρειθέωσιν ⌊ δυάμενοι ἐν διπλῷ κα-
τυζαλλόντων. εἰ δὲ κ᾽ σεστῶτες ἐξαργυρίται βουλθείη τὰς πα-
ερχομένας ἀπῶ ἀνώνας, λήψε) τὰ χρήματα κ᾽ ℔ πράπ᾽ αν.
εἰ δὲ τὸ εἶδ ⊖ λαμβάνει, λήψε) τὸ ἐν τῇ χώρᾳ χρησούμενον
κ᾽ δοκιμασίαν τοῦ θεοφιλεσάτου ℔ τόπων ὀπισκόπου κ᾽ ℔ λαμ-
προτάτου ἐνδίκου τῆς πόλεως. εἰ δὲ κ᾽ ὁ ὑπομνηματοφύλαξ
ἀρῤῥᾶσῃ ᾧδ᾽ σεστῶτου τὰς ἀνώνας αὐτῶ, κ᾽ ἀυτὸν λαμβάνειν
αὐτὰς ᾧδ᾽ τὸ σωστελεσθ ὡς ὀκχωρηθείσας αὐτῷ, πάλιν κ᾽
τὴν ζημίαν λαμβάνειν αὐτὸν εἰ μὴ ᾧδ᾽ τὸ εἶδ ⊖ βούλε)
ὁ σωστελεστὴς προσιμαγεῖν· εἰ δ᾽ κ᾽ οἱ σωστελεσταὶ βουληθήσουν
ἑκουσίως πωλῆσαι πρὸ τοῖς σεστῶσαις, οὐ κωλύομεν τοῦτο
γίνεθ, εἰ μὴ μέλλουσιν ὀκ τούτου κερδαίνειν ἢ ἦσαν ποσότητα ἐ-
δῶν παφέροντες αὐτοῖς ᾧδ᾽ τὴν δημοσίαν τράπεζαν. μὴ
ἐξέτω δ᾽ τοῖς πολίταις ὀκ τούτου βλάπτειν τὸν συστελεστὴν, ἵνα
ἐὰν αὐτὸ κακῶς συμτωνήσωσιν, ἀναγκάζωσι τὸν σωστελεστὴν
καθὼς συνεφώνησι ᾧδ᾽ χεῖν τὰ εἴδη. ὁρίσθω δ᾽ ἡ διάταξις ὅτι
καί πινες ℔ χαρτουλαρίων ℔ ἡνιοχοτάτων ἀεὶ δὲ μᾶλ᾽ ἤπου φοιβράτων σωωνοῶ) ἑαυτοῖς σῖτον, ἵνα τὸ μὲν δημόσιον δίδωσιν αὐ-
τοῖς κ᾽ τράπεζαν ⌊ α τοῦ σίτου τιμήματα, αὐτοὶ δὲ ὡς φρο-
νησοκότες εἶδη κερδαίνουσι, κελεύει ἡ διάταξις μηδένα συστε-
λεστὴν ἄκοντα ἀπατεῖδ παρέχειν αὐτοῖς συνωνῶ. εἰ δὲ ἐκευ-
σίως πωλῶσαι ζητήσῃ τὶς αὐτοῖς, τοὺς μὴ ὑφαίνειν αὐτῷ τὰ
τιμήματα τῆς βαπέζης εἰς τὸν ποσότητα τοῦ μέλλουσιν λόγῳ
ἀνώνων τοῖς σεστῶσαις χρησῖδ. εἰ δὲ ἕξωθεν ἕτερον ποσό-
τητα βουληθῇ ἀγοράσαι, τότε κελεύ) πεφγματοσωθῆναι ὡς
κ᾽ τὰς σεστώσης. Ταῦτα ℔ πάντα δείκνυει μέλλουσι γίνεδ
ἀναψηλάφησις, ἀναγκάζουσα πάντα ἄνθρωπον τὸν ὀτῳδήποτε
ψηλάφωμεν, σεστεισάμενον διπλάσιον καταδέναι, ἵνα τὸ μὲ
ἀποῶ λαδῇ ὁ ὠκδικωθείς, τὸ ℔ ἕτερον ἀπῶ τὸ δημόσιον. πάν-
τες ℔ οἱ σεστῶ) οἱ φροσπεφερμένοι φροσώπως ποιῶν ἐν ἐξ-
αργυερισμῷ λαμβανέτωσαν τὰς ἰδίας ἀνώνας κ᾽ τὸν ἐξαργυ-
ερισμὸν τῆς βαπέζης, ὁμοίως ℔ κ᾽ τοὺς κεφαλιτίονας, κ᾽ μὴ ζη-
τείτωσαν τὰ εἴδη, εἰ μὴ ἑκὼν ὁ συντελεστὴς ταῦτα καταβάλοι,
τὸ ᾧδαλιῶαι τί ποτε ℔ φοειρημένον πολλ᾽ ⊖ μέγιστον κίν-
δυνον ὑφορωμένη εἴτε τριῶν ⊖, εἴτε βικάριο ⊖ ὄντ, εἴτε δο-
μέστικ ⊖, εἴτε ὑπομνηματοφύλαξ, εἴ τε ὀπίων, εἴ τε πρῶτ ⊖
ἀειδημ, εἴτε ταξεώτης τῶ σεστῶτε, ἐὰν συμῷ ⌊ ἵ ποτε ᾧδ᾽
τὸ ἀληθὲς γνωσειδῶαι ἢ ὀπιχειδῶαι, κ᾽ μὴ ᾧδαχρῆμα ἀπο-
λωδῆ κ᾽ ἀσυλῆ. ἡ ℔ ἀναψηλάφησις πάντα τὰ ᾧδ᾽ τῶ διά-
ταξιν γινόμενα ἀπολέχει.

Constitutio iubet si milites propriis angariis minimè dant operam personis quibusdam auxilij gratia deputati vel per commeatũ dimissi, vt actuarius eorum stipendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur: sed in auro, facta specierum æstimatione secundum rationem mensæ, & iureiurando præstito à tribunis & vicariis & domesticis & actuariis & optionibus, à quibus etiamsi iusiurandum dederint, ratio postea nihilominus, & si qua in re peierasse inuenti fuerint, duplum exigetur. Sed & si milites adærari sibi velint annonas, eandem in pretio rationem mensæ seruari: si species dari, vt eas accipiãt quas regio pariarbitrio

arbitrio religiosissimi Episcopi & clarissimi defensoris ciuitatis. Rursus si actuarius à milite emerit annonas eius, & eas accipiat à collatore quasi sibi cõcessas, rationem mensæ seruari, nisi málit collator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiamsi ex eo lucrum facturi sint, minorem specierũ quantitatẽ præbentes quàm exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamen ea propter liceat ciuibus lædere collatorem, puta si curia siue ciuitas cum milite perpetam conuentionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur collator secundum eam cõuentionem species inferre. Quia verò plerique ex chartulariis fortissimorum numerorum vel fœderatorum coëmũt sibi frumentum, pretia à fisco accipientes iuxta nundinationem quæ mensã continetur, sibi autem quasi iam antè comparatas species retinentes: ideo iubet Constitutio ne quis collator inuitus eorum coëmptioni parère cogatur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit, ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ annonarum nomine militibus præbẽda est. Nam etiam extrinsecus quantitatem specierum eo pretio emere prohibentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura retractatio, qua quantũ apparuerit sibi quemque vindicasse, in tantum damnabitur in duplum: ita vt simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensæ adærentur annonę & capita, nec petantur species nisi à volente: eo, qui quid antè dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subitaro, siue tribunus sit siue vicarius aut domesticus aut actuarius aut optio aut numeri princeps aut officialis magistri militum, si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minimè denuntiauerit. Retractatio enim quicquid aduersus constitutionem acciderit, coarguet & indicabit.

Columna 296. post l. decem post primicerium.

XII. Μηδεὶς ἄρχων ἐν τῷ θειοτάτῃ ζυτίτῳ σεσῤῥάτει
ἐπιδιαπτῶν, ἢ σεσῤῥάτει ἀρτοπρισμοῦ χρύσου. εἰ ℔ τάτο πεποί-
ηκε, κ᾽ ἐκβάλλε) ℔ ἀρχῆς κ᾽ δημοσίᾳ, κ᾽ ἐξορίᾳ δίδωσιν ἐκβάλλε). Ne quid præses dum per prouinciã oberrat, hac specie exigat à prouincialibus, ne illos hospitio grauet, vel vt eis habere arma concedat. Qui secus fecerit, vt dignitate bonisque ademptis exilio perpetuo damnetur.

Columna 300. post l. filios primipilariorum. Sine hac l frustra in titulo adiectum esset, militarium qui in bello moriuntur.

III. Ἐάν τις ἐν πολέμῳ τελευτήσῃ ὁπωσδήποτε σεσῖδ ἀμεί-
νω ⊖, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὢν εἷς ὤν, ἢ πολλῶν πλείων ὁ μείζων, ᾧδε-
χρῆμα εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρὸς ἐπιστρεφέσθω, κ᾽ τὰς ἀνώνας ἃς
αὐτὸς λαμβανέτω, εἰ μέχρι βιάρχου ἐλθῇ ὁ πατὴρ· εἰ ℔ κατὸ τροφεῖδ
℔ βιάρχου, βιάρχου μόνον γίνεδ ℔ παῖδα. φοβούμεθα γὰρ ὅπ ὁ μεί-
ζονα παῦτα ἔχων ℔ ᾧδ᾽ωσιδίαν φροντίσ κ᾽ τ᾽ ἰδίων ἀδελφῶν.

Siquis quocunque modo militans in bello moriatur, filius eius si vnus sit, vel ex multis maior natu, statim in locum eius succedat, & eadem annonas accipiat, si pater vsque ad Biarchi dumtaxat gradum peruenerit. Quòd si altiorem obtinuerit (veluti ducenarij aut centenarij) filius eius fiet tantummodo Biarchus. Manifestum autem est, maiorem natu, in quem eiusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habiturum.

Columna 321. post l. sancimus.

VII. Παῖς ἀνδρωθ ⊖ ἔτη δεῖαν κέκδοσε, εἶτ᾽ ἀρχαῖῳ
κρόσαξιν ὀκείλας ὀφειλὴ πρότερον ἐμβανέτω τὴ ἀρχὴν, ἵνα
ὁ ἄρχων ἐξετάσει εἰ μηδεμία πᾶσ᾽ αὐτὰ δέδ᾽ ἐν αὐτοῖς, ἢ κ᾽
σωωπυζῖω ἢ ἐναντίων ὑμειε. ὁ ℔ ἐκβιασμὸς κ᾽ ἐγχάσσε
κ᾽ ἀρχάσε γίνε). Συλονόη ℔ ὄντων λογίων σεσκιμένων, καὶ
πάντων ℔ βιτόρων ℔ κρεόντων ἅμα αὐτοῖς ἐξέτασιν ποιεμέ-
νων, κ᾽ εἰ σωίδει παρέχειν βοήθειαν. ἐὰν ℔ ἢ πᾶσ᾽ ὄφλι φασε-
ρῶς, ἢ νόμῳ ἐναντίου φανεῖδ, δεῖ αὐτὸν μὴ ἐκβιάζειν,
ἀλλ᾽ ἀναφέρειν εἰς βασιλέα διᾶ ℔ κακεσαιτᾶ ἢ εἰς αὐτὸν τὴν
ἀρχὴν, ἐξ ἧς τὸ πρᾶγμα ἐχώνετο, ἵ ℔ ἐκβιάσασιν ὡσ᾽ αὐτά-
λαν πειεῖν ℔ ἐγχωρούσαν, κ᾽ τὰ πρόσωπα ℔ τὰ ἀκπαθέντα ὑπὸ
πρόσωπικῶ ἀσφάλειαν ἄζημιος. ὁ ℔ ἐγχειρήσας αὐτῷ, τὸ ἀζή-
μιον ἀπεκτήσει, εἰ᾽ ὀρειθεὶς μάτην αὐτὸ ἐγχείρησας. εἰ ℔ κ᾽
ὕστο γένε), ὁ μὲ ἐκβιάζων ἀπωδεῖ) τὸν ἐκβιασμὸν. ὁ ℔
ἄρχων εἰ πρὸς αὐτὸν ἢ κέκδοσε γέγονε, ἢ καί πε ἕτερ ⊖ ὧσε
πρός πινα ἕτερον ἐγλώσσ, ὡσ᾽ ἀσφάλειαν ὀφείλει πεῖσαι τὸν
ἐκβιάσαντα τῶ ἐγχωροῦσαν. Εἰ ℔ κ᾽ ὠκδικῆ τὶς ἀπωδόμενος
τὸν ἐκβιασμὸν, ὀφείλει μανδάτου ὁ ἄρχων λύσασαι τὸν ἐκβι-
άσαντα, πεῖσι δὲ ὡσ᾽ ἀσφάλειαν πεῖσαντα τὸν ἀπωδόντα κ᾽
μὴ νέειν. εἰ ℔ ῥᾳδυμήσῃ τούτου ἢ ὁ ἄρχων ἢ ἡ τάξις αὐτῆ, ἢ
πρὸς ὃν τὸ πρᾶγμα ἔχοντα οἰκεῖον πρ᾽ ἑαυτοῦ, φανε-
ρούς κᾳδίσᾳ τοὺς νόμους ἀζημίους παντελῶς μηδὲ τὸ ἀρχον-
τ ⊖, μηδὲ ℔ ἐνδίκων, μηδὲ τὸ βικαιοζ ⊖ ὄντ ⊖. ὁ δὲ κερδάνας
διπλάσιον δίδωσι, κ᾽, εἰ μὲν ἄρχων ὢν, ἐκπίπτει ℔ ἀρχῆς· εἰ
δὲ ἑτέραν φροντίδα ἔχοτο, ἐκβάλλε) τὸ φροντίσμα ⊖.

Quilibet executor diuinæ iussionis prætorianive præcepti id prius insinuate præsidi debet, vt is inquirat an sit in eo vitiũ aliquod falsi, aut legibus aduersum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit. Executio autem fit scripto vel sine scripto proposítis sacris euangeliis, & præsentibus possessoribus omnibus, & vnà cum præsidẽ inquirentibus, qui & opem executori ferent si res digna videatur. Sed si quid manifestò in ea falsi vel illegitimi deprehẽderit, suspendet exactionem, & relationem mittet ad principem peragentem in rebus, vel ad sedem eius à quo res D
processit. Et interim executor quidẽ cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sisti puta, idque sine vlla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare quẽ cõuenit, si temere forsitan eum conuenerit. quam cautionem nisi præstiterit, impune ab eo quem conuenit, repelletur. Præses ipse vel alius ad quem iussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præses executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre. quod si negligat, tam ipse quam suum officium, isve ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitatem conuento præstabit durante vel depositio magistratu. Constitutio excipit eos qui nomine tributorum obligati sunt. Quòd si pretio victi præsides non inquirant qua de re superiùs diximus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tius inquirendum esse, etiamsi negligentia hîc tantùm argui videatur, & rei familiaris damnum patientur, & magistratu eiicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præf. prætorio prius insinuari debet, deinde in prouinciã transmitti, & portitori dari aureos sex, præside curante per omnes ciuitates suæ prouinciæ legem promulgari sine vlla impensa præsidis vel defensorũ vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

Columna 324. post l. quicquid nostrorum.

II. Ἡ διάταξις βούλεται ἐξ νομίσματα μόνον παρέχεσθαι ἀφ' ἑκάστης ἐπαρχίας τὰ ὑπὲρ τῶ ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων, ἢ γλυπτῶν ἢ χρυσίων συμβολαίων, ἢ ἀνδριάντων. τὸν δὲ πλέον λαβόντα, τετραπλάσιον ἀναδιδόναι, κωλυόντων τῶν τε ἀρχόντων καὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρώτων τῆ πόλεως, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας. ὁμοῦ γὰρ ἐπίσκοπον καὶ ἱερατικὸν ἀναγκαῖον ἔστι βασιλικὸν ὁ τῆ ἀρχὴν καὶ ἐκπίπτειν τῆ ἀρχῆς καὶ δημοσίων καὶ ἐξοικειώσεσθαι. Καὶ ἡ τάξις ἡ καθωσιωμένη μᾶλλον διατηρεῖσθαι ἡγοῦμαι πρεσβύτων τούτων τῶν αἰτῶν ὑπὲρ τῆ μὴ ἐξ χρυσοῦ, μᾶλλον εἰς ἄρτων μισθὸν, ἀλλὰ τὸν λαβόντα διδόναι τὸ τετραπλοῦν. καὶ ἰδίᾳ ἡ οἱ πολῖται βέλονται ἑαυτοὺς διαχάλασαι τυχὸν ἢ εἰς ἔργον δημόσιον ἢ εἰς στρατείαν, ἢ αὐτοὶ πρὸς βασιλέως τυπτοπαπλοῦσαι, ἐ χὴ ζημιῶν αὐτοὺς οὐδὲν ὑπὲρ τούτου, ἵνα μὴ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀχαλινῶνται, οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ ἀρχῆς ἐκπίπτωσι καὶ ἐξορίζωνται καὶ δημεύωνται. ἡ δὲ τάξις εἰς σῶμα πεμφθῆ, εἰ μὲν μένυδῆ βασιλεὶ τὰ ὄφελ τῶ διάταξιν γένωμαι. ἐξουσίαν δὲ ἔχουσιν οἱ διαγραφόμενοι ἀντλέγειν πῖς διαγράφειν. εἰ δὲ μὴ δύωσιν ταῦτα ποιεῖν, ὑπαγαλεῖδε τὸν ἀρχοντα καὶ βασιλεῖ μένυδῆ. καὶ δὲ οὔτε τοὺς πατέρας οὔτε τοὺς υἱεῖς ἢ ἀθλίους ὑποδέκτας παρέχειν ἐν τῆ οὐσῶν ἐν χερσὶ πεσόδων, μηδὲ ποσότητα φυλάττειν τῆ ἀπωσμένη χρεία. εἰ δὲ παρεῖη ὁ ἄρχων, ὑπόδειν πάντα καταζάλλει. χρὴ γὰρ ἀμείνω πάντα δημόσια ἢ τὰ πολιτικὰ φυλάττειν.

Constitutio vul: singulas prouincias insinuatoribus sacrarum literarum vel generalium Constitutionum vel publicorum commonitoriorum vel statuarum sex duntaxat solidos dari, & ab eo qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente præside & episcopo & primoribus ciuitatis, omnique tam ciuili quam fiscali admiculo, nisi velit episcopus in principis indignationem incurrere, Præses bonis & dignitate & ciuitate multari. Curet autem officium nec descriptionem fieri ex iis causis vltra sex aureos, nec ab inuitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cùm ciues seipsos volunt describere operis publici vel frumenti coëmendi causa, & hoc sibi concedi à principe petunt, nihil oportet lædi ex hac causa, ne sacerdotes indignationem eandem incurrant. præsides dignitatem amittant & publicentur: officium in corpus torqueatur, nisi principi detulerint quicquid contra hanc cõstitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describẽtibus: vel si nequeãt resistere, licet eis inuocare præsidem, & deferre principi. Sed non oportet patres ciuitatum vel sitonas vel susceptores ex reditibus quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinatæ necessitati seruare debent. Quod si præses violarit, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & ciuiles res imminutas seruari necesse est.

Hæc Constitutio si abfuisset, quod est in titulo, *Ex descriptione, vel ab inuito*, esset sine lege. Hic verò fit finis, quem Deus Dominusque dedit, cui soli sit laus, honor & gloria. Amen.

ANTONII CONTII
CHRONICI CANONES.

CERTISSIMA demonstratio primæ hominum ætatis & temporis quod fluxit à mundi initio vsque ad totius orbis terræ diluuium, ex quinto cap. Geneseos, iuxta editionem LXX. & Hebraicam.

PRIMA ÆTAS.

	ANNO MVNDI Secundũ lxx. interpret.	Secundũ Hebr. editioné.	Secundũ edit. 70. quam fic emẽdari debere August. & Hier. aiunt.	Secundũ editioné Græcam 70. quæ hodie ab Aldo, & Cõplut. & Germanis in præssa cit cũfertur.
ADAM protoplastus & primogenitus omnium hominum, cunctarum artium & literarum & disciplinarum primus & summus inuentor, omnium animalium, arborum, herbarum & naturarum cuiusque primus nomenclator, & optimus nominum impositor, à cuius perfectione, naturali temperamento, intellectu, & cæteris animi dotibus multum aberrauit omnis posteritas, primum temporis numerum ex annorum vitæ suæ computatione, velut quidam Monarcha & consul edidit, nempe totis 230. annis, secundum LXX. vel 130. secundum Hebr. quibus nondum successorem ediderat. nam his annis completis edidit Seth successorẽ & filium, qui simul ac natus est, cæpit quasi fastis mox adscriptus ex persona sua temporis numerum continuare.	230	130		
Seth igitur ab anno mundi 230. vel 130. quo in lucem editus est, vsque ad annum 205. vel 105. quo filium & successorem Enos sibi genuit, eosdem fastos occupauit, id est vsque ad annum mundi	435	235		
Enos similiter à die suæ natiuitatis vsque ad annum 190, vel 90. suæ ætatis fastos occupauit, id est, vsque ad annum mundi	435	325		
Cainam etiam à prima sua natiuitate vsque ad annum suæ ætatis 170, vel 70. quo filium Malaleel successorem reliquit, fastos impleuit, id est, vsque ad annum mundi	705	395		
Malaleel vsque ad annum ætatis suæ 165. vel 65. quo Iared filium successorem dedit, fastos & tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	960	460		
Iared vsque ad annum suæ ætatis 162. secundum vtranque editionem hîc consentientem, quo anno filium Enoch successorem edidit, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	1122	622		
Enoch à sua natiuitate vsque ad annum ætatis suæ 165, vel 65. quo Matusalem filium & successorem dedit, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	1287	687		
Matusala à sua natiuitate vsque ad annum suæ ætatis 167. secundum 70. interpr. (qui auctore August. libro 15. de Ciuit. Dei, cap. 10. & 11. minus 20. annis habent quam Hebræi) vel secundũ Hebr. anno ætatis suæ 187. quo Lamech filium & successorem reliquit, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	1454	874	1474	1474
* Sed omnes hodie Græcæ edition. septuaginta interpretum ab illo numero aberrant, quem iis adscribit Augustinus, & Aldina editio habet 187. quomodo & Hebraica, nec negat August. sic debere emendari editionem septuaginta. Hieronymus verò diserte astruit mendosam esse hoc loco eorũ editionem, & pro 167. reponendum 187. vt est in Samaritanis & Hebræis libris, sicq; legit Nicephorus in Chronicis nuper typis excusis: & sic quoque Iosephus legit: cùm in aliis sequatur editionem septuaginta interpretum, non Hebraicam. & sic videtur emendandum, vt tollatur illa obiectio, qua videretur alioqui Matusala vixisse post diluuium xiij. annis.				
Lamech à sua natiuitate vsque ad annum suæ ætatis 188. secundum septuaginta interpret. vel 182. secundum Hebraicam editionem, quo filium Noë successorem reliquit, eadem tempora signauit. Sed eius quam diximus absurditatis tollendæ causa putant Augustinus & Hieronymus editionẽ septuaginta interpretum emendandam secundum Hebraicam, vt pro 188. legatur apud eos 182. vt & in Hebr. sed etsi nihil hic emendetur, vt sanè nihil à posteris emendatum est, nihil absurdi sequetur. sic enim fiet, vt sex ante diluuium annis mortuus fuerit Matusala.	1642	1056	1656	1662
Noë à sua natiuitate vsque ad annum ætatis suæ 500. secundum vtranque editionem, quo genuit Iaphet & Cham & Sem, eadem tempora signauit, id est, ab annis mundi suprascriptis, vsque ad annos mundi adscriptos. Sed verisimile est Iaphet maiorem natu filiorum Noë illo anno ætatis Noë 500. natum fuisse, Cham verò anno sequente.	2142	1556	2156	2162
Idem Noë à natiuitate primi filiorum (puta Iaphet) vsque ad natiuitatem vltimi filiorum, id est, Sem, per biennium eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	2144	1558	2158	2164
Id ex eo probatur, quòd Sem biennio demum post diluuium dicitur esse 100. ann. ergo natus est 98. ante diluuium.				
Item Noë à natiuitate sui filij Sem per alios 98. annos, id est, vsque ad diluuium, cum filio suo eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	2242	1656	2256	2262
Diluuium, seu diluuio (vt ait Censorinus.)				
Finis primæ hominum ætatis.				

SECVNDA ÆTAS.

Certissima demonstratio secundæ hominum ætatis & temporis quod fluxit à diluuio vsque ad natiuitatem Abrahæ, ex cap. xj. Gen. & iij. cap. Lucæ Euangelistæ.

NOE, Sem, Cham, Iaphet, iidem qui fuerant primæ ætatis terminatores, iidem secundæ principes & inchoatores fuerunt. Nam à diluuio biennium ad hæc tempora signauerunt, quo biennio post diluuium, Sem genuit Arphaxat successorem, id est, vsque ad annum mundi	2244	1658	2258	2264

Universidad de Deusto
Biblioteca

	Secundū 70.inter.	Secundū Hebr.	Secundū Orig.	Secundā editionē Græc.
Arphaxat à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 135. vel secundum Hebr. 35. eadem tempora signauit vsque ad annum mundi 2379. quo genuit Cainam secundum 70. & Lucam Euangelistam, vel quo genuit Sala, secundum Hebraicam editionem.	2379	1693	3393	2399
Cainan à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 130. secundum septuaginta. (nam in Hebraica editione omittitur) quo anno genuit filium successorem Sala, eadem tempora signauit.	2509	*	secundum edit. Origenis obelo cōfodit hic anni ex 70. interpr. qui sequitur 130 feb. & Lat. Eccl.	2529
Sala à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 130. secundum 70. interpr. vel 30. secundum Hebr. quo genuit Heber filium & successorem, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi 2639.	2639	1723	2509	2659
Heber à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 134. secundum septuaginta, vel 34. secundū Hebr. quo genuit filium & successorem suum Phaleg, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	2773	1757	2643	2793
Suidas &c. dicunt turrim Babylonicam ædificatam esse 525. anno post diluuium, qui est annus ætatis Heber 128. sic & Isidorus ait. sub hoc Heber ædificari cœptam turrim, sed ex sacris literis certò desiniri non potest, quo anno cœperit ædificari.				
Phaleg à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 130. vel secundum Hebræos 30. quo anno genuit Ragau filium & successorem, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum orbis	2903	1787	2775	2923
Refert scriptura huius Phaleg tempore diuisam fuisse terram nec annum addit. certum est hanc diuisionem mox factam esse post linguarum in Babylonis ædificatione confusionem, quia eadem scriptura refert eos priusquam ab inuicem discederent, id est, terras partirentur, consilium cepisse turris ædificandæ.				
aliàs 35. *Ragau à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 132. vel secundum Hebræos 32. quo anno genuit Seruch filium & successorem, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi*	3036	1819	2905	3056
Seruch à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 130. vel secundum Hebr. 30. quo anno genuit Nachor filium & successorem, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	3165	1849	3035	3185
Suidas scribit sub hoc Seruch ortam idolorum insaniam vsque ad Tharam patrem Abrahæ defluxisse, cuius nomine ipse Thara à filio Abrahamo obiurgatus est.				
Nachor à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 79. secūdum 70. interpr. vel ann. 29. secundum Hebr. quo anno genuit Tharam filium & successorem, eadem tempora signauit, anno mundi	3244	1878	3114	3264
Thara terminator secundæ ætatis à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 70. secundū vtranque editionem, quo anno genuit filium & successorem Abrahamum, futurum tertiæ ætatis principē, eadem tempora signauit vsque ad annum mundi	3314	1948	3184	3334
Orosius lib. 1. cap. 1. sequitur hanc computationem, vt & Euseb. & Epiphan.				
Finis secundæ ætatis, quæ est 1072. annorum secundum meam editionem septuaginta interpretum, (quam sequitur Augustinus, Isidorus, &c.) & secundum editionem Origenis 942. annorum, & secundum editionem Hebraicam 292. annorum. Beda hanc diuersitatem non satis apertè exprimit, ac multo minus conciliat.				

TERTIA ÆTAS.

Certissima demonstratio tertiæ hominum ætatis, & temporis quod fluxit à natiuitate Abrahæ vsque ad annum primum regni Dauidis, partim ex Genesi, Exodo, Numeris, Deuteronomio, partim ex libro Iesu Naue.

Semiramis eodem tempore regnat apud Assyrios, quo Abrahā apud Hebræos. Porphyrius eā facit Moyse posteriorem, quæ Inachū præcessit annis 150. qui tamē videtur secutus esse Tertullianū Apologet. c. 19. vt est in manu script. nam impressi emēdati sunt ad cano. Eusebian.

ABRAM primus in patriarchis, in quem sanctificatus est populus Israëliticus antequā à Deo reiiceretur, pater circuncisionis, & pater omnium credentium per præputium, non iis tantùm qui sunt ex circuncisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in eius præputio, qui & sacras literas inuenit, & linguam Hebraicam artificiosè disposuit (auctore Suida) ex qua cætera manarūt, princeps & inchoator tertiæ ætatis, à prima sua natiuitate vsque ad annum ætatis suæ septuagesimū quintum, secundum omnes editiones Geneseos, cap. 12. quo anno Deus cum Abraham testamentum & repromissionem fecit, & verborum sponsionem & repromissionem interposuit, fore vt in eo benedicerentur omnes cognationes terræ, prima tertiæ ætatis tempora signauit, vsque ad annum mundi	3389	2023	3259	

VETVS TESTAMENTVM.

Hoc vetus testamentum seu repromissio, magnam huius ætatis partem signat, nempe à primo huius repromissionis anno, vsque ad quadringentesimum ab hac repromissione annū, quo anno Israel exiuit de AEgypto, & lata est lex in monte Sina, vt dicitur Exodi cap. 12. & apud Paulum in epistola ad Galatas cap. 4. id est, vsque ad annum mundi 3819. secundum septuaginta, vel 2453. secundum Hebræos, vel 3689. secundum Origenis editionem. Verum & ex aliis scripturæ locis totum hoc tempus minutius & specialius dissecabimus, ita tamen vt in eorum perfectam demonstrationem & hunc summum calculum aduocemus.

Abrahā nāuis circiter eōrum ann. videt horrendum incendiū Sodomorū &c. vrbium. Genes. 19.

Idem igitur Abraham ab anno ætatis suæ 75. quo repromissionem accepit, vsque ad annū ætatis suæ centesimum, secundum omnes editiones, quo anno filium & successorem Isaac genuit, eadem hac tempora signauit per sequentes vigintiquinque annos, id est, vsque ad annum mundi	3414	2048	3284	
Isaac ab anno ætatis suæ primo, vsque ad annum ætatis suæ sexagesimum, quo genuit Iacob filium & successorem, secundum omnes editiones Genes. cap. 25. eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	3474	2108	3344	

	Secundū lxx. int.	Secundū Hebr.	Secundū Orig.	
Inachum his tēporibus fuisse ait Eusebius in præfatione Chronic. *Iacob à natiuitate sua vsque ad annū ætatis suæ nonagesimum primum, quo genuit Ioseph filium & successorem, eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi*	3565	2199	3435	
Quod 91. suæ ætatis anno genuerit Ioseph, id non disertè affirmatur in scriptura, sed per necessariam illationem, ac variorum locorum comparationem elicitur, hoc modo: Ioseph cùm explicat somnium Pharaoni, est xxx. annorum, Genes. 41. Idem cùm patrem per fratres accersit, est annorum 39. Genes. 45. ex eo quod illic ait, tunc secundum sterilitatis annum agi. ergo septem iam anni fertilitatis, & duo sterilitatis fluxerant, ex quo anno erat trigintā annorum. Porrò eodem anno pater eius deuectus in AEgyptum, dicit Pharaoni se agere annum ætatis centesimum tricesimum, Gen. 47. Subducatur igitur de eius ætate ætas Ioseph, quæ erat 39. ann. relinquentur 91. anni, quibus Iosephum genitum ab eo necesse est.				
Ioseph à natiuitate sua vsque ad annum ætatis suæ 110. quo mortuus est, secundum omnes editiones Gen. cap. vlt. eadem tempora signauit, id est, vsque ad annum mundi	3675	2309	3545	
Inachum Argiuorū regē his tēporibus regnasse tradunt Clemēs, Tatianus, Iosephus, & Africanus, quos tamē nō sequitur Eusebius. Item Porphyrius facit Inachum Mose posteriorē plus quàm 150. an. quē nec sequitur Eusebius. Atq́ pote Mosis ætas hominū cœpit esse cētū viginti annorum, totidem enim vixit. Ioseph. li. 1. c. 14. Anno 3. regni Danai Argiorū regis, moritur Moses. *Hebræorum seruitus à morte Ioseph, vsque ad exitum de AEgypto, annorum centum quadraginta quatuor eadem tempora signat, id est, vsque ad annum mundi*	3819	2453	3689	
Hoc autem tempus seruitutis Hebræorum 144. annorum fuisse disertè scriptura non affirmat, sed cùm à testamento & repromissione Dei cum Abrahamo vsque ad mortem Ioseph compleantur anni 286. vt suprà demonstratum est, populus autem exierit de AEgypto anno promissionis 430. consequitur vt duraverit hæc seruitus 144. ann. quæ anno. summa desideratur ad complendum numerum 430. annorum.				
Primo anno exitus de AEgypto lex Dei promulgatur in eremo in monte Sina.				
Ab hoc loco vsque ad ædificationem templi sub Salomone tertius Regum liber numerat ann. 480. quos seruare conabimur.				
Quod quidam tradūt à morte Mosis vsque ad Samuelem esse 350. ann. & ex Act. Apost. ca. 13. (vbi tamen Græci Latinis libri habent 450. quam lectionē temere Lutherus & Funccius emēdandi putant) perperam illū locum intelligunt, cūm ex Latina translatione liqueat eos 450. ann. à natiuitate Isaac, vsque ad septimum annum Iosue esse computandos. fiūt enim 447. anni, id est, fere 450. anni, vt ibi dicitur &c.				
Mosis vsque in diem mortis suæ, præfuit populo annis viginti septem; septem scilicet annis diuisit terram, & aliis viginti annis bella gessit. Quod ad septem annos diuisionis attinet, hi rectè probantur, cap. 14. Iesu Naue, ceteri viginti anni non probantur disertis scripturæ verbis, sed partim ex lib. Iudicum, partim ex Iudæorum veterum traditionibus colligitur, quos Eusebius & Augustinus secuti sunt.	3859	2493	3729	
Iesus Naue à morte Mosis vsque in diem mortis suæ, præfuit populo annis viginti septem; septem scilicet annis diuisit terram, & aliis viginti annis bella gessit. Quod ad septem annos diuisionis attinet, hi rectè probantur, cap. 14. Iesu Naue, ceteri viginti anni non probantur disertis scripturæ verbis, sed partim ex lib. Iudicum, partim ex Iudæorum veterum traditionibus colligitur, quos Eusebius & Augustinus secuti sunt.		

	Sec. 70. interpr.	Secundū Hebr.	Secundū Orig.	
Post mortem Iair Hebræos in ditionem redigunt Ammonitæ ann. 18. Iud. cap. 10. qui tamē anni cum temporibus Iepte & sequentium iudicum computantur secundum traditionem supradictam. Nam post Iair Iepte iudicauit annis sex, Iudic. cap. 12. id est, vsque ad annum mundi	4140	2774	4010	4138

Iepte iudicio fuit princeps aduersus Moloc, quo tempore pugnare cœpit cum gentibus, vsq; ad tyrannidem. Quo tempore computari annos 300. habet, cap. 11. quibus cōtinuatur Iudicum traditio, qui annos breuiat; & confutatur eorum cōputatio, qui integros figillatim cōputant. vt Clementis, Nicephori, &c.

BELLVM TROIANVM.

Post Iepte iudex fuit Esebon septem annis, Iudic. cap. 12. id est, vsque ad annum mundi	4147	2778	4017	4145
Post Esebon iudex fuit Elon decem annis, Iudic. cap. 12. secundum Hebraicam editionem: sed Eusebius ait hunc non haberi apud 70. interpretes; hodie autem habetur in vulgata editione Græca, additus nempe ab Origene sub asteriſco, sed Iosephus eum computat.				
Labdon deinde iudex fuit annis octo, vt dicitur Iudic. cap. 12. id est, vsque ad annum mundi	4155	2789	4025	4163
Tertio anno Labdon iudicis Hebræorum Troia post decennale bellum capta est.				

TROIA CAPTA.

Latinis (qui post Romani dicti) tertio vel vt alij volunt, oct. post Troiā captam anno, Æneas regnat annis tribus.

Colligitur omne tempus à natiuitate Abrahæ anno 1. qui erat annus Nini 43. Europi 2.
- *Secundum Hebræos anni* 835
- *Secundum Assyrios anni* 835
- *Secundum Sycyonios anni* 835

A quinto & triceſimo anno ætatis Moysi, qui fuit primus annus Cecropis, primi Athenienſium regis, vsque ad captiuitatem Troiæ, & 23. annum Mneſthei Athenienſis regis, cuius meminit Homerus, anni 375

A captiuitate Troiæ vsque ad primam Olympiadem numerantur anni 406

Post Labdon, Hebræos in ditionem redigunt alienigenæ annis 40. Iudic. 13. Sed hi 40. anni imputantur annis sequētium Iudicum ex eadem traditione quam sequitur Eusebius, hoc est, tam 20. annis quibus Sampſon præfuit, quàm annis illis quibus Heli iudex fuit, Iudic. cap. 15. Sampſon igitur viginti annis iudicauit, id est, vsque ad annum mundi	4175	2809	4045	4183
Hucusque ex libro Iudicum tempora demonſtantur, sequentia autem ex libris Regum.				
Post Sampſon, Heli sacerdos iudex fuit annis 40. 1. Reg. cap. 4. secundum Hebraicam editionem, vt ait Eusebius, quam hic sequitur; non autem editionem septuaginta interpretum, quam ait habere duntaxat viginti annos: tameſsi Græca hodie impreſſa quadraginta annos habent. Ergo Heli præfuit vsque ad annum mundi	4215	2849	4085	4223
Heli succeſsit Samuel & Saul, qui præfuerunt vsque ad Dauid annis quadraginta, vt dicitur Actor. cap. 13. Beda tamen ait tempus eorum diſertè non exprimi in ſcriptura: & ideo Iosephum ſequendum, qui 32. annos duntaxat eis tribuit, & ideo iam in hunc annum eius computatio in concordiam redit, id est, vsque ad annum mundi	4255	2889	4125	4255

Quidā dicunt Homerū fuiſſe 10. anno Sampſonis.

Quidam autem Homerū fuiſſe circa annū 8. Samuel. Diſſentientes de eius tempore opiniones colligit hic Euſeb.

Quidā Homerum credūt ſub Dauide viuiſſe. Euſebius.

Finis tertiæ ætatis vsque ad Dauid.

QVARTA ÆTAS.

Renouatur Dauidi promiſſio & teſtamentum factū Abrahæ. Carthago condita, ſic colligit hoc loco Euſebius.

Dauid primus ex tribu Iuda regnauit apud Hebræos annis 40. ſecundum omnes editiones, nempe ſeptem annis & ſex menſibus in Hebron, & 33. in Hieruſalem, 1 Paralip. cap. 3. & 2. Reg. cap. 5. id eſt, vsque ad annum mundi 4295 2929 4165

Post mortem Dauid regnauit Salomon filius eius quatuor annis, atque tum cœpit ædificare templum Domini, quod annis ſeptem perfectum eſt, 1. Reg. 3. Euſebius legit VIII ſecundum omnes editiones, 3. Reg. cap. 6. id eſt, vsque ad annum mundi 4299 2933 4169

Ab exitu Iſraelis ex Aegypto vsque in hunc annum, tertius regnorū liber cap. 6. colligit 480. annos, qui etiam ex particularibus annorum partitionibus à nobis poſitis ab illo anno, vsque ad præſentem annum, rectè & exactè conficiuntur hoc modo:

Moſes poſt egreſſum de Aegypto, præfuit annis	40.
Ieſus Naue annis	27
Othoniel annis	40
Aoth annis	80
Delbora annis	40
Gedeon annis	40
Abimelech annis	3.
Thola annis	23.
Iair annis	22.
Iepte annis	6.
Eſebon annis	7.
[*Elon*]	*
Labdon annis	8.
Sampſon annis	20.
Heli annis	40.
Samuel & Saul	40.
Dauid annis	40.
Salomon vsque ad inchoationem templi annis	4.
Summa omnium annorum ſupraſcriptorum	480.

* *Omittitur in mera editione 70. interpretum, & ab Euſeb. quoque in Chronicis canonibus anni eius prætermittuntur. Hebraica autem editio tradit eū præfuiſſe annis decem.*

Admonendi

	Sec. 70. interpr.	Secundū Hebr.	Secundū Orig.	

Admonendi ſumus, omnes particulares computationes ſupraſcriptas diſertis verbis librorum Iudicum & regnorum comprobari, exceptis viginti ſeptem annis Ieſu Naue. verūm cùm cæteri numeri diſertè probati ſint, & ad complendam ſummam 480. annorum, quos tertius regnorum liber exigit, totidem anni deſiderentur: neceſſaria quoq; illatione fiet, vt totidem anni Ieſu Naue tribui debeant, ſi puram ac meram editionem ſeptuaginta interpretum quā habuit Euſebius teſte Hieronymo multis locis, ſequi malimus cum Euſebio, cuius ſanè auctoritas & magna in diſcernēdis editionibus cautio & eruditio mevalde permouent. Si quis tamen ex Hebraica editione putauerit Elon ſuo loco ponendum, cum decem annis quibus præfuit, non repugnabo. ſed eo caſu ſeptemdecim dumtaxat anni Ieſu Naue relinquentur ad præfatam ſummam 480. annorum. Equidem Iosephi ſupraſcriptā computationem ſecutus eſſem libens cum Beda viro acerrimi iudicij, nam & Elon cum ſuis decem annis ponit, & Ieſu Naue 25. annos adſcribit; ſed quæ ratio Bedam impulit, vt eum ſequeretur, ea me contrà reuocauit. Nam Iosephus tribuit Saul & Samuel 32. annos duntaxat, ac idcirco eum ſequēdum dicit Beda; quia quot annis illi regnauerint, nuſquam in ſcriptura ſanctā exprimatur. ſed id falſum eſt. nam Paulus Actor. cap. 13. tribuit Samueli & Sauli quadraginta annos, quo loco fortè permotus Euſebius totidem eis annos adſcripſit, tametſi locum Pauli non citet.

Hac igitur certiſſima computatione demonſtrata, quantum editionū patitur diuerſitas, ſi cui vacauerit cæteros chronographos euoluere, mira occurrent errorum portenta, & audax nouandi frons, neglecta veterum lectione, nec vlla eorum mentione facta. Primùm enim Iohannes Funccius, omniū qui noſtro tempore Chronologias ſcripſerunt, exactiſsimus, in hac tamen computatione multiplicster erraſſe deprehendetur. Falſo enim ait inter Iair & Iepte fuiſſe interregnum 18. annorum, quia id ſcriptura nuſquam prodit. quin illi 18. anni perinde ad ſequentium Iudicum tempora pertinent, vt anni quadraginta, qui inter Elon & Sampſon aſsignantur, ad ſequentes, Sampſon puta, & Heli. In ſumma hoc mihi concedi poſtulo, vt aut illi anni quibus populus oppreſsus fuiſſe dicitur, ſemper adſcribi debeant ſequentium Iudicum annis, aut numquam. Si numquam adſcribi debere dicetur, iam manifeſtus error conſequetur, vt pro 480. annis, quos ſcriptura colligit, ſexcenti ferè anni colligantur, vt ait Euſebius in præfatione Chronicorum canonum. in quem tamen errorem delapſi videntur Clemens Alexandrinus primo Stromatum, & Nicephorus in Chronologia nuper formis excuſa, ſi modo illi libri, aut numeri mendoſi non ſunt, ſed ita ab auctoribus ſcripti. Nam tanta eſt omnium librorum, ac præſertim Græcorum, in hoc genere mendoſitas, vt nemo quamuis doctiſsimus ex hac computandorum temporum perplexitate euaſurus ſit, niſi ſibi certam aliquam normam & demonſtrationem atq; viam cōſtituerit, eamq; ex certioribus & minùs mendoſis libris collegerit. Nam nec ab his mendis omnino puri ſunt biblici libri, præſertim impreſsi, ac maximè Græci. Cæterùm multo certiores eſſe libros Latinos omnis generis manuſcriptos, omnibus Græcis, ipſa ratio atq; experientia me docuit. Si verò ſemper adſcribi debere dicent ſequentium Iudicum annis, tam neceſſariò noſtræ computationi aſſentientur. Si verò interdum adſcribent, interdum verò non adſcribent, videant ne id ſit pro arbitrio ſacroſanctam ſcripturam fœdare & contaminare. Sed & quod idem Funccius octo dumtaxat annos Othonieli adſcribit, non vt nos 40. in eo deprehenditur diſertis ſcripturæ verbis palàm contradicere, quæ tradit in eius morte terram quieuiſſe 40. annis. Denique falsò aſſerit, eandem ſcripturam annos Othonielis confundere cum annis Ieſu Naue, quando quæcunque narrantur in libro Iudicum, ſic narrantur, vt quæ poſt mortem Ieſu Naue acciderint. Ex hoc tamen velut falſo ſundamento iacto, illud efficere molitur, Ieſum Naue præfuiſſe annis 32. qui ſcilicet deducti ex octo Othonielis annis ſupersunt. Et de Funccio hactenus, quem tamen ob alia permulta acutè & doctè animaduerſa, ſummis Laudibus ornandū cenſeo. In Bibliis quibuſdā lingua Francica impreſsis adnotatū repert (ſine nomine auctoris) Ioſue 40. annis, & Othoniel quadraginta itidem annis præfuiſſe: & vt ea computatio congruat ſummæ 480. omittuntur illic viginti duo anni Iair, qui tamen ei diſertè dantur Iudicum cap. 10. Quid facias huic licentiæ? omnia licebunt, & ſcripturam velut quandam normam Lesbiam ad contortas quaſlibet opiniones trahere licebit, ſi hoc licebūt. Diutius quàm vellem hic immoratus ſum, vt hoc penitus hominum mentibus infigerem, non temere cuiquā aſſentiendum, præſertim in rebus maximi momenti. Nunc ad inſtitutum opus ex hoc diuerticulo reuertantur.

Post inchoationem templi regnauit Salomon alios 36. annis, vt impleatur numerus annorum quadraginta, quibus regnaſſe dicitur tertio Regum, cap. 11. id eſt, vsque ad annum mundi	4335	2969	4205	
Post Salomonem diuiſum eſt regnum Hebræorum in Roboam regem Iuda, & Ieroboam regem Iſraël, id eſt, regem cæterarum tribuum, excepta tribu Iuda. Verùm tempora computantur per annos regni Iuda, & regum Iuda, ex quibus ortus eſt Chriſtus. Regnauit igitur Roboam poſt patrem Salomonem annis 17. vt dicitur 3. Reg. cap. 14. & 2. Paralip. cap. 12. id eſt, vsque ad annum mundi	4352	2986	4222	
Post Roboam regnauit filius eius Abia 3. annis. 3. Reg. cap. 15. id eſt, vsque ad annum mundi	4355	2989	4225	
Post Abiam regnauit filius eius Aſa iuſtus 41. annis, 3. Regum, cap. 15. id eſt, vsque ad annum mundi	4396	3030	4266	
Post Aſam regnauit filius eius Ioſaphat Iuſtus annis 25. 3. Reg. cap. vlt. 1. Paralipom. cap. 19. id eſt, vsque ad annum mundi	4421	3055	4291	
*Post Ioſaphat regnauit filius eius Ioram annis octo, 4. Reg. cap. 8.**	4429	3063	4299	

* *Sed ex his octo annis Ioram, Funccius quatuor tantùm eius regno proprios relinquit, & ex eius perſona quatuor duntaxat annos computationi temporum addit, cæteros quatuor annos cum regno patris eius Ioſaphat confundit. Nos totos octo annos, quibus diſertè dicitur regnaſſe, ſpecialiter ei attribuimus, ſequuti Euſebium, Iſidorum, Bedam, & cæteros Græcos Latinosq; chronographos. Funccium hominem vigilantiſsimum atq; acutiſsimum mouit incredibilis ſcripturarum inter ſe cōtrarietas, quæ aliter conciliari poſſe non videbatur, quàm ſi interpretaretur Ioram filium Achab cœpiſſe regnare ſub Ioram rege Iuda, non quidem ſolo, ſed cum patre regnante: contrà verò Ioram regem*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuda solam regnare cœpisse sub illo Ioram filio Achab. Siquidem liber tertius Regum cap. vlt. tradit Ochoziam filium Achab regnare cœpisse in Israël anno 17. Iosaphati, & regnasse annis duobus. dein lib. 4. Reg. cap. 1. ait Ochozia mortuo fratrem eius Ioram eiusdē Achab filium pro eo regnasse. consequens igitur erat eum regnare cœpisse anno 18. desinente, aut 19. incipiente regni Iosaphat: vt rectè traditur 4. Reg. c. 3. Atqui lib. 4. Reg. capite 1. dicitur eum cœpisse regnare anno secundo Ioram (filij scilicet Iosaphati) qui tamen non nisi post 25. annum regni paterni regnare cœpisse videri posset. Praterea huic sententiæ repugnat alius locus 4. Reg. c. 8. vbi scribitur Ioram filium Iosaphat regnare cœpisse anno quinto Ioram filij Achab. Nam si Ioram filius Iosaphat regnare cœpit anno quinto Ioram filij Achab, fieri nequit vt Ioram filius Achab regnare cœperit sub Ioram filio Iosaphat. Hæc Funccium (vt dixi) permouerunt, vt superiorem subtilitatē excogitaret, quæ tamen nec satisfacit omni omnino obiectioni. Equidem vivt sit, in eam concessissem, nisi me septuaginta interpretes reuocassent, quorum Aldina & Germanica editio pro secundo anno Ioram, vicesimum primum annum Iosaphat habet, 4. Reg. cap. 1. quæ lectio totam ferè discordiam componit. Editionem Complutensem hic nihil moror, quia in illa Græca fuēre emendata ad exemplum Hebraicorū è regione impressorum, dum librorum correctores mihil sani, nihil integri reliquunt. Supererit illa tantùm dubitatio, cur non 18. aut 19. anno Iosaphat dicatur Ioram filium Achab regnasse, sed anno demum 21? nam duobus annis tantùm regnarat Ochozias, & regnare cœperat 17. Iosaphati anno, vt eadem habet editio. Verùm & huic scrupulo ita satisfiet ex eadem editione. Græca enim editio non nominat Ioram, sed Ieroboam filium Achab, & eum 21. anno Iosaphat cœpisse regnare scribit. Ergo alius intelligi debet ille Ioram, siue vt septuaginta nominant, Ieroboam, filius Achab, ab illo Ioram quem vtrag, editio scribit regnare cœpisse anno 18. Iosaphat libro 4. Regum cap. 3. & frater fortasis illius intelligi debet, & dicendum tres fratres, & Achab filios sibi ordine successisse, & Ochoziam biennio, Ieroboam altero uē biennio, ac tum denique Ioram tertium fratrem duodecim annis regnasse in Israël. Hæc proculdubio, si veræ sunt Græcæ editiones, optimè sibi constant. veras autem esse præcipuo hoc argumento vtor, quòd Euseb. Cæsariensis vir acutissimus, tantam discordiam non fuerit silentio prætermissurus, si exemplaria, vnde talis discordia oriri potuisset, habuisset. sed vtebatur nimirum editione Græca: quæ, vt præfatus sum, nullam huiusmodi discordiam inducit. Nos igitur illum & cæteros veteres secuti, octo integros annos regno Ioram deputauimus: nec cum Funccio inter patrem & filium partiti sumus: vt omittam tutum non esse, ex regni Israëlitici computatione, velle regni Iudaici calculum emendare aut reformare, cùm præcipua cura scripturæ in posteriore fuerit, cùm ex eo regno venturus esset Christus; in Israëlitico vero regno, minore periculo aliquid omitti aut reticeri potuerit, licet factum non sit.

Secundū 70. interp.	Secundū Hebr.	Secundū Orig.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ann. ab vrb. cõd.	Olympiades.	Reges Iudæ.	Reges Roman.		Sec. 70. interp.	Secundũ Hebr.	Orig. Euseb.
31	γ	20	31		2	6	2
32	δ	21	32		3	7	3
33	IE α	22	33		4	8	4
34	ϛ	23	34		5	9	5
35	γ	24	35		6	2250	6
36	δ	25	36		7	1	7
37	Iϛ α	26	37	*Romulus apud paludem Capreæ nunquam comparuit, quo mortuo Senatores per quinos dies rempub. rexerunt, atq; ita vnus annus expletus est. Quod tempus Interregnum appellatum est. Euseb. manuscript sic habet, eum scilicet 38. annis regnasse, & postea vnius anni interregnum fuisse: quia scilicet anno 38. inchoato mortuus est, quia XI Kalend. Maij regnare cœperat, & mortuus est nono Quintilibus anno regni 38. et residuo eiusdem anni cum anno sequente computato fuit interregnum. Itaq; & hic fallitur Onufrius, dum Euseb. excusum secutus, ait Euseb. dicere Romulum regnasse 37. annis. nam & lib. manuscrip. lectio inde etiam confirmatur, quòd nisi 38. ann. præter annum interregni Romulo tribueret Eusebius, nõ complerentur 240. anni, quibus regnatum esse tradit, sed dumtaxat 239. Sigonius 37. annos dumtaxat ei tribuit præter interregnum.*		8	2	8
38	ϛ	27			9	3	9
39	γ	28	38				
			1 Interregnũ Senatorũ.				
40	δ	29			4620	4	4490
			Numa.				
			1	*Numa Pompilius anno vrbis conditæ 40. regnare incipit. regnat annis 40. secundum Eusebium, sed secundum Solinum, Dionysium, &c. 43. quos sequuntur Sigonius & Onufrius, & ego hic.*			
41	IZ α	Manasse.	2	*Apud Iudæos Manasses regnare incipit, & regnat annis 55. 4. Regum cap. 21.*	1	5	1
42	ϛ	2	3		2	6	2
43	γ	3	4		3	7	3
44	δ	4	5		4	8	4
45	IH α	5	6		5	9	5
46	ϛ	6	7		6	2260	6
47	γ	7	8		7	1	7
48	δ	8	9		8	2	8
49	IΘ α	9	10		9	3	9
50	ϛ	10	11		4630	4	4500
51	γ	11	12		1	5	1
52	δ	12	13		2	6	2
53	K α	13	14		3	7	3
54	ϛ	14	15		4	8	4
55	γ	15	16		5	9	5
56	δ	16	17		6	2270	6
57	KA α	17	18		7	1	7
58	ϛ	18	19		8	2	8
59	γ	19	20		9	3	9
60	δ	20	21		4640	4	4510
61	KB α	21	22		1	5	1
62	ϛ	22	23		2	6	2
63	γ	23	24		3	7	3
64	δ	24	25		4	8	4
65	KΓ α	25	26		5	9	5
66	ϛ	26	27		6	2280	6
67	γ	27	28		7	1	7
68	δ	28	29		8	2	8
69	KΔ α	29	30		9	3	9
70	ϛ	30	31		4650	4	4520
71	γ	31	32		1	5	1
72	δ	32	33		2	6	2
73	KE α	33	34		3	7	3
74	ϛ	34	35		4	8	4
75	γ	35	36		5	9	5
76	δ	36	37		6	2290	6

Anno ab vrb. cõd.	Olympiades.	Reges Iudæ.	Reges Roma.		Sec. 70. interp.	Secundũ Hebr.	Orig. Euseb.
77	Kϛ α	37	38		7	1	7
78	ϛ	38	39		8	2	8
79	γ	39	40		9	3	9
80	δ	40	41		4660	4	4530
81	KZ α	41	42		1	5	1
82	ϛ	42	43		2	6	2
83	γ	43	1	*Tullus Hostilius Romæ regnat annis 32. secundum omnes.*	3	7	3
84	δ	44	2		4	8	4
85	KH α	45	3		5	9	5
86	ϛ	46	4		6	3300	6
87	γ	47	5		7	1	7
88	δ	48	6		8	2	8
89	KΘ α	49	7		9	3	9
90	ϛ	50	8		4670	4	4540
91	γ	51	9		1	5	1
92	δ	52	10		2	6	2
93	Λ α	53	11		3	7	3
94	ϛ	54	12		4	8	4
95	γ	55	13		5	9	5
		Amon		*Amon rex Iudæ regnat annis 12. secundum septuaginta, at secundum Hebræam editionem regnat annis 2. 4. Regum cap. 21.*	6	3310	6
96	δ	1	14				
97	ΛA α	2	15			3311	7
98	ϛ	3	16		7		8
99	γ	4	17		8	*	9
100	δ	5	18		9	*	4550
101	ΛB α	6	19		4680	*	1
102	ϛ	7	20		1	*	2
103	γ	8	21		2	*	3
104	δ	9	22		3	*	4
105	ΛΓ α	10	23		4	*	5
106	ϛ	11	24		5	*	6
107	γ	12	25		6	*	7
		Iosias.		*Iosias apud Iudæos regnat annis 31. 4. Reg. cap. 32. sed nos cum Eusebio 32. annos ei damus, vt in eis comprehendamus tres menses, quibus Ioachaz regnauit post eum.*	7		
108	δ	1	26		8	3312	8
109	ΛΔ α	2	27		9	3313	9
110	ϛ	3	28		4690	4	4560
111	γ	4	29		1	5	1
112	δ	5	30		2	6	2
113	ΛΕ α	6	31		3	7	3
114	ϛ	7	32		4	8	4
			Ancus.	*Ancus Martius quartus Romæ regnat annis 23. secundum Eusebium & Cassiodorum, quem numerum hic sequimur: non autem 24. vt cæteri, & Sigonius, &c.*			
115	γ	8	1		5	9	5
116	δ	9	2		6	3320	6
117	Λϛ α	10	3		7	1	7
118	ϛ	11	4		8	2	8
119	γ	12	5		9	3	9
120	δ	13	6		4700	4	4570
121	ΛZ α	14	7		1	5	1
122	ϛ	15	8		2	6	2
123	γ	16	9		3	7	3
124	δ	17	10		4	8	4
125	ΛH α	18	11		5	9	5
126	ϛ	19	12		6	3330	6
127	γ	20	13		7	1	7

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anno ab vrb. cód.	Olympiades.	Reges Iudæ.	Reges Roma.		Sec. 70. interp.	Secundū Hebr.	Orig. Euseb.
128	δ	21	14		8	2	8
129	ΛΘ α	22	15		9	3	9
130	ζ	23	16		4710	4	4580
131	γ	24	17		1	5	1
132	δ	25	18		2	6	2
133	M α	26	19		3	7	3
134	ζ	27	20		4	8	4
135	γ	28	21		5	9	5
136	δ	29	22		6	3340	6
137	MA α	30	23		7	1	7
138	ζ	31	1	*Tarquinius Priscus quintus Romæ regnat annis 37. secundum Eusebiū & Solinum; vel 38. secundum Liuium & Dionysium: sed nos Eusebium hic sequēmur cum Sigonio, non cæteros cum Funccio.*	8	2	8
139	γ	32	2	*Ioacham regnat apud Iudæos menses 3.*	9	3	9
140	δ	Ioachim	3	*Eliachim, qui & Ioachim, regnat apud Iudæos annis 11. 4. Regum cap. 23.*	4720	4	4590
141	MB α	2	4		1	5	1
142	ζ	3	5	*Anno 3. Eliachim Nabuchodonosor rex Babyloniæ Iudæam capit, & in ditionem suam redactis plurimis Iudæorum, cùm etiam partem vasorum templi inuasisset, tributario Eliachim facto, victor ad suos redit.*	2	6	2
143	γ	4	6	*In Babylonia geruntur, quæ de Daniele & tribus pueris narrātur apud Danielem. Euseb.*	3	7	3
144	δ	5	7		4	8	4
145	MΓ α	6	8		5	9	5
146	ζ	7	9		6	3350	6
147	γ	8	10		7	1	7
148	δ	9	11		8	2	8
149	MΔ α	10	12		9	3	9
150	ζ	11	13	*Filius superioris Ioachim. In principio Ezechielis alius est Ioacin, ab isto Ioachim.*	4730	4	4600
151	γ	Ioachim	14	*Ioachim, qui & Iechonias, apud Iudæos regnat menses tres. Hic annus per diuersos impletur. hunc Ioachim rex Babyloniæ secundò veniens in Iudæam, captum secum pertrahit.*	1	5	1
152	δ	Sedechias 1	15	*Sedechias apud Iudæos regnat annis 11 in Hierusalem. 4. Regum cap. 24. & 25.*	2	6	2
153	ME α	2	16	*Massilia condita.*	3	7	3
154	ζ	3	17	*Medorum Astyages regnat annis 38.*	4	8	4
155	γ	4	18		5	9	5
156	δ	5	19		6	3360	6
157	Mς α	6	20		7	1	7
158	ζ	7	21		8	2	8
159	γ	8	22		9	3	9
160	δ	9	23		4740	4	4610
161	MZ α	10	24		1	5	1
162	ζ	11	25		2	6	2

Finis quartæ ætatis à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Incipit quinta ætas à transmigratione Babylonis vsque ad Christum.

QVINTA ÆTAS.

163	γ	Captiuitas. 1	26	*Captiuitas Hebræorum & exterminium templi annis 70. vsque ad secundum annum Darij.*	3	7	3
164	δ	2	27	*Nabuchodonozar rex Chaldæorum Hierosolymis captu templum incendit, quod ab initio ædificationis suæ permansserat annis 442. Clemens ait captiuitatem hanc contigisse 47. Olymp. Clemens in 1. Stromat.*	4	8	4
165	MH α	3	28	*Solis eclipsis seu defectio, quam futuram Thales longè ante prædixerat.*	5	9	5
166	ζ	4	29		6	3370	6
167	γ	5	30		7	1	7
168	δ	6	31		8	2	8

Ann. ab vrb. cód.	Olympiades.	Reges Iudæ.	Reges Roman.		Sec. 70. interp.	Secundū Hebr.	Orig. Euseb.
169	MΘ α	7	32		9	3	9
170	ζ	8	33		4750	4	4620
171	γ	9	34	*Mortuo Nabuchodonosor rege Babyloniorum suscepit imperium Euilmerodach, cui successit frater eius Balthasar, cui Daniel eam scripturam quæ in pariete apparuerat, interpretatus est, significantem imperium Chaldæorum in Medos & Persas transferendum.*	1	5	1
172	δ	10	35		2	6	2
173	N α	11	36		3	7	3
174	ζ	12	37		4	8	4
175	γ	13	1	*Seruius Tullus ancillæ, sed nobilis captiuæ, filius, sextus Rom. rex, regnat annis 34. secundum Eusebium & Cassiodorum, aut 44. secundum Liuium et Dionys. quæ tamen diuersitas in annis Tarquinij Superbi sequentis regis conciliatur. nam ei 35. ann. dant Eusebius & Cassiodorus, cùm Liuius & Dionysius dumtaxat 25.*	5	9	5
176	δ	14	2		6	3380	6
177	NA α	15	3		7	1	7
178	ζ	16	4		8	2	8
179	γ	17	5		9	3	9
180	δ	18	6		4760	4	4630
181	NB α	19	7		1	5	1
182	ζ	20	8		2	6	2
183	γ	21	9		3	7	3
184	δ	22	10		4	8	4
185	NΓ α	23	11		5	9	5
186	ζ	24	12		6	3390	6
187	γ	25	13		7	1	7
188	δ	26	14		8	2	8
189	NΔ α	27	15		9	3	9
190	ζ	28	16		4770	4	4640
191	γ	29	17	*Daniel. 7.*	1	5	1
192	δ	30	18	Secunda orbis monarchia Cyri Persarum.	2	6	2
193	NE α	31	19	*Cyrus, Medorum destruxit imperium, subuerso Astyage rege Medorum. Idem Cyrus Iudæorum captiuitate laxata, quinquaginta ferme hominum millia regredi fecit in Iudæam, qui constructo altari, templi fundamenta iecerunt. Sed cùm à vicinis gentibus ædificatio impediretur, imperfectum opus vsq; ad Darium permansit, solo tantùm altario consistente.*	3	7	3
194	ζ	32	20		4	8	4
195	γ	33	21		5	9	5
196	δ	34	22		6	3400	6
197	Nς α	35	23		7	1	7
198	ζ	36	24		8	2	8
199	γ	37	25		9	3	9
200	δ	38	26		4780	4	4650
201	NZ α	39	27		1	5	1
202	ζ	40	28	*Ea quæ de Cræso apud Herodotum narrantur, quomodo tentaret oracula, his fuere temporibus.*	2	6	2
203	γ	41	29		3	7	3
204	δ	42	30	*Hoc tempore Iesus filius Iosedech & Zorobabel filius Salathiel clarent, qui & principes fuerunt eorum qui regressi sunt in Iudæam. Eusebius. Theognis poëta clarus habetur.*	4	8	4
205	NH α	43	31		5	9	5
206	ζ	44	32		6	3410	6
207	γ	45	33		7	1	7
208	δ	46	34		8	2	8
209	NΘ α	47	Tarquinius superbus. 1	*Tarquinius Superbus, septimus Rom. regnat annis 25. secundum Eusebium & Cassiodorum, vel 35. secundum Liuium & Dionysium, vt suprà scriptum est. nos Eusebium sequimur.*	9	3	9
210	ζ	48	2		4790	4	4660
211	γ	49	3		1	5	1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reges Persarū regis.	Ann. ab vrb. cōd.	Olympiades.	Reges Iudæ.	Reges Roman.		Sec. 70. interpr.	Secundū Hebr.	Orig. Euseb.
	212	δ	50	4	*Hoc anno 50. captiuitatis, quidam complent septuagesimum annum captiuitatis, altius nempe eius initium repetentes à 3. anno Eliachim, vsq; ad præsentem annum qui erat Cyri Persarum regis 20. Sunt qui eandem à 13. Iosiæ anno inchoent, & in 1. Cyri anno terminent, quo templum ædificari permisit, laxata captiuitate. sed neutram sententiam sequitur Euseb. Funccius sequitur vltimam sententiam, nos Eusebium.*	2	6	2
	213	Ξ α	51	5		3	7	3
	214	ζ	52	6		4	8	4
	215	γ	53	7		5	9	5
	216	δ	54	8		6	3420	6
	217	ΞΑ α	55	9		7	1	7
	218	ζ	56	10		8	2	8
	219	γ	57	11		9	3	9
	220	δ	58	12		4800	4	4670
	221	ΞΒ α	59	13		1	5	1
	222	ζ	60	14	*Tomyris regina Massagetarum Cyrum interfecit, cui successit Cambyses, quem aiunt secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Iudith historia conscribitur.*	2	6	2
	223	γ	61	15		3	7	3
	224	δ	62	16		4	8	4
	225	ΞΓ α	63	17		5	9	5
	226	ζ	64	18		6	3430	6
	227	γ	65	19		7	1	7
	228	δ	66	20		8	2	8
	229	ΞΔ α	67	21		9	3	9
	230	ζ	68	22	*Pythagoras physicus philosophus claret.*	4810	4	4680
1	231	γ	69	23	*Anno 69. captiuitatis Iudaicæ Darius Cambysi regi Persarum succedit.*	1	5	1
2	232	δ	70	24	*Hic est septuagesimus annus captiuitatis Iudaicæ, & secundus Darij Persarum regis: quo anno captiuitas finita est, & templum instaurari cœptum, consummatur q; opus anno quarto. hoc testatur Zacharias propheta,* DOMINE *omnipotens, quousque non miserebaris, &c. hic septuagesimus annus est, &c. Ab hoc tempore sacra scriptura incipit computare tempora per annos externorum principum, monarcharum, scilicet Cyri, Artaxersis, Darij, & sequentium. vnde & nos similiter eosdem principes deinceps adscribemus, & eorum imperia & tempora.*	2	6	2
3	233	ΞΕ α		25		3	7	3
4	234	ζ		26		4	8	4
5	235	γ		27		5	9	5
6	236	δ		28		6	3440	6
7	237	Ξς α		29		7	1	7
8	238	ζ		30		8	2	8
9	239	γ		31		9	3	9
10	240	δ		32		4820	4	4690
11	241	ΞΖ α		33		1	5	1
12	242	ζ		34		2	6	2
13	243	γ		35		3	7	3

FASTI CONSVLARES

A PRIMO VRBIS ROMÆ CONSVLE BRVTO, AD VLTIMVM BASILium, & Iustiniani mortem.

Anno quarto Olympiadis sexagesimæ septimæ vterque Consul Patricius fuit.

	An. ab vrb. cond.		
Eadem 1. cum Panis.	244	L.Iunius Brutus.	*Kal. Iunijs initio hinc mensis Iunius ab eo datus.* L.Tarquinius Collatinus maritus Lucretiæ.
	245	P.Valerius Poplicola II.	T.Lucretius Tricipitinus.
	246	P.Valerius Poplicola III.	M.Horatius Pulvillus II.
** al. Rufus.*	247	Sp.Lartius Flauus.*	T.Herminius Aquilinus.
	248	M.Valerius.	P.Postumius Tubertus II.
	249	P.Valerius Poplicola IIII.	T.Lucretius Tricipitinus II.
	250	P.Postumius Tubertus II.	Agrippa Menenius Lanatus.
	251	Opiter Virginius Tricostus.	Sp.Cassius Viscellinus.
	252	Postumus Cominius Auruncus.	T.Lartius Flauus.*
Poplicola adeò hoc anno pauper moritur, vt sumptu publico sepeliatur. Euseb.	253	Ser.Sulpitius Camerinus.	M.Tullius Longus.*
	254	T.AEbutius Helua.	P.Veturius Geminus.
	255	L.Lartius Flauus II.	Q.Cloelius Siculus.
Bellum Latinum.	256	A.Sempronius Atratinus.	M.Minucius Augurinus,†
** al Appius.*	257	A.Postumius Albus Regillensis.	T.Virginius Tricostus.
Prima secessio plebis in Sacrum montem capit anno 259. vt ait Cicero pro Cornelio perduell. eo anno 16. post Reges exactos. finita est autem anno 260. Tribunis plebi concessis.	258	M.*Claudius Sabinus.	P.Seruilius Priscus.
	259	A.Virginius Cælimontanus.	T.Veturius Geminus.
	260	Postumus Cominius Auruncus II.	Sp.Cassius Viscellinus II.
	261	T.Geganius*Macerinus.	P.Minucius Augurinus.*
	262	M.Minucius Augurinus II.	A.Sempronius Atratinus II.
	263	Q.Sulpitius Camerinus Cornutus.	Sp.Lartius Flauus II.
	264	C.Iulius Iulus.	P.Pinarius Mamercinus.
	265	Nautius Rutilus.	Sex.Furius Fusus.
	266	C.Aquilius Tuscus.	T.Ticinius Sabinus.
	267	Proculus Virginius Tricostus.	Sp.Cassius Viscellinus III.†
** Oros. Gessonij vocat. Latini anno 268. rebellant. Euseb.*	268	Q.Fabius Vibulanus.	Ser.Cornelius Maluginensis.
	269	R.Fabius Vibulanus.	L.Aimilius Mamercus.
	270	M.Fabius Vibulanus.	L.Valerius Potitus Voluscus.
	271	Q.Fabius Vibulanus II.	C.Iulius Iulus.
Trecenti milites Fabia familia à Veientibus cæsi. Euseb. Oros.	272	R.Fabius Vibulanus II.	Sp.Furius Fusus.
	273	M.Fabius Vibulanus II.	Cn.Manlius Cincinnatus.*
	274	R.Fabius Vibulanus III.	T.Virginius Tricostus Rutilus.
	275	L.Aimilius Mamercus II.	C.Seruilius Structus Ahala.
** al.M.*	276	C.* Oratius Pulvillus.	T.Menenius Lanatus.
	277	A.Virginius Rutilus.	Sp.Seruilius Structus.
Pompilia virgo Vestalis ob stuprū vinx defossa. Euseb. Oros. ait id factum anno 275.	278	C.Nautius Rutilus.	P.Valerius Poplicola.
	279	L.Furius Medullinus.	A.Manlius Vulso.
	280	L.Aimilius Mamercus III.	Vopiscus Iulius Iulus.
	281	L.Pinarius Mamercinus.	P.Furius Fusus.
	282	App.Claudius Sabinus.	T.Quinctius Capitolinus.
Suvia Vestalis ob stuprū vina defossa. Euseb.	283	L.Valerius Potitus II.	T.Aimilius Mamercinus.
	284	T.Numicius Priscus.	A.Virginius Cælimontanus.
	285	T.Quinctius Capitolinus II.	Q.Seruilius Priscus.
	286	T.Aimilius Mamercinus II.	Q.Fabius Vibulanus.
	287	Q.Seruilius Priscus II.	Sp.Postumius Albus Regillensis.
	288	T.Quinctius Capitolinus III.	Q.Fabius Vibulanus II.
	289	A.Postumius Regillensis.	Sp.Furius Medullinus Fusus.
	290	P.Seruilius Priscus.	L.AEbutius Helua.
	291	T.Lucretius Tricipitinus.	Sp.Veturius Crassus.
	292	P.Volumnius Amintinus Gallus.	Ser.Sulpitius Camerinus.
	293	P.Valerius Poplicola II.	C.Claudius Sabinus.
	294	Q.Fabius Vibulanus III.	L.Cornelius Maluginensis.
	295	L.Minutius Augurinus.	C.Nautius Rutilus II.
Decem Tribuni plebis primi. Onuf.	296	C.Oratius Pulvillus II.	Q.Minutius Augurinus.
	297	M.Valerius Maximus.	Sp.Virginius Cælimontanus.
	298	Tit.Romilius Vaticanus.	C.Veturius Cicurinus.
	299	Sp.Tarpeius Capitolinus.	A.Aterius Fontinalis.
*Onuf. * al. L.*	300	P.Tergeminus Curiatius.	Sex.Quinctilius Varus.
	301	T.*Menenius Lanatus.	P.Sextius Capitolinus.
Trecentesimo secūdo anno ab vrbe condita Decemviri creati cōposuerunt leges in decē tabulas: & sequenti anno duas alias tabulas addiderūt, atque ita leges xij. tabul. appellatæ. Eas leges cōtas esse anno vrbis 304. scribit Euseb.	302	App.Claudius Crassinus.	*L.Quintius Cincinnatus Dictator, & L.Tarquitius Flaccus magister equitum. Sigo. sed Eusebius multò ante etiam collocant.*

Hi abdicarunt, vt designarentur legum ferendarum causa Decemviri Consulares, qui per duos annos præfuerunt resp.

DECEM VIRI Consulari potestate, sine prouocatione App.Claudius.T.Genutius.P.Sextius.Sp.Veturius.C.Iulius Iulus.A.Manlius.Ser.Sulpitius Camerinus.Sp.Postumius Alb. P.Oratius.*T.Romilius Vaticanus.

Eusebius manuscriptus Chro. Romanorum Reges septem imperauerūt annis 220. sine, vt quibusdam placet, 244. & pulsis Regibus vix vsque ad quintumdecimū lapidem Romani imperium tenebāt. Anno autē ab vrbe condita 254. primos Romæ Consules creatos probat Sigonius ex Capitolinis tabulis, Messala, Oroſio, Ruſo, Eutropio, Iornande, Solino.

** al. Rufus, frater Sp. Lartij, de quo suprà.*

** Meminit Cicero in Bruto, & ait eum anno 10. post Reges exactos fuisse Consulem.*

† Censa sunt 120. millia hominū. Euseb. manuscr.

** Pestilentia, & fames. Oros.*

† Lex Agraria prima. Onuſr.

** Onuſr. Vulsoni vocat.*

Trecenti Fabij cæsi. Onuſr.

Onuſr.

** Pro Oratius, Onuſr.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

An. ab vrbe cond.			
303	App. Claudius II. L. Minutius Augurinus. M. Cornelius Maluginensis. M. Sergius. Q. Fabius Vibulanus. Q. Pætilius. T. Antonius Merenda. Cæso Duillius. Sp. Oppius Cornicen. II. M. Rabuleius II. abdicarunt.		
	DVODECIM TABVLARVM LEGES.		
304	Iidem, vt tamen iam à Claudio proximus sit Qu. Fabius Vibulanus, vt testatur antiquum Kalendarium. K.		*Secunda secessio plebis in Auentinum, propter scelus Appij Decemuiri.*
	DECEMVIRI abdicantur. Rursus ad Consules recidit respubl. nondum finito anno, electióque.		*Abdicantur autem ob libidinem Appij Claudij, qui Virginij filiam vanis per vim abducere. Euseb.*
	M. Oratius Barbatus.	L. Valerius Potitus.	
305	Lar. Herminius Exquilinus.	T. Virginius Cælimontanus Tricostus.	
306	M. Geganius Macerinus.	Claud.* Iulius Iulus.	* *al.* Caius.
307	Agrippa Furius Fusus.	T. Quinctius Capitolinus IIII.	
308	M. Genutius Augurinus.	C. Curtius Medullinus Fusus.	
	Iterum mutatur status reipubl. & pro COSS. primi omnium Tribb. militum Consulari potestate eliguntur numero tres.		
309	L. Atilius Longus.	T. Cloelius Siculus.	
		A. Sempronius Atratinus. TRI. MIL.	
	Hi ante anni finem magistratum deponentes, locum denuò COS. fecerunt, vt post quartum ferè mensem eligerentur sequentes Consules.		
	L. Papyrius Mugillanus.	L. Sempronius Atratinus.	
310	M. Geganius Macerinus II.	T. Quinctius Capitolinus V.	
311	M. Fabius Vibulanus.	P. AEbutius Helua Cornicen.	
312	C. Furius Pacillus.	M. Papyrius Crassus.	*Sp. Melius regnum affectans, occisus.*
313	Proculus Geganius Macerinus.	L. Menenius Lanatus II.	
314	T. Quinctius Capitolinus VI.	*L. Quinctius Cincinnatus iterum Dictator.* Agrippa Menenius Lanatus.	
315	M. Aimilius Mamercinus.	L. Quinctius Cincinnatus.	
		L. Iulius Iulus. TRIB. MIL.	
316	M. Geganius Mamercinus III.	*M. Aimilius Mamercinus Dictator.* L. Sergius Fidenas in hoc honore appellatus.	
317	M. Cornelius Maluginensis.	L. Papyrius Crassus.	
318	C. Iulius Iulus II.	L. Virginius Tricostus.	
319	C. Iulius Iulus III.	*Q. Seruilius Priscus Dictator.* L. Virginius Tricostus II.	
320	M. Fabius Vibulanus.	*M. Aimilius II. Dictator.* M. Follius Flaccinator.	
		L. Sergius Fidenas. TRIB. MIL.	
321	L. Pinarius Mamercinus.	L. Furius Medullinus.	
		Sp. Postumius Albus. TRIB. MIL.	
322	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.	*A. Postumius Tubertus Dictator.* C. Iulius Mento.	
323	L. Papyrius Crassus II.	L. Iulius Iulus.	
324	L. Sergius Fidenas II.	Hostus Lucretius Tricipitinus.	
325	T. Quinctius Pœnus Cincinnat⁹ II.	A. Cornelius Cossus.	
326	C. Seruilius Axilla* Structus.	L. Papyrius Mugillanus II.	* *Ahala Onufr.*
327	A. Cornelius Cossus.	*M. Aimilius Mamercinus III. Dictator.* T. Quinctius Pennus Cincinnatus.	
	C. Furius Pacillus.	M. Postumius. TRIB. MIL.	
328	A. Sempronius Atratinus.	L. Furius Medullinus.	
	L. Quinctius Cincinnatus II.	L. Orarius Barbatus. TRI. MIL.	
329	Appius Claudius Crassus.*	L. Sergius Fidenas.	* Pro. *Crassus, Onufr. edit Crassinus.*
	Sp. Nautius Rutilus.	Sex. Iulius Iulus. TRIB. MIL.	
330	C. Sempronius Atratinus.	Q. Fabius Vibulanus.	
331	L. Manlius Capitolinus.	L. Papyrius Mugillanus.	
	Q. Antonius Merenda.	L. Seruilius Structus. TRIB. MIL.	
332	N. Fabius Vibulanus.	T. Quinctius Capitolinus Barbatus.	
333	T. Quinctius Cincinnatus II.	L. Furius Medullinus III.	
	M. Manlius Capitolinus.	A. Sempronius Atratinus II. TRI. MIL.	
334	Agrippa Menenius Lanatus.	Sp. Nautius Rutilus II.	
	P. Lucretius Tricipitinus.	C. Seruilius Axilla. TRI. MIL.	
335	L. Sergius Fidenas II.	C. Seruilius Axilla. II.	
		M. Papyrius Mugillanus. TRIB. MIL.	
336	L. Seruilius Structus II.	*Q. Seruilius Priscus Fidenas Dictator II.* P. Lucretius Tricipitinus II.	
	Agrippa Menenius Lanatus II.	Sp. Verurius Crassus. TRIB. MIL.	
337	A. Sempronius Atratinus III.	M. Papyrius Mugillanus II.	
		Sp. Nautius Rutilus II. TRI. MIL.	
338	P. Cornelius Cossus.	T. Quinctius Cincinnatus.	
	C. Valerius Potitus.	C. Martius Rutilus.	
339	Q. Fabius Vibulanus II.	N. Fabius Vibulanus. TRI. MIL.	
	Cn. Cornelius Cossus.	L. Valerius Potitus.	
340	L. Furius Medullinus.	P. Postumius Regillensis. TRI. MIL.	
341	Q. Fabius Ambustus.	M. Cornelius Cossus.	
342	M. Papyrius Mugillanus.	C. Furius Pacillus.	
343	M. Aimilius Mamercinus.	C. Nautius Rutilus.	
344	Cn. Cornelius Cossus.	C. Valerius Potitus Volusus.	
345	C. Iulius Iulus.	L. Furius Medullinus II.	
346	C. Valerius Potitus II.	*P. Cornelius Rutilus Cossus Dictator.* P. Cornelius Cossus.	
	L. Furius Medullinus II.	C. Seruilius Ahala. TRIB. MIL.	
347	P. Cornelius Cossus.	C. Seruilius Ahala II.	*Stipendium ex publico primo datum.*
	Cn. Cornelius Cossus.	N. Fabius Vibulanus II. TRI. MIL.	
348	C. Iulius Iulus II.	L. Valerius Potitus II.	
		N. Fabius Ambustus. TRI. MIL.	
	T. Quinctius Capitolinus.	M. Aimilius Mamercinus.	
	A. Manlius Vulso.	Q. Quinctius Cincinnatus.	
		L. Furius Medullinus II. TRI. MIL.	

An. ab vrbe cond.				
349	P. Cornelius Maluginensis.		C. Valerius Potitus III.	
	M. Sergius Fidenas.		Cn. Cornelius Cossus II.	
	K. Fabius Ambustus II.		Sp. Naurius Rutilus III. Tr. Mi.	
350	M. Aimilius Mamercinus.		M. Furius Fusus.	
	L. Valerius Potitus III.		App. *Claudius Crassinus.	* *Onufr. P. Claudius Crassinus, edit.*
	M. Quinctilius Varus.		L. Iulius Iulus. TRIB. MIL.	
351	C. Seruilius Ahala III.		Q. Sulpitius Cornutus.	
	Q. Seruilius Fidenas.		L. Virginius Tricostus.	
	A. Manlius II.		M. Sergius Fidenas II. TRI. MI.	
352	M. Furius Camillus II.		L. Iulius Iulus.	
	L. Valerius Potitus IIII.		M. Aimilius Mamercinus III.	
	Cn. Cornelius Cossus II.		K. Fabius Ambustus II. TRI. MI.	
353	L. Publilius Volscus.		P. Mælius Capitolinus.	
	L. Titinius.		P. Mænius.	
	Sp. Furius Medullinus.		P. Licinius Caluus primus ex plebe TRIB. MIL.	
354	M. Pomponius.		L. Attilius Longus.	
	C. Duillius.		N. Veturius.	
	Volero Publilius Philo.		Cn. Genutius Augurinus. TR. M.	
355	L. Valerius Potitus V.		L. Furius Medullinus III.	
	M. Valetius Maximus.		M. Furius Camillus II.	
	Q. Seruilius Fidenas II.		Q. Sulpitius Camerinus II. TR. M.	
356	L. Iulius Iulus II.	*Camillus Dictator. vide Symmachum in epistolis.*	L. Sergius Fidenas.	
	L. Furius Medullinus IIII.		A. Postumius Regillensis.	
	P. Cornelius Maluginensis.		A. Manlius Capitolinus. TRI. MI.	
357	Cn. Genutius Augurinus II.		P. Mælius Capitolinus II.	
	L. Titinius II.		P. Licinius Caluus.	
	P. Menius II.		L. Attilius Longus II. TRI. MIL.	
358	P. Cornelius Cossus.		L. Furius Medullinus V.	
	P. Cornelius Scipio.		M. Valerius Maximus II.	
	Cæso Fabius Ambustus III.		Q. Seruilius Fidenas III. TRI. MI.	
359	M. Furius Camillus III.		A. Valerius Poplicola.	
	L. Furius Medullinus VI.		C. Aimilius Mamercinus.	
	Sp. Postumius Albinus.		P. Cornelius Scipio II. TRI. MI.	
360	L. Lucretius Flauus.	*Consules.*	Ser. Sulpitius Camerinus.	
361	L. Valerius Potitus.		M. Manlius Capitolinus.	
362	L. Lucretius Flauus.		M. Aimilius Mamercinus.	
	Ser. Sulpitius Camerinus.		L. Furius Medullinus VII.	
	Agrippa Furius Fusus.		C. Aimilius Mamercinus. TR. MI.	
Bellum Gallicum Senonicum.	363 Q. Sulpitius Longus.	*Camillus II. Dictator, quo anno de Gallis triumphauit.*	Q. Fabius Ambustus.	
	K. Fabius.		C. Fabius.	
	Q. Seruilius Fidenas IIII.		Ser. Cornelius Maluginensis. TR. M.	*Vibi à Gallis capti.*
364	M. Furius Camillus per annum Dictator, & solus.			
365	L. Virginius Tricostus.	*Anno 365. Camillus III. Dictator de Volscis triumphat.*	L. Postumius Albinus.	
	L. Valerius Poplicola II.		P. Cornelius.	
	A. Manlius Capitolinus.		L. Aimilius Mamercinus. TR. MI.	
366	T. Q. Cincinnatus.		L. Aquilius Coruus.	
	Q. Seruilius Fidenas V.		L. Iulius Iulus.	
	L. Lucretius Tricipitinus II.		Ser. Sulpitius Rufus. TRI B. MI L.	
367	L. Papyrius Cursor.		L. Menenius Lanatus.	
	C. Sergius Fidenas.		L. Aimilius Mamercinus II.	
	L. Valerius Poplicola III.		C. Cornelius. TRIB. MIL.	
368	Ser. Cornelius Maluginensis III.		T. Quinctius Cincinnatus.	
	M. Furius Camillus IIII.		Q. Seruilius Fidenas VI.	
	L. Oratius Puluillus.		P. Valerius Potitus Poplicola. TRI- BVN. MIL.	
369	A. Manlius Capitolinus.	*Anno 369. A. Cornelius Cossus Dictator.*	T. Quinctius Capitolinus.	
	L. Quinctius Capitolinus.		L. Papyrius Cursor II.	
	P. Cornelius.		C. Sergius Fidenas. TRIB. MIL.	
370	M. Furius Camillus V.		Ser. Sulpitius Rufus II.	
	Ser. Cornelius Maluginensis III.		P. Valerius Potitus II.	
	C. Papyrius Crassus.		T. Quinctius Cincinnatus II. TRI. MIL.	
371	L. Valerius Poplicola IIII.		M. Trebonius Flauus.	
	L. Aimilius Mamercinus III.		A. Manlius Capitolinus III.	
	Ser. Sulpitius Rufus III.		L. Lucretius Tricipitinus II. TR. M.	
372	Q. Seruilius Fidenas.		Sp. Papyrius Crassus.	
	L. Papyrius Crassus.		L. Aimilius Mamercinus IIII.	
	Ser. Sulpitius Prætextatus.		Ser. Cornelius Maluginensis. TR. M.	
373	L. Lucretius Tricipitinus III.		M. Furius Camillus VI.	
	L. Furius Medullinus.		A. & L. Postumij Regillenses.	
	M. Fabius Ambustus. TRIB. MI.		P. Valerius Potitus III.	
374	L. Valerius Poplicola V.		L. Menenius Lanatus II.	
	C. Sergius Fidenas III.		Ser. Cornelius Maluginensis V. TRIB. MIL.	
	Sp. Papyrius Cursor.		M. Albinius.	
375	P. Manlius Capitolinus.		L. Iulius Iulus.	
	C. Manlius Capitolinus.		C. Sexilius. TRIB. MIL.	
	L. Antistius.		P. Cloelius Siculus.	
376	Q. Seruilius Fidenas II.			

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ant. ab vrb. cond.		
	Sp. Furius Medullinus.	C. Licinius Caluus.
	M. Otarius Puluillus.	L. Geganius Macerinus. TRI. MIL.
377	L. Aimilius Mamercinus V.	L. Quinctius Cincinnatus II.
	C. Quinctius Cincinnatus.	P. Valerius Potitus IIII.
	Ser. Sulpitius Prætextatus II.	C. Veturius Craſſus Cicurinus. TRI. MIL.
378	Solitudo magiſtratuum per quinquennium fuit, Licinio Stolone, & L. Sextio Lateranо TRIB.	
379	PLEBIS interceſſione perpetua comitia interturbantibus, dum ſeduló à patribus reſiſtitur,	
380	ne legem de communicando cum plebe conſulatu, de agrorum modo, de fœnore minuendo	
381	perferrent. Itáque Caius Licinius Caluus, & L. Sextius Lateranus per totũ hoc quinquennium	
382	tribunarum plebis geſſerunt.	
383	L. Furius Medullinus II.	P. Valerius Potitus Poplicola V.
	C. Valerius Potitus.	Ser. Cornelius Maluginenſis VI.
	A. Manlius Capitolinus.	Ser. Sulpitius Prætextatus III. TRIBVN. MIL.
384	Q. Seruilius Fidenâs III.	M. Cornelius Maluginenſis.
	A. Cornelius Coſſus.	C. Veturius Craſſus.
	Q. Quinctius Cincinnatus.	M. Fabius Ambuſtus. TRI. MIL.
385	L. Quinctius Capitolinus. *Anno 385. M. Furius Camillus IIII. Dictator.*	Sp. Seruilius Structus.
	Ser. Cornelius Maluginenſis VII.	L. Papyrius Craſſus.
	Ser. Sulpitius Prætextatus IIII.	L. Veturius Craſſus Cicurinus. TRI. MIL.
386	A. Cornelius Coſſus II. *Anno 386 Camillus V. Dictator.*	L. Veturius Craſſus Cicurinus II.
	M. Cornelius Maluginenſis II.	P. Valerius Potitus Poplicola VI.
	P. Manlius Capitolinus II.	M. Geganius Macerinus. TRI. MIL.

CONSVLES E PLEBE PRIMVM CREARI COEPTI.

Hoc anno duo noui magiſtratus inſtituti ſunt: Prætura & Aediles curules.	387	L. Aimilius Mamercinus.	L. Sextius Lateranen. primus è plebe COS.
	388	L. Genutius Auentinenſis. *Mors Camilli.*	Q. Seruilius Ahala.
	389	C. Sulpitius *Pericus.	C. Licinius Caluus.
	390	L. Aimilius Mamercinus.	Cn. Genutius Auentinenſis.
* Pythius, corrupte legitur in Fabio Quintiliano lib. 1.	391	Q. Seruilius Ahala II.	L. Genutius Auentinenſis II.
	392	C. Sulpitius Pericus II.	C. Licinius Caluus II.
	393	M. Fabius Ambuſtus.	C. Pætilius Libo Viſolus.
	394	M. Popilius Lænas.	Cn. Manlius Capitolinus Imperioſus.
	395	C. Fabius Ambuſtus.	C. Plautius Proculus.
	396	Cn. Manlius Capitol. Imperioſus II.	C. Martius Rutilus.
	397	M. Fabius Ambuſtus II.	M. Popilius Lænâs II.
	398	C. Sulpitius Pericus III.	M. Valerius Poplicola.
	399	M. Fabius Ambuſtus III.	T. Quinctius Barbatus * Capitolinus Criſpinus. ** Pro Barbatus, Onuſf. habet Pennus.*
	400	C. Sulpitius Pericus IIII.	*C. Iulius Iulus Dictator.* M. Valerius Poplicola II.
	401	P. Valerius Poplicola.	C. Martius Rutilus II.
	402	C. Sulpitius Pericus V.	T. Quinctius Pennus Cincinnatus.
	403	M. Popilius Lænas III.	L. Cornelius Scipio.
	404	L. Furius Camillus.	P. *Claudius Craſſus. ** Onuſf. App. Claud. Craſſinus Regil.*
Fasti II. cum Pania.	405	M. Popilius Lænas IIII.	M. Valerius Coruus.
	406	T. Manlius Torquatus.	C. Plautius Venno Hypſæus.
	407	M. Valerius Coruus II.	C. Pætelius Balbus Libo Viſolus II.
	408	M. Fabius Dorſo.	Ser. Sulpitius Camerinus.
	409	C. Marcius Rutilus III.	T. Manlius Torquatus II.
Bellum Samniticum.	410	M. Valerius Coruus III.	A. Cornelius Coſſus Aruina.
	411	M. Marcius Rutilus IIII.	Q. Seruilius Ahala II.
	412	G. Plautius Hypſæus II.	L. Aimilius Mamercinus, Priuernâs poſtea dictus.
	413	T. Manlius Torquatus III.	P. Decius Mus, qui ſe deuouit.
	414	T. Aimilius Mamercinus.	Q. Publilius Philo. Idem poſt eodem anno Dictator.
	415	L. Furius Camillus.	C. Mænius Nepos.
	416	C. Sulpitius Longus.	P. Ailius Pætus.
	417	L. Papyrius Craſſus.	K. Duillius.
	418	M. Valerius Coruus IIII.	M. Atilius Regulus.
** al. Ti.*	419	T. *Veturius Caluinus.	Sp. Poſtumius Regillenſis Albinus.
	420		*Annus ſine COSS.*
	421	Cn. Domitius Caluinus.	A. Cornelius Coſſus Aruina II.
** Onuſf. C.*	422	L. *Valerius Potitus Flaccus.	M. Claudius Marcellus.
	423	L. Papyrius Craſſus II.	L. Plautius Venno.
	424	L. Aimilius Mamercinus II.	C. Plautius Decianus.
	425	P. Plautius Proculus.	P. Cornelius Scipio Scapula.
	426	L. Cornelius Lentulus.	Q. Publilius Philo II.
	427	C. Pætilius Libo Viſolus II.	L. Papyrius Curſor primus Procos.
	428	L. Furius Camillus II.	*L. Papyrius Curſor Dictator.* D. Iunius Brutus Scæua.
	429	L. Papyrius Curſor Dictator, ſine COSS.	
	430	C. Sulpitius Longus.	Q. Aulius Cerretanus.
Caulina Pax.	431	Q. Fabius Maximus Rullianus.	L. Fuluius Curuus.
	432	T. Veturius Caluinus II.	Sp. Poſtumius Albinus II.
	433	L. Papyrius Curſor II.	Q. Publilius Philo III.

434 L. Papy-

Ant. ab vrb. cond.			
	434	L. Papyrius Curſor III.	Q. Aulius Cerretanus II.
	435	L. Plautius Venno.	M. Foſſius Flaccinator.
	436	Q. Aimilius Barbula.	C. Iun. Brutus Bubulcus.
	437	Sp. Nautius Rutilus.	M. Popilius Lænâs.
	438	L. Papyrius Curſor V.	Q. Publilius Philo III.
	439	M. Pætilius Libo.	C. Sulpitius Longus.
	440	L. Papyrius Curſor V.	C. Iun. Brutus Bubulcus II.
	441	M. Valerius Maximus.	P. Decius Mus.
	442	C. Iun. Brutus Bubulcus III.	Q. Aimilius Barbula II.
Bellum Etruſcum & Samniticum.	443	Q. Fab. Max. Rullianus II.	C. Martius Rutilus Cenſorinus poſtea dictus. *Anno 442. latus eſt lex Atilia de tutela tutorium.*
	444	Hoc anno DICTATOR & Magiſter equitum ſine COSS. fuerunt.	
	445	Q. Fab. Max. Rullianus III.	P. Decius Mus II.
Pædus III. cum Pania.	446	App. Claudius Cæcus.	L. Volumnius Flamma Violenſis.
	447	P. Cornelius Aruina.	Q. Martius Tremulus.
	448	L. Poſthumius Megellus.	T. Minutius Augurinus.
	449	P. Sempronius Sophus.	P. Sulpitius Sauerrio.
	450	L. Genutius Auentinenſis.	Ser. Cornelius Lentulus.
	451	M. Liuius Denter.	M. Aimilius Paulus.
	452	Q. Fabius Maximus Dictator, M. Aimilius Paulus mag. eq. & M. Valerius Coruus, & P. Sempronius Sophus. Mag. eq. *Hic annus omiſſus erat.*	
	453	M. Valerius Coruus V.	Q. Apuleius Panſa.
	454	M. Fuluius Pætinus.	T. Manlius Torquatus.
	455	L. Cornel. Scipio.	Cn. Fuluius Centumalus.
	456	Q. Fab. Max. Rullianus IIII.	P. Decius Mus III.
	457	App. Claudius Cæcus II.	L. Volumnius Flamma Violenſis.
	458	Q. Fab. Max. Rullianus V.	P. Decius Mus IIII. qui ſe deouit.
	459	L. Poſthumius Megellus II.	M. Atilius Regulus.
	460	L. Papyrius Curſor.	Sp. Caruilius Maximus.
	461	Q. Fab. Max. Gurges.	D. Iun. Brutus Scæua.
Tres viri capitales primi.	462	L. Poſthumius Megellus III.	C. Iunius Brutus Bubulcus.
	463	M. Curius Dentatus.	P. Cornelius Rufinus.
	464	M. Valerius Coruinus VI.	Q. Cædicius Noctua.
	465	Q. Martius Tremulus II.	P. Cornelius Aruina.
	466	M. Claudius Marcellus.	C. Nautius Rutilus.
Tertia ſeceſſio plebis in Ianiculum.	467	M. Valerius Maximus.	C. Ailius Pætus.
	468	C. Claudius Canina.	M. Aimilius Barbula.
	469	C. Seruilius.	L. Cæcilius Metellus.
	470	P. Cornel. Dolobella.	Cn. Domitius Caluinus.
	471	Q. Aimilius Papus.	C. Fabricius Luſcinus.
Bellum Tarentinum.	472	L. Aimilius Barbula.	Q. Martius Philippus.
	473	P. Valerius Læuinus.	Tiberius Coruncanius Nepos.
	474	P. Sulpitius S. Auerrio.	P. Decius Mus.
Fabius IIII. cum Pætus.	475	Q. Aimilius Papus II.	C. Fabricius Luſcinus II.
	476	P. Cornel. Rufinus II.	C. Iunius Brutus Bubulcus II.
	477	Q. Fabius Gurges II.	C. Genutius Cleſpina.
	478	M. Curius Dentatus II.	L. Cornelius Lentulus.
	479	M. Curius Dentatus III.	Ser. Cornelius Merenda.
	480	C. Fabricius Luſcinus.	C. Claudius Canina.
	481	L. Papyrius Curſor.	Sp. Caruilius Maximus II.
	482	C. Quinctius Claudus.	L. Genutius Cleſpina.
	483	C. Genutius Cleſpina II.	Cn. Cornelius Blaſio.
** Onuſf. Q. Ogulnius Gallus.*	484	L. Quinctius *Gulo.	C. Fabius Pictor.
	485	P. Sempronius Sophus.	App. Claudius Craſſus.
	486	M. Atilius Regulus.	L. Iulius Libo.
	487	D. Iunius Pera.	M. Fabius Pictor.
	488	M. Valerius Maximus.	Q. Mamilius Vitulus.
	489	App. Claudius Caudex.	M. Fuluius Flaccus.
Bellum Punicum primum.	490	M. Valerius Maximus II.	M. Otacilius Craſſus.
	491	L. Poſthumius Megellus.	Q. Mamilius Vitulus II.
	492	L. Valerius Flaccus.	T. Otacilius Craſſus.
	493	Cn. Cornelius Scipio Aſina.	C. Duillius.
	494	L. Cornelius Scipio.	C. Aquilius Florus.
	495	A. Atilius Calatinus.	C. Sulpitius Paterculus.
	496	C. Atilius Regulus.	Cn. Cornelius Blaſio.
	497	Qu. Cædicius.	L. Manlius Vulſo Longus.
	498	Ser. Fuluius Nobilior.	M. AEmilius Paulus.
	499	Cn. Cornelius Scipio Aſina II.	A. Atilius Calatinus II.
	500	Cn. Seruilius Cæpio.	C. Sempronius Blæſus.
	501	C. Aurelius Cotta.	P. Seruilius Geminus.
	502	L. Cæcilius Metellus.	C. Furius Pacilus.
	503	C. Atilius Regulus II.	L. Manlius Vulſo.
	504	P. Claudius Pulcher.	L. Iunius Pullus.
	505	C. Aurelius Cotta II.	P. Seruilius Geminus II.
	506	L. Cæcilius Metellus II.	M. Fabius Buteo.
	507	M. Oracilius Craſſus II.	M. Fabius Licinus.
	508	M. Fabius Buteo II.	C. Atilius Bulbus.

Hoc primũ anno 484. quinque annis ante primum bellum Punicum argentum Romæ fignatũ eſſe Plinius lib. 33. c. 3.

509 A. Man-

Universidad de Deusto
Biblioteca

	An. ab vrbe cond.			
	509	A Manlius Atticus.	C.Sempronius Blæsus II.	
	510	C.Fundanius Fundulus.	C.Sulpitius Gallus.	
Duo prætores primum creati.	511	C.Luctatius Catulus.	A.Posthumius Albinus.	
	512	Q.Luctatius Cereo.	A.Manlius Atticus II.	Pax cum Pœnis facta.
	513	C.Claudius Centho.	M.Sempronius Tuditanus.	
	514	C.Mamilius Turrinus.	Q.Valerius Falto.	
	515	T.Sempronius Gracchus.	P.Cornelius Falto.	
	516	L.Cornelius Lentulus Caudinus.	Q.Fuluius Flaccus.	Bellum Ligusticum.
	517	P.Cornelius Lentulus Caudinus.	C.Licinius Varus.	
Pace populo Romano terra marique parta, iterum Ianus clausus est.	518	C.Atilius Bulbus II.	T.Manlius Torquatus.	
	519	L.Posthumius Albinus.	Sp.Caruilius Maximus.	
	520	Q.Fabius Verrucosus.	M.Pomponius Matho.	
	521	M.Aimilius Lepidus.	M.Poblicius Malleolus.	
	522	M.Pomponius Matho II.	C.Papyrius Maso.	
	523	M.Aimilius Barbula.	M.Iunius Pera.	
	524	L.Posthumius Albinus II.	Cn.Fuluius Centumalus.	Bellum Illyricum.
	525	Sp.Caruilius Maximus II.	Q.Fabius Verrucosus II.	
Bellum Gallicum Cisalpinum.	526	P.Valerius Flaccus.	M.Atilius Regulus.	Prætores IIII primum creati.
	527	L.Apustius Fullo.	M.Valerius Messala.	
	528	L.AEmilius Papus.	C.Atilius Regulus.	
	529	Q.Fuluius Flaccus II.	T.Manlius Torquatus II.	
	430	C.Flaminius Nepos.	P.Furius Philus.	
	531	M.Claudius Marcellus.	Cn.Cornelius Scipio Calusa.	
	532	P.Cornelius Asina.	M.Minutius Rufus.	
	533	L.Veturius Philo.	C.Luctatius.	
	534	L.AEmilius Paulus.	M.Liuius Salinator.	
	535	P.Cornelius Scipio.	T.Sempronius Longus.	
Bellum Punicum secundum.	536	C.Flaminius II.	Cn.Seruilius Geminus.	
	537	L.Aimilius Paulus II.	C.Terentius Varro.	Cannensis pugna.
	538	T.Sempronius Gracchus.	L.Postumius Albinus III.	
	539	Q.Fabius Max.Verrucosus IIII.	M.Claudius Marcellus III.	
	540	Q.Fabius Max.	T.Sempronius Gracchus III.	
	541	App.Claudius Pulcher.	Q.Fuluius Flaccus III.	
	542	P.Sulpitius Galba Maximus.	Cn.Fuluius Centumalus II.	
	543	M.Claudius Marcellus IIII.	M.Valerius Læuinus II.	
	544	Q.Fab.Max.Verrucosus V.	Q.Fuluius Flaccus.	
	545	M.Claudius Marcellus V.	T.Quintius Crispinus.	
	546	M.Liuius Salinator II.	C.Claudius Nero.	
	547	Q.Cæcilius Metellus.	L.Veturius Philo.	
	548	P.Cornelius Scipio Africanus.	P.Licinius Crassus Dines.	
	549	M.Cornelius Cethegus.	P.Sempronius Tuditanus.	
	550	Cn.Seruilius Cæpio.	C.Seruilius Nepos.	
Pax iterum cum Pœnis.	551	Ti.Claudius Nero.	M.Seruilius Pulex Geminus.	
	552	Cn.Cornelius Lentulus.	P.AElius Pætus.	
Bellum Philippicum.	553	P.Sulpitius Galba Maximus II.	C.Aurelius Cotta.	
	554	C.Cornelius Lentulus.	P.Villius Tapulus.	
	555	T.Quinctius Flaminius.	Sext.AElius Pætus Catus.	
Sex prætores facti.	556	C.Cornelius Cethegus.	Q.Minutius Rufus.	
	557	L.Furius Purpureo.	M.Claudius Marcellus.	
	558	L.Valerius Flaccus.	M.Portius Cato.	
	559	P.Cornelius Scipio Africanus II.	T.Sempronius Longus.	
	560	L.Cornelius Merula.	Q.Minutius Thermus.	
	561	L.Quinctius Flaminius.	Cn.Domitius AEnobarbus.	
Bellum Antiochenum.	562	M.Atilius Glabrio.	M.Cornel.Scipio Nasica.	
	563	L.Cornel.Scipio Asiaticus.	C.Lælius Nepos.	
	564	Cn.Manlius Vulso.	M.Fuluius Nobilior.	
	565	C.Liuius Salinator.	M.Valerius Messala.	
	566	M.AEmilius Lepidus.	C.Flaminius Nepos.	
	567	Sp.Postumius Albinus.	Q.M. Philippus.	
	568	App.Claudius Pulcher.	M.Sempronius Tuditanus.	
	569	P.Claudius Pulcher.	L.Portius Licinius.	
	570	Q.Fabius Labeo.	M.Claudius Marcellus.	
	571	L.AEmilius Paulus.	Cn.Bæbius Tamphilus.	
	572	P.Cornelius Cethegus.	M.Bæbius Tamphilus.	
	573	A.Postumius Albinus.	C.Calphurnius Piso.	
	574	Q.Fuluius Flaccus.	L.Manlius Accidinus.	
	575	M.Iunius Brutus.	A.Manlius Vulso.	
	576	C.Claudius Pulcher.	T.Sempronius Gracchus.	
	577	Q.Pætilius Spurinus.	Cn.Cornelius Læuinus.	
	578	Q.Mutius Scæuola.	M.AEmilius Lepidus.	
	579	Sp.Postumius Paullulus.	Q.Mucius Scæuula.	
	580	L.Postumius Albinus.	M.Popilius Lænas.	
	581	C.Popilius Lænas.	P.AElius Ligus.	
Bellum Persicum.	582	P.Licinius Crassus.	C.Cassius Longinus.	
	583	C.Hostilius Mancinus.	C.Atilius Serranus.	
	584	Q.Martius Philippus II.	Q.Seruilius Cæpio.	
	585	L.AEmilius Paulus II.	C.Licinius Crassus.	
	586	Q.AElius Pætus.	M.Iunius Pennus.	
	587	C.Sulpitius Gallus.	M.Claudius Marcellus.	
	588	T.Manlius Torquatus.	Cn.Octauius.	

589 A.Man-

	An. ab vrb. cond.			
	589	A.Manlius Torquatus.	Q.Cassius Longinus.	
	590	T.Sempronius Gracchus.	M.Iuuentius Thalua.	
	591	P.Scipio Nasica.	C.Martius Figulus.	
	592	M.Valerius Messala.	C.Fannius Strabo.	
	593	L.Anicius Gallus.	M.Cornelius Cethegus.	
	594	Cn.Cornelius Dolobella.	M.Fuluius Nobilior.	
	595	M.AEmilius Lepidus.	C.Popilius Lænas II.	
	596	Sext.Iulius Cæsar.	L.Aurelius Orestes.	
	597	L.Cornelius Lentulus.	C.Martius Figulus II.	
	598	P.Cornelius Nasica.	M.Claudius Marcellus II.	
	599	Q.Opimius.	L.Postumius Albinus.	
	600	Q.Fuluius Nobilior.	T.Annius Luscus.	Bellum Celtibericum.
	601	M.Claudius Marcellus III.	L.Valerius Flaccus.	
	602	L.Licinius Lucullus.	A.Postumius Albinus.	
Bellum Punicũ tertium.	603	T.Quinctius Flaminius.	M.Acilius Balbus.	
	604	L.Maritus Censorinus.	M.Manlius.	
	605	Sp.Postumius Magnus.	L.Calphurnius Piso Cæsonianus.	
	606	P.Scipio Africanus AEmilianus.	C.Liuius Drusus.	
	607	Cn.Cornelius Lentulus.	L.Mummius, qui post Achaicus dictus est.	Bellum Viriatinum.
	608	Q.Fab.Maximus AEmilianus.	L.Hostilius Mancinus.	
	609	Ser.Sulpitius Galba.	L.Aurelius Cotta.	
	610	App.Claudius Pulcher.	Q.Cæcilius Metellus Macedonicus.	
	611	L.Metellus Caluus.	Q.Fabius Maximus Seruilianus.	
	612	Cn.Seruilius Cæpio.	Q.Pompeius.	
	613	C.Lælius Sapiens.	Q.Seruilius Cæpio.	Bellum Numantinum.
	614	Cn.Calpurnius Piso.	M.Popilius Lænas.	
	615	P.Scipio Nasica Serapio.	Decius Iunius Brutus.	
Bellum seruile primum.	616	M.AEmilius Lepidus Porcina.	C.Hostilius Mancinus.	
	617	P.Furius Philus.	Sext.Atilius Serranus.	
	618	Ser.Fuluius Flaccus.	C.Calphurnius Piso.	
	619	P.Scipio Africanus AEmilianus II.	C.Fuluius Flaccus.	
Seditio Gracchana prior.	620	P.Mutius Scæuola.	L.Calphurnius Piso Frugi.	
	621	P.Popilius Lænas.	P.Rupilius.	
	622	P.Licinius Crassus Mutianus.	L.Valerius Flaccus.	Bellum Asiaticum.
	623	C.Claudius Pulcher.	M.Perpenna Nepos.	
	624	C.Sempronius Tuditanus.	M.Aquilius.	
	625	Cn.Octauius.	T.Annius Luscus.	
	626	L.Cassius Longinus.	L.Cornelius Cinna.	
	627	M.Aimilius Lepidus.	L.Orelius Orestes.	
Bellum Allobrogicum.	628	M.Plautius Hypsæus.	M.Fuluius Flaccus.	
	629	C.Cassius Longinus.	Caius Sextius Caluinus.	
	630	Q.Cæcilius Metellus, Balearicus postea dictus.	T.Quintius Flaminius.	
	631	Cn.Domitius AEnobarbus.	C.Fannius.	Bellum Balearicum.
	632	L.Opimius.	Q.Fabius Maximus Allobrogicus postea	
	633	P.Manlius.	C.Papyrius Balbus. (dictus.	
	634	L.Cæcilius Metellus.	L.Aurelius Cotta.	
	635	M.Porcius Cato Nepos.	Q.Martius Rex.	
	636	L.Cæcilius Metellus Dalmaticus.	Q.Mutius Scæuola.	
	637	C.Licinius Geta.	Q.Fabius Maximus.	
	638	M.Aimilius Scaurus.	M.Cæcilius Metellus.	
	639	M.Acilius Balbus.	C.Porcius Cato.	
	640	C.Cæcilius Metellus Caprarius.	Cn.Papyrius Carbo.	Bellum Thracicum.
Bellum Cymbricum.	641	M.Liuius Drusus.	L.Piso Cæsonianus.	
& Theutonicum.	642	P.Scipio Nasica.	L.Calphurnius Bestia.	
Bellum Iugurthinum.	643	M.Minutius Rufus.	Sp.Postumius Albinus.	
	644	Q.Cæcilius Metellus.	M.Iunius Silanus.	
	945	Ser.Sulpitius Galba.	M.AEmilius Scaurus Hortensius.	
	646	L.Cassius Longinus.	C.Marius.	
	647	C.Atilius Serranus.	Q.Seruilius Cæpio.	
	648	P.Rutilius Rufus.	C.Manilius.	
	649	C.Marius II.	C.Flauius Fimbria.	
	650	C.Marius III.	L.Aurelius Orestes.	
	651	C.Marius IIII.	M.Aquilius.	
	652	C.Marius V.	Q.Luctatius Catulus.	
	653	C.Marius VI.	L.Valerius Flaccus.	Bellũ seruile secundum.
Seditio Apuleiana.	654	M.Antonius.	A.Postumius Albinus.	
	655	Q.Cæcilius Metellus.	T.Didius Viuius.	
	656	Cn.Cornelius Lentulus Clodianus.	P.Licinius Crassus.	
	657	Cn.Domitius AEnobarbus.	C.Cassius Longinus.	
	658	L.Licinius Crassus.	Q.Mutius Scæuola.	
	659	C.Cæcilius Caldus.	L.Domitius AEnobarbus.	
	660	C.Valerius Flaccus.	M.Herennius.	Fœdus primum cum Parthis ictum.
	661	C.Claudius Pulcher.	M.Perpenna.	
Seditio Drusiana.	662	L.Martius Philippus.	Sex.Iulius Cæsar.	
	663	L.Iulius Cæsar.	P.Rutilius Lupus.	
Bellum Marsicum.	664	Cn.Pompeius Strabo.	L.Porcius Cato.	
Bellũ ciuile Martiatũ.	665	L.Cornelius Sylla, qui postea Felix appellatus est.	Q.Pompeius Rufus, in mag.occisus est.	Bellum Mithridaticum.
	666	Cn.Octauius.	L.Cornelius Cinna.	
	667	C.Marius VII.	L.Cornelius Cinna II.	
	668	L.Cornelius Cinna III.	Cn.Papyrius Carbo.	

 669 L.Cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

	Ann. ab vrb. cond.			
Decem prætores facti.	669	L.Cornelius Cinna IIII.	Cn.Papyrius Carbo II.	
	670	L.Scipio Asiaticus.	C.Norbanus.	
	671	Cn.Papyrius Carbo III.occisus.	C.Marius in mag.occisus est.	
	672	M.Tullius Decula.	Cn.Cornelius Dolobella.	
	673	L.Cornelius Sulla Felix II.	Q.Metellus Pius.	
Bellum Sertorianum.	674	P.Seruilius Vatia Isauricus.	App.Claudius Pulcher.	
	675	M.AEmilius Lepidus.	Q.Luctatius Catulus.	
	676	M.AEmilius Mamercus.	D.Brutus.	
	677	Cn.Octauius.	C.Scribonius Curio.	
	678	C.Aurelius Cotta.	L.Octauius.	
	679	Licinius Lucullus.	M.Aurelius Cotta.	
Bellum contra Spartha-cum, seruile.	680	C.Cassius Longinus.	M.Terentius Varro Lucull.	
	681	L.Gellius.	Cn.Cornelius Lentulus.	
	682	P.Cornelius Lentulus Sura.	Cn.Aufidius Orestes.	
	683	Cn.Pompeius Magnus.	M.Licinius Crassus.	
	684	Q.Hortensius.	Q.Cæcilius Metellus.	
Bellum Creticum.	685	L.Cæcilius Metellus Creticus in Mag.mortuus.	Q.Martius Rex.	
Ab hoc anno epitome Xiphilini incipit, ex Dione.	686	C.Calpurnius Piso.	M.Acilius Glabrio.	
	687	M.Aimilius Lepidus.	L.Volcatius Tullus.	
Bellum Pyraticum.	688	P.Cornelius Sulla.	P.Antroninus Pætus.	Hi posteaquã designati sunt, ambitus damnati non inierunt: in eorum locum facti sunt L.Aurelius Cotta: L.Manlius Torquatus.
	689	L.Iulius Cæsar.	C.Martius Figulus.	
	690	M.Tullius Cicero.	C.Antoninus.	
	691	D.Iunius Silanus.	L.Licinius Murena.	
	692	M.Pupius Piso.	M.Valerius Messala.	
	693	L.Afranius	Q.Cæcilius Metellus Celer.	Ad hunc annum pertinet lib. 2. Iul. Cæsar. de bello Gallico.
	694	C.Iulius Cæsar.	M.Calpurnius Bibulus.	
Bellum Gallicum C. Cæsaris.	695	L.Calpurnius Piso Cæsonianus.	A.Gabinius.	
	696	P.Cornelius Lentulus Spinther.	Q.Cæcilius Metellus Nepos.	
	697	Cn.Cornelius Lentulus Marcellinus.	L.Martius Philippus.	
	698	C.Pompeius Magnus II.	M.Licinius Crassus II.	
Bellum Parthicum.	699	L.Domitius AEnobarbus.	App.Claudius Pulcher.	
	700	Cn.Domitius Caluinus.	M.Valerius Messala.	
	701	Cn.Pompeius Magnus III. & solus.	Q.Cæcilius 5.mensibus extremis.	
	702	Ser.Sulpicius Rufus.	M.Clandius Marcellus.	
	703	L.Aimilius Paulus.	C.Claudius Marcellus.	
Bellum ciuile, Cæsaris & Pompeij.	704	C.Claudius Marcellus.	Cn.Cornelius Lentulus.	

Eodem anno C.Iul.Cæsar DICTATOR sine Magist.equit.

Imperiũ Cæsaris ab hoc anno incipit, & durat an.4.mens.11 dies 15.	705	C.Iulius Cæsar II.	Idem Dictator.	P.Seruilius Vatia Isauricus.	Iulius (vt perhibẽt) Dianis statuicide regnat.
	706	C.Fufius Calenus.	Cæsar II.Dictator cum Antonio Magist. Equit.	P.Vatinius.	
	707	C.Iulius Cæsar III.	Cæsar III.Dictator.	M.Aimilius Lepidus.	
Ex hoc anno honorarij Consules creari cœpti.	708	C.Iulius Cæsar sine collega IIII.abdicauit, & sibi suffecit Q.Fabium Maximum, & C.Trebonium.Maximus extremo anni die moritur, cui Caninius Rebil.sufficitur.			Anno 708.duodecim Prætores facti.
	709	C.Iulius Cæsar V.COS.	Dictator IIII.	M.Antonius COS.& Magister equitum, & pro eo M.Aimilius Lepidus II. Magist. equit. & pro eo C.Octauius Mag. equ. & pro eo. Cn. Domitius Caluinus Mag.equ.	
Hinc incipit liber 45. Dionis.			Dictatorem V. Iulium Cæsarem facit Dion, lib.45.		

In Iulij Cæsaris Idib.Martiis XXIII.vulneribus in Curia Pompei occisi locum P.Cornelius Dolobella COS. suffectus est.

Bellũ ciuile Mutinense. Augustus post lustra decem sex prorogat annos. Hoc eodem anno Cæsar, Lepidus, Antonius Triumuiratum ineunt resp. cõstituẽdæ causa, V.Kalend. Decemb. vt pridie Kalend. Ianuar. V. post anno abdicarent.	710	A.Hirtius in prælio occisus.	C.Vibius Pansa.		Exlegit pœnas de Cæsare Curia mollis.

His COSS. ad Mutinam occisis, occupato omni exercitu, ante legitimam ætatem per vim adacto Senatu, C.Cæsar Octauianus se cum Q.Pedio herede Cæsaris ex quadrante, COS. & ad x.diem Kalendas Octobris confituit.

Triumuiri. * Omitt. Marcius.	711	M.Aimilius Lepidus II.	TRIVMVIRATVS.	L.Munatius Plancus.	Anno 711. Imp. Octauiani Cæsaris Augusti imperium initium sumit apud Eusebiũ, qui Olympiadis 184. primũ annum eo anno numerat. Hoc anno C. Falcidius Tribunus plebis legem Falcidiam tulit: Nequis plus testamento legaret quam vt quarta pars heredibus superesset. Euseb. 722. ab hoc anno. i. post cæsum hoc anno ad Actium Antonium, quidam Augusti imperiũ cõputant an. 43
	712	P.Seruilius Isauricus II.		L.Antonius Pietas.	
	713	Cn.Domitius Caluinus II.		C.Asinius Pollio.	
	714	L.Porcius * Censorinus.		C.Caluisius Sabinus.	
	715	App.Claudius Pulcher.		C.Norbanus Flaccus.	
	716	M.Vipsanius Agrippa.		L.Caninius Gallus.	
	717	L.Gellius Poplicola.		M.Cocceius Nerua.	
Sallustius diem obit.	718	L.Cornificius.		Sex.Pompeius.	
Bellum Illyricum.	719	L.Scribonius Libo.	Varus Poeta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritur.	M.Antonius, abdicatus. in eius locum, L.Sempronius Atracinus.	
Bellum Martiscum.	720	C.Cæsar Octauianus II.		L.Volcatius Tullus.	
	721	Cn. Domitius AEnobarbus.		C.Sosius Nepos.	
	722	C.Cæsar Octauianus III.		M.Valerius Messala Coruinus.	
	723	Cæsar Octauianus IIII.		M.Licinius Crassus. & ex Id. Sept. M. Tullius Cicero, M.Filius.	
Pace terra mariq; parta Ianus tertio clausus.	724	C.Cæsar Octauianus.		Sext.Apuleius.	

725 C.Cæ-

	Ann. ab vrbe cond.			
Hanc seu annorũ historiã narrat Dio lib.53. Hoc anno nouæ dignitas & magistratus, s. præfectura vrbis creata, & Messala Corninus primus præfectus vrbi, sexto die se abdicauit, incertum potestatem contestans.	725	C.Cæsar Octauianus VI.	Quidam ab hoc anno primum annum Augusti monarchiæ supputant, quo & Augustus ipse, & mensis quoque Sextilis dicti sunt, quamuis hãc appellationem cum VII. Consulatu adeptum	M.Vipsanius Agrippa II.	725. Augustus plurimas Romæ leges statuit. Eusebius.
	726	C.Cæsar Octauianus VII.		M.Agrippa III.	
	727	C.Cæs. Octauianus August. VIII.		T.Statilius Taurus II.	
	728	C.Cæs. Octauianus August. IX.		M.Iunius Silanus.	
	729	C.Cæsar Octauianus August. X.		C.Norbanus Flaccus.	
	730	C.Cæsar Octauianus August. XI.		Cn.Calphurnius Piso.	
Bellum Pannonicum. Horum tredecim annorum historiam persequitur Dion lib.54.	731	M.Claudius Marcellus.		L.Arruntinus Nepos.	Hunc successum ait Onuph. ordinarium autem asserit A. Terentium Varronem Murenam. Pax cum Parthis, signis receptis. Ludi seculares Quinctij, ex senatusconsulto facti.
	732	M.Lollius.		Q.Aimilius Lepidus.	
	733	M. Appuleius.		P.Silius Nerua.	
	734	C.Sentius Saturninus		Q.Lucretius Vispillo. Vispalio. Dion.	
	735	Cn.Cornelius Lentulus.		P.Cornelius Lentulus Marcellinus.	
	736	C. Furnius.		P.Iunius Silanus. Dion.	
	737	L.Domicius AEnobarbus.		P.Cornelius Scipio.	
	738	M.Iunius Drusus Libo.		L.Calphurnius Piso.	
	739	M.P.Licinius Crassus.		Cn.Cornelius Lentulus Augur.	
	740	Claud.Tiberius Nero.		P.Quinctilius Varus.	
	741	P.M.Valerius Messala II.		P.Sulpicius Quirinus.	
	742	Q.AElius Tubero.		Paulus Fabius Maximus.	
	743	Iulius Antoninus.		Q.Fabius Maximus.	
	744	Claud. Drusus Nero.		T.Quinctius Crispinus.	
	745	C.Martius Censorinus.		C.Asinius Gallus.	
	746	Claud.Tiberius Nero II.		Cn.Calphurnius Piso II.	
	747	D.Lælius Balbus.		C.Antistius Verus.	
	748	C.Cæsar Octauianus August. XII.		L.Cornelius Sulla.	
	749	C.Caluisius Sabinus II.		L.Passienus.	
	750	L.Cornelius Lentulus.		M.Valerius Messalinus.	

42. anno August. Halo. 751. nascitur Christus. Eusebius.

His COSS.VIII.Kal.Ianuar.Dei filius IESVS CHRISTVS nascitur.

Annj Christi.

	751	C.Cæsar Octauianus August. XIII.		1
	752	Cossus Cornelius Lentulus, postea Isauricus.		2
	753	P.Vinutius Nepos.		3
	754	L.Ailius Lamia.		4
Ab his I AElia Sentia hoc anno videtur lata ex Dione, lib 55.	755	Sext.Ailius Catus.		5
	756	Cn.Cornelius Cinna Magnus.		6
	757	M.Aimilius Lepidus.		7 Moritur Augustus 14.
	758	Q.Cæcilius Metellus Creticus Silanus.		8 Kal. Septemb.
	759	M.Furius Camillus.		9 Auson. Versus, Addidit
	760	Q.Sulpitius Camerinus.		10 Augustum denis matura senectus.
	761	P.Cornelius Dolabella.		11
	762	M.Aimilius Lepidus.		12
	763	T.Iulius Germanicus Cæsar.		13
	764	L.Munatius Plancus II.		14
	765	Sextus Pompeius Nepos.		15

Olympiadis CXCVIII. anno primo. Euseb. Et ter septenis geminos Nero Claudius addis.i. regnat 23. annis.

Hucusque historia Liuij ab vrbe condita: hinc annales Cornelij Taciti sumunt exordium.

	766	Eodem anno, CLAVDIVS * TIBERIVS CAESAR.		16 * al. Tyberius Iu-
	767	Drusus Cæsar.	C.Norbanus Flaccus.	17 lius Cæsar Germa-
	768	Sisenna Statilius Taurus.	L.Scribonius Libo.	18 nicus regnat annis 23.
	769	L.Pomponius Flaccus.	C.Cælius Rufus.	19
	770	Claud. Tiberius Nero Cæs. III.	Germanicus Cæsar II.	20
	771	M.Silanus.	L.Norbanus Balbus.	21
	772	M.Valerius Messala.	M.Aurelius Cotta.	22
	773	Claud. Tiberius Nero Cæsar IIII.	Drusus Cæsar II.	23
	774	D.Haterius Agrippa.	C.Sulpitius Galba.	24
	775	C.Asinius Pollio.	C.Antistius Vetus.	25
	776	Sext.Cornelius Cethegus.	L.Vitellius Varro.	26
	777	M.Asinius Agrippa.	Cossus Cornelius Lentulus.	27
	778	Cn.Lentulus Getulicus.	L.Caluisius Sabinus.	28
	779	M.Licinus Crassus.	L.Calphurnius Piso.	29
	680	App.Iunius Syllanus.	P.Sitius Nerua.	30 † Lactantius li. 4. c. 10. an Christũ passum anno quinto decimo Tiberij, id est duobus geminis
	781	C.Rubellius Geminus.	C.Fusius Geminus.	31 consulib. ante diem septimum Kal. Aprilis. sed
				32 resellitur per euangelium
		IESVS CHRISTVS salutarem viam cunctis mortalibus prædicare incipit.		33 Luce, vbi dicitur anno
	782	M.Vinutius Quartinus.		34 15. Tiberij cœpisse prædicare. 784. anno Tiberij
	783	Claud. Tiberius Cæsar V. & solus, licet postmodum collegam adiumpserit L.Ailium Seianum.	C.Cassius Longinus Iurisconf.	35 18. Christus secundum
	784	Fur.Camil.Arruntius Scribonianus.	Cn.Domitius AEnobarbus.	36 prophetiæ ad passionem
	785	Ser.Sulpitius Galba.	L.Cornelius Sulla.	37 venit. Nam in Euange-
	786	L.Vitellius Nepos.	P.Fabius Persicus.	38 lio Ioannis scribitur post
	787	C.Cestius Gallus.	M.Seruilius Rufus Nonianus.	quarumdecim annum
	788	Sextus Papinius Gallienus.	Quinctius Plautius Plautianus.	Tiberij tribus annis Do-
	789	Cn.Acerronius Proculus.	C.Pontius Nigrinus.	minum tradidisse. Euseb.
Sera senex Cæsaris exul Nero fata petiuit.		XVII. Kal.April. mortuo Tiberio, C. CAESAR CALIGVLA.		39
	790	C.Cæsar Caligula II.	L.Arruntius Cæsianus.	

Universidad de Deusto
Biblioteca

An. ab urbe cond.			*Anni Christi.*	
791	M.Aquilius Iulianus.	P.Nonius Asprenâs Torquatus.	40	
792	C.Cæsar Caligula III. & sólus.		41	
793	C.Cæsar Caligula IIII.	Cn.Sentius Saturninus.	42	*Tres decies periit, repetito Vulnere Caius.*

Tertiâ septembris grassante adhuc Cai, Claudius Imperatorem declaratus erabit: & Nero tirmè Tenuisset: summa Consul sed defuit omnia.

TIB. CLAVDIVS CAESAR V. P. R. IMP.

794	Tiberius Claudius Cæsar II.	C.Licinius Cæcina Largus.	43	
795	Tib.Claudius Cæsar III.	L.Vitellius II.	44	
796	C.Quinctius Crispinus II.	T.Statilius Taurus II.	45	
797	M.Vinutius Quarninus II.	M.Sanitius Coruinus.	46	
798	C.Valerius Asiaticus II.	M.Valerius Messala.	47	
799	Tib.Claudius Cæsar IIII.	L.Vitellius III.	48	
800	A.Vitellius Nepos.	L.Vipsanius Poplicola.	49	
801	Q.Verannius.	C.Pompeius Gallus.	50	
802	C.Antistius Vetus.	M.Suillius Rufus Seruilianus.	51	
803	Tib.Claudius Cæsar V.	Ser.Cornelius Scipio Orphitus.	52	
804	Sylla Faustus.	L.Salvius Otho.	53	
805	D.Iunius Silanus.	Q.Haterius Antoninus.	54	
806	Q.Asinius Marcellus.	M.Acilius Aviola.	55	

Claudius ambiguo consulisti fata veneno.

CL. DOMITIVS NERO CAESAR.

807	Claudius Nero Cæsar.	L.Antistius Vetus.	56	
808	Q.Volusius Saturninus.	P.Cornelius Scipio.	57	
809	Claudius Nero Cæsar II.	L.Calpurnius Piso.	58	
810	Claudius Nero Cæsar III.	M.Valerius Messala.	59	
811	C.Vipsanius Apronianus.	L.Fonteius Capito.	60	
812	Claud.Nero Cæsar IIII.	Cossus Cornelius Lentulus.	61	
813	Cæsonius Petus.	Petronius Sabinus Turpilianus.	62	
814	P.Marius Celsus.	L.Afinius Gallus.	63	*Eodem anno L. Annæus Seneca, & Trebellius Maximus, suffecti Consules in quintum Cossulatu Seruij cons. Trebellianum factii instit. de fid. hered. 8. Kalend. Septembris.*
815	L.Memmius Regulus.	Paulus Virginius Rufus.	64	
816	C.Lecanius Baslus.	M.Licinius Crassus Frugi.	65	
817	Silius Nerua.	Atticus Vestinus.	66	
818	C.Suetonius Paulinus.	L.Pontius Telesinus.	67	
819	C.Fonteius Capito.	C.Iulius Rufus.	68	
820	M.Gualerius Trachalus Turpilianus.	C.Silius Italicus Poëta.	69	

Matrici, cida Nero prò prio se perculit ense.

SER. SVLPICIVS GALBA CAES. imperauit menses VII. dies VII. atque in medio vrbis Romanæ foro capite truncatus est.

821	Ser.Galba Augustus II.	T.Iunius.	70	

Galba senex periit sæuo prostratus Othone. Mox Otho famosus, clara sed morte potitus. Prodiga succedit perimendi cæpta Vitelli. Otho propria manu occubuit.

Trucidato Galba nouæ tempestates & cædes in republ. extiterunt, donec rerum potiretur Flauius Vespasianus pater, qui reipubl. statum pristinum, & orbi pacem restituit, nam neque M.Syluius Otho vltra menses III. dies V. neque A. Vitellius vltra menses VIII. dies V. imperauit.

Galba senex, Otho lasciue, & formose Vitelli, Tertia vos Latio regnâtes nescit Aſſos: interitu dignus vita properante proboſa.

FLAVIVS VESPASIANVS PATER.

822	Fl.Vespasianus Augustus II.	T.Vespasianus Cæs.	71	*Implet fatalem decadem sibi Vespasianus.*
823	Fl.Vespasianus Augustus III.	Cocceius Nerua.	72	
824	Fl.Vespasianus Augustus IIII.	T.Vespasianus filius Cæsar II.	73	
	Secundo anno imperij	Valerius Messalinus.	74	
825	Fl.Domitianus II.		75	
826	Fl.Vespasianus Augustus V.	Tit.Vespasianus Cæsar III.	76	
827	Fl.Vespasianus Augustus VI.	Tit.Vespasianus Cæsar IIII.	77	
828	Fl.Vespasianus Augustus VII.	Tit.Vespasianus Cæsar V.	78	*Hic suffectus fuit: nullamque autem Tit.Vespas. Cæs. rei.*
829	Fl.Vespasianus Augustus VIII.	Fl.Domitianus VI.	79	
830	Commodus Verus.	C.Cornelius Priscus.	80	*Laudatâ imperij, morte lenis Vespasiano.*
831	Fl.Vespasianus Augustus IX.	T.Vespasianus Cæsar VI.		

Vitellius à Vespasiani ducibus occisus, in Tiberis proijcitur.

Vespas. Aug. leuissimâ subuertit, sexcentis millibus virorum interfectis.

Oblonga terris Titus est brevitate dierum.

TITVS VESPASIANVS FILIVS.

832	T.Vespasianus Augustus VII.	Flauius Domitianus VII.	81	*At Titus orbis amor raptus est flentibus omnis. Sera quidem permanet, sed insita præcula fratris.*
833	Syluanus.	Verus Pollio.	82	

Ex Idib. Sept. FL. DOMITIANVS imperat ann. XV. dies VI.

834	Fl.Domitianus Augustus VIII.	T.Flauius Sabinus.	83	
835	Fl.Domitianus Augustus IX.	T.Virginius Rufus II.	84	
836	Fl.Domitianus Augustus X.	Ap.Iunius Sabinus.	85	
837	Fl.Domitianus Augustus XI.	T.Aurelius Fulvus.	86	
838	Fl.Domitianus Augustus XII.	Ser.Cornelius Dolabella.	87	
839	Fl.Domitianus Augustus XIII.	A.Volusius Saturninus.	88	
840	Fl.Domitianus Augustus XIIII.	L.Minucius Rufus.	89	
841	T.Aurelius Fulvus II.	A.Sempronius Atratinus.	90	
842	Fl.Domitianus Augustus XV.	Coccius Nerua II. qui postea Imperator.	91	
843	M.Acilius Glabrio.in mag.occisus.	M.Vlpianus Trajanus Crinitus.	92	
844	Fl.Domitianus Augustus XVI.	A.Volusius Saturninus II.	93	
845	Pompeius Conlega.	Cornelius Priscus.	94	

846 No-

An. ab urbe cond.			*Anni Christi.*	
846	Nonius Asprenâs.	M. Arricinius Clemens. & ex Kal. Sextilius Lateranus.	Iulijs	
847	Fl.Domitianus Augustus XVII.	T.Flavius Clemens.	95	
848	C.Antistius Vetus.	C.Fulvius Valens.	96	
			97	

Imp. COC. NERVA imperat annum I. mens. IIII. dies IX.

A Nerua sequentibus temporum historiam exorsus erat Ammianus Marcellinus, vt ipse ait lib 31.

849	Imp.Nerua Augustus III.	T.Virginius Rufus II. in magistratu mortuus est.	98	
850	Imp.Nerua Augustus IIII.	Nerua Traianus Cæsar II.	99	*Nerua motus 3i. Kal. Febr.*

TRAIANVS OPTIMVS A. imperat ann. XIX. mens. VI. dies XV.

851	A.Cornelius Palma.	C.Sossius Senecio II.	100	
852	Vlp.Traianus Augustus III.	M.Cornelius Fronto III.	101	
853	Vlp.Traianus A.IIII.	Sex.Articuleius Pætus.	102	
854	C.Sossius Senecio III.	L.Licinius Sura II.	103	
855	Vlp.Traianus A.V.	Q.Maximus II.	104	
856	Surranus II.	P.Neratius Marcellus II.	105	
857	C.Iulius Candidus II.	T.Numidius Quadratus II.	106	
858	L.Ceionius Commodus Verus.	L.Tutius Cerealis.	107	
859	C.Sosius Senecio IIII.	L.Licinius Sura III.	108	
860	Ap.Ann.Trebonius Gallus.	M.Atilius Metilius Bradua.	109	
861	Palma II.	C.Caluisius Tullus II.	110	
862	Clodius Crispinus.	Solenus Orfitus.	111	
863	L.Calpurnius Piso.	Vetrius Rusticus Bolanus.	112	
864	Vlp.Traianus A.VI.	C.Iul.Africanus.	113	
865	L.Publilius Celsus.	C.Clodius Crispinus.	114	
866	P.Manilius Vopiscus.	Q.Ninnius Asta.	115	
867	Valerius Messala.	C.Popillius Carus Pedo.	116	
868	AEmilius AElianus.	L.Antistius Vetus.	117	
869	Quinctius Niger.	T.Vipsanius Apronianus.	118	

Ex III. Id. Aug. TRAIANVS HADRIANVS imperat ann. XX. mens. X. dies XX IX.

870	Imp.Hadrianus A.II.	Salinator.	119	
871	Imp.Hadrianus A.III.	Q.Iunius Rusticus.	120	
872	L.Catilius Severus II.	T.Aurel. Fulvus, Antoninus Pius postea appellatus.	121	
873	M.Annius Verus.	Augur.	122	
874	M.Acilius Aviola.	C.Corellius Pansa.	123	
875	Q.Artius Pætinus.	C.Ventidius Apronianus.	124	
876	M.Acilius Glabrio.	C.Bellicius Torquatus.	125	
877	P.Cornelius Scipio Asiaticus II.	Qu.Vetrius Aquilinus.	126	
878	Vespronius Candidus Verus III.	Ambiguus Bibulus.	127	
879	Cælius Titianus.	Gallicanus.	128	
880	Asprenâs Torquatus.	M.Annius Libo.	129	
881	Iuuentius Celsus II.	Neratius Marcellus.	130	
882	Q.Fabius Catulinus.	M.Flavius Aper.	131	
883	Ser.Octavius Lenâs Pontianus.	M.Antonius Rufinus.	132	
884	Sentius Augurinus.	Arrius Severianus.	133	
885	Hiberus.	Iunius Silanus Sisenna.	134	
886	C.Iulius Serulius Vrsus Seruianus III.	Verus.	135	
887	Pompeianus Lupercus.	Atticus Acilianus.	136	
888	L.Ceionius Commodus.	Sex.Verulenus Cinica Pöpeianus II.	137	
889	AElius Cæsar II.	P.Cælius Balbinus Vibulinus Pius.	138	
890	Niger.	Sulpicius Camerinus.	139	

Legendum Titus. Erat enim eius prænomen, quo à cæteris distinguitur, vt Capitol. in eodem docet.

A. AVREL. ANTONINVS PIVS imperat ann. XXII. mens. VII. dies XXVI.

891	T.Antoninus Pius A.II.	Brutius Præsens.	140	
892	T.Antoninus Pius A.III.	M.AElius Aurelius Cæsar.	141	
893	M.Peducæus Syloga Priscinus.	T.Hœnius Severus.	142	
894	Rufinus.	L.Statius Quadratus.	143	
895	Torquatus.	Ti.Claudius Atticus Herodes.	144	
896	Lollianus Avitus.	C.Gauius Maximus.	145	
897	T.Antoninus Pius A.IIII.	AElius Aurelius Cæsar II.	146	
898	Clarus II.	Cn.Claudius Severus.	147	
899	Largus.	M.Valerius Messalinus.	148	
900	Torquatus III.	M.Saluius Iulianus.	149	
901	Orfitus.	Q.Nonius Priscus.	150	
902	Gallicanus.	Antistius Vetus.	151	
903	Maximus.	Sex.Quinctilis Gordianus.	152	
904	Glabrio.	C.Valerius Ornolius Verianus.	153	
905	Præsens II.	Attro.Rufinus.	154	
906	L.Aurelius Cæsar, qui postea Aug.	Sextilius Lateranus.	155	
907	M.Rufinus Sabinianus.	C.Iulius Severus.	156	
908	Siluanus.	Sentius Augurinus.	157	
909	Barbatus.	Regulus.	158	
910	Tertullus.	Licinius Sacerdos.	159	

Universidad de Deusto
Biblioteca

An. ab vrbe cond.			Anni Christi.	
911	Quinctilius.	Statius Priscus.	160	
912	T. Vibius Varus.	Ap. Annius Bradua.	161	

Imperatores C C.M. AVRELIVS ANTONINVS PHILOSOPHVS, & L. AELIVS AVRELIVS VERVS ANTONINVS diui fratres, duo A A. simul imperarunt ann. V I I I.

913	M. Antoninus Philosophus A. I I.	L. Aurelius Verus A. II.	162	
914	M. Antoninus A. I I I.	L. Aurelius Verus A. I I I.	163	
915	L. AElianus.	Iunius Pastor.	164	
916	Macrinus.	L. Cornelius Celsus.	165	
917	Pudens.	L. Cornelius Scipio Orfitus.	166	
918	Pudens I I.	M. Virtasius Pollio.	167	
919	Verus A. I I I.	T. Numidius Quadratus.	168	
920	Appronianus.	L. Vettius Paullus.	169	
Anno 921. moritur Verus A. & solus imperat D. Marcus.	921 Priscus.	Apollinaris.	170	
	922 L. Iunius Clarus I I.	M. Aurelius Seuerus Cethegus.	171	
	923 L. Septimius Seuerus I I.	Herennianus.	172	
	924 Maximus.	Cor. Scipio Orfitus.	173	
	925 Cn. Claudius Seuerus I I.	M. Aurelius Claud. Pompeianus.	174	
	926 Ap. Annius Tribonius Gallus.	Flaccus.	175	
	927 Calphurnius Piso.	M. Saluius Iulianus.	176	
	928 Pollio I I.	Aper I I.	177	

M. AVRELIVS pater, & COMMODVS filius ANTONINI A A. imperarunt vnà, ann. I I I. mens. I I I. dies X V I I I.

	929 L. Aurelius Commodus A.	Plautius Quinctillus.	178	
	930 Orfitus.	Vettius Rufus.	179	
	931 Aurelius Commodus A. I I.	Vespronius Candidus Verus.	180	
Hoc anno moritur M. Antoninus & solus imperat Commodus.	932 Arrius Præsens.	AElius Gordianus.	181	
	COMMODVS A. solus.			
	933 Antoninus Commodus A. I I I.	Antistius Burrhus.	182	
	934 Petronius Mamertinus.	Rufus.	183	
	935 Aurelius Commodus A. I I I I.	M. Aufidius Victorinus.	184	
	936 M. Marullus.	Papyrius AElianus.	185	
	937 Maternus.	Bradua.	186	
	938 Aurelius Commodus Antoninus A. V.	Sex. Acilius Glabrio.	187	
	939 Crispinus.	Papyrius AElianus.	188	
	940 Fuscianus.	Silanus.	189	
	941 Iunius Silanus.	Seruilius Silanus.	190	
	942 Aurelius Commodus A. V I.	Petronius Septimianus.	191	
	943 Apronianus.	Bradua.	192	
	944 Antoninus Commodus V I I.	P. Heluius Pertinax.	193	*Hoc anno Kal. Ianuar. † Commodus Imperator occisus, & eâdē die Pertinax imperare cœpit.*
	P. HELVIVS PERTINAX.			
	945 Q. Sosius Falco. in mag. occisus.	C. Iulius Fructus Clarus.	194	

Pertinace post alterum mensem, & dies X X V. quàm imperator factus erat, V. Kal. Apr. occiso, DIDIVS IVLIANVS cædis auctor, per menses duos & quinq; dies tantummodo imperiū tenuit. Hunc deinde secutus est PESCENNINVS NIGER, AVGVSTVS, qui imperauit annum: sed imperium eius non numeratur in Fastis, sed solùm Seueri imperium.

Ex Idib. Maij L. SEPTIMIVS SEVERVS cum M. AVRELIO ANTONINO CARACALLA filio.

946	Septimius Seuerus A. I I.	D. Clodius Albinus, Cæsar I I.	195	
947	Tertullus.	Clemens.	196	
948	C. Domitius Dexter.	L. Valerius Priscus.	197	
949	Lateranus.	M. Marius Titius Rufinus.	198	
950	T. Saturninus.	C. Gallus.	199	
951	P. Cornelius Anulinus.	M. Aufidius Fronto.	200	
952	T. Claudius Seuerus A. I I I.	C. Aufidius Victorinus.	201	
953	L. Annius Fabianus.	M. Nonius Mutianus.	202	
954	L. Septimius Seuerus A. I I I I.	Bassianus Antoninus A.	203	
955	P. Septimius Geta.	L. Septimius Plautianus.	204	
956	Fabius Cilo Septimius.	Libo.	205	
957	Bassianus Antoninus A. I I.	Geta Cæsar I I.	206	
958	Albinus.	AEmilianus.	207	
959	Aper.	Maximus.	208	
960	Bassianus Antoninus A. I I I.	Geta Cæsar I I I.	209	
961	Pompeianus.	Lollianus Auitus.	210	
962	Faustinus.	Macer Rufinianus.	211	
963	Gentianus.	Bassus.	212	

Hoc anno SEVERVS A. mortuus est prid. Non. Febr. & ex eo die Impp. Cæsares D. SEVERI filij. M. ANTONINVS [CARACALLA,] & P. SEPTIMVS GETA imperarunt vnà ann. I. dies X I I.

964	M. Pompeius Asper.	Asper.	213	*Hoc anno Geta A. occisus est, & solus imperat Antoninus annos 5.*
965	Antoninus A. I I I I.	Balbinus.	214	
966	Messala.	Sabinus.	215	
967	Lætus.	Gercalis.	216	*mens. I. dies 12.*

968 Q. Aqui-

An. ab vrbe cond.			Anni Christi.	
968	Q. Aquilius Sabinus I I.	Sex. Cornelius Anulinus.	217	
969	Præsens.	Extricatus.	218	

Hoc anno V I. Id. April. ANTONINVS A. occisus est. deinde fuit interregnum dierum I I I I. post quod M. OPELIVS MACRINVS imperat ann. I. mens. I. dies X X I I X.

970	M. Opelius Diadūmenianus Cæsar I I.	Aduentus V I I. Iunij Macrinus victus est.	219	

M. ANTONINVS ALAGABALVS imperat ann. I I I. mens. I X. dies I I I I.

971	Antoninus A. I I.	Sacerdos.	220	
972	Antoninus A. I I I.	Comazon I I.	221	
973	Gratus.	Seleucus.	222	
Hoc anno vi. Id. Mar. Alagabalus occiditur.	974 Antoninus A. I I I I.	Aurel. Alexander Seuerus nob. Cæs.	223	

M. AVRELIVS SEVERVS ALEXANDER imperat ann. X I I I. dies I X.

	975 Maximus.	AElianus.	224	
	976 Iulianus.	Crispinus.	225	
	977 Rufus.	Dexter.	226	
	978 Alexander A. I I.	Quinctilius Marcellus.	227	
	979 Balbinus I I. qui postea Augustus appellatus est.	M. Clodius Pupienus Maximus.	228	
	980 Modestus.	Probus.	229	
	981 Alexander A. I I I.	Dio I I.	230	
	982 Agricola.	Clementinus.	231	
	983 Pompeianus.	Felicianus.*	232	** al. Pelignus.*
	984 Lupus.	Maximus.	233	
	985 Maximus I I.	Paternus.	234	
Recte Oros. 987. Maximinum ponit, lib. 7. c. 19.	986 Maximus I I I.	Vrbanus.	235	
	987 Seuerus.	L. Ragonius Vrinatius Quinctia.	236	*Hoc anno XV. Kalend. April. Alexander A. occiditur.*
	IVL. MAXIMINVS cum filio MAXIMO imperant vnà ann. I I. mens. * dies. *			
	988 Maximus A.	Iul. Africanus.	237	
	989 Perpetuus.	Cornelianus.	238	

Duo GORDIANI imperant vnà mens. I. dies V I. post hos BALBINVS & PVPIENVS imperant vnà ann. I. eorum vitam scribit Capitolinus.

	990 Vlpius.	Pontianus.	239	
	GORDIANVS IVNIOR imperat ann. V I.			
	991 Gordianus A. puer annorum X V I.	Auiola.	240	
Initur factio aduersus Gordianum.	992 Sabinus I I.	Venustus.	241	
Bellū Gordiani in Persas.	993 Gordianus A. I I.	Pompeianus.*	242	** Capitol. legit Papinianus.*
** Aprianus. Capitol. in Gordian.*	994 Atticus.	Prætextatus.	243	
	995 Arrianus.*	Papus.*	244	** Pappus. Capitol.*
	996 Peregrinus.	AEmilianus.	245	*Hoc anno Philippus Arabs fit pr. prætorio in locum Misitheī.*
Primus Christianus imperator. Oros.	M. IVL. PHILIPPVS occiso Gordiano declaratur Augustus: Oros. lib. 7. regnat ann. V I I.			
	997 Philippus A.	Titianus.	246	
	998 Præsens.	Albinus.	247	
	999 Philippus A. I I.	Philippus Cæs. hoc anno appellatur.	248	
Capitol. in Gordia. ait Philippum se & filio Cōsulibus celebrasse annum urbis 1000. ludis secularibus, & muneribus & Circensibus & ferarum exhibitione.	1000 Philippus A. I I I.	Philippus A. I I.	249	
	1001 AEmilianus.	Aquilinus.	250	
	DECIVS cum filiis Cæsaribus imperat ann. I I.			
	1002 Decius A. I I.	Annius Gratus.	251	
	1003 Decius A. I I I.	Decius Cæsar.	252	
	GALLVS HOSTILIANVS & LICINIANVS A A. statim occisi. quibus succesſerunt TREBONIANVS GALLVS & VOLVSIANVS filius A A.			
	1004 C. Vibius Trebonianus Gallus A. I I.	Volusianus A.	253	
	1005 Volusianus A. I I.	M. Valerius Maximus.	254	
	LICINIVS VALERIANVS & GALLIENVS imperarunt vnà ann. V I I.			
	1006 Valerianus A. I I.	Gallienus A.	255	
	1007 Valerianus A. I I I.	Gallienus A. I I.	256	
	1008 Valer. Maximus I I.	Glabrio.	257	
	1009 Valerianus A. I I I I.	Gallienus A. I I I.	258	
** Al. Fuscus.*	1010 Aurel. Tuscus.*	Pomponius Bassus.	259	
	1011 AEmilianus.	Bassus I I.	260	
	1012 Corn. Secularis I I.	Iun. Donatus.	261	
Hoc anno Valerianus A. prælio victus, à Persis captus est.	GALLIENVS & VALERIAN. Iun. imperant ann. V I I I.			*Imperatore Valeriano*
	1013 Gallienus A. I I I I.	Petronius Volusianus.	262	*A. à Persis capto, tri-*
	1014 Gallienus A. V.	Faustinus.	263	*ginta tyranni Roma-*

1015 Numius

Universidad de Deusto
Biblioteca

An. ab vrb. cond.			*Anni Christi.*	
1015	Numius Albinus.	Max. Dexter.	264	*num inuaserunt impe-*
1016	Gallienus A.VI.	Amulius Saturninus.	265	*rij, imperante Gallieno*
1017	Valerianus A.II.	L. Cæsonius Macer Lucillus Rufinianus.	266	*legitimo principe.*
1018	Gallienus A.VII.	Sabinillus.	267	
1019	Paternus.	Arceſilaus.	268	
1020	Paternus II.	Maximianus.	269	

Hoc anno XII. Kal. Apr. GALLIENVS & VALERIANVS AA. occiſi ſunt, FL. CLAVDIVS imperat ann. I. menſ. X. dies XV.

1021	Claudius I.	Pomponius Paternus.	270	
1022	Fl. Antiochianus.	Furius Orfitus.	271	

Hoc anno X. Kal. Mart. CLAVDIVS A. moritur. QVINCTILIVS A. imperat dies XVII. cui ſucceſſit AVRELIANVS A.

VALER. AVRELIANVS imperat ann. IIII. menſ. XI. dies VII.

1023	Valer. Aurelianus A.	Pomponius Baſſus.	272	
1024	Quietus.	Voldumianus.	273	
1025	Tacitus, qui poſtea Auguſtus.	Furius Placidus.	274	
1026	Aurelianus A.II.	Capitolinus.	275	
1027	Aurelianus A.III.	T. Nonius Marcellinus.	276	

Hoc anno IIII. Kalend. Februar. occiditur Aurelianus. eſt interregnum menſ. VII. dierum XXIX. deinde TACITVS VI. menſes imperat, dies XX. poſtea FLORIANVS imperat menſ. II. dies XX. cui tandem ſuccedit PROBVS A.

1028	Ann. Tacitus II.	AEmilianus.	277	

AVRELIVS PROBVS.

1029	Aurelius Probus A.II	Furius Lupus.	278	
1030	Aurel. probus A.III.	Ouinius Paternus II.	279	
1031	Iun. Meſſala.	Gratus.	280	
1032	Aurel. Probus A.IIII.	C. Iun. Tiberianus.	281	
1033	Aurel. Probus A.V.	Pompon. Victorinus.	282	

CARVS, CARINVS, & NVMERIANVS imperant ann. I. menſ. * diebus. *

1034	Carus A.	M. Aurelius Carinus Nob. Cæſ.	283	

CARINVS & NVMERIANVS imperant ann. I.

1035	Carinus A.II.	Numerianus A. occiſus eſt.	284	

C. AVRELIVS VALERIVS DIOCLETIANVS imperat ann. XX.

1036	Diocletianus A.II.	Ariſtobulus.	285	
1037	Impp. Cæſ. DIOCLET. & MAXIMIANVS HERCVLIVS imperarunt vnà XVIII. ann.			
1038	Iun. Maximus II.	Aquilinus.	286	
1039	Diocletianus A.III.	Maximianus A.	287	
1040	Maximianus A.II.	Pomponius Ianuarius.	288	
1041	Baſſus II.	Quintianus.	289	
1042	Diocletianus A.IIII.	Maximianus A.III.	290	
1043	Iun. Tiberianus II.	Caſſius Dion.	291	
1044	Afranius Annibalianus.	Aſclepiodotus.	292	
1045	Diocletianus A.V.	Maximus A.IIII.	293	
1046	Conſtantius nobiliſſ. Cæſ.	Maximianus nob. Cæſ.	294	
1047	Numius Tuſcus.	Ann. Cornelius Anulinus.	295	
1048	Diocletianus A.VI.	Conſtantius Cæſ. II.	296	
1049	Maximianus A.V.	Maximianus Cæſ. II.	297	
1050	Anicius Fauſtus II.	Gallus.	298	
1051	Diocletianus A.VII.	Maximianus A.VI.	299	
1052	Conſtantius Cæſ. III.	Maximianus Cæſ. III.	300	
1053	Poſtumius Titianus II.	Nepotianus.	301	
1054	Conſtantius Cæſ. IIII.	Maximianus Cæſ. IIII.	302	
1055	Diocletianus A.VIII.	Maximianus A.VII.	303	
1056	Diocletianus A.IX.	Maximianus A.VIII.	304	

Hoc anno XI. Kal. Maij. DIOCLETIANVS & MAXIMINVS AA. ſe imperio abdicarunt. in eorum locum Auguſti facti ſunt CONSTANTIVS & MAXIMIANVS.

1057	Conſtantius A.V.	Maximianus Cæſ. V.	305	
1058	Conſtantius A.VI.	Maximianus Cæſ. VI.	306	

Hoc anno VIII. Kal. Aug. Conſtantius Chlorus mortuus eſt.

Hoc anno Seuerus Cæſar, cum Auguſtus appellatus eſſet, occiſus eſt.

Impp. Cæſs. MAXIMIANVS & FLA. VALERIVS CONSTANTINVS, D. CONSTANTIS filius, & MAXENTIVS, C. GALERIVS MAXIMINVS & M. AVRELIVS SEVERVS nobiliſſ. Cæſar. imper. ann. I.

Hoc anno initiũ imperij Conſtãtini. qui imperauit ann. XXX. menſ.

			Sec. Hal.	*Sec. Cõt.*	
1059	Maximia. Herculius IX.				*ix. dies XXVIJ.*
1060	Diocletianus X.	M. Flauius Conſtantinus.	308	307	
		Maximianus A.VII.	309	308	

MAXIMIAN. GALER. & CONSTANTINVS.

1061	Poſt conſulatum Diocletiani X. & Maximiani A.VII.		310	309	
1062	Iterum poſt Conſulatum Diocletiani X. & Maximia. A.VII.		311	310	
1063	Maximian. Galer. A.VIII. & ſolus poſtea Licinium collegam adſumpſit, quem Auguſtum creauerat.		312	311	*Maximianus circa menſem Septemb. moritur.*

CONSTANTINVS, MAXENTIVS LICINIVS & MAXIMINVS.

1064	Conſtantinus A.II.	Licinius A.II.	313	312	

INDIKTIO-

Indictio nes.	*An. ab vrbe cond.*			*An. Chri. ſecũ. Hal.*	*An. Chri. ſecũ. Cont.*	
		INDIKTIONΩN KONSTANTINIANΩN ENTEYΘEN. APXH. Sic Faſti Græci ad hunc annum annotant.				
Incipit autem Indictio ab VIII. Kal. Octob. vt ſcribit Beda lib. I. de Temporibus.	1065	Conſtantinus A.III.	*Maximinus moritur.*	Licinius A.III.	314	313 *Hoc anno VIII Kal. Octobris occiſus eſt Maxentius apud pontem*
		CONSTANTINVS & LICINIVS.				
Moritur Diocletianus in priuata vita Salonis.	1066	Rufus Voluſianus.	*Criſpus & Conſtantinus A. filius Cæſares designati.*	Annianus.	315	314 *Miluium a Conſtantino, præſente Labaro in crucis formam in ſomnis oblatam.*
	1067	Conſtantinus A.IIII.		Licinius A.IIII.	316	315
	1068	Sabinus.		Arcadius Rufinus.	317	316
	1069	Ouinius Gallicanus.		Septimius Baſſus.	318	317
		CONSTANTINVS & LICINIVS.				
	1070	Licinius A.V.		Criſpus Cæſar.	319	318
	1071	Conſtantinus A.V.		Licinius Cæſar.	320	319
	1072	Conſtantinus A.VI.		Conſtantinus Cæſar.	321	320
	1073	Criſpus Cæſar II.		Conſtantinus Cæſar II.	322	321
	1074	Patronus Probianus.		Anicius Iulianus.	323	322
	1075	Acilius Seuerus.		Anicius Rufinus.	324	323
	1076	Criſpus Cæſar III.		Conſtantinus Cæſar III.	325	324
Inueni in quodam manuſcripto libro conciſionum, Synodum Nicenam cæptam indictione tertia. Forte legendum illa eſt decimatertia.	1077	Anicius Paulinus.		Gejonius Iulianus Camœnius.	326	325 *Ab hoc anno incipit hiſtoria reperiri. Paulino & Iuliano Conſulibus*
	1078	Conſtantinus A.VII.		Conſtãtinus Cæſar IIII.	327	326 *ante diem XIII. Kal. Iul Inchoata eſt omniſatis Synodus Nicena, vt cõtinetur in Græca inſcriptione eiuſdem Synodi.*
	1079	Conſtantinus Cæſar V.		Valer. Max. Baſilius.	328	327
1	1080	Ianuarius.		Iuſtus.	329	328
2	1081	Conſtantinus A.VIII.		Conſtantinus Cæſar V.	330	329
3	1082	Gallicanus.		Symmachius.	331	330
4	1083	Baſſus.		Ablabius.	332	331
5	1084	Pacatianus.		Mechilius Hilarianus.	333	332
6	1085	Dalmatius Cæſar.		Zenophilus.	334	333
7	1086	Publius Optatius.		Anicius Paulinus Iunior.	335	334
8	1087	Conſtantius Cæſar.		Ruſius Albinus.	336	335
9	1088	Nepotianus.		Facundus.	337	336
10	1089	Felicianus.		Ticianus.	338	337
XI	1090	Vrſus Lupulus.		Polemius.	339	338
		His coss. Conſtantinus cognomento Magnus in fata conceſſit, prius in filios fratriſq; filiũ Dalmatium concordiæ conſeruandæ cauſa diuiſo imperio, quod pleno ad ipſos iure pertinebat, & poſtea quoque peruenit. Sed Dalmatio protinus à Conſtantini A. morte à militibus in Thracia trucidato, ſimul regnant.				
		CONSTANTINVS, CONSTANTIVS & CONSTANS.				
12	1091	Conſtantius A.II. Orient.		Conſtans A. Occid.	340	339
13	1092	Sept. Acyndinus.		Valer. Proculus.	341	340
14	1093	Marcellinus.		Cælius Probinus.	342	341
		CONSTANTIVS & CONSTANS.				
15	1094	Conſtantius A.IIII.		Conſtans A.II.	343	342
1	1095	Placidus.		Romulus.	344	343
2	1096	Leontinus.		Salluſtius.	345	344
	1097					
3	1098	Amantius.		Albinus.	347	345 *Annum 346. ſolus*
4	1099	Poſt Conſulatum Amantij & Albini.			348	346 *Cæſiodorus habet, quem*
5	1100	Rufinus.		Euſebius.	349	347 *vna cum ſuis Cõſulibus*
6	1101	Philippus.		Salia.	350	348 *tollendum ſcribit Onuſrius.*
7	1102	Limenius.		Aco Catulinus Philomanus.	351	349
8	1103	Sergius.		Nigrinianus.	352	350
		CONSTANTIVS ſolus.				
9	1104	Poſt conſulatum Sergij & Nigriniani.			353	351
10	1105	Conſtantius A.V.		Conſtantius Gallus Cæſ.	354	352
11	1106	Conſtantius A.VI.		Conſtantius Gallus Cæſ. II.	355	353
12	1107	Conſtantius A.VII.		Conſtantius Gallus Cæſ. III.	356	354
		Ab hoc anno tantùm extat Ammiani Marcellini hiſtoria, vſque ad mortem Valentis Imperatoris. Numerandus eſt autem annus Chriſti 354. vt cum ratione indictionum conueniat, quemadmodum docui libr. I. Subſeciuarum iuris ſectionum. Contius.				
Aubelia. Marcel.	1108	Arbitio. *	*Iulianus à Cõſtantio Cæſar declaratur.*	Lollianus.	357	355 *Moritur Gallus.*
14	1109	Conſtantius A.VIII.		Cl. Iulianus Cæſar.	358	356
15	1110	Conſtantius A.IX.		Cl. Iulianus Cæſar II.	359	357
1	1111	Fab. Tatianus.		Neratius Cerealis.	360	358
2	1112	Euſebius.		Hypatius.	361	359
3	1113	Conſtantius A.X.		Cl. Iulianus Cæſar III.	362	360
4	1114	Taurus.		Florentius.	363	361
		CLAVDIVS IVLIANVS.				
5	1115	Mamertinus.		Neuita.	364	362
6	1116	Iulianus A.IIII.		Salluſtius.	365	363 *Hunc annum velle ſi numerari præterquam quòd ratio indictionum cogit, ratio biſſextilis cõprobat. Scribunt eum auctores hunc annũ fuiſſe biſſextilem, id q; latius demonſtrat Onuſr. quãuis Hieronym. ad Chronica Euſebij ſcribat annum 366. & ſic deinceps.*
		IOVIANVS.				
Hunc annum contendit Onuſrius eſſe delere 1116. vt conueniat eorum hiſtoriis, qui biſſextilem annũ fuiſſe fatebantur. Sect. Ruſ. ait annum eſſe 1117. Oro. Verò 1118.	1117	Fl. Iouianus A.	*Moritur Iouian. XIII. Kal. mart. mtereguum fuit diebus octo.*	Varronianus Auguſti filius. Nob. puer.	366	364
		Hoc anno Symmachus ille cuius elegantes extant epiſtolæ, præfectus vrbis Romæ fuit. Marcel.				
		FL. VALENTINIANVS fratres & FL. VALENS.				
8	1118	Valentinianus A. qui propter Chriſtũ à Iuliano Valens A. fuerat Tribunatu ſcutariorũ primatus, cõſenſu militũ creatur Auguſtus. Oroſ.			367	365
9	1119	Gratianus N.P. Valentiniani filius.	*Ambo Conſules in vetere Roma.*	Dagalaiphus.	368	366

20 1120 Lupi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

	Indictiones.	An. ab vrbe cond.			Anni Chri. secūd. Euſ.	Anni Chri. secūd. Cont.	
	10	1120	Lupicinus Gratianus declaratur Auguſtus.	Iouinus.	369	367	
			FL. VALENT. FL. VALENS, & FL. GRATIANVS filius Valentiniani Ambiani 13. Kal. Sep. Auguſtus appellatus.				
Indictio vndecima, vt docuit C Th. 11. 28. eidem aut Marcell. in Faſtu.	11	1121	Valentinianus A. II.	Valens A. III.	370	368	
			Hoc anno dicitur eſſe indictio vndecima: vnde dico conſequenter annum eſſe Chriſti 368. ex vulgari, & tamen veriſſima indictionum regula. vnde Haloandri ſupputatio tribus annis præuertit verum annorum numerum: vt 1. Subſeciuarum demonſtraui. Contius.				
	12	1122	Valentinianus N.P.	Sex. Aurel. Victor.	371	369	
	13	1123	Valentinianus A. III.	Valens A. III.	372	370	
	14	1124	Gratianus A. II.	Sex. Petronius Probus.	373	371	
	15	1125	Modeſtus.	Arintheus.	374	372	
	1	1126	Valentinianus A. IIII.	Valens A. IIII.	375	373	
	2	1127	Gratianus A. III.	Equitius.	376	374	
	3	1128	Poſt Cōſulatum Gratiani A. III. & Equitij v. c.	Valentinianus apoplexia perit.	377	375	
			Brigetione in Pannonia.				
			FL. VALENS, FL. GRATIANVS & FL. VALENTINIANVS II. filius Valentinia. primi.				
	4	1129	Valens A. V.	Valentinianus A. II.	378	376	
	5	1130	Gratianus A. IIII.	Merobaudes.	379	377	
	6	1131	Valens A. VI.	Valentinianus A. III.	380	378	
			GRATIANVS ET VALENTIN. II. Imperant menſ. v. Vterque erat Valentiniani ſenioris filius.				
Hic eſt Poeta, cuius poeſis extat, & Panegyricus hoc anno factus.	7	1132	Decius Auſonius Magnus. Gallus Pæonius.	*Valens igne necatur. ſepultura caret.* Hermogenianus Olybrius.	381	379	*Hucuſque Marcellinus, id eſt uſque ad mortem Valētis, & ab his Coſſ. Auſon. & Olybrio alius Marcellinus comes ſuum Chronicon auſpicatus eſt, & hoc anno numerat indictionem ſeptimam. Hic etiam finitur Chronicon ſanctiHieronymi, & incipit Chronicon Proſperi & Sigeberti.*
			GRATIANVS VALENTIN. II. fratres & Occidentis Imperatores, & THEODOSIVS. Hic *Theodoſius à Gratiano apud Syrmium creatus eſt Imperator Orientalis, vir admodum religioſus.*				
	8	1133	Gratianus A. V. in Occiden.	Theodoſius A. in Oriente.	382	380	
* al. Euanrius.	9	1134	Syagrius* in Oriente.	Eucherius* in Occidente.	383	381	* al. Eucharius.
Hic Prafect. Prat.	10	1135	Antonius.	Syagrius II.	384	382	
Gal ſæpe nominatur in Cod Theodoſ.	11	1136	Merobaldus II. Occident.	Saturninus in Oriente.	685	383	
* al. Richimer.	12	1137	Richomer* Occiden.	Clearchus Orient.	386	384	
			Hoc anno apud Lugdūnum capto & occiſo Gratiano, item Valentiniano in triennium per fœderis ſimulationem à Maximo tyranno ditione Italiæ cæteriſque prouinciis electo, & ad Theodoſium in Orientem profugo, THEODOSIVS ſolus regnat. Maximus verò Italiæ imperat ann. v.				
	13	1138	Arcadius.	Bauto.	387	385	
			THEODOSIVS & ARCADIVS.				
	14	1139	Honorius Nob. P.	Euodius.	388	386	
			VALENTIN. II. THEODOS. & ARCADIVS.				
	15	1140	Valentinianus A. I III.	Eutropius.	389	387	
	1	1141	Theodoſius A. II. Occid.	Cynegius Orient.	390	388	*Theodoſius Maximum interficit, & Valentinianum imperio Occidentis reſtituit.*
	2	1142	Fl. Timaſius.	Fl. Promotus.	391	389	
* al IIII. Onuſt.	3	1143	Valentinianus A. V. *	Neoterius.	392	390	
Hunc memint Symmach. in epiſt. & Auſonius in epiſtola ad Probum.	4	1144	Ti. Fabius Titius.	Symmachus cuius epiſt. extant.	393	391	
	5	1145	Arcadius A. II. Orient	Rufinus Occid.	394	392	
			Hoc anno Id. Maij Valentinianus Viennæ laqueo ſtrangulatur per Arbogaſten, & EVGENIVS imperat occidenti ann. II. menſ. IIII. dies XIII. Proſper &c. THEODOS. ARCADIVS & HONORIVS.				
	6	1146	Theodoſius A. III.	Fl. Habundantius.	395	393	
	7	1147	Aarcadius A. III.	Honorius A. II.	396	394	
Hoc anno Eugenium ſuperat Theodoſius, & ſe deinde 16. Kal. Febr. mouitur.	8	1148	Olybrius.	*Hoc anno Theodoſius alterū filiū Honorium Auguſtum Conſtantinopoli appellat.* Probinus.	397	395	
			ARCADIVS & HONORIVS filij THEODOSII. quorum ille Orienti, hic Occidenti præfuit.				*Hoc anno Rufinus à Stilicone interfectus eſt.*
Tuto orbe Romano antiqua ſuperſtitionis reſpla ceſtrulla. Proſper.	9	1149	Arcadius A. IIII.	Honorius A. III.	398	396	Proſper.
	10	1150	Cæſarius Orient.	Atticus Occid.	399	397	
	11	1151	Honorius A. IIII.	Eutychianus.	400	398	
	12	1152	Eutropius.	Theodorus.	401	399	*Auguſt. lib. 18. de ciuit. dei. c. vlt. ait 366. poſt Pentecoſten, qua apoſtoli acceperunt ſpiritum ſanctum, quòd ſi addas 32. Chriſti videlicet ætatē, ſient anni 398. Itaque eum uecā numerationem ſeruiū apparet, ſed ſi vetus Chriſti XXXIIII.*
	13	1153	Fl. Stilico.	Fl. Aurelianus Oriens.	402	400	
	14	1154	Vincentius.	Frauitta Orient.	403	401	
	15	1155	Arcadius A. V.	Honorius A. V.	404	402	
			ARCAD. HONOR. & THEODOSIVS Iun.				
	1	1156	Theodoſius A.	Rumoridius.	405	403	
	2	1157	Honorius A. VI.	Ariſtænetus.	406	404	
	3	1158	Fl. Stilico II.	Anthemius.	407	405	
	4	1159	Arcadius A. VI.	Probus.	408	406	
	5	1160	Honorius A. VII.	Theodoſius A. II.	409	407	
	6	1161	Baſſus.	*Moritur eſt hoc anno Arcadius.* Philippus.	410	408	
			HONORIVS & THEODOSIVS Iun. octo tunc annorum, vir pius, ſed parum in bellicis rebus verſatus.				
	7	1162	Honorius A. VIII.	Theodoſius A. III.	411	409	
* al. Varari.	8	1163	Pi. Varro. *	Tertullus.	412	410	
			Secundum Sigebertum hoc anno IX. Kal. Sept. Roma primùm capta à Gotthis, duce Alarichо, qui tamen præda contentus, victoria nimis inſolenter vſus non eſt. Proſper. Oroſius verò id ad ſequentem annum refert.				
	9	1164		Theodoſius A. III. & ſolus.	413	411	
	10	1165	Honorius A. IX.	Theodoſius A. V.	414	412	
					11	1166	Lu-

	Indictiones.	An. ab vrbe cond.			An. Chri. ſecū. Hal.	An. Chri. ſecū. Com.	
* al. Lucianus.	11	1166	Lucius* v. c.	Herodianus.	415	413	Huius Herodiani memoria ob crimen perduellionis damnata fuit, & in magiſtratu occiſus eſt, & nomen eius è faſtis euaſum eſt, nec citatur in l. 6. C. de iuriſdictione, quæ Lucium tantùm habet.
	12	1167	Conſtans.	Conſtantius.	416	414	
	13	1168	Honorius A. X.	Theodoſius A. VI.	417	415	
	14	1169	Theodoſius A. VII.	Palladius.	418	416	
	15	1170	Honorius A. XI.	Conſtantius II.	419	417	
	1	1171	Honorius A. X II.	Theodoſius A. VIII.	420	418	
* al. Monaxius. vt C. Th. 8. 5. 2.	2	1172	Maximus.*	Plinta.	421	419	
	3	1173	Theodoſius A. IX.	Conſtantius III.	422	420	
	4	1174	Euſtachius.	Agricola.	423	421	
	5	1175	Honorius A. XIII.	Theodoſius A. X.	424	422	
	6	1176	Aſclepiodotus.	Marinianus.	425	423	
			THEODOSIVS IVN. ſolus.				
	7	1177	Caſtinus.	Victor.	426	424	
	8	1178	Theodoſius A. XI.	Valentinianus Cæſar.	427	425	
			THEODOS. IVN. & VALENTINIAN. III.				
	9	1179	Theodoſius A. XII.	Valentinianus A. II.	428	426	
	10	1180	Hierius.	Ardaburius.	429	427	
	11	1181	Felix.	Taurus.	430	428	L. 2. C. de fer. & imperationibus actionū ſubl. latis.
	12	1182	Florentius.	Dionyſius.	431	429	
	13	1183	Theodoſius A. XIII.	Valentinianus A. III.	432	430	
	14	1184	Baſſus.	Antiochus.	433	431	*Hoc anno 430. IX. Kal. April. Venetiarum vrbs in Rino alto condi capta.*
	15	1185	AEtius.	Valerius.	434	432	
	1	1186	Theodoſius A. XIIII.	Maximus.	435	433	
	2	1187	Arioüindus.	Aſpar.	436	434	*Anno Chri. 435. Codex Theodoſ. editus, ſi vera eſt Theodoſij in eius præfatione ſubſcriptio. Cont*
	3	1188	Theodoſius A. XV.	Valentinianus A. IIII.	437	435	
	4	1189	Iſodorus.	Senator.	438	436	
	5	1190	AEtius II.	Sigiſultus.*	439	437	
	6	1191	Theodoſius A. XVI.	Fauſtus.	440	438	* In C. Sigisbuldus ſcribitur. Proſper ſcribit. Theodoſianus liber omnium legum legitimarum principum in vnum collatarum hoc primùm anno editus.
	7	1192	Theodoſius A. XVII.	Feſtus.	441	439	
			Hoc anno Carthago à Vandalis duce Genſericho capta, cùm iam per annos 585. in ditione Romanū imperij fuiſſet. cuius mentio in C. de oſſ. præf. prætor. Africæ l. 3. in princ.				
	8	1193	Valentinianus A. V.	Anatolius.	442	440	
	9	1194	Cyrus V. C. & ſolus.		443	441	
	10	1195	Eudoxius.	Dioſcorus.	444	442	
	11	1196	Maximus II.	Paterius.*	445	443	
	12	1197	Theodoſius A. XVIII.	Albinus.	446	444	* al. Paternus.
	13	1198	Valentinianus A. VI.	Nonius.	447	445	*Anno Chriſti 447. editus eſt liber Nouellarum D. Theodoſij, vt indicat præfatio Theodoſij in eum librum.*
	14	1199	AEtius III.	Q. Aurel. Symmachus.	448	446	
* al. Alypius.	15	1200	Callypius.*	Ardaburius.	449	447	
	1	1201	Rufius Poſthumianus.	Zeno.	450	448	
	2	1202	Protogenes.	Aſterius.	451	449	
	3	1203	Valentinianus A. VII.	Auienus. Obiit Theodoſ. Iun.	452	450	*Eucherius epiſcopus Lugd. claret.*
			VALENTINIANVS III. & MARTIANVS.				
Nouella Martiani ad Palladium P. P. ait hic conſulibus quartum eſſe indictionem.	4	1204	Martianus A.	Clo. Adelphius.	453	451	
	5	1205	Herculanus.	Aſporatius.	454	452	
	6	1206	Opiſio.	Vincomalus.	455	453	
	7	1207	AEtius.	Studius.*	456	454	* al. Aſterius.
	8	1208	Valentinianus A. VIII. Occid. in mag. occiſus eſt inſidiis Maximi 16. Kal. April.	Anthemius. Orient.	457	455	
			Irerum hoc anno caput imperij, & gentium domina Roma in prædam & direptionē fuit expoſita, ſed Vandalis, qui præter id quòd vrbem poſt homines natos potentiſſimam omnibus opibus ſpoliarunt, imperialia etiam ornamenta & inſignia, duce Genſericho ſecum in Africam tranſtulerunt: ſcribente id Iuſtiniano C. de oſſ. P. P. Africæ. vt verum tandem ſit, quod M. Varro lib. XVIII. Antiquitatum apud Cenſorinum ſcriptum reliquit, Vectium ſe Romæ in augurio non ignobilem, & ingenio cuiuis doctori in diſceptando parem, audiuiſſe dicentem, Quoniam c XX. annos incolumis præteriiſſet popu. Romanus, ad M. & C C. perueniturum. Quid enim ab eo tempore vrbs Roma, vel imperij, vel maieſtatis habuit, quæ (ſi vetera memoria repetimus) improbiſſimo cuique maximè ſemper patuit, tot incurſiones barbarorum gentium, tot oppreſſiones tyrannorum, tot calamitates perpeſſa, donec ad extremum miſera in ſummis malis conſenuit?				
			MARTIANVS ſolus.				
Synodus Chalcedonenſis. Proſper.	9	1209	Ioannes.	Varari.	458	456	
	10	1210	Conſtantinus.	Rufus.	459	457	
			LEO & MAIORIANVS.				
	11	1211	Leo A.	Maiorianus A.	460	458	
	12	1212	Patricius.	Richimer.	461	459	
	13	1213	Magnus.	Apollonius.	462	460	
	14	1214	Seuerinus.	Dagalaiphus.	463	461	
			LEO & SEVERVS.				
	15	1215	Leo A. II.	Seuerus A.	464	462	
	1	1216	Baſilius.	Viuianus.	465	463	
	2	1217	Ruſticius.	Olybrius.	466	464	
	3	1218	Fl. Baſilicus.	Herminerichus.	467	465	
			LEO & ANTHEMIVS.				
			Leo A. III. & ſolus.		468	466	
	4	1219		Ioannes.	469	467	
	5	1220	Buſeus.		470	468	
	6	1221	Anthemius A. II. & ſolus.		471	469	
	7	1222	Martianus.	Zeno Iſaurien.			
			LEO ſolus.				
	8	1223	Iordanes.	Seuerus.	472	470	
					9	1224	

Universidad de Deusto
Biblioteca

Indictiones.	An. ab vrbe cond.			Anni Christi secūd. Ital.	Anni Christi secūd. Const.
9	1224	Leo A. IIII.	Probianus.	473	471
10	1225	Festus.	Martianus.	474	472
11	1226	Leo A. V. & solus.		475	473
		LEO IVNIOR & ZENO ISAVRICVS.			
12	1227	Leo Iunior A. & solus.		476	474
		ZENO ISAVRICVS solus.			
13	1228	Post consulatum Leonis Iunioris A.		477	475
14	1229	Fl. Basilius II.	Armatius.	478	476
15	1230	Post consulatum Basilij II. & Armatij.		479	477
1	1231	Ellus* V. C. & solus.		480	478
2	1232	Zeno A. II. & solus.		481	479
3	1233	Basilius Iunior V. C. & solus.		482	480
4	1234	Placidus V. C. & solus.		483	481
5	1235	Seuerinus V. C. & solus.		484	482
6	1236	Faustus V. C. & solus.		485	483
7	1237	Theodericus rex.	Venantius.	486	484
8	1238	Symmachus V. C. & solus.		487	485
9	1239	Decius.	Longinus.	488	486
10	1240	Fl. Boethius V. C. & solus.		489	487
11	1241	Dynamius.	Sifidius.	490	488
12	1242	Probinus.	Eusebius Cronio.	491	489
13	1243	Faustus Iunior V. C. & solus.		492	490
14	1244	Olybrius Iunior V. C. & solus.		493	491
		ANASTASIVS.			
15	1245	Anastasius A.	Rufinus.	494	492
1	1246	Albinus V. C. & solus.		495	493
2	1247	Asterius.	Præsidius.	496	494
3	1248	Viator.	AEmilius.	497	495
4	1249	Paulus V. C. & solus.		498	496
5	1250	Anastasius A. II. & solus.		499	497
6	1251	Ioannes.	Paulinus.	500	498
7	1252	Post Consulatum Ioannis & Paulini.		501	499
8	1253	Ioannes.	Asclepion.	502	500
9	1254	Patricius.	Hypatius.	503	501
10	1255	Fl. Auienus.	Pompeius.	504	502
11	1256	Auienus Iunior.	Probus.	505	503
12	1257	Cætheus V. C. & solus.		506	504
13	1258	Sabinianus.	Manlius Theodorus.	507	505
14	1259	Arioulnius.	Messala.	508	506
15	1260	Anastasius A. III.	Venantius.	509	507
1	1261	Anatolius.*	Agapitus.	510	508
2	1262	Venantius Iunior.	Celer.	511	509
3	1263	Importunus V. C. & solus.		512	510
4	1264	Boëthius.	Euthericus.	513	511
5	1265	Felix.	Secundinus.	514	512
6	1266	Paulus.	Muschianus.	515	513
7	1267	Clementinus.	Probus.	516	514
8	1268	Senator V. C. & solus.		517	515
9	1269	Aurel. Cassiodorus V. C. & solus.		518	516
10	1270	Florentinus.	Anthemius.	519	517
11	1271	Petrus V. C. & solus.		520	518
		IVSTINVS.			
12	1272	Iustinus A.	Eutharicus Cillica Amalus V. C.	521	519
13	1273	Fl. Rusticus.	Fl. Vitalianus in magis. occisus.	522	520
14	1274	Iustinianus, qui postea Augustus.	Fl. Valerius.	523	521
15	1275	Symmachus.	Seuerinus Boëthius Amicius Manlius III.	524	522
1	1276	Maximus V. C. & solus.		525	523
2	1277	Iustinus Augustus II.	Fl. Opilio.	526	524
3	1278	Probus.	Philoxenus.	527	525
4	1279	Anicius Olybrius V. C. & solus.		528	526

*al. Illus V. C.

*al. Anastasius.

In hoc consulatu largitionem infinitam solidorum, laticrum, ferarum, populo factam ait Marcell. Comes.

Terræmotus Antiochiæ.

Anno Christi 512. Anastasij 20. Synodus 2. Antiliarensis. Sigebert.

Ioannes Papa Roma egreditur, Constantinopolim venit, & diem sanctum Resurrectionis in dextro ecclesiæ solio Romanis precibus celebrauit.

Hoc anno A. D. IV. Non. Sept. dominus Theodericus rex mortuus est. Fl. Athalaricus Amalus Eutharici Cillicæ filius, III. Italiæ rex, regnat annis VIII.

CHRONOLOGIA ANNORVM, ET CONSVLVM, AC INDICTIONUM Imperij Iustiniani: in qua continetur, quas, quibus annis, leges, & quos Iuris libros promulgârit, aut compôsuerit: Antonio Contio iuris in metropoli Biturigum doctore auctore.

Anni Christi.	An. imper. Iustinia.	Consules.	Indictiones.	Gesta.
527. Sigeber. Chronic.	1.	Mauortio V. C. solo in Occidente.	5	Indictione quinta moritur Iustinus imperator mense Augusto, cum iam ante quartum mensem, id est Kalendis Aprilis, Iustinianus declaratus esset Augustus ab eodē Iustino patre adoptiuo, & auúculo. Hęc ex Marcellino, Nicephoro lib. Eccle. hist. 17. c. 7. & notitia quadā manuscripta, & Nouella XLVII. vt præponatur nomen imperatoris documentis, excepti. Extremo hoc anno terræmotu concussam ciuitatem Antiochenam reparat Iustinianus, & Theopolin vocat, propter hanc inscriptionem, CHRISTVS NOBISCVM. STATE. qua in singularum ædium eiusdem ciuitatis valuis affixa, sedatus est terræmotus. Niceph. lib. 17. c. 3.

528

Anni Christi.	An. imper. Iustinia.	Consules.	Indictiones.	Gesta.
528	2	Iustiniano A. II. & solo.	6	Hoc anno Iustinianus cœpit componendo & emendando Iuri operam dare, & priorem suum Codicem fieri mandauit. l. 1. C. De nouo Cod. fac. Idib. Februar.
529	3	Decio V. C. solo in Occidente.	7	Editur prior Codex Idib. Aprilis lib. 1. C. de Iustinian. Cod. confirm. vbi nominatur septima indictio.
530	4	Lampadio & Oreste V. V. C. C. in Occidente.	8	Mense Decembri mandat Iustinianus Digesta componi. Hoc anno edita est l. 18. & 19. C. de episc. aud. l. 11. C. de hæret. & aliæ numerosæ.
531	5	Post consulatū Lampadij & Oresti.	9	Digesta componuntur. 'Hoc anno lata est l. vlt. C. de episc. audientia. l. pen. C. de hæret. & aliæ numerosæ.
532	6	Post consulatū Lápad. & Oresti anno 2.	10	Digesta componuntur. Hoc anno lata est l. vlt. C. de hæret. l. vlt. C. de repud. hered. l. vlt. C. ad l Iul. de adult. & aliæ multæ.
533	7	Iustiniano A. III. solo.	11	Mense Nouembri edūntur Institutiones, & sequenti mense Decembri eduntur Digesta. Hoc anno Marcellinus computat Indictionem vndecimam, nec contraria est l. Tanta. C. de veteri iure enucleādo, quæ numerat duodecimā. Illa enim scripta est mēse Decēb. quo iā duodecima indictio currebat, quæ cœperat ab 8. Kal. Octob.
534	8	Iustiniano A. IIII. & Decio Theodoro Paulino V. C. Cos. hic Paulinus fuit vltimus cōsulum veteris Romæ. nam post hunc nulli creati sunt, obstāte scilicet Bello Gothico.	12	Editur nouus Codex Iustiniani mense Nouembri, priore abrogato l. 1. C. De emend. C. Iust. & secunda eius editione. Hoc anno compōsita est l. vlt. C. de iureiur. propter calumniam. & l. vnica C. de caduc. tol. & l. vlt. C. de legiti. hered. &c.
535	9	in 2. tomo Conciliorū epist. Syluerij Papæ subscripta est, Iustiniano V. & Bilisa. V. C. Cos. Bilis. V. C. Cos. & solo in Orient.	13	Hoc anno variæ Nouellæ leges à Iustiniano sunt editę: & datum Kal. Ianuar. emissa est Nouella 1. de hered. & Falcid. & deinde Martio mense Nouella secunda & sequentib. diebus & mensib. Nouel. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & sequen. vsque ad 17. Epiphanius episcopus regiæ vrbis Constantinopol. moritur, cuius episcopatum contra canones Anthemius Trapezuntina ecclesia relicta inuadit. Ammian.
536	10	Post consulatum Bilisarij V. C.	14	Hoc anno editæ sunt Nouellæ 17. 18. 19. 20. & sequentes vsque ad Nouell. 38. Vitiges V. Italiæ rex regnat an. III.
537	11	Post consulatum Bilis. V. C. anno secundo.	15	Hoc anno editæ sunt Nouellæ 38. 39. & seq. vsque ad 64. Eodem anno Bilisarius Romam expulsis Gothis in Iustiniani ditionem reducit mense Decembri sine cæde, artificio Syluerij Papæ, Procop. Niceph.
538	12	Ioanne V. C. Cos.	1	Eduntur Nouellæ 64. & seq. vsque ad Nouel. 78.
539	13	Appio V. C. solo in Nou. scribitur Atione Cos.	2	Eduntur Nouellæ 78. 79. & seq. vsque ad Nouel. 98.
540	14	Fl. Iustino Iuniore V. C. Cos. in Oriente.	3	Eduntur Nouel. 98. & seq. vsque ad Nouel. 107. Ildonaldus VI. Italiæ Gotthorumque rex anni. 1.
541	15	Fl. Basilio V. C. Cons. solo in Oriente.	4	Eduntur Nouell. 107. 108. & seq. vsque ad Nouel. 116. Araticus Rogus VII. Italiæ rex regnat mensēs 3. cui succedit Totilas Baduilla.
542	16	Post Cons. Basilij V. C.	5	Eduntur Nouellæ 116. & 117.
543	17	P. Cos. Bas. anno 2.	6	Editur Nouell. 118. vt ex eius textu colligo. Totila vrbem Romam capit. Sige.
544	18	P. C. Basil. anno 3.	7	
545	19	P. C. Basil. anno 4.	8	
546	20	P. C. Basilij anno 5.	9	Narses Totilam occidit, post quem extinctum Theias Ostrogoth. regnum resuscitate nititur.
547	21	P. C. Basil. anno 6.	10	
548	22	P. C. Basil anno 7.	11	Nouell. 137. Theias rex Ostrogotherum à Narsete perimitur. Sigeb.
549	23	P. C. Basil. anno 8.	12	
550	24	P. C. Basil. anno 9.	13	Theodeberto regi succedit Theobaldus filius.
551	25	P. C. Basil. anno 10.	14	Edictum de Vicario Pontiæ. Quinta Synodus vniuersalis celebratur. Sigeb.
552	26	P. C. Basil. anno 11.	15	Hucusque historia Iordanis episcopi peruenit.
553	27	P. C. Basil. anno 12.	1	Nouell. 148.
554	28	P. C. Basil. anno 13.	2	Narses Bucellinum & Amingum Duces Francorum perimit. Sig. & Marcellin.
555	29	P. C. Basil. anno 14.	3	
556	30	Post Consulat. Basilij anno 15.	4	Lotharius rebellantes contra se Saxones, & eis auxiliantes Thuringos & filium Chrannum, fratrem quoque Childebertum eidem Chranno coniurantem vincit. Sige. & Marcell.
557	31	P. C. Basil. ann. 16.	5	
558	32	Post C. Basil. anno 17.	6	Nouel. 142. De luxuriantibus contra naturam, in edit. Scrim. Gregorius filius Gordiani Senatoris Romæ adolescit, qui sex monasteriis in Sicilia fundatis, & septimo Romæ in domo sua, ex prætore vrbano factus monachus, elatet postea papa Romanus.
559	33	Post Consulatū Basil. anno 18.	7	Edictum Iustiniani de Ægyptiis libripendibus, in Scrimgeriana editione. Childeberto Francor. regi succedit frater eius Lotharius: atque ita duplex regnum Francorum in vnam monarchiam coaluit. Idem scribit Marcellinus, & addit Hildebertum sepultum Parisiis in Basilica S. Vincentij à se constructa.
560	34	P. C. Basil anno 19.	8	
561	35	P. C. Basil. anno 20.	9	
562	36	Post Cons Basilij anno 21.	10	Quidam Imperatorem extinguere conantur, quo nomine Bilisarius accusatus ab Imperatore absolutus est. Sigebert.
563	37	P. C. Basil. anno 22.	11	Lotharius Francorum rex Chrannum filium suum diu contra se rebellantem, in Britanniam fugientem persecutus, primum quidem Chombrum regem, vel (vt Sigebertus ait) ducem Britannum, qui Chrannum iuuabat, peremit, filiū vero Chrannum captum cum vxore & filiabus vinum comburi iussit, igne in vilem casam quæ eos includi iusserat vinctos, immisso.
564	38	P. C. Basil. ann. 23.	12	Iustinianus iam antea mēse captus moritur, cum 38. annos & octo mēses regnasset Niceph. lib. 17. c. 11. post quem Imperiū tenuit Iustinus iunior filius sororis Dn. Iustiniani, qui nihil dignū Imperatore egit, nisi quòd episcopos ob causam fidei, Iustiniani iussu exules, restituit. Niceph. ibi. c. 33. Post hæc corpium est numerati temp⁹ per annos Christi, deficientibus Consulibus, in veteri præsertim Roma.
565	39	P. C. Basil. anno 24.	13	

Hoc anno editæ l. 17. C. de episc. audient. & aliæ multæ.

Hoc anno lata est l. vlt. C. de legitim. & aliæ multæ.

Bellum Gothicum Italicum.

Hoc anno Italiam fames vrget. Sigebert. Eius meminit Iustin. in edictis, de formula artificum, & de contractu Argentariorum.

Mortuo Athalarico Theodatus cum Amalasuenta Italiæ & Osrogothis imperare cœpit. Sigebert.

Hic Basilius posteremus fuit omnium Consulum ordinariorum, tam Orientalium quam Occidentalium.

Pelagius episcopus Romanus eligitur. Hic insimulatus de morte Vigilij Papæ, tenens sancta Euangelia & crucem iureiurando publice se purgauit. Sige. & Mar.

Eodem anno S. Medardus Nouiomensium & Tornacensium episcopus obiit.

Theobaldus rex Franc. moritur.

Hæc ex Sigeberto manuscripto, & Chronico Gallica lingua coscripto manuscripto, & Marcellino comite, qui tamen impresse vitiose Christiani nominat, qui est Chramnus, & hæc ad annum Christi 558. referre videtur.

Anno Domini 564. Lothario Franco. Regi succedunt quatuor filij, Chilpericus qui Suessione, Herebertus qui Parisiis, Guntrannus qui Aurelianis, Sigebertus qui Metis sedem regni constituerunt. Sigebert.

In Sigeberti tempo manuscripto fidelissimo scribitur, mortuo Iustiniano successisse filium eius Iustinum Iuniorem, anno Domini 565. quo anno Chilpericus Francorum rex regnare cœpit.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

REGESTVM SEV ELENCHVS
Codicum huiuſce voluminis.

A.B.C.D.*. A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z.
AA.BB.CC.DD.EE.FF.GG.HH.II.KK.LL.MM.NN.OO.PP.
QQ.RR.SS.TT.VV.XX.YY.ZZ. AAA.BBB.CCC.DDD.
EEE.FFF.GGG.HHH.III.KKK.LLL.MMM.NNN.OOO.
PPP.QQQ.RRR.SSS.TTT.VVV.XXX. α.β.γ.& δ.ā.c̄.

Omnes ſunt quaterniones, præter primum D.XXX. α.β. & ā. terniones, * ſingularem, c̄. quinionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca